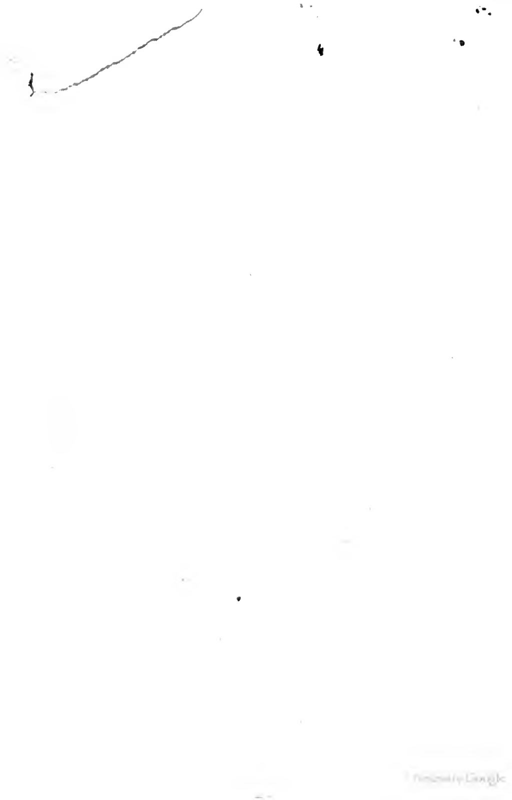

XXX
E
17

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

CHRISTOPHORI
A VEGA
COMPLVTENSIS MEDICI
OPERA OMNIA.

CHRISTOPHORI A VEGA MEDICI ET PHILOSOPHI CELEBERRIMI,

ET IN COMPLVTENSI ACADEMIA OLIM PROFESSORIS EMERITI

OPERA OMNIA:

NVNC DENVO PVBLICI IVRIS FACTA, RECENS RECENSITA, AB ERRORIBVS Typographicis fermè infinitis, quibus in priore editione ſcatebant, egregiè repurgata,& Annotationibus non pœnitendis illuſtrata;

Operâ & labore LVDOVICI SERRANI *Doctoris Medici Lugdunenſis.*

Acceſſit rerum omnium Index copioſiſſimus.

LVGDVNI,

Sumptibus ANTONII CHARD, ſub ſigno Sancti Spiritus.

M. DC. XXVI.

CVM PERMISSV SVPERIORVM.

Digitized by Google

LVDOVICVS SERRANVS DELPHINAS ET DOCTOR MEDICVS LVGDVNENSIS LECTORI MEDICO. S.

QVandoquidem librorum ἀξιολεκτῶν ut & virorum illustrium rarißimus est prouentus: Illi (vel ipsa æquitate iudice) de Republica & posteritate quodammodo bene meriti videntur, qui velis & remis Autores optima prole beatos sed exemplarium defectu semisepultos in lucem postliminio reuocare conantur. Ergo ego ex æquo & bono iudico fecisse me, Lector amice & Medice, dum Christophorum à Vega tam pulchræ prolis parentem & rei Medicæ ornamentum, sed codicum penuriâ ἀμνηστίας legi ferme inuolutum, nouis & quadratis typis excudendum curaui. Enimuero cum animaduerterem ab omnibus ferme rei Medicæ studiosis ne dicam Doctoribus & Professoribus toto ferè Europæ nostræ tractu desiderari, illico D. Antonio Chard *Bibliopolæ Lugdunensi vigilantißimo autor fui, ut orbem nostrum tanti Viri numerosis locupletaret exemplaribus: Quod ab ipso αὐτοχεδίως & ad primum meum monitum, idque non inconsultò præstitum est. Quis etenim per Deum immortalem melius eo & clarius Physiologiam, Diæteticem, & Pathologiam enucleauit? Quis familiarius remedia tuta & euporista medicinam practicam exercentibus aperuit? Quis acutiùs febrium typos, ideas, ἀνταποδοσίας & paroxismos ad Galeni mentem detexit? Quis denique solertiùs Hippocratis magni Genium Prognosticum & Oracula Aphoristica elimauit? Iactet igitur suum Gallia Fernelium, suum Germania Cratonem, suum Scotia Duncanum, suum Italia Mercurialem, & suum Fœderatæ Prouinciæ Heurnium: Vnica Hispania Christophorum meum iure gentilitio, Complutensis Academia iure patrio, sed Vniuersa Europa iure Medico esse suum iactabit alumnum. Tu verò interim, Candide Lector, qui meritorum & lucubrationum tanti Viri æquus arbiter semper futurus es, crede si placet, nos, in eius operibus excudendis & famæ posthumæ consecrandis, duplex omninò in votis habuisse votum: Primum, σφάλματα typographica quæ infinita ferme in prioribus editionibus irrepserant, omnino expungere & eliminare, annotatiunculis aliquot marginalibus non pœnitendis Authorem illustrare, atque adeo Christophorum Christophoro reddere: Alterum, tibi tuisque commodis plane consulere, qui sciam nostri muneris esse (addo & velle meum) Rempublicam medicam totis viribus prorogare. Vale, & Christophoro meo tuoque fœlicibus astris fruere*

——— donec terris sua lumina Phœbus
Deneget, & cœlos interluat Amphitrite.

¶ 2

quibus in lib. de locis patienti. & circa præsagia, quæ inde elicit medicus, præsentium quæ nondum vidit, ac præteritorum, & futurorum, de quibus in prognosticis Hipp. & lib. de prædictione, & Gal. lib. de Diebus decr. de Crisibus, & de Prænotione & præsagitione ex puls. ὑγιεινὴ, id est quæ sanitatem tuetur quam docet Gale. in lib. de Sanit. tuen. & lib. de Cibis boni & mali succi, & de facult. aliment. θεραπευτικὴ, id est, curatiua, cuius tres sunt partes, διαιτητικὴ, id est, quæ victum morbis instituit: quamuis hæc pars cum ea quæ sanitatem custodit, sit cõmunis, vti & φαρμακευτικὴ, quæ per medicamenta morbos curare docet. χειρουργικὴ, verò est, quæ morbos manus opera tractat, sed hæ omnes in partibus duabus primæ diuisionis continentur, hoc est in contemplatoria, & factiua. Nam quæ rerum naturam docet, & quæ causarum, & quæ signorum notitiam præstant, in contemplatoria continentur: quæ verò sanitatem custodit, & quæ morbos curat, in ea quam factiuam appellant. Diuiserat quoque Gal. medicinam in diagnosticam, prognosticam, & curatiuam, de quibus lib. de Constit. artis medicæ egit, meminítque huius diuisionis multis in locis, vt lib. 1. Progn. in expositione 1. cap. præfar. diximus, atque partium earundem totius artis ordinem seruandum præcepimus: ad has verò, singulas partes secundæ diuisionis facilè reducemus. nam naturæ contemplatio & causarum notitia, in diagnostica continentur. Signorum tamen scientia partim attinet ad diagnosticam, partim ad progn. quatenus enim ex signis sanitatem, aut morbum, aut neutram dispositionem contemplamur, ad diagnosticam: quatenus verò ex ipsorum notitia docemur, præsentia non visa aut præterita, aut futura prænoscere, ad prognosticam: quæ verò sanitatem tuetur, & quæ morbos curat, in curatiua continentur, si quis amplo significato, voce (curatiua) vtatur, quæ similiter factiua dicta est. Harum trium partium diagnostica, considerare docet singula quæ ad hominis sanitatem spectant: hæc autem tribus generibus continetur: aut enim sunt homini secundum naturam, aut ei accedunt non constituentia naturam, neque semper à natura recedẽtia, neque semper ei vtilia, aut sunt à natura omnino aliena, & contra naturã. Quæ natura insunt nobis, ea sunt elementa, humores, temperaturæ, membra, facultates, spiritus, actiones, hæc sunt quæ humanum corpus constituunt. In secundo genere sunt, aër nos ambiens, cibus & potus, somnus & vigilia, motus & quies, abundantia & defectus, siue plenitudo & inanitio, animi symptomata. Sunt hæc causæ salubres, circa quas ars conseruatiua sanitatis versatur, vt Galen. cap. 85. artis med. dixit. Nam vbi hæc qualitatem ac quantitatem seruauerint, causæ salubres sunt: vbi verò modum in his excesserint, morbosæ redduntur, quemadmodum & lib. de Pulsi. ad tyrones dixerat. A natura verò omnino aliena, tria tantùm genere sunt, morbus, causa morbi, & symptomata: omnis namque affectus præter naturam qui in humano corpore consistere potest, aut humanum corpus afficere, à naturali constitutione recedens, (vbi affectus significato ampliori vtamur, inquit Gale.) aut morbus est, aut causa morbi, aut symptomata morbi. Nam affectus corporis præter naturam per se vitians actionem, morbus est. Qui hunc affectum antecedit, morbi causa. Quod verò morbum sequitur, vt vmbra, symptomata morbi. Hunc autem ordinem in hoc opere seruabimus, vt lectores facilè dicenda assequantur. In prima igitur parte agemus de his quæ insunt homini secundum naturam. In secunda de his quæ non secundum naturam ei accedunt, vt causæ: quæ duo ad partem artis contemplatoriam attinent, cui negotio adiuncta est pars artis quæ sanitatem tuetur. In tertia verò de his quæ sunt ei præter naturam: quæ pars partem habebit quæ in consi de

Medicina tribus partibus conclusa.

Google

in consideratione, partem quæ in opere consistat, docebit enim morbos cognoscere.& hæc signa continebit,& præsagia,docebit quoque morbos curare, adiecta parte factiua parti contemplatoriæ. Seruabimus tamen in prima arte ordinem compositum,vt compositione doceamus, resolutione inuenta. Ars siquidem medica resolutione inuenta est, quæ procedit ex finis notione. Cùm enim medicus primùm agnoscit sanitatem, quæ est scopus artis, ab hoc procedit in actionum perfectionem, quarum gratia sanitas expetitur, tanquam in finem qui est possidere & frui sanitate,per actionum vsum,atque statim intelligit ad actionum perfectionem necessarias esse facultates, & instrumenta, quorum quædam sunt organa corporea, quædam spiritus, & quædam ex his sunt membrorum temperamenta, in quibus facultatum robur situm est, temperamenta verò ex humoribus & elementis : hæc quidem resolutione prima esse debent, vbi quis singula quæ inuenit resolutione, ordine docere voluerit. Eritque is ordo compositiuus, ea rursus componens quæ resolutione inuenta fuere. Ac perinde primò de elementis agemus, deinde de humoribus, tertiò de membris, quartò de temperamentis, quintò de facultatibus, quibus adiungemus doctrinam de spiritibus,vnde actiones quoque constabunt,& ipsa sanitas:& quamuis Gal. lib. de Temperam. primo ad initium dixerit, eum librum sequi post librum de elementis, hic ordo nobis magis placet, quo primùm de elementis, deinde de humoribus agemus:nam & Gal. ipse cùm de elementis egit,de humoribus tractationem inseruit. Cùm autem humanum corpus, cuius constitutionem prima totius operis pars docebit, nonnunquam sanum ac validum sit, aliquando verò ægrotet: secunda pars sanitatis custodiam docebit, tertia ægrotantium curationem instituet. Prima operis pars Philosophis & Medicis est omnimodo necessaria,secunda Medicis necessaria, Philosophis verò volentibus rerum naturas exactè nosse, vtilissima, ac valde grata, tertia Medicis quidem apprime necessaria, vt quæ suæ artis scopum doceat, & methodo complectatur, Philosophis verò non aliena, sed quàm modicè tangere admonemus, vt quæ aliquando sit profutura, quam etiam præuiis prima & secunda parte, studio, diligentia, & exercitatione comprehendent, & eadem vti valebunt, vbi prius peritos huius artis præceptores adierint. Nam primam & secundam modicè exercitatus in philosophicis, sine præceptore consequetur: tertia namque iam scopum assequitur. Omnes siquidem artis partes τὸ ὑποκείμενον id est subiectum attingunt,nempe humanum corpus:tertia tamen scopum, scilicet sanitatem. Finis verò artis est sanitatis possessio:qui enim sanitatem possidet, ea fruitur, atque ea ratione sanitas à nobis expetitur, vt ea fruamur. Medicus sanè qua medicus est, scopum assequitur, non tamen finem, nam ea ratione, qua medicus est, sanitatem inducit, & inductam seruat, qua tamen non perinde fruitur, nisi in suo ipsius corpore sanitatem induxerit, aut seruauerit, sibi autem ipsi sanitatem parare alienum est à medici ratione. In hunc eundem scopum medici omnes contenderunt, diuersis tamen viis ad eum assequendum processerunt. Quidam enim solo innitebantur experimento, quidam solis rationibus communibus: quidam ratione & experimento vtebantur, atque hæ fuerunt tres medicorum sectæ.Prima secta (siue dogmatum congeries,ad artem docendam, aut exequendam) fuit empirica,secunda methodica, tertia rationalis. Empirici autem Gal. solo experimento nitebantur, omni posthabita indicatione, siue comprehensione,iuuantis simul adueniente cum comprehensione nocentis, non expectato discursu aut ratiocinio : sic enim indicationem Gal. diffinit lib.de Optima secta.

Ordo in docendo seruandus.

Medicorum secta.

Morbus

Morbus namque semel cognitus ex se citra ratiocinium aliquod, statim indicat sui ablationem esse prosequendam, fugiendam autem conseruationem vt nocentem,& morbi comprehensio sub hac ratione,qua præter naturam est,indicatio appellatur. Vtebantur tamen Empirici ad morborum curationem μνήμη, hoc est memoria, αὐτοψία, id est, propria inspectione & historia. Memoria obseruatio quædam erat eorum quæ longo experimento è diuersorum medicamentorum vsu in diuersis quoque hominibus inuenerunt. Hæc autem tribus constabat: fortuna, vti si quis febrem patiens continentem vulneretur, fluente autem sanguine liberetur à febre: consilio etiam constabat, vti si febricitans frigidam bibens ad satietatem,refrigeratus à febre euadat. Imitatione quoque, quæ in quibusdam fieri viderunt, in alios transferentes, quod erat ipsis maximum ad morborum curationem instrumentum, qui nulla generali via vtebantur, quæ foret multis ægris communis. Ad quod non parum conducebat historia, siquidem in omnibus ægris, vnumquemque medicum, syndromen siue signorum congeriem, & concursum spectare foret impossibile: aliorum igitur traditione, quæ per historiam,erat opus. Fuit huius sectæ inuentor, teste Plinio, Creontes Agrigentinus, Galenus Acronem vocat, Celsus Serapionem dixit, alij Philinum Coum fuisse testantur. Hos secuti sunt Gorgias, Sostratus, Hieron, Hamonius Alexandrinus.Secunda secta fuit Methodicorum, qui solis vtebantur communitatibus, siue generalibus quibusdam præceptis proponentes omnem morbum esse adstrictum, aut laxum, aut ex his compositum, vnicam autem esse indicationem, quæ ab effectu desumeretur, ab adstrictis naturalibus excrementis laxationem,à laxitate fluxionem, ab vtrisque mixtam curationem,contemnebant tamen indicationem quæ sumitur à temperatura, ætate, aut partis patientum natura.Huius sectæ princeps fuit Themison Laodicæus, quem secutus est Thessalus Trallianus, deinde Mnaseus, Dionysius, & Proclus. Tertiæ sectæ conditor fuit Hippocrates Cous (de Æsculapij stirpe, vt Plato inquit in Protagora) omnium medicornm primus, qui sectam inuenit Rationalem, Medicinam ratione & obseruatione constare docens, Hunc sequutus est Diocles Garystius,Praxagoras Cous,Herophilus Calcedonius,Mnesitheus, Asclepiades, Galenus verò quæ ipse reliquit obscura,sermonis breuitate amplificauit, dilatauit, exposuit, atque ad perfectionem duxit.

CHRISTOPHORI A VEGA COMPLVTENSIS, MEDICI, ATQVE PHILOSOPHI, DE ARTE MEDENDI

LIBER PRIMVS,

DE ELEMENTIS.

CAPVT PRIMVM.

LEMENTORVM naturam, numerum, & in mixtis corporibus consistentiam, medici, atque philosophi, quorquot insignes habiti sunt, posteritati literis mandarunt. Nos verò de iisdem agere volentes, in primis quę medicis necessaria omnino sunt, & à philosophia naturali non abhorrent, sed medicis, & philosophis sunt communia: tyronibus verò ad medicinam introductio, trademus: & quamuis notitia causarum, quæ viram prorogare, aut breuiorem efficere possunt, simul cum consideratione facultatum animæ, atque functionum ipsius, à quibus mixta omnium perfectissima gubernantur, philosophi munus absoluát, medicum verò ad artis inquisitionem & consequutionem alliciant, ab ea quæ de elementis est tractatione exordiri decreui; quoniam hæc non saris est à philosophis exarata, nec quæ à Peripateticis de eisdem dicta sunt, inregram obtinent veritarem, aut ex iis quæ apparent, euidentem demonstrationem. Elementa quoq; vitæ principia esse notum est. Primùm verò à definitione, qua vsus est Arist. lib. 5. Metaphysices auspicabimur, cum inquit, Elementum est id, ex quo componitur aliquid inexistens, indiuisibile in specie, in alteram speciem. Quapropter id dicetur elementum apud Aristot. quod alterius rei composirionem ingreditur. Cùm tamé ipsum adeò simplex sit, vt ex nullis specie diuersis componatur, siue, quod in spécie diuersa diuidi non potest. Quéadmodum vocis simplicissimum elementum litera est, & corporum generabilium, & corruptibilium mixtorum ignis, qui in diuersa specie non diuiditur, quamuis millies diuidatur. Quòd tamen ex materia, & forma constitutus sit, non obstar, quoniam hæc non subsistunt per se, neque possunt separari, aut diuidi. Gal. verò ad initium libri de Elementis, Elementum (inquit) est minima portio eius, quod constituit. Hæc est elementorum natura, quorum numerum Arist. considerauit lib. 2. de generatione, & corruptione cap. 5. confutauit quoque eorum opinionem, qui vnicũ statuebant elemétum, quemadmodum & lib. 1. opinionem illorum, qui infinita indiuisibilia corpora, rerum elementa dixerunt. Omnes enim concedere tenentur, non esse rerum generationem, aut corruptionem, sed simplicem alterationem. Qui enim infinita elementa statuerunt ex diuersa indiuisibilium compositione, & figura omnia fieri, generari & corrumpi affirmabant: vt Democritus, & Leucippus: nullum autem horum est generatio, aut corruptio, quæ circa substantiam versatur. Qui verò vnicum tantùm elementum asseruerunt, omnem negabant mutationem, quoniam non est à quo alterationem, aut mutationem id vnum suscipiat, neque est in quod mutetur. Cum tamen omnis alteratio, atque mutatio, de potentia tali in actu tale fiat, quod tamen omnia est, non est aliquid ipsorum in potentia: non ergo recipiet in aliud mutationem. Probauerat tamen libro secundo de generatione, capite secundo & tertio, quaternarium numerum elementorum eleganti via, quæ ex numero primarum qualitatum agentium procedit. Sunt enim generabilia & corruptibilia, tangibilia, nam actu generatio omnis, & corruptio fit. Corporum ergo generabilium & corruptibilium principia, & elementa, ex contrarietate inueniuntur, per quam tangibilia sunt, per eam enim & alterant, & alterantur, & corrumpunt, & corrumpuntur. Quod sequitur, quoniam illa erunt principia generabilium & corruptibilium, quæ sunt principia generationis, & corruptionis: generantis verò forma, aut substantia, aut facultas, aut omnia hæc generatum ipsum constituunt, transeuntia à generante in genitũ. Transeunt verò mutatione, quæ tactu fit, & per tangibilia. Hæc verò sunt, calidum, frigidum,

Authoris intentum.

Elementũ quid.

Elementorũ numerus quaternarius quibus rationibus.

Digitized by Google

dum, humidum, siccum, graue, leue, molle, durum, viscidum, aridum, scabrum, glabrum, crassum, tenue. Verùm istæ differentiæ ad quatuor primas qualitates, quas actiuas vocant, reducuntur. Hæc sunt, caliditas, frigiditas, humiditas, siccitas. Hæ rursus sex modis cōponuntur, vti caliditas cum humiditate, caliditas cum siccitate, frigiditas cum humiditate, frigiditas cum siccitate, caliditas cum frigiditate, humiditas cum siccitate. Sed hi duo postremi nō sunt possibiles. Reliquum est, vt quatuor alij, quatuor principiis generabilium, & corruptibilium debeantur, cuilibet vna earum qualitatum primo & in summo gradu, altera secūdo, & in gradu remissiori. Igni calor primo, siccitas secūdo, aëri, humiditas primo, caliditas secundo, Aquę frigus, primo humiditas, secundo, terræ, siccitas primo, frigiditas secundo. Nam vna natura, quæ est forma elemēti duabus naturis specie differentibus, non copulabitur æquè primo, sed alteri primo, reliquæ secundo. Hæc elementa quatuor esse probauerat ex qualitatibus motiuis, sumpto argumento 4. lib. de Cœlo cap. 4. Hæc inter se agentia inuicem mutantur, alterantur & corrumpuntur, & quodlibet in quoduis alterum transit, quamuis quæ symbola sunt, & qualitate vna de dictis participant, faciliùs inuicem mutentur, vt ignis in aërem, & aqua in terram. Quoniam facilius est, vnum, quàm multa mutari, teste Aristotele. Sed obstrepet aliquis probare contendens, pari facilitate transire aquam in ignem, & in aërem. Nam vti in symbolis vna qualitas corrumpitur ab vna qualitate cōtraria, ita in dissymbolis duæ qualitates à duabus contrariis superantur, ac pari facilitate. Ad quod respondemus ex nostra sentētia, dissymbola vna summa qualitate dissidere, vt ignis, & aqua, non tamen symbola, vt aër, & aqua, modò si aliquod summum in aliud summum mutari debet, longiùs dissidens, atque seiunctum, quàm summum à non summo, quamuis æqua proportione vtraque mutatio, & æqua celeritate fiant, eorum quę magis recedunt, tardiùs finietur. Licet enim quod longiùs recedit, cum altero minùs recedente, pari celeritate moueatur, tardiùs tamen ad finem peruenict. Non igitur ad qualitatum numerum referendū quod Aristoteles dixit, sed ad magnitudinē siue intentionem eorum quæ corrumpi debent. Galen. tamen lib. 3. de Temperament. negat ignem in aquam transire immediatè, aut aquam in ignem, sed aërem intermedio fieri. Hanc eandem sententiam lib. 1. de Natura. facult. scripsit dicens: Rubrum in flauum simplici alteratione transire. Si verò album in nigrum mutari debet, omnes quæ in medio sunt alterationes exiguntur. Verùm neutrum demonstrari satis potest. His quatuor elementis simul concurrentibus, agentibus, ac patientibus, mixta omnia corpora, circa locum medium generantur. Non enim ex vno, aut duobus, aut tribus tantū mixta perficiuntur, sed ex omnibus. Neque iis, vtcunque confusis, sed diuisis, ad minimas partes, & inuicem alteratis. Præterea decet nullum eorum tantùm reliqua potentia superare, vt ea vincat, & corrumpat: commutabit enim ipsa in sui naturam, eritque hæc mutatio elementi generatio, non mixtio. Erunt igitur elementa corporum quatuor, ex quorum actione mixta generantur, ipsis omnibus ad mixtionem accedentibus in debita quadam mensura, in qua postquàm ad minima diuisa fuerint (quod ad meliorem actionem est necessarium) nullum, nec duo superent, immodicè reliqua. An tamen elementa in tali actione solam patiantur alterationem, per quam eorum qualitates reprimantur, ac minuantur, vel simul formas substantiales amittant, in dubium vertunt. Cæterùm Aristoteles, cuius mentem modò referimus, libro primo de Generatione, non manere actu elementa in mixtis corporibus, sed potestate tantùm docet. Nam eorum quæ sunt, quædam actu sunt, quædam potestate: quæ igitur miscentur, potestate sunt in mixto, quoniam ante mixtionem separata sunt, & post mixti corruptionem separari possunt, actu verò non sunt, quod ipse sic probat. Nam si quæ miscentur manerent, ea potius partium compositio quàm mixtio esset appellanda. Quamuis enim ad minimas quasque partes diuidantur elementa (in totum enim diuidi nequeunt) partium erit compositio & applicatio. Nam etsi sensui humano imponat, lynceo cognita erit partium iuxta se positio. Hoc est quod ferunt, non quælibet pars mixti esset mixta, si elementa in mixto manerent actu. Itaque inquit Aristoteles de hac mixtione, contrariorum, agentium, alterabilium, nec corrumpuntur ambo, neque alterum: nam saluæ manent virtutes eorum, hoc est, eùm contraria miscentur, non corrumpuntur contraria, ita vt non maneant actu, neque potentia: neque corrumpitur alterum, nempe potentia. ratio est, quoniam saluantur virtutes eorum, quæ miscentur. Cùm enim Aristotel. ibidem loquatur de actu, & potentia, ac dixerit mixta non manere actu, sed potentia, meritò addit, non corrumpi ambo, scilicet, actum, & potentiam, neque alterum, scilicet potentiam miscibilium, & adiungit rationem, quoniam saluæ manent vires eorum. Quòd si cùm dixit, neque alterum, non loqueretur de potentia, & virtute eorum quæ miscentur, ineptam reddidisset rationem, dicens: quoniam saluæ manent virtutes eorum. atque hæc quidem est genuina huius loci expositio. Hanc quoque fuisse Aristotelis opinionem, & Stoicorum contrariam testatur Galenus commentar. primi libri de Natura humana, dicens: Iam verò hæc opinio duplex est, nam quidam quatuor tantùm qualitates inter se totas commisceri, quidam substantias etiā censent. Peripatetici priorem, alteram tuentur Stoici. Manent autem potentiæ elementorum in mixto, partim, quoniam in mixto est potentia calefaciendi, infrigidandi, humectandi, & exsiccandi: partim, quoniam mixtum potest in elementa dissolui, in ipso igitur elementa erunt in potentia salua. Vult itaque Aristoteles elementa corrumpi in mixtione, id est formas suas substantiales amittere ex alterna actione & passione ipsorum, ob idque non manere actu in mixto, manere tamen in potentia, duabus modis dictis. Libro quoque secundo de partibus animalium capite primo, Aristoteles aperuit mentem suam, dicens: Cùm itaque triplex sit compositio, prima statui potest, ea quæ ex primordiis conficitur, iis quæ nonnulli elementa appellant, terram dico, aquam, aërem, ignem, sed melius fortasse dici potest, ex virtutibus confici elementorum, iisque non omnibus, sed vt antea expositum est: humidum enim, & siccum, & calidum, & frigidum, materiæ corporum compositorum sunt. Philosophi iuniores placitum hoc multis rationibus confirmant sic: Si elementa in mixto, cum suis substantialibus formis manerent, ex pluribus entibus, in actu, fieret vnum ens per se, quod est contra Aristotel. & assumptum probant, quoniam homo, res est per se subsistens, & ex elementis constituta, quæ sunt consistentia in actu, per suas formas

Symbola faciliùs in vicem mutari qua ratione.

Elementa in mixto an maneant.

Digitized by Google

mas substantiales, quæ verè actus sunt. Rursus ignis forma existeret in materia admodum frigida, veluti in lactuca, aut in humano osse, atque in materia admodum densa, vt lapidis aut ossis, quæ formæ ignis pugnare videntur. Rursus non esset illud Aristotelis placitum perpetuò verum, generatio vnius est corruptio alterius, cum mixtum generetur ex elementis non corruptis. Hæc, & multa huiusce-modi, ad comprobandam mentem Aristotelis adducunt. Hippocrates tamen aliter sentire videtur libro de Humana natura, quem sequutus est Galenus libro de elementis, quo in loco elementa considerantur, quatenus humani corporis sunt elementa, quemadmodum Aristoteles & reliqui Philosophi ipsa considerant, vt generabilium, & corruptibilium elementa. Quod igitur de vnius hominis elementis, ad doctrinam Hippocratis dicemus, id ad omnia generabilia corpora transferre licet. Duo itaque vult Hippocrates, non esse vnicum humani corporis elementum, & quatuor elementa hominis compositionem sub propriis formis ingredi. Elementum, vt inquit Galenus libro de elementis, & octauo de placitis Hippocratis & Platonis, est minima pars eius cuius est elementum, eritque elementum in prædicamento ad aliquid, quemadmodum magnum, ad paruum collatum, & pars ad totum, ita elementum ad id cuius est elementum, tanquam simplex ad id quod ex simplicibus constituitur, dicitur eodem modo, quo & elementa dictionis literæ sunt, dictionem ipsam, tanquam simplicia componentes, quæ etiam minimæ partes compositi sunt: minimæ verò dictæ sunt, non quòd ad sensum attinent, sed quod natura minimæ. Minimum verò secundum naturam id dicitur, quod non est constitutum ex diuersis naturæ rebus, neque in diuersa secundum naturam diuidi potest, quemadmodum ignis, aut aqua, aut aër, aut terra. Id est quod Aristoteles dixit indiuisibile in alteram speciem. Erunt ergo hominis plura elementa, nam si vnicum tantùm esset, neque id à quo ortum haberet minima ipsius pars, id est, simplicissima diceretur, neque homo esset quid compositum, cuius collatione elementum & simplicissimum quid est. Verùm hæc compendiaria ratio est. Sed iam Hippocratis ratione eorum opinionem confutemus, qui hominem vnicum esse elementum dixerunt. Nam quidam ignem, alij aërem, nonnulli aquam, reliqui terram astruebant, quidam verò id esse impatibile, quidam incompacta corpuscula. Græci ἀνάρμους ὄγκους appellant, quidam indiuisibile, & ex indiuisibilium congerie fieri affirmabant: quidam colores, & qualitates sola apparentia, non re ipsa existere: contra quos validissima est Hippocratis ratio, si homo vnum esset, non doloret, sed dolet, non ergo est vnicum humani corporis elementum. Sic probatur assumptum, Quæ dolent, omnia alterabilia sunt, & sensu participant, sed si homo esset vnum, id non haberet has duas conditiones, non ergo doleret. Nam quod dolet, alterationem patitur à re dolorem inferente, quoniam dolor passione fit: si igitur dolor est, alteratio est, dolens ergo homo patitur & alterabitur, hominem autem alterari, si vnum sit, est impossibile. Nam omnis alteratio à contrario fit, & id elementum quod humanum corpus constituit, constituet vniuersa alterabilia, & alterantia. Non erit itaque in vniuerso contrarium, neque à quo homo alterationem suscipiat. Præterea quod alteratur in potentia est, ad id quod alterat, cùm ergo id elementum, quod est homo, sit omnia generabilia, & alterabilia, ad nullum eorum erit in potentia, & à nullo ipsorum alterabitur. Quod si contendas id patibile esse ac diuisibile, sensu tamen carere, constat quòd non dolebit, sed erit veluti lapis, qui patibilis est & alterabilis, non tamen dolet. Quòd tamen id quod non patitur, non sentiat, constat, quia sensus omnis passione fit, apud Aristotelem & Galenum, sed tamen si corpus humanum constitutum esset ex atomis vt dixit Epicurus, aut ex incompactis corpusculis, vt dixit Asclepiades, (quod tenentur dicere, qui vnicum statuerunt corporum elementum. Quoniam cum id impatibile sit, non aliter fient omnia ex ipso, quàm ex infinitorum atomorum diuersa compositione,) inde fieret, hominem non doliturum, vbi acu pungeretur caro. Nam aut acus vnum tantùm tangeret corpusculum aut plura, si vnum & id indiuisibile, atque impatibile est, non ergo diuidetur aut patietur acu punctum: quod si duo aut plura acus tetigerit, nullum eorum alterabitur, ergo neque totum, quod enim compositum est ex impatibilibus, impatibile est. Numerum enim mutat non rei naturam, præter id quòd quemadmodum, vbi quis duos digitos contiguos separans, dolorem non infert, ita qui duo impatibilia ac indiuisibilia seiunxerit, nullum dolorem inferet, aut alterationem: & quemadmodum vnum ipsorum impatibile est, omnia erũt impatibilia, neque à causis alterantibus alterabuntur: indiuisibile verò inalterabile esse constat: quoniam qualitas extensa est, & subiectum exigit extẽsum. Hinc fit corporis plura esse elementa, non vnicum, & hæc quidem non impatibilia, vt quidam voluerunt: atque hi in duas sectas diuisi fuerunt, quibusdam dicentibus, elementa, corpus componentia impatibilia esse, sed sensibilia, aliis verò impatibilia simul & insensibilia. Qui verò patibilia esse dixerunt, pariter fuére bipartiti: nam quidam asserebant componentia esse patibilia, ac sensibilia, quod verum esset, vbi per prima componentia, simplices & primas particulas intelligeremus, quamuis verum sit prima componentia patibilia esse, sed sensus expertia. Neque est à ratione alienum ex patibilibus principiis quæ non sentiunt, aliquod fieri patibile simul ac sensibile, vbi ex contrariorum actione vnum aliud conficiatur nouam formam, nouásque vires adeptum. Rursus secundò placitum suum sic probat Hippocrat. Si homo vnicum esset elementum atque doleret, vnica tantùm esset curandi via, eritque argumentum priori simile. Diximus enim si homo vnicum esset elementum non doleret, sed dolet, non ergo est vnicum elementum: modò vero si homo esset vnicum ac doleret, vnica esset curandi via: sed non est vna tantum via curationis, non ergo est vnicum & dolet homo, sequitur enim in bona consequentia ex opposito consequentis oppositum antecedentis. Iam ergo probo primã consequentiam, nam si homo vnum est, vnam habent homines sanitatem, ad vnam autem sanitatem vnica tantùm via est, erit ergo vna tantùm curationis via. Valet hæc ratio: quoniam si vna tantùm sanitas est, vnicus tantùm erit morbus: nempe qui sanitati contrarius est, & inter duo tantùm contraria, vnica tantùm est via, qua sanitas in morbum migrat, & qua à morbo sanitas restituitur, sicut vnica via est Athenis ad Thebas, & Thebis ad Athenas. Quòd tamen non sit vna tantùm curandi via, notum est: nam esset quoque (inquit Hippocrates) vnica curationis species, si vnicum esset homo: nam vnico tantùm morbo,

Hippo. de Elementis.

Elementũ ex Gal.

Hippo. placitum de elementis.

Hippo. ratio.

Asclepiadas & Epicurus refutantur.

Probatio argumenti Hippocratici.

morbo, sanitati contrario ægrotasset, sed non est vnica curationis species, non est ergo homo vnicum. Quòd verò non sit vna curationis species constat: quidam enim calfactione, quidam refrigeratione, quidam humectatione, quidam exsiccatione, & quidam ablatione, quidam adiectione sanantur, non ergo est vnicum elementum homo, aut ex vnico elemento, neque vniuersa generabilia ex vno tantùm constituta sunt, vt voluerunt: quorum mentem confutauimus. Ad quod accedit, quod ex his qui vnicum dixerunt esse elementum, diuersi diuersa senserunt: alij ignem, alij aërem, alij aquam, alij terram esse dicentes: verùm vnica tantùm via ad id asserendum procedebant: vt inquit Hippocrates libro de Humana natura, dicens: Idem sane omnes sentiunt, at verbis discrepant: ratio verò ipsis communis est: quia siue ignem, siue aquam, siue aërem, siue terram elementum dixerint, id diuersa rarefactione, aut densatione, aut alia quauis mutatione in singula transire asserunt. Habnerunt itaque vnicam errandi viam, & diuersa placita. Quo confutandi modo Aristotel. vsus est aduersus eos, qui male de principiis rerum naturalium senserunt, libro primo de Physico auditu, cap. 5. Sunt tamen, vt Hippocrates docet, quatuor mundi elementa, calidum, frigidum, humidum, siccum: ex quibus humanum corpus constitutum est. Per calidum autem & frigidum, humidum & siccum, non tantùm primas ipsas qualitates intelligere oportet, sed substantias. Hoc enim loquendi schemate sæpe vtitur Hippocrates, vt cum dixit, qui crescunt, plurimum habent innatum calidum, & rursus, Ventres vere, & hyeme calidissimi sunt natura, vbi per calidum, non qualitatem, sed substantiem intellexit, vt ibi, & multis aliis locis Galenus probauit, ignis ergo, aër, aqua, & terra, vniuersa constituunt per suas substantias & qualitates: vtrumque enim significare voluit Hippocrates libro de Humana natura.

Numerus elementorũ ex Hipp.

Ex qualitatum namque contrarietate actio consurgit, & mixtio, nullo elementorum reliqua in actione vincente, sed omnibus conuenienti mensura, & potentia pugnantibus, per quam mixtum fit, in quo elementa substantiis integris, qualitatibus tamen remissis manent, quæ tamen ab initio summæ erant. Docet id generatio & interitus mixtorum, homo namque membra diuersa continet ex semine genita. Semen verò ex humoribus habet suam generationem, humores ex cibis, veluti ex ouina, aut hœdina carne: hæc verò ex herbia, herbæ tamen ex elementis quatuor. Neque enim aquam solam terræ mixtam continent, nam essent quale lutum, sed & nonnihil aëris & ignis. Hæc autem est vniuersæ transmutationis via, non etenim corpus nostrum vnica mutatione ex elementis fit. Præterea si corporis alimenta ex quatuor elementis constituuntur, vti herbæ & fructus, nostrum quoque corpus ex eisdem constitui par erit. Nostrum etenim corpus duobus modis mutatur, aut simplici alteratione, quæ per primas qualitates, aut substantiæ dissolutione. Restitutio quoque bifariam fit, aut contrariis alterantibus, quæ corpus ad pristinum temperamentũ reducant, aut his quæ corpus reficiunt, qualia sunt alimenta, quæ substantiæ dissolutæ similia esse decet. Corpus igitur nostrum alimentis simile est, alimenta verò ex elementis constant: colliges igitur & nostrum corpus ex eisdem constare. Alimenta sanè elementa in seipsis continere facilè docet ratio sumpta ab his alimentis, quæ medicamentosam habent facultatem, in quibus vnum elementum præ aliis abundat, in quibusdam nempe ignis, in aliis aqua, aut quoduis aliud, vti in pipere, allio, euphorbio, & venenis calidis, ignem verè adesse dices, cum partem quampiam vrunt, aut in ea bullas generant. Nec tamen putare decet, in humano corpore non adesse quatuor elementa, quoniam nullum eorum manifestè cõspicitur, (vti Galenus libro primo de Elementis abundè docet,) satis enim est, si in ipso fuerint partes singula elementa referẽtea: ossa etenim quamuis terra non sint, terrenam habẽt naturam, & humores aqueam, in spiritibus verò & calore, quamuis nullum eorum purum sit elementum, ignis & aër continentur. Nec mirum est, nullum elementum purum ostendi, quamuis corpus ex eisdem cũstituatur, nam in vnguento tetrapharmaco, quod ex cera, resina, pice, & adipe componitur, nemo post mixtionem alicuius eorum portionem quampiam ostendere valebit, nec tamen ipsa corrupta sunt, quoniam vbi tantùm ea liquaueris, omnia simul consistent, & nullum ostendes præter id quod nullum elementum impermixtum in vniuerso inuenies, nedum in mixtis ipsis corporibus.

An elementa in mixto maneãt.

In hanc rẽ optime ait Cælius Rhodigin. Mirabile est (inquit) humani corporis tetrapharmacum.

Ad hunc modum homo ex elementis constituitur, quod eiusdẽ dissolutio in quatuor elementa pariter docet: vbi enim quis carnem vrere voluerit, partem videbit in ignem transire, partem in aërem, ad vaporis speciem, partem defluere ad speciem aquæ, & partem incineris formam residere, id est, quod Homer. dixit Iliados ή. ὕδωρ καὶ γαῖα γένοισθε. Quod est, in aquam & terram reuertamini, & verba Hippocr. idem confirmant, cùm libro de Humana natura dixit: Rursus cum hominis corpus moritur, singula ad suam naturam discedunt: humidum ad humidum, siccum ad siccum, calidum ad calidum, frigidũm ad frigidum: omnia similiter generantur, similirérque intereunt omnia, id quod potest probari Platonis sententia in Timæo, vbi non tantùm ex quatuor dictis elementis humanum corpus constitui, sed ex eorum temperatura pendere sanitatem, & ex intemperie morbum voluit, dicens: Cùm quatuor sint genera, ex quibus corpus nostrũ compactum est, terra, ignis, aqua, aër, horum sanè præter naturam, redundantia, & defectus, & sedis è propria in alienam facta mutatio, ignis scilicet & aliorum, cùm plus ex vno habuerint partes, neque quod sibi conuenit, vnaquæque assumpserit, cætera quæ huiusmodi seditiones & morbos afferunt. & rursus: Cum enim præter naturam vnumquodque afficitur & transmutatur, calefiunt, quæ prius frigebant, humescunt, quæ sicca fuerant: leuia item grauitatem adipiscuntur, sicque omnia, omnes mutationes suscipiunt: tantummodo enim circa idem, idem dicimus, & similiter id quod pro rata portione vel accedit, vel recedit, id quod idem est, sospea ac sanũ esse permittit. Sed si peccauerit aliquid præter hæc accedens, vel recedens, alterationes variat & morbos interitúsq; innumerabiles inducit. Quibusdam aliis rationibus id placitum confirmari potest, quamuis dicta maximam fidem faciant. Nam si elementa in mixto non manerent, non rectè dicerentur corporum elementa, sicuti neque literæ dictiones, si literæ suas formas amitterent in dictionis constitutione, neque satis forent materiam præstare: nam pari modo diceres, ligna varia esse ignis elementa, vbi comburantur.

Elementa in mixto ex Platone.

Præterea in lapidis generatione, nemo mentis compos negaret terram, licet non puram manere, & in lapide existere, ignem autem silex nobis ostendit, à quo exilit, vbi vehementer ferro, aut alio lapide

pide collidatur. Nec tamen aliter fieri id contingit, quàm quòd motu illo vehementi aër impulsus intus penetrat, qui ignem ab aliis elementis oppressum, atque densatum ventilat, atque rarefacit. Quâobrem ostenditur palam, qui intrò conclusus, ac quodammodo in aliis sepultus erat, quod libro primo de Differentiis febrium in nostris Commentariis ostendimus. Ad ea tamen quæ pro Aristotele adducta sunt, dicemus ad primum, quòd elementa corporum non sunt minima ad sensum, sed ob id minima dicuntur, quoniam naturalia sunt: quamuis ex se diuidi amplius possint. Nec refert, vt inquit Galenus libro de Elementis primo, si à lynceo partes percipi possunt iuxta positæ. Satis enim est ipsas esse natura minimas, vt in diuersa specie secati non possint.

Præterea quamuis elementorum minimæ partes verè mixtæ non sint, sed iuxtà positæ, nulla pars mixti signabilis est, quæ per se existere possit, quin quatuor elementa contineat, mixtæ verò dicentur, quòd aliis fiut & commixtæ, & coalueratæ. Ad aliud quod afferunt dicentes, ex pluribus entibus in actu non fieri vnum per se, verum est, nisi forma vnica toti composito superuenerit, superuenit tamen forma mixti, quæ indiuiduum in specie constituitur. Nam neque negare fas est formam ossis, & carnis esse substantias diuersas, & hominem esse vnum per se, quæ tamen actus sunt completi & perfecti, quod de formis elementorum negant, qui ad hoc respondent iuniores Philosophi, dicentes: ex pluribus entibus in actu perfecto non fieri vnum, sed in his quæ sunt in actu in completo, qualia sunt elementa. Sed hoc falsum est, elementa non esse in actu completo, & eo dato de forma carnis & ossis non esset verum quæ completæ sunt, ex quibus cum animali forma vnum actu constitui nemo negabit.

Ad aliud quod adducunt: nam forma ignis esset (inquiunt) in materia admodum graui & admodum densa, verum est, neque tamen, vt Philosophi putant: nam materia ignis in mixto minus leuis & minus calida & minus rara est, quàm vbi secundum naturam existeret. Veruntamen in osse ignis non adeò densus est aut frigidus, vt os, sed ex densitate & frigore terræ mixtis raritate & calore ignis medium constituitur, & hæc cum reliquis elementis similiter attemperatis os constituunt, nulla ipsarum in extremum contrarium, nec prope ipsum recedente, sed à suo extremo remissionem tolerante. Ad aliud eum contendunt, non esse generationem vnius corruptionem alterius, nec contra, id in elementis cum inuicem transmutantur est perpetuum, non in reliquis, quod docet mors bruti, membris suis manentibus sub forma ossis & carnis, quæ præfuerunt nulla superueniente loco formæ bruti corruptæ. Quod enim ferunt de forma cadaueris, puerile est, & generatio formæ bruti idem ostendit, quæ formæ carnis genitæ in materia sanguinis superuenit, non corrupta forma carnis. Rursus ergo dicemus, quòd in prima generatione mixti ex elementis quatuor ipsa conueniunt, potentiis non multum disparia, quæ ad minimas partes diuisa miscentur, vt melius agant & patiantur, ex quorum actione vnumquodque nonnihil amittit sui vigoris, & suarum qualitatum, tam primarum, quæ sunt calor, frigus, humiditas, siccitas, quàm secundarum: vt duritiei, mollitiei, grauitatis, leuitatis, raritatis & densitatis. Neque tamen materia ignis formam suam amittit, neque alterius subit, neque remissionem patitur: id enim naturæ substantiæ repugnat:

Elementorũ concursus.

sequeretur enim ad substantiam esse per se motum. Sensim namque incalescente aqua, forma aquæ recederet, & corrumperetur, rursus sensim refrigerata forma aquæ gradatim produceretur. Verùm hic inter errores Auerrois est annumerandus: hæc quidem vera sunt, & ab aduersis rationibus facilè tuentur, quæ Galenus libro primo de Elementis secundum Hippocrat. latè probauit, quamuis lib. de facultat. natur. substant. qualitatibus inuicem agentibus fieri temperamenta, non substantiis probabilius existimet: & libro octauo de Placit. Hippocr. & Plato. elementa corpus humanum constituentia qualitatibus Hippocrat. nominasse dixit: quoniam in ipso potestate sunt non actu. & libro primo de Elementis ad finem: si non alterius saltem securitatis gratia placitum hoc seruandum voluit. Nos elementa formis, & qualitatibus mixta componere affirmamus, & abundè probatum existimamus. His habitis de qualitatibus elementorum, his quæ diximus quædam ad dictorum integram notitiam nobis addenda se offerunt. Dictum à nobis suprà est, ex Aristotelis opinione, ignem esse summè calidum, aërem summè humidum, aquam summè frigidam, terram summè siccam. Verùm Galenus de Temperatura aquæ & aëris diuersa sentit. Aristoteles enim libro secundo de Gener. & corruptione, cap. tertio & quarto, Elementa qualitatibus distinguit: dicens, ignem esse calidum & siccum, aërem calidum & humidum, aquam frigidam & humidam, terram frigidam & siccam: verùm aquam magis frigidam, quàm humidam, aërem magis humidum, quàm calidum. Galenus tamen aquam dixit esse summè humidam primo libro de Simplicium medicamentorum facultatibus, cap. octauo, & cap. trigesimo inquit: & aqua quæ supra quàm quod refrigeret, omnium sit vel humidissima: nihil est enim aqua humidius. Idem voluit libro de Elemētis primo, & primo libro de Temperamentis. fauet quoque Gale. experimentum. docet enim id maximam esse aquæ vim humectandi, & maiorem quàm aëris. Rursus vt ipse libro primo de Simplicium medicamentorum facultatibus ait: aqua tepida summè humectat, quòd frigiditatem amittere potest, non tamen humiditatem: humiditas ergo magis sibi familiaris est. Verùm ad rerum naturas magis advertit Aristoteles à priori elementorum requirens qualitates, quas natura singulis elementis est impartita, aquam verò cùm intellexisset summè frigidam, ipsi non tribuit duas qualitates summas. Galenus tamen rerum effectibus magis intentus, quos ipse maximè perscrutatur, aquam humidissimam dixit, quòd maximè humectet, sed id ad potentiam referri debet: minor enim qualitatis intentio in subiecto densiori, magis agere poterit, eritque aër humidior intentione, aqua verò potentia, sed & aër quodammodo magis humectat, quatenus altius penetrat corpora alteranda. Quòd tamen frigiditatem non conseruet perpetuò, sed humiditatem, nihil agit: nam terra nec siccitatem perpetuò conseruat, quam in summo habet, & aër calefieri, humectari, ac exsiccari potest. De aëris quoque temperatura, quam dixit Aristoteles primo humidam, & maximè humidam ac calidam, Galenus aërem frigidum potius quàm calidum esse, contra Aristotelem docuit octauo libro de Vsu partium, vbi ipsum non esse natura calidum testatur, ac rectè dixisse Aristotelem, respirationem ad cordis refrigerium ordinatam, rectè quoque oblitum sui placiti, qui aliàs aërem calidum esse dixerat. Ad

Aqua an summè humida.

Aqua summè humida ex Galeno.

An aëris temperatura sit calida & humida.

 quod

quod confirmandum accedit, quòd aqua frigidissimo aëri exposita congelatur, quod indicat aërem aqua frigidiorem, & quod in media regione, vbi minimè ab aliis elementis alteratur, magisque suam naturam obseruat, frigidissimos est, vt grando & nix & aqua, ibidem genitæ docent, vbi minimè videntur ab externa causa suscepisse frigiditatem. Veruntamen hæ rationes non satis probant aërem natura frigidum, etsi frigidus sit, qui aquam congelat, à Septentrionali plaga & congelato mari procedens, à quibus locis frigus suscepit, & astrorum frigidam influentiam, quod tamen ad mediam regionem attinet, diceret Aristoteles ibi non esse purum aërem, neque alibi posse inueniri ob rerum aliarum mixtionem, vt vaporum & exhalationum, quæ magnam frigiditatem ostendunt, vbi à causa alia non calefiant, licet hæc à prima generatione calida sint, ventos enim à Septentrione flantes, & nebulas hyberno tempore videbis frigidissimas, à calore tamen leuatas, accedunt quoque potentiæ astrorum, quæ extenduntur vsque ad mediam regionem, & non amplius. Quòd si dixeris, quare non infrigidabunt supremam? dicemus ab igne impediri astrorum infrigidantium vim. Nisi velis omnino ignis elementum negare in sphæra quapiam per se situm, contrarium namque nulla via probari posset. Comprobat rursus aëri calorem secundum naturam inesse, quòd ex aqua generatur, vbi aqua frigiditatem amiserit, & calorem susceperit, vt constat ex generatione vaporis ex aqua, & inde aëris, ex vapore. Meminit huius rationis Galenus lib.2. de Simplicium medicamentorum facultatibus, cap.20. Quamuis, an aër calidus sit, maximam esse quæstionem referat, ac clarissimis Philosophis dubitatam, Aristotele dicente ipsum esse calidum, Stoicis verò frigidum. Quod tamen dixit Galen.8. de Vsu partium, bene dictum esse ab Aristotele aërem respirationi seruire, non probat aërem absolutè esse frigidum, sed comparatione ad cordis calorem, qui verè maior est calore aëris: si verò cum medio temperamento in tota substantia conferatur, & secundum naturam existat, calidus dicetur. Tenemus ergo cum Aristotele aquam summè frigidam, aërem natura calidum, ac summe humidum: præsertim quoniam & Galenus libro de Humana natura, commentat. 14. dixit aërem esse humidum in summo, & aquam frigidam in summo, maximè verò omnium humectare, non ex humiditatis intensione, sed ex vehementia, quam ex subiecti densitate, & formæ copia consequitur, ignem verò esse summè calidum, & terram summè siccam, non est qui ambigat: longè tamen à veritate aberrat, qui dixerit, aërem neque calidum, neque frigidum: quoniam facilè incalescit ac refrigeratur, & esse veluti ceram & oleum, quæ quoniam temperamento accedunt, materiæ sunt medicinales: nam pari ratione cùm facilè exsiccetur & humectetur, non erit siccus aut humidus. At Aristoteles & Galenus elementa omnia simpliciter talia, & summè talia appellant. Referane igitur hanc facilem mutationem ad substantiæ tenuitatem (cùm eas mutationes admittere possit) dicente Hippocrate quinta Aphorism. sect. Aqua quæ citò calefit, & citò infrigidatur leuissima est, & Galenus in commentat. eam citò penetrare dicit, quod tenuitati est adscribendum. Libro autem primo de Simplicium medicamentorum faculatibus, cap.17. inquit: Ergo quæcunque corpora tenuis sunt essentiæ: cùm facilè perpetiantur, promptè tum incalescunt, tum refrigerantur. His

Opinio Authoris de Elementorum qualitatibus summis.

quatuor elementis simul ad mixtionem accedentibus: mixtionem fieri Aristoteles docuit lib.1. de Generatione & interitu, cap.vlt. Decet autem quæcunque mixtioné efficere debent tangibilia & alterabilia esse, ac diuisibilia. Alterantur autem & alterant inuicem, vbi nullum eorum valde superet suum contrarium, ne fortè ipsum in sui naturam mutet, sed agat, atque ab ipso patiatur, agens enim dum agit, repatitur à patiente, inquit Aristoteles. Quod tamen dubium visum est iunioribus Philosophis. Si enim calidum frigidum calefacit, vt ignis aquam, atque rursus aqua ignem infrigidat, idem collatum eidem foret ipso validius, & minus validum. nequit enim actio procederet, nisi ab eo quod maius & validius est altero, & minus validum id quod validius est non mutat. Præterea superiora agentia, hæc inferiora mutant, à quibus non mutantur. Præterea manus mouentis lapidem sursum impellit, à quo tamen neque mouetur, neque repellitur. Præterea vbi agens longius abfit, ita vt ad eam distantiam vis patientis non pertingat, actio euenit sine agentis repassione, idem etiam fieret, vbi agens roboretur à causa quapiam adiuncta, tunc etenim quamuis agat, non perinde repatietur. Hæc autem exposcunt cognitionem virium primarum qualitatum, à quibus actio omnis ac repassio ad mixtionem necessaria procedit. Sunt autem primæ qualitates quatuor, quas actiuas appellauit Aristotales libro de Generatione & interitu, lib. tamen 4. Meteorologic. cap.1. duas dixit actiuas, nempe calorem & frigiditatem: duas verò passiuas, humiditatem & siccitatem, nec tamen sibi repugnat: quoniam cùm quatuor dixit actiuas, citra distinctionem loquutus est, cùm verò duas tantùm dixit actiuas, ad alias duas fecit collationem: caliditas enim & frigiditas actiuæ sunt, si ad alias conferantur: humiditas verò & siccitas non sunt actiuæ ad caloré & frigiditatem collatæ: quoniam inferiores multò habent agendi vires. facilè enim calor, aut frigiditas agunt & contraria mutant: humiditas vero & siccitas difficilè & tarde: quamuis & calor validior sit frigiditate, & humiditas siccitate. Passiuæ quoque dicuntur humiditas & siccitas: quoniam sunt veluti materies eorum quæ generantur. Aut quemadmodum Galenus lib.1. de Naturalibus facultatibus voluit, humidum & siccum, ad Hippocratis doctrinam pati dicemus, in animalib. & plantis, magis quàm agere, nó tamen in omnibus. Maximam igitur agendi vim habet caliditas, secundum locum habet frigiditas, tertium habet humiditas, quartum siccitas. Obsistendi verò contrarium seruant ordinem: nam maximè omnium obsistit siccitas, deinde humiditas, deinde frigiditas, deinde caliditas: huic sententiæ obstare videtur Galen. qui lib.7. de Method. med. difficilius reliquis dicit curari posse intemperiem, quæ humectatione corrigitur: inquit enim: Ac facillimæ quidem ad curandum alterationes sunt, quæ ex calido & frigido consistunt, propterea quòd maximè actiuis qualitatibus corriguntur, ægrius curantur, quæ in humido, siccóque habentur: quod imbecillis, & (vt sic dicam) magis materialibus qualitatibus eorum curatio perficitur, in hoc loco difficillimam statuit mutationem, quæ ab humiditate proficiscitur, putat igitur minimam habere potentiam, quod confirmat statim, postquàm de caliditate, & frigiditate loquutus, inquit: In reliquis duabus qualitatibus securitas similis est. Tempus curationis in sicca intemperie multo amplius, sed sicca intemperies humiditatis actione curatur. Humiditas igitur tardissimè

Repassio an sit.

Qualitatum ordo agendi & patiendi,

Digitized by Google

tardissimè omnium agit: veruntamen non ob id siccam intemperiem difficiliùs curari dixit: quoniam humiditas tardius agit,& minus valida est siccitate; sed quoniam siccus morbus ob humoris defectum fit, humorem autem dissolutum reparare difficile admodum est: quoniam languet facultas cui id munus incumbit. Humida autem intemperies, tum siccitate, tum etiam calore exsiccante perficitur. Hæ autem duæ qualitates vehementius exsiccant, quàm sola humiditas humectet, ac facultas reparet dissolutam substantiam. Falluntur autem qui existimant in naturalibus agentibus eandem esse actionem ac resistentiam, & nullam esse resistendi rationem aliam ab actione: nam multæ sunt passiones cum resistentia, sine aliqua actione, ignis enim in sphæra sua, à luna, aut astris alteratur, ac resistit sine aliqua actione: idem contingit ligno cùm inflammatur ab speculo concauo, reflexis Solis æstiui radiis, ac resistit sine actione: omnis enim actio ab agente in passum procedit: nullum autē est patiens, vt dicemus. Repassionem fieri testatur Aristoteles libro primo de Generatio. & interitu, cap.7. quam etiam docet experimentum. Si enim aquam calidam frigidæ admisceas, calida minus calida fiet,& frigida minus frigida: & si quis pomum frigidum manu capiat, manus à pomo infrigidabitur, & pomum à manu calefiet. Repatitur etiam vnumquodque à sibi contrario æqualium portionum, quod Philosophi Peripatetici non receperunt. Id tamen affirmat Galenus libro tertio de Natural. facult. dicens: Neque enim fieri potest, vt duo corpora, quæ ad agendum,ac patiendum sunt nata, vbi conuenerunt, non vel simul patiantur,agantque, vel alterum agat, alterum patiatur. Quippe si vires pares iis sunt, ex æquo tum agent, tum patientur. Accedit quoque ratio. si namque calidum septem portionum agit in frigidum sex portionum, ab eodem repatietur: quod si frigidum sex portionum mutare potest calidum septem portionum, id facere poterit frigidum septem portionum. Calidum igitur septem portionum, in frigidum septem portionum agit, & ab eodem repatitur. Nec tamen in vniuersum id verum est,sed vbi non impleatur ex vtrisque contrariis, quæ sunt in diuersis subiectis, summa latitudo qualitatum exquisitè exemplum est, si summa latitudo caloris, aut frigoris fuerit decem portionum, calidum quinque portionum non aget in frigidum quinque portionum, quoniam summa latitudo impleta esse debet ex vna qualitate, aut ex eadem, & sibi contraria. Quapropter fit, vt si calidum quinque portionum fuerit, quinque etiam frigoris contineat: non igitur aget in frigidum quinque portionum, neque patietur ab ipso, quod eidem omnino simile est: simile enim non aget in sibi simile. Quòd tamen summam latitudinem deceat esse impleram, constat ex Aristotele lib. quarto Meteorologicorum, qui dixit; Absentia caliditatis, frigiditas est. Vt igitur caliditas corrumpitur, ita frigiditas inducitur, sempérque impletur latitudo. Præterea præcipua intentio agentium est, sibi similia generate, ad seruandam speciei perpetuitatem, corrumpunt autem contraria ea accidenti, quatenus fieri non potest, vt contraria simul existant. Ad corruptionē igitur cuiusuis portionis frigiditatis omnino necessum est portionem alteram caloris induci: id vero est summam seruari latitudinem. Nihil autem refert in tota hac oratione, portiones qualitatum, aut numeros dixisse, aut id quod vnam portionem tantùm caloris habet, vt vnum calidum dicere, & quod septem frigoris habet, vt septem frigidum appellare, quod fecimus aliquando lib.1. de Different. febr. in commentariis nostris, cum non erat nobis loquendi curiositas, sed veritatis docendæ amor, sequebar enim communem scholæ vsum dicendi. Nam & lib. 2. eius operis comment. cap.6. videre licet me aliter nominibus vtentem, vt qui neutrum vsum ignorauerim, etiam si Latinè dicatur, quod vno numero calidum est, calidum vt vnum numero,& quod septem numeros habet caloris, calidum vt septem numero. Sed viderint, ne, qui impudenter nostram dicendi normam reprehendunt, à vera rerum cognitione, & communi hominum consensu turpiter prolabantur. Audio enim eos dicere, quod tres gradus cum dimidio habet frigoris, & quatuor cum dimidio caloris, calidum est vno gradu Nam statuamus, vt ipsi summam caloris latitudinem octo portionum, siue graduum, quod habet quatuor portiones, cum dimidia caloris est calidum vno gradu: igitur quod habuerit quinque cum dimidia, erit duobus gradibus calidum. Siquidem vnum tantùm gradum nouum superadditum recepit, & quod habuerit sex cum dimidia, erit tribus gradibus calidum, & quod habuerit septem cum dimidia, erit quatuor gradibus calidum, & quod habuerit octo, erit quatuor gradibus cum dimidio calidum, id verò quàm falsum sit, ipsi diiudicent, sed neque ipsas vocum significationes ad hominum placitum (cùm Latinè, & curiosè loqui se putant) obseruant, cum nullus vnquam quod summè calidum est, & octo portionum, dixerit calidum quatuor graduum cum dimidio, aut quod calorem quatuor portionum, cum dimidia sortitur, vno gradu calidum, & vna portione calidum nominauerit, aut quod habet sex portiones cum dimidia, dixerit esse calidum tribus gradibus. Rectius autem fecerint, si depositis conuitiis, quibus vti solent in sapientissimos quosque, atque in suos ipsorum venerandos præceptores, nobiscum deinceps id calidum, quatuor portionum, cum dimidia, appellauerint, aut calidum vt quatuor cum dimidio, aut calidum quatuor numeris cum dimidio, & quod vnum tantùm caloris gradum continet, calidum vnius gradus, aut calidum vt vnum numero, aut calidum vno numero, aut vna portione dicant. Non etenim quod vno gradu calidum est, simpliciter calidum, & per expurantiam calidum est, aut dicitur, vt putant, sicuti neque qui dentibus albus est, perinde erit albus: sed sunt hæc quæ secundum quid talia ab Aristotele appellari solent, albus dentibus, calidus vno gradu. Adde quòd calidum sex portionum, sex portiones caloris inducere potest in subiectum aptum easdem suscipere. Quapropter erit sex numeris calidum, & quod septem numeros caloris valet inducere, erit septem numeris, aut portionibus calidum: cùm omnia talia agentia ab effectibus, quos producere valent, denominentur. Diuersa res foret, si vellet quis inuenire ordines medicamentorum, quibus portionibus caloris, aut frigoris constaret, quod est calidum in primo, secundo, tertio, aut quarto ordine. Sed ad institutum redeamus. Porrò quamuis verùm sit agentia perpeti ἀντιπάθειαν, id non citra distinctionem verum in omnibus actionibus est. Si enim mouens per intermedium mouet, ita vt in actione, aut motione sit mouens aliquod primum, & aliud postremum, siue proximum, non est necessum primum mouens moueri, sed ipsum manebit immotum, vti Arist. docuit, lib.4. de Genet. anim. cap.3. dicens: Causa vt omnes motus soluantur, est

An sit idem agere & resistere.

Repassio fit inter æqualia.

An summa latitudo qualitatum semper impleri debeat.

Repassionem esse non citra distinctionem ferendum.

Digitized by Google

quòd omne agens patitur, etiam à patiente, vt quod secat, hebetatur ab eo quod secatur: quod calefacit, refrigeratur à calescente. Denique quodcunque mouet, excepto primo, mutuo mouetur aliquo motu, verbi gratia, quod pellit, pellitur quodam modo, quod premit reprimitur. Primum igitur mouens non subinde mouetur, neque mouens quod in materia cum moto non communicat, nam cœlum mouet hæc inferiora, à quibus non mouetur. Cùm autem Aristot. dixit, primum mouens non moueri: caue putes primum mouens, de sola prima causa dici, quoniam hæc infinita est, & repati nequit: nam id de quauis causa, quæ non est patienti immediata dicitur, ac si diceret, non esse necessario repassionem in causis mediatis. Non enim patitur artifex à domo, quamuis causa sit, quæ domum conficit. Neque patitur medicus à sanabili corpore, quamuis suæ sanitatis sit causa. Neutra tamen de prædictis est infinita, & prima causa, sed prior, atque mediata. Quod tamen ita sit, apertè Arist. testatur lib. 1. de Gener. & interitu. cap. 7. dicens: Nihil igitur vetat, in motu, quo minus primum mouens immobile sit, imò in nonnullis necessariũ existit. At vltimum semper subeundo motum moueat necesse est: in actione autem ipsum quidem primũ nihil patitur, vltimum verò patitur. Quæ enim eandem materiã non habẽt, ea citra passionem agunt, ceu medendi ars: ea enim sanitatem efficit, & nihil ab eo patitur, quod sanari solet. At cibus dum agit, ipse quoque patitur quippiam: aut enim calefit, aut infrigidatur, aut aliud quippiam patitur, & simul agit. Est autem medendi ars, veluti principium: cibus verò vltimũ ac tangens. Hæc Aristot. vbi docet primas, ac non tangentes causas non repati, sed postremas, ac immediatas, siue tangentes, siue priores sint finitæ, siue infinitæ. Nam neque ignis, qui à longissima distantia calfaceret lignum, repateretur ab ipso, sed medius aër. Præterea cœlum, aut astra ignem in sphæra sua aliquando infrigidabunt, à quo nihil repatiuntur. Rursus inferiorem aëris regionem sol calefacit, non calfacta media: non reaget autem infima, cùm enim incalescit frigore, reagere deberet. at regio media frigidior est infima, nõ ergo ipsam infrigidabit infima. Postremò æstiuo tempore, cum speculo concauo Soli opposito generamus aliquando ignem ex ligno, quo tempore lignum incalescit, & non reagit, aut in speculum, aut in aërem medium: reageret etenim per frigiditatem: constat autem speculum, & aërem, tunc non esse frigidiora ligno, vel ab ipso actionis initio. Quæ verò in materia communicant, & immediata sunt, omnino necesse est, vt repatiantur sensibilem, aut insensibilem passionem. Gladius siquidem ceram secans tandem obtunditur, & vt in versiculo prouerbiali habetur, πέτρην κοιλαίνει ῥανὶς ὕδατος ἐνδελεχείῃ. hoc est, Mollior assiduis saxum cauat ictibus vnda. Patitur igitur lapis à mollissimis aquæ guttis, non solùm ab omnibus, sed à singulis: aliàs si vel vna gutta, ac prima nihil ageret, sic neque secunda, aut tertia, aut prorsus nulla, vt Galenus inquit lib. 1. de Loc. pati. Dicemus igitur, vel ipso primo etiam occursu aquam in lapidem egisse, & ceram in gladium, quamuis id præ paruitate sensum effugerit. Rationes aduersas sic facilè solues, non enim sequitur vt idem sit suo contrario validius, & minus validum. Nam quoduis etiam paruissimum, suum contrarium mutare quadãtenus valet parua, at magna mutationẽ nec perinde validius est, nisi funditus contrarium subuertere aliquãdo valeat, quod minus non valet efficere.

Superiora verò agentia non communicant, vt diximus, in materia cum his inferioribus, manus quoque impellentis lapidem ab ipso repellitur. Agentia tamen quæ longius iacent, à paruis non mutãtur longè distantibus: quoniam hæc immediata non sunt, neque vt docet propinqua. Colligamus igitur repassionem in causis, quæ non communicant in materia non reperiri, neque semper in causis seiunctis & mediatis, neque enim Galen. perpetuò in actionibus esse repassiones voluit lib. 3. de Naturalibus facultat. cùm dixit: neque enim fieri potest, vt duo agentia quæ ad agendum & patiendum sunt nata, vbi cõuenerunt non simul, vel agant, patiantúrque: vel alterum agat, alterum patiatur. quippe si pares vires sint, ex æquo tum agent, tum patientur: si longè superet, vincátque alterum magnum quiddam, & quod sensu percipi possit in id quod patitur efficiet, ipsum verò vel exiguum aliquid, & quod sensu deprehendi nõ possit, vel omnino nihil. Duabus tamen rationibus id placitum conantur euertere. Si enim duo contraria agentia aëre intermedio agant: quorum alterum calidum sit, alterum frigidum: aër medius mouebitur contrariis motibus, calefiet enim à calido: quoniã quod potest frigidum distans calfacere, poterit & medium aërem, & frigidum, quod infrigidat calidum mediũ infrigidabit. Sed intellige, non omni parte aërem medium calefieri aut infrigidari. Incipiente enim actione medium parte propinquiore calido agente incalescet: & propinquiore frigido infrigidabitur, eritque aëris portio calefacta maior quàm infrigidata, ea proportione qua calidum frigido fuerit validius, aut contrà, pars infrigidata erit maior, si frigidum fuerit vehementius. Pars verò aëris infrigidata non incalescet: sed solam caloris similitudinem admittet, & pars calefacta ad calidum vsque, pariter solam speciem frigoris recipiet: non etenim repugnat magni frigoris similitudo, siue species magno calori, nec vehementis caloris similitudo magno frigori, nec perinde mouebitur medium contrariis motibus. Sed fuot qui multis ante annis agentium omnium species negarunt, aut similitudines quas diximus, quos priùs confutabimus, quàm ad secundam accedamus rationem. Quidam etiam in solo gustu & tactu eas negat hac ratione: nam si calidum in tactum suã similitudinem imprimeret, fieret vt calidum omnino simile tactui à tactu sentiretur: cuius contrarium constat experimento. Ratio hæc lubrica est & debilis: nam pari ratione in omnibus sensibus species improbabis: nam fieret, vt is qui allia comedit, allium pariter comedentem sentiret: quoniam similitudo odoris in similiter affecto sensu imprimi posset: negat Aristoteles, & experimentum simile à simili pati, aut è duobus allia comedentibus, vnum alterum sentire. Dices ergo, temperatè calidum à simili neque speciem pati, aut non ab ipsa immutari, vti si de prædictis duobus allia comedentibus, alter ab alio spiratum aërem inspiraret, non sentiret ipsum. Sed iam demonstremus caloris, frigoris, & aliarum primarum tangibilium qualitatum species esse & effundi, primùm ratione qua vsus sum in Commẽtariis lib. 2. de Differentiis febrium, quo loco idem omnino de singulis corporis partibus docui, quod modo de aëre intermedio duorum contrariorum agentium: nempe omnes corporis partes calorem & frigus sentire in Epiala febre: non quòd contrarias qualitates easdem partes simul suscipiant, sed similitudines quæ ad sensum satisfaciunt. Si enim quis subito ante magnum ignem manum gelidam traduxerit semel,

An verum sit species, siue simulachra, à rebus mitti sensibus omnibus.

ignem

ignem calidum sentiet: at nemo dicet eo temporis momento ignem aliquem caloris gradum immisisse manui, & alterum frigoris corrupisse, similitudine igitur sensum factum putandum. Rursus apponat quis manum longo tempore, magno igni, intermedio aëre, ac consequatur ignis actiones ex caloris portione: deinde aër intermedius moueatur flante vento aliquo non admodum frigido, maneat autem quieta prope ignem manus, notum est manum adhuc calorem maiorem suscepturam non ab aëre, sed ab igne, id verò per species. Præterea nemo dubitat omnem actionem per medium procedere, & omne agens agere per contactum, ignis itaque per aërem medium aget, aut igitur caliditatem, aut speciem non caliditatem: nam ea non foret in aëre breuissimo tempore sex portionum & plurium, minor verò non sufficeret augere calorem manus sex portionum, cum igitur aër medius motus, nunquam calorem sex portionibus maiorem reciperet, aër non deferet calorem manui, defert autem aliquid, quo mediante agens tangit manum, & sex portionum calorem augeat. Quapropter cogeris speciem mediam statuere. in febribus præterea Epialis Galen. calorem & frigiditatem in omnibus partibus sentiri asserit, quod non fiet calore & frigore introductis, sed ipsorum simulachris, hac via verum Galeni sententiam saluabimus, idque placitum humaniter senserunt omnes Philosophiæ professores. Sed audio quosdam contradicentem: sunt enim quorundam animi ad inuidiam & æmulationem adeò propensi, vt omni studio & summo labore contendant sapientissimorũ quorunque placita obscurare, nunc quidem improperiis, nunc verò ludibriis & irrisionibus, interdum friuolis argutiis vtilissima quæque artis præcepta subuertere conantes, cùm ipsi nec minimum quid studiosis artis prodesse potuerint. Hos sane audio primùm species, aut simulachra sensibus obiici, præsertim tactui & gustui, negantes, deinde in febre Epiala, non esse easdem partes, quæ calorem & frigiditatem sentiunt: prætetea medium inter duo contraria agentia & repatientia, non eodem tempore incalescere & refrigerari, sed per temporis parua interualla, quæ in omni motu adsunt: quoniam motus continuum quoddam non est, sed ex morulis quibusdam paruis interpolatus, quibus Galenus celeritatem & tarditatem in motibus distinxit. In illis igitur contrarium agit, dum reliquum ab agendo cessat. Horum primum de simulachris sensui oblatis abundè refutauimus. Secundum improbandum se offert. Galenus etenim non sensit, in Epiala diuersis partibus calorem & frigiditatem sentiri, sed in eadem omnino parte: Inquit enim libro secundo de differentiis febrium cap.6. Hoc genere continetur febris Epiala propriè nominata, quoties simul febricitant ac rigent, & vtrunque sentiunt eodem tempore in quauis corporis parte. non potuit Galenus clarius nostram sententiam affirmare. quòd si in quauis parte calor & frigiditas sentiuntur, non tamen per species siue simulachra, sed per ipsas qualitates, vt volunt, simul contrariis motibus mouentur. Rursus Galenus libro tertio de simplicium medicamentorum facultatibus cap.16. probans idem contraria codem tempore perpeti, adducit in exemplum aquæ vndas in circulum agitatas à duobus lapidibus in aquam tranquillam proiectis, & addit, contrarios conspicies in quauis aquæ particula motus. Idem probat de dulci, & amaro sapore, vbi simul linguæ admoueantur. Idem de medicamentis, quæ laxant & reprimunt, si mixta parti alicui inflammatæ applicentur. Quòd si Galenus suam sententiam non de eisdem partibus, sed de proximis intelligeret, quorsum in tot mediis probaret, quod quiuis facilè fieri posse agnosceret! Rursus Galenus eodem capite de medicamentis diuersa facultate præditis, vbi mille corpora in succi cyatho contineantur, diuersarum facultatum ac contrariarum sic mutua mixtione temperata (inquit) vt partem nullam sensibilem accipere sit, quantumuis paruam, quæ non sit omnium particeps: vt in linguæ contactu omnes quidem agant, diuersa tamen vnaquaque eius parte, nempe cui ipsam appropinquare contingat, ipsa verò affectio, ex eo quod primò affectum est, vt totam eam diffundatur, veluti si in frigore ingenti digitum vnum in aquam gelidam repentè immittas, tota interim manu horrebis, sæpenumero verò & corpore toto. Hoc loco Galenus à contrariis facultatibus in diuersis partibus fieri mutationes affirmat, deinde verò singulas earum in totum membrum effundi: transit igitur alteratio à parte vna in alteram, quæ contrariam patitur alterationem, & simul eadem pars contrariis agitur motibus. Adducunt in contrarium Galenum, qui libro de inæquali intemperie dixit: in febribus verò Epialis, tum ab interno, tum exiguis portionibus, eòque vniuersum corpus ambo sentire videtur, quum enim tenuissimis portiunculis aspersum per corpus, tum calidum sit, tum frigidum, nullam sensilem alterius portiunculam ita paruam desumas, in qua non alterum sit comprehensum. hæc Galen. quæ nostram probant assertionem omnino: nullam enim quæ sentiri possit, portionem dicit esse, quæ non sit contrariorum particeps, quoniam id non aliàs quàm sensu assequi possumus euidenter. Verùm qua ratione, vel imperitissimo alicui suadebitur, ex his verbis Gal. velle non omnes partes, aut easdem, à contrariis simul occupari & mutari? nulla certè. Præsertim cùm ex aliis adductis locis idem sit probatum. Sed iam ad tertium errorem accedamus, ac perpendamus, an verum sit, vbi duo contraria agentia seiuncta aërem medium mouent, id diuersis temporum interuallis fieri. Quantum autè veritaris habeat Galeni placitum, qui dixit motum habere inter positas quietes, ac morulas, non est nostri instituti modò, sed cum Aristotele & omnibus ferè Philosophis recipiamus, omnem motum esse continuum, & esse vnum. Afferam tamen Galen. ex 3. lib. de simplicium medicamentorum facultatibus cap. citato, ad reprobationem eius erroris: cum enim probare niteretur contraria in idem agere, & idem contraria perpeti, codémque tempore omnino, inquit: Neque enim partitis inter se agendi vicibus operarentur, tanquam si vtrisque, exempli causa, totum diem impositis, sex horis prioribus medicamentorum alterum suo vicissim munere fungeretur. Nugax enim hæc est hypothesis, nec solùm demonstratione, sed omni quoque probabilitate destituta. Vides vt Galenus in eisdem partibus, & eodem omnino tempore, contrarias fieri alterationes admittit. Non igitur oporter mutationes eas quæ à calido & frigido, aëri applicitis, eueniunt, ad diuersa temporis interualla referre. Secunda ratio probare conatur nullam esse in contrariis agentibus repassionem: sit enim calidum tripedale, septem portionum, quod agat in frigidum septem portionum, aut quoduis aliud, repatiatur quoque ab eodem, verbi causa, per vnius pedis spatium vnam frigiditatis portionem, nequaquam fieri posse videtur, vt calidum possit

An in Epiala febr. calor & frigus in eisdem par. sentiatur.

sit in materiam frigidam seiunctam agere, & non valeat suam ipsius partem murare, & assimilare, ac portionem illam frigidam corrumpere, quæ sibi est à contrario illata, cum omne agens agat validius in propinquum quàm in distans. Facilius quoque superantur, quæ minora sunt, quàm maiora contraria. Ego sane quamquam multos audierim sapientissimos Philosophos de hac re differentes, neminem tamen inueni, qui aut priorem, aut hanc secundam rationem absoluerit. Priorem absoluimus, hanc autem facilè absoluemus, si prius statuamus, quæ omnibus Philosophis sint in confesso, nempe actionem omnem ex contrarietate nasci, contrarietatem ex repugnantia. Quapropter non omnis calor omni frigiditati contrarius est, neque in idem agendo alterabit, vt enim probabimus, qualitates contrariæ in eodem existere possunt, intra tamen summam latitudinem, ea ratione fiet, vt summa latitudine caloris octo portionum statuta, calidum quatuor portionum non mutet frigidum quatuor portionum. Porrò si actio naturalis à repugnantia manat, quò fuerint aliqua magis repugnantia, eò maiorem agendi, & patiendi sortientur inclinationem naturæ. Sic itaque euenit prædictis duobus, quorum alterum est septem numeris calidum, alterum septem numeris frigidum, nam cum calidum tripedali latitudine, numerum vnum frigoris admittit, id fit quoniam ei non valde repugnat, quem cum tota ferè latitudine caloris admittit, nam vnus frigoris qui enim septem caloris manebat, & alter adueniens duo sunt, cum sex caloris coëxistere valentes. Is igitur qui aduenit alteri adiunctus non valde repugnat calido præexistenti, repugnat tamen quàm maximè calor septem portionum, aut etiam sex frigori septem portionum. Accipe iam sic dubij solutionem, calidum maius maiori frigori magis repugnat, & ex repugnantia manat, & concitatur actio, maior igitur actio atque contentio oritur contrariorum maiorum quàm minorum, & minor, eorum quæ sibi ipsi magis similia sunt, vt calidum agens de quo loquimur, & sua pars parum à contratio alterata, ac repassa, quæ non longè à natura totius distat, & ea ratione agens, non admodum difficile admittit repassionem, nec magna contétione aduersus receptam qualitatem pugnabit, vt ipsam corrumpat, passum autem omnem contentionem apponit vt generet, generabit igitur in alio sibi similem, & corrumpet in alio valde contrariam, & valde repugnantem qualitatem, & in seipso contrariam patietur. Has agendi & patiendi causas vbi agnouerint Philosophi, multa absoluent dubia. Sed dices, nónne vbi calido, alicui valido duo frigida inæqualia, sed ipso minora obijciantur minus, celerius mutabit, & maius tardius, ac perinde non aget validius in mains? At non est idem actionem aliquam, aut motum esse celerem, aut esse vehementem: vbi enim calidum septem portionum egerit in frigidum sex portionum, tres eius portiones corrumpens, intra spatium horæ vnius, & egerit in frigidum trium portionum: vnam corrumpens in sexta horæ parte, celerius in frigidum trium portionum egisse dicemus, sed validius, & contentiosius in frigidum sex portionum. Huius differentiæ celeritatis & vehementiæ Gale. meminit in dignoscendis pulsibus, atque est accommodatissimũ exemplum hirundo boui collata, quæ multò celerius boue mouetur, bos autem vehementius & contentiosius. Nauis item vehementius agitur ventis, sed adhuc celerius lapis mouetur deorsum. Contrariæ rationes superius adductæ facilè soluuntur. Non enim sequitur, si quid agit in aliud, id esse statim ipso validius, sed sequeretur, si non tantùm ageret, sed etiam vinceret ipsum. Adde in quibusdam vti calidis & raris: quamuis potentia sit magna, obsistentia est parua, cui potentia contrarij confertur. Manum quoque graue impellentis deprimi, & obstare non dubitandum, ad alia ex his quæ diximus constat quid dicendum sit.

De humoribus.

CAPVT II.

DIXIMVS de primis mundi elementis, quantum satis nobis visum est ad eorum naturas indagandas, atque eorum mutuam alterationem, in mixtorum generatione, qualemque habeant in mixtis corporibus consistentiam: nunc verò de humoribus agendum est, qui quandam habent elementorum naturã, sicuti & simplices corporis particulæ: hæ namque vt homiomeræ partes organicas constituunt, ipsæ verò ex humoribus constitutæ sunt. Simplices namque particulæ, vt venæ, arteriæ, nerui, ossa, caro ex semine genitæ sunt, & sanguine menstruo, semen quoq; ex sanguine, sanguis ex quatuor constat humoribus: sicuti & humores ex cibis, cibi verò ex elementis generationem habuerunt. Iam ergo humores simplicium membrorum, quodammodo sunt elementa: sicuti & alimenta ipsorum rectè dicentur: alimentum enim triplex est apud Hip. libro de Alimento. quoddam est futurum alimentum, quoddam veluti alimentum, quoddam est verè alimentum, alimentum in ventriculo acceptum, vt panis & lactuca futurum est alimentum, vbi multas suscepit mutationes, aliud est tanquàm alimentum, quod loco alimenti succedere promptũ sit, tales sunt humores, qui in vasis continentur, qui nondum particulis ipsis sunt appositi, est tamen verè alimentum, quod appositum est particulæ, promptũ in ipsum commutari, à qua actu iam transmutatur, & ipsam alit: Alimentum quod futurum est alimentum, ab extra veniens ore sumptum mansum (si liquidum non fuerit) saliuæ quoque mixtum interim aliquam recipit alterationem: quinimo & in alteram speciem mutationem, vt Galenus inquit libro tertio de Naturalibus facultat. Quod docet alimenti pars, si quæ per noctem dentibus hæserit odore, calore & conditione mutata. Aristoteles tamen hanc solam præparationem, ad melius patiendum esse dixit, libro secundo de Part. animal, cap. 3. cibi enim illa minutatim diuisio facit, vt calor facilius conficiendo expediat. Sed Gal. per speciem conditionem intellexit, calorem & odorem, ac perinde non discordant. Id à ventriculo trahitur, gula tanquam manibus deglutiente, recipitur primò in stomacho, id est ore ventris ac summa eius parte, deinde in ampliore & inferiore, vbi integrè transmutatur coctionem passum, quæ ἕψησις Græcis, Latinis elixatio dicitur, quoniam multo humore abundante fit. Hanc actionem solus ventriculi calor nunquam perficeret: quoniam id membrum exangue est ac pauci caloris, nisi à circumiacentibus particulis foueretur: hæ sunt, iecur à latere dextro, quod ventrem anterius amplexatur, vt in corporibus dissecandis oculis inspeximus, lien à sinistro multitudine venarum & arteriarum calore abundans, à parte posteriori vena caua, id est descendens ac lumbi

Alimentũ triplex apud Hip.

Alimentorum confectio.

ac lumbi, ab anteriori quoque adeps, & musculi abdominis, quæ duo receptum calorem conseruant, atque retribuunt ventri, inde quoque iecur accedir. Recipit tunc alimentum formam chyli (sic etiam à Græcis nuncupati) qui calore albus est, substantia liquidus: albus fiet ex necessitate causæ agentis assimilantis, nempe ventriculi. qui cùm suæ vtilitatis gratia id potissimùm efficiat, id quoque maximè intendit, vt sibi cibum assimilet: postquam verò eius tantum applicuerit, quantum sibi vtile est, reliquum quantitate abundans, trudit per infimam partem, quæ superiori angustior est facta, ne per ipsam cibus intempestiuè aut affatim descenderet: ea pars pyloron appellatur. Recipitur id primùm duodeno intestino quod ἐκφυσιν dicunt, & inde in reliquis intestinis, non tamen trahitur ab ipsis: quoniam fibris carent oblongis, interim verò dum per ea descendit, adhuc perficitur à virtute concoctrice intestinorum non propria, sed à ventre mutuata, qualis ori tribuitur per communem membranam, quod tamen vtile alitioni est, à venis meseraicis sugitur, sua & iecoris tractrice facultate: hiant enim earum venarum oscula multa ad intestina patentia, quibus id rapiunt, vt inquit Galenus: quamuis Aristoteles lib. de somno & vigil. cap. 3. dixerit, alimentum euaporatione in venas transire, & libro 2. de Generatione animalium cap. 4. dixit, alimenta per venas & meatulos resudare, quemadmodum aqua per crudiusculam fustem, sed hæc bonum sensum habere possunt. Hæ tamen venæ non tantùm intestinis distributæ sunt, sed & ventriculo, & nonnullæ gulæ ipsi, à ventriculo namque interim dum coctio perficitur aliquid trahunt, deinde ab omnibus intestinis quod reliquum est: ob id enim & multæ sunt hæ venulæ, & intestinorum inuolutiones, ad quarum singulas multæ ex his perueniunt, vt nihil vtile suctionem effugeret, cùm aliqua ex parte conuersum osculo alicui patenti obiiceretur. Nam si id effugeret tractionem iecoris, ac non essent in intestinis circumuolutiones, voracissimus esset homo & auidissimus, vt Aristoteles dixit libro de Generatione anim. cap. 4. quod verò reliquum est excrementum primæ coctionis, fæx & deiectio, Græcis διαχώρημα & ὑποχώρημα, per eandem viam à corpore pellitur expressis intestinis per fibras transuersas: nam hæ tantùm intestinis insunt, quamuis enim duas habeant tunicas, vnicum tantùm inest eis fibrarum genus, excretionis tamen tempore musculus claudens sphincterem laxatur, ac concedit: illi verò qui sunt in abdomine compressione expellunt excrementum ipsum, quamuis enim excrementi descensus per intestina natura fiat ad tectum vsq; intestinum, inde liberè propellitur. Quod itaque vtile est, id ab innumeris traducitur venis, quæ omnes ad pauciores numero, & ipse ad vnicã finiunt, quæ iecoris simam ingreditur, quam ab officio πύλας, id est ianuam, antiquiores Galeno appellabant. Priùs verò quàm cibus hunc locum conscendat in prædictis venulis mutationis principium accipit, iamque rubrum (non tamen exactè) colorem obtinet: quoniam non tantùm ortum hæ venulæ à iecore, vt omnes aliæ accipiunt, sed & naturalem facultatem sanguificam, ne quidpiam in corpore otiosum esset. Placuit autem Hippocrat. & Galeno 6. de Plac. venulas has arborum radicibus conferre, ventriculum autem terræ: eo namque modo, quo plantæ à terra sugunt alimentum per radices, ita animalia à ventre & intestinis per has venulas. Verùm interest quod plantæ, vt quæ imperfectæ rudiori, atque inconfecto vtuntur alimento, animalia verò vbi prius in ventre mutationem receperint. Habent quoque plantæ id sibi proximum: quoniam locum non mutant. Animalia quoque nonnulla, vt ostrea, perfectiora verò aliunde id disquitunt, appetitu ventriculi excitata, & motu secundum locum consequentia. Aristot. itidem lib. 2. de Part. anim. cap. 3. dictam similitudinem plantarum & animalium comprobat, plantas vti terra, vt ventre: dicens idem lib. 4. cap. 4. & cap. 10. dixit hominem plantam esse, vice mutata, vt superiora infrà, inferiora suprà habeat. Rursus alimentum id quod ex chylo mutationem quandam accepit, iecur ingreditur per innumeras venas, in quas vena porta, multas accipiens distribuitur, quæ & angustæ sunt, & tenuissimæ, vt à carne iecoris alimētum propius alteretur. Suscipit iecur vniuersum alimentum, quemadmodum & in plantis radicatio, quæ medium locum tenet radicum, & trunci, conficitur eo loco plantarum alimentum, in iecore quoque animalium, distribuitur inde plantæ, & à iecore animali, commutatio verò coctio est atque perfectio, per quam alimentum formam sanguinis recipit, qui quatuor humores continet: nempe exquisitum sanguinem, pituitam, vtramque bilem, flauam & atram. Hi omnes χυμοὶ, id est succi & humores appellantur, & sanguis largiori voce, vt humorem eum significet in venis, & iecore contentum, confusum, ac mixtum ex dictis quatuor. Continebantur hi in alimento ipso, quemadmodum & elementa quatuor potestate, cuius causa quatuor humoribus generandis materiam obtulit. Distinguuntur omnes vnica tantùm actione caloris: quamuis non omnes similiter mutentur: nam pars quæ modicè cocta manet, sanguis est, quæ modum excedit, bilis flaua, quæ modum non attigit, pituita, quod verò ex coctione subsedit, bilis atra, siue melancholia, etsi pituita, & melancholia non propriè generentur: nam melancholiæ subsidet tantum, pituita verò leuem quandam coctionem recipit, non mutationem substantialem. Ea enim in ventriculo generatur, vt diximus. Hæc coctio à carne iecoris perficitur, quod color totius chymi, ex quatuor humoribus ostendit: vt enim Galenus inquit 4. de Vsu partium, ea quæ diuersas admodum qualitates habent, non facilè inuicem mutantur, nisi media quibusdam interuenientibus, quod de primis elementis ex doctrina ipsius suprà retulimus. Cùm ergo chylus albus sit & substantia tenuis, cum in carnem iecoris conuerti debeat (id enim est quod intendit agens) prius ipsum in sanguinem conuertet, rubrum colore, qui mediam crassitudine, & colore naturam habere videtur, inter chylum & iecoris carnem: cuius naturam & causæ efficientis sanguinem repræsentat, sed quoniam cùm de principatu membrorum agemus, latius probabimus carnem iecoris succos conficere, id tantum postea demonstrandum in præsentia supponimus, sanguinem nulla ratione fieri posse, vt à venulis iecoris generetur, quæ album ipsum efficerent, minimè verò à membrana ipsum tegente, aut neruo paruissimo ipsi inserto, aut à vasis quæ bilem vtramque deducunt, vt ibidem Galen. hinc constant efficiens materia, & locus generationis humorum, eritque humor corpus liquidum ex chylo genitum alitioni mediatè destinatum secundum naturam: erit etiam humor æquiuocum nomen, de naturalibus & præternaturalibus dictum. Chylus etiam in se pituitam continet. Horum humorum

Chylus quare albus.

Alimenti trāsitus ad iecur.

Egregia similitudo ad rem faciens.

Iecur radicationi plantarum simile.

Humorum generatio in iecore fit.

Humores à iecoris carne generantur

Humoris definitio.

Sanguis naturalis.

rum quiuis duplex in corpore reperitur, naturalis & præter naturam. Sanguis naturalis liquidum ac fluidum corpus, rubei coloris purissimi, saporis dulcis, crassitudine melius inter extremos humores, nempe bilem flauam & atram. Sic Aristoteles libru tertio de Historia animalium, cap. decimonono. Sanguis si integer est, ruber & dulcis saporis est, continetur is in venis, arteriis, iecore, & corde, à moderato fit calore, vt reliqui ab immoderato, lib. 2. de Natur. facult. vnde fiet ipsum moderatum esse, quod etiam libro 8. de Placitis Hippocr. & Platonis docuit, vbi flauam bilem, ignis loco, in corpore humano ostendit: atram loco terræ, pituitam loco aquæ, aërem verò non habere sibi respondentem humorem. Quoniam ipse verus aër ostenditur in respirationibus, & palpitationibus, & pulsibus, ac subdit: Æquabilis autem ex omnibus quatuor elementis temperatura, exquisitum sanguinem creat. Intelligendum tamen, quòd calor moderatus, vt diximus, potest ob diuersam materiam, id est chyli partes dissidentes, generare omnes humores, sed tamen sanguis à calore moderato fit, id est in subiecto quod calorem moderatum suscipit, sanguis generatur: in eo tamen quod immoderatum, reliqui. Contrarium tamen dixisse videtur libro de Causis morborum, vbi omnes humores actu humidos pronunciauit, potestate tamen differentes, nam bilis calida est, & sicca. Pituita verò frigida & humida, sicuti & libro de Humana natura commentariu illius, In anno autem. Sed tamen commentario illius, Verè autem explicat, quare ver dictum sit Philosophis calidum & humidum, nempe quoniam ad autumnum ipsum comparant, tanquam optimum tempus pessimo, quemadmodum quoque inter corpora animalia plantis collata calida & humida dicemus, sic quoque sanguis temperatus, quamuis sit ad melancholiam collatus, dicetur calidus, & humidus. Adde quòd ex humoribus solus sanguis viget, his duabus qualitatibus simul, & quòd membra nostri corporis summè reficit, calore atque humore. Præterea non sic volumus sanguinem temperatum, vt cutis temperati hominis est, sed ita vt calidum innatum dicimus temperatum. nam Galenus libro primo de Sanitate tuenda, in sanguine dicit elementum calidum excedere frigidum, & humidum siccum, hæc de syncero sanguine. Nam & eum qui ex quatuor humorum mixtione fit, temperatum dicit Galen. libro de Humana natura comment. illius, simili modo. Prædicta ratione Aristot. loco citato, sanguinem calidum & humidum esse dixit, interim dum in animalis corpore continetur. Quamuis ipse lib. 2. de part. Anima. c. 2. sanguine per se, & natura frigidum esse, velle videatur. Distinxit enim calidum multis modis, & præ cæteris bifariam, calidum dici retulit, aut per se, aut per accidens. contingit tamen calidum per accidens magis sensum immutare, quàm calidum per se. & infra inquit: Itaque iudicium vtrumnam ex duobus calidius sit, non esse simplex, apertum est, quando fieri potest, vt hac alterum, illa alterum ratione calidius sit, nonnulla ex his, ne dici quidem simpliciter calida, aut non calida possunt. Subiecto enim quod tandem sit, non calida sunt, sed per associationem calida sunt: velut si ferro calido, aut aquæ nomen imponens: hoc enim modo sanguis calidus est. Manifestè hoc in loco indicat sanguinem per associationem calidum, atque vt ferrum, aut aqua, quæ tamen natura calida non sunt, sed ex accidenti. & cap. sequenti idem ostendit dicens, His itaque præfinitis, apertum iam est, sanguinem quodammodo caildum esse, videlicet, eo quale est, ei sanguinem esse, perinde quasi aquam feruentem nomine vno significaremus: at verò subiecto, & quòd tandem cum sit, sanguis est; non calidus est, & quodammodo per se calidus, quodammodo non per se calidus est, caliditas enim in eius ratione inest, quemadmodum albedo in albi hominis ratione. Vbi verè aduertit in sanguine, alterum quod ipsum subiectum est & ens, alterum quod sanguis est, hoc est viuentis pars & alitioni destinata, hac ratione calidus est, priore verò non nisi ex accidenti. Ad quod similiter comprobandum accedit, quòd sanguis à corpore deductus statim concrescit, quamuis in aëre temperato contineatur, quod significat ipsum esse natura frigidum, cùm omni externa causa calefaciente semota, ad frigidum mutetur per se. Præterea sanguis membra frigida alere debet, alitio verò alteratione fit, qua membra alimentum mutant, huius mutationis calor est principium instrumentale. Si ergo calor sanguinis maior esset calore ossis, sanguis nunquam alterationem ab osse minus calido susciperet. Neque existimes decet Aristot. sibi contradicere, qui libro 4. Meteor. cap. 11. dixit sang. medullam, & semen genitale secundum naturam se habentia, esse calida, corrupta verò & à natura recedentia, frigidas nam ibi sanguinem dixit, vt aquam feruentem, & vt corporis partem, libro tamen de partibus animal. vt sanguis est ens, & hæc substantia, primo modo est natura calidus, secundo verò natura frigidus.

Sanguis temperatus, an calidus, an frigidus sit.

Sanguis temperatus ex Aristotele.

Sanguis frigidus quomodo.

Præterea Aristotelem & Galenum contrarios esse non existimo. Arist. namque accidentalē & aduentitium putat esse calorem sanguini, quemadmodum corpori albedinem. Quod tamen Galenus non negaret: calor enim accidens est, & ipsum à sanguine separari posse, non est à ratione alienum. Manente namque forma sanguinis, posse ipsum refrigerari credimus apud Galenum. Quod tamen dixit Arist. calidum esse sanguinem, vt ferrum, aut carbo, aut aqua feruens, non est cur Gal. neget, qui sanguinem considerauit, vt se habet in venis & corde, vbi calorem à iecore & corde recepit, atque actu recipit, quem sic consideratum Aristoteles quoque cum Galeno diceret calidum esse, quod ipse libro 3. de Histor. anim. cap. 19. testatur, calidum & humidum ipsum affirmans, qua sanguis est, id est qua ratione corporis est pars, & alimentum. Sanguinem enim dicimus, vt aquam feruentem, quod nomen præter aquam feruorem indicat, sic etiam sanguis in rerum natura ens est, sed non est alimentum & corporis pars, hac eadem ratione. Alio modo sanguis est, vt alimentum corporis, & eius pars, qua ratione sanguis calorem includit; ac si ob id sanguis dicatur, quòd calorem eum contineat, & reliquas conditiones ad alendum necessarias; quamuis aliunde eueniant per associationem non ex se, & secundum naturam. Hæc est apud Aristotelem significatio huius vocis sanguis; vno nomine multa comprehendens, vt si vno nomine significes aquam feruentem, quod nomen substantiam includat, & aduentitiam qualitatem: sic enim sanguis comprehendit substantiam, calorem, & alendi aptitudinem. Cui rei attestatur, quod Aristoteles vult lib. 3. de Histor. anim. cap. 19. Sanguinem non esse extra venas & cor, ac si diceret, eum qui non est intra venas, calidum, in potentia ad alendum non esse sanguinem, quia substantiam cum his significat conditionibus; ob id loco citato dixit calidum & humidum esse

Sanguis non est calidus per se, etiam secundum Galeni sententiam.

3. de Hist. am. cap. 19.

dum esse

dum esse interim dum in animalis corpore continetur. Verùm cum ipsum consideraret præter omnem aduentitiam qualitatem, vt est extra corpus, aot vbi esset in corpore, & à præcipuis particulis oullam qualitatem susciperet. Aristotel. ipsum frigidum appellauit, cui sententiæ nullibi Galen. contradixit, qui sanguioem considerauit cum his qualitatibus, quæ in ipso sensu patent.

Sanguis à calore temperato fit.

Qua ratione habita, libro de Humana natura, ipsum temperatum dixit, & libro 1. de Natutalibus facult. à temperato fieri calore; sangoia enim qui in venis & iecore continetur, tempetatus est, quãnis ad melancholiam comparatos, calidus, & humidns dici possit, aut quemadmodum calorem natiuum temperatissimum, calidum & humidum dicimus, & rursus dicimus vitam consistere in calido & humido: sic etiam libro primo de Temperamentis, sanguinem calidissimum esse in humano cotpore testatut, sed paulò pòst inquit:

Sanguis calidissimus, & bile calidior an sit.

Sanguis verò à corde suum accipit calorem, erit ergo sanguis calidissimus, non à se, sed ex accidenti, quod voluit Aristot. Quoniam cum calorem suscipit à corde, atque spiritum, qui cum eo per arterias mittitur, qui ergo in iecore genetatut, atque ab ipso procedit, tempetatus est, & à calote temperato genitus: quamuis modo dicto calidua & humidus dici possit, is verò qui à corde procedit, & ab ipso calorem & spiritum suscipit, calidissimus, omnis verò ex accidenti talis, vt dixit Aristot. id est per associationem. Nihil tamen probat ratio, qua quidam conatur probare, sanguinem esse à se calidum: quoniam membra eo sublato refrigerantur, ab ipso igitur calorem susceperunt. Nam pariter diceres, ipsum à membris suscepisse calorem: quia ab ipsis seiunctus frigescit. Neqoe contradicit huic sententiæ Galen. qui lib. de inæquali iotemperie dixerit, calidissimum quod existit in corpore esse bilem: oam sanguis calidissimus est naturali calore, bilis verò simpliciter calidissima. Bilis præterea potestate maiorem calotis gradum subire potest, quàm sanguis, quòd morbi biliosi multo sanguineia calidiores se osteodunt. Aut dices sanguinem ex quatuor humoribus esse calidissimum: quoniam bilem comprehendit, licet partium componentium facta collatione temperatus sit. Bilem verò calidissimam dicit, vbi sola sanguini soli conferatur. Fallitur autem qui putat sanguinem, vt alimentum esse bile calidiorem, quod hioc facillimè constabit: quoniam membra biliosi bominis calidiota sunt, quàm sanguinei, ob id tantùm, quod alimentum ex sangnine & bile calidius, quàm ex solo sanguine est. Diximus itaque qua ratione sanguis syncerus, & ex quatuor humotibus mixtua temperatus dicatur, & quare calidus & humidus. Quare etiam calidissimus, & quare ab Aristo. frigidus. Ad eas verò tationes, quas adduximus, facilè respondebimus: quod enim sanguis concrescit statim extra corpus, id tantum probat, ascititium sibi fuisse calorem: concrescit autem potius fibrarum ratione, quæ terrena substantia sunt, quàm frigoris actione, aut alieni, aut proprij. Quod rursus diximus de alitione ossium, constat ipia naturalem quendam calorem habere, partim proprium, partim ascititium. Is est, quo mediante, suo funguntut munere, alimentum sibi proprium trahendo, atque immutando: trahunt autem sibi ex toto sanguine quatuot humores contineote, partem magis frigidam, atque terrenam, qua aluntur, quoniam bæc caloris ossis actionem ferre potest. Sed de sanguinis temperatura dicta sufficiant. Rursos ad reliqua percurrenda redeamus. Sanguis hilares reddit homines, placidos ac simplices, vt inquit

Sanguinis effectus.

Galen. libr. de Humana natura, excremẽta sanguioe abundantibus hominibus fœtida magis, quàm aliorum sunt, atque hircos redolent, lib. 9. de Metho. meden. Aristot. quoque libro 3. de Historia animalium, cap. citato dixit, Sanguis, & quæ sanguinea sunt, facilè putrent, quod ad calotem & humiditatem, quæ putredinis priocipia sunt, referri debet. Animatum rursus esse, Aristot. voluisse putant, cùm eodem loco de sanguine dixit, solúsque omnium humorum sparsus per totum corpua aoimalium est, & semper quandiu vita seruatur, sanguis vnus animatur, & feruet.

Sanguis animatus an sit.

At verò malè locum hũc Theodorus transtulit de sanguine. Eteuim loquens Aristot. inquit: καὶ δὴ καὶ τῶν ὑγρῶν μόνον καθ' ἅπαν τὸ σῶμα τοῖς ζώοις, καὶ ἀεὶ, ἕως ἂν ζῇ τὸ αἷμα μόνον. quod est, atque ex humoribus solus per totum animalium corpus, & semper, donec tantummodo efferbuerit sanguis. Sed rursus dubium videtur: nam sanguis pars animalis est, non excrementosa, sed vtilissima, & per quam auimalis vita seruatur, quod fidem facit ipsum esse animatum. Sed tamen apud Galen. id non satis constare potest, qui animæ essentiam ignorauit, & lib. 2. de Causis symptom. inquit: Etenim aoimæ essentiã in alia quapiam tractstione diffinire, audax fortasse facinus putabitur: iu præsenti verò, & præter audaciam superuacaneum videtur: at quæcunque tandem ipsa fuerit, ex duobua alterũ existimare oportet, aut quod ad omnes functiooes vtitur sanguine, & spiritu, vt præcipuis instrumentis, & aut alterius, aut vtriusque calore, aut quod in bis ipsia consistit. Ecce quo in loco Galen. dubitat an animæ essentia in sanguine & spiritu cõsistat. Sed tamen hæc dubitstio altior est, quàm vt in præsenti loco possit extricari: interim tamen cum omnium ferè medicorum consensu dicemus, humotes animaros non esse, & sanguinem alitioni materiam præstare, quæ possit auimam mutatione suscipere: hanc autem esse hominis formam substantialem, rationalem, indiuisibilem, naturali potentia incorruptibilem.

Sanguis vitiosus.

Sanguis nõ naturalis vitiosus redditur bifariam, aut quantitate, aut qualitate: quantitate vbi maior eius moles in corpore fuerit, quàm vt possit probè ab altrice facultate superari (quod peccatum facilè transit in peccatom qualitatis) aut tanta vt vasa distendat, à qua periculum immineat roptmæ vasorum, vt in bono hsbitu exercitatorum præditis, hæc plethora, siue plenitudo, quoad vasa appellatur, illa quoad vires: qualitate verò vitiosus fit, quoniam calidior, frigidior, bumidior, aut siccior redditur, quàm par est, aut quoniam multua humor aliua ab ipso, ipsi miscetur, aut qualitate mutatus, quod fit vbi multa bilis, aut pituita, aot melancholia sanguioi miscetur, aut aliquod horum, quod quamuis oon sit qoantitate maios, peccet tamen malitia qoalitatis. Istæ cacochymiæ dicuntur medicis. Duo vitia dicta in saoguine seiunctim eueniunt, quod fit, aut sola quantitate, aut sola qualitate peccante sanguine.

Humorum vitia.

In reliquis tamen humoribus, mala qualitas sioe peccato in quantitate contingit, non tamen peccatum in quantitate, sine malitia qoalitatis. Nam bilis si quantitate maior est, quàm deceat, cùm sanguine calidior sit, totum corpus plus iusto calefaciet: sic de pituita ad refrigerandum, & si quis contraxerit, statuamus bilem tanto naturali minus calidam, quanto quantitate maiorem redditam, hoc dato, nulla qualitate extranea corpua mutabit, eritque peccatum in quantitate tantùm, dicemus tuoc vtrisque peccatum inesse: nam oeque quantitas, neqoe qualitas debita seruatur. Posset tamen quis contra dicta obiicere, hu-

morem alium à sanguine, non posse qualitate peccare, quin quantitate peccet: nam bilis calidior debito, aut pituita frigidior, à corpore duci postulant, abundant ergo, & quantitate debita sunt maiores. Ad quod respondemus, bilem, ac pituitam, qualitate peccantes, aut calidiores, aut frigidiores, sæpe corrigi posse alteratione tantùm, quantitate adhuc seruata, verum quoque esse qualitatem vitiatam paulò pòst vitiare quantitatem.

Bilis flaua generatio.

Bilis flaua in iecore ex chylo generatur ex ea parte, quæ paratior est, quæue magis igne participat, ac tanto plus eius in iecore gignitur, quanto in ipso chylo plus est paratum formam bilis suscipere. Hoc fit vbi calor iecoris moderatus fuerit, nam vbi is fuerit immodicus, partem etiam ex iis quæ aliis humoribus fuerint paratæ, in bilem mutabit. Fit bilis, vt inquit Gal. ab immoderato calore: id verò, aut quia in iecore fit, tanquã in generante: aut in alimento ipso, tanquam maximè ad patiendum parato: vtraque enim ratione euenit. Porrò naturalis bilis, ad hunc modum in iecore generatur, reliquis humoribus supernatans, veluti spuma in musto efferuescente, colore pallida, vt 2. lib. Progn. expositione 38. docuimus. Eius pars quædam cum sanguine mixta manet, vt cum ipso membris quibusdam calidioribus alendis applicetur, & reliquos humores calfaciat, & attenuet, ac pituitæ frigiditati obsistat, hæc potius pallida quam flaua appellanda est, quoniam multo seroso excremento mixta est, & aquositati vrinæ:

Flaua bilis.

flaua verò syncera est, calidior multò, cuius serosa pars calore dissoluta fuit, ad vitellinam propè accedens. Quapropter amarior redditur, qualis est bilis, quæ in vesica fellis continetur, naturalis quidem, sed excrementis annumeranda, non enim inseruit corporis altioni, ob calorem, crassitudinem, & amarorem: quamobrẽ eam nõ naturalem meritò quis appellaret, quatenus excremẽtitia est, hãc vesica fellis trahit, per porum cauæ iecinoris parti adnatum: reliqua verò pallidior est minus calida, & parum amara, quæ cum sanguine tendens dictis inseruit vsibus. Neque tamen inde sequitur, vt totum sanguinem amarum reddat, quòd eius amaritudo remissa sit, & multis dulcibus, & insipidis mixta.

Flaua bilis vsus.

Quæ verò flaua est syncera, atque amara valde, ad fellis vesicam tracta, ad duos vsus necessaria est. Primus, vt sanguinem mundet: secundus, vt ad intestinum duodenum transmissa, intestina ad expulsionẽ fæcum excitet, & pituitam ipsorum detergat. Quod enim medicus summa arte, ad pituitam intestinorum detergendam, machinari posset, id natura seipsa boni prouida sponte fecit: nempe bile, vt detersorio medicamento vsa:

Bilis temperatura.

eius temperatura calida & sicca est, de ignis natura, quamuis Arist. lib. 2. de Part. anim. cap. 3. ex accidenti siccam dixerit: quod vt de sanguine diximus audiendum est, nam sanguinem calidum, & humidum, per se docet frigidum & bilem per se humescere. Hanc ob rem homines reddit agiles, mutabiles, ad iram & libidinem pronos.

Bilis non naturalis quas habet species.

Bilis non naturalis quædam est vitellina, quædam porracea, quædam æruginea, quædam isatodis, vitellina vitello oui similis, Græcis λεκιθώδης: flaua est syncera, adustione genita, flauior, crassior, & calidior ea, quam vesica fellis continet, nunquam in corpore genita, secundum naturam, generatio eius bilis pallidæ assatione fit: de qua multa diximus lib. 2. Prog. in expositione citata, vbi pariter confutauimus Auicennã, & eius sequaces, qui ex mixtione flauæ bilis cum crassa pituita bilem vitellinam fieri putarunt: cùm tamen ad eum calorem ex mixtione nunquã perueniat, sed semper pallida remaneat.

Bilis porracea.

Bilis porracea Græcis πρασοειδὴς dicitur, duobus modis generatur, aut in ventre ex corruptione ciborum, maximè calidorum, aut in venis ex assatione. Generationis eius in ventre meminit libro de Atra bile, & 2. de Naturalibus facultatibus Gal. sed vtriusque generationis mentionem fecit libro secundo Prognost. comment. 39. in cuius expositione de his multa diximus, quæ ad hunc locum spectant, hæc vitellinæ assatione fit in vasis, quemadmodum & vitellina ex assatione pallidæ.

Bilis æruginea.

Bilis quoque æruginea, quæ Græcis ἰώδης dicitur, ærugini similis est, assatione genita ex vitellina, aut flaua bile, cuius naturam in expositione citata explicui. Isatodis, sic etiam Græcis dicta, cæruleum, & glasti colorem profert, calida quoque hæc, & vstione genita. Est etiam quædam rubra bilis, de qua meminit Gal. lib. 3. de Atra bile, & Actuarius lib. de Vrinis, ca. de Vrina rubra, & Galen. lib. 6. de Mor. po. parte 5. Comm. illius (Lingua) humorum serum, appellat serum sanguinis rubrã bilem, dicens:

Bilis rubra.

Sic & rubram bilem vocant, quæ serum est sanguinis: quoniam tamen non concrescit, bilis appellatur, & hæc naturalis est.

Bilis zinaria.

Audio quoque nonnullos dubitantes, an sit bilis aliqua zinaria: cuius meminit Auicenna, cùm tamen omnes planè concedant bilem ærugineam, forte ignorant eandem esse zinariam & ærugineam. Nam zinar, apud eos ærugo est, & id Auicennæ litera docet, qui pro generatione ærugineæ refert generationẽ zinariæ bilis. Si tamen de temperatura dubitant, & colore, non est quod dubitandum sit: nam assata bile, pallida fit flaua. hæc assata fit porracea, ea rursus vsta, fit æruginea. Hanc autem tanta assatione sicciorem fieri, parum humidam & crassiorem, nemo dubitat, quod verò hæc iam ad albedinem inclinet præ siccitate: quamuis liquida, parum maneat, ærugo ipsa nos docet, & æruginosa bilis, quam Didacum à Vergas Metimnensem, prope mortem vomentem vidimus. Auicenna verò non dixit ipsam albam esse, sed ad albedinem mutari incipere.

Pituita.

Pituita Græcis φλέγμα dicta, similiter duplex est, naturalis, & præter naturam. Naturalis, alba colore, insipida, siue qualitatis expers, talia sunt, quæ ἄποια solent Græci nuncupare. Cùm enim sapor sit passio humidi facta à sicco, gustus secundum potentiam alteratiua in actum, & pituita aquæ similis siccitate careat, carebit quoque sapore. Hæc cum sanguine tendit ad membra frigidiora alenda, vtque vrgente vsu crudus is succus actione caloris coquatur, ac perficiatur, & in sanguinem mutetur per alimentorum inopiam. Nulla pars eius, quæ secundum naturam est, in sanis hominibus habet locum, in quo reponatur, quemadmodum bilis vtraque libro secundo de Naturalibus facult. vbi similiter dulcem pituitam animanti salutarem ac naturalem esse dixit: nam insipida mutata dulcem saporem assumit, libro de Atra bile. Generatur hic humor in ventre, cuius pars in ipso manet, atque in intestinis, reliqua verò cum chylo transit: vbi si coctionis integritatem assequatur, sanguis fiet: vbi verò non pituitæ formam seruans cum sanguine, ad vsus dictos traducetur.

Pituita an in ventre generetur, an in iecore.

Quod Galen. lib. de Atra bile in hunc modum scripsit: Nos autem pituitosum humorem ex cibis pituitosis in prima ventriculi actione fieri demonstrauimus, vt biliosum & melancholicum in iecore, mutatur & pituitosus in sanguinem concoctione, qua iecur perfungitur. Atque hac ratione, nullum eius proprium organum, ad sanguinis purgationem, natura machinata est, quemadmodum vtrasque vesicas & lienem, illas serosi excrementi & biliosi, hunc melancholici, quippe

Digitized by Google

quippe in ventriculo generatum phlegma, dum simul cum iis, quæ ex cibis potúque in iecur digeruntur, concoctum est, sanguis euadit, quod in ventriculi spatiis manet à bile ex iecore in ea defluente, expurgatum per sedem deiicitur, & libro de Humana natura comment. illius (simili modo) inquit, pituitæ natura ad morum cultum nihil facit: quare in ciborum prima mutatione generari videtur, & libro tertio de Temperament. inquit, & quod his maius est, quódque Hippocrat. notauit, pituita ipsa, quamuis succus sit, atque ex cibis in ventre iam coctis nata, nihilominus frigida tangentibus sentitur. Quòd si quis concedat, verum esse pituitam in ventre generari quando pituitosa natura sunt alimenta. Inueniet quoque Galen. qui secundo de Ratione victus acu. comment. 30. pituitæ generationem præcedere vult generationem sanguinis in omnibus cibis mutandis, adhuc salubribus admodum, vt panis, chondrus, & semidialis, atque media pituita, cibos in sanguinem transire. Pituitæ ergo generatio in ventre cum chylo fit, atque cum chylo in iecur tendit, vbi si perfectè superetur, ex ipsa sanguis fiet, sin minus, cum sanguine ad dictos vsus per venas tendet, quòd si adduxeris in contrarium Galen. sententiam, qui lib. artis medend. capite quadragesimotertio dixit, iecur frigidum & humidum sanguinem generare, tendentem ad pituitæ naturam, nihil obstat: nam iecur frigidum non satis potest pituitam cum chylo venientem in sanguinem mutare, multa ergo relicta cum sanguine mixta, ipsum sanguinem reddet magis quàm in corpore temperato, pituitosum. Sed rursus futilem quidam addunt rationem, in iecore infantis adhuc in vtero manentis sanguis generatur, qui pituitam continet, sed nullam suscipit à ventriculo substantiam. Scias sanguinem matris à iecore infantis trahi, huic verò adesse pituitam genitam in ventriculo matris. Hic humor cùm frigidæ & humidæ temperaturæ sit, homines reddit pingues, subalbidos ac
Pituita non naturalis. segnes. Non naturalis pituita alia acida, alia salsa, alia vitrea. Acida, cruda omnino est, & frigida, sed non adeò vt vitrea: tanto namque acida naturali frigidior est, quanto quàm acida, vitrea, vitro fuso similis: salsa verò calida est, genita ex pituitæ putredine, aut eiusdem vstione, vt libro de Differ. febr. secundo, & libro de Atra bile, aut ex mixtione salsæ serosæ humiditatis. Præter hæc est mucus Græcis βλέννα, & quæ catarrhis descendit pituita, quam ad dulcem reducit Galen. secundo de differ. febr. Est etiam aliqua gipsea appellata pituita, quam non humorem, sed tophum, aut grandinem appellarem, vt quæ in articulis gignitur, & nonnunquam in pulmone & oculorum palpebris. Dubitant nonnulli an sapor salsus pituitæ fieri possit ex bilis vstæ mixtione cum pituita. Cui quidam respondent, id omnino impossibile esse: quoniam amarum mixtum insipido ipsum amarum redder, quod etiam faceret, vbi dulci misceretur: quamois dulce, aut insipidum multum, amarum verò pau-
Salsa pituita generatio qualis. cum esset. Quod docet experimentum, si quis parum fellis, aut succi absinthij, multæ aquæ immisceat, nam tota amara reddetur. Veruntamen si quis rem penitus aduerterit, salsum saporem ex amari, & insipidi mixtione fieri posse concedet. Intelliget enim salsam aquam vstione fieri amaram. Nam vt Galen. inquit libro quarto de simplicium medicament. facult. cap. 19. aqua lacus bituminosi amara est, ac petinde nullum animal in ipsa degit, facta verò talis est ex vstione, plurimum elaborata salsa aqua. Neque manet salsa, vt marina, quæ dulces fluminum aquas excipit, quæ impedire possunt, ne calor Solis vrens, ad tantam vstionē, atque amarum saporem, ipsam ducere valeat. Licet quoque ex marina bituminosam facere, vbi Soli æstiuo exponatur: quod cùm ita sit, poterit eadem, aqua amara facta, aquæ dulcis mixtione, salsa reddi, quod mare ipsum patitur amarum futurum, nisi dulcibus aquis misceretur, & aqua in olla sali mixta, quæ diu efferbuerit, salsa primū, deinde amara facta, cui si aquam dulcem effuderis, rursus ex amara salsam efficies. Ponamus iam succum aliquem dulcem, aut insipidum in corpore multæ terrenæ substantiæ mixtum, à calore salsum fieri (quod in mari fit) deinde à calore vstum, atque plurimum elaboratum, amarum reddi, nónne si rursus dulcē, aut insipidum succum ei effuderis, salsum reddes, vt in aqua bituminosi lacus, ex marina facta amara diximus? Nemo certè ambigit. Sic ergo fiet, vbi succo alicui amaro, ac bilioso vstione facto, quis pituitam insipidam admisceat, sapor totus salsus euadet, quod fit in his, quæ terrenam habent substantiam, vbi enim vrentur, prius salsa, deinde amara fient. Neque tamen Galen. doctrinam excedit, qui dixerit ex bilis amaræ mixtione cum pituita naturali, salsam fieri pituitam, nam duobus modis ipsam fieri dixit, aut putredine, aut mixtione salsi serosi excremēti, quod etiam nos asserimus: nempe amarum excrementum salsum fieri debere, vt pituitam mixtam salsam efficiat. Salsum ergo excrementum, aut ex salso amarum factum, vbi pituitæ insipidæ mixtum fuerit, salsam faciet pituitam, sicut & ipsa pituitæ putredo. De speciebus pituitæ diximus lib. 2. de Differ. febr. cap. 6. in expositionibus nostris, quas lege. Melancholia à Græcis appellata & μελαγχολικὸς χυμὸς, id est, melancholicus succus, humor est frigidus, ac *Melancholia naturalis.* siccus, substantia & qualitatibus terræ similis, præterquàm quòd humidus actu est, vt reliqui omnes humores. Naturalis vbi fuerit, in iecore generatur, ex ea parte quæ in chylo terreni elementi naturam refert, potiùs ex accidēti, quàm ex naturæ intentione: interim enim dum alij humores generantur, pars per coctionis tempus, vt fæx, subsistit, quemadmodum in vino, cùm conficitur fæx vini, quæ aut terræ impuræ formam seruat, aut imperfectam aliam suscipit. Veruntamen si à moderato calore fiat, vel à frigida & sicca iecoris temperie magis, diximus lib. 3. Progn. in annotatione, circa 27. commen. calorem moderatum plurimam generare naturalem melancholiam: eam nempe, quæ vstionem nullo modo sequatur: eam verò quæ fit ex vstione, quamuis fæcalis sit, in calidis naturis magis fieri, reliqua eodem loco diximus. Ad quorum comprobationem accedit, quòd ex frigida & sicca temperatura non *Melancholia vstione genita.* acetnatur melancholia, sed pituita. Inquit enim Galenus libro secundo de Temperamentis. Etenim si quis ab initio ficciori, frigidiorique temperamento statim fuit, is non melancholicus est, sed ab excrementis pituitosus. Adde quòd si à frigida & sicca temperatura melancholicus humor generaretur, & non residentiæ modo, sequeretur frigiditatem iecoris debere esse maiorem moderata. Nam si frigiditas melancholiæ, maior est moderata, & media, causa generans deberet esse frigidior moderata, quod non fit in sano iecore: quamois in tali melancholia generetur. Dicimus ergo eius generationem non aliter, quàm residentia fieri. Residet autem plurimum, vbi calor paulò validior accesserit: nec tamen ob id me de atra bile exquisita loqui putes. Huius pars cum sanguine tendit ad alenda membra crassa, dura, & terrena, pars

Digitized by Google

verò per porū ad lienē ducitur à caua iecoris parte. Huius gratia sanguis à melancholia abundante purgatur. Ad hanc actionem lien necessarius est, vt excrementa illius suscipiat inquit Aristotel. tertio de Part.animal.capite septimo, nam eo modo, quo melioris gratiæ oportet excrementa separari, ita lien, vt ipsa ad se traheret. Deinde ex doctrina Galeni libro quinto de Vsu partium, capite quarto, pars ad ventriculum mittitur, quæ ipsum acerba cum sit, constringit, vnit, ac roborat, quod tamen in liene abundat, per ventrem purgatur. An tamen is melancholicus succus à liene in ventriculum fundatur, quoties fames excitatur, nondum satis perspectum est: quamuis alij de hac re prolixius disseruerint. Nos sanè de Auicennæ sententiis parum curamus, veritatem tamen colimus, & Galenum cum Hippocrate veneramur, libro etenim quinto de Vsu partium Galenus ventriculum non sic ab atra vti à flaua bile offendi docens, inquit, Quod autem non lædit quidquam ventrem, saporis qualitas ostendit: acerba enim cùm sit & acida atra bilis, congregare, & constringere eum non subuertere, vt flaua nata est. Manifestum igitur est, quòd hæc flaua ob id quòd cibaria in ventre diutius manere, & inde coqui prohibet, nocere dicebatur. Attam verò non solùm ventri innocuam esse, sed etiam actiones ipsius adiuuate inuenimus. Ipsa enim ventrem intendit, & colligit in seipsum & comprehendere diligenter cogit cibaria & retinere, quousque sufficienter coquantur. Ex quibus verbis manifestum fit, melancholicum succum ventriculo adesse *xote* famis tempus, tum quia ex dissectione nobis ipsis inspicientibus constitit, à liene venam coronalem sanguinem copiosum melancholicum ducentem propagari, tum quia retentioni ciborum, & comprehensioni adiuuat, atque etiam ad concitandam famem, vt Galenus libro de Plenitudine, cùm inquit: Ex atra submissi animo, morosi, & horribiles, à potu abstinentes, saliua abundantes, cibum auersantes, non omnes, sed quidam ex ipsis liberaliter edunt, quibus melancholia acida qualitate exuberat. Hoc autem coenit, vbi ipsa malignior euadit, hoc loco saporis ratione famem excitare melancholiam docet. Quòd tamen eo sapore præditam esse, cùm malignior sit, dixerit, nihil obstat: nam & naturalis, vt libro quinto de Vsu partium docuit, de ipsa loquens, in præadducta sententia acida est. Exuberantem autem dixit libro de Plenitudine, malignitatem ostendere: quoniam ad atram bilem exquisitè mutari incipit. Acidus autem sapor, præsertim acerbo adiunctus, famem mouet, & appetitum excitat: talis autem est melancholiæ sapor, vt dixit. Docent autem res externæ hoc idem: nam poma austera, acida, qualia nos appellamus mancanas, xauis, & malæ coronea toletana, mirum in modum ad id prosunt, vel summè iam deiecto appetitu, quod à melancholia pariter euenire putandum est. Veruntamen illud quoque considerandum, melancholicum succum à liene per latam venam, ad ventrem fundi, quæ in numerosas propagines deriuatur, apprehendentes ventriculum omni ferè ex parte. Hæ sunt sanguine melancholico plenæ, humor autem is perpetuò comprimit, & constringit ventriculum: quæ enim acerba sunt, terrenam & adstringentem habent naturam. Præterea retentionem & coctionem ciborum adiuuat. Postea verò quàm alimenta descenderent à ventre, melancholia, vel ante, comprimens ipsum exprimit eius humorem reliquum, & partes inæqualiter ad-

Melancholia an appetitum ciborum aliciat.

plicat, hæc acerbitatis ratione. Acidus deinde sapor accedit, mordens exterius ventris membranam inretuam, vnde fames, & appetitus alimentorum, quibus possit ab eo affectu releuari, commouentur, hæc à succo melancholico fiunt. Est quoque melacholia quædam fæcalis, non naturalis, ex vstione genita, huic materiam præstat humor ipse melancholicus, ex cuius vstione fit nonnunquam. Fit quoque ex vstione bilis, quæ tantò deterior est prædictâ, quantò biliosus humor est efficacior melancholia. Fit quoque ex sanguinis vstione: quum enim sanguis praeassatur, tenuior eius pars in flauam, crassior in atram bilem trahit. Quoniam tamen substantiæ tenuior facilius alteratur, quàm crassior, inde est quòd citius flaua bilis generatur ex tenui parte, quàm atra ex crassa. Ex pituita verò an fieri possit melancholia vsta, diuersimodè opinati sunt medici. Cæterùm verius videtur ex pituitæ mutatione nonquam fieri melancholiam: quoniam vrens calor agens in pituitam prorsus ipsam in vaporem vertet, si tenuis & aquosa fuerit: si verò tenax potiùs in tophum, aut lapidem, quàm in melancholiam mutabit: quòd si crassa fuerit, non tenax, ex vstione salsa reddetur. Si tamen calor naturalis ipsam alteret, vbi pituita naturalis fuerit, sanguinem generabit: quod si non naturalis, calor moderatus agens ipsam coquet, ac superabit, calor verò igneus, non adeò vehemens, vt vrere possit, putrefaciet ipsam, & aucta putredine simul, & calore præter naturam, salsus generabitur sapor, & vtcunque formam pituitæ seruabit. Est similiter atra quædam bilis exquisita, quam Græci μέλαιναν χολὴν vocant, tertia atræ bilis species, à naturali differens, & ab ea, quæ præter naturam est, fæx vstione genita. Differt quoque & à nigro sanguine per deiectiones sæpe excreto. Ne igitur hæc, quæ maximum malum minatur, quotiens in corpore generetur, medicis imponat, eam à reliquis distinguemus. A nigro sanguine: quoniam is concrescit, non tamen ipsa. A melancholia verò, quoniam quamuis neutra concrescat, atra tamen exquisitè talis, saporem acidum habet, aceto acerrimo similem, terræ effusa ipsam ebullire facit, hanc animalia gustare detrectant. Præter has humorum differentias nosse oportet, quòd eo tempore quo prædicti humores naturales in iecore generantur, pars chyli cruda, pituita verè existens, coctionem patitur, per quam in sanguinem transit: quæ verò non cum ipso per venas tendit, pars quoque ipsius in sedimentum mutatur, & cum vrinæ fusione secernitur. Hæc namque sanguini in iecore miscetur, simul cum potu, & aquosa ciborum parte proueniens, vt sanguinem per angustos meatus iecoris perducat. Diximus in iecore humores generari, ac quatuor numero esse quodammodo elementis respondentes. Dubium tamen est, an hi quatuor numero sint, an pauciores: vt enim refert Hippocr. lib. de Humana natura, quidam dixerunt hominem esse sanguinem, quidam bilem, quidam pituitam, quos facilimum est confutare. Nam si homo vnum esset, nempe aut sanguis, aut quiuis alter humor, non vtique doleret homo; atque vna esset omnibus morbis communis curationis via. Hæc ratio contra eos, qui dixerunt, hominem vnicum esse elementum, validissima monstrata est suprà cap. præcedenti: verùm modò simpliciter non est valida: non enim sequitur, homo sanguis est, ergo non dolet: licet ergo homo vnum sit, ab alio alteratus dolebit: sed colliget ratio ipsum non dolere, ab intrinseco dolore concitato ex alteratione: non enim

Melancholia non naturalis.

Melancholia an fiat ex pituita.

Atra bilis exquisita.

Vrina sedimentum.

Humorum numerus an sit quaternarius.

enim esset contrarium vi cuius alteratus doleret, cùm homo esser vnum, sanguis vtique aut bilis, aut pituita, sed doler homo ab intrinseco, vt constat, ergo homo non ex vno rantùm, sed ex multis, atque contrariis constituitur. Sequeretur quoque, vnicam tantùm esse curationis viam: id manifestum est, esset enim tantùm ea via curationis, per quam io calidum proceditur, aut frigidum, si boc, aut illud esset homo: hæc tatio in morbi intemperatura valida est. Præterea experimentum docet, in omnl homine, omni ætate, & anni tempore, quatuor esse humores in bumano corpore, nun ergo est voicus humor. Præterea ld docet vsus medicamenrorum purgantinm. Si enim quis medicamẽtum purgans pituitam biberit, pituitam purgabit, post banc bilem flauam, deinde bilem atram, & ad finem sanguinem: sicuri si quis biberir medicamentũ educens bilem flauam, ipsam primùm educet, deinde piruitam, deinde bilem arram, & tandem sanguinem. Si verò biberit medicamẽtum purgans bilem atram, ipsam primò, deinde flauam, deinde pituitam, & ad finem sanguinem, quòd hic sit familliarissimus natutæ, ac maximè ab ipsa retineatur. Quatuor igitur sunt corporis bumores, & omni tẽpore, & omni ætate, nec hominem sine aliquo horum viuere, fieti potest. Quidam ex iunioribus medicis dixit, sanguinẽ non esse humorem quartum ab aliis tribus distinctum materia, sed forma. Asserit enim tres solos esse humores, pituitam, & vtrãque bilem, eis tamen formam quandam superuenire, quæ forma sanguinis est, introducta in materia aliorum trlum, quod reliquos bumoxes leui quodam ligamine derinet, ac perinde fieri, vt sanguine misso ex vena, breui tempore, & facili alreratione, forma sanguinis cotrumpatur, & voio soluatur. Resoluitur namque paulò pòst in ea, ex quibus conflauerat, in fæcem erassam, ac nigrã, quæ melancholia est, & in spumosam partem, quæ respondet flauæ bili, & in partem serosam, quæ pituitæ. Hine quoque apud medicos factum, vt sanguinem biliosum, pituitosum, aut melancholicum fexant, nunquam verò sanguineum, quod in boc ex tribus humoribus mixtura vnus trium abundare solcar, cùm tamẽ sanguis nullus sit præter bos, nunquam dixissem, sanguinem esse sanguineum. Multis viis hanc suam sentenriam probare nititur. Primò ratione facta de sanguinis dissolntione, in tres tantùm bomores, si eniin ex qnatnor constaret, io quatuor dissolucrerur. Secundò similitudine lactis, est enim lac ex tribus substantiis constitutum, sero pituitæ simili, butyro bili flauæ, caseo atræ. Cùm ergo lac ex sanguine generetur, si in sãguine plures essent bumores tribus, plures quoque ostenderet lac. Tertiò si sanguis esset aliud à tribus humoribus, ipse solus per venas tẽderet, cùm ipse alitiuni optimus sit, neque aliorum mixtura egeret. Proceduns autem dicti tres: quoniam ipsi tantùm sunt, & alunt. Quartò quia esset, inquit, aliqnod medicamentum eum humorem expurgans, quemadmodum & alios tres medicamentotum viribus purgatos videmus, verùm nullum vnquam tale inuentum est. Quintò quia sequeretur, non esse tria tantùm genera febrium putridarum, vt putauit Galen. lib. 2. de Differ. febr. cap. 9. nam sangnis ipse, vbi putresceret, non minus febrem efficeret, quàm pituita, & vtraque bilis. Is porrò medicus rerum nonator, gloriæ potius cupidus, quàm veritatis indagator, temerè admodum Hippoc. & Gal. placitis aduersatur. Hippoc. namque lib. de Humana natura, in banc prorumpit sententiam: Dico autem sanguinem, esse pituitam, & bilem tam flauam, quàm atram: & tursus inquit: deinde naturaliter formas discrepare: miniméque sanguini pituitam similem esse, aut sanguinem bili, aut bilem pituiræ. Et Galen. in Commenr. inquit: eùm aperta est eius umnis oratio, tum quod instituerat, demonstrat: nam hic quatnor humores in corpore inesse inter se diuersus ustendit. Similiter id constat tatione suprà adducta, de purganribus medicamentis, educentibus quatuur humores. Galenus quoque lib. de Humana natura comment. illius (certum mea quidein opinione) inquit: Sanguis iam cùm bifariam dicatur, tum hic, quem in venarum sectione, & vulneribus euacuati videmus, vtriusque bilis & pituitæ, vt docuimus, participem, tum purus ille, & integer aliis bumoribus non confusus, & reliqua, ecce sanguinem, qui alius bumor est à tribus. Et lib. 8. de Plac. Hippocr. & Plato. non tantùm sanguinem in corpore esse asserit, sed sanguinem ex quatuor humoribus constitui. Inquit enim, Ex cibis in hominibus sanguis gignitur, pituita, & geminæ biles: sed sanguis plurimus, vnde solus ex omnibus in venis apparet, alia pauciora ereantur, atque hic sanguis est nostræ generationis quasi materia, qui ex quatuor quidẽ humoribus cõstat, à dominio tamen sic appellatur. Hic locus manifestè aduersatur ei, qui dixerit, sanguinẽ ex tribus tantùm humoribus conflatum. Et lib. 2. de Elemẽtis, secundum doctrinam Hipp. multa ducuit hoc idem eumprobantia. Rationibus similiter idem suadetur. Si namque in venis tãtum tres humures existerent, totus sanguis frigidus esset potestate: quod prubo. Nam pituita tam est frigida, quàm bilis calida, & maiori copia in venis continerur, constitutum igitur frigidum erit, maximè accedente melanebolia, quæ frigida similiter est, boc ego quidem libenter eoneederem, vt suprà, cæterùm ab ipsis falsum putarur. Rursus in iecoris actione aliquid immudicè coctum est, nempe bilis flaua, aliquid oon satis coctum, quod est pituita: erit ergo aliquid ptobè coctum, quod qui negaret naturæ iecoris iniurius esser, quæ vt reliqua naturæ agentia, umnia melioris gratia facit. Rursus pituita coctione maiori in sanguinem traosit, sed sanguis constat ex bile vtraque, & pituita, transirer ergo in pituitam. Præterea sanguis rubei coloris est, quod non esset ob pituitæ, aut bilis flauæ, aut atræ colorem, est igitur humor alius rubeus præter hos. Præterea sanguis vbi præassatur transit in flauam, & attam bilem. Quis ergo bumorum transibir in bilem? non bilis: nam bilis in bilem non ttansit: non melancholia, quia in hanc quoque sanguis degenerat: non autem pituita, quoniaio si ita esset, rectius diceremus, pituitam, quàm sanguinem, in flauam bilem migrasse. Dices fortè, sanguinem in bilem flauam, & atram assatione transire, nihil aliud est, quàm in hos bumores ipsum componentes dissolui, vr si mixtum aliquud in quatnor elementa dissolui dicerẽtur. Sed hoc falsum est, oam sanguis ex ipsorum opinione ex tribus componitur, ergo in corruptione transibit, ac dissoluetur in pituiram, & vtramque bilem, quod nun fit. Malè itaque opinatus est contra veritatem, & maiorum dugmata. Sed ad eius rationes respondeamus. Ad primam de dissolutione sanguinis in tres humores tantùm, dicemus, bilem cum sero sanguinis misceri, pituitam verò melancholiæ, & sanguini. Ad secundum de lacte dicemus, in buryro esse partem, quæ respondet sanguini, & bili. Præterea Gal. lib. 4. de simpl. med. facult. cap. 3. in lacte, vino, oleo, & reliquis omnibus succis, quatuor partium differentias contineri affirmat & demonstrat. Ad tertium dicimus, non solùm sanguinem procedere ad alenda

Humores tãtùm tres, secundum Neoterici cuiusdam sententiam.

Galen. lib. 4. Simpl. & post ipsum Mercatus asserunt in lacte quatuor esse substantias quatuor humoribus respondentes.

Humorum numerus ex Hippocrat.

Digitized by Google

membra, quooiam non omnia ſunt eiuſdem temperaturæ, ſed adeò diuerſæ, vt aliis bumoribus egeant, & ipſis multis modis, atque menſuris commixtis. Ad quattum teſpondet Galen. lib. de Facultate putgantium medicamentorum, eſſe nonnulla medicaméta ſanguinem educentia, de quotum numero eſt illud, quo inuento, quidam ipſum ad malos tranſtulit vſus: ſed à magiſtratu populi, in ſuppliciũ oculis vinctis ductus eſt, ne herbam aliis oſtenderet, cuius ibidem copia erat. Ad vltimum dicimus, febrem à ſanguine putreſcente, aut eſſe continentem, aut bilis motum ſetuate, quoniam putteſcens ſtarim in bilẽ tranſit. Sed de his circa lib. 2. de Diff. feb. diximus. Quod autem ab initio propoſuimus conſtat, ſanguinem appellari totam mixturam bumorum propter dominium ſanguinis. Non igitur oportet, ſanguinem ſanguineum dicere. Rurſus ad alimenti mutationes redeamus, quas donec in corpus alendum migret, ſuſcepit. Procedit namq; à iecore ſimul cum ſeroſo illo excremento & aquoſo, quod ad ſanguinis penetrationem fuit oeceſſariũ. Cùm autem quatuor humores iecur prætergreſſi fuerint, cauam venam ingrediũtur, in quam omoes quæ in iecore ſunt venulæ finiuntur. Seroſum tamen excrementum à renum facultate trahitur, neque enim deinceps vtile erat, vbi latiores meatus, ac plures humores ſubeũt, niſi parua quædam pars, quæ etiam tractionem renum effugit, reditura quoque ad renes, cum alimẽtum ad fines venarum perduxerit, niſi per cutem in flatum, aut ſodorem digeratur. Id excrementum ſeroſum ad renes trahitur per venas emulgentes. Deinde à renibus per meatus vrinarios percolatur, quod excipit veſica, ampla quædam, ac nota capacitas, vt ipſum per colum extrà mittat, quum momorderit, aut grauauerit. Cohibetur tamen ad tempus eius excretio in veſica, quemadmodum & in reuolutionibus inteſtinorum fæx, ne ob frequentem mictum, aut deiectionem homo amuſos, & aphiloſophos fieret. Numquam enim vacaret muſis, aut philoſophiæ. Procedens autem ſanguis per venas, quandam mutationem recipit, quemadmodum & fæx interim dum per inſtina deſcendit, ſed neque venæ ſanguificam, neque inteſtina chylificam facultatem habent ex ſe, ſed aliunde ſibi demandatã, inteſtinis quidem à ventre, venis autem à iecore. Hæc diximus de futuro alimento in ventre, & de eo quod eſt tanquam alimẽtum in venis, nunc de vero alimento diſſeramus. Singulæ noſtri corporis partes, ex alimento per venas diducto ad ſe trahunt, qnod in ipſo ſibi vtile eſt, ac ſecundum ſubſtantiam ſimile. Id cùm eſt in exilibus venis, & arteriis, iam aliquam leuem ſuſcipit mutationem: & hæc eſt prima de iis, quas ſecundas humiditates appellant. Eſt ipſa medium quo ſanguis trãſit in membta, quæ valde diſſident à natura eiuſdem. Deinde verò hæc bumiditas tranſit in vacua ſpatia membrorum, vt præſter membris ſingulis alẽdis materiam, quæ à ſimilitudine, ros appellatur, huius meminit Galen. lib. 1. de Semine, vbi alimentum exhalationis modo teſtatur in membra tranſire, dicens: Deinde poſt proprij humoris in ſingula membra attractionem, id quod eſt attractum in multas particulas diſſolutum, paulatim, quaſi exhalationem attrahentibus membris adiungitoe, ac quadam tempotis mora immotatur. Tranſit ſanguis in particularum quarundam ſubſtantiam, veluti quadam incraſſatione, aut concretione, vt in carnem, & pinguedinem. Tranſit etiam ros in ſubſtantiam ſolidarum particularum, ipſis ſolidis appoſitum: carnis, & adipis ſubſtãtia erit tertia, & ſolidarũ partium humor, qui eas agglutinat, quarta. De his tres tantùm ordinem mutationis ſeruant: nam ea humiditas quæ in exilibus venis, & arteriis cõtinetur, tranſit in rorem: ea enim eſt humiditas, ex qua membra nutriootur, ergo ſi prior humiditas ea outrire debet, in ipſam prius mutabitur: eos autem trãſibit in ſolidas particulas, vbi ſeminis ſpeciem acceperit. Sanguis verò concretione tranſit in carnem, & adipem, in extremis venis quæ ad carnem finiuotur, facta appoſitione, concretione, & vnione ſine mutatione in bumiditates appellatas ſecundas, has Galen. noſſe conſtat: quoniam lib. 7. Metho. meden. meminit quatuor ſiccitatum: (quibus quatuor dictæ humiditates oppoſitę ſunt.) ſiccitatem conſũmatam appellans eam, per quam ſubſtãtia ſolidarum particularum abſumpta eſt, minorem bac eſſe dicit, cùm conſumpta eſt humiditas, qua conſtant partes ex humore concreto, vt caro & adeps: deinde ea quæ ſequitur conſumptionem roris effuſi in ſpatiis particularũ, & minor hac eſt ea, quæ fit abſumpto humore, qui in exilibus venis, & arteriis continetur. Hunc vero ſanguinẽ reficimus. An tamen ipſæ humiditates differant ſpecie ab ipſis humoribus, qui in vaſis cõtinẽtur. De ea quę in exilibus continetur venis, certum eſt, nondum integrã recepiſſe mutationem. Nam quemadmodũ chylus per venas meſeraicas procedens aliquam mutationem recipiẽs, & ruborem ipſum adhuc chylum, non ſanguinem dicimus, ita bumiditas iſta quamois leuem mutationem ſuſceperit in via ad membri formam ſuſcipiendam, formam priorem non mutauit. De rore tamen quoniam hic maiorem mutationem adeptus eſt, ſuaderi poteſt, aliam formam à ſanguine habere, nec tamen demonſtrari poteſt, præterquàm ex colore. Reliquæ verò bumiditates verè ſubſtantiæ membrorum ſunt, optimam illam coctionem paſſæ, quæ facultatis altricis eſt finis. Hæc autem coctio apud Galen. mutatio eſt in qualitatem ſimilem corpori alendo: nam & finis alimentorum eſt, partes ſimiles eis, quæ es ſanguine menſtruo contractæ fuerunt ſubrogare. An tamen omnes quatuor humores alimentum corpori pręſtent, vel ſolus ſanguis, dubium fuit à medicis agitatum, circa quod nonnulla dicemus, quæ ad veritatis agnitionẽ ſunt neceſſaria. Volnmus tamẽ in boc opere, potiſſimum in prima eios parte, quæ tota ad partem medicinæ theoricam ſpectat, & naturali philoſophiæ eſt coniuncta, non tantùm quæ vera ſunt docere, ſed falſas opiniones refellere, & quàm malè placita quædã antiquorum iuniores medici interpretati ſunt, patefacere, & quæ pro ſuarum opinionum confirmatione adducunt, ſoluere. Sunt ergo qui Ariſto. opinionem fuiſſe teſtantur, ſolum ſanguioem per venas incedere, atque ipſum ſolum alere, eſſe quoque poſtremum atque immediatum alimentum, circa qood conſiderandum eſt in primis, an ſolus ſanguis alat. Nam Ariſtoteles lib. tertio de Hiſtor. animal. c. 19. dixit, palpitat intra venas ſanguis omnium animalium, pulſúqoe ſimul vndique mouetur, ſolúſque omnium humorum ſparſus per totum corpus animalium eſt. Si ergo ſolus ſpargitur per corpus, ſolus nutriet. Præterea lib. eodem cap. 2. excrementa eſſe dixit fæcem, pituitam, & bilem tã flauam, quàm atram. Sed excrementa non alunt, ergo ſolus ſanguis alit. Quòd autem excrementa non alant, conſtat: quoniam quod alit nec abundat, neque excrementum eſt, neque à corpore ſecernendum. Adde quòd Ariſtoteles libro primo de Generat. animal. capite decimooctauo excrementum ab alimento diſtinguens, inquit: Excrementum appello

Erat quidam ruſticus Bythynia qui forte fortuna herbam hæmagogam adinuenit; vide reliquam hiſtoria apud Gal. loco. citat.

Seroſum in ſanguine excrementum.

Vena ſanguificam facultatem habent.

Humiditates ſecunda, quas appellant, quot & quales.

Coctio.

An quatuor humores nutriant.

Digitized by Google

pello reliquias alimenti. cum ergo reliquos humores à sanguine, excrementa dixerit, non erunt alimenta, sed alimenti excrementa, atq; reliquię. Hanc fuisse Arist. menté credimus, cui adstipulatur, quod tantùm dulcia alere possunt, & ex humoribus solus sanguis dulcis est. Adde quod Auerroës scribit in huius opinionis comprobationem, lib. 2. collectionum, cap. 1. ex eisdem namque sumus, & nutrimur. Sed sumus à prima generatione ex sanguine menstruo tantùm, ergo ex solo sanguine nutrimur. Præterea, inquit, si pituita alere potest, id est cũ in sanguinem mutatur, ergo sanguis est qui alit, non reliqui humores. Addit quoque occasionem errãdi accepisse medicos: quoniam cùm intelligerent, sanguinem transire in flauam, & atram bilem, quia sanguis alit, crediderũt, bilem vtramque alere: cum tamen biles duæ non faciant vnum cum sanguine, neque in ipso actu, sed potestate contineantur. hæc ex Aristot. & Auerroë. Quibus accedit quod melãcholia, ob terrenam substantiam, & bilis ob immodicum calorem alitioni sunt admodum ineptæ. Præterea si omnes particulæ corporis alerentur ex quatuor humoribus, singulæ quatuor minimas partes sibi acciperent, quod falsum est: nam minima pars carnis, cui respondebit ex situ bilis, eam tantùm cõmutabit, non pituitam, aut sanguinem, loco distantes.

Auerroës.

Hipp. & Gale. opinio de alitione ex humido.

Contrariam sententiam tenet Hippocr. lib. de Humana natura, cùm inquit: Cæterùm mea quidem opinione, qui hominem sanguinem, & nullam aliã rem esse censet, is deberet demonstrare, eum non mutare formam, aut omnimodum fieri, aut saltem aliquod anni tempus, aut hominis ætatem ostendere, qua sanguis solus appareat esse in homine. Gale. quoque in comment. inquit, Qui sanguinem solum humanam esse naturam astruunt, hoc perinde est, ac ex sanguine solo fictas omnes esse eius partes, solóque sanguine semper ali. Sanguis verò, cum bifariã dicatur, tum hic quem in venarum sectione, & vulneribus, euacuari videmus vtriusque bilis, & pituitę participem, tum etiam purus ille & integer, aliis humoribus non confusus, ex sanguine secũdum priorem significationem formari fœtum, fortasse verum sit ex sanguine, secundum secundam, non item: nũquam enim solus ille in prægnantibus est. Lib. item 2. de Elementis, dixit, non adeò facile esse, probare humanum corpus ex quatuor humoribus constitui, sicut ipsum ex quatuor elementis componi. Verùm Hippoc. sententiam veriorem esse, quatuor humores esse necessarios ad hominis conseruationem, & alitionem. Rursus lib. 8. de Placitis Hippoc. & Plat. eandem voluit sententiam, quam suprà quoque retulimus. Quibus accedit, quòd si nostrum corpus ex sanguine menstruo à principio constitutum est, vt nouerunt aduersarij, in ipso quatuor humores contineri, non est dubium: quoniam quicunque humor in corpore fœminæ abundauerit, in sanguine menstruo purgatur, & ipsum multa bile, aut pituita, aut melancholia mixtum cõpiscimus ex colore, nos verò ex eisdem nutrimur, & sumus. Præterea in medicamentis purgantibus, quæ cùm purgãt, & vt diximus, diuersos humores ex venis ducunt, experimẽtum docet, quatuor humores in vasis contineri, & non nisi alitionis causa, alunt igitur. Id quoque diuersa admodum membrorum natura docet, quæ ex vnico tantùm humore numquam refici posset.

Medici iunioris opinio confutatur.

Quidam è iunioribus medicis voluit, Galen. & Hippoc. non contradicere Aristo. & Auerroi: quoniam cum Aristot. animalia sanguine prædita, ex solo sanguine ali, rectè dixit Galen. id tantùm voluit, cum sanguine reliquos humores procedere, non tamen præstare materiam ipsis, sed tantummodo attemperare sanguinem, vt aptum fiat membrorum diuersarum temperaturarum alimentum. Verùm hic non nouit Aristot. (vt supra diximus in enarranda eius opinione) voluisse solum sanguinem per venas tendere, Galenum verò quatuor humores simul. Præterea si ad temperandum tantummodo procedũt per venas reliqui à sãguine, an ibi retineãtur, vel qua parte pellantur, nescient respõdere. Præterea Galenus manifestè cum Hippoc. docet, quatuor humores principium generationis præstare, & deinde alimẽtum viuente animali. Sed tamen Aristotelem eius fuisse opinionis dicemus, & Auerrois authoritaté nullius esse momenti, eius tamen rationes facilè diluuntur. Sumus enim & nutrimur ex sanguine quatuor humores continente. Pituita quoque alere potest duobus modis, aut sanguini mixta, aut in sanguinem mutata. Sanguis item verè bilem vtrãque, & pituitam continet: nẽpe is sanguis, qui ex humoribus constituitur, non ille simplex, qui ex moderacta coctione fit, vnicus humor. Ad reliqua dicemus. Primò quòd melancholia & flaua bilis, quamuis distẽperatæ sint, simul, & aliis humoribus mixtæ alére poterunt, maximè membra lapsa. Ad vltimum dicemus, non esse minimam partem in carne, quæ non suscipiat mixtos quatuor humores, adeo vt nullus sine aliis percipi possit, eo modo quo de elementorum mixtione cap. præcedenti diximus. Secundum considerandum est, an sanguis sit postremum alimentum, id enim voluit Aristo. lib. 2. de Part. anim. cap. 3. & 4. vbi dixit, sanguinem esse vltimum alimentum, in sanguineis animalibus. Sed tamen Galenus mediam aliquam interesse mutationem docuit, in prædicta sententia ex 7. de Methód. meden. vbi rorem singulis particulis alendis materiã præstare dixit. Sed tamen dicemus, aut Aristot. non nouisse secundas humiditates, aut eas à sanguine nõdum distinxisse specie: quoniam 3. lib. de Histor. anim. c. 5. dixit: Humor circa neruos, muscori similis, albidus, glutinosúsque consistit, quo ipsos neruos, & nasci, & ali certũ est. hæc de humoribus modò dicta sint: nonnulla verò, quæ hîc omittimus, in operis processu suum locum sortiẽtur commodum.

Sanguis an sit vltimum alimentum.

De membris humani corporis.

CAPVT III.

MEMBRA humani corporis quædã similaria sunt, quæ ab Arist. homiomera appellantur. A Gal. verò, simpliciat prima, homogenea, quædam instrumentaria, quæ à Gal. heterogeneæ, & organicæ partes dictæ sunt. Aristot. verò lib 2. de Part. anim. cap. 2. dissimilares, organicas, officiales, & instrumẽtarias appellat. Similaria membra sunt, ea quæ in partes essentiã diuersas minimè diuiduntur, vt neruus: is enim non nisi in neruos secari potest. Dissimilaria verò sunt, quæ in partes diuersæ essentiæ diuidi possunt, non in similes, vt caput, aut manus, quæ in os, & carnem diuisionem patiuntur. Hę eædẽ partes instrumentariæ appellantur, quamuis instrumentaria pars ampliori significato, omne instrumentum significet, de quorum numero vena est: quæ tamen pars est similaris. Definiuit autem Gale. lib. 1. de Method. med. sic, Instrumentaria pars est, quæ perfectam operationem edere potest, vt oculus visionem, & lingua loquelam. Diuisit tamẽ Aristo. partem dissimilarem, in eam, quæ ex pluribus dissimilaribus constat, vt facies, manus, & similia,

Similaris pars.

Instrumentaria pars.

lia,quædam ex similaribus constant plutibus, cuius exemplum sit oculus,quædam ex vnica similari(inquir) vt viscera nonnulla. Constant enim ferè omnia multiformi figura,itaque ex sola figura vult mébrum aliquod esse dissimilare, quia nõ diuiditur in partes sibi similes,id est eotdi similes,& rursus eodem cap.inquit:In sanguineo autem,id est, compote sanguinis,cor tale habetur membrum:quippe cũ cor & in partes similares secetur, quemadmodum quoduis ex aliis visceribus,& dissimilare fit,ptopter suæ figuræ formam:verùm Aristo. nõ aduertit cotdis compositionem ex diuersis fibris,membranis,& carne.sunt quoque nonnullæ ex dissimilaribus,quæ in alias dissimilares diuidi possũt,vt crus,in femur, tibiam,& pedem,& manus maior,in brachium, cubitum,& summam manum,& manus summa in digitos, & postbrachiale : digiti verò ossa continent neruos, carnem, & musculos, musculos item neruos, venas, arterias, & carnem. Similares tamen particulæ solidæ ex semine genitæ sunt,semẽ ex humoribus, humores ex alimentis, alimenta verò ex elementis:quamuis nonnulla,non statim ex elemẽtis,sed per alias intermedias mutationes. Nam animalia,quæ nobis esui sunt,ex herbis alimentum capiunt, herbæ tamen ex primis elementis constant. Dubium tamen videtur apud Galenum quas velit ipse similares particulas appellare.Nam lib.de mor. differ.c.3.arterias,& venas inter similares particulas annumerauit,dicens:Atqui corpus animantis trifariam componitur,siue conformatur,in primis ex his partibus,quæ similares appellãtur,vt sunt venæ,arteriæ,nerui,ossa, cartilagines, ligamenta, membranæ,carnes. Verùm lib. de inæquali intemperie c.2. venas, & arterias videtur excludere à numero similarium,& earum, quæ in partes diuersæ rationia minimè diuidi possunt,inquit enim,digitorum verò particulæ,sunt ossa,cartilago, ligamentum, arteria,vena,mẽbrana,caro,tendo,vnguis, cutis, adeps. Has autem diuidete in aliam speciem nõ est,sed sũt similares,ac primæ,exceptis tamẽ arteriis,& venis. hæ namque ex fibris, & membranis sunt conditæ, veluti in tractãda dissectionis ratione est traditum. Hoc in loco manifestum est ipsum excludere à numero similarium,& primarum partiũ, venas, & arterias. Hoc dubium soluit Fuchsius in cõmentariis libr.de different. morborum. Animaduertens primùm duas similariũ partium differentias: aut enim sunt similares:quoniam omnes eius particulæ sunt eiusdem speciei, quæ teuera sunt primæ ac similares: non enim possunt in partes diuersarum rationum diuidi,nequæ aliæ sunt eis priores; hoc modo venæ,& arteriæ similares non sunt, quia in partes diuersæ rationis diuidi possunt,vt rectè dixit libro de inæquali intemperie. Quo loco à numero similariũ ipsas exclusit. Qua significatione vsus est lib. de elementis,dicens: Homo ex primis & simplicibus,sensibilibus elementis, similaribus nominatis, constat,fibris,membranis,carne,adipe,osse, cartilagine,ligamentis,neruis, medulla, & aliis vniuersis, quarum vniuersæ particulæ eiusdẽ inuicem speciei sunt.Sunt autem similares partes, alio modo dictæ, quæ simplices sunt,sensus dũtaxat iudicio, non natura,quomodo venæ, & arteriæ, inter simplices, & similares recẽsentur libro de morborũ diff. loco citato,& ad eum modum lib.de optima corporis cõstitutione dixit,Similares partes vocãtur, quæ simplices sunt,hoc est,sunt partes quas sensus, etsi reuera compositæ sint, indicat esse simplices. Itaque cùm dixerit Gale.venas,& arterias esse similares, id ad sensum intellexit esse referẽdum.cùm autem dixerit, eas non esse similares & simplices, quoniam constitutionem habent ex membranis, & fibris: id intelligi debet ex rei natura, à qua compositionem habent,quamuis sensu non sit cognita. At verò hæc dubij solutio non est ad mentem Galen. quod probabo.nam cum Galen.lib.de inæquali intemp.dixit digitum esse constitutum ex ossibus, neruis, venis, & arteriis,omnes dixit esse similares:& post excepit venas, & arterias. Fuchsius tamen dicit ipsas non esse similares in re,sed ad sensum tantũmodo.Quòd si eas tantùm vult esse similares Gal.quæ reuera tales sunt,vt non habeant ex diuersis constitutionem, neque ossa erunt similaria : quoniam ex elementis componũtur in re,quamuis sensui non constet.nam neque omnes partes ossis,verè sunt ossa:sed quæ per se, & sub eadem forma consistere possunt. Rursus Gal.lib. de inæquali intẽperie,loco citato,non tantùm reipsa,sed ad sensum cõpositas dixit esse venas & arterias, vt tradidit in dissectionis ratione: Quæ verò dissectione nota sunt,sensui patent. Erunt ergo venæ, & arteriæ vtroque modo dicto à Fuchsio cõpositæ,nempe,secundũ rem,& ad sensum.Rursus lib.10.de meth.medendi ad finem inquit:si quidem in singulis simplicium ac primarũ,quas vocant partium (vt in dissectionibus es contemplatus) alia portio substantiæ eorũ est veluti fibrosa, alia membranosa,alia carnosa,sicut,exẽpli causa, quum vena vnicam tunicam habeat,& eam tenuem, licet fibras in ea inuenire multas,quæ sint arachneosis quibusdam intersitis cõtextæ,quibus vtrisque ipsa propria venæ substãtia adnascitur.Hæc alia in aliis partibus habetur,nec vllum commune nomen est nacta.Cæterum docendi causa nihil vetat,eam carnosam substantiam voces. Ecce vbi fibras & carnosam substantiam dicit venis adesse, & in dissectionibus esse contemplabile,non ergo re tantùm,& ad naturã venæ compositæ sunt, sed id sensu constat. Partes itaque quas Galen.similares appellat,quæcunque ipsæ fuerint, sensu tales esse intelligit. Sed tamen similatis pars bifariam dicitur, vno modo vt ab Arist. lib.1. de Histor.anim.cap.1.qui partes dicit similares,quæ in plures similes sibi partiri possunt,quomodo venæ & arteriæ similares sunt: sicut & os,& neruus,non tamen manus,aut digitus,quæ in plures manus aut digitos nõ diuiduntur.Altero modo similare membrum est,quod in partes diuersæ rationis diuidi non potest. Vsus est Galen. hac significatione libr. de inæquali intemperie,vbi explicans quare ossa,cartilagines,ligamẽta,membranæ,&caro, similares sunt, inquit: Has autem diuidisse in aliam speciẽ non est, sed sunt similares ac primæ,& statim excepit venas, & arterias:quoniam hæ diuidi possunt in specie diuersa,ac perinde similares non sunt,sic etiam lib.1. de Metho.med.dixit: Similaris pars,vt ipsum indicat nomẽ,est,quæ vndique in similes diuiditur,quæ ratio,vt constat,venis,& arteriis non cõuenit.Quod si pars similaris fuerit ea, quæ in similes diuidi potest,arteria & vena similares dicẽrũt,& in hac significatione accipitur similare lib.de differ.morborum,vena enim diuiditur in partes,quæ venæ sunt. lib. tamen de inæquali intemperie, quum venas & arterias dixit non esse similares, similarem partem voluit esse eam,quæ in partes ratione dissimiles diuidi non potest.id verò arteriis & venis non conuenit. Præterea Gal.lib.de Optima corporis constitutione,nulla facta partium distinctione in vniuersum dixit: Erit itaque corporis status optimus, in quo partes omnes homiomeræ,id est similares (vocãrut autem sic videlicet, sensu simplices) propriam ac familiarem habent temperaturam. Sed ex omnium similiarium

Dissimilaris pars ob figuram.

Similares partic. apud Gal. quæ.

Fuchsij solutio dubij.

Fuchsius taxatur.

Similaris pars bifariam dicitur.

Digitized by Google

milarium partium temperatura constat bonos corporis status, omnes igitur appellauit sensu simplices. Hac etiam ratione lib. de Diff. morb. c. 4. dixit: Itaque si vel ossium aliquot, vel caro, vel reliquorũ corporum, (quæ sensus iudicio simplicia esse videntur) aliqua adeò fuerint vel adstricta: vbi carnem, & os, & reliqua simplicia, sensu talia esse vult, & ita est. nullum enim nostri corporis membrum compositione caret, sed simplicia dicũtur membra, quæ primo sensu talia iudicantur: siue primo ipso intuitu; similaria verò, vel dissimilaria, propter id quod in eorundem definitionibus diximus. Definiuimus enim partem homiomeram, siue similarem bifariã, affirmatione inquam, & negatione. Affirmatione quidem, vt pars homiomera sit, quę in partes sibi similes diuidi potest: & in hac amplitudine cõtinentur venæ & arteriæ. Negatione verò, quæ non diuiduntur in partes sibi dissimiles, à qua definitione venæ, & arteriæ excludũtur. Rursus ex ipsis primis, ac simplicissimis particulis, quædam generationem & nutritionem ab humoribus habent, quædam vero ex humoribus solam nutritionem, ex semine verò primam generationem. Quãuis semen ex humoribus primum fuerit. Caro, adeps, seuum, ex sanguine generationem, & deinde refectionẽ, reliqua mẽbra simplicia ex semine. Totum itaque ex quatuor elemẽtis constat, igne, aëre, aqua, terra, quæ in duobus continentur, apud Gal. 1. de Sani. tuen. in semine, & sanguine menstruo: semẽ magis habet igneæ, & aëreæ substantiæ, sanguis menstruus plus aquę & terræ. semen plus sicci. sanguis plus humi. ex semine verò tanquam sicciori, & amplius exsiccare valenti, solidæ particulæ generãtur. Hæc sequuntur cartilagines duritie proximæ ipsis, & natura simillimæ, deinde venæ quæ in totum corpus alimẽtum deferunt, arteriæ venis duriores, quæ calorem & spiritum simul cum calidissimo sanguine deducunt, & nerui, per quos animalis facultas demãdatur, & syndesmi, qui ossa alligant ac confirmant, nullo sensu præditi: quoniam nullum habent cum cerebro consensum; nerui motus in musculos dissemĩnãtur, carne interclusa per capita musculorum, hoc est, supremas partes ingredientes: in egressu tamen ad finem musculi, siue eius caudam in tendines degenerant, fibrarum multitudine congesta, quibus fibræ etiam ex syndesmis ortæ copulantur. Vnde fit, vt cùm neruus maximè omnium sentiat: syndesmi verò nequaquàm: tendo, neque adeò insensilis sit, vt syndesmus, neque adeò acri sensu, vt neruus. Sunt etiam ex similaribus particulis, ex semine genitis, membranæ ad multos vsus à natura institutæ: nam quædam loca intersepiunt, aut alicui functioni deputãtur, aut partes alias obuoluẽtes, eas custodiunt, muniunt, aut roborãt, ipsis verò natura tenuia neruorum germina inseruit, quæ eis sensum præberẽt, ne forte subiectæ particulæ essent omnifariam plãtæ. Harum omnium partium integrã dissectionem, & vsum, ex lib. de Anatomicis administrationib. & de vsu part. accipies. Nos tamẽ in præsentia omniũ generationẽ & naturã ostendere decreuimus. Principiũ generationis hominis ex semine est, quemadmodum & Plãris. Nutritio verò & auctio in Plantis ex alimẽto: in animalibus sanguine prædictis, ex sanguine, & partes ipsæ quæ à semine materiam nõ capiont, à facultatibus, quæ in semine sunt, mutatione alimenti facta, generationis, & mutationis principium accipiunt. At verò animalis prima generatio hoc ordine procedit. Semen masculi vterus cõcipit, cùm semen à testibus fœminæ reiectum per duo vteri cornua viam sublimiens, ei miscetur. Verùm semen vterus amplexatur, & vndique se colligens tãgit, ore adeò compresso, vt neque specilli acumen capere possit, calore verò suo externam superficiem seminis siccat, atque obdurat, ita vt intra sex dierum spatium putamini interiori oui similis reddatur, vt dixit Hippocr. de psaltria fœmina, quæ semen conceptum reiecit sexto die, quod Hippocr. conspexit, ac vidit, membranam illam intus semen continere pellucidum, cui rubrum quoddam ac rotũdum inerat. In ipsa tamẽ membrana fibræ quædam albæ ac crassæ inesse cernebantur, crasso quodam ac rubro cruore obuolutæ. Extrinsecus quoque circũ membranam cruenti liuores, in medio tenue quidpiam habat, quod vmbilicum esse putat Hippocr. erat crassum illud ac robrom iecur. Hoc est formationis hominis initium. Porrò semẽ, id sua facultate naturali trahente, postquàm semel vtero adhæsit, sãguinem ex vtero traxit per eas venas quibus sanguis menstruus purgari solebat: eas namque cum teneræ essent, vt solent, ipsarum cicatrices parum à purgatione disrumpi, atque inde hiare facile fuit, quãuis contingat fœminam concipere, cui nunquam mẽses processerũt: hic ex semine similiter meatus generantur, & in ipsa membrana, quæ chorion appellatur, siue secunda, magna vasorum multitudo, venarum inquam, & arteriarum, ab vtero sanguinẽ sugentium, non aliter, quàm à terra plantarum radicis. hæ omnes in chorio venæ & arteriæ, in duas venas, & duas arterias finiũtur: qua parte infantis vmbilicum pertingunt. Cùm tamen ad iecur ipsius veniunt, venæ in vnam coincidunt. Arteriæ tamẽ vesicæ annecti cernũtur: ac inde versus sacrum os procedunt, donec ramis arteriæ magnæ descendentis à corde per deorsum committantur. Vena hæc vna in multas secatu:, ad iecoris formam spatium formantes, quibus caro adnascitor iecoris, ex sãguine inde exudante, per angustiores venarum fines. Hoc est, quod rubrum sexto die inspexit Hipp. Interim verò natura nũquam otiosa ex semine duas parat mẽmbranas, quarũ altera Amnios est, siue sudoralis quæ sudorem fœtus excipit: altera verò alantoides, hoc est intestinalis prædicta tenuior, vrinam per meatum, quem vracon appellant, ab infantis vesica recipit: ea verò ab vmbilico nascitur, duobúsque vteri cornibus appensa est. Hæc vrinam tantum recipit, non sudorem: quoniam tenuis est, nec valeret totũ fœtum ambire, ad sudorem excipiẽdũ. Parua quoque facta est aliarum collatione, ob id quòd fœminæ semen paucũ est, ex quo cõficitur. Habet autem alium vsum, nempe primis diebus, mẽbranas semen obuoluentes vteri cornibus alligare. Habuit enim hæc à principio generationẽ, & vsum. Iecur tamen inter præcipua membra, primam habuit generationem, neque enim cor interim genitom est: quoniam partem generationis habet à semine, partem à sanguine, sanguis verò prius ad iecur, quàm ad cor deuenit: quoniam venæ sanguinem deferẽtes ad iecur finiunt: arteriæ tamen sanguinem cordi deferentes longius incedunt, vt dicemus. Iam quidẽ apud Hippoc. in prædicto loco, iecur & chrion sexto die apparuerunt, sed cor quod secundo loco generatur, & cerebrum, quod tertio, intra triginta dierum spatiũ: verùm nulla dies est præfinita, iostom tamen fuit, vt quemadmodum iecur primo generatur, quoniam prius sanguis ad ipsum peruenit, similiter quoniam vtero propinquius: ita secũdo generetur, quod vtero & principio alimenti magis accedit quàm cerebrum. Adde quòd fœtus, vt planta primò viuit, plantæ verò ad suas functiones corde non egent, multò minus cerebro, quod etiã docet fœtus ipse, qui

Membrorum generalis diuisio omnia comprehendens.

Membrorum generatio & fœtus formatio quo ordine, & an iecur primò venat.

Amnios.

Vracos.

qui prioribus diebus suæ generationis, tribus ipsis membris iam genitis, iecoris validissimas actiones obit: cordis autem languidas, cerebri verò nullas. nam neque videt, neque audit, neque olfacit, neque quippiam meditatur, & aut non mouetur, aut rarò, & breuissimis quibusdam motibus in loco. Quamobrem iure institutum est à summo omnium opifice, vt iecur primo, cor secundo, cerebrum tertio loco generaretur. Quamuis Aristotel. his contradicat, qui facultates omnes à corde oriri existimauit. Sed tamen venæ, & arteriæ ex semine generantur, interim dum cor, & iecur, quæ duo sanguine per venas & arterias delato egent. Verùm neruorum, & spinalis medullæ cerebrum & eius membranæ, sunt germinationis origo. A iecore vena caua, aliarum omnium origo & truncus, à corde magna arteria, à qua reliquæ, sicut & venæ, sursum & deorsum vergunt. A cerebro verò spinalis medulla progerminat, à qua nerui ferè omnes originem trahunt. Quum tamen hæc membra dispertita fuerint, singulis membranas obducit natura ad suos quosque vsus, quos non proposuimus in præsenti loco referre, atque peritoneum generat, & septum transuersum, & cerebri meningas, & medullę dorsi. Et inde præter eas tres quas à principio genitas diximus: nempe chorio, amnio, & alantoide quartam generat, quę fœtū totum obuoluit, & quæ interim fœtum à sudore, in amnio cōgesto munit: deinde verò cùm ei catu adnascatur, cutis corporis efficitur. Rursus natura partes ex semine delineatas distinguere, ac diligenter absoluere consueuit, quo tempore terrenam, ac crassiorem partem seminis ossibus gignēdis, & formandis transmittit, à qua parte quod pingue est separat, aptū ob tenacitatem, ad generationem ligamentorum & membranarum, quæ ossibus obductæ sunt, quibus quoque neruorū fibras implantat, sentiendi facultatem tribuētes. Fibræ quoque in ventre, intestinis, vesicis, & membranis generantur ex semine ortæ: sed fibræ musculorum ex neruis procedētes post ossa generantur, & ipsorum membranas. Præterea carnem ossibus adnasci facit, sed hæc iam nō ex semine, sed ex sanguine generationis habet initium, quemadmodum & adeps. Sanguis verò ex vtero delatus est per venas & arterias iecori, cordi, & reliquis particulis, quæ cùm semel ex semine generationē habuerunt, alitionem habent, & ex sanguine mutuantur. Omnium harum particularū conformationem, delineationem, & excauationem, facultas efficit formatrix, diuino quodā artificio, captum humanum excedente, hāc in semine existere, & formæ seminis peculiarem esse credimus. Quæ etiā in ipsis particulis ex semine genitis, in testibus verò maxime relinquitur. Quod constat: quoniam viuente animali, semper partes ex semine genitę reficiuntur per simile genitum ab ipsimet, seipsas reficiētibus. Quòd si simile est, quod in neruum conuertitur neruo, & neruus ex semine factus est semē, erit quod à neruo perficitur. Semen autem facultatem habet formatiuā, ergo & nerui alimentum proximum, ac ipse neruus. Hāc fuisse Gal. mentem constat ex lib. 14. de Vsu part. enim de generatione seminis in vasis seminariis loquēs, inquit: Forsan autem dicet aliquis, Propter quid in nullo aliorum vasorum inuenitur hoc fieri? Cui promptum est respondere, quòd scilicet, neque plurimo tempore sic in alio vase tardat: neque enim sunt alicui aliorum vasorum non solùm adeò multæ circunuolutiones & spiræ sibi inuicem superiacentes, sed neque vna simpliciter. Si verò tardaret, & non flueret, neque euacuaretur citò, esset vtique in alia parte animalis inuenire talem humorem: & nimirum talis quędam est ea, quæ connata est in singulis vasis humiditas, quæ est per ipsas eorum tunicas, à qua eædem nutriuntur. Ex his cōstat, singula solida membra semē generare, & ex eo alia refici. Ad quod accedit, quòd multo tempore post ortum dentes formantur, & si pars aliqua foret mutilata, vbi non deesset materiæ copia, adhuc reparari, ac iterum formari posset. Hāc validissimam testes habent, quoniam in ipsis maior est facultas generandi semen, & quoniam maior copia sanguinis eis suppetit, ex quo semen generari debet. Procedit hæc in semine cum generatiua facultate. Verum ambæ altricis animæ facultates sunt. hęc verò anima in semine existit, tam plantarum, quàm animalium. In plantis eadem est, quæ in seminibus: in animalibus vegetatiua anima, in semine existit, in forma quæ statim alimento præsente operatur, vt ea quæ in seminibus plantarum, sed plantis nulla superuenit: animalibus verò post formationem, quæ à vegetatiua exercetur, anima sensitiua superadditur, in viuipatis à fœmina, in aliis à causis supremis. Iā verò & homini superadditur rationalis anima, nulla priorum amissa. Diuina igitur hæc formatrix facultas membris ex semine genitis, quod semen sibi ipsis omnino simile generare possunt, inseparabilis est: veruntamen semē quod in aliis membris conficitur, adeò ipsis insitū est, vt nunquam generationi seruire possit, neque quod in vasis seminariis, verumque enim testium facultate generatiua eget: testes verò multum semen perficiunt à vasis traductum, nondum perfectum, quemadmodum & alia membra communem vsum in corpore habentia, quod tamen à sua alitione abundat, generationi seruit. Hanc facultatem Aristoteles mentem quandam existimauit, quę aduenit ab extra, & separatur pòst. Cùm tamen membra conformata sunt, singulis proprię distribuuntur facultates: similes verò nonnullæ aderāt in ipso semine, nam præter formatricem, naturalis, altrix quoque in semine præfuerat: quod docet iecoris, cordis, & carnis generatio, quæ non sine tractione, & mutatione alimenti facta est. Iecur porro genitum ex sanguine facultatem recipit altricem, vel vt Plato ait in Timæo, animam concupiscibilem, quæ circa alimentum, & generationem negotiatur. Hæc verò non est diuersa ab ea quæ in plantis quæ tantum circa alimentum versantur. Situm tamen habet iecur in animalibus, quem radicatio in plantis: is est locus inter radices, & truncum: verùm qua parte vētrem respicit venas, vt radices mittit: qua tamē parte vniuersum corpus, venam cauam, quæ est veluti venarum truncus. In corde sedet vitalis facultas, quam animā animosam, aut irascibilem dixit Plato. Ab hoc vitalis, siue pulsatilis procedit. In cerebro verò anima sensitiua sedet, quam Plato rationalem dixit, quas animæ partes ante essentias, aut facultates dicere licet. Cęterùm modò de partium principatu loqui non proposuimus, sed infrà latè Aristot. & Galen. placita referemus. fœtus in vtero his diebus formatur, finiturque formatio masculis trigesimo, fœminis quadragesimo secūdo die, ex Hippocrate. Nam masculi citius: quoniam humidum eorum celerius extenditur, & calor minori tempore ad extensionē sufficit. Docet id Galen. 6. de mot. po. eom. par. 2. & Aristo. lib. 7. de historia anima. cap. 3. Eo tempore rationalem suscipit animam à Deo summo maximo creatā, nulla vi naturali coageote, sed tantummodo præparante ad substātialem aliquam formam, vi ipsarum, & agentis, disponētis, inducendam. Mouetur autem fœtus, pilis & vnguibus formatis, mas trium mēnsium, fœmina

Iecur primo, cor secundo, cerebrum tertio loco generatur.

Cutis generatio.

Formatrix facultas.

Singula membra ex semen generant.

Formatiua facultas in semine.

Iecoris situs siue sedes.

Formationis fœtus tēpus.

Fœtus quo tempore mouetur.

Fœtus situs.

mina verò quatuor magna ex parte, gestatur fœtus conglobatus, nasus inter genua, oculi super genua, aures extra genua, omnibúsque animalibus caput primum superius est, sed cum creuerint, & exitum appetant, deorsum ducitur. Rursus oritur ac seruatur septimo, aut nono mense à conceptione, tamdiuque in vtero secundum naturá moratur, quandiu sanguis menstruus sit alimento sufficiens, & calor cordis, sine aëre externo, & respiratio seruari potest. Quamprimùm namque aliquod horú non sufficit, calcitrat in vtero infans, & exitum parat, ruptis acetabulis, ac perinde amnion & intestinalem rumpit, & aqua multa, & vrina fluunt, quæ laxiorem viam efficiunt: interim quoque nónihil sanguinis descendit, tandem acetabula disrumpit vi propria, & facultate vteri, expultrice coadiuuante simul, & musculorum abdominis, vteri osculo relaxato, quàm maximè, quinimo & os pubis à commissione solui incredibile est. Prodeunt in lucem partus secundum naturam, nono mense, masculi quidem à sexto in decimum diem noni mensis: fœminæ verò à decimo in decimumquintum ferè. Hos Hippocr. appellat decimestres partus, vt lib. 3. de Difficili partu agentes dicemus, septimo mense infantes omnes conturbationem & agitationem patiuntur, & quamuis nondum integrè maturuerint, excluduntur aliqui, ex quibus pauci admodum vitales sunt: hi nempe qui validum habent natiuum calorem ad lactis coctio-

Nota. nem, & ferendam ambientis temperiem. Nec putes septimo mense quosdam partus perfectos. id enim falsum est: non enim ea ratione eos viuere existimamus, sed quoniá animalibus quibusdam vti & plantarum fructibus accidit, qui à plantis decerpti maturescunt.

Septimestres partus vitales, quare. Septimestres itaque partus eo mense passi sunt magnam conturbationem & agitationem à seipsis commoti, victum & frigidum aërem quæritantes, & à matre ægrè ferente fœtus & sanguinis copiam: iis quandoque occasiones accedunt, quibus de causis infantes quidam in lucé prodeunt (& pauci quos diximus viuunt) quoniam earum conturbationum causæ magna ex parte fuere naturales. Octimestres autem vitales non sunt: quoniá sedata iam conturbatione, à naturalibus causis, tum à matre, tum ab infante orta, cum infans quiescere ac reparari desideret, lethale sibi erit in lucem cum labore prodire, sola pariter causa præter naturam & extranea id operante. in septimo namque mense vis est iuxta rationem dierum, è quibus septimus in mor-

Infantis ortus. bis iudicat, Hippocr. teste lib. de Septimestri partu. Oritur infans in caput versus masculus ore ad matris podicem, fœmina verò ore ad ventrem matris: eius ortum multa purgatio sanguinis menstrui sequitur: crassa namque, & fœculenta pars excluditur, purior verò ad mammas tendit, vt in lac mutatum, alat infantem natum: id enim est sibi familiarissimum alimentum, ex quo partim formatus, partim altus fuit. Sed interest: quoniam in vtero fœtus per vmbilicum potissimam sanguinis menstrui partem alliciebat, & à qua parua pars redundabat, quæ in amnion, & intestinalem ferebatur, multum quoque seruabatur ad horam partus, quod non traxerat fœtus: Post ortum verò cum totus menstruus sanguis in mammas deferatur, sine depuratione, (alia ab ea, quæ partus tempore fit; præterquàm in quibusdam) totus ab infante sugitur, multúmque excrementum separatur, maximè in prima coctione, quæ in ventriculo exercetur. Is enim in vtero otiosus erat, neque intestina fæcem aliquam continebant, pars enim fæcalis terrena, cùm non trahebatur, neque excernebatur quidem, quamuis paucissimum quid, per meseraicas delatú ad intestina, parum ab ortu deiiciat infans, id colore cruentum est, nigrum & piceum, quod Aristoteles μηκώνιον appellauit, & Gaza papauerculum vertit. Sed lib. 1. de Semine Galen. fœtus

Fœtus ... matio ... tuor t... ribus ... cta. formationé quatuor temporibus distinxit. quorum primum est, cum seminis naturam refert, quo tempore genitura ab Hippocrat. non κύημα, id est, conceptus appellatur, id sex primis diebus consistere diximus. Hoc idem seruat Arist. lib. 7. de Histor. animal. cap. 3. cum inquit: Sed si in septimú diem intus permanserit, conceptum iam esse certum est. secundum tamé tempus, id est, per quod natura suis facultatibus vsa manifestá fecerit seminis mutationem, & cor iecur, & cerebrú nondum distinctam habuerint formam, ac magnitudinem: cæterùm tota ipsa substantia potius carnea, quàm seminalis apparet, multo sanguine plena, id iam cóceptum tempus appellat Hippocr. Tertium est, quum euidentior apparet trium principiorum formatio, exquisitè etiam deprehenduntur suis formis & sitibus: reliquorum tamen membrorum delineatio ostendit, paruum tamen ventris obscura formatio adeps, obscurior tamen crurum, & brachiorum: hæc enim postremo loco delineantur & apparent. Quartum tempus est, cùm extrema membra exquisite conspiciuntur, iam integrè formata, quo tempore palpitat, atque moueri incipit, appellaturque ab Hippocr. non ἔμβρυον, id est fœtus, sed παιδίον, hoc est, puer aut infans. Vnde posses intelligere, ante id tempus quo mouetur, embryum appellari ab Hippocr. Sed lib. 3. de Causis symptomatum, duobus primis mensibus κύημα, id est, cóceptus appellatur a Galeno, ac perinde fiet, vt postquam animam susceperit, adhuc conceptus dici possit. Verumtamen expedit, vt altius repetamus generationé humani corporis, ab ipsis causis exorsi.

Homin... neratio causæ. Generabilium & corruptibilium materia quatuor elementa præstare suprà diximus. Cæterùm quibusdam prima ipsorú mixtione, quibusdam multis factis interne[illegible]is mutationibus. Quę enim multum ab elementorum perfectione distant, non statim ab elementis fiunt, quæ verò parú fiunt. Lapides enim & mineralia proximè ad elementorú naturam accedunt, ac ex ipsorú mixtione, nulla alia intercedente mutatione generantur. Animata verò corpora ab iis magis absunt, sed animalia magis plantis. Verùm ex plantis & animalibus quædam adeò sunt imperfectæ naturæ, vt elementis proximè accedant. Cæterùm in ordinibus animatorum plantæ infimum locum sortitæ sunt. Quis tamen omne deterius melioris gratia factum est, elementa plantarum ratione facta sunt, & plantæ propter animalia, hoc est, vegetatiuum propter sensitiuú, & sensitiuum propter id quod loco mouetur, & hoc propter intellectiuum. Et quemadmodum in plantis elementa consistunt, ita in animalib. sentientibus elementa, & plantarum vegetatiua virtus: in eo verò quod loco mouetur, elemétorum, vegetabilium, & sentientium, facultates insunt, quibus additur potentia mouendi de loco ad locum. Quæ omnia continentur in eo, quod rationalem vim animæ possidet: eam nempe, quàm intellectualem nominamus. His quoque omnibus animæ viribus appetitus immixtus est, perfectior pro ratione eius, cuius est facultatis. Voluntas enim, quæ rationali animæ debetur, perfectior est quouis animalium appetitu, aut plantarum phantasia. Ex plantis ergo nonnullæ ob imperfectionem ex elementis primam habuerunt generationem, quas sponte prodire videmus, elementorum facta mixtione, Sole coagente. Quarum terram matrem, Solem verò patrem rectè quis dixerit. Quæ verò ad-

huc

Digitized by Google

huc perfectiorem habent essentiam,ex semine fiũt: semen verò ex alimento plantæ,alimentum verò ex elementis est. Primam igitur generationẽ per quædã intermedia tales plãtæ elementis ipsis acceptam referent. Sunt etiam & ex ipsis plãtis quædam tantam perfectionem assequutæ,vt sexum quodammodo distinctum ostendant, vt ficus, & caprificus, & palmæ : quarum quædam phœnicobalanos ferunt, quædam non, & hæ maribus similes. Sic & ex animalibus quædam generantur ex puttedine ab ipsis elementis Sole eoagente,aut terræ affiguntur, quæ plantis admodum affinia sunt, atque omnium imperfectissima. Neque eiusdem suot speciei, quæ puttedine getantur (vt Aristot. probat 1.de Generatione animal. cap.1.) cum his, quæ sibi similia sunt, sed ex semine propagatunt. Reliqua verò, vt perfectiora ex semine ortum habent, maximè tamen omoinm sanguinea, in quibus ferè omnibus sexus distinctus est in marem, & fœminam. Mas quidem qui in alio generat, fœmina quæ in seipsa, hæ sunt maris & fœminæ distinctiones.Rursus Aristore.sic:Mas est, quod motus & generationis principium tenet, fœmina quod materiæ. Distinxit tamen hos sexus natura : quoniam quod generatur, interim dum fit, causa eget geoerante proxima : causa verò proxima coniuncta esse debet,vt effectum tangat,quod in quibusdam insectis semen non emittentibus constat, quæ coniuncta manent, quousque constituant, quod procreant suo vapore,vt Arist. 1.de generatione anim.cap.vlt. Siue ergo mas & fœmina virtutem generandi habeant,siue solus mas,oecessum est, vt virtus maris, materiæ ex qua generatur animal proxima sit : materiam verò aliunde exposcit. Hoc in plantis fit semine in terram effuso. Semen enim est vt mas & efficiens, terra verò vt fœmina & materia, licet in seminibus plantarum quodammodo sexus commixti sint, ac maris & fœminæ facultatem contineant.Sic igitur in animalibus,aliquod tettæ locum habere debet , quod recipiat iu se semen , & quod semini agenti materiam præstet generationis : hæc tamen duo coniuncta seruet interim, dum generatio perficitur. Cuius rei gratia mari & fœminæ instrumenta dedit natura , quibus mas in altero, fœmina in seipsa generarent. Mari quidem vasa seminaria, testes, & colem , fœminæ verò vasa seminaria , testes & vterum. Hac tantùm te differentes, quòd mas membrum habuit, quo semen in locum traiiceret, oe in itinere, aut corrumperetur , aut exhalaret virtus generatina : fœminæ verò vas, in quo proiectum semen custodiret,& aleret.Respondet collo vteri, colis: pudendum præputio , vterus scroto, testes testibus. Quod intelliges si genitalia maris intus conuersa mente concepetis,membrum namq; id aut foras,aut intus versum à natura distinguit fœminam à mare,apud Galenum. Nec tamen hæc ad indiuidi conseruationem fuerũt necessaria, sed vt prolem procrearent,& speciem perpetuã efficerent , quod per se singula animalia nullatenus consequi poterat,voica communi ratione, quod ex contrariis coostituta sunt elementis, quæ omnibus corporibus eõstitutis ex elementis adest. Animalibus verò peculiaris celerrima humidi à calido facta dissolutio, quod probè,& priori simile reficere non cõtingit. Natura verò interim vires tradidit animalibus,quibus antequam deficerent, sibi simile producerent,ad id quoqne ea prædictis membris ornauit,quibus semper addidit magnã in coitu delectationem,vt titillatione quadã excitata mouerentur, nec sui muneris obliuiscerentur. Animaduersione

Sexus quare distincti.

Maris & fœminæ genitalia.

Tempus prolem procreãdi.

quoq; dignum duximus homines non omni ætate generationi aptos:sed decimoquarto anno primum semen generare,quod prolificum non est, vsque ad 16.in maribus magna ex parte. Cæterum cùm semẽ generare incipiunt,vox eis mutatur, testes maiores redduntur,& mammæ fœminis augentur, & pili in pube oriuntur. Sufficiunt tamen generationi mares vsque in annum sexagesimum quintũ, quidam etiã vsque in septuagesimum. Fœminæ vsque ad quadragesimumquintum , nonnunquam verò & vsque in quinquagesimum. Ante decimumquartum tamen semen non generant:quoniam ante id maximè augentur,& sanguinem vniuersum in membrorum substantias commutant. Decimoquatto verò anno , iam aliquid superest ex sanguine vtile ex quo semen generetur. Nec tamen cum primùm semen generatur seruit generationi : quoniam vasa quæ semen nondum confecerunt , non possunt ipsum perficere, nisi validiora facta fuerint:ttansacto quoque 65. aut 70. anno non amplius generant mares : quoniam semen frigidius debito redditur. Fœminæ rursus infœcundæ fiunt 45.aut 50. anno, quo tempore menses ipsis deficiunt , atque tantùm eo tempore generant , quo sanguinem conficiunt , non tàntum alitioni , sed propagationi. quod non fit post dictos annos,& oon ante 14.nisi rarò. Quo eoim tempore mares semen ferunt , & sanguis abundat,ex quo semen generatur, in fœminis tantus abundat,vt aut procreandæ proli impartiri fit necessum , aut vt inutile alitioni, à corpore singulis mensibus expellatur,vt fit.Quartodecimo namque vitæ anno primùm menses erumpunt magna ex parte, quo tempore mares semen producunt, & non ante : fœminæ quoque pari ratione: quoniam in vtrisque minus augmento membrorum tribuitur. Abundat autem sanguis maiori copia in fœminis quàm in maribus:quoniã mares validiorem calorem habent, tantúmq; vt non modò generare multum sanguinem , sed & discutere ipsum possit. Calor vero fœminæ generatioo multi sanguinis valet:non tamen discussioni abundantis, quod proli procreandæ decebat. Sed de temperatura fœmiuarum,& quare tales factæ fiot, cap.sequeo.dicemus. Rursus ad membrorum generationem,& causas redeamus.Cùm masculus decimumquartum annum attigerit,semen generat : fœminæ verò menses erumpunt. An tamẽ fœminæ similiter semen prolificum habeant,nondum diximus : hinc enim pendet aliud mentione dignum,non tantùm medicis disquirendum,sed etiã philosophis,quibus conuenit naturas rerum scrutari:nempe an fœmina in procreanda prole aliquam habeat efficaciã. Porro hæ duæ quæstiones aliam nobis proponunt differendam , An testes facultatem habeant seminis generatiuam , an tantùm melioris gratia dati sint animalibus.Singula verò ordine peteutremus à materia seminis orsi. Aristotel. geniturarn quam γονὴν vocat, distinguit à semine , quod appellat σπέρμα. Genitura namque causa est,quæ à generante prima proueniens, principium obtinet generationis. Semen verò quod prouenit lo his,in quibus sexus maris & fœminæ distincti sunt,ab ambobus, vt cõceptus quidam promiscuus,quod in semine plãtarum totum continetur,quatenus sexus distinctos nõ habẽt.Sed de genitura primum agamus,quam genitale semen appellant, de qua dicimus materiam primum,ad finem verò,an in vtroq; sexu contineatur. Hoc genitale semen, excrementum esse rectè docet Aristot. excrementum enim, quod secernitur dicitur,quod ex conuenienti alitione,& secundum naturam

Octuagesimo anno multi homines generant,vt de Massinissa rege narratur, multi nonagesimo,vt Vladislaus Rex Polonia, quidam denique centesimo, vt Fœlices Platoni autor.

Vnde fit vt fœmina maiorem sanguinis quantitatem habeant quam viri.

Semen genitale.

Semen excrementum est.

turam facta, abundat. Quomodo etiam Gal. excremẽtum appellat, primo de semine dicens, Demonstratum enim est, vnumquodque membrum, ad se accommodatum sibi alimentum trahere: deinde vbi ex eo quicquid sibi necessarium est perceperit, reliquum excernere: quod cùm ipsi excrementũ sit, alteri subsequenti alimentum efficitur, hoc modo semen à testibus, per superseminale mittitur, vt abundans & excremẽtum. Quod similiter probatur, nam semen vt suprà diximus, non in omnibus ætatibus adest, sed in quibus sanguinis copia abũdat, vt à decimoquarto in sexagesimum annum. Id autem excrementum vtilis & vltimi alimenti est. Vltimi quidem, quoniam Aristot. sanguinem dicit esse vltimum alimentũm, in sanguine prædiuis, ex sanguine verò fit. Nos quoque ex sanguine fieri, qui quatuor humores cõtinet, ad Gal. doctrinam tenemus: nec tamen partem sanguinis esse putamus, sed ex parte sanguinis vtili confici, vt ex materia, cui forma superuenit, & generaudi vis, vt suprà diximus. Erit ergo semen, substantia genita ex vtili, & vltimo alimento viuentis, potestate aut actu continens ipsum viuens. Hæc dixerim, quoniam semen plantę actu continet formam vegetatiuam plantæ, quáuis ab alimenti defectum non alatur, donec in terram missum fuerit. Proximè verò accedẽte alimento per insitam sibi altricem facultatem operatur, quemadmodum & pars arboris abscissa, aut auulsa, semen verò animalis potestate continet animã sensitiuam, actu verò altricem, quod docet res ipsa: nam semen quodnis non læsum præsente alimento, vt viuens operatur. Quod confirmat Gale. libr. 2. de Natural. facult. vbi docẽs actionem seminis circa sanguinem attractum in roris, & halitus speciem inquit: Sic enim fit, vt facilè eum vincat semen, & celeriter assimilet, & sibi nutrimentum faciat. Idem Arist. libr. 2. de generat. animal. cap. 3. Inquit enim: Quippe cùm nihilo minus semina & conceptus animaliũ viuant, quàm stirpes, & aliquandiu prolifica sunt. Ergo animam in his haberi vegetalẽ palam est. Addit deinde tempore procedẽte sensualem animam recipi, qua animal est, deinde rationalem qua est homo. non enim simul animal fit & homo, neque animal & equus. Vtile verò est, id alimentum, non vt quidam putarunt, colliquamentũ. Generatio enim secundũ naturam ferè semper fit: colliquamẽtum verò præter naturam est: non enim pẽdet generatio animalis à colliquamento, quod rarò fit, neque in animali beneualenti, atque secundum naturam. Similiter, quia animalia parua multa sunt maioribus fœcundiora & tenuia pinguioribus, cùm tamen à maioribus & pinguioribus, maius colliquamentum esse deberet: contingit tamen quod ab illis minus secernatur, quæ ad suam alitionem pluri egent alimẽto, quod etiam vitibus contingit, & multis aliis plantis, & inter animalia hirci pinguiores minus sunt fœcundi, quod τραγᾶν dicunt Græci, hoc est hircire. Qua voce vtitur Aristot. hoc in loco ad significandum eos qui ob pinguedinẽ capris similes fiunt. Verùm lib. 7. de Histor. anim. cap. 1. & lib. 5. de Gener. animal. c. 5. hircire, inquit, nominitant, cum aliquis vocem mittit inæqualem fidibus inconcinnis & asperis similem. Talia similiter excrementa natura secernere solet, quum sanguis multus, nulla mala qualitate præditus fluxu ex naribus manat. Id enim vtilis & vltimi alimenti excrementũ est, sola quantitate abundans. Semen quoque genitale vtilis & vltimi alimenti excrementum est, id est, pars quantitate abundans, nulla qualitate peccans. Verùm id excrementum, vt generationi vtile fiat, mutationem recipere debet: quatenus sanguinis pars abundans non mutata, inepta generationi foret: siue in testibus: siue in vasis tantùm seminariis efficiatur.

Semen actu viuat an nõ.

Quidam à toto corpore semen prodire dixerunt, multis rationibus ad id moti, quas Aristotel. recitat primo de Gener. anim. Quoniam qui coëunt, maxima voluptate afficiuntur, maxima verò voluptas est, quæ in totum extenditur corpus, ergo ex toto corpore prodit. Voluptas enim ex seminis missione excitatur in toto corpore. Secundò, quia à mancis manca prodeunt: & hoc quoniam à parte manca nihil mandatur, ab aliis verò quia prouenit, similes generantur. Tertiò, quia filij parẽtibus similes sunt, & quemadmodum toti toti similes sunt partes etiam partibus, ergo ex toto & partibus prodibit semen. Quartò, rationi cõsonum esse videtur, quòd si totius causa generás propria est, partis etiam para sit, ipsam primò genetans. Ad quod accedit quòd filij non tantùm quæ secundum naturam insunt parentibus, contrahunt, sed & quæ ex accidenti, vt de Calchedone, qui patre brachio cõpuncto, idem ipse retulit obscura quamuis nota. Hocum opinionem confutat Arist. & eorundem rationibus respondet. Nam aut semen prodit ex partibus similaribus tantùm, aut ex dissimilaribus tantùm, aut ex vtrisque. Si ex similaribus tantùm, in illis tantùm erit similitudo, verùm hæc in dissimilaribus, vt manibus, & pedibus, & facie apparet. Si ex dissimilaribus tãtùm, constat in ipsis non esse similitudinem sine ea quæ in similaribus consistit. Quare oportet ex similaribus potissimum prodiisse semen. Quòd si ex vtrisque, ex compositione tamen non prodit, sed compositio similis est, ergo non ob id similes sunt nati parentibus in partibus omnibus: quia ex omnibus prodierat semen, sed quoniã causa similitudinis in semine processit. Præterea si ex omni parte similari pars prodiret, æquale foret emissum male, ei quod remanet. quod non fit. Præter id quod ex vnguibus, pilis, cornibus & cristis, nihil decidi potest, in quibus tamen similitudo seruatur. Rursus membra post generationem augentur adueniente alimento, atque ipso mutato in simile ei quod præfuerat. Sed tamen id alimentum simile non erat, sed fit: in eo igitur, quod ad alendum venit potestas erat, vt fieret sanguis. Poterit quoque similis potestas esse ab initio in semine, vt ex ipso fiant membra singula. Rursus ex eodem semine, aut mas, aut fœmina generari potest: non ergo secessit ex mare aut fœmina, pars ex membro sexum distinguens. quòd si ex hoc non secessit, neq; ex aliis: præterea ex vno concubitu generatur duo conceptus. Si ergo pro vtroque semẽ missum esset, ab omni parte in vtero pro singulis partibus vtriusque fœtus partes separarentur, quod omnino excedit limites veritatis. Adde quòd plantæ vulsæ, vbi terræ figũtur, similes sui generis plantas generant, quum tamen non habeant partes, è quibus simile procedat. Plantæ quoq; partibus quibusdam mutilę, semen generant, à quo integræ generantur plantæ. Et homines mutili aliqua parte, filios integros procrearunt. Non ergo ex toto procedit genitale semen. Præter id quod vbi ex omnibus partibus aliquid ad vasa seminis recurreret, sanguini misceretur & confunderetur, ac similitudinem amitteret. Addit similiter, si fœmina semen non mitrit, vt putat Arist. minimè à toto prodibit semen, quum matri assimilentur nati nonnunquam. Colligit tandem Aristot. dicens: Cùm enim illi, quod ex toto fecedat, semen esse fateantur, nos quod ad totum suapte natura faciat, semen esse fatebimur, quod est in semine genitali facultatem esse

Semen v procedit.

totius

Digitized by Google

torius generatiuam. Quæ tamen in contrarium adducta sunt, facilè soluuntur. Ad primũ dicimus, tam vehementem esse pruriginem ad delectationem, vt totum corpus consentiat. Quemadmodum solẽt in magnis doloribus coosentire. Ad secundum, quòd ex mancis manci generentur, id non respondet materiæ, sed facultati assimilandi natos parentibus. Cùm ergo mas maocus fuerit, & potentia generãdi in semine valida fuerit, filij manci prodibũt. Ad tertium pariter dicemus, totius & partis facultatem semen genitale cõtinere. Ad quartum simili modo in virtute generandi omnia dicta consistere dicemos. Porrò quamuis semen genitale diximus com Arist. excrementum esse vtilis, & vltimi alimenti, idqoe non ex toto prodire corpore, à qua tamen parte prodeat, aut quæ sit pars in nostro corpore seminis generatiua, & io qua semeo ad coitus horam contineatur, nondum diximus. Cùm enim id opus oaturæ sit, & admodom necessarium, noo mious quàm chylus & sanguis, propriam habebit in corpore officiam. Et quamuis in his quæ diximus de seminis materia, & quòd non ex toto corpore prodeat, Aristot. cum medicis consentiat, io particula generante semen maximè dissidet. Prius tamen Arist. mentem explanabimus, qui lib. 1. de Gener. anim cap. 4. testes affirmat non de oecessitate à natura datos animalibus, sed tantùm melioris gratia. Non enim putat Aristotel. testes semen generare, quod multis confirmat rationibus. Nam si testes (inquit) ad generationem essent necessarij, omnibus animalibus propaganribus adessent, non tamen adsunt, ergo non sunt necessarij. id autem notum est in piscibus & serpentibus. Rursus taurus statim à castratione impleuit vaccam, ergo testes non sont necessarij. cootigit autem id statim à castratiooe: quoniã tunc nondum contracta erant seminaria vasa. Sunt autem testes à seminariis vasis pendentes: quemadmodum planulæ in telis textorum: quoniam natura seminaria vasa iostituit rugosa & inflexa, ne animalia (homo potissimum) ad venerẽ essent valde propensa, & libidinosa, eo modo quo intestina fecit inuolota, ne vt lupus cetuarius, qui rectam habet à veotre in anum viam, vorocissima essent. Vtramque enim viam inflexam & circumuolutã natura fecit, vt fæx ad tempus, & semen seruarentur. Vt ergo via hæc pateret seminis protectioni, testes vasis suspendit natura, non vt semen generarent. Præterea quoniam vasa per quæ semen defertur non inseruntur testibus, sed applicantur, non igitur deferent materiam testibus, ex qua semen conficiaot. Et lib. 3. de Histor. animal. cap. 1. videtur velle, hanc seminis generandi facultatem vasis semioariis tribuere. Contra Aristo. verò moltis modis procedit Galen. probans eum non esse testium vsum, lib. 1. de Semine. Nostrum tamen institutum non est singula referre, quæ à Gal. eo loco scribuntur, sed breui mentem ipsios ostendere, ac nonnullis eiusdem Galen. ratiooibus Aristotel. opinionem confutare. Prius autem ex anatome recipiendum est, à veoa magna descendente, germina quædam mitti ad reoes: deinde alia ad duos testes. Sed tamen quod ad sioistrum peruenit testem, à germine venæ peruenientis ad sinistrum renem propagatur magna ex parte, licet aliquando fiat, vt à vena perueniente ad renem sinistrum, tenuis tantummodo venula ad sinistrum testem procedat: germen verò quod peruenit ad dextrũm testem, à vena caua ortum habet: etsi quoque visum sit admittere propaginem ex vena tendente In renem dextrum, quemadmodum altera quæ ad sinistrum tendit, ex sinistra. Hæ duæ venæ ad duos testes venientes duabus arteriis coniunctę sunt, non autem seruant rectitudioem, sed rugosæ iocedunt, aofractibus quibusdam & capreolis, vnde capreolatia vasa dicta sunt. Finiuot autem ad eam partem, quæ Epidydimis, hoc est, sopergeminale appellatur, iuxta testes ipsos, ac testium capita, à quo multi fistulosi meatus ad testem teodunt. Rursus ab his meatibus vasa semioaria sequuntur, & deinde varicosus assistens, qui radici virgæ copulatur. Hic glaodulosus astes appellatur, Græcis προστάτης.

Testium vsus ex Aristot. & an semen generent.

Medici nostri hanc Aristot. sententiam reiiciunt.

Seminis generatio & materia.

Iam verò modum generationis seminis referamos. Ex eorum enim vasorum notitia maximè patebit. Sanguis per venas omnes & arterias in totum corpos distribuitur, partim etiam à membris ipsis iodigentibus trahitur. Vasa igitor hæc, & testes similiter sanguinem trahunt, vniuersa verò membra potissimum suæ conseruationis gratia operantur, rursus & alios secundarios habent fines, vt ea quorum officium toti commune est. Nam vt suprà diximus, ventriculus postquàm alimentum mutauit, primùm sibi vtile applicuit: reliquum verò quantitate abundans in membra demandaoit, & primùm in iotestioa & iecur. Vasa quoque dicta saoguinem trahunt ex caua vena, ipsúmque alterant ac mutant, ita vt antequàm ad testes veniat, album repræsentet colorem. is enim solidorum membrorum proprius est, & eorum quæ ab ipsis generantur: quoniam assimilari debent. In supergeminali verò adhuc magis alba ac crassior sanguinis materia facta est. Hæc per fistulosos meatus testes ingreditur, vbi perficitor. Quemadmodum verò de venis meseraicis & iecore diximus, chylum iam quodammodo rubrum per venas incedere, & ad iecoris actionem ferendam parati, sic & sanguis per vasa dicta descendens mutatus quadanteous accedit ad testes, natura enim nũnqoam est otiosa. Sed & vasa ipsa cùm inflexa & implicata sint, sanguinem remorantur, & agentia mutant, ac præparant, tantúmque sibi applicant, quantum ad alitionem est opportunum, reliquo vlterius demandato. Præterea confectum semen in testibus, mittitur ad vasa seminaria, hæc verò ad varicosum assistentem, vbi crassior adhuc fit, sed tam diu ibi in anfractibus retinetor ad vsum, vt multum semen simul coitus tempore emittatur per genitale membrum: in fœminis verò statim in vterum. Rursus quemadmodum cibus ore sumptus, ibi & in gula aliquam recipit mutationem, in ventriculo verò perficitur, ac formam chyli suscipit, deinde quod abundat traiicitur intestinis, & meseraicis: sic sanguis qui ad testes defertor, antequàm pertingat ipsos, aliquã mutationem recipit, in ipsis verò perfectionem & formam substantialem seminis, quod tamen abundat, id ad generationem seruandam trãsmittitur. Hinc nota est seminis materia ex vtili & vltimo alimento deducta, nempe sanguis: cuius rei testimonium est, quòd homines immodicè vtentes venere, sanguinem excernere solent: quoniam vasa ac testes noo adeò celeriter ipsum commutare, & conficere possunt. Tales quoque imbecilles reddontur, quòd bono alimento ac multo spiritu, qoi cum semine per arterias procedit priuantur: similiter quoniam ipsa delectatio magna languorẽ inducit. visi namqoe nonnulli sunt præ gaudio mortui. Quod autem testes non sint melioris tantommodo gratia, aut vt planulæ appensi vasis seminariis, probatur. Nam si testes facti sunt, vt appensi trahant vasa semioaria, & patentia faciant: quare natura fecit ipsa inuoluta? quòd si melios est, ipsa esse iouoluta, testes appendere inutile est. Maximè verò conuincit ratio in auibus,

Seminis materia.

Digitized by Google

auibus, quibus restes interius seruãtur, & in quibusdam animalibus in quibus affixi sunt corpori, vt suibus, in quibus omnibus inutiles omnino essent. Preterea cùm semen generari habeat, si non generatur à testibus, vt voluit Aristot. generabitur a seminariis vasis: sed testibus abscissis, mares marium naturam amittunt: fœminæ fœminarum, & fœcunditatem, omnémque libidinis stimulum. non ergo à vasis semen, sed à testibus generatur. Quòd si quis dixerit læsis aut refrigerio, aut obduratione, aut attritione testibus, aut abscissis, lædi quoque, arteri, & refrigerari seminaria vasa, atque inde fœcunditatem animalia amittere. Id constat falsum esse. fieri enim potest, vt testes exerantur vasis nullatenus affectis. Quo tempore animal mores mutabit, temperaturam, & corporis habitum: & quod omnium maximum est, totius animalis caro saporem mutat, quæ in non castratis animalibus nidorem quendam referebat, atque virorem & prauum odorem, & acredinem quandam, in castratis dulcediñẽ, & gratum admodum saporem ostendit. Quod magnum indicium est, testes non tantùm semen generare, sed totum corpus mutare posse, & similem sui qualitatem ei infundere, quemadmodum & reliqua præcipua membra. Præterea corpus totũ frigidius redditur abscissis testiculis, & pilis priuatur mentum. Si tamen testes ad nihil aliud vtiles essent, nisi vt penderent, & vasa patentia tenerent, ipsis abscissis non generaret animal, vt dixit Aristot. non tamen fieret effœminatum, segne, & inualidum. Expeditet quoque athletas castrare, vt minus essent de venere soliciti, nihilo tamen minus valentes, quàm antè: cuius contrarium experimur. Quòd si testibus præsentibus animalia calida sunt, valẽtia, suum quæque sexum referentia, & prolem generantia, ipsis verò abscissis hæc omnia deficiunt, horum omnium testes causam esse meritò dicemus. quandoquidem id propriè causa dicitur, qua posita ponitur effectus, & qua semota semouetur. Præterea quod Aristotel. dixit libro quinto de Generatione animalium capite septimo, probè docet falsum esse, quod putauit de testium appensione. Cùm enim eo loco rationem scribere tentet, quare execti similem fœminis vocem edunt, inquit: Execta omnia in fœminã mutantur, & quoniam vires neruosæ in suo originali principio laxantur, similem fœminis mittunt vocem. Laxatio verò similis fit, vt si quis fides intendens adhibuerit pondus, quod annexum, reddat cõtentiores, quomodo textrices faciunt, quæ cum stamina distenderint, annectunt quas leues vocant, ita enim natura quoque testium annexa meatibus seminalibus dependet, qui meatus ex vena tendunt, cuius origo ex corde est, iuxta ipsum principium quod vocem moueat. In hoc loco Aristotel. manifestè docuit se non nosse vsum testium, quum eorum appensione putet non tantùm vasa seminaria tensa teneri, sed & cor ipsum, & præter id cordi robur sua appendentia præstare. Id enim amittere dicit, cum testes non appendent, quoniam non appendent. Cum tamen nemini dubium sit, eam appensionem & tractionem non esse adeò magnã, vt cor ad se trahere testes possint, aut intentum tenere. Præter id quòd multæ aliæ forent in corpore partes, huic officio magis accommodatæ, de quibus esset aorta, quam validè potuisset dorso alligare, aut per soporiferas arterias idem sursum tendendo perficere. Præterea indigna est Aristot. sententia, cordis robur ipsi aliunde manare, cum ipse omnium aliorum principium cor statuat. Præterea nemo negaret robur cordis, quemadmodum & aliarum omnium partium corporis in naturali partis temperamento debito consistere, neque posse partem aliquam imbecilliorem fieri, nisi temperamento mutato. Vnde fiet vt testes magnam habeant potentiam immutandi totum corpus, cùm etiam notum sit, omnes corporis partes robur amittere ipsis ablatis. Præterea Aristot. lib. 3. de Histor. animal. cap. 1. palumbos, & perdices, & alias aues, eo quo coëunt tempore testes habere tumidos, & magnos dixit, & ex anatome constat vasa semini seruiẽtia fistulosis quibusdam meatibus humorem serosum testibus transmittere, & testes seroso & albo humore impleri. Attamen omnia nostri corporis membra facultatem habent commutandi humorem, siue alimentum, quoad ipsa peruenit in sui naturam, & quod sibi conuenit assumere: reliquum verò transmittere. Sed testes serosum humorem trahunt, ac continent, cõtentum mutant in sui naturam, & ipsi albam habent substantiam, commutabunt ergo in album colorem alimentum. Serosus ergo humor albi coloris, qui in ipsis continetur ab ipsis generatur, & tale est semen. Sequitur igitur testes semẽ generare: ipsi quidem copiosum, citò, atque exquisitè confectum, vasa verò seminaria, nempe arteriæ, & venæ, paucum, longo tempore. Testes quoque eam suam facultatem in vniuersum corpus diffundunt, vt suprà docuimus, ex corporis mutationibus. His omnibus contra Aristot. accedit quod ipse libro 1. de Generat. anim. cap. 12. inquit, Testes aliis intus, aliis extrà, propterea quòd iis quoque operimento, & velamine opus est, tum vt seruentur, tum vt semen genitale perficere possint, vbi facultatem seminis perficiendi tribuit testibus. Ad ea verò quæ pro Aristot. adduximus, dicemus. Ad primum, quod quamuis non omnibus animalibus generantibus testes adsint, perfectiora saltem eos habent, & in vniuersum quibus insunt, seminis generationem præstãt. Ad secundum de tauro falsum est ipsum generasse. nam Aristotel. dixit relatum sibi fuisse: aut id foret ex semine in vasis relicto, vi testium genito. Reliquum falsum est, vt ex anatome docuimus, vasa semini seruientia non inseri testibus. Diximus seminis generationem, materiam nempe ex qua generatur, & locum in quo, siue membrum seminis generatiuum, reliquum est, vt seminis efficaciam in generatione humani corporis doceamus, vt cognita materia cognoscat philosophus causam generationis membrorum effectricem. Sed prius an fœminæ semen generent fœcundum, quod fœtus & membrorum nostri corporis generationem attingat, differendum se offert. Nam Arist. libro primo de Generatione anim. cap. 19. testatur fœminas semen non generare, sed loco eius sanguinem menstruum: hunc verò materiam tantùm præstare in generatione, nullo modo efficaciam. Nam quod est in maribus semen, id in fœminis est menstruus sanguis. Semen enim est excrementum, vt diximus, vtilis, & vltimi alimenti, hoc est sanguinis. Id verò excrementum coctum est. nam quod coctum non est, infœcundum est, coquitur autem in mari tanquam perfectiori fœminã: non coquitur tamen is sanguis in fœmina, ob imperfectionem & imbecillitatem. Quod autem tale est in fœminis, nempe sanguis abundans, sed non coctus, aut perfectus, id purgatur quouis mense. Ergo quod maribus est semen, id est fœminis sanguis menstruus. Id etiam docet, quod quo tempore maribus semen generatur, eo tempore fœminis menses abundant, vox mutatur, mammæ crescũt. Et quemadmodum senes mares infœcundi fiũt, quia ob ca-

Testes facultatem toti corpori transmittunt.

Arist. contra se.

Fœmina an semen generent.

Digitized by Google

loris imbecillitatem semẽ non perficitor, ita fœminæ mensiũ defectu steriles euadũt. Præterea fœminarum corpora minora sunt, & io eis sanguis minus abũdat, quuniam purgatur, qui incremẽto vtilis est, qualis etiam est, qui maribus in semen dispenditur: talis ergo est sanguis mẽstruus in fœminis, quale in maribus semen: vtrumque enim vtilis alimenti pars est. At verò id menstruum materiam tantummodo præbet in generatione, non efficaciam. Sed tamen sanguinem menstruum, impurum semen esse dicit: non probè confectum, & cum vnum animal duo semina mittere non debeat, reliquũ est, vt semen non mittant fœminæ, sed solum menstruum sanguinem

Fœminis semen non est ex Arist.

loco seminis, ita vt in generatione semen masculi præbeat efficaciam tantùm, sanguis verò menstruus, materiam tantùm. Probat tamen id quod à fœminis excernitur, semen non esse. Primò: nam si semen esset, menstrua non essent, sed mẽstrua sunt, ergo semen non est. Pendet ratio ab eo, quòd menstrua seminis loco continentur, vt diximus. Præterea quoniam fœminæ nonnunquam concipiuot absque eo, quod serosam humiditatem excernant, quam iu concubitu excernere solent, & nonnunquam ipsam cũ delectatione excernunt, non tamen concipiunt, quod tamen non euenit in menstruo: nam nulla visa est concipere, nisi ipso modico temperato. Quòd si eueniat nullis mensibus apparentibus quasdam cũcipere, quasdam etiam ipsis immodicè fluctibus, rariu est. Quoniam in qua nunquam apparuerunt quantitas congesta est sufficiens fœtui alendo, in ea verò à qua immodicè profluunt: quoniam iam quod moderatum est, relinquitur fœtui opportunũ. Rursus si quis opposuerit id excrementum fœmiois cum delectatione excerni, nõ probat ob id semen esse, aut facultatem habere fœminam

Nota.

semen prolificum generandi: nam pariter à flatu excitatur delectatio scalpentibus fœminis & viris infœcondis, & genituræ expertibus. Adde quòd viragines semen non mittunt, & quæ mittunt, plos eius mittunt, quàm pro seminis ratione. Fœminæ ergo semen non mittunt, sed loco eius sanguinem menstruum: serosa verò humiditas, si quando procedat ad illinendum vterum vtilis erit, non ad ge-

Semen maris an solam præstet efficaciã ex Arist.

nerationem. Præterea, vt inquit, si mas est mouens & agens qua mas est, fœmina qua fœmina, vt patiens: sequitur, vt ad maris genituram, fœmina noo genituram, sed materiam conferat. Similiter si fœmina semen mitteret, posset sine mare concipere, cùm haberet efficiens & materiam. Cum ergo ex doctrina Aristot. fœmina semen non generet, sed masculus tantùm, qui efficaciam præstat in generatiune, an tantummodo prestet efficaciam, nullo modo materiam dicamns. Aristo. namque eodem loco c.20. inquit, Sed euenit porrò quod ex recta ratione est, vt cum mas formã & principiũ motus præbeat, fœmina corpus atq; materiam, quemadmodum in lactis concretione, corpus lac ipsum est, succus, aut coagulum, principium inspissandi, cogendíque obtinet, sic quod à mare in fœminam distinguitur, intelligi debeat. Pari mudo talem dicit esse generationem, sicuti lecti ex fabro & ligno: verùm faber nihil præstat, quod ingrediatur lecti cõpositionem, neque coaguli pars ingreditur compositionem lactis coagulati, ergo semẽ viri, quod fabri & coaguli rationem habet, fœtum non ingreditur: motus tamẽ principium præstat, nihil cõmune cum corpore habens, quemadmodum & menstruus sanguis corpus est, materia, & patiens, nullam rationem habẽs agentis. Habet ergo semẽ maris fabri & artificis rationem, artifex verò ligna elaborat, & ex eis vnumquodque perficit, cæterùm nihil sui miscetur operi. Quod similiter ostendunt in auibus oua quæ hypenemia, hoc est subuẽranea appellantur. illa enim infœcunda sunt, quòd maris facultatem non senserint. Euenit tamen, vt si quo tempore lutea adhuc oua sunt, mas accesserit, ex infœcũdis fœcunda fiãt, quo tẽpore facultas accedit, nõ materia. Pisces quoque oua reponunt, quæ infœcunda sunt, donec mas superueniens, ea semine aspergat, nec tamen illud semen aspersum, aut oui, aut prolis constitutiooem intrat. Ostendunt id quoque ex animalibus quædam, quæ quamuis sexum dististinctum habeant, mares non indunt fœminis particulam, sed potius fœminæ maribus, natura ipsa motæ, vt materiam applicẽt artifici. In quibus nihil mas fœminæ transmittit, præter facultatem, qua agit: cuius gratia ad perficiendũ opus diu in concubitu morantur. Nam cum agens passo applicitũ esse debeat, & mas cuius est agere, nihil ad generatiouem transmittat fœminæ, quod agere & generatiooem perficere possit, quódque principium motionis præstet, necessum est, vt ipse mas seipso perficiat, quòd alij mediante semine, in quo ipsorum facultas defertur. Hoc idem manifestat libro secundo de Generatione animaliũ capite quarto: vbi quærit, quare fœminæ omnes excrementum genitale præstant, non tamen omues mares: quoniam (inquit) Animal, corpus est animatum, ad cuius generationem fœmioa materiam præstat, sine qua generatio non fit. mas verù cùm facultatem tantùm præstet, id sine excremento facere poterit: nempe vbi seipsum materiæ adaptauerit. Intelligere ergo oportet ex Aristotel. in generatione hominis præbere fœminam solum sanguinem menstruum loco seminis, eúmque solam præstare materiam, non efficaciam: marem verò præstare semen, in quo est sola efficacia. Nam id semen, cum sanguis menstruus motionis principium acceperit, in flatum versum transpirat: eius namque natura aquea, & aërea cum sit, facilè in flatum à calore vertitur. Nam & ipsum album est, quoniam spumosum à sua natura, inquit Aristotel. & ob id Venerem ἀφροδίτην, quasi spumosam, antiquis appellatam. Continet autem semen id potestate generans. est enim semen potestate animal, nun actu, quatenos animal efficere potest. Est autem talis potestas in calore seminis, qui non est igneus calor, sed spiritus qui continetur in spumoso semine, vt libro secundo de Generatione animalium capite tertio. Is calor sibi ingenitus est, & in materia seminis cootinetur, non aduentitios, sed proprius, & hic oon est separabilis: quooiam corrumpitur ad corruptionem seminis, siue ipsius exhalationem, atque est natura quædam, quæ in spiritu dicto consistit, similis elemento stellarum, quæ verè calor innatus est. Aliud verò in semine humano intelligere oportet, quod neque materia seminis, aut ipsius corpos est, neqoe spiritus is quem calorem seminis diximus, quod extrà aduenit semini, & ab eo separatur, & mens appellatur ab Aristot. Est præterea in semioe formatrix facultas, quam iure diuinum quoddam quis existimauerit. Quoniam effectus formationis humanum iotellectum,

Formatrix facultas in semine mirabilis.

& naturæ oostræ actionem superat. Quis enim non mirabitur & horrebit, cùm in paruissima illa seminis quantitate, sioe quæ à solo mare, sioe quæ à mare & fœmina secernitur, tam sublimes facultates támque varias speculetur? Nemo certè, quamuis hebes, diuinum opus esse negabit, & mentis cuiusdam cœlitus missæ munus, membra delineare, formare, seiungere, excauare, & singulis debitas materias aptare,

aptare, quibus ab initio formentur, & quibus temporis processu nutriantur, & crescant. Tales quoque ipsi genito facultates tribuese, vt tale factũ euadat, quale ab initio fuit efficiens. Primùm naturali altrice vtens facultate, demum sentiente, atque mouente, & ad finem intellectu & ratione. Nos verò, vt suprà facultatem formatricem diuinam esse, & munua eius hominũ captus excedere diximus, verùm ipsam semini insitam & quæ in membris post formationem maueat probauimus. Temperaturam autem sequi seminis, & partium ex semine genitarum, esse quoque vnam de facultatibus formæ vegetatiuæ, quæ est in semine. Nec tenemus eum Aristot. semen animalis animam habere sensitiuam potestate, ita vt quamuis actu existat, in potentia sit ad actiones animales: nam teneretur dicere semen animal esse, à quo etiam quærerem, cuius esset speciei. Continere tamen actu semina omnia vegetatiuam animam, in plantarum & animalium seminibus, verum est, ad quã formatiua virtus attinet, & eius effectus est formatio: hæc verò suis vtitur instrumẽtis, ad eã actionem, formatricem facult. animæ vegetatiuæ vim esse, & generatiuæ coniunctam, cap. 6. dicemus, vbi rursus de hac agendum nobis est. Aristot. quoque dubium fuisse de formatrice facultate, Galen. intellexit, qui lib. a. de temperamentis, de eodem loquens, inquit: de hac namque Arist. dubitauit, nunquid diuinioris originis sit, atque à calido, frigido, humido, sicco, tes diuersa: quo mibi minus rectè facere videntur, qui tam temerè de tebus maximis pronunciant, & solis qualitatibus formandarũ partium causam assignant. Athenæus Aristotelem sequutus est, qui negauit fœminas semen generare, ac inutilia esse vasa seminaria respondentia in fœminis, sed gratia similitudinia ad maris vasa facta esse, quemadmodum masculorum papillæ quæ inutiles suut, similes tamen eis quæ in fœminis. Hæc coactus est dicere Athenæus pro Aristot. quoniam in fœminis nen tenet ratio Aristot. de testium suspensione. non enim pendent, vt vasa patientia reddant. Hanc tamen collationem confutar Gal. lib. a. de Semine. nam in maribus papillæ ferè nunquam tumidæ visæ sunt, & quæ intus nibil lactis contineant, in fœminis tamen & testes tumidos, & vasa seminaria seroso humore plena, vidimus sæpissimè. Quod ostendit id quod ab ipsis coitu proiicitur. Arist. verò suam sequutus opinionẽ, suúmq; obseruans placitum, rationem reddit: quare nati parentibus similes, aut dissimiles sint, aut partim patri, partim matri, aut quare in quibusdam partibus patri, & in quibusdam matri, & quare alteri in totũ, & quare mari potius quàm fœminæ, & quare parentibus potius quàm maioribus suis, & quare potius his, quàm quibuslibet aliis, & quare nulli horum, sed homini tantùm. Quare similiter nonnunquam fiet, vt neq; homini similes sint, sed monstro. Hæc enim omnia dubia admodum videri possent apud eos, qui negant semen fœminæ facultatem habere generatiuam. Ad quæ respondet lib. 4. de Gen. anim. cap. 3. Cuius mentem breui sic explanabimus, In mare multa intelligere oportet: mas enim continet qua mas est, facultatem & potentiam, & qua parer est: nempe Socrates, aut Socrates, is quoque, præter id quod Socrates est, homo est & animal: quæ omnia semen ipsius potestate continet. Ex hominibus quoque quidã sunt magis proximi, quidam magis natura distantes. Igitur quo tempore semen maris menstruo sanguini coniungitur, si ipsum probè coxerit, ac superauerit, mas generabitur: si verò non vicerit mas, qua mas est, in cõtrarium degenerabit: mas verò & fœmina contraria sunt. erit ergo fœmina quod generatur. Fœminam verò fieri, monstrum est, & prima degenerandi ratio. Nam quoties generans sibi simile nou generat, non assequitur natura quod intendit: degenerat ergo, ac monstrum fit, sed mas semper est generans, & agens, fœmina nunquam, quia semen non mittit: ergo si fœminæ simile est quod generatur, monstrum erit. Monstrum enim est, quod generatur: & non est simile generanti, nec secundum intentionem causæ agentis factum. Quòd si ea ratione qua mas est, vincit, & qua Coriscus, neque motus seminis soluatur, aut in totum, aut aliqua ex parte mas generabitur, & patri similis. Si verò vicerit qua mas est non tamen qua Coriscus, erit mas, sed matri similis. Quod si vincat qua Coriscus, non tamen qua mas est, erit fœmina, sed patri similis. Quod enim à mare declinat, fœmina erit: quatenus verò Corisci potentiã seruabit, Corisco, id est patri similis erit. Quòd si nec vincat qua Coriscus, nec qua mas, fœmina erit, & matri similis. Præterea si vincat semen maris, ea potentia qua mas est, seminis verò motus soluatur, transibit in proximum aliquem, & erit mas auo similis. Filiorum namque semen parentes potestate continet. Quòd si amplius soluatur, transibis in proauum, quemadmodum vbi non vincat qua mas est, sed tamen motus seminis & menstrui soluantur, fœmina generabitur, sed auiæ similis, aut alicui ex superioribus. Quòd si magis adhuc soluantur motus, nulli eorum similis erit natus, sed alicui hominum. Potest etiam fieri, vt nulli hominum similis sit, sed monstrum. Sic etiam in motione partium seminis & menstrui, vbi aut omnino vincant, aut vincantur, fit, vt aliquibus partibus similes sint nati patri, aut matri. Hæc pro opinione Aristot. declaranda, dicenda erant circa potentiam seminis masculi, & seminis fœminæ, & facultatem menstrui. Nunc ad opinionem Hippocra. & Galeni interpretandam accedamus. Semen ex doctrina ipsorum non tantùm in mare, sed etiam in fœmina generatur, atque vtrumque materiam & efficaciã præstat. Sed semen maris maiorem habet efficaciam, semen fœminæ magis habet materiæ rationem: id enim semine maris frigidius est. Menstruus præterea sanguis materiam præstat, ex qua partim formatur, partim augetur fœtus, aliquam quoque habet efficaciam. Quoniam tamen sanguis menstruus animatus non est, vt duo semina, poterit ipse alteratione efficere, & generandum immutare: at generatiua & formatiua facultas in seminib. sunt, quia animãtur, formatiua facultas membra omnia conformat, delineat, & excauat: generatiua verò materiam qualitatibus parat ad formationem & animæ inductionem. Hæc tamen duo è sanguine menstruo non prodeunt, neque in ipso potestate continentur; sed tamen ad maiorẽ explanationem, probauimus primò fœminas semen generare, deinde seminum efficaciam dicemus. Fœminæ testes habent viero à lateribus affixos, & vasa seminaria, sed testiũ vsum esse ad semen generãdum suprà probauimus. generãt ergo semen. Similiter fœminæ, quæ diu abstinuerunt à concubitu, solent vteri præfocatione molestari, deinde sanantur humore albo ac crasso emisso. Is igitur humor est, qui non coëuntibus retinetur, & coëuntibus fœminis excernitur: semen ergo generant. Rursus si solùm concurrit actiuè semen quod à mare deciditur, & nullo modo materiam præstat, vt putat Aristot. cùm sint multa membra alba ex semine genita, reliquum erit vt illa ex semine matris generẽtur. Semen ergo generant fœminæ.

Aristot. de facult. formatrice dubium.

Athenæi opinio.

Similitudo natorum ad parentes ex Arist. vnde sumatur.

Seminis efficacia ex Hippoc. & Galeno.

Fœmina semen generãt ex Galen.

Quod quidem pelli extra vterum dicendum non est, manifestè docente experimento in conceptionibus vterum comprimi, ac semen continere: quod si non excernitur, actiuè concutiet. Si enim coocurrit & non vt materia, erit vt efficiens: nam & semen efficiens rationem includit. Præterea sanguis ipse mẽstruus efficaciam habet in generatione: non igitur solum maris semen præbet efficaciam, fœmina verò materiam. Iam id nobis probandum succedit sanguinem menstruum efficaciam habere in generatione. nam vt docet experimentum, nati non minus matri quàm patri similes esse solent. Mater ergo aliquid in generatione tribuit, quod assimilandi facultatem habet. Quod posset probare fœminas semen generare: contra Aristotelẽ verò sanguinem menstruum habere efficaciam. Si dixeris id à menstruo habere quatenus menstruum alimentum est, constat alimentum quoque efficaciam habere, nam alimenta corpus ipsum omnino in contrariam temperaturam mutare solent, atque in contrarium habitum: sanguis ergo menstruus quamuis, vt materia sit, efficaciam præstat. Verùm id aduersus Athenæi & Aristot. opinionem vim habet. Quòd si canis mas cũ vulpe coëat, natus vulpis speciem seruat, sicubi & si vulpes coëat cum cane fœmina, canis erit natus. Species itaque natorum matres potius quàm patres sequuntur, quamuis in aliis patribus similes fiant. Sed alimentum non mutat rei alendæ speciem. Ergo fœmina nõ tantùm præbet alimentum, sed efficaciam. Docet id fructus arboris persicæ. nam planta in Ægyptũ translata, mutata terra, id est, alimento, vires mutabit, non tamen speciem. *De Persica arbore vide Columellam.* Huiusmodi verò efficacia mutandi seminis magis propria est, & ipsi potius quàm menstruo debetur, sed tamen vtrique communis est. Maximè ad idem confirmandum accedit, quòd nulla alia euidentiori ratione posset quis seminis matris efficaciam ostendere, quàm ex huiusmodi mutationibus. Rursus fœminas semen generare probatur. nam aut hæc similitudo natorum ad parentes consistit in facultate agẽte, aut in materia, & patiente: si in facultate agente, cum solus mas ex Arist. semen & efficaciam præstet, tantùm mari similes erunt nati: si verò in materia & alimento consistit, sola fœmina præbet alimentum, nempe menstruum sanguinem: ergo matri erunt similes nati. Alterum ergo duorum falsum erit. Duo hæc sunt placita Arist. menstruum solius matris est. Alterum, semen solius patris est. Sed illud verum est & perpetuum, menstruum esse solius matris. Id ergo falsum erit, semen esse solius patris: sed erit semen patris simul ac matris: aliquod enim commune habere debent. Oritur vis rationis ex duobus, quorum primum est, duo tantùm esse principia generationis, semen, & sanguinem menstruum. Alterum est, quòd nati nonnunquam patri, nonnunquam matri similes sunt. colligitur tamen, semen fœminas fundere, ac id valens & prolificum, cuius actione nati specie semper, in reliquis etiam nonnunquam matri similes euadunt. Idem quoque validissimè lib. 2. de semine, Galen. in hunc modum hypothetica ratione, id est ea quæ præcedit ex supposito, & categorica, id est, assertiua, vtitur. Hypothetica sic, Si ex vtrisque patẽtibus similes eduntur nati, à causa fient vtrisque patẽtibus communi. Sed nati vtrisque parentibus similes sunt: à causa igitur fiunt communi. Rursus si à causa fiunt cõmuni, sanguis menstruus, aut semen erit: sed menstruum non est vtrisque commune: semen ergo vtrisq; commune est. Categorica sic: quoniã nati parentibus similes sunt, vtrisq; cõmune principiũ est, quo natos similes reddunt Similitudo namq; ad parentes ex principio existit: id tamen principium non est sanguis menstruus: erit ergo semen commune principium. Contra Aristot. præterea accedit, quod ipse lib. 4. de Gener. anim. cap. 3. reddens rationem quare motus seminis soluantur: nempe, vt inde, quemadmodum diximus, aut mas generetur similis auo, aut proauo, aut fœmina auiæ similis, inquit: Quoniam omne quod agit, patitur à patiente, vt quod secat, secatur ab eo quod secatur, & quod calefacit, refrigeratur ab eo quod incalescit: in summa omne quod mouet, excepto primo; mutuò mouetur aliquo motu, vt quod pellit, quodammodo pellitur, & quod premit, reprimitur. *Arist. contra se adducitur.* In quibus verbis manifestè docet, semen agere, & similiter pati à sanguine menstruo, ob idque motum seminis nonnunquam solui. Fœmina igitur aliquam præbet efficaciam in generatione fœtus. Quòd si quis intellexerit semẽ maris seipsum præstare actiuè magis, semen fœminæ passiuè magis, non mirabitur semper speciem matri similem. Nam semen fœminæ, quod similiter ad generationem coagit, à menstruo nonem mensibus firmamentum recipit, ac inde superat semen maris tempore, quemadmodum & semen masculi primo ipso congressu semen fœminæ superauit, sed de his infrà dicemus. Maximè verò Arist. opinionem confutare potest, quod membra solida ablata & mutila non reficiuntur. id enim manifestè docet ipsa ex semine fuisse genita. Docet tamen experimentum, si particula quæpiam abscissa fuerit ossis aut nerui, aut arteriæ, ipsam nũquam restitui. Quod inde euenit: quoniam cùm ipsa ex semine genita fuerint, semine etiam refici debent, vbi videlicet ex sanguine pars in similitudinem membri mutanda, primùm seminis quandam habeat speciem. Id tamen fieri ea copia, vt parti abscissæ substituat, nõ potest: quoniam pars non habet eam vim, vt tantam copiam seminis generet. Maximè quoniam extra vterum deest facultas formatrix, quæ in vtero existẽs, formationem fœtus simul cum formatrice seminis perficit ab initio generationis. Adde quòd interim dum mẽbri facultas restituit quod abscissum est, membri ex semine geniti caro implet locum ipsius: quoniã carnis generatio celerrima fit. Horum itaque membrorum refectio ex materia semini simili, generationem primam ex semine fuisse, manifestè docet. Possent enim talia facilè restitui, si ex sanguine ortum haberent, cùm sanguinis copia in sanis perpetuũ suppetat. Sic quoque venulæ portionem renasci vidit Galen. primo de Semine. Dicere quoque semen maris in flatum verti, est falsum: quoniam vterus distendi deberet in conceptione, cùm tamen primis diebus comprimatur. Dicere autem quòd excluditur, similiter est falsum: quoniam semen maris in vterum susceptum, continetur, & vndique comprimitur, & nulla ratione fieri potest, vt quod adeò vtile est ad membrorum solidorum generationem, & adeò ipsis simile, id aut excludatur, aut in flatum versum soluatur, cùm aliunde & à minus competenti materia deberet expeti. Rursus si in flatum versum semen solueretur, non tantùm vterus distenderetur, sed cum strepitu fieret exclusio flatus, quod non fit, nec visum est vnquam. Ad ea verò quæ pro Aristot. adduximus, dicemus, fœminam, quoniam mare frigidior est, generare plurimum excrementum, idque non satis coctum: quoniam multum est, itaque semen generat, & menstruum sanguinem abundantem, qui solet quouis mense purgari. *Rationes Arist. soluuntur.* Id autem excrementum non est probè coctum, neque satis calidum, ac perinde nulla-

Digitized by Google

nullatenus poteſt à ſeipſo perfici,ſed eget cauſa alia mouente ac perficiente:nempe ſemine maſcnli calido,cocto, ac perfecto. Horum trium verò ſemen maris efficacius eſt,deinde fœminæ, & deinde ſanguis menſtruus,qui materiam ferè in totum præbet, quamnis aliquam habeat efficaciam.Inde fit,vt ſola fœmina fœtum perficere non poſſit,ſed in mulieribus mola appellata fiat.Aues verò, qnoniam naturali ſua temperatura calidiores,& ſicciores ſunt pedeſtribus,ouum generant,qnod magis perfectum eſt,quàm mola,neq; motbus,vt ipſa, ſed onum ſubuentaneum,ac infœcundum. Eget enim ea perfectione,quam maris ſemen tribuit,quod fœtns conſtitutioné ingreditor.Similiter falſum eſt,fœminas poſſe concipere ſine ſeminis emiſſione, neqne id vnquam probari poſſet.Simili modo ad alind : fœmina eſt patiens,mas verò vt mas,agẽs:fœmina ergo materiam,mas verò facultatem tranſmittet, dicemns marem & fœminam agere ac pati:nam vt ex ipſo Ariſtot.agens in agendo repatitur, & ex ſuprà citatis notum euadit Ariſtot.id non ignotaſſe. Sic ergo vterque materiam præſtat & efficaciam. Quibus accedit,quod in plantarum ſeminibus ipſe Ariſtoteles nonit,idem habere facultatem agentem & patientem,ſiue materiam, dicens, promiſcuam habere facultatem plantarum ſemina. Coagnli verò & lactis, fabri quoque & lecti exempla, non habent cum ſeminibus ſimilitudinem: quatenus coagulum materiam non haber,quæ cum lacte coagulato vnum facere poſſit,nec lac eam potentiam, vt ipſam poſſit ſecum in actione miſcere. Faber verò longè abeſt à lecto, neque cum ipſo quoquam pacto miſcetnr,vt ſemen maris ſemini fœminæ. Præter id quod in caſei & lactis cõfectione nulla fit generatio ſubſtantiæ. Quod verò diximus de animalibus diu coëuntibns,mares ſemen non tranſmittere,aut id non eſt verum,aut vbi ita fuerit, diuerſa eſt illa generatio à noſtra.De ſimilitudine verò natorum ad parentes,reliquum eſt ex doctrina Galen. nonnulla dicere.Facilius enim erit ſingula noſſe ex ipſius doctrina,qui in mare & fœmina facultatem agendi,& mutandi ſtatuit,quàm ex opinione Ariſt. Id tamen quod quidam dixerunt natus ſimiles patri aut matri,ob victoriam ſeminis:nempe vincente ſemine maris fieri natum mati ſimilem, vincente ſemine fœminæ ipſi ſimilem, non eſt vernm : nam nonnunquam natus mas eſt,& matri ſimilis, & aliquando fœmina patri ſimilis : ſed id quare fiat, ex Galen.ſententia diſcere operæpretium eſt: interim tamen notum eſt,id vel ſolum poſſe aduerſariorum opinionem confutare,quòd nonnunquam nati aliqua ex parte patri,& aliqua matri ſimiles fiunt.non ergo in ſola huins,aut illius ſeminis victoria,ſimilitndo ad patrem aut matrem conſiſtit.Quòd ſi quis dixerit fieri poſſe,vt ſemẽ maris vincat aliqna parte,alia vincatnr,ac inde fieri, vt natus ambobus ſimilis reddatnr in partibns vincentibus, id difficile videtur:quoniam ſemen ex Ariſtot.& eins ſequacibus,atque ex Galen.ſentent. non deciditnr ex omni corporis parte,ſed ex ſanguinis parte cocta in locis dictis.Id verò ſemen ſimilarium partinm eſt, non ergo fiet vt parte aliqua vincat, & parte alia vincatur. Sed tamen hæc dubij ſolntio non abeſt longè à veritate:nam quamuis ſemen ſimilare ſit, non omnes eius partes æqualem habent coctionem, calorem,& craſſitudinem. ſed quod in coito primùm eiaculatnr,id craſſius eſt,& calidins,magiſque confectum:quod verò ſecundò,aut tertiò, minns. Poterit ergo aliqna parte ſuperare ſemen maris ſemen fœminæ,& aliqua etiam ſuperari, & fieri,vt natus partim patri,partim matri ſimilis fiat. Quod nõ ob aliud euenit,niſi qnoniam vtrumque ſemẽ facultate continet ſingula membra eius corporis à qno decidirut,ſecundum quam aut vincere aut vinci poteſt.Hæc autem facultas à toto corpore manauit, ſimul cum formatrice facultate & inſtrumento,hoc eſt,ſpiritu vitali & animali, à corde & cerebro manantibns,& naturali à iecore,ſi is ſit:ſin minus,ſanguis eius tenebit locum, qui materiam præſtat ſemini.In ſumma verò ad Galen.doctrinam dicamns triplicem eſſe natorum ad parentes ſimilitndinem, in ſpecie, in forma, & in ſexu:in ſpecie ſimilitndo ſumitur à ſubſtantia:ſumit tamen ſubſtantiã fœtns à matre,nempe mollem,materiam quoque cum efficacia:ſpeciem ergo ſumet à matre. Nam vt Galen. inquit lib.2. de Semine:Si vulpes cum cane fœmina coëat,canis generabitur vulpinus: ſicuti vbi coierit canis cum vulpe fœmina,vulpes naſcetur canina.Ratio eſt:quoniam animal ſpeciem ſumit à materia, mores verò inſequuntur qualitatem temperamenti partium ipſarum. Hoc ſecundum notum eſt ex lib.Galen. quòd animi mores corporis temperaturam ſequantur. Cùm tamen corporis vulpis genitæ in ventre volpis,à ſemine canis,multum immutetur temperamenti qualitas,fiet vt vulpes genita mores caninos referat,& canis mores vulpinos.

Animal ſpeciem ſumit à matre & à materia.

Primùm verò difficile videtur ſpeciem ſumi à materia:nam forma tribuit ſpeciem rei, & materia in omnibus generabilibus eſt vna. Verùm Galen. loco citato,& lib.2.de Vſu partium,& Ariſt.lib. 2. de Part.anim.hoc vnum volunt,naturam ſemper parare corporis materiam talem,qualis exigitur ad functiones:functiones verò ſpecie diuerſæ ſunt in his quę ſpecie differunt:membra igitur,ſiue animalium materia diuerſimodè pro diuerſis ſpeciebus parari debet,ac fiet,vt animalis ſpecies generationi ſubiectas ſubſtantias,hoc eſt,materias ſequatur.Erit ergo ſpecies qualis paratur à materia ex compoſitione, & quibuſdam qualitatibus.Sed hæc materia in fœmina generatur,& ipſa eam præſtat,& cum quadam agente facultate,ac parante,apud Galen. nati ergo matribus ſpecie ſimiles erunt,quamnis mores temperaturam potius, quàm membrorum formationem ſequantur, quod à patris ſemine ortum habet,materiæ verò à matre maiorem partem nati accipiunt.Quod diximus Ariſt.docet 2.de Part.anim. cap.1.partes quaſdam molles,quaſdam duras,& reliquas functiones gratia factas,formam verò accipit natus à ſeminibus,quæ ſimul miſcentur,& inuicem agunt mouentia,ac mota : vnde fit,vt diuerſa facta motione,ſuperantis naturam ſequatur natus, ita vt ſimiles ſint vincenti in totum,ſi in totum vicerit,ſi tamen in parte,pariter in partè natus parenti ſimilis fit. Fit quoque vt nulli eorum ſit ſimilis, vbi nullum ſemẽ manifeſtè vicerit,aut in parte,aut in totum,ſed confuſa actione natus nulli eorum ſimilis ſit.Erit autem aut auis, aut proauis ex patre, aut ex matre,vbi is,aut ille vicerit, non adeò valida victoria,ſed minus nota:tunc enim degenerat quodam modo actio in proximos parentibus, quos ſemen ipſum poteſtate continet,aut adeò obſcura victoria,aut nulla eſt,vt natus nulli cõſanguineorum ſit ſimilis.Et quamuis ſemen maris ſemine fœminæ validius ſit,ſemen fœminæ nonnunquam vincit:& quia in vtero diu contentũ à multo ſanguine menſtruo,ob ſimilitudinem ad vincendum ſemen maſculi adiuuatur. Tertia ſimilitudo in ſexu, temperaturam totius coniuncti ſeminis ſequitur. Nam ſi totum coniunctum,ad calidum inclinauerit magis, maſculus:ſin minus,fœmina generabitur.Mas enim

Digitized by Google

& fœmina calore distinguuntur. mas namque fœmina calidior est. ac perinde in dextro sinu vteri mares, vt in calidiori loco generantur, ex Hipp. Calor quoque maris genitale excludere valet, non tamen in fœminis, quæ ea re tātùm à maribus in mēbrorum compositura differunt, quòd mas genitalia habet extra, fœmina intra. Eadem enim & ipsa in vtrisque sunt, sed euersa, vt Galen. docet de singulis ipsorum partibus. Sed de temperatura sexuum & calore maris, cap. seq. dicemos. Propter ea quæ de sanguine menstruo diximus, posset quis credere, ipsi inesse facultatem formatiuam, & generatiuam, quoniam asseruimus, speciem animalis mutare: sed tamen, vt suprà diximus, facultates hæ in seminibus tantùm consistunt. nam sanguis inanimatus nullam harum continet. Semen tamē animatum anima vegetatiua facultatem cōtinet generatiuam, ad quam attinet materiam parare qualitatibus conuenientibus, ad formę alterius generationem in animalibus, & alteram generatiuam facultatem, quæ communis est animalibus, & plantis, quam exercent animalia, & plantæ in vasis seminatiis, vbi semen genitū animatur anima vegetatiua, simili ei quæ præexistit in animali: formatrix verò numerum, magnitudinem, ac figuram tribuit materiæ. Ad quod non parum facit materiæ quantitas, & qoalitas, & substantiæ crassitudo, ac tenuitas, mollities & durities. Vnde fit quod diximus, formam talem induci, qualis à materiæ constitutione exigitur. Hæc de membrorum solidorum generatione, quæ à semine procedit, dicta sufficiant. Membra verò ex sanguine genita, & quæ ab ipso generationem, & alitionem recipiunt: sunt caro, & adeps, vt ab initio diximus. hæc verò ex sanguinis concretione fiunt, authore Galen. licet diuersimodè, vt dicemus. In sanguine verò pars est tenuis, ac pinguis, quæ euaporat agente calore seminis, & vteri in prima hominis generatione. Qui vapor postea à frigore concrescit in adipem, ita vt adeps io partibus animalis frigidioribus aceruetur: dum tamen ipsæ non sint de iis, quæ excernentur, & motui inseruiunt, vt manus, & pedes, in eis enim neque vapor multus adest, ex quo adeps generari debet, neque exercitatio ipsam permittit generari. Absumitur enim non tantùm excrementum quod abundat, sed & ipsum vtile alimentum, ex quo ali debent. Fit enim adeps ex tenui parte sanguinis abundanti quantitate, non tameo qualitate peccante, aceruaturque magna ex parte in locis attinentibus ad vētrem, & renes, quæ loca vaporem suscipere possunt, & ipsum susceptum frigore congelare. lib. 2. de temperamentis Gal. adipem noo concrescere docet circa iecur aut arterias, aut venas, aut cor, aot aliam percalidam particulam, nisi ob segnem vitam, & otiosam. Adeps tamen quamois à frigore concrescat, calidæ temperaturæ est. Quòd à frigido concrescat, docet experimentum: quoniam à calido liquatur, calidam autem à natura, opera ipsius ostendunt, & Galen. idem testatur lib. 11. de simplicium medicamētorum facul. cap. de pinguedine, dicens, Omnis igitur pinguedinis facultas calefactoria est, & humectatoria humanorum corporum, & meritò quidem, quooiam, vt diximus, ex sangoinis parte tenuiore, & calidiore fit, hæc enim est, quæ in vaporē facilè transit. Aceruatur hæc in pituitosis magis, quoniam calidam habentes temperaturā, partem tenuem sanguinis, partim mutant in bilem, partim calore discutiunt. Para itaque hæc, vt Gal. lib. 2. de temperamentis inquit, alimentum à calido fit, in calidis corporibus. Cæterum in animalibus magis terrenum sanguinem habentibus generatur adeps, in humidioribus pinguedo. At differunt, quoniam pinguedo facilius liquatur, ac rursus difficilius concrescit: adeps verò difficilius liquatur, sed facilius, ac citius cōcrescit. Licet tamen, vt ibidem Galen. vtrumque horum pinguedinem appellare, aut adipem, sic etiam, cum pinguedinem omnem calfacere dixit, ampla vtitur voce, vt adipem quoque comprehendat, quod in exemplis docet ibidem. Caro verò ex crassiore sanguinis parte ad carnis alitionem diducto generatur, concretione, quam ferè omnes à frigore fieri testantur, quemadmodum de adipe & pinguedine diximus. Quod probant ex Aristotele lib. 2. de gener. anim. cap. 4. dicēte, carnes à frigido coalescere, & ex Gal. qui lib. 7. de metho. medeo. dixit, quandam esse siccitatis speciem, cùm liquantur ea quæ humore concreto cōstant, vt caro & adeps. Hæc autem non potuerunt aliunde quàm à frigido concretionem suscipere, quoniam à calido ambo liquantur, vt docet experimentum. Dixerat verò Arist. 4. lib. meteorologicorum, quæ à frigido concrescont, à calido liquantur, & econtra. Rursus Galen. 2. lib. prognosticon, comment. 28. à calore febrili colliquari dicit pinguedinem, & carnem. Nos verò concretionem adipis à frigore fieri fatemur perpetuò verum: carnis verò generationem non sic. Nam caro fibrosa, & membranosa, & quę in visceribus (quę affusio appellatur Græcis παρεγχυμα) nutritione generantur, aut concretione à calore, de carnibus fibrosis, & membranosis notū hinc euadet, quòd nutritio commutatio est nutrimenti in substantiam nutriti corporis. Sed hæc calore fit, non frigore: huius igitur carnis generatio calore perficitur. Rursus si à frigore fieret, ea potius esset iuxtapositio facta partis appositione & concretione: nutritio verò transmutatio substantialis est, vt diximus. De carne verò iecoris, quæ affusio est, Gal. libro sexto de placitis Hippocra. & Plat. explicat generationem eius fieri concreto sanguine, non à frigore, sed à calore, dicens: Maximè rubrum enim cernitur, perinde ac sanguis, non qui ab aëre frigido circunfuso spissatus, ac coagulatus fuerit caliditate eius extincta, atque inde è refrigeratione nigrore contracto, sed qui à calore innato perficiente magis quàm vitiante concreuerit: vtroque enim modo, siue coagulatio, siue iecoris caro fiat, sanguis immutatur: sed quæ io coagulationem fit mutatio, via est quædam ad putredinē, quæ in iecoris substantiam, naturæ operatio. Quod hic Gal. de iecoris carne dixit, ad omnia viscera corporis humani trāsferre licet. Hæc enim omnia concretione generantur, quæ à calore fit, ob idque carnes viscerum non liquātur à calore, & de carne pulmonis, id Gal. docuit primo lib. de Tēperamentis, atque de cerebro: neque liquantur etiam musculorum partes fibrosæ. hæ enim, vt inquit Galen. 10. de Meth. medendi ad finem, potius in vaporem transeunt, quàm vt colliquentur, quemadmodum de neruosa, & membrosa carne verum est. Sed est alia caro recens prima, & simplicissima, quam non alibi, quàm in musculis inuenies fibris interstitam, quam colliquari videmus, maximè dum assatur caro, aut dum pars carnis fibrosa torretur. De qua posset quis putare, à frigore concreuisse: quoniam à calido liquatur. Qood verum non est. pinguedo enim & adeps liquantur, quoniam concreta, ac densata erant à frigore: calore vero accedente funduntur. Sed tamen caro nouella fibris interiacens, quamuis effluat cùm caro torretur, non concreuit à frigore, sed nutritione genita est, & caloris actione inspissata à sāguine materiam suscipiēte. Non enim liquatur propriè,

Nota.

Membra ex sāguis. genita. Caro & adeps à qua materia accipiant generationem & alimoniam.

Adipis generatio.

Adipis temperatura.

Carnis generatio qualis.

Digitized by Google

priè, vt pinguedo, sed vt colliquamentũ defluit, potius expressa quàm fusa. Exprimitur verò à calore torrente fibras ipsas, quibus interiacet caro teceos, quæ à fibris corrugatis, vi torrentis caloris expressione pellitur. Hæ verò parte aliqua premunt, & alia fluere permittunt humorem, qui vt alimentum intra carnem continebatur: quoniam à calore ignis feruens & tumens, ab angustis poris carnis non capitur, & vt dixi, exprimitur quoque. Hoc modo liquari carnes contingit, non eo modo quo pinguedo, aut adeps: quorum vera substantia calore liquatur: carnis verò ea humiditas, quæ in carne continetur. Ad quod comprobandum accedit, quòd succus qui à carnibus assis effluit (semota pinguedine, quæ simul effluxit) nunquam concrescit eo modo, quo ipsa pinguedo, aut adeps, quæ ab igne semota, postquam à calore liquata fuerunt, rursus à frigore leui concrescũt: dictus verò succus nõ nisi forte à nimio frigore congelationẽ pateretur, quod aquæ simile euenit. Arist. tamen quũ intelligeret eam fluxionem humoris à carne fieri vi caloris, adstruxit carnis generationem, concretionẽ esse à frigore factam: cùm tamen à calore fiat, accrescit, hæc in corpore sanguinis copia, sicut pinguedo frigore. Non tamen videbitur alienum à ratione, si de alimento, quod mẽbra trahere solet secundum naturã, quo vtuntur ad sui nutritionẽ, pauca dixerim, eaque euidentia & à Gal. placitis non aliena. Docuit sanè Gal. lib. 3. de Natur. facult. vnamquamque nostri corporis particulam ex succis trahere quod sibi familiare est, & quod amicum. Is etenim finis est tractionis, quum nihil sit (inquit) in rerum natura, quod propter ipsum (vt sic dicam) trahere, aut attrahendi functionem trahat, imò vt eo cuius pertractum sit, compos fruatur. Sic euenire ventriculo dicit, vt quod familiare est trahat, alienum auerserur. Nec tamen caret alimento per venas sibi delato, nempe sanguine. Et rursus de ventriculo loquens inquit: Portò is finis est, vt eius quod in qualitate conueniens consentiénsque est, partem aliquam capiat, itaque quod in cibis optimum est, id habitus specie, & paulatim sibi trahit, atque in tunicis suis rèponit, eis denique adiungit, vbi aliunde saturatus est, quicquid reliquum nutrimenti est, veluti onerosum aliquid reiicit. Rursus eodem libro inquit. Ac venter quidem, postquam abundè cibis est satiatus, & quod vtilissimum sibi in his est, in tunicas sibi sugendo reposuit, tum quod reliquum est, tanquàm alienum onus deponit. De ventriculo igitur hinc constabit, familiares cibos trahere, retinere, atque ex eisdem ali. Intestina verò, sicuti & ventriculus præter alimentum quod à sanguine capiunt, nonnihil vtile, cum fæce delapsum sibi apponunt. Quoniam verò familiaritate attractiones fiunt, & similitudine (vt diximus) àc conuenientia, communis erit ferè hæc ratio omnibus membris: verùm sunt quædam ex membris excrementa pura recipientia, quæ aliunde disquirere coguntur alimentum, de quorum numero vesica fellis est. Hæc enim trahit succum adeo syncerum, atque amarum, vt ab eodem delectationem tantùm qualitatis familiaritate suscipiat, non materiam alitioni, vesica quoque vrinaria delabentem in se recipit vrinam, excrementitiam omnino, qualitate tamen nonnihil proficit, ac perinde ipsam amplexatur, donec aut multitudine grauet, aut qualitate molestet. Nihil autem sibi reponit inde vesica vtraque, perinde aliunde expetit alimentum, per vasa sibi à natura data. Id est, quod Galen. lib. 5. de Vsu partium docuit, dicens: Vesica verò, tam quæ flauam bilem suscipit, quàm hæc, quæ vrinam, putum, & impermixtum attrahens proprium excremẽtum, meritò aliis vasis, quæ nutrimentum eis præberent, indiguerunt, & vesicæ vrinariæ dicit inseri maiora vasa, quòd ipsa maior sit. Hinc constabit vesicas duas non ali ab excrementis, quæ ad ipsas perueniunt, & non omnem tractionem gratia alitionis fieri, sed quandoque familiaritate qualitatis fieri attractiones, non semper familiaritate substantiæ. Lienis nutrimentum tenue est, sed nigrum, non adeò crassum vt iecoris, neque adeò tenue vt pulmonis, sed medium tenet, auctore Galen. lib. 4. de Vsu partium, dicente: Hepar quidem ex rubicundo & crasso sanguine, splen autẽ ex subtili, sed nigro: pulmo verò ex elaborato perfecte, & flauo, & subtili, spirituoso & puro nutricationem recipiunt. Causas horum ibidem tribuit Galenus. Prædixerat autem lienem esse organum purgatorium succorũ limosorum, & crassorum ac melancholicorum, qui in iecore generantur, eosdémque elaborare, & conficere, & attenuare, & quantum eorum in familiarissimum huic visceri humorem transformatum fuerit, nutrimentum lieni effici: cor verò præter alimentum quod recipit, ex sanguine delato per venam coronalem, nonnihil sanguinis sibi reponere inter coquendum & attenuandũ non est dubium. Testes interim dum sanguinem in semen mutant, & vasa seminaria ab eodem ali, Gal. in libro de Semine testatur, & venas meseraicas ex chylo, dum ad iecur permeat, libro 14. de Vsu partium. Propter quod (inquit) in vasis seminariis tardius sanguis albus fit. Demonstratum enim est in libris de Naturalibus facultatibus quamlibet particulam sibi nutrimentum assimilare. Ad finem verò lib. 3. de Naturalib. facult. multorum membrorum alimentum refert, ossa numerosa quadam mutatione egere dicens: talémque esse eis medullam, qualis sanguis carni. cartilaginibus mucosum quoddam circunfunditur, ligamẽtis, membranis, neruis, lentus humor inspersus visitur. Renes tamen præter sanguinem, quem per venulas carni insertas recipiunt, alium cum sero, & vrinę fusione trahunt, quo alũtur: simi'is autem est ei parti, quæ cum sero lactis, caseo confecto excurrit, ex qua recocta, quam vocant conficitur, sero rursus cocto. Nec puto aliquem adeò rerum ignarum futurum, vt hæc negetmam & Gal. hoc idem testatur lib. 5. de Vsu partium, dicens: Iam igitur apparet etiam spissitudinis renum causa, aut potius causæ. Duæ enim sunt hæ, scilicet vt facilè attrahatur huiusmodi humidum, & maximè cùm adeò propinquum fuerit quod attrahit, & vt nutriátur eo renes. Et rursus ibidem cum dixisset, vesicam fellis ob angustiam meatuum, syncerã trahere bilem, lienẽ verò sanguinem simul cum melancholico, siue excrementoso succo trahere, & ob vasorum amplitudinem, nec lienem, neque renes, syncerum trahere excrementum, neque lienem succum melancholicum, videlicet, neque renes, vrinam: deinde de renibus inquit: Renum autem vterque multum quidem flauæ bilis attrahit, & ferè eius vniuersum, quod vtrique arterias, quæ sunt in ipsis, & venas habere contigerit, multum autem & sanguinis, quantum videlicet eius est humidius, & subtilius, sed biliosum quidem excrementum quantumcunque non fuerit, crassum valde cum vrinis egreditur, sanguis verò in ipsam carnem renum regurgitat, exudátque, sicut fæx quædã, & hic iam paulatim vaporis modo, in totam ipsam carnem disseminatur, adponitur, adnascitur, vnitur, & nutrimentum fit renibus. Quod autem fæcis modo in renibus manere dicitur, constat percolatum esse sanguinem delapsa vrina, sanguine verò manente,

An cum vrina deferatur alimentum ad renes.

Renes qua materia alantur.

Digitized by Google

nente, alimentúmque præstante. Præterea notum est in renum imbecillitate, vrinā mingi cruentam: quia sanguis cum vrina tractus nō percolatur. Quin & lib. 1. de Natur. facult. Asclepiadem reprehendit, circa facult. tractricem renū, & addit de eis loquens, quod non solùm Hippo. Diocles, Erasistratus, Praxagoras, aliorúmve optimus quisque secernere à sanguine vrinas crediderunt: verùm etiā coqui ferè omnes norunt. Sanguinis igitur nonnihil com vrina trahont, quem percolant, apponunt & vniunt sibi. Actiones verò, quas in animalibus fieri conspicimus, à simplicibus particulis, an ab instrumentariis procedant, dubium videtur. Gal. etenim à simplicibus procedere testatur, qui lib. de Differ. morborum, inquit: Iam verò aliàs demonstratum est in ipsis, (nempe instrumentariis partibus) esse vnam aliquam, quæ sit actionis causa, reliquas verò omnes, vt huic vsum quendam præstent fuisse creatas. Sit nobis exemplum, modo oculus, in quo crystallinus humor, potissimum videndi instrumentum, & causa est, membranæ tamen eidem ad visionem ministrāt. Rursus lib. 3. de Locis pa. cap. 4. de intemperie loquens inquit: Iam enim explicauimus eam similarium partium, quæ primò operantur, communem esse dispositionem, & rursus lib. 1. de Method. meden. inquit: Est enim instrumētum oculus, actio verò visio, vna ex particulis eius similaribus, ac primum visionis instrumentum, crystallinus humor. Ex quibus manifestè constat, actionum principia in simplicibus esse, & à simplicibus proficisci. Nam & si oculus visioni accōmodetur, & oculum videre dicamus: quoniam eius est visio, vidēdi principium humor crystallinos est: sic etiā quamuis incessio cruris sit opus & apprehensio manus, incedēdi atque apprehendendi potissimum instrumentum est neruus. Sed tamen his contradicere videtur, quod libro de Sangui. missione, cap. 4. habetur, cum inquit: Quum ergo primarias actiones à similaribus corporibus perfici ostensum sit, ab instrumentariis verò secundarias: non ergo omnes à primis, & simplicibus procedunt. At actiones primas eas intelligere oportet, quæ à solis partium temperatoris procedunt, vti coctio ciborum, sanguinis aut carnis generatio, in sensibus imaginatio, & cogitatio. Secundæ actiones sunt, alimentorum distributio, tractio, retentio, expulsio in animali facult. motus localis, visio, tactio, & reliquæ. Quando tamen Galen. à primis, & simplicibus fieri dixit actiones omnes, rectè quidem dixit, vt à causis, & præcipuis instrumentis, quibus insidet temperamentum, in quo facultates omnes sitas voluit multis in locis. Nec tamen inde sequitur, secundas actiones non perfici ab instrumentariis: aliud enim est, inchoari, aliud perfici. Coctio sanè à simplicibus, & similibus inchoatur, atque perficitur, sic etiam, & imaginatio: visio tamen, & localis motos, à simplicibus inchoantur, ab instrumentariis verò perficiuntur. Sed rursus. Aristotel. lib. 2. de Part. anim. cap. 1. similares partes sensibus inseruire dixit, vt passioni, dissimilares motui, vti actioni: nam sensus à similibus patiuntur, & ea ratione naturæ interpretes, singulos sensus singulis elementis coaptabant, vt ab externis causis similitudinis ratione, mutationes susciperent. atque addit. Eo quoque efficitur necessariò, vt membra nonnulla similaria in animalibus habeantur: vis enim sentiendi sita in his est. Actiones autem per dissimilaria administrantur. Nos hac de re Gal. doctrinam suis placitis respondentem agnoscimus, quam etiā explicuimus. Retulit etenim ipse ad simplices & primas particulas omniū actionum & sensuum principia: quoniā essentiam animę ignorauit, omnia à facultatibus procedere dicēs: quas in partium temperamentis sitas esse voluit, temperamenta verò simplicibus, & primis particulis debentur: igitur eis & actionum principia. Nec tamen à suis placitis, vel tantùm vnguem discessit Arist. qui animam omnium actionum statuit principium & causam, in animatis corporibus. Cùm itaque sensationes passione perfici intelligeret, ad patiendum autem à congeneribus vnam sufficere naturam, simplicium naturarum voluit esse sensus: quamuis non ignoraret ad visionem esse membranas vti medium necessarias, & medij ratione ministrare cuticulam tactui, & gustui saliuam: verùm media non sunt instrumētorum, in quibus actiones, aut passiones cōplentur, partes. Motiones autem corporeas ab anima quoque procedere nouit, egere autem dissimilaribus instrumentis: nihil enim apprehenderet manus, nisi neruis accederent musculi, neque cruribus incedere valeremus, nisi musculis adiuncta essent ossa. Sed dices, à temperamento neruorum motus locales procedere: nam si distemperetur neruus refrigeratione, non mouebis crura, rectè dixeris: verùm non sequitur à tēperamento nasci motum crurum. Si enim refrigeretur neruus, non mouet: quoniam non suscipit animæ facultates, aut quoniam ineptum redditur animæ instrumentum. Non quoniam temperies est illius actionis principium apud Aristot. sed facultatis suscipiendæ dispositio. Adde quòd si temperaturā motus localis initium statuis, quoniam ipsa mutata non mouetur animal, ita enim dices, ac rectius, à figura & situ motum cruris procedere: quoniam sine his non mouetur crus, aut animal incedit. Colligis iam ex Gal. omnes nostras actiones à simplicibus & similaribus, quas diximus, partibus ortum habere, sine ab earundem temperamentis, licet ex eis nonnullæ non nisi in organis perficiantur, ac partibus dissimilaribus. Ex Aristot. verò sensuum actiones, siue passiones in simplicibus & similaribus excerni, motiones in dissimilaribus, omnes tamen ab anima procedere, tanquam ab agente præcipuo. Has omnes corporis partes alia diuisione colligit Galen. lib. artis medicæ, sic, Pars etenim omnis aut est præcipua, aut à præcipua orta, aut insitam habet potentiam, ita vt neque aliarum gubernationi præsit, neque aliunde gubernetur, aut insitam, & aliunde emanantē habet facultatem. Hac diuisione omnia nostri corporis membra comprehendere videtur. Præcipua namq; membra quæ insitam habent facultatē, quam aliis trāsmittunt, nempe exortis quatuor, sunt, cor, cerebrū, iecur & testes: quæ membra vitæ, sensus, motus, alitionis, & generationis sunt initia. Membra à præcipuis orta sunt, arteriæ, venæ, nerui, & vasa seminaria. Facultas nāq; vitalis arteriis à corde tribuitur, animalis neruis à cerebro, naturalis venis à iecore: generatiuam quoque vim quæ testibus inest, & semini tribuitur, vasis seminariis impartiuntur testes, etsi non adeò perfectā, vti ipsis inest. Membra quæ insitā habēt facultatem, ita vt neque aliorū gubernationi præsint, neq; aliunde gubernentur, sunt, os, cartilago, ligamentū, membrana, adenes, caro simplex. In quatro genere sunt membra, quæ insitas habēt facultates, & aliunde manantibus egent ad sua implēda munera, vt septum transuersum, & ventriculus. Nam ventriculus preter coctionem, quam sua facultate exequitur, appetitu eget animali, & septum transuersum, præter alitionem, quam naturali altrice facultate exercet, animali eget ad motum. At verò hæc diuisio Galen. nunquam mihi satis placuit, si aduersus sapientissimi

An actiones omnes à similaribus partibus procedant.

Membrorum diuisio qua optima.

Digitized by Google

mi viri placita licet aliquando libere mentem aperire. non enim videtur diuidendi rationem seruare, incipiens à membris præcipuis, deinde in diuisione adiungens gubernantia, ac gubernata, nempe insitam habentia, & aliunde manantem facultatem, ac si non haberent præcipua insitam & aliunde manantem facultatem, quod falsum est. Præterea secundum membrum diuisionis cum quarto plane coincidit. Nam exorta insitas habent naturales facultates, vt nerui, & aliunde suscipiunt animalem, & vtraque tam exorta, quàm quæ in quarto genere dicta sunt, gubernantur, sed non gubernant. Hac tamen diuisione singula membra accuratè comprehendes. Membra aut gubernant aut non: si gubernant, aut gubernantur aut non: si gubernentur atque gubernent, sunt cor, cerebrum, iecur, testes. Gubernans autem membrum, quod non gubernetur, nullum est apud Gal. si verò non gubernat, rursus bifariam fiet. Nam aut non gubernat, neque gubernatur, huiusmodi sunt ossa, cartilagines, ligamenta, membranæ, caro simplex, adenes, adeps. Si verò non gubernent, sed gubernentur, aut sunt exorta à præcipuis, vt nerui à cerebro, venæ à iecore, arteriæ à corde, vasa seminaria à testibus: aut non sunt exorta, vt lien, renes, ventriculus, vterus, & septum transuersum, quæ venas, & arterias, ad suas actiones complendas suscipiunt. Hæc de membris, & eorum generatione dicta sufficiant.

Optima membrorum corporis diuisio ex mente Authoris.

De temperamentis humanorum corporum & membrorum.

Capvt IV.

AD quartum institutum accedamus, ordinem nostrum à principio propositum obseruantes, in quo de temperamentis agemus. Et quamuis nobis in animo sit, de temperamentis humani corporis agere, orationis consequutione ad finem quoque nonnulla dicemus de rerum externarum temperaturis, tum vt euidentiora reddantur, quæ de mixturis quatuor elementorum dicensur, tum vt ex facultatibus ipsarum singularum mixtionum potentiæ innotescant. Iam ergo temperamentum, Græcis κρᾶσις, apud medicos mixturam quandam significat calidi, frigidi, humidi, & sicci, vbi talis fuerit, vt alicuius mixti formæ possit inseruire. Temperamentum enim non de quauis mixtione rerum dicitur: sed de ea, quæ fit eorum quæ inuicem agere, ac pati possunt, aliter enim (vt c. de elementis docuimus) nec mixtũ, nec mixtio fit, id verò quod non miscetur alteri, non attemperatur ipsi. Loco eodem pariter asseruimus, elemẽta prima corporum esse ignem, aërem, aquã & terram: hæc enim & confundi, & agere inuicem possunt, vt inde mixtum fiat, & temperamentũ mixto debitum. Erit ergo temperamẽtum ex calido, frigido, humido, & sicco, ad alicuius mixti generationẽ decens mixtura. Porrò miscentur quatuor prima corporũ elementa pariter atque eorum qualitates. Vnde fit, vt in omni mixto duplex sit temperamentum, alterum ex substantiis elementorum: quas & misceri & manere in mixto ostendimus, alterũ ex qualitatib. quæ in elementis præfuerant, & in mixtis corporibus permanent. Vtraque verò calidi, frigidi, humidi, & sicci mixtura, aut temperamentum appellatur, quoniam quamuis caliditatem, aut albedinem, qualitatem ipsam, non corpus calidum, aut album appellemus: calidum tamen, aut album de substantiis & qualitatib. dicere Græcis mos est. Licet enim corpus ipsum calidum appellare, & caliditatem calidum dicunt: quamuis corpus calidum caliditatẽ non liceat nominare, sic album, & corpus & colorem licet appellare, & colorem dicunt albedinẽ, non tamen corpus album, albedinem dicere solent. Quamobrem temperamentũ calidi, frigidi, humidi & sicci, mixturam corporum, & qualitatum significat: quoniam corpora & qualitates, quæ corporibus insunt, calidum, frigidum, humidum, & siccum nominantur. Licet id apud Latinos non sit in vsu, apud quos non rectè dicitur caliditas calidum. Et quamuis albedo dicatur albus color, non etiam album in neutro genere: cuius generis est color, Græca lingua χρῶμα apud eos: tamen rectè dictum est à Gal. lib. 1. de Temperamentis θερμὸν, id est, calidũ de calore dici & de corpore calido: & λευκὸν dici de colore, & de corpore albo. De calore verò dici θερμότητα, id est, caliditatem, non de calido corpore, & de colore albo dici λευκότητα, id est, albedinem, non tamen dici de corpore albo. Quum itaque Gal. dixerit mixturam, aut temperatum, calidi, frigidi, humidi, & sicci: quoniã hæc nominã, corpora, & qualitates significant: duas temperaturas intelligemus: alteram quæ in substantiis, alteram quæ in qualitatibus consistit. In humano igitur corpore, quemadmodum in omnibus aliis intelligere decet vnam temperaturam fixam, ac innatam, à prima ipsa generatione, quæ à primis elementorum corporibus cõtrahitur: quorum mixturam consequitur, quam variari admodũ difficile est, etsi ætatum processu caloris longa in humidũ actione, aut magno aliquo morborum incursu, aut longa contrariorum ciborum consuetudine, ipsam mutari contingat. Alteram etiam nosse opus est, quæ in primis ipsis qualitatibus elementorum consistit, quam multis causis variari videmus. Hæc enim non tantùm ex primis qualitatibus, quas ad mixturam elementa perduxerunt, constituitur: sed & ex his, quæ cum cibis & humoribus, & spiritibus, & aëre ambiente, ac inspirato in concursum aguntur, quam etiam vel momento temporis inuariatam manere non contingit: quamuis parum, & intra sanitatis limites varietur, & breui motatione. Hæc tamen, vt à quãlumuis leui causa mutatur, ita facilè restituitur, & à leuissimis causis in priorem statum agitur. Nam quemadmodum corpus ex moderata exercitatione calidius redditur, ita ex paulò maiori infrigidari incipit, à qua dispositione leuant, aut quies, aut cibus, aut vini potus: sic etiam, vt temperaturam innatam, quæ ex primis corporum elementis constituitur, mutare non est facile, ita neque ipsam labentem restituere: inde fit, vt hecticam febrem curare, aut laboriosum sit, aut omnino impossibile, veluti & senectam, & naturalem mortẽ impedire. Quàm etiam difficile sit imbecillam in essentia facultatem, quæ huius temperamenti mutationem sequitur, reparare, omnibus est notum. Hanc temperaturam, quæ corporum elementorum mixtio est, substantia quædam sequitur, quæ mixtis corporibus superuenit, & hæc est in mixti forma, aut vna, aut multæ. Quæ tãdiu in materia elementorũ simul cum formis ipsorum continetur, quãdiu nullum elementorum tantum reliqua superat, aut duo reliqua, vt longè absit elementorũ ipsorum cõcentus, ac moderamentum, ab eo per quod generari, ac conseruari forma ipsa mixti, & potuit, & debuit. Quãdo verò valde secesserit, mixtio ipsa soluitur, ac mixti forma corrumpitur, quam sequitur, vt elementa in proprias migrent sedes, aut noua alia mixtura, ac mixtorum mensura sequa

Temperamentum.

Temperamentum duplex.

Temperatura duplex.

sequatur, quæ alterius speciei formæ sit apta. Alteram verò remperaturam (quæ primatum qualitatum agentium, moderamèn quoddam est) eaistimate oportet ad formæ miati generationem, non tamèn ad permanentiam (nisi in magna quadam latitudine) esse necessariam.

A primis qualitatibus nullum temperamentum aliud ab ipsis consurgere.

Hanc mixturam oulla sequitur qualitas ab ipsis distincta, quam quidam falsò crediderunt ea actione, & passione quatuor primarum qualitatum consurgere. Ea eis enim quidam inter iuniores philosophantes dixerunt, primas ipsas elementorum qualitates corrumpi, atque duas generari, vnam mediam inter calorem & frigiditatem, alteram mediam inter humiditatem, & siccitatem, humiditate, & siccirare, caliditare, & frigiditate corruptis. Et has duas continere potestate quatuor ipsas primas qualitates. Mediam enim inter calidum & frigidũ continere potestate calorẽ & frigiditatem: mediam verò inter humidum & siccum, continere hæc potestate, non quidem summas, sed medias, ita vt corporibus aliis moderatas qualitates, quas potestate continent, inferre possent, & ab immoderatis qualitatibus corpus tutari, & à proprio temperamento lapsum, in ipsum restituere. Alij verò dixerunt, temperaturam vnicam tantùm ex primarum qualitatum actione confici, ipsis corruptis, atque hanc quatuor ipsas primas qualitates potestate continere, eamque posse medium id temperamentum in proprio & alieno corpore inducere, calida admodum corpora refrigerando, & frigida calefaciendo, sicca humectando, & humida siccando. Quos omnes constat longissimè à veritate aberrare. Primò, quia dato quòd calore & frigore æquis potentiis concurrentibus, concederet aliquis ea ipsorum actione medium quoddam generari, quod vtriusque naturam referret: vbi calidum vincat, id oulla ratione posser suaderi: nam id à frigido se minori vinci non posset, non ergo corrumpentur ambæ qualitates, sed tamen calido vincente, vt in mixtis calidioribus, temperamentum primarum qualitatum fit, ergo id non erit quoddam genitum ab extremis qualitatibus diuersum ipsis corruptis. Rursus si ex actione caloris ignis, & frigiditatis aquæ medium generaretur, corruptis vtrisque qualitatibus, sequitur ad inductionem formæ aquæ in subiecto sic temperato, per mediam illam qualitatem, tantam frigiditatem induci debere, quantã in subiecto summè calido, quod formam aquæ debere suscipere. Probatur consequentia: quoniam si ad inductionem formæ aquæ in subiecto desiderantur octo portiones frigoris, corpus dictum sic moderatum non plus habet frigoris, quàm quod est summè calidum, ergo quemadmodum in corpore summè calido octo frigoris portiones sunt inducendæ ad formam aquæ, ita in corpore sic moderato. Hoc tamen consequens falsum esse docet experimentum. Facilius enim corpus sic moderatum transibit in summam frigiditatem, & minori alteratione, quàm summè calidum. Præterea isti negant primarum qualitatum contrariarum concursum in subiecto vno, quod manifestè aduersatur his, quæ docuimus in cap. de elementis, ea doctrina Hippocrat. & Galen. Præterea quo tempore elementa inuicem agũt, & patiuntur, vnumquodq; sui contrarij qualitatem supprimit. Supprimat ergo vnum reliquum, donec ad mediam suam latitudinem deducatur. Tunc dicet aduersarius, mediam illam qualitatem generari, primis & extremis corruptis. Verùm quæritur ab ipso, quæ fuit causa reliquam mediam latitudinem remanentem corrumpens, aut quare corrupta est, aut cur sine remissione & subitò, siue amissione graduum. Non est quòd suam ipsorum sectam possint defendere, sed concedant oportet, id temperamentum ea ipsis primis elementorum qualitatibus constare, quæ inuicem agendo seipsas remiserunt. Quòd si dixeris ex earum actione summè remissas fuisse, & tandem corruptas, & mediam illam vnam aut duas genitas, id falsum esse facilè constat. Quoniam si ea actione caliditatis & frigiditatis, ambæ ad summam remissionẽ & corruptionem perueniunt, qualitas media genita vnde accipiet calefaciendi & infrigidãdi potentiam? non enim ab ipsis qualitatibus, quæ ad extremam remissionem deductæ, nullam aut remississimam calefaciendi aut infrigidandi potentiam habebant, neque ab ipsis corruptis, cùm iam non sint. Præterea, si qualitates elementorum, ante huius qualitatis mediæ generationem corrumpi debent, omnes mediæ qualitates genitæ, eiusdem erunt potentiæ. Nulla enim ratione, vna erit potestate calidior altera: nam quæ potestate calidior esse deberet, insequeretur caloris dominiũ, in qualitatibus agentibus, quæ tamen iam corruptæ sunt. Dices fortè ipsas post generationem mediæ illius manere, vt quidam, quod si ita est, ipsis manentibus illa inutilis erit. Poterit enim mixtum per primas illas seruari, & singula efficere. Lapsus tamen omnes adhuc morbosos in pristinam sanitatem restituere, ad formã ipsam miati attinet, simul cum formis elementorum, quæ in mixto continentur, ac potestate continent quatuor ipsas primas qualitates, quibus accedunt alimenta, aër ambiens, & nonnunquam medicamenta. Adde quòd si ea diuersa mensura qualitatum primarum agentium, diuersa qualitas media generari debet, ipsis adhuc manentibus, in omni actione infinitæ tales deberent generari. Ponamus enim ex actione caloris ignis, & frigidæ aquæ, mediam qualitatem consurgere debere: vincat autem calor sensim frigiditatem, in omni momento temporis, actionis diuersa, & alia erit earum qualitatum mensura & proportio. In omnibus igitur momentis, siue instantibus, qualitas vna media generabitur, quæ mensuram illam sequatur, & in infinitis infinitè: non enim obest quidpiam quominus talis qualitas media producatur. Has duas temperaturas in omnibus miatis eaistere non est dubitandum: in humano verò corpore notissimę sunt.

Temperatura potentialis, & actu talis.

Vna enim est in membris ipsis, & elemẽtorum suorum mensuram sequitur, quæ nullam prorsus manifestam efficit actionem, præterquàm in proprio subiecto, vt fit in his, qui sine medici auxilio à febribus sanantur, aut aliis morbis intemperatura. Euenit etiam, vt vi huius temperamenti actio consurgat in alienam materiam, mixtam tamen ad minimas partes: quod fit in succis plantarum & fructuum, & medicamentorum, quibus mel ac succi miscentur in compositione: nam ibidem substantiæ ad minimas partes mixtæ, efferuescunt, & calorem nanciscuntur actu talem, & qui nulla mutatione alia accedente, se & suam vim pandit, aliud corpus mutans, & alterans, cui miscetur. Quod etiam in pipere, & nasturtio constat, quibus facultates agendi insunt ab elementorum miatura, & nullam extra se producunt actionem, quamuis calidorum elementorum manifestum contineant dominium, nisi in actum reducantur ab actuali calore, qualis qui in animalis corpore continetur, aut, vt dixi, facta mixtura. Quamobrem potentia talis dicitur aliqua temperies. Altera verò, quæ in primarum qualitatum concursu consistit, in non animatis corporibus adest, & tactu discernitur: in animatis verò nota admodum est, quæ ex omnium temperamentis concinnatur:

Digitized by Google

cinnatur: nempe humorum, spirituum, & aëris, qui inspiratur, & transpirat, ac dicitur actu talis. Nec tamen putandum est, hanc qualitatum temperaturam ex ipsis extremis coniunctis prodire, vbi summa permanserint, vt quidam putauit. Voluit enim summam caliditatem ignis, summæ frigiditati aquæ misceri, in aquæ & ignis mixtura, ac medium non esse intensione medium, sed potestate medium, non inquam semitti calorem, aut frigiditatem, sed integras qualitates misceri, potentiam verò retinere mediam, & id esse aliquam temperaturam ex calore, & frigore fieri. Ad quod probandum adducit argumentum de aqua feruenti & frigida, quibus mixtis statim sentitur tepor. Verùm non est credendum adeò breui tempore qualitates fuisse remissas: sed integras manere, verùm deceptus. Nam si quo tempore ignis aquæ miscetur, ac confunditur in mixtione, ignis aquæ frigiditatem non remittit, aquæ forma non corrumpetur: quamuis ignis ipsam superet. Rursus si frigiditatem non remittit, caliditatem non introducit, numquam igitur vnum in alterum transibit. Rursus si quum inuicem miscentur, & debito modo applicantur summè calidum, & summè frigidum, vnum alterum non remittit, numquam se inuicem remittent: sed aut numquam, aut repente, & sine motu, vnum alterum corrumpet, quod non fit. Quòd si respondens dixerit, ignem non posse corrumpere aquam, vbi ea proportione misceantur, quæ ad mixtionem sit conueniens, contra id est ratio: nam si cum ignis aquam valde superat, ignis aquam corrumpere valet, vbi parum superauerit, quod fit in mixtione, ignis aquam alterabit, & calorem remittet, quamuis eum non corrumpat. Omne enim agens, quod suo contrario applicatur, aut id neque alterat, nec corrumpit, aut alterat & corrumpit, aut alterat, & non corrumpit: corrūpere verò, & non alterare, nō euenit. Quod ergo altero maius est, non valde alterat, sed non corrūpit ipsum. Alterare enim & corrūpere, non cōtingit in mixtione, mixtionē quoque sine alteratione fieri apud Arist. lib. 1. de gener. & Gale. lib. de elementis, est impossibile. Quod autem addncit de aqua feruenti, & frigidissima mixtis, id non est simile: quia aquæ illæ non miscentur, sed ambæ vniuntur, cùm tamē vniuntur ad minutissimas partes cōfunduntur, in quibus qualitatum alteratione breuissimè fieri posse constat. Possem similiter asserere ad certum tempus qualitates summas manere, verùm ob partium confusionem, à sensu non discerni, sed procedente tempore actione concitata vtrasque remitti, & ad medium deduci. Itaque ex elementorum mixtione tam substantiarum, quàm qualitatum ipsorum multa media consurgere possunt: aut enim æquis potentiis occurrūt, & exquisitè medium generabitur, aut non æquis, & genitū erit intermedium, non exquisitè medium. Elementa verò extrema sunt, & ob id simpliciter talia appellata: medium verò ex æquali ipsorum concursu, pariter simpliciter mediū erit. Extrema sunt ignis, aës, aqua, & terra, quæ sunt simpliciter, & omni dempta collatione calidum, frigidum, humidum, & siccum: quoniam extremè & summè talia sunt. Medium verò exquisitè simpliciter medium est, nulla facta ad aliud collatione, estque mediū in vniuersa substantia generabiliū, & corruptibiliū, quod etiam temperatū ad pondus appellant: quod an sit, & cuius temperaturæ sit dicemus Possunt tamen elemēta variis, & inæqualibus mēsuris occurrere, atq; inde innumeræ fient tēperaturæ, maioris, & minoris ratione dissidentes. Nam & caloris latitudo quæ est inter ignem, & medium in vniuersa substantia infinitas habet latitudines, in quarum qualibet posset vnum mixtum generari, cui illa temperies respondetet. Quoniam tamen infinitorum non est scientia, has omnes temperaturas ad finitas reducemus, vt earum cognitio haberi possit, quæ docetur à Gal. in lib. artis medicin. Sunt autem hæ nouem genere, quæ omnes mixtorum temperaturas cōprehendūt, quarum prima dignitate, & docendi ordine temperatissima est, media in vniuersa substantia, à qua prius inuenta, ad aliarum inuentionem procedemus. Hæc enim in vniuersa substantia vt regula, & Polycleti statua est habenda. Nam quemadmodum statua Polycleti, vt optima ab hominibus laudatur, & statuariis vt exemplar habebatur, & vbi mēte concepta fuerit, tanto aliquam aliā perfectiorem esse dicimus, quanto magis ad hanc cōmensurationē partium accedit: sic medium in vniuersa substantia primùm statuere oportet, vt ad ipsum respicientes, reliquorum omnium temperaturas metiamur, ac tales esse iure dicere possimus, vniuseniusq; lapsum ipsius collatione diiudicantes. Hæc talis erit, inter calidum & frigidum, qualis ea quæ fiet ex mixtura aquæ feruentis & gelidæ, æquis portionibus. Tenent enim extrema simpliciter caloris, & frigoris, aqua feruens & gelida, ac ex earum mixtura, siue confusione æquis portionibus exactè medium cōficietur, quod medium tenebit extremorum caloris & frigoris. Medium etiam inter siccum, & humidum sic inueniemus, vbi pares cineris, & aquæ portiones quis misceat, atque confundat: licet enim ad minimas partes hæc confundere, vt mixtum corpus inde resultet, quod verè mixtum sit, ob partium mixtionem, non enim sola iuxta positio partium naturæ opus est, cui Deus summus maximus præest, vti in omnium rerum actionibus vt suprema, & infinita potentia. Id tamen quod sic medium est duri & mollis, medium etiam obtinebit, nisi fortè immodicè aut frigeat aut incalescat, ita vt fūdatur, aut concrescat. Si ergo quatuor ipsæ elementorum substantiæ potentiis æquatæ confundantur, actione & passione mediantibus, medium exquisitè & simpliciter tale generabitur, quod erit medium in vniuersa rerum omnium substantia: id verò cutem humani corporis temperatissimi, ac in specie humana medij esse, notum euadet. Auicenna tamen, Auerroes, & eius sequaces, impossibile reputant fieri, vt aliquod mixtū sit mediū in vniuersa substātia, nedū in humana specie, aut membris humanis. Putant enim fieri non posse, vt ab elemētis potentia æquatis, aliquid constet, nō enim fiet ab æqualibus actio, & sine actione non fit mixtio. Nullum igitur fiet mixtū, neq; aliqua temperatura, quæ mediū obtineat extremorum, quam ipsi tenent esse formæ mixti instrumentum, quam etiam ex omni mixtione primarum qualitatum agentium consurgere dicunt, nec sine ipsa mixtum aliquod constare posse. Hanc itaque Auicennam, & Auerroëm negare sentiunt eorundem asseclæ. Galenum verò qualitatum ipsarum æqualem mixturam concedere, non addita temperatura illa, ex actione resultante, & ea ratione Galen. & reliquos non pugnare: quoniam illi negans temperatum in vniuersa substantia, quod sit media qualitas, non tamen id, quod in ipsis consistit qualitatibus, sed id cum Galen. concedetent. Contra quos suprà probauimus, talem mediam temperaturam non esse, neque vnquam in rerum natura fuisse. Modò verò eorum sectam multis modis confutabimus. Primò si talis media

Contra Formalium.

Temperatura media & quæ ab ea labuntur.

Temperatura nouem.

Temperatura ad pondus inuentio.

Barbarorum opinio de medio in vniuersa substātia.

temperatura & medis qualitas, quam ferunt, æquatis qualitatibus heri posse negatur: pariter negare tenentur, mixtum aliquod posse generari ex æquatis elementis: nam omne tale temperaturam aliquam possidebit, quæ aliud erit à primis qualitatibus. Non ergo saluant iuniores Auicennistæ Gale. dicentes ipsum verum dixisse, dari mediam temperaturam in qualitatibus primis tantùm: nam ipse mixti temperaturam hanc statuit: nempe cutis humanæ, quæ hoc tẽperamentum sibi exposcit. Præterea notum est, quòd si talis qualitas media generatur, id erit in instanti, non enim habet gradus intẽtionis: generatur ergo ab actione, quæ præcessit vsq; ad instans suæ generationis, non ob præsentẽ, quoniam in instanti non fit actio. Ponamus ergo elementa inæqualia coniungi, verùm id quod minus iuuari ab extrinseco, ita vt possit maius remittere, ipsum verò minus augeatur, vtrumque verò ad medium perducatur: alterum per intensionem, alterum verò per remissionem, quo tempore media illa temperatura, quam dicunt, generari deberet: quoniam quamuis actio tunc non esset, quia æquata dicunt contraria, id tamen ad generationem prædictæ qualitatis non est necessarium, sed satis est ipsam præcessisse, vt dixi, non enim aliter aliæ generari possent. Sed eorum fundamentum falsissimum est, & contra bonã philosophiam æquatis elementis potentia, actionẽ non consurgere & mixti, aut mediæ qualitatis generationẽ. Nam si talis media qualitas non consurgit, id non est (vt nos diximus) quia illa omnino est inutilis, & nulla talis est in rerum natura: sed quia vt ipsi volunt, sine actione non generatur, & elementa æquata nõ agũt, sed id falsum est. Nam inter calorem & frigiditatẽ aliquo modo dispositis possibilis est reactio. Sit igitur ita, vt caliditas portionũ quinque agat corrumpendo frigiditatem trium, & repatiatur ab ipsa. Sequitur ergo, quòd caliditas porti. quinq; aget in frigiditatem quatuor portionum, & ab ipsa repatietur. Quòd agat in ipsum, nõ est dubiũ: quia est maior ipsa, quòd tamen repatiatur caliditas portionũ quinque à frigiditate portionum quatuor, constat: quoniam si caliditas quinq; portionum repatiebatur à frigiditate trium portionum, repatietur quoque ab ea quæ est quatuor portionum. Rursus frigiditas quatuor portionum potest agere in eam caliditatem, quæ est quinque portionum: aget igitur in eam quæ est quatuor portionum. Idque manifestè colligitur: quoniam non tantùm inter æqualia actio, & repassio versantur, sed quod minus est, in maius agere nihil prohibet: probabimus enim in repassionibus maiora agentia à minoribus repati, & alterari: quamuis ab eisdem nunquam funditus superentur, ac subuertantur. His probatis, sequitur eos malè dixisse ab æquis elementorũ facultatibus non prodire actionẽ, nec qualitatis illis mediæ, quã ipsi ferunt generationem. Adde quòd hæc optima temperatura non constat elementis æquatis à principio generationis, sed ab ipso principio humidum superat siccum, & sensim peruenitur ad æqualitatem in ætate adolescentiæ, vt dicemus. Nos verò omnimodo contendimus nullam talem esse temperaturam (quæ sit qualitas à prima distincta) neq; vnam, neque duas. Sed tamen in humana specie asserimus esse æquale medium in vniuersa substantia, quod in primorum elemẽtorum æqua mẽsura consistit, quæ sic inuicem occurrunt, ac seipsa attemperant, vt nullum videatur suum contrarium potentia superare. Quod corpus quamuis omnium membrorum temperamentis commensuratis me-

Temperatum ad pondus expenit.

dium sit, non in omnibus tale seruat medium, sed quædam ipsorum calida admodum sunt, quædam admodum frigida, quædam sic etiam sicca, aut humida. Sola tamen cutis medium id ostendit, ex cuius tẽperatura de toto corpore pronũciare licet. Si nãque cutis corporis, vbi secũdum naturam valeat, temperata fuerit: manifestè docet totius corporis membra talem habere inter se proportionem, vt in omnibus computatione facta, pares elementorum portiones contineantur. Sic enim Galeni sermo visus est probare ac docere primo lib. de temperamen. non tantùm animalium, sed & omnium aliorum mundi corporum, temperatissimum esse hominem, pariter etiam, quòd omnium ipsius partiũ interna cutis manus ob omni distemperie prorsus est immunis. Talem verò mensuram seruat cutis illa, quam à principio cap. de membris diximus genitam ex semine ad tuendum corpus à sudore, qui in animo seruatur: vbi tamẽ huic caro adgeneretur, ea enim est cutis, quæ Græcis δέρμα appellatur, ad cuius temperamentũ perficiendũ accedunt membrorum omnium alterationes, & sanguinis & spiritus occursus. Licet quoq; ex eius temperamento ferre temperamentum totius, maximè in regione temperata, non tamen in ea, quæ admodum calida, aut frigida est, neque in his qui inæqualiter sunt temperati, vt quidam pituitam sæpe vomẽtes, toto corpore graciles, & quidam bilẽ vomentes habitũ referentes pituitosum. Similiter cutis media erit, vbi duritiem, aut callum non contraxerit, sed media in mollitie ac duritie existat, & quæ tangendis aliis corporibus sit aptissima. Media verò in calore & frigore existit: quoniam neruus quidam carne, & sanguine plenus est, neruus tamen frigidus est, & exanguis: caro verò calida, sanguine plena, ac perinde cutis mediũ vtriusque tenebit, quia ex vtrisq; constituitur. Posset tamen quis obiicere corpus humanum medium in vniuersa substantia apud Galen. non constare ex paribus elementorum portionibus: nam si leuia & grauia elementa æquis portionibus occurrunt, corpus medium esse debet grauitate & leuitate, inter ignem & terram, ac non esset ille homo adeò grauis, vt aqua, nec adeò leuis, vt aër, quod falsum esse constat. Ad quod dicemus, in corpore temperatissimo æquas portiones elementorum contineri, sed tamen extrema ipsa non habent suarum qualitatum æquas mensuras: nam terra multò magis continet grauitatis, quàm ignis leuitatis, quamuis ignis sit summè leuis, ita vt nihil sit ipso leuius. Facilius enim est prohibere, ne portio aliqua flammæ ascendat, quàm terræ portionem ne descendat: quinimo si flammæ & aquæ similes portiones in aëre positas velis à motu cohibere, ignis motum arcebis facilius, neq; id experiri decet, ignem in loco aliquo concludendo: quoniam tunc non tantùm leuitate, sed raritate pugnabit. Mixtum ergo, quamuis ipsorum æquas portiones contineat, non continebit æquam leuitatem grauitati, neque est aliqua certa ratio leuitatis, & grauitatis in mixtis, quæ ab elementis sumatur: nam multa sunt valdè calida, & grauia. Non itaque putamus, in rebus grauitatem, & leuitatem ad portionem respondere elementorum qualitatibus, aut substantiis omnino: quod mixta corpora docent. Quemadmodum ergo diximus humanum corpus temperatissimum medium in vniuersa substantia, idque in cute obseruari, ita modo dicemus, cutem ipsam idem mediũ exactissimum seruare membrorum sui corporis, ita vt pari mensura superetur à calidis, frigidis, humidis, & siccis membris, quod pen-

Temperatum non est leuitatis & grauitatis medium.

det

det ex notitia, & collatione mæmbrorum calidorũ ad frigida, & humidorum ad sicca. Eorundem verò membrorum temperaturas recenseamus. Calidissimum omnium quæ io corpore continẽtur, est cor; post ipsum verò est spiritus vitalis, & sãguis cordis, quæ duo à corde ipso calorẽ suscipiunt: dein iecur: deinde sanguis, qui in iecore continetur, & deinde pulmo, lien, & renes, & caro, quam sequitur cutis. Frigidorum pituita primo loco, deinde cerebrum, deinde spinalis medulla. Sed hæc frigida sunt cum humiditate. Cum siccitate tamen pili, deinde ossa, deinde cartilagines, venæ, arteriæ, nerui motiui, & sensitiui. Seruant autem in siccitate hunc ordinem pili, deinde ossa, deinde cartilagioes, deinde νευροχονδρώδης σύνδεσμος, hoc est, cartilagineum ligamentũ: deinde tendo, deinde mẽbrana, deinde arteria, deinde vena, deinde neruus motiuus, deinde sẽsitiuus, humiditate & siccitate medius, vt cutis. Humidissima pituita est, deinde adeps, deinde cerebrũ, deinde spinalis medulla, deinde pulmo, deinde lienis caro, deinde renum, deinde caro, & cutis. Decet autem omniũ horum cutẽ medium tenere tẽperamentum: quoniã ad tutelam corporis est instituta. Tutari autem corpus ooo aliter potest, nisi vbi externorum alterantiũ occursus persenserit, at quod maximè temperatum est, ei muneri est aptissimum. Quod probare facile est: nam sensus à sensilibus qualitatibus extremis priuatum esse debet, vt ipsarum exuperantias sentiat, & temperatissimum maximè liberum est ab omni qualitate, ergo talem esse cutem decet. Temperatissimum verò maximè nudum esse omni qualitate extrema satis constat. Quoniam temperatissimum corpus admodum distat ab extremo calore, & extremo frigore, extremis quoque siccitate & humiditate. Quòd autem sensuum organa nuda esse deceat à sensilibus qualitatibus, docent oculi omni colore priuati, & lingua omni sapore. Omnia nãque amara iudicat is, cuius lingua amaro humore est imbuta: & vbi duo comederint allia, nullus eorum deprehendet alterum. At quoniã tactum sine primis qualitatibus alteraoribus existere noo fuit possibile: nam in neruo consistit, qui & mixtum est, & ex elementis constitutum, id quod melius erat, tactus functioni parauit natura, id autẽ est, vt eius organum, quàm maximè fieri potuit, ab extremis qualitatibus liberũ redderet, vt eas optimè persentiret, tanquã aduersas & à natura, & tẽperamento tactus valde alienas. Medias autem qualitates, vt minimè alterantes, ac nullatenus tactum, aut corpus ipsum corrumpentes, nec sentire potuit, aut obscurè, neq; eas sentire fuit necessarium. Talem etiam temperaturam neruus mollis assequitur, cùm ei occurrit sanguis suo calore, quooiam is tactus instrumentum est, & extremorum excessus distinguere debet. Id medium exquisitè in vniuersa substantia, imaginatione potius, quàm re, consistere testatur Gal. primo de Sanitate tuenda, & nos causam dicemus. Sed tamen est aliud æquale ad iustitiam in humana specie, quemadmodum & in omnibus aliis, & generibus & speciebus, ob id tale dictum: quoniam functionibus exercendis est maximè comparatum, quod non exquisitè medium est, neque sola imaginatione constat, sed & verè existit, & in latitudioe quadam ab æquali ad pondus insensibili lapsu varians, ad calidum, aut frigidum, aut humidum, aut siccum. Cæterùm quoniam in functionum perfectione, à nemine superatur quod sentiri possit, omne quod intra hanc latitudinem continetur, æquale dicitur ad iustitiam ab æquali medio in vniuersa substantia parum distans, id quoque intra suos limites latiores comprehendens, appellatur id à Gal. εὔκρατον, li. 1. de Temperamentis: qui tamen id sic appellandum esse negat, ad memoriam reducat oportet, in communi hominũ vsu esse, eucraton appellare omne id quod tale sensu indicatur, & quod ab eo, quod exactissimè tale est, insensibili lapsu labitur, mirari namque subit eorum, qui εὐκρασίαν sine latitudine consistere volunt, cùm hæc si cui vnquam contingat, ne momento quidem temporis duret. Sed & cibis, & potionibus, somnis, vigiliis, quietibus, motibus, iracundiis, ac quibusuis leuissimis causis mutetur. Corporis tamen ad iustitiam temperati notas, vbi quis habere voluerit, à Galeno accipiet ex libro primo de Saoitate tuen. ex temperamenti mediocritate, optima magoitudine, & figura, ad functiones obeundas, tum etiam numerum, & habitum medium inter pingue, & macilentum, medium mollis & duri, hirsuti & glabri. Tale temperamentum in omnibus speciebus, & generibus inuenitur, in quibus medium etiam continetur, licet non sit exquisitè medium, sed illius, aut speciei, aut generis functionibus maximè opportunum. Medium id in humana specie proximum est temperato, quod est in vniuersa substantia medium, in aliis tamen speciebus animalium multum distat, quatenus & tota species ab ipso in alterum extremorum inclinat. Decuit tamen hominem id medium tenere, quoniam eius tactus perfectissimus est, & in optimo temperamento nobilissimam animam residere decebat. De hoc temperamento ad iustitiam solent à medicis quæstiones variè agitari. An id sit medium exquisitum totius latitudinis humanæ temperaturæ, & an causis alterantibus maximè omnium obsistat, & an longiori vita fruatur. An tamen tale corpus perfectissimas edat actiones, loco suo dicemus, prius enim de facultatibus agendum est. Ad quæ ordine respondebimus. Ad primum quidam dixerunt, medium id quod etiam iuxta æquale in vniuersa substantia constitutum esse diximus, magis distare ab extremo caloris, quoniam vbi id labatur, ad vtrumque extremorum, maiorem lapsum ad calorem, & maiorem gradum caloris poterit tolerare, quàm frigiditas, vbi ad frigidum labatur. Quoniam calor ipse magis naturæ conuenit, quàm frigiditas, omnes enim secundum naturam functiones calore exercentur: frigiditas verò naturæ aduersa est, & ad actiones inutilis. Idem etiam de lapsu ad humiditatem ferunt, quoniam & ipsa siccitate commodior corpori humano existit. Quidam verò dixerunt in contrarietate, quæ est in calore & frigiditate, maiorem esse frigiditatis latitudinem, & extremum frigidum longius à temperamento optimo distare, quàm calidum. Qnoniam calor validissimè agit, & celerius, quàm frigiditas alterat, & mortem infert, frigiditas verò segnis est, & tardam efficit actionem, ac perinde humana natura multam frigiditatem, non tamen multum calorem fert. Quidam dixerunt de latitudine sanitatis aliud iudicium esse ferendum, quàm de latitudine vitæ. Interim namque dum calor & frigiditas intra limites sanitatis sunt, maiorem caloris gradum tolerat homo, aut eius sanitas, quia magis sanitati conuenit calor quàm frigid. Cum tamen vtraque qualitas sanitatis limites excesserit, celerius mortem infert calor, quàm frigiditas. Itaque sanitatis limites in caloris intentione sunt latiores quàm frigid. Vitæ verò limites, aut extremum versus calorem, cum quo ho-

Membrorum temperamenta ordine recensentur.

Cutis, & tactus quare media.

Temperatum vniuersa substantia, & temperatum ad iustitiam.

Temperatum ad iustitiam an sit extremorum medium.

Digitized by Google

mo vincere potest, propius temperatissimo iacet, quàm extremum per frigiditatis excessum. Nos pariter cum Galeno de temperamentis libro primo tenemus, temperatissimum corpus medium tenere totius latitudinis, eius generis, aut speciei, in quo temperatissimus habetur, sic enim inquit: Quæ enim in quoque genere, aut specie media sunt, commensurata existunt: æqualiter namque distant ab extremis illius generis, aut speciei. Quod tamen ferunt caliditatem magis amicam, frigiditatem magis aduersam, vanum omnino est. Nam quemadmodum caliditas actionibus magis est accommodata, dum temperata est, ita modum excedens pessima, & quæ hominem celerrimè dissoluit. Adde quod quamuis ad actiones omnes calor seruiat, vt instrumentum, ad permanentiam tamen animæ in corpore, non minus agit frigiditas quàm caliditas, & elementa frigida, quàm calida, omnia enim suis mensuris formam adducunt, & adductam conseruant, & retinent. Aliud tamen ferendum est de latitudine vitæ, & latitudine sanitatis: vitæ enim terminus summam læsionem actionum sequitur: læsio verò atque imperfectio actionum à calore & frigiditate præter naturam prouenit: quæ duo pariter actiones lædere possunt, & æquis latitudinibus summè lædere & imperficere poterunt, & mortem inferre. Limites tamen sanitatis ampliores sunt versus calorem, & humiditatem: quoniam quamuis imperficere omnes excedentes qualitates æquè possint (frigiditas impediendo, & caliditas non perficiendo, vt solebat, & impediendo) ad perficiendas tamen ipsas actiones iuxta limites sanitatis calor, & humiditas præstantiores sunt frigiditate, & siccitate. Vita enim calido, & humido constat. Quoniam igitur vitæ terminus sequitur magnitudinem imperfectionis, & calor ac frigiditas æqualiter imperficiunt limites vitæ in calore & frigiditate, ab optimo temperamento æqualiter distant. Cùm tamen sanitas consistat in perfectione actionum, & à calore magis perficiantur, fit vt terminus sanitatis ad calorem sit amplior. Demum verò cum calor priuatiuè non perficiat, & positiuè imperficiat, reliquam latitudinem vitæ habet breuiorem, & inde ambo extrema æqua distantia maneant ab æquali. Secundum institutum fuit, An corpus humanum temperatissimum, maximè omnium obsistat causis alterantibus, ad quam quæstionem iuniores medici diuerso modo responderunt: quidam enim dixerunt corpus temperatum maximè obsistere causis alterantibus, omnibus coniunctim, ita vt numerus causarum, quibus temperatum resistere potest, maior sit numero causarum, quibus distemperatum resistit. Nam temperatum resistit calidis & frigidis, distemperatum tamen, tantùm contrariis, à reliquis verò facilè patitur. Vt calidum resistit frigidis, à calidis tamen facilè patitur, & frigidum resistit calidis, patitur tamen à frigidis, temperatum tamen à neutris facilè patitur. Verumtamen aduersus eos sequitur, temperatum magis omnibus pati: quoniam calidum à solis calidis, frigidum à solis frigidis, temperatum verò ab omnibus patietur. Alij dixerunt corpora temperatissima maximè resistere causis alterantibus, vbi æqua proportione ipsis & aliis occurrant, gratia exempli, corpus temperatum est caloris quatuor portionum, corpus distemperatum est caloris quinque portionum, si temperato occurrat causa quinque portionum caloris, magis ei resistet, ac minus ab ipsa alterabitur, quàm calidum corpus quinque numeris, vbi ei occurrat causa calefaciens talem habens proportionem ad quinque, qualem quinque ad quatuor. Ratio est, inquiunt: quoniam quamuis ex mensura qualitatum æqua sit proportio, & agendi ratio, facultas tamen temperati quæ ad resistendum coadiuuat, pugnat, ac resistit magis, quàm facultas distemperati corporis, & inde minus alteratur corpus temperatum. Verùm horum opinio falsa est: ignorare enim videntur facultatis ipsius essentiam, quæ in qualitate temperamenti consistit. Quæ igitur alterius actioni obsistit, id qualitate sui temperamenti conatur, non alio quopiam, id quoque suprà probauimus non esse aliud ab elementorum mensura, & à mensura suarum qualitatum, per quæ resistit. Quòd si in mensura temperatissimi multus est calor, multo calore resistit, quòd si paucus, pauco. Vnde fiet, vt facultas nihil agat (vt ipsi putarunt) præter id quod agit qualitatum mensura, in qua temperies consistit ac facultas agendi. Quod tamen verum esse putamus, id impræsentiarum referemus, & id ad Galen. mentem dictum ostendemus: Corpus temperatissimum magis omnibus aliis obsistit causis morbum inducentibus, hoc est difficilius à morbosis causis vexatur, & à morbis ipsis corripitur, quocunque distemperato corpore. Rursus temperatissimum corpus in resistentia causis morbum inducentibus, ab omnibus aliis aliqua ratione superatur. Primum verum est, ipsum à morbis difficilius corripi, quàm distemperata corpora, vt Galen. docet libro artis med. capite octauo, vbi distinxit temperatissima corpora ab his, quæ ab optimo temperamento labuntur, non tamen patiuntur offensam quæ sentiri possit, dicens: Distinguuntur verò ex eo quod magis, minúsue in operationibus existit, ac quia causis, quæ ægritudinem patiunt, non æquè resistunt. Ecce vbi vult distemperata adhuc insensibili lapsu, non æquè temperatis resistere. Et lib. de Optimo corpor. statu, non tantùm asserit, sed ratione probat, corpus temperatissimum difficilè incidere in morbos, siue ipsi ab interna, siue ab externa causa ortum habeant. Nam causa externa difficilè morbum infert, vbi in corpore optimum adfuerit temperamentum. Id enim longè distat ab omni distemperamento morbum inducente. Proderit quoque ad eas alterationes vitandas functionum bonitas: cuius gratia morbificas causas facilè tolerat. Ab intrinsecis verò alterationibus difficilè quoque patitur temperatissimum corpus. Nam in ipso, neque plethora, neque cacochymia aceruatur, & naturales functiones quàm in aliis sunt meliores, & excrementorum vehementior expulsio. Quod si in corpore manserint, diutius sine offensa ipsa feret. Non autem volumus alia corpora propensiora ad omnes morbos, sed distemperata corpora in aliquem morbum faciliùs incidere, quàm temperata in illum, aut alium. Hic est sensus præfatæ sententiæ. Nam in morbos calidos corpus calidum facilius incidit, quàm temperatissimum in calidos aut frigidos morbos: & frigidum facilius incidit in morbos frigidos, quàm temperatissimum in frigidos, aut calidos morbos. Nam corpus calidum à leuissima causa incalescens ægrotabit, vbi temperatum à leui causa, neque in calidum, neque in frigidum incidet morbum. Similiter cum corpus temperamentum medium sit mollis & duri, à causis internis durum faciliùs patietur distemperiem, quàm temperatum ab inter-

nis,

Corpus temperatissimum an magis aliis causis morbosis resistat.

Temperatum causis magis aliis obstat.

nis,aut externis mutetur, quooiam omnibus modicè obsistit, & corpus molle ab externis facilè patietur,& facilius quàm temperatum ab ipsis, vel ab internis. Quum ergo ita sit distemperatum omne temperato facilius ægrotare, rectè dicetur temperatum causis morbosis magis obsistere, id est, minus promptè in morbum incidere. Quamuis verum quoque sit, quod secundo loco diximus, temperatum corpus à distemperatis, in resistentia causis morbum inducentibus, aliqua ratione superari. Quod fit: quoniam corpora calida morbis frigidis minus parata sunt temperatis, & corpora frigida minus parata sunt morbis calidis, ac difficilius in eos incidunt, quàm temperata. Siquidem longè admodum à morbis & lapsibus calidis distant. Hanc secundam nostræ assertionis partem Galen.ipse scripserat lib. de Optimo corporis statu, dicēs: Quapropter quod antea diximus, non omnium resistit maximè vitiis medium, sed singulis vna aliqua re inferius: omnium autem maximè eligendum. Quo in loco præter id quod meam sententiam approbat, primum quod diximus interpretatur, & exponit. Nam supra eodem libro dixerat, quod adduximus, temperatum magis aliis morbosis causis obsistere, nunc tamen exponit idem dicens. Quapropter id quod antea diximus, non omnium resistit maximè vitiis medium, de morbi intemperatura est intelligenda sententia. Tertium quod dicendum propofuimos est, an corpus id temperatissimum sit omnibus aliis vitæ longioris. In hac quæstione, vt breui referam, diuersa senserunt iuniores medici: quidam enim dixerunt temperatissima corpora longissimæ vitæ esse, multis causis. Prima, quoniam ea minimè parata sunt ad morbos, & quæ minus morbis corripiuntur, diutius viuunt. Secunda, quoniam corpora optimè temperata facilius seruantur in propria temperatura, ac per omnes ætates talia permanent. Tertia, quoniam licet corpora calida, & humida abundantia habeant vitæ principia, vita tamen non seruatur abundantia principiorum, sed ipsorum commensuratione. Talia autem in optimè temperatis optima est, in aliis verò minimè: nam calido & humido abundantibus, functiones non adeò probè fiunt. Alij dixerunt corpora calida & humida esse vitæ longioris, hac potissimùm ratione moti, quòd vita calore, & humiditate consistit, vt Aristotel.dixit libro de Longitudine & breuitate vitæ: & caloris,& humiditatis maior copia est in calidis, & humidis,quàm in temperatissimis,ergo calida & humida sunt longioris vitæ. Ad quod accedit quod Galen. libro sexto de Sanit. tuen. dixit: Quippe si fieri posset, vt temperamentum corporis perpetuò humidū seruaretur, verus sophistæ (cuius inter initia operis memini) sermo esset, qui sibi auscultantem promisit immortalem fore. Sed quooiam naturæ progressum, qui est ad siccitatem, effugere corpori non licet, vt antea docuimus, idcirco senescere nobis, corrumpique necesse est: erit tamen id maximè diuturnum, quod fuerit minimè siccatum. Et rursus infrà: Qui maximè sunt humidi, hi maximè sunt longæui. Similiter idem probatur: nam si mors naturalis consumptione innati humidi euenit, vt notum est, & humidum innatum copiosius in calidis, & humidis corporibus est, id tardius absumetur, vitaque diutius prorogabitur. Quòd si quis talem obiecerit rationem: quemadmodum se habet multum calidum ad multum humidum, ita temperatum ad temperatum: ergo vt multum calidum tardè absumit multum humidum, ita modicè calidum, moderatum humidum, dicemus non esse parem rationem: nam quamuis parem haberent proportionem, calidum tamen abundans pariter abundè humidum reficeret, & abundantius quàm moderatum: quo dato posset suum humidum diutius seruare. Sed tamen neque eadem est proportio caloris multi, ad multum humidum, & moderati caloris ad moderatum humidum. Nam quæ consistunt in aliqua proportione, & dispariа sunt: si pari mensura augeantur, proportionem minuunt, & si ita fieret, vt similem haberent proportionem, ac simili celeritate humidum amborum absumeretur, temperatura optima citius deueniret ad eam siccitatem, quæ calorem seruare non posset. In hoc dubio per calidam & humidam temperaturam non decet intelligere eam quæ multum habet caloris innati: nam quàuis innatum calidum sit quoddam calidum vaporosum & humidum,nō dicemus corpus calidum & humidum,quod multum eius continet,sed temperatum. Calidum nāque innatum temperatum est,vt inquit Galen. 1.sectione Aphoris.commen.14. & lib.3.de Causis pulsuum, c.de mutationibus pulsuum, pro temporibus anni. Calida ergo & humida temperatura lapsum significat à temperamento per calorem & humiditatem. De quo modò dicemus, ipsum esse ad longiorem vitæ conseruationem, temperamentum verò optimum esse,vt Galen.dixit, eligibilius. Ratio est, quoniam temperamentum optimum tutius est à morborum incursibus,ob causas in præcedenti dubio scriptas: corpus autem, quod minimè omnium ægrotat,securius ad vitæ finem perueniet, quàm corpus calore & humiditate abundans,quod propensum est valde ad morbos qui ex putredine fiunt,& excrementorū redundantia. Cæterum cùm ad iuuentutem peruētum fuerit, & à periculis liberū corpus euaserit, ita vt vi alicuius morbi non intereat, vbi temperatissimum corpus & calidum & humidum,naturali morte finem sint habitura,calidi, & humidi vita diutius prorogabitur. Nam calida,& humida temperatura tardius senescet:& quoniam tardius ad frigidam & siccam temperaturam perducetur, in qua senectus consistit, tardius quoque ad extremam perueniet siccitatem,quam mors naturalis sequitur. Quibus attestatur, quod cū ætates omnes siccitate distinguantur,temperatura humida,& calida tardius exsiccabitur, & tardius singulas ętates transgredietur. Hæc docet in sūma Gal. lib.7.de Sani.tuen.parte citata. Quāuis ergo calida, & humida temperatura longioris vitæ sit, ipsa nec salubrior, nec eligibilior est temperatissima: nam paucissimi sunt, qui morte naturali moriantur: ex morbo verò ferè omnes intereunt: ad morbum tamen distemperata corpora sunt paratiora. Ad rationes verò primæ opinionis facilè respōdebit, qui intellexerit,temperaturam optimam tutius per ætates omnes degere, & minimè omnium mori morte ex accidenti. Calidam tamen & humidam morte naturali, tardius deficere, magis ergo resistere, & magis posse seruari temperaturam optimam: causæ sunt,vt minus à morbis corripiatur, & minimè deficiat ob causam accidentalem. Habere tamen abundātem cum calore humiditatē causa est,vt mors naturalis tardius adueniat. Hoc temperamentū optimum(quamuis in medio cōstitutum,& regula aliorum inueniendorum sit)antiqui medici,vt Galenus narrat,prætermiserunt Quorum quidam duas tantum scripserunt temperaturas, calidam videlicet & siccam,

Temperatura vitæ longioris.

Temperamentum optimū antiqui prætermiserunt.

ſiccam, frigidam, & humidã: fieri non poſſe putantes, vt calida temperatura ſit, quin ſiccitatem excedentem habeat coniunctam aut frigidam, quæ non ſibi adiungat humidam. Alij verò dixerunt temperaturas eſſe quatuor, calidam & humidam, calidam & ſiccam, frigidam & humidam, frigidam & ſiccã. Sed hi fuerunt bipartiti: nam quidam non tantum calidam & humidam temperaturam in rerum natura exiſtere dixerunt, ſed calorem non poſſe exſiccare. Nam ſi agens calidum humidum fuerit, non tantùm calefacere, ſed humectare poterit, & calidum ſicco coniunctum, ſi exſiccat, non ob calorem, ſed ob ſiccitatem id facit. Alij tamen eſſe quatuor tẽperaturas, ac calorẽ poſſe ſiccare concedunt: nam calida & humida temperatura tandẽ actione caloris exſiccantis tranſit in calidam & ſiccã: quinimo & in frigidã & ſiccã. Verùm hi omnes maximè reprehendẽdi ſunt, quòd tẽperaturam omnium optimam prætermiſerunt, ac ſimplices intemperantias. De optima ſatis ſupérque dictum eſt: eãnáque in rerum natura conſtare probauimus. Reliquæ verò intemperantiæ octo ſunt, & in ſumma omnes nouem: vna temperatura exquiſitè, octo intemperatæ, quatuor ſimplices, quatuor compoſitæ. Simplices ſunt calida, quæ in humiditate & ſiccitate media eſt: frigida in humiditate & ſiccitate media: ſicca media in calore & frigore: humida ſimiliter in calore & frigore media. Quæ quatuor tẽperaturæ in vna cõtrarietate patiũtur lapſum, & in alia mediocritatẽ ſeruãt. Aliæ quatuor in duabus cõtrarietatibus mediocritatem excedunt, hæ ſunt calida & humida, calida & ſicca, frigida & humida, frigida & ſicca. Quatuor compoſitæ diſtemperantiæ ſimpliciter tales ſunt Quatuor verò ſimplices ex medio tales: partim nãque temperatæ, partim intemperatæ ſunt, quas negabant præfati medici, putantes ſingulas diſtemperantias qualitatum actiuarum adducere ſtatim diſtemperantias in paſſiuis. Quorum opinionem falſam eſſe dixit Galen. lib. 6. de ſanitate tuenda Quos tamen Auerroës eſt ſequutus. Verumtamen libr. 1. de temperamentis Gale. adeò valida ratione vtitur aduerſus eos, vt nulla alia ſit opus ad veritatem firmandam, & eorum ſectam ſubuertendam. Calida enim temperatura non omnino ſicca eſt, ſed poteſt eſſe humida, quod ipſi cõcedunt. Nam aliquam dicũt eſſe calidam, & ſiccã, & aliquam calidam, & humidam. Quòd ſi calor immoderatus nõ pugnat ſiccitati, nec humiditati, non pugnabit medio inter vtramque qualitatem, atque id lapſum erit ſimplici intemperantia ad calorem. Idem de frigida intemperie concedunt poſſe cum humiditate, & cum ſiccitate excedenti reperiri, poterit ergo cum medio ambarum exiſtere. De humiditate pariter eadem eſt probandi via. nam humiditas nõ omnino habet calorem coniunctum, ſed poteſt cum calore, & cum frigore excedenti reperiri. poterit ergo & cum medio caloris & frigoris. Idẽ quoque de ſiccitate. Vnde fit, vt quatuor ſint intemperantiæ ſimplices, ac quatuor compoſitæ. Præterea in mixtorum generatione, elementa æquis menſuris conuenire poſſunt, vt fit in generatione medij, in vniuerſa ſubſtãtia, aut in æquis menſuris: ſed ipſis cõuenientibus euenit, vt inæqualitates ſint octo, ergo omnes intemperantiæ tot erunt. Nam aut vincet ſolum vnum elemẽtum, & id calidum, frigidum, humidum aut ſiccum, & hę ſunt quatuor intemperantiæ: aut vincunt duo, aut calidum & humidum, calidum & ſiccum, aut frigidum & humidum, aut frigidũ & ſiccũ, erũtque aliæ quatuor. Vincere tamen tria elementa non poſſunt, quoniam duobus vincentibus neceſſum eſt alia duo

Intemperies ſimplex probatur.

eſſe victa. Præterea ſit calida, & ſicca temperatura, quam medicus in humidam permutet, manẽte ipſa calida, quo dato aliquando perueniet ad temperamentum in humiditate, & ſiccitate, manẽte calore, quæ ſimplex intẽperies eſt. Quòd ſi aduerſatius dixerit, ibidem intemperiem ſicci & humidi non permanſuram, aut calorem ipſam mutaturum ſiccãdo, nihil refert: nam vt humida facta poſſet talis arte ſeruari multis diebus, ita temperata in ſicco, & humido. Calorem verò non intelligimus adeò vehementem, vt humidum celeriter diſſipet, ſed eum qui reficere quoque poſſit, & humidum ſeruare, ea mẽſura qua temperatum dici poſſit. Nam vt diximus, omne tale temperamentum latitudinem habet intra quam tale dicitur, in huiuſmodi intemperantiis omnibus denominatio à vincente ſumitur qualitate, quemadmodum & mixtum omne tale denominatur, non ſimpliciter, ſed ad aliquid. Quod enim ſimpliciter tale eſt, id ſummè tale eſt, vt ipſa prima mundi elementa. Cùm enim dicimus ignem calidũ, ſimpliciter calidum dicimus, & aquã cùm dicimus frigidam, ſimpliciter frigidam, & ſummè frigidam dicimus, vt terram ſiccam & aërem humidum, ita vt quod exquiſite ipſorum medium eſt vt ſuprà, ſimpliciter mediũ & ſine collatione tale dicatur, quoniam medium eſt exquiſitè eorum quæ exquiſitè talia & in extremo talia ſunt. Cùm tamẽ animalis aut plantæ, aut metalli temperiem calidam dicimus, aut animal, plantam, metallum, calidum non ſimpliciter, ſed collatione ad aliud. Verùm id multis modis, vel facta ad medium in vniuerſa ſubſtantia collatione, quod per exuperantiã tale, & abſolutè tale licet appellare. Aut ad medium ſui generis, aut ſpeciei, aut ad aliud indiuiduum quoduis obuium. Tale ſimpliciter eſt elementum quodcunque: calidum verò per exceſſum ad medium in vniuerſa ſubſtantia, leo, calidum collatum ad medium generis, aut ſpeciei, vt homo, aut leo, quia medio ſuæ ſpeciei labitur ad calidum, aut ſignata formica, quæ quãuis à medio in vniuerſa ſubſtãtia ad frigidũ labatur, in ſua ſpecie calida eſt, id eſt, à medio ſuæ ſpeciei ad calidum labitur. Calidum verò collatione ad quoduis ſuæ ſpeciei, vt Plato, qui quãuis frigidus natura ſit, calidior eſt Demoſthene. Quod tamen in humana ſpecie tale eſt, à medio ſuæ ſpeciei, & medio in vniuerſa ſubſtantia ad id labitur, quoniam idem eſt, humanæ ſpeciei medium, & in vniuerſa ſubſtãtia medium. Diximus in omnibus ſpeciebus, aut generibus aliquod vnum medium eſſe, cuius collatione ſingula illius generis, aut ſpeciei denominãtur talia. Verùm cùm temperaturæ omnes per ætates variationem admittant, ſequitur vt temperatus puer non ſit eiuſdem omnino tẽperaturæ, cuius eſt tẽperatus adoleſcẽs, aut ſenex, neq; tẽperatiſſimus, ac medius in vniuerſa ſubſtãtia in omni ætate citra diſtinctionem exiſtat. Vt ergo temperatiſſimũ ſuo loco ſtatuamus, ætates primum diſtinguemus eo modo quo latè diſtinximus lib. 1. Pro. in expoſitione 19. ætates quinque latitudinibus manifeſtè diſtinguuntur, ſuis nominibus inſignitæ. Hæ ſunt, Pueritia, pubertas, adoleſcentia, iuuentus, ſenectus. Prima ætas pueritia eſt, diuiſa in eam, quæ eſt ante dentitionem, & eam qua dentes edunt, & eam quæ eſt inter dentatos, & pubertati proximos, & eã quæ eſt pubertati proxima. Hæc ad duodecimum & decimumtertium annum extẽditur. hos Græci παῖδας appellant, hoc eſt pueros. Hanc ſequitur pubertas, quam ἥβην vocant, hæc propriè dicta ad annum extenditur 18. quam ſequitur μειρακίων ἡλικία, hoc eſt adoleſcentia, vſque in vigeſimumquintum annum.

Tale ad aliud.

Aetatum generalis diuiſio.

Hanc

Digitized by Google

Hanc sequitur iuuentus, quæ ætas ἀκμάζων appellatur, & ἀκμὴ, id est, vigor. Hæc à vigesimoquinto in trigesimumquintum annum extenditur. Sequitur inde senectus, quæ in tres ætates diuisa est: quarum prima est ὠμογέροντων, id est, crudorum senũ, qui καθεστηκότες, à nobis subsistentes appellantur, à trigesimoquinto in quadragesimumnonum annum. Hi enim in senum numero reputantur, vt latè in expositionibus Prognosticorũ parte citata probauimus. Secunda senectæ pars, quæ etiam propriè senectus appellatur, à quinquagesimo in sexagesimum annũ procedit, post quam ad finem vsque decrepita sequitur. Hanc ætatum diuisionem optimam esse, & ad Gale. mentem existimamus, ac perinde in expositionibus libri Prog. eandem scripsimus. Cæterùm tanta est medicorum nostræ ætatis philautia, tanta iactantia, vt ea tantùm quæ assequuntur, laudent: reliqua verò, tum ob ignorantiam, tum ob malitiam, modis omnibus obscurare conentur. Audio enim quosdam temerè damnantes quæ de subsistentibus à nobis dicta sunt: nempe, subsistentes esse appellandos, & eosdem esse cum crudis senibus. Quamobrem operæpretium mihi videtur, hoc in loco rursus eandem tueri, & confirmare. Diximus lib. 1. Progn. in expositione 29. eam ætatem, quam Hippoc. 1. sect. Aphoris. 13. appellauit καθεστηκότων, non esse appellandam constantem, aut consistentem, aut constitutam, sed subsistentem. Quod quàm verum sit, hinc constat: qui enim constant non minuuntur, aut vires, aut corpus, aut calorem, aut id quo constare dicuntur, sed καθεστηκότες tendunt in diminutionem: non igitur constant, aut consistunt: id itaque nobis probandum relinquitur, καθεστηκότας quadantenus declinare & diminui, & verbum καθίσταμαι, à quo procedit, subsistere significare apud Hippocr. & Galenum. Hippocr. quidem Progno. 27. lib. 1. inquit: Si autem febris perseuerans vigesimum diẽ transgrediatur, & cedema μὴ καθιστάμενον, hoc est, non subsistat, in suppurationem vertetur. Notum autem est, Hipp. non dixisse eos tumores verti in suppurationem, qui non consistunt: potius enim suppurantur qui consistunt, & magnitudinem seruant, quàm qui non consistunt, illi tamen verè suppurantur, qui non subsistunt: quoniam subsistentes, & diminuti non suppurantur, sed euanescunt, & curantur. Quapropter probè admodum Galen. in eius Prognost. comment. nostram confirmauit sententiam: dicens, omnes præter naturam tumores discussis humoribus facientibus ipsos, curantur, & καθίστασθαι, id est, subsistunt. Neminem verò existimo adeò socordem, vt putet Galen. voluisse discussis humoribus, tumores curari, & consistere. verbum igitur καθίστασθαι, subsistere significat in hoc loco. Eadem voce, atque in eadem significatione vsus est Hippoc. lib. citato Prognost. 31. Rursus lib. 2. de Arte curatiua, ad Glauconem, cap. de œdemate Galen. inquit: Nempe frictio sola cum oxyrrhodino, & nonnunquam cum sale atque oleo passionem καθίστησι, hoc est, subsistere fecit. At verò id remedium non solet efficere passionem consistere & permanere, sed subsistere & aboleri, id volente Galeno, & attestante experimento quotidiano. Præterea Galenus libro primo Aphorismorum comment. 13. exponens vocem καθεστηκότες, qua vsus est Hippocrat. inquit: καθεστηκότας verò appellat eos videlicet, qui mediam ætatem habent vigoris & senectutis, medij tamen, neque in vigore sunt, neque in senectute. Qui verò non vigent, iam non constant, sed minui incipiunt, quamuis non adeò manifestè vt senes. Erunt igitur prædicti non constantes, sed subsistentes. Quod rursus confirmant verba ipsius de eadem ætate dicentis: Media autem inter hanc & adolescentiam, alia quædam ætas est, quemadmodum media ordine earum, ita facilitate & difficultate tolerantiæ. Media itaque inter adolescentes, & καθεστηκότας, alia ætas est: nempe iuuentus, in qua homines non amplius augentur, sed vigent, atque consistunt. Quòd si καθεστηκότες consistentes essent, eisdem forent annumerandi, nec reponerentur à Galeno in alia ætate: est tamen diuersa ætas, in qua verè non consistunt, sed minui incipiũt, & ea ratione, subsistentes à nobis appellantur. Hanc quoque ætatem Gal. lib. 3. Aphorism. comment. 30. παρακμὴν, id est, declinantem ætatem appellat, non igitur constantem, aut consistentem. Hæc adeò nota sunt, vt neque repetenda esse videantur, neque alia egere confirmatione, ab his, quæ à nobis in libris Progn. tradita sunt, sed ea est hominum malitia, vt plus temporis expendere cogamur in defendenda apud ipsos veritate, quàm in erudiendis tyronibus, & artis expertibus. Fuchsius verò in lib. cui titulum fecit, Institutiones medicinæ, his quæ à nobis in expositione Progn. 29. lib. 1. tradita sunt, contradixit, non tamen omnibus: taxandum enim duximus, quod in Aphorism. 13. primæ sect. constantem ætatem dixerit eam quam Hippocr. καθεστηκότων appellat. Præterea falsum esse notauimus, quod ipse in compendio imposuit Hippocrat. nempe πρεσβύτας appellasse eos, qui post viros sequuntur, quos lib. de victus ratione dixit frigidas, ac siccæ temperaturæ esse. Nam ibidem πρεσβύτας, hoc est, senes, frigidos, & humidos esse testatur. Quod ad primum quidem attinet, placuit nobiscum eos subsistentes iam appellare, nostris victus rationibus, etsi nõnunquam suo ductus errore, rursus eosdem consistentes appellet. Quod tamen ad secundum spectat in prædicto loco, Hippocr. sententiam à nobis admonitus in meliorem sensum mutauit, sed tamen ægrè tulisse videtur, quod in eadem prognostici expositione aduersus ipsum dixerim ὠμογέροντας, id est, crudos senes, eosdem cum subsistentibus esse, atque eorum ætatem à trigesimoquinto anno in quadragesimumnonum extendi, non vt ipse putauit, à quinquagesimo in sexagesimum, nostras autem rationes soluere conatur. Quarum prima hæc est: Quod Gal. 3. sect. Aphorism. comment. 30. dixit de subsistentibus: idem testatur lib. 5. de Sani. tuen. de crudis senibus: eosdem igitur esse putaui. siquidem id non de differentibus ætatibus dici potest: de subsistentibus enim dixit in comment. Aphoris. omnia vitæ munia æquè atque illi, qui in vigore consistunt, conantur peragere, non tamen eo modo ad labores sufficiunt, lib. tamen 5. de Sanit. tuenda, de crudis senibus inquit: Prima pars senectutis ὠμογέροντων, id est, eorum qui cruda, viridique senecta adhuc sunt, dicitur propterea quòd adhuc obire ciuilia negotia possunt. Fuchsius autem soluens contendit hæc non esse eadem. Nam lib. 5. de Sani. tuen. simpliciter, & citra collationem eos ciuilia negotia obire dixit, in comment. verò Aphoris. non simpliciter, sed collatione cum his, qui ætate vigent, & non priuatim ciuilia tantùm, sed omnia vitæ munia peragere conati ait: sed nos rursus hæc eadem omnino esse probemus. Humana negotia quædã sunt ciuilia, quædam verò sunt priuata: de quibus sunt corporei labores, vti messorum, fabrorum, fossorum, & iter agentium. Cùm igitur lib. 5. de Sanit. tuen. dixisset, crudos senes obire ciuilia negotia posse, in commen. Aphoris. dixit, omnia vitæ munia conari peragere, sed non sufficere ad labores, hoc est ad priuata negotia, ad quæ

An ætas à 35. anno in 49. sit subsistentium, & crudorum senum.

Subsistentium ætas.

Fuchsius notatur.

Digitized by Google

quæ obeunda necessum est pati Solis calorem, refrigerationem, inediam, & quandoque humi cubare. Si tamen ad hæc negotia non sufficiunt, reliquum est, vt ad ciuilia negotia valeant. Neque vt Fuchsius sensit, omnia vitæ munia peragere posse subsistentes, voluit Galen. sed conari, non tamen ad omnia sufficere. Quod verò in altero loco cum collatione ad ætate vigentes loquatur, in altero non, nihil omnino refert: nam cùm dixit, crudos senes ciuilia negotia obire posse, intelligi debet, vti & reliquarum ætatum homines ad id valentes, de quibus suot vigentes, atque hi maximè. Altera ratio nostra quam Fuchsius soluere tentat, ex Galen. desumitur, qui lib. 2. Progn. comment. 69. loquens de his, qui nimium ætate processerunt, quos simpliciter senes appellandos esse, & citra collationem vult, inquit: Sed qui inter hos, & ætate vigentes interiacent, vtpote semicani, crudique senes nomine, conualescere videre licet interdum magis quàm vigentes. Crudi igitur senes ante senes simpliciter sunt, & post vigentes sequuntur: sic etiam subsistentes. Quapropter subsistentes crudi senes erunt. Respondet Fuchsius, Galen. duobus nominibus appellasse eos, qui inter vigentes, & senes sunt priores: nempe subsistentes, semicanos, aut media parte canos, posteriores crudos senes. At verò perperam contexit literam, quæ sic habet, τοὺς δὲ μεταξὺ τούτων τε καὶ τῶν ἀκμαζόντων, οἵπερ εἰσὶν οἱ μιξοπόλιοί τε καὶ ὠμογέροντες ὀνομαζόμενοι. quod est, Eos verò qui mediant inter hos, & vigentes (sunt autem hi, semicani, crudique senes nominati.) quibus verbis omnibus constat Galen. velle, subsistentes bifariam nominari, nempe semicanos, & crudos senes: nam subsistentes sunt, qui mediant inter senes, & vigentes. Omnes igitur inter vigentes & verè senes, qui subsistentes sunt, semicanos, & crudos senes nominat. Præterea, quæ citauit ex Fauorino, nihil ei omnino fauent. Hæc enim sunt Latinè donata, Semicanus est, qui prætergrediens vigentem, peruenit in declinantem, siue crudum senem, & modicè quodammodo canum. ex quibus manifestum fit, non quod Fuchsius, sed quod nos volumus: nam pars illa, modicè quodammodo, quid per crudum senem intellexerit, explicat, & semicanum esse crudum senem significat. nam dixit semicanum esse crudum senem, ac modicè canum. Dicat autē Fuchsius precor, si crudi senes à quinquagesimo anno incipiūt, quo pacto fiet, vt semicanus sit is, qui prætergreditur vigētem, & peruenit in crudum senem: nam qui prætergreditur trigesimumquintū annum, limitem vigoris, non incidit in quinquagesimū. Adde Fauorinū dixisse, ἐστὶν οὕτως ὠμογέρων ὁ λεγόμενος πρωτόπολιος, hoc est, est ita crudus senex, qui ante tēpus canescit: nam πρωτόπολιος, autore Elio Dionysio, is est, qui ante tempus canescit. Nemo tamen dicet quinquagenarium ante tempus canescere, neque natu maiorem: non igitur crudi senes à quinquagesimo incipiunt anno. Ad illud tamen respondere prætermisit, quod ad finem prædictæ nostræ expositionis addidimus ex Gal. lib. 5. de Sanit. tuend. senectus nihil aliud est, quàm frigidum, & siccum temperamentum, annorum numero proueniens, sed subsistentes, qui sunt à trigesimoquinto in quadragesimumnonū annum, vt Fuchsius quoque cōcedit, frigidam, & siccam habent temperaturam annorum numero prouenientem: ergo subsistentes senes erunt: non sunt tamen in secunda, aut tertia senectutis parte: erunt igitur in prima, sed hæc est crudorum senum. Colligitur subsistentes esse crudos senes. Cum verò nihil quod responderet, haberet Fuchsius, hæc subiicuit, addens omnibus constare nostras rationes nullius esse momenti, quas vel ipso momento temporis conuincere quiuis præter Fuchsium agnoscet. Cogimur præterea, nescio qua communi scribentium infœlicitate, aliis de eadem re nobiscum disceptantibus respondere, etiamsi notissimum putem nostram sententiam esse abundè probatam, & apud sapientissimos quosque cum applausu receptam, vt repugnantibus satisfaciā, & tirones à calumniis, & falsis documentis eripiam. Quemdam audio dicentem vocem, καθεστηκὸς, non significare eum qui subsistit, sed consistentem, ad quod comprobandum citat sententiam Gal. qua lib. 1. Aphorism. comment. 13. dixit, καθεστηκότας, hoc est, consistentes appellat manifestè habentes ætatem mediā vigoris, & senectutis. Sed quid contra nostram habet sententiam? nonne vt diximus, licebit nobis hoc in loco καθεστηκότας, subsistentes conuertere? præsertim cùm eos dixerit medios vigoris & senectutis: non enim erunt vigentes, quòd si non vigent, non constant, sed subsistunt, & inclinare incipiunt. Rursus citat Hippocr. lib. de Ratio vict. qui dixit, Vir, cùm steterit corpus, frigidus, & siccus, vbi nihil de inclinante ætate dixit, præter id quòd iuuenes frigidos & siccos esse dixit, & adolescentes calidos, & siccos. Sed placet interrogare interim contradicentem, quare has sententias, quæ nihil omnino ad nostrum agunt institutum, primò græcè, & deinde latinè citat. At quid in ea re mutor? vt putet vulgus imperitum eum repentè græcum euasisse. Bene quidem: quamuis neque apud idiotas liceat tam malè vertere breuissimas orationes: cùm enim Galen. in sententia ab ipsis citata dixisset: καθεστηκότας δὲ λέγει δηλονότι τοὺς τὴν μέσην ἔχοντας ἡλικίαν, neglecta Leoniceni versione, sic vertit, consistentes appellat manifestè, habentes ætatem mediam: verum aduerbium δηλονότι, non manifestè, sed id quod videlicet, significat, siquidem aduerbium declarantis est, ac perinde rectius dixissent, subsistentes autem appellat videlicet eos, qui mediam habēt ætatem. Sed liceat, si placet, his quoque libros scribere, & suas paginas græcis characteribus ornare, nullo vsu. Nec decuit illud silētio prætermittere, ne quispiam hominis pudorem in disserendo ignoret, cùm intellexisset is cuius excidit nomen, me interpretatum fuisse vocis huius καθίσταμαι, significationem in morbis, ex lib. Gal. de arte cura. ad Glauc. & ex lib. 2. Prog. dixit, non licere vsurpare significationem huius vocis καθεστηκὸς, eadem ratione in morbis, & hominum ætatibus: ac si non liceret vno nomine diminutionem morborum, & caloris per ætates nominare. Et statim contra nos adiungit rationem desumptam ex lib. 4. de ratio. vict. acu. comment. 52. vbi Gal. inquit, καθεστηκὸς, significat idem quod τὸ βέβαιον, id est, stabile, ac firmum. Erunt igitur prædicti constantes, non subsistentes. Cùm autem Hippocrates dixisset febres inconstantes esse sinendas, donec consistant, & constans aliquid habeant. Galenus exponit febres inconstantes, quæ nihil habent καθεστηκὸς, id est firmum, & inuariatum, in periodis, & vrinis. Ecce vbi de morbis loquitur, & verbi significationem vis in hominum ætates transferre, dictorum oblitus: Sed age concedito nobis cōmunes tecum disputandi leges. Nihil tamen est quod in hac sententia ad nostrum agat institutum: quamuis enim nos eos qui aut calore, aut viribus inclinare incipiunt, post vigentes, subsistentes, & non consistentes, cum omnium ferè consensu appellemus, non ignoramus, verbum καθιστάναι, significare quandoque, quod Latini dicunt confirmare, constare, committere, componere, placidum reddere,

Quoniam homines sint semicani.

Quis sit homo πρωτόπολιος apud Fauorinum, & Dionysium.

Qui nam sint homines consistentes.

Digitized by Google

reddere, & καθεστηκός, sedatum, pacatum, quod subsidet, vt aqua turbida; & subsistens. Neque qui hos appellat καθεστηκότας, id est subsistentes, tollit quo minus ἀκμάζοντες appellentur. Has omnes ætates non annorum numero, sed temperamentorum distinguimus diuersitate, cum Gal. qui lib. 6. de Sanitate tuenda dixit: Nec tamen est has ætates annorum numero circumscribere, quemadmodum nonnulli fecerunt, nisi fortè in latitudine quadam. Et 5. lib. de Sani. tuenda dixit: Quod omnes homines senectutem vocant, non aliud est, quàm frigidum, & siccum temperamentum annorum numero proueniens. & lib. 2. de Temperament. latè docet, ætates siccitate distinguere. Cùm enim infans in vtero concipitur, humidissimus est, ex sanguine, & semine confectus. Demum nuper natus tenerrima habet membra omnia, ita vt ossa ipsa obstetrices manibus conformare valeant. Ea est eorum mollitudo. Quod agnorum, & porcellorum ossa palam ostendunt, quæ caseo recenti similia adhuc sunt, & caro adeò humida, ac lenta vt edi non possit. Procedente tamen tempore animalia, & Plantæ, quæ maximam à principio sortiuntur humiditatem, siccantur per omnes ætatas, donec siccitatē euidentem sint adepta: calidum enim perpetuò in humidum agit, ipsum siccando, ita vt parte tenuiore resoluta, reliqua magis crassa ac terrena, quàm ante permaneat. Nec tamen id solius naturalis caloris actione euenit, sed etiam ob animi accidentia & motus corporis, & aërem ambientem, quæ corporū nostrorum humidiorem partem dissoluunt. Sic ad senectutē & mortem proceditur. Nam vbi mors naturalis euenerit, siccitatis ratione fiet. Calore quoque ætates distinguuntur: nam quamuis vsque ad adolescentiā calor naturalis æqualis seruetur, deinde manifestè declinat, ita vt senectus frigida sit & sicca temperies: etsi ob excrementorū abundantiā ipsam humidam esse putare quis possit. Cæterùm, quamuis multa pituita & catarrhis abundent, id non attinet ad solidorum membrorum temperiem, qua & pueri humidi, & senes sicci sunt. Et animalia ipsa docent: quorum ossa durissima in senectute redduntur, & carnes fibrosæ. Senes itaque frigidi & sicci sunt, pueri calidi & humidi. Et calor eorum temperatus est, sed humidum abundans: tale enim esse decet eorū humidum, qui extensioni & augmento sunt parati. Verùm cùm augmentum iam finitur, humidum ad æqualitatem deducitur, vi caloris agentis: calidum tamen æquale manet ei, qui erat in pueris, in quibus temperatus est calor, reliquum est, vt in tali ætate temperatura omnium optima reperiatur. Talis autem est ætas adolescentium. Nam 6. de Sanit. tuenda eam dixit esse omnium optimam, nempe μειρακίων ἡλικίαν, quamuis lib. 2. de Temperamentis in ætate quam vocat ἀκμὴν, dicat inueniri medium extremorum cuiusuis speciei. Sed dicemos ἀκμὴν, id est vigorem significare, non ætatem aliquam signatam, sed omne tempus vigoris ætatis, quod comprehendet adolescentiam & iuuētutem: atque appellari ἀκμάζοντας adolescentes, & iuuenes à Gal. primo de iuuenibus, lib. 1. de Sanit. tuen. cum corpus ad summum incrementum peruenèrit, ἀκμὴν appellari dicit, in iuuentute verò corpus ad summum peruenit incrementum, & non ante. Rursus lib. 2. Progn. comment. 69. dicit, crudos senes magis à morbis liberari, quàm ἀκμάζοντας, id est, vigentes, & id probat auctoritate Hippoc. de dolore aurium, vbi 14. Progn. lib. 3. dixit, iuuanes, quos νέους appellat, magis à dolore aurium liberari, ergo quos Hippoc. in hoc loco dixit νέους, id est iuuenes, Gal. in 69. comment. dixit ἀκμάζοντας, id est, vigentes: ἀκμὴ ergo de iuuenum ætate dicitur. Rursus idem lib. 2. de Temperamentis, cùm inquit: πολλῶν γὰρ ἐφεξῆς ἁπτόμενος σωμάτων ἐφεξῆς, οὐ παίδων ἢ βρεφῶν, ἀλλὰ καὶ μειρακίων [τε] καὶ ἀκμαζόντων, hoc est: Cùm enim deinceps multa corpora tangerent, non tantùm puerorum & infantium, sed & adolescentium & iuuenum, vbi distinxit ἀκμὴν, id est vigorem ab adolescentia, & per ἀκμὴν, iuuentutem significauit. De adolescentia tamen dici voluit eam vocem, cum secundo de temperamentis, medium in speciei extremis, in ἀκμῇ, inueniri, hoc est in adolescentia dixit: ibi enim per ἀκμὴν, id est, vigorem adolescentiam intellexit, quam in ætatis vigore includit, quemadmodum & loco citato 6. de Sanit. tuen. inquit enim: Erit autem medij temperamenti (quod eucraton Græci vocant) in ipso vigoris tempore, quam ἀκμὴν Græci vocant, & addit: Optimam namque temperiem in adolescentia corpus obtinet. Ecce vbi adolescentiam intra ἀκμὴν, id est vigorem comprahendit. Ex dictis duo dubia oriuntur. Primum est, an humidum innatum, quod medici radicale appellant, possit refici melius priore, pro vita seruanda. Secundum, an calor pueri, & ætate florentis, sint æquales. Circa primum dubium, probant medici, humidum innatum posse refici melius præexistente. Primò quoniam possibile est, hecticum sanari & eum qui elephantiasim patitur: sed ipsis sanatis humidum quod succedit, melius est ad vitæ conseruationem. Igitur humidum reficitur melius. Hecticum autem sanatum & elephantiasim patientem, posse diutius vita frui, nemini dubium, & similiter quod id humidi melioris gratia fit. Præterea innata temperatura quam diximus in primorum elementorum substantia consistere, permutari potest in optimam ea lapsa ad frigidum & siccum, sed in optima temperatura, humidum est melius ad vitæ conseruationem: igitur in permutatione illa, humidum reficitur præcedente melius. Quidam respondent ad dubium duabus adhibitis distinctionibus: quarum vna est, humidum, inquiūt, melius bifariam dicitur, aut ad vitæ prorogationem, aut ad actionum perfectionem, ac dicunt, humidum refici melius ad actiones obeundas. Quod docet ætas adolescentiæ, in qua multæ actiones sunt perfectiores eis quæ in pueritia. Alterum autem membrum iterum distinguunt: nam refici humidum melius ad vitæ permanentiam intelligendum aut substantialiter aut qualitatiuè, vt eorum verbis vtar: atque inquiunt, humidum innatum potest ad vitæ durationem refici melius præcedente qualitatiuè, non melius substantialiter: sic enim fit in hecticis, & elephantiasi laborantibus, vt cum humido succedente, cū sanantur, diutius viuant, quam cum præcedente: quoniam id qualitate meliori est præditum, quàm quod præfuerat: non tamen est substantialiter melius: quoniam cum illo quod præfuerat, vita seruari potest, non minus quàm cum succedente. quinimo magis, vbi homo debitè regatur, ac curetur, & vti paulatim dissoluitur, ita aliud reficiatur melius, quoad fieri possit. Idem etiā dicunt de frigida & sicca temperatura, in optimam mutata: cum humido enim præcedenti homo ille viuere potest, toto tēpore quo viuit post permutationem, & per tempus ipsum permutationis. Cum priore igitur amplius, quàm cum sequenti viuit. Suam verò opinionem confirmant. Nam si fieri posset, vt humidū reficeretur ad vitam longiorem, vita posset perpetua fieri: si enim eū humidum prauum est, id licet in melius mutare, melius id similiter mutabitur in aliud melius, & tale conseruaretur

Ætates temperamentis distinguuntur.

Ætates calore distinguuntur.

Temperatura optima qua ætate.

Humidum innatum an melius refici possit.

Digitized by Google

retur refectione perpetuò. Horum opinionem refutare facillimum est. nam cùm ipsi concedant humidum sani hominis esse melius ad diutius viuendum, quàm humidum hectici aut laborantis elephantiasi, sequitur vt id sit & qualitatiuè, & substantialiter melius. Nam si ad vitam melius dicitur humidum ob qualitatem, & ob substantiam, qualitas significabit calorem, frigiditatem, & humiditatem, & siccitatem: substantia verò, crassitudinem & tenuitatem. Iam ergo, si cum humido sequẽti diutius homo viuit, quàm cum præcedenti, conditiones habebit ad permanẽdum necessarias: sed hæ consistunt in qualitatibus, & substantia humidi: ergo id erit melius præcedenti, qualitatibus, & substantia. Etenim si qualitatibus tantùm melius est, & substantia minus bonum: sequitur, vt tantùm impediatur vita à defectu substantiæ, quantum prorogabitur cum tali humido ratione qualitatum: quo fiet, vt non viuat homo diutius cum refecto humido, quàm cum præcedenti. sed contrarium euenit, non ergo erit id humidum sola qualitate melius. Quod verò dicunt, cum humido priori hecticũ viuere per tempus refectionis, & toto tempore post ipsam, vsque ad mortem, tali facta refectione, nihil agit ad dubij solutionem. Non enim quæritur, an toto humido corrupto possit fieri, vt totum aliud melius eo reficiatur, nihil de priore manente. Sed an paulatim dissoluto humido, & sensim altero succedente, id quod succedit, coniunctum priori sit melius, composito ex resoluto & remanenti, quod in ægrotis dictis concedere tenentur. Nos verò dubium aliter soluemus, initio sumpto ab his quæ diximus lib. 1. de Differ. febr. comment. 11. quatuor enim sunt in corpore humano humiditates. Prima quæ in exilibus venis continetur. Secunda quæ membris est effusa ad roris speciem. Tertia carnosa ipsa substantia, concretione genita, & quæ in solidis partibus continetur. Quarta est solidarum partium substantia. Ibidem quoque diximus per febres fieri earundem humiditatum consumptiones, ac inde sequi, vt ex hecticis febribus quædam facilè curari possint, quædam omnino immedicabiles sint, quædam medio modo se habeant. Nam febres in quibus humiditas in exilibus venis contenta efferuescit, aut ipsa siue rorida absumitur, facilè curantur. Siquidem adiecto sanguine hæ humiditates reficiuntur. Rorida verò humiditate ferè in totum absumpta, & in absumptionem tendente carnosa solidorum substantia, difficile medicabilem reddi affectionem, est notum. Veluti & quod omnino immedicabilis est dispositio per quam membrorum solidorum absumitur substantia. Modò pariter dicemus humidum innatum significare id quod partibus solidis sparsum est, ad roris speciem, aut carnosam partẽ solidorum membrorum, aut eorundem substantiam, primum refici potest, & secundum quamuis difficile, tertium omnino non reficitur. Primum namque & secũdum ex sanguine fiunt, tertium autem ex semine: sanguinem autem generare facile est, semen verò difficile, languentibus tamen solidis ipsis partibus ob consumptionem omnino impossibile. Cùm autem ætatum processu, non tantũ primum & secundum, sed etiam tertium sensim absumatur, fiet vt victa natura aliquando deficiat, absumpto tertio humido membrorum solidorum: nempe substantia, qua consumpta valde, neque primũ & secundum humidum reficere valebunt membra in quibus altrix sedet facultas, neque facultas, neque anima ipsa ibidem manere. Aliquandiu itaque solida non valde exsiccata humidum primum & secundum adeò probè reficiunt, vt non tantum quale est, sed melius subrogetur priore. Quamobrem è morbis & siccitatibus, aut febrilibus, aut aliis cõualescunt homines, & temperatura melior redditur, & humidior, & lõgioris vitæ. Quoniam cùm primum humidum & secundum refici, & in melius mutari possit, corpora humidiora euadere sæpe fiet, & vitam prorogari continget. Siquidem solidorum membrorũ substantiæ tardius absumentur, vbi humidum roridum & carnosa ipsorum substantia humida & copiosa adfuerint, ac perinde tardius homo ætates percurret. Non tamen quoniam solidæ substantiæ refectio in melius vnquã fiat, aut in humidiorem mutatio. Cuius rei testis est Galen. lib. artis medic. cap. 59. dicens: Ipsæ enim solidæ corporis partes, quæ vere solidæ sunt ac primæ, nullo modo fieri possũt humidiores: at satis est, si quis eas celerius exsiccari prohibeat, intercepta antè in ipsis spatiis, hac vel illa humiditate complere, possibile. hæc verò est proprium partium similarium alimentum, quod ex appositione fit, & non per vasa attrahitur. Quod verò dicunt hecticum curari, & in humidiorem temperaturam transire, melioris humidi refectione, verum est: sed tamen id humidum quod reficitur, non est de substantia solidæ partis, hanc enim humidiorem reparari non contingit: sicuti neque hecticã in tertia specie curari, quæ marcor torridus est. Quoniam id humidum, quod est solidorum substantia, non reparatur humidius, sed semper siccius. Quod etiam de elephantiasi ferunt, ipsa non est morbus in solidorum temperie consistens, sed in humorum redundantia, quam ablatione curamus, & rursus bonorum succorum refectione, & recreatione. Innatam igitur solidorum substantiam humidiorem reddere impossibile, aut eius exsiccationem prohibere, sed retardare tantummodo & mortem prorogari contingit, impediri tamen nullatenus. Secundum dubium propositum fuit, an iuuenis, qui *ἀκμάζων* appellatur à Gal. sit puero calidior: horum enim duorum Galen. collationem in dubio seruat lib. 2. de Temperamẽtis, semper conferens *ἀκμάζοντας*, id est, iuuenes pueris, neque intelligit per *ἀκμάζοντας* (quos Thomas Linacrus interpretatur florentes) adolescentes: nam vt constat ex sententia adducta suprà ex lib. 2. de temperamentis in Græco codice habetur *μειρακίων καὶ ἀκμαζόντων*, hoc est adolescentium & florentium ætate. Quo in loco distinguit adolescentes à florentibus. Erunt ergo florentes iuuenes & non alij, sed Galen. semper comparat *ἀκμάζοντας*, id est, florentes, ad pueros: ergo de pueris & iuuenibus est præsens dubium. Circa quod Gal. diuersos fuisse medicos refert 2. lib. de Temperament. Nam quidam dixerunt, pueros esse calidiores, multis rationibus id suadentes. Primò, quoniam sanguis calidissimus est eorum quæ in corpore continentur, infantes verò ferè sanguis ipse sunt, ex quo fuerunt in vtero matris confecti, vt notum est: quoniam nos ex semine & sanguine menstruo sumus. Sic etiam & pueri tanto erunt iuuenibus calidiores, quanto his qui in vtero gestantur, sunt propinquiores. Rursus id ex functionibus probãt. Nam pueri magis appetũt iuuenibus, & cibos conficiunt, nõ tantùm alitionis gratia, sed & augmenti. Et quoniam alimenta multa celerrimè conficiunt. Alij verò contrarium affirmant: nempe iuuenes calorem habere maiorem pueris, quod probare nituntur ex sanguinis copia, quæ iuuenibus tanta est, vt è naribus prorumpere sæpe soleat. Rursus bilis, calidissimus humor est, & in iuuenibus magis abundat, quod multa experimenta docent. Rursus ex functionibus: quoniam iuuenes melius progrediuntur, & duriores cibos

Humidi innati refectio in melius an fiat.

Iuuenis & pueri calores.

cibos conficere valeor. Quod autem in contrarium adductum est, pueros magis appetere, id frigiditatis potius quàm caloris est. Quod verò celeriter alimenta conficiát, id attinet potius ad humiditatem: & quoniam, vt infrà dicemus contra Lycum, calor innatus fortior in pueris est: quio & multo somno corripi pueros, ad frigiditaté attinere videtur, cùm soporifera medicamenta frigida sint. quod etiam restantur sensuum defectus ac intellectus hebetudo. Hæc sunt in summa quæ Gal. ex aliorum opinione recitat, quos non rectè procedere probat ad temperamentorum inuentionem. Nam cùm de calido & frigido dubium sit, & qualitatum tangibilium certissimus iudex sit tactus, ipsi non aliunde quàm ex tactu sumere deberent argumenta ad inuentionem magnitudinis caloris eius qui est in actu, qualis est in animalium corpore, non de eo qui est potentia talis. Quod enim tactus calidum iudicat, id calidum est, & frigidum qood frigidum. Vbi sensus tactus ab omni aliena qualitate fuerit immonis. Qui vetò tactum ipsum circa tangibilia, & gustum circa sapores, & visum circa colores nó approbat, is in Pyrrhonis incidit ignorantiam, qui negabat sensum & intellectum. Porrò antequam Galeni mentem in hoc dubio exponamus, sciendú est, qoòd lib. 2. de Temperamentis, duobus modis comparat calorem iuuenis calori pueri, hoc est caliditati, quæ qualitas est, & tactu deprehenditur. Vno modo in quantitate: qua ratione, licet non admodum propriè, calor dicitur maior aut minor. potius enim intensior & remissior dici deberet. Altero modo in acrimonia & suauitate: quorum duorum quiuis tactu percipitur, & distinctionis tactus est iudex. lib. tamé 1. aphorif. comment. 14. sequens Hippocr. sententiam, comparat calorem iuuenis ad calorem pueri in quantitate. Quo in loco non de qualitate, quæ est caliditas, sed de calore, qui est de substantia, loquuntor Galen. & Hippocr. ibi verò, & in lib. aduersus Lycum docet Galen. rectè dictum ab Hippocr. Eos qui crescunt plurimum habere calidum innatum Nam Hippocr. non simpliciter dixit pueros plurimum habere calidum, sed innatum addidit. Voluitque eos ad omnes alias ætates comparare: pueros inquam & eos qui augentur, iuuenibus & senibus, & in summa eis qui non augentur. Si quis tamen isto modo calorum collationem facere voluerit, rectè dicet, calorem in pueris & infantibus maiorem esse, quàm in reliquis ætatibus, & calorem eorum qui augentur, maiorem quàm iuuenum & adolescétium, quantitate inquam maiorem. Nam calor innatus, de quo loquimur, bene temperatam habet substantiam, quæ ex sanguine, spiritu, & aëtea substantia ortum habuit, vt in commentario 15. primæ sectionis aphorism. Hanc autem substantiam aëream & aqueam esse dicit commentar. 14. & ipsam semen, & sanguinem menstruum eodem loco & libro de semine, vt latius capite præcedenti docuimus. & libr. 5. de simplic. medicament. facultatibus cap. 8. calorem natoralem dixit, sanguinem, spiritum & aëream substantiam. Rursus libr. 8. de placitis Hippocrat. & Platonis innati calidi substantiam indicauit, ac ipsum non esse ignem, hoc est, de ignis natura. Quoniam si coctiones, digestiones & sanguificationes ab igneo calore fierent, febricitantibus meliores essent. Sed tamen non ab igneo calore fiunt, sed ab eo quem innatum calidum Hippocrat. appellat, qui in aërea, & aquea substantia consistit, hoc est in humida substantia, quæ est semen & sanguis menstruus. Qualitas verò ipsius innati caloris temperata est, hoc est, moderatus est calor in contrarietate, quæ est inter calidum & frigidum. Hic innatus calor maiori copia continetur in pueris, quàm in adultis, & reliquis qui magis ætate processerunt. Nam quamuis in iuuenibus maior copia sanguinis contineatur, & spirituum, & membra ipsa ex semine genita sint maiora, in illis calor innatus non est purus, sed mixtus. Itaque totus calor mixtus ex innato & ascititio, in iuuenibus maior est: sed purus & syncerus, & aëreus, qui semen & sanguinem menstruum & temperamentum in calore & frigore repræsentet, maior est in pueris. Quod docet prima ipsorum generatio ex semine & sanguine menstruo: hæc enim substantia perpetuò dissoluitur, cuius loco alia succedit magis ignea atque terrena, quod tactu dignoscitur. Calor enim innatus, suauis est & mitis ac vaporosus, vt in pueris constat, quoniam in humida substantia, & aerea consistit: in reliquis verò ætatibus, mordax, acris, ac minimè vaporosus, qualis in arido subiecto, terreæ & igneæ naturæ. Est enim iuuenis calor veluti dolium magnum vino plenum, multa aqua mixtum. id enim multum est, sed impurum, puri autem parum ibi continetur. Puer verò vt dolium paruum, vino immixto plenum. Fieri enim potest, vt id dolium paruum, puri, & immixti vini plus contineat, quàm magnum dolium. Ita sit, vt immixti caloris pueri & qui augentur plus contineant. Tantò enim purius est humidum, & minus mixtus calor qui substantiam significat, quantò magis ad primam ipsam puritatem principij generationis accedit. nam deinde procedente tempore, loco eius qui dissoluitur, pars succedit magis terrena, & humidum ipsum quod remanet aridius, & magis terrenum efficitur, totum ergo ex præcedenti & adventitio compositum impurius est. Lycus verò contra Hippocrat. sententiam insurgit dicens: Aut Hippoc. cùm dixit pueros plus habere calidi innati, intellexit caloris substantiam, aut qualitatem, aut fortitudinem. Si substantiam, falsus est: quoniam substantia sanguinis spirituum, & membrorum maior est in iuuenibus, vt constat. Si intellexit qualitatem, impropriè locutus est, dicens: plus habere caloris pueros, quum non rectè dicantur de qualitatibus magis & minus, sed intensius & remissius. Adde quòd qualitas caliditatis in iuuenibus videtur tactu maior quàm in pueris. Si verò Hippocrat. intellexit fortitudinem, verum dixit, sed malè vsus est nomine, dicens plurimum calorem, eum calorem, qui fortior est. Verùm Galen. in lib. aduersus ipsum, in omnibus his quæ à Lyco proponuntur, veram esse sententiam Hippocrat. probat. Nam innatus calor maior est in pueris, vt diximus, quia per calorem innatum intelligit substantiam impermixtam, quæ maior est in his qoi crescúnt. In qualitate quoque caloris verum est ipsam esse maiorem in his qui crescunt, non quauis qualitate caloris, sed qualitate caloris innati, quoniam talis qualitas suauis est: eorom verò qui consistunt, mordax non vapori, sed fumo similis. In fortitudine quoque fortior est puerorum calor, quod functiones naturales ostendunt. Non tamen dici adeò propriè de qualitate multum, & paucum notum est. Neque tamen de qualitate caloris innati, sed de eius substantia locutus est Hippocrat. de qua rectè dixit, plurimum continere eos qui augentur. Hæc de collatione caloris iuuenis ad calorem pueri, vt calor substantiam significet, dicta sint satis. Lib. tamen 2. de Temperament. Galen. confert calores iuuenis & pueri, vt calor dicit qualitatem. Duobus tamen modis hi calores conferri possunt, aut in intensione,

Calores iuuenum & pueri duobus modis comparantur.

Calor pueri maior calore iuuenis.

Lycus aduersus Hippocr.

Galen. contra Lycum.

Puerorum calorem iuuenum calori comparat.

tensione, quomodo calorem portionum sex dicimus esse maiorem, aut inrensiorem calore portionum quinque. Sunt enim hæ quędam calotis & aliarum omnium qualitatum portiones, quibus totam qualitatis latitudinem diuidunt, ac metiuntur philosophantes. Aut fit eollatio caloris ad calorem, non in mensuta, sed in qualitate caliditatis. Galen. vttique quæstioni respondet, calorem iuuenis calori pucri esse æqualem, ac si diceret eos habere æquas caliditatis mensuras: qualitates autem calorum non esse similes. vtrumque sensum probare nititur. Ea namque est eertissima via distinguendi colores, quæ sumitur à visu, & ea certissima dignoscendi sapotes, & tangibiles qualitates, quæ procedit à gustu & tactu: maximè verò de ealoris & frigiditatis quantitate, siue intensione: quoniam hæ magnam habent alterandi potentiam, atque tactum immutandi. Itaque tactum certissimum iudicem esse primarum qualitatum, & tangibilium omnium nemo ignorat. Testatur tamen Galen. se tetigisse multos pueros & iuuenes: nullam autem differentiam magnitudinis inuenisse. Sunt ergo calores æquales in iuuene & pueto. Eundem quoque puerum tetigisse, & procedente tempore iuuenem, & pares iudicasse eius calores. Sic quoque euilibet facienti eontinget, vbi is probè temperatus fuerit, & iuuenem, ae puerum in eonsimilibus dispositionibus tetigerit. Non vnum quidem exercitatum, alterum otiosum, aut vnum cibo plenum: alterum vacuum, aut vnum hyeme, & alterum æstate: quod tamen tangens iudieat ealores hos multum differre, id non attinet ad quantitatem caloris, sed ad collationem, quæ in qualitate ealotis consistit. Nam calot pueri suauis, mitis, & vaporosus est, vt etiã suprà diximus: iuuenis verò calot mordax & fumo similis, quod à subiecto ipsius ealoris ortum habet: ac si quis singula rectè perpenderit, fieri posse intelliget, vt in aqoa & lapide sint duo calores intensione æquales: & tamen quiuis tangens iudicabit calotem lapidis mordaeem, aridom & insuauem: eum verò qui est in aqua vaporosum ae mitem. quod in subiectis eiusdem speciei paritec fieri eontingit, vbi aër vaporosus ac caliginosus calorem quendam receperit, pacem ei quem ceceperit aër siceus, fumosus & caliginosus. Æquales enim quamuis sint, qualitate tamen ealoris diuersi admodum iudieabũtur. Id verò prouenit à siccitate calori mixta, quæ acrem ae mordacem reddit calorem. Talis quoque est calor iuuenis. Is enim quamuis calore pueri maior non sit, aridior & acrior iudicatur, quod ad qualitatem ealoria pectinet, non ad quantitatem, quæ in mensura poctionum caloris consistit. Ad huiosmodi tamen iudicium ferendum tactu eget medicus temperato, atque admodum exetcitato in dignoscenda ae distingoenda quantitate caloris ab ipsius qualitate. Qui etiam probè nouerit, an calor in humido, an in siceo subiecto existat, quantúmqoe accedinis afferat calori siccitas, quantum verò suauitatia, & vapotis humiditas. Cui fortè continget, qui dixit Galeo. vt iudicet calorem pueri æqualem aut ampliorem calore iuuenis. Galenus tamen eos pares iudicaoit. Auicenna duabua tationibus conatuc probare Galen. sententiam veram. Prima est: Quoniam, inqoit, à pueritia in iuuentutem nihil aduenit de nouo, quod possit calorem naturalem augere, aut minuere: manet ergo semper æqualis. Secunda, calor naturalis aliquando potest seipsum conseruare & augmentum facere, vt in pueritia, aliquando neutrum horum, vt in senectute, in qua nec se conseruat, neque augmentum facit: ergo aliquando faciet vnum sine altero, sed non potest augmentum facere, & non conseruare seipsum, ergo conseruabit seipsum, & non faciet augmentum: id autem fit io ætate iouentutis, in qua calor seipsom conseruat, sed non auget, aut seipsum, aut corpus.

Auicennæ rationes recitantur, & confutantur.

Probè tameo Galen. à tactu sumpsit argumentum. Nam hæc inualida sunt: primum enim falsum esse diceret aduersarius nihil superuenire quod calorem minuat: nam siccitas iuuentutis defectus humiditatis est, & ad defectum humiditatis sequitur defectus caloris ob defectum subiecti. Secundum etiam inualidum est: nam posset dicere respondens, calorem simul amittere facultatem augendi corpus, & eonseruandi seipsum, & in iuuentute iam neutrum posse: nam quemadmodum calor remissionem patitur, ita inualidus ad augendum corpus redditur. Præter id quòd nõ sequitur, calor potest corpus augere, ergo potest seipsum conseruare in gradu: posset enim fieri, vt calor aliquis magnus corpus augeret, & ipse minor factus idem posset efficere. Ad rationes verò suprà adductas pro secunda opinione à Galeno recitata respondebimus: priores namqoe suprà quoque soluimus. Ad primam de copia sanguinis dicemus, sanguinem non esse in maiori copia, facta collatione ad vasorum capacitatem in puero & iuuene: quòd tamen effluat in iuuenibus euenit, quoniam aridior est & magis mordens ac irritans expultricem facultatem ad sui excretionem. Adde quòd sanguis pueri quamuis maiori copia sit, quàm iuuenis collatione ad vasorum eapacitatem, effluit à iuuenibus: quoniam non absumitur nisi in nutritionem: in pueris tamen in nutritionem & augmentum. Hac enim ratione, vt diximus in præced. cap. mares semen, & fœminæ menstruum generant sanguinem, Ad secundam in sequentibus dicemus. Ad aliud de functionibus, quòd iuuenes celerius progrediuntur, & duriores cibos conficiunt: progredi tamen ad robur attinet neruorum motiuorum, non ad calorem: coquere verò eibos duriores, fit, quoniam calor magis igneus est: ac dicemus duros cibos à pueris quoque confici, non tamen eis esse vtiles: quoniam naturæ ipsorum dissimiles sunt: quin & ventriculus ipse adhue valde humidus in prima ætate duros & siccos cibos auersatur. Quidam ex iunioribus medieis satis impudenter Galeno aduersatur, ac destruit: calorem iuuenis maiorem esse caloce pueri in quantitate caliditatis, hoc est, in ipsius intensione. Primò, quoniam caloc iuuenis vehementius tactum alterat, quàm caloc pueri, & non est alia via eognoscendi calorem aliquem esse altero maiorem, nisi ex impressione. Iuuenis ergo calor maior est: quòd si id ad aeredinem caliditeris dicas esse refecendum, cùm possit non minus referri ad gradum caloris, quàm ad aeredinem, quæ oritur ex subiecto, quoniam siccum est: sequitur vt Galen. similiter non probet id euenire ob aeredinem caloris, potius quàm ob eiusdem inteosionem. Secundò, videtuc impossibile, inquit, Galenum memoria tenuisse caloris pueri quantitatem, vt ipsam cum ealore eiusdem iam iuuenis conferret. Præter id quòd interim multæ interuenerant mutationes, quæ potuissent hominem effieere calidiorem, aut frigidiorem. Tertiò, quia in iuuenibus multa abundat bilis: is autem humor calidissimus est, vt inquit Galen. libr. de inæquali intemperie: eum autem in iuuentute magis abundare docent morbi quibus iuuenes laborant. Et non potest aliter meliùs calidior aliqua temperatura probari, quàm ex bilis redundantia, quæ calorem & siccitatem abundantes significat, & bilis à maiori calore

Thomas de Garbo. Gal. temerè aduersatur.

calore

calore generatur, quàm reliqui humores, iuuenes ergo pueris sunt calidiores. Posset autem is suam confirmare sententiam ex Galen. libro tertio Prognost. comment. 12. vbi in ætate quæ est ad trigesimum quintum annum dicit, plurimum sanguinis gigni, ac ipsum esse calidiorem ac biliosiorem, & cōment. 28. plus bilis & sanguinis in ea ætate abundare dicit. Quartò, quia euacuatio frigidorum humorum reddit corpus calidius: sed pueri abundant multa pituita, & hæc in iuuenrute euacuata & consumpta est, ergo iuuenes sunt calidiores. Quintò, quia calor hebes quodammodo & remissus est in subiecto valdè humido, quale est corpus pueri: sed vbi pars redundantis humiditatis absumpta fuerit, reliquus calor redditur intēsior: talis ergo erit iuuenis calor ab abundanti humiditate liber. Idem verò à seipso intendi absumpta redundante humiditate, non est à veritate alienum, sed satis possibile, quod ipse ibidem probat: maximè quoniam videmus ignem paruum & caliditate non summè intensum, magnum ac summum fieri sine externo adiutorio. Verumtamen si quis has rationes rectè perpenderit, facilè poterit Galen. veram sententiam saluare, nec video cur barbarus Sophista Galenum summum medicum & philosophum temerè damnet. Galenus namque primum considerare præcipit differentiam quantitatis caloris & qualitatis ipsius, in quibus dignoscendis, qui exercitatus non fuerit, rectus iudex non erit. Via verò exercitationis est, vt tangat sæpè diuersa corpora calida, quædam humida, quædam sicca, quæ quamuis æqualis fuerint caliditatis, diuerso modo tactum immutabunt. Is quoque probè nouerit talem esse differentiam caloris iuuenis & pueri, qualis est duorum calorum æqualium diuersorum subiectorum humiditate & siccitate differentium. Iam hinc constare poterit solutio primæ rationis. Nam calor iuuenis imprimit vehementius, id est, magis tactum mordet. qui verò magis mordet, non ob id maior est, sed siccior, & magis repræsentans ignis naturam. Quod si barbarus ipse non nouit viam aliam probandi, calorem aliquem esse maiorem, edisćat à Galen. qui docet calores æquales & inæquales in subiectis consimilibus, dissimilibus tangere, ac cognoscere qui sint æquales & qui inæquales, qui similes, & qui dissimiles, nec velit sua ignorantia Galeni veram sententiam refutare. Nam quod secundo loco adduximus, nullius momenti est: quamuis enim ipse Galeno fidem abroget, nihil detrahet ab autoritate ipsius, apud eos maximè, qui probè intellexerunt suorum scriptorum sententias nunquam fallere: quòd verò in spatio temporis à pueritia in iuuentutem multæ intercesserunt mutationes, huius rei gratia admonuit Galen. tangere puerum & iuuenem in similibus dispositionibus. Mutationes tamen quæ sine morbo eueniunt, facilè reparantur: morbos verò euenisse pueto dicto non fuit necessarium: quare Gal. historia potuit habere veritatem. Ad tertium dicemus, plus. sanguinis bilis continere iuuenes, quàm sequentium ætatum homines. Concedemus quoque sanguinem in iuuenum corporibus esse calidiorem & biliosiorem quàm in pueris, non quoniam calor maior sit, sed acrior & mordacior. Inde verò eueniunt profluuia sanguinis & morbi biliosi iuuenibus: quamuis enim in ea ætate plus bilis & sanguinis abundet, calor nō est maior intensione. Ratio est, quoniam sanguis pueri tam calidus est, quàm iuuenis, & bilis pueri tam calida, quàm bilis iuuenis: etsi bilis iuuenis sit copiosior & acrior

Thomæ argumēta soluuntur.

eiusdem calore. Ad quartum dicimus pueros ex accidenti pituitam aceruare, ob intempestiuum vsum ciborum, & exercitationum. Sed tamen ipsam coquunt ac discutiunt, ita vt calorem nullatenus minuat: nam puerorum calor adeò validus est, vt à cruditatibus ipsorum non superetur, aut remissionem patiatur, sed vt humidior & vaporosus fiat: ipsa verò pituita cocta ac superata tactum exploratoris non immutabit suo frigore, nec impediet veram caloris notitiam. Ad quintum verum est hebetem quodammodo esse calorem. in humido subiecto, vt hebetudo placidum significet calorem ac mitem, non tamen vt significet ipsum esse minorem, aut remissiorem, vt supra docuimus. Abstineant ergo iam, qui Galen. lacessant, suásque ipsorum nugas esse fateantur. Nos namque Galenum magnopere landandum duximus, quòd miro modo docuerit singula, calorem vero iuuenis & pueri æquales esse, tactu inquerere suaserit, quod fecit experimento doctus. Siccitatem tamen & humiditatem corporum solo tactu discernere non adeò facile esse statuit, quoniam siccitas & humiditas non habent parem cum calore & frigore immutandi facultatem. Discernuntur tamen tactu ratione quoque coniuncta. Itaque si quis voluerit iudicare, an corpus aliquod siccum sit, sic procedet: Hoc durum est, ergo siccum, sed tamen ea ratio nondum valida est, sed hoc addito, quod non concreuit à frigore. Nam multa dura sunt, non quia sicca, sed quia à frigore concreuerunt. Neque enim omne durum siccum est, nisi addas, id non concreuisse à frigore. Quemadmodum & omne molle humidum est, si non fuerit à calido liquatum. Nam non omne molle humidum est. Sed id tantùm quod præter id quod molle est, non est admodum calidum: vt quæ à calido liquata sunt, quemadmodum æs liquatum ab igne. Durum autem & molle tactu deprehenduntur, & quoniam humanum corpus nunquam est adeo calidum, vt liquidum reddatur, aut tam frigidum vt reddatur nimia concretione durum. Quamobrem satis valida ratio est, Hæc pars corporis est dura, ergo sicca: hæc verò mollis, ergo humida. Humidi enim & sicci natura perscrutanda est ex molli & duro, non vtcunque, sed vbi moderata fuerint in calore & frigore, id est, non multum excedentia, vt lib. 2. de temperamentis, & rursus tertio Galen. adstruit, cuius sunt quæ diximus. Licet tamen contra ipsum dubitare, dixit enim, quippe quod siccum est, durum prorsus est, non tamen si quid durum est, idem statim & siccum est: etenim inseparabilis à sicco corpore duritia est. Nam in exemplo opposito eodem loco constat contrarium: æs namque liquatum siccum est, non tamen durum. Quod si dixeris omne siccum durum esse, vbi non excesserit modum calor aut frigiditas, & sic intelligendum Galenum; sequitur secundum esse falsum, cùm dicit, non si quid durum est, id statim siccum est, nam vbi durum fuerit cum moderato calore & frigore, quicquid durum fuerit, siccum statim erit. Similiter dubium videtur, contra Galenus dixit, namque loco citato, omne siccum esse durum, sed non omne durum esse siccum, nisi cum moderato calore. Sequitur ergo quòd aliquid est durum, quod non est siccum, nempe quod concreuit à frigore. Cuius contrarium vult Aristot. libro secundo de genera. & corruptione cap. 2. vbi qualitates tangibiles secundas reducit ad primas, & tenue, ac crassum, viscosum, & aridum, quod appellat κραῦρον, & molle, ac durum reducitur ad humidum, & siccum. Itaque tenue, viscosum,

Siccũ & humidum quomodo cognoscantur.

Dubium an siccum omne durum sit.

E. molle,

molle, ad humidum : crassum verò, aridum, ac durum, ad siccum. & inquit, Quamobrem, & humidum molle non est : sed molle sub humido, & durum sub sicco collocatur. Quam sententiam Galen. secutus est libro primo de elementis, vbi solas primas qualitates dixit corpora adiuncta alterare, reliquas verò, vt asperum, læue, deorsum, rarum, crassum, tenue, nihil tale efficere, & addit : Supersunt adhuc molle, durum, viscosum, & aridum, ex quibus molle, & viscosum, ad humidiorem naturam pertinent, durum, atque aridum, quod *κραῦρον* appellat, siccis debentur. Ecce vbi Galenus eum Aristote. vult durum ad siccum reduci, tanquam sub sicco contentum, & molle ad humidum. Hanc quæstionem soluit Aristot. loco citato, vbi siccum, & humidum bifariam accipi vult. Nam humidum significat, id quod humectum est, id est, internam habet humiditatem, & significat id quod madet, id est, externam superficiem habet humidam. Siccum autem his duobus contrarium est, quoniam siccum est, quod interius est siccum, contrarium ei quod internam habet humiditatem, quod concretum etiam dicitur, sub sicco comprehensum. Et siccum est, quod non madet in externa superficie. Ac dicemus, quòd cùm ipsi dixerunt, omne durum ad siccum reduci, & molle ad humidum, intellexerunt id de humido, & sicco ampliori significato, vbi videlicet, siccum concretum etiam comprehendat. Cùm tamen Galen. dixit, non omne durum esse siccum, intellexit de propriè dicto sicco. Verùm non omne durum siccum est : nam congelatum est durum, non tamen siccum hoc proprio modo siccitatis qui modus arescentis est. Humidum quoque significat, quod interius humectum est, & id quod madet. Itaque hoc modo ampliori humidum significat id quod quamuis sit siccum, exterius madet, vt liquatum. Alio modo humidum propriè significat, quod humectum est, propriè sicco oppositum. Ampla voce omne molle, humidum est, & ad ipsum reducitur, propriè verò non : nam aliquod est molle, nempe liquatum, quod tamen propriè humidum non est. Quòd itaque omnes secundæ qualitates tangibiles dictæ, ad humidum & siccum reducantur, de humido & sicco ampliore voce intelligi debet : non reducuntur verò cùm propriè voces accipiuntur. Temperaturas rursus non parum discriminis habere in diuersis sexibus, medici ferè omnes asseruerunt, pariter & Philosophi : nam Aristot. libro quarto de Generat. animal. diuersitatis sexuum diuersas causas scripsisse antiquos refert. Anaxagoras enim dixit mares præstare semen, fœminas verò locum generationis : sed mares à latere dextro prodire, fœminas à sinistro. Intelligendum à dextra, & sinistra parte generantis maris. Rursus & marem contineri in dextra vteri parte, fœminam in sinistra. Empedocles verò marem & fœminam ad vteri temperaturam refert, & in vtero calidiori mares, in frigidiori fœminas generari : caloris autem, & frigiditatis causam dicit esse menstruum calidius, aut frigidius. Itaque à matre sexus distinctionem dicit prouenire. Democritus sexuum distinctionem non ad temperaturam refert, sed ad victoriam seminis in ea parte, quæ à membris genitalibus maris & fœminæ deciditur. Parmenides duo statuit : primum quidem, mares in dextra vteri parte generari, fœminas in sinistra, quemadmodum & Hippocr. quod refert Galen. lib. 6. de morbis pop. part. 2. comment. antepen. Secundum verò, fœminas maribus calidiores, vt refert Aristot. lib. 2. de Partu anim. cap. 2. cuius ratio fuit : quoniam fœminis maior adest copia sanguinis, quod docent menstruæ purgationes. Sed tamen quarto lib. de Generatione animal. cap. 1. ipsius opinionem confutat : quamuis eo loco non meminerit auctoris. Quoniam alij quoque id asseruerunt. Non valet autem ratio, quæ sumitur ex copia sanguinis ad probandas fœminas calidiores. Nam fœminarum sanguis minus calidus est, & ex defectu caloris multus, vt dicemus. Aristoteles tamen loco citato, mares ad feminas potentiam refert : nam si semen validius fuerit, & calidius ad coquẽdum, & superandum menstruum, mas generabitur : sin minus ob impotentiam degenerabit in fœminam. Mas itaque apud ipsum fœmina calidior est : de gestatione verò fœminas multas in dextra vteri parte gestari dicit, ac mares in sinistra. At verò Hippocrat. medicinæ parens Aphorism. 48. sectionis 4. dixit : Fœtus mares quidem in dextris, fœminæ verò in sinistris magis. Vbi Hippocr. non negat in sinistris posse consistere mares, sed magna ex parte dicit consistere in dextris, quod ad calorem maris referendum, docebimus ex Galeno. Idem quoque testatur Hippocr. lib. 6. de Morb. pop. part. 2. section. 44. Quare tamen fiat, vt mares generentur in parte dextra, Galen. indicat : nam mares calidiores sunt, ergo in parte calidiori generabuntur. Pars verò calidior vteri dextra est, quia iecur ei adiacet. Adde quòd semen quod peruenit ad dextrum testem fœminæ, est purius, magis coctum, & minus serosum, vt docet anatome venarum perduentium sanguinem ad testes libro de Distinctione venarum, & lib. 6. de Mor. pop. comment. citato. & 14. de Vsu partiũ, & id nos præced. cap. retulimus. Mares verò fœminis calidiores esse, 2. lib. de temperamentis dixit, & lib. 2. de Semine, & c. præced. ex doctrina ipsius ostendimus, non alia ratione marem, aut fœminam generari, nisi ob caloris copiam, aut ipsius inopiam. Validior enim calor est is, qui membra genitalia extrudere potest, qualis est masculorum : quod tamen sanguis magis abundet in fœminis, non euenit ob caloris abundantiam, vt dicemus. Docet autem mares esse calidiores, ratio à pilorum multitudine sumpta, motuum celeritate, & robore facultatum omnium, pulsuum vehementia, & magnitudine excrementorum, natura, & reliquis. At verò causa quare natura calidiores instituit mares, fœminas verò minus calidas, à Galeno duplex scribitur lib. 14. de Vsu partium. Altera sumitur ex imperfectione : imperfectio verò ex frigiditate. Nam fœmina imperfecta est, imperfectum verò instrumenta habet imperfecta ; vt perfectum perfecta. Ex animalibus namque quædam tactu solo gaudent, quædam cum tactu gustu quoque : quibusdam verò dedit natura cum his, & visum, quibusdam etiam manus, vt leonibus, & maximè ad vsum aptas, vrsis, & simiis. Homini verò, vt prudentissimo, manus optimè dispositas ad apprehendendum. Manus namque organum organorum est, siue organum ante organa, apud Aristot. libro quarto de Part. anim. cap. 10. Sic quoque mari tanquam perfectioni, calorem potissimum, naturæ organum abundantius, quàm fœminæ tribuit. Sic etiam vt talpæ oculos dedit natura, eósque ob imperfectionem intus conditos, ita membra genitalia dedit fœminis : ob imperfectionem verò intus condita. Habuit autem hic defectus à defectu caloris ortum, qui non potuit in fœminis membra genitalia extrudere. Altera causa est finis ipse, cuius gratia fœminæ sic imperfectæ factæ sunt à natura. Nam non aliter perficeretur generatio, nisi vbi fœmina tantam haberet sanguinis abundantiam, vt posset

Humidum & siccum duobus modis.

Tēperamenta per sexus distincta an sint.

Sexuum temperatura ex Hippocr. & Galen.

Manus organum organorum.

Digitized by Google

possit alimentum fœtui in vtero præstare. Id autem ob caloris defectum euenit: is enim in fœminis non est adeò paruus, vt sanguinem generare non possit, & adhuc multum, sed tantus, vt ipsum genitum discutere non possit: genitus verò, ac non discussus, abundat ad conceptus alitionem, aut extra conceptionem, ad menstruas purgationes. In maribus verò calor non tantum generat sanguinem multum, sed quod ab alitione, augmento, & seminis generatione abundat, discutit. hæc de sexuum temperamentis. Cæterùm qualem differentiam temperaturarum inueniri diximus in humanis corporibus, talem etiam licet intelligere in his quæ sunt extra ipsum, quæ ex elementis habuerint mixtionem. Sunt enim quædam temperata, quædam à temperamento recedentia; talia appellata ob actionem, ab ipsis in humanum corpus prodeuntem. Etenim cùm humanum corpus, medium temperamentum obtineat inter extrema vniuersæ substantiæ generabilium, & corruptibilium. Omne id quod dictum corpus immutare potest, à qualitate, per quam mutat, tale denominabitur, tanquam ab excedenti. Itaque quod humanum corpus calefacit, calorem habet excedentem, à quo calidum denominabitur, quod infrigidat, frigiditatem habet excedentem, à qua frigidum denominabitur, idem etiam de siccis & humidis dicendum. Sed tamen non licet citra delectum talia calida, frigida, humida, aut sicca appellare, nisi priùs id quod est per se, ab eo quod est per accidens distinguamus: nam multa sunt, quæ speciem præbent caloris, frigidi, humidi, aut sicci: quoniam externum calorem, aut externam frigiditatem vehementem receperunt, vt aqua gelata, quæ verè & per se humida est, sed siccitatis speciem refert. Multa quoque sunt calida, aut frigida per se, & secundum naturam, quæ contrariam speciem referunt calfacta, aut refrigerata, ab externis causis. Eruot ergo medicamentorum omnium naturæ explorandæ, vbi omni aliena qualitate nudata fuerint. Quòd si hæc eadem ab effectu, quem efficit vnumquodque, velimus distinguere, id quod est per se, ab eo quod est per accidens tale, periculum faciendum est in simplici affectu, & aduertendum, an id statim faciat, vel processu temporis. In simplici quidem affectu: nam medicamenta calida humorem calidum in parte aliqua contentum resoluendo refrigerant: sed id per accidens faciunt. Temporis etiam spatium est aduertendum. Nam quæ talia per se sunt, statim tale faciunt, & semper id facit, vt aqua frigida, quæ adhibita, semper refrigerat: quamuis nonnunquam calefaciat ex accidenti, sed procedente tempore, quod facit in iuuene quadrato ætate media, phlegmone laborante absque vlcere, aqua frigida multa superfusa. Hæc enim calorem reuocat, vt inquit Hippocrat. Aphorism. 21. sectionis 5. Cùm enim aqua frigida, cuiuis corpori, & in quauis ætate, & anni tempore applicita refrigeret, statim ipsam per se frigidam, hoc est primùm, & nullo mediante talem appellamus. Quia verò cutem constipando, validum calorem reuocando intus roborat, per accidens calidam ipsam dicemus: non enim id per se, sed alio mediante efficit. Rursus quod tale dicitur, aut est tale actu, aut potestate, & hoc aut simpliciter: vt ignis, aër, aqua & terra, aut ad alterum, vt medicamenta, venena, & alimenta: hæc enim ad humanum corpus collata talia dicuntur. Id tamen quod potestate tale est, ab eo quod actu tale primùm distinguamus: actu tale dicitur, quod ipsa & energia tale est, & quod nulla mutatione facta tale esse ostenditur actu, & in præsenti tempore. Potestate verò tale dicitur apud Galenum, quod nondum tale est, sed vt tale fiat est promptum. Ac maximè tale potestate dicitur, quod suapte natura, ad absolutionem venit, vbi nullum adsit impedimentum, ac facili quadam mutatione. Quemadmodum infantem rationalem esse dicimus: quoniam suapte natura talis est, etsi modò ratione non vtatur: sic etiam & canem nuper natum dicimus venatorem, quamuis nec videat, neque incedere possit. est itaque actu tale, quod perfectum iam est, quod verò nondum perfectum est, sed futurum, & suapte natura, ad tale actu perueniet, id potestate tale appellatur primo modo: secundo verò, quod materiam præstat ei quod tale actu est, promptam recipere formam actu talis, vt sanguis est potentia caro: quia leui mutatione transit in carnem actu: tertio modo dicitur potestate tale, id quod ex se habet potentiam aliquid agendi, & non ex accidenti, vt aqua frigida dicitur potentia frigida, hoc est, per se infrigidare potens. hoc modo potentia tale dicitur ex aduerso ei, quod ex accidenti tale est. Secundo modo tamen medicamenta dicuntur potestate calida: sunt enim vt materia accendi facilis, quæ leui accepta mutatione, ad multum peruenit caliditatem, & statim nostrum calorem adaugent, vt sulphur, potestate ignis dicitur: quoniam leui momento caloris ab igne suscepto in ignem transibit. Præterea potestate talia dicuntur, & alimenta, & venena. Nam alimenta quatenus alimenta sunt, materiam præstant alitioni, ac nullam efficiunt alterationem: sunt tamen omnia talia potestate calida, quia in calorem nostrum naturalem transeunt, & ipsum quantitate adaugent. Alterantur hæc à nostro corpore secundum aliquam qualitatem, quam tamen non retribuunt alimenta, sed tota substantia agentia nutriunt. Si verò facultatem alterandi habet, quod offertur, omne tale medicamentum est, & multis modis variat. Nam si quod offertur non corruptum nostrum corpus corrumpit, venenum est. Si verò mutatur à calore nostro, & leuem mutationem adeptum, corrumpitur, aut putrescit, & corrũpit corpus, ac ipsum putrefacit, id noxium etiam venenum dicetur: quod verò cùm mutationem adeptum est, iterum corpus mutat, non tamen corrumpit ipsum, id propriè medicamentum est. Quod tamen mutationem recipit, ac corpus similiter qualitate mutat, sed tamen ad finem in corporis substantiam mutatur, id alimentum est medicamentosum. De medicamentis tamen quæ potestate talia sunt impræsentiarum disserendum, an sit aliquod temperatum. Secundò, quomodo reducuntur de potentia in actum. Tertiò, an talia potestate dicantur, ad quemuis hominem collata, vel ad solum bene temperatum. Quartò, de venenis calidis ac frigidis, & an humanum corpus nutrire possint, ad finem verò de proprietatibus, quas appellant, pauca quædam. Circa primum dubium, an sit aliquod medicamentum temperatum, medici iuniores Auicennistæ multis & variis nugis respondent. Quidam enim dicunt, quòd licet non sit aliquod medicamentum temperatum, ita vt per se corpus nostrum seruare in sua temperie possit, erit tamen temperatum: quia similem spiritui habebit proprietatem. Primum non esse quod per se seruet nostram temperaturam, hinc fit, quòd non est aliquod medicamentum, quod eam habeat difformitatem partium quam habet corpus nostrum: erit tamen aliquod seruans temperaturam spiritus, & quod conseruat spiritum qui conseruat nostrum

Temperatura externa.

Tale per se, & tale ex accidenti.

Tale actu & tale potestate.

Medicamentum temperatum an sit.

nostrum corpus, conseruat quod conseruatur ab spiritu. Verùm isti non nocetunt aliquod temperatum medicamentum exterius applicitum tale esse, nec nouerunt temperatum medicamentum, non tantùm ad spiritum esse referendum, sed ad calorem nostrum naturalem, à quo temperatura totius pendet. Alter dixit aliquod esse medicamentum temperatum, quod mutationem aliquam corpori afferre potest, eam tamen non esse sensibilem: nam omne agens in agendo repatitur, sed medicamentum temperatum patitur à corpore, ergo agit in ipsum, sed ipsum insensibili mutatione mutat. Ad probandum tamen tale esse in vniuerso medicamentum, nullam inuenit rationem. Verùm hic multis modis fallitur. Primò, quia Galen.lib.5.de Simplic. medic. facultatib. cap. vltim. medicamentum symmetrum dixit, quod nec calfacit, neque infrigidat, neque humectat, neque exsiccat, nec calidum, frigidum, humidum, aut siccum est, quo in loco statim dixit medicamentum primi ordinis id esse, quod alterat corpus, non tamen euidenter, quam facultatem prædictus ad temperatum referebat. Fallitur quoque putans nulla ratione posse probari temperatum medicamentum. Nam eadem ratione qua probatur temperatissimus homo, probabitur temperatissimum medicamentum. Vbi enim ad alicuius herbæ generationem elementa æquata deueniant, herba temperatissima fiet, nec tamen sequitur, si herba temperata est, ipsam fore de humana specie. Nam homo non est in omnibus partibus similis, neque in alia qoàm in cuti temperatus. Sed tamen cutis non ex omni materia, quouis modo temperata fit, sed ex semine. Possunt ergo multa esse temperata, quæ non habent vnam formam in specie. Quoniam forma non exigit solas ipsas primas qualitates, sed substantiam certæ quantitatis, crassitudinis, aut tenuitatis, & plures alias conditiones. Et homo aut eius pars non in omni loco generatur, sed in vtero, & herba non in omni loco, sed in terra. Dicemus tamen cum Gal. aliquod esse medicamentum temperatum siue symmetrum, quod nullam corpori infert alterationem, neque aliquo modo potest ipsum mutare, quale est adiantum, quale etiam oleum Galen. esse dicit lib.2. de simplic. medic. facul. cap.22. vbi medium ipsum probatur, in calore & frigid: Est enim id materia medicamentosa, quæ tantùm calfacit corpus humanum, aut ipsum refrigerat, quantum à medicamentis calefacientibus, aut infrigidantibus assumpserit facultatis, nullam ex se ipso ostendens. Tantum quoque caloris corpori retribuit, quantum à corpore suscipit. Hinc soloitur illorum ratio, corpus nostrum agit in medicamentum, ergo repatitur ab ipso. nam agit corpus per actualem calorem, & repatitur per potentiam talem, qoæ erat in medicaméto, quod nihil caloris ex se producit, sed tantum corpori retribuit quantum à calore suscipit, siquidem à corpore valde calido multum recipit calorem, & multû retribuit, & parum ei, à quo parum: id verò vt vestimentum efficit, & quoniam calorē naturalem exhalare prohibet illitum: & eodem lib. cap. 4. Gal. docet oleum temperatum in humido & sicco. Simili modo temperata ac symmetra medicamenta esse in vsu medicorum probatur. Nam lib.5. de simpl. med. facult. cap.5. medicamenta coctionem adiouantia & poris generationem, vt docet, eiusdem sunt temperaturæ cum calore corporis cui adhibentur. Quæ igitur pus mouent, aut coctioni adminiculantur, in temperatissimo corpore, temperatissima sunt, quæ etiam talem seruant innatum calorem, qualem ipsum inuenerint, neque aliter proficere possent. Nam cùm coctiones ac suppurationes omnes fiant à calore innato, si medicamentum calorem innatum aliquo modo mutaret, coctioni non proficeret. Itaque ad Gal. mentem, oleum omnimodo temperatum est in vtraque contrarietate. Et multa sunt medicamenta qoæ in calore, & frigiditate sunt symmetra, nempe quæcunque coctionibus, & suppurationibus accommodantur, quæcunque etiam quantitatem caloris adaugent, qualitate tamen non motant. Præter temperata verò medicamenta, reliqua omnia quatuor ordinibus distinxit Gal. lib.5. de simpli. med. fac. cap.26. quæ enim calida, frigida, humida, aut sicca appellantur medicamenta, ab exedenti qualitate talia denominantur. Quorum omniû ordo primus est, medicamentorum calidorû gratia exempli, quæ nullam sensibilem inferunt alterationem, sed ratio ei opus est ad eius cognitionem. In secundo ordine statuuntur, quæ manifestam in sensu efficiunt alterationem, ad aliquam dictarum qualitatum. Ea verò quæ non tantùm manifestè alterant, sed vehemēter, ad tertium pertinent ordinem: qualia sunt quæ alterant, ita vt actiones lædant, non tamen summè. Quæ tamen summè alterant, ita vt calore corrumpant particulam, ac escharam inducant, aut frigore extinguant, & mortificent partem cui admouentur, in quarto ordine sunt. De iis verò qoæ exsiccant, nullum est in quarto ordine nisi in eodem ordine fuerit calidum, ita vt vrendi potestatem habeat. Tertio tamen ordine sicca multa sunt refrigerantia, vt acerba, & quæ valde adstringunt. E quorum numero sunt, omphacium, balaustia, gala. Sic etiam existimandum nullum esse in qoarto ordine humectans, aut si quod fuerit, id habere coniunctam frigiditatem. Præterea docet Galen. in tres differentias distinguere secundum, tertium, & qoartum ordinem, non tamen primum: quoniam primum diximus insensibilem inferre alterationem, & quod insensibile est, nullam habet latitudinem, quæ distingui possit. Tres autem alij ordines singuli tres habent differentias sensu distinctas, maioris & minoris ratione. Dubium secundo loco agitandum fuit, qoo pacto medicamenta potestate talia transeant io actu talia. Circa hoc dubium molti diuersa admodum senserunt: qnorom opiniones latè referre, & confutare impræsentiarom foret legentibus molestum. Nam quidam dixit calorem nostrum naturalem singulis medicamentis potestate talibus tribuere formam quandam, quæ esset productiua alicuius primarum qualitatum, & in medicamentis potestate calidis ipsam esse calefactiuam, & in potestate frigidis refrigerantem, in humidis humectantem, & in siccis exsiccantem, & eam habere diuersitatem in generatione ob diuersam proprietatem, quæ est inter medicamentom & calorem nostrum. Sed tamen isti nulla ratione hanc formam æquiuocè producentem primas qualitates (vt verbis eorum vtar) statunnt. Præter id quòd calidum medicamentum calore calefacit, vt docet Gal. & infrà ostendemus. Alios dixit medicamenta corrumpi, atque recipere nouam formam in ventriculo (si ibi receperit mutationem) formam chyli, in iecore sanguinis, in venis secundatum homiditatum, licet impropriè. Verumtamen qoemadmodum sanguis quidam est calidior, quidam frigidior, ita ex medicamentis, ac inde magis calefacere, aut infrigidare. Fallitur autem Sophista: quoniam medicamenta valdè calida, non recipient à calore nostro calorem, qui vrere possit, neque frigida in quarto frigiditatem, & multa alia sunt, quæ leuissimam

Medicamenta aliqua esse temperata, qua symmetra appellantur.

Medicament. ordines.

Dubium circa medicamenta potestate talia.

recipiunt mutationem, neque formam mutant, vt dixit, veluti quæ frigida sunt in quarto ordine. His igitur prætermissis, Galeni mentem referamus ex libro tertio de temperamentis, vbi docet, medicamenta potestate calida, vt fiant actu calida, exigere comminutionem & calefactionem: hoc namque modo de potentia in actum transeunt, vbi fuerint primùm comminuta: deinde calefacta, & calori nostro coniungi dicit, ac ipsum augere, quemadmodum dicitur materia accendi facilis. Hæc enim cùm ab igne inflammata fuerit, ignem ipsum adauget. Et vt multa ex his quæ inflammantur, leuem mutationem accipientia ad maiorem flammam ex se procedunt, vt sulphur: ita medicamenta natura calida, sunt veluti materia accendi facilis, ipsa enim comminuta primùm, deinde leuem mutationem à calore nostro recipientia, multum calorem assequuntur, & semel incalescentia, rursus corpus magis recalfaciont. Hic est in calidis medicamentis modus. & lib. 1. de Simplic. medicam. facult. cap. 11. similiter eandem tepetit sententiam ex lib. 3. de Temperament. Monstrauimus autem (inquit) quædam medicamenta vbi leuem fuerint mutationem adepta, secundum naturam deinde suam ad plurimam mutationem procedere. Quamobrem mirandum non est, si quædam medicamenta primæ quidem mutationis principiom à nostro calore nacta, inde iam pergant, eum quoque qui mutabat superare. Docet quoque eodē cap. necessariam esse cōminutionem: maximè in his quæ crassam habent substantiam, vt melius à nostro calore patiantur, vt rursus quoque in ipsum reagant. Vnde fiet, vt in ipsis calidum elementum frigidum vincat: ante actuationem namque, vt inquit Gal. 3. de Temper. calidum elementum non vincit frigidum in medicamentis potestate calidis, sed vt vincat breuem opem extrinsecus requirit. Modus ergo reductionis medicamentorū potentia calidorum ad actū est, per diuisionem ad minimas quasdam partes, & per caloris susceptionem ab animalis corpore, quod non tantùm verum probat in his medicamentis quæ intrò sumontur, sed in his quæ exterius applicātur: quæ vbi solida applicētur, & crassam habentia substantiam, nunquam alterationem efficient, siue calida, siue frigida fuerint, nisi comminuantur, & frictione penetrent corpus, aut quadam transpiratione per cutim simul cum aëre, qui transpirat per poros, & extremas venas atque arterias, intus deducatur, vt à calore nostro prius patiatur id quod calidum est, id tamen quod frigidum vt comminutom deducatur ad partem quæ passura est. Id cap. 12. lib. 1. de Simplic. medic. facult. voluit Gal. Frigidorum ergo medicamentorum reductio ad actum comminutione fit, & motu quo in partes distribuuntur. Nec negamus calorem à corpore acquirere, verumtamen ipsum non esse necessarium ad actuationem ipsorum, sed solam comminutionem & motum, quæ sine calore non fiunt. Eam fuisse Galeni mentem quam de calidis & frigidis diximus, constat ex lib. 3. de Simplic. medicam. facult. cap. 19. cùm inquit: Quamobrem eius quoque nunc protinus meminisse opus est, veteres medicamenta natura frigida, potestate frigida dixisse: quoniam hæc quoque quadantenus infrigidandi potentiam obtinent, vt calefaciendi calida. Quòd si hæc voo modo, illa verò reliquo, nihil vtrique refert: generale namque atque commune idem vtrisque est, nempe alterationis principium à passuro corpore in actuum medicamentum procedens. Nam quæ potestate quidem sunt calida, alterantur eo duntaxat, quòd incalescant à nobis: at quæ natura frigida, tum quod

Medicament. frigid. reductio.

comminuantur, tum quod ascititium accipiant motum. Cùm itaque ipsis tanquam frigidis, agere absque corporis patientis auxilio non liceat, iure potestate frigida dicuntur: verùm vt actu nos refrigerent non prorsum ex sese obtinent: verùm à nobis prios perpetiantur, vt refrigerent oportet. Etenim in minuta conteri, & aduentitium motum accipere, affectus sont medicaminum. Constat ex hoc loco frigida medicamenta motum & comminutionem acquirere à corpore, ad hoc vt agant. Calida verò incalescere, quod enim comminui quoque calida sit necessarium, suprà diximus ex Galeno. Quod tamen frigida, quantuis nollam aliam mutationem assequerentur in nostro corpore præter comminutionem, & motum, possent agere in corpus, lib. 3. de Temperam. docuit, dicens: quæ verò refrigerant, veluti papaueris succos, hæc à nostro corpore, ne vel paululum quidem demutata, ipsum statim vincunt ac mutant, etiam si calfacta prius dederis: est enim eorum natura frigida velut aqua. Neque tamen ego ob id negarem, ea quæ frigida sunt, calfieri, præter comminutionem & motum. Sed dicemus circa quartum dubium, eam calefactionem non esse necessariam, in his saltem quæ quarto ordine refrigerant, nisi vt breui fiat comminutio & distributio. Quòd si quis instauerit dicens: Poterunt ergo tam calida quàm frigida medicamenta proximam partem alterare: calida ob propinquitatem; frigida, quoniam motu non egent, quo partibus distantibus solent applicari, dicemus: calida non posse agere, nisi probè incalescant prius à nostro calore, id verò non fieri, nisi facta prius comminutione, & frigida similiter egere comminotione ad agendum, vt substantiam partis alterandæ penetrent, egere quoque motu ascititio, de quo diximus, vt compleant actionem suam partibus distantibus applicata. Proximas verò partes infrigidare posse post comminutionem non negabimus. Id tamen non ostendit summam medicamenti potentiam, sed citra ipsam corpus mutabit, vbi non digeratur per corpus. Quod verò Galenus dixit de papaueris succo, & similibus quarto ordine frigidis, nec mutata refrigerare, verum est: mutari verò in eo loco idem significat, ac si corrompi dixisset, vt ex inferius dicendis constabit. Tertium dubium fuit, an medicamenta talia dicantur in potentia, collatione ad omnem hominem, vel tantùm ad temperatissimum siue eucraton. Nos huic dubio ad Galeni mentem respondebimus: quoniam quæ alij deblaterarunt, nauseam ingerere potiùs quàm quidpiam docere possent. Medicamentorum vires multis viis cognoscere docet Galenus in lib. de Simplic. medicament. facultat. vt tactu, colore, sapore, & odore. Certissima verò notitia tactu accipitur, cuius proprium est qualitates primas distinguere. Verùm non quouis modo medicamina sunt admouenda, neque cuiuis corpori ad periculum faciendum, sed aliquid est ex medicamento præcauendum, & aliquid ex corpore. Ex medicamento quidem, vt ipsum tepidum admoueatur, ab omni qualitate actuali immune: ne fortè ab ipsa impediatur actio. Ex corpore verò, vt simplici affectu laboret, vt 3. lib. de Temperam. docuit, lib. tamen 1. de Simplic. medicam. facultat 2. 3. & 4. cap. ad inueniendas medicamentorum vires præcipit, vt medicamentum sit omni aliena qualitate nudum, & conijcere quod per se est, & id ab eo quod per accidens distinguere: quoniam actio similis est à principio in finem, in affectu simplici: deinceps hæc eadem experiri primùm in corporibus temperatis,

Medicamenta vt talia dicantur, cui conferri debent

ratis, dein lapsis: deinde in his quæ aliquo tenentur affectu: est autem is simplex intempeties ac sine materia. Cæterùm quo ordine calidum, frigidum, humidum, aut siccum medicamentū sit statuendum, vbi vires ipsius velimus inuenire: docet Gal. lib. 3. de Simplic. medicameut. facult. cap. 12. ac præcepit periculum facere in corporibus temperatis, deinde iudicium ferre. Quale enim visum fuerit ad temperatum corpus facta collatione, tale simpliciter statuetur. Nam temperatissimum medicamentum ob id tale dicitur: quoniam temperatum hominem nec calfacit, nec infrigidat. Cùm tamen omne tale medicamentum, sicuti & quæ temperamento proxima sunt (vt docet eodem lib. cap. 10.) calidiora corpora infrigidet, & frigidiora calefaciat: quod constat: siquidem vrina hominem in balneo infrigidat, & extra calefacit. Sic & rosaceum calefactos infrigidat, infrigidatos calefacit. Fit autem hoc, quoniam quod minus calidū est altero, est eodem magis frigidum: & vt minus calidum à magis calido patitur calorem, ita minus calidum reagit frigiditatem: sic quoque quod est altero minus frigidum, paritur ab ipso per frigiditatem & reagit in ipsum per calorem. Quòd si ab omnibus his actionibus tale appellare medicamentum liceret, esset idem medicamentum calidum ac frigidum appellandum. Si tamen eo modo quo statuimus suprà, homo quidam medius est in vniuersa substantia, ad quē corpora reliqua collata calida & frigida dicuntur, & sunt, ita modo medium aliquod statuamus, quod est eucraton corpus, singula ad ipsius collationē talia dicentur. Nec tamen voluit id medium indiuisibile esse, sed in latitudine consistere, quam diximus deberi corpori æquali ad iustitiam, circa quod singulorum actiones collatæ sedem sortientur eius ordinis, cuius erit actio, supradicto modo. Cui sententiæ obiiciunt quidam, nam si medicamenta primi ordinis possunt efficere effectum quarti ordinis, nō minus debent statui in quarto ordine, quàm in primo. Id verò fieri probant: quoniam medicamentum primi ordinis calidum, admotum febrienti ipsum inflammat, ergo efficit effectū quarti ordinis. Similiter idem medicamentum primi ordinis, vbi in magna quantitate adhibeatur, poterit hominem calefactione interimere. Quare ergo potius in primo quàm in quarto ordine reponetur? Respondemus, quòd medicamentum temperatum, quod supra existere probauimus, ob id dictum tale est à Gal. quoniam corpus nulla alterationc alterat, quæ aut sensu, aut ratione assequi possit. Sed tamen Galenus 3. de simplic. medicam. facult. cap. 10. medicamenta temperata dicit calefacere corpora refrigerata, & refrigetare calefacta. Ergo temperatorum natura in temperatissimis corporibus tantùm probari debet, ac talia statui iure poterunt, quamuis in aliis, alias efficere possint mutationes. De medicamentis quoque primo & secundo ordine talibus aduertendum, quòd vt diximus, id quod est in primo ordine, insensibili modo alterat, quod est in secundo, alterat quidem sensibili modo, non tamen lædit actiones. Quod significat nobis, nullum horum excedere latitudinem sanitatis. Nam si ipsam excederēt, possent alterando extra sanitatem ducere, & actiones lædere. Calidum ergo in primo ordine temperatissimum, alterabit insensibili mutatione: sed id quoniam quod in extremo calidum adhuc sanum, non calefaciet, sed potius infrigidabit. Quod verò in secundo ordine existit, id sensibili modo calfaciet, aut infrigidabit symmetrum corpus, pariter & corpus ab ipso parum lapsum, sed tamen hominem sanum valde lapsum simili lapsu, non alterabit: nempe id quod tantùm labitur ad calorem aut frigiditatem, quantum ipsum medicamentum: quoniam à similibus non fit actio, vbi tamen ad contrarios lapsus comparentur, debitas actiones efficient, ac corpora quibus applicentur temperatum versus deducent. Vt calidum medicamentum in primo ordine, hominem parum labentem ad frigidum attemperabit, & quod secundo ordine calidum fuerit corpus, intra sanitatem lapsum ad extremum, ad temperamentum deducet. Paribus namque numeris fieri curationes, ac reductiones docet Galenus. Hinc sequitur falsum esse, quod referunt in contraria ratione: nempe medicamentum primi ordinis calidum, posse febricitantes inflammare: potius enim reagendo, caliditatem ipsorum remittere possent, sic etiam de frigidis, siccis & humidis medicamentis dicendum est. Id similiter constat in siropis calidis in primo & secundo ordine, qui febrientibus oblati opem ferunt. Hæc intellige, nisi talia medicamēta fuerint accensu facilia, & mutata, ad maiorem gradum perducta, nos rursus alterent. Quod mel in biliosis facere solet. Pariter etiam quod in argumento secundo loco adducto dixerunt, falsum est, medicamentum calidum primi ordinis per reiteratam exhibitionem posse inducere calorem quarti ordinis, nam id cùm semel adinuenerit corpus suo modo calefactum, non amplius ipsum calefaciet, sed tantùm calorem productum conseruabit. Verum quoque est, non semper medicamenta prima applicatione inferre totum suum calorem, quem tamen repetita producent, deinceps verò nihil. Medicamenta tamen quæ in tertio & quarto ordine talia sunt, totam humanam sanitatem excedunt, cùm possint sensibilem læsionem inferre & mortificationem, aut corruptionem. Hæc quamuis in temperatioribus corporibus sint exploranda, vt ab effectu denominationem adipiscantur, in omnibus sanis corporibus suum effectum inducere possunt: quoniam omnia humana corpora sana potestate superant. Calidum enim in tertio ordine, magis calidum est calidissimo homine sano, cui applicitum læsionem actionibus afferet. Vt enim parum calorem superat, ita pauco addito calore, ipsum in morbum deducet, quemadmodum frigidum in tertio ordine corpus frigidissimum sanum ægrotare coget, vbi citò per corpus digeratur, ne fortè interim vires amittat. Sic etiam, quæ in quarto ordine calida sunt, omne corpus vrere possunt, siue sanum, siue ægrum, aut putrefacere, quoniam totam humanam latitudinem superant. Frigida quoque infrigidando mortificabunt. Sed interest inter calida & frigida medicamenta, quòd calida in calidis corporibus citius inducunt suum effectum quàm in frigidis: quoniam in ipsis minorem inueniunt resistentiam, quàm in frigidis: frigida verò non ita se habent ad frigida corpora, sed citius internecant hominem calidum quàm frigidum. Quoniam, vt Galenus inquit libro tertio de simplicium medicamentorum facultatibus, magis celerem habent in calidis corporibus distributionem, & inde citius partibus applicantur. Hæc igitur est ratio, quoniam calida medicamenta in quarto ordine, temporis mora deteriora redduntur: frigida verò vires amittunt, ita vt in quibusdam interim superentur, & mutata alete possint. Vbi tamen ita celeriter distribuantur, in calidis & frigidis corporibus: quod fieri posset, vbi vino dissoluta frigido corpori exhiberentur, non tamen calido, facilius in corpore frigido quàm in calido suum inducerent effectum. Calida ergo

Calida & frigida medicamenta non similiter se habent ad alterandum corpus.

Digitized by Google

ergo in tertio & quarto ordine, vbi calidis applicentur, suum inducunt effectum, citò, & fortè nulla repetitione facta. Frigidis verò admota, tardius & repetita. Repetimus enim medicamenta, non vt maiorem qualitatem quàm quæ sibi ex ordine proptio, & natura sua debetur, inducant, sed vt ipsam compleant quam in corporibus contraria qualitate præditis, ob reactionem semel applicita non inducunt. Nam calidum medicamentum quod corpori valde frigido admouetur, vt tandem suum calorem inducat, est repetendum: semel verò producto, repetitio nihil addet, sed productum conseruare valebit. Posset autem quis meritò dubitare, si medicamentum primi ordinis calidum applicitum corpori calidiori se, ipsum calorem remittit, quemadmodum de moderatè calidis diximus, quare similiter medicamentum calidũ in principio tertij ordinis non remittit calorem calidissimi hominis, qui laborat febre ardentissima, cùm calor maior est, quàm medicamenti constituti in principio tertij ordinis, & similiter de frigidis, humidis & siccis erit dubitandum. Ad quod respondemus, quod medicamentum calidum in primo ordine & in secundo, multam habet frigiditatem in potentia, per quam cùm reducta fuerint in actum, reagent in corpus calidius: quæ verò iam in tertio ordine sunt, aut supra ipsum, paucam habent frigiditatem, & multum calorem: vnde fit, vt per frigiditatem, quam continent potestate, calidissimis corporibus resisti atque in ipsa reagere non possint. Quòd si quis interroget, quare oleum erysipelatis admotum quam maximè lædit, & mel febricitãtibus obest, cùm oleum temperatum sit, & mel intra secundum ordinem calidũ: dicemus, quod oleum, vt Galenus inquit libro secundo de Simplicium medicamentorum facultatibus cap. 14. quamuis temperatum sit, corpora nostra recalfacit, parem nobis calorem illitum tribuens: quemadmodum & vestis: & quoniam porus cutis infarciens, prohibet calorem nostrum exhalare. Inde fit, vt quamuis à natura sua medicamentum temperatum, aut primi ordinis, sæpissimè repetitum qualitatis ratione nullam manifestam actionẽ inferre possit, neq; magna quantitate adhibitum, tamen poros obstruens, cuti admotum, aut si interius sumatur, grauans & nauseam aut vomitum, aut humorum commotionem efficiẽs lædat, ac possit nonnunquam morbum inducere. Mel verò quia non tantùm medicamentum est, sed alimentum calfacit in sanguinem versum; & cum qualitate calidiorem, trãsit quoque in bilem, in calidioribus corporibus: hæc verò quãtitatem & qualitatem caloris auget, quæ in medicamentis, quæ talia sunt, non tamen alimenta non fiunt: quia sola qualitate operantur. De venenorum natura quarto loco agendum est: pendet tamen eorum cognitio, suarumque actionum ex his quæ suprà diximus in vniuersali illa diuisione eorum quæ corpori offerũtor, intus, aut extra, estque Galen. doctrina lib. 3. de Temper. Quæ offeruntur corpori, aut ipsum alterant, aut non: si corpus non alterant, aut mutantur in nostrum corpus, aut non. Si motẽtur, sunt alimẽta: si non, erunt medicamenta itẽperata. quod vltimom Galen. esse probauimus. Quòd si corpus alterant, aut talia permanentia, id faciunt, & sunt venena. hæc intellige esse frigida venena, aut à corpore mutantur, & aut mutando ipsum corpus corrumpunt, & putrefaciunt, cùm semel à corpore mutata fuerint, mutationis principium accipientia: & erunt pariter noxia venena, vt calida erodentia, aut putrefacientia, aut postquàm mutationis principiũ acceperint, corpus quoque mutant, non tamen corrumpunt, neque ad finem in corporis substantiam transeunt, & sunt verè medicamenta, quamuis omnia dicta sint etiam amplo significato, medicamẽta præter alimenta. Quòd si quod mutat corpus, sic mutatur ab ipso, vt ad naturam ipsius deducatur, erit alimentũ medicamentosum. In numero venenorum duas species ipsorum statuimus. Vna est eorum, quæ nullam mutationem adepta iuuernecant, id est nullam corruptionẽ passa. Altera eorum, quæ semel mutationis initium accipientia corrumpuntur & putrescunt, & deinde corrumpunt, ac putrefaciũt corpus. Frigida venena sunt in prima specie, vt vult Gale. lib. 3. de Temper. cùm inquit: Quæ verò refrigerant, veluti papaueris succus, hæc à nostro corpore, ne vel paululum quidem demurantur, sed ipsum statim vincunt ac mutant, etiam si calefacta prius dederis. Et eodem lib. iterum idem cõfirmat, sed tamen non ob id existimandum est venena frigida nullam alterationem recipere à nostro calore: nam lib. 3. de Simpli. medicam. facul. cap. 17. de venenis frigidis loquens: qualia sunt cicuta, papaueris succus, & mandragora, dixit, verum adscitiam caliditatem requirunt, quæ imminuta sũt, extenuet atque comminuat, quæque velut manducat, & cap. 18. de eisdem dixit, Quemadmodum itaque nisi calorem habeant abundantem, qui comminuat, tum ad cor vsque perducat, interficere non poterunt. Verùm intelligere oportet, à calore nostro venena frigida alterari: nulla tamen ex parte corrompi, vbi debita quantitate exhibeantur: eam tamen caliditatem, vt adscitiam breui amittere & frigida reddi, ita vt frigida tangentibus appareat, fine ea quoque partes proximas alterare posse; Sed tamen calida nõ tantũ alterari, sed motari, aut puttefieri, aut corrũpi debere: ipsa verò semel mutationis initium adepta, ad magnam ex se procedunt. Diximus venena frigida nullam mutationem recipere, sed solam alterationem, vbi in debita quantitate suę actioni adhibeantur: quoniam in minori non tantùm alterabuntur, sed etiam alent. Quod calidis venenis non accidit, sunt enim venena calida toto genere lethalia: frigida verò ex quantitate, vt Gal. lib. 3. de Simp. medicam. facult. cap. 18. 21. & 22. quibus in locis venena frigida docet lethalia esse ob quãtitatem: quoniam si in pauca quantitate adhibita fuerint, nõ occident, sed superata à calore nostro poterunt ipsum alere, nisi tota substãtia aduersa fuerint. Quod anus Atheniensis experta est à pauca cicutæ quantitate orsa, donec assueta maiorem acciperet sine noxa. Id consuetudine fieri an possit, & qua ratione, non pertinet ad hunc locum, sed tantummodo docere paucam quantitatem cicutæ posse superari à nostro calore, & alere corpus nostrum, quemadmodum & parua sucei lactucæ quantitas: quod etiam fiet, vbi quamuis maiore adhuc quantitate venenum frigidum sumatur, id tardè distribuatur. Potissima namque causa, quare occidit venenum est: quoniam cor occupat. id verò non faciet, nisi citò distribuatur, & ad cor perueniat, vt ipsum opprimat, quemadmodum multa ligna viridia, paruo igni supra posita, quòd si tarda fiat distributio, prius in itinere vires amittet, ac tandem mutatum nutriet, quod facit lactucæ succus, & cicuta in sturnis, quos ob paucum ipsorum calorem alit, & ob viarum obstructionem: prius enim in ipsis coquitut, quàm ad cor perueniens occidat. Inde fit, vt potius occidat homines calidiores, & qui meatuum habent amplitudinem maiorem, per quos arteriarum motu facilius ac celerius ad cor deducitur. Nam ob eorum frigiditatem,

Dubium notandum.

Venenorum natura inquiritur, qualisnam.

Venenorum duplex natura.

Venena calida non alter. Venena frigida non genere, sed quantitate.

Sturnos alit cicuta.

tem, ac substantiæ crassitudinem morantur in via. est enim omne exactè frigidum crassarum partium. Hac etiam ratione, si quis voluerit cicutam vehementius agere, ipsam potandam exhibere debet vino mixtam, non tamen vinoso: nam id non tantùm cicutam distribuere, sed ipsius malitiam corrigere poterit, & ipsius potu laborantem persanare. Diuersa est admodum venenorum calidorum natura, quæ toto genere lethalia sunt, non quantitate tantùm. non quoniam ad operandum quantitate non egeant: scintilla namque ignis sæpe adeò inualida est, vt sentiri eius actio non possit. Sic etiam aconitum, aut cantharis, in paruissima quantitate actionem nullam, aut paruissimam edent, non tamen occident. Dicuntur tamen toto genere talia: quoniam neque in illa paruissima quantitate sumpta vinci possunt, aut alere: maiori verò, & corrumpant & putrefaciant, spatio temporis nũquam correcta, sed semper deteriora reddita. Quidam eorum qui solent nugas grauioribus sententiis inserere obiicit, probare contendens, calida venena alere posse: ea nempe quæ erodunt, ac putrefaciunt: nam allium alere potest, (inquit) quod tamen in quarto ordine calfacit & exurit: sed natura potest ipsum à facultate vrendi nudare, poterit igitur & id quod habet vim putrefaciendi. Ad quod respondemus, quod Galenus libro secundo de Aliment. facult. cap. vlti. dixit, cæpis, alliis, potris, aliquam esse alendi facultatem, quamuis paruam, postquàm elixa fuerint bis aut ter: quoniam per elixationem acrimoniam illam amittunt: habent autem cum acrimonia substantiam quam paucissimam alimentosam, ac perinde fit, vt vi ignis superante allium acredinem amittat, & deinde alere possit, quod tamen calidis venenis non contingit: quia nihil alimentitium habent. Pari modo allium vbi crudum sumatur, venenum non est: quoniam cum sua facultate calfaciendi, & siccandi in quarto ordine non peruenit vsque ad cor. Et quamuis cuti extra applicitum ipsam exulceret, non tamẽ id interius facere valet. Vt exulceret namque quiete eget & quátitate debita, & vt nõ misceatur alicui impedienti suam actionem: verùm intus sumptum allium coquitur, distribuitur, ac motum diducitur, & cibo ac excrementis miscetur, & parum eius singulas partes attingit, & tennis substãtia, ac facilè dissolubilis acrimoniæ eius subiicitur: qua ratione à nostro calore dissipatur. Quamuis igitur exteriora exulceret, non perinde interiora exulcerabit. Calida verò venena erodentia ac putrefacientia, nisi à corpore pellantur bona fauente fortuna, aut mixta excrementis, aut medicamentis ad id valentibus, perpetuò deteriora reddentur, & hominem occident: neque enim eorum substantia facilè discutietur, neque illorum portio quæpiam erit alitioni opportuna. Quòd igitur aut noster calor, aut ignis allium à facultate vlcerandi nudare possit, aut ipsa manente non perueniat in cor, non probat idem venenis calidis posse accidere, quæ in substantia crassa & nulla ex parte nobis amica consinent internecandi vim. Venena præterea ex animalibus tota substantia lethalia sunt: quorum malitia potius facultate quàm corpore eiaculatur. Sed rursus obiiciet aliquis aduersus ea quæ à Galeno dicta sunt lib. 5. de Simplic. medicam. facult. cap. citatis: nempe venena frigida lethalia esse quantitate, non toto genere: siquidem contrarius sibi videtur libro quinto cap. 19. vbi quorundam venenorum frigidorum meminit, quæ genere lethalia esse asserit, non quantitate, dicens: At sunt quæ tota substantia nobis contraria

Venena calida toto genere lethalia.

sunt, proinde si vel minimum eorum assumptum fuerit, omnino lædat necesse est, ceu dryopteris, & pityocampe & thapsia, & solanum maniacum, & hydrargyros, & fungorum nonnulli: præterea saliua & fel venenatorum animalium. Nam talia omnia genere sunt deleteria, non quantitate. hæc Gal. Cùm itaque hæc frigida sint, vt dixerat ibidẽ, colligitur nonnulla frigida venena esse toto genere lethalia, non sola quantitate, vt dixerat lib. 5. Ad quam rationem audio quosdam respondentes, nullum esse venenum toto genere lethale, nisi id quod erodentis, aut putrefacientis fuerit naturę, aut partes tales habuerit, quod de frigidis venenis, quorũ meminit Gal. loco citato, non minus credibile est, quã de fungis veneficis: de quibus Gal. lib. 7. de Simplic. medic. facult. dixit quosdam interficere, præsertim eos qui admixtam habent putrefacientem facultatem. verùm Galenus eo loco non negauit alios fũgos occidere prætet eos qui admixtã habent putrefacientẽ facultatem: sed eos præsertim id posse, qui talem sortiuntur facultatem. Præterea qua ratione colliget quispiam, similem aliquam facultatem inesse solano maniaco & hydragyro, putrefaciendi? Facilè verò dubium solues, si Galeni literam accuratè legeris. Dixit enim: at sunt quæ tota substantia nobis contraria sunt. Volens exempla apponere venenorum, quæ quamuis frigida sint, tota substantia nobis sunt aduersa. Cùm autem dixit, venena frigida non esse toto genere lethalia, & parua quantitate superari posse atque alere: de eis loquitur quæ qualitate interimunt, vti lactucæ succus & cicuta. Hæc tamen quamuis qualitate excedant ad cor perducta interimant, non perinde substantia nobis aduersantur: siquidẽ eius sunt naturæ & substantiæ, vt victa in nostram substantiam migrent, quod non conuenit his, quæ siue calida, siue frigida fuerint, tota substantia sunt nobis aduersa: de quibus lib. 7. loquutus est. His omnibus contraria sunt facultatibus alexiteria, & alexipharmaca: hæc venenis ex medicamẽtis aduersantur, illa verò eis quę sunt ex animalibus. Operantur hæc aut alterando, aut vacuando venena. Alterant autem duobus modis, aut per qualitatem vnicã, aut duas, aut tota substantia: nam sic quoque contingit fieri alterationes. Euacuant quoque duobus modis, aut qualitate trahendo, vt calore, aut tota substantia, his modis euacuant, vbi exterius applicentur: trahunt enim venenum, aut qualitate, aut totius substantiæ similitudine. Habẽt enim facultatem agendi à tota substantia quatuor rerum differentiæ, vt apud Gal. lib. 6. de Mor. po. par. 6. com. illius sectionis, dolorum proximũ vẽrrem. Sunt autem hæc alimenta, medicamẽta expurgátia, venena, & medicamenta eis aduersa, vt alexiteria, & alexipharmaca. sed de hac operádi facultate in sequẽribus dicemus. Rursus ad medicamenta venenis obuiá redeamus. Hæc mediam quandam facultatem sortita sunt inter venena lethalia & humanũ corpus, ita vt quantò ipsa superant facultate humanum corpus, tantò à venenorum facultate soperentur: nam si in extremo contrario constituta essent, non minus quàm ipsa venena possent nostra corpora à sua temperatura distrahere. Hac ratione moderata quantitate adhibentur, vt venenis obesse possint, & corpus nostrum non offendant. In parua namque, vt corpus non læderent, ita venenis corrumpendis, & propulsandis non proficerent: in magna verò, vt venenis obstare, ita corpori noxam inferre possent. Talis ergo est medicamentorum, quæ sunt aduersus venena, natura, ex Galeni doctrina. Auerroës

Alexiteria. Alexipharmaca.

Tota substantia agentia quatuor modis.

Venenorum natura & medica. quæ eis aduersantur inquiritur

Auerroës falsus. uerroës tamen falsus est lib.5. Collectionum, cap. 23. qui huic Galeni sententiæ contradicens statuit medicamenta venenis aduersa contrariùm extremum vanenis obtinere, præterquàm citri semen, & similia. Nam medicamenta venenis obuia ipsis aduersantur, sed quæ tenent medium, non aduersantur extremis, & venena tenent extremum: noo ergo sunt media quæ venenis aduersaotur. Quæ enim media sunt, eiusdem sunt generis cum extremis. At quod comprobandum accedit, quod Galenus lapsus extremos extremis cõtrariis curare docet. Sed Auerrois sententia quàm falsa sit, constat in his medicamentis, quæ à tota substantia venenis aduersantur: mithtidarium namque venenis aduersatur, & modicam habet alterandi facultatem, ita vt parua quantitate adhibitum, sanis non noceat. Idem quoque de theriaca docuit experimentum, & Galen. ad Pisonem. Concedimus quoque medium quadantenus esse de genere extremorum, & ob id quadantenus obesse, alia quoque ratione prodesse, ac perinde quantitatem moderari Galenus docuit. Verumtamen de medicamentis, quæ tota substantia venenis obsunt, aut alterando à tota substantia venenis obsunt, aut similitudine ipsa, venena attrahendo loquitur, & de eis sententiam explicat libro quinto de Simplicium medicamentorum facultatibus. cap. 17. In his tamen quæ qualitate corrumpunt venena, horum est venenorum extremam qualitatem, extrema qualitate contraria curari debere. In quibus tantùm verum habere potuit Auerrois opinio. Reliqua verò medium venenorum & humanorum corporum tenere nõ dubitandum. Quoniam tamen hæc eadem medicamenta, quæ aut alexiteria, aut alexipharmaca appellantur, in magna quantitate adhibita interficiunt. Gal. lib. 6. de mo. pop. parte citata, θανάσιμα, hoc est, lethalia medicos ea appellasse inquit: ea tamen opportunè adhibita vsum aliquem præstare possunt, quæ tamen nullum vsum præstant, vt argentum viuum, & lithargyrium, vbi ingerantur, δηλητήρια, hoc est deleteria, dicta sunt. Hanc autem proprietatem, similitudinẽ, aut dissimilitudinem totius substantiæ esse, quæ modo mixtionis perficitur, notissimum est ex Galen. doctrina, lib. 4. de Simplic. medicam. facult. cap. 14. & lib. 5. cap. 16. Quòd enim medicamentum humorem trahat, aut membrum sibi familiare alimẽtum, causa est substantiarum similitudo, siue familiaritas. Quòd verò venenum interficiat, non tamen qualitate, id fiet totius substantiæ contrarietate. Tota verò rei substantia compositione quatuor constans elementis. Quoniam tamen similitudo modorum mixtionis, atque contrarietas ipsorum, sunt ad aliquid, & ratio agendi hæc esdẽ est, quod agit ratione proprietatis totius substantiæ, id est, quod agit ratione similitudinis, aut contrarietatis: neque proprietas erit aliud à prædicta similitudine, aut contrarietate: quæ sunt quædã relationes, quæ à modis mixtionis rerum ipsarum habẽt ortum. Ratio itaque quare operatur id quod agit à tota substãtia, diuersa est à principio operandi: principium enim est forma, substãtialis rei agentis: instrumenta actionis sunt qualitates sibi familiares: ratio verò agendi, quare inquam, hoc trahit, aut roborat, aut corrumpit, & non illud, est relatio similitudinis, aut cõtrarietatis, cum hac, aut illa re, quæ etiam dicitur causa sine qua non. Hæc verò similitudo aut contrarietas à modo mixtionis habet ortum: & hic modus mixtionis est quem dialectici dicunt fundamentum relationis. Est quoque causa finalis, aut seipsum conseruare, aut sibi simile producere, & est finis cuius gratia. Sed de his latius diximus in fine comment. in lib. 2. de Differẽtia febrium, &c. Reliquum est vt breui comprehendamus medicamentorum omnium vires à temperaturis ortas, siue à primis qualitatibus, elementorum mixtis, siue ab attemperatis eorundem substantiis. Sunt autem diuisæ quatuor differentiis, quas medici appellant, primas, secundas, tertias & quartas. *Medicam. vires distinguuntur.* Prima vis medicamentorum dicitur, quæ per primas operatur qualitates, & effectus ipsis tantùm primis qualitatibus agentibus respondet, vt calefacere, infrigidare, humectare, & siccare, aut ex his complicitos effectus inducere: sed & Galen. has vires primas quatuor latitudinibus distinxit. Primus autem ordo est virium alterantium, ita vt non satis sensu dignosci possit, etiamsi aut processu temporis & repetito medicamine constet, aut ab initio intellectu & ratiocinio id assequamur. Secundus ordo est eorum medicamentorum quæ manifestè alterant citra læsionem effatu dignam. Tertius ordo eorum quæ manifestè lædunt, nec tamen stupefaciunt, corrumpunt, aut internecant. Præterea docet singulos horum ordinum, cùm latitudinem manifestam habeant, in tres mansiones diuidere, atque in singulis earum medicamentorum vires locare. Secunda medicamentorum facultas à primis ipsis qualitatibus simul cum substantiæ modo procedit, qualis est facultas molliendi, obdurandi, rarefaciendi, condensandi, constringendi, laxandi, obstruendi, deobstruendi, attenuandi, incrassandi, detergendi, sordem generandi, incarnandi, cicatricem obducendi, repellendi, concoquendi & suppurandi, relaxandi, siue resoluendi. Tertia facultas est, quæ singulis membris aptatur à primis & secundis, qualitatibus orta: qualis est seminis generatiua, aut quæ ipsum minuit, aut extinguit, & facultas generatiua lactis, & quæ vrinam mouet, lapidem commouit, menses prouocat. Quarta facultas est quam à tota substantia manare dicimus: qualem habent venena, quæ ex animalibus manant, & quædam in non animatis inuenta, internecantia, calori aut frigori adiuncta, & eisdem contraria, quæ alexiteria, & alexipharmaca nominamus.

De facultatibus, spiritibus, & functionibus.

CAPVT V.

Ostquàm in primo huius operis capite egimus de elemẽtis, in secundo de humoribus, in tertio de membris, in quarto de temperamentis, eo ordine seruato qui omnis ad euidẽtiorem rerum demonstrationem visus est accommodatior: in hoc quinto capite de facultatibus animæ agemus. Quo in loco rerum ipsarum affinitate adducti de spiritibus & functionibus sermonem habebimus: neque enim facultates sine actionibus integrè patere possunt, neque actiones absque facultatibus demonstratione doceri. Quoniam verò spiritus facultatibus, & actionibus intersunt, de his nonnulla afferemus: quibus peractis tota de rebus naturalibus, quas appellant, disciplina erit absoluta. A facultatibus verò primùm ordiamur, tanquam à causis à quibus & spiritus & functiones emanant. Nam etsi facile doceri possent animæ facultates ex functionibus:

ctiooibus: quoniam nobis functiones notissimæ sunt, & facultatibus notiores; via ramen qua à facultatibus ad functiones proceditut, valeotior est ad scientiam in anima generandam, quanto demóstratio, quæ à causa procedit, dignior est ea quæ ab effectu. Scire enim vnumquodque existimare oporset primùm per se, & ooo ex accidenti, cùm id per causam cognoscitur. Sunt autem facultates functionum causæ. Quemadmodum autem Plato à genetaliotibus ac naturæ ootioribus diuisione procedendum esse ratus est, vt in cognitionem inferiorum, ac singularium recta veniatur, ita & Aristoteles à causis generalibus & naturæ notioribus, in effectus, tanquàm in singularia ac minimè pattibilia, nobis quoque notissima demonstratione iocedendum esse rectè censuit. Iam ergo cùm facultates initia functionum sint, & hæ ab animæ essentia manant, aut ipsa animæ essentia sunt, eogemur hoc in loco de anima quædam referre tanquàm de facultatum & actionum principio & otigine. Hanc verò in multis eorporibus existere & operari omnibus notũ est: de eius tamen essentia omnes ferè naturales philosophi hallucinati sunt. Nouerunt eertè omnes in viuentibus corporibus, nuttitionem, & auctionem, in quibusdam sensum, in aliis seosum & motũ: io hominibus verò præter hæc & iotellectum, ac ipsis defunctis omnes has functiones aboleri, eausam verò ignorabant. Appellabant vtique hoc ageodi principium, à quo functiones prædictæ procedunt, animam: Græci verò ψυχὴν, quæ vitam animato corpori præbet, quæ verò sis eius animæ essentia oon satis explanatuot, quãtum ergo coniicere possum, præter vnum Aristotelem. Nam & varia & à ratione alia, ac tantis viris indigna multi philosophorum sentire visi sunt. Democritus enim ignem atq; calorẽ eam esse dixit, quod etiam sensit Zeno Stoicus. Plato in Timæo, animã noo vnicum elemeotum, sed quoddam ex elementis constitutum esse dixit. Thales Milesius animam motiuum quoddam, qua ratione magnetẽ animam habere putauit: quooiam ferrum mouet. Diogenes animam dixit aërem, quod aërem omnium tenuissimum existimauit. Heraclides animam vaporem incorporeum, & quoddam semper fluens, à quo reliqua constituuntur. Quidam aquam statuerunt animam esse. At verò Critias animam dixit esse sãguinem. Ipsi verò à natura deberi, quemadmodum & Empedocles: verùm is non omnem, sed cordi superfusum. Itaque singuli singulis elementis tribuebant animam, præterquàm terræ. Quidam etiam ex omnibus esse constitutam elementis dicebant, & nonnulli ex vniuersis rebus: quooiam anima vniuersa cognoscit. nam simile simili cognoscitur. Verùm hi de anima cognoscente loqui videntur, non in vniuersum de anima. Gale. item noster medicinæ parens, ac rerum naturalium diligentissimus indagator, ingenuè fatetur se ignorare animæ essentiam multis in locis, quorum quædam retulimus lib. 3. Prognost. in expositionibus nostris. Nunc verò duo tantùm ad mentem eius explicandam referemus. lib. 7. de Placitis Hippocr. & Plato. inquit: Verumtamen si de animæ substantia quoque est sententia proferenda: de duobus alterum dicamus oecesse est, vel ipsam esse fulgidum, ac quasi æthereum corpus, ad quod asserendum velint nolint consequutione cogente descendent, & Stoici & Aristoteles. Vel ipsam incorpoream quidem esse substantiam, vti tamen hoc corpore tanquã principali vehiculo. & lib. 2. de causis symptom. inquit: Etenim animæ essentiam in alia quapiam tractatione definire audax fortasse facinus putabitur: in hoc verò opere præter audaciam superuacaneum videtur. At quæcunque tandem ipsa fuerit, è duobus alterum existimare oportet, aut quod ad omnes functiones vtitur sanguine & spiritu vt præcipuis instrumentis, & aut alterius, aut vtriusque calore, aut quod in his ipsis consistit. Non est tamen nostri instituri, aut antiquorum falsas sectas confutare, aut ipsorum ignorantiam accusare: sed Aristotelis præcepta sequuri methodo quadam, & demonstratione aoimæ essentiam inuenire. Sunt porrò rerum omnium oaturalium principia tria, materies, forma, & priuatio. Materies principium est, vt potentia, quæ quamuis formam recipere potest, aliam, pro alia qualitatum primotum elementorum, quorum est materies, dispositione ac mensura. Forma verò actus est & perfectio rei naturalis, quæ generatur ac corrumpitur pro generatione & corruptione earum dispositiooum, quæ ad ipsam parant. Priuationem verò ego potius generationis rei natura constaotis, quàm constitutionis ipsius priocipium statuerem: quòd enim ignis ex ligno generetur, tria sunt principia: nempe materies, quæ generationi subiicitur, & forma quæ generatur, & priuatio quæ io ligno præfuerat, qua ratione ignis ex oon igne factus est, siue ex ignis priuatione. Ex materie verò & forma voum compositum constituitur, hoc vnum atque subsistens: cuius est exemplum lapis, in quo est materies, quæ subiicitur generatiooi veluti mera potentia, cui nulla est ageodi facultas, sed tota est patiendi habilitas. Inest tamen ei forma à qua actio omois procedit, à qua item materies perficitur & ornatur. Qualia in his quæ arte constant, licet cooiicere: nam aut domus, aut scamnum, aut vestis, materiem habent, ligna, lapides aut panoum, quæ suot materies quæ arti subiiciuntur, & secunda materies appellantur, quibus addita est forma ab artifice, cui oulla vis agendi inest, qualis naturalibus formis, sed perficiendi tantùm gratia data est. Naturalis verò forma noo tantùm ipsam rem, cuius est forma, perficit, sed actioois omnis se præbet auctorem. Est itaque lapis à forma sua, quæ substantia est lapis: quemadmodum scamoum ob formam quæ accidens est, scamnum: & vestis à sua forma vestis: verùm à scamoo qua scamnum, aut à veste, qua vestis est, oulla proficiscitur actio: à lapide verò qua lapis, omnis oaturalis actio sibi debita, vt à magnete, qua magnes est, ferrum allicere. Totum verò compositum ea taotùm ratione subsistit, qua forma materiæ inest, ac coniungitur, quomodo & scamnum oõ alia ratione tale existit, quàm quòd forma scamni ligno inest, ac copulatur. Nullo prorsus discrimioe in corporibus animatis forma quædam est materiæ cooiuncta: cuius gratia totum subsistens coostituitur, cùm materiæ adhæret, ipsa verò materies perficitur & ornatur, éstque agendi principium. Sunt enim hæc duo materialibus formis peculiaria, materiem ornare, & actiones obire. Primum sibi debetur quatenus materiæ inest, secundum quatenus naturalis forma est, & motionis initium. Cùm ergo anima ex communi appellatione ea sit, à qua viuentis actiones, & motus proficiscuntur, anima viuentis corporis forma, actus, ornamentum, & perfectio erit: hæc verò vt substantia: quemadmodum reliquæ naturales formæ, non vt accidens, quemadmodum formæ quæ arte coostant. Coostituitur autem omne natura constans, ex forma vt actu, & matèrie vt potentia, viuens igitur ex forma vt actu, & materie

De animæ essentia philosophi hallucinati, & quænam sit.

Animæ essentia disquiritur.

Gal. de animæ essentia.

Animæ essentia methodo inquiritur.

Anima.

Digitized by Google

tie vt potentia constituetur. Talia sunt viuentia omnia, quæ natura quidem constant, & tota earum substantia ex materie naturali tanquàm potentia, ex forma tanquàm actu & perfectione persistunt. Est verò actus quod ornat & perficit, & à quo motio omnia proficiscitur: hæc tamen in corporibus animatis ab anima. Erit ergo anima substantia corporis animati, actua, & perfectio, ac forma ipsius à qua actiones, & motus viuentium procedunt, ac iute Aristoteli dictum est: Anima est actus primus corporis physici in potentia vitam habentis, tale

Anima ex Aristot. verò erit organicum: vbi actum diximus, Græcè ἐντελέχεια habetur, quo Aristot. vt nouo nomine vsus est, vt inquit Cicero prima Tusculanarum quæst. ad significandam continuatam quandam motionem, atque perennem. Quemadmodum lib. 3. de Physicis auscultationibus Themistius ἐντελέχειαν itionem ad formam esse dixit: quasi continuam motionem: quoniam ἐντελεχὴς, continuum significat. Verùm vt ipsemet Themistius vult in Paraphrasi lib. 2. Anima, ἐντελέχεια, perfectionem significat, & vt nos monstrauimus, anima corporis viuentis perfectio est, quòd si quis ad verbum hoc nomen ἐντελέχεια, transferre velit, perfectihabiam dicet. Eritque anima actus siue perfectio prima corporis: nam hæc substantia est, & ipsa prior est omni perfectione, quæ fit ab accidēte. Est quoque actus primus, vt forma, non secundus, vt actio. Est autem id corpus physicum: nam vt diximus, corporum arte constantium accidentaria est, ac valdè ab hac diuersa perfectio, quæ sibi à forma tribuitur. Id verò corpus in potentia vitam habere dixit. Nam vt suprà habitum est, animæ hæc duo sunt officia, materiem perficere, & actiones absoluere: materiem perficere perpetuum est interim, dum viuens extat, actiones verò absoluere non perpetuum: cessat enim ab actionibus, ac otiatur animal, quando dormit, ad has igitur meritò dicetur in potentia. Sunt tamen hæc duo animæ officia, vt habitus & consideratio in anima, qui enim scientiam habet in habitu, non protinus considerat, vt cùm domit: habet tamen considerandi potentiam, qua ratione sciētia & habitus appellatur. Qui verò actu considerat, is scientiam habet in actu: animam materiem ornare, & informare habitus quidam est, ac perfectio quædā in habitu cōsistens, vt scientia: perficere verò actiones, quod ad animam attinet, actus est consideratio ni similis. Erit igitur anima in corpore vt habitus siue forma, & vt agendi principium, siue à quo actio procedere potest. Id in sensitiua anima cognitum est: ea enim semper informat, ac perinde est in habitu, & non semper operatur, ac subinde dicetur habere vitam in potentia, quod de anima vegetabili non admittit Themistius: quoniam semper est in actu informandi, & ornandi materiem, & in actu perficiēdi actiones. Nutriuntur enim viuentia quandiu viuunt, & plantæ viuunt per alimentum. Quare Themistius dixit, vt omnem animam comprehenderet, esse dictum, in potentia vitam habere: aliquæ enim in actu sunt, vt vegetabilis quæ natura duce agit: aliquæ animæ sunt, quamuis non agant, sed in potentia ad agendum persistant, vt sentiens. Per id itaque quod dixit, in potentia, animam sensibilem comprehendit, nec tamen vegetabilem exclusit, quæ semper in actu est. Quod namque in actu est, in potentia similiter existit, licet non omne quod existit in potentia, statim in actu sit. Cæterum vt cap. de membris asseruimus, semina plantarum & animalium vita participant: quæ tamen non

aluntur, donec semen animalis in vterum, & plantæ in terram humidam fuerit effusum. Vegetabilis ergo anima quæ in plantis est, vita, id est nutritione vtitur, quandoque actu, quandoque potentia. Quare & vltimum quod ab Aristo. additum est, à nobis *Instrumentarias partes habere corpus animantium, non est necessarium.* excludetur: nempe instrumentarias habere partes: eis enim viuentia ad agendum egent, non tamen simpliciter vt sint, aut viuant, quod dicta semina docet: nam nullæ sunt in tritici grano, aut animalia semine partes organicæ, aut quæ diuersis inseruiant functionibus. In viuentibus tamen quæ alimento actu, nō tantùm potētia vtuntur, organa necessaria sunt, vt in animalibus os, gula, venter, iecur, & venæ, in plantis radices, radicatio, truncus, rami, & in his, cortex, alburnum, fibræ, & venis proportione respondentes, quibus egent ad firmitatem, pulchritudinem, alimenti confectionem, augmentum, & speciei conseruationem. Semina verò nullo horum egent, suppetūt verò omnia hæc, cùm primùm alimento vti debent. Corporum verò animatorum, quorum actus & perfectio anima est, quædam sunt facultates ab anima procedentes, genere distinctæ. Earum quoque quædam animatorum ordines diuersos statuunt: sunt & genera animatorum diuersa, sunt quoque & quæ diuersæ animæ partes, aut substantiæ appellantur. Facultates animæ non aliter quàm ipsis actionibus distinguūtur. Actiones verò quæ in viuentibus diuerso genere continentur, sunt nutritio, sensatio, progressio, intellectio, appetitio: quibus respondent altrix, sensus, mouendi potentia, intellectus, & appetitus. Quoniam verò appetitus omnibus aliis facultatibus *Appetitus facultatibus animæ omnibus miscetur.* immiscetur, ita vt numquam sine aliis inueniri possit, neque alię secundum naturam sint sine ipso, nullum per se cōstituit animatorum ordinem, sed sunt hi quatuor tantùm, vegetatibile, sensitiuum, loco motiuum, & intellectiuum. Appetitus verò vegetandi potentiæ immixtus est, quòd sine ipso neque plantæ, neque animalia vnquam alimentum, aut alliciant, aut auersentur. Sentienti facultati pariter iunctus est appetitus: voluptas enim atque dolor in sensu tactus, & sensu gustus notissima sunt: in aliis verò sensibus loco suo docebitur. Potentia quoque secundum locum mouēs, appetitum habet, qui imperat fugam aut prosecutioē, sine quo internæ facultates sentiētea in animalibus sitæ, nūquam motū perficerent. At intellectua voluntate, liberaque agēdi potestate fruitur, à qua bonū prosequimur, malū verò fugimus, interim dum mente constamus, nec quippiam nos à boni cognitione deturbat. Est tamē vegetabilis animæ potentia in plantis sine sentiente, est quoque sentiens sine mouente loco, veluti in quibusdam animalibus, quæ terræ sunt affixa, vt conchæ, & ostrea, quæ mediam naturā quadantenus seruant inter animalia perfectiora, & plantas, quibus natura progrediēdi facultatem denegauit: quoniam alimentum rude eis ad alitionē satis erat, tale verò ipsis in loco manentibus suppetere potuit, aliis verò vt perfectioribus ad alimentorum perfectiorū *Facultas sentiens à loco mouente quomodo separatur.* disquisitio: em mouendi facultaté dedit. Nec tamen negamus animalia terræ affixa in loco moueri posse, quod docent ipsa compuncta: contrahunt enim sese, atque conuellunt: non tamen mouentur à loco in locum, quod attinet ad mouentem facultatē, quæ à loco, in locum mouet, de qua nobis est sermo. Licet ergo potentia de loco in locum mouens seiuncta aliquatenus à sentiente fit, quoniam omne sentiens motu aliquo locali participat, vt dixi: tantùm animatorum genera et: hæc sunt vegetabile, sensitiuum, intellectiuum. Quæ inuicem adeò separantur

parantur vt φυτά, id est plantæ, sola facultate altrice prædita sint, sine sentiente, aut intelligente. Sentiens verò sine intelligente in brutis adest, continet tamen altricem potestate. Intelligens verò sine aliis non reperitur quas potestate continet. Quemadmodum omne perfectius imperfectius continet potestate, in his quæ inuicem ordinata sunt, alterum ad alterum. Exigitur nempe alitio ad plantæ cuiusuis & animalis conseruationem: nam animal omne altricis munere fungitur, siue id brutum sit, siue rationale. Plantæ verò sensu non egent, nisi quis sensum alimenti appellet facultatem discernendi vtile ab inutili, quam nos modò sensum non appellamus: sed quandam naturalem animæ inclinationem, qualis & in lapide est ad locum sibi naturalem, & in magnete trahendi ferrum. Sensitiua verò facultas, qualis in brutis, intellectu nullatenus ad suas egebat functiones. Intelligere autem animam rationalem interim dum in corpore existit, sine sensu non est: minimè verò sine vita quæ per alimentum seruatur: quare altrice & sensibili facultate opus habuit, quas potestate contineri in ipsa intellectiua anima testatur Aristot. & altricem in sentiente, quemadmodum trigonus in tetragono. Nam tetragonus non actu, sed potestate continet trigonum: quod constat si tetragonus recta linea ducta ab angulo in aduersum angulum diuidatur: trigonus verò tetragonum non continet, vt neque altrix facultas sentientem aut intelligentem. Hoc idem in sensibus exterioribus fit: nam ex his quidā sunt magis aliis necessarij, & qui ab aliis absolui possunt, alij nō ab ipsis, vt tactus qui similis est hac in re facultati altrici. Is enim in quibusdā animalibus inuenitur sine aliis sēsibus: nullus verò sine ipso. Neque enim est animal sine tactu, & animal ob tactū dicitur: quoniā neque tactus est sine animali, neque animal sine tactu. Nos verò Platonis sententiam sequuti, animā primùm in partes diuidemus: deinde singularum partiū prosequemur facultates, quas Aristo. in libris de anima persequutus est, à vegetabili initium facientes: deinde ad sentientem, ad finem ad intelligentem accedentes animatorum genera trademus. Quas omnes & nonnullas alias facultates, quarum non meminit Aristotel. ordine partium animæ seruato, nulla prætermissa percurremus. Sunt autem hæ, vt Plato voluit in Timæo, aut animæ partes, aut veræ animæ, aut substantiæ animæ: ad doctrinam enim nihil refert. Cæterùm quantum philosophia naturalis docere potest, & ad Platonis, & Galeni mentem, tres sunt in humano corpore animæ. Prima in iecore sita, alimento, & conseruationi seruiens, quam appellat Plato in Timæo ἐπιθυμητικὴν, id est, concupiscibilem, à multitudine cupiditatum: cuius plantas secundum naturam participes esse dicit. Hanc appellat Aristotel. nonnunquam θρεπτικὴν, id est, altricem, ab eo quòd alit, quandoque φυτικὴν, id est, vegetabilem, à vegetando, quandoque γεννητικὴν, id est, generatiuam, ab eo quòd generat. Attamen Stoici eam quæ plantis præest, non dignabantur animam appellare, sed φύσιν, id est, naturam. Galen. cum nominibus vtitur, exquisitè, eam φυσικὴν nominat: nam nonnunquam eo nomine vitalem comprehendere solet, in corde verò eam animæ partem sitam esse dicit, quæ θυμοειδὴς, id est, irascibilis, vel ψυχὴ θυμοειδὴς, id est, anima animosa, vel δύναμις ζωτικὴ, id est, facultas vitalis dicitur. Tertiam animæ partem dicit in cerebro sitam, cui nomen λογιστικὴ & λογικὴ, id est, ratiocinatrix & rationalis. Hoc nomine comprehendens sensualem animæ partem, atque intellectualem. Has tres trium facultatum sedes Galen. libro septimo de Placitis Hippocrat. & Plato. statuit, cum inquit: demonstratum est genus animalis à tribus principiis fieri dispensationem, & reliqua. Est & quarta facultas animæ, quam non diuisit Plato ab aliis, neque enim de numero gubernantium nostrum corpus est: nempe generatiua, testibus insita speciei conseruandæ gratia: cuius principatum simul cum principatu partis cui inest, latè probauit Galen. libro primo de semine. De ea multa diximus in capite de membris: quædam autem modò dicemus, cùm de naturali facultate siue altrice agemus. Priùs verò an hæ tres animæ partes in tribus locis à Platone signatis sitæ sint, indéque facultates eis respondentes emanent, differemus, vnde & membrorum principatus constabit.

Analogia.

Anima partes ex Platone.

Aristot. namque neque multas statuit animæ partes, aut substantias, lib. 1. de anima, neque facultates animæ ab alio, quàm à corde oriri posse existimat. Ipse enim vitalis facultatis non meminit, quam nos animosam, & pulsatilem dicimus, sed ipsam in altrice comprehendit, neque vitam aliam esse putabat ab ea quæ per alimentum. Alendi verò principium cor esse voluit, ac sanguinem inde ortum habere, ibidémque generari. Animalem quoque facultatem inde distribui: sensum inquam & motum. Pulsum quoque non à facultate aliqua fieri, sed ab ipso calore sanguinem in tumorem eleuante. Primùm itaque altricem facultatem à corde oriri, & sanguinem inde manare lib. 3. de partibus anima. cap. 4. probare conatur. Cor nempe ex ipsius opinione primò viuit, ac sanguinolentum est, & palpitare deprehenditur ante reliqua. Sanguis igitur non à iecore, sed ab ipso procedit. Docet id quoque ortus à corde venarum, quibus magna colligantia cor annectitur, vt ex Anatome constat. Rursus id docet situs cordis in medio corporis, quo in loco decet principem partem sitam esse, vt sanguis manet, qui situs iecori non conuenit. Sensum quoque & motum à corde manare, & cor principium eorum esse probat ex sanguine: quoniam principium sanguinis est principium sensus: animal enim sensu definitur, & sensus ei tribuitur primò, cui sanguis. Motum quoque eodem loco probat à corde oriri: putat enim cor valde neruosum membrum esse, & neruos à corde procedere, vt cap. de membris diximus. Testibus verò nullum tribuit principatum. Vnicum ergo statuit præcipuum membrum, atque originem facultatum omnium. Verum quoniam Aristotelis rationes ad suam probandam assertionem nullius ferè momenti sunt: eis omissis, nos ad mentem Gal. 4. membrorum principatum docebimus, tres quoque animæ partes, tribus locis sitas, indéque facultates eis respondentes proficisci. Libro itaque artis medic. capite 9. quatuor differentiis membra omnia humani corporis diuisit, vt suprà retulimus. Quædam enim principia sunt: nempe cor, cerebrum, iecur, testes, quædam à principiis exorta. Sunt hæc, arteriæ, quæ à corde manant, venæ, quæ à iecore, nerui, qui à cerebro, vasa seminaria, quæ à testibus. Sunt etiam membra quæ neque præsunt aliorum gubernationi, neque aliunde gubernantur, quæ insitas habent facultates, vt os, cartilago, copula, membrana, adenes, adeps, caro simplex. Sunt & quæ innatam habent facultatem, atque alteram aliunde tributam recipiunt, quæ ad munera sua perficienda egent. Sunt hæc, ventriculus, lien, septum transuersum: licet hanc diuisionem aliter accipiendam probatum sit cap. de membris: & illam

Aristot. de anima fac.

Facultas vitalis cui insidet mēbro.

Facultas altrix à corde oritur ex Aristot.

Facultas sentiens à corde ex Aristot.

Membrorum diuisio Gal.

recipiendam

Digitized by Google

Membrum præcipuum quod. recipiendam admoneo. Membrum præcipuum quidam definiunt spiritus generatione. Sed id alieoum est à veritate: nam Galenus de principatu iecoris non dubitauit: cùm tamen dubium esse dicat, an iecur spiritum aliquem generet, vel an spiritus aliquis naturalis sit. Rursus non aliter contendunt, aut Galen. aut alij principatum partis alicuius probare, quàm ex facultatum exortu. Id itaque præcipuum membrum esse dicemus, quod est facultatis alicuius origo, quam aliis transmittit: hac ratione cerebrum præcipuum est animalis facultatis origo, quam neruis transmittit, & cor facultatis vitalis, quam tribuit arteriis, iecur naturalis, siue altricis initium est, quam tribuit venis. Testes verò generatiuæ: hæc verò vasis seminariis tribuitur. De testium vsu, atque ipsorum principatu diximus cap. de membris. Tribuunt tamen testes facultatem conficiendi seminis vasis seminariis: nam cùm vasa seminaria venis & arteriis continua sint, talem haberent naturalem facultatem, qualem venæ & arteriæ reliquæ, nisi à testibus diuersa facultas eis foret tributa: nempe conficiendi semen, ac sanguinem dealbandi. Quamuis neque integrè ipsum conficere aut perficere possint: in testibus namque semen perficitur, ac genitale fœcundúmque fit, quod venis meseraicis ad proportionem accidit: chylum namque mutant in rubrum colorem, & ad sanguinis naturam alterant, facultate sibi à iecore tributa, nec tamen sanguis in ipsis in totum perficitur, donec iecur subintret chylus: quoniam verò de his suprà, quæ necessaria nobis visa sunt, diximus, ad animæ partes, sedes, & *Alter fa. origo quæritur, & an vena facult. habeant sanguificam.* partium ipsarum principatum accedamus. Diximus primam animam ordine esse vegetabilem, aut altricem in iecore sitam, à qua altrix facultas oritur venis demandata, quod multis viis Galen. latè probauit lib. 6. de Plac. Hippoc. & Plato. Quamuis, vt inquit non sit adeo euidens demonstratio ortus, atque processus huius facultatis, vt vitalis, & animalis. Nam si neruos aut illaqueaueris, aut præcidas, non amplius aderit in parte secta, aut post illaqueationem animalis facultas. Idem etiam fit in arteriis: nam si aut præcideris, aut illaqueaueris arteriam, pulsum non amplius percipies in parte, quæ est post illaqueationem, aut in præcisa. In venis autem non sic: nam illaqueata vena, non statim cessat opus naturalis facultatis: quoniam præter eam, quæ influit à iecore, altera insita carni, aut cuiuis particulæ. Quapropter diximus membra seipsa regere: habent enim insitam facultatem, naturalem peculiarem, quæ suorum elementorum temperaturam sequitur: quamuis & hæc ad functiones non sufficiat diu, nisi altera à iecore venis membri tribuatur. Neque tamen volumus carnem, aut os recipere generalem illam altricem facultatem, sed venas, quæ ad eas partes perducunt alimentum. Illæ enim generalem sanguificam recipiunt à iecore, & facultatem trahendi, retinendi, coquendi, & expellendi, pro reliquarum partium ministerio & ali- *Venæ sanguificam recipiunt facul.* tione. Venæ enim non sibi tantùm, sed multorum aliorum membrorum ministerio operantur. Aliæ verò, vt caro, & os, nihil tale recipiunt: nam, vt diximus, seipsa regunt, neque aliorum gubernationi præsunt, neque aliunde gubernantur. Iam ergo altricis facultatis initium iecur esse multis modis *Iecur altricis animæ sedes.* suadetur. Primò quidem generatio plantarum ex semine docet, iecur esse naturalis facultatis originem. Semen enim initium generationis plantæ, & ipsius alitionis est. Nam cùm ipsum in terram effusum fuerat, ac incepit naturali suo munere fungi, & viuentis functiones obire, radices in terram submisit, & truncum, aut caulem protulit: cœpit autem hæc tota plantæ confectio, & alitio à loco *Quid radicatio in planta.* medio, qui radicatio, siue stebe appellatur: est is seminis locus, quo copulatur truncus radicibus: trahitur autem alimentum per radices in radicationem: deinde per truncum aut caulem, in totam plantam distribuitur. Idem in animalibus fit: nam alimentum à superiori parte accipiunt, quod plaoè Aristotel. indicauit, dicens hominem esse plantam euersam, perducitúrq; alimentum à ventriculo per meseraicas in iecur, vt per radices in stebem: deinde à iecore, vt ab ipsa stebe, per cauam, & reliquas venas in totum animal distribuitur. Est igitur tale in animali iecur, qualis radicatio in plantis, & seminis locus. Sed in plantis semen, & ipsa radicatio totius alitionis initium est: ergo in animalibus iecur. Rursus venarum initium in iecore est: quare & sanguinis & altricis facultatis initium esse concedant oportet. Omne enim quod alitione generatur, in sua origine crassius & maius est, venæ verò crassissimæ, & maximæ iuxta iecur sunt, in corde verò tenuiores; paruus enim est venæ cauæ ramus, qui cor subintrat, aliorum eiusdem ramorum collatione: iecur ergo est venarum, & sanguinis origo. Quòd si dixeris, sanguinem non generari in iecore, sed præparari, & in corde effici, est falsum. Mem- *Membrum alteri ministrans.* brum enim quod alteri seruit præparatione, totum quod parat ipsi ministrat, vt paratum perficiat, quod fit in pulmone, totus enim aër paratur cordi, & non alteri transmittitur, & chylus à ventriculo non alteri, quàm iecori totus mandatur, sanguis autem à iecore genitus, non totus mittitur cordi: nam pars ea sanguinis quæ per venam lumbos perreptantem descendit, nunquam fuit ad cor delata, nó igitur paratur à iecore sanguis, vt in corde perficiatur. Rursus cordis dissectio docet, trisulcas quæ sunt in ea cordis ianua, qua sanguinem à vena caua transfusum excipit, ad intima cordis aperiri, claudi verò ad exteriora, ac prouidè à natura factam viam illam recipiendi, non transmittendi gratia: sanguis ergo recipitur in corde: non transmittitur autem iecori, & partibus inferioribus ipso. Rursus venæ quæ ab vtero ad inuolucrum deueniunt ad fœtum aleodum, cùm fœtus vmbilicum penetrauerit, non ad cor, sed ad iecur ipsius perueniunt: quod manifestè docet inde esse alitionis principium. Rursus id natura iecoris ostendit, si quid effectuum similitudo potest conferre ad causarum cognitionem. Sanguis namque carni iecoris simillimus est: neque enim caro iecoris aliud est, quàm sanguis calore concretus: à calore enim perficitur: à frigore namque potius putresceret. Caro *Sanguificam facult. caro iecoris tribuit venis.* igitur iecoris causa est sanguinem generans. Neque putare oportet à venis iecoris id fieri, vt quidam existimauerunt, nulla enim est venarum, & sanguinis similitudo. Ipsa verò iecoris caro venis sanguificam tribuit facultatem, primùm eis, quæ sunt in ipso, quæ sanguinem immediatè pertiogút, dum generatur: deinde reliquis. Meseraicis quidem: nam chylos antequam iecur pertingat, in venis ipsis rubri coloris conspicitur, & in venis quæ à iecore exortæ in totum corpus procedunt, sanguis nondum perfectus perficitur, & pituita coctione in sanguinem transit. Quod non fieret, nisi venæ sanguificam haberent facultatem. Est autem hæc carni iecoris propria: venis verò tributa, vt exortis à iecore. Quemadmodum & attractrix alimenti, qua venæ non solùm sibi, sed reliqui alimentum trahunt. Rursus & retinere alimentum, atque

F ipsum

ipsum coquere, non solùm quod sibi prodesse, sed quod reliquis partibus est ex vsu communis, siue generalis est facultatis. Rursus, & totius corporis excrementa trudere, toti corpori prodest. Omnes autem hæ facultates à iecore venis tribuuntur, non aliis partibus: caro namque simplex & os, & cartilago insitas tantùm habent naturales facultates, quæ sequuntur suas naturales temperaturas ex elementis. Hæc est itaque ratio, quare inter præcipua membra iecur recensetur: est enim naturalis altricis facultatis origo, quam venis transmittit, non aliis. Quòd tamen iecoris facultas venis tribuatur, multis in locis testatur Galenus, vt lib. 4. de Vsu partium, dicens: Coquitur quidem adhuc & in ipso per intestina transitu cibus, sicut in venis omnibus sanguis. Est autem sanguifica facultas, eadem cum altrice. lib. 5. de Locis pa. cap 7. & lib. 2. de Ratione vict. commen. 47. vnam esse facultatem dicit in neruis, quæ oritur à cerebro, alteram in arteriis quæ oritur à corde, & tertiam in venis, quæ à iecore. Facultas igitur iecoris venis tribuitur. Idem lib. de Arte cura. ad Glaucon. cap. 13. Venis verò quæ sunt ante iecur facultatem sanguificam, lib. 2. de Placitis Hippocr. & Plato. ineste sic protulit: Secundum è iecore in ventriculum pertinentes venæ, in quibus sanguis primùm gignitur. Non itaque dicemus iecur præcipuum membrum esse, & altricis facultatis sedem, ob id quòd sanguinem generat, qui materia est alitionis: & quoniam materiam præstat alitioni corporis. Sed quoniam facultatis origo est, quam etiam venis distribuit. Creditur verò id esse principium altricis facultatis, quod est sanguinis principium generatiuum. Rursus lib. 6. de Placitis Hippoc. & Plato. dixit: non esse adeò euidentem demonstrationem, si quis velit probare ortum facultatis naturalis à iecore, vt probauerat ortum vitalis à corde, & animalis à cerebro. Nam in his statim percipitur noxæ consensus, in iecore tamen non nisi processu temporis ipso languente, membra languere conspiciuntur. Talis enim (inquit) cuiusdam facultatis origo iecur est, qualem in plantis esse constat. Putat ergo Galen. à iecore procedere hanc facultatem: quamuis non adeò euidenter probari possit. Rursus inferius eodem lib. damnat: si quis dixerit, venis cor tribuere facultatem, iecur verò materiam, à quo sanguis manet. atque orationem claudens inquit: Quòd enim membrum materiam ad alimentum toti corpori idoneam procurat, id verisimile est esse altricis, & vegetabilis facultatis principium. Altricem ergo facultatem venis vult à iecore tribui, non à corde, quòd si in contrarium adduxeris Galen. qui libro eodem dixit: Si igitur membrum illud principium esse dicimus, quod iis, quæ ex se oriuntur, vel vim, vel materiam saltem omnino suppeditat, & reliqua. Supponit ergo membrum præcipuum dici, etiam si solam materiam suppeditet: dicemus, id ex aliorum opinione, vt hypothesim assumpsisse, vt eorum mentem confutaret: vbicunque enim de partium principatu loquitur, ad facultatem ipsum referre contendit. Rursus si ad principatum partis satis esset materiam suppeditare, & membrum præcipuum est iecur, quia materiam suppeditat: verùm ipsam non tantùm suppeditat venis, sed & carni, & ossi, & cartilagini, ergo hæc membra non seipsa gubernabunt, sed aliunde gubernari dicentur, quod contrauenit Galen. lib. artis Medic. Neque his obstat Galen. libro 1. de Locis parientibus ad finem: cuius hæc sunt verba, Atque in hac re plurimum differunt naturalia ab animalibus instrumentis: siquidem naturalibus cognatam actioni vim esse, animalibus verò instrumentis à principio (veluti lumen à Sole) ipsam defluere iam ostensum est: ergo vt magneti lapidi vis inest, qua ferrum attrahere potest, ita naturalia quoque instrumenta omnia facultatem habent, qua actionem suam perficiunt, proinde si permanens fuisset ipsorum essentia, neque arteriis, neque venis indiguissent. Verùm quia nutrimento egent, seruareque oportet intimi caloris temperiem, hanc ob causam & venis indigebant, & arteriis: sic etiam musculi, vt essentiam suam seruare possent, non secus, quàm naturalia instrumenta, & venis, & arteriis indigent. At quæ cognatum sensus & motus principium non habent, idcirco neruis per quos hoc ipsis influat semper indigent, qui illis eas suppeditare possint, quemadmodum sol omnibus rebus, quas illuminat splendorem affert. Quamobrem solis partibus, quæ & sentiendi & mouendi vim habent, accidit, vt ipsis interdum haudquaquam affectis nihilominus earum actio pereat: id quod naturalibus instrumentis accidere non solet: quoties enim horum actio læditur, semper primario affectu laborant. Quæ sententia de omnibus aliis partibus à venis intelligenda venit: nam de aliis loquitur cùm dicat, eas non egere venis illis: namque nos concedimus, insitas esse peculiares facultates naturales: venis tamen generales à iecore tribui, quibus eis ministrāt alimoniā, & in peculiaribus suis functionibus pati per consensum læsionem non posse membra singula affirmat. Mentem autem nostram Gal. sententia confirmat, qui lib. art. med. cap. 95. inquit, Sed præter suprà dictas, alia est indicatio ab hepate ipso, veluti à venarum principio: nam cùm non tantùm seipsum regere natura aptum sit, vt pleræque animalis partes, sed venis præterea virtutem largiatur, periculum inminet, ne si eius vigor madefacientibus, ac relaxantibus cataplasmatibus fuerit resolutus, & ipsum primum ad sui opus, atque omnea subinde venæ eius ratione imbecilles efficiantur. Nulli igitur dubium deinceps videbitur, Galen. apertè voluisse, sanguinem in venis generari à facultate sanguifica, sibi à carne iecoris tributa: hæc enim est quæ sanguinem generat, quod authore Galeno natura membri apertè docet. Nec quidpiam probat, qui aduersum nostram firmam, & stabilem docendi rationem nunquam non Momi personam agit, cùm dixerit: Talis est facultas naturalis in iecore, qualis altrix in plantarum radicatione: sed hæc non influitur plantæ, non igitur influetur in animalibus, facilè solues eam rationem: nam vnde constat, non esse similem influxum plantis per fibras, ei qui fit à iecore per venas? Præter id quod minus confecto alimento egent plantæ, ac perinde non habebunt opus influere facultate, sed primum magis probo. Præterea quidem addit, sanguinis generatio magis in venis iuxta iecur viget, igitur à iecore venis tribuitur facult. sanguifica. Respondet, venas iecori proximas calorem copiosissimum ab eodem suscipere, non tamen facultatem. Sed dicant isti, quare non generabitur copiosissimus sanguis in venis, quæ cor circunstant, & in arteriarum origine, vbi maior est calor, quàm in iecore. Præterea hac ratione vtuntur pro nostra assertione, venæ sang. generant, vt ex Galen. probauimus, & non propria facultate, ergo aliunde sibi transmissa, nempe à iecore. Respondent, venas habere facultatem sanguificam quodammodo insitam. Ecce hominis ingenium, vt nostræ assertioni contradiceret, negat facultatem sanguificam, aut naturalem quam

Venæ sanguificam habent facultatem ex Galen.

Illud est principium altricis facultatis quod est sanguinis principium generatiuum.

quamcunque distribui à iecore posse, & sententias Gale. adductas, luce clariores detorquet, ac deinde concedit, insitam esse facultatem sanguificam venis extra iecur, quam neque ipsis venis iecoris inesse voluit Galen. nedum aliis. Nam libro 6. de Plac. Hippocr. & Plato. confutat opinionem eorum qui venarum tunicas dixerunt habere sanguinis procreatricem facult. cùm enim agens omne in actione passum assimilet: manifestum est venas albas non generare sanguinem rubrum, sed potius carnem iecoris id efficere, quæ non est aliud quàm sanguis à calore concretus. Sed de his dictum à nobis abundè est. Naturales verò facultates tres sunt præcipuè in semine, tres quoque in ipso genito animali, aut planta. Hæ sunt generatrix, altrix, auctrix: generatrix in semine reperitur coniunctam habens formatricem: nam est generatricis membrum, aut si mauis, quartum facultatis genus. Semen enim animatum est, & animal, aut plantam formare valens & ex materia generando perficere. Interim verò semen attracto alimento nutritur, & augetur, donec vegetabilis anima animali aut plantæ superueniat. Anima verò vegetabilis hæc facultatem habet generandi sibi simile, quod opus naturalissimum viuentibus Aristot. esse dixit; hæc generatrix formatricem habet adiunctam. Præterea vegetabilis anima facultatem nutritoriam, siue quam diximus altricem habet, & auctricem. Generatrix quidem toti inest animanti, quamuis testibus, aut vasis seminariis in plantis, præcipuè insit, & in semine ad animantis alterius generationem demandetur. Formatrix quoque cum semine traducitur: verùm hæ in animato dum viuit, manent. Siquidem membra ex semine genita, sibi similia generandi facultatem continent, quam etiam procreatricem appellant. Cæterùm procreatricis, siue generatricis, quæ in semine adest, munus est, ex materia parata animal conficere, siue in materia parata animam inducere, procreatricis verò, quæ in animato manet, siue formatricis, munus est materiam excauare, delineare, & extendere. Altricis est materiam trahere, apponere, retinere, mutare per eas facultates, quæ eidē ministrant: propria verò ipsius functio est, alimentum in corporis substantiam mutare, quod aggenerare est. Quapropter nemo inficiabitur, nec Momus ipse, esse generationem ab alitione diuersam admodum: siquidem generatio nouum efficit animatum, nouam formam in materia inducit, quæ in nulla illius materiæ parte præfuit. Alitione tamen parti aduenit forma: quinimo pars aduenit, quæ formam suscipit, & non quidem generatur, sed aggeneratur. Augmentatio quoque diuersa ab his est, siquidem terminus ipsius quantitas est, quæ toto genere à substantia differt, substantia verò est quæ aduenit, aut efficitur in generatione, & alitione. Notum autem est, nutritionem partialem esse generationem: accretionem tamen adiunctam habere famulantem nutritionem. Per accretionem quantitas propriè acquiritur, per nutritionem verò substantia, hæc quidem generatione quæ motus non est, sed mutatio: illa verò per motum, qui per se contendit ad quantitatem, vti alteratio ad qualitatem, & latio ad locum. Nam auctore Aristot. libr. 5. de Physicis auscultationibus, ad tria prædicamenta tantùm est per se motus, quãtitatem, qualitatem, & vbi. Quantitas verò augmentatione vera acquiritur, & non vera, quam dicemus aceruatione fieri, aut rarefactionem, siue distensionem esse. Quòd tamen quantitas per se acquiratur motu, probatur, quod minus erat, maius redditur, adepta noua quantitate: sensim igitur motus est ad quantitatem, quo sensim quantitas acquiritur, & successione. Dices motum non contendere per se ad quantitatem, sed ad substantiam, quia in augmentatione substantia de nouo acquiritur, ad quam ex accidenti sequitur quantitatis augmentum, sed contrà pugnat ratio: nam nutritio ad formam substantialem contendit, non ergo ad quantitatem: siquidem motuum diuersa natura, & species ex termino desumitur: quantitas verò genere à substantia distat. Præterea in subiecti alicuius rarefactione, cui nulla adueniat substantia denuo, constat motum illum ad solam quantitatem contendere, & finem habere aliquem per se, non alium tamen à quantitate, idem igitur ad omnes colliges augmentationes, quamuis aliæ adiunctam habeant nutritionem, quod nihil agit ad substantiam motus variandam. Constat etiam illo motu per se variari appellationes nominum prædicamenti quantitatis, cùm id dicatur ex motu maius factum, & per motum maius. nullus autem motus ad relationem, aut ad motum est, aut ad actionem: in vera autem augmentatione nutritio adiungitur, & substantiæ intus susceptio, & commutatio, & alteratio, nullum autem horum est ad quantitatem, neque localis alimenti motus, sed ipsa successio, qua sensim minus redditur maius, & per se ad id tantùm contendit, vti & in diminutione, & in condensatione, quantitatis fit abolitio, etiam per se, quamuis in dissolutione, substantia cum quantitate pereat & corrumpatur. Per hanc dissolutionem in nihil aliud, quàm in quantitatis deperditionem, & totius rei in minores, & angustiores limites circumscriptionem contenditur. Adde substantiam interim corrumpi, nec propterea diuersam esse negabimus diminutionem à corruptione. Sed dices, ponamus partes dilatari, alimentum poros subire, in corpus mutari: si hæc fiant, nihil aliud, res fiet maior sine motu ad quantitatem. Dicam dilatationem fuisse motum ad quantitatem, sed tandem hæc vt notissima, & apud omnes recepta missa faciamus, quæ ad quorundam errorem refellendum diximus. Præter formatricem, quæ in semine adest, altera in solidis membris ex semine genitis, numero tantùm distincta manet, qua ossa, venæ, arteriæ, & nerui quandoque portionem amissam reparant, & reformant, quod docet dentium procreatio vsque in annum octauum perdurans, & quibusdam dentes in senectute ipsa oriri, & renasci est visum: huius facultatis munus deficere temporis processu notum est: nam adolescentes dentes non procreant, & in adultis membra ex semine genita, abscissa non recreantur. Verùm id facultatis defectu euenire non credimus, sed potius quoniam non suppetit copia materiæ, à qua membrum refici, instaurari, aut recreari deberet, & quoniam in vtero vbi membra affatim conformantur, & procreantur, præter materiæ copiam formatrix vteri accedit. Concedimus tamen in senectute ipsam languere, & ferè deficere, quemadmodum & alias. Si namque quoniam non operatur facultas ipsam deficere, ac periisse dixerimus, non est cur recreationem partis non fieri Galen. ad inopiam materiæ referat, aut augmenti defectum, ad ossium duritiem, & inhabilitatem extensionis. Has ergo duas facultates, nempe membrorum formatricem, siue recreatricem, & auctricem, ante mortem non quidē deficere, aut aboleri dicemus, nisi morbi alicuius gratia: quod enim ætatis ratione fieri potest, nempe membra contabescere, facultates omnes

Naturales facultates quæ & qua ratione distinguantur.

Augmentatio an sit motus.

Facultas formatrix & auctrix non abolētur ante decrepitam ætatem, nisi morbi gratia.

Digitized by Google

aut interire, aut ad interitum tendere, id morbi ratiooe eucnite posse videmus. Sanus verò homo nullam suarum facultatum amittit, etsi langueant, ætatis aut tempetamenti mutatione nimis. Quod verò non operentur fit defecto obiecti aut instrumenti: nempe eorpotis aut spititus, sic etiam fit, vt nutritotiæ facultatis opus aliquando cessare possit, vt in hecticis. Prætetea auctio alimento fit, vbi maior copia reponatur, eáque dissoluitur: id autem fiet, vbi multum conficere possit natura alimentum: conficit autem io venis copiosissimum, ita vt carnes in ea ætate, & adhuc subsistentium valde aogeantur. Quòd ergo non augeantor ipsorum solida membra, faculiatis imbecillitate, aut inteitu non fit: sed quòd extendi non possint: extendi autem sine alimenti repositione non contingit, vt quidam voluit: nam ea maioris molis acquisitio, quæ fit sine repositione alimenti, non auctio, sed extensio, & rarefactio dicitur. Fit autem hæc, vbi sub æquali materia corpus ad maiorem perducitur molem, auctio vetò nunquam fit nisi media alitione.

Nutritio.

Est itaque nuttitio nutrimenti in viuentis corpotis substantiam conuersio, hac vna tantùm re à sobstantiali generatione viuentis differens, quòd in simplici genetatiooe substantiæ genitum subsistit, & viuum corpus integrè constituitur: in nutritione tamen, nihil per se totum conficitur, aut subsistens generatut: sed potios vt pats alteri aggenetatur, & agglutinatur. At ignis pars, quæ nuper genita igni adhæret, non nutrit ipsum, quòd nuttitio fiat in viuentibus cotpotibus, & ex alimento intus susceepto, ita aoctionem, non omnem maioris qoantitatis acquisitionem dicemus, sed eam quæ pet alimentom fit oottitione intetuenien te. Cuius ioteruentu solidæ ipsæ corporis particulæ ad maiotem molem petducuntut in omnem loci differentiam. Id autem fieti non posse sine extensione pattium quæ præfuerat, non negamus. Hac tatione quamuis altrix facultas, & auctrix in iuuenibus constent satis, eorum tamen corpora non aogentur: quoniam inepta sunt extensioni: vnde fiet, vt quod intus susceptum fuerit, nunquam maios dissoluto sit.

Auctio quare cessat.

Cessat autem auctio nostri corporis, nobis sanis adhuc existentibus post ætatem adolescentiæ, non quoniam petierit facultas, quæ in ipsis, & in senibus adhuc manet, vt constat io auctione carnis, sed quoniam totius corporis auctio fieri non potest, non auctis solidis patticulis: hæ verò non augentor absque extensione, quam tamen ob siccitatem, & dutitiem non tolerant. Porrù quoniam auctio nutritionem exigit, & nutritio fit partium generatione substantiali, vt diximus lib. 1. de Generatione & inteiitu, Aristotel. pattem quamlibet augeti adueniente aliquo secundum fotmam, hoc est accedente aliquo, quod præcedentis futmam tecipiat, asseruit.

Auctio ex Arist. quomodo fiat.

Quamobrem quamuis caro carni iungatur, vt aqua aquæ, non dicemus carnem, aut aquam augeri: quoniam non recipit præexistentis partis fotmam. Augetur aotem pats, vbi sotmam ipsios pars adueniens recipiat. Posset igitur pari modo Aristoteles dicere, nutritionem fieri, vbi parti aliquid accedat secundum fotmam: id enim ad auctionem putat Aristoteles esse necessarium, & oos ad auctionem, & alitionem. Verumtamen quòd aqua non augeatur aquæ aduentu: quouiam non recipit præexistentis aqoæ formam, non excludit auctionem ignis ex lignorum inflammatiooe: nam ignis ex lignis genitus alteri secundum formam aduenit, eius namqoe formam recipit. Quare ergo ignem non dicemus augeri? Hæc certè nominum significatio est, quæ viuentibus tantùm tribuitur: hæc namque ex formæ superuentu augentur, & intua facta aduenientis susceptiooe, quod noo viuentibus oon accidit. Hac ratione rutsus dicemus auctionem non fieri absque alitione. Nunc verò addemus alitionem non fieri absque quatuor aliarum facultatum, & actionum ministerio. Sunt autem hæ, attractrix, retenttix, coctrix, expultrix.

Altrici, & auctrici quatuor facultates ministrãt, an plures.

Quum autem ignis his non vtatur, neque aogeti, neque ali ipsum dicemus. Rursus ad institutom redeamos. Sine auctione viuit animal, non sine facultate auctrice, & sine alitione viuit animal, non sine altrice facultate.

Animal quã diu viuit nutritur.

Nouimus aotem Aristotelem dicentem, animal quandiu viuit, taudio ali. At verò aut Aristoteles de sanis, & secundum natoram se habentibus animalibus, suam intellexit sententiam, aut altricem ab auctrice distinguere voluit, docens augendi munus non in omnibus ætatibus exetceri: alendi verò exetceri, aut nõ vacauit crimine: multis namque morbis attopbia iuncta est, vt obstructionibus ventris, floxibus, & hecticis febtibus, in quibus membra funditus alimentom non capiunt, aot eo non fruuntur, quorum veritatem confirmat vlcerum cauorum praua intemperie affectorum curatio, quam fieri non contingit, nisi intemperie sanata: nam interim dum hæc adest, cato recreari nõ potest. Cur igitur in hecticis adeò prauè affectis, & tẽperamento immutatis, membra refici carnis, & ossis genetatione credemus? Alitio quidem exercetur appositione, agglutinatioue, & assimilatione, has antecedunt attractio, retentio, coctio, & expolsio, de quibus primo loeo agemus.

Qua facultates sint ministrantes.

Hæ sunt facultates alitioni ministrantes. Alimentum enim priusquam alat, vt ad partem alendã perueniat necesse est: perueniet aotẽ, aut aliunde trosum, aut à patte ipsa tractum, aut vtrumque passum. Non enim suapte natura ad membra profluet: oon tãtùm verò protrusum accedet: nam quod ab alio loco truditor, non necesse est, vt recipienti sit familiare: qood tamen alit, alito familiare esse debet. Reliquum ergo est, vt à membro ipso alendo alliciatur: nam & membris ipsis trahentibus natura talem tribuit facoltatem, qua sibi amicum, vtile, & familiare alliceret, quemadmodum & magneti trahẽdi ferrum. Nihil autem impedit, quo minus ab aliis membris trãsmittatur, tanquam eisdem inotile: quod facit iecor iam confecto sanguine circa id qood quantitate abundat. Deinde verò necessum est, vt tractum alimentum alteretur, & in qualitatem corpori alendo familiarem conuertatur: noo enim omne alimentũ aptum est vtcunque alere. Iam verò coqui est omnino impossibile, nisi retineatur: quia omnis actio in tempote fit, quare secundo loco retentrix aget, tertio verò coctrix. Alimenta rursus non habeot omni ex parte, com corporibus alendis similitudinem & familiaritatẽ: quę verò talia sunt, aliqoa ex parte commutationem effugient: partes verò non cõmutatæ, excrementitiæ sunt, & vt alienæ & alitioni inutiles excernendæ, quo loco expultrix facultas succedit, ea excernens qoæ talia sont, cum aot quantitate aucta, retentricem grauauerint, aut qualitatis malitia momorderint.

Discretiua facultas.

His addere solent nonnulli facultatem discretiuam, quæ discernat vtile ab inutili, vt inde vtile trahator, inutile verò excernatur. Verùm hæc non est de ministrantibus facultatibus, sed innata quædam facultas plantis & animalibus, qua distingoont vtile ab inutili, cũ appetitu prosequẽdi vtile & fugiẽdi inotile. Monos verò separationis vnius ab altero, duabus debetur facultatib. quarũ altera trahit,

Digitized by Google

hit, altera excernit: quibus operantibus non potest non distingui vnum ab altero. Exemplum est chylus in ventre: cùm enim ab eo partem sibi vtilē ventor acceperit, reliquum à ventre, vt quātitate abundans, detruditur per imam ventris partem, interim quoque à iecore id tantum, quod vtile est, trahitur, reliquo inferius excreto. Trahi verò per meseraicas vanas in iecur, quod vtile, & excerni per intestina inutile absque partium harum segregatione non fit, secerni ergo bonum à malo attrahente, & expellente facultatibus fit, neque alia est opus: dubitabit aliquis de facultate appetitrice: nam hęc ministrare videtur alitioni; appetunt etenim membra, quod deinde trahunt, à quo etiam aluntur. Præterea vnlēdi, siue agglutinandi vis, cuius munus abunde cognitū est, addenda videtur prædictis: siquidem quod attractum est, apponitur, & vnitur membris. Addenda quoq; his videtur facultas dilatās, quæ in augmentatione suum munus manifestè exercet. Siquidem aliquid augeri absq; dilatatione non fit. Hæc dubia adeo facilia sunt, vt neque deturbare veritatem possint, qua docemus quatuor tantùm esse facultates naturales ministrantes: neque nos multa verba effundere cogār, aut lectores à veræ philosophiæ studiis diuertant. Quòd enim appetitus facultas naturalis sit, non est dubium: verum non de his quæ ministrant, sed cui ministratur: cùm enim appetitus concupiscit alimentum, attractrix eidem ministrat ipsum admouens, vt deinde catentia in delectationem, siue vt aiunt, complacentiam, conuertatur. Futile autem est, quod dixit quidam, his facultatibus non esse annumerandas eas, quas communes cum inanimatis habemus: nam tractio eorum quæ tota substantia familiaria nobis sunt, communis est nobis, magneti, succino, & medicamentis omnibus expurgantibus, nec tamen perinde attractrix à numero harum excluditur. Galen. verò lib. 6. de Loc. pa. cap. 7. de naturalib. facultat. loquens vnam videtur asserere cum attractrice appetentem, dicens: Primā voco attractricem, quæ peculiares parti succos alēdi ipsam gratia & appetere & attrahere potest. Dilatandi munus formatricis & altricis, atque auctricis est, quibus prædictæ ministrant, vnitio verò facultatis altricis, siue nutricis, est munus cui quatuor dictæ ministrāt: dum enim quod attractum est, & appositum, diutius retinetur, mutationem à nobis suscepit, in nostram substātiam: id verò est vnum fieri: hærere autem interim dum vnum fiat, partim attinet ad retinentē facultatem, partim ad substantiam eius, quod hæret: viscida enim hærent magis. Quod autē Gal. dixit lib. 6. de met. med. mollia ossa coalescere, non autē dura, sic intelligendum est, naturam omnē coalitum & vnionē facere: mollia vero membra, & quorum humidum, ac molle est alimentum, materiam siue substantiam habere, quæ facilè opus naturæ admittat. Nullus enim vnquā existimauerit, mollitudinem substantiæ alimēti ad vnionem eum nostra substantia esse satis, sine altrice, & commutatrice vi animæ: sed esse tantummodo materiam habilem. Habent prædictæ quatuor facultates ministrantes duo instrumentorū diuersa genera: alterum debetur membris vt similaribus, alterū instrumentariis, vt similaribus debentur primæ qualitates singulis particulis corporis, vt suæ tantùm alitioni indulgeāt, calor, humiditas, & siccitas. Calor tractionis instrumentum est, maximè siccitati iunctus: calor enim præ se trahit, siccitas actionem auget, tractionis tamen modos lib. 2. latè percurremus, & aduersantium errores cōfutabimus. At verò in singulis membris præter trahendi vim, quæ calore exercetur alteram reperies, quæ familiaritate substātiæ trahit, similem ei qua scammonium ducit bilem: sed vt scammonium calore iuuatur, ita & mēbra singula in ea tractione, qua sibi familiare trahūt, & à substantiæ similitudine proficiscitur. Coctioni seruit quam optimè calor, maximè qui humiditati cōiunctus est: quoniam alimenta à corpore humido faciliùs similia redduntur, cùm alimenta humida sint, & quod humidum est humido, & molle molli facilius adhærescit, & humiditas ipsius alimenti elixationi, quæ fit in ventriculo & distributioni coadiuuat. Quamuis aridus calor duriora, & magis rebellia alimenta possit superare, quod docet calor consistentium, qui bubulas & ceruinas superat carnes, cum infantium calor, neque gallinarum vincat. Galenus lib. 6. de Sani. tuend. actiones corporales præcipuas habere pueros docuit. Animales verò in aliis quibusdam præstantiores esse: & lib. 3. de causis symp. corpus vehementi calore, & humore prædituū, quàm celerrimè coquere, & assimilare sibi alimentum dixit. Vnde fit, vt ad coctionem aptissima sit humiditas calori iuncta, & rursus eodem loco inquit, pueri alteratricis facultatis robore iuuenes superāt. Rationem quoque adhibuit loco citato: nam calor coctionis principium est, humida verò corpora, id quod coquitur facilè admittunt, & admissum facillimè ipsis agglutinatur, & adhærescit: quorum contraria insunt siccis corporibus: difficilè enim externa admittunt, ita vt frangi interim & disrumpi sit opus, & difficilè aliis agglutinantur. in humidis igitur corporibus facilius exercentur coctiones, nutricationes, appositiones, & agglutinationes. Ex verbis tamen Galeni quæ ibidem habentur, dubium videtur: nam de facultate puerorū coctrice loquens inquit, Atque in coctionibus, quæ ad ventriculum attinent, si humida, molliáque sumpserint, ea perinde vt iuuenes cōcoquere possūt: dura verò deterius conficiunt: quòd si mollia simili modo cōficiunt, & in durorum confectione pueri à iuuenibus superantur, aliqua ratione iuuenes præstantiores euadent: qua videlicet reliquos superant. Ad quod respōdemus, quòd coctricis facultatis actiones non debent absolutè conferri, sed tantùm hæ, quæ circa propria versantur obiecta: puerorum verò alimenta, quæ concoctrici facultati obiiciuntur, humida sunt, non sicca: quoniā suæ naturæ similia esse debent. In horum tamen commutatione, etiam in ea quæ in ventriculo fit, pueri à iuuenibus non superantur. Reliquæ verò actiones, quæ ab altrice, & naturali facultate procedūt ad alitionem vsque, meliores in pueris sunt, nempe distributio, appositio, agglutinatio, assimilatio, & omnimoda nutritio. Meritò ergo puerorum naturales facultates prædictæ præcipuæ, & præstantiores dicentur, quāuis quod attinet ad alias facultates, non ita sit, vt ibidem dixit. Attractrix namque calore exercetur, tanquam pręcipuo instrumento, iuuatur autem quàm maximè siccitate. Nam quod trahitur, primùm apprehēdi debet, apprehensum verò trahi: quod autem apprehēdere, & trahere debet, firmitudinem habeat necesse est: hac tamē mollia, & humida corpora carent. Experimentum autem docet, calorem aridum vehementius humorem trahere: quapropter quamuis probe trahant, & quantum sibi ex vsu sit, trahendo perficiant, à iuuenibus ea in re longè superantur. Retentrix quoque facultas siccitate vtitur, hæc enim ad retinendū tam est apta, quàm humiditas inepta. Siccitas enim, quæ semel apprehendit, diu retinet: ostendunt id omnia arida, quandiu figuras acceptas retineant, ab humidis verò corporibus quàm citò deleantur, pariter constat.

Facultatum ministrantiū instrumenta.

Siccitas est lima caloris, inquit Auic.

Coctio in quibus temperamentis est validior.

Coctio in quibus validius exercetur.

Iuuenes melius attrahūt, retinēt & expellunt quam pueri propter siccitatē temperamēti, sed pueri longe melius coquunt ob abundātiam humidi.

cõſtat. Expultrix quoque ſiccitate eget: nam & excretio comprehenſione fit, ad hãc verò opus eſt ſiccitate: humida namque corpora cùm laxa ſint, & infirma, nec comprehenſione retinent, nec expreſſione ſecernunt. Inde fit vt pueri minus valentes habeant iuuenibus has facultates. Itaque calor functionibus omnibus vtilis eſt, niſi immodicè auctus fuerit: qui enim talis fuerit, proprias, ac ſibi natura debitas functiones vitiabit, ſiccitas tractioni, retentioni, & excretioni accommodatur, niſi adeò vehemens fuerit vt membrum rigidum, ac minimè flexibile reddatur. Humiditas quamuis his aduerſa ſit, nutritioni vtilis eſt, & accommodata, maxime verò auctioni. Frigiditas nulli ſeruit functioni, niſi ex

Frigiditas functionibus inutilis an ſit.

accidenti tantùm. Quod verum eſſe Galen. lib. 3. de cauſis ſympto. teſtatur, quamuis nonnulli rationibus id ſubuertere conentur, quarum hæc eſt ſumma: Adeps concretione genita eſt, hæc autem facta eſt à frigido. nam apud Ariſto. 4. Meteor. quæ à calido liquantur, à frigido concreuerunt: adeps autem à calido liquatur, à frigido igitur concreuit. Rurſus mixti generatio fieri non poteſt abſque frigoris concurſu: neque enim à ſolo calore fieret. Rurſus corporis temperamentum ſecundum naturam conſiſtit, & à natura fit: id autem non abſque calore, & frigore. Nec enim minus poteſt frigiditas ad caloris temperamentum, quàm calor ad frigiditatem attemperandam: vtrumque verò per ſe, & natura fit. Rurſus, quemadmodum calor per ſe poteſt frigidos morbos curare, ita frigiditas morborum calidorum eſt medela: vtrumque igitur per ſe fiet. Attamen hæc facilè dilues, quod enim de adipis generatione ferunt, licet verum ſit, à frigore concretam eſſe, id frigus efficere potuit, qua frigus eſt, non qua inſtrumentum naturæ viuentis corporis. Non autem negamus frigiditatem quædam efficere poſſe: ſed eſſe inſtrumentum ad naturales actiones. Hæ ſunt nutritio, & auctio, quæ appoſitione, agglutinatione, & aſſimilatione perficiuntur, quibus aliæ naturales miniſtrant, nempe attractrix, retentrix, coctrix, & expultrix, quarum frigiditas non eſt inſtrumentum. Quod verò retentionem coadiuuet, ex accidẽti fit, neque natura ad id ipſa vtitur. Idem ad Ariſtot. ſententiam dices, qui lib. 2. de Gener. animal. cap. 4. dixit, quaſdam ex ſimplicibus partibus frigore conſiſtere, vt carnem ex ſanguine: nam hæc atque adeps à calore generantur, ſed à frigore concreſcit adeps. Ad aliam rationem dicemus, mixtum omne genitũ immediatè ex elementis, à frigidis, & calidis, per ſe generari: talis verò generatio non eſt cenſenda inter naturales viuentium actiones, quas nos à frigore per ſe procedere negamus. Sic etiam corporis attemperamentum, ab ipſa compoſitione dicemus non eſſe de naturalibus actionibus explicitis. Ad vltimam rationem concedimus morbos calidos curari poſſe frigidorum oblatione, quæ tamen curatio arte fit, aut caſu, non natura. Præterea morbus calidus, aut fit cum humore, aut ſine ipſo conſiſtit: cum humore, coctione, & euacuatione curatur. Hæc verò à natura fiunt, id eſt, à naturali calore. Si abſque humore conſiſtat, aut à cauſis externis curabitur, aut à naturali calido attemperante. In ſumma itaque nullatenus fiet, vt frigiditas alicuius naturalis actionis viuentis corporis ſit inſtrumentum.

Inſtrumentorum ſecundum genus.

Aliud eſt inſtrumentorum genus: quorum meminimus ſuprà: nam quædam ex his quas miniſtrantes facultates appellauimus, non tantùm vt ſimilaribus partibus inſunt, ſed quibuſdam aliis vt organicis, vt ventriculo, iecori, & venis. Oſſa namque & cartilagines altricem habent facultatem, cui quatuor prædictæ inſeruiunt ſolis qualitatibus primorum elementorum vſæ, vt inſtrumentis. Verum ventriculus non tantum his, ſed & fibris quibuſdam, & ſtaminibus quibus eſt contextus ad commune officium quod ſibi natura ineſt, vtitur. Trahit enim venter cibos, non ſibi tantùm, ſed toti corpori. Retinet quoque ac coquit, excrementúmque ſecernit. Idem iecur & venæ moliuntur. Nam venæ quæ brachium aut crus perreptant, non tantùm ſanguinem ſibi accommodatum alliciunt, ſed & eum qui totum brachium aut crus alere poſſit, cui rei proprium partis temperamentum ſatisfacere non poterat, ſed opus fuit alio communi quodam inſtrumento. Talia ſunt earum partium ſtamina tribus generibus partita: nam quædam ſunt oblonga ſecundum partis longitudinem extenſa, quibus pars tractionem exercet, vbi primùm extendatur, ac ſuccum trahendum capiat: deinde in ſeipſa ſtamina conuellantur eo modo quo gula alimentum ab ore arripit per fibrarum longitudinem, & manus ſingula quæ cupimus apprehenſa adducunt. Eſt tamen ſecundum ſtaminum genus tranſuerſum, quod rectis ſtaminibus ad rectos angulos diducitur ad excernendum aptum, quo partes inſtrumentariæ vtuntur, vt iecur, venter, inteſtina, & vterus. Per hæc enim membrum in anguſtum ſe contrahit, contractum verò contenta exprimit: hæc autem eſt naturalis excretionis forma. Eſt & tertium ſtaminum genus obliquum, ad obliquos angulos rectis ſtaminibus incidens, quod retentioni eſt accõmodatum. Nam neque hoc ſtaminum genus attractioni eſt idoneum, neque excretioni, quod neque aliunde quidpiam talia alliciant ſtamina, neque allectum minorato partis ſpatio protrudant. Miniſtrant ergo hæc retentrici, propria partis magnitudine ſeruata. Hoc ſtaminum genus retentioni maximè accommodatur, quamuis retentrix facultas omnibus vtatur, vt inquit Galen. 7. & 14. lib. de Vſu partium.

Staminum genera.

Coctrix motu non eget.

Coctrix verò nullo ſtaminum genere eguit: quòd coctio quiete fiat, & quietum contineatur alimentum à retẽtrice facultate. Quòd ſi quiſpiam obſtrepat aduerſus hæc, obiiciens motu fieri coctionem in ventriculo, neque aliter fieri poſſe, vt alimenta potui miſceantur, quàm motu, dicemus, Alimenta motu in ventre miſceri, motum autem hunc ex accidenti ſequi actionem caloris elixantis. Nam cùm alimenta colliquantur in vẽtre, ſolida liquida fiunt, & ſolida liquidis miſcentur: quoniam liquida ſolidorum ſubſtantiam penetrãt. hæc verò motu fiunt. Præterea quæ grauia ſunt leuium mixtione aſcendunt, & leuia grauibus mixta deſcendunt, quæ ſine motu non fiunt, motus ergo coctioni ex accidenti, & conſequutione coniungitur, non per ſe. Coctio itaque, vt in ſumma dixerim, alteratione fit, & quiete: ſtaminum verò actio coctionem antecedit, & comitatur: quatenus quod non quieſcit, non recipit integram agentis immutationem, quæ à ſola facultate coctrice mediis qualitatibus, vt inſtrumentis exercetur. Iam verò tractum alimentum ad extremas quaſque & vltimas partes, quaſdam quoque paſſum coctiones atque alterationes membris ipſis apponitur in roris ſpeciem transfuſum, vt cap. de membris diximus, appoſitum verò altricis facultatis vi, quæ coctione & alteratione munus ſuum exercet, agglutinatur, & vnitur ipſi membro. Cui rei ſuccedit alimenti agglutinati aſſimilatio. Eſt autem id quod agglutinatum & vnitum eſt, non ſimpliciter alimentum, ſed vnitum ſiue agglutinatum alimentum. Hac vi hiſque mediis facultas altrix operatur, & fine potitur. Hic autem finis eſt

diſſo

dissolutam partem reficere,& hominem vita seruare,humidi refectione. Est autem humidum quoddam in viuentibus alimentitiū, quod partes inanes & spatia membrorum implet,id in venis, arteriis & poris inuenitur,id etiam eaptessione euacuatur, & est quoddam ad roris speciem, est quoque bumidum quoddam conecretum ad carnis & adipis formam deductum. Quoddam etiam quod propriè innatum, & ptimigenium bumidum dici potest, in ipsis solidis pattibus contentum,quódque ipsas solidas partes eomponit atque constituit. Id verò aut à prima ipsa generatione contractum est, aur loco eiusdem ea alimentitio subrogatum. Continenr quoqne membra ipsa solida plures huius humiditatis differentias, quemadmodum & diuersas partes in neruis & venis eonspicimus. Est enim pars quædam veluti caro,& pars quæ fibtarum speciem setuat, quibus proprij insunt bumotes, ac innata humida, quibus eonstitnuntut, & sine quibus nec pattes ipsæ permanere,neque animal seruari potest. Huiusmodi humidirates in plantis quoque eonspiciuntur: nam plantæ humorem habent alimentitium à radieibus suctum,& partibus singulis distributum,sulam eam murationem passum quæ in radicatione fit, similem ei qnæ in ieeore animalis perficitur.Continetnr is bumor in cauis & spatiis plantæ,quæ non percipiuntur sensu in qoibusdam, talia enim decuit esse plātarum inania spatia,vt dura essent & firmitudinem seruarent, & quod roris speciem refert. Est & bumor qui substantiæ plantæ ioest,nempe illi,quæ carni plantæ respondet, fibris ipsis interiectæ. Est & fibrarum substantia ea innato humido plantæ constituta, id enim in animalibus & plantis magis propriè dieitur bumidum innatum ac primigenium,quod reliquis pinguius & tenacius est,ac difficilius dissoluitur. Calidū quoque qualitatem significat atque substantiam, vt eap. de Temperamentis diximus.verùm vt substantia duplea habetur apud Hippoc.& Gale. Nam quoddam est calidum aduentitium, quod siccitatem contrahit,& ignis naturam sapit,& acrem sensum tactui infert:euius plurimum adest in iuuenibus,& bis qui febricitant.Is igneus est. Alter est innatus ealor, siue ionatnm calidum aëreum,suaue tactui, ac mite, secum afferens humorem coniunctum,quale est calidum eorum qui augentur, quale quoque in semine,& prima materia generationis animaliū & plantarum est.Is animalibus inest in sanguine,spiritu,& solidis particulis. Verùm interest: quoniam qui in solidis existit partibus extinctus quadantenus est, & similis ei qui in non viuentibus adest: in his enim qnamuis igneum elemeptum reliqua snperet,tactu non deprehenditur,ac dicitur calor potentia, non actu: qualis etiam in sulphure,aur pipere, qui tactu non comprehenduntur, antequàm ab externo calore,qui actu talis sit eacitentur,ac reuiuiscant. Similis est solidarnm partium ealor à reliquis elementis ipsas constituentibus oppressus, ac penè extinctus,ira vt tactu nullatenus percipi possit. Verùm is cùm semel afflatus fuerit, actuali calore reuiuiseir, ac operatus,viuentiúmque munera exercet. Viuit autem tandiu animal,qnandiu id calidum innatum adest in membris solidis à prima generatione contractum,simul eum homido primigenio dicto, atque ab actuali calido innato afflarur. Est id innatū ealidum in sangoine & spiritu,non potētia tantùm, sed actu calidum, quod tactu deprehenditur, sine quo animalis vita superesse nō potest. Similis calor vtique in plantis adest: nam à prima ipsa ea elemētis compositione contraxerunt iguei elementi decentem sibi portionem,quæ potestate talis manet. Adest quoque in plantis innatum quoddā calidum actu,quod per parres plantæ diffusum ad actum reducir vniuersum plātæ calidum,vt inde possit quæuis pars viuentis munera obire. Id ealidum actu in plantarum radicatione maner viuente planta,atque ibidem seruatur,quemadmodum in animalibus in iecore, cui plantæ radicatio eonfertur, vt eap. de membtis doeuimus. Cæterùm quoniam animalium ealor,& vitam perfectiorem præstare debet, & alimentum exactius conficere, & ad sentiendum parare,deeuit eum non tanrùm à iecore manare, sed etiam à corde,quo in loco ealor iecoris ad altiorem gradum deducitur, & caloris subiectū attenuatur, vt iode membra vehementius incalescant,& calidū eelerius partibus demandetur. Quamobrem opus est itascibilem animæ partem in eorde sitam introducere animalibus necessariam, atque vitalem eius facultatem à corde manantem,ac singulis membris tributam,omnia viuificantem, suóque calore conseruantem. Qua ratione medici eam vitalem nominant facultatem,quasi vitam præbentem, ac vitam seruantem. Quoniam verò motum distensionis & cōrractionis arteriarum & cordis exercet,eam pulsatilem dixerunt. Aristot.& eius sequaces, omnium functionum prineipium cor esse affirmant, vnicum tantùm membrum præcipuum statuētes,à quo sensum,motum,& vitam tanquam à fonte manare putarunt. Nam alium viuendi modum à plantarum vita non nouerunt: ea autē est vita,quæ per alimentum eaereetur,& eam atque motum & sensum cordis munera esse asseruerunt. Cùm enim vita alitione constet,vt ferunt:& alitio alimento perficiatur, prineipium alimenti erit vitæ prineipium. Alimenti verò principium cor est: quoniam sanguis alendi potestatem non sortitur, nisi ad cor deueniens ibidem coquatur ac perficiatur,qui ante in ieeore solam præparationem est passus. Cor ergo vitæ initiū erit atque alitionis, neque vita alia erit ab ea quæ per alimentum, id est, qood lib. de morte & vita seriptum reliquit. Ortus animalis est prima participatio animæ cum ealore naturali, & vita est eius permansio. Sed nos suprà latè probauimus altricis facultatis principium iecur esse. Vitalem tamen facultatem diuersam esse ab altrice, hinc constat, quoniam hæc in animalibus inuenitur, non tamen in plantis: qnod si hæc talis esset qualis altrix, in plantis quoque reperiretur. Præterea experimētum docet, vitalem facultatem lædi posse, altrice & animali illæsis,& rursus ipsas lædi vitali illæsa manente: nam sæpe fit in morbis venenosi generis crudis existentibus succis, pulsum constare, & calorem vitalem, salubrémque inde morbam censeri: in apoplexia quoque funditus animalem facultatem otiari constante vitali facultare cordis, in peste verò & in morbis malignis calorē vitalem deficere,& malignas adesse putredines, & pulsus ferè deficere, in quibus obseura admodum est læsio animalis, aut naturalis facultatis. Rursus iecur viuit & alitur, cùm nondum adest cordis vitalis facultas. hæc igitur diuersa est ab illa. Rursus diuersa admodum est animæ pars, atque eius munera diuersa sunt, quæ cordi insidet ab anima & functionibus eius quæ in iecore, nempe morus pulsus à motibus, qui à naturalibus facultatibus eaercentur. Nam pulsus motus est sensu perceprus, ordinem seruans, & in arteriis, & corde tātùm situs. Naturalis verò non sensatus, non ordinatus,& carni atque ossi insitus. Vitalis quoque facultas, quam itascibilem vocat Plato, tantum animalibus,& rationali facultate participantibus data est.

Humidum primigeniū.

Calidum bifariā dicitur.

Irascibilis facultas.

Vitalis facul. functiones ab aliarum diuersa functionibus.

Digitized by Google

est. Quamobrem ad animalem facultatem parare rectè dicemus. Nec tamen eadem est cum mouente, quæ à cerebro oritur. Quoniam hæc est electione operatur: at verò pars animæ, quæ cordi insidet, sine voluntatis imperio exercet motum. sed de his infrà latius dicemus, cum pulsatilem vim ab aliis distinguemus. Itaque singulas functiones huius animæ, singulis aliarum animarum conferemus. Adde quòd plantæ neque loco mouentur, neque alimento aliunde disquisito egent, neque valde magna alimentorum confectione: rude namque alimentum eis satisfacit, ad quæ omnia vitalis facultas, quæ in corde proficua est, & omnino necessaria. Sortitur hæc animæ pars cordi insidens diuersas facultates: vitalem, pulsatilem, & irascibilem, de quibus impræsentiarum ordine agemus, vt singula huius animæ munera palam faciamus. Vitalis facultas dicta est ζωτικὴ à Græcis, quoniam ζωὴν, id est, vitam præstat, eam quæ animalibus inest: quoniam & animalia ipsa ζῶα dicuntur. Hæc sanguinem à caua vena delatum in corde susceptum calefacit & extenuat, atque ex ipso ad vaporis cuiusdã speciem spiritum generat, vitalem appellatum, qui simul cum sanguine prædicto pertenui in vniuersum corpus per arterias transfunditur celerrimo quodam impulsionis motu, cordis & arteriarum compressione à facultate pulsatili facta. Hunc putat Aristo. lib. 5. de gener. anim. ad finem, esse commune naturæ instrumentum ad multos fines. Est is spiritus tenuissima sanguinis pars in vaporem versa: vel sic, spiritus vitalis est substantia quædam tenuissima ex aëre inspirato, vel humorum exhalatione in corde & arteriis genita. Esse tenuissimam substantiam docet vox ipsa πνεῦμα, id est, spiritus, aut flatus: ob tenuitatem enim spiritalibus substantiis similis est, & ipsarum nomen adeptus. Decuit enim, vt inquit Plato in conuiuio, vt anima, adeò spiritalis substantia, corpori, vt terreno & crasso non nisi intermedia alia substantia copularetur: disparia enim valde sunt anima & corpus, neque inuicem conuenire apta. Hæc itaque intermedio spiritu, vt spiritali substantia copulantur. Materiam verò generationis ipsius, atque locum docuit Galenus libro septimo de Placitis Hippocratis & Platonis dicens: Vitalis spiritus in arteriis & corde gignitur, materia generationis ex inspiratione, & humorum exhalatione sumpta. Aër enim inspiratus materiam aptam præstat, similem ei quæ ab humoribus exhalat, idque in corde & arteriis fit. Quare rectè Galenus libro 11. de Methodo medendi dixit, non tantùm ex inspirato aëre, sed ex eo qui transpiratione ingreditur, posse generari vitalem spiritũ, atque refici. At verò quoniam anima concupiscibilis quæ in iecore sita est, à corporalibus substantiis parum differt, & in plantis quoque reperitur, corpori sine spiritu intermedio hærere poterit. Quamobrem an aliquis sit naturalis spiritus, Galen. lib. 12. de Methodo medendi dubitauit. Nam si is necessarius esset, in plantis pari modo reperiretur, quod non videtur rationi consonũ. Quòd tamen maior sit calor iecoris in animalibus, quam is qui in plantarum radicationibus, ratio est: quoniam à corde per arterias trãsmittitur calor copiosus simul cum prædicto vitali spiritu, qui iecur calefacit. Adde quod 6. lib. de Placitis Hippocr. & Plato. Galen. dixit, sanguinem iecoris spirituosum non esse. Est præterea alter animalis spiritus animæ præcipuum instrumentum, ex aëre inspirato & sanguinis euaporatione, & vitali spiritu genitus, de quo dicemus cùm de tertia animæ parte agemus. Hæc itaque vitalis facultas in corde residet, atque ab eo distribuitur ipsis tantùm arteriis, à quibus deinde calor, sanguis, & spiritus membris refunduntur, ac membra à potentia in actum transeunt, & munera sua obire possunt: qua absente omnino eius partis naturales actiones pereunt, caloris debita mensura pereunte: quamuis facultates à principiis distributæ ipsis tantummodo exortis demandentur, quemadmodum de naturali altrice diximus, quæ à iecore venis tantùm præbetur. Ipsæ namque sanguificam recipiunt facultatem, non alia ab ipsis. Sic & vim gignendi spiritum vitalem, quæ cordi potissimum inest, tantùm arteriæ suscipiunt. Viuunt quidem caro & os, & cartilago, non aliter quàm plantæ, hac re tantummodo differentes, quòd calore deducto per arterias incalescunt huiuscemodi membra, sine quo perficere ac superare non valerent alimentum: nam neque iecur ipsum sine hac caloris affluentia sufficeret. Verùm vim vitalem quæ spiritum generat, cor arteriis tantùm impartitur. Nam si facultatem aliquam aliunde reciperent, non rectè diceremus hæc membra seipsa gubernare, quod in animalis facultatis distributione dicemus: ea namque neruis tantummodo demandatur. Pulsatilis quoque facultas cordi insidet, quam vitalem Galen. vocat, generali hac voce omnes animæ irascibilis facultates comprehendens, quæ ab eo in vniuersam arteriarum propaginem distrahitur. Vniuersæ enim corporis arteriæ homine bene valente perpetuo motu cientur, distensione & contractione à facultate in corde vigente tanquàm in fonte, in arteriis verò tanquàm in riuulis, quæ non in spiritu, aut sanguine arteriarum deducitur, sed per ipsas arteriarum substantias, ob multos vsus vitæ conseruandæ necessarios. Omnia hæc vnica definitione comprehendit Galen. lib. 4. de Different. pul. dicens: Pulsus est actio peculiaris præcipuè cordis, deinde arteriarum quæ mouentur distensione & contractione à facultate vitali, vt calor naturalis in sua temperie seruetur, & generetur in cerebro animalis spiritus. Perperam verò Auicenna pulsum dixit esse motum ex diastole & systole compositum. Ex motibus siquidem contrariis vnum constitui, quis vnquam existimauerit? diastole verò motus est systoli contrarius, vt ipse Auicenna fatetur, non ergo constituent motum vnum. Præterea inter distensionem & contractionem cordis & arteriarum, quietem mediare necesse est: quoniam fieri nunquam potest, vt aliquod vnum contrariis agitetur motibus, quin interim quiescat: quòd si quies a priori motu mediat, sequens motus priori non copulabitur. Vnum verò continuum est, & continua vnicum habent terminum, sic verò diuersos sortiuntur motus quieti distincti. Quod tamen quies mediare debeat inter contrarios motus, Aristot. est placitum, cui experimentum subscribit. Nam lapis sursum impulsus non descendet, donec grauitas impetum ascendentis lapidis superet. Quòd si aliquando minus potest grauitas lapidem demittere, quàm impetus eleuare, & aliquando plus, quandoque æquales erunt impetus & grauitas, quo tempore quiescet lapis, nullo contrariorum vincente. Præterea si pila humore irrigata parietem percusseris, non antè retrocedet, quàm parietem humectum relinquat, quod tamen sine quiete & laro temporis spatio, quo simul permanserint, fieri haud potest, quod etiam euenit, vbi pila impetu descendat, atque iterum è terra resiliat. Id verò Aristot. placitum in vniuersum verum non est: nam vbi lapis sursum impulsus lapidi molari descendenti occurreret, descendere cogeretur absque media quiete.

Vitalis facultas.

Vitalis spiritus.

Spiritus naturalis an sit.

Vitalis facultas quibus distribuitur.

Pulsatilis facul. sedes.

Definitio pulsus.

Motus contrary, an quietem habeant mediam.

Digitized by Google

quiete. Si namque quiesceret, molæ impetum cohibuisset, quod non fit. Pari modo si lapis per mundi centrum impetu transmitteretur, is mundi centrum sine quiete traosiret, eiúsque motus partem haberet descensus, partémque ascensus, quibus nihil mediaret. Verùm quamuis in vniuersum verum non habeat, in hac oostra de motu cordis & arteriarum dissertatione, verum est postulatum. Cùm enim distensio atque contractio motus à natura facti sint, & vsus alicuius gratia, post distensionem, contractionem natura non efficiet, nisi fine, cuius gratia distensionem procurauit, fruatur: id vero in tempore fiet. Pari ratione, cùm contractionem finis gratia faciat, non tentabit distensionem à contractione, antequàm finem assequatur, idque tempore, quod intermediam quietem dicimus. Optimè igitur Gal. pulsum actionem esse dixit cordis & arteriarũ, quæ mouentur distensione & contractione: nam distensio pulsus est, & contractio alter pulsus, pulsum vnũ per aggregationem constituentes, intermediis quoque quietibus. Dixerat autem peculiarem esse actionem cordis & arteriarum: quoniam, vt diximus, atque probauimus, cordi tantùm & arteriis conuenit eo motu agitari. Facultates namque membris præcipuis insidentes, membris tantùm exortis distribuuntur, nulla siquidem pars præter arterias distenditur ac contrahitur. Præcipuè verò cordi inesse, hinc constat, quòd arteriis non inest ex se, sed ob consensum quem cum corde habent: quo sublato facultas mouendi aufertur. Nam si arteria quæuis illaqueetur, aut omnino præcidatur, funditus motus ipsius peribit, quod non fieret nisi à corde mouendi facultas emanaret. Transmittitur autem pulsatilis dicta facultas per ipsas arteriarum substantias, non per cauitates, quod hac ratione potissimum suadet Galen. Nam si quis fistolam æneam arteriæ incluserit, ac deinde ipsam arteriam illaqueauerit, motus omnino arteriæ cessabit: cùm tamen cauitas patens relicta sit, per quam vitalis progreditur spiritus. Dixerat quoque eum motum distensionis ac contractionis fieri à facultate vitali, quo nomine pulsatilem significauit. Nec tamen potare oportet vnicam tantùm facultatem pulsatilem demandari arteriis, sed duas, vt ipse docuit libro de Pulsuum vsu, & rursus libro secundo de Præsagitione ex pulsibus, cap. 5. inquit: Tertius qui ex temperie nascitur, haud est dictotus, sed bis modo pulsans, neque necessariò durus: quem si quis velit dicrotum appellare, nihil refert: hoc tantùm meminerit, non referre huoc corpora repercussa à dotis, sed vt paulò ante diximus, concertantibus fit mutuò duabus facultatibus, & quæ distendit, & quæ contrahit cor. Sunt ergo duæ cordis facultates pulsum efficientes. Adstipulatur verò ratio huic rei: nam distensionis & contractionis fines admodum sunt diuersi: à diuersis igitur prouenient facultatibus, qua ratione & in naturalibus facultatibus diuersa est attrahens ab excernente, & verè distensione tractio, & contractione excretio exercentur. Diuersam admodum sequutus est sententiam Aristotel. qui vitalem hanc atque pulsatilem facultatem ignorauit, pariter & Erasistratus Theophrasti contemporaneus: cuius opinionem primo loco referemus ac confutabimus, deinde Aristot opinionem improbabimus, vt notissima inde euadat Galen. de Pulsatili facultate sententia. Erasistratus itaque negauit sanguinem in arteriis contineri, sed solum spiritum à corde transmissum: negauit quoque arteriarum distensionem & contractionem fieri ab aliqua facultate: sed ideo arterias distendi dixit,

Facultates præcipua quibus distribuuntur.

Facultates pulsatiles duæ.

Erasistrati opinio de pulsu & arteriarum contentis.

quia implentur: contrahi verò quia euacuantur. in quo cum Aristot. conuenit, idque cùm Aristotelis opinionem referemus, agitabitur. Quamuis Erasistratij, vt Galenus inquit libro quarto de Differentiis pulsuum, vitalem facultatem pulsum efficere dixerint, primum tamen quod Erasistratus asseruit arterias solo spiritu impleri sine flatu, Galenus latè reprobat libro cui titulus, Quod sanguis in arteriis contineatur. Nam puncta arteria sanguis ab ipsa manat, ergo in arteria continebatur sanguis. Dicet fortè Erasistratus, non sequi: sed aut sanguinem contineri in arteria, aut aliunde veoisse: at si arteria puncta sanguis manat, statim, vt constat, & adeò breui aliunde effluere non potuit, reliquum est, vt in ipsa ante puncturam contineretur. Rorsus si sanguis arteria puncta aliunde occurrisset, id esset, vt Erasistratus voluit: quoniam spiritus euacuatur, & ne vacuum detur, sanguis statim succurrit. Sed id manifestam prodit Erasistrati imperitiam: nam si vacui vitandi gratia sanguis succurreret, prius arteria in totum foret exinanita, quàm aliunde quippiam suppeteret, quod non fit. Præter id quod arteria puncta, non alia ratione contentum effluet: nisi quoniam arteriæ latera concidunt, atque exprimunt contentum: quòd si latera concidunt, nullum vacui periculum imminet, ipsam verò non concidere, nemo affirmabit. Neque enim arteriæ ferreæ sunt, aut æneæ: nec si tales forent, spiritu adueniente, aëre cedente, distenderentur, ac contraherentur. Hæc satis superque possunt Erasistrati opinionem refutare: neque in hoc loco pluribus ad veritatis assequutionem egemus. Poterit autem qui voluerit Galen. libro citato perlegere, quo in loco hæc omnia, & plura aduersus Erasistratum habentur. Nos verò ad Aristotelis & Erasistrati commone placitum redeamus. Aristot. libro de Morte & vita, inflationem ac repletionem cordis, causam pulsus esse in hunc scripsit modum: At pulsatio quam cor perpetuò facere videtur, & motioni persimilis est, quam tubercula cum dolore efficiunt, quòd sanguinis mutatio ipsa præter naturam sit. Ea verò fit vsque dum sanguis concoctus fit, & in pus conuersus. Hæc etiam affectio feruori similis est, fit enim feruor cùm humor caloris opera inflatur: nam humor propterea sese attollit, quòd in molem assurgat ampliorem. Cæterùm quies in tuberculis agitur, si putrefactio non perspiret humore crassiusculo reddito. Feruor verò residet, si per labra vasculi humor excidat. In ipso autem corde tumefactio humoris qui semper ex cibo accedit, vltimam cordis tunicam eleuantis, pulsum facit. Atque hoc semper sine vlla intermissione fit: nam semper humor ex quo natura sanguinis oritur, continuò influit. Primùm enim in corde gignitur: id quod in prima generatione liquidò constat. Nam venis nondum distinctis sanguinem habere cernitur, & ob id iunioribus magísque senioribus pulsat, vtpote quibus diuaporatio maior fiat. Quinetiam venæ omnes, & simul inter se pulsare assolent: quia omnes ex corde sua initia trahunt, cor autem semper mouet, quare & illæ semper manent: hæc Aristoteles. Ex quibus mens ipsius manifesta est: oempe arterias dilatari, quia implentur ab humore intumescente vi caloris, in feruorem & tumorem humore eleuato, constringi verò arterias efflante vapore humoris: quo elapso arteriæ latera propius accedunt. Non ergo dilatantur aut constringuntur arteriæ à facultate quapiam, sed vi caloris, neque ob id implentur, quia dilatantur; & euacuantur, quoniã constrin

Arist. opinio de pulsu.

ftringuntur,sed ob id dilatantur,qoia implentur:& ob id coostringuorur,qoia euacuantur. Vnde fit, vt prius natura fit impleri,aut euacuari eor & arterias quàm diftendi & coutrabi, quamuis fimul tempore fiant impletio,ae dilatatio,& euaeuatio, ac conftrictio. Aduerfus quod multis modis infurgere placet. Primò fi arteriæ dilatarentot, non à quapiam faeultate,fed à calore bumidum eleuante in tumorem,vbi arteria perforetur, atque ænea fiftula immittatur, adhuc arteriæ pulfabont, quæ funt poft fiftulam: vbi tamen eum ænea fiftula arteria laqueo comprimatur,non amplius arteria mouebitur, non compreffa cauitate ipfius, neque impedita actione caloris eleuantis in tumorem. Non ergo euenit pulfus bac ratione: fed quoniam per ipfas arteriarum fubftantias facultas vitalis procedere folebat, quæ illaqueata arteria non amplius procedit. Haoc rationem Turifanos foluere tentat dicens, per arteriæ fubftantiam deduci ealorem, qui eleuat humorem in tumorem, atque ipfum deficere compreffa arteria. Verumtamen hic pertinaciffimus fophifta ineptè admodum occurrit rationi Gal. Nam calor non eleuat humores in tumorē,aut eos feruere facit,quia per arterias defertur, aut per ipfarum concauitatem:fi ergo quantū caloris effluxus cohibetur ob illaqueationem,tantùm augeatur fanguinis per cauitatem arteriæ delati,calor fimili modo eleuabitur ac intumefcet, fimul & pulfabit. quod nō fit.Prætetea fubitò eoanefcit pulfus arteria illaqueata,foluiáq; fubitò motos redit:calor verò non permeat à corde in extremas arterias, per ipfarum fubftantias fubitò: non ergo eft is qui pulfum efficit. Præterea de ipfa arteriarū diftenfione & cōtractione probari faeilè poteft, fine facultate ad id à natnra inftituta nunquam fieri. Nam fi diftenfio fieret à calore eleuante humorē in tumorem, nunquam pulfus magnitudo abfolueretur à vehemētia, cuius eontrarium eft verum,& à Gal.docetur.Nam calor efficit ebullitionem:maior ergo maiorē ebullitionem efficiet,maiurémque pulfum:quòd fi ealor pulfum efficit vehementior,validiorem efficiet motum:fed maior ealor vchementior eft,id eft,qui vehemeotius ebullire facit humorem,& cuius ebullitioni & in tumorem eleoationi difficilius oboiari poteft:omnis igitur pulfus magnus erit vehemens: cuius contrarium doent languentes, magnis febribus correpti. Simili modo fi contractio detumefeentiam fequeretur, eur maiores ac celeriores fierent pulfus contractiones in pueris, vt videmos? cùm tamen ipforum bumores nulla ratione citius quàm aliorum detumefeant. Præter id quòd improbum effet putare oaturam nullam dediffe animali facultatem ad munus id obeundum,quod adeò animali neceffarium eft,& fine quo vita haud feruari poteft. Præterea eo ordine eàque concinnitate eor & arterias eleuari,atque iterum fupprimi poffe,interim dum animal viuit,fola caloris actione atque flatus diffolutione omnino fidem abrogat. Faeultatem igitur pulfatilem duplicem ftatuere conuenit: alteram quæ diftendat eor & arterias,alteram verò quæ eadem contrahat:quas in corde effe fitas vult Galen.& ratio fubfcribit fimul com expetimento, eámque diftribui affirmamus ipfis tantùm arteriis à corde exortis, non aliis ab ipfis. Quoniam & ipfas tantùm fimul cum corde pulfu cieri nouimus, ob magnos vfus, quorum quofdam in vitalis facultatis demonftratione explicuimus, quofdam Gale.collegit in pulfus definitione. De his tamen poftea dicemus,vbi prius Turifani fophiftæ pertinaciam ab fchola medicinæ & animis ftudioforum refellerimus, qui arteriarum & cordis diftenfiones dicit cum Ariftot.fieri vi caloris deducentis fanguinem, conftrictionem verò ab aëre frigido fubingrediente arteriam tempore diftenfionis. Nam eùm arteria diftenditur, inquit, aër frigidus trahitur:is verò tumorem deiicit, quoniam feruorem fanguinis fupprimit: quæ eum his, quæ ratio & experimentum docent, ftare noo poffunt. Nam fi arteria diftenditur quoniam impletor,non amplius diftendetur quàm pro ratione & mēfura corporis implentis:fi ergo multum diftendatur,id fiet, quoniam multum implebitur. Nullus igitur locus relinquetur aëri extra venienti. Quòd fi non fucceffcrit externus aër, neque fanguis refrigerabitur,neque contractio fequetur. Dicet fortè, impetu quodam impelli arteriam à fubiecto fanguine ebullieote,quod longiffimè abeft à vero. Nam fi fanguis ea vehementia efferuefcit, vt atteriam à fe propellere impetu poffit, cur non ipfam diftentam implebit, non fperato aëris frigidi ingreffu? Præter id quòd fæpe fit, vt arteria dura diftenfioni inepta fit,minime verò impolfioni, nedum vt impulfa à fanguine efferuefcente non plenè occupetur. Rurfus fequitur, nullo modo fieri poffe arteriarum conftrictiones maiores non crefcentibus diftenfionibus. Nam magnitudo conftrictionis fequitur(vt euiufuis eaufæ agentis effectus)caufæ facientis magnitudinem: caufa verò efficiens conftrictionem eft caufa feruorem extinguens. Hæc autem eft frigiditas aëris fubingredientis: at aër fubingrediens tanto eft parcior, quanto diftenfio minor, & tanto copiofior,quanto ipfa maior. Igitur fi diftenfio parua fuerit, nunquam contractio erit magna. Adde quòd fi contractionis magnitudo fequeretur rationem aëris ingredientis, tempore hyemis conftrictiones maximæ fierent, & celerrimæ: æftate paruæ & tardæ: cuius contrarium docet experimentum. Conftrictionis fiquidem magnitudo atque celeritas vfum iofequitur, vt dicemus, & puerorum pulfus contractionem habent maiorem, non aucta magnitudine diftenfionis fupra temperamentum. Præterea aduerfarius concedet facultatem conftringentem arterias: quoniam vfu conftrictionis aucto nouit celeritatem ac magnitudinem ipfius augeri: non igitur fibi conftat, neque ratione quapiam negare poteft facultatem diftendentem, vbi conftringentem concedat. Nam æqua ratione vterque vfus fuam fibi expoftulat facultatem. Rationes tamen quæ contra bane Galeni fententiam afferuntur, faeilè diluuntur: quæritnr enim an hæc facultas pulfatilis quam ftatuit Galen. fit naturalis, an animalis. Nos diuerfam hanc facultatem cum Platone & Gale. affirmamus, ab animali quæ ex arbitrio operatur, & ab ea quam ipfi naturalem appellant,quæ circa alimentum negotiatur. Eft quidem pulfatilis vitali germana, ab eadémque animæ parte orta, & in eorde fita, naturalis quoque dicta,quatenus libera non eft. Rurfus inquiunt,in femine pulfus adeft, vbi non adeft cor,neque arteriæ, neque talis cordis facultas, dicemus,femen non pulfare, fed palpitare. Præterea addunt,in fummis febrium vigoribus pulfus maior eft,quàm in principio: fed faeultas morbi proceffu redditur imbecillior: non ergo efficiet pulfum adeò magnum. Hæc ratio neminem coouincet eorum qoi norunt febrium tempora & pulfoum vfus. In principiis namque febrium à multitudioe opprimitur faeultas,& ideo pulfus magnos non efficit. Præter id quod neqoe vfus diftenfionis per id tempus vrget. In vigore verò vehemens calor vrget,

Arift. opinio de pulfu, improbatur.

Pulfatilis facultas duplex.

Turifani pertinacia refellitur.

vrget, & facultas ad magnitudinem pulſus faciendam ſatis conſtat. Merito ergò per id tempus pulſus fiunt magni, & maiores quàm in principio. Quòd tamen diſtenſio & contractio arteriarum quodammodo contrarij motus ſint, non obſtat. Nam, vt diximus, non ab vnica, ſed à duabus fiunt facultatibus, & ad diuerſos vſus: diuerſæ igitur cum ſint facultates, diuerſas ac quadantenus contrarias habere functiones non eſt à ratione alienum. Præterea inquiunt, ſi à facultate cordis arteriæ diſtenderentur ac contraherentur, ſimul deberent diſtendi cor & arteriæ ac contrahi. Hoc nos ingenuè fatemur, cor & arterias ſimul diſtendi atque contrahi, quamuis contrarium barbari in ſchola medicinæ introduxerint: eorúmque ſequaces id vt verum & firmum acceperint. Quod itaque ſimul diſtendantur & contrahantur cor & arteriæ, Galen. affirmat: libro namque de Pulſuum vſu, inquit: Ac princeps quidem viſcus cor eſt, ex quo naſcuntur prodeúntque arteriæ, atque etiam eundem cum illo motum cuſtodiunt. Et libro quarto de Differentiis pulſuum in Bachij definitione, inquit: At Herophilo in arterias placet, quia ſunt cum corde continentes, per tunicas influere ab illo vim: cuius ope perinde atque cor, cùm diſtenduntur ex omnibus partibus vnde poſſint attrahunt, quod impleturum ſuam capedinem ſit, dum contrahuntur reddunt: Itaque eas ſimul vno tempore omnes videri diſtendi & contrahi: idémque conſtitutum ac cor vtriuſque motus ſeruare. Eraſiſtrato autem conſentaneum eſt, non vnà videri cor & arterias diſtendi contrahíque, quod res ipſa apertè negat. Ecce vbi falſam reputat opinionem Eraſiſtrati, qui negauit vnà diſtendi cor & arterias. Et libro tertio de Præſagitione ex pulſibus, capite tertio dixit: Quia verò & facultatem quæ ipſas moueat, ab illo mutuantur, vnáque eſt contentio, quæ vnà cum corde diſtendat arterias atque contrahat, quiddam neceſſe eſt motui cordis conueniat cum motu ſingularum arteriarum, & aliquid inter eos interſit. Ratio quoque ad idem comprobandum accedit: nam ſi facultas arteriis tradita eadem eſt quæ in corde, cùm agere tentet diſtendendo, aut contrahendo, neceſſum eſt omnia ſimul diſtendere, quæ ſibi commiſſa ſunt, ſimúlque contrahere: & experimentum docet, ſi quis manum alteram cordi, alteram cuiuis arteriæ admoueat, ſimul enim vtriuſque ſentiet motum diſtenſionis. Neque obſtant ea quæ ad confirmationem contrariæ opinionis quidam adducunt: dicunt enim in cordis contractione arterias omnimodo dilatari: nam in constrictione cordis ſpiritus vitalis & ſanguis arteriis mittuntur: arteriæ verò eadem ſuſcipiunt, ſed quod externa corpora ſuſcipit, dilatatur: ergo arteriæ dilatantur cum cordis conſtrictione. Simili modo quando arteriæ dilatantur, vndique ad ſe trahunt, atque ex corde ſanguinem & ſpiritum, quo tempore cor euacuatur. Sed cum cor euacuatur, neceſſariò conſtringitur: ergo cùm arteriæ dilatantur, cor conſtringitur. Rurſus in contractione arteriarum aër frigidus cordi tranſmittitur: ſed cùm cor recipit aërem ab arteriis dilatatur, ergo cùm arteriæ conſtringuntur cor diſtenditur. Ad quæ dicemus, ſanguinem & ſpiritum conſtrictione mitti à corde, ac eundem ſimul ſuſcipi ab arteriis, nec tamen ſequitur inde arterias dilatari: nam non omne ſuſcipiens dilatatur: maximè vbi ſuſcipiat ſimul & tranſmittat. Quod arteriis euenit, ipſæ namque ſuſcipiunt à corde, & tranſmittunt aliis arteriis, donec ad vltimas & à corde longiſſimè diſſitas deueniatur, quæ ſimili modo per cutis & carnis poros excrementum calidum & fumum reiiciunt. Cùm autem maius ſit, quod expellitur, quàm quod ſuſcipitur, conſtringi neceſſe eſt. Simile namque fit, ac ſi vter habeat latum ac valde longum collum, qui poſtquàm humore aliquo impletus fuerit, vbi ſimul omni ex parte, & collum eius pariter exprimatur, notum eſt vtrem in collum humorem exprimere, ipſúmque in collo recipi, nec tamen ob id collum dilatari dicemus, conſtringitur enim. Sic in arteriis & corde ſimul conſtrictis accidit. Arteriæ namque à corde ſuſcipiunt humorem, ac conſtringuntur. Cùm verò dilatantur ſimul, nihil impedit quominus cor impleri poſſit ingrediente aëre à pulmone, & arteriæ impleri aëre per cutem traducto. Quod verò dicunt arterias conſtrictione aërem frigidum cordi tranſmittere, non egeret noſtra confutatione, niſi quorundam animis pertinaciter hæreret. Nam turpe eſt exiſtimare aërem fumis mixtum atque excrementoſum refrigerio cordis eſſe vtilem. Præter id quod non aſſueuit natura excrementa ab ignobilioribus in nobiles tranſmittere particulas: eſt autem aër dictus fumis plenus. Præterea aër calidus refrigerio inutilis eſt: at is qui per cutem ingrediens arterias permeat, non potuit interim non incaleſcere. Præterea conſtructio cordis docet os infernum ſiniſtri ventris cordis, à quo arteriæ omnes procedunt, inſtitutum eſſe à natura ad tranſmittendum, non autem ad recipiendum. Quatuor enim ſunt cordis oſcula, duo in dextro ventre, duo quoque in ſiniſtro, alterum quod in dextro conſiſtit venam à caua ortam ſanguinem deferentem excipit: quare à natura tres habuit triſulcas, quæ intrà patent, extrà verò clauduntur. Quoniam per cordis conſtrictionem nihil ea via retrocedere debet. Alterum ad pulmonem ſpectat, quod ſanguini in pulmonem mittendo ſeruit: habétque totidem triſulcas extrà patentes, & quæ diſtento corde intrò clauduntur, quòd in diſtenſione nihil inde ſuſcipi debeat, ſed conſtrictione tantùm mitti. In ſiniſtro quoque ventre duo ſunt oſcula, alterum ſpectat ad pulmonem, duabus triſulcis tantùm in conſtrictione extrà claudentibus: interius verò patentibus in diſtenſione. Quoniam cùm inſeruiat tractioni frigidi aëris potiſſimum, intrò patere debuerunt triſulcæ in diſtenſionem. At quoniã ad excretionem fumorum vtile erat oſculum, non omnino claudi in conſtrictione decuit, ſed duabus tantùm triſulcis. Quartum oſculum via eſt arteriarum omnium, patens in cordis conſtrictione triſulcis tribus extrà apertis, intrò verò diſtenſione cordis concluſis: quòd hæc via tranſmiſſioni, non receptioni inſtituta erat à natura. Vnde conſtabit cor in conſtrictione tranſmittere aërem calidum, ſpiritum, fumos, ſanguinem in arterias: in diſtenſione verò, nihil ab eiſdem ſuſcipere, aut exiguum quid, vt inquit Galen. libro de Vſu pulſuum. Verum huic ſententiæ videtur aduerſari Galen. eodem loco, vbi Eraſiſtrati meminit dicens: Verùm illo autore nihil prorſus ex arteriis in cor recipitur, niſi per eas quæ ſunt in pulmone, quod ſanè Ita non eſt. Cùm fortaſſis etiam pro ipſis naturæ modulis ſe habente animali, exiguum aliquid recipiatur. Quippe non adeò mihi ad vnguem os magnæ arteriæ videntur membranæ obſtruere, vt nihil ex ea in cor recurrat. Sic enim tota hæc litera legenda eſt, etſi paulò aliter habeat Thomæ Linacri tranſlatio. Et rurſus paulò inferius inquit: Cùm nec conſpirabile ſibi eſſe, nec confluxile corpus poſſit,

Cor & arterias ſimul diſtendi ac contrahi.

Rationes contraria diſſoluuntur.

Digitized by Google

possit,nisi arteriæ,tum ex omni parte trahant,tum in omnem transmittant. Quòd si ex arteriis in cor aliquid recurrit,& vt in secundo loco dixit,arteriæ quidpiam in cor transmittunt,aut id fiet in constrictione cordis,aut in ipsius distensione,non in constrictione: quoniam eo tempore sanguis & spiritus impetu feruntur a corde in arterias per os arteriæ magnæ:non igitur aut recurret, aut transmittetur per eandem viam, aliquid in cor. Neque etiam in distensione cordis id fiet:nam cùm distenditur cor, ex hypothesi distenduntur pariter arteriæ: sed cùm distenduntur,nihil ab eis aut conceditur,aut omnino transmittitur,sed potius trahitur: non ergo fiet transmissio ab arteriis in cor, aut si verum est, vt Galenus dixit, quippiam transmitti, id erit corde distento:arteriis verò compressis, neque simul ambo distendentur, aut contrahentur. Ad quæ duo facile est respondere Galeni, litera animaduersa. Primùm enim verum est,ex arteriis in cor aliquid recurrere,atque id exiguum,vt diximus, quod fit in cordis distensione: nam etsi in cordis distensione arteriæ distendantur,nihil obstat quin exiguum aliquid cordi concedant,atque interim ipsæ magna copia aëris aliunde tracta impleantur:neque enim momento temporis os magnæ arteriæ clauditur. Quod verò secundo loco dixit corpus nostrum non fore omni ex parte transpirabile, nisi arteriæ in omnem partem transmittant: vnde sequi videtur,arterias in cor transmittere, quod non fit absque constrictione, non obstat. Non enim voluit arterias in omnem partem transmittere, ita vt singulas partes significaret, sed in ambitum corporis totius,dixerat enim:Siquidem si arteriæ cordi aliquid impertiunt, sic vtique ex omni parte, tum trahent,tum rursus transmittent:sin secus ex omni certè parte trahent,transmittent autem in omnem partem, præterquàm in cor. Ac mihi sanè melior videtur hæc sententia, quàm Erasistrati hypotheses. Iam ergo vt Galenus hanc sententiam comprobaret,qua dixerat arterias in omnem partem transmittere,præterquàm in cor,addit,cùm nec conspirabile esse, nec confluxile corpus possit, nisi arteriæ,tum ex omni parte trahant, tum rursus remittant,intelligendum in ambitum totius corporis: in cor enim transmittere non concedit Gal. probate, sed comprobare quod prædixerat,in omnem partem ab arteriis transmitti, præterquàm in cor. Neque enim in totum corpus transpirabile dicatur, opus est,vt arteriæ in cor quoque transmittãt.Nam paulò superius Gal.de arteriarum motibus loquens inquit:Sicuti nimirum per ora quæ in cute finiuntur,quicquid halituosum fumidúmve excremẽtum habent,id excernunt.Recipiunt autẽ ex circundato nobis aëre non exiguam in se portionem.Atque id est quod Hippocrat.foras introque spirabile totum corpus dixit:ecce quo in loco ob tractionem & emissionem, quæ per cutem & totius corporis ambitum fit,saluari dicit,totius corporis transpiratum

Pulsuũ vsus. & transfluxum ab Hippocr.dictum.Rursus ad pulsus definitionem à Galen. traditam exponendam redeamus, in qua vsum quoque explicuit dicens, motum pulsus hos habere fines, vt calor naturalis in sua temperie conseruetur,& vt generetur in cerebro animalis spiritus. Quos vsus pulsui & respirationi communes esse Gale.voluit lib.de Pulsuum vsu,dicens: Ergo cùm hoc quoque demonstratum iam sit,nihilque iam aduersari videatur, quominus vnus respirationis & pulsuum vsus finisque sit,facile promptúmq; collectu arbitror,caloris in quaque parte custodiendi causa pulsum esse conditum. Itaque quod ex respiratione vni præstatur cordi,id ex pulsu calori illi qui in toto est animali accedere. Communem autem vtrisque esse & animalis spiritus nutritionem: verum arteriarum magis propriam,si quid eorum meminimus quæ de reticulari contextu diximus.Primus itaque vsus pulsus est, caloris temperamentum: id verò conseruatur ingressu aëris frigidi,& egressu fumorum & aëris calidorum. In distensione primum euenit cordi & arteriis:nam cor à pulmone trahit aërem frigidum, à quo fere in totum caloris cordis temperies pendet,siue refrigeratio. Arteriæ tamen per cutis poros ex ambiente alliciunt sibi aërem frigidum pariter in distensionibus. Contractione quoque cordis & arteriarum,temperies caloris naturalis seruatur:decet enim non tantùm feruorem caloris refrigerio supprimere,sed & fumorum malorum qui aceruantur caloris actione in humidum,copiam excernere. Id autem probè admodum constrictione fit,qua à corde excernitur fumus magna ex parte in pulmonem,vt inde expiratione trudatur:pars verò simul cum sanguine & spiritu in arterias pelletur. Arteriæ porrò natiuum intus contentum calidum conseruant fumorum expurgatione, quæ constrictione exercetur,ipsis per cutis poros simul cũ aëre iam incalescẽte trusis. Aër enim qui frigidus attractus incaluit,inutilis redditus,excernendus venit à corde per arteriá venalem in asperas pulmonis arterias, & ab arteriis omnibus per poros iterum in aërem ambientem,simul cum prædictis fumis. Vnde fit,vt ad attemperandum calorem pulsus & respiratio seruiant:sed respiratio cordi tantùm refrigerando ministrat,pulsus vniuerso corporis calori. Sunt autem pulsus continentes causæ tres, facultas,instrumentum, vsus, hac concinnitate pulsum *Pulsus causæ continentes.* modulantes:facultas pulsum efficiens, est ea quam pulsatilem appellamus: instrumentum est cor, atque arteriæ,vsus est duplex iam à Gale.explicitus: nempe caloris temperamentum, & animalis spiritus generatio.Facultas mouet,instrumenta mouentur:vsus est id,cuius gratia motus exercetur.At verò *Pulsus differentia.* harum causarum variatione multæ fiũt pulsuum differentiæ: primæ verò nouem generibus continentur:nam ex mutatione facultatis pulsus fit fortis,& languidus, ad magnitudinem spatij attinent magnus & paruus pulsus,ad tempus motus attinet, velox & tardus,ad tempus quietis, frequens & rarus,ad naturá instrumenti,mollis & durus, ad contentum in arteria,plenus & vacuus: adde differentiam æqualitatis & inæqualitatis, & differen. ordinis & perturbationis,& differ.rithmis. Quibus decima differentia à quibusdam additur,caloris & frigoris. Attamen omnes pulsuum differentiæ variantur variatis causis continentibus.Nos verò,ne longius à nostro instituto digrediamur, de his tantùm differentiis quædam tradẽmus, quibus præsertim vsus impletur,& quæ mutato vsu ad portionẽ mutantur: hæ sunt magnitudo & paruitas, celeritas & tarditas, frequentia & raritas. Quòd si facultas constans fuerit & instrumentum obsequatur, perpetuò pro vsus ratione prædictæ pulsuum differentiæ fient:aliquo verò horum deficiente,non ita.Nã si facultas langueat vsu, nec instrumento mutatis, pulsus nunc debito fient minores, nunc etiam tardiores,quemadmodum increscente facultate quandoque maiores fiunt, & coniunctam habent vehementiam. At si immutato vsu ac facultate, instrumentum contumax reddatur,pulsus fient quàm ante minores,vti & mutatio eius in mollitiẽ non magnam,ipsum reddit maiorẽ,aut verè,aut secundum

appa

Digitized by Google

apparentiam: sicuti in corporis extenuationibus. Quòd si facultas constans manserit & instrumentũ obsequatur, semper pro vsus ratione pulsus seruabunt magnitudinem, celeritatem, & crebritatem. Vsus præterea mutatur mutatione causarum naturalinm, non naturaliũ, aut prætet naturã. Cæterum cùm magnitudo, celeritas & crebritas vsui adaucto ministrent, paruitas, tarditas, & raritas eidem diminuto, id in certamen differendum in scholis quotidie se offert:

Pulsus mutatio in mag. celo. et crebrit. an simul. adueniant.

An constante facultate & instrumento obsequente, aucto vsu, magnitudo, celetitas & crebritas simul accrescant, & diminuto, diminuantur, adueniantque paruitas, tatditas, & raritas, vel ordine quodam hæc omnia succedant, quo etiam ordine. Quod dubium hoc in loco breuius, quo fieri possit eitra confusionem, aut obscuritatem, soluere instituimus. Vsum sanè augeri contingit in variatis facultate & instrumento, aut à temperato calore, aut ab intensiore aut à remissiore: & quamuis vsus pulsus duplex sit, nempe caloris attemperamentum & generatio animalis spiritus, impræsentiarum de ea tantùm vsus mutatione agemus, quæ ad caloris incrementum & diminutionem attinet. Si itaque vsus à temperamento mutetur, primùm magnitudo inctescet, nullo manifesto incremento accedente celerirati aut cerebritati: parum etenim crescente vsu sola magnitudo eidem satisfacere, ac maximè & accommodatissimè valet. Amplius verò increscente vsu magnitudini adiungetur celetitas, & postremo loco crebritas, teste Gale. lib. 1. de Causis pulsuum dicente: Et cùm tres sint in omnibus excessibus rationes opis, omnibus simul vtitur. Nam cùm plurimum sequitur se refrigerantis substantiæ, tum celerrimè, & imprimis cõtinentur: quorum primum maximos pulsus creat, alterum celerrimos, creberrimos tertium. Neq, vbi liberaliter illum magnitudo refrigerat, distensionis irritat celeritatẽ, neque crebritatem, vbi ab ambabus auxilium consequitur. Alterius enim illarum defectus semper corrigitur altera, magnitudinis celeritate, celeritatis crebritate. Quid multis? crebritatis pulsuum causa vnica est prioris actionis defectus. Ex quibus manifestum est, voluisse Gal. pulsuũ differentias prædictas ordine quodam acqoiri, ac magnitudinem primò, celeritatem deinde, prostremò crebritatem. Cæterum cùm omnes manifestum susceperint incrementum, si deinceps calor augeatur, omnes augmentum simul suscipient ad portionem distributum. Sed iam ex prædictis constare poterit ordo deperditionis eatundem differentiarum, vbi calor prædictus rursus amitti debeat ad temperamentũ vsque. Ea etenim differẽtia, quæ postremo loco accessit, primo loco euanescet: quæ verò primo, postremo, media mediũ seruabit locũ. Decrescente verò calore à temperamento, Gal. aurore lib. 1. de cau. pul. & lib. 1. de præsag. ex pulsibus, primo loco accedit raritas, secundo tarditas, tertio paruitas: itaque parum decrescente calore pulsus rarior moderato redditur, vel vt rectius dixerim, rarus, amplius decrescente, tardus, maximè decrescente, paruus. Quamuis hæc quadãtenus à ratione aliena videantur, & nobis experientibus aliquando, in caloris diminutionibus diuersum constiterit. Nempe magnitudinem primò minui, postremò crebritatẽ. Nam & ratio huic experimento subscribit. Quemadmodum enim magnitudo calori crescenti statim succedit, ita paruitas frigiditati conferetur, primo quoque loco. Ad cuius cõprobationẽ accedit Galen. sententia ex lib. artis medic. cap. 10 dicentis: In frigidiore verò corde pulsus minores existũt quàm modo naturæ conueniat, non tamen necessario tardiores vel rariores. Sed nos vsque adeo Gal. placita retulimus, qui fortè in hoc loco de temperaturis simpliciter ægris atque à naturalibus loquutus, non aduersatur his quæ locis prioribus citatis, de mutatione temperatornm corporum in calidum & frigidum docuerat. Quòd si refrigeratum corpus quod pulsus efficit paruos, tardos, & raros, amplius refrigeretur, tres prædictæ differentiæ ad portionem augebuntur, & raritas manifestè magis, apud Galen. nobis verò paruitas. Sed rursus vbi amissus prædicto ordine calor ad integritatem restitui debeat, primo loco restituetur magnitudo ex paruitate, secundo celetitas ex tarditate, tertio crebritas ex raritate. Nos verò qui paruitatem primo loco aduenire intelleximus, prostremo verò raritatem: in restitutione primo loco crebritatem, secundo celeritatem, tertio magnitudinem, & nouimus & testabimur aduenire. Fit itaque nonnunquam simul cum his, quæ vsque adeo diximus, vt vnica tantùm pulsus differẽtia acquiratur, aut deperdatur mutato vsu: nam parũ increscente calore, magnitudo sola accedit, parum etiã decrescente, sola paruitas. Siquidem qualem facultatem habet magnitudo pulsus ad vsus auctos implẽdos, talem habere videtur paruitas ad vsus diminntoi. Quòd si hæc quæ diximus de differenriarum successione vera sunt, & Galen. ordine quodam easdem se consequi testatur, iure hac in re, quemadmodum & in alis multis perperam dictis, Iacobi Forliuiensis, & Hugonis Senensis opiniones ab studiosorum animis explodemus. Qui suadere conantur pulsuum prædictas differentias omnes aucto vsu, simul accedere: diminuto verò calore à temperamento, deperdi simul omnes, constante, (vt diximus) facultate & obsequente instrumento. Placet autem eorundem atque suorum sequacium vel validissimas, quas putant rationes, in medium afferre ac soluere, ne tironum animi falsis cauillis implicẽtur. Sunt enim non pauci, quos nouimus, quibus placet vniuersum studium apponere in subuertenda veritate, & inescandis auditoribus sophismatis & falsis elenchis: qui nec tantillum artem medicam propagare vnquam valuerunt. Neotericorum itaque, ac barborum potissima ratio hæc est: Quicunque vsus auctus supra temperamẽtum potest efficere pulsum maiorem, poterit facultatem vrgere ad crebritatem faciendam: sed non fiunt magnitudo & crebritas absque celeritate: ergo omnes simul fient. Sic etiam diminuto calore à tempetamento, quemadmodum pulsus, apud Galen. rarior redditur ob diminutum vsum, ita minori aëris quantitate ad refrigerium opus erit: ac perinde non tantùm rarus, sed & tardus ac paruus pulsus reddetur. Primum sic probans. Quicunque calor auctus supra temperamentum potest cogere ad pulsum magnum efficiendum, cùm arteria constricta est, citius quoque augebitur, ac citius perducet membrum ad necessitatem refrigerij: nam maior calor celerius augetur minore, auctus tamen calor statim refrigerium exposcet, ac statim opus erit distensione, qua citò succedente breuis erit quies à constrictione. Quies quoque à distensione minor erit: quoniam vbi calor maior fuerit, citius accrescent fumi, qui expurgatione egebunt, hæc verò nõ fiet nisi cõpressa arteria: vbi ergò maior fuerit calor, citius accedet constrictio, quod est, pulsum fieri crebriorem. Omnis itaque pulsus maior, erit crebrior, erit igitur & velocior, atque ad omnem auctum calorem tres prædictæ differentiæ sequentur. Verùm hæc ratio nihil omnino probat. Nam quod

attioer ad quietem quæ ſequitur coostrictionem, vbi vſus non valde auctus ſit, non erit minor. Nam conſtrictio fit à natura, vt fumi cum ſanguine intra arterias contenti expellantur: eam tamen expulſionem nō perficit natura, ſola ipſa contractione, ſed etiam quiete poſt contractionem. Quod manifeſtiſſimum eſt: nam ſi quis celeriter & impetu quodam vtrem aqua plenum aperto ore compreſſerit, vſque ad mediam capacitatem inibi compreſſionem temittat, nondum ceſſabit euacuatio aquæ, ſed adhuc effluxus manebit compreſſione ceſſante. Sic etiam fumorum expreſſio oon tantùm iu compreſſione arteriæ exercetur, ſed iam compreſſa. Ex compreſſione itaque is ſequitur vſus. Quòd ſi calor increſcens cogere debet ad diſtenſionem efficiendam, vt vſus refrigerationis, manifeſtè excedat oportet vſum hnnc prædictū expurgationis fumorum. Sed nō omnis calor maior uaturali vrget plus quàm vſus expurgandi fumos prædictos: ergo uon omuis talis calor temperamēto maior coget ad diſtenſionem arteriæ, & maiorem pulſus frequētiam, ſiue breuiorem quietem. Is eſt calor paulò temperato maior, qui pulſus magnitudinem augere poterit, nun aucta crebritate internæ quietis. Sed quod attinet ad quietem externam pariter fit, vt noo omnis calor auctus ipſam efficiat frequentiorem, aut breuiorem. Nam etſi calor auctus ſit, poſſibile eſt uōdum augeri fumorum copiam, vt iu bis in quibus calor ſiccitati coniungitur: in illis enim quamuis calor maior ſit, fumorum copia non eſt quàm iu temperato maior: non igitur cogetur arteria ad conſtrictionē frequentiorem efficieodam. Verum etſi ambo maiota reddantur, nempe calor & fumorum copia, uon inde fiet, vt ſequatur cooſtrictio citius. Nam ex quiete poſt diſtenſionē, idem vſus iu ſpecie ſequitur cū vſu ipſius diſtēſionis. Siquidem non tantùm in diſtenſione aër ingrediens refrigerat, ſed etiā detentns in quiete ipſam diſtenſionem ſequēte. Quamobrem non omne augmentum fumorum coocitat conſtrictionem, ſed cùm ad eam peruenerit maguitudinem, vt inde maior vſus ſequatur qoàm ex refrigeratione, quod non omne fumorū augmentū afferret, ſed maius eo quod pulſum cogit eſſe maiorem tātùm. Erit ergo pulſus aliquando maior, nondum tamen celerior, nec crebrior vſu ſolo variato. Inſtaret rurſus Iacobus contra dicta hunc in modum: Sit calor aliquis portionum quatuor in ſymmetro corpore arteriis exiſtētibus in conſtrictione, hic verò calor ſic excitabit facultatem ad diſtenſionem, vt amplius ibidē permanere quieta non poſſit, quamuis fumi expurgentur. Ergo in corpore calidiore citius accreſcet calor ad quatuor portiones, atque excitabit ad diſtenſionem facieodam, quamuis fumi ſint expurgandi: qui tamen nō neceſſariò ſuot plures quàm in temperato. Reſpondemus quòd in tēperato vſus ille diſtenſionis, qui à calore excitatur vt quatuor, nō ſufficeset ad diſtenſionem excitandā, niſi fumi iam expurgati foreut. Sic quoque neque calor ſimilis illi, aut paulò maior ſufficiet in corpore calido parum, excitare facultatem ad diſtenſionem faciendam, nondum purgatis fumis, quorum expurgatio nō minori eget tempore, quàm in corpore temperato. Generati quoque dixit Gal. animalem ſpiritū in cerebro ex motu pulſus: quoniam per arterias ſopotiferas vitalis ſpiritus in cerebri arterias defertur, atq; ibidem motu agitatur, ac truditur in cerebri cauitates, in quibus animalis ex vitali fit, atque perficitur, vt dicemus. Animæ iraſcibilis tertia facuitas eſt, quæ Græcis θυμοειδὴς appellatur, quam in corde ſitam

Iraſcibilis anima.

voluit Plato. Hic enim locus medius eſt inter iecur & cerebrū, quemadmodū & ipſa media eſt inter rationalem & concupiſcibilem facultatem, atque rationalis miniſtra. Hæc ratione præditis data eſt: quoniā cōcupiſcibilis terrena ſemper cupit, epulis, otio, & libidini indulgēs, multorū capitum bellua, rationalis animæ oumeta interturbans, ipſam à literarum ſtudio & diuinarū rerum contemplatiooe diſtrahens, vt igitur ratio aliquando ei obſiſtere & ipſius caput opprimere poſſet, atque blandimenta coërcere, iraſcibili facultate opus habuit, vt valido quodā propugnaculo. Ad quā attinēt ea quæ Græcis παθήματα, id eſt animi paſſiones, Latiols etiam animi perturbationes dictæ: de quatū numero ſunt, lætitia, ægritudo, libido, metus. Quæ omnes in opinione conſiſtunt, id eſt imbecilla quadam aſſenſione, vt inquit Cicero. In opinione oamque boui aut mali conſiſtit, quædā animum lætum, aut mœſtum, aut aliter perturbatum reddere. In vniuerſum verò animi perturbatio à Zenone πάθος dicta eſt, diuerſa à recta ratione cōtra naturam animi motio. Singula verò genera ſic diffiniuit Cicero. Lætitia eſt opinio tecens boni præſentis, in quo efferri rectum eſſe videatur, ægritudo verò qoæ in ſe comprehendit eam qnam nos appellamus mœſtitiam, aut mœrorem, eſt opinio recens mali præſentis, in quo demitti contrahique animo rectū eſſe videatur. Libido, iram comprehendit, Græcis θύμωσις dicta. Eſt autem libido, opinio boni futuri, quod ſit ex vſu iā præſens eſſe atque adeſſe. Metus verò opinio mali impendentis, quod intolerabile eſſe videatur. Cuius generis ſunt multæ aliæ animi perturbationes, de quibus eſt podor: quamuis hic non omnino cum timore coincidat, vt Gale. vuit. aut cū metu. Primus itaque affectus ira eſt, quam Ariſtot. lib. 1. de Animal. aliter definire dialecticū, aliter naturalem philoſophum dicit. Dialecticus namque formam iræ docet, nempe appetitionem doloris aduerſario inferendi. Naturalis verò, iram dixit eſſe feruorem, aut ebullitionem ſanguinis, aut caloris eius qui circa cor eſt: hic verò materiam circa quā ira ſit docet. Modus autem generationis partim ad animam attinet, partim ad corpus: ſiquidē vtriuſque motus in ira concitatur, prius autem animæ. Cùm enim hæc conceperit rem aliquam aduerſam quæ iniuriam inferat, ſtatim refugit, atque in cor veluti in arcem ſeſe confert. Collectus verò animus, ſanguinem atque ſpiritum colligit, id enim perpetuū eſt, animæ inſtrumenta ſequi motum animi, qualia ſunt ſanguis & ſpiritus. Cùm autem ſanguis impetu delatus fuerit cum multo ſpiritu in cor, efferueſcere neceſſum eſt ſanguinem & ſpiritum, cumulato calore, ac perinde vt ſanguis efferueſcēs qui primò membra exteriora deſeruit, deinde rurſus redeat cōcitata libidine vindictæ, quæ opinio quædā eſt futuri boni. Inde tameu membra externa incaleſcunt, ſanguine fouētur atque calore. Metus ſimilis eſt iræ incipiēti motu: ſubitò namque per ipſum animus cum ſāguine & ſpiritu includitur. Primùm ad cor, vbi ſuffocatur, atque quādoque extinguitur. Ita vt viſi ſint ex timore noonulli repēte mortui, non aliter quàm ſiderati, priùs trementibus & conuulſis. Quibuſdā etiam ſanguis & ſpiritus, per magnos timores cor deſerunt ad inteſtina ſe cōferentes, quod docet inteſtinorum lancinatio & oneris coecta depoſitio. Euenit id ſymptoma poeris & timidis adultioribns viſa re aduerſa atque terribili, aut in tenebris imaginibus falſis apparentibus. Subitò verò hæc animi retractio fit, vt in mœſtitia ſenſim. Mœſtitia verò animi quidā effectus eſt, per quem homines animo deiiciuntur

Animi pathemata.

Zenonis definitio.

Ciceronis definitiones.

Ira definitio ex Ariſtotele.

Nota.

Mœſtitia.

Digitized by Google

deiiciuntur & cõflictantur, mali præſentis opinione. Quapropter ſpiritus & ſanguis ad cor recedunt, vbi vritur & exſiccatur, ita vt ad oſſa per diuturnos mærores perueniat ſiccitas, & melancholicus ſanguis effectus hominem reddat melancholia laborantem, quemadmodum & ob quamuis longam curam, aut longum atque impenſum literarum ſtudium. Talis redditus eſt nimia cura vexatus Bellerophontes, ſolitudinem amans, de quo cecinit Homerus 6. Iliados hoc in modum:

Bellerophõtes melãcholicus depingitur.

Ἀλλ' ὅτε δὴ καὶ κεῖνος ἀπήχθετο πᾶσι θεοῖσιν,
Ἤτοι ὁ καππεδίον τὸ Ἀλήϊον οἶος ἀλᾶτο,
Ὃν θυμὸν κατέδων, πάτον ἀνθρώπων ἀλεείνων.

Quod eſt,

Aſt hic quando etiam grauior Dijs omnibus errat
In campos ſolus latos, inque auia rura,
Ipſe ſuum cor edens, hominum veſtigia vitans.

At verò Gale. lib. 1. de arti. cu. comment. 29. mœrorem dicit eliquare pinguedinem & recentem carnem, ac perinde à poëtis dictum *μελεδώνη*, quaſi membra edentem. Præterea eſt lætitia animi motus ad extimas corporis partes cum libidine amplexandi gratum. Fit in ipſa motus ſimilis ſanguinis & ſpirituum adeò vehemens nonnunquam, vt puſillanimes hoc ſymptomate perierint, exanimato corpore. Anima enim, vt vult Plato in conuiuio, potius in amato, quã in amãte cõſiſtere dicitur, atque ab amante in amatum euolare, ipſum quoque dixiſſe ferunt.

Τὴν ψυχὴν Ἀγάθωνα φιλῶν ἐπὶ χείλεσιν ἔσχον,
ἦλθε γὰρ ἡ τλήμων, ὡς διαβησομένη. Quod eſt.

Eſt anima in labris Agathoni dum oſcula libo,
Migratura velut, currit enim miſera.

Porrò ſingulis harum pertubationum partes eiuſdem generis ſubiiciuntur, vt ægritudini, inuidẽtia, æmulatio, obtrectatio, miſericordia, angor, luctus, mœror, ærumna, dolor, lamentatio, ſolicitudo, moleſtia, afflictatio, deſperatio. Metui verò ſubiiciuntur pigritia, pudor, terror, timor, pauor, exanimatio, conturbatio, formido. Voluptati lætitiæve, maleuolentia, iactans malo alieno, delectatio, iactatio. Libidini verò ſubiecta ſunt, ira, excandeſcentia, odium, inimicitia, diſcordia, indigẽtia, deſiderium, quę omnia Cicero propriis patefacit definitionibus Quoniam tamen verecundiam motui ſubiecit, qua in re ab ipſo differat docuit Galen. libr. 2. de Cauſis ſymp. Pudor ſiquidem non aliter quàm metus fit, cùm animus ad interiora mouetur ob mollitiẽ, quæ non tolerat præſtantioris præſentiam, quòd ſi rurſus repentè animata facultas ad exteriora prorumpat, hic pudor eſt, per quem incaleſcente facie maxillæ rubent. Impellit enim in pudore affectis ratio patibilem animæ partem, quæ iraſcibilis eſt, vt ad externa prodeat, quod in timore non tentat. De his animi perturbationibus abundè dictũ eſſe exiſtimarem, niſi difficilis atque explicatu dignus mihi viſus eſſe ortus harum affectionum. Notum autem eſt eaſdem ſine obiectorum cognitione oriri non poſſe. Cognitio tamen ad animæ rationalis munera potius quàm iraſcibilis attinet. Verùm Plato & omnes ferè philoſophi ad iraſcibilem animam pathemata ſine perturbationes retulerunt, quamuis ſine animalis concurſu nunquam excitentur, aut cõturbetur animus. Sunt enim, vt diximus, hæc animi pathemata opiniones boni, ac imbecillæ quædam aſſenſiones quæ animum excitant, vt quippiã proſequatur aut fugiat, & auerſetur, vt docent affectionum eſſentiæ explicitæ in definitionibus. Aſſenſio verò nunquam ſine obiecti cognitione fit. Hanc ergo præcedere oportet. Obiectum autem non ſemper tale putatur quale eſt, ſed bonum mali ratione obrumbratum tegitur, ac tale eſſe cenſetur. Rurſus malum ſæpe imponit, & ſubdola quadam boni imagine conuicta ratio, neglecto bono, malũ proſequitur. Imponunt quidem externa fucata coloribus, reliquiſque accidentibus quæ ſenſum mouere poſſunt, ſunt hæc ſenſuum irritamẽta & blandimenta, animæ verò peccandi occaſiones. Quas non quiuis facilè vitare poteſt, niſi ſummo ſit præditus iudicio, validóque ac conſtanti animo. Difficillimè verò ea quæ inteſtinum bellum rationali parti inducere nunquam ceſſant. Aſſidet enim infimæ parti corporis concupiſcibilis animæ pars, bonorum inuida, machinatrix malorum, quam diuus Paulus legem quandam membrorum ſuorum contrariam menti, miro modo ſenſit, & prædicauit. Hæc cùm circa alimentum negotiatur, ſuccorum nidorem rurſum mittit, quo animæ rationalis ſedem tangens veri & falſi, boni ac mali cognitionem confundit. Præparant ad id & manus præbent auxiliares praua corporis temperatura, & mens malis motibus inquinata. Animi namque mores corporis temperaturam ſequuntur, & mens malè inſtructa, his gaudet quibus inſueuit. Qui verò bonis moribus & diſciplinis operam nauantes ſub modeſtis & ſtudioſis inſtitutoribus meruerunt, quamuis natura ad malum valde proni ſint, temperant à vitiis, quemadmodum & bonam corporis temperaturam nacti facilè erudiũtur & eicurantur. Qui verò præter id quòd corporis bonis gaudent, bonos mores imbiberunt, rarò ac difficilè omnino conturbãtur: & longè minùs venia digni ſunt, qui à bono diſceſſerint, quàm qui intimam habent ſuæ turbationis cauſam. In quibus igitur mali mores præualuerunt per animi perturbationes, hi prauos mores & aſſueta ſequuntur, leui quauis accedente occaſione. In quibus verò ea cauſa non adeſt, latet fomes in concupiſcibili animæ parte, à quo interturbatur pars rationalis animæ, ac inde obiecti cognitione præcedente iraſcibilis animæ pars rationali non paret. Hæc verò ſi non paret, imperat, excandeſcens, metuens, lætia geſtiens, aut ægrè ferens, aut quoduis eorum pathematũ, aut animi perturbationũ, quæ diximus, admittens. Quæ cùm modum exceſſerint, eam ſortiuntur nomenclaturam, & actiones appellantur, intra modũ verò non animi perturbationes, ſed actus iure dicentur. Et Cicero leues perturbationes dicit, quas Peripateticorum ſchola perferendas eſſe docet, quòd naturales ſint, & vtiliter à natura datæ. Stoici verò omnino eas à ſapientum animis explodunt. Oriuntur itaque animi perturbationes præcedente cognitione obiecti, deinde corde pathemate affecto: & ſine obiecto externo ſimili imagine interius oblata. Qua concepta quidam facilè afficiuntur, quod inſipientes ſint, aut rerum inexperti, aut quod parua magnifaciant: quidam verò difficilè, ob nimiã ſapientiam, & prudentiam, ob quam eo tantùm nomine quidpiam magnifaciendum eſſe exiſtimãt, quod ad beatitudinẽ & bene viuendum conducat. Porrò tempus inſtat, vt ad animæ rationalem partem, quæ in cerebro reſidet accedamus: id verò nos nõ pro rei, de qua agendum eſt magnitudine pertractabimus, ſed pro captu & ingenio noſtro. Perſequemur autem ſimul ipſius facultates, munera, & inſtrumenta, tam membra, quàm ſpiritus. Eius quidem animæ quæ in cerebro reſidet, duæ ſunt primæ facultates, intelligens & ſentiens: intelligens facultas omniũ potiſſima eſt, cuius functiones reliquæ facultates tanquàm poſtremum & optimũ finem expectant,

Quomodo fiat pudor.

Animi perturbationũ ortus.

Animi perturbationum occaſiones.

Anima rationalis pars.

Digitized by Google

Quamobrem de eisdem, vt dignioribus postremo loco nobis erit agendum. Ad sentientem verò animæ partem, sentire, & mouere, pertinent: quamuis has functiones ad diuersos animalium ordines retulerit Aristoteles. Sentiens verò facultas diuisa est in eam quæ interius, & eam quæ exterius sentit. Sésuum verò functiones in coaptatis organis exercentur, vt visio in oculis, & auditus in auribus. Fiūt omnes tam internæ quàm externæ sésationes passione, quemadmodum motiones actione, moueri enim agere est, sentire verò pati. Patitur autem sensus omnis ab externis sensibilibus: sed exterior primò, deinde interior, receptis in sensu rerum sensibilium imaginibus: licet id in visione non omnino verum sit, vt dicemus. Non enim aut brutum quidpiam prosequeretur, aut fugeret, neque homo ipse de rerum natura meditaretur, aut diuina contemplaretur, nisi brutum externa cognosceret, aut intellectus phantasmata rerum, quæ in sensibus suscepta sunt inspiceret. Hac ratione sensum id potentia esse dicemus, quod sensibile est actu: sit namque sensus similis sensibili, vt lignum igni, simili recepto calore. Nam quadantenus coloratus locus est, cùm coloris imaginem suscepit, & tactus calidus, cùm recepit caloris speciem, & gustus dulcis, cùm dulcedinis similitudinem suscepit. Sunt hi veluti quidam speculatores, qui rerum omnium externarum conditionem, internis sensibus atque rationali animæ renunciant: idque per se, quòd per se quoq; conditiones reiū sensum mutent, vt colores, odores, sapores, sonitus, primæ qualitates agentes, & quæ ab ipsis manant. Renuntiant quoque nonnihil quod ad substantiam attinet: sed id ex accidēti, vt quòd is filius Platonis est. Aristotel. siquidem hac ratione accidentia per se sentiri dixit, substantias verò per accidens, id est accidentium nomine, ac perinde lib. 2. de Anima, cap. 6. Sensibilia tā propria quàm communia per se sentiri dixit: Auerroës duplici ratione dicit sensibilia per accidens talia dici. Prima, quoniam non necessariò coniuncta sunt sensibilibus propriis: nā magnitudo necessariò colori adiuncta est, neque color est absque extensione, figura, & numero, neque absque motu & quiete: hæc sub distinctione. Secunda ratio est: quoniam non conuenit filio Socratis, vt sit sensibilis ab aliquo sensu, qua sensus est: sed qua sensus hominis: nam visus bruti has indiuiduas substantias non deprehendit, neque alter sensus, sed solus humanus: quoniam animæ rationali coniunctus est. At quoniam sensibile per accidens, neque ab humano sensu exteriori sentitur, non erunt ex accidenti sensibiles substantiæ, hæc ad opinionem Auerrois, sed vt diximus, accidentium ratione. Voluit tamen Aristot. sensibilia communia à singulis sensibus sentiri per accidens, à communi verò sensu per se libro 3. de Ani. cap. 1. Sensibilia etenim communia nulli sensui per se debentur: sed visui color, olfactui odor, & reliqua: cùm autem per se sensibilia eadem recenseat, sensui communi confetenda esse voluit, dicens: At communium habemus iam sensum communem, non per accidens sanè. Dicemus igitur communia sensibilia à communi sensu per se primò sentiri, ab aliis per se non primò, quod Arist. per accidens vocat. Ex his itaque, quæ sensus immutare possunt, quædam vnicum, quædam plures mutant, quod est, à pluribus sentiri posse, quæ ab vnico tantùm sentientur, propria, quæ à plutibus, communia sensibilia sunt. Iam itaque ad Aristot. mentem communia dicentur, numerus, magnitudo, figura, motus, & quies. Nam magnitudinem visus cognoscit, pariter etiam tactus, & visus figuram, & numerum comprehendit, pari modo tactus. Idē de motu & quiete ferunt. Nec tamē putandum est, communia sensibilia per imagines propriorum deprehendi, vt quidam. Ferunt enim magnitudinem colori coniunctam ea ratione à visu cognosci, quòd colorem habet: & quoniam color extensus ad eam magnitudinem, similitudinem suam imprimit in oculum, & visus nō tantùm id coloratum esse iudicat, sed extensum ad eam quam habet magnitudinem. Præterea quòd magnum aliquod tantùm iudicetur tactu, non ob id est, quòd magnitudo similitudinem suam transferat in tactum, sed quòd calor, aut frigus aut alia tangibilis qualitas, magnitudini iuncta sensum mutet, & sibi similem reddat. Si namque magnitudo peculiarem suam inferret imaginem, hæc separari posset ab imagine coloris cùm visum mutat, numquam tamen separatur: non ergò est diuersa imago magnitudinis ab ea quæ à colore proficiscitur. Rursus obiectum adæquatum visus color est, aut lux: sensibilia tamen communia non continentur in his, non ergo percipientur visu, nisi quatenus color extensionem docet subiecti in quo est. Conficitur ergo vnica tantùm imago à sensibili proprio & communi, quæ à proprio primò proficiscitur: eius tamen modum commune sensibile variat. Est enim similitudo oculum mutans, vt ferunt, coloris effectus magnitudini annexus, in qua fundatur, quæ diuersam efficit hanc imaginem pro sui diuersitate, sicut & figura & numerus, quæ necessariò sensibus propriis iuncta sunt. Motus verò & status, sub distinctione alter: quæ duo manifestè docent, vt ferunt, sensibilia communia per se nullam imaginem transfundere. Quoniam motus à nullo externo sensu percipi potest, sed ipsa res diuerso in loco notatur, sic neque quies: sed ipsa res in vno loco sensum mutat. Ex his colligunt vnicam tantùm imaginem sensui inferri, eamque à sensibilibus communibus & proprio profectam, neque produci, nisi ab omnibus simul. Color enim similitudinem infert sensui, quæ magnitudinem secum & figuram defert, & à situ aliquo profectam. Nonnulli verò fusiorum philosophorum contrariam asserunt sententiam. Porrò sensibilia communia suas proprias similitudines sensibus imprimere, diuersas à similitudinibus sensibilium propriorum, & magnitudinis atque coloris longè diuersas esse. Quod rationibus probant: nam quandoque fit, vt magnitudo suam imaginem mittat in oculum, cùm color nullam mittit, diuersa igitur est imago magnitudinis ab imagine caloris, id verò fit, vbi res à longè sita conspicitur: experimentum namque docet ad magnam distantiam cognosci magnitudinem rei, colore nec cognito, nec immutante sensum. Sed tamen id soluit aduersantium rationem, qua postulant, numquam sensibile commune posse sentiri absque similitudine sensibilis proprij. Rursus hanc opinionem confirmat, quòd nullus effectus potest à causis genere diuersis procedere. At color & quantitas, aut figura genere diuersa sunt: non ergo poterunt vnicam dictam similitudinem efficere. Nos verò diuersam habemus sententiam & communi opinioni contrariam: non enim putamus motum aut quietem esse communia sensibilia, neque omnia quæ talia appellantur similitudinem aliquam à se mittere per aërem medium. Primùm enim notum est, sensum visus motum videre non posse: non enim potest visus successionem videre, ea verò motus est. Oculus siquidem colorem rei videt: cùm tamen varietur situs

Sensationes passiones sunt.

Sensibile per se, & per accidens quæ sint.

Sensibilia communia an per proprias resi-dant imagines.

Motus & quies non sunt communia sensibilia.

tus rei, situm siquidem cognoscit, non tamen motum, quo situs mutatur. Galen. lib. 3. de Dignos. pul. cap. 1. dixit motum quietes habere aut motulus: nam ex parua aut magna in partibus, & locis mora agnoscimus motum celerem, aut tardum: est namque situs cognitus, motus autem sola ratione assequi potest: non tamen sensu. Sensus itaque motum apprehendere nequit, sed situm, si quis Galen. hac in re sequi velit. Sic & quietem visus non concipit, quòd ipsa nihil sit, nisi motus priuatio, quam sensus non agnoscit externus, etsi internus ad id pertingere possit. Non ergo sunt hæc duo inter communia pluribus sensibus sensibilia recensenda. Simili modo de tactu dicemus: par enim est procedēdi modus: nam tactus colorem rei & diuersum ipsius situm cùm mouetur concipit: motum tamen non cōcipit, minimè verò quietem, quæ ipsius priuatio est. Præterea sensibilia communia propriis necessariò sunt adiuncta, motus verò nō necessariò adiūctus est visibili, aut tāgibili, pariter neq; quies. Nisi diceres motum, aut quietem sub disiunctione adiungi sensibilius propriis: vnde fieret ex ambobus vnicum commune sensibile, & nō essent quinque, vt cum Aristotele putant. Magnitudinem verò, situm & figuram numquam à sensibilibus propriis separari notum est. Erit ergo situs ab his distinctum sensibile, atque id commune, quod à visu & tactu percipitur, ac subrogabitur loco motus & quietis, quæ ea tantùm ratione cognoscuntur, qua res cognita situm aut mutat, aut seruat: situs verò est qui deprehenditur à sensibus externis. Numerus quoque sensibile commune non est: aut enim nihil aliud est, quàm res ipsa numerata, aut quanta, aut qualis, quæ ob quantitatē, aut qualitatem lenitur, aut si quid aliud est: id intermediis externis sensibus ab internis sentitur, non ab externis. Olfactus enim & gustus numerum non sentit, tactus verò, visus, & auditus internas potentias ducunt in cognitionem numeri, eorum quæ ab ipsis cognoscuntur. Posset tamen quis pro Arist. dicere sensibilia communia non ea ratione talia dici, quia à pluribus sensibus cognoscantur: sed quoniam communi sensui per se debentur. Nos verò nullū esse sensum cōmunem præter cerebrū inferius ostendemus, sensibilia verò cōmunia diuersa à prædictis esse probauimus, & singula eorum à pluribus externis sensibus agnosci. Quapropter, vt nostrā proferamus sententiam. Tria tantùm sunt sensibilia cōmunia, quæ ab externis sensibus, nēpe tactu, & visu cognosci possint, & sensibilibus propriis necessariò cōiuncta sunt, nēpe magnitudo, figura, situs. Quod verò attinet ad dubium, dicemus sensibilia communia sensum immutare, at propriam similitudinem per medium non mittere. Non enim vnquam sentiretur, nisi ad ea sensus accederet. Primum quidem ex supra habitis notum est: si enim magnitudo sensum tactus non mutaret, à solo sensu notitia generaretur, sine obiecti concursu, quod nemini philosophantium placuit. Neque posset caloris similitudo magnitudinem ostendere. Nam similitudo rei, rem ipsam similem ostendit: non similem non ostendit. At imago coloris colori, & caloris calori similis est, non magnitudini: ergo colorem, aut calorē, non magnitudinem ostēdet. Rursus res à longè itas videntes, quādoq; percipimus magnitudinem, figuram, & situm non percepto colore. Diuersa igitur erit similitudo quæ mouet ad sensibilium communium cognitionem à similitudine proprij sensibilis. Item magnitudinem & figuram & situm tactus deprehendit quandoque, non cognita aliqua propria tangibili qualitate, vnde notum euadet sensibilia communia per se sensus mouere. Neque etiam ex specie magnitudinis & coloris potiùs vna similitudo conficietur (vt alij putant) quàm ex ipso colore & magnitudine. Sed color & magnitudo diuersæ res sunt, & genere differentes: erunt ergo similitudines diuersæ. Præterea à similitudine obiecti & animali facultate cognitio patitur: diuersę ergo cognitiones diuersarum erunt similitudinum. At in visione albedinis alia est albedinis cognitio, & alia magnitudinis: ergo & similitudines à quibus cum potentia cognitiones producuntur, diuersas esse necessum est. Esse tamen diuersas cognitiones prædictas nemo ignorat. Cognoscimus enim albedinem gratam, aut ingratam visui, magnitudinem verò latè extensam, aut breui circūscriptam. Diuersæ itaque erunt & similitudines, & ab ipsis partæ cognitiones. Idem de figura & situ. Has autem similitudines per medium non depromunt: decet enim sensum sensibile cōmune pertingere, vt ipsum sentiat. De magnitudine primùm constat: ea enim ab auditu, gustu & olfactu non cognoscitur, sed à visu tantùm & tactu. Tactus verò magnitudinē sine externo medio sentit. Quòd si magnitudo similitudinem per aërem mitteret, intermedio aëre sentiri tactu posset. At ipsam non sentiri notum est, non mittit igitur similitudinem per medium aërem. Par ratio habenda est de figura & situ: hæc enim tactu tantùmodo atque visu cognoscuntur, vt Gal. quoq; testatur lib. 7. de Placitis Hippo. & Plato. Gustus enim saporem cognoscit, tactu verò est coniunctus rei gustabilis magnitudinē, situm & figurā: olfactus solum odorem deprehendit, auditus solum sonitū. Quòd si quando ex sonitu magnitudinem rei sonātis, aut figuram, aut situm cognoscens assequatur, id ratiocinio potius, & internis facultatibus, quàm ipsi externo sensui referendum est. Visus quoq; quamuis colorem cognoscat per similitudinem in aëre & oculo impressam, visorios radios ab oculo peruenire ad rem visam, necessum est, vt rem ipsam visam attingant, citra quod videri magnitudinem, aut figuram, aut situm omnino impossibile est, ad quod cōprobandum accedit, quòd si magnitudo, figura, & situs per aërem suam mitterent similitudinem, olfactus comprehenderet situm & magnitudinem, & figuram, quod non fit. Quòd si dixeris ea nō mittere speciem, cum quouis sensibili propriè, sed cum eo quod coadiuuat ad sui cognitionē, vt colore, aut prima aliqua qualitate: neque post missionem, ab omnibus sensibus percipi, sed à quibusdā, vt tactu, aut visu, contrarium ratio demonstrat. Nam si cum similitudinibus primatum qualitatum spargunt ne per aërem medium similitudines magnitudinis, figuræ, & situs, tactus per aërem perciperet quouis eorum. Non enim deest ad eam cognitionem sensus aptitudo: is enim calorem per medium aërem cognoscit, neque deest potentia agentis ad immutandum: cùm concedat aduersarius extra se mittere prædicta communia sensibilia suas similitudines. Cognoscentur ergo tactu: quod nemo probat. Quòd si non cognoscuntur, ob id tantùm est, quòd per aërem medium nullam similitudinem mittunt, neq; per aliud mediū, sed vt cognoscantur, potētiæ contactu egent. Siue enim tactus sit, siue visus, cognoscens ad rem ipsam cognitam peruenit. De tactu nemini dubiū est, de visu verò dicemus cū Gal. facultatem visoriam cum radiis visoriis ad rem visq; visam spargi, atque ipsam pertingere, & ibidem alterationem suscipere, & rei notitiam. Aut visoriam facultatē non peruenire ad rem visam, sed tantùm visorios

Situs commune sensibile.

Sensibilia cōmunia tria tantū.

Sensibilia communia sensū mutant sua similitudine.

Sensibilia cōmunia non mittunt imagines per medium ad potentiam.

visorios radios per quos sentit potentia sensibile, quod visorium radium mutat, eo modo quo sensua interni intermediis neruis externa sentiũt. Sic quoque fieri affirmabimus, vt visoria facultas intermediis radiis visotiis sentiat alterationes à magnitudine, figura, & situ visoriis radiis illatas, qui similitudines eorum suscipiunt. Porrò quamuis sensibilia, siue propria, siue cõmunia, suam imprimant in sensum similitudinẽ, sensio non fiet, nisi ad sentiendum aliunde sensui externo demandetur facultas. Non enim à se habent, neque sibi insitam animalem facultatem, sed à cerebro demandatam, à quo oritur tanquàm à præcipuo membro & potissima eius sede.

Facultas ex. sib. aliunde traducitur.

Quamuis Arist. eam à corde manare dixerit, quemadmodum & omnes alias, 3. de Part. ani. cap. 4. Quod etiam ibidem probare multis mediis conẽdit, cor statuens venatum originem, & inde naturalis facultatis, quam concupiscibilem dicimus, & in iecore sitam probauimus. Quoniam sanguis in corde effusus est, quod non contingit in alia corporis parte, quibus adiungit situm cordis in medio thoracis, & quòd cor primò viuere putat. Quantùm verò ad animalem attinet facultatem, ipsam à corde oriri sic probat: Animal sensu definitur, ob id enim animal est, quia sentit: sentit autem, quia sanguinem habet: ergo animal est, quoniam habet sanguinem, & sentit quoniam habet sanguinem: sed sanguinis initium cor est, ergo & sensus. Rursus lib. 3. de histo. ani. cap. 5. cor esse neruorũ initium asserit, ac cor neruosissimum esse. Et 2. libr. de part. ani. cap. 10. non tantùm sensus, sed etiam motus initium cor esse testatur. Et lib. de somno & vigilia, inquit: Principium igitur mouendi, in his quæ sanguinem habent, partem eam, quæ circum cor est obtinet: nam quæcunque sanguinem habent, & cor habent, à quo motus sensúsque principis origo, atque initium pendet. Motus igitur & spiritus, & omnino refrigerationis principium in corde, vt patet, collocatum est. Attamen, vt supra diximus in disquirendis sedibus naturalis & vitalis facultatis, Plato contrariam habuit sententiam in Timæo, & lib. 4. de republica. Galen. tamen 2. de pla. late satis probat, cerebrum esse sedem facultatis animalis.

Animalis fac. in corde sita ex Aristotele.

Animalis facul. sedes cerebrum probatur.

Prima ratio deturbat Aristotelis fundamentum: ipse enim ex eo quòd cor in medio thoracis situm est, putat sequi, vt id sit omnium facultatum initiũ. At neutrum verum est: cor enim non iacet in medio corporis, sed vmbilicus, si rectè corporis dimensiones metiamur. Quòd si ea ratio valida esset, cerebrum possemus probare esse initium omnium facultatum, quòd in supremo corpore situm sit, & supremus locus aliis est dignior, vt docent mundi cõstitutio, & cœli situs. Rursus siquis neruos à cerebro in thoracem descendentes, qui respirationi seruiũt, aut eos qui voci, laqueo compresserit, animal sine respiratione manebit, aut sine voce, quod experimentum docet: igitur mouendi facultas à cerebro habet ortum. Cùm tamen siquis arterias soporiferas illaqueasset, quæ à corde oriuntur, neque motum, neq; sensum animal amittere. Gal. namque lib. de vsu pulsuum, illaqueatis arteriis ascendentibus in caput, dicit animal currere, saltare ac vocem edere. Quod verò paulò pòst motum amittant eadem animalia, ratio est, defectus vitalis spiritus ascendentis: is enim materiam præbere deberet spiritui animali, qui est functionum animæ instrumẽtum. Facultates verò sine instrumentis nihil faciũt. Præterea Arist. putauit cor esse neruorũ principiũ, atq; ab ipso per cõmunes neruos deferri in cerebrũ facultatem animalem: fiat ergo vt nerui communes intercidantur, experimentum docet, animal non amittere visum, auditũ, aut motũ externorum mẽbrorum, vt crurum & brachiorum: his ergò partibus mouendi & sentiendi facultas non processit à corde. Libro 7. de pla. Gal. neruos à cerebro, non ab ipsius membranis oriri statuit dicens: De neruorum ortu hæ duæ sint huiusce rationis propositiones: vna ex ipsa propositæ rei notione, siue natura, siue substantia, aut quouis modo appelles, sumpta: altera ex dissectione appareat, si hæc conspectior diligenter cognita fuerit, statim etiam simul partem capitis vnde nerui oriantur, non membranas, aut inuolucra, sed ipsum cerebrum esse cognoscemus.

Præterea, vt inquit Galen. libro primo de causis sympt. cerebro oppleto somnus fit: somnus verò est in potentia animalis facultatis: in cerebro ergo residet, & ab eo oritur: quod si Arist. dixerit, quẽadmodum & qui eum sequuntur modò volunt, cerebrum ministrare cordi hac in re, id à ratione alienum videtur: melius enim foret pulmonem ei ministrare, qui verè cordis minister est, & ad id à natura factus. Rursus ibidem Galen. inquit: Si cor esset animalis facul. initium, ei forent remedia adhibenda, laborante facult. animali: at verò nullus eorum, qui differentes sectas sibi elegerunt, adeò nudus fuit experimento, vt laborante facultate animali in lethargo, aut phrenitide, remedia thoraci admoueret. Foret autem maximæ dementiæ signum, putare morbum esse in corde, & adiungere remedia topica capiti, vt oxyrrhodinum in phrenitide, quod rursus repetit libro 1. de locis patientibus.

Aristo. rationes soluuntur.

Rationes verò Arist. nullam vim habent: nam, vt inquit Gale. libr. 1. de causis sympt. quamuis Aristot. apprimè doctus fuerit, & ad suadendum in vtramque partem idoneus, nullam probabilem potuit inuenire rationem, quare oppleto cerebro sensus cessat, si in corde residet facult. animalis. Quod tamen Aristot. probare nititur cordis principatum ex situ, aut omnino nihil sequitur ex situ, aut, vt diximus, vmbilicus medium obtinet locum, non cor. Ad aliud quod supponit Aristot. cor primò viuere, vt inde sequatur, functiones adesse non viuente cerebro, aut iecore, cor antequàm iecur non viuit, cùm autem moueri conspicitur ante cerebri vitam, id verè moueri non est, sed palpitare: nos verò facultatem loco mouentem à cerebro oriri statuimus: sanguinem tamen in corde effusum esse nihil refert, siquidem id ad cordis figuram spectat, quæ caua est, non ad principatum. Quod verò putat Arist. à corde neruos oriri, & cor valde neruosũ esse, vtrumque falsum est: nam quæ in corde conspiciuntur, fibræ sunt, non nerui, quales etiam sunt in carne. Quòd si ab ipso ortum haberent neruis, iuxta ipsum crassiores adessent propagines, quemadmodum iuxta cerebrum, & in ceruice: id verò non fit. Neque illud dubium prætermittendum mihi videtur, an facultas animalis in cerebri substantia sita sit, an in eius membranis. Quod ex Galen. sententiis adeò facilè soluitur, vt vel hanc ipsam pagellam implere non sit opus. Cùm enim Galen. 2. & 7. lib. de Plac. Hippoc. & Plat. ad horum sapientissimorum virorum mentem, ac contra Arist. statuit, animalem facultatem in cerebro residere dixit, non in eius membranis, præcipuum quoque membrum cerebrum esse demonstrat: membrum autem nobile est, quod est ad vitam necessarium: ignobile verò quod ad meliorem vitam, aut ad tutelam, tales verò sunt membranæ cerebri: cum enim cerebrum ad vitam necessarium sit, membranas tuentes habuit, atque ipsum confirmantes, vt Galen. lib. 7.

An facul. ani. resideat in cerebri substãtia, an in mẽbranis.

Digitized by Google

Aduersus Erasistratum.

lib.7. de Placitis, docuit aduersus Erasistratum dicens: Quòd si in viuentibus animalibus periculum fecisset, id quod nos non semel atque iterum, sed sæpissimè fecimus, certissimè cognouisset, duram illam crassioremque membranã operiendi cerebri causa factam fuisse, & mollem & tenuem, vt eodem etiam fungeretur munere. Rursus cerebri membranis vulneratis, animal sensum & motum non amittet, nisi ventres cerebri vulnerentur, vt Galen. docet eodem loco: non igitur residet animalis facult. sentiens & mouens in membranis, sed in cerebri ventribus. Præterea paulò inferius inquit: Rectius autem erit, si existimemus, in ipso quidem cerebri corpore habitaculum animæ esse. Postremò facultas animalis ab origine traducitur per neruos: nerui tamen, vti ex dissectione constat, à cerebro oriuntur, compositi ex substantia cerebri ipsis intima, & duabus membranis hanc substantiam, non aliter quàm cerebrum ipsum tegentibus: sed animalis facultas sentiens & mouens, non perducitur per partes neruorum, quæ respõdent membranis, sed per intimas, quæ respondent cerebri substantiæ: ergo sedes eius in cerebri substantia est, per quam etiam defertur. Horum testimonium habes ex Galeno loco citato, qui paulò inferius dixit: Cùm igitur nerui à cerebro, cerebrumque operientibus membranis oriantur, per interiorem partem, quæ à cerebro exit, sensus & motus omnibus animalis membris suppeditatur. Quod verò meningibus inflammatis delirium sequatur, vt in phreni. non obstat: nam duram inflammari contingit sine delirio, & tenuis non inflammatur, quin consentiat cerebrum, neque illud obest, quòd cerebrum non sentit: siquidem facultas quamuis in cerebri substantia sedeat, in instrumentis operatur: hæc sunt nerui, & membranæ. Dilatatur quoque cerebri substantia & constringitur: quoniam ventres eius recipiunt spiritum ab arteriis quem ibidem perficiunt: cùm verò eundem transfundunt, constringuntur. Scias quoque & illud oportet, ventres cerebri, ne concidant latera, egere modica quadam siccitate ad contentionem, vt quæ distendi & contrahi possit: alias verò immodica accedente humiditate conciderent latera, ac minimè dilatari possent, aut malè: cauitates etiam cerebri interius membranã habent & fibras, vt in dissectionibus conspicimus. Hæc itaque animalis facultas à cerebro per neruos distribuitur: in quibus & oculis sensiones fiunt. Vt autem facultas prædicta impetu quodam ad distantiores corporis partes pellatur, ea vis vtitur neruis, & animali spiritu per ipsos delato. Quo fit, vt ad sensionem opus sit facultate & duplici instrumento: alterũ est spiritus, alterum neruus: spiritus animalis in cerebro generatur ex inspirato aëre, & ex vitali spiritu per arterias soporiferas, in retiformem contexturam delato, vbi postquam integrè à naturali calore, & arteriarum motu, veluti in quadam miro modo excogitata officina fuerit elaboratus, in ventres cerebri effusus, formam & vltimam assequitur perfectionem. Gal. lib.7. de Plac. Hipp. & Plat. in hunc modum scripsit: Spiritus verò qui in asperas arterias foris attrahitur, in carne quidem pulmonis primam elaborationem accipit. Post hæc autem in corde & arteriis, & maximè iis quæ sunt in plexu retiformi, secundam, deinde postremam & perfectissimam in cerebri ventriculis, vbi vtique & animalis primum exactè efficitur. Quòd verò etiam spiritus vitalis animali materiam præstet, docuit lib.7. de Placitis dicens: Sicut verò vitalis spiritus & in arteriis & in corde gignitur, materia generationis ex inspiratione, & humorum exhalatione sumpta: ita animalis ex vitali perfectius cocto oritur, quippe cùm oporteret ipsum exquisitissimam immutationem adipisci. Est is spiritus primum animæ instrumentum, vt eodem libro parum ante sententiam citatam voluit Gal. & lib.3. de Locis pat. cap.5. inquit: Sanè cùm ea quæ per dissectiones apparere solent, accuratè consideraremus, rationi consonum videbatur, animam in cerebri corpore sedem obtinere, atque in ipso, & rationis vim, & sensibilium imaginum memoriam residere, ac primum ipsius instrumentum, tum in sensibilibus actionibus omnibus, tum in his quæ à consilio & voluntate prodeunt, spiritum esse, qui in ipsius ventriculis maximè qui in postremo continetur.

Quomodo generetur spiritus animalis.

Animalis spiritus quid.

Est igitur animalis spiritus, vapor quidam tenuissimus ex aëre & vitali spiritu in retiformi plexo elaboratus, & in cerebri ventribus perfectus, animalis facultatis primum & potissimum instrumentum. Per neruos autem distribui diximus: quoniam, vt inquit Galen. 7. de Placitis, vt vehementius pellatur animalis facultas, nerui aliqua ex parte ea vi sunt, vt spiritum animalem admittant, & inde facultas maiori impetu pellatur. Oriuntur autem nerui à cerebro, aut spinali medulla mediatè, quæ duo obuolutas habent crassam ac tenuem membranam, & in his medullarem substantiam, quibus omnino neruus similis est: nam exterius fibrosus cùm sit, duplicem refert membranam: interna verò eiusdem substantia cerebro est similis, Quod Galen. quoque placitum est ex lib.7. de Placitis Hipp. & Platonis, cùm de neruis ab spina dorsi ortis loquens, inquit: Fabrica enim eadem est, quæ in emanantibus à cerebro neruis conspicitur, cùm interna eorum pars quasi medulla ab ipsa spinali epulans, à membranis vndequaque circundetur: nam habet perinde atque cerebrum spinalis membranas eiusdem vsus gratia fabricatas. In hac neruorum constructione pars iuxta originem sita, quæ etiam crassior est, cauitatem habet: tenuissima verò neruorum filamenta cauitatibus carere, Gal. testatur. Qua igitur parte caui sunt, si multum animali facultate transmittitur animalis spiritus, de inde sola facultas: hæc autem non per neruorum cauitates, sed per eorũ substantias traducitur. Est autem substantia nerui externa membranosa, interna medullaris. Quod autem dicitur animalem facultatem per neruos traduci, id non alio modo intelligi debet, quàm quod neruis ipsis demandatur. Quamuis enim caro sentiendi facultate participet, id non propriè dictum est: nam caro nullo sensu participat, sed neruus tantummodo qui carni inseritur. Nam ad pulmonem & iecur & viscera singulæ distributiones neruorum deducuntur, ne essent omnifariam plantæ, vt inquit Gal. lib.6. de Vsu partium, & lib.5. dixerat, neruos triplici ratione particulis demandari, aut sentiendi gratia, vt oculis, auribus, linguæ, manibus: suntque hi copiosi, aut mouendi causa, vt musculis, ac sunt copiosi: parui verò ac tenues quibusdam traduntur partibus ad sensum testãtium, vt iecori, pulmoni, & lieni. Pars igitur quæ neruo caret, sensu priuata est, sed interna pars iecoris neruis caret, non ergo sentit, neque facultas animalis adest, nisi in ipso neruo, quamuis tota pars eius consensu sentire dicatur. Caro itaque omnino non sentit, nec iecur, sed neruus carnis & iecoris: cuius rei fidem facit, quod pulsatilis facultas arteriis traditur, & non aliis partibus per arterias, & venis facultas sanguifica, non aliis per venas. Sic igitur & animalis facultas per neruos traducetur, sed non aliis quàm neruis. Præterea natura neruorum re-

Caro non est sensus particeps.

Digitized by Google

ceptioni animalis facultatis apta eſt, quoniam ſimilis eſt ſubſtantiæ cerebri. Sed hanc ſimilitudinem non habet caro: ergo caro non ſentit, nec facultatem recipit animalem. Præterea ſi caro ſola tangatur, aut qua parte non tangatur neruus, non ſentit: non ergo ſentit, quamuis ad ipſam neruus pertingat, ſed ſolus ipſe neruus. Præterea ſi iecur interius tangatur, inſenſilia reperietur, quamuis ad iecur nerui perueniant: ſentiendi itaque facultas in neruis ſolis eſt, præterquam in viſu: quia neruus opticus valde latus ſpiritum defert ad cryſtallinum humorem, vbi ſenſio fit: cùm tamen in aliis omnibus ſenſibus externis in neruis fiant ſenſiones. Fiunt hæ in organis ad idem à natura deſtinatis, diuerſis pro diuerſorum obiectorum cognoſcendorum natura, vni aut alteri elemento reſpondentibus.

Organa ſenſuum an reſpondeant elementis.

De organis ſenſuum exteriorum diuerſi philoſophi diuerſas habuere ſententias, de partibus ipſis corporis, quæ ſenſibus deſtinantur diſſentientes, tum etiam de earundem partium temperamento, & natura, de organis in ea quam ſcribemus de ſingulis ſenſibus traditione, diſſeremus: modò verò de organorum naturis agamus. Ariſtotel. lib. 3. de animal. cap. 1. ex aëre & aqua, non aliis, ſenſus conſtare docuit, ignem nulli verè deberi, aut terram. Verba eius hæc ſunt: Nam & hiſce duobus ſimplicibus tantùm inſtrumenta ſunt ſenſus, ex aëre atque aqua, pupilla ex aqua, auditus ex aëre, odoratus ex horum altero conſtat: ignis autem nullius eſt inſtrumenti, aut communis omnium eſt, quippe cùm ſine caliditate nihil ſit ſenſitiuum: terra autem, aut nullius eſt inſtrumẽti, aut in tactu maximè commixta. Quocirca nullum ſenſus inſtrumentum reſtat eſſe præter aërem & aquam.

Qualis ſit natura quorumque ſenſuum externorum.

Quantum attinet ad organum viſus (vt poſtea dicemus) aqueum ipſe ſæpe fatetur contra Platonem: auditum aëreum eſſe, omnes fatentur: olfactum verò medium aëris & aquæ, pariter concedunt Plato, & Galen. terreum quoque eſſe tactum: guſtum autem nõ terreum, ſed aqueum ferunt Empedocles, Plato, & Gal. ſed tamen Ariſt. contrariam ſibi ſententiam ſcripſiſſe videtur, lib. de Senſu & ſenſili, cap. 2. vbi viſum reſpondere aquæ dixit, auditum aëri, olfactum igni, tactum & guſtum terræ. Verùm vt Alexander Aphrodiſeus in huius loci comment. inquit, His verbis non videtur Ariſtot. ſuam decernere ſententiam, ſed vt quibuſdam morem gerat, qui cuique ſentiendi inſtrumento ſuum adſcribebant elemẽtum. Quod ruſus in eodem comment. repetit. & videre eſt Ariſtot. eo loco ad initium cap. aliorum opinionem referre velle, qui ſingulis ſenſuum organis ſingula tribuebant elementa. Quapropter Ariſt. hac in re à nullo ſapienti viro damnabitur, aut inconſtantiæ accuſabitur. Longè aliter Plato in Timæo, & Gal. lib. de placitis eiuſdem atque Hippocr. ſenſerunt: vt enim affirmant, oculus de natura ignis eſt, auditus organum de natura aëris: guſtus aquæ, tactus terræ.

Notâda Empedoclis carmina.

Horum naturas his verſiculis Empedocles expoſuit: Conſpicimus terram tellure, liquore liquorem, aëre naturam aëream, ignem cernimus igne, quatuor ſenſibus adaptans quatuor elementa: olfactus autem mediam habet naturam aëris, & aquæ, vt Gal. vult. Plato verò in Timæo dixit: Dum enim aqua in aërem, & aër ruſus in aquam mutatur, medij extiterũt odores vniuerſi. Ratio eſt, quoniam odores euaporatione fiunt, vapor autem, aut aqua, aër eſt, aërem enim interim dices craſſiuſculum, & ruſus cùm ipſum videris concreſcentem, aquam. Eſt autem vnumquodque organum de natura ſenſibilium, teſte Ariſt. lib. de ſenſu & ſenſili. Hæc etiam cum Ariſt. agnoſceret, & ſenſus omnes lib. 3. de anima, cap. 1. dixiſſet eſſe aëris, aut aquæ, alterius eorum dixit eſſe olfactum: auditum præterea aëreum eſſe, eùm de eodem agemus probabimus ex Galen. & Ariſt. mente.

An ſit vnica tãtum anim. fac. quæ ad ſenſus omnes deferatur.

Fallitur præterea quàm maximè, qui putauerit vnicã tantùm eſſe animalem facultatem, quæ ſenſibus omnibus à cerebro effunditur: ab organorum verò differentia ſumere diuerſitatem, aut diuerſam cognoſcendi vim, in oculis videndi, in auribus audiendi, & pari modo in reliquis. Nam Ariſt. ex actibus diſtinguit potentias: eſt autem ſpecie diuerſus viſus ab auditione, & olfactus à tactu. Præterea quarum facultatum obiecta primo reſpondentia, & adæquata (vt aiunt) diuerſa genere ſunt, ipſæ erunt genere diuerſæ; ſapor tamen à ſono genere differt: ergo & guſtus, & auditus: aut dicas quare non ſtatues vnicam tantùm naturalem facultatem, nutritiuam, & augmentatoriam, quæ ab vna vegetatiua anima manant, & præterea in eodem organo ſunt, & ſua munera exercent. Hunc funditus euertit errorem præter prædictas rationes, Galen. autoritas, quæ lib. 8. de Vſu partium, inquit: Quum igitur in capite quatuor ſint inſtrumenta ſenſoria, oculi, aures, nares, lingua, omniáque hæc ex cerebro ſenſus principium habeât, eaque ſaltẽ ratione inter ſe ſimilia appareant: ineſt attamen eis ſecundum ſpeciem diſſimilitudo, non modò in ipſis ſentiendi facultatibus, verum etiam in corporibus, per quæ facultates ipſæ deferuntur: quandoquidem facultatum alia odorum, alia ſaporum, alia ſonorũ, alia colorum eſt diiudicatrix. Hæc perſpicua eſt adeò ſententia, vt nulla alia ſit opus ad rei cõprobationem. Neque obſtat ſi obieceris Hippocr. ſententiam quæ dicit: Quicunque dolentes aliqua corporis parte plurimum dolorẽ non ſentiunt, his mens ægrotat. Præterea quia attentus eſt vt dolori, alterum non ſentit alteram partem vexantem. Nam ſi dixeris facultatem ſentientem non eſſe vnicam, ad omnes ſenſus idem eſt facultatem alteram diſtrahi, & ſi homo alter diſtraheretur: nihil autem refert Platonem à dolore quem ego patior, diſtractum eſſe, vt ego dolorem minus ſentiam. At verò hæc ſic facilè ſolues. Plato non habet mecum animam vnam, neque mihi & illi ad ſentiẽdum vnicus miniſtrat ſpiritus, qui, vt diximus, eſt potiſſimum animæ inſtrumentum: anima itaque noſtra vna cùm ſit, quæ ſentit, diuerſas habet facultates, quibus etiam in diuerſis organis operatur: improbè tamen agit, aut omnino non agit, niſi attenderit ad opus: diſtracta verò minus attendit, aut non attendit, ſpiritum quoque copioſiorem mittens in partem alteram, aut in cerebro per vehementes imaginationes feruans, paucum in neruos & neruorum ad alteram partem procedentium origines transfundet. Ac perinde fiet, quod Ariſt. dixit, vehementibus imaginationibus impeditos delata ſub oculos non videre, & quæ Hippocr. teſtatur, vera erunt, delirantes magnos dolores non ſentire, & maiorem dolorem in altera parte alterius minorem obſcurare.

Senſus quò craſſiores ſunt minus à nobis ſeparantur.

Quantò autem vnumquodque organorum magis craſſum eſt, magis neceſſarium eſt animali, & minus ab animali ſeparari poteſt, perfectiores magis ſeparantur, ac non omnibus conceſſi ſunt, neque pariter à cauſis alterantibus immutãtur: ſed quantò quiuis eorum craſſior eſt, tantò vehementius patitur, & dolores maiores ipſum inuadunt: ſingula horum ſic docebimus. Quemadmodum in animæ facultatibus dictum eſt, perfectiores ob imperfectioribus nunquã ſeparari, imperfectiores verò à perfectioribus quandoque ſeiungi, ita ſit in ſenſibus. Tactus namque in quibuſdam

boſdam animalibus inuenitur, ab aliis omnibus ſeiunctus, vt in animalibus terræ affixis, quæ ſentiunt alteratiooes, quæ tactui dolorem inferre poſſunt, & nullo alio ſenſu vtũtur. Quibuſdam ſenſus guſtus adiunctus eſt, is inquam qui ſaporum ſpecies diſtinguit: nam qui ſola conuenientis cognitione fertur, is qoidam tactus eſt, neque à tactu ſeparari poteſt. Quibuſdam etiam oatura dedit olfactum ſine viſu & auditu, & quibuſdam auditum abſque viſu, vt talpis. Qui igitur pluribus denegaror, is perfectior eſt: quibus verò omnes inſunt, quidam neceſſitatis gratia dati ſunt, vt tactus, & guſtus: olfactus verò, quoniam conducit ad cognitionem eorum, quæ prodeſſe aut obeſſe poſſunt animalium vitæ: viſus & auditus perfectioribus animalibus ad diſciplinam conferũt, & rerum peritiam habandam, in aliis tamen ad proſecutionem & fugam. Ex bis qui tenuiore ſubſtantia cõſtant, quique perfectiores ſunt, minores aliis patiuotur cruciatus: quoniam minus vehementes fiunt alterationes in ipſis, quàm in aliis craſſæ naturæ, qui eas admittonr, ac tolerant abſque omnimoda corruptione. Tenues autem ſenſuum ſubſtantiæ diſcutiontur, & diſſipantur ſtatim: quoniam excellens ſenſibile corrumpit ſenſum, talia verò ſuor quæ dolorem inferuni in quouis ſenſu. Voloir autem Plato omoibus ſenſibus dolores euenire poſſe, quòd ipſi poſſint ſubitò & affatim alterari: pathema verò ſubitò & affatim ingruens dolorem efficit, quemadmodum ſenſibilia omnia excellentia, vbi ſubitò ſenſibus offerantur. Minores verò dolores fieri in viſu, quàm in aliis ſenſibus ſubſtantiæ craſſioris, notum eſt: nam albedo & oigredo alterum viſum diſgregans, alterum congregans, quamuis dolores inferant, hi valde magoi noo ſunt, ſed quales quiuis colores hos inſpiciens experietur: albedo namque diſgregat, diſſoluit ſenſum, diſgregando quandam affert continui ſolutiooem, quod eſt corrumpi organi naturam: nimia verò congregatio qualis à nigredine fit, diſplicentiam infert, ac dolorem, quòd nigredo, aut tenebra, luci oculi aduerſa ſit. In auditu paulò minores fiunt dolores ab excellentibus ſenſibilibus, leuiores tamen ab ingratis ſonitibus, quàm à vehementibus. Olfactus rurſus maiores fert dolores, quàm viſus & auditus: quoniam & organum eius craſſius quàm illorum eſt: guſtus quoque adhuc maiores: quemadmodum & aqua vapore, aëre, & igne eſt craſſior: omnium maximos patitur tactus, vt conſtat. Quidam enim adeò vehementes dolores paſſi ſunt, dirupta continuitate organi, vt mortem ſibi conſciuerint, eam præ doloris magnitudine eligentes. Hæc in vniuerſum de ſenſibus omnibus externis breui dicta ſint: nunc verò ad ſingulos eorum accedamus, atque ipſorum functiones perſequamur, à viſu initium facientes: is enim ſenſuum omnium externorum nobiliſſimus eſt, fungitúrque munere ſuo in oculis & ſublimi corporis parte: quoniam ibidem decet ſpeculatores ſedem habere. Galen. libro 8. de Vſu partium, hac de cauſa caput fuiſſe factum abundè probat, caput inquam elatum ſupra humeros & ceruicem. Ad oculos, per neruos viſorios (omnium neruorum latiſſimos) facultas defertur, à communi ſenſorio, hoc eſt cerebro, atque eiuſdem anteriore parte, ſimul cum multo viſorio ſpiritu in oculi pupillam. Quod facilè cognoſces, ſi altero oculo leuiter compreſſo reliquum inſpexeris: reddetur enim eius pupilla latior, non alia ratione, quàm quòd communis ſit in medio itinere amborum neruorum via, cuius ſi alter proceſſus impediatur, aliò totum ſpiritum procedere neceſſum eſt: huius

Senſus qui patiuntur dolores minores, & quare.
Senſibus omnibus dolores accidunt.
De viſu.

rei cauſa medici ſuffuſos dignoſcere docent, an curationem admittant, ſi namque altero oculo clauſo, alter impleatur, curabilis morbus eſt, non enim eſt impeditus tranſitus animalis ſpiritus in oculum, vt in diſpoſitione quam nerui optici obſtructionem nominant, velut oculiſtæ, guttam ſerenam. Quando enim hæc adeſt, non impletur, nec dilatatur alter oculus: dilatari verò adeò citò, ac rurſus conſtringi non fieret, niſi ob tenuis, & ſpiralis ſubſtantiæ acceſſum. Dilatatur autem membrana rhagoides: conſtitutus namque eſt oculus ex membranis, humoribus & ſpiritibus. Membranæ verò ſeptem ſunt, externa atque omnium prima adnata, quæ ad eam partem finitur, qua oculi album apparet nigro copulatum, quæ pars κατάφυσις ἀκιοτίς à Gal. dicta eſt 10. de Vſu partium, locus verò quo finitur alba hæc membrana ἶρις, & στεφάνη, id eſt iris, & corona dicitur. Hanc ſequitur cornea ab anteriori parte, omnes interiores continens, ac firmans, & prohibens humorum oculi effuſionem. Hæc à multis tenuibus membranis concinnatur: huic annexa eſt, à poſteriori parte dura dicta, & à dura cerebri membrana orta, nonnullas explantationes muſculorum mouentium oculos recipiens: quarta ſequitur rhagoides dicta, ſiue acinalis, ad acini vuæ ſimilitudinem, parte anteriore perforata, foramen pupilla dicitur: à parte poſteriore quinta eſt annexa, dicta chorion, ſiue ſecunda, nata à tenui cerebri membrana, annectitur quoque ipſi arachnoidea dicta, & ſeptima ſequitur à parte poſtrema, hæc eſt retina. Humores oculi tres, cryſtallinus, albus, modicè craſſus, in anteriori parte ſphæricus, in poſteriore acuminatus, inſertus vt lapis in aonulo, humori vitreo, à quo etiam alimentum capit. Anterius vero in oculi pupilla eſt humor aqueus tenuis, albugineus dictus, quòd albo oui ſimilis ſit, in cauitate rhagoidis contentus, ſimul cum animali ſpiritu impediens ne membrana cornea concidat. Quoniam verò Ariſtot. oculo ſauciato multum humorem manare vidit, oculum de natura aquæ eſſe teſtatur 5. de Gener. animal. cap. 1. & lib. de Senſu & ſenſili, idque organum reſpondere aquæ inter elementa, igni verò olfactum. Quòd ſi quis in contrarium adduxerit experimentum ſplendentium oculorum in tenebris, dicit læuia in tenebris ſplendere, non tantùm ea quæ luce participant, maximè ſi moueaotur, ſed alia, vt ſquamæ piſcium. At contra ipſum vehementius inſtat, quòd ſquamæ piſcium, ſine aliquo lumine externo collecto ac repercuſſo, non videntur, oculi tamen clauſi fulgurant, maximè vbi premantur, & quorundam animalium oculi noctu lucent, vt catorum, & leonum, maximè ad naſum verſi: igneum igitur viſus organum ſtatuemus, cum Empedocle in adducta ſententia, & cum Platone in Timæo: cuius naturam talem eſſe dixit, qualis eſt Solis ſplendor, non qualis ignis flamma, aut ignita pruna. Hæc enim non tantùm ſplendent, ſed vrunt: lumen verò ſplendet, & noo vrit. Porrò tale decet eſſe organum videndi, quale exigitur ad viſionem: id verò perſpicuum ſimul & ſplendidum eſſe debet, ac de ignis natura: quapropter nunquam riget, non vt Ariſt. putauit, ob adnatam membranam. Splendida tamen tria ſunt in oculo, nempe humor cryſtallinus, ſpiritus animalis, & humor vitreus. Cryſtallinum lucidum eſſe aſſerit Gal. lib. Artis medic. vbi oculum glaucum reddi teſtatur, propter magnitudinem aut ſplendorem cryſtallini humoris, & lib. 10. de Vſu partium inquit: Non ſolius cryſtalloidis ſplendor, ſed cum eo ipſius quoque vitrei, ex oculi natura diſcutiendum erat. De ſpiritu quoque

Oculus an ſit de natura aqua.

Digitized by Google

que visorio lib. 7. de Placitis Hippocrat. & Platonis, (sic enim legi debet, quod lib. 1. Prognost. in annot. comment. 19. diximus) ipsum lucidum esse testatur, dicens: Quid absurdi in se habet illud, si solarem fulgorem sensificum statuas? cùm talem maximè oculorum spiritum, qui à cerebro deriuatur esse liquidò pateat. Fulgidus quippe etiam ipse est. Cùm igitur hæ omnes partes oculi lucidæ sint, rectè dicemus oculum esse lucidum, & de natura ignis, id est, lucis, vt Plato voluit: & inde visionē luminis huius effusione fieri, dicens in Timæo: Cùm igitur diurnum lumen ad aciei effluxum accesserit, tunc simile cum simili coniungitur, atque inde vnum quoddam proprium, cognatúmque corpus conflatur, ad rectum oculorum intuitum: quia nimirum ille interni, externique luminis concursus extiterit: totum id igitur, cùm ob similitudinem iisdem affectionibus obnoxium euaserit, siquid attingit, aut à quopiam tangitur, illius motiones in totum corpus ad animam vsque diffundit, sensumque præbet, quo videmus. Hac ratione oculi acies ab albedine disgregatur, ita vt milites Xenophontis per loca niuosa iter agentes fuerint obcæcati: & lumen externum internum educit, & educendo dissipat, vt docet Solis splendor: Et Dionysius tyrannus à carceribus obscuris educebat homines in loca lucidissima calce crustata, vt lumine eos priuaret: lumine itaque interno oculi externi aëris superficiem tangente, lumen internū externo copulatur, ac inde ad rem visam procedit, fitque aër ambiens veluti cognatum quoddam videndi instrumentum, cùm fuerit illuminatum radio visorio, à lumine oculi innato procedente. Quale enim instrumentum tangendi neruus est, talis aër illuminatus redditur: & quemadmodum illuminantur nerui substantiæ à cerebro cui copulantur, interim dum nihil obest, nec quippiam eos obstruit, ita nullo interposito opaco, visorius radius lumine externo vnitur, & fit aptum videndi instrumentum, quo mediante, rei magnitudo, figura & situs percipiūtur. Quòd si medium tenebrosum fuerit, extinguitur lumen internum exiens. Quod tamen visorij radij ab oculis ad res videndas procedant, ita vt magnitudo, situs & figura non aliter percipiantur visu, Galen. rationibus firmauit. Quarū hæc est prima, magnitudines valde latè ab oculo percipiuntur. Si ergo visio, vt putauit Arist. fieret intus suscepta rei similitudine, magni monti effigies per angustissimum pupillæ foramen ingredi deberet, quod omni rationi aduersatur. Præterea contingit vnam & eandem magnitudinem ab innumeris penè videri: fieret igitur, vt innumeras similitudines à se mitteret, quod esset impossibile. Id verò mihi videtur omnino refutare Arist. opinionem: si namque similitudo magnitudinis, situs, & figuræ ad oculum peruenirent, per medium effunderentur: cum sonitu igitur perueniret similitudo magnitudinis sonantis corporis, & figuræ ipsius, atque auditus hæc cognosceret, quod falsum est. Fortè dices, auditum non comprehendere magnitudinem, aut figuram, quamuis earum similitudines ad ipsum perueniant: sequetur autem tactum debere cognoscere magnitudinem, & figuram rei longè sitæ: nam cum similitudine caloris & frigoris rerum distantium, se obiicerent similitudines magnitudinis & figuræ, & tactus, hæc dignoscere valet, valebit ergo magnitudinem cognoscere distantem: non igitur effundunt à se simulachra, magnitudo, situs aut figura, sed si quis sensus hæc percipere debet, ad ea perueniat opus est. Tactum quidem peruenire nemo negat: de visu nostra ratio abundè persuadet, ipsum ad rem visam peruenire lumine per medium perspicuum effuso, vt magnitudinem, situm & figuram deprehendat. Rursus vt Galenus inquit, in speculo res visa conspicitur, atque eiusdem figura: at figuram reflexione ab speculo in oculum venire est impossibile. Quoniam in reflexione non seruaretur ea partium concinnitas, quæ est in humana facie, quemadmodum etsi lumen effundatur ac reflectatur per medium, nunquam figura luminosi seruatur in pariete, aut quouis alio opaco obiecto. Reliquum ergo erit, vt visorius radius ab speculo in rem visam reflectatur, & ad magnitudinem ipsam & figuram rei visæ perueniat. Aristotel. verò secundo libro de Anima, & lib. de Sensu & sensili, visionem intus susceptione fieri dixit, ad cuius opinionis confirmationem multa adduci possent, quorum quædam breuitatis causa referemus, reliquis omissis. Visionem, vt sensationes omnes, passione fieri Aristoteles testatur a. de Anima libro. & Galenus lib. 3. de Locis pat. neruos sensorios molles factos dicit: duros verò motui seruientes, quod motio actio sit, sensatio verò passio. Rursus contra Platonem & Galenum: Si visio emissione fieret, visionis instrumentum in aëre versaretur: quo fieret, vt flante vento quouis, visio interrumperetur, distractis visoriis radiis, quod minimè euenit. Rursus si visio emissione fieret, res à longè sitæ non apparerent minores: nam radij visorij totam ipsam magnitudinem rei visæ possent attingere, quod non euenit, vbi visio ex opinione Arist. fiat intus susceptione. Nam angulus pyramidis oculum ingredientis, eo minor est, quo res visa longius iacet. Rursus quod ab oculo exit, substantia non erit: quoniam hæc substantia esset corporea, ac dimensiones se penetrarēt, & corpus id aërem diuideret, ac sensim, non subitò procederet, quæ omnia falsa sunt. Quòd si accidens sit, cœlum à nostris oculis patietur, id accidens recipiens, & oculus noster lumen produceret ad cœlum vsque, quod non videtur fieri posse. Rursus aut radij visorij postquam rem ipsam attigerunt, redeunt ad oculum, aut non. Si non redeunt, non tradent animæ rei visæ rationem: si redeunt, tantùm corpora tersa videri poterunt, quæ sola reflectent visorios radios, & magnus mons qui tersus non est, non videretur longè situs. Arist. verò lib. de Sensu & sensili, addit, quærens rationem, Quare lumen exiens ab oculo ex opinione Platonis, in tenebris extingui debet. Et eodem lib. comment. 26 Auerroës inquit: intantum Galen. implicatus est errori, vt crederet aëri datam esse facultatem videndi. Et lib. 3. Collectionum. cap. 38. Galeno aduersatur dicens: Quod mittitur oculis à cerebro est calor naturalis, sed is non emittitur ab oculo: ergo quod peruenit à cerebro non exit ab oculo. Rursus inquit, dato quòd aliquid exiret ab oculo, id non attingeret cœlum, quod fit in visione astrorum. Præterea nullum est in oculis splendidum corpus: ergo ab eo non mittetur lux. Non defuerunt ex Barbaris, qui voluerunt Platonem Aristotel. concordare, quorum ~~mentes est autorum~~ sententias omnino contrarias in vnam coniungere. Quamuis ipsi sponte sibi inuicem aduersari decreuerint. Huiuscemodi verò internuntij omnia confundunt, & autorum mentes funditus euertunt, & eorundem placita produnt. Hi itaque Platonē voluisse ferunt, visorios radios ab oculis procedere, ac rursus à re visa reflecti in oculos: & visionem in oculis primùm emissione, deinde intus susceptione fieri: in quo

Visio ex Platone in Timæo.

Galen. rationes.

Visionem susceptione fieri suadet Arist.

quo etiam cum Aristot. conueniunt, nempe fieri visionem intus susceptione: sed tamen horum ignorantiam referre pudet. Non enim possem sanæ mentis homo putare, visionem montis distantissimi fieri, reflexione facta ab ipso monte. Nec visionem nostram ab astris adeò distantibus reflecti, neque à rebus multis minimè tersis. Præterea quod Gal. in aëre visionem fieri concedit, ad Plat. opinionem, quam nos explicuimus. Quinimo nec Aristot. sibi ipsi constare, suúmve placitum perpetuò seruare

Aristot. non constat sibi.

videtur. Nam lib. 3. Meteorologicorum, multis in locis visum ab oculis procedere testatur, vt cap. 3. dixit, Nubes à qua Solem versus frangitur aspectus. & cap. 4. inquit, Quidam perpetuò suum simulachrum ante se stans videbat, quod ideirco euenisse refert, quia visio ad aërem reflectebatur, ob imbecillitatem. Et cap. eodem dicit, habentes oculos humidos videre iridem circa candelam flante austro, quoniam eorum aspectus præ imbecillitate celeriter refrangitur. & rursus cap. 6. de virgulis & parallelis inquit: Nihil enim refert, per talia videre, aut à talibus refringi aspectum dicamus: vtroque enim modo colore simili apparet. Quamobrem si nihil refert hoc aut aliud asserere, & ipse varius est, immerito Platonem taxat libro de sensu & sensili. Quibus omnibus accedit quòd lib. 31. proble. 16. problemate quærit: Quare lusci contractis palpebris vident. Ne fortè (inquit) radius ab oculo exiens in propatulo distrahatur. Hanc Platonis opinionem Galen. sequitur lib. 7. de placitis Hippoc. & Plat. & lib. 10. de vsu partium. & lib. 1. pro. comment. 19. vbi nos etiam quædam ad hunc locum attinētia recensuimus. Ad quam opinionem comprobandam accedit idem experimentum, cuius meminit Arist. lib. 3. Meteorologicorum citato loco: ille enim qui suam imaginem ante se videbat ob imbecillitatem visus, nulla ratione seipsum videret, si visio fieret susceptione & non emissione. Nam si intus susceptione fieret visio suæ imaginis, imago in aëre reflecti deberet, & imago ipsa ab oculis inualidis minimè videretur, sed potius à validis, & videndi facultatem habentibus synceriorem: is verò qui se videbat, imbecillam habebat videndi facultatem, ergo non reflectebatur imago ab aëre in oculos, aut reflexa non videbatur. Quòd si visio emissione fiat, vt vult Plato, iure dicemus, visiones reflecti, ac minimè aërem peruadere, eásque ad faciem videntis peruenire, & faciei magnitudinem, & figuram, & situm, ostendere. Præterea vbi quis in aëre nebuloso degat, sibi proximam nebulam non videt, distantem autem videt. Quòd si visio fieret, vt voluit Arist. qua ratione fieret, vt videret oculus rem distantem, non propinquam, vbi propinqua non fuerit oculis valde coniuncta, sed ad modicam distantiam? Plato quidem atque Galen. facilè soluent problema. Nam visiones quæ ab oculo procedunt, quamuis facilè peruadant nebulam proximam, distantem non penetrant. Quoniam ad magnam distantiam inualidæ sunt: ea verò parte qua visiones nebulam non penetrant, talis eis redditur nebula, quale opacum corpus, quod visum terminat: opacum autem visibile est, quatenus coloratum, aut vero, aut apparenti colore. Color autem in nebula dicta apparens, ex mixtione opacitatis, & luminis constituitur, atque dominante opacitate ad nigredinem vergit, quemadmodum vincente lumine, ad albedinem talis apparet. Christophorus Marcellus vir in Academicorum & Peripateticorum dogmatis valde versatus, huic rationi satisfacere putat: in perspicuis enim (vt vult) color non adest, sed in opacis, quoniam

Aristoteles eo loco loquitur de quodam Antiphonte melancholico & fatuo, ante cuius oculos sua ipsius imago perpetuo obuersabatur.

Ratio valida.

opaca tantùm visum termināt. nam ea tantùm colorata sunt. Quanto igitur aliquid magis alio perspicuum est, tanto minus opacum est, & minus visibile: lumen autem reddit res magis perspicuas, ac minus terminatas: rursus nebula prope adiacens, quoniam multo lumine splendere videtur, magis perspicua redditur, ac minus videri potest. Quæ verò longius abest, ea minus illuminata apparet, atque magis obscura, & opaca. Cùm ergo magis opaca magis visum immutent, nebula distantior videbitur, propinqua non visa: id verò dubium non soluit: nam opaca, quæ visibilia sunt, adueniente lumine melius videntur, quàm ipso absente, aut remisso. Quod si nebula visibilis est ob opacitatem, proxima & magis ad nostram imaginationem illuminata, melius videbitur. Idque non tantùm in vetè coloratis certum est, sed in iis quæ talia apparent. Nam nebulæ, aut nubes, quæ antequàm à Sole illuminentur, videri non poterant, Solis lumine accedente videntur. Rursus nonnullæ nubes albissimæ à nimia luminis abundantia redduntur, nec tamen ab ea luminis copia fiunt inuisibiles. Præterea sit ea hypothesi videns in vmbroso loco, nebula verò eundem locum occupet, & locum magis distantem, Sole illuminatum, & ea proportione, aut maiori lumine participet nebula distans, qua distantior est. Tunc constat nebulam distantiorem non ea ratione videri, qua minus illuminata apparet, & ob id magis opaca: sed vt diximus, quoniam visus ipsam non penetradit. Quare autem quis in speculo seipsum conspiciat non deueniente imagine ter ad speculum, & deinde reflexione ad oculum. Facilius est inuentu, visionem per emissionem fieri admittentibus. Nam non aliter fieri posset (vt diximus) vt figura & partium commoditas percipiatur, quàm visione ad rem visam perducta. Rursus ad idem confirmandum accedit, quòd si visio intus susceptione fieret, res visa duplex appareret: quoniam pyramides duæ duos oculos ingrediuntur, & duæ fient visiones. Quod tamen respondent perspectiuam profitentes, non soluit problema: dicunt enim, Pyramides duas in vnam coniungi, & visionē vnicam fieri, at falluntur maximè: nam visio non fit in neruorum coniunctione, sed in humore crystallino, vt Galen. sæpe testatur, si in neruorum coniunctione fieret, oculus non esset visionis instrumentum, sed via. Præterea sequeretur cuiusuis sonitus ingredientis per ambas aures, duas fore auditiones: quoniam non copulantur in vnam autem, verùm Plato id problema facilè soluet. Nam ab ambobus oculis radij peruenient ad rem vnam, vbi coniunguntur, ac rem vnam esse ostendunt, vbi oculorum acies ad vnicam superficiem ab oculis procedat, non altera inferior, & altera superior, vt inquit Galen. 10. lib. de Vsu partium. Aliud problema quæri posset. Quare fit, vt si aliquod visile ad definitam distantiam videri non potest: quoniam visorij radij ad rem ipsam non pertingunt, vbi augeatur rei magnitudo, videatur, cùm tamen visoria facultas maior non sit reddita, nec medium magis quàm ante illuminatum: diaemus, visionem per medium aërem effundi, & cùm ad magnam distantiam peruenit, valde effundi, maximè verò ad maximam. Quapropter opus est, vt ad magnam distantiam sita res sit magnæ molis, aut valde illuminata, vt quamuis magna facta sit effusio visionum, magna ipsarum copia rei magnitudinem pertingat: nam non omnis ad visionem copia radiorum sufficeret: quòd si in mutata rei magnitudine lumen accrescat, pariter res videri poterit, quæ ante non videbatur. Lumen autem id in medio necessarium est,

Problema.

Problema.

Visio propriè fit in humore crystallino & non in neruorum coniunctione.

Problema

Lumen exigitur propter medium ex Plat.

Digitized by Google

est, vt medium sit illuminatum. Nam vt Plato volt, visorij radij lucidi in tenebris extinguntur, atque vt procedant ad rem vsque visam opus est lumine intermedio, cum quo vnum efficiant, & ad rem visam côiuncti perueniant. Quòd nisi mediû illuminatum esset, saltem reflexione, res ipsa non videretur. Arist. verò opinioné sequentib. potius videtur dicendum, lumen exigi propter colores: quoniã res ipsa nunquã à se mitteret similitudinem, aut coloris, aut alterius sensibilis, nisi luce illustraretur, ac fieret color actu visibilis. Ex his omnibus colligimus visionem magnitudinis, figuræ & situs fieri emissione luminis & visionum ad rem vsque visam, quo in loco visio fiet. Neque id putat esse à ratione alienû Gal. 7. de Placitis, Hipp. & Plato. atque aërem vti & solarem fulgorem esse videntê, vt neruum tangentem. Est enim aër lucidus tale visionis organum, quale neruos tactionis. *Assertio de modo videndi, valde notanda.* Diximus quoque suprà, communia sensilia à se non mittere similitudinem per aërem, sed ad ipsorum cognitioné sensus esse rebus applicandos, colorum autem cognitionem Galen. testatur fieri colore ipso per similitudinem (aëre intermedio) ad oculum perductam. Nam libr. 1. de Metho. med. inquit: Est enim instrumentum oculus, actio verò, visio vna ex particulis eius similaribus, & primum visionis instrumentum crystallinus humor, sicuti in his, vbi de iis egimus demonstratum est. Id enim est quod alterari debet ab aliquo extrinsecus occursentium colorum, vt animal videat. Alterari verò non potuit, nisi omnino purû perspicuúmque esset. & lib. 1. de causis symp. solum humoré crystallinum, vt præcipuum videndi organum à coloribus permutari dicit. At lib. 7. de Placitis Hippoc. & Plat. inquit: Iam verò visus instrumentum, quia colorum erat cognitionem habiturum, lucidum effectum est. Natura enim comparatum est, vt sola huiuscemodi corpora à coloribus alterentur, vt manifesto est iudicio etiam ambiens aër, qui cùm maximè purus nitidúsque est, tunc colorum alteratione præcipuè afficitur. Nam videre est, si in huiuscemodi aëre, sub arbore aliqua recubuerit quispiam, arboris colore eum totum perfundi: quinetiam sæpenumero accidit, vt aër clarus vbi parietis alicuius coloré attigerit, eum subitò recipiat, atque in alium transferat. Quod præcipuè fit, si color vel cæruleus sit, vel flauus, aliquoq; alio modo floridus extiterit: & profectò sicut à solari splendore solo ipso attactu totus aër repentè similatur, eodem pacto à colore statim immutationem accipit. Atque hæc rectissimè ab Aristotele dicta sunt, tum de subita eorum quæ ita alterantur mutatione, vt ferè in tempore facta esse non videatur, eamque ad visus vsque instrumentum traducat. Nihil tamen quo modo posituram, quo magnitudinem, quo distantiam vniuscuiusque rei percipiamus ab eodem dictum esse constat, hæc Galen. Vbi manifestè suam ostendit mentem atque Platonis. *Rationes pro Arist. soluuntur.* Rationes tamen quæ pro Arist. adductæ sunt, facilè soluuntur. Ad primam namque dicemus, sensationem omnem passione fieri, & sensus organum à sensibilibus pati: visus autem organum in visione magnitudinis, figuræ, & situs, aër ipse est, radiis visoriis illustratus, in cuius vltima superficie tangente rem visam, magnitudo & figura suas similitudines ostendunt, quemadmodum rei ipsius situs. In cognitione verò colorum humor crystallinus, vt dictum est, à coloribus alteratus, hanc autem alterationem sensus percipit. Ad aliud dicemus radios visorios, atque lucidorum omnium, non tantùm rectos, sed obliquos ad res visas, aut illuminatas peruenire, & inseruire visioni, & rectos radios perpetuò procedere ab oculis, quemadmodum à Sole radij illuminantes. par enim ratio est, & obliquos visioni inseruire posse, attamen hoc problema non minùs Arist. quàm Platonem posset urgere. Quod autem afferunt de rerum à longe sitarum visione, has minores apparere dicemus, non quòd angulus sit minor: id enim est, montem ea ratione maiorem musca apparere, quia angulus similitudinis montis maior est angulo similitudinis muscæ, cùm oculum ingrediuntur. Videtur enim mons immensa magnitudine maior musca: angulus verò subintrans oculum nullo ferè excessu maior, aut eo inquam, vt nec percipi, nec dici possit. Apparet autem mons minor vbi longissimè distet: quoniam magna pars suæ molis sensum visus effugit, vbi enim aliter fiat, vt euenit lucerna noctu à longè visa: quoniam non tantùm nihil eius visum subterfugit, sed & aër circunstans valde lucidus effectus est, maior apparet quàm sit, non vt res aliæ, minor. Præterea ad alia duo dicemus ex communi opinione, visorios radios accidentia esse, quæ simul cum externo lumine, ad cœlùm vsque perueniunt, quod nullatenus rerum naturæ obest. Cum Galeno tamen dicemus esse spiritualem substantiam lumen *Lumen ex Gal. spiritalis substantia.* ipsum oculi externum, solis, & ignis, atque inde solues rationem suprà solutam. Quamuis enim ventus aut aër interpositus oculo & rei visæ agitetur, visorij radij stabiles manebunt. An tamen à re visa visorij radij rursus reflectantur, dicemus id non esse ad visionem necessarium. Nam facultas ipsa visoria cum radiis visoriis peruenit ad rem visam, vbi magnitudinem, situm, & figuram rei concipit, atque autem ipsum videntem licere dicere, Galen. concedit: quoniam Solis fulgorem esse videntem non putat absurdum, quemadmodum & neruum dicimus tangentem, vtrumque enim animæ organum est. Quod autem Auerrois sophista id errorem appellet, non mirandum: ipse enim tantum ea probat, quæ assequitur. non enim nouit oculum lucidum esse, atque lumen à se mittere, non naturalem calorem, aut corpoream substantiam, idque posse, auxilio luminis exterioris, ad cœlum extendi. *Problema quare quidam distantiora melius vident.* Quod verò Arist. dubitat, quare in tenebris lumen oculi extinguitur, non est quod dubitet. remissum enim cùm sit quorundam animalium lumen, neque oculos exire valet, sine externi luminis adiumento. Verùm illud non paruam ingerit dubitationem. Quare quidam homines res modicè distantes non vident, vbi longius dissitas vident. Si namque visio emissione radiorum fit, propè sitæ res melius videri poterunt, in propinquo enim actiones naturalium agentium perficiuntur magis. Persimile est problema ei de quo Galen. lib. 1. de Causis sympt. differit. Vbi spiritum animalem diuersum in oculis statuit. is enim, vt inquit, aut est multus & ad amussim purus & syncerus: aut paucus & syncerus, aut multus, & nebulosus ac humidus, aut paucus & nebulosus ac turbidus. Si multus ac syncerus fuerit, visus *Solutio problematis ex Galeno.* res quæ portò distant videre, & eas exactè discernere poterit, is res à longè sitas videt: verùm non obstat quin propinquas videat, si spiritus paucus & purus est, distantia non videt, sed propinqua probè discernit: si spiritus paucus est, & crassus, neque propinqua probè discernit, neque distantia videt: si tamen spiritus fuerit multus, & crassus, distantia videbit, quæ non exactè discernet: hoc verò non negat propinqua quoque videre posse. Nostrum autem dubium est de iis qui distantiora vident, atque discernunt exactius, quàm quæ ad modicam distantiam separantur. De quorum numero sunt senes multi,

molti, videntes probè literas atque legentes ad bicubitalem distantiam, quas legere nequeunt, si ad cubitalem admoueantur: quod tamen spatium hominibus est moderatius. Quidam dixerunt eam esse problematis causam, quare habentes crassos spiritus oculorum, vident res distantiores exactius: Quoniam crassi cùm sint, à multo lumine in longiori spatio attenuantur, & tenues redditi, visioni rerum ipsarum inseruiunt. Parum verò distantes non vident: quoniam crassi non sunt ad visionem apti. hi verò falluntur. Nam spiritus non exeunt ab oculis: non ergo attenuantur in spatio longiore. Quòd si in oculis manentes extenuarentur, vt putant, & spiritus oculorum extenuati non sunt inepti ad discernendas res proximè sitas, qui semel inspexit rem aliquam distantē habens crassos spiritus, statim rem proximam videre poterit: id verò non fit, vt constat. Hanc opinionem fuisse quorundam recitat Auerrois lib. 3. collectionum, cap. 38. eámque existimat esse eorum qui tenent visionem fieri emissione radiorum visualium: ipse tamen duas adhibet rationes. Prima est, quoniam oculi qui vident res longiùs distantes, sunt debiles, & egent multo lumine immutante, vt videant: id verò in longiore spatio adest. Secunda ratio est, quoniam debilis visus fortem immutationem factam à visibili propinquo non tolerat: attamen hic sophista quæstionem non soluit. Nam quod primò dicit, falsum est, multum lumen, quod est in longo spatio, proficere ad visionem eis qui visum habent debilem. Nam vbi visibile prope oculum esset, & magnum aliquod lumen ei applicaretur, ita vt esset æquale multo illi lumini, in longo spatio effusi, ibidem perciperetur: cùm tamen non percipiatur, reliquum est, non esse eam causam quare dissita videntur, nō propinqua. Quod rursus addit visum debilem magnam immutationem non pati, hoc est non tolerare, id est contra experimentum. Quantò enim sensitiua quæuis potentia est hebetior, & ad sentiendum minus habilis, tantò eget immutáre vehementiore. Præter id quod ipse sibi contradicit. Nam in prima ratione dixit, maiori egere lumine visum imbecillum, & in secunda ratione dixit, visum imbecillum non ferre magnam immutationem. Quæ duo admodum aduersa sunt. Nam si visus debilis multo lumine eget, id erit vt melius à re visa immutetur: id autem est ab ipsa vehementius immutari. Atque id perpetuum est, valde illuminata vehementius visum mouere, nisi alia ratione impediantur. Nos tamen hanc quæstionem aliam secum inserere difficiliorem nouimus, ea verò est: Quænam sit causa, quare oculi optimè valentes, atque syncerissimam nacti videndi facultatem, res iuxta se positas non vident: secus verò obiectas vident. Id enim constat, oculos optimè constitutos, res ad duorum, aut trium digitorum distantiam non videre, quas ad bipedalem probe vident: neque tamen id fit, quoniam sensibile (vt quidam ferunt) supra sensum non sentitur, tum quia id visibile oculis non supraponitur: tum etiam, quia falsum est id dogma. Putat enim Aristot. sensibile supra sensum non sentiri. Nos verò tunc maximos dolores fieri videmus, quum quippiam neruos tangendo vulnerat, & in suffusionibus, & dispositionibus eis similibus, vapores intra oculos videntur, & muscæ ante oculos volitantes reputantur. Rectius autem dixissent cum Themistio in paraphrasi 2. lib. de an. cap. 25. Res oculis admodum propinquas non videri, aut ægrè, sicut & sonitus valde auribus infixos. Quoniam hæc & odores aërem mutare debent, vt sensum mutent, &

Alia solutio.

Auerrois sophista impugnatur.

Problema.

Solutio.

debitam quandam aëris intercapedinem exigunt, ad sensiones dictas. Nos verò Platonis dogmata sequuti, similem esse visionem rerum, impulsioni sagittæ à balista existimamus. At non adeò vehementer percutit rem obiectam prope, vt rem ipsam longius semotam: cùm tamen rem longissimè dissitam, aut omnino non attingat, aut lentè. Quod nullo discrimine in visione fieri videmus. Oculus enim adhuc temperatissimus, res admodum coniunctas non discernit, etsi eas videat: sicuti neque longissimè seclusas. Eas verò quæ quadantenus sepositæ sunt, videt probè atque discernit: quoniam & impetu quodam animalis facultas per organa transmittitur. Et quæ impetu pelluntur, vehementius aguntur, cùm aliquatenus ab impellente secedunt, & quæ debilius mouentur, maiori impetu egent, vt quæ vehementius minori. Nam graue quod minus graue est, maiori spatio descendens, maiorem impetum nanciscitur, ac inde vehementius mouetur: id verò quod grauius est in minori spatio magnum assequitur impetum. Cùm igitur visoria facultas impetu per aërem pellatur, proximè admodum sita non tangit impetu: quare neque ea discernit probè, secus autem posita, sed non longè, impetu quodam in spatio acquisito (qui magnus est in paruo spatio, quoniam facultas valida proponitur) probè & videre & discernere valet. Facultas verò languida maiore quodam spatio eget, vt pellatur, & impetum asciscat: pellitur autē à spirituum copia: cùm ergo imbecillior sit, maiore egebit impetu, quàm valida: is verò impetus in spatio maiore accedet: quo adueniente discernere poterit ea quæ propius, minore impetu discernere non poterat. Facultatem autem animalem impetu pelli, docet Galen. lib. 7. de Placitis Hippocrat. & Plat. dicens: Quid aliud? nisi ideo factum esse, (scilicet neruos aliquos cauitatem habere) quoniam imbecilla cùm sit virtutum ac facultatum traductio ad cōtinua præcipuè, cùm vel maiora paulò fuerint, vel duriora, vel vehementiore aliqua alteratione indigeant, si subtilioris substantiæ quadantenus cum violentia & ictu immissio fieret, augeri alteratio ita posse videatur. Dictum est enim eam quæ à plerisque virtutis facultatisque effusio nuncupatur, alterationis esse traductionem, id quod in aëre à solari splendore fieri non dubitamus. Eodem igitur modo verisimile est, spiritum qui ad oculos fertur, primo incursu cum ambiente aëre vniri, atque ipsum contactu ad naturæ suæ proprietatem alterare, ac immutare. Et rursus ad finem libri inquit: Vbi enim illustratus aër fuerit à Sole, tale continuò visus instrumentum efficitur, qualis est is qui à cerebro proficiscitur spiritus. Prius verò quàm lucē acceperit, ex alteratione videlicet, quæ ex emissione ictúque spirituum causatur, consentiens cognatúmque instrumentum non euadit. Ecce vbi in duobus his locis ictum & impulsionem fieri dicit in medij illustratione, & irradiatione. Fortis igitur visus minori, & imbecillus maiori impetu egebit. Idem quoque docet in sensu tactus experimentum. Nam nerui tactorij iuxta cerebrum, aut spinalem medullam, non adeò syncceram sortiuntur tangendi vim, vt hi qui longius absunt. Qui enim in manu sunt exactius singula tangibilia discernunt, cùm manibus inseruntur, quàm iuxta ceruicis vertebras. Obiectorum igitur discretio exactior est in parte ab origine semota, quamuis & facultas tactoria naturalis potentia sit. Est autem aër per quem visoria emittitur facultas, tale visioni instrumentum, quale tactioni neruus. Quòd si synceriorem tactum manus ad attemperamentum

Proxime sita quare improbè videntur.

H referas,

Digitized by Google

referas, constat visoriam facultatē, & radios visorios ab oculo exeuntes aëris splendore & perspicuitate attemperari simili modo. Fit autem vnicum videndi organum ex oculo & aere, cuius potissima pars, & in qua colorum alterationes suscipiuntur, humor crystallinus est, vt diximus ex lib. 1. de Metho. meden. & primo de Causis sympt. Quod pariter Arist. lib. de Sensu & sensili voluit, qui visum dixit esse aqueum cum Democrito, & statim aqueum esse conspectum affirmat. Quòd si videndi organum aqueum est, humores oculi erunt videndi organum, non vt dixerunt quidam, neruus. Auerrois namque visionem in retina fieri dixit lib. 2. Collectionum, aut humore crystallino. Et Auicennas lib. 3. parte 3. humorem vitreum visum lædere dicit, non sua ratione, sed quatenus noxam affert crystallino, siue glaciali. id enim putat esse visionis instrumentum. At sibi contrarius est lib. 6. Naturalium, quo in loco visionem fieri dicit in neruorū opticorum coniunctione, ne res visa vnica, duæ appareat. Si namque in oculo visio fieret, duæ fierent visiones, ac duæ res vnaquæque appareret, quæ vbi in neruorum coniunctione videatur, vnica tantùm reputabitur, duabus pyramidibus, è duobus oculis delatis in locum vnum, qui est neruorum coniunctio. Quòd si ea ratione verum esset quod asserit, deceret quoque duas res vnicam reputari. Quoniam duarum rerum visarum pyramides in vnam coibunt in visionis loco: præter id quod organum visus perspicuum esse decet: neruus autem opticus non est perspicuus. Rursus sonus à duabus auribus perceptus, duorum præberet phantasiam, hoc autem problema Gal. facilè soluit. Procedunt enim pyramides duæ à duobus oculis, quæ in vnam coincidunt in suprema visibilis superficie. Intelligere namque oportet, pyramidem hanc spatiosam, qualis à Sole procedere nonnunquàm visitur, ad speciem corporalium pyramidum, in cuius medio linea quædam visualis axis locum tenet. Hic autem de rei visæ vnitate certificat, atque is est quem motat oculus cùm ad diuersas visibilis partes discernendas sese applicat. Ex duobus verò oculis duę procedunt pyramides, duo quoque axes, quas in vnica existere superficie decet, vt res vnica appareat: hinc enim pendet tota phantasia vnitatis rei visæ. Nam & eadem ratione qua per medium aërem pyramides visuales procedentes axium eandem seruant superficiem, sic vt vnica diducta superficie plana, ipsa vtrumque comprehendat axem, ita cùm ad rem visam perductæ fuerint, in vnam pyramidis basim coniungentur, quæ omni ex parte vnica erit: axis enim cum axe coincidet, in eodem puncto, & extrema extremis. Quod ergo impræsentiatum admonemus, valde animaduersione dignum putamus, Galen. hanc adhibuisse rationem quare res vnica apparet: quoniam axes pyramidum in vnica plana superficie ad rem visam procedunt. Ea verò non est potissima vnitatis phantasiæ causa: sed quoniam cum sic procedunt axes, bases pyramidum in extrema rei visæ superficie desinentes, vnica fiunt. Axis enim axi coibit, & circumferentia circumferentiæ: vnde tota apparentiæ vnitas pendet. Atque eam rem tantummodo vnicam putamus, quæ sic ab oculis duobus conspicitur, vt duæ oculorum pyramides in vnicam omnino ad rei visæ superficiem coëant. Id quoque ad duo visibilia perductis pyramidibus fieri omnino est impossibile, quod ex loco & situ rei visæ pendet. Nam cùm res omnis visibilis, quanta sit, & duæ quantitates non possint in vnam reduci, aut vnicum tantùm locum occupare, futurum est, vt diuersa visibilia diuersa loca occupent, & diuersæ pyramides ab oculis ad res ipsas percipiendas deduci debeant, quæ neque eandem axium superficiem seruent, neque in eandem basim coincidant. Quòd verò ab oculis pyramides procedentes eandem axis superficiem seruent, ex oculorum situ pendet. Siquidem vbi oculi non seruauerint naturalem situm, aut à prima generatione, aut nobis ipsis distorquentibus, aut morbi ratione, ita vt alterius pupilla sublimior reddatur, neque vnica axium pyramidum superficies seruabitur, neque in vnam basim pyramides coincident, neque res vnius phantasiam præbebit, quod non fit in latus, ac versus alterum angulum distractis oculis: res enim vna apparet eis. Etenim & axis pyramidum visualium in vnicam coincidunt superficiem; & in vnam tandem basim. Nec tamen his quæ dixit Galen. ac nos breui collegimus, contradicunt, quæ eodem lib. 10. de vso partium paulò inferius habentur: vbi reddens rationes quare nerui optici coniungantur, antequàm caluariam exeant, & complementi, & abundantiæ gratia, nempe vt spiritus animalis sic ad duos deferretur oculos, vt altero clauso aut non operante, reliquus vniuersum visorium spiritum susciperet, quod ita fieri docet experimentum. Altera tamen causa est, atque potissima necessitatis, & vsus hæc est, vt visile quoduis vnum appareat: verùm non decet existimare Gal. voluisse, ibidem visionem fieri, vt quidam putant: sed hanc neruorum vnionem præcedere, vt vnica sit visoria facultas ab ipso ortu, quæ disiuncta in duobus oculis, rursus in re visa ad vnionem redeat, vnde quoque sequitur oculorum par situs, & pupillarum respondentia, & inde pyramidum & basium. Est autem veluti mediata causa, facultatum oculorum vnitas, & neruorum coniunctio: hanc tamen sequitur oculorum debitus positus, hunc axium pyramidum respondentia in vnica superficie: hanc postremò basium vnitas in re visa, quam immediatè sequitur phantasia rei vnius, cùm ad pristinam vnitatem redierit visoria facultas. Postquàm autem visoriam facultatem atque videndi munus explicuimus, rursus exordio repetito, obiectum quod visu deprehenditur exponamus. Visibile siquidē, quemadmodum & audibile, atque tangibile vnam rationem communem habere debet: hæc autem color non est. Neque enim omne viso perceptibile comprehendit: lux namque visu deprehenditur, quæ color non est, vt in Sole, astris, & flamma: neque etiam lux erit: nam & lumen quod in aëre existit crassiore, videri potest, & colores in corporibus densis, & opacis externo lumine accedente videmus. Conspiciuntur itaque lux (sic enim appellamus eam, quæ existit in lucido ipso corpore) & lumen, & color, quibus hæc ratio communis inest, nempe visum terminare: ad hæc enim visus definitur, & terminatur ab oculis procedens. Qua dicendi forma Peripatetici natura duce vtuntur: quoniam verè visus ad rem visam perductus, finitur & terminatur. Lumen quidem spiritalis quædam substantia est, quæ sese per medium aërem, aut aquam, aut in summa dixerim, per corpora perspicua effundit. Ratio siquidem communis medij videndi est perspicuitas, quæ multis mixtis, & tribus elementis, & orbibus cœlestibus est cōmunis. Lumen verò corporalem substantiam, aut accidens statuere, à ratione est valde alienum. Nam si lumen corpus esset, non effunderetur subitò quemadmodum Sole oriente fieri videmus: subitò enim lumen ab oriente in vniuersam eius orizontis plagam producitur. Præter id, quòd si lumen corpus esset, aërem diuideret: nam duo dimensa corpora

Visus organum.

Auicennas sibiipsi aduersatur.

Auicēna ratio inualida.

Problema.

Quare res vna appareat in duob. oculis.

Quæstio egregia de neruis opticis.

Solutio.

Visus obiectum quod est.

Lumen spiritalis substantia.

Lumen non est corpus, & quare.

Digitized by Google

corpora in eodē loco existere non possunt. Præterea si corpus esset, aut esset simplex, aut mixtum. Non simplex, cùm non sit cœlum, aut astra, aut aliquod elementorum. Non mixtum, quoniã omne tale ex elementis componitur. Quod verò ad Arist. sectam dicunt esse accidens, constat esse falsum. Nam cùm Arist. concedat visionem susceptione imaginum fieri, cùm inspicimus lucernam in speculo, mota lucerna, id accidens moueri diceremus. Quia manifestè deprehenditur mota similitudo flammæ lucernæ: hæc verò lumen est. At verò accidens moueri immoto subiecto nequit, migraret enim in aliud. Rursus cùm solem inspicimus flante vẽto sine mora semper nouus succedit aër, altero sublato, cum quo auferri lumen esset necessarium, si lumen accidens esset, quod non fit: impediretur enim interim Solis aspectus, distractis radiis tectis, quibus fit. Quare substantiam quandam spiritalem ipsum asseramus oportet, quemadmodum & de lumine ab oculis procedente suprà diximus. Colores præterea visum terminantes, quidam sunt verè tales corporum mixtorum passiones, quæ ex primarum qualitatum actione generantur, ac diuersa mixtura substantiarum elementorum, ad quam reduci colorum diuersitates necessum est. Nam si ad solas ipsas primas qualitates agentes eos reduxeris, nunquam satis intelliges, quare in quibusdam valde calidis præstat color albus, & in quibusdam frigidis. Calx enim alba admodum est, & allium: quorũ vtrumque multo abundat calore: gelu autem, & crystallus frigida sunt, atque alba, quemadmodum nix: sunt quoque quædam nigra frigida, & quædam calida: melancholia siquidem frigida est, ac nigra: sicuti & vngues eorum qui incipientem quartanam, aut quotidianam patiuntur: piper verò nigrum est & valde calidum. Neque valet quorundam solutio, dicentium calorem cum siccitate efficere albedinem, & calorem cum humiditate nigredinem, frigus cum siccitate efficere nigredinem, cum humiditate albedinem, id enim sæpe fallit. Nam piper calore simul & siccitate abundat, & nigrum est, & gelu humidum esse, ac niuem quis negabit? Nisi fortè Sophista aliquis pertinax, qui audet dicere, siccitatem frigori iunctam niuem generasse, ac gelu: sed is negabit pariter humorem in gelu, qui se ostendit dum à calore liquescit, idem & in niue, quod neminem sanæ mentis decet. Cùm enim liquantur à calore Solis, vnde humorem aduenisse dices? aut quo pacto siccitas quam refers non superatur ab aquæ humiditate quam validissimam esse nouimus, ita vt aquam summè humidam Gal. asseruerit? substantiis tamen elementorum diuersimode mixtis, diuersi colores generantur, quidam extremi, quidam medij, lucis facta quadã mixtione: quæ omnia sine primarum qualitatũ actione fieri nequeunt, inde quoque & medij multi insurgunt, ad albedinem, & nigredinem accedentes. Ex eorundem quoque extremorum colorum mixtione medij colores fiunt, quos ego non verè medios voco, sed apparenter medios. Nam ex mixtione rubri coloris, & albi, vt cerusæ, & minij, medius quidam exurgit coloris tamen verus color non est, sed tantum se oculis talem obiicit, quod aduersus multorum philosophantiũ opinionem monstratur. Nam color albus in cerusa subiiciebatur ante mixtionem, & rubeus in minio, aut terra sinopidis. Mixtione verò facta, qualitas subiectum non dimisit, neque in aliud migrauit, in albo ergo subiecto, facta mixtione adhuc manet albedo, & in rubro, rubor, neque pars aliqua est quæ vtrumque contraxerit colorem, aut ab ambobus diuersum, interim mixtio sola partium comminutione, & subactione constat, non accedente primarum qualitatũ actione, quam nos ad verorum colorum generationem necessariam esse dicimus. Est hoc genus colorum ex colorum mixtione, quo pictores ob colorum verorum inopiam vtuntur. Tales sunt humanæ faciei colores, ex albo & rubro emergentes, cuti alba ac sanguine rubro. Est & aliud genus apparentium colorum, quod ex mixtione luminis cum opacitate constat, tales colores sunt, qui in areis & iridibus apparent, diuersi ex diuersa mixtione, & dissimili occursu luminis Solis, & lunæ, nubem quampiam subintrantibus: lumen enim suo splendore nubem splendentem reddit, ac inde ad albedinem inclinantem, ita vt valde illuminatæ nubes albissimæ quoque oculis appareãt, quemadmodum & pauco lumine splendentes, nigræ, quòd tenebra nigredinem, vt lux albedinem referat. Talibus vtrique coloribus oculi affecti sunt, constituti ex diuersa luminis & opacitatis mixtione, quorum meminit Arist. lib. quinto de generatione animalium cap. 1. hi sunt cæsius, siue glaucus, niger, flauus, caprinus, quos ex Platonis, & Empedoclis opinione, qui igneum oculum dixerunt, constat generari ex luminis, & opacitatis mixtione, quemadmodum & Gal. vult. lib. artis medicinalis cap. 26. & 27. vbi colores extremos oculorũ, scilicet glaucũ, & nigrum, à cõtrariis causis euenire docet, vt abundante lumine, quod fit cùm abundat crystallinus humor, aut aqueus minor est, ad quẽ attinet opacitas. Aut cùm oculus prominet, ita vt multum externum lumen suscipiat, color fit glaucus, ob causas contrarias niger. Omnes verò lucis & opacitatis diuersam mensuram sequuntur, quamuis Arist. qui falsò negauit, oculum esse lucidum, ad copiam & inopiam humorum oculorum, colores retulerit. Sed tamen oculorum colores veros non esse, sed tales apparere, monit Aristot. qui eos comparat maris coloribus, quos non esse veros colores constat. Et Galen. loco citato, prominentiam oculi refert oculum reddere glaucum: cùm tamen nullus verus color situ mutetur. Præterea luminis & opacitatis diuersa mixtio nullum verum patit, aut mutat colorem, mutat autem colores oculorum, vt diximus. Præterea sensum omnem decet esse denudatum ab eo quod sentit, 2. libro de anima, apud Aristotelem, si ergo oculus esset coloratus, colores non posset percipere, neque ipsorum pati alterationes. Vel ob id maximè quòd veri colores perspicuum terminant, atque rerum imagines, aut lumen transire nõ permittunt Si ergo oculus coloratus esset, neque lumen ab ipso procedere, neque externum admittere posset, minimè verò colorum affectiones. Quòd verò lumine participant, non tollit quin lumine affecta corpora videre possint oculi: nam quod parum calidum est, à calidiori patitur, & pauco lumine participans oculus, multo afficietur. Colores quoque apparentes ea ratione ab oculis coloratis percipiuntur, quoniam colores tales non omnino tollunt perspicuitatem, qua præsente per corneam membranam, & aqueum humorem perduci poterit affectio à coloribus dictis procedens, ad crystalloidem vsque, quo visio colorum fit: ad visionem quoque magnitudinis situs & figuræ, lumen internum cum visoria facultate, oculum perspicuum (quamuis apparenti colore coloratum) facilè peruadet. Quoniam verò lumen exiens ab oculo necessum est distrahi à lumine, ambientis luminis copia, & spiritus animalis plurimum agunt ad conspiciendas res, quæ longè sitæ sunt, quemadmodum & oculi situs. Nam prominentes

Colores veri generatio elementorũ substantiis debetur, à quibus causis colores generentur.

Colores apparentes.

Oculorum colores.

Videre res à longè vnde procedat.

Digitized by Google

oculi ad minus spatium videndo pertingunt, quàm profundiores. Eadem etiam ratione supercilium & acies pilorum palpebratum à natura data sunt, vt lumen continerent, ne dispetderetur cùm primùm ab oculo eairet. Ad synceram autem visionē eorum quæ in debita distantia sita sunt, sola oculi perspicuitas, atque putitas possunt. Atque ea syncerissima videndi potentia appellabitur, quam Galenus lib. 5. de Causis symptom. diait, minutissimas quasque res percipere posse, id est, singulas rerum visibilium species. Non enim idem est longius videre, & perfectius rerum distinctionem capere, atque colorum & visibilium species dignoscere: vnde pendet vulgata apud medicos & philosophos quæstio, an homo perfectiores exerceat actiones quouis animali, & temperatior, mious bono temperamento prædito: quam soluemus cùm agemus de olfactu. His quæ ad visoriam facultatē attinent peractis, ad auditoriam accedamus, quam perfectionē secundum locum habere diximus. Huius organum prope cerebrum situm est, quod Galenus internum meatum aurium, qua parte neruum ibidem dispersum tangit, esse docuit libro 1. de Causis symptom. dicens: Eandem enim habet rationem in auribus interna auditorij meatus extremitas, vbi dilatatum neruum attingit, quam habet humor crystalloides in oculis. Partes verò omnes in meatus anfractu extrinsecus consistentes, itidem proportione huic respondent, vt nuper dictæ oculorū partes humori crystalloidi. Ea his verbis constat, internum meatum ea parte esse organum audiendi præcipuum quemadmodum videndi crystallinus humor, vt dictum est. Neruum quoque eam esse partem docet Gal. libro quarto de Locis pa. cap. 3. vbi auditum lædi dicit læso neruo proprio. Ea pars aërea secundum naturam est idem organum, vt Galenus testatur lib. 7. de Placitis Hip. & Platonis quod auditioni seruit, aëreum est. Nam neruus is eam habet naturā, & lib. 8. de vsu partium, cap. 6. inquit: Immutatur autem, non à quouis sensibili omne sensorium, sed splendidum quidem ac luminosum à coloribus, aëreum à sonitu, vaporosum ab odoribus. Aristoteles quoque libro secundo de Anim. cap. 6. inquit, inest autem auditui quidam insitus aër. Verùm aër intra membranam contentus ab aëre sonante externo agitatur: hanc autem agitationem neruus sentit, quemadmodum & eam quam à causis internis fieri sentimus, laborantibus capite & auribus, aut ventriculo, vaporem sursum mittente. Igitur quanto aër igne & splendore crassior est, tanto organum auditus, organo visus, eoque vehementius patitur à suo obiecto. Hac ratione secundum locum inter sensus exteriores habet, quamuis alia ratione dignior visu dici posset: quoniam per ipsum doctiores fiunt homines, quàm per visum: cæci namque à natiuitate surdis sunt sapientiores: omnis enim bona doctrina, viua voce hauritur, vt inquit Galenus. Quòd si cui placeat aduersari, propterea quòd plures differentias rerum cognoscimus visu, quàm auditu, id negamus. Nam Aristoteles auditū vocat sensum disciplinæ. Sermo enim solius auditus est, ex quo omnium pariter disciplina, quo mediante, non tantùm quæ videri possunt, sed multa alia intelligimus, quorū quædam etsi videri possint, longè absunt, & ab his qui nobis ea referunt historiam accipimus: quædam etiam addiscimus, quæ omnino sensum effugiunt: sed tamen quæ alij cogitatione & Intellectu consequuti sunt, nobis viua voce tradunt, & nos audiendo addiscimus, & ad maiora nonnunquam allicimus animum. Aristot. libro de sensu & sensili, visum per se magis

Auditoria facultas organum quale habet, quod etiam obiectum.

Auditus visu dignior, qua ratione.

Nota.

conducere dicit ad vitæ necessaria & auditum per accidens. Auditus verò obiectum sonus est, cuius generatio fit corporibus durioribus concussis inuicem: maximè vbi leues habuerint externas superficies, atque fuerint caua. Nam in corporum durorum collisione aër intermedius vehementius impellitur: in cauis tamen corporibus sæpius vndique excutitur, ac latera corporis inuadit: si verò corpora fuerint mollia, vt lana, aut spongia, aut fuerint acuta, & quæ in contactu nullum ferè aërem intermedium concutiant, & comprimant, aut nullus sonitus editur, aut is paruus erit, & qui sensum effugiat. Sonum efficiunt animata, & inanimata corpora, vbi percussa aërem vehementius illidant, atque concutiant: in quibus tria aderunt, duo sonum facientia concussione, quæ sunt percutientia corpora, & tertius est aër qui percutitur, quamuis nonnunquam duo tantùm sufficiant, vbi aër vehementius verberetur, aër enim erit verberatus, & qui sonum suscipit. Aër autem quasdam patitur impulsiones ad vndarum speciem, quales fieri videmus in aqua quieta iniecto lapide. Quemadmodum verò illæ vndæ sensim procedunt, & maiores fiunt iuxta proiectum lapidem, deinde minores, ita concusso à rebus duris aëre fit, vt vndæ quædam resonātis aëris à loco collisionis se fundant, vsque ad organum auditus, quod immurant, simili motione in interno organo facta, ei quæ in aëre fit: hoc pacto sonus ad auditum peruenit. Quòd quidem sonus sensim fundatur, docet experimentum. Qui enim videt à longe eum qui dura corpora collidit, multo ante collisionē oculis sentit, quàm ad suas aures perducatur sonus: visio namque in momento fit, auditio verò in tempore maiori, aut minori pro interualli ratione. Intelligimus autem sonum inundatione se effundere ad aliquod spatium aëre commoto; non tamen ad quodcunque sunus pertingere potest. Nam iuxta corpora sonantia verè aër mouetur, non tamen necessum est, vt ad omnem distantiam inundatio fiat, id est vera aëris motio: sed cùm elongatur sonus à sonantibus corporibus, sonus verus ad vndarum speciem effunditur, sine motu locali aëris: verus ergo sonus ad organum vsque pertingit, inundatione effusos, quadatenus cum motu aëris, deinde sine ipso, corpora rursus animata vocem edunt, non sonum tantùm vt inanimata, neque verò omnia animalia vocalia sunt, sed quæ vocis instrumenta sortiuntur: hæc sunt pulmo, & aspera pulmonis arteria. Inspiratur nàque aër duplici vsu, alter est ad refrigerium caloris innati, cui vsui accedit generatio spiritus, vt suprà docuimus: alter est ad vocem edendam. Cùm enim is qui in pulmone attractus & contentus, violentius expellitur, vox formatur. Est autem vehementius impelli idem quod exsufflando mitti, quod ad vocem necessarium esse Galenus libro 8. de Vsu partium testatur, vbi etiam exsufflationem definiuit, & lib. de Organo odoratus. Lingua quoque ad duos vsus data est à natura, ad gustandum & ad loquelam. Nam quamuis aër impulsus per asperam arteriam vehementius vocem efficiat, loquelam non efficiet, nisi linguæ motus accedat. Erit ergo vox, vt inquit Aristoteles, ictus aëris attracti inspiratione, ad gurgulionem. Fit is certa quadā impulsus & ictus proportione, quæ expirantis imaginationi respondeat. Rectè quoque Themistius inquit, Vox est animantis sonus, qui de Instrumentis & meatibus & officina inspirandi attollitur: ortum habens hinc, quòd spiritus redditus percutit aërem in arteria contentum, aut ipsam arteriam, idque ex proposito, id est, cum imaginatione aliqua aut consilio significandi,

indican

Auditus obiectum.

Sonus sensim effunditur.

Vocis definitio ex Aristotele.

Digitized by Google

indicandique aliquid, quod in tussi & sternutamento non fit: quare hæc voces non appellantur: ictus verò fit ad gurgulionẽ, tanquàm ad tintinabulum. Quuniam verò pisces iis carent instrumẽtis, sonum facere possunt, non vocẽ edere, licet nonnulli quiddam voci simile emittant: eam verò audiunt: quoniam sonus per aërem, & aquam se fundit, etsi in aqua remissus & hebes, linguam quoque lóquelæ seruire diximus, sicuti & palatum, vt alterum eorum quæ collidi debent in conficiendo sono: meliori verò loqnelæ proficient dentes, ac labia. Hæc igitur
Epilogus. iam colligamus, Facultas auditoria à cerebro per neruum mittitur in internam auditorij meatus partem, quæ aëreæ naturæ est: hic verò à sono mouetur. Sonus autẽ à corporibus duris collisis agitato aëre procedit, ad inundationis speciem, sonus quoque à quibusuis solidis corporibus generari potest: vox autem ab animalibus tantùm prodit, neque omnibus, sed his quæ respirant: loquela autem vox est articulata, rationi respondẽs, & voluntatis imperio.
Soni natura, causa & subiectum inquiruntur. Nam & orationis materia vox est, vt inquit Arist. lib. 5. de Genet. anim. cap. 7. Verùm iuxta ea quæ diximus, quędam se offerunt differenda, quæ ad soni naturam, causas & subiectum attinẽt, in primis quidem sonus accidens est, non prima qualitas: appellant enim Peripatetici primas qualitates actiuas tantùm: verùm alias omnes à primis oriri non credimus vt ipsi. Itaque sonus, prima qualitas non est, sed alia à primis: esse autem secundam non inficiamur: quoniam non existimamus omnes secundas qualitatea à primis habere ortum. Corpora namque dura sola collisione sonum efficiunt, nullo accedente primarum qualitatum concursu. Causæ verò, vt diximus, sunt dura corpora, maximè læuia & caua, quæ colliduntur: sed tamen diuersos admodum efficiunt sonos, pro corporum differentia. Ligna namque minores: ferrum autem, & æs maiores: quoniam hæc elaborata læuiores assequuntur superficies, ac vehe-
Crepitus. mentius collidere possunt aërem. Crepitus verò, diuersus soni modus est, & qui non videatur habere eam generationis viam, quæ ab Arist. scripta est, & à nobis tradita. Nam sal igni inspersus cum sonitu exilit, nec tamen solida se collidunt corpora. Rursus castaneæ salientes validè sonant, & instromenta bellica ignem fundentia, atque cùm franguntur ligna, in quibus nullam solidorũ corporum col-
Crepitantia quomodo sonant. lisionem reperias. Quæ omnia problemata ordine soluamus. Diximus enim aërem posse collisi corporis vices gerere, atque sonum recipere: modò verò non tantùm duorum, sed & trium locos implere posse fatemur. Nam aër aliquando vehemẽtius agitatus partem alteram aëris quatiens sonum edit, & recipit, ita fit, vt sal cùm igni inspergitur, saliendo sonet. Nam humor sali insitus extenuatur ab igne, & rarior redditus salem disrumpit, atque exiens celeriter aërem externum concutit, & sonum facit. Castaneæ quoque ad eum modum disrupto cortice sonant: nam flatus ex humore generatur à calore ignis, à quo disrumpitur: flatus verò vehementer aërem percutit, & sonus quem audimus generatur. Neque id fit, vt quidam putat: quoniam sal, aut castaneæ cortex cùm rumpuntur, collidunt aërem, neque quoniam partes colliduntur: hanc enim problematis solutionem manifestè confutant bellica dicta instrumenta. Nam ignis & flatus in angusto conclusus, repentè prosiliens, nullum solidum corpus collidit: sed solùm aerem ad quem maximum sonum edit. Non igitur opus est solidi corporis collisionem accedere ad sonum generandum: in lignorum tamen fractura, vbi arida fuerint, sonus fit, alia ratione: nam partes ipsius cùm franguntur seipsas colliduntur, & medium aërem interclusum agitant. Quare in his quæ franguntur, aut crepitant, diuersi soni fiunt, pro ratione eorum quæ franguntur, aut crepitant, à quibus diuersimodè aër colliditur, aut ab angusto in amplum locum se
Sonus quibus inhæret. conferens, externum concutit is qui exit. Quòd si sonus ex solidorum collisione generetur, sine intercluso aëre ac verberato non fiet, quamuis & in aqua fieri non negamus, quæ medium effusionis soni est. Is sonus in aëre aut aqua inerit, atque in solidis ipsis collisis corporibus: si tamen aër verberat aërem, vt in his quæ diximus, in aëre tantùm id accidens recipietur. Quòd tamen in collisione durorum sonus ipsis inhæreat, notum est: nam si flante vento cymbala pulses, quãuis aër percussus longius profligetur, percussum cymbalum sonat, vel potius resonat: quod non fieret, nisi in ipso sonus fuisset impressus, vt in subiecto quieto ac permanenti. Nec tantùm post pulsationem sonum retinent sonantia corpora, sed in aërem ambientem effundunt diutius, vt in metallicis omnibus vasis, aut cymbalis: quæ si vehementius pulsentur ferreo, aut metallico tintinnabulo, non tantùm sonum diu à se mittunt, sed si eum mittere impediantur disrumpuntur, quoniam aëris interna agitatio, qua sonus se in aërem
Sonantia metallica impedita franguntur. effundit, impeditur. Cur autem adeò modicum impedimentum, vt manus aut molle quodpiam admotum disrumpi cogit cymbalum? Dicemus cymbalum violenter agitari, & aërem internum ipsius, & violentorum motuum ac valde vehementium impedimentum, quamuis paruum aut leue, magnum & graue redditur. Sonus enim cymbali magnus, vehemens motus est in loco, licet nõ à loco in locum, sed intra locum, & leue aut paruum impedimẽtum, quod motum illum in loco impedire potest, tale est cymbalo quale eis quæ à loco dimouentur, quod potest ipsorum motum impedire: sed quæ possunt motus alius vehementes impedire, cogunt res ipsas motas frangi: ergo & quæ impediunt cymbali agitationem internam, & violentum illum & impetu factum motum, cymbalum frangi cogent. Ea verò quæ secus posita sonum effundi vlterius impediunt, ipsum in aëre reflecti cogunt. Hæc soni reflexio
Echo. Græcis ἠχὼ, Latinis echo inuariata voce dicitur, is semper fit quoties sonus editur: non tamen semper auditur: quoniam reflexio imbecilla non auditur. Quemadmodum enim lumen semper reflectitur ab opacis corporibus, maximè si fuerint tersa, & læuia: non tamen semper vmbram efficit id lumen quod reflectitur: ita echo semper fit: at nõ semper est eius magnitudinis, vt percipi possit. Quare quemadmodum in aëre medio antequam lumen ad opaca corpora pertingat, vbi funditus impeditur, aliquam reflexionem patitur: ita in ipso quoque aëre sonus cùm funditur, reflexionem patietur proculdubio: is autem sonus ob paruitatem non audietur. Qui verò auditur, maior est, & à corporibus solidis, & cauis, vt domibus, & specubus repercussus. Nos quidem non consentimus cum his qui dicunt aërem ipsum inundatione motum, & repercussum rursus aërem alium dimouere ad geoeratiooẽ echo. Non enim putamus sonum sola aëris dimotione fundi, sed ad aliquod tantùm spatium, deinde verò sonus, qui effunditur longius, alterum repercussu sibi similem generare poterit, vt lumen generat alterum lumen reflexione. Neque enim credendum est vocem aliquam aërem posse dimouere impulsu ad longissimum id spatiũ, ad quod sæpe ipsum perduci videmus, nedum vt rursus repercussa alterum aërem

Digitized by Google

quatiat. Præter id quod solidos parietes sonos peruadit, quos non credes aërem motum permeasse, maxime inundatione motum, vt putant. Accidens autem ipsum est, quod per subiecta essunditur & extenditur, vt lumeo ex opinione eorum qui accidens esse dicunt: aut quemadmodum aëri coëxtenditur calor: hoc addito, quòd aër sonans aliqua ex parte mouetur. Quod autem diximus sonum per aërem & aquam effundi, verum esse docet Arist. lib. 4. de histor. animal. cap. 8. vbi pisces audire experimentis comprobat. pisces namque triremium remigia fugere visuntur. Quod etiam delphinorum captura docet. Cùm enim piscatores repentè alucis vniuersum gregem delphinorum circundederint, inde obstrepentes in mare efficiunt, vt tertiti erumpant in littora, capiantúrque tentato ac grauato capite, præ strepitus nimietate. Piscatores quoque silentio pisces iuuadunt, nec teoos strepitum mouent, & retia ex inuerallis coniectantes iniiciunt: nos verò proculdubio agnoscimus sonum terrā pernadere: nam iter agentes à longè audimus, autem terræ affigentes, quòd si longissimæ trabis extrema parte leuiter percussa, alteri extremæ aurem admoueris, sonom percipes qui per lignum effunditur. Hæc igitur me-

De voce. dia sunt effusionis soni. De voce tamen quædam breui dicemus, non enim instituimus modò singulas quæstiones ad vnguem persequi, neque diuersimodè sentientium placita referre, ac falsa dogmata refutare, nisi vbi oimium animos hominum obsederiot, sed vera tantùm asserere & demonstrare, quæ philosophum & medicum scite oportet. De vocibus tamen dissertatio de his est, quæ philosopho & medico valde conducunt. Nam quòd ex arbitrio procedat, docet animalis facultatis munus esse: quod verò aut motū animal est, aut varia loquitur, ipsam animalem facultatem laborate indicat, aut eiusdem instrumenta: iam igitur cùm ex electione vox procedat, finem nosse decet: is verò est, vt quæ meote sunt concepta exprimamus, & aliis nota euadant.

Vox ex electione procedit. Quemadmodum enim cùm mente quis conceperit rem cuius fugam, aut prosequutionem molitur, animalis facultas suis instrumentis vsa, mouet membra ad fugam, aut prosequutionem, ita mente concepta, motis instrumentis respiratioois, & quandoque lingua vocem edimus, mentem nostram exponere cupientes. Cōcipit quidem intellectus in hominibus,

Vox mentis conceptus exponit. & æstimatiua iu brutis, imperat autem motum instrumentorum vocis volontas, talémque fingit vo-

Voces an ex instituto significent. cem, & homo loquelam, qualem ad conceptuum explanationem satisfacere putat. Id est quod Arist. lib. de interpretatione docuit, dicens, Sunt ergo ea, quæ sunt in voce, earum quæ sunt in anima passionum notæ. an tamen voces, animi conceptus natura indicent, an ex hominum instituto, dubium est non leue. Nam vna & eadem vox apud diuersas gentes diuersarum linguarum diuersam admodum habet significationem, quam vox sola, diuersa hominum iustitutione variauit. Et apud eosdem homines eadem vox diuerso tempore diuersum mētis affectum ostendit. Aduersa quoque sententia probabilitate non caret. Nam ouis audito lupo, concipit ipsum: eùm tamē iostitota non sit: & nobis ipsis voces quædam terribiles sunt, quas nonquam ante audiuimus, aut earum significationem ab aliis institutione accepimus. Quare rem in ambiguo positam explanare decet. Ex vocibus namque quædam sunt orationes integræ, quædam orationis proximæ partes, vt nomina & verba. Sunt etiam inarticulatæ quædam voces, quibus nec literæ exprimuntur, vt risus, aut lamentatio. Voces quoque ipsæ articulatæ, quæ orationes sunt, aot orationis partes, quædam cum aliquo affectu emittuntur, quædam sine ipso. Quòd si voces orationes, aut orationis partes fuerint, nullo coniuncto affectu, nihil omnino significant, nisi ex instituto. Quoniam autem non est idem institutum apud omnes homines, neque apud eosdem in diuersis temporibus, pariter neque orationes, aut partes ipsarum idem significant: inde variæ sunt apud homines loquelæ, variæ linguæ, & idiomata diuersa, & prolationum modus. Vna quoque dictio apud diuersos homines diuersum significat animi conceptum: quemadmodum & eadem vox Græcis, & Latinis eundem conceptū significat. sic enim hominibus placuit. Ex placito verò horū pendeor significationes: eum namque conceptum vox dicta, quæ oratio est, aut orationis pars significat, ad quem significandum conuenerunt pacto aut vsu, vt suas meotes exponerent, & per easdem voces acceptas, aliorū mentes cognoscerent: voces autem tales vbi affectus prolationi habuerint cōiunctos, apud multos idem significabunt sine pacto, vsu, aut instituto: quoniam affectus ipsi natura quidpiam ostendunt. Voces igitur dictæ sine instituto significabunt, non ea ratione qua tales voces sunt, sed qua affectum habent coniunctum. Vt si quis orationem ridens habuerit, aut sic vocem, quæ orationis pars est, emiserit, lætitiam gestientem ostenderit, aut irridentem. Et si quis eadem aut alia proferat cum luctu, aut vlulatu, apud eos qui vocū significationes funditus ignorent, angorem, dolorem, ac conflictationem manifestabunt. Pari modo de vocibus, quæ neque orationes sunt, neque orationis partes, dicemus, natura aliquid nobis indicare posse, vbi aliquem habuerint coniunctum affectum, de quibus sunt terribiles brutorum voces. Quorum affectus quoniam non satis nouimus, quemadmodum humanos, fit vt brutorū vocibus auditis, diuersi diuersa sentiamus. Quidam etiam sunt adeò vehementes affectus, vt neminem lateat eorum significatio. De numero harum vocum est boum mugitus, & equorum hinnitus, & insantium vagitus, & lupi vocē audiens ouis, & pullus milui, timent, atque terrentur. Nam vocis naturam & affectum adiunctum natura ducti cognoscunt, quòd voces hæ natura quidpiam ostendant, ac sine institutione quæuis possent voces quæ nec orationes sunt, neque orationis partes, aliquid ex instituto apud nos significare, vt notū est. Quinimò & apud animalia bruta, quæ nonnulli docent vocibus diuersis mentem suam ipsorum agnoscere, vt canes, aut catos, cùm aut eos vocamus, aut foras exire, & recedere iubemus. Et quod his omnibus maius est, suos cōceptus vocibus nobis patefaciunt, *Animalia bruta vocibus conceptus suos exprimunt.*
& articulatis orationibus ex institutione non satis eis perspecta, sed experimento probata, aut vsu & necessitate cogente doctis, vt papagalius, & pica, & ficedula, quos sæpe docuit verba nostra conari magister artis, ingeniique largitor venter. Missa quoque vox suo modo, suisque partibus concinnata per medium aërem ad auditū perducitor, iodicans mentem mittentis, cum affectu quid ex natura sua, capitque sensus eum affectum, quem animæ indocit: sine affectu verò ex instituto significat, non sensui externo, sed interno, & intellectui. Quemadmodum *Vox an deducat similitudinem conceptus.*
enim lucifer ex se Solem non ostendit visui, sed intellectui ratiocinanti Solis aduentum post aduentum luciferi: ita vox dicta ex natura se solam ostendit auditui: ex instituto tamen est qui ratiocinatur, docet id ad quod instituta est. Illud autem est, conceptus animæ proferentis ipsam. Similitudo igitur vocis verè in anima imprimitur ab externa voce: mentis

mentis autem cōceptus in voce omnino non adest, neque eius similitudo. Sed intellectus, & æstimandi facultas discursu & ratiocinio id assequuntur breui admodum ob consuetudinem. Vocis præterea differentiæ multæ sunt: nempe acutum & graue, magnum & paruum, læue & asperum, flexile & rigidū: vox grauis & acuta celeritati & vehementiæ eius quod mouetur respōdent: magna verò & parua magnitudini. Nam sunt quædam voces magnæ & acutæ, & quædam graues & paruæ, magnam quoque & grauem fieri sæpe videmus. Cùm ergo musculorum mouentium thoracem vires validæ sunt, aut paucus aër mouetur, aut multus: & paucus aut multus, duobus modis dicuntur, aut absolutè, aut ad vires facta collatione, si vires validæ multum aërem moueant, quem non valent celeriter expellere, vox magna fiet, atque grauis. Si verò validæ vires multum aërem moueant, qui ad vires collatus non est multus, sed potest ab ipsis vehementius propelli, vox magna erit, sed acuta, quāuis ex electione grauis fieri possit. Pauco autem aëre moto, quod euenit viribus valentibus, atque angustis existentibus meatibus, vox fiet parua, sed acuta, ob moti aëris celeritatem. Nam viribus validis existentibus & aëre pauco, celeriter expelletur, nisi ex electione tardè eam mouere velit qui vocem mittit. Quòd si inualidæ fuerint vires, ac multum moueant aërem, ad vires collatum, vox fiet magna, sed grauis: si paucum, aut is erit paucus ad vires collatus, & fiet vox acuta, quamuis ex electione posset fieri grauis. Si simpliciter fuerit paruus aër, vox parua semper erit: acuta verò vbi & possit & velit emittens eam celeriter mittere. Vtcumque autem pauco existente aëre parua erit vox. Ex bis fit vocem puerorum, & fœminarum acutam esse: quoniam pueri paucum mouēt aërem ob meatuum angustiam: fœminæ quoniam earum vires paucum mouent aërem, quem tamen vehementius mouent: quare ipsum probè superant. Pari quoque ratione senes paucum aërem mouentes vocem edunt acutam, pueris similem, quamuis ætatibus aduersi. Pueri tamen, aliquatenus quoque puellæ, cùm ad pubertatem accedunt, asperam & inæqualem mittunt vocem, quod τραγίζειν, hoc est hircire dicunt. Deinde in adolescentia & iuuentute grauiorem ipsam reddunt, multo aëre per ampliores meatus tardius moto. Castrati quoque in fœminas mutantur: quoniam vires mouendi multum aërē amittunt, aut nunquam eas assequuntur: paucum verò vehementius mouent, & celeritas motus vocem efficit acutam. Indigna tamen est Aristot. sapientia, ratio ab ipso tradita. Testes namque appensos esse putauit eius vsus tantummodo gratia, vt tenderent meatus originis: & vires neruosas cordis: quibus exectis omnia relaxantur & contentionem amittunt, quemadmodum & textrices, quas leuas vocant, appendent telis, vt stamina intendant, quibus amotis laxantur. Probauimus siquidem testium vsum latè suprà cap. de membris. Quod diximus tamen de mutatione vocum per ætates, & sexus, in vitulis, & vaccis diuersum est, easdem tamen habet quas diximus causas. Vituli namque vocem edunt grauiorem tauris, & vaccæ similiter. Quoniam vituli maiorem aëris copiam mouent, quàm vt ab ipsis celeriter possit propelli, vaccæ quoque imbecillam habent mouendi aërem facultatem, & multum mouent ob meatuum amplitudinem. Tauri tamen vires habent valentes & multum aërem mouent, sed celeriter, quod ad vocis acumen necessarium & accommodatum est. Iam verò tempus instat, vt ad

Vocis differētia.

Vocis mutationes per ætates & sexus.

Aristot. lapsus.

facultatem odoratiuam accedamus, quam Græci ὄσφρησιν appellant, vna communi voce significantes cognitionem odorum, & facultatem eos cognoscentem, cuius cognitio est munus. Hæc, quemadmodum & omnes aliæ animales facultates sentientes, functiones suas exercet in organo, debito accedente temperamento. Præcedit autem is dignitate & organi atque obiecti tenuitate gustum, & tactum. Id itaque organum primo loco se offert inquirendum: deinde verò quod sit huius facultatis obiectum. De organo olfactus Aristoteles lib. 2. de Anima, cap. 9. inquit: Sic igitur & instrumentum olfactus in hisce quidem quæ non respirant, velamine caret, perinde atque oculus durus, vt diximus. In his autem quæ suscipiunt aërem, habet velamen, quod cùm respirāt aperitur venis, meatibúsque distentis. Eadem ferè lib. de Sensu & sensili. cap. 5. quibus in locis velamen quoddam præpositum esse organo olfactus statuit in respirantibus animalibus: quoniam sensum odoratus habent molliorem, in quibus tamen durior est, quæ non respirant, non fuit id velamen necessarium, quemadmodum & in oculis natura machinata est. Animalibus namque quibus oculi sunt molliores & ad patiendum aptiores, palpebras addidit, tutelæ gratia, quas eis quæ oculos habent duriores non tribuit. Itaque pisces odorant sine respiratione, & quædam ex terrenis animalibus, quæ herbarum aut seminum suffitus fugat: illa namque quamuis aërem non trahant, suffitum persentiunt: quæ verò respirant, inspiratione velamen præpositum dimouent, atque odores natium foraminibus sentiunt. Vt autem cum Galeno loquamur, hæc rectè quidem Aristoteli dicta sunt: attamen neque satis mentem suam aperuit, neque ex eius verbis nobis notum reliquit, quo in loco organum est odorandi, an in intimis narium meatibus, an in cerebro, an in subiecta prædicto velamini parte, quæ aut membrana sit, aut neruus, aut caro. Quæ Galenus noster philosophus maximus, & naturæ rerum diligentissimus indagator, luce clariora reddit libro de organo odoratus, & lib. 8. de Vsu partium. A quibus locis nos quædam breui colligemus ad nostrū hoc institutum apprimè necessaria. In animalibus siquidem respirantibus hæc erit via inquirendi organum olfactus: is enim aut erit in naribus aut extimis, aut intimis, aut in palato & gutture, aut in foraminibus ossis ἠθμοειδῆ, & σπογγοειδῆ, id est ad cribri, aut spongiæ speciem facti, aut in ipso cerebro. In naribus quidem non erit: nam si odorem quempiam naribus ipsis admoueas, aut odorato vnguento intimas ipsas nares illinias, odorem non senties, nisi inspiraueris: non ergo in ipsis existit organum. Præterea si quis in cubiculo suffitibus pleno includatur, nisi inspirauerit, atque impetu quodam aërem traxerit, odorem non sentiet, quamuis totas nares permeet suffitus: idē quoque eueniet, si quis fistula alteri per nares odores insufflauerit: eos namque intimas adhuc partes attingentes, nisi inspirauerit, non sentiet. In palato verò & gutture id organum nō est: nam si compressis naribus quoduis odoratum ori, palato, & gutturi instilles, odoratis sensum non excitabis: quemadmodum neque situ hæc eadem ad ossa perforata, & membranam foraminulentam admouetis, veluti vbi impulsa fuerint fistula per nares, vel per os tussi impellantur ad ea loca. Fiet igitur vt organum interius lateat, quo sentimus odores, idque non aliter exciretur ab ipsis, quàm aëre vehementius attracto. Sunt namque duo narium foramina septo quodam diuisa: eorū quodlibet supra media nasi loca in duas partes

De olfactu.

Odoratus organum ex Aristotele.

Aristoteles non satis mētem suam explanauit.

Odoratus organū ex Galeno.

Organū odoratus ex partiū constructione disquiritur.

partes diuiditur, quarum altera tendit ad intimam oris partem, altera recta ad cerebri anteriorem vētrem ascendit. Hæc duo foramina ad duas interiores cerebri partes deducuntur, quæ ad mammillarū speciem ab ipsa cerebri substantia exoriuntur: sunt autem oblongæ & concauæ, ad eadem caluariæ partem, quæ naribus copulatur. Eo tamen loco ossa coli similia quæ ἠθμοειδῆ diximus, consistunt. Foramina verò membrana quadam teguntur foraminulenta, ac cribrata, quæ eiusdem naturæ est cum ea quæ nates tegit, sed tenuior. Nam narium membrana crassior est atque terrena, cōmunis etiam & continua est membranæ quæ obducitur palato, faucibus, linguæ, & ventriculo. Prædicta perforata membrana per coryzas, mucos & crassa excrementa descendere permittit, & per sternutamenta aëre vehementer impulso excrementa capitis eisdē meatibus percolantur. Pariter & cerebrum contractum aërem per ea foramina ducit, & effusum excernit, trahitur autem attemperamenti ratione, & quoniā aër inspiratus materiā præstat spiritui animali. Tūc igitur odores sentimus, cùm inspiratus aër, contracto cerebro impetu ducitur per foraminulentam membranam, & ad cerebrum trahitur odore mixto: sentitur autem in organo odoratus. Id verò est cerebri pars illa, quæ singulis naribus vna respondet, à cerebro explanata, longa, & caua: ad quam odores perduci præter dicta attestatur, quod capitis dolores calidus, in cerebri exustionibus, rosarum odor fauet, quod non fieret, nisi ad cerebrum odor is infrigidans perduceretur. Docent quoque id medicamenta naribus attracta, quorū vi, lethargici morbi sanantur à multa pituita repurgati. Testatur hoc idem Galen. lib. 3. de Locis patientibus, cap. 11. dicens: Vbi olfaciendi vis læditur, nō eorum meatuū qui in naribus conspiciūtur, sed vel anteriorum cerebri ventriculorum, cùm intemperantia quadam afficiuntur, noxa est, aut eorum meatuum, qui ethmoides vocantur, si aliquando obturātur: siquidem odoratorū sensus in prioribus cerebri finibus perfici, clatis ad ipsos per coli foramina vaporibus, quemadmodum in eo libro quem de olfactus sensorio conscripsimus, iam declaratum est. Idem etiam lib. 7. de Plac. Hippocr. & Plato. At Auerrois veritatis expugnator impudens lib. 2. Collectionum, cap. 17. contra Galen. probare nititur, organum olfactus esse in naribus. Nam si olfactus organum esset in explantationibus illis, quæ de substantia cerebri procedunt (inquit) odores possemus percipere naribus obstructis, vbi per os odores traheremus: quoniam via ab ore ad cerebrum adhuc patet. Rursus sequeretur (inquit) quòd animalia non respirantia, non olfacerent, quod putaret ipse: quoniam non traherent aërem ad cerebrum vsque. Quantum autem valeant hæ rationes, facilè constat. Nam quod primò dixit, sequi vt odores per os attracti percipi possent, id non sequitur. Quoniam possent non pertingere anteriorem illam cerebri partem: quòd si ipsam pertingant, non negamus odores quandoque per os attractos vehementius, aut ad cerebrum copiose effumantes percipi posse. Quoniam tamen inspiratione maiori vehementia trahitur aër, & perforatam membranam permeans melius eas cerebri partes pertingit, atque impetu tractus magis immutat, per nares melius inspirantes odores percipimus. Quod tamen de non inspirantibus animalibus refert, diximus ea operculum illud perforatum non habere, sed odores statim ad cerebrum deduci. Quòd si Auerrois Aristot. mentem aduertisset, nosset quidē

Auerrois de organo odoratus.

ipsum voluisse, organum olfactus in cerebro existere. Quamuis etiam Galen. id Aristotelem indistinctum reliquisse ferat, quoniā non docuerit via quapiam organum olfactus inuenire: mentem tamen suam Aristo. aperuit lib. de sensu & sensili, cap. 2. dicēs: Quocirca & peculiare sensorium olfactus in cerebro situm est: nam rei frigidæ materia, potentia calida est, sed de obiecto sensus olfactus iam agamus, quod Aristot. lib. de sensu & sensibili igneū esse dixit cap. 2. atq; ratione confirmat dicens: Odor autem non nisi fumida exhalatio existit, quæ profectò ignea est, quocirca & peculiare sensorium olfactus in cerebro situm est: nam rei frigidæ materia potentia calida est. Primum notum est, ipsum asseruisse odores igneos esse: secundū autem, ratio quędam est, qua probat odorem talem esse: quoniam sensus talis est potentia, quale sensibile est actu: sensus autem olfactus in cerebro est: cerebrum ergo tale est potētia qualis odor actu: sed cerebrum frigidæ & humidæ naturæ est: ergo odor calidæ & siccę: hæc autem est ignea natura. Plato verò in Timæo, qui simul cum Empedocle visum tribuit igni, olfactum dicit esse medium aëris & aquę, atq; odorem, inquit namque: Dum enim aqua in aërem, aërque in aquam mutatur, medij extiterunt odores vniuersi, is vapor siue fumosa exhalatio è rebus odoratis manat, in quibusdam parua, in aliis copiosa, pro ratione odoratæ substantiæ. Quamobrem vbi proximè odorata naribus admouentur, fumus ipse, siue vapor, organum vsque pertingit: vbi verò longius absit, vltra id spatiū ad quod exhalatio, siue vapor pertingit, odor siue substantia perducitur. Expanditur autē qualitas ipsa spiritualis in aere, quē quandoque ad adeò magnam distantiam peruenire quidam ferunt, vt credi non possit, substantiam res odoratæ effusam, quamuis tota exhalasset, ad eum peruenisse locum. Præter id quòd odores in aqua sentiuntur, & per aquam sese fundunt, cùm tamen non sit substantia, quæ aquam peruadit: diuideret enim ipsam, quod non fit. Per aquam tamen odores effundi notum euadit, quoniam pisces odores apprehendunt, ex Aristot. lib. 4. de histor. animalium, cap. 8. quibusdam experimentis id suadente. Non enim omnia piscium genera eisdem escis capiuntur agnitione odoris. Nam fœtida quibusdam accommodantur, quæ alij omnino recusant. Et pisces ab specubus excludere volentes, fauces specus odoribus illinunt. Rursus earunculas sepiarum deustas quidam hamis affiguot: ita enim fit, vt odore ipsarum, pisces auidius accedant. Quamuis autem, vt diximus, odoratus organū, quod in cerebro situm est, odores per aërem & aquam diffusos sentiat, & eorū sit odorandi potentia. lib. tamen de Anima 2. c. 8. Arist. olfactū esse dixit odorabilis, & inodorabilis, quemadmodū & visus est visibilis, & inuisibilis, auditus audibilis, & inaudibilis, gustus gustabilis, & non gustabilis: at difficilis res est, & pari modo dubia in quouis sensu. Nam quod inodorabile est, odoratum mouere non potest, quemadmodum & quod inuisibile est, visum non mouet. Non ergo est visus inuisibilis, aut odoratus inodorabilis. Verùm Aristo. loco citato dubium id soluere videtur. Quoniam inodorabile dicitur, inquit, & quod omnino odore caret, neque vnquam odorem habere potest, & quod ægrè odoratur: quoniam remissum habet odorem, & quod tetrū mittit odorem. Quemadmodum & de visibili, & reliquis sensilibus dici potest, est enim inuisibile, quod omnino colore & luce caret, & funditus videri non potest, & quod ægrè videtur: quoniam parum visibile est, aut quod adeò excellens

Odoris natura ex Aristotele.

Plato de odore.

Odor est exhalatio & sine ipsa producitur.

Pisces olfaciunt.

Visus visibilis & inuisibilis.

Digitized by Google

excellens visibile est, vt visus difficile ferat eius præsentiam. Inuisibile & inodorabile primo modo à sensibus ipsis nõ percipiuntur, sed ex accidenti tantùm, quatenus media sunt quibus interiores sensus priuationes eas percipiãt. Nulla enim priuatio mera sensum mouet: inuisibile tamen quod parum videri potest, aut quod excedit potentiam, & inodorabile quod ægrè odoratur, aut tetrum odorem à se mittit ad sensum visus, & olfactus attinent, horúmque inuisibilium, & inodorabilium sunt visus & odaratus. Hac ratione Themistius dixit, ea quæ visibilia sũt, vt priuationes per accidẽs, videri, vt nox, somnus: tenebram tamẽ videri, sed ægrè. Cæterùm non paruam dubitandi occasionem nobis præbet Aristoteles lib. 2. de Anima. cap. 8. cùm de olfactus humani perfectione loquitur. Inquit enim, non adeò facilè pronuntiari posse ea quæ ad olfactum & odores attinent, vt quæ de visu & visibili, auditu & audibili: & causam addit, dicens: Cuius causa est, nos non habere hunc sensum exactum, sed inferiorem complurium animalium sensu: remissè namque homo olfacit, & nihil odorabiliũ percipit absq; dolore, vel voluptate, propterea quòd sensus instrumentum huiusce non est exactum atque perfectum: atque consentaneum est rationi, tam animalium ea quæ oculos habent, sic sentire colores, vt non eorum percipiant differentias, nisi errore & contrario ipsius, quàm hominum genus odores. Et libro de Sensu & sensili, cap. 4. inquit: Cuius causa est nos habere olfactum cæterorum animalium olfactu inferiorem, & omnium sensuũ qui in nobis ipsis sũt, stupidissimum. Quãtum tamen veritatis id habeat, quantúmque homo olfactu superet, aut superetur ab aliis animalibus, in præsenti loco differre dignum duximus. Cuius dubij solutio ex generali altero quæsito pendet, an homo omnium animalium perfectissimas edat actiones. Rursus hoc alterum habet adiunctum, an homo temperatus perfectiores exerceat actiones omnes hominibus distemperatis. Primùm igitur humanas actiones comparabimus actionibus brutorum, deinde humanis. Animaduersione tamen dignum est, quòd motus & actiones omnes duplicem possunt habere perfectionem essentialem, & accidentalem, duplicem quoque nos habebimus distinctionem. Nam motus localis perfectionem habet ex genere, quæ sibi ad essentiam attinet, ac perinde ipsum motu alterationis dicimus magis, aut minus perfectum: & perfectionem habet accidentalem, quæ in celeritate & tarditate consistit, ob quam aliis motibus localibus iuxta speciem confertur: pari modo visionem albedinis in oculo Platonis & Socratis, quæ ex accidẽti differunt, conferimus intensione & remissione: referimus quoque visionem auditioni, à qua essentia differt: diuersam enim sortitur essentialem perfectionem. Quòd si quis credat visiones, & sensationes eorũdem obiectorum specie, esse eiusdem speciei in omnibus animalibus, vt visionem albedinis in homine & bruto, is facilè iudicabit, visum, auditum, & olfactum, bruti & hominis, id est actiones dictas, æqualem habere essentialem perfectionem, vbi eiusdem fuerint obiecti in specie: sed adhuc maneret dubium de potentiæ visoriæ, auditoriæ & odoratiuæ perfectione essentiali, dubium quoque erit de perfectione accidentali. Nos autem dicemus sensationes humanas & brutorum circa idem obiectum non differre specie, potentias tamen à potentiis specie seiungi: nempe visiuam humanam, quæ aut anima ipsa est, aut animæ vis. Quod tamen affirmamus, est visiuam humanam à visiua facultate

Olfactus humani perfectio inquiritur.

Actiones omnes an homo perfectissimas edat.

bruti specie differre, non tamen visionem humanã à visione bruti, vbi sint eiusdem obiecti numero, aut specie, idem de aliis potentiis & actionibus volumus. Poterunt ergo hominum & brutorum potentiæ conferri, atque actiones in essentiali, & in accidẽtaria perfectione. Quòd si in perfectione essentiali duo motus, aut duæ actiones conferãtur, si motus terminum habent, qui motu conquiritur, aut generatur, perfectio essentialis illius motus ex termino conquisito cognoscitur. Nam motus ad calorem perfectior est motu ad frigiditatem, quo calor perfectior est frigore. Et motus sursum motu deorsum est perfectior, quo terminus termino perfectior est. Nam & species & perfectio motus à termino sumitur: in actionibus verò quibus nihil conquiritur, sed actione tantùm consistunt, vt sensuum actiones apud Aristot. 2. lib. de Anima. perfectio ex obiecto desumitur. si verò inter actionem sensus aut intellectus, & obiectum, notitiam mediate dixeris, nihil refert, siquidem eiusdem quoque perfectionem ex conquisito, nempe obiecto assequemur. Eapropter intellectionem sensatione dicemus perfectiorem: nã intellectio ad vniuersale terminatur, atque immateriale, sensus vero ad materiale & singulare, sic & visio, tactione: nã color prima quauis qualitate perfectior est, & visio ad colorem, tactio ad calorem terminatur. Rursus illas actiones quæ spiritalibus & immaterialibus magis accedũt, dicimus perfectiores ex specie & essentia. Quare intellectio primum habet locum, quod plus diuinis actionibus accedit: æstimatio deinde, hanc sequitur imaginatio, & hanc visio, deinde auditio, præterea odoratio, hanc sequitur saporum sensio, vltimo loco tactio. Cordis verò affectiones post imaginationem sequuntur, ante sensuum exteriorũ actiones, & postremò sunt actiones concupiscibilis facultatis, quibusdam sane sola actione consistẽtibus, vt excretio quibusdam aliquid conquirentibus, vt tractione & appositione. Quibusdam aliquid producentibus, vt coctione, & nutritione, & assimilatione. Si igitur in actionibus quidpiam aut conquiritur, aut generatur, perfectio essentialis ipsarum ex conquisito aut genito sumetur, in quibus tamen nihil tale conquiritur, aut generatur, ex obiecto quod in actione attingitur perfectio sumetur: vnde fiet vt visio albedinis in homine & bruto non differant specie, different tamen visio albedinis, & nigredinis, siue in vno, siue in diuersis fuerint oculis. Quòd si ita est actionum perfectionem essentialem, vt diximus, ex termino conquisito, aut genito, aut ex obiecto sumi, siue actiones ab eodem homine, siue à diuersis, siue ab homine & bruto procedant, hoc vnum tantùm coniectari necessum erit: sæpe quantæ perfectionis sit id in quod actio finitur, eruntque nonnullæ actiones humanæ sibi similibus in brutis collatæ æquè perfectæ essentialiter. Hæc verò conferri poterũt in accidentali perfectione, quæ in motibus & actionibus sumitur ex celeritate, vehementia, & obiecti attingentia. Quamobrem visionem aquilæ, odorationem canis, auditionem apri, perfectiores sibi similibus in homine dicemus, quod per eas bruta melius sua attingant obiecta. Melius enim videre est longius, & perspicacius videre, minutiora visibilia percipere: quod aquilę conuenit, vbi homini conferatur: idem de auditu & apro, & olfactu, & cane. Quòd si duæ animales, aut naturales actiones conferantur, quarum altera celeritate alteram superet, & ab ea in obiecti attingentia, aut assecutione superetur, magis perfectam eã dicemus, qua magis obiectum attingimus,

Motuum perfectio accidentalis.

Actionũ perfectio.

Motuum & actionũ perfectio accidentalis.

tingimus, aut perfectius est quod generat. Exemplum est coctio carnis in ventre leonis, & hominis: celetius enim in ventre leonis perficitur: homo verò obiectum perfectius generat, quare coctio in ventre hominis perfectior erit. Nam chylus melior est in homine genitus. Posses quoq; affirmare chylum in humano ventre genitum specie perfectiorē, atque essentialem arguere perfectionem ex eo. Sed idem dictum existima, si coctionem temperati ventris coctioni calidioris confetas: nam calidior citius finem attinget, temperatus perfectius, & melius. Meritò igitur Aristot. dixit lib. de Sensu & sensili, sensum olfactus esse in nobis, reliquis animalibus inferiorem, & nobis ipsis stupidissimum. Quoniam non tantùm à sui similibus in brutis vincitur, sed ab aliis humanis in obiecti attingentia: tactum enim exactissimū habet homo: quoniā optimam sortitur ex elementis temperaturam, à qua dependet tactus synceritas. Diximus enim hominis temperaturam optimā esse, in vniuersa substantia mediā: nec tamē id contrariū est his quæ diximus de sensuum perfectione: nempe tactum esse omnium sensuū inferiorem, atque odoratū esse medium: quia imperfectiorem visu, & auditu, & perfectiorem gustu & tactu. Nam cùm hæc ordine statuimus, perfectiorem sensum appellamus eum, qui nos plura docet, & qui immaterialior est: cùm verò ipsum olfactum dicimus cum Aristo. inferiorem aliis, id est, quoniam in proprij obiecti cōsecutione est imbecillior, quemadmodum & inferior est aliis sibi similibus in brutis. Vt ergo diximus accidentali perfectione quasdam brutorum actiones sibi similibus humanis esse perfectiores, ita & quosdam sensus brutorū ex accidenti magis perfectos esse dicemus. Idem quoque dicemus fieri in humana specie facta diuersarū temperaturarū collatione. Nam hominis siccioris odoratio potest esse intensior quàm temperati, & auditio hominis habentis organum magis tenue, & aëreum magis poterit esse intensior, quàm auditio temperati, & quæ melius obiecti attingat. quemadmodum qui oculos habuerit ad aquilinos inclinantes, minutiora, & distantiora quàm temperatus attinget. Pari perfectionis specie ipsam facultatem visiuam aquilæ, perfectiorem humana dicemus, & hominis distemperati, quàm temperati. Attinet autem hæc perfectio ab obiecti consequutionem meliorem, quæ actioni est accidentalis. Cæterùm Galen. lib. Artis medic. cap. 8. enarrans signa optimæ constitutionis corporis, adiecit operationum perfectionem: cùm autem hæc non sit accidentalis, vt dixi: nam plures actiones distemperatorum accidentaliter sunt perfectiores, essentialiter verò sunt æque perfectę: expedit veritatem breui explanare, & Galeni mentem. Nam & libro secundo de Temperamentis, scripsit signa temperatissimi hominis dicens: omnésque vt in summa dicam, tum naturales, tum animales inculpatas habet. Explicuit sanè lib. 2 de Temper. quas optimas actiones in temperatissimo corpore esse velit, dicens: Quæ verò animalium speciebus notantur, actionis perfectione, quæ cuique sit conueniens iudicantur, conuenit autem homini, vt sit sapientissimus, canì vt mitissimus sit, pariter & fortissimus: leoni vt tantùm sit fortissimus, sicuti & oui, vt tantùm sit mitissima. Quapropter intelligere oportet Galen. velle in quibusdam actionibus temperatissimum corpus habere summam perfectionem, vti in prudentia, cui adiunges æstimandi vim, à qua sapientia & prudentia manant, & concoquendi munus, & generandi carnem, & reliqua membra: habetque & pulsus validissimos, verùm hæc perfectio accidentalis est. In aliis tamen id seruare quod ad optimas animi functiones exigitur, quas optimas & pręcipuas intelligimus, vt æstimationem, prudentiam & iudicium, sic enim in libro 1. de Temper. loco citato, cùm prætulisset in homine temperato sapientiam, addidit de corporis actionibus: iam verò quòd corporis actiones consentientes animi moribus esse oporteat, Aristoteli mōstratum est: respondent autem animi moribus humanis actiones corporis inculpatæ omnes: non tamē extremè validæ, ac perinde lib. 2. parte citata, de eisdem actionibus dixit: omnésque vt semel dicam, tā naturales quàm animales virintes inculpstas habet, itaque quamuis nōnullas optimas & extremè tales habeat actiones corpus temperatum, alias habebit inculpatas, & magis præcipuia probè respondentes, quod erit satis. Sed tamen relinquitur dubium de perfectione essentiali facultatum, an odoratiua facultas humana sit minus quam canis perfecta essentialiter, cùm canis vis odoratiua suum obiectum melius consequatur: ad quod respondemus, quòd in facultatibus diuersi generis non aliter probari potest melius essentialis perfectio, quàm ex spiritali actione. Quæ enim plus accedunt intellectui, & spiritali illi substantiæ, perfectiores sunt, item & quæ plures species rerum à superioribus sensibus & anima noscendarum ministrant, vt de visu Aristotel. notat lib. de Sensu & sensili. Vbi tamen sensus eiusdem generis fuerint, vt duo auditus, aut duo visus, in duobus animalibus einsdem speciei, nulla erit essentialis differentia, ac nullus eorum erit altero essentialiter perfectior. Si tamē fiat collatio sensus humani ad alterum sui generis in bruto, id est quod venit modò exponendum, à quo tota quæstio fuit suborta, an visiua facultas aquilæ sit perfectior visiua humana, & olfactiua canis sit olfactiua humana essentialiter perfectior. Ad quam respondemus, omnes sensus humanos sibi similibus brutorum esse essentialiter perfectiores. Diximus enim essentialem perfectionem non aliter probari quàm ex spiritali substantia, & cognitione obiectorum, quæ hominibus magis quàm brutis insunt: & ex assecutione obiectorum multorum; quoniam per eorum assecutionem facultas plura nos docet, sed humana facultas, sentiens, quæcuque ipsa fuerit, plurium specierum rerum cognoscibilium nos certificat: erit ergo essentialiter perfectior. Quod in odoratiua facultate notum est: siquidem per ipsam multas odorum species deprehendit homo, quas bruta cōprehendere non valent: odores enim qui delectant tantùm, nutritioni nullatenus proficiunt, solus concipit homo. Vt enim Aristot. docet lib. de Sensu & sensili, odores duorum generum sunt: nam quidam ex accidenti delectant, quia sunt saporum affectiones, atque delectant appetentes, & cibis carentes: plenos verò, contristant, & fastidio sunt: quoniam alimenti gratia tantummodo delectant. Sunt alij odores delectātes, sui tantùm ratione, qui voluptifici sunt, quales qui à floribus expirant, quibus accedunt qui à gummis, & succis effumant. Primum odorum genus omnibus commune est: ab hominibus namque & brutis sentitur: Secundum verò à solis hominibus, qui delectantes odores rerum alitioni omnino inutiles sentiunt: quinimò & eos qui cùm ex se delectant, alitioni obsunt: dixerat enim Stratis, Euripidem taxans, Ne misceas vnguentum vbi lentes coquis. Quamuis postea nimia consuetudine ducti homines cibis odores immisceant, vt ambos sensus vnà delectent. Quòd si bruta

Olfactus hominibus inferior aliis.

Assertio de potentiarum accidentali perfectione.

Facultates in essentiali perfectione conferuntur.

Sensus humani an sint brutorū perfectiores.

Odores duorum generum.

Stratis Arist. autore.

bruta odores aliquos sentiant qui alimentorũ non sunt, vti odorem fœni, aut vestium situm, bi non sunt delectantes, neque plures alias delectantium species agnoscunt, ac perinde homines plures species odorabilium attingunt. Nec tamen nos adeò generalem, vt Arist. sententiam asserimus, nam cati calamenthi odore delectantur, & quidam alij bestiolas quasdam fugant, sed multa esse odorum genera quæ à brutis non cognoscuntur, affirmamus, quæ tamen hominibus nota sunt. Adhibet quoque Aristo. causam quare hominibus familiares sunt hi odores delectantes. Quoniam, inquit, cùm cerebrũ hominis frigidissimum sit, tales dissporationes odorum, quia calidæ, attemperamento cerebri prosunt. Nos tamen eam rationem non putamus in vniuersum validam esse. Nam quidam sunt odores infrigidantes, vt santalorum, & violarum, & rosarũ, quos tamen sentimus delectabiles: neque tamen alimento seruientes, qui sunt homini peculiares. Rursus nulla ratione cerebrum attemperare possunt, quæ fœtida sunt, & cerebro inimica, ac sommopere noxia, & sentiuntur, non tamen alimenti gratia. Quare homini familiarea erunt tales odores, non communes belluis. Quòd si de prauis odoribus dixeris eos esse belluis communes: quoniã praui odores quasdam fugant bestiolas: atque Aristotelẽ homini peculiares delectaores solùm esse dixisse. De frigidis odoribus ratio Aristotelem confutat. Quare si alterationis ratione sentiri ab homine prædictos odores contendit Aristot. non quoniam cerebrum frigidum, eos prodesse testetur decet, sed quoniam humidum, omnes autem prædicti odores sicci sunt, siue calefacientes, siue infrigidantes. At nos in vniuersum asserimus eam esse odoratiuæ potentię hominis perfectionem, vt omnium odorũ species possit percipere, quod perfectioni essentiali potentiæ est adscribendum. Neque aliàs melius coniectabilem esse putamus essentialem potentiæ cuiusuis sentientis perfectionem. Sed ad nostrum institutum redeamus. Verum namque esse affirmamus cum Aristotel. perfectionem potentiæ non ex intensione sumi, sed ex differentiis eorum, quæ potentia deprehenduntur. Quod ipse docet lib. 5. de generatione ani. cap. 1. & 2. in primo namque dixit acutè cernere, vt audire & olfacere duobus modis dici, aut quoniam à longè cernimus, aut quoniam rerum differentias cernimus: causam tamen acutè cernẽdi, ita vt à longè cernimus, refert in oculi positu consistere, & superciliis. Quòd tamen species diuersæ colorum cernantur, dicit ad oculi synceritatem attinere, quemadmodum in veste mundissima macula quæque conspicua est. Hoc ergo modo humanam potentiam videndi acutiùs cernere dicemus, & olfaciendi melius olfacere, ac potentiam olfactiuam perfectiorem, quàm aliorum animalium, quoniam plures odorabilium differentias percipiat. Et rursus cap. secundo idem de olfactu & auditu refert, quod de visu affirmauerat, atque addit, Homo pro magnitudine minimè ferè omnium animaliũ procul sentire potest, cùm tamen differentiarum sensu maximè omniũ valeat: cuius rei causa est, quòd sensorium syncerum, minimèq; terrenum, corpulentúmve obtinet, cutem etiam tenuissimam præ cæteris animalibus homo suapte natura pro magnitudine habet. Quemadmodum itaque duobus sensibus in vno homine collatis minus materialem diximus magis perfectum specie, & essentia: ita modò cum Aristot. vbi sensus aliquis humanus, simili in bruto conferatur, minus materialem specie dicemus perfectiorem: minus materiales autem humanos sensus Aristotel. testatur in hoc loco. vnde differentiarum plurium sensilium cognitio manat, quæ sensibus humanis inest. Potetia verò ad audiendum, ob organa humana læsa, aut præpedita: in singulis autem sensibus ita perfectio ex speciebus cognitorum probabitur. Visiua humana multas colorum species deprehendit, quas aquila non assequetur, vt sunt mixti, & medij colores. Adde etiam rerum figuras, & situs. Auditus quoque innumeras comprehendit consonantias, & musicam harmoniam: quæ omnia sensus brutorum effugiunt, de odoratu iam diximus. De gustu verò non dubitandum multas simplicium & mixtorum saporum species homini esse peculiares, quas bruta non noscunt. De tactu verò quid dicam? Is enim hominibus optimus inest, qui primas omnes qualitates agnoscit, & secundas, vt duritiẽ, mollitiem, asperitatem, læuorẽ, & in his multas alias species, & leuitatem ac grauitatem, & multos dolorum modos, vt distendentem, grauantem, pulsantem, mordentem. Rursus diuersissimas figurarum species tactus agnoscit, ita vt cæci visi sint, quos in distinguẽdis nummis & eorum valoribus tactus nunquam fefellit. Quid multa? humanus tactus contractionem pulsus cognoscit, & in vnica distensione, vt inquit Galen. tres & quatuor inæqualitatis differentias: in aliis tamẽ facultatibus, vbi singulas volueris percurrere, perfectionem essentialem maiorem in hominibus inuenies, ex magis spiritali substantia, & plurium specierum obiectorum assecutione, & in internis facultatibus, est notius, quàm vt nostra egeat explanatione. Accedet quoque noster ratiocinandi modus, quo docuimus lib. 1. Prog. in expositione 19. probare specificam differentiam facultatum, apud Peripateticos recipiendus. Is verò est negatiuus. Si namque potentia odoratiua humana potest formare cognitionem odoris florum, & potentia odoratiua bruti eam cognitionem formare non potest, neque similem in specie, hæ potentiæ essentia, & specie differunt. Quòd si essentialiter ex obiectorum cognitione modo dicto differunt, & humana potest eorum habere notitiam, quorum brutum non potest, erit humana potentia bruti potentia perfectior in essentia. His quæ attinent ad sensum odoratus finem imponerem, nisi dubium videretur, quod Arist. lib. 2. de Anima, hunc in modum scripsit: Non enim sic patet quale quid sit odor, vt sonus, vt lumen, vt color, cuius causa est, nos non habere hunc sensum ex...ũm: sed inferiorem compluribus animalium sensu: remissẽ namque homo olfacit, & nihil odorabilium percipit absque dolore vel voluptate: propterea q̃ òd sensus instrumentum huiusce non est exactum, atque perfectum. Verùm contra hanc sententiam ratio insurgit. Nam sensum gustus homo habet exactissimum: sed nihil gustamus sine voluptate aut dolore. Hoc dubium indissolutum prætermisit Themistius, dicens: Cur verò degustatis rebus statim voluptas, ægritudóve consequatur: quum tamen gustus homini sit absolutior & certior odoratu, neque Aristot. docuit, neque expositores attingunt. Itaque si verum est quod Aristot. dixit, ob id odoratum nil sine dolore, aut delectatione sentire, quoniam non est is sensus exactus, neque perfectus, id in gustu fieri non deberet: quoniam gustum habent homines perfectum, nos quidem non omnino verum esse dicemus quod Themistius statuit. Non enim omnia quæ gustum mouent, delectant, aut tristitiam afferunt. Nam quædam insipida sunt, quorum sapor nullum dolorem infert, aut delectationem.

Acutè cernere duobus modis.

Nota.

Nota.

Odorata omnia an delectent aut contristent.

lectationem. Pariter etiam pinguia non omnes delectant aut contriſtant. Iam quoque odores multi ſunt, vt pinguium & inſipidorum, & odor carnis animalis paulò ante occiſi, qui nullam delectationem, aut dolorem inferunt. Quamobrem neque cũ

Solutio dubij.

Ariſtot. neque cum Themiſtio conſentimus. Non enim verum eſt, omnia quæ olfactum mouent dolorem inferre, aut delectationem: neque ob id delectationem mouere, aut triſtitiam ea quæ olfactum mouent: quoniam ſenſus is imperfectus eſt. Dolorem tamen & delectationem in omni ſenſu moueri, & quare in quibuſdam plus quàm in aliis inferius explanabimus, cùm de tactu, & dolore age-

Senſus guſtus.

mus. Cùm verò differemus de guſtu, ſaporum differentias recenſebimus, ad quas reducuntur differentiæ odorum. Quarto loco de ſenſu guſtus agendum ſe offert: quoniam craſſitudine olfactum ſequitur, & Ariſto. 2. lib. de Anima, poſt olfactũ eius meminit, etſi lib. de Senſu & ſenſili, de guſtu prius egerit: quoniam ex differentiis ſaporum ad odorum cognitionem deuenimus: nos tamen propoſitum ordinem ſeruantes dicemus, guſtus organum eſſe linguam, atque palatum, quæ duæ partes à cerebro animalem facultatẽ per neruos ſuſcipiunt. Quarta namque neruorũ à cerebro ortorum coniugatio ad palatum fertur: à tertia verò coniugatione neruorum deducitur neruus, qui linguæ inſeritur, ac eius membranæ ſenſum guſtandi præbet, qui eo acrior eſt quàm ſenſus palati, quo linguæ membrana mollior eſt membrana palati, & tertium par neruorum,

Nerui guſtus.

quartu. In his itaque guſtus perficitur. Neruis namque facultas guſtandi temperamenti ratione tributa eſt: eis verò maximè qui ad extremam linguæ partem traducuntur. Inquit enim Ariſtot. lib. 1. de Hiſtoria animaliũ cap. 11. Ineſt pars ſentiens ſaporem linguæ, vim iſtam ſentiendi præcipuè obtinẽs parte ſui primore. Nam ſi interiore tangat, minus ſentiet. Exactiſſima itaque guſtandi facultas in extrema lingua, ad digiti vnius latitudinẽ ineſt. Singulorum verò guſtabilium naturam nunquam ſatis diſtinctam habemus, donec in ipſius cognitionem lingua atque palatum conſentiant. Nam & eſt vna communis membrana quæ pertenditur ori, linguæ, palato, faucibus, œſophago, & ſtomacho. Recipit quidẽ lingua à cerebro triplex neruorũ genus, tribus animalibus functionibus ſeruiens. Nam in linguæ muſculis nerui mouentes linguam inſeruntur, & cuti pertenditur neruus ſeruiens tactui, & tertius guſtatorius: interim tamen dum quippiam deguſtamus, dentes id molliunt, & lingua per os & eius latera demutat, & palato ſæpe applicat, nequid inexploratum ſubingrediatur ventrem. Neque enim id fieri poſſet ſine magno animalis diſcrimine. Hãc ob rem ſimul mandimus, deuoluimus, & deguſtamus alimenta. Mandimus vtique, vt non tantùm ſaporem externis partibus alimenti inſidentem, ſed & intimis dignoſcamus: ne fortè intus lateat lethale quippiam: accedit etiam quòd attritione alimentum coctioni paratur: deuoluitur, vt exactius deguſtetur, & vt ab vtraque maxilla melius atteratur, & palato applicetur ad perfectiorem dignotionem.

Guſtus munus.

Dignoſcitur autem à ſenſu guſtus, cuius munus eſt perpendere, quæ amica & familiaria ſint nobis, quæ etiam inimica & aduerſa. Sunt autẽ amica quæ nobiſcum familiaritatem ſubſtantiæ habent, cõtraria his inimica. Quæ verò familiaritate ſubſtantiæ nobiſcum conueniunt, alitioni ſunt opportuna. Qua ratione ea & ſaporem habent delectantem, & à nobis expetuntur auidè. Guſtui quoque grata ſunt: quoniam hic eſt ſenſus alimenti dictus, cuius temperamentum tale eſt, vt ipſum proficua, familiaria, amica, & vtilia delectent. Ea verò à nobis expetuntur, quæ delectant, maximè indigentibus nobis: tũc enim ab inopia & triſti ſenſu releuari cupimus. Deſideramus autem non tantùm inopiam reparare, & alimenta ſubſtituere, quæ prædictam habeant familiaritatem, & quæ guſtui talia ſint, vt appetitum excitent, ſed etiam quæ diſtemperatis ventris partibus occurrant. Cui negotio ſeruiunt quæ bibimus: quorum deglutitioni lingua conſentit prægustato poto: neque enim fieri poſſe natura voluit, vt liquidũ aut ſolidũ deglutiremus, aut lingua, aut fauces eidẽ muneri incũberẽt, niſi prius deglutiendum ſeſe totum intus & extra examinandum exponeret linguæ atque palato Præterito verò examine,

Deglutitio liquidorum & ſolidorum.

quæ delectant trahuntur ab œſophago, impelluntur à lingua, & faucibus, dura quidem prius attrita, liquida ſtatim deguſtata. Quoniam liquida primo occurſu linguæ, & palato ſeſe tota pandunt. Quæ verò guſtui ingrata & aduerſa ſunt, ſtatim reſpuimus, vel volentibus nobis ea deglutire. quod maximam mouet admirationem: quum deglutitio animalis actio ſit, quare nõ deglutimus quæ volumus, & eligimus, ſi prauum ſint ſortita ſaporem, cùm tamen actio hæc animalis ſit, quæ à voluntatis imperio procedat? Ducit quoque nos in maiorem admirationem, incitatque animum ad ingentes laudes creatoris excelſi prædicandas, quod magnum cibi bolum manſum deglutimus, & pilulã magnitudinis ciceris reiicimus, neque ipſam prius quã atteramus deglutire valemus adhuc volentes, atque conantes. Quam etiam difficilè & penè impoſſibile ſit, noſtræ imponere linguæ, & gutturi, cùm pilulas dulci quadam induimus veſte, quis nõ admiratur? Ineſt autẽ

Guſtus quidã tactus.

tactus linguæ guſtui coniunctus, ita vt nihil guſtari poſſit, quod non tangatur, & ambo ſine externo medio ſentiant. Ea quidem ratione guſtus quidam tactus eſſe dicetur, quòd guſtus tactione perficitur, hoc eſt immediata guſtabilis applicatione. Adiacet autem ſaliua, non vt mediũ guſtandi, ſed vt quoddã ad guſtum mouendum neceſſarium. Quæ enim guſtum mouent, ſaliuæ miſcentur, ac comminuuntur, deinde linguam penitius inuadunt. Huius facultatis obiectum ſapor eſt: at verò ſapor qualitas quædam

Sapor.

ſecunda, ex primorum elementorum concurſu & actione nata, guſtus de potentia in actum motiua. Generatur quidem ſapor in mixtis rebus, vbi quandam elementorum temperiẽ aſſequantur, (elementa namque ſapore carent.) Nonnunquam ipſis iuxta medium attemperatis qualitatibus, atque ſubſtantiis, nonnunquam quibuſdam longo interuallo reliqua ſuperantibus. Vnde fit, vt ſapores quidã medij, quidam extremi fiant: ac perinde ſapor dulcis medius eſt & temperatiſſimus, acris verò extremus, quãuis immutatione dulcia & amara extremi ſint: dulcis ſiquidẽ extremè delectat, amarus verò ſummè contriſtat guſtum.

Sapor dulcis qua ratione medius & qua extremus.

Nos verò rerum naturas atque ipſarum potentias conſeruandi & corrumpendi corpus ſequuti dicemus, dulcem ſaporem propè ſummam habere ex elementis temperaturam, & ob id nobis familiariſſimum. Eſt enim ſapor ille magis gratus, qui magis delectat; ille verò magis delectat, qui guſtus organum magis attemperat: talia ſunt dulcia, calida parum, ſed modicè humida, qualia decet eſſe quæ alitioni ſunt opportuna: quoniam & ſanguis & calor noſter naturalis, præter id quòd temperata ſunt, quadam ratione calida & humida habentur. Temperata itaque, & temperamẽto proxima dulcia ſunt, & nobis familiaria, & quæ maximè omnium alunt. Sunt hæc omnia calida pro

ratione

ratione dulcedinis:nam quæ sapores mixtos habẽt, miatas possident naturas : pinguia verò paulominus calida sunt,ac paulominus appetuntur,& alunt. Quin & his qui acerbis vsi fuerunt, accommodatissima sunt, gustúmque summè attemperant, & demulcent. Plures autem sunt saporum differentiæ; quas statuere & temperamentis distinguere hoc in loco instituimus. Harum primum locum tenet dulcis sapor,à quo ad extremum frigidum labuntur insipidus,acidus,austerus,acerbus. Ad calidum verò salsus,amarus,acris. Pinguis verò dulci valde cognatus est,vt enim Galen.inquit,Fortasse & pingue ipsum dulce est , & quidquid nutrit ea genere est dulcium. Omne enim quod alere potest , corpori alendo est familiare,& omne quod tale est , gustui gratũ est.Id est quod Arist.dixit, quod sapit nutrit, quia quod sapit dulce est,& familiare. At verò non omnes cibi,quãuis dulces,sunt omnibus delectabiles:sed quemadmodum hominũ temperaméta valde diuersa sunt,ita ciborum naturæ diuersæ sunt,& dulcia quædam sunt aliis calidiora , vt mel & saccharum. Rursus quoniam non omnes secundum naturam se habent,dum appetunt eibos:sed quidam sunt,qui præter inopiã alimenti patiuntur aliquam calidam,aut frigidam intemperiem:ita aliméta non tantùm substantiæ ratione expetuntur , sed etiam qualitatis,Substantia namque refectionis gratia appetitur:intemperantiæ verò non naturales contraria appetunt,per quæ reparantur.Quapropter nonnulli sunt,qui non amant cibos quos alij auidissimè cupiunt,& quidam sunt,qui cibos non capiunt absque condimento,quos alij sine ipso valde cupiunt.

Saporum species. *Dulcis sapor.*

Sapor acidus. In vniuersum tamen alimenta omnia dulcia esse debent,& pinguia dulcibus annumerantur, tantúmq; nutriunt,quantum habent dulcedinis,quamuis alter sapor in ipsis dominetur. Hunc sequitur sapor insipidus:ἄποιον Græci dicunt , quasi qualitatis expers : cuius natura frigida est & humida, & in vniuersum aquea & tenuis:quoniam horum substantia minimè elaborata est a calore.Talis est aquæ sapor, vt inquit Gale.lib.4.de simpl.med.facul.cap.3.Talis etiam est sapor cucurbitæ.Acidus deinde sapor adhuc frigidior est,sed tenuis substantiæ. Verùm quoniam frigiditas crassam reddit substantiam, non est acetum extremè frigidum. Nullum enim est exactè frigidum tenuiũ partium,inquit Gal.lib.4. de Simplic.med.facult.cap.14.& lib.10.de Metho. meden. Acetum autem tenuissimas habet partes & quæ intimè partem cui admouetur penetrant : verùm ipsum exactè frigidum non est, sed partes habet calidas etsi frigidis pauciores.Is sapor quibusdam natura inest, in quibus frigida elementa superant, & substantia tenuis est,vt limonibus & aranziis : quibusdam etiam sapor acidus inest corruptione , vt vino, omnibus tamen ob frigiditatem : tantùm enim illis adest,in quibus elementa frigida superabundant, quamuis putredinis initium, atque generationis saporis acidi calor nonnunquam fit:veluti mediata causa,& ea accidenti.Frigiditas tamen perpetuò per se,& nullo alio interueniente saporis acidi est causa,quamuis Alexander Trallianus contrarium velit:sed nos in commentariis secundi libri de differentia febrium hæc abundè patefecimus aduersus Alexandrum. Sequitur hunc adstringens, Græcis στρυφνόν: à Platone verò in Timæo, αὐστηρὸν, id est,austerus. Is frigidus est,sed crassarum partium: qualem saporem habent pyra & cotonea quædam.

Sapor adstringens.

Compositam habet is sapor naturam ex frigida, & terrena,& aquea substantia:vehementius tamen refrigerat & exsiccat sapor acerbus, Græcis στρυφνὸν, cuius naturæ sunt sorbæ immaturæ,& gallæ. Hunc saporem sortiuntur omnes fructus, antequam maturescant:sed mutatione facta,in alios degenerant. *Sapor acerbus.* Acerbus namque sapor in terrena ac frigida substantia consistit.Is cùm alterascit , aliquando patitur à solo calore,aliquando à calore & humore , & hoc aëreo,aut aqueo,aut à solo humore. Si fructus acerbi, qui tales sunt ante maturationem, incalescant tantùm,in dulcem transeunt saporem, vt castaneæ : si sola humiditas accedat , eáque crassa fuerit,& aquea,sapor acerbus in austerum transibit: sunt enim hi duo eiusdem frigoris : acerbus autem magis terrenus,austerus magis aqueus : humiditas verò aquea omnem extremum saporem retundit.Si tamen manente frigore humiditas sola accedat , & hæc aërea tenuis,sapor acidus fiet , qui frigidus est, tenuium partium,vt quotundam pomorum sapor. Quòd si fructus immaturi,aut quicunque acerbum habent saporem,incalescant simul & humescant, si humiditas aquea fuerit,dulcis accedet sapor.Si verò aërea,sapor pinguis efficietur. Quoniam autem nonnulli fructus à principio in finem paruam recipiunt mutationem, ad finem vsque acerbi perseuerant,vt fructus ilicis, & corni : dulcia itaque & pinguia in medio constituta sunt , hac re differentia,quòd dulcium humor aqueus est,pinguium aëreus:calore verò ferè paria sunt.Ab his si ad extremum calidum procedamus, primus se offert salsus sapor.Dulcia namque parum exusta,atque exustione terrena facta, aut terrena & calida substantia miata,salsa redduntur. Docet id pituita dulcis,quæ exustione salsa redditur, & aqua ipsa nimia ebullitione fit salsa,& aqua marina facta à Sole miatione eum terrena substantia,tenui parte à calore resoluta,salsa reddita est. Salsum saporem amarus sequitur,qui salso calidior est:salsa enim amplius incalescentia amara redduntur : indicio nobis est aqua sali miata, quam si igni admoueam diutius ebullire permittas, amaram efficies. Docet quoque id bituminosus lacus,cuius aqua vehementi calore mutata amara reddita est, & æstiuo tempore amarior, quàm aliis:& in vniuersum salsũm amplius excalfactum amarum redditur. Dulcia quoque vlterius elaborata calidiora ac ficciora,& amara fiunt, quod pariter amarorum indicat calorem. Nam sanguis dulcis est , & efferuescens in bilem mutatur amaram,& mel iuuenibus inutile est alitioni:amarescit enim in ipsorum ventribus , quoniam immodicè incalescit, & si mel ipsum plusculum decoxeris , amarum facies.Amara namque ficciora & calidiora sunt dulcibus,& eo nomine alitioni inepta : sapor verò acris omnium calidissimus est,in his rebus inuentus,quæ excitere possunt extremo calore , vt in pipere,& alis,pyrethro , nasturtio : quorum quædam edi possunt , quoniam aliquam habent adiunctam dulcedinem : quædam adeò vehementer acria sunt,vt neque degustare ea citra noxam liceat, vt thapsia:calida nempe vehementer sunt & arida, amarorum vires valde superantia : nam quæ amara sunt,detergunt : hæc verò exulcerant, erodunt, & exurunt.Hoc saporis genere talia sunt multa lethalia venena,quæ à toto genere talia sunt. Quoniam verò tactus crassior omnibus aliis sensibus,& eisdẽ inferior est , vltimo loco de ipso agendum statuimus.Is sensus animalibus omnibus adeò necessarius est, vt animal sine ipso nullum existat. Nam animal est quod sentit : non tamen omni sensu,sed tactu:aliis namque sensibus quædam animalia priuantur natura , tactu verò nullum. Tactus autem organum neruus est, cui tribuit natura tangendi

Sapor salsus. *Sapor amarus.* *Sapor acris.* *Tactus sensibus externis crassior & inferior.*

I facul

Tactus organum neruus an sit.

facultatem à cerebro distributam, quibusdam neruis immediatè, aliis media spinali medulla. Ab ipsa enim duplex genus neruorum oritur: quidam namque motui ministrant, qui musculis inseruntur, duriores ac ficciores, quidam seruiunt tactui, qui cuti transmittuntur, totius corporis, aut membranis viscera & alias partes tegentibus, ne eiusmodi partes adeò sensu priuatæ relinquerentur, vt essent omnifariam plantæ. Sunt quidem hi nerui aliis molliores, & humidiores: quoniam ad patiendum sunt à natura dati, motiui tamen ad agendum: est enim motus actio, sensus verò passio. Cæterùm vis mouendi quamuis ob musculi constructuram (quæ contractioni & distensioni est apta) musculis tradita sit, nulla pars musculi mouet, aut motiuam recipit facultatem præter ipsum neruum motiuum. Sic etiam in sentiente fit: nam sensus tactus neruo traditur, & ipsi tantùm, & non alteri per ipsum: nam neque caro, neque membrana tangere dicerut, nisi quoniam neruus qui insertus ipsi est, tangit. Nisi minus propriè quis dixerit, manum tangere: non quòd tota manus tangere possit, id est tactu quippiam consequi, sed quod neruus manus, res tangibiles assequatur. Fit itaque vt nerui tactui seruientes ad cutem perducantur, & eorum ratione cutis sentiat. Non est hæc cutis ἐπιδερμὶς, id est, cuticula, sed δέρμα, hoc est, cutis interna, cui inest tangendi facultas, vel potius neruis ad ipsam delatis. Inest autem ipsis à natura tale temperamentum, vt recipere possint animalem tactoriam facultatem, sine quo neque ipsam recipere, neque alterantium mutationes sentire valent. Cùm verò valent & temperati sunt, externa quæuis mutantia persentiscunt, neque medio quopiam aut interno, aut externo egent.

Tangendi nullum medium, contra Aristotelem.

Externo quidem non egere notum est, quamuis dubitandi occasionem præbuerit Aristotel. nam quæ in aqua se tangunt, aquam habent intermediam, & quæ in aëre, omnino aëre intermedio se tangere necessarium videtur: sed tamen vt Themistius vult, hæc ratio inualida est. Quamuis enim manus non tangat manum in aqua sine medio humore, & humor corpus habeat coniunctum, tamen aquam ipsam manus tanget sine intermedia aqua, & nos nudi aërem tangimus nullo interstite. Neque etiam opus est medio interno ad tangendum: cuticula enim internæ cuti supertensa non necessitatis, sed vsus gratia tensa est: nempe, vt melius tangeremus, ac sine dolore, aut vehementi alteratione, quæ fieri omnino necesse est, vbi tangibilia sine medio tangant neruos ipsos, siue internam cutem, adeò neruis refertam. Posset autem tactus (sed violentus) sine cuticula interiecta exerceri, & sensile supra sensum sensationem efficere: vt constat si quis

Sensile supra sensum sensatum an possit.

neruum nudatum carne & cuti tangat, aut pungat: id Hercule experiendum traderem corporibus eorum qui sensum hunc absque medio fieri posse negant. Nam & in oculis ipsis visio vaporum fit insuffusis, quamuis non adeò conspicua, vt cùm res videtur extra oculum in locu decenti, & auditus sonos intra aurem sentit, quamuis non adeò distinctè. Et lingua sapores non valde sibi infarctos degustat, vt cùm amaror sentitur ob immersam linguæ saliuam biliosam, manente gustu sincero atque illæso: nam cùm amaror admodum linguæ infertus est, non sentitur ab ipsa, nisi cibis aduenientibus agitetur. Sunt enim quidam qui amaritudinem suarum linguarum non diiudicant, nisi cùm quidpiam edunt, aut bibunt, vt docet Galenus lib. primo de Causis symptomatum, cap. quarto. Dixerat quoque Aristotel. lib. 2. de Anima cap. 11. Decet sensum esse potentia id quod sentit, quapropter quod æquè calidum est, non sentimus. At verò id non videtur integram atque statutam habere veritatem.

Aristotel. refutatur.

Lingua etenim quæ infarctum habet amarũ saporem, cibo quouis aut potu superueniente intimam sentit amaritudinem. Auditus præterea internos sonos quandoq; audit, ad quos nõ est in potentia. Rursus sensus tactus calidus calorẽ: & frigidus frigiditatem percipere valet. Sed dices, sensum tactus non percipere qualitatem similem ei quam habet, sed ipsa maiorem, vt Aristot. voluit præcitato locu. Verùm huic sententiæ tria obstant, primum quod tactus quantitatem habet & sibi omnino similem sentit. Secundum, quoniam in febribus putridis calor præter naturã corpori inductus proprio tactu dignoscitur. Tertium, nam pari ratione diceres oculum non debere esse nudum atque omni colore priuatũ, vt colorem sentiret, quod Aristoteles affirmauit: siquidem quamuis colorem sibi similem non perciperet, vti neque tactus parẽ calorem: sentiret tamen coloratus oculus colorem maiorem, vt tactus calorem maiorem. Ad hæc tamen dicemus, illam ex Aristotele sententiam veram non esse, qua dixit, sensibile suppositum sensui non sentiri.

Hæc Aristot. sententia ab Authore non recipitur.

In omnibus etenim sensibus, præsertim etiam in tactu, contrarium experimentum docet, nempe sensibilia intimè adposita, ac superposita organo sensus, sentiri. Quod autem dixit, sensum debere esse in potentia ad sensibile: in propriis sensibilibus verum est, in omnibus non verum. Nam tactus magnitudinem sibi parem, vt diximus, sentit, & vbi membrum aliquod validè distendatur & à distendentibus disrumpatur, motum solutionis partium sibi intimum sentit, & oculus sibi parem quantitatem & similem figuram videt. Quod tamen attinet ad propria sensibilia, dicemus linguam ea ratione infarctum saporem amarum adueniente cibo sentire: quoniam cibus ex commixtione saliuæ amarescit, atque ita sapor amarus vt externus sentitur, atque pars linguæ alterius partis amarorem persentiscit. Sic etiam & in febribus putridis calor in diuersis partibus, aliàs inæqualis, à minus affectis sentitur. Soni verò interni, quamuis iuxta organum sint, & volitantia intra oculos videantur, suprapofita quidem sunt organis sensuum, à quibus organa sunt denudata, atque ad eadem impotentia. Quod autem dixit Aristoteles oculum omni colore priuari, vt colores percipiat, de apparentibus coloribus falsum est, nam oculi colores habent apparentes, vel ipso autore libro 5. de Generatione animal. de veris autem, verum dixit. Neque tamen sequitur vt oculus coloratus esse possit, & colores maiores percipere, vt in tactu circa primas qualitates fieri videmus. Oculus namque verè coloratus, opacus est, & visum terminat, quoniam color, autore Aristotele, est extremitas perspicui in corpore terminato: opacum autem, sine terminatum, perspicuum non est, oculus autem ad visionem perspicuitate indiget. Falsa igitur est sententia Aristotelis quam sæpe repetit lib. 2. de anima, dicens: Sensibile supra organum sensus non sentitur. Fallitur quoque lib. eodem c. 2. dicens: Instrumentum autem id per quod dictæ qualitates sentiuntur, & in quo primo sensus is collocatur, quem appellare consueuimus tactum, pars ea sanè est, quæ est potentia talis: sentire nãque pati quoddam est, vt diximus. Quare id quod agit, tale illud facit quod est potentia, quale ipsum est actu. Quocirca simile calidũ atque frigidum, & durum, aut molle non sentimus, sed exuperantias. Hæc Aristot. quo loco de coloribus & visu

idem

Digitized by Google

idem subiungit, vt enim probatum est, magnitudo & figura similes percipiuntur, & quies, quam sensibile commune esse autumat Aristoteles, ab oculo quieto percipietur, pariter quoque & à tactu quiescente. Tribuit verò humani corporis natura tangendi vim omnibus corporis partibus: quoniã neruum ipsis inseruit, & quibus non inseruit eas, membranis obuoluit & neruum eis implantauit: Sensus tamen alios signatis tribuit particulis. Neque enim omnibus erant opportuni: nã gustus pedi esset omnino inutilis, quemadmodū & visus: quibus tamen sensum quemuis alium dedit, tãgendi vires demandauit, tuendi corporis gratia. Nam singulæ partes & totum ipsum corpus, ab externis rebus quæ vim alterandi habent, corrumpi possent, nisi tactu tuerentur, & oculus non minus à calidis, aut frigidis, aut siccantibus corrumpi posset, quàm manus. Egebat igitur oculus ad tutelam, tactu dignoscente vtile ab inutili, & salubre à lethali. Simili ratione tactionem linguæ, & gustui copulauit, & reliquis sensuum organis; gustum autem linguæ tantùm, quoniam quæ corpus nostrum ingrediuntur, varias alterandi vires nanciscuntur, quas tactui non ostendunt, & gustus eas præsentit, interim dum manduntur, aut saliua liquescunt, suos sapores, atque internas vires pandentia. Iam enim saliuæ mixtione aliqua ex parte de potentia in actum transeunt. Tribuit quoque natura neruis omnibus tangendi vim, quamuis ad alios fines fuissent creati. Nam & nerui omnes sensibus demandati externis, facultate tactoria præditi sunt, sicuti nerui seruientes motui locali, qui musculis inseruntur. Cùm igitur nerui quidam seruiant sensui, quidam motui, motiui sentiũt, sensitiui non mouent: robur verò maius ad motum quàm ad sensum exigitur: quoniam motus actio est, sensus passio. Quamobrem meritò in dubium vertit Galen. lib. 1. de Locis patientibus, Quo pacto fieri possit, vt pars aliqua sentiendi facultatem amittat, non amissa facultate mouendi. Quod contigit Pausaniæ Syro sophistæ, vt lib. 3. memini. Inquit enim, Sanè Pausanias Syrus sophista, cùm Romam aliquando venisset, secundum duos minores sinistræ manus digitos, atque medij partem mediam, sensum in primis quidem difficilem habebat: postea malè curantibus medicis, sensum omnino amisit. Meminit eius lib. 3. de Anatomicis administrationibus, vbi historiam totam transigit. & lib 1. de Locis pat. diaerat. Occurrit mihi quidam medicamentum tribus digitis adhibitum ostendens, dixitque triginta iam diebus sensificam ipsorum facultatem se amisisse, illæsa seruata motione. Quod dubium à medicis sui temporis fuisse agitatum paulò infrà refert, dicens, Sed orta est inter medicos quæstio, quænam sit neruorum dispositio, vt per ipsam, seruato eorum motu, sensus pereat. Equidem idipsum dicebã quod priores medici dicere solebant, quòd scilicet sentire per affici, moueri, per facere aliquid explicatur. Quapropter vt aliquis moueatur opus est robore: sed vt sentiat, vel minima facultas sufficit. Quimque rectè me hunc sermonem dixisse putarent, quid igitur, inquam? Num vidistis aliquando contra euenire, quã vt seruato sensu motus periret? Quamuis hoc cum proposita ratione pugnare videtur, in partibus motis illis quidem, non verò sentientibus: etenim quod ad hanc rationem pertinet, fieri haudquaquam potest, vt perdito sensu, motus à voluntatis imperio prodiens seruetur. Rursus orabãt, vt causam explicarem, quamobrem vtraque apparerent. Hæc Galenus ex Copi versione. Præbuit autem errandi occasionem Copo, Græcus codex mendosus, in quo sic habetur præsens locus, ζητήσεως ἐγένετο τοῖς ἰατροῖς, ὅτις ποτ' ἂν ἡ διάθεσις τῶν νεύρων, ἐν ᾗ τὴν μὲν κίνησιν αὐτῶν σώζεσθαι συμβαίνῃ, τὴν δ' αἴσθησιν ἀπόλλυσθαι, κἀγὼ τὸ λελεγμένον ὑπό τινῶν τῶν ἔμπροσθεν ἰατρῶν εἶπον. ὡς ἡ μὲν αἴσθησις ἐν τῷ πάσχειν, ἡ δὲ κίνησις ἐν τῷ ποιεῖν τι γίνεται, καὶ διὰ τοῦτο ῥώμης μὲν δεῖ τῷ κινήσοντι, τῷ δὲ αἰσθησομένῳ καὶ ἡ βραχυτάτη δύναμις ἀρκεῖ. δόξαντος δ' αὐτοῖς ὀρθῶς εἰρῆσθαι τοῦ λόγου, τί ἂν εἴποιμι, ἦ καὶ τοὐναντίον ἐθεάσασθέ ποτε, τῆς αἰσθήσεως σωζομένης ἐκλελοιπυῖαν τὴν κίνησιν, & reliqua quæ ibidē sequuntur. Hæc litera mendosa est duobus in locis: quæstiones namque duæ quæ à Galeno habentur in hoc loco euersæ sunt. Nam prima quæstio est, an fieri possit dispositio aliqua neruorum per quam contingat motum seruari pereunte sensu? Cùm tamen dicendum potius foret, An sit dispositio aliqua neruorum per quam sensus seruetur, pereunte motu? Hæc enim quæstio solutioni quæ statim sequitur consonat: inquit enim: Ego verò quod à medicis dici solebat, dixi, quòd sensus passione, & motus actione consistit: & propterea ei qui mouetur, robore opus esse: sentienti verò vel minimam facultatem sufficere. Verùm hæc ratio à Galeno addita, non conuenit cum quæstione: ineptè enim dictum esset, propterea quòd sensus eget pauco robore virium ipsum perire, non pereunte motu: quinimo contrarium sequi videtur: minus enim deficient vires, quæ minori egent robore. Prima quæstio mutanda est in Græcis codicibus, & in Latinis Copi, nam vbi habetur, τὴν μὲν κίνησιν αὐτῶν σώζεσθαι συμβαίνῃ, τὴν δ' αἴσθησιν ἀπόλλυσθαι: legendum, τὴν μὲν αἴσθησιν αὐτῶν σώζεσθαι συμβαίνῃ, τὴν δὲ κίνησιν ἀπόλλυσθαι, hoc est sensum ipsorum seruari contingit, amisso motu. Et quoniam secunda quæstio, vt Galenus inquit, fuit huic contraria, simili modo inuertenda. Vbi enim sic habetur, τῆς αἰσθήσεως σωζομένης ἐκλελοιπυῖαν τὴν κίνησιν, legendum, τῆς κινήσεως σωζομένης, ἐκλελοιπυῖαν τὴν αἴσθησιν, quod est, vt seruato motu, sensus pereat. Prima itaque quæstio facilè à Galeno soluitur, Quo pacto fiat, vt motus pereat seruato sensu. Nam si maior vis exigitur ad motum quàm ad sensum, quoniam motus est actio, & sensus passio, poterit quis languentibus viribus sentire, non tamen moueri. Secunda quæstio difficilior est, Quo pacto contingere possit, vt pereunte sensu, motus maneat, quod Pausanias Syrus sophista passus est. In duobus namque digitis minoribus, & dimidio medij, amisit sensum & non motum. Probè quidem Gal. soluit hoc dubium cum priore, lib. 1. de Causis sympt. Nam si nudata cote musculus de subtus sentiat, & non moueatur, parua est neruorum læsio, quæ impedire motum potuit, & non sensum. Si tamen cutem ipsam quis terigerit, & sensu priuatam inuenerit, adhuc partis motu manente, neque id mirum erit, quemadmodū mirum non est, vnum musculum lædi, altero illæso manente, cùm per diuersos neruos sensus, & motus exerceantur: verumtamen vnum & eundem neruum amittere sensum, non amisso moto, difficile, & penè impossibile videtur. Quamuis ad id comprobandum quidam proponat ad motum & sensum diuersa temperamenta esse opportuna, & maiorem siccitatem exigi ad motum, quàm ad sensum. Vbi ergo plus iusto altera temperaturarum varietur, reliqua inuariata, altera harum facultatum deficit, reliqua manēte, siue ipsa sit mouens, siue sentiens. Quod naturalium facultatum exemplo probat. Cùm enim in quouis membro quatuor sint, læso temperamento seruienti vni earum ipsa deficiet, aut languescet, reliquis illæsis.

Tactus omnibus sensuum externorum organis inest.

An motus neruorū sine sensu, & sensus sine motu consistere potest.

Locus mendosus in Græcis codicibus.

Motus sine sensu in vno eo nerue ab existere possit.

sis. Ego verò vnicum temperamentum vni neruo statuo, quod tactui, & motui seruit, praeterquam quòd neruus motiuus cùm siccior aliis sit, qui sentiunt & non mouent, ob siccitatem non adeò probè sentiet: is verò neruus animalem facultatem recipit: quae vtrique seruit, nempe motui, & sensui. Cùm tamen musculis inseritur, quàuis sensum non amittat, motui ministrat. Iam verò ad obiectum, quod sensu tactus deprehenditur per se, primò transeamus. Id autem in multiplici genere consistit, & diuersis contrarietatibus comprehenditur: percipit namque tactus calidum, & frigidum, humidum, & siccum, molle, & durum, asperum, & lene, graue, & leue. Vnicus tamen sensus is est, quoniam vnico organo ac temperamento haec omnia perficiuntur: sensus quidem omnis dissimilis est sensibili, atq; ab ipso alienus, quare aequè calida, aut frigida non sentimus. Sensatio namque passione fit, qua organum sensus à sensibili patitur, sentitq; alterationem & obiectum alterans. Cùm ergo similia neque agant, neque patiantur inuicem ob temperamenti similitudinem, ea neque alterabunt, neque sentientur. Habent quidem calidum, frigidum, humidum, & siccum, maximas alterandi vires, quibus nostrum corpus mutant à sua naturali temperatura.

Tactus obiecta varia.

Molle quoque & durum sentiutur tactu: quoniam, vt inquit Plato in Timaeo, molle est quod cedit carni, durum cui caro cedit. Quoniam igitur carni dissimilia sunt, id est organo tangendi, (non enim distinguit ibi Plato carnem à cute interna) ab ipso sentiuntur comprimentia organum, aut ipsi cedentia. Aristot. quoque molle & durum definiuit lib. 4. Meteoro. cap. 4. dicens, Durum est quod per summa in sese non refugit, molle verò τὸ ὑπεῖκον τῷ μὴ ἀντιπεριΐστασθαι, id est quod cedit, & non secedit in ambitum. Et lib. 2. de genera. & corrup. cap. 2. dixit, μαλακὸν δὲ τὸ ὑπεῖκον εἰς αὑτὸ καὶ μὴ ἀντιπεριϊστάμενον, quidam legunt, καὶ μὴ μεθιστάμενον, quod est, Molle quidem, quod in seipsum cedit, & non secedit. Distinctius certè mollis naturam explicuit Aristot. quàm Plat. nam quae parum firma sunt, cedunt quidem tangenti, etiamsi mollia non sint: verùm non in seipsa, vt mollia. Praeterea non tantùm cedunt, sed etiam secedunt: quod mollia nò faciunt. Aspera quoque & laeuore praedita tactu sentiuntur, quamuis haec ad figurã reduci possent, & inter sensibilia communia recenseri. Nam & visus asperum, & laeue agnoscit, licet non adeò exactè, vt sensus tactus. Graue quoque & leue, quoniã deprimunt, aut sublevant, tactu dignoscuntur: haec verò motibus adiacent: quare grauitatem, & leuitatem meritò possemus communibus adscribere sensibilibus, & motum solum sensu dignosci asserere. Posses quoque cum Arist. ipsa cum sensibilibus propriis tactus recensere: quoniam etsi qualitates hae, nempe grauitas & leuitas, sine motu sentiri non possint, ipsa suam efficiunt immutationem, à motu diuersam. Sunt praeter haec & multa alia quae tactũ immutare possunt interstite motu, atque dolorem, aut delectationem inferre, & comprimentia, distrahentia, contundentia, secantia, distrũpentia, caedẽtia & erodentia. Estque his & aliis commune mutationis ratione, aut sentiri tantum: non tamen dolorem aut delectationem afferre, aut sentiri cum delectatione, aut tristitia. Nam quae calefaciunt & infrigidant, & quae comprimunt, distrahunt, contũdunt, secant, dirrumpunt, aut erodunt. Si haec sensum efficiant, aut omnino sensum effugient, aut sine dolore, aut delectatione mutabunt. Quòd si vehementius mutauerint, sentientur, atque dolorem, aut delectationem pa-

Molle & durum.

Dolorem atque delectationem efficientia.

rient. Haec Plato in Timaeo docet dicens: Pathos praeter naturam violenter, & affatim incidens dolorem excitat. Quum verò ad naturalem habitum redit, idque rursus affatim delectationem inducit: at quod sensim paulatimque fit, sensu non percipitur. Rursus in Philebo Socrates inqnit: mutationes quidem magnae voluptates doloresque afferũt: mediocres autem & exiguae minimè. In generatione doloris Hipp. ante Platonem, eandem scripserat sententiam. Nam lib. de Homine dixit, Ab his quae naturam mutant, atq; corrumpunt, dolores excitantur. Corrũpi autem naturam hoc in loco idem est quod violenter & affatim ipsam mutare: cùm verò duplex sit nostri corporis natura, id est, naturalis constructio: quaedam ea simplicibus & primis elementis, à quibus membra homiomera componuntur, quaedam ea organicis, quae ea simplicibus constant, & eis communis sit vnitas. Quae alterant simplicia membra, naturam eorum mutãtia affatim dolorem efficient: quae verò continuitatem affatim soluunt, quoniam vnitas vtrique naturae communis est, in simplicibus, aut in organicis dolorem efficere poterunt, ipsorum naturam corrumpentia. Quod Hippocr. dixit. At verò quod de delectatione Plato voluit ipsam fieri, vbi affatim fiat ad naturalem habitum reditus, dubium est, & Hippo. documentis repugnans. Inquit enim aphoris. 51. sectionis 2. Plurimum atque repente euacuare, vel replere, vel calefacere, vel refrigerare, siue quouis modo corpus mouere, periculosum: quoniam omne nimis naturae inimicũ: sed quod paulatim fit, tutum est, tum aliàs, tum cùm ab altero in alterum fit transitus. Vehementem ergo omnem & affatim factam mutationem vituperat Hippoc. Et Galen. libr. de Inaequali intemperie, & 12. lib. de Meth. med. subitam mutationem ad dispositionem naturalem dolorem inferre dicit, exemplo eorum qui refrigerati subitò ad ignem accedunt: dolore namque circa vnguium radices adeò vehementi vexantur, vt ipsum perferre non possint. Verùm haec Galeni, aut illa Hippoc. sententia non aduersatur his quae à Platone dicta sunt. Plato enim dolorem & delectationem negat fieri absque motu vehementiore, atque cõfertim facto: non tamen necessum est ipsum valde vehemẽtem esse ad delectationẽ, neq; valde subitum. Nam etsi mutatio omnis valde vehemens & valde subita, dolorem efficiat, ad delectationem inferendam adeò vehementes motus non sunt opportuni, sed qui & confertim fiant, & non valde vehementes, aut celeres sint: quod Hipp. nimis appellauit, ac naturae inimicum esse dixit, talis est subita à refrigeratione in calorem mutatio, quae dolorem efficit apud Gal. locis citatis. Delectatio tamen conferto motu eget: eo inquam, qui sensum moueat: nam quae sensum non mouent, nec delectant, nec contristant. Quod si ita est vt Plato indicauit, omnem confertim factam mutationem in id quod praeter naturam est, dolorem inferre. Et pariter quod dixit Hippo. omne quod naturam corrumpit efficere dolorem, omnes sensus dolorem patientur, quod & verum est, & Galen. testatur lib. 1. de Causis sympr. dicens: delectatione verò ac dolore omnes sensus affici possunt. Ratio tamen id probat: nam si dolorem efficiunt quae sensum corrumpunt, & excellens sensibile, vt inquit Aristot. corrumpit sensum, omnes sensus patientur dolores: quoniam eis offerri possunt excellentia sensibilia: non tamen consimiles dolores pati assueuerunt: sed quò sensus quiuis crassiori, & magis terrena substantia constat, eò vehementiores patitur dolores. Nam organum & obiectum, quamuis

Delectatio an fiat affatim facta mutatione.

Sensus omnes dolore & delectatione affici.

quamuis dissimilia sint natura coincidunt: terrenæ siquidem & crassæ naturæ sensus ab obiectis crassioribus immutantur, tenues verò à tenuioribus: crassa verò obiecta validiorem multo habent immutandi potentiam, & organa validiores sustinent mutationes, nondum ipsis dissolutis, aut corruptis facultatibus. Inde fit, vt visus cuius organum tenuioris substantiæ est reliquis, & obiectum simili modo, minus doloribus crucietur reliquis sensuum organis. Secundum locum habet auditus: quoniam aëreus est: tertium olfactus: quoniam vapori respondet qui paulò crassior est aëre. Deinde sequitur quarto loco gustus, qui respondet aquæ crassiori aëre: maximos tamen cruciatus patitur tactus, terræ respondens, cui se offerunt obiecta vehementi alteratione mutantia. Visus itaque dolore afficitur quoties ab intensiori albedine, aut splendidissima luce mouetur: displicent enim hæc, ac disgregant visum, visorium spiritum ad se substantiæ, & naturæ similitudine educentia. Nigredo quoque immodicè aggregans, dolorem mouet: medij tamen colores cùm nullam vehementiorem efficiant mutationem, grati sunt, vt cæruleus, quamuis in præternaturalibus dispositionibus extremi colores nonnunquam delectent, vt eos qui ab albedine diutius passi sunt, niger color delectat: & econuerso, color albus delectat eos qui diutius passi sunt à nigro colore. Quoniam contrariorum colorum oblatio in cõtrarium labentes oculos reparat, & ad naturalem statum restituit. Delectant verò quæ reducunt corpus ad naturalem statum affatim quidem, sed non admodum violento motu, & celeri. Auditum quoque vehementius mouentia dolorem inferunt, vt voces asperæ, graues, maximæ, strepentes, inæquales, & tonitru vehemens homines quandoque surdos reddit: quemadmodum & auditum delectant, quæ aures demulcent, vt consonantiæ, & melodiæ, & vocum commensuratus concentus. Olfactum quoque odores vehementiùs immutantes dolorem, ac delectationem inferunt: verùm maiorem quàm quæ auditum mouent, vt & ea quæ attinent ad auditum vehementius dolorem commouent, quàm quæ attinent ad visum. Aristot. tamen odores omnes cum dolore aut delectatione sentiri dixit, quod superius non probauimus. Gustus autem adhuc vehementius alteratur, vt docet experimentum (nam vehementes dolores mouent amara ei oblata) à saporibus tamen moderatis delectatur, vt à dulcibus, qui non declinant à naturali habitu, & à pinguibus exasperati, & ab extremis vbi prauè affectus fuerit sensus. Nam gipsi & carbonum sapor austerus, in substantia terrena & siccissima situs, eos delectant, qui multa redundant pituita, humido humore, vt indicant nobis fœminæ malaciam patientes. Dolores

Dolores in sensu tactus.

verò, qui maximè propriè tales dicuntur tactum vexant, & nonnunquam vehementissimi, ita vt visi sint qui elegerint mortem, potius quàm adeò graues perferre dolores: & alij sibi ipsis mortem consciuerint: causa verò est sensus crassitudo. In hoc quidem sensu vti obiecta multorum generum sunt, ita & dolores diuersi generis nolentibus nobis tactui innotescunt. Sunt namque quidam dolores grauantes, quidam tendentes, quidam mordentes, quidam pungentes, alij pulsantes, quibus contrariæ sunt delectationes, cùm tactus ad naturalem statum redit affatim. Quod à mediis fit, & à contrariis, non in extremo. Nam qui supra modum refrigeratus est, si à calore extremo alteratus ad naturalem reducatur habitum, dolorem sentiet: si ab his quæ lentè admodum mouent mutetur, motum non sentiet. Si verò vel à mediis, vel à contrariis, non tamẽ extremis reducatur, delectationem sentiet. Quod docent corpora, dolorem tensiuum, aut grauantem sentientia. Ea namque excreto humore, aut dissoluto, aut cocto, & in qualitatem corpori similem conuerso, delectantur: veluti & vbi quis lassitudinem ab immodica exercitatione senserit, quiete in contrarium statum deducto corpore delectatur: sic & ex dulci oleo fotus, & aquæ dulcis tepidæ balneum lassitudines recreat, & lassata corpora delectat. Quemadmodum & mollis ac blanda manibus facta attrectatio dolores ingentes sedat, vt quotidie conspicimus. Calidi quoque succi in corpore redundantes atque mordentes, à naturali statu seducunt corpus, quorum excretio delectat: quoniam dum calidus succus excernitur, corpus ad temperamentum reducitur. Seminis quoque retentio contristat partes in quibus retinetur, quantitate grauans, & qualitate mordens. Cuius excretio magnopere delectat, ita vt tristitia præcedens, delectationi excretionem sequenti conferri non possit. Quæ verò exterius admouentur partibus aut dolentibus, aut vtcunq; prauè affectis, vbi corpus mutando ipsum reducant ad naturalem habitum, delectationem afferre nemo est qui dubitet. Dolor autem atque delectatio non tantùm in sensu fiũt, sed & in intellectu, in quo tristitia & lætitia appellantur. Sunt autem hæ potentiæ cognoscentis passiones, quæ cognoscit quod molestum est, aut quod gratum. Ad voluntatem tamen attinet præcipere fugam aut prosecutionem. In sensu id notissimum est: dolor namque tristis sensus est, & delectatio contrarius sensus. Inquit enim Galen. lib. 2. de Locis pat. cap. 1. Quippe vt dolor tristis sensus est, ita voluptas blandus est sensus. Sic & lib. 7. de Placitis Hipp. & Plat. dolorem non esse alterationem dixit: sed alterationis sensum. Nec tamen omnis talis dolor est, sed rei cõtrariæ affatim mutantis: quem sequitur appetitus auersionis: quemadmodum delectatio, sensus est gratus rei affatim mutantis, quem sequitur appetitus prosecutionis, ita quoque in intellectu cognitio rei molestæ, molestia, & tristitia est, qua quidpiam ægrè ferimus. Hanc verò cognitionem sequitur appetitus auersionis, is est in voluntate imperante, atque eligente. Lætitia verò cognitio est obiecti grati, quam sequitur voluntatis actus, quo præcipit prosecutionem. Quòd si obiecta vehementius immutauerint, opiniones boni, aut mali accederit, quæ cor, atque irascibilem eius facultatem mutare valebunt, fientq; animi perturbationes, quarum suprà meminimus. Quod verò dolores diximus generari à causis mutãtibus, inde notum est, quòd causæ quæ alias mutarũt non sentiuntur, sed interim dum mutant, sensúmq; mouent: indéque hectica febris non sentitur, neq; vlcus inueteratum, nisi ad ipsum noua fluxio concitetur, quæ tunc quoq; continuitatem partium soluat. Quod igitur hoc in loco statuimus & affirmamus est, deliciam, aut tristitiam in rationali anima non attinere ad voluntatẽ, sed ad intellectũ. Sunt enim cognitiones rerum conuenientium aut aduersantium, ea ratione qua tales sunt: voluntatis autem est, hæc eadem cognita, delectantia, aut contristantia, velle aut nolle, ac imperare ipsorum fugam, aut prosecutionem. Sic etiam in sensu omni cognitio rei gratæ delectatio est, & ingratæ dolor, modo dicto. Sed hæc sequitur appetitus sensitiuus, cuius est id amare, aut odio habere, & imperare auersionem, aut cõsecutionem. Docet idem appetitus ventriculi, qui fames appellatur: nam fuctio sentitur ab ore ventriculi, & is tristis sensus est. Nihil

Doloris ratio inuestigatur.

Dolores à causis qua mutant fiut.

Delicia & tristitia in rationali anima ad quam attinet facul.

I 5 autem

Digitized by Google

autem refert, aut tristē sensum dicere, aut tristitiam. Hæc igitur in sensu consistit, appetitus autem animæ desideriū est, quo cupit à tristitia releuari, quemadmodum re grata oblata, sensus delectabilis oritur: hic verò à delectatione non differt: verùm inde sequitur appetitus ad consecutionem, aut permanentiam cum re delectante. Nec tamen his repugnat quod Hippocrat. lib. 6. de Mot. po. parte prima, sectione 8. dixerit: In Cranone dolores antiqui frigidi, noui verò calidi. Neque quod Aphor. 6. sectionis 2. dixerit; Quicunque dolentes aliqua corporis parte plurimum dolorem non sentiunt, his mens ægrotat. Nam dolorem quandoque Hippoc. appellat dispositionem, à qua dolor efficitur. Quomodo rectè dictum est, dolores quosdam calidos, & quosdam frigidos: quoniam dispositiones à quibus dolores fiunt, quædam calidæ, quædam frigidæ sunt. Et dolorem sentiri, id est dolorem inferentem dispositionem, optimè dixit Hipp. neque Gale. aut nostræ aduersatur sententiæ, qui dolorem ipsam sensionem dicimus: sic quoque & Galen. lib. 7. de placitis Hipp. & Plat. dolorem vtramque acceptionem habere testatur aut pro sensu, aut pro causa sensum doloris inferente. Nec probant quippiam, qui dolorem sentiri posse rationibus conantur suadere, inquiunt enim: Dolor est signum quod ostendit, in corpore adesse intemperiem, aut solutam continuitatem: sed signa sensibus subiiciuntur, ergo tactus dolorem comprehendet. Nam dolor non agnoscitur sensu tactus, sed doloris causa, dolor tamen ipse cognoscitur à sensibus interioribus, vt reliquæ sensationes, aut ab intellectu, cui signum est indicans solui vnitatem, aut distemperari partem. Nec id probant, cùm inquiunt, Sensus datus est animalibus ad cognoscenda ea quæ noxam inferre possunt. Sed dolor nocet, quoniam languidas reddit vires, ergo dolor sentietur. Hęc namque ratio inualida est. Nam non omne quod nocere potest sentitur, vt constat de factis intemperantiis. Licet enim tactus datus sit animali, ad comprehendendas tangibiles qualitates, quæ delectationem, aut dolorem afferunt, eas quæ non immutant actu, quamuis noceant, non sentit. Neque etiam eas quæ cùm noceant, sensui non obiiciuntur, vt sensationes, de quarum numero est dolor. Sentit autem tactus causam dolorem inferentem, quæ per se nocet: vnum tamen hoc in loco prætermittendum non est, quod ab aliis longis ambagibus fuit disquisitum. Id verò est, doloris obiectum siue immediata causa, quod nos breuius quo fieri possit perquiremus. Auerrois lib. 3. collectionum, solam intemperiem dixit posse dolorem efficere: solutionem verò continui, non ex se, sed quoniam coniunctam habet intemperiem: ratio est, inquit, quoniam sensile commune sensum mutare non potest, nisi intermedia specie sensilis proprij: propria autem sensilia sunt, qualitates tangibiles, & vnitatis solutio est sensile commune: ergo vnitatis solutio per se, aut immediatè dolorem non efficit, sed intermedio proprio sensibili. Rursus ad idem probandum accedit, quòd eo modo quo se habet visus ad visibilia, ita tactus ad tangibilia, sed visus omnino nihil videre potest, nisi coloris specie accedente: ergo neque tactus quippiam tangere poterit, nisi intermedia similitudine qualitatis alicuius per se tangibilis. Potest autem (vt inquiunt qui Auerroëm insequuntur) vnitatis solutio disponere ad doloris generationem, quoniam vnitatis solutionem sequitur intemperies, quæ immediatè sentitur: mediatè verò ipsa vnitatis solutio. Sed tamen neque Auerrois, neque eius asseclæ saluare possunt multa experimenta, quæ docent, solam vnitatis solutionem nulla accedente intemperie, dolorem efficere: veluti si acus pungat neruum: nulla enim accedet intemperies. Rursus vbi pars aliqua vehementius distrahatur, & vbi distracta disrumpatur, dolebit nulla accedente intemperie. Quòd si dixeris, vt ipsi, vnitatis solutionem afferre intemperiem, id falsissimum est. Nam si vnitatis solutio in aëre fiat temperato, non est vnde intemperies accedat. Præter id quod acus pungens neruum sibi tantùm viam parat, per quam interim aër non ingredietur, neque etiam ab internis partibus affluente sanguine intemperies adueniet: Quoniam ante sanguinis affluentiam dolor adest, in momento temporis factus, in quo nondum sanguis effluxit. Adde quod dolor fluxionem sanguinis antecedere solet, & fluxio dolorem sequitur. Quæ verò in contrarium adducta sunt, facile soluuntur. Nam sensibilia communia propriam speciem sensibus imprimunt, & visus à longè videt magnitudinem nullo colore percepto. Auicenna tamen non nouit Galeni mentem dicens, ipsum voluisse solam vnitatis solutionem posse dolorem efficere, neque qualitatem aliquam mouere dolorem, nisi quoniam vnitatem soluit, idque in omnibus sensibus esse verum. Nam in visu dolor fit, aut à colore albo immodicè disgregante, aut à nigro immodicè congregante, & in gustu & reliquis. In tactu tamen calidum quoniam disgregat, & frigidum, quoniam congregat: quod verò immodicè congregat, ab aliis proxime sitis partibus segregat, ac vnitatem separat. Sumpsit autem Auicenna errandi occasionem ex his quæ à Gal. scripta sunt lib. 1. de Causis symptomatum, cap. 6. quo in loco postquam causas dolorum in sensu tactus enarrauit, deinde in gustu dixit. Porrò gustandi quoq; instrumentum quatenus tactione participat, à prædictis causis diuellitur, quatenus verò ad gustum propriè pertinet, ab amaris, acidis, acerbis, atque acribus: quandoquidem horum singula, vt demonstratum est, continuum diuidere possunt. Rursus vapores ab his rebus elatos odoratum infestare continuum diuellendo dicit, & auditum soni, magni, asperi, celeres, & graues, quia continuum soluunt, & visum offendere illustrissimos splendores, quia ipsum discriminant, & ea discretio, diuisio est. Et addit: In omnibus verò sensibus vnum commune deprehenditur, nempe pathos quod molestum est, in diseretione simul & diuisione continui, vniusque corporis consistit, si modò affatim inciderit. Ex his videtur Auicen. colligere in omni sensu dolorem excitari sola vnitatis solutione. Verùm vt notum est exercitatis in dialecticis, non sequitur, dolor in omni sensu excitatur vnitate affatim soluta, ergo omnis dolor in sensu fit affatim vnitate soluta: ex indefinitis namque non sequuntur vniuersales. Nam Galenus ipse à causis contundentibus dolores fieri asserit, quamuis continuum non soluant, vbi ad id soluendum proximè accedant: inquit enim loco citato: Quippe res quæ ita contundunt, aut intendunt, aut corporibus rupturæ periculum afferunt, planè inter dolorum causas numerandæ sunt. Et de causis alterantibus libro de Inæquali intemperie inquit. Immodicus verò calor ac frigus proximè accedunt, vt vnitatem soluát, plurimus quidem calor, dum segregat ac diuidit substantiæ continuitatem. Summum verò frigus, tum stipando, tum introrsus pariter tundendo, quædam exprimit, quædam quassat, in hoc loco calorem & frigiditatem, cùm modum excesserint, proximè accedere dicit, vt continuum soluant. Quo fiet vt dolor

Dolor sentiri non potest.

Doloris causa disquiritur. Auerrois de causa doloris.

Visus potest videre magnitudinem sine colore

lor ab eisdem eueniat, antequam continuum soluant, vbi ad id proximè accesserint. Præterea Galen. multis in locis mentem suam exposuit, doloris causas explicans, intemperiem, & vnitatis solutionem. Nam libro duodecimo de Method. meden. inquit, Porrò naturalis notitia nos docet vitium id corporis ex quo sit doliturum, aut continuitatis diuisionem esse, aut alterationem aliquam. Et rursus infrà inquit. Quoniam id quærimus, quemadmodum in morbis dolore affligamur, vbi nihil nobis extrinsecus triste appropinquat: necessum est aliquam talem causam in corpore quæramus, quæ scilicet vehementer calefaciens, aut refrigerans, aut substantiam sensilis alicuius corporis diuidens, nos excruciet. At primum illud speculabimur, cuiusnam esse naturæ debeat, quod continuitatem diuidet. Necesse igitur ast vel ruptionem, vel contusionem, vel erosionem esse affectum eum qui diuisionem continui faciat. Quo in loco Galenus non tantùm seiunctim meminit caloris & frigoris, vt causarum doloris, sed cùm causas recensuit, quæ continuitatem soluunt, eorum non fecit mentionem: ac si vellet calorem & frigiditatem dolorem efficere absque solutione continui. Et lib. Artis medicinalis cap. 80. inquit, Dolor autem quemcunque obsederit locum, aut continuitatis solutionem, aut subitam alterationem ostendit. Idem 2. de Locis patientibus cap. 1. & 4. libro cap. 8. Duæ itaque sunt in genere causæ doloris, siue ipsius immediata obiecta. Cùm enim tactus dolorem patitur, alteram duarum causarum adesse conijcere oportet, scilicet intemperiem calidam, vel frigidam, vel vnitatis solutionem affatim iuuadentes. At cùm Gale. sententiam Hipp. lib. tertio de fract. qua dixit, verisimile esse, omnem morbum vlcus esse, exponeret, affirmare visus est ad omnem distemperiem sequi vnitatis solutionem, quæ vel sensu, vel rationali contemplatione comprobetur, vbi hæc immoderata fuerit, hoc est morbum efficere valuerit: nec tamen dictis contradicit. An tamen humiditas atque siccitas dolorem inferre possint, ex sententiis Gal. dubium videtur. Nam libro primo de Causis sympto. à causis dolorem inferentibus excludit siccitatem, & humiditatem, inquit enim, Porrò vehementes eueniunt in tactu à naturali habitu transmutationes, ob violentum calidi frigidique occursum, atque ob eas res, quæ contundere, secare, extendere, aut erodere possunt. Nam siccitas, humórque, nisi calori frigoriue coniungantur, occursu suo vim inferre non consueuerunt. Quòd si dolores illata vi fiunt, & siccitas, & humiditas vim non inferunt, non inferet dolorem. Eandem sententiam affirmare videtur libro 12. de Meth. med. cùm ait: Ergo si cœpisse ab euidentibus conueniet: euidentur autem videntur eorum quæ corporibus nostris propinquant, hæc sola esse dolorifica, & quæ vehementer vel calefaciant, vel refrigerent, & quæ substantiæ continuitatem soluant. Ecce, vbi qualitates dolorificas, solam caliditatem & frigiditatem censuit. At verò Galen. quibusdam in locis contrarium sensisse videtur, vt libro Artis medecinalis, capite 80. cùm inquit, Dolor autem quemcunque obsederit locum, aut continuitatis solutionem, aut subitam alterationem ostendit. Soluitur autem continuitas incisione, exesione, fractione, & tensione: alteratur verò substantia à caliditate, frigiditate, humiditate, & siccitate. Et lib. de Inæquali intemperie inquit, Quemadmodum mirus dixit Hipp. dum alterascit ac corrumpitur natura, dolores fiunt. Alteratur autem, ac corrumpitur cuiusq; natura, quum calefit, vel frigefit, vel siccatur, vel humescit, vel eius vnitas dissoluitur. In iis quidem intemperamentis quæ inæqualia sunt, excalefaciendo vel refrigerando potissimum: quippe quum efficacissimæ qualitates hæ sunt, secundo loco exsiccando, vel humectando. Hanc eandem mentem seruare videtur libro secundo de Ratione vict. acut. comment. primo, vbi postquam doloris causas recensuit, alterationem subitam, & continui solutionem addit. Alteranrut autem subitò simúlque ab efficientibus qualitatibus, quum & calfiunt, & refrigerantur, & siccantur, & humectantur. Accedit ad hæc, quod habetur lib. 2. de Compositione med. per locos, vbi de qualitatibus ipsis citra materiam loquens inquit, Vehementissimi igitur capitis dolores ex caliditate & frigiditate nascuntur: præsertim cùm inæquales extiterint mediocres, qui ex siccitate proueniunt, humiditates nullus dolor comitatur. Hoc loco siccitatem inter doloris causas annumerauit. Nos quidem veritatem ac veram Galeni mentem esse asserimus, caliditatem & frigiditatem posse efficere dolores per se, siccitatem tamen & humiditatem ex accidenti tantummodo. Verùm ex accidenti dolorem efficere aliqua qualitas potest bifariam, vno modo, quoniam efficiet dolorem, vbi cum humore coniungatur, alio modo quoniam efficiet ipsum vbi coniungatur cum alia qualitate, quæ suam acceleret actionem. Primo modo siccitas & humiditas efficient dolorem, vbi enim humori iungantur, potius humoris ratione, quàm qualitatis, dolor fiet. Ea igitur ratio est quare Galen. lib. 1. de Causis sympto. à numero causarum dolorem inferentium exclusit siccitatem, & humiditatem, sicuti & libro 12. de Method. meden. quoniam in eisdem locis eas tantùm causas recensuit, quæ per se dolores concitant. Secundo modo siccitas caloti iuncta dolorem efficit. Nam confertam actionem siccitas non infert, nisi calore motio acceleretur, aut à frigiditate comprimendo continuum soluat. Sed tamen ad eum modum humiditas dolorem nunquam efficiet: quoniam si iongatur calori, actio eius à calore impedietur, & calor ipsam quoque humiditatem corrumpit exsiccans. Si verò iungatur frigiditati, dolorem & omnem sensum obtundet, ac minimè dolorem efficiet, humiditas quoque compressionem à frigore, laxando impediet. cùm igitur hæc ex accidenti fiant à siccitate & humiditate, meritò à Galeni locis duobus citatis, de numero causarum dolorum exploduntur. Sed obiicies sententiam adductam ex libro primo de Causis symptomatum, vbi siccitatem atque humiditatem dixit dolorem non efficere, nisi caliditas aut frigiditas iungantur, ergo humiditas iuncta eisdem efficiet dolorem. Dicemus humiditatem exigere humorem siue materiam vt dolorem efficiat, cui necessum erit duas adesse qualitatum contrarietates, ac perinde caliditas, aut frigiditas accedent: sic etenim inquit, qui humectant, nullum prorsus dolorem inuehunt, quantum ad qualitatem attinet. Calor ergo & frigiditas vehementer alterantes dolores concitare possunt, humiditas & siccitas nudæ, & aliis non coniunctæ nullatenus. Atque iure ab Arist. lib. 4. Meteorologicorum, calor & frigiditas appellantur qualitates actiuæ, humor & siccitas passiuæ, non quòd hæ duæ non agant, sed quòd aliarum duarum collatione lenta, sit earum actio, & magis sint ad patiendum aptæ, quàm ad agendum, ad ea tamen quæ in contrarium adduximus, eadem serie respondeamus. Ad primum dicemus, quod Galenus libro artis medicinalis, quatuor qualitates alterantes dixit dolorē facere, quoniam

Dolor an fieri possit à siccitate aut humiditate.

Nota.

Aliqua qualitas potest dolorem efficere ex accidenti bifariam.

recensuit causas per se, & causas per accidens, humiditas namque & siccitas dolorem efficiunt, ex accidenti, modis suprà dictis. Ad secundum ex libro de Inæquali intemperie dicemus, Galenum eo loco de intemperaturis inæqualibus loqui, quæ à fluxione ortum habent, quarum exemplum est phlegmone. Nos verò concedimus facilè ab humido aut sicco humore fluxione dolorem fieri posse, qui potius humori, quàm ipsius humiditati erit adscribendus. Leonardus Fuchsius libro primo de Causis symptomatum comment. capite 6. hæc duo loca aliter explanare contendit, dicens: Aliquid bifariam alteratur, primò quidem violenter, & confertim, secundò autem lento gradu, ac sensim. Quare diligenter admodum considerandum erit, a quibus qualitatibus vtraque alteratio fiat. Nam ea quæ violenter ac confertim alterat, atque adeò corrumpit ac dolorem infert, à calido & frigido duntaxat fit. Altera verò quæ citra violentiam & sensim alterat, adeóque nec dolorem excitat, nec corrumpit, ab humido & sicco. Quapropter vt diuersitatem hanc innueret Galenus dixit, Alteratur, & corrumpitur: alteratur scilicet, quum siccatur aut humescit: corrumpitur autem cum calefit, aut frigefit. Vult ergo Fuchsius distinctionem esse sumendam ex Galeni verbis: diuersa enim res est, alteratio à corruptione, ac posse caliditatem & frigiditatem confertim alterando corrumpere, siccitatem autem & humiditatem alterare, non tamen corrumpere: verùm neutrum locorum rectè exponit. Quod enim attinet ad sententiam ex libro Artis medicinalis, aut Galen. recensuit causas dolorem inferentes alteratione, aut causas alterantes tantummodo. Si causas doloris, siccitas & humiditas sunt de earum numero: si causas alterantes tantummodo, ineptè quidem, is qui inquirit dolorum causas, recenscbit causas alterantes, quæ dolorem inducere non possunt. Quinimo Galenus subitæ alterationis causas annumerat, quoniam dolores dixit ostendere aut subitam alterationem, aut continui solutionem, & in exemplo alterationis subitæ, adhibet siccitatem & humiditatem. Idem etiam confutat explanationem loci ex libro de Inæquali intemperie. Nam Galen. recensens causas doloris quæ alterant, atque corrumpunt, meminit siccitatis & humiditatis, & litera ipsa Galeni idem docet. Quum enim dixisset cum Hippocrate lib. de Homine, dolores fieri cùm alteratur & corrumpitur natura, refert causas caliditatis, frigiditatis, humiditatis, & siccitatis. In tertio quoque loco superius citato ex libro secundo de Ratione victus acut. Galen. de causis doloris cum materia coniunctis loquitur: est enim exemplum ibi pleuritis. Nos verò siccitatem & humiditatem dolorem ex accidenti facere posse non negamus. Ad quartum ex libro secundo de Compositione medicamentorum per locos, verum est ipsum loqui de mutationibus quæ fiunt à nudis qualitatibus sine materia. Verùm siccitas, quæ mediocres dolores efficit, quamuis materia sit, calori aut frigori coniuncta esse debet. Quod ipse Galenus sentire videtur: cùm enim de qualitatibus sine humore loquitur, mediocres dolores dicit fieri à siccitate, & non addit, citra caliditatē, aut frigiditatem. Verùm cùm statim loquitur de ipsis humori iunctis, siccitatem dicit dolores mediocres facere, citra calorem, aut frigiditatem conspicuam. Quoniam alterum horum sibi visum est necessarium, vt siccitas dolorem efficiat: nempe, vt calori aut frigiditati conspicuæ iungatur aut humori. Hæc de tactu dicta sufficiant, ac de reliquis sensibus exterioribus, qui omnes in hac vna re communicant, quòd rerum formas sine materia suscipiant: formas verò sine materia suscipere, idem est ac recipere similitudines absque susceptione rei sensibilis & suæ substantiæ. Quod facit olfactus suscipiens odoris similitudinem, non odorem, & visus rei visæ imaginem, absque colore: non enim suscipitur in oculo verus color. Nec tamen putandum est, sensus sic recipere rerum sensibilium simulacra, vt qualitates ipsas sensibiles recipere non possint: nec etiam putandum, sola sensuum organa rerum formas sine materia suscipere. Primum horum verum est: nam tactus non solùm similitudinem caloris suscipit, sed verùm ipsum calorem, & fumalis euaporatio, quæ odor est, organum olfactus attingit, & sapor ipsum gustandi organum. Non tamen ea ratione sensibilia percipiuntur, quòd ad sensuum organa pertingant sensibilia sub propria essentia, sed quòd similitudine oblata sensui, sensum moueant. Non enim calor ignis à tangente percipitur: quoniam calorem imprimit in tactum, sed quoniam inducit in ipsum suam similitudinem. Nam vbi calor similis ei qui sit in igne tactui inductus fuerit, non amplius calor ignis sentietur: similia enim seipsa non alterant: quare neque seipsa sentient. Diuersa res est in aliis sensibus. Gustum enim immutat sapor, qui non immergitur organo, sed eius similitudo, quemadmodum in olfactu & odore fit. Auditus pariter solam speciem soni suscipit, & visus coloris & lucis, absque colore aut luce. Has tamen formas sine materia, quæ sunt qualitates sensibiles, & sensibilium simulacra multa suscipiunt, quæ ipsas res à quibus emanant sentire non possunt. Aër etenim colorum, odorum & qualitatum tangibilium similitudines suscipit, non tamen sentit, quoniam potentia sentiente caret, atque anima sensibili. Hæc etiam est ratio, quare plantæ non sentiunt, etsi caloris & frigoris simulacra suscipiant, atque ipsas qualitates, quemadmodum & aër ambiens. Id quidem notissimum, & propria ac immediata causa quare plantæ non sentiunt, quamuis Aristoteles secundo de anima libro dixerit ob id plantas non sentire, quoniam non suscipiunt formas sine materia, quod videtur à veritate alienum. Si quidem plantæ similitudinem caloris suscipiunt, quemadmodum & humanus tactus: quòd si calor plantæ immergitur simul cum caloris similitudine, pariter in humano tactu. Rursus quamuis in plantis sine materia suscipiatur sensibile, non inde sentietur: nam in aëre suscipitur similitudo coloris, & non videt aër colorem: & similitudo odoris in aëre inducitur, nec tamen aër odores sentit. Plato verò in Timæo, quoniam plantæ sensum alimenti habent, ipsas ζῶα, id est, animalia vocauit, & quoniam in se ipsis motus principium habere nouit. Quicquid enim vitæ est particeps (inquit) iure animal appellabitur. Licuit quidem id Platoni: Nos tamen principium motus in plantis diuersum inuenimus à principio motus animalium. Habent enim animalia principium motus, de loco & ad locum, licet non omnia. At verò sensus alimenti plantis tributus non est alius à potentia discernente, quod vtile est ab inutili. Quòd si hac de causa voluit plantas animalia vocare, bene est. Sed nos Aristotel. sequuti, plantas ab animalibus sensu distinguemus. Sensum autem appellamus, rerum discretionem, ac cognitionem obiectorum, quæ se offerunt sine materia, hoc est cognitionem quam potentia assequi potest, obiecto oblato sine materia, solo simulacro accedente cum qualitate sensibili,

Fuchsij explanatio locorum Gal.

Fuchsius notatur.

Sensibus commune an sit, rerum formas sine materia suscipere.

Sensus non solas rerum similitudines suscipiunt.

Nota.

Simulacra rerum sensibilium alia à sensibus suscipiunt.

Plantæ quare non sentiunt.

Platonis sententia.

sibili, aut sine ipsa. Quod non faciunt plantæ: nam hæ alimenti naturam non agnoscunt, nisi alimenti substãtia plantæ admoueatur, atque ipsam attingat plantam. Quod non faciũt naturales facultates animalium: ipsæ namque non discernunt vtile ab inutili, nisi eis oblatum fuerit cum substantia, & materia: animalia verò sentiunt ea quæ solam similitudinem immittunt sensui. Hoc est ergo suscipere formas sine materia, posse obiectum dignoscere, vbi sola qualitas, aut similitudo ipsius sensui accedat, sine corpore, vt calorem sine corpore calido, & saporem sine corpore sapido, aut colorem absque hoc quòd coloratum sensum attingat. Atque ita intelligendus est Aristot. cùm dixit plantas non sentire, & causam esse mediocritatem non habere, neque principium tale, vt sensibilium sine materia suscipiant formas, sed cum materia patiantur. Hoc est, plantæ ob id non dicentur sentire, quoniam principium, aut commoderationem non habeant, qua possint res ipsas oblatas sine materia dignoscere. Atque ex his constabit, dubium hoc ad vsum nominum apud Platonem & Aristotelem attinere. Porrò quoniam præter functiones animales, quæ in exterioribus sensibus exercentur, quædam aliæ nobis constant, quæ ipsis respondere non possunt: post peractam tractationem de sensibus externis opportunum est internos alios inquirere, quot sint, & quales, ac quæ sint ipsorum propria munera. Visus namque colorem concipit, & circa proprij sensibilis cognitionem non fallitur, vbi oculus bene se habeat, & color modicè ab oculo seiungatur, neque aliquid obstet. Fallitur tamen vbi ex colore substantiam quoque diiudicet. Si ergo Socratis filium à longè venientem solo visu vellet quis agnoscere, facilè deciperetur non accedente quantitatis, figuræ, vocis & aliorum cognitione, quam solus visus non assequeretur, cuius rei gratia alium sensum à visu statuere decet, qui omnia coniungens cognitionem perficiat. Rursus visus agnoscit mellis colorem flauum: quod si colore cognito mel esse iudicaremus, fel putaremus mel esse: felli enim inest color flauus. Quoniam verò nos hæc duo distinguimus, necessum est aliquem sensum assequi, qui colorem simul & saporem agnoscat. Is verò visus non erit, cuius est solos cognoscere colores, neque gustus à quo sapores tantùm cognoscuntur. Erit ergo aliquis cómunis gustui & visui, siue colori, & sapori. Nam duo sensus externi siue interni, ea non distinxissent. Quoniam quemadmodum si Plato videt albedinem, Galenus verò nigredinem, nullus ipsorum distinguere valebit albedinem à nigredine: ita si duo sensus agnoscant flauiciem, & dulcedinem, nullus distinguet hoc ab illo. Quòd si nos ea distinguere valemus, vt fit, vnicus sensus est, qui sensibilia diuersorum sensuum agnoscit, & distinguit. Hæc est via Aristotelis & Themistij, qua probant sensuum aliquem communem esse, qui sensuum aliorum obiecta sentiat, & motiones in ipsis sensibus factas à sensibilibus agnoscat. Non etiam attinet ad visum videre visionem, neque coloris alterationem. Sed ad internum aliquem sensum pertinet videre visionem, & audire auditionem. Quamuis non defuerint, qui voluerint in sensibus ipsis externis nullam fieri sensationem, sed solã alterationem ab obiectis: internam verò sentientem facultatem simul sentire obiectum, & alterationem factam ab obiecto in organo sensus. Nos verò contrariũ sentimus: falsum enim est, & rationi, & experimento aduersatur, quod asserunt. Quoniam vbi adest facultas sentiendi, cum instrumento ad sentiendum apto, aderit sensatio, obiecto accedente. Sed in neruo adest facultas tangendi, quæ neruis omnibus distribuitur à cerebro, & neruus valet, fiet igitur in ipso obiectorum sensatio. Docet quoque experimentum, nos in manu ipsa sentire calorem & dolorem: rursus & quiuis discernit se alium sensum habere caloris in manu igni applicita, & in cerebro. Galenus quoque libro septimo de Placitis Hippocratis & Platonis, eorum qui ita opinantur assertionẽ damnat. Cùm enim de visione loquitur, ac quærit, an visio fiat, delato quopiam à re visa ad oculũ, an aër seruiat visioni, vt neruus tactioni, inquit, Plerique eius sunt sentẽtiæ, vt dicant alterationem illam ab imprimentibus rebus factam, per neruum ad principem animæ partem distribui, atque ita in dignotionem rerum nos venire, non intelligentes, nullum nos doloris sensum in eo membro quod vel cæderetur, vel confringeretur, vel adureretur habituros fuisse, nisi in eo aliqua sentiendi facultas inesset. Aliter igitur atq; illi opinantur, veritas se habet: ipse siquidem neruus cerebri pars cùm sit, sicut arboris virga, aut ramus, efficit vt membrum in quo inseritur, vi eius in se totùm recepta, habile ad omnia, quæ ipsum attigerint sentienda reddatur. Hunc communem sensum Aristoteles in corde sedem habere dixit libro de Somno & vigilia. Putauit namque animalem facultatem simul cum aliis omnibus ab eo membro originem trahere, sed hæc suprà refutauimus abundè. Est is ex eorundem Peripateticorum opinione, veluti centrum quoddam in quod sensuum omnium sensibilia perducuntur: ita vt ad eum veluti ad punctum ex aliis omnibus perducantur obiectorum simulacra. Atque ita Themistius soluit dubium, quomodo fieri possit, vt dulcedinis & coloris notitiæ simul in eodem consistant, & quod grauius esse videtur, vnus & idem sensus, albedinis & nigredinis suscipiat alterationes, quæ non tantummodò diuersæ, sed & contrariæ sunt. Verùm, vt inquit, cùm sensus communis in medio sit, ad eum immutationes perducuntur. Potest enim iudex à diuersis causidicis in contraria prouocari, cùm ipse vnicus iudex sit: hi verò qui contrarias agunt partes, veluti ad genua orantes decumbant, sic sensibilium omnium similitudines ad sensum communem delatæ, non mutant ipsum contrariis alterationibus, sed veluti enunciantes de sensibilibus diuersis, aut contrariis accedunt. At verò hoc dubium non adeò difficile nobis videtur veluti Themistio. Nam quamuis albedo nigredini contraria sit, eorum similitudines contrariæ non sunt, quemadmodum neque similitudo caloris & frigoris. Potest namque idem organum tactus simul recipere caloris & frigoris similitudinem, & oculus albedinis & nigredinis: quod fit nobis literas inspicientibus: prętet id quod nos ex Galen. doctrina euidentibus rationibus probauimus cap. de temperamentis, posse vnum subiectum suscipere contraria, atque contrariorum alterationes simul. Nihil igitur obstat quominus organa sensuum simul suscipiant contrariorum immutationes, quamuis ea quæ sensui imprimuntur contraria sint. Quod autem Themistius inquit, in nobis sensum esse, qui contrariis operam det: non tamen qui contraria suscipiat, alienum est à ratione. Non enim potest sensus aliquis alicui obiecto cognoscendo incumbere, nisi suam similitudinem suscipiat: id enim est sensum à sensibili pati, quod ad sensationem necessarium est ex Aristot. Quod si ipse rerum contrariarum simulacra contraria concedit, in eodem sensu simul contraria admittere cogetur.

Formas sine materia suscipere quid.

Sensus communis inuentio ex Arist.

Sensus externo propria sentiunt sensibilia.

Sensum communem in corde Aristot. statuit.

Themistij dubium.

Themistius notatur.

Digitized by Google

cogetur. Est & secunda facultas interna sentiens, quam Graeci φαντασίαν appellant, hoc est, visionem, à verbo φαίνω, id est, appareo dicta: quoniam visus sensuum omnium perspicacissimus est, & animalium vita visu maximè regitur, & quæ ab eo offeruntur sensui interiori perspicatiores apparitiones sunt: & quoniam luce media fiunt, quæ Græcis φῶς est, inde in sensu interno apparitiones φαντάσματα, & potentia φαντασία, Latinis etiam imaginatiua facultas dicta. Hæc simulacra rerum à sensibus suscepta componit, atque seiungit, ita vt sæpe falsa sint, quæ ab ipsa imaginantur, diuersa quidem res à sensu, opinione, scientia, & intellectu: quare & ab æstimatione diuersa erit imaginatio. A sensu namque differt: quoniam sentimus eo tantùm tempore quo sensibile præsens adest: imaginamur tamen ipso absente. Rursus sensus circa peculiare sensibile non fallitur: imaginatio verò sæpe fallit. Sensus quoque earum rerum est, quæ sunt: & phantasia sæpe earum quæ esse non possunt. Differt quoque ab opinione: quoniam opinio sæpe vera est, imaginatio ferè semper falsa. Rursus, vt Aristoteles inquit, imaginari possumus cùm volumus, opinari non possumus: quoniam opinio adiunctam habet suasionem & fidem, quæ imaginationi non coniunguntur. Scientia quoque verorum est, & non fallentium: fallit tamen imaginatio. Intellectus pariter omnino verorum est, aut si de falsis aliquando dici posset, notum est ipsum esse vniuersalium, & immaterialium, neque materiæ misceri, ita vt à rebus in materia consistentibus pati possit, quemadmodum imaginatio, cuius est officium imagines rerum suscipere à sensu, & eas diuerso componere modo, & tanquam à præsentibus susceptas seruare: quod docent insomnia, in quibus non omnino obligata imaginatio, circa sensibilium imagines versatur, ac si præsentia essent sensibilia. Tertia facultas interna sentiens æstimatiua est: cuius munus est complexa formare, ac ratiocinando discurrere, & syllogismos côficere. Hæc vtilia ab inutilibus, commoda ab incômodis segregat. Hanc ὑπόληψιν Aristoteles appellauit, quasi suspicionem, & æstimationem dixeris. Diuisit autem ipsam ex functionibus in scientiam, opinionem & prudentiam. Scientia & opinio, præsentium & præteritorum sunt, quæ statutam habent veritatem, aut falsitatem. Nam scientia verorum est, & nunquam fallentium, opinio fallere potest: sed vtraque statutam, & certam habet veritatem, aut falsitatem. Prudentia verò, quæ futurorum est, ambiguam, contingentē & nullatenus certam. Hæc in intellectu sunt, in sensu tamen opinio, & prudentia. Scientia verò non, quòd vniuersalium sit. Itaque vox ὑπόληψις, id est, æstimatio, inquit Themistius, omne iudicium intellectus & rationis, & habitum, omnémque formam intelligendi complectitur. Quamuis ergo iuniores Peripatetici hanc facultatem sentientem interiorem dicant, non satis constare potest ex Aristotele & Themistio an sit sensualis animæ vis, an intellectualis. Quoniam tamen bruta opinantur, ac de futuris quibusdam præuident, eis hanc animæ facultatem adesse dicemus, atque in homine intellectui ministrare immediatè. Est præter has quarta facult. memoria, quæ rerum simulacra seruat, quibus æstimatiua vsa res cognoscit absentes, tanquam absentes. Est eius munus seruare potiùs quàm quippiam agere. Has omnes facultates distinguere solent physici per functiones: quoniam si functiones specie differunt, facultates different specie, docente Aristot. facultates distinguere ex functionibus, & functiones ex obiectis. Qua tamen ratione, & procedendi via id probari debeat, in expositione 19. lib. 1. Prognosticorum docuimus: quamuis intelligam omnem eum probandi viam, quæ est apud physicos scholæ Peripateticorum esse inefficacem. Omnem namque functionem facultatis imaginatiuæ posset quiuis ad æstimatiuam referre: quæ cùm ab ipsis præstantior approbetur, nihil obstat quin possit ea quæ ab inferioribus fiunt patrare. Posset quoque ipsa seruare imagines rerum, neque opus esset memoria, quoniam & ipsi imaginatiuam volunt esse cognoscentem facultatem, & seruantem rerum cognitarum imagines. Nos verò Gale. viam sequimur, qui tres tantùm statuit internas sentientes facultates, scilicet imaginatiuam, cogitatiuam, & memoriam. Libro namque de Different. sympr. inquit, Porrò reliqua animæ functio, quæ est ἡγεμονικὸν, id est, princeps animæ pars, diuisa in φανταστικὸν, καὶ διανοητικὸν, καὶ μνημονευτικὸν, id est, in imaginationem, cogitationem, & memoriam. Idem lib. 8. de Vsu partium, itaque phantasia, siue imaginatiua vis eadem est Aristot. & Galen. Ea verò quam appellat Aristot. ὑπόληψιν, id est, æstimatiuam, Galen. nominat διανοητικὴν, id est, cogitatiuam, memoria similiter eadem est apud ipsos. Cæterùm communis sensus neque aliqua facultas est, neque, vt diximus, in corde residet, quod voluit Aristoteles. Est autem sensus communis, non aliud quàm cerebrum, & functiones quas sensui communi tribuunt, imaginatiuæ debentur. Nam quamuis communis sensus meminerit Galen. cerebrum ipsum, non facultatem quampiam intelligere voluit. Libro namque 7. de Placitis Hippocr. & Plat. inquit, Alteratio verò ipsa ab vna eadémque facultate omnibus sensoriis communiter impartita à principio emanante dignoscitur: quod quidem principium siue sensum communem, siue primum sensorium appelles, nihil refert. Hoc nos superiore oratione cerebrum esse demonstrauimus, vnde omnia membra sensum & motum adipiscuntur, & Arist. ipse lib. de Insomniis, phantasiam eadem esse dicit cum potentia sentiendi: ratione verò differre. Inquit enim, cùm verò de imaginatione, & phantasia tractatum in libris de anima sit, & imaginandi vis eadem numero sit cum potentia sentiendi, quamuis essentia, ratione que differant. Cæterùm functiones quas physici tribuunt sensui communi, vt distinguere sensibilia diuersorum sensuum, à phantasia procedere nihil vetat. Distinguere enim sensibilia ad imaginatiuam pertinet. Apud Galenum namque lib. de Differentr. sympt. ille qui obseratis ianuis singula vasa proiiciebat per fenestram, quoniam singula propriis nominibus nuncupabat, nullam læsionem pati, argumentum fuit in imaginatiua facultate. Ad ipsam igitur attinere vult Galen. agnoscere singula, aut ipsa ab aliis distinguere. Ad æstimatiuam verò siue cogitatiuam attinet, de singulis iudiciū ferre & futura præuidere, & de meliori & optimo consultare, seligere, & censere. Infallibilis autē via distinguendi singulas harum facult. est ea qua Gale. vtitur, docens vnam earum posse lædi reliquis nô læsis. Nam lib. de Different. sympto. Theophili medici meminit, qui prudenter disserebat, & præsentes agnoscebat: verùm tibicines in angulo cubiculi se videre ferebat, quosdam sedentes, quosdam stantes, continenter verò canentes atque pulsantes, quos iubebat à cubiculo expelli, quod prudenter curabat. Is itaque sana cogitatiua læsionem imaginatiuæ patiebatur. Memoria verò sana adhuc mansit: quoniam singula quæ dixerant, aut legerant qui adstantes,

memo

Phantasia.

Æstimatiua.

Memoria.

Galen. de internis facult. sentientibus.

Sensus communis non est apud Galen. facultas aliqua.

Facultatum internarum sentientium inuentio ex Galen.

memoriter tenebat, & nartabat, & ea quæ sibi de cantoribus apparuerunt. Simile est quod Galen. lib. 4. de Locis patien. de semeripso refert. Nouit quoque hanc læsionis speciem Aristot. libro de Insomniis, cap. a. vbi loquens de læsionibus imaginatiuæ, & qoomodo visis capiantut nonnunquam ægrotátes, inquit, Atque hie error qoandoque vnà cum morbo inualescit, ita vt cùm leuiter ægrotát se falsos haberi agnoscant, eùm verò graoius mioimè: sed ipsis qooque visis ducantur. Cansa verò quãobrem hæe fiunt, est: qnoniam id quod primatum obtiner, & id in quo phantasmata fiunt, noo eadem vi iudicent. Quod Gale. loco citato ttadidit: postquam enim de se rctulit per phantasiæ læsionem floccos euellete, & festucas colligere, addit: Cùm verò sie animo constarem, vt rationalis in me facultas non vacillatet, rectè, inquã, dicitis, proinde ne me phtenitis arripiat, auxilio estote. Quidam etiam sunt qni sana imaginátiua, læsionem cogitatinæ patiuntur: cuius exemplum est is culus meminimus, qui vasa per fenestram ptoiiciebat, lib. 4. de Locis patientibus. Ad tantam enim peruenit dementiam & læsionem cogitatiuæ, vt puerum quoque lanifici, cum quo Romæ domi contioebatur, per fenestram proiiceret. Singula tamẽ vasa quæ proiecit propriis appellabat nominibus. Quod indicium præbere potuit, imaginatiuam facultatem læsione carere, pariter atque memoriam. Id doeuit cùm vasa propriis nominibus nũcuparet, quod læsa memoria non fecisset, nun setuatis retum & nominum simulacris in ipsa. At verò memoriam lædi reliquis duabos oon

Thucydidis testimonium.

læsis, probat Thucydidis testimonio, qui quosdam ex peste (quorũ meminit libro secundo Belli Peloponnesiaci) adeò sine memoria remansisse refert, vt neque suos familiares, neqne semetipsos agnoscerent. Imaginatiua itaq; virtus, cogitatiua, & memoria distinctæ sunt facultates, functionib. differentes, quarũ imaginatiua circa sensibilia versatur, & sensibiliũ imagines, quas componit ac separat, & sensiones & seosibilia dignoscit, & imagines vt præsentes seruat, vt somnia docent. Et Galeo. lib. 2. de Motu muscul. inquit, φανταστικὴ, id est, imaginatiua, quæcumque fuerit, hæc eadem recordatur & rerum impressiones cunseruat. Altiora sunt cogitatinæ facultatis munera, & de his quæ sensus excedunt, ad qnæ externi seosus, & imaginatiua vis nullatenus pertingunt, vt opinari, & de futuris præuidere, meliora seligere, amicum & inimicum distinguere. Memoria verò quid præster, notum est apud Arist. & Galen. Suggerit namque terum spectra quæ din asseruat, cogitatiuæ facultati, vt eis vtatur, ad opiniooem, & prudentiam, & demelioribus consultationem, & ratiocinium, circa ea quæ indagatione,

Reminisci.

& inqnisitione egent. Id verò est reminisci, facultatem cogitatiuam ad rerum spectra in memoria seruata conuerti, & circa eadem ratiocinati. Memoria verò imaginum retum absentium, quarum cognitionem habuit cogitandi facultas, conseruatio. In Philebo autem Socrates ioqnit: quoties quæ cum corpore passa est aliquando anima, eadem sine corpore in seipsa resumens animaduertit, tunc memioisse eam asserimns. Quineriam quando memotiæ passa iacturam, deinde vel sensu, vel disciplina mouente, eam iterum reuocet in seipsa, reminisci putatur, atqne hæc iam memorias, teminiscen-

Somnus & vigilia.

tiásve vocamns. Ad animalem facultatem attinent somnus & vigilia, quorum vigilia operatio est tam internorum qoàm externotum, somnns vigiliæ priuatio & otiositas sensnum. Est enim, inquit Aristoteles lib. de Somno & vigil. cap. 2. impotentia opetandi per ptimum sensitiuum, quam impotentiam, quietem & priuationem appellauerat. Verùm loco citato primum sensitiuum siue sensus principium dixit esse in corde, cùm tamen in somno cor minimè quiescat, sed perpetuò moueatur. Est quoque dispositio quædam media absque morbo, per quam neque vt vigilantes sensoum actiooes obimus, oeque vt integrè dormicotes otiamur, qoæ

Somnium.

somnium appellatur. Per eam enim dispositionem nõ omnino liberi sint sensus, quemadmodum cùm vigilamus, internis & externis seosibus suis muneribus fuogentibus, neque omnioo catceribus conclusi, atque ligati, vt in integriori somno, sed externi sensus quiescunt, & interni rerum imagines componont, coniungunt ac fingunt multa, nunquam visa, aut audita, aut externo quopiam sensu vsurpata. Id efficit imaginatiua virtus, aliquando etism cogitatiua accedente. Etenim quemadmodum somnus & vigilia contraria priuatiua sunt, cootrarias ha-

Somni causa.

beot causas: somniũ verò, vt medium medias. Somous namq; obstructo cerebro fit, coios causa vapor alimenti est eius qui consistit in ventte, aut io venis. Finis verò animalis facultatis refectio, quæ vigilantibus nobis ex labore dissoluitut. Hanc recreat somnus testituto intet dormiendum animali spiritu, ex vapore sanguinis copioso in caput delato. Cessat quoque assidua dissolutio, quæ in vigilia fit. Hic est naturalis somnus: oam præter naturam à frigore fit, congelante spiritum animalem, & obstructionem adangente. Cùm igitur somnus incipit, is qoi secundum naturam animali conuenit, caput oppletur & tefrigetatur à moltitudine & copia vaporum & humorum veluti oppressa flamma: deinde incalescente cerebro & discussis vaporibus obstructio euanescir, & sensus omnes teuiuiscuot, suscitantur, & ad opera se accingunt: id verò vigi-

Somnium.

lia est. Quòd si interim dum aoimal somno ligatur, non in totum obstruatur cerebrum vaporibus, sed ita vt animalis facultas in internis tantùm qnadantenus libera maneat, neque integrè dormiet, neque verè vigilabit, sed insomnia patietur. Quo fit vt multi dormientes modo dicto loquantur, & quandoque respondeant, & vt Galenus de se retulit, incedant, atque integrum stadium peragant. Hoc quidem ad facultatem animalem motricem attinet, quæ nobis admodum secũdum naturam dormientibus, non omuioo otiatur: nam respiramus dormientes, & corpus deuoluimus, & membra ttansferimus. Quoniam tamen infaotes noper nati magnas cerebri oppressiones dormientes patiuntur, non somniant: sunt autem somnia imaginatiuæ

Nota.

facultatis opera. Quòd autem cogitariua nonnonquam operetur in somno, iode constat, quòd somniantes quandoqoe iudicamus nos somniare, & verum ferimus iudieium, & integros syllogismos conficimus. Terribilia fingit imagiuatiua, amica etiam & grata componit: cogitatioa verò hæc amplexanda, illa fugienda esse iudicat. Vode fit vt in tisum quidam ptorumpant, alij clament, vociferentor, ac lugeant. Seruantut hotnm somniorum imagines in memoria: siquidem à somno excitati in-

Apparentia in somno non omnia sunt insomnia.

somoia narramns. Nec tamen putandum est omnia apparentia in somno esse somnia, sed tantùm ficta, & qnæ apparent, sed non suot. Nam inter dormiendum canum lattatum, aut alinm qnemuis strepitum audimus, aut muscæ morsum sentimus: ea verò somnia non sunt, sed verè sensata, somnia verò figmenta. Simili modo siquis inter somniandum se somniate iudicet, cogitatiuæ facultaris id munus est, non tamen somnium. Euenit autem sæpe, vt dormien

Digitized by Google

dormientes seosibus externis aliquid percipiaot, cuius simulacrum in imaginatiua somnium oon erit. Sed deinde facultas ipsa quædam alia circa sensatam rem fingat, quæ somnia erunt. Pariter fit, vt cogitatiua iudicet somniare hominem: deinde verò multa ficta eliciat phantasia quæ somnia erunt, quamuis primum iudicium somnium non sit. Neque erit à ratione alienũ hoc in loco referre quoddam nostrum insomnium. Cùm ego non valde profondo somno dormirem, imaginatiuæ & cogitatioæ viribus à ligamine solutis, somniaui me publicè enarrare Aphorismos Hippocratis, duodecima sectione prima. In cuius enarratione multa referebam eorum quæ Galeous libro primo & tertio de Crisibus dixerat, quædam etiam ex his quæ à nobis tradita sunt io libris Prognostic. expooendis. Contingit autem mihi medio ipso somniandi tempore, vt corriperer somno profundioti, per quem omnino à somnio cessaui, cogitatiua & phantasia integrè ligatis. Rursus verò parum à ligamine solutis, redij ad munus ineeptum: erubui tamen, & ægrè admodum tuli, quòd poblico in loco agendo dormitauerim. Itaque verò intellexi me somno nuper eotreptum: non quidem quoniam ante non dormirem, sed quoniam, cùm operarer per vim eogitandi & imagioandi, & somno profundiore accedente eessarem, tale eisdem facultatibus accidisse noui, ac si eùm vigilassem, vigiliam & actionem somnus interpellasset, itaqoe erubui & dormiens superdormiui. Cùm verò rursus ad Aphorismi enarrationem dormiens accederem, somoiaui me interrogasse amieos, an id torpe admodum visum fuisset auditoribos, hominem publicè agentem dormitasse: ipsos verò me solatos, quòd id paucissimo tēpore & ferè non sensato præterierim, neque omnes id animaduertisse, parúmque ioterruptum fuisse meum dieendi eursum. Noui itaque dormiens me dormisse, cùm verè somno profundiore fuissem correptus, & ab omni sensus actione cessassem. Neque est hoc simile ei quod multi patiuntur: sicuti & ego sæpe, oempe somniare se somniare: diuersa enim res est, quæ à nobis refertur modò, si bene tenuerint quæ diximus lectores. Ego enim somniabam me vigilare, & inter vigilandum dormitasse, cùm à leuiore somno in profundiorem transiui. Sed iam ad nostrum institutum redeamus. Quidam dixerunt has internas facultates sentiendi diuersas sedes in cerebro babere, imaginatioam in anteriori ventre, cogitatiuam in medio, memoriam in postremo: quidam omnes bas facultates in omni ventre cerebri existere & operari. Nos verò ea ratione memoriam in postrema eerebri parte residere putamus, quoniam læsa memoria auxilia parti eidem applicita conferunt magis: Imaginatiua verò & cogitatiua læsis, remedia anteriori cerebro admota proficiunt, & in in commissura coronali. Sed tamen quoties imaginatiua læsa est, noxa communicatur sensibus externis, aut ab ipsis ad imaginatiuam processit, quoties enim imaginatiua læsa est, visus, aut auditus, aut ambo, aut aliquis alius sensus, falluntur in obiectorum cognitione. Lædi autem contingit cogitatiuam nullatenus consentientibus externis sensibus, vt constat in exemplo superius adducto, eius qui Romæ cum lanifici puero domi continebator. Et maniaci magna ex parte cogitatiua læsa delirant, nulla læsione sensibus externis accedente. Fit tamen vt ambæ lædantur, quod ex functionibus colligemos: sedem autem habere dioersam non est cur probemus. Sed cognoscentes facultates omnes eundem locum tenere & in eadem sede suis

Insomnium nostrum.

Facultatum interius sentientiũ sedes.

Imaginatiua facult. læsa sensus externi compatiuntur.

fungi officiis. Vt tamen superius dictum est, in ordine aoimatorum corporum tertium locum habent quæ loco mouentur, hoc est à loco in locum. Perfectiora namque hæc aoimantia sunt iis quæ sentiunt: fixa tamen loco manent: quoniam facultate secundum locum mouente prædita sunt. Quorum quædam progrediuntur, quædam serpunt, quædam volant, alia natant, quædam diuersos horom motuum exercent. Nam aues volant & progrediuntur, & quædam præter id natant: & belluæ ferè omnes progrediuntur, & natant. Et quamuis ad multos vsus hæc facultas munúsque ipsis accommodari possit, vnus est potissimus finis à natura intentus, vt animalia alimooiam disquirerent. Plantæ namque alimentum sibi proximum habent, qood à terra tanquam à ventre sugunt: est enim plantarum venter terra. Animalia quoque terræ affixa, distensione tantùm & coostrictione in loco mouentur: siquidem parum à natura plantarum abscedentia, proximum habuerunt alimentum, quod plantis & ipsis idoneum esse potuit: quoniam rude & minimè elaboratum naturis suis congruebat. Vt igitur sibi familiare alimeotum aliunde venarentur, ea natura donauit arbitraria secundum locum moueote facultate, quæ vna est animę sentiētis facultas: sensitiuæ verò animæ in cerebro residentis, quam rationalem Plato vocat, quòd ratiocinandi vires possideat, duæ sunt potissimæ ac primæ vires sentiendi, & mouendi. Mouens appetitus quidem liber est, cuius opus antecedat cognitio oportet: oon enim fertur liber appetitus, nisi fine prius cognito. Quamobrem rectè Aristoteli dictum est, intellectus & appetitus mouent animal. Per intellectum autem potentiam cognosceorem audire oportet: quoniam & imaginatiuam appellat nonnunquā intellectum, vt eùm inquit, Si quis imaginationem vt intellectum quendam esse ponat. Decet itaque cognitom esse obiectum, & finem cuius gratia animal moueri debeat. Sequitur autem deinde appetitus qui motum imperat prosequutionis, aut fugæ. Quoniam autem grata prosequimur, ingrata fugimus, & gratum aut ingratum apud nos nullum habetur, nisi prius cognitum fuerit: cognitio appetitum siue arbitrariam facultatem pręcedat oportet. Atque adsunt in omni motu locali, mouens non motum, & motum non mouens, & mouens motum, & id quo motio fit. Finis namque, siue id gratia cuius animal mouetur, mouet animal, quoniam animalem facultatem cognoscentem immutat, & deinde appetitum ipsum excitat: finis aotem immotus manet. Corpus animalis mouetur, sed non mouet, nam corpus ipsum deorsum tendere, aut naturali quouis alio motu ferri aptum est. Appetitus tamen mouetur à fine: mouet autem corpus. Est & quartum id quo motus perficitur: nempe neroi & musculi. Assidet vtiq; animalis arbitraria facultas, quæ neruis & musculis mediis corpus mouet, finis assequēdi gratia: quibus paria cōiectari in curru licet. Præsidet namque auriga ex electione motum imperās, laxat is aut compescit habenas, & equis veluti musculis, currum agitat, finis gratia. Auriga appetitui confertur, habenæ neruis, equi musculis, currus corpori, & finis vtrisque communis est. At vero vt auriga liber est, ita liberam decet esse facultatem, quæ motum imperat: ea verò appetitus est, siue voluptas sensui annexa. Neque aliam ab hac putare oportet in brutis motus principium, quod coostare potest. Nam in intellectu & anima rationali, præter cognoscentem facultatem est libera voluntas, à qua omnis actio tanquā ab imperante vi procedit:

Animalia quæ loco mouentur.

Appetitus mouet animal.

In motu locali quæ adsunt.

Analogia.

Nota.

Principium motus in brutis.

Digitized by Google

cedit: neque est alia ab hac quæ motum præcipiat ergo in sentiente parte animæ, præter cognoscentem & appetitum, aut voluptatem, nullam aliam statuere oportet, quæ motibus imperet: in nobis tamen quandoque is appetitus, quandoque voluntas, rationalis animæ facultas, motibus præsunt. Est enim finis gratia cuius appetitus mouet, bonum: id verò aut vtile, aut delectabile. Intellectui quidem coniunctus bonum vtile semper sequitur: quia præsentia, atque futura considerat: quoniam temporum cognitionem habet, qua carent irrationalia, quamuis quædam ex eis futura præuideant, potius naturali propensione ducta, quàm futurorum agnitione, aut consideratione. Bruta verò cùm præsentia tantùm aduertant, bonum delectabile amant, eligunt, & prosequuntur. Fit verò vt nobis quandoque duo hæc se offerant bona, duóque fines mouentes, quorum alterum prosequamur futurum est. Alter finis delectat, mouet sensum, incitat concupiscibilem animæ partem, quæ delectantibus capitur. Alter finis honestus est & vtilis ex futurorum agnitione talis habitus. Imperat eo tempore rationalis voluntas, id esse prosequendum: auellit in contrarium concupiscibilis: subaudit autem ea, quam diximus motum imperare rationali, in his qui animo constantes ac validi sunt: in aliis verò, qui belluarum instar voluptate feruntur, concupiscibili. Insequuntur autem omnes bonum, vel quod tale simpliciter est, vel quod impoòit, taléque existimatur. Bonum simpliciter per intellectum tale consistit, cuius est id bonũ iudicare quod & præsenti tempore tale est, & futuro. Quod tamen bonum non est, sed tale putatur: sensui tale est, & præsenti tantum tempore delectans nulla futuri consideratione præhabita, qua nõ tantùm præsentem, sed futurum finem, absentem, & postremum animo concipimus. In quibus igitur boni apparentis imago vehementius mouet, inanique eius quod verè bonum est, cupiditas aut iracundia imperant: animalis verò appetitus his imperando motum obsequitur: vnde fit vt quidam intemperantes gulæ & libidini indulgeant, vincente cupiditate, quidam iracundia vincente, temerè quoduis aggressi parricidę fuerint, & sibi ipsis mortem consciuerint. Est is finis primò cognitis maximè mouens, ad cuius assequutionem media quædã inquirimus, quæ alia ratione fines nõ postremi dicuntur, ad quę intellectus practicus ordine procedit, ita vt primus finis ac potissimus, qui primò inuentus fuit, postremus sit exequutione, & postremò inuentum sit execurione primum. Is enim est ordo consequutionis perpetuò seruatus in bis quæ natura, arte, aut virtute comparantur. Rursus ad facultatis motiuæ munera redeamus, cuius opus est, vniuersum corpus in alium locum traducere, quod arbitrio & electione fit, in aquatilibus animalibus, natatione, in auibus, volatu, in his quæ terram incolunt, ingrediendo, aut serpendo: qui motus duo exigit fixa & quieta, alterum externum, cui firmetur corpus, quod ingredi debet, alterum internum, cui pars mota annectatur. Interim dum mouetur. Crute namque dextro moto, necessum est sinistrum quiescere, & rei alicui externæ quiescenti firmari, ita vt non eodem motu agitetur. Nam natantes aquæ innituntur, & serpentes, & incedentes, terræ, aut cuipiam simili, & volatilia aëri, & qui salit, nisi terræ pedes firmaret, motum nõ exequeretur: & in singulatim partium motu firmum aliquid manet. Nam & musculi ossibus firmantur, & pars mota parti proximæ quiescẽti, & cœli motum firmum aliquid habere Aristotel. testatur lib. de Animalium motione: quamuis falsum sit quod quidam ferunt de polorum cœli atque axis quiete: motus enim ab his non fiet, neque ad hæc indiuisibilia referri debet. Fabulantur quoque alij Atlantem cœlum circumagere, & pedes terræ affixos habere, qui notunt fixo aliquo opus esse iis quæ mouentur. At verò primum ipsum mouens immobile est, quod cœlum mouet, non tamen mouetur. Quod Homerus rectè sensisse videtur, quum dixit Iliados. θ.

Finis motus.

> Σειρὴν χρυσείην ἐξ οὐρανόθεν κρεμάσαντες,
> Πάντες δ' ἐξάπτεσθαι θεοί, πᾶσαί τε θέαιναι.
> Ἀλλ' οὐκ ἂν ἐρύσαιτ' ἐξ οὐρανόθεν πεδίον δέ,
> Ζῆν' ὕπατον μήστωρ', οὐδ' εἰ μάλα πολλὰ κάμοιτε.

Quod est,

> *Aurea de missa catena,*
> *Sed neque supernum in terram deducere cœlo*
> *Vestra Iouem vis vlla queat, non dique deaq;*
> *Annixi quamuis ad libremini simul omnes.*

Plato in Theæteto hác auream catenam à qua deos omnes Iupiter suspendi volebat, motum Solis esse dicit, à quo omnia tam deorum quàm hominum seruātur, quo cessantę omnia súsque déque ferrentur. Præterea ad eandem facultatem attinet, partem loco quopiam firmare, vnde fit vt non tantùm à loco in locum partem, aut totum mouere huius facultatis sit opus, sed firmare atque persistere, aut totum corpus, aut aliquam eius partem. Nam qui firmum seruat membrum in loco vno, vt lenara manu & distento brachio fit, is animalis facultatis munus exercet. Quod ducent labor & lassitudo, quæ inde sequuntur, vbi diutius id facere conemur. Et auis in medio aëre immota pendens ab animali facultate operante detinetur: nam si auis mortua esset ibidem, statim procideret. Aliquid igitur interim agit viua, quæ ibidem firma manet, quod de parte corporis loco aliquo suspensa detenta probari pari modo potest. Ad eandem liberam facultatem pertinet motus thoracis distentionis & contractionis, qui liberi motus sunt, quamuis nobis dormientibus exerceantur. Multas namque actiones animales ac liberas exerceri, vel nobis dormientibus Galenus probat lib. 2. de Motu musculorum. Siquidem membra reponimus dormientes: non tamen summè relaxata, sed contractiora, aut magis distenta, quàm in media figura: nisi dormientes, aut ebrij sint, aut relaxationem patiantur. Sed omnis recessus à media figura contractionis & distentionis musculorum fit animali facultate, quæ per neruos & musculos mouet operante: ergo dormientes per ipsam operantur. Rursus Galenus inquit, quidam sedentes, alij stantes dormiunt: sedere autem & stare actiones sunt animalis, atque arbitrariæ facultatis. Ipse quoque de se refert, cùm iter ageret, integrum ferè stadium peregisse dormientem, neque excitatum fuisse à somno antequam lapidem pede pulsasset, quamobrem ab Hippocrate reprehenditur, supino corpore cubare, & hiantem dormire, primo libro Prognosticorum, vbi quædam ad hunc locum attinentia in nostris expositionibus diximus. Respirationem itaque liberam actionem esse hinc constabit, liber motus dicitur quicunque in nostra potestate sic situs est, vt ipsum exercere, aut cohibere possimus volentes, quem etiam possumus celeriorem, aut tardiorem, frequentiorem, aut rariorem efficere: id autem contingit in respiratione: erit ergo motus liber. Seruus namque barbarus, cuius Galenus meminit, sibi mortem consciuit, spirationem ad mortem vsque compescens: quiuis etiam paulo minus ipsam

Respiratio an liber motus sit.

In hominibus intemperantibus tanquam fero pecoribus ratio parti concupiscibili perpetuo fasces submittit, & in eis fertur equis auriga, nec audit currus habenas.

K cohi

cohibere valebit. Diuersa verò est natura motuum eorum qui sine libertate fiunt, vt pulsus, cuius motum aut augere, aut minuere, aut frequentiorem, aut ratiorem efficere non valemus. Motus itaque qui musculis fiunt liberos esse in vniuersum proferemus: id igitur statutum verum & euidés est, arbitrariæ facultatis munus esse respirationé. Et quáuis aliquid obiici possit, quod dubium esse faciet, quod diximus: non tamen ob id quod verum, & euidens est, calumniam pati decet, sed aut causam inuenire tenebimur, aut non inuenta nos vtrumque ingenuè fateri, & verum esse quod nouimus, & causam eius à nobis ignorari. Dubium autem est: nam si respiratio liber motus reputatur, quare dormientes respiramus, vigilantes quoque, & neque motum illum imperamus, neque ipsum imperasse, aut aliquando fuit in animo, aut fuisse memoria tenemus? Id dubium Galenus soluit, multa namque à nobis fiunt dormientibus, aut vigilantibus, quæ liberè fiunt, quorum non recordamur, aut egisse, aut agere voluisse: quoniam leuem efficiunt in potentia memorandi impressionem, parúmque firma manent: quod ebriis & delirátibus ferè semper accidit. Id quoque sanus vehementius alicui actioni intentus experietur: nam neque memoria tenet, an manus mouerit, & quo motu ipsas exercuerit, neque an respirauerit, vel quidpiam hotam agendum sibi elegerit. Non igitur mirú est, si dormientes quibus facultas omnis sentiens ac memoratiua valde confusæ & oppressæ somno sunt, aut non satis agnoscant quæ agant, aut actorum non recordentur, leuibus admodum impressionibus in memoria & imaginatiua factis, minimè fixis aut stabilibus.

Respiratio an electione fiat.

Aristot. de respiratione.

Aristoteles libro de Respiratione dixit motum thoracis sequi motum pulmonis: quoniam pulmo mouetur, humido contento in ipso ebulliéte & in tumorem eleuato: ad id verò sequi thoracis distentionem: quod longè abest à veritate. Nam neque pulmo continet eum humorem qui ebulliat, & eleuetur in tumorem, neq; si ipsum haberet à calore eleuante in tumoré fieret, vt mensura & ordo distentionis & contractionis thoracis seruarentur. Auerrois tamen qui naturalem philosophiam sophismatis obscurauit, lib. 2. Collectionum, cap. 19. Galeno aduersatur, asserens motum respirationis non omnino esse liberum, neque omnino naturalem, sed medium atque compositum.

Auerrois argumenta de respiratione aduersus Galenum.

Quòd itaque non omnino liber sit, probare nititur. Nam respiramus sine intentione respirandi: liberi tamen motus cognitione præcedente fiunt. Rursus liberos motus cohibere possumus volétes: sed non possumus tussim cohibere, cùm tamen tussis sit respiratio: non ergo est liber motus. Prætetea motus palpebrarum per musculos fit, neque est in potestate nostra ipsum compescere: igitur non sequitur, quamuis motus musculis fiat, ipsum liberum esse. Pręterea ratio Galen. inquit, inualida est: non enim sequitur; non operante facultate per neruum, vt ipso præciso, non fit motus voluntarius, ergo operante facultate per neruum, motus erit voluntarius. In consequentiis namque bonis non sequitur ad oppositum antecedentis oppositum consequentis: sed potius ad oppositum consequentis sequitur oppositum antecedentis. Alter de classe barbarorum sic niritur Galeni sententiam improbare, si namque motus respirationis esset liber, ei posset accidere lassitudo: sed respirantes non lassantur, neque ab eo munere vnquam cessant, non ergo est liber motus.

Galenus à calumniis Auerrois defenditur.

Ad rationes autem Auerrois facilè respondebimus: respiratio namque liber motus est, & non fit nisi præcedéte cognitione distincta aut confusa, & quæ in habitu potius quàm in actu consistat. Nam motus crurú liber est: sæpe verò dormientes crura transferimus absque cognitione præcedente. Et vigilantes cùm semel incedere cœperint, quandoque non amplius motum crurum imperant, nec tenent mente conceptum finem, qui primò cognitus fuit. Ad aliud dicemus, tussim esse motum liberum: quoniam tamen motus quidam sunt, qui corporis affectibus seruiant, vrgente aliquo corporis affectu animal tussire cogitur, quamuis non tussire sibi potius eligeret. Simile est, si quis stans violentius trahatur, ipse enim crura mouet, incedit, & trahentem sequitur, quamuis nolens: eligit namque crura mouere, & incedere, potius quàm pręceps ire, nihilominus is motus crurum liber est. Idem fit in motu palpebrarum, qui liber est, licet aliquádo corporis affectibus seruiat: fit enim vi à causa mordente, aut præ timore cogamur ipsas mouere. Ad aliud quo rationem Gale. subuertere conantur, dicemus Galen. ea vsum fuisse ratione lib. 2. de Placitis. Hippo. & Plato. vbi aduersus Aristotelem probat vocem & thoracis motum à cerebro oriri, & non à corde. Musculi enim (inquit) instrumenta quædam respirationis, vocisque effrectrica mouent, ipsi à neruis qui à cerebro diffunduntur motionem adepti. Quorum quidem neruorum si vel laqueis constrictum aliquem intercluseris, vel etiam præsecueris, motu statim orbaueris musculum illú in quem neruus ille pertingebat, membrúmque illud quod priusquam sectus neruus fuisset à musculo eo motionis compos efficiebatur, immobile reddideris. hæc Gale. ratio non est ex opposito antecedentis, sed talis est potestate. Motus factus per musculos à cerebro manat, sed motus thoracis fit per musculos, ergo manat à cerebro. Quod autem motus thoracis manet à cerebro, cóstat: quoniam si neruos à cerebro ortos, qui musculis mouentibus thoracem inseruntur, illaqueaueris, aut præcidas, motus illi cessant: habet ergo à neruis facultatem, & nerui à cerebro. Motus autem à cerebro procedens liber est, vt constat: non ergo procedit ratio Gale. ex opposito antecedentis: sed sic; Præciso neruo facultas nó deducitur, & ipso nó præciso deducitur: ergo facultas hæc per neruú defertur: hæc ratio validissima est. Nam illud dicitur principium, aut via delationis alicuius rei, quo posito defertur res illa, & quo non posito idé non defertur, ergo si posito neruo defertur animalis facultas, & ipso semoto eadem nó defertur, via aut principium transmissionis eiusdem ipse erit. Quod autem affirmat Galenum dialecticam ignorasse, impudéter mentitur: nam Galenus libros de Demonstratione scripsit, & dialecticam esse à medico discendam admonet, ac probat, suaque in differendo peritia docet, quantum in ea disciplina valuerit: vt cùm aduersus Arist. Chrysippum, Asclepiadem, Menodotum, Lycum, aut Thessalum se offert differendi occasio. Quod autem alij dixerunt liberum non esse motum, quoniam non patitur lassitudinem, id alia ratione euenit, nempe quoniam cerebrum perpetuò per eos neruos influit & copiosè, ita vt nunquam sentiant defectum, cuius gratia quiescendum eis sit, præter id quòd respirationis motus mediis quietibus fiunt. Respirationem itaque liberum esse motum cum Galen. dicemus, ab imperio appetitus animalis procedentem, cognitione obiecti siue finis antecedente, eaque vel manifesta vel obscura & confusa: quæ dormientibus cùm respirant adest, & cùm corpus aut aliquod membrum mouét, quod

est

Animalia mouentur ex se.

est Imaginationem & appetitum mouere animal, qua ratione 8.lib.de Physicis auscul. cap.2. Aristot. dixit animal ex se moueri, quoniam cùm quieuerit, motum rursus ex se inchoare potest, non accedente aut generante, aut remouente prohibens, quibus egent inanimata, vti & Cicero lib. de Republica dixit, Inanimum est enim omne, quod pulsu agitatur externo. Quod autem animal est, id motu cietur interiore & suo, nam hæc est natura propria animæ atque vis. Aristot. sententia sic constabit. Nam lapis quiescens motum deorsum nunquam inchoabit, nisi prohibens semoueatur, quod impediebat eius motum deorsum. Aut quemadmodum in vapore sublato in aëre, is enim descēdere incipiet accedente generante grauitatem, quæ in vapore non præfuerat: & ignis cùm generatur, ascendere incipit. Animalia tamen nullo horum accedente, sed sola immutatione à fine facta, & imperante interna facultate moueri incipiunt: & hoc est moueri ex se, non quidem principium motus intrinsecum habere: nam id habent grauia & leuia, & quæcunque naturali motu cientur. Sed quoniam nullo extrinseco concurrente, à se ipsis motus inchoare possunt animalia, obiecti cognitione & appetitus imperio præcedentibus, siue id obiectum præsens, siue absens fuerit, siue omnino non fuerit in re, sed in anima tantùm. Mouetur namque imaginatiua vis, non tantùm ab externis causis, sed etiam ab internis. Nam quæ thoracem grauant, aut mordent, tussire cogunt, cognitione præcedente, & deiectio intestina mouet, & vrina vesicam & saliua os, & mucus nares, & sapor internus à lingua sentitur, & semen in vasis retentum imaginatiuam valide mouet, prius moto tactu partis, vnde titillationes fiunt in sensu tactus, & imagines fœminarum, & totius corporis motus appetitus imperat: atque turgent animalia nullo ordine mota, & ad venerem cōcitata. Sequitur adhæc vt de appetitu quędam duceamus: verùm is nullum animatorum ordinem constituit ex Aristotelis doctrina: quoniam omnibus animæ facultatibus immiscetur. Nam altrix facultas, quæ in iecore sedem habet, siue concupiscibilis ipsa sit, quemadmodum voluit Plato, appetitum habet immixtum, & ipsa appetitus nomen sortitur, ἐπιθυμητικὴ dicta. Et singularum corporis animati partium altrix, alimēti familiaris appetitum habet, quo etiam alienum auersatur: sentiens quoque animæ vis voluptatem habet insertā, quę in sensibus exterioribus ipsorūq; organis insita est. Docēt gustus & tactus quantū quisq; & delectetur, & tristetur, ab his quæ ipsis offeruntur: sentiens quoq; interna vis appetitum prædictum habet cōiūctum, cuius munus est motū ad locum imperare: is verò appetitus sensibus internis copulatus, tertium animatorum ordinem constituit, in Aristotelis doctrina. Quoniam verò is appetitus quidā est, & appetitus omnibus immiscetur ordinibus: non ineptè quis hunc ordinem animatorum alio quopiam distingueret, quàm appetitu: nempe aliqua animæ vi quæ appetitum haberet adiunctum. Ac rectè diceret, vegetatiuum esse primum. Secundum sensitiuum, externo sensu, vt gustu, aut tactu, quo animalia terræ affixa prædita sunt. Tertium sensitiuum per internos sensus, siue æstimatiuum, ab eo quòd æstimare valet. Quartum intellectiuum. Secundum locum motiuum verò nullum ordinem distinguit: quoniam ordines animatorum non distinguuntur appetitu, sed facultatibus, quibus ipse adiunctus est. Vegetatiuum namque non ab appetitu alimenti ordinem sumit, sed ab alendi potētia, quæ sibi asciscit appetitum alimenti, veluti in plantis. Et sensitiuum quod in terræ affixis inuenitur, non ab appetitu sortitur ordinem, sed à facultate sentiendi, cuius gratia plantis superiora ea animalia euadunt: & intellectiuum quamuis habeat adiunctam volūtatem, non sumit ordinem à voluntate, sed ab intellectu, cui adiungitur voluntas, ita quoque ordinem in ordine eorum quæ loco mouentur, sed non intelligunt, inuenire decet aliquam animæ vim, quæ ordinem constituat, & appetitus non sit, sed appetitum sibi adiungat. Hæc verò est interna sentiendi facultas, quæ intellectum dignitate non attingit, sed sensum externum, qui in terræ affixis inuenitur, superat. Cùm autem internæ sentiētes facultates duæ tantùm sint, scilicet imaginatiua & æstimatiua (non enim cognoscit memoria) hunc ordinem, imaginatiuum, aut æstimatiuum, aut interius sensitiuum appellabimus: id verò ob appetitum imperantem, loco mouetur. Postremò succedit de rationali animæ parte disseratio, quam ad vltimū locum distulimus, quoniam ad eam aliæ animæ partes sunt necessariæ secūdum naturam, & quoniam ipsam assequi sine aliarū cognitione foret impossibile. Tanta enim est eius dignitas & excellentia, vt nostras vires cognoscendi superet, & magna sit nobis per sensus adhibenda diligentia, vt vel minimum de ipsa dicere valeamus. Nitemur tamen eius admirabiles vires perquirere, & in earundem cognitione versari: tum quòd hæc nos ducit in diuinarum rerum contemplationem, tum quòd homini sapienti nihil amabilius, aut cōducibilius esse debeat, quàm sui cognitionem habere, & quæ sua sunt in primis agnoscere. Porrò anima nostra rationalis, quæ in cerebro residet, diuina quædam est substantia, incorporea, impatibilis, atque perpetua, humano corpori infusa, & ab eo per mortem & corporis dissolutionem separabilis, ad cuius productionem corporis dispositiones omnino non coagunt, quamuis præcedere sit necessarium, & sine ipsis corpus informare, & ei adhærere anima nequeat. Hæc itaque à prima hominis generatione corpori immergitur, & multo humori infunditur, à quo vires effunduntur, caligant, & obtenebrantur, non aliter quàm à lignorum viridium multitudine flamma ignis. Quo fit vt infantes nullius sint rationis participes, & belluarum ritu alitioni tantùm incumbant. Cæterùm procedēte tempore, humore diminuto & toto corpore aridiore reddito, sese ostendit anima rationalis, viresque suas in publicum profert, vti flamma, quæ sensim lignorum humorem excutiens, seipsam accedit, auget, & patefacit, quæ ante ferè extincta iacebat. Erat autem in rationali anima lumen fere extinctum, quod ei à Deo, summo omnium rerum opifice, ad beatitudinem consequendam datum est, nempe intellectus, Diuina animi potestas, qua homines Deo similes sunt, atque Deo copulari auent: cùm primùm intelligunt non esse quidē integrum, aut omni ex parte perfectum lumen, quòd animæ rationali innatum est, sibique insitum à natura, sed alio egere perfectiori, & sublimiori, à quo ipsum illustretur ac perficiatur. Tunc enim perfectum fore intellectum humanum, qui ad adultam ętatem peruenerunt agnoscunt, cùm innatum sibi lumen à cœlitus infuso diuino splēdore perfusum fuerit. Id verò est, intercedente lumine, intellectum humanum diuino copulari, & animam nostram in cœlum euehi. Sunt autem rationalis animæ facultates, intellectus atque voluntas. Intellectus verò duplex est, quidam intellectus potentiæ, quidam intellectus agens. Cùm enim intellectus vniuersalium maximè

Appetitiua animæ pars. — *Animatorū ordines.* — *Secundum locum motiuum non constituit ordinem animatorum.* — *Anima intellectiua dignitas.* — *Dignitatis animæ humanæ perquisitio medico philosophica.* — *Anima rationalis vires.*

Digitized by Google

sit,& sensus singularium,& intellectus à materialibus immediatè pati non possit, ad consequendam rerum cognitionem oportet imagines earundem quæ in sensu sunt, à singulari & materiali natura, quæ ab intellectu valde est aliena, nudare, atque ipsas in aliam naturam mutatas,intellectui tradere,

Intellectus agens.

& in ipsum trāsponere,& traducere. Quòd si id aut obiecti, aut sensus vi fieri nequit, vt notum est, opus erit agente intellectu. Nō fit tamen secundum naturam (vt ex his quæ nouimus constat) vt idem, materiæ & efficientis vices gerat, sed alterum agat, alterum patiatur. Cogimur ergo naturæ ratione

Intellectus potentia.

muti, alterum intellectum constituere passiuum, qui intellectus potentiæ dicitur ab Aristot. Porrò cùm intellectus noster à phantasmatis mendicet, id est ab his quæ in sensu consistunt, & ea quæ sunt in intellectu in sensu præfuerint, necessum erit ad intelligendum interim dum anima rationalis corpori est infusa, vt intellectus ad eas rerum imagines sese conuertat, quæ aut ex se maiorem habent perspicuitatem, aut quæ aliarum rerum cognitionem ordine, discursu, & ratiocinio sequuntur, à quibus aliarum similitudines immateriales abstrahit intellectus, eas à singulari & indiuidua natura separans, atque secernens, quas intellectui potentiæ figit. Hæc verò generali quadam similitudine repræsentant id quod singulari & materiali natura sensui sese ostendebat. Præterea quod offertur intellectui potentiæ idem agnoscit per notionem quæ ab intellectu agente producitur, & ab intellectu potentiæ recipitur simul cum rei agnitæ simulacro, à sensu in intellectum translatu, eiusdem intellectus agentis coactione, ob quam intellectus potentiæ, dignitatis & perfectionis agentis fit particeps. Nec

Intellectus potentia non est āgēte perfectior.

tamen ob id putandum est intellectum potentiæ esse perfectiorem intellectu agente, quoniam intellectus potētiæ recipit notitias siue rerum cognitiones. Illud verò quod cognoscit, non cognoscente perfectius est. Nam intellectus potentiæ recipit notiones, & earum ratione cognoscere dicitur, quemadmodum quæ calorem suscipiunt, calida, & quæ frigus, frigida: quæ verò nulli horum subiiciuntur, à nullo horum appellationem suscipiunt: intellectus verò agens, nullum horum suscipiens, non intelliget, neque tale nuncupabitur. Quòd si ea quæ cognoscunt, non cognoscentibus digniora, & nobiliora sunt, intellectus potentiæ dignior erit intellectu agente. At verò nos intellectum agētem dignitate & ordine priorem & superiorem esse intellectu potentiæ rursus constanter affirmamus: siquidem agens patiente,& actus potentia, & forma materia, dignior est: intellectus autem agens actus est & forma, si ad intellectum potentiæ referatur:

Intellectus agens qua notione intelligit.

erit ergo dignior. Intelligit quoque non per eam quam in se susceperit cognitionē, sed per eam quæ in intellectu potentiæ iacet. Est si quidem adeò intimus intellectus agens, intellectui potentiæ, vt nihil aliud sint ab anima rationali, quæ potest intellectionem efficere,& ipsam suscipere, vt vnica notitia, vnamet intellectione simul ambo fruantur, & anima rationalis per intellectum agentem & intellectum potentiæ, cognoscere meritò dicatur, & agere ac suscipere intellectionem, vt infra dicemus. Comprehendit itaque intellectus vniuersalia, & ea quæ à materia separata præsentantur, quorum efficit notitiam intellectus agēs. Suscipit autem ipsam

Intellectus vniuersaliū est.

intellectus potentiæ, agnoscentibus ambobus: in vniuersali autem illa rei agnitione singulare quoque loco, & tempore præsenti, & accidentibus affectum deprehenditur. Trahitur enim ad singularis, & materialis agnitionem à corporis affectibus, quatenus & ipsis seruire sæpissimè cogitur: quod accidit rationali animæ, interim dum corpori immergitur. Hic fit vt post mortem non recordemur, inquit Aristot. (quod de memoria sensuali

Post mortem non recordamur.

intelligi debet, nam memoria intellectualis post mortem manet.) Recordari namque, amare, & odio prosequi, affectus sunt & conturbationes animæ, quæ in singularibus consistunt,& singularibus anectuntur: quandoquidem memoria corporea vis est, & odium atque amor ad animam irascibilem attinent, quæ mortalis est, ac corruptibilis in corde residens: intellectus verò cū rationali anima,

Intellectus verum & falsum cognoscit.

perpetuus est, diuinus & immortalis, vniuersalia à singularibus separans, atque separata concipiens, deinde ea ordine componens,& serie quadam coniungens ad veri & falsi constitutionem: nam verum & falsum in enunciatione, siue assertione cōsistunt. Hæc tamen in intellectu conficiuntur, & cognoscitur verum, addita quoque temporis ratione, sine qua nullum verum, aut falsum est, aut tale esse concipitur. Quoniam verò temporis rationem solus assequitur intellectus, ipse quoq; solus verum agnoscet. vt enim inquit Arist. lib. 3. de Anima c. 8. verum & falsum conceptus complexi intellectus sunt: sed tamen tam cōplexi, quàm simplices, qui primi conceptus ab ipso nominantur phantasma non sunt, sed non sunt sine phantasmate. Phantasma verò hîc

Phantasma.

significat rei simulacrum, quod in imaginatiua facultate, aut in memoria manet, quo cogitādi vis simili modo vtitur. Cùm verò memoria sensualis & cogitandi facultas, separata anima rationali à corpore corrumpatur, post mortem non recordamur, neque amamus: sunt enim amor, & odium, de quibus loquimur, non rationalis, sed animæ irascibilis passiones. Hæc verò perit in hominis dissolutione, neque rerum in vita actarum recordamur, quia memoria corruptibilis est,& corpori annexa. Et cogitatiua facultas, cuius est munus in imaginibus memoria sensuali seruatis versari, pariter abolетur, Themistius tamen præter intellectum agentem, & intellectum potentiæ tertium statuit ad Arist. mentem, quem appellat intellectum cōmunem, ac probat intellectū agentem, & intellectū potentiæ esse perpetuos: cōmunem verò corruptibilem, ad quem recordari, amare, & odisse attinere volt. Primum quidem verum est, verumque intellectum tam agētem, quàm potentiæ esse perpetuos: nam de intellectu agente lib. 3. de Anima. cap. 5. inquit. Et is intel-

Intellectus impatibilis est, tam agēs quàm potentia.

lectus separabilis est, nō mistus & impassibilis, cùm sit substantia actus. Quòd etiam intellectus potentiæ si perpetuus, voluit Arist. lib. 3. de Anima. cap. 4. dicens: Si igitur ipsum intelligere sit, vt sentire aut pati, quoddam erit ab ipso intelligibili, aut aliquid aliud tale: impatibilem igitur ipsum esse oportet, sed formę susceptiuum,& potentia talem, sed non ipsam esse,& similitudinem subire cum sensu, ita vt quemadmodum se habet ad sensibilia sensus, ita ad intelligibilia intellectus. Priora dicta sunt de intellectu agente, qui omnia agere potest, quoniam omnium notiones agendo perficit: hæc verò de intellectu potentiæ, qui est ad omnia in potentia, quoniam omnium cognitionem,& formas omnes suscipere potest: qua ratione ab omnibus est immunis. Quod tamen attinet ad tertium intellectum, mixtū

Intellectus communis an sit.

materiæ, communem & corruptibilem, talem esse Themistius ex Arist. probare nititur. Primò ex cap. 4. lib. 1. de Anima, vbi inquit. Et ipsum igitur intelligere ac contemplari marcescit, quia aliud quoddam intus corrumpitur, ipsum autem passione vacat.

Digitized by Google

est. Ratiocinari verò & amare, aut odisse, non sunt illius affectus, sed huiusce quod habet illud, ea ratione qua illud habet: quapropter & hoc corrupto, non recordatur, nec amat: non enim erat illius, sed ipsius communis, quod quidem periit. Alter locus habetur lib. 3. cap. 5. quum inquit de intellectū separato loquēs: Non autem recordamur, quia hoc quidem expers est passionis: intellectus verò passiuus extinguitur, & sine hoc nihil intelligit. Hæc tamen loca nō probant esse aliquem intellectum, ab agente, & potentiæ diuersum. Nam vbi in primo libro dixit ratiocinari, & contemplari, marcessit, quia aliud quoddam intus corrumpitur, id non est de intellectu audiendum, sed de potentia cogitatiua, quę contemplationi & ratiocinio seruit ministrans intellectui, quæ si corrumpatur, vt in hominis abolitione, nullum singulare intelligere valebit intellectus, neque quempiam aut amare, aut odio prosequi, neque recordari sensuali memoria: cùm id ad corporis vires referri debeat. Adde quod eodem loco postquam dixit, illius quod petit corruptione, non recordari, inquit. Intellectus autem diuinum quid est, fortasse, passionéque vacat. Rursus quod lib. 3. dixit, intellectus verò passiuus extinguitur, cōstat ipsum non loqui de intellectu qui est rationalis animæ vis: is enim incorruptibilis est, vt probaui, apud ipsum, sed vsus est nomine intellectus, pro potentia cognoscente, ita vt cogitatiuam facultatem comprehendat, quæ corruptibilis est, quemadmodum lib. 3. de Anima cap. 10. intellectum & appetitum mouere animal dixit, si quis imaginationem vt intellectionem quandam esse ponat. Sed rursus ad animam ipsam rationalē de qua ab initio agendum instituimus, redeamus. Anima hæc quæ in vnoquoque vna habetur, ab anima alterius numero distincta specie vnica, sic nostro corpori hæret, vt forma quæ est rei essentia, & quæ esse rei prębet. Differunt enim esse, & essentia. Nam essentia hominis forma substantialis & actus ipsius est: esse verò constituti totius ex forma, siue specie & materia constat. Id verò esse totum constitutum à forma suscipit: nam & forma hominis quæ anima rationalis est, non assidet corpori vt gubernator naui: is enim non est nauis actus, & perfectio vt anima rationalis hominis. Præterea gubernatore ablato, atque pereunte, nauis suum esse non amittit, homo verò ablata anima perit, & suum esse perdit: aliter ergo anima corpori, & nauta naui iūnguntur. Separatur autem anima hæc à corpore vinculis dissolutis, quibus corpori alligatur. Nam vincula ipsa solubilia sunt, & mortalis anima, quæ apud Platonem alia est ab hac, cū corpore dissoluitur, & perit, inquit enim in Timęo: Dij dum animam immortali initio præditam accepissent, circumligauêre obduxeréque ei corpus fluidum & mortale, adiecto genere quodam mortalis animæ, qua perturbationes & affectus plurimos cōdiderunt. Meminit hoc in loco animæ rationalis & immortalis, atque animæ irascibilis, ad quam attinent affectus, siue perturbationes, quæ corruptibilis est, per hominis abolitionem altera separabili euolante, vt perpetua. Hanc Aristot. lib. 2. de Generat. anim. cap. 3. extrinsecus aduenire voluit, & ingenitam esse putauit. Nos tamen à primo rerum conditore genitam, vel potius esse creatam asserimus, mediam quandam naturam consequutam inter angelos, & ea quæ materiæ omnino annexa sunt. Nam angeli immortales sunt, neque aliquo modo materiæ, aut corruptibili & mortali cuipiam adiuncti. Formæ elementorum & mixtorum corruptibiles sunt, & dissolubili subiecto coniunctæ: anima tamen rationalis immortalis est, corpori tamen mortali & dissolubili alligata. Qua quidem parte corpori annectitur, sæpe à corporis affectibus vincitur, & pręceps trahitur, à bono aberrare cogitur, & malum prosequi: qua verò rationalis & immortalis ac impatibilis est, bonum amat, nunquam errat, aut seligendo fallitur. Rursus qua immortalis & impatibilis est, vniuersalia considerat, & rerum essentias meditatur, ac diuina, & à materia separatas substantias contemplatur, se quoque intelligit: qua verò mortali & deciduo corpore circumuallatur, à cogitandi vi, quæ sensitiuæ animæ facultas est, ad singularium & materialium cognitionem adducitur. A quibus rursum ipsa viribus suis vsa, tanquam à materialibus similitudinibus rerum singulatim, similitudines alias, quas iuniores philosophantes species intelligibiles vocant, educit, quas intellectui patibili traducit, eísque præsentibus rerum earundem essentias intellectus agens aduertēdo cognoscit: ea verò est vniuersalium notitia. Id exemplo facili ac breui doceamus. Agnoscimus primùm visoria facultate colorem, magnitudinem, & figuram Socratis aduenientis: imaginem eiusdem suscipit phantasia, atque Socratem esse cognoscit. Succedit autem cogitandi facultas, quæ ratione & discursu quædam conuenire Socrati iudicat, vt quod Corisci filius est, aut cuiusuis alterius pater, & quòd amicus est, aut inimicus. Hæc verò non fiunt antequam in ipsa similitudines Socratis à phantasia fuerint translatæ. Ab his tamē intellectus agens, quas proximas habet (quòd magis aliis perspicuæ, & euidentes eo tempore sint) simulacra transfert intellectui potentiæ, & in intellectionem essentiæ Socratis format: quæ vniuersalis omnium hominum agnitio est, quoniam in ea essentia omnes homines conueniunt, tanquam in specie, in qua & Socrates ipse continetur. Cùm tamen, vt diximus, anima & eius intelligendi vis annexa & alligata cogitatiuæ sit, rursus ab ea ex sua vniuersali notitia, in singularis cognitionem astringitur, & reuocatur. Id ad mentem ferè omnium Peripateticorum dictum sit, à quibus vna hac re dissentimus, quòd ad ipsas imagines in phantasia sitas, intellectum agentem conuerti asseueramus, in primis ipsis rerum cognitionibus, & ante rem in generali conceptione ab intellectu comprehendi, quàm cogitatiua vis ipsam agnoscat, aut de ea iudiciū ferat, itaque in ipsis primis intuitionibus, quæ à sensibus externis manant, & ab eisdem procedunt, imaginatiua immediatè ministrat intellectui, à qua vniuersalis cognitio abstrahitur. Postmodum verò quum quippiam de ea singulari re considerandum se offert absente intelligibili, intellectus ad rei similitudinem, quæ cogitatiuæ hæret, ab imaginatiua translatam, aut ad ipsum ex memoria reductam, se conuertit, & de singulari re multa disquirit, & cōsiderando venatur, & inuenit, inuenta quoque affirmando, aut negando prædicat. Id est quod dixit Aristot. oportere intelligentem phantasmata speculari, id est, in primis rerum cognitionibus intuitionibúsque, intellectus à phantasmatibus, id est imaginibus in phantasia sitis mendicat: ministrat namque, ac suggerit rerum imagines intellectui: in absentia tamen cùm semel vniuersalia & generalia ex singularibus intellectus confecerit, aut solus immaterialia & vniuersalia contemplabitur, nulla facta ad sensus conuersione, aut si quando singulare quodpiam agnoscat, quod in generali notitia comprehensum habuerit, ad cogitatiuæ formas & simulacra se conuertet. Hæc enim rerum absentiū suggerit imagines, quas à me-

Non reminiscimur post mortem.

Quomodo esse & essentia differant.

Anima rationalis media.

Anima rationalis vniuersalia considerat.

Exemplum.

Phantasia intuitionibus intellectus immediatè ministrat.

Digitized by Google

moria seruatas suscitat. Interim itaque dum anima corpori iungitur, singularia primum agnoscit ordine nobis debito, deinde vniuersalia, quæ in rebus sunt, concipit vniuersalibus conceptionibus. Demum verò ab vniuersalibus conceptionibus ad singulares regreditur naturæ ordine, quo à dignioribus & sublimioribus, ad ignorabilia, nobis tamen notiora, proceditur, sic & in sui ipsius agnitione intellectus à singularibus procedit, à quibus ad sui cognitionem discursu progreditur: Separatus tamen seipsum in vniuersalium cognitione intelliget per se. Non defuerunt, qui existimarent intellectum duplicem esse agentem & passiuum, duas substantias diuersas, quarum agẽs vt forma esset & actus, & passiua, vt materia, & susceptiuus, ex quibus rationalis anima constaret, vnica & indiuisibilis substãtia. Sed nulla ratio ad id opinandum mouere nos poterit: nam intellectus potentiæ substantia est, & forma, non vtique materia: verùm ex duobus actibus nihil vnum constitui potest: non igitur constituerent, aut intellectum vnum, aut animam & substantiam vnã. Est autem intellectus in anima rationali nihil aliud ab ipsa anima quæ ea facultate fruitur. Qua enim potest agnoscere & rerum notiones habere, dicitur potẽtiæ intellectus: qua verò rerum cognitiones & notitias efficit, agens dicitur intellectus, ipsa anima rationalis. Solent namque Græci animam irascibilem, facultatem irascibilem nuncupare, & animam rationalem, facultatem rationalem, & animam intellectiuam, facultatem intelligẽdi: etenim δύναμις dicitur quæuis causa potens, ἀπὸ τοῦ δύνασθαι, id est, ab eo quod potest quippiam facere, vt facultas intelligendi, facultas sentiendi, quia facit intellectionem, aut sensationem. Verùm ipsa anima rationalis diuersa quadam ratione agit, ac patitur: idem namque vtriusque vices gerit, sed diuersa quadam ratione. Sic enim quæ supra diximus, de intellectu duplici intelligi volumus. Sed quo pacto ex singulari rei similitudine in phantasia sita, possit intellectus vniuersalem producere notitiam, dubium videtur. Nam si phantasma nihil agit in rei cognitione, siue ipso cognosci posset, quod non fit. Quòd si quid agat, materiale mouebit immateriale, & intellectus à sensibilibus patietur, aut mutabitur. Quòd si noscũtur singularia ab intellectu sine specie, quo pacto aut qua ratione intellectus se connectit ad phantasiã, nisi ab ipso immutetur? Quòd si simulacrum id necessarium est in intellectu potentiæ, à quo producetur? Quibus sequentia satisfacient. Intellectus humanus, siue anima ipsa intellectiua non intelligit absque rerum similitudinibus, quæ in intellectu potentiæ, siue anima ipsa imprimuntur. Fiunt autem partim ab intellectu agente, partim etiam à phantasmate: nam intellectu agens phantasma illustrat, ac perficit: deinde vt agens præcipuum simul cum phantasmate intelligibilis, similitudinem intellectui potentiæ tradit, qua præsente intellectus agens rei notionem producit, per quam anima vtraque ratione, & qua agens & qua patiens, intelligere dicitur. Neque probant quidquam illi qui conantur phantasma non coagere, & intelligibilis simulacrum non differre à rei ipsius cognitione. Nam cessante intellectione manet adhuc similitudo rei intellectæ: non igitur sunt vnum. Posset autem quis obstrepere aduersus ea quæ diximus, probare contendens simulacrum obiecti non produci in intellectu potentiæ ab intellectu agente & phantasmate. Phantasma siquidem nullam facultatem habet immutandi incorpoream substantiam, vt diximus. Verùm id nõ est à ratione alienum: nam sua virtute & potestate non mutaret intellectum, aut minimè per simulactum obiecti, phantasia intellectum potentiæ perficeret: sed in ea mutatione præcipuum agens est intellectus, minus præcipuum phantasma. Quòd si præcipuum agens tale est, quàuis minus præcipuum id non valeat efficere, ad actionem concursum habere poterit, quemadmodum in generatione animalis, quamuis ad formam substantialem generandam imperfecta causa caliditas sit, & inualida, nihil vetat ipsam coagere. Coaget igitur similitudo in phantasia generationi alterius in intellectu. Rursus quoque aduersarius obsistere posset: Quoniam si rei similitudo in intellectu à phantasmate habet ortum, vt à causa minus præcipua, & ab intellectu agente, vt à causa magis præcipua, intellectui potiùs quàm phãtasmati similis esse deberet: quod non esse hinc constat, quòd phantasmati simillima est, non intellectui. Sed tamẽ quamuis similitudo prædicta phãtasmati similior in modo & repræsentandi facultate sit, quoniam spiritalis est essentia eius, similior euadit intellectui agenti, qui veluti vniuersalis quędam causa est omnium intellectionum: phantasma verò vt particularis & singularis, cuius simile in hominis generatione fit: sol enim & homo generant hominem: sol vt causa generalis & magis præcipua, homo vt singularis: verum vt homo homini, quàm soli similior euadit; sic quoque simulacrum in intellectu potentiæ situm, intellectui magis simile est in sua essentia, quamuis magis similem habeat vim immutandi cum phantasmate. Nam & phantasma singulare repræsentat, simulacrum verò in intellectu speciem & essentiam vniuersali modo. Quemadmodum etiam ad formæ quæ substantia rei est, & ipsi speciem præbet, inductionem quædam antecedunt naturæ ordine præparamenta in materia, ita phantasma in imaginatiua facultate antecedit eiusdem actionem, qua obiectum cognoscit. Et in intellectu simulacrum antecedit intellectionem, quæ veluti forma & perfectio intellectus est, qua materialia à sensibus oblata cognoscit, ab vniuersalium cognitione contractus. Diuina quoque & intelligẽtias separatas à materia ratiocinio quodam assequitur: neque enim ipsarum euidentem cognitionem habere potest, donec à corpore anima nostra fuerit libera. Tunc etenim superna meditabitur, & Deo ipso intuendo fruetur, vbi singulæ substantiæ reliquis patẽt intelligentiis, quibus se totas pãdunt. Quòd si ad supremum eum diuinũ intuitum in vita nemo pertingere potest, neminem in vita beari dicemus: ea enim est nostræ animæ beatitudo postremúsq; finis. Sunt verò quę ad ipsam consequendam parãt, virtutes animi, quibus disciplinæ vehemẽter adstipulantur, tum quòd quæ meliora sunt, nos docent amare, & prosequi, tũ quòd vitia, animiq; perturbationes cõpescunt. Iure ergo dicemus virtutib. & scientiis animam nostrã illustrari, ornari, perfici, & ad postremam summáque fœlicitatẽ præparari, ac tandem perduci: naturales verò philosophi aliam humanam fœlicitatem intellexerunt, qua homines in hac vita fruuntur, qui animam suam prudentia, iustitia, tẽperãtia, & fortitudine exornarũt. Stoici quidem hæc tantum ad fœlicitatẽ condecere voluerunt. Aristot. tamen bona fortunæ simul cum prædictis animi dotibus ad fœlicitatem putat esse necessaria, & fœlicitatem ex necessariis complet, & ipsam actionem virtuti consentaneam esse dicit, neque deformem aptum esse ad beatam vitam, neque beatum esse, qui in Priami inciderit calamitates, quod & magnificentia paupertati iungi non possit,

Intellectus duo non sunt duæ substantiæ.

Vniuersale cognoscitur ob phãtasma.

Intellectio separatarũ substantiarum.

Viuentibus fœlicitas ex Stoicis, Aristotele, & Cicerone.

possit, affirmat. Cicero verò hæc bona bonis animi adiecta, nihil magis addere putat, quàm aquæ guttæ mari additę, quæ mare nihilo maius reddunt. Et quemadmodum lumen astri, lumini Solis additum cerni non potest, ita bona corporis bonis animi addita paruam & exiguam faciunt accessionem, sine quibus hominem beatum esse asserit. Neque memoria dignus est Aristippus, qui in dulcedine & corporis oblectamentis, neque Epicurus, qui in voluptate animæ, neque Hieronymus, qui in doloris carentia fœlicitatem sitam esse putauit: nam hi finem nostrum statuebant secundum naturam viuere. Præterea voluntas, animæ rationalis vis tertia ordine à nobis cōstituta est, de qua modo agendum.

Voluntas. Est quidem hæc libera quædam animę facultas, quæ id tantùm quod bonum est, amat, & prosequendum eligit, quamuis id duplex sit: nam quoddam est bonum verè tale, quoddam tale se ostendens, menti nostræ imponens. Altero duorum modorum bonum esse oportet, quod eligi debet: fieri etenim nequit (vt inquit Socrates in Menone) vt qui malum quale sit, nouerit, ipsum appetat. Antecedit tamen volitionem, aut eiusdem contrarium rei cognitio. Nihil enim volitione, aut nolitione prosequendum, aut fugiendum instituimus, nisi prius oblatum sit intellectui, & tali ratione ab intellectu comprehensum, voluntati offeratur. Deinde verò voluntas ipsa liberè eligit prosecutionē, aut fugam, volitione aut nolitione, producta in voluntate patiente quæ volitioni suscipiendæ destinata est. Producitur autem à voluntate agente, quæ duæ animæ

Voluntas agēs & patiens. rationalis vires sunt. At verò anima, quæ viribus eisdem vtitur, ab ipsis sola ratione, vt ipsæ inuicem, distat, verùm ob id quòd voluntas passiua vis animæ est, ab agente distincta, volitionem ab agente factam suscipit, hoc est rationalis anima, ipsa mediante. Ad cuius generationem sola vis obiecti voliti non sufficeret: nam sola ea suapte natura volitionem pateret, omni libertate exclusa. Cùm enim obiectum se ferret volendum, si volitio obiecti actionem sequeretur, cùm agens naturaliter id agat, non posset non agere oblatum, atque voluntas non posset non suscipere volitionem: id verò est velle, non ergo esset volitio libera actio, aut voluntas libera potestas. Rursus actio, natura facta in subiecto naturaliter suscipitur, sed volitio natura fit ab obiecto, ergo natura suscipitur à voluntate. Quod tamen natura actum, naturali modo & non libero suscipi debeat, constat. Nam si naturali modo actum, liberè susciperetur, posset id agi & non suscipi, quod nullatenus fieri contingit. Erit igitur voluntas quædam patiens, quædam etiam agens, ratione diuersæ quas liberas statuunt, tam agentem quàm patientem: nos tamen agentem liberam esse cōcedimus, quandoquidem id voluntatis est donum. Patienti tamen

Voluntas patiens libera non est. libertatem non concedimus: nam siue volitio ab obiecto procedat, siue à voluntate agente, voluntas passiua non potest non suscipere volitionem, non est ergo libera passiua voluntas: neque id tollit rationem voluntatis, quæ est libera ad aliquid agendum, aut non agendum potentia. Nam qui sic definiunt voluntatem, vnicam voluntatem esse intelligant oportet, ex agente & patiente constitutam. In his tamen libertas ea est, quæ in voluntate agente, quæ volitionem non efficit, neque quippiam volendum esse concedit, nisi postquam oblatum ab intellectu fuerit, id sibi prosequendum aut fugiendum imperet. Est igitur tota libertas humana in voluntate agente, quæ obiectum amat, aut odit: amat autem bonum, & odit malum, quod tale est, aut tale esse putatur. Quamuis sine delectu ac ferè omni sublata libertate quædam velimus quæ se temerè offerunt, quæ postea collecto animo, & re penitus animaduersa, odio prosequimur, id quidem fieri frequenter conspicimus, malo aliquo oblato ferè subitò, quod boni paruum quoddam afferat momentum: quod quidem inconsideratius eligimus: deinde tamen omni boni & mali ratione penitus considerata, auertendum censemus. Quod

Primi animæ motus nō sunt in nostra potestate etiam secundum Theologos. primò diximus, id est quod in primis motibus euenit, quos non esse in nostra potestate Theologi intellexerunt, quibus etiam consentimus; neque volentibus id vitio vertendum putamus, nisi is qui primos naturæ impetus sequitur, prauis consuetudinibus animum ad eos primos motus amplexandos parauerit. Hunc volitionis actum in voluntate patiente, natura suscipi non dubitamus, agentem tamen voluntatem, eum actum neque omnino liberè, neque funditus citra libertatem produxisse asserimus. Nam quatenus aliquam boni rationem ab intellectu oblatam habuit, id quod prosequendum subitò decreuit, & voluntas id aggressa est, libera actio dicetur. Quatenus verò sine omni delectu & nulla habita melioris distinctione, id præcipit, non libera, omnino tamen libera actio illa est, quæ à voluntate procedit, probè prius agnoscente intellectu appetibilis conditionem, & efficaci ac firmo modo, & stabili id volente, ac eligente. Is tamen actus quamuis sine melioris electione fieri possit, sine delectu, sine animaduersione ipsum non fieri, notum euadit: non enim semper quod melius est eligimus, sed aut externis causis, aut internis corporis affectibus imponentibus intellectui, aut voluntati. Sunt qui affirment vnicam tantùm voluntatem agentem, quandoque vt voluntatem, ac perinde liberè, quandoque vt naturam, sed non liberè. Ad actum itaque voluntatis, vt volunt nonnulli, tria sunt necessaria,

Volitionem producentia. obiectum, intellectus, & voluntas. Obiectum quod moueat & simul cum voluntate agente coagat ad actum voluntatis producendum, intellectus qui obiectum voluntati offerat, rationem boni, aut mali præsentans, & voluntas, quæ simul cum obiecto volitionem producat. Obiecti & intellectus actus, naturales sunt, voluntatis tamen liberi: sed tamen dubium videtur: nam obiectum finis est, quem prosequendum imperat voluntas, volitio igitur ad ipsum ordinatur, sed ipsum coagit ad volitionem: erit ergo idem efficiens & finis, prius & posterius, quod rerum natura non patitur. Nos quidem volitionem à sola voluntate fieri posse putamus, obiecto nullatenus coagente, sed tantummodò oblato & præsente in intellectu. Cùm enim intellectus rem intellexerit simulacro suscepto, & ipsam voluntati obtulerit, conspecta ratione boni voluntas volitionem edit se sola. Quod si obiectum coagere concesseris, erit diuersa ratione efficiens, & finis. Qua enim interna res est animo concepta coagit: qua verò res est extra animam, quæ consequi potest, finis est cuius gratia animal mouetur. Id enim voluntas prosequi & amplexari peroptat, ad cuius prosequutionem cùm voluntas in arce corporis residens, reliquarum facultatum princeps sit, quādoque motum imperat, per neruos & musculos alicuius externi finis assequendi gratia: nonnunquā verò intellectui ipsi quippiam seruandum, aut exactius examinandum præcipit. Semel enim re quapiam intellecta

Voluntas intellectus imperat quippiam examinare. voluntati grata, liberum est intellectui præcipere in illius consideratione persistere, & immorari, donec intellectus multa ignota ad eam rem attinentia

Digitized by Google

CHRISTOPHORI A VEGA COMPLVTENSIS IN LIBRVM SECVNDVM DE ARTE MEDENDI

PRÆFATIO.

QVAMVIS certò sciam, & nemini dubium esse existimem, pro ratione præsentis status humanæ naturæ, mortis ineuitabilis (quæ omnia deuestat ac populatur) omnes viuentes legibus esse deuinctos, perpetua quoque suspicione angi, nullamque temporis habere rationem, quàm maximè homines iuuare ad mores componendos, & animam virtutibus & disciplinis ornandam: illud tamen non me latet, omnes facilè pro salute, nedum pro vita, vniuersa fortunæ bona commutaturos, cùm summè exosum mortis nomen apud homines habeatur. Nihil sanè tam amatum dixerit aliquis, nihil tanto habitum pretio & honore, quod non illico dispenderit, si semel vel vnius horæ spatium sibi vitam prorogandam intellexerit. Quamobrem non parum amabilem, non in postremis gratam fore existimauerim hanc secundam huius operis partem, qua docemus, qua ratione fieri possit, vt medicus arte sua sanitatem tueatur, & vitam non tantùm custodiat, sed eandem vltra suæ temperaturæ limites producat. Neminem autem mentis compotem puto adeò futurum socordem, vt cùm semel in hanc operis partem inciderit, non omnem diligentiam apponat in eiusdem lectione, & relectione, donec eorum quæ à nobis dicenda sunt, integram consequatur cognitionem. Theologus etenim præter multa quæ in primo libro diximus de hominis constitutione, eiusdem facultatibus & actionibus, à quibus simul cum temperamento, animi mores magnopere deriuantur, in hoc secundo præcepta reperiet, quibus seruatis, non tantùm sanitatem tuebitur, quæ ad bonorum operum executionem est accommodatissima, vti & morbi ab eisdem remorantur: verùm & hisce valebit proprios & alienos affectus compescere. Ego sanè si mihi foret principis ab ipsa infantia commissa cura, eundem statim magistro, pædagogo, & medico traderem. Magistro quidem sapientissimo, qui eius animum disciplinis illustraret. Pædagogo, qui eundem bonis moribus informaret. Medico, qui cognita eius temperatura omnem animi propensionem in vitia, omnémque prauum affectum, ac mentis perturbationem moderaretur: nam in animo deprauato & vitiis corporis seruiente, fieri nequit vt sapientia & integritas morum sedem habeat. Video iam hæc Iurisconsultis esse grata, quorum animus magnorum voluminum lectione defessus, in alimentorum facultatibus cognoscendis, in eligendis exercitationibus, somno, & singulorum opportunitate recreabitur. Rhetores & Grammatici horum omnium, cùm sibi futura sint ex vsu, vel compendiariam habere cognitionem desiderant. Sed quid de philosophis dixerim? quorum studium est, rerum causas & naturas contemplari. Porrò cautè admodum de sanitate tuenda, & vita proroganda ac introducenda immortalitate, præcepta tradidisse mihi videtur philosophus ille Aegyptius, cuius meminit Galen. lib. de Tabe. Is enim immortales futuros pollicebatur, qui eum audirent, quíque sua viuendi instituta seruarent: Is verò ad senectutem perductus contabescenti similis factus, oculis excauatis, temporibus collapsis, fronte arida & tensa, suam imposturam detexit. Nec tamen perinde vana esse præcepta fatebatur, sed rursus pueros bene habitos, aptos esse prædicabat ad suam illam viuendi normam & immortalitatem assequendam. Intelligens decrepitus ille octogenarius mortem sibi adeò proximam, vt viuens non speraret futurum vt in mendacio deprehenderetur, ausus est is non sine quorundam applausu immortalitatem affirmare: quoniam (vt Galen. ait loco citato) nulla via est necessario probans, aut demonstrans,

An hominem moriturum esse demonstrari possit.

Digitized by Google

strans, omne genitum corrumpi debere, sed suaderi tantùm posse. Potuit igitur affirmari & apud nonnullos recipi, quod non omnino erat ratione improbabile, quamuis experimento sit aduersum. Nullus enim mortem natura, aut arte euadere valuit. Habuit Galen. consentientem Platonem, qui in Timæo mundum genitum fuisse affirmat, incorruptibilem tamen. Arist. verò lib. 1. de Cælo cap. 12. multifariam contendit, omne genitum corrumpi debere, siquidem omne genitum corruptibile est: quòd si nunquam corrumperetur, sed semper duraret atque infinito tempore duraret, haberet potentiam, vt sit, & non sit. Ego verò non video demonstrabile esse, genitum omne corrumpi debere, neque in simplicibus, & homogeneis, neque etiam in aliis. Sed iam ad hominem nostra se conuertat disputatio, quem genitum esse constat: moriturum quoque ipsum perpetuò verum est, non tamen demonstrabile esse vult Galen. Quod tamen quidam putant calorem natiuum nostræ corruptionis esse intrinsecum principium, & natura ipsa mortem sequi, Galen. reprobat loco citato. Si enim dixeris ea de causa mortem naturalem esse, quoniam natura fit, falleris: non enim mortem naturalem dicimus, quoniam à naturali fit calido, sed quoniam ad actionem caloris necessario sequitur. Neque verum est calorem nostrum esse igni similem, qui solet subiectam materiam deuastare, atque absumere: quapropter ipse deinde deficit. Natiuus enim calor non est qui deuastat, sed qui trahit, coquit, adiungit & commutat quæ sibi offeruntur in nostram substantiam. Quando tamen visa est ignis flamma quæ materiam, ex qua accensa est, adaugeat, aut eidem alimentum assimilet? Neque Hippocrat. esse videtur liber quo dixit, calor qui nostra genuit corpora, nos occidit: verum itaque est (ait) à calore nostro natiuo senectutem fieri, atque corpora ad finem perducta corrumpi, non tamen veluti ab igneo calore, qualis est calor febrilis, cuius munus est, corrumpere, dissoluere, atque putrefacere: sed fit quadam consequutionis ratione ad ipsa naturæ opera. Contendit vtique natiuus calor à prima ipsa animalis aut plantæ generatione, animal aut plantam conformare, & extendere, atque ad eam perfectionem perducere, vt valeat sibi commissas, & naturales actiones perficere: vt autem eas perficiat, vt animal, aut plantam obduret necessum est: vt igitur extendatur generationis materia, ab initio mollis & humida fuit: quæ verò sicca iam sunt, cùm amplius humescere nequeant; aut subrogari non amplius possint prima generationis elementa, reliquum est, vt sequenti tempore magis in dies exsiccato corpore, senectus ac mors de necessitate sequantur, cordis humiditate absumpta. Quod si interim dum hæc aguntur in corpore, nulla præter naturam, violentáve causa occurrat, animal naturali morte defecisse dicemus. Quamuis tamen hæc rationi consona Galen. velit, nihil obstat, quo minus mentem nostram hac in parte explanemus. Etsi nulla demonstratione probari possit, omne genitum corrumpi debere, homini ineuitabilem esse mortem, non tantùm verum est, sed demonstrari posse affirmamus, demonstratione inquam, qualis in materia hac desideratur, quæ ex causis naturalibus procedat, qualem sæpissimè in suis assertionibus comprobandis Galen. demonstrationem appellat. Non enim putamus natiuum calorem ita conseruare corpus, vt ipsum alat tantùm, atque reficiat, sed vt exsiccet quoque & ad consumptionem aliquando deducat. Nil minus naturale sanè existimamus calori nostro dilatare membra, extendere, formare, excauere, & duriora reddere, quàm eadem nutrire & recreare, quando naturæ principia in id contendunt, vt animal & plantam ad eam perfectionem deducant qua muneribus naturæ sint apta: id verò non fiet sine incremento, & exsiccatione: ad hæc igitur, principia tribuisse naturam necessum est. Cùm autem principia eadem quæ ab initio accesserunt, (quamuis mutata) tota vita permaneant, transacto incremento, & perfecta membrorum solidorum duritie, amplius exsiccant, atque obdurant eadem, & ad marcorem perducunt: sic enim Arist. naturalem mortem appellauit. Principia verò quæ animalium generationem perficiunt, hæc sunt, semen & sanguis: semen plus habet ignei & aërei elementi, sanguis plus aquei & terrei, aqueum & aëreum adfuit elementum, vt materiam præstarent ab initio extensioni & incremento aptam, igneum verò & terreum, vt exsiccarent. Quod si hæc duo sicca elementa ad hunc finem fuerunt à prima generatione necessaria, actio ignei & terreni elementi nobis natura inerit: Sed rursus actio horum nobis natura inest, & actio hæc hominem ducit ad mortem: ergo actione naturalium principiorum inducitur mors: præinducitur autem senectus, quæ via est ad mortem. Præterea negauit Galen. conferendum esse calorem nostrum cum igneo calore. Verum quidem est, non esse omni ex parte similem: nam neque coquit, neque format, neque similia his agit. Cæterùm magna ex parte mihi similes esse videntur, quandoquidem vterque calor materiam sibi oblatam in suam substantiam conuertit, & materiam in qua calor ignis consistit, ipse perpetuò arefacit, quod pariter calor noster, qua parte igneum elementum habet coniunctum, facit, neque obiter, sed ex naturæ instituto. Quod ad probandam naturalem mortem euidenti demonstratione, summum est argumentum: Si namque agentia naturalia applicita materiæ aptæ actionem suscipere, perpetuò agunt, calor noster siccando, nos ad mortem necessariò perducet. Nouit hæc ipse Galen. qui lib. 1. de Sanit. tuen. in semine & sanguine igneum & terreum elementum ad primam generationem accedere dixit, vt exsiccarent, atque addit: Ergo statim in generationis initio coniectum copiosius oportuit elementum id quod siccandi vim haberet: est verò id natura quidem maximè ignis, sed tamen & terra. Meminit huius naturalis mortis Plato

in Timæo,

in Timæo, dicens: Quidquid enim contra naturam fit, molestum: quod autem pro rei natura, iucundum. Similiter & mors quam morbi & vulnera intulerunt, violenta est atque molesta. Quæ verò senio paulatim ad finem ducente naturaliter surrepit, inter omnia mortis genera leuissima est, & cum voluptate potius quàm cum dolore contingit. Sed dices, nónne nutritione, humectatione, & temperatura in meliorem permutatione, fieri posset vt exsiccatio prohiberetur, & tandem euitaretur mors? Hæc sanè nihil conuincunt, in refectionibus enim solida membra perpetuò sicciora redduntur: nam interim dum calor alimentum appositum ossi mutat in ossis substantiam, calor ipsum aliqua ex parte exsiccat & obdurat: quod aduenit, nunquam perficietur donec passione, & mutatione vniatur, & assimiletur substantiæ ossis priori: cùm verò hæc siccior sit facta, quàm ante alimenti aduentum, ad eam siccitatem tandem quod verò aduenit perducetur, ac perinde ossa, & alimenta quæ in ipsa transeunt, semper sicciora fient. Quod tamen attinet ad temperamentorum commutationem, dicemus, fieri non posse vt solidæ partes semel arefactæ, rursus humectentur: sed fiet vt tardius exsiccari prohibeantur. Sed de his in hac secunda parte operis non longè ab initio agemus. Porrò natiuus hic calor, qui à prima generatione animantibus inest, qui animal gubernat, vitam præstat, & mortem affert, id modò potest quod à mundi exordio potuit, nec minus vitam producere valet, quàm viuentibus antiquissimis illis Achille, Hectore, Hercule & Milone. Si enim de medio miracula & diuina mysteria tollas, nihilo minus validos & viuaces reperies homines hisce, quàm illis temporibus, vbi rectam viuendi normam seruauerint, & se ab externis iniuriis probè tueantur. An homines nostro æuo, antiquis viribus æquiparentur. *Vides enim homines non paucos centesimum quintum annum excedere, cùm tamen Dauid Rex Psalm.89. dixerit: Potentatum eorum 80. anni, amplius labor & dolor. Præcessit autem nostri Seruatoris aduentum annos 1035. Nos verò præcessit duo millia & octoginta duos annos: quo tempore nulla est vigoris & periodorum longitudinis differentia, vt constat. Illi enim vti & nos post 80. annum inualidi reddebantur. Vidi ego sanè hominem qui dextra manu pectori equi opposita, eius progressum, & cursum prohibebat, equite ipsum calcaribus feriente.* Historiæ multæ. *Videbis quotidie baiulos onera grauissima portantes, quos non dubio cum Milone certare posse. Vidi præterea quendam rusticum cum tauro certantem, quem apprehensis cornibus subuertit, nec magno vt ferebatur labore. Hisce oculis conspexi equitem, qui equum medio cursu sistebat femoribus compressis, adeò validè, vt respirationem cohiberet equo valenti, atque robusto. Quæ enim de Hercule feruntur, fabulosa sunt, vti quæ de Achille & Hectore & Diomede Homerus tradidit poëtica. Temporum verò ignorantia fecit, vt Euphorum Arcadum regem 300. annos vixisse dixerint, & Dandonem in Illirico 500. Xenophontem in Peripho 600. & filium eius 800. cuius rei Plinius autor est lib.7. cap.48. quoniam annum quidam æstate & hyeme diuidebant, quidam quatuor temporibus secabant, vti Arcades, quorum anni trimestres fuere. Aegyptij Lunæ motu annum definiebant, apud quos mille annos vixisse quosdam proditum est. Sed iam euidenti ratione apud Philosophos probemus, hominum robur non semper tendere in diminutionem, sed esse nostro æuo nihilo minus quàm ante validos. Si namque perpetuò homines tenderent in diminutionem, naturales Philosophi conuincerentur ad dicendum, mundum non esse futuro tempore perpetuum, falsúmque fuisse Arist. qui ingenitum atque incorruptibilem ipsum esse existimauit: quod ita futurum demonstratur. Si namque homines semper tendunt in diminutionem, & omne finitum per ablationem finiti tandem absumetur, si finitum ab homine, qui etiam finitus est, demus, tandem peribit humana species, non igitur erunt perpetuæ species. Præterea pari ratione demonstratur mundum non fuisse increatum, aut perpetuum, à priori tempore. Nam si humana species infinito antehac tempore fuit, & semper diminutionem patiuntur vires humanæ, quæ alias infinitæ non erant, defecisset multò antehac homo, idem de reliquis animalibus & plantis sequitur. Sed dices res in circuitum duci, & nunquam species finituras: quoniam transactis 40000. annis omnia vti ante redibunt, eruntque omnia qualia modò, ex cœli conuersione, quæ respondet octauæ sphæræ, aut fiet in anno vertenti, cuius meminit Cicero in Somnio Scipionis: Quum autem (ait) ad idem vnde semel profecta sunt cuncta astra redierint, eandémque totius Cœli descriptionem longis interuallis retulerint, tamen ille verè vertens annus appellari potest, in quo vix dicere audeo quàm multa hominum secula teneantur.* Quid annus vertens apud Cicer. in Somn. Scipionis. *Is annus continet duodecim mille quingentos & quinquaginta quatuor annos, quo tempore omnia ad priorem redibunt statum. Sed concedamus modo eum ipsis disputandi gratia, quod falsum esse credimus, neque aliqua ratione aut experimento probabile. Verumtamen dicant, precor, an transactis 40000. annis redibunt res subitò ad priorem statum, aut sensim vti modò decrescunt? Non subitò, quoniam languidissimus homo, & equus similis non generabit validissimum hominem, qui primus accedat cum temporum reuolutione: dicemus igitur vti in plantarum & animalium generatione, accedente Solis motu in Zodiaco, singula sensim vires amissas reparatura. Præterea quæ tam longo interuallo decrescunt, longo etiam interuallo restituentur. Quo dato, quæram qua ratione constabit hoc nostrum æuum non esse partem magni circuitus, in qua homines reparantur, sed eam qua in diminutionem tendunt. Ego namque omnia simili modo procedere dico, aut augeri quidem modo si placet, & validiora in dies fieri, canes venatorios nihil minus quàm antehac posse,*

equos

equos pugnacissimos modò viuere, homines longissimas attingere periodos, & valentissimos esse, qui laboribus exercentur, non qui in otio & deliciis vitam agunt. Quod obiiciunt corpora hac tempestate non ferre longam inediam, id ad hominum ingluuiem ex consuetudine natam referendum est. Medicamenta quoque purgantia ferunt validissima rustici: præter id quòd si omnia languent cursu temporis, languidi homines languida medicamenta ferre possent, vt validi quondam valida. Quapropter neque id obstat, quominus constanter affirmemus, homines, belluas & plantas nostro seculo, integra frui valetudine, virium robore, & vita longitudine: demonstrabile quoque esse mortem necessariò futuram ac naturalem esse. Fieri namque nequit vt viuente animali, cohibeas actionem qua calor ignis, & siccitas ipsius atque terræ (quæ vitæ principia sunt, vti diximus) humorem absumunt, cùm eidem adiaceant. Verùm si quis ablatione causarum eum cursum non tantùm retardare, sed etiam impedire vellet, aut illa forent alimenta, à quibus fieri non posse probauimus, vt exsiccatio solidorum inhibeatur: siquidem solida membra interim dum alimenta mutantur, sicciora fiunt, qualia futura sunt alimenta post mutationem & assimilationem. Qui verò aliis quàm alimentis hanc actionem caloris & siccitatis inhibere tentaret, impediret quoque actionem, qua eadem principia, alimenta per venas diducta, liquida & iusto humidiora, commutari & siccari, atque incrassari debent, sunt etenim humidiora quàm carni, & solidis membris deceat. Aut dicas quî fiet vt calor & siccitas membrorum adiunctum humorem siccare & absumere non valeant, alienum in alimento consistentem valeant?

***

CHRISTO

CHRISTOPHORI A VEGA COMPLVTENSIS DE ARTE MEDENDI

LIBER SECVNDVS.

DE AERE. SECTIO PRIMA.

POSTQVAM humani corporis constitutionem à primis ipsis elementis docuimus, atque de eiusdem functionibus non pauca pertractauimus, nihilque praetermisimus eorum quae secundum naturā homini insunt, cuius non fecerimus aut diffusè, aut vbi opus fuit perfunctoriè, mentionem, in hac secunda totius operis parte de causis agemus, quas non naturales suprà appellauimus: nunc verò eadem vtemur appellatione, aut causas ineuitabiles nostrum corpus alterātes, easdem nuncupabimus: quae cùm modum seruant, sanitatem custodiunt, & modum excedentes morborum causae fiunt. Hae sunt, aër nos ambiens, motus & quies, cibus, potus, somnus & vigilia, quae excernuntur, & retinentur, & animi accidentia. Vniuersam quoque sanitatis tuendae rationem lib. 1. de Sanit. tuenda Gal. ab his quatuor tantùm pendere dixit, ab assumēdis, excernendis, agendis & exterioribus, ad quae sex praedicta causarum ineuitabilium genera reducemus, vt nihil eorum videatur in hac praetermissum diuisione. Nam cibus ac potus, & aër qui transpirat & inspiratur, in assumendis comprehenduntur, & eadem assumenda nominauit Galen. lib. Artis med. Aër verò nos ambiens, de exterioribus est: licet enim exteriora dixerit libro de Sanit. tuend. & lib. Artis medic. aëris nos ambientis tantummodo meminerit, nihil refert: siquidem de exterioribus solus ambiens nos aër est ineuitabilis, & de ineuitabilibus tantummodo causis est disciplina: quae verò excernuntur & retinentur, de excernendis sunt, aut non excernendis: somnus autem & vigilia, motus & quies, & animi symptomata sunt de agendis. At verò quoniam de causis agendum est, minimè perspicuam existimarem futuram meam ducendi methodum, nisi à generalioribus ordiretur, quemadmodum & in superiori totius operis parte, tanquam peruttile, & ad docendum valde necessarium, hoc idem seruare conati sumus: praeter id quòd causarum omnium genera nosse ad inuentionem causarum, de quibus futura est pertractatio, vera est & scientialis docendi methodus, quam philosophum sequi oportet, qui voluerit rerum naturas & causas scrutari, quemadmodum Aristot. ad initium libri de Physicis auscultationibus. Primum itaque, quemadmodum facultatem ab eo quod facit, dicūt Latini, & δύναμιν Graeci à verbo δύναμαι, ita & causa, ab eo quod quaestioni respondet, meritò dicetur, veluti si quaeratur, à quo fit ignis, rectè respondetur per causam efficientem, ab igne fieri dicentibus nobis. Ac perinde cùm Aristotel. lib. 2. de Physicis auscultationibus, cap. 3. tantùm quatuor inuenisset quaestiones, quibus aliquid quaeri posset, eorum quae ad rerum naturalium constitutionem quidpiam per se conferre valent, quatuor quoque causarum genera statuit: nempe genus causae materialis, formalis, efficientis, & finalis. Quatuor tamē esse praedictas quaestiones, hinc constat. Aut enim quaeritur, ex quo aliquid fit, ita vt insit: ad quam quaestionem respondetur per causam materialem. Veluti si quaeritur, ex quo fit statua, respondemus, ex aere: ex quo fit scamnum, ex ligno. Aut quaeritur à quo fit, vt hoc sit lapis, aut illud ignis, respondemus, à forma: quemadmodum & in arte constantibus, si quaeratur, à quo fit vt haec sit statua, respondemus, à forma statuae. Tertia quaestio est, à quo est principium motus, vt à quo est ignis generatio, aut domus erectio. Idem enim est, quaerere vnde principium motus & causam efficientem, ac respondemus, ignem fieri ab igne, & domum à domificatore. Quarta quaestio est, cùm quaeritur id cuius gratia aliquid fit: estque quaestio finis, ad quam respondemus. Veluti si quaeratur, cuius gratia sanitatem procuramus, respondemus, vt fruamur ipsa. Ac si quaeratur, cuius gratia domū conficimus, respondemus, vt tueamur à frigore, & reliquis aduersis. Verùm cùm causae quaedam sint immediatae, quaedam mediatae, quaedam per se mouentes, quaedam per accidens, Arist. eodem loco omnium meminit, atque causae sine qua non, quae media quoque est inter finem, & id à quo principium motus. Quae enim inter principium à quo est motus, & finem mediant, quaedam sunt opera, quaedam instrumenta: haec verò atque illa causae sunt sine quibus non. Neque Galeni sententia huic Aristot. doctrinae repugnare videtur, libr. de Different. sympt. quo in loco probè admodum definiuit causam in genere, dicens, id verò quod suapte natura inducere potest ei quod fit aliquam suae generationis partem, ipsum illius causa dicitur. Cùm autem dixit, suapte natura, idem voluit ac si diceret, per se. Deinde genera causarum recensens, ea esse dixit, materiem, vtilitatem, scopum, instrumentum, & vnde principium motus. Atque statim causae sine qua non meminit, dicens, Μὴ χωρίζωμεν δὲ τῶν εἰρημένων τὸν ἄν ἐκ ἄνευ, λόγον ἐπέχει. Quod est: Quae verò ab his quae conferunt (nempe

Causae ineuitabiles.

Causarum genera.

Causa.

(nempe ei quod fit) generationis partem, non separantur, rationem habent eorum sine quibus non, sit enim legenda est pars hæc. Quòd verò hæc non sint ab Arist. doctrina diuersa, hinc cõstat, quòd earumdem omnino causarũ sapientissimi duo philosophi mentionẽ habuerunt. Nam causam materialem, materiẽ dixit Gal. Et vnde principiũ motus, siue causa efficiens, communis est ambobus. Quod etiam Gal. dixerit vtilitatẽ, aut id cuius gratia, aut causam finalem, nihil vtique refert; idem enim omninò sunt: Nam & ipse lib. de Sectis dixerat, Artis medicæ scopus est sanitas, finis verò possessio: sed possidere sanitatem nihil est præter vsum qui ad sanitatem sequitur: sanitatis ergo possessio, quæ finis artis est, gratia cuius, siue causa finalis, eadem erit cum vtilitate. Et finis omnis quia bonum quoddam est, expetitur, & desideratur, & frui sanitate, atque ipsam possidere, bonũ est, & vtile, atque finis artis medicæ. Scopum quoque annumerauit, qui non est aliud à forma, siue formali causa. Siquidem in sententia citata, sanitatem dixit esse scopũ, sanitas verò temperies est, quæ actione medici acquiritur. Exemplũ est quod docet, scopum & vtilitatem coincidere cum causa formali & finali. In rebus quæ arte constant, scamnum conficitur ab artifice, atque inuenire est in scãno artis scopum, & vtilitatẽ, siue finem. Nam forma scamni, est scopus in quẽ artifex contendit, quemadmodum in sanitatem ars medica: finis verò scamni est eius vtilitas, quæ est possessio, ea verò est vt lassati requiescamus: eius namque rei gratia scamnum conficitur. Nec tamen ob id diuersam habuisse sententiam putandum est: quoniam instrumenti, & causæ sine qua non meminit Gal. Nam & Arist. loco citato instrumẽta & opera mediate dixit inter causam, quæ primo mouet & finem: in operibus verò sunt causæ sine quibus non, omnes enim tales, aut sunt opera, aut instrumenta. Præterea non ob id putare oportet Arist. non rectè sensisse cùm dixit 4. esse causarum genera, cùm 4. tantùm sint quæstiones, etsi quidam contradicere videantur, addentes quæstionem qua quæritur, per quod fit aliquid: cui respondetur per causam instrumentariam. Vt per quod fit scamnum, dicimus, per dolabrũ, & per quod fit ignis in lignis, dicimus, per calorem. Addunt quoque aliam quæstionem, qua quæritur, sine quo aliquid fieri non potest, ad quam respondemus per causam sine qua non. Hæc enim facilè soluuntur, neque mihi digna videntur vt Arist. opponantur, aut ob eadem virum alioqui grauissimũ quiuis prouocare audeat. Nouit namque Arist. vt ex ipsius sententia retulimus, causam instrumentalem, & genus causæ sine qua non. Quòd verò nullam quæstionem eisdem aptauerit, & quòd causarum genera 4. enunciauerit, nihil refert. Imprimis etenim causæ instrumentalis loco citato meminit, tanquam causæ mediæ inter eam quæ primum mouet & finem, deinde ex talibus intermediis dixit quædam esse instrumenta, quædam verò opera. At verò nulla est causa sine qua non, quæ non sit aut instrumentum, aut opus, ad finem consequendum necessarium. Neque opus est has causas inter primas recensere, neque quæstiones ipsis respondentes aliquod genus adiiciunt generibus ab Arist. habitis. Quoniam ipse genera causarum per se constituentium rem natura constantẽ recenset, non alia. Verùm causa instrumentalis & causa sine qua non, non alia ratione accedunt ad rei constitutionem, nisi quatenus mouentur ab eo quod primum mouet ad finis assecutionem: quapropter dictæ sunt ab ipso mediæ inter id quod primò mouet & finem. Quæstiones quoque eisdem respondentes, circa ea

Aristot. & Galen. eadem statuunt causarum genera.

Aristot. causam sine qua non, explicuit in causis mediis contenta.

versantur quæ ex accidenti accedunt ad rei natura constantis constitutionem. Tempus etiam & locus nihil per se conferunt ad constitutionem rei, nisi tẽpus ætem significet, & locus quatenus vim habet alterandi: constituentur enim in genere causæ efficientis. Cùm ergo in superiori parte de his actum sit, quæ corpus humanũ constituunt, nempe semen, ac menstruus sanguis, & hæc ab elementis sint accepta, veluti à materia, & deinde de facultatibus, quæ ab anima procedunt, tanquam à forma, siue formali causa, & de fine materialium functionum, & de fine functionũ animalium: modò de causis agemus quæ prædictum corpus alterant ineuitabiliter: id verò corpus vt suprà constitutum, aut est sanum, aut ægrum, aut neutrum, de quibus est tota ars medica, tanquam de subiecto, quod à Græcis τὸ ὑποκείμενον appellatur. Est autẽ sanum, quoddam temperatum, quoddam lapsum, & ex his quoddam parum, quoddam verò multum: & ex corporibus lapsis quædam sibi viuunt, quædam negotiis adstricta sunt, atque administrationibus irrepetibilibus. Sana itaque corpora & tẽperatissima sunt simpliciter semper sana, quæ verò labũtur parũ, simpliciter, aut vt multũ, vbi talia fuerint à sua natura, siue ab ipso naturæ ortu. Reliqua tamen sana dicentur, vt nunc, quæ etiam & temperata, & à temperamento lapsa esse possunt, & aut parum, aut multũ, in quibus comprehenduntur corpora neutra simpliciter, & ægra simpliciter: corpora verò actu neutra, & actu ægra, id est neutra, aut ægra, vt nunc, extra hanc sunt latitudinem. Quòd si corpus aliquod medico offeratur, an per causarum ineuitabilium administrationẽ conseruari, an curari debeat, & an similes causas, vel dissimiles exposcat, nullatenus assequetur, nisi prius nouerit corporis statum, in quo videlicet genere corporum sit constitutum. Neque enim omnibus eadem causarum administratio est ex vsu. Quo in loco succedit de signis sermo, tanquam de his quæ ad corporum cognitionem sunt necessaria, quæ etiam præcedere debent prædictarum causarum administrationem, quæ vltimo loco sequitur. Continebitque tota ars tractationem de corporibus sanis, ægris, & neutris: ad quorum cognitionem nos ducent signa sana, ægra, & neutra: & deinde succedent causæ sanæ, ægræ, & neutræ. Signa verò & causæ impropriè has sortiuntur appellationes: corporibus namque solis debetur, vt sana, ægra, aut neutra dicatur: Signis verò & causis, quoniam ad eorundem notitiam conferunt, vbi eadem significauerint: & causæ quoniã eadem conseruant, aut mutant. A signis itaque initium faciamus, quæ quidem in vniuersum sumenda sunt ab actionibus, ab his quæ à corpore procedũt, & à corporis qualitatibus. Actiones quidem sunt animales, vitales, & naturales. Excrementa sunt sudor, vrina, deiectio. Qualitates sunt, colores, sapores, & tangibiles primæ, ac secundæ qualitates, sic & à totius corporis compositione & singularũ partium, atque figura & pilorũ copia, aut inopia, à facilitate & difficultate patiendi. Temperati corporis signa omnia mediocritatẽ ostendunt: in compositione siquidem neque magnum, neque paruum erit, neque macilentum, neque obesum, sed medium obtinebit corporis habitum, eritque quadratum, ac respondebunt ad portionem partes partibus, vt magnitudo ceruicis, magnitudini capitis, & thoracis, amplitudo ambobus, & manus brachio erit commensurata, & pes cruri. Præterea vbi brachia & crura summè distendat, extremi & maximi digiti manuũ, æquè distabũt ab vmbilico, sicut & pedum, ita vt linea per summas partes diducta altero circini pede in vmbilico fixo, circulus

Medicina de quibus est.

Corporum diuisio.

A signis inchoanda est ars tota.

Temperati corporis signa.

circolus fieret perfectus, cuius centrum foret vmbilicus. Thorax paulùm eleuatus, capitis figura similis sphæræ leuiter vtrinque compressæ: esset quoque id calore & frigore moderatum, & humore ac siccitate, non durum, nec molle, non pilosum, & hirtum, nec etiam glabrum, sed pilis ornatum in capite, mento, supercilijs, & palpebris, rursus in pudendis, pube, fœminibus & interfœmineo, his tamen rarioribus, sicuti & in thorace & brachiorum extima parte, rarioribus verò in tibiis: paucissimi quoque eisdem nascuntur in pedibus & manibus, atque tenuissimi, & breues admodum: totius corporis color medius inter album & rubrum, maxillis paulò rubicundioribus: quem colorem vngues etiam seruant, labia verò adhuc magis rubrum quàm maxillæ: quod non vbique, sed in regione temperata, & loco temperato expetendum est, & in homine qui nec se Soli exponat æstiuo, neque frigoribus importunis. Venas habebit neque latiores, neque prominentiores, neque valde obscuras: is pulsum habebit validissimum, moderatum magnitudine, celeritate & crebritate, æqualem & ordinatum, atque eurythmum, naturales quoque facultates valentes, & animales sic eisdem respondentes, vt tantùm appetat, quantùm coquere possit. Ad naturalium verò facultatum moderatas actiones, sequitur vt vrina sit in ætate adolescentiæ subrussa, consistentia mediocris, quam etiam minget ter in die, nisi aliquando volens id effecerit, vt frequentius mingat, aut oblitus rarius ipsam emittat. Minget autem vbi naturæ operibus lubens concedat, neque accesserit aliquis vehementior motus, summo manè, deinde iuxta meridiem, & tertiò cùm dormiturus est. Deiectio quoque ciborum quantitati ad portionem respondebit, mollis, constans, subrussa, non valde fœtida, neque omnino fœtore priuata, semel hæc succedet summo manè, aut fortè iterum interdiu. Oportet autem in vniuersum causas omnes manifestas excludere: nos enim quæ secundum suam naturam commensurato corpori insunt, referimus: in animalibus verò facultatibus non erit peruigil, neque somnolentus, segnis aut iusto alacrior, non iracundus, neque ignauus. Erit is misericors, humanus, pius, prudens, amicos redamans, secum conuersantibus gratus, & vrbanus, & visu pulcherrimus, qualem intelligere decet fuisse, quam ferunt Polycleti statuam, & regulam quandam qua aliorum omnium corporum lapsos metiri decet.

Calidi corporis signa. Corpora verò his calidiora, in siccitate moderata, tactui se talia ostendunt, & pilis abundabunt, & hia flauis & crassioribus. Eruor quoque ad motum alacriora, & ad iram proniora, pariter erunt graciliora, & facies & color rubicundior parum quàm temperati. Quòd si calori siccitas coniungatur, corpus erit durum, extenuatum, calidum, pilosum, & pili erunt nigri: iracundus quoque is erit & pertinax, amicus belli, & seditionis. Pauca is appetet etsi multa superare possit, quemadmodum & in re venerea: neque enim tantum perficere poterit, quantum cupiet. Erit quoque hæc natura masculorum generatrix, eritque is niger vbi multum labatur. Si tamen humiditas calori fuerit iuncta, corpus erit calidum, & molle, multo sanguine abundans, latis venis, & carnosum ad portionem caloris & humiditatis: ab his enim caro habet generationem, & augmentum: cùm tamen hæc sint principia putredinis, erit id corpus putredinis morbis obnoxium. Quòd si calor valde increuerit, humiditas verò parum, corpus erit paulò mollius, & valde calidius, & multo temperato hirsutius, & nigris pilis, & paulò carnosius: caro pinguedine carebit, quam calor vehementior absumet. Multum verò excedente humiditate, carnosum & molle redderet corpus, rubicundum & minus pilosum, quàm prædictum. Si tamen corpus iusto frigidius fuerit, id tactui frigidius apparebit, pingue, segne, & tardum, color ad albedinem vergens, & rufus color capillorum, multum appetet, & parum coquere valebit. *Signa frigidi corporis.* Valde verò crescente frigiditate, color totius corporis erit liuidus. Quòd si frigiditati iuncta sit humiditas non multa, fueritque frigiditas non multa, corpus erit colore album, pingue, crassum: hoc est, non gracile, vt calidum, eritque molle, eius cutis alba ad liuorem tendens, & pili rufi, qui ad pallorem vergant, ampliúsque crescente frigore cum humiditate, erit corpus liuidum colore, & valde glabrum, & maximè segne, erit is hebeti ac tardo ingenio. Quòd si qualitates quæcunque prædictæ diuerso quouis modo angeantur, semper ad portionem qualitatis vincentis speranda erunt signa. Si tamen frigiditas siccitati iuncta augeatur, corpus frigidum tactu se ostendet, glabrum, durum, tenue: eritque id corpus excrementorū ratione pituitosum, ob eruditates: & quod non ex natura sua, sed ætatis processu ex calido & sicco frigidum & siccum euasit, erit durum, gracile, hirsutum, & nigrum, apparebuntque in somno signa quæ atram bilem ostendent dominantem, & corpus ad morbos ab ipsa ortos erit valde parsum. Præter hæc aduertendum an omnia membra similes, aut proportionatas præbeant notas, simili modo an corporis amplitudo & crassitudo, musculis & carni respondeant, an ossium amplitudini. Postquam verò medicus ex prædictis notis corporis naturam agnouerit, considerare debet an id egeat conseruatione, quæ propriè talis sit, qualis quæ temperatis deberur hominibus, & his qui ab optima temperatura parum labuntur, aut præseruatione, aut permutatione, aut simplici curatione, aut ea quæ præcautionem habeat immixtam. Quòd si corpus temperatum fuerit intra latitudinē quandam, tale omnino seruandum est: si manifestè labatur, non valde, altera via vti licebit, aut conseruatiua, aut si homini ipsi placuerit, atque suppetente otio, idem erit in melius mutandum. *Causarū non naturalium administrandarum ratio.* Si tamen corpus manifeste labatur, aut suppetente otio mutabitur in meliorem temperaturam, aut vbi non suppetat, ab vlteriori lapsu præseruabitur. Corpus autem humanum ab eisdem rebus conseruari debet, à quibus ineuitabiliter alteratur, in aliis enim nulla potest adhiberi methodus: alteratur tamen perpetuò ab aëre, & reliquia quorum supià meminimus. *Corpus humanum per qua conseruatur.* Quòd si humanum corpus adamantinum foret, nihil referret ipsum ab aëre alterari: non enim corrumperetur, aut dissolueretur ab ipso, neque etiam cibis aut potibus egeret ad refectionem: eget autem his omnibus, quoniam ab eisdem validè alteratur, & nunquā non dissoluitur, sicuti & ab insito sibi calore. Est siquidem humani corporis substantia ex semine & sanguine menstruo à prima ipsa generatione, vt in prima parte docuimus: animalia autem omnia calore viuunt, atque seruantur, quamuis idem calor sit naturalis corruptionis initium intrinsecum: itaque is humidum, quod est alterum principium materiale corporis semper mutat, partimque dissoluit. Quamobrem aërem attéperare, vt inde calor attemperetur, oportet, atque alimentis quod dissoluitur reficere, caloris eiusdem ope. Ad refectionem autem non parum confert somnus, vigilia verò ad digestionem est

Digitized by Google

necessaria, & ipsa præsente viuimus verè, quemadmodum & dormientes mortem ipsam referimus. Animalis quoque facultas somno & quiete reficitur, quemadmodum vigilia & motu exercetur: id verò non paruum affert saluti momentum. Accidentia præterea animi magnas quandoque inferunt corpori alterationes, & ferè ineuitabiles sunt, quantum humana fert fragilitas. Quòd si medicus cognito corpore, id tale seruare voluerit, ab aëre præparando prius incipiet, atque ipsum in regione temperata locabit. Quòd si id fieri haud possit, eam seliget habitandam, quæ nullum extremum teneat caloris, aut frigoris. Etsi ratione temporum validas frigoris & caloris recipiat mutationes: sunt etenim validiores homines, qui regiones habitant, in quibus temporum mutationes sunt magnæ, vt inquit Hippocr. lib. de Aëre & aquis. Tales verò sunt inter tropicum cancri & circulum arcticum, magis ad tropicum, quàm ad circulum accedentes. In aëris præterea administratione non tantùm in primis qualitatibus temperamentum seruandum est, sed in substantia. Est enim quorondam locorum aër crassus & nebulosus, aliorum quoque locorum aër putridus est, & ex paludibus & stagnis inficitur, maximè in quibus linum, aut canabis putrent, aut vbi à corporibus mortuorum vapores commiscentur. Hæc enim omnia non tantùm corporis vitiant temperiem, sed etiam pestilentes ac graues afferunt morbos. Ad aëris tamen temperiem & salubritatem non parum conducit situs locorum: neque enim regio tantùm eligi debet ad sanitatis tutelam, sed locus regionis. Ex regionibus namque illæ quæ sunt in septentrionali plaga, ad finem quinti climatis, & sub sexto, & septimo, frigidæ sunt supra modum. In quarto verò & tertio æstua adeò vrit, vt ferè inhabitabiles sint. Iam quidem sub æquinoctiali temperatissimæ sunt habitationes, quarum experientiam habent, qui nouam Hispaniam nauigarunt, & Peru, & Insulam sancti Dominici, & reliquos antipodas. Qui enim sub æquinoctiali habitant, nullam validam temporis mutationem sentiunt. Est quoque eius rei indicium fertilitas, & rerum omnium abundantia, & quòd bis in anno terra fructum fert. Nostra verò regio, quæ sub quinto climate sita est, commune habet parellelum Romæ, & Peloponneso: ad occidentem verò, Vllisbonæ & insulis fortunatis. Hispania * namque omnium est feracissima, immensa siquidem est apud nos copia boum, & ouium, porcorum, damarum, ceruorum, aprorum, & auium domesticarum, atque siluestrium. Fert quidem mel copiosum, oleum, & vinum, multáque ipsorum laudatissima, & generosa, ac valida, è quorum numero est vinum, quod deportatur à sancto Martino, & sancto Torquatio, & alia quorum in posterum fiet mentio. Triticum verò, hordeū, & siliginem, quanta in nulla alia regione inuenta sunt, & orizam, cicera, fabas, lentes. Arborum quoque fructus omnes ferè quotquot esui sunt: fert etiam omnigena olera satiua & agrestia, ita vt hac in re nulli habeatur secunda nostra Hispania, præterea linum fert abundè, atque canabin. Ex metallibus verò aluminis copiam magnam præbet, argenti non parum, ferri plurimum, quod potissimum est belli instrumentum: & iure quidem Hispanis abundè donatum, quibus erat opportunum ad suorum animorum præstantiam ostendendam. Sunt enim homines qui hanc colunt regionem, strenui milites, ac prudentissimi consiliarij, quemadmodum non paucos hodie ostendit in omni disciplina peritissimos professores, & duces præstantissimos, præ omnibus verò diuino consilio datus est nobis Regum exemplar, Philippus Magnus Hispaniarum & Angliæ Rex. In hac itaque regione tempora anni quatuor mutationes efficiunt magnas. Nam Ver temperatum est, Æstas calida & sicca, Autumnus frigidus & siccus, Hyems frigida & humida. Experimentum tamen docet horum temporum mutationes esse necessarias ad conseruandam salutem habitantium in hac regione, atque eisdem deficientibus non tantùm morbos fieri, sed etiam malignos, ac pestilentes. Porrò præter regionem, situm ciuitatis considerare oportet: nam maritimæ ciuitates minus sanitati seruandæ sunt opportunæ, quàm mediterraneæ. Siquidem maritimæ homines efficiunt molliores, & minus ad labores valentes, quemadmodum & reliqua omnia animalia in eisdem locis degentia, ob nimiam ambientis humiditatem. Ad quod pariter accedit piscium frequentior quàm carnium esus. Homines verò mediterraneam plagam habitantes, validiores multo sunt, sicciores ac duriores. Ex mediterraneis itaque ciuitatibus quædam vni, quædam alteri vento sunt expositæ, ac perinde quamuis ex cœli situ, & parallelo nihil omnino intersit, ex natura ventorum easdem ciuitates perflantium, quædam sunt aliis multo salubriores, ac temperatura diuersissimæ. In eodem namque parallelo sunt Complutum & Metimna cæli: est autem Metimna frigidior & niuosior: sic etiam parallelus, qui per Scobiam, parum vergit à parallelo, qui per Complutum versus Septentrionem: est autem Compluto Scobia frigidior multo. Quod quidem ad situm loci pertinet: siquidem Complutum in loco situm est humili, & plano, Metimna, Scobia in subliori & montuoso. Sunt autem loca sublimia frigidiora & sicciora: inferiora verò calidiora & humidiora, & morbis à putredine ortis pariora, infima namque loca ea potissimum causa Solis radios magis seruant & reflectunt in idem. Sic etiam ex locis ipsis montuosis, aut planis, quædam sunt huic, quædam illi vento magis exposita. Flant in hac Toletana prouincia venti ab oriente æstiuo pauci admodum, neque salubres, quamuis sicci. Flant interdum & ab oriente hyemali, sed hi perniciosi, quoa fugiunt ipsa animalia natura duce. Flat sæpe boreas frigidus & siccus, substantia tenuis, qui valde corpora peruadit, raras pluuias secum affert. Concitat autem sæpè morbos capitis, atque thoracis, potissimum eos qui fiunt ex distillatione & catarrhis. His persimiles sunt, qui ab occidente æstiuo huc permeant. A meridie paucissimi venti flant versus hanc nostram prouinciam, quin & Hispaniam tota. Sunt autem frequentes, totam ferè Hispaniam (præterquàm quòd regnum Aragoniæ venti orientales perflant assiduè) perlustrantes, qui ab occidenti hyemali procedunt. A nostris is ventus Auster impropriè dicitur, ab aliis Apricus, meliùs verò Africus dicetur, nautis vendaual. Is secum affert nubium copiam, & pluuias ferè omnes: de hoc verè dicemus quod de austro dixit Aristoteles, nempe ipso flante ploere in regionibus Septentrionalibus. Quod si montibus adiuncta est ciuitas, ita vt conuersa sit vel ad Septentrionem, vel ad Meridiem, expedit magis vt ventis Septentrionalibus, quàm Meridionalibus perfletur. Prauus enim est situs locorum ad Meridiem vergens, non perflatus à borea & collateralibus. Si verò inxta ciuitatem fluuius non paruus permeauerit, decet ciuitatem parte Orientali & Meridionali sedere fluuium

Aëris præparatio.

Locorum situs.

** Quisq; suos laudat penates; quare non mirandum si meus Author suam laudat Hispaniam; Ego verò Gallus non possum non laudare Galliæ stupēdam feracitatem, est enim altera frumentis Gargara, melle Hybla, hortus Hesperidum fructibus, India auro & argento, Arabia fœlix aromatibus & thymiamatibus, Græcia sapiētibus, Roma heroibus & ducibus; denique totius orbis compendium & epitome, & velut orbis in orbe.*

Maritima loca.

Toletana prouincia venti.

fluuium contra, à cuius cursu quadringentis aut pluribus secedat passibus. Domus verò partem habebit quæ Septentrionem spectet, eámque sublimiorem, vt totam à boreæ incursu tueatur: humilior verò pars vergat ad Meridiem. Prodest namque id vt à Sole hyemali lustretur: neque ob id magis æstiuo Soli patebit: ascendit siquidem adeò Sol supra nostrum orizontem, vt lateta domorum, quamuis sublimia, ingressui Solis obesse nullatenus possint. Sit quoque pars domos vergens ad orientem adhuc humilior ea quæ ad occidentem, maximè æstiuum, vt ne Sol eò tendens æstatis tempore domos exurat. Ex domicilis prætetea, inferiora & quorum pauimentum est terra ipsa, saluti sunt inimica: maximè si non perflentor abundè. Salubriora sunt domicilia à terra sublata, tabulata, fenestras habentia quæ Septentrionem spectent, veris & æstatis tempore, sic & autumno, nisi is frigidior fuerit: tunc enim & hyeme ad Meridiem conuersæ, meliores suot. Erunt autem domicilia spatiosa, quædam longitudinis triginta quinque pedum, amplitudinis 18. altitudinis 20. in quo dormiet æstate: hyeme verò in alteto discumbet, 18. latitudinis, & eiusdem altitudinis, viginti verò longitudinis, idque stragulis munitum & ornatum. Habebit quoque domus aulam ad exercitationes paratam, longitudinis 40. pedum, latitudinis 18. altitudinis 22. His in summa collectis iterum latius repetamus aëris vites naturales. Aër nostrum corpus mutat aut exteriora tangens, aut inspiratione, atque transpiratu tractus. Exteriora qualitatibus suis motat: calidus enim calefacit, frigidus infrigidat, humidus humectat, & siccus exsiccat. Calidus quidem eatenus dicitur, quatenus à moderaro aëre versus calorem vergit, quamuis aër omnis vim habeat infrigidandi, quandoque tangens, semper verò inspiratus: siquidem aër omnis cuius vis loci aut tempotis cordis calorem attemperat. Frigidus quoque ob id dicitur, quia iusto vehementius infrigidat hominem temperatum. Humidus est omnis aër secundum suam naturalem temperiem, verùm is tantùm humidus à nobis reputatur, qui vaporum copiam habet commixtam, & siccus qui eis caret, & cui siccitas accedit, qualis in rebus aridis, quæ qualitas est. Est quidem is non putus ac simplex aër, quale est purum elementum, sed impurus qualis nobis offertur, nos ambiens. Is verò cùm inspiratur, ad pulmonem deducitur ad implendum vacuum, quod sequitur ad distensionem thoracis factam ab animali facultate: In pulmone verò quamprimum attemperatur quadantenus, deinde ad cor distensione trahitur, ad tres vsos. Primus vt generentur in corde spiritus vitales, quemadmodum in transitu cerebrum peruadens materiam præstitit generationi animalis spiritus. Secundus vt calor cordis potissimùm moderatior reddatur, & præseruetur à magno lapsu & incendio. Tertius vt postea constrictione emissus, fumos secum deferat, & cor ab ipsis repurget. Duo hæc postrema facit aër qui transpiratu ducitur: attemperat enim is calorem totius corporis, & ipsum à fumis prauis mondat. Quapropter opus est ipsum temperatum esse, atque ab omni praua qualitate, aut aliena à natura substantia esse immunem. Nam qui distemperatus est aliqua elementorum qualitate superante, maximè calore aut frigore, non attemperabit innatum calorem. Qui verò veneficam qualitatem, aut corruptam substantiam secum defert, aut subuertet spiritus substantiam, aut mundificationi erit ineptus. Quoniam tamen aër talis

Domiciliorum spatia.

Aër bifariam corpus mutat.

Aëris inspirati vsus.

omni tempore seruari non potest, mutationes veneficas & pestilentes omnino cauere oportet, atque easdem fugere, tam eas quæ causas sequuntur inferiores, quam eas quæ à superioribus oriuntur. Mutationes verò quæ secundum naturam aëri adueniunt, & quæ in primis tantùm qualitatibus consistunt, aut omnino fugiendæ non sunt, quoniam corpora reddunt validiora, aut regio illa seligenda est habitationi, securitatis gratia, quæ non valde magnas recipiat mutationes, aut eisdem quà fieri possit commodius obstandum, per ea quæ eosdem excessus moderentur. Mutatur autem aër per diei partes, & id aut naturæ cursu & Solis motu, aut contra eorundem temporum naturam. Nox quidem frigidior natura est ob Solis recessum: dies calidior, ob propinquitatem, & ex diei partibus meridies calidior, matutina tamen hora, vespertina frigidior est: nam hora matutina Sol non calfecit aërem sua præsentia, vespertina verò nondum ob absentiam refrigeratus est, atque perinde ex noctis partibus prior minus frigida est posteriore. Quod si diuersum ab hoc contingat, non fit secundum naturam, sed causam aliquam occultam sequetur, aut ventum aliquem frigidum, aut calidum eo tempore flantem. Tempora præterea mutantur Solis cursu, quandoque secundum naturam, quandoque contra naturam, & quandoque vnū tantùm, quandoque duo aut plura, vnde prauæ adueniunt corpori dispositiones & diuersa morborum genera: singula verò horum quàm sint medico cognitu necessaria notum est. Nam siue sanitatem tueri sit in animo, siue morbis mederi, expedit quàm maximè aëris dispositiones considerare, & temporum quamuis mutationem, sic etiam & regionis quam homo ipse inhabitat, situm, ventorum ipsam perflantium naturam, & maris atque fluuiorum propinquitatem, aut distantiam, atque terræ speciem, nempe an sit arenosa, cœnosa, limosa, aut metalli alienius teferens vires: sic enim futura præcauebit & præsentia procul ablegabit. Primum quidem ex mutationibus temporum secundum naturam ea potissima est, quæ accidit per anni quartas. Ver enim natura temperatum est, etsi à quibusdam calidum & humidum censeatur. Calidum siquidem & humidum ea ratione asseritur, quoniam ex anni temporibus id minus aliis calore & siccitate simul abundat, & quoniam aër natura sua calidus & humidus est, & vere magis quàm aliis temporibus naturam propriam seruat. Et vt in summa dicam, caloti naturali simile est, atque perinde vt ipse temperatum dicitor, & calidū atque humidum. Noster siquidem calor & nostræ generationis principium, ex calore humido est, neque id tollit eundem esse temperatum. Eo ergo tempore quo calor naturalis nostro caloti est similis in re, & temperatus, & calidus atque humidus dicetor. Nec vere aur per exuperatiam talis est: quoniam non tantùm constitutio verna non esset omnium saluberrima (qood constat) sed foret omoium pessima. Neque enim est epidemia quæpiam perniciosior ea quæ aëre humido & tempestate humida excitatur. Quod verò multa morborum genera per id tempus excitentur, minimè damnat ipsius temperaturam, aut torquet adoersus Hippocrat. qui 3. Aphorism. sectione Aphor. 9. dixit Ver verò saluberrimum & minimè mortiferum. Nam per id tempus morbi concitantur (vbi tempus modum seruauerit) salubres quidem, & qui iudicatorij sint totam malorum quæ hyems sua congessit malitia. Crudos namque ac crassos humores hyeme congestos vere adueniente calor

Partes diei aërem mutantes.

Temporum mutationes.

Veris temperies.

attenuat,eoquit,& inde neceſſariò eoſdem effundit. Natura quoque robuſtior temporis ratione reddita, eoſdem iudieatoriè ſæpius excernit, aut ad cutem, aut ad alias extremas & ignobiles particulas, quæ omnia veris bonitati potius quàm eiuſdem malitiæ ſunt adſcribenda.

Verni morbi.

Quod verò quandoque nõ parui momenti mala per id tempus fiant, vt febres ardentes, phrenitides & difficultates inteſtinorum, morbi comitiales, anginæ, raucedines, & grauedines, nibil obſtat. Siqnidem qui ex bis ſalubres non ſunt, aut non habent quam diximus iudicationis rationem, aliis anni temporibus accommodantur, & ipſorum proprij ſunt, vt conſtat apud Hippocr. aliorum temporum morbus recenſentem. Reliqui verò qui veri ipſi debentur, veluti quædam iudicationes ſunt, & naturæ opera, trudentis excrementa ad cutem, atque ignobiles partes, euiuſmodi ſunt lepræ, vitiligines, impetigines, puſtulæ vlcerofæ, atque articulorum dolores. Miro quidem modo Galen. id tempus exercitationi contulit, quæ etſi ſalubris ſit, vbi corpus inueniat excrementis vacuum, vbi eiſdem plenum reperiat, morborum fit cauſa: Sie quoque & ver vbi corpora fuerint excrementis vacua, ſana eadem ſeruat, quæ ſi eiſdem abundauerint, eadem in morbos prædictos deducit, qui tamen ſalubres ſunt. Adde, quod quemadmodum exercitatio, ita etiam ver amplificat humores ac rarefacit ipſos, & curſui parat, & cutem laxam reddit, veluti meatus omnes.

Vere qui optimè degunt.

Quo in tempore temperati optimè degunt, quales in adoleſcentia ſunt, quæ omnium ætatum optima eſt, ſic etiam & pueri per id tempus bene valent, quamuis ſi quis integrá atque omni ex parte inculpatam voluerit proferre ſententiam, dicet adoleſcentes, vt qui temperatiſſimi ſint, vere, puetos, vt qui paulò ſint prædictis humidiores, principio æſtatis optimè ſe habere. Menſuratur tempus veris à principio menſis Martij, aut ab æquinoctio vſque in ſolſtitium æſtiuum.

Æſtatis temperatura.

Æſtas calida eſt & ſicca ex natura ſua, ita vt multos afferat morbos bilioſos & acutos, vt febres ardentes, & exquiſitas tertianas, & choleram, & ophthalmias, & ventris profluuia, aurium dolores, & genitalium putredines, atque ob ſudorem cutem exulceratam, & exaſperatam. Præterea & quoſdam ex morbis qui vere fiunt: nam vbi conſtitutio non valde variat à verna conſtitutione, morbi ſimiles erunt vernis, ſed tale eſt æſtatis initium: eo igitur tẽpore adhuc verni morbi ſunt expectandi. Non enim morbi temporis ratione eueniunt, ſed quatenus aër nos ambiens hoc aut illo modo affectus, nos afficit. Quod Hippocr. eadem Aphoriſm. ſectione docuit, dicens, In temporibus quãdo eadem die calor atque frigus fit, autumnales morbos expectare oportet. Morbi ſiquidem ſemper aëri reſpondentes ſunt expectandi. æſtate verò iam media fient morbi reſpondentes calori ac ſiccitati.

Æſtatis calor quare vehementior.

Calor namque æſtatis ſiccat vehementer, quoniam validiſſimus eſt, & calor reſoluens humidum aëris, & vapores qui à terra & aqua eleuãtur, aërem & terram aridam reddit: ineſt ſiquidem calori maior vis exſiccandi ex accidẽti, quàm ſiccitati per ſe efficienti. Idem quoque aër tenuiſſimus redditur à vaporibus mundatus. Calor verò eiuſdem conſtitutionis non ob id omnium vehementior eſt, quod Sol nubis propinquior ſit quàm vere: nam vere propinquior eſt, & æſtate in auge & maxima elongatione. Verùm rectitudo radiorum maximam facit impreſſionem, & quoniam reflexio radiorum è terra rectis radiis copulatur, & in eundem aërem conuertitur. Accedit ad calorem æſtatis augendum, quòd diutina Sol aërem calefecerit, vnde calor calori accreuit. Eſt id tempus à Solſtitio æſtiuo vſque ad æquinoctiũ autumnale, ſiue ab initio Iunij in finem Auguſti.

Autumnus qualis.

Vnde autumnus inchoat, tempus ſiccum, calore verò & frigore inæquale, ac pernicioſum, & ea ratione mortiferum, quoniam inæquale eſt, ac vires exterminans. Eſt autem id tempus inæquale, quoniam aër magnam ab æſtate contraxit tenuitatem, & quod tenue eſt facilè recipit alienas qualitates, & externas mutationes, quod de aqua aſſeuerat Hipp. 5. Aphor. ſect. dicẽs, Aqua quæ citò calefit, & citò infrigidatur, leuiſſima eſt. Id verò eſt ipſam eſſe ſubſtantia tenuiſſimam.

Aër quare facilè mutatur.

Quam ſententiam ad aërem transferre decet. Ac perinde fit, vt autumno noctes ſint frigidæ valde, cùm tamen iuxta meridiem calor ſit iuſto maior. Colligit quoque tẽporis frigiditas multa excrementa magna ex parte melancholica, quæ æſtas generauit bilioſorum humorum vſtione. Cùm enim hæc & reliqua per cutem copioſè purgari ac diſcuti deberent, frigiditas poros aſtringens hæc impedit: iuuat non parum ad morborum eorundem generationem fructuum autumnalium frequens eſus.

Autumnus quare mortiferus.

Verùm quòd morbi eius temporis pernicioſi ac mortiferi ſint, imbecillitas eſt cauſa quam partim æſtas præcedens reſoluendo calorem effecit, partim etiã temporis inęqualitas. Facit etiam morbos malignos & pernicioſos malorum humorum recluſio in partes pręcipuas: Æſtate namque hi ad cutem à calore ambientis deferebantur, ac deinde natura tentante ad eam partem, in quam aſſueuerat æſtate eoſdem transfundere, frigiditas ambientis eos repellit, & ad interna protrudit. Oriuntur eo tẽpore melancholici morbi, vti mania, melancholia, lienis tumores, & inde hydropes, & tabes, difficultates inteſtinorum, aſthmata, & anginæ, morbi comitiales, febres quartanæ & erraticæ. Prorogatur id tempus ab initio Septembris, aut eiuſdem æquinoctio, vſque in ſolſtitium hyemale, aut finem Nouembris.

Hyemis temperatura.

Iam ſequitur hyems, quæ reliquum anni tempus ab initio Decembris vſque in finem Februarij metitur, frigidum & humidum, & natura pluuioſum, præ aliis temporibus, quapropter morbos affert longos aëre ambiente impediente coctionem, ac diſcutionem humorũ, quod quartanæ febres docent, æſtate genitæ, quæ ad autumnum perductæ longæ ſunt: ad hyemem verò quammaximè, & in vniuerſum morbi calidis temporibus facti breues ſunt, frigidis verò longi. Ad quod accedit quod hyeme accruatur pituita multa ob temporis naturam, quæ temperaturæ ipſius reſpondet. Verùm huic ſententiæ obſtare videtur quod Hipp. dixit Aphor. 15. ſectione prima. Ventres hyeme & vere calidiſſimi ſunt natura. Vbi ſanis corporibus cibos competere copioſiores ſtatuit. Et rurſus Aphor. 18. Æſtate (inquit) & autumno cibos grauiſſimè ferunt, hyeme facillimè, ver ſecundum locum habet, quod de ægrotantibus dictum eſt. Quibus competere vult alimenta copioſa: quoniam ea hyeme faciliùs ferunt. Calor igitur hyeme validior eſt, ac perinde perperam dictum, morbos eius temporis longos, ac difficilem coctionem admittere: ſiquidem calor morbos curat, & humores coquit, & maior citius. Pariter falſum videtur, eo tempore pituitam augeri, quo calor natiuus validior eſt. Natiuus enim calor cùm temperatus ſit, humorem augebit temperatum, nempe ſanguinem, non pituitam, frigidum & humidum humorem. Duo porrò à nobis dicenda ſe offerunt, Quare morbi hyeme longiores ſint, & quare hyeme aſſeruetur pituita copioſior, valente interno calore.

Hyemis morbi quare longi.

Morbi quidem hyeme longi fiunt: primùm quoniã humores craſſiores

Digitized by Google

flores eo tempore generantur, & humores crassi tardius coquuntur ac discutiuntur: deinde quoniam tempore calido aër ambiens coctionem, digestionem, & dissolutionem coadiuuat. Nam & febrilis calor qui ambientis calore deterior est, & à natura nostra magis alienus idem efficit, vt inquit Galen. Com.70. quintæ sectionis Aphor. Qua ratione febris morbis frigidis, vt conuulsionibus & aliis prodest. Adde quod frigiditas hyemis vt naturalem calorem intus roborat, ita humores crassos intus conditus seruat. Quod tamen ad pituitæ augmentum attinet, hic hyeme copiosior est ob cibutum naturam, quibus homines vtuntur, vt legumina quę pratios generant ac crassos succos, & coctiones impediunt, atque coctionis defectum sequitur pituita. Sunt hæc, bulbi, & rapæ & cepæ, castaneæ, & glandes, quæ sunt inepta coctioni. Sunt etiam eiusmodi carnes agninæ, porcinæ, captinæ, & cuchleæ, & caseus, & lac: rursus exercitiorum genera, vestium inupia, & itinera non parum agent ad pituitæ augmētum. Cæterùm si quis hæc rectè aduertit, non absoluunt dubium: nam quod quorundam ventres ob inopiam vestium refrigerentur, non ad temporis naturā, sed ad inopiam ipsam referri debet, quemadmodum, quòd quorundam ventres refrigerentur ob imbecillitatem, aut ciborum malorum vsus, aut profectiones idem efficiant, quod enim ad tēpus attinet, rectè dictum est ab Hippocr. hyeme validissimum calorem ventribus inesse: reliqua verò non sunt temporis propria, de quibus modò agimus. At verò illud rectius dictum videtur, membra refrigerari hyeme, & si venter incalescat, & in membris aceruari pituitam, & si venter validissimom habeat innatum calorem. Sed rursus instandum videtur: nam pituitæ generatio in ventre fit, non in ipsis membris, quamuis ergo membra frigeant, vbi venter calidus sit, nullatenus accrescet pituita. Verùm neque hoc veram ipsam sententiam subuertere valet: vtrumque enim est consentaneum rationi, ventres hyeme calidissimos, & pituitam per id tempus augeri. Siquidem pituita in ventriculo (ex bis quæ in prima parte operis probauimus) genita, in iecore conficitur atque in venis, si tamen venæ refrigerentur: & maximè si refrigeratio iecur pertingat, pituita infecta manebit, neque ex ipsa sanguis, vt solebat, generabitur. Confirmat idem, quòd pituita in venis contenta aliqua ex parte discuti solet ab ambientis calore, quod non eueniet in ambiente frigido, quódque dissolui deberet ab ipso natiuo calore, id quoque prohibebitur: omnia verò hæc simul moltam ostendent redūdantem pituitam hyeme. Huius temporis morbi sunt, qui ex refrigeratione fiunt, & ad internas partes refluxione. Nam vbi frigus membra ipsa peruadat, refrigerabuntur, atque inde imbecillitates fient, & humores crassi & frigidi accrescent: vbi tamen frigus cōpresserit tantummodo membra, ipsis non valde refrigeratis, exprimet humores in partes nobiles & internas, & quādoq; foras per meatus ampliores, & si quandoque magni etiam effluxus cobibeantur. Huiusmodi erunt morbi laterales, & pulmoniæ, & grauedines, & tusses, & raucedines, & attonitus morbus. Ad solam autem frigidam intemperiē sine homorum redundantia, aut solo flatu accedēte attioent laterum dolores, & pectoris vertigines. Vtroq; tamen modo fiunt capitis dolores atq; lumborum, ocmpe ex solo refrigerio, aut etiam accedente humore: sic & morbi neruis eueniunt, & membranis, maximè eis quæ ossa deuoluunt, aut ad eas delato humore, aut solo frigore ipsas peruadēre. Et quamuis horū tem-

Hyeme quare accrescit pituita.

Hyemis morbi quorum genera.

porum naturæ diuersæ & quodammodo contrariæ sint, quoduis eorum sibi adiuncto non parua portione simile est: siquidem quoduis eorum tripartitum est. Ver namq; primam sui partem hyemi similem habet, & tertiam iam ad æstatis naturam accedentem, mediam medio modo se habentem, ac omnino veris naturam seruantem, à qua constitutione sicuti & ab aliis omnibus nullæ subitæ fiunt mutatione secundū naturā. Sed quod paulò ante præcessit, ei quod immediatè sequitur valde simile est, nisi violenta fiat temporū, ac repentina variatio. Iam ergo medium æstatis verè æstas integra est, & finis autumno similis incipienti. Deinde sequitur autumni medium eius constitutionē ad vnguē seruans, & deinde finiens similis fit incipienti hyemi: deinde medio sequitur hyemis, post quod finis similis veri incipienti. Variant etiam tempora proprias naturas, aliquando vnum, aliquādo etiā plura, & vnum quidem, cùm hyems calida, aut æstas frigida: dico verò vbi hyems fuerit calida, ver autem frigidum: possunt etiam molta tempora variari, veluti si post ver frigidum prædictum æstas eiusdē naturæ sequatur. Vno quoque tempore varias fieri mutationes contingit, vt si ex æstatis diebus quidam fuerint frigidi, quidam post hos calidi, quidam præter id humidi: quod & eisdem diebus euenire videmus, nempe vt eodem die calor & frigus fiant, quod autumno secundum naturam conuenit, aliis verò non nisi contra naturam. Illud etiam prætermittendum non est, omnes morbos in omnibus temporibus fieri. Sed io quibusdsm quidam ex ipsis magis aliis. Nam quod in quibusdam hominibus temporis cōstitutio facere non potest, victus facit, frequentius autem eueniunt, qui tēporibus respōdent. Aër enim ambiens omnibus est cōmunis, victus tamen diuersus. Quòd si tempora suas amiserint naturas, non tantùm aliorum temporū morbos adducent, sed erunt hi incōstantes & mali iudicij, ac perinde perniciosi Quamobrem ego quidem nullum adeò fidum præsagium futuræ pestis (eius quæ ab aëre habet ortum) reperi, vti quod ex temporū mutationibus præter naturam accipitur. Nam vt Hippocr. ait, In constantibus temporibus, si tempestiuè tempestiua redduntur, morbi constantes & boni iudicij fiunt, in non constantibus verò inconstantes, & mali iudicij: morbi tamen inconstātes & mali iudicij, qui per populum grassantur, quoniā temporis cōstitutionem sequuntur, pestilentes omnino erunt, fient tamen, vbi humidæ fiant constitutiones frequentius, rarius in siccis, quoniam de his Hppoc. inquit, Ex anni quidem constitutionibus, vt in summa dixerim, siccitates imbribus sunt salubriores, & minus mortiferæ. Euenit autem quandoque vt temporibus non valde mutatis, adeò magnas recipiat mutationes aër, vt pestis causa fiat, veluti cum putrescit mixtis putridis vaporibus ex aqua & terra eleuatis: hi namque cordis spiritus corrumpunt, & quandoq; humores, aut ipsam cordis substantiam. Sed primò spiritus: interim tamen dum solos spiritus mutat, & si calorem factum præter naturam in ipsis inducat, pestilēs febris nūquā fiet, nisi humores aut cordis ipsius substantiam inuaserit, ita vt febrem faciat putridam, aut hecticam: solis enim spiritibus aut corruptis, aut alteratis breues fiunt febres, & minimè perniciosæ: sed diutius malo perseuerante in aliam deteriorem dispositionem aut humorum, aut membrorum perducto corpore pestilēres & perniciosi fient morbi. Nouimus quoque sine febre, perniciosum aërem ferè subito homines interimere, corrupto spiritu malitia qualitatis aëris, vel potius, vt dicere

Tempora omnia tripartita.

Temporum à natura variationes.

Morbi omnes omnibus fiūt temporibus.

Pestis fidum præsagium

Digitized by Google

solemus, ipso tota substantia mutato. Eligendus igitur est aër mundus & purus sine malis vaporibus quales eleuantur à stercore, corporibus mortuorum, aquis stagnantibus, aut putridis leguminibus, aut fluuiis, aut cloacis repurgantibus ciuitates: vitandus etiam aër nebulosus & conclusus, maximè in locis & domiciliis infernis. quantum ad hoc itaque aër omnibus conueniens hominibus idem est, quantum verò ad temperiem qualitatum attinet, diuersis temperaturis differens aër accommodatur, qualis verò futurus infrà dicemus. Quoniam autem venti aëri commixti sunt, & simul cum aëre inspirantur & transpiratione trahuntur, de eorundem natura & facultatibus quædam dicemus. Porrò vẽtum omnem exhalationem quandam esse antiqui dixerunt, atque ipsam esse calidam & siccam. Aëtius tamen non simpliciter, sed collatione ad alterum exhalationum genus. Nos quidem exhalationem quandam agnoscimus humidam, & quandam aliam siccam, ambæ verò à terra & aqua eleuari solent. Sed interest: quoniam sicca exhalatio à calore exuritur: quòd si non exuratur humida manebit. Ad exustionem autem non parum faciet materia terrenæ substantiæ mixta: venti verò ea ratione pluuias antecedunt: quandoque verò easdem sequuntur. Quoniam præcedente pluuia terra humorem concipit, qui mixtus materiam efficit exhalationi paratam, ita vt accedente Solis calore, aut præsente, aut ante à terra concepto, venti statim oriantur, & moueantur. Præcedunt verò sæpè ventum pluuiæ, calore excitante vapores quosdã, quos exurit & in ventum cõmutat, quosdam deinde non exustos, quos frigus in pluuiam vertit, interim etiam ambo perseuerant, ventus flans & nubes deportans, atque pluuiæ quæ ex nubibus fiunt: Siquidem exhalatio humida vento & aëri coniuncta aërem aliquando reddit vaporosum: crassior verò exhalatio nebulam efficit, & crassior adhuc nubes, ac deinde maiori accedente crassitudine, fiet aër caliginosus atque tenebricosus. Is vapor, siue humida exhalatio, si à frigore concrescat parum à terra eleuatus, ros efficietur, aut congelatus pruina: in supremis verò partibus in pluuiam, aut congelatione in niuem, aut grandinem ibit. Sed rursus ad ventorum naturam redeamus. Venti siccæ quædam exhalationes sunt. Sed nunquam absque aëre sunt aut mouentur, & quandoque humidas exhalationes secum ducunt: cùm tamen ipsa agitatur, secum agitat, & reliqua, ita vt nunquam ventum sine aëre quis sentire possit. Sunt autem ventorum multa genera, ex loco à quo agitantur & flant, naturam sortita: atque hi generales, quatuor quidam præcipui, & singuli suos habentes binos collaterales, ita vt omnes numero 12. habeantur. Quatuor præcipui sunt Septentrio, qui ad polum arcticum, qui etiam Aparctias dicitur: à Meridie Auster, siue Notus: ab Oriente Subsolanus: ab Occidente Zephyrus, siue Fauonius. Septentrio Orientem versus habet collateralem Boream siue Aquilum: ad Occidentem verò Circium. Auster Orientem versus habet Euronotum, alias, Euroaustrum: ad Occidentem verò Euroafricum, siue Libonotum. Subsolanus tamen ad Septentrionem habet Ceciam, siue Ellespõtium, ad Meridiẽ verò Vulturnum: Zephyrus tamen ad Septentrionem habet adiacentẽ Argestem. ad Meridiem verò Africum. Sunt tamen alij quidam venti locorum proprij, qui semper flant, aut Sole oriente, aut iuxta Solis occasum, sunt & qui à terra in mare perflant Apogei appellati à nautis, qui etiam ab oriente Sole generantur: locales autem venti quoniam minus puri sunt, ventis generalibus minus sunt salubres, atque diuersas sortiuntur temperaturas. Nam Boreas frigidus est & siccus, Auster calidus & humidus, Subsolanus siccus, Zephyrus humidus, ac perinde morbos afferẽs suis temperaturis respondentes. Quoniam autem, vt supra diximus, aëris mutationes omnino fugere foret impossibile: minimè tamen eas quę per tempora anni fiunt, aërem ipsum modum excedentem aliquatenus attemperabimus. Erit autem moderatus in quo homo neque sudat ob æstum, neque riget ob frigus, non tamen expectandus est aër, qui omnino non alteret corpus, sicuti neque causam aliquã ex salubribus: omnes enim corpus alterant, sed sensim. Quapropter Galenus lib. Art. med. cap. 85. salubres omnes causas ex correctiuarum genere esse dixit: naturales tamen temporum mutationes fugere commodè non fiet: quandoquidem sanus homo cuius sanitatem tueri proposuimus, non debet in loco aliquo concludi, aut à conuersatione aëris totius ciuitatis prohiberi: accedet igitur aliũde temperaturæ tutela, rebus aliis omnibus debito modo attemperatis: valet enim aër magis omnibus aliis causis non naturalibus, quæ ex necessitate occurrunt, corpus humanum alterare. Nam cibus & potus non perpetuò alterant. Sed interim cibus, quandoque potus, quandoque neutrum. Somnus & vigilia vt nobis occurrunt, necessariò se inuicem corrigunt, atque neutrum perpetuò adest, sic etiam retentio & euacuatio, motus & quies: animæ verò accidentia quæ manifestè alterent, secundum naturam rarò occurrunt: aër quidem multis modis alterat, atque validè mutat nostrum corpus. Nam ambiens nos tangit, & per poros cutis transpiratione ducitur, & inspiratur, & is pulmonem & cor statim attingit, & spiritum cordis, non bis aut semel in die, sed perpetuò ingrediens atque egrediens, deducitque ad nos ferè omnes externarum causarum alterationes, vt terræ & aquæ, & ignis cùm nõ tangunt nos, & cœlestes astrorum influxus, & à corruptis rebus vapores, & qualitates, mutatúrque interim solis qualitatibus, vt calore, frigore, humiditate & siccitate, interim sua substantia, vt crassitudine & tenuitate, aut alienã suscipiens substantiam, aut rerum putrescentium vapores, aut, vt aiunt, à tota substãtia, vbi malam adeptus sit proprietatem, ac veneficam naturam. His de caussis summatim cognitis Gal. lib. Artis med. cap. 18. dicit, Optimæ igitur corporis cõstitutioni cùm circonfusus aer fuerit in temperie positus, earum rerũ de quibus nuper diximus, quietis scilicet ac motus, somni & vigiliæ, & eorum quæ assumuntur, atque excernuntur quantitas moderata conueniet. Quum verò aër à temperie recesserit, tantum à mediocritate euariare oportet, quantus fuerit ab optima temperatura recessus; verùm huic sententiæ quædam obstare videntur. Non enim necessarium est aëre labente ad aliquod extremorum, omnes causas non naturales pati lapsu ad contrarium inclinare. Definito namque lapsu aëris, atque cognita alteratione, quam in corpus humanum facere potest, facile erit in cibo, aut potu, aut somno & vigiliis parem obiicere contrariam vim, quæ omnino impediet & attemperabit aëris actionem, atque potentiam. Præterea nunquam per causas prædictas temperatas fieret sanorum hominum conseruatio. Nam aër ferè nũquam temperatus est, sed pro temporum natura semper euariat: & ver ipsum quamuis natura temperatum sit, rarò suam seruat naturam. Hæc tamen nullatenus perturbant Galeni sententiam.

Ventus quid secundũ antiquos.

Ventorum genera.

Ventorum temperatura.

Temporum mutationes fugere non valemus.

Aër quantũ alterando valeat.

Digitized by Google

non naturales ea ratione calefacere, aut infrigidare, aut humectare, aut exsiccare dicuntur, quoniam potestate id faciunt: etiam si ex accidenti faciant, vt somnus ex accidenti humectat, quoniam nuttritioni confert, & hæc humectat refectione corporis, & vigilia ex accidenti ob resolutionem exsiccat: quod tamen per se facit aër calefaciens: aot quouis modo alterans, quemadmodum & cibus, atque ex his qoæ ex accidenti faciunt quædã positioè, quædã etiam priuatiuè. Nam vigilia parua humectare dicetur, quia non abundè exsiccat, & somnus exsiccare, quoniam non humectat quantum par est, & moderatum. Dicuntur autem moderatæ causæ omnes non naturales: quoniam temperatum corpus conseruant. Nam etsi ipsum perpetuò alterent, non tamen à temperamenti limitibus educunt, & ob id salubres causæ omnes correctiuæ sunt, vt aër: is enim nunquam non alterat humanum corpus, & cibus, semper est ab initio contrarius corpori: at verò omnes hæ causæ sic occurrunt, vt quædam ex eis alias corrigant, & ab omnibus simul corpus in temperie sua seruetur. Cùm verò modom excesserint causæ prædictæ, ipsum à temperie, & quandoqoe à sanitate educunt. Quapropter si aliquod eorum ad alterum extremorum labatur, reliquorum administratione malum corrigendum venit, id in aëris lapsu notum est. Nam si is ad calidum labatur, oportet potum labi ad frigidum, pariter & cibum, atque quietem augere: quandoquidem calor exsiccat, & quies humectat. Idem etiam intelligere oportet de cibis, quod de aëre. Nam si cibi fuerint debito calidiores, reliqua ad frigidnm labi decet. Quare igitur si id in omnibus causis naturalibus verum est, de solo aëre asseruit Galen. sententiam? quare etiam dixit, omnes alias causas in contrariũ labi debere? Siquidem vnius tãtom lapsus magnus vniuersam aëris labentis noxam posset emendare, vbi medicus noxæ quantitatem probè metiatur. Primùm quidem in aliis causis non est par ratio: nam aliæ semel, aut bis occurrunt, in vnius diei spatio, vt somnus & vigilia: itaque somni noxa vigilia emendabitur rectè, & econtra. Rursus si cibns frigore nocet, facilè potu emẽdabitur: & si motus, quiete, aëris tamen alteratio perpetoa est, & moltis modis accedẽs vt ambiẽs inspiratus & trãspiratione ductus. Quod autem præceperit id omnium aliarum causarum oppositione fieri debere, non est, quoniam non posset per vnicam causam oblatam fieri, aut quoniam in aliarum causarum lapsu non liceat omnes etiam admonere contrarias: sed quoniam vbi lapsum aëris quis tentaret vnius causæ oblatione corrigere, causa futura esset validior multò, vt vno occursu faceret quantũ aër freqoenti accessu, quod aliis de causis obesset: nam si cibus oblatus ad emẽdandã aëris calidi noxam sufficere deberet, stomachum valde læderet. Præter id quod statim plus iusto infrigidaret, & ad finem minus quàm par foret, sic etiam si somno aëris calor emẽdari deberet, longus futurus esset: verum interim dum adest, id faciet: postea verò non, cum samen toto corpore aër alteret. Probè igitur fiet, vt Galen. ait, omnibus aliis causis in contrarium labentibus, vt ex omnibus vna causa aëri æquipollens fiat, neque opns sit aliquam vnam immodicè valentem & inæqualiter occurrentem offerre. Sic etiam fatemur in aliarum causarum lapsu fieri posse correctionem, omnibus in contrarium labentibus: sed tamen neque opus est tot causas opponere, cùm vna satisfacere possit: quod in aëre labente non fier: neque si aliæ opponantur, decet vt omnes pari labantur mensura cum ipsa causa labẽte, sed multù minus. Præterea quoniam cibus in alterum facilè mutari poterit contrariæ temperaturæ per quem emendabitur lapsus, & somnus emendabitur vigilia: aërem verò emendare, aut ipsius mutationes per anni tempora impedire est impossibile, sed probè aliarum causarum mutatione fiet correctio: & vt melius fiat, non vna tantùm mutata, sed omnibus. Aëre itaque labente omnes alias causas pari mensura in contrarium labi oportet, vt ex omnibus vna æquipollens aëri fiat, & omnes sint parum excedẽtes propriã mensuram. Dicemus igitur causas non naturales temperatas, quoniam etsi alterent corpus sanum & temperatum seruant, & nullam manifestam efficiunt alterationem, ita vt ad ipsam manifestus sequator lapsus. Distemperatæ verò dicentur, quoniam aut plus iusto mutãt, aut quoniam non efficiunt quod debent. Aër namque frigidus dicitur, quia immodicè infrigidat, & calidus, quoniam etsi infrigidet (qood omnis aër per anni tempora & regiones facit) non tamen quantum aëri qui inspirationi seruit, debetor: sic & motus dicitur calidus, quoniam ad maiorem caliditatẽ, quàm par sit, corpus perducit, & frigidus, quia citra prædictum iustum calorem, calefacit. Ex quibus omnibus notum euadit temperatis corporibus causas salubres deberi tẽperatas omnino, & quæ temperati non possunt, vt aër per tempora variatus, aliarum salubrium causarum contrariarum oblatione esse corrigendas: distemperatis tamen corporibus, intra latitudinem sanitatis manentibus, qualis aër debeatur, nec diximus, neque ex dictis notum euadet: verùm distemperata corpora quædam sunt talia seruanda, quædam in meliorem temperaturam mutanda. Quod fit, vbi supperat otium: siquidem subitò, aut breui tempore naturalem temperaturam mutare nullatenus conuenit. Quod si facere fuerit in animo, salubres causæ accommodatæ sunt, quæ ab optimè temperato corpore & à causis ipsum conseruantibus, æqois numeris in contrarium labuntur: veluti si corpus moderatè calidum ab optimo corporis statu duobus recedit numeris, causis salubribus egebit, doobus etiam numeris ad frigidum labentibus, à salubribus causis temperatis hominibus debitis. Hominem verò negotiis irrepetibilibus districtum mutare non expedit, ne multis & validis mutationibus simul, hinc & inde agatur. Quod si in animo fuerit tale corpus seruare, quale ab initio acceptum est, quemadmodum temperatis & in optimo statu constitutis corporibus, aër & reliquæ causæ salubres similes sunt offerendæ, ita & distemperatis: calidiora siquidem corpora calidioribus causis salubribus egent, frigidiora frigidioribus, humidiora humidioribus, sicciora siccioribus, vt Galen. docuit lib. Art. med. vbi tamen valde laberentur præseruanda forent, non cõseruanda. Quod itaque Gal. dixit, in aliis qoidem omnibus notum est, cibos frigidos homines seruare frigidos, & calidos, homines calidos. Nam cibi calidi frigidis hominibus oblati, tandem poterunt ipsos ad temperamentum deducere, vt diximus: quin & aliquando in contrarium traducere statum: sic & somnus & vigilia metienda sunt, ac reliquæ causę salubres. Aërem tamen calidum calidis offerre corporibus, aut frigidum frigidis incommodum euidens apparet. Si enim calidum cor refrigerari inspiratione debet, non satis neque ad mensuram refrigerabitur, aëre calido attracto, sic etiam frigidior aër frigidiori cordi non erit ex vsu: siquidem ipsum immodicè refrigerabit. Rursus natura ducimur, vt calidiores redditi aërem quæramus frigidiorem, &

frigidiores

Causæ conseruantes quare dicuntur moderatæ.

Aër distemperatis corporibus seruandis.

Conseruatio corpori quibus causis fieri debent.

Digitized by Google

frigidiores calidiorem. Præterea fit aër tanto frigidior temperato, admoueatur calidiori cordi, quàto cor calidius est, nullatenus attēperabitur. Nā maior resistentia maiori eget potentia alterante, sed calor maior magis resistit minore: ergo maiori potentia refrigetandi egebit, quàm cor aut frigidum aut minus calidum. Præterea Gal. lib. de Sanit. tuen. contrarium asserere visus est dicens: Fiunt antē & qualitatibus conuenientiæ, vtique si seruare temperamentum studes, humidis naturis humectante cibo maximē quadrāte: siccis verò eo qui siccet: sin alterare placet, contrariis: in eo verò qui est in calido frigidóve ad intemperantiam lapsu, contraria dare semper expedit: quum & efficacissimæ eiusmodi tēperies sint, & (vt ita dicam) magis quàm quæ ex siccitate & humiditate consistunt, potentes: quippe cùm facilē similibus nutrimentis in morbosam intemperiem abeant. At si siccius quoduis membrū efficias, nihil manifestē lædes: pati modo nec si humidiori suam humiditatem serues. Præterea non esse similibus exercēdā sanitatis tutelam, docuit Gal. lib. 3. Apho. cōm. 3. dicens: Contrarij quidem ad cōtraria bene, similes ad similia malē. Ob rationes adductas nonnulli coacti dixerunt, corporibus lapsis conseruandis non competere aërem similem: hoc est eum, qui eādē sortiatur denominationem qoam corpus: veluti vbi corpus calidum sit in primo ordine corporum, non oportet aërem pariter esse in primo ordine calidum, lapsum à temperato aëre, eo nempe qui conuenit temperatissimo corpori: quoniam is non refrigerabit cor hominis in primo ordine calidi, ad portionem. Quod autem Galen. præcipit, similia similibus seruari, non obstat: siquidem similia non debentur denominatione, sed potentia talia: illum nāque aërem similem temperato medici dixerunt, qui etsi non foret eiosdem denominationis cum corpore, neque esset eidem simile, (quoniam omnis aër debitns temperato corpori, ipsum alterare valet) ea tamen ratione similis dicetur, quatenus potentia talis est, & in temperamento corpus ipsum seruat, idem etiam de aëre debito corpori lapso à temperamento dici volunt, aërem eum similem esse calido corpori, qoi ipsum seruare valet, etsi ipsum alteret, & non sortiatur eandem cum ipso denominationem. Contra quorum ignorantiam quædam manifestē procedunt, quæ omnino valent eorundem opinionem confutare. Primum quidem Galenus nunquam assueuit simile dicere, nisi quod verē simile est reipsa, non tantùm potestate: siquidem libro sexto de Sanitate tuenda, de his temperaturis lapsis loquens, quæ conseruari exposcunt, inquit, Nam qui in rebus ciuilibus versatur, & multis negotiis distringitur, huic tutius est vt neque tentet temperamentum suum mutare, sed accommoda sibi nutrimenta assumat. Porrò apta sunt humidis quidem humida, & siccis sicca. Nutritio enim fit cùm qui nutrit cibus, corpori quod alit, assimilatur, cuius autem assimilantur vere sicca siccis, & humida humidis. Ex quibus notum est similia dici alimenta, quæ verē similia sunt, non tantùm potentia. Quoniam quæ in corpora sicca facilē vertuntur, sicca verē sunt, & quæ in humida, verē humida. Nutritio enim (vt inquit) fit cùm id quod nutrit, ei quod nutritur assimilatur, & inter symbola facilis est transitus. Præterea nullum medicamentum aut alimentum denominationem accipit, nisi ab eo quod agere potest: quod igitur infrigidare potest, frigidum denominabitur, & quod calefacere, calidum, atque in alimentis eadem est ratio. Nam absoluto sermone talia dicuntur omnia, ad corpus temperatum collata, & quæ talia dicuntur, in re talia sunt, & in vniuerso talia: quòd si denominationem habent ab effectu, malē dixerunt aduersarij, aërem seruantem corpora lapsa, esse similem in effectu, non in denominatione. Præterea si aër frigidus debetur lapsis corporibus versus calorem, conseruandi gratia, quæritur ab ipsis qualisnā futurus sit is, qui permutare possit eadem corpora in optimum statum, atque statuent in eodem genere causas conseruantes lapsa corpora, & permutantes: cùm tamen Galen. has contrarias adhibeat, illas verò similes. Præterea sit corpus aliqood lapsum à temperamento calidum, nō multum, sed per numeros duos, id eget ad permutationem aëre frigido duobus numeris: quod si conseruari debeat in eodem statu, aër, ex eorum opinione, frigidus etiam esse debet, sed non adeò, sitque aër per numerum vnum ad frigidum lapsus: iam ergo ad conseruationem corporum parum lapsorum adhibentur contraria, sed remissiora: sit autem corpus aliqood valde lapsum ad calorem, quod non exposcat conseruationem, neque etiam vacet permutationi, id egebit præseruatione, quæritur autem, quibus fiet? Non quidem aliis, quàm frigidis, sed remissioribus: patibus namque fietet permutatio. Ex quo fit, vt eædem genere omnino fiunt causæ conseruantes & præseruantes, atque eadem omnino mensura, veluti numero vno in cōtrarium labentes: concedant itaque necesse est, causas conseruantes, permutantes, & præseruantes, in eodem esse genere & ferè omnino easdem, quod naturæ causarum agentium repugnat. Nempe vbi iam varij effectus à similibus fiant causis, aut eisdē. Nos itaque Galeni mentem diuersam ab eis agnoscimus. Quoties enim Aut. lib. Art. medec. præcipit similia similibus seruari. Aut. lib. 3. Metho. in vlceribus, id quod secundum naturam est custodire præcepit. atque sicciora, siue corpora, siue membra siccioribus egere, humidiora humidioribus dixit: idem etiam sexto de Sanit. tuen. & sæpe alibi ea tātùm similia esse voluit, quæ eandem in suo genere sortiuntur appellationem, siue denominationem, atq; eundem ordinem & situm, quem corpora quibus debentur inter reliqua corpora, vti causæ salubres calidæ collatæ calidis corporibus, & frigidæ frigidis, humidæ humidis, siccæ siccis. Præterea etiam calidis corporibus in primo ordine calidæ causæ in primo, & his quę in secundo, pariter in secundo, idem quoque in reliquis temperamentis & temperamentorum ordinibus habendum est. Ad quod comprobandum, prædictis accedit hæc ratio potissima, Sit corpus aliquod temperatum & in regione temperata nutritum, quod mutet regionem, & in frigidā habitandam ducatur, in qua tamdiu demoretur, vt temperaturam etiam mutet, ita vt frigidæ temperaturæ fiat. Nonne vbi corpus id in frigida hac tēperatura seruari debeat, in eadem regione commodē permanebit? Nemini dubium existimo, atque id corpus in ea frigida regione tale seruari, quale ab eadem redditum est, & in quauis alia mutatione acceptorum. Præterea de cibis eadem omnino ratio est, vbi corpus aliquod ex vsu ciborum calidiorum in calidam temperaturam, non valde lapsam (de hac enim loquimur) deductum sit, notissimum est eisdem omnino seruari probē in nuper adepta temperatura, & vnumquenque in ea regione probē seruari, in qua temperaturam assecutus est, siue natiuam, siue ascititiam. Rationes verò in contrarium ab initio adductæ nihil omnino conuincunt. Ad primum enim dicemus, calidum

Corpora lapsa similibus seruanda.

Ratio valida.

Digitized by Google

calidum aërem probè refrigerare cor calidum. Nam id vbi parum à suo temperamento labatur, statim refrigerium exposcit: ac perinde aëre frequentiùs attracto & copioso, & quoniam calidorum cordium respirationes maiores & frequentiores quàm aliorum sunt, commoda fiet cordis calidi refrigeratio à calido aëre, aut etiam si sola magnitudo respirationis accedat, vbi cor non valde incalescat. Cor etiam frigidum, vbi incalescat satis, aërem exposcet frigidum, à quo temperetur, & quale ex natura est, seruetur, quod non nisi ab aëre ad mensuram corporis frigido fiet. Nam quod minus frigidum fuerit, frigidius cor non refrigerabit, A minori namque frigido non inducitur altior frigoris ordo, quo eget frigidum cor incalescens: præter id quòd cordi frigidiori minor debetur respiratio, & quandoque etiam tardior ac rarior, ob quam nunquam supra modum refrigerabitur. Cùm etiam addunt, natura duce, refrigeratos aërem quærere calidum, & calefactus frigidum, id tantùm euenit, quoties ob calorem aut frigiditatem à propria natura & innata temperatura corpus educitur. Cùm tamen solam eam recipimus alterationem, quæ secundum naturam nobis perpetuò aduenit, talem eligimus aërem, qualis dictus est, similem vtique, & qui nos tales quales ante seruet. Nisi foret etiam quis adeò lapsus à natura, vt egeret præseruatione ac permutatione celeri, de quo non est nobis modò sermo. Ad aliud dicemus, cordi calidiori aërem calidiorem ad conseruationem offerri debere, atque ad id sufficere. Quoniam paucus calor ab eodem demi debet refrigeratione: siquidem cor calidum tale seruare volumus, & præter hoc multus attractus id probè faciet. Ad id tamen quod adduximus ex Galen. lib. sexto de Sanit. tuen. in his quæ de humidis & siccis temperaturis ab eo dicta sunt, nota esse sententia à nobis comprobata, similia similibus esse offerenda. Attamen ibidem de alimentorum exhibendorum natura & temperatura loquitur, non de aëre, de aëris namque temperie scripserat lib. 1. vbi postquam aërem substantia purum dixit omnibus temperatoris esse accommodatum, de primarum qualitatum temperamento subiungit. At verò quæ ex calore, frigore, siccitate & humiditate diuersitas aëris cótingit, non perinde se ad omnes homines habet, sed corporibus quæ optimo temperamento sunt, optimè temperatos aër est saluberrimus: in quibus verò aliqua exuperás qualitas dominatur, his vtilissimus aër est, qui ei qualitati maximè aduersus, frigidus calidæ, calidus frigidæ, humidior siccus; siccior quàm par est, tantò humidior quantò siccitas ipsa modum excessit: verumtamé neq; hic locus nostræ contrauenit sententiæ. Loquitur enim Galenus de temperamentis valde labentibus ob qualitatis alicuius dominium in extremo, propter quod corpus præseruatione potius quàm conseruatione eget. Idem etiam lib. 6. de Sanita. tuenda voluit, magnos lapsus in calore & frigore seruare cótrariis, aut potius præseruare: in humido auté & sicco similia adhuc cóuenire, à quibus non imminet validæ alterationis periculum, lib. 3. Aphor. Comm. 3. aut de magnis loquitur lapsibus, aut hîc & lib. 1. de Sani. tué. loco citato, aërem contrariæ temperaturæ proficere dicit, quoniam attemperat, & mutat, non quoniam seruat. Vt itaque in vniuersum de omnibus causis non naturalibus agamus, distinctione opus est: siquidem non omnibus est eadem ex vsu viuendi ratio. Corpora temperata aut temperamento proxima, quæ sana simpliciter, aut vt multù appellantur, sola egent conseruatione ad iuuentutem vsque: post iuuentutem verò & in ipsa, quantum attinet ad humiditatem & siccitatem, præseruatione vsque ad mortem: siquidem his omnibus siccitatis impetum, & cursum cohibere humectantibus conuenit: calorem autem seruabimus vsque ad subsistẽtiam: deinde verò parũ augebimus. Si tamen à temperamento labantur, is aut erit magnus, aut paruus lapsus: magnus lapsus in consuetudiné versus, aut à natura cótractus corpora efficit insalubria simpliciter, aut semper, aut vt multũ. His nunquá debetur conseruatio, nisi velis præseruationem, conseruationem appellare, quoniam præseruatione corpora suam tuentur sanitatem: omnes enim causæ conseruantes in correctiuarum genere sunt, auctore Galen. libr. Artis meden. cap. citato. Sed quoniam sensim corrigunt, conseruantes appellantur: tales sunt quæ præseruant ab vlteriori lapsu. Conuenit itaque hæc præseruare corpora similibus forma, sed gradu minoribus: præterquam si homo siccus fuerit: in hac enim distẽperantia semper humida adhibebimus toto vitæ decursu, quibus nó tantùm præseruabuntur, sed in meliorem statum recipient mutationem. Humidis verò valde talibus, humida, sed remissiora. Prætermitto quorundam nugas, qui cum omnibus conuenire per similia conseruationem ferant voluisse Galen. deinde addunt id non conuenire ex arte: quare cùm rarò suppetat otium, quod ipsi putant necessarium ad permutationem, ferè semper egebunt conseruatione: ea verò, vt aiunt, nocet: ferè nunquam igitur sine noxa sanitatis præcepta seruabunt. At quis fatebitur, similia seruare corpora valde labentia, & ab eisdem lædi, & noxam recipere? hæc enim apertè pugnant. Sed ad incepta redeamus. Quæ diximus corpora probè dicto modo seruantur, aut præseruantur, eadem verò permutare in meliorem statum contrariis adhibitis conuenit. Nec id rarò, si hominum diuersum viuendi institutum consideres, demas ab his iter agentes, nauigantes, & qui laborem aliquem magnum subeunt, cui nunquam assueuerunt, neque assuescere citra magnum vitæ discrimen licet: reliquos omnes inuenies facilè admodũ admittere permutationem & vsum contrariorum, vbi valde labantur à temperamento. Nam siue is coltui diuino ministret, vt canonicus, aut monachus, siue medicus sit, qui in visendis ægrotis sit occupatus, siue causas agat, siue in aula regi seruiat, siue faber, aut futor sit: quid vetat, quominus nullo alio suppetẽte otio præter id quod hæc admittunt negotia, prædicti contrariis suæ temperaturæ vtantur? vbi sensim ad eadem accedant: prius verò ad similia in forma, grado remissiora: sensim enim consuetudinem mutare & temperaturam, nihil prohibet. Neque perinde malè feret duos labores: cum cui assueuit, & mutationem quæ à contrariis fit: nam assueta ante nihil mutant, aut alterant: quæ verò superueniunt sensim, parum: præter id quòd hæc aliorum mala emendant, cùm mutent sensim sine molestia, temperaturam vitiosam, & consuetudinem illi parem. Præterea temperamenta extremè calida ad iuuẽtutem vsque, & in ipsa validè attemperabimus: deinde vero minus, & in senectute nullo modo: frigida verò semper, quoad fieri possit, mutabimus ad calorem, sicuti & siccitatem ad humiditatem: humidam autem temperaturam in extremo, ita vt sæpius eius causa in morbos incidat, in pueritia humidis minoribus præseruabimus, sic & in iuuentute. Sed magis ad humiditatem labentibus, in subsistentia & reliqua senectute, paribus. Nunquam

Hæc authoris opinio à multis improbatur medicis.

Explicatur Gal. sententia.

Methodus generalis ab- seruationis corporum.

Digitized by Google

Temperatura humida nisi parum lapsa, modicè similibus seruanda est. Nunquam autem temperaturam humidam exsiccabimus, quæ non inducat frequentes morbos: quoniam hæc longissimæ vitæ est, & diutius seruatur, teste Galeno libro sexto de Sanitat. tuen. Siccum verò lapsum semper, quoad fieri possit, humectabimus, & toto vitæ curriculo, & in pueritia maximè præseruabimus, sed modò de temperaturis non valde labentibus agamus, quæ neutræ simpliciter dicuntur, & sibi sanæ sunt, in quibus maior hominum pars numeratur. His sanè satis tuta est conseruatio per omnia similia & forma, & gradu, & per omnes ætates quantum attinet ad calorem & frigiditatem: in senectute tamen attemperabimus præseruatione. Humidam quoque temperaturam atque siccam tales seruare vsque in subsistentem ætatem tutum est. Deinceps verò humidam paulò plus humectantibus, & siccam aut temperatis aut minus siccis seruabimus, aut, vt rectiùs dixerim, præseruabimus. Quamuis enim præseruatio eis temperaturis maximè conueniat, quæ valde labuntur, ob periculum delapsus in siccitatem ætatis ratione, siccas quoque, quia & prædictas humidas temperaturas præseruare conuenier humectantibus, aut temperatis, aut parum exsiccantibus. Permutare autem eosdem nihil prohibet, vti diximus de valde labentibus, etiamsi nullum aliud otium supperat, præter id quod suppetere videmus ferè omnibus, qui officiis & artibus incumbunt, præterquàm iter agentibus & nauigantibus, de quibus ad finem huius libri dicemus: aut fortè laboribus præter modum insudantibus, quibus præseruatio, aut etiam conseruatio erit ex vsu. Sed laudo vt magis tutam in his præseruationem: nam talium temperamenta non minus apta sunt in morbos incidere ob immodicos labores, quàm eorum qui in extremo labuntur, quos ægros simpliciter esse diximus. His institutis inuenies consentire quæcunque Galen. docet. Nam libro Artis medend. conseruare præcipit similibus non valde lapsa corpora: id verò non prohibet valde lapsa præseruare. Præterea suppetente otio fieri permutationes admittit, id otium abundè suppetit in prædictis hominum conditionibus, laboribus, & artibus. Nisi dixeris Galen. ad maiorem securitatem maius otium desiderare, nec perinde quod diximus vetare, præsertim rationibus traditis.

De motu & quiete.

SECTIO II.

Lecta aëris & loci commoda temperie ac situ, decet sanum hominem exercitationibus vti, sine quibus probè ministratis sanitatem seruare nemo potest, saltem eorum qui decimumquartum attingunt annum, in aëre verò ita temperato, vt nec ob calorem sudorem moueat, neque ob frigus rigere cogat, opportunitas exercendi corporis se offert, postquam cibus è ventre descenderit, & coctio in iecore perfecta sit. Intelliges tamen in iecore perfectam coctionem, si vrinam inspexeris, nã aquea aut subpallida coctionem adhuc fieri indicat: flaua iam diu peractam: subrussa, siue pallida, tunc primùm perfectam: quæ in commentario de vrinis latè patefecimus. Decet quoque ante exercitationem, ventris & vesicæ onera deponere. *Exercitatio.* Exercitationem verò non omnem corporis motum appellamus, sed validiorem, ita vt respirationem ad crebritatem vsque moueat, aderunt enim iam magnitudo & celeritas. Quædam autem antecedunt, & sequuntur exercitationem: quamobrem omnium eorum ordinem, quantitatem & qualitatem definire decet. Antecedit quidem frictio præparatoria, sequitur apotherapia, siue frictio recuratoria. Ante igitur quàm quis ad cibum accipiendum accedat exercitatione egeat, dicente Hippocrate libro sexto de Morbis popul. parte quinta: Labor, cibus, potus, somnus, venus, omnia moderata. *Exercitatio cibos præcedat. Frictio præparatoria.* Incipit à labore siue exercitatione, quæ cibos antecedere debet. Præcedet autem exercitationem frictio corporis, quæ præparatoria appellatur: non enim licet validos corporis motus aggredi ex improuiso: prouidetur autem frictione molliente solidas partes, priùs linteo totum corpus modicè fricantes, donec incalescat, deinde oleo addito. Cùm verò paucis manuum circumactibus, modica celeritate, non grauibus, nec comprimentibus corpus incaluerit, & rubore vniuersa cutis suffundatur, tunc oleum inducere oportet, manibus nudis, inter molles & duras medias. Primò tamen blandiùs fricare oportet, deinde sensim paulò fortius, donec carnem citra noxam premat: id autem fiet, si bis tantùm aut semel frictio valida partem tangat, fiatque ad omnem loci differentiam frictio recta, obliqua, transuersa, subtransuersa. Quòd si absque hac præparatione quis subitò ad exercitationem accedat, excrementis attenuatis, & meatibus exiguis laxatis, periculum est ne solidarum partium aliqua rumpatur, aut conuellatur, & excrementa vehementis spiritus impulsu obstruant meatus. Diuersæres est, vbi cutis primùm molliatur, atque solidæ partes: habet namque frictio vim molliendi, obdurandi, impinguandi, & dissoluendi, dicente Hippocrat. libro κατ' ἰητρεῖον, frictio dura ligat, mollis soluit, magna resoluit, mediocris crassescere facit. *Frictionum genera.* Meminit autem in hac diuisione quantitatis & qualitatis frictionis. Ad quantitatem attinent magna & mediocris, ad qualitatem verò dura, & mollis. Neque taxandus venit Hippocrates quod magnæ & mediocris frictionis meminerit, prætermiserit autem paruam: neque quòd duræ & mollis meminerit, & prætermiserit mediã. Non enim generis frictionẽ extrema ac media prosequitur: sed earum mutationum, quas in nobis efficiunt: magna autem & mediocris extremas efficiunt mutationes. Siquidẽ magna trahit quidem primùm sanguinem ad partem, deinde ipsum discutit, atque perinde resoluere dixit. Mediocris verò non dissoluit, sed trahit, & attracto frui permittit, atque ea ratione impinguat. Cognitis autem his effectibus extremis, facile erit agnoscere medium, quod neque extenuatio est ac dissolutio, neque incrassatio: cognita quoque erit frictio, quæ id efficere valeat, nempe parua: etiamsi Hippo. eiusdem non fecerit mentionẽ. In diuisione verò, quæ attinet ad qualitatem, meminit duræ ac mollis, quæ extremæ sunt: non tamen ea ratione, sed quatenus extremos inducunt effectus, dura namque ligat, mollis verò soluit. Cognitis autem his extremis cõtrariis, à contrariis denominatione frictionibus euenire, medium à medio procedere, nemo ignorabit. At verò cùm Hippo. Laconismis vti soleat, eorum tantùm mentionem magna ex parte facit, per quæ omnia assequi sit facile. Accedit statim exercitatio, quam hæc tria in corpore necessariò sequuntur, membrorum durities, ob partium vehementiorem attritum, geniuni caloris augmentũ, spiritus cõcitatior motus. *Exercitationem quæ sequuntur.*

Ad

Ad hæc verò magna sequuntur commoda. Nam ex duritie membra valida redduntur ad reliquos motus,& minus ab eisdem & similibus læduntur:consueta oamq; multo tempore minùs inconsuetis molestare solent. Ex caloris augmento omoes naturales functiones felicius perficiuntur, attractio potissimùm & coctio,& outritio: deinde verò solidorum mollitio ex humectatione: humidæ verò partes attenuantur,& meatus laxantut. Spiritu quoq; vehementius cõneitato, pelluntur exerementa,& meatus exigui purgantut. Hæc nouit Hippocr. lib. 6. de Morb. popu. par. 5. dicens: Labor articulis & carnibus, cibus & somnus visceribus: labor cnim articulos roborat,& carnem auget, delato sanguine per vniuersam corporis molem: cibus verò recens sumptus alit viscera, vti ventrem, & soionus viscerum functiones coadiuuat & perficit. Et Plato in Timæo

Notanda Platonis sentent.

disit: Exercitium roborat, quies verò contabefacit. Contabescunt enim & extenuantur membra omnia dimissis exercitationibus: aluntur tamen & roborantur abundè, vbi commodè exereeantur. Quod non tantùm in corporcis motibus verum esse nouit Plato, sicuti & nos, qui partes corporis paralysi laborantes, aut conuulsas tabescere sæpe vidimus. Sed in motibus animalibus, in dialogo Theætetus, vel de scientia, inquit: quid corporum habitus? an non otio & torpore corrumpitur, exercitatione autem motúque plurimum conseruatur? Animæ quoque habitus disciplina & meditatione, quæ motiones sunt, doctrinas consequitur, seruatur atque perficitur, otio autem, id est, negligentia & pigritia, nihil penitus discit, & si quid didiscerit obliuiscitur. Si itaque oculus visum amiserit, aut auditus audiendi munus, contabescent celerrimè, sicuti & genitales partes marium & fœminarum diutius otiantes, tenues, languidæ & inualidæ ad sua obeunda munera redduntur. Vt itaque corpus motu & exercitatione vegetum redditur, ita studio literarum anima alitur,& inualescit, atque ad similia allicitur agenda, & facilè ferenda: Nam & memoria culta augetur, otium verò corporis ventrosos efficit homines, pigros & segnes, inualidos & inertes. Præterea calorem otium refrigerat,& estinguit, pituitam auget, corpus excrementis implet, ad quæ innumeri sequuntur morbi: sic etiam qui literarum studio non applicat animum, segnis est & turpis, neque eorum quæ sua sunt conscios, neque reipublicæ gubernandæ aptus, sed vt Homerus inquit,

Otium quæ mala affert animæ & corpori.

Μητ' ἐνὶ πολέμῳ ἐνάριθμος, μήτ' ἐνὶ βουλῇ.

Hoc est, neque bellu, neque consilio aptus. Quamobrem illas exercitationes summè laudandas antiqui voluerunt, quæ corpori sanitatem, & animæ oblectamentum afferant: è quarum numero est ludus paruæ pilæ. Inter exercitandum verò corpus vniuersum intumescit, color floridus apparet, qui in summa residet cute, & membra sensim ad motum habiliora redduntur, sudor etiam calidus quandoque elicitur. Atque tandiu exerceri decet, quandiu hæc seruaotur cum motuum æquabilitate. Fioire tamen decet exercitium, vti Hippocrates dixit, in omni corporis motu, cùm cœperit quis dolere. Galenus tamen finem exercitio imponere docet, cum aliquot eorum quæ diximus mutari videantur: vti si corporis moles cootractior appareat: redderur enim deinde corpus gracilius,& aridius,& ad incrementum minus habile: sic & si coloris gratia euanescat, ne corpus dissoluatur & frigescat. Præterea si motuum continuitas, alacritas & contentio, atque æquabilitas flaccescant, temittantur,& collabantur, sicuti & si sudoris quantitas aut

Exercitium quas efficit mutationes in corpore.

Exercitationis terminus.

qualitas mutetut. Exercitationem sequetur recuratio, quæ minoribus & blandioribus motibus perficitur, parsque est ipsius corporci motus,& olei perfusio, quę partes corporis humectat,& recreat. Sunt verò exercitatiooum multa genera, lucta, pancratium, pugilatus, cursus, saltus, armorum meditatio, disci iactus, aut per alteres, quod vocant, pondere aliquo manibus sublato, seruato corporis habitu, ludus pilæ magnæ, aut paruæ, summis manibus decertare, trocho ludere, ipsum flagello agitantes, aut intra centum pedum spatium certamen committere, quod ἐκπλεθρίζειν dicunt, aut vbi quis summis pedibus ingrediatur, manibus in sublime erectis, ante ac retrò agitatis, quod appellant πιτυλίζειν, aut inaniter brachia iactare, quasi cum vmbra certantes, quod appellant σκιαμαχεῖν: & si quis alterum à loco dimouere contendat, aut contendenti validè repugnet: aut siquis manus vehementius comprimat, aut alter easdem dispescere contendat. Sunt etiam exercitationes multæ, quæ opus & laborem habent adiunctum, vti fodere & remigare, arare, iter agere, equitare & armatum pugnare. Differunt autem prædicta genera exercitationum propriis differentiis: nam aut sunt robustæ, aut imbecillæ, vehementes, aut leues. Potissima verò differentia est, quæ ex celeritate & tarditate desumitur: quibus accedunt motuum continuitas aut intercisio, ordo aut deordinatio, æquabilitas aut inæquabilitas, & breuitas aut prolixitas, & quòd cum puluere, aut sine ipso fiant. Præterea ex exercitationibus quædam quasdam partes magis aliis fatigant, & motibus agitant, quasdam minus, veluti saltus crura & lumbos magis: quæ summis manibus exercetur, manus magis. Paruæ pilæ ludus maximè laudatur, quoniam vniuersa corporis membra ferè pari mensura exercentur: in magnæ namque pilæ ludo brachia plus iusto laborant: in ludo siquidem pilæ paruæ adsunt saltus, cursus, brachiorum agitatio, celerior erectio, atque depressio corporis, ceruicis firmitas, & oculorum intentus aspectus. Nec putare decet nostrum paruæ pilæ ludum esse eundem, qui à Gal. ex instituto paruo quodam opusculo laudatur: in illo enim adesse debent palestrici complexus,& frequentes colli prehensiones, quorum neutrum in nostro ludo paruæ pilæ adest, in quo vetitum est lege ludi, aduersarium apprehendere, aut cohibere, aut amplexari: sed est Gal. ludus paruæ pilæ qui apud nos velotti dicitur, qui à prædicto parum differt. Nos tamen non omnẽ pilæ paruæ ludum laudamus, sed eum quo non contenditur de gloria aut pecunia: nam vbi de aliquo horum contendatur, omni sanitatis seruandæ ratione postbabita, homines seipsos vehementer fatigant, neque celeritatis, neque vehementiæ, neque temporis modum seruantes. Hac tamen oostra tempestate nemo est quod sciam, qui modum seruet in prædictis exercitatiooibus, aut qui salutis tuendæ gratia exerceri decreuerit, neque quisquam balneis vtitur: balneorum nanque vsus ferè in totum periit. Pilæ tamen ludus opus & labor apud homioes est, quo pecuniam lucrãtur. Qui verò id exercitij genus sibi eligunt, quandoque multis diebus continuis ab eodem abstinent,& deinde aliis multis ad idẽ redeunt, nulla temporis ratione habita, sed nunc quidẽ manè, nunc autem vespere: nunc quidem ante prandiũ, nunc verò post ipsum, nec longè ab eodẽ. Præterea finito iam ludo non sine magno labore, ac salutis dispendio, nec præcedente præparatione, nec sequente recuratiooe, aut leuioribus motibus, copiosam aquam bibunt, & sæpe frigidissimam, quæ

Exercitationum genera.

Parua pila ludus noster alius erat Gal.

Digitized by Google

ventrem lædat, & thoracem valde refrigeret, & nondum deterſo ſudore, ſiue delectu aëri ſe exponunt, aut vento frigido. Quòd ſi eoſdem ex labore laſſatus atque confractos, ruſus alter prouocet, ſtatim ſe ad opus accingunt, veluti ab initio. Quapropter cùm intelligam paucos admodum auſcultare aut Gal. aut noſtra de exercitationibus præcepta, breui eadem abſoluere decreui. Pauciſſimi ſiquidem ſunt, qui ſibi tãtùm viuant, irrepetibilibus namque negotiis ferè omnes adſtringuntur, quibus exercitij genus, aut horam aut nunquam, aut raró eligere licet. Erit enim de balneis & exercitationibus multa percurrere, quod eſt in prouerbio, Arenæ ſemina mandare: omnes tamen id admonitos eſſe volumus, vt qui ſibi viuunt, & ſui corporis integrum dominium habent, & inculpata ſanitate fruuntur, quotidie ante prandium depoſitis ventris & veſicæ excrementis, aut ſaltent, aut pila ludant parua, modica quadam celeritate, ſine magna contentione, donec reſpiratio in magnitudinem, & celeritatem & frequentiam mutata ſit, aut laſſitudinem ſentire incipiant, aut ſudore pauco cutis madeſcat, aut Gal. *Deambulationis ſpatiũ.* præceptum dictum de ſudore ſeruent. Veſpere verò ante cœnam deambulatione paulò celeriori vtantur, idque in ſpatio 20. paſſuum aut longiori, in breuiori enim caput, oculi & animalis ſpiritus in gyrum vertiginis modo aguntur. Aut equitantes longius incedant: equitatione namque ſpina erecta tenetur, ac lumbi laborant, ſicuti & ceruicis muſculi, & fœminum, potiſſimùm quibus coſtis equi corpus affigimus, laborat quoque totum crus, & viſcera omnia agitantur, & concutiuntur, & excrementa transfunduntur deorſum, & ſanguis in totum diducitur corpus. In lectica verò geſtari aut curru, aut nauigatio minus bonum eſt, præter id quòd nonnullis vomitum cient: quibuſdam verò caput interturbant; membris nõdum probè motis, neque exercitatis. A prandio quieſcere per horam decet, deinceps verò mollibus paſſibus incidere, vt cibus ad imas ventris partes deſcendat, quod à cœna ante ſomnum facere nihilominus oportet. Hic etiam ſummo manè caput pectine ſcalpat retrorſum, manus, faciem, & ceruicẽ frigida abluat, & linteo aſperiore detergat, & os colluat: is quoque verno, aut æſtiuo tempore ſingulis hebdomadis, præhabitis neceſſariis, balneum tepidè ingrediatur, in quo cutis ſordes deterget, hyberno tamen tempore atque autumno manè ieiuno ventre depoſitis excrementis ventris & veſicæ, corpus ſibi fricari linteis mollibus modica compreſſione ac celeritate præcipiat, eiuſdem etiam admonemus eos, qui literarum ſtudio incumbunt, ſi tamen eis id facere per tẽpus conceſſum fuerit, reliqua vt prædiximus deinde agent. Illi verò qui cùm inculpata fuerint ſanitate, aliis miniſtrant, aut in foro cauſas agunt, aut rempublicam gubernant, aut ſibi & ſuæ familiæ laborantes victum quæritant, eorundem quæ dicta ſunt, occaſionem arripiant: interim tamen, aut validioribus exercitationibus excrementa diſcutient non ſine ſanitatis labe, aut multis iam aceruatis, eorundem euacuationem medicamentis procurabunt; veluti & neutra corpóra. Galen. eos qui miniſteriis aliorum impediti tenentur, cùm liberi à domino diſcedunt, fricari, lauari & dormire præcipit. Qui verò non integra ſanitate potiuntur, omnino correctione egent, totámque victus rationem, & exercitationem in id dirigere oportet, vt ipſos reſtituamus, *Vox exercitatio eſt.* & reſtitutos ſeruemus. Vox præterea exercitationis ſpecies eſt, qua thorax & pulmo mouentur, vbi ipſa, quemadmodum de corporis motibus diximus, paulò vehementior fit: cùm enim aër attrahitur, thoracis partes diſtendunt: cùm autem emittitur, muſculi thoracis, & vẽtris validè exprimunt aërem, vt impulſus vocem magnam efficiat: inde fit vt totius corporis excrementa vehementi ſpiritus impetu trudantur, & quandoque ſudor eliciatur: quod mihi ſæpiſſimè accidit publicè in theatro orationem habenti, aut in ſcola legenti: cùm enim opus eſt errores medicorum confutare, aut quæ vtilia ſunt perſuadere, aut turpis odio, aut honeſti amore concitatus, vehementius ago, & alta voce thoracis & ventris partes exerceo, quod ſaluti non parum conducere agnoſco: ſiquidem æſtate ob caloris importunitatem à quotidianis lectionibus vacans, manifeſtam in eiſdem partibus ſentio grauitatem, & quandoque per vniuerſum corpus tenſiuam laſſitudinem. Decet autem exercitatione vti, manè vacuo ventre à cruditatibus effatu dignis, & excrementis: aliàs compreſſo ipſo, in totũ corpus diffundentur. Si verò caput excrementis plenum fuerit, fiet vt in pulmonem, fauces & thoracem diſtillent. Stare quoque ac ſedere exercitationum modi ſunt, hoc eſt functiones animalis facultatis mouentis, ad *Exercitationes quales quibus corporibus conueniant.* quam non tantùm à loco mouere attinet, ſed in loco partem firmam tenere. Stantibus igitur dorſi & crurum muſculi laborant: ſedentibus verò dorſi. Motum itaque corporis adeò validum, vt res ſui rationem dicto modo mutet, neceſſarium eſſe ad ſanitatis tutelam omnes fatentur, non tamen omnibus conſimilem deberi: ſiquidem non omnibus eadem ineſt temperatura, & excrementorum copia, neque in omnibus pari facilitate diſcutiũtur excrementa, aut ſanguis transfunditur mẽbris. Exercitatio namq; celeris valde accendit calorẽ, non tamen diſcutit copioſum excrementum: id enim non tantùm validum calorem exigit, ſed viam qua diſcutiatur. Ob pororum itaque corporis anguſtiam, non niſi ſenſim excrementa diſcuti poſſunt, & multa longo tempore, neque calor maior multo, poteſt ad portionem tempus reſcindere, non admittentibus meatibus excrementorum tranſitum: exercitatio tamen lõga, & quæ intermiſſionibus multis fit, non valde accendit calorem, ſed multa excrementa ſenſim diſcutere valet. Quòd quidem corporibus temperatis tẽperata exercitatio debeatur, longitudine & celeritate, notum eſt: neq; enim egent magna caloris accenſione, nec magna excrementorum diſcuſſione, quorum alterum celeri, alterum longa exercitatione fieri diximus. Sed omni moderamine, veluti *Exercitia temperatorum.* & in omnibus cauſis non naturalibus. At quibus exercitationibus vti debeant calidiora, & quibus frigidiora, diſquirere opportunum eſt. Non enim videtur exercitatio corporibus natura calidis conueniens: corpora enim iuſto calidiora refrigeratione egent, dicente Hipp. lib. 6. de Mor. pop. par. 4. In calida natura refrigeratio, aquæ potio, & quies. Præterea qui calidam habet temperaturam iuxta extremum, quauis leui adhibita exercitatione incaleſcet amplius, & à latitudine ſanitatis delabetur. Præterea faciliùs diſſoluuntur excrementa corporis quàm eiuſdem ſolidæ partes: ſed calor temperaturæ optimæ, aut calidæ, aut etiam frigidæ, poteſt membrorum ſolidorum ſubſtantiam diſſoluere: poterit igitur & excrementa. Iam etiam ſi & calida & frigida corpora excrementorum diſſoluendorum gratia exerceri debent, frigida minori omnimodo exercitatione egebunt. Siquidem in ipſis excrementa plura ſunt, & calor diſcutiens minor, nec fiet per ſimilia conſeruatio. De his tamen, quæ habenda ſunt, facile erit inuenire. Ex calidis namque corporibus

quædam

quædam prope temperamentum sita sunt, quædam longè ab ipso. Ex hominibus verò qui longè à temperamento absunt, quidam actionibus nonnullis vitam transigunt, & quidam nihil tale facere instituerunt. Calidis igitur qui longè à temperamento absunt, & proprias sibi elegerunt actiones ad vitam, vel illæ tantum exercitationis loco satisfacient, ad ea quibus exercitatio accommodata est, illis verò qui simili sunt temperamento, sed in otio degunt, breues quasdam, neque celeres exercitationes præcipere decet, ne excrementis impleantur: diutius autem quiescere eis erit ex vsu: quod Hipp. docuit, quietem ipsis conuenire dicens: non quòd omnino exerceri non debeat, sed quòd ipsis sua munera sint satis, aut quòd parum eos exerceri deceat, quietem tamen valde longam eisdem conferre, quos potiùs permutare quàm conseruare intendit. Qui verò non valde calidi sunt, exerceri debent celeribus exercitationibus, non longis, quoniam maior calor breui excrementa discutit, præsertim quæ multa non sunt, vti in corporibus natura calidioribus. Neque oportet longis exercitationibus calida corpora seruare, quoniam in easdem facilè ducuntur: nam corpora calida à longioribus motibus sunt arcenda, & frigida ad eosdem sunt stimulis proritanda, sique eorundem corporum per similia conseruatio. Nam celeriter eosdem exerceri decet, nec multis intermissionibus. Id verò calorem validum accendit, & accensum similitudine seruat: frigidos autem exerceri decet tardis, sed longioribus exercitationibus, quæ non accendunt valde calorem, & si interim se ipso maiorem reddant, longitudinem tamen copiosa excrementa, & crassa dissoluent. Neque ex his colligere licet calidis in extremo, nullo modo exercitationem conuenire, vel à sanitatis limitibus egressurum: nam eorundem sanitas limitibus quibusdam circunscribitur, intra quos quiescentes frigidiores sunt: moti verò calidiores, sed sani, atque ea de causa nullam validam motionem ferent, aut sufficerent eisdem motus, quos sibi ad vitam instituerunt, aut alij eorundem loco forent subrogandi, qui exercitationibus adscriberentur. Neque damnanda est exercitatio, quia sine ipsa calor solidas partes corporis dissoluere valeat, id enim longissimo tempore calor facit, quod sentiri possit. Quòd si excrementa seruarent, copiosissima interim aceruarentur. Ne igitur id eueniat, expedit interim commodis exercitationibus vti, quæ longè magis proficiunt excrementorum dissolutione, & sanguinis digestione per membra, quàm noceant solidorum membrorum, aut etiam spirituum difflatione, quos reparare facile est ablato sanguine, & viuificato calore. Adde quòd calidis etiam corporibus robur addit articulis, quod ad minus patiendum per exercitationes similes maximè proficit. Et propterea dixit Hippoc. Aphor. 49. sect. 2. Consueti solidos labores ferre, etsi sint imbecilles aut senes, non consuetis fortibus atque iuuenibus facilius ferunt. Et rursus Aphorism. 50. inquit: Quæ longo tempore consueta sunt, etsi deteriora fuerint, minus inconsuetis molestare solent, oportet igitur etiam ad insueta transire. Duo hæc scribens ad sanitatis conseruationem valde necessaria. Alterum est, consueta minus molestare, alterum verò, præcipit ad insueta transire. Primum non tantùm in exercitationibus verum habere voluit Gal. in Comment. sed in omnibus causis non naturalibus, docente experimento, ab aëre frigido minus lædi eum qui eidem insueuit: valde tamen lædi ab eodem eum, qui perpetuò in aëre calido degit, adapertis poris cutis,

Consueta minus molestant.

qui facilè admittent aëris frigidi ingressum, & alterationem. Præterea in exercitationibus, is qui saltui, aut cursui tantùm assueuit, molestè fert equitationem, & is qui nunquam currum ascendit aut lecticam, molestè fert gestationem in ipsis: qui verò ludo pilæ & nulli alteri exercitationi insueuit, luctam ægrè fert. Sic etiam in cibis notissimum est, quàm molestè, & quanto cum detrimento salutis Philippus magnus Hispaniarum & Angliæ rex ferat piscium esum, quibus nec assueuit, nec assuefieri potuit: cùm tamen venter ex natura caloris facilius superet piscium, quàm volatilium, aut pedestrium carnes. Quamuis itaque aliquod exercitationum genus deterius sit altero, is qui deteriori assueuit & non alteri, à deteriori minus læditur. Qui etiam prauis cibis, non valde talibus assueuit, paulò tamen meliores non degustauit, à deterioribus minus læditur quos in consuetudinem duxit. Quapropter consilium Hippocr. est, non semper in eadem consuetudine permanere, sed omnibus assuefieri, vti calidis & frigidis, carnibus, fructibus & oleribus. Paucissimi siquidem homines sunt, quorum vita adeò sit limitibus quibusdam definita, vt nulla eisdem possit offerri occasio transeundi ab eis cibis quibus assueuerunt, in alios, & ab vno in alterum aërem diuersæ temperaturæ, & ab vno in alterum exercitationis genus. Ne itaque mutationis noxas sentiant, vel easdem non adeò molestè ferant, decet ad inconsueta transire, & singulis assuefieri. Cùm igitur primum verum statuat Hippoc. nempe consueta quamuis deteriora, minus molestare, secundum facilè colligit, præcipiens ad inconsueta transire. Idem etiam præcepit Celsus lib. 1. cap. 1. dicens: Sanus homo, qui & bene valet, & suæ spontis est, nullis obligatus esse legibus debet, ac neque medico, neque alipta egere. Cæterum non parum dubium videtur, nec facilè intelligi potest, quidnam sit in causa, vt ea quibus assueuimus minus nobis noxia sint: cùm enim quis calidis insuescit, dubium est, an aliquem relinquant farctum in corpore: si enim nihil relinquunt, quare dicitur corpus assuetum? Rursus si nihil relinquitur ex rebus quibus assueuimus, non est cur minus ab eisdem quàm ab aliis lædamur: cùm hæc de quibus loquimur causæ naturales sint. Præterea Gale. in Comment. Aphor. citati ex ciborum vsu similitudinem quandam relinqui dicit, ob quam familiaris cibus faciliùs mutatur: in symbolis autem facilior est mutatio. Quòd si ex calidorum vsu dispositionem aliquam relinqui dixeris, non perinde fieri vt à similibus minus corpus lædatur. Nam cùm semel simile factum fuerit, maiorem habebit ad patiendum promptitudinem: cùm non omnino simile sit. Rursus si ex rerum frequenti vsu quidpiam relictum fuerit, id erit consuetudo, siue habitus: aut ergo omnino in naturalibus facultatibus habitum generari est impossibile, aut si is generetur, potentiam ipsam inducet in similes actiones eis à quibus fuit genitus, non tamen ad minus patiendum quidpiam proderit. Rursus Galen. in Com. eodem consulit, contrariis assuefieri: at verò impossibile est, in eodem corpore contrarias dispositiones induci, & contrarios habitus, aut contrariis simul insuescere: sed secundo adueniente, primum perire docet, contrariis actibus accedentibus, nihil igitur proderit contrariis vti. Præterea lib. 2. de Motu muscul. Galen. consuetudinem ascititiam quandam naturam esse dixit: nullus tamen contrariis naturis afficitur. Verum vtique est, atque firmum, quòd Hippocr. docet, decere consuetudinem permutare, ne subitò quis cogatur in-

Consueta quare minus lædant.

Digitized by Google

cidere in id cui non assueuerit à quo lædetur, quamuis seruandam esse consuetudinem, & cibos consuetos facilè superari, secundo lib. de Rat. vict. acu. Hippoc. cum Gale. assetuerit, sicuti & secundo lib. Prognost. Com. 11. Est enim consuetudo ascititia quædam natura.

Consuetudinem mutare.

Decet autem consuetudinem seruare, & omnibus assuefieri: non enim hoc illi aduersatur. Qui enim cibis assuenit tenuis substantiæ, & non aliis, aut carnibus gallinarum, & non aliis, id seruare debet: at verò eidem expediet transire ad diuersæ naturæ cibos, vt omnibus insuescat, sed id sensim facere oportet, ne interim subita quadam mutatione facta, manifestè lædatur. Quod Hippoc. admonuit lib. 6. de Mor. pop. par. 2. sect. 29. dicens: Contraria sensim adhibere conuenit, atque interquiescere. Quam sententiam de consuetudinum mutatione audiendam vult Galen. in Com. idque in iuuentute facere, aut ante ipsam, non in senectute oportet: verum etiam est, hominem minus molestari ab assuetis, quamuis minus bona sint: causa verò non satis constat. Galen. etenim nunquam ipsam scriptis mandauit, quamuis inquitendi præbuerit occasiones. Porrò Galen. placitis consonum est, & rationi, & vsui dispositionem aliquam, siue habitum relinqui. Galen. namque inquit: cibi ac potus naturam aduentitiam efficiunt: maximè quidem in vētriculo, cum hoc verò & in aliis partibus. Nam & si maximè vincantur & transmutentur à corpore, ipsum tamen quodammodo pro sui natura disponunt. Itaque processu temporis multa fit permutatio ac similitudo nutritorum ad nutrientia: rationi verò quàm maximè consonat. Impossibile enim est naturalia agentia coniungi, & diutius vincta manere, quin diuersam habentia naturam ab initio ad finem quadantenus similia euadant, ac suarum qualitatum consensus fiant. Quid autem sit quod in singulis consuetudinibus acquiritur, cuius gratia minus à consuetis lædimur, & quomodo possibile sit contrariis insuescere, nondum satis constat. Scire tamen oportet ex vsu rerum aliquando naturalēm temperaturam mutari, quo tempore natura & consuetudo coincident in vnum. Quandoque verò consuetudo dispositionem afferet, aut ex nimio vsu habitum, seruata natura in quibus nonnunquam fit vt consuetudo contraria naturæ sit. Sed iam quamobrem ab assuetis minus molestemur, dicamus. In exercitatione quidem notum est articulos obdurari, & obduratos minùs molestari per exercitationes similes. Præter id quòd natura ad partem motam transfundit sanguinem & spiritus, quibus instrumentis ad functiones vtitur. In otio pituita augetur, & quandoque articulos occupat, cui si assueuerint, minus ab ipsa patientur, de qua ea erit ratio, quæ de ciborum consuetudine dicetur. Aëri præterea calido ac frigido assuescere oportet, qui enim calido tantùm assueuit, valde à frigido molestabitur, tum quòd meatus raros, à calido aëre factos facilè peruadet, tum quòd magnam inferet in contrarium mutationem. Quòd si calido & frigido aëri assuescat, cutis obdurabitur à frigido, & deinde minus ab vtroque patietur. Sed obiiceret aliquis contra hanc nostram, atque etiam Gal. sententiam. Nam si à frigido aëre cutis obduratur, ita vt ab vtroque deinde minus patiatur, ei tantùm assuescere foret tutius, quàm calido simul: calidus enim posset duritiem emollire, nihil autem ad obsistendum iuuaret, dicemus aërem frigidum obdurare cutem, & calidum dissolutione quoque siccare, & ad obsistendum proficere: quibus accedit, quod de cibis dicendum est: minus enim molestantur qui à contrariis passi sunt. In cibis rursus qui calidis, frigidis, duris, mollibus, fructibus, & oleribus, carnibus, & piscibus assueuit, ab eisdem minus molestatur: relinquunt enim in corpore dispositionem quandam, ob quam minus ab eisdem obiatis patiuntur. Hæc quidem cōsuetudo est, siue habitus. Poscunt igitur, dices, naturales facultates corporis assuefieri, siue habitus acquirere, si ob habitum melius vincuntur assueti cibi, quod omnium philosophorum sententiæ repugnat. Non enim lapis celerius descendit, etiam si millies descendat, neque calor vehementiùs calefaciet, etiam si millies calefecerit. Sed id coniicere oportet, quòd naturales facultates mutatione habitum assequi possunt, & ad agēdum promptitudinem.

Facultates naturales assuescunt.

Si enim lapis descendens sæpe grauior fieret, assuesceret vtique, ac perinde celerius descenderet: sic etiam si ventriculus ex vsu calidorum, calidior redditur, assuescit quidem, & deinde vehementius calefacit. Hæc est ad agendum habilitas. Rursus si id cui assuescimus, similem sibi in corpore relinquit qualitatem, in actione qua à corpore mutatur, faciliùs mutabitur: quoniam minus dissimile est corpori assueto, quàm non assueto, cum quo non habet eam familiaritatem. Assuescit quoque corpus & eius naturales facultates ad minus patiendum, quia quæ magis similia sunt, minus inuicem alterantur, tale est corpus assuetū cum re cui assueuit. Animales autem facultates assuefieri nullus in dubium vertit: nam ingenij exercitatione fiunt homines ingeniosi, & memoria culta augetur, & digiti citharœdi exercitatione habiliores redduntur, sensus externi minus patiuntur ab assuetis, ob relictam similem sensibili dispositionem, falsum autem est, minus sentiri, quia ad assueta imaginatio minus aduertit, & risum fieri à manu aliena, non propria: quia aliena non aduertenti occurrit, idque ad risum concitandum esse necessarium.

Nota.

Primum falsum est, ea ratione consueta minus sentiri, quia non aduertit sensus: nam qui assueuit aëri frigido, ei occurrēs, quamuis attendat, minus ab ipso patietur, quàm inconsuetus. Secundum quoque falsum est: nam vbi duo inuicem titillationem inferre sibi ipsis colludentes conantur, quamuis summè attendant, titillatione commota ridebunt. Quinimo nonnullos videbis sola specie titillationis oblata digitis alterius ad risum commoueri. Quosdam etiam videbis summa cum aduertentia, titillatione commota præ risu animo ferè linquentes. Falsum etiam est, assuetos ferre labores corporeos, eosdem facilè perferre: quoniam fibræ contrahentes musculos, ex frequēti motu dispositionem sunt adeptæ, quæ ad contrahendam inclinant. Nam quemadmodum fibræ flectentes crura, inclinant ad flectionem, ita contrariæ ad distensionem ex frequenti distensione, contracta in eis dispositione, ac perinde nihilo faciliùs quàm ante motiones facient. Dicemus tamen ex motu frequenti faciliùs perferri labores, quoniam musculi indurantur, & nerui mouentes copiosum spiritum recipiunt, & in motibus musculi minus dissoluūtur, quàm molles nerui, & musculi qui motibus non assueuerūt. Sed rursus obiicies, Sint duo, quibus par insit robur neruorum & musculorum. Alter autem contraxerit id à natura, vti iuuenis & robustus, alter exercitatione, fieret vt pariter perferrent labores contra Hipp. qui consuetos faciliùs perferre labores dixit, quamuis sint senes & imbecilles, iuuenibus & fortibus. Nihil obstat: quoniam senes, & imbecilles esse, ad iuuenes & fortes collatione facta est intelligendum in omnibus, prætérquàm ea in re de qua agimus: nempe in musculo-

rum

Digitized by Google

rum robore, quod senibus, & aliàs languidis, exercitatis tamen, inesse putandum est. Adde quòd æquè robusti si fuerint, exercitatus & assuetus magis valebit, ob copiam spirituum & sanguinis, quam natura ad musculos mittere consueuit, ventriculus verò cibos familiares absque robore faciliùs mutat, ob symbolum & familiaritatem. Rursus dubium videtur: si namque verum est, ex consuetudine calidorum, & frigidorum, & aliorum, dispositionem aliquam sequi, ob quam eadem faciliùs feruntur. Ponamus duos, quorum alter calidus natura sit tribus numeris, qui ex consuetudine frigidorum ad duos deducatur caloris numeros, alter sit vno numero calidus, sed ad duos ducatur calidorũ vsu, isti similem habent dispositionem, ergo similia exposcent; vi consuetudinis ad idem deducti: cæterùm alter calidis, alter frigidis assueuit. Ad quod cum distinctione sic facilè respondebis: aut enim ex vsu calidorum & frigidorum hi duo amiserunt naturales temperaturas, aut secus: si nõ, calidus tribus numeris ratione temperaturæ naturalis, calida exposcet, & ratione consuetudinis frigida, alter vtraque ratione calida. Si verò temperaturis naturalibus corruptis, in medium illud duorum graduum caloris deuenerint, quamuis temperaturæ ratione similia exposcant, vi consuetudinis, assuetus frigidis, frigidis egebit. Licet enim natiua temperatura calida sit, quæ in solidis consistit partibus, ex vsu tamen frigidorum sanguinem & spiritum frigidiores habet, qui frigidis assueuit. Vitalem præterea facultatem assuescere ira fit. Qui irasci sæpe solet, sanguinem cordis calfactione & ebullitione parat ad rursus irascendum: præterea qui frequenter irascitur, frequentes & leues occasiones, vt graues & molestas ægrè fert, indignatur, & vindictam assequi cupit, quod est irasci. Et qui ob leues occasiones irascitur, sæpe irascetur, & iram sine noxa feret. Qui tristitiæ assueuit, melãcholiam adauxit, quæ rursus animum ad tristitiam allicit. Gaudium sanguinem auget, & perinde lætitiam adducit: illud tamen dubium est nondum solutum, consideratione tamen, & explanatione apprimè vtile.

Dubium.

Quo pacto fieri poterit vt contrariis simul idem corpus assuescat, si consuetudo in dispositione, aut habitu relicto consistit? id modo considerandum. Quæ corpori offeruntur, aut primas qualitates actiuas inducunt, aut alias ab eis, veluti cibus calidus calorem inducit: sed præterea etiam crassum aut tenuem generat sanguinem, & deinde carnem eius naturæ, præterea distendit, aut contrahit, obdurat, aut mollit, rarefacit, aut densat. Quod quidem ad primas qualitates actiuas attinet, qui calidis ac frigidis insuescit, non acquirit habitũ caloris, & frigoris, qui nihil aliud sunt quàm caliditas facta, atque habituata, & frigiditas facta, atque habituata, quas duas mediam latitudinem excedentes, habere est impossibile: In medio autem aut iuxta ipsum, ipsis etiam corporibus citra consuetudinem adsunt. At cùm aliquis solis calidis assuefit, habitum calidum tantùm assequitur, & à calidis non læditur, ob similitudinem: à frigidis tamen valde mutabitur: sic etiam si frigidis tantùm assuescit, habitum assequetur frigidum, siue factum frigi. & à frigidis minimè læditur: calida tamen valde mutabunt ipsum. Quòd si calidis simul assuescat, ac frigidis, in nullum extremorum deducetur, sed in medio constituetur, contrariis pariter vtrinque trahẽtibus: inde verò fiet vt corpus ab vtrisque minus patiatur: quoniam, vt parte prima docuimus, temperata corpora difficiliùs in morbosos lapsus deducuntur, quoniam à nullis extremè læduntur, aut alterantur. Temperatus enim nec calidos, nec frigidos cibos habet familiares, sicuti neque aliquem ex aduerso situm. Qui tamen calidis tantùm assueuit, calidus efficitur, & calidos cibos habet familiares, sed frigidos longè aduersos: & qui assueuit frigidis, frigidos habet familiares, sed calidos extreme aduersos, quos etiam molestè admodũ feret. Sic etiam qui omnibus assueuit, nullum cibum familiarem habet. Sed nulli extremè aduersatur, atque perinde omne cui assueuit, citra magnum laborem mutat. Adde quòd qui calidis & frigidis cibis assuescit, calidos & frigidos humores habet familiares. Deinde quantum ad alias qualitates à primis attinet; si caro genita non valde dura, nec valde mollis est, nec extremè, crassa tenuis, aut cõpressa, aut laxa, non longè abest ab his cibis, qui aliquid horum facere possunt, quãuis nulli eorum sit omnino similis: verùm qui carnem tenuẽ habet, familiares habet cibos tenuis substantiæ, difficilè tamen alios vincit, aut in suam substantiam mutat, quorum mutationes molestè feret. Præterea qui laxãtibus & comprimentibus assueuit, non valde laxatur, aut comprimitur, ac perinde laxantes, aut comprimentes cibi nullum extremum mutando inferunt, vti laxatis comprimentia, & compressis laxantia. Id itaque perpetuum existimamus, nullum extremũ seruare, aut tenere, eum qui omnibus assueuit longo tempore: nam si alterũ teneret, longa contrariorũ consuetudine permutaretur, & extremum amitteret. Quod si ita est, vti constat, in omnibus medium tenere, quod contrariorum consuetudine fit, salubre est, & consilium Hippoc. seruandũ, atque ad consueta transeundum. Neque ea quæ in contrarium adduximus, hæc quæ modo asserimus peruertunt. Ex vsu namque longo aut frequenti consuetudo fit, manente in corpore dispositione fixa, simili ei cui assueuimus. Quòd si contrariis quis assuescat, media quædam dispositio firmatur, nulli extremorum similis. Hæc soluimus quæ omnibus ferè medicis ambigua visa sunt, & nunquam ab eis satis exarata. Sed iam ad institutũ redeamus. Ab exercitatione cibũ accipere conuenit, dicente Hippoc. vbi fames, laborandum non est, Aphor. 16. Sectione secunda.

An cibus statim sumẽdus sit ab exercitatione.

An tamen statim sumi debeat, dubium videtur: suadere siquidem nonnulli conantur statim esse sumendum, cibus namque refectionis gratia sumitur: reficimus tamen quod dissolutum est: sed ab exercitatione, vt valido motu, corporis vires dissolutæ sunt, sanguis etiam & spiritus diminuti, cibo ergo reparãda statim erunt hæc. Præterea Paulus lib. 1. cap. 20. inquit: Omnes autem qui lassitudinibus laborant, cibo statim refici debent. At verò contrarium expedire luce clarius est: nam per exercitationem sanguis agitatur, spiritus & calor ad extremas partes effunduntur, internis partibus calore desertis: non igitur licebit cibum accipere, donec agitatio sedetur, & calor ad intima reuocetur. Id enim ad ciborũ coctionem est necessarium: id quoque Hippocr. testatur de balneis loquens, lib. 3. de Ratione vict. acu. Sectione 55. dicẽs: Neque confestim à balneo sorbendum, neque bibendum. Et Galen. in Comment. quare neque ab exercitatione, neque à balneo cibos accipere liceat rationem reddit dicens; Sedata quæ ex balneo est turbatione, tum esse, tum bibere, melius est, veluti & composita ea quæ ab exercitatione oritur. Nam cibum protinus aut potum sumere, caput replet, deuoratúmque interdum superfluitare facit. Neque obstant, quæ in contrarium adduximus: non enim decet adeò validas & longas esse exercitationes, vt ad eam dissolutionem corpus deducatur, vt proti-

nus sine aliquo temporis interuallo cibum assumere & vires reficere opus sit. Paulus verò nostræ sententiæ minimè aduersatur: vbi enim in Græcis Codicibus legitur, εὐθὺς, id est, statim, legẽdum potius, εὐχύμῳ, id est, boni succi. Eritque tota litera hæc: Omnes autem qui lassitudine laborant, cibo boni succi refici debẽt. Quod probè annotauit Croscius vir non vulgaris eruditionis.

Croscius.

Exercitationibus præcedentibus lassitudines sequi solent, vbi intempestiuè fiant, aut modum non seruent, aut negligantur præparatio aut recuratio. Aliis quoque occasionibus quandoque cutis constipatur, aut meatus obstruuntur: quandoque etiam fit vt nulla exercitatione præcedente, aut etiam nullo circa ipsam commisso errore, lassitudo accedat, ei quæ ab exercitationibus nascitur simillima, quam tamen spontaneam appellat Hippoc. quòd sine præcedenti manifesta causa accedat. De his itaque omnibus, quoniam sanis hominibus, quorum sanitatem tueri oportet, eueniunt, opportunè hoc in loco dicemus.

Lassitudinum genera.

Lassitudinum tria genera sunt, vlcerosa, tensiua, & phlegmonis speciem referens. Quibus quartum addere licet, etsi non propriè lassitudo sit, eam exsiccatiuam lassitudinem nominant.

Lassitudo vlcerosa.

Vlcerosa lassitudo, cùm in corpore copia acrium excrementorum aceruatur. Ea nimia exercitatione fit incalescentibus humoribus & acribus effectis, effusis, & attenuatis. Medebimur huic affectioni, adhibita corporis fricatione multa, molli, & ex multo oleo, cui tamen non insit aliqua adstringendi vis: adstringit autem oleum omotribes, hoc est, ex immaturis oliuis, quod Græci Hispanum appellabant.

Lassitudo tensiua.

Tensiua verò lassitudo, quæ exercitationem sequitur, nullũ excrementum abundans ostendit, sed talem in musculis relictam dispositionem, qualis inter exercitandum aderat: hæc autem est fibrarum earundem tensio. Medẽtur huic affectioni, frictio pauca, mollis, ex oleo dulci ac gelido. Balneum pariter calidæ, & morari diutius in ipsa, aut bis etiam, térue lauari, medetur quoque eidem quies.

Lass. phlegmonis speciem referens.

Lassitudo phlegmonis speciem referens, vbi copiosum excrementum musculi inter exercitandum attraxerint, valde calentes fiunt: sentiunt tamen partes veluti contusas, & inflãmatione obsessas, partim à multitudine occupatas & tensas, partim calorem & acredinem sentientes. Medentur huic lassitudini refrigerium & euacuatio. Hæc verò mollissima frictione & oleo copioso tepido fit, atque in dulci temperata aqua longior mora, multa quies, frequentes vnctiones.

Lass. exsiccatiua.

Lassitudo exsiccatiua ea ratione lassitudo appellatur, quod corpus ad motiones quodammodo pigrũ reddit, non tamen eo modo quo in aliis lassitudinibus. Per eam verò musculi exsiccantur, & corpus squalens, contractúmque apparet, sine aliquo eorũ quæ in reliquis lassitudinum generibus dicta sunt; incidit autem in corporibus refertis bonis succis, quæ immodicè exercentur, cùm non assueuerint. Medetur eidem primo die aqua calens, quæ contrahat, calefaciat, & roboret cutem: secundo verò apotherapeuticus motus, frictione molli, pauca, tarda, & aqua calida, à qua in frigidam exiliat: inde enim fiet, vt corpus humectetur & recreetur. Succedit etiam post exercitationes στέγνωσις, id est, angustia meatuum, quæ fit, aut meatibus obstructis, qui ad cutem sunt, aut eisdem densatis, obstruuntur à crassis, lentis, aut multis excremẽtis: hæc verò non aderunt his qui sani cùm sint, exercentur. Cutis autem densatur ab his quæ exsiccant, aut infrigidant, è quorum numero est aër frigidus, cui se exponunt homines temerè ab exercitatione. Agnoscitur dispositio exuto homine ex cutis tum albedine, tum duritie, tum densitate: inter exercitandum verò difficilè incalescunt, & rubent, ac tument, aut sudorem emittunt. Medetur ei affectioni, inunctio ex oleo relaxante, vti anethino, valentior exercitatio, balneum calidius.

Lassitudines spontanea.

Sponte quoque persimilia lassitudinum genera occurrunt, quæ redundantias excrementorũ ostendunt, perinde morbos futuros prænuntiant. Lassitudo itaque spontanea vlcerosa, ab acribus & mordentibus fit excrementis, quod ostendunt qui conqueruntur referentes se pati per vniuersam cutem quendam punctionis sensum, ac si acubus multis pungerentur. Est quidem affectio, acrimonia tenuis succi ac calidi, sensus lassitudinis symptoma est: causa verò in his quæ ob exercitationem fiunt, ipsa exercitatio: in spontaneis verò, vitiosus succus. Medebimur huic dispositioni, considerantes priùs an in cute tantùm sit, neque vitiosus aliquis succus in venis abundet: tunc enim existimare oportet à causa prægressa veluti intempestiua & inordinata corporis motione euenisse, cui mederi oportet, vt diximus de vlcerosa lassitudine, & motu concitata. Quòd si citra causam manifestã euenit, intelligere oportet in venis adesse cacochymiam, cui malo Galen. succurrere docet quiete & somno, & sorbitione paucissima, sed boni succi: talis enim competit omnibus lassitudinem patientibus, & vini potu, quod succi corruptum est, sudore & vrina euacuantes, & semicoctum coquere procurantes. Quibus peractis si profecerint, ad consueta remittere hominem, sin minus, sequenti die maiora sunt admouenda remedia: solet autem ipse magna remedia appellare sanguinis missionem, & purgationem: si itaque prauus succus sanguini admixtus fuerit, sanguinem mittemus, aut aliam sanguinis euacuationem tentabimus, constãte facultate, quam si non admiserit, vt fieri solet, (pauci enim sunt sani qui magnis remediis præceptis auscultent) ventrem largè subducere erit satis. Deinde tamen venter quoque purgandus erit, id verò ab initio faciemus, vbi citra sanguinem succi praui redundantia adfuerit, pro succi peccantis ratione, & quantitate medicamentum exporgans adhibentes: agnoscetur autem id ex pustulis, si quæ oboriantur, victu præcedenti, ætate, & tempore, & totius corporis colore, tum vrinis & reliquis excrementis corporis. Quòd si crudis succis abundauerit, eosdem victu ac medicamentis attenuabimus, vt apomelle, & aceto mulso, & capparis ex aceto mulso, inflatis etiam hypochondriis diatrionpipereon: à motu autem omnino abstinebunt.

Lassitudo tensiua.

Tensiua lassitudo, vbi sponte eueniat, plenitudinem sequitur, ob quam solidæ partes, maximè vasa, in quibus succi continentur, tenduntur. Succurrimus huic dispositioni sanguinis missione: lassitudo verò quæ phlegmonis speciem refert, ab vtraque causa fit, nempe vitioso succo, & boni succi abundantia. Est hæc quadantenus ex vlcerosa & tensiua composita. Has quandoque conspicies ita complicitas, vt phleg. morsum & acredinem excedentem habeat coniunctam; aut sensum tensionis, aut cum sensu vlceris sensum tensionis, aut hæc ambo cũ phlegmonode, quæ vicissim exuperantia se ostendunt.

Lassitudo phlegmonodes.

Sed ad phlegmonodem redeamus. Per hanc doloris magnitudo adest, præterea calor & musculorum tumor: hanc ὀστεώδη, id est, ossariam appellant, vbi adeò valida fuerit, vt ossa ipsa contundere videatur, vel potius obuoluentes membranas comprimere. Huic affectioni succurrimus misso sanguine, ad idque maturare oportet, atque ad animi deliquium ipsum deducere, aut

si primò

si primo in id non deducatur, secundo ad animi vsque deliquium ducemus. Quòd si id facere cunctemur, non multis post horis, nedum duobus aut tribus diebus febres accenduntur: calidissimus siquidem est per eam affectionem sanguis. Quin & sanguine etiam detracto nonnulli in febres incidunt, ac perinde citò & multum detrahere decet. Mihi quidem iam tertiò contigit lassitudinem hanc patienti & sanguine abundè misso, febres validas superuenisse, à quibus magno negotio euasi. Quòd si quis sanguinis missionem per hanc lassitudinis speciem neglexerit, aut omnino morietur, aut bona fauente fortuna & medicum peritum nactus, liberabitur, nec sine aliqua sanguinis euacuatione, aut ex naribus, aut mariscis, aut menstrua purgatione, aut copioso sudore.

De potibus & alimentis.

SECTIO III.

TERTIO loco de iis quæ bibuntur & comeduntur agendum nobis est, quæ mihi latissimum campum ostendunt, adeò vt ad finem rem ipsam perducere, & tam longum iter peragrare nemo sine magno ciborum & potuum dispendio possit. Quamobrem breuitati consulens de potibus primùm agam, deinde verò alimentorum vires persequar, non omnium, sed eorum quæ hominibus nostri temporis sunt frequentiùs in vsu. Potus autem apud omnes ferè homines sunt, aqua, aut succus vuarum, vinum appellatus, aut succus pomorum appellatus sidra, aut succus hordei, appellatus ceruisia, ac zytum, & liquor palmarum.

De Aquis.

CAPVT I.

Aqua. AQua vnum est elementorum eorum quæ corporis humani compositionem intrant: verùm nostra præsens consideratio circa aquam versabitur, vt vnum est eorum quæ bibuntur, aut quæ tangunt nostrum corpus, & ea ratione ipsum alterant. Primùm ergo de ipsa agemus, quatenus potui seruit. *Aquarum electio.* Hanc tamen seligere oportet visu, gustu, & olfactu, vt puram & synceram à reliquis distinguamus. Nec tamen existimare oportet ob id syncerani dici, quoniam nullam habet alienæ substantiæ mixtionem, aut qualitatis, aut quòd purum sit elementum: sed eam nos in præsenti loco simplicissimã, & purissimam aquam dicemus, quæ sensui talis est. Nempe visu, quia limpidissima est & valde perlucida, & in qua nulla substantia extranea oculis offertur, quæ in ipsa inuehatur, gustu quoque, vt nullum referat saporẽ, & si potabilis, dulcis dicta sit. Propriè namque aqua pura apoiou, idest qualitatis, aut saporis expers esse debet. Odorem etiam nullum fert extraneum, nec fœtida est: si quidem fœtor malitiam, corruptionem, & putredinem indicat. Sit quoque leuissima, ac perinde tenuissima: quæ enim talis est, citissimè ad hypochondria descendet, atque minimè eleuabit eadem in tumorem, in quibus patum immorabitur. Agnosces quidẽ ipsam primùm pondere: nec hac potissimùm nota: sed vt Hippocr. diait, ab eo quòd citò calefit atque infrigidatur, hęc enim leuissima est. Hanc autem aquam ad potandũ *Aquarum genera.* eligendam, in aliquo sea generum disquiremus. Sũt enim pluuiæ, fontanæ, aut fluuiales, aut puteanę, aut stagninæ, aut ex niue, aut gelu liquatæ. Aquæ pluuiæ omnium tenuissimæ sunt, atque leuissimæ: *Aqua pluuia.* quapropter facillimas recipiunt mutationes, suntque putredini obnoxiæ, vt inquit Hippoc. lib. de Aëre & Aquis: quam sententiam secutus est Paulus. Verùm Gale. eisdem contrarius videtur libro septimo de Compositione medicamentorum per locos, in compositione arteriacæ diacodion, dicens: Aqua igitur pluuia inditur, vt medicamentum putredini minùs sit obnoxium: habet enim hæc aqua nimium quid in se adstringẽs, nec tamen puto has esse contrarias sententias. Nam Hippocrates solam aquam considerauit, non mixtam, quæ ob substantiæ tenuitatem facilè alterari & corrumpi potest. Galen. tamen ipsam misceri præcipit, in mixtione verò tenuitatem non seruat, sed adstringendi vim, qua aliis medicamentis conseruandis prodest. Paulus aquam pluuiam citissimè putrescere dixit, ob mixtionem quam habet ex diuersis substantiis. Id verò non timemus, vbi aqua compositionem medicamentorum ingreditur: conseruationi tamen proderit ob siccitatem. Forent quidem aquæ pluuiæ tenuitatis ratione præ omnibus eligendæ, nisi haberent adstringendi vim, quam ea mixtione terrenæ substantiæ simul cum nubibus eleuatæ contraxerunt: siquidem earũ maior pars à mari eleuatur: aut quoniam aliquam vstionem à Sole passæ sunt. *Aqua pluuia sunt adstringentes.* Vt ergo partes diuersæ separentur, & minus putrescat, ipsam ebullire præcipiunt medici. Adstringẽdi tamen vis aquæ potabili indita, multis corporis dispositionibus nocua est, vt his qui ob aliquem affectum egent detersione, aut coctione, aut diductione. Est autem aquæ potissimum munus alimentorum & humorum per corpus diductio, siquid etiam à thorace spui debet, cohibebitur: & in summa, quamuis ipsa tenuior substantia sit, quàm fontana, potui minus accommodata est, ob qualitatẽ & vim qua adstringit, proderit autem morbis ea fluxione. Aquæ puteanæ magnas inferunt noxas: sunt enim crassæ admodum, & *Aqua puteana.* graues, quapropter non nisi in profundo loco manant, nec à terra scaturiunt, vt fontanæ, viscera lædunt, & hypochondria eleuant in tumorem, in quibus plus iusto morantur, coctioni alimentorum ineptæ sunt, sicut & distributioni. Possent quidem prodesse æstuanti stomacho: verùm si sanus homo puteanam aquam bibere coactus fuerit, ipsam vino misceat, potissimum dulci, aut eam elixet, aut denique parum anisi admisceat, vt odorem saltem aqua suscipiat. Stagnantes aquæ omnes malæ sunt, putredinis aliquid habentes, quoniam quiescunt & à Sole alterantur, & à terra caloris suscipiunt reflexionem: *Aqua stagnantes.* quiescentes namque aquæ mortuæ meritò dicuntur, quòd viuæ & fluunt, & motu agitantur, & velnti mortuorum corpora citò putrescunt, ita & aquæ mortuæ, quin & aër ipse in loco retentus & conclusus putrescit, de impuris elemẽtis loquimur. Diximus autem in commentariis lib. 1. de Differen. febri. An elementa putrescant, & quæ his similes sunt lacustres, quarum quædam proprios fontes habent, quædam fluuiis inundantur, quædã præter id aquas à fluuiis receptas refundunt, suntque aliis lacustribus meliores, damnat has aquas Hippo. lib. de Aëre & aquis. Huius aquæ malitiam ostendunt pisces, & animalcula, quæ in stagnis generantur: ex eis namque nonnulla venefica sunt, & pisces omnino esui incommodi, & insalubres. Ego tamen si quando aquam stagnantem bibere coactus essem, vt à fæce mixta (quam plurimam habet) & limo & putredine mundatem, ipsam elixare præciperem, & cinnamomi parum ad finem infunderem, ac deinde

percolarem: sine elixatione verò nunquam bibatur, nisi percolata, ac deinde si fieri potest, vino mixta.

Aqua ex niue & gelu.

Aquæ prætetea ex niue aut gelu liquatæ omnium pessimæ habentur, crassissimæ enim sunt, siquidem dum congelantur, tenuior ipsarum pars effluit: cùm verò in niuem cõcrescit, aut exprimitur pars tenuis in aquam versa, quæ cum niue descẽdit, aut tenuiores nubis partes in aërem transeunt, reliquis à frigore in niuem concretis. Est itaque perniciosa aqua ex gelu, aut niue: corrigit quidẽ aliquatenus vinum copiosum eius malitiam. Cæterum hæc omnino in sanitatis custodia fugienda est, præterquàm valdè æstuanti stomacho, quem potius curare quàm conseruare sit opus. Nam nec bis est satis tuta ob circunstantia membra: verùm hac nostra tempestate, inter magnates veluti pestis quædam perniciosa, suborta est consuetudo apud quosdam æstate tantùm, apud alios omnibus anni temporibus, diluendi vinum niue: cùm tamen ex frequenti niuis vsu aut solius, aut vino mixtæ, maximum immineat periculum hydropis, ac mali habitus, ex iecoris & ventris imbecillitate, & colli doloris. Quod si eorum quispiam ab his & similibus morbis liberetur, hac vna tantùm ratione id sibi euenisse putet, quòd pari modo incontinentes sint in vsu calidorum, vt piperis, zingiberis, cinnamomi, & mellis, quæ omnia niuis malitiam aliquatenus corrigunt, sed vtrunque caccessum vt mortiferum damno. Doleo tamen nostri æui calamitatem: video enim luem Epicuream deuastasse primùm Germanos, deinde Flandros, & Gallos: & nunc Hispaniam quoque in tyrannide tenere, antiqua Hispanorum continentia sepulta. Id etiam docet vehementem mutationem quam aqua ex niue facere valet: in primis enim ventrem valde refrigerat, is verò paulò pòst in validum calorem ac sitim mutatur. Euenit etenim eis quod iis qui manibus niuem attrectant: interim namque valde refrigerantur, & paulò pòst ardore nimio vexantur. Has autem mutationes vehementes & subitas nunquam sine magna noxa tulit natura. Gale. quidem libro de Cibis boni & mali succi, docet niuis vsum vitare: nam etsi iuuenes (robustos intellige) nullam sensibilem noxam patiuntur, inualescente ætate, articulorum, neruorum & viscerum morbis molestantur, qui difficilè admodum, aut nunquam tolluntur: concederem quidem ipsis, non quod omnino tutum esse putem: sed ad domandam eorum sitim, vel potius luxuriem, vt vinum & aquam in puteis infrigidatam biberent æstatis tempore, aut in aqua & nitro: infrigidat enim hæc vinum aut aquam in vasis argenteis non parum. Neque mirandum est si nitro (cùm calidum sit) aqua frigida mixta, vehementius quàm sola aqua infrigidet. Nitrum enim non impedit suo calore actionem aquæ, quoniam ipsum non calefacit actu, sed potestate, interim tamen refrigeratum refrigerat, penetrat autem magis, sed tamen ipsius mixtura, aqua crassior quàm ante redditur, & quod frigidum est crassarum partium vehementius infrigidat. Gal. namque docet nullũ esse exactè frigidum tenuium partium. Ex naturali quoque philosophia accepimus, densiora aliis paribus validius agere, confert quoque non parum ad refrigerium vini aut aquæ contentæ in vasis, quæ aquæ frigidæ nitrosæ immerguntur, quòd ministri vasa non plena portant, quæ dum infrigidantur celeriter mouent, vt liquor contentus in vase omni ex parte contingat vas, & propius accedat aquæ ex nitro. Nam & quiuis experietur facilè, in vasis semiplenis immersis aquæ frigidæ, vbi agitentur, citius liquores refrigerari, ac magis.

Vsus niuis in potu est antiquissimus, illius enim Martialis meminit dũ ait, Non potare niuem, sed aquam potare rigentem De niue, commenta est ingeniosa sitis.

Egregia similitudo.

Aqua & nitrum quantũ infrigidant.

Aqua fluuialis.

Aquæ fluuiales quandoque ex fontibus perpetuò manantibus procedunt, quandoque verò eis ex niuosis montibus aquæ liquatæ miscentur, quandoque verò pluuiæ: vbi aquis ex niue liquatis, aut pluuiis miscẽatur fluuiales, ipsarum naturam quam explicuimus, referent. Nunc tamen fluuialem ipsam consideremus. Ducit hæc secum naturam aquarum fontium à quibus manat, & terræ per quam incedit. Quoniam tamen non omnes fontes, qui in vnum confluunt fluuium laudabiles sunt, mixtam omnino habebit naturam aqua fluuialis. Quod verò ad terræ quam permeat naturam attinet, quid opus dicere? Est enim quandoque argillosa, quandoque limosa, nunc quidem fœnum, nunc algam, nunc arborum diuersæ naturæ radices abluit, & multam secum defert fæcem terrenam admixtam. Quapropter in sanorum hominum custodia, nunquam fluuialem aquam bibendam concederem, nisi colligatur flante borea (tunc enim syncera ac minimè turbida fluit) & in magnis vasis reposita, triginta aut pluribus diebus quieta seruetur. Atque postcaquam fæx omnis subsederit, in vas aliud transfundatur oportet. Quod si id per tempus facere non liceat, per mortarios lapideos erit percolanda. Ego quidem Nili aquam non noui: cæterùm quantum ab Aëtio laudetur, tantum à Galen. reprobatur. Noui tamen Tagum optimam aquam ferre, & cui nullus fluuiorum Hispaniæ conferri debeat, non Iberus, non Durus, non Tormes, non Guadiana, nec qui Beticam inundant, turbidi atque cœnosi præter vnum Fenarium, quem absorbet Tagus, postquam irrigauit Complutum: is enim quem sibi dicandum elegit Apollo cum musis, meritò & salutis seruandæ, & bonis ingeniis alendis fuit accommodatus: Betis tamen propè naturæ eius accedit. At si cui liceat aquis frui fontanis, non est, cur eis omissis, alias exposcat: fluuiales enim cùm à pluribus manent, ex ipsis quædam erunt bonæ, quædam malæ: fontanæ tamen selectæ inculpabiles erunt. Sunt siquidem hæ omnium optimæ, vbi quales dicendæ sunt, seligantur. Primum enim quæ ex petris manant, ad aquilonem versæ crassæ sunt, & graues, coctioni & elixationi ciborum ineptæ: laudabilis verò quæ versus orientem scaturit ex terra munda, aut loco arenoso procul ab arborum radicibus: hæc enim citò alteratur, tenuis est & facilè permeat: bonitatem etiam eius ostendit, quòd hyeme calidior, vere autem frigidior scaturit: hæc limpidissima, pellucida, omnique sapore & odore priuata erit. Quòd si quempiam referat saporem, malitiam loci quem permeauit, ostendet. Eritque aut nitrosa, aut aluminosa, aut sulphurea, aut ferrea, aut salsa, aut amara. Quoniam terra salsa est, aut mineralia adsunt sulphuris, aut nitri, aut ferri, aut aluminis, aut diuersæ arborum radices. Nulla tamen harum aquarum est quæ non habeat exsiccandi vim: quædam etiam præter id calefaciunt: sola dulcis aqua infrigidat, simul atque humectat. Sed potest calorem accipere, quo calefaciat: nunquam tamen non humectabit, siue calori, siue frigori iũgatur: quaproропter Gal. aquam summè humidam, hoc est, maximè humidam, & primariò humidam dixit: frigidam verò non sic. Bibitur aqua ad tres vsus, nempe vt sitim sedet, ac calorẽ extinguat, & vt in ipsa alimẽta elixentur, & vt diducat eadem. Sitim quidem sedat, vbi ex temperie calida orta sit, aut simul cum siccitate, sine humore. Nam si bilis in ventre adsit, ibidem aqua demoratur diutius, atque corrumpitur. Elixationi ciborum ita prodest, vt sine ipsa elixari non possint solida alimenta, nisi vinum aut liquor alter vices eiusdem impleat. Diductioni

Aqua fontana.

Aqua dulcis sola infrigidat & humectat.

Aqua ad quos vsus bibitur.

verò

Digitized by Google

verò ciborum prodest, tum ea quæ cum cibis ad ellixationem bibitur, tum ea quæ iam coctis assumitur. Defert hæc cibos in vniuersum corpus, quibus delatis iterum in renes, & vesicam recurrit, inutilis enim est alitioni, vt apud Gale. lib. 3. de ratione victus acut. comm. 39. inquit enim, Neque prorsus imas partes penetrat, neque siccitatem humectat. Quòd autem non alat, ante dictum est. Idem lib. 4. de Vsu partium, rursus 4. Sect. apho. com. 13. inquit, Aqua verò neque epota, neque extrinsecus occursans, natura apta est solidas corporis partes humectare. Contrarium asserere videtur lib. 1. de Simplicium med. fac. cap. 8. aquam vasorum corpora & carnosum genus humidius reddere dicens. Atque idem lib. 5. de Simp. med. fac. cap. 4. Præterea lib. 10. de Metho. med. de balneis loquēs, inquit, Secunda eius pars, vbi quis in sicco corporis affectu ea vtitur, potest madorem vtilem solidis partibus immittere, vindicabitur tamen Gal. à contradictione hac, vna distinctione præhabita. Nam bifariam aliquid humectari potest: vel per humidam qualitatē, aut per substantiæ humidæ adiectionem: aqua quidem humidam qualitatem addere potest, quapropter hecticis est accommodata, & iis qui inaruerunt. Humidam autem substantiam corpori addere non potest: siquidem id tantùm addit, atque adiungit corpori humidam substantiam, quod reficere & alere potest corpus: quia tamen id aqua nullatenus efficit, Gale. loc. cit. ipsam non humectare solidas partes dixit, vt 4. Aphor. sectio. & 4. de ratione vict. acu. Quoniam tamen simplici qualitate alterans humectat, humectare, & vtilem madorem solidis partibus immittere dixit lib. de Simplic. med. fac. & lib. 10. de Metho. med. Sed rursus obiicies Arist. qui proble. 13. sect. 1. quærit: cur mutationem aquarum grauem, aëris verò non grauem esse affirmat, & addit, An quòd aqua corporibus alimēto est, quo iam habito complexóque, peregrinamur: aër autem nullo se exhibet alimento. Dicunt aliqui, Arist. loquutum de aquis medicatis, quas ipse dixit multarum specierum, vt anisi, aut fœniculi, atque has nutrire. Sed falluntur bifariam: nam Arist. de diuersis generibus aquarum, quibus vtuntur peregrinantes, loquitur, quæ etiam per se, & natura sua tales sunt. Inquit enim, Aquarum item genera multa & varia per se sunt, sed aëris minimè: itaque hoc etiam causæ esse potest, quippe cùm peregrè profectis in cœlo quidem propè eodem, in aquis autem variis versari eueniat: nullus autem versatur iter agens in aquis elixis prædictis. Præterea aquam anisi aut fœniculi nullus putauerit ansi aut fœniculi ratione alere, potiùs quàm puram: cùm neque anisum alimentum sit. Sed quid in his moror? Dicemus tamen, Aristot. aquam alere dixisse, quoniam alimento conducit coctioni & distributioni. Præter hæc nosse oportet, aquæ calidæ potum frequentem catarrhos efficere, ventriculi imbecillitatem, atque hecticam. Potest etiam aqua occurrens partibus corporis exterioribus, causæ salubris, aut insalubris rationem habere: nam balneum tepidum aut calidum offerri potest, & aut natura, aut arte tale, aut etiam frigidum. Aquæ dulcis balneum tepidæ vim habet infrigidandi & humectandi, sed parum calidæ calefacit parum, & humectat valde, quæ verò multum calida est, calefacit: sed ob id quòd meatus obstruit, cutémque obdurat, non humectat: calida ergo non valde laxat cutē, & emollit ipsam, ac perinde excrementa dissoluit, & sanguinem per corpus effundit, prius tamen corpus in tumorem eleuat, deinde dissolutione humorum facta detumescit. Quapropter si quis diutius in balneo

Aqua an alere possit.

Balneum.

aquæ prædictæ permaneat, in periculū incidet dissolutionis virium & deliquij animi. Hecticis itaque accommodata est aqua balnei calida, vbi deinde in frigidam submergantur. Prima enim humectabit, & secunda calorem balnei, & febrilem corriget: sanis autem hominibus hac nostra tempestate non est in vsu frequenter balnea ingredi, & iure quidem: frequens enim balneum aquæ dulcis, corpora reddit molliora & imbecilla. Atque cùm paucissimi sint homines, qui sibi tantùm viuere aut possint, aut debeant, quacunque iusta occasione oblata, ab vsu balneorum desistere coguntur: & hanc mutationem assueti molestè admodum ferent. Præterea iter agētes balnea ingredi non possunt, aut ob tēporis, aut balneorum inopiam. Hispanis itaque ob iustas causas rarus est balnei vsus, & is æstatis tempore, vbi corpora à sordibus mundare volunt. Quibus consulo hunc ordinem seruare, vt à somno excitati, per horam prius ventris & vesicæ excrementa deponant, deinde animaduertant, ne abundent crudis excrementis in partibus ventris, neque redundent in corporibus ipsorum multa excrementa acria & mordacia: nam pauca à balnei calore dissoluentur. Docet id horror, qui enim multis acribus excrementis abundant, statim balneum ingredientes horrore tentantur. Balneum deinde ingredientur, in quo tandiu commorabuntur, donec non amplius delectationem senseriut, quam à principio sentient hi qui balneo opus habent. Quòd si interim etiam sudauerint, bonum erit. Domus prima aër calidus sit & vaporosus, in quo vestem deponet, deinde corpus oleo amygdalarum dulcium vnget leui frictione & molli, deinde aquam calidam ingredietur, in qua ferè ad quartam horæ partem immorabitur. Egressus linteis amictus ad lectum ducetur, vbi sudabit, & sudore spongiis aut linteis deterso, oleo vnctus, & indutus recedet. Quòd si hecticus fuerit, quem curandum assumpseris, sudorem vitabis, sed post balneum ipsum in aquam frigidam non valde immerges. Eductum verò oleo dulci innunges corpus vniuersum, cui rei violaceum est vtile valde. Quòd si opus fuerit medicamentosam aquam efficere, quæ resolnat, calida immiscebis medicamenta, vt pulegium, origanum, thymum, aut hysopum: si exsiccare humida corpora, nitrum, sal, sulphur, & aliquando alumen miscebis: si verò cutem mollem facere velis, vt fœminæ quæ in cute curanda plus æquo curam habent, maluam domesticam addes, aut syluestrem, aut fœnugræcum, aut lini semē. Balnea præterea aquarum sponte calefacientium, quæ balnea naturalia dicuntur, omnia exsiccant: licet ex eis quædam potestate calefaciant, vt aluminosa & sulphurea, nitrosa, salsa, quædam infrigident, vt ferrea, itaque aluminosa, & nitrosa morbis humidioribus accommodantur, & ex fluxione ortis. Hi sunt, podagra & articularis morbus: sic etiam & conuulsioni, & resolutioni, & frequenter abortientibus, & his quæ ob nimiam purgationem, aut humiditatis abundantiam, in vtero aut in vniuerso corpore non concipiunt. Et his qui ob neruorum incōtinentiam ad labores sunt inepti, & immodicè sudantibus. Sulphurea verò aqua leprosis, scabiosis, & impetiginosis, & antiquis vlceribus prodest. Ferrea tamen iecori & stomacho languentibus auxiliatur, & bibita fluxiones cohibet. Aquarum frigidarum balnea noxis quæ ab extrinsecis causis eueniēt, proficua sunt: nam cutem obdurant, & calorem intrò reuocant, & roborant, attemperant quoque æstuantia corpora: quapropter æstatis tempore laudo natationem in aqua frigida, non valde, sed qualis est eo tempore

Balnea aquarū sponte nascentium.

fluui-

Digitized by Google

fluuialis,idque ter aut quater,mensibus Iunij,& Iulij in regionibus temperatis & calidis. Neq; tamen id sæpius faciendum,neq; in aliis anni temporibus, ne natura balneis frigidæ, aut natationi assuescat, quam dimittere postea nõ licebit sine salutis damno: & quoniam sæpius corpora nõ sunt ad id parata. Debêt enim esse excrementia vacua,neq; lassitudinem pati,nec cruditatem, nec multum vigilasse, neque prauis cibis assueuisse, atq; nulla interna affectione aut imbecillitate laborare, ac ieiuno ventre,& fæcibus atq; vrina depositis,ingredi, nõ sensim, sed subitò immergi. Qui enim sensim accedũt, calore inæqualiter mutato horrore tentantur, & inæquali sensu.Priùs etiã corpus dutius frictione erit fricandum,deinde exercitandum,& ante ingressum oleo vnguendũ, & ibidem immorandum non vltra quartam horæ partem:in aliis autem anni temporibus ab æstate, non sine periculo fieri vehemẽtia refrigerationis. Et vere quidem non decet impedite, eum motum qui fit à natura sanguinem dilatante, & ad exteriora perfundente. Autumno verò & hyeme ad roborandum calorem & densandam cutẽ,satisfaciet cœli status. Inter reliquos autem,balneum frigidæ,aut frequentem natationem in ipsa,potissimum vitabunt pueri, & qui nõdum ad incrementi finẽ peruenerũt: impedit enim corporis augmentũ. Hecticis verò marasmũ sentientibus,balneũ frigidę vtile adeò est,vt Gal.hanc dixerit esse eorũ curationem,lib.10.de Meth.med.non alias balnei partes.

De Vinis.

CAPVT II.

Vina. Inorum naturam, vires & differentias ipsorum dicturus, id dicendum ante omnia se offert,quòd quibusdam placuit,vinum inter potus reponere,quibusdam inter cibos:habet enim naturam ambiguam. Nam quatenus ad sitim sedandam, cibos in ventre elixandos, & eosdem in corpore digerendos bibitur, potus est: quatenus verò vim habet reficiendi corpora, inter cibos annu-

Vinum alit. meratur. Nos verò potum dicemus esse refectorium, quod non tantùm languentes reficit vires, sed celerrimè. Quod faciunt vina crassa & colore rubra: nam alba & aquosa paucissimùm nutriunt. Nouimus itaque vina celerrimè reficere,& reparare

Vini species. vires, etsi id per odores adhuc fiat celerius. Habent etiam præter alendi vim, alterandi potentiam,quapropter secundo ordine calefaciunt: quòd si valde vetusta fuerint,adhuc tertio,vt vult Aëtius. At verò Galenus contrarium asserit: non enim vult omne vinum calidum esse,siquidem lib.4.de Simplic.medic.facul.c.13.inquit:Quippe causam sermo scrutabitur,propter quam vinum natura frigidum, atque inualidum ab extrinsecus argnatur calore. Et rursus inquit:Persimile enim quid vinia accidit,quæ natura frigidiora, aquosiorâq; sunt, quale flammis exiguis & imbecillis. Rursus quod excremẽtosum est, & improbè coquitur,frigidum est: tale autẽ est vinũ nouũ.Inquit enim Gal.lib.de Cibis boni & mali succi; Nouum autem vinũ aquosius est & imbecillius quàm vino deceat,prƿter id quòd difficiliùs coquitur, & excrementosius est.Idẽ omnino habetur lib.7. de Meth. med. Præterea secunda secti.apho. com.11.de vinis loquens,inquit:Nam & aquosa(sic autem nominant alba & tenuia) sicuti aquæ similẽ formam habent,ita & vim.Præterea libro de Cibis boni & mali succi, docens magnam habere virium latitudinem vina,inquit: Vina quidem si distinctæ (vt diximus) species eorum à nobis considerentur, maximè:reliqua verò non admodum inter se differunt.Nunquam enim,vel lenticulam,vel brassicam humectantis naturæ esse deprehendes, sed minore alteram ad siccandum efficacia,cum humectandi facultate,nullam,exceptis item porris,alliisque,nulla sunt quæ refrigerãdi vim habeant,sed plus minúsve calefaciunt:nec agrestis lactuca,atriplex,blitũ,portulaca calefaciendi facultatem habent:in his tamen plus minúsve,non magnum discrimen recipit.At in vinis,quod vetustissimum est,& cecubũ à Romanis (vt diximus)appellatur,adeò ab albo, simúlque austeritatem habente, necnon recente crassóque differt,vt illud efficacissimè calefaciat,sensibilem hoc refrigerandi vim habeat.Ex quibus sequi manifestè constat,vina alba tenuia,& noua crassa,& nigra austera,de quibus com.3.lib.de Ratio.vict.acu.infrigidandi vim habere,& maximam esse facultatũ vinorum differentiam. Nam vina flaua & fulua & antiqua,calida sunt,vt inquit Paulus:quamuis vbi velit omnia vina calida esse,manifestè fallatur, sicuti & Aëtius.Et quamuis Gal.multis in locis dixerit,vina antiquitate fieri validiora,& acriora, vt libro 4. de Simpli.medi.facul.c.10. & lib.de Cibis boni & mali succi,lib.quoque de Sani.tuen.5.& 13.lib.de Meth. med.non in omnibus vinis,aut omni tempore intelligi debet : nam vina omnia tandem senescere credimus tẽporis nimia vetustate,& languida citò suas ætates percurrere:fortia verò primùm augere vires, quædam ad decem,quædam ad quindecim annos, & deinde pluribus annis in consistentia manere,ac deinde eorum vires inclinate. Verum ergo est,vina antiqua, absumpta aquosa & excrementosa parte validiora fieri,& tandem nimia vetustate resolutis viribus,& igneo elemento,languere.Habet quoque vinum exsiccandi vires calori coniunctas,vt Paulus lib.7.docuit,quamuis nec calefaciẽdi,nec exsiccandi pares habeant vires vina omnia. Nouella omnia *Vinum an* (quæ natura calida sunt)post primum ordinem cale- *exsiccet.* faciunt,antiqua verò ad tertium vsque : in secundo quoque ordine vina exsiccare dicit,valde autem antiqua in tertio,vti mustum in primo: verumtamen huic sententiæ Gale.aduersatur lib.2. Aphor. comment. 11.ad comprobandam sententiã Apho.in quo Hippoc.dixit,facilius est impleri potu quàm cibo, aliam ex lib.de Alimento adducit sententiam, cùm dixit,Quicunque indigent citissima adiectione,humidum remedium ad recuperandas vires optimum est.Et lib.3.de Causis pul.c.vlt.de vino loquens,inquit,Appositio enim quam facit,celer est,quòd humidum sit & calidum.Non laudamus quod quidam dicunt,vinum vt medicamẽtum exsiccare,& vt alimentum humectare.Naturalia siquidẽ agentia non variant suas actiones nostra imaginatione, aut opinione.Nihil igitur refert, si vt alimentum,aut medicamentum,vinum offeras, longiùs tamen abest à vero,quod alij dicunt:nempe vinum humidum esse, sed siccum appellari:quoniam excremẽta discutiendo exsiccat,vti balneum calidæ aquæ:nam aqua calida ex accidenti exsiccat.Paulus tamen lib. 7. non statuit ordines medicamentorum ratione eorum, quæ faciunt ex accidenti, sed per se,& eo loco vinum dixit siccum.Præterea Gale.lib.12.de Method. meden.vinum vetustate dicit amarum fieri, amara verò,calida & sicca sunt,lib.4 de Simpli.med.facul. ac per se calefaciunt, & exsiccant:sed noscas oportet,medicamenta dici talia,quoniam corpori adhibita,calefaciunt,infrigidant,humectant, aut exsiccant,& eadẽ ratione alimenta medicamentosa talia

dicun

dicuntur, de quibus vinum est aliquod, per se calefaciens, & exsiccans: quatenus autem alimenta sunt, in sanguinem vertuntur, sed eius denominationis. Itaque vinum cùm calidum alimentum sit & siccũ, in sanguinem vertetur, sed calidum ac siccum, vbi quia ipsum tẽperato & mediocri sanguini contulerit. Quod tamen Gal. loc. cit. vinum humidũ esse voluit, prædictis nõ obest, nam omne quod alit, humidum dicitur: siquidẽ siccas partes reparat humore. Cæterùm ex his quæ reparant, quædam humidiorẽ, quædam sicciorem retribuunt substãtiam, atque ea ratione alimenta sicca, aut humida dicuntur. Bifariã igitur vinum siccum dicetur, vt medicamentũ, & vt alimentum, bifariã quoque humidum appellabitur: tum quia mẽbra humore reparat, tum quia liquidã habet substantiam: quod voluit Gale. loc. cit. quum vinum humidum dixit, hoc est liquidum & fluidũ, quale ad citam refectionem est necessarium. Quod autem siccum potestate sit, vbi humidum ac liquidũ fuerit actu, ad celerem alitionem, nihil impedit. Distinguuntur autem vina per proprias differẽtias, ex quibus procedimus ad facultates vinorum inuestigãdas, vt colore, odore, sapore, substãtia & potentia: sed harum differentiarũ, illæ quæ sumũtur à colore & odore non considerantur primò & per se, sed ex accidenti. Nã tenuia vina possunt esse alba, & fulua, & aquosa, quædam sunt odora, quædã inodora: possunt ergo colores & odores diuersi cum eisdẽ substantiis coniungi, atque easdem vires habere. Adhuc magis ex accidenti consideratur in vino tẽpus, nam nec recens, nec antiquum differentiæ vinorum sunt, nisi quatenus vini qualitates tẽpus mutat. Ex primis itaque differentiis, quæ per se considerantur, quædã per se quidpiam agunt, vt substantiæ crassitudo, aut tenuitas, dulcedo & acerbitas, vigor & imbecillitas, quædam nihil per se agunt, vt color & odor: color enim nullã vim habet, sed vires vini ostẽdit, & odor nocet capiti, quoniam substãtiæ tenuitate & calore caput ascendit, & implet atque molestat, vti omnia odorata, cerebrum quandoque corroborans. Si quis igitur vinorum vires ex saporibus scrutari voluerit, vinum dulce sciat statim nigrum esse, & substantiæ crassæ: quãuis sint vina aliqua non exquisitè dulcia, sed aliquam habentia immixtam acrimoniam, quæ flaua & crassa sunt. Muscatelina verò dulcia sunt & alba, quæ fortè Gal. non nouit. Quæ igitur propriè à Gal. dulcia dicuntur, crassam habent substantiam, & in meatibus iecoris retinentur: nam & ab ipso celeriter trahũtur, lædunt iecur inflammatum & scirrhosum, & obstructione laborãs, lædunt etiã dulcia vina lienem, sed minus quàm iecur: inflant quoque hypochondria eadem ratione, & quoniam ab ipsis multus flatus, & crassus eleuatur: prosunt autem his quæ à pulmone educi debent: non enim obstruunt meatus adeò amplos. Non tamen vrinis aut sudoribus eliciendis sunt accõmoda, quemadmodum neque biliosis: siquidẽ dulcia facilè in bilem transeũt: verùm ea neque valde calefaciunt, quæ dulcia non sunt vehementer calida, neq; caput tentant, aut neruos feriunt. Mustum tamen coctum, siue sapa, ad horum vinorum naturam propè accedit. Siquidem dulce est & crassæ substantiæ. Vinum autem austerũ in ventre diutius immoratur, neque facilè venas permeat, aut ad vrinam defertur. Proderit verò fluxionibus ventris, & cœliacis morbis. Est autẽ quoddam nigrũ, & id est aliis omnibus austeris crassius: quoddã est fuluum, sed minus crassum, & austerum. Quoddam est album, sed parum austerum. Ex his omnibus solum album & parum austerum ego permitterem sanis hominibus adhibere. Sed vinũ acre

Vinorum differentiæ.

Vinum dulce.

Mustum coctum.

Vinum austerum.

& vinosum calidius aliis est: habebitque id colorem aut fuluum, aut maiori parte flauum. Est etiã quoddam album, sed minus fuluo & flauo potens. Tentant vinosa vina caput & neruos, sed ventri sunt vtilia & ex ætatibus senibus. Alba verò vina aliquam adstringendi vim habentia à natura minus fuluis, & flauis calefaciunt. Cæterum quædam sunt alba ex temporis antiquitate reddita acria, & valida. Quædam etiam ex natura talia, vt vina quæ portantur à S. Martino, quæ sanis hominibus incommoda sunt. Nam præter id quòd immodicè calefaciunt, caput & neruos vehementiùs tẽtant, & articulos lædunt. Sed inter alba vina laudãdum vinũ de Yepes, & Lilio, & vinũ à S. Torquatio, & à Ribadauia, & Canta la petra, vehementiora sunt his & acriora, quæ in Betica Hispaniæ parte fiunt, talia sunt Xeresana, & à Cazalla, & Alanis. Vinorum nigrorum tenuiora laudantur, parũ adstringentia, qualia sunt quæ portantur à S. Torquatio. Sed omnium optima, & quæ mediam seruant naturam, sunt Illanea non adulterata: verùm hæc citiùs aliis acescunt, quoniã ex diuersarum vuarum mixtione exprimũtur. Quæ verò ex nigris crassiora sunt, sanguinem multum generant, & melancholicum, apud Gal. lib. 4. de Ratio. vict. acu. Com. 110. Sunt & vina quædam languida ex natura sua, quæ citò acescunt, & turbantur, ac putrent. Ad quod non parum conducit quòd in calidis locis reponuntur, & apricis, aut austro expositis, quorum copiam fert Complutum, Madrid & Guadalaxara. Ex eis quædam austera, aut minus his adstringentia, quædam dulcia, quæ muscatelina vocantur, quæ fœminia sunt ex vsu, quoniã caput non tentant, & ipsarum naturis similiora sunt, & iis qui studio literarum vacant. Horum itaq; muscatelina flaua & fulua, & quædã ex ipsis alba sunt, & omnia dulcia, quæ ego crederem Gale. non degustasse: sed hæc tribus tantùm mensibus anni bibi debent, Ianuario, Februario, & Martio. Deinde verò quod à Corpa, & Villauilla vsq; in mẽsem Augustũ, deinde ad finem vsque Decembris, vinum à S. Torquatio. à Yepes verò non eiusdem, sed alterius anni: tardè enim id vinum conficitur. Est etiam præter hæc vinum Protropum, siue primarium appellatum, quod ab vuis nondum expressis stillat, id tenuem habet substantiam, demẽdis obstructionibus & mouendis vrinis vtile. Peruadit autẽ neruos & articulos. Gal. lib. 3. de Aliment. facul. hæc de vinorum potentiia scripsit, Rubra (inquit) & crassa sanguini generando aptissima sunt, vt quæ minimo negotio in eius naturam transeant. Deinde nigra crassa cum quadam dulcedine, deinde quæ sunt colore rubra, aut nigra & crassa: sed adstringunt, minus alunt alba crassa & acerba, minimè omnium alunt candida & tenuia. Quæ igitur crassa sunt, valenter alunt, vbi in vẽtre retenta à calore valido superentur, vti tamen vehementius alunt, sic minus vrinam mouent: sed tamen ex dulcibus & austeris, dulcia melius coquuntur, & calidiora sunt: vina tamẽ valida in ventre imbecillo corrumpuntur, quoniam non superantur. Ex vinis rursus, quæ natura sunt languida, citò degenerant. Quamuis ad vinorum conseruationem non parum conducat cellas vinarias expositas esse boreæ. Nam vina imbecilla à calore ambientis facilè superantur & corrumpuntur, vt docet experimentum. Hac etiã ratione valida vina, qualia sunt à Sancto Martino, & Yepes, & Ribadauia, in Germaniam, & Flãdriam transportantur, & vina à Gazalla & Alanis in nouã Hispaniam, & vsq; in Antipodas, vbi meliora sunt quàm in Hispania: vina verò languida ambientis arguit calor, atque motus qui mixturam vini soluat,

Vinum vinosum.

Vina alba.

Vina nigra.

Vina languida.

Protropum.

& si

& si transportate ea in diuersam regionem, aut distantia loca velis, statim in acidum degenerát saporem. Cùm verò ex his quæ diximus manifesta euadat vioi tempetatura, duo se offerunt considetanda, alterum est, An sanis hominibus cuiusuis tēperaturæ vinum cooueniat: secundum erit, An in omnibus ætatibus vinum bibere liceat. Quod ad primom horum attinet, Hippo. 6. de Mot. pop. pat. sect. 4. negat calidis natutis vinum, cùm inqoit: Calidis oatutis quies, refrigetatio, aquæ potio: oon ergo exhibendum est vioum calidis naturis. Sed tamen Hipp. ipse 3. lib. de Ratio. vict. acu. contrarium sentite videtur.

Vinum an calid. temp. conueniat. præsertim calida natura.

Quoniam ibidem vinum in motbis acutis dandom præcipit, cùm de acutis loquatut motbis, ac ibidem vtilitates vinorum in victu acutotum, referat. Gale. dubium hoc diuersimodè soluit lib. 8. de Meth. med. & 5. de Saoi. tuen. sicuti & dioersa est sanotum & febrientium tatio. De his enim qoi febricitaot, loquitut lib. 8. de Meth. quo in loco ipse præcipit vinum io diariis febtibos, atq; maius esse tefert, quod Hipp. idem in acutis præceperit motbis. Vetùm, vt inquit, non denegauit calidis naturis vinum lib. 6. de Mor. pop. Sed frequentiùs vti voluit aqua, quàm vino, calidos homines. Ac petinde febrientibus competere aquam frequentiùs, vinum non adeò ftequenter. Concedet prætetea vinū aqoosum & natura ftigid. non aliud. Lib. tamen. 5. de Sanit. tuen. ooo adeò plenè soluit dubium, cùm ioqoit: An vero calidis vinū idoneum non sit, sed vtiliot his aquæ potio sit, sicut in lib. de Morb. pop. legimus, nunc æstimandum est: fortassis enim absutdū omnino cuipiam videbitor, iuuenem qui athleticus aut militatis sit, aut etiam fossor, messórve, aut atatot, vel denique qui tobustum aliquod opus exerceat, aquæ tantùm potione vti, atque in hoc falli Hipp. cum calida tēperamenta aquæ potiooem poscere absolutè pronuntiauit. Mihi verò Hipp. oon absolutè, sed de oatutis summè calidis, quæ vtique propter intemperiem tales sunt, id dixisse videtut: non quòd plutimum habeāt natutalis caloris, quē ipse augeri in athletarū exercitio coofirmat: at qui ex intempetie calidus est, is neque athleta, neque miles bonus, sed neque fossor, messor, atatórve, aut denique ad rustica vtbanáve opera fottis vnquā euadet: quippe valentiū hominū ea sunt muneta. Porrò tales ounquā fuerint, nisi mediocti sint temperatuta: atqui si media tempetie sint, vtiq; plutimus iis fuerit natutalis calor, ac tali qnidem naturæ mediocte profectò dandum est vinum, sicuti ipsa quoque mediocris est, atque hactenus saltem medioere, quòd ipsa mediocris est tempetamenti, quando hanc quoque necesse est non solùm in senectute, sed etiam in temissionis tempore, media temperatuta frigidiotem euadere. Si cui etgo vt intēpetie quæ in sanititate consistit calidissimum tempetamentū sit, huic omnino vinum iutercidisse prodest. Voluit igitut Gal. Hipp. non denegasse vinom tēperaturis calidis, ob magnam abuodantiam caloris oatiui, sed eis tantùm, quæ calidæ sunt in excessu caloris, quæ etiam in extremo tales sunt. Verumtamen id non soluit dubium integtè: quandoquidem febticitantibus vinum coocedit Hipp, qui in excessu calidi sunt, & plus quàm qui à natura sunt calidi in extremo. Magis integta videtor solutio dubij ex lib. Metho. med. Nam io calidis tempetaturis & in febricitantibus meritò præcipiendum videtur, vt aqua ftequētiùs quàm vino vtantur. Nos tamen credimus Hipp. non de eisdem loqui libro de Mor. pop. & in lib. de Ratio. vict. acu. Nam cùm in lib. de Mor. pop. præcepit calidis naturis quietem, refrigerationem & aquæ potioem, id in educatione sanorum intelligi voluit. Si quis enim hominem ab ipsa pueritia educandum susceperit, cuius calida fuerit natutalis tempetatura, & valde qoidem calida, ita vt eius calor aetis, nec natiuo similis sit, quietem, tefrigerationem, & aquæ potionem instituet, vt valde labentem tempetatutam à maiori lapsu præsetuet, & corrigat, vt & viui aquosi potionem: nam id aquę vires setuate testatut Galen. Denegat. quoque Gale. calidis ætatibus & tempetatutis vinum, lib. de Cibis boni & mali succi. Quoniam tamen cōsuetudinem mutate difficile est, & ipsam seruare, maximè dum ægrotant homines opottet, lib. de Ratiooe vict. vinum bibendum dabat Hippoc. his nempe, qui vini potui assueuerant, & bæc quidem videtut Hippoc. mens. neque opus est alia locotum conciliatione.

Vinum calidis temperaturis quare denegandum & quando.

Hac verò tēpestate potissimum in regiooibus tempetatis, aut calidiotibus, laboraotibus morbis acutis vioum denegamus, quamuis ei assueuetint, experimento id admouēte, aceedente quoque ratione. Nam vinum febtes reddit maiotes, & inflammationes auget, & quamuis teoue sit & aquosum, siue aliàs dilutum, capitis efficit dolotes, & quandoque delitia, à calote febtili accensum. Quoniam tamen cousuetudo non patuam præbet indicatiooem, sed intet naturales ptimam, dum ægrotant homines, sumentes à febre indicationem, quæ est omnium digoitate priot, inftigidabimos, sed potus erit minùs quàm aliotum nun consuetotom vino iofrigidans, & aquam ex cinnamomo vini loco propinabimus, aut vbi magnus adsit facultatis langot præsens, aut qui spetetut, indicatione sumpta à facultate, vinom exhibebimus adeò dilutum, vt oeqoe odotem, neq; saporem vini seruet. In febtibus verò longis, transacto vigore, & morbo iam cocto, & purgato aliqua ex parte corpore, dandum erit: in intermittentibus verò hora intermissionis, animo tamen linquentibus, & languentibus, assueria, cùm opus fuerit, non denegamus. Sed hæc ad tettiam partem buius operis magis pertinent: coacti tamen sumus in hæc incidete ob Hipp. sententiam, qoi vinum febticitantibus pet morbos acutos coocessit. Quemadmodum autem calidis tēperaturis vinum denegabat Hippo. Ita neqoe à puetitia, cùm saoitatem tueti proponimus, dandom erit. Et boc qoidem noo taotùm puetis calidiotis temperaturæ, sed & omnibus, Plato siquidem lib. 2. de Legib. iore legem statuit. Prætetea (iuquit) legem imponimus, imprimis, vt pueri vsque ad annum decimumoctauum omnino vinum non degustēt, agnoscentes non decere igoem igni addete, animæ & corpori, nondum aptis ad labores obeundos: futiosum namque habitum iuuentutis cauere oportet. Deinde verò moderatè vtantur vsqoe ad anoum ætatis trigesimum. Ab ebrietate tamen & vini repletione iuuenes omnino abstineant. Sed cùm ad quadragesimum petuenetiot, tunc in conuiuiis liberius discumbentes, cùm alios Deos, tum Dionysiom ad saeta senum & ludos inuocent, qui hominibos vinum quasi temedium aduersus senectutis dutitiem est largitus, vt teiuuenescete videamut, & mœstitiæ oos obliuio capiat, ipsaq; affectio animi, sicuti fettū in igne ex duritie in mollitiem deducta & flexibiliot fiat. Hoc in loco Plato non tātùm vinō interdicit pueris, sed senibus vtile esse docet, & mensoram ac modum quo vti debeant homines vino, pet singulas ætates percuttit. Gal. qooqoe lib. Quòd animi mores corporis tempetaturam sequantut, Platonis sententiam sequitur. Et primo de Saui. tuen. non tantum malum esse vinum oblatum pueris refert, sed causas addit. Vinom namque humectat, caput replet vaporibus, atque

Vinum per ætates.

Sententia Platonis maxime notanda.

totum

Digitized by Google

tum corpus: pueri tamen humidi sunt, & vaporibus pleni. Præterea vinum puetos mouet ad iracundiam & libidinem, adeóq; rationalem animæ partem occupat, hebetat, atque confundit: eosdem quoq; ad disciplinam & scientias ineptos reddit. Et nos ipsi nouimus non paucos ante septennium ex potu vini incidisse in morbum comitialem, quosdã in febres ardentes, & alios in pulmoniam, sicuti & quosdam alios, post septimum suæ ætatis annum, & ad 20. vsque valde læsos. His tamẽ minimè obstat quod lib. de Ratione vict. priuatorum, pueris vinum concessum sit, nã liber ille non est Hippo. sed Polybi, Gal. verò in comment. tantummodo sententiam autoris enarrat, laudat quoque vinum non omnino frigidũ: tale enim omnibus conducit, non tantùm pueris. Intelligendum tamen id esse melius quàm omnino frigidũ, quibus adhiberi debeat, an tamen his, aut illis adhibendum sit, non docet. Adultis verò id concedit moderatè, quemadmodum voluit Plato, quod bifariam moderatum est, tum copia, tum etiã vini natura quam decet esse debilem, qualis est vinorum aquosorum & pallidorum. Nã & hæc ipsis commoda sunt, ad humectandas siccitates ex laboribus partas, & bilem mitigandã, & per vrinã ciendam.

Vinum senibus conueniat.

Senibus autem vinũ conuenire, quid opus est dicere, post relatam ex Platone sententiam? Verùm Gale. lib. 6. de Sanit. tuen. inquit, Sanè vinum sicuti pueris est alienissimum, ita senibus est aptissimum. Valentiora tamen vina esse eisdem accommodata eodẽ loco latius retulit.

Sapa.

Ex vuarum tamen succo fit sapa, quę Græcis ἕψημα dicitur, & σίραιον. Fit tamen ex vino, quod appellãt οἰνόμελι, hoc est vinum mulsum, hoc quidem mellis mixtione dulce redditum, illud verò coctione. Succus namq; vuarum nimia elixatione dulcis fit, qui si amplius elixetur, fiet amarus, sicuti mel, & quæcũque dulcia: ea enim ampliori coctione amarescũt. Moderata coctio ea est, quã Plinius scripsit lib. 14. c. 9. dicens: Siræum quod alij hepsema, nostri sapã appellant, ingenij tũ naturæ opus est, musto vsque ad tertiam partem mensuræ decocto, quod vbi factum ad dimidiam est, defrutũ vocamus, omnia in adulteriũ mellis excogitata. Hinc constat, quod id quod apud Græcos, Gal. potissimum lib. 12. de Metho. med. & lib. de Cibis

σίραιον.

boni & mali succi appellant ἕψημα, siue σίραιον, Latinis est sapa, siue mustũ ad tertiam decoctum. Nos sapã conficimus elixato musto, donec consistentiam mediocrem assequatur, qualis est consistẽtia mellis Sole liquati. Nam hoc integrã sibi debitam consequitur dulcedinem, & diutius seruari absque corruptione potest, cuius potentia calida est, non valde: siquidem dulcia calefaciũt, non valde supra tẽperamentum: sed quædã in primo ordine, quædã in secundo. Id enim animaduersione dignum duximus, ex dulcibus quædã amaritudini adeò proxima esse, vt leui superaddita coctura statim amarescãt: quædam nõn prius, quàm diutius elixentur. Quæ ergo leui elixatione amarescũt, vehementiùs calida sunt; siquidem amarus sapor ex Galen. calidior est dulci. Quapropter quæ magis ei accedunt ex dulcibus, erunt calidiora, quę verò magis recedũt, qualia quę ampliori egent elixatione, ea minus calida erunt. Ac perinde notũ euadet mel ex dulcibus esse calidius moderato, ita vt in secundo calidorum ordine collocetur, in quo pariter sapa cõsistet cum maiori caliditate quàm mel, quã docet præter dulcedinem quædam immixta acrimonia, qua sapa participat. Verùm sapa & mel vbi parum elixantur, sine aquæ mixtione, aut alterius liquoris impediẽtis incrassationem, & amarorem ab igne inducendum, facile amara redduntur, quod saccaro minimè euenit adeò citò, conuenit sapa ea ratione qua dulcis pulmonis & thoracis morbis, qui sunt absque febre: in his verò qui sunt cũ febre validiori nõ nisi accõmodatis medicamẽtis misceatur.

Vinum mulsum.

Vinũ autem mulsum, quod Græcis οἰνόμελι dicitur, cõficitur duabus partibus vini & vna mellis mixtis: quidam etiã tribus partibus vini vnam mellis miscent, quæ igne lento admota tandiu bullire permittunt, donec mel totã euomat spumã. Est id pituitosis vtile, his qui lapides, aut arenulas in renibus congerunt, & senibus, & febribus pituitosis, & anasarca laborantibus. Miscent autem quidam vini sex partibus vnam mellis prius despumati; quibus deinde breui mixtis igne lento addunt malabatrum & zingiber. Est etiam quam appellant Hispani clarea, ex vino albo confecta, quæ modo ex decem vini & vna mellis parte fit, addito cinnamomo, caryophylis & zingibere. Conficiũt autẽ & id quod ab ipsis appellatur vinũ Hippocraticum, siue Hippocras, ex vino nigro desumptis partibus quinq;, ex albo totidem, saccari parte vna, atque in linteo apponunt cinnamomum, zingiber, caryophylos, & musci parũ, per quod vinũ prædictum percolant. Estque is potus gratus in postremis mensis, parcè bibitus, & hyberno tempore, ac prodest stomacho, & intestinis frigidioribus.

Vinum coctũ.

Conficiunt quoque vinum quod coctum appellãt, musto ipso elixato ante integrã vini coctionẽ, quæ à natura fit: sed id crassum est, & excrementosum, & difficilè à natura superatur: implet caput, & neque vrinis, neque sputis mouendis est accommodatum; & in summa, id est saluti perniciosum.

Vina ex calce & gipso.

Vituperãtur etiam merito vina calce, aut gipso condita. Hæc enim exsiccãt vehemẽtius, & salsam generãt pituitam, ac perinde scabiem & impetiginem: ventrem turbant, & intestina irritant, ita vt vsu frequentiori incidant in difficultatem intestinorũ. Alimenta verò quæ ipsis miscentur intempestiuè per ventrem descendunt, neruos lædunt, & vesicam; caput grauant, & inflammant, sed contra venena prosunt. Ex vitibus præterea nuper amputatis, aqua quædã spõte instillat, quæ vim habet calefaciẽdi in fine ordinis primi. atque valet maculas teneras faciei detergere: verùm quoniam pinguitudinem quandã substantiæ habet, fœminarum facies illustrat.

Aqua vitæ.

A vinis tamen nigris distillatione, vi ignis, aqua educitur, per appellatum alembicum, aquã vitæ ipsam nominant, quæ igni apposita inflammatur, tanta est eius substantiæ tenuitas, támque ignis in ipsa præualet. Quapropter doloribus à causa frigida medetur, flatúsque discutit, & aurium doloribus ab eisdẽ causis ferè subitò auxiliatur. Dãnamus tamẽ quod medici faciunt, qui ipsam adhibent doloribus qui à multo humore fiunt, tum quia humorem diffundunt, ac perinde dolorem augent: tum quia tenui parte humoris dissoluta reliquũ obduratũ relinquitur. Perniciosissima etiam est consuetudo, quæ modò apud vulgares extat homines, qui quouis manè ęstatis tẽpore vnius vnciæ quãtitatem aquæ vitæ bibũt. Hæc enim bilem adauget, & eius generis febres eo maximè tempore generat. Sunt qui eandem aquam vitæ secundò per alembicum educunt, ignis vi, verùm tertiò id tentare inutile est, & quod non sine magno negotio ponatur.

Lora.

Lora quoque in Hispania fit optima, quæ deuteria appellatur, hoc est secundarium vinum, Hispanis reuinum, Græcis δευτερία, & στεμφυλίτης, vinaceis non calcatis aquã superfundentes, quam ima parte dolij percolantes excipiunt. Quòd si prima aqua per vinacea educta, secundam etiam effundas, inualida omnino reddetur lora, pri-

ma validior secunda, & vino minus efficax est. Galen. verò 2. lib. de Aliment. fac. loram, quam δευτερίαν Atticorum more & στεμφυλίτην ipse appellat, calcatis & expressis vinaceis fieri dicit, superfusa aqua, eam nos quoque conficimus: & primam aquam appellamus delicatum, & secundam aquapie. Prodest autem vtraque nuper ex morbis reualescentibus, & qui volunt vino assuescere: caput tamen ferit, nisi diluatur. Conficiunt quoque medicamentosa vina, quædam cum alterantibus, quædam cum purgantibus medicamentis, vti cum absynthio, aut scammonio, hydropicis non febricitantibus valde vtile. Acetum ex vini corruptione fit: est enim aceti generatio, putrefactio quædam, quæ vinum occupat, transitque in contrariam naturam, vincente externo calore, & interna frigiditate, interna ac natiua caliditate corrupta. Cum autem externæ caliditatis vim seruet non omnino frigidum est, sed aliqua parte calidum, à dominio tamen frigidum, & admodum tenuium partium. Nec tamen fieri potest, vt aliquod extremè frigidum tenuium partium sit, siquidem valde magna frigiditas substantiam incrassat. Habet quidem vim extenuandi corpus, & humores incidendi, digerendi, & calidos dolores sedandi, repellit, infrigidat, & coagulationem sanguinis, atq; lactis prohibet. Aduersatur autem venenis, ac ipsa superat, vti meconium, cicutam, ixiam, & taxum: cum sale verò hirudines reiicit deuoratas. Colluitur ad dentium dolores: miscetur alimentis, & condimentis, redditque eorundem gratos sapores, vbi aliàs, aut valde dulces aut valde pingues forent. Seruantur etiam in ipso, aut ex ipsius & salis mixtione multa, nec diutius seruata putrescunt. Messores vini loco ea vtuntur aqua copiosè mixta, éstque id quod Poscam appellant, ad eam mensuram dilutum, vt bibi possit: cui si oleum & panem addas, cibum conficies refrigerantem, vtilem laborantibus, & iter agentibus sub æstu Solis: ex Posca præterea repellentia optima fiunt, atque additis sandalis, prope inflammationes quę in extimis membris fiunt, valde fluxiones cohibentur, chirurgi nostri defensiuũ appellant. Inuenerunt etiam homines ob inopiam vini duo alia vinorum genera. Alterum fit ex pomorum succo eo modo in doliis seruato, quo succus vuarum. Feruet namque prædictus succus, vt Galenus inquit lib. 4. de Simpli. med. facult. cap. 10. appellant hoc vinum Sidram. Feruent quoque succi herbarum, seminum, & fructuum, calore igneo succorum eleuante flatum & ipsum discutiente: interim verò fermentatione facta, & terrena parte secreta, & ad imum vasis descendente. Hanc separationem in vinis fieri videmus cùm conficiuntur, & in humano corpore dum humores qui putrescunt coquuntur, & ad perfectionem deducuntur. Subsidet enim crassa pars in vrinis post prædictam fermentationem, interim tamen turbidæ ac confusæ descendebant vrinæ. Celtiberis hoc vinũ communis potus. Flandris verò & Germanis, vinum ex succo ordei, aut tritici, cum lupulis. Eum namq; ebullire in vasis permittunt ad vini perfectionem, quod appellant Ceruisiam. Dioscorides zythum appellat. Sunt hæc duo vinorum genera crassæ substantiæ & excrementosa: caput implent flatibus, atque inebriãt, sicuti & quod ab Aphricanis paratur, & ab his qui insulas fortunatas incolunt. Palmas enim magnas crasso terebro perforantes, non longè à radice, fistulam æneam inserunt, atque succum copiose manantem in doliis reponentes vinum efficiunt crassum, & excrementosum, & austerum.

Acetum. *Posca.* *Sidra.* *Ceruisia.*

De Alimentis in vniuersum.

CAPVT III.

Limentorum vires nosse non tantùm medicum decet, sed philosophum rerum naturalium principia considerantem: omnibus præterea qui literarum studio vacant, aut rem militarem profitentur, aut in foro causas agunt, aut rei rusticę operam nauant, facultatum alimentorũ cognitionem vtilem valde, atque gratissimam fore reor. Quamobrem omnibus sapientiæ amore captis, quę à nobis de alimentis dicenda sunt, tradimus, sicuti & quæcunq; in hac secunda huius operis parte diximus, & quæ in consequentibus dicemus: de quibus nihil temerè dictum putet lector studiosus: sed omnia experimento, ac ratione nobis constare, atq; his qui nos ætate præcesserunt, viris autoritate dignis, quorum magna ex parte placita seruamus. In vniuersum tamen quicunq; alimentorum administrationem debitam procurat, primò eorundem vires agnoscat oportet, deinde corporum quibus administrari debent, temperaturam, & habitum: nec tantùm totius corporis, sed & singularũ ipsius partium. Improbè namque facit, qui calidioribus corporibus permutatione egentibus, calida obtulerit alimenta, sicuti & qui in calidorum conseruatione, alia offertet quàm calida. Præterea nec crimine vacat, qui corporibus quorum meatus angusti sunt, aut occlusi pori, alimenta præbet crassæ aut glutinosæ substantię. Porrò animaduersione dignũ, alimenta ore ingesta si solida fuerint, aliquam recipere præparationem masticatione, deinde tamen in ventre suscepta alterari, adfinem quoque formam chyli suscipere, partimq; in pituitam verti. Quòd si venter alimenta suscepta superare non valeat, aut inerudari, quod est pati ἀπεψίαν, aut in prauã qualitatem trãsire, non in eam quam ventri familiarem diximus, necesse est. Atque id aut quantitatis, aut qualitatis, aut substãtiæ ratione, aut totius substantiæ contrarietate, aut ob malũ ordinem. Quantitas exuperans, notũ est quantũ impediat naturæ actionem, quamuis assumptum temperatum sit, vt caro pulli: nam & hæc immodicè ingesta non vincitur, prætet id quod interim ventrem grauat & distẽdit. Mirum quoq; videri posset alimentum quandoque corrũpi in ventre quod paucũ assumptum est: nam vehemens ventris calor paucissimũ cibum aut dissipat, aut in fumũ & aërem conuertit: qualitates verò alimentorum sæpe causa sunt, vt aut non superentur à natura, vti frigida nimis, aut plus æquo superentur, vt iusto calidiora: substãtia verò alimentorum non parũ variat eorumdem mutationem. Nã alimenta crassa & dura à pueris non bene mutãtur, etsi validam habeant facultatẽ coctricẽ: quæ verò tenuem habent consistentiã, adeò facilè mutantur, vt validi caloris vires non ferãt. Carnes namq; bubulas nec probè elixas messor superat, gallinas verò & phasianos in prauã mutat qualitatem, non semel, sed sæpe. Humida quoque ac liquida in quorundã ventribus corrumpuntur, in aliis diutius innatant, & fluctuãt, ac interim vitiantur. Tota quoque substantia siue proprietas est in alimentis considetanda: nam plura sunt alimenta praua, sed hominibus grata & familiaria, ac perinde vtilia. Parum enim deterior potus aut cibus delectabilior, melius in delectabilibus magis est appetendus, esse tamen cibos magis gratos non tantùm ad totius substantiæ familiari

Causa à quibus imperficiuntur alimenta.

Google

familiaritatem referendum, sed ad gustũ. Quædam tamen sunt tota substantia aduersa, quæ homines nec degustare audent, atque vti mortifera fugiunt, tum natura moti, tum etiam edocti experimento quàm noxia sint eisdem. Sunt enim qui periculum mortis subirent potiùs quàm vt caseum degustatent. *Sardenæ.* Mihi verò sardenæ salitæ veneficæ sunt, quæ me vel paruissima earum quantitate ingesta in mortis discrimen deducunt, cum symptomatis venenatorum propriis. Malus præterea ordo assumptionis alimentorum semper eorundem coctioni, & digestioni obest: sæpe etiam in corruptionem eadem ducit. Si quis enim alimenta quæ difficilè superantur primo loco ingesserit, ea verò quæ facilè superantur postremo, notum est postrema aliquando cocta esse, cùm nondum eisdem pater aditus in ima ventris parte. Aut enim pyloro aperto vtraque simul descendent, supremis iam coctis, & infimis nondum coctis: aut pyloro clauso neutrum descendet: quo fiet vt quod iam coctum est, corrumpatur, quemadmodum quæcunque post integram coctionem retinentur. Hæc enim sunt quæ non gubernantur à natura, lib. 2. de Differen. feb. Quo in loco retulimus causam corruptionis eorum quæ non digeruntur, ac dispensantur. *Ordinis ciborum perturbatio in mẽsis magnatum.* Necessarium autem est omnino turbari ordinem alimentorum in mensis magnatum, in quibus hoc nostro seculo quotidie supra duodecim alimentorum diuersa genera, ac condimenta apponuntur: quandoque verò & supra triginta. Quæ omnia simul componunt & ingurgitant, quorum diuersitas vel sola innumeros & ingentes poterit afferre morbos. Quantum etiam possint alimentorum conditura & præparationes ad eorundem vsum, quis ignorat? Nemo enim cui non sit strutij venter, bubulas carnes assas edet, nec quispiam porcellum elixabit, aut caponem in sartagine torrebit. Quapropter & culinariam artem nosse debet peritus medicus, vt condituram diuersam variis aptet alimentis, éstque proinde peritus coquus eligendus. Medicus quidem hæc arte assequetur, agnoscens alimentorum naturam, & medicamentorum, si quæ gustui placendi gratia ad conditurram afferantur: coquus verò cùm nouerit quæ palato sint gratiora, quæ nec Medicus peritus ignorat. Finis tamen Medici est sanitas, coqui verò gustui placere. Alimẽtum præterea, vt parte prima docuimus, hac re à medicamento differt, quòd alimentum alimoniam & materiam præbet, medicamentum verò qualitatem, qua corpus mutat. *Alimẽtorum differentia.* Sunt tamen alimenta quædam quę vim habent alterandi, quoniam natura eorũ alimentitia & medicamentosa est. Quamobrem quæ omnino materiam præstant, & nullam mutationem, quæ sensui pateat, ea non tantum alimenta, sed temperata dicentur: quæ verò vim habeant mutandi sensu cognitam, alimenta sunt medicamentosa, atque eatenus distemperata, quatenus medicamenti naturam magis referunt. Sunt etiam ex eisdem quæ vnam naturam in partibus seruant, atque hæc arte potius quàm natura constant, vt panis, aut caseus: quæ enim natura constant, vt animalia, & plantæ non omnes suas partes similes facultate habent. Nam animalis viscera alterius naturæ sunt à pedibus, & carne, & ossibus. Et plantarum, alia est natura radicum, alia germinum, alia foliorum, alia seminis, alia fructus. Quædam verò cùm aliorum partes sint, vt fructus arborum, immixtas habent diuersas facultates, & quandoque contrarias, de quibus non erit vnica ferenda sententia, neque vnus sperandus effectus. Siquis enim elixationem lentis ingesserit, ventrem emolliet: si verò substantiam edat eandem adstringet. Intra eandem etiam speciem diuersa est alimentorum natura: nam cicera nigra calidiora sunt albis: & pyrorum, & cotoneorum quædam magis aliis adstringunt, & ex prunis intra eandem speciem, sed quæ diuerso solo nascantur, quædam magis aliis laxant, & quòd eadem omnino planta seratur & colatur, aut deserta & inculta relinquatur, adeò varias vires assequitur, vt ex amygdalis dulcibus incultis, amaræ fiant, & arbor persica in Ægyptum translata venenum amiserit. Idem præterea alimentum ex plantis & animalibus per diuersas ætates vires mutat, omnia nanque animalia, atque omnes plantæ temporis processu sicciores redduntur, absumpta natiua illa à primordiis contracta humiditate. Antiquiora itaque & vetusta sicciora sunt & duriora, nouella verò meliora & humidiora. Differunt quoque intra speciem plantæ & animalia, quòd quædam sana sint, quædam ægrotent. Id verò licet ad sanitatis tutelam quammaximè conducat, à medicis omnino negligitur. Hanc tamen ego puto esse vnam ex potissimis morborum causis, cùm enim sanis & quibusdam ægrotis medicus gallinarum carnes edendas præcipit, quæ si morbidæ fuerint, nullum bonum succum præstabunt, sed qualis morbo gallinæ respondeat. Forent tamen viuæ ac mortuæ ante administrationem, quales essent considerandæ. Differunt etiam ex loco: nam plantarum quædam in terra pingui, libero solo, & probè aluntur, quædam in terra pullulant salebrosa, & gipsea, aut alterius prauæ naturę. Differunt quoque repositione: nã ex seminibus & cerealibus, quę prauè reponuntur, putredinem & vliginem contrahunt, aut vbi diutius asseruentur, sicuti & carnes occisæ quæ seruãdæ sunt hyeme diutius, quàm æstate. Iam etiam eadem omnino alimenta ex diuersa præparatione diuersas admodum vires nanciscuntur. In summa, alimenta omnia differunt genere, specie, atque intra speciem, & intra indiuiduum. Generum namque quædam sunt temperata, quædam distemperata in elementorum qualitatibus: ex temperatis verò, quædam sunt crassæ substantiæ, quædam tenuis, quædam mediocris, & quædam lentore participant, quæ damno. Distemperatorum verò quædam calida, quædam frigida, quędam humida, quædam sicca, quædam crassi, quædam tenuis, & quædam lenti succi sunt: atque eius aut boni, aut mali, genere quoque differunt, nam quædam sumuntur ex animalibus, quædam ex plantis: ex animalibus quidem, aut ex pedestribus, aut aquatilibus, aut volatilibus. Ex plantis, aut arboribus, fruticibus, aut suffruticibus, aut herbis. Appellant tamen arbores, quę ab radice simplici caudice, vt trũco procedunt: frutices dicimus multiplici procedentes ab radice, vt rubus: suffrutices herbæ sunt, sed fructum ferũt, vt melonum planta, & fragaria: ex quibus aut edendo est tota planta, aut radix, aut folia, aut fructus, aut semẽ, aut flos: tota planta, vt raphanus. Radix, vti napus aut pastinaca, aut bulbus. Folia, lactucæ, brassicæ, boraginis, oxalidis. Fructus, pyri, cotonei. Semen, triticum, ordeum. Flores, boraginis, violæ, rosæ, citranguli. Differũt etiam alimenta specie & viribus, vt caro bubula ab arietina, & pomum à pyro. Intra speciem verò notum est ex pyris quædam magis aliis adstringere, & ex prunis quædam aliis magis laxare. Vnum tamen & idem alimentum se ipso redditur viribus diuersum, vt sanum ab ægro, vbi fuerit tale animal, aut planta, & nouellum à vetusto, & repositione, ac conditura. Ex eisdem quoque alimentis quædam bonum suc-

cum præstant, quædam malum, & quæ bonum, aut tenuē, aut crassum, & aut multum, aut paucum, & quæ malum præstant alimentum, rursus aut tenuē, aut crassum, aut multom, aut paucum.

Alimenti succus	Bonus	Tenuis	Multus	Oua itenuula, Succus gallinæ.
			Paucus	Ius pulli, Vinum album, Poma.
		Crassus	Multus	Caro suilla, Oua elixa dura.
			Paucus	Vinum nigrum.
	Malus	Tenuis	Multus	Testes pedestrium coëuntium.
			Paucus	Raphanus, Eruca.
		Crassus	Multus	Caro bubula.
			Paucus	Caseus, Caro salita.

Id verò memoria dignum quod Gale. admonuit cap. de Lupinis, quòd ex alimentis quæ humidam habent oaturam, facilè nutriunt, paucum præstant & inconstantem succum, sed qui facilè & breui dissoluatur: quæ tamen dura sunt, & crassam ac terrenam habent naturã, difficilè superantur: semel verò superata valde nutriunt, & cõstans præbent alimentum, maximè si præter crassitudinem nonnihil lentoris habuerint. Docuerat id Hipp. Aphor. 18. Sect. 2. dicens: Eorũ quæ vniuersim, & velociter nutriũt, veloces quoque fiunt excretiones. Sunt præterea alimenta quædam quæ præter id quòd bonum succum præstant, is non habet manifestum aliquem excessum crassitudinis, aut tenuitatis, vti carnes selectarum auiũ, panis, & caro arietina intra primum & tertium ætatis annum. Nos quidem intelleximus Gal. de aliment. facult. & cibis boni & mali succi abundè scripsisse: quapropter partem hanc breui comprehendemus, addentes nonnulla quæ modò ad mensas deferuntur, quæ non decet medicum ignorare, atque multa alia quæ à nobis sunt experimẽto probata in sanis & tẽperatis, siue tẽperamento proximis. Quorum collatione singula intelligenda sunt, quæ de alimentorum viribus scribentur impræsentiarum. Illud quoq; prius admonentes ex Gal. id alimentum bonum succum præstare, ex quo bonus sanguis generatur: bonum autem & inculpatum dici sanguinẽ, qui nõ est serosus admodum, vbi post venæ sectionem concretus cõspiciatur, sapore dulcis, modicè calidus atque humidus, neque omnino sero carens, crassus, concretus ad picis speciem. Dicemus autem de seminibus primùm, deinde de herbis, oleribus, & fructibus, ad finem de carnibus & piscibus. Semina verò in triplici sunt differentia, quædã enim sunt cerealia, vt triticum & ordeum, quædam legumina chedropa dicta, vt fabæ & cicera, quædã sunt fructuum semina, quæ intra fructus ipsos cõtinentur, quæ etiã grana dicũtur: qualia sunt quæ intra vuæ acinũ continentur, γίγαρτα dicta, è quibus in pomis & pyris sunt tria, aut quatuor, pluráve in aranziis limis, & limonibus quamplurima. Hæc quidem semina non sunt hominibus esui. De aliis autem duobus generibus nonnulla dicemus: primùm tamen de cerealibus.

Bonus succus.

De Cerealibus.

CAPVT IV.

Triticum.

N his quidem primum locum habent triticum, & panis triticeus, quo ferè omnes nationes vescuntur. Triticum trium est differentiarum: nam quoddam est pulcherrimum appellatum, quod autumno seritur, metitur ineunte æstate: quoddam est trimestre, quod serimus ineunte vere, metitur autem æstate: quoddam est bimestre, quod seritur mense Maio, metitur duobus mensibus transactis, vtile agricolis cùm ob aquarum multitudinem serendi opportunitatem omiserunt: id quidem in Hispania non fit. Tritici verò optimi duplex natura est apud nos: nam quoddam est appellatum trichel, quoddam candeal. Primum magis lentam habet substantiam, secundum magis friabilem. Præterea primum celerius per ventrem descendit, ac minùs alit, éstque optimum quod grauius solidiúsque fuerit, ac minus friabile: in summa semen omne decet esse densum, durum, graue, plenum. Cæterùm quod nos candeal dicimus, barbari caodarusium appellant, Græci chondron, Latini alicam, frumenti speciem: nam sunt aliæ alicæ arte paratæ, quæ fiunt ex zea, aut ex farre. Triticum quidem, vt Galen. capite de ordeo dixit, planè calefacit, crassum ac lentum succum generat. Ex farina tamen triticea bene molita panes fiunt, quorum quidam sunt silignites, quidam semidalites, quidam autopyti, quidam sordidi. Ex purissima & tenuissima farinæ parte fit siligonitis, albissimus panis, qui difficillimè omnium coquitur, & per ventrem descendit. Semidalitis panis secundum locum habet: recipit quidem furfuris quàm paucissimum: sed ea ratione minus in ventre detinetur, ac minus alit. Sequitur, qui à Græcis ἀυτόπυρος & συγκόμιστος dicitur, quonism ex toto ipso tritico conficitur, aut quod ad confectionem totum triticum reportatur. Actuarius lib. de Spiritu anima. a. malè panem συγκόμιστον appellat, cui furfuraceum tantùm demptum est, vt constat ex Galen. Hispanis nigrior est, & minus aliis alit, & celeriùs ventrem pertransit. Postremo loco succedit sordidus panis, qui fit tenuiore farinæ parte sublata, relicta ea quam Hispani dicunt moiuelo, quod parum farinæ & multum continet furfuris: eo modo quoque fit, qui à nobis panis medius appellatur. Panis semidalitis, qui frequentius in vsu est, moderatam habet naturam: probè alit, & nobis familiarissimus est cibus, vbi moderatam quantitatem fermenti susceperit, atque salis, & aquæ, deinde abundè subigatur, bis tamen. Primò ante fermentationem tota massa in magnum deducta globum: secundò singuli panes vehementiùs subigendi sunt: deinde pannis contegendi, ne ab ambiente tangantur adhuc calido, fietque vt interim singuli panes iterum fermententur, & in tumorem attollantur: ea verò est occasio mittendi panem in furno, cui non insit vehemens flamma: siquidem ea præsente panis extimæ partes vruntur, intimis adhuc crudis, sicuti & tenuis ignis nunquam panes perficiet. Sunt autem qui ex consulto panes magnos conficiunt, ponderis quatuor librarum & maioris, quos tãdiu assant donec cortex immodicè torrefiat, & denigretur: hanc tamen deinde abiicientes, miẽ probè assam educunt. Laudabilis certè panis, mollis, gustui gratus, senibus potissimũ, qui aut dentes nõ habent, aut eos caducos. Postea verò quàm panis à furno extractus fuerit, non est

Seminum electio.

Panis semidalitis omnium saluberrimus est.

est edendus calidus: occultus enim est calor igneus, & multā interim continet flatuosam humiditatē, & tardè coquitur, & ægrè descendit, glutinis modo ventri hærens, interim tamē dū infrigidatur, panis cooperiendus est, ne aëris frigiditas, cortice obdurato, vaporum exhalationem impediat. Duodecim itaq; horis transactis probè eduntur præterquàm panes leues, & qui ex admodū liquida massa conficiuntur, quos expedit post sex horas edere, omnes verò cùm indurātur coquuntur difficile, & ventrem retinēt. Diutius tamen seruati flaccescūt, & vermes procreāt. Selectus panis moderatus cibus est, & qui omni tēpore & omni ætati debeatur, aut solus, aut aliis cibis cōmanducatur: est namq; veluti materies omniū ciborum: miscetur enim carnibus, piscibus, fructibus, & oleribus, solidis, & liquidis alimentis. De quo dicere fas est, quod Gal. de cera. Hanc enim quòd aliis medicamentis misceatur, vti & oleū, materiā appellauit medicamentosam, atque nos modò panem, quòd omnibus alimētis misceatur, iure appellauimus materiā alimētosam. Præterea ex farina triticea varia ac multa alimēta conficiunt coqui, ex quibus sunt τέμματα Græcis dicta, hoc est, bellaria, & ex his quædā in sartagine frigūtur, quæ ταγηνιτὰ vocant, quædā in furno assantur. Quidā itaq; massam conficiunt mollem quæ recipit triticeā farinā, fermentum, salem & aquam copiosam, quā subigūt diutius & fermentari permittunt, deinde oleo feruentissimo portiones ponderis duarum vnciarum, aut paulò minus infundunt, & bis, aut ter, easdem voluunt, vt superior pars inferior reddita, ad perfectionem frigatur, deinde verò cum melle edontur in postremis mensis. Quamuis enim decetet alimenta quæ facilè descendunt, aliis anteponere, verùm post dulcia valde, cùm sint gratiora palato, carnes insipidæ & ingratæ videntur, maximè verò si post alimenta mellita aut saccarata sequātur. Quærunt autem homines huius temporis ventris delicias, potius quàm aut sanitatem, aut vitam, est id lenti parum, sed non mali succi, Hispanis buñuelos. Aliud alimenti genus fit ex farina triticea & albis ouorum mixtis, pauco vino addito, ac sale, sed sine fermento, quam subiguot, & latā efficiūt, ac deinde frigunt in sartagine deuoluētes, Hispanis hoiuejas, lenti succi, crassi, & quæ tardè per ventrem descendunt. Deterius autem est, quod ex massa, caseo, croco adiecto, & sale, & albis ouorum, quidam etiam additis vitellis conficiunt, Hispanis arteleios, à pane nomine accepto Græco. Eandem massam quidā extendunt & tortellas efficiunt, aut solam triticeam massam cum oleo & sale extendentes tortellas efficiunt, quibus caseum, ouis mistum & subactum addita mentha superextendunt, & in furno assant, Hispanis quesadillas, crassi ac praui succi, & tardi descēsus, ac coctionis difficilis, quamuis malitiæ corrigendæ gratia cum melle omnes prædictæ placentæ, & tragimata edantur. Fit etiam polenta ex aqua calida & sale, addita farina triticea, & melle, aut lacte, aut sapa, deinde cochleati deglutitur, antequam inspissetur: nam & inspissata polenta à glutine librariorum, sale tantummodo differt. Facilè permeat à ventriculo, & iecur obstruit ac grauat. Tortellæ præterea quæ in cineribus assantur, crudam, ac lentam habent substantiam & minus benè coquuntur, crassum itaque & lentum succum præbent, & qui difficilem admittat coctionem. Quidam etiam has easdem tortellas in oleo frigūt, quæ paulò meliores alitioni redduntur. Quidam conficiunt tortellas oleo subigentes triticeam massam, & nonnulli olei loco butyrum apponunt, cōficiūntque, quas appellant ojaldres, quæ ex oleo conficiuntur, crassum, & prauum succum præstant. Quæ verò ex butyro magis lentum, & minùs malum: cum melle eduntur vtræque, vt minùs in ventre morentur. Fiunt etiam bis assi panes quos appellant bis coctos, vt diutius seruentur, nauigantium cibus: cum saccaro tamen bis assas tortellas faciunt, ad postremas mensas, his qui os ventris humidius habēt vtiles. Itriorum duo genera Hispanis in vsu sunt, alterum appellant fideos, alterum hormigos. Quæ ambo in aqua elixantur, aut in lacte, & deinde cum melle aut saccaro eduntur. Verùm secundum prædictum genus cum coriandri foliis, sale, & oleo parant. Vtrumque tamē crassum præbet succum, lētum, & qui meatus iecoris, & renum obstruat. Triticum verò elixum ego potcis tantùm traderem saginandis, sicuti & tostum rusticis iuuenibus: elixum namq; ventrem grauat & difficilè superatur, quod si superetur, validè nutrit. Amylum succus tritici est, aqua videlicet prius macerato, deinde expresso tritico; hic Solis calore exsiccatus, amylum dicitur. Paratur ex amylo cibus gratus aut cum lacte & saccaro, aut aqua, aut iure carnis, proficuum spuēdis humoribus, qui sunt ad thoracem: commodè quidem nutrit, sed lentum succum præstat, & manifestæ qualitatis expertem, non calefacit, sicuti neq; panis lotus, & vt ipse nutrit. Panis lotus apud nos non est consuetus, vtimur tamen offa panis bis aut ter in aqua frigida lota, deinde pauco saccaro addito, & quandoq; aceti guttis, & quandoque sine his, estque cibus refrigerans squalentes, atque exustos ex itinere, & infantibus, ac pueris biliosis, ac febricitantibus per magnas febres, & aridas, amylum conuenit.

Panis materia alimentosa. — *Hispanis buñuelos.* — *Hispanis hoiuejas.* — *Polenta.* — *Amylum.*

De Ordeo.

DE Ordeo secundo loco dicendum est, cuius temperies frigida est: exsiccat autem, aut humectat pro præparationis ratione: nam tostum exsiccat, & in aqua elixum humectat. Panis ex ordeo fit electo, graui, tenso, & denso, & pleno. Errant enim qui eligunt semina pro magnitudinis ratione: nam plura sunt aliis maiora, & peiora: tument enim & vana magnitudine suot humore plena alieno, quæ reposita partem eam breui amittunt, & parua redduntur. Præterea ordeo ac omnibus ferè seminibus, tritico, auenæ, tiphæ conuenit, vt electiora sint, quæ in aqua madefacta pristinam molem recuperent, quæ verò eam nō recuperant deteriora esse. Nos quidem ægrotantibus panes ordeaceos exhibeamus: sani enim non vescuntur eis, nisi in magna annonæ caritate, aut rustici, & inopes, vbi itaq; per cribrum tenuem farinæ ordeaceæ tenuior pars coletur, cum fermento & sale panes conficimus hecticis accommodos, cum aliis eduliis humidis, & his qui iecoris calida intemperie laborant: vtimur quoque aqua ordei, & cremore ordei, & ptisana ordeacea. Aquam ordei sic conficimus; Trigiota partes aquæ, & vnam ordei mundi assumimus in olla aut vase æreo, aquam verò lento igni apponimus atque ordeum tandiu elixari permittimus, donec grana valde intumescant, deinde hanc aquam colare, & potui seruare præcipimus. Hæc potus est, qui ferè nihil alimentitium habet, quem in morbis calidis ventriculi & iecoris, & febribus biliosis, & sanguineis cum cibis propinamus. Cremor autem ordei fit apud nos, viginti partibus aquæ affundentes, ordei mundi partem vnam, quam tandiu elixamus, donec grana ordei non tantùm intumescant, sed rumpantur. Hanc quoque aquam siue ordei cremorem colantes seruamus, estque cibus ac potus

Ordeum. — *Aqua ordei.*

morbis accommodatus acutioribus,& qui ad septimum eum virium robore finiuntur. Ptisanam verò conficimus 25. partibus aquæ & vna ordei assumptis, ordeum prius macerantes, vti & Gale. in aqua, & aspera quadam re ex aspalto, aut cannabi manibus accepta ordeum ipsum à cortice mundamus exteriori, deinde lento igne ebullire permittimus, donec aqua & ordeum in vnam conspirent substantiam: quæ æqualis, mollis, & lenis sit. Addimus interim salis & aceti parum, sæpe etiam saccarum, gustui placendi gratia. Hæc lãguidis in acutis morbis maximè cùm inclinant, & hecticis optimus cibus est, qui valde nutrit, bonum succum præstat, frigidum, sed qui facilè à natura superetur: pectori tamen vtilissimus cibus ptisana est. Nam ipsum lenit, sputum facile reddit, tussim sedat, neque tamen inflat: quoniam probè elixa cùm fuerit, omnem amisit flatum. Falluntur autem qui primo loco dictam aquam ordei flatuosam esse putant, non enim aqua ipsa flatuosa est. Foret tamen flatuosum ordeum ipsum, si semicoctum quis edetet: modò verò non ordeum, sed elixationem bibendam præbemus. Antiqui polentam ex ordeo molli nondum *Polenta.* arescentibus spicis,& parum tosto, aut etiam ex alio conficiebant: nos verò farinam ordei depuratam cribro tenui, aqua miscemus, sale addito, quã deinde lento igne paramus, addentes saccarum, cibus extenuatis vi caloris, vtilis. At dubitant nonnulli de ordei temperatura, licet enim omnes vno ore con- *Vtrum hordeum sit frigidum?* cedant frigidum esse, non tamen in altera contrarietate consentiunt. Nam cùm ordeum hecticis concedant, humidum æstimant, Gale. tamen libr. 7. de Simpl. medi. facul. in primo ordine infrigidantium & exsiccantium, ipsum statuit: siccam quoque dixit ordeaceam farinam lib. 3. Metho. medend. Itaque dicemus ordeum atque eius farinam à natura infrigidare quouis modo præparetur, exsiccare quoque à natura sua, primo ordine, atque eo amplius ex præparatione. Humectare tamen cùm in ptisanam transit ob præparationem, ob quam dicimus in eandem substantiam componi aquam & ordeum. Inest quoque præter reliqua ordeo vis detergendi, maximè cortici ipsius. Tipha ex cerealibus *Tipha.* est, quam Hispani centeno nominant, granum tritico minus ac paulò nigrius, quod in triticum transit, si in pingui terra sæpe feratur, quemadmodum & triticum in leuiore & minus culta terra fatum degenerat in tipham. Fert calamum simplicem, sed tritico longiorem,& spicam cum pauca & breui arista. Ex ea conficiuntur panes non boni odoris & nigri, rusticis frequens cibus, qui etiam tipham hac nostra tempestate tritico miscent, aut ferentes aut postea simul molentes, vt panes conficiant viliores quàm ex sincero tritico, etsi semper rustici parum tiphæ cum tritico ferant: quoniam tipha longiorem mittit calamum & minus friabilem, ac perinde ad ligãdos tritici, aut ordei fasces commodior est, manifestè calefacit. Auena verò quã Bro- *Auena.* mon dicunt,& cuius quædam species appellatur ægilops Græcis, calefacit non parum & exsiccat: ventrem tamen nec adstringit, nec emollit, parum tamen nutrit. In auenam degenerat ordeum, vbi sæpius in terra improbè culta, aut minimè feraci feratur. Iumentorum alimenta sunt ordeum, & auena: verùm in magna inopia tritici, tiphæ, & ordei, bo- *Millium.* mines panes conficiunt ex auena. Ex millio & panico panes quidam conficiunt, aut pauperes, aut in nimia annonæ caritate: barbari etiam hjs panibus vescũtur, Africani,& Valentinorum villici,& Lusitani. Aridi sunt vtrique & friabiles,& gustui ingrati, sed minus ex milij farina confecti. Quapropter aut panes, aut farinam milij aut panici cum lacte & melle edere meritò instituunt.

De Leguminibus.

CAPVT V.

EX cerealibus ea homines legumina appellãt, vt inquit Galenus, ex quibus panes non conficiuntur, vti oryza, lens, faba, cicer, cicercula, atque alia nonnulla, de quibus pauca quædam dicemus. Oryza, quæ ryzum etiam dicitur, crassum præbet alimentum, terrenam habet substantiam, & ventris sistendi gratia adhibetur. Difficilè coquitur, & tostum difficiliùs: verùm sic ventrem validè cohibet. Apud nos paratur bifariam, elixatur enim eum pinguibus carnibus, aut in earundem iure, ac redditur cibus minus adstringens, & minus terrenæ substantiæ. Elixatur quoque cum lacte ouillo, aut caprillo, & deinde editur cum melle, aut saccaro & cinnamomo, estque cibus quibusdam valde gratus, qui difficilè coquitur, atque descendit, minus quàm tostum adstringens ventrem, sed magis quàm vbi cum pingui iure elixatur. Exhibetur in cibis frequenter in postremis mensis. Ex farina eius & pectoribus gallinarum elixis atque discerptis, cum lacte & saccaro igne lento coctis & validè subactis interim ligneo instrumento, cibum album appellatum conficiunt Hispani, gustui gratissimum, cui primas concessit ars culinaria. Plurimum præstat alimentum, sed crassum, quapropter & constans est, sed tardè descendit, & validioribus viribus eget ad coctionem,& distributionem. Lactis quoque ratione aliquatenus grauat caput. Lentes corticem habent,& carnem, siue intimam substantiam. In cortice diuersæ facultates considerantur: altera enim in summa, vt dixerim, consistit superficie, altera in corpore corticis,& eiusdem substantia: in suprema superficie dicemus adesse vim irritandi & turbandi ventrem. Quod docet aqua in qua lentes fuerint elixæ, siue prima lentium elixatio, quam his qui inflãmationibus laborant, adhibemus,& his quæ fiunt cum dolore fluxionibus, & non ad ventrẽ. Quòd si quia prima elixatione abiecta secundò lentem elixet, hæc secunda, vt quæ vires corticis internas partim etiam substantiæ lentium receperit, adstringet non parum, vehementiùs verò ipsa lens in cibo sumpta simul cum cortice. Adstringit enim cortex & lente ipsa adhuc magis, nam lens parum adstringit, detracto cortice. Generat autem crassum, terrenum, & melancholicum succum: quapropter & melancholicis morbis aduersa est, vti quartanis, cancris,& varicibus. Abiecta itaque prima aqua, deinde in inte carnium elixatur, adiectis sale & pauco aceto, ac semine coriandri, aut succo aranzij loco aceti. Quod ferculum ventrẽ cohibet, sicuti & mensium immodicas euacuationes. Præfatus quoq; cibus sine aceto, lienteriis & dysenteriis medetur. Si verò qui detracto cortice lentibus tantùm vt supra paratis vtatur, magis aliis nutrient,& minus adstringent. Fabæ flatuosæ admodum sunt elixæ, etiam si diutius elixentur, tostæ minus id efficiunt: sed crassiorem succum præstant & difficiliùs coquuntur. Magis omnibus flatuosæ sunt virides, siue immaturæ, vti in Hispania frequentissimæ sunt in vsu medio veter sed tamen & virides cum carnibus bouinis elixantur à nobis,& à quibusdã caseo addito eduntur, sine ipso

Rizum siue oryza.

Cibus albus.

Lens.

Faba.

Digitized by Google

fine ipso tamen non admodum flatulentas eas experimur, vbi virides elixentur. Est autem omnibus fructibus commune, vt ante maturitatem humidiorem succum præstent, & excrementosiorem, non tantùm in ventre, sed in corpore toto. Præstant autem, vti & quouis alio modo elixatæ, aut crudæ, paucum succum, sed inconstantem, talem etiam præstant vbi fractæ in parnas portiunculas elixentur in carnis iure, aut in aqua, oleo & sale, aut vbi integræ prædicto modo pareotur, addito petroselino, aut vbi ex earum farina pultem confeceris. Habent tamen detergendi vim, qua intestina detergunt, & ex farina earum & melle, medicamentum constituitur ad faciei maculas. Pisa quamuis fabis substantia similia siut, non babent detergendi facultatem, vt ipsæ, neque parem habent vim flatum generandi. At verò si pisa recentia cum valuulis edantur, magis aliis flatum generabunt, ac ructum mouebunt. Cicera similiter fabis flatulenta sunt, crassum generant succum, & plusquam fabæ detergunt: nam renes mundant ab excrementis ex quibus arcuulæ & lapides generantur. Id verò potissimum faciunt cicera nigra, ita vt lapides ipsus iam genitos cōminuere valeant, ad quod eorum elixationem præbemus, præterea seminis augendi vim habent. Eduntur cicera immatura, ac sunt aliis magis flatulenta, & excrementosiora: tusta verò crassum admodum succum præstāt, & fœtidum ructum pariunt. Cum carnibus verò arietinis, & gallinarum, cicera elixamus, vt iura fiant gratiora & vim aliquam detergendi consequantur. Elixantur etiam cicera cum spinachiis, additis melle, oleu, sale & pipere, cibus quibusdam gratus, cæterùm disparis admodum naturæ, nam cicera tardius quàm spinachia coquuntur. Dispar quoque succus est, quem ambo præstant: minus autem dispar cibus est, qui ex ciceribus & castaneis cōparatur cum melle, pipere, sale, & oleo, crassi tamen succi, flatulenti & excrementosi. Cicercula verò crassam atque terrenam habet naturam, & flatum generat, quibus in rebus ciceri persimilis est: verùm deest ei vis detergendi, renes mundandi, & lapidem comminuendi: siquis enim eius naturam experiri voluerit, hæc inueniet. Lupinus diuersam habet naturam, nam calore participat, quod docet amaritudo: hanc verò elixus & maceratus deponit, terrenúmque & crassum præstat alimentum, tardè superatur atque descendit per ventrem, neque venrrem adstringens, neque eundem laxans, vescitur à paucissimis, sed cum oleo, aceto & sale. Fœnograeco in hac nostra regione nemo (quod sciam) vescitur, simile lupinis præstat alimentum, sed eius vsus in medicina frequens est, oam ex fœnugræci mucilagine & melle ad mellis consistentiam deductis, elegma fit educendis à pulmone & thorace accommodatum, & ex vinu in quo fœnogræcum elixatur, cum melle, oleo anethino & sale, clysteria conficiuntur, quæ pituitam ventris detergunt, & intestinorum, renum, & mearuum vtinæ dolores mitigant. Phaseoli propè accedunt ad lupinorum naturam, & magis alunt quàm fœnogræcum. Eruo quoque homines non vescuntur, quoniam insuaue, crassum, & prauum est alimentum, buum autem saginandorum est cibus. Sesamum calidæ naturæ est ordine primo, humidæ verò in secundo, pinguis substantiæ, quapropter repositum citò oleosum fit, stomachum subuertere valens. Crassum præstat succum, & qui non facilè coquatur. Vt verò hoc promptiùs perficiatur, melle sesamum parant, in placentis eas appellabis sesamidas, quas ex crudo melle confici dixit Galen. Nostra tamen tempestate placentæ prædictæ deducto melle elixatione ad solidam & duram consistentiam conficiuntur, & quæ in plateis venales hyberno tempore habentur. Lactantes mulieres eis vescuntur, quibus non parum proficiunt ad lactis augmentum. Semine lini nostra tempestate homines in medicamentis tantùm vtuntur, non in cibis, crassæ autem substantiæ cibus est, & coctu difficilis. Semine tamen cannabis vescuntur nonnulli in tragematis, placentarum modo ex melle confectis, ad spissitudinem ducto: quidam etiam tostum edunt semen cannabis adiecto sale, quidam lac ab ipso expressione ducunt, quod cum saccaro ebullire facientes, cibum potabilem amygdalaro similem parant. Cæterùm vtcunque plurimum calefacit, flatuosum est, & caput implet, ac grauat.

Pisa.

Cicera.

Cicercula.

Phaseoli.

Sesamum.

Cannabis.

De Fructibus.

CAPVT VI.

Antequam vires fructuum singulorum persequamur, in vniuersum de fructibus quædam admunere placet. Omnes oamque fructus parum succi corpori præstant, qui bonus non est, & citò corruptionem recipit, omnibúsque fructibus cummunis ratio est, succum iucunstantem præstare, qui breui discutiatur. Præterea ex fructibus omnibus excrementa copiosa separantur, quæ aut abundè per ventrem descendunt, aut per vrinam segregantur, ad membra delata, in sordem & flatum mutata discutiuntur. Id quoque nemo ignorat, alimentum, quod fructibus accommodant, bonum non esse: nam præter id quòd ex ipso caro non accrescit firma, constans, & temperata, antequam in carnem & corporis substantiam mutetur, frequentissimè corruptionem patitur: quod in fructibus qui æstiuo tempore eduntur, & in fugacibus maximè experimur. Hi enim citissimè putrescunt, & quandoque febres efficiunt, quandoque quarundam partium morbos, & quandoque in malam corruptionem, & veneficam transeunt naturam. Ab omnibus igitur fructibus abstinere consilium est perquàm vtile, à fugacibus tamen præceptum magnopere seruandum. Licet tamen quandoque atque rarò eisdem vti, eis qui æstatis tempore refrigerari exposcunt, & sitim arcere contendunt: quales sunt qui aut iter egerunt, aut vehementiùs exercitati sunt. Illi enim qui exercentur, excrementum omne citò & abundè discutient, atque eadem causa corruptio succorum minùs timenda erit. Qui verò literis incumbunt, & in quiete, & otio degunt, non sine magna noxa fructibus vtentur, & eo magis si ventrem habuerint languidiorem: id quod omnibus literis operam nauantibus commune est. Peculiare verò bis qui ante completam ventris coctionem operi animum applicant, vt cruditates aceruent in ventre, vbi retineantur: ipsis tamen crassis succis delatis ad renes, obstructiones patiantur, & arenarum, ac lapidum generationem: qoòd si in corporis ambitom digerantur, vasorum obstructiones, & deinde putridas febres. Quapropter admonendum duximus, vt prædicti quàm maximè à fructibus abstineant æstiuis, autumnalibus, & à fugacibus maximè, qui ob facilem corruptionem asseruari non possunt. Quod si magna vrgente siti, aut tempestatis calore, quis eisdem vti debet, vt prima mensa sumantur oputtet, nisi fuerint ex his qui ventrem adstringendo comprimunt. Postea

verò quàm quiescentes, aut seusim deambulantes coctionem ventris perfecerint, commoda vtantur exercitatione, quæ excrementa discutiat. *Literis incumbere quota hora à cibo liceat.* Qui enim ante completam coctiooem literarum studiis, aut grauioribus negotiis literas legens, aut scribeos, aut dictans, aut catris ludens animum accommodauerit: prærer id quòd ventris coctinnem imperficiet, ipsam tardius compleri coget. Ego quidem, cùm per horam, ant duas irrepetibili negotio aliquando adstrictus fuerim post prandium, idem omnino tempus retardasse coctionē expertus sum, quoties accidit me talibos negotiis impendisse tempus. Qui itaque vndecima hora ante meridiem pransus fuerit, tertia pomeridiana in negotiis versari, aut legere epistolas, aut easdem scribere sine noxa potest. Vehementibus autem cogitationibus implicari, aut altioribus literarum studiis immergere animum, ante quintam non licet, oisi qois quarta quoque bora pomeridiana (non enim est omnibos vna hora definita) eadem aggredi audeat, cuius venter calidior sit.

De Fructibus fugacibus herbarum.

QVemadmodum Gal. ita & nos in hoc loco de fructibus berbarum siue suffruticum primùm agemus, qui etiam fructus fugaces, quod reponi non possint, dicti sunt: è quotum numero est Melo: *Melo.* à Latinis & Hispanis sic appellatus, pepooe multo maior. Verùm is qui melon à nobis dicitur, à Galeno pepoo appellator: qui verò à nobis pepon, ab ipso melopepon. Quod ptobatur ex Galen. verbis: cùm enim explicat peponis nomen, quare, inquam, sic fuerint appellati, inquit: Nam vox hæc πέπον velut τὸ πέπανον, hoc est maturum significat. Id tamen nostris melonibus conuenit, qui edi nullatenus possunt, nisi maturi: peponibus autem nostris non conoeoit nominis ratio, qui semper ante maturitatem eduntur, & maturi minus grati sunt. Rursus cap. de Melopeponibus inquit: Huc accedit, quòd io peponibus homines à carne intima in qua semen habetur, abstiuent, in melopepnnibus autem mandunt: constat autem nos nnn abstinere à carne quæ continer semen eorum qui à nobis pepones appellantur, abstinemus tamen ab ea quæ continet semen melonum: melones igitur nostri pepones Galen. sunt, & pepones nostri, illi qui à Galen. dicuntur melopepones: præter id quòd melopepones dicit nnn aden facilè corrumpi in ventre, vt pepones: constat autem nostros pepones esse qui non adeò facilè corrumpuntur, vt melones. Melones quoque nostros corruptos cholerá motbum afferre. Verùm nos cum Plinio rotundos melones, aut melopepones dicemus, oblongos verò pepones, vti apud Hispanos. De melonibus itaque nostris, qui peponibus sunt maiores, dicemus, post maturitatem quosdam esse gratissimos gustui, odorem quendam aromatis referentes, quem dicunt cardialem odorem, quorum nptimi Cæsaraugustæ prodeunt, quidam virides, quidam albi, quidam pallidi. Pallidiores autem ante maturitatem ineunte autumno colliguntur, & suspensi seruantur hyeme ferè tota, & quidam vltra sex menses: appellant eos melones Romanos, apud alins sartaceni dicuntur. Ante reliquos cibos edi debent, ne ventrem subuertant, quamuis apnd qunsdam contraria sit consuetudo, absque manifesta noxa: id verò non laudo. Nam melones soccum malom præstant, & facilè subducuntur: quæ verò talia sunt alimenta, primo loco ingeri debent, docente id experimento, accedente ratione, quam pòst adducemus. Vomitum itaque melones prouocant, quoniam aquosam, serosam & bomidam habent substantiam. Quòd si in ventre corrumpantur, choleram morbum efficient. Refrigerant, si frigidi edaotur, sitim sedant, vrinam mouent, detersione quoque qua vigent, renes mnndant à pituita & arenulis, cui negotio semen adbuc est accommodarius. In febribus declinante iam motbo, iis qoi malè appetunt, ad excitandom appetitum, parum edendum concedimus. *Pepones.* Pepones infrigidandi vim habent, melonibus maiorem, minúsque boni succi sunt, ac minus ventrem subducunt, aut vrinam cient. Editor totus pepo solo externò cortice sublato, nam & semen & tota caro esui est, nondum maturitatem integram assecutis. Editur quandoque cum sale, aliquando verò in acetariis, additis petroselino, quod appellamus peresil, mentha, sale, aceto, & oleo, ingeritor ante reliqua, & refrigerat, pituitam detergit, & renes mundat. Elixos cum iure carnium biliosis & similibus febribus laborantibus exhibemus, quos probè infrigidant. *Cucumis.* Cucumeres prætetea magis melonibus infrigidant, difficiliùs coquontur, crassiorem succum generant, minus tamen detergunt, atque vrinam mouent. Cum sale quidem, oleo, & aceto parati peponum modo dicto, minus mali sunt, mentha addita, stomachis tantùm calidiotibus concedendi, in reliquis namque iocrudantut, quod docent ructus nunc acidi, nunc autem fœtidi. *Melongia.* Melongia, siue Meloogena berbæ fructus rotundus, colore viridi parte inferiore, superiore verò itidis. Fructus pediculo hæret, & veluti calice quodam continetur, ad rosæ speciem diuiso; in hac regione freqoena est æstatis tempore. Editur multis modis parata melongena à Toletanis maximè, à quibus verengena appellatur. Crassum succum & melancholicum præstat, & difficilè coquitur, eadem ostendit eius acetbus sapor. Paratur elixa cum carnibus pinguibus, deinde editur com iure earundem, caseo addito. Melongenæ aotequàm elixentur, saliuntur, & vehementer exprimuntur. Seruantur in aceto, atque tota hyeme eibos multorum modorum ex ipsis conficiunt, à quibusdam seruantur melle conditæ, nonnonquam etiam condiuntur sapa. *Cucurbita.* Cucurbita ex fugacibus fructibus est, licet enim reposita seruari possit, omnem tamen alendi vim amittit. Cruda à nemine esitatur: qnoniam aquosam, frigidam, & valde tenuem præstat alimoniam, omníque sapore priuatam, babétque id commune aliis omnibus apoiis, siue saporis expertibus, vt facilè in cuiusois adinncti naturam transeat, siue in ventre ipsi misceatur, siue extra, antequam ingeratur. Nam si solam quis edat, atque in ventre ipsius præfuerit pituita, in pituitam transibit, si bilis, in bilem: semper tamen in tenuem humorem, quamuis qui præfuit in ventre crassus foret: extra quoque si cum sinapi misceatur, deinde ingesta in acrem transibit succum. Paratur itaque elixa in carnis iure ad alendos febricitantes, refrigerat enim & parum alit, tenuem quoque succum præstat. Quidam parant ipsam in sartagine nleo frigentes, vbi plurimum aquosæ sobstantiæ deponit: quidam etiam in lacte cucutbitam elixant, additis sale, & saccaro, cibus me indiec gustui gratus, infrigidans & probè nutriens, hecticis, & à morbis biliosis reualescentibus vtilis valde. *Fraga.* Fraga fructus & moris paruis similis, rubens, gustu & odore valde gratus, inter fugaces fructus recensetur, cito namque corrumpitur. Fraga refrigetata sitim sedat, parum nutrit, & facile per ventrem descendit. Cum lacte à quibusdam editur, verùm caput tentat & facilè

cotrum

corrumpitur, vbi verò non corrumpatur, abundè nutriet.

De Fructibus arborum & fruticum.

DE autumnalibus fructibus deinde agendum nobis est, è quorum numero primum locum habere ficus & vuas Galen. placet, quamuis hi & reliqui fructus autumnales prauum succum generent. Erunt autem & ipsis meliores, qui minus aluot, & qui alimentum præbent tenuius, & succum qui facilè transpiret, & citius per ventrem descendat.

Ficus. Ficus quidem carnosa pars facilè conficitur, ad descensum autem facilem, seminis acrimonia irritans intestina non parum agit, quamuis semen ipsum incoofectum pertranseat: Substantia verò, quæ veluti caro ficus est, iecur tardè permeat, & deinde improbum & excrementosum generat sanguinem. Verum leue est alimentum quod ab ipsis præstatur, & quod facilè à calore dissoluitur, sicuti & caro quæ ex ipsis generatur. Rursus flatum in ventre generant, essetque is ventri molestus & dolorificus, vt Galen. inquit, nisi citò per ventrem descenderent. Caricæ quoque educendis à pectore proficuæ sunt, in quem vsum assæ sumuntur post cœnam, pauca aqua calida superbibita, prodéstque is cibus distillationibus in fauces & thoracem maturandis. Flatuosæ quoque suot, & excrementum, ad tertiam vsque coctionem, quæ in venis perficitur, asseruant, ea quo pediculi generantur: interim verò iecur obstruunt ac lienem, ad quod vitandum cum origano eduntur, & renes emundant detersionis vi. Habent quoque id proptium, si per ventrem & renes citò descendant, bonum præstate succum: malum verò si in eisdem retardentur.

Vua. Vuæ autem quædam sunt recentes, quædam pensiles, quædam passæ. Recentes flatuosæ sunt, pauci alimenti, eiusque tenuis, & quod facilè expiret. Caro quoque ex ipsis genita leuis est, & vt dixetim fuogosa, exemplo sunt vinearum custodes, qui solis vuis, & ficubus aluntur, potissimum si panem non addiderint: hi enim breui implentur, ac saginantut, atque rursus breui extenuantur. Quòd si vuæ prædictæ in ventre remorentur, improbè coquentur, & in venis prauum succum generabunt. Capitis dolores afferunt, ventrem distendunt:

Amore correpti vuas non amant. Quapropter respitationem impediunt, & suspiria adhuc magis. Ea de causa qui amore conflictaotur vuas edere nolunt, quoniam cordis compressionem patiuntur, ex vuarum esu distento ore ventriculi, compresso tamen corde, nec probè ventilantur, nec suspitare vacat, ob loci angustiam. Est autem vuarum substantia varia admodum: nam semen durum & terrenum est, quod difficilè coquitur, vel omnino immutatum ventreio percurrit: attritom verò dentibus, adstringet ipsum: membrana ferè nuoquam soperatur à ventris calore. Ea tamen pars, quæ veluti vuæ caro est, sola nutrit, si minus succi habuerit: nam vuæ quæ succosiotes sunt, minus alunt. Vuæ tamen pensiles longè alias superant, nam bybetno tempore eduntur, quo calor validior est quàm æstate, & membrana minus dura redditur, ab interna carne homefacta: oeque interim Solis vi aresçens: & pars quæ carni respondet, substantiam amittit, quæ flatus generationi materiam præbet, nec perinde vuæ pensiles, vt recentes, capitis dolorem, aut inflationem ventris pariuot. Suot autem vuarum multa genera: namquædam sunt muscatelinæ, dulces, calidiotes, ac magis flatuosæ, præter id quòd habent membranam & semen siccius ac durius, & succum generant crassiorem, quàm albæ probæ naturæ, quæ albulæ Hispanis dicuntur: hæ namque succum præstant paucum, tenuem, aquosum, & qui minimè obstruat. Sunt autem vuæ quædam albæ magnæ, & quæ membranam habent valde crassam, quæ non nisi appensæ edi debent, quoniam valde flatuosæ sunt, quarum quædam ab Hispanis appellantur laenes, quædam totronteses. Ad harum naturam accedunt oblongæ testibus catorum similes, & quæ vnum tantùm seminis granum habent, quod gigartum appellant, sed suot paulò meliores. Ex nigris verò quædam sunt Aragooenses, quæ succi sunt valde crassi, vinum namque earum indelebilem maculam pannis impingit, grauiúsque est reliquis viuorum generibus. Quæ verò Castellanæ appellantur, receotes omnes bonitate superant, habent enim tenuem membtanam, & similem internam substantiam, parum io ventre immorantur, & mious aliis flatum pariunt. Temperatura vuarum diuersa admodum est, nam antequàm ad maturationem perducantur, omnes frigidæ sunt, post maturitatem verò non omnes calidæ: sed quæ magis dulces, & quæ minus continent aquosi humotis. Quaproptet & pensiles, nullo participes acore, calidæ etiam sunt: ante maturitatem verò prius acerbæ sunt: deinde ex acerbis acidæ, deinde acidæ subdulces, & deinde quædam semper tales permanent, quædam omnino dulces redduntur. Acerbæ quidem frigidæ sunt crassarum partium, & quæ diutius refrigerant, & adstringunt, ac minimè ventrem pertranseunt. Acidæ acerbæ partium aliquam habent tenuitatem, magísque aliis infrigidant. Nam etsi vi caloris acerba in acida transeant, ad infrigidationem magis agit partium tenuitas, quàm impediat caloris accessio. Iam verò calor Solis acida, maturatiooe dulcia reddit, ac minus frigida, quæ magis dulcia, quæ vuæ docent.

Vua passa. Vuas passas duobus modis perficiunt, aut vi Solis, quod faciunt ipsis in palmite relictis retorto pediculo raceni, donec marcescant racemus & vuæ. Aliter etiam in lixiuium ipsas sæpe fundentes, deinde eaponentes Soli æstuanti, priores salubriores sunt. Sunt tamen ex eis quædam austeritatis, quædam acerbitatis participes, quædam dulcedioe manifesta vigentes: qoæ austeritate & acerbitate excedunt, frigidiores sunt, ventrem roborant & adstringunt: quæ tamen dulcedine excedunt, calidiores sunt, ventrémque medio modo robotant, & adstringunt: vt Galenus ioquit, quamuis hunc locum improbè ttanstulerint omnes quos legerim interpretes, qui sic habet: Ad hoc austeræ stomachum roborant, & ventrem cosstipant, & his multò magis acerbæ: mediam aotem qoodam modo inter ipsas constitutiooem dulces obtinent, vt quæ nec stomachum dissoluant, nec aluum subducant. Quæ litera falsò indicat voluisse Gal. passas dulces obtinete medium inter vuas passas austeras, & acerbas, quoniam diait obtinete inter ipsas, ac referre videtur quas dixerat, oempe austeras & acerbas, quod est falsum. Inquit enim Gal. Καὶ τὸν μὲν στόμαχον ῥωννύουσι, καὶ τὴν γαστέρα στέλλουσιν αἱ αὐστηραί, καὶ ἔτι μᾶλλον αὐτῶν αἱ στρυφναί: μέσην δὲ πως κατάστασιν ἐν αὐταῖς αἱ γλυκεῖαι ποιοῦσι, μήτ' ἐκλύουσαι σαφῶς τὸν στόμαχον, μήθ' ὑπάγουσαι τὴν γαστέρα. Quod est: Et stomachom quidem firmant, & ventrem adstringunt austeræ, atque his magis acerbæ: mediam tamen quodammodo consistentiam in his efficiunt dulces, neque manifestè eaoluentes stomachum, oeque ventrem subducentes. Facere tamen diait mediam consistentiam dulces passas, non obtinete: refert autem pronomen

pronomen *αὐταῖς*, id est, his, non passas austeras & acerbas, sed *σύντονον*, & *στύψιν*, id est, firmitudinem, & adstrictionem, quæ duo medio quodam modo passæ efficiũt, nec stomachum exoluentes, nec ventrem laxantes. Non enim faciunt medium austerarum & acerbarum passarum, neque adhuc medium faciunt inter firmitudinem & adstrictionem, sed in his duobus: nam medio modo vtrumque efficiunt, non igitur inter hæc, sed in his, neque obtinent, sed faciunt legendum. Præterea vuæ passæ siue semine, aqua aut vino madefactæ conualescentibus in primis mensis offeruntur, ac proficiunt ventriculo, iecori, & intestinis attemperandis, & pituitosis humoribus paucis concoquendis, & detergendis maximè quæ fuerint pinguiores & dulces. Passas præterea pingues si vuis contuleris, passas validius alere inuenies, quales sunt Valentinæ, & Valdericotæ, & quæ ab Almunnecar portantur: quædam enim vnum tantùm habent granum.

Mora. Mora vbi matura edantur, parum nutrient, & facilè per ventrem descendent: sed vbi occasione aliqua retineantur, facilè corrumpuntur, & in prauam naturam transeunt. Refrigerant autem ventrem calentem, si frigida sumantur, præter id quòd acore quodam participant, edenda tamen sunt aqua abluta & refrigerata. Si verò quis ea ante maturitatem ingesserit, omnino corrumpi necessum est: nam adstringunt ventrem immatura, ac perinde tandiu in ventre remorantur donec corrumpantur: matura verò ventrem leuiter molliunt.

Cerasa. Cerasa quidem, quædam acida, quædam dulcia sunt, sed disparis admodum facultatis. Nam acida vim habent refrigerandi non obscuram, cùm nondum maturitate dulcescunt, ea aqua frigida abluimus ante esum, & facilè superantur, ac per ventrem descendunt, sitim sedant, & ventrem ac iecur calidum attemperant. Condiuntur porrò cum saccaro & asseruantur, quandoque in liquida, à nonnullis etiam in solida & dura forma, selectissimum alimentum medicamentosum, ad calidas ventriculi & iecoris intemperies. Ego quidem hæc moris non conferrem, cùm manifesto intelligam, longo interuallo acida cerasa superare mora, experimento attestante, cerasa acida febricitantibus dum conualescunt oblata, nihil mali afferre, & aliis nominibus prodesse, cum & appetitum quoque excitent: mora tamen nunquam sine noxa offerri eisdem. Cerasa item acida quum ad integram maturitatem perducuntur, ex rubeis nigra fiunt, & ex acidis dulcia, quæ sanis oblata, & his quorum venter potius ad frigidam temperaturam inclinat, commoda sunt, appetitum commouentia: neque tamen in ventre tardantur aut corrumpuntur: neque nota est eorum succi malitia. Quinimo nos cerasa acida, maximè quæ ab Hispanis Garrofales appellantur, multo succo ac carne plena, omnibus fructibus autumnalibus, ipsis quoque vuis ac ficubus anteponimus.

Cer. ficubus & vuis anteponuntur. Dulcia tamen antequam maturescant, austera sunt, & post maturitatem nonnihil austeritatis seruant. Hæc sunt quæ moris rubi similia dixit Galen. ac perinde postrema mensa edenda, terrenam præstant substantiam, crassam, & quæ tardè coquatur, & difficilè per ventrem descendat: flatuosa quoque sunt, & ructus statim excitantia.

Mora rubi. Mora rubi quamuis succum præstent, qui non adeò facilè vt aliorum corrumpatur, quoniam ventrem vehementius adstringunt, sæpe fit vt retenta corrumpantur, & minus grata sint gustui, & vtcunque deteriora. Aqua frigida irrigata eduntur à rusticis, fœminis & pueris incontinentibus: quatuor autem, aut sex edere nihil sanis nocet, neque his plura, si cum pane edantur. Deterior adhuc est fructus cani rubi, & qui à solis rusticis edatur, vehementiùs namque quàm mora rubi adstringit, & terrenum admodum, ac paucum succum præbet.

Iuniperi fructus. Fructus iuniperi calidum præstat succum, sed paucum, & mordentem habet saporem cum dulcedine, flatum generat, ac perinde capitis grauitatem ac dolorem. Extenuat, detergitque crassos ac lentos humores, & vrinæ ciendæ nonnihil prodest. Galen. nec cohibere, nec proritare ventrem testatur. At verò rustici & venatores, quoties ventris grauitatem patiuntur, sex aut septem iuniperi baccas integras deglutiunt, ac ventris onus abunde deponunt, vbi eas ieiuno ventre ingesserint.

Myrti fructus. Myrti fructus adstringendi vim ac refrigerandi habet, magis autem adstringit, quàm refrigeret: quoniam acrem quandam facultatem mixtam habet. Verùm de alimentis, quæ adeò parum in vsu hominum sunt, & paucissimum præstant succum, pauca dicere sufficit.

Persica. Mala persica, quæ etiam duracina dicuntur, multorum generum sunt: nam quædam sunt, quæ nos duracina dicimus, quæ externa superficie lanuginosa sunt, quædam lanugine carent: sunt etiam quædam, quæ Persica appellantur, quorum caro ab osse facilè separatur, quædam sunt chrysomela, id est aurea mala, è quibus Armenica sunt optima,

Chrysomela. quæ duarum sunt specierum: altera est eorum quæ à nobis Aluarcoques, à Latinis præcoqua dicuntur, & præcocia, quoniam ante alia sui generis mala maturantur. Altera species chrysomelorum à Toleranis appellatur Aluerchigas, hæc verò præcoquis sunt minora, & magis aromatica, & gustui omnibus gratiora, sunt etiam & quæ à nobis appellantur mala cotonea. Ex his duracina lanuginem habentia, ab eis quæ eadem carent, nulla ferè in re differunt, sed vtraque facilè coquuntur, & per ventrem descendunt, prauum succum generantia, quapropter prima mensa sumi debere docet Galen. Quæ persicis & armenis communia sunt, quamuis persica acida magis, & duracina magis dulcia sint, armenica verò mala dulcia sunt, & aromatis odorem referunt, suaue quid odore & sapore præ se ferentia. At quæ mala cotonea à nobis dicuntur, semper postrema mensa sumuntur: nam etsi prauum succum vt reliqua generant, non facilè subducuntur, quoniam ventrem adstringunt, & stomachum roborant: austera enim quodammodo sunt. Sic etiam ex chrysomelis, præcoquis, duracinis, & persicis, quæcunque non integram assequuntur maturationem, adstringendi vim habent, ac iure postrema mensa sumuntur, sicuti & eorum carnes Sole arefactæ. Probè autem matura, vt adstringendi carent, faciliùs subducuntur, & non nisi prima mensa sumi debent, omnibus inest vis infrigidandi, & humectandi. Præterea ante integram maturitatem, duracina parant, ossa eximentes, carnem deinde in vino albo madefacientes, & exponentes Soli, vt contabescant, idque sæpius faciunt, donec humorem aqueum amittant, & arida seruētur in annum, bonum quendam odorem seruant, & gustui gratum saporem, cum vino madefacta. Facilè coquitur is cibus, ac ventrem roborat tum adstrictione manifesta, tum aromatis natura, qua participat. Has carnes nos appellamus Orejones, quas aridas ad postremas paro mensas, ob dictas causas, madefactas verò vino aut aqua ante alios offero cibos, ob descensum facilem. Quæ verò ex malocotoneis fiunt, vtcunque postremo loco offerantur. Condiunt pariter mulieres Hispanæ persicorum carnes cum saccaro,

prius

prius easdem malaxantes, & per cribrum tenue, ex setis equinis contextum colantes. Miscent autem ab initio saccaro, ad eliquationem, rosaceam aquam instillatitiam. Habet verò id conditum vim roborandi ventrem, excitandi appetitum, ac efficiendi bonum oris odorem, quemadmodum & carnes Sole exsiccatæ quas prædiximus. Ad quod non minus valet ex succo eorundem malorum syrupus, Mala. quem pharmacopolæ venalem habent. Mala nomine generis sic appellata, poma etiam dicuntur, à nobis maciana, multis generibus distinguuntur. Sunt enim quædam acida, quædam austera, quædam acerba, quædam insipida, quædam ex his mixtam habentia naturam, quibus facultates insunt pro saporum ratione. Nam acida frigidiora sunt dulcibus, & minus flatuosa, tenuioris quoque substantiæ quàm austera, & minus eia immorantur in ventre, præter id quòd succos lentos, si qui fiot in ventre & intestinis, detergunt: si verò ventrem mundum reperiant, ipsum sistunt. Austera, & acerba, frigida sunt crassioris substantiæ, & tardiùs per ventrem descendunt, ita vt ventrem retineant. Ea verò vbi elixantur, aut in cineribus assantur, vim eam ferè in totum amittunt, & insipidis similia fiunt, quorum est aquosa substantia. Dulcia præterea assatione flatuosa cùm sint à natura, minimè generant flatum: quoniam ignis vi dissoluitur, ac coquitur humiditas parata generationi flatus. Sed nos febricitantibus acida poma assa quandoque præbemus, ea enim parum nocuum præstant alimentum, facilè superantur & flatuosa non sunt.

Historia. Cæterùm quod de eadem re Ducis Metimnensis curam gerenti, eodem in oppido, mihi contigit, referam. Præceperam enidam febricitanti vt poma acida assa cœnatet: occurrente autem horis duabus à cœna, in ventrem bile, coactus est bilem & poma vomere. At verò medicus alter, de secta Sarracenorum tenui mercede ab infima plebe conductus, cùm hæc audisset, victum & institutorem accusabat, flatuosa esse poma dicens, & sublata voce, Moysi cuiusdam Ægyptij testimonium adducebat, qui aliquando dixit, poma generare flatum in nervis & musculis, qui non citra laborem dissoluatur. At ego, inquam, Iudæorum placita non tanti facio: verùm poma acida flatum non generant, quæ si dulcia forent, assa tamen, minimè ipsum generassent: nam si verum est, flatum à pomis genitum non nisi difficilè solui, à calore nostro intelligi debet: quod si à nostro calore difficilè dissoluitur, vbi assentur facilè ignis calor id faciet. Assa ergo quamuis dulcia, flatuosa non sunt. Ipse verò hæc & multa quæ tam inter curandum, quàm inter prædicendum me pronunciantem audiebat, publicè accensabat, sed singula (adeò erat carnifex deprauato animo) albis scribebat, & vt sibi aliquando profutura, memoriæ mandabat. Sed quid ego modò eius imperitiam commemorem, quo nunquam futurum spero vt Metimna, aut Guadalaiara, aut Atienca deteriorem sentiant pestilentiam, neque sensit ipse Cranon? Sunt præterea poma quædam dulcia cum pauca quadam austeritate, quæ à nobis anethina dicuntur, quæ ventrem roborant sua substantia, & cor odore. Quæ verò dulcia tantùm sunt boni odoris, omnibus fucci bonitate præferuntur, quas appellant camuesas, quæ postrema mensa offeruntur, cum aniso ad flatus discutionem. Condiuntur hæc prædicta saccaro, prosuntque non parum tristatis, & melancholiam morbum patientibus, nec difficilè superatur, nec tardantur in ventre. Pyra ferè easdem

Pyra. habent differentias quas poma, ac easdem ferè facultates: verùm poma quædam maiorem pyris omnibus habent acorem, & pyra quædam magis pomis adstringunt. Præterea poma assa nunquam pyris austeris assis æquiparantur, è quibus quædam sunt autumni tempore collecta, quæ cruda ob austeritatem, & acerbitatem edi non possunt, assa verò, aut elixa grata gustui fiunt, & salubria, si quis alter ex fructibus cibus, appellant hæc pyra sancti Michaëlis. Quædam etiam pyra sunt dulcia & austera, quæ parum adstringunt, quædam austeriora, quæ adhuc plus comprimunt ventrem. Quapropter ante reliquos cibos assumpta ventrem retinent, post cibos verò, præsertim ventrem emollientes, ventrem ad excretionē excitant, reliquis cibis inferius depressis, quod pyris & pomis, & cotoneis, & in summa austeris & acerbis omnibus est commune. Laudantur pyra dulcia aromatica parua, quæ muscatelina vocantur, corroborantia, atque os ventriculi, gratissima sapore & odore. E quibus siquis decem postrema mensa efitauerit, nihil mali sentiet, dummodo matura edantur. Hortulani namque vt maiori pretio vendant, ante maturitatem ea colligunt. His proxima bonitate sunt dulcia, molto succo plena, quæ vinosa dicuntur, eduntur refrigerata ad sitim sedandam. Condiuntur veloti & de pomis diximus, quæ dulcia sunt, noonihil austeritaris habentia. Cydonia, Græcis chrysomela, Latinis cotonea dicta sunt, & antea mala, & ex eisdem dulciora, struthia mala. Hæc ante maturitatem maxima acerbitate pollent, & paucum succum expressione concedunt. Deinde cùm maturescunt, quædam dulciora fiunt, quædam acida semper manent: adiungitur autem omnibus adstringendi vis, sed quibusdam vehementior quàm aliis. Paucum succum præstant, atque crassum, & terrenum, & qui tardè permeet. Difficilem itaque coctionem admittunt cotonea mala, fluxum ventris cohibent, & vomitum. Cui negotio conducit ius carnis in quo cotonea elixa fuerint, & syrupus ex succo cotoneorum & saccaro. Cæterùm ex carnibus eorum per cribrum translatis & saccaro fiunt miloplacenta appellata. Sed Lusitani, & Valentini ex succo cotoneorum & saccaro conditum efficiunt, ventri suaue, quod eius vires placidè roborat, & appetitum excitat: in quos vsus quidam aromata miscent, sed hæc caput tentant: & eò magis quòd à succo malorum in ventre detenta diutius effumant in caput: seruatur ex succo eorum & melle conditum, Galen. autore, in septimum annum. Punica verò mala quædam dulcia, quædam acida sunt, quædam vtraque qualitate participant. Dulcia flatuosa sunt, acida à ventre pituitam detergunt: verùm non facilè fert gustus eorum acorem. Media tamen sitim sedant: granis prius in frigida refrigeratis, flatum etiam generant, sed non adeò copiosum vt dulcia. Verùm quoniam omnium succus paucus est & tenuis ac minimè tenax, facilè flatus ab ipsis genitus discutitur. Mandunt autem grana rubea punicorum malorum: post maturitatem, succum sugentes, deinde partem ipsorum interaneam, quam vocant Hispani ciuera, spuunt. Nisi quis decreuerit ad ventrem retinendum, eam mandere ac deglutire. Ex succo punici mali & saccaro medicamentum fit, quod oxysaccarum appellant, optimum ad supprimendum sanguinis feruorē, & corrigendam leuem putredinem. Quo vtimur cùm sanguinem putrescentem ad benignum, quod aiunt, reducere volumus. Pruna multorum generum habentur in Hispania, quædam dulcia, quædam acida, quædam mixtæ qualitatis: habent quoque nonnihil austeritatis

Digitized by Google

tatis quædam ex ipsis. Galenus Hispana magis ventrem soluere, & Damascena ipsum magis adstringere dixit. At verò nihil referr aut Hispana, aut Damascena disquirere, sed nosse austeriora magis adstringere, dulcia minùs austera soluere magis ventrem, eáque esse eligenda postea quàm exsiccata fuerint ad confectionem medicamenti, quod ex prunis pharmacopolæ parant. Sunt ergo pruna quædam nigra, sed oblonga, quæ apud nos Damascena dicuntur: hæc omnium primum bonitatis obtinent locum, dulcia cum pauca austeritate quorum caro ab osse facilè seiungitur. Secundum locum tenent quæ parem habent longitudinem, sed sunt viridia ac minus suauia prædictis, hæc appellant pruna monachorum. Sunt alia quæ autumnalia à quibusdam appellantur, nigra, rotunda & parua, magis acida prædictis: succi tamen bonitate primis æquiparantur, non suauitate: seruantur à quibusdam in hyemem, interim tamen ferè in totum amittunt acorem, & dulcia fiunt. Quædam sunt pallida colore, oblonga, non magna, quæ pruna passa dicuntur, adhuc cùm recentia sunt, quoniam ea exsiccare permittunt, vt pruna passa faciant quæ in annum ad vsum seruantur. Ea enim in aqua madefacta ad arcendam sitim febricitantibus exhibent, & ad ventrem molliendum, cum saccaro, & deinde aqua calida, aut iure carnis superbibito. Conficiunt etiam ex eorundem carne medicamentum, quod ex prunis appellant, aut ex eisdem carnibus prunorum & saccaro conditum, ad molliendam aluum. Pessima omnium sunt quæ porcina vocant, & quæ porcis tantùm præberi debeant. Mediæ bonitatis sunt quæ vitidales vocantur. Ego quidem pruna primo loco dicta vuis & ficubus anteponerem, quòd facilè coquantur, & per ventrem descendant, nec ventrem distendentia, nec caput grauantia. Et pruna autumnalia in hyemem seruata, vuis pensilibus præponerem eisdem de causis.

Mespila. Sorba. Mespila & sorba ferè pares habent vires: verùm mespila vehementius adstringunt, sorba verò suauiora sunt: sed hæc duo fructuum genera potius in medicamentorum, quàm alimentorum censu sunt. At verò quidam sorbas in hyemem seruant & mespila in aceruis tritici, vbi maturitate dulcedinem non ingratam assequuntur, & paucam seruant acerbitatem: verùm & hæc parce sunt edenda. Qui verò largius eadem ingesserint, ventris adstrictionem patientur, & singultum.

Palma fructus. Palmæ fructus, balanus etiam & phænicobalanus appellatur, ante maturitatem austeritatem ostendunt vehementem, flatúmque generant copiosum, & difficilè coquuntur palmulæ. Ex his verò quæ iam ad maturitatem peruenerunt, quædam sunt dulciores & pinguiores, veluti quæ ab Hiericonte Palæstinæ portantur in Italiam, sed ab Africæ maritimis locis phænices, siue palmulæ vehuntur in Hispaniam, pingues, dulces, & gustui gratæ, cum quibus eligunt aquam potius quàm vinum bibere, ob dulcedinem: siquidem post dulcium esum vinum minus gratum est, quinimo amarum bibentibus apparet. Præterea salubrius est aquam bibere, ne vinum phænicas iecur penetrare celerius cogat, atque idem obstruere vehementius. Quæ namque ex eis austeriores sunt, magis ventrem adstringunt, & quæ dulciores, magis obstruunt iecur, & lienem, sed hæc pulmonis morbis cum humore prosunt: vias namque sputo leniunt, caput tamen grauant, & calfaciunt, ac flatum generant. Quapropter etiam aqua eis commodiùs quàm vinum adiungitur. Prauus item & valde noxius cibus paratur à mulieribus Hispaniæ ex dactylis, & nucibus melle conditis, quem enixis exhibent, is enim obstruit, purgationes remoratur, capitis efficit dolores, calefacit ita vt febres conciret. Adstringendi verò causa ex ipsis emplastra componunt non inutilia. Qui verò immodicè palmulas ingesserit, cùm contrarias habeant facultates, dulcem, inquam, & adstringentem, & flatum generare valeant, tormina patietur. Nux quam regiam appellant, quædam est recens adhuc humida, paruo sapore pollens, quædam antiquior, quædam etiam quæ myria, antiquitate oleosa & rancida fit, esui inutilis & amara. Calida nux est: acredinis nonnihil habet, qua os & ventriculum frequentius sumpta exulcerat, & recens, quæ iam obdurescere incipit eò magis, quòd lactis parum contrahit à generatione, in quo vis est vehemens detergendi, ac perinde temporis processu reperito vlcerate, & has quas aphthas vocant, efficere. Eduntur optimè cum pane, obtundente ipso acredinem nucum, gratæ quoque sunt. Cum caricis & additis rutæ foliis à peste præseruant, si manè ante alios cibos edantur, pauco vino diluto superbibito: miscentur autem à quibusdam cum amygdalis caricæ detergendi ratione, sed omnia alia melius, cum nucibus miscentur caricæ, ac meliorem succum generant. Habent omnes aliquam adstringendi vim, quam emendant caricæ: parant tamen quoque salsamentum, quod appellant nogada, ex nucibus mica panis in aqua madefacta, & allio pauco ac sale, omnia simul malaxantes & sensim aqua infusa calida, aut iure piscium, ad quorum esum paratur, deinde oleum addunt, hæc quidem piscium durioris carnis coctionem adiuuat, sed capitis efficit dolorem, & eius frequens vsus humores assat, atque ex piscibus salsam efficit pituitam.

Auellanæ omnibus notæ sunt, minores nucibus, quarum nucleus leuis est, *Auellana.* vt nucum asper, crassiorem succum quàm nuces præstant, & magis terrenum, qui difficiliùs superatur ac distribuitur, frigidæ quoque sunt. Cæterùm earum damna corrigit assatio in cineribus: quæ enim assæ sunt, melius coquuntur, suauiores sunt, & pauca adstrictione in postremis mensis os ventris roborant, & fumus in caput ascendentes arcent: vbi tamen primum assentur, deinde contundantur ac comminuantur, ferculum conficiunt ex carnis iure, quod ieiuno ventre ingestum caput roborat, languentibus senibus, & vertiginosis vtilissimum, cæterùm terrenum excrementum copiosius in ventre & intestinis aceruant.

Nux pini, quam vocant strobilum, crassum præ- *Nux pini.* stat succum, ac multum, parum callidum, & non parum humidum, seminis generationi aptum, cæterùm capitis dolorem efficit, & ventriculum imbecillitat. Recens suauior est: ante annum verò magna ex parte rancescit, & oleosa fit, ac perinde in aqua ipsam præmadefaciunt. Prodest humoribus à thorace & pulmone spuendis, ad quem vsum condiuntur cum saccaro, & medicamentorum ad id valentium compositionem ingrediuntur.

Amyg- *Amygdala.* dalæ dulces modicè nutriunt, tenuem succum præstant, & qui attenuandi facultatem habeat: quapropter prodest etiam spuendis humoribus à partibus thoracis & pulmonis, sicuti caloris iecoris leuibus obstructionibus. Temperati verò caloris sunt, quod dulcibus conuenit, sed & ipsæ pauca quadam amaritudine participant, quæ obscurat dulcedine. At verò arbores dulces ferentes amygdalas, diutius incultæ, amaras ferunt, quibus maior est attenuandi vis, ita vt detergant, sed hæ ob amaritudinem

nem eſui non ſunt. Ex dulcibus tamen fit amygdalatum, amygdalis malaxatis aqua ſuperaddita, ac per linteum colato ſucco, deinde ſaccaro addito, & igne lento feruefactis, quod parum nutrit, ſed temperamento proximè accedit, ſomnúmque conciliat ſuaui vapore in caput tranſmiſſo. *Oliuæ.* Oliuæ quædam eduntur poſt maturationem nigræ, quas drupas, aut dryopas appellant, ſale addito: quædam autem ante maturitatem leguntur, & condiuntur muria, additis anetho, thymo, & foliis lauri, quidam etiam limonum fragmenta ſuperaddunt: quidam muria tantùm condientes oliuas eas origano inſperſo edunt. Quæ itaque maturæ eduntur, nullam manifeſtam habent adſtrictionem: verùm humorem generant melancholicum, mœſtitiam pariunt, & cordis dolorem. Ante maturitatem verò paratæ modo dicto, adſtringendi vim habent, ac perinde poſt alios cibos eduntur, os ventriculi roborantes. Quòd ſi à cœna ſumptis, ſomnus paulò pòſt ſequatur, ſequenti die ſapor earum in ore ſentietur, adeò validè hærent, os ventria comprimentes. Excitant quoque appetitum, ſed craſſum ſuccum, ac melancholicum generant. *Piſtacia.* Piſtacia, quæ aliis liſtacia, & fiſtica appellantur, à Syria primùm in Italiam tranſtulit Vitellius cenſor, Tiberij Cæſaris temporibus, deinde Flaccus Pompeius Eques in Hiſpaniam. Paucum ſuccum præſtant, ſed qui ſemini augendo proficiat: vim habent deobſtruendi iecur, nec tamen adſtringunt, nec laxant ventrem. *Zizipha.* Ziziphæ à Galen. ſerica appellantur, vulgus medicorum cum pharmacopolis iuiubas dicunt, Hiſpani & Arabes Azufaifas. Temperatæ naturæ cibus eſt, in primis qualitatibus, ſed earum ſubſtantia craſſa, parum nutrit, & difficilè permeat ob lentorem: ac perinde obſtruunt iecur & lienem. Ziziphæ optimæ ſunt, ædeſinæ dictæ, & maiores. Poſt maturitatem valde dulceſcunt, ſed extima pellicula ſemper dura & membranacea, manens inconfecta, deſcendit per ventrem, inquit Galen. à pueris & fœminis effrenatis tantùm expetuntur, quod noſtro etiam ſeculo experimur. Earum autem decoctum thoracis & pulmonis morbis à tenui & calida fluxione excitatis proficuum eſt. *Mixa.* Myxa, quæ ſebaſta, & ſebeſtena appellantur, non longè abſunt à xixipharum natura: paucum enim præſtant alimentum & lentum, quapropter cohibent calidas in pulmonem & thoracem fluxiones. Temperatæ naturæ ſunt, tuſſientibus & gutturi exaſperato opitulantur, ventrémque emolliunt, quarum decoctum ad eum exhibetur vſum. *Siliqua.* Siliqua quæ ceratio dicitur, porcis frequentius quàm hominibus præbetur: dulcis eſt, & ea ratione nutriens, ſed parum. Recens facilè per ventrem deſcendit, ſed ſicca lignoſa eſt: & ſtomachum roborat, ſed tardius ſuperatur, & ventrem retinet. Quamobrem quidam vrinam mouere dixerunt, id tamen omnibus ventrem retinentibus ex accidenti conuenit. *Capparis.* Capparis abundat in Betica Hiſpaniæ parte. Eius vſus talis eſt omnino qualis Galen. temporibus: nam fructus in alias regiones, atque in hanc noſtram ſalitus defertur ne corrũpatur, deinde in aqua maceratus depoſito ſale editur, aut melle & aceto, aut oleo & aceto additis, quidam etiam & ſaccarum miſcent. Nos verò ipſum moditè elixare præcipimus, & miro modo in ſanis & ægris experimur, quantum valeat ad appetitum excitandum, & aperiendas iecoris & lienis obſtructiones, ac detergendam ventris pituitam. Condiunt quoque plantæ teneriora germina ſale, aqua, & aceto, ad eoſdem quos fructus vſus, ſed minus fructu proficiunt. Tenue alimentum præbet, & adeò paucum, vt medicamenti potius quàm alimenti ratione adhibeatur: ſed recens magis quàm ſalitus alit, ſalita enim quæcunque minus recentibus alunt. Citrea mala, quæ mala *Citrea mala.* medica appellantur, diuerſis admodum partibus conſtant: nam externa colore pallida, aromatica eſt, & dura, neque coctu facilis, quamuis aliorum alimentorum coctionem coadiuuet, aut cruda, aut elixa & ſaccaro condita: ea enim quæ ſunt duræ ſubſtantiæ & calidæ naturæ, coctiones aliorum adiuuant, & difficilè coquuntur: pars verò quæ veluti caro eſt, colore alba, inſipida ferè ſentitur, dura, & tardæ coctionis, quæ etiam conditur ſaccaro: id appellant diacitron, à quibuſdam verò melle conditur, & ſeruatur, à quibuſdam autem cum oleo, aceto & ſale editur, inſalatitium facientibus, & faciliùs coquitur, acida tamen pars edi non poteſt, ſed quibuſdam ſyrupis conficiendis accommodatur. Sunt etiam citrea mala dulcia, quorum intima pars editur, ſed parum alit, reliquis tamen partibus, acidis eſt ſimilis, ſed dulcium pars extima minus eſt aromatica. Semen digerendi & ſiccandi vires in ſecundo ordine habet, acida pars tertio ordine infrigidat & ſiccat, corticem in ſecundo ſiccare voluit Galen. non infrigidare, ſed temperatum eſſe, aut parum infrà. Ego ſanè in ipſo manifeſtam calefaciendi vim reperio, ad ſecundum ordinem. Aran- *Aranzium.* zium, citrangulum vocant, partem habet quam corticem appellant, quæ ante maturitatem vireſcit, poſteà verò flauum habet colorem, aut ſi vis peculiari nomine dices, vt quidam, citrangularem. Hæc itaque extima pars calidior quàm in citreo malo eſt, aromatica & acredinis particeps, cum quadam amaritudine: conditur cum melle, ad roborandum ventriculum frigidum. Sine conditura quidem nullum quod mentione dignum ſit, præſtat alimentum, condita verò pauciſſimum, intima pars quæ ſemen continet, acida eſt, & in quibuſdam dulcis: verùm acidæ ſuccus carnibus, & piſcibus inſpergitur ad guſtum mouendum, & appetitum excitandum. Quæ pars cum ſaccaro à quibuſdam editur ieiuno ventre, cum pane ad ſupprimendam bilem ventris, & ardorem ac ſitim ſedandam. Per ſe nullum præſtat alimentum, dulcia verò aquoſum & paucum ſuccum præbent, guſtui tamen ſunt grata, inſunt quoque dulcibus & acidis aranziis membranoſæ quædam partes, quæ vim habent adſtringendi, ac parum roborandi ventrem, ſemina edendo non ſunt. Sunt præterea limones magni *Limones.* appellati ponciles, quorum pars intima pallida eſt, citreo malo ſimilis colore, & facultate parum diſſimilis: intima acida parte, perſimiles citreis malis, carnea tamen parte carentes. Sed quæ appellantur zamboæ, non tantùm parte intima & extima citreis malis ſunt ſimiles, ſed etiam carnea: verùm pars extima trumbroſa eſt, leuis citrei mali, & carnea fungoſior, & minus dura quàm in citreo malo. Sunt quoque limones quidam parui virides, & quadantenus palleſcentes, quos dicunt ceptis, guſtu aliis ſuauiores, & odoratiores. Sunt etiam limæ fœmineo genere, quarum quædam dulces ſunt, parum alentes, ſimiles dulcibus aranxiis, acidæ verò vehementiore quàm aranxia ſunt acore, & minus grato, ſalſamentis tamen & obſoniis frequentiſſimè ſuccum aranxiorum, limonum, & limarum miſcemus, acidum expetentes ſaporem, ſed neque validum, neque ingratum. *Caſtanea.* Caſtanea agreſtis fructus eſt, verùm Galen. cùm omnes ferè fructus arborum mali

succi esse dixisset, castaneas excepit, quas si in ventriculo probe coquantur, boni succi esse dicit, efficaciter nutrientis, crassi, sed non mali, adstringendi vim habent, & si quis copiosius vtatur eisdem, ægrè coquentur, ventrem adstringent, & flatum parient. Nos quidem hæc in ipsis experimento nouimus: etenim si crudæ edantur, crassum succum præstant, difficilè superantur, & tardè permeant: habent enim non paruam adstringendi vim, ita vt tussim exasperatis faucibus inferant, & spuitionem impediant, sed ex eis magis quæ substantiam habent multis membranulis interseptam, minus verò quæ eis carent, quas insertas vocant. Eduntur tamē arefactæ, ac difficiliùs coquuntur, & minùs sunt flatuosæ: sed elixæ omnibus sunt meliores, amittunt namque elixatione adstrictionem, potissimùm inter edendum reiectis membranulis, & facilè coquuntur, ac descendunt per ventrem. Flatum etiam generant paucissimum, sed eo damno nunquam carent, quemadmodum neque in cineribus assæ, quæ à prædictis secundum locum habent. Glandes verò omni in re castaneis sunt deteriores: nam adeò vehementer adstringunt, vt acerbitatis participent, & crassiorem succum præstant, ac malum. Porcorū quidem cibus est familiaris, à pueris, & deuoratoribus eduntur: amittunt autem non parum malitiæ, acerbitatis, & crassitudinis substantiæ, & coctionis difficultatis, elixatione, atque assatione, sed elixatione adhuc magis. Præterea quamuis castaneæ & glandes elixæ meliores sint assis, quoniam elixatione adstringendi vim magis amittunt, & faciliùs superantur, assæ minus flatuosæ sunt elixis: calor enim siccus qui in cineribus, & igne adest, magis omnibus flatum dissipat. Quapropter cùm assantur corticem diuidere oportet, aliàs flatus excutiendus, subitò & cum strepitu ipsum rumpet. Post glandium esum vinum modicè bibunt homines, & rectè quidem, vt coctionem adiuuent: sed mirum quàm grata & dulcis gustatur aqua post glandes bibita. Cùm enim glandes cum acerbitate dulcedinem habeant paucam, acerbitas siccitate linguam corrugat, quam deinde humor aquæ diluit, ac restituit linguam in suam naturam, quod verò seorsum ad naturalem habitum reducit, id delectat, si non fiat subitò, sed modica quadam celeritate. Mixtus itaque sapor ex austero parum dulci & aquoso, dulcis abundè apparet. verum id nihil minùs in admirationem nos ducit, quod hi qui acidam vomuerunt pituitam, quæ valde acida sit, & nonnihil acerbitatis habeat, vbi postea aquam biberint, ipsam dulcem iudicant, quoniam eius potu lingua in naturalem habitū restituitur: quapropter hoc in loco mentione dignum videtur. Non enim in coloribus tantùm veros & apparentes reperire licet, vt lib. de Vrinis docuimus, sed etiam in saporibus. Ex diuersorum namque saporum mixtione, alij quidem linguæ se ostendunt, qui verè sapores non sunt, sed tales apparent, cùm veri ex actione primarum qualitatum elementorum generationem habeant; apparentes verò ex sola diuersorum saporum mixtura ac confusione. Post fructuum esum in sanitatis tutela quidam bibendum vinum concedunt: calefacit enim, atque attemperat fructuum multorum frigiditatem, & eorundem coctionem adiuuat. Seruat quoque vinum ne facilè in ventre corrumpantur fructus. Quidam verò vinum omnino denegant post ciborum esum, siquidem cibis assumptis bibendum non est, ne ante coctionis tempus distribuantur, sed iam perfecta coctione, vt deinceps digeratur alimentum in corporis ambitum. Ante id verò nullatenus expedire dicunt, ne crudus cibus deferatur ad venas, obstruat & putredinem pariat: minimè verò post fructuum esum. Nos tamen cum distinctione dubium soluemus. Sunt enim quidam qui vinum nunquam degustarunt, quidam quibus consuetum est vinum bibere meracum validum, quidam neutrum seruot, sed meracum nunquam biberunt, & validum, non nisi valde dilutum. Sunt etiam ex fructibus quidam fugaces, quidam qui asseruari possunt, & quidam aquosam habentes substantiam, & humidi, quidam sicci, quidam qui autumno, quidam qui hyeme eduntur. Præterea quidam solos fructus edunt, quidam simul cum pane, quidam prima aut postrema mensa, sed cum cibis aliis eduntur. Itaque de his qui à vini potu abstinent, nihil attinet dicere impræsentiarum, consuetudinem enim seruare præceptum est. Verùm vini potatores, qui meracum potare solent, hyeme consuetudinē seruent, & meracum bibant, siue hyemales fructus solos edant, siue simul cum aliis cibis. Æstate verò si soli edantur, aut cum pauco pane, quoniam, vt diximus, fructus edendi sunt refrigerationis gratia, & ad sitim sedandam, aut minus validis vtentur vinis, aut ipsis parum dilutis, tum vt refrigerent validiùs, & sitim arceant, tum ne fructus æstiui qui tenuem & aquosam habent substantiam, vti & autumnalium plurimi, inconfecti deferantur per venas, ad quod non parum conducet, parum bibere. quòd si quis primo manè ientaculum ex moris, cerasis acidis, prunis, vuis, ficubus, melonibus assumpserit, vinum bibere assuetus meracum, quartam aquæ partem illi superaddet. Quòd si fructu aliquo cui facultas adstringendi insit, solo, aut pauco pane vtatur, meracum vt solet, bibet: quod multi facere solent æstate, quatuor horis à prandio: verùm eam consuetudinem non laudo. Magnas enim infert venis cruditates, ante perfectam coctionem in ventre, rursus comedere. Eduntur autem fructus simul cum aliis cibis, aut prima, aut postrema mensa, qui prima mensa eduntur, præter id quòd praui succi sunt, facilè per ventrem descendunt, quibus dilutum superbibendum est, ab his etiam qui meracum bibere consueuerunt, ne celerrimè arripiantur à ventre, vini potentia accelerante ipsorum distributionem plus iusto: cum illis tamen qui postrema mensa sumuntur meracum bibent. At si is cuius sanitatem tueri est in animo, vinum dilutum bibere soleat, generalem tuendæ sanitatis legem seruabit, vt æstate dilutius, hyeme verò minus dilutum vinum bibat. Æstate tamen, & incipiente autumno si pro ientaculo ficus, vuas, mora, pruna, aut similia, quæ facilè per ventrem descendunt, assumpserit, vinum paulò magis diluat, nisi sibi valde frigidum intelligat fructum: si vespere pyra, aut poma esitauerit, vinum bibet vti solet dilutum. Si tamen fructum qui manifestè refrigeret, esitauerit, vt melonem, aut cucumerem, aut peponem, minùs vinum diluat: sed ea hora quidpiam assumere non laudo. In prandio tamen & cœna dum fructus eduntur simul cum aliis eduliis, cum his qui prima mensa eduntur, vinum vti solet diluendum, aut paulò magis. Postrema verò mensa minus solito, præterquàm si caput, aut ventrem habuerit imbecillum, nam hi semper prima mensa vinum meracius bibent, postrema dilutius: primum ad ventrem roborandum, secundum ne caput vino tentetur. Hæc de potu simul cum cibo, aut statim à cibo sumpto. De eo verò qui longè à cibo, dicendum nobis est: illi namque qui aut inter edendum parum biberunt, aut è quorum ventribus

cibi

Glandes.

Aqua gustus dulcis quando apparet.

Sapores apparentes.

Super fructus quid sit bibendum.

Quando vinum meracius bibendum.

Digitized by Google

cibi tardè descendunt, eoquntur postea potu vti, quem delatiuum appellant, quoniam cibum deferr, circa quem, vt experimento & ratione inueni, bifariam errant homines, tum quia eo intempestiuè vtuntur, tum quia prius cibum aliquem edunt, aut conditum. Notum enim est coctionem ciborum assumptorum iuxta meridiem non esse perfectam hora tertia sequenti, nec quarta, quibus horis bibunt quidam aquam, quidam dilutum vinum, æstate, celerrimè cibos ante coctionem à ventre impellentes. Errant autem quàm maximè nonnulli prius saccarum rosaceum assumentes, quidam pyrum, aut pomum, aut persicum, aut ex his plura. Nam si potus is delationis, ac distributionis gratia sumitur, quicunque cibus eo tempore assumatur crudus digeretur; bibenda igitur est, aut aqua sola, nec valdè frigida, aut vinum æqua mensura mixtum. Conuenit autem is potus eis qui parum biberunt prandentes, aut ctassiores assumpserunt cibos, aut plures fuetis, aut qui valde grauantur cibis, aut in quorum veotribus plus æquo immorantur, aut dimiserunt assuetum post cibum corporis motum, aut cogitationibus & studiis occuparunt animum, id enim distribntionem alimenti retardat atque coctionem, sed de his rursus ad finem capitis quædam dicemus.

De Plantis quæ esui sunt.

CAPVT VII.

De seminibus & fructibus plantarum diximus hactenus, deinceps verò de plantis quæ eduntur dicemus. Sont enim ex ipsis quædam quæ integrè esui sunt, vti raphanus, cuius radix cum foliis editur. Quædam tamen non totæ eduntur, sed aut folia, vt spinachiæ, & blitum, aut radix, vt napi, & pastinacæ, aut germina, vt lupuli & asparagi, & quarundam arborum, vt viticis, palmæ cerebrum, & vitis palmites, quæ nobis frequentius sunt in cibis, quorum commoda, & incommoda quæ nouimus, referemus, ac primùm de lactuca agemus, quoniam olerum excellentior, & minus noxia, sicuti Galenus quoque fecit. Lactuca satiua, quæ Græcis θρίδαξ appellatur, apud omnes ferè homines habetur io ciborom censu, agrestis enim amarior est, & gustui ingrata, quam qoidam putant esse, quam eodiuiam berbarij vocant: nam hæc tandem folia aculeata efficit. Satiua itaque, optimum olerom omnium habetur, nam cùm reliqua praui succi sint, autore Galeno libro de Cibis boni & mali succi, lactuca in medio eorom quæ bonum succum, & quæ malum præstant sita est. Quapropter omniom olerum optimum est, atque minimè omnium eius malitiæ particeps: ac perinde plurimum generat sanguinem, siue, vt rectiùs dixerim, sanguini generando multam præstat materiam, qood in lactuca quidam vituperabant. Sed vti Galen. ait, id non reprehendendom, sed laudandom potius venit: cùm tantùm ea sanguinis generationi accommoda sint, quæ bonum succum præstant. Nec tamen putandum lactucam multum sanguinem augere, sed plus aliis oleribus. Atque sanguis à lactuca genitus frigidior oprimo sanguine est, quemadmodum & lactuea ipsa frigida, atque humida in secundo ordine: at verò succus * expressus si duarum vnicarum qoantitate bibatur, vti reliqua frigida venena interimit. Si tameo ex lactucis ipsis eam quantitatem ederet, à qua prædictus succus exprimi posset, nullam magnam afferret ooxam, & quibusdam omnino nullam: quoniam succus celeriter peruadit præcipuas particulas, tota verò lactucà diutius in veotre retinetur, vbi altetatur. Lactucæ à quibusdam eduntur elixæ in cœna ad somnum conciliandum, potissimùm senes qui curis vexati somnum amittunt, & quoniam meliùs superantur ab ipsis, quàm crudæ & frigidæ, iuuenes tamen crudas eas accipiont, quorum calorem & bilem attemperant, & somno proficiunt. Ex natura sua nec ventrem soluunt, nec cohibent, oon enim habent irritandi, aut adstringendi vim. Cæterùm vt faciliùs per ventrem descendant, magis infrigident, & penettent iecoris meatus, sale, oleo, & aceto eas comedunt, quidam etiam saccarum addunt. Qui verò maiori penetratione & meatuum apertione egent, petrosclinom adiungunt. Qui ventrem non habent robustum, aut nun, valde calidum, veris & æstatis tempore lactucas edentes insalatitium faciunt, ad sitim, & ardorem sedandum, ex lactucis, petrosclino, & mentha, additis sale, oleo, & aceto, ac saccaro. Quidam etiam per id tempus easdem cum carnibus pinguibus elixant, & in prima mensa eis vtuntur, qui cibus probè coquitur, bonum succum generat, & facilè per ventrem descendit. Ad finem autem æstatis caulem emittunt, & lac in foliis habent, cum qoadam amaritudine, ac similes fiunt lactucis agrestibus prauum succum generantes, à quibus abstinere consulimus. Sed tamen ex caulibus cum saccaro conditum efficiunt refrigerationi idoneum, idque febricitantibus præbemus, quibus ardor ac siccitas adsunt. Appellant id conditum, gorgotam angelotum. Si vero caules crudi edantur non facilè eoquentur. Valent lactucæ ad veneris stimulos obtundendos. Est etiam lactuca quædam apud oos appellata Romana crispa, albidior vulgari, & gustu suauior, Galen. tamen minus suauis, quam etiam serim satiuam appellant, persimilis omni in re viribus & temperatura lactucæ, quam multi solo aceto mandunt, aut insalatitium faciunt, vti ex aliis, quod primis mensis paratur, sic etiam & scariolas edunt, quæ lactucis minus infrigidant, & parum adstringunt, mediæ naturæ inter lactucam & brassicam, quod gustus docet. Antiqui tamen lactucis post alios cibos vtebantur, vt Martialis inquit,

> *Claudere quæ cœnas lactuca solebat auorum,*
> *Dic mihi, cur nostras inchoat illa dapes?*

Ego qnidem hanc puto fuisse causam, quòd antiqui vim quandam cohibendi ventrem & ipsum roborandi tribuebant lactucæ: quæ verò talis naturæ sunt, ante reliquos cibos edi non debent, ne eorundem descensum inhibeant. Galenus tamen nouit lactucam nec adstringere, nec laxare, ac facilè euinci à natora, ac perinde ad primas mensas ipsam minıstrari præcepit: præter id quòd præparatio ex sale, oleo, & aceto ipsam per ventrem celerius demittit. Itaque seris, siue intibum (quod lactucam agrestem dicunt, siue communem endiuiam) oon editur ob amaritudinem: verùm seris, siue intibum satiuum editur: lactucæ persimile, quam appellamus lactucam Romanam. Intibum tamen agreste, cichorium dicunt: estur cum oleo, aceto, & sale, in primis mensis, vim habens refrigerandi & excitandi appetitum, prodéstque non parum obstructionibus iecoris demendis. Elixum tamen editur ab omni-

O 2. bus,

Margin notes: à Vega, licet idem olim è cathedra Monspeliensi declamauerit doctissimus Varandaus, me praesente & audiente. — Lactuca. — Intibum. — * Non puto verum esse quod de succo lactuca dicit

bus, qui non habent adeò robustum & validum ventriculum, oleo & sale additis, & pauco aceto & saccaro. *Brassica.* Brassicæ verò, si quis probè animaduerterit, naturam ferè similem lenti inueniet: nam ius eius aut prima elixationis aqua, cui oleum & sal additum sit, ventrem emollit: sicuti & cùm elixatur cum carnibus pinguibus. Quòd si bis cocta edatur, prima aqua reiecta ventrem sistit. Sed decet quæ bis coquuntur, dum prima aqua reiicitur, aërem frigidum non tangere: nam quod elixatur incrudabitur, ita vt amplius non contabescat, non tamen supprimit ventrem ita vt lenticula, nec adeò melancholicum succum, aut constantem, vti ipsa præstat. At vbi cum carnibus pinguibus elixatur, valde corrigitur eius malitia, cruda verò aut elixa iecur peruadens fœtidam reddit vrinam, & si lactans brassicam edat, infantis vrina mingitur graue olens: non tamen mouet, aut cohibet vrinam, licet Dioscorides dixerit Cymam ad vrinam mouendam esse validiorem: verùm quæ ventrem astringunt ad renes conuertunt succos. Noscendum etiam est, quòd folia brassicæ iure admouentur vlceribus, quibus ardor adest: quoniam brassica frigida est ac sicca, etsi minus lentè, ebrietatem compescere *Quare brassica ebrietatem arceat.* nouit Aristot. causam verò non nouit: non enim quoniam succum dulcem habet, qui vapores vini discutiat, ebrietatem vitat, aut quoniam ventrem emollit, sed quoniam frigida & sicca cùm sit, vapores supprimit, ne in caput ascendant, præsertim cruda cum aceto. Tantam quoque ferunt inter brassicam & vitem inimicitiam, vt si iuxta vitem brassica seratur, aut confestim emarcescat, aut sarmenta eiusdem contabescant. Visum, inquit Galen. sicut & lens siccando hebetat, nisi oculus humidior fuerit, verùm Dioscorides cæcutientibus prodesse dicit, & vterque de brassica in cibo sumpta loquitur: nam succum melle mixtum, neque Galen. negasset visum acuere. Quapropter credendum Dioscoridem de oculis humidioribus locutum, quibus humorem exsiccando proficiet adhuc ingesta. Habent ferè eandem vim brassicæ communes crispis foliis, & planæ, quas appellant llantas, & quæ in *Brassica sessilis seu capitata.* orbem conglobantur, quas Latini brassicas sessiles, Hispani verò appellant repollos, & alij grumos, sed sunt dulciores, & minus aliis siccæ. Eduntur quoque caules earum, quos appellant bretones, cum foliis, hyberno tempore ad eosdem vsus: cùm autem succus brassicæ vim habeat ventrem prorītandi, & corpus ipsum vim habeat sistendi ventrem, si ambo simul quis ebibat, tormina patietur, inducit brassica animi mœrorem, cordis angustiam, ac nocet dentibus, & gingiuis. Succus brassicæ cum melle miro modo mundat vlcera sordida, & eius elixatio cum melle menses prouocat. Et cinis viridis brassicæ crematæ cum caulibus & stirpe, addita axungia vetusta emollit laterum dolores: sed hæc medicamenti vires sunt, quas præter institutum aliquando tangimus. *Beta.* Beta siue alba siue nigra fuerit, diuersam habet naturā totius substantiæ, & succi, nam succus facultatem habet detersoriam, qua proritat ventrem: quapropter stomacho noxia est, citò per ventrem descendit, paucúmque alimētum præstat: corpus tamen ipsius ventrem comprimit. Editur cum sale, oleo, & aceto elixa, ante alios cibos: in febribus quoque quotidianis, cum pane prædicto modo præparata ministratur, sed quoniam praui succi cibus est, non expedit frequentiùs beta vti. Succus eius naribus tractus pituitam è cerebro purgat, sed validè irritat: temperatur tamen pari aquæ mulsæ mensura. *Blitum.* Blitum, sic quoque Hispanis appellatum, & atriplex similem habent facultatem: parum enim nutriunt, citò per ventrem descendunt & succum præbent qualitatis expertem, aquosum & cucurbitæ similem, non tamen adeò frigidum. Parantur oleo, aceto, & sale, ad primas mensas, stomacho tamen aduersantur. *Borrago.* Borrago hortensis herba est, eiusdem naturæ cum buglosso. Florem habet borrago, folia, & radices, quæ edendo sunt, sicuti & buglossum. Verùm quoniam buglossum, siue borrago agrestis, asperiora folia habet, non eduntur. Borraginis itaque flos aut solus, aut cum saccaro conditus edi potest, ad tristitiam emendandam, ad quem vsum sicuti ad cordis tremores buglossi quoque flos conditur. Folia verò borraginis quæ peponem redolent, cum reliquis herbis acetariis cruda manduntur, quoniam non constat an malus sit eorum succus: nam inter temperata recensetur edulia. Quandoque etiam cum carnibus borrago elixatur, quandoque verò cum lacte amygdalatum, aut caprillo, aut ouillo, ipsam prius aqua feruenti macerantes & exprimentes, aquam eam reiiciunt, & borraginem cum lacte parant: quibus modis præparatam homines gustui gratam esse dixerunt, nos verò bonum cibum & stomacho vtilem, melancholicis & tristabūdis proficuum. Condiunt buglossi radices vino sæpe madefacientes, ac deinde siccantes, cum saccaro, quas postea melancholicis, tristatis, & cordis affectibus sine febre deprehensis, adhibent, non sine magna fruge. *Portulaca.* Portulaca nemo sola vtitur, editur tamen à quibusdam ob inopiam cum pane: verùm æstatis tempore aliis acetariis ad insalatitia miscetur, frigidum, humidum, ac lentum succum præbens, atque eum paucissimum. Verùm inter mandendum, lentore dentium sanat stuporem, aut id tota substantia facit. *Malua.* Maluam neminem noui hac ætate esitantem, quoniam verò humida est, & lentum præstat succum, facilè subducitur, vētrémque emollit. Si quis enim, inquit Galenus, lactucam, maluam, & betam conferat, betam inueniet in altero extremo siccare, & detergere succi tenuitate, maluam lentore humectare, ac mollire cum succi crassitudine, lactucam verò medium vtriusque seruare. Frequentissimus maluæ vsus est ad clysteres cōficiendos, eius accepta elixatione cum sale, melle, & oleo: quod ego appello communem clysterem, eo quòd communem exequatur clysteriorum finem, is est ventrem emollire. Moderatum quoque præstat cum humore calorem, ac proinde maturationi tumorum accommodatur. *Lapathum.* Lapatho & Oxylapatho nemo ferè in cib’s vtitur: paucissimum namque ac prauum ministrāt succum, & eum medicamentosum: eapropter in medicamentorum censu potius quàm alimentorum est. Habet tamen lapathum, siue rumex, magnam similitudinem virium cum beta hortensi: atque hortensis rumex quandoque à rusticis cum pane editur. *Oxalis.* Oxalis verò, ab aciditate acidula dicta, in acetariis non est postremæ notæ herba. Paucum succum præstat, nec valde malum. Præseruat autem æstatis tempore cum aceto ab humorum putredine, ita vt peste grassante non parum vtilis sit experimento cognita. *Solanum.* Solano neminem audiui in cibo vsum fuisse, quòd insuauis sit, ac praui succi, non parum refrigerantis. *Verula.* Sion quæ Latinis Verula dicitur, vti aliis laber, & lauer, nobis berros, plurali numero, calidam habet naturam, adeò vt medicamentum potiùs quàm alimentum sit, paucum succum præstans & calidum, inest berulæ facultas mundificandi renes ab arenulis & pituita, expellitque ab eisdem lapillos: aperit quoque meatus obstructos, quos

Digitized by Google

quos mensium expurgationi patat, quemadmodum & pituitam, si quæ eorundem mensium purgationi obest, attenuat. Ad quem vsum cum melle edenda est, quemadmodum ad renum expurgationem cum aceto. Vtilis quoque stomacho berula est, sed pectori aduersa. Acrem habet saporem, verùm acria omnia atque amara elixa, aut omnino, aut magna ex parte eam qualitatem amittentia, magis quàm cruda nutriunt. Pars enim in qua acredo aut amaritudo consistit, quæ nutritioni obest, facilè transit

Nasturcium. in aquam. Nasturcium calidæ naturæ est, ac valde medicamentosæ, actis quoque saporis: quamobtem non sine pane edi potest, præterquàm ab incontinentibus puetis, aut fœminis, difficilè à stomacho superatur, quoniam longè superat ventris calorem, & nullum præstat alimētum, nisi elixetur cum pingui iure. Sursum effumans caput tentat, & oares inflammat. Sternutationem mouet, rarò tamen lachrymas, non vri cepæ, nam nasturcium adeò vehementis caloris est, vt aquam lachrymis fundendis paratam, in flatum discutiat, quod cepæ facere non valent. Sed tamen est quoddam aquaticum nasturcium, quod quidam Sion esse appellatum volunt: id tamen à prædicto communi nasturcio, quod in hortis seritur, parum differt, quamuis minus calidum, ac minus acre sit aquaticum hortensi. Apium

Apium. à nullo editur, nisi medicamenti ratione: præcipitur enim eis qui iecoris obstructiones patiuntur, vt manè ante cibum apium esitēt, non paucis diebus continuis. Habet enim vim attenuandi & deobstruendi

Petroselinum. meatus, & renes emundandi. Quas vires nihilominus obtinet petroselinum, quod nos appellamus peterxil: non enim instituimus modò de nominibus quæstionem habere, sed rerum quæ in alimentorum censu sunt, facultates referre. Vtimur autem nos petroselino in salaticiis, acetariisque ferè omnibus, & cum carnibus elixandis, & sæpe obsoniis, gustui placere cupientes, quemadmodum, aut coriandrum, aut origanum miscentes. Vulgare quoque salsamentum carnibus edendis paratur ex petroselino valde contuso in mortario, & mica panis, aceto, & aqua madefacta, quibus quidam piper addunt, quidam præterea allii parum, sal tamen vtcunque addendum. Sed aduertendum id aceti ratione, intestina ac ventrem offendere: quod sentiet qui frequentiùs eo vtatur, id tamen emendare volentes

Mentha. quidam addunt mel, alii saccarum. Mentha præterea, etsi nullum præstet alimentum, acetariis miscetur, vt acetí reprimat vehementiam ac frigiditatem: est enim aromatica, calida, ventrem roborans, & adstringens. Qua ratione multis etiam obsoniis miscetur, sed habet amaritudinem quandam

Scandix. adiunctam, ob quam non omnibus placet. Scandix gingidio similis est facultate, amaritudinem quandam habentes siue crudæ, siue elixæ edantur, stomachum roborantes. Cum oleo, sale, & aceto manduntur, medicamentorum potius quàm alimentorum vires habentes. Elixatio cum melle pituitam

Eruca. detergit, cū aceto verò lumbricos internecat. Eruca nemo vtitur, quod nouerim, in cibis, nisi aliis oleribus mixta: est enim valde calida, & gustui ingrata. Semine tamen frequenter vtimur salsamentum quoddam efficientes, quod mel recipit, ad edendos pisces accommodatum. Calefacit quidem & humectat in secundo ordine, venerem stimulat, & semen auget, ac proinde Martialis ait,

Et venerem reuocans eruca morantem,

Columella verò sic,

Et quæ frugifero seritur vicina priapo,
Excitat ad venerem tardos eruca maritos.

Synapi. Sic etiam synapi in alimentorum censu non est, sed cum alimentis editur, salsamentum enim parant coqui ex synapi, pane, aceto madefacto, & melle, ad carnes bubulas edendas valde vtile & gustui gratum. Iuuàtque non parum carnium quibus iungitur coctionem: nam & carnibus arietinis à quibusdam miscetur. Synapi & eruca caput tentant, fumis transmissis, sed synapi frequenti vsu humores vrit, & pituitam salsam acetuat, & quibusdam impetiginis, quibusdam alopeciæ causa fuit. Vrtica

Vrtica. nemo in cibis vtitur, sed in medicamentis, veluti ad thoracis expurgationes, & sæpe eius elixatione

Ocimum. cum melle clysteria paramus. Ocimum, quod basilicum appellant, pariter nemo in cibis assumit, nam prauum succum generat, & difficilè coquitur, insaniam facit, & iecoris calidos morbos. Quod itaque apud nos in hortulis seritur, quo minora folia mittit, flagrantius est, atque aridirate quandoque in serpillum degenerat. Fœniculum &

Fœniculum. Anethum. Anethum ferè similes calefaciendi vires habent. Nullum præstant alimentum, præterquàm quòd fœniculi caulis interna pars paucum succum præber, calidæ, & aëreæ naturæ. Prosunt hæc potius medicamentorum viribus, quàm alimentorum. Est tamen eorundem in condimentis & obsoniis vsus, sed neque is frequens. Lusitani anethum

Carduus. viride cum carnibus elixandis miscent. Carduus qui nobis in vsu frequenti est, siue is scolymos Græcorum, siue cinara sit, cum barbari carduum gārzum appellarunt, oobis notissimus est. Is quidem seritur vere, & hyeme editur, æstate florescit purpureo flore, & semen continet multis spinis vallatum, & aciebus ordine compositis seruatum. Cymam baber hyberno tempore scolymos, & caules spinosos, & folia spinosa. Eduntur caules & cyma, siue radix, sed caules multo molliores radice sunt, & qui faciliùs coquuntur: radix tamen parte qua teneriot, gustui suauior est caulibus. Habent tamen caules fibrosam substantiam quæ difficiliùs coquitur, quàm eorundem caro. Calidæ temperaturæ est, sed tamen cum hyberno tempore edatur frigidus, & aquosam contineat substantiam, vere refrigetat ventriculum, & intestina, nisi validum contineant calorem, qui fibras scolymi & aquosam eius substantiam superent, & à frigore quod actu possidet, non vincantur. Qui verò tales fuerint, nescio quos veneris stimulos sentient, eisdémque ad vrinam mouendam proficiet: quod potius serosæ substantiæ, quæ in carne continetur copia, facere creditur, quàm qualitatis & naturæ ratione, ac perinde ad id radix inualida est. Quidam carduo virenti statim à terra effusso vtuntur, quidam eum suspendunt: & postquam marcuerit, edunt: interim namque aquosa humiditas minuitur. Sunt etiam qui ex eisdem obsonia parent, cum pingui carnium iure scolymum elixantes, additis zingibere & caryophylis. Carduus præterea alter editur vere cum pinguibus carnibus elixus, dum virescit, & nondum obduruit, foliis spinosis super terram stratis. Is quatenus ventrem roborat, & vrinam mouet, ac renes mundat à pituita & arenulis, cardellus à nobis appellatur, sed cùm obduruerit, asper & esui inutilis fit. Asparagi in Hispania sponte prouenîunt, ne-

Asparagi. que vnquam seruntur, prodeunt autem in locis cultis, sed frequentiores in sepris & incultis aruis. Leguntur antequam florem edant, deinde namque duriores redduntur: nam solam eam partem esitant, quæ ob teneritatem fibrosa non est, sed facilè perstringitur, quemadmodum ex raphanis optimi.

O 3. Paran

Digitized by Google

Parantur asparagi ad primas mensas elixi, cum oleo sale, & aceto. Est is quidem cibus gustui gratus, sed prauum succum ac paucum præstat. Appetitum excitant asparagi, vim etiam habent calefaciendi, ac detergendi, & vrinam mouendi, & mundandi renes, quod etiam eorom elixatio, aut radicum ipsorum facere valet. Ferunt tamen asparagi breuissimam elixationem, nam si eum modum, vel paululum excesserint, amarescunt, ac deinde viscosi, & glutinosi fiunt. Quamobrem meritò Drusus Imperator finem operis breui fututum ostendens, dicere solebat, priusquam asparagi coquantor. Quo adagio Atheneus salsamentorum breuem coctionem significabat dicens, priusquam salsamenta coquantur: exigunt enim breuem admodum coctinnem. Ferunt coroibus arietis contusis atque effossis nasci asparagos, quod uon credo, sicut neque Dioscorides. Ferunt quoque aspatagorum elixationem occidere canes. Ego quidem nullom vidi itetemptum, etsi quosdam eam bibentes viderim. Audiui tamen illustrem quemdam virum dicentem, eos tantummodo canes interimere aspatagorum elixationem; qui nihil præter ipsam esitauerint. Leguntur asparagi vere, suspensi seruantur in hyemem, in libero aëte siccati, quo tempore vti virides elixi eduntor ad eosdem vsus. Sed sunt asparagorum alia genera, quæ ex fruticibus leguntur, vt & ramni, & lupulorum: sed ex eis postremi sunt præstantiores. Omnes tamen suæ plantæ naturam referunt, & vbi superentur, ac probè coquantur, meliorem succum præstant quàm asparagi prædicti, & firmius aluot: sed lignosi suut qui ab arboribus decerpuntur, & gustui minus grati, & minus vrinas mouentes, quæ vis in lupulorum asparagis adhuc constat. His proportione respondent arborum germioa, quæ non nisi magna ingruente fame edi soleut, parum eoim nutriunt, difficilè superantur, & lignosam habent naturam. Raphanus Græcis dictus, Latinis radicula appellatur, tota hæc planta edi potest, nempe radix, caulis & folia. Caulis quidem parum actem habet saporem, folia paulò maiorem habent acredinem. Calfaciunt, extenuant, vrinam mouent, & cum acero mansa arenas de renibus pulsant. Snnt hæc prima mensa assumenda. Radicula verò ipsa acriorem haber saporem, ac proinde non sine pane, aut aliis eduliis sumitur, calefacit supra secundum ordinem, extenuat pituitam, & coctionem adiuuat. Galen. vrbanos cum garo, aut etiam acero, ante alios cibos radiculam crudam mandere dicit, alui subducendæ gratia: demiratur tamen medicos atque idiotas, qui ipsam crudam post cœnam esitant, coctionis iuuandæ gratia, omnes qui eis imitantur læsos fuisse dicens. Hispani verò ferè omnes, quos nnui, non aliter vtuntur radicula, quàm ad cœnæ finem: Itali tamen & Galli vti obsouio vtuntur, ab initio in fiuem cœnæ, aut prandij, omnibus eduliis radiculam admiscentes. Hinc constat quàm varius fuerit radiculæ vsus apud varios homines: siquidem Galeni ætate vrbani ante alios cibos: modò verò Hispani post cœnam, Itali ab initio in finem omnibus cibis admiscentes, radicula vtuotur. Ego quidem oollos horum manifestè læsos existimo, siquidem experimentum eos aliquando docuisset, ab ea consuetudine discedendum esse: nam ptaua adhuc læsio si quæ ex radiculæ vsu intempestiuo sequeretur, reperita, foret manifesta. Cùm enim radicula calida sit, & obsonij vices potius quàm alimeuri generet, vtcunque sumpta vsum aliquem ptæstat. Nam cum oleo, sale, & aceto maoditur ante alios cibos, ac proficit ad ventrem subducendum, & detergendum pituitam. Cum aliis cibis admixta adiuuat eorundem coctionem, sicuri & post cœnam radicula ab Hispanis iure esitatur, caseum enim ei admiscent; uam suo calore coctionem adiuuat, & caseus ventriculi os comprimit, & roborat. Nullum itaque borum reprehensiooe dignum puto. Ructus quoque mouer radicula, ac proinde quibusdam vomendi causa fuit, à quibus omnimodo vituperatur: nam ante alios cibos vomitum mouere dicunt, post alios tamen eos pessundare. Sed hoc postremum falsum est, primum tamen non nisi in languidis ventribus, piruitosiorib. & vomitui paratis euenite puto. Habet namque radicula nonnihil excrementosum, à quo flatus calore radiculæ iuter coquendum in ventre excitatur. Dixit eoim Mnesitheus, vt refert Gal. radices plantarum, vti radiculæ, rapi, cepæ, & allij, coctu difficiles esse, & turbare. Cui sententiæ rationem non contemnendam adiuuxit. Fuit etenim Mnesitheus Atheniēsis vir, tum in aliis omnibus quæ ad artem pertinēt sufficienter doctus, tum verò qua via ac ratione mededi scientiam oporteat exercere, nemini peritia secundus, auctore Gal. ad initium lib. de Arte curatiua ad Glau. Is sanè sequenti vtebatur. Cùm enim radix toti plantæ cibum paret, quod aliis partibus conficiendum transmittit, nondum confectum continer, idque copiosum, vt aliis omnibus transmittat abundè, neque enim fieri potest (vt inquit) vt ipse totus sit concoctus, quando quod coctum est, perfectum esse videtur. Atqui humor qui radieibus iuest, alibi in partes plantæ distributus, coctiooem perfectam acquirar necesse est, (partes enim omnes à radicibus alimentum accipiunt) necesse igitur est, ibidem humores crudos aceruari, quo loco coctioné absolutam, quæ fit in partibus supetnis, expectant. Nnn abs re igitur in radicibus plurimum humoris crudi continetur, meritò sanè corporibus nostris alimentum ab his relinquitur humidum ac turbationis plenum. hæc Mnesitheus, quibus Galeu. contradicit, probabilem esse verbis asserens eius sententiam, experimento tamen falsam: nam radicula actiorem facultatem habet quàm ipsius folia, idem de cepis, beta, & porris, & alliis, & altbea, notum esse dicit. Rursus idem de dracontio, aro, & scylla. Ex acredine verò probare vult Galen. radices prædictas minus abundarè incoctis excrementis. Rursus inquit, quemadmodum in plantis aliis natura maximam fecit partem caulem, ita in prædictis maximā fecit radicem, quam auxit validius, ac nutriuit: in his tamen, quod minus probè confectum est, id in caulem & folia transmittunt, eo modo quo animalia post integram membrorum nutritionem, excrementa in pilos, vngues & cornua traducunt, sicuti & in piscibus ad magnas spinas: sic itaque dicemus modo plantarum bene altas rādices excrementa ad caules & folia procreanda mittere. Rectius autem fore docer si earundem plantarum vires ex singularum partium gustu, & olfactu prosequatur medicus, & inde temperaturas ipsarum diiudicet: deinde quoque plantæ consistentiam considerare præcipit, & ex consistenria, odore, & sapore cum aliis conditiorribus iudicium ferte de tota planta & eius partibus. Nos quidem Mnesithei sententiam non tantùm verbo tenus veram esse existimamus, sed naturæ rerum & experimento consentaneam, si quis plantarum partes inuicem contulerit, nam sæpe folia oobis inutilia sunt, magis tamen radicibus elaborata, siquidem radix alimentum rude & inconfectum continet, quod coofectioné & perfectiooem in caule & tota planta

Egregium Drusi Imperatoris adagium, de quo vide Erasmū in Chiliadibus.

Raphanus.

Mnesithei sententia non contemnenda.

Egregia ratio.

Digitized by Google

planta assequetur:excremẽtosa igitur est radix. Prçterea imperfecta ad perfectiora à natura sunt instituta:radix autem ob totam ipsam plãtam facta est, ergo minus est perfecta. Prætereà si radix alimentum ministrat, id minus perfectum est in ministrãte, quàm in recipiẽte, veluti chylus minus perfectus est quàm sanguis, & ventriculi ac iecoris actiones minus perficiunt materiam, actionibus membrorum, cùm aluntur. Quòd si radices excrementum tradere reliquis partibus cum Gale. dixeris, notum euadet eam partem valde excrementosam esse, quæ adeò excrementis abundat, vt toti plantæ excrementa suppeditet: radix igitur excrementosior erit ipsa planta, præter id quòd radicem nunquam adeò affatim excrementa misisse dicemus, vt in ipsa non remaneant copiosa: siquidem radix nullã magnam inanitionem patitur, sed id in suo statu perseuerans facit:semper igitur excrementis abundat, quæ sensim mittit, ac sensim acetuat. Prætereà plantæ quarum radices esui sunt, flores mittunt, & semen: id verò quamuis excrementum sit, vt tamen Aristot. voluit, quantitate abundat, non qualitate, nempe materia ex qua semen generatur, quod Galen. quoque affirmat. Ea igitur pars quæ ad seminis generationem traducitur, nihilo imperfectior erit totius plantæ alimento. Prætereà quòd radices acredinem habeant maiorem quàm folia, vt in cepa, scylla, & radicula, non probat alimentum radicum esse magis confectum, sed quod calidiorem partẽ & acriorem alimenti adiungant, reliqua nondum integrẽ elaborata, trãsmissa simul cum parte acredinis participe. Neque enim sequitur, partem aliquam alimenti esse magis alia elaboratam, quoniam acrior est. Nam bilis quæ cum sanguine tendit ad alitionem membrorum, cùm in ipsis elaboratur, minùs acris redditur, iam prope in carnem transiens. Prætereà quamuis radicula, & cepa acrem habeant saporem, sicuti & porrum, id ad eorum substantiam attinet: verùm succus, qui in ipsis continetur, aquosus est, & multus, quod Mnesithens voluit: nam & ea ratione excrementosum, humidum, & turbans reddent alimentum. Docent id cepa excrementa corporibus augens, & rapum flatum acetuans, maximè si quis illud crudum ederet, & radiculæ quæ flatus crassos ac ructus creant. Ex his quoque notum est, Galen. non probare contra Mnesitheum radiculam & similes alias radices non esse excrementosas ex acredine. Aeris enim est earum substantia, plurimum tamen cõtineur in poris & meatibus inconfectum alimentum. Exemplum prætereà adductum à Galen. simile non est: nam cornua & pili, animata non sunt, neque in ipsis alimenta ampliorem recipiunt confectionẽ, & imperfectæ partes animalium sunt. Planta verò perfectior radice est, atque in ipsa alimentũ vlterius perficitur. Quòd verò gustu probandas esse vires alimentorum testatur, non sine distinctione asserendum: nam vbi id cuius natura venit exploranda, diuersas admodum partes habuerit, poterit partem habere acrem ac calidam, quæ gustum vehementius immutet: partem verò aliam excrementitiam & aquosam, quæ gustum non mouet. Cuius rei exemplum est cepa, & scylla, quæ præter acrem partem, aliam non confectam continent copiosam, quam, vbi diutius appensæ teneãtur, in caulium & foliorum generationem, & alitionem expendunt, ampliori facta elaboratione. Radicula igitur ac cepa calidæ sunt, & coctionem aliorum adiuuant, sed excrementa augent, quæ in flatum versa ventrem turbant. Quod Galen. ipse aduertens cùm de Pastinacis loquitur, difficilè eas confici dicit, sicuti & alias radices. Sed iam ad institutum redeamus. Galen. radiculam cum garo dixit edi. Erat autem garum apud antiquos liquor sociorum appellatum, quod ex piscibus, atque eorundem intestinis salitis velnti sanies quædam emanabat. Quidam etiam vinum addebant, ac deinde percolabant. Nonnulli ex syluro, alij ex scombro pisce liquorem eum parabant, quidam etiam ex carnibus salitis. Apud nos verò neque visũ est garũ, sed loco eius vtimur oleo, aceto, & sale: ad esum tamen salitorum piscium, oleo & aceto. Rapum, napus etiam appellatur à nobis, Græcis βουνιάς & γογγυλίς, quæ duo species diuersas statuit Dioscorides. Parum alit, nec valde crassum alimentum præbet, nisi improbè conficiatur, aut ob malam præparationem, aut quæ copiosiùs ingeritur, aut ob ventriculi imbecillitatem. Sic enim crassum & crudum aceruat succum, & flatum auget: mouet parum vrinam, & ventrem stimulat, semen oculos illustrat. Nonnulli parant rapũ elixantes cum carnibus pinguibus, (neque enim aut crudum, aut assum edi posset) deinde cum carnibus porcinis pinguibus edũt, aspergentes succũ aranzij, aut limonis: is enim præter id quod gustui placet, impedit etiam crassi humoris generationem, & ipsius lentorem deficcat, quæ ex raporum & pinguium carnium esu sperantur. Quidam verò ex rapis obsonium parant, ipsum in aqua, oleo & melle elixantes, addunt sal, piper, caryophylos, & crocum: quæ omnia ad celeriorem coctionem & succi extenuationem nõ parum conducunt, sicuti ad flatus discussionem: vtcunque tamen fungosam generant carnem, nec ventrem sistunt, nec mouent. Siser radix est, aliis quidem Pastinacæ cõgener, nobis napis persimilis. Galli ipsam cheruillem dicunt, nos chiriuiam. Hęc autem elixa, aut in cineribus assa editur, sed cum oleo & sale & aceto: amittit enim amaritudinem ferè in totum, & exuperantem ostendit dulcedinem, crassum & flatuosum succum præstat, & carnem generat leuem, vti napi, & quæ facilè dissoluatur, mouet vrinam, & ventrem stimulat. Pastinaca paucum, calidũ, & non lentum, nec crassum præstat succum: vrinam ciet, & stomacho vtilis est, atque appetitum excitat, cùm sit aromaticitatis particeps. Venerem quoque stimulat. Editur à quibusdam cruda, vt pueris, fœminis, & rusticis, quo modo difficilè cõficitur in ventre: elixa verò ab aliis editur cum oleo, sale, & aceto ante alios cibos, ab aliis assa in cineribus, deinde vino immersa: verùm purpurea gustui gratior, & ad prædictos vsus efficacior experimento constat. In omnibus namque oleribus, cerealibus, fructibus, & animalium generibus, quæcunque flauiora, aut rufiora, aut magis ad nigrum vergentia sunt, albidioribus sunt calidiora. Aron planta est valde nota, cuius radicem quidam mandunt elixam cum acero, oleo & sale: in hac tamen regione validam habet facultatem & acrimoniam, qua extennat crassos humores, & sputum crassum ac viscidum expulsioni parat. Quapropter medicamentosa est porius quàm alimentosa, paucum succum, neque bonum præstat. Dracontij, & Asphodeli radices ob nimiam acredinem valde medicamentosæ sunt, neque eas quis edere tentauerit, nisi magna grassante alimentorum inopia, atque tunc vbi præelixentur ter, aut quater, deinde additis oleo, aceto, & sale. Asphodelus tamen, siue hastula regia, editur contra serpentum morsus. Bulbi esculenti qui à nobis cebolletas appellantur, saporem habent parum austerum, commixtum cũ pauca acredine, & manifesto amarore, ob amarorem & austeritatem appetitum, excitant:

Garum quid.

Rapum.

Siser.

Pastinaca.

Nota.

Aron.

Dracontium. Asphodelus.

ob acredinem verò & amarorem humores spuitioni parant, extenuatione, ac incisione. Hæc vbi crudi *Bulbus esculentus.* edantur. Si verò elixi minus amari redduntur, & bis elixi totam amittunt amaritudinem, ac perinde succos generant crassiores. Elixantur autem cum carnibus, & quandoque friguntur in oleo & melle, fitque cibus minùs mali, ac minùs crassi succi. Acetariis miscentur herbis, cum aceto, oleo, & sale ad appetitum excitandum. Rustici verò in agro sæpa & quandoque domi bulbos crudos edunt cum pane, aceto panem, aut bulbum intingentes, ac ferunt sibi gratissimum cibum. Acetum tamen crassitudinem substantiæ bulborum extenuat, & corporum exercitatio non parum eandem emendat. *Cepa.* Cepa à bulbo genere non differt: est autem cepa maior & rotundior, sed habent cepæ acredinem maiorem, ac vim extenuandi. Crudæ quidem à quibusdam cum pane eduntur rusticis, & fœminis: præstant autem succum inconfectum multum, & pituitam tenuem augēt, paucissimum tamen præbent alimentum: extenuant validè humores crassos thoracis & pulmonis, & eos spuitioni parant. Elixantur cum carnibus & omnem amittunt acrimoniā, & copiosiùs alunt, neque adeò crudum tribuunt alimentum: sic etiam & vbi cum melle & oleo friguntur, aut cùm elixantur in aqua & oleo additis melle, pipere, croco, & caryophylis. Hic cibus facilè coquitur, & per ventrem descēdit, sed succus eius calidus est, & capitis infert dolorem. Assantur etiam cepæ in cineribus, & deinde oleo, aceto, & sale mādantur, quo modo paratæ appetitum excitant, vrinam mouent, renes mundant ab arenulis, & pituita. *Porrum.* Porrum pariter acrem habet saporem, vires extenuandi ac calefaciendi: editur à rusticis crudū cum pane, reiectis foliis, quæ esui non sunt, vti neque in cepis, bulbis, aut alliis: sed vbi elixentur porri, cepatum modo acredinem amittent, & easdem ferè *Allia.* cum ipsis seruabunt vires. Allia vehementem habēt acrimoniam, & ingentem caliditatem, ita vt exurere possint. Crudum allium nullum præstat alimentum, nec tamen interna exurit, quoniam dum digeritur, aliquatenus deuincitur, & aut pani, aut aliis cibis, aut humoribus miscetur, neque sitim efficit. Ferina quidem res est, & quam nec beluę tentarent, allium crudum edere, nisi medicamenti ratione, veluti ad cholicum aliquem dolorem à frigore, aut flatu sedandum: discutit enim flatum: in quem vsum assum in cineribus accommodatur, elixum autem acredinem amittit, sed pauxillum præbet alimen- *Allium calidum & frigidum.* tum & extenuans. Rustici quidem hyeme & æstate allio vtuntur, experimento docti, in his temporibus proficuum sibi fore, ita vt allium calidum & frigidum esse clament. Falluntur hercle hac in re. Cæterùm rectè dixerunt ipsum eisdem hyeme & æstate proficuum: hyeme namque calore obsistit ambientis frigiditati, æstate verò prohibet ne ab ambientis calore internus ventris calor omnino dissoluatur. Obsoọ ratione multis cibis miscetur, quibus omnibus saporem & calorem adiungit: infert tamen vtcunque edatur capitis dolorem, nisi *Tubera.* validissimum sit edentis caput. Tubera, terræ nascentia sunt, quæ sola ac cruda nullatenus edi debent, nullo enim sapore sunt prædita, sed veluti cucurbita, frigidam habent naturam, insipida sunt, aqueum præstant alimentum, sed crassius quàm cucurbita. Galen. boni succi esse dixit. Auicennas melancholici præ cæteris. Vt tamen minus noceant tubera, prius abradenda, vt mundentur à terrena parte exteriori: deinde in aqua & sale breui elixanda, & adiecta aqua rursus in alteram aquā calidam transferenda, cui oleum, piper, & zingiber addunt, & aceti parum. Quòd si maiora castaneis fuerint, ea in frusta secāt, deinde ab esu vinum album bibunt, parum dilutum. Hac conditura malitiam tuberum emendamus quammaximè: minùs verò si eadem assemus addito pipere. At verò cauendum ne malo humore in ventre præexistente quis eis vtatur, facilè enim corrumpuntur: maximè verò si copiosius eisdem vescatur. Fungi qui ad nigredinem *Fungi.* tendunt, & qui nascuntur in putridis locis, & fimo refertis vitandi sunt: inferunt enim apoplexiam, paralysim, cholicum morbum, & spirandi difficultatem, & venenorum symptomata. Sed qui albidiores sunt, quos boletos appellant, probè parati, edi possunt: rarò tamen, augent enim pituitam, & crassum, frigidum, & humidum præstant alimentum: nam sunt in tertio ordine frigidi, & iuxta ipsum humidi. Parantur autem, vt diximus de tuberibus, elixi, & prima elixatione reiecta, secundò elixantur in aqua, oleo, pipere, zingibere, sale, & pauco aceto, aut sal prima ipsa elixatione affundimus. Post fungos verò vinum vetus, validum, & meracum bibendum est, quod corruptioni fungorum medetur, si superaddas origanum, calamentum, piper, zingiber, aut eorundem elixationem. Hac tempestate sic parantur, sale inspersō rabescunt, deinde aqua & oleo elixantur, interim addito semine coriandri, allio, pipere, & caryophylis, ad finem oua integra cochleari agitata miscentur.

De Alimentis quæ ab Animalibus sumuntur.

CAPVT VIII.

ANimalium natura medico consideranda est ad sanitatis tutelam, cùm homines non tantùm seminibus, fructibus, & oleribus vescantur, sed animalium quoque carnes vorent: homo siquidem animal omniuorum est. Ex animalibus verò quædam terrestria sunt, vt quadrupedia, & reptilia, quædam volatilia, quædam aquatilia: quamuis multa sint volatilia & pedestria natantia, quæ in aqua aluntur, & quædā aquatilia, quæ extra aquam diu degunt, & alimentum accipiunt. De facultatibus alimentitiis trium generum animalium ordine dicemus, quibusdam præfatis, quæ ad generalem doctrinam attinent, & his quæ dicentur, sunt necessaria præludia. In animalibus multæ ac variæ sunt differentiæ considerādæ, quæ omnes vires alimentitias variant. Nempe genus, ætas, sexus, habitus, victus, & præparatio, quæ communis est ferè omnibus alimentis. Ex genere quidem, quoniā generes meliores sunt carnes arietinæ caprinis, & gallinarum quàm anserum. Ex ætate, nam nouella sunt humidiora: vetusta, ficciora: masculus fœmella in omni specie est calidior. Ex habitu, nam pinguiora sunt humidiora, & macilenta ficciota. Ex victu, nā domestica sunt syluestribus humidiora, & in otio degentia pluribus excrementis abundant, quàm exercitata: præparatio tamen varia, notum est quantum in ea re valeat. Decet tamen vt singula horum latiùs differentes pertractemus, à generis diuersitate auspicantes. Pedestria animalia aquatilibus & volatilibus magis terrenam habent naturam à toto genere: quod ostendit eorundem natiua grauitas, & quoniam corpori constantissimum præstant alimentum, & quod difficillimè dissoluitur, quemadmodum

Hoc idem insinuare videtur Seneca dum ait, vna sylua pluribus elephantibus sufficit, homo verò vix terrâ & mari pascetur.

Animalium genera cibo diuersa.

modum & terra difficiliùs quàm aqua in aërē trāsit. Aquatilia verò aqueam habent naturam & minus terrenam substantiam: aliàs neque in aqua primam habuissent generationem, neque in ipsa degerent & alimentum caperent. Volatilia tamen aëtea magis sunt, magis quoque terrena aquatilibus, & minus pedestribus. Ex pedestribus quoque quædam magis ad humanum temperamētum accedūt, & homini magis similia sunt, quædam minùs, & ex eisdem quędā calidiora homine, quædam ipso frigidiora, quædam humidiora, quædam sicciora: siquidem humana natura media est in vniuersa substantia, vt parte prima docuimus. Sed tamen in vniuersū magis similia sunt animalia pedestria homini, aquatilibus, & volatilibus, quamuis aquatilia & volatilia faciliùs in ventre superentur, & ex volatilibus plurima meliorem succum pedestribus præstent. Nisi dixeris in vniuersum, succum simillimum humano corpori optimum esse. Ex pedestribus autem animalibus quædam sunt domestica, quædam agrestia: sed quę agrestia sunt, sicciora sunt cicuribus & domesticis: quoniā vehementiùs exercentur, & quoniam à prima ipsa generatione agrestia sūt ferociora & biliosiora, ac perinde indomita, vti leones, pardali, pantheræ, lupi, vulpes: reliqua verò melancholica, sicca, ac frigida, & timida valde sunt, vt lepores, cuniculi, cerui, & damæ: eadem tamen animalia vbi cicurentur, humidiora redduntur, & in domesticorum naturam quadantenus degenerant. Exemplo sunt cuniculi domestici, qui longè humidiores agrestibus sunt, & cerui domi alti, his qui in montibus degunt: & ex auibus columbæ palumbis sunt humidiores. At verò in consequentibus seiunctim de animalium quæ esui sunt natura per genera dicemus. Ætates præterea animalium non parum mutant vires alendi: omnia enim animalia, sicuti & plantæ omnes, à prima ipsa generatione humidiora sunt: talia enim esse decuit quæ augeri & extendi natura valent. Cùm verò ad maximum sibi debitum peruenerint incrementum, sicciora reddita sunt: nam eadem ratione natura ea amplius extendere non valet. Perseuerant in hac constitutione aliquandiu, non verè, sed quoad sensum: momentaneus enim est rerum quæ augentur, & natura postea decrescunt, status. Cæterùm canes venatorij, cùm quarto suæ ætatis anno summas venandi vires acceperint, aliquandiu easdem seruant, ita vt sentiri non possit, an declinent. Homo pariter vigesimoquinto anno consistens nihil amittit ante trigesimumquintum, quod agnosci possit, quamuis in re nunquā in eodem permaneat statu. Arescunt autem postea animalia & plantæ, natiuo calore humidum absumente, ac perinde duriora redduntur: sicca enim dura sunt, & humida mollia, ratione tradita in prima operis parte, quæ verò exsiccantur ex animalibus, aut ætate, aut morbi ratione fibrosa redduntur, & coctionem admittunt difficilem. Ex animalibus tamen & plantis singula eò longius declinant, quò tardius ad summum deueniunt incrementum, atque eadem omnino causa. Nam ad summum incrementum deducuntur, quoniam humor natiuus summam suscepit extensionem, atque inaruit, ita vt amplius extendi non valuerit: iam igitur quæ humidum tenue, & aqueum habent, facilè arescunt, & summam extensionem suscipiunt: quæ verò humidum habent lentum, & tenax, tardè extenduntur, & ad ariditatem eam perdncuntur, vt amplius non extendantur caloris actione. Sic etiam omnino fit, vt quæ breui ad summum incrementum perducta sint, breui deinde inclinantia pereāt: quæ verò tardè extenduntur, postea longiorem habeant inclinationem, & tardius ad finem perducantur. Exemplo sunt ocimum, basilicum, & cupressus: ocimum namque breui augetur & florescit, ac semen profert, deinde breui declinat & arescit: cupressus autem post centum annos augeri visus est: sed eius vita vltra quadringentos extenditur. Quamobrem ex animalibus quędam post annum consistunt, quędam nondum decimo: in quorum esu temperatura est consideranda, ac periude perspicuè constabit medico qua ętate temperarius sit animal, & humanæ temperaturę propius accedat. Animalia namque natura sicca, nouella edenda adultiora. Sexus præterea animalium vires alimentitias non parum variāt: masculus enim calidior est fœmella, non tamen in omni genere: nā inter aues rapaces ex falconibus, is qui Prima appellatur, fœmina est, & validissima, ac mole maxima: qui verò appellatur Torzuelo, masculus est, fœmina minor, & ad pugnam imbecillior. Ostendunt autem vires & corporis magnitudo caloris abundantiam, atque ea ratione in aliis generibus masculorum calor maior probatur, quālem deceat esse calorem eius qui filios alere, & eosdem à reliquorum animalium incursu tueri debeat. Fœminarum verò munus in quiete filios parare, procreare, & fouere. Mares quidem caloris vehementia assumpto humore fibrosas habent & sicciores carnes, & cùm coëunt nidorem quendā referunt, & difficilè coquuntur: sic & fœminæ cùm concipiunt, citò arescunt, & obdurantur, assumpto proprio alimento in fœtus alitione, & procreatione, quemadmodū & aues dum ouis incubāt. Quamuis itaque pedestria post partum & lactationem, & aues relictis pullis reficiantur, nunquam natiuum humorem, & carnis mollitionem priorem recuperant. Fœminas itaque in quadrupedum genere castrare oportet, ne concipiant, & aues ne ouis incubent prohibere: nam eas interim edere perniciosum foret, postea verò duriores & sicciores factas esse, nosse oportet. Mares autem castrare, veluti gallos gallinaceos inter aues, & ex pedestribus arietes, tauros, & porcos est frequentissimum. Degenerant namque statim mares in fœminas, & mediā quandam naturam seruant, sed cùm à coitu abstineant, bonum odorem, saporem & temperaturam nanciscuntur earum carnes. Ad habitum corporis attinent pinguedo & macies, nos tamen loquimur impræsentiarum de duplici macie aut pinguedine: altera est ab specie, altera ab indiuiduo singulari: nam porci ex specie pinguiores sunt capris, at verò ex capris quædam sunt aliis pinguiores. De pinguedine vnū in vniuersum ferre licet, pingue omne macilento faciliùs coqui, & in ventre supernatare: deinde verò succum minùs constantem præbere. Quoniam tamen de singulis generibus agendum, nos modò de his quæ intra genus macilenta sunt, aut pinguia, dicemus. Ex his quæ toto genere pinguia sunt, & obesa, ea eligenda præcipimus, quæ minùs abundant pinguedine, citra morbum, veluti inter porcos salubrior est caro illius qui paulò macilentior moderato est. Ex his tamen quę sunt à natura plus æquo macilenta, & pinguedine carentia, vti lepores, & cuniculi, pinguiores sunt eligēdi, dūmodo saginati non fuerint, & in loco concluso alti. Quæ verò nullum extremum obtinēt à natura, pinguiora sunt meliora: quoniam & saniora, vbi non saginentur, & gustui magis grata: præterea quoniam dulcia sunt quæ nutriunt, & pinguia dulcia sunt. Ex animalibus verò aut natura, aut victu pinguioribus iusto, partes alitioni optimę sunt macræ, sed

Animalia domestica & agrestia.

Animalium per ætates tēperamenta.

Animalia quæ tardè cõsistunt, lõgam habent inclinationem.

Animalium ex sexu diuersitas.

Animalium habitus.

ſed iuxta pingues ſitæ, & ex macilentis animalibus à natura,partes quæ iuxta pinguedinem ſunt, ſimul cum pinguedine edendæ. Et in ſumma ex humidioribus ſicciores, & ex ſiccioribus humidiores. Quæ verò intra ſpeciem plus iuſto macilenta ſunt, edi non debent:id enim nō fit niſi aut morbi ratione,aut alimenti defectu:ſicuti & in his quę turgent coitum appetentia: aut enim alimentum non capiunt,aut inaniuntur nimio coitu. Animalia tamen domi ſaginata excrementoſum præbent alimētum, humidum & pituitoſum, quæ verò plurimis laboribus fatigantur & extenoātur, ſicciora ſunt & duriora. Victus quoq; varius quantum mutet animalium naturas & alēdi vires,ex his quæ diximus notum eſt. Patum enim exerceri,aut multum, craſſiora,aut tenuiora reddit animalia,& molliora aut ſicciora,& duriora. Neque enim victum conſiderare præcipimus qua victus eſt,ſed qua corpus animalis variè mutat. Potiſſima verò victus pars in alimentis animalium conſiſtit. Idem namque animal diuerſis alimentis aſſuetū temperaturam mutat,quod planta Perſica docuit, in Ægyptum tranſlata, quæ ex venæfica ſalubris reddita eſt. Sanguis namque ac perinde caro alimentorum vires contrahūt, dicente Hippoc. Fœmina vel capra elaterium, aut agreſtem cucumerem deuorantes,pueris purgatiu. Neque hoc tantùm,ſed ſi gallina cepam deglutierit, caro odore, & ſapore cepam refert, & quod his maius videtur,nos non ſemel,ſed ſæpius ex uni ſapore agnouimus gallinam degluti ſſe cepam. Regio quoque diuerſa vires variat,veluti reliquus victus, tum ob aëris temperiem, tum ob alimentorum varietatem. Animalia namque in locis maritimis alta, humidum & aquoſum præſtant ſuccum,& minimè conſtātem,ſicuti & herbæ quæ valde humidę ſūnt. Nam & in tempeſtatibus pluuioſis herbę humidiſſimæ ſunt, & animalia quæ eiſdem aluntur tenuia, & inſipida,aquoſæ naturæ: quæ verò Solis actione conſiſtere incipiunt, & maturitatem aſſequi, conſtantius alimentum præbent, & animalia ſolidam carnem ſibi apponunt, perſimilem quoque hominibus retribuentia. in ſumma, quemadmodum diuerſa victus ratio nobis adhibita, noſtrā mutat tēperaturam, & ſanitatem, ita & animalium & plantarum. Præterea animalia eiuſdem generis diuerſam admodum naturam aſſequuntur,vbi domi,aut in agro alātur:humidiora enim ſunt domi alta, ſicciora quæ in agris,ob exercitationem exſiccantem, & aërem, & Solis calorem,quæ omnia excrementa quoq; diſcutient, à quibus domeſtica priuantur. Domi quoque ſaginantur nonnulla, vti porci, & à quibuſdā agni,& arietes,& plus ęquo pingues fiūt, & excrementis abundant. Saginata itaq; animalia ſibi non admodū ſana ſunt, eſui verò longè minus. Quòd ſi natura valde ſicca fuerint vbi domi alātur & pinguia fiant,& ita ſaginētur, vt congruas exercitationes non omittant, ne aut multis excrementis abūdent,aut ægrotent, ſalubriora reddentur, & humanæ temperaturæ ſimiliora. Sunt tamē ex animalibus quædam adeò ſicca,vt nulla victus ratione fieri poſſit,vt corrigantur,& exceſſum amittant, vt canes,lupi,leones. Ex volatilibus miluus nunquam cicurantur,niſus,falco,pica,papagallus, etſi cicurantur,nulla victus ratione humeſcent: prius enim ob excrementorum copiam ægrotabunt & morientur. Turtures domi altæ & pingues bonū præſtant ſuccum,& temperamento proximum. Gallinæ verò & anſeres, & anates,ſicuti ex pedeſtribus ſues meliores ſunt,qui præter id quòd domi aluntur, interdiu in agro diuagantur & ſedeunt:ſic enim fiet,vt paucum congerant excrementum. Præparatio deinde carnium ac piſcium valde variat eorundem vires alimentitias,atq; eadem omnino caro quæ difficilè in ventre ſuperatur, vbi commodam ſuſcepit præparationē,facillimè vincitur,& quę alias facilè vinci ſolebat,ex præparatione ſuperari nequit. Fit etiā vt ex diuerſa præparatione ſiccæ, aut humidæ reddantur carnes, ſicuti & piſces,& aut intus, aut extra. Præparationum autem prima ac ſimpliciſſima differentia eſt,quæ ex alteratione ſumitur, quæ per primas qualitates fit. Nam carnes aut piſces elixantur, aut aſſantur, aut torrentur,aut ſuffocantur,aut friguntur: quibus adde macerationem,quæ fit carnibus aëri appenſis, quæ eſt veluti fermētatio ipſarum. Elixantur autem quædam in aqua,quædam in vino,quædam in lacte. Aſſantur quędā in cineribus, quædam in furno,quædā in veru circumactæ. Torrentur quædam ſuper prunas, quædam iuxta ipſas. Suffocātur quædam in patinis,aut olla,quædam in paſtillis. Friguntur quædam in oleo,quædam in butyro:quæ elixantur exteriùs redduntur humidiora, interius ſicciora. Natiua quidem rei humiditas minuitur, aduentitia tamen augetur. Quæ aſſantur, ſicceſcūt exterius,interius humeſcūt. Natiua namque humiditas ſeruatur,externa & ignea accedit ſiccitas. In vniuerſum tamen elixa faciliùs ſuperantur, & minùs alunt, & celerius per ventrem deſcendūt. Aſſa tamen difficiliùs coquuntur, diguntur & deſcendunt: verùm valde nutriūt, & conſtantius præbent alimentum,ſed ex carnibus,quę in veru aſſantur,ſunt meliores, circumactæ enim probè admodum omni ex parte parantur: nō fit tamē ignis admodum validus,ne partes extimæ plus æquo torreantur,aut vrantur, intimis crudis manētibus. Toſta omnimodo ſicciora redduntur,& difficilem admittunt coctionem,& ventrem ſiſtūt,& ignis quandam contrahunt acrimoniam. Suffocatæ carnes omnes prauum ſuccū præſtant & difficilè ſuperantur:obdureſcūt enim, & omnem alimentitiam partem exprimunt. Quapropter ex patinis & paſtillis ius tantùm edendum foret, id enim facile, & multum præbet alimentum: carnem tamen ſic paratam non laudo, minimè verò eam quæ poſt aſſationem aut elixationē ſuffocatur, cuius euaporatio impeditur: prauum enim ſuccum præſtat, & ori ventris, & cordi nocet. Piſces tamē ſic ſuffocati, venenoſi ſunt, & praua inferunt ſymptomata, & quandoq; mortem. Quæ friguntur, duræ quoque redduntur & ſiccæ: minùs malæ tamen ſunt, ſi in butyro frigantur, vtcunq; tamen difficilè coquuntur, & nidorem referunt, & nauſeam concitant. Macerantur carnes viuæ agitatæ, & aues ab accipitribus captæ, & inter aſſandum, ab igne remotæ, ac reductæ, & diu mortuæ ſeruatæ. Secunda differentia præparationis ex mixtione ſumitur. Cùm enim obſonia parātur, quibuſdam addunt coqui aromata, quibuſdam mel, aut ſaccarum, quibuſdam acetū, aut ſuccum alium acidum: quandoque plura ex his miſcent, in quibus omnibus condituris guſtui & gulæ tantùm placere conantur, omni ſanitatis cura poſthabita. Miſcere quidem carnibus & aliis alimentis mel, ſaccarum, aceti parū, aut ſucci aranxij, aut ante obſonij coctionē, aut poſt, tolerabile videtur, quamuis culpa non omnino vacent mixtiones carnis & mellis, aut carnis & aceti: minùs tamen malū videtur eadem piſcibus miſcere, & eiſdem piſces parare. Verùm deteſtanda omnino eſt mixtio medicaminum tertio, & quarto ordine calidorum, vti pigeris, zingiberis, caryophylorum, ſinapis, & aliorum quæ omnimodo ſanitati aduerſa ſunt, ſi piſcibus miſceātur:

Animalium victus vires variat.

Lib. 6. epid.

Animalium ex regione diuerſitas.

Carnium generalis præparatio.

Suffocatæ carnes.

Maceratio carnium

Medicaminū & ciborum mixtiones deteſtandæ.

tur: pernicioſa verò, ſi carnibus. Præterquàm ſi piſces mali, craſſi, ac difficilis coctionis fuerint, à quibus abſtinendum potiùs eſſet. Hæc enim ventrem plus æquo calefaciunt, & deinde iecur, caput validè implent, cibos nidoroſos efficiunt, eoſdem ante coctionem à ventre præcipitant, bilem augent, renes excalfaciunt, ardorem vrinæ generant, & in renibus lapides, crudis delatis ſuccis, & deinde nimio calore vſtis, homines efficiunt furibundos, inconſtantes, imprudentes, ſalaces, & bibulos. Excitant enim hæc validam ſitim, ob quam nonnulli ſummè refrigeratum vinum bibunt, quidam niuem addũt, quidam ſiti perpetua vexantur, ob quã ieiuno ventre bibere coguntur. Sed ſunt qui per huiuſcemodi obſoniorum præparationes ex inſtituto velint ſibi ſitim excitari, vt nunquam nõ ſitiant, neq; vllo potu ſatientur: verùm his vt deteſtandæ turpitudinis autoribus, non ſcribitur liber hic, ſed illis tantùm, qui malunt viuere, quàm bibere. Præcipimus itaq; vt carnibus, ſi fieri poſſit, recentibus vtatur is qui ſuæ conſulit ſanitati, & his elixis in aqua & ſale, quibus ſi velis addes petroſelinum paucum, aut cicera: aut eaſdem aſſas edat, pauco ſale addito. Atque id in omnibus quoad fieri poſſit ſeruandũ, vt carnes macilentæ elixentur, pingues verò aſſentur, ſed licet quidem pingues elixare: macilentas verò, ſi aſſaueris, ſicciſſimas reddes, & alitioni ineptas: piſcibus autem vtatur aut elixis, aut aſſis, ſi credit ſe poſſe eoſdem facilè ſuperare: ſi ſecus, ea adiunget ſalſamenta, quæ vulgus hominum, apud quos prædicti piſces ſunt in vſu frequenti, eiſdem aptare ſolet, ſed cum omni moderamine. Miſcent etiam coqui nonnunquam carnibus pręparandis oua, quandoq; lac, quandoque varias herbarum ſpecies, ſed diſpares admodum cibos conficiũt, quorum partes quædam facilè, quædam difficilè in ventre coquuntur: id verò valde ſanitati obeſt. Ex præparationibus eſt ſalire carnes, & diutiùs occiſas ſeruare. Hoc quidem vtile eſt, vbi moderatè fiat, nec tempus congruũ excedat: veluti cùm hyeme ſeruantur ad tertiũ diem, vere ad ſecundum, & autumno: æſtate à matutina in veſpertinam horam, aut rurſus à veſpertina in matutinam. Eſt enim hæc maceratio carnium, veluti fermentatio: ſed non omnibus par tempus congruit: piſces enim citiſſimè fœtent, carnes non ita, & carnium exta breuj fœtent: ex carnibus verò perdices longam ferunt fermentationẽ. Præterea pingues carnes & carnium partes ob ſubſtantiæ pinguis tenuitatem faciliùs corrumpuntur, macilentæ tardiùs. Hæc maceratio putrefactio quædam eſt, quamuis ab initio nondum manifeſtè putrent carnes, nec fœtore participant, eò tamen tendunt: laxantur autem priùs, & molleſcunt: quoniam non ſatis regitur humor à calore innato rei, deinde humore nimiùm redundante & exhalante natiuo calido, ſuccedit extraneus, ſubſtantiam occupans & putrefaciens, quo tempore fœtor accedit, & tãdem vermes generantur. Propterea carnes ſicciores tardiùs macerantur, & putreſcunt, & carnes ſale condiunt, vt ſicciores redditæ, & minùs abundante humiditate, minimè à putredine occupentur. Ad quod prodeſt etiam carnes fruſtatim exponere Soli æſtiuo diutiùs, vt inareſcant vi Solis, vti ſalitæ vi ſalis. Sale namque condiunt carnes & piſces, ſed ſine delectu: non enim omnes ſunt ſalituræ aptæ. Nam quæ nimiùm ſiccæ ſunt aut natura, aut ætate, vbi ſaliantur, ſiccæ admodum redduntur, ac perinde paucum, craſſum, & malum ſuccum præſtant. Quæ verò immodicè humidæ ſunt ex ætate, ſalitæ ineptæ ſiunt alitioni: ſal enim omnem ferè humiditatẽ exprimit, quam carnes nouellæ tenuem habent. Itaq; tota caro nouella, humida & mollis à ſale liquatur, ſolis fibris, neruis, & membranis relictis. In vniuerſum verò præcipimus, neminem carnibus vti ſalitis: habent enim vim exſiccandi, qua homines ad ſenectutem celeriùs deducunt, prauum etiam præbent ſuccum, & paucum, quòd ſiquis eas ſalire decreuerit, vt diutiùs ſeruentur ad vſũ, ſaliturę aptiores ſciat eſſe, quæ adultorum & conſiſtentium animalium ſunt, neq; omnium, ſed eorum quæ à natura iuſto ſunt humidiora. Quamobrem porcorum ſaginatorum caro ſalita minus eſt excrementoſa, etſi praui ſucci. Verùm craſſi admodum ac praui ſucci ſunt carnes bubulæ, hircinæ, & ceruinæ ſalitæ, deteriores cuniculorum, & leporum ob ſiccitatem, ſicuti hœdinæ & agninæ ob ætatem, & auium quarundam ob ſiccitatem, quarundam verò ob ſubſtantiæ tenuitatem. Piſcium tamen multa genera ſalire tutius eſt, quàm pedeſtriũ. Seruant etiam coqui carnes ſale, alliis, origano & aceto mixtis, copioſa aqua, quas poſtea aſſas miniſtrant. Præſtant quidem prauum ſuccum, & caput grauat fumus inter coquendum: ſed faciliùs coquuntur, & appetitum ventriculi excitant. His præhabitis ad ſingulorum animalium carnes accedamus, id præmonentes, à carnibus conſtantiſſimum accipi alimentum, præ omnibus eduliis.

Hoc præceptũ Germanis nõ conuenit, vt neque Vaſconibus, Queis, nihil eſt aliud viuere quàm bibere.

Carniũ fermentatio.

Carnes ſalitæ.

De carnibus pedeſtrium animalium.

CAPVT IX.

DE agnina carne primo loco dicamus. Agnus ante vnius anni complementum, humidam admodum habet carnem, viſcidam & mucoribus plenam: excrementoſa itaque eſt, craſſi ſucci, & difficilè venas peruadit. Aſſa quidem melior eſt quàm elixa, ſed vtroque modo ob excrementorum copiam abiicienda. Cùm autem iecur & venas non permeet, in ventre retentus ſuccus inteſtinorum læuorem efficit: præterquàm ſi calidior venter ſit. Tranſito verò vnius anni ſpatio, caro agnina optima omnium carnium, quæ à pedeſtribus deſumuntur animalibus eſt. Bonum ſuccum præſtat, copioſum, modicè conſtans, quod à ſano ventre facilè ſuperatur: eſt enim humanæ carni ſimillima, & ſaluberrima, omnibus ſanis hominib. poſt tertium ſuæ vitæ annum, vſque in naturalem mortem accommodata. Neminem enim ſanum conqueſtum audiui de carnis arietinæ modico eſu. Gal. quidem ſuùm carnem humanæ ſimilem eſſe dicit, quoniam nonnulli humanas carnes pro ſuillis vendebant: verùm ſuillæ carnes longè plus pinguedine abundant, ita vt in quibuſdam ventris partibus tota caro pinguedo ſit, & ferè tota caro ſuis, præterquàm ſpatularum & femorũ pinguedo eſt: quod ſatis diuerſum eſt in homine. Quòd ſi ob ſubſtantiæ ſimilitudinem facilior commutatio ſit, & quod homini ſimilius eſt, pauciora auget excrementa, & abundè alit: caro agni vnius, duorum, aut trium, aut etiam quatuor annòrum homini ſimillima eſt: ſuis namque caro excrementa plura auget, & difficiliùs in noſtram tranſit naturam carne veruecis. Quod tamen magis conſtãs alimentum præbeat ſuilla caro, veruecinâ, id ad ſucci lentorem potiùs quàm ad ſimilitudinem referri debet. Præterea id confirmat noſtram ſententiam, quòd ea quæ conſtans valde præbent alimentum, aut viſcidum præſtant ſuccum, aut craſſum, quorum

Agnus.

Caro ſuilla an ſit magis nobis ſimilis arietina.

vterum

Digitized by Google

vtrumque aa ratione tale dicitur, qua nostrā natură ea in re superat. Porrò quātò caro suilla validissimè exercitatis, vti agricolis, ob succi constantiam veruecinā accommodatior est, tātò temperatis hominib. modicè exercitatis veruecina vtilior est suillā, ob succi bonitatem, & coctionis facilitatem. At verò qui cum agni ouibus miscentur, eosdem castrare decet: non castrati enim coëuntes, praui succi carnes habent, redolētes hircos, & sapore nidorem quendam referentes, quę breui obdurantur. Castratorum verò agnorum carnes ad quartum vsque ætatis annum seruantur optimæ, & boni succi, & salubertimæ eis qui aut in otio degunt, aut modicè exercentur, sicuti & nō castratorum, segregatorum tamen. Ouilla caro excrementosa admodum est, & praui succi, gustui ingrata valde. Caprarū caro praui succi est & crassi, acrimoniam quandā gustu referens: hircorum verò non castratorū adhuc nidorosior, castratorum aliquatenus emendatur. Hircorum tamen montanorum, atque caprarum caro siccior est quàm domesticorum, sed minus nidorosa. Verùm quemadmodū agnorum caro antę annum humidior iusto, & excrementosior, post annū temporis processu exsiccata, temperamento magis accedit, ita caprina priori ætate dū humiditas in animalibus omnibus abundantior est, meliorem habet temperaturam. Quapropter hœdus melior est hirco, & capra, vti veruex agno nondum annuali. Hœdus igitur lactans bonū auget succum, & facilè coquitur, ita vt carni agni vnius, aut duorū annorum castrati, cōferri possit, nam faciliùs coquitur: verùm vbi agni annualis caro ptubè coquatur, meliorem succum præstabit, magisque humanæ naturæ familiarem. Cùm autem ablactantur, iam hircorum naturam sapiunt & redolent, & difficilè superantur, ac fibrosi sunt. Bubula caro crassæ substantiæ est, difficilè in ventre superatur, ac tardè permeat, non tamen lentore participat: natura frigidior est carne hircina, & veruecis. At quemadmodum hœdina caro cùm nondū sui generis siccitatem consequitur, temperamento accedit valde, ita vitulina bubulam superat: non enim per eam ætatem temperamenti siccitatem assequitur, sed quantū naturæ suæ siccitas ex genere superat temperamentū, tanto ætatis ratione humiditas natiua attemperat carnem vitulorū, atque perinde temperamento accedunt magis: sed remanet quædam substantiæ crassitudo qua ab humana natura recedit, crassum succum adhibens, non valde, crassiorem tamen hœdis, & castratis agnis, nondum tertium annum excedentibus. Rursus qood de hœdis dicimus, eos lactantes esse eligendos, id ad vitulos transferre oportet. Nec ignorandum, apud Italos, & in quibusdam Septentrionalibus ac frigidis admodum plagis, vitulorum lactantium carnes, veruecum carnibus esse præferendas: idem quoque fieri videmus in regionibus admodum calidis, & extrema Beticæ Hispaniæ parte. In ea quoque regione suillæ carnes agninis eisdem conferuntur, non nostris. Apud nos enim agni pascūtur hyberno tempore in extrema Castellæ parte, iuxta Lusitaniam, & Beticæ Hispaniæ terminos: æstiuo verò in locis frigidioribus, montuosis, vti Numanciæ, Scobiæ, Molinæ, & Concæ, ac periode pecus nūquam extremū frigus, aut calorem experitur. Optimæ igitur agninæ carnes sunt, & omnium pedestriū animaliū carnibus præferendæ, ferè in toto regno Castellæ, quemadmodum & tota ferè Anglia. Taurorum verò caro peior omnibus his habetur, crassa, fibrosa, dura, sicca, nidorosa, & praui saporis, ac succi, quam neminem edere permitterem, nisi in magna carnium & aliorū alimentorum inopia. Assueuerūt quoque agricolæ boues ab aratro in gregem reducere iam senio confectos, & ad labores inualidos, quos deinde impinguatos edunt: verùm horum caro etsi melior sit quàm eorundem macilentorum, paulò quidem humidior ob pinguedinem adiunctam: siccitatem tamen quam carnium, & musculorum fibræ ex ætate & laboribus contraxerunt, attemperare, aut humorem reficere impossibile est. Generat autem bubula caro atque in corpore aceruat crassum succum, siccum ac melancholicum, & qui melancholicus morbus, vti varices, quartanas, lienis morbos, & hæmorrhoides afferat. Quidam malitiæ corrigendæ gratia bubulas carnes cum sinapi edunt, ac prodest ad celeritatem in ventriculo confectionem, & transitum atque distributionem: ad finem tamen, caliditas ac siccitas sinapis sicciorem reddit succum, & eum adustum, & carnem genitam ex eodem. Ego quidem cum pingui iure minutim incisam carnem eam edi cōsulo, id enim valde attemperat eiusdem crassitudinem, duritiem & siccitatem: sed elixa edatur, non alio modo parata. Boues præterea nonnulli agitant ante occisionem vt præponderent, & maiori pretio vendantur, cæterum deterioris adhuc succi fiūt: quoniam caro siccior redditur, & in eadē sanguis immergitur, cuius tenuis pars discutitur à calore, reliqua crassiore manente. Cùm autem sanguis ipse natura crassus & melancholicus esset, tenui dissoluto, crassior reddetur, & totus ipse cibus ex carne & sanguine immerso, ac densato, tenerrimus erit, ac crassi admodum succi. Suilla caro à Galeno humanæ similior aliis statuitur: nos verò diximus agninam esse magis similem: nempe agnorum qui annum ætate excesserunt & quintum nondum attigerunt, castratorum. Suilla tamen caro veluti & reliquæ ea ætate manifestam habet differentiam. Porcelli namque humidissimi sunt, & esui ineptissimi: succū enim augent pituitosum, vel, vt rectiùs dixerim, mucosum & lentum, pariter & excrementa multa. Eduntur tamen à quibusdam lactantes assi cutem torrefacientes, quam solam edunt: sed quidam carnem iterum sublata cute torrent atque edunt. Verùm cutis dura, sicca & difficilis coctionis est: caro verò torrefacta adhuc humida, sed non parum emendatur eius malitia torrefactione. Satis itaque hominibus modicè huiusce modi carnes degustatæ parum nocent: maximè cum salsamento, ex eiusdem porcelli hepate, aut sanguine cum mica panis, aceto madefacta, & croco, ac pipere & sale. Sus deinde vnius anni, propè accedit ad temperatam carnem, sed excrementosus est, lentum præbens succum & valde constans alimentum, vehementiùs exercendis accommodatum. In hac nostra regione suilla caro à paucis editur recens, salita verò ab omnibus: verùm hęc vt lentoris minus participat, ita siccitatem alienam adiunctam habet, qua difficilius coquitur & permeat, atque sitim excitat, & melancholię generandę materiam pręstat. Caro pręterea suilla siue recens, sine salita, morbis renon nocet, & sanos quandoque in eosdem deducit. Optima omnium est castratorum, sed duorum annorum, & non vltra quatuor. Quæ verò saliendæ sunt, intra id tempus saliri debent: ante id namque valde eliquantur, & citò deinde rancescunt, post quattum tamen annum plus iusto arescunt. Aprorum carnes meliores sunt reliquorum suum carnibus, siquidem ob exercitationem minus excrementosæ sunt, modice lentum ac constantissimum alimentum præstantes. Ego quidem apri annalis sani carnem

Ouilla caro. *Caprarum caro.* *Hircorum caro.* *Hœdus.* *Bubula caro.* *Longè alimētosior & delicatior est caro suilla in insula Sancti Thomæ, referente Scalig. exerc. 164. in Cardan. dicit enim nulli carni delicatiola esse inferiorem, ita vt detur ægrotis in cibum, cū aliequi Hi-* *Hispanica gens vehementer abhorreat à suilla.* *Taurorum caro.* *Suilla caro.* *Aprorū caro.*

Google

catuem optimæ carni agni castrati vnius aut duorum annorum confero, & paulo minus salubrem esse iudico. Aprum autem, atque agnum optimum in sua specie esse volo. Eis quoque qui validè exerceri debent, apri adhuc magis accommodatum succum præstant. Quòd verò Galenus carnem apri melancholicam dixerit, fenis intelligi debet. Ex suibus tamen illi sunt meliores, qui præter id quòd domi aluntur, in agrum quotidie deducuntur: verumtamen neque hi bonitatem carnis syluestrium attingunt. Ceruina caro sicca est, sicuti & capreolorum, & damarū, & hœdorum: quod itaq; de hœdis diximus ac vitulis, id ad nouellos ceruos, damas, & montanos capros traducere licet: omnes enim ob humiditatem ætatis naturæ siccitatem attemperant. Pariter & si quis ceruum aut damam domi aleret, ipsum redderet temperatiorem: dum tamen non prohiberet à mediocri quadam exercitatione. Ceruorū tamen carnes qui in montibus diuagātur, maximè ætate prouectorum (quod multifida cornua docent) nos sæpe degustauimus, cùm eorundem venationi interessemus. Sed siccas ipsas intelleximus, difficilis coctionis, & melancholicæ naturæ, prauique succi. Pinguiores tamen earum optimæ sunt, quales mense Augusto cùm fruges semina protulerunt. Laudabilior tamen carnis ceruinæ pars ea est quæ iuxta lumbos, quam venatores appellant tallo: hæc enim pinguedine abundat, qua siccitas attemperatur, & pauciora continet excrementa: quoniam bilem inde trudit natura in cadam, vbi in ceruis fel continetur: pituitosum verò excrementum nullum ferè in ceruis congeritur. Damarum deinde caro media est inter ceruinam & veruecinam, tanto humidior, mollior, & facilioris coctionis ceruina, quanto ficcior, durior & difficilioris coctionis veruecina: ac perinde caro ceruina elixa edenda est, assa tamen edi non debet, ob siccitatem. Damina tamen elixa optima est, assa quoque non mala, verùm si cum pingui parte porcinæ carnis, multis in locis veluti spiculis infixis, veruecinæ carni assæ æquiparabitur gustu & salubritate: minùs tamen alit. Damæ præterea lactantis caro, lactantis hœdi persimilis est, præterquam quòd ei non accrescit abundè pinguedo, vt electioribus hœdulis, quod à bonitate carnis nonnihil detrahit. Adultarum verò damarum leuior est, & paucioium excrementorum, & melioris fucci, quàm caprarum, & hircorum: ceruina tamen caro ficcior est quàm damarum, magisque terrena ac frigida, in quibus superat bubulam carnem. Suntque bubulis carnibus & damarum, ceruinæ frigidiores, & fucci deterioris. Asini syluestris iuuenis ac pinguis carnem ceruinæ proximam Galen. dixit. Leporina caro siccum & melancholicum sanguinem generat, ac paucum, non facilè coquitur, & tristitiam affert. Cùm autem magna ex parte ante venationem lepores agitentur, sanguis carni immergitur, quapropter fucci deterioris fit. Editur tamen elixa caro leporis cum porcina pingui carne, vt siccitas eius moderetur: nunquam tamen boni fucci reddetur: quidam verò ipsam edendam cumino inspergunt. Prodest autem ad celeriorem coctionem, verùm siccius alimentum præstat: probè autem à quibusdam assatur eo modo quo de damarum carne diximus. Cuniculorum præterea caro sicca est, sed minus leporina, ac minus mali fucci: verumtamen siccum præstat & malum alimentum, & paucum, vti & leporum. Suntque nonnulli ex cuniculis pingues, ita vt valde attemperent natiuam siccitatem. Est itaque apud nos cuniculorum caro minus quàm alibi sicca, aut praui

Nota.

Ceruina caro.

Damarum caro.

Asini syluestris caro inuenis.

Lepus.

Cuniculus.

succi: editur autem probè assa, vti herbæ acetariæ, oleo, aceto, & sale. Nouelli tamen cuniculi magis temperamento accedunt, & eorum caro paucum alimentum præstat, parum siccum, nec manifestè malum. Itaque facilè coquitur, familiarem sanguinem generat, temperamento proximum, sed paucum. Domesticorum cuniculorum caro minùs sicca est quàm syluestrium, sed excrementosa admodum & gustui minùs grata, etsi dulcior sit. Vulpium carnes nemo ferè degustat ob fœtorem & acrimoniam, quam gustu referunt: prauum quoque auget succum & biliosum. Galen. tamen refert venatores autumno vesci carnibus vulpium pinguium, quæ tales redduntur vuarum esu. Carnes tamen leonum, & vrsorum & pantherarum omnino esui non sunt, nec si bis elixentur, eo modo quo quidpiam bis elixare docuerat Galen. cap. de brassica, ob succi prauitatem, caliditatem & difficilem coctionem. Insuauis quoque est & praui fucci caro asinina, & valde excrementosa, ventrem subuertens. Prauum quoque succum præstat ac melancholicum camelina caro. Equina eidem proxima est, & vtraque difficilè coquitur, & insuauis est. Catorum pinguium cato à quibusdam editur assa, sed excrementosa est, fœtida, & gustui ingrata, etsi dulcis valde. Erinacei caro calida est, & manifestè exsiccans, & vrinam mouēs, paucum & malum succum præstans, & difficilè superabilem. De coehleis placuit Galeno pauca quædam dicere, postquam de carnibus pedestrium animalium egit. Cochlearum caro dura est, & difficilè superatur, ac melancholicum succum præstat. Bifariam apud nos parantur, priùs elixæ, deinde sublata testa friguntur in oleo, & addito pipere, deinde & aceto eduntur. Ab aliis tamen bis elixantur, prima abiecta aqua, cui vis inest ventrem subducendi: deinde in secunda elixatione miscentes eis piper, crocum, & caryophylla.

Vulpium caro.

Cati caro.

Erinacei caro.

Cochlea.

De his quæ ab animalibus pedestribus desumuntur ad alimentum.

Diximus hactenus de facultatibus carnium pedestrium animalium, vnum tamen prætermisimus: nempe singularum partium eiusdem animalis vires distinguere, atque conferre, cùm inter se apertè differant. Nam caro quæ in cruribus est, non adeò facilè coquitur, vti ea quæ in ceruice aut iuxta spatulas. Id verò animaduertendum, partes quæ cordi proximæ sunt, calidiores esse, & faciliùs in ventre coqui, vbi eiusdem naturæ fuerint. Laudantur quoque ex animalium partibus dextræ magis quàm sinistræ, & anteriores posterioribus præferuntur. Partes tamen neruosæ, veluti pedes, cùm elixantur lentum præbent succum, & qui facilè superatur, & humectat solidas corporis partes, ita vt aridis corporibus optimæ sint. Cerebrum pituitosum est, crassi fucci, tardi meatus, laboriosæ coctionis, stomacho aduersum, ita vt nauseam concitet, nec liceat ipso vti postrema mensa, nisi velis vomitum concitare. A nobis sale & cumino paratur in sartagine, ita frigitur cum butyro vaccino, & sale atque cumino, deinde verò miscent oua in vnam substantiam cogentes, quod non damno: nam eo modo paratum faciliùs coquitur, probè tamen coctum bonum præstat succum, sicuti & medulla dorsi, quæ durior est cerebro, & eò durior quò magis recedit ab ipso. Medullæ verò reliquæ molliores sunt, dulciores, & gustui magis gratæ, subuertunt etiam aliquatenus ventrem, ac perinde prima eduntur mensa ante alios cibos elixæ, atque addito

Nota.

Cerebrum.

Medulla.

Nota. dito sale: à quibusdam additur saccarum. Nos verò bubulas medullas elixas addito saccaro, & sale infátibus ablactandis exhibemus, non semper, sed sæpe, atque optimè lactis loco subrogantur. Adeps verò atque pinguedo quàuis à frigido habeant in corpore concretionem, calidæ sunt naturæ: sed pinguedo humida est, adeps verò siccus, quod docet facilis post eliquationem concretio. Hæc quidem nauseam concitát, & parũ admodũ nutriunt, & oleosæ naturæ sunt.
Lingua. Lingua musculosæ substantiæ est, sed valde fungosæ: continet quidé linguæ caro venas, & neruos plorimos, sed omnes molles: quapropter facilè caro hæc coquitur & leue præstat alimentum, vbi reliquæ carni animalis conferatur. Ego quidem à conualescétibus, & his qui longis morbis laborant, dum non valde plenum corpus est, aut excrementia abundat, sed vbi copiosius ali postulat, experimento noui, linguæ carnem elixam facilè coqui, & probè reficere, & gustui gratum cibum esse, ferè omnibus.
Glandula. Glandulæ faciliùs coquuntur carnibus cuius sunt animalis, modicè quoque alunt, omnes tamen humidæ sunt & excrementosæ. Nam ad excrementorum repositionem sunt natura institutæ glandulæ quæ in ceruice, & gutture, & faucibus, sicuti quæ ineertas habent venas latas: in his enim non coofectum alimentum continent intra vasa, cuius partem quoque in transitu sibi repoount. Minùs excrementosæ sunt quæ aliis vasis adnectendis & firmandis
Mamilla. inseroiunt. In glandularum genere mamillæ sunt, quæ non semper consimilem habent naturam: nam animalium quæ conceperunt, humidiores sunt & molliores, & magis excrementosæ, atque interim dum lactis nonnihil habét, dulciores sunt, & quamuis magis excrementosæ, ob dulcedinem à quibusdam eliguntur, vti caprarum, porcorũ, & vaccarum: quæ verò lac non habent, sicciotis naturæ sunt, & durioris, & tardiùs à natura superantur: verùm qooniam fibris carent carnes glandularũ, mamillæ verò solas venularum tenerrimas continent fibras, faciliùs reliqua animalis carne superari dicemus. Quòd si mamillarum caro non integrè superetur, succum crudum ac pituitosum generat: humida quidem pituitosum, dura & contracta qualis lacte vacua, crudum: probè verò confecta succum præstat propè similem carni ipsius animalis.
Testes. Testes præterea de natura glandularum sunt, è qoibus gallorum iuuenum sunt præstantissimi, plurimi alimẽti & selecti succi, ac facilis coctionis: pedestrium tamen animalium paruorum nondum coëuntium meliores sunt. Non præstant laudabilem succum, neque vt mamillarum carni conferri possint: nidorem namque referunt, aut virorem cùm iam coëunt, & semen abundè genetant: ante id verò adhuc meliores multò sunt, vtì iuuenum porcorum: sed hi citissimè coëunt, & octauo ætatis mense deprauantur. Agnorum verò testes non nisi integro iam peracto anno, taurorum verò eo sunt deteriores, quò caro ipsorum deterior est
Oculi. carne arietum & porcorum. Oculi à nemine ferè manduntur: diuersam enim continent substantiam ex membranis & humoribus, his quidem aquosis, illis verò duris & siccis: omnibus verò frigidis: quapropter totus oculus difficilis coctionis, pauci, & praui succi est. Renes prauum succum præstant, & vrinam sapore, odore, & natura referentem, nec dif-
Iecur. ficilè coquuntur in ventre. Iecur pedestriom animalium, naturam habet concreti sanguinis, difficilè coquitur, & tardè permeat. Laudantur præ aliis porcorum iecora, maximè eorum qui fuerint caricis saginati: nam dulcia sunt, mollia, & gustui magis grata, & quæ à natura faciliùs vincũtur, & victa promptiùs permeaot. Eligibilius iecur est animalium lactantium, & eorum quæ lacte aluntur, & iuuenum: faciliùs enim coquitur & distribuitur, & in vniuersum posteaquam superatũ fuerit validè nutrit. Nec tamen pedestrium iecora iecoribus volatiliũ conferuntur, de quibus inferiùs agemus. Lien paucum *Lien.*
succum præstat, sed melancholicum & prauum, difficilè quoque superatur, & ob melancholiæ quæ in ipso congeritur, acerbitatem, tardè permeat, & viaa obstruit. Corrigitor eius malitia aliquateous vbi cum butyro vaccino, aut porcina axungia liquata, frigatur, aut simul addita aqua elixetur. Porcinũ reliquis melius habetur, maximè saginati porci: humidam enim habet hoc aoimal naturam, iecur autem & lien siccam. Cor fibrosam, dutam, ac siccam habet *Cor.*
naturam, ac perinde difficilè superatur: verùm vbi probè vincatur, booũ succum præstat, nec paucum, parum etiam ad siccitatem inclinantem. Paratur vti de liene diximus. Pulmonis caro leuis est, minùs nu- *Pulmo.*
trit quàm iecoris aut cordis. Gale. succum pituitosum præstare dicit, cuius causam Aëtius scripsit esse cartilagineum asperæ arteriæ corpus adiunctũ: ooa verò valde assidentem naturam habere dicemus, ex venis, arteriis asperis, & leuibus, & carne consistentem. Caro fungosa, leuis, & facilis coctionis est, atque aëreæ naturæ: cætera difficilè coquuntur, & frigida ac sicca sunt, ac perinde nihil inesse videtur pulmonis carni, quod pituitæ materiam præbeat. Pulmo agni sex mensium, aut hœdi quatuor, aut ætatis minoris, cùm noodum asperæ atteriæ canalea obduruerunt, vbi cum porci axũgia, aut ipsius pinguedine & sale, & aceti guttis paretur, facilè coquitur, nec malum præstat succum. Reliqua interiora, nempe ventriculus, intestina, & vterus membranosa sunt, & difficilè coctionem admittunt: cocta verò sanguinem paucum præstant, atque eum frigidæ naturę. Ex intestinis verò ea meliora sunt, quę crassiora, & quę pinguedinis plus habẽt, tum quoniam gustui magis grata sunt, tum quoniam pinguedine moderatur arida ac membranacea natura ipsorum. Ab animalibus pedestribus lac desumitur atq; sanguis. De sanguine primùm agamus. Is quidem na- *Sanguis.*
tura fibras habet, apud Aristo. præterquàm sanguis ceruorum & damarum, id docente experimento. Fibrarum verò ratione è vena ductus concrescit, quapropter nullatenus à vena fugẽdus est, sed cùm prius in vase collectus, atq; concretus, manibus fibræ rumpantur: non enim concrescet amplius. Melancholicum succum præstat, & difficilè superatur, ac tardè permeat. Hircinus sanguis à nemine degustatur ob saporis prauitatem, & alimenti malitiam. Taurinus verò & bubulus à paucissimis, terrenus enim est valde. Agnorum tamen & arietum sumitur, sicuti & porcious: omnes tamen paocum & melancholicum succum tribuunt: sanguis tamen leporinus reliquis præstantior est. Editur apud noa non aliter quàm cum ipsa leporis carne: cùm enim canes lepores insectantur, & incutsibus con fringunt, sanguis ferè totus carni immergitur, quem postea cum ipsa elixant, atque edunt. Accedit ad idem qoòd non ingulant ipsos, sed caput conterũt: sanguinem itaq; intus relinquũt, quem cum carnibus elixum edunt. Corrigunt autem carnium leporum & sanguinis ipsorum siccitaté, pinguem carnẽ porci simul elixantes. Sanguinẽ testitudinis quidã cum iure carnis bibendum præbent, sine concretione & attritione, quam diximus: id tamen non laudo.

De Lacte.

Lactis natura temperamento valde propinqua *Lac.*
est in mensura caloris & frigiditatis. Galen. etenim

etenim lib. 5. de Simplic. medic. facult. cap. 20. mediam dicit habere temperaturam inter sanguinē, & pituitam, magisque accedere ad sanguinem, quàm ad pituitam. Cùm autem sanguinis temperatus sit, siue mediocris caloris, vt ibidem dixerat, & in comm. lib. 1. de natura humana, reliquum est lac frigidæ naturæ esse, sed non longè à temperamento, humidæ tamen temperaturæ. Nugas autem pura eorum sententias, qui lac frigidissimum esse asseverunt. Præstat autem lac succum optimum præ cæteris alimentis, vbi selectum fuerit tum ex animalis specie, tum ex singulari ipso animali, tum etiam ex tempore & victu. Differt enim nō patū lac ouillum à lacte camelino, & sanæ à non sana oue, & prope partum, ab eo quod longè à partu accipitur, & vernum ab æstiuo lacte, ob alimentorum diuersitatem, accedente quoque aëris temperie diuersa. Diuersitas quæ ex animalium specie sumitur hæc est. Habet enim lac ex tribus substantiis constitutionem, butyro, serea parte & caseali. Butyrum aëreæ substantiæ est & calidæ, serea pars, qualis singulis humoribus est admixta, aquosa est & frigida, acre tamen nonnihil habet, & mordens, qualē etiā in vrinis est: casealis verò pars frigida & sicca est & aëreæ naturæ. Bubulū itaq; lac pinguissimum est, & butyri plus aliis continens, camelinū seri plus, ouillum plus casei, medium in his omnibus caprillum cōtinet. Rursus tenuissimum lac camelinū est, deinde equinum, deinde asininum, deinde caprillū, deinde ouillum, deinde bubulum, sed ouillum magis terrenum, & minùs pingue bubulo est: bubulum verò magis pingue, & minùs terrenum, continet enim bubulum pingue multum, quod butyrum appellamus, atque ea ratione butyrum dictum est, ouillum tamen, caseale multum. Perpetuum autem est lac tenuioris & magis aquosæ, siue serosæ substantiæ, faciliùs coqui, celeriùs per ventrem descendere, minùs alere, nullareuus obstruere, minimè verò in ventre coagulari, sicuti neque ventrem in tumorem eleuare, aut flatibus ipsum implere: contraria verò contrariis inesse, & mediis media. Itaque lac camelinum, & asininum facilè coquuntur, & digeruntur, sed minùs alunt, ouillum verò tardiùs coquitur, & digeritur, sed validiùs alit: caprillum medium est facilitate & difficultate coctionis, & digestionis, atque alendi viribus. Lac tamen bubulū, etsi pinguius sit ouillo, faciliùs tamen superatur & digeritur ipso, ac minus constans præbet alimentum: est enim ouilium crassioris, & magis terrenæ naturæ. Lactis quoq; natura in diuersis animalibus eiusdem speciei diuersa est, nam sanorum melior est, ægrorum deterior. Nemo autem ignorat, in quot morborū discrimina ducantur infantes sola nutricis mutatione, vedum si à sana in ægram mutatio fiat, à quibus quoque morbis fuerint liberati: vbi sanioribus & meliùs habitis traditi fuerunt: quantum etiam differat cùm animalia abundantem habuerint herbam, aut fecus, notū est. Herbæ quoq; virides & recentes aquosius generāt lac, & aridiores ac duriores crassius. Vt tamen summatim dicamus, quantum possit animaliū diuersus cibus lac variare, docuit Hippo. lib. 6. de Mor. pop. par. 5. dicens, Mulier, aut capra, si elaterium, aut cucumerem agrestem edāt, pueris purgatio. Sic etiam prope partum lac aquosius est, crassius lōgè à partu, longissimè verò crassissimum. Quibus igitur partus est ineunte vere, duplici ratione tenuissimum est, ob partus propinquitatem, quoniam tūc copiosius est & minùs in mammis conficitur, & ob herbarum humiditatem. Æstate verò crassissimum duplici quoque ratione redditur, tum quòd parciùs

Lactis temperies.

Mercatus asserit lac non minus quàm sanguinem quatuor constare substantiis.

Lactis diff. ex animalibus eiusdem speciei.

Nota.

affluat, & exactiùs conficiatur, tum quòd herbæ ficciores sunt, & alimentum constantius adhibent. Eligetur itaque lac boni odoris, saporis dulcis, mediæ consistentiæ, quod non habeat partium inæqualitatem. Colorem verò candidum laudat Galē. lib. 1. de Sanit. tuen. sed iure Aristot. lib. 3. de Histor. anim. c. 21. mulierum lac commodius esse, quod liuorem trahit, quàm quod candidum est, inquit. Lac præterea quod minùs alit, magis ventrem subducit: quod verò magis alit, minùs subducit. Sed elixatur apud nos ad coagulationem vsque, ita vt ab igne semotum coaguletur, idque validius ventrem retinet, quod nonnulli candentibus lapillis faciunt, dysentericis vtilissimum, cohibet enim fluxum ventris, acredinem humorum obtundit, & vlceribus solidandis à siccitate terrenæ partis prodest, & velantur, ne nuda ab humore erodente tangantur. Appellant Græci hos lapillos κάχληκας, suntq; lapilli tersi, quos aquæ fluuiorum agitant: nonnulli verò horum loco, candenti ferro vtūtur, vt vehementiùs adstringant. Quidam verò sal & mel addunt, vt venter faciliùs subducatur: mel tamen omnino eiusdem in ventre coagulationem impedit. Nonnulli in elixatione addunt farinam triticeam: alij præter id oua, aut solum ipsum vitellum, & saccarum mellis loco, idque diutiùs in ventre immoratur: sed validiùs alit, & magis constans alimentum præbet, solétque lapides in renibus generare, siue farinam triticeam, siue amylum misceas. Lac itaque sanis hominibus adhibitum, succum præstat optimum, & modicè constantem, adeóque facilè in ventre superatur, vt iure Galen. dictum sit lib. 6. de Placitis Hippocrat. & Plat. posse quidem alere, etiam si nullam in ventriculo susciperet mutationem, sed statim iecori traderetur: sed nocet capiti non valido, & frigido ventri, & intento, & renibus calculosis, & podagricis, & articularibus morbis, & iecoris obstructionibus, & gingiuas putrefacit, & erodit, cui noxæ optimè præuidet, post lactis esum, oris collutio ex albo viuo, meraco quidem, illis qui caput validum habent, aliis verò diluto: mundat enim quidquid caseosum dentium interstitiis inseritur: tuetur itaque gingiuas à putredine & erosione. Nocet quoque lac, si incidat in frigidum ventrem: quoniam statim acescit, in calidum verò vertitur in fuliginem. Primum ostendunt ructus acidi, secundum nidorosi, ob partium verò deformitatem faciliùs aliis cibis lac corruptionem patitur, eodem omnino modo in ventre, quo in ambiente aëre: nam in frigido acescit, & in calido nidorosum fit. Acidum tamen lac non omnibus nocuum est: nam his quibus venter iusto calidior est, non incommodat, sed vtile est non parum, neque etiam cùm semel acorem contraxit, rursus in fumosam aut nidorosam transibit naturam. Serosa præterea lactis pars refrigerationis & ventris subducendi ratione sæpe præbetur, & à Galeno cum melle & sale. Separatur autem aut coagulo adhibito incalescente lacte, aut cardui flore, sed borum vi coagulatur lac, suscipit autem vim calefaciendi & exsiccandi ab eisdem. Sciditur tamen vbi interim dum lac igni admotum efferuescit, aceti guttas inspersaris, aut aceti mulsi, aut mulsi, estq; serum inde secretum ad prædicta optimum. Butyrum paulùm calefacit, coquit, & discutit humores; qui in tumoribus calidioribus continentur, vbi caro non fuerit dura, sed aut mollis, aut moderata, parum tamen alit, & succum præstat, qui facilè discutitur. Caseus omnis difficilè coquitur, crassum succum præstat. Sed verus præter crassitiem succū præbet malum. Recentem caseum succi prauitate carere dixit

Lactis electiones.

Lac sine mutatione in ventriculo alere.

Vide lactis noxas apud Hipp. lib. 5. aphorism.

Butyrum.

Caseus.

Digitized by Google

te dixit Gale. Nos verò non absolutè, sed minùs vetosto prauum præstare succum dicemus. Habet præterea caseus ex coagulo acrimoniam, ex sale siccandi vim & terrenam naturam. Inest caseo omnis via sistendi ventrem, generandi lapidem in renibus & vesica, augendi melancholicum humorem, & morbum, & obstruēdi meatus. Præterea his qui postrema mensa (nam eo loco edendus est) ipsum gustauerint, ac deinde se ad somnum receperint, terribilia & tristia insomnia infert, & quibusdam languidioribus cordis dolorem: vetus itaque deterior est recenti. Bubulus butyrum habet abundans, caprillus valde terrenam & aridam naturam. Ouillus mediæ est consistentiæ, atque eligibilior, sicuti & qui in omnibus caseorum differētiis est medius, nempe friabilitate & lentore, raritate & coactione, mollitie & duritie, salis inopia & abundantia, sapore tamē dulcis parum esse debet: qui verò pinguedinem habet abundantem assus editur, vti bubulus, & qui ex ouilibus talis est, lenta tamen ostenditur horum substantia, sed mellis mixtione valde corrigitur. Seligitur apud nos caseus qui portatur à Pennafiel, & qui à Palma, & Pinto, quidam etiam caseus non minùs laudandus, à Sardinia insula in Hispaniam defertur. Ex sero rursus feruefactō tecoctam efficiunt, butyri & casei partem habentem, atque perinde mediam naturam eorum, vbi parem ab vtrisque partem accipiāt: nam sæpe plus continet casei, qui terrenæ substantiæ est, nonnunquam butyri plus: hæc autem coquitur facilè, bonum succum præstat, & nisi parcè edatur, nauseam efficit. Quæ multum caseum continet, cum melle edenda est.

De Alimento ex volatilibus.

CAPVT X.

Volatilium differentia.

Olatilium differētiæ multæ sunt, quæ non parum euariant coctionis facilitatem, succi bonitatē, & eiusdem constantiam: quarum quædam sumuntur ex specie, quædam ex ætate, quedā ex sexu, quedā ex victu, quædam ex præparatione, quas ferè percurrimus ab initio de carnibus agentes: id verò omnibus generale est. Nam grus nec facilitate coctionis, nec succi bonitate perdici confertur: & turtures domi altæ longè montanas superāt, & gallinæ gallos, & nouellæ aues humidiores sunt vetostis, ita vt nuper natæ ob humiditatem redundantem mucosæ, & vetustæ nimis ob siccitatem fibrosæ redditæ, edendo non sint. Ex omnibus præterea elixæ assis sunt molliores & humidiores. Præterea nuper occisæ aues ferè omnes duræ sunt, & fibrosæ, deinde verò maceratæ aëri appensæ mollescūt. Sunt etenim occidendæ aues calido tempore per diem, aut ferè antequàm edantur, frigido verò duobus aut tribus ante diebus, semper seruata natura temporis an calidius frigidiúsve sit, & carnis, duriórne sit an mollior, siquidem calidiori tempore, minori sunt seruandæ, & frigidiori longiori, & molliores carnes minus, duriores plus seruandæ. Sed iam singularum auium quæ frequentiùs in vsu sūt, vires & naturam referamus: hoc vno præhabito, aues ferè omnes tenuioris succi esse pedestribus omnibus, faciliùs coqui & minus in ventre morari. Gallina-

Gallina.

rum caro præter id quòd omnibus aliis frequentius ad mensas ducitur (quoniam cùm domestica auis sit gallina, licet volentibus ea vti) nemini secunda in carnium volatilium censu habetur. Pullus verò gallinaceus eùm primùm canere cœpit, bonū succum præstat, facilè coquitur, & digeritur, & tenuis substantiæ est, ad mediocritatē prope accedentis, in primis quoq; qualitatibus. Editur æstatis tēpore assus aut elixus cū succo agrestæ, ne ob substantiæ tenuitatem facilè aut corrumpatur, aut dissoluatur, & attemperandi gratia. Gallinæ tamen vnius anni, nondum duorum caro, si pinguis fuerit, primum bonitatis locum habet inter omnes quæ sanis hominibus adhibentur carnes: nos verò de Hispaniæ gallinis loquimur. Huic proximè accedit caro capi vnius anni, ac pinguis: quamuis hæc gustui paulò gratior sit carne gallinæ. Gallorum caro nondum enēuntium, aut qui annum nondum compleuerunt, sed à gallinis segregati, capis cōferri possunt in omnibus, præterquam in saporis suauitate. Galli præterea vetusti caro parum alit, prauū succū præstat, cui non parum acredinis inest, & vis ventrem proritandi, maximè iuri eius: quod sic parari debet. Gallus primùm agitandus est, & viuus nudandus à plumis: deinde elixandus cum anetho, sale, polipodio, quod cholicis optimus est clyster. Quemadmodum verò gallorum ius, ventris subducendi vim habet, ita gallinarum sistendi vim habere videtur, dicente Gale. lib. 11. de Simplic. medic. facult. At gallinarum ius simplex retinendi vim possidet, vti gallorum subducendi: coquendi autem sunt cum sale proliximè. Sed horum ipsi fecimus periculum. De iure galli nemo dubitat, consentiente quoque Dioscoride ventrem subducere: de iure tamen gallinæ non satis constat: dixit enim Gale. ἐπικρατικῆς ἐστι δυνάμεως, quod Theodoricus transtulit, retinēdi vim possidet, licuisset dicere, Attemperantis est facultatis, quod iuri pulli conuenite, ex Dioscoride quadam lectione Marcellus Vergilius testatur, & ex barbaris Auicennas. Quod si vocem, ἐπικρατικῆς, à verbo ἐπικρατέω docere velis, vt par est, dices: ius gallinarum ἐπικρατικῆς ἐστὶ δυνάμεως, hoc est, firmantis aut roborantis est facultatis: roborare enim vim ventris ius gallinæ, experimento nouimus, non ipsum retinere, aut detinere. Anseres, & Anates ex domesticis auibus sunt. Anatis quidem domesticæ caro humida est & calida, alimentum præstat multum, sed excrementosum: neque facilè coctionem admittit. Anatis verò fluuiatilis caro frigidior est, ac difficiliùs coquitur: non tamen adeò excrementis abundat, quoniam validiùs exercentur fluuiatiles, ac volant. Anseres meliores sunt qui annum non sunt prætergressi, aut parum, etsi omnium caro dura ac sicca sit, minùs tamen excrementosa quàm anatum domesticarum, plus autem fibrosa, è quibus ventriculus & alæ eliguntur. Edenda præterea est caro anatis & anseris cum salsamentis, quæ acetum recipiant, & ea quæ vim habeant attenuatoriam, ob substātiæ crassitudinem, & tardam distributionem. Columbarum caro non parum differt, vbi domi alantur columbæ, aut montanæ sint: nam domi altæ, non minus sunt deteriores, paulo minus quæ victum quęritant, sed domi nidificant: omnium meliores montanæ sunt, qui palumbi torquati appellantur, quoniā siccantur nimia exercitatione, & excrementis minus abundant: è quibus ego seligerem pullos eùm primùm volare incipiūt. Ex domesticis verò & domi nidificantibus pullos, qui quindecim dies volaueriut: ante id enim tēpus omnino sunt abiiciendi ob nimiam redūdantiam excrementorū: qui verò medium annum ætate sunt prætergressi, difficilè coquūtur, & nimis fibrosi sunt. Columbarū itaque omniū caro vaporosum, crassum, melancholicum, excrementosúmque succum præstat, & difficilè superatur: febres affert putridas, & capitis dolores, maximè si caput aut collū edatur. Palumbi verò magni quos torquatos appellant,

Galli ius.

Anser.

Columbæ.

lant, crassiorem adhoc foecom præstaot, sed minùs excrementosum. Nonnulli columbas, atque earum pullos assandos volunt, vt assatione excrementum absumant: verùm falluntur: nam si eas tā diu assaueris vt excrementum dissoluatur, arescunt, & coctioni difficiles reddūtur, & paucum & siccum alimentum, atque malum præstabunt: si verò commodè assentur, excrementosæ admodum manent: elixę tamen mageam excremēti partem iuri transfunduot. Quapropter columbarum & pullorum columbinorum elixorum carnes minùs excrementosæ faciliores coctionis & salubriores sunt. Exhibetur à quibusdam caro pullorum columbarum dysentericis, quæ quamuis crassitudine substantiæ remoretur in ventre & intestinis, putredinem & corruptionem auget, succi prauitate. *Perdix.* Perdix natura sicca est, atque perinde pulli ipsius meliores & temperamentu magis accedentes, tales bimestres, & trimestres sunt, ratione tradita de carne caprina & hœdina: cùm verò ætate procedunt, manifestam asséquuntur siccitatem qua vētrem patum retinent: perdicum carnes facilè tamen coquūtur, bonum succum & multum præstant, & modicè constantem: Venerem excitant, probum ac multum sanguinem augentes, ita vt à quibusdam gallinarum carnibus anteponātur, maximè pectora ipsarum, quæ copiosam habent, & præstantem carnem: femura verò & crura gustu & succi bonitate non parum à pectoribus superantur. A quibusdam elixæ eduntur, quoniam siccæ sunt: verùm falluntur maximè, nam pectora perdicum elixa arida sunt valde, & paucum succum habēt: assarū verò succus asseruatur copiosus, magisque gustui gratus. Sed decet perdices parum assare, ita vt semiassæ edantur: sic enim minùs siccæ sunt, succi amplioris & leuioris coctionis, contrariæ his quæ ad integritatem assantur. Laudabiliores perdicum carnes diutiùs maceratæ post occisæ, mollescit tamen earū caro citò, quas accipiter interfecit. *Starna.* Starna perdici specie similis est, non tamen præstat adeò multum ac laudabilem succum. *Pauones.* Pauones alij sunt quos Hispanos apppellamus, quos tota ferè Europa alit, alij sunt, qui à noua Hispania defertūtur, quorū non paruus numerus est apud nos. Appellāt eos quidam Paoones Indos, quidā Gallinas Indas. Hispani itaq; Pauones antequam edantur, diutiùs quàm Gallinæ sunt macerandi: deinde verò eorum carnes difficiliùs coquuntur carnibus Gallinarum, siquidem fibrosæ sunt, & succum præstant crassum, siccum & constantem: quidā etiam melācholicis obesse morbis aiunt. Ferunt quidam Pauonis carnem assam integro anno sine corruptione seruari. Differt quoq; maris caro à fœminæ carne, sed non adeò vt caro Galli à carne Gallinæ. In hoc autem genere pulli eligendi vnius ferè anni. Nec valdè differunt marium & fœminarum carnes eorum pauonum, qui ab India Hispaniæ ad nos traducuntur, etiamsi fœminarum, quæ pullos non procreant, sint meliores, & pullorum adhuc meliores, inter pullos autem in hac specie, aut commuoium Gallinarum, aut pauosium, nulla ferè est bonitatis & facilitatis coctionis differentia maris & fœminæ. Pauones itaque Indi sæpe eius sunt magnitudinis, vt triginta libras Romanas appendant, quos calidiori tempore triduum ante occiduot: frigidiori verò sex integris diebus, deinde assos edunt, aut elixos, salsamentum conficientes ex iecore, aut sanguine ipsorum, cruco, zingibere, aceto, & saccaro. Est quidem eorum caro gustui gratissima, multi & boni succi, probè coquitur, nec difficile, constans tamen præbet alimētum. Præstantius est alimentū ipsorum, eo quod à pauonibus præstatur Hispanis, crassius parum alimento carnium gallinarum communium. Ducuntur quoque ad nos gallinæ quædam Indæ anatibus nostris ferè similes, sed duriorem habēt carnem: minus tamen malum succum ac minùs excrementosum ipsis præstant: neque tamen gallinis nostris æquiparantur, aut facilitate coctionis, aut succi bonitate. Sunt quoque gallinæ quædam agrestes quas appellāt cæcas, quæ vbi pingues fuerint, assæ editur, præstantq; succum copiosum, laudabilem, modicè constantem, nec difficilem admittunt coctionem: paulò tamen sunt inferiores in omni re gallinis domesticis. Phasiani caro plurimum alimentum præbet, mudicè *Phasianus.* constans, coctionis facilitate & substantia carnibus gallinarum est similis, éstque præstantissimos cibus extenuatis, conualescentibus, & qui languidam habeot facultatem coctricem: siquidē facilè coquitur & probè admodum reficit vires: magis grata gustui est quàm gallinarum. Attagenes Hispanis Frācolin *Attagen.* à regno Neapolis in regnum Valentinorum, Imperio Ferdinandi regis Hispaniarum delati sunt, & in regis hortis adhuc seruantur & pullos procreant, qui diffunduntur ad Carthaginem vsque. Sunt & Barcelloniæ non pauci. Habentur magno pretio: quapropter non nisi ad mēsas magnatum deferuntur: probè quidem alunt, atque coquūtur: suaue gustui alimentum est eorum caro, & selecti succi. Turtur *Turtur* succum alimentum præstat, nun adeò, vt aut malus sit, aut difficilè superetur: crenim vbi aut pingues fiot, aut domi aliquandiu alantur, & ibidem impinguentur, facilè coquuntur, atque bonum, & multum succum præstant, parum ad caliditatem inclinantem: gustui verò nihilominus gratus cibus est quàm gallinarum aut perdicum. Eduntur assæ, profunt autem humidioribus natura corporibus, & his qui egent memoriæ reparatione, ad ingenium quoque acuendum conferre quidā dixerunt. Paulò maiores his sunt, quas nos appellamus Gangas, omni- *Ganga.* ne ab ipsarum voce sumpto. Quarū caro excrementosa est, praui s cci, ac melancholici, & qui non facilè superetur. Ortigo verò calore turturi similis est, *Ortigo.* sed difficiliùs coquitur, prauum succum, & melancholicum præstat, præter id quòd excremētis abundat. Coturnicis caro nouellæ eligēda est, quæ enim *Coturnix.* annum excedit, vitari debet: omnis tamen calidum succum præbet, & excrementosum. Auget earum vsus semen, & venerem stimulat. Quòd si quis earum carnibus frequentiùs vtatur, in febres putredinosas incidet: ratior itaque sit earum vsus. Turdus *Turdus.* ab Hispanis zorzal appellatur. Huoc Martialis cum lepore, plus iusto laudauit, dicens,

Inter aues turdus, si quis me iudice certet,
Inter quadrupedes gloria prima lepus,

Verùm suum exposuit iudicium. Bonum tamē succum præstant. Turdi facilè coquontor, & modicè constans præbent alimentum: maximè vbi æstatis tempore edantur, cum ipsi vuis abundè aluntur & pingues fiunt. Moderatur namque pinguedine siccitas quædam parua, quam habent natiuam. Ficedulæ à nobis vulgari lingua appellantur Tardi, sed hi *Ficedula.* nigras habent plumas, atque carnem, quæ tamen prauum succum præstat & difficilis coctionis. Eam verò per inopiam carnium & non alias edere permitterem, sicuti & merularum, quæ calidæ sunt & prauum succum præbent. Paruarum auium multa *Aues paruæ.* sunt genera, è quibus alauda difficilè coquitur, & prauum succum præstat, sicuti & Calandriæ duorum generum. Minores his sunt carduelli, pardelli, & alij virides, quos appellāt verderones, minores his sunt lucani, & minores his alij passerculi virides,

des, quorum cantus eicadarum similis est, omnea praui succi. Passerculi quoque qui in parietibus nidificant, & turribus, quos appellant turricolas, & turriones, Hispani gorriones, calidum succum & prauum præbent, & difficilè coquuntur. Hirundinum caro praui succi est, & gustui ingrata. Eidem ferè similis caro Caudæ tremulæ, quæ vsta calculosis cum vino bibita, aut aqua mulsa, prodest. Meliorem his succum præstant auiculæ quas auiones nominant, sed excrementosa est earum caro, atque humida. Tempestatine est earum auicularum caro, quæ nigræ sunt, & alas habent pro cturum longitudine adeò longas, vt è terra volatu leuati non possint: apodes appellant, Hispani verò vencejos, boni quidem succi & facilis coctionis, vbi primùm volare cœperint, deinde dura & fibrosa. Auis deinde regia quam vocant Auripendulam, & cuculus ob succi prauitatem, & insuauitatem edendo non sunt. Aniculæ tamen paruæ quas appellant doncejetas, capiuntur paruis quibusdam balistis, & fetis suspenduntur collo, æstatis tempore pingues sunt, bonum quidem succum præstantes, facilis coctionis, & gustui sunt valde gratæ, & minutarum auium sunt optimæ, quásque conualescentibus sæpe præbui, atque vtilissimas inueni. Grus carnem habet duram & fibrosam, quam opottet ante esum diutiùs suspensam macerare, vtcunque tamen melancholicum est eius alimentum, crassum & difficilis coctionis. In summa deteriores carnibus anserum sunt, medium verò locum inter vtrasque habent coctionis facilitate, & succi bonitate Anistardæ, sic etiam Hispanis dictæ, Græcis ὠτίδες. Strutionis caro praua est gustui & alitioni, difficilis quoque coctionis, crassi admodum & mali succi, quapropter à ciborum censu tollenda, nisi fortè quis alas tantùm edere decreuerit, quòd hæ molliores sint ac minùs malæ. Auium præterea non pauca genera sunt quæ io lacubus, & fluminibus, & maris litoribus vitam degunt, & aluntur, vti ex anatibus agrestibus, lananci, gallatones, & ciconiæ, & quos appellant chorlitos, alcarauanes, & olores, & aues frigidas: omnes difficilè coquuntur, quoniam fibrosæ sunt, frigidum, & crassum succum præstantes, & valde excrementosum. Habeot enim innatam membrorum duritiem ob frigiditatem, & ascititiam & excrementitiam humiditatem. Propterea Aristoteles libro tertio de Generatione animalium capite 1. dixit, Palustres aues natura frigidiores & humidiores terrenis esse. Præterea edendo non sunt cotuns, gracculus, papagallus, & pica, non miluus, aceipiter, falco, nisus, & reliquæ rapaces aues. Sicuti neque nycticorax, & reliquæ nocturnæ. Siquidem omnes ingratæ gustui sunt, pauci succi, difficilis coctionis, quibusdam etiam amaritudo quædam inest. Aquila tamen fibrosa est, dura & difficilis admodum coctionis, ac praui & crassi succi, itaque non est edendo.

Turricola. Hirundo. Caudatremula. Grus. Anistarda. Vera est omnino Aristotelis sententia.

De partibus quæ ex volatilibus sumuntur.

Volatilium partes quædam eduntur, è quarum numero ventriculus est, cuius caro abiecta membranea edi debet: membrana enim dura admodum est, & nullius ferè alimenti: anseris tamen ventriculus facilè coquitur & bonum succum adhibet, cui venter gruis confertur in omni re: proximum locum habet ventriculus gallinæ. Intestina apud nos assa eduntur cum reliquis intraneis auium, interim dum assantur linientibus oui vitello: aliter quoque eadem in sartagine frigentibus butyro, aut porcino adipe, paucum quidem succum præstant, ac difficilè coquuntur. Iecur anseris pinguis cuius alimentum lacte fuerit imbutum, bonum succum præstat, facilè coquitur, & abundè alit. Quidam generosas gallinas domi alunt, alimenta lacte imbuentes, in quibus primas habent quas ad mensam Comitis à Chinchon deferunt: quarum iecora ad tantam peruenisse magnitudinem vidi, vt putares hœdulorum esse nuper natorum. Cùm autem periculum fecissem, intellexi cibum gustui valde gratum, facilis coctionis & boni succi, ita vt nostro iudicio præstantiora hæc sint anserum iecoribus. Iecur gallinacei super prunas assatur, idque labentes vires breui reparat, superbibito pauco albo vino. Cor fibrosam ac duram naturam habet, nec facilè coquitur, nec bonum succum præstat. Ferunt coqui, aues maiores nunquam probè assari, nisi detracto corde, cuius rei aliquando periculum fecimus: problematis verò causam aliis inquirendam prætermittimus. Gallorum gallinaceorum testes, vbi seroso lacte imbutis cibis alantur, selectissimum præstant succum, & facilè in ventre superantur, & optimè vires lapsas reparant. Vterus gallinæ peculiarem quandam habet carnem, carni glandularum ferè similem, vbi vtraque assetur: sed faciliùs multò coquitur, & probè alit, eiúsque alimentum optimis conferri poterit. Alæ anserum probè alunt, & facilè coquuntur elixæ: gallinarum verò adhuc faciliùs, sed hæ assæ etiam eduntur: vtræque bonum præstant succum, parum lentoris habentem, & ea ratione arefactis accommodatum. Pedes quoque earumdem auium elixi eduntur, paucum admodum succum adhibentes, non malum. Linguæ auium duræ sunt, & nullius ferè momenti in cibis: rostra verò abiicienda. Cerebra auium meliora sunt quàm pedestrium, facilè coquuntur, bonum succum præstant. Eum tamen qui abundè ipsis vteretur, nauseabundum redderent, sed id raro futurum est. Gallorum cristæ, & pallearia à quibusdam eduntur assa super prunas, & deinde addito pipere, & succo aranzij, difficile quidem coquuntur, & paucum succum præbent, atque siccæ naturæ.

Ventriculus. Iecur. Cor. Nota coquinariam animaduersionē. Vterus gallinæ. Ala anseris.

De Ouis.

Animalia quæ prolem formatam edunt, alia in parte generant animal ipsum, vt in vtero: alia verò alimentum eidem animali nato conficiunt, vti in mammis. Quæ verò animal non edunt, oua pariunt, in quibus pars est ex qua animal conficitur, & pars ex qua alimentum capiat. Hippo. scribit lib. de Natura pueri dicens: Nascitur quidem ex luteo oui, volucris, alimentum verò & augmentum habet ex albo, quod in ouo est: atque hoc iam omnibus manifestum factum est, qui animum aduertetunt. Contrarium asserit Plinius naturalis Histor. libro decimo, cap. 53. dicens: Ipsum animal ex albo liquore ooi compatatur: cibus eius in luteo est. Asserit hoc idem Aristot. libro tertio de Generatione animalium, capitulo primo, dicens: Initium enim animal in candido, cibum à luteo capit. Et rursus lib. eodem, capitulo secundo, aduersus Alcmeonem Crotoniatem inquit: At auibus hoc idem in ouo natura constituit, sed cõtra quàm homines putant, & Alcmeon Crotoniates ait: non enim albumen quod lac est, sed vitellũ, hoc enim pullis pro cibo est, illi albumen pro cibo esse existimant, pro coloris affinitate. Aristot. opinio ex veris dogmatis fundetur, etiamsi fois sententiis, quæ dicenda sunt, non omnino consentiant. Membra etenim solida eo alba sunt, quo ex alba substantia generationem habent: ex albo igitur oui, membra omnia solida materiam accipiunt: caro autem ex vitello, deinde vniuersa

Animalex quæ eius parte conficiatur.

uersa ex eodem vitello augmentum. Exemplo est generatio homiois, cuius solida membra ex semine materiam, & primam generationem suscipiůt, caro autem ex sanguine menstruo, deinde omnia ex eodem augmentum: confertur autem album oui semini, vitellus verò sanguini. Adstipulatur Aristot. experimentum. Si quis enim tribus aut quatuor diebos, antequàm pullus fracto ouo io lucem prodeat, ooum frangat, conspiciet albi nibil reliquum esse, toto in solidorum generatiooem absumpto: vitelli tamen pattem snperesse, eámque intestinia adhætere, qua parte membra omoia conformata capiunt alimentum. Est igitur album solidorum membrorum materies, vitellus carnis materies, omnium verò alimentum. Oui itaque vitellus moderati caloris est, & parum ad humiditatem ioclioans, ac perinde in numero medicameororum suppurantium est, albom verò frigidæ est & humidæ naturæ, humote tamen resoluto frigidum & siccum manet, qualis naturæ sunt solidæ animalium partes, ex ipso genitæ actione caloris exsiccantis.

Vera est hæc in parte Aristotelis & Pliny. sed non Hippoc. sent. de partubus ouis.

Ouotum præterea ratio varia est ex animalis specie, ex tempore, ex præparatione. Ex specie quidem, nam gallinarum, & Phasianarum oua ptimum bonitatis locum habent, anserum & strutochamelorum postremum. Cæterùm sola gallinatum oua nobis cibo præstantur, quia domesticæ auei sunt, & quæ toto ferè anoo oua pariunt. Ex tempore verò nemo ambigit recentia oua & statim edita optima esse, deinde verù duobus elapsis diebus, substantiam eorů minoi, & cortůpi, & facile deinde putrefieri, & prauo esse odore. Ex præparatiooe verò optima sunt, quæ suffocata dicuotur & à oobis io escutela. Quæ sic parari debent, oua franguntur in escutela, quibus additur vini parum, aceti paucissimnm, butyri qoarta ouorum pars, saccari tantundem, salis quod satis est, deinde omnia miseentur abundè, & in duplici vase, donec probè consistant, incalescunt aquæ feruentis calore, Galen. garum adiungit loco aceti, quidam modò aquam instillatitiam rosarum, sed hæc ob adstrigendi vim abiicienda est. Secundum locum habent tremula, quæ coalescunt tantùm, ooo tamen obdurantur. Verùm ex bis, quæ integra io feruentem aquam immersa eam assequuntur consistentiam, meliora sunt, quàm si eandem assequantur io cineribus calidis. Quæ verò incalescunt tantùm, non tamen coalescunt, non adeò nutriůt, quamuis gutturis asperitatibus sint accommodata. Preterea oua quæ in cineribus assantur donec obdurentur, praua sunt, & difficilis admodum coctionis: paulò minùs mala sunt, quæ in aqua elixa eandem contrahunt duritiem. Pessima omnium sunt io sartagine fricta: ex his verò deteriora quæ in oleo, quàm quæ in buryto frignntur, & gustui minùs grata. Sunt autem hæc duorů modorum: nam quædam fracta statim in sartagine feruenti oleo immerguntur, quædam prius agitando miscent album vitello, deinde amplas tortellas frictas parant. Hæc quidem omnino mala sunt, priota non omnino: vitellus namque integer edi potest, qui quamuis nidorem quendam contrahat, paruum tamen, maximè si probè inter frigendum vitellus albo tegatur, ne oleum ipsum tangat, aut parum: album autem horum omnino abiici debet: nam si interim torreatur, nůquam satis coquetur, & prauum præstabit alimentum. Tortellæ verò difficilè coquuntur, & praunm ac nidorulentum succum præbent, & magna ex parte in ventriculo corrumpontur, potissimùm si quis ab earum esu se ad somnum conuertat. Quidam oua fracta aquæ feruenti infundunt, permittentes album obdurari, interim dum vitellus modicè consistit, à qnibus vitelli tantùm sunt edendi. Quòd si edens veotrem habuerit iusto calidiorem, sneco aranxij vitellos inspergat, ne corrumpantur. Sunt autem ex hominibus quidam, quorum veotribus oua adnersantur tota substantia, in quibus quauis adbibita præparatione corrumpuntur. Sanguis volatilium qualiscunque is sit, & vtcunque paretur, difficilè coquitur, & excrementitius est.

Ouorum differentiæ.

De alimento ex aquatilibus.

CAPVT XI.

Iscium vninersa natura frigidior & humidior est, quàm terrestrium & volatilium animalium. Ostendit autem eorum naturam ipsorum victus, qui frigidus est & humidus, talia enim sunt quæcunque in aqua primam generationem accipiunt, & deinde augmentum: neque etiam viuere possent animalia in aqua degentia, nisi naturam haberent aquæ similem, aut si contrariam habuissent, eam prorsus mutarent: differunt tamen genere & specie, victu & ætate. Prima tamen differentia & potissima est. Quidam enim snnt marioi, quidam fluuiales, quidam in lacubus, aut stagnis viuunt, & his aut suscipientibus aquas fluuiorum, aut non, & ant inde aquæ defluunt, aut quietæ sempet manent, sunt etiam lacus marinam suscipientes aquam: quidam etiam sunt, qui in dulcibus aquis nati, mare ingrediuntur, quidam marini deinde flnuios petẽtes. Marinos pisces meliores flnuialibus esse, omoes vno ore affirmant, minus pituitosam naturam habere dicentes sale quadantenus exsiccatos, lentorem ac pinguedinem minuente. Ex his verò meliores sunt pelagij, qui mare profundum babitant, & ventis agitantur, potissimùm borealibus: hi enim sunt qui validiùs exercentur, ac perinde minùs excrementosi, minúsque lentam naturam habeotes. Liturales verò minùs boni sunt, qnamuis in his & aliis omnibus alimenta, nempe radices & herbæ, qnibus pascuotur, non parum ipsorum naturam varieot: hos sequuntur marini qui ad fluuiorum ostia deueniůt, & io dulcibus aquis capiuntur, & degunt: ipsis ferè æquales suot fluuiales mare ingredieotes, post hos fluuiales ibidem degentes. Dignosces autem fluuiales à marinis, quoniam fluuiales numerosis spinis scatent, carni insertis, non tamen marioi, præter paucos quosdam. Sed ioter hos cauere oportet eos qui aquas fluuiorum innatant, qui excrementa & immunditias, latrinas, vestium & pannorum sordes suscipiunt: nam hi excrementosi sunt, & breui fœtent, atque putridos generant humores: quamuis non paucæ sunt differentiæ ipsorum ex victu, & aquarum, & soli natura: nam pisces qui io terra lutosa, aut cœnosa pascuntur, deteriores sunt, qui tamen in arenosa & petrosa meliores, magisque gustui grati. Postremi sunt atque pessimi omnium, qui in lacubus deguot, & quietis aquis, maximè si neque fluunt inde, neque aliunde fluuios, aut footanas suscipiunt aquas: meliores (aut dixerim) minus mali, qui in aquis lacuum, & stagootum degunt, qui aquas aliunde suscipiunt, atque transfundunt, & vbi eædem aquæ ventis assiduè concutiantur & agitentur. Piscium itaque fluuialium illi sunt meliores, qni io fluuiis degůt magnis, quorum aquæ celerrimè decurrůt, & per loca petrosa, & quę ventis, borealibus potissimùm, abundè perflantur,

Piscium natura.

Pisces pelagij meliores.

Quomodo discernantur pisces marini à fluuialibus.

Pisces fluuiales.

limpidissimam aquam deferentes. Siqoidem boiosmodi pisces nimia exercitatione & concussione, minùs viscosam, ac leoiam habēt naturam, & minimùm excrementosam, faciliùs quoque cnquuntur aliis. Pisces tamen fluuiales qoi in patuis fluuiis degunt, quorum terra est cœnosa, aut prope magnas ciuitates recrementa ipsarum suscipiētes, mali sunt, & excrementosi valde ac fœtidi, & qui ab aqua educti citò fœtent: victus itaque piscium naturam, sicuti & animalium omnium quàm maximè variat. Ætas verò perpetuò ficciorem & dutiorem teddit carnem piscium. Hanc autem cognoscere est impossibile, nisi in his qui in stagnis cooclusi tenentur. Cæterùm quantum potest ætas exficcando humorem minuere qui in piscibus omnibus abundat, facta ad humanum corpus collatione, tantum ob siccitatem accedeote duritie coctioni redduntur rebelles: quapropter medij sunt eligendi inter pisces bonæ carnis, quales sunt squammosi: nam hi excrementum cuti demandant, & minùs humidi videntur habere naturā, cùm possint siccitate squammas cooficere. Quòd si duritie potiùs quàm humiditate damnantur, minores erunt eligendi: si verò humiditas eis potiùs quàm duritiez ubest, maiores noodum senio confecti præstantiores erunt. *Piscium electio.* Et vt vniuersaliùs dixerim, Pisces meliores sunt, modicæ magnitudinis, albæ carnis, friabiles, squammosi, boni odoris, modicæ pinguedinis, exercitati, marini, qui in aquis limpidissimis viuunt, ventis perflatia borealibus, in terra petrosa & arenosa, sine immunditiis, quæ bonis herbis & radicibus abundent, degentes. Hos tamen diuersimodè præparant in diuersis regionibus, & maris litoribus, vbi optimè experimento nonnulli incolæ eorum naturam, vsum, præparationem, & condituram, à quibus id accipi volumus cum Gal. At verò quidam assantur, quidam friguntur, quidam elixantur, quidam in panatellis suffocantur in furoo: feruantur autem nonnulli conditi, prius elixati aot fricti, quidam saliti, quidam in panatellis. Ex omnibus his elixi sunt meliores: nam elixatiooe excrementa omnia deponunt: secundum locum habent assi, tertium in panetellis suffocati, postremum frixi. Id tamen magna ex parte verum est, nam anguillæ omnino aut assari debent, aut pastillis suffocari. Addimus tamen in omnibus præparationibus & salsamentis siue liquaminibus, ea quæ facultatem habent calefaciendi & extenuandi, vt sanguis ex piscibus genitos minus pituitosus sit, & deinde alirioni sit accommodatior. Neque id prætermittendum duximus, aquatilium carnes faciliùs coqui, qoàm terrestrium, aut volatilium. *Pisces reliquis coctioni facilitate conferuntur.* Cui sententiæ obstare videtur, quòd quæ frigidiorem habent naturam, difficiliùs coquuntur reliquis: sed, vti diximus, pisces terrestribus, & volatilibus sunt frigidiores, difficilius ergo coquuntur. Præterea experimentum docuit nos, pisces egere condimentis & salsamentis calidis. Sed hæc non exiguntur nisi ad perficiendas coctiones: pisces igitur difficilius coquuntur. Hæc tameo facilè dilnet qui probè nouerit, quæ parte prima diximus: quo in loco docuimus, tres fieri in nobis coctiones: primam in ventriculo, secundam in iecure & venis, tertiam in singulis partibus. Rursus docuimus in prima coctione quæ in ventriculo exercetur, pituitam generari, deinde chylum trahi ad iecur multa pituita mixtum ad destinatos vsus. Porrò ex piscibos, vti alimentis pituitosis, chylus generatur, plurimam continens pituitam, atque in chylom & pituitam faciliùs carne pedestrium, & volatiliū animalium transeunt pisces, quoniam molliorem habent substantiam & chylo atqoe pituitæ magis similem: ootom autem est, inter symbola celeriotem esse transitum. Celeritatem quoque coctionis piscium docet externe elixatio: nam & elixationem esse ventriculi coctionem, suo loco statuimus: piscea enim breuissimo tempore elixantur, si qois id cum tempore elixationis carnium conferat. Quamuis tamen id verum sit, cùm chylus prædictus pituitosus ad iecur dedocitur, nnn adeò facilè in sanguinem transit, vti si non adeò pituita abundaret: sanguis verò pituita refertus non adeò facilè à membris commutatur in substantiam propriam: quoniam pituitosus saoguis haud facilè suscipit qualitatem corpori familiarem, neque alimentum quod ex piscibus desumitur, nobis adeò familiare est, vti quod ex pedestribus & volatilibus, faciliùs itaque in chylum, difficiliùs verò in sanguinem & membrorum substantiam piscium caro mutatur. Meritò igitur adiectis calidis & dissicantibus eduntur pisces, tum vt minùs pituitosus sit chylus ex ipsis genitus, tum vt deinde in nostram naturam faciliùs commutentur. Quamuis tamen pisces celeriùs coctionem admittant quàm carnes, in ventriculo, interim dum in ipso continentur, ventrem inflant, & validè distendunt. Completa quoque coctione breui per ventrem descendunt, qui ex eis lentore participant manifesto, aut mordēdi vi, non tamen celeriter digeruntur, eadem ratione. Quapropter carnes & pisces simul edere perniciosum est, ob diuersam admodum naturam: dispari namque tempore coquuntur, & deinde digeruntur. Pisces quoque & lac eadem mensa coniungere pessimum est: præter id enim quòd ventrem flatibus validè distendunt, lac breui corrumpitur, inde verò nausea ac vomitus sequuntur. *Carnes & pisces simul ederet perniciosum.* Non vomentibus tamen vlcera cutis, impetiginem & scabiem inferre solent, nobis id quotidiano experimento probantibus. Post elixationem verò piscium, aut eorundem assationem statim edi debent: refrigerati namque stomacho nocent, & difficilè coquuntur. Quod si interim dum refrigerantur, cooperti teneantur, vel vt dixerim, suffocati, ita vt non transpiret liberè vapor, perniciosissimi fiunt, & venefici, quorum esus nonnullos in morboa magnos dedoxit, & non sine vitæ discrimine. Post generalem banc de piscibus tractationem, de quibusdam piscium generibus pauca quædam dicere placet: singulorum enim vires alendi prosequi foret impossibile, quoniam multorum species ac vires incognitæ sunt, quamplurium tamen naturam scribere, librum sibi exposcerer peculiarem: præter id qood ex generalibus prædictis sententiis, & qoibusdam dicendis, reliqua sine magno negotio lector assequetur. Aurata piscis marinus est in alto mari, & ostiis fluminum degens, *Aurata.* stagoa quoque marina subit, ab Hispanis dorada dicitur: & iure, quooiam loca ad supercilia attinentia splendentia, auri referent colorem: palmi magnitudine capitur, & ad cubiti longitudinem angetur. Lato est corpore & compresso, squammis intecto, colore vario, dorsum cæruleum, subnigrum, & ventrem lacteum habet. Cibus boni succi est & multi: non tamen facilè coqoatur in ventre, quoniam diuersa varia senserunt, dicemus minores auratas facilè coqui: maiores tamen & seniores minùs facilè, ob carnis duritiem. Eduntur elixæ io aqua & vino, aut aqua & aceto, aut assantur in craticulis oleo inspersæ, deinde cum aceto & pipere eduntur, aot reponuntur in panatellis com pipere, sale, & anetho, aut fœnicolo, & macere, aut friguntur in oleo, & cum succo aranzij eduntur. Labrax deinde *Labrax.* se offert,

se offert, ob ipsius præstantiam. Piscem hunc Latini lupum appellant, Hispani solo. Pelagius est in profundo mari natus, sed dulcibus gaudet aquis, fluuios ascendens & stagna in quibus capitur. Siquidem Romæ Tiberim nobilitar, & in magno pretio habetur, capitus quoque ab Hispanis in Beti fluuio, longè etiam à marinis litoribus: à Lusitanis verò ab ostio Tagi, nonnunquam & longè ab ipsis. Elixatur aqua, oleo, sale, & aceto: à quibusdam tamen in oleo frigitur, & deinde cum succo aranzij editur, ac præstat succum multum, & tenuiorem quàm pedestria animalia, qui facilè coquitur, neque tamen valde constans est: cæterùm palato gratissimus cibus, & ea ratione pretiosus, etsi non hac tãtùm laudandus veniat. *Trigla.* Trigla, mullus Latinis dicitur, pelagius piscis est, in magno pretio habitus, ita vt nonnũquam argenti pari põdere emeretur: ex eis barbati sunt meliores nõ barbatis. Eorum historiam & effigiem accipies à Guil. Rondeletio lib. 9. vterque rubedinem sub squammis ostẽdit; ita vt ea ratione mullus imberbis dictus sit, imbriago, rubet namque ebriorum facies, his addit tertiam speciem, mullum asperum. Triglæ verò dicti sunt, quod ter in anno pariant. Gal. tempore maiores mullos quidam magno emebat pretio, quem Galen. rogauerat, cur tanti emeret magnos, cùm illi minoribus minus grati essent, & duriores, difficilioris quoque coctionis, qui ob iecur & caput eos eligere dixit. Carnem habet mullus durã atque friabilem, quapropter frequentiùs edi potest cùm non concitet nauseã pinguedine. Est præterea gustui grata, coctione non difficilis, humanæ verò naturæ familiaris. Coquitur in craticula, additis petroselino, sale, & succo aranzij. Ferunt vinum in quo trigla suffocatur sterilitatem facere bibitum. *Vmbrina siue vmbra.* Vmbra Romanis notus piscis est, squammis latioribus intectus, & denticulatus, lapidem in capite fert, Arist. & Plinio autoribus, saxa frequẽtat, nec tamen de saxatilium numero est: coracino similis est, sed ad maiorem quàm ipse crescit magnitudinem, & verrucam habet in mento, qua à coracino distinguitur. Agilis piscis est, atque vorax. Capitur iuxta ostia fluuiorum & in alto mari: primum siluris contingit, non autem secundum. Caput vmbræ in summa gratia habetur elixum in vino, aqua & aceto, in pastillis seruatur, cum caryophylis, cinnamomo, & sale. Vmbra, præsertim eius caput, sicuti & mulli, & siluri bonum succum præstat, sed difficilè coquitur, & ventriculus languentibus incommodat. *Cephalus.* Cephalus Latinis mugilis dictus est, quia in specie eorum est in qua est cestrus & micon, & mugil alatus, à quibusdam ob capitis amplitudinem, Capiton, à quibusdam ob labri inferioris prominentiã, Labeon. Piscis hic squammosus est, cubiti magnitudine, aut paulò maiore: os sine dentibus, & labra tenuia, quaternis branchiis, dorsum latum nigricans, venter candidus: in mari, stagnis, & fluminibus gignitur. Agilis admodum est ac mira quadam celeritate mouetur, ita vt volare videatur potiùs quàm natare, & retia sæpe saltu transuolet. Nutritur ex alga, herbis, radicibus, & sordibus quæ in litoribus sunt, & fluminibus expurgantibus latrinas & sterquilinia ciuitatum, qui etsi gustui gratus sit, non facilè superatur, & tardè è ventre descendit, ac perinde origano & anetho additis edi debet. Quod verò ad succi bonitatem attinet, qui in mari degunt, bonum succum præstant, quòd bonis alantur cibis, & validius exercitentur: qui verò in fluminibus, sordibus nutriuntur. *Phragolinus.* Phragolinus, ab aliis Pagrus, sed est potius pagel, & quem Erythrinum nominat Rondeletius, vir in historia & natura piscium inuestiganda diligentissimus, sed est verus Erythrinus qui à nobis fasinq dicitur, Pagel autẽ à Venetis Albor, à nobis Albur dicitur. Capitur magnitudine sesquipalmi, quãdoque minoris, aut maioris. Asseruatur sale aut in ligneis lacubus aqua, sale, pauco aceto, & zingibere: recens verò, aut elixus editur, aut frixus in oleo, & addito succo aranzij. Succum præstat non omni ex parte laudabilem, serosos enim generat humores, nec diu in ventre moratur. *Saualus.* Saualus Hispanis dicitur, qui Latinis Lacera, Gallis Alosa, Venetis Chupea appellatur, & vt Rondeletius vult, immeritò à quibusdam Clupea dicitur. Fallitur autem putans Alosam esse, quem Hispani appellãt sabogam, quoniam Alosa cubiti magnitudinem quandoque excedit, vt verum est, & ipse fatetur: Saboga verò nostra minor est multò, quam ipse Boopem nominat. Marinus piscis est, capitur autem in fluminibus: ex Oceano namq; mari magnus numerus Betim ascendit. Squammis tegitur tenuissimis, & numerosæ spinæ carnem eius intersepiunt. Cibus est gustui gratissimus, delicatissimæ carnis: sunt tamẽ esui admodum molestæ eius spinæ plusquã belsucci, & barbi. Abundè nutrit lacera, sed viscidum præstat succum, non malum, moratur in ventre plus iusto, atque interim somnolentiam efficit, humoris glutinosi vapore caput grauante. Salmo carnem habet rubeam, vti atinchi, & quædam tructæ, sed adhuc ipsis rubidiorem. Piscem hunc veterum Erythrinum puta, palato gratissimum: quapropter in optimorũ piscium cẽsu habetur, vel ob id maximè quòd facilè in ventre superatur, & friabilem carnem habet. Bonum quoque præstat succum, nec crassum, nec tenacem, ac perinde vbi saliatur omnem bonitatem & suauitatem amittit: quamobrem minimè omnium salituram fert, quod carnibus & piscibus quibus parum adest pituitosæ ac viscidæ naturæ conuenit. Plurimi salmones atque optimi in Minio Galliciano fluuio capiuntur, & vsque ad nostra tempora in Cãtabrico mari. *Scombrus.* Scõbrus Latinis lacertus dicitur, Hispanis cauallo: Oblongus piscis est, & teres, & sulphureo colore, quem in aqua potissimùm refert, mortuus tamen cæruleus est. Verno tempore pinguescit, minores maioribus præstant. Apud Romanos assidua cibus est, apud Venetos tamen in optimorum cẽsu, ob alimentorum diuersitatem, succum præstat excrementosum. Ex eo salito garum antiqui parabãt: erat enim garum apud ipsos, saliti scombri liquamen. *Merula.* Merula aui eiusdẽ nominis colore similis est, difficilè coquitur, nec bonum succum præstat. *Turdus.* Turdus subuiridis coloris, insulsus, ac minimè laudabilis succi est, sunt turdorũ species plures apud Rondeletium. Habetur inter nobilissimos pisces, qui à nobis Mero appellatur, *Mero.* cui nullum anteponendum iure existimo. Tegitur tenuibus squammulis, cuti crassiore subnigra, cui subiecta est pinguedo, magnitudine sesquipedali, albissima carne, friabili, gustui admodũ grata, ob idq; magno habetur pretio, bonum succum, multum, & constantẽ præstat. *Melica.* Melica verò nobis dicta Meliga, quæ vngulã habet dentib. exertis mandãdis aptam: bonum succũ præstat, & facilè coquitur, si probè paretur, flatuosã enim est, & ventrem inter coquendum inflat. Probè tamen paratur elixa aqua, sale, & oleo, additis zingibere, caryophylis, croco, & pipere, deinde cum aceto, aut succo arãzij. Aut frigitur in sartagine, deinde iusculũ prædictum superfundũt, & acetum, aut succum aranzij. Is verò quem nos Tollo appellamus, mẽbranaceus piscis est, difficilis coctionis, duræ carnis, & mali succi. *Boca.* Boca marinus piscis, à nobis Saboga dicta est, quoniam verò oculos magnos habet, placuit quibusdam

busdam ipsam Boopem appellare: Græcis βῶξ dicitut immetirò: ab aliis Menæ, & Menides appellantur, in quo genere sunt, quæ Aleculæ dieûtur. Piscia gregalis est atque gregatim capitur, éstque fœcundissimus, & ea ratione inter fluuiales pisces, è quibus matem appellant Barbum, fœminam appellant Bocam siue Bogã, quòd fœcunditate marinæ similis sit: seruatur salita, nonnunquam verò semicocta additis foliis myrti, in canistris defertur à maritimia locis & fluminibus, in quibus capitur, in mediterranea loca. Elixa recens addito aceto, aut succo aranzi, & sale, bonum succum præstat. *Arinche.* Arinchem autem appellant, & arengum piscem, saboca minorem, rubra carne, salmonis ferè simili, sed multò inferiore succi pręstãtia, & adbue ipsa saboca, cõtinet oua magna copia pro corporis magnitudine, quæ quibusdã sunt palato valde grata, ipsũ deferunt ad nos sale, & fumo in eratibus arefactũ, quem eliaum edimus addito succo aranzij, quidam eum salsamenro ea eruca facto. *Sardena.* Quoniam verò sardas, siue sardenas, nonnulli sic etiam sale & fumo arefaciunt, Hispani appellant ipsas Sardenas arenchatas, quas magnopere vitupe-randas censeo: parum enim alunt, pranum succum præstant, ventrem subuertũt, & cordi noxiæ sunt. In quorundam quoque vẽtribus adeò prauè corrumpuntur vt venenis æquiparentur. Sed Sardenæ recentes tennem succum, nec malum præstant, eliaæ, assæ, aut friaæ, copia tamen spinarum molestæ sunt. *Thynnus.* Thynnus porco similis est, crassa quadam ac pingui cute inrectus, notissimus quidem omnibus. Gregalis piscis est, cuius magnus numẽrus iuxta Gades verno tempore occurrit. Capiuntur quoque inata Zephyrium Italiæ extremum: nomen tamen cum ætate mutat: nam ab ipso ouo primum Cordilla vocatur, deinde paulò maior, Limaria dicitur, & paulò maior, Pelamis à luto: quoniam in ipso degit & alitur. Postremò Thynnus. Quidam verò probè Thinnum sic loquentem introduait,

Quum fuerram fœtus, primò Gordilla vocabar,
Pòst ego Pelamis, pòst ego Thynnus eram.

Transire quoque ipsum nonnulli ferunt in Orcynum, & Pompilium, nauinm comitem. Partes habet valdè diuersas: nam ventris & iliorum partes pinguiores sunt, & gustui magis gratæ, quãuis nauseam concitent: partes tamen ad caput, dorsum & caudam sicciores & ingratæ. Recens thynnus eliaatur aqua, vino, & cepis minutarim incisis: deinde editur cum succo aranzij. Salitus seruatur, qui deinde eliaatur, atque editur cum aceto, aut succo aranzij, aut liquamine ex eruca, melle, & aceto: verùm etsi gustui valde sit gratus, iecur calefacit, sanguinem vrit, oa ventriculi & cor opprimit. Caro thynni, quæ pinguedine vacat, succum præstat pancum, crassum & melancholicum: pars autem pinguis stomacho aduersa est, & bilem auget. Pelamides tardè coquuntur, valde nutriunt, & lentum succum generant. Piscis præterea frequentissimus in cetariis venditur apud nos, in cuius nomenclatura non omnes conueniunt, à quibusdam tamen Merluzus appellatur, *Asellus.* éstque hic verus Asellus. Hanc autem varietatem vitare volentes Hispana voce ipsum insignire placuit. Appellatur autem Pescado. Nomen siquidem generis iure debetur ei, qui piscium omnium loco suggeritur: diebus enim quibus lege vetitũ est carnibus vesci, carnium & aliorum piscium loco succedit. Magna ex parte ad nos defertur ex Galliciano portu, & ab Anglia, & Saphi, & Zamor maritimis Africæ populis, salitus, quem appellant Pescado cecial, & à maritimis Hispaniæ locis aliquando recẽs longitudine bipedali, aut paulò minori, ore denticulato, magnis quaternis branchiis, tenuibus squãmis cinericiis & splendentibus tegitur, crassa spina dorsi, pinnulis natat. Editur in panatellis, aut frixus in oleo, & addito melle, aut eliaus: deinde cum aceto & oleo, nõnunquam verò cum liquamine ea nucibus, quod appellãt Nucatam. *Nucata.* Hanc autem sic conficiunt: Micam panis in elixatione einsdem piscis madefaciunt: deinde ipsam multis nucibus mixtam in mortario malaxant, interim prædicta eliaatione & oleo additis, ad eliquationem vsque, & allij paululum: quidam post salsamenti confectionẽ, oleum addunt: id quidem piscis coctionem adiuuat, sed capitis efficit dolorem. Vtcunque tamen edatur, non facilè coquitur, & crassam auget pituitam: lenta enim est eius substantia, ac perinde salituræ est accommodatissimus. Salitur autem & appensus arescit: aliàs corrumpitur vbi accumuletur. Plurimum alit si probè superetur in ventre & venis, eiusque alimentum constans est. Non valde recens aut etiam salitus, putrilaginem redolet. Gale. lib 8. de Metho. medi. cap. 2. molli carne esse dicit, vbi probo vtatur alimento, cum saxatilibus esse conferendum, carnis bonitate: excrementitium autem esse, si prauo cibo vtatur. *Coracinus.* Coruus, qui etiam Coracinus dictus est, Hispanis Coruina, latus piscis est, nigricans, squammis intectus, capitur iuxta fretum Herculeum, vbi omnium sunt selectiores: continet in capite lapillum album, quem puerorum collis suspendunt, & falsò ferunt comitialibus prodesse morbis. Salitur commodè, & nonnunquam semifriaus, oleo, aceto, & myrti foliis substratis seruatur. Editur friaus, commodius autem elixus: vtcunque tamen difficilè coquitur, nec boni succi est. *Belsuccus.* Belsuccus, à nobis Belsugo à Græcis φάγρος, siue πάγρος, phragolino similis, sed paulò longior & manifestè latior. Piscis squammosus est, alba carne, multis spinis, lõgitudinis sesquipalmi: frequentissimus capitur, & ad nos portatur Decembri & Ianuario mense à mari Cantabrico: Editur elixus, deinde sale, pipere, & succo aranzij, ab aliis assus: optimè tamen assatur in planis lapidibus prope ignitis, & oleo respersis. Facilè coquitur, nisi ventrem infler, quod in quibusdam facit: succum multum præbet, & bonum, ac perinde Besuccus aut Belsuccus dictus est. Huius piscis cerebellum sapidissimum est: ipsum verò sugentibus, ossiculus se offert altera parte serratus. *Gobius.* Gobius diuersarum specierum est, sed melior, qui litoralis in arenosis & saxatilibus locis habitat, palmi longitudine, tereti corpore, colore vario, squammis rotundis: caro eius friabilis est: paucum, tenuem, & bonũ succum præstat, & facilè cóquitur in ventre, gustui quoque gratus cibus est. Aetius in victu laborantium colli dolore dixit. Scati autem & turdi, ac gobij tenerrimi quidẽ sunt, & facillimè secedũt: alimentum autem paucum, robúrque corpori addunt. *Scorpena.* Scorpena eiusdem generis est cum scorpio: sed scorpio gustui suauior, quàm scorpena est. Cute integitur scorpio, quę serpentis similis potiùs quàm squãmea est, & multis armatur aculeis. Pelagij rubidiores sunt, & meliores, palustres & in luto degentes, nigriores & deteriores. Minores semipedali longitudine reliquis meliores sunt, facilè coquuntur, ventrem molliunt, & non malum præstant succũ. *Rhombus.* Rhombus, Hispanis Rodaballo, planus piscis est, sine squãmis, ferè rotundus, vel ovalis figuræ, natat inuersus latitudine sua innixus, potiùs quã pinnulis: sed est aculeatus, in quo multi sunt aculei: alter verò læuis, quibus addunt, quem Rhomboidẽ appellant. Vorax piscis est, & ob id in magnorum fluuiorum & stagnorum ostiis capitur, quibus in locis alios pisces subeuntes

perse

persequitur. Rhombus læuis, latior, & tenuior est rhombo aculeato. Aculeatus tamen, præter id quòd præstãtior est læui, omni tempore capitur: caro eius candida, suauis, boni succi est, si probè superetur: ita vt excrementitia pars per ventrem secernatur. Elixatur aqua, sale, porro, anetho, & aceto: aut frigitur, & aceto, aut succo aranxij editur. Inter salubres pisces recensetur.

Passer. Passer multarum est specierum: nam quidam est planus, atque is etiam in duabus speciebus. Passeres quoque squammosi quidam sunt, & quidam in mari, quidam in fluuiis & ostiis ipsorum, quidam in stagnis capiuntur, qui reliquis sunt deteriores: in mari capti, electiorea, molli carne & alba, facilè coquuntur, neq; omnino contemnendũ succum præstant: sed his omnibus buglossus est longè præstantior, quem soleam appellant.

Polypus. Polypus omnibus ex numero piscium mollium, pedum multitudine cognitus, pluribus brachiis, ac cirris, & in singulis numerosis acetabulis, singula apprehendit, & obuoluit, atque flagellat. Amat quàm maximè oliuam, ipsámque auidissimè amplexatur. Breui vitam finit, nec vltra bienniũ, vt testantur plures. Sunt minores pelagici, maiores litorales, ac minus salubres: caro dura est, & difficilè coquitur, sed vbi semel superetur, non parũ nutrit, & cõstans præbet alimentum, nec malum: venerẽ excitat, flatu copioso genito: quidã falsò cardiacis prodesse ferunt. Editur elixus, sed cõmodiùs assus oleo, & allio inter assandum illitus.

Sepia, & loligo. Sepia & loligo eiusdẽ naturæ sunt, ac molles appellantur: quoniã nec squãmis, nec testa, nec crusta, sed cute teguntur. Sepia quidẽ breuior & latior, loligo longior: habet tamen sepia quandã substantiam fungosam & friabilem, quæ à nobis etiã Xiuia appellatur: caro ipsius elixa cõfert ventri: sanguinẽ autem generat tenuiorẽ polypo, & loligine, iis qui à corporeis exercitationibus abstinent, mala, quoniam succos crudos aceruat. Omniũ molliũ piscium caro dura est, & coctione valde difficilis, sed constans præbet alimentum.

Conger. Conger piscis oblongus & teres est, magnam quandam anguillam specie referens: eius caro fungosa est: quapropter facilè coquitur, & parum alit, nec bonũ præstat alimentũ: salitus tamen arefactus omnino alitioni inutilis redditur: paucissimum succum, malum & fœtidum præbens: recens editur in panatellis, aut elixus, addito sale, oleo, & pipere.

Acus. Acua longus piscis est, à figura nominatus, Græcis bellona, Hispanis Aguja paladar: tardè coquitur, parum constans præbet alimẽtum, humidum ac bonum, sunt qui siccum alimentum prębere testentur.

Anguilla. Anguillæ in fluminibus, mari, & stagnis reperiuntur: omnium optimæ sunt marinæ, & gustui magis gratæ. Portantur per Hispaniæ ciuitates ex Galliciano portu in lacubus ligneis, probè paratæ, quæ in magnatum mensis pretiosæ habentur. Has ego anguillas marinas & veras murenas imitari non dubito, quibus nulla pinnulla adest, oris scissura magna, superiori maxilla aquilina, in cuius extremo duæ sunt verrucæ veluti cõgro. Secũdo loco sunt fluuiales, quas quidã assas ex allio & oleo edũt, quidã in panatellis eas oleo, sale, allio, croco, pipere, & caryophyllis parant, cibus palato, siquis alter, gratissimus, & meo quidem iudicio omnibus anteponendus. Palustres verò ad magnã aliquando magnitudinem augentur, ita vt cõgris persimiles fiant, vti in lacunis dictis deparedes, quas possidet admodum illustris Comes à Corummia: sed hæ quidem insalubres sunt, & ventri, ac cordi valdè noxias esse agnoui experimento. Non adeò malæ sunt, quæ in fluminibus capiuntur, lentũ tamen succũ omnes præstant, atque malũ, qui tardè permeat, & pinguedine stomachum subuertunt, podagricis & calculosis valde nocent: fœminarum menses tardant.

Lampetra. Lampetra à lambẽdis petris dicta est, Hispanis Lãpreã, marinus piscis, ac fluuialis, raró in mari, frequenter in fluminibus capitur: gaudet enim dulcibus aquis, lõgus ac teres piscis est, dorsum maculis cæruleis & albicãtibus inspergitur. In supremo capite fistulam habet, ad palatũ vsque, qua aquam haurit, & proiicit, loco spirationis, maculas habet insignes in collo septem stellis septentrionibus similes numero, & ferè positu. Longitudinem ipsius interius perreptat oblonga quædam & rotunda substantia neruo similis, spinæ loco, ventre lactei coloris. Capiuntur frequentes in Ibero longè adhuc ab ostio, & in Minio Galliciano fluuio. Parantur in panatellis sale, croco, pipere, caryophyllia, & nuce odorata ori inclusa, pauco addito vino, in quo etiã à quibusdã necantur. Cibus gratus gustui est: facilè coquitur, sed melancholiã auget.

Reus. Reus quoque marinus piscis, in Minio fluuio Galliciano capitur, nemini eorũ quos degustauimus pisciũ secundus. Troctis similem carnẽ habet, facilis coctionis, multi ac boni succi.

Solea. Solea Hispanis lenguado, quòd bouinæ linguæ similis sit, & à quibusdã lingulaca dicitur, & buglossus. In oceano mari non raró capitur, sed frequens latise habetur, & magno pretio venditur, quòd omnibus numeris præstantissimus piscis habeatur, pedalis prope longitudinis, & latus. Habuimus ipsam frequentiùs in mensa ducis Merimnensis, & in mensa illustrissimi pręsulis ac pręclarissimi Theologi Episcopi Cõcensis. In lacubus ligneis nobis nõ paucas seruatas sæpe misit amicus noster Christophorus à Quadra in arte medica doctissimus, & in chirurgica præstãtissimus vir. Recentes frixæ eduntur, aut elixæ: seruatæ tamen ac conditæ, in oleo immerguntur valde calenti, & deinde pauco vino odorato & succo aranzij additis, eduntur. Cibus is selectissimus, & facilè coquitur, & bonum præstat succum: itaque inter primæ notæ cibos reponẽdus.

Plaicia. Plaicia Hispanis Axedia propè accedit soleæ, tum coctionis facilitate, tum etiam succi bonitate.

Crustata. Ex crustatorũ genere sunt locusta, Hispanis langosta, Astacus, camaron de mar, cancer, cangrejo, squillas quasdam non agnoscimus, aliàs lagostines nominamus. Omnes carnem habẽt duram & quæ difficilè coquitur, sed constans est eorum alimentum: salsum præterea generant succum, verùm si in dulci aqua præcoquantur, salsedinem deponunt, & ventrem retinent, quod indicat diuersam ipsis inesse substantiæ naturam: cancri quoque eiusdem sunt naturæ.

Testacea. Testacei pisces multiplices sunt, vti purpuræ, hiatulæ, buccinæ, à figura dictæ, cochleæ, & pectines siue pectunculi, quos conchulas appellant, & Ostreæ, quæ pretiosissimæ magnóque in honore semper habitæ sunt, tum recentes, tum etiam conditæ, vti in ligneis lacubus ab Oceano deferuntur. *Ostrea.* Omnibus inest salsus succus, & ventrem ad deiectionem protitans; quò verò fuerint durioris carnis, eò valentiùs nutriunt, vbi superentur, & minùs salsum ac protitantem gignunt succum. Ostreæ itaque nobilissimam carnem inter testacea continent, faciliùs coquuntur, & à ventre descendunt, & minùs alunt. A quibusdã assę in propria testa eduntur, pipere, ac succo aranxij additis: à quibusdam verò in butyro frixæ, deinde additis vino, pipere, & succo aranzij.

Cartilaginei pisces. Cartilagineorũ piscium sunt torpedo, & pastinaca, quæ faciliùs coquuntur, & modicè nutriunt: raia verò & squatina, Hispanis lixa, & rinobares siue squatraia, quæ media inter raiam & squatinam est, duriorem habent carnem, difficiliùs superantur, & validè nutriunt.

Cetacei. Cetacei verò,

Digitized by Google

verò, è quorum numero sunt balenæ, delphini, phocæ, libelæ, & orcyni, siue magni thynni, difficilè coquuntur, & multum succum præstant ac crassum. In fluminibus gignuntur, & degunt barbi, troctæ, rubeculæ, ranæ, camari, & anguillæ : sed de his suprà diximus: modò verò de reliquis. Barbi squammosi sunt, & spinosi valde, qui in omnibus Hispaniæ fluminibus capiuntur: nonnunquã adeò magni, vt 20. lib. Romanas appendant, sic appellati quod verè barbati sint, fœminas verò Bocas appellant. Barbi itaque valde magni difficilè coquuntur, minores facilè, bonum tamen præstant succum, etsi optimorum marinorum piscium alimento conferri non debeat. Horum optimi in Fenario nostro, & Tago capiuntur. Bocæ similem succum præstant, sed ipsarum oua Maio mense esui non sunt : turbant enim validè ventrem, & cholecam morbum efficiunt, nec sine vitæ discrimine. Troctæ inter selectissimos pisces recenseri debent, vti salmo, solea, plaicia, & ostrea, qui conualescentibus è calidis morbis meritò adhiberi possunt, & ipsis ægrotis. Piscis hic elixus in aqua pauco addito sale, petrosellino, & cepis gustui valde gratus est, facilis coctionis, tenuis succi, multi ac boni. Eliguntur optimæ troctæ, quæ rubidiorem carnem habent, & maculis frequentioribus inspersam cutem. Has appellant salmonatas, quales capiuntur in fluuiis Ibero, & Alone, & quem nominant corpus hominis. Gustui optimæ sunt ex fluuialibus, quæ Burgis capiuntur inter vtrumque pontem fluuij Arlançon. Fluuiales tamen volunt Trutas appellare, Troctas verò marinas magnas, & alias his minores fcariones. Ranæ abiectis interaneis, & summis pediculis friguntur in butyro, aut aqua elixantur, sale, & aceto additis. Facilè coquuntur & bonum succum præstant, frigidum parum: sed humidum, paulò minùs lentum carne testudinum: vtraque tamen hecticis vtilissima est. Camari fluuiales elixi statim rubent, inutiles sunt esui, quòd tota ferè eorum substantia cartilaginea sit, difficilè coquatur & paucissimum præstet succum. De reo verò Galliciano pisce, troctæ simili, diximus. Rubeculæ Hispanis Bermejuelas, quæ subrubentes habent partes iuxta caput, paruis barbellis similes: quatuor tamen digitorum longitudinem rarò transcendunt: facilius coquuntur ipsis barbellis, & meliorem succum præstant : nec tamen sont eædem cum Erythriois, quos Latinè vocant Rubeculas.

Pisces fluuiales.
Barbi.
Troctæ.
Ranæ.
Camari.
Rubeculæ.

De Melle.

DE melle præterea hoc in loco iure mihi dicendum videtur, quoniam præter id quòd alimentum est, innumeris alimentorum cõditutis miscetur : sumitur autem tum ab animalibus, tum etiam à plantis. Mel enim trium generum est, siquidem mel conficiunt apes, & mel est quod aërium vocant, siue mel roris, & est mel cannæ, quod saccarum appellatur. Mel apum omnibus notum est, à medicis calidum & siccum in 2. ordine statuitur, verùm ineptè quidem : nam quoddam est & pallidum, quoddam flauum, quoddam album. Notum autem est in eodem genere quæcunque rufa, aut flaua, aut rubra sunt, calidiora esse albis, apud Gale. lib. 4. de Simpl. med. fac. Quod & rei veritas & experimentum docet, sicuti & bilis in humano corpore, quæ eo minus calida est, quò ad albedinem propiùs accedit. Dicemus igitur, mel flauum calidum esse ac siccum in secundo ordine ad finem, rufum ad medium eiusdem, pallidum ad initium: album verò ad finem primi ordinis, quod etiam non longè abest à natura saccari, temperatura ac consistentia, præterea & sapore, quamuis mel bonum sit. At Gal. lib. 7. de Meth. med. mel optimum eligere docuit, colore flauum, odore suaui, purũ siue omni ex parte pellucidum, gustanti acutum, & iucundissimum, sibi cohærens, continuum, non intercisum, aut partium diuersarum, cuius portionem vbi suspendere velis, continua manet longo tractu, nec disrupta, nec diuersas ostendens partes, ita vt quædam sint crassiores, quædam aquosiores: id enim immixtam habet ceram, aquam, & fæcem aut omnino crassius, aut tenuius iusto est. Crassius itaque cerosius est, & tenuius guttas humoris habet innatãtes: quod verò excrementosius est, difficiliùs coquitur, inter coquendum tamen multam emouet spumam. Decet quoq; nullum aut herbarum, aut florum odorem referre: quod enim tale est, improbè confectum existimabis, non igitur aut thymum, aut stœcadem redolere debet. Deterius autẽ est, si prætereà malum referat saporẽ, vt cisti. Cõficiunt autẽ mel optimum apes in ea Hispaniæ parte, quæ appellatur Alcarria nobis finitima, quoniam apes abundantes habẽt in eis locis flores thymi, stœcados, & lauẽdulæ. Laudat itaque Galen. mel flauum, vti optimum, est quidem id efficacius & calidius, & medicamẽtosius: sanis tamen ego potiùs mel album, aut pallidum, ministrarem, quoniam temperamento magis accedit, & minus acrem saporem habet, magis gratam dulcedinem, & minùs aptum est in bilem verti: ad medicamẽtorum verò compositionem quibus saccarũ non est accommodatum, mel flauum cum Gal. eligerem. In summa verò intellectis viribus, facile erit hoc illi anteponere. Est quidem mel alimentum medicamentosum, siquidem in senibus vertitur in sanguinem bonum, sicuti & in frigidis ac pituitosis naturis: in iuuenum autem corporibus facilè in bilem transit, in calidis siquidẽ naturis plus æquo coquitur, & modum excedit: dulcia verò immodicè cocta in amara transeunt. Exemplo sunt sanguis in humano corpore, qui si assetur, transit in bilem pinguis, tenuis, ac dulcior eius pars, & mel, si elixaueris diutius, amarescet. Accipitur quoque in condimentis innumeris, saporis gratia, in quibus etiã alit, sed medicamẽti ratione detergit, maximè intestina & ventriculum, & eadem à pituita mundat, cum aqua, aut aqua & aceto, quæ aquam mulsam, & acetũ mulsum appellãt, meatus iecoris, venarum & renum ab obstructione liberat. Innumeris quoque medicamentis compositis miscetur, ad eorum conseruationem & compositionem cum bono sapore, & ad aliorum malum saporem emendandum. Mel cannæ credunt esse Sal Indum: nos verò apud Dioscoridem inuenimus cõcreti mellis genus, quod Saccarum appellat, quòdq; in India & fœlici Arabia inueniri dicit, salis modo coactũ, & dentibus vti sal friabile: estq; omni in re quod nos saccarũ appellamus, omnibus iam cognitũ, quod copiosum conficiunt Valentini, copiosissimũ verò defertur ab insulis fortunatis, & noua Hispania. Huius temperatura calida est, sed vbi rubrum fuerit magis, ad mellis naturã accedit, & calidius est, & siccius: calidum quidem ac siccum ad finem primi ordinis : quod verò albissimum & depuratissimum, calidum est ad initium primi ordinis. Habet id detergendi vires, sed rubro minores: prodest quoque non parũ detergendis ventri & intestinis, sed autore Gal. nec sitim efficit, neque stomacho noxiũ est. Magis melle alit, sed minus medicamentosum est ipso, minùs etiã in bilem vertitur: eius dolcedo dulcedine mellis suauior multò est, & sine acrimonia : proficit multis thoracis & pulmonis morbis: conficiuntur cum eo innumera medicamenta

Author stat fortè à partibus Cardani existimantis solas apes mel efficere. Verũ Scalig. illius opinionẽ conuellit Exercitat. 191. Dicit enim. A Molucarũ quibusdam muscis quæ formicis minores sunt, mel in arboribus fieri legimus in Hispanicis nauigationũ Commentariis.
Mellis temperies.
Mel optimũ.
Mel in sanguinem & in aliis in bilem vertitur.
Mel detergit.
Mel cannæ.
Saccarum.

Manna.

menta atq; obsonia. Mel roscidũ siue aërium, Manna appellatur, vires habens alendi, atq; medicamẽtosas: siquidẽ alit, sed minus saccaro, quod est medicamentosius manna, maiorem habens vim detergendi. Emollit quoq; ventrem, qua in re mel atque saccarum superat, quamuis in detergẽdi & abluendi facultate superet saccarum, & superetur à melle. Inuenitur in arboribus, fruticibus, herbis, & lapidibus, maximè in regionibus tẽperatis, & diebus vernis serenis temperatioribus, vt æstiuis, pro ratione temporis frigidioribus. Calabricũ manna omnibus antefertur à medicis, quo nos vtimur ad purgandos ventres infantium, & vtero gerentium, quantitate vnius aut duarum vnciarum dissoluto in iure pulli, aut aqua instillatitia, aut elixatione buglossi. Id rorẽ cæli siue aëris esse putat Gal. aut de eius genere. Nos tamen referemus quod vidimus, atq; experimento agnouimus. Anno salutis nostræ 1532. & duobus sequẽtibus, iuxta Fenarium fluuiũ nostrum in amœnioribus locis æstatis tempore manna in salicibus reperta est copiosa, atq; optima, albissima, saccari dulcedine, quam licebat colligere ex arboribus, & lapidibus cuiuis volenti. Eram ego per id tẽpus huius disciplinæ auditor: intellexeram tamen à præceptoribus meis mannam esse, quod diligenter perquirens an verum esset quod ab ipsis & reliquis cũ Gal. ferebatur, locum in quo mãns copiosior habebatur consideraui, summo manè, Iulio mense, ad id profectus adductis nonnullis ex amicis quibuscũ ego solebã de similibus differere. Inueni tamẽ paruarum quarundam apũ numerosam congeriem: nõ erant quidem apes, sed culices crassi, quos ab officiũ apes paruas dicerẽ, quibus inerãt tria aut quatuor foramina in partibus corporis, quæ in eisdem prominebant, ad paruarum verrucarũ speciem. Per hæc itaque foramina guttæ quædã parue albissimę, sudoris modo eliciebantur, quas rorẽ esse dixisses, si copiam guttarum cadentium ex loco salicis in quo congestæ apes erãt, cõsiderares. Erat autẽ non vnus tãtùm earũ grex, sed plures quàm quinquaginta, in singulis autem gregibus innumerabiles apes, quæ locum vnũ non vltra diẽ ac noctem tenebãt, deinde in aliũ transuolabant: semper tamen arboribus insidebant, cum quodam bomboso sonitu apũ, à quibus sudor guttatim defluens, aut folia arborum, aut subiectos lapides tegebat: quod verò in arenam, aut sordida loca decidebat, peribat, reliquũ colligebatur ad vsus: miro namque modo soluebat ventrem. Erat autem hæc purissima manna, albedine, dulcedine, consistentia, & efficacia probata. Hæc referre meritò placuit, vt intelligãt naturaliũ causarum indagatores mannæ generationẽ, & eiusdem causas effectrices, antiquos etiam in eius generatione tradenda deceptos. Quòd si quis nostro huic testimonio & experimento consentire noluerit, non dãnet veritatẽ, nisi priùs quod testamur, aut contrariũ assequatur, locũ generationis mannę adiens, & singula probè perpendens, quæ nos vidisse affirmamus sæpe in prędictis annis. Horum alimentorũ, quorum facultates retulimus, vsus in minoribus natu est nutritio & auctio: in adultis verò sola nutritio, nisi quando è morbis extenuati conualescãt, aut fuerint natura tenues: tunc enim humorem, spiritũ, & carnem augere oportet. Erit autẽ opportunitas sumendi alimenta omnibus communis, cùm adfuerit inopia: hanc autem in bene valentibus fames nos docet. Famẽ autẽ Aristo. lib. 2. de Animal. c. 3. dixit esse appetitum quendam calidi & sicci: sitim autem, appetitum frigidi & humidi. Gale. verò primo lib. de Causis sympto. famem tristem sensum appellat, nec

Historia notanda, & peculiaris Authoris obseruatio de generatione mannæ. Qua ostenditur verum esse posse quod de Scaligero & nauigationibus Hispanicis suprà retulimus in hanc rem.

Fames essentia.

tamen ibidem appetitum coniũgi negat. Considerat quoq; Gal. in omni fame, quæ natura fit, quinque motus, quorum primus est, membrorum inanitio, quæ secundum naturam sensim fit, naturali calore agente, ac dissoluente humidum membrorum: hæc verò naturali facultate secundo loco appetũt, deinde tractrice trahunt, tertio loco à venis & iecore & ventriculo: quarto loco sequitur sensus tristis, quo vẽtar sentit suctionem: quinto sequitur appetitus animalis. Quartum horum, nempe sensum suctionis famem appellat: huius sensus immediatum obiectum omnes ferè consentiunt esse motum factum in ore ventris à membris trahentibus, sugentibus, & veluti discruriãtibus ipsum. Sed ex his nonnulli cum motu qualitatem aliquã primã accedere necessariũ putant, existimantes sensibilia communia sine propriis mutare sensum non valere: itaq; aut caloris, aut frigoris simulachrum accedere dicũt ad sensum mutandum. Verùm parte prima docuimus communia sensibilia per se sensus mutare, & sæpe sine propriis sentiri. Ad quod comprobandum accedit, quòd si cum motu & suctione diceris accedere calorem, vbi quis causam refrigerãtem ventri admouerit extrà, fames cessabit, & vbi frigus motum comitetur, pipere assumpto, atq; incalescente ventriculo amplius non maneret fames, quorum vtrunque falsum est. Solus igitur motus, obiectum immediatum & per se prædicti tristis sensus siue famis est: quoniam verò consumptio quædam in ventriculo adiungitur, dubiũ est, cuius consumptio immediatiùs accedat, humidi chylosi, an substantialis ipsius ventriculi. Nihil refert impręsentiarum longo sermone referre, diuersas iuniorum opiniones, quibusdã dicentibus famem excitari absumpto chylo: nam & si absumptus sit innatus ventriculi humor, interim dũ chylus adest, homo non cruciatur fame: non igitur sequitur fames substantialis humidi consumptionem. Præterea ipso absumpto, statim ingesto cibo, vel primo bolo, fames cessat, nondum tamen refectum est humidum substantiale, nõ ergo sequitur fames ipsius consumptionem. Contra quorum opinionem instat, quòd animalia longo tempore in latibulis degentia, non vexantur fame, diu tamen sine chylo seruata, è quorum numero sunt vrsi & glires. Prætèrea qui noctu cœnãt hora prima, aut secunda noctis, hyemis tempore, nec fame tentantur vsque in meridiem sequentis diei, non continent vsquę in illam horam chylum in ventre: nõ ergo sequitur fames immediatè chylę consumptionẽ. Breui tamen quę nobis vera videntur & rationi consona, referamus. Impossibilę quidem reputamus, famem excitari secundum naturam, nisi chylus absumatur, & substantialis humor ventriculi, altero enim horum præsente fames non excitatur, quibus membrorum dissolutio accedere debet, quã reparare postremò intendit natura. Finis namque assumptionis alimentorũ cogit veluti obiectum postremò mouens, sed præcipuè intentum: nam finem quem præcipuè intendimus, eũ postremò assequimur. Finis postremus, sed præcipuus est corporis refectio, hic autẽ non vrget nisi præcedẽte defectu: is igitur antecedere debet, nempe membrorum inanitio, alterum quoque vt medium necessarium, siue vt finis minimè præcipuus, est sensus tristis, qui adesse debet, vt naturã moueat ad alimẽtorum disquisitionem, per quæ deinde finem postremum assequitur. Cęterùm dũ chylus in vẽtre adest, sensus tristis nõ excitatur, nec appetitus disquirẽdi alimentum: tum quoniam impedit tristem sensum, qui tractione ac suctione excitatur: tũ quia reficit

Famis obiectum.

Consumptio quam sequitur fames.

dissolutionem ventris dum adest præsens. Excitabitor itaque fames membrorũ substantia dissoluta, atque absumpto chylo, cum substãtiali ventriculi humore. Chylus autem præsens, quod fit paulò postquam cibus assumptus est, vtrumque prohibet: nam sensus tristis qui sequitur vẽtriculi corrugationem & suctionem, ac mutum, cessat, & ventris natiuus humor, & defectus reparatur: quoniã ex ipso vẽtriculus partẽ capit, dicente Gal. lib. 3. de natur. facult. Itaque quod in cibis optimũ est, id halitus specie & paulatim sibi attrahit, atque in tunicis suis reponit iisdémq; adiungit: vbi abundè saturatus est, quidquid reliquum nutrimenti est veluti onerosum aliquid reiicit. Quòd si quis quæsierit cuius horum humorum consumptionem immediatius sequatur fames, dicemus immediatiùs sequi ad eam quæ postremò fit: postremũ locum tenet consumptio substantialis humidi vẽtriculi, quæ fit absumpto prius chylo: non tamen statim, sed cũ quodam temporis interuallo. Namque id considerare pręcipimus hoc in loco, membrorum omniũ præter ventriculum, consumptionem, siue substantiarũ ipsorum absumptionem antecedere tractionem, & traductionem chyli: ventriculi tamen humorẽ non nisi prius chylo digesto, ac demisso absumi, siquidem interim dũ adest, ipsum reparat chylus: post famẽ verò quæ tristis sensus est, sequitur altera quæ est apud Arist. appetitus. Putant autẽ qui Arist. sequuntur, aut Arist. quoque ipse, famem esse appetitũ, quo animal desiderat cibũ capere ab extrà. Falluntur autem id æstimantes: nam appetitus aut voluptas, quæ coniunctæ sunt cum potentia cognoscente, non mouent animal nisi ad obiectum cognitũ: natura enim constat, sensum primũ deprehendere id quod sibi obiicitur, sub quadam boni ratione, deinde appetitum idem cupere: sed ventriculi appetitus cùm famescit non concipit aliquid immediatè, sub ratione boni, non erit igitur appetitus ad id prosequendum. Pręterea antequam animal appetat, siue famescat, immediatè præcedit tristis sensus: sed præcedenti tristi sensu, immediatè insurgit appetitus auersionis, quẽ appellant appetitũ ad fugã, quo animal desiderat fugere causam nocentẽ, nõ appetitus prosequutionis. Præterea cognita causa delectante appetitus mouet ad prosequendum: cognita verò causa nocente, appetitus mouet ad fugiendum: sed in fame adest sensus rei cõtristãtis, & nocentis, nẽpe suctionis: ergo statim insurget appetitus auersionis & fugæ. Cæterùm præter hunc appetitum fugæ, qui immediatè tristẽ sẽsum sequitur, secundo loco & quadãtenus ex accidente succedit alter appetitus prosequutionis, qui habet obiectum alimentum extra corpus animalis, aut in ipsius ore. Sed is duplex est, alter in vẽtriculo, alter in sensibus internis, nempe cogitãdi, siue æstimandi vi: vterq; tamen finitur in obiectum cognitum in ratione boni. Qui enim in æstimatione excitatur, sequitur cognitionẽ alimenti præsentis, aut etiã absentis, cuius similitudo præest in memoria: qui enim cibum delectantẽ & proficientẽ aliquando agnouit, rursus præsente tristitiã in vẽtriculo & appetitu auersionis à praua & cõtristante causa appetit, & desiderat cibum, vt bonum, quod belnis quoq; commune est, quas videmus ad præsepe accedere alimenti disquirendi gratia, cùm contristantur & sentiunt suctionem in ventre. Est & alter appetitus prosequutionis in vẽtriculo excitatus, cognito obiecto conuenienti, delectãte, & boni speciem referẽte: verùm cùm ventriculus res absentes non agnoscat, nunc tãtum is mouetur ad cibum appetendum, cùm ipsum habet præsentẽ, ore ipsum degustante, cõmuni illa membrana quæ à ventriculo in os sternitur: quod enim delectans agnoscit, id prosequi cupit. Ac perinde id maximè decet considerare, infantes nuper natos vnicum tantùm habere appetitum auersionis, qui sequitur tristẽ sensum: ex duobus autẽ prosequutionis dictis nullum. Quoniã qui in potentia interius sentiente consistit, eget præcognitione obiecti, aut præsentis, aut absentis, neutrum autem illis adest antequã cibos ore degustent. Quapropter obstetrices infantibus nuper natis mel ori lingendum offerunt, vt pręsente obiecto, appetitus trahendi ac prosequendi ipsum excitetur in ventriculo. Cùm itaq; solum appetitum fugę habeãt, alterum prosequutiuois adiungunt. In iis verò, qui magis rationis compotes sunt, duo appetitus accedent prosequutionis: alter in ventre ortus inter degustãdum, alter in æstimatione, ex vtilis ratiocinio natus: absentis cibi appetitus dicetur carentiæ, & præsentis complacentiæ. At verò siue fames tristis sensus sit, siue appetitus auersionis, an naturalis sit animali vel præter naturam, nõ omnes vnanimes inuenio medicos. Qua in re quidã dixerunt famem esse naturalem quendã sensum, siue appetitum: quoniã nobis omnino secundum naturam habentibus aduenit. Naturale præterea est animalibus impleri intra terminos quosdã, & intra statutos terminos inaniri: cùm igitur intra eos permãserint, secundum naturã eosdẽ se habere dicemus: talis dispositio est, per quam fames animali aduenit. Contrarium sentiũt alij, dispositionem eam per quã fame vexantur animalia, pręter naturam appellantes, ea potissimũ ratione, quòd quæ indicãt sui ablationem, ea sunt præter naturam: sed fames indicat sui ablationem, est ergo pręter naturam. At nos cũ Gal. dicemus eam dispositionẽ esse non ex toto secundum naturam, neq; omnino præter naturam: quadantenus enim præter naturam est, quatenus abiiciẽda: secundum naturam verò, quòd sanis eueniat, neque eos à sanitatis limitibus deducat. Gal. namq; lib. 4. simp. med. fac. c. 9. inquit: Quando nimirũ neq; ad cibos accedimus planè secundum naturam affecti, & subiũgit, Quoniam eorum qui cibum desiderant, corpus inanitum esse oportet. Id verò corpus quod inanitum est, & repleri, siue refici expostulat, non omnino secundum naturam se habet. Non est etiam præter naturam quod sanis & secundũ naturam se habentibus, aduenit. Nec etiam in præsenti prætermittendum duximus, an venter bene valens, ac temperatus appetat similia, distemperatus verò contraria, quod Gale. lib. artis medicinalis dixit. Id enim non parum conducet ad notitiam eorum alimentorum, quę temperatis, aut aliis sunt offerenda. Non tamen videtur tuta Gal. sententia: nam omnes ventres appetunt capos, & gallinas, & perdices, interim dum valent: sed tamẽ non omnes sunt vnius temperaturæ. Præterea ventriculus adhuc ægrotans cibos appetit sibi familiares, & assuetos in sanitate: non igitur contrarios. Præterea lactucæ frigidæ sunt, & ab omnibus ferè appetuntur valentibus, sed non sunt omnibus similes. Præterea ventriculus famescens non omnino secundum naturam se habet, ea ergo ratione exposcet contraria: quoniam verò naturalem temperaturam non amisit, appetet similia, simul igitur appetet similia & contraria, aut dicat Gal. qui appetitus vincet. Præterea si ventriculus calidus calida intemperie laboret, ob eam appetet frigida, ob naturalem verò calida: difficile tamen videtur, aut omnino fieri non potest, vt contraria quis simul appetat. Primum itaq; aduertendum Gal. lib. artis med. cap. 63. non dixisse ventriculum

Venter an ex chylo alimentum capiat.

Fames an sequatur chyli consumptionem.

Fames nõ est appetitus prosecutionis.

Fames an naturalis sit.

Venter bene valens similia, ægrotans contraria appetit.

culum omnem à naturali statu discedétem appetere contraria, sed eum tantùm qui morbi ratione discedit. Nam qui intra sanitatis limites adhuc manet, naturalem sequitur appetitum, quo sibi similia exposcit, similia inquam naturali suæ temperaturæ, non lapsæ dispositioni, etiam si labatur. Veluti si venter temperatus parum discedat à sua naturali temperie, aut famis ratione, aut aduentu cuiusuis nouæ qualitatis intra sanitatis limites, nullum bonum appetitum auertet ab his quæ sibi secundum naturam sunt & pristino statui similia: tum quoniam partem dissolutæ parti similem reponere cupit, tum quoniam quæ talia sunt, aliquam habent cum lapsu contrarietatem, ac perinde quodammodo ipsam propellent, qua ratione contraria dicentur, etsi morbosus affectus non sit, veluti si venter natura calid. ad frigid. intra sanitatis limites labatur: calida namq; appetet. Vbi tamen ventriculus præter naturam afficiatur morbi ratione, contraria appetet, quibus ab ea releuetur affectione. Hęc autem omnia de naturali ventriculi appetitu sunt intelligenda: nã appetitu animali singula appetuntur, quæ delectant & gustui grata sunt, atq; ea ratione, sani & ægrotãtes eos appetimus cibos, qui dulces sunt & grati, & quibus insueuimus. Naturali verò, refectionem tantùm, & attemperamentum appetimus. Quandiu quidem bene valemus, refectionem, quæ præter id quod corpus restituit ad pristinum habitum, à famis & inopiæ noxa releuat. Attemperamentum tamen desiderant qui ægrotant ex distemperie, siquidem natura omnia appetunt se conseruare, & aliena & præter naturam propellere, id verò in morbis fit contrariorum adhibitione. Interim namque dum ægrotant homines, morbosa dispositio vrget ac cogit ad curationem. Qui itaque famescunt aut inaniti tantùm sunt, aut præterea alterati, inaniti impleri tantùm desiderant, quod similibus fit. Qui verò præter id alterati quoq; sunt, non tantùm impleri, sed alterari etiam desiderant, quod per cibos contrarios fiet, vbi distemperies fuerit morbosa: vbi verò non, satisfacient quæ per naturalem temperiem fuerint ventri similia, quę paruos lapsus abunde alterabunt. Id voluit Gal. lib. 4. de simplic. med. facul. cap. 9. dicens: Solum enim corpus eorum qui cibum desiderant, inanitum sit oportet, si exactè futuri sint familiaris ipsorum qualitatis cognitores. Nam si præter id calidiores quàm conueniat, aut frigidiores euaserint, seu toto corpore, seu attinentibus ad linguam ac ventrem locis: non solùm quæ nutriant, verùm etiam quæ refrigerent aut calefaciant expostulabunt. Hæc & similia eodem cap. habentur, quibus docet ventrem inanitum replere, & alteratum mutare. Mutatio verò omnis contrariis fit, hæc igitur erunt, quæ ab eis expetentur, interim dum aliena & morbosa affectione molestantur. Sed obstreper aliquis: nam Gale. in præhabita sententia, inanita corpora præterea etiam calefacta, quæ refrigerant expostulare dicit, calidus igitur natura ventriculus, superincalescens, nondum tamen ægrotans, frigidum exposcit. Ad hoc dicemus, quòd si calidus ille lapsus factus fuerit, naturalis erit, & ei similia appetentur: si verò adhuc fuerit fiens, calida expetentur, quæ naturali dispositioni similia sint, & lapsu remissiora, per hæc autem natiua dispositio seruabitur, & aduentitia attemperabitur. Sic etiam vbi lapsus ad contrarium intra sanitatis limites fuerit, non tamen factus, venter similia naturali factæ temperaturæ appetet, nam & per hæc attemperabitur venter abunde. Neque ea quæ supra adduximus, præfatam sententiam subuertere valent. Quòd enim capos, gallinas, lactucas & similia quibus assueuimus, appetimus, adhuc ægrotantes, nihil refert, is enim animalis est appetitus, non naturalis, de quo loquimur. præter id quòd siue sani sumus, siue ægri, cùm famescimus, refectione egemus: verùm nihil aliud quàm dulce alere potest, id igitur ab omnibus expetetur. Quòd rursus ventriculus famescens non omnino secundum naturam se habeat, nihil refert: ea enim non est morbosa dispositio, sed naturalis, & sana, per quam similia appeti diximus. Facilè quoq; soluitur quod retulimus, vbi calidus calida intemperie laboret. Is enim contraria appetet morbo, quòd verò contraria sint naturali temperaturæ, nihil refert, dũ enim venter ægrotat, morbi sequitur exigẽtiam, tanquam vrgentis, naturali temperatura posthabita. Erunt autem frigida quæ expetuntur à prædicto ventre, minùs frigida, quàm si frigidus ventriculus calido laborasset morbo. Sed id latius disputandum ad alium locum relinquimus, vbi calido & frigido pariter febricitantibus, cui conducant frigidiora, dicemus.

Cibi opportunitas. Cùm itaque hominem famè tentari necessum sit, ea erit ciborum adhibendorum opportunitas, ante id enim bene valentibus indicium est, in ventre cibum contineri, aut in venis, atque perinde à membris tractionem non fieri, neq; membrorum factam fuisse absumptionem: coctis itaque cibis atque digestis, & congrua exercitatione præcedente, fames excitatur, & cibi adest opportunitas. *Ciborum quantitas.* Succedit autem fames alimento in ventre & venis digesto ac dissoluto: accedente tamen homine ad cibum assumendum, quantum ingerere cibum expediat, non satis cognitum est: quidam enim putant ad mensuram famis cibi copiam respondere debere, quidam à mensa discedendum cum reliquiis famis, vt natura semper superior euadat. Verùm diuersa admodum est ventriculorum temperatura, & hominum viuendi modus. *Nota.* Ex ventriculi temperatura, vt Gal. quoque docuit libro artis medicæ, calidior minùs appetit, quàm superare possit, frigidior magis appetit, quàm superet: temperatus in vtraque re commensuratus est. Præterea alimenta iam in ventre superata à quibusdam non superantur in venis & iecore, ob defectum naturalis facultatis, aut ob viuendi modum. Qui enim in otio degunt, minùs digerunt & dissoluunt: qui exercentur, magis. Iam igitur si quis aut temperatus sit, aut temperamento proximus, & omnia membra proportionem eam seruauerint, & in vitæ instituto modum seruet, cibum antequàm in famem incidat, non accipiet: deinde tantum cibi ingeret, quantum appetit: id enim in ventre & venis probe superabit, & excrementa secernet. Qui verò ventriculum habuerit frigidiorem, paulò minùs accipiet, quoniam magis appetit quàm pro ratione caloris. Si verò fuerit calidior venter, cibum accipiet quantum appetet, interim dum bene valet, nec valde ad calorem labitur; commodius enim est paulùm excedere calorem cibi mensuram, quàm in periculum incidere cruditatis, ob caloris defectum. *Nota.* Præterea in his qui studio literarum incumbunt, & omninò qui aut non exercentur abunde, aut id quidem intempestiuè, citra debitam ventriculo ciborum quantitatem accipere commodius est. Eis tamen qui validius exercẽtur, cibum appetitui adæquare, vel in frigidis ipsis ventris temperaturis, non est à ratione alienum, nedum in calidis, in quibus minor est appetitus concoquendi facultate: minuit namque appetitum calor, lib. 1. de Causis Sympto. cap. 7. apud Galen. *Cibus modũ excedens quæ mala affert.* Quòd si quis in ciborum quantitate modum excesserit, in

Q 2 non

non paucas incidet noxas: nempe cruditates, ventriculi dolores, ructus, nauseas, vomitus, iecoris obstructiones, febres putridas, ingenij hebetudinem, memoriæ labem, virium omnium languorem, ad finem, renum lapides atque vesicæ, & articulorum dolores. Hæc est ciborum quantitas quam impartiri decet, in diuersis ætatibus, temperaturis, habitibus & anni temporibus diuersimodè, dicente Hippoc. 1. sectio. Apho. Et quibus semel aut bis, aut amplius, aut minùs, aut secundum partem: condonandum verò est aliquid tempori, horæ, regioni, ætati, & consuetudini. Pueri namque sæpius comedere debent, quoniam eorum ventres non possunt multum semel superare, quo tamen ad nutritionem & augmentũ opus habent. Postremi verò senes pariter, quoniam vires habent languidas, quę copiosum non superant cibum, partitione ipsius egent, medię ætates medio modo se habent. Senes tamen medij, propriè sic appellati, maximè omnium famem, & inediam ferunt, ex Hippoc. Ex temperaturis præterea calidæ facilè famis tolerantia delinquunt animo & exoluuntur: sæpe igitur alendi, maximè in quibus bilis in ventrem cursus timetur. Frigidæ verò temperaturæ diutius famem tolerant, tum quòd calor minùs celeriter humidũ dissoluit, tum quòd pituitosi & crassi humores se offerunt mutandi per famem. Quapropter pituitosis famem adhibere conuenit, quoniam exsiccat, inquit Hippoc. Aphorism. 59. sectione 7. Quantum verò ad habitum corporis attinet, graciles & latorũ pororum frequentiùs sunt alendi, pingues tamen & angustorum pororum rariùs: ex anni tamen temporibus. Hippocrat. inquit 2. Aphorism. sectio. Æstate & autumno cibos grauissimè ferunt, hyeme verò facilè, ver secundum locum habet, quod lib. de Victus ratione priuatorum autor seruauit. Hyeme itaque cibus abundè offerendus, sed rarò, ita vt semel multum adhibeatur, eritque cibus siccior, & calidior & veluti caro assa: potus verò vinum, idq; meracius: vere autem impartiendus magis est cibus, & vinum dilutum bibendũ, & maiori quantitate quàm hyeme. Æstate frequentiùs quàm aliis anni temporibus cibus est adhibendus, & potus dilutior sit, & maiori quantitate, carnes verò elixæ erunt: autumno paulò maiorem, quàm æstate cibi quantitatem offerre licet, & vinum adhuc meracius, & quantitate minus. In omnibus tamen ætatibus, temporibus, & reliquis, consuetudo magnopere seruanda, apud Hippocr. libro secundo de Ratione vict. acutorum. Qui enim bis comedere assueuit, si prandere dimiserit, inflammabitur, & bilis in eius ventre augebitur, & excrementa omnia mordentia fient, & vrina flauescet. Notum etiam est quàm ægrè ferant sani homines, qui ientaculum accipere solent, ieiunium, aut eiusdem ablationem. Præterea autore Hippocr. lib. 2. de Ratione vict. acu. Qui prandere assueuerunt, si pransi non fuerint, deinde cœnauerint, ventris grauitatem patientur, & malè cubabunt. Qui verò cœnare assueuerunt, vbi non cœnauerint, sequenti nocte non dormient, & manè sequentis diei languidi à lecto resurgent, & inualidi, & suspensis visceribus. Assueuerunt autem Arabes bis tantùm comedere in tribus diebus, Græci bis in singulis diebus: Hispani ferè omnes adultæ ætatis, bis in die comedunt, iuxta meridiem, & rursus septem, aut octo horis transactis. Celsus quoque Latinorum retulit vsum dicens lib. 1. cap. 2. bis die potiùs quàm semel cibum capere, & semper quamplurimum, dummodo hunc coquant. Sed qui aut laboribus corpora fatigant, aut pueri, aut senes, aut ex fœminis quàm plures, ientaculum accipiunt summo manè, & quidam ex his quinta à meridie hora paruam refectionem ex fructibus, aut oleribus: sunt etiam nonnulli qui hyemis tempore ventriculi calefaciendi gratia, aut ne à frigore & aëre ambientis occupetur, summo manè parum panis tosti ex vino meraco accipiant, quidam oui vitellum, quidam conditum aliquod: sed hæc iam præseruationis potius sunt, & hominibus aut non admodum valentibus, aut ægrotaturis debentur. Sanis verò simpliciter, quibus etiam sanitatis custodia propriè debetur, interim dum valent, consuetudo est seruanda in numero refectionum: ab initio verò probè instituendi sunt, natura tamen ciborum & quantitas pro ætate, & anni tempore varianda, vti diximus. Licebit quoque sensim pro ætatum mutatione refectionum numerũ mutare, & pro mutatione temporum, sed id minùs. Cùm verò prandere atque cœnare assueuerint omnes ferè homines in sanitatis cõseruatione, an cœna prandio plenior esse debeat, dubium fuit apud iuniores medicos: quidam dixerunt, prandium maius esse debere, siquidem interdiu à calore Solis iuuatur ad ciborũ coctionem: rursus exercitandi cibo egent, vt ad labores valeãt: sed interdiu vigilantes exercentur, tunc igitur cibo egent copiosiore. Præterea exercitatione alimenta facilè digeruntur: ergo interdiu copiosior competit cibus. Contrarium alij senserunt, maiorem debere esse cœnam comprobantes, quoniam in somno coctiones meliores fiunt in ventre ac corpore toto, id dicente Galen. lib. 1. de Causis sympto. Tum etiam quòd per somnum cibus optimè concoquitur, non solùm in ventriculo, verùm etiam per vniuersi corporis habitum, & libro tertio de Causis pul. eiusdem rei causam adhibet, dicens: Facultas concoctrix se intrò recipit magis & in altum, & lib. 6. de Mor. popu. parte 4. inquit Hippocr. Planè vigilans exteriùs calidior, frigidior circa interiora. Rursus 6. de Mor. popu. parte 5. inquit, Sanguis in somno ad interiora magis refugit, in somno ergo coctiones meliores fient, cùm coctio calore perficiatur, & sanguis calidus fit natiuo calore. Præterea libro sexto de Mor. popu. parte quinta, inquit, Labor articulis & carnibus, cibus & somnus visceribus prodest. Cùm igitur coctiones ciborum in visceribus perficientur primò, somnus coctionibus proficiet. Nos verò in huius dubij solutione primùm excludamus corporis non naturales atque morbosos affectus, siquidem constat eorum ratione non parum variari debere sanitatis tuendæ methodum, præter id quòd qui tales sunt, præseruatione potius, aut curatione, quàm conseruatione egent. Qui itaque catarrho, aut quouis capitis morbo ex plenitudine laborat, à cœnis plenioribus abstinere debet, in somno enim vapor alimenti caput implet, valde verò post copiosas cœnas. Præterea si à ventriculo non facilè cibus descendat, aut propter obstructionem, aut propter natiuam meatuum angustiam, prandium cœna maius esse decet: nam in vigilia moto corpore faciliùs cibus descendet, & in somno difficiliùs, inde verò ventrem grauabit. Dubium tamen est in sanis hominibus nulla parte manifestè læsis, quos tales seruare proposuit medicus, vbi totum alimentum fit cœnæ & prandio impartiendum, an expediat augere cœnam diminuto prandio, vel diminuere cœnam, aucto prandio. Nam diuersa quæstio esset, vbi quis modum excedere deberet: expediret enim id hora prandij facere: nam postea exercitatione & abstinentia à cœna, abundantiam emendare posset, & minùs

Cibus quoties in die exhibendus.

Consuetudo Arabũ, Græcorũ & Latinorum in capiendis cibis.

Cœna an esse debeat maior prandio.

Solutio superioris quæstionis.

graua

grauaretur. Dubium ergo erit decenti quantitate seruata, an deceat cœnam esse maiorem. Qua in re vt in aliis omnibus cum Hippoc. admonemus consuetudinem seruandam esse, nisi quis sensim in meliorem ipsam mutare voluerit, aut ab initio puerum instituendum susceperit, à tempore quo primum nuces reliquit. Quòd si is, cuius sanitatem custodire est in animo, in omnibus medicinæ præcepta seruauerit, ita vt opportunè excitetur, & se ad somnum recipiat, cœna pleniore vtatur oportet: prandio verò minore: nam cibum copiosum breui tempore non superabit, ac digeret natura ventriculi. Breue autem est tempus inter prandium & cœnam, nempe in hominum consuetudine septem, aut octo horarum: à cœna verò in prandium diei sequentis decem & sex intersunt horæ. Rursus completa coctione alimenti in ventre & iecore exerceri conuenit: magna verò cibi copia assumpta, non intererit tempus coctioni, distributioni, & exercitationi opportunum, à prandio in cœnam: non igitur expedit plus prandere, quàm cœnare: spatium enim à cœna in prandium sequentis diei omnibus dictis perficiendis satisfacit. Præterea quoniam cùm coctiones meliùs perficiantur in somno, tunc quoque copiosior cibus superabitur. Comprobat hanc sententiam Galen. lib. 7. de Method. med. cibum leuiorem in prandio assumere monens, vt concoquatur celerrimè, excrementum descendat, & purus venter sequentem cibum excipiat, comprobat id, quoniam somnus, quies & longius tempus cœnam sequuntur, coctiones iuuantia & perficientia. Confirmat idem athletarum experimento, quos dicit id aliqua ratione & longo experimento inuenisse. Quamobrem in sanis, non obstante consuetudine, cœnam pleniorem esse debere monemus. Id quoque sententiæ citatæ ex Hippocrate & Galen. manifestè comprobant. Verùm hac nostra tempestate cùm homines nullam viuendi rationem seruent, sed soli appetitui seruire velint, pleniùs prandent quàm cœnent. Hora namque meridiana cùm ad prandendum accedunt, longè à cœna præcedentis noctis, omnino perfecta coctione, & vacuo ventre, maiori fame premuntur, quàm cùm ad cœnam se conuertunt, volentes itaque fami satisfacere maiori, prandent pleniùs, parciùs verò ob minorem famem cœnant, cui faciliùs satisfaciunt: non enim concitatur magna ante cœnam, cùm paucum sit à prandio interuallum. Atque hæc est causa, ob quam homines nostri æui ordinem peruertentes pleniùs prandent, & parciùs cœnant. Neque obstant quę in contrarium adduximus: nam calor Solis non adiuuat coctionem ventriculi, sed distrahit eius calorem. Pręterea exercitati cibo egēt, non tamen dum exercentur, sed pòst, quod maximè in cœna fit. Rursus exercitatione alimenta distribuuntur, sed aliquando intempestiuè & ante coctionem. Quantitas igitur in cœna opportuniùs augetur, nam & quæ coquuntur quiete egent. In vnica pręterea mensa pluribus vti cibis in hominum est consuetudine non sine magno salutis dispendio. Licet quidem panem reliquis alimentis miscere, quoniam, vt suprà diximus, panis est materia alimētosa, vt cera aut oleum materia medicamentosa: & quemadmodum ceram omnibus ferè sine noxa miscemus vnguentis, ita & panem omnibus alimentis, vti carnibus, piscibus, leguminibus, fructibus & oleribus: ac miscere legumina carnibus, aut has piscibus, aut omnia hæc in eadem mensa malum est. Ex alimentis enim quædam sunt pituitosa, quędam biliosa aut alterius naturæ: quædam etiam ex eis citò, & quædam tardè

Quare plenius quidam prandent.

Ciborum diuersitas.

coquuntur, ita vt coctum crudo misceatur. Quòd si retineantur ampliùs, id quod coctum est corrumpetur, & putrefiet non gubernatum à natura: quòd si venter expellere eadem tentet, crudum cocto mixtum expelletur, ac per intestina deducetur, aut ad iecur etiam ipsum: inde verò neque annumerari quidem possent qui oriuntur morbi. Corriget autem hæc ordo qui à nobis tradetur, licet non omnino. Hac de causa pariter peccant, qui plurimum immorantur prandentes, aut cœnantes: quoniam interim dum postrema alimenta mensæ apponuntur, priora sunt propè cocta. Verùm cùm hæc vitare quæ ad ciborum diuersitatem attinent, hac ętate sit difficile, ac penè impossibile, decet ordinem pręscribere, quo vti expediat in diuersorum alimentorum vsu, in eadem mensa. Quidam enim voluerūt, anteponenda esse alimenta quæ difficilè coquuntur, eis quæ facilè: quoniam venter magis calidus est in fundo, ea parte qua carnosior, & iecori propior: tali igitur ordine alimenta erunt ingerenda, vt ęquo tempore omnia coquantur, ne crudum cocto misceatur, id verò fiet, vbi quòd difficiliùs coquitur antecedat, & imam ventris partem, quæ calidior est, præoccupet: quod verò faciliùs coquitur, superiorem, & minùs calidam. Quidam contrarium asserunt, oportere dicentes, alimenta ea primo loco assumere, quę faciliùs coquuntur, vt cocta descendant, & reliqua deinde coquantur: nam si ea antecedant quæ difficiliùs coquuntur, ea quæ faciliùs coquuntur interim superata & cocta non descendent, inferioribus nondum coctis, duæque inde sequentur noxæ: prima, quòd coctum crudo miscebitur, secunda, quoniam retentum quod iam coctum est, corrumpetur, non gubernatum à natura. Alij verò medio quodam modo respondent, distinguentes: nam si parum interest inter alimenta, ita vt facilitate coctionis non longè superentur, & superent, ea quę difficiliùs coquuntur antecedere debent, reliqua subsequi, vt pari temporis interuallo à partibus ventris differentibus superentur. Quòd si multum intersit, expediet ea præcedere quæ faciliùs coquuntur, vt cocta citius, statim descendant, neque ab aliis impediantur, aut eisdem misceantur, & confundantur. Nos verò ad euidentem veritatis assequutionem & perspicuam doctrinam, hac vtemur distinctione. Alimenta quædam liquidam habent substantiam, quædam solidam, & ex solidis quædam citiùs, quædam tardiùs superantur à calore ventriculi: ventriculus autem non habet in partibus suprema, & infima parem calorem: siquidem infima crassior est & carnosior, & iecori propius sita. Vbi alimenta eam habent differentiam, vt quædam liquida sint, tenuis substantiæ, quædam solida, si ingerentur simul, nihil omnino refert, siue pręcedant liquida, siue sequantur. Exemplum est ius carnis & caro, siquis hæc duo eadem mensa accipere debeat, nihil refert ius antecedere aut subsequi: nam si antecedat, adueniente carne facilè inuicem miscentur, & in vnam deducūtur substantiā, masticata ac comminuta prius carne: quod in externis rebus conspicimus. Si namq; in vas fundas ius aut aquam, deinde comminutā carnem, statim caro ius imbibet, nedum in ventre, vbi calor comminuens hæc eadem commiscere solet. Si verò caro præcedat, sequatur tamen ius, totam carnis substantiam ius peruadet, cui adamussim commiscebitur: ea est ratio ob quam sine manifesta noxa, quidam ante, quidam post ius ingerūt, & potum (quamuis liquida substantia sit) cum cibis, & post cibos accipimus. Quòd si alimenta solida fuerint, sed disparis natu-

Alimētorum diuersorum ordo assumptionis.

Quinam cibi sint in mensa præmittendi, qui verò vltimò ingerendi.

tæ,aut liquida,sed crassæ substātiæ, vti fercula quæ faciliùs coquuntur præire debent,subsequi verò reliqua,quod Galen.docuit lib.2.de Alimen. facultatibus.cap.de persicis,dicens:quia & huius communis edicti meminisse oportet,videlicet,omnia cibaria prauum succum cum humiditate obtinentia, ex facili descendere, eóque prima mensa esse assumenda.Rursus libro tertio de Ratione vict. acut. comment. 22. inquit, Nam perpetuò priùs ingerenda sunt, quæ & faciliùs corrompuntur, & quæ subducuntur magis : sed & ratio valida hanc comprobat sententiam. Cùm enim alimentum quod facilè coquitur, præassumitur, priùs coquitur ac descendit,deinde aliud sequitur, quod eò diutius immoratur,quò longiori tempore eget ad coctionem. Non enim coctum alimentum in ventre momento temporis descendit,sed quod superiori parte continetur,tardiùs:decet igitur id tardiùs coqui,vti tardiùs descendit,vt diu retentum perficiatur, & tam id quod facilè,quàm id quod difficilè coquitur,parum à completa coctione descendat. Vbi verò vnū tantùm alimentum assumatur, quemadmodum pars superior tardiùs coquetur, ita magis immorabitur, donec perficiatur. Ex his excluditur opinio dicentium, quòd si pari interuallo distent ciborum naturæ, cum caloribus partium ventris,is qui magis reluctatur coctioni antecedere debet, vt vno tempore omnino coquantur,nam inde fieret vt totum alimentum in breuissimo tempore descenderet, aut superior pars corrumperetur. Primum autem non fit, quoniam quiuis facilè agnoscet, plus quàm duarum horarum tempore, ventrem onus in intestina deponere, quo tempore leuior sensim redditur venter.Secundum igitur,id est alimentum in ventre corrumpi, accidet, si duarum horarum spatio coctum retineatur in vētre. Excluditur quoque aliorum placitum, qui dixerunt, alimenta tardioris coctionis antecedere debere,eadem, ac validiori ratione. Quoniam autem ex alimentis quædam liquida sunt,quædam solida : scire oportet assumptis liquidis alimentis non conuenire potum, nisi vbi ipsa essent valde calida,aut acria & medicamentosa: tunc enim aquam desuper bibere conueniret ad attemperandum alimenti calorem, aut vinum ad attemperandum frigiditatem, si frigida essent. Quòd si alimenta solida fuerint, assueuerunt homines bibere aquam,aut vinum inter comedendum:quidam verò post cibum totum ingestū, nonnulli quoque ante cibum sine ieiuno ventre, quidam etiam post cibum, & quidam pauco, quidam multo transacto tempore, de quibus omnibus quæ sanitati magis conducunt, breui referamus. Potus quidam exhibetur veluti medicamentum, quandoque verò in sanitatis conseruatione, & hic duplex, aut commixtiuus,aut delatiuus ciborum. Quando potus medicamentosus est,licet eo vti adhuc ieiuno ventre : si enim quis calidam ventris intemperiem patiatur,& ea ratione siti vexetur valida, aquæ frigidæ potus ei foret ex vsu, veluti si frigida intemperie laboraret, vini potus adhuc meracioris prodesset. Aliàs tamen ieiuni bibere non debent: nam aquæ potus immodicè refrigerabit nudū ventrem, & calorem pauxillum membranosæ partis extinguet,& humectatione laxabitur. Vini tamen potus validè calefaciet, & exsiccabit, sanguinem vret, & caput ac neruos feriet validè. Commixtiuus tamen potus à quibusdam sumitur toto iam ingesto cibo, quod non laudo, sicuti neque bis tantùm bibere in splendida mensa, potus namque qui ad ciborū commixtionem bibitur, prodest quoq; ad eorūdem elixationem : meliùs tamen miscentur, & eliquantur, vbi sæpius bibatur, quàm vbi semel, aut rarò. Præterea si potus quantitas (vt par est) quantitati alimentorum respondere debet, qui copiosum assumit alimentum, copioso egebit potu:sed potus calidus aut tepidus nulli sano homini conuenit : erit igitur frigidus ac copiosus, is tamen omnino refrigerabit plus quàm deceat, & cibos ipsos obdurabit, & eorum coctionem impediet, aut remorabitur.Faciet quoque eorundem cibos in ventre natare, & eidem minimè hærere, quod ad coctionem est necessarium, eosdem quoque nonnunquam ex ventre præcipitat. Vt igitur frigidus vini,aut aquæ potus non noceat, ipsum impartiri opus erit,& sæpius pro ratione quātitatis ciborum ipsum repetere,quantitate tamen iusta non variata. Ego quidem sic bibendum elegi,si duo tantùm diuersa alimenta in vna mensa accipio, bis tantummodo bibo, si tria, ter, & semper numero alimentorum respondet potus, nunquam tamen variata quantitate,sed ea quæ ingestorum copiæ respondet omnibus impartita. Nam hic bibendi modus præter id quòd exactè comminuit & miscet alimenta, os,palatum, & linguam abluit à præcedentis alimenti qualitate, vt sequens melius degustem. Hæc verò raro mihi se offerunt,non enim amo aut opiparas cœnas, aut ciborum diuersitatem : quamuis nonnunquam id facere coactus sim precibus amicorum victus. Est quoq; alter vsus, vel maximus, eius potus qui cum cibis sumitur, nempe eorum elixatio : ventriculus namque cibos elixat,quod facere nequit,nisi abundāte liquore, vt deinde totus cibus liquatus & elixus digeratur per ventrem imum, & venas,quas lactes appellant. Potum alium delatiuum nominant, quoniam ad deferendum alimentum bibitur. Hoc tamen non egent omnes, sed hi tantùm in quorum ventribus non facilè permeat, descendit, & digeritur cibus. Alij namque eo non egent, aut quoniam abūdè liquatus est cibus, & ea ratione liquore non indiget, aut quoniam cibus ipse aliàs liquidæ erat naturæ, aut quoniam corpori adsunt late amplis meatus, aut ob facultatis expultricis ventriculi robur, atque attractionis iecoris, aut ob hæc omnia. Quibus verò contrariç adsunt causæ,potu delatiuo erit opus,quo veloci fluenta quædam deducatur cibus:Neque tamen licet quauis hora eo vti,sed post integram atque perfectam coctionem, ne crudus cibus deferatur in iecur. Perfecta autem coctio intelligitur sexta à cibo hora,aut septima,& in sūma, vbi ructu quopiam superueniente, is nullam ciborum qualitatem refert: quo tempore si grauitatem quampiam senserit, aut siti molestetur, opportunè bibet. Damnamus verò medicorum consilium & vulgi vsum,qui quoties delatiuo potu opus habere credunt, conditū aliquod præsumunt, veluti rosaceum saccarum æstiuo tempore,aut pyrum,aut pomum, aut recens, aut melle,aut saccaro conditum: manifestè enim errant. Si namque potus hic delatiuus est,cibi deferendi gratia sumitur,deferet igitur is secum & cōditum, aut pyrum,nec superatum in vētre,nec integrè calefactum:quòd si ipsum non deferat, neq; cibum defert, quod facere conabantur. Deferri autem conditū,aut pyrum, aut pomum celerrimè & ante coctionem, ac misceri cum reliquo cibi cocto, valde nocuum est. Ab hac ergo cōsuetudine, quæ apud medicos & reliquos homines inualuit,recedendum præcipimus. Præterea an expediat mensas claudere potu,an cibo, scire oportet eum,cuius os ventris laxum est, aut cuius caput ex vini potu compatitur, egere cibo quopiam adstrin

Potus quo tempore sumendus.

Potus delatiuus.

Medicorum consilium damnatur.

An potu dapes claudere debeat.

adstringente postremo loco, quem non sequetur potus. Quorum autem venter siccus est, aut siti molestantur, nō longè à cibo bibere debent, sed parum ad finem mensæ: sic etiam eis quibus nulla praua adest ventriculi affectio, conuenit finito prandio aut cœna, parum vini, si ita assueuerint, sumere, vt postremus ille cibus è gula descendat, liquetur, & commisceatur aliis cibi partibus: aliis verò æquè similis potus conueniet: deinde os & dentes vino colluere omnibus erit ex vsu: diluatur, si capitis malis tentantur, aliàs non.

De Somno & vigilia.

SECTIO IV.

B exercitatione cibum accipere præcipimus, post cibum verò ad somnum conuerti salutare est, dicente Hippocr. Labor, cibus, potus, somnus, venus, & omnia moderata. Cæterùm, quemadmodum diximus, non statim ab exercitatione cibum esse sumendum, sed prius turbatione sedata, ita modo dormiendum non est statim à cibo, sed pauco quodam interiecto tempore, per quod leui motu deambulationéve vti decet, vt cibus ad inferiorem ventriculi partem descendat. Aliàs fiet vt cibus supernatet, tardiùs descendat & coquatur, vapor autem tum multus, tum crassus ascendat, deinde verò ingenij sequatur iactura, & memoriæ labes. Somno tamen opportunè accepto, animal à laboribus requiescit & coctiones alimentorum melius perficiuntur, dicente Hippocrat. 6. de Morb. pop. part. 5. Labor articulis & carnibus, cibus & somnus visceribus. Viscera siquidem roborantur: è quorum numero ventriculus est, qui calidior redditur per somnum, per vigiliam frigidior, teste Hippocr. lib. 6. de Morb. pop. part. 4. dicente: Planè vigilans exterius calidior, interius frigidior, dormiens contra. Quòd si venter dormientibus calidior est, coctiones per somnum meliores fient, nec in ventre tantùm, sed in corpore toto: ita fieri verum dixit Galenus lib. 3. de Causis sympt. animalis namque facul. per somnum otiatur, naturalis tamen validius agit. Colligitur secundum naturam calor per somnum ad coquendos ciboa, à quibus vapor ascendit in caput, qui animalis facultatis transitum impedit. Est autem somnus, naturalis impotentia animalis facultatis ad actiones, ob vaporem suauem alimenti cerebrum irrigantem, vt interim animi vires reparentur, & corpus recreetur: vapor autem is est qui ab alimento eleuatur, siue id in ventriculo, siue in iecore & venis contineatur. Nam & posteaquam alimentum ventriculum pertransiuit, somnus naturalis fit: qualis euenit his qui parum noctu dormierunt, dormiant autem summo mane ad tertiam diei partem, siue in morbis, vt apud Hippocr. lib. 2. Progn. siue in sanitate, vt experimur, per id autem tempus non adest alimentum in ventriculo: sed sanguis qui in venis & iecore continetur vaporem mittit ad cerebrum. Obstruit quidem is cerebri meatus, quoniam cerebri natiua frigiditas eundem incrassat: sequitur autem inde impotentia sentiendi per ea sensibilia quæ modicam vim habent immutandi. Neque interim reliquæ internæ facultates sentientes quidpiam agunt, sed omnino otiātur, nisi quando aliqua earum oppressa de visis, aut auditis, aut excogitatis inter vigilandum ratiocinetur, aut componat, ac seiungat eadem, sæpe quidem sine delectu, nonnunquā tamen adeò scitè, vt paulò minùs bene disserentē se præstet dormiens, quàm vigilans. De his tamen quæ dormientibus per insomnia accidunt, quædam consideranda tradidimus in prima operis parte, interim verò dum animal dormit, animi vires reparantur, cùm tamen iam non sibi tantùm, sed & membris omnibus, atque externis sensibus sufficit, calor cū sanguine è visceribus in membra transfertur, partim transmissus, partim etiam à membris tractus, & animalis facultas per neruos demādatur singulis sensibus, per id quoque tempus cerebrum ab obstructione & multitudine vaporum & sanguinis exoneratur, liberum autem manens vigilat. Per vigiliam autem rursus animalis facultas laborans, in cerebro & sensibus externis dissoluitur, maximè ob spiritus animalis dissolutionem. Quamobrem defatigati vehementioribus exercitationibus & corporis motibus, coguntur dormire, potiùs inopiam animalis spiritus sequentes, quàm alimenti coctionem. Quid igitur? dormiuntne illi sine alimenti vapore, aut sine cerebri occlusione? Non quidem, sed sanguinis vapor, vt diximus, somnum facere valet, cerebro occluso: succurrit autem is agitato corpore per exercitationes, spiritu pariter validiùs dissoluto: vitalis qui animali materiam præstat, simul cum animali dissoluitur, & cerebrum refrigeratur, refrigeratum constringitur, constrictum obstruitur, & inde actiones cessant, quod dormire dicimus. Porrò somnus omnium naturalissimus nocturnus est, post horam à cœna, aut paulò plus, quamuis summo mane dormire sit naturale ad tertiam diei partem. Noctu siquidem frigiditas ad interna impellit calorem, diei verò caliditas & Solis lumen calorem distrahunt, & animalem spiritum ad sensuum organa agunt. Refrigeratur quoque noctu cerebrum, quod ad sanguinis & vaporum incrassationem est necessarium. Dormire tamen à prandio non expedit: impletur enim vaporibus caput: vnde non rarò fiunt catarrhi, capitis dolores, & anginæ, adhuc his qui à prandio dormire assueuerunt, nedum aliis. Præter id, quòd cùm somnus diurnus non compleat tempus coctionis, cibus fluctuat in ventre eorum cùm à somno excitantur, veluti & aliis quibusque à somno intempestiuè expergefactis. Dormiant itaque interdiu à prandio qui assueuerunt, quamuis non laudem eam consuetudinem, reliqui abstineant ab ipsa, intelligo quoque paucissimos esse qui ab eodem abstinere possint æstatis tempore: sed hi neque à somno abstinere valent, nec noxam facilè ferunt. Nocturni verò somni ac naturalis tempus est, spatium quo in ventriculo & iecore coctio alimentorum perficitur, quod distinguere ex vrina docuimus sectione secunda huius partis. Verùm cùm actiones non in omnibus pari tēpore perficiantur, non erit dormiendi tempus omnibus vnum. Magna autem ex parte in bene valentibus & modicè viuentibus à sexta in octauam horam perficitur, vt septem horarum spatium, medius dormiendi terminus sit. Quod verò ab hoc diuersum fuerit, malum est: dicente Hippocrat. somnus & vigilia vtraque modo magis facta, malum. Dormiet autem sanus homo toto corpore, brachiis, ac cruribus modicè contractis, magis quidem hyeme ad calorem ventris augendum, minus vere & æstate, capite parum eleuato, ita vt super latus dormiens, caput parem humero superiori seruet altitudinem. Dormiet primùm super dextrum latus, vt coctio ventriculi à calore iecoris adiuuetur, & faciliùs descendat cibus ad imum ventriculum, & in iecur deducatur:

Somnus auget ventriculi calorem.

Somnus.

Fatigati dormire coguntur.

Somnus naturalissimus.

Somnus diurnus.

Somni spatium.

Cubandi modus.

quamuis non satis constet, an iecur ventri suppositum, an suprapositum, ipsum validius calefaciat: ignis enim suppositus valentius calefacit, & gallina superposita magis calefacit oua, nisi dixeris, iecur suppositum, quoniam incalescit amplius, calefacere magis. Ad finem verò somni si se in latus sinistrum conuerterit, non erit malum: leuare enim onus dextri lateris expediet, quibus etiam ventris imbecillitas adest. Non erit à ratione alienum, super ventrem aliquamdiu cubare, ad finem coctionis, vt pituita quæ ibidem relinqui solet, tunc superetur, super dorsum autem dormire nullatenus expedit, ab initio enim fluctuabit alimentum in ventre, & ad œsophagum sæpe ascendet, & tardius multo coquetur. Quanta autem mala capiti afferat, quid opus est dicere? vidimus enim apoplexiam hominem ea de causa apprehendisse: quibusdam induxit paralysim, & plures alios neruorum morbos. Cùm capitis excrementa quæ secundum naturam per os & nates purgari deberent, ad posteriorem cerebri partem transferantur, qua parte via nulla purgationis excrementorum adest. Insomnia quoque consideretur tam in sanis quàm in ægris philosophi omnes pariter ac medici præcipiunt, non parua accepta ex insomniis coniectura de corporis dispositionibus: & Hippocr. ipse lib. 6. de Morb. popu. part. 8. quæ per somnum accidunt, atque ipsa insomnia perpendenda esse vult. Qui enim sanguinem habent redundantem, res rubeas se videre somniant, & quæ eosdem delectant & sibi grata sunt. Qui melancholiam, lugubria, tristia, & colore nigra. Qui verò bilem flauam acetuarunt, cædes & bella, ac flauos colores. Sed qui pituitam, fluuios, fontes & aquarum decursus, præsentes habere putant. Qui calidiorem habent ventriculum, se bibere somniant: qui seminis redundantiam, fœminarum amplexus, qui inopia premuntur, aut auari sunt, thesaurum inuenisse imaginantur, & quandoque aureos montes. Qui somniat se volare, spiritum animalem habet tenuem, & putum: qui verò oppressionem & angustiam somniat, crassos humores habet abundantes, & fumorum copiam, maximè in partibus cerebri, aut thoracis. In summa, magna ex parte somnia sunt de his quæ corpori expediunt, quandoque de his quæ animæ grata sunt, aut de quibus interdiu habuimus mentionem, aut ipsos corporis affectus sequuntur, à quibus excitantur. Nonnulli quoque diuino numine afflati per insomnia multa futura prædixerunt. Quamobrem insomnium Dei nuncium finxerunt Poëtæ, dicente Homero Iliados β. voce insomnij: Διός δέ τοι ἄγγελος εἰμί, id est, Iouis namque nuncius sum. Et rursus, καὶ γάρ τ' ὄναρ ἐκ Διός ἐστι, quod est, Etenim insomnium à Ioue est. Sequuntur autem somnum non pauca commoda: siquidem animales facultates reparat, coctiones alimentorum, atque crudorum humorum perficit, curas obliuioni tradit, iracundiam mitigat, dolores omnes sedat, humectat omnia corporis membra (veluti vigilia exsiccat) si post cibos sequatur: post inediam namque & ciborum inopiam, exsiccat potius. Nocet autem, si longior debito sit, aut intempestiuè adhibeatur: caput enim grauat, mentis hebetudinem affert, & memoriæ iacturam, incipientibus accessionibus si adhibeatur, longissimas efficit ipsas, & incipientibus inflammationibus viscerum auget cursum humorum: vigilia verò vita animalis est, vt somnus frater mortis. Quod Ouidius sic cecinit,

Stulte, quid est somnus, gelidæ nisi mortis imago?

Viuunt enim animalia cùm suis funguntur muneribus, & vigilantes in diuinarum rerum contemplatione sumus. Quod fœlicem ab infœli ita distinguit, vt Aristoteles Ethicor. 1. existimarit dormientem omnem infœlicem, & medio totius vitæ curriculo fœlicem ab infœlici non distingui. Quandoquidem & fœlices ipsi dormientes, ab animi actione virtuti consentanea vacant, in qua fœlicitatem esse sitam asseruit: vbi tamen vigilia modum excesserit, vires dissoluit, & delitia affert, & sæpe mortem. Huic malo subuenire decet, per morbos quidem, morbi causa, atque ipso morbo ablato, in sanitate tamen cantilenis, & musicis modulamentis, vbi animus mœrore, aut ira, aut solicitudine capiatur, sicuti & consolatoria verba animum placant. Aquarum quoque murmur & fontes arte machinatæ, crurum frictio, aut balneum, fomentum capitis ex rosaceo, vapor decocti papaueris capitum, aut mandragoræ, lactucarum esus, atque piscium, vini dilutioris potus, non validi, neque vetusti, coitus moderatus ad idem valet, & pedum refrigeratio, æstiuo tempore, mihi ipsi non rarò profuit ad somnum conciliandum, sicuti & corporeus labor sæpe somnum adducit. Quòd si somnus fuerit iusto maior, caput calefacere decet, in cibis adhibentes aromatica calefacientia & condita ex melle, & caput per nates atque palatum purgantes, aut aceto mulso gargarizantes, aut aqua mulsa per nares attracta.

Nota.

Insomnia considerãda.

Somni commoda & noxæ.

Vigiliarũ remedia.

Somni remedia.

De his quæ excernuntur, & retinentur.

SECTIO V.

De vniuersali vacuandi ratione.

CAPVT I.

Q V Æ in corpore retineri natura debent, si excernantur, aut si quæ excerni debent, retineantur, non tantùm sanitatem subuertere poterunt, sed multorum generum morbos parere. Quapropter rectè Hippocr. lib. de Flatibus dixit, Medicina est appositio, & ablatio: appositio eorum quæ deficiunt, ablatio eorum quæ excedunt. Apponimus autem per sanitatem & morbos ac demimus, si enim calor intra sanitatis limites iusto maior est, demi debet, si iusto minor, apponi. In his quoque quæ ad compositionẽ attinent, si aut totum corpus, aut pars aliqua molem debitam excedat, minuenda est: si minor debito fuerit, augenda: eadem da excessibus & defectibus morbosis nota sunt. Porrò quæ de affectibus sanis, aut morbosis diximus, de causis & symptomatis intelligenda sunt: vbi enim appetitus ventriculi modum excedit, obtundendus venit: vbi verò hebes fuerit, excitandus. In causis præterea, si sanguis iustam quantitatem excedat, ita vt corpus à sanitate sua in alterã deducat non adeò bonam, aut omnino extra sanitatis limites, demendus venit, veluti si ob paucitatem in eosdem lapsus deducat, addendus. Hanc legem seruant quæ excernuntur ac retinentur: vbi enim quod retineri debet, excernitur, aut quod excerni debet, retinetur, corpus à sua sanitate delabetur, aut in alteram, aut funditus extra omnem sanitatem, quibus statim accedunt remedio eorum quæ excernuntur, & ablatio eorum quæ retinentur, quorum conuenire excretio. Per sanitatem itaque tria sunt excrementorum genera, quæ vbi modum excesserint, sanitatem variant, aut valde excedentia morborum causæ fiunt.

Medicina.

Eritque

Eritque communis methodus, qua in sanitate & morbis genera excrementorum à corpore educentur, aut vbi immodicè educantur retinenda sunt, cui adiuncta erit refectio, quæ additione eius quod deest, complebitur. Communes prætetea viæ sunt euacuandi excrementorum redundantias in sanitate & morbis. Communis quoque intentio, quæ prophylactice appellatur: in sanitate namque excrementa euacuantes, præcauemus à futuris morbis: in morbis quoque vitamus quod futurū est, verùm in sanitate præcautio immixtam habet sanitatis tutelam, in morbis immixtam habet curationem. Ordiamur autem ab excrementorum generibus, quæ tria sunt, in vna trium regionum corporis. Primum quod in gula, ventriculo, intestinis, meseraicis venis, & sima iecoris parte continetur, cui annumeratur, quod ex iecore in fellis vesicam reponitur, & quod in lienem. Secundum in gibba iecoris parte contineri solet, & venis caua, & reliquis magnis, & corde atque arteriis. Tertium in ambitu corporis, angustioribus venis, quæ musculis & carni inseruntur, & solidis partibus, capite, thorace, pulmone, renibus & vesica, atque eorundem meatibus, vti palato, faucibus, auribus, naribus, gutture, aspera arteria, emulgentibus, & vasis vrinariis. Prætetea testibus & vasis seminariis, & peritonæo & articulis. Omne autem excrementū quantitate, aut qualitate, aut vtroque peccat: maximè quidem vbi retinetur, quandoque verò si plus æquo dimanet. Pituita namque in ventriculo quandoque abundat, quandoque frigidior debito est, quandoque vtraque ratione peccat: sed fit nonnunquam vt desit ea quæ natura adesse debet. Sic etiam bilis quæ in vesica fellis continetur, quandoque abundantior, quandoque parcior est, quandoque malam adiungit qualitatem. Pari modo melancholia lienis supra abundare, aut deficere potest, aut vitiari. Nullo tamen eorum excedente modum, non erunt quidem hæc à corpore excernenda, etsi excrementa ab Aristot. dicta sunt lib. 3. de Hist. anim. cap. 2. credit enim omnes humores alios à sanguine excrementa esse, & solum sanguinem contineri in venis, & tantùm sanguinem alere: reliquos verò humores non alere, & ea ratione alimenti esse excrementa. Erit igitur pituita ventriculi excrementum, sed vtile, & sine quo sanitas stare non potest, sic & bilis in vesica fellis contenta, & melancholia lienis. Idem de chylo in ventriculo, & meseraicis venis, & de fecibus intestinorum intelligendum est. Horum prætetea excrementorum vnumquodque, vbi quantitate peccet, paulò pòst habet adiunctum vitium, quoniam à natura deseritur & corrumpitur. In gibba iecoris parte & venis maioribus, corde, & arteriis continetur sanguis, alter simplex, atque vnicus humor, cuius naturam parte prima docuimus, quamuis & hæc feream partem habeat commixtam. Alter sanguis est ex quatuor humoribus conflatus, nempe puro sanguine, pituita, & vtraque bile, quibus accedunt singula sera, secundum naturam. In his omnibus excessus, atque defectus contingunt: exuberat enim quandoque sanguis purus, & vnicus humor, quandoque omnes simul & ad portionem, non quidem æqua mensura, sed pari portione, vel aliquo eorum paulò magis excedente reliquis, & hi aut sola quantitate à modo recedunt, aut simul adiungunt excedentem aliquam qualitatem, aut deprauationem, singulas autem ipsorum qualitates simul augeri, foret impossibile, siquidem interim dum in venis coniuncti continentur, non poterunt non deprimere suas ipsorum qualitates: non erunt igitur simul bilis calidior, & pituita frigidior in compositione sanguinis. Nonnunquam verò vnus, aut duo, aut tres alij à sanguine augentur, & hi aut sine corruptione & mala qualitate, aut ipsa adiuncta, adiungunt autem ipsam paulò pòst: quoniam cùm modum excedunt, paulò pòst deseruntur à natura à qua minimè gubernantur. Corrumpuntur autem putrescentes, aut supra modum assati, nam & putredo magna, & perseuerans ad finem vrit, quod sanguini ipsi euenit, aut puto, aut ex quatuor humoribus constituto, inter assandum verò sanguis transit in bilem flauam & atram, ab initio putredinis tenuior & pinguis pars transit in flauam bilem, deinde eadem flaua in atram, sicuti & crassa sanguinis pars, quæ in sanguine præfuerat præ assatione transit in atram bilem. Fit quoque eodem corruptionis modo, atque assationis ex pallida bile, flaua, deinde porracea, & æruginea, & nigra in venis minoribus & minutissimis, & carne, & musculis, secundæ humiditates & excrementa, quæ ex alitione partium relinquuntur, continentur. Hæc verò ea sanguine maiorum venarum & arteriarum habuerunt generationem, sicuti & serum quod à renibus tractum in ipsis & vasis vrinariis & vesica continetur. Ab eisdem tesudatione intermediis minoribus transfunditur excrementum in caput, ab ipso pariter in nares, aures, palatum, fauces, guttur, asperam arteriam, & pulmonem, sicuti & iecore in peritonæum: quædam etiam continentur in vtero & in articulis. Cùm igitur in tribus prædictis regionibus humores & excrementa modum in quantitate & qualitate seruauerint, sanum euadet animal, alias minimè. Fit autem in eisdem peccatum qualitatis, quod sine aliqua euacuatione emendari posset sola alteratione. Quòd si quantitate peccauerint, id fiet, aut omnibus simul auctis ad portionem: bis videlicet qui in venis continentur, aut vno tantùm, & aut sanguine, flaua, aut atra bile, aut pituita. Quòd si omnes ad portionem augeantur, hæc dispositio plethora appellatur, sicuti & si solus sanguis, aut si omnibus auctis, vnus paulò reliquos excedat. Quando omnes simul augentur, aut solus sanguis, simpliciter plethora dicitur, quando aliquis humor superat reliquos, omnibus auctis, appellatur plethora sanguinea, plethora biliosa, melancholica, aut pituitosa. Vno tantùm aucto erit cacochymia, cum corruptione, aut etiam sine ipsa, quæ paulò pòst accedet. Harum vocum significationes accipies à Galen. lib. de Plenitudine. 2. de Comp. med. per locos, & 13. de methodo. med. Plethora tamen siue omnibus simul auctis fiat, siue solo sanguine, aut omnibus, sed aliquo alio à sang. magis, duplex est, aut quo ad vasorum capacitatem, aut quo ad vires. Prima cognoscitur ex vasorum tensione, totius corporis tumore, prætetea rubore, & pulsus firmitate & magnitudine, atque æqualitate, si ipsa sola fuerit. Altera plethora est quæ viribus confertur: licet enim per hanc vasa non tendantur, vires premuntur, hæc ex præcedenti victu deprehenditur, qui potuit bonum sanguinem augere, vires tamen alia ratione languent, sed parum, aut laboribus validis dissolutæ, aut inedia, quæ victum laudabilem præcessisset, quibus omnibus per plethoram quo ad vires, pulsus accedit inæqualis, sensus grauitatis, & naturalium facultatum alterantium, in actionibus, imperfectio. Quandoque etiam fit vt vasa distendantur, & facultas à copia prematur, atque vtraque coniungetur plethora, quæ viribus,

Excrementorum genera.

Excrementorum vitia.

Opinio Aristotelis de humoribus nutrientibus.

Plethora.

viribus, & quæ vasorum capacitati confertur. At plethoræ quæ viribus confertur, non multò pòst accedit humorum vitium: cùm enim facultas non satis valeat humorum copiam gubernare, relinquuntur à natura, & putrescunt, adiungitúrque cacochymia plethoræ. Fit nonnunquam vt vnus tantùm succus atque alius à sanguine abundet, aut sola quantitate, eo quo dicemus modo, aut cum vitio qualitatis, aut vbi quantitate moderatus sit, aut moderato minor vitietur, omnes has cacochymias, hoc est succi prauitates appellamus. Cacochymia siquidem est, cùm humor alius à sanguine solus quantitate superat modum. Quo tempore fit vt sensus grauitas adsit, cum cacochymia & in pulsu inæqualitas, & minus bene prædictus humor gubernetur à naturali facultate trahente, coquente, & expellente: quamobrem rectè dices, per cacochymiam quandoque vires corporis grauari, non minùs quàm per plethoram quo ad vires. Quod si agnoscere velis, intellige febrem quotidianam aut quartanam, præsertim incipientem. Est etiam cacochymia cùm vitiatur humor, quantitate seruata conuenienti. Quòd si ambo ei accidant, nempe quantitatis augmentum, atque vitium, adhuc magis: fiet quoque cacochymia diminuta quantitate, sed viriata, quod ab initio morborum quandoque fit. Sæpe verò in morbi processu, humoris peccantis ac vitiati magna parte vacuata: reliquum enim quantitatem moderatam non attingit, sed vitiosum est. In quibus autem cacochymia ex quantitatis solius vitio, alterius humoris à sanguine ortum habet, facilè adiungitur vitium qualitatis, nisi præuideatur, maximè si humor auctus calidus fuerit, in frigidis namque accedet, sed non adeò citò, quoniam frigidi humores tardiùs vitiantur. In tertia corporis regione excrementa generantur & vitiantur, veluti cùm in minutioribus venis alimentum membro proximum corrumpitur, transpiratione prohibita, vnde febres nonnullæ intermittentes oriuntur, in consensum ductis humoribus venarum, qui hora accessionis in partem cui inest humor, qui primò putruit, deducantur. Talis est dispositio humorum præter naturam: maximè eorum qui congestione generantur: similis delapsus pituitæ, è venis in cerebri cauitatibus & eiusdem substantiæ meatibus, & oritur in apoplexia, comitiali morbo, conuulsione, & paralysi: consimilis est delapsus eiusdem in nares, aures, palatum, fauces, guttur, & pulmonem, atque eius asperam arteriam. Delabitur aqua ex iecore in peritonæum, & ex omnibus vasis in renes & vesicam, in quibus lapides generantur, & vrina retinetur. Dubitant medici an fieri possit vt in humore alio à sanguine peccatum adsit in quantitate, sine peccato qualitatis, & econuerso: fieri enim posse quidam putant, vt bilis quantitas augeatur non mutata natiua bilis temperatura, sic bilis, & modicæ quantitatis, iusto calidior fieri potest: vnumquodque igitur sine altero quandoque adest. Nos verò ad dubium breui respondemus. Ad primum enim vbi quæritur, An peccatum quantitatis humoris alterius à sanguine, sine peccato qualitatis existere valeat. Dicemus, vitium qualitatis bifariam dici, aut quoniam qualitas, qua humor præditus est, sanitati aduersatur, aut quoniam humor suæ temperaturæ limites excedit, aut putret, aut corruptus est. Vitium quantitatis sine vitio qualitatis primo modo dicto, reperiri non valet: nam si bilis iusto maior est, quamuis sui caloris modum seruet, totus tamen bilis abundantis calor, calore debito corpori est maior. Dices forte, fiat ita vt parti portione, qua qualitas bilis augetur, quantitas ipsius minuatur, eritque totus calor corpori conueniens. Nihil vtique refert: erit enim adhuc duplex in bile vitium, alterum quantitatis, alterum qualitatis, quatenus bilis iusto frigidior, singulis partibus occurrens, minùs apta erit actionibus, quibus debetur, quàm si natiuam seruasset temperiem. Id est quod lib. 2. prognost. in expos. diximus, Purgationem deberi qualitati, & omni vitio quantitatis, aliorum humorum à sanguine, adiungi prauitatem: deprauati enim sunt, qui qualitatibus, aut substantia variant à natura. Secundum tamen non est necessarium, vt humor alius à sanguine quantitate excedens, qualitate vitietur, hoc est natiuam amittat temperiem, quamuis talem diutius seruare sit impossibile. Ad secundum, vbi quæritur, An vitium qualitatis statim comitetur vitium quantitatis. Dicemus, bifariam dici aliquem humorem quantitate peccare: altero modo, quoniam iustam, ac sibi natura debitam quantitatem excedit: altero, quoniam eius quantitatis pars est abiicienda. Primo modo non opus est semper, qualitatis peccato adiungi peccatum quantitatis, quinimo vitium qualitatis, vt diximus, cum diminuta quantitate coniungi potest. Secundo modo, si vitium qualitatis adest, & non consistat in simplicibus, ac primis qualitatibus, sed putredo adsit, vt manifesta corruptio, aut in aliam naturam mutatio, omnino accedet peccatum quantitatis, hoc est, aliqua eius quantitatis pars erit abiicienda. Quod diximus de vitio simplicium & primarum qualitatum, eaptopter excepimus, quoniam quæ solis ipsis vitiantur, simplici alteratione, nulla dempta quantitate emendari valent. His præcognitis, loca per quæ prædicta excrementa excerni debent, disquirenda sunt, vt singulis excrementorum generibus proprias aptemus euacuationum vias. Excrementa secundum naturam excernuntur deiectione, vomitu, vrina, sudore, menstrua purgatione, hæmorrhoidibus, fluxu sanguinis narium, & tussi, & sternutatione, & insensili vacuatione: ex horum numero est inedia, quæ ex accidenti euacuat, & somnus à fame. Ars quoque addit sanguinis missionem, cucurbitas, scarificationem, & hirudines. Hæc verò molitur ars ad diminutas euacuationes implendas, aut omnino supplendas naturæ vices, quemadmodum & easdem euacuationes in genere, quas natura efficere solet, remediis consequitur ars, vti exercitatione, fomentis, vnguentis, balneis, & medicamentis purgantibus, & his quæ vrinam mouent, aut sudorem, aut sputum facile reddunt, aut excrementa per nares purgant. Diximus autem excrementa & redundantias omnes in vna trium regionum contineri. Ea quidem quæ in prima regione redundant, faciliùs euacuantur, quàm quæ in secunda, quoniam prope loca euacuationis situm tenent. Quapropter si pituita in ventre aut intestinis augeatur, vel sola detersione, vel medicamentis epotis, quæ ventrem emolliunt, educetur, veluti & clysteribus ea quæ intestina obsederit: idem etiã fiet, vbi ebylus corrumpatur, aut cibus non coctus in eisdem sedibus contineatur. Ea quoque quæ in meseraicis & simis iecoris abundant, paulò validioribus egent medicamentis, quæ detergant, & ventrem proritent. Ad hæc omnia proficiunt medicamenta eccoprotica, id est, stercus educentia: veluti aloë, & casia fistula nostra. Si verò in vesica fellis bilis, aut in liene melancholica redundauerit, optimum euacuationis genus est, deiectione eadem agere, cui rei accommodantur quæ vim habent peculiares humores euacuan

Diuersæ cacochymiæ species recensentur.

Dubium de peccato humorum in quantitate & qualitate.

Redundantia in prima regione.

euacuandi, & ad iecur & ventrem deducendi, non adeò valida, vti quæ à toto corpore purgant, aut quantitate minore adhibita. Sunt hæc rhabarbarum, senna, polypodium, & agaricus, aut ex compositis diaphœnicon, diasen. paucæ quantitatis. Licet quoque bilem in vesica fellis redundantem, aut melancholiam in liene vomitione ducere, vbi natura eò vergat. Has cacochymias rectè quis appellabit. In secunda regione continentur humores gibbæ partis iecoris, & vasorum, quos plethoram aut cacochymiam facere posse diximus, vbi sanguis solus aut omnes simul ad portionem augeantur, plethora fit: atque hæc duplex: quibus accommodatissimum remedium est sanguinis missio. Cacochymia verò multifariam accidit: aut enim humor alius à sanguine quantitate augetur in venis, cui adiungitur malitia aut deprauatio, modo dicto, estque prima cacochymiæ species, aut putrescit & corrumpitur aliquis eorum: estque secunda: tertia est, vbi ex vno in alterum humorem fit corruptione mutatio, vti cùm ex flaua bile fit porracea, aut æruginea. Quarta erit vbi ex prima regione succi praui in secundam transferantur, vti bilis ex vesica fellis, aut melancholia ex liene, aut ex tertia in eandem secundam recurrant excrementa. His omnibus competit purgatio, quàm per medicamenta medicus molitur. Solet sanè natura plethoras demere fluxu sang. narium, aut menstruo, aut hæmorrhoidali, quorum vices optimè implent sang. missio, & scarificatio, nonnihil etiam demunt hirudines. Cacochymiam assueuit natura deiectione, aut vomitu depellere, quas euacuationes spontaneas nominant: sed ars naturæ opera imitatur, purgatione ventris, aut vomitione, quæ fit adhibitis medicamentis, quæ vim habeant educendi humores eadem via. Hæc vbi aut plethora, aut cacochymia exiguæ non fuerint; ita vt inedia, balneis, & leuibus remediis adimi possint: tunc etenim maiora exposcent remedia. Sunt autem hæc sanguinis missio, & purgatio. In tertia regione corrumpi ac vitiari contingit secundas, quas appellaur humiditates: hæ verò aliquando recurrunt in venas & efficiunt cacochymiam in quarta specie, quæ purgatione demitur. Aliquando tamen retenta in eisdem locis excrementa sudore ducuntur, aut insensili euacuatione, balneis, frictionibus, & exercitationibus. Quæ verò in capite continentur, sternutatione, & his quæ naribus infunduntur, & gargarismatis, sicuti & quæ in palato, & faucibus, quæ in pulmone, thorace, aspera arteria, tussi, & medicamentis sputum lenientibus, & ipsum crassitudine, ac tenaitate moderantibus. Quæ attinent ad peritonæum, peculiaribus medicamentis euacuantur, aut per ventrem, aut per vrinæ vias, aut vsto, aut secto ventre, sic & quæ in renibus sunt, vreticis mouentur medicamentis, & quæ in vesica roborata expultrice, & meatu vesicæ adaperto, & impedimento remoto. In vtero quoque retenta educuntur medicamentis menses mouentibus, & his quæ detergont, abluunt, aut irritant vterum, pessulis impositis, aut per metrenchitas infusis. Quæ verò continentur in musculis; si pauca fuerint insensili discutientur effluxu, aut plura his maioribus etiam indigebunt remediis, sicuti & quæ cutem ipsam inficient, quæ demi non possunt, nisi magna remedia præcesserint. Sunt autem magna remedia, sanguinis missio & purgatio, de quibus primùm agere decreuimus; deinde de aliis quæ vniuersam corporis molem euacuant. Sunt autem hæc, vrina, fluxus sang. narium, menstrua, hæmorrhoides, sudor, insensibilis euacuatio, quibus accedet coitus.

Redundantia in secunda regione.

Excrementa in tertia regione

Caput agendorum.

De Sanguinis missione.

CAPVT II.

De sanguinis missione cõsideratio medico vtilissima est. Non tantùm enim à magnis morbis sæpe liberat, & breuius quàm ab alio quopiam auxilio sperari posset, sed futuris morbis tutissimè præcauet, sanis ipsis adhibita opportunè: atque est, vt inquit Galen. sexta sect. Aphorism. comment. 47. hæc doctrina, pars sanitatis tuendæ. At verò remediis magnis hoc vnum commune est, vt tempestiuè adhibita magnam & breui tempore afferant vtilitatem, intempestiuè verò si adhibeantur, magnorum malorum causæ fiant. Considerabit itaque medicus, in quibus corporis affectibus sanguinem mittere opus sit, & quibus temporibus, quantitatem quoque mittendi sanguinis, & numerum, præterea quas venas secare opus sit, aut quandoque arterias. Quantum ad corporis affectus attinet, tres scopos mittendi sanguinis Hippocrat. scripsit lib. 4. de Ratio. victus acu. quos confirmauit fusius Galen. lib. de Sanguin. missio. Morbi magnitudo, virium robur, ætas florens. Morbi quidem magnitudo vt quæ auxilium exposcat, considerari virium robur, atque ætas, vt consentientes. Morbus autẽ magnus intelligitur, aut præsens, aut qui futurus speratur: competit enim auxilium curationis, atque præuisionis gratia, dicente Hippocrat. 47. Aphotism. sect. Quibus sanguinis missio, aut medicamentum expurgans confert, his verno tempore sanguinem mittere, aut medicamentum expurgans adhibere opus est. Conuenit igitur sang. missio non tantùm morbis qui ex plenitudine nascuntur, sed ipsi plenitudini, cùm ab ea morbus magnus speratur. Plenitudo autem hæc, seu plethora, vt diximus, duplex est, aut ad amplam vasorum capacitatem, aut ad vires facta collatione: ab his autem morbi magni sperantur. A prima namque, vbi non præuideatur, vasa rumpuntur, aut sanguis præ copia in partem aliquã nobilem erumpit, quandoque apoplexiam, quandoque vasorum interceptiones perficiens, siue solus sanguis sit, siue homorum omnium ad portionem incrementum. Periculosum namque esse dixit Hipp. habitum exercitatorum, cùm ad summum bonitatis peruenerit, atque soluere præcipit. Simili modo in lassitudine tensiua, quæ vasorum plenitudinem docet, aut in ea quæ phlegmonis speciem refert, sanguinem mittere præcepit: spontaneæ namque lassitudines morbos prænunciant. Præterea quoniam vbi ea vasorum plenitudo adest, facilè sequetur obstructio, & difficilis humorum transpiratus, ac deinde putredo: interim quoque validissimæ febres continentes citra putredinem fiunt, quædam etiam cum putredine, quibus omnibus sanguinis missio præuidet: commune itaque auxilium est plenitudini per quam lassitudo tensiua adest, & ei per quam sentitur lassitudo phlegmonodes, quæ immixtum habet vlceris sensum, adhuc magis: interim tamen aduertere oportet virium robur, & ætatem: nam si vires non valeant, abstinebimus à sang. missione: ætatis autem quanta cura habenda sit, dicemus: similiter aduertenda plenitudinis quantitas. Si verò sensus grauitatis adfuerit, siue plethora quo ad vires, quæ eò maior est, quò homo se grauiorem senserit,

In sang. miss. consideranda Caput agendorum.

Scop. 1. miss. sang.

sanguis

sanguis mitti debet, virium robore perspecto, ætate, anni tempore, & regione. Præterea an crudus humor per corpus collectus sit, quantúmque frigiditate nocere possit: ingens enim malum atque insignis refrigeratio speratur, si quis in ea corporis dispositione sang. miserit: maximè hyberno tempore & regione & hominis temperatura frigida accedente, æstate verò si id fiat, aut præsente febre, aut corporis habitu molli, & humido, facilè animo linquent, resolutis viribus. Eligenda potius in talibus est frictio, & vsus eorum quæ calefaciunt, sed non valde, & quæ vim habent extenuandi. In his præterea, in quibus congesto sanguine non multo venæ ruptura speratur in pulmone, aut angina, aut pulmonia, aut phthisis, aut hæmorrhoides retentæ sunt, aut menses, aut in plethoram quotannis incidere solent, sanguinem mittere ineunte vere operæpretium est. Idem de his quos ophthalmia, pleuritis, comitialis morbus, aut vertigo vere affligere solet. Sicuti ante arthritidem & podagram, præhabita distinctione de virium robore & cruditatibus, & an sanguinem mittere pro causæ natura expediat, an ventrem purgare. Quibus probe cognitis, vbi morbus aliquis magnus sit, aut talis futurus speretur, sanguinis missio conuenit, speratur autem ex plethora, quo ad vasorum capacitatem, pariter & in ea quæ ad vires confertur, in qua facile humores putrescunt, cùm non probè regantur à natura grauatis viribus, dum tamen deinde probè regantur: alias sang. missio morbum futurum non prohibebit. Sed tamen vbi nulla harum plenitudinum nota adfuerit, vbi phlegmone timeatur, corpore aut modicè pleno, aut citra mediocritatem constituto, sanguis mitti debet, veluti ob ictum, dolorem, aut partis cuiuspiam imbecillitatem, antequam phlegmone fiat: quamuis ictus non alia quàm doloris concitati ratione phlegmonem adducere possit. Dolor tamen an trahat, vel quam vim habeat concitandi fluxionem, in nostris comment. in secundum librum de differ. febr. patefecimus. Porrò partis imbecillitas non parum potest: nam in malo corporis habitu, & quauis malorum succorum redundantia, aut etiam sanguine copioso partes grauante, aut qualitate excrementi irritante partes validiores, id ad imbecillas protrudent: imbecillæ verò id recipere coguntur, vti & in rheumaticis affectibus fit, & phlegmonis generatione. Quòd si morbus aliquis horum aut adfuerit, aut speretur non magnus, non ideo sanguis mittendus est. Plurimi namque morbi sunt in acutorum genere, prætetquàm quòd periculo vacant, paruitate ferè contemnendi, quos vel sola natura recta victus ratione adhibita curat sine medici ope. Verùm si magnus morbus adsit, aut talis speretur, cum virium robore præsenti & perseueranti, ita vt non dissoluatur, aut corporis mollitie, aut dolore, aut cruditatibus, & frigore opprimatur, ætatis quoque habita consideratione, cum plethora quauis, aut etiam sine ipsa, adhibita distinctione, an sanguinis missio, an purgatio sit morbo conueniens, sanguinem mittere oportet. Cùm autem potissimi scopi mittendi sang. sint, morbi magnitudo & virium robur, de morbi tamen magnitudine dictum sit, deceret iam ad virium robur transire, nisi dubium esset, quem morbum magnũ appellet Gal. aut quis morbus magnus sit apud Hippocr. qui primus magnitudinem morbi ad sanguinis missionem exigi dixit. Galen. etenim varius quodammodo videtur in vsu huius vocis, Morbus magnus. Nam libro de totius morbi temporibus, bifariam dixit accipi morbum

Sang. miss. in morbis præsentibus aut futuris.

Magnus morbus apud autores quis.

magnũ; aut collatiuè ad vires, ita vt morbus magnus sit, qui vires opprimit, aut ex propria substantia, vti homo magnus dicitur, aut equus, quoniam in specie magni sunt: tamen neque in eo loco docet cognoscere morbum in specie magnum. Verùm lib. 3. de Crisibus, cap. 4. morbum magnum à maligno distinxit, vt morbi magnitudinem, quam eandem cum vehementia esse dixit, à more morbi separaret. Atque inquit, Et species ex propriis accidentibus cognita, magnitudo verò ex eorundem quantitate. Itaque ardens febris hac ratione, eò maior erit, quò fuerint maiores sitis & ardor. At libro primo de Crisibus, cap. 3. cùm dixisset eandem esse in morbis magnitudinem, & vehementiam, & morbi speciem ex propriis accidentibus ostendisset, in laterali morbo addit, si ex his, quæ diximus adsint peiora, morbus augetur manifestè: si verò meliora, declinat. Hoc in loco non ex magnitudine, sed ex malitia accidentium morbum docet maiorem. Præterea lib. 4. de Meth. med. trifariam morbum magnum dici docuit, aut propter partis afflictæ præstantiam, aut propter affectus magnitudinem, aut propter cacoëthiam: atque in omnibus his sang. missionem competere dixit, ex Hippocr. doctrina. Sed præter id quod in hoc loco morbum magnum cum cacoëthe confundit, quos alibi, vt diximus, separauit, non videtur eius sententia satis tuta, morbis videlicet magnis, aut ob partis præstantiam, aut ob cacoëthiam sang. missionem conuenire. Nam in ossis erosione, quæ cacoëthes ab ipso dicitur, sanguinis missio inutilis omnino est. Præterea neque in scirrho iecoris, aut œdemate, aut intemperie eiusdem, aut frigida cordis, nemo sanguinis missionem adhiberet. Præterea in magno œdemate pedis, aut eiusdem scirrho non conuenit sang. mittere, quamuis hi morbi magni sint ex affectus magnitudine. Sunt qui ad hæc respondeant, dicentes, omnibus competere sang. missionem vbi facultas constet, verùm non constare per dictos affectus. Quibus manifestè obstat, quòd non omnis scirrhus iecoris vel paruissimus, neque œdema eiusdem magnitudinis imbecillam reddet facultatem: est tamen morbus magnus ex partis præstantia. Rursus febris omnis magnus morbus est, cùm per ipsam cor afficiatur, non tamen in omni febre expedit sanguin. mittere. Exemplo sit febris diaria ex vigilia. Magnum quoque œdema pedis, aut similis scirrhus, non necessariò imbecillam reddit facultatem: nec tamen licet eorum causa sang. mit. Argenterius morbum magnum esse vult apud Galen. cùm morbis magnis competere dicit sang. missionem, eundem cum acuto & vehementi, & maximum morbum & extremum, eundem cum acutissimo: validos enim morbos & qui celeriter mouentur, valido auxilio & celeriter subuenienti egere inquit, talis est venæ sectio. Huiusmodi morbi sunt pleuritis, angina, peripneumonia, phrenitis, apoplexia: hydrops verò, hectica febris, & cordis sicca intemperies, aut vim validam non habent, aut certè non citam, ac propterea sang. missione non egent. Vera itaque, inquit Argenterius, præcepit Galen. vbi per morbum magnum nos intelligamus vehemẽtem. Quam dubij solutionẽ si quis penitius consideret, inueniet nec dubio satisfacere, nec esse ad Gal. mentem. Primum quidem cùm morbis magnis sang. missio. conuenire dicit, si magnus acutus intelligatur, fallitur. Nam congelatio ob ambientis frigiditatem, morbus acutus est, sed tamen in ea non licet mittere sanguinem, pariter & si à crassa pituita fiat conuulsio, siue tensio. Præterea Galen.

Argenterij opinio refutatur.

non

Digitized by Google

non voluit morbum magnum conuertere cum acuto, quando morbis magnis dixit competere sanguin. missionem. Nam lib. de sanguin. miss. docens ipsam non tantùm præsentibus morbis deberi, sed etiam futuris, annumerat pleuritidem, anginam, & apoplexiam, quibus addit vertiginem, podagram, & morbum articularem, qui etsi magni censeantur à Galeno, quoniam morbi magnitudo exigitur ad miss. sang. acuti tamen non sunt, nec celeris motus: non igitur vult Galenus sang. miss. conuenire magnis morbis, ita vt magnos acutos tantùm intelligat. Præterea manifestè decipitur, putans Galen. intellexisse per magnos morbos, quibus sang. miss. præcepit, morbos acutos, siquidem lib. 4. de Ratione vict. acut. comment. 20. cùm dixisset Hippocrat. In acutis morbis sang. detrahes, inquit: Quòd porrò in fronte dictionis dictum est, In acutis morbis sang. detrahes, vt consideretur, est dignum. Sed quomodo longorum morborum non meminit? Quoniam sanè de acutis nunc docet: atque ob id solos eos memorauit. Nempe & ex longis multi sunt, qui sanguinis egent detractione, cùm & hi dictis tribus subiaceant scopis. Quo in loco manifestè docet, longos morbos quosdam esse in magnorum censu, atque ea ratione eisdem sang. miss. conuenire. Non igitur per morbos magnos acutos intellexit Gal. Nos tamen quantum veritatis habeat Galen. sententia toties repetita lib. 9. & 11. de Meth. med. & lib. de sang. miss. referamus. Id sanè in primis aduertendum est, vbi quis morbi magnitudine perspecta sang. mittere decreuerit, an sang. missio, an purgatio conueniat: non enim id citra distinctionem sentandum. Multis namque morbis magnis Hippo. atque Galen. purgationem adhibent, non sang. miss. est enim pleuritis de numero magnorum morborum: sed lib. 2. de Ratione vict. acut. vbi is ad partes infra septum transuersum descendat, purgari debet ex Hippocr. & lib. de Vlceribus inquit, purgatio ventris deorsum plurimis vlceribus confert, & in vulneribus, quæ sunt in capite, & in ventre, & in articulis, & in quibus corruptionis periculum est. In hoc loco magnis vulneribus, qualia sunt capitis & ventris, purgationem adhiberi præcepit. Cùm igitur lib. 4. de Ratione vict. acu. acutis sanguio. detrahere præcepisset: hic verò purgationem, notum est, distinctionem esse necessariam. Præterea Galen. libro quarto Meth. med. docet ex Hippocr. documentis, in magnis vulneribus, quoniam trium modorũ magnis, conuenire sang. miss. & in eisdem ex eiusdem. Hipp. doctrina conuenire purgationem. Distinguere igitur priùs oportet, quibus magnis conueniat sanguin. missio, & quibus purgatio. Gal. quoque lib. de sang. miss. cùm dixisset sanguin. miss. conuenire morbis magnis præsentibus, aut qui sperantur, annumerat nonnullos quibus ineunte vere sang. miss. præuenire decet, de quibus sunt podagra, articulares, vertigo; atque inquit: sed illud prius vidēdum, quid sit, quod in illis aceruetur: siquidem nonnullis amaræ bilis succus plus cæteris colligitur, quibusdam bilis atræ, aut pituitæ, aliis ex æquo omnes, in quibus sanguis abundare dicitur. Hos ergo omnes vacuabis, sicuti etiam podagricos, & artheriticos veris principio, exhibito videlicet aut medicamēto purgante, aut sang. diminutione. Gal. itaque non vult omnibus magnis morbis sang. miss. conuenire, sed vbi morbus fuerit de natura eorum, qui sang. miss. exposcunt: œdema namque etsi magnum sit, non exposcit sang. miss. nec scirrhos, siue in specie magni sint, siue in parte præcipua facti. Vbi verò morbus ipse de genere eorum fuerit, qui sang. missione curantur, ob magnitudinē sanguis mittetur, sunt autem hi morbi, qui à sanguine fiunt, siue solo, siue ex omnibus constituto, siue ab alio humore, valde tamen mixto sanguini non pauco: morbi enim magni magnum exposcunt auxilium, nempe aut sanguin. miss. aut porg. Quod tamen cum distinctione perquirendum. Qui itaque huius generis fuerint, magnitudinem exigunt, vt sang. missio exposcant, siue magnitudine namque curari probè poterunt absque saṅg. missione. Hæc rursus sic ostendemus, Morbi magnitudo scopus est necessarius ad sanguinē mittendum, siue præsens fuerit, siue speretur: non tamen si morbus magnus est, statim sang. miss. conuenit, sed quoniam morbus magnus est, magnum exposcit auxilium. Duo autem sunt auxilia magna, sang. missio, & purgatio: alterum itaque horum ei debetur, quod tamen ex natura morbi & causæ cognoscetur. Quòd si morbus à sang. ortum habet, & sang. missionem exposcit, non purgationem, omnino magnus erit vno trium modorum, aut ex affectus magnitudine, vt magna febris continens, aut continua, aut magna phlegmone, præsens, aut quæ speratur. Nam parua phlegmone quamuis à sanguine habeat ortum, sanguinis missione non eget: posset enim aut tenui victu, aut refrigeratione, aut omnino naturæ actione curari. Quando autem fuerit parua phlegmone, in membro tamen præcipuo, vt iecore, aut cerebro, sang. missio conuenit: quoniam morbus magnus est, non ex magnitudine affectus, sed ex præstantia partis: sed tamen morbus ipse de natura est eorum qui sanguin. missione curantur: sic etiam vulnus non magnum, iuxta articulos, quoniam cacoēthe est, sanguin. miss. eget, quamuis neque magnum fuerit, neque in principe parte. In omnibus tamen distinctio habenda est, an sanguis mittendus sit, an venter purgandus. In summa verò, id prius distinguendum est: deinde cognita ratione curandi, quæ in similibus conuenit morbis, nempe sang. miss. adhiberi ea non debet, nisi præcognita magnitudine aliquo modorum dictorum à Galen. ipsa verò præsente, aut quæ speretur, sang. mittendus erit. Atque ea ratione magnitudo morbi in tribus modis dictis à Gal. scopus est necessarius ad mittendum sanguinem: non tamen qui cogat, nisi præhabita distinctione dicta. Ex his nota euadunt quæ in contrarium adduximus: non enim vult Galen. magnitudinem morbi esse scopum mittendi sanguin. ita vt ipso præsente sanguis mittendus sit: cōtrarium enim in diaria, œdemate & scirrho, magnis, abundè probauimus: sed quoniam in morbis quibus ex genere sanguinis missio conuenit, magnitudo vno trium modorum dicta, vt necessarius scopus exigitur. Illud verò non parum dubium videtur, quod Gal. lib. 11. Method. med. in omnibus putridis febribus sang. mittere præcipit: cùm tamen non omnes à sanguine fiant, aut solo, aut aliis simul aucto, aut prauis aliis succis mixto: sæpe enim fiunt febres à sola bile, aut sola pituita, aut sola melancholia. Inquit enim, saluberrimum autem est (vt prædiximus) in febribus venam incidere, non continuis modò, verùm etiam in omnibus quas humor putrescens concitat: vbi præsertim nec ætas, nec vires prohibent. At verò si quis rectè perpenderit, quæ ab ipso dicta sunt, veram agnoscet eius sententiam. Proposuerat enim doctrina quadam resolutiua febres putridas curare, ac prædixerat, febrem, qua febris est, curari potu aquæ frigidæ, non tamen semper, quantum ad alia attinet: veluti si adiuncta sit obstructio à crassis & glutinosis humoribus. Ac subiungit, Ponatur verò, & cum hoc redundantiam in toto

Morbis magnus sanguin. mitt. vt intelligi debeat.

Explicatur sententia Galeni.

Putridis febr. quibus sang. miss. conueniat.

in toto esse corpore, tum virtutem non imbecillam. De hac febre toto orationis processu loquitur Gal. constat autem in febribus omnibus putridis siue continuis, siue intermittentibus, quæ cum redundantia in toto corpore fiunt, siue illa sit plethora quo ad vires, siue quo ad vasa, sang. miss. conuenire, viribus constantibus. Et in citata sententia inquit, Saluberrimum autem (vt prædiximus) est in febribus venam incidere, non continuis modò, verùm etiam omnibus quas putrescens humor concitat: vbi præsertim nec ætas, nec vires prohibent. Leuata namque quæ corpus nostrum regit natura, exoneratáque eo quo velut sarcina premitur, haud ægrè quod reliquum est vincet. Loquitur itaque de febribus putridis, quæ cum multitudine grauante vires excitantur. Damnauerat quoque eodem loco medicorum peccatum in curandis diuitibus, quibus calida cataplasmata visceribus adhibent, non præcedente sanguinis missione. Ac inter initia quidem (inquit) sanguin. missionem maior pars eorum propter mollitiem non admittit: tametsi magis quàm pauperes redundantiæ sanguinis affectibus sint obiecti. De his itaque febribus putridis continuata serie sermonis loquitur Galen. cum sang. miss. omnibus putridis instituit, in his enim intelligi debet, in quibus putredo à copia grauante vires ortum habet, in quibus cataplasmata relaxantia visceribus adhiberi vetat ante sang. miss. ne in ipsis phlegmone concitetur: maior enim copia ad ipsa trahetur ex vniuerso corpore, in quo redundantia adest, quàm ab ipsis medicaminum vi discuti possit. Non igitur putare oportet Gal. omnibus putridis febribus adhibere sanguinis miss. sed his quæ cum redundantia fiunt, atque ab ipsa putredinis initium habuerunt.

Virium robur ad sanguin. miss.

SECVNDVS scopus mittendi sang. est virium robur: id quidem non vt exposcens auxilium, sed vt consentiens. Vbi namque vires non constiterint, mittentes sanguin. morbum cum ægrotante simul adimemus. Sunt autem nostri corporis vires præcipuæ, animalis, vitalis, & naturalis. Galen. tamen facultatis vitalis robur seruare præcipit cum Hippoc. sine quo hominem viuere non est. Siquidem in sanguin. miss. pulsum tangere docet, & considerare an is constet, vel deficiat: naturalem verò aduertere non oportet. A principio enim crudo adhuc morbo, quando nondum constat de robore naturalis facultatis, sanguinem abundè mittimus pro morbi & redundantiæ magnitudine, & vitalis facultatis robore: verùm cùm sæpe morbus longus futurus speretur, & aut homo habitu facilè resolubilis, & valde biliosus est, aut ex anni tẽporibus æstas: quamuis præsenti tempore vitalis facultas constet, non mittemus sanguinem, nisi etiam ipsam constantem in futurum speremus. Animalis quoque facultatis robur non valde spectatur, dum vitalis constat: nam in quibusdam affectibus ducẽdis sanguin. mittimus ad animi deliquium, & defectum facultatis animalis, vbi tangentibus nobis pulsus adhuc constare videatur: ad sang. itaque mittẽdum vitalis facultatis robur potissimùm exigitur. Robur quidem facultatis naturalis ex deiectionibus, vrinis & sputis agnoscitur: quorũ nullum coctum apparet in morborum initiis, nihilominus in eisdem sanguinem mittimus. Animalis facultatis robur ex sensu, motu, somno, vigiliis, constantia mentis, aut delirio. Vitalis ex pulsu firmo, & magno, in calidis morbis, imbecillus verò ac semper talis languidam significat facultatem in essentia, idem quoque paruus, vti inæqualis aggrauationem. Hæc quidem largam permittit vacuationem, vt imbecilla in essentia, ipsam vetat manifesta ratione: nam sanguinis missione non tantùm abundantem sang. euacuamus, sed spiritum ipsum, atque omnino aliquis lãguor ad omnem sanguinis missionem sequitur, quæ ea quantitate fiat, vt morbis, aut præsentibus, aut futuris prodesse valeat: minor namque, vti nullo modo facultati noceret, neque etiam aut morbum præsentem leuaret, aut futurum præcaueret. Redditur autem vitalis facult. languida, aut mutato temperamento, aut læso, siue corrupto instrumento. Et quamuis robur virium in qualitate temperamenti consistat, facultas tamen non agit sine instrumento.

Facultatis languor vnde.

Dicemus igitur facultatem lædi & languere, mutato temperamento, in magnis febribus, ob caloris vehementiam: in malignis ob colliquationem, in omnibus longitudine temporis alterato, ac mutato corporis temperamento, atque in becticam deducto. In frigidis morbis pariter refrigeratis partibus præcipuis, & in malum habitum deducto corpore, & solidis partibus: spiritus verò dissoluitur ob corporis raritatem, bilis abundantiã, aëris immodicum calorem, balneum, exercitationem, vigilias, dolores vehementes, immodicas euacuationes aut sanguin. aut aliorum humorum: quin & malorum humorum subitæ euacuationes spiritum dissoluunt, quem aër pestilens corrumpit, singula autem horum prohibent sang. miss. vbi manifestè facultatem lædant. Quòd si in naturali facultate euidens constiterit imbecillitas tanta, vt ad vitalem facultatem pertingat, sanguin. quoque mission. prohibere poterit. Si verò ipsa per se languida esset, nondum perueniente ad vitalem manifesta noxa, nihil prohibet sanguinis fieri missionem. Animalem verò facultatẽ ad defectum vsque, vitali cõstante, ducere quandoque licet. Cùm igitur sanguis mitti debeat pro ratione inuadentis morbi, & virium consistentia, vbi morbus ex genere eorum fuerit, quibus sanguin. miss. est ex vsu, & accesserit magnitudo, sanguis pro ratione mitti debet, donec tota auferatur causa. Sed sunt quandoque vires non adeò constantes, mediocres tamen, morbus quoque mediocris, ita vt non sit valde vehemẽs, mittendus tunc quoque sanguis est, atque pro morbi ratione, Quòd si cum viribus mediocribus morbus admodum vehemens & magnus est, mittetur sanguis, non pro morbi vehementia, sed tantus vt morbum leuare possit, quamuis ipsum non integrè curet: si verò cum deiectis viribus morbus magnus occurrat, omnino sanguinis missio est prætermittenda: sed interim facultas roboranda, deinde sensim euacuanda morbi causa, per epicrasim, quam Galen. 8. de method. med. docuit interdum vacuantes, atque rursus facultatem reficientes.

Sang. miss. pro virium ratione.

Robur virium ad sanguin. miss. maius, quàm ad purgat. requiritur.

Hoc etiam euacuandi genere vtimur, vbi purgatione est opus cum virium languore: sed tamẽ maioribus viribus opus est ad miss. sang. quàm ad purgationem, quatenus sang. missione sanguinem, humorem vtilem alioqui, atque vitæ fundamentum, spiritum, &, vt dixerim, animam ipsam euacuamus. Purgatione verò humores alios à sanguine educimus, atque eos noxios: & quamuis sanguis quoque, qui secta vena ducitur, quantitate aut qualitate noxius sit, tamẽ cum malo aut abundanti, bonũ & vtilem, atque spiritum ducimus. Purgatione verò malum extrahimus, non mixtũ bono & vtili. Obiicies fortè, purgationem valde corpus turbare: quare viribus validioribus opus erit, ad ipsam ferendã, quàm sanguinis missionem, quæ adeò facilè perficitur, & sine corporis commotione. Præterea sanguinem fluentem compescere possumus cùm volumus, vel

sola

Digitized by Google

ſola digiti appoſitione: purgationem tamen cohibere, vbi modum excedat, non valemus. Hæc ſanè non obſtant his quæ diximus: nam maior noxa ſequitur manifeſtè ex ſpiritus euacuatione, & quandoque boni ac vtilis ſanguinis, qui malo miſcetur, quàm ex conturbatione corporis, quæ fit medicamento purgante adhibito. Aliud verò de immodicis euacuationibus dictum eſt, ſang. miſſ. excedente modum, faciliùs coërceri, verùm nos vtriſque modum ſeruantibus, aſſerimus ſanguinis miſſionem valentiores vires exigere, quàm expurgans medicamentum, quamuis in vtriſque virium robur ſit neceſſarium, ſi futuræ ſint ea quantitate, vt morbis præſentibus, aut futuris manifeſtum auxilium afferre debeant. ſed rurſus da bis quædam cap. ſequenti dicemus.

Scopus ab ætate.

Scopus tertius mittendi ſanguinem eſt ætas florens, veluti conſentiens. Poſſet autem quis ætatem à numero ſcoporum ſeparare, quoniam ætas non ex annorum numero quidpiam indicat, ſex ex virium rantummodo conſtantia: vbi enim ſexagenarius præ imbecillitate ſanguin. miſſ. non ferat, alter ſeptuagenarius eandem ferre poterit. Quamobrem Galen. ſcopum ab ætate deſumptum, negando ſtatuit, dicens; dummodo æger puer non fuerit: vel ſic, præter ætatem pueritiæ: ſi enim ſenibus ſanguinem mittere non decet quoniam languent, in virium robore excluduntur, neque eorum ratione ætatem addere opus eſt. Pueris tamen (ſunt autem tales vſque in 13. aut 14. annum) quamuis vires validæ ſint, ſanguinem mittere non decet. Scopi itaque ſunt mittendi ſang. morbi magnitudo, robur virium præter ætatem pueritiæ. decet ſiquidem vires validas ſeruare, non tantùm præſenti tempore, ſed etiam ad futurum, quòd ſi ſanguis mittatur pueris qui innatam habent ſibi peculiarem euacuationem, ſenſim effugiente euaporatione, cùm ea futura ſit jam corpore euacuato, vires omnino diſſoluentur: ſatis itaque faciet innata dicta euacuatio ad morborum curationem ſine ſang. miſſ. Poſſes obiicere quotidianum experimentum, quo videmus pueris ſang. miſſionem eſſe vtiliſſimã, atque eoſdem ab innumeris morbis liberare, Vti in continentibus febribus adhibita phrenitide, angina, & laterali morbo. Præterea præuiſionis gratia ad eoſdem morbos verno tẽpore ſecta vena valet, ſicuti in doloribus & ictib. Hac autem neglecta, non paucos ſuffocari, quoſdam mortuos febrium magnitudine fuiſſe. Cui obiectioni reſpondent qui Galeni ſententiam firmam ſtatuunt, ipſum de magnis ſanguinis miſſionibus loquutũ fuiſſe, quales ipſe fieri præcipiebat, vt libræ ſanguinis, & duarum, & quandoque quinque, quas pueris denegauit. Nobis verò id non videtur Galen. vindicare, ſicuti nec Hippocrat. nam nullus vnquam in morbis euacuationem expoſceret maiorem quàm pro ratione morbi & cauſæ. Quapropter cùm pueri ſang. miſſ. ferant tantam, vt morbo æquiparetur, & hominem à morbo integrè liberet, aut præſenti aut futuro, non aliàs ipſam conuenire in adulta ætate, quàm in pueritia aſſerere oportet: ſiquidem adhibita, ſimili modo, aut liberat, aut in meliorem diſpoſitionem deducit puerum, quæ ſibi commodè adhibetur, vti adoleſcentẽ quæ ſibi propria eſt, & accommodata. Pari igitur ratione pueris & ætate florentibus ſanguinis miſſio conueniret, ambobus pro morbi vehementia, & cauſæ magnitudine adhibita. At verò de ſcopo ab ætate deſumpto aliter ſentiendum videtur: ex ætatibus ſiquidem ſenectus ſi non habet adiunctam imbecillitatem, ſang. miſſ. patietur: ſi verò coniunctã ipſam habuerit, excluditur in ſecundo ſcopo dicto, nempe virium robore. Quòd ſi quis ſenectutem frigidam & ſiccam temperaturam ex annorum numero appellauerit, nulli ſeni vires conſtare cum Galen. libr. de ſang. miſſ. dicet. Pueritia tamen non aliter conſideratur, quam aut habitus corporis, aut anni tempus calidum. At verò anni tempus calidum conſideratur tanquam diſſoluens vires, ſicuti & corporis habitus laxotũ pororum. Cæterùm hæc non omnino indicant ſanguinem non eſſe mittendum, nec vt præcipui ſcopi habentur, ſed indicant minorem ſanguinis quantitatem eſſe detrabendam: quoniam deinde facultas à caliditate ambientis diſſoluitur, aut ob pororum raritatem: quod vitare volentes parciùs ipſum mittimus, cùm autem vires nunquam indicent ſanguin. eſſe mittendum, ſed conſentiant aut repugnent, ita ætas conſentit aut correpugnat. Porò quemadmodum aut aër calidus, aut regio, aut habitus corporis rarus, quoniam facultatem diſſoluunt, ſimul etiã nonnihil de cauſa morbi, ſanguin. parciùs mittendum docent, præcipuum autem repugnans facult. eſt, quoniam imbecillitas fac. præſe indicat, ſang. non eſſe mittendum, ita ætas pueritiæ, quoniam per eam innata quædam euacuationis ſpecies adeſt, qua pars cauſæ digeritur in ambiẽtem aërem, facultas quoque interim diſſoluitur, minorem ſanguinis quãtitatem detrabendam eſſe docet, vti correpugnans, & ex accidenti correpugnans. Præcipuus autem ſcopus facultas eſt. Hoc quidem manifeſte docuit Celſus libro 2. cap. 10. vbi de ſanguin. miſſione dixit. Siquidem antiqui primam vltimámque ætatem ſuſtinere non poſſe hoc auxilij genus indicabant: perſuaſerántque ſibi mulierem grauidam, quæ ita curata eſſet, abortum eſſe facturam. Poſtea verò vſus oſtendit, nihil ex his eſſe perpetuum, aliáſque potiores obſeruationes adhibendas eſſe, ad quas dirigi curantis conſilium debeat: intereſt enim non quæ ætas ſit, neque quid intus in corpore geratur, ſed quæ vires ſint. Et Auerrois dixit, Zoarum puero ſuo annorum trium miſiſſe ſanguinem. Præterea quemadmodum vbi multi ſcopi coniunguntur, non præcipui, quandoque ſanguinis miſſ. prohibebunt, & non tantùm copiam minuent: quoniam facultatem reddent imbecillam, aut ad præſens, aut ad futurum tempus, vti cùm habitus rarus, humores corporis tenues, aer ambiens valde calidus coniunguntur, ita vbi ex ætate indicatio aliis coniungitur, aut raritati pororum & caliditati ambientis, atque morbus fuerit non valde magnus, ſanguinis miſſionem continuò prohibebunt: non quidem quoniam ætas præcipuus ſcopus eſt, ſed vnus ex correpugnantibus: facultas autem ipſa eſt; quæ propriè & præcipuè repugnat, oſtendens poſſe euacuationem per id tempus eum habitum, eámque ætatem ferre, aut ſecus. Ætatem itaque vt ſcopum correpugnantem ſtatuimus: magis autem aliis correpugnantibus, quoniam calor diſſoluens in ipſis validus eſt, & humores facilè diſſoluuntur. Sunt autem ex correpugnantibus, conſuetudo, habitus valde rarus, tempus æſtatis, regio valde calida, quoniam diſſoluit vires, & valde frigida, quoniam calorem natiuum extinguit: vitæ quoque inſtitutum ad idem non parum correpugnat, & eorũ quæ in cibis & potibus præceſſerunt, quantitas & qualitas. Hæc verò à quantitate detrahendi ſang. nonnihil minuunt, ſicuti & ætas, quandoque ipſam omnino prohibent. Neque longè ab hac ſententia ſunt quæ Galen. lib. 9. de Meth. med. ad finem tradidit. Crudorum præterea humorum redundantia ſanguinem mitti prohibet præſente morbo,

Sanguin. miſſ. pueris.

Hoc idẽ ſenſit Cornelius Celſus, vt infra videre licet.

Ætas ſcopus correpugnans.

morbo, ne immodicè incrudentur: sed in his non constat viralis facultas, quæ ex pulsus constantia & magnitudine deprehendetur, sed potiùs in contrarium accedūt imbecillitas & oppressio; & plumbeùs aut albicans color corporis. Antè verò quàm morbus inuadat, licebit quidem, sed cautè, ne aut facultas succumbat, aut incrudentur humores amplius, aut in futurum coctionis spes frustretur. Mittemus itaque sanguinem in magnis morbis præsentibus, aut futuris, vti pleuritide, angina, phrenitide, lethargo, pulmonia, causo non exquisito: in exquisito enim non constant vires, & podagra articulari, vertigine, ophthalmia, morbo comitiali, apoplexia, iecoris, renum, vteri, testium, pudendorum inflammationibus, & in aliis magnis, quæ in partibus externis fiunt. Sic etiam vbi similes morbi sperentur, vt in plethora, menstruorum retentione, aut hæmorrhoidarum: his enim quamuis nunquam morbus magnus acciderit, fortè euenisset quidem, nisi prædictæ præcessissent euacuationes. Sic etiam in ictu partis dolore concitato: adesse autem oportet in his virium constantiam. Quod autem ad ætatem attinet, sæpissimè sexagenariis mittimus sanguinem, & septuagenariis non tardò in prædictis morbis. In pueritia quoque ante 13. annum, & post septimum, venas frequentissimè secamus, præsertim in his qui latiores venas habent, & sanguinei sunt. Secundo autem, tertio, & quarto ætatis anno, vbi continens aliqua febris adfuerit, quæ sæpe infantes inuadit, & potissimùm cùm variolæ pululant, & morbili, sang. mittimus, cruribus scarificatis, & quandoque etiam brachiis, idem in magno alio morbo de prædictis facere præcipientes. Educimus autem quibusdam 4. aut 5. sang. vncias, quibusdam etiam supra sex. Scarificatione tamen tenuem sanguinem, qualis infantium est, educimus, calore & spiritu intus seruatis. Post quartum verò annū pauci sunt quibus non pateant venæ adeò, vt probè secari possint, & cum magno ægroti commodo, supra quinque vnciarum quantitatem detracto sanguine, & aliquando repetita sang. mis. ad duodecim vnciarum quantitatem eduximus. Vidimus tamen magnum puerorum & infantium numerum, qui à magnis morbis hoc auxilio fuerunt liberati. Quamobrem in prædictis affectibus, reliquis quoque seruatis, id auxilium vt tutissimum commendamus. His autem quæ diximus obstare videtur Aphorism. Hippocrat. 31. Section. 5. mulier (inquit) vtero gerens sanguine misso ex vena abortit, & præcipuè si fœtus est grandior. Potest autem fieri vt mulier vtero gerens magno morbo corripiatur, & vires ipsius constent, & et ætate, regione, & anni tempore, atque corporis habitu nihil obstet: is igitur scopus reliquis addendus erit, ad doctrinæ integritatem, neque, gestatio in vtero. Id quidem differendum modò, quam habuerit mentem Hippoc. prohibens vtero gerentibus sang. mis. & an is inter reliquos scopos, repugnantes, aut correpugnantes recenseri debeat. Auerrois lib. 7. collectionum, cap. 4. Hippocr. reprehendit, vbi enim (inquit) in muliere vtero gerente ita abundet sanguis, vt fœtus eo non indigeat, nunquam vidi sectionem venæ ad malum peruenire finem. Attestatur huic rei quotidianum experimentum. Sæpissimè enim fœminis vtero gerentibus sanguinem abundè misimus, per acutos & graues morbos, vt anginam, & pleuritidem, & manet ac fœtus probè admodum eam tulerunt euacuationem, & superstites euaserunt sine abortu. Quidam dixerunt Hippoc. in eo Aphorism. non prohibuisse sang. mis.

Affectus in quibus sanguis mittend.

Sanguin. miss. vtero gerentibus.

sed admonere voluisse, ne venam in eisdem temerè secemus, ob periculum abortus. Horum verò opinionem Fuchsius reprehendit: quoniam Hippocrat. simpliciter damnat venæ sectionem in vtero gerentibus, atque abortum ea de causa futurum docet. Quapropter aliter sibi dicendum videtur, diuersámque fuisse Hippocr. sententiam affirmat, sanguinem vtique non esse mittendum vtero gerentibus, vbi sang. miss. talis fiat, qualis antiquorum temporibus fieri solebat, copiosa & magna, non qualis hac nostra tempestate, quam tutò facere licet: quoniam paruissima est, & quæ potius scarificatio, quàm sanguin. missio appellanda foret. Galen. namque sang. missiones magnæ erant, quásque nemo exercere tutò in vtero gerentibus, exemplum est apud ipsum lib. de sang. miss. cap. 14. dicentem, Memini quibusdam ad sex vsque libras sanguinem detractum fuisse: & eodem lib. atque 9. de Meth. med. sang. miss. præcepit ad animi deliquium. Exiguæ igitur missiones sanguin. quales nostræ sunt, non denegantur ab Hippocrat. sed magnæ illæ, quales apud antiquos, & Galenum potissimùm habentur. At verò neque Fuchsius dubium soluit. Quamuis enim aliquando, vt retulit, magnas illas sanguin. missiones exercuerit Galen. aliis minoribus nomen sang. miss. non denegauit, sed maiorum meminit, vt earum exempla memoriæ traderet. Quòd tamen his minores sang. miss. appellauerit, constat. lib. namque de sang. miss. postquā pueris venam secare ante 14. annum prohibuit, post id tempus vbi multus sanguis in eorū corporibus congeratur, & ipsorum fuerit sanguinea natura, maximè si verno tempore inciderent in anginam, pleuritidem, aut pulmoniam, sanguinis missionem concedit, atque inquit, Detrahes autem primum, vt summum, ad cotylam vsque. Est autem cotyla, vnciæ 7. sanguin. itaque sang. miss. appellauit eam quæ septem vnciarum quantitatem non excedit. Præterea cùm libro eodem sex libras dertaxisse aliquādo referr, vti rem memoria dignam addit: quapropter vtiliter quibusdam vnam quoque detraxi aliquando, imo verò nonnunquam hac quoque minus, paruas igitur & quales nostro tempore, videlicet citra libram, adhuc sang. missiones Galen. appellat. Dicemus igitur veram esse Hippocr. sententiam eo modo quo aliæ quæ ad præsegia attinent: nam eodem libro Aphor. 30. dixerat, Mulierem vtero gerētem capi ab aliquo morbo acuto, letale: nec tamen ob id putare oportet, omnes morituras, sed magna ex parte id euenire, sic neque sanguine misso omnes abortum passuras, sed magna ex parte. Propterea ferè eundem scopum esse, atque ferè pares vires indicandi habere putaro eum qui sumitur ab ætate, & eum qui à conceptione. Ab ætate namque diximus scopum correpugnate, non tamen esse de præcipuis: decet quoque ætatis ratione quantitatē minuere detrahendi sangui. Cùm autem mulier vtero gerens fœtum in vtero habeat, indicatio ab ipso similis est ei, quæ ab ætate desumitur: ab ætate verò pueritiæ, & in vtero lati, aliena admodum est inedia & alimēti defectus, demitur tamen sublato sanguine, magis, si fœtus est auctior, atque perinde à larga sanguin. missione abstinendum, non tamen omnino ab ipsa: quemadmodum neque ætas, neque aër calidus ipsam omnino prohibent, confirmat hanc sententiā locus Celsi supra citatus, cùm de pueris ageham⁹. Quantum igitur ad fœminam ipsam vtero gerentem attinet, licet quidem sanguinē mittere abundè, & pro causæ morbum facientis magnitudine & facultatis constantia: quantum verò ad fœtum attinet, minorem decet

Fuchsius fallitur.

Quid sit cotyla apud Gal.

decet sanguin. miss. fieri : quam si quis pto morbi ratione & viribus matris efficere velit, aborsum afferet : potissimum io postremis mensibus non semper, sed interest : nam fœtus qoo fuerit maior, faciliùs corrumpitur, ob alimenti defectum, ex pueris tamen minores minus ferunt sang. missio. quoniam faciliùs dissoluuntur. Accedit in confirmationem, multis enim earum io postremis mensibus sang. misimus cum euidenti vtilitate, quod natura ipsa facere solet sæpe per veterum aut per mariscas salubiter, nos verò ipsam probè operantem imitari, iustum est. Quantum autem attinet ad horam mittendi sanguin. noo est eadem omnibus seruanda regula, sanguinem namque mittimus in sanitate, præuisionis gratia, quandoque iam præsentibus morbis, & his aut cum accessionibus, aut sine ipsis.

Hora mitten. sanguinem.

Cùm itaque præuisionis gratia sanguin. mittimus, id verno tempore siue ioeunte ipso agendum est, vbi morbi vere aut æstate sperantur, præuidemus quoqoe his qui futuri sunt hyeme, autumno secta vena, per hæc enim duo anni tempora nec calor, nec frigus vehemens adest. Quod si morbus iam præsens fuerit, atque is accessiones habuerit, hora remissioois febris est eligenda, si verò accessionibus vacat, veluti eootinens febris, aut magnus dolor, aut similis inflammatio, nihil vereri oportet magnitudinem, aut doloris, aut caloris, aut inflammationis, sed statim quaconque hora diei instauerit vehementer morbus, sanguis mittendus est, dummodo cum morbo magno virium robur adsit, & cibus è ventre descenderit. Cùm enim is in veutre continetur, nondum tempus adest opportuuum mittendo sanguini. Quod verò de ventriculi satietatibus ferunt, per eas saoguinem nou esse mittendum, sic intelligi debet, ne si cruditas quæpiam in ventriculo eoutioeatur, deducatur, sang. miss. adhibita, in ambitum corporis. Quòd si morbus non adeò vrgeat, optimum tempus mittendi sanguinis est manè, veotris & vesicæ excrementis depositis, non statim à somno excitatis, sed prope iam horam voam : quod in sanguinis missionibus, quæ præuisionis gratia adhibentur, pari modo seruandum est, vt manè fiant, & post horam à somno, vt ioterim sanguis & vapores ipsius ab intimis partibus effundantur. Præcepimus id quidem innumeris ægrotis. Multis quoque postquam lectionibus matutis intetfueruot io schola literaria, quorum quidam iam scabiem patiebantur, aut pustulas toto corpore erumpentes, aut parotidas, aut tonsillarum inflammationes, aut nondum ægrotantes, lassitudinem tensiuam aut plegmouodem pari referebant, aut se singulis annis ægrotare prædictis morbis & similibus, quos mirificè adiutos noui. Io morbis itaque hora prædicta eligenda est : dies tamen quinis ipse fuerit io quo mittcodi sanguinis scopi apparuerint, etiam si is vel quartus, vel septimus morbi fuerit. Quòd si aut medicus ad viseendum ægrotum quarto ipso die, aut etiam decimoquarto accersitus fuerit, aut post ipsum, si prædicti apparueriot scopi, tunc quoque sanguis mittendus est : non enim aliam vim habet dies vitandi sanguin. missionem ab ea indicatione, quæ à morbi magnitudine & viribus sumitur, quibus nondum labefactatis occasio mittendi sanguio. adhuc manet. Huius sententiæ exemplum euidens tradidit Hippocr. lib. 3. de Mor. pop. parı. tertia in hist. Anaxionis patientis morbum lateralem in Abderis. Huic enim sanguinem misit octauo die, meminit autem huius, non vt ostenderet huic misisse sanguinem : sed quoniam in octauo ei sanguin. misit, aduersus eos qui terminum mittendi sang. quartum diem præscripserunt : cùm tamen diem adnertete nihil referat, sed scoporum dictorum perseuerantiam.

Sang. mitten. non est cum satietate.

Sang. mitten. tendi dies.

Cùm igitur iam iotellexeris, coosideratis scopis indicantibus & coindicantibus, sanguinem mittendum esse, decet quantitatem metiri, quam detrahere oportet, atque quoties id faciendum, nosse. Quantitatem sanè eorum quæ à corpore eduei debent, assequi ad vnguem omnino foret impossibile : eam autem assequi medicus conatur coniectura, quæ notitia quædam est, media iotet exactam scientiam, & omnimodam ignorantiam, qualis est omois rerum cognitio, quæ neque scientia, neque ex euideotibus, demonstratione habetur, neque error cognitus est, sed discursu & syllogismo coustat, & quantum humana mens capere potest, aut veritas ipsa est, aut nou longè abest à veritate. At si quid aliud medicinam coniecturalem efficere valet, id est quantitas adhibendorum aut educendorum : in sanguinis tamen missionibus educendi sanguinis quantitas ex copia causæ morbum facientis, aut ad ipsum parantis desumitur & virium tolerantia : veluti in lassitudine tensiua, vasorum tensio, & corporis tumor, & totius corporis moles consideranda : in grauatiua verò corporis quanta sit grauitas, siue grauitatis sensus, quámque ineptus homo sit ad functiones obeundas, ex pulsu quoque quàm sit inæqualis, & vbi magni pulsus & parui coniuncti sunt, qui excedant reliquos, in magnis namque aggrauationibus plures sunt parui quàm magni, & in paruis plures sunt magni. Moles quoque corporis consideranda, quæ simul cum præcedenti victu, & temperatura hominis, quantitatem euacuandorum docent, io his qui ad morbos sunt parati. Cæterùm quamuis hæc sint quæ docent per se euacuandorũ quantitatem, ipsam tamen euacuationem exercere non licet, nisi facultas eandem ferre possit, quod etiam coniectura assequemur, ex naturali tẽperatura, ætate, regione, anni tempore, & victu. A posteriori verò ex conferentia & bona tolerantia, vt in Aphorism. 2. sect. 1. de qualitate euacuandorũ docuit Hippocr. & 23. de quantitate, vbi facultate tolerante ad animi deliquium euacuationes fieri præcepit, dicens, Deiectiones non multitudine suot consideraodæ, sed si talia deiiciantur qualia conuenit, & ægri facilè tolerent. Atque si ad animi defectionem ducere conuenit, id facere, si æger possit tolerare.

Sang. mitten. quantitas.

Morbi itaque magnitudo, & virium robur, præcipui scopi sunt, & qui saoguinem mittendum aut non mittendum docent, verùm iidemmet scopi docent quantitatem, accedunt autem reliqui coindicantes, vt ætas, quæ ob calidam & humidam temperiem facilè dissoluitur, & habitus & consuetudo, nimius sensus, & ambiens calidus, qui corpora dissoluit, atque partem causæ morbum faciẽtis, & frigus ambientis, dicente Galen. lib. de sanguin. missione. Alia verò ratione, & vt antè propositum est, in contrariis, hoc est in frigidis, tum temporibus, tum locis, largam euacuationem fugimus, propter insequentem nimirum refrigerationem.

Scopi coindicantes ad quantitatem attinent.

Libro quoque primo de Arte cur. ad Glau. ioquit: ob hæc igitur oeque in locis supra modum calidis, aut frigidis, sanguinem mittere audemus. At lib. 9. de Metho. med. cùm ex indicationibus quasdam ad sanguinem mittendum hortari, quasdam verò dehortari ferat, inquit, Atque hæ quidem indicatiooes sunt, quæ sanguinẽ detrahendum dehortãtur, contrà postulant vnà cum affectu, cuius causa primùm requirebatur habitus durus, densusque, & vno verbo, qui haud facilè digeritur, tum ambiens humidus frigidúsque. Frigidus igitur

Temporis cõsideratio ad sang. mittẽd.

Digitized by Google

ambiens videtur postulare sanguinis missionem, & meritò quidem, quoniam impedit resolutionem, & vires servat, cuius contrarium locis suprà citatis dixerat: verumtamen singulis rectè perpensis, nullo modo Galenum sibi diffidere inuenies. Nam lib. 9. de Metho. med. frigiditatem ambientis sanguinis missionem postulare dixit: non tamen omnem putare oportet, sed eam quæ dissolutionem impedire possit, non autem peruadere corpora, hæc tamen magna non est. Quæ verò sanguinis missionem dehortatur, & quæ ipsam minorem fieri admonet, ea est valde magna frigiditas, quæ ægri calorè vincere & superare possit. Atque proinde lib. de Art. cur. ad Glau. dixit, In locis supra modum calidis, aut frigidis. & lib. de Sanguin. mission. addit causam, ne sequatur deinde refrigeratio: itaque magnam intellexit frigiditatem, vbi igitur morbi magnitudo valdè hortatur, vires verò consentiunt, & coindicantes scopi non valde dehortantur, sanguinem mittere ad animi deliquium licet, docente id Galeno lib. de Sanguinis missione, & 9. lib. de Method. meden. & comment. Aphorism. 23. sect. 1. Quo in loco ob affectuum magnitudinem constantibus viribus, ad animi deliquium ducere ægros docet Galen. in ardentissimis febribus, maximis inflammationibus, & ingentissimis doloribus. Nec decet id animi deliquium esse, quod hoc remedium expauescentibus, accidere solet, aut secta statim vena, aut paulò pòst, neque quod sequitur bilem mordentem os ventriculi quæ in ipso existat, aut ad ipsum tempore remedij confluxerit: non enim est hæc quantitatis sanguinis educendi mensura, sed animi deliquium, quod largam sequitur euacuationem. In febribus ardentissimis experimentum docuit Galen. teste, quosdam statim liberatos adhibita sanguinis missi. ad deliquium animi, toto corpore refrigerato, sequente fluxu ventris, aut copioso sudore, quosdam statim sanitati restitutos, quosdam verò adiutos, postea morbos superasse. Interim tamen dum sanguis adeò copiosè ducitur, pulsum tangere præcipit, ne pro animi deliquio vitam adimamus, quod quibusdam incantè auxilio vtentibus contigit, ægris in medicorum manibus defunctis. Cùm autem in pulsu magnitudinis, aut contentionis diminutio accidit, aut magna quædam inæqualitas, aut ordinis perturbatio, interim dum sanguis fluit admota manu, statim claudere venam oportebit. Hinc notum euader id animi deliquium, non syncopem esse: siquidem syncope passio cordis est. Animi quoque deliquium ad animalem attinere facultatem, non ad vitalem, quam adhuc constare vult Galen. qui non nisi magno vrgente vsu eam facere consulit, ob periculi magnitudinem: sed vti nos sæpe fecimus, libram sanguinis, & aliquando sesquilibram educentes, sine intermissione, aliquando intra duodecim horarum spatium repetita euacuatione, atque vidimus multos euasisse subitò à magnis febribus continentibus, nulla alia manifesta sequuta euacuatione, sæpe etiam copioso superueniente sudore: tarò verò ventris fluxu. Notum quoque hinc euadet, manifestè decipi eos, qui putant Galenum non præcipere sanguinis missionem ad animi verum deliquium, sed citra ipsum, quoniam ex animi deliquio quosdam refrigeratos fuisse inquit, quod non foret citra ipsum. Notum præterea euadet, quare ad animi deliquium aliquando ducere Hippocr. & Galen. præcipiant, addentes, si facultas id ferre possit. Nam si id ferre potest, dicet aliquis, non delinquet. At verò diximus, animalis facultatis lapsum sequi ex prædicta euacuatione, non vitalis, quandoquidem pulsum interim tangere Galen. præcipit, vt constante adhuc vitali facultate, & non amplius fit. Præterea dubium videtur; siquidem Galen. comment. illo 23. prima sectione Aphorism. sanguinis missionem præcipit ad animi deliquium, in febribus ardentissimis. Sunt autem febres ardentissimæ biliosissimæ: sed tamen in febribus biliosissimis sanguinem mittere non decet, nedum ad animi deliquium. Dicemus duo esse genera febrium ardentium: quædam enim sunt exquisitæ tales, quæ à flaua bile fiunt, nec ex causæ natura sanguinis missionem exposcunt, neque in eisdem facultas constare poterit. Aliæ febres sunt de genere febrium ardentium, copia potius quam qualitate ardentissimæ, quibus sanguinis missio conuenit, & ad animi deliquium vsque. De his autem intellexisse Hippocra. suam sententiam in Aphorism. & Galen. in commen. constat, quoniam, vt diximus, in aliis facult. non valet ob calidam & siccam temperiem eorum qui in eam incidunt febrem. Rursus quoniam cùm in eodem comment. Galen. in maximis doloribus ad animi deliquium præcipiat mittere sang. addit, adhibita distinctione, an mittere sanguinem, an purgare oporteat: id igitur in sanguinis missione, quæ ardentissimis febribus adhibetur, meritò considerandum erit, & sententia à doloribus in febres transferenda. Præterea lib. de sanguinis missione, magis adhuc mentem explicuit, dicens: Nam in quibus tibi sanguinis feruentis copia apparet, quàm citissimè eos vacuare conator, priusquam in principem aliquam partem ingruat. De his itaque febribus ardentissimis quæ copia feruentis sanguinis fiunt, intelligi debet, quod de sanguinis missione ad animi deliquium dictum est. Præterea quibus sanguinis missio non conuenit, minimè ad animi deliquium conueniet: sed biliosis morbis non conuenire notum est. nam bilis promptè purgatione ducitur, non ita sanguinis missione. Sanguinem quoque vacuare in morbis biliosis nulla ratione conducet: nam si hominem refrigerare vis in febre ardentissima simul & biliosissima, id ad amussim assequeris, purgata bile, cuius purgatio manifestè refrigerat, nulla alia accedente vacuatione. Loquimur autem modò de continente à bile, non de continente à sanguine: quoniam & hanc biliosam dicit esse Galen. cùm ex sanguinis putredine oritur, siquidem sanguinis pars tenuior per putredinem in bilem transit, lib. 2. de Diff. febr. & 2. de Crisibus cap. 12. Præterea depingamus modò hominem qui continentem biliosam patiatur, bile in magnis vasis putrescente, hic sitim patietur vehementem, calorem validissimum ac mordacissimum, linguæ nigredinem, corporis ariditatem, pulsum magnum, celerem, crebrum, sed humiditatis expertem, dum non sudat, aut sudorem decretorium spectat vigilabit, idque æstiuo tempore, calida & sicca regione, & tali temperatura, natiua vel ascititia. Huic sanè si medicus sanguinem misisset mortem attulisset subitò, nedum, si ad animi deliquium eandem exerceret: sanguis etenim vires seruat, quem non esse vitiatum intelligimus si corpus vniuersum humectat, & reficit, & spiritus generationi materiam præstat. Si dixeris, commisceantur summè sanguis & bilis, atque ita ad portionem bilem & sanguinem ducemus, eadémque manebit sanguinis ad bilem proportio, post sanguinem missum, quæ antè erat, nec magis bilis manebit effrenis quàm antè, verùm si continens biliosa fuerit, non sanguinea, non erit, qualis dicta est mixtio. nam per eam bilis & sanguinis mixtionem, qualis

Sang. miss. ad animi deliquium quibus morbis.

Sang. mittend. in ardentiss. febr. ad animi deliquium, & in quibus.

In quibus febribus biliosis sanguinem mittere, & in quibus purgare liceat.

qualis aquæ & vini febri à bile & sanguine orietur, neq; fieri poterit vt vinũ incalescat, aut vitium in prædicta mixtione patiatur, quo careat aqua, aut secus. Quapropter si eam mixtionem statuas sanguinis & bilis, quam in vino diluto & aqua videmus, febris inde orta sanguinea erit: siquidem totus sanguis cum bile calorem putredinalem patietur, & febris potius sanguini quàm bili erit referenda, quamuis & hanc biliosam appellasset Gale. cui sanguinis missionem ad animi deliquium concedet: si tamen biliosam continentem statuas minorem hac, mixtionem & confusionem intelligere debes, per quam sanguine misso, copiosior sanguis & ad potionem magis bile educetur, & inde bilis effrenior quàm antè manebit, foretque in hac perniciosissimum sanguinem mittere, salubre ventrem purgare, an tamen ad animi deliquium, non instituimus modò dicere, sed admonere tantùm, morbis biliosis & febribus à bile, siue continuis, siue continentibus purgationem esse necessariam, sanguinis verò missionem perniciosam: ad animi tamen deliquium in tali affectu hominem ducere piaculũ est. Conueniet autem continentibus à sanguine, etiam si bilem copiosam haberent admixtam, præsertim si ea mixtio esset, qualis aquæ & vini in eodem vase: tunc enim massæ sanguinariæ inesset vitium. Constat autem has esse febres continentes aut cum putredine, aut citra ipsam, in quibus Galen. lib. Method. has maximas sang. missio. exercuit ad deliquiũ animi, sunt autem non tantùm copia sanguinis feruentissimæ, sed etiam ob feruentem copiam acutissimæ, quas in genere biliosarum cùm à sanguine putrescẽte fiunt, Galen. recenset, & ardentibus exquisitis, quæ tertianæ continuæ sunt, acutiores, lib. 2. de Crisibus testatur, cap. 6. vbi conferens continentes febres continuis, inquit, Cùm verò neque declinatio aliqua sensibilis fiat, semper verò à primo principio febris, vsq; ad crisim similis perseuerauerit, erit & hæc de genere febrium ardentium, ab eisdem verò acutie differt. Nec tamen decet virum linguarum peritum dubitare an Gale. velit hoc loco febres continentes esse continuis acutiores, an secus: ignarum autem linguarum expediet Grammaticum, aut medicum aliàs Grammaticæ peritum adire, qui facilè eum à tenebris ignorantiæ hac via eripiet, vbi habet, ab eisdem acutie differt, Græca litera sic habet, ὀξύτητι δ' αὐτῶν διενήνοχεν, hoc est, easdem verò acutie superat, continens vtiq; febris, de qua loquitur, continuas. Quod tamen διενήνοχεν id significet, constat: nam verbum, διαφέρω, vti anomalum, Præteritũ habet διενήνοχα, aoristũ primum, ἤνεγκα, significat autem id verbum, idem quod Latinis, præsto, antecello, supero, vt est apud Isocratem ἀεὶ εἰρήκαμεν, cùm inquit: τοσοῦτον ἀνοίᾳ διενήνοχαν πάντων ἀνθρώπων, quod est, vsq; adeò omnes homines amentia superabant. Et Aristo. lib. 7. Politic. ὅσον τοὺς ἥρωας ἡγούμεθα τῶν ἀνθρώπων διαφέρειν, quod est, quãtum heroas reliquos homines superare existimamus. Ex his notum euadet, Galenum in præhabita oratione voluisse, continentes febres, quæ nũquam, aut ad infebricitationem, aut manifestam remissionem ducuntur, acutiores reliquis continuis esse. Ex eisdem tamen illæ sunt acutissimæ, quibus vniuersum tempus est status: constat enim has semper habere summam vehementiam, quam non habent quę aliquando remittũt. Sed dices, quare hanc continentem Galen. loco citato de genere ardentium dixit esse, non exquisitam ardentem? nihil refert: nam exquisitam ardentem voluit eo loco, cùmque tertio die habere incrementa, continens autem si fiat à bile, omnimodo erit acutior, quàm quæ tertio die inualescit. Nec tamen ignoro ex continuis biliosis quasdam 3. aut 5. die iudicari, sed Galc. continentes esse dixit acutiores, præsertim homotonas: quæ enim tota status est, vehementior & acutior natura sua est, quàm quæ aliquando remittit: nam & continuas multas prorogatas supra 14. videmus: nullam tamen homotonã: si verò à sanguine fiat, ardentissima erit & acutissima, ardentissima quidem, copia caloris: hæc enim est cui sangui. miss. ad animĩ deliquium conuenire Gal. voluit. Est quoq; acutissima, quoniam breuissimè, & intra primum quaternarium finitur, teste Gal. lib. 3. de Crisibus, cap. 4. vbi continentium febrium crises quarto die euenire statuit. Tales sunt omnium acutissimæ. Sed rursus obiiciet aliquis, febres continentes sanguineas esse, ac perinde mitissimas, & placidissimas, & mitiores eis quæ sunt à bile, quo sanguis mitior humor bile est, cui respondebimus, febres continentes à sanguine incipientes putrido, iam quodam modo biliosas esse, vti nos quoque (cùm de febribus à sanguine ortis, lib. 2. de Differ. feb. in commen. nostris disseruimus) probauimus, & Gale. lib. 2. de Cris. cap. citato de eadem continente loquens, addit, sed neq; in primo die, neq; in secundo est huiusmodi febrẽ cognoscere, neque aliter vtile: sufficit enim genus agnoscere, quòd scilicet biliosa sit & ardens, & peracuta, quòd si de sanguinea loquamur, atq; eam à biliosa separemus, non erit nostra disputatio de Galeni sententia, qua dixit, continentes esse continuis acutiores: id enim manifestum relinquimus ex eius verbis. Nec tamen sequitur: si benignior est febris continens à sanguine, & placidior ac simplicior, non est acutissima: nam simplicitas ad motẽ morbi attinet, acuties verò ad terminum: dum tamen de genere acutorum morbus sit: febres enim omnes siue salutares, siue lethales, quales multas sanguineas esse contingit, eundem terminũ habent salutis & mortis, autore Hippo. progn. t. lib. 3. ita vt febris continens quæ simplicissima fuerit, quatuor diebus ad salutem finiatur, & eiusdem generis pessima ac malignissima quatuor diebus interimat, morbus quoq; lateralis salubris, & pessimus 14. diẽ terminum habent, sic quoq; Hippocr. progn. a. lib. 3. simplicissimæ namque febres ac signis firmatæ securissimis, 4. die aut citius cessant, pessimæ verò, ac cum signis grauissimis factæ, quarto die aut citius interimunt. Atq; hac ratione continentes citra putredinem 4. diebus ad salutem deueniunt, quòd simul maximæ & simplicissimæ sint. Sed quod institimus prosequamur. Porrò in maximis inflammationibus ad animi deliquium ducere præcipit Gal. Dixit autem, in maximis, quoniam in magnis, non tamen maximis, sang. mittere docuerat lib. de sang. missio. quandoquidem ad mittendum sangu. magnitudo exigitur morbi. Est autem maxima inflammatio, quæ ad maximam peruenit magnitudinem. Dubitabit fortè quis, non enim constat, quæ sit in maximis inflammationibus occasio sang. mitten. nam ab initio nondum est maxima. Non igitur conueniet ei sang. missio ad deliquium animi: si verò iam facta est, & summam magnitudinem nacta, tune potius expediet demere tantummodo corporis redundantiam, deinde topicis remediis mederi inflammationi: maximè verò hæc admonere oportebit, si totius corporis redundantia ab initio dempta fuit. Dicemus, medicum posse cognoscere antequam inflammatio facta sit, ipsam futuram de maximis, ex corporis plenitudine, ex incrementi celeritate, ex dolore, & calore partis, & vbi aliquando in

Continentes febres an sint cõtinuis acutiores.

Febres continentes sunt multo acutiores continuis.

Sang. miss. ad animi deliquiũ in maximis inflãmationib.

in eo loco similem fuerit passus inflammationem: tunc enim sanguinem mittemus ad deliquium animi, si facultas ferat, incipiente inflammatione. At verò cōtrarius videtur Gal. lib. de sang. mis. qui præcipit in reuulsionib. sang. miss. multiplicare: non igitur licebit ducere ad animi deliquium: est autem reuulsio quæ inter initia exercetur. Sed neque id obest: nam vbi morbus consentiet, repetito interuallo sanguinem mittemus: vbi verò non, sed morbi vehementia instat, aliter faciendum. Præterea expediet ducere ad animi deliquium, iam facta maxima inflammatione, sed corpore adhuc pleno, vt vitemus cursum humorum, & minuamus redundantiam, & demamus magnam partem magnitudinis inflammationis: siquidem abundè misso sanguine ex venis paruis partis inflammatæ, magna pars in maiores recurret, dempto ex proximis sanguine: vitabimúsque eo remedio, ne ex magnitudine inflammationis, antequam ad suppurationem, aut dissolutionem perducatur, pars incidat in gangrenam, siue mortificationem. Id enim ex inflāmationis magnitudine speratur. His tamē aduersatur quod Hippoc. lib. 2. de ratio. vict. acu. sect. 10. quantitatem sanguinis detrahendi in inflammationibus definiuit donec sanguinis color mutetur: nō igitur oportet ad animi deliquium ducere. Dicemus eam esse decentem euacuationem, qua sangu. color mutatur in inflammationibus quæ magnæ sunt, nisi prius facultas langueat, quod ex pulsu cognoscatur, aut impetus manantis sanguinis flaccescat. At in maximis, quamuis ea medendi via, atq; sanguinis quantitas educta prodesset, alia quoque conueniet, per quam ducetur ad animi deliquium constante facul. quæ via licet non adeò tuta sit: vbi tamen opportunè adhibeatur, posset breuissimè hominem sanitati restituere, ac multò citius quàm minor, quę tātummodo ad mutationem coloris sanguinem duceret. In dolotibus ingentissimis pariter præceptum est sang. mittere ad deliquium animi, prius tamen adhibita distinctione, an sang. mittere, an purgare cōueniat. Dolores autem ingentissimi soluta cōtinuitate fiunt, soluitur autem continuitas à causa interna aut externa: si ab interna, aut est humor aut flatus, si flatus, ipsum discutere oportet: & si materia generationis adest præsens, euacuanda, si verò fuerit humor, is calidus erit magna ex parte, quamuis à vitrea pituita fieri possit, ex calidis est bilis, aut sola, aut sangu. mixta, aut sanguis ipse, si tamen causa fuerit externa ipsa remota, vbi dolor adhuc remaneat, causam internam omninò excitauit, quæ in partem confluit dolentem, eam tamen euacuare oportet, adhibita distinctione, an sangu. mis. an purgatio conueniat. Cùm itaque dolores ingentissimi à sang. aut humore sanguini mixto prouenerint, & facultas id ferre potuerit, sang. mittemus ad animi deliquium, causam enim doloris, atque dolorem ferè subitò adimemus, & hominem sanitati restituemus. Huic tamen sententiæ pugnare videtur, quod Gal. lib. de Arte cur. ad Glau. dixit. Ibi enim docens sang. missionem non exercendam esse pro solius morbi ratione, sed nonnihil accidentibus esse condonandum, addit: ita etiam si vehementissimæ vigiliæ, aut dolor intensus, ægrotum infestant, cauendæ sunt subitæ ac multæ euacuationes, non igitur in dolotibus ingentissimis mittemus sanguinem ad deliquium animi. Verùm hæc duo loca nullatenus pugnant. Cùm enim Galen. à magnis & subitis euacuationibus præcipit abstinere, doloris gratia, id intelligi vult, cùm ex sangu. miss. aut alia quauis adhibita euacuatione, nō speratur in totum dolorem

Sang. miss. ad animi deliquium in do. ingent.

Caeterum conciliatio.

desiturum, vt deinde facultas seruetur ad ferēdum dolorem, qui aliàs non parum facultatem deiicit, quemadmodum & magnæ vigiliæ. Præterea in doloribus diu perseuerantibus facultas languet, ac proinde minimè tolerat magnam & subitam euacuationem. Cæterùm quando dolor vehemens incipit, qui nondum vires deiicit, sed adhuc valent, & ferre possunt magnam sangu. mis. & ad animi deliquium, id tentabimus, sperantes dolorē ea sola euacuatione cessaturum, & deinde non esse opus facultate ad ferendum eundem, cuius gratia pręcipit abstinere a magnis & subitis euacuationibus. At verò cùm nullus horum affectuum adfuerit, nunquā ad animi deliquium ducemus ægrum sanguinis missione: minimè verò purgatione, sed pro copia humoris, & morbi magnitudine, & aliis. Quin & in prædictis totius est ab adeò magnis euacuationibus abstinere, ne facultas quāuis robusta, perterrita subito delapsa deficiat, neque amplius restituatur. Decet autem in aliis corporis affectibus, vti inflāmationibus internis, sanguinem copiosè mittere, ad coloris mutationem, docente id Hippo. lib. 2. de Ratio. vict. acu. sect. 10. quo in loco inquit: Si verò dolor ad clauiculam pertingit, aut molesta sit, vel brachio, vel mammæ, vel partibus septo transuerso superioribus grauitas, internam cubiti venam secare expedit, neque vt copiosè sanguis detrahatur, cunctandum est: sed eò vsque auferendus, donec rubidior multo, vel pro puro rubidóque liuidus fluxerit: nam vtrumq; contingit. Ratio huius sententiæ est, quoniam cùm ad coloris mutationem sanguis ducitur, indicat iam nonnihil educi de sanguine parti inflāmatæ adiuncto, atque ab eadem infecto. Quod præceptum commune est in magnis internis inflammationibus, vbi vena iuxta partem patientem secatur, & facultas euacuationem ferat. In quibus magnum & præsentaneum exigitur remedium, quoque citissimè reueliat & euacuet causam morbi, sicuti & in iecoris & lienis inflammationibus. At verò neque id in omnibus expectare oportet, sed vbi inflammatio non fuerit valde maligna. Cùm enim talis fuerit, ante coloris mutationem ab euacuatione cessandum: quod Gale. præcipit lib. de sanguin. miss. in quibusdā verò corporis affectibus cogimur sanguinis missionem impartiri: veluti cùm in corpore aceruata fuerit succorum crudorum redundantia. Tunc impartienda est euacuatio sanguinis, vt interim adhibitis medicamētis extenuantibus, humor tum coquatur, tum extenuetur, ac faciliùs deinde secta vena ducatur, quod Gale. lib. de sang. mis. docuit dicens: Vbi ergo multa euacuatione opus est, verùm vires sunt imbecilliores, in his euacuationem partiri expedit, vti nimirum & me fecisse vidistis in his quibus crudorum humorum inerat copia. Nam paucuio sanguine detracto protinus melicratum exhibeo probè coctum, cum incidentium medicamentorum quopiam, veluti hyssopo, origano, & interim etiam nepita, aut pulegio, aut cū melicrato, oxymele, aut oxygiyci, ac sic rursum sanguinē minuo vel ipso eodem nonnunquam die, interdum die postero, in quo rursum exhibito prædictorum medicamentorum quopiam, iterum de sanguine aufero, aut rursum tertio die similiter bis. Huic tamen sententiæ pugnare videtur quod Gal. libro duodecimo de Methood. med. dixerat: ibi namque inquit: Ergo febricitare incipiunt nonnulli, vbi magnā crudorū succorum copiā vnà cum oris ventris cruditatibus, vel alia quapiam occasione congesserunt. Atque paulò inferiùs de eisdem loquens, inquit: Nulli tamen talium sanguis mitti sine

Sang. miss. ad coloris mutationem.

Sang. mis. impartienda.

sina magno dispendio solet: cùm tamen vacuationem desiderent: verùm nec sanguinis missionem, nec purgationem sustinent, vtpote quos sine his syncope subitò adoriatur. Quo in loco crudis humoribus redundantibus, videtur sang. missionem denegare. Posset quis respondere Gal. libro de Meth. med. crudis humoribus redundantibus prohibuisse sang. mis. quoniam in illis de quibus loquitur, facul. non constat: lib. tamē de sang. missione de his loquitur, in quibus facultas constans est. cæterùm id non soluit dubium: quoniam lib. de sang. missione, quando sang. mis. impartiri docuit, de his loquitur in quibus facultas imbecillior est, vt cōstat. Dicemus tamen quòd vbi Gal. præcipit crudis humoribus redundantibus sanguinem mittere, antequam homo in febrem incidat, faciendum est: cùm verò lib. de Meth. med. id denegauit, de his loquitur, qui actu ægrotant, & febrem patiuntur. Cùm igitur in alicuius corpore multi crudi succi in venis cū sang. aceruantur, antequam febricitet, vena ei incidenda est, per interualla, modo dicto: sed cùm semel in febrem inciderit, à venæ incisione abstinendum, sed humorum coctio molienda, & deinde eorum euacuatio per interualla pro facultatis tolerātia. Quod lib. de sang. mis. docuit dicens: At vbi crudi succi exuperant, antequam morbus inuaserit cautè euacuabis: sed vbi iam febris corripuerit, vti ante monui, nequaquam. Quum enim ægrotāt cum ea crudorum copia, non constat eorum facultas ad ferendam sang. mis. siquidem, vt paulò ante dixerat Gal. in eis pulsus est inæqualis, & inæqualitate quæ attinet ad magnitudinem, & vehementiam, obscurus ac paruus exuperant. Quum autem nondum ægrotant, non omnino constat facultas, ita vt vnam copiosam sanguinis missionem ferre possint, sed vt ipsam per interualla ferant. Itaq; siue ob crudorum humorum redundantiam, siue quauis alia ratione, vbi cum languida non valde, sed vt dixerim, modicè constare facultate, sang. mis. opus fuerit, ipsa impartienda est: oportet autem sang. mittere, vbi aut crudi succi, aut corrupti cum sang. mixti sunt, nec longè à sanguinis natura absunt, copiosius, vbi verò longius absunt, & sanguini miscentur, si sanguis paucus est, reliqui succi multi, omnino à sang. missione abstinebimus, sed humorem redundantē euacuabimus. Si verò succus crudus, aut deprauatus non multus est, sed sanguini multo miscetur, à cuius natura valde distat, sanguinem mittemus per interualla, si intellexerimus facultatem non satis constare, deinde humorem reliquum medicamento euacuabimus præcautionis gratia. Quòd si ita affectus sanguinis detractionem detrectet, venter ei largiùs subducatur, quemadmodum & illis qui sang. mis. reformidant, vbi humores sanguini mixti, non longè absunt ab eiusdē natura: hæc enim euacuatio prauum humorem sanguini mixtum educet, ac nonnihil demet de sanguinis mole: sanguis etenim quatuor humorum materiam continet. Absunt autem ex succis aliis à sanguine, quidā magis, quidam minus, ac quidam citra, quidam vltra sanguinem sunt, hi corrupti, illi crudi dicuntur. Cùm enim ex alimentis quędam ad integritatem coctionis, & sang. perfectionem nōdum perducta fuerint, succos inde genitos crudos esse dicemus. Cùm verò sanguinis naturam prętergrediuntur, corruptos, vti & quosdam alios, sed humores ipsi ex alimento geniti, quidam sanguini propè accedunt, quidā longè adhuc absunt à sanguinis natura. Ex his verò qui corrupti sunt, quidam nunquam formam sanguinis fuerunt assequuti, vt salsa, aut acida pituita, quidam

Succis aliis à sang. cū sang. mixtis, quid agendum.

postquam sang. mediocritatem excesserunt, aliam formam sunt adepti, vt bilis flaua, aut atra, aut porracea, aut æruginea, & ex his bilis speciebus quædam magis, quædam etiam minus à sanguinis natura absunt. Cùm igitur humores alij à sanguine, ipsi miscentur, admodum à natura eius recedentes, coniicere oportet quantus sanguis sit, quanti etiam alij humores. Quòd si cum multo sanguine reliqui pauci fuerint, mittendus est sanguis, & reliqui deinde præparandi, atque euacuandi. Si verò sanguis paucus fuerit, & reliqui humores multi, sanguis mittendus non erit: quando verò humores sanguini mixti, non longè absunt à natura sanguinis, sanguis mittendus est audacter. Sed tamen vbi prędicti humores citra sanguinis naturam fuerint, sanguis mittendus, & inedia maior seruanda, vt reliqui coquantur, & in sanguinem bonum mutentur, quod fieri solet: verùm si peccantes cum sanguine succi, sanguinis naturam prætcrlabuntur, copiosius sanguine misso, minorem iniungemus inediam: sed celerius ad purgationē properabimus, vt rursus purgatum corpus alamus. Agnoscemus autem succi abundantis naturam ex vrinis, deiectionibus & sudoribus, & totius corporis colore & victu præcedenti. Præterea cum sangu. mittimus reuulsionis gratia, non totus semel ducendus, sed per interualla, vt interim natura in cōtrarium fluxionis locum assuescat, & impetum in contrarium trahamus, & nonnihil recurrat. Quapropter in vehementibus fluxionibus, quæ fiunt ad nobiles partes, semel incisā vena quater sanguinem traximus interrupto fluxu digiti appositione, quod etiam sæpius facimus, paucis interiectis horis, interim aperto seruato vulnera, oleo illito, vt assolidatio impediatur. Præterea à reuulsoriis auxiliis cessandum, atq; tempus interponendum, cùm inflammatio valde maligna fuerit, vt interim humoris infarcti in parte inflammata, portio dissoluatur modicè calidis medicamentis ac dolorem lenientibus. Id est quod voluit Auicennas, cùm dixit, cúmque ad diuersum trahere volueris, membri, à quo protrahis, dolorē prius seda. Quandoque enim inflammationis malignitas impedit, ne in contrarium trahatur humor reuulsione, vbi tamen nonnihil discussum fuerit, licebit rursus benigniori facta inflammatione, reuellere. Quod palam docuit Hipp. lib. 6. de Morbis pop. par. 2. dicens: Obedientia confestim reuellere, & renitentia demittere, quod de morbo laterali etiam intelligi debet, non semper ad sanguinis mutationem esse ducendum. Quòd Gal. lib. de Sang. mis. docuit de coloris sang. mutatione speranda, dicēs: Non tamen omni ex parte hæc expectanda est. Verum est vbi antequam exitat, cessare conueniat, idque duplici nomine, ob infirmas videlicet vires, aut phlegmones prauitatem. Interdum enim nihil ab ea mittitur, sed fortiter constrictus ibi est. Idem Paulus lib. 6. cap. 40. Præterea ob imbecillitatem facultatis sanguinem repetito interuallo mittimus, vt interim facultas ad sequentes euacuationes roboretur alimento, quod mederi per epictasim appellat Gale. Postremò nobis dicendum erit quas venas, in quibus morbis secare opus sit: in omnibus enim affectibus partium, venæ secundum rectitudinem sunt secandæ, seruantibus nobis rectitudinem cum Hip. lib. 6. de Mor. pop. par. 2. commodæ enim sunt euacuationes, quæ seruata partis affectæ rectitudine exercentur, & præsentaneum afferunt remedium: inutiles verò quæ aliàs fiunt. Rectitudo autē ea est, quam dextræ partes cum dextris seruant, & sinistræ cum sinistris: siquidem laborāta oculo dextro sang. ex

Sang. mis. per interualla.

Sang. miss. repetita ob imbecil. fac.

Venæ quæ secantur.

ex dextro brachio mittimus, & laborante sinistro ex sinistro, sic etiam laborante coxendice venam talli externam secamus, vtero tamen patiente internam. Pretetea sang. immodicè fluente ex dextra nare cucurbitula iecori apposita sanguinis fluxum sistit. At si sinistro hypochondrio adhibeatur, inutilis omnino erit. Considerare itaq; oportet an morbus præsens sit, an futurus, & vbi futurus sit, an in toto corpore speretur, vel in aliqua eius parte. In morbis qui in toto corpore sperantur, vti febribus, & articulari morbo, ineunte vere sanguinem mittemus ex quauis vena, de magnis, siue effatu dignis, sicuti & vbi præsens adfuerit, licet per eos affectus tutius videatur imprimis secare venam internam, quæ iecori è directo respondet, tanquam ex sanguinis fonte haurientibus ipsum. Si tamen morbus alicuius partis fuerit propius quàm speratur, sanguinè à longissima parte mittemus, conuertentes sanguinis impetū, & naturæ consuetudinem in longe distantia loca, cùm verò affectio iam incipit, reuellemus primùm sectis venis quæ longè distrahūt, & rectitudinem seruant cū affecta parte, interim dum affectio generatur: ipsa verò iam genita ex eadem, si fieri possit, parte euacuabimus: aliàs autem ex quàm proxima. Itaq; aut inflammationes fiunt supra iugulū, aut infra ipsum: sed supra renes, aut fiunt infra renes, venæ verò quædam secantur in brachio, quædam in cruribus, quędam in partibus capitis: in brachio tres, interna, & externa, & media: his accedūt, quæ ab eisdem ortū habent, & ad manus prorogantur. In cruribus secatur vena poplitis, & venæ quæ in malleolis, quæ ab eisdem ad pedes ducuntur. Supra iugulū verò secantur venę sub lingua, vena frōtis, & vena quæ in angulo interiori oculi, & alia in pinoa nasi, & aliæ intra nares. In morbis qui fiūt supra iugulum, vti angina, phrenitis, apoplexia, & comitialis, venam externam secamus, quam appellant cephalicā, sicuti & in oculorū morbis & fluxu sanguinis nariū, in his verò qui infra iugulum, sed supra renes, venam internam secamus, quæ axillaris dicitur, veluti in pulmonia, pleuritide, iecoris aut lienis inflammationibus. Quòd si non apparuerit vena externa, quam quęrimus in morbis capitis, aut non apparuerit interna, quam quærimus in morbis qui fiunt infra iugulum, sed supra renes, secabimus mediam, siue communem, quæ in iunctura brachij constituitur ex internæ & externæ propaginibus, aut paulò inferius, sæpe verò eisdem apparentibus, aut ob facultatis imbecillitatem, ne spiritus exhalet, aut ob euulsionem validiorem, quæ sine magna fiat euacuatione, in morbis capitis secamus venam quæ iuxta brachiale deuoluitur, quæ ab aliis funis brachij dicitur: hæc enim à vena externa propagatur, & ferè pares cum ipsa vires habet, cui alia non longè absimilis respondet, ad eosdem morbos proficua, quæ inter pollicem & indicem sita est, & se facilè ostendit. In morbis verò iecoris & lienis ob prædictas causas, relictis venis quæ sunt in brachio, secamus eas quæ in manu nempe eam quæ est inter anularem & medium dextræ manus, in morbis iecoris, & ei parem in sinistra manu in morbis lienis. Galen. namque lib. 3. de anatomicis administrationibus ex quorundam opinione dixit, secta vena quæ est inter anularem & medium, & dimisso sanguine fluere donec vltro sisteretur, lienem ex tali vacatione iuuari, vidimus quoque in morbis lienis & iecoris secta vena, quæ est inter anularem & minimum, directione seruata manifestè fuisse adiutos laborantes, idque quotidiano comprobante testimonio. Morborum quoq; capitis vehementia ferè sedata, secanimus in phrenitide & lethargo venam frōtis, & in angina eas quæ sub lingua sunt; totios corporis redundantia dempta, quibus sectis integrè à morbis euaserunt. In harum venarum sectione attentè inspiciendum, ne subiectam arteriam, aut neruum vulneremus. Nam venæ internæ arteria subiecta est, venę mediæ neruus, & vtrique musculus: tutius tamen secatur externa. Renes verò ambigunt, vt inquit Galen. ita vt neque superioribus, neque inferioribus, neque mediis, nempe thoraci, iecori & lieni connumerari debeantur: sed tamen incipiente in ipsis inflāmatione secabimus internam cubiti venam: ipsa verò iam facta, siue fluxionis impetu flaccescente, venam poplitis, aut malleoli internam secare expedier. Id conuenire vult Gale. inflammationi iam factæ, quā propriè nephritim appellat. Hac præhabita distinctione intelligenda est Hipp. sententia, qui libro 6. de Morbis po. par. 1. in renum doloribus poplitis venam secare præcipit. Sed Aëtius lib. 3. tam in lapide quàm in renum inflammatione præcepit mittere sanguinem secta vena cubiti, vtraque enim harum sententiarum distinguenda, vti à Gal. distinguitur. Cùm enim morbus incipit, vena cubiti secanda: cùm factus est, vena poplitis, & meritò quidem: nam sanguis natura grauis est, ac deorsum faciliùs quàm sursum fertur: quòd si fluente à partibus supernis sanguine ad renes, sanguinem secta vena poplitis miserimus, impetu in easdem partes feretur. Renellunt itaque è renibus superiores magis, euacuant verò inferiores. Neque longè abest ab hac sententia, quod autor libri de renum affectus dignotione & medicatione docuit, conuenire dicens in lapide renum, languida existente facultate, sectionem venæ cubiti, robusta verò existente, sectionem venæ poplitis: timet enim languida existente facultate, ac ipsa nequeunte sanguinem continere, ne validius influat sanguis ad renes, secta vena poplitis. Robusta namque existente, validiùs continebitur, & pars laborans vehementiùs obsistet. Sano autem homine præuisionis gratia, cubiti venam internam secamus: in morbis verò qui in partibus inferioribus fiunt, sunt autem hæ, vterus, vesica, & pudenda, venam poplitis secamus, aut eas quæ in malleolis snot: sed id ab initio facere incipientibus inflammatiooibus, ac pleno corpore, rutum non est. Decet antem primùm secare eas quæ sunt in brachio, deinde eas quæ in cruribus, ne impetu sanguis ad eas partes decumbat. Aëtius in testium inflammationibus plenitudine præsente præcipit in cubito secare venas: quòd si hæc non adfuerit, eas quæ in malleolis. Præterea inflammationes vteri plus iuuari dixit Gale. quàm inflammationes renum, sectis crurū venis: quoniam sectio venarum quæ sunt in cubito, aliud adiunctū habet malum, nempe quod menses retinet, & quòd sanguinem conuertit ad superiora. Verum quidem est, quod Gale. dixit, ea sequi ad venæ sectionē, quæ in cubito fit, cæterum incipientibus inflammationibus, id non est malum, incipientes namque fluxiones auertere oportet, non ad partem trahere: non igitur licet sanguinem versus vterum ducere: neq; menses prouocare, sed potiùs ipsum in contrarium ducere, & impetum sanguinis cohibere: neq; enim hoc facere per id tempus malum erit: nam & lib. 13. de Meth. med. maximam excitari phlegmonem dicit, si quis vteri inflammatione incipiente menses deuocet. Iam verò cessante fluxione, & quadātenus schirrhosa facta inflammatione, licebit venam poplitis secare, aut eam quæ in malleolo interiori est, aut eis non apparentibus, eam quæ in pede, aut pollice

Vena quæ secātur in morbis diuersarū partium.

Renes ambigunt.

lice

Scarificare crura. lice pedis se ostendit. Eadem de causa cruta quandoque mulierum scarificare praecipimus, vt in albidioribus foeminis, quae sanguinem aceruant aqnosum: praeuisionis quoq; gratia, vbi menses retinentur, quamuis morbus magnus non sit inde aliquando sequutus, menses prouocare volentes, venas in malleolis, aut poplite secamus, aut supra malleolos scarificamus: nunquam tamen ex cubiti vena sanguinem detrahimus, ne menses retineamus, sanguine sursum conuerso. *Vena sectio in haemorrhoidibus.* Quod si ob haemorrhoidas retentas morbus speratur, aut plenitudo adfuerit, nondum imminente morbo, distinguendum est: nam si velimus haemorrhoidas curare, venam secabimus in cubito, sin minus in cruribus. Nam sistere licet aliquando haemorrhoidas, ob periculum mali habitus: menses autem omnino retinete, aut eam euacuationem vitare quae adeò naturalis est, non licet, neque enim ab ea interim dum secundum naturam fit, malum quodpiam timetur: dum verò non fit, tale futurum speratur: in coxendicum verò doloribus à sanguine factis, secta priùs vena interna cubiti, externa malleoli deinde secamus. Cùm itaq; affectio partis alicuius aut fit, aut facta est, non eadem vena secta iuuat: sed quandam secamus incipiente affectione, aliam verò ea iam facta incipit enim reuellimus, facta verò euacuamus. Reuulsio tamen ad longinquas partes tracto humore, decúbente in locum patientem fit: euacuatio verò per ipsam partem, aut proximam. At incipiente affectione & humore in partem impetū faciente, aut etiam interim dū corpus plus aequo plenū fuerit, ex parte patiente euacuationem tentare non decet, ne celeriùs & magis impleatur fluxione. Laborāte itaq; guttute inflammatione, interim dum fit, & humor in partē influit, externam cubiti venam secabimus. Cursu verò cessante, & corporis redundantia dēpta, secabimus eas venas quae linguę subiacent, sic & in phrenitide incipiente secamus externam cubiti venam: fluxione verò cessante, venam frontis, aut eam quae inter nares est: laborāte verò vtero, vesica, testibus, aut pudēdis, maximè vbi adfuerit corporis plenitudo, aut sanguinis abundantia, venam cubiti internā ab initio secabimus. Quod si nondū passio cessauerit, venam deinde secabimus quae in poplite, aut malleolorum interna patientis partis fit, venam internam dextri cubiti secamus, sicuti & laborante liene, sinistri: neq; licet ad aliā accedere, quae propior sit patienti parti. Si tamen incipiente inflammatione iecoris, velles eam quae in sinistro cubito est, internā venam secare, nihil omnino prodesses, praeter id quòd interim facultatem lāguidam redderes, antequam è loco quidpiam dimoueres, neq; inflammationis prohiberes generationem. Sic etiam in vteri inflammationibus, venam cubiti internā secamus, prius vniuersam redundantiam dementes, ac tenellentes, deinde internā malleoli euacuantes. *Sang. miss. in pleuritide.* In plentitide tamen incipiēte, internam cubiti venam patientis lateris secamus, nō aliter quàm in iecoris inflammationibus, aut lienis: qua de re nō parum dissentientes inuenies tam antiquos quàm iuniores medicos. Quoniam autem plures viri sapientes de hoc dubio latè disseruerunt, nos breuius quo fieri possit ea tantùm quae ad legentium vsum fuerint, referemus. Barbari ferè omnes, in laterali morbo incipiente, venam secare praeceperunt, quae longè à parte patiente dissita esset, quoniam reuellere tantummodo erat in animo, deinde proximas secabant venas. Quidam itaque à venis pedis oppositi lateris incipiebant, quidam à venis pedis eiusdem lateris, deinde venam brachij internam secabāt, ex opposito latere, deinde eam quae in latere patiente, quam opinionem perniciosam esse facile deprehendes. Qui enim ab initio secaret venam quae est in malleolo adnersi lateris, nullam omnino afferret vtilitatem, cùm vena ea nullam connexionem habeat cum parte patiente. Qui verò secaret venam quę in malleolo est lateris eiusdem, reuelleret quidem, sed tardam afferret vtilitatem. Qui verò secaret eam quae interna est in opposito latete, pariter tardè subueniret malo, & parum prodesset, nulla seruata rectitudine partium. Praeterea antequam auxilium ad locum patientem perueniret, humor omnis partem obsideret: celerrimè verò internis inflammationibus subueniendum est, vti & Gale. lib. 2. de Ratio. vict. acu. in morbo praecipit laterali. *Nota.* Praeterea constantissima opus esset facultate, si quater sanguinis missionem ferre deberet is qui laterali morbo laborat. Adde quòd plurimis morbus lateralis duplex efficitur, humore in latus oppositum deducto, quod nos quoque fieri aliis curantibus medicis inspeximus, cùm ad subueniendum duplicato malo aliquando accersiti fuimus. Idem cum barbaris voluit Archigenes, teste Aëtio, idem Areteus Cappadoa, in morbo laterali non secundum rectitudinem inflammatarum costarum sanguinem esse mittendum, sed ea altero latere, idem Celsus lib. 2. cap. 9. Ea iunioribus tamen magna pars contrarium caetcet, è quibus ferè omnes in laterali morbo internam venam cubiti secant patientis lateris, cum Hippoc. & Gal. & ad sanguinis mutationem, vbi facultas ferat, nec flaccescat sanguinis fluentis impetus. Caeterùm quidam ea eis causam huius euidentis commoditatis quae apparet secta vena lateris patientia, dixerunt esse rectitudinem fibrarum communium venarum. Cùm autem communes venae non in omnibus lateralibus morbis, cum venis eiusdem lateris habeant fibrarum connexionem, non sine distinctione secandam esse eiusdem lateris internam venam voluerunt, sed vbi morbus in tribus costis superioribus sinistri lateris consistit, internam sinistri brachij venam secant: si verò in tribus illis costis, aut earumdem interuallo in latere consistat dextro, secari internam dextri cubiti venam praecipiunt, ob fibrarum venarum alentium eas costas, & peruenientium ad cubiti eiusdem lateris enuatnram, conneaionem: vbi tamen morbus lateralis in regione nouem inferiorum costarum lateris dextri, aut sinistri sit, semper internam cubiti dextri venam secandam volunt. Quoniam, vt ex anatome didicerunt, id admonente Vesalio, vena sine coniuge, cuius Galen. quoque meminit libro 2. de Ratione vict. acu. in latus dextrum prorumpit, ex vena caua paulò supra dextram cordis auriculam, ab ea ea verò manant vtrinque venae singulas nouem costas alentes. Cùm igitur haec sine coniuge vena lateri dextro adiaceat, à qua omnes costae inferiores aluntur, ipsis laborantibus venam internam dextri cubiti secare oportebit, fibrarum rectitudine, ac connexione seruata. Quātum autem adnerti debeat haec fibrarum rectitudo, admonent, quoniam per fibras alimentum trahitur, ac perinde secta vena fibrarum communione consentiente, fibrae quoque tractationem in partem venae sectae iuuabūt. Sunt autem fibrae venarum, oblonga quaedam stamina, instrumenta facultatis trahentis, id est (inquiunt) quod Hippocr. ἰξιν, hoc est, rectitudinem, appellauit. Verùm neq; horum sententia mihi placet: non enim existimare decet Hippocr. praecepisse in euacuationibus seruandam esse rectitudinem eam, quam ipsi in longis fibris venarum statuunt. *Rectitudo nō in fibris ligit sita est, sed in communione partium.*

cuunt. Dicant enim, quæso, qui in fibrarum venarum contiouitate rectitudinem consistere dixerunt, cùm Galen. lib. de sanguin. miss. in iecoris inflammationibus sanguinem ex dextra nare fluentem iouare testatur, ex sinistra verò minimè, & rursus lieni turgente vtilem esse fluxionem sanguinis ex sinistra nare, ex dextra verò minimè prodesse, rectitudinis rationem adhibens, quænam est fibrarum venarum lienis & naris sinistræ communio, aut rectitudo? Certè neque Apollo cum Musis eam dissecantes reperient. Quam etiam rectitudinem seruari præcipit, cùm immodicè manante ex nare sinistra sanguine, cucurbitulam sinistro hypochondrio adhiberi voluit. Præterea nullum fibrarum consensum repeties inter vteri venas, & interoam brachij. Quandoquidem omnes ii tecore confunduntur: maiorem enim connexionem habent venæ lateris dextri & sinistri per venarum stamina, quæ omnia ad cauam supra cordis regionè coincidunt. At verò vtero inflammato, Gal. lib. 2. de Arte cur. ad Glau. per communes venas reuellere præcipit, seruata rectitudine, & venam cubiti secandam admonet, non ergo in fibris venarum consistit rectitudo. libro quoque 13. de Meth. med. inquit: Manu enim laborante, scarificabis crura: nulla autem est fibrarum venarum communio cruri & brachio, aut manui. Sed tamè causæ quas adhibent, quare fibratum illa communio euacuationi proficiat, nihil omnioo conferunt: dicunt enim, tractionem fibris exerceri oblongis, atque vbi communes fuerint venæ sectæ, & parti inflammatæ, per eas ad locum sectionis, ex parte inflammata, humorem trahi faciliùs. Nam sanguinis cursus ad venæ sectionem expulsione fit, non tractione: cùm enim semel vas scissum fuerit, comprimuntur venæ natura sua, coadiuuante superiacente carne, & excluso proximo sanguine, deinde continuitatis ratione altero sequente, coadiuuante expultrice, quæ fibris transuersis operatur. Præter id quòd fibræ oblongæ seruiunt tractioni partis: pars autem neque adcò celeriter trahit, vti sanguis manat scissa vena, neque malum, qui fortè euacuatur, trahere solet. Rursus pars per oblongas fibras trahir, sed non adeò copiosum sanguinem, vti scissa vena fluit. Neque etiam ab adeò distantibus locis tractio vi partis fieret: quis enim adeò imperitus est, vt putet, crure laborante, scissa vena brachij, fibras ipsius ex crure trahere sanguinem? Præterea vel hoc tantùm posset eorum opinionem funditus euertere. Intellige modò inflammatam esse membranam subcingentem costas lateris dextri, ac scissam esse venam internam dextri cubiti, fibræ quidem quę à loco scissionis ad cauam vsque procedunt, possent tractiooem à caua vena moliri: verùm à caua vena, vsque in partem inflammatam nullo modo fibræ oblongæ tractioni seruire possunt, quandoqoidem non seruiunt oblongæ fibræ tractioni, nisi cùm prorogantur, ac deinde partem versus contrahuntur, non tamè contrahuntur versus maiores venas, & iecur, sed versus membra & venas minores, quæ membris alendis seruiunt deferentes alimentum, non ergo trahent fibrę versus magnas venas, quod fieret, si per eas sanguis à parte inflammata in venam cauam fibrarum actione traheretur. Quòd si is non trahitnt per fibras venarum oblongas vsque in cauam, è parte inflammationem patiente, inutilis omnino erit fibrarum rectarum communio, ob quam communea venas secandas esse volunt. Adde quòd si fibræ, quæ procedunt à caua vena in locum inflammarum, nō trahunt, nec tractioni seruiunt, nihil referet eiusdē aut aduersi lateris venam secare: nam vena aduersi lateris scissa, pariter ex opinione ipsorum, tractio per fibras oblongas vsque in cauam fiet: deinde verò fibræ oeque sectioni eiusdem, neque aduersi lateris auxiliabūtur: erit igitur par ratio vtrinq; secta vena. Ad quod etiam cōprobandum accedit, quòd fibræ oblongæ quæ sunt in œsophago, quamuis seruiant deglutioni, ineptæ sunt vomitioni, quæ contrarius motus est, cuius rei testimonium perhibet Gal. lib. 3. de Naturalibus facult. facilius esse dicens deglutire, quàm vomere: quoniam ad deglutionem coadiuuant fibræ oblongæ, quæ sunt in membrana œsophagi interiori, & transuersæ, quæ sunt in membraoa interiori: vomitioni tamen tantummodo ministrant transuersæ, atque statim addit: ergo ex iam dictis patet, internam gulæ tunicam, coi rectæ sunt fibræ, quæ ab ore in se trahant, esse institutam, eóque in degluriendo tantùm agere. Pari itaque ratione fibras quæ sunt à vena caua in partem inflammatam, nullatenus retractioni versus cauam inseruire dicemus. Rursus vomitum ventris secessu curamus reuulsione, sicuti & ventris fluxum vomitione: cùm tamen intestina omnino fibris careāt oblongis. Quod autem ferunt de vena sine coniuge, quamuis verum sit ipsam ad dextrum latus conuersam esse, nihil omnioo refert ad partium coonexionem, & rectitudinem venæ secandæ. Tū quoniam, vt diximus, falsum est, quod pro fundamento accipiunt, longitudinem fibrarum rectitudinem monstrare, tum quòd etsi fibrarum connexio rectitudinem doceret, fibræ quę sunt à vena caua in partem patientem, eas quæ sunt à loco sectionis in cauam, minimè iuuant ad tractionem. Præterea tenerentur qui talia defendunt, prius nosse probè vocis huius κατ' ἴξιν, quod est, secundum rectitudinem, significationem apud Hippo. quam nunquam adinuenire conati sunt, suam tantùm sententiam nulla aut ratione, aut auroritate fulcitam amplexantes. Gal. tamen lib. 1. de Rat. vict. acu. comm. 28. inquit. Hippoc. ἴξιν, vt plurimum quidem εὐθυωρίαν, id est, rectum tramitē: interdum autem & ῥοπὴν, id est, delationem, dicere non ignoramus. Communior itaq; eius vocis significatio est, rectitudo. & lib. 3. de Fracturis, comment. 10. inqoit, ἴξιν, rectitudinem semper appellat, nunc quidem secundum corporis longitudinem: nunc verò secūdum latitudinem. In hia locis rectitudinem dicit appellari frequentius apud Hippoc. ἴξιν, & in secundo loco refert ipsam dici de longitudine corporis, cur igitur ipsi volunt de sola fibrarum longarum rectitudine dici? lib. quoq; 2. de Fracturis, de osse calcis Hippo. loquens, ipsum non paruum os esse dicit, & rectitudinem fibræ excedere, ἰθυωρίην appellans, quod antè ἴξιν, & εὐθὺ, atque ἰθυωρίην, Galen. id est rectitudinem dixit. Quod si rectitudinem in ossibus appellat Hippoc. vbi nullæ fibræ adsunt, non decet, rectitudinem in Hippocr. scriptis ad fibrarum lōgitudinem referre. Dicemus igitur, τὸ κατ' ἴξιν, id est rectitudinem, de membrorum communione dici, & dextras dextris partibus, & sinistras sinistris rectitudinem seruare, atque in laterali morbo, adhuc incipiente, sanguinem esse mittendum ex vena interna lateris patiētis: ea enim seruat communionem & rectitudinem, quam Hippoc. statuit, dextrorum cum dextris, & sinistrorum cum sinistris. Id tamen esse Hippoc. & Gale. præceptum, prius probādum erit, deinde rationibus eandem fulciemus sententiam. In morbo laterali sanguinis miss. scissa vena interna cubiti laborātis partis, esse exercendam Hipp. lib. 4. de Rat. vict. acu. prçcepit, dicens: Si dolor sursum penetrauerit, vel clauiculam,

κατ' ἴξιν quid.

In laterali morbo qua vena secāda.

uiculam, vel mammam, vel brachium, venam btsebij internam secare oportet, qua dolor affuit parte: verùm quoniam Gal. plures eius libri, vt ab Hippo. documentis alienas, excluserat sententias, hanc legitimam Hipp. esse, in eius loci commentario testatur. Aphor. autem 22. sect. 6. inquit quæcunq; rnpta ex dorso ad cubitum descendũt, venæ sectio soluit. Hoc in loco doloribus (de eis enim intelligenda est sententia) qui procedũt à dorso in cubitum, venam cubiti secare præcepit. Est autem hæc vena cubiti, lateris eiusdem: quoniam Gal. in comm. Hipp. sententiam approbans inquit. Est enim præceptum secundum quod humores repunt, facere euacuationes. Repunt antem à dorso in brachium eius lateris, non alterius. Lib. quoq; 6. de Mor. pop. pat. 6. inquit: in doloribus proximum ventrem purgare, sanguinis ventrem diuidere. At lib. x. de rat. vict. acut. sect. to. inquit: Si verò dolor ad clauiculam pertingit, ant molesta sit vel brachio, vel mammæ, vel partibus, septo transuerso superioribus grauitas, internam cubiti venam secare expedit, neque vt copiosè sanguis detrahatur est cunctandum, sed eò vsque auferendus, donec rubidior multo, vel pro puro rubidóque, liuidus fluxerit: nam vtrunque contingit. Duo in hac sententia habentor, quæ comprobant nostram assertionem. Alterum est, quòd venam cubiti secare præcipit, alterum quòd mutationem coloris sanguinis expectat. Primum quidem notum est in vena cubiti secanda non intellexisse alteram ab ea, quæ in eo latere existit, quoniam lib. 4. eandem sententiam scripsit, atque venam & latus explicuit, vt constat in adducta sententia: & quoniam in omnibus euacuationibus rectitudinem seruandam esse admonet lib. 6. de Mot. pop. Gale. autem in commen. sententiæ adductæ ex 2. lib. de Ratio. vict. acut. rationem adhibet, quare venam cubiti secare præcepit, nempe quoniam eam venam secandam esse vult, quæ sanguinem ab affecta parte magis & velocius tum reuellere, tum vacuare possit, atque, vt ipse ait, præsertim in acutis morbis: alij namque non adeò vrgent, constat antem venæ sectionem ex aduerso latere, non reuellere & vacuare, neque eos, qui contrariam defendunt sententiam, vnquam voluisse secta vena lateris aduersi euacuare, sed reuellere tantummodo. Secundum etiam quod voluit Hippocr. coloris sangui. mutationem esse sperandam, idem confirmat: nam ex eodem latere secta vena, id sperari potest, non ex aduerso. Atque id manifestè docet, reuulsionem cum euacuatione simul esse exercendam, quod non antè sistendam esse fluxionem vult Hippoc. quàm color sanguinis mutetur, vbi facultas id ferre possit. Quod indicauit, eatenus sanguinem esse vacuãdum, donec aliqua pars eius sanguinis qui inflammationem circunstat, iam effluxerit. Gal. pariter eandem sequutus est sententiam lib. de Sangui. miss. vbi postquam ex Hipp. decretis admonuit rectitudinem esse seruandam in euacuationibus sanguinis, addit: quin & pleuriticis quæ è directo laborantis partis adhibita fuit sangu. miss. clarissimam sæpe attulit vtilitatem: quæ verò ex brachio opposito, aut omnino obscuram, aut certè post temporis interuallum. Hæc manifestè docent horum sapientissimorum virorum eam fuisse mentem, atque experimento probasse commodam esse sang. miss. quæ ex latere partis patientis exercetur, diuersam verò, aut tarde prodesse, aut parum & multò post tempore. His autem nihil omnino obstat quòd Barbari contrarium affirmauerint, quorũ autoritas dissuadere potius, quàm suadere valet, nedum vt Hipp. & Gal. summorum medicorũ, & sapientissimorũ artis præceptorum, conferri debeat sententiis. In morbo itaque laterali & iecoris, aut lienis inflammationibus, venam internam patientis lateris secamus, vt à parte humorem decumbentem reuellamus, simul & causam euacuemus, quæ in laterali morbo partem distendens dolorem excitat, ac perinde fluxionem, in iecoris autem inflammationibus, quoniam in ipsum ob vasorum amplitudinem celerrimè immergitur sanguis, sicuti & in liené, citissimè subuenitur secta eiusdem lateris interna vena; idem in vteri, renum, & oculorum inflammationibus seruandum. Neque huic sententiæ contraria sunt quæ à quibusdam ex Galen. in contrarium citantur, quæ ad hunc locum afferre placet, vt lectores agnoscant nullibi Galen. diuersam ab hac habuisse mentem. Primus locus est Galen. lib. 2. de Arte cur. ad Glau. cùm ait: fluentium humorum retractio (sic enim Hipp. nominat) eorum autem qui iam membrum obsederunt, deriuatio medela est. Si igitur deriuatio competit eis humoribos, qui iam membrum obsederunt, & sang. miss. ex eodem latere est deriuatio, non ergo conueniet fluentibus humoribus: cùm videlicet nondũ partem obsederunt. Quòd autem hæc sit deriuatio, probant, quoniam reuulsio per contraria fit, deriuatio verò per proxima loca. Secundus locus habetur 4. lib. de Morb. cura. cùm inquit: Ac si perpetuum est, quod ab eo didicimus, incipientem fluxionem ad contraria trahendam esse: fixam verò iam in laborante particula, vel ab ipsa particula quæ affligitur, vel à maximè vicina. Incipiente igitur inflammatione lateris, sangu. ea aduersa siue contraria parte mittemus, & iam facta ex proxima: siquidem ex eadem fieri nequit. Tertius locus est 5. lib. de Morb. cur. vbi reuulsionis naturam, quam Hippoc. inuentum esse dicit, explicat dicens: Antispasis in his quæ suprà sunt omnibus, deorsum semper agitur: sursum in his quæ sunt infrà. Præterea à dextris ad sinistra, sicut ab his rursus ad illa, similiter & ex his quæ intus habentur, ad ea quæ foris sunt, contra quæ ab his ad illa. Ex hac sententia manifestè constat, quòd si reuulsio, ex præhabitis locis, incipientibus inflammationibus debetur, ea per aduersa loca exercenda sit, per adiuncta verò minimè. Quartus locus habetur 13. libr. de Metho. med. vbi de ventris purgatione loquens inquit: Quam rem si quis in iecinore cum phlegmone laborare incipit, tentet, maximam excitabit inflammationem, aut si cùm in renibus, aut vesica incipit, quæ vrinas cient exhibeat, aut si cùm vterus phlegmone laborat menses deuocet. Si quidem longissimè attentata fluxione à parte auellere, nequaquam ad eam trahere conuenit. Quintus locus habetur libro de Sangui. miss. vbi inquit: Porrò, vt summatim dicam, incipientes phlegmonas reuulſ. euacuare oportet: quæ verò inueteratæ iam sunt, ex ipsis, si fieri potest, affectis partibus: quòd si nequeant, saltem ex vicinis. Etenim incipientibus inflammationibus auertere, quod influit, expedit, in inueteratis autem ipsum quod affectæ parti influxum est, euacuare. Hæc & similia loca adducunt, qui conantur in morbo laterali sanguinem esse ab initio mittendum ex aduerso latere. Quoniam, vt inquiunt, si reuulsio incipientibus debetur inflammationibus, & hæc per contraria loca exercetur, ab initio, contrarij lateris vena erit secanda. Quæ omnia non esse à nostra sententia aliena monstrabimus, si prius harum vocum significationes distinxerimus, reuulsio, deriuatio, euacuatio. Reuulsio quidem humoribus fluentibus debetur, vt in contrarium trahantur: contraria verò

Explicat Author ex Hippocr. quæ rectitudo intelligenda sit in phlebotomia pleuritidi debita.

Authoritates Gal. apparenter vera & allata aduersus veram rectitudinem.

Reuulsio.

S . loca

loca sunt sursum, deorsum, ante, retro, dextrorsum, sinistrorsum, intus & extra. Nec tamen existimare decet, capiti vt parti superiori, pedes tantùm contrariam regionem tenere, sed quamuis partem capitis inferiorem: reuellit enim à superioribus partibus capitis, venæ sectio externæ brachij. Et in partibus mundi si quid à loco aquæ, versus mediam aëris regionem ascendat, & aliud à media aëris regione versus aquam descendat, contrariis mouebuntur motibus: nec tamen loca summè contraria sunt, vt lunæ concauum & terræ centrū. ἀντίσπασις itaque, id est, reuulsio, apud Gale. lib. 5. de Method. med. in harum differentiarum modis exercetur, atque humoribus fluentibus debetur, inter initia, vt lib. 4. de Meth. med. dixit, & lib. de Sangui. miss. citatis locis. Deriuatio. Deriuatio præterea humoribus fluentibus debetur. Sed tamen hæc non per contraria, sed per proxima loca completur. Hoc secūdum notum est, dicente Galen. lib. 5. de Method. med. Deriuatio ad vicina fit, quum id quod per palatum vacuatur, per nares transfertur, & rursus inquit, Rursus & quod per sedem profluit, per vuluā deriuamus. Quòd tamen fluentibus debeatur Gal. docet lib. 6. de Morb. pop. par. 2. comm. sectionis illius, Deriuare dicens: παροχέτευσιν, id est, deriuationem quidem nominare solet Hippo. cùm humor aliquis vacuari postulans, non quo loci ferri oportet cœperit: neque itidem valde longè à conueniente, neque in maximè contrarium locum: verùm vt si per vrinas vacuari cœperit, afflictis vel vesica, vel renibus, tunc deriuare per ventrem est melius: vt si & per ventrem delationis impetum acceperit, malè habentibus intestinis, vice versa, in his humorem vacuari postulātem ad vrinas ferri procurabimus. Mulieribus quoque interdum per vuluam, vel contrario modo cùm fluxio ad vuluam fuerit, ad vrinas & ventrē deriuabimus. In omnibus his exēplum deriuationis humorum fluentium ratio habetur. Atque lib. 4. de Meth. meden. inquit: Ad hunc modum & reliquas omnes fluxiones (quippe communis ratio est) tum ad contraria reuocabis, tum per vicina deriuabis: vtique quę per aluum fluunt, ea vel per vrinas, vel per vterum transmittens, quæ verò per vrinas, ea vel per locos, vel per sedem transferens: pari modo quę per vteros, vel per vrinas, vel per aluum. Omnia hæc exempla fluentium humorum sunt: fluentibus itaq; humoribus deriuatio debetur, quæ per loca proxima exercetur. Neq; obstat quod lib. de Arte curat. ad Glauc. dixit: Fluentium igitur humorum retractio (sic enim Hippoc. nominat) eorum autem, qui iam membrum obsederunt, deriuatio medela est. Nam in hoc loco deriuationem conuenire vult eis humoribus qui partem obsederunt, non quidem in totum: sed qui partim fluxerūt, & partim fluunt, atque qua parte fluunt, adhuc ipsis deriuatio debetur, fluxis autem euacuatio propriè, vt dicemus. Nihil sanè plus nostram opinionem confirmare poterit, quàm quòd quoties Galenus deriuationis exempla apponit, fluētium humorum ea sunt. Euacuatio. Euacuatio tamen humoribus debetur, qui in parte cōsistunt, & per eandem partem, aut ipsis vicinam exercetur, ita vt hac in re communicent deriuatio & euacuatio. Quòd quidem eorum humorū sit, qui in parte continentur, ratio nominis docet: nam id quod euacuatur partē replebat, & euacuatio eorum est, quæ replent: licet autem ipsam ex eadem, aut proxima parte facere, apud Galen. lib. 4. de Method. meden. dicentem: Ac si perpetuum est quod ab eo didicimus, incipientem fluxionem ad contrarium trahendam esse: fixam verò iam in laborante particula, vacuandam esse, vel ab ipsa particula, quę affligitur, vel a maximè vicina. Quo fit vt à vicinis partibus euacuationem & deriuationem exerceamus, eorum qui adhuc fluunt, deriuationem; eorum verò qui iam continentur in parte, omnino fluxi, euacuationem. Commiscentur autem quandoque hæc: nam vnica missio sanguinis simul reuellere & euacuare potest, vt Galenus docet lib. 2. de Ratio. vict. acut. comment. 10. dicens: Cùm igitur in partibus superioribus condolentia signum fecerit, venam in cubito secare oportet, quæ sanguinem ab affecta parte, & magis, & velocius tum reuellere, tum vacuare possit. Nota. Est etiam consideratione dignum, acutos morbos remedia exigere, quæ celeriter malo subueniant, vrget etenim eorū vehementia, cùm autem pleuritis atque iecoris inflammatio acuti morbi sint, auxilia, quæ citò subueniant, exposcunt. Ea verò sunt quæ magnitudinem & generationem phlegmonis impediant, quale est sangui. miss. quæ ex ea vena fiat, quæ possit fluxionē auertere & impedire. Auertit quidem quæ ex aduersa parte fit, & causā fluxioni demit, qui fluxionis causam amouet, concitat autem fluxionem quam maximè dolor: eius verò causa est humor qui in parte immergitur, quoniam continuum diuidit. Eam igitur venam secare conueniet quæ simul possit fluentem humorem in contrarium reuellere, & eum qui prope inflammationem est, venis minoribus partis infarctus, euacuare, vt dolore sedato fluxionis hæc causa semoueatur. Hæc autem optimè medicus assequetur, secta vena cubiti interna patientis lateris, & misso sanguine ad coloris mutationem. Locus enim scissionis contrarius est parti inflammatæ, atque ea ratione ad ipsum tractio, reuulsio est, contrarius autem est in locorū differentia, quæ est dextrum & sinistrum, si quis singulas partes probè aduertetit. Cùm etenim sanguis ab inflammata parte in venam cauam recurrit, inflammatione in latere dextro consistente, à dextra in sinistram partem agitur. Deinde cùm mouetur à caua vena in locum scissionis, ducitur iam à dextra in sinistrā, & ab interiori ad exteriorem: est igitur reuulsio. Cùm tamen sanguis ad coloris mutationem educitur, euacuatur humor, qui venas partis implebat: vtroque igitur nomine eligenda est sectio venæ internæ lateris patientis. Vanum autem est, quod sequi dicūt, nempe humorem ad partem trahi inflāmatam: trahitur enim potius ab inflammata parte, reuulsione, & euacuatur, tum is qui fluebat, tum is qui circum partem patientem continebatur extra corpus, locus autem deriuationis, quæ non habeat reuulsionem adiunctam nullus est, à quo sanguis duci possit in laterali morbo, nisi cucurbitularum vsum deriuationi prodesse dixeris. Sed tamen singulas harum per se exercemus quandoq;, vt incipiente vteri inflammatione reuellimus secta interna cubiti vena, deriuamus secta vena poplitis aut interna malleoli, aut ventris fluxu: euacuamus tamen mensibus prouocatis. Præterea fluxionem ad oculos reuellimus secta vena externa cubiti, deriuamus per nares, aut palatum euacuamus, aut scissa vena anguli interioris, aut medicamentis discutientibus adhibitis. Quę verò in contrarium adduximus facilè cum his concordant. Ad primum namque dicemus Galen. lib. 2. de Arte curat. ad Glauc. deriuationem appellasse eam quæ per vicinas partes exercetur: verùm sang. miss. ex interna cubiti, non est deriuatio, sed reuulsio, vt diximus, nec per vicina, sed per contraria loca fit. Secundus præterea locus non aduersatur nostræ sentētiæ: nam miss. sangu. quæ ex eodem latere fit,

Verba maximè notāda ad intelligēdam vera rectitudinis naturā.

fit,ad contrarium trahit, siquidem in ea distantia, vt diximus,à dextris ad sinistras partes, aut è contrario reuulsio fit.Idem etiam dicemus ad id quod ex libro 5.de Metho.med.adducunt. Ad id verò quod quarto loco adducunt, dicemus quòd cùm Galen. reuulsionem dixit fieri fluxione distracta ad longissimas partes,non voluit eas intelligere, quæ maximè distant:nam laborantibus oculis,lib. de Sangu. miss.reuellit secta interna cubiti vena,cùm tamen hæc non in maximè distantia, nec longissimè fluxionem trahat, sed intelligit contrariam partem, vbi si suprà fluxio vergat,infra eam trahere præcipiens,& si intrò,extrà, & si dextrorsum, sinistrorsum,& contra,quod in prædicta venæ sectione seruatur. Quintus quoque locus ex dictis explanatur, nec aliam continet sententiam, ab ea quam statuimus ex Hippocr.& Galen.cuius veritatem in innumeria ægrotis expertus fui,quibus incipiente laterali morbo venam internam patientis lateris secui, è quibus nemo ferè mortuus est,qui præceptis artis subaudierit. Cùm tamen secta contrarij lateris vena innumeros mortuos viderint,qui contrarium exercent,& nō paucos cum duobus morbis lateralibus. Qui verò bona fauente fortuna è manibus eorum superstites euadunt, valde languente facultate, ob multas & magnas euacuationes, longissimam habent conualescentiam.Hac igitur rectitudine seruata, laborante iecore aut liene ex eodem latere venam internam secamus,reuulsionis & euacuationis ratione,& euacuare volentes cucurbitulas,& quandoque cum scarificatione, partibus eisdem, hypochondriis admouemus. Quòd si externæ partes laborent,veluti manu, aut brachio fluxionem recipiente,secabimus venam malleoli eiusdem lateris, aut crus idem scarificabimus.Quòd si alterum crus fluxionem patiatur, brachij eiusdem lateris venam internam secabimus,reuulsionis ratione, deriuabimus autem altero crure scarificato, aut tali vena secta.Aut dices scarificationem melius in cruribus exerceri vt carnosioribus à Galen. 13. Method. sed quæres an præter experimentum sit ratio aliqua ob quam laborantibus nouem costis inferioribus lateris sinistri,sectio venæ internæ cubiti sinistri, magis iuuet quàm dextri,cùm tamen vena sine coniuge ad latus dextrū vergat,à qua hauriendus est sanguis.Dicemus, in venarum internarum sectionibus non tantùm eum sanguinē duci ex partibus omnem costarum inferiorum,qui ad venam sine coniuge reducitur,sed etiam eum qui fugitur per anastomosim quam faciunt venæ quæ alunt prædictas costas,cum venis quæ à caua vtrinque per os pectoris descendunt:ob hanc enim dextræ partes cum dextris magis consentiunt, & à sanguinia missionibus eorundem laterum magis iuuantur.Id manifestè docente venarum earum dissectione, quam non tatò inspeximus,vt rei huic fidem adhiberemus,& veram seruaremus sententiam,qua præcipimus sanguinem in laterali morbo ascendenti, & descendenti mittendum esse secta vena cubiti lateris eiusdem. Est autem ascendens dolor qui clauiculam,mammam,aut brachium molestat: descendens verò qui infestat membranam subcingentem costas, qua parte sunt 9.inferiores.Quamuis dolor significationem quandam faciat infra septum transuersum,vti ascendens in brachiis & humero:nam Hippocrates de morbo laterali loquitur lib.2.de Ratio. vict. acut, & de eo cœpit loqui prima illius libri sentētia, & cōtinuata oratione inferius vndecima sectione, dixit:Si verò dolor infra septum transuersum fuerit, quam sententiam de morbo laterali intelligendam vult Gal. in comment.de quo in præcedenti sentētia loquutus est Hippoc.& ad initium eius libri.Non est autem morbus lateralis qui infra septum transuersum est,sed qui supra,quamuis infra quoque extendatur & doleat per consensum,dicente Galen.lib. citato, comm.10.inflammationes antè in partibus thoracis inferiores prope septum transuersum cùm sint, inte ad hypochondrium dolores transmittunt. In his Hippocr.purgationem,Gal.sang.miss.commendat. Arteriarum sectio parum tuta est, tum quòd admodum duram habent naturam, ob quam difficilè vulnera ipsarum assolidantur,tum quòd perpetuo motu agitantur,vulnera tamen quæ agglutinari debent,egent quiete, quibus etiam accedit, quòd per locū sectionis,sanguis & spiritus impetu transfunduntur. Assolidātur quoq; nonnullæ non probò, sed aneurismate relicto, quod tumor quidam est, spirituoso sanguine ad scissionis osculum collecto, verùm aliquando magno vrgente vsu arterias secare præcepimus,in antiquis fluxionibus quæ ad oculos sunt:tunc enim arterias quæ manifestè in temporibus pulsant, secamus, vti & eas quæ sunt post aures,in antiqua cephalea, & vertigine, vbi spiritum, sanguini mixtum mali causam esse agnoscimus,& dolorem distendentem, atque pulsantem. Secatur etiam arteria inter indicē & pollicem media,in doloribus antiquis, in ea parte qua iecur septo transuerso committitur. Sæpe tamen vidimus arterias in vulneribus sectas, quas assolidare erat difficilè: adhibuimus tamen medicamentum ex aloë,manna thuris,pilis leporis, & albo oui, cum Gale. Quòd si aliter assolidari vulnus nequeat,totam arteriam per transuersum secamus,ut fit vt singulæ partes contrahantur, & vt in parte interiecta caro accrescat,quæ sanguinis fluxum cohibeat. Neque prætermittenda videntur in hoc loco quædam in sang.miss.consideratione digna, quæ præparant ad ipsam,aut interim dum sanguis fluit,obseruanda sunt,aut post venæ clausuram,quæ omnia sang.miss. circunstant.Sunt enim quæ sang.miss.quandoque remorantur,quandoque in totum ipsam impediūt, non magno vrgente vsu. De quorum numero sunt ventris excrementa,aut ciborum cruditas: interim enim dum aliquod horum adest, neque repentina aliqua occasio se offert,vt casus,aut ictus,aut venæ ruptio,decet primùm ventrem exonerare,aut sponte,aut clysteri adhibito,ex maluarum decocto, additis oleo & sale,aut melle quoque si pituitam detergere volueris:hoc etenim est communissimum clystere:aut glandem suppones.Quòd si hoc prætermiseris,periculum est,ne fecis pars liquida fugatur, & per venas meseraicas in iecur deducatur. Ciborum quoque coctionem eadem ratione spectare oportet,non magno vrgente vsu,ne pariter intempestiuè per venas deducatur. Nonnunquam tamen ipsum vomere præcipimus,ob necessitatem imminentem,aut immissis digitis in os,aut bibito aceto mulso cum decoctione radiculæ, aut etiam bibendam cassiam fistulam præbemus,aut prunorum carnem cum saccaro,vt ventrem leniendo mundemus. Sunt etiam nonnulli quibus sanguinem mittere non decet,quoniam bilinsi humores in ventriculum confluunt. Quod ostendit eorundem vomitus,qui tunc adest,aut adesse solet,& morsus oris ventris,in quibus ante sang.miss.opus est bilem vomere prædicto modo,aut ipsam per inferiora facilè mouere,& cursum cohibere,adhibita mica pania infusa in succo vuæ acerbæ,aut mali punici,aut coronei mali,aut aranzij,aut limonum,aut in syropo ex limonum succo,deinde sanguinem mittere. Sed

S 2 sunt

Responsio ad omnes Galeni authoritates superius allatas.

Arteriarum sectio.

Aneurisma

Sang. miss. quædam circunstant.

Sang. miss. remorantia.

sunt qui patiuntur imbecillitatem oris ventriculi, quibus subuenitur, eisdem adhibitis, si ob calorem laborat: si verò ob frigiditatem syrupum de mentha compositum. Solent hi enim facilè animo linquere, nisi prouideatur. Quòd si pituita in ventre adsuerit, ipsam aceto mulso detergemus, aut etiam clystere, qui hieram picram recipiat, aut benedictam appellatam. Quòd si crudi humores in corpore redundant, ac timetur ne infarciantur, & minimè secta vena educi possint, aut aceto mulso adhibito, aut etiam addita decoctione origani, aut hyssopi, aut radicum apij, præparabuntur. Cùm verò his omnibus prouisum fuerit, is cui sanguis mitti debet, sedeat parum decumbens, sed erecto capite, super puluinaria: stantes enim, ac sedentes appensis visceribus, sæpius animo linquunt, deinde brachij, aut cruris, aut manus, aut pedis ea pars, cui scalpellum adhibendum, fricanda est, vt sanguis ad ipsam trahatur, & paulò supra locum secandum, validius vinculum admouendum, idque comprimendum magis in quibus multa carne, aut pinguedine vena opprimitur, vt vena tendatur: nec fugiat manum secantis, atque vt deinde sanguis maiori impetu exiliat. Quòd si venæ tenuiores fuerint, quales sunt in malleolis, pedibus, & manibus, aqua calida non valde superfundenda, vt cutis ac caro mollescant, & venæ conspicuæ fiant, & deinde apertæ seruentur interim dum sanguinem fluere volumus, atque tunc quoque paulò supra locum sectioni deputatum ligare præcipimus. Collum etiam fascia modicè comprimimus, cùm venam frontis, aut eas quæ sub linguis sunt, secare volumus. Habeat minister acutissimum scalpellum, atque id anceps, sitque is peritus secandi venas vtraque manu: nam vena dextri brachij probè secatur manu dextra, & vena quæ in sinistro, sinistra manu. Quòd si is cui sanguis mitti debet, timidus fuerit, conuersa in aliam partem facie eius animus in diuersa distrahatur ab assistentibus, confabulationibus, adigérque minister scalpellum interim sensim, animaduertens, ne aut subiectam arteriam, quoniam & hæc ligata non pulsat, aut neruum, aut tendonem vulneret, & ne partem alteram venæ loco secet, prius locum sectionis & venam subiectam indice tangens, vt certior fiat. Ne tamen vena scalpellum subterfugiat, minister altera manu scalpellum teneat, alterius verò pollicem applicet secandæ venæ quo ipsam premendo firmet, venæ præterea sectio in articulis si per venæ longitudinem fiat, tardiùs coalescit: quapropter non erit exercenda, sed potius per transuersum, nisi velis iteratò ab eo loco sanguinem mittere, venæ tamen quæ in fronte, manibus, & pedibus secantur, secundum longitudinem sectæ coalescunt citius. Cùm autem sanguis educendus crassus fuerit, vt in melancholicis, & in quibus pituita abundat, maior opus erit vulnere, vt sanguis liberè manet: in reliquis minori, nunquam tamen adeò paruum sit, vt angustia sanguinis impetum compescat. Quòd si liberè fluat, permittendus est tandiu fluere, donec abundantia dempta sit, vbi vires id ferre possint, neque aliquid obsit eorum, quæ diximus præcipere repetitam venæ sectionem. Si verò antè quàm commoda quantitas sanguinis educta fuerit, ægri vires deficere videantur, aut propè animo linquere, facies aqua frigida irroranda, aut vino albo odorato abluenda, aut claudenda interim vena, & recreandæ vires erunt, adhibito condito diacitron, aut pomo odorato, quod nos anethinum appellamus, melle aut saccato condito, aut etiam iure carnis, & odoratis naribus admotis. Intelliges tamen deficere vires, si

Situs patientis ad sangu. mittendum.

Sanguine non facilè exeunte quid agendum.

Vires quæ reparant.

color faciei pallescat, si tinnitum sentiat in auribus, si impetus exeuntis sanguinis collabatur, si caliginosi fiant oculi, si superueniant oscitationes, si caput firmare non valeat, si manus contremiscant, aut decidant, si pulsus minor, obscurus, & inæqualis, & inordinatus fiat: tunc itaque venam claudere, & vires modo dicto reuocare decet. Quòd si viribus adhuc constantib. sanguinis fluxus flaccescat, aut sine impetu guttatim manet, aut vulnus ampliandum, si angustum fuerit, aut vulnus a carnis, vulneri venæ coaptandum, ita vt sibi è directo respondeant: nam solet sæpe caro superponi vulneri venæ, & cursum sanguinis impedire, aut ligatura, quam scissa vena statim laxauit minister, iterum premenda, manumq; totam patiens comprimat, atque distendat, indicem digitum ac medium pollici sæpe iungens, ac separans: interim quoque spirationem validè contineat, deinde impetu & violentia efflet, aut vocem mittat: hæc enim poterunt sanguinem impetu protrudere. Postquàm verò sanguis effluxerit pro morbi & vitium ratione, vinculum soluatur, vulneris sanguis exprimatur, ne ibidem putrescat, & vulneris agglutinationem impediat, deinde frigida vulnus abluatur, & linteo obsignetur. Si tamen in animo fuerit iterum ab eodem loco sangu. mittere, oleo vulnus liniatur: linteolum verò fascia ligetur modica compressione, deinde patiens super dorsum cubet, nisi quidpiam impediat. Ciboa verò non accipiet nisi hora integra transacta, & quandoque duabus, atque tunc cibos minori quantitate accipier, ne crudi in corporis ambitum deferantur, autore Galen. lib. 4. de Sanit. tuend. Non tamen interim dormiet, sed paulò à cibo. Attendant autem adstantes ne super vulnus cuber, aut membrorum commotione ligatura soluatur, ne inde sanguinis fluxus fiat: visi etenim sunt inter dormiendum fluente ex soluto vulnere sanguine, mortui, quidam verò repentè excitati animo linquentes, ex nimia euacuatione sanguinis, difficilè reparati.

Vires deficere quæ indicant.

A sangu. missio. quid agendum.

Cucurbitula,

CVCVRBITVLAS admouemus aut reuulsionis, aut deriuationis, aut euacuationis ratione: reuellit siquidem sanguinem è naribus fluentem, cucurbita hypochondrio è directo respondenti affixa, & immodicum mēsium profluuium supprimit magna cucurbitula radici mammarū affixa, & vterum procidentem reuocat cucurbitula iuxta vmbilicum admota. Deriuationis verò atque euacuationis gratia non admouentur, nisi corpore prius vacuato, sed tunc cùm humores aliqua parte caput obsederunt, pars quoque influit, cucurbitulas admouentes ceruici, & deinde spatulis, quandoque etiam naribus, ac pro multitudine eadem scarificamus, aut sine scarificatione eisdem vtimur. Nam si vires non adeò validæ fuerint, vt sangu. missio. ferant, & opus sit aliqua euacuatione, cucurbitulis cum scarificatione vtimur, prius eas parti affigentes, deinde eam partem scalpello multis in locis cute tenus secantes, rursus cucurbitulam loco admouemus, & sang. educimus. Quod facimus sæpe parti patienti eas admouentes, nunquam tamen ante corporis euacuationem, ne multus humor in partem ducatur, validè namque sudant, atque perinde scirrhosis inflammationibus eas admouemus cum scarificatione, & flatus discutiendi gratia: prosunt enim incantationis modo autore Galeno, & tumoribus flatuosi. Sic etiam vbi ex intimis ad extimas partes humorem aut flatum traducere volumus, id facimus in morbis lateralibus, qui fiunt inter costas sine febre potissimum,

Cucurbitularum vsus.

tissimum, & pauco humore præsente, & in coxendicum doloribus.

Scarificatio.

Scarificationis usus. SCARIFICATIONE præterea sanguinem ducimus reuellentes, vbi humorem tenuem non multum distrahere volumus, sic etiam ex vniuerso corpore quandoque vacuamus, vti in pueris, vbi continentibus febribus laborant, crura & quandoque brachia scarificare præcipimus: quoniam sanguis ipsorum tenuis est, & spiritus effluxũ prohibemus, atque virium dissolutionem, scarificamus quoque partes scirrhosas, & partes veneno extrinseco affectas, & inflãmationes veneficas, crura etiam quandoque scarificamus reuellentes à capite, aut menses prouocare volentes. Sic etiam & suppressis hæmorrhoidibus, sic & partes conuulsas & partes quæ rubra macula inficiuntur: præterea antiqua vlcera scarificare præceptum est, quibus quandoque applicamus sanguisugas parte prius perfricta sale, aut scalpta, ita vt rubeat: quòd si opus fuerit sanguine partem linies, & sanguisugarum sordem spongia mundabis. *Sanguisuga.* Sint autem sanguisugæ per diem ante captæ, & pauco sanguine altæ, sed interim in aqua dulci ac pura seruentur, & per arundinem, aut fistulam in partem demittantur, ue sanas partes attingant, & offendant. Hæc autem fieri oportet vbi expressæ prius virus euomuerint, earum dorsa viridia sint, sed ventres subeant. Eligantur ex fluentibus, & mundis aquis non nigræ, nec lanuginem habentes. Cùm verò opus fuerit, ipsas semouebis, sale inspersо, aut cinere. Ne tamen virus ibidem relinquatur, cucurbitula apposita excrementa purgentur. Quòd si sanguis, anastomosi facta, immodicè fluxerit, quod fieri solet duabus horis transactis, puluis rosæ, aut gallæ combustæ parti inspergatur. Has sæpius ano admouemus in melancholicis morbis ex suppressis hæmorrhoidibus.

De Purgatione.

CAPVT III.

QVemadmodum in plethora sanguinem mittendum esse iu præcedenti cap. docuimus, ita modò in cacochymia purgationẽ conuenire asserimus, quæ prauorum succorum redundãtia est: quandoque tamen fit, vt plethoræ cacochymia adiuncta sit, veluti in ea plethora quæ ad vires censetur: in ea etenim paulò pòst succi putrescunt, non probè à natura gubernati. Quandoque etiam fit vt simul sanguine abundante, succi praui aliqua ratione accrescant, atque in plethora quoad vasorum capacitatem transpiratione prohibita, putredo & humorum corruptio oritur. Ad quem modum ex febribus continentibus sine putredine, fiunt continentes cum putredine, in quibus nonnihil sanguinis in flauam transit bilem, & temporis processu, pars quædam in melancholiam. Omnibus his sang. miss. atque purgatio conueniunt, nisi imbecilla fuerit facultas, aut cum multis prauis succis sanguis bonus fuerit paucus. his enim sola purgatio conuenit, & languidia, per epicrasim dictam. Vbi igitur plethora cacochymiam adiũctam habuerit, vti sanguine multo crescente, simul cum aliquo succo corrupto, ac deprauato, aut veluti in plethora quoad vires perseuerante, aut in febribus cõtinentibus cũ putredine, sanguinem mittere ac purgare conuenit. Sed an sangu. miss. præcedere debeat purgationem, aut ipsam sequi, nondum explicuimus: quidam enim à purgatione incipiendum volunt: nam si redundante bile simul cum sanguine, quis sanguinem miserit in corpore relicta bile, periculum est ne bilis efferuescat & acrior multò reddatur: sic etiam admixta pituita si sanguis ducatur, pituita refrigerabitur valde, & coctioni inepta reddetur. Est enim sanguis temperatissimus humor, & qui aliorum extremas qualitates moderatur. Præterea inquiunt, purgatio magis corpus turbat, quàm sang. miss. faciliùs autem est post magnam turbationẽ, ferre paruam, hoc est post purgationem ferre sang. missio. quàm post paruam, quadãtenus languẽte natura, magnam ferre: at verò hæc nihil omnino eueniunt. Sed tum antiquorum sententia, tum etiam ratione constat, sangu. miss. anteponendam, deinde postremo loco purgationem exercendam: lib. namque a. de Sanit. tuen. Galen. docet quid agendum sit, vbi sanguis in corpore redundauerit, & aliquis succus qui nõ multum à sanguinis natura secesserit: quid etiam vbi ia valde à sanguine recesserit. *An phlebotomia præcedere debeat purgationem.* Atque inquit: inspicere oportet & quantitatem, vt, verbi gratia, si sanguis bonus exiguus sit, reliquus verò succus plurimus, vtique in his abstinendum à detractione sanguinis est: sin is quidem exiguus, sang. verò copiosus, audacter incidenda vena est, deinde deiicere, vt dictum est, alvum oportet. lib. quoque 6. de Mor. popu. 2. par. comm. 7. de sangu. mis. & purgatione loquens, inquit: Si verò auxilio vtroque homo ipse indiguerit, quòd à sang. miss. incipiendum sit, neminem latet. *Nota.* Aëtius quoque lib. 3. serm. 1. cap. 100. de corporis affectibus loquens, in quibus vtrumque conuenit auxilium, inquit: Ambobus autem concurrentibus, vtrisque euacuationibus vtendum est, primùm venæ sectione, postea purgatione. Paulus libro secundo, cap. 40. eandem omnino scribit sententiam. Sed tamen auctor libri de renum affectus dignotione & medicatione, non tantùm idem asseruit, sed causam adiunxit. Nam si sangu. miss. præcedat, purgans medicamentum deinde sequens facilè venas peruadet, & per ea spatia faciliùs humor educendus mouebitur. Quòd si corpore pleno medicamentum expurgans adhibuetis, non poterit in corpus deferri, & aut nihil aget, aut malè. Quæ verò contrarium sentientes in suæ opinionis confirmationem adducunt, non obstant. Primùm quidem cùm bilis sanguini mixta est, sang. missione nonnibil ipsius ducitur, & reliquum admixtum manens à reliquo sanguine moderatur, & bilis feruor supprimitur, aut pituita incalescit sanguinis relicti calore, quos duos humores paulò pòst medicus medicamento adhibito vacuabit. Nam si sanguis paucus foret, & aliorum humorum copia multa, ita vt periclitetur patiens in nimium feruorem bilis, aut nimiam refrigerationem pituitæ incidere, vetitũ esset ei sangu. mittere, nihil igitur mali fiet, etsi sanguis mittatur primùm, vbi vtroque auxilio opus fuerit. Quod verò dicunt à labore magno faciliùs ferre naturam paruum laborem, quàm à paruo magnum, fortè id verum esset, nisi alia ratione peccaretur: vt enim diximus, si pleno corpore medicamentum purgans adhibeatur, aut non operabitur, nec venas peruadet, aut id quidem male: labor igitur magnus, & noxa manifesta sequitur purgato priua corpore: commodum verò ex vtroque auxilio, vbi sang. miss. antecedat. Quòd si aut cacochymia sola adfuerit, aut cum plethora coniuncta (sed iam dempta plethora) sang. missio pro humoris peccãtis natura & dispositione, ac quantitate, medicamentum expurgans adhibendum, quamuis cacochymia existente in renibus vrinam mouere quandoque tutum sit, sic etiam

etiam ubi in iecoris gibba consistat parte,& in venis si fuerint serosi humores non admodum multi, atque si cacochymia in postremis consistat venis,expedier sudorem mouere,aut insensibili dillectione humorem absumere. Verùm in simis iecoris partibus existente cacochymia, aut in venis meseraicis, aut in ventriculo,& intestinis,leuibus medicamentis redundantiá illam dememna,quæ solam leniendi ventrem vim habeant,aut patum admodum trahant,vti rhabarbarum,alnè,& casia fistula.Si tamé in venis cacochymia non contemnenda consistat, validioribus opus erit medicamentis, quæ propriè expurgantia appellantur,& quæ homorem familiaritate substantiæ ducant,quibus hac eadem ratione medici antiqui vsi sunt in expurgandis corporibus. Atque ea ratione Galen.lib. 2. Aphorif. comment. 17.dixit:Quòd autem euacuationem Hippocr.simpliciter dicere consueuerit,quando humores æqualiter vacuantur ; purgationem verò quando praua affecti qualitate,meminisse oportet.Vult itaque vacuationem ad quantitatem referri,purgationem ad qualitatem:sed ampla voce vacuatio ipsam purgationem amplectitur,quoniam lib.1.Apho.comm.2. inquit : Est autem purgatio humorum qui sua qualitate molestant euacuatio.Sed rursus lib.2.progno. comment. 14. vtriusque voeia significationes proprias explicat,dicens : Porrò vacuationem appello propriæ materiæ , vbi quantitate exuperet, purgationem verò alienæ per qualitatem. Quemadmodum igitur sangu.miss.redundantiæ humorú quantitate peccantium debetur, ita purgatio qualitati, quoniam natura,aut ars, vi medicamenti , humorem vitiosum & peccantem , non quantitate tantùm vacuare conatur,ac perinde Hippocrat. dixit: Deiectiones non multirudine sunt considerandæ, sed si talia deiiciantur qualia oportet,& æger facilè toleret.Cùm etiam aut sponte,aut arte humor aliquis à corpore purgatur,qualitatem eius quod purgatur aduertere oportet.Nam si tale purgetur,quale purgari debet,confert , & bene fertur. Medicus quoque similes euacuationes tentare tenetur,& eorum quæ à corpore ducuntur qualitatem tenere debet:nam si humor qui medicamento ducitur,talia fuerit,qualia esse debet,& conferet,& bene feretur. Considerare quoque oportet, antequam medicamentum purgans adhibeatur, cuius naturæ fuerit humor qui in corpore abundat, vt medicamentum adhibeamus , qnod humoris qualitatem respiciat. Non est autem caliditas aut frigiditas quæ purgatur,sed an calidus an frigidus humor sit , inspicere oportet.Neque etiam per quale,quod Hippocr. atque Galen.dixerunt, humoris speciem tantummodo intellexere,sed verè vti a.lib. prognost.in annotationibus nostris diximus,quale,multa dicit, quæ omnia vna voce comprehenduntur : non enim bonam purgationem existimare decet in biliosis morbis,si bilis purgatur,quáuis de specie humoris peccantis sit:sed si omnè conditionem ad bonam purgationem necessariam seruauerit:de conditionibus verò purgationis bonæ est coctio. Quamobrem in voce,quale , coctionem comprehendi dixit Galen. lib. 1.de Ratione vict.acutorum,comment.23.exponens eamque verba Hippocr.qui dixerat,Et quæ à pulmone expuuntur,talia sunt,qualia esse oportet, loquit,Nempe verba hæc , qualia esse oportet, coctionis habent notas. Dicemus itaque qualitatem, omnem conditionem eorum quæ purgantur,comprehendere,ita vt medicus considerans , an purgatio sit futura ex vsu humoris euacuandi,aut qui iam euacuatur,contemplari debeat calorem aut frigiditatem,colorem,substantiam,& ex his speciem, deinde an coctus, an crudus purgetur. Purgationem tamen cacochymiæ adhibebit per medicaméta quæ humorem eum qui cacochymiam efficit,familiaritate substantiæ educat, sunt autem humores cacochymiam inferentes, bilis, pituita, melancholia,& aquosi aut serosi succi. Bilis verò multarum specierum:nam aut est flaua,aut pallida,aut porracea, aut æruginea,& pituita quædam est cruda,quædam salsa,quædam acida, quædam dulcis.Meláchólia quædam est sanguinis fæx,quædam vstione genita,quædam atra bilia exquisita. Serosi humores tenues & aquosi sunt.Bilis redundantia agnoscitur in morbis ex morbi natura,veluti quòd tertiana est,aut tertiò accessiones efficit.In omnibus verò ex colore corporis pallido,& quandoque viridi,ex ætate patientis iuuenili,calida ac sicca corporis temperatura,ex anni tempore æstiuo,cui accedunt regio,& aër ambiens calidus,& victus calidus,ac siccus præcedens, & vigiliæ,& motus,& inedia,& quòd similibus passionibus affici soleat,aut aliàs similis humor augeri in eo corpore assueuerit. Quòd si quippiam eius à corpore excernatur,id maximè eius quod remanet naturam docebit.Sic & ex tumoribus,siue pustulis, & ex natura doloris mordentis,si is adfuerit. Pituitam agnosces (si morbus adest ex quotidianis accessionibus)ex colore corporis albicante aut plumbeo,ex ætate senili, temperatura corporis frigida, regione,& temporis constitutione simili, atque victu,otio , somno, sputo multo , sensus torpore, & quòd similis humor in eo corpore augeri soleat, & tumorib.laxis doloris expertibus, & ex his quæ excernuntur,ex quibus non tantùm genus, sed etiam speciem agnoscimus. Melancholiæ notæ sunt (vbi morbus adfuerit accessionum ordo) color corporis ad nigredinem tendens, tempus autumni , ætas calica & sicca, sicuti & temperatura talis, & anni tempus : hæc enim adustione generant melancholiam,conducit non parum victus præcedens ex alimentis melancholiam aceruantibus, & suppressio euacuationis melancholici humoris assueta , & si quid tale aliquando vacuetur , agnoscenda natura, & dolores atque tumores à melancholia,è quorum numero sunt scirrhi & cancri. Serosos humores ostendit vrina tenuis,aquosa,& sudor multus,circa accessionis finem,& victus præcedens,ex alimentis frigidis & aquosis, vti melonibus, moris, prunis,& similibus,ac multo potu.Hos humores euacuamus aut præuisionis , aut curationis ratione. Præuidere purgatione docuit Hippocrat. 6. Sect. Aphorif.47. Quibus purgatio (inquit) cum medicamento conuenit,hos vere purgare oportet: vbi igitur aut podagra,aut articularis morbus,aut scabies , aut cutis infectiones,Impetigines & lepræ sperantur,ineunte vere purgare conueniet, sicuti & cùm morbi iidem adfuerint, semper cacochymiæ specie ex prædictis præcognita.Sanis autem purgantia adhibere medicamenta, quibus cacochymia non adest, omnino vetitum est,dicente Hippoc.Aphor.36. Sect.2. Qui sanitate corporis fruuntur,medicamenta purgantia sumentes,celeriter debilitantur,& qui prauo vtuntur cibo.& 4.Sect. Aphor.16. inquit : Carnes sanas habentibus elleborus periculosus, facit enim conuulsionem.Sani itaque cùm purgantur , vertigines & tormina patiuntur : cùmque humorem educendum medicamentum non inueniat , carnes & sanguinem colliquat , & vniuersum corpus exurit, & vires labefactat. Quantum igitur ad corporis affectus attinet,purgantia medicamenta eis tantùm adhiberi debent,qui cacochymiam patiuntur,siue per cam

Vacuatio quid.

Purgatio quid.

Humoris purgandi qualitas inspicienda.

Cacochymiam qui humores efficiunt.

Humorum redundantium signa.

Purgantia medicamenta quibus conueniunt.

Purgatio quibus non conuenit.

Digitized by Google

eam actu ægrotent; siue morbos futuros sperent, dum tamen vires constent, & humores, & corpora parata fuerint. Ex corporibus verò multa sunt, quæ quamuis cacochymia laborent, non sunt purganda, veluti quæ admodum pinguia sunt, & quæ admodum gracilia, & corpora quæ sæpe delinquunt animo, & tardiùs reuocātur, & qui ob leues causas vomunt: nam graciles & facilè vomentes per superiora purgare conuenit, & quibus aluus admodum adstricta est, & fœminæ quibus menses validè profluunt, & in acutis morbis rarò & inter initia, sic etiā purgandi non sunt, qui ventris inflationes sentiunt, aut in eisdem partibus inflammationem, aut vehementem ardorem. De dysentericis tamen, & pueris, & vtero gerentibus, in consequentibus dicemus, vt omnes corporis dispositiones, in quibus purgare conuenit, atque eas, in quibus à purgatione abstinere decet, percurramus. In dysenteria itaque maior pars medicorū nostri temporis medicamenta expurgantia adhibet: quidam electuarium de succo rosarum, aut aliquod simile medicamētum, quidam rhabarbarum tantùmmodo, atque ex ipsis quidam ipsum torrefaciunt prius. Ex quibus omnibus priores, qui medicamenta expurgantia adhibent, omnino ignorare videntur methodum curatiuam dysentericis conuenientem, & antiquorum placita. Est etenim dysenteria vlcus intestinorū, aut fluxus ventris cruentus cum intestinorum vlcere. At verò vlcus omne dum nondum est sordidū assolidatione eget, & cicatricis obductione, dum verò sordidum, primùm detersione, ac mundificatione, deinde assolidatione, ac cicatricis obductione, si cutis pars amissa fuerit. Id igitur in dysenteria agendum. Vlcus mundificandum primò, si sordidum fuerit, deinde obducenda cicatrix. Primo loco medicamenta detergentia sunt ex vsu, vti aqua mulsa: secundo loco quæ adstringunt & exsiccant, è quorum numero sunt, quæ acerbam, & austeram habent facultatem. Quoniam verò id vlcus coniunctum habet prauum aliquod symptoma magna ex parte (nempe fluxionem) ipsam cohibere decet, tum his quæ in partem aliam reuellunt, aut deriuant humorem, tum his quę partem roborant. Reuellunt quæ vomitū cient, & quæ sudorem eliciunt: deriuant autem quæ mouent vrinam, aut fœminarum menses. Ab omnibus tamen his quæ methodo curant dysenteriam, alienissima sunt purgantia medicamenta, quoniam ad partem laborantem humorū impetum ex toto corpore deducunt, & intestina calefaciunt, & irritant, & vlcera maiora faciunt, exedendi vi, qua caloris & siccitatis ratione pollent: quapropter nihil tale adhibendum esse res ipsa admonet: quod antiquorum sententiæ comprobant. Galenus namque lib. 13. de Method. meden. inquit: Longissimè à tentata parte fluxione auellere, non ad ipsam trahere oportet. & lib. 1. de Arte curat. ad Glauc. inquit: Sed neque si cum diarrhœa febris adfuerit opus est alia euacuatione, etiam si hæc non respōdeat multitudini. Prohibet igitur purgationem, vbi intestina fluxione tentantur, sicuti & vbi fluxus ventris adfuerit, ne ad partem laborātem humores trahamus. Paulus quoque lib. 3. cap. 42. his medicamentis vti præcipit quę aliis fluxiunibus sistendis prosunt. Celsus item prohibet quæ vlcus proritare possunt. Aëtius tamen lib. 3. cap. 23. enumerans eos qui purgationi sunt inepti, inquit: Et qui dysenteria & cœliaca affectione facilè corripiuntur. Quòd si is qui paratus est incidere in dysenteriam non fert purgationem, minimè ipsam feret, qui iam in eum incidit morbum: at verò in fluxu ventris cōcedit purgationem, vbi humor aliquis intestinis hæreat, qui eadem irritet ac mordeat: eo enim ablato cessabit fluxus. Hoc tamen non satis tutū est, vt Gal. lib. 1. de Arte curat. ad Glauc. obseruauit: vbi in fluxu ventris denegat purgationem, doceret potiùs humorem in partem aliam conuertere, & eum qui intestinis hæret abluere clysteribus, aut potionibus, & deinde intestina, ne alium susciperent, roborare. Neque etiam rhabarbarum dysentericis exhiberem, neque tostum denegarem: fallitur enim qui putat, rhabarbarum tostum vim aliquam habere purgandi, qua possit dysentericis nocere, adstringit enim valde, quamuis rhabarbarum sit: est etenim tostum rhabarbarum, Et quemadmodum beta, elixa bis, nullam vim habet proritandi ventrem, ita neq; rhabarbarum tostum. Pueris tamen medicamenta expurgantia adhibenda non sunt, nisi magno vrgente vsu, & magna cacochymia præsente, aut vbi morbus aliquis magnus inuadat, à nimia redundantia alicuius praui succi: quoniam insitam habent sibi peculiarem euacuationem, quæ fit per cutis poros. Quin & in hoc corporis affectu, si puer adhuc lactēs fuerit, nutricę oportet bibere medicamentum aliquod purgans; vti Hippocr. lib. 6. de Mor. popularib. par. 6. docuit dicens: Mulier aut capra elaterium, aut cucumerem agrestem deuorantes, pueris purgatio. Huius sententiæ ratio est, quoniam infantes ea medicamenta non ferunt: & quoniam lac contrahit eorum vires. Ego quidem nutrici sanæ nullum tale medicamentum bibendum darem (sana enim corpora difficilè ferunt purgationes, quæ apud Hippoc. erant in vsu) sed rhabarbarum aut myrobalanorū expressionem, infanti autem, quod Paulus lib. 1. cap. 6. At si venter (inquit) ipsius non respondeat, tunc mel cibo infusum simul coquere oportet: si neque sic quidem descenderit, terebinthinæ instar ciceris iniicies. Nos etiam eisdem præbemus mannæ parum in iure pulli, & aquam mulsam parum dilutam, aut rosatū mel de rosis Alexandrinis. De purgatione senū infrà dicemus. Post secundum autem ætatis annum, vsque in decimum, eisdem exhibeo casiam fistulam, aut mannam, aut rhabarbarum, aut elect. diaprunis simplex, aut diacatbolicon. Post decimum verò hæc eadem, atque electuarium diaphœnicon, vbi crassiores fuerint peccantes humores, & agaricum. Vtero gerentes quibusdam mensibus purgari permittit Hippo. Aphor. 1. sect. 4. dicens: Vtero gerentes medicamento purgante euacuādæ sunt 4. mense & vsque ad 7. sed minus hæ: iuniores autem fœtus, ac seniores vereri oportet. Quo in loco duo nos docuit Hippocr. alterum est in quo corporis affectu vtero gerentes purgandæ sint, alterū quo fœtationis tempore. Corporis affectus est, cùm materia turget, intelligendum in acutis morbis: nam citra morbum purgandę non sunt, neque in morbo miti, & in quo humor parti affixus sit: illis autem quibus per acutos morbos humores turgent, hoc est, agitantur, & per corpus inordinatè mouentur, medicamentū expurgans adhibendum est, quod similitudine substantiæ humorem trahat expurgandum vomitu, aut fluxu ventris. De quorum numero sunt scammonij succus, colocynthis, & turbit, turpetū appellatum, atque agaricus: verùm hæc medicamenta non omni fœtationis tempore dari permittit Hippocr. sed tribus totius fœtationis mensibus mediis, nempe 4. & vsque ad 7. ac si dixisset 4. & 5. & 6. non tamen 7. hunc enim cum duobus sequentibus excludit, atque tres alios priores. Nam cùm medicamenta expurgantia sint de natura venenorum, & vehementer moueant corpus, & agitant, tribus primis mensibus

Dysenterici an purgandi sint.

Fallitur non quidem iudicio A Vega, dum putat nullā omnino purgationem debere dysentericis; nam experientia quotidiana nos docet dysentericos multos curari conuenienti purgatione adhibita dū vires cōstāt, & vbi ipsorū affectus ab humoribus mixtis & salsis proficiscatur.

Puerorum purgatio.

Vtero gerentes an purganda sint.

ſibos aborſus timetur,ob acetabulorum mollitudinem,& tribus poſtremis : quoniam nimia grauitate eadem diſrumpet fœtus , ſuperueniente à medicamento agitatione. Sed tamen minùs conuenire vult Hippocr.purgationem eis quæ 7. menſi prope accedunt,quàm eis quæ propè ad 3.7.namque menſe multis pariendi tempus adeſt. Nec tamen à 4. vſq; ad 7.purgantia medicamenta ſine periculo adhibentur,nec aliàs quàm magno vrgente vſu,& humore turgente. Adhibemus autem ea,maius malum vitare volentes. Si enim fœmina ab acuto morbo euaſerit,ſpes habetur ſalutis infantis. Quòd ſi mater pereat, ambos perire neceſſe eſt. Dices fortè id mali non eſſe committendum vt inde bonum eueniat. Reſpondemus, malum omne à morbo imminere , vti matris & fœtus mors , medium verò id tentare, vt alter aut ambo liberentur:optimè verò id aſſequetur liberata matre,neutrum autem ex artis documentis ſperant,matre omni auxilio deſtituta. Verùm quid agendum ſit , vbi acuto morbo deprehenſa fuerit vtero gerens , ante 4.aut poſt 6. menſem dicemus: vbi ipſa probè purgetur,opus naturæ permittendum. Si verò venter adſtringatur, clyſteres infundemus ex maluarum decocto,aut iure inteſtinorum,& pedum veruecis , additis melle & oleo.Quòd ſi hoc non ſatisfaciat, ſed morbi magnitudo & pericula immineant,caſiæ fiſtulam ſolo propinare, aut mannam , aut medicamen diapruois ſimplex , aut diacatholicon , & quandoque rhabarbari ʒ.j.aut ʒ.j.ſemis.Quod ſæpe ſine damno vtero gerentium,aut fœtuum experti ſumus,ſecundo & tertio menſe,& octauo,frequentiùs verò mediis ipſis menſibus,quibus aquam mulſam prius bibendam damus. Ad purgationem verò vires conſtare oportet , quoniam purgantia medicamenta vires frangunt,& vniuerſum corpus turbant, atque venenoſa natura lædunt.Cæterùm minus conſtantes exiguntur,quàm ad mittendum ſanguinem.Audio quoſdam ſic rem abſoluere, magis conſtans facult.exigitur ad ſangu.miſſ.ſed nobis magis conſtare debere de eius conſtantia ac firmitudine ad purgationem,ac ſi liceret medico ſangu.mit.dum vires conſtarent,& nondum ei conſtaret:aut fortè expediret aliquando ſummam adhibere diligentiam in examinandis viribus,& aliàs non eſſe opus.Nos ſanè nunquam non adhibemus totam artem,totáſque vires,neque aut ſang.miſ.aut purgationem,ſine virium ſummo examine temerè tentamus. Præterea fieri nequit vt vires ſint validiores,& minus id nobis conſtet:nam qui ſunt validiores , actiones tales producunt à quibus earum,quàm aliarum conſtantia nobis magis innoteſcet,non igitur quorum vires minùs conſtant , nobis magis conſtabunt. Sed quid in nugis confutandis toties moror ? Quòd ſi vires integræ fuerint,& reliqua conſentiant,vti humorum diſpoſitio,atque corporum,& quæ attinent ad regionem & cœli ſtatum, purgans medicamentum adhibendum erit,quod totum humorem peccantẽ ducat,diligenti coniectura prius habita quantitatis humorum.Sed ſi facultas valde langueat, roboranda interim eſt antequam medicamentum adhibeamus.Quòd ſi neque roborari poſſit ante purgationem,deſperata eſt eius ſalus,ac tutius erit hominem ſolo victu,quoad poſſimus , ſeruare , quàm medicamẽto exhibito infamare medicamentorum purgantium vſum. Si verò facultas quadantenus conſtet,prius corporis & humorum habita præparatione,purgantia leuia adhibebimus medicamẽta, quæ non totum humorẽ vnico impetu educant,ſed parte educta , rurſus roborabimus vires, ac rurſus humoris partem educemus , atque iterum facultatem roborabimus, quod mederi per epicraſim dixit Galen.Coindicant autem purgationem eſſe partiendam & non vnico impetu humorem totum eſſe euacuandum,regio,cœli ſtatus , anni tempus, & ætas,de quibus dicemus. Poſſet autem quis aduerſus hæc obſtrepere , probare contendens , omnem humorem peccantem vnica purgatione ducendum, vbi is probè fuerit paratus, ex Hippocr. in Aphoriſ. 2.lib. 1.dixit:In perturbationibus ventris & vomitibus ſpontaneis,ſi talia purgentur , qualia purgari oportet,& confert & bene fertur.Si verò non,contrarium.ſic & vaſorum inanitio, ſi talis fiat , qualis fieri debet,confert & bene ferunt,ſin minùs , contrà.Quòd ſi purgatio, vt inquit Hippocr. bene fertur,vbi talis fiat qualis fieri debet, cùm totus humor peccãs euacuatur,talis adhuc eſt purgatio qualis eſſe debet:bene igitur ipſam feret æger, atq; totam purgationem humoris peccãtis facilè feret naturs,& meritò quidem, cùm id purgetur quod naturam moleſtabat.At verò in omnibus purgationibus,ſiue à natura,ſiue arte factis , quæ magnæ fuerint,naturam quadantenus moleſtari neceſſe eſt, & laborem pati:nam magna euacuatio corpus turbat, & ſpiritum diſſoluit, & ſi affatim fit,animo delinquunt patientes,& ſubitas mutationes non ſine labore fert natura.Si verò ſenſim fiat, præter reliqua hoc vnum patitur corpus,nempe alimẽti defectum. Cùm enim humores ventrem verſus impetum faciunt,nihil deducitur ad membrorum refectionem aut pauciſſimum,ac perinde in omni purgatione effatu digna , opus eſt valida natura ad ipſam probè ferendam , quamuis per eam tale purgetur , quale oportet.Quamobrem rectè Hippocrates dixit:Deiectiones non multitudine ſunt conſiderandæ, ſed ſi talia deiiciant qualia oportet,& æger facilè toleret. Atque vbi vſque ad animi defectionem deducere conuenit, id faciendum , ſi æger poſſit tolerare.Quo in loco quamuis talia purgentur,qualia oporter,dixit,conſiderandum an æger facilè toleret. Poſſet namque æger eam purgationem non facilè ferre, ob ea quæ diximus : præter id quòd aliud eſt conferre,& facilè ferri : multæ ſiquidem ſunt euacuationes conferentes, quoniam humor malus vacuatur,ſed ob virium imbecillitatem non probè feruntur,vti in empyicis & aqua inter cutem laborantibus:illi enim totam aquam aut pus ſemel educi non ferunt,quamuis quod euacuatur tale ſit,quale oportet.Atque eadem ratione Aphoriſm.3.lib.1. dixit : Neque compreſſiones ad extremum ducendæ(periculoſum enim)ſed qualis natura fuerit eius, qui debet perferre,ad hoc ducere conuenit. Sic & euacuationes quæ ad extremum deducunt, periculoſæ , & rurſus refectiones cùm extremæ, periculoſæ. Quod itaque dixit Aphoriſm. 23.ſectio. quadantenus videtur huic ſententiæ contrarium : nam in præſenti loco euacuationes quæ ad vltimum ducunt,periculoſas eſſe dicit : & in Aphoriſmo citato docuit vbi facultas valuerit ducere ad animi deliquium , veruntamen hæc facilè ſibi conſentiunt: nam in Aphoriſmo 3.ſectio. 1. periculoſas dixit extremas euacuationes : id verò non tollit quin aliquando magno imminente periculo , ſint exercendæ , veluti Galenus in commentario 23. eius libri docuit , in febribus ardentiſſimis , in maximis inflammationibus & doloribus ingentiſſimis , habita diſtinctione,an ſangu. mittere,an ventrem purgare conueniat.Iam igitur hæc duo voluit,aliquando extremam euacuationem conuenire , & ſemper eſſe periculoſam,quibus hoc tertium nos addimus,

Vires ad purgationem an eſſe debeant maiores quã ad ſangui. miſſ.

Purgandorum corporum ratio.

Purgare ad animi deliquium

euacua

euacuationem ad animi deliquium, magis fugiendam esse, cum medicamento purgante, quàm sanguinis missionem: nam cùm volumus cohibemus sangu. fluxum, non tamen medicamenti opus. Indicia verò eorum qui integrè purgati sunt, postea dicemus, sed tempus exhibendi medicamenta purgantia considerari debet, tum ex anni temporibus, tum ex diei hora, quibus accedit occasio, sive opportunitas adhibendi id remedium. Anni sanè tempus purgationibus aptissimum, vernum est, quos enim purgare conuenit, vere purgandi sunt, secundum locum habet autumnus, tertium hyems, vltimum æstas. Nam æstate cauero oporter maximè purgantia medicamenta: quoniam per id tempus vires exoluuntur, & corpus exuritur, & medicamenta ipsa purgantia calida sunt valde, atque proinde Hippocrates dixit Aphorism. 5. Sectio. 4. sub cane & ante canem molestæ sunt purgationes, id omnino ad aëris naturam referens, si enim per id tempus aër non adeò calidus foret, liceret quoque corpora purgare. Hyeme pariter ob nimiam frigiditatem humores non cedunt, impacti, tenaces, crassi, & ob frigiditatem immobiles difficilè admodum vacuantur: humida verò temporia constitutio eligenda est, & tempus pluuium, id enim laxa reddit corpora, & humores fluxiles. Nec tamen putandum est, temporis constitutionem calidam aut frigidam purgationem omnino prohibere, sed vbi præuisionis gratia purgamus tum tempus eligere licet. Præterea temporis natura docet, vbi omnino vitari non possit, ob morbi vehementiam, æstate vires exigi validiores, & medicamenta adhibenda minùs valida, quod Hippoc. verba planè ostendunt, qui sub cane & ante canem non vetuit purgationes, sed molestas futuras admonuit. Hyeme tamen corpora prius probè paranda sunt ante purgationem, & magno vrgente vsu, purganda, non aliàs. Diei tamen conuenientissima hora, in mórbis accessiones habentibus, medicamentis purgantibus est hora intermissionis, si quæ fuerit: sin minùs, hora remissionis morbi. Quod si nullam habet accessionem morbus, temporibus calidioribus purgatio optimè succedit à 4. in 8. horam diei, sive Romanorum modo, ab hora matutina in quartam: frigidioribus verò temporibus, ab hora 8. in 12. siue Romanorum ritu, à 2. diei hora in 6. Decet igitur medicamenta purgantia sumere tanto ante id tempore, quanto ipsa egent, vt in actum deducātur, & deinde prædictis temporibus actionē perficiant, dum tamē inter somnum & medicamētum hora mediet. Non est tamen omnium medicamentorum assumendorum eadem ratio: quædam enim sunt solida ac dura, quæ pilulæ appellātur, quædam solida & non dura, quæ boli appellantur, quædam sunt liquida, sive potiones. Hæc omnia ieiuno ventre sunt adhibenda: nam si cibo adhuc in ventre manente assumantur, cibus non coctus per ventrē descender ac corrumpetur omnino, & corruptus per venas deducetur vi medicamenti. Neque eo assumpto cibum accipere decet, ob easdē causas, sed à cibis & somno abstinere debent, qui medicamēta purgantia assumūt, liquida aut solida, nō dura. Hæc sunt potiones & boli: somno namq; superueniente, vires eorum medicamentorum dissoluuntur, calore videlicet natiuo interius per somnū recluso: atque si medicamenta de venenorum natura non fuerint, in sui naturam ea conuertet corpus. Ac perinde Paulus lib. 7. c. 6. inquit: Summatim in omni purgatione efficaci medicamētum homini quem certa prius victus ratione aluetis, ieiuno & concoctione obita trades, & à somno quoad in totum purgatus fuerit, arcebis, motu medioeri, si fieri potest, adhibito, cibo omni & potu abstinere vsque ad consummatam purgationem compelles. Quo in loco à cibo & somno arcet eos qui medicamēta purgantia assumpserūt, ob causas quas nos retulimus. Verùm quantum ad cibos attinet, omnimodo seruari debent, præterquàm quòd nos cum Hippoc. lib. 2. de Ratione victus acut. statim à potu medicamenti liquidi, aut bolo deuorato paucam ordei aquam, aut mulsam præbemus, ne quidpiam faucibus, aut gulæ hærens remaneat (id enim partes dictas erodit, & vomitus ac nauseæ causa sit) atque vt medicamentum ab ore ventriculi descendat, & eius malitia obtundatur. Non tamen prohibemus medicamenta ventrem mollientia cibis miscere, vti his qui duram aluum habet, & iecoris inflammationem patientibus, cum Galen. & conualescentibus, & longis morbis, aut purgatorium miscebimus leue, si sensim humorem purgare contendimus: hæc cū Aëtio lib. 3. cap. 57. Est præterea post potionem aut bolum vitandus somnus, ob prædicta, nisi magnam vim medicamenti quis obtundere vellet, aut imbecillas habeat vires qui medicamentum assumpsit. Post pilulas dormire præcipimus, vt caloris & humoris vi liquentur, & agere incipiant, incepta tamen semel actione, quemadmodum in aliis medicamētis, à cibo & somno abstinere oportet: cibus namque medicamenti vires obtundit, & cum medicamento mixtus corrumpitur. Somnus verò actionem medicamenti sæpe totum, quandoque magna ex parte suspendit: hebes etenim redditur animalis facultas, sine qua purgatio non fit. Iam occasionem adhibēdorum medicamentorum expurgantium inquiramus, quam Hippocr. significanit dicens: Corpora vbi quis purgare voluerit, oportet fluida facere, fluida verò reddūtur corpora, quemadmodum Galen. in comment. dixit, meatibus factis laxioribus, & humoribus fluxibilioribus, non enim satis est alterum facere, altero prætermisso, vt purgatio probè procedat. Nam si humores fluxioni parati fuerint, meatuū autem adfuerit angustia aut adstrictio, improbè res cedet, sicuti & vbi meatibus relaxatis humores crassi ac lenti fuerint. Vtrumque verò consequi docet Hippocr. humectatione, hanc verò quiete, cibis & balneis, siquidem aphoris. 13. sectio. 4. inquit: Ad elleboros qui non facilè suprà purgant ante potionem, pluri cibo & quiete præhumectare oportet. Hac enim humectatione, quam quiere & cibis, quibus humectandi insit natura, corpus assequitur, meatus laxātur & humores fluxui parantur. Sic etiam 6. lib. de Morbis popularibus part. 5. dixit: Eum qui elleborum bibit citò purgare si velis, lauare, & comedere præcipe: quoniam Hippocrates humectare vult ea corpora, humectat autem balneum, pariter quoque cibus: quandoquidem cibus omnis, qua cibus est, corpus humectat & reficit: in humoribus tamen siue ventris secessu, siue vomitu purgandis præparatio exigitur, atque coctio, licet non in omnibus. An itaque humores omnes ante purgationem concoctione egeant, qualis etiam ad purgationem præparatio antecedere debeat, hoc in loco docere conabimur, quando hac in re non parum dissidentes intelligam medicos quosdam, alios in ancipiti hac & illac agitatos, & vacillantes. Hippocr. sanè Aphorism. 22. sect. 1. miro modo, quid ante purgationem præcedere opus sit, palam docuit, dicens: Concocta medicari oportet, atque mouere non cruda, neque in principiis, modò non turgeant: plurima verò non turgent. Hanc sententiam Galenus lib. 4. de Sanit. tuend.

Tempus purgationis aptū.

Hora diei ad purgationem eligenda.

Medicamēta purg. ieiuno ventre.

Pharmaco assumpto bibere statim.

Dormire à pilulis.

Purgatione incepta à cibo & somno abstinere.

Occasio purgandi.

Coctio ante purgationem an citeriat.

tuend. oraculum appellat. An tamen id præceptum aliquando prætergredi liceat, id venit modò differendum, propter quorundam errores, qui posthabita omni medendi methodo, atque omni bene tradita ab antiquis doctrina, cum magno ægrotantium incommodo, medicamenta expurgantia sine delectu bibenda perhibent, quos deceret antiquorum præcepta colere, artis dignitatem revereri, & salutis ægrorum rationem habere, quorum nomina aut fortè exciderunt, aut sunt sanè hi, quorum aliàs meminimus, Zoroastes, & Zoilus, qui adeò impudenter medicamentis expurgantibus intempestiuè adhibitis, homines excarnificant: vt neque diuitibus, aut pauperibus, neque secularibus, aut monachis, neque scholaribus, neque amicis & familiaribus, neque suæ ipsorum famæ, si quam bonam apud vulgus imperitum sunt adepti, parcere aliquando velint, tanta est cum Hippocratis & Galen. præceptis concepta maleuolentia, & cum nostris salutaribus documentis inimicitia. Quod itaque Hippocrates miro modo & celebratissimo oraculo docuit, primùm explanemus, deinde eorum inscitiam patefaciemus, concocta (inquit) medicamento expurganda sunt: id enim verbum φαρμακεύειν, indicat: cruda verò mouenda non sunt, neque in ipsis morborum initiis, modò non turgeant, at verò plurima non turgent. Dixit sanè, concoctis esse adhibenda purgantia medicamenta: quoniam natura coctos humores purgare assolet, quam probè operantem imitari decet: solet autem ipsa primùm sibi conueniens & familiare trahere, deinde idem retinere, deinde coquere, & ad finem expellere, coctio itaque expulsionem antecedit. Hanc Arist. appellat lib. 4. Meteor. cap. 2. perfectionem, quæ fit à calore naturali, ex oppositis passiuis: perfectionem tamen appellat, aut motum, quo aliquid perficitur, aut formam quæ consequitur ad eum motum: forma tamen hæc aut est natura, & species, ad quam contendit coctio, vti cùm caro generatur ex sanguine, coctione, aut est certa quædam forma, ad quam contendit is motus: hæc autem est veluti forma bilis coctæ, aut pituitæ, aut vrinæ, aut puris. Quamobrem constare poterit apud Aristotelem coctionem circa bonos & prauos succos versari, qui exempla prædicta adhibuit loco citato. Gal. autem lib. 3. de Naturalib. facultat. inquit: Coctio est alteratio ad propriã eius quod nutritur qualitatem. Bonorum sanè humorum coctionem, speciatim appellat πέψιν lib. 1. de Morb. popolar. comment. 44. dicens, πέψις, id est coctio, in coquentis substantiam deductio quædam est. At verò & eam quæ fit in prauis succis, quamuis alere non possint, generali voce comprehendit, coctionem bilis appellans, & ichorum, quoties fuerit à natura superatũ aliquod tale, lib. 2. de Rat. victus acut. commen. 44. Longè tamen aberrat à veritate qui dixerit malorum humorum coctionem non dici perfectam. Quam tamen in humore faciente febrem amphimerinam, cum vrina habuerit sedimentum album, læue, etiam æquale, perfectam appellat Galen. lib. 1. de Crisibus, cap. 17. & rursus cap. 18. de sputis Anaxionis patientis morbum lateralem, dixit: Et hæc tria inuicem differre arbitrãdum, debilem coctionem, manifestam, atque perfectam, debilis enim 12. manifesta in 17. perfecta io 27. effecta est. Malorum quoque succorum mutationem in bonum, siue correctionem, coctionem appellauit lib. Artis medic. c. 98. dicens: Esto enim si ita contigerit in humoribus putrescentib. accendi febrem, indicatio in huiusmodi est euacuatio, atq; alteratio. Hæc quidem quæ putredinem finiat, manente adhuc substantia: euacuatio verò, quę totam ex corpore substantiam educat, sed dicta quidem alterationis species, concoctio existit. Hæc itaq; coctio circa prauos succos versatur, sed ad benignum reducibiles, siue corrigibiles. Erit autem coctum tam apud Gal. quàm apud Arist. quod est à natura superatum; speciatim autem cocti dicũtur succi, qui qualitatem corpori familiarem adepti sunt. Coctionem omnem natura molitur, atque ipsius functio coctio est. Cæterùm ab externis adminiculis iuuatur apud Aristot. & Galenum locis citatis, atque apertè lib. 1. de Morbis popularibus part. 2. comment. 44. Cùm autem natiuus calor temperatus sit, temperata quoque esse decet, quæ coctiones coadiuuant; veluti balnea & fomenta calida, manum quoque calidam, & catulos ad perficiendam coctionem, languenti ventriculo admouemus, teste Galeno libro quinto de Simplicium medicamentorum facultatibus. Et libro de Constitutione artis medicæ docet, modicè calefacientia adhibere, ad coctiones perficiendas, de quorum numero est aqua mulsa, quæ miro quodam modo succorum crudorum coctiones perficit, interueniente natura. Ex accidenti tamen frigida coctioni coadiuuant, præsertim ei quam diximus facere cessare putredinem manente substantia. Eorum siquidem quæ putrent, non tamen valde, correctio est propria: hanc autem perficimus adhibitis acidis medicamentis, quæ putredinem inhibeant, de quorum numero sunt oxysaccarũ, & acetum mulsum, & syrupus acetosus simplex. Contrà hanc sententiam adduces fortè Gale. qui 4. lectio. aphor. commen. 57. docet vtilitatem quæ sequitur febrem, quæ aduenit post cõuulsionem, atq; inquit: His conuulsionibus febres aduenientes partim quidem superfluam dissoluunt humiditatẽ, partim verò concoquunt frigiditatem, constantem frigiditatem coqui non posse, sed humores frigidos. Rursus Celsus lib. 3. cap. 9. circumspecti medici esse dicit, quandoque nouare morbos, & accedere febres, intelligens, febres maiores, morbos citius finire, nec tamen finiuntur morbi qui à materia fiunt, sine coctione. Præterea Gale. lib. 1. de Differen. febr. cap. 8. dicit quandam esse putredinem, quam coctionem appellat. Est autem illa per quã praui succi coquuntur simul & putrescũt: sed calor febrilis putrefacit, coquet igitur, cùm ambo vnus motus sint. Præterea experimentum docet œdemata & scrophulas pipere, melle, & radice ritbymali admotis, aliquando ad maturationem perduci, validus igitur calor & temperato maior quandoque coquere valet. Ad quæ respondemus, validum & vehementem calorem, ac supra temperatum, coctiones aliquando iuuare, sed ex accidenti, veluti in febribus & morbis pendentibus à crassis & valde frigidis humoribus, in febribus quidem, quoniam si febris putrida est, calor putrefaciens, cum natiuo calore vnum efficit, & ambo idem subiectum mutant, interim tamen validus calor sanitatem excedens, humorem ebullire faciens, eius tenuem partem dissoluit, in qua calor præter naturam exhalat, & perinde reliquum à natiuo in corpore relicto superatur, & coquitur. Relinquitur enim in solidis partim natiuus calor, reliquo exhalato in vaporem. Quòd si à natiuo tantùm calore fieri deberet, longè maiori tempore esset opus, aut id nunquam consequi posset. In morbis quoque qui à frigidis & crassis pẽdent humoribus calor temperato maior eosdem efferuescere facit, & quos calor natiuus ob nimiam frigiditatem vincere & calefacere non potest eos mutando, ad temperamentum ducit calor febrilis. In tumoribus autem à crassis & frigidis

Coctio ex Arist.

Coctio ex Galen.

Coctio à natura & medicè calidis an fiat.

Coctio à frigidis.

Calida valde concoquere possunt.

frigidis humoribus piper,& thymali radix coctioni proficiunt, tum caliditate nimia attemperantes frigiditatem humoris,& ipsum calefacientes: tum etiam aliunde sanguinem & calidos humores deferentes tractione,quos cum frigidis ac crassis miscet, vnde fit,vt omnes simul attemperentur, & caiore calidorum frigidi coquatur. Præterea medicamenta illa adeò calida erosione dolorem mouent,& dolor fluxionem concitat in partem dolentem, fluxione verò concitata tenues & calidi humores celeriùs confluunt,& deinde mixti reliquir, ealore quoque accedente simul omnes coquuntur. Naturalis quoque caloris opus est,interim dum quidpiam mutat, idem crassius quàm antè foret,reddere, quando sua actione tenuem substantiæ patientis partem discutiat:idque fieri perpetuò testamur, siue mutatio à natiuo calore fiat,in ventriculo,siue in iecore, siue in venis & singulis membris,in ea mutatione quam Galenus ὀπτησιν, id est, alitionem appellat. Quæcunque enim à natura mutantur & coquuntur,si ad formam & speciem contendant, minùs crassa sunt carne,osse,& reliquis particulis, in quas mutari ad finem debent:si verò contendãt ad certam formam vrinæ coctæ, crudis sunt crassiora, nisi ab initiis morborum confuso multo humore appatuerint ab vrinæ substantia alieno,& pus coctum, crassius est ichore in humoribus & vlceribus. Affirmat hanc sententiam Aristot.lib. 4. Meteorolog. cap. 2. quæ coquuntur, calidiora maioris molis, crassiora, & aridiora fieri dicens.Et lib. eodem, cap. 3. inquit: Quæ igitur maturescunt omnia, ex aëreis,aquea,& ex aqueis terrea, consistendo fiunt, & ex tenuibus subinde crassiora reddi assolent.Galen. quoque lib. 2.Prognostic. comment. 33. inquit: At concoctio crassiorem reddit non solùm vrinam, sed etiam deiectionem, quoties bene in ventre coquatur, & item screationem in pulmonia, & morbo laterali, atque etiam pituitam per distillationes & grauedines,necnon per lippitudinem, & pur in vlceribus, & quarto de Ratione victus acut. commentario 4. inquit: Coctio omnia cogit incrassátque. Id verò quod asserimus de rota substantia, quæ coquitur, intelligendum est,non de humida parte tantùm, vt quidam ineptè satis voluerũt, neq; enim solum humidum,quod est in sanguine,coquitur,aut mutatur in carnem,cùm caro ex sanguine generatur,sed sanguinis substantia tota transit in carnem,ac tota coquitur,& crassior redditur. Quædam tamen huic assertioni aduersari videntur:spiritus siquidẽ ex sanguine generatur coctione, igitur quædam tenuiora fiunt per ipsam.Rursus chylus in ventriculo ex carne & pane generatur:verùm chylus tenuior est carne,aut pane. Præterea vermes qui in lignis putrescentibus generantur, eisdem sunt tenuioris substantiæ,sed coctione fiunt. Præterea fructus magna ex parte ante maturationem crassam, terrenam, & acerbam habent naturam, deinde coctione dulces fiunt,dulcia verò tenuiora sunt acerbis, coctio igitur tenuiora efficit. Ad quæ,quæuis iuniores medicos (Auicennistas præsertim) in multa deduxerint deliramenta,facilè respondebimus. Primùm enim, quod de spiritur generatione ex sanguine dicimus, nihil suadet.Animalis namque spiritus ex vitali fit, qui ipso animali est tennior,& vitalis ex aëre inspiraro fit,atque sanguinis euaporatione, in arteriis & corde,aër tamen atque sanguinis exhalatio spiritu vitali sunt tenuiores. Quòd tamen hæc sit eorum generatio,Gal.lib.7.de Placitis Hippo. & Plat. palàm docuit,dicens:Sicuti verò vitalis spiritus in arteriis & in corde gignitur, materia generationis ex inspiratione,& humorum exhalatione sumpta, ita animalis ex vitali perfectiùs concocto otitur,quippe cùm oporteret ipsum exquisitissimam omnium immutationem adipisci. Et lib.7.de Vsu part. spiritum animalem dicit vltimam assequi perfectionem in ventribus cerebri,in quibus solus aër cum spiritu vitali continetur,vt materia generationis animalis, quo sunt tenuiores. Dices fortè, nonne vapor qui materia est spiritus vitalir, ex sanguine generatur coctione, & is sanguine tenuior est? nos quidem: vapor enim ex sanguine non generatur coctione, sed inter coquendum eleuatur, coctionem potiùs effugiens,quàm coctionem passus.Quòd etiam secundo loco diximus de chyli generatione, chylus quidem non generatur ex pane aut carne tantùm, sed ex his,& potibus, atque multa pituita,è quibus omnibus liquatis & mixtis,siue confusis, calor coctione chylum generat, qui crassior est ea substantia mixta ex cibis & potibus,à qua materiam generationis accepit.Vermes præterea non ex substantia ligni, sed ex ipsius humore aliqua parte congesto, ac ibidem putrescente genetantur. Quod etiam vltimo loco adduximus de fructibus arborum,nihil omnino conuincit:nam in fructibus arborum vere non coquitur substantia fructus, sed succus qui in ipsis cõtinetur, & aliunde trahitur:hic verò crassior redditur coctione, vti in nobis fit, in quibus non amplius coquitur caro,cùm semel genita est,sed alimentum quod ad carnis generationem deducitur, recipit in ventre,iecore & venis, ac membris ipsis coctiones,ob quas crassius semper manet. Id rectè docuit Arist.lib.4.Meteorolog.cap.3.dicens:Coctio eius alimoniæ,quæ in fructibus est,maturatio nuncupatur. Atque rursus eodem cap.sic: Et proinde crudorum succus pertenuis est, & gelidus potius quàm tepidus.Hic succus itaque est qui coctionem patitur ac crassior redditur. Sed dices, Nonne substantia ipsa fructus ante maturationem crassa est,atque terrena,dicente Galen.4.lib. de Simpli. medic. facult.acerba esse frigida crassarum partium? Sunt quidem talia, atque coctione tenuiora redduntur, non quòd substantia fructuum coquatur, sed quòd succo,siue alimẽto coctionem patienti, id eueniat, quoniam quod accedit coctione, præcedẽti fructus parti adiũgitur.Id verò cùm tenuius & mollius præcedenti sit,& alitio & augmẽtatio fiant intus susceptione, singulis ac minutissimis partibus fructus aliæ adiungũtur,ex quibus & præcedentibus omnes quæ mentione dignæ habẽtur partes,aut quæ sensu percipi valent,tenuiores & molliores redditæ sunt, ad finem coctionis,quæ circa fructus alimentũ versatur, quod tamen se ipso coctione perpetuò crassius redditum est. Sed iam ad institutum redeamus, An liceat, aut qua occasione liceat humores ante coctionem purgare:id enim est,de quo ab initio disserendum proposuimus.Conantur autem nonnulli probare purgationẽ conuenire humoribus quibusdam,quamuis cocti non sint,neque turgeant,idque non esse ab Hipp.& Gale. documentis alienum, bifariam dicentes aliquid appellari turgens,aut quoniam est per corpus inordinatè agitatum, aut quoniam nimia abundat quantitate,qua vires opprimit & ægrum in mortis discrimen deducit,turgentibus itaque propriè,id est agitatis,cõuenire dicunt purgationem,non expectata coctione.& his qui,etsi in parte quapiã fixi fuerint, valde multi sunt,& quantitate mortis periculũ afferunt,lib.namq; 2. apho. 29. Hipp. inquit:Inchoantibus morbis siquid videtur mouendũ,moue:docet igitur purgare humores in morbi initio,hoc est,crudo morbo. Nam Galen. quoque

Coctio an cõtendat ad crassiora.

Spiritum generatio.

Nota.

Humores cruda an purgari debeant.

quoque in comm.inquit:Circa initia verò illorum morborum in quibus speratur ægrotum conualiturum,tentandum maiora afferre remedia,de quibus Hipp.dixit:Si quid videtur mouendum,moue:sunt autem hæc maximè venę sectio,nonnunquam verò & purgatio.Quorum nihil oportet morbo iam consistente adhibere:vt enim in lib. de Crisib. manifestauimus,coctiones tũ maximè fiunt. Vt igitur hæc citiùs eueniant,melius est circa principia euacuare, quo minorem iam factam materiam faciliùs possit natura cõcoquere.Hinc duo colliguntur,alterum est, purgationem ante coctionem conuenire, ob multitudinem grauantem,quam minuere intendit Hip. Secundum, minorandos esse per id tempus humores,vt deinde natura potètior fiat ad superanda reliqua. Atque id est (inquiunt) quod Hippoc.dixit:Si quid videtur mouendum,id est,si quid videtur minorandum,meritò tamen minorandò videtur quod quantitate nimiũ abundat.Præterea purgatio competit turgentibus humoribus , ob periculum influxus humorum in partem quampiã præcipuam:modò verò ex abundantia id quoque periculum imminet,atque præter id ne multitudo oppressa facultate calorem etiam extinguat.Præterea Hipp.lib.2.de Ratio.vict.acut.sect. 10. præcipit in morbo laterali ascendente,sanguinem mittere,& sectio. 11. præcipit in morbo laterali descẽdente,purgare ventrem, sed sanguinis missio exercenda est incipiẽte morbo, ergo & purgatio. Præterea lib. quos medicamentis purgare conuenit,Gale. tenues & serosos humores inter initia purgare præcipit. & lib.1.de Composit. med.per locos, in alopecia non expectata coctione purgatione vtitur,sienti in vlceribus capitis manãtibus.Rursus cùm æger in mortis discrimine constitutus est, viribus summè oppressis,melius est aliquid agentes periclitari, quàm nihil tentantes hominem deserere. Veluti & Celsus lib.2.c.10.inquit: Melius anceps periculũ experiri quàm nullum.Hęc & similia Manardus Ferrariensis ad suã opinionem confirmandam adducit:vult autem is (vt in summa colligam) purgationẽ deberi crudis humorib. propriè turgentibus,hoc est agitatis, & his qui impropriè turgent,hoc est,nimia quantitate opprimentes vires,eam autem purgationem minoratiuam debere esse,quę humores minuat,medicamentis non validis , sed modicè purgantibus , veloci casu fistula, quam si Hipp.nouisset , non denegasset incipientibus morbis,maxime nostra tempestate , in qua homines adeò sunt incontinentes,& gulæ dediti. Cæterùm antequam vlterius procedamus,scire decet, crudos humores propriè dici apud Gal.lib.1.de Aliment.facul.cap.de tritico,crassos ac gelidos,quamnis pituitam quoque,crudum dicat esse humorem, non adeò propriè,inquit enim:Succus porrò ex panibus illis redundãs,quibus athletas pasci dicebam, si quis nostrũ de vulgo illos esitet, crassus gelidusque erit,qualem propriè crudum nominare consueuimus,quanquam est sane pituitosus quoq; humor, & crudus,& gelidus, verumtamen haud crassus, vt qui humiditate multa & flatulento spiritu sit refertus.Crudus autem humor propriè appellatus talis est,quale sedimentum in vrinis , puri quandoque assimilis:sed pus & graue olens, & glutinosum est, crudus verò succus,crassitie & colore illi duntaxat similis,& odoris grauitate caret,& lentore. Hoc in loco eum tantùm humorẽ qui crassus & gelidus est, crudum appellat,quem per eminentiã crudum dici testatur lib.4.de Sanit.tuen. cui accedit lentor, vbi pituitam quoq; succum crudum appellat,quoniam is nondũ ad sanguinis perfectionem fuit deductus,

Crudus humor quis.

sed non adeo propriè.Itaq; largiori significatõ crudus humor de pituita dicetur,per eminentiam verò de sola gelida pituita , quæ vitrea dicta est,inquit enim:Ergo eiusmodi colores,crudos dominari succos indicant,qui cum de genere sint pitoitæ,minus tamen humiditatis habẽt,quàm ea quæ publiee vocatur pituita:plerunque verò huic nec lentor inest, nam is si adsit , Praxagoras huiusmodi succum vitreum appellat , egregiè quidem frigidum,crassum tamen , eo quem crudum per eminentiam vocant, certe minùs.Generaliter igitur eiusmodi succi omnes albi crudique sunt , nomenclaturam verò alius aliam sortitur:nec attinet ad præsentem aliam dispotationem, ea omnia distinguere, quippe ad quam illud tantum commune omnium accidens pertinet,quòd hi succi percocti à natura non sunt,sed crudi adhuc manent:siquidem sanguis in medio est biliosorum, atque horum,quorum vtrique genus vno vocabulo appellare licet,vel crudum succum,vel pituitam.In hoc loco crudum succum,aut pituitam indifferẽter vocant,humorem non tantùm crassum ac gelidum, sed etiam eum qui citra sanguinis naturam cõsistit, in cuius & bilis medio sanguis locum tenet,hoc videlicet sanguinis coctionẽ non attingentem:bile verò ipsum coctione superante. Iure quidem omnes hi humores crudi dicuntur , cùm nondum coctionis mediocritatem fuerint consequuti, quam vbi consequantur,alere poterunt.Sunt enim & alij impropriè dicti crudi , siue ampliori adhuc vocis significatione, qui coctionis mediocritatem prætergressi sunt:sed vbi coquantur nullatenus alent , vti bilis. Sunt etiam excremẽta cruda appellata,quæ vbi coquantur,nullatenus alent,vti vrina,& pus & ichores,siue humores serosi , in quo significato crudum cocto oppositum dixit Hippo.lib.2.de Ratio.victus acut.sectio.44.per hæc verba:Interdum autem cruda tum à capite,tum à thorace attrahuntur biliosa, & Galenus in comment.inquit:Nempe biliosa cruda ita appellauit , quoniam & excrementorum coctionem appellat,quanquã natura nutrire non possunt,vt bilis vtraque,& qui Græcè ichores dicuntur : verumtamen quoniam & taliã euincit natura, cocta quidem vocare consueuit Hippo.excrementa eiusmodi quæ à natura ipsa euicta sunt,cruda, quæ non euicta,ob id & pus in phlegmone quæ coquitur fieri ait,quanquam pars nulla ex pure alimoniã capiat,veluti caput ex crudis appellatis humoribus, & pituita, quæ reliquum perfectionis assequuta & prorsus cocta,corpus nutrire possunt.Sic igitur biliosorum humorum coctio existit,vt sanguinis qui in phlegmone est in pus migrantis, intelligentibus nobis coctionis nomen in suo vniuersaliori significato.Est autem vniuersalius,cùm natura causis fortior fuerit,permutaueritque eas suo robore:quemadmodum ergo coctum propriè dicitur, quod mutatum alere potest,ita crudum propriè , quod eam mutationem pati est aptum,& quemadmodum crudum ampla voce dicitur, quod mutatum alere potest,atque id quod non potest alere etiam si mutetur & superetur à natura,ita ampla voce coctum dicetur,quod post mutationem alit , & quod mutatum adhuc alere non valet : omnia enim hæc hac ampla voce comprehendontur. Ad institutum tamẽ accedentes,dubium ad Hippoc. & Galen. mentem absoluamus. Hippocr. sanè lib. de Humoribus , & aphorism.22.lib.1.dixit:Concocta medicari,mouere non cruda, neque in principiis , modò non turgeant,plurima verò non turget. Quam sententiam oraculum appellat Galen.lib.4.de Sanit.tuen. Rursus lib.1.de Morb.popularib.part.2.inquit:Coctiones

nes crisia celeritatem & securam sanitatem ostendunt : cruda verò & incocta, & in malos abscessus conuersa, iudicatiooom carentias, labores, longitudinem, & eorundem renersiooes. Gale. verò in comment. medicum naturæ ministrare dicit, libro quoque s. de Morb. popularib. Decretotla (inquit) in melius, noo ststim appareant, id est non appareant crudo morbo. & Aphorism. 2 a. sectio. 4. inquit: Morbis quibuslibet iocipientibus, si atra bilis sursum, ant deorsum exierit, lethale. Quamnls tamen lib. 4. de Sanit. tuen. Galen. senteotiam Hippoc. intelligat de crassis ac pitoitosis humotibus. De biliosis etiam vera exponitur ab ipso libr. 4. de Rario. victus acut. vbi sectio. 44. Hippocr. dixit : Quibus vrinæ crassæ nebulosæ existunt, hos annuentibus cæteris purgare connenit. Quòd si vrinæ inter initia tenues fuerint, hos noo purgabis, Galen. io comment. explicat eam sententiam esse vti præceptum ad vitendam purgationem crudis humoribus. Cocti igitor sunt, cùm in vrinis nebula apparet: oebula verò nõ ostẽdit coctionem oisi io biliosis, igitur de his præceptum est, non purgandos esse crudos. Docuit autem

Crudis humorib. quid agendum.

Hippocr. eo loco, qoid crudis homoribus agendum sit, dicens : Tales autem ita curare conuenit, corpus quieti permittere, vngere, & æqualiter cootegere oportet, mulsámque aquam bibendam, & ptisanæ cremorem dabis, ventrem ab ioitio clystere duces, sed medicamenta purgaotia oon adhibebis. Nempe si ventrem moueris, vrina non maturabitur, febrísque citra tum sudorem, tum iudicationem, in longum protrabetnt tempus. Galen. quoque in comment. rationem adiungit eorum malorum, quæ dicta sunt ad purgationem sequi dicens : Nam quæ coquuntor io ventre & venis, quiete egent, & humectatione, per inunctiones. Quòd si quæ dixit Hippocr. coctionibus conferunt, purgationes eisdem contrariæ erunt, siquidem corpus vehementer mouentes frangũt : tali enim virtute prædita sunt, quæcunque purgant medicamenta. Excipit ab hoc

Turgere.

dogmate Hippocr. turgeotes humores, dicens modò oon torgeaot : turgere antem humores illi tantùm dicuntur à Galeo. in commeot. 2 a. primæ sectio. Aphorism. & in comment. 1. quartæ sectio. qui commoti sunt & agitati, per corpus, similitudine, ac per metaphoram desumpta voce à tauris ad coitum concitatis, quos ὀργᾷν, id est turgere Græci dicuot. Talia etiam est Hippo. sententia eadem sectio.

ὀργᾷν.

1. Aphorism. penolt. Io acutis passionibus rarò & in principiis medicamentis expurgantibus vti, hoc cum præmeditatione facieores. Rarò purgãtia medicamenta conuenire volens acutis morbis, quoniam rarò humores turgent. Dixerat enim Aphor. 22. Plorima verò noo turgent. Et in comment. 24. inquit: Quare non sine ratiooe dixit, rarò citra initia morborum acutorum nobis veoire in vsum purgationes, quoniam neq; sępe turgent humores molestantes io principiis. Quòd verò crudis humoribus, agitatis tameo, purgatiooes cooueniant, rationem adhibet Gale. quoniam periculum imminet ne tales in partem aliqoam pręcipuam irrepant: facilis autem est eorũ euacuatio, quoniam commoti à natura non egent nisi veluti manoducente & trahente ad locum euacuatioois, cùm aliàs cruda passio, qoieta, non cedat, lib. 4. de Rat. vict. acut. comment. 23. Quidam dicunt, humores quantitate abundantes, & opprimentes facultatem purgandos esse crudos, quamuis agitati non sint, quoniam hos quoq; torgentes esse volunt, constat aotem ex vocis explicatione tradita, eos longissimè aberrare ab Hipp. & Galen. mente. Refert autem modò dicere, de quibus intelligenda est sententia Hippoc. lib. 2. Aphor. 29. Quum morbi incboant, si quid videtur monendum, moue. In morborum initiis qoories salutares sunt porgationes tentare connenit: nam lethalibus non sunt adhibendæ manus, sed solis præsagiis relinquendi. Qui sunt autem salutares quibus purgatio conuenit? turgentes, hoc est agitati, & serosi ac tenues lõgè separati à sanguine, siue intra vasa siot, & per ipsa commoti ducãtur, siue in parte quapiam firmentur, vt io ascite, in quib. noo speratur coctio, neq; vnquam natura valuit similes humores euincere, turgentes appello non tantùm eos qui nullo ordine mouentur, sed qui iam moucotur in partem quampiam nobilẽ : si enim antequàm repãt in partem quampiam, periculum vitare volentes humores purgamus, nihil minus commodum erit eosdem vacuare & reuellere, cùm semel fluere cœperint, veluti io caput, aut fauces, aut guttur. Docet autem Galenus eosdem ita vacuare in commen. vt natura potentior reddatur supra residoom: cùm autem tales euacuationes non fiant sine noxa, crudo humore, nec separato à bono, nec superato à oatura, tales erunt, quales à natura fiũt quandoq; crudis humoribus & commotis, quæ vsum aliqoem præstãt, non tamen integrè liberant : nunquam enim totus peccans humor pellitur, aut non sine magno salutis ægri discrimine foret. Sed dices, ponamus quietos esse humores, & crudos, quemadmodum oatura eos commouet & enacuat, & ægrũ ad meliorẽ traducit statum, an id quoque medico liceret: Non quidem, nisi natura eos commoocrit: commotos enim facile est educere medicamento oaturam iuuante, & manuducente, non commotos tamen non nisi magna vi commouebis & vacuabis. Nec erit à ratione alienum, si duos reduxero ad memoriam ægrotos, qui facilè potuerũt errores medicorũ purgantium crudos humores detegere. Vir quidam Lusitanus chirurgiæ & medicinę peritus, qoi modò apud Philippum magnum Hispaniarũ & Angliæ Regem commoratur, febrem patiebatur continuam cum quotidianis accessionibus : hunc tres medici non parui nominis apud vulgus, visitabant, cui incipiente & crudo morbo quarta die medicameotũ expurgans præbuerunt: rursus sexta die aliud ei simile, nec tamen ex his purgationib. melius habuit, sed ipsis tertiò die decima præcipientibus vt porgatoriũ acciperet, in quo sitam esse dicebãt totam salutis spem, paruit æger, & purgato corpore deteriùs habuit, quapropter prænõciata morte ægri decimoquarto die medici recesserunt. Æger verò, qui iam probè nouerat, nec sine salutis dispendio, eorum errores, quendam familiarem rogatũ ad me misit, vt dignarer ipsum videre, quem alij propè mortuũ reliquerant. Annui, & cubiculũ ingresso singula quæ acta fuerant fideliter mihi narrauit, totóq; morbi processu vrinam crudam minxisse ferebat, qualem ego quoq; vidi decimaquarta die, tangens autem thoracem & hypochõdria, iuueni superpositũ ceratũ santalinum, dorso verò rosaceum vnguentum. In primis tamen hæc abiicere præcipiens, & vrina inspecta, Hippocr. sententiam eidem retuli, qua prædixit, ex euacuatione crudorum humorum fieri, vt vrina numquam maturetur, & morbus citra tũ sudorem, tum iudicationem in longum tempus prorogetur. Quæ deinde secuta sunt, nouerũt qui nobiscum ægros frequentabant. Omnem siquidem victus rationem, quæ frigida ipsi adhibebatur in cõtrarium mutaui : nam corpus quieti mandaui, hypochondria nardino illinire præcepi, pannis contectũ seruaui, aquam mulsam bibendam dedi matutina ho-

ra, prandere ius pulli cum mica panis,& pulli alas elixas,cœnare tamen amygdalatum cum aniso, aut mel rosaceum,cum micis panis, aut ouorum vitellos,sequentibus noctibus, & vinum à Sancto Martino bibere,quibus seruatis decimoseptimo coctionis notas habuit,quas perfectas inspeximus die vigesimoquarto, deinde sensim coctione, ad trigesimumquartum finitus fuit morbus. Sed expedit hoc in loco, quæ Lupo Decio viro reipublicæ studioso euenerunt,narrare. Erat is in subsistenti ætate annorum 45. pinguis,pituitosus,abstemius, laborabat autem febre continua cum magna crudorum succorum redundantia, cui medicus sanguinem misit sexies, quinque primis diebus,sed familiares, cùm ęgrum semper deteriùs habere nossent,me ad ipsum visendum accersierunt. Cùm verò considerassem ægri naturam, morbi speciem & vtriusque vires, audiui à medico singula quæ acta erant,qui addidit sibi iam decretum esse purgans medicamentũ sexta die ægro propinare,cui ego inquam, Vides ęgri vrinam turbidam,& Hip. denegantem crudis humoribus purgationẽ dum quieti sunt. Ita purgationem distulimus. At manè sextæ diei accedentes inuenimus ægrum deiecisse humorũ non paruam copiam, ac tantùm abest,vt per eam proficeret euacuationẽ, vt paulò pòst obierit. Ego verò,non paucis præsentib. medicinæ studiosis,aduertendum admonui, me noluisse crudos,quietos,ac multos humores purgare,sponte tamen euenisse,quod arte facere medicus alter decreuerat, mortuum autem ægrum,ac perinde futurũ vt si nostro consilio id factum fuisset,non parua sequeretur inde arti & artificibus infamia. Tutius igitur est ab his euacuationibus abstinere, quæ cùm à natura fiunt, malæ sunt atque lethales: videmus tamen nõnullas vacuationes à natura factas, quæ quamuis malæ sint in ratione signi, onus naturæ & copiã aut irritationẽ significantes, bonæ tamen sunt in ratione causæ, quas imperfectas crises nominat Gal. nam Hipp. Metonẽ liberatũ fuisse refert lib. 1. de Morb. po. par. 2. cũ vrina nigra, quę deterior cruda est,& lib. eodem dixit, cruda significare mortes, longitudines,& reuersiones. Quòd si reuersiones significant crudorũ vacuationes, interim tamen profuisse necessum fuit & ægrum liberasse. Cùm autem sæpe videamus ægros per malas crises mortuos,per eas sanè quę crudis morbis fiũt, quamuis aliquando iuuerint, non expedit medicũ easdem imitari, nisi omnimodo naturam imitetur cùm prodest,non cùm nocet, prodesse autem videmus cùm euacuat humores coctos, quod medicus facere debet, cùm naturam ad eos euacuandos iam coctos pigram intellexerit, vti ad status finem,& in declinatione, cùm humores integram coctionem sunt assequuti, non integram vacuationem: in statu verò pigrã se ostendet,cùm non speratur crisis, quã ostendet medico præcedens conturbatio quasi pręsentem. Sed longè priùs ipsam præmonstrabit magnitudo morbi,cum motus celeritate. Quòd si hæc non præcesserint,neq; signa adfuerint decretoria in prioribus status partibus, tutũ erit corpus purgare in postremis aut in declinatione. Deinde in augmẽto purgare licet, quando humores semicocti sunt. Semicoctos appello,qui parte aliqua cocti sunt,alia nõ cocti,quos ostẽdit vrina,quæ mingitur aliquando syncera, aliquando cum sedimento albo leui: licebit quoque crudos funditus humores,vti in principio,& semicrudos tota quantitate,quales in augmento quandoque sunt, purgare, vbi à natura ad euacuationem commoueantur: tunc enim natura ipsa vacuando proficere aliquando solet,cùm vires admodum valent, & tales euacuationes ferre potest facilè: siquidem tunc à bonis seiungit malos, licet non omnino. Si tamen non seiunctos aliqua ex parte, eosdem commouere tentes & vacuare, plus nocebis quàm iuues: siquidem multum boni succi cum malo ducere necessum erit. Qua ratione sæpe fit, vt diminutæ vacuationes, quæ crudis, aut non integrè coctis humoribus fiunt, quandoque non iuuent, quandoque manifestè lædant. Ex his facilè contraria soluentur: in Aphorism. enim 29. 2. sect. Hippocr. & Galen. in comment. purgationem admouent humorum qui crudi sunt,sed commoti. Minuere autem eos præcipiunt: quoniam nullus perfectè liberatur per euacuationem crudis humoribus factam,& quoniam non parum boni cum malo per id tempus educitur. Turgentes quoque humores ducimus crudos,ne irruant in partem aliquam nobilem, quoniam naturam intelligimus adminiculantem, & valentem, ad eos commouendos: cùm verò grauant & opprimunt,ita vt in mortis periculum ægrum deducant, non tamen eos natura commouet,qui parte quapiam firmantur, non feret natura vacuationem, neque ipsi tractioni cedent. Quamobrem Gal. in similibus affectibus, 12. lib. de Metho. med. summè oppressa facultate,& ad animi deliquium vsq; vi crudorum succorum, abstinere præcepit à purgatione & somno vti,atq; frictione, & aquæ mulsæ potu. Non igitur quãuis periculum mortis ab oppressione crudorũ humorum impendeat, purgationem aggreditur quietorũ humorum. Si enim præter hæc firmam statuas facultatem,fieri non posset,quin aut modo ipsos commoueret,aut tandẽ debita victus ratione superaret, aut funditus lethalis esset dispositio, cui curationẽ adhibere foret inutile, & in medicorum infamiam. Fiet itaque vt nimium oppressa facultate regantur, vt Galen. loco citato docet. Periculum autem raptus in partem nobilem, si humores præfixi sunt in parte, non imminet, atque cùm commouerentur, statim eos purgare conduceret. Morbo quoque laterali incipiẽte tutius est sanguinem mittere, etiam si de his sit qui descendunt,quos purgare posset iure medicus: quoniam in partem nobilem commoti irruunt: serosos præterea humores, vti in vlceribus capitis manantibus, & similibus purgare conueniet, dum eos non amplexatur, aut retinet ad coctionem natura. Anceps autem periculum tentare quàm nullum satius aliquando fuerit. Nam si salus omnino desperata est, minimè decet infamare præsidia, quæ multis fuère saluti: si verò summè oppressa facultate, vti solet à multis ac crassis humoribus, periculum mortis immineт, distinguendum: nã si tales fuerint sanguini mixti, sanguinis missione facta ægrum exonerabis, nisi simul facultatẽ in essentia languidam statuas, vt ferre non possit sanguinis missionem: tũc etenim neq; violentam purgationẽ,quæ crudis humoribus debetur,feret, conueniétque roborare vires, & coctionem adiuuare, deinde aut sanguinem mittere,aut coctos humores purgare. Si tamen à sanguine valde seiuncti fuerint crassi succi,& crudi, victum institues pro longiori modo,& coctionem adiuuabis, vti ab Hippo. dictũ est lib. 4. de Rat. victus acut. & Gale. 12 Metho. purgationem autem non tentabis, nisi valida facultate, & coctis, aut commotis humoribus, aut nimium serosis in vasis, aut tumore quopiam, aut ascite. Postea verò quam humores cocti sint, aliud nõ parui momenti in expurgandis corporibus expectandum, apud Hippocr. vt videlicet humores fluxui parentur, quod attenuatione facere oportet, non aliàs.

Humorũ ad expulsionem præparatio.

Sunt

Sunt etenim nonnulli, qui Auicennæ placita sectantes, præparationem humorum ad euacuatiōe per expurgantia medicamenta, quam ipsi digestionem appellant (satis corrupta vocis significatione) attenuatione crassorum humorum, & incrassatione tenuium, fieri volunt, atq; mediocritatem ad purgationem exigi. Ad quod comprobandum adducunt Gale. sententiam ex lib. de Constitu. artis medicæ, quo in loco tenuea humores incrassare præcepit, & crassus attenuare. Rursus lib. 1. prog. com. 43. Gale. de humoribus tussi excernendis dixit: Cæterùm ea ipsa materia si admodum tenuis & aquosa est, vix excreatur, vt quæ circitet flatum circumfluat. Decet ergo eum humorem qui tenuis est, incrassare, ad expulsionem ipsum parantes. Præterea medicus tenetur naturam rectè operātem imitari. natura autem in coctionibus omnibus humores reddit crassiores, vt suprà probauimus, igitur medicus id facere tenetur. Præterea si tenuitas euacuationibus omnibus accommodata est, incipientibus morbis humores crudi sunt, & minùs crassi, quàm in statu, quatenus coctio eos reddit crassiores, incipientibus igitur morbis meliores fiēt purgationes.

Humores tenues ad purgat. attenuādi. At verò ex Hippo. & Gal. placitis, humores omnes à corpore ducendi vi medicamenti purgantis attenuatione egent, nullus tamē incrassatione. Id enim est quod Hippo. dixit: oportet fluida facere corpora quę quis purgare voluerit, hoc est, meatus laxiores, & humores fluxibiliores: tenues tamen fluxui magis parati sunt, & tenuitas euacuationi humorū, vi medicamenti purgantis, nonquam obfuit. Medicamenta namque purgantia humorem familiaritate substantiæ trahunt, & facultatem expultricem irritant: vtrique autem opem fert tenuitas. Nam dum quidpiam trahitur, eò faciliùs trahitur, quò tenuius est, quatenus promptiùs obsequitur: facultas verò expultrix fibris operatur transuersis, quæ compressione pellunt humores: comprimentibus verò faciliùs cedunt tenuia, & eo magis, quò fuerint tenuiora. Si enim manu comprimere velis lutum, aquam, & aërem, facilè intelliges tenuiora magis cedere, & faciliùs pelli. Ad quod comprobandum accedit Galeo. sententia, qui humores agitatos, qui morbos efficiunt, acutos præcipit attenuare, lib. 1. *Quid agendū turgentibus humoribus.* Apho. com. 24. dicens: Verùm in acutis morbis circa initia statim, circa primum videlicet diem, vel non vltra secundum. Si fumus vsuri purgantibus medicamentis, quando turgent, non datur facultas ista præparādi, nisi quis fortè arripiat occasionem propinandi melicratum, in quo decoctum sit aliquid hyssopi, vel origani, vel tragorigani, vel thymi, vel pulegij, siue quid huiusmodi vim habens humores extenuandi. Quò in loco turgentibus humoribus extenuantia adhibet Gal. quamuis tenues esse magna ex parte contingat. Præsertim ad id probandum accedit, quod Gal. lib. 3. de Simpl. med. facul. cap. 26. insuper purgationibus experimento id docente, postquam medicamentum familiarem humorem eduxit, reliquos sequi dicit, tenuitatis ordine, ac primo loco eum qui tenuior est: veluti si medicamentū trahit bilem, postquam ipsam doxerit, deinde sequetur pituita, deinde melancholia. Rursum si medicamentum trahit, melancholiam ipsam primò trahet, deinde bilem, deinde pituitam, & omnia ad finem trahent sanguinem. Ratio est, quoniam familiarem humorem à natura facultas trahit: deinde cùm euacuatio fiat, nō tractione, siue eiectione, sed vasorum relaxatione, & irritamento, singuli sequentur ordine tenuitatis, & tenuior semper primo loco, præter sanguinem, quem natura ad finem retinet. Si igitur nullo trahente, sed sola expultrice comprimente, semper tenuior antecedit reliquos, notum erit, tenuitatem semper parare ad faciliorem purgatioē, tenues igitur quantumuis fuerint humores, ad purgatiouem, ampliùs extenuandi. Adducta verò ab aduersariis non obstant. Gal. etiam libro de constitutione artis medicæ, de sanis loquitur, quorum humores non contendit purgare, sed corrigere, & ad alitionem parare. libro verò 2. prog. loco citato, de sputo loquitur Gal. sputum autē mediocre esse debet: non enim cumpressione educendum, vti quæ vi medicamentorum purgantium ducuntur, sed impulsione, flatu videlicet à thorace pulso: ipso verò flatu humorem impellente, qui si crassus fuerit, non cedet, glutinosus adhærebit, & tenuis flatum circumfluet, quem exire syncerum, ac sine humore permittet. Tenetur etiam medicus naturam probè operantem imitari: itaque cuquere procurat, vti natura per se facit. Quod tamen humor crassior fiat, accidit, neque id natura facere intendit, sed sequitur ad naturæ opus: interim namque dum natura coctionem molitur tenuis humorum pars exhalat, & reliquum crassius redditur in purgandis, siue vtcumque à natura pellendis humoribus. Quod tamen ex accidenti naturæ opus sequitur, id non tenetur imitari medicus, maximè dum id quod sequitur, aliud naturæ opus præcipuè ab ipsa intentum, scilicet euacuationem humorum impedit, quod facit crassitudo. Eam igitur extenuare oportet, & lentorem incidere, & tenoem humorem amplius, si fieri possit, aut per tempus concessum fuerit, attenuare. Ad id tamen quod ferunt, decere inter initia purgare humores, quoniā tunc tenuiores sunt, dicemus naturam non tentare purgationem inter initia: quoniam nondum humor malus à bono separatus est, & quoniam non euacuat natura humorem cui non dominatur, & quem non superat, coctione tamen præcedente sequitur expulsio secundum naturam, nisi quando symptomatis ratione fecus eueniat: Sic sanè medicus coctionem & secretionem expectat, deinde purgatione vtitur. Cùm tamen coctione præcedente, humor crassus remaneat, opus est ante purgationem ipsum extenuare: itaque *Purgationem qua praecedunt.* coctio & extenuatio humorum purgationem præcedere atque arte moliri debent, humore cocto atque attenuato, vbi natura ipsum non euacuat, aut euacuabit, sed non abundè, reliquum arte supplere oportet. Hæc etenim sunt quæ ducere oportet, quæ si vergant ad superiora, vomitu purganda sunt, si tamen ad inferiora, ventris secessu, & in vniuersum quò natura vergit per loca cōsentientia ducere oportet. Quòd si nullibi vergant, per inferiora ducentur, quoniam id magis naturę consentaneum est, quamuis Hippocr. temporis naturam aduertendam præcipiat dicens: æstate per superiora, hyeme per inferiora purgationem conuenire. Is autem qui purgandus est, inter reliqua quæ attinent ad meatuum laxitatem, ventrem lenem habere debet, aut molliendus molli clysteri pilulas deglutiet quatuor horis à cœna, quibus assumptis dormiet, donec purgari incipiat, nec amplius, potionem biber summo manè: non autem dormiet ab ipsa, nisi valde languēte facultate: nam aliàs vires liquidi medicamenti interim dissoluentur. Præcedet, tamē cœna parua: quo- *Pharmacū sumpto quid agendum.* niam iuxta purgationes, crises, & accessiones, ab alimentis abstinendum, & omnino venter cibis vacuus esse debet, hora sumēdi purgans medicamentum. Assumpta pilulia licet aquam mulsam pauca quantitate bibere, maximè si venter humore vacet, aut per febres ardentes aquam ordei, paucę quotidatis:

tatis: verùm pilulas tarò æstiuo tempore, aut calidissimis febribus adhibemus, idque cùm timemus vomitum. Liquido quoque medicaméto eporo idem præcipimus, sed pilulis assumptis ægrum dormire iubemus, à liquido tamen medicamento, aut bolo, minimè. Inquit enim Hippocr. cùm biberit quis elleborum ad motiones quidem corporis magis, ad somnum verò & quietē minùs ducere oportet. Indicium est nauigatio turbati motione corpus. Incipiente verò pùrgatione omnes à cibo & somno abstineant, & ab omni animi turbatione. Cùm timetur vomitus medicamenti, deguster succum pomi acidi, aut oliuam salitam, aut malum cotoneum, aut paucum cotoneorum succum cum saccato deglutiat, siue eorundem appellatam miuam, naribus admoueatur acetum rosaceum, & summos digitos manuum aqua frigida immergat, aut eadem faciem inspergat minister subitò, non semel tantùm, sed ter & quater per interualla, si opus fuerit. Bibito medicamento quidam sunt qui nō purgantur propter fecum duritiem, quas mollire oportet clystere, aut glande ex melle tosto irritare. Aut non purgantur ob imbecillitatem medicamenti purgantis & paucam eius quantitatem, quibus subuenitur, bibito apozemate ex prunis, aut aqua mulsa, & sequentibus diebus aliquod purgans medicamentum validius adhibendum, aut ob imbecillam ventris facultatem & eiusdem frigiditatem, quibus subuenitur pannis calidis ventri admotis, aut quoniam æger faciliùs purgatur vomitu, & medicamentum ventriculo supernatat, cui prodest parū masthiches cum aqua calida bibere, aut cotoneorū miuam, aut aquæ mulsæ partes duas, sirupi de absinthio partem vnā. Si verò in ventre assumpto medicamento non purgatur æger, senserit autem praua symptomata, vt vertiginem, capitis dolorem, anxietatem, ventriculi morsum, aqua tepida bibita medicamentum vomat. Fit autem quandoque vt purgans medicamentum plus æquo operetur, & languorem afferat facultati, quod ex pulsu deprehendetur, & animalis facultatis functionibus, quibus extrema membra fricare validiùs decet, eadémque in aqua calida immergere, odorata naribus admouere, & offam panis biscocti infusam in vino odorato præbere, atq; vinum ipsum bibendum dare, si vehemens adfuerit ardor aut vuæ acerbæ prodest, & eadem aut oleum cotoneorum, aut myrtinum epithematis modo applicitum. Quòd si opus fuerit, Phylonis medicamenti ferupulum vnum, aut theriaces ʒ. semis, cum pauco vino diluto bibet. Interim verò ab aëre frigido tueatur corpus totū, & extremæ partes, somnus verò omnimodo procuretur. Finita purgatione quid agendū sit, dicemus. Vbi prius cognitū habeamus, an ea completa sit. Agnoscemus tamen purgationem integram esse, siti, somno, & deiectionum mutatione. Hipp. sanè Apho. 19. sect. 4. inquit: Quicunque in medicamentorum purgantium potionibus purgati, non sitiūt, non quiescūt donec sitiant. Quē locum perperam interpretati sunt Auicennas & sui sequaces, putantes Hippoc. voluisse signum scribere cōpletæ purgationis, ita vt siti præsente necessarium sit hominem abundè purgatum fuisse. Cùm verò experimento contrarium reperierint, sæpe sitim antecedere purgationē, atq; ipsa præsente permanere, absque purgationis integritate, & rursus plurima purgātia medicamenta suo calore sitim inferre, ante completā purgationem, coacti sunt quibusdā distinctionibus additis veram asserere Hipp. sententiam, vbi videlicet non præfuerit sitis, orca vis insit purganti medicamento. At verò Hippocr. nihil tale nouit, neque vnquā eo experimento ad inueniendam completā purgationem, affirmando, vti voluit, sed negādo: non etenim putauit siti præsente hominem integrè purgatum: sed nunquā integrè purgatum hominem, dum non sitiat: ac si diceret, qui non sitit, non est integrè purgatus. Sic enim dixit: Qui non sitit, non quiescit donec sitiat, hoc est non quiescit, neque completū est opus medicamenti, donec sitiat. Aliquid verò agnoscendum, aliquid etiam agendum docuit. Agnoscendū quidem hominem nondum probè purgatum, abstinendum autem à cibis & somno, donec id signum appareat. Completa enim purgatione medicamentum calore & siccitate absumere incipit humorem innatum oris ventris, ac perinde sitim excitat, somnus præterea magnus superueniens, probè purgatum hominem ostendit, non in omnibus, sed in his qui vigiliis molestātur: his enim cōpleta purgatione atque abscissa causa vigiliarū, humore videlicet acri ac mordaci cerebri mēbranas mordente, somnus conciliatur. In morbis tamen pituitosis, in quibus ab initio somnus solet hominem opprimere, id signū completam purgationem non ostendit. Præterea bibito medicamento quamplures valde molestātur somno, in quibus nondum purgatio incepit: nota verò hæc iam incepta purgatione est recipienda. Nisi fortè quis dissoluta facultate impotentiam vigiliādi potius quàm somnum patiatur. Deiectionum mutatio pariter quoq; ostendit completam purgationem eius humoris quem euacuare intendimus. Quòd si duos euacuare conetur natura, aut medicus arte, vtriusque mutatio completam indicat purgationem, si vnū tantùm humorem euacuare contendimus, quoniam is tantùm abundat, eo purgato atque iam altero succedente, signum est cōpletæ purgationis. Vbi enim duo humores abundauerint, id seruandum quod Hipp. docuit Aph. 14. 2. sect. dicens. In aluis profluuiis mutationes deiectionū iuuant, nisi ad malum mutatio fiat. significat enim adhuc corpus purgari perfectiùs, mutatio humoris in alterum humorem. Fit autem in malum mutatio, cùm ad prauas trāsitur deiectiones, vt colliquantes & fœndas admodū. At verò iam purgato corpore aqua ordei bibenda est, non admodū frigida, aut aqua mulsa, aut ius pulli. Corpore quidem aut modicè purgato, aut citra modum, salis recipiet quod gustui satisfaciat: si verò vltra modum fuerit purgatum, aut parum, aut omnino nihil. Deinde sensim ad cibos accedat: atque ad eum victum cui antè assueuit, non etenim decet statim cibū copiosè assumere, quando ventriculus ex purgatione & medicamēti actione languidus ac dissolutus remanet. In eo enim valde à medicis erratur, qui aut præoisionis aut curationis ratione, purgatis corporibus illico copiosè alimenta offerunt, non minoris quātitatis, quàm ante purgationem bene valentibus ipsis offerebantur: deceret enim in id sensim teduci. Hæc præcepit Hippo. lib. 2. de Rat. vict. acu. sect. 12. & 13. dicens: Vbi autem quis medicamentum ebibit, ptisanam protinus sorbēdam dato, neq; infigniter minore quàm consuetum est quātitate. Et quoniam abs re nō est, purgatione in media sorbitionē dare non conducit: At vbi purgatio desierit, tunc sorbitio detur, sed consueta minor: deinde liberaliùs perpetuò exhibeatur, si dolor cessauerit, & nihil aliud obiecm fecerit, cibo assumpto, purgatus paulò post se ad somnum conuertet.

Purgatione excedēte modum.

Purgatione finita quid agendum.

Sitis signum purgationis completæ.

Nota.

Somnus purg. signum completæ.

Deiectionum mutatio completam signum purg.

De tractionum causis.

Finita de purgandis corporibus tractione, de purgantium medicamentorum viribus agere

operæ

operæpretium videtur:cùm verò medicaméta purgantia tractoria facultate humores ad locum euacuationi accommodũ ducant,priùs quędam de tractionis causis trademus , ad sequentia apprimè necessaria.Præ cæteris tamen quorundam opinionem refellamus , qui dolorem in causis tractionum recenseri voluerunt.Est sanè fluxionis causa dolor,siquidem eius gratia ad dolentem partem fluxiones cómouentur, non tamen trahit dolor ad dolentem partem sanguinem,aut alium humorem , aut spiritum,quum dolor tristis quidam sensus sit, cui nulla inest trahendi vis. Attamẽ excitat dolor animalem facultatem, quæ deinde suis vtitur instrumentis, & ea ad partem dolentem transmittit , supetias ferre contendens.Quod Gale.lib.5.Aphorism.Commen. 53.docuit dicens:Hæc enim est quędam ratio communis , in quibus natura aliquid violenter excernit,eo sanguinem,& spiritum tendere,quibus duobus veluti instrumentis natura vtens, ea quæ infestant per vim impellit.Hac ratione igitur & dolentibus partibus inflammationes adueniunt , natura excernere atque expellere causam doloris properante,lib.quoque 13.de Method.meden.inquit:Docuimus in eo opere quod de naturalibus facultatibus edidimus , vnam facultatem naturæ quam excretoriam dicemus , ea suo munere tum fungitur, cum triste aliquid sentit:vnum verò quiddam est ex iis quæ eam contristant , ipsa quæ dolorem excitat causa , quæcunque ea sit. Hanc igitur eiicere dum properat phlegmonem interdum in particula concitat : cùm enim primis suis conatibus nihil profecit vehementius aggressa , quod infestat expellere, sanguinis aliquid & spiritus ex superpositis partibus in afflictam simul exprimit.Ex quibus luce clariùs constat,dolorem non trahere, sed commouere facultatem animalem , atque hanc vti sanguine & spiritu vt instrumentis,quibus vtitur aduersus causam doloris : sunt enim hæc animæ instrumenta,vt dixit Comment.Aphorism. citati:cùm verò hæc ad dolentem partem excernere conatur, sua vtitur excretoria facultate,excernit enim quę tentat animalis facultas compressione fibrarum,musculorum,& neruorum:his enim expressis excremẽta multorum generum pelluntur à corpore,vti vrina & deiectio, & cum rigoribus humores à vasis extra mittuntur. Id quoq; voluisse Gal. constat cùm dixit,esse quandam naturæ facultatem, quam excretoriã appellat, atque eam suo munere fungi , quum triste aliquid sentit ,constat autem naturæ facultates non sentire.Cùm autem Galen.dixit naturæ facultatem,intellige nostræ naturæ,non naturalem,vt ab animali distinguitur:quapropter intelligere oportet doloris causas , animalem facultatem sentientem primùm commouere, deinde animalem loco mouenté concitari ad fugam,hanc neruis & musculis ac neruorum fibris vti , quibus causam nocentem expellere conatur , accedere quoque naturalium facultatum compassionem postremo loco ,& expultricem adiuuare eam expulsionem. Hæc adeò firma sunt , vt neque impudentissimus quispiam eisdem audeat contradicere.Omne tamen genus trahentium causarum tribus membris comprehendit Auicennas, dicens,tractionem omnem fięri à facultate, vt cùm magnes trahit ferrum,aut à calore, vt cùm flamma lucernæ trahit oleum,aut à vacuo,vt cùm aqua per fistulam ascendit : sed tractionem quæ fit à calore, dicit esse ad eam quæ fit à vacuo,reducendam. Nos de singulis tractionum causis ordine agamus. Esse tractionem aliquam à facultate nemini dubiũ est: nam nostri corporis membra naturali facultate ad se trahunt alimentum sibi familiare & amicum , & magnes ferrum, & medicamenta purgantia humores.Appellant hoc genus tractionis a substantiæ familiaritate,de quo in consequentibus agemus. Habet facultas trahens temperaturam vti instrumentum : procedit enim actio hæc à forma substantiali rei trahentis:sed est potissimũ trahendi instrumentum calor : nã medicamenta purgantia calida sunt, & succinum frictione incalescens validiùs trahit. Sunt etiam tractiones quædam à calore non accedente,aut similitudine substantiæ,aut vacui periculo:cùm enim venulæ æstiuo tépore arefactæ (vt inquit Hip.)trahunt ad se ichores,constat à calore fieri tractionem,& ibidem non adesse substantię familiaritatem,nec vacui periculum impendere.Thapsia similiter particulæ cuipiam admota sanguinem allicit , vbi non imminet vacui periculum , nec adest substantiæ familiaritas,qua sanguis euellatur:calor igitur tractionis causa est ab aliis seiuncta.Vacuum tamen quam vim trahendi habet,nos in comment. nostris in lib.2.de Differ.febr.absoluimus adeò perspicuè,vt superuacaneũ existimauerim de ea re rursus verba facere, nisi audirem quosdam cótradicere,alios verò instantissimè efflagitare,vt eandẽ sententiam in hoc opere repetam, & confirmem. Ego verò vt aduersantibus obsistam , & amicis morem geram,rem aggrediar:quãuis certò sciam,veritatem (quam nos in nostris operibus tradimus , docendi, & aliis proficiendi gratia , omni iactantia , omni gloriæ & honoris cupiditate posthabitis)adeò perpetuo lumine splendere , vt obscurari quandoque, opprimi sæpe , extingui verò numquam possit. Vacuum quidem nihil est,nec esse potest:vacui tamen periculũ(vt sic dixerim)imminet quandoque : cùm tamen id non ferat natura, aliquid loco eius quod secedit,succedere necessum est.Id verò fit quoniam omnia continuitatem amant,& mundus continuus est,ita vt euitandi vacui gratia, atque seruandæ rerum continuitatis,siue contiguitatis,siue perpetuitatis,& adhæsionis , vel ipsos montes commoueri, loco mutari , atque ascendere , priusquam vacuum eueniat,sit necessarium.Opinati sunt quamplurimi, viri alioqui memoria digni , grauia ascendere continuitatis ratione , aut gratia vitandi vacuum , naturaliter , ac nulla vi , sed vniuersæ naturæ appetitu & inclinatione, cuius contrariũ nobis visum est eo loco , modò verò idem placet roborare , confirmare,& planum facere.Cùm quidpiam continuitatis ratione trahitur , causa eget mouente naturali, aut voluntaria inchoante motum. Res autem ipsa si contra natiuam & propriam inclinationem trahatur,violenter trahetur,nihil communi,quam vocant, natura coadiuuante : quod docere contendimus vel imperitissimos quosque homines. Si ventus cùm mouetur , & eum sequitur aër ne soluatur rerum adhæsio, causa naturalis primùm mouens ventum,trahet violentia quadam aërem : idem fiet si quis aërem aut ventum liberè mouerit:idem fieri videbis si quis per fistulam cuius extremum fuerit in aqua demissum, aërem sugens traxerit:nam cùm alter aër,loco tracti,succedere nequeat,aqua succedet , cæterùm hæc violenter trahitur , non natura, aut propria , aut generali. Motus autem violenti nó sunt finis alicuius gratia, quamuis agés moueat propter finem , non enim res ipsa contra naturam mota in finem aliquem contendet : lapis namque sursum pulsus in nullum finem intendit , quamuis agens finem aliquem impellendo respiciat.cùm itaque dixero,aquam violenter trahi,omnem sui motus finem nego, in quẽ aqua ipsa suapre natura du-

Dolor non trahit.

Nota.

Tractio à facultate.

Tractio à calore.

Vacuum an trahat.

Assertio.

Digitized by Google

catur, aut generali natura. Iam illud monstremus, aquam violenter agi per fistulam aëre ſucto: ſi enim extremo altero ori immiſſo alterum in aëre exiſteret, facilè aër incluſus in fiſtula traheretur, & alter nulla violentia ferè, nulloque labore ſuccederet, quoniam in propria ſphera aët facilè vndiquaque trahitur (quamuis non omnino naturaliter,) ſed vbi extrema pars illa fiſtulæ in aquam fuerit immiſſa, vi eget & conatu trahentis: igitur aqua violentia ducitur, nam quæ natura, & ſponte ſequuntur, nullo labore ſuccedunt. Atq; id veritatem ſic facilè confirmabit, quòd ſi aqua per fiſtulam non ſurſum, ſed ad latus duceretur, faciliimè poſt aërem ſuccederet: cùm verò trahitur ſurſum, qui trahit nō modo conari debet, ſed eò magis quò fiſtula longior eſt, & quò aqua quæ trahitur copioſior: nō igitur ſpōtè & natura ſequitur, ſed vi trahitur. Prætetea vidiſti euripos, quibus fontes paramus dómi artificiales, hi duo latera habent inæqualia, alterum breuius in aqua demiſſum, alterum extra longius, ab extremo orificio longioris lateris aërem in euripo contentum ſugit miniſter: ſuccedit autem aqua, & continuat miniſter tractionem, donec ad os vſque ducatur, deinde ore ſublato aqua manare incipit deſcēdens. Cùm enim hoc latus euripi quod extra aquam eſt longius ſit, maiorem aquæ quantitatem continet, quàm reliquum. Hæc quidem grauitate propria deſcendit, & ſecum aliam trahit, quam aſcendere facit, vt ipſam continuitate ſeruata ſequatur.

Ratio effectus mirabilis euriporum domesticorum.

Sed dicas, qua de cauſa latus id fiſtuloſum altero maius factum eſt: aut quare, ſi minus ipſo foret, nō traheret aquam ad ſe reliquam, atque ipſam aſcendere faceret, ſed potius traheretur ab altera, vt fieri videmus? Non alia ſanè quàm grauitate, quæ cùm maioris aquæ ſit maior, ſuo pondere deſcendere contendit, quod ſibi eſt natura inditum: minor verò quantitatis maiorem ſequitur, quòd ſi ſponte ſequeretur, & à natura, vel propria, vel communi mota, non egeret potentia contraria maiori, qualis ad violentos motus ſolet eſſe neceſſaria. Quòd tamen ea egueiit, eſt manifeſtum: nam talis eſt grauitas aquæ maioris, quæ poteſt minorem aquæ minutis grauitatem, & ipſam aquam ſurſum agere, quod minor facere nequit: ſunt hæc euidentia, adeòque philoſophiæ germana, & principiis naturæ conſona, vt nihil magis demonſtratum in ea, aut noſtra hac medica facultate purè. Quis enim dubitat, quæ conatu trahuntur violenter trahi, & quæ eò maiori conatu egent, quò ſunt maiora, reſiſtentiam apponere tractioni? nam ſi non reſiſtunt, non reſiſtent maiora magis, quod facit aqua cùm ſurſum euellitur. Et ſi ob craſſitudinem aut cauſam aliam cum difficultate trahi dixeris, reſiſtentiam concedere teneris: ſi enim tenue & craſſum non reſiſtūt, nullum traheretur altero difficiliùs. Præterea quod cum difficultate trahitur, id reſiſtit, & quod reſiſtit tractioni, violenter trahitur. Adſtipulatur noſtræ ſententiæ, quòd per longiſſimas fiſtulas difficilè admodum trahitur aër: quas ſi ad ſupremam aëris regionem productas velis, neque per folles, adactis validiſſimis viribus quidpiam traheres. Quandoquidem aër tractioni aliqua ex parte reſiſtit. Quoniam elementa in naturali loco quieſcere amāt, contra naturam verò huc aut illuc trahuntur. Cauſarū verò ſucceſſio in prædicta aquę tractione hæc eſt: Thorax dilatatur ab animali facultate: hāc dilatationem ſequitur pulmo: cùm verò is diſtēditur continuitatis ratione ſequitur aër fiſtulæ, hunc ſequitur aqua ſurſum ducta, cū vi & conatu facultatis animalis thoracem diſtendentis, quæ eò maior apponitur, quò fiſtula maiur eſt, & aquæ aſcendentis quantitas maior: quoniā hæc magis obſiſtit aſcēſui, ſiue tractioni qua ſurſum agitur. Cōtra hāc noſtrā ſententiā nullum video experimentum, nullam audio vel probabilem rationem: quamuis intellexerim quoſdam taſa fronte temerè contra ipſam præcipitari.

De purgantibus medicamentis.

HAbent medicamenta purgātia vires trahendi humores quibus ex Gal. doctrina, ſimilia ſunt tota ſubſtantia, quam medici proprietatē dixerunt: hanc autem in comment. lib. 2. de Differ. feb. expoſuimus eſſe ſimilitudinem quandam ſitam in modo mixtionis ex primis elementis. Ex his autem quædam ſunt de natura venenorum, vti colocynthis & titbymalus: quædam non, vti rhabarbarum & cnicus. Quæ veneficam habent naturam, validè purgant, corpus vehementer mouentia, & in ſui natura nihil benignum habent, nihil dulce, nihil alimentoſum, quandoquidem eorum mixtio, caliditate & ſiccitate valde reliquas qualitates excedit. Ea tamen quæ in prima mixtione nonnihil alimentitium habent, non valde perturbant corpus, neque venefica ſunt. Quamobrem vbi ſtatutum & familiarem ſibi humorem non euacuant, ſi à natura ſuperentur & coquantur, in humorem conuertentur, quem habent natura euacuare, vt Gale. reſtatur lib. 3. de Simplic. meden. facult. cap. 23. dicens: Idcirco purgantium medicamentorum, vbi purgatiune fruſtrantur, quędam extra quàm quòd noxam corpori nullam afferunt, etiam alimentum humini præbent: alia verò in corruptionem & tanquam in venenum vertuntur: prorſum enim medicamentum expurgans vel cum vno ſaltem humorum qui in corpore noſtro ſunt, ſimilitudinem obtinet, non autē perpetuò mixta eſt vis venenoſa: quamobrem neque perpetuò, & ſi non purget, iniuria afficiet, verùm coctionem recipiet, talémque producet humorem, qualem trahere natum erat. Ad quod comprobandum accedit, quòd quæcunque ſimilia ſunt, faciliùs inuicem commutantur: ſed medicamentum habet cum humore euacuando ſimilitudinem: in ipſum igitur faciliùs tranſit: tranſit autem in aliquem humorem medicamentum quod veneficum non eſt, vbi ſuperetur & coquatur: nam ſæpe quàuis id natura veneficum non ſit, ſua potētia ſuperat humorem, & ipſum à corpore ducit, nec tamen medicamentum relinquitur in corpore, ſed partim diſſoluitur, partim cum humore euacuando excernitur. In pauca verò quantitate ſumptum, non trahit humorem, ſed à natura victum in aliquem humorem tranſit, quemadmodum & alimenta reliqua. Is autē humor eius erit naturæ, cuius eſt medicamentum, tota ſubſtantia, hoc eſt, prima ipſa conſtitutione ex elementis. Hæc verò ſimilis eſt illi quæ in humore à corpore vaeuando conſiſtit, ob quam ei familiaris eſt. Ex his verò quæ familiaritatem habent, quędam ſunt quibus adiuncta eſt à natura trahendi vis: quędam ipſam non habent: neq; enim perpetuum putamus omnibus ineſſe vim trahendi, quod familiare ſibi eſt, ſed alias habere vires, & proprietates. Quæ verò trahendi vim habēt, ſibi ſimilia & familiaria trahūt, vt membra corporis animati trahunt alimēta, & magnes ferrum, & ſcammonium bilem. Nec tamen trahunt quæ omnino ſimilia ſunt, ſed quæ quadātenus ſimilia, quadātenus verò diuerſa: ſiquidem ſcammonium non trahit alterum ſcammonium, ſed bilem: quoniam ſcammonium idem eſt ſpecie alteri ſcammonio: ſimile verò bili, & magnes

An medicamentum aliquod ſit, quod cùm purgatorium ſit, ſi nō euacuet, conuertatur in humorē vacuandum.

Medicamēta purgātia qua facultate trahunt.

gnes idem est magneti specie & forma substantiali, ferro verò simile. Trahit sanè medicamentum humorem à proprietate: proprietas tamen dicit substantialem formam & similitudinem, vt in comment. lib.1. de Differ. febr. docuimus latè. *Actio omnis à forma.* In omnibus tamen actionibus naturalibus præest forma substantialis agentis, veluti principium à quo omnis procedit actio, quod euidenter ostendunt generationes omnes & motus: omne enim naturale agens, sibi simile natura generat, & in locum conseruationi formæ suæ idoneum mouetur. Rhabarbarum itaque & scammonium bilem à forma & substantia, & actu trahunt, vtuntur sanè instrumento, nempe calore tum innato, tum ascititio. Quòd tamen scammonium bilem & non pituitam trahat, & cnicus pituitam, non tamen bilem, id non à forma, neque à calore, aut qualitatiuo quopiam temperamento habet, sed à similitudine, quæ relatio quædam est, vt loco citato probauimus, repugnante imperitorum caterua. Cùm igitur in prima ipsa ex elementis mixtione, similitudo bilis, & scammonij adsit, scammonium bilem & non pituitam trahit. *Medicamentum non purgat diuersos humores à natura.* Quamobrem cùm impossibile videatur vnum medicamentum cum diuersis admodum humoribus natura, substantia, temperamento, & mixtione contrariis, habere similitudinem & familiaritatem, neque fieri posse asserimus, vt medicamentum vnum & simplex, bilem & pituitam trahat, sed quandoque vtrumque purgare, alterum familiaritate, alterum naturæ irritamento, & meatuum relaxatione, siue apertione. Ac dicemus præter vnicum humorem familiarem, si quempiam expurgauerit medicamentum simplex, superpurgationis ratione id facere, nullum tamen medicamentum posse trahere diuersos humores, familiaritate substantiæ. Scammonium itaque bili simile est temperamento calido, & sicco, atque mixtione ob quam familiaritatem habet cum ipso. Sed cnicus substantiæ habet similitudinem cum pituita, non tamen temperamẽto, quod ad primas attinet qualitates, quatenus pituita frigida est, cnicus calidus. Id verò quod aliud trahit, nõ tãtùm simile est alteri, sed eo adhuc validius, tale itaque putatur scammonium bili collatum. *Auicennæ ratio.* Auicennas tamen huic sententiæ aduersatur. Si enim verum esset quod Galenus inquit, ob similitudinem fieri medicamentorum tractiones, ferrum traheret ferrum, & aurũ aurum, cui rationi satisfecerat Galen. loco citato, qui non idem, sed simile tractionem exercere voluit, non enim trahitur aliquid ab eo quod vnum est specie cum ipso, sed ab eo quod simile, non itaque magnes magnetem trahet, sed magnes ferrum, cui est specie simile, non idem, sic & scammoniũ bilem, non alterum scammonium. Verum ex sequacibus Auicennæ quidam rationibus conatur ipsius sententiam aduersus Galen. suadere: sæpe enim (inquit) trahitur contrarium, sed contrariũ non est aptum in contrarium transire, igitur nõ omne quod trahitur, aptum est conuerti in trahens, neque trahens in tractum, neque etiam medicamentum quod trahit, in humorem tractum, neque cum ipso habet substantiæ similitudinem. Quòd tamen contrarium aliquando trahatur probant, quoniam cor trahit frigidum aërem. Rursus quod præter naturam affectum est, semper appetit contrarium & trahit ipsum, vt constat ex ventriculi dispositionibus apud Galenum: præternaturales namque appetunt contraria, sed contraria non transeunt in contraria, sed in similia, non igitur transiuit medicamentum in humorem quem trahit, postquam mutatũ est, & præter naturam affectum in ventriculo, in quo non habet naturalem dispositionem, quam habebat ante id: quapropter neque similia sunt quæ trahuntur, neque medicamenta in humores quos trahere deberent, transibunt. Præterea humor non generat humorem ex medicamento: nihil igitur refert similitudo ipsorum ad cõmutationem. Præterea si medicamentum mutari debet in humorẽ, prius transiret in chylum, atque amitteret similitudinem quam haberet cum humore, præterea quamuis medicamentum humori simile sit, possibile est, ipsum non posse à calore superari, ac perinde non mutabitur in humorem. Hæc verò omnino leuia sunt, & nullius momenti: nos enim nihil modò de contrariorum tractione ferimus, sed similium, præter id quòd aër non trahitur à corde nisi consecutionis ratione, non tamen similitudine, & ventriculus prauè affectus trahit contraria qualitate, sed substantia similia, quæ etiam faciliùs mutat ea ratione. Sic etiam quamuis primarum qualitatum mutationẽ subeat medicamentum, substantia tamen manet, qua trahit simile. Humor quoque non generat humorem, sed iecur ex medicamento victo generat hunc, & non illum: quoniam in hoc medicamento est præparatio ad generationem huius & non alterius. Quòd verò in chylum prius transeat, nihil refert: chylus namque ex pituitosis cibis genitus materiã pituitæ præstat, & ex biliosis cibis bili. Illud verò medicamentum quod à calore superari non valet, non transibit in humorem, si tamen superetur, & coquatur, vt diximus, in eum transibit, quem trahere natum erat. Id tamẽ difficilius videtur, quare potius scammonium bilem trahit, quàm bilis scammonium, vtrumque enim simile est, cui Gal. respondet, non omne simile trahere, sed inter similia id quod valentius est, trahere reliquum, vti magnes ferrũ, quia ipso valentior est, & scammonium bile. Sed rursus sic obstandum videtur, nam bilis similis est scammonio & rhabarbaro, & ab vtrisque trahitur: igitur scammonium & rhabarbarum similitudinem habent, ob quam vnum trahet reliquum: id nempe quod validius est, cuius contrariũ experimur. Neque enim scammonium trahit rhabarbarum, nec trahitur ab ipso. Ad quod dicemus, quòd si decoctum rhabarbari, aut eius substantia liquata contineretur in venis, scammonium in ventriculo absumptum, posset ipsum trahere, non minus quàm bilem. Aut sanè non sequitur, si scammonium bili simile est, & rhabarbarum eidẽ quoque bili simile est, quod rhabarbarum & scammonium similia sint, possent enim cum bile cõuenire; sed diuersa ratione. Nam etsi ignis & aqua aëri aliqua ratione communicent, non sequitur vt ignis aquæ communicet, aut eidem similis sit. Hæc diximus ad Galen. mentem, cujus placita tuemur hoc in loco aduersus Auicennam & suos sequaces, sicut in commentariis lib.1. de Differ. febr. *Medicamentorum trahendi vis inquiritur.* Docet autem Gal. tractionem hanc à substantiarum similitudine fieri, & eam in elementorum mixtionis modo consistere: quoniam hanc putat Galen. lib.4. de Simpl. medic. facult. esse totam rei substantiam. Nos quidem eo in loco expositoris officio functi, ea quæ autoris mentem explanabant, etsi non omnino vera visa nobis essent, sequuti fuimus. Modò verò placet iam exposita Galen. opinione, quæ nobis videntur naturalis philosophiæ principia magis sapere, hoc loco referre. In singulis corporibus natura constantibus duo sunt constitutionis principia hæc, materies & forma, quam substantiam, & substantialem formam appellamus. Præterea bina temperamenta insunt mixtis corporibus, vt parte

prima docuimus, alterum primis elementorum qualitatibus, alterum eorundem substantiis, quod Gal. appellat totius rei substantiam, atque inde manare dicit in rebus substantiarum similitudines, à quibus fiunt tractiones, aut, vt rectiùs dicatur, earum ratione tractiones fiunt. Hanc substantiarum similitudinem, quæ oritur ex mixtionis modo, diximus in diuerso mixtionis modo diuersam esse, ac perinde in rebus diuersas esse proprietates, in comment. lib. 2. Different. febr. quem tamen mixtionis modum diximus non posse satis explicari, quoniam neque Galen. ipsum satis explicuit: difficile siquidem videtur, quod Galen. lib. 3. de Simpli. medic. facult. cap. 24. cnicum tota substantia similem esse dixit pituitæ, & temperamento dissimilem: pituita namque frigida est, cnicus verò calidus. In mixtis tamen corporibus, secundum naturam habentibus, qualitates substantiis elementorum respondent. In quibus enim igneum elementum superat reliqua, caliditas quoque reliquas superat qualitates. Elementa siquidem intelligere oportet accessisse suis qualitatibus integris, ac deinde ex eorũ actione, relinqui alterum temperamentum ex substantiis, & alterũ ex qualitatibus: singula verò respondere ad portionem substantiarũ, aut qualitatum. Quamuis fiat sæpe, vt causis externis accedentibus, temperamentum qualitatum mutetur, non mutato temperamento substantiarum elemẽtorum. Iam igitur de cnici temperamento loquamur. Ad ipsius generationem accesserunt elementa, quæ qualitatibus & substantiis fuere attemperata, & substantiæ ac qualitates ad portionem accesserunt, cùm ignis ante mutationem summũ habeat calorem, & aqua summam frigiditatem. Præter id quòd nulla via intelligi potest quidpiam multum ignis habere, nisi quoniam nulla causa accidentaria accedẽte, valde calefacit, atque ex sua natura. Multam quoque aquam inesse rebus dicemus, quia in eis frigiditas cum humiditate reliqua superant: si igitur totum temperamentum cnici ad calorem inclinat, substantiæ elementorũ calidorum vincebant substantias frigidas: atque si in temperamento qualitatum cnicus & pituita dissimiles sunt, erunt quoque substantiis dissimiles, interim dum secundũ naturam se habet cnicus, & pituita. Aut quo pacto fieri poterit, vt cnicus calidus sit temperamento, & in ipso non superent calida elementa? quòd si hæc superant in mixtione, quo pacto similis erit mixtio cnici, mixtioni pituitę? quod de agarico dicas licet, & de colocynthide. Quam enim habent mixtionis similitudinem pituita & colocynthis? funditus igitur à ratione alienum videtur, calidum esse cnicum, calidum quoque agaricum, & hæc temperamenti modo pituitæ frigidæ similia esse. Quid enim difficilius, aut minus rationi consonum esse posset, quàm temperamentum, & temperamenti modum re ipsa distinguere? ita vt agarici, aut cnici temperamentum dissimile sit temperamento pituitæ, & temperamenti modus eorundem similis sit modo temperamenti pituitæ, vt nonnulli pro Gal. asserunt. Quamobrem id admonere hoc in loco placuit, diuersam esse substantialem formam rei mixtæ, vti medicamenti, à mixtione & temperatura ipsius, ac fieri posse duo aliqua similia formis & substantiis esse, mixtione verò & temperamento dissimilia. Quamuis natura fieri non possit, vt similes specie formæ inducerentur in materiebus valde distincto modo affectis, nisi intra quandam latitudinem. Fieri igitur hac de causa potest, vt cnicus, & agaricus similes sint pituitæ, forma & substantia, dissimiles tamen tẽperamento, quamuis cum temperamentis adeò diuersis forma vna in specie non consistat in natiua dispositione, similes tamen quadantenus formas inesse materiebus adeò diuerso modo affectis, nihil obstat. Sunt igitur & forma pituitæ, & forma agarici, aut cnici similes, temperamenta verò diuersa: trahet tamen agaricus, aut cnicus pituitam ob similitudinem formarum, de quibus parum curauit Gal. & ub id omnia hæc & similia ad mixtionem reduxit, & mixtionis modum. Cùm itaque vt in comment. lib. 2. de Differen. febr. diximus, attractio, vt quæuis actio naturalis, à forma substantiali cuiusuis vis procedat, medicamẽtum à forma trahet: quòd verò hoc trahat, non autẽ illud, ad similitudinem, siue proprietatem, quæ formis trahentis & tracti respondent, referri debet, quod Galen. ad totam substantiam, siue mixtionem ex elementis retulit. Agaricum quoque dicemus trahere humorem ob formam, & substantiam, quæ ipsius actus est: quòd verò hunc trahat humorem, nempe pituitam, & non bilem, id fit ob similitudinem formarum: fiet autem vt forma agarici cum infinitis rebus similitudines habeat, non tamen omne simile trahet, sed quod trahit, id simile est forma: vtitur autem forma medicamenti suo temperamento, vt instrumento, ad omnem tractionem, siue quamuis actionem: trahit autem simile suum simile, vt ipsū conseruetur. Hæ sunt causa efficiens tractionis, instrumentum, causa sine qua non, & finis cuius gratia. Formam itaque tractionis principium esse asserimus, causa verò ob quam hic humor trahitur, non tamen alter, est similitudo formarum trahentis & tracti. Quòd autem in ipsum conuertatur, tum forma ipsa in causa est, tum in aliquibus materiæ partibus dispositio, quæ ad id præparat, vti crassitudo, tenuitas, & lentor. Medicamentum præterea expurgans antequàm operetur, à calore nostro incalescit, & comminuitur, ac colliquatur, mixto humore, si id antè liquidum non erat, & ipsum per corpus digeritur. Quod an ad purgationem sit omnimodo necessarium, an non, dubium videtur, possitne medicamentum in ventriculo manens, humorem trahere, vel opus sit ad purgationem medicamentum ad humorem trahendum migrare. Arist. problemate 47. lib. 1. huic respondet quæstioni, dicens, medicamenta non purgare ob insignem aliquam qualitatem, sed quoniam vbi digesta fuerint per corpus, naturam habent, quæ vincere apta sunt, non vinci: talia verò cùm non vincuntur, facile relabuntur per eas vias, per quas adierũt, quæ si quidpiam obsistens inuenerint, id secum deferunt, quod purgati dicimus. Voluit hoc in loco Aristoteles purgationem fieri medicamento tendente ad humorem, & deinde redeunte & deferente ipsum. Argentum autem & æs non purgant, quia resolui & liquari non possunt, & mel & oleum quandoque purgant, inquit, quãtitate potius non victa, quàm qualitate trahentia. Hanc dubij solutionem quidam non approbant. Sed aduersus Aristotelem rationibus obstrepunt: medicamẽtum namque in ventriculo manet (inquiũt) non igitur purgat per venas ad humorem: visum enim est sæpe medicamentum incepta purgatione vomitu reiectum. Præterea in sanis hominibus maior purgatio humorum fieri deberet, quàm in ægris: quoniam in sanis faciliùs medicamentũ liquatur, ac digeritur. Præterea fieret vt nulla statuta esset via purgationi, quoniam cùm medicamentum ad humorem procedat, non potius reducet humorem ad supremam, quàm ad infimam ventriculi partem, nec potius fluxu ventris quàm vomito purgabit. Præterea cùm medicamentum similitudine trahat,

cùm

Contra Gal.

Attractio similitudine formarum fit.

An medicamentum purgans ad humorem purgandum moueatur?

cùm coniunctum fuerit humori, non amplius ipsum mouebit, sed ei applicatũ manebit, atque quiescet. Hæc omnia nihil conuincunt aduersus Arist. nam quamuis ipse asserat medicamentum tendere ad humorem, non negat, partem ipsius in ventriculo remanere: sed omnes consentientes inuenio hac in re. Medicamentum etenim in ventre assumptum liquatur, & partim in vaporem vertitur, qui ad humorem tendit, non quidem tractum à membris, neque alia quapiam ratione, sed vti vapor quiuis tendere solet, cùm exhalat in omnem partem, vbi non impeditur: sic etiam vapor medicamenti per venas tendit, & humori iungitur, pars tamen eiusdem crassior in ventre relinquitur, deinde verò à vapore inficitur humor, & membra excitantur ad expulsionem: medicamentum verò sua facultate trahit humorem, ea via qua incessit vapor, quáque incedere solet alimentum, conuersa tamen. Quibus cogitis rationes nihil probant, nam si medicamentum manet in suprema parte ventriculi, ad eam trahetur humor, si in infima, ad ipsam, humor verò tractus à ventre per proximam partem excernetur: est etenim medicamenti munus humorem trahere: sed ventris est tractum excernere, qua parte vergit humor. In sanis verò quamuis facultas valida sit, non adest humorum malorum excernendorum copia: quòd si boni excernantur, non fiet sine manifesta corporis noxa. Nec etiam sequitur, vt cum humore medicamentum coniunctum quiescere debeat, quoniam pars medicamenti maior & validior, non migrauit ad humorem, sed in ventriculo mansit, ad quem humorem deducit: singulorum verò purgantium medicamentorum vires, tam simplicium quàm cõpositorum, simul cum ratione compositionis medicamentorum loco suo tradentur. Nunc verò ad reliquas euacuationum species transire erit melius.

De vomitu.

NOn tantùm per inferiorem ventris regionem, sed etiam per superiorem corpus à cacochymia purgatur, quandoque natura prauam succorum redundantiam expellente, quandoque medico naturam imitante, arte & vi medicamentorum ad id valentium, veluti veratro albo, aut agarico. Quod in quibusdam corporibus exercebant antiqui medici animaduersa humorum natura, eorum impetu, & corporum dispositione. Humorum natura docet biliosos, & leues ac calidos per superiora purgare, frigidos verò & graues per inferiora secessu. Quod Hippocra. admonuit, dicens 4. Aphorism. sectio. Medicari æstate superiores magis, hyeme verò inferiores. Calidi siquidem succi, vti flaua bilis, calido tempore abundant, licet nonnunquam fiat, vt pituita augeatur in quibusdam calido tempore, & bilis frigido, ac perinde dixit, magis. Impetum quoque humorum eodem Aphorism. comment. docuit Galen. considerare, & Hippo. prima Aphor. sectio. dixerat. Quæ ducere oportet, quo natura vergit per loca conferentia, eò ducere oportet. Ex corporis autem dispositionibus Hipp. 4. Aphor. sectio. dixit, Graciles & facilè vomentes purgare superius cauentes hyemem: vomẽtes verò difficulter & mediocri corporis habitu, per inferiora cauentes æstatem. Tabidos item per inferiora cauentes superiora, & rursus, qui intestinorum leuitate laborant, per inferiora purgandi non sunt. Rursus qui longum habent collum, & qui angusto sunt thorace, inepti sunt vomitioni. Erat autem ea tempestate hominibus consuetum sæpe & præuisionis, & tuendæ sanitatis graria, tribus, aut duobus immediatis diebus, singulis mensibus vomere, vt apud Hippocr. lib. 3. de Dieta dicentem: vtendum est vomitibus, si humidiores sint, ter in mense: sin sicciores, bis à cibis omnis generis: libro tamen de Ratio. vict. priuatorum inquit: Qui vomere bis in mense vult, melius sibi consulet, si biduò cõtinuauerit, quàm si post quartum diem vomuerit, vomebãt itaque homines multis cibis assumptis, & variis potibus, ac multa quantitate, vt cibus ventrem grauaret, & potus multitudine supernataret, ac deinde facilè vomeretur. In diebus tamen continuis id fieri solebat, vt primò cibus purgaretur, & humores commouerẽtur, deinde sequenti, si quid reliqui esset, expelleretur, & ventriculus mundus maneret. Huiusmodi vsum Gal. lib. 5. Aphorism. commentar. 15. damnat, tum ob noxam quam infert corpori, tum quoniam in prauam deducit consuetudinem. Ipsis tamen iam ægrotantibus parato prius corpore, medicamenta valida præbebant, vomitionem vehementem commonentes, leuioribus vomitibus præparantes corpora (non aliter quàm qui leuibus motibus & frictionibus ad exercitationes & validos motus parantur) ex pluri cibo atque quiete. At nostra hac tempestate nihil tale est hominibus consuetum, nec etiam sine molestia graui ferunt, qui consueti vomere non sunt, validam quæ per expurgantia medicamenta exercetur, vomitionem. Quæ autem in venis continentur, purgantibus medicamentis à corpore secessu ducimus, sicuti & quæ in intestinis clysteribus, & quæ in ventriculo, sæpe deiectione, lenientibus, ac detergentibus, nonnunquam vomitione, idque detergentibus medicamentis atque irritantibus. De quorum numero sunt acetum mulsum, siue syrupus acidus & raphani semen, & raphanus ipse, & mel atque oleum, aut addita raphani elixatione, quibusdam quoque agaricum pauca quantitate aut adhibemus solum, aut prædictis mixtum. A validioribus autem abstinemus, quamuis nonnunquam medicamentum ventrem expurgans vomere, ob alias causas præcipiamus, simul cum humoribus ad vẽtrem tractis, & quibusdam sponte superueniat statutis quibusdam temporibus vomitus, quo vniuersum corpus purgetur. Noui siquidem Antonium à Fonseca Episcopum Pampilonensem, virum virtute, sapientia, & genere illustrem, qui singulis mensibus duobus ferè diebus vomebat sponte, primùm bilem flauam, deinde pituitam, deinde bilem atram, sine mora, neque interdum quidpiam esitabat, aut bibebat, atque cùm ipse aliàs non integra sanitate frueretur, liber à morborum periculis longo tempore euasit, nunc quoque superstes manet vigintiquinque annis iam elapsis. Qui itaque vomere voluerit, hunc ordinem seruabit ventris excrementis depositis, primùm betam edet elixam, ex aqua, aceto, oleo, & melle, deinde melonem sine pane, deinde panem in multo iure pingui, postea vinum bibet, sintque inter edendum quæ bibuntur trium generum, dulce, acidum, & austerum, tertia autem horæ parte transacta, ad vomendum, aquam mulsam copiosam bibat. Quod semper ad vomendum seruari volumus, si vomitus per cibos fiat, deinde vomat moto corpore, id enim ad vomendum parat, dicente Hippocrat. cùm biberit quis elleborum ad motiones quidem corporis magis, somnum verò & quietem minus ducere oportet, indicium est nauigatio turbari motione corpus, atque immissis digitis in os, aut penna oleo illita, vomat. Aut cepam assam edat cum oleo, & aceto, deinde raphanum, deinde panem cum

Vomere ex antiquorum opinione.

Vomere bis in mense.

Vomere per valida medicamenta non est hac tempestate in vsu.

Historia.

Apparatus ad vomitum.

cum lacte copioso, deinde superhibat hyssopi elixationem tepidam, abundè: tepida namque, vt inquit Gal. soluunt robur ventris; proficient ad idem, semen cucumeris in melle, & aceto maceratum, cnicus & acetum mulsum copiosum tepidum, aut raphanus in aceto mulso per noctem maceratus, dciode esus, & acero mulso bibito, sesamus etiam cum vino dulci, aut vioom dulce, aut aqua mulsa tepida, aut simul cum cibis vatiis non aridis, non acerbis, neque adstringentibus.

Ventris repletio ad vomitionem quanta.

Horum autem copia io ventre eam quantitatem seruet, vt veotrem impleat: aliàs non sioe magoo labore hypochondriorum compressione voment: si verò venter repletus adeò sit, vt distendatur, nec veoter comprimetur, nec hypochondria motu cieri poterunt, nec concussione validè propellere, vti ad vomitionem, violentum motum, & qoi sola impulsiooe, nulla tractiooe iuuaote fit, opus est.

Vomitus quibus vtilis.

Valet autem vomitus prædictus multis corporis affectibus futuris, aut præsentibus, vti cruditatibus veotriculi, ciborum corruptiooi, malaciæ, appetitui labeoti, dysenteriæ, & lienteriæ, à quibus vomitus reuellit, morbis renum & vesicæ, cholicæ, podagræ, & articulari morbo, & morbis capitis qui per veotriculi consensum fioot, vt suffusionibus incipientibus, capitis doloribus, & comitiali morbo, & vertigini, & paralysi, tremori, & asthmati, hydropicis, & malè habitis corporibus, & impetigini, lepræ, elaphantiasi, & cancro, & iu summa ferè omuibus antiquis morbis, qui cum multo humore fiunt.

Vomitus quæ mala afferat.

Efficit tamen vomitoa surditatem, & eam quæ à veotre oritur, saoat, oculorum morbis lædit, sed ortos à ventre sanat, ac perinde ioter vomendum oculos comprimere oportet. A vomitu verò oculos frigida abluat & faciem posca, & quiescens pomum anetbinum, aut pyrum saccaro cooditum edat, aut rosatum conditum, aut ex corticibus mali citrei, & parum admodum bibat, sitque aqna ex masticbe, aut vinom odoratum, & qnod noonihil habeat austeritatis.

Vomitui excedenti remedia.

Quooiam verò uonnunquam vomitus modum excedit, decet nocumenta, quæ ex eo sequi solent, referre, & remedia scribere. Si qnis eoim plus iusto vomat, ventris imbecillitatem patieror, & appetitus defectum, & alimenti iuopiam, hypochondriorum dolorem, & singultum, conuulsionem, oris ventriculi morsum, & venæ in pulmoue, aut gutture diruptionem, capitis grauitatem, & oculorum caliginem, & aurium tinnitum, dentium & gingiuarum morbos. Proficiet quàm maximè his omnibus dormire, extrema fricantibus, & ligãtibus, immittere etiam manus in frigidam aquam, & somere in potu syrupum, de malis cotooeis, & de mentba compositum, & miuam cotoneorum & miloplacenta. Ad morsum quidem oris ventris syrupos rosatns, aut violatus, cum myrtino valet: ad singultum aqua calida pitisando bibita, & steroutatio: ad hypochondriorum dolorem, panni oleo anethino, aut laurino infusi, aut etiam vino eia addito, & calentes admoti. Reliqua suas habeot peculiares curatiooes.

De Clysteribus, & glandibus.

Clysteriorum vsus.

CLysteria ad multos & varios vsus iniiciuntur: nam qoandoque per eadem fæcem educimus duram, emolliiione, aut intestina irritamus ad excretlouem, quoniã languida sunt, aot sensu vacant, aut detergimus & lauamus, aut comprimimus, & assolidamus, aut lumbricos interficimus, & educimus, aut à partibus adiacẽtibus quidpiam trahimua purgandum, aut earundem partium dolores sedamus. Hæ suot, renes, vterus, vesica: aut flatum discutimus, aut mitigamus morsus, aut laxamus vias renum, & vesicæ, aut à superioribus partibus reuellimus ascendentes humores, & vapores, fit etiam quaodoque vt languidos vel pauxillom alamus.

Communis clystere.

Communissima ratio adhibendorum clysteriorum est ad emolliendas fæces, vt deinde breui descendant, & ab intestinis facilè pellantur. Cùm enim ægri in lecto decumbaot, fæx oou adeò facilè descendit: quoniam noo adiuuatur à propria grauitate, ac perinde retinetur & à calore circuostantium membrorum obduratur, ad quæ opus erit vti emollieotibos fæcem, & parum irritãtibua, in sanis quoqoe obdurata fæce, pari ratione. Prope banc coosistit intentio detergendi, quooiam ferè semper adest pituita purganda iu iotestinis quæ detergi debet. Complet præcipuum vsum, maluarum decoctum cum oleo, & pauco sale, aut fœnogræci decoctum cum aqua mulsa, aut ex oleo & vino. Secuodum, eadem, addito melle, aut etiam betæ clixatione, aot vrticæ, aut mercurialis: sed hæc validiùs irritaot, & deterguot, minùs tamen mel, ac minùs saccarum. In febribus verò adiungimus communissimo clysteri violaceum oleum, aut rosaceum, & ordei aquam, io aliis dispositionibus chamæmelinum, aut anethinum. Sint autem clysteria calida: nam tepida inflant, quamuis febricitet homo.

Clysteria frequentia nocent.

Quòd si plus euacuate velimus, addimus casiam fistulam, aut hieram picram, aut benedictam. Cauere autem oportet nimium vsum clysteriorum, quoniam hæc segnia faciunt iotestina, & proprij muneris negligentia, præter id quòd cibum etiam detrahunt iotempestiuè à ventricolo & meseraicis, & animal ab alitione, & refectione priuant. Hac ratione sæpe fit, vt clysteria suscipientes, sequenti die nihil deiiciant, & vulgus affirmat clysteria communia adstringere.

Clysteria an alere possint.

Sunt autem clysteria, quæ languentibus inferuntur, ad alitionem & virium reparatiooem, ex iuribus carnium & vitellis ouorum. Hæc enim vbi ad ieiunum intestinum ascendant, & per meseraicas trahantur, alimentum præbebunt, neque eoim impossibile reputamus vel clystere, vel fæcem ipsam ascendere, & quandoque fæcem per os reiici, vt Galen. docet septima Apho. sect. comment. 10. & lib. 3. de Causis sympt. inquit: Quippe nonnullis clysteria adeò asceoderunt, vt vomitione reiicerentur, quemadmodum stercua per letales voluulos. Contrarium tamen voluisse videtur quarta sect. Aphorism. 12. dicens: sola eoim ea euomi à natura apta sunt, quæ in ventriculo continentur. Eorum verò quæ continentur in intestinis, nihil potest per vomitus euacuari. lib. quoque 13. de Method. med. dixit: Quæ iofusa sunt, ea omnia ad ieiuoum iotestinum vsque asceodere non possunt: imò si admodum nitaris, fortasse tenoe tantùm intestinum attingant. Cæterùm hæc loca facilè conseotiuot: nam secundum naturam ventris excrementa deorsum pelluntur, à supremis partibus initium impetus faciente natura, cootra naturam verò contingit, vt ab imis partibus impetus incipiat, & ad supremas vsque pellatur excrementum, continuato impetu. Quod palam fecit Galen. lib. 6. de Saoit. tu. dicens: Videtur enim ipsa tum impellendi, tum expellendi vis, etiam si à seipsa aliquid sursum impulerit, ipsum motom longissimè tueri, quamuis præter naturam sit eiusmodi in animalia corporis transitu. Latius autem lib. 3. de Cau. sympt. sic: Quum enim secundum naturam se habuerit ventriculus, è supernis partibus ad se trahit, atque per ioferiores deiicit. Quum verò præter naturam affectus est, etiam ab infernis aliquid assumit.

Quippe

Digitized by Google

Quippe nonnullis (vt suprà diximus) clysteres adeò ascenderunt, vt vomitione reiicerentur, quemadmodum stercus per letales voluulos. Atqui satius fuerit per huiusmodi affectus vt dicamus ventriculum non trahere, sed suscipere duntaxat ea quæ ob intestinorum compressionem violenter sursum feruntur. Nam quod intestina (etenim de his aliquid dicere operæpretium fuerit) constringuntur, id ipsis secundum naturam conuenit, id quod in aliis libris iam diximus, atque constrictionis auxilio adiuta cibum ad infernas partes deiiciunt: verùm per affectus quosdam, cùm constringi inceperint, ea quæ in ipsis continentur, ab infernis ad superiora feruntur. Ita solet euenire nonnullis, quibus non licet ventris onera deponere, qui versantur in foro, vel in alio loco, vel negotio, vt humor quispiam acris ad sedem vsque descendat, ibique violenter retentus, rursus ad supernas partes referatur, atque tum & ventriculum rodat, & caput vaporibus impleat, incipit enim motum à podice, animalis instrumento: deinde quodlibet intestinorum ipsum à se expellit ad proximum quod superiori loco constitutum sit, haud aliter quàm antea, quum deorsum trudebatur. Hæc Galen. sententia manifestè docet, nunquam secundum naturam pelli sursum excrementa intestinorum: præter naturam verò pelli, ab imis partibus incipiente naturæ impetu. Cæterùm neque id soluere videtur dubium, an clysteria alere possint: nam iniecto clysteri, non necessariò accedit impetus ad ipsum pellendum ab imis partibus ad supremas: non igitur deducetur ad intestinum ieiunum, vt enim dixit lib. 3. de Method. med. loco citato, neque si nitaris ad ieiunū intestinum attingere. Attamen neque hoc est ad alitionem necessarium, nam quamuis alimentum clysteri iniectum ieiunum intestinum non attingat, venæ meseraicæ nonnullæ ad tenue, & colon quoque deducuntur, & infra ipsum, à quibus alimentum arripient. Glandes verò non parum commodæ sunt ad irritanda intestina, veluti fæce liquida detenta, ob sensus hebetudinem, aut clysteri parum efficaci diutius retento, & quibus clysteria intestina inflant, aut tormina pariunt, & quibus fæx propè anum est, & vtero gerentibus postremis mensibus, & infantibus, quibus glandes ex sapone indimus oleo illitas, & sale inspersas, aut ex pingui porci saliti carne: quidam etiam ex alumine, sed eas modo laudo, quia valde irritant. Supponimus tamen infantibus allium ad placandos eorum vagitus. Sunt quoque glandes ex melle tosto & sale, aut simili modo parata hiera picra, aut ad profundos somnos, & similes frigidos morbos capitis ex hieta langodij, & in magnis doloribus cholicis glandes ex melle rosto, & pauco opio: sed has filo appendimus. His remediis vtimur ad purgationem, vbi opus fuerit, vti diximus toto hoc capite: sani tamen & bene valentes tantummodo egent detectione, respondenti quantitati ciborum assumptorum, semel, aut bis in die: vt libro secundo Prognostic. in nostris expositionibus fusius docuimus.

Glandium vsus.

De euacuationibus quæ per vrinam, fluxum sanguinarium, vterum, hæmorrhoidas, sudorem, & insensilem discussionem fiunt, ac de Venere.

CAPVT IV.

Per vrinam serosum sanguinis excrementum euacuatur, tum arte, tum natura, in sanitate quidem bibitis respondere debet potus quantitas, atque serosæ parti, & aquosæ quæ in cibis continetur: colorem quoque ac substantiam talia seruare, atque reliqua, vti in comment. de vrinis diximus, & in expositionibus nostris in libr. 2. Prognost. Verumtamen malè affecto corpore, natura excrementa euacuat per vrinam, quod opus medicus quoque imitatur: sed post magnas euacuationes, ne fortè angustos vrinæ meatus humores crassi, & multi obstruant: euacuantur autem iure ea excrementa per vrinam, quæ continentur in venis & iecore, potissimùm gibba parte: nam quæ in sima continentur, per ventrem potiùs purgantur, ipsa partium connexione id docente. Galeno quoque teste lib. 13. de Method. med. & libro secundo de arte curan. ad Glau. cui vsui accommodata sunt medicamenta quæ sanguinem in serum conuertunt, quod fiet, parte altera crassiore reddita, & veluti in caseum versa, à qua serea pars vti à caseo separetur. Hanc autem partem renes vt amicam & familiarem ad se trahunt, talia sunt apij radix, & asparagi, & fœniculi, & similia calidæ, & siccæ naturæ, quæ propriè vretica appellantur. Mouent quoque vrinam alio modo, quæ serum sanguinis augent, non mutato sanguine, vti melones & cucumeres: semen tamen melonis & cucumeris quibus non inest calor qui possit sanguinem in caseum conuertere, quatenus insipidum reddunt serosum sanguinem, ipsum familiarem renibus efficiunt, qui verò eius naturæ est ob familiaritatem trahitur ab ipsis. Cantharidibus verò (vt quidam dicunt) proprietas inest deducendi humores ad vias renum & vesicæ, & easdem vias vlcerant acribus humoribus ad eas traductis. Vniuersum præterea corpus fluxu sanguinis narium euacuatur, sæpissimè natura tentante onus ea parte deponere, anastomosi siue apertione orificiorum venarum: quod sanis euenire videmus, & ægris in morbis acutis, & calidis humoribus ortis, veluti causo & tertiana febre, & continenti, sicuti & in morbis iecoris & lienis secundum rectitudinem facta euacuatione, & sanguine ex nare latus laborans spectante euacuato, id quoque arte facere tutum est: dum tamen modus in ea euacuatione seruetur. Quandoque enim difficile fuit eam sistere euacuationem, & obturare impetum. Arte itaque idem moliri quandoque expedit, vt inquit Galenus libro tertio de Crisibus cap. vltim. cognita patiente parte: nam si hæc dextra fuerit, dextra narem secabimus, & sinistram, vbi sinistra. libro nãque sexto de Morb. pop. parte sexta Hippocr. inquit: Nares vnguibus scalptæ sanguinem non profuderunt. Et Gal. in comment. inquit: Aiunt veteres medicos non solùm propriis vnguibus, sed & ferro quodam ad hoc ipsum parato, narem diuidere solitos. Hæc Galen. de antiqua consuetudine. Nos tamen apud quos inorbata ac sordida res est, vngues vltra carnem alere, non propriis vnguibus secamus nares, sed ferreum vnguem paramus, aut calamum findimus quatuor partibus, & easdem extra conuertimus: hoc instrumento naribus immisso, ac circumacto narem secamus, & sanguinis fluxum mouemus. Purgamus quoque per vterum, ac demimus totius corporis redundantiam fœculenti sanguinis, ac crassi, & qui nunquam vitio caret, autore Galen. Id quod

Vrinæ quantitas.

Vrina quando mouenda.

Vrinam mouentia.

Fluxus sanguin. narium.

Fluxū sanguin. narium moliri arte.

Vngues ferrei.

Vteri purgatio.

natura

natura ordine quodam statuto in fœminis, quæ 13. annum transgrediuntur, & 50. non attingunt, neque vtero gerunt, neque infantes lactant, facere solet, & in morbis iudicationis ratione. Quod munus medicus quandoque imitari solet, adhibitis medicamentis menses cientibus, vbi in vtero adsit morbus, veluti si inflammetur, aut vlcus patiatur, aut erosionem. Ad quos vsus accommodantur casia aromatica, calamentũ, costus, asarum,

Menses prouocantia.

nardi spica, cinnamomum. Præterea humorum exterouatio eosdem ad euacuationem parat, & menses prouocat, tibiarum scatificatio, & sectio venæ interni malleoli, & suffitus aromatum. Ante hæc quoque porgatio in quibusdam præcedere debet per medicamentum expurgans, dicente Hipp. Mulieri menses decolores, nec semper per idem tempus venientes porgationem indicãt esse necessariam, per hanc autem euacuationem sanitas fœminarum seruatur, & sine ipsa morbi innumeri statim oriuntur. Quod probè Hippocrat. nouit cum Aphorism. 57. sect. 5. dixit: Si menstrua plura fiunt, morbi accidunt, & si non fiant, morbi ex vtero contingunt. Ac perinde diligenter aduertere debet qui salutis fœminæ curam gerit, ne aut cohibeantur menses, aut plus æquo profluant, vt enim ab initio huius sectionis diximus, medicina adiectione & ablatione constat: quòd si retineantur, vacuandi, si plus iusto vacuantur, cohibendi sunt, & vires semper attendendæ, & natura

Mēsium purgationi non est tempus vnum.

corporis, & temporis, & ætatis, & reliqua, sine quibus in euacuationibus limitem nec coniectura assequi licebit: si verò tempus vnum purgandi omnibus statuere velles, quàm maximè errares: quibusdam enim purgationes menstruæ tribus tantùm diebus fiunt, singulis mensibus, quibusdam sex & 8. Neque Hippocr. id ad naturam fœminarum attinere ignorauit, quum lib. 6. de Morb. pop. parte prima dixit: Menstrua humidis mulieribus diu durant. Hæ-

Hæmorrhoidarum purgatio.

morrhoidarum fluxus fæculentum & melancholicum sanguinem euacuat, & corpus à plurimis liberat morbis, vt mania, melancholia, varicibus, cancro, elephanto, & renum morbis, apertis venis ani, sicuti lethargum, phrenitidem, & lienem induratum curat, & is aut iam factis, aut fientibus valet. Hippocrat. namque lib. 6. Aphorism. 11. inquit: Ab atra bile vexatis, & renum morbis hæmorrhoides superuenientes bonum. & lib. 6. de Morb. pop. parte tertia, inquit: Qui hæmorrhoidas habent, neque pleuritide, neque peripneumonia, neque phagedæna, neque forunculis, neque terminthis, forsan neque lepra, & forsan neque aliis. Quoniam tamen sæpe is fluxus modum excedere solet, & in malum corporis habitum, & hydropem, ob iecoris imbecillitatem deducere, modum in ipso seruare decet,

Aety & Gal. dissē.

ac perinde Aëtius consulit eas curare, etsi antiquæ sint, & deinde probè hominem seruari, hoc est decenti victu. Galenus tamen planè voluit ex Hippocrat. sententia, vnam esse seruandam, qua corpus purgetur, ne in prædictos morbos à quibus liberãt, incidant patientes, atque Hippocrat. dixisse refert, Hæmorrhoidas sananti antiquas, si vna non remanserit, periculum est aquam intercutem, aut tabem aduenire, sed de his parte tertia dicemus. Sudor

Sudor.

quoque sanis & ægris accidit, qui excrementa purgare, quæ in ambitu corporis continentur valet. De his qui ægrotantibus accidunt libro secundo Progn. in expositionibus nostris plura diximus. Sed tamen sanis aliquando elicitur inter exercitandum, aut quiescentibus ob causas alias, vt ex nimio potu, aut caliditate ambientis, aut quoniam valde serosi sunt corporis humores quos ea via natura ducit.

Sudorem elicientia.

Nonnunquam etiam ars ipsa medicamentis eum molitur, sudorificis bibitis. Hæc sunt, calamentum, anisum, vitex, anethum, petroselinum, & cum his aqua mulsa. Aut exterius adhibemus oleum anethinum, aut irinum calidum, dorsum ipsum fricantes, aut balneum appellatum laconicum, aut pedibus triticum elixum admouemus. Diocles autore Galen. dixit omnem sudorem esse præter naturam: cùm tamen quàm plurimi sanis hominibus fiant, & ægris naturæ ope eueniant. At Diocles id tantùm

Sudor an natura fiat.

voluit, sudorem sanis hominibus bene valentibus, ac probe temperatis, neque aliquã manifestè factam euacuationem per cutim contingere, sed omnem insensilem esse, non tamen negasset, sudare quosdam adhuc sanos, & probè temperatos, intra sanitatis limites, sed tamen causa aliqua non secundum naturam accedente, vti calore ambientis, aut motu celeriore. Quosdam verò inter ægrotandum sudare,

Euacuatio insensilis.

naturæ actione. Insensilis euacuatio per poros cutis fit, ex vniuersa corporis mole eductis excrementis tertiæ coctionis, per quam alimenta vltimo loco in membrorum substantiam transeunt. Nec tantùm id, sed etiam sordes quæ cuti inhærescunt, per ipsam purgantur: cùm tamen animata corpora perpetuò alantur, nunquam non discutient excrementa: sanguis etenim non omni ex parte carni & aliis membris similis est, neque in totum transire valet in corpus nostrum: sed quod reliquum est, dissolutionem patitur, secundum naturam, & toto vitæ spatio. Ad hunc vsum proficiunt balnea calida, arte facta, aut spontè prodeuntia, vti sulphurea, & aluminosa, & dulcis aquæ sponte calidæ manantis: sic & ambiens nos aër calidus, siue temporis ratione, siue arte paratus, idem faciat exercitatio, & frictio, valent quoque quàm maximè vnctiones, cataplasmata, fomenta, & irrigationes, quæ vniuersaliter adhibentur partibus, quæ plures congesserũt humores, quàm possit earundem calor vincere, priùs totius corporis redundantia dempta, veluti in obstructionibus extremarum venarum, & tumoribus præter naturam, atre præcipimus. Non parum verò vtilis est inedia ad

Inedia ad quæ.

discutienda quæ abundant: non quòd inedia, siue ciborum abstinentia, quidpiam facere valeat, sed quòd calor per id tempus humores coquat, & superet, & excrementa discutiat, ac perinde inedia pituitosis vtilis est, mala verò biliosis, quorum calor plus æquo augetur, & humores bilescunt. In quem vsum non parum conducit vigilia: discutit enim, & potus eorum quæ cum calore habent partium tenuitatem. Attinet quoque ad medendi artem easdem insensiles vacuationes, cùm modum excedunt, cohibere, poris occlusis, iis medicamentis quæ adstringendi, & stipandi vires habent, vti rosis, myrtho, acacia, & hypocistide. Præter has omnes euacuationum species, aliæ sunt, partibus quibusdam peculiares, vt quæ ex capite purgant, aut ex thorace, aut ex

Euacuationes partium quæ impleantur

vtero. Caput autem purgatur oculis, auribus, naribus, & palato, medicus tamen per nares, aut palatum adhibitis medicamentis excremẽta capitis euacuat, errhinis medicamentis, quæ per nares infundunrur, & apophlegmatismis appellatis, de quibus gargarismata fiunt, aut masticatoria. Thoracem purgant medicamenta calore & humore temperata, quæ lingendo sumuntur, quæ etiam facultatem habent thoracem leniendi, & sputum mediocre efficiunt crassitudine & tenuitate, aliàs enim retinebitur. Ad vterum quoque purgandum medicamenta infunduntur per appellatum metrenchitam, velùti flatu incluso, aut sanguine concreto, aut succo aliquo corrupto, aut vbi vlcere laboret, quandoque

etiam

etiam mortuum fœtum machinamentis ducimos. Venus autem quemadmodum & omnia, quorum in hac sectione meminimus, euacuationis & retentionis modum seruare debet, seminis immodica vacuatio multa affert mala, quæ dicemus: retentum autem corrumpitur, & venenoru inducit symptomata, quod viduæ & moniales sæpe patiuntur. Semen pars vtilis & vltimi alimenti est, ad generationem necessaria, vt efficiens & vt materia, hæc in vasis seminariis & testibus conficitur, & continetur, vbi tamen diutius retineatur quandoque corrumpitur & putrescit, vti quæcunque non probè gubernantur à natura, quandoque verò induratur nimio calore arescens, & testes & varicosum astitem obdurat. Quemadmodum autem sanguinem quem fœminæ post annum decimum tertium generant, qui alitioni non est necessarius, sed potius conceptioni, dum non concipiunt, quouis mense purgant: ita viri & fœminæ partem eam quæ generationi deputata est, definitis temporibus excernere tenentur. Qui verò valde continentes sunt, humorem eum ex quo semen generatur, in partem aliam transmittunt, vnde meatus seminatij arescunt, & ad suum munus inepti redduntur, sicuti & testes: contabescunt enim membra quæcunque vbi diutius fetientur. exercitatio namque roborat, quies tamen colliquat, & contabefacit: atque proinde vsus venereorum vegetas reddit eas partes. Præter id quod ex eodem vsu natura assuescit, ad easdem partes mittere multum sanguinem, ex quo multum augetur semen. Abstinere igitur à venereis non parum parat ad continentiam, quæ oritur ex naturali appetitu, sicuti & nimius vsus easdem naturales facultates commouet, atque reliquas superiores. Iam igitur opportunè semen mittere, ac modicè, cor à grauitate liberat, & hominem lætificat, qui deinde faciliùs respirat, immodicè vigilantibus somnum conciliat, & furorem, melancholiam & tristitiam moderatur, ac iracundos placat, & zelotypiam sedat, symptomata curat, quæ sequuntur seminis retentionem, & imaginationes fœminarum inter vigilandum & dormiendum. Galen. quoque autore lib. 3. de Morb. pop. parte prima, comment. histor. primæ, venos plenitudinem aceruari non permittit, quamuis stomacho noceat. Hippocr. quoque lib. 6. de Morb. pop. parte quinta, inquit, Venus pituitosis morbis confert. Et vti Galen. ibidem inquit, in comment. robustis viribus prodest, & calorem auget, sicuti & languidis, sed hos deinde strenuè refrigerat. Nec etiam dubium est, comitialibus morbis & ischiadicis prodesse. Ex anni temporibus optimum est, ac veneri aptissimum vernum, secundum locum habet autumnus, tertium hyems, quartum æstas. Conuenit tamen bis qui ætate florent, autore Galen. lib. 2. de Sanitate tuenda. Ex temperaturis calida & humida reliquis ad veneris vsum est magis idonea & quæ minùs læditur. Reliquis autem ætatibus nocet, præsertim senibus, & reliquis temperatoris, maximè frigidis & siccis. Opportunè tamen venere vti decet corpore non pleno, aut cibis, aut excrementis, sed coctione ciborum iam completa, interueniente somno, apud Hippocrat. & excrementis ventris & vesicæ depositis. Hippocr. etenim lib. 6. de Morb. pop. hunc causarum non naturalium ordinem nobis scriptum reliquit: Labor, cibus, potus, somnus, venus, omnia moderata, quibus verbis non tantùm ordinem instituit, sed in omnibus mediocritatem seruandam admonuit. Est hæc sanitatis ac mediocritatis tuendæ ratio. Labor siue exercitatio primum tenet locum: secundum cibus, qui vires à laboribus confectas reficiat, & potus à cibo ad vsus superius traditos: sequitur hæc somnus, qui vires reparat in vigilia dissolutas, & coctionem ciborum mirum in modum perficit, tum in ventre, tum in corpore toto. A somno sequitur venus, vires enim roboratæ facilè venerem sustinebunt: semen autem probè iam confectum & auctum in testibus continebitur, ei negotio paratum. Paulus contrarium docere videtur lib. 1. cap. 35. dicens: Tempus autem concumbendi opportunum est, secundum cibum, vt suprà dixi, antequam somnus inuadat. Addit quoque ad id comprobandum duas rationes, quarum altera corpori coëuntis est accommoda, ad sanitatis tutelam, altera verò ad prolis meliorem procreationem, verba eius hæc sunt: Lassitudo siquidem ex coitu contracta obdormienti statim remittitur. Id verò tempus liberis procreandis accommodum est, tum aliis de causis, tum quòd mulier consopita genituram faciliùs retinet. Aëtius verò lib. 3. cap. 8. inquit, commodissimum tempus coëundi est, à cibo nun nimium ingesto: nam ad robur conducit, & frigiditates euenire solitæ minus fiunt. Et si quidem à prandio quis ad venerem incitetur, quiescere oportet donec cibus desideat, si verò à cœna, necesse est paululum antea dormire. Horum itaque consilium est, à cibo venere vti, sed Aëtius à cœna paululum dormire præcipit. Quorum sententias non laudo: qui enim cibo nuper desumpto coierit, cruditatem patietur, aut ciborum corruptionem, nisi validus admodù fuerit: atque is simul quotiens id fecerit manifestè læditur. Somnum autem interrumpere tutum non est, tum ob ciborù commotionem & fluctuationem quam tales sentient, tum quoniam quàm plures homines cùm semel à somno excitantur, difficilè admodum somnum iterum conciliant, crudus autem cibus motu corporis ante coctionem descendere cogetur. Quod autem Paulus ad prolem procreandam id proficere dixit, nihil est quod possit Hippocrat. præceptum deturbare: nam ex semine probè concocto & perfecto meliùs procreabitur: præsertim cùm liceat fœminæ a coitu quiescere & rursus dormire: vir autem non statim labores perferet, sed prius quiescet decenti tempore, & si assueuerit ientaculum accipiet, deinde nihil minus ad labores sufficiet, quàm vbi venere vsus non fuerit: dum tamen ea moderatè vtatur, vt voluit Hippocrat. cuius præceptum seruandum volumus, vbi sanorum hominum salutem tuendam suscipimus, & moderatè venere vti monemus. Verumtamen si error aliquis committi debeat, & venere vti velit quis, aut longè à cibo, & iusto plus corpore inanito, aut ventre adhuc cibis pleno, aut etiam si humectus valde, aut siccatus supra modum, melius est, pleno ventre, & plus iusto homecto, quàm inanito valde, ieiuno & arefacto, venere vti: venus enim extenuat, inanit, & exsiccat. Quòd si calorem frigori confert, calfactum corpus infrigidato aptius est. Secundum locum habet veneris vsus à cœna, cùm homines ad somnum se conuertunt: nam somno superueniente maria corpus homectatur, & reficitur, fœmina verò virium refectione non eget, quoniam neque animalis, neque naturalis facultas ipsius ex moderata venere aut paulò ipsam excedente malum aliquod patiuntur, sed vterus colligitur, & semen validius continet, cui magis adhæret. Immodicus itaque venereorum vsus fœminas parum lædit, mares verò valde: laborant enim maximè lumbi & dorsum, deinde animalis facultas dissoluitur, & vitalis

Membra contabescunt.

Veneri aptum tempus.

Veneris opportunitas quæritur.

Venus quæ mala afferat.

vitalis spiritus, & corpus vniuersum refrigeratur, & cruditates acetoantur, & neruorum morbi suboriuntur, vti tremor, paralysis, præterea obliuio & vrinæ stillicidium, visus hebetatur, aurium tinnitus fit, dentiū dolores, oris fœtor, sanguinis mictus, gonorrhæa, & sæpe articulorum dolores, & pustulæ vlcerosæ per corpus erumpunt, ob quas medici morbum gallicum ab ipsis appellatum, eosdem pati testantur: nocet quoque veneus defatigatis, & purgatis. Quapropter qui continens esse vult, ab hia alimentis abstineat, quæ multum sanguinem generant, & flatum augent, hæc sunt carnes agnorum, perdicom, attagenatum, ansetum, & anatum, venerem quoque stimulant, ex piscibus pulypus, ostrea, & anguilla, præterea eruca, rapum, faba, cicer, phaseolus, pisum, & in summa, parcè comedere & bibere, & potissimùm aquam, laboribus vti corporis & animæ, veneri longum vale dixerunt. Conducit quoque aduersus veneris stimolos genitalia oleo vngere, in quo frigatur semen viticis, aut semen vrticæ, aut piterhrum, tuta quoque vtilissima est. Si verò quis immodicè coierit, virium eget reparatione sensim facta per alimenta quæ facilè coquantor, & bonum præstent succum. Quiescant quoque, & abunde dormiant: hæc enim reficcata corpora humectant, & reparant. Sunt quoque nonnulli, quibus veneris vsus valde nocet capiti & ventriculo, nec tamen à venere facilè abstinere possint, ob seminis calorem & irritamenta assidua. Quòd si ratione duce inter vigilandum corporis stimulos moderentor, dormientes insomnia patiuntor, & nocturnas pollutiones, quibus conducit lumbos rosaceo vnguento linite, aut vnguento ex oleo meliuō, aut rosaceo & cera, & laminâ plumbi tenuem lumbis alligate, & ramos viticis, & violas, ac rosas in lecto substernere.

Venerem stimulātia quæ.

Veneris malis quæ prosunt.

De corruptione ciborum in ventre, & ebrietate.

CAPVT V.

IMmodica ventris repletio ciborum corruptorū aliquando accidit, aliquando verò vini, quam ebrietatē appellant: vtrumque autem horū, vti malum quod ex additione fit, ablatione eget. Cibus itaque in ventriculo corruptus tuctu deprehenditur, tum etiam fluctuatione cum morsu, grauitate, displicentia, atque inquietudine. Hunc in primis vomere oportet: si enim retineatur, ventrem & intestina grauat, & tormenta generat, caput implet, ac distillationes parit, deinde verò si in corpus deferatur, quæ & quanta mala afferre possit, quid opus est dicere? A vomitu venter roborandus oleo nardino & anethino, aut de absynthio: & si corruptio in acidum tuctum prorumpit, syrupus de mentha compositus sumendus: si verò in nidorosum, miua cotoneorum, simplex dicta, deinde consueta hora cibos paucos & buni succi assumere decet, parum bibere, & ad somnum conuerti. A vinis autem validis per id tempus abstinere, qoniam in ventre oblæso acescunt, & corrumpuntur, cùm non superentur. Quòd si vomere nequit aliqua occasione, tunc aquam frigidam bibat, si ei consueta est: nam inde venter ad depulsionem roboratur, ciborum descensum modis omnibus procuret, erectus itaque cubet, manibus ventri calidis applicatis, ventrem quoque foueat calidis, vti nardino, & oleo de absynthio. Præterea ventris excrementa depouat & somnum procuret. Non fricabit extremas partes, ne corruptua cibus per corpus deducatur, quamuis Aëtius contrarium præcipiat: fallitur enim. Præcepit quoque ne corpus eius qui dormire non potest, moueatur, nec decubitus figuram mutet, quoniam assiduæ conuersiones flatum patiuntur: quod pariter etiam damno, non enim generat flatum figuræ mutatio, sed genitus flatus tuctu pellitur: quod hinc constat, quoniam qui à latere in latus conuertitur cum cibotum corruptione statim magnos ructus pellit, quo tempore nondum generati posset adeò copiosus flatus, ob breuitatem. At verò qui cubat in latus dextrum cibum habet corruptum in latere dextro ventriculi, & flatum supra ipsum, sed cùm conuertitur in latus sinistrum, cibus transit in latus sinistrum, qui suppositus flatui per ipsum descendit, & flatum premendo pellit, quod nos sæpe experimento nouimus. Iuuat igitur non parum per interualla mediocria à latere in latus conuerti. Postquam autem cibus descenderit, dormiet, si fieri possit, ac deinde seosim ad cibos accedet paocos, & boni succi, quibus aliquid adstringens admiscebit, ad finem accipiens, aut miloplacentam ex socco cotoneorum, & saccato, aut pyrum saccato conditum, aut oliuas Cordubenses, sale & thymo, aut origano conditas, aut foliis lauri, aut pomum odoratum cum aniso. Ebrietati & vini corruptioni vomitus vtilissimus est: vomitur autem facilè vinum potu aquæ tepidæ, & digitorum, aut pennæ immissione, reliquam verò turbationem sequenti somno sedare est ex vsu. Ei quoque qui assueuit aquæ frigidæ, conuenit vbi non vomat, sesqui libram ex duobus interuallis tripartitam bibere. A somno verò assueto tempore ad cibos frigidos boni succi accedet, & vinum paucum album probè dilotum, cui aliqua insit constringendi vis, bibet. Nemini autem consulerem inebriari: animæ enim & corpori multa mala affert ebrietas, bonum nullum. Turpe etenim est virum probum vino capi, & rerum diuinarum expertum Baccho seruire. Quid enim turpius, & viro studioso minùs dignum esse posset, siue is magistratum gerat, siue hominum salutem tueri procuret, siue causas agat, siue vtcunque, non sibi tantùm, belluarū instar viuat, quàm mente priuari, rationalis animæ vires omnes amittere, sensus & intellectus confusionem & turbationem perpeti, & aliis ludibrio esse? Rectè quidem meo iudicio apud Platonem libro de legibus secundo, vetitum erat ex instituto Carthaginensium, quempiam vinum degustare eo tempore quo reipublicæ gubernandæ curam susciperet, aut in castris degeret, neque seruum aut ancillam omnino, neque puerum vsque in decimumoctauum ætatis annum. Quæ autem mala corpori afferat, nemo dubitat. Fiunt enim ebrij libidinosi, furiosi, tremuli, paralytici, balbi, vacillantes, vertiginosi, quorum oculi perpetuò lacrymantur: quandoque etiam apoplexia corripiuntur. Quapropter nonnullos vidimus è mensa efferri.

Cibo corrupto non fricentur extrema, contra Aëtium.

Flatum non generat mutatio figuræ, contra Aëtium.

Ciborum corruptio quomodo agnoscatur.

Ebrietatis remedia.

Ebrietatem detestatur Author.

Vetus Carthaginensium & Atheniensium Senatusconsultū aduersus ebrietatem, Germani vident.

De animi passionibus.

SECTIO VI.

ANIMÆ passiones in causarum non naturalium & inevitabilium censu sunt, siquidem ferè inevitabile est, & hominibus insitum à natura, ab his quæ grata sunt, gaudio affici, & ab hia quæ ingrata, tristitia, timere terribilia, & iniurias repulsare,

repulsare, & ex Peripateticorum opinione, vt inquit Cicero 4. Tusculanarum quæstionum, non

Animæ passiones à natura datæ, sed extirpandæ.

solùm naturales sunt, sed vtiliter à natura datæ. Nos verò à natura datas cõcedimus, sed extirpandas esse volumus. Cæterùm quum adsunt, indicia sunt, & causæ. Indicant enim corporis dispositiones à quibus manant, & causæ sunt earum dispositionum, quæ ad easdem sequuntur. Non tantùm etenim corporis dispositiones animã immutant, sed & animæ passiones corpus validè alterant, & sæpe mortem afferunt. Mutat quidem anima corpus, & ipsum in morbosas ducit dispositiones, & mortem: mutat quoque corpus animam, ita vt eius functiones omnino pereant. Incipiunt quoque turbationes ab anima, & corpori communicantur, atque incipiunt

Nota.

à corpore, & consentit eisdem anima. Porrò id consideratione dignum, remediis nonnunquam adhibitis corpori, animæ passiones sedari, & sæpe adhibitis animæ remediis, curari corpus. Quæ omnia facilè assequemur, reuocatis ad memoriam, quæ in prima parte de animi pathematis diximus. Quo in loco naturam patefecimus metus, ægritudinis, lætitiæ, & libidinis, ac diximus pudorem in metu contineri: neminem quoque esse visum mortuum ira, quosdam tamen ex timore pueros defunctos. Mortuus quoque fuit subitò quidam coram iudice, cùm foret sibi de morte prolata sententia, pusillanimes quoque visi sunt examinati præ nimio gaudio. Plinius namque libro septimo, capite quinquagesimo

Morbi præ gaudio.

tertio, Sophoclem, & Dionysium tyrannum Siciliæ regem, accepto tragicæ victoriæ nuncio, periisse refert. Quòd si verum est quod ipse libro septimo, capite trigesimo sexto refert, Publius Rutilius

Mortuus præ tristitia fuisse.

morbo leui impeditus, nunciata fratris repulsa in petitione consulatus, illico expirauit. Ac perinde moritur quispiam præ tristitia, quæ in ægritudine continetur, erat enim illa opinio mali præsentis. Quòd quidem morbi quidam ab anima orti corpori tradantur, notum est: multi enim ex magna solicitudine & angore ægrotare cœperunt, quorum curationem ab anima incepimus amicorum conuersatione, & lætis nunciis, & gratis confabulationibus: quæ etiam ab his quæ angere possunt, eorum distrahunt cogitationem. Incipiunt quoque à corpore morbi, qui in animum transeunt, quod docent capitis morbi, per quos delirant ægrotantes, aut obliuiosi fiunt, furibundi, & melancholici, quorum curationẽ à remediis corpori adhibitis incipimus, ea auxilia parantes, quæ causam à corpore pellant, qua pulsa animus statim reparatur. Citra morbos, præterea notum est animi mores corporis temperaturam sequi, & quosdam segnes esse ob pituitæ excessum & frigidam temperiem, quosdam iracundos ob calorem & bilis redundantiam, & puerorum animam multo humore suffusam torpescere. Quorum omnium præsentanea auxilia sunt, quæ corpus moderantur, & redundantiam omnem demunt, aut defectus corporis supplent: difficile namque aut penè impossibile est, corpore prauè cõstituto mores animæ emendare. Ac perinde sæpe solemus apud magnates prædicare, pueros ingenuos simul exposcere pædagogos, qui eos bonis moribus imbuant, & præceptores, qui eos bonis disciplinis instruant, & medicos, qui corporis peccata emendent, & moderentur. Nemo itaque est qui dubitet, quàm sint biliosi iracundi, superbi, & inconstantes, quantum pituitosi segnes & inertes, quantum melancholici tristes, & quàm leuibus causis aut nulla oblata occasione tristentur, & solicitudines ament, sanguinei verò quàm sint læti sodales, lepidi, & festiui. Sed neque illud dubium est quantum animæ functiones possint corpus variè mutare: lætitia namque extra mouet animam, sanguinem & spiritum, tristitia intrò, sed sensim: timor intrò, sed subitò; ira intrò prius, deinde extrà, sicut & pudor. Inspicientibus quoque nobis colores rubeos, sanguis extrà fertur, atque proinde præcipimus infantes, qui variolas patiuntur, pannis rubeis obuolui, quod non parum nocet fluxum sanguinis narium patientibus, & morbo regio prodest, pallidos inspicere colores, hac vna ratione, quòd sanguis animæ motũ sequitur. Non-

Imaginatio an mutare possit alienum corpus, negatur contra Auicennam.

nulli præterea imaginationem humanam tantum valere existimauerunt, vt assererent non tantùm corpus imaginantis mutare posse, sed & alienum. Quorum dux fuit Auicennas sexto lib. naturalium, in quo genere fascinationem statuerunt. Asseruit sanè imaginationem medici posse hominem sanum in ægritudinem deducere, vt & ægrum sanitati restituere, & niuem ac pluuiam sine nubibus conficere. Supponunt autem hi animas omnes diuersas habere proprietates & vires, quas à cœlestibus influentiis contraxerunt, causas quoque superiores his inferioribus dominari, inferiores verò superioribus obedire, & magis eis causis & intelligentiis, quæ nobilioris ordinis sunt. Intelligentiam quoque humanã quò habuit à prima generatione maiorem virtutem à causis ipsis cœlestibus, eò esse perfectiorem, & causis ipsis superioribus similiorem; ea igitur anima quæ à Ioue vires accepit, Ioui similis erit, & materiam horum inferiorum quam Iupiter mutare potest, leui accedente dispositione, pari ratione animam prædictam mutare, atque validius quàm causæ inferiores, quæ in genere contrariorum sunt. Exiguntur autem duo ad similes mutationes: alterum est, vehemens animæ cogitatio circa id, alterum dispositio materiæ ad patiendum. Anima itaque humana ex horum opinione poterit sanare, & morbos inferre sola imaginatione circa aliena corpora, atque calefacere & infrigidare eadem quæ magis ipsi obediunt, quàm causis inferioribus. Valere quoque imaginationem ferunt in semine plures facere mutationes, ita vt si in terra locus foret aptus, ibidem sine vtero matris, ac sine semine posset animæ imaginatio hominem generare. Quemadmodũ verò hyacinthus & smaragdus facultatem habent mutandi cor, & morbos ipsius curandi, vbi appendantur, quamuis cor non tangant, ita & imaginatio poterit id efficere absque contactu corporis. In huius rei testimonium adducunt experimentum. Gallina etenim cùm semel gallum in pugna superauerit, superbit, & cristas erigit, cui calcaria gallorum similia nascuntur. Rursus ex fœminarum imaginatione semen in corpore mouetur, & aliquando propellitur. Mulier quoque quæ in venereo actu nigram rem, aut Æthiopem imaginatur, nigram generat prolem. Et qui imaginatur, aut videt alium comedentem quod saporem habet ex acerbo acidum, in stuporem dentium incidit, & qui videt alios mingentes, aut oscitantes, statim ad mingendum, aut oscitandum excitatur. Hinc etiam oritur opinio fascinationis: dicunt enim, imaginationem posse alteri morbum inferre. Ferunt quoque se vidisse hominem solo visu imaginatione accedente, homines interimere, & alium belluas occidere. Quibus adiungunt Diui Pauli sententiam ad Galatas, cùm inquit, O insensati Galatæ, quis vos fascinauit, non obedire veritati? & Vergilij carmen,

De hac verum sympathia & antipathia vide Fracastor. & Scalig. aduersus Cardan.

Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.

Imaginatione etiã ferunt homines, quos alexicacos

appellant,Hispani, salutatores, sagittas, & spinas euellere,& per focum,aut districtos enses,sine noxa incedere. Quæ omnia, si quis probè animaduerterit,plena sunt superstitionis,& falsitatis,& à catholica religione valde aliena. Nos quidem non negamus,fieri posse vt homines cum dæmonibus conueniant pacto, & dæmones machinamentis multa conficiant, admotis naturalibus instrumentis, quæ à nobis admoueri non possunt, nec perinde perfici humanis viribus: quædam etiam ab ipsis non fieri, sed speciem facti nobis proponere, ac videri à nobis facta, quæ nec facta sunt,neque à dæmone ipso quoquam pacto fieri valent. At verò imaginationem humanam extra corpus ipsius imaginantis quidquam facere, nec verum est, nec à viro aut catholico, aut philosopho probandum. Si enim verum esset quod ferunt, citra miraculum fieret,vt fœmina sine mare conciperet, & homines à mortuis resurgerent, & cæci à natiuitate viderent. Præterea si nobilis animæ foret imaginationis vi ea perficere,quæ ab ipsis fieri vellent,viri sapientia & virtute præstantissimi talia perficerent, qualia se vidisse ferunt, hominem nempe viso & imaginatione sanasse ægrotos, & alterum interemisse equos, aut boues, alterum infantes fascinasse. Secus autem se res habet:nam hi quos alexicacos appellant, imperiti quidam sunt, nebulones, ebrij, incontinentes, quorum anima nulla aut virtute,aut sapientiæ dote illustratur: non igitur ob animi præstantiam ea facere existimare deberent. Quæ autem ipsi ad comprobationem adducunt, id tantùm suadent, quod nos affirmauimus, imaginationem posse corpus imaginantis mouere, non tamen alienum. Gallina etenim superbit,ac sibi calcaria producit,cùm gallum vicit, id tamen internus affectus est, sicuti & seminis ad vasa seminaria motus, aut eiusdem proiectio, sic & Æthiopis imaginatio nigrum colorem intra fœminæ corpus efficere posset, interim dum proles in vtero continetur,delato humore nigro & melancholico ad locum conceptionis.Imaginatio pariter potest dentibus imaginantis eam inferre dispositionẽ,quæ solet ab acerbis & acidis saporibus induci.De qua re quandam barbarorũ opinionem in nostris comment.in lib. 1. de Diffe.febr. confutauimus. Quum autem videmus quempiam aut oscitantem aut mingentem,nostrum corpus ad mictum,aut oscitationem mouemus,ad memoriam reducentes mictum,aut oscitationem,quorum obliti eramus, quoniam causa non incitabat ad eadem abundè. Quòd autem fascinationem approbant, indignum videtur viro sapiente, vt nos citato loco asseruimus. Paulus etenim Galatas fascinatos dixit, non corpore,sed mente,dixit enim: Quis vos fascinauit, non obedire veritati? Ac si diceret, quis mentibus vestris imposuit? aut quis vos decepit? Omnia enim hæc verbum βασκαίνω significat. Vergilius autem rustici nomine loquitur, apud quem & similes,opinio de fascinatione in pretio habetur. Pueros quoque speciosos fascinatos fert Vergilius. Est autem id quod nos loco citato ex Hippocrat. & Celso diximus,bonos corporis habitus, qui extremè tales sunt,nequeuntes transire in melius, neque quiescere,omnino in deterius migrare. Et qui speciosior, aut coloratior quàm antè facta est, suspecta bona sua habere debet.Sic & infantes pulchriores aliquando facti, in morbos delabuntur. Quòd verò aliquando videntur homines aut per districtos enses ambulare, aut ignem calcare,aut dæmonum esse acta dicemus, aut eorundem, aut hominum imposturas, & apparere quidem oculis, non

Dæmonum pacta.

Imaginatio nihil agit extra corpus.

Alexicacorũ cautio.

Fascinatio apud Paulum.

Fascinatio non est vt vulgus putat.

autem existere.Recedant igitur hæc ab animis philosophorum, quæ neque idiotis digna sunt, apud quos imposturæ, supplantationes, superstitiones, & innumera deliramenta præualuerunt, quæ barbari medici & philosophi hominum mentibus induxerunt. Nos verò eadem extirpare toto animo conamur hoc in loco, & reliquis in quibus ea tantùm quæ vera sunt & sapientibus digna docemus, & approbamus, nugis & sophismatibus explosis. Recedat si placet iam inueterata & obsoleta,& noua sint omnia. Conducit porrò non parum ad sanitatis tutelam nosse animi perturbationes,corpus mutare, & quandoque posse affectus corporis contrarietate sanare, vt impetum ad interiora factum timore,aut tristitia,lætitia curamus,& metu nouimus quosdam magna sanguinis commotione è quartanis, & sanguinis profluuio curatos: in omnibus tamen mediocritatẽ seruandam,quam etiam ineuitabilem putamus, excessus tamen vitare decet, vti saluti aduersos,quos maximè propriè animi perturbationes quis appellauerit. Has Stoici vitare præcipiebant, & in virum sapientem nunquam incidere asserebant. Quales enim sunt morbi corporis corpori, tales morbi animi, eidem. At qui morbos corporis patitur,sanus non est,sic etiam & qui animo conturbatur, animo sanus non est. Qui verò non est sanus, insanus est: igitur qui animo conturbatur insanus est, is verò non est sapiens. Quapropter animi conturbationes vir sapiens non patietur.

Animi perturbationes ad sanit. agnoscenda.

Animi perturbationes aliena à viro sapiente.

De victus ratione eorum qui non sustinent generalem viuendi modum.

SECTIO VII.

SCripsimus in præcedentibus generales viuendi regulas, quæ sanis debentur, & nulla occasione præpeditis, ita vt quæ diximus obseruari non possent in causis non naturalibus, quæ necessariò occurrunt. Quoniam verò quibusdam peculiares quædam viuendi regulæ sunt ex vsu,de eisdem in hac sectione scribere decreuimus. Peculiaris verò viuendi ratio debetur pueris, senibus, his qui iter agunt, nauigant, aut in laboribus viuunt, aut omnino in otio degunt, aut obesi, aut graciles admodum sunt,aut aliquod membrum præ cæteris distemperatum habent, aut in morbos incidere parati sunt, aut ab eisdem reualescunt.

De victu infantium.

CAPVT I.

INterim dum infans in vtero continetur, tota victus ratio ad matrem dirigenda est, quam sanam seruare oportet. Superueniunt autem vtero gerentibus symptomata quædam magna ex parte. Hæc sunt, ciborum in ventre fluctuatio, saliuæ in ore redundantia, appetitus deiectio, & malacia, quæ pica etiam dicitur: quoniam ea auis varietate ciborum, & eorum prauitate gaudet, & ferunt, eandem eo malo capi. Quæ omnia ab excrementorum copia oriuntur. Cùm enim primis mensibus sanguis menstruus retineatur, & embrio ob paruitatem eam abundantiam

Pica mulieribus vnde dicta.

tiam

Digitized by Google

etiam vincere non possit, quod optimum est sibi applicat, reliquum verò excrementosum in venis matris relinquit, venæ autem plenæ non trahunt, ac proinde nec appetitus excitatur. Præterea cruditates in ventre acetuantur, tum quoniam alimenta corrumpuntur, non superata, nec digesta, tum quoniam venæ & iecur quod abundat crassum & excrementosum in ventrem teuomunt. Excrementum autem crassum, crudum & pituitosum, fluctuationes efficit ciborum, & multam saliuam ori transfundit, inde quoque appetitos ciborum fere demoritur, ob sensus hebetudinem, & corrumpitur, ac conuertitur ad praua alimēta, veluti carbones, testas, & gypsum: adhæc enim conuertitur appetitus tanquam contraria redondantibus humoribus, & quæ aliqua ratione eisdem prodesse valent, quoniam qualitate contraria sunt. Quibus medetur exercitatio, quæ longo incessu perficitur: hæc enim excrementa absumit, & victus pet ea quæ extenuant humores, & eosdem exsiccant. Anethum itaque cum carnibus elixandum, & anisum pani miscendum. Rursus pastinaca melle condita ante cibum, & post ipsum eisdem accommodatur, nuces quoque cum pane in eundem vsum eduntur, & recentiores adhuc meliores sunt, quibus nonnulli probè caricas admiscent. Prodest quàm maximè ad eas ventriculi dispositiones syrupus de mentha compositus, & lanam ventriculo admouere, ex oleo anethino, aut nardino, aut masthichino. An tamen aliquando purgandæ sint adauctis malis, diximus suprà. Nos sanè inualescentibus admodum prægnantium accidentibus eas manna, aut infusione rhabarbari purgamus. Alenda quoque est alimentis quæ bonum succum præstent & aliquam exsiccandi vim immixtam habeant. Infans verò ad eam magnitudinem perductus vt alimenti copiam in vtero capere non possit, aut etiam aërem inspirare cupiat, calcitrat, & acetabula disrumpit, & in lucem prodit. Quem considerare debet medicus, an sanus sit, & validus & omni ex parte probè formatus, numerum, magnitudinem, & figuram membrorum, & meatuom per quos excrementa purgantur apertionem, an probè respiret, cum contentione vagiat, membra singula moueat: cui obstetrix caput conformabit ad figuram sphæræ vtrinque leuiter compressæ, palpebras eleuabit, quibus ex ore aquam instillabit, & purgabit oculos, sicuti & aures & nares, leniter comprimendo, & anum digito minimo aperiet, vt paulò pòst meconium excernat, est id quod Hispani dicunt, la pez, excrementum quod à iecore ex sanguine menstruo delatum fuit ad intestina infantis dum in vtero permansit, nihil ore sumens, id verò fæculentum & vstum est, & nigrum ad picis modum, & salem cuti insperget: vena vmbilicalis quatuor digitis à ventre scindenda acuto scalpro aut forcipe, deinde sanguis exprimendus, reliqua pars prope vmbilicum liganda validè, vt deinde intra tertium, aut quartum diem, vt solet fieri, decidat. Lanæ deinde floccus superponatur vmbilico, aut ex panno lineo lacero, penicillus, aut linamentum conceptum fiat cum pauco rizo tosto, aut cineris flore. Fœminæ Hispanæ cuminum tritum apponunt, quod ob acrimoniam ab Aëtio reprehenditur. Deinde fascia obuoluatur vmbilicus, deinde toto corpore oleo vncto, obuoluatur infans pannis mollibus, & leniter comprimentibus. His actis infanti lingendum mel digito tradetur, vt appetitus prosecutionis alimenti excitetur, & sugere incipiat oblectamento dulcedinis motus. Expresso tamen crassiore & casceoso lacte in vberibus retento, infanti lac ori instilletur. Præstat autem duobus antè diebus mattem lac perdere, quàm infantem lactet: quoniam non conficietur probè per id tempus, & deinde quæuis suum lactet infantē, nisi aliqua ratione honesta impedita sit, aut ægrotet, aut id munus molestè admodum exerceat, aut papillis careat, aut vlcera earundem patiatur. Decet enim infantem non orbari sua hæreditate, qua creator summa pietate, liberalitate & prouidentia ipsum donauit. Quod enim per vmbilicum intra vterum capiebat, id sibi tradi voluit in mammis confectum, ad easdem traductum per cōmunes venas vtero & ipsis. Bis autem aut ter per diei vnius spatium lac capere medici præceperunt: quod tamen non facilè ferunt infantes: sæpissimè enim se ad mammas sugendas conuertunt cum vagitu implacabili; & meritò quidem, quoniam multum semel superare non valent: cui rei ratio adstipulatur, dicente Hippocrate; Et quibus semel, aut bis, aut amplius, aut minus, aut secundum partem, condonandum autem est aliquid tempori, horæ, regioni, ætati & consuetudini. Cùm verò vmbilicus deciderit, rursus cineris flos aspergendus, aut cinis tali suilli vsti. Lac itaque solum in cibis sumere duobus primis annis Paulus præcipit. Galenus verò donec primores dentes edat. Salubre sanè consilium, modò tamen ob nutricum imperitiam, & quoniam cupiunt eosdem voraces efficere, nondum primo transacto mense, eisdem alimentum parant ex pane, melle, & oleo in quo allium frigatur, fœtidum, & calidissimum cibum, qui eosdem exurit, & in febres incidere cogit, & inducit cacochymiam, à qua ob eius & similium ciborum vsum nunquam liberantur. Cogont quoque eosdem ante annum carnes deuorare. Quibus ego transacto sexto æteraris mense, concederem offam panis in iure pulli malaxatam, addito saccaro, aut eandem in oleo & melle liquatam, cum quibus aquam degustabunt: à vino tamen omnino abstineant, aut medullam aut pinguedinem ouilli lactis, quam butyrum appellamus, edant. Quibus Troiani infantes alebant, vt Homerus ait Iliados χ.

Vtero gerentium sympt. quo pacto curantur.

Infantis nati quæ habenda consideratio.

Huiusmodi excrementum aliàs vocatur papas culum.

Infantis victus.

Lacte alendi infantes solo.

Troianorum cibus.

> Αςυάναξ, ὃς πρὶν μὲν ἑοῦ ἐπὶ γούνασι πατρὸς
> Μυελὸν οἶον ἔδεσκε, καὶ οἰῶν πίονα δημόν.

Hoc est, Astyanax, qui solebat ante in genubus patris solam medullam edere, aut ouium pingue. Sit autem medulla vaccina, ouillum autem butyrum, quibus mel aut saccarum addimus, ne nauseam concitent. Decet quoque eosdem sæpe absoluere, & pannis mundis inuoluere, ne ab acredine vrinæ, aut deiectionis erodantur, & molestentur. Corpúsque ipsorū blandis manibus fricandum, & oleo vngendum, potissimùm femina, interfœmineum, & nates. Abluat quoque nutrix quandoque vniuersum infantis corpus aqua tepida dulci, & exercitationis loco, vagitus & vociferatio prosunt. Nutrix præterea corpus ipsius moueat, aut in cuna, aut lectulo pendenti, Hispanè columpio, aut in vlnis, quod non parum ad conciliandum somnum conducit, & dolores placandos. Tria etenim sunt quæ infantium dolores sedant, & molestias placant, papilla nutricis ori indita, motus mediocris in vlnis, cunis, aut suspensis lectulis, & vocis modulatio, quibus accedit quandoque sordidarum vestium in tersas & mundas mutatio: qui enim à pannis sordidis exasperantur, nec quiescunt, nec tacent. Harum omnium commoditatum peritam decet esse nutricem, quæ etiam agnoscat coniectura; qua de causa plorans, & vagiens infans fatigatur. Nam & ploratus cum angostia dolorem ostendit, sicut & iracundus vagitus, & motus inordinatus cum vociferatione.

Dolores infantium sedantia.

Medici ad infantes gubernandos industria. Quibus accedet medici, tum industria, tum consilium ad agnoscenda mala, & eadem placanda, sicuti & ad eorundem affectus moderandos, singulis extremis affectibus, vti iracundiæ, tarditati & ignauiæ, cunctatias causas adiungens. Conducent igitur principes & magnates simul pædagogos, & medicus, præceptores autem à septimo anno pueritiæ. Medicus etenim corporis affectus, & eorundem causas supprimet, vt perinde anima morum boootum & disciplinarum capax fiat.

Electio Nutricis & lactis.

Nutricis electiones. AD hæc verò consequenda imprimis nutrix eligenda est mediæ ætatis, inter vigesimum & quadragesimum annū, quæ bis, aut ter pepererit, & infantes nutriuerit, sana, & quoad fieri possit, bene habiti corporis, & coloris medij inter album & rubrum, aut subnigra potius quàm subalbida sit, lato thorace, mammis modicæ magnitudinis, non fungosis, nun rugosis, aut laxis, siquidem in earū carne probè coquendi debet infantis alimentum, atque ab eisdem concedi. Papillæ quoque mediocres sint: nam paruæ non apprehenduntur ore, & magnas non capit os infantis, præter id quòd palatum lædunt, & deglutitionem impediunt, ac linguæ motum. Abstineat hæc à venere, nam venus fœturem *Nutrix à venere abstineat.* lacti iosert, & menses prouocat, vnde infantes alimento priuantur. At verò si eis alimentum non deficiat, vti in quibusdam sanguine abundantibus fieri vidimus, non parum commodi sequitur ex porgatione menstrua, puriore facto sanguine: quamuis purgationis tempore turbationem patiantur. Fit etiam vt outrices ex veneris vso concipiant, quod infantibus perniciosissimum est: priuantur enim optima alimenti parte: considerandi quoque sunt nutricum mores, oe iracuoda sit, aut contentiosa, aut tristis, sed bilaris, læta, & placida. Hæc autem modicis vtatur exercitationibus, præsertim quæ brachiis fiunt, & boni succi cibis, non alliis, aut porris: cepatum autem frequens vsus infantes stultos efficit. Salsamenta mala sunt, quia medicamentosas vires habent, & aromatica fugienda in cibis, quæ bilem angeot, & caput infantis implent: adde quòd muliebria educunt, & venerem concitant. A bellariis etiam & pini nucleis oleosisque omnibus abstineaot. Quòd si conceperit nutrix, alia adeunda: si verò ægrotauerit, idem faciendum, aut si aliqua decenti causa id fieri non debeat, curanda. Quod sæpe facimus, laborātepuero, etiamsi nihil mali euidenter nutrix patiatur, atque leuiter purganda erit: est enim ea potgatio infanti cōmunis. Pariter quoque euenit, vt lac eidem aot deficiat, aut abunder, aut crassescat, aut plus æquo attenuetur, aut corrumpator. Quæ omnia emendare docebimus, vbi boni *Lactis electio.* lactis electionem percurramos: optimom autem lac agnoscitur substantia, colore, sapore & odore. Substantia quidem mediocre sit: id verò appellatur, quod nec tenue est & aquosum, fluidum & liquidum: neque crassum, sed ex omni parte æquale, quod vnguibus instillatum probatur: id enim nec omnino adhæret conuerso vngue, neque facilè defluit. Tenue tamen parum alit, etsi primis diebus, quod appellant colostra proficuom sit aperiendis & purgandis meatibus omnibus: crassum verò obstruit vrinas, & deiectiooes cohibet, & iode phymata oboriuntur, comitialem efficit morbum, & apoplexiam, & febres à putredine, & flatus, si tameo ad alterum extremorum inclinauerit, tenue est melios crasso. Colore verò lac probatur, qood ad liuorem tendens candidum est, Galeo. candidum colorem eligente, Arist. lib. 4. de Histor. animal. cap. 21. dicente: Lac salubrius infantibus est, quod liuorem trahit, quàm quod candidum est, & fuscæ commodius habent quàm cādidæ, & porrò ad alendum validius est, quod plus casei cōtinet, sed salubrius infantibus est, quod minus casei habet. Paulus sic probari iubet lac, io vas vitreum lac fundatur cui parum misceatur coaguli, & digitis agitetur: quòd si vbi caseus à sero separatur, pares fuerint portiones, id booum, reliquū verò aut caseosum, aut serosum est. *Lactis color ex Galen. & Arist. Lactis probatio.* Sapore dulce optimum est, non salsum, neque acidum, neque quod citò acescat, neque amarū, neque prauum saporem aliquem referens gustanti, odorem quoque præ se ferat non ingratum, neque fœtidum, nec putrilaginem omnino redoleat. Si igitur lac extinguatur, cùm euenerit ob inopiam alimenti, aut eiusdem prauitatem, alendum corpus *Lac reparantia.* erit copiosiore cibo, ac boni succi, vti carnibus gallinarum & perdicum: in quem vsum maximè prodest sesamum cum melle, quas sesamidas placentas appellant, aut palmulæ passæ, & desuper bibere vinum dulce, aut ceruisiam, & palmulæ cōditæ cum melle, & amygdalatum, & mammarum lenis frictio, oua quoque sorbilia & vinum dulce, & vbera caprarum, aut ouium in cibis lac augent Laudat Aëtius quammaximè intestina terræ trita cum palmulis, & cum zytbo bibenda dare diebus decem ieiunæ notrici, ac prælotæ, ac miraberis, inquit, de multitudine & bonitate lactis, aut simul terræ intestioa & palmulæ cum zytbo terendæ & bibendæ, si lac immodicè attenuetur, à balneis abstinendum, in cibis verò vtatur his, quæ sanguinem reddant crassiorem, vti amylo, ouis sorbilibus & carnibus hœdorum, extremitatibus porcorum, & alis anserum, & vino dulci. Panis autem sit similagineus. Agnosces quoque lactis tenuitatem ex substantia, multo sero, & quod sponte de mammis fluit. Crassitudinem autem lactis emendant balnea & alimenta attenuantia, vti iura *Lac emendantia.* carnium gallinarum, & pullorum cum ciceribus, & vinum album aqnosum bibendum, lac item corrumpitur, quod ex pustulis, phlyctenis & cutis vlceribus, in acrem degenerasse qualitatem agnoscimus, venter quoque immodicè fluet cum morsu, & sitis atque appetitus deiectio sequuntur, & corporis attenuatio: has autem purgare leuiter conuenit ob cacochymiam, casia fistulati, aut maona, aut rhabarbato, & alimeota boni succi adhibenda. Quòd si lac immodicè abundauerit, panni vberibus superponantur ex posca, aut decocto lentium, & pauco aceto, aut panni muria madefacti, aut petroselino & aceto, quod validius est, ne tamen coaguletur, butyrum vaccinom cum resina terebinthina & pauco aceto supetpooatur, & alimenta parum aleotia edat.

De malis quæ infantibus eueniunt.

INfantibus quamuis probè regantur, ferè ineuitabilia sunt quædam mala, quibus remedia accommodabimus. Ex eorum numero sunt, exanthemata, quæ pustulæ appellantur generali voce, à nobis variolæ, quod paruis varis similes sunt, à quibusdam *Variola.* bubastica, & papulæ, sine quibus ferè nullus infantium prætergreditur: duos autem vidi, quorom alter deinde 40. alter 60. anno in easdem incidit, hæ quidem ex sanguine menstruo ortum habent, iodicatioois modo id excrementum natura pellente ad cutem. Quibus post secundum ætatis annum, maxi- *Variolarum curatio.* mè si cum febre fiant, quod sæpius euenit, scarificatio crurum conuenit: ante id tempus verò, prætermitteoda, sed exercenda cùm primùm apparent, antequam

antequam aut ad statum peruenoiant, aut totum corpus occupauetiut: quòd si eas de propè futuras agnoueris, præcauebis easdem euacuatione. Agnoscuutur autem raucedioe præcedente, tossi, capitis dolore, oculorum & faciei rubore, lacbrymarum defluxu, sternutatioue frequenti, & subitis quibusdam timoribus, tremotibus, & febtibus continentibus, quæ accidunt. Cùm igitur apparent nigræ, aut liuidæ, pessimæ suni, rubeæ uou malæ, latæ crassiorem & frigidiorem osteudunt humorem, acumiuatæ calidiorem & teuuiorem, dicente Hippocr. latæ pustulæ non admodom pruriunt, quod ad humoris uaturam retolit Gal. Ad curationem aurem earum quæ à calidiori fiunt humote, imprimis panois rubeis corpos infantis obuoluatur, & quæ furotem sanguinis supprimunt adhibeantur, vti oxysaccarum, & syrupus ex endiuia, & lac matris corrigendum, & si quem alium cibum accipiunt, ad frigidum inclinet, veluti ptisana, & ius pulli elixi cũ lactucis aut cucurbitis, & à cibis dulcibus abstinrãt.

Membra à variolis tuẽda. Interim verò cauendum ne fluxu ventris capiautur, inclinante humore ad intestina, in quem vsum lentes accommodantut. Oculi quoque præseruandi collyrio, ex aqua rosarũ iustillatitia, & croco inibi dissoluto, & os aqua plantaginis abluatur, toto morbi tempore, ab aëre frigido tueantur, ne iudicationem impediat, deinde vt coctio probè succedat: cùm verò morbus ad suppurationem & summum vigorem perducitur, totum opus naturæ permittendum, seruantibus uobis virtutem. Suppuratis verò variolis cuticula externa acu aurea, aut argentea pungenda, vt pus manet, neque interim cutem internam rodat, & foueam faciat, atque rizi *Ad impediẽdas faciei foueas à variolis.* tosti puluis inspergendus, aut simul cum tragacantho dissoluto, in rosata aqua instillatitia, aut ex succo lentis, smylo, & tragacautho fiat linimentũ. Valent ad idem, vnguentum de cerusa, & de lithargyrio, & riaũ cum butyro vaccino. Crustæ autem cadeot postquam aruerint, vbi butyro vngantur, & cicatrices, si quæ remanserint, curari poterunt citrino vnguento. Si verò latæ fuerint variolæ, & ab humore fiant crassiore, ab initio sanguinem mittemus, si febris adfuerit, sine ipsa verò minimè, sed extenuantia statim adhibebimus, in quem vsum optimus est syrupos ex elixatione ficuum, seminis fœniculi, & laccæ, vel conficiatur bunc in modum.

℞. caricarum vnc. 1. lentium sine corticibus drac. 3. seminis fœniculi drach. 2. laccæ, & tragacanthi, vtriusque drachm. 1. semis: bulliant in libra 1. semis aquæ ad tertiam, coletur, & cum saccaro fiat syrupus. Sed sunt variolę quædam minores, & quę cuti non prominent, sed biliosæ sunt cutem tantummodo exasperantes, quoniam humor paucus est, & dissoluitur faciliùs, & minùs occupat partem, ac minus ipsam eleuat in tumorem, sed neque latitudinem habent quam variolæ: appellantur vulgò mor- *Morbilli.* billi, barbara voce: sunt autem rubei coloris, & ad pallorem inclinaotes: qui eandem babent speciem curationis, præterquàm quòd non suppurantur exquisitè tales, sed dissoluuntur: expedit tamen valentiùs refrigerare his quæ assumuntur: veluti syrupo ex acetosa, aut vua acerba, aut ex acido limonum aut mali citrei. Sanguinis verò missio non est adeò vtilis, & vbi nou adsint, aut continens febris, aut magna, sang. copia vitanda etit, eisdem verò si venter retineatur, clystere conueniet ex maluarum & violarum decocto, cum saccaro. *Vlcera ca. infantium.* Vlcera quoque fiunt in capitibus puerorum, quæ Achores generali voce dicuntur, quibus crusta adnascitur, ex pore manante resiccato: quædam autem sunt meliceri-des, siue faui puerotum, quibus conducit, mellis ℥. 3. myrrhæ drachm. 2. aut acaciæ drachm. 2. myrrhę drachm. 1. aloë drachma semis, sicca inspergenda, aut cum melle & vino linienda. Sed ad achoras maiora remedia suo loco dicemus. *Pediculis quid valet.* Ad pediculos eorum valet lithargyrij drachm. 1. staphidis agriæ drachm. 1. semis, in oleo & pauco aceto dissoluantur, & liniantur. Si ipsorum oculi inflammentur, lycium dissolutum iu aqua rosata oculis instilletur, aut collyrium ex cerusa & tragacantho in lacte dissolutum, aut ipsum lac instilletur. Ad aurium inflammationes rosaceum in quo terræ intestina frigantur, aut rosaceum cum muliebri lacte, pari mensura, aut rosaceum cum albo oui. Ad vlcera aluoiri vino nigro adstringente dilutum, aut pulois rosarum, aluminis, & myrrhæ cum sapa, & aceto. *De dentitione infantium.* Cùm autem dentes edere incipiunt, septimo ætatis mense, multa saliua ore prodit, dolore gingiuarum vexantur, ac si aculeis pungerentur, febres succedunt, & venter laxatus immodicè fluit. Quibus malis remedia protinus adhibenda, vt gingiuæ laxentur, & nerui qui ad dentes finiuutur, & venter retineatur, & salsi humoris confluxus in ipsum, & malitia attemperetur. A masticatione durorum imprimis abstineant, quoniam obdurantur gingiuæ ac ferè calescunt. Maxillæ igitur infernæ oleum camæmelinum cum lanis illotis admouendum, & gingiuæ terebinthina & oleo camæmelino cum panno lineo leuiter fricandæ, & aqua calida infundẽda, aut mel, oleum camæmelinum & resina terebinthina miscenda, & his fricandæ gingiuæ cum panno lineo lacero. *Ventris fluxus infantiũ.* Cùm autem fluxerit venter, optimum est oleum melinum ventri admotum, aut simul vino admixtum, aut succus menthæ cum vino, aut puluis menthæ cum oleo mastichino, aut purpurea lana ventri liganda. Nutrix tamen cibis boni succi & potibus vtatur, quibus insit adstringendi vis. *Stertori infantium.* Infantibus nihilominus vox quandoque intercipitur, & alij dormientes, aut vigilantes stertunt, aut pituitam multam in ventre, aut tonsillarum inflammationem patientes, aut quoniã in eisdem & faucibus distillatio à capite figitur. Quibus subuenitur, primùm indita glande, vt ventrem exonerẽt, deinde si in partibus oris malum consistat, tonsillis lana oleo camæmelino & axungia gallinæ liquata immersa admoueatur, digito autem illito oleo amygdalarum dulcium partes oris leuiter fricentur, quòd si perinde vomant, non parum proficit. Pituitam autem ab ore purgabit. Vbi verò in vẽtre fuerit malũ, vomitus vtilis erit, aut psilium, aut calitrici semen, aut lini semen vnius drachmæ pondere cum melle deglutiant, aut eorundem muscilaginem cum melle, hæc enim eorum ventres purgant, aqua pariter mulsa eisdem accommodatur, & manna in iure pulli, succus autem brassicæ cum sale, ab Aëtio commendatur. Ad vermes autem remedia loco suo scribemus. *Oris vlcera infantium.* Oris vlcera, quæ aphthæ dicuntur, infantibus fiunt ob lactis acredinem, aut salsedinem, aut à capite distillationem eiusdem naturæ: quibus cõuenit ablutio oris cum aqua, aut succo plantaginis, aut aqua lactucæ, succo foliorũ oliuæ cum saccaro, & succus plantaginis cum myrrha, aut syrupus ex succo mororum rubi, aut decoctio corticum mali punici, aut si sordida fuerint, mel misceatur. Tussi tamen infantium medentur penidiæ, & oclei pini cum melle, & succus glycyrrhizæ, & mel despumatum. Vmbilicus aliquando infantibus prominet, aut iuxta inguen similis tumor fit, ob magnũ conatum, quem vagientes apponunt, aut ob casum: quibus supponatur emplastrũ ex resina terebinthi-

na, cum myrrha, aut ex mastiche, myrtha & ladano, aut ex terebinthina, mastiche, & alumine, aut ex alumine & melle, aut ex melle & cumino, & singula pannis validiùs obliganda. Quibusdam etiam rectum intestinũ relaxatur, quibus sacculus ex floribus camæmeli calidus & vino inspersus admouendus, aut semen nasturcij tenuissimè tritum cum butyro vaccino, aut vinum, in quo cortices mali punici ebullierint. Nouimus plures, quibus inter dormiendum insomnia accidunt, terroris plena, quæ ostendunt ciborum in ventriculo corruptionem & satietatem, cui dispositioni medetur mel linctum, ciborum abstinentia, & desuper dormire, & gladem ex melle tosto indere. Excoriantur autem infantibus partes circa genitalia, & anum, ob vrinæ acredinem, quibus sepum hircinum conuenit, impedit enim ne vrina tãgat cutim, aut pulois mirthi, aut linamenta concepra, & cerusa aut ligorum caties.

De ablactandis infantibus, & victu eorundem.

ANte sanè quàm infantes omnino ablactentur, aliis cibis assuescere debent, non subitò aut intrepidè, sed sexto ætatis mense incipient cibos degustare solidiores: semper tamen humidos, ad seruandam eorum temperaturam, quamuis antiqui non adeò citò id permittant facere. Eo verò tempore amygdalatum, micam panis in iure carnis, aut butyrum vaccinum, aut ouillum, aut medullã edere incipiat, deinde pomum dulce sine cortice, aut pyrum assum, aut condita eadem cum saccaro, & nondum à lacte arceantur. Deinde verò secundo iam finiente anno vitellos ouorum comedet, deinde alas auium degustare incipient, & pisciculos paruos, & nucleos pini, & vuas passas, sine gigartis, & pruna passa, ac deinde viridia. Quòd si interim ægrotauerit, ad lactis vsum conuertatur. Præterea procedente tempore, ad tertium annum, carnes ipsas degustabit, auium potissimum, quarto anno carnes veruecis, & hœdorum edet, deinde vbi opus fuerit porcinas & bubulas, ac reliquas, & liberè potu aquæ vtatur inter cibos, neque potus adeò copiosus sit, vt cibos ante coctionem distribuat, deinde verò sic in cibis tegatur, & in omni hilaritate & tranquillitate ad 7. vsque annum nulla legum subiectione cogatur, præterquam diuinis institutis, ac pædagogus blandis sermonibus impetus & in vitia propensionem compescat, nisi adeò sit effrenatus puer, vt flagello etiam sit opus, vtatur autem tota pueritia frictionibus & liberis exercitationibus ac sine contentione. Cùm verò iam septimum impleuerit annum, humanioribus instruatur disciplinis, magistro hilari, beneuolo, modesto, minimè atroci, aut tetrico commeodetur, qui studiosus sit, ac peritus. Post 14. annum, cùm linguarum fuerit peritus, sed non antequam Latinam & Græcã calleat linguam, mathematicis incumbat disciplinis, philosophiæ verò à 18. anno: abstineat autem à vino omnimodo, & à veneris stimulis distrahatur eius animus. Interim verò si rei militari incumbere decreuerit, equos agitet, armorum exercitamentis insudet, & mathematicas disciplinas non contemnat, ac philosophiæ operam nauet à 18. anno, quod omnes viros probos decet, nõ neglectis, nec posthabitis duabus his primis partibus artis medendi, quæ ad hominis constitutionem agnoscendam & sanitatem custod. endam apprimè conducunt. Porrò à 7. anno pædagogi industria bonis moribus instruatur, & legis præcepta memoriæ ipsius commendentur, & de eorundem obseruatione admoneatur. In omnibus verò ab excessibus inclinationis naturæ arceantur pueri, abstineant quoque à conuersatione iuuenum malè institutorum, cum studiosis conuersentur, dixit enim Theognis,

Te bonus instituet bene, virtutémque docebit.

Omnes intemperantiæ ipsorum moderentur cibis, potibus, exercitationibus, honestis occupationibus, quæ auertunt à vitiis. Nam neque prauè affectis corporibus vitios facilè incidere potest, neque cum turpibus hominibus conuersatio, bonos mores admittit. A 20. verò anno philosophiæ, naturali, morali & diuinæ operam nauet, & corporis exercitamenta non negligat, atque singuli se ad propria accingant munera, & eis exercitationibus vtantur, & eas viuendi regulas in causis non naturalibus obseruent, quas suprà statuimus vsque ad senectutem, his tamen nominibus præsit medicus prudens, & artis peritus.

De victus ratione senibus obseruanda.

CAPVT II.

Enum temperaturam frigidam & siccam esse annorum numero talem effectam, supra parte prima latè docuimus, in quam omnes viuẽtes processu temporis deducuntur actione caloris natiui humore assumpto, ac perinde coriorum exsiccatorum instar rugosi fiont, duri, & difficilè mobiles. Hunc consumptionis cursum retardare modis omnibus medicus procurat, adhibitis alimentis quæ vim habent humectãdi atque reficiendi corpus. est autem victus ratio eorum præseruatina potius quàm cõseruatiua. Quamobrem alimenta humectantia accipient & reficientia, & calefacientia, non tamen ex longis interuallis: quoniam eorum vires non possunt semel multum superare, parum igitur cibi præbendum, boni succi, humidæ naturæ, & sæpe. Eos itaq; decet quotidie, postquam manè ventris & vesicæ onera deposuerint, lauare aqua dulci tepida, si balneis assueuerint, si verò nõ, fricentur oleo tepido: inde enim cutis atque caro emolliuntur, & ossium ac neruorum siccitas moderatur. Deinde paucum cibum accipiant, vti panem cum melle: sit autem despumatum, hoc enim in optimum conuertitur sanguinem, vt in iuuenibus in bilem, quod de melle diximus loco suo, aut ouum sorbile, cum pauco pane. Viuum autem bibent, æstate album aut fuluum, ad medietatem dilutum, hyeme verò meracum, fuluum, aut flauum, aut sit à S. Torcatio, aut ab Yepes, non adulterinum, vina enim hæc calfacient, & excrementa serosa per vrinam mittent. Deinde modicè exercitentur, pro virium ratione, aut gestentur, si non aliud ferunt, aut equitando, aut in sernorum humeris. Quinq; transactis horis à cibo carnem gallinæ elixæ, aut veruecis, aut piscium saxatilium, nempe tructarum, solearum, plaiciarum edant. Noctu cœnabunt pulli, aut gallinæ carnem, aut veruecis elixam, & rursus vinũ prædictum bibant, abstineant autem ab adstringentibus, & crassis vinis, muscatellina tamen non sunt eis noxia. Prima verò mensa butyrum vaccinum recens cum saccaro, aut melle confert. Ter igitur, aut in decrepita quater in die comedent. Ientaculum accipientes, & prandium, accœnam, & vespere ante cœnam horis 4. refectionem, quam Hispani merendam dicunt: eam enim refectionem laborantes metuerunt, sit summa ratio victus eorum, vt Homerus dixit,

Senum victus.

Senum cibus prima mensa.

Vt lauit, sumpsitque cibum, dat membra sopori.

Quod

Digitized by Google

Quod de extremè senibus dictum puta: nam ante id nec toties comedere, nec ab exercitiis abstinere eos volumus. Nos pro lotione frictionem, & exercitationem subrogamus. Somnus verò, aut quies in lecto sint quàm in aliis ætatibus longiores, funditus tamen à venere abstineant: senum præterea excrementa pituitosa sunt ob cruditates. Pituitæ autem auctæ prosunt mel despumatum, potissimùm in quo conditæ sint pastinacę, aut vinum mulsum, & quam appellauimus claream, & resina terebinthina, quantitate viciæ semis cum saccaro, aut melle, aut etiam sola eos purgat, si venter retineatur, clysteria ex maluarum elixatione & melle, aut ex iure carnium, præsertim intestinorum, & oleo, aut ex oleo & vino, infundenda. Hæc enim fæces molliunt, & intestina humectant, quæ vetustate, dura & membranis aridis similia fiunt. Ad quotidiana autem excremēta purganda præter mel, conducunt pruna passa & beta ex oleo & aceto, & caricæ pingues, à quibus corium demere præcipiunt. Verùm si obstructio iecoris timetur, ab eisdem abstinendū, autumno quoque virides ficus præbere conuenit. Si verò arenulæ renum eos vexant, vinum mulsum prodest, aut vinum in quo betonica infundatur. Sint autem vina pallida. Cappares etiam ex oleo & aceto ad appetitum excitandum valent, sicuti & oliuæ salitæ. Temporibus quoque admodum frigidis aromatica, vti piper, cinnamomum & caryophylla cum cibis iniscere est ex vsu, sicuti & anisum ad flatus ventriculi discutiendos, & quandoque cuminum. *Dentibus senum.* Dentes verò senum à ruina tuebimur, cauentes cibos putridos & duros, quos non facilè, aut scindant, aut conterant, & à cibis dulcibus dentes abluent vino, parum diluto, ne caput teneret, & à cibis abstineāt stuporem inducentibus, & si quid dentibus hæserit, id detrahant lentisco, aut salice: hic enim non stimulat gingiuas. *Oculis caligantibus.* Oculorum caligantium remedium erit, oculos in aquam frigidam immergere manè à somno, sæpius, & quandoq; in aqua fœniculi, ad mundandas lippas, & sordes, & exterendas membranas, non fatigent lectione eosdem: minimè verò literas *Nota.* minutas legant, nec quæ arsenicum habeant copiosum. A cibis abstineāt, qui in ventre diutius immorantur, aut in ipso corrumpuntur, aut crassi succi, & frigidæ naturæ, & ab his qui fumum capiti mittūt, vt porrum, cepa, & eruca. Aurium quoque sordes frequenter mundandæ, & eisdem instillandum oleum amygdalarum dulcium, aut axungia gallinæ liquata, aut galia, aut noctu hæc auribus elychnio inferenda. Omne rursus honestū corpori oblectamentum procurent, deambulantes, aut equitantes, in hortis, & viridibus pratis verno tempore, & viridia præcipitia montium spectent, & aquarum fluenta, & earundem sonitu demulceātur, hæc enim omnium maximè literis insudantium oculos & aures recreant. Hyberno etiam tempore, pannis, pellibus & serico induti incedant; & calciati duplicatis soleis, non premētibus pedes, aut etiam cothurnis, & in sudatorio, aut laconico balneo habitēt, nō valde calenti, aut in domiciliis ipsorum carbonas igniti includantur, transacta flāma, nec tamen claudere interim decet ianuam & fenestras, sed aliquod horum tantisper transpirationi relinquēdum. Cùm verò à frictionibus, vnctionibus, exercitationibus, ciborum assumptione & somno quieuerint, in diuinarum rerum contemplatione, & beatorum fœlicitate bonas horas collocabunt, in sacris voluminibus, & sacrorum autorum scriptis euoluendis immorabuntur: nonnunquam etiam Ciceronis officia, Tusculanas quæstiones, de finibus bonorum & malorum legent, aut Platonis conuiuium, aut Phæarum, aut Aristotelis morales libros. A cœna verò ut prandio, maiorum strenuè gesta iunioribus narrabunt, decet enim senes huiuscemodi conuersantes laxare animum (est namqua senectus plena curarum) ac deinde somno corporis labores soluere.

De victu laborantium, iter agentium, nauigantium, & in otio degentium.

CAPVT III.

V v in laboribus vitam agunt, probandi sunt, an per eos labores sani degant, atq; in eisdem permanebunt. *Victus laborantium.* Si verò facilè morbis corripiuntur, in alios mutandi veniūt, nisi per omnes labores consimili modo malè habeant: tunc enim in prioribus permanebunt, sic etiam si ex longis interuallis ægrotauerint. Cùm igitur ægrotant, considerandum an ex redundantia humorum morbi oriantur, an ex prauitate ipsorum, quibus pro causæ ratione subueniendū. Plethoræ quidem balneis, si eis assueuerint, & frictionibus, & sudoribus, & inedia, aut ciborum pauci alimenti vsu. Si verò cacochymia fuerit, species primùm distinguenda, & medicamenta euacuantia humorem redundantem adhibenda, & alimenta quæ generationi eius aduersa sunt: deinde verò ita instituendus victus, vt à prædicto lapsu corpus præseruetur. *Victus iter agentium.* Qui verò iter agunt ambulantes, corpus primum inungere debent, & validè fascia lata lumbos ligare ad ilia vsque, & in frigidis anni temporibus simul thoracem & dorsum ligabunt, & baculo innitentur, siue ad ascendendū, siue ad decliuia loca peragranda. Quòd si sudauerint, corpus quoad fieri possit, à ventis tuebuntur. Si verò equitando incesserint, vncto corpore prædicta fascia, validè ventrem inferiorem & inguina apprehendent, & in anteriori sedis parte molle aliquod, vti puluinar, aut vestem plicatam apponent, cui brachiis & manibus corpus stabiliāt, & firment. Antequam iter ingrediantur, decet corpus mundum esse, ita vt nec plethora, aut mali alicuius succi redundantia laborent, aut ab eisdem antè liberentur, aliàs bene cum ipsis agetur, si in morbum non inciderint: maximè vbi multorum dierum fuerit iter. *Iter agentes quibus abstinebunt.* Iam igitur iter aggressurus cibū non accipiet, minimè verò bibet, ne alimentum corporis commotione crudum distribuatur. Quòd si aut ob imbecillitatem, aut nimiam ambientis frigiditatem timentes, cibum acceperint, adhuc si fieri possit, à potu abstineant equitantes: nam potus in ventriculo fluctuat & grauat, distendit, ac molestat ipsum, sit autem cibus boni succi. Postquam autem in hospitio quieuerit, iam sedata corporis agitatione cibum boni succi, non multum accipiet, & vinum, paulò dilutius quàm solebat, bibat, solet enim vinum post validos corporis motus caput petere. Vt igitur sitim, si quæ in itinere excitatur, arceat, qualia calidis temporibus euenit, portulacam aut lactucam in ore ferat, aut lapillos tersos, aut crystallum, & taceat, & ore clauso respiret, & rosas ac violas odoretur. Non tamē laudo ad famem vitandam remediis vti, vt quidam volunt, oleo amygdalino, aut vaccino adipe, aut eisdem cum cera ad vnguēti formam assumptis: melius enim foret, parum edere. Nam cibus quamuis paucus famem per aliquod temporis spatium sedat. Ante id quoque decet corpus præparare, nā qui validè exercere vult, & suprà

quàm

quàm solebat, non subitò mutare debet consuetudinem, sed duobus, aut tribus diebus, aut etiam pluribus antè, exercitationem consuetam excedat, & cibis ac potibus assuescere incipiat, quibus in itinere se vsurum sperat, hac enim de causa præsertim Hippo. nos admonere puto, cum dixit, Consueta multo tempore minus incõsuetis molestare solent, oportet igitur ad inconsueta transire. Sunt ex diuitibus plures, quibus placet equorum cursu breuiter peragrare, qui assueti non fuerint, magnam sentient lassitudinem, & sæpe in magnos incident morbos: reliqui verò citò ad senectutem, & eius peculiares morbos deducentur. Ex cibis itaque optimos eliget, qui iter agit.

Aquas corrigere.

Aquarum autem malitiam emendare procurabit; vbi turbidæ, cœnosæ, aut crassæ admodum fuerint: nam eas percolare præcipiet per mortarium lapideum, aut per lanam contortam, cuius pars sit intra aquæ vas, pars extra, aut ipsam elixabunt, & residere permittent, aut etiam inter elixandum anisum addet, mica etiam panis aquam clarificat. Allia quoque comedere, aut cepas aquarum corrigit noxam, sicuti & vini mixtio. Salsæ verò aquæ alia aqua miscenda, aut per mundam terram, aut mortarium colanda, aut aceti parum addendum. Aquam etiam deferre decet ab hospitio in hospitium. Ex fontibus, puteis, & sordidis locis cum linteo interposito bibenda, ne sanguisugæ aut fæces deglutiantur.

Iter agentes sub æstu Solis.

Vehementi sane vigente æstu, quemadmodum & magno instante frigore, antequam iter aggrediantur, cibum aliquem accipere debent, sit tamen refrigerantia facultatis æstate: vt pyrum, aut cucurbita, saccaro condita, hyeme calefacientis, & parum domi immorabuntur dum cibus hic descendat. Caput à sole tueantur vmbella, & totum corpus pallio ex coriis hirci probè paratis, quod à ceruice & humeris vsque ad genua sit demissum: id enim solis calorem secus à corpore prohibet: instante verò calore, adhuc vehementius rosaceo corpus vnguendum, & os abluendum frigida, & lento incedendum motu. Ad hospitium peruenientes faciem frigida abluent, & crura ac pedes tepida. Quòd si vlterius incedendum non est, expediet totum corpus abluere. Iuuenis quidem in frigida natabit, puer autem aut senex tepidá ingredietur. Deinde lactucam edent ex oleo, & aceto, & pauco sale, senes tamen elixam, & pisces recentes elixos, non tamen salitos, vt quidam imprudens affirmat, aut carnem auis, quæ facile coquatur, & bonum præster succum, & bibent aut frigidam, aut valde dilutum vinum.

Iter agentes sub valido frigore.

Iter autem sub vehementi frigore agentes & per loca niuosa, & montes, quos validè perflant boreas, aquilo, aut circius, quam maximè tueri debent, ne frigus per nares subitò intimas penetret partes, aut extremas refrigerando superet: fit enim vt nonnulli catalepsi deprehendantur, & moriantur statim, quod me vidente, iuueni apud Metimnam contigit. Quidam etiam apoplexia, quidam tetano apprehenduntur: neruosæ enim partes in primis frigore tentantur, extremæ quoque partes quibusdam demoriuntur, congelatæ, quibusdam liuent, quibusdam omnino mortuæ putrescunt, quod rustico cuidam quadragenario euenit, cuius cura mihi ipsi commissa fuit. Decet igitur vt antequam iter aggrediantur, cibum accipiant, cum salsamento calido, vt pulli, aut gallinæ carnem assam, cum pipere, aut caryophyllis, aut alliis, aut salsamento ex eisdem, & vinum validum meracius bibant, & corpus totum linteis, pannis, & pellibus induant, & coriis hircorum, quibus subiectas vestes comprimant, & crura cothurnis, & ocreis, supra caligas laneas. Pedes tamen non adstringent, ne sanguis inde exprimatur, & quoniam motus partium calefacit. Qua propter equitantes magis à frigore patiuntur, quos decet ab equis descendere, & ambulantes celeriter terram calcare: inde enim pedes & totum corpus incalescit. Pedes fulcris firment, suspensi enim faciliùs refrigerantur, & demoriuntur, manicas etiam portent ex muricis pellibus.

Refrigerati nõ statim ad ignem accedant.

Qui autem ad hospitium peruenerint extremis valde refrigeratis, nõ statim ad ignem accedent: nam inde magnus concitabitur dolor, & impetu quodam in eas partes defertur sanguis, qui deinde non vincitur, sed putrescens scabiem generat, & inter fluendum dolorem, ob inæqualem intemperiem. Neque enim, vt prima parte docuimus, ad naturalem habitum redire repentè licet, neque subitò, ac repentè calefacere, aut infrigidare, aut quouis alio modo mutare: omne enim nimium naturæ inimicum. Præterea cùm partes congelatæ corrugentur, & obdurescant, coguntur sanguine irruente disrumpi, & continuitatis solutionem pati, nisi sensim laxentur, sed primùm deambulent in loco non frigido, & manus fricent, & si valde adhuc molestentur, extrema aqua tepida perfundant: erit autem melius, si in ipsa napi elixentur, aut chamomila, aut brassica, prodest etiam extrema in aquam frigidam immergere. Quo tamen modo prodesse possit, quidam ad philosophos vt sibi incognitam causam inquirendam remittit. Intelligere autem ac nosse oportet calidam aquam refrigeratis & congelatis * prodesse, non tantùm quia calida, nam ea ratione ignis præstaret, sed quia humida, nam quamuis calore potiùs quàm frigiditate conueniat, humiditas tamen, quia partes frigore rigentes & obduratas emollit, atque laxat, imprimis iuuat: si quis igitur non valde victus fuerit à frigore, in frigidam immersis extremis iuuabitur. Nam relaxata iam parte & eiusdem meatibus, ab humiditate, succedet sanguis cum spiritu, citra dolorem & membrorum disruptionem. Quibus autem calor valde victus est, non conueniet frigida, sed calida, quæ præter id quòd membra laxat, caloris restitutionem coadiuuat: confert itaque aqua calida magis, frigida minùs, vtraque ob humiditatem. Si verò cogatur aliqua ratione ad ignem accedere, id sensim fiat & non multo igni. Corrupta verò ac demortua iam parte quapiam, ipsa scarificanda erit, aut omnino abscindenda ad sanam vsque partem, & fouenda sale, pipere, & vino & aceto temperatis, atque aqua calida. Bolus armenus eisdem conuenit. Pars verò non mortua, sed liuore affecta, vino calido fouenda, in quo chamæmel, anethum, melilotum, & origanum elixentur. Nauigantes corporis purgationem magnam patiuntur: maximè qui non assueuerunt, sicuti & multi qui in curru, aut lectica gestantur, vomunt itaque. Cui euacuationi nullo opus est remedio, quoniam per eam corpus euacuatur, aut à redundantia, si quæ aderat, aut eius euacuationis ratione diminutis humoribus insuetos motus melius ferent, atque non parum mali sequeretur, si humores, qui motus ratione ad ventrem deducti sunt, ibidem retinerentur. Expediet autem à vomitu corpus pane, & lentibus excorticatis ex aqua & aceto elixis alere, & vinum cui insit aliqua adstringendi vis, boni odoris, sed paucę quãtitatis bibere. Sunt autem quibus placet vomitum cohibere, quem molestè ferunt, quibus præcipiendum, ne aquam aspiciant, & vt offam panis in vino odorato accipiant, aut syrupum de mentha compositum, aut pomum odoratum cum aniso,

aut

** Hippocrat. lib. de morb. Virgin. imperat vt potius vtamur aqua gelida quàm calida pro torpidorũ & congelatorum curatione; huius autem curationis rationem lege apud Mercurialem lib 5. de morb. puer. cap. 5. vbi Polonorũ quotidianum & mirabile exemplum citat.*

aut malum cotoneum, aut quam suprà milosplacentam appellauimus,& bonus odores naribus admouere,tum ad vomitum cohibendum, tum etiam aduersus malum nauis odorem. Qui verò in otio degunt,in carceribus detenti,aut aliquo irrepetibili negotio districti, ita vt neque balneari, neque exerceri possint, horum loco frictionibus vtentur crurum, brachiorum, atque totius corporis,& deiectionem procurabunt, quæ eisdem sæpius retinetur. Alimenta autem accipient,quæ facilè superentur,non tamen validè nutriant,vti auium carnes,& pisces, & carnium iura, & olea, & fructus. Abstineant à carnibus porcinis & bubulis,& in summa à crassis & glutinosis alimentis, & his quæ crudum aceruant humorem.

Victus eorum qui in otio degunt.

De extenuandis corporibus obesis, & implendis gracilibus.

CAPVT IV.

QVI supra modum obesi,extenuari,& ad mediocritatem quandam reduci desiderant, magis aliis exerceri debent: non tantùm enim decet in eorum corporibus alimentum ad membra deducere, sed idem plusquàm in aliis dissoluere, ad quod pariter frictio magna conuenit, quæ carnis ruborem prætergreditur, cum oleo anethino, aut irino, aut etiam sale addito, & balneum ex aqua & sale, & insolatio. Dimittant quoque cœnam omnino,aut sappares cum aceto & oleo sumant,sitque tota ratio victus extenuans,vti capparis,cicera,olera, quæ citò per ventrem descendant, ne interim totum quod præstare solent vtile iecur per meseraicas arripiat, ad quod etiam exercitium non longè à cibo prodest. Panis multū furfuris mixtum habeat,& anisum,& piper in cibis. Vinum verò sit album tenue:quod si acidum fuerit, proderit. Acetum aqua temperatum bibere corpus extenuat, & copia salis in cibis,& bibere tertio quoque die, vsque ad hebdomadas duas,medicamenti dialaccæ drach.semis in vnc.3.aceti mulsi,aut elixationis radicum apij, & similia quæ vrinā mouere sunt apta, & reliquus victus sit exsiccans: contraria victus ratio conuenit extenuatis, qui impleri volunt. Quibus conducit,imprimis corrigere intemperiem,aut obstructionem,si quę fuerit in caosa. Sunt enim admodum graciles magna ex parte biliosi, aut melancholici, aut calida,aut frigida, aut sicca, aut ex his coniugata intemperie lapsi:conueniunt eis alimenta,quæ bonum ac multum præstant succum, & vinum dulce,aut aqua, & frictiones opportunè adhibitæ, cum linteis asperioribus, mediocres tamen, quæ vsque ad carnium rumorem & ruborem perducunt,& non vltra,& breues exercitationes, non celeres. Balnea aquarum dulcium adeant,in quibus nec sudent,nec diutius immorētur, à tepida excuntes frigidam ingrediantur, aut eadem inspergatur ipsis. Picare etiam carnes optimum remedium est, aut cera copiosa vngere,& eandem violentiùs euellere, id enim sanguinem ad partes ducit, quod est potissimùm procurandum, idque quibusuis partibus extenuatis implendis est accommodatum remedium.

Picatio partes tabidas reficit & impinguat.

De his quibus membrum aliquod nobile præ cæteris est à sanitate lapsum.

CAPVT V.

DOCVIMVS qua victus ratione corpora temperata seruari debeant adhibitis causis non naturalibus, vitésque earundem scripsimus, quóque modo tractanda sint, quæ à temperamento parum labuntur,similibus ea seruantes, & quæ manifestè labuntur, contrariis præseruantes, nisi in animo fuerit eadem mutare in meliorem statum, quod contrariis perficietur. Nunc verò de his agendum quibus membrum aliquod nobile manifesto lapsu decidit à sanitate sibi debita secundum naturam, nec tamen ægrotat, sed totum corpus efficit inæqualiter lapsum:id verò impedit quo minus sic affectus generales viuendi regulas superius traditas seruet. Quoniam verò supra notas scripsimus temperati corporis, & eorum quæ à temperamento æqualiter labuntur,de inæqualibus lapsibus modò agendum: ac primum incipiemus à cerebro. Sed quoniam lapsus à mediocritate agnoscere est impossibile, nisi prius statuamus in singulis medium quoddam ad quod reliqua referantur tanquam ad regulam & mensuram, ideò prius temperaturæ optimæ partis de qua agendum est, notas trademus, deinde reliquarum temperaturam, quarum omnium correctionem ex contrarietate desumemus.

Cerebri temperatura.

CEREBRVM temperatū valentes exercet animales actiones, internas atque externas,nisi externorum organorum aliquod fuerit vitiatum. Pariter quoque motum secundum locum, & nulla ex parte læsas habet naturales,causis morbum inducentibus validè obsistit, neque eidem bona deest structura, aut ex capillis nota. Quantum igitur ad capitis magnitudinem attinet,paruitas vitiū est constitutionis cerebri, & quæ valde parat ad ipsius morbos. Magnitudo tamen non statim indicat bonum,sed cum distinctione,prius animaduersa figura: bonū enim est caput magnum,probè figuratū, est autem decēs figura,qualis sphæræ vtrinq; leuiter cōpressæ:quam sequitur, vt antè & retro promineat, ad planiciem verò accedant latera. Deinde orta à cerebro,nempe nerui & spina,consideranda: quoniam orta valetudinem partiū à quibus manant,ostendunt. Quòd si hæc valida sint, capitis magnitudo non ad materiæ copiam,sed ad robur confirmātis facultatis referēda,& ex contrario contrarium coniectādum. Idem quoq; in partis posterioris capitis, aut defectu,aut prominentia habendum est: nā vbi à debito modo euariet,diminutione,cum præstātia ortorum, paucitati materiæ adscribendum,& vbi promineat, ad vitium firmitatē referendū. Cùm autē in parte capitis posteriore neruorum mouentium exortus sit, & in anteriore sentientium, ex sentientibus neruis, & sensibus ipsis visu, gustu & olfactu, vbi non fuerit bona eius partis constitutio, intelligemus an id ad materiā,aut facultatis languorē referendū sit. Hæc itaq; de exterioribus sensibus & mouendi facultate dicta sint, quæ cerebri temperamentum, aut intemperiem ostendunt: actionum etenim præstantia à temperamento à quo pendent vires,& organo procedit. Docuimus pariter parte prima, tres esse internas sentientes facultates,imaginatiuam, cogitatiuam, & memoriam, ad duas priores referri apprehendere,& addiscere, formarum rerum tum susceptione, tum in eisdem exercitatione: ad memoriam, imaginum conseruationem & custodiam attinere

Cerebri temperati nota.

Digitized by Google

tinere notum est. Iam igitur facilè apprehendere, probè etiam ratiocinari, cerebri substantiam indicat mollem, & tenuem, contrarium crassam & durã, vti difficilè apprehendere, & tardè addiscere. Bona quidem ac tenax memoria durã & stabilem substãtiam cerebri ostendit. Nam quæ humida sunt, facilè externarum rerũ formas admittunt, & easdẽ parum seruant: dura verò difficilè admittunt, & diutius admissa seruant. Itaq; ingenium, siue inuentionis alacritas, tenuem cerebri substantiam indicat, addiscẽdi facilitas humiditatem, mutabilitas in opinionibus caliditatem & contraria contrarium indicabunt. Quod quidem inconstantia in opinionibus caliditatem, constantia frigiditatem ostendit, docent, qui posteaquam aliquam susceperunt opinionem, non magnis causis, aut valentibus accedentibus rationibus in contrarium mutant sententiam, licet id ad inscientiam quandoque referri debeat, & ignorantiam eorum quæ ad id assequẽdum, de quo agitur, sunt necessaria. In naturalibus verò functionibus consideranda sunt excrementa: nam in cerebro temperato, cui non tantùm temperatum elemẽtorum optimum, aut ei proximũ insit, sed etiam bona consurmatio, caerunt moderata, siue per nares, siue aures, palatũ, aut oculos excernãtur.

Capillorum colores & figura.

Quod verò tale est, nulli causarum alterantium occursui erit obnoxium, capilli ab infantia subrufi erunt, in pueritia subflaui, in adolescentia flaui. Medij quoq; erunt, crispitudine, & planitie: nam crispitudo siccitatem significat corrugantem, planities humiditatem: & rursus cutis dura ac sicca pilum nõ admittit facilè, ac perinde disrumpens pilus cutẽ ipsam contorto foramine peruadit, & eam figurã pilus seruat, humidam autem cutem facilè & recto itamine permeat: hi non caluescunt citò.

Cerebri calidi signa.

Calido existente cerebro, caput exterius tactum sentitur calidius, & oculi calidiores, agiliores, rubicundiores quàm temperatis, & venæ latiores. Capilli à primo ortu nascentur, atque hi in infantia subflaui, in pueritia flaui, & in iuuẽtute nigri, sed vidimus plures quibus à pueritia & etiam ab infantia nigri erant, valde vincente calore, caluescunt, sed tardius quàm si siccitatem etiam adiunctam habeant. Excrementa pauca sunt atque cocta, præterquã si capita eorum repleantur, quod sæpe eisdem accidit à cibis odoratis, & vaporosis, ac similibus vinis, & aëre calido, odorato, fœtido, aut vtcunq; vaporoso.

Cerebri frigidi signa.

Frigidã cerebri temperaturam agnosces, nam tactu minus calidum caput sentitur, & oculorum venę sensum latent, & tota facies rubore caret, & somnolentiores sunt, nec tamen profundo detinentur somno. Excrementa ipsis plura sunt, neq; abundè cocta, facilè læduntur à causis frigidis, & earũ occasione distillationibus & catarrhis capiuntur.

Cerebri sicci signa.

Capilli tardè oriuntur, tenues & plani, ab initio subpallidi, deinde aurei coloris, siuę subrufi. Cerebri sicca temperatura sensus habent perspicaces, ob excrementorũ paucitatem. Quæ pauca per nares, aures, & palatum conspiciuntur, vigiliis sunt parati, capilli ipsis cito nascuntur crassi, crispi, & citò caluescunt.

Cerebri humidi signa.

Humidã cerebri tẽperaturã sic agnosces. Facultas cogitatiua facilè rerum imaginibus confunditur: dormiũt profundiori somno, atque interim turbulenta patiuntur insomnia: excrementorum copia se ostendit, capilli plani sunt, & non fiunt calui. Quoniam verò calor coquit, ruborem efficit & oculorum agilitatem, ad caput trahit, vigiliã adducit, & capillorum intensiorem calorem in facie, oculis & capillis remissum: siccitas perspicuitatem sensuum, pilorum crispitudinem, citum ortum, atque casum, & vigilias: humiditas sómnos longos, mentis turbationes, siue confusiones, excrementorum multitudinem, capillorum planitiem, & caluitium non admittit. Manifesta erunt indicia, quæ ostendent singulas intemperies compositas, vt calidam & siccam, calidã & humidam, frigidam & siccam, frigidam & humidam cerebri.

Cerebri calĩ. & sic. temperatura.

Calida igitur ac sicca temperatura cerebri sensus habet alacres, quoniam & excrementis vacat, atque ea de causa diutius vigilãt, & citò calui fiunt, capilli quidem citò nascuntur nigri & crispi, tactu tamen calidum sentitur caput, & rubet facies vsque ad ætatis vigorem.

Cerebri calida & humida temp.

Calida & humida temperatura has habet notas, vbi modicè hæ qualitates abundauerint, calidum sentient caput, nõ mordente calore, venæ oculorum conspicuę & facies rubra. Excrementa plura quàm temperatis, sed probè cocta, capita eorum facilè grauantur ab his quæ calefaciunt, aut humectãt, aut vtrumque faciunt, capilli recti sunt, & subflaui. Quòd si calor simul cum humiditate valde creuerint, morbis obnoxij sunt, qui à plenitudine nascuntur, & causas habent caput implentes, vti fumosa omnia & calida, & ea ventis, auster, quibus salubris est boreas, in hac nostra regione. Dormiunt simul ac interim vigilant, & insomnia turbationis plena patiuntur, nec vigilantes adhuc, sensuum confusione carent. Valde tamen excedente calore, non tamen adeò crescente humiditate, signa caloris aucti se magis ostendent, sicuti magis crescente humiditate, signa humiditatis præpollebũt.

Cerebri frigid. & sicci nota.

Cerebri prætetea frig. & sicci signa miata . unex signis frigidi cerebri & signis sicci. Habent autem eam quam Gal. testatur, inæqualitatem sanitatis: nam quandoque ob cruditates & ambientis frigiditatem grauedines & distillationes patiuntur, ob paruas occasiones, quanduque etiam nulla tali grauitate molestabuntur, quoniam siccitatem habent vincentem. Sensus omnes citò marcescunt, quoniam frigida & sicca temperatura senectuti similis est, capilli ægrè nascuntur, malè augentur, rufi sunt, & citò canescunt: dominante porrò frigiditate plusquam siccitate, non caluescunt: contra verò, plus dominante siccitate.

Cerebri frigid. & humi. nota.

Cerebro verò frigidæ & humidæ temperaturæ existente, somnolenti sunt & graui somno capiuntur, & sensus minimè vigent, ob excrementorum redundantiam, & quandoque adeò magnam vt in grauedines incidant ac distillationes, hi non caluescunt.

Cordis temperatura.

Cor calidissimum est omniũ membrorum nostri corporis, quæ verè talia sunt: neque tamen ad præsens institutum attinet disserere, an id à sua natura habeat, vel à sanguine & spiritu: loquimur enim modò de temperatura cordis facultate vitali præditi, quod sanguinẽ & spiritum comprehendit. Habet autem maioris & minoris satis notas differentias cordis caliditas, ac perinde cor calidum dicimus, quod tẽperato & symmetro corde calidius, sicuti & frigidum, quod eodem frigidius.

Cordis calidi nota.

Temperaturæ verò calidæ cordis notæ, potissimæ sunt quæ ex pulsu & respiratione sumuntur: nã pulsus augetur in magnitudine, celeritate, & erebritate: sic etiã & respiratio: semper enim hæc ad portionem mutantur, ea sola vsus mutatione. Quod verò ad vitalẽ siue animosam cordis facultatem pertinet, ἰυτελμία, hoc est animi promptitudo, & ad actiones facilitas, calorem ostendit: valde tamen crescente calore, Iracundia furiosa, & temeritas. Iracundiam verò Gal. appellauit ὀξυθυμίαν, quam ipse calorem significare vult lib. artis med. quemadmodum & libro, Quòd animi mores corporis temperaturã sequãtur,

vbi

Digitized by Google

vbi ex vehementi arteriarum motione cognosci dicit μανικὸν καὶ ὀξύθυμον ἄνθρωπον, hoc est furibundum & iracundum hominem, atque id ex caloris cordis copia procedere testatur: etsi lib. 5. de Mor. pop. par. 2. Commen. 19. dixerit, ὀξυθυμίαν, contrarium esse τῷ θυμώδει: quoniam θυμώδεις animosi sunt, ὀξύθυμοι verò iracundi, ac si diceret, ad iram proni, quales sunt fœminæ & qui frigidam habent temperaturam, qui facilè in iram incidunt, siquidem pusillanimes sunt & virilis animi generositatem non habent. Animosi verò parua contemnentes, non facilè in iram incidunt: in hoc itaque loco ὀξυθυμία, ad iram promptitudo est, frigiditatem significat, non calorem. Calidam tamen cordis temperaturam vehemens iracundia ac furiosa docet, sicuti & temeritas. Thorax eis hispidus est, præsertim pectus, & partes quæ hypochondriis proximæ sunt. Magnitudo quoque thoracis cordis calorem ostendit: verùm quoniam magnitudo thoracis sequitur magnitudinem vertebrarum, & magnitudo vertebrarum, magnitudinem spinalis medullæ, & hæc cerebri magnitudinem & robur, vbi thorax magnus fuerit, poterit id ad cerebrum referri, etiam si cor calidum non fuerit, verùm cerebro existēte paruo, thoracis latitudo calorem cordis sequitur, quemadmodum & paruitas, aut angustia, cerebro existente magno ad cordis frigiditatem erit referenda. Cùm igitur thorax capiti ad portionem magnitudinis, & paruitatis responderit, cordis temperaturas aliunde assequemur. Cor præterea calidum vniuersum corpus calidum reddit, nisi iecur validè obstiterit. Licet enim cor suo calore, veluti à fonte manante, totum corpus sibi simile facere possit, in natura lapsū, iecur tamen à quo sanguis cordi transfunditur, & reliquis membris, non parum cordis actionem supprimere valebit.

Cordis frigidi notæ.

Cor frigidum per hæc agnosces: pulsum enim habebit paruum, non tamen tardum aut rarum necessariò: sequitur enim paruitas necessariò ad frigiditatem, quæ à temperato corde labitur, non tamen opus est statim paruitati adiungi tarditatem & raritatem, sed vbi vsus valde fuerit diminutus: sicuti neq; aucto vsu statim præter magnitudinem, celeritatem & frequentiam sequi opus est, quamuis vbi adfuerint, vt diximus, cordis calorem arguāt. Respiratio verò ad portionem pulsibus respondebit, si paruitas quoq; thoracis responderit: nam vbi thorax maior fuerit quàm pro ratione frigiditatis, cum paruitate adiungentur tarditas & raritas, eritque totum corpus frigidius, nisi iecur validè obsistat, timidi quoque natura sunt, & segnes.

Cordis sicca temperies.

Corde sicco existente pulsus ad duritiem inclinat, in iram non facilè incidunt, sed eidem, cùm ferina sit, pertinaciter hærent. Redditur ea de causa totum corpus siccum, nisi iecur humiditate obsistat. Cordis humida temperatura pulsus habet molles, &

Cordis calida & sicca tēp.

mores quales pueri ad iram proni: sed vt facilè in iram incidunt, facilè quoque ipsam deponunt. Erit autem totum corpus humidius non obsistente iecore. Si tamen cor calidum simul & siccum fuerit, pulsus sunt celeres, & crebri, & duri: magni verò, si calor magis siccitate creuerit, aut si æqualiter, neutrum tamen, multum. At verò siccitate superante calorem, pulsus paruus fiet, ob duritiem. At ambabus pariter auctis, sed adeò vt siccitas tam duram reddat arteriam, quantum calor augere potest pulsus magnitudinem, magnitudo immutata manebit. Quando tamen pulsus magnitudo ad portionem caloris non increuit, magis adhuc crescent celeritas & crebritas, vsus implendi gratia. Respirationes magnæ fiunt, celeres, & crebræ, nisi ob paruitatem thoracis magnitudo deficiat. Horum pectus & hypochondria hirsuta sunt valde, prompti ad actiones, impudentes, temerarij, iracundi, & implacabiles, furibundi & indomiti, tyrannicos & ferinos mores habent. Temperatura corporis totius, cordis temperaturam sequitur, non obstante iecore.

Cordis calidi & humidi nota.

Cor calidum & humidum, pulsus efficit molles, magnos: celeres autem & crebros, nisi ob mollitiem distensio magnitudine adeò impleat vsum, vt aliis non sit opus. Thorace quoque aucto ad cordis proportionem respiratio fiet magna, celeris & crebra: hirsuti sunt, & hircos redolent, & febribus, ac morbis à putredine ortis sunt parati. Ad iram proni sunt, sed facilè placantur. De totius corporis temperatura quæ dicta sunt, nunc quoque repetenda.

Cordis frig. & sicci nota.

Cor frigidum & siccum pulsus efficit paruos, tardus, & raros, ac duros. Thorace autem cordis rationem seruante, respiratio pulsibus respondebit, minore verò existente, tarditas & raritas accedent. In iram tardè incidunt, sed eam diutius retinent, glabri sunt præ omnibus.

Cordis frig. & humidi nota.

Corde existente frigido & humido, pulsus erunt parui, præterquàm si molliores fuerint multo: tunc enim magnitudine fient aliquando moderati, sed eò tardiores & rariores, quò à paruitate recesserint. Glabri sunt, sed minùs quàm si frigidi & sicci forent. Quoniam frigidi & sicci calorem non habent, quo fumum generent, cutis quoque duritiez impedit pilorum exitum, in frigidis tamen & humidis solus adest caloris defectus, sed cutis parata in eis est ad pili susceptionem. Præterea, etsi Gale. contrarium senserit, hi in iram facilè incidunt, vti de fœminis & animo deiectis diximus, non tamen valida ira corripiuntur, neque eandem retinent. Sed quæ de animi passionibus dicta sunt, ad cordis temperaturas relata, vbi easdem ex natura sua sequentur, intelligenda veniunt. Sunt enim plurimi, qui cùm alias à præceptoribus & pedagogis probè instructi sunt, superatis propriis & natiuis passionibus, quod æquum est, & honestum, amant, & prosequuntur.

Iecoris temperatura.

Iecoris calidi nota.

Iecvr calidum agnosces ex venarum latitudine magna, venæ etenim ab ipso oriuntur, & quòd flaua bilis abundat, & sanguis calidior est, atque perinde vniuersum corpus, nisi cor obstiterit: estque venter eis hirsutus.

Iecoris frig. nota.

Frigidi iecoris notæ, venarum angustia, pituita abundans, sanguis frigidior, venter & hypochōdria glabra, & vniuersum corpus frigidum, nisi obsistat cor.

Iecoris sicci nota.

Iecor siccum, sanguinem generat crassum non multum, & venæ sunt duriores, & nihil obstat quo minus totum corpus reddatur siccius.

Iecoris humidi nota.

Iecur humidum venas efficit molles, sanguinem plurimum, sed aquosum, & humidum totum corpus, si non obsistatur.

Iecoris calidi & sicci nota.

Iecor calidum & siccum, sanguinem generat crassiorem & sicciorem, bilem abundantem, in consistendi quoque ætate melancholiam, temperatura enim calidæ & siccæ vstione generant melācholiam, quæ manifestè se ostendet procedente ætate. Quod autem ad corporis temperaturam spectat, totum siccius reddetur: non enim potest humiditas cordis obsistere siccitati iecoris, sed vt rectè Gal. dixit, caliditas cordis, iecoris frigiditatem maximè valet attemperare, paolò minus potest frigiditas cordis attemperare iecoris caliditatem, minus adhuc valet siccitas cordis attemperare humiditatem iecoris, minimè tamen potest cordis humiditas siccitatem iecoris corrigere.

Iecoris calidi & humidi nota.

Iecur calidum & humidum venas reddit latas, sanguinem copiosum, & habitum calidum & humidum totius corporis, nisi cor obsistat. Quòd si hæ qualitates modum valde

Digitized by Google

excesserint, facilè corripientur morbis qui ab humorum putredine oriuntur: maximè verò si humiditas magis caliditate ad portionem augeatur, & hi minus hispidi sunt, quàm calidum & siccum iecur habentes: frigido & humido existente iecore, sanguis erit pituitosus, & totum corpus tale reddet, nisi cor obstiterit, & glabra erunt hypochondria. Iecore frigido & sicco, paucus erit sanguis, nec perinde melancholicus, venæ autem angustæ, & corpus totum frigidius, nisi cor obstiterit, atque glabra erunt hypochondria. Ex his quæ dicta sunt de cordis & iecoris temperaturis, illud difficile iunioribus medicis visum est, quod nos cum Gale. diximus, cordis calorem, frigid. & siccitatem posse impedire, quominus iecoris contrariæ qualitates valeant in sibi similem statum totum corpus deducere, non tamen cordis humiditatem impedire, ne à siccitate iecoris totum corpus siccum efficiatur, quemadmodum enim (inquiunt) frigiditas cordis, quæ parua est, magnam iecoris caliditatem moderatur, & in toto corpore mutationem supprimit, ita humiditas, etsi minor siccitate cordis sit, supprimet effectum siccitatis iecoris.

Iecoris frigidi & humidi nota.

Iecoris frigidi & sicci nota.

Præterea quemadmodum iecur est humiditatis fons & origo, ita cor caloris: sed calorem cordis iecoris frigiditas moderatur, quamuis calore minor: igitur cordis humiditas iecoris moderabitur siccitatem, quàuis cordis humiditas propria siccitate sit minor. Præterea falsum videtur, cor calidum reddere simile totum corpus, nisi iecur repugnet: nam frigiditas iecoris non potest remittere cordis calorem: siquidem calor iecoris sani, quamuis frigidioris, plus superat cordis frigiditatem, quàm frigiditas cordis calorem: quoniam iecur quamuis frigidum, calidum est, sic etiam & cor. Quapropter assiduè mutabit calor iecoris cordis frigiditatem, atque ipsam remittet: nunquam igitur mutabit iecur sua frigiditate cor: aliàs fieret, vt idem cor à iecore simul refrigeraretur, & incalesceret, quod fieri nequit. Hæc quidem nullatenus aduersus Galen. quidpiam conuincunt, vt constabit: decet tamen nosse quibus modis membra nostri corporis sibi inuicem obsistant, atque repugnent. Est enim quædam repugnantia membrorum in se ipsis, quædam in aliquod aliud. Exempla sunt cor, & iecur: cor etenim calidum potest iecur frigidum calefacere, valebit quoque calefacere musculum, à iecore infrigidatum, atque è conuerso poterit iecur frigidum cor calidum infrigidare, aut musculum à corde calefactum. Quæcunque verò prædictarum repugnantiarum, aut est positiua, aut priuatiua. Positiua, vti si iecur frigidum, cor calidum infrigidet, aut musculum à corde calefactum. Priuatiua tamen, veluti si iecur frigidum impediat quominus cor incalescat, aut musculus à corde calido calorem maiorem iusto recipiat: sed hæc repugnantia priuatiua per se dicitur, vbi per contrarias exerceatur qualitates: per accidens verò, quoties per alias, vti si calore suo cor impediat, ne humiditas iecoris totum corpus humectet. Fiunt quoque huiuscemodi repugnantiæ transmisso quopiam substantiali instrumento, aut sine ipso: cor etenim cerebrum calefacit, transmisso sanguine, & vitali spiritu, & cerebrum partes proximas refrigerat sua temperatura, vti & cor proximas membranas, & caro neruum ac neruus carnem, sine transmissa substantia. Quod igitur diximus cor calidum, aut frigidum totum corpus tale reddere, nisi iecur obsistat, & iecur calidum, aut frigidum tale reddere corpus non obsistente corde, de repugnantiis intelligitur, quæ per se fiunt, non tamen in se, sed in aliis. Per se quidem, quoniam per contrarias qualitates id fieri volumus, iecore calido repugnante cordi frigido, aut iecore frigido repugnante cordi calido: in aliis verò non in seipsis: quoniã de mutationibus, quæ ab his præcipuis membris in corporis habitum fiunt, loquimur cum Gal. De hac tamen dicemus, iecur ac cor in calore & frigore repugnare posse circa corporis habitum mutandum, atque etiã iecur posse humiditate impedire, ne siccitate sua cor totum corpus siccũ reddat, & siccitate obsistere iecur, ne cor humiditate corpus totum humectet, in omnibus enim his qualitatum mutationibus contrariæ valent repugnare abundè. Siccitati tamen iecoris nulla ex corde procedens humiditas repugnare valet: est enim iecur humoris initium, tribuitque ipsum non tantùm partibus omnibus corporis, sed etiam cordi, quapropter si tollas de medio iecoris humorem, arescent partes omnes, & cordis humor eas deficiet, nedum vt possit alias reparare, aut iecoris siccitati repugnare. Præterea si sanguis, aut paucus fuerit, aut is crassus, & siccus, nullatenus cordis vi emendabitur, tum quoniã cor pariter arescet, tum quoniam natura sua membris aliis & sanguini ariditatem infert, sanguine verò mediante recreari & humefieri deberent reliquæ partes. Secus autem euenit calori iecoris, huic enim repugnare valet cordis frigiditas: quoniam etsi hæc parua sit, caliditas tamen iecoris non est adeò valida, quin eidem repugnare possit, neq; primas obtinet, vti eiusdem humiditas. Cor quoq; frigidum non tribuens membris calorem debitum, valde refrigerare potest: nunquam tamẽ validè humectabit, quia neque humectandi, neque exsiccandi primas obtinet, licet enim magis exsiccet, quàm iecur, vbi secundum naturam habeat, ablatione tamen, siue priuatione eius quod tribuere debet iecur ad humectationem, exsiccatio sequitur omnium validissima, & cui nulla ex corde procedens humiditas repugnare valeat, neque cordis siccitas eidem æquat. Accedit quoque calor cordis exsiccans: qui humiditatis à corde procedentis actionem impediet aliqua ex parte Si verò de repugnantia membrorum dictorum in seipsis loquamur, hæc trifariã fit, aut minuens, aut æquans, aut in contrarium deducens. De quibus dicemus, cor atque iecur posse se inuicem mutare, mutatione quæ minuat intemperiem, aut ipsam ad têperamentum ducat, aut in contrariũ lapsum, in calore & frigiditate, & siccitate cordis aduersus humiditatẽ iecoris, & humiditate procedente à iecore contra siccitatem cordis, non tamen econuersò, præterquàm repugnantia minuente. Potest enim humiditas cordis siccitatem iecoris impedire, ne ad eam magnitudinem perueniat, ad quã perueniret non repugnante cordis humiditate, quod etiam circa alia membra eisdem modo dicto repugnantibus, fieri posse fatemur: valet enim cor humidum impedire ne siccitas iecoris, quantum sibi natura debetur, mutet musculum, aut carnem, etsi non valeat musculum aut carnem à iecoris siccitate arefient, deducere ad temperamentum, aut ad lapsum humidum. Rationes verò in contrarium facile soluuntur. Non enim est par ratio frigiditatis cordis & siccitatis, frigiditas enim & caliditas multo validiores vires repugnandi habent, quàm humiditas & siccitas. Præterea calor & frigiditas simplicibus alterationibus validè perficiuntur, quamuis quod incalescit aut refrigeratur, non sibi apponat calidam aut frigidãm substantiam: verùm humectatio non fit probè, nisi humida substantia in humectãdum corpus translata, quam cor transferendam non præbet. Præterea cùm

Repugnantiarum modi.

Repugnantia quales de quibus agitur.

Prima ratio soluitur.

cùm cor validissimum ex sua natura mittat membris calorem, cùm ipsum non miserit, manifestè valebit priuatiuè refrigerare, aduersus calorem iecoris, qui summus non est, verùm humiditas iecoris summa est, earúmque à præcipuis procedunt membris, & cordis munus non est adeò validè exsiccare, vti calefacere. *Secunda ratio soluitur.* Verum est etiam quod in sequenti additur ratione, frigiditatem iecoris repugnare caliditati cordis, quamuis minor ipsa sit, neque tamen inde colligitur, humiditatem cordis, quæ minor sit siccitate iecoris posse eidem repugnare, ita vt impediat quominus ad siccitatem iecoris totum corpus siccum reddatur, quoniam iecur natura sua corde frigidius est, & sanguinem calidũ cordi & membris mittit, sicuti & cor, vbi tamen ipsum nõ transmiserit, sed potius frigidum collatione ad cordis calorem, remissus ad modum iecoris calor, multam refert frigiditatem, quare pugnabit validè, cor & reliqua infrigidans. Cordis igitur munus ac iecoris est calefacere, ac propterea iecur refrigerans muneri cordis obsistit. Non est autem cordis & iecoris exsiccare, ita vt corde non exsiccante, sed humectãte, validè se ostendat ipsius humectatio. Tantæ igitur humiditatis inopiæ quanta à iecore potest oriri, cordis humiditas nunquam satisfaciet. *Tertia ratio soluitur.* Quod verò adduximus de frigido iecore, verũ est, iecur vtcumque frigidum calidum esse, sic etiam & cor, ac sequi calorem iecoris superare frigiditatem cordis, non tamen inde colliges iecoris calorem frigiditatem cordis mutare, & eidem iecur quamuis frigidum calorem inducere: non enim calefacit quod minùs calidum est, id quod magis, nisi forte transmissa substantia quapiã calefactu, & inflammatu facili, quam tamen non transmittet iecur iusto frigidius: iecur tamen iusto calidius, etsi corde minùs calidum sit, ipsum calefaciet, transmisso sanguine, iusto calidiore, qui facilè admittet calorem cordis, & ad maiorẽ ordinem calidorum ascendet, sanguine temperato, præter id quod, vt diximus, nos de obsistentia in tertium loquimur, & de potentia mutandi totum corpus, aut repugnandi, & obsistendi: valet autem iecur frigidum cor infrigidare, siquidem cor iecore calidius, eam non fert frigi. quæ à iecore in sanguine sibi transfunditur absque mutatione.

Testium temperatura.

Calida temperatura testium homines efficit ad venerem pronos, & qui masculos generent, & fœcundi sunt, partes genitales citò obsepiunt pilis, ad circunstantes vsque, frigidæ verò temperaturæ contrarij sunt effectus. Humida multum semẽ generat, & aquosum, sicca paucum & crassum, si verò calida simul ac sicca fuerit temperatura, fœcũdissima erit, ac citò ad venerem excitabit, erítque semen calidum, crassum, & siccum. Petulci sunt, sed citò satiantur, & coacti læduntur, hispida habent genitalia & latè circumiacentia. Calida & humida testium temperatura minus hirsutos efficit homines partibus pudendorum, semine multo abundant, ac minus læduntur calidis & siccis ex vsu veneris, à quo non facilè abstinent: appetũt autem eisdem minus. Frigidam & humidam habentes temperaturam testium, semen habent aquosum, tenue, & infœcundum, & fœminas generant, tardè venerem appetũt, partes quoque ad genitalia glabras habent. Frigidã & siccam habentes testium temperaturam, paucum habent semen, & crassum & minimè fœcundum. Non sunt quidem ad venerem proni, parum appetunt, & coacti manifestè lædũtur, & glabras habent partes ad genitalia. *Obiectio. Melancholici libidinosi qua ratione?* Sed obiiceret fortè quispiam aduersus hanc sententiam Arist. probl. 30. sectio. 4. dicentem, cur libidinosi sunt qui melancholici? An quia flatu redundant, semẽ autem flatus decisio est. Ergo quibus id ipsum amplificatum, hos repurgari appetere necesse est: sic enim efficitur, vt leuentur. Quòd si melancholici libidinosi sunt, improbè dictum est, frigidam & siccam temperaturam testium non esse ad venerem pronam. Hæc enim temperatura melancholicorũ est. *Responsio cũ distinctione.* At verò melancholici bifariam dicuntur, aut qui natura tales sunt, frigidam & siccam habentes temperaturam, aut qui tales vstione sunt effecti. Priores minimè proni sunt ad venerem, natura frigidi, & quibus obtusi sunt veneris stimuli, tales etiam sunt de quibus diximus, testes habere frigidæ & siccæ temperaturæ. Posteriores tamen calidam habent naturam, & flatus generant multos inter vrendos humores, quibus inest proritandi vis, & ad venerem stimulos adiiciendi. Hi verò sunt quos Arist. dixit libidinosos. Quales etiam sunt qui melancholiam hypochondriacam, siue flatuosam patiuntur, in quibus pariter humores in hypochondriis exuruntur, ac flatuosi fiunt, & proinde libidinosi, siue ad venerem proni, vti Galen. testatur lib. 6. de Morb. pop. par. 2. commen. 12.

Ventriculi temperatura.

Ventriculi temperatura. Ventricvlvs natura siccus facilè sitim incutit, sed pauco potu contentus est, nã à plurimo grauatur, & fluctuat in eo potus: appetit tamen siccos cibos, ventriculus humidus non facilè sitit, sed potum abundantem facilè tolerat, & appetit cibos humidos. Calidus ventriculus à natura meliùs coquit, quàm appetat, siquidem coctio calore perficitur, & fames frigore concitatur: coquit autem cibos duriores, & qui non adeò facilè coquantur, nam coctu faciles corrumpit ac dissipat, accedunt tamen ructus nidorosi. Potibus ac cibis calidis delectatur, sed à frigidis moderatè exhibitis non læditur. Frigidæ temperaturæ ventriculus ex natura plurimum appetit, sed parum coquere valet, acescunt autem in ipso cibi, non superati: maximè qui frigidæ naturæ sunt, & qui difficiliùs coquuntur, sequuntur autem acidi ructus. Gaudet frigidis, sed læditur ab eorum immodico vsu, sicuti & calidus vsu immodico calidorum, ac perinde neuter eorum sibi similia extrinsecus occurrentia diutius tolerat. Dispositiones porrò ventriculi, quæ morbi rationem habent, eo differunt à naturalibus, quòd naturales similia appetunt, morbosæ verò contraria. Id verò quomodo intelligi debeat 3. sectio. docuimus: coniugatæ verò intemperaturæ ex coniuga s deprebenduntur notis.

Pulmonis temperatura.

Calida temperatura pulmonis respirationem facit magnam, longam autem expirationem: caliditas in thorace sentitur, sitim quoque concitat: facilè enim consentit os ventriculi pulmoni, ob loci propinquitatem, sed pulmonis calida signa præhabita docent, an ventriculi, an pulmonis ratione eueniat, *Pulmonis temperatura.* & quoniam vbi sitis à vẽtriculo oritur, calor in hypochondria sentitur, quibus accedet, quòd sitis, quę oritur à pulmone, valde iuuatur ab inspiratione frigidi aëris, non tamen ea quæ oritur à ventriculo, & sitis quæ à ventriculo oritur, curatur aquæ frigidæ potu: ea tamen quæ oritur à pulmone, non. Quod verò Galen. lib. Artis medic. dixit sitim à pulmone ortam potu frigidæ non statim cessare, non laudo: cùm enim fieri nequeat, nisi consentiente ventriculo, constat eius mutationem statim emendari potu frigidæ, quamuis deinde sit reditura dispositio ac sitis. Frigido tamen existente, respiratio minor erit, & aëre frigido lædetur, & calido iuuabitur, &

pituitam expuent. Siccam temperaturam pulmonis ostendent vocis claritas, & excrementorum paucitas, vti humiditatem vocis obscuritas, & excrementorum tussi excernendorum copia.

De ratione victus temperaturarum valde labentium.

CAPVT VI.

Temperaturarum labētium valde correctio.

DOcuimus ab initio huius secundæ partis cognoscere totius corporis optimam temperaturam, & eas quæ ab optima intra sanitatis limites labuntur non valde: instituimus quoq; generales methodos quibus seruari debet sanitas eorum corporum quæ temperata sunt, siue quæ à temperamento non labuntur manifestè, modo verò breui dicemus quædam quæ manifestè labentibus debeantur, quibus præseruatio est accommodata, atque correctio per otium. Calida itaque intemperie lapsi, biliosi sunt, hanc verò porgabimus, qua via natura vergit, aut vomitu, aut fluxu ventris: cibis vtentur frigidis qui tales fuerint, & vti Hipp. dixit: Calidis naturis quies, refrigeratio, aquę potio. Loco verò exercitationum deābulatione vtentur, frictione ex oleo, & balneis frequentioribus: quidā etiam ex eis qui non facilè à vino abstinent, albo & aquoso vteotur. Porrò si siccitatem habuerint adiūctam, adhuc magis à validis & celeribus exercitationibus abstinebunt, & humidis ac frigidis vtentur cibis, & aquæ potione: sed venus eisdem est inimica. Qui frigidiorem sortiuntur temperaturam calidioribus vtantur cibis, vini potu, cuius color sit flauus, aut quale est vinum à Sancto Toccatio, russum, & exercitationibus celerioribus, quæ calorem excitent, & si pituitam acetuauerint, hæc purgetur. Sicca autem temperatura frequentibus eget balneis, & quiete, & tota victus ratione humectante, & somno lōgiori. Humidæ temperaturæ correctio cautè tractanda, si quidem, vt parte prima docoimus, longissimam habent vitā, quæ naturali actione caloris in humidum sequitur, quāuis accidētaria morte sæpius hi quàm temperati moriantur. Ac perinde commensurata, siue symmetra corpora securiùs degunt, & eorum temperatura eligibilior est reliquis, atq; ipsa calida & humida, de qua loco citato disseruimus, quamobrem cauere oportet ne humiditatem abundantē à pueritia in hisce humidis temperaturis, aut calidis simul & humidis absumamus, & eos ad senectutem celeritet perducamos, intetmediis ætatibus breui trāsactis: qui enim à pueritia plus iusto humidi sunt, alias ætates habent longiores, & in eisdem optimè degunt. Quoniam verò qui tales sunt à pueritia, morbis ex redūdantia, vti catarrhis & febribus putridis facilè capiuntur, prauidēdum his quæ demere possint redundantiam, ventris secessu, & vrina, atque balneis aquarum sponte calidarum, aut quæ tales arte fiant. Sint autem alimenta boni succi, & quibus immixta sit aliqua extenuādi vis, veluti carnes elixæ cum ciceribus, aut anetho, & vinū aquosum, aquæ loco. Præterea bis in hebdomada pro ientaculo accipient panem cum melle, aut idem hora prandij prima mensa, aut ius carnis bibēt, cum saccaro, & paulò longioribus vteotur exercitationibus, ac frictionibus, & crudirates in eisdem maximè cauendæ sunt. Intemperaturas autem compositas composita quoq; victus ratione corrigemus. Ex his autem infœlicissima est frigida simul & sicca, quam conabimur calefacere & humectare, omni adhibita diligentia, ne fortè plus æquo humectantes eruditates aceruemus, & morbos ex putredine ortos inducamus. Cæterùm quamuis difficile & penè impossibile reputemus, siccam temperaturam solidorum humectare, eam videlicet quæ facta est: hoc vnum medici erit petiti, vt siccam temperaturam, siue solam, siue cum alia coniugatam, eo victu tueatur, vt pueri sicci ad adolescentiam & iuuentutem perdūcti, tantam seruent humiditatem, quanta inest temperatis corporibus, per eandem adolescentiam & iuuentutem, aut paulò minorem: sic etenim fiet, vt non permutata temperatura, neque corpore humidiore quàm antè reddito, in meliorem statum traducantur. Id fiet alimentis quibus insit humectandi vis, & potibus similibus, balneis aquæ du. is, longo somno, & quiete, & omnino abstinētia ab accidentibus animi, vti ira, solicitudine, & mœrote.

Humidæ tēperaturæ victus.

Temperatura sicca correctio.

De corporibus neutris.

CAPVT VII.

DOcuimus in hac 2. operis parte, qua via, qua etiam ratione sana corpora seruari debeant. Morborum tamen curationem distulimus ad partem tertiam. At verò cum neutra corpora media fiot inter sana & ægra, antequam ad ægrorum curationem perueniamus, iam finita de sanis corporibus tractatione, iure visum est hoc in loco de neutris corporibus agere, quæ in duobus generibus sunt: quædam eorū sunt neutra decidentiæ, quædam conualescentiæ. Neutrorum sanè corporum duo sunt signorum genera, quemadmodum & ægrorum, quædam sunt de genere eorum quæ sunt secundum naturam, sed ab ipsis euariant quantitate, aut qualitate, aut tempore, sed non adeò vt manifestam ostendant actionum læsionem. Quædam toto genere præter naturam sunt, sed adhuc minora his quæ morbos ostendunt. Primi generis exemplum est deiectio, quæ vbi maior fuerit, aut minor solito, quantitate variat, vbi russior fuerit, qualitate: vbi verò ante tempus assuetum succedat, aut post ipsum, tempus variasse dicetur. Secundi exemplum est morsus oris ventriculi, aut intestinorum, dum quidpiam vomitur, aut fæx excernitur. Sunt enim hæc signa neutra quæ præsentem neutram dispositionem ostendunt: sed sunt signa ægra, quoniam morbum præostendunt futurum. Nam diuersa quadam ratione signum aliquod sanum, ægrum, & neutrum dicitur, veluti in conualescentibus appetitus ciborum vehementior: is enim ostendit præsentem neutram dispositionem, & futuram sanitatem, & morbum qui præcessit & absumpsit corpus: defectus enim maior solito excitat vehementiorem apperitum. Sic etiam sputum quod excernitur ab his qui è morbo laterali conualescunt: id enim significat morbum qui præcessit, & futuram sanitatem, & neutram dispositionem præsentem. Signorum verò quæ in genere secundum naturam sunt, quædam sumuntur ab excrementis, quædam à functionibus, quædam à corporis affectibus. Ab excrementis, si deiectio retineatur, aut copiosior iusto descendat, si mollior aut durior, si non assueto tempore, aut si colore intensior, aut remissior, aut alio colore prædita, vti si alba, aut russa, aut viridis, aut nigra fuerit, sic & si vrina cohibeatur, aut plus æquo profluat, aut colore mutetur, aut tempus non seruet assuetum, sic sudores qui sanis non admodum, neque temperatissimis euenire solebant,

De neutris corporibus.

Signa duorum generum neutra.

lebant, vbi qualitate, quantitate, aut tempore euarient: idem in menstruis purgationibus & hæmorrhoidibus intelligendum est, & in excrementis quæ ex auribus, naribus & ore purgari solent, & ructus, sternutamenta, & flatus. Actiones etiam à naturalibus variâtes, vt i mentis aliqua turbatio, somni imaginationibus pleni. Hebetudo in sensibus internis, aut externis, aut in eisdem conturbatio, appetitus ciborum remissus, aut intensus plus solito, aut ad cibos non consuetos conuersus, aut tempus non seruans. Ex affectibus corporis sunt, albidior, aut rubidior corporis color, aut aliàs mutatus, aut ipsiua moles mutata, sicuti & facies extenuata, aut subtumida. Quædam etiam sunt signa toto genere præter naturam, vt dolor, aut morsus in excernendis excremêtis ventris, aut vrinæ, hæc ad sensum tactus attinent, quemadmodum si grauitas aliqua sentiatur, aut lassitudinis species, aut asperitas, aut durities, aut distentio, aut erosio, aut compressio, in sensu visus, si appareant quædam ante oculos, quæ omnino extra ipsum non existant nigra, aut pallida, & veluti muscæ, aut culices. In sensu odoratus, si odor aliquis perpetuò sentiatur, qui non adest, aut odores omnes, quamuis diuersi vnius tantùm præbeant speciem. In auditu, si sonitus, aut strepitus, aut sibilus sentiatur intra organum. In gustu, si sapor sentiatur in lingua dulcis, aut amarus, aut salsus, aut oblata omnia quorumuis saporum salsa aut amara videantur: omnia etenim hæc, vbi remissa fuerint, neutram dispositionem ostendunt: eadem verò aucta morbum docent, præterea quòd maiora, ex his maiorem ostendunt causam, & morbus: aut neutra dispositio causa est maiorum aut minorum accidêtium. Terminus autem est sensibilis læsio actionum. Est enim morbus constitutio corporis præter naturam, à qua actio primò vitiatur, effatu digno vitio

Signa neutra toto genere præter naturam.

intellige. Nihil autem refert dixisse constitutionem, aut affectum præter naturam, aut incommensurationem, aut ametriam, aut à debito modo recessum. Sanitas namque symmetria quædam est, siue bona commensuratio, & morbus ametria, aut incommensuratio, cùm autem incômensuratio morbus sit in habitu, qui manifestè lædit actiones, & id fieri non possit, nisi incommensuratio ad facultatem cuius actiones læduntur, conferatur, bifariam dicemus morbum esse ad aliquid: tum quia in proportione quadam consistit, vt sanitas, tum quia proportio habitus est alia ratione, qui vt morbus dicatur, ad facultatem conferri debet, cuius actiones manifestè lædere possit, vt docet Galenus: erit itaque morbi terminus, actionum sensibilis læsio, non ea quam intellectus possit assequi: foret enim (vt Galen. inquit) dogma perpetuæ possibilitatis, estque logica consideratio quam sequitur Arist. & Plato in Alcibiade a. cùm dixit, inter sanitatem & morbum non esse medium: neutra verò corpora quæ ex morbis conualescunt ob sanguinis & spirituum inopiam, & membrorum siccitatem, senibus conferuntur, atque victus ratio eisdem communis est, ex cibis humidis, qui facilè coquuntur, & bonum succum præstant, & calidum atque humidum: nam ob inopiam sunt refrigerati. Somnus etiam longior eis conuenit, atque quies, & potus vini rufi, aut subflaui modicè diluti vnius aut duorum annorum, quale vinum est à Yepes, aut lilio, aut S. Torcatio non adulteratum, neque insigni qualitate præditum, & frictiones mediocres, & balnea, & breues exercitationes, & in vehiculis duci, & deambulationes, aut si longius progrediatur, in asello sedentes. Cùm verò hac victus ratione seruata, validiores fuerint, quod ex functionum sanitate, & robore deprehendemus, eosdem sensim ad assueta reducemus.

Morbus ad aliquid bifariam.

Conualescentium victus.

X 5 CHRISTO

Digitized by Google

CHRISTOPHORI
A VEGA COMPLVTENSIS IN LIBRVM TERTIVM DE ARTE MEDENDI
PRÆFATIO.

Radidimus in prima huius operis parte hominis generationem & constitutionem, eius quoque functiones retulimus, tam naturales, quibus in vita seruamur, quàm morales, quibus ad fælicitatem postremumq́ bonorum finem contendimus. Quibus tamen viuendi rationibus sanitatem seruare, ac morbos declinare valeant mortales, in secunda parte abundè percurrimus. Caterùm id quod ab initio instituimus peragere volentes, tertiam partem quæ de morborum curatione inscribitur, aggrediemur, quam non nisi exercitatis in prima & secunda legendam volumus, ne à debito discendi tramite aberrent. Nouimus sanè non paucos medicinam exercentes, quiq́ apud vulgus imperitum in pretio habentur, quibus cùm magnopere displiceret longo studio, assiduis vigiliis ac indefesso labore dialectica institutores, & philosophiæ præceptores frequentare, breuiorem sibi viam eligentes, arrisit magis empiricorum quorundam libros legere (& neque diligenter, nec accuratè) deinde in magnis ciuitatibus apud imperitos homines sapientissimos quosque lacessere, & prouocare, de singulis sibi propositis quæstionibus blaterantes, tertia quoque oratione Hippocratem & Galen. in testes adducentes, quorum libros neque legerunt, nec si legissent quidem ab eis frugem aliquam reportassent, tam sunt & linguarum expertes & bonarum disciplinarum indocti. Hos reperimus magno pretio & honore habitos apud viros alioqui non modò illustres genere, sed & animo præstantissimos: quorum virtutem & sapientiam horum pseudomedicorum nostri seculi industria superare valuit. Non est hercule quod mirer, sed est quod publica oratione, nunc quidem in gymnasio, & theatro, nunc verò in regia aula, eosdem publicè reprehendam, & propriis nominibus appellem, (sed præstat modò componere verba) quorum impudentiam, vti carnificum, & sicariorum flagellis, si mihi res commissa foret, punirem. Concederem profectò libenter eisdem, vt diuitum thesauros imposturis effoderent, & ignorantium animos verbo suspenderent, nisi de hominum salute ageretur, & sapientissimorum medicorum dignitate, quos nunc scholasticos, nunc sophistas appellant, nihil non machinantes ad virtutem & sapientiam expugnandam, & diuitum pecuniam hauriendam. Horum quosdam videbis non tantùm ægrotos curandos suscipere, quorum morbos neque agnoscunt, nec viam agnoscendi habent, sed libros de morbis curandis scribere, alios antiquorum dogmata enarranda suscipere, alios quæstiones sibi proponere, & suo modo soluere, non sine probatissimorum contumelia, superante loquacitate disserendi vim, modestiam impudentia, experimentum temeritate, nulla antiquorum lectione, minimè verò præceptorum obseruantia, per librorum indices, singulis dicendis sententias coaptantes, etsi nihil ad institutum pertineant, neque quod ipsi volunt affirment: satis sibi fore putantes, si eius de quo loqui placet, autor eo loco meminerit, siue idem siue contrarium velit, tanta est eorum arrogantia in scribendis libris, in quibus antiquorum placita contemnunt omnes, tam præceptores quàm prædecessores in tenebris hallucinatos fuisse proclamantes, ridicula dixisse, & vana scripsisse. Apud quos præter turpia verba quibus totas implent paginas, nihil est quod spectes, nisi velis aliquas Galeni sententias de proposita quæstione aceruatas legere nullo ordine, nullo vsu, quas satius foret ab indicibus desumere. Quantum etiam aberrent à recto curandi tramite, tam in medendi methodo, quàm in componendis medicamentis notum euadet legentibus eorum libros, in quibus citra delectum innumera ferè medicamenta componunt, & singula ex multis aliis, in id tantùm, vt puto, contendentes, vt medicamentorum copiam parare videantur, etiam si non ex arte parentur. Prætermitto modò dicere quàm sint in

consul

consultationibus inertes inueniendi morborum naturas, quantùm etiam aut contemnant, aut calumnientur prædicendi artem, quam neque à limine (vt aiunt) salutarunt. Nos verò, quibus semper fuit in animò artem propagare, & eiusdem studiosis summopere prodesse, morborum & symptomatum communes differentias & causas imprimis scribere decreuimus, his verò adiungere generales indicationes, à quibus ad singulorum morborum cognitionem peruenire facilè valebimus. Trademus deinde vniuersalem medendi rationem, qua præhabita non erit abre ad morborum curationem accedere. Proponemus præterea quamplurima remedia generalia, quædam etiam singularia, atque ex his quædam simplicia, quædam composita: omnia quidem ratione & experimento inuenta, methodo verò composita, & triginta annorum spatio à nobis comprobata. Sed sunt etiam hæc eadem apud Hispanos paratu facilia: siquidem simplicia, aut abundè gignit Hispania, aut per mercatores eorundem suppetit copia. Nec tamen placuit ex his magnam copiam aceruare, sed meliora tantùm, selectiora, probatiora, & paratu faciliora commendare: nam plura his nihil præter confusionem ipsis adhuc in arte exercitatis parere possent. Sed priusquàm rem ipsam aggrediamur, placet quorundam accusationem absoluere: Sunt etenim quidam impiè nos calumniantes, quòd multis in locis antiquorum placita referamus, in aliis proficua medicamenta, nulla facta autoris mentione. Quibus responsum volumus, nos sæpissimè autorum nomina citasse: quorum verba fideliter transcripsimus, nonnunquam verò nomina subticuisse, aut quoniam res ipsa adeò nota videbatur, vt nullo egeret testimonio, aut quoniam eandem demonstratione firmauimus, aut experimento ostendimus, præsentibus non paucis, qui nostram scholam interim frequentabant, & nobiscum ægrotos visitabant, quorum est in Hispania magnus numerus. Sed de his satis: nam maleuolentium æmulationem (vt ex Cicerone accepimus) non aliter declinare possumus, quàm non scribendo: neque enim est liber (vt inquit Plato) qui possit effugere calumniam.

⁂

X 4 CHRISTO

Digitized by Google

CHRISTOPHORI A VEGA COMPLVTENSIS MEDICI DE ARTE MEDENDI

LIBER TERTIVS.

De morborum & symptomatum generibus.

PARS PRIMA.

De morborum generibus.

CAPVT I.

Tsi Medicorum omnium consensu, pars artis quæ docet sanitatem tueri, dignior sit ea, quæ morborum curationem instituit: hanc tamen omnes magis amant, quæ eosdem frequentius à periculo liberat, quum in adagium receperint, sanis omnia sana, & sanitas minimo pretio habeatur dum possidetur: eis verò qui sanitate priuantur, nihil diuinius, aut amabilius, aut magis ea est expostulatum. Etenim sani neque se vnquam ægrotare posse considerant, neque id audire amant, ac perinde medicinam & medicum interim parui pendunt, & eiusdem præcepta aspernantur: cùm verò ægrotant eundem venerantur, colunt, & sermonum blandimentis adulantur: est igitur meritò hæc artis pars diligentissimè nobis elaboranda, quæ præter id quod ad humanam salutem reparandam est apprimè necessaria ob eius præsentanea remedia artificem ad magnos honores & dignitates euehit. Hæc sanè pars ποιητικὴ, id est, factiua, appellata est: quoniam sanitatem efficit, vel, vt rectius dixerim, labantem reparat, & sanitatem pro morbo commutat, curatione morborum. Nequeunt tamen curari morbi, nisi cognoscantur, cognoscuntur autem ex accidentibus, atque aliis: de eis igitur agendum prius erit. Præterea cùm morbi causas habeant quas auferre sit necessarium, ad eorundem curationem, de causis quoque habendus est sermo, quem morborum curatio sequetur. Ac perinde cum hac parte artis factiua, diagnosticam miscere cogemur, vt noster docendi ordo euidentior fiat, & legentibus ad vsum & exercitationem artis accommodatior. Generaliora tamen primo loco trademus, morborũ, causarum & accidentium, deinde generalem medendi methodum, deinde singulis morbis singulas causas & sibi peculiares, cum propriis & familiaribus accidentibus cooptabimus, adiunctis eorundem curãdi rationibus: sic sanè tertiam operis partem absoluemus, quæ de his quæ præter naturam nobis insunt, inscribenda est. Sunt autem præter naturam, hoc est contra naturam, idem enim hoc loco significat præter, quod contra, morbus, causa morbi, accidens morbi. Morbus autem est affectus, seu constitutio præter naturam, viuentis corporis, à qua actiones primò vitiantur. *An morbus sit ad aliquid.* Constitutio autem præter naturam, ametria quædam est, siue incommensuratio, siue à debito modo recessus, in quadam improportione consistens, quæ ad aliquid est. Et quamuis intelligã non admodum medico necessarium esse, exactè nosse, an morbus & sanitas in prædicamento qualitatis, aut ad aliquid collocari debeant, vbi non ignoret sanitatem symmetriam quandam esse, à qua actiones perficiuntur, morbum vero ametriam cuius gratia læsæ proueniunt actiones, hanc quoque contrarietate curari, nihilominus ad quorundam animos sedandos, quæ in aliis locis docuimus impræsentiarum suadere conabimur, nempe sanitatem ac morbum in prædicamento ad aliquid collocari debere. Si namque constitutionem quæ genus est in morbi definitione totam ipsius amplitudinem comprehendens, non ad aliquid, sed in qualitatis prædicamento colloces, dices quoque morbum consistentem in qualitate esse qualitatem, veluti eum qui consistit in caliditate esse caliditatem, atque febrem esse calorem. Quòd si morbus in caliditate aucta consistens est ipsa caliditas, morbus in quantitate aucta, erit ipsa quantitas. At verò quantitas non est qualitas, morbus igitur in quantitate aucta non erit morbus: quod nemo fatebitur. Quamobrem rectè nos in commentariis lib. de Diff. febr. & in præfatione libri de Vrinis, morbum in prædicamento ad aliquid collocauimus, atque ametriam esse diximus, quod etiam multis Galeni sententiis comprobauimus. Quibus in locis Galeni sententiis adductis constat ipsum sanitatem appellare in simplicibus, elementorum symmetriam, morbum autem ametriam, improportionem, & à debito modo recessum, præsertim lib. de Differ. morbo. ad initium. Quòd si morbus calidus, vt volunt contrarium sentientes, est calor in habitu, aut dispositione, hoc est parũ fixus, aut valdè fixus calor, erit ametria aut improportio, aut à debito modo recessus: cùm ergo calor in genere morborum sit, & morbus sit recessus à debito modo, & improportio, rectè

rectè quis in generis formali prædicatione diceret, calor est improportio, calor est recessus à debito modo, quod est absurdum. Galen. namque morbum appellat caloris, frigiditatis, humid. & siccitatis declinationem à debito modo, non ipsum calorem, frigid. humid. & siccit. Diximus autem ab hac aut ametria, aut præter naturam constitutione, actionem primò vitiari, hoc est, per se vitiari, atque immediatè. Quod verò morbum efficere valet, causa morbi dicetur, sed morbus nullo intermedio perpetuò vitiat actionem, causa quandoque immediatè, quandoque intermedio morbo. Accidentia verò siue symptomata sunt quæ morbos sequuntur, aut morbificas causas: sunt etenim effectus eorum quæ sunt præter naturam, nempe morbi, & causæ: non sunt autem morbi. Sequuntur quoque nonnunquam alia symptomata, ac perinde sunt effectus præter naturam, qui morbi non sunt, nec causæ morborum. Veluti si humor calidus iecur occupans ipsum distemperauerit, & iecur ob distemperiem sanguinem nequeat perficere: erit etenim distemperies morbus, quæ nullo interueniente vitiat sanguinis generationem, humor calidus causa morbi, quæ morbo medio actionem vitiat, & actio ipsa vitiata accidens morbi est. Quamuis sæpe fiat, vt idem & morbus & causa morbi sit, & morbus morbi accidens, vt febris quæ sequitur partis cuiuspiam passionem. Nec tamen putare oportet, vt supra diximus, omne id quod per se actionem vitiat, & causa morbi non est, morbum esse, nisi sensibile sequatur vitium: sunt etenim quædam corporis constitutiones non omnino secundum naturam, nec perinde morbosæ, vt parum labētes ac neutræ. Porrò quemadmodum morbus ametriam & constitutionē præter naturam ostendit, sic sanitas symmetriam & bonam corporis constitutionem. Quemadmodū etiam morbus per se actionem vitiat, ita sanitas per se ac immediatè actionem perficit, aut perficere valet: symmetria namque iecoris, sanguinis perficit generationem, aut est quidem prima ratio & immediata perficiendi actionem. Symmetria siquidem meatuum iecoris, sanitas iecoris est quæ ad formationem spectat: verùm hæc non perficit sanguinis distributionem, actione aliqua, quoniam non habet vires agendi, sed est immediata causa probæ distributionis sanguinis, id est, ob quam sanguis probè distribuitur. Bonus quoque articulorum situs, siue proportio sit, siue habitus, sanitas est, nullam tamen edit actionē. Ac perinde Gal. lib. de Diff. sympt. c. 1. breuem hanc statuit morbi definitionem. Morbus est affectus præter naturam impediens actionem, & paulò inferiùs inquit: Morbus est affectus corporis actionem aliquam impediens primò: non igitur, vt quidam ignari putant, morbus actiones malas efficit, sed bonas impedit, sic & moderata linguæ quantitas, sanitas est linguæ, quæ loquelam probè perficit, nullo intermedio, quamuis nullam habeat vim agendi quātitas, siue bonus linguæ habitus in quantitate consistens, sedes & immediata ratio, ob quam probè functiones eduntur. Pari modo morbus immediata causa est læsionis actionum, quamuis non efficiat ipsas malas actiones. Quod verò alimenta in ventriculo corrumpantur, aliquando ad morbificas causas referri debet, vt ad bilis abundantiam, aut ciborum naturam: aliquando verò ad calorem ventriculi acrem & morbosum, qui coctionem vitiat, intemperantiæ ratione. Actiones itaque vitiat morbus, non quidem quoniam malas edat actiones, sed quòd sit immediata causa lædendi, veloti lingua iusto maior, siue ob malam proportionem, siue ob

Vitiare actionem quid.

malum habitum, morbus est loquelam vitians. Verùm habitus ille, aut mala proportio, aut magnitudo, nullam vim habent agendi. Sine igitur sanitatem habitum, aut dispositionem dixeris, siue symmetriam, ac bonam proportionem, nunquam concedes à sanitate actiones procedere, sed ab anima, & suis facultatibus quæ instrumentis vtuntur: symmetria itaq; siue bona elementorum proportio, ex eorumdem collatione oritur, & singulatū partium symmetria, siue bona proportio, oritur ex eorumdē collatione, in magnitudine, numero, situ, & formatione partium earum, hæc verò in prædicamento ad aliquid est. Concedunt sanè ob hæc eius veritatis contradictores, vt audio, sanitatem symmetriam esse, & morbum ametriam: negant tamen esse relationem, quoniam Arist. sanitatē & morbum in prædicamento qualitatis locauit, habitum aut dispositionem esse dicens. Rursus Galen. lib. de Diff. morb. (inquiunt) de primis morbis loquens dixit: Erunt continuò primæ ægritudines quatuor: prima calor, secunda frigus, tertia humor, quarta siccitas: igitur morbi hi qualitates sunt, non ad aliquid: quibus sic respōdemus, Gal. eo loco morbos per causas distinxisse. rursus adduci, calorem, frigus, & reliquas qualitates non posse ab ametria & inconcinnitate separari, causas tamen esse posse sine effectibus, ac perinde non erunt hæ qualitates morborum causæ, sed ipsi morbi. Prætetea morbus per se lædit actiones, relatio veræ non lædit per se, quia non habet vires agendi. Prætetea si ventriculus valde calidus cibos vrat, nemo dicet relaxationē vssisse cibos, sed calorem: hæc igitur coctio læsa actio est immediatè à calore procedens, tanquam à morbo. Præterea illa Gal. diuisio non esset bona, qua diuisit febrem per materias in quibus calor præter naturam cōtinetur: tanquam à subiecto sumptis differētiis: nam humores, membra, & spiritus, non subiiciuntur ametriæ. Præterea nunquam medicus posset vti vera curatione, nam curatio fit abiectis contrariis morbo: relationi verò nihil contrariatur. Prætetea aut immoderatio est sola moderationis, & proportionis priuatio, aut est mala proportio, non primum: esset enim morbus sola priuatio: non secundum: nam esset illa mala proportio tripla, aut quadrupla. Exempli gratia, modo ponamus in tripla proportione caloris ad frig. consistere febrem, augeatur autem calor, & fiat proportio quadrupla, sequitur quòd morbus fiet alterius speciei: siquidem proportiones omnes specie differunt. Cùm autem morbi intensione generētur, nunquam in eadem manebunt specie: relationes autem non possunt dici secundum magis & minus, quāuis morbus maior, aut minor dicatur. Præterea si relatio morb. est, de aliquo dicetur, & ad aliud, igitur in digiti defectu, quod erit fundamentum, & ad quod referetur, & in calido morbo ametria sue relatio, si in calore fundatur, ad quid referetur? Has rationes facilè soluemus, vt deinde firma maneat nostra assertio, eo ordine seruato quo easdem retulimus. Ad Arist. dicimus hanc eandem relationem habitum esse voluisse alia ratione, qua videlicet affectus est, aut intellexit per calidos morbos calorē, per frigidos frigid. & sic de reliquis: cùm autē contingat has qualitates quandoq; in dispositione esse, quia facilè iouenitur, quandoq; in habitu, quia difficilè separentur, morbum affirmauit habitum, aut dispositionem. Quod quidem neque id de omnibus morbis verum esse possit, constat: quoniam deprauata figura esset reponenda in quarta specie qualitatis, non in prima, quæ est habitus, aut dispositio, aut forent harum formales rationes confundendæ.

Curuitas

Curuitas etenim offis,cui rectitudo inesse deberet, morb.est in quarta specie qualitatis, non in prima. Quòd si morbum in augmento caloris, caliditatem dicis,morbum in augmento quantitatis,dices quantitatem auctam,non tamen statues auctam quantitaté in prædicamento qualitatis. Si dixeris formale morbi in quantitate non esse quantitatem,formale morbi in caliditate non erit caliditas,nec febris erit calor. Ad aliud,Gal.lib.de Dif.morb. voluit caloré, frigid. & reliquas qualitates esse materiale morborũ,non formale:id enim ametria est,materiale verò morbi est relationis fundamentum, & causa continens in morbis qui fiunt ex additione, quales sunt omnes ad qualitates actiuas attinentes,causam autẽ non continentem separari posse à morbo,nunquam Gal.existimauit. Relatio verò non habet facultatem agendi,est tamen prima,& immediata causa,ob quã actiones læsæ proueniũt:calor enim cerebri hominem delirare facit,non tamen efficit imaginationes læsas: siquidem omnis imaginatio,sicuti & omnis animalis actio,aut perfecta aut læsa,ab anima procedit,non à morbo,morb.tamen causa immediata, ac prima,læsionis imaginationis est,ob quam læsa imaginatio procedit:hæc autem est ametria, & incoocinnitas primorum elementorum. Obiiciet tamen aliquis,non omnem actionem ab anima procedere probans:nam Gal.lib.2.de causis sympto.conuulsionem & palpitationem ab aliis motibus depravatis, veluti tussi,sternutatione, ructu, tremore,& rigore separat,quòd prędicti duo motus solius morbi sunt, reliqui naturæ,sed à causa præter naturam irritatæ, sequitur inde conuulsionem,& palpitationem non fieri à facultate. Nos sanè planè defendemus nostrã assertioné,etiam si non omnes actiones à facultate prouenia nt:satis enim fuerit,si vna vel altera actio læsa à facultate procedat:læditur etenim illa à morbo, non quoniam à morbo fit, aut ipse facultatem agendi habet, sed quoniam cùm fit à facultate, à morbo vitiatur,hoc est,morbus est præcipua & immediata causa læsionis ipsius, siue ob quã læsa procedit. Cæterùm nos non volumus omnem motum corpori euenienté,ab anima procedere:nam si erecto corpore sanguis inmodicus ad pedes decumbat, motus ille sanguinis est,nec tamen diceré ab anima fieri sanguinis motum illum: sic etiam vbi corpus sua grauitate deorsum descendat, neq; id ad animã referemus, sicuti neq; contractionem musculorum ab humore,aut flatu eodem distendente,neq; palpitationem,quæ ab incluso fit flatu. Diximus tamen omnem animalis actionem quæ viuentis & animati corporis sit propria,ab anima procedere. Neq; etiã satis propriè dicitur priuatio, actionis aut palpitatio læsa actio, quæ nullius facultatis est actio,& conuulsionem per quam membrum ita contractum est,vt iam non amplius contrahatur,quis actionem aut motum propriè appellandam esse dicet?in conuulsione enim per quam iam membrum contractũ est ab inflãmatione, nullus est motus,sed priuatio, qualis mortuis euenire potest, sicuti & palpitatio. Nostra tamen assertio vera manet, qua diximus, omnem actionem quæ viuenti corpori,vt viuens, debetur,ab anima procedere,vt ab agéte præcipuo. In ventriculo verò alimenta à calore corrũpuntur, non quoniam calor,sed quoniam animæ improportionatus: improportio igitur immediatior causa corruptionis ciborum est. Gale. tamen diuiso febr. quæ sumitur à materia est caloris in subiecta,& causas,non per essentiam morbi qui calor materialiter est:nam is vnius speciei est,in homore, membro & spiritu:febres tamen specie diuersæ,cùm tamé calor qui in humore & spiritu sigitur,morbus non sit,ita neque relationem ibidem esse par est. Distempeties tamen calida membrorũ fiens aut facta,improportio est elementorum inter se,& ad animam,quæ est agendi principium. Curationem tamen omnẽ contrariis aut oppositis exercemus:nam improportioni & inconcinnitati adiicimus proportionem & commensurationem,commensuratio tamẽ incommensurationi opposita est,vt ametria symmetriæ, & similitudo dissimilitudini,& æqualitas inæqualitati. Improportioni namq; per caloris excessum, opponimus proportionem caloris,eam autẽ assequemur ex regulis medicinæ adactis frigidis. Nam à contrariam opinionem defendentibus petam in morbis in obstructione meatuũ, si morbus malus habitus est, quem alium huic contrarium adiiciunt ad curationem medici:Nullum sanè,sed obstruentia medicamenta,quæ habitum contrarium inducere valebũt, dicere tenentur. Dicemus quoq; morbũ improportionem esse & relationem,& elementa per morbos in temperatutas duas habere improportiones, alteram inter se,quam Gal.morbum appellat,& ametriã calidi,frigidi,humidi, & sicci. Quoniam verò hæc lædere potest actiones,morbus est, non quia tripla, aut quadrupla. Seruata igitur hac commoni ratione seruabitur morbi genus,etsi mutetur proportio,species tamen morborũ à fundamento & subiecto desumuntur & ab ipso materiali morbi: calor enim quartanæ & tertianæ eiusdem sunt speciei,& differentiam habét specificam à subiecto; sic etiam si caloris ad frigiditatem esset quadrupla proportio in aliqua febre,& similis proportio esset vnius digiti manus ad alterum sibi proximum,proportiones forent vnius speciei,sed morbi diuersi generis: nam alter ad temperaturam,alter ad compositioné pertinet. Ita quoq; quamuis vnaquæque harum proportionum in maioré transeat,& genus muret,morbus in eodem genere manet fundaméti ratione,& subiecti primi:nã & habitus calidus iecoris, & habitus calidus cerebri eiusdã speciei esse non negabuntur, morbi tamé sunt speeie diuersi,sic etiam licebit nobis relationes diuersæ speciei asserere morbos eiusdem speciei,& aliunde quàm ex specie habitus, aut relationis morborũ species desumere,quamuis inconcinnitas ipsa augeri & minui possit intra speciẽ, esse namq; aliquas relationes quę intentioné suscipiant,non est quod negemus,testãte id Arist.in prædicamento ad aliquid:simile inquã esse magis & minùs simile,& ęquale,magis ęquale,& minùs ęquale, ac perinde similitudo maior altera:morbus tamen intenditur,quia fundamentũ fit maius. Et licet Gal. qui de animæ essentia nihil explicuit, omnes actiones ad temperamenta referat,nos potiùs has omnes improportiones ad vires animæ à quibus actiones procedent,referemus,ita vt in primis elemẽtis morbum esse dicamus:quoniam sunt hæc ad animã improportionata. Si enim puer æqualem manum eum iuuene haberet,quamuis digiti & tota manus forét bene commẽsurati,ille morbus esset,ob improportionem,& incommẽsurationem ad animam,& eius vires,sicuti si totus ipse puer quantus adultus & iuuenis foret,ægrotaret ob incommensurationẽ corporis ad animæ vires. Hæc enim commensuratio nulla rationalis proportio est: neque enim forma ignis ad instrumenta, quibus vtitur talem aliquam habet proportioné. Præterea has proportiones animæ ad instrumenta,non oportet tales statuere quales sunt rationales,& proportiones numerorum,de quibus sunt dupla & tripla,sed irrationales,& quæ augeri possunt intra speciem. Nam & relatio partiũ

hominis

hominis,& ipsius concinnitas,augeri potest, & minui,vt similitudo,aut si hæc negaueris,species morborum à fundamentis desumi non negabis,vt probauit:ac periode parum refert siue ipsam augeri posse concedas,siue id neges. Præterea verò dicemus eum Gal.elementorum symmetriam esse simpliciũ sanitatem,eorum ametriam morbum,symmetriã quoq; in magnitudine,figura,situ, & formatione, sanitatẽ organicorum,vnitatẽ partium, & earum concinnitatẽ,siue totius ad partes relationẽ,sanitatem communem,contrariũ morbum.Morbus tamẽ qui ametria per calorẽ est,in calore fundatur, & ad frigiditatem refertur,eum qua iniquam habet commensurationem,& relatio quæ in magnitudine aucta manus aut pedis fundatur,ad brachium,aut crus refertur,& in eis terminũ habet,& lingua iusto maior,ad os confertur,aut eriã ad vires mouẽres,vt diximus. Et abscisso digito inconcinnitas & relatio partium inter se , aut ad animæ vires, causa est,cuius gratia functiones manui debitæ improbè exercẽtur,ametria enim & improportio manet in ossib.neruis, & musculis remanentibus, quemadmodũ ante in omnibus,partiũ ad partes erat bona proportio. Sed dicees,morbus omnis affectus est,& relatio non est affectus:non erit igitur morb.Respondemus Gal.lib. de differ.sympt.ad initium,harmoniã appellasse affectũ,harmonia tamẽ partium vocis aut vocum diuersarum proportio,atque relatio est & habitus alia ratione.Quin & lib.de Sang.miss.omnem recessum in statum non naturalem appellat affectum,ametria verò talis est.Nec pugnat,quidpiam esse aliquid,& dici ad aliquid:nam commensuratio elementorum ad aliquid est,& vbi ipsa in ratione habitus ad animam confertur, & animæ vires per aliam relationẽ dicetur ad aliquid sanitas.Quòd si hanc relationem esse dixeris,vt nos,aut qualitatem,vt alij,nihil ad medendi artem conducit : dum tamen hac in re conueniamus, prædictam inconcinnitatem causam esse immediatam læsionũ actionum.Nec sequitur,si morbus relatio est,omnẽ habere causam continentem , vt dicemus,cùm de causis agemus.Sed rursus agnoscere oportet tres esse corporis naturales constitutiones,aut compositiones.Prima est constitutio partium similatiũ ex elementis mundi:secunda partium dissimilarium, siue organicarũ ex similarib.& simplicib.ac primis. Quas tamen appellemus similares aut dissimilares partes,prima parte docuimus. Tertia constitutio est totius & partiũ vnitas & continuitas.Prima constitutio est venarũ & arteriarum, membranarum,neruorum,ligamentorum , ossium, cartilaginum,& carnium:singula enim horum vnicã tantùm habent,quæ mentione digna sit,ex igne, aëre,aqua,& terra,compositionem.Secundi ordinis sunt organica membra,nempe,cor,cerebrum,iecur, vẽtriculus,pulmo,renes:hæc enim ex neruis,membranis,& carne constant.Est quoq; alia organicorũ compositio in hoc secundo genere , qua digitus ex carne,ossibus & neruis,venis & arteriis cõponitur, & alia præter hanc compositionẽ manus ex digitis, vola,& brachiali, & rursus manus maior,ex manu, cubito,& brachio,& ex his & aliis totũ corpus vnà componitur,& constituitur:sed hæ omnes compositiones ex secundo ordine sunt.Quibus tertia compositio accedit,quæ vnitate totius & partium perficitur, ex quibus notum euadet,quòd si his tantùm compositionibus secundum naturam se habentibus sanitas perficitur,in eisdem tribus generib. non secundum naturam consistentibus,inueniẽtur morbi omnes , quos singulis generibus constituemus,per primas differentias , quæ à genere omnes morbos comprehendente sumuntur,nempe à corporis constitutione , cuius tres sunt prædictæ differentiæ. In simplicib.quidem erit mala temperatura:in organicis mala compositio:in toto & partibus tam simplicib.quàm organicis,vnitatis solutio.Morbi in temperatura elementorũ,simplicium membrorũ morbi sunt,ex elementorum,aut qualitatum ipsorũ abundantia nati:calido namq; elemento vincente,morbi fiunt calidi,frigido,frigidi, humido,humidi, sicco, sicci:si tamen calidum simul ac siccum abũdauerit, calidus fiet,ac siccus morbus, tales quoque fient in omnibus coniugatia lapsib. Atque erunt in summa octo morborum partium simplicium & primarum genera,calidus,frigidus,humidus, siccus,calidus & humid.calidus,& siccus,frigid.& humidus,frigidus & siccus.Fiunt præterea prædicta morborũ genera bifariam,aut sine causa præcedeute,siue antecedẽte sic appellata,aut cum ipsa,veluti humore quopiam accedente.Hectica namq; febris,calida intemperies est,sinè antecedente causa:humoralis verò adiunctã habet causam antecedentem,humorẽ ipsam facientem;sic etiã morbos in tẽperatura distinguere assolent medici,in eos qui cum materia & eos qui sine materia fiunt. Aut aliter in morbos factos,qui sine materia,aut antecedente causa fiunt, & fientes, qui causam habent antecedentem, aut materiã,aut humorem,& ab eodem dependentiam.In secundo genere morborum,qui attinent ad partes compositas, quatuor primæ species cõtinentur:aut enim in numero variat pars à mediocritate,ita vt actionem vitiet,aut quantitate,aut situ, aut formatione:in formatione verò quatuor aliæ inferiores continentur species.Aut enim pars à debito modo deflectit , in superficie,aut in figura,aut in via,aut in cõceptaculo.Atq; erunt omnes in organicorum membrorum compositione,morbi septem generibus aut specieb. distributi,in numero,magnitudine,situ , superficie, figura,via,cõceptaculo.In numero sanè morbus bifariam accidit,aut aucto numero,aut diminuto:augetur autem aut accedente aliquo ex genere eorum quæ sunt secundum naturam , aut aliquo quod sit toto genere præter naturam:secundum naturã sunt digiti manus : ac perinde sextus digitus morbus est in numero addito eius quod est secũdum naturam, sicuti tertius testis,vngula oculi,& carnosum tuberculũ in narib.aut meatu vrinario.Toto genere præter naturam sunt,lapis in vesica,pulmone,aut intestinis,& oculi grando , vermes intestinorum trium generũ,& calli.Gal.his addit verrucas,meliceridas, atheromata, & steatomata. Qui omnes in genere sunt tumorum præter naturam,& solutionem continui habent adiunctã. Suffusio verò morbus est in via,& humor ipse obstruens,quẽ appellat Gal.morbũ numeri,nos dicemus obstructionis causam continentem.Numerus quoq; diminutus actionem vitiat,vti digitus è quinario numero ablatus,& gurgulio abscissus,qui morbus est & causa morbi,morb. quidã partis à qua fuit abscissus:in ea enim quæ remanet,morbus locatur quoties morbus ex numero fit diminuto:causa verò morbi pulmonis fit,quoniã aër frigidior pulmonem distemperare valens ducitur,quem gargareon attemperare solebat.Sunt etiã morbi in numero per quos partis pars abscissa est, eius quantitatis vt vitiare possit actionẽ manifestè, veluti linguæ portio,aut digiti articulus,tales sunt glandulæ induratæ,quæ abscinduntur,& dẽtes exesi,aut exerti:sunt autem quidam ex his quadãtenus ad morbos in magnitudine referẽdi,sed tamen placet eos in magnitudine morbos appellare , quibus quantitas diminuta est, seruata figura,nulla parte mani

Morbi naturæ cõstitutiur in ametria.

Corporis constitutiones tres.

Morbi in temperatura.

Morbi in cõpositione.

Morbi in numero.

manifesta exesa, aut resecta, vti lingua contabescẽs, aut crus, aut corpus vniuersum, per atrophiam. Augetur quoq; lingua nonnunquã, ita vt ore capi non possit, & gurgulio, vt respirationem impediat: huius generis est priapismus, & Nicomachi Smyrnei corpus adeò magnitudine creuisse ferunt, vt incedere nequiret. *Morbi in quantitate.* Vidimus quoq; puerum quatuor annorũ qui mediocris magnitudinis pueros annorũ decem æquabat, atque is breui admodum stare poterat. In morbis verò in numero qui consistunt in aliquo quod est toto genere secundum naturã, auctus numerus auget quantitatem, & diminutus diminuit: cùm tamẽ consistunt in aliquo quod est toto genere præter naturam, id non est necessarium. *Morbi situs.* Ad situm attinent luxatio ossis, delapsus intestinorũ & omenti in scrotũ, vincula linguæ, & præputij, illud enim impedit expeditam loquelam, hoc verò feminis in vterum rectam proiectionẽ, labiorum quoque, narium, palpebræ digitorúmve coalitus, & ligamẽtorum laxitas, aut diruptio. In superficie morbi fiunt: aut ipsa læuigata quæ aliàs asperdinẽ habet secundum naturã, aut aspera facta, quæ futura esset læuis. Sunt autẽ huiusmodi læuor immodicus intestinorum, & ossium asperitas quæ læuigari exposcit, sicuti & fauces exasperatæ morbum patiuntur. *Morbi figuræ.* Figuram quoque vitiari contingit in plancis, vaciis & varis, sicuti & si ventriculus, iecur, aut renes, aut caput figuram debitam non seruent, quod quibusdam à natiuitate fit, quibusdã occasione quapiã: viam tamen vitiari cõtingit obstructione, aut immodica patentia, vti si intestina fæce obstruãtur, aut iecoris meatus à crassis & viscidis humoribus, aut oculi pupilla suffusione, aut pororũ adsit immodica patentia, aut pupillæ laxitas & amplitudo ob rhagoidis rupturã, aut relaxationem. *Morbi conceptaculorum.* In conceptaculis præterea morbi fiunt, vti si ventriculus paruam habeat capacitatem, aut valde magnam, idem de thorace dicendũ & aliis, verùm capacitatis paruitas nõ sola angustia erit, sed etiam ea quæ sequitur repletionẽ eius quod est præter naturam: ita vt contenti ratione actio manifestè vitietur partis causa. Quòd si partes hæ à natiuitate tales fuerint, emendari quandoque valent, vti thoracis angustia, aëris inspirati retentione valida, ventriculus operatione & ciborum ingestione copiosa dilatatur: patuli tamẽ vbi opus fuerit redduntur quiete & ligatura. Morbi verò qui ad cauitatem & magnitudinem & figuram spectant à generatione contracti nisi ab initio curentur, incurabiles redduntur. *Continui solutio.* Tertium morborum genus quod simplicibus & organicis cõmune est, in vnitatis solutione consistẽs, actionem vitiat, impedita partis naturali functione. Nam si ligamentũ discindatur, partis discissæ continuitatem adimit, & totius membri actionẽ aufert, ac perinde totius & partis morbus dicetur: ligamẽto verò non in totum absciſſo morbus parti erit peculiaris, ex accidenti verò toti noxã infert. Huius generis sunt vlcera in carne, fracturæ ossium, puncturę neruorum, aut scissiones, aut auulsiones fibrarũ eorũdem. Præterea collisio quæ partibus mollibus accidit, vbi externa facie manente integra ad sensum, interior pars plures partias diuisiones patitur. Eandem verò vbi pars exterior caua mãserit, illisionem vocant. Retulimus simplicium morborum genera: *Morbi compositi.* nunc verò breui expediemus cõposita. Componuntur autem aut ex morbis genere diuersis, aut eiusdẽ generis, & his aut in vna parte exquisitè, aut in diuersis partibus vnius partis. Exemplũ primi est vbi humor aliquis calidus erodens partem afficiat: hæc enim pars vlcus patictur, & intemperiem. In eodem genere fiet, si pars vti in phlegmone calefiat & humectetur, vbi verò lapis in vesica continetur lapis morbus in numero appellatur, qui obstruens, morbum facit in via. Componuntur autem in diuersis partibus vnius partis cum oculus patitur ophthalmiam, & corneæ vlcus, & suffusionem in pupilla. Quãuis tamen omnes hos morbos oculus patiatur, nõ omnes per se morbi oculi sunt, sed sola suffusio, instrumento, qua instrumentũ videndi est, refertur, qui eius propriã vitiat actionem, nempe visionẽ: reliqui verò morbi simplicium oculi partibus per se debentur: ex accidenti verò, præcipuo instrumento, ac perinde fiet, vt totum instrumentum composito morbo laboret: cùm simplices eius partes simplicibus laborant. Nec refert si morbum vnicũ appelles, siue plures in parte vna instrumẽtaria, nam vicissim plures morbos simul patitur. Fit autem vt vnica ac simplex pars plures duobus morbis simul pati possit, vti si in carne fiat inflammatio, cum vlcere effatu digno, & magnitudo tumoris adeò increscat vt vel eadem ratione lædere possit actiones. Tunc etenim aderit calida intemperies & humida, cum solutione vnitatis, & aucta magnitudine, factę sunt in eadem parte quatuor morborũ genera. Talis est natura herpetis, cancri vlcerati, erysipelatis, & phagedænæ: omnibus etenim his coniungitur partis vlcus, cum amissione particulæ & intemperie calida, atq; sicca. Præterea in tumoribus præter naturam duplex est cõpositionis modus, vnam phlegmone, siue œdema, siue erysipelas, siue scirrhus, ab humoribus fiũt, quæ duabus sunt præditi qualitatibus: nam sanguis calidus est & humidus, pituita frigida & humida, bilis calida & sicca, melancholia frigida & sicca. Compositio altera est ex diuersis humoribus: nam rarò fit vt vnicus syncerus humor in partem confluat, sed sanguis nonnihil bilis aut pituitæ habet, vti in phlegmone erysipelatis, aut œdematis participe, sic in reliquis. In omnibus itaque præter naturam tumoribus intemperatutæ diuersæ commixtæ sunt, & aliquando cum vlcere, & aliquando magnitudine adiuncta effatu digna, quæ omnia ab humore, aut vnico, aut pluribus pendent. Instrumentalium autem partium morbos componi diximus, vbi vnios partis diuersæ partes diuersis morbis laborent, quorum quidam per se, quidam per accidens ad instrumentariam partem referuntur, vti cùm oculus patitur euchantida, ophthalmiam, vngulam & suffusionem, aut in eadem parte duos morbos, vti in cornea, vngulã quæ magnitudine sua pupillam operiat, eritq; morbus in numero & magnitudine. Inflãmatio verò quæ in iecoris magnis venis fiat, cauitates venarum opprimens, intemperie lædet sanguinis generationem, & magnitudine impediet digestionem sanguinis: hæc etiam obstructio est siue morbus in via. Componuntur quoque inter se diuersæ vnitatis solutiones, vt in ossis fractura quæ rarò fit absq; carnis vulnere aut contusione, sæpius tumore præter naturam accedente, sic & in neruorum puncturis & scissionibus: vnitatis præterea solutio sæpe cum partis amissione componitur, quæ morbus in numero est, & cum inæquali intemperie, & multis aliis modis. Docuimus meth. generali, inuenire morborum genera omnia præpositis in animo primis differentiis essentialibus, sumptis ab essentia rei diuidendæ, quæ fuit corporis constitutio præter naturã, ac perinde fecimus vt nullum morbi genus sit prætermissum. Si verò quis alia via conetur, aut aliis differentiis vti voluerit, nunquam omnia genera comprehender, aut ex primis quædam prætermittet, aut omnino accidẽtarias species persequetur, & omnes vnà cõfundet. At verò ex accidentariis differentiis, quædam

quædam ſumuntur à vehementia, qua ratione morbi quidam magni ſunt, quidam parui. Magnum autem hoc loco vehementem appellamus, quamuis ſoleant medici morbum magnum dicere, eum qui partem aliquam præcipuam infeſtat, aut eum qui mali moris eſt: verùm hi potius maligni ſunt appellandi: vulnus namque præcipuæ partis aut iuxta articulos, ea tantùm ratione magni dici poſſunt, quia valdè vitiant actiones, quod malitia ſymptomatum efficiunt: hæc autem malignos potius quàm magnos efficit morbos. Quamobrem vocum confuſionem vitare volentes, magnum morbum dicemus, eum qui vehemens eſt, & in ſpecie plurimum auctus, vti magna intemperies calida, aut magnum vulnus, quod magnum locum occupat. Paruus autem eidem contrarius erit, qui parum à ſanitate recedit, & vleus paruam occupans partem. Alia differentia morbi eſt benigni, & maligni, de quibus non pauca lib. 3. Progn. diximus, non tamen eſt idẽ morbum eſſe magnum & malignum, nec paruum & benignum: ſiquidem multi morbi ſunt maximi, quibus ſtatim adiũguntur ſigna ſalutaria, & plures parui cum peſſimis notis. Morbos itaq; magnus ex magnitudine ſignorũ morborũ deprehendetur, & malignus ex malignitate ſymptomatũ, quæ ipſum ſequuntur. Poteſt autem magnus morbus malignitatem habere adiũctam, nam fieri poteſt, vt peſtilens febris magna ſit: quibus prope accedunt morbi ſalubres, & lethales, qui ſignis ſalutaribus & lethalibus diſtinguũtur. Sunt autem ex morbis quidã vniuerſales, quidam particulares: vniuerſales ſunt qui totum corpus occupant, vt febris, & anaſarca, particularis qui vnius eſt partis, vti phrenitis, aut pleuritis: ſunt quoq; morbi quidam communes, quibus è regione reſpondent, qui à Græcis σποραδικοὶ appellantur, quaſi ſparſim inuadentes: communes verò diuiſi ſunt in eos qui omnes ferè alicuius loci habitatores inuadũt, & communiter per populũ graſſantur, quos appellant ἐνδήμους, hoc eſt, per populũ factos, vti bronchocele, & in quibuſdam locis pleuritis. Alij ſunt plurimis ciuitatibus communes, qui ἐπιδήμιοι dicuntur, quorum quidam ſunt peſtilentes, qui magnam hominum partem interimunt. Cùm autem nõ vnum morbi genus inuadat magnam hominum partem, ſed quãuis frequẽtes per id tempus morbi ſint, quidam tamen tertiana, quidam ardenti, quidam quartana laborant, non omnes vno morbi genere, ſparſi à nobis appellantur. Prætetea ex morbis quidam ſunt facti, quidam fientes, facti, qui in habitu ſunt difficilè ſolubili, ſiue qui naturalem temperiem mutarũt, vti hectica in ſecũda ſpecie, & tertia: fientes verò ſunt, qui cauſam habent à qua fiũt, ſiue quorũ pars eſt facta, pars futura, vti tertiana & quartana, & ſimiles qui ab humore putreſcẽte habent generationẽ, & inflãmatio quæ phlegmone appellatur. Huius generis ſunt morbi bilioſi, pituitoſi, ſanguinei, melancholici, aquoſi, flatuoſi, nomine deſumpto à cauſa faciente. Dicimus quoque morbos quoſdam continuos, quoſdã intermittẽtes: continui ſunt, qui vnica acceſſione à principio in finem procedũt, atq; vnico impetu omnia ſua tempora percurrũt, vt febris continens. Quidã ſunt intermittẽtes, qui plures habẽt acceſſiones atq; repetunt, aut ordinatè, aut ſine ordine. Habent autem ij diuerſa tempora generalia, ab initio in finẽ, & particularia ſingularũ acceſſionũ. Atque ex duratione ſumũtur differentiæ: nã quidã ſunt breues, quidam diutini. Cui diuiſioni proximè accedit alia, qua morbus diuiditur in acutũ & non acutũ, hic autem non ſtatim diutinus eſt, ſed poteſt eſſe breuis. Acuti ſanè quidam ſunt propriè acuti, quidam peracuti. Propriè acuti quidam ſunt exactè tales, quorũ limitem ſtatues diem decimumquartũ: non exactè tales ſunt qui ad viginti prorogantur. Peracuti quoque quidam ſunt exactè tales, qui quarto die aut citiùs finiũtur, ſiue in primo ipſo morborum inſultu, quidam non exactè peracuti, qui prorogantur in diem ſeptimum, aut intra hebdomadam vnam ſecundùm naturam finiuntur. Omnium autem horum acutorum morborum communis ratio eſt hæc. Morbus acutus eſt, cuius motus eſt velox, & citò pericula adueniũt: ſunt etiam quidam acuti cũ additione ita appellati, nempe ἐκ μεταπτώσεως, hoc eſt ex decidentia, qui cũ aliàs acuti forent, facta aliqua diminuta iudicatione, non tamen liberato ægro, morbus fuit prorogatus in diem vſq; 40. aut 60. aut longius etiã. Non acuti verò quidam ſunt breues, quidã diutini. Breuis non acutus eſt diaria febris, non acutus diutinus, eſt quartana, & duri præter naturam tumores non dolentes. Quidam etiam morbi ſunt proprij, quibus opponuntur improprij, ſiue qui ex συμπαθεία fiunt, hoc eſt per compaſſionem. Nam caput quandoque laborat per eſſentiam, & primaria affectione, aliquando per conſenſum à partibus inferioribus tranſmiſſo vapore quopiam, aut ſimplici tantùm alteratione, aut quoniam non tranſmittitur quod tranſmitti deberet. Exemplo eſt delirium: qui enim delirat perpetuò cum febre & capitis dolore, & oculorum rubore, accedente reſpiratione magna, & ex longis interuallis phrenitim patitur & capitis morbũ per eſſentiam, ſiue propriam, & primariam affectionem: ſi tamen per interualla deliret, & aliàs in vẽtriculo inflammationem patiatur, aut febrem ex humorũ putredine, indiciũ eſt caput, aut ventriculo, aut toti corpori conſentire, qui verò non tranſmiſſo ſpiritu vitali à corde in cerebrũ ob defectũ delirat, per cõſenſum pati dicetur. Hanc magis propriam compaſſionem vocat Gal. lib. 1. de locis patientibus. Cæterùm hos morbos non appello, interim dũ pars conſentiens affectum nullum contraxerit. Morborũ præterea quidam ſunt exquiſiti, quidam nothi, vti phlegmone, quæ à ſyncero ſanguine fit, ſyncera & exquiſita dicitur, & tertiana exquiſita, quæ à ſola fit flaua bile: quamuis rarò fiat vt vnicus ac ſyncerus humor morbũ efficiat. Nothus verò fiet ex cauſarũ morbum facientiũ commixtione, aut confuſione, vt tertiana notha, aut phlegmone eryſipelatodis, aut eryſipelas phlegmonodis. A tempore quoq; differentiæ accidentariæ morborũ deſumũtur, nam quidam ſunt verni, quidam æſtiui, quidam hyemales, quidam autumnales: aut ſic, quidam ſunt diurni, quidam nocturni. Rurſus ex morbis quidam ſunt antiqui, quidam recens facti. A ſexu morborũ ſunt diffe. nam quidam ſunt maribus peculiares, vt priapiſmus: quamuis rationi conſonũ ſit, fœminas quandoq; hoc morbo corripi, inteſtinorum quoq; in ſcrotũ delapſos, & penis morbi, ſicut morbi vteri, & quidam mammarũ fœminis. Ex ætatibus morborũ differentiæ ſumuntur: nam quidã pueris ſunt peculiares: infantes nãq; oris vlcera patiũtur, vmbilici inflationes, & auriũ humiditates, variolas & morbillos. Cùm verò ætate procedũt febres, conuulſiones, alui profluuia. Maioribus tamen fiunt aſthmata, lapides veſicæ, lumbrici inteſtinorum, ſtrumę, & verrucæ, magis ad pubertatẽ accedẽtibus febres diuturnę, & profluuia ſanguinis. Iuuenibus tamen ſputa ſanguinis, tabes, febres acutæ, & comitiales morbi, ſubſiſtẽtibus fiunt pulmoniæ, morbi lateraless, lethargi, phrenitides, cauſi, cholera, dyſenteriæ, lienteriæ, hæmorrhoides, quartanæ:

Mor. magni & parui. *Mor. benigni & maligni.* *Mor. communes & ſparſi.* *Morbi facti & fientes.* *Morbi continui.* *Morbi breues & diutini.* *Morbus acutus.* *Morbus proprius & per conſenſum.* *Compaſſio magis propria.*

Y

Digitized by Google

tanæ:senibus eueniunt asthmata,distillationes cum tussi,stillicidia vrinæ,& eiusdem difficultates, articularis morbus, renum morbi, vertigines, apoplexiæ,tremores,mali habitus,prurigines,humiditates natium & oculorum,visus obtusiones,glaucedines, & graues auditus.

De generibus causarum morborum.

CAPVT II.

PERCVRRIMVS ab initio partis secundę,genera causarum in vniuersum, deinde ea quæ humanum corpus inevitabiliter mutant, in quibus tota sanitatis tuendæ ratio consistit: nec dubium est ab eisdem modum excedentibus morbos fieri: has tamen omnes quatuor tantùm comprehendimus generibus, nempe in assumendis,excernendis,agendis,& exterioribus,qua via causas omnes,quæ morbos excitare possunt inueniemus,sine quarum assecutione methodum curandi inuenire impossibile reputamus: curantur enim morbi primum sublatis causis quas auferre incognitas non valemus, neque genera omnia inueniemus nisi generali diuisione procedamus quam docere instituimus. Cùm igitur nostrum corpus bifariam mutari possit,aut ab his quæ extra accedūt, aut ab his quæ intra ipsum continentur,duo erunt hæc prima causarum morborum genera. At verò cùm non quæuis mutatio ab interna aut externa causa morbum efficere valeat, sed illa tantùm quæ ad manifestam læsionem actionum morbo interueniente, deducere potest, illud quoque morbosis causis addendum erit,vt manifestè lædant. Galen. lib. de Differentiis sympto.causam dixit,id quod suapte natura ei quod fit, suæ generationis partem inducere potest: erit igitur morbi causa quæ generationi morbi partem inducere valet. Exteriores sanè causæ sunt,quæ nos exterius tangunt, aut physicè,aut etiam mathematicè. Atque talia sunt quæ in enarrandis quatuor generibus sunt dicta exteriora(quæ verò cùm exterius adueniunt corpus ingrediūtur, sunt quæ assumuntur) continentur autem in hoc genere quæ calefaciunt, infrigid.humectant,& quæ exsiccant, vt Sol,ignis,aër,aqua, medicamenta, & quæ tota substantia mutant. Præterea quæ contundunt,secant, frangunt, laxant, obdurant, & exasperant, disrumpunt,ac diuellunt, quæ mordent, quæ veneno afficiunt,& quæ eduntur & bibuntur, & aër qui inspiratur. De causis verò externis quæ corpus mutare valent, quædam simplicibus qualitatibus mutant, aut vna, aut pluribus, vt calor Solis,aut ignis non magnus: quædam præter id compositionem membrorum mutant, & duo aut plura morborum genera inducunt, vt ferrum candens carni admotum, & medicamenta exurentia:quædā tota substantia mutant temperaturam,& compositionem,vt venenum erodēs,& morsus canis rabidi, quamuis morsus fecit,spuma verò alteret. Ex eisdem verò alterantibus extrinsecis,quædam alterant tantùm,vt medicamētum admotum, & aqua balnei, & aër nos exterius tangens,& ignis calfaciens,& Sol, quædam præter id materiā morbo præstant,vt cibus, & potus, quæ magna quantitate adhibentur, aut inordinatè sumuntur, aut intempestiuè, aut prauæ sunt qualitatis,aut tota substantia aduersantur assumenti:hęc enim in ventriculo corrumpūtur,ac deinde,quamuis non ingrediantur venas, morbos efficere valēt, qualitate,aut substantia mutantes, aut materia replentes. Huius generis est aër, qui inspiratur valde calidus, aut frigidus, aut putredinem & fœtorē secum ducens, aut tota substantia mutatus, vti pestilens. Interiores verò causæ quæ morbos efficere valent,aut procedūt à corpore,aut ab anima, si à corpore,aut sunt morbi,aut causæ corporeæ morborū: hac etenim via omnes internas causas morborum inueniemus: tantùm enim illæ morborum causæ internæ esse possunt, quæ homini præter naturam insunt: hæ verò sunt morbus, & causa corporea, aut animæ actiones, aut passiones, & quædam alia ex morborum accidentibus quæ causis morborum annumerantur:sunt itaq; internæ causæ aut ad animam,aut ad corpus attinentes. Morbus morbi causa fit,cùm morbum aliū efficit,vti calida iecoris intemperies bilem generās,tertianæ causa est,& ventriculi frigida intemperies,cibos crudus relinquēs, causa est morborum qui ex cruditate ortum habēt, & capitis intemperies calida ophthalmiæ causa fit. Neque parum refert medico has causas nosse, sine quarum ablatione morbi curari nequeunt,sic etiam lapis in vesica,obstructionis est causa, hunc autem morbū in numero appellant,& caro adnata,aut tuberculum quod vrinæ exitum, aut sanguinis digestionem impediat obstructione. Causa quoq; morbi ea ratione dicta est, quòd morbū efficiat, quamuis ea quę morbū effecit, causa morbi dici debeat, præsertim si adhuc morbum foueat, & conseruet, quæ enim morbum auget,adhuc ipsum facere dicitur. Conferent autem hæ distinctiones non parum ad curandi rationem:causæ igitur internæ corporeę quæ id tantùm nomen sortiuntur, aut etiam symptomata sunt morborum,in genere eorum quæ excernontur,sunt humores,aqua,flatus,& excrementa. Humores sunt,sanguis,pituita,& vtraque bilis, flaua & atra,atq; ex his quidam naturales, quidam sunt præter naturam. Excrementa verò sunt lachrymæ, spura, pus, ichores, stercus, & vrina, & sudor, quæ morbi accidentia sunt,à corpore excūtia, morbos quandoque facientia,vt vrina ardore efficit vlcus,& stercus multa bile acri mixtum. Animæ verò sunt actiones,aut passiones,à quibus morbi fieri valent. Actiones sunt exercitationes,& motus corporei,quamuis ex eis quidam sint passiones, vti gestatio,equitatio,nauigatio. Passiones quoq; sunt dolores, & quæ animi perturbationes appellantur, vti ira, timor, gaudium, mœror, solicitudo,amor, studium literarum, & qui audientes aut inspicientes diutius laborant,in morbos oculorum,aurium, aut etiam capitis incidūt,quamuis aut color, aut sonus non sint de his quæ validè mutant, sed laborantes per animi actiones prædictas, spiritum dissoluunt. Hac methodo inuenta sunt omnia causarum morborum genera, quæ tribus generibus continentur, aut enim sunt causæ appellatæ προκαταρκτικαὶ, id est prægressæ, aut προηγούμεναι, id est præcedentes, aut antecedentes,aut συνεκτικαὶ, id est continentes. Prægressę causæ, vt nos in commen. libri primi de Differentiis febrium explicuimus, sunt causæ recentes, & euidētes,vt causæ externæ & dolores,aut bubonum inflammationes,& animi passiones. Nō enim sunt externæ eædem quæ prægressæ, quoniā à causis prægressis dicit Galen. febres omnes diarias fieri,de quibus sunt ira,& mœror,& bubo,quæ febres diarias faciunt,& externæ non sunt:euidētes tamen sunt, & omnibus cognitæ:neq; enim ad earum cognitionem opus est aliqua coniectura; ac pèrinde Celsus in præfatione sui operis has causas euidētes appellat. In hoc genere sunt causæ quæ ex inopinato occurrunt. Causæ præcedentes sunt quæ à Celso abditæ

Causarum morborū internarum & externarum generalis. *Causa.* *Internæ morborum causæ.* *Causarum tria genera in morbis.*

abditæ appellantur,& quæ coniectura cognosci debeant, in quo genere sunt humores, ichores, aqua, & flatus,& excrementa, vti pus, vrina, stercus. Hæc duo genera causarum satis constant, & morbos omnes procreant, tertium genus causarum morborum, causa continens appellatur, quam quidam in morbis adesse negant. Est enim causa continens morbi causa, qua posita ponitur morbus, & semota semouetur, ac corpus sanitati restituitur, veluti apud Galen. lib. de Symptom. causis primo, cap. 5. affectus nerui impediens transitum animalis facultatis, qualis obstructio est, continens causa stuporis est, qua posita, sequitur stupor,& semota semouetur. Pulsus quoq; apud ipsum tres causæ cõtinentes sunt, quoniam tres causæ ipsum continent, nempe facultas, instrumentum & vsus. Hæc verò sic continent pulsum vt vnica causa totalis, qua posita ponitur pulsus, & si quippiam ab ipsa detrahas, aut tres ipsas partiales, aut aliquam ipsarum, pulsum quoque auferas. Neque aliam esse rationem causæ continentis à prædicta, lib. aduersus Iulianũ, putet aliquis cùm dixit: Neque enim aliam esse causæ continentis rationem dicere habent præterquàm, γίνεσθαι τὶ πρὸς αὐτοῦ καὶ παύεσθαι σὺν αὐτῷ. Quod est fieri ab ipsa, & cum ipsa cessare: id verò nihil aliud est, quàm dum præsens est generare affectum, & ipsa absente affectum cessare. De hac causa cõtinenti sub hac ratione, differendum assumpsimus in hoc & aliis locis. Considerat autem medicus causas quas aliquando opponere, aut remouere, aut consequi conatur. Apponit enim causam efficientem,& aliquando materiam: contendit verò ad formalem & finalẽ. Est autem materia sanitatis in simplicibus 4. elementa, in organicis ipsa simplicia,& quorundã organicorum alia organica. Nos in morbis qui additione fiunt, inueniri causam continentem, non tamen in his qui fiunt diminutione, in commentariis lib. 1. de Diffe. febr.& in præfatione ad commentariũ de vrinis, latè probauimus aduersus Fuchsium, cuius opinionem ibidem retulimus. Cùm enim ex his quę diximus, constet sanitatem symmetriam quandam esse, morbum verò ametriam, siue incõmensurationem, notum est in morbis omnibus attinẽtibus ad temperaturam, adesse continẽtem causam, nempe qualitatem, cuius excessu intemperies fit (semper autem fiunt per excessum) vti in morbis calidis calor: nam intemperies caloris abundantia nata, calorem habet causam continentem: posito namq; calore, adest distemperantia per calorem, siue prædicta ametria,& semoto illo calore excedẽte, tollitur intemperatura, idem de aliis intemperantiis dicẽdum est. Semoueri autem morbum sublata causa continenti dicimus, quoties æger per eius ablationem sanitati restituitur, aut eam assequitur. In morbis verò consistentibus in compositione partium organicarum ex simplicibus, si ex additione fiunt, causam continentem adesse diximus, vti morbi qui fiunt ob quantitatis excessum, qui posita quantitate aucta ponũtur,& ipsa ablata auferuntur, ablata enim quantitate cuius gratia ametria aderat, symmetria remanebit. Præterea sextus digitus morbum efficit in numero, siue ametriam partium manua, verùm ablato sexto digito addito, aufertur morbus,& symmetria, siue sanitas succedit: idem de obstructione est euidens, si verò morbus in diminutione consistat, veluti diminuta quantitate discreta, aut continua, nihil à medicis aut philosophis consideratur, quod ita coniunctum sit morbo, vt ipso posito, ponatur morbus,& semoto semoueatur, carent igitur causa continente. Contradicet autem qui in nostris pertractandis assertionibus non sine euidenti labe, momi personam agere suiet: ac dicet primùm verum non esse quod proposuimus, morbum omnem fieri additione, aut ablatione: quidam enim neutro horum modorum fiunt, sicuti cùm pupilla euertitur, aut os luxatur, quorum neutrum additione, aut ablatione fit, sed situs mutatione. Rursus morbum non esse relationem, sic probabit. Relatio omnis fundamentum habet, & terminum, quibus positis ponitur relatio,& semotis semouetur: ergo omnis morbus habet causam continentem, siue additione, siue ablatione fiat. Nam & quodcunque sit fundamentum relationis, quæ manet sublato digito, si id auferatur, relatio quoque auferetur. Quòd si respondeamus, ablata quapiam parte earum quæ sunt fundamenta relationis, morbum non auferri, sed potius manere maiorem: siquidem manet maior improportio, quàm antè, sequetur inde relationem augeri. Præterea patiatur quis morbum in numero, ob digiti ablationem, ablato fundamento perit relatio, & fundamentum morbi erat manus reliqua, ergo abscissa manu amouebis morbum. Has rationes quamuis pauci admodum momenti sint, cogor in hoc loco referre, ne quis parum diligens in absoluendis sophismatibus, eisdem capiatur, & à vera rerum agnitione turpiter prolabatur. Quod enim primò statuit, non omnem morbum fieri additione, aut ablatione, planè aduersatur sententiæ Hippocr. qui lib. de Flatibus dixit medicinam esse adiectionem & ablationem, ac rursus curationem contrariis perfici, adiectionem ablatione, & ablationem adiectione. Nam si non sunt duo tantùm morborum genera, non erunt tantùm duæ curationis species, contrariis adhibitis. Constat etiam cuiuis partem quæ situm mutat, morbum afferre ex ablatione partis, quæ illo loco adesse deberet, quo non adest, os enim luxatum locum amisit, ibidem autem deesse nemo ignorat: euersa verò pupilla facit, vt desit viæ rectitudo, qua opus habet visoria facultas ad visionem exercendam. Relatio tamen fundamentum habet, verùm id non habet rationem causæ continentis: siquidem non est perpetuum in relationibus, positis fundamentis, poni, & semotis semoueri. Socrates etenim columnę proximus vbi ab ea secedat, relationem corrumpet, manentibus fundamentis, sic etiam intellige relationem, siue proportionem partium manus ablata parte, quam deinde sepone aliis manentibus, ac non manebit relatio, siue improportio, quæ præfuerat, ergo fundamento relationis nõ conuenit ratio causæ cõtinentis si nõ ponitur dicta improportio, posita siue manente parte ablata, in qua erat relatio. Hoc in relationibus his, quę extrinsecus aduenientes à dialecticis appellantur, verum semper est. Sed rursus examinemus, an improportio manus, ex digiti ablatione, ac morbus ipse, sublato fundamento, auferatur (nam poni posito non est verũ) auferamus à quatuor remanentib. digitis alterum, an peribit relatio? peribit illa sanè, ac succedet altera maior, atque hæc erit proportio alterius speciei, si ita vis, sed morbus erit eiusdem, quandoquidem improportiones omnes lædentes actiones, quæ idem habent fundamentũ in specie, sunt morbi eiusdem speciei, & vt suprà diximus, morbi speciem habent à fundamento, quoniam id est de quo medicus agit, & quod semouere conatur ex arte. Morbum quoque augeri fatemur, quoniam augetur fundamentum, ad cuius augmentum, aut diminutionem, augetur aut minuitur morbus, dum intra speciem manet fundamentum, à quo morbus sumit speciem.

Esse tamen nonnullas relationes, quæ augentur, & magis ac minus suscipiunt, non est quod miretur quispiam, cùm simile sit magis simile, & minus simile, & æquale magis ac minus æquale, ac periode æqualitas maior, & similitudo maior, & minor apud Arist. sunt. Sic etiam diceres si velles, morbum esse iniconcinnitatem partium, aut qualitatum, & fieri maiorem ac minorem. Qui verò conatur probare morbum ex digiti ablatione, auferri ablata tota manu, ac perinde causam cōtinentem habiturum morbum ex diminutione, si morbus relatio foret, is iocosa inserit seriis. Quis enim dubitat, si morbus habitus est, ipsum quoque auferri sublata laborante parte, & morbum omnem deficere sublato homine de medio? verùm hæc longè absunt ab arte medendi. In morbis verò qui consistunt in continuitatis solutione, quidam sunt qui causam habent continentem, quales sunt vnitatis solutiones, quæ fiunt: quod enim fit, dum fit, causam habet facientem, qua remota amplius non fieri: id verò quod factum est ac proprie morbus, cùm sit partis ametria ob diminutionem, hoc est defectum vnitatis, causa continenti caret. Neque obstat, etsi in contrarium afferas generalem curandi methodum, qua docemur contraria contrariis curari; & dixeris proportioni non adesse contrarium, ac perinde nec morbo, sed morbum calidum, frigido adiecto curari. caliditas igitur est ipse morbus, non causa continens morbi calidi, vt diximus. Ad quod respondemus, quasdam proportiones aliis esse suo modo contrarias, vt bona proportio malæ proportioni, & symmetria ametriæ, & æqualitas inæqualitati, & propinquitas contraria est distantiæ, hoc est opposita, quod est satis: cùm enim dixit contraria contrariis curari, opposita intellexit Hippoc. qui verò morbum curat, non adiicit morbo cōtrarium, id est formali morbi: nam obstructioni non adhibent deobstructionem, sed extenuantia, quæ deobstruant, neque contrarium sentientes, habitui, qui est morbus, contrarium adiiciunt habitum, sed morbo calido adiiciunt frigiditatem quæ sanitatem inducat. At verò morbo sanitas contraria est, non igitur ipsi adhibent contrarium, cùm non adhibeant sanitatem, sed sanitatis causam, sic & nos ametriæ non adhibemus symmetriam, sed causam quæ symmetriam inducat: hæc verò contraria est materiali & fundamentali morbi: nam cùm id quod materiale ac fundamentale morbi est, causa sit ipsius continens, ipsa ablata aufertur morbus & inducitur sanitas, quod medicus intendit oblatione contrariorum, quæ contraria sunt materiali ipsius morbi, quod est causa continens, vti morbum calidum medicus curat oblatione frigoris: id autem non cōtrariatur formali morbi, quia sanitas non est, sed calori, qui est causa continens morbi calidi, & materiale ipsius. Nec etiam medicus vnitati solutę vnionem adhibet, sed causas quæ ipsam inducere possint. Expedit autem post generalem inueniendi methodum, qua causas morborum retulimus, singulis quoq; morborum generibus peculiares causas inuenire, vt expedita sit & legentibus perspicua via procedendi ad omniū morborū causas. Si verò quis statim has aggrederetur, omnino cogeretur prætermittere generaliores de quibus egimus, neq; facilè quæ sequuntur assequeretur. At qui probè nouerit ex his quæ diximus, omnes morborū causas esse externas, aut internas, & has aut ad animā, aut corpus attinere, facilè assequetur singulorum morborū causas, vt tamen cuius speciem atque ipsam causam inueniat, in animo habere debet, calorem morbum efficere posse, non omnem, neq; in omni corpore, sed ad ipsum generandum tria exigere, magnitudinem, & corporis ad patiendum dispositionem, & tempus. Magnitudo namque siue vehementia causæ tanta esse debet vt corpus vincat, & sibi simile reddat: dispositio corporis vt vinci possit & à mutante pati. Ex tempore verò mora exigitur, quoniam omnis motus in tempore fit, eo maiori, quo producendum est maius, reliquis ex agente & patiente paribus seruatis. Morborum igitur in temperatura primùm causas percurramus. Habent autem hæ vnam communem rationem, quòd alterare, & prima corporis elementa, atque ipsorum qualitates corrumpere possunt, & alias generare, idque aut per se ex sua natura, aut ex accidenti: si itaque singulorū generum morborum causas cōsequi volueris, hoc ordine seruato eas inuenies, à morbis incipiens qui in temperatura consistunt, quorum generales causæ quatuor habentur, sicuti & morborum omnium, vti Galen. lib. de Sanitate tuenda docet, sumenda, excernenda, agenda, & exteriora: morborum namq; calidorum hæ sunt causæ omnes, quas in prima diuisione superius habita comprehendimus, cùm diximus, morborum omnium causas esse externas, aut internas: & has ad animum aut corpus attinere. Hæ itaque ad illas, & illæ ad has facillimè reducentur. Exteriores causæ calefacientes sunt, Sol, ignis, medicamentū, & quæcunque vel alterantia, ad calorem nos tangunt, atque ea quæ comeduntur, & bibuntur, dum in ventre continentur, quæ in secunda diuisione, in his quæ assumuntur sunt. Quibus accedunt aër qui inspiratur, aut transpirat, venena, & quæ tota substantia mutant ad calorem. Quæ excernuntur, aut non excernuntur, ea sunt quæ in corpore continentur, quæ retenta morbos calidos pariunt, vt sanguis, & bilis, & alij putrescentes humores, vapores ac fuligines acres, non minus quoque si plus iusto excernantur, siquidem calidorum excretio refrigerat, & frigidorum excretio calefacit. Agēda verò sunt motus corporis & animi: nam magna exercitatio, neq; extrema, calefacit ad morbum vsque, & ira, & mœror, sollicitudo, & gaudium. Sed decet vt ad hæc quatuor causarum genera reducamus omnes causas calefacientes, quarum Gal. meminit lib. de Causis morb. & primo de Different. febr. quæ fuerunt, motus, putredo, adhæsus rerum calefacientium, prohibitio calidi effluuij, adiectio calidæ substantiæ: exempla eorum sunt in singulis. Motus namque calorem efficit, si corporeus fuerit, ex partium corporis solidarum perfectione ventilata ignea substantia, in solidis corporibus contenta, vti in commentariis primi lib. de Differen. febr. exposuimus latè, quo in loco diximus, motum calorem generare, non in omnibus corporibus, sed vbi quidem mota corpora animata fuerint: ea enim articulorum perfrictione, & sanguinis in partes affluxu incalescunt, inanimata verò si liquida fuerint, nō incalescunt, solida verò non aliter quàm vbi affricentur. Si namque lapis in aëre moueatur, infrigidabitur: lapidi verò aut ferro attritus incalescit, & quandoque ignis formam suscipit ferrum, aut aër, aut lapis. Confutatis tamen aliorum opinionibus, diximus hāc esse illius problematis causam: cùm enim solida corpora affricantur, aër intermedius attenuatur & impellitur, ac peruadit ipsa corpora, & ignem internum ventilat, atq; accēdit: est etenim is qui in mixto corpore continetur sopitus, & ferè extinctus, flabellatus tamen reuiuiscit. Cōtradicet autem aliquis, atq; canillis obstrepet aduersus nostrā sententiam: nam aër qui continetur inter solida corpora affricata, nunquam

Morbi generandi causa.

Causa morborum in temperatura. Cali. morb. causa.

Motus causa caloris.

numquam eadem penetrabit, cùm possit effugere. Deinde deceret aërem liberè penetrare, aliàs non accenderet ignis calorem: verùm ferri densitas id nõ permittit, aliter ergo generabitur in ipso calor. Rursus sagittæ mucro si plũbeus fuerit, liquabitur ipsa violentia & celeritate magna missa, quamuis non adsit solidorum corporum affricatio, & collisio. Præterea si ventilatione calor accenderetur in solidis corporibus, is foret maior aut minor pro ratione corporum: quia videlicet magis, aut minùs habent igneæ naturæ: siquidem ventilatio non accendit calorem maiorem quo fuerit modo, quando flamma vt accendatur, modica eget ventilatione. Cæterùm manifestum est, ferream terebram cùm lignum ipsa perforatur, validum calorem cõcipere, quáuis ferrum natura frigidum sit. Præterea si ferrum transit tandem in ignem ventilatione accenso calore, faciliùs transiret altero igne admoto. His obiectis respondent ad dubium, motom calorẽ generare corporũ disgregatione, & rarefactione: cùm enim aër disgregatur, rarescit: raritas verò est caloris causa per accidens, vniuersalia tamen agētia per se calorem inducunt, præsente raritate. Problemati deinde de sagittæ mucrone plumbeo liquescente, respondent, portiunculam quandam aëris ab initio ad finem motus hærere plumbo, eam autem incalescere ob raritatem, & deinde calfacere ac liquare plumbum. Verùm hæc cùm leuia admodum sint atque futilia, ab assertoribus non sine ioani, ac torpi verborum iactatione producuntur in medium. Aër etenim qui inter solida corpora cùm affricantur continetur, pelli non potest. Auctore enim Aristo. lib. 2. de Anima, cap. 11. si quæ se in aqua tangunt, aquam habent intermediam, quæ se tangunt in aëre, omnino intermedio aëre se tangunt: nõ igitur, vt putant, excludetur, ac fugiet, sed tenuatus corpora ipsa peruadet, quæ quamuis solida sint, poros habent satis notos, vt constat cùm ferrum ignis formam suscipit, in materia aëris, poris inclusi. Rarescit igitur aër inter solida contentus, atq; is qui in poris solidorum necessariò cõtinetur. Nam & eosdem interrogare placet, si aër qui inter solida corpora affricata continetur, excluditur, quis aër est ille qui motu rarescit, & rarefactione incalescit? non is qui inter solida continetur corpora, quia nullus est, vt volunt, non etiam qui extra: nam qui lapides affricatos circumstat, parum admodum rarescit, parum quoque agitatur. Quod intelliges, si duos lapides duabus manibus comprimẽs affrices validè, aut ad cotem affricans gladium, superficiem læuem, ac tersam effecias. Neque etiã necessaria est libera ventilatio ad accendendum calorem: nam in ferri, aut lapidis partib. intimis calor accendi potest, sine libera vẽtilatione: ibidem enim contineri fracto ferro reperimus, sine ventilatione libera: vbi verò contineri, ibidem quoq; generari valebit. Ignis pariter generatur qui pruna est, non flamma, ex ferri & lapidis collisione: cæterum is semel genitus exiliens abundè perflatur: flamma verò mediocri eget ventilatione tum ad generationem, tum ad conseruationem. Quod de sagittæ mucrone ferũt, alienum est ab experimento: ratio quoque ostendit, in aëre mota infrigidari: calorem verò ex solidorum corporum confricatione, & collisione generari. Nemo autem mentis compos ignorat, quàm sit indignum putare sagittam volantẽ, in suprema mucronis parte hærentem aërem secum trahere, neq; ipsum peruadere, atque retro dimittere. Calorem verò in solidis confricatis generari dicemus, pro ratione agentis: nempe motus & flabellationis, & pro ratione materiæ quæ calefieri debet: ventilatio verò vel maxima quæ ex confricatione, aut collisione solidorum procedit, non excedit modum in caloris generatione, neque etiam ignis prunæ, si is generati debeat. De parua autem flamma de qua modò non loquimur, rectè dictum est,

Mollis alit flammam, grandior aura necat.

Quæstio physica ab Aristotele mutuata.

Cùm tamen, vt diximùs, numquam ex confricatione solidorum ventilatio possit modum excedere. Iuuat quoque ad ignis generationem ex moto, materia, siquidem ex silice promptiùs ignis prosilit, quàm ex lapide arenoso, aut topho: ferrum præterea ignis non parum habet, & lignum plurimum, cui affigatur terebra. Postremò dicemus ignem citiùs generari ex solidorum corporum violenta collisione, quàm admoto igne, quoniam fetè subitò collisio fit, ventilatio, & caloris accensio in parte quę ex colliso ferro prosiliuit: ignis verò admotus sensim calorem inducit, ac formam sibi similem. Cùm verò dicunt, raritatem calorẽ afferre per accidens, commouere tamen vniuersales causas, quæ deinde veluti ad actionem adductæ per se calorem efficiunt, fateor ipsos viam inuenisse sibi veluti sacram quandam anchoram, ad quam confugientes, omnia naturalia problemata facilè soluent. Cæterùm quantum absit à veritate, rati cm adducere calorem, hinc constabit. Nam si raritas adduceret calorem, id foret, quoniam aër eùm rarescit, ad ignem propius accedit: ignis verò calidus est. At huic rationi repugnat experimentum, aër enim qui incalescit ex solidorum collisione, ad prunam, aut flammam contendit: sed flamma densior est multo ipso aëre, ac multò magis solida, minúsq; transparens: non igitur eùm rarescit aër ad flammam contendet: minimè verò ad prunam, sed potius cùm densatur. Docet id quoque flamma candelæ, quæ cùm ab origine fecedit, rarescens & attenuata in aërem migrat. Quòd si cùm rarescit non tendit ad ignem, non etiam tendet in caliditatem, veluti ad ignem necessariam, neque raritas adducet calorem, aut vniuersales causas ad eiusdem generationem. Sed rursus ad reliquas causas caloris exponendas accedamus. Animæ motiones calorem generant, spiritu & sanguine copiosioribus in partem aliquam commotis, & deinde ebullientibus, veluti in ira. Motus autem dicti in agendis continentur. Putredo calorem efficit, quoniam per ipsam putrescentiam alienam suscipiunt caliditatem. Hæc verò concitatur à causis calcafacientibus per se, ab infrigidantibus ex accidenti: nam quæ calefaciunt putredinem inducunt, & quæ infrigidant calore natiuo rei dissoluto, pariter in causa sunt, vt subiectum à calore externo occupetur, & putrescat. Sunt autem ex his quæ calorem natiuum imbecillitant, & putredinem excitãt, quædam internæ, quædam externæ: ac sunt quædam in exterioribus, quædam in assumendis, aut excernendis, aut etiã in agendis. Magnæ enim corporis motiones vbi in corpore adfuerit apparatus morbosus, putredinem excitabunt: ambiens autem calidus & humidus putredinem facit, & assumpta, & quæ non excernuntur, cùm calida & humida fuerint. Putredinem præterea eum prohibitione calidi effluuij confundi magna ex parte testamur, quamuis effluuium calidum aliquando prohibeatur citra putredinem, vt in cutis constipationibus paruis, aut parum durantibus, quæ diarias febres citra putredinem concitãt. At verò calidum effluuium per putridos morbos cohibetur, éstq; hæc potissima ac magis propinqua causa putrefacientis caloris. Prohibita namque transpiratione, putredo oritur: prohibetur

Ratio mutanda.

Caloris causa. Animæ motus.

betur autem à causis externis, aut internis, externæ sunt, quæ cutem constipant, & adstringunt, de quorum numero sunt infrigidantia, & siccantia, & quæ vtrunque efficere valent, vt aër frigidus, aqua frigida, & aqua aluminosa, & medicamenta similis facultatis. Verùm hæ causę inter exteriores recensentur, sed ex accidenti calefaciunt. Sunt autem calida effluuia quæ cohibentur, per se morborum calidorum causæ, ac sunt in numero excernendorum. Cohibetur quoq; calidum effluuium ab internis causis, cùm in venis & reliquis meatibus continentur multi, aut crassi, aut lenti humores, prohibentes excrementorum effluxum: hæc enim retenta putrent, & succos in consensum ducunt. Hoc est causarum calefacientium genus à putredine ortum, & à prohibitione calidi effluuij, quamuis aliquando à causis calidis calorem dissoluentibus natiuum, incipere possit putredo, sine effluuij cohibitione. Adhæsus verò rerum calefaciẽtium cum causis exterioribus annumeratur: exteriores namque causæ adhærent, & appropinquant corpori: hæc sunt, Sol, ignis, medicamenta, & balnea calida. Adiectio tamen calidæ substantiæ, partem habet quæ attinet ad ea quæ assumuntur, partem ad ea quæ excernuntur. Vinum namque calefacit, & calidos infert morbos, & alimenta ac medicamenta validè calefacientia, & similes potiones. Quæ autem iam ingesta sunt, & secundum naturam excerni deberent, si non excernantur, calidos pariunt morbos, veluti si postquam alimẽta & potus plus bilis, aut sanguinis quàm par foret generarũt, retineãtur, cùm deberent excerni, & bilis ipsa quæ secundum naturam est purgãda, si

Morb. frigid. causæ. retinetur, eosdem pariet morbos. Sed iam frigidorum morborum causas recenseamus: nam & hæ in agendis exterioribus, & assumendis, & excernendis continentur. In agendis est motus corporeus, qui quãuis ab initio calefacit, vt diximus, ad finem vbi maior multo fuerit, dissoluit, & infrigidat: verũque ex accidenti; calefacit enim articulos ossium confricatione, & igneæ substantiæ ventilatione, & sanguinis ac spiritus diductione, infrigidat verò dissipato subiecto caloris. Id quoque à calidis medicamentis euenire videmus, quæ ab initio calefaciunt: verùm temporis processu humore subiectáq; substantia dissoluta infrigidãt. Obiicies tamen Galeni sententiam ex lib. 1. de Simp. medic. facult. cap. 9. qui docet medicamẽta quę per se talia sunt agnoscere: quoniam agendo ad finem vsque talia perseuerant, sed exercitatio, & calidum medicamentum, ad finem (vt diximus) infrigidant: erunt igitur per se frigida. Cæterùm Galen. id tantùm voluit, ea esse talia per se, quæ id agendo ab initio ad finem vsque perseuerant. Quòd si non perseuerant, non perinde sunt talia ex accidenti. Præter id quòd nemo rectè dixerit, motum ab initio per se calefacere, cùm id efficiat solidorum cõfricatione & igneæ substantiæ ventilatione, atque diductione sanguinis & spiritus. Infrigidat quoq; & nimium otium, & in motibus animi mœror calorem quandoque concitat. Sed longa solicitudo & mœror melancholicos ac frigidos efficit: infrigidant quoque longus somnus, & immodica vigilia. In exterioribus quæ corpori admouentur & eidem adhærent, quædam natura sua infrigidant, vt aër frigidus, & aqua, medicamẽta, & venena stuporem inducentia. Quædam tamen ex accidenti infrigidãt, vt quæ calorem inducentia dissoluunt internum calorem, vt aër æstiuus, & Solis calor, qui si ventriculum attigerit, post cibum, refrigerando coctionem impediet, & medicamenta calida idem faciunt, sic & frequens balneum. Infrigidant quoque ea quæ aut poros occludunt, aut eosdem immodicè aperiunt, quæ enim occludunt, ventilationem, & transpirationem prohibent: eget autem calidum actu ventilatione modica, extinguitur etenim flãma in angusto conclusa, & in loco patulo omni ex parte obturato, quod calori nostro accidit: is enim vbi nõ ventiletur, extinguitur, vti in apoplexia, & similibus interceptionibus arteriarum, motu earum, aut thoracis cessante, vti vinculo adacto gutturi fieri videmus, vt totum refrigeretur: quod si parti admoueatur, ipsam quoque refrigerabit. Sic quoque partes refrigerantur sanguinis prohibita delatione, sed hæc vbi ob causam internam fiant, inter excernenda annumerabuntur. Apertio tamen immodica exhalationem parit, & magnam recipit ventilationem, hæc verò bifariam refrigerat, tum per se, quia frigidus aër interna attingit, copiosior iusto, tum per accidens, quoniam mundificatione magna, materiam quoq; calefactioni aptam secum defert, eam videlicet quæ ad fouendum calorem est necessaria. Hæc etiã alia ratione de excernendis sunt. In excernendis namque annumerantur, quæ excernuntur, cùm retineri deberent, qualia sunt quæ diximus plus iusto transpirare, & immodicæ omnes bilis aut sanguinis euacuationes: sunt etiã quę retinentur cùm excerni deberent, vt pituita quæ corpus sua præsentia refrigerat, & eius atque aliorum tanta copia vt calorem extinguant. In eodem genere sunt fumi crassi, & bilis ipsa, vt immodico calore calorem dissoluat, aut eundem copia opprimat: quod in morbis ab ipsa atque etiã à sanguine factis palam constat: ad finem namque ægri refrigerati moriuntur, aut dissoluto, aut extincto calore calidi humoris. Assumenda verò sunt quæ assumuntur, & quæ non assumuntur: nã inedia, siue alimẽtorum defectus inter calidas causas ex accidenti annumeratur ab initio, quoniam ea ratione qua cibus non assumitur, calor inflammatur, eo modo quo flamma ignis, dum lignorum humorem vincit, seipsam auget: sed diutius alimento deficiente, idem subiecti ac materiæ defectu dissoluitur, ac perinde morbi oriuntur frigidi. Frigida tamen quæ assumuntur, euidenter corpus refrigerãt, quædam per se, vti lactucæ succus, mandragora, & cicuta, & largus frigidæ potus, & alimenta refrigerantia, & nimia alimentorum quantitas, vti lignorum viridium congeries flammam extinguit: calida quoque alimenta, aut medicamẽta, vbi quis eisdem sæpius vtatur, refrigerant. Talia sunt alimenta aromaticis condita, aut eisdem in obsoniis mixta, & mellis longus vsus, atque vinorum antiquorum & valentium assiduus potus. Hæc enim quamuis ab initio calefaciant, ad finem calore dissoluto, morbos frigidos inducunt, vti paralysim, apoplexiam, tremorem, grauedines, & diuturnas distillationes in oculos, nares, & fauces, atque thoracem. Morborum præterea siccorum causas, eandem sequentes *Morborũ siccorum causæ.* diuisionem, venabimur. Nam quædã sunt externæ, quibus vires insunt exsiccandi, cùm corpori adhærent, quorum valentissima sunt, quæ simul calefaciunt, quandoquidem calefacientia humorem dissoluunt. Omnium exempla sunt aër æstiuus, ignis, & balnea aluminosa, sulphurea, & quæ pororum efficiũt magnam apertionem, & aqua salita, & medicamenta exsiccantia, & frictiones ex oleis exsiccantibus, & sine ipsis magnæ appellatæ frictiones, & vinculum parti adactum. In agendis sunt exercitationes longæ, quæ corpus dissoluunt, & duræ. Et nimium otium exsiccat, dicente Platone, exercitatio roborat, quies verò colliquat & cõtabefacit. Ex *Sentẽtia Platonis notãda.*

animæ

Ex animæ quoque actionibus omnes ferè exsiccant, vti ira, mœror, solicitudo, vigilia, dolor. In assumendis sunt alimenta calefacientia, quæ ex accidenti exsiccant, & exsiccantia, vt salsa, amara, acria, & acerba, & alimenta quæ dissoluunt plusquam reficiant, & alimentorum inopia, ac fames, talia quoque sunt vina valida & medicamentorum potiones, & aër calidior iusto, qui inspiratur. Excernenda verò sunt, quæ non excernuntur, vt bilis retenta, & quæ adstringunt, & obstruunt meatus, ne sanguis ad singulas partes diducatur, quod à crassis humoribus sæpè fit, quandoque etiam adnato tuberculo in via. Hac autem ratione euenit, vt nonnullæ partes arescant, & contabescant, sic etiam vbi plus æquo excernatur, vti multo sanguine digesto ob pororum raritatem, aut multo sanguine manifestè vacuato, aut multa pituita, aut magna serosorum humorum portione, aut etiam carne, & reliquis partibus absumptis, ob sensum effugientem vacuationem. Hæc autem est potissima & maxima siccitatis causa, cùm loco dissoluti aut alio modo vacuati, non succedit copiosa refectio. Qui verò existimat, caloris naturalis actionem, quæ ad mortem ducit, morbos siccos efficere posse, fallitur quammaximè. Extrema enim siccitas, atque mors hæc citra morbum euenit, ac naturalis est. *Morb. humid. causæ.* Humidorum morborum causæ in exterioribus sunt, quæ admouentur, & accedunt, vt aër humidus, & medicamenta talia, & frequens balneum, præsertim non longè à cibo, & quæ poros occludunt ex accidenti retento humore, humectant, talia quoque medicamenta & mollis frictio, & mediocris. Ad animæ & corporis actiones attinent quies longa, & somnus, & animi tranquillitas. In assumendis sunt alimenta humectantia, & abundè sanguinem generantia, & vini dilutioris potio, & aquæ potio, quãuis hæc solidas partes non reficiat, & aër humidus, qui inspiratur, & transpirat. De excernendis sunt magnæ bilis excretiones, & quæ immodicè refrigerant, quoniam ex accidenti humectant, & calida quæ diximus dissoluto calore morbos frigidos inferre: nam & hi cum humoris abundantia fiunt. Retentio quoque multi humoris, vti pituitæ, aut sanguinis qui aliàs manifestè vacuari solebat, aut sensim per cutem digerebatur: vbi enim non euacuetur, corpus humectatione ægrotare cogit. Ab his 4. membris in quibus omnia causarum genera apud Galen. continentur, fiunt morbi: nam hi vbi in parte præcipua consistant, aut magni fuerint, alios efficient morbos vel similis, vel diuersi generis. Verùm morbi non sunt in assumendis, excernendis, agendis, aut exterioribus, quamobrem *Morbi morborum causæ.* hæc causa addenda erit. Absoluta inuentione causarum morborum consistentium in simplici intemperatura, non erit difficile inuenire causas compositorum *Morborum compositorum causæ.* morborum, hi tamen vbi cum humore fiant, quamuis possint à 4. causarum generibus euenire, vnum tantùm habent causarũ genus immediatum, quod spectabit ad ea quæ excernenda sunt: quæ enim in exterioribus consistunt, & animi actiones, ac corporis, atque ea quæ assumũtur, valde mediatæ causæ sunt. Intemperantiæ itaque quæ sine humore fiunt, & compositæ sunt, causas etiam habent compositas de his quas retulimus, cum humore tamen in genere continentur tumorum præter naturam, quamuis & sine tumore humor copiosius parti infusus compositam pariat intemperiem. Ex tumoribus itaque efficientibus intemperantias compositas, & inæquales, est phlegmone: hæc enim calorem & humiditatem habet, & humorem adluuctum: œdema verò frigiditatem & humiditatem cum humore, erysipelas calorem & siccitatem cum humore, & cancer frigiditatẽ cum siccitate, & humorem. Cùm autem intemperantiarũ dictatum causæ præsentes adsint, & cognita eorum morborum natura cognoscantur, tumorum ipsorum generationis causas disquirere erit hoc in loco apprimè vtile. Tumores verò præter naturam bifariam generantur, *Tumorum causæ.* congestione, aut defluxione, fit etiam vt quandoque mixtim generentur. Congeritur sanè humor multus in parte quapiam, aut quoniam improbè coctus non transit in substantiam partis, aut quoniam excrementũ quod abundat ex proba coctione non excernitur. Quòd verò improbè transmutetur, fit ob imbecillitatem nutritoriæ facultatis, aut quoniam quod trahitur, ineptum est alitioni, aut adeò multum, vt nec à valente facultate superari queat. Quod fit quoniam sensim aliunde mittitur, aut à parte trahitur: id verò ad calorem referendum est. Fit autem vt excrementum superetur ab altrice facultate, simul cum alimento, sed deinde non excernatur, aut ob imbecillitatem expultricis, aut excrementi crassitudinem, aut multitudinem, aut lentorem, aut sensus partis hebetudinẽ, aut ob meatuum obstructionem, aut eorundem conniuentiam, aut malum partis situm, aut si plures ex prædictis causis simul iunguntur. Si tamen tumores defluxione generentur, causa erit in membro recipiente, aut in transmittente, aut in vtroque. In membro transmittente est facultas quæ generat excrementum, & copia ipsius, aut acredo, & malitia, aut omnia simul robore expultricis: sed meatuum amplitudo, viæ procliuitas, atque respondentia & rectitudo maximè parant ad fluxionem: caput enim facilè mittit in palatum excrementa, & ventriculus vapores in caput, & iecur per narem dextram sanguinis redundantias: accedit ad hæc partis mittentis acris sensus. In parte verò recipiente, fluxionis causæ sunt calor, dolor, & imbecillitas. Calor enim vim habet trahendi manifestam, atque cùm pars incalescit, statim sanguine ipsam impleri videmus, & in summa omnis tractionis quæ à naturalibus causis fit & per se, instrumentum est calor: dolor verò non quidem trahit, sed concitat fluxionem, commotis partibus aliis ob dolorem, atque trudentibus sanguinem & spiritum, vt auxiliares copias ad partem dolentem. Imbecillitas quoque partis ea ratione fluxionis causa fit, quoniam facilè admittit quod aliunde trãsmittitur. Accedunt autẽ partis laxitas, & situs decliuis, & meatuum per quos fit transmissio, amplitudo. Conducent etiam ad idem imbecillitas expultricis, quæ in aliam partem transfundere recepta excrementa nequit, & meatuum ad idem destinatorum angustia. In vtrisque itaque est robur transmittentis, imbecillitas recipientis, situs partium, & earundem rectitudo: ex meatibus verò latitudo eorum qui sunt inter membra ipsa, & angustia eorum per quæ purgari debet membrum recipiens. De causis verò tractionũ, & ea quæ fit (vt aiunt) à vacuo, in comment. in lib. 2. de Differ. febr. abundè disputauimus, & parte secunda suprà. De causis morborum in compositione deinde agendum, à morbis in formatione *Causæ morborum in formatione.* partium initiũ sumentes. De morbis consistentibus in formatione est deprauata figura, hanc autem deprauari contingit, aut in vtero, aut in partu, aut post ortum, & ossibus adhuc mollibus aut etiam iam obduratis. In conformatione, aut ob imbecillitatem facultatis formatricis, aut seminis inopiã, aut abundantiam, aut eiusdem malam qualitatem, aut lentorem, aut nimiam tenuitatem, siue ob tenuitatem, formationem & consistentiam effugiat, aut ob crassitudi

Digitized by Google

Causæ morborum in figura. situdinem non extendatur. Iam etiam conformato fœtu figuram depravari contingit, ob causam aliquam externam comprimentem. In partu quoque cùm aut ob magnitudinem, aut viæ angustiam prodire nequit, nisi obstetrix manibus ipsum euellat: tunc enim figuram depravari contingit. Post natiuitatem quoque ob causam exteruam, aut obstetricum aut nutricum negligentiam, quia partes quasdam validiùs ligantes comprimũt, alias laxiores permittunt & in ligatura distorquent, ac inæqualiter fascias tẽdunt, aut manibus malè formant. Figuram etiam vitiant infantis ante tempus, mollibus adhuc membris incedere tentantes aut stare volentes, aut brachiis & manibus validiùs quidpiam apprehendentes. Distorquentur enim crura, aut intrò, aut extrà, intrò quidem vergentibus genubus distracta pedibus, vaci fiunt: vbi tamen coniunctis pedibus seiunguntur genua, vari dicuntur, grauitas quoque corporis siue ob carnium copiam, siue ob plenitudinẽ crura distorqueri cogit sic, vbi brachiis & manibus quidpiam quod grauius sit, leuare conentur. Dum verò membra adhuc mollia sunt, externæ causæ facilè mutant figuram eorum: quo tempore non erit valdè difficile eandem restituere. Obduratis tamen ossibus, si quod ipsorum frangatur, nisi à chirurgo debitè conformetur, natiua figura membri vitiabitur, aut etiam si luxatam partem improbè reducat. Tumores quoque præter naturam figuram vitiant, & plenitudo, vt in elephantiasi, & malo habitu, & per inflammationem, aut scirrhum, & relaxationem, qualis in facie, & conuulsionem, & morbus articularis antiquus manuum, & pedum, figuras deformat, & nimia extenuatione oculi excauantur, & aurium lobi inuertuntur, & nasus in extremis gracilis fit. Quibus quoque tabes aduenit, humeri alati fiunt. Vitiatur quoque figura à causa externa vulnerãte cum partis abscissione, aut diminutione, & simili ligamenti vulnere, aut tendonis, aut nerui, per transuersum discindente totum ipsum. Et cicatrices magnæ figuram deturpant, vti & calli ossa

Causæ morborum in cauitatibus & meatibus. agglutinantes. Meatus tamen & cauitates ob similes causas in morbos incidunt, cauitates autem appellantur, cauæ corporis partes per quas nihil defertur secundum naturam, aut vbi deferatur, ingressus & egressus habet angustiora reliquo conceptaculo. Exemplo sunt, thorax, & venter: per has enim partes nihil defertur, sed conceptacula sunt, alterum pulmonis & cordis, alterum ventriculi, intestinorum, iecoris, lienis, renum, & vteri, atque vtriusque vesicæ: tales sunt ossium cauitates, & cerebrum. Exemplum reliquarum sunt ventriculus, & cor vesicæ ac vterus, quę membra cauitates habent, sed angustiores sunt ipsis ingressus, & egressus capacitate. Reliquæ corporis cauitates viæ sunt, vti venæ, arteriæ, intestina, pori, nares, os, guttur, gula, & similia, vitiatur horum natura, aut defectu, aut abundantia, aut angustia, aut nimia patentia. Abundant enim meatus, vbi pori fiant in parte plures: deficiunt, si plures ex naturalibus claudantur, ab ipsa namque natiuitate vidimus infantem cui anus non patebat, hic non vltra diem vixit. Comprimuntur autem à causis quæ sunt extra eosdem, aut ab his, quæ in ipsis continentur, aut conniuent ab his quæ extrà sunt causis, vt laqueis, & fasciis ab inflammationibus, & tumoribus præter naturam, aut adnata carne, aut callo, aut multo humore extra cauitatẽ ipsam fuso, aut etiam lapide, à quo prægnantis vterum, & infantem valdè comprimi nouimus, & inflammatio, aut scirrhus iecoris comprimit septum transuersum, & minorem efficit cauitatem thoracis, & inflammatio vteri comprimit rectum intestinum. Similis est longus super membrum aliquod decubitus, & præsertim in lecto duro, & frictio dura, & aqua balnei iusto calidior, aut frigidior, & similis aër, & medicamenta vires adstringendi habentia, aut infrigidantia. Hæc verò cauitates quoque reddunt angustiores, quæ sunt extra læsam partem: contraria tamen laxos reddunt meatus. In exteriorum causarum numero sunt calefacientia, quæ etiam siccant, & medicamenta omnia quæ à Galeno anastomatica, & areotica appellantur, quia meatus aperiunt, & poros rarefaciunt, laxant etiam humida, & quæ imbecillam reddunt retentricem facultatem. In actionibus sunt motus, & exercitationes partium, quæ meatus & cauitates ipsarum amplificant, & valida expulsione frequenti per eosdem facta, sicuti otium, & motuum, atque expulsionum priuatio, tabem infert, & angustiam efficit. Constringuntur quoque meatus facultate expultrice validissimè ad excernendum commota. At verò insufflatio & vociferatio amplas reddit vias pulmonis, & cauitatem thoracis, & ortum partes reddit tabidas. In assumendis sunt, multus cibus, & potus largus, quæ ventriculum extendunt, atque intestina, sicuti ob contrariam causam cauitates, & meatus angustiores fiunt, & vehemens ac magna insufflatio thoracem & pulmonem attracto aëre amplificat, sicuti & copiosa sanguinis distributio dilatat venas: sed hæc in agendis est. In excernendis verò sunt quantitas, crassitudo, & lentor eorum quæ continentur in cauitate, aut meatu, sed quantitas prima ratione, veluti & lapis, pus, sanguis concretus, & callus, & tuberculum, meatus occludunt: conniuent autem meatus omnia siccitate; vt in his qui tabe premuntur, aut vetustate arescunt. Sunt autem morbi quidem morborum causæ, vt diximus: ex vulneribus namque partibus coalescentibus, aut post alia vlcera, meatus clauduntur, aut minores redduntur, sicuti ob nimiam contractionem, veluti in conuulsionibus, aut vbi pars distorqueatur: vasa enim quæ non rectà procedunt, omnino comprimuntur, & latera appropinquant, flatus verò meatus & cauitates dilatant, & humores acres & humidiores contenti aut procedentes: tumores verò omnes quamuis annumerati sunt in causis extra patientem partem, cum humoribus extrà fusis, in numero excernendorum sunt. In summa Galen. inquit, cauitates aut meatus partium pereunt, aut vitiantur, ob diuersas causas: nam aut coalescunt, veluti in vlceribus carne nata, aut parte alteri adhærente, aut constipantur, aut à tumore penetrante cauitatem, aut meatum, aut obstruuntur, vti in crassis aut lentis humoribus, pore, aut sanguinis grumo, aut constringuntur à tumore in parte proxima, aut lapide, aut laqueo, aut adiacente corpore solido, & duro, aut causis refrigerantibus & adstringentibus occursantibus, aut in se resident ob humiditatem relaxata, aut nimia siccitate rugosa facta & contracta. Superficies quoque vitiata de morbis est in formatione, vitiatur autem vbi immodicè exasperetur aut læuis fiat: exasperantur autem partes, quæ læues futurę essent, ab humoribus quibus valida inest detergendi vis: talea siquidem humores aut similia medicamenta quandoque detersione abradunt, & exulcerant, & inæqualem efficiunt superficiem. Aspera igitur manent ossa improbè curata, aut carie exesa, & ab acribus humoribus exasperata, sicuti à causis externis, vti fumo, aut puluere, oculi, aut pulmonis arteria, & guttur: lenti autem & pingues humores immodicè læuigant superficiem internam membri in quo continentur, *Causæ morborum in superficie.*

aut

aut per quod defluunt. Morbi in numero fiunt aut deficiente parte quapiam, aut abundante, deficit autem pars à prima ipsa conformatione, aut post. A prima sanè conformatione ob defectum seminis, aut eiusdem ad extensionem ineptitudinem, aut prauam alicuius naturam, aut ob facultatis formatricis imbecillitatem, aut alicuius de naturalibus facultatibus. Aut ob putredinem quæ parti alicui adueniat in vtero quæ ipsam generari non permittat, aut genitam corrumpat. Idem facit humorum erodentium occursus, qui partem caedere possint. Post ortum quoque ob putredinem, & erosionem corrumpuntur & minuuntur partes, aut arte chirurgica secantur, aut quapiam occasione occurrentibus quæ partem abscindant. Aucti numeri causæ quædam sunt quæ augmentum partium quæ sunt toto genere præter naturam efficiunt, quædam partium secundum naturam. Partium quæ sunt toto genere præter naturam causa in materia consistit, & efficiente, vti in lapide & suffusione, & praua abscessibus, vti atheromata, steatomata, & melliccrides: in his enim omnibus materia omnino præter naturam est: verùm aliquando secundum naturam existens, à calore vitiatur, aut frigore, & fit præter naturam, aliquando vtrumque ab initio accedit, vti cùm lapis in renibus gignitur, ex crassis humoribus à valido & exsiccante calore renum, sic in tumoribus prædictis humor deprauatur à partis temperatura, aut aliunde talis defertur, aut vtrumque accidit. Cùm verò morbus in numero ex genere secundum naturam est, materiæ significat abundantiam, & robustam facultatem fuisse in causa: materia quidem vtilis est ex qua quod secundum naturam est conformatur: vires quoque robustæ ad eam conformationem exiguntur, vbi tamen numerus additus toto genere præter naturam est, materia vitiosa abundat, & in quibusdam eorum, virium robur exigitur, non conformantium, sed extrudentium. Neque putandum Galen. in omnibus quibus pars toto genere præter naturam addita est, voluisse asserere robur virium (quamuis vtrobique validas esse vires dixerit) ad lapidis enim generationè non opus est eisdem, sed vbi id quod abundat extruditur in partem quampiam: vt in atheromate, steatomate, & melliceride: de quibus Galen. exempla sunt lib. de Causis morb. cum morbis in numero virium robur accedere dixerit. Magnitudinis causæ ad materiam & facultatem referuntur: nam vbi seruata naturali & debita figura, mêbrum aliquod increuerit, copiam significat vtilis materiæ, & vitium robur, quòd si inualidæ essent vires, membrum iusto maius solius materiæ quantitatem ostenderet, quod capitis magnitudo docet, quæ cum bona figura, à valente facultate facta est, cum mala, à copia materiæ nequeunte facultate ipsam superare. Hæc à prima conformatione talia sunt, sed deinde ob tumores præter naturam vitiatur partis magnitudo à copia humorum bonorum, aut malorum, quos non superat probè natura, & in vlceribus caro excrescit, ob vtilis materiæ abundantiam, quam natura superans in id quod melius est, & naturæ vim magis refert, commutat. Quantitas autem partis minuitur ob plures causas, quas sicuti & magnitudinis auctæ facilè quiuis ad quatuor genera causarum, quibus ad inuentionem vtimur, reducet: omnes tamen ad facultatis naturalis imbecillitatem, & materiæ aut malitiam, aut abundantiam, aut inopiam attinent. Facultatis naturalis coctricis & altricis imbecillitas causa est, ne alimentum quamuis vtile sit, in alendum membrum transeat: idem facit imbecillitas

Causa morb. in magn.

trahentis, vbi non traxerit, quod reponendum foret. Hæc autem causa materiæ inopiam habet adiunctam. Idem efficit retentricis imbecillitas: vbi verò expultria excrementa non expellat, nutritio & auctio impediuntur. Ad inopiam materiæ pertinet alimenti defectus, sicut ad malitiam, eiusdem malitia. Deficit autem alimentum, quoniam non assumitur, aut quoniam non coquitur, aut quoniam non diducitur ad partem: quod obstructiones quoque faciunt, vti facultatum trahentium, & expellentium imbecillitas: causæ verò immodicè dissoluentes & exsiccantes, humorem minuentes, membra minora reddunt, sicuti quæ secant, & putrefaciunt, sed hæc figuram mutant, ac perinde ad numerum attinebunt. Sunt aliqua quæ comprimunt, refrigerant, & adstringunt, aut conclusam partem continent. Situs quoque partium vitiatur ob improbam structuram natiuam, aut ob causam morbificam, à prima namque generatione quidam habent ossiû parua supercilia, aut latas capacitates, qua ratione aut facilè exiliunt ossa à loco suo, aut in eodem latiùs vagantur, quod pari ratione laxitas ligamentorum facere potest. Bobus namque hyberno tempore coxendix facilè excidit, tum ob humoris abundantiam, tum carnium defectum & ossium parua supercilia, vt Hippocr. testatur lib. I. de Articulis, & comprobat Homeri sententia. A causa verò morbifica fit, vt ab his quæ contundunt, frangunt, secant, aut erodunt, aut putrefaciunt, parte corrupta, aut dempta, aut contusa, pars altera è loco secedat. In vulneribus namque ventris, omentum excidere videmus, & rupto peritonæo, omentum decidit in scrotum, & quandoque intestina, fiúntque enterocele, & epiplocele, appellari morbi. In magna etiam concussione corporis, & casu, viscera situm mutare videmus, & anus laxitate decidit, ac vterus procidit, & quandoque in coxam vergit, ob humiditatis redundantiam, aut conuulsionem, vehemens quoque corporis motus membra è loco secedere facit. Continuitatis solutæ causæ sunt, animi actiones, vt motus vehementes, vociferatio, & insufflatio, quæ venas & arterias pulmonis rumpere solent, sicuti & magna pondera leuare, aut gestare, quæ partes diuellendo aut comprimendo disrumpunt: quæ verò assumuntur, sunt in medicaminum numero, aut eorum quæ dicentur. Alia sunt quæ retinentur, aut excernuntur, vti biliosa excrementa: at verò in causis externis sunt, quæ secant, vt ensis, gladius, quæ pungunt, vt acus, quæ mordent, vt canis, quæ contundunt, vt lapis, si corpus pulset, aut à corpore pulsetur, similes autem ictus cùm ad ossa peruenerint, eadem frangunt. Talia sunt contundentia omnia, vt validè premêtia, vti ligaturæ fortes, fibras quoque neruorum & musculorum auellunt, quæ vehementer distendunt, sicuti & ligamenta disrumpunt: erodunt autem medicamenta, quæ erodendi vim habent, quæ aut septica à putrefactione, aut caustica ab vstione dicuntur, sic etiam ignis, soluunt quoque continuitatem quæ poros valde aperiunt, aut meatus plus iusto dilatant. Quæ assumuntur medicamenta, sunt calore, aut simul calore & siccitate erodentia, aut cum humiditate putrefacientia, aut asperitate & duritie inter deglutiendum, aut pòst vulnerantia. Quæ verò retinentur, ea sunt, aut medicamenta cùm vasa penetrant, aut alimenta in prauam versa naturam, & vim vrendi, exedendi, aut putrefaciendi nacta, quæ carnem exulcerant, neruos putrefaciunt, aut ariditate disrumpunt, aut ossa carie absumunt, quandoque parti hærentia, quandoque per ipsam procedentia.

Causa morb. in situ.

Causa vnitatis solutæ.

Non

Non erit tamen difficile ex his quæ diximus, compositorum morborum ex diuersis generibus causas
Causa accidentalium specierum. inuenire. Neque etiam difficile erit inuenire causas specierum morborum, quas accidentarias diximus. Nam si morbus magnus dicitur ex affectus magnitudine, qui nouerit causas quæ affectum ipsum facere possunt, intelliget quoque magnam causam magnum facere posse eius generis affectum. Si enim solutio magna eo dicitur, quod magnum locum occupat, ea erit magnæ solutionis causa quæ magnam partem diuidit, sic etiam si magna intemperies, morbus magnus est, causa quæ intemperiem efficit, vbi magna fuerit, magnum morbum in ea specie gignit. Cùm itaque febris continens inter magnos censeatur morbos, atque is causam habeat sanguinem, plurimum sanguinē eum efficere posse putandum est, quantus vasa omnia & potissimùm magna occupare valeat, paruum verò contrariæ causæ efficient. Quòd si morbi breuis aut longi causas inuenire velis, hac via eas facilè assequeris. Morbus breuis aut longus est, qui breui, aut tardè ducit hominem ad mortem, aut à natura & arte vincitur, quod ad celeritatem morbi attinet. Ille igitur qui facilè & breui vincit aut vincitur, breuis, contrarius, longus, ac si causam adhuc habuerit præsentem, ille erit breuis aut longus, cuius causa facilè aut difficilè vincitur, aut vincitur. Quòd verò facilè vincatur, aut non, ad vitium robur & imbecillitatem, & ea quæ ipsam iuuant aut eidem obsunt, & ad causæ magnitudinem, & paruitatem, & præparationem, ac rebellionem, referri debet. Corporis quoque dispositio ad causæ dissolutionem facit, nam rarus corporis habitus parat, & densus impedit. A facultate tamen simul & morbi causa, si morbus lethalis est, & facultas valida, diutinus erit: quoniam tardè superabitur causa, sic vbi facultas imbecilla est, & morbus salubris, quoniam tardè superabit causam. Contraria fient, si facultas valida sit cum morbo salubri, aut imbecilla cum morbo lethali: hæc enim
Benigni & malig. morb. causa. morbos efficient breues. Benigni autem & maligni morbi causas habent, quæ praua symptomata ac perniciosa efficiunt, aut secus. Sanguis namque ex natura sua benignus humor est, & benignos solet parere morbos: bilis verò præsertim atra & exquisitè talis, malignos & perniciosos. Sunt autem morbi quidam maligni, quorum tota malignitas ex parte oritur patiente, non ex natura causæ, veluti vulnus inflictum parti præcipuæ, aut iuxta articulos, inflammationes ac vlcera partium præcipuarum, maligni morbi fiunt: verùm ob causæ naturam magis aut minùs tales fient. Nam inflammatio cerebri à sanguine facta, minus maligna est quàm à bile. Communis autem & sparsim inna-
Communes morbi & sparsi quas habent causas. dentis morbi causas facilè inueniuntur. Nam causæ quæ omnibus communes sunt, morbos efficiunt communes: quæ verò non, minimè: causa verò communis est aër qui inspiratur & transpirat, & cœli
Morborum factorum & fientium causa. aspectus, & aquæ quæ bibuntur, aut alimenta quæ eduntur. Peculiares verò causæ sunt in singulis temperaturis, ætatibus, habitibus, & viuendi norma, quæ morbos diuersos afferunt hominibus. Morborum præterea factorum, & fientium causæ longè dissident, nam factorum nulla est causa antecedens, sed præfuit, ac morbum perfecit. Fientium tamen causæ sunt morbificæ, quæ nondum morbum in habitum perduxerunt. Morbi proprij aut sine causa sunt, aut causam habent internam, aut externam, sed quæ parti morbum inferat per se, ita vt morbus ipsius, ab alterius partis morbo non pendeat. Per consensum namque morbi causas habent, magnitudinis affectus partis primario affectu laborantis, aut præstantiam ipsius, connexionem, & propinquitatem. Siquidem magnæ inflammationes ventriculi septum transuersum comprimunt, & delirij causæ sunt, non tamen paruæ. Iecore verò laborante inflammatione aut obstructione, non traducto alimento, partes corporis contabescunt: quoniam non transmittitur, quod à nobili illa particula transmitti deberet, sic etiam vbi multam bilem mittat, quam mittere non deberet, sic vbi neruis opticis ad cerebrum obstructis læditur oculorum videndi facultas. Conuexione partium laborat cerebrum, ventriculi morbis consentiens, & neruo digiti puncto, conuellitur totum brachium. Fiunt autem morbi tales in vniuersum à causa morbum alteri parti prius inferente, aut instrumentis quarundā partium: at verò quantum agat propinquitas notum est. Quòd verò morbi continui sint, aut intermittant, id copia causæ facit, & ipsius præparatio, & locus in quo continetur, aut dispositio partis à qua mittitur. Vbi enim materia morbi tota in parte laborante continetur, nec diffluens fuerit, morbus continuus erit, intermittet autem, vbi aliunde inæqualiter deferatur, aut non similiter affecta fuerit, sic vbi pauca sit, ita vt citius dissoluatur, quàm alia ad morbum faciendum accedat. Dispositio quoque partis à qua generatur, & mittitur, quæ non generat, aut mittit perpetuò, nec simili copia semper aut simili dispositione, sed ad tempus aceruat, intermittentes efficit morbos, ad quos non parum conducit victus deterior, aut melior: nam deterior causam auget, à qua membrum materiam morbo suppeditat, & debita victus ratio eandem minuit. Quoniam verò morbi intermittentes accessiones habent, causas intermissionis, & reditus accessionum dicemus consistere in membro mandante, generante, & in suscipiente, ad quæ accedunt causæ externæ augentes, aut minuentes, & quæ assumuntur, & quæ retinentur, excernenda, & animi motus: nam subitus terror aliquando quartanam sanauit. Exquisiti verò morbi à nothis simplicitate causæ, & affectus distinguun-
tur. Tertiana etenim exquisita à sola bile flaua fit, *Exquisiti morbi.*
notha verò à bile mixta alteri humori: ob affectus verò compositionem morbi potius compositi, quàm nothi appellantur, contrarij simplices, vti phlegmone commixtum habens erysipelas aut œdema: qualis affectus phlegmone erysipelatodes, aut erysipelas phlegmonodes appellatur. Causis ita commixtis simplicium morborum, commixti siue compositi oriuntur morbi, aut ex diuersis morbis in vno genere, aut ex morbis diuersorum generum. Morbi verò qui temporum constitutionem sequuntur, causas habent temperaturas naturales, aut aduentitias temporum, quæ in ambiente aëre consistunt, sexuum morbi in maribus & fœminis similes sunt, in partibus patientibus diuersi. Qui verò ætates sequuntur, à temperaturis ipsis ortum habent, & à victu quo homines per easdem ætates vtuntur, & ab excrementis à prima generatione contractis: ex morbis namque infantium & puerorum, quidam naturalem temperaturam ipsorum sequuntur, vti febres, calore nequeunte humorem vincere, & conuulsiones ob neruorum imbecillitatem. Quidam sequuntur malum victum, vti otis vlcera ob lactis acrimoniam, & lapis vesicæ ob cruditates ortas ex intempestiuis exercitationibus, & ciborum assumptionibus, variolæ autem excrementorum à prima generatione contractorum copiam & malitiam sequuntur magna ex parte. Diurni tamen morbi causam ostendunt calidam, nocturni frigidam.

frigidam. Morbi tamen salubres & lethales causas habent: vehemens namque causa quæ vires superat, morbum efficit lethalem. Quæ verò talis est, vt à facultate aliqua, via & ratione superari possit, salubris est. Rursus salubris signa habebit, quæ docebunt facultatem morbum tandem superaturam: lethales verò signa habebunt, quæ ostendent causam si quæ adsit, superaturam morbum. In summa, causæ validissimæ atque malignæ, lethales pariũt morbos, contrariæ salubres: grauissimæ verò, aut secus ad facultatem conferri debent, vt tales dicantur. Siquidem ex collatione facultatis & morbi magnitudinis, & malignitatis præsagia sperandæ salutis, aut mortis elici debent. Morbi verò qui ex additione fiunt, causam habent, substantiam, quantitatem, aut qualitatem additam. Quòd si nihil horum additum fuerit, morbus omnino ex ablatione factus dicetur, quoniam nulla facta additione sola bona ipsa constitutio ablata est, quam restituere oportet, aut simul etiam ablata est substantia aut quantitas. Hac diuisione vsus est Hippocr. cùm lib. de Flatib. dixit: Medicina est appositio & ablatio: ablatio quidem eorum quæ exeedunt, appositio verò eorum quæ deficiunt: qui autem istud optimè facere potest, is optimus medicus censebitur, quantúmque quis ab hoc præstando deficit, tantùm deficit quoque ab ipsa arte. Cùm autem dixisset contraria contrariorum esse remedia, si morbus aliquis neque additione, neque ablatione fieret, non esset in adiectione, & ablatione tota ars comprehensa, nec in eis actionibus complementum artis medicæ factiuæ. Cùm enim pars locum suum amittit, aut membrum simplicem vnitatem, hæc ablatio est, non substantiæ aut quantitatis, sed naturalis constitutionis, quam medicus adiicere & restituere tenetur: diminuta autem magnitudine præter natiuam constitutionem, quantitas aufertur, atque ambo hæc à medico sunt adiicienda.

Vnde petenda sint signa salutis & mortis.

De generibus Symptomatum.

CAPVT III.

Symptoma vox Græca est, quæ casus Latinis, aut concasus, aut accidens dicetur. Quod igitur ad aliud sequitur, aut ex alio cadit, ipsius Symptoma iure appellabitur. Sed inualuit vsus, vt tãtùm id appellauerint medici Symptoma, quod præter naturam in humano corpore continetur, atque comprehendit vox hæc morbos, causas morborum, & eorum accidentia, sed deinde magis propriè, & vt Galen. dicere solet, speciatim, Symptoma id significat, quod præter naturam continetur in humano corpore, & neque morbus est, neque morbi causa. Nam constitutio corporis præter naturam à qua actiones per se vitiantur, morbus est: quod morbum infert, ipsius causa: quod verò morbum sequitur, Symptoma, quod verò causam morbificam sequitur, aut morbus est, aut Symptoma, vt probabimus, vti si humor biliosus in caput raptus inflammationem efficiat siue erysipelas, quam delirium sequatur. Humor sanè causa est intemperantiæ calidæ, hæc verò delirij. Nec tamen putes, omnia morbis superuenientia Symptomata esse: nam bilis porraceæ de venis excretio morbo accedit, non tamen sequitur ipsum, neque Symptoma est, sed naturæ opus, si opportunè excernatur, nempe coctionis signis apparentibus. Quamuis tamen ipsa excretio bilis porraceæ, naturæ actio sit, excreti ratione, Symptoma accedit, nempe excrementi mutatio in id quod præter naturam est: verùm vbi expultrix impetu quodam immodicè sanguinem vacuatet, esset sanè excretum præter naturam quantitate, & excretio Symptoma morbi. At verò in iis quæ menstruæ non sunt, vbi osculorum venarum apertione fiant: quamuis naturæ functiones sint in tempore factæ, partis tamen cuius meatus aperiuntur, morbus accedit, & excrementum toto genere præter naturam est, quæ nunquam sanguinem excernit bene valentibus nobis. Quæ igitur morbos sequuntur, Symptomata sunt ea ratione: nam & bilis porraceæ exretio in tempore facta, quamuis à natura fiat, qua parte ad actionem attinet, quantum ad id quod euacuatur, spectat, Symptoma est, nempe excrementi mutatio tota substantia, & colore: verùm excretio ipsa quæ Symptoma non est, morbum non sequitur. Mutatio verò excrementi, quæ Symptoma est, morbum sequitur. Rigor autem tussis, sternutamentum, naturæ opera, siue functiones sunt, sed à Galen. 2. de Causis Symptom. inter Symptomata recensentur, non sui ratione, sed causarum irritantium, quæ præter naturam sunt. Sequuntur quoque morbos quandoque morbi alij, qui Symptomata priorum morborum appellantur, vti diminutio corporis per atrophiam, quæ obstructionem iecoris sequitur. At verò ex his morbis qui alios sequuntur, illi nondum facti sunt, sed adhuc fientes, ita vt primo morbo sublato, statim auferantur, meritò inter Symptomata recensentur: quoniam morbis sublatis auferuntur, vti obstructio venarum iecoris, quæ sequitur compressionem, ab inflammatione ipsius factam. Qui tamen ablato morbo adhuc manent, hos non propriè Symptomata appellari volumus, veluti abscessus, qui post febres fiunt: nam finita febre adhuc manent. Quæ enim propriè Symptomata morborum sunt, eosdem vt vmbra sequuntur. Sunt autem Symptomatum in vniuersum tria genera: aut enim læduntur actiones, aut mutantur excrementa, aut corporis qualitates: ex his autem sola actionum læsio, insigne Symptoma est, & immediatè morbum sequitur, atque est morbi propria differentia, quæ morbum à sanitate separat: quoniam morbum diximus esse constitutionem corporis præter naturam, quæ actiones primò lædit. Quòd autem excrementorum mutatio morbum sequatur, læsa actio est in causa, qua interueniente, alia duo Symptomatum genera sequuntur. Deiectio etenim quæ multam continet pituitam, in morbis cruditates sequi solet, ac diminutas coctiones. Diminuta verò coctio læsa actio est, quæ intemperiem frigidam sequitur. Sic etiam in leucophlegmatia color totius albicans alteratricis facultatis actionem læsam sequitur, hæc verò frigidam intemperiem. Ac periode fit, vt actio læsa primum Symptoma sit, ad quod alia sequuntur, atque meritò dici debere excrementorum mutationem, & qualitatum corporis, Symptomata Symptomatum, potius quàm Symptomata morborum. Nec tamen quoties actio læditur, excrementa aut qualitates mutantur, vt læsa visoria facultate ob defectum visorij spiritus, visio læditur non mutatis qualitatibus aut excrementis. De actione itaque læsa primo loco agamus, tum quod ipsa dignior aliis sit, tum quod ad ipsam aliæ sequantur, aut ad morbum, sed ipsa interueniente. Actiones autem in humano corpore quædam sunt animales, quædam naturales. Animales quædam sunt sentientes, quædam

Sympt. tria genera.

Actio læsa primum Symptoma.

Actionum differentia.

quædam loco mouentes. Sentientes rursus quædam sunt internæ, quædam externæ. Naturales verò sunt pulsatilis, atque irascibilis, altrix, & generatiua. Auctrix verò vis eadem cum altrice Symptomata patitur. Interiores sentientes sunt, imaginatiua, cogitatiua & memoria, exteriores sunt, visiua, auditiua, odoratiua, gustatiua, & tactiua. Motiua vnum tantùm habet genus, quod variis instrumentis exerceri valet. Vitalis facultas duplex est, altera quæ distendit cor & arterias, altera quæ eadem contrahit. Altrix quatuor vtitur facultatibus, attrahente, retinente, coquente, & expellente, quæ singulis insunt membris humani corporis, atque in quibusdam binæ singularũ specierum. Generatiua siue procreatrix facultas testibus insidet, ac semini demandatur: quemadmodum verò intellectus voluntatem habet adiunctam, ita sensus voluptatem, siue appetitum sensitiuum, & vitalis facultas habet iram & mansuetudinem, & naturales facultates appetitum prosequutionis, aut fugæ: siquidem omnes animæ facultates, per ordines animatorum, appetitum habent immixtũ, in quo singulas actionum læsiones de quibus agemus, reperire fas est. Has omnes & singulas earum, vno trium modorum lædi contingit, vti Galen. vult, aut quoniam exerceri non queunt, vti in omnimoda priuatione, aut quoniam difficulter: id verò est aut diminutè lædi, aut deprauatè, vti in coctione: quædam omnino non fit, vt coctionis defectus, Græcis ἀπεψία: quædam verò fit, sed remissa: atque id quoniam tardo motu, aut quoniam nunquam finem assequitur; primum motum appellant βραδυπεψίαν, id est, tardam coctionem: secundum dicemus deficientem, aut diminutam coctionem. Quòd si id quod coquitur, corrumpatur, aut vstum, aut putrefactum, aut in prauam aliquam naturam versum, ea erit actio corrupta, quam Galen. δυσπεψίαν, appellat. Sunt itaque actionũ læsiones in triplici differentia, aut enim omnino aufertur actio, aut diminuta exercetur, aut deprauatur. At verò si quis his tantùm tribus læsionum speciebus vtatur, non omnes læsiones actionum reperiet, sed aliquas prætermittere cogetur. In tractrice enim facultate, si omnino non trahat, ablatio erit, si remissè trahat & tarde, diminutio actionis erit, si verò inter trahendum palpitet membrum, ac veluti conuellatur, deprauata actio erit. In his tamen tractio iusto vehementior, per quam plus quàm decet trahitur nullo modo comprehenditur. Rursus generatio plurimæ bilis naturalis, quæ possit nutritionem manifestè lædere læsa actio est, sed non ablata, aut diminuta, neque corrupta: si quidem non transit chylus in ea actione in aliquam prauam naturam, & à natura nostra alienam, quod in Galeni exemplis videtur ad corruptam actionem necessarium. Præterea somnus longior debito in nullo generum læsionum actionum comprehenditur. Præterea pulsus iusto frequentior læsa actio est, non tamen ablata, diminuta aut corrupta. Rursus sternutamẽtum inter Symptomata numeratur à Galen. sed neque est actio ablata, diminuta, neque corrupta, sed de genere motionum quas natura ad excremẽta pellenda instituit, in qua nullus adest error. Decet igitur viam aliquam inuenire, qua in generali diuisione omnes actionum læsiones comprehendantur. Actio verò omnis à debito modo deflectere potest ob vitiũ intrinsecum, aut extrinsecum. Intrinseca motioni sunt tempus, & modus, extrinseca obiectum, & spatium, ac terminus in actionibus quæ per spatium fiunt. Tempus actionis diuiditur in celeritatem, & tarditatem, longitudinem, & breuitatem, continuitatem, & interruptionem, modus in contentionem, & imbecillitatem. Obiectum aut est quod mouet, aut quod mouetur, spatium aut in quo fit motus, aut per quod fit motus: terminus est ad quem finitur motus. Exempla omnium, in celeritate, aut tarditate, si cibus è ventre ante tempus trudi incipiat, & trudatur, aut tardiùs iusto trudi incipiat, & trudatur. In longitudine & breuitate; vt in longioribus, aut breuioribus somnis, & vigiliis, & pulsuum quietibus. Interrumpitur quoque localis motus in tremore, & quidam sunt pulsus, quorum distentio interrumpitur, aut quiete, aut constrictione. In modo delinquitur ob imbecillitatem, vti si ad limites debitos non pertingat ob languorem visus, ad quod etiam vitium in spatio accedit, aut coctrix moderatam alimenti quantitatem non superet, aut aliter se sine robore moueat. In vehementia verò an actio aliqua vitiosa esse possit, non satis constat. Gal. namque lib. 2. de Causis Symptom. rigorem, tussim, & sternutamentum, naturæ functiones esse dixit, sed reduci ad symptomata, & eisdem annumerari: quoniam à causa irritante procedunt, quæ præter naturam est, & vitium extrinsecum est in obiecto. Maniacorum verò & phreniticorum motus, vitio carere notum est, quandoquidem eos valentissimos esse testatur Galen. lib. 3. de causis Symptom. In quibusdam verò omnino peccatur contentione, vti cùm retentrix validissimè retinet, & plus iusto, & expultrix impetu excernit, vsque ad vasorum compressionem, & plus quàm pro ratione causæ excitante ad expulsionem. In obiecto præterea mouente vitium adest, cùm carbones appetuntur, & cùm quidpiam imaginamur per delitia, & cùm vapores oculis immissos videmus, per suffusiones & similes dispositiones, & cùm sonitus auditur intra aurem. Peccatur autem in obiecto moto, si coctione alimentum vitietur, aut si trahatur malum & vitiosum, aut si bonum excernatur, aut malum, sed ante coctionem. Fit autem aliquando magna humorum excretio, atque vitium id ad obiectum mouens & irritans referendum est, quod mouens est, atque deinde motum. In spatio delinquitur in quo motus fit, vt in magnis, aut paruis pulsibus, aut respirationibus. In spatio per quod, si sanguis in inflammationibus lienis per narem dextram excernatur, aut si bilis quæ per intestina excerni debet, ad vrinam transferatur, aut in dysenteria bilis multa ad intestina pellatur. In termino verò delinquitur, si excrementa trudantur in partem aliquam nobilem, quod sæpe fieri videmus, aut aliàs læsam. Fit autem quandoque vt actio omnino pereat, vt in apoplexia sensus & motus, & in caro imaginatio, & in quibusdam lienteriis coctio. Nullus tamen iure hanc nostram methodum inueniendi læsas actiones omnes temeritati adscribet, quam non eo animo induximus, vt aut quidpiam à Galeni auctoritate detraheremus, qui nobis est omnis bonæ doctrinæ magister & auctor, aut lectores à lectione libri de different. Symptom. auerteremus: sed quoniam nobis ea via ab actionum essentia, quæ motus est, desumpta facilis visa sit ad omnes læsas actiones comprehendendas: liberum autem est & mihi quæ vera videntur, affirmare, & lectoribus singulis probè perspectis meliora eligere. Sed iam læsionum genera per singulas actiones facultatum persequamur, exemplis euidentibus, ex quibus procedemus ad cognitionem passionum atque patientium partium, ab internis animæ actionibus exorsi. Imaginatio siquidem læditur, cùm omnino non valet munus suum efficere, vt in ea dispositione quam

Læsionum differentia.

Obiectiones contra Gal.

Actionum læsionum generalis inuentio.

An vehemens actio sit vitiosa.

quam caton appellant. Aut in modo delinquit, si imbecilla fuerit, vt in veterno, aut in obiecto delinquit, cùm imaginatur quæ non sunt, vt in delirio, sicuti cùm phrenitici mouent manus ad venandos culices,quos adesse imaginantur. Si verò quis validius imaginetur, & diutius imaginando perseueret, læsio ad tempus referetur & ad obiectum mouens, quod vel molentibus se offert. Hanc autem actionem nemo dicet ablatam, diminutam, aut corruptam. Duo priora nota sunt, postremum autem hinc constat,quòd Gal. læsionem corruptam imaginatione & cogitatione appellat delirium. Is verò qui validis imaginationibus, aut cogitationibus diutius vel nolens detinetur,veluti in literarum studio, & eorum quibus insudauit aliquando, nullatenus delirat. Neque tamen est à ratione alienum, vt in eadem actione bifariam erretur. Apud Galen. enim diminuta atque corrupta læsio erit, vbi quis patitur veternum,atque delitat. Cogitatio verò quandoque ablatione læditur, quæ amentia dicitur,aut imbecilla exercetur,vt in stultitia,quod vitium est in modo. Aut vitium circa finem contingit, vt in delirio, si quis filium suum cognitum innocentem interficere decreuerit. In tempore autem & obiecto peccatur, si quis vehementibus cogitationibus implicitus diutius detineatur. Memoria quoque aliquandò deletur, vt in lethargo, vitium autem eidem accidit in modo, vbi ob retentionis imbecillitatem pauca retineat, aut breui rerum simulachra ab eadem deleantur, quod peccatum in tempore quoque alia ratione continetur, quoniam breuior iusto est eius actio. Ad potissimum & primum sensitiuum,quod sensum communem appellant, & nos non alium quàm cerebrum esse supra statuimus, attinent somnus & vigilia, in quibus defectus sine priuatio accidit, & vitium temporis, si plus iusto quis vigilauerit, aut dormierit, aut minùs, vitium quoque in tempore aderit, si quis inter vigilandum feratur impetu quodam in somnum,ita vt vigilia somnum & somnus vigiliam interrumpat, vt i per somnia. Docuit autem Galen.lib.de Different. symptom.harum internarum actionũ vitia distinguere exemplis.Theophilus namque medicus læsa imaginatione, saluam habebat cogitandi vim: is enim alioqui prudenter disserebat,& præsentes agnoscebat exactè: tibicines tamen imaginabatur in angulo cubiculi, quosdam stantes, quosdam sedentes, canentes atque pulsantes,quos expelli clamabat. Erat autem id probæ cogitationis iudicium,cùm noxia propulsare contenderet,& prudenter disserere. Is verò qui cum lanifici puero domi continebatur reseratis ianuis, singula vasa cognoscebat,& suis nominibus nuncupabat,quod indicium erat,sanam esse in ipso imaginationem.Cæterùm ob læsionẽ cogitatiuæ,cuius munus est prudentia,& quod melius est eligere,eadem vasa per fenestram proiiciebat, alioqui vtilia si seruarentur.Memoriam verò sine his lædi Thucydidis testimonio probat, ex libro secundo belli Peloponnesiaci desumpto,qui ex peste magna seruatos multos dixit, rerum omnium immemores,ita vt neque suos ipsorum familiares agnoscerent. Si verò peritus philosophus Galen.exempla consideret, apertè reperiet læsæ imaginationis indicia ex læsis sensuum externorum functionibus desumi. Nulla etenim alia ratione imaginandi vim Theophilo medico læsam esse probabat, quàm quòd tibicines in angulo cubiculi esse arbitraretur, quod auditum lædi per consensum palam ostendit. Præterea inquit, se ipsos videre putabat: ad visoriam igitur facultatem

An læsa imaginatione, sensus aliquis exterior necessariò lædatur.

læsio perueniebat, ac perinde cùm læditur imaginatio, læsio alicui sensui externo communicatur, & vapores à cerebro ad ipsum deducuntur. Atque impossibile putamus, lædi posse imaginandi vim, quin sensus aliquis exterior aut plures consentiant. Hæc etiam fuit in expositionibus libri primi Prognostic. nostra assertio. Ad quam comprobandam accedit quod Galen. lib.4. de locis pati. de seipso refert, delirasse quidem, salua cogitandi facultate, & delirij speciem ad imaginandi vim referre volens, festucas atro colore narrat se putate ex cubili eminere, quam læsionem ad visum perduci constat. Præterea eodem loco distinguens phrenitidem quæ oritur à læsione cogitatiuæ facultatis, ab alia quæ oritur ex læsione imaginariuæ,inquit: Quippe sunt phrenitici quidam qui de eis quæ oculis offeruntur, rectè (quantum ad sensitiuam notitiam pertinet) iudicant. Alij rursus cogitatione quidem falluntur minimè, sensibus tamen difformiter mouentur: sunt præterea qui simul & sensus cogitationis vitio laborent. Vides quo loco ex sensuum diffotmi, & vario motu imaginationem lædi agnoscit Gal. perpetuum tepurans sensuum depranatos motus læsam imaginationem cõcomitari:nam in secundo membro huius sententiæ de læsa imaginatione loquitur. Rursus nulla alia ratione quis suadere valebit imaginandi vim lædi,nisi sensationes sensuum exteriorum adeò læsas esse probet,vt cogantur ea de causa ægrotantes in actiones aliquas prorumpere, quæ & sensus externos & imaginationem lædi simul ostendant. Cùm enim Theophilus clamabat, se audire ac videre quæ non erant, existimabat: & Gal. festucas colligens eas se videre reputabat, quoniam per phrenitidem vapores à cerebro ad oculos feruntur, qui speciem ferunt externorum visibilium, quæ tamen non sunt,sed veluti per suffusiones crystalloidi humori offeruntur, & per ventriculi cruditates, & pulmoniam, & febres acutas. In capitis autem doloribus & phrenitidibus,libro primo Prognosticorum comment.19. inquit Galenus: At per vehementem capitis dolorem, quemadmodum & per phrenitidem, præ capitis repletione perueniens aliquis humor in oculos, eadem accidentia committit. Nullibi itaque inuenies signum traditum apud Galenum læsæ imaginationis, præter ea quæ à sensuum externorum actionibus læsis desumuntur, siquidem his imaginationi statim consentiunt. Sed fingamus modò nomum aliquem contradicentem, sitque ex nostris auditoribus, qui citra omnem contumeliam,vt par est, nobiscum de hac re disserat. Hic dicet, dubiam sibi videri assertionem, nec satis tutam. Nam sit aliquis dormiens, qui interim delira insomnia patiatur, & sanus adhuc, tibicines intra cubiculum imaginetur, huius imaginandi vis aberrat, non errante visu, neque vt causa accedente visus errore, siquidem is clausis oculis & dormit, & somniat, non ergo perpetuò verum, quod læsa imaginatione sensus alicuius externi actio lædatur. Præterea delirate phreniticos sæpe videbis, clausis oculis, circa visibilia. Quod si fuligines ad oculos missæ errandi causam præberent, nihil tale eis eueniret clausis oculis: nam & suffusionem patientes à muscarum visione liberantur clausis oculis. Præterea phrenitici nonnulli vitam amittunt amissa visoria facultate, qui adhuc quasdam referunt visiones, quæ tamen potest quis pati sine visu, parietur absque visus læsione. Ad quod accedit quòd cùm anima vehementibus imaginationibus distrahitur, non sentit dolores: nil mirum igitur si non senserit imaginatio affectus

Z oculo

oculorum per phrenitidem. Præterea sensibilia exteriora primùm à sensibus externis percipiuntur, deinde imagines rerum mittunt in phantasiam, sed non contrà: igitur phrenitici non sentient sensu externo, quæ in phantasia sunt, & non extra: quæ omnia quamuis indigna sint vt nos ab hoc docendi cursu retardent, coacti tamen, vti in similibus absoluendis dubiis dicere aggrediemur. Arist. lib. de Insomniis dixit, phantasma in somno, insomnium est, igitur phantasiæ opus, insomnium est, phantasia verò est motus factus à sensu actu, sensus igitur exteriores consentire in somno actu necesse est. Licet enim non videant aut audiant, vt in vigilia, nonnihil tamen perpetiuntur, dicente Aristotele loco iam citato: at in somno positum neque videri quicquam, neque audiri, neque omnino sentiri: non igitur quamuis nihil tunc cerni atque sentiri verum sit, tamen nullo modo sensum affici verum non est, sed & visum & cæteros sensus pati aliquid contingit: nam singuli horum in somno principem sensum haud magnopere secius quàm in vigilia, non sic autem vt in illa, formis sensilibus impetunt, feriunt, & lacessunt. Planè Aristotel. hoc in loco in somniantibus sensus externos phantasiam commouere affirmat: fit autem quoniam vapores & spiritus simul cum sensoria facultate ad organum sensus deducuntur, & imagines rerum prius sensatarum perferunt, quas imaginatiua seruauit: nunc verò & sensibus exterioribus ipsas tradit, & se ad eas conuertit. Perperam igitur errat, qui putat in somno sensus externos omnino feriari in somniantibus: sed existimet ab externis causis non mutari actu, aut si mutentur non esse hęc somnia, per quæ externos sensus phantasiam ad præcognita mouere actu necesse est, neque si aliter fieri eueniret, læsio foret imaginatiuæ, sed cogitatiuæ facult. aut eiusdem opus. Quod etiam eodem loco Aristoteles testatur cap. 3. dicens: simul autem ac resedit ac discretus sanguis est, in his quæ sanguinem obtinent, incolumes sensorum motiones, quæ à singulis sensibus transmittuntur grata somnia faciunt, & apparere quidpiam ac per ea quæ à visu deferuntur, videre, per ea quæ ab auditu, audire, & pari modo per ea quæ à cæteris sensuum officinis mandantur, sentire: eo enim quòd motiones à sensibus ad principium sentiendi perueniunt, videre, audire & sentire necesse est. In phreniticis autem de quibus modò loquimur, id intelligere oportet, quod modò Aristoteles docet palam, facultatem sentientem à cerebro sensibus externis mitti cum spiritu, & vapore ita confusis, vt imaginatio circa sensibilia illius sensus aberrare cogatur, imaginibus rerum oblatis in vaporibus: clausis autem oculis phrenitici aberrant, sed minus quàm apertis, quoniam apertis magis conuincuntur ad putandum res visas exterius esse, & perinde commouentur ad eas colligendas, aut venandas, clausis autem cùm ad crystallinum humorem perducantur vapores cum animali spiritu, imagines rerum interius fiunt, quæ actu, vt Aristot. dixit, imaginatiuam facultatem mouent, sic etiam si ad auditum deferantur vapores cum animali spiritu & facultate auditoria, audient internorum sonitus, quos cùm exteriores putent, & imaginatio valde læsa sit, commouebuntur validè, nisi cogitatiua resistat, prudentia & iudicio continens hominem ne in falsa ducatur, & eis succumbat. Hæc satis nota sunt, sicuti & quòd suffusiones patientes clausis oculis non liberantur à visionibus, sed non tantùm offenduntur: nam & pueros videmus in tenebris clausis oculis terreri ob visa quæ in oculis fiunt, sic & melancholici, ob nigrorum vaporum copiam qui in cerebro phantasiam lædunt, & ad oculos tales ducuntur, quamuis neque simile sit, nam in suffusis imaginatio læsa non est, quæ in phreniticis ducit oculos adhuc clausos in consensum. Quòd si aliquem sensu priues, vt visu, visoria tamen facultas per neruos deducta ad oculos, eum vaporibus, visiones suscipiet & phantasiæ eas demādabit. Imaginatio quoque non distrahitur interim dum homo delirat, sed ad sensus externos, & eorum immutationes se conuertit. Vltimo loco adducta ratio facilè fulcitur: nam secundum naturam se habentibus sensibus, atque in vigilia ita fit, vt sentiantur quæ extra sunt, & à sensibus externis primò: verùm in somno phantasia potest sensus externos mouere, cùm eis rerum sensibus ipsis perceptarum imagines mittit, quas rursus vt præsentes concipit, tanquam externas atque præsentes. In phrenitide verò phantasia idem potest facere quod in dormientibus per insomnia, idem quoque in aliis imaginationis læsionibus. Adde firmissimam comprobationem. Nam in somnio quæcunque concipiuntur, tanquam præsentia se offerunt imaginatiuæ facult. & phrenitici quatum imaginatio læsa est, singula vt præsentia fingunt, cùm tamen verè absentia sint. Cuius rei vnica tantùm causa est, atque ipsa euidens: quoniam cùm ea quæ imaginantur, omnia sensibus externis communicentur, & quæ ipsis offeruntur vt præsentia sint, fit vt veluti præsentia sint, quæ somniamus, & ea circa quæ phrenitici læsa imaginatiua delirant. Quòd si quando dormientes, veluti collecto animo, somnient se somniasse, aut quidpiam tale, id opus cogitatiuæ facult. est, discernentis ac iudicantis. Præter hæc in sensibus exterioribus læsiones reperies, nempe priuationem, vt in suffusionibus amborum oculorum, & cæcitate, aut læditur visus in modo, cùm imbecillus est: quoniam verò non pertingit debitam distantiam, in spatio peccat actio. Peccat verò circa obiectum, aut quoniam quæ interius sunt, veluti exteriora concipit, aut quoniam prope sita confusè agnoscit. Auditus tamen quandoque aboletur, quandoque in modo delinquit ob imbecillitatem, quandoque in cognitione obiecti aberrat, aut internos sonitus exteriores iudicans, aut propinquos sonitus confundens. Olfactus simili modo quandoque aboletur, quandoque imbecillus est, & in modo deliquit, quandoque in obiecto, cùm internos concipit odores, aut eosdem confundit internos externis. Siquidem in naribus internum habens odorē fœtidum, externa adhuc odorata fœtida iudicat. Gustus tamen quandoque in modo læditur, ob imbecillitatem gustatoriæ facultatis, quandoque in obiecto errat, & decipitur iudicans omnia vno sapore prædita esse quem continet, vti amarum, vbi bilis ad linguā defluxerit, quæ aliquando degustat nulla causa externa accedente, quod fit vbi lingua non sit omnino infecta: nam vbi talis fuerit, aliquo externo egebit commouente. Ac perinde nonnulli vinum dulce, amarū iudicant, etsi ante vini pomum amaritudo non sentiatur, quoniam agebat commotione bilis. Tactui verò læsiones accedunt, petit enim aliquādo, vti in apoplexia, omnia tamen membra tactu priuari, ita vt tangendi vis pereat viuente animali, fieri nequit. Sed fiet vt læso instrumento non sentiat animal: quoniam animal tactu definitur, siue sentiendi potentia: omnes autem sensus perire contingat, tactum autem minimè: læditur autem in modo, quoniam imbecillus est, vt in stupore: circa obiectum verò quandoque

Gustus læsio.

Tactus læsio.

doque errat, vti cùm calidum frigidum iodicat, & contrà, quod fit tactus instruméto valde in aliquod extremorum labente. Qui enim valde calidus est, parum calida indicat frigida, & qui valde frigidos est, parum frigida iudicar esse calida, & neruus carne & cuti nudatus à moderatæ qualitatis obiectis exasperator & dolet. Ar verò de dolore nondom constar, an inter læsas actiones sensus tactus recenseri debeat. Nam Galen. lib. de Simplic. differ. postquam læsiones sensuum omnium ablatas, diminoras, & corruptas de more narrauit, tactum diait insigne quoddam sympr oma pati, præter reliquos sensus, nempe dolorem, quamuis etiam dolor in aliis sensibus fieti soleat, vbi à vehementibus sensibilibus organum seosus alicuius eaterioris molestetur. In visu namque vehementes splendores visum offendunt, & tristitiam inferunt, in auditu sonitus rauci, graues, inæquales & validissimi, vr tonitru: In olfactu odores praui, & acredinem quandam præ se ferentes: in gustu sapores amari, & acres, atque mordentes: in tactu verò notissimus est dolor, qui & aliis sensuum organis communicatur. Dolor itaque oulla actio læsa est, quarum Galen. meminit. Sic & libro secundo de Locis pati. cap. 3. dolorem à reliquis læsis actionibus separauit. Præterea dolor non est actio diminuta, ant ablata, non etiam corrupta apud Galen. qui actionem corrumpi docet, vbi in dioersam naturam mutetur, vt cùm appetirus ad carbones conuertitur, quod tamen in dolore non fit, quo nulium diuersæ naturæ à tangibilibus deprehenditur, sed calidum, aut frigidum, aut aliquod tale, aot ea nostra docendi via, neque peccatur io obiecto mouente, neque in motu, neque eriam imbecillitate aot vehementia delinquit, aut in tempore peccat, aot omnino deletur. Præterea nullum peccatom inesse videtur illi actioni, qua obiectum oblatum, quale est tale deprehenditur omnino, & quale ab organo temperati sentiri debet. Sed io dolore causa calefaciens, aut infrigidans, aut vrens, aut secans, vbi offerantur, tales iudicantur, quales sunt. Nulla igitur læsio in dolore adest. Præterea in appetitu canino, in obiecto peccatur, quoniam plus iusto appetitur: & in tractione vbi plus æquo trabatur, at in dolore quod vehemens est, & intensum, tale iudicatut: non erit igitur in intensione vitium. Nos quidem parte prima doloris naturam explicuimus latè, atque eiusdem causas retulimus. Cùm autem ibidem dictum sit, dolorem actionem sensus esse, & notom sit eam sanis hominibus non adesse, sed à morbosis causis excitari, erit quidem præter naturam, non aurem morbus aut causa: igirur symptomatis annumerabitur. Non est tamen affectus corporis, neque excrementum: eogemur igitur ipsum inter læsas actiones collocare. Quidam hoc dubium soluentes dixerunt, dolorem non attinere ad sensum, sed ad appetitum sensitiuum, atque esse tristitiam, quæ sequitur sensum rei contristantis. Cùm autem hæc modum excedit, læsa actio dicetur, veloti & fames caoina, quamois per ipsam nihil præter naturam appetatur, læsa actio est, quia iusto vehementior, ita tristitia, quæ dolor est apod ipsos, quia maior est mulro per dolores quàm esse debeat sanis hominibus, morbosa erit, & morbos indicabit, ac dicetor actio læsa intensione. Hæc autem in læsa actione est, qua intensione peccarur, veluti diminuta. Quamuis enim Galen. præter ablatam actionem, & corruptam, fetè semper diminutæ in alio membro eaempla apponat, intensione aur remissione vitium accidere intelligemus. Verùm cùm ipsi

Dolor an sit læsa actio.

Galeni sententias saluare conentur, & ad eiusdem mentem siogula pertractare, longissimè aberrant: vt enim parte prima docuimus, Galen. dolorem tristem sensum appellat, oon ipsam tristitiam. Quòd si, vt ipsi volunt, dolorem tristitiam quis existimare velit, adhuc dubium indissolurum relinqueretur. Nam de eadem tristitia quærerem, in quo genere læsarum actionum ipsam constituent, cùm per eam fugere tantùm conteodat, qui dolore afficitur, atque id pro ratione doloris: qui verò pro ratione causæ tristitia inferentis tristatur, & fugere cupit, nihilo magis læsam edit actionem, quàm qui causa non valde contristante accedente parum tristatur, & parum fugere cupit, præter id quòd de sensu rei dolorem inferentis idem omnino dubium relinquitur. Nam is solutæ contiouitatis aut malæ temperatoræ symptoma est, quapropter ipsum collocare teneris in aliquo symptomatum genere, non tamen in alio quàm genere læsarum actionum. Bifariam igitur errant, tum quòd dolorem dicunt esse tristitiam, rum quòd ipsum non separant à læsis actionibus, sequentes Galen. Quòd si quis omnimodo Galen. mentem seroare voluerit, dolorem vt ipse à læsis actionibus seiunget, atque dicet, dolorem non esse actionem læsam, sed signum atque symptomara sequens morbum, quod ab actionibus desumitur: siquidem dolor à morbis fit, & morbos ipsos ostendit, estque actio, siue passio sensus, ac perinde signum morborum, aut symptoma eorundem, quod in actione consistit, non læsa actio. Ea quoque ratione Galeo. dolorem à læsis actionibus separasse dicemos. Quidam etiam aduersus hæc obstrepit dicens: Si dolor symptoma est, quod morbum sequitur, & morbus omnis lædit actiones, erit hæc læsa actio. Nam actiones quæ morbos seqnontur, læsæ sont. Fallitur tameo, quoniam non omnes actiones quæ morbos seqountur, læsæ sunt: quamuis omnis morbus actiones lædat. Intemperies namque iecoris ioæqualis, valde calida, dolorem efficiens, sanguinis lædet generationem, quod ad morbum est satis, quamuis dolor non sit læsa actio: dolor autem ostendet intemperiem eam babere magnitudinem, vt actiones lædere valeat, & in morborum numero reponi debeat. Idem intelliges si musculus tali intemperie laborauerit: lædetur enim notritio, quod ad morbum est satis. Nos ramen nostram sequentes diuisionem læsionum actionum, dicemus, dolorem, sensúmve causæ constritantis, in numero esse læsarum actionum & in tempore consistere: peccat etenim in rempore, celeritate, dicente Platone, Pathos præter naturam subitò & affarim ingruens dolorem infert, hoc est tristem sensum: est igitur actio vitiata in tempore, sic etism in vehementia, nam hac ratione omnem naturalem sensionem excedit, quoniam affatim occurrir obiectum. Neque obstat quòd sensus causæ doloris efficientis fiat pro ratione causæ doloris, & quoniam causa celeriter imprimit, celeriter sentitur. Nam sensatio quæ celeriter fit, & plosquam pro naturæ modo, quamuis causæ respondeat, læsa est. Eacretio namque alimenti mordentis à ventriculo ante tempos coctionis, siue ob acredinem alimenti, sioe ob sensus partis acrimoniam facultas expultria conciterur, eiusdem læsa actio est, quamuis pro ratione mordentis causæ fiat. Sic etiam quãuis dolor sensus celer sit, & rationi causæ mouentis respondeat, læsa nihilominoa actio est, celeritate peccans. Præterea doloribus omnibus inest peccatum in obiecto, quod actioni eatrinsecum est: actiones enim quæ à causis præter

Dolor actio læsa non est, sed symptoma in actione consistens.

Dolor læsa actio est.

naturam irritantur, symptomatis annumerantur. Sed obstrepet sic aliquis, si cui stuporem patienti causa dolorem excitans admoueatur, tardè ac lentè ipsam sentiet, pro ratione causæ, quapropter quamuis sensario hæc naturalibus tardior non sit, inter læsas actiones recensebitur. Quòd si minus celeriter ac vehementer quàm pro ratione causæ sentire malum est, contrarium erit bonum: id verò est, celeriter admodum causam doloris sentire. At vtrumque eorum malum erit, quorum alterum à facultate oritur, nempe tardè sentire, alterum ab obiecto: id verò est celeriter sentire, & cum magna contentione. Cuius rei exemplum adhibere placet. Si cui offeratur lucidum valde splendens, id remissè videre, & tanquam parum immutans malum erit: Videre tamen id quale est, non caret noxa. Taxabis fortè nostram diuisionem, quoniam ipsius membra confundi videntur, siquidem dolorem diximus esse læsam actionem in tempore & in obiecto, non igitur duo illa membra, læsio in tempore, & læsio in obiecto seiuncta sunt: verùm nos tempus cum obiecto non confundimus. Cæterùm in eadem actione vtrumque vitium reperiri posse fatemur, vbi actio eadem est, vitia verò diuersa. Eandem tamen actionem multifariam vitiari posse Galenus quoque concedere tenetur. Posset enim quis imbecillam habens videndi facultatem, incidere in phrenitidem, aut scotomiam, cuius visio diminuta erit, atque corrupta, & coctio ventriculi potest vitiari intensione, & in prauam naturam mutare cibum. Sic & iecur bilem multam celerrimè generare, & ipsam porraceam, aut ærugineam. Fit etiam vt trifariam peccetur apud nos, vti si quis causa dolorifica accedente in obiecti cognitione decipiatur: erit enim vitium in tempore, modo, & obiecto. In actionibus verò facultatis secundum locum mouentis vitia fiunt, vt ablatio, & in tempore ob tarditatem, in modo ob imbecillitatem: tremor verò ad temporis intermissionem spectat. Conuulsionem ego sanè morbum in figura dicerem, & symptoma mouendi impotentiam, non corruptam actionem, motus autem conuulsiuos in temporis intermissione vitiari. Galenus tamen contrarium docet. In facultatis vitalis functionibus pulsus adest abolitio, quædam simpliciter, vbi pulsatilis vis pereat: quædam non simpliciter, vti cùm intercidit: tempore verò peccatur, vbi celerior fiat, aut tardior pulsus. Quòd si in quietibus peccetur, vitium erit longitudinis, aut breuitatis, qui pulsus frequentes aut rari dicentur. Si peccatur in modo, imbecillitate cognoscetur, & pulsus obscuritate. In spatio verò vitium est magnitudinis, & paruitatis: pulsus enim magnus & paruus ad spatium conferuntur: vitia tamen inæqualitatis, & perturbationis ordinis ad easdem referemus læsionum differentias. Nam inæqualitas aut erit in magnitudine, & attinebit ad spatium, aut in vehementia quæ attinet ad modum, aut in celeritate & tarditate, quæ attinebit ad tempus, sicuti & inæqualitas temporum quietis, à quibus sumimus longitudinem & breuitatem. Pulsus autè tremulus peccat intermissionibus temporum: syncope tamen subitus virium casus est. Easdem ferè differentias in respirationibus inuenire licet, quæ animalis facultatis loco mouentis sunt actiones. Irascibilis facultatis actiones vitiantur, si quis plus iusto irascatur, aut tristetur, aut alio animi pathemate corripiatur vehementia namque ad modum, facilitas incidendi in eadem, & perseuerantia ad tempus attinent. Tardiùs verò in eadem incidere & parum affici, aut mores cõpositos & rationis constantiam ostendet, aut vitiatam actionem. Eisdem autem animi perturbationibus modicè affici contra Stoicorum opinionem vtile est, & à natura datum. In naturalibus verò facultatibus læsiones prædictis generibus comprehendes. Sunt autem, vt parte prima docuimus, naturales facultates quatuor: attractrix, retentrix, coctrix, & expultrix, quibus appetitus adiunctus est. Hunc autem in ventriculo manifestè cognoscimus, atque ad ipsum attinentes noxas, in aliis tamen partibus quibus appetitus naturalis solus inest, eius munus coniectura assequimur, non euidentia: agnoscimus tamen euidenter aliarum facultatum functiones. In ventriculo itaque appetitus alimenti quandoque perit, quandoque celeriter concitatur, quandoque tardè: quod vitium ad tempus attinet, quemadmodum vbi incœpta actio celeriter aut sensim exerceatur, aut vbi actio breuis, aut diuturna fuerit. Peccat etiam in modo, vbi vehementior fuerit, aut imbecillior: circa obiectum verò vbi carbones, aut gipsum appetat. Cùm enim eidem insit appetere quæ reficiant, appetens ea, quibus nulla inest reficiendi vis: deceptionis tamen internam habent causam à qua commouentur ad appetendum ea quibus à praua affectione præsenti liberentur. Hanc dispositionem appellant picam, aut malaciam, qualis prægnantibus accidit: vehementem verò appetitum, caninam appetentiam. Tractricis tamen ventriculi munus aufertur quandoque, nonnunquam tempore vitiatur, vt celeritate & tarditate, quia segnius exercetur, aut quia tremulis motibus, atque interruptis, quandoque in modo, vt si languida tractio fiat, & sine contentione, aut debito vehementius, ita vt quæ contraria & noxia sint trahat, quod in aliorum membrorum tractionibus sæpe fit, atque in obiecto peccabitur. Retentricis facultatis munus aut perit, vti in lienteriis, aut tardè se ad retinendum aut comprimendum cibum colligit, aut pauco tempore aut plus iusto retinet, & in apprehensionibus ciborum quæ cum saltu, aut tremore fiunt, in tempore peccatur. Aut in modo delinquit, quoniam cum vehementia, aut imbecillitate retinet iusto maioribus: aut in obiecto peccat, quoniam pro bono malum retinet pertinaciùs. Coctricis verò munus aliquando omnino deficit, vbi alimentum crudum descendat. Tempore delinquit, si tardè coctio perficiatur, in modo verò si cum contentione maiori, aut imbecillitate fiat. At verò ad contentionem & imbecillitatem actionis sequitur, vt actio tempus mutet celeritatis, & tarditatis: quoniam in naturalibus actionibus, vbi alia paritatè seruauerint, celeritas actionis sequitur excessum agentis facultatis, & ipsius vigorem, ita vt porportio celeritatum in motibus sequatur proportionem proportionum potentiarum agentium ad obsistentias. In obiecto vitium coctricis se ostendit, quoniam corrumpitur, & loco chyli generandi prauus aliquis, & à natura alienus succus generatur. Expultrix quoque peccat, si non excernat omnino, sed potius id vitio retinentis fieri, quoniam hæ duæ facultates vitia habent consentientia. Peccatur præterea in tempore si celerius aut tardius iusto, & si pauco tempore excernat, aut diutius excernendo tardetur, aut cum tremore & intermissione: frequens enim deiectio vigilias, & febres affert. In modo, si cum magna contentione, ita vt extreme comprimatur, aut imbecilla fuerit expulsio. Ad spatium per quod pertinet si excrementum quod deorsum mittendum foret, sursum vomitu mittat, aut per læsam partem, superiorem

Læsio mouentis facult.

Facult. vitalis sympt.

Irascibilis symptom.

Facult. natu. symptom.

aut

Digitized by Google

aut inferiorem. Ad terminum verò, si excrementa ad caput mittat, aut partem aliam nobilem. In functionibus naturalium facultatũ singulorum membrorum læsiones fiunt, similes eis quæ dictæ sunt de ventriculo, atque ipsi ventriculo nihilominus eueniunt, vti similari parti, cùm igitur singulæ partes ali debeant, vbi non fungantur muneribus ad id necessariis, atrophiam patientur. Sunt autem necessariæ alimenti attractio, retentio, alteratio, & expulsio. Quòd si facultas tractrix quæ singulis partibus insita est, alimentum non trahat, membrum non aletur. Sed in modo peccat, si trahat languidè, & sine contentione. In tempore si trahat intermisso motu, aut etiam tardè: in obiecto, si prauos quoque succos trahat, ob hanc autem causam cacotrophia sequetur, si superentur: si verò non, atrophia. Quòd si alimentum attractum non retineatur, aut in modo peccetur, ita vt imbecilla fiat retentio, sicuti vbi iusto vehementius, & diutius retinear, in tempore & modo peccat, aut in tempore, interrupto motu, atque atrophia sequetur, & consumptio, aut tarda & debilis nutritio: si tamen alteratricis, siue nutricis facultatis lædatur actio, aut omnino peribit: estque atrophia, & tabes, aut improbè alimentum mutat, idque tardè, quod ad tempus spectat, aut cum languore quoque, quod attinet ad modum. Quamobrem non integrè assimilatur, & sequuntur vitiligines & alphi, aut peccat in obiecto, quoniam ipsum corrumpit: inde verò sequitur, vt non alatur membrum, siue ob prauam partis temperaturam fiat, siue ob succi tracti malitiam. Fiet autem quandoque, vt pars iis de causis malè alatur, eritque cacotrophia. Fieret quoque atrophia, vbi alimentum quod traheretur, bonum esset, & quantitate moderatum: verùm expultrix ipsum excerneret antequam mutaretur: læsa enim expulsio est in tempore, si celerius aut tardius fiat, & diutius expellendo perseueret, aut interrupto motu id faciat, vt in rigore, qui etiam contentione peccat. Aut peccatur imbecillitate, aut in via, quia excrementa acria per læsam partẽ mittuntur, aut serosa per ventrem, aut sanguis redundans in liene per narem dextram, aut abundans in iecore per sinistram pellitur. In termino verò si excrementa mittantur in aliquam nobilem partem, vt cùm post febres fit phrenitis, aut hæc post pleuritidem. Peccatur itaque in nutritione vbi desit, aut vbi tarda & imbecilla fiat, aut vbi obiectum corrumpatur, siue praua caro generetur in partibus carnosis, in quibus Galen. aduertere præcipit, an calor mutetur, vt in leucophlegmatia, & leuce, ac vitiliginibus. Nam si id ob humorum malitiam eueniat, expultricis læsio est in causa. Sed licebit quoque id ad attrahentis errorem in obiecto referre. Si tamen sine vitio humorum color partis mutetur, ad coctricem membri referri debet. Hæc altrix siue alteratrix est, quæ nutritionem efficere valuit, non tamen assimilationem. Generandi vis quandoque deest, veluti cùm non demandatur semini à testibus, aut traditur quidem, sed ob imbecillitatem omnino actione priuatur, aut operatur, sed cum languore & tardè. Ac peccat in obiecto, si loco embrij carnem informem confecerit, quam molam appellant. Secundum symptomatum genus attinet ad corporis affectus mutatos, qui sensibus exterioribus obiiciũtur, vt visui, auditui, olfactui, gustui, tactui, & figura in his, vt commune sensibile recensetur à Galeno ad finem libri de causis sympto. A visu colores mutati deprehenduntur, vti in leuce, vitiligine & morbo regio, & in tumoribus partium exteriorum. Nam phlegmone partem reddit rubeam, œdema albicantem, erysipelas pallidam, cancer nigram, vti & quidam abscessus à quibus extremæ partes denigrantur, ad auditum spectant sonitus, & strepitus, qui fiunt commotis flatibus, & ructibus, aut eisdem exclusis ab intestinis & vẽtriculo, & voces mutatæ, vt raucæ aut clangentes, aut inæqualiter intentæ, aut tremulæ, & murmurili, & stridores morbos sequuntur. Ad olfactum attinent praui odores qui ex corpore manant, aut exspiratione, aut trãspiratione, quæ per cutim fit, & flatus, qui ructu excernuntur, corruptionem ostendunt, in acidum, aut fuliginosum odorem, aut aliquem alium, cuius naturã qui laborat, refert, ipsum rei alicui fœtidæ conferens. Si verò per inferna flatum demiserit, eidem committet medicus odoris exactam cognitionem. In saporibus verò sunt quidam, qui occasione sentiuntur ab eo qui laborat, veluti cùm sudanti gutta aliqua in os delabitur, quam iudicat dulcem, aut salsam, sic & sapores linguæ: sentit enim in ipsa dulcem, aut amarum, aut salsum saporem. Ad tactum qualitates illæ spectant, quæ à temperamento qualitatum, aut earundem distemperie manant, vt durities, & mollities: sic vbi cutis aut laxa valde, & rugosa, aut dura & intenta reddatur. In tertio genere symptomatum sunt quæ excernuntur aut retinentur, vbi à debito modo deflectant, quantitate, qualitate, aut tota substantia. Hæc est generalis excrementorum habenda ratio, quæ ex cognitione eorum quæ secundum naturam sunt, pendet. Nemo enim agnoscet excrementum à natura deflectere, nisi prænouerit naturale. Deinde verò quod in vniuersum de excrementis dicitur, in singulis excrementorum generibus considerandum, vt in deiectionibus, vrinis, sudoribus, vomitibus, & sanguinis menstrui vacuationibus, & ex naribus profluuio, quamuis ex his quædam toto genere præter naturam habeantur, & alia ratione naturæ functionibus adscribantur. Quantitate itaque deflectit deiectio, cùm copiosa admodum descendit, aut cùm vel non descendit, vel pauca, pro ratione ciborum assumptorum. Quæ verò in crisibus bonis succedit abundans, symptoma est, non quidem excretio, sed quod excernitur. Excretio namque cùm intempestiuè fit, opus naturæ est: quod verò excernitur, semper est præter naturam quantitate, si quantum diximus fuerit. Qualitate deiectio vitiosa est si valde flaua, aut alba, aut valde fœtida, aut calidior & acrior, aut frigidior. Sic etiam si crassior multo, aut tenuior: tota verò substantia peccabit, si humor aliquis corruptus à natura valde alienus excernatur, vti porracea bilis aut æruginea, aut si sanguis, aut pingue, aut intestinorum ramentum. Verùm mollities, durities, crassitudo, & tenuitas deiectionum, ad qualitatem referentur, vel si crassitudinem, & tenuitatem, substantiam, vt medici dicas, substantiam considerandam statues, præter quantitatẽm, qualitatem, & quam dicunt totam substantiam. Solent enim & Galenus & reliqui quod tenue aut crassum est, appellare substantia tenue, aut crassum. Quapropter melius erit, hæc ad qualitatem excrementi in diuisione Galen. reducere. Sed simile exemplum in vrinis apponamus. Vrina qualitate mutatur, cùm colorem mutat, in album, aut nigrum, aut alium medium, à natura alienum: sic etiam si longè crassior, aut tenuior fuerit, aut calidior, & mordens, vt in quibusdam vrinæ difficultatibus. Quantitate verò, si pauca, vti in febribus quibusdã, & obstructionibus, vt lapide obstruente, aut quantitatem excedat, vt in diabete, siue vrinę profluuio. Quòd si pingue, aut pu-

Læsæ actiones singulorum membrorum.

Sympt. in cor. affect.

Symptom. tertium genus.

mingatur, tota substantia mutata erit, quemadmodum in sanguinis mictu: Ischuria verò, siue vrinæ retentio, læsio actionis est expultricis facultatis, quæ docet symptoma esse alterius symptomatis causam, & morbum quædam sequi symptomata, non immediatè, sed aliis symptomatis interuenientibus. Nam lapis obstruens munus expultricis lædit: læsionem hanc sequitur vrinæ mutatio in quantitate. Rursus iecoris frigida intemperies vitiat concticem, hæc crassos humores generat, quorum distributio est difficilis, ac vitiatur expulsio: hac vitiata, tertium sequitur symptoma: nempe atrophia, hanc quandoque sequitur coloris corporis mutatio. Videbitur autem alicui differentias excrementorum non omnes contineri in quantitate, qualitate & tota substantia: nam si ante coctionem humor pituitosus in febre quotidiana excernatur, & quantitate & qualitate moderatus, pro morbi & humoris peccantis ratione, non erit peccatum in quantitate, aut qualitate, aut tota substantia: ergo cum in tempore vitium sit, id aliis tribus addendum erit. At verò cùm humor aliquis ante coctionem excernitur, duplex adest vitium, alterum in actione, quod attinet ad tempus, siquidem excernit facultas quod excerni non deberet, & est peccatum in excremento, quod attinet ad hoc tertium genus symptomatum, id verò peccat qualitate: vt enim in expositionibus lib. 2. Progn. docuimus, cum Hippoc. dixit: Si qualia oportet purgari purgentur, qualitas coctionem quoque cumprehendit, quod igitur coctum non est, qualitate vitiosum erit. Esset quoque symptoma quamuis id excrementum coctum foret, quatenus quantitate à naturæ modo deflectit, non tamen symptomatica vacuatio, sed naturæ opus. Cùm autẽ crudus humor excernitur, symptoma est, in excremento consistens, & symptomatica vacuatio. Non itaque functionem à symptomate omnino separare oportet: quandoque enim coincidunt, veluti in decretoriis sanguinis vacuationibus; illæ enim functiones, & naturæ opera sunt: symptomata verò quæ non ad læsam actionem attinent, sed ad excrementi naturam: nihil autem impedit excretionem esse opus naturæ, & excretum esse symptoma toto genere præter naturam. Quin & Gal. lib. 1. de causis sympt. cap. 3. tussim, sternutamentum, & rigorem, naturæ functiones appellat, & eadem inter symptomata recenset, vti & vomitum, cap. 4. non sui ratione, sed causæ irritantis & cogentis ad motum. Et lib. de Different. sympt. ad finem, non satis aptè colligit, cùm conatetur probare excremẽta quantitate, qualitate aut tota substantia à natura varia, non perinde inter symptomata recensenda, neque aliquam functionem esse læsam, si prædicta vacuatio excrementorũ in tempore fiat. At verò quid vetat actionem ipsam functionem esse, & excrementum esse symptoma, cùm peccet quantitate, aut qualitate, aut tota substantia? nihil sanè. Cùm igitur aliquod mutatum in tempore excernitur, ipsum symptoma est, & excretio, naturæ functio.

Excrementorum vitium à quibus sumatur.

Symptomatica vacuatio differt à symptomate.

De causis symptomatum.

CAPVT IV.

Ntequam singulorum generum symptomatum causas referamus, expedit generali methodo perquirere, à quibus causis symptomata procedere possint, vt vniuersalibus inuentis, facilè ad eorum, quæ inferiora sunt, cognitionem deueniamus: cùm igitur ex dictis constet symptoma corpori præter naturam euenire, & id quod præter naturam à causa secundum naturam non fit, symptomata omnia à causis præter naturam procedere palam fiet. Sunt autem præter naturam in humano corpore, morbus, causa morbifica, & morbi symptoma, ab his igitur symptoma omne nasci necessum est. Sed nondum ex hac ratione constat an ex omnibus procedere possit, an ex his quidem, non tamen omnibus. Gal. enim lib. de Differ. sympt. cap. 4. & rursus quinto, omnium symptomatum causas morbos esse testatur. Comprobat eam sententiam, quòd læsa actio omnis à morbo procedit: læsam autem actionem sequuntur alia duo symptomatum genera, ac perinde omnia sequuntur morbos. Verùm huic Galen. sententiæ quædam obstare videntur, quæ experimentum docet. Qui enim valido incutitur terrore, is tremit spiritu vitali ad scaturiginem reuocato: sed tamen nullum morbum ibidem adesse fateberis. Præterea si spiritus dissoluatur, aut afficiatur praua qualitate, syncope sequetur, & functionum abolitio, sed citra morbum: ille namque cuius spiritus dissoluuntur, nullum morbum instrumentorum patitur, non etiam vitiatur temperatura. Simplicium namque temperatura, in solidis consistens partibus, ab spiritu atque eius temperamento longè diuersa est. Præter id quòd si syncope intemperiem sequeretur, cùm magnitudo affectus causæ magnitudinem sequatur, syncope non nisi post maximam intemperiem sequeretur: quæ tamen non apparet in prædictis affectibus. Rursus stomachi dolor, & singultus sensus eiusdem partis acredinem sequuntur, vt Galen. quoque testatur lib. 1. de Causis symptom. sed sensus acrimonia morbus non est, non igitur omnia symptomata sequuntur morbos. Rigor quoque à causa mordente, & irritante fit sæpe, nullo morbo accedente, ad quem referri possit, sed solo humore acri per sensibiles partes impetu delato, aut frigido quopiam subitò occurrente. In vertigine quoque spiritus in gyrum fertur, quod symptoma nullum sequitur, aut simplicium, aut instrumentorum morbum. Illi verò qui amore correpti, nec dormiunt, nec assueta peragere valent, neque cibos coquere, hæc symptomata & alia sine morbis patiuntur: neque enim in simplicibus aut instrumentariis morbum inuenies, nam ille contrariis curari posset: non autem dices, quæ sint ea quibus morbo illi medendum est. His tamen rationibus Galen. sententiam integram seruare volentes, facilè respondebimus, referentes morbos, à quibus omnia symptomata prædicta oriuntur. Nam is qui terrore incutitur, duos morbos patitur, quorum alter in temperatura consistit, nempe extremorum refrigeratione, quæ non parum ad tremorem efficiendum conducit, alter attinet ad temperaturam cerebri, quod pariter refrigeratur, recurrente ad cor spiritu, qui solet delatus ad cerebrum ipsum calefacere. Accedit ad id symptoma generandum defectus spiritus & animalis facultatis, quæ duo solent per neruos in membra deduci, quibus deficientibus actiones aut pereunt, aut deteriores fieri necesse est. Quod pariter sequentem rationem superius adductam soluere valet. In magnis namque spirituum dissolutionibus corpus refrigeratur. Neque tamen putamus eas fieri posse in perpessis præcipuis partibus, quas necesse est distemperari. Sequitur quoque spirituum dissolutionẽ refrigeratio, quam sequuntur symptomata reliqua. Sequitur autem magnitudo symptomatis, affectus magnitudinem, nam in syncope quæ

An omne sympt. nascatur à morbo.

sequitur

sequitur dissolutionem spirituum, non sola præcedit distemperies, sed etiam defectus instrumenti ad actionem necessarij: is verò defectus magnus est, ad quem syncope sequitur. Quod verò de sensus acredine diximus, notum est, acrem sensum dolorem nō efficere, nisi causa mouens accedat: ipsa verò accedente, quamuis adeò valida nō sit, vt aliis dolorem inferre posset, huic tamen cui dolorem infert, adeò vehementer imprimit, vt quæ validissima sunt, aliis qui mediocri sentiendi acumine præstāt. Quæ tamen validissimam vim immutandi habent, talibus oblata, inferunt inæqualem intemperiem, aut continui solutionem, subitò, & affatim: igitur quæ modicè alterare possunt aut continuum soluere, si eis qui acerrimum sensum habent, offerantur, pariter aut inæqualem intemperiem, aut solutionem vnitatis subitò & affatim inferent. Hæc verò morbi sunt, quapropter non fiet symptoma id sine morbo. Rigor verò à causa mordente, aut subitò refrigerante factus, causam etiam habebit intemperiem, quæ à causa fit. Vertiginem præterea patientes aut frigidam intemperiem cerebri patiuntur, aut meatuum obstructionem, aut vtrunque, à crassa pituita & similibus vaporibus. Si tamen à ventriculo symptoma id originem trahat, ibidem morbus aderit. Is verò qui amore æstuat, præter calore immodico cordis affligitur, deinde quoq; exuritur sanguis, qui ad cerebrum cum fuligine ductus ipsum distemperat, & in melancholiam morbum deducit. Hæc autem contrariis curantur, maximè verò his quæ animi efficiunt tranquillitatem, & ipsum ab omni cura laxant. Quamuis tamen borum symptomatum morbos iouenite, à quibus procedant non sit difficile: quædam alia sunt quæ nullatenus ad morbos reduci queunt, veluti ventris fluxus qui fit expultrice facultate redundantiam malorum humorum excernente, sine dolore aut læsione alia, quod sæpe sine aliquo morbo fit. Nam & medici, ineonte vere, similes redundantias purgare præcipiunt, ne sic affecti in morbos incidant. Illi igitur nondum ægrotant, dum id symptoma sponte agente natura patiūtur quod ad excrementi mutationem attinet. Quin & si medicamenti vi idem humor ducatur, symptoma in excrementi mutatione consistet, nullo morbo præsente. Præterea si quis non valde robustus aut senex, centum passuum cursum celerrimè peragat, ad finem nec stare, nec se mouere valebit, nullo morbo præsente. Præterea si cui cibus corrumpatur in ventre, quoniam aptissimus est corruptioni, sine ventriculi prauo affectu, symptoma fiet sine morbo, quod non morbum, sed morbificam causam sequitur. Id mihi ipsi euenit sardinas salitas edenti. Sic etiam si crassus, aut frigidus cibus assumatur, qui à moderato ventriculi calore vinci nequeat, hæc diminuta, aut ablata coctio erit, absq; morbo, quæ causam morbificam, siue præter naturam sequetur, non aliquem affectum morbosum, haud aliter; qui rhabarbarū bibit, vrinam valde mutatā colore mingit, absque morbo. Adde quod Galen. ipse quáuis aliàs sæpe dixerit omnia symptomata morbos sequi, lib. de Symp. causis cap. 1. inquit: E contrario autem ventriculo ipso haudquaquam affecto, animans non concoquit, aut propter ciborum potionúmq; immodicam quantitatem, aut prauā qualitatem, aut quia intempestiuè, aut non rectè ordine ingeruntur, aut excrementū inutile, aut somnum breuem. Quo in loco vitiatæ coctionis causas reddit. Sunt igitur, si velimus veritatem ipsam amplexari, symptomatum causæ, morbi, aut causæ præter naturam, aut symptomata, & hæc aut præcedente morbo, aut etiam sine ipso, sed nō absq; causa morbifica. A morbis sanè symptomata procedere notius est, quàm vt nostra egeat demonstratione. A causis morbificis, hoc est, quæ morbos efficere solent, constat symptomata fieri, vti ciborum in ventriculo ingestorum quantitate, aut qualitate, aut naturæ, siue totius substantiæ malitia, à quibus cruditates, aut corruptiones procedunt: sic & ab humore irritante nares internas, sine morbo sternutamenta excitantur. Præterea si quis sanos adhuc sanguinem redundantem habuerit, atque ipsum aut per nares excernat, aut per vētrem, id symptoma erit, ad excrementa attinens, sed sine morbo. In excretione per ventrem nemini dubium est. Quod verò ad fluxum ex naribus attinet, quamuis dicas apertionem vasorum esse necessariam, nihil refert: nam hæc non est morbus, quem sequatur expulsio sanguinis: quandoquidem antecedebat omnino expultricis actio eius quæ in venis residet, sanguis verò motus vasorum ora aperuit, vomitus præterea dulcis pituitæ, symptoma est, quod sola antecedit pituitæ redundantia citra morbum: est autem hæc causa præter naturam apud Gale. 3. de Causis symptom. Sequuntur quoq; symptomata quędam ad alia symptomata, & morbo præcedente, aut etiam sine ipso. Præcedente morbo, vti color albicans in leucophlegmatia, qui sequitur nutritionis vitium, hoc autē morbum, in carne frigidum. Atrophia verò symptoma est, quod sequitur defectum digestionis alimenti, qui fit ratione obstructionis vasorū. Vomitus verò sequitur cruditates ciborum, quas fieri diximus citra morbum, sed non citra morbificam causam. Haud secus si quis interdiu apud pulchras fœminas lasciuè confabuletur, deinde dormiens nocturnam pollutionem & insomnium patietur, quę duo symptomata sunt, sed ambo sine morbo fient, frequens quoq; sternutatio, immissione pennæ aut cuiusuis titillationem efficientis intra nares concitata, post cibum, ipsum commouendo coctionem impedit, & aliquando ad vomitum ducit, ac sequitur vomitus aut cibi cruditas ad sternutamentum, & sine morbo excitantur. Diximus tamen symptomatum tria esse genera, quorum causas sciunctim referre oportet, postea quam omnium eorum generales causas tradidimus, à læsis actionibus initiū facientes. Sunt autem causæ læsarum actionum in eis, à quibus cùm secundum naturam se habent, perficiuntur. Cùm enim hæc secundum naturam se habuerint, probè procedent actiones, atq; eisdem à natura deflectentibus actiones lædentur. Procedūt autem actiones probè à facultate, instrumento, & obiecto: facultas animam indicat, & temperamentum solidorū membrorum. Instrumentum quoddam est vniuersale, quoddā peculiare: obiectum finem indicat, & scopum. Horum exempla notissimam efficiunt doctrinam. Animalis facultas tactum in extremis digitorum perficit. Facultas sanè in cerebro existens, ab anima initium habet, & natiuo cerebri temperamento. Hæc ad neruum mittitur, vtitur autem ad actionem spiritu animali, vt instrumento pręcipuo, & vniuersali, & neruo vt minùs pręcipuo ac peculiari, deinde ad tactionem accedit obiectum, quod sensum tactus mutat, eoq; adeò sensim, vt mutatio sensum effugiat, neque adeò subitò & affatim, vt dolorem efficiat. Sed dubitabis: non enim hęc tria tantùm ad actionem videtur necessaria, neq; etiam ab eis tantùm procedent delicta, aut ab eisdem desumentur. Nam pręter facultatem, instrumentum, & obiectum, pariter accedit medium, quo vitioso existente, vitiari continget actionem, veluti in prę-

Symptomata alia symptomata generant

Actionū læsarum causæ.

dicta tactione, si caro aut cutis externa distemperētur, aut alia ratione prauè afficiantur, lędetur tactus, & visus actio læditur in aëre nebuloso. Prǽterea causæ sine quibus non, ad actionem sunt necessariæ: nam coctio non exercebitur, nisi alimenti tractio præcedat: ciborum quoque præsumptio ad somnum est ordinata, sine qua vix somnus erit somnus. Visus præterea ad actiones exigitur: nam pulsus distensio non fieret, nisi vsu refrigerationis præcedente: nec constrictio, nisi præcedat fumorum mordentium copia. Accedunt tempus & spatium, & modus, quibus fiunt actiones, & sine quibus fieri non valent, nam actio omnis in tempore fit, & quædam quoque in spatio, & cutis raritas sudoris causa est, quæ non est facultas, instrumentum, neque obiectum. Hæc tamen facilè quiuis agnoscet cōtineri in vno trium generum causarum, quæ actiones efficiunt, & vitiant. Nam spatium, per quod tactus exercetur, internum est medium, atque id ad instrumentum attinet, quo tactio fit. Sicuti in oculis cornea membrana medium internum videndi est, per quod ad crystalloidem deferuntur colorum similitudines: est tamen videndi organum. Dicemus quoque ad tangendum mediū quod inter tangibile & neruum in corpore existit, organum esse minùs præcipuum: magis præcipuum verò ex membris instrumentariis, ad tangendum quidem neruum, ad videndum crystalloidem. Quamuis tamen dictum sit neruum & crystalloidem ad prædictas actiones esse instrumenta præcipua: Galenus animalis facultatis præcipuum instrumentum esse spiritum dixit libro tertio de Locis pati. cap. quinto, & lib. de Causis respirationis inquit: oportet omnino spiritum aut animæ substantiam esse, aut primum vtique ipsius instrumentum. Verumtamen nosse oportet, quòd ex instrumentis quædam mouentur & mouent, quædam mouentur, sed non mouent, veluti in curru, equi mouentur ab auriga habenas compescente, aut laxante, sed deinde mouent: currus tamen mouetur omnino, non tamen mouet, sic & ossa humani corporis instrumenta sunt, ad incedendum necessaria, quæ mouentur, non tamen mouent: musculi verò mouentur & mouent. Ad localem igitur motum accedunt facultas, spiritus, musculi, & ossa, facultas est præcipuum agens ex instrumentis & mouentibus: spiritus est magis præcipuum, minùs verò musculus, ossa instrumenta sunt mota, non mouentia: sic in visione facultas est præcipuum agens, instrumentum mouens & motum est spiritus visorius, qui magis præcipuus est quocunque instrumento moto non mouente, quoniam vim habet efficiendi. Ex instrumentis verò motus non mouentibus præcipuum est crystalloides humor: minùs præcipua sunt, cornea, & humor aqueus, in pupilla contentus. In tacto quoque facultas, vis præcipua agendi est, instrumentum præcipuum agendi vniuersale animalis spiritus, ad certum spatium delatus, ex instrumentis motis non mouentibus, neque cogentibus: præcipuum est neruus, reliquum caro & cutis. In visu tamen præter medium intrinsecum, est aliud medium extrinsecum, nempe aër: verùm id à Galen. videndi instrumentum appellatur, quod tale esse dicit, quale neruus tactioni. In auditu tamen & olfactu medium externum exigitur, sed id non valet actionem vitiare, nisi quoniam vitiat obiecti actionem, siue immutationem, quod ad obiectum spectat. Si namque medium est longum, aut crassum, aut nebulosum, faciet vt obiectum non valeat, aut malè, immutare facultatem, sed hæc obiecti sunt defectus, aut proprij aut accessorij. Nemo tamen læsam actionem visus dicet, quoniam non videt, aut malè videt colorem positum in aëre nebuloso, aut loco distantem: idem in percipiendo sono dicemus. In gustu saliua medium est, quod secundum naturam se habens non mutat, nec vitiat actionem: præter naturam verò simul cum obiecto motat, & obiecti rationem habet, veluti saliua amara, quæ amara facit omnia apparere. Attractricis facultatis opus causa est sine qua non ad coctionem necessaria, verùm cùm hæc læsa actio fuerit, si non trahat, læsiones eius in facultate, instrumento & obiecto inueniemus. Coctricis tamen læsio in obiecto consistit, ob ipsius defectum, sine cibo quoque præassumpto aut somnus non conciliatur, aut malè. Sed cùm somnus verè actio non sit, non omnino easdem habebit læsionum causas. Verùm hunc defectum ad obiectum referimus: nam alimenti vapor suauis cùm offertur, animalis facultatis vias obstruit & somni causa fit. Pulsuum verò distentiones & contractiones vsum exigunt tanquam obiectum, in quod contendunt, atque scopum, & finem, quod abiicere conantur, aut quod adiicere contendunt. Nam in distentione facultas conatur calorem abundantem amouere, ac frigiditatem inducere, in contractione verò fumos prauos à corpore pellere, & à molestia leuari. De spatio diximus, in obiecto, aut instrumento contineri. Tempus verò non est de causis quæ actiones vitiant, quamuis viria in tempore fiant, & circa tempus, sed ob causas alias quas tribus membris comprehendimus. Quòd autem cutis raritatem sudor sequatur, vitium instrumenti est, quod ad retentionem minùs laxum exigitur, omnes itaque causas lęsionum in actionibus, ad tria tantùm genera reduci, & in eisdem collocari fateri oportet, nempe ad facultatem, instrumentum, & obiectum. At verò operæpretium mihi videtur exemplis ostendere, causas quas diximus actiones vitiare. Coctio ventriculi aliquando vitiatur, quod fieri non aliter contingit, quàm læsa facultate aut instrumento, aut obiecto. Facultas naturalis est, atque ventriculo insita, quæ in qualitate temperamenti ventriculi sita est. Hanc autem lædi contingit, variata temperatura, quo in loco successit cognitio causarum morborum. Temperatura namque à causis internis, aut externis mutatur. Nec tamen coctio simili modo læditur ad omnes mutationes temperamenti, licet ad finem omnis distemperies vitiet propriam functionem: cùm enim mutatur ad frigiditatem, valde coctio lædetur & faciliùs: quòd si ad calorem mutatio fiat, non adeò facilè vitiabitur coctio, sic etiam mutato temperamento ad humiditatem, non adeò facilè læsio accedit, vti mutatione facta ad siccitatem. Instrumentum verò læsum non parùs affert coctioni læsiones. Est autem præcipuum instrumentum & generale (quoniam ad omnes coctiones exposcitur) spiritus vitalis, & natiuus calor, quibus deficientibus coctio deficiet, ventriculus quoque ipse instrumentum est peculiare coctioni destinatum. Spiritus vitalis & natiuus (generalia & communia omniū naturalium actionum) vitiantur, vbi non perueniant ad ventriculum aut in parua quantitate: id verò quoniam generantur in corde, sed in pauca quantitate, ita vt non superfint, qui ad ventriculum transmitti debeant, aut corrumpantur: aut generantur abūdè, sed non mittuntur, aut quoniam via est impedita, aut quoniam recurrunt, vti in doloribus & animi deliquiis, & aliis pathematis, & solicitudine, & literatum studio, impediunt autem spiritus & caloris transitum causæ morborum in via. Minùs præcipuum instrumentum

Spiritus est primum & præcipuum animæ instrumentum.

Causarū lædentiū actiones.

Ventriculus.

mentum, sed peculiare est ventriculus ipse, qui coctionem vitiabit, vbi læsus sit: læditur tamen vt organicum membrum: nam vt similare vitia patitur, ad temperaturam attinentia, quæ facultatem mutant, aut præcipuum instrumẽtum, nempe natiuum calorem & spiritum: organicum verò morbos patitur in compositione, à quibus actiones ventriculi lædi valent, quos impræsentiarum referre esset inutile, idem vnitatis solutiones efficere solent. At obiectum ventriculi coctionem sæpissimè vitiat, sine læsione facultatis aut instrumenti, ac sine morbo quopiam, vti probauimus, aut etiam cum ipso. Etenim si cibus copiosior sit multo, quàm vt à facultate modicè se habente superari queat, coctio vitiabitur, quandoque omnino ablata, atque fiet ab obiecto læsio. Sic vbi quis nullo ordine seruato cibos ingesserit, aut intempestiuè, aut vitiosi sint, aut excrementum eosdem corrumpens aliunde accedat, obiectum coctionem lædet. Quòd verò coctio sine retentione fieri nequeat, ad obiectum est referendum, quòd cibum facultas non coquat, si non admittat coctionem, quiete: vigilia nihilominus coctionem impedit, sed id facultas efficit, quæ per somnum validior est, & eo deficiente imbecillior. Attemperatur enim venter somno, & instrumentum vniuersale, quod est spiritus, & natiuus calor in somno accedunt ad perficiendam coctionem ventriculi, & in vigilia discedunt. His sanè causis simul accedentibus maximæ læsiones fient, & functionum abolitiones. Nec tamen ad læsiones actionum in diuersis generibus pares habent vires morbi omnes: nam naturales functiones quàm maximè vitiat temperaturarum mutatio, præsertim si facultatem offendat, nam coctio, tractio, retentio, expulsio, & generatio, temperamentum sequuntur partium in quibus exercentur, & à quibus manant. Animalis verò facultatis actiones quàm maximè vitiantur ob instrumentorum vitia, non sic mutatione temperamentorum (quamuis hac de causa variari concedamus cum Gale. libro tertio de loc. pa.) Notum etenim est, functiones animales parum læsas esse in becticis, in quibus temperamentum valde mutatum est, spiritus tamen dissolutionem statim sequuntur animi deliquia, & casus animalis facultatis, ac eiusdem functionum abolitio, hoc est vitium instrumenti præcipui. Pariter quoque si instrumenta non præcipua sua ratione laborent, vti si nerui obstruantur, aut per transuersum secentur, functiones animales eius partis omnino peribunt, aut totius si præcipuæ partis fuerint meatus qui obstruuntur, visoriæ quoque facultatis actio læditur, læsa ipsa facultate, aut eiusdem instrumento: aliquando verò obiecti ratione. Facultas quandoque deficit, aut quoniam non valet in origine, languente cerebro, vti in senibus & quibusdam ægrotis, in quibus ob morbos cerebri in temperatura, aut compositione, aut continui solutione, facultas animalis lęditur & spiritus dissoluitur ac minuitur, qui est sentiendi præcipuum instrumentum, aut quoniam quamuis in cerebro vis animalis abũdet, non mittitur in oculos obstructis neruis visoriis. Aut læditur visoria facultas distemperato oculo, præsertim crystallino humore, hoc est vitium in organo præcipuo videndi: distemperies verò octo generibus continentur, aut fortè humor prædictus sedem mutat, aut minuitur quantitate, quæ dispositio defectum sequitur vitrei humoris, deinde ariditatem, & atrophiam ipsius. Læditur tamen quandoque visio non læsa cerebri facultate, aut eiusdem spiritu, neque læso primo organo, sed læsa vla, nempe foramine rhagoidis, vbi immodicè claudatur, aut dilatetur, aut disrumpatur, aut vitietur humor qui natura ibidem continetur, crassior factus, vti in suffusionibus, qua ratione visorij radij non facilè penetrant, aut diminuatur, quo fiet vt concidat cornea ac comprimat rhagoidem, & crystalloidem: fiet quoque vt minori interuallo visibilia pertingat visus, aut externa alterent crystalloidem. Cùm autem cornea membrana facultati & obiecto ea parte quę pupillæ respondet interiaceat, expedit vt naturalem seruet perspicuitatem, qua amissa visus læditur: amittit autem ipsam ob intemperiem arescens & rugosa facta, aut si crassus aliquis humor substantiæ ipsius infarciatur (quod in albuginibus fit) aut vngula adpascatur. Obiectum autem actionem vitiat, vbi splendidissimus color, aut alter multo splendore suffusus oculis offeratur, nullo morbo inducto in oculo. Hinc fiet vt oculus lædatur in essentia, aut ex accidenti: in essentia, vbi distemperetur ita vt vitientur actiones. Ex accidenti verò, aut propter causam quæ continetur in ipso, vt crasso aliquo humore, aut suffusione, aut ex accidẽti propter causam quæ non continetur in ipso. Atque id bifariam, aut quoniam non transmittitur ad ipsum quod transmitti deberet, vt cùm non transmittitur à cerebro facultas oculo: aut quoniam transmittitur quod transmitti non deberet, vti cùm à ventriculo, aut aliunde mittitur vapor in oculos, ac efficit visiones, eis quæ in suffusionibus fiũt similes. Priorem magis propriè læsionem per consensum & absolutam appellat Galenus, quoniam maximè propriè consensus fit sola compassione: quod verò ab alio membro aliquid suscipit, iam quodammodo laborare per se diceretur, non compati alteri solummodo. Constat autẽ omnino vitiatarum actionum, veluti & symptomatum omnium causas esse morbos, aut causas præter naturam, aut symptomata, quæ morbos sequuntur, aut sine morbis fiunt: læsas autem actiones vitium accipere à facultate, instrumento, aut obiecto. Habemus etenim præter iam dicta familiare exemplum in sensu tactus: siue enim omnimodo auferatur, siue imbecillus fiat, siue celeritate & contentione eius actio vitietur, vt in dolore, necessum est in aliquo trium dictorum vitium consistere: si enim facultas non transmittatur, aut imbecilla, tactus lædetur. Non mittitur tamen ob vitium cerebri, quod multis modis vitiatur, vt temperatura, aut compositione, aut vnitatis solutione. Quòd si læsa actione tactus vitium in cerebro non consistat, disquirendum, an instrumentum vitium patiatur. Præcipuum tamen animæ instrumentum est spiritus, qui non mittit, aut paucus, & ad paucissimum spatium. Aut vitium est in instrumento non mouente, atque ex eisdem præcipuo: id verò est neruus tactorius, qui multifariam læditur, aut intemperie, aut soluta continuitate, abscisso neruo, aut ipso patiente obstructionem, aut compressionem, aut constructionem: hoc verò aut ab humore infarcto, aut inflammatione, aut callo, aut scirrho, aut quouis tumore iuxtà sito. Quod facit etiam laqueus comprimens, aut super partem decubitus, aut à re quapiam dura aut graui facta compressio. Læditur autem quandoque actio sine his, quæ læsio instrumento minùs præcipuo, quod medij rationem habet, respondet, veluti cùm cutis externa, aut caro distemperatur, aut obduratur & callescit, aut dempta est, ita vt sine medio neruus à tangibilibus immutetur, aut pori plus iusto rarescant. Ex his enim fit vt sensus hebes reddatur, vt in stupore, aut sensus acrimonia superabundet, & ob leues ad-

modum

Actiones non vitiantur ab omnib. morbis pari modo.

Sympt. fac. anim.

Visus læsi causæ.

Visus generales læsiones.

Actionũ vitiatarũ causæ generales.

Tactus læsi exempla.

Digitized by Google

modum causas dolore afficiatur: læsio itaque ob sensus acrimoniam ad instrumentum referri debet. Læditur autem tactus obiecti ratione in doloribus: per eos enim tactio celerior, & vehementior iusto fit, ob vehementiam obiecti mouentis. Est autem obiectum propinquum, quod immediatè sentitur in doloribus, nempe intemperies inæqualis, aut solutio vnitatis, dum fiunt. Remotum verò obiectum est, quod intemperiem efficit, aut vnitatem soluit. Vehementia igitur obiecti imprimentis id efficit symptoma, quod nos in læsis actionibus suprà locauimus. Sed putabimus doloris obiectū actionē non vitiare, nisi vitiato prius instrumento, ac perinde eam læsionem actionis ad instrumentum esse referendam. Verùm quamuis læsio instrumenti mediet inter causam remotam doloris & sensum, quoniam tamen obiectum propinquum generationem & celeritatem mutationis habet ab obiecto remoto, cuius actione cessante statim cessaret dolor, etiam si obiectum propinquum pręsens maneret: tota mutatio dolórq; ipse, & actionis vitium, ad obiectum refertur, quod extra instrumētum consistit. Quamuis tamen instituerim generalia tantummudo in

Pulsus læsionum causa.

hoc loco docere, illustrioris doctrinæ gratia exempla apponere decreui, vt in eis lectores exerceantur: atque vnum hoc in functionibus pulsatilis facultatis. Hęc sanè in corde & arteriis exercetur: atque medicus arteriam tangens, vbi pulsum vitiosum reperit, id vitium inquirere tenetur, quod in facultate, instrumento, aut obiecto reperiet. Sunt enim tres causæ quæ pulsum continent, quæ secundum naturam se habentes pulsum complent: his verò vitiatis aut aliqua earum pulsus à naturali variabit, & vitiosus fiet. Si ita pulsus efficiatur à naturali varius, vitium id omnino manabit à facultate, aut instrumento, aut obiecto à debito modo declinantibus. Facultas vitalis siue pulsatilis à corde manat, instrumenta sunt arteriæ, obiectum siue vsus est duplex, alter distentionis, nempe refrigerare calorem qui perpetuò accrescit, nisi ventiletur: constrictionis vsus est fumos prauos in arteriis & corde genitos à corpore pellere. Facultas actionem exer-

Nota.

cet, instrumentum consentit, vsus vrget. Quòd si pulsum aliquem naturali minorem reperias, & vsus non est diminutus, calore videlicet aut moderato manente, aut aucto vitium ad facultatem referendum, aut ad instrumentum. Quòd si instrumentum, nempe arteria dura non fuerit, aut intenta, aut vehementer laxa, facultatis vitium erit, aut quoniam non valet, vt in languoribus, & dissolutionibus, & alimenti inopia, & magnis exercitationibus, & syncope: hæc verò ob intemperiem cordis. Aut non deest quidem in origine, verùm non effunditur, aut pauca & imbecilla, atque id propter spirituum paucitatem, non enim effunditur facultas vitalis sine spiritu & natiuo calore, quamuis ipsa per arteriarū substantias procedat, aut malè traducitur, aut meatus impeditus est obstructione, compressione, constrictione, aut conniuentia, aut sectione. Horū causæ sunt multitudo, & crassitudo humorum, adstrictio, refrigeratio, tumores, calli, tubercula, & laquei, & grauia ac dura opprimētia: aut recurrit is in animi pathematis, aut trāsfunditur in partem dolentem, si quæ dolet: fiet tamen in facultate vitium, aut in essentia, aut quoniam grauata est: essentiam mutant temperamentorum mutationes, grauant ipsam multitudo, & crassitudo, ac lentor. Quòd si valente atque transmissa abundè facultate, pulsus iusto minor fuerit, vitium ad instrumentum, aut vsum siue obiectum referendum erit, si tamen vsus manet, vitium est in instrumento, quoniam durum est, aut immodicè laxum, aut oppressum. Durum fit siccitate, aut refrigeratione, aut vtroque, aut tensum est inflammatione, aut scirrho, laxatur nimia humiditate. Opprimitur carne, aut tumore quopiam adiacente, aut multitudine humorum. Si tamen pulsu existente paruo, facultas constauerit, & instrumentum vitio careat, obiectum vitiatum erit, nempe vsus diminutus. Talis autem fit dissoluto calore natiuo, & spiritu, quod multis causis fieri conspicimus, quas retulimus inter causas frigidorum morborum. Quòd tamen causæ internæ aut externæ pulsum mutent, fieri nequit, non mutata vna harum trium causarum. At verò hæc omnia latissimè tra-

Syncopes causa.

duntur à Galen. lib. de causis pulsuum. Non tamen videtur à ratione alienū exercitationis gratia quorundam symptomatum peculiares causas disquirere, & iam inuentas docere, à syncope initium facientes. In syncope sanè vires non tantùm desunt, sed subitò cadunt. Quod fieri nequit ob temperaturæ, ac facultatis mutationem, quemadmodum neque apoplexia: mutatur enim facultas in essentia, mutato temperamento: cùm autem subitò cadant vires, ac rursum breui reparentur, notum est nec syncopem, nec apoplexiam à mutato temperamento oriri, sed ob vitium in instrumento. Nos tamen hac in re veritatem ipsam sectamur, non aliorum

Spiritus noxa.

placita. Concidunt autem vires, aut animales, aut vitales, ob morbum, aut damnum in instrumento potissimo animæ, aut in minus præcipuo. Præcipuum autem instrumentum spiritus est, quem dissolui aut corrumpi subitò contingit, magna aliqua facta euacuatione sanguinis, aut ventris fluxu, aut sudore, aut ob alimenti inopiam, quo accedente reparatur, aut corrumpitur ob veneni occursum, aut pestilentis aëris, aut fœtidi, aut ob corruptionem humoris, aut excrementi, aut partis corporis in veneficam naturam, has omnes virium concisiones appellant medici, quoniam per eas facultas à potissimo priuatur instrumento, concidunt quoq; vires subitò in animi turbationibus, quod accidens non nisi ad spirituum dissolutionem, aut eorundem suffocationem reducetur. Instrumento verò non præcipuo læso subitò concidere vires notum est, facta obstructione, sic etiā arteria per transuersum secta. Cùm autem humor obstruens partem aliquam, vti neruorum originem, subitò dimoueri possit, aut si alter initio arteriarum includatur, subitò concidere vires, ac subitò reparari contingit. Fiunt autem

Symptomata à causa præter naturam orta.

huiusmodi obstructiones à crassis, & lentis, & multis humoribus, aut compressis vasis ipsis, à causis quas compressiones, & obstructiones facere posse diximus. Tussis tamen, sternutamentum, horror, rigor, vomitus, nausea, ructus, singultus, pandiculatio, oscitatio, læsæ actiones sunt, à causa præter naturam siue obiecto concitatæ, natura verò conante quod præter naturā est excernere. Tremor immix-

Tremor.

ta actio est animæ facultatis, & causæ præter naturam, veluti & quidam alij motus interrupti & torpidi, de quibus est pulsus tremulus. Conuulsio tota à causa præter naturam pendet, sicuti & palpitatio. Tussis à causa fit grauante siue comprimente partes thoracis & pulmonis, aut easdem mordente, aut ab inæquali intemperie partium earundem, in quibus est aspera pulmonis arteria. Est autem omnibus excretionibus commune, vt facultas excernens ad eas excernendas commoueatur, quoniam grauant, aut quoniam mordent, aut quoniam à natura sunt alienæ. Nam sternutatio à causa concitatur interna narium membranas irritante, & titillationem

commo

Rigor. commouente. Rigor verò à causa mordente celeriter mota per sentientes corporis particulas, quam calidam aut frigidam esse contingit. Differunt tamen rigor, inæqualis sensus, & horror motu & magnitudine causæ. Humor enim paucus, sed quietus inæqualem sensum efficit, motus autem, horrorem, copiosus verò ac motus, rigorem, qui est totius corporis inæqualis concussio, ac conquassatio. Concussio autem hęc naturalis facultatis expultricis est munus. Accedunt autem ad rigorem efficiendum humor mordens, & motus, & ipsius humoris copia, & facultatis robur, aut imbecillitas, à quibus vehementissimi rigores concitantur, si accesserint simul excrementi mordacitas, & copia, & celer motus eiusdem, atque virium imbecillitas, contrariæ causæ aut non efficient rigorem, aut minimum, mediæ verò medium. *Vomitus.* Vomitus à causa concitatur mordente, aut grauante, aut à quibusdam cibis ingestis, aut succis, qui à tota substantia ventriculo aduersantur. *Nausea.* Nausea vomitum antecedit, vti tussim κέρχν@: est autem hic, motus faucium ad screationem cum raucedine. *Nausea causa.* Cùm igitur causa mouens ventriculum continetur in cauitate antecedente nausea, vomitus sequi solet: cùm verò excrementum internæ membranæ ventriculi hæret, nausea fit commoto ventriculo ad expulsionem, ea non sequuta, concitatur quoque nausea sæpissimè his qui pingue aliquod ingesserunt, iam finita coctione. Tunc etenim pingue hærens interius ventriculi ori, talem inducit affectum, qualem satiatis pinguia oblata inducere solent: id itaque sex, aut septem horis à cibo experientur, maximè si interim ventriculus refrigeretur. *Ructus.* Ructus fit excernente natura substantiam flatuosam quæ in ventriculo *Singultus.* continebatur. Attinet cum his ad naturalem expultricem ventriculi singultus, vehementer ipsa commota ad expellendum causam nocentem, fitque omnino conuulsionis modo, aut ab humore copiam concitante facultatem ad excretionem, aut tali flatu fibris ventriculi infarcto, estque singultus à repletione procedens. Altera tamen species fit, arescente ventriculo, vti & sicca conuulsio in neruis. Accedit tertia singultus species, quæ à mordentibus causis concitatur, vti pipere, & vino, aut à causis non valde mordentibus ex natura sua, sed quæ in ventriculum acri sensu præditum, aut abrasum, exesum, aut vlceratum, inciderunt. *Pandiculatio.* Pandiculatio fit commotis musculis ad excludendum flatum, siue excrementi vaporem, fit quoque natura conante celeriorem & vehementiorem alimenti deductionem per corpus, qua in re membrorum tractrix ab animali facultate musculorum *Pandiculatio febricantium.* iuuatur. Sic etiam incipientibus accessionibus pandiculantur ægri, vt animali facultate cooperante iuuentur ad excrementorum pulsionem extra vasa: quòd si vapor in musculis temporalibus & masticatoriis contineatur, oscitatione mouebit. *Tremor.* Tremor in laborantibus à facultate & morbosa causa fit, non aliter quàm sanis & valentibus hominibus, vbi pondus magnum gestare conentur humeris superpositum: hi enim inter incedendum tremunt, conante facultate onus gestare maius quàm pro viribus, dum tamen vires contendunt pondus ferre à pondere grauatæ vincuntur, sed rursus receptis viribus, ad actionem redeuntibus pondus vincunt. Quod senibus ipsis in suorum corporum delatione contingit. In ægrotis verò id symptoma conspicitur, contendente animali facultate loco mouente, partem aliquam transponere, aut in loco aliquo pendente firmare: tunc etenim grauitate superante pars deorsum fertur, sed rursus receptis viribus, atque ad membri transpositionem aut in loco fixionem redeuntibus, eam mouent, aut firmant, & eleuant. Erunt igitur potissimæ tremoris causæ quæ facultatem languidam reddunt, & quæ grauitatem addunt, ita vt membra mouere nequeat veluti sani solent. Imbecillam verò reddunt facultatem frigida intemperies qualis senibus adest, & causæ grauantes, vti succorum nimia redundantia, aut crassi humores, aut lenti, & impedientes delationem facultatis animalis, qui ipsam minorem reddunt. Quod etiam facit nonnunquam nimia humiditas neruos laxans, quam dispositionem sequitur stupor, & quandoque paralysis. Conuulsio talis membri contractio ad originem est, nobis inuitis facta, qualis valentibus aliquando fit. *Conuulsio* Nolentibus tamen tales fiunt membrorum ad originem contractiones, quales in cithatæ fidibus: hæ verò si intentæ diutius permaneãt, cùm conuelli nequeant, vtrinque ligatæ, siue ob aëris humiditatem, siue nimiam siccitatem, dirumpuntur. Musculi tamen & nerui, cùm non sint ita ossibus alligati, vt nullatenus cogi possint, non rumpuntur, sed ad originem deducuntur, siue à nimia humiditate impleantur, siue à vehemẽtiori siccitate corrugentur. Nemo autem est qui non nouerit tertiam conuulsionis speciem neruis aduenire similem singultui, *Conuulsionis 3. species.* venienti ob morsum, partibus ad originem vsque consentientibus. Quemadmodum comitialem morbum sæpe concitatum videmus, non primaria ipsa in capite affectione, siue per essentiam laborante, sed secundaria & per consensum, sunt autem horum affectuum causæ quæcunque neruos implentes, ipsos reddunt breuiores, de quorum numero sunt tumores præter naturam, & crassi humores, siccæ tamen conuulsiones ab his proueniunt causis, quæ morbos siccos efficere valent. Tertia tamen species à causis mordentibus fit, & ab his quæ cerebro transmittere valent crassos vapores, aut acres & mordentes, aut à nerui punctura. *Palpitatio.* Palpitatio à crasso vapore fit implente partem aliquam, quę distensionem & motum diastole similem pati potest, quales sunt genæ, palpebrę, aut membranis circumsepta loca, vti vesica, intestina, & ventriculus, flatus itaque crassúsve vapor interclusus ipsam distendit, quæ statim concidit, & rursus distenditur, idque fit donec vapor in cognatum aërem expiret, interim tamen pars dilatatur vapore ingrediente: sed in partem proximam ipso transmisso fit contractio, & rursus ipso redeunte distensio. Hinc nota erit causa, & symptomatis generatio. *Symptomatũ secundi generis causa.* Secundum symptomatum genus suprà statuimus corporis affectus, quos à morbis mutari contingit interueniente actionum læsione, sed vitiantur quandoque sine morbis, non tamen sine læsis actionibus, quas superius docuimus nonnunquam absque morbis lædi. Quòd si affectus corporis vitiati læsas actiones sequuntur, qui generali methodo inuenire voluerit causas vitiatorum affectuum, eas omnes reperiet in causis læsarum actionum, has tamen contineri diximus in facultate, instrumento, & obiecto, quas modò pariter causas vitiatorum affectuum signamus. Cùm enim corporis color vitiatur, vt in icterico morbo, bilem redundantem intelligemus, sanguinem, si rubeus fuerit color, pituitam, si albus, melancholiam, si niger. At verò si color albidior appatet, vitium aderit in obiecto: quoniam humor pituitosus vbi copiosior ad membra deferatur, superari à facultate nequit. Aut erit vitium in facultate partis, nequeuntis superare quod iustum est, sed id inconfectum relinquit.

Digitized by Google

linquit. Aut adetit vitium in Instrumento, si refrigerato habitu corporis, sanguis intrò recurrat extremis exanguibus relictis. Color etenim pallidus in cute apparet, aut multa bile ad cutem transfusa, quod vitium in expultrice contingit: foret namque error in termino: foret enim hæc per ventrem excernenda. Aut vitium est in instrumento, vbi ob cutis constipationem, quæ refrigeratione, aut alia causa facta est, excrementum id non transpirat. Aut est vitium in facultate altrice coquente, quæ sanguinem corrumpit, aut vitium in obiecto, quoniam bilis multa domari, ac superari, & discuti nequit. Licebit autem volenti in singulis exerceri, inuenire affectuum omnium vitiatorum causas in tribus prædictis generibus. Fœtor etenim à corpore expirans, vitium in obiecto significat, si excrementum vitiosum sit, & quod naturam ex cibis contraxerit ad putredinem aptam. Aut fieri ob vitium in instrumento, si membrum in quo succus, aliàs bonus continetur, meatuum angustiam, aut obstructionem patiatur, sine his quoque ob vitium facultatis putredo incipit, nequeunte natura succos gubernare digestione, & coctione. Sonus quoque mutatur, cùm flatus per intestina deuoluitur & cohibetur, aut ob copiam ipsius, aut imbecillitatem facultatis expultricis, aut instrumenti angustiam. Sed iam ad tertium symptomatum genus transeamus, quod in excrementorum vitio consistit, quod læsas actiones sequi supra diximus, & ad læsarum actionum causas omnino eas quæ vitiant excrementa reducemus, eruntque excrementorum vitiatorum causæ generales inuentæ, quas seiunctim licebit in omni genere excrementorum inuenire. Nec tamen has tantùm generales causas exercitatus assequetur. Sed peculiares singulorum veluti à Galen. summo medicinæ parente in libris de causis symptomatum miro modo inuentæ sunt. Porrò expedit vnico corizæ exemplo excrementorum mutationem in causas generales deducere, deinde verò quasdam alias excrementorum mutationes, ad peculiares, & proprias causas vsque percurrentes trademus. Si namque à capite per nares excrementum pertenue, ac multum distillauerit, vitium erit in obiecto, vbi humor in caput ascendat tenuior iusto, & copiosior, ita vt vinci nequeat à facultate naturali, adhuc constante. Quod alia ratione ad læsam actionem membri transmittentis referri posset. Aut id excrementi genus sequetur læsionem in instrumento, vbi videlicet caput refrigeratum sit, nondum tamen facta distemperie: frigiditas verò humorem ante coctionem exprimat, & cuti adstricta impediatur serosi & aquosi humoris transpiratio: quod etiam remisso calore sequitur. Neutra tamen harum causarum accedente, vbi cerebri facultas concoctrix imbecilla fuerit, idem continget. Nec tamen negamus plures ex his causis adiungi posse, ac simul accedere, multo ac seroso excremento ascendente, capite refrigerato, & languente coctrice facultate ipsius. Quoniam tamen ab initio diximus, symptomata omnia generalissimas causas habere morbum, causam præter naturam, & symptoma: notum est in præsenti exemplo, tenuis excrementi causam aut esse causam ipsam quæ superari non potuit, aut morbum cerebri: is verò fiens erat intemperies, cùm nondum vitiare valebat facultatem, cùm verò ipsam vitiare valebat ac imbecillam reddere, facta accessit quoque meatuum angustia. Expedit præterea, vt exemplis quibusdam doceamus, excrementorum mutationem ad postremas, & minimas

Excrementorum vitiatorum causa.

Coriza exemplum.

vsque causas deducere, ac primum in deiectionibus. Mutari sanè contingit deiectiones quantitate, qualitate, aut tota substantia, sicuti & excrementa omnia, & hæc aut læsa facultate, aut instrumento, aut vitiato obiecto. Fit itaque vt deiectiones tempus anticipent, aut postponant, aut frequentius, aut rarius solito descendant, aut quantitate variæ sint à natura, superabundantes, aut diminutæ, aut erunt qualitate vitiosæ, aut tota substantia variæ, vti cruentæ, aut pingues, aut ramentosæ. Diximus tamen in excrementorum mutationibus considerandum opus, siue excretionem, & id quod excernitur. Quamobrem ex differentiis prædictis, quæ sumuntur à celeritate, & tarditate, & frequentia, ac raritate, inter læsas actiones reponuntur, ad tempus attinentes, vitiantur enim actiones celeritate, & tarditate, longitudine, ac breuitate, continuitate & intermissione: id tamen quod excernitur quantitate, & qualitate, aut substantia. Hæc vbi quis in deiectionum mutationibus probè nouerit, similia in reliquis excrementorum generibus facilè assequetur. Quod si deiectio tempus anticipet, læsa actio erit, quæ vitium assumet ex facultate, instrumento, aut obiecto. Facultatis etenim retinentis actio vitiosa est, si alimentum non retineat ad complementum coctionis, atque si diutius retinear, sic etiam ad læsam actionem attinere notissimum est, si deiectio tempus anticipet, quoniam ab expultrice ante tempus excernatur. Galenus porrò libro tertio de causis symptom. deiectionem, quæ tempus anticipat, aut postponit, & frequentem, ac raram inter symptomata attinentia ad excrementorum mutationem recenset. Cùm tamen ipse de Different. symptom. cap. 4. inter læsas actiones expultricis facultatis ventris, symptoma id annumeret, dicens: Motus verò quasi deprauatus est, quum vel properat ad actionem, antequam perfecta sit coctio, vel tardat, vel cessat etiam perfecta coctione, & rursus lib. eodem, capitulo quinto, inquit: At ea quæ præter naturam vel retinentur, vel excernuntur à corpore, per tres differentias prima sectione diuiduntur. Vel enim tota substantia, vel qualitate, vel quantitate, à naturali habitu recedunt. Constat autem eam deiectionem quæ tempus anticipat, aut postponit, aut quæ rariùs, aut frequentiùs succedit, hac ratione nullum tale vitium quantitatis, qualitatis aut totius substantiæ ostendere: possent enim ob vitium facult. euenire. Quod itaque tempus aut anticipet, aut tardet, siue à facultate, siue ab instrumento, siue ab obiecto ortum habeat, ad actionis læsionem referri debet, sic & quæ frequentiùs, aut rariùs succedit. Vitia verò in quantitate aucta, aut diminuta, aut qualitatis deprauatione, aut totius substantiæ mutatione, in ipsis sunt excrementis. Aut teneretur quidem Galen. considerare in excrementis præter quantitatem, qualitatem, & totam substantiam, tempus, quinimo & locum per quem excernuntur. Cùm itaque celeriùs descendit deiectio, aut ventriculus à cibis grauatur, & id aut quoniam quantitate abundant, aut quoniam quantitas maior est, quàm pro viribus ventriculi, aut quoniam ventriculus mordetur, & id aut ob ciborum acrimoniam, aut ventriculi sensum acrem: morsu namque accedente, protinus facultas expultrix alimentum excernit, non expectata coctione: quòd verò mordetur aut ad obiectum, aut ad instrumentum attinet. Ciborum quoque natura, celeris deiectionis causa est, vbi cibi viscidi sint, & humidi, maximè si motus corporis accedat: nam is alimenta descendere facit, nisi vehemens adeò fuerit,

Deiectionum vitiatarum exemplum.

Ciborum descensus celeris & tardi causa.

tit, vt in corpus ipsum digeri cogat. Efficit autem visidus cibus prima mensa assumptus, vt lubricitate intestinis inducta, alij etiam cibi eosdem sequantur. Tardatur autem supra consuetum excrementorum descensus per ventrem, propter robur retentricis facultatis aut imbecillitatem expultricis ventris, & intestinorum, aut ob sensum hebetem eorundem. Tum etiam ob ciborum paucitatem: qui enim pauci sunt, cùm non grauant, non etiam pelluntur ea ratione. Præterea ciborum natura idem efficit vbi fuerint acerbi, aut austeri. Accedit ad tardam deiectionem efficiendam, præsertim si dura fuerit, imbecillitas musculorum abdominis: idem quoque fit ob dolorem in eisdem partibus, aut consentientibus: nam & hac ratione minimè audent musculos comprimere ad deiectionis expulsionem. Pari ratione in doloribus ad thoracem & septum transuersum attinentibus, cùm non audeant ægri magnas efficere respirationes, deiectio descendit tardè, quoniam motu respirationis constitutione septi transuersi & abdominis, toto vitæ decursu fæx ventris & intestinorum deorsum pellitur. Quam causam demissionis fæcum potissimam esse, minùs præcipuam verò compressionem, per fibras intestinorum factam, existimare decet. Frequentius solito deiectio succedit, aut ob imbecillitatem, quæ intemperiem sequi solet, aut ob morsum. Morsus autem fit à qualitate ciborum, aut quoniam medicamentum cibis miscetur, aut quoniam corrumpuntur in ventre, aut quoniam venter sensu acri præditus est, aut intestina, aut ob vlcus eorundem, aut excrementorum aliunde venientium, aut ibidem genitorum acrimoniam. Relaxatio quoque musculi claudentis anum frequentes & inordinatas efficit deiectiones. Rarius descendit deiectio ob alimentorum paucitatem, & magnam distributionem, & dissipationem alimenti, aut sensum hebetem. Paucæ tamen & quantitate diminutæ pro quantitate eorum quæ assumpta sunt, descendunt deiectiones, quoniam vehemens fit distributio, ita vt totus ferè humor alimenti aut dissoluatur, aut in ambitum corporis digeratur, aut quoniam aliqua eius pars in cæco intestino coacta retinetur. Deiectio verò copiosior quàm pro ratione ciborum assumptorum, succedit, tum ob paucam dissolutionem ac distributionem, tum etiam ob confluxum excrementorum ex vniuerso corpore, aut aliqua parte in ventrem. Mutatur etiam à naturalibus deiectiones qualitate, vt colore, odore, & caliditate, aut frigiditate, tenuitate, & crassitudine, mollitie, & duritie: hæc verò aut ob naturam ciborum, aut ventris & intestinorum temperaturam, aut ob humores & excrementa, aut aliunde confluentia, aut in ventre & intestinis genita, sed hæc intra speciem naturalium deiectionum intelligenda sunt: nam quæ tales non fuerint, alienæ tota substantia dicuntur, quales sunt porraceæ, nigræ, pingues, ramentosæ, cruentæ, aut purulentæ. Porraceæ sine febre generantur in ventre, ex corruptione ciborum eius naturæ: cum febre in venis generatur bilis porri colorem referens, ex bilis flauæ vstione. Nigræ ab atra bile fiunt, quæ si exquisita fuerit, toto genere præter naturam erit, & bilis aut sanguinis assationem significabit, atque calorem vrentem. Pingues colliquatione fiunt. Ramentosæ ab acribus excrementis per ventrem descendentibus procedunt, quæ intestina abradunt: cruentæ verò fiunt quandoque natura sanguinem excernente, indicationis modo, cùm abundat per interualla temporis, quod fieri solet dimisso

Respiratione fæx deorsum per ventrem mititur.

diutius assueto exercitio, aut parte quapiam mutilata. Aut excernitur saguis splendens ad nigredinem tendens, qui vstionem ostendit, & splendore suboigricante agnoscitur. Aut similes sunt deiectiones loturæ carnis, quæ indicant sanguinem aquosum inconfectum, qui ob iecoris imbecillitatem talis redditur. Fit quandoque vt natura validè commota à causis mordentibus, excernat expultricia reliquos humores, ac deinde sanguinem ipsum, sicuti & vbi biberit quis superexpurgãs medicamentum, hic autem sanguis probè coloratus est, & aliquando solus, aliquando cum reliquis humoribus exire conspicitur. Succedunt nonnunquam cruentæ deiectiones, cum dolore, pauca quantitate, mordacibus excrementis mixtæ, & ramentis, & pinguedini intestinorum & quandoque puri, aut ichori, quæ vera ipsa dysenteria est, nobis intestinorum difficultas. Etiuotque quinque deiectionum cruentarum genera. Purulentæ verò fiunt aut genito pure in intestinis, aut aliunde transmisso, & hæc aut ab vlcere, aut rupta suppuratione.

DE GENERALI MORBORVM NOTITIA, ET MEDENDI METHODO,

PARS SECVNDA.

De generali morborum notitia.

CAPVT I.

X his quæ à nobis de morbis, causis, & symptomatis dicta sunt, non paucam vtilitatem ad morbos agnoscendos colligemus, neque ad hoc tantùm, sed etiam ad inueniendas patientes particulas. Nec refert dicere quàm vtilis sit hæc doctrina his qui ad artem curandi edisc endam se accingere volunt, nec quàm fuerit hæc generalis pars artis à multis omnino prætermissa, qui ab initio suorum operum nulla vniuersali consideratiõne habita morborum, causarum, aut signorum, statim nobis morbos partium singularum curandos proponunt. Quidam verò quamuis non proposuerint morbos partium in initio suorum operum curare, nihil tamen generale ad eam rem necessarium præfati, quod peculiare est, aggrediuntur docere: quamobrem coguntur sæpe in ostendendis morbis signa confundere, nunc quidem diuersis morbis communia, nunc verò vnius morbi propria, communibus, quod non parum lectores confundit, & turbat, deinde verò curationem aggressi vniuersali medendi via incognita, omnia sibi obscura & difficilia videntur, & probatione carentia. Nos sanè hac de causa signorum generalem doctrinam tradere instituimus antequam curationem generalem, aut particularem persequamur. Signum autem ex omnium philosophorum consensu id appellatur, quod sensui oblatum ducit in rei obscuræ cognitionem, veluti in medicina rubeus color faciei sanguinem subesse demonstrat. Docuerunt autem medici corporibus signa suæ denominationis impartiri, vt ex signis corporum naturas assequerentur. Cùm autem corpora quædam sint sana, quædam ægra, quædam neutra, sic etiam signa appellauerunt sana quæ corpus sanum ostendunt, ægra quæ ægrũ, neutra quæ neutrum. De signis sanis & neutris fu-

Signum quid.

Signorum differ.

pra noo pauca tradidimus, nunc verò signa ægra percurrere est in animo. Sunt tamen ex signis tam sanis, quàm ægris, quàm neutris quædam demonstratiua, quæ docent præsentem corporis statum, sanum, ægrum, aut neutrum: quædam prognostica, quæ ostenduot futurum statum, quædam memoratiua, quæ docent præcedentem: quamuis artis prognosticæ munus sit non tantùm futura prædicere, sed præsentia, & præterita nondum sensu cognita. Decet autem non modò morborum naturam ex signis tenere, sed etiam patientes partes, & morbi causas, & effectus, & fines, & tempora, & magnitudinem, & motem. Morbi namq; natura ex propriis notis agnoscitur, veluti phlegmone ex dolore, calore, tumore, pulsu, rubore & tensione. Pars laborans agnoscitur, quoniam dulor punctorius membranas affici docet, & furfures qui cum vrina mingnntur sine febre, in vesica morbum esse. Causæ morborum deprehenduntur, si quis cognita febre repetente per tertium, bilē esse morbi causam agnouerit, & morsum oris ventriculi, à bile procedere intellexerit. Fines quoque murborum assequetur ex notis quæ ostendent ipsos esse salutares aut lethales, quæ ex pulsibus, & vrinis præcipuè sumūtur, in quibus enim vrina cocta sit & pulsus constans, agnoscimus futuram salutem, contrà verò in quibus hæc longè à natura absunt. Effectus sunt, læsæ actiones, excrementa, & qualitates. Rursus signa notanda, quæ docent quòd morbus cum crisi aut sine ipsa finem est habiturus, aut quòd coctione sensim finietur, & qua via crisis futura. Nam morbi magnitudo & motus celeritas crisim docent, locum verò morbi natura, & pars patiens, & imminentia symptomata, quorum omnium latam fecimus expositioaem in libris Prognosticorum. Tempura morborum notæ quædam ostendunt, vt quòd morbus in principio existit, aut in augmento, in statu, aut inclinatione: cruda enim excrementa principium, patum cocta augmentum, probe & integrè cocta statum, & quantitate diminuta inclinationem demonstrant. Morbi quoque essentia seipsam, suámque magnitudinē & magnitudinis tempora pandit: ad quod accedit signorum propriorum magnitudo. Longitudo ac breuitas ex notis temporum morborum venantur: nam qui morbi in statu, aut inclinatione sunt, non longè absunt à fine, nec longi deinde sunt futuri, sed ad longitudinem morbi assequendam ex causæ natura procedimus, & ætate, temperatura, & anni tempore. Morem morbi, siue benignitatem & malignitatem ex signis salutaribus & lethalibus (quæ signa coctionis non sunt) agnoscemus, quorum non pauca in libris prognosticorum ab Hippocrat. tradita sunt, vti quæ à facie sumuntur, respiratione, mentis turbatione, & extremorum refrigeratione, aut liuore. Sunt etiam morborum signa quædam communia, quædā propria, quædam inseparabilia, quædam propria & inseparabilia, communia pariter, aliqua inseparabilia sunt. Signa communia sunt quæ in morbis diuersæ naturæ reperiuntur, vti dolor capitis, aut vrina alba. Propria verò sunt quæ vni tantùm generi affectus conueniunt, vti respiratio magna & frequens, quæ calorem indicat in partibus thoracis: sed tamen signa propria quædam separari possunt, vti pulsus serratus inflammationum est proprius, verùm ab ipsis quandoque separatur, vt in pulmonia. Dolor autem lateris pungenti similis morbo laterali proprius est, & inseparabilis: adiungimus autem plura ad vnius signi constitutionem: nam dolor pungenti similis communis est membranosis partibus, vt autem ipsum proprium efficeremus, addidimus, lateris: nam & Galeo. vbi signum aliquod proprium inseparabile facere voluit, dixit febrium putridarū signum proprium & inseparabile esse vrinam ab initio crudam, aut obscurè coctam, sic etiam dolor lateris morbo laterali est proprius: cùm verò additur pungenti similis, inseparabilis redditur. Suntq; hac eadem ratione communia quædam, sed inseparabilia signa, vti dolor, is enim communis est multis morbis, sed à morbo laterali, & quacunque inflammatione inseparabilis. Propria signa morbo coapparent, sed communia post apparent quædam, quæ ob id mox apparentia dicuntur, veluti in morbis venenosi generis vrinæ coctio. At verò ex eisdē communibus signis quæ mox apparent, sunt hæc ἐπιγινόμενα, quædam sunt veluti propria morbo, quædam omnibus morbis communia, quasi dicas quædam esse quæ peculiariter in eo morbo considerantur, quædā quæ in omnibus aduertenda sunt: in morbo namque laterali sputum, signum commune quidem est, verùm vt peculiare consideratur: vrina verò non tantùm communis nota est: sed neque peculiaris nota habetur ex ipsa in laterali morbo. Sunt etiam signa quædam παθογνωμονικά, id est, passionis significatiua, quæ passionem indicant, & ex pluribus coniunctis passio exquisita constituitur, vti ardor & sitis incompescibilis: hæc enim simul non tantùm indicant febrem ardentem, sed etiam exquisitam, quod neutrum per se faceret, sic & dolor lateris pungenti similis, cum difficultate respirationis, febre continua, & pulsu serratis speciem referente, & tussi, signa sunt pathognomonica, passionem exquisitè constituentia, signa verò συνεδρεύοντα morbo assident, veluti quòd ad iugulum dolor ascendat, aut ad hypochondria descendat. Quamobrem coguntur medici ad constituendam & ostendendam aliquam passionem exquisitè, signis propriis & communibus vti: præsertim cùm non tantùm passionem docere conantur, sed passionis speciem, & partem patientem: inde enim fit vt euidentior habeatur morbi notitia: non enim indicarent communia signa certum aliquod, nisi propria adiungerentur. Id profectò nos in singulis morbis ostendendis faciemus, vbi prius ad institutum reuersi generali docendi via referamus, à quibus genera omnia signorum desumenda sunt, vt nullum eorum quæ ad morborum cōsequutionem & integram oοritiam sunt necessaria, nos fugiat. Porrò quæ nobis aliqua ratione aliàs occulta erát, deinde patent, aut ex seipsis, quoniam sese nobis offerunt, aut ex aliis. Ex se quidem idem est quod ex propria substantia, siue essentia, siue natura, vti sextus digitus, cuius cognitio ex substantia propria habetur, magnitudo namque eius, color atque figura, se offerunt visui, itaque non ex aliis quàm ex sibi insitis accidentibus rem ipsam agnoscimus. At verò (ea) quorum substantia non patet ex se, sed ex aliis ipsam assequi opus est, veluti humorum qui in intimis corporis partibus concluduntur, atque omniū morborum internarum partium, quorum naturas & sedes Galen. in libris de locis patientibus docere contendit, ex duobus generibus signorum inuestiganda veniunt. Duabus siquidem viis, atque iis tantùm Aristot. vsus est ad quoduis demonstrandum, à causa nempe & effectu. Incognitos igitur morbos & patientes partes inuenietnus, aut ex semetpsis, nullo signorum genere adiuti: quod enim seipso cognosci valet, non est cur aliunde veniat perquirendum, præsertim cùm signa sensibus externis oblata, rei obscuræ faciant cognitionem, & ad in

Marginal notes: *In morbis considerandum.* — *Signa propria & communia.* — *Signorum generalis inuētio & agnoscendi via.*

ad incognita nos fignis vtamur, figna verò ad occultotum affequutionem fumemus ex caufis, aut effectibus, quamuis ex aliis quæ minorem fidem quàm hæc facere poffunt, quandoque medici ad morbos & partes ægrotantes inueniendas procedant, hæc funt fimilia, & diffimilia, quibus vritur Hippoc. libro primo prorrhericotum. Talia quoque funt quæ admota iuuant, aut nocent. Summatim igitur dicemus viam omnē ad morbos & morbidas partes affequendas, fumi ex effentia, aut caufis, aut effectibus, ex fimilibus & contrariis, ex iuuantibus & nocentibus. Ex propria fubftantia fe ipfam oftēdit phlegmone, manus aut cruris, ex caufis, vti folis ardor: is enim oftendit caput præcipuè offenfum, & in prima acceffione redundans bilis oftendit tertio die futurum fimilem acceffionem tertianam. Ex effectu calor mordens atque acris bilis oftendit abondantiam, & linguæ nigredo febrem ardentem, & tinnitus aurium flatom. A fimilibus: nam tertiana exiftimatur febris quæ æftate aduenit aut iuueni, quoniam in hoc tempore, & hac ætate febres tertianæ fiunt, veluti vbi fimiles morbi populariter graffentur. A diffimilibus, fi tempore calido generantur morbi calidi, diffimiles etunt qui generantur tempote frigido, & facies fanis valde diffimilis, eft valde mala. Ex his quæ iuuant aut nocent, qui enim à calido iuuantur, calidi non funt, fed frigidi morbi, & qui à calido noxam fufcipiunt, frigidi non erunt, fed calidi, dum ægrotant: dum verò fani funt, fi calidis modicè oblatis iouantur, funt calidi: frigidi verò, qui à frigidis modicis quoque. Medicos itaque ad ægrum videndum accitus, cuius morbus intimas occupet fedes, hunc feruabit ordinem. Morbi genus confiderabit imprimis, deinde fpeciem, deinde locum affectum, deinde magnitudinem affectus, & morem, deinde tempora, & fines. Hæc autem affequetur ex caufis & effectibus, & fimilibus ac diffimilibus, iuuantibus & nocentibus: veluti fi morbus lateralis ei offeratur, primùm agnofcet inflammationem effe, non quidem ex ipfa re quæ fenfui occulta eft, ac perinde tota res agenda eft coniectura, fed ex caufis, & aliis dictis. Caufæ quidem tumorum congeftio, aut fluxio: hæc verò inflammationis, fi à fanguine fiat, ex quibus genus & fpecies conftabunt. At verò fluxionem efficiunt membra mittentia robufta, & recipientia imbecilla, mittunt antem membra, quæ redundant quantitate, aut qualitate moleftant: redundant autem ob præcedentem victum, in toto corpore, in parte tamen ob partis generantis prauum affectum: accedont ad hæc tempus, ætas, fexus, naturalis temperatora. Ex effectibus inflammatio dignofcitur, calore, & dolore: febris namque accedit, & quoniam pars dolet, ob dolorem difficilis refpiratio, tuffis ob pondus illatum, & pulfus durus, denfus, & ferratus ob partis diftenfionem. A fimilibus cognofcetur, quoniam is morbus endemius eft, aut talis eo tempore per populum graffatur, aut æger quotannis eo morbo laborare folet. A iouantibus verò, quoniam vt Hipp. docuit libro primo de Ratione victus acutor. fomentis tentare decet: fi namque ipfis iuuatur, indicat aut flatū effe, aut paucum humorem fubeffe. Si verò talia nocent, inflammatio fignificatur. Partem verò patientem ex dolore facilè medicus affequetur & ex doloris natura, quoniam punctorius membranas indicat pariētes: dolor verò effectus eft inflammationis. Nec tamen notitia caufarum affectuum parum ad partis affectæ cognitionem conducet: nam diftillationes à capite folent in membranas thoracis deferri, & calidæ potiùs quàm frigidæ, & quòd partes fopernæ aut infernæ confentiant, membranam effe partem quæ laborat, indicat. Quòd verò febris morbum fequatur, indicat partem laborantem prope cor fitam: fimilia quoq; conducunt: nam fi æger fimili morbo laborare folet, idem tunc putandum erit. Magnitudo affectus ex caofarum & affectuum magnitudine conftabit, magnæ enim caufæ, vti copiofus fanguis, magnos efficiunt effectus, veluti inflammationis. Accidentia verò quæ effectus morbi funt, hoc idem magnitudine fua indicabunt: quod facit magna infpirandi difficultas, & magnus dolor, ac magna febris. Morem autem pariter oftendunt caufæ: nam fi fputum fuerit nigrum, quod humore miftū caufam effe inflammationis docet, mali moris morbū indicat. Sed hæc per effectus maximè agnofcuntur. Effectus verò funt, fymptomata fuperuenientia, attinentia ad faciem, & extremas partes & decubitū, appetentiam cibi, & mentis conftantiam, & pulfus bonitatem, aut malitiam, quorum omnium magnā partem Hippoc. in prognofticis & aphor. edocuit. Tempora quoque ex caufis dignofcuntur: nam morbi qui fiunt frigidis temporibus, ætatibus, & regionibus, longiores funt, contrarij breuiores. Præterea effectus hæc eadem docent: fi namque excrementa cocta fuerint, præfertim fputum, morbus citò ad ftatum & finem perducetur, fin minùs, tardè: fingula quoque tempora conftabunt, nam dum fputum aut non excernitur, aut crudom eft, initium morbi lateralis habetur, dum parum coctum apparet, augmentum, dum valde coctū, ftatus, dum cum coctione quantitate minuitur, inclinatio. Eadem fois mutationibus indicant febris & dolor. Conducit quoque ad tempora cognofcenda natura morbi cùm iam cognitus fuerit acutus: is enim 14. diebus iudicatur. Ad finem autem attinent longitudo & breuitas, falobritas & infalubritas, an etiam cum crifi finiendus morbus fit, an fine ipfa, quæ etiam futura fit crifis fpecies, qua die, quaque diei hora. Longitudo & breuitas ex morbi natura conftabūt, temperatura ægri, anni tempore, & circuituum incrementis, præterea & ex mox apparentibus fignis, quæ omnia Hippoc. recenfuit Aphorifm. 12. fectio. prima. Agnofcimus tamen falubritatem ex fignis ab Hippoct. traditis in libris Prognoft. In eorum numero funt notæ coctionis: coctiones enim crifis celeritatem & fecuram fanitatem oftendunt. Ad falutem quoque prænofcendam vites morbo conferre conuenit, atque conicere an fint fupra morbum, an contra, vires aotem funt vitalis, quæ ex pulfu cognofcitur, natutalis ab excrementis, deiectione, vrina, & fputo, animalis ex fenfu & motu. Conducit præterea non parum ad falutem prædicendā cognitio moris morbi, & magnitudinis caufæ facientis ipfum, fiquidem caufam morbi, quam præcedentem appellamus, fuperare debet natura antequam ad falutem æger perducatur. Multa deinde funt, quæ poffunt caufarum magnitudinem oftendere, de quibus nonnulla diximus fuprà. In eorum numero recenfenda venit morbi congruentia, per morbos enim congruentes minus periclitantor ægri, quàm per minimè congruentes, quod ad magnitudinem caufæ tanquam ad fignum referri debet: fignificat enim morbus non congruens maiorem caofam acceffiffe ad eius generationem: maior namque caufa eft quæ poteft frigidam temperaturam in febrem deducere, quàm quæ calidam. Ac proinde Hippoct. Aphorifm. 34. fectione fecunda, rectè dixit: In morbis minùs periclitantur quorum naturæ, aut ætati, aut confuetudini, aut anni tempori

Via tertia perquirendi incognitum.

Ordo in cognofcendis morbis.

Morbi congruentes an fint minus periculofi.

pori magis congruit morbus, quàm vbi nulli istorum congruit. Per naturam autem, inquit Galenus, intellexit eam quæ ex primis elementis oritur temperaturam. Ipse quoque eodem loco obiicit adoersus Hippocratis sententiam. Nam à similibus concitantur morbi, soluuntur autem à contrariis: tertiana igitur hyberno tempore genita faciliùs soluetur, coadiuuante aëris temperatura eiusdem solutionem. Cæterùm quod Hippocrates scripsit igni rationem habet, generari enim tertianam hyberno tempore maiorem causam accessisse significat, quàm si æstate genita foret, in ratione tamen causæ non est dubium, ambientis frigiditatem prodesse posse ad curationem magis, quàm eiusdem caliditatem: foret autem minimè periculosa tertiana, si calido tempore fieret, deinde mutato tempore, breui accederet frigiditas ipsis ad curationem. Obiicit deinde quod Hippoc. dixerat libro eodem Aphor. 40. raucedines & grauedines in valde senibus non maturari, cùm tamen morbi hi videantur congruentes senibus. Ac respondet, valde senes imbecillam habere facultatē, ac perinde non maturari in ipsis grauedines, aut raucedines. Præter id quòd non est idem morbum aliquem non admittere maturationem, & periculosum esse: ratio est, quoniam sunt nonnulli morbi quibus ægroti temporis cursu commoriuntur. Tertiò obiicit quod ab Hippo. dictum est libro primo de Morb. popul. in praua aëris constitutione. Et maximè moriebantur, quibus natura vergebat ad phthisim, illis enim, vt constat, magis congruere videtur phthisis, quibus natura vergit ad ipsam. Neque id obstat sententiæ Hippocrat. quem diximus per naturam intellexisse primam ex elementis temperaturam, non corporis constitutionem & formam, de qua loquitur lib. 1. de Morb. pop. Sed rursus dicet aliquis, non esse necessarium Hippocratis sententiam adstringere, nam de morbis in compositione verum etiam habet: vbi enim in homine parato ad phthisim, & non parato, æquè graues morbi fierent, in parato faciliùs curaretur, quoniam à minori causa fieret. Hæc verè repugnant, hos morbos esse æquè graues, & in corpore parato faciliùs curari: quoniam morbi curatio fit spuitione, & quamuis in prædicto casu fit minor, ea tamē ratione æquè grauem efficit morbum, quia difficilius expurgatur thorax, id verò est difficilius curari. Quapropter fieri nequit, quin morbi qui æqua facilitate curentur, æquè graues sint, & æquè graues æqua facilitate curentur. Rectiùs tamen diceres ex paratis ad phthisim plures mortuos quā ex aliis, quoniam omnibus erat vna cōmunis causa, nempe aër ambiens, non ergo significabat, in paratis fuisse minorem causam, quod ad leuandum periculum erat necessarium. Præterea dices in phthisi esse vlcus & intemperiem, quorum neutrum congruit angustiæ thoracis & prauæ compositioni, à quibus toto genere differunt. Sed rursus obiiciet aliquis: Si æger incidat in siccam conuulsionem, quæ neruorum passio est, magis per ipsam periclitabitur quàm per humidam, & sicca magis neruis congruit, quoniam neruorum temperatura sicca est. Idem dubium est de pulmonia: nam calida magis congruit pulmoni, sed difficilius curatur quæ fuerit biliosior. Dubium hoc apertè dissoluimus in annotationibus nostris in comment. 34. lib. 2. Prognost Quo in loco ostendimus Hippocr. & Galen. in commen. præcitati Aphorism. non velle conferre naturam vnam duobus contrariis morbis, sed vnum morbum duabus contrariis naturis: conferebat enim febrem ardentem hyberno & æstiuo tempori, & raucedines ac grauedines valde senibus, & in aliis ætatibus constitutis. Non igitur neruus vnus sicco & humido morbo laborans conferendus, periculi ratione, sed neruus siccior & humidior natura, siccæ conuulsioni, ac inuenies siccam conuulsionem in sicco neruo minùs malam, & à minori causa factam, & pulmoniam biliosam in pulmone biliosó minùs malam, quàm in pituitoso. Hāc fuisse mentem Hippocr. & Galen. nos patefecimus iunioribus medicis, qui eisdem ignorantia & multa verba inurilia effundebant, & à veritate longè aberrabant, nec inde magnam gloriam metuisse putamus, sed quantum res parua exposcit, qui multa his meliora, & summopere ad artis propagationem & studiosorum vsum conducentia scripserimus, & publicè docuerimus, & eos ipsos qui nos turpibus verbis prouocare conantur, sed frustra. Rursus addes, neque hanc distinctionem esse necessariam, quoniam quamuis natura vna diuersis conferatur morbis, vera erit sententia Hipp. vbi reliqua æqualia fuerint, nempe morbi magnitudo, & virium constantia. Si ergo duo morbi fuerint magnitudine æquales, natura æquè periculosi, cum eadem virtute, tutius est in simili quàm in dissimili esse constitutum. At verò cùm contrarij morbi non sint æquè periculosi, vbi fuerint magnitudine æquales: siquidem calidi sunt magis frigidis, & sicci magis humidis natura periculosi, fiet vt hæc in casū dicta sint, & rursus sit ad nostram expositionem redeundum pedibus manibúsque: nam ea est quam Hippocrat. & Galen. voluerunt. Superuacaneum tamen etiē plures paginas implere verbis tum turpibus, tum sententiarum vacuis: neque enim deessent nobis verba, nisi deesset animus, quem composuisse prius decet eum qui munus instituēdi adolescentes suscipere decreuerit. An tamen morbus crisi sit finem habituros, ipsa morbi magnitudo ostendet, quæ ex causis & effectibus apparebit, & motus celeritas, qui effectus est morbi, his deficientibus, si salutaris morbus habetur ex aliis, coctione finietur. Sin minùs, tabe sensim peribit æger: species tamen crisis ex accidentibus vt effectibus cognoscitur, his videlicet quæ imminentem ostendunt iudicationem: fluxum etenim sanguinis narium ostendent, capitis dolor, visus hebetudo, & pulsus temporum, reliqua à Galeno libro tertio de Crisibus habentur. Quòd siquis diem ipsum finis consequi voluerit, id ex motus celeritate & accessionum repetentia assequetur: horam autem ex hora vehementioris afflictionis, omnia verò ex causis & effectibus, & morbi sensui subiecti ex substantia, siue essentia innotescent. In natura siue essentia morbi considerandum temperamentum, compositio partium, & vnitas, quoniam in his tribus generibus omnes morborum substantiæ continentur. In causis considerantur externæ, vt aët, tempus anni, cœli status, & regio, & quæcunque externa corporis statum mutant, vt venena & medicamenta, & balnea, quæ assumūtur, vti aquam frigidam bibisse, refrigerationem indicat ventris, & intestinorum. Internæ verò causæ sunt morbi, causæ morbificæ, & animæ actiones, aut passiones. In effectibus sunt symptomata omnia vti læsæ actiones, à quibus procedit medicos ad cognoscendam passionem, & patientem particulam: si namque mouendi actio vitiatur aut in parte fient, aut in toto corpore, si in parte, illius partis vitium erit, aut nerui deferentis facultatem ad ipsam: si in toto corpore vitium motionis adfuerit, originem neruorū læsam esse necesse est: idem in facultate vitali fiet, si in pulsu vitium reperiatur. Dolores verò euiden-

Quid per naturam intelligat Hipp.

tem

Digitized by Google

tem notitiam præbent patientis partis, tum ex se, tum etiam ex proprietate. Affectus præterea corporis vitiati, morbos docent, & partes laborantes: tinnitus namque aurium, aures laborantes monstrat, & rubedo maxillarum, pulmonis inflammationem, & ructus vt sonitus, ventriculi vitium, & fœtor respirationis, vitiū in pulmone, aut ore, aut naribus, & expiratio exsufflando emissa, calorem partium thoracis, & cordis. Durities quoque ac mollities, vti si durum se offerat hypochondrium, phlegmonem, aut scirrhum ostendet, idem docet appareos tumor in eis partibus. Excrementa quoque quantitate, aut qualitate, aut tota substantia vitiosa passionem docent, vti vrina nigra vstionem aut refrigerationem, & subrubra serum sanguinis redundate. Partem verò patientem docet excrementi proprietas: nam cùm carunculæ minguntur, vitium in renibus est, nempe vlcus. Cùm furfures sine febre, aut cocta vrina, à vesica descendunt. Hæc est excrementi substantia. Quantitas idem docet. Nam si multus sanguis mingitur, in renibus vena rupta significatur. Ita ab excremento desumimus quantitatem, substantiam & locum in quo aut natura, aut præter naturam contineri solet. Tempus quoque partem indicat patientem: nam vbi præcedente dolore intestinorum, paulò pòst sequatur deiectio, morbus in intestinis inferioribus indicatur, vbi maiori interposito tempore sequatur, indicabitur in superioribus. Modus quoque non parum indicat: nam si pus cum vrina valde subactum descendat, à renibus erit, si parum, à vesica: & si tamẽta, pus, aut sanguis cum deiectione valde mixta excernantur, in superioribus intestinis labor adest, si parum, in inferioribus, & si pus sine vrina mingatur, signum est vlceris vesicę. Rursus si sanguis vomitu excernatur, à ventriculo exit: si tussi, ex thoracis, & asperæ arteriæ, & pulmonis partibus, si excreatu, ex faucibus. Locus præterea indicat: nam si fæx ore vomatur, tenuiorum intestinorum ostendit inflammationem, atque obstructionem, & serosi excrementi copia per cutem emissa, in ambitu corporis adesse vitium ostendet: vbi verò per thoracis vulnera aër emittatur, vulnus penetrare membranas agnoscimus: & vbi per ventris vulnus chylus exierit, agnoscimus vulnus ventriculum penetrasse: docet id non tantùm locus, sed excrementi substantia, & proprietas. Ordo quoque excernendi, locum patientem ostendit: nam si pus ante vrinam exeat, in pene labor est, & si sanguis ante deiectionem exierit, in recto intestino est passio. Excrementorum præterea retentio indicat in ea parte morbum consistere, à qua excerni deberet. Sic enim vrinæ retentio laborem significat in vesica, aut renibus, & fæcis retentio laborem intestinorum. Qualitatem quoque excrementi considerare monnimus, vti colorē & odorem. A similibus sic agnoscemus patientes partes, si alter qui hoc victu vsus est, tertiana laborauit, aut idemmet præterito anno, tertiana indicabitur. Rursus si alter similem dolorem in illis passus tandem lapidem cum vrina misit. Rursus si mortuò homine, atque secto qui antè laborabat, eum morbum præcedentibus certis signis patiebatur, signum est hunc, qui talia habet signa, similem morbum pati. A iouantibus si qui dolorem patitur, in partibus lumborum & ventris, deiectione iuuatur & sanatur, in ventre labor erat, si multa crassa vrina micta, aut tandem lapide, & arenulis excretis liberatur, renalis erit morbus. Præterea si qui pus mingit iniectis in vesicam per syphonem iuuatur, in vesica vlcus est. Quòd si is qui tussit, sputi reiectione iuuatur, in partibus thoracis morbus est, si verò aut non spuat, aut non iuuetur sputo reiecto, in partibus circum thoracem quibus thorax consentit, labor erit.

De generali morborum curatione.

CAPVT II.

Habita prius signorum notitia, ac deinde integra morborum, causarum, & symptomatum cognitione, medicus duas hypotheses imprimis sibi proponet ad morborum curationem exequendam. Prima est, ea tantùm seruanda esse, quæ secundum naturam sunt, quæ verò præter naturam, abiicienda. Secunda est, quæcunque abiicienda sunt, contrariis egere: quæ verò seruanda, similibus: quoniam contraria contrariis curantur, & similibus conseruantur. Corruptio enim motus est, qui de contrario in, & in contrarium, & simile seruat, ac minimè mutat. Propterea rectè Hipp. dixit. Medicina est adiectio, & ablatio, adiectio eorum quæ desunt, ablatio eorum quæ abundant. Approbat hanc sententiam Gal. 11. lib. de method. medeo. Hæc medicina curatiua est, quæ contrariis exercetur: cùm itaque omnia artis actio, curatióve, additione, aut ablatione fiat, omnes morbi fient adiectione, aut ablatione: aut minùs rectè Hippoc. lib. de Flatibus dixisset, medicinam esse adiectionem, & ablationem, ac curationem fieri per contraria: nam morbi, qui nec additione, nec diminutione fierent, nec adiectione, nec ablatione curarentur. Est itaque partis artis curatiuæ potissimum dogma, contraria contrariis curantur. Totius verò artis primum atque potissimum est: A similibus, & dissimilibus, à maximis, & à facillimis, & his quæ omnibus omnimodo nota sunt: hoc enim dogma est primum partis artis diagnosticæ, sed diagnostica prima est totius artis: primum igitur dogma ipsius, totius artis erit principium. Sed conatur aliquis probare non omnia curari contrariis. Nam febris ardens curatur bilis euacuatione, verùm hæc non est contraria febri. Rursus febris lenta vbi vehementiùs accenditur, curatur; sed magnus ardor non est minori contrarius: prætetea subitus terror curat quartanam. Præterea Hippoc. dixit 4. sectio. aphor. 58. Febre ardenti laboranti, rigore superueniente solutio: rigor autem non est febri ardenti contrarius. Rursus dolor magnus curat minorem, cui contrarius non est: rursus vomitus curat vomitum, & fluxus ventris fluxum. At verò Hippocr. per contraria ea intellexit, quæ ab Aristot in prædicamentis appellantur opposita, qualia sunt quæcunque morbis curandis proficiunt: nam bilis euacuatio abundantiæ bilis, à qua fit febris ardens, contraria est. Febris quoque vehemens concitat naturam ad coctionem, & euacuationem humorum facientium febrem: quinimo nulla febris à materia curatur, nisi materia ablata aut correcta, ac deinde accedente calore natiuo, qui contrarius est calori præter naturam, vt medium extremis, & euacuatio repletioni contraria est. Terror quartanam curat, accenso interius calore, ac deinde dissoluto, aut euacuato humore. Rigor verò non curaret febrem ardentem, nisi humoris sequeretur euacuatio sudore, aut alia via, & magnus dolor minorem curat, in contrarium distracto humore faciente dolorem, atque ipso animo. Fluxus item fluxum curat, copia causæ ablata. Summatim itaque cum Gale. 11. Meth.

Contraria an curentur contrariis.

De quibus contrariis loquantur Medici.

Digitized by Google

dicemus,morbos quoniam affectus cõsistentes sunt ablatione contrariorum curari: symptomata verò quoniam in fieri habent essentiam, curari sublatis morbis, aut etiam in contrarium facta mutatione,vti in potentia mutata in potentiam,& fluxu in retentionem,& in causis abundantia in defectum, & contrà:nihil enim modo refert, contrarium aut oppositum dicere. Cùm igitur quæ præter naturam sunt,abiici debeant,sunt autem hæc morbus,causa, & symptoma,hæc omnia contrariis egebunt. Curantur autem hæc quandoque à natura, quandoque ab arte, quandoque ab vtroque, siue morbi,siue causæ,siue symptomata fuerint. Morbi quidem à natura curantur, vbi patui admodum fuerint,neque egeant ope medici,vt Gale. ait libro primo de locis par.Quidam etiam magni sunt,quibus valde vtile foret medici auxilium, sed adhuc sine ipso liberantur: sunt autem tales qui coctione egent, & alteratione. Docent id bruta, & plantæ quorum morbi ab interna facultate curantur. Quosdam autem morbos curat ars,natura nullatenus adiuuante,vti ossium exarticulationes,quandoquidẽ sola manus opera valet os in locum suum reducere, lapidem quoque magnum de vesica sola ars educere potest, & sola artis opera labia vulnerum valde distantia coniunguntur,ligatura, & sutura, carnem quoque vlceribus supercrescentem sola ars curat.Efficit præterea natura quædam opera, sed iuuatur ab arte, vti carnis in vlceribus generationem: hoc enim naturæ opus est, sed iuuatur ab arte,sarcoticis medicamentis. Ad ossium verò fractorum consolidationem accedunt ars,& natura: ars quidem ligatura, medicamentis, natura calli generatione. Causæ quoque morborum adiciuntur,& quandoque emendantur à natura, aut arte, aut vtroque: crudi namque humores sæpe à natura superantur, & coquuntur, aut semiputridi corriguntur,aut putridi superati, & victi à corpore pelluntur, sine artis adminiculo. Ab arte similiter causæ externæ semouentur, vti sagittæ,& spicula, & laquei,& pus ex tumoribus suppuratis cùm non rumpuntur à natura,ars sectione educit, aut vstione, & partem demortuam in gangrena abscindimus arte. Quasdam autem causas curant ars & natura,vti humores crudos, qui à natura coquuntur, & iuuatur ab arte modicè calefacientibus, atque simul pellunt prauos humores coctos, vti adhibito purganti medicamento trahente,& irritante naturam, ipsa verò expellente. Symptomata præterea curantur quædam à natura,vti capitis dolor à causa frigida,sanguine & spiritu calidis in ipsum transmissis,& somnum conciliat,qui dolorem sedat, & validè trahentia membra fluxum sanguinis reuocant in partem aliam,& ipsum curant. At verò dolorem curat inducto stupore, & fluxum sanguinis reuulsionibus, & adstrictionibus, sic secta magna vena, adacto laqueo & quandoque subitò incusso terrore:ambo tamẽ curant stuporem ab obstructione,ars his quæ deobstruunt adhibitis, natura verò ad partem mittente facultatem motricem, aut tactoriam. Antè verò quàm medicus morborum curationem aggrediatur, nonnullas quæstiones sibi in animo proponat oportet: nec enim decet temerè & inconsultò (quamuis præcognito morbo) eius curationem tentare,si enim morbo, aliàs leuem,remediis curandum suscipiat, quem sola natura nullo ferè labore curasset, iniurius naturæ fit, & quandoque opus eiusdem impediens, maioris morbi aut alterius causa erit,sic etiam vbi lethales morbos sibi curandos proponit, remedia,& artem ipsam infamat. Quamobrem vt plures sibi proponat quæstiones ante omnia oportet. Prima est,an agere debeat aliquid medicus,an secus: nam paruissimi morbi medici ope non egent, & lethales solis præsagiis sunt relinquendi. Secunda deinde sequitur quæstio circa quam medicus considerat,quid agendum sit, an videlicet quidpiam addendum, aut detrahendum: nam si id quod prætee naturam accedit,ex redundantia fiat, detrahendum erit,si ex defectu,addendum quod deficit. Sequitur autem consideratio generis, & speciei detractionis, aut additionis,veluti quòd qualitas, aut quantitas, aut substantia addenda, sic & detractio eius quod abundat fier,aut alteratione, aut euacuatione, aut manus opera, species quoque euacuationis hoc in loco consideranda,an sang. missione, an purgatione,sudore,vrina, menstruis, aut hæmorrhoidibus. Habito genere atque specie eius quòd agendum est, tertia succedit quæstio: nempe qua materia id sit agendum,quibusue instrumentis.Cùm enim detrahendum est aliquid sudore,scire oportet,an balneis, aut medicamentis epotis eliciendum, si verò purgatione, scire oportet, quibus medicamentis fieri possit,quod volumus,an his quæ bilem,an his quæ pituitam,aut alium humorem purgant,& si repellendus qui in partem decumbit humor,quibus medicamentis,& si pus educendum ab inflammatione, an ferro secanda,aut igne. Quæ enim per alimenta non curantur, medicamenta curant, quæ medicamentis non curantur,ferrum curat, quæ ferro non curantur,ignis curat, quæ igne non curantur, immedicabilia esse existima,& si virium subitus lapsus reparandus,an per solida,aut per liquida alimenta, & vbi somnus conciliandus,an alimentis,an medicamentis,& ant bibitis,aut exterius admotis.In his igitur genus & speciem considerabimus,in quibus est qualitas remedij,nempe remedium calidum esse debet.Succedit deinde quæstio quarta. Hæc est de quantitate remedij. Decet enim ciborum quantitatem definire,vbi per cibos aliquem defectum reparare instituimus, & vbi alterandum, quantitas virium medicamentorum metienda. Forma remedij quinto loco sequitur: nam cauteria quædam sunt oblonga,quædam lata, quædam alia figura:& linamenta quædam cõcerpta,quædam contorta, & superponenda sunt vnguenta,cerota, emplastra, aut embrocæ,& purgatoria quædam sunt solida, quædam liquida. Sexta deinde quæstio aduertenda, de modo quo remediis vti oporter, an ligatura validiùs sit comprimenda,an corpus confertim,an sensim vacuandum,an subitò calefaciendum,aut infrigidandum, aut humectandum, aut exsiccandum. Dicente Hippoc.ad extremos morbos extremè exquisita remedia optima sunt. Quam sententiam libro 5.de Meth.med. Gale.explanat, & confirmat. Ad quæstionem de remedij quantitate spectat vires nosse remediorum, ad hanc verò modus quo vires sint admouendæ, an simul omnes. Deinde septimo loco occasio siue opportunitas (quam Hippoc. καιρὸν appellauit)accipienda,quoniam hæc præceps est.Etenim si cùm sanguinis missio conuenit,omittatur,interim verò vires deficiant, peribit occasio mittendi sang.& Hipp. incipientibus morbis si quid videtur mouẽdum,quoniam turget, mouere præcepit,iam verò consistentibus abstinere,& in febribus intermittentibus, occasio adhibendi alimentum est iam finita accessione, aut longè ab initio sequentis.Octaua quæstio est, qui ordo seruandus,tum remediorum, tum etiam curandorum morborum: si namque sanguis mittendus, ventee verò

Causa qua morbos omnes curant.

Quæstiones considerandæ ad medendi rationem.

Hæc ex Hipp. desumpta sũt lib.7.aphor.

verò purgandus, à sanguinis missione incipiendum, si repellentia admouenda sunt fluente sanguine, atque mittendus sanguis, à sangu. miss. inchoandum, & vbi vniuersalibus & particularibus remediis vti opus est, vniuersalia præcedant oportet. Quod si diuersi morbi curandi sunt, intelligere oportet à quo curatio incipiẽda, & cui prius remedia adhibenda. Nona quæstio locum quærit cui admouenda temedia, veluri delirante homine, anteriori capiti repellentia admouemus, & in febribus ardentibus refrigerantia thoraci, & supputatos tumores parte decliuiore secamus, & fluente sanguine in partem inflammatam, venam in diuerso loco secamus, & quæ redundant vomitu, fluxu ventris, aut alia via euacuamus. Quatuor ex his quæstionibus animaduertendas docet Gal. ad initium lib. de Arte curatiua ad Glauc. eam scilicet quæ inquirit quantitatem, qualitatem, modum, & occasionem: & lib. Artis med. c. 89. in materia cuius euacuatio facienda est, considerat quantitatem, qualitatem, & modum. lib. verò 3. de metb. med. admonet medicum vt citò, iocundè, & tutò agat, quæ ad modum attinent. Sed rursus hæc paucis quibusdam capitibus comprehendamus. Omnes sanè agendorum indicationes à quatuor desumuntur, nempe ab affectione, corpore affecto, parte effecta & causis exterioribus, cùm perseuerant. A quibus tanquam à fontibus tota medendi ratio manat. Neque difficile futurum existimo, vt artifex omnium morborum remedia catholica consequatur, si fontibus his adinuentis, per singulos aquæductus (quos docebimus) diuisionibus artificiosis, ad finem vsque procedat. Nulla etenim via est ad inuentionem rerum, aut vbertate fœcundior, aut claritate perspicacior, aut facilitate propensior ea, quæ diuisione peragitur. Quamobrẽ singula capita prosequamur per membra secantes, ab affectione auspicati. Corporis constitutio sana est, ægra, aut neutra, quæ verò insunt, aut secundum naturam afficiunt corpus, aut secus, & hæc aut sunt non naturales affectiones, aut præter naturam. De morbosis affectionibus, & indicationibus, quæ ab ipsia sumuntur, prius agamus, acturi deinde de his quæ insunt naturaliter, aut à natura recedentes, morbosæ nondum sunt, cùm eas quæ ab affecto corpore sumuntur indicationes tcustomus. Sunt in numero actionum præter naturam, morbus ipse (qui magis propriè affectus est) causa, atque accidens, singula membra percurremus, si prius de indicationibus, coindicationibus, & repugnantiis, quædam breui comprehendamus: nam hæc ab affectione, corpore affecto, & parte affecta sumuntur. Præterea & à causis internis, & ab externis, & ab accidentibus morborum. Dicuntur autem indicantia, quæ per se docent & insinuant, quid agendum sit. Coindicantia sunt, quæ idem ex accidenti docent, ac commonstrant. Repugnantia sunt quæ indicant contrarium per se, & immediatè docent. Correpugnantia sunt quæ ex accidenti indicanti repugnant, quatenus repugnanti accedunt. Indicat porrò sangui. esse mittendum plethora, coindicat tempus veris, repugnat imbecilla facultas, correpugnat ætas pueritiæ. Sed quomodo ab affectione indicationes sumuntur, deinde dicamus. Indicat porrò affectio sua natura & per se sui ablationem, sicuti causa, quæ affectionem producit: aut quæ ipsam producere proximè parata est, sic & symptoma. Affectio verò genus, siue speciem, siue naturam dicit & magnitudinem comprehendit, ac periculum. Hæc autem affectio aut morbus in simplicibus ac primis particulis, aut in compositis ex eisdem, aut in vtrisque consistere potest. Si morbus simplicium est, aut est simplex aut compositus, & aut solus, aut cum alio complicatus. Simplex morbus in temperatura facilem habet curandi viam, contraria adhibita qualitate, numeris in vtrisque consideratis, quandoquidem morborum curationes quas per contrarium fieri diximus, æquis numeris exerceri debere Gal. testatur, vti si membrum à sua naturali temperatura decem numeris labatur ad frigiditatem, medicamentis egebit decem numeris ad calorem labentibus, & si lapsum fecerit corpus à naturali temperatura ad caliditatem numeris 10. medicamentis egebit ad curationem 10. numeris labentibus ad frigidum, sic & in omnibus lapsibus intelligendum est. Nihil autem prohibet, vbi compositæ fuerint distemperaturæ, pari modo fieri, vt si corpus ad calorem & siccitatem 10. numeris labatur, medicamenta offerenda sunt ad frigiditatem & humiditatem decem numeris labentia. Quòd si decem numeris labatur corpus ad calidum, quatuor verò ad siccum, medicamenta erunt decem numeris frigida, & quatuor humida admouenda. Hæc ex Galen. Sed dubitabis fortè quare curationes præcipit Gale. contrariis æquis numeris perficere: cùm tamen quæ paris numeri sunt, aut non se ipsa mutabunt, vbi agendi & patiendi vires habuerint æquales, aut vbi se inuicem mutent, neutrum deducet reliquum ad perfectionem, sed ambo ex actione debilia manebunt, & minora quàm ab initio, quapropter fiet vt medicamentum decem numeris calidum, corpori decem numeris frigido admotum, ita à corpore repatiatur, vt ad finem nequeat corpus sanitati restituere. Præterea vbi corpus decem numeris ad frigidum labatur, optimè curatio perficietur medicamentis duodecim numeris ad frigidum labentibus, hæc enim validiora sunt corpore, & quæ ipsum sanare promptè valebunt. Nec refert quòd hæc aliquando valeant in contrarium lapsum ducere corpus, quoniam lapsu eiusdem sunt maiora: artifex enim peritus, cùm assequutus fuerit finẽ, non est cur amplius prædictis medicamentis vtatur. Posset quoque cùm corpus iuxta suam deduxerit temperiem, statim vti paulò minoribus, & morbo æqualibus: sic enim fiet citò, iocundè, & tutò curatio: quas optimas curandi rationes testatur Galen. lib. 12. de Methodo medẽdi. Quinimo nihil prohibere videtur, quò minùs morborum curationes per minores numeros perficiantur: nam & si medicamentum minoris numeri sit, poterit tamen maius repassionis ratione mutare: siquidem dum validiùs agit in id quod minùs est validum, ab eodem quoque repatitur, & ita sæpe reperiro eo medicamento fiet, vt corpus sanitati restituatur. At verò in curationibus non tantùm contendunt medici sanitatem restituere, sed cum modo, & citò. Cum modo sanè: nam plurimum atque repentè vacuare, aut replere, aut quouis modo alterare, & omne nimis naturæ est inimicum. Et quoniam quæ validè alterant, periculum est ne contrarium inducant affectum: citò tamen multis de causis desideratur. nam qui curari cupit, citò quoque curari cupit, & vt sanitate fruatur, & breui à morbo liberetur, præsertim si cum dolore morbus est, aut cum periculo. Ex his nota euadit Galeni mens, nempe curationem quæ adactis partibus numeris exercetur, optimam esse. Quæ nec adeò tardè fit, vt quæ per minora, neque adeò vehemẽter, & subitò, vt quæ cum maioribus numeris. Prior enim valde tarda est, & posterior iusto celerior, cùm verò similia potentia & numeris admouemus, quæuis interim à corporis

Indicationes omnes quatuor capitibus comprehensa.

Indicantia & coindicantia: Repugnantia & correpug.

Affectio consideranda ad med. method.

Morborum curationes an debeãt æquis numeris fieri.

affectibus vires amittant, reiterabimus medicamentum, quod cùm recens accedat, vires integras habens, & affectum paulò minorem inueniat, ipsum deinde mutans ad finem perducet. At quamuis hoc fit vnum ea Gal. placitis, nihil vetat quominus (cum aeuetentia tanti viri, à quo ferè omnia artis praecepta diligentissimè elaborata accepimus) quae nobis ad artis propagationem vtilia videntur, referamus. Asserit itaque Galenus libro tertio de Methodo medendi, & lib. Artis medendi cap. octuagesimoouno, morborum in temperatura consistentium curationem contrariis esse exercendam, quae paria numero graduum sint cum morbo, ita vt distemperies calida quatuor numeris, medicamentis frigidis quatuor numeris curetur, & sic in reliquis omnibus. Atque libro tertio de Simplic. med. facul. cap. 11. probat curationem distemperantiarum non esse exercendam aliis, quàm medicamentis paribus numeris in contrarium labentibus. Quae enim temperata sunt, nec magnopere iuuant, nec laedunt, calidos, aut frigidos morbos. Quae verò contraria sunt, sed minora, iuuant quidem, sed non persanant, nec ad temperamentum ducunt, vti cùm tepida frigidis affectibus admouentur. A maioribus autem laeditur affectus: nam si affectio parum calida sit, & ad tepiditatem inclinet, omnino à frigidis laeditur: sperandum enim est à talibus medicamentis corpus non tantùm ad temperamentum deducendum, sed etiam in contrarium, ac refrigerandum. At verò quae aequalia fuerint ad temperamentum deducent corpus, ac morbum curabunt. Exemplum autem adducit. Si enim aquae frigidae tepidam admisceas, non efficies eam temperatam, sed frigidae calidam simili mensura admiscere debes, si aquam facere contendis temperatam. Docet itaque eo modo ad temperamentum deduci corpus paribus numeris, quo aqua temperata fit, ea frigidissima, & calidissima. Nos verò de sententiae vtilitate, & exempli vi differamus. Quod enim praecipit curationem per aequos numeros fieri, si semper seruandum foret, omnes curationes aequa celeritate complerentur, vbi namque paria paribus conferantur, pares erunt agentium & patientium proportiones, & pares immutandi celeritates. Quod si auctis numeris minui proportiones obiicias, fiet vt maiores morbi minori celeritate curentur, verùm vtrumque est à ratione alienum, siue aequa celeritate morbos maiores & minores, siue maiori celeritate minores curandos instituas, siquidem morbi maiores celeriùs curari exposcunt, à quibus maius imminet periculum, & qui plus aegros molestant. Dices fortè, in morbis celerem curationem desiderantibus, satis fieri si remedia frequentius repetantur, aut maiori quantitate adhibeantur, verùm duo obstant, primum, quòd si idem aut simile medicamentum millies offeras, neque proportionem causae, nec motus celeritatem augebis. Secundum, quoniam, vt diximus, ex Galeni doctrina sequitur, nullum medicamentum esse bis admouendum, nec simile. Praeterea quae paris numeri sunt, sed quantitate maiora, vti celeriùs sanant, ita periculum afferunt lapsus corporis in contrarium affectum, quod quàm maximè vitare contendit Galenus. Sed rursus dicet aliquis, non sequitur, paribus numeris exercentur curationes, ergo pari proportione, ac motus celeritate: nam parea numeri lapsus facti, magis obsistunt, quàm similes fientes, ac perinde si frigidam intemperiem factam, & fientem paribus numeris cures, celeriùs fientem mutabis. Quorum autem valeat solutio

Morborum curationes disparibus numeris.

hinc accipies, sume duas distemperantias fientes, alteram magnam febrem ac vehementissimam, alteram paruam, & remissam: has verò sublata prius causa sanare tentabis, oblatis frigidis aduersus id factum, hoc est productum, quod remansit. Nunne maiorem calorem maiori celeritate mutare contendes à quo maius imminet periculum? id verò fortè concedere negabis, ac dices naturam non ferre subitas mutationes, neque ad naturalem dispositionem. At contrarium Gal. exercet, qui lib. 9. de Meth. med. in continentibus febribus ad animi deliquium sanguinem mittere praecipit, vt inde corpore subitò refrigerato restituatur sanitas. Deinde si paribus celeritatibus magnum & paruum morbum cures, maiorem tardiùs curabis, maiores autem & acutiores morbos tardiùs, lenios verò citiùs ad sanitatem perducere, nequaquam conuenit. Praeterea omnes factas distemperies aequa celeritate curabis: nam ratione facti esse pariter obsistunt, & gradibus similes gradus oppones. Rursus si non liceret distemperiem frigidam magnam & factam maioribus numeris curare, id esset aut quoniam celeres mutationes non fert natura, aut quoniam immineret periculum transitus in contrarium lapsum. Primum autem non obstat, quoniam si à paribus numeris intra mensem curatur, si à maioribus curetur intra viginti dies, nemo iure dicet hanc repentè factam mutationem. Secundum autem non fiet: nam semel ad sanitatem deducto corpore, abstinebimus à medicamentis, aut iuuata sanitatem deducto, aequalibus vtemur numeris. Sed rursus dices non licere ante tempus praefinitũ morbos curare, sed longos morbos diutius spectare, breues citius murare, verùm id longè abest à rerum notitia: nam in morbis materialibus in quibus coctio speratur, decet spectare statum veluti praefinitum tempus. Hi tamen morbi non sunt qui propriè curantur, sed potius praeseruatione, & causae ablatione egent. Nos de morbis in temperatura loquimur, factis aut saltem productis, quos nemo dicet praefinitum tempus habere. Hectica etenim quod habet tempus quo ipsam amouere sit opus, & in quo sit auxiliis parcendum? Aut fortè dicet aliquis incommodam esse curationem hecticae febris, quae hebdomada praecedenti primum factũ esse habuit, si medicus tentauerit ipsam omnino sanare sex dierum spatio, quo nondum acutas febres sanare solemus, aut si hecticam quae quatuor mensibus vexat, tentaueris viginti diebus abiicere. Nullum sanè limitem habent definitum morborum in temperatura curationes: nam febres fientes ardentissimas si intra diem sanaueris, nihil obest. Hecticas celerrimè curare expedit, dum tamen vires obsistant lapsui in contrarium, quod est in refrigerando periculum: id verò fiet, si cùm sensim mutas (sic enim fieri debet) semel ad temperamentum reducto corpore, à refrigerando abstinueris. Sed rursus ad institutum redeamus. Apud Hippocratem sanè ad extremos morbos extrema exquisitè remedia optima sunt: quae verò extrema sunt, breui sanitatem efficiunt, in aliis autem morbis qui lento motu incedunt, lib. 5. de Method. med. Galen. permittit à lenioribus inchoare. Praeterea eodem autore lib. 3. de sanitate tuenda, qui longo tempore generantur affectus, longo tempore curari debent, qui verò breui, breuiter. Non igitur omnes aequa proportione causae curari, & aequa celeritate desiderant, sed maiores & periculosiores, & natura acutiores, citiùs aliis. Praeterea lib. 7. de Method. med. maius esse in infrigidando periculum, quàm in calefaciendo refert: quod non alia ratione verum est, nisi quoniam

Nota.

ea re

ex refrigeratione timetur magis lapsus in contrarium, & frigidam distemperiem, caloris natiui extinctione. Quod si ita est, expediet profectò, vbi duo æquales distemperies factas paterentur, aut fientes, alter calidam, alter verò frigidam, minoribus numeris, & minus validè refrigerare, quàm calefacere, & minori celeritate, vt tutius ad finem perducatur alteratio. Præterea loco eodem exsiccandi, & humectandi tempora maiora esse, quàm refrigerandi & calefaciendi, dicit. Quapropter expediet sanè maiori proportione causarum humectare, aut exsiccare, quàm calefacere, & infrigidare, vt decenti temporis interuallo corpora ad temperamentum deducantur: non enim sperabitur deductio corporis in contrarium, cùm motus adeò lentus sit, vt medicus adbuc parum exercitatus agnoscat opportunitatem abstinendi à remediis, iam curato morbo. Præterea si omni intemperantiæ æqualis remedia sunt adhibenda, non completa curatione remedium primò adhibitum, secundò aut tertiò admouendum non erit. Sed deceret, quoties accedis ad visendum ægrum, medicamentum in aliud mutare. Cùm enim medicamentum primò admotum aliquam efficiat morbi diminutionem, medicamentum superius manebit, & maioris numeri, ac perinde aliud æquale morbo subrogare loco eius opus erit, & id perpetuò, ac sine mora facere, quod est absurdum: dum enim versus sanitatem mutatur temperatura, cùm non maneat in eodem statu, neque remedium erit idem adhibendum. Decet igitur primùm periculi magnitudinem metiri, atque ea ratione remedia maiora, aut æqualis numeri, aut minoris admouere. Cùm enim ex mora periculum imminet, maioris numeri remedia competent. Cùm verò tempus concedit, æqualia, aut minora satisfacient. Atque eùm ex maioris numeri admotione nulla mutationis celeritas iusto maior, periculosa, ac naturam perterrens speratur, maiora numero adhibebimus, quod maximè alterandi ratione morbis humidis, & siccis curandis conuenit: vbi tamen singula ad vnguem examinare velles, quid prohibet corpora distemperata, cùm morbo sui generis ægrotant, maioris numeri contrariis vti? Quamuis enim supra suam naturalem distemperiem parum in contrarium ducerentur, id non tantùm malum non esset, sed vtile satis, ad temperamentũ propius accedere. Si namque calidum corpus in primo ordine febre corripiatur, deinde ex vsu medicaminum frigidorum maioris numeri, quàm febris sit, non tantùm curetur, sed etiam calorem supra temperamentum amittat, quid inde mali sequatur, tu ipse dixeris; mihi namque vtilissimum videtur. Quòd verò Galenus voluit à minoribus non sanari morbos, non omnino constat. Si namque calido morbo quatuor numeris frigida medicamenta duobus numeris admoueantur, aliquem calorem corrumpent, atque efficient morbum tribus numeris calidum, admoueatur igitur secundo, & minuet rursus morbum ad secundum, & ita ad finem morbus ducetur, reperito medicamento. Quin & natura, siue temperatura corpóris sani, morbos paruos sanat, quoniam temperamentum distemperantias paruas curat, & sanitati corpora restituit, nedum medicamenta, quæ in contrarium labentia, valentiora sunt. Exemplum autem quo Galenus vtitur ad idem probandum, inualidum est: dixit enim aquam frigidam calidæ mixtam non ipsam attemperare, nisi paris numeri fuerit: verùm aliter se res habet, nam si aquæ calidæ sex numeris, vnciarum octo, misceas aquam eiusdem quantitatis, tribus numeris frigidam, eam efficies minus calidam, fit iam quinque numeris calida, adiiciatúrque rursus par quantitas aquæ tribus numeris frigidæ, fiétque minus calida, ac tãdem simili aqua frigida adiecta, totus calor abundans aquæ calidæ, corrumpetur, & temperata manebit. Quòd si deinceps frigidam adiiceres, in frigidam temperaturam eandem deduceres. Fiet igitur pari modo in laborantibus: quamuis enim si distẽperantiæ calidæ sex numeris medicamentum frigidum tribus admotum, ipsam non attemperet, sæpe tamen repetitum ad finem non tantùm attemperabit, sed corpus in contrarium deducet. Probe igitur morborum curationes quas lentè perficere conamur, per minora fient, in calidis & frigidis distemperantiis, in humidis verò & siccis æqualibus, & paulò maioribus. Erit autem in his permutationibus hoc præ omnibus considerandum, an morbus celerem exposcat curationem, & pro ratione vrgentiæ, & periculi numeros plures, aut pauciores contrariæ qualitatis adhibebimus, vt citò, ac cum modo curatio fiat. Per modum autem nihil aliud volumus, quàm quod in adagio habetur, σπεῦδε βραδέως, hoc est, festina lentè. Magnus etenim affectus magna eget reparatione, quæ magno remedio fit, magnum autem remedium dicitur, quod in specie sua magnum est, vti magnus calor, magna siue pluris numeri frigiditas. Dicitur quoque magnum remedium, quod magnas habet vires, qualia sunt quæ parum alterant, quoniam sæpe reperita magnam curant affectionem, quamuis sui generis affectionem magnam creare non possit, quoniam morbus non postulat magnam affectionem contrariam generari, sed magnam præsentem demi atque id, dum magnis, & paruis, & æqualibus auxiliis fieri possit, an cum maioribus, aut in minoribus, aut æqualibus fieri debeat, non docet morbi magnitudo, sed periculi magnitudo. Sed obiicies Hippocratis sententiam qui secunda Aphorism. Sectione inquit: Quæ longo tempore extenuãtur corpora, lentè reficere oportet, quæ verò breui, breuiter. At quæ longo tempore extenuantur, in maiori periculo sunt absumptis non tantùm spiritibus & carne, sed solidis ipsis particulis, vt Galenus in commen. testatur, verumtamen quamuis magna consumptio, & periculosa ea ratione celere remedium exposcat, facultas id non permittit: vbi namque simplici alteratione corpus sanitati restitui deberet, maiora adhiberemus auxilia, & quæ citò sanitatem restituerent, cùm tamen non tantùm alterare sit opus, sed substantiam deperditam reficere, virium actione opus erit: hæ verò cùm per lõgas extenuationes, & morbos factos languidæ sint, non nisi longo tempore refectionem perficere valebunt: hæc tamen non est à morbo indicatio, sed à viribus: vires autem & partis principatus, & eius sensus consideranda sunt, an consentiant, repugnent, aut correpugnẽt. Quoniam verò compositi morbi magna ex parte causam habent, & cum humore fiunt, vbi morbi causam habuerint, qua ratione curari debeant, dicere expedit. Causa namque vt vnum eorum quæ præter naturam sunt, ablationem desiderat, ac indicat, sicuti & morbus primum sui ablationem, deinde contrariorum oblationem, deinde potentiam oblati, deinde modum quo offerri debet. Quemadmodum & symptomata, vbi moderationem, & ablationem expostulant, adhuc præsente morbo, ob ipsorum magnitudinem. Hæc etenim tria, vt quæ præter naturam sint, ablationem, & curationem indicant. Morborum autem causas habentium curatio, natura

Morbi quibus numeris curari debeant.

Morborum composi. curatio.

Morborum causas habentium curatio.

Digitized by Google

tura rerum id docente, à causæ ablatione est incipienda. Quòd si ipsa ablata, nihil effatu dignum productum relinquatur, opus naturæ permittendum, quæ paruos affectus vel seipsa sola persanat. Si tamen aliquid mentione dignum relinquatur, id adhibito contrario curandum est. Causæ verò curatio (liceat modò curationem, ipsam causæ correctionem, præparationem, aut euacuationem appellare) euacuatione, coctione aut correctione fit: cruda enim causa coquitur, & deinda alit, semicorrupta corrigitur, valde corrupta, semel superata à natura, deinde pellitur, fluxu ventris, vrina, sudure, vomitu, fluxu mēstruorum, aut hæmorrhoidibus, aut insensibili discussione, sed fit quandoque vt morbum curantes augeamus causam, aut vt causam curantes augeamus morbum, veluti si à frigidis humoribus & crassis oriatur febris. Qua in re quid agendum sit intelliges, si enim morbus non valde vrget, causa primùm dimouenda, quamuis cum morbi augmento. Sublata namque causa facile erit deinde morbum in totum auferre. Quòd si morbus valde vrgeat, ac velis ipsum curare aucta causa, quamuis morbum interim minorem reddas, ad finem aucta causa, ad potionem morbum efficiet. Si verò à causæ curatione inciperes cum morbi augmento, demeres quidem causam & morbum, atque hominem de medio tolleres. Quamobrem optimum consilium erit, ab eo incipere, quod causæ rationem habet: nam quod vrget, atque id sine quo alterum curari non potest, rationem habet causæ sine qua non, nec tamen reliqua negligenda. Vbi verò multæ causæ explicantur, quæ non eandem postulent curationem, ab ea incipere oportet, quæ natura prior est. & quæ fuerit inuentione resolutiua posterior. Quæ enim postremò inuenta sunt, prius exequi debent. Sunt autem causæ quandoque eius naturæ, vt nihil prohibeat eas simul auferre. Si tamen duo affectus cōplicentur, vbi seiuncti fuerint, ac minimè consentiant partes laborantes, nihil prohibet simul vtriusque persequi curationem, veluti si phlegmone in pede consistat: & in oculo suffusio, aut vulnus in capite, & scirrhus in liene. Sunt autem quandoque morbi iuxtà positi ac consentiētes, ita vt remedia vni morborum adacta, alterum mutent necessariò, & mala inuicem compatiantur. Quandoque verò sunt morbi compositi, & eandem omnino partē infestantes. Quòd si iuxtà positi sunt, aliquando curatio vnius nihil nocet alteri, atque poterunt ambo simul curari, aut etiam se iuuant, & remedia vtriq; adhibenda erunt. Si remedia vnius alteri nocent, & non possunt admoueri vni, sine alterius læsione, vti si ventriculus frigidus est, iecur vero calidum, & ambo exposcunt curationem, calida frigidis miscenda erunt, sicuti si iecur obstructionem patiatur, & ventriculus cœliacū morbum: adstringentia etenim, quæ ventriculus expostulat, iecori nocent: immiscenda itaque erunt adstringentia cum his quæ ab obstructione liberant, quæ nulli eorum satis valida erunt, vbi affectiones magnæ fuerint, ac perinde difficile admodum curationem admittēt. Minores tamen affectus curantur, quoniā cùm extremè contrariæ vires medicaminum miscentur, ad medium ducuntur: medium verò valde siccam dispositionem humectat, & valde humidā exsiccat: quod extremis affectibus valde imbecillum erit auxilium. Hac medicamentorum mixtione vtemur in morbo laterali cum sputo sanguinis. Quòd si affectus compositi fuerint, siue eandem partem infestantes, nonnunquam eisdem remediis iuuantur, atque eorum curationem

Indicationes contraria à causa & morbo.

Affectuum complicatorum curatio.

Affectuum composi. curatio.

simul aggredimur, vti si in parte quapiam adfuerins vlcus & intemperies humida: medicamenta namq; exsiccantia vtrique erunt ex vsu, si tamen vlcus cum phlegmone carnem infestet, vlcus quidem exsiccationem exposcit, phlegmone verò suppurationem, & humectationem, & attemperamentum. Cùm igitur morbi duo ita componuntur, remedia contraria expostulantes, hæc duo aduertenda sunt, quod alter sine altero curari non potest: vbi enim quinis sine alio curari possit, incipimus ab eo qui magis vrget, ea in morborum, & symptomarum compositionibus admouemus, quæ Galen. apertè docuit lib. 3. & 7. de Method. med. Vti si cum vlcere coniungatur fluxio, aut phlegmone, aut intemperies, vbi aliquod horum diuersum ab vlcere exposcat remedium, ab eo inchoandum, quoniam sine eius curatione vlcus curari non potest. Semper autē incipimus à causa, vel efficiente, vel sine qua non, vel ab vrgenti. Sicca enim existēte intemperie, nequit vlcus curari ante eius curationem. Neque si cum phlegmone iungatur, ante curationem phlegmones, sordes vlceris detergendæ, habent enim rationem causæ sine qua non: conuulsio vulnus sequens vrget, ita vt neruum per transuersum secare cogamur. Ex vrgētibus est morbus à quo maius imminet periculum: id verò oritur ex morbi magnitudine & partis affectæ præstantia: & cum partibus maximè præcipuis consensus. Ex symptomatis verò vrgentibus ea sunt quæ præcipuis partibus & viribus earundem valde nocent, vt magnus dolor à causa frigida, quem curamus stuporem inducentibus, & animi deliquium cum febre, vini potu. Quæ de morbis compositis & iuxta positis diximus, in omni morborum genere vera sunt. Vbi verò morbus partium instrumentariarum fuerit, is oppositione curabitur. Morbus enim in numero partium quæ ex sanguine ortum habuerunt, reparari potest, si diminutio sit, si tamen ex semine fuerint ortæ, non reparantur, aut portio parua de venis paruis. Aucta verò pars, aut medicamentis, aut manus opera demetur. Magnitudo quoque emendari potest, paruitate procurata, vti paruitas, procurata magnitudine, alimenti copia, frictionibus, & balneis. Situs verò restituitur, arte reducto osse in locum suum, & intestinis ab scroto in peritoneum. Superficies quoq; aspera læuiganda, & læuis asperior reddenda, & figura læsa emendanda, & meatus valde laxi adstringendi, & valde adstricti laxandi, & obstructi deobstruendi. Conceptacula præterea plena vacuanda, & valde vacua implenda. Morbus verò vnitatis solutione consistens, si simplex fuerit, sola eget partium separatarum vnione, si compositus est cum morbo in numero, aut in temperatura, is prior sanandus. Si namq; pars desit, siue caro, siue cicatrix, addenda erit, si intemperies, mutanda. In carnosis itaque partibus coalitus simplici existente vulnere. Quòd si solutio magna fuerit, primò labia sunt adiungenda, secundò talia seruanda, tertiò cauere ne quid interueniat, quartò temperaturam partis sanam seruare oportet. Quòd si cum partis amissione fiat, caro reficiēda, & cicatrix obducenda, & interim, si fluxio, tumor, aut intemperies accedat, primò curanda, si sordes, detergenda. In ossibus tamen, fracturæ interueniente callo agglutinantur, si desit pars, non reparatur in adultioribus: in pueris verò fit vt partes sine alterius substantiæ interuentu coalescant, & vt paruissima pars restituatur. Nerui per transuersum scissi non assolidantur, & punctura sedantibus dolorem eget, & his quæ tenues ichores à neruis purgant, & educunt, nēpe aperientibus,

Morborum partium instrumentariarum curatio.

Vnitatis solutæ curat.

Digitized by Google

tibus, & exsiccantibus, & vulnus dilatandũ, si vires ferant, quandoque ob dolores, & conuulsiones, semidiscissos neruos, & punctos per transuersum secamus. Hi etiam affectus omnes, vt de temperaturia diximus, ex magnitudine ostendunt remediorum vim, & ex periculo citum expostulant auxilium. Ex his manifestum quantum conducat affectus cognitio ad quæstiones absoluendas, quas medicus considerare debet ante morborum curationẽ. Si namque affectus cognoscitur sua ipsius substantia, statim ostendet, an quidpiam agendum sit, & quid agendum, & qua materia, & quantitas ostendet potentiam remedij, & ex vtroque reliquæ quæstiones soluentur. Quòd si affectus non constauerit se ipso, ad eius cognitionem & inuẽtionem signis vtemur, quæ sumuntur, vt diximus, à causis, effectibus, & similibus, & iuuantibus, & horum contrariis. Quoniam autem morbus per se agendi præbet insinuationẽ, indicans appellatur apud Gal. 2. lib. de Meth. med. dicẽtem, indicationem esse agendi insinuationem, lib. tamen de optima Secta, indicatio est, comprehensio iuuantis, simul cum comprehensione nocentis, non expectato discursu, aut ratiocinio. Et lib. 9. de Meth. med. primam & maximam indicationem ad curationem dixit contrarietatem, ac si diceret, primam esse, qua morbus indicat contrariorum exhibitionem: nam ex indicationibus aliis, prima à viribus desumitur, quæ curatrix non est, vt Galenus ibidem inquit, sed conseruatrix, quoniam à viribus hæc est insinuatio desumpta, vt eas seruemus, quibus seruatis vita permanet, & sine ipsis perseuerare nequit, vires autem præcipuę alibi à nobis sunt abundè relatæ. Curatrix itaque indicatio prima à morbo desumitur, qui cùm præter naturam sit, auferri debet, ablatio verò cõtrariis fit, per similia conseruatio. Cõtraria igitur indicat morbus, vt tale exposcens remedium. Genus tamen morbi ostendit remedij genus, species verò speciem, & quantitas quantum efficere debet remedium, siue quanta esse debeat remedij potentia. Quod verò cum hac aut illa celeritate, non ad morbi magnitudinem spectat, sed ad periculum, & virium firmitatem, hæc enim est de modo suprà habita quæstio. Febris etenim, quæ distẽperies est, si sex numeris caloris constet, quoniam distemperies est, remedium alterans exposcit, quatenus verò calida est distẽperies, indicat frigidum debere esse remedium. At verò quatenus sex numeris constat, remedium exposcit quod sex numeros caloris demere valeat. Sunt autem ad id valentia remedia quæ numero maiora sunt, & quædam minora, atque æqualia: quo autem horum vti deceat, periculi magnitudo indicabit viribus consideratis; quibus accedunt partis principalis & ipsius sensus. Quòd enim celeriùs aut cum mora curari debeat morbus, ex periculi magnitudine mensuramus. Huic autẽ curationi, vti & aliis plurimis, aliquando vires repugnare & contraindicare notum est, vt valdè celeribus refrigerationibus, quæ non sine periculo exercentur. Præterea alia est quæstio de remedij quantitate, hoc est, quanta esse debeat remedij potentia, ab ea quæ quærit, quomodo remedium sit assequendũ, quàve celeritate: ab alio igitur quantitas indicatur, ab alio modus: quantitas autem remedij eius quod est præter naturam, siue quantitas eius quod agi debet, siue quantitas potentiæ agendi, ex morbi quantitate sumitur primò & immediatè: quoniam magnus morbus magnum esse id quod auferri debet, primò & per se indicat: docet quoq; secundò quantitatem potentiæ auxilij. An tamen magnum debeat esse remedium in suo genere, ad modum attinet, quod ex periculo agnoscimus. Id quidem est, an id quantum quod auferri debet, citò an tardè auferre opus sit. An ve potentiã commutandi in sanitatem totam simul offerri an sensim conueniat. Ac perinde magnitudo morbi potentiam auxilij, quantúmque demi quantúmque ad sanitatem vsque sit reponendum, indicat, quantum autem medicamentum, cuiúsve numeri ad id assequendum offerri debeat, periculum monstrat. Sed neque id tantùm, verùm etiam partis sensus, & partis principatus, vbi aliquid ab ea vacuari debeat, ostendunt, an confestim id faciendum sit, an sensim, & cum minoribus medicaminum numeris. Morbus potiò cùm se offert, vnum per se, & potissimum indicat, idque primo loco, deinde alia secundo, quoniam plurimas continet rationes. Prima itaque est qua quidpiam præter naturam existit, cui statim accedet prima hypothesis suprà habita, quæ instituit quod secundum naturam est, seruari debere, auferri verò quod præter naturam: primum igitur sui indicat ablationem, secunda hypothesis sequitur, quæ docet contraria contrariis iuuari, ac perinde contraria esse offerẽda. Deinde ex genere morbi indicatur genus cõtrarij, & ex specie species, ex magnitudine vis remedij inuenitur, ex periculo verò numerus adhibendus, siue modus considerãdus, deinde accedet consideratio formæ remedij, temporis, loci, & ordinis. quæ ex tempore, & loco morbi sumuntur, ex ordine morborum, aut eorum quæ cum morbo iunguntur, ordo agẽdorum, & forma morbi, qua forma remediũ adhiberi debeat, vti in vlceribus linamẽta, & fistulis liquida sunt iniicienda. Idem quoq; in causis morbificis & accidentibus agendum indicatur, tanquam ab his, quæ corpus præter naturam afficiunt. Quæ verò præter naturã sunt corporis constitutiones, sui indicant ablationem, sed diuersa quidem ratione: læsæ namq; actiones per se primò & sua ratione. Morbus per se, sed tamen ea ratione qua per se actiones lædit, per se itaq; indicat sui ablationem, id est, ex natura sua, sed non primariò: causa verò per se ipsam indicat, quid agendum est, hoc est, ex sua natura, non tamen per se, id est primò, sed ea ratione qua morbũ efficit, qui actionem lædit. Quemadmodum enim sanitas ob actionum integritatem expetitur, ita morbus ob earundem virium propulsatur, lib. 14. de Meth. med. Corpus autem affectum secundo loco considerandum venit, in quo secundum naturam multa se offerunt, quæ quoniam talia sunt, seruari postulant. Hæc sunt, vires ægri, temperatura, ætas, sexus, consuetudo, quæ vitæ quoq; institutũ comprehẽdit, & habitus. Quæ omnia ex propria substantia agnosci debent, & ex causis, & effectibus ostendentibus statum naturalem corporis. Naturalis verò status suam postulat conseruationem, vti is qui præter naturam est, de quo diximus, curationem, atque remedia. Pari quoq; ratione media corporis constitutio quæ neutra dicitur, partim cõseruationem, partim curationem: qua parte enim pto naturæ modo se habet, seruari debet, qua verò extra naturæ modum consistit, curari his quæ causam auferũt. Præcautio sanè neutris corporibus atq; ægris communis est, sed diuersam partem atris habent adiunctam. Neutra corpora quæ in morbos incidere parata sunt, causæ egent ablatione, ne incidãt in eos. Hæc quatenus causam quæ præter naturam est aufert, curatio nõ satis propriè dicitur, quatenus verò id quod futurum est præcauet, præcautio, aut præuisio dicetur, sequitur hanc custodia natiuæ dispositionis. Præseruatio igitur, & conseruatio eis debetur, sed nõ similiter affectis: nam præseruamus corpora

Morbus, causa, & symp. per se indicant.

Læsæ actiones per se primò indicant sui ablationem.

Corporis affecti consideratio.

Præcautio quibus debetur.

corpora sana, sed ægrotare parata, conseruamus sana nō parata ægrotare. Ægris verò per morbos fientes præseruatio conuenit, sed hæc cum curatione coniuncta est, non cum conseruatione constitutionis corporis. Nam morbis fientibus ablatio causæ propria est, vt præuisione hac, futurū prohibeamus ne fiat, reliqua verò corporis constitutio non seruanda, sed contrariis curanda venit, nisi à natura curetur: vtrobiq; est ablatio causæ, sed in neutris cum conseruatione, in ægris cum curatione, quoniam neutra dispositio in sanam mutatur, & fiens præcedit factam, quæ remanet. De præseruatione corporū neutrorum decidentiæ & refectione eorum quæ reualescunt, suprà diximus, nunc verò de indictis sumendis ab his quæ secundum naturā ægrotantibus insunt, agamus. Primum verò locum tenent vires, vitalis, naturalis, & animalis, sed inter has vitalis prior: cùm potissima medici intentio sit vitam seruare, banc præcedit nutritio, sequitur sensus & motus. Vires & naturalis constitutiu corporis, non tantùm plus aliis, quæ sunt secundum naturam seruari exposcunt, sed per se id indicant: reliqua verò horum ratione: ita vt non propriè indicantia dici debeant, sed coindicantia. Indicant sanè vires per se suam conseruationem: verùm ætas, sexus, consuetudo, quæ vitæ institutū comprehendit, quoniā vires ostendunt quantum valeant, quantumq; seruari debeant. Præterea indicant vires secundò alimentorum exhibitionem, quando conseruatio aliter fieri non possit. Prima enim artis hypothesis docuit, quæ secundum naturam sunt seruare, & secunda similibus id fieri debere, similia sunt & familiaria nobis, alimenta. Neq; aliter morbus primam præbuit indicationem ablationis, sicut & causa, & symptoma, & secundò contrariorum oblationem, virtus verò sui conseruationem primò, secundò similium oblationem: siquidē si indicantia coindicantibus conferas, primum locum indicantia habēt dignitate, coindicantia secundum Si vires indicantes, cum materiali morbo indicante cōferas, contraria indicare agnosces, sed vincit indicatio quæ à viribus sumitur indicationem quæ sumitur à morbo, dignitate, quæ si conferas, appellabis indicantes vires conseruationem, contra indicantem morbum, sic ablationem & remedia indicare morbum, vires cōtraindicare, atq; naturalem constitutionē, dices. Indicant vires conseruationem, ac perinde Gal. 9. meth. indicationem à viribus conseruatricē, ac vitalem, non curatricem esse dixit, à morbo verò indicationē, curatricem, sed indicant vires alimentorū exhibitionem, repugnāt, siue contraindicant remediorū oblationi, quæ non sine virium læsione fit, indicat morbus remediorum oblationem, repugnat, ac contraindicat exhibitionē ciborum, ratione causæ. Quæ secundum naturam sunt, alia à viribus eisdem coindicant, morbis verò correpugnant, quandoque, sed vbi conferantur ea quæ à viribus sumitur indicatio, & ea quæ à morbo, longè dignior est quæ à viribus sumitur, & reliquis omnibus indicationibus præferenda. Nā in summis morborum vigoribus, & in accessionum initiis, in quibus maximè morbus contraindicat, cibos exhibemus, vt viribus indicantibus subueniamus, sed tamen per sanitatem omnes indicationes vnà conueniunt in virium tutela, quibus vita constat: per morbos tamen non ita, sed ab ipsis indicationes remedia exposcunt, quæ multum, aut parum, aut nihil ferè lædunt: proinde aut eas amplexabimur, aut fugiemus, aut modum seruabimus. Cùmque vires cibis seruari postulent, morbus autem alimentorum exhibitioni repugnet, fit quandoq; vt vincente dignitate indicatione quæ à viribus sumitur, quantitate vincat ea quæ sumitur à morbo contraindicatio, ita vt eam sequi debeat medicus, veluti in ardentissima febre, ac summo vigore ipsius, viribus non valde deiectis, minus dignam indicationem quæ à morbo sumitur, quoniam quantitate maior est, sequimur alia prætermissa. Numerus quoque indicantium, & coindicantium aduertendus: nam multæ indicationes minores dignitate, & quantitate, eas quæ pauciores sunt, digniores tamen, atque maiores, aliquando vincunt, atque singula in singulis perpendenda. Fit enim quandoque vt morbus indicet refrigerationem, sed non valde: quoniam magnus non est, erit quidem hæc indicatio dignior contraindicationibus & correpugnantiis, quæ ab ætate, temperatura, & anni tempore sumentur, verùm hæ aliquando cogent, vt temperatis vtamur, vt Galen. lib. 8. de Meth. med. diætinam & hæc seruata natura morbo curando proficient: temperatura præterea vt naturalis constitutio seruari exposcit, atque genus temperamenti, genus eius quod seruare ipsam debeat indicat: calida namque temperatura sana non tantùm indicat sui conseruationem, sed ea ratione qua calida est, calida indicat esse offerenda, humida verò temperatura naturalis, sui conseruationem indicat, quod verò in specie humida est, humidis esse seruandam insinuat, & sic reliquæ temperaturæ. Causæ quoque sanitatis eadem ratione indicant conseruationem, vt causæ morbosæ ablationem, & naturalia accidentia sui indicant conseruationem, vti praua symptomata moderati per se postulant. Decet autem naturalem temperaturam diligenter examinare, quoniam per morbos quantum alterare opus sit, aut quando ab alterando cessare, nunquam medicus assequetur, nisi ipsam quanti sit caloris, frigoris, humiditatis, aut siccitatis agnouerit, ne fortè lapsum vnum curantes, corpus in contrarium lapsum ducamus. Cæterùm parte prima docuimus temperamentorum omnium notas. Naturalis verò corporis habitus non indicat, sed indicationi quæ à viribus sumitur, coindicat, vbi rarus habitus, quoniam per ipsum vires facilè dissoluuntur, coindicat ciborum exhibitionem, viribus indicantibus, & correpugnat causæ morbi indicanti euacuationem. Eandem seruat rationem sexus. Masculi siquidem natura calidiores, ac sicciores fœminis sunt. Hæ verò humidiores & laboris impatientes, & post decimumquartum annum multo sanguine abundantes. Ætas quoque naturalis est, & quoniam per eam quandoque facilè vires dissoluuntur, viribus coindicat similium oblationem, & alimentorum exhibitionem. Ab ætatis verò temperatura natura indicatur alimentorum, quatenùs ea naturalis est constitutio corporis, quam seruare contendimus. Repugnant autem hæc morbo, à quo alterationes indicantur, & aliquando coindicant, veluti cùm morbus & refrigerationem exposcit, & ætas est frigida, & indicationibus quæ à causis sumuntur, quæ euacuationem postulant, correpugnant viribus repugnantibus, quatenus habitus & ætas quæ facilè dissoluantur, natiuam habent euacuationem, & non facilè ob vires admittunt aliam. Consuetudo quoque aduertenda: nam qui potui aquæ frigidæ assueuit, faciliùs fert per febres frigidæ potum, & quæ consueta sunt paruam, aut nullam inferunt alterationem, & quæ euacuant purgantia medicamenta, vbi consueta sunt, minus euacuant, aut corpus mouent. Quòd si consuetudo dispositionem ostendat, quæ ex causæ alicuius vsu frequenti relicta

Indicia quæ sumuntur ab his quæ sunt secundum naturam.

Vires morbis in indicando conferuntur.

Indicatio à tēperatura.

Ætatis indicatio.

Consuetudinis ratio habenda.

ćta eſt, vti temperatura aſcititia indicabit ſui conſeruationem, ea ratione eam quæ ſumitur à conſuetudine indicationem, aut repugnantiam dicemus: ſi tamen nihil aliud præter cauſarum vſum nos docet non indicat, ſed coindicat ſanitati, vti aliquãdo coindicat morbis, veluti conſuetudo parcè viuendi, correpugnat viribus expoſcentibus alimentum, quibus repugnat cauſa morbi, eſtque conſuetudo hac ratione, idem quod vitæ inſtitutum. Sed etiam conſuetudo lautè epulandi, coindicat viribus expoſcentibus alimentum, & correpugnat cauſæ morbi. Atque vt Hippo. inquit, Victus humidus omnibus febricitantibus competit: maximè verò pueris, & qui tali victu vti conſueuerunt. Quo in loco à morbo indicationem ſumpſit ad curationem quæ per contraria exercetur, ac quoniam morbus ſiccus eſt febris, humectantia præcepit, ætas quoque coindicat, quoniam humida eſt, & quæ ſecundum naturam ſunt, ſeruari debent. Eſt quoq; ſecundum naturam conſuetudo, atque ſeruatur ſimilium oblatione. In febribus itaque ætas humida, & conſuetudo humectantium ciborum, coindicabunt febri humidorum exhibitionem. Sed morbum dicit Gal. lib. 8. de Metho. meden. ſemper indicare contraria: conſuetudinem ſimilia: ætatem & temperaturam non ſimpliciter ſimilia, ſed vbi temperata fuerint: vbi verò diſtemperata, non niſi cum conſuetudine. Itaque ſi quis puer & natura humidus, ſiccis aſſueuerit, ſicca expoſcet, ſi humidis, humida, in eis nihil indicante temperatura. At verò nos naturam indicare ſimilium exhibitionem, ætatem, & conſuetudinem coindicare dicemus, ac nihil prohibere, quo minùs ætas & temperatura naturalis, quamuis temperata non ſint, ſimilia deſiderent, etſi conſuetudo non accedat, adhuc interim dum homines ægrotant. Nam conſuetudo aſcititiam inducere ſolet diſpoſitionem. Sed aſcititia diſpoſitio naturalem non vincit indicandi potentia: quamuis igitur nõ conſentiat conſuetudo, nihil vetat temperaturam ſibi ſimilia expoſcere. Preterea quamuis indicium ſumptum à conſuetudine vincere debet id quod ſumitur ab ætate, & natura, non ob id ætas & temperatura naturalis ſuam amittent naturam, appetitum, & inclinationem, quæ ad ſimilia eſt. Quamuis enim præſente febre cum temperatura ſicca, humida exhibenda ſint, neglecta indicatione quæ ſumitur à temperatura naturali, adhuc tamen temperatura ipſa ſimile expoſcit; ſic etiam quamuis conſuetudo contraria naturæ ſit, & conſuetudo indicando vincat naturam, nihilominus temperatura ſimilium præbebit indicationem. Præterea ſi puer febriciter, aſſuetus tamen ſiccis alimentis, notum eſt huic deberi victum humectantem, vincente indicatione, quæ ſumitur à morbo, repugnantiam, quæ ſumitur à conſuetudine, atque eo dato nemini dubium eſt, puero illi victum deberi humidiorem, quàm iuueni febricitanti aſſueto ſiccis alimentis, vbi pares fuerint febres. Cæterùm ea humectantia maiora, non febris ratione, ſed ætatis ei debentur: igitur ætas indicat repugnante conſuetudine. Adde quòd ſi ætas pueritiæ, repugnante conſuetudine, non indicaret ætatis ratione humectationem, pares expoſcerent humectationes iuuenis & puer dicti: quapropter cùm puer ad humiditatem ſimilem illi quæ à iuuene poſtulatur, perductus foret, amplius humectandus non eſſet, quod non conuenit. Quamuis igitur non conſentiat conſuetudo, ætas & temperatura ſimilia expoſcent: dubium tamen videtur, vbi corpus calidum & corpus frigidum naturali temperatura ſimilibus febribus corripiantur, & reliquis omnibus paribus, cui debeantur remedia frigidiora. Dubium autem eſſe poſſet, vbi calidus & frigidus paribus febribus vexarentur, quantum tactus indicare poſſet: quod fieri nequit, niſi frigidus maiori vexetur febre, quoniam longiùs abeſt à naturali temperie. Si namque calorem præter naturam æqualiter excedentem temperaturam mediam in vniuerſa ſubſtantia qualem temperaturam tactus indicantis eſſe decet, patiantur, longè maior morbus frigidi corporis quàm calidi erit. Aut dubium erit de calido & frigido corpore æquali menſura labentibus à natiua & propria temperie. Has duas febres diſpares tactus indicabit, & calidi corporis maiorem: atque erit ſanè, ipſis à temperamento proprio ad calidum pariter labentibus, maior febris calidi corporis: quoniã parua latitudo caloris addita calido corpori, ipſum in febrem deducit, frigidum verò non niſi magna: quapropter dum pari mẽſura labuntur, maior erit febris calidi corporis, minor frigidi, & tactus eas diſpares indicabit. Tertiò conferri poterunt, vbi verè pares febres patiantur, quod fiet, vbi frigidum corpus à proprio temperamento longiùs ſecedat: vt enim dixi, non quiuis calor corpori additus, febrilis eſt, ſed qui ad læſionem actionum ducere valet, læditur autem pauciſſimo addito calore corpus calidum, ita vt fere omnis calor additus febrilis ſit, corpori verò frigido multus calor addi poteſt, abſque febre, ac longè maior, ſi ad æqualem febrem cum calido corpore deduci debeat. Gal. lib. 8. de Metho. med. duo propoſuit corpora diſparis & contrariæ naturæ, febricitantia paribus febribus, quas intelligere oportet pares eſſe lapſus à naturalibus & propriis temperaturis, quoniam à febribus communẽ ambobus corporibus vult eſſe indicationem: non eſſet autem cõmunis indicatio, niſi pares eſſent lapſus. Calido igitur & frigido corpore paribus lapſibus vexatis, frigidiora frigido debentur, coindicante tẽperatura morbo: idem etiam dicemus de conſuetudine, ætate & anni tẽpore coindicantibus, aut ſingulis, aut omnibus. At verò contrariũ ratio probare videtur: nã ſi calidus & frigidus pares lapſus patiũtur, pares diſtẽperantiæ erunt abiiciendæ, atq; æqua celeritate: paria igitur expoſcent remedia. Id verò non confutat aſſertionem, nam calidũ corpus tribus numeris, ſi aliis tribus labatur ad calorem, temperatis reſtitui debet apud Gal. quamuis aliis fieri poſſet, vt diximus: verùm corpus frigidum tribus numeris, ſi in febrem incidat, aucto calore tribus aliis numeris, aut paulò pluribus, medicamentis egebit, ſed numeris frigidis: pari nempe menſura in contrariũ labentibus à natiua corporis tẽperie: frigidiora itaq; frigido deberi notum eſt, & Gal. ſentẽtia vera eſt in prædicto ſenſu. Si verò calidũ corpus & frigidũ ita febricitent, vt tactus calores pares indicet, vera quoq; in ea diſpoſitione erit Gal. ſententia, frigidiora deberi frigido corpori: magna enim eget caloris corruptione, & magna frigoris reſtitutione corpus frigidum à natura non adeò calida, quod paruo lapſu in magnã incidet febrẽ. Poſtremò febres calidi & frigidi corporis æquales dicemus, vbi pares fuerint calores febriles, quod fiet in lapſibus diſparibus: nam ſi ad pares calores febriles deduci debent calidum & frigi. corpus, maior erit lapſus frigidi, quamuis tactui pares non ſint, quoniam ſi frigido corpori paruus calor addatur, non ſtatim calorem febrilẽ patietur: calidum autem ſtatim febri corripietur. Vbi igitur calores febriles pares fuerint, maior eſt lapſus frigidi corporis. Quòd ſi plus eſt quod corrumpi debet, maiori opus eſt emendatione, & reſtitutione, & valentiore auxilio,

Temperatura & ætas ſine conſuetudine indicant, contra Gal.

Dubium.

Febrientibus calido, & frigido, cui debeantur frigidiora.

Indicationes à viribus, & morbo.

lio,ad curationem frigidi,quàm calidi corporis.Interim itaq; dum æger laborat copia,indicatio ablationis à morbo sumetur,appellamus autē morbum, quandoq; ipsam morbi causam,quemadmodū Gal. quoq; dicere solet morbū crudum,aut coctum,cùm tamen sola morbi causa sit quę coquitur.Huic verò contraindicant vires,quę sui indicant conseruationem. Temperatura quoque suam indicat conseruationem,atq; aut coindicat,aut cōtraindicat morbo, ætas quoq; & consuetudo,sexus,& vitę institutum coindicant, aut correpugnant morbo, sicuti & aër ambiēs,cæli status,& ars,de quibus dicemus. Cùm autem coindicant hæc augent indicationem quæ à morbo sumitur , cùm verò contraindicant aut correpugant eandem minuunt, in quibus, vt diximus, numerus, magnitudo, & dignitas indicationū perpendenda sunt,vt id quod reliqua vincit,sequamur, reliquis posthabitis, non tamen omnino neglectis, quandoquidem vbi à reliquis vincantur , adhuc ab eorum potentia aliquid detrahere valent.A viribus etenim indicatio ciborum exhibendorum sumitur, repugnat morbus:quapropter quamuis cibus ęgrotanti offerendus sit , is minori quantitate offertur, quàm si morbus nō adesset.Pręterea indicat morbus sanguinem esse mittendum,repugnāt vires:sed non adeò valide vt vincant indicationem quæ à morbo sumitur.Mittemus porrò sanguinem,verùm minori quantitate quàm si vires non repugnarent,idem de ætate dicemus : hæc enim quandoque correpugnat aduersus morbum,quatenus indicat facultatem nō posse satis ferre missionem sanguinis, atque fiet, vt quamuis vincat indicatio morbi,non tamen ea copia sanguinis mittatur , quæ morbi ratione expetitur.

Cognitio naturalis constitutionis quātum conferat.

Conducit autem cognitio cōstitutionis,secundum naturam corporis patientis , ad cognitionem quantitatis morbi , siquidem eò morbus maior est, quò longius ab eo quod est secundum naturam secedit,vel etiamsi non totus lapsus morbus sit,totus tamen se offert auferendus.Inde verò fiet vt conducat ad inuentionem potētiæ remedij:facultas enim sępe ferre non potest eam remedij potentiam,quam exposcit morbus. Indicant autem vires sui conseruationem ex naturali corporis cōstitutione,seruantur autem alimento,agnoscimusq; inde alimentum esse adhibendum , & ex quantitate lapsus virium, quantitatem alimenti:occasio verò à facultate indicatur,sed interim plus aut minùs repugnat morbus: nam cùm vires languent,non valde,quāuis in summo morbi vigore postulent alimentum, repugnante morbo declinationem eligimus ad alendum,quo tempore minùs repugnat morbus.Quo modo fit,vt indicante morbo purgandū esse corpus aut sanguinem esse mittendū,ægro verò ob alimēti inopiam, spirituum dissolutionē,& virium languorem id non patiente, reficiamus priùs corpus, deinde reparatis viribus purgemus, aut sanguinē mittamus:sunt autem quædam quæ secūdum naturam sunt,sed coindicant viribus,aut coindicant morbo,aut correpugnant viribus,aut correpugnant morbo.Cùm enim vires alimentum exposcunt,ętas puerilis coindicat, habitus durus correpugnat morbo. Morbus autem humidus indicat exiccationē,ætas verò sicca coindicat:habitus autē modis correpugnat. Magni igitur interest nosse corporis affecti vires, temperaturam,ętatem & consuetudinem,sexum,& victū.

Partis affectæ cognitio habenda.

Partis quoq; affectæ consideratio habenda ad morborum curationē,& victus institutionem,tertio loco, quam Gal.lib.9.de Meth.med.in corporis temperamento comprehendit:& rursus eius meminit. Pars autem affecta ostendit nobis temperaturam, principatum,formationem,situm,& sensibilitatem. Temperatura quidem partis patiētis sui indicat conseruationem,dum ægrotāt homines.

Temperaturā lapsam inter ægrotandum in meliorem mutare nihil nocet, contra Gal.

Quòd si inter curandum paulùm ipsam in meliorem transferas statum , nihil mali fecisse putato. At hæc quandoque morbo coindicat,quandoq; eidem repugnat,veluti vbi pars quæpiam natura sicca,vti cutis,aut neruus vlcus patiatur,morbus exsiccationem indicat,partis verò temperatura coindicat,si tamen vlcus in carne constat,morbus exposcit exsiccationē,repugnat tamen partis temperies,fit quoque vt ex his quæ sunt secūdum naturā,aliquod coindicet morbo, aliquod verò correpugnet , vti cum corpore sicco existente natura sua,caro vlcus patiatur,tunc enim vlcus postulat exsiccationem , coindicat naturalis corporis temperies,correpugnat temperies partis.Temperiea itaq; partis quantum alterare deceat ostendit, nēpe dunec talis status restituatur parti,qualis præfuerat in sanitate.

Partiū principatus considerandus.

Partis verò principatus inde sumitur, quòd officium ipsius pluribus sit commune, aut sibi tantùm proficuum. Quæ enim officium cōmune habet, magna eget conseruatione,multo spiritu, & copioso calore natiuo,ac perinde, si vti deceat medicamentis relaxantibus,& discutiētibus humorem contentum in parte pręcipua,ea cū his immiscenda sunt,quę vires habeant roborandi partem,veluti cū humorem in corde contentū discutere opus est,aut in iecore,aut in ventriculo,quorū functiones communes sunt, & in totius animalis vsum. Sed inter hæc cordis vires primo loco seruādę,secundo iecoris,tertio ventriculi,& postremo cerebri,cuius vires ad vitā non alia ratione necessariæ sunt, nisi quatenus respirationē efficiunt. Venarum quoq; & arteriarum,thoracis,cordis,renū & vtriusq; vesicæ,munus cōmune etiam est & ad vitam necessarium.Pulmonis tamen & asperæ arterię,& fauciū ministeriū potius est,quā officium,atq; perinde ab his, & musculis,& carne quantū opus fuerit vacuabimus,non omnino neglectis partiū viribus,ab aliis verò quātum sine manifesta læsione fieri possit , ita sensim vacuabimus. Quòd si partes aliis quoq; facultates tribuant,tantùm eas seruare oportebit,quantùm ad distributionem facultatū operibus conuenientem sint satis.Partis igitur principatus ostendit,an confertim fieri debeant euacuationes , an alter modus habendus.

Partium formatio consideranda.

Verùm cùm intēperiem curare proponimus,nihil obstat quominus parti præcipuę,sicuti & non præcipuæ remedia ad portionē corrigendę intemperantiæ admoneamus.Formatio verò partium non parum conducit ad curationē : nam ipsa docet quàm habeat pars facilē paratam ad euacuationem excrementorum viam. Ventriculus namq; vomitu promptè vacuatur,pręsertim eius suprema pars,nec difficilè per intestina totus venter,& pręsertim pars ima,sicuti & intestina omnia , & iecoris pars caua: gibba verò promptiùs per vrinā,nisi magna crassorum humorū copia id impediat,tūc etenim facilior erit euacuatio per ventrē,& intestina.Idē de renibus euacuandis dicemus , quāuis promptiùs adhuc per vrinā,quàm gibbæ partes iecoris vacuentur , vesica verò vnicam tantùm habet manifestæ vacuationis viam,quæ per vrinam fit,quāuis copiosi admodum sint humores in ipsa recepti.

Vesica multo vitioso succo referta purgationem non indicat, contra Gal.

Quod verò Gal. lib.7. de meth.med.vesicā multo humore refertā per vētrem purgandā esse voluit,si de humore in ipsa cōtento loquatur,id non probamus,quinimo fieri nequit,vt humor vesica contentus,ad renes,& ventrē deducatur,si tamen de redundante humore in iecore & toto corpore,interim dū vesica humore redūdat,Gal.sermo fuit,rectè quidē is purgatione ducetur,

tur, antequam vesicæ euacuationem teotemus. Verùm hæc purgatio à partis formatiooe ouliatenus ostēditur, aut indicatur, vt Gal. dixit: Cerebrum hac ratione per nares & palatū, & polmo per asperam atteriam eapurgantur. Docet itaq; partia formatio locum, & formam, quooiam liquida esse oportet, quæ io vesicam, intestina, & vterum iniiciuntur, & ordinem: nam clysteria non sunt à cibis adhibeoda.

Situs partiū.

Sitos autem partis comprebendit connexionem & rectitudinem: condocit autem eius cognitio ad inuentionem vebementiæ remedij, formæ remedij, & loci. Partes etenim io summa superficie sitæ, facilè aut attemperantur, aut euacuantur. Quum verò in profundo sitę sunt, aut lōgè à loco cui medicamenta sunt adhibenda, non decet parum valeoribus remediis vti, sed longè valētioribus, ac cooiicete quātum āmittete debeāt de vitium tobore in itinere, atque id totum addere viribus medicamenti, veluti si ventriculi calefactio medicamento siperposito fieri deberet, cuius vis duos numeros contineret, vnū ramen in via amissurum putamus, ttibus numeris calidum ipsum admouebimus: si tamē medicamentum bibendom detur, nihil tale addere opus est: sed vbi aut iecur curare proponimus, aut polmonē, per ebibita id faciemus. Pręterea ventticulo accommodata sunt quæ bibuntur, iotestinis quæ clysteribus iniiciuntur, locum autem cui admoueri debeant remedia partis, situs ostendit: iecore namq; laborante, remedia admouemus dextro bypocbōdrio, laborante liene, sinistro. Formam quoq; medicamēti ex partis situ desomimus: cùm enim parti alicoi in profundo sitæ admouere volumos medicamentum aliquod, liquidum ipsum paramus, vti qoæ in vterum, vesicam, aut intestina sunt iniicienda.

Partium connexio consideranda.

Connexio verò partiū docet qua parte vacuandum. Iecotis enim gibbas partes per vrinā euacuamus, simas per ventrem, sic etiam iecore laboraote, aut aliis ventris & thoracis partibus, secamus venam cubiti internā, labotantibus renibus, vesiea, vrero, pudendis, venas quæ sunt in malleolis: laborāte autem capite, exrernam cubiti venam incidimus.

Partium rectitudo consideranda.

Rectitudo simili modo methodum medēdi doeet, quandoqoidē dextris partibus laborantibus, venas dextri lateris secamus, & labotantibus sinistris, sinistri.

Partis sensus considerādus.

Secos verò partis acrimonia medicamētorum vires docet, atq; eorundem naturam, & modū. Pars etenim acri sensu prædita non fert subitam alrerationem, siquidem quæ validè abradunt, detergunt, aut exeduot, magnos inferentia dolores, vires imbecillitāt: vires igitut talibus medieamentis repugnant, correpugnant autem partis sensus. Ad hæc cùm deceat curationem citò, totò, & iocundè fieri, decet vitare quæ dolorem inferunt, vt iniocūda. Quòd si partis seosus hebes fuerit, acria medicamenta facilè, & sine molestia feret, ita vt confertim detergere eam, & todere liceat. Ex his quę à partibos patientibus habentur consideratiooes quædam coiodicant morbo, quædam cotrepugnant: oam partis principatus, cùm non admitrit confertā euacuationē ob vires, qoę neeessariæ sunt, morbo correpugnāt, coindicat autem viribos. Temperatura partis qoandoq; repugnat morbo, qnandoq; coindicat ipsi. Formatio nō coindicat morbo, aot repognat, sed morbus cauitatis iecoris ex humore indicat vacoationē: crassus autem & moltus humot exigit, atq; iodicat, vt morbi causa, putgationem, ac locus morbi indicat locū, non curationem, aut vacuationem, sed locum curationi & vacuationi aptum. Sic & vesicæ formatio non indicat euacuationem humorum contentorom io ipsa per vrinam, medicamentis vteticis, sed medicamenta euacuantia à causa morbi expetootur, indicátq; causa motbi euacuationem: locus autem siue forma loci indicat locum. Situs verò, si in partib. proximis sit, morbo oeque coindicat, neq; repugnat, si to distantibus, coiodicat morbo, si namq; morbus calefactionem indicat, quod vebemeotius calefaciendum sit, coindicat atque docet. Præterea situs locum temedij indicate valet, sicoti coonexio & rectitudo. Partes autem intermediæ quandoque repugnant, quæ non ferunt auxiliorum violētiam. Partis sanè sensus acris de cortepognantibus morbo est: oā vbi morbus magnam detersionē expostulet, aot rosionem, sensus autem acris partium fuerit, vires non admittent temedium, ac morbo tepugnabuot, sensus autem acris pattium correpogoabit. Sed iā ad quartum coosidetandum accedamus.

Externa cōsideranda ad curationem.

Decet qooq; eorum quæ eartinsecus accedunt singularem babere coosidetationem, còm perseuerant, quoniam hæc quandoq; coindicāt vitibus, quandoq; motbo. Gal. profecto solius aëria nos ambientia consideratio nem habendam admonuit nono lib. de Methodo medendi, quo in loco tria coosideranda dixit, nempe morbum, naturale corporis tempetamentum, quod natúram appellat, & aërem ambientem. Nos de morbo & corporis tempetamento, & bis quæ corpori oatura insunt, diximus, modò de aëre ambiente, & his quæ exterius accedunt dicemus: de quibus omnibus solum aëtem considerandum duxit Gal. & tationem adiūxit, si quidem alias omoes materias in nostra potcstate est eligere, aut fugere, necessum est autem præsenti cæli statu vti, aliquam igitut præbet coindicationem: si oamque morbo similis fuerit, morbo coindicat, atque docet ablationem sui, & cotrectionem: si tamen morbo contrarius, talis erit seruandus, temperatus autem aër similium exhibitionem desiderat, distemperatus contraria ex se coindicat, sed qui similem babet morbo temperatúram, materia morbosa erit, si contrariam, materia medicamentosa. Si igitut aër ambiens frigidùs fuerit, & morbus calidus, minùs per medicamenta refrigerate opus erit, coadiuuante frigiditate aëtis eorum actionem, si verò aër calidus sit, remediis opus erit adhoc maioribos, vt non tantùm morbo offeramus contraria, sed etiam aëri, à qoo ineuitabilitet mutamur. Ab aliis tameo, vti balneis, medicamētis, cibis & potibus, neque indicationes, neque coindicationes, aot repugnantiæ, aut cotrepugnaoriæ sumuntur: qooniam ea omnia fugere licet, nihilominus causas omnes non naturales quàm maximè decet considetare, vt fugiēdas, aut sequendas, & seruandas: aëris autem temperies quantum valeat motbos cutare, aut augere, docuit Hipp. cùm dixit; Mutationes temporum potissimùm pariunt morbos, & in temporibus magnæ mutatiooes, frigotis, aut caloris, & alia pro tatione eodem modo.

Causa nō naturales consideranda.

Quòd si tempora morbos pariunt, poteruot partos augere, comprehendit autem aër oos ambiens, anni tempus, cæli statum, & tegionem, & babitationem, ab his eoim aër mutatot, atq; hæc motato aëro corpus mutaot. Sed obiicies, non tantùm aërem esse ineuitabilem, sed & caosas quæ inopinatè accutrunt, vt casus, ictus, vulnus, ab ense, gladio, lapide. Præterea aët nos ambiens vitati potest, vbi calido tempore æger se ad subtertanea transferat loca, & aët habitationis emendari facilè potest. Præterea causas omnes non natutales ioeuitabiles esse dixit lib. Artis medicinalis cap. 85. quoniam nulla est ratio vitandi aërem, cibum, potum, somnum, vigiliā, motum, quietem & animi symptomata: siqoidem sine his vita seruari nō potest. Sed interest, quoniā causæ

Causæ nõ naturales an omnes sint immutabiles.

aliæ ab aëre in genere ineuitabiles sunt, in specie tamen euitari possunt: nam hic aut ille cibus, hic aut ille potus, vitari possunt, si quidem à nobis ipsis offeruntur: verùm cibus omnino vitari non potest, nec potus, nec somnus, & reliqua, aërem autem hunc aut illum vitare non potest per regiones, & cæli statum, nam temporis temperiem mutare nequimus, nobis etenim nolentibus occurrunt. Emendatur porrò domicilij aër, qui ægrum alterat. Sed id est quod aër agendum exposcit, sine quo necessariò mutasser, atque ea ratione de eoindicantibus aut cottepugnantibus est. Prætetea somnus, vigilia, motus, & quies, de causis externis non sunt, neque animi accidentia: potus autem & cibus mutari possunt, etsi non corriganttur, quia ex causis exteruis ineuitabilibus toto genere, quæ nobis volentibus offeruntur, nobis etiam volentibus mutabuntur, aër tamen mutari in alium nequit, sed potius is corrigendus, aut remediis adhibitis, aut in alium locum translato ægro. Transferre autem ipsum in aliam regionem, aut non licet, aut si liceat hæc est aëris indicatio, & loca subterranea aërem habent insalubrem, & qui non transpirat. Quia igitur aër seipso occurrit, vel nolentibus nobis, cibus autem & potus volentibus nobis, ab aëre indicationem sumendam dixit: quoniam aliquid agendum ostendit: cibus autem & potus ex se nihil indicabunt, qui vbi non offerantur à nobis, non etiam mutabunt nos: causæ verò quæ inopinatè occurrunt, vitari aut mutari non possunt, & ita earum non est disciplina. Pendet itaque tota medendi methodus, atque quæstionum omnium præhabitarum dissolutio, ex præcognitione quatuor horum quæ diximus. Sed iam ad minus generalia his transeamus, in quibus primum locum tenebunt pulsuum & vrinarum considerationes, sequuntur febriũ curationes. Ante verò quàm febrium curationẽ aggrediamur, generalem victus institutionem trademus. Cùm enim pars artis factiua comprehẽdat medicamentorum exhibitionẽ, victus institutionem, & manus operam, pars hîc tradita generalis medẽdi methodus est, quæ medicamentis perficitur, generalis victus institutio quæ per alimenta fit, tradetur ante curationem febrium peculiarem, & loco suo, tertia quę manus opera perficitur. Modò verò morborum singularum corporis partium curationem tradamus ordine, auspicantes à capitis morbis. Quę enim ad febres, pulsus, & vrinam attinent, partim scripta à nobis in aliis operibus sunt, partim etiam Deo summo maximo concedente scribentur.

D E

DE CVRATIONE MORBORVM SINGVLARVM PARTIVM CORPORIS,

PARS TERTIA.

De morbis capitis. *Sectio I.*

PRÆFATIO.

Morborum differentiæ quædam a partibus patientibus sumuntur, qua ratione phrenitis, pleuritis, ophthalmia & colica distinguuntur: & quãuis distinctio hæc in generalibus, & essentialibus morborum differentiis comprehensa non sit, nulla tamen videtur ad compendium accommodatior, & ad euidentiorem assequutionem omnium corporis morborum. In quibus ob loci situm primum quoque locum capitis morbi sortientur. Horum quidã in externis, quidam in internis ipsius partibus fiunt, in externis pustulæ, achores, vulnera, atque tumores, quibus accedunt furfures, pediculi, & capillorum vitia. Quidam sunt ossium capitis morbi ad compositionẽ, temperaturam, & vnitatis solutionem attinentes. Quidam membranas quæ intra, aut extra caluariam sunt, occupãt, quidam ipsam medullam, quam encephalum, nostri verò cerebrum appellant. Præterea ex his quidam consistũt in temperatura cali. frig. humi. aut sicca, & facta, aut fiente, cum humore, aut flatu, aut sine ipso, & humor aliquãdo mordet, aliquando grauat, aliquando vnitatem soluit, quãdoque obstruit, & flatus distẽdit. Morbi verò in compositione tumores sunt, obstructione venarum, arteriarum, aut ventriculorum cerebri, partium & totius magnitudo, & numerus, capacitas, & figura, aut totius capitis aut partis. Vnitas soluitur à causa interna, aut externa, ex quibus sunt vulnera, vlcera, cõtusiones, membranarum disruptiones, ossium fracturæ, collisiones, conquassationes, cerebri concussiones. Quidam etiã ex capitis morbis fiunt per essentiam, quidam per consensum: consentit autem maximè ventriculo, iecori, lieni, & vtero, & toti corpori. Indicia verò sumentur à temperaturis, coloribus, doloribus, tumoribus, animalibus actionibus, & excrementis quæ per os, nares, aures, & oculos excernuntur. Ad horum curationem sicuti & aliorum omnium procedemus, primò essentiam morbi, de quo agendum est, exponentes, deinde causas, deinde signa, quæ morbum atque morbi speciem ostendant, deinde curationem trademus.

De Alopecia.

CAPVT I.

Alopecia.

ALVITIVM, alopecia, & ophiasis voces sunt à causarũ diuersitate, aut figura depilationis desumptæ. Nam si pili decidant ob aliméti inopiam & ariditatem, caluitium dicitur, si verò ob humorum vitium, alopecia. Quòd si partes glabrescant, serpentum modo, ophiasis dicitur. *Ophiasis.* Alopecia verò ea ratione dicta est, quoniam vulpes quas Græci ἀλώπεκας nominãt, in eum morbum frequẽter incidunt: decidunt autem pili vna duarum caussarum, aut ob alimenti defectum, aut ob eiua malitiam: quemadmodum & plantę omnes, siquidem ad earum alitionem nihil penè referr, vel alimentum deficere, vel prauum suppeditari. Perpetuò autem ita euenit vt plantæ non irrigatæ humore arescant, contabescant & pereant: idem autem patientur si vrina, lixiuio, aut muria irrigentur. Caluescunt quoque homines in senectute, & per atrophiam, ob alimoniæ penuriam: cùm autem prauis succis imbuti fuerint, alopeciã, aut ophiasim patiuntur. Cùm igitur vitiosus humor in causa fuerit, eius naturã agnoscere conuenit colore partis: nã si pituita fuerit, pars albicans reddetur, ac si hæc salsa fuerit, furfures à parte decident, & pruritus accedet, si bilis abundat, pallidior reddetur, si nigrior, melancholia excedit. Accedit ad eorundem humorũ dignotionem victus præcedens, & naturalis tẽperatura, & ætas. Collocabitur æger in aëre tẽperato, cibos accipiet boni succi, vt carnes gallinarum, perdicum, phasianorum, caporũ, aut etiam veruecis, elixas. Calidis succis redundantibus abstinebũt, ab his quæ calefacere possunt, vt melle, pipere, & à salsis, eisdem, aut salsa redundante pituita, sic etiam ab omnibus acribus abstinebunt. Potus erit aqua aut vinum album valde dilutum. Frigida verò existente cacochymia, calida admiscere cibis, quæ prædiximus licet, & cibis recitatis vti. Potu tamen vini, aut meracioris, aut natura validioris. Vtentur exercitationibus, aut frictionibus post corporis purgationem, ventris etiam deiectio procuranda, & clysteria iniicienda validiora & acriora. Somnus moderatus procurandus. Curatio *Alopecia curatio.*

verò incipiet ab his quæ humores ad purgationem parant, vti aqua mulsa, & ad tenaces humores acetum mulsum cum decocto radicum apij valet. Ad biliosos humores syrupus acetosus cum decocto eupatorij conuenit. Ad melancholicos syrupus de fumaria, & aqua instillatitia lupulorũ Biliosos rursus humores purgabimus pilulis aggregatinis, aut dictis sine quibus, pituitosos per hieram diacolocynthidos, non est autem hæc hiera Archigenis, vt quidam putat, sed hiera Rufi, vt Paulus lib. 3. cap. 15. dixit, cuius descriptionem habet Aëtius lib. 1. ser. 3. Melancholicos verò purgabimus cum confectione hamech, aut pilulis de fumaria. Post purgationẽ verò apophlegmatismi, siue masticatoria ex vsu erunt, ex sinapi & mastiche, aut ex mastiche, macere, & staphide agria, aut cõformatis pastillis, quorum vnum masticandum suscipiat, aut in linteo obuoluta eadem masticet, & saliuam expuat, deinde topica admouenda quæ detergant, ac discutiant. Abradendum tamen in primis caput, deinceps linteo asperiore fricandum, si namque pauca frictione præcedente cutis rubescat, speranda salus futura propè, si verò non nisi post longam frictionem rubeat, difficilè sanitatem assequetur. Post frictionem verò linienda pars oleo laurino, & pice liquida, aut sulphure, spuma maris, & oleo laurino, aut puluis baccarum lauri, seminis nasturtij, & adianti inspergatur. Allium quoque agreste prodest, si eo pars fricetur. Validius remedium est sinapi cum aceto mulso & erucæ semen, & sinapi pari mensura cum melle. Validius adhuc thapsiæ succus cum cera & oleo, aut cera & rosaceo, & adhuc magis validum puluis thapsiæ, qui si cutem exurat, & exulceret, cum adipe anserino excipiendus & liniendus, aut cum cera & rosaceo, vehementius medicamẽtum est euphorbium cum oleo laurino aut oleo antiquo. Sed cauere oportet cutis vlcera, & erosiones & magnas exustiones: vidimus enim non paucos ex vsu medicamentorum validorum deductos in perpetuum caluitium, & ad mortem vsque remansisse imbecilles, cùm hisce remediis vtimur, in aëre calido æger collocandus est. Valet ad alopecias stercus muris cum melle aut pice liquida, & puluis radicis veratri albi & nigri, & semen nasturtij pari mensura, cum pice & oleo laurino, & arundinis radicis cortex vsta eum axungia leonis, aut ipsa axungia per se, aut adipe pardali, aut hienæ, aut vulpis pinguedo, cinis quoque radicum & foliorum ficos accommodantur, & veratrum album cum aceto. Præterea radix cyclaminis elixa in aceto malaxata & illita, aut sicca & vsta inspergatur, & succus cepæ, succus raphani cum melle, & asphodeli radix vsta post frictionem partis inspergenda, & cepæ cortice integenda: aut scilla pars scalpenda, aut myrrha, & ladanum cum oleo veteri miscenda, & pars eisdem perfricanda. Aut recipe succi cepæ, succi scillæ, vtriusque vnc. semis, olei laurini vnc. 3. axungiæ anatis vnc. 1. bulliant ad consumptionem succorum, & ad finem adde cineris radicum ficus, & seminis nasturtij, pulueris vtriusque drach. 1. abrasam partem atque scalptam hoc medicamento linire conuenit.

Pilorum decidentia curatio. Decidunt autem pili caluitij modo ob alimenti inopiam, & cutis raritatem, cui malo bifariam subuenitur, nempe corporis refectione, & cutis densatione, reficitur autem corpus non tantùm alimentorum exhibitione quæ bonos succos generant, & abundè, sed etiam adhibitis frictionibus, quæ alimentum ad cutem deducant. Quæ tamen vim densandi cutem habent, modicæ facultatis esse decet: nam quæ validiora sunt, non tantùm alimenti transpiratum inhibent, sed repellunt compressione, atque membri constrictione humorem exprimunt. Euenit sæpius morbus hic his qui è morbo conualescunt, præsertim autumno. Post Galen. tamen à quo sententiam desumpsit Aëtius inquit: itaque neque expertus sum, neque mente concipere possum aliud præstantius fore medicamentum ad defluos pilos, eo quod ex ladano, & oleo lentiscino paratur. Si tamen lentiscinum non adfuerit, immaturo oleo vtendum est. Cinis quoque sambuci cum rosaceo & cera capillos deciduos reparat, & verbenaca tecta viridis cum radice infundatur in oleo omphacino, ac pluribus diebus insolidetur, deinde coletur, & oleo pars liniatur. Quòd si viridis non adfuerit, sicca cum radice trita ac cribrata oleo inspergenda. Præterea si cimolia terra oleo misceatur, ad sordium speciem præstantissimum erit medicamentum. *Optimum remedium in pilorum decidentia.*

Vt pili decidant.

Penitus pilos stirpat, hepat thymni putrefactum, rursus lachryma hederæ cum succo brioniæ liquata, & vrticæ syluestris semen cum oleo, sanguis vespertilionis, sanguis ranæ, tithymali succus cum oleo & vino in balneo, & succus sarmenti qui distillat dum vritur. Rursus radix bulbosa hyacinthi cum thure & amygdalis amaris, addito oleo malaxanda & linienda.

De Furfuribus & prurigine.

CAPVT II.

Pruritus capitis concitatur, & furfures in eodem abundant ob prauorum succorum redundantiam, sæpius tamen ob salsam pituitam, & serosos humores: appellant eum morbum Græci pytiriasim. Quamobrem curatio eiusdem morbi post debitam victus institutionem, quæ bonis alimentis, & vini diluti porn albi, aut de Illa na constat, corpus purgandum, pro ratione peccantis humoris, & præparatione habita, vt in præcedenti capite ad alopecias conuenire diximus. Deinde discussoriis medicamentis loco admotis, vtemur frictionibus, & reuulsionibus auertentibus humores malos in partem aliam, & adstringentibus mixtis digerentibus, ac discutientib. vt humorum fluxum inhibeant, roborata parte. In eũ vsum prodest primum caput abluere lixiuio ex cinere sarmentorum vitis, tertio autem die sequenti abraso capite, farina bordei, farina lupinorum cum decocto radicum cucumeris syluestris admoneãtur, aut cimolia, sulphur, argenti spuma cum aceto liniantur, aut farinæ orobi, farinæ fabarum, farinæ lupinorũ singularum vnc. 1. fellis bouini aut suilli vnc. s. aceti vnc. 4. misc. aut succus scillæ assatæ cum oleo & aceto, aut sulphuris & cimoliæ vtriusq; drac. 2. succi betæ vnciæ 2. misce. aut detonso capite satisfacient decoctum lupinorum & radicis brioniæ, aut decoctum radicis cucumeris syluestris. Victus autem conuenit ex alimentis boni succi minimè flatulenti, nec crassi. Abstinebunt itaque à carnibus bubulis, ceruinis, caprinis, bulbis, fungis, tuberibus, bellariis & olceribus: mel & cuminum condituris addenda: non est cur vinum nigrum & dulce concedatur, vbi copia adfuerit albi tenuis. Modicæ congruunt exercitationes, & somnus, & animi tranquillitas, & lotiones potius in frigida, quàm in calida aqua. *Furfuribus cap. victus.*

De morbo pediculari.

CAPVT III.

Pediculorum curatio.

Ediculi ex calida & humida materia generantur, putrescente in potis cuti, vbi igitur humores eius naturæ ad cutem trahantur non discissi, in pediculos transibunt. Quod faciunt caricæ, quæ calore suo deducunt succos dulces & putredini paratos, cutem, & pediculorum materiam augent. Quamobrem medicamenta quæ huic morbo accommodantur vires discutiendi habere debent, & altius inuadendi cutis poros, vt in profundo collectos succos dissoluant, validiora quoque erunt, quàm quæ ad furfures tradita sunt. Quauis ea quæ ad furfures valentiora sunt, his quæ humores ex quibus pediculi generantur, discutiunt, æquiparentur. Habent hæc vires exsiccandi, adstringendi, & discutiendi. In quorum censu est staphis agria, cuius accipienda pars vna, sandarachæ pars media, nitri sexta pars cum aceto linienda, aut staphidis agriæ vnc. 1. sulphuris vnc. s. olei vnc. 1. s. aceti vnc. 1. s. aut succi foliorum hederæ vnc. 2. mellis vnc. s. fiat linimentum, aut veratri albi drach. 1. aluminis vnc. s. dilue in oleo & aceto, aut staphidis agriæ & aluminis vtriusque vnc. s. seminis tamarisci drachm. 2. fellis bouis drachm. 3. aceti & olei laurini vtriusque vnc. 1. s. Partes in quibus pediculi affatim generantur liniendæ, & si pilos habuerint prius tondendi, aut radendi. Idem faciet decoctum lupinorum & foliorum hederæ cum aceto, sale, aut nitro, sulphur quoque his & aliis medicamentis immiscendum. Succus etiam mercurialis cum aceto, & oxylapathi radix in oleo elixa.

Caricæ pediculos procreant.

De achoribus siue vlceribus capitis manantibus.

CAPVT IV.

Achores.

Lcera capitis manantia, quæ Græcis achores dicuntur, satis nota sunt, quæ pustulas sibi quandoque adiungunt, ac comprehenduntur in genere tumorum præter naturam, in quibus foramina multa sunt continentia humorem lenem, viscidum non crassum, sed sit quandoque à biliosis succis, & acribus, quandoque à salsis, & sæpe substantia mediocribus, & si quandoque fiat vt tetenri crassescant, adsunt pruritus & inflammatio. Hunc affectum appellant Hispani tinna: quoniam foramina ipsi adsunt, vti & pannis à tinea perforatis, & exesis: victus eis conuenit, ex alimentis boni succi, carnibus pullorum, gallinarum, pauonum, vetuecis, cum succo arancij, aceto, aut petroselino salsamento, potus aqua cinnamomi, aut vinũ album aquosum. Abstinebunt autem à salsis, acribus, & his quæ crassos ac glutinosos generant succos. Modicis vtentur crurum frictionibus, & exercitationibus, & si venter retineatur mollibus vtentur clysteribus, & ab ira abstinebunt. Decet etiam ante aliam curationem corpus præparare aceto mulso, deinde purgare pilulis aggregatiuis, aut sine quibus, aut sero lactis cum epithymo sæpe sumpto. Sunt autem non pauci quibus ante purgationem conuenire sanguinis missionem nouimus, qui eo auxilio in sanitatem restituti fuerunt. Localibus deinceps adhibitis remediis, sed sine his magnis remediis non multi liberati sunt solis topicis, vbi passio parua esset. In magnis itaque achoribus si opus fuerit imprimis sangui. mittemus, deinde purgatione vtemur, per ea quæ diximus, & per os & nates pituita purganda. Topica verò remedia facultatem habere debent discutientem, detergentem, & reprimentem, quæ abraso capite sunt admouenda: de quorum numero sunt spuma argenti, sulphur, cimolia terra, pompholyx, myrrha, acacia, thus, malicorium, cortex pini, folia myrthi, folia lauri, baccæ lauri, succus rubi, folia eiusdem, loliacea farina, lentes, fœnugræcum, adiantum, rosæ, folia rutæ, lupinorum farina, aut eorundem decoctum, succus plantaginis, oleum rosaceum, myrtinum, vinum myrthites, acetum, ladanum, sepum, pix, & similia. Quoniam verò cum vlceribus capitis manantibus nonnunquam adiungitur inflammatio & dolor, expedit dolores mitigare ante vsum eorum quæ digerendi ac reprimendi facultatem habent, veluti farina fœnugræci cum rosaceo, aut farina fabarum cum vino & rosaceo. Mitigata tamen inflammatione admouebimus medicamentum quod recipit spumæ argenti, thuris, vtriusque drac. 3. sulphuris drac. 2. rosacei vnc. 3. aceti vnc. 6. bulliant donec sordium speciem consequantur. Nuces quoque mansæ & superpositæ valent, aut cum aceto tritæ. Aliud vnguenti pompholygos vnc. 2. olei myrthini vnc. 1. s. cimoliæ drac. 3. liniatur caput, & linteum aceto madefactum superponatur. Aliud vnguenti litargyrij, vnguenti pompholygos, vtriusque vnc. 1. pulueris rosarum, myrthi, acaciæ, singulorum drac. 1. aceti acerrimi & olei mythini, vtriusque vnc. 2. misce lęto igne. Aliud optimum. Nucum rancidarum vnc. 1. sepi hircini, picis, vtriusque vnc. 1. s. sulphuris, foliorum rutæ, vtriusque drac. 2. olei myrthini vnc. 2. omnia lento igne misceantur, postquam in mortario probè malaxata & mixta fuerint, deinde hoc medicamine caput vnguendum, aut in sacculo ex linteo detrito mittendum, & calefaciendum ita vt resudet è linteo, & eodem fouendum caput, hoc sæpe probaui. Aliud probatissimum, quo innumeros sanaui præcedente purgatione, olei myrthini vnc. 6. aceti acerrimi vnc. 2. pulueris foliorũ myrthi drac. 4. sulphuris, litbargyrij, vtriusque drac. 1. misce: ante id verò oportet caput abradere, & abluere lixiuio, aut decocto lupinorum. Aliud succi foliorum myrthi, succi plantaginis, vtriusque vnc. 3. farinæ lentium, pulueris myrthi, acaciæ, thuris, singulorum drach. 2. olei laurini & aceti, vtriusque vnc. ʒ. misce, & abraso capite linies.

Tinea quare ita appellata.

Achorum curatio.

Medicamenta localia ad achores.

De dolore capitis.

CAPVT V.

Apitis dolor symptoma est in læsa actione consistens, obiectum habet immediatum, intemperiem inæqualem, aut vnitatis solutionem, ac perinde intemperies facta dolorem non efficiet in parte in qua est: quoniam non mouet, neque alterat, partem verò proximam mouebit, non tamen efficiet dolorem. Fiens autem intemperies causam habet externam, & euidentem, aut abditam. Causa prægressa est sol, refrigeratio, ebrietas, ictus. Abditæ sunt aut plenitudo, aut bilis, aut pituitæ, aut melancholiæ redundantia. Aut etiam fiet per consensum à ventri-

culo,aut iecore,aut liene,aut toto corpore,& quandoque est febris accidens, de quibus agendum, à dolore incipientes, qui ab intemperie calida oritur sine causa abdita.

De capitis dolore à calore.

Dolor capitis Græcis κεφαλαλγία dicitur, atque est morbi symptoma: morbus autem est aut vnitatis solutio,aut intemperies,aut vtrumque.Intemperies aut est calida, aut frigida: humida autem & sicca dolorem non efficient: quoniam affatim ingruere non possunt, nisi calor siccitatem inferat: fiunt autem calida & frigida cum humore, aut sine ipso. Calida intemperies sine humore magna ex parte à solis ardore oritur, hic enim caput imprimis calefacit, & animalem spiritum agitat, turbat & confundit. Græcis ἔγκαυσις appellatur: his caput tactu statim sentitur calidum, & frons, atque in oculis ariditas, & squalor, oculi rubent,& iuuantur ægri frigidis medicamentis. Id namque ad affectuum cognitionem non parum conducit, his qui aliis notis nondum abundè cognouerunt morbi naturam: quam nos agnoscendam docuimus suprà, à causis,effectibus, iuuantibus, & nocentibus,& à similibus. Huius morbi curationem facilè assequemur victus ratione refrigerante & medicamentis eiusdem generis admotis capiti. Aërem itaque calidum vitabunt & solem,eligent autem frigidum qui natura talis sit, aut arte talis paretur ventilabris, fontibus machinatis & euripis, & aquarum frigidarum inspersione, vt aquæ instillatitiæ rosarum, & aceti, & aquæ puteanæ frigidæ, inspergantur rosæ, violæ, & nimphææ flores, & eadem naribus admoueant: deuitent motum, iram,& omnem animi turbationem & strepitum,& clamorem,coitum, balneum, & vini potum atque lactis,somno,quiete, tranquillitate vtentur, & alimentis refrigerantibus vt lactucis, intybo, portulaca, hordei ptisana,ouis tremulis,cum succo limonis, aut arancij, aut pulli carne elixa cum eisdem succis, columbarum verò carnem, neque pullorum suorum laudo in hac doloris specie, quamuis in calore cap. de ebrietate Galen. columbarum pullos concedat, cùm melius habeant,& Alexander alas eorum. Intellexi namque exprimento harum auium carnem tardè coqui, & prauum succum præstare,& capitis dolorē efficere, vt lib. 2. diximus. Veneris onus assueto deponant tempore,ne fumi ascendentes caput impleant. Medicamenta refrigerantia anteriori capiti admoueantur, sincipiti nempe, quæ à radice pilorum vsque ad commissuram coronalem pertingant, qua parte facilè vires medicamētorum intra caput penetrant, posteriori tamen capiti admota inutilia sunt,& frigida, neruos lædunt, temporibus quoque admoueantur. Est autem ab omnibus primo loco laudatum rosaceum probè paratum. Optimum autem est quod ex omphacio fit,valentius est quod ex rosaceo & aceto paratur, quod recipit rosacei partes quatuor, aquæ instillatitiæ rosarum partes duas, aceti partem vnam,quod si acetum cum rosis prius paretur infusis per aliquot dies antè, adhuc validius erit. Valent ad idem succus violarum,portulacæ, & nimphææ,& his magis succus solani, sed is speciem infert stuporis. Quòd si vaporum ascensum pertimescat, succum polygonij, mali punici acidi, vuæ acerbæ admiscebis, aut emplastrum ex mica panis, & rosis, mentha, & polegio, cum posca. Ea verò quæ stuporem inducunt, vti opium & mandragora, vitabis, nisi vigiliæ valde instauerint, tunc etenim compositis narcoticis vteris. Ceratum quoque parat Alexander magni momenti ad eos capitis dolores, qui à calore orti perseuerant, ex cera sæpe lota & rosaceo additis inter conficiendum aceto & succo portulacæ, aut solani, aut perdicia-dis, est id simile cerato refrigeranti Galen. id verò vti & alia cerata & emplastra, siue quæcunque solidiorem formam habent admouenda sunt abraso capite, calui tamen facilem admittunt refrigerationem, etiam si vis refrigerantium magna non sit, liquida verò ad cutem detonso capite admouenda. Si tamen ardore sedato dolor cum grauitate quadam relinquatur, chamæmelinū oleum ex vsu erit, aut solum,aut rosaceo mixtū,aut ad portionem refrigerationis, & discussionis plus chamæmelini aut rosacei addentes. Composita medicamenta in Epithematum forma hæc erunt, cùm parum refrigerare velis rosacei vnc. v. aceti rosarum vnc j. aquæ instillatitiæ rosarum vnc.ij.cùm modicē refrigerandum est rosacei vnc.iiij.succi portulacæ vnc.ij.aceti rosarum vnc.j.si plus rosacei vnc.iiij.succi portulacæ vnc.ij.succi solani,& aceti rosarum vtriusque vnc.j. si stuporem inducere velis, rosacei vnc.ij. vnguenti populeonis vnc.j. inunge tempora & nares: aliqua omnia ab stupefacientibus infrigidata admouenda: infrigidentur verò aut in aqua frigida puteorum, aut fontium, aut in niue.

Caput abradere.

De dolore capitis à refrigeratione.

Habet dolor capitis à causa frigida,ab ambiente nos aëra ortum, ferè semper, docet hunc affectum tactus,nam caput frigidum sentitur ab ægro,quandoque etiam à medico, & dolor acrimoniam non habet adiunctam,neque grauitatis sensum,quamuis non longè pòst impedita excrementorum dissolutione, & cruditatibus sequentibus, grauitas sequatur, facies aut albicans est, aut subpallida,& auctis excrementis facies impletur, vt in solis vstione calor, squalor, & collapsus accedunt. Hic morbus rarò fit sine pororum constrictione & meatuum angustia. In eius curatione aër ab initio attemperandus, si frigidus fuerit & hyberno tempore ligna odorifera, & herbæ in cubiculo comburantur, vt calendula,rosmarinum, sabina, & cupressos,& odoratis igni admotis suffomigetur. Sunt autem odorata styrax, & belzuinum. Poma quoque odorata parantur ex styrace; ambra, & moscho, alimenta sint boni succi, vti gallinarum caro aut perdicum, turturum, & auium paruarum,& carnes cum melle & aromatibus paratæ, quem cibum Hispani appellant adobado,vinum sit tenue aquosum.Motu vtantur non valido & frictionibus, & somno moderato, ad vigiliam potius declinantes. Medicamenta calefacientia eisdem admoueantur exterius, vti oleum irinum calidum, aut rutaceum.Quòd si opus fuerit eidem addendum euphorbium, aut potius oleo de euphorbio vtendum, aut irino addendum piper. Accommodatur ab initio quod recipit olei laurini vnc.vj.olei nardini vnc.iij.serpylli triti vnc. ij.validius est, olei rutacei vnc.ij.laurini vnc.ij. styracis drac.ij. validius adhuc, olei rutacei,& laorini, vtriusque vnc.iiij. euphorbij scrup.ij.odoratis præterea dictis internas nares linire decet.

De dolore capitis cum plethora.

Prædicti dolores ab intemperie orti causam abditam habent, aliquando sanguinem, aut omnes humores auctos ad portionem, quæ dispositio plethora dicitur,aut vnus tantùm abundat,vti bilis aut

Capitis dolor à plethora.

aut pituita. Plethora verò solius capitis dicetur, si solum caput eam omnium humorum redundantiam patiatur, quemadmodum totius, si in toto corpore fuerit. Causæ plenitudinis illæ sunt, quæ bonos succos ac multos congerunt. Agnoscitur rubore faciei, & oculorum, & temporum pulsu, & venarum tensione, redundante quidem sanguine, aut omnibus simul humoribus. Aër attemperandus ad frigiditatem & siccitatem arte paratis fontibus, inspergere quoque oportet aquam frigidam, & acetum, & violas, ac rosas, & vitis folia, & hederæ capreolus. Erit autem cibus lactuca, intybum, portulaca, & ius pulli cum succo arancij, aut limonis. Potus sit aqua bordei, aut aqua fontis feruefacta. Quiescant ita vt animo & corpore otientur, & omnem strepitum, & importunas deuiteot confabulationes, ventrem habeant leoem, aut clystere paretur, ex decocto maluarum, violarum, hordei & saccaro. Somnus sit moderatus, & à somno sequantur frictiones. Si prædicta plethora totum corpus teneat, sanguinem quamprimùm mittamus, secta vena cubiti media pro plethoræ magnitudine, & virium robore. Si tamen solum caput occupauerit, venam cubiti externam secare decet, ac deinde exterius medicamenta adhibere, capitis calorem attemperantia, quibus vis discutiendi sit mixta, ex rosaceo & aceto cum menthæ succo, aut ex rosaceo & chamæmelino, & pauco aceto, neque his valde frigidis, & quæ in capite de dolore à solis æstu dicta sunt. Si verò post sanguinis missionem humor aliquis redundans reliquatur, præsertim bilis, vt in sequenti curabitur cap.

De dolore capitis ab humore biliosò.

Doloris capitis à bile curatio. Quemadmodum in generali medendi methodo diximus, vbi intemperies causam habuerit à causæ ablatione incipere oportet curationem: vbi igitur capitis dolor à bile procedit ipsam prius ad purgationem parabimus, interim quoque expectabimus à natura factam coctionem: coquitur autem faciliùs si per medicamenta eius feruor attemperetur, cui negotio aptissima erunt medicamenta quæ vnà ipsum attemperent & attenuent, siquidem omnium humorum præparatio ad purgationem attenuatione fit. Causæ sunt quæ bilem augere valent: signa verò sunt ardor capitis, & pallor faciei, & extenuatio ipsius, quandoque oris amaritudo, & vigiliæ magnæ. Præparetur imprimis aër refrigerantibus, fontibus, aquarum inspersionibus, & berbarum & florum, vt violarum, rosarum, nimphææ. Potus sit aqua fontium, cibus sit lactuca elixa cum aceto, aut indiuia, aut cucurbita, aut pisces, vti troctæ, aut barbuli, aut ex marinis ostrea, aut saboca cum succo arancij. Quòd si vires robprare sit opus, olera eum carnibus elixanda, & post olerum esum parum pulli edet cum succo arancij, aut limonis. Somnus longus concilietur, & quies seruetur, & à purgatione frictionibus vtatur: clysteribus opus habebit, nisi venter largiùs fluat. Clysteria conficiantur ex maluatum, violarum & hordei decocto cum saccaro & oleo violaceo, aut rosaceo. Præparabitur humor syrupo acetoso: in fœminis, syrupo de endiuia cum aqua iostillatitia ei horis aut eiusdem decocto. Purgabitur deinde bilis assumptis à leui cœna, quinque transactis horis, pilulis aggregatiuis, ponderis drac.j. aut scrupul.ij. aut summo manè potionem bibent, quæ recipiat electuarij de succo rosarum vnc.s. aut paulò plus, dissolutí in decocto prunorum, violarum & hordei, aut rhabarbari drach.j. infundantur in aqua endiuiæ per noctem, manè verò coletur, & in expressione dissoluantur elect. de succo rosarum drach.ij. Bolum autem sic parabunt, Medullæ casiæ fistularis, & elect. de succo rosarum vtriusque voc.s. cum saccaro, fiat bolus, aut boli duo, aut ex solo elect. de succo rosarum, cum saccaro bolus vnus.

De dolore capitis ab humore pituitoso.

Dolor capitis à pituita. Si capitis dolor à pituita ortum habuerit, causæ præcedent ipsam augentes, vti alimentorum frigidorum vsus, & cruditates, somnus longus, & otium. Adetunt frigiditas capitis & sensuum hebetudo, & motuum pigritia, & grauitas capitis, & oculi intumescent, ac similes fient facie & oculis, iis qui malum corporis habitum patiuntur, & quandoque excrementorum narium & oris natura & copia idem ostendet: à calidis iuuabuntur. Ad horum & aliorum morborum cognitionem non parum conducunt tempus & ætas. His parandus est aër calidus, vti in dolore à refrigeratione capitis diximus, cibi erunt carnes assæ, præsertim passerculorum, & turturum, atque hæ cum pipere & sale edantur. Potus sit vinum album tenue, modicè dilutum: somnus sit moderatus, nam longus auget pituitam, & breuis cruditates, & excrementa. Modicè exercitentur, & fricentur, clysteribus validioribus vtantur, vt decocto betæ, & mercurialis, cui addatur mel & hiera picra & sal. Aut sic. Decocti mercurialis, pulegij, & stœcados lib.j. s. mellis vnc.ij. hieræ picræ vnc.s. salis scrup.j. fiat clyster, aut loco hieræ recipiat pilularum aurearum drach.s. aut elect. indi minoris drac.ij. Deinde aute purgationem vtatur syrupo de stœcade, aut syrupo de quinque radicibus cum aceto, & fœminæ co vtentur sine aceto, & aqua instil. stœcados, aut fœniculi, veluti syrupi stœcados vnc. ij. aquæ fœniculi vnc.iij. deinde caput purgetur cum pilulis cocchiis ponderis scrup.ij. aut drachm.j. Sic etiam cum pilulis aureis, vbi non velis adeò valenter purgare. Aut purgetur bibito summo manè pharmaco, quod recipiat electuarij indi minoris vnc.s. in decocto stœcados, origani, & pulegij. Purgabitur autem non semel, sed sæpius. His peractis, frictionibus brachiorum & crurum, ac totius corporis, à capite incipientibus vtatur, & gargarismatis ex aceto mulso, & aqua fœniculi, aut syrupo scillitico, cum aqua iostil. stœcados. Masticatoria verò sint qualia in capite de Cephalæa dicentur. Per nares errhinis appellatis vtatur, quorum lenissimum est aqua mulsa absorpta per nares, validius est aqua mulsa cum succo betæ, validius quoque est ex solo betæ succo, aut mercurialis. Capiti quoque sacculi parentur ex floribus stœcados, camomillæ, maioranæ, & roris marini, moscho, & ambra additis, & odorabuntur calida illa odorata quæ in cap. de dolore capitis à refrigeratione diximus. Transacta quoque purgatione conuenit sumere aromaticum rosatum, aut pliris arconticon, cum pauco vino parum diluto.

De dolore capitis ab humore melancholico.

Doloris capitis ab humore melancholico curatio. Humor melancholicus sua frigiditate ac siccitate capitis dolores efficit diurnos: agnoscet affectum ex colore faciei subnigro, capitis grauitate, & paucis excrementis, & corporis extenuatione, & vigiliis & tristitia, ac solicitudine, & quoniam præcessit vsus eorum quæ acertare possunt humorem eum, & talis temperatura, & sublistendi ætas. Conuenie aërem

aërem calidum parare, sed non valde: cibus sit caro vervecis, aut imbecillioribus caro gallinę elixa, cum borraginis foliis, & abstineant à carnibus salitis, & melancholicis. Potus sit vinum album modicè dilutum, non vetustum, nec vinosum, quale est vinum album à sancto Torcatio, aut vinum arcupa vnius anni album. Dormiant diutius, & modicè fricentur & exerceantur, & excrementa vrinæ, & ventris probè expellant, aut clysteria eisdē iniiciantur ex maluarum decocto, aut iure carnis, & oleo & saccaro. Humor purgationi paretur aqua mulsa, aut syrupo borraginis & stœcadis, cum aquis instil. eorundem: deinde caput purgabitur pilulis assaieret appellatis, aut pilulis de fumaria, aut pharmaco sequenti, confectionis hamec vnc.s. in decocto prunorum, senæ, & glycirrhizæ, aut senæ & florum epithymi: ei verò qui assueuit caput per interualla abluere, conducet ipsum irrigare decocto capitis arietis cum chamemelo, & floribus borraginis, & stœcados. Quædam alia in hunc vsum capite de melancholia dicentur.

De dolore capitis per consensum à iecore.

Doloris capitis per consensum curatio.

Consentit caput partibus inferioribus, ac fiunt dolores transmissis vaporibus à iecore, aut ventriculo, aut liene. Si à iecore ortum habuerit, quoniam iecur calidum est, sanguinis, & bilis fumum transmittit capiti, signa adetunt, quæ ostendent iecoris calidam intemperiem, & caput tensionem sentit, aut acredinem cum dolore, vbi sanguinis redundantia adfuerit, venam cubiti dextri internam secabimus. Redundante tamen bile, ipsam purgabimus rhabarbari, aut tamarindorum infusione. Decet tamen ad iecur totam conuertere curationem adhibitis refrigerantibus. In cibis erunt lactuca, & endiuia, & cichoreum & cucurbita, & desuper miloplacenta fine aromatibus, & succus mali punici patum acidi, & caro pulli cum lactucis elixa, addito succo arancij aut vuæ acerbæ, postrema mensa parum. mali citrei. Bibet æger aquam frigidam, quam si ferre nequeat, vino pauco miscebit. Exterius tamen ceratum refrigetans Galen. apponatur iecuri, quod sæpius mutetur, aut vnguentum rosaceum superposito epithemate, ex aqua instill. endiuiæ & cichorei, cum pauco aceto, & vbi plus refrigerate opus fuerit, santalorum puluerem addemus. Clysteria quoque refrigerantia eisdem iniicienda.

De capitis dolore per consensum à ventriculo.

Frequens admodum est capitis dolor ortus à ventriculo: magnus etenim est horum duorum membrorum consensus, tum per communes neruos, tum positu ac rectitudine, vbi itaque humor aliquis vitiosus præsertim acris in ventriculo contineatur, qui à se vaporem mittat, is caput statim offendet. Aderit autem in ventriculo morsus, nausea, inappetentia, atque ex inedia morbus deterior reddetur. Quandoque etiam oris amaritudo accedet, prætetea oculorum tenebrositas, ex visto humore, & ante oculos fient apparentiæ. Cùm igitur is in ore ventriculi consistit, vomitu ducetur, ex aqua tepida, aut aceto mulso tepido, aut simul addito seminis raphani decocto. Si in ima parte fuerit, tum clysteribus, tum etiam potu cassiæ fistularis, ex eius medulla bibita vnc. j. in decocto prunorum. Si tamen fibris ventriculi fuerit infarctus, cum pilulis de hiera purgabitur. Qui pituitam admixtam habuerit sic etiam hiera purgabitur, aut ea quæ ad clysteria paratur, cuius drachm. iij. in decocto ordei & violarum dissoluantur, aut in abundantia pituitæ dissoluantur in sex vnc. aquæ mulsæ. Deinde vero oleo melino, aut etiam nardino roboretur venter. Cibus sit beta elixa cum aceto, aut lactuca, sic etiam parata. Aut panis in iure pulli, addito succo vuæ acerbæ, aut arantij, aut vbi vires exigant, caro pulli elixa, deinde inspersso succo arantij, aut limonis: sint alimenta boni succi, sed paucæ quantitatis. Potus autem sit aqua ordei, aut vbi æger ipsam non ferat, vinum modicè austerum, probè dilutum. Frons verò & facies posca lauentur. Galen. lib. a. de Comp. medic. per locos, in dolore capitis vitio ventriculi cōcedit palmulas: cum tamen ante ad capitis dolores ab ebrietate denegauerit easdem, quoniam habent efficacem proprietatem inferendi capitis dolorem, quāuis in vtroque dolore vaporem ascendentem supprimere oporteret: quamobrem damnandæ mihi videntur. Galen. autem dices eas non solas, sed cum pane concessisse, panis autem catum noxam emendat: aut dulces negauit, austeras non satis maturas concessit.

Palmulæ in capitis dolore.

De capitis dolore a vini potu, & ebrietate.

Vinum suapte natura in caput rapitur in vaporem versum: quapropter quod vinosum fuerit, & in calidum ventriculum inciderit, capitis efficiet dolorem: & quandoque turbata mente, ebrietatem. Præsertim id accidit, quibus caput imbecillum est, & quibus patuum, & quibus angusta est anterior ipsius pars. Vinum tamen dilutum magis inebriare testatur Arist. 3. Probl. sectione, quoniam magis obstruit & tardius dissoluitur. Quòd verò vult aquam attenuare vinum & ipsum citiùs deferre, non placet, non enim aqua deducit vinum, sed contra, vinum quoque dilutum copiosiùs ingeri à quibusdam, verum est. Deceret sanè hos abstinere omnino à vini potu, minimè verò putare vina valentiora, præsertim vinum à sancto Martino, quod omnium eorum, quæ noui citissimè & validissimè caput tentat, neruos, & articulos, qui cinnamomi bibent decoctum. Quòd si à vino abstinere nolint, procurandum vt capita eorum à dolore præcaueantur, & ipsi ab ebrietate, aut curandi erunt cùm in ipsam inciderint. Præcauentur, si vino bibito brassicæ caulem viridem superesitent, aut succum mali punici, aut cotonei acidiosis & acerbioris. Est quoque præstantissimum ad præcauendam ebrietatem, præbibere olei vnc. ij. licet enim deinde citra ebrietatis periculum, vel integrum vini dolium bibere. At verò posteaquam in ebrietatem & capitis dolorem inciderint, causa facilè agnoscitur: nam si æger capite dolens mente adhuc constat, ipse refert vini potum præcessisse, si tamen non constat, ipsum delirium cum motus imbecillitate, & tremore, & eiusdem circumactione, & præsentium relatu deprehendetur. Oportet autem præ aliis vinum vomere, nisi prius coquatur, deinde hederæ corymbos malaxatus fronti ligare, aut brassicam elixam edere, aut eandem calidam malaxatam fronti & temporibus circumligare, aut rosaceo aceto, & succo brassicæ frontem & tempora madefacere, deinde dormire, & à somno carnem pulli elixi, aut eius alas, cum succo arancij edere, aut vitellos ouorum cum succo limonis, ac desuper succum mali punici, aut mali cotonei; turdus quoque bonus cibus est eisdem, non tamen laudo pullos columbinos, quòd prauum succum generent ac capitis dolorem.

Quare vinum dilutum magis inebriet quàm non dilutum.

Ebrietas præcauetur.

Pulli columbini ebrietati nocent.

Alexan

Alexander tamen columbarum concedit alas, & Galen. columbarum pullos. Pyra quoque in hunc vsum accommodantur,& poma austera,& ex piscibus saxatiles. Bibent aquam, aut cinnamomi decoctum. At verò eùm melius babuerint, & eorum ventriculus aquam non fert, vinum pauciferum bibent, album,aquosum. Cùm autem inualescunt, frontem & tempora vnguentis odoratis linient,veluti oleo de styrace, & belzuino,& gallia.

De capitis dolore ab ictu.

Capitis dolor ab ictu. Capitis dolor ab ictu quandoque concitatur: is verò aut simul vulnus efficit,aut solam cõrusionem, sed contusio quandoque læsionem intulit pericraneo, ob quam timetur inflammatio, aut malum ad intimas peruenit membranas, aut sola ipsa cato patitur. Si ictus cum vulnere factus est, vulnus curandum labiis commissis & agglutinantibus adhibitis, atque his quæ inflammationem prohibeant, & dolorem mitigent. Quando igitur inflammatio membranæ timetur, atque hæc non patet, sanguis mittendus est, secta vena externa cubiti patientis lateris,& caro ac pericraneum secanda,& si sanguis ibidem effusus, aut concretus fuerit, craneum detergendum, & si contusio aut fractura in craneo se ostendat,curanda,veluti si ab initio ob ictum membrana vulnerata esset. In quem vsum laudatur rosaceum cum farina milij arida,aut calaminthæ succus instillatus, deinde rosaceum & adeps suilla sine sale, aut rosaceum cum vnguento tetrapharmaco, aut melle, & caput ac neruos custodire valde. Hi verò à carnibus,& vino abstineant,præsertim si febris accesserit. Potus sit aqua hordei, aut cinnamomi, si ventriculus sit imbecillus. Cibus verò pauci nutrimenti & boni succi, vt vitelli ouorum, aut lactucæ elixæ, aut cucurbita, aut panis lotus, aut panis in iure pulli, aut pyra assa in cineribus, aut ignis verratur, & eius loco pyra apponatur in foco, & cooperiantur olla,aut sartagine ærea,deinde sartagini aut ollæ ignis aceruetur moderatus: ibidem namque veluti in paruo clibano probè assabuntur. Si tamen contusio sine vulnere fiat,ac velimus præcauere inflammationem membranarum, rosaceum pauco aceto immixtum admouebimus: vbi tamen non timetur inflammatio, contusam carnem oleo dulci tepido fouebimus,aut etiam chamæmelinum miscebimus, lana & oleo calenti fouentes partem. His omnibus conuenit aërem attemperare,ventrem lenem habere,quiescere quoque loco parum lucido & dormire, & crurum frictionibus vti.

De dolore capitis in febribus.

Capitis dolor cum febre, aut est signum decretorium, aut symptoma consequens febris magnitudinem, & vehementiam. Vbi signum sit decretorium, nullo opus est remedio: nam quæ ipsi medentur, futuram impediunt iudicationem, si sanguinis fluxus è naribus speretur: nam si dolor capitis adfuerit in febribus cum morsu oris ventriculi, & oculorum tenebrositate, quamuis frigida admoueamus & repellentia capiti, non impediemus vomitum: si tamen adfuerit capitis grauitas,& vasorum tensio, & pulsus temporum, & oculorum hebetudo,abstinebimus ab his quæ refrigerant caput, & repellunt, præsertim si præfuerint coctionis notæ: si tamen ob febris vehementiam, & malitiam vapores peccantium humorum in caput ferantur, coadiuuante capitis imbecillitate, præter corporis euacuationem, pro ratione peccantis humoris, fronti & temporibus, & commissuræ coronali rosaceum admouendum cum pauco aceto, aut etiam addita aqua instillatitia semperuiui, aut portulacæ. Quòd si vigiliæ accesserint, timebitur futura phrenitis aut paraphrenitis: quamobrem prædicto remedio instandum, & decoctum papaueris miscendum, interim cordis calor temperandus. Aër quoque attemperãdus & venter leniendus. Placet porrò hoc in loco meminisse eorum quæ capiti noxia sunt, quorum catalogum Galenus scripsit. Nocent quidem non tantùm in capitis doloribus, sed in omnibus affectibus in ipso subortis viticis semen, absynthij succus, lactis potio, glandes quercinæ, oliuæ nigræ, arbuti fructus, eruus, myrrha, thus, hederæ capreoli. Mentem quoque turbant iunci odorati semen, crocus, peucedanum, cyclaminum siccum, vino potum, styrax: modicus potus morositatem soluit, multus autem turbulentos somnos efficit. *Capiti noxia.*

De dolore capitis antiquo, siue cephalæa, & hemicrania.

Cephalæa capitis dolor est inueteratus, qui aut perpetuo & sine intermissione affligit, aut repetit per interualla, & quibusdam ordinatè, aliis nullo seruato ordine: vexat autem validè ægrotantem, & non paruũ periculum minatur, & vigilias affert, & ex doloris diuturnitate vitium dissolutionem. Commouetur cephalæa, aut iam commota excandescit, audito strepitu, & vini potu, odoribus, & lucis splendore. Oritur id malum ex inflammatione membranarũ capitis, præsertim pericranei & fibrarum quibus appensa est cerebri crassa membrana, aut obstructione impediente humorum per caput liberam delationem: aut distentione quæ à flatu fit, aut acrimonia vaporum & humorum ascendentium ad caput, aut ibidem genitorum ob malam qualitatem quæ in capite consistat: aut oritur ab intemperie calida capitis trahente ad se ab imis partibus excrementa, aut ab imbecillitate, frigore, aut calore contracta, qua cogitur caput aliorum membrorum excrementa suscipere. Si inflammatio fuerit, grauitas aderit cum tentione, & pulsu, & ardore, erit autem inflammatio non exquisita, aliàs non foret diuturna cephalæa. Obstructio à crassis sit humoribus, atque hi cùm dilatantur, incalescentes & putrescentes dolores efficiunt pariter, quoniam alios in putredinem ducunt,quamuis ipsi non putrescant, quoniam eorum ductum & digestionem impediunt: humores autem qui non gubernantur à natura, facilè putrescunt. Ac sentitur grauitas distentione mixta: flatus verò distentionem efficit sine grauitate. Quòd sit distentio ab aeri fiat vapore, cum distentione morsus & acrimonia sentietur. Si verò calor capitis ad se deduxerit excrementa, ardor capitis aderit, & acria excrementa aut aliunde deducentur, aut deducta corrumpentur, ac sentietur pauca grauitas, morsus autem, & acrimonia vehemens, præsertim si malum membranas inuaserit, quæ si internæ fuerint, radicibus oculorum malum impartietur, externę tamen malum extra caluariam ostendent,& ad frontem & supercilia extendetur, & siue cephalæa, & siue hemicrania in ea parte fuerit, tactu vel leui dolor augebitur, & sæpe extra humores, aut pustulæ erumpent. Si tamen imbecillitas sequatur frigidam intemperiem, sensim excrementa frigida accrescent,& grauitaté cum sensu frigoris inferent, atque hi à frigidis lędentur, faciem autem habebunt *Cephalæa.* *Cephalææ causa.* *Cephalææ signa.*

decolo

decoloratam, & oculos subtumidos, & linguam albicantem. Hemicrania verò dolor capitis est per interualla repetens, mediam capitis partem occupans, sicuti & ouum aut clauus à partis patientis figura & magnitudine nomen assumentes. Hispani omnes has differentias appellant vno nomine, axaqueca: fit sanè hemicrania ab eisdem ferè causis à quibus cephalæa, vbi causa dolorem efficiens vnam capitis partem molestauerit. At verò hæc magna ex parte oritur per consensum, frequentiùs sanè quàm cephalæa. Per consensum autem facta hemicrania oritur à ventriculo, aut iecore, aut liene, aut in fœminis lactantibus ab ipsis mammis, vbi lac aut retineatur, aut putrescat. Ab his enim partibus ascendens vapor capitis membranas distendit, & quandoque mordet etiam. Siue igitur humor, siue vapor, siue flatus partem infestet, eis notis deprehendetur, quas cephalæam ostendere diximus. In cephalææ curatione decet aërem attemperare pro ratione causæ facientis ad calidum aut frigidum, & pari ratione in cibis victum instituere boni succi alimentis, & quæ facilè coquantur, & aquam bibent, cum cinnamomo, aut fœniculi semine feruefactam. Quiescent autem in loco obscuro. Quòd si in toto corpore sanguis redundauerit, sanguinem mittemus, secta vena media, deinde manente copia in capite, secabimus externam, & si pars vna patiatur dolorem eius partis. Perseuerante verò huius generis malo, frontis venam secare, aut narium internam, erit vtile. Interim quoque clysteribus vtemur validioribus, ex decocto betæ, & mercurialis, cum hiera picra, & sale, aut etiam electuarij indi drachm. iij. Frictiones etiam conuenient & capiti admotum rosaceum, cum camemelino, aut camemelinum ipsum cum succo menthæ aut serpilli, aut eisdem tritis. Si tamen in vniuerso corpore bilis redundauerit, attenuandus erit humor, & coctione apparente purgandus pilulis aggregatiuis, aut cocchiis, aut electuario de succo rosarum in decocto prunorum, & florum violarum, clysteria erunt refrigerantia, & capiti rosaceum cum camemelino admouebitur & si amplius discutere velis, addes succum menthæ aut serpilli. Crassis autem succis & excrementis cephalæam aut hemicraniam efficientibus, homorem in primis parabimus syrupo de stœcade, & aqua mulsa, aut etiam aceto mulso, nisi malum membranas molestauerit, cū aqua instillatitia fœniculi, aut stœcados, aut eorundem decoctis. Deinde caput purgandum pilulis cocchiis, aut aureis, aut bibent electuarium indum dissolutum in decocto anisi, fœniculi, & stœcados. Apophlegmatismi fient ex aceto mulso com decocto origani & pulegij, aut syrupus scilliticus cum decocto organi & thymi gargariandus. Errhina fient ex aqua mulsa & succo betæ, absorpris per nares. Masticatorium fiet ex melle rosto & puluere maceris, & pyrethri, aut ex succo porri, caput quoque leniendum oleo camemelino, & anethino, & succo pulegij, aut succo menthæ, aut serpilli, aut pulegij coma in oleo anethino fricta, & emplastri forma apposita. Si verò à flatu oriatur malum, euacuato humore, à quo flatus leuatur, bis in die medicamentum diaciminum, aut dianisum, aut pliris arconticum sumendum, & paucum vinum, nec validum, superbibendum, aut sacculi ex ruta, aut stœcade, aut cumino, & aniso tritis, calidi admouendi capiti. Quòd si imbecillitas ab aliqua intemperie oriatur, intemperies contrariis curanda, & deinde caput roborandum alimentis boni succi, & amygdalato, & ex auellanis tostis in iure carnis pulte facta dormituris ingerenda, aut si manè ingeratur, superdormiant. Cæterùm hemicrania vbi à plethora nascatur, sanguinis missione curanda, vt de cephalæa diximus, latere patiente considerato, aut si prauos humor redundauerit, is quoque purgandos, deinde capiti admouenda remedia, sed orto morbo à ventriculo vomitus solet sponte succedere, aut arte prouocetur ex decocto seminis raphani tepido. Si iecur in causa fuerit, curatio procedet, vt diximus de dolore capitis per consensum à iecore: si à liene id vacuandum & curandum: capiti verò admouentor oleum anethinum cum succo ireos, aut oleum irinum cum succo menthæ, quoniam decet per hæc remedia capot roborare, atque vbi valde frigidus fuerit morbus, post humeris vacuationem conueniet anethini olei vnc. vj. succi serpilli vnc. ij. euphorbij drachm. j. liniatur pars dolens calente medicamine. Laudatur etiam stercus columbioum cum melle, oleo laurino, & pauco aceto. Præterea radicis cucumeris asinini minutatim incisæ vncia vna, & absynthij vnciæ duæ, bulliant in aqua & oleo, deinde caput decocto foueatur: absynthium verò & radix cucumeris malaxata parti admoueantur. Masticare autē conuenit pyrethrum, aut nucem aromaticam, cum staphide agria & pauca ceta, & saliuam emittere, & gargarismata conficete ex aceto mulso cum puluere pyrethri, & staphidis agriæ. Si ex lactis corruptione nascatur, lac emulgendum, & camemelinum oleum admouendum mammis, quod excrementa dissoluet, & attemperabit partem: & victum instituemus, & redundantia euacuatione curabitur, & intemperies contrario. Id quoque non prætermittendum, nos quandoque cephalæas & hemicranias inexpugnabiles curasse ferro candenti, simul tribus exustionibus factis in commissura coronali.

De Phrenitide.

CAPVT VI.

Phrenitis vox Græca est, Latinis vsurpata ob inopiam vocum, neque enim alia voce exquisitè eius morbi essentiam poteris ostendere: est namque membranarum cerebri inflammatio, hæc autem tumorem, distemperiem, & accidentia comprehendit: siquidem non solam mentis læsionem significat, aut delirium, sed eum qui ab inflammatione membranarum cerebri fit, Paulo & Aëtio testibus. Galen. in comment. 1. libri prorrhet. inquit: Hippocrat. lib. 3. de Morbis pop. omnes eos phreniticos appellat, qui perpetuò delirantes febricitant. Hæc autem sententia duo significat: nempe perpetuò delirare, & perpetuò febricitare. At verò vti Galen. lib. 4. de Præsagitione ex pulsibus docet, cerebrum & eius tenuis membrana ita compatiuntur, vt altero inflammato, reliquum inflammari sit necessum. Itaque siue intemperiem solam, siue etiam cum fluxione patiantur, alterum alteri omnino consentit, id quod crassæ membranæ ob distantiam non conuenit, quamuis & per magnas distemperantias, & fluxiones hæc etiam cerebro consentiat sæpe, cerebrum quoque inflammari posse eo loco concedit. Vidimus tamen in capitis vulneribus ad membranas cerebri peruenientibus, crassam membranam inflammatam, & ob tensionem non pulsare, nec tamen delirare ægrotum, quoniam non compatiebatur cerebrum. Habet sanè

Phrenit. cauſarum differentia.

ſanè phrenitis differentias, quarum quædam ſumuntur ex cauſis, quædam ex effectibus, à quibus morbi omnes deprehenduntur, præſertim vbi eſſentia non patet, vti in generali ſignorum doctrina tradidimus. Cauſæ quæ inflammationem efficiunt, ſunt ſanguis, bilis flaua, aut atra vſtione genita: mitior eſt, quæ à ſanguine fit, quam riſus comitatur, deterior quam bilis flaua generat, cum rixa & iracondia: peſſima omnium quæ ab atra bile, veluti & humor humore eſt deterior, atque habet hæc furorem implacabilem comitem. Paulus has tantùm tres cauſas phrenitidis ſcribit. Galen. tamen libro 3. de Locis pat. capite 5. ſicuti & Alexander, cap. de phrenitide, tres cauſas ſcribunt. Hæ ſunt, bilis pallida, bilis flaua, & flaua præaſſata: quam Paulus dixit in atrã degenerare. Præterea vt Paulus mitiorem ſtatuit eam quæ à ſanguine fit, ita Galenus & Alexander eam quæ à pallida bile fit. Verùm Galenus lib. 4. de Præſagitione ex pul. à pallida cerebrum non perinde inflammari ob tenuitatem aſſerit. Quamobrem quatuor ſtatuemus phrenitidinis cauſas, ſanguinem, pallidam bilem & flauam, & atram ex flaua vſtione genitam. Galenus quoque lib. 4. de Præſagitione ex pul. cap. 8. à ſola intemperie cerebri calida delirium fieri teſtatur, & lib. 3. de Locis pat. cap. 5. inflammatis neruis, vel ſolo calore in cerebrum aſcendente, ſequi delirium affirmat, libro tamen 7. Aphoriſm. comment. 9. ad imbecillitatem facult. ſequi delirium affirmat, verùm hæ omnes παραφορωδίαι ſunt, non veræ phrenitides, ſiue cerebri inflammationes, ſicuti neque deliria, quæ ſequuntur febrium magnitudinem & vigorem, aut pulmoniam, aut ventriculi inflammationem. Cùm autem delirium perpetuò accedat phrenitidi, veluti ipſius effectus, delirium autem contingat læſa imaginatione, aut cogitatione, inde phrenitidis ſumentur differentiæ, tanquam ab effectibus oſtendentibus affectam partem, aut facultatem. In quibuſdam itaque phreniticis læditur imaginatio, in aliis cogitatio, in aliis vtraque. Exempla harum differentiarum habentur à Galen. vt enim refert lib. de Different. ſympt. Theoph. medicus prudenter diſſerebat, atque præſentes exactè cognoſcebat, quæ oſtendebant adhuc cogitationem conſtare: verùm tibicines in angulo cubiculi tibia canentes, atque pulſantes eſſe putabat: quod læſionem docuit imaginationis, quam delirij ſpeciem ſibi ipſi eueniſſe teſtatur Galen. lib. 4. de Locis patientibus. Cùm enim æſtate ardenti febre laboraſſet, feſtucas atro colore in cubili, & floccos in veſtibus eminere putabat, quos tentabat colligere, audiuit autem amicos id dicentes, atque intellexit ſe facere quod alij referebant: cùm autem conſtaret in ipſo rationalis facultas, hoc eſt cogitandi vis, rectè, inquit, dicitis, quapropter auxilio eſtote, ne me phrenitis arripiat: ex quibus verbis intelligere licet Galen. nondum phrenitide laborare, ſed prædicta delirij ſpecie: erat autem ob febrem paraphrenitis orta, auxilium enim expoſtulaſſe refert, ne in phrenitidem incideret: non igitur laborabat phrenitide. Lædi autem cogitationem non læſa imaginatione contigit ei qui Romæ cum lanifici puero domi obſeratis ianuis continebatur, vt locis citatis Galenus retulit: is enim ſingula vaſa ſuis nomenclaturis probè nominabat: interrogabat autẽ tranſeuntes, an iuberent vt ea proiiceret, atque ipſis plaudentibus, omnia proiecit, ac deinde puerum: is ſanè læſam habuit cogitandi vim, ſalua imaginatiua, qua ſingula cognoſcebat, & propriis nominibus nuncupabat, quod pariter ipſum ſanam habere memoriam teſtatur, ſicuti & quod Theophilus ſingula quæ acta erant ab aſſiſtentibus inter ægrotandum, reualeſcens narrabat.

Delirium lædit & occupat tripliciter ſenſus interiores.

Phrenitidis ſigna.

Sunt autem innumeri phrenitici qui læſam habent vtramque facultatem, quas non contingit lædi niſi memoriæ læſio accedat, veluti maga exiſtente cerebri læſione. Sunt autem diuerſa ſignorum genera, quædam enim antecedunt, quædam ipſam comitantur, & paſſionem præſentem oſtendunt, in diuerſis temporibus diuerſa. Gal. etenim lib. 5. de Locis patientibus, phrenitica ſigna eſſe dicit, quæ phrenitidem oſtendunt, antequam inualeſcat. Patiuntur ſtatim febrem continuam: nam eſt acutus morbus; ex his qui exquiſitè tales ſunt apud Hippocrat. lib. 1. de Ratione victus acutorum, vigiliæ quoque antecedunt: cùm verò dormiunt, manifeſtis imaginibus turbantur, ita vt ex eis quidam clament, & exiliant. Quibuſdam adeò magna accedit obliuio vt matellam petentes, deinde meiere obliuiſcantur, aut iam excitati poſtquam minxerint non reddant matellam miniſtro: reſpondent præterea cum tumultu, & temeritate, præter conſuetum. Dolor quandoque occiput infeſtat. Paruo vtuntur potu, & multi ex eis vinum expoſtulant: rapitur enim calor in caput, atque perinde ventriculus refrigeratur: is verò parum amat bibere, atque potius vinum quàm aquam.

Ratio quare phrenitici ſint βραχυπόται.

Galen. ſanè lib. Prorrhe. comment. 16. exponens ſententiam auctoris, qui dixerat, phrenitici βραχυπόται, hoc eſt parum bibentes, citat ſententiam ex 3. de Morb. pop. quo in loco parte prima in hiſtoria Hermocratis Hippocr. inquit, ſiticuloſus non admodum, quem dixerat habere linguam exuſtam, & Gal. in com. inquit. Ex tali autem lingua, talique febre, ſi non vehementer ſitiuerit, ex duobus alterum indicat, vel læſam ægri mentem, vel naturalem ventris facultatem, qua maximè cibos appetimus, cadaueratam. Eſt quoque eorum reſpiratio magna & ex longis interuallis, atque hæc non omnino præſentem oſtendit phrenitidem, ſed iuxta phrenitidem, vti Hippocr. primo lib. Progn. dicit, & nos latè ſententiam expoſuimus: inquit enim, Magna reſpiratio, & ex longis interuallis, παραφροσύνην δηλοῖ, hoc eſt, iuxta phrenitidẽ ſiue paraphroſynem oſtendit. Eſt autem nota hæc deliratium propria, quoniam ſi reſpiratio magna eſt, & ex longis interuallis, mens turbatur, non tamen ſi mens turbatur, atque præſente phrenitide, ſtatim decet magnam eſſe reſpirationem, & ex longis interuallis: etenim, vt loco citato abundè docuimus, ſi pleuritis accedat, & phrenitidi coniungatur, reſpirationi eis affectibus complicitis ſuccedet pro ratione vincentis, ſiquidem vincente phrenitide fiet magna reſpiratio & rara: vincente tamen pleuritide, fiet parua & frequens, ipſis tamen ſimili modo infeſtantibus, fient nunc pro alterius ratione. Non etiam omnes talem habentes reſpirationem phrenitici ſunt, ſed delirant tantùm, quamobrem id ſignum neque proprium eſt, neque inſeparabile phrenitidis. Proximè verò ad phrenit. accedentes oculi ſqualidi vehementer fiunt. Alter eorum fundit lachrymas, intentè aſpiciunt, & lemæ in oculorum angulis apparent, venulæ eorundem implentur, & ſtillæ ſanguinis narium ſequuntur: per id ſanè tempus nihil ſani habent, quod ad prudentiam ſpectet, floccos euellunt, & feſtucas colligunt, febris non continua modò, ſed etiam arida eos infeſtat, quæ nullam effatu dignam recipit mutationem, qualem in deliriis ſine phrenitide fieri videmus: in illis namque febre ad vigorẽ deueniente, delirant homines: febre verò

declinante resipiunt, in quibus repentè deliria eueniunt, non vti vera phrenitis, quæ sensim aduenit, & augetur. Hæc eadem perseuerant cum phrenitide, & lingua salebrosa fit, & procedente malo pro ira & furore, mœstitia succedit, & mente ferè priuantur, vix respondentes, aut sentientes, ob neruorum imbecillitatem tremunt. His febris minor redditur languente calore natiuo, & oculi valde prominent, & pulsus paruus, durus, cordosus & languidus fit. At verò quoniam inflammationem, quæ in septo transuerso continetur, delirium sequitur vehemens, & continuum, decet hunc affectum à vera phrenitide separare: in phrenitide namque vigiliæ, dolor capitis, atque ardor vehementiores sunt quàm in septi transuersi inflammatione. Præterea oculorum venulæ rubent, & guttæ sanguinis instillant in phrenitide, non tamen in septi transuersi inflammatione, neque in hac adeò perpetuū est delirium, vti in phrenitide, sicuti & in septi transuersi inflammatione hypochondria calent magis, dolent ac conuelluntur, & respiratio non semper est magna, & ex longis interuallis, sed quandoque parua, & frequens, si tamen pituita bili aut sanguini admixta fuerit, non exquisita erit phrenitis, & cum vigiliis somnus immiscebitur, ita vt vigilantes in somnum vehementius agantur. Arabici dixerunt subersahatur, vigil coma, siue coma non soporiferum appellatur. In victus institutione aërem domicilij parare ita oportet, vt temperatus sit: nam nimis frigidus dissolutionem excrementorum impedit, & calidus caput implet. Aëtius æstate frigidū præcipit parare. Neque etiam vaporosus esse debet, non valdè lucidus, minimè tamen tenebrosus: nam lucidus valde, aut picturis variegatus mētem distrahit, & spiritum dissoluit, obscurus tamen rerum cognitionem suspendit. Areteus considerate præcipit, nam si in luce efferuntur, & quæ non sunt cogitant, & cernunt, & nouas imagines accipiunt, in obscuro locandi sunt: si verò non, in lucido: solent enim in luce resipere, & insaniam placare. Ingrediantur quoque ad ipsum visendum amici, qui cum eo conuersentur, cum quibus delectetur, & quos reuereatur, qui ipsum quandoque amicè hortentur, quandoque violentius obiurgent. Quietus manebit æger, aut vi coërcebitur à familiaribus & ministris, aut in borum inopia ligandus lecto blandius quo fieri possit, cum tamen eius motus cohibeantur, qui imbecillitant vires. Somnus eisdem procuretur tum alimentis, tum etiam medicamentis. Sed ignorandum non est, ea quæ propriè somnifera dicuntur stuporem inducentia, non esse admouenda, nisi magno vrgente vsu, & calore natiuo nondum languente: solent enim hæc mortificare, & immedicabiles inducere affectus, somnus tamen quàm maximè eorundem sedat deliria, & calorem capitis, & squalorem humectat & attemperat, omnem animi turbationem immodicam fugient, solum gaudium modicum valet eorum laxare furorem. Clysteribus vtentur ventrem lenietibus & refrigerantibus, ex decocto maluarum, violarum, & hordei cum violaceo, aut rosaceo. Alimenta sint lactuca elixa, aut etiam constante calore ventriculi ad vigilias & ardorem, cruda, & endiuia, & cucurbita, & pepo elixus, & pyra assa, & panis lotus, aut in aqua calida infusus, aut panis cum syrupo rosato, aut hordei cremore, & imbecillioribus, aut longioribus morbis prisana, aut loco eius auenæ succus exhibeatur, aut ex virenti tritico sorbitio, aut similis ex virenti hordeo, mala punica verò concedūtur. Potus verò sit aqua hordei, aut decoctum prunorum. Amant sanè ipsi parum bibere, sed expedit vt potus non sit manifestè frigidus, præsertim vbi in septo transuerso furet inflammatio: vini præterea potio morbo iam cocto & inclinante non erit nocua assuetis præsertim, & qui vinum summopere cupiunt. Siquidem per id tempus vires roborat, & somnum conciliat, & mitigat furorem pro quo lætitiam infert, & quod reliquum est dissoluit: sit autem vinum album paucisetum. Curatio incipiet à sanguinis missione, vbi vires constauerint secta vena externa cubiti, & copiosè sanguis detrahatur: cauere tamen oportet diligenter ne inordinatis motibus ligaturam soluant, per magnas tamen sanguinis redundantias non erit Aëtij contemnenda doctrina, qui venam mediam secare præcipit, sicuti & quòd non expediat ad animi deliquium ducere ægrum, vt motus, & agitationes deinde ferre possit. Deinde si opus fuerit ob mali perseuerantiam, & causæ facientis redundantiam, aut quoniam ab initio manum præbere detractauit æger (aut timet medicus ne deinde delirās & validè mouens brachia ligaturam soluat, & sanguis profluat) vena frontis secanda erit, vt parte 1. docuimus, collo fascia leuiter compresso, atque sanguis, si alia venæ sectio non præcesserit, abundè ducetur, si tamen præcesserit, redundantia erit consideranda. Expedit etiam nonnunquam nares internas secare, & sanguinem ducere, sed solet natura ea via sæpe in phrenitidibus salubrius eas efficere iudicationes: est enim is morbus de numero eorum qui iudicatione finiuntur, sanguinis è naribus profluuio, & quibus hæmorrhoidarum vacuatio natura aut arte prodest. Neque impedit quominus sanguis mittatur, quod phrenitis sæpe à bile fiat, nam hæc per venas tendit cum sanguine ad inflammationis generationem, retellitur quoque vterque humor sanguine misso. Deinde verò si bilis copia adfuerit, venter purgabitur rhabarbaro infuso in aqua endiuiæ, aut prunorum, violarum, & hordei decocto, aut in eodem decocto infundentur tamarindi, quo purgabitur, aut bibet infusionem myrobalanorum pallidorum, sitque eorum drachm. j. s. interim quoque si opus fuerit & facies rubeat, cucurbitulas occipitio & ceruici admouebimus, sine scarificatione, aut etiam cum ipsa, si non tantùm auellere, sed etiam vacuare velimus. Capiti verò detonso oxyrrhodinum admonebimus, quod recipiet rosacei vnc. iiij. aceti vnc. j. id supra cōmissuram coronalem, non frigidum, idque inter initia: nam procedente morbo, & summum vigorem attingente, cum rosaceo miscebimus camemelinum cum succo menthæ, aut succo serpylli, rosacei vnc. iiij. aceti vnc. s. succi menthæ vnc. j. aliud rosacei vnc. iiij. camemelini vnc. ij. succi menthæ vnc. j. aceti vnc. s. atque hæc tepida admouenda: vigiliis verò valde infestantibus licebit camemelino miscere decoctum capitum papaueris, & tepidis fouere caput. Quæ enim frigida admouētur, humorem & vaporem compingunt, & quæ validè stuporem inducunt, vti mandragora, cicuta, & opium, in contrarium deducunt affectum, & immedicabilem efficiunt passionem. Vidimus enim quosdam, quos medici immodica refrigeratione perduxerūt in veternum, lethargicos periisse. Medebimur præterea vigiliis, crurum blanda frictione, manibus oleo vnctis, quibus totum ipsum corpus vngere licebit, & leuiter fricare, vbi squalidum fuerit. Somnum pariter adducemus, fontibus machinatis intra cubiculum, odore decocti papaueris, eo vapore inspirato: bibere etiam conueniet syrupum de papauere pauca quantitate, ne ventriculus refrigeretur: refrigeratus enim nec syrupum superabit, nec vaporem ipsius

Nota distinguentes phrenitidem ab inflam. diaphragmatis.

Phreniticorum victus.

Phrenitidis medela.

ipsius in caput mittet. Nares quoque & tempora linire vnguento populeone somnum conciliat, id quod attemperamus quandoque rosaceum immiscentes, sed hæc & similia quæ valde refrigerant, atque stuporem inducunt omni tempore suspecta sunt, præsertim in summo vigore, & inclinatione, quibus temporibus amygdalato vtimur pro cœna, addito semine papaueris albi. Ante cœnam verò caput fouebimus decocto papaueris, florū violarum, & camemeli, aut oleo papauerino. Inclinante etiam morbo coquendi humoris & dissoluendi ratione pullum columbinum euisceratum & calidum capiti admouere licet, sed duabus horis transactis renouandus: fœtet enim, & putret breui, præsertim æstatis tempore. Pulmo quoque arietis calidus, vt ab animali extrahitur, aut vbi frigeat aqua calida immersus, & sic admotus, prædictū præstat vsum. Ego verò borum loco camemelinum cum maiorana decocto magis laudo. Diutius quoque perseuerante morbo oleo calenti caput fouebimus, in quo serpyllum decoctū fuerit, aut maiorana. In quem vsum Galen. lib. 13. & 11. de method. meden. procedente phlegmone cerebri & membranarum, castoreo vti præcipit, cùm morbus inclinauerit, quamuis aliis inflammationibus inclinantibus non conueniat: decet enim validioribus vti medicamentis, quam pro ratione dissoluendi humores, quoniam per magna interualla medicamētum intra caluariam vires transmittere debet. Quam medendi rationem à situ partis sumptam, seruandam esse in generali medendi meth. præcipimus. Nos tamen castoreo non vtimur, nisi phrenitis notha sit, & declinante morbo pituitæ nonnihil discutiendum remaneat: aliàs satisfacere puto camemelinum in quo maiorana, aut serpyllum fuerit coctum. Conualescentes verò, vt Paulus inquit, vitabunt ebrietatem, iram, ciborum corruptionem, & Solis æstum.

De Lethargo & caro.

CAPVT VII.

Lethargus. Lethargus cerebri morbus est phreniti contrarius: siquidem phrenitis à calidis humoribus fit, lethargus à frigidis, lentis, & crassis: quod ex dicendis notis constabit. Cùm igitur pituitosus humor cerebrum occupauerit, atque ipsum madefecerit, & putrescens febrem induxerit, morbus lethargus dicetur, ac si diceres obliuio *Lethargi causa.* otiosa, id enim λήθαργος Græca vox significat. Hispani dicunt modorradormida, quoniam phrenitidem, modorra, sine additione dicunt. Galen. lib. 4. de Præsagitione ex pulf. ab humida intemperie cum febre lethargum fieri dixit, & à putrida pituita lib. 1. Prorrhet. comment. 1. lethargum fieri dicit, cùm pituita bumectauerit ac diluerit partem in qua princeps animæ pars resider, eandem quoque putrescere vult libro 13. Meth. medi Erit sanè talis obliuio, si ab bumida intemperie nascatur, cum humore tamen magis propriè lethargus dicetur. Sed fit quandoque nullo præcedente morbo, quandoque post phrenitidem notham dissoluto tenui humore, aut cerebro inter curandum immodicè refrigerato, aut translato humore aliunde, aut à pulmone, aut septo transuerso inflammatis, aut ex toto corpore post febres, præcedente caro, ac tan- *Lethargi signa.* dem humore in capite firmato, sequitur etiam nonnunquam comitialem morbum. Signis sequentibus lethargus deprehendetur, dormiunt inexpugnabili somno. Lentam febrem patiuntur, sed continuam. Perpetua obliuione laborant, ita vt vocati præ somno non respondeant, excitati, vel respondere non tentant, vel tentantes eorum quæ dicere conabantur obliti, media actione desistunt. Oscitant sæpissimè, & ore hiante permanent obliti claudere ipsum, vrinam quoque deponere obliti, si excitentur accepta matella non mingunt, aut postquam minxerint ipsam reddere obliuiscuntur, desides sunt, & segnes, & sensuum omnium bebetudinem patiuntur, & si loquantur, delira loquuntur. Pulsus eorum sunt magni, vndosi & languidi, raros quoque esse Paulus & Alexander scribunt: respiratio rara est, & cum langore facta, vrinam mittunt iumentorum similem: oculis itaque clausis cubant supini, & dormiunt inferna oris maxilla resoluta, & toto corpore deciduo. His victum instituemus aërem calidum paran- *Lethargicorum victus.* tes, lignis accensis odoratis & thymo, ac pulegio sparsis in cubiculo, quod decet lucidum esse. A somno excitandi omni arte & diligentia, bis quæ caput calefaciant quæ dicemus, & punctionibus & pilorum euulsionibus: fricanda autem sunt ipsorum brachia & crura calentibus oleis, vt irino, & rutaceo, ac frequenter commouebuntur eorum corpora, clysteribus quoque vtendū quæ fient ex decocto mercurialis, camemelini, & meliloti cum melle, addito succo betæ, aut mercurialis, & hiera & sale, aut loco hieræ apponemus ex pilulis cocchiis drac. s. aut electuarij indi drachm. iij. Procurandum etiam est vt vrinam deponant tomentis ex rutaceo pubi adhibitis. Cibus sit aqua mulsa, aut prisana ordei, aut puls ex auena, addito aceto mulso, & sale, & amygdalatum cum melle, aut panis in iure pulli, & ciceris, & porri cum aceto. Si ob virium imbecillitatem alimenta validiora expetantur inclinante morbo, passerculorum & turdorum caro, aut etiam turturis erit vtilis: sed his pipere, aniso, & cumino inspergendæ. Capparis cum aceto, aut asparagi extenuandæ pituitæ proficient: sed instandum, vt deglutiant. Potus sit aqua mulsa, aut cum origano feruefacta, aut etiam vinū aquosum paucis sum prædicta aqua dilutū, quæ vase angusti oris præbenda sunt: à cibis verò frictiones fiunt opportunæ. Curatio tamen hac *Lethargi curatio.* methodo procedit, vbi vires constauerint & nihil obstet, sanguis erit mittendus, secta vena externa cubiti, aut vbi ipsum vires non ferant, clysteribus vtemur validioribus, sanguine tamē misso, & malo perseuerante cucurbitulæ occipitio, aut primis ceruicis vertebris admouendæ, aut multa flamma, aut etiam scarificatæ. Præterea vbi pituitæ redundantia adhuc maneat, extenuanda erit potu aceti mulsi cum decocto origani & calamenti, aut etiam syrupo stœcados, & aceto mulso, & decocto pulegij, & thymi, deinde ad purgationē exhibebimus pilulatum cocchiatum, & aurearū vtriusque drach. s. in aquæ mulsæ voc. iiij. aut electuarij indi drach. vj. in aqua mulsa ex origani decocto. Alexander castoreum cum oxymelite in potu præbet, & purgandi ratione, simul cum scammonio, vti scammonij scrup. j. castorei scrup. 2. hæc verò immodica quantitas est, medium sanè pondus satisfaciet. Quamuis Paulus quoque pondus scrup. j. præcipiat de succo scammonij. Capiti verò admouebimus ab initio rosacei voc. 4. camemelini vnc. ij. aceti vnc. j. deinde verò camemelinū cum succo serpylli, aut puluere pulegij triti, aut polij. Aliud, camemelini vnc. ij. rosacei vnc. iiij. aceti vnc. j. vbi verò validius calefacere est in animo medicamento caput vngemus, quod recipit camemelini vnc. vj. nitri & pyrethri vtriusque drach. j.

castorei scrup. ij. aut loco camemelini, irinum apponemos. Interim quoque somoo excitati admotis naribus thymo & pulegio in aceto elixis, aot sulphuris fumo, aut bituminis, aut picis, aut funiculo lucernæ sebaceæ extinctæ. In eundem vsum conuenit faciem sæpe abluere posca in qua pulegiom fuerit madefactum. Sternutatoria naribus insufflentur ex struthio, pipere, castoreo, aut succo cyclamini, aut pyrethro. Apophlegmatismi fiãt ex sinapi, melle & aceto, aut tenui linteo inuoluantur pyrethrum, thymum, & pulegium, quæ aceto madefiant, deinde his palatum fricetur, & pituitam extra hat ministet digitis ipsis: id verò sæpe facientes, mirum qoantom caput leuetur. Cogemus quoque ipsum clauso ore, per nares aquam mulsam ex polegij decocto, aut acetum mulsum ex decocto calaminthæ trahere. Sacculi præterea ex pulegio, calamintha, pyrethro & castoreo capillis calidi admouendi, & emplastrum ex pice, pyrethro & euphorbio, ceruici & occipitio affigendum, deraso capite, sinapi verò cum melle ad idem valet: atque interdum noo prætermittenda clysteria quæ scripsimus. Danda verò opera est, vt ligaturis, frictionibus & ponctiooibus, à profundiori, & quieto somno arceantur. Aoettunt etiam humorem à capite, & à somno excitant, quæ ruborem efficiunt in brachiis, & cruribus. Caros autem à lethargo differt, non tamen exigit ab eo longè diuersam curationẽ: est enim similis omnino causa, nempe pituitosus humor caput occupans, & somnum infereos inexpugnabilem, sed interest, quoniam lethargos antecedit, deinde febricola sequitor: caros verò sequitur magnas & vehementes febres, & earundem summos vigores, & declinat eisdem ioclinantibus, incipientes quoque accessiones febriom comitatur sæpius, & vigentibus recedit. Neque perpetuum est carum debiles febres comitati, quod voluit Aëtius. Fit etiam caros, vbi per vulnera capitis cerebrum ab osse fracto comprimetur, aut à meninge custode. Prætetea in lethargo excitati & interrogati respondent, non omnino sine voce iacentes: qui tamen cato laborant clausis oculis iacent, quos non aperiunt, nec vocati respondent. Humor qoi carum efficit, crassior est, quàm qui efficit lethargum, cuius magna pars in febrium habentium accessiones principiis in caput mittitur, & declinante accessione dissoloitur. In huius crassi homoris extenuatione, & corporis purgatione, & reliquiarum discussiooe tota medendi ratio consistit: hæc verò vti de lethargo diximus, agenda sunt.

Sternutatoria.

Caros.

De Typhomania, siue comate non soporifero.

CAPVT VIII.

Typhomonia appellata est à quibusdam, vt Galenus inquit, media dispositio inter phrenitidem & lethargum, quam etiam aliquando coma non soporiferum appellant, Hispani diuermiuella, Arabes sobet sahari, hanc lib. de Pul. ad tirones dicit oomine carere. Paulus cam appellat catochon, sed, vt ipse quoque nouit, catochos cum catalepsi conoertitur, & nos has vocum significationes seruabimus. Typhomia signa habet media & immixta ex signis phrenitidis, & lethargi: nam hoc morbo laborantes neque vigilant, nec dormiont, ita vt apertis oculis impetu in somnum deferantur, & quandoque oculos aperire & palpebras dispescere nequeant, vigilantes quoque mentem alloquentibus applicare nequeunt, & dormientes insomnia patiuntur vehementia, & delira loquuntur: oculi rubent: facies verò intumescit, & liuet, sed quandoqoe rubet. Eorum palpebræ superius conuelluotur: liquida deglutire nequeunt, sed ad nares ea repellunt. Io morbi huios curatione à sangoinis missione incipiemus, præsertim si oculus & facies rubeant, secta vena externa cubiti, & validis vtemur clysteribus, quæ recipiant betæ & mercurialis decoctum, cum hiera picra, aut etiam cum electuario indo, & melle, ac sale, & vbi opus fuerit ægrotantem cum eodem electuario in decocto prunorum purgabimus. Alimentum erit, ios pulli cum ciceribus, aut origano: potos verò aqua hordei cum origano: capiti quoque admouebimus oxyrrhodinum, cui additus sit succus serpylli, aut camemelinum cum aceto, & puluere serpylli triti, deinde verò toto corpore vacuato, apophlegmatismis supradictis ad lethargum, vtemur.

Typhomania.

Subet sahari.

Typhomaniæ curatio.

De Catocho, siue catalepsi.

CAPVT IX.

Catochos cerebri passio est, quæ posteriora ipsius magis vexat, congelatio dicta: quooiam per eam homines detinentur veloci correpti, aut congelari, & ea ratione κατοχὴ, vel κατάληψις dicitur, quasi deprehensio, aut comprehensio. Inuadit sanè morbus hic subitò magna ex parte, ac tales detinet ægros, ac in cadem figura, qua ipsos iouasit. Paulus vult vbi morbus subitò inuadat, eos seruare, clausis aut apertis oculis, & stantes, sedentes, aut iacentes: cùm igitur palpebras habent apertas, tales seruantur, nequaquam conniuentes, sed intentè inspicientes, immotis palpebris & oculis, ita vt si manum admoueas, eos claudere non tentent. Galen. tamen semper palpebras apertas eos habere scribit lib. 4. de Locis patient. cap. 4. hac enim in re catalepsin à sopore distinguit. Et lib. de Pul. ad tirones, dixit eos qui mediam dispositionem patiuntur inter phrenitidem & lethargum, aliquando inconniuentibos oculis aspicere, vti catalepsi deprehensi. Eoidentiùs idem affirmat lib. 2. Prorrhet. comment. 56. nempe catocho laborantes oculos seruare apertos, atque id voluisse Archigenem, & Philippum. Prædicti neque audiunt, neque respondent, raram habent respirationem, sed ipsam magnam quandoque efficiunt, pulsos eorum magnus, tardus, & rarus, sed æqualis. Similis est passio lethargo, sed in lethargo corpus tumet, in catocho constrictum est. Habet hoc malum ortum à frig. aut sicca, aut vtraque intemperie, aut à sanguine crasso caput occupante, ibidem concreto, aut ab humore melancholico, hoc etiam crasso, & refrigerato, non etiam sequitur quod Argenterius voluit, si ab humore melancholico fit catalepsis, melancholicos omnes debere catalepsi laborare: nam melancholicus humor lædit aliqoando corpus, aliquando animam, vt vult Hippocr. & Gelen. lib. 3. de Locis pat. A sanguine verò, quamuis natura humidus sit, cùm fuerit crassus, ac deinde refrigeratus, catalepsim fieri nihil vetat. Cùm igitur facies ruber, & æger adolescens, aut vtcumque satis valens fuerit, secta vena cubiti externa sanguinem pro plenitudinis ratione & virium constantia detrahemus:

Catocho laborantes oculos seruant apertos.

Catochi curatio.

Digitized by Google

bemus: verùm quoniam humores secta vena non facilè fluunt, nos ante venæ sectionem caput, ceruicem,& dorsum fouere præcipimus oleo irino, & eodem brachia fricare, vt fluxilis sanguis reddatur. Si ramé melancholicus humor redundare videatur, si per morbum liceat, medicaméta extenuantia præbebimus, & deinde corpus purgabimus. Extenuat aqua mulsa, aut syrupus de stœchade. Purgant in hoc morbo pilulæ cocchiæ, aut fœtidæ in prunorum, & glycirrhizæ decocto. Caput verò oleo camemelino calido perfundendum, aut si frigiditas vigere videatur, id fiet oleo anethino aut irino,& ex eodem ceruix ac vniuersum corpus fricetur: clysteria erunt valida, atque omni via excitãdi his, quæ in caput de lethargo dicta sunt. Cibus sit aqua mulsa, aut etiam ius pulli gallinacei cum ciceribus, aut amygdalarum cum melle & sale: vbi verò conualescere incipiunt, alas auium boni succi edere nihil vetat, à potu aquæ abstinebunt, sed aut aquam mulsam bibent, aut fœniculi decoctum, intemperantiæ verò suis contrariis curentur.

De memoriæ iactura.

CAPVT X.

Memoria læsio.

Emoria multifariam læditur. Læsiones autem omnes ad tempus tenent, aut omnino abolitiones sunt: perit enim memoria in quibusdam morbis inter ægrotandum, sed curato morbo restituitur. Sunt autem qui inter ægrotandum memoriæ labem patiuntur, neque tamen reparatur soluto eo morbo, aliis verò accidit, vt morbus finiatur, & memoriæ labes incipiat, ac talis perseueret. *Historia.* Vidimus namque religiosum quendam Franciscanum, qui acuta febre laborauerat, & soluto morbo ipse sine memoria ferè subitò factus est, ita vt cùm ipse aliàs peritus esset Theologus, nec literas agnosceret, neque nomina rerum, quæ sibi assiduè in vsu erant, memoria teneret, quatuor autem integris mensibus sic affectus primas literas addiscebat, adhibitis tamen remediis, mira quadam celeritate prædicto elapso tempore, in pristinam suam eruditionem fuit reductus. Sunt autem plurimi qui de memoriæ imbecillitate conquerun- *Memoria læsa causa.* tur, aliàs integra sanitate fruentes. Causæ læsionis memoriæ, aut sunt simplices intemperantiæ, aut habent humorem adiunctum, intemperantia verò aut est calida tantùm, aut habet adiunctam siccitatem, aut humiditatem. Aut est frigida intemperies, & cum humiditate, aut siccitate, aut his humor aliquis adiunctus est: præterea fit vt simul cum memoria lædatur cogitandi vis, quam dispositionem, fatuitatem dicunt, aut sola perit, aut debilitatur memoria. Frigiditas in memoriæ læsionibus primum locum habet, si enim grauiter læsa fuerit, frigida adest intemperies, quæ si humiditati iungatur, lethargos, caros,& stupores efficiet, cũ siccitate vigilias, calor cum humiditate somnos, non quidem profundos, sed longos, & facies rubet, & calor in capite sentitur: cum siccitate verò vigiliam efficit, atque delirium: sola auté humiditas somnos longos & profundos, sed si humores abundant, eosdem excrementa docebunt, quæ in siccis affectibus minimè apparent. Causæ quoque præcedentes, victus, ætas,& temperatura, ad causarum cognitionem non parum conducent, in omnibus tamen somnos aduertere oportet, Galen.& aliorum consilio: is enim temperaturam dominantem ostendit. Si sanguinem abundare intellexeris, imprimis venam secabis cubiti externam, si pituitam, ipsam extenuabis,& pilulis cocchiis purgabis, aut leuius cum pilulis appellatis, sine quibus. Deinde apophlegmatismis vteris: *Memoria læsa curatio.* capiti verò admouebis oleum laurinum, aut anethinum, posteriori parti, aut olei anethini vnc.iij. castorei drach.j.s. bis calefactis caput fouendum. Aut etiam sinapi cum melle admouendum, aut irinum oleum cum nitro: naribus quoque infundemus aquam mulsam, cum puluere pyrethri, deinde sex continuis diebus ieiuno ventre huius pulueris drachmam vnam cum vncia vna vini albi deglutiet, aut cum aquæ mulsæ vnc. ij. origani, pulegij, calaminthæ, singulorum drac.iij. maceris & cinnamomi, vtriusque drach.ij. piperis, galangæ, zingiberis, caryophyllorum carpesiorum, singulorum drachm.s. castorei scrup.iij. omnia in puluerem tenuem redacta misceantur. Huius quoque pulueris scrup.ij. decem diebus continuis, sani qui de memoriæ iactura conquerentur, accipient puluerem cum condito de stœcade, miscentes conditi de stœcade vnciam s. pulueris prædicti scrup. ij. cum quibus aquæ fœniculi instillatitiæ vnc.j.s. bibent. licet quoque, ac miro modo prodesse experimento plusquàm centies probaui, post corporis purgationẽ præbere in potu, confectionis anacardinæ scrup.ij. trib. alternis diebus, hanc verò confectionem in aqua instillatitia fœniculi, aut stœcados diluere præcipio. Quòd si calor humiditati cõiunctus fuerit, rosæ, myrthus, & lentiscus cum camemelino misceatur, si frigus cum humiditate iungatur, laurinum oleum, & irinum, cum calaminthæ,& pulegij puluere mixta, capiti admoueantur, sternutatoriis vtemur, & apophlegmatismis. Siccitate verò redundante, potissima curationis ratio in humectatione cõsistet. Hæc verò per alimenta bonum succum præstantia perficitur, & vini albi pauciferi potu. Expedit autem fouere caput decocto capitis arietis, cum semine lini, fœnugræco, & camemelino. Curaui non paucos adolescentes in hac academia, qui memoriæ labem patiebantur, quibus præcepi, vt carnem perdicis, aut turturis, aut pulli gallinacei assam pranderent, & passulas cum amygdalis cœnarent,& vinum pauciferum à sancto Torcatio biberent rufi coloris, & 20. diebus continuis cum eodem pulueris suprascripti drachm. s. acciperent, & bis in hebdomada caput abluerent lixiuio ex decocto stœcados & maioranæ, & cinere vitis.

Pessulum errhinum, quod naribus insertum memoriam labentem reparat,& amissam restituit.

Pessulum ad memoriam. Menthæ siccæ, pulegij, eufrasiæ, verbenæ, seminis coriandri præparati, calitrici, singulorum drachm.j. floris rorismarini drachm.j.s. calami aromatici, & cinnamomi vtriusque drachm.ij. caryophyllorum drachm.j.s. moschi, & galiæ vtriusque grana vj. mellis anacardini, & styracis, calaminthæ vtriusque drach.s. quæ ex his triturationem patiuntur, in pulnerem tenuem redigantur, & omnia cum aqua instillatitia fœniculi in pastillos conformentur, ex quibus pessuli fient, ad formam nuclei palmulæ, cùm opus fuerit. Qui voluerit vti hoc medicamine, hunc ordinem seruabit, purgato prius corpore: quinquaginta noctibus nihil aliud præter passulas cum amygdalis pancis, & panco pane cœnabit, prandium autem erit caro assa gallinæ, aut pulli gallinacei, turturis, aut perdicis: potus, vinum album vnius anni, modicè dilutum, singulis autem

noctibus prope horam somni, pessulum sinistræ nari inseret, & narem coto obturabit, ac sic seruabit, non vltra quàm decem carmina Vergilij recitet, iis elapsis diebus, pessulum vnum recens confectum nari sinistræ inferat, & ipsam coto obturet, deinde legat attentè, quæ voluerit addiscere per integram horam, aut etiam duas, deinde secluso pessulo dormiat, manè namque singula quæ legit, memoria tenebit, ita vt memoriæ tenacitate neminem parem inueniat. Abstineat qui his pessulis vti voluerit, aut omnimodo memoriam seruare, ab ebrietate, venere, cruditate ventriculi, & omni satietate, à fructibus viridibus, & oleribus, à lacte, caseo, & carnibus salitis, & omnibus flatum generantibus, à piscium fluuialium esu, anguillarum præsertim. Licebit tamen trociscas degustare, nocent eisdem aquæ potus, & vini copiosus. Postrema mensa coriandri semen præparatum accipiet.

De vertigine.

CAPVT XI.

Vertigo.

Vos nos Latina voce vertiginosos appellamus, Paulus σκοτωματικοὺς nominat, & passionem ipsam πάθος σκοτωματικὸν, hoc est scotomaticam passionem, siue tenebricosum affectum, quemadmodum & Galen. lib. 3. de locis patientibus. Hippocr. tamen Aphorism. 17. lib. 3. ἴλιγγον hunc affectum appellauit. Et Gal. in comment. inquit, ἴλιγγος γὰρ ἐστὶ ἡ σκοτοδινία. hoc est, ἴλιγγος est tenebricosa vertigo, quæ fit humore cum crasso spiritu in capite moto: sed tamen Hippocr. lib. 4. de ratio. vict. acut. sect. 45. δῖνον nominat hunc affectum, & Gal. in comment. inquit; Cùm caput circumagi videtur, δῖνος, id est, vertigo appellatur affectus: cùm autem & tenebricosa simul fuerit visio, σκοτόδινος, id est, tenebricosa vertigo appellatur. Exponit quoque abundè eo loco morbi causam, posteaquam morbi substantiam patefecit, addens: Fit autem ob inordinatam spiritus flatuosi motionem, qui vel in capite localem habet generationem, vel sursum ex infernis fertur partibus. Hispani morbum hunc appellant vaguidos. Excitatur vertigo ob plures causas, quæ omnes spiritum animalem agitant, & in gyrum deuoluunt: cùm enim is à flatu mixto agitatur, quamuis caput quietum sit, imaginem efficit, ac si corpus totum circumduceretur, aut ipso quieto omnia alia circumferrentur. Quod enim his qui in circulum moti sunt, sæpius sine morbo accidit, id morbi ratione vertiginosis euenit, aut ob internam causam, ac si semel tantùm circumagantur. Fit morbus per essentiam cerebro multa pituita repleto, à qua flatus leuatur, qui spiritum circumagit, aut ortum habet à ventriculo, à quo spiritus vaporosus leuatur in caput, & cùm aut is qui in cerebro generatur, exitum non reperiat, circumducitur, & eo motu spiritum agitat. Causa in cerebro est humor pituitosus incalescens: in vētriculo verò aut bilis pituita mixta, aut pituita putrescens. Externæ tamen causæ sunt aspectus rerum quæ in gyrum mouentur, & aspicere aquarum fluenta, aut per trabem incedere, aut à Sole æstiuo caput incalescere, aut aër nebulosus inspiratus, aut magnus strepitus, aut vini meracioris potus, aut in ventriculo cruditates, & vehementes animi perturbationes, & vigiliæ & longum studium. Agnosces passionem in cerebro fieri prima affectione: quoniam ipsam antecedunt, ac

Vertiginis signa.

deinde permanent, tinnitus aurium, & hebes auditus, atque visus obtenebratio, imbecillitas olfactus, capitis magni dolores & assiduæ grauitates, si à ventriculo oriatur, tinnitus quoque præcedere solet, sine grauitate capitis, sed cum morsu oris ventriculi, & nausea, aliquando etiam cum hypochondriorum distensione: solet autem is morbus cùm valde augetur, in morbum comitialem transire. Aër præparandus, ita vt serenus sit, minimè nebulosus, sit etiam lucidus. Frictionibus & exercitationibus moderatis vtatur ante cibum: sit tamen locus in quo deambulet longa porticus, ne cogatur sæpe reiterare, ac circumuoluere corpus. Alimenta sint boni succi, aut auium carnes assæ, veluti turturum, gallinarum, caponum, phasianorum, perdicum, & turdorum. Pisces quoque saxatiles edere licet, ac vinum album aquosum bibere, bis qui vini potui non assueuerunt, anisi, aut cinnamomi decoctum conuenit, à cibis omnibus flatum generantibus abstineant, bellariis, & viridibus fructibus. Dormiant noctu capite abundè linteis obuoluto, aut caput purpurea induant, interdiu tamen à somno abstinebunt. Ventrem mollem habebunt, aut arte parabunt. Ab omnibus animi perturbationibus, longisque studiis abstinebunt: neque aspicient flumina, nec rotas circumactas. Ab accessione leuantur frictionibus, & odoramentis bonis admotis naribus. Curatio vertiginis à sanguinis missione incipiet, si adfuerint signa sanguinis abundantis: secabimus tamen duobus continuis diebus duas externas venas brachiorum sanguinis quantitatem mensurantes. Hic enim concidunt quauis occasione. Deinde vbi opus fuerit cucurbitulæ occipitio admouendæ cum scarificatione, purgatio quoque capitis conuenit, humore prius parato, cum aceto mulso, & decocto origani, aut aqua mulsa bis in die, tribus continuis diebus, deinde caput pilulis aureis, aut sine quibus purgandum, interim quoque validis clysteribus vtemur, & frictionibus, & apophlegmatismis, & masticationibus pyrethri, aut nucis aromaticæ, & caput sæpè ante cibum fricate, & pectine scalpere, & decocto pulegij & calendulæ crura abluere bis in hebdomada conuenit ieiuno ventre. Si tamen malum à ventriculo oriatur, ipse purgandus hoc medicamento, massæ pilularum de hiera drachm. j. pilularum de aloë & mastiche drachm. s. formentur pilulæ vij. aut prouocādus vomitus cum aceto mulso, & raphani decocto, deinde ventriculus oleo nardino & mastichino roborabitur, & postrema mensa ea quæ vaporum cibi ascensum prohibent, accipient, vti diacotoneum, quod miloplacunta appellare solent, aut coriandri semen præparatum, aut ex ipso, & anisi, & fœniculi semine, cum saccaro facta drageta. Aut accipiet amygdalas, aut auellenas tostas. Arteriarum verò post aures sectio nonnullos sanauit, quibus spiritus flatuosus ab inferioribus in caput ascendat, cum pulsu, & arteriarum impulsione, ac saltu.

Victus vertiginosis.

Vertiginis cura.

De morbo comitiali.

CAPVT XII.

Comitialis morbus quare dictus.

Orbus comitialis Latinis dictus est is quē Græci ἐπιληψίαν vocant, quoniam si quem in comitiis prehenderet, comitia soluebantur. Appellant etiam morbum eum, Herculeum; non quoniam Hercules eum morbum passus est,

sed

sed quòd is vehementia & fortitudine Herculi similis sit. Nonnulli etiam eum appellant sacrũ morbum, vt Hippocrat. qui lib. titulum fecit, De sacro morbo: quoniam magna, & insignia sacra dicere solent, vti è corporis ossibus maximum, sacrum appellant, atque ea ratione dicta est auri sacra fames. Dicitur etiam morbus caducus à cadendo: quoniam ægros cadere cogit, quod nomen in omnibus, eo morbo frequenter laborantibus vsurpant. Hispani morbum eum nuncupant gota coral, quoniam ægrotantes ferunt in accessionis principio, cùm thoracis motus vitiatur animali facultate non transmissa liberè, veluti guttam aquæ frigidæ à capite descendere in cor, cùm tamen nihil aliud sit, quod sentiunt, præter impedimentum distensionis thoracis, & refrigerij cordis. Arabes verò Alfeteria dixerunt. Est autem morbus comitialis (vt Gal. lib. 3. de Locis patient. cap. 5. inquit) omnium partium corporis conuulsio non perpetua, cum mentis oblæsione. Idem etiam Paulus. Hæc autem symptomatum explanatio est, non definitio, motus namque & sensus læsiones symptomata sunt, morbi tamen essentia in diuersis generibus consistit: quandoque enim obstructio est, quandoque alteratio. Tria etenim sunt morbi comitialis genera authore Galen. 3. de Locis patientibus. Primum genus est per essentiam in cerebro, cùm ipsum à crassis humoribus impletur, meatibus obstructis non in totum, substantia verò occupata, sed non adeò vt ventres, vt deinde lib. 4. cap. 2. dixit. Humores autem hi, aut sunt pituitosi, aut melancholici, dicente Galen. lib. 3. de Locis patienti. cap. 6. Quippe non solùm atra bilis, sed etiam pituita morbum comitialem committit. A quibus ferè in totum animalis facultatis transitus per neruos impeditur. Secundum genus est, cùm per consensum similes conuulsiones accidunt, vapore quopiam à ventriculo in cerebrum ascendente. Is enim cerebri membranas mordens, conuellit, & in consensum ducuntur nerui partium omnium, quam affectionẽ quibusdam euenire videmus inediam ferentibus, aut iratis, aut valde exercitatis, quibus os ventriculi læsum erat. Tertium genus comitialis morbi fit, cum ab aliqua parte corporis vapor leuatur in caput, veluti à pede, aut manu, in prædictas conuulsiones ducens, qui morbus puero cuidam contigit, & adolescẽti alteri, quorum mentionem habuit Galen. lib. 3. de Locis patientib. cap. 7. Neque tamen à ratione alienum esse videtur, fieri posse vt humor aliquis in parte illa corrumpatur, deinde in caput vis eius venefica transfundatur. Quod veneficis animalib. vel solam cutem inficientibus euenit, ea enim deinde in totum corpus effundunt suam qualitatem. Et semen retentum, atque corruptum animi deliquia affert, & vteri validas præfocationes: pari modo rationi consonum videtur, vbi humor aliquis in digito pedis, aut manus corrumpatur, deinde per cõsensum cerebrum compatiatur, vel simplici alteratione transmissa, aut simul substantia quadam spiritali, quod semine retento, aut menstruo, fœminis eueniet. Primum genus à crassis fit humoribus obstruentibus cerebri ventres, ac impedientibus transitum facultatis animalis, sed non in totum, ac proinde hæc est obstructio non integra, inde verò sequitur conuulsio impletis neruis in origine. Verùm in hoc genere, & aliis semper conuulsio fit, cerebro conante expellere causam nocentem, ita vt videtur in comitiali laborantem, quoties mutum aliquem conuulsionum validum comitabatur, spumam ore mittere, & non alias: conuulsiui sanè motus omnem comitialem

Comitialis tria genera.

Comitialis morbi causa.

comitantur, qui à repletione fiunt, aut causa cerebrum irritante, & commouente ad expulsionem. Qui tamen per essentiam fiunt à crassis humoribus oriuntur, nunquam tamen ab intemperie: quoniam, vt Gal. testatur lib. 3. de Locis pati. cap. 5. conuulsio hæc ab ariditate non procedet: etenim fieri non potest, vt vel cerebrum, vel tenuis ipsius membrana ad tantam perueniat ariditatem, vt simile quippiam pati videatur. Non igitur ab ariditate vel vacuatione, sed à crasso humore fieri putandum: quoniam subitò accedit, atque subitò sanatur, quod siccæ intemperaturæ non euenit. At verò pari ratione probari posset contra Gal. comitialem non fieri à crassis humoribus: nam crassi humores nequeunt facilè dissolui, igitur morbus qui facilè dissoluitur, nõ fiet à crassis humoribus, ac proinde Auerrois morbum comitialem non ab alio fieri posse testatur, quàm à fumo genito in cerebro, aut aliunde veniente, lib. 4. collectionum cap. 41. Veruntamen id non defraudat veritatem sententiæ Galeni: Humor namque crassus comitialem efficiens per essentiam non coquitur, aut dissoluitur in spatio vnius accessionis, sed potius transfertur à cerebri meatibus per palatum, & nares, aut spinalem medullam inferius, atque ea ratione finitur accessio, non humoris dissolutione. Secundam speciem ab humore bilioso os ventriculi occupante ortum habere, iure testatur Auerrois loco citato: quoniam fame,* aut ira excitatur, & quoniam citò finitur, & quoniam per hieram humor purgatur. Fit autem hæc atque tertia species vel ascendente vapore acri mordẽte à ventriculo, vel aliunde simili substantia, aut simplici alteratione, à substantia corrupta, in veneficam naturam degenerante, cerebrum comprimente, ac constringente validè, eo modo quo in singultu à causa mordente cogitur ventriculus. Ad eam autem cerebri compressionem sequitur, vt transitus facultatis animalis impediatur, & nerui ad originem conuellantur. Est is morbus per interualla repetens, cuius accessiones vehementes & validæ sunt, sed finita quacunque non ob id putandum est, hominem integrè liberatum: siquidem repetere solet per accessiones. Euenit sæpe infantibus, & frequentiùs ætate minoribus, ob humorum copiam, & ceruorum imbecillitatem, præsertim his quibus non nascuntur pustulæ in capite, deinde aduenit pueris, & adolescentibus: quibusdam verò accedit in iuuentute, & aliis in senectute. Cùm igitur magna ex parte ætatis mutatione curentur, ex Hippoc. sententia lib. 2. Aphor. 45. & lib. 2. Aphor. 7. humida temperatura, & humorum redundantia exsiccatis & absumptis, illi qui ante vigesimumquintum annum hoc morbo laborant, spem habent salutis, qua carent post id tempus, sed non omninò. Pueri itaq; mares cùm semen fundere incipiunt, fœminæ menstruis purgationibus superuenientib. liberantur. Antequàm in hunc morbum incidant, quidam tristantur, in quibus malum solet sequi melancholiam morbum. In aliis antecedit incubo: is enim magnam habet cum morbo comitiali affinitatem: quod enim per morbum comitialem excitatis euenit, id ferè dormientibus per incubonem. Antecedit insueta obliuio, & intempestiua iracundia, somnus grauis eum turbulentis insomniis, capitis dolores valde grauantes, visus obtenebrationes, membrorum tremores, & linguæ inarticulatæ motiones, & mordent ipsam quæ pallida apparet. Cùm verò morbum patiuntur, cadunt, sternentes, conuelluntur omnia membra, & extenduntur magna violentia, & spumam ore mittunt, quæ ex vehementi motu genera-

** Vide quid dicat Galen. in hanc rem de Grammatico qui fame & iracundia in epilepticos incidebat. vide inquam lib. de loc. aff.*

Comitialis signa.

Quidam capellæ vocem inarticulatã imitantur in paroxismo epileptico.

tur, apud Gal. lib. 2. Aphorif. comment. 43. submurmurant, & vocem non articulatam mittunt. Quidam etiam conuulsis & compressis intestinis particibus, fæcem, vrinam, & semen fundunt. Si malum ex ventriculo oriatur, ex inedia, aut ciborum repletione & cruditate, statim excitabitur, sentient ante id in ore ventriculi morsum, dolorem, nauseam, & quandoque cibos auersabuntur. Si ex parte alia nascatur, morbus eius partis se ostendit. ac æger referet, se inde sentire exortum, & in caput ascendere. Excitant eum morbum suffitus bituminis, lapidis gagatis, cornu capræ, iecur hircinum comestum, aut eiusdem tosti odor, sicuti & apium. Infantium curatio facilis non est, quamuis ex his plurimi liberentur conuenienti victus institutione, quæ potius nutrici quàm ipsi infanti debetur, præsertim si secundum ætatis annum nõdum impleuerit: eis namque qui duorum annorum sunt, aut maioribus, si copia sanguinis abundat, sanguinem mittimus scarificatis cruribus, & euidentem afferimus vtilitatem, deinde caput oleo laurino inungimus, & ciperi puluerem inspergimus, & peoniæ radicem collo suspendimus, vt stomachum attingat, atque eidem interim lingendum damus mellis despumati vnc. vj. pulueris peoniæ drach. j. s. hoc põdus in duorum dierum spatio accipiat. Nutrix verò bonis cibis alatur, vinum vitet, aut aquosum pauca quantitate bibat, à coitu abstineat, & si conceperit, alteri lactandus committatur. Sic etiam si lac eius selectum non fuerit: crassum enim & plurimum casei habens, aut nidorosum comitialem generat morbum. Expedit quandoque nutricem purgare, vt deinde lacte infans purgetur. Adultioribus tamen in causis non naturalibus hæc erit victus instructio, comitialibus debita. Aër ad calidum & siccum inclinet, siquidem humiditatis abundantia morbus oritur: ætatis namque mutatione sanantur, & mutatione victus, & regionis in sicciorem. Alimenta sint panis selectus qui furfuris partem habeat, & anisum, per diem ante coctus, caro perdicis optima est, & laudantur turtures, turdi, passerculi quos appellant de honceieras, alaudæ, capi, attageoæ, & pauones indi, diu macerati. Areteus ex volatilibus anatis carnẽ damnat, concedit tamen leporinam, & porcorum pedes. Pisces pauci conueniunt, hi verò sunt troctæ, soleæ, & plaiciæ, ostrea omnia mala esse dixit Galen. saxatiles verò pisces laudat, vitellos ouorum tremulorum edant, in saccato verò cocti meliores sunt, lac & caseus summè vitanda, fructus omnes virides praui sunt, & palmulæ, & nuces, nisi quis pyri aut cotonei parum postrema mensa fumorum supprimendorum gratia edat, quamuis Areteus concedat virides ficus, & vuas maturas, sicci tamen fructus non multi competunt, vt passæ, amygdalæ, auellanæ tostæ, pistacia, cappatis frequenter, & caricæ. Oleta mala sunt, præsertim cępa, porrum, allium, eruca, sinapi, sed Galenus modicè degustate permittit betam, brassicam, maluam, lactucam, attriplicem. Potus sit vinũ aquosum, si ei assueuerit, non antiquum, non nouellum, non nigrum, non crassum. Sin minùs aqua mulsa, aut aqua cinnamomi, dum eos curare proponimus. Vinum album odoratum Areteus concedit, sed eius odorem non laudo. Postrema verò mensa vtentur his quæ capite de vertigine diximus, somnus sex aut septem horarum sit nocturnus, sed dormire incipiant duabus horis à cœna, diurnus tamen somnus omnimodo vitandus. Exercitentur moderatè ante cœnam & ante prandium, deambulationibus modicè celerato gradu, sed depositis manè ventris excrementis, nullo ludo aut exercitatione

Curatio epilepticorum infantium.

Comitialium victus.

ne vtantur, in quo opus sit caput inclinare, aut in gyrum vertere frequẽter corpus. Frictiones eisdem vtiles sunt linteo asperiore factę, caput quoque pectine scalpent, & frictiones eidem postremo loco adhibendæ: incipient enim à brachiis, deinde ad pectus perueniendum, deinde ad crura, & postremò ad caput veniendum, vt Galenus docet in consilio, puero morbo comitiali laborantí tradito, fæces quotidie deponet, aut glans summittenda, aut iniiciendus clyster, qui acredinis particeps sit. Sic itaque omnem repletionem vitabit, atque cruditates, & inediam, & venerem frequentem. Omnia prætereа animi symptomata fugiet, præsertim iram & terrorem. Vidi enim pueros quibus per iocum incessus est terror, qui deinde morbo comitiali premebantur, & alium qui cùm attentè inspexisset eum qui in comitialem inciderat, subitò eo malo correptus cecidit. Eum qui in morbum incidit comitialem, ex doctrina Celsi, vt acuto morbo laborantem vsque in 14. diem curabimus, deinde vt diutinum, quem ab accessione reuocabimus, partes has quæ conuelluntur, oleo fouentes, & blandè fricantes: occiput autem vnguibus scalpere plurimos excitat, ita vt præsentibus admirationem moueat. Membrorum vehementes agitationes cohibendæ, sed cum moderatione, nonnihil ipsis concedentes, ne interim contendentes valide fibras neruorum & musculorum disrumpant, aut neruos ab origine diuellentes in paralysim incidant, vinciendæ quoq; sunt extremæ partes, sed neque violentiùs, nec ad articulos vsque, ne omnino motus eorum compescamus: nam & hi vtiles sunt laborantibus, siquidem per eos humores à capite in extrema transponunt. Ruta admouenda naribus, aut pulegium aceto madefactum. Tardante verò accessione, piperis aut euphorbij parum naribus infundendum, & sternutatio prouocanda. Aut setis porcinis titillatio intra nares mouenda. Sacculos prætereа paruos, ex saluia & pulegio, aceto mulso madefactis, ori inserendos, tum vt pituitam extrahamos, tum etiam ne sibi linguam amputent, aut mordeat. Perseuerante quoque accessione cucurbitulas sine scarificatione hypochondriis admouebimus. Et castori grana 6. in vnciis iij. aceti mulsi ori infundantur. Paulò postquàm ab accessione leuatus fuerit, condito diacitron, aut de floribus buglossi, aut radicibus eiusdem conditis recreandus, & parum aquæ cinnamomi biber, deinde verò constantibus viribus & morbi causa id expetente, & sanguine caput obsidente, accedente quoque frequentia accessionum, venam externam cubiti secabimus, verùm si malum futurum spectetur, ineunte vere præseruationis ratione, comitialibus & vertiginosis ex præcepto Gale. lib. de Sangu. missione, venas secabimus quæ in malleolis sunt. In fœminis tamen in quibus menses spectantur, aut cohibiti sunt, prædictas venas sine mora secamus, & in quibus malum inueterascit. Ego sanè tres fœminas à morbo comitiali liberaui, quarum duabus venas malleolorum secare præcepi: quoniam menses suppressi erant, sed sectis venis descenderunt, tertiæ verò cura scarificauimus, & menses prouocati sunt, quos numquam fuerat experta: erat enim 34. ferè annorum. Cùm verò æger accessionum frequentia & magnitudine molestatur, venã cubiti secare cum Paulo soleo, nisi menses retineantur. Atque vbi opus fuerit cucurbitulas scarificatas occipitio, & ceruici admouebimos, deinde verò humores crassos purgationi parabimus, in quem vsum acetum mulsum optimum est, cum origani, aut pulegij decocto: toto autem curationis tempore aquę potu vtantur:

Nota.

Sang. missio in comitiali.

sed

sed cocta sit. Purgatio verò optimè succedet per pilulas cocchias ponderis drach.j. aut bibet pharmacum, quod recipiat electuarij indi drachm. v. in decocto origani, pulegij, & anisi, aut sapæ vnc.ij. io colocynthide extracto semine, sed medulla relicta pernoctare faciunt: manè verò sapam bibendam præbent, qua modicè purgantur comitiali laborantes. Aut bibent agarici drachm. ij. in aceto mulso, aut aqua mulsa, aut electuarij diaphœnicon drach. v. in aqua mulsa ex origani decocto. A purgatione apophlegmatismis vtantor, aceto mulso cum calaminthæ decocto, naribus infundimus succum betæ, aut cyclamini, cum aqua mulsa, deinde capite abraso, ipsum oleo irino fricare præcipimus, aut laurino, & succo calaminthæ, aut anethino & puluere radicis ireos, aut apponatur emplastrum ex melle & rutæ foliis tritis, aut melle & oleo rutaceo. Id quidem plutibus diebus, quibus omnibus post frictionem bibendam præbemus aquam mulsam ex decocto pulegij, aut acetum mulsum addito decocto calaminthæ, aut acetum mulsum scilliticum, cum origani decocto. Et rursus ipsum purgare præcipimus per pilulas fœtidas, ponderis drach.j. aut ellebori nigri corticis drach. s. rer atur, & cum melle despumato præbenda. Si tamen malum à ventriculo oriatur, summopere cauendæ sunt cruditas, & ebrietas, & fames, præsertim si calidus fuerit humor. Alimenta erunt boni succi, & facilis coctionis, in prandio assument carnis turturis, aut turdi parum cum pane, aut pulli gallinacei iecur assum, aut ouorum vitellos coctos sorbiles, cum saccaro & succo arancij. Postrema mensa accipient aliquid eorum quæ in capitulo de vertigioe in eum vsum diximus. Bibent aquam cionamomi. Cœna erit mel rosaceum cum pauco pane. Parabitur humor aceto mulso, & purgabitur pilulis de biera, aut hiera picta, quæ cum melle ad clysteria conficitur, ex 16. medicamentis, hæc cum aqua mulsa bibenda, aut hiera Rufi, siue diacolocynthidos, aut si pituita in causa fuerit, agarico purganda. Ventriculus deinde roborandus oleo melino, & nardino. Frictiones præterea crurum frequentes fieri debent. Si tamen morbus ex parte quapiam, vt manu, aut pede oriatur, parti ipsi subueniendum, paulò etenim superiùs membrum validè vinciendum, corpus purgandum, & parti admouenda quæ corruptum humorem inde discutiant, vti cantharides cum melle, aut sinapi cum melle & aceto, aut igne pars leuiter exurenda, atque vlcus diu apertum seruandum. Prosunt comitialibus balnea naturalia, & post purgationem vsus theriacæ. Caueant autem omnes ebrietatem, cruditatem, incessum per trabem, inspectionem ex alto loco, & decliui, diutius in balneo morari, aut sub æstiuo Sole, aut io iram vehementem incidere, aut quamuis aliam subitam animi motionem, siue tristè, siue lætum nuntium, & terrorem quàm maximè. Nec prætermitteoda sunt hoc in loco quædam quæ comitialibus accommodata sunt, & quamplurimos ab eo morbo liberatunt, quorum quædam à nobis experimento probata sunt, oon sine magno famæ, & nominis incremento, pyrethri, abrotani, zinziberis singulorum drachm. vj. seminis rutæ, staphidis agriæ, cardamomi, dauci singulorum drach. iiij. croci, piperis vtriusque drach.j. omnia in puluerem redigantur, & sex diebus ieiuno ventre pondus drach.j. cum aqua mulsa sumatur. Aliud, rasuræ cranei humani drachm.ij. peoniæ, pyrethri, staphidis agriæ singulorum drach. iij. piperis, dauci, vtriusque scrup.ij. pondus drach.s. sumendum cum aceto mulso. Aliud præstantissimum, staphidis agriæ,

Comitialis à ventriculo orti curatio.

Comitialis orti à parte quapiam curatio.

Celsus.

aristolochiæ rotundæ, vtriusque drachm. v. radicis peoniæ, pyrethri, rasuræ cranei humani singulorum drach. iiij. terantur simul omnia, de quibus scrup. ij. pondus cum aqua mulsa decem diebus continuis accipiet. Aliud, radicis peoniæ, & pyrethri, vtriusque drachm. s. cum aceto mulso scillitico bibatur, & si adhuc malum perseuetet, ferro candenti duobus locis vrere conuenit, in occipitio, & infrà, qua parte summa vertebra cum capite committitur, & vlcera diu seruanda.

De Incubone.

CAPVT XIII.

INCVBO à Græcis ἐφιάλτης dictus est, quoniam qui hoc morbo laborant, ab alio incubari, & opprimi, & ab eo insiliri imaginantur. Themisionem quoque Paulus refert morbū eum appellasse πνιγάλιον, ab eo quòd hominem suffocet: apparet namque ægrotis se ab aliis suffocari, quin & nonnunquam suffocantur, vi morbi impedita respiratione. Hispani morbum hunc appellant lapesadilla. Euenit is morbus dormientibus, similis ferè morbo comitiali, qui vigilantibus accidit, & eo deterior comitialis, quo potentia maior est eius morbi qui vigilantem opprimit, quàm eius qui dormientem: is enim à somno non parum opprimitur. Sunt quibus eueniat cùm dormituri accedunt, nondum dormientes, qui medio modo malus est, sed facilè is transit in comitialem morbum, nec longè abest, qui dormientem corripit. Nonnulli prætetea in apoplexiam incidunt eorum qui id malum frequenter patiuntur, ac perinde nonnunquam pueri moriuntur dormientes, nimio vapore crassi lactis oppressi, & suffocari ac si collo fuissent suspensi. Quin & nonnulli nutrices immeritò accusant, quòd eos inter dormiendum superiectò brachio, aut cruce oppresserint. Hi non curati ad melancholiam transeunt. Causam habet internam, crassum humorem & vaporem, qui animalem spiritum cerebri opprimit, & eiusdem obstruit meatus, ita vt respirationem ipsam liberam non permittat, quam laborantes magno conatu exercent. Prægressæ verò causæ sunt, ebrietas, nimia ciborum repletio, & frequens ventriculi cruditas. Signa sunt, difficilis motus, hebes sensus, imaginatio rei opprimentis, magna difficultas excitandi à somno, vbi non ab alio vocatus æger, aut commotus excitetur: vocem prætetea mittunt querulam ex alto pectore, nihil significantem. Hanc quidem, si quis propè cubet, audiet, reliqua ipse referet excitatus. Veluti & quod incubantem vidit, & alloquutus est, & subitò effugit, cùm eum manibus attrectasset. Victus eisdem instituendus, veluti his qui morbo comitiali laborant, supra scriptus est, sed id magnopere seruandum, vt cœna parua contenti sint, veluti melle rosaceo cum pane tosto, vel satisfacient auellanæ tostæ, aut passulæ cum amygdalis, aut capparis cum aceto & saccaro, aut duo ouorum vitelli tremuli, & parum vini aquosi bibeor, ant si id ferāt, aquam anisi. Id prætereaadmonendum, ne in cubiculo dormituri soli concludantur, in manibus bonos odores assiduè ferant, ab importuno, frequenori, & assiduo literatum studio abstineant, præsertim à cœna. Et caput molliapannis obuoluant. In quibus venę latæ apparuerint, & facies rubea, & vires constant, à sanguinis missione curatio incipienda, secta in cubito vena media,

Incubone laborantium victus.

Curatio.

media, si magna affuerit corporis plenitudo, aliàs tamen externa secetur, deinde humores crassi extenuandi aqua mulsa ex origani decocto. Aut si crassior ac tenacior putatur humor, aceto mulso cum decocto calaminthæ: corpus verò purgandum pilulis aureis, aut pilulis sine quibus. Atque si humorem melancholicum subesse existimaueris, confectione dicta, hamec. Si pituitam, electuario indo: diluantur tamen in decocto sennæ. Probè purgantur hoc medicamento, Agarici drach.j.s. infundantur in decocto origani per noctem: manè verò colaturam bibat. Frictionibus post hæc vtatur, quibus comitiali laborantes vti præcipimus, & perseuerante malo, caput radendum, & fouendum oleo anethino, & laurino, & aqua mulsa cum pulegij decoctu naribus sorbenda, & apophlegmatismis vtetur, ex aceto mulso, & decocto calaminthæ: roborabimus tamen caput condito de floribus stœchados, aut roris marini, cum puluere plitis arcotico, aut eodem puluere in tabellis, ex saccaro, aut mellis despumati inspersio, aut pulueris radicis peoniæ recentis scrup. ij. in vnc.iij. aquæ mulsæ accipient.

De Melancholia.

CAPVT XIV.

Melancholia morbus. MELANCHOLIA morbus frigida cerebri intemperies est, ab humore vel vapore melancholico eius substantiam alterante, & occupante procedens, quam deliria sine febre sequuntur. Cùm enim humor melancholicus cerebrum occupat, & infestat, si noxa ab eo prouenierns in corpus vergat, morbum comitialem efficiet, si verò in animam, mutationem temperamenti, melancholiam morbum generabit. Ac perinde vt Galenus testatur lib.3. de Locis patientibus, cap.6. rectè Hipp. lib.6. de Morb. popul. morbo comitiali laborantes dixit fieri melancholicos, & econuerso: nam facilè melancholicus humor cerebri ventres obstruens, alterat ipsum, & qui alterat, facilè ventres occupabit: alterans verò, imaginationem & cogitationem vitiat, ad quæ deliria sine febre sequuntur. Quapropter morbum hunc, delirium sine febre, ab humore melancholico, appellant. Fit autem is morbus bifariam, aut per essentiam in cerebro, & primaria affectione ipso laborante, aut à ventre orto malo, consentiente cerebro. Primum rursus bifariam fit, aut enim simul cum cerebro, totum corpus melancholia redundat, aut in cerebro tantùm continetur, in quo melancholiam generari contingit, bile, aut sanguine sensim calefactis, & tenui parte dissoluta, terrena, & melancholica seruata. Prima species fit ab humore melancholico cerebrum, & vniuersum corpus occupante, secunda ab eodem humore solum cerebrum obsidente. Tertia ab inflãmatione partium quæ sunt ad imum ventriculum, & venas meseraicas, vapore nigro, melancholico, aut etiam humoris melancholici portione in caput ascendente, quæ melancholia hypochondriaca, ac flatosa dicta est. Vidimus melancholiam ortam à sanguinis putredine in vasis seminariis & vtero, in caput deinde sublato sanguine & ibidem affato, fit quandoque morbus hic à liene transmittente in ventriculum melancholicum humorem, quod vnam ex maioribus causis huius morbi esse testatur Auerrois 3. collect. cap.40. *Obiectio.* Sed obiiceret aliquis (vt inquit) si namque ex inflammatione earum partium melancholia fieret, non adessent ructus acidi, qui fiunt à causa frigida. Rursus si inflammatio causa esset, non fieret sine febre. *Solutio.* Soluit autem dubia, quoniam sapor acidus non tantùm à frigore, sed etiam à calore fit, vt nos quoque probauimus. Quod autem de febre diximus, cùm incipit inflammatio, febris necessariò adest, sed non cùm inueteratur, & tenuis pars dissoluta est. Quoniam autem abdomen Arabes mirac appellabant, ipsi atque Hispani morbum cum mirachiam nominant. *Melancho. causæ.* Melancholiam tamen quæ cum redundantia humoris in toto corpore fit, victus generat, qui cum humorem parit, & ex nimia solicitudine generatur, & alimentis melancholicis, vti lentibus, caseo, carnibus salsis, & cochleis, & vino nigro, & aliis quæ in facultatibus alimentorum, parte secunda à nobis dicta sunt. In cerebro melancholia augetur nimia solicitudine, mœrore, & vigiliis præcedentibus. Quando morbus in capite tantùm conficitur, causam habet cerebri calidam intemperiem exurentem, & sanguinem ac bilem flauam in melancholiam mutantem, sæpe tamen sequitur capitis ardores, phrenitidem, vigilias, solicitudines. Si verò morbus à partib. ventris oriatur, causa est ardor earum partium, qui cibos exurit, & in melancholiam vertit: aut ab humore vsto in inflammatione lienis, aut melancholia ibidem exusta fit. Ex metu quoque fieri insaniam testatur Celsus. Quam speciem rarò fieri dicit: à nobis tamen non rarò visa est in pueris & fœminis, quod malum à corde oritur per arterias transfuso humore vsto, & læsa imaginatione. *Signa melancholiæ.* Signa quędam sunt communia, quædam peculiaria singulis speciebus, communia sunt metus, & mœstitia, dicente Hipp. Apho. 23. lib. 6. Si metus & mœstitia longo tempore habent, melancholicum significatur. Longo itaque tempore timor & tristitia melãcholicus infestant, & vt Galen. dixit 2. de causis sympt. sine manifesta causa. Læditur quoque omnibus imaginatio, & se videre aut audire ferunt, quæ non sunt extra, sed in humore & vapore cerebri consistunt, vt enim aliàs diximus, imaginationis noxæ sensibus externis statim traducuntur. Quamuis diuersas imaginationes patiantur. Quidam enim mortem timent, quidam eam cupiunt, atque eamdem sibi consciscunt, quidam se gallum extstimauit, alter cæli timebat ruinam, alius se vas fictile esse putabat. *Varia & rara exempla melancholicorum.* Quidam in fletu, quidam in risu vitã degunt. Sed qui rident, paulò pòst mœsti & tetrici redduntur. Notus est in hac academia qui de veneni potu conquerit ur, & quotidie à me remedia exposcit. Noui melancholicum, qui se regem clamabat à regno expoliatum. Alterum qui se Theologum existimabat, & is in diuerticulis & plateis perpetuò concionabatur, alius diem iudicij magnopere timebat, & se laqueo suspendit. Amant ferè omnes solitudinem, & hominum consortium fugiunt, quidam etiam futura prædicunt. Peculiaria verò signa eius qui in toto corpore habet melancholiam redundãtem sunt sequentia, colore ad nigredinem tendunt, graciles & hirsuti sunt. Tales quidem natura, aut tempore facti, accedentibus vigiliis, solicitudine, & mœrore, victu melancholico, aut etiam retentione menstruorum, aut hęmorrhoidarum. Cùm autem ab hypochondriis morbus oritur, in ipsis ardorem sentiunt, & inflammationem: rursus hæc eadem tenduntur cum grauitate, accedentibus acidis ructibus, vigiliis, insomniis turbulentis. Præterea patiuntur subitos quosdam tremores, capitis dolores, aurium tinnitus, ventris excrementa arescunt, & retinentur, vomunt

nonnun

nonnunquam acidum humorem, his omnibus accedit tristitia, circa thoracem & cor angustia, & ab his & reliquis ructu & flatu misso, aut acido humore vomitu vacuato, siue deiectione leuantur. Quòd si timor & tristitia perseuerantes adfuerint, siue notis quæ ostendunt melancholiam in toto corpore redundantem, & siue illis quæ docent, ab hypochondriis oriri eandem, colligemus solum caput melancholia vexari. Porrò omnibus speciebus timorem & tristitiam adiungi sine manifesta causa (vt Gal.lib.2.de Causis sympt.dixit) experimentum docet, causa tamen nó eadem ab omnib. tradita est.

Timor & tristitia melancholicorum vnde oritur.

Gal.namque lib. 3. de Locis patient.cap. 6. inquit: Terrentur vt in tenebris pueri, & ex adultis indocti. Sanè quemadmodum externæ tenebræ omnibus ferè hominibus pauorem induunt, nisi vel audaces admodum, vel docti fuerint, sic atra bilis colore, mentis sedem tenebris similem reddens, timorem efficit. Etenim summis tum medicis, tum philosophis in cófesso est, & humores, & omnino corporis temperaturam, animi actiones variare posse. lib. tamen 2. de Causis sympt. posteaquam metum & mœstitiam sine ratione, dixit esse melancholiæ signa, addit, Quòd verò atra bilis rationalis animæ arcem occupans timorem, mœstitiam, & mortis expectationem inducat, nihil mirandum est, cùm videamus in rebus externis, nihil magis quàm tenebras nos perterrefacere, si igitur quippiam tenebris simile, rationali parti animæ circumfundatur, hominem semper timere est necesse, vtpote qui semper timoris causam in corpore circumferat. Quod enim nobis extrinsecus accidit, cùm ambiens nos aër, vastissimis tenebris fuerit obscuratus, id melancholicis ab intimo corpore erumpere videtur, occupante cerebrum, vel ipsamet atra bile, vel vapore quopiam melancholico, vt in eo morbo, quem inflatorem & hypocondriacum appellant, euenire videmus. Ex quib. colliges causam tristitiæ ferè perpetuæ eorum qui melancholia laborant, qui verè nullam externam sui mœroris causam habent. Nosse tamen oportet, iram, gaudium, tristitiam, timorem, & pudorem, passiones esse irascibilis facultatis in corde sitæ, vti parte prima docuimus. At verò hæ passiones non concitantur, nisi obiectorum cognitione, aut apparentia præcedente, ac perinde necessum est, ante passionis cordis commotionem præcedere imaginationem eius quod delectet, aut contristet, aut gratum sit, aut odio habeatur. Quod in melancholia morbo ad tristitiam generandum notissimum est. Præcedit enim in imaginatione cognitio nigredinis humoris cerebrum occupantis, aut similis vaporis, niger autem color tenebras offundit, tenebræ verò imaginatione deprehensæ, timorem concitant, & tristitiam: si quidem radius visorius ex oculis procedens tenebræ confusus, imagines & phantasmata rerum aduersarum efficit, quibus conceptis pueri, & indocti & pusillanimes timent & tristantur, neque aliter qui nigrum humorem in capite aut similem vaporem continent, mixtione spiritus animalis, quem splendidum aliàs statuimus, cum tenebra aut humoris nigredine imagines concipiunt rerum aduersarum, & quæ lædere eos magnopere possint, quarum causa tristantur & timent. Est itaque horum symptomatum causa humorum & vaporum nigredo, quæ ab imaginatiua deprehenditur, non aliter quàm in phreniticis muscæ, aut culices, aut flocci & pili, læsa verò imaginatiua læditur irascibilis vis, in qua timor & tristitia generantur. Cùm igitur humor melancholicus frigidus sit & niger, ob frigiditatem distemperat cerebrum, ac lædit facultatem imaginatiuã, vnde plures actiones læsæ procedunt, vti cùm futura prædicant, & se reges esse putant, qui non sunt. Cùm autem timent, & tristantur, tenebra suffusa ob humoris nigredinem, imaginationes falsæ formantur, hæ tamen læsæ actiones vitium sequuntur in obiecto. Illæ imaginationes sequuntur morbum, hæ verò causam morbificam.

Auerrois de melancholicorũ timore.

Auerrois tamen 3. lib. collect. cap. 40. Galen. aduersatur, probare contendens timorem melancholicorum non sequi nigredinem humoris, quoniam corruptio imaginationis non fit essentialiter à colore quopiã, sed ab intemperie, ac si diceret, læsiones actionum non sequuntur colorum mutationes, quæ qualitates sunt, siue affectus, atque symptomata, sed sequuntur morbos, veluti malam cerebri temperaturam, ad quam deberet Gal. referre imaginationum læsionem. Præterea in tenebris nihil aliud accidit animæ præter defectum cognitionis visibilium: is verò non lædit imaginationem. Sed sequentur timor & tristitia naturam humoris melancholici, vt gaudium naturam sanguinis non moto splendore vi sanguinis, neque tenebra vi melancholiæ. Has autem rationes facilè solueret Galen. Nigredo namque humoris melancholici immediatè mouet imaginatiuam tenebras suffundens animali spiritui, nigredo tamen effectus est humoris melancholici, qui causa morbifica est, & efficit morbum, nempe frigidam cerebri intemperiem. Sed diceres adhuc sequi imaginationem læsam esse symptoma, & non sequi morbum, quoniam non sequitur ipsam frigiditatem cerebri immediatè, nos id libenter concedimus, non hoc tantùm, sed alia plura, vt de causis symptomatum diximus fieri, quę non procedunt à morbis, quod Auerrois quoque concedere tenetur: si namque, vt inquit, timor & tristitia sequuntur humorem melancholicum, vt lætitia sanguinis naturam, & natura melancholiæ non est morbus: non igitur sequentur morbum, sed causam. Si quidem frigus, & nigredo humoris, intemperiem frigidam cerebri antecedunt. Idem quoque tenetur Galenus concedere qui à nigredine humoris timorem & tristitiam procedere dixit. Quod autem dixit tenebram nihil aliud efficere præter defectum cognitionis visibilium, falsum est: nam qui timent, phantasmata se videre ferunt: sunt autem hæ apparentiæ quædam ante oculos ex mixtione radiorum visualium cum tenebra; ex interna siquidem oculi luce & externa tenebra mixtis, visiones se offerunt diuersæ. Ita quoque fit in melancholicis: mixtione siquidem luminis interni animalis spiritus, & tenebræ suffusæ ab humore melancholico, visiones & phantasmata excitant, quę terrorem incutiunt, & tristitiam generant. Quantum autem ad victum attinet, aër attemperandus parum ad calidum & humidum inclinans, in quo modicè excitentur: frequenter autem fricentur, & vt Celsus inquit, regionem mutent: sed non sint inter ignotos, & balneum ingrediantur aquæ dulcis sæpe: nam debita victus institutio cum

Victus melancholicorum.

balnearum frequenti vsu, vt Gal. testatur, nónullos sanauit, quorũ humor non erat valde rebellis. Somnus longior accómodatus est, & moderatus veneris vsus. Alimentis vtantur, quæ bonum succum generent, & facilè coquantur, humidioris naturæ, aut attemperatæ, vel pullis gallinarum, & perdicum, non tamen ipsis perdicibus quæ annum attigerunt, gallinæ verò, & capi, & phasiani & attagenæ, optima sunt alimenta, & caro veruecis selectissima probè macerata, & ex piscibus tructæ, barbelli, & saxatiles reliqui, & ouorum vitelli sorbiles. Ex oleribus bora-

go

go eligatur, & buglossi radices conditæ cum saccaro. Vitent carnes bouinas, caprinas, porcinas, leporinas, & salitas omnes carnes, aut pisces similes, & caseum, & legumina. Et ex fructib. poma odorata vsui sunt quæ anethina dicuntur, & quas camuesas appellant, cum pauco aniso, & pruna passa, & vuæ passæ siue vinaceis. Vitent & vinum nigrum atque etiam crassum: bibent vinum album pauciferum. Quamuis ipsum Celsus omnibus insanientibus deneget, præterquam in ea quæ ex metu oritur insania. Potum autem omnem atque cibum, & condimenta, quæ acrem, & salsam, aut amaram facultatem habent, vitanda omnino sunt. Gaudium & animi tranquillitatem omni modo procurabunt, viridia prata, & hortos perlustrantes, cantilenas & musica instrumenta audiant, & fabulas, & quæ saoi audire cupiebant, cum amicis conuersentur qui eos bortentur, & blandis sermonibus increpent, & à falsis imaginationibus auertant. Cùm autem opus fuerit, eos acerbiùs increpabunt, & terrores ab animo remouebunt, & eorum opera laudabūt, & quæ ante oculos proponēt, cogendi sunt aliquid addiscere, & memoria tenere, terrore quoq; incusso terrorem alium excutere non est à ratione alienum: nam inde fiet, vt à perpetuo illo timore, aut terrore soluantur. Ventrem lenem procurabunt, si opus fuerit, clysteribus, quæ ex malnarum decocto, & oleo conficientur. Si in vniuerso corpore sanguinem melancholicum redundare intellexeris, curationem à sanguinis missione incipies, secta vena cubiti media, quæ cum vena interna & externa copulatur, nisi fœmina fuerit cuius menses retenti sint, cui vena tali secanda. Verùm si medicus non satis perspectum habet, an in toto corpore sanguinis melancholici copia subsit, pauco sanguine educto, eius naturam contemplabitur, atque vbi is melancholicus fuerit, rursus pro viribus, & corporis habitu ducetur, si bonus reperiatur, sistenda erit vacuatio. Quòd si in solo ipso capite sanguis melancholicus abundauerit, non oportet à sanguinis missione incipere, eius affectus ratione, quamuis ob alias causas mitti possit, vti si sanguis multus in vasis redundauerit. In his itaque in quibus sanguis peccans in capite tantùm continetur, atque in aliis post sanguinis missionem victus cómodè instituendus in omnib. præsertim in alimentis quæ humectãdi facultatem habent & modicè calefaciunt & bonum succum præstant, ac facilè coquuntur, & flatus sunt expertia. E quorũ numero sunt carnes prædictæ elixæ, potios quàm assæ. Balneis quoque dulcium aquarum vrentur frequentibus: his enim vbi mitis, ne diuturna fuerit passio, plures vi si sunt sanitati restituti. Quib. verò vel sanguinis missione non egemtibus, vel vbi eguerint, sanguine iam misso, malũ perseuerat, purgatio necessaria est, purgabitur autem humor melancholicus non semel, sed sæpe, vbi prius paretur, parum calefacientibus, sed humectantibus & attenuantibus, in quibus primum obtinet locum aqua mulsa, bis in die manè & serò bibita, quãtitate vnc. x. pro singulis potionib: Paratur quoque per syrupum borraginis, aut fumariæ cum decocto radicum buglossi aut fumariæ, aut lupulorum. Deinde purgabitur pilulis assaieret, aut pilulis de fumaria, quib. deuoratis superbibet huius decocti vnc. vj. Prunorum, glycyrrhizæ vtriusque vnc. s. floris borraginis & buglossi vtriusque pugillum s. lupulorum m. s. bulliant in libris duabus aquæ ad consumptionem tertiæ partis. Rursus epythymi, sennæ, passulatũ, sine vinaceis, lupulorum vnciam semissem, anisi, fœniculi vtriusque drach. j. semis, myrobalanorum nigrorum drac. j. s. bulliant in lib. 2. aquæ ad consumptionem tertiæ partis, & colatutæ accipiet vnc. vj. in quib diluatur confectionis hamech vnc. s. Interim verò à purgatione caput abluent decocto maluarum, camæmeli, fœnugræci, florum borraginis & buglossi, nonnunquam etiam ipsa sola aqua dulci calida. Deinde pluribus diebus bibent ieiuno ventre huius decocti vnc. x. myrobalanorum nigrorum drach. vj. passularum sine vinaceis, glycyrrhizæ, florum stœchados, florum borraginis & buglossi, epithymi, sennæ, singulorum vnc. j. polypodij, turpeti vtriusque drachm. iij. fumariæ, lupulorũ vtriusque manip. anisi drach j. bulliant in lib. vj. aquæ ad consumptionem tertiæ partis, & residuum coletur & seruetur. Idem etiam decoctum facimus ex sero lactis caprini, atque habet magnam in purganda melancholia efficaciam: in aqua mulsa verò nihilominus vtile erit. Odores quoque bonos naribus admouebūt, vti flores borraginis, buglossi, camemeli, atancij, & violarum quæ vino & aqua naphæ irrorētur. Ex aquis præterea stillatitiis horum florum, cum vino albo odorato, puluere diambræ, & croco, epithemata apponentur cordi. Et rursus caput roborandum códito ex stœchade cum aqua burraginis, conditum etiam in hunc vsum accommodatur ex foliis melissæ cum saccaro, & syrupus de succo pomorum anethinorum, cum saccaro: hic enim cerebrũ, & cor roborat: & est is qui appellatur syrupus de pomis. Præstantissimum est conditum de corticibus radicum buglossi, in vino albo odorifero sæpius madefactis & Sole siccatis, deinde cum saccaro conditis. Purgandum autem corpus rursus perseuerante malo, sero lactis quantitate vnc. xij. in quo per noctem infusum fuerit epithymum, senna, & polypodium singulorũ vnc. s. manè coletur & potui detur. Clysteribus quoque vtentur ex decocto maluarum, fumariæ, violarum, florum buglossi cum melle, oleo, & pauco sale. Aut ex decocto maluarũ, epithymi, sennæ, in quo diluantur cassiæ fistulæ vnc. j. s. mellis & olei vtriusque vnc. ij. salis scrup. j. Aëtius inquit, conducit & lactis sero aluum ducere, sed non de caseis dandum est serum, præstat quod à lacte per coctură separatur. Sic autē lac equinum, aut si non possit haberi, bubulum. Lac ipsum in ollam nouam mittatur, & fici ramulo agitetur. Postquam autem ter aut quater ebullierit acetum mulsum irroretur. Deinde percolatum in potu detur. Et primum quidē admiscendum est mel, cùm autem venter subire inceperit, non amplius addatur mel. Accipiat autem æger per heminas hoc serum, non infra quinque heminarum mensuram. Ab omni verò euacuatione vtendum est maluæ semine leuissimè trito, duarum drach. pondere, cum aquæ cyathis tribus. Decet quoque à purgationibus caput tondere, & ipsum abluere decocto maluarum, capitis arietis, camemeli, fœnugræci, violarũ & florum buglossi. Quibus verò melancholia hypochondriaca, siue flatuosa fuerit, ventriculo & hypochondriis cura adhibenda his quæ humorem euacuent, & flatum discutiant, in medicamentis & alimentis. Parabimus tamen humorem & vias aqua mulsa, aut syrupo de fumaria cum decocto lupulorum, & pauco aniso. Deinde purgabimus hiera quæ ad clysteria conficitur ex his medicamentis, cuius bibet vnc. j. in decocto origani, anisi, fœniculi, corticum radicum capparorum. Post purgationem, serum lactis prędictum cum epithymo, aniso & fœniculo bibet, ieiuno ventre, cui etiam ante potionem cucurbitulæ sunt affigēdæ cum multa flamma partibus hypochondriorum tensis, aut dolentibus. Fomenta quoq; si ent

Vinum omnibus insanientibus nocivum ex Celso, præterquàm melancholicis, quibus albũ & paucifer um confert.

Terror melãcholicis incutiendus ex Celso.

Melancholia flatuosa curatio.

Digitized by Google

fient ex decocto quod admittit tutę, anethi, pulegij, singulorũ manipulũ s. anisi, fœniculi, carui, cumini, singulorum drach. ij. aluminis vnc. s. bulliant in aceto, & spongia partes dolentes & distentę foueantur. Et stercus bubulũ aridum cum aceto mulso admoueatur. Pix quoque ad emplastri formam, cum oleo laurino & puluere cumini addito, ventri & dorso, è regione ventris admouenda. Bibent hi aquam mulsam sæpe, in qua comæ absinthij per noctẽ maduerint, aut hierã Rufi fabæ magnitudine singulis diebus accipiãt, vt docet Aëtius in eius compositione. Præter purgationem quæ cum hiera picra fit, aut cũ pilulis fiaieret, perseuerante malo, vomitus per interualla mouendus, cum aceto mulso & decocto seminis raphani, vel vt Paulus docet, elleborus, vel potius, ipsius vis ad vomitũ paretur, raphano arundine compuncto, diffectóque, ellebori albi optimi radicum præsegmina infeuntur: ac vbi vna nocte in eo permauserint, proiiciuntur, raphanus minutatim concisus, cum aceto mulso in dictum modum ægro exhibetur, nimirum vomitionibus assueto, & horis duabus interpositis ad vomitum cogendus.

De Mania, siue furore.

CAPVT XV.

Mania.

Maniam Latini insaniã, & magis propriè furorem appellant, quod eo malo correpti furibundi, & temerarij fiant: est insania & deliriũ sine febre ab humore calido cerebri mẽbranas mordente, & substantiam calefaciente, & exurente, quamuis ab intemperie fieri possit, sed sine febre cõsistit. Inquit enim Gale. lib. 2. de Causis sympton. Porrò omne delirium deprauatus est principis facultatis motus, à prauis succis, aut cerebri intemperie ortum habens: ac phrenitis nominatur, si febris accesserit: mania verò si citra frebrem accidat. Hæc interim mordaces sequitur succos, qualis est præcipuè flaua bilis, interim verò à calida cerebri intemperatura nascitur. Causa est sanguis qui in cerebro assatur, & putret, aut bilis simili modo affecta, ita vt in nigram degeneret, vt inquit Paulus, præterea à multo sanguine fieri potest, puro non putrido, aut ab eodem cum bile mixto, vt vult Aëtius: attamen purus sanguis non efficit eum morbum citra caloris incrementum. Quòd tamen febrem non efficiat sanguis, aut bilis, quamuis superincalescant, aut putreant, eo fit, quoniam sensim accedit humor qui efferuescit, & ad melancholiam vstione sensim quoque degenerat, ita vt nunquam adeò copiosus accedat vapor, vt febrem concitare possit. Cùm autem sanguis assatur, & cerebri membranis hæret, validè pungit, & mordet, & in ferina ducit deliramenta. Antecedunt hoc malum capitis dolores, & vibrationes, insomnia terribilia, & vigiliæ immodicæ, & risus intempestiuus, & ira sine causa, & cura pertinax, & splendores ob oculos, ad venerem promptitudo, & sæpe nocturnæ pollutiones. Cùm verò iam morbo premuntur, agitantur & in diuersas admodum deliriorum species incidunt: quidam enim ridens, quidam irascuntur, omnes importunè. Quidam eorum loquuntur quæ imaginantur, quidam eadem aggrediuntur agere: at hi validius morbo occupantur. Temerarij sunt & iniuriosi, ita vt familiaribus insidias parent, & eos vulnerent, & quandoque occidant. Quidam per fenestras exiliunt, quidam se ipsos dilacerãt & vestes, quidam cibos degustare nolũt, ita vt tractari, & curari nequeant, nisi ligentur, & flagellentur. Carpentarius quidam, teste Areteo, in officina sapere videbatur, sed extra concitabatur furore. Inuadit hic morbus ex ætatibus iuuenes frequentiùs calidos, & vafros, & irrisores, & viros potiùs quàm mulieres, & eos quibus manifesta aliqua vacuatio suppressa est, vt in fœminis menses, & qui inediam tolerant æstiuo tempore, aut sub ardenti sole iter agunt, & acrioribus alimentis vtuntur, & vinis validioribus, & salsis alimentis, & salsamentis ea pipere, zingibere, melle, & similibus. Ex his desipientiæ quæ cum risu fiunt, minus periculosæ sunt, teste Hippocrat. Aphoris. 53. lib. 6. Aër ad frigidum & humidum inclinet. An tamen lucidus, an obscurus esse debeat, à iuuantibus desumemus, quibusdam enim lux, quibusdam tenebræ magis imaginationẽ vitiat, & turbat. Alimenta eis exhibeantur liquida, quæ facilè coquantur, paucum sanguinem generantia, atque eum frigidum & humidum, vt puls ex hordeo aut ptisana, aut borago elixa cum iure gallinæ, aut ius pulli cũ hordeo elixi, aut pisces saxatiles pauca quãtitate, aut mica panis in iure pulli, aut mica panis lota. Potus sit aqua hordei, aut aqua sola elixa, & à vino abstineant, somnum omnimodo procurent odoribus violarum, & nimpheæ. Quiescant omnino, aut ligati coërceantur, sed moderatis vtantur frictionibus. Ventrem habeant lenem, aut clysteria iniiciantur ipsis, ex decocto maluarum, violarum, hordei, cum oleo violaceo, & saccaro, quibus etiam addemus casiam fistularem, aut hieram picram. Vitabunt omnem animi turbationem, & amici cum eis conuersentur, qui eos horteutur, aut etiam obiurgent, & vbi opus fuerit, flagellis cædãt. Et quamuis nonnunquam sapere videantur, credendi non sunt: est enim is maniacorum dolus, qui cupiunt à vinculis, & flagellis euadere. His præhabitis sanguis mittendus est, secta vena externa cubiti, aut ipsa non apparente, media secabitur, aut pro ipsa interna. Aut vbi ea non appareat, secabitur vena aliqua in malleolo, aut aliqua ex his quæ sunt manifestæ in pedis pollice, aut in manu inter indicem & pollicem. Educemus autem sanguinem pro virium ratione, & corporis habitu. Plures enim sunt qui facilè ferũt valde copiosam missionem sanguinis, quam si videatur æger ferre, impartienda est vacuatio, & bis, aut ter venam aperiemus. A sanguinis missione, admouebimus capiti detonso rosacei vnc. vj. aceti rosati vnc. j. s. succi polygonij vnc. ij. Aut rosacei, vinlacei, vtriusq; vnc. ij. aceti vnc. j. somnus verò conciliandus vapore elixationis capitum papa. aut vnguẽto populeon. naribus admoto, quod post lintam semoueatur. Aut dormiturus syrupi de papa. bibet vnc. j. s. per interualla dierum. Nam si ab his quæ dicta sunt vigiliæ sequantur, perniciosus redde-tur morbus. Quòd si accepto prædicto syrupo dormierit, non amplius eo vtetur. Deinde Aëtius venam rectam in fronte secare iubet. Quantitas autem sanguinis sit prope libram. Si tamen facta sanguinis vacuatione, bilis redundans appatuerit, corpus purgabitur accepto prius syrupo de boragine, & aqua buglossi. Purgatio verò optimè succedet cum pilulis sine quibus. Aut cũ hiera picra in aqua mulsa, aut cum pilulis fœtidis desuper bibito decocto sennæ, & epithymi, pilulatũ fœtidarũ drac. j. decocti sennæ & epithymi vnc. v. Si tamẽ hæc deglutire detrectent, cibis inserenda erunt, vt caricis, aut palmulis, vt eos fallamus. Rursus à purgatione somnus conciliandus somẽto capitis ex decocto violarum, nimpheæ, capitum papaueris, aut lacte & violaceo

Maniacorum victus.

Maniacorum curatio.

Maniæ signa.

Digitized by Google

lana infundenda, quæ syncipiti applicetur. Et perseuerâte malo sanguisugas capiti vniuerso affigemus. Per nates quoque purgare excrementa capitis conuenit, attracta aqua mulsa: iuuant interim non parum clysteria ex maluarum, violarum & hordei decocto, cum violaceo, & saccaro. Inclinante autem morbo, balneum aquæ dulcis, quod caput non tangat vtile erit, calido admodum sensato capite frigida sæpius irrigandum. Postquam tamē leuati fuerint, præseruationis gratia ineunte vere eis sanguis mittendus, & venter ab humore bilioso purgandus, cùm verò ab vtero furor oritur, ad vterum connectere oportet curationem. Tradit eius curationem Aëtius capitulo de furore vterino, pariter & dignotionem.

De Lycanthropia.

CAPVT XVI.

Lycanthropia morbus capitis ab humore bilioso, aut melāchulico fit, cùm exuruntur. Atque est maniæ species, per quā homines lupis similes morib. fiūt, id quod vox ipsa indicat: totuē inspiciunt, vlulant, singulos homines fugiunt, cùm eis occurrerint, similes quibusdam animalculis, quæ in aquæ superficie currentia se tangunt & statim refugiunt. Hi auctore Paulo, atque Aëtio (qui de hac re eadem omnino scripsēre) circa defunctorum monumenta tota nocte ad lucem vsq; morantur. Quorum facies pallet, oculi imbecilli fiunt, & aridi, & lingua adhuc magis, siti vexantur, & crura vlceribus ferè immedicabilibus scatent: cùm enim occasione fiant ipsis inconsideratè incedentibus, humorum malitia occurrēs eadem sanari non permittit. Cùm morbus accedit, qui per interualla euenire solet, vti & mania quibusdam, singulis lunæ circuitib. sanguis mittendus ad animi deliquium. Nos verò abūdè mittemus sanguinem, id quod satisfaciet, educentes, atq; sanguinis missionem, si opus fuerit, repetemus. Deinde victu humectante, balneis, & theriacæ potu eosdem curabimus, interim maniacorum instar eosdem purgantes. Præbendum quoq; pluribus diebus summo manè in potu serum lactis, eo modo paratum quo supra ad melancholicos ex Aëtio: in sero autem per noctem sennæ, & epithymum madefcant, & quantitas colaturæ sit vnc. xij.

De iis qui amore insaniunt.

CAPVT XVII.

Amoris affectus, animi motus est & ipsius conflictatio, cuius naturam & generationem nos in oratione de amore publicè habita patefecimus latè. Est enim amor animi solicitudo perpetua, & cura pertinax, spei, timoris, tristitię & lætitiæ plena: hæc verò cùm diu perseuerat, cerebrum exficcat, & hominē euigilat, & delirare cogit, & omnia præter vnum amatum odio prosequi, oculi excauantur, nec tamen lachrymas fundunt, voluptate pleni apparent, & palpebras continenter mouent, pallet etiam facies: fiūt enim (vt Gal. inquit in comm. præfationis in lib. progn.) decolorati, & insomnes, graciles quoq; fieri testatur, cui sententiæ experimentum subscribit. Quamuis Paulus dixerit, nulla ex corporis partibus collabente, solos oculos collabi. Nisi dixeris, collapsum intellexisse segnem motum, *Signa amantium.* & decidētiam. Pulsus autem eorum qui amore correpti sunt, nullus est peculiaris, sed qualis in animi conturbationibus, & conflictationibus, verùm amato præsenti, inæqualis fit, aut vbi eius mentio fiat, subitò præsertim. Erasistratus namque filium regis nouercæ Stratonicæ amore correptum intellexit, quoniam ipsa præsente mirum in modum pulsus fuit immutatus. Et Gal. fœminam Pyladis amore captam agnouit, vt lib. de prænotione testatur, quoniam cùm Pyladis mētio habita fuisset, pulsum variis modis agitatū inuenit. Ipso verò absente pulsus paruus fit & imbecillus, & tēporis processu durus. Sed non id tantùm amantibus accidit, verùm etiam cùm amatum vident, aut eius mentio corā fit, oculi exhilarantur, rubore suffunduntur, & nisi prudentes fuerint, & animi affectū validè compescant, de amatis verba facientes animum suum pandent. Suspirant, quoniam validis imaginationibus occupati, vt phrenitici respirationis obliti, deinde ad se recepti magnas illas efficiunt inspirationes, ob magnum calorem cordis. *Amantium respiratio.* Sunt quidem admonendi virtutis, religionis, & sanctimoniæ, & distrahendi, & in diuersa reuocandi, & quandoque increpandi acerbius, & flagellis cædendi. *Amantium curatio.* Ad balneū mittendi, & ludos, & cōpotationes, & amœna loca, & viretia prata, atq; in aliam regionem. Præterea pro pulchra amata, pulchrior alia ob oculos offeratur, & pro viro alter elegantior, quibus nubere possint. Vitia quoque & turpitudines amatorum coram amāte referri debent, nisi amantes valde abiecto animo fuerint: qui enim tales sunt, similes concupiscūt: quamobrē eis præstantia, dignitas, & personatū disparitas opponenda. *Vide super hac re Ouid. de remedio amoris acutissimè disserentem.* Sūma totius curationis duobus capitibus cōtinetur, nempe vt animum in diuersas cogitationes modis omnibus distrahamus, & corpus cibis, potibus, balneis & somno humectemus.

De Apoplexia.

CAPVT XVIII.

Apoplexia Græca vox, Latinis percussio est: quare qui hoc morbo laborāt, percussi appellātur: ab aliis verò siderati, & attoniti. Est autem apoplexia, vētriculorum cerebri integra obstructio, à crassis, lentis, & frigidis humoribus, quam sequitur subitò sentiendi atque mouendi omnimoda impotentia: saluatur autem in quibusdam eorum respiratio. Ac perinde cùm sola respiratio ex animę functionibus saluetur in quibusdam, Galen. ex læsione respirationis, periculi magnitudinem conijcere docet libr. 3. de Locis pat. cap. 7. vbi causam quoque eum morbum efficientem explicat dicens. Apoplexia autē, quòd subitò euenit, aut frigidum, aut crassum, aut viscidum quodpiam quod cerebri ventriculos affatim implet, non totius essentiæ intemperiem, causam esse manifestū est: vel vti etiam lethargi, phrenitidis, maniæ, melancholiæ, stultitiæ, amissæ memoriæ, sensuum hebetationis, resoluti motus, in omnibus his affectibus, in quorum numero apoplexia continetur, periculi magnitudinem ex respirationis nocumento conijcere oportet. *Apoplexia causa & species.* Sanè quemadmodum dormientes spirant, quamuis nulla alia accedente actione quæ à consilio prodeat, vtpote qui supini iaceant in cubili, ita in soporosis affectibus omnibus, quamquā neque sentiat corpus, neque moueatur, tamen sola respiratio quæ musculorum pectus mouentium munus est, saluatur. Hoc in loco à viscidis & crassis humoribus apoplexiam fieri

fieri dicit. A melancholia verò fieri cum Hippo. docet, sexta Sectio. Aphorism. commentar. 56. Præterea humor crassus per banc affectionem non tantùm ventres cerebri occupat, sed etiam eius substantiam, vt Galen. lib. 4. de Locis pat. cap. 2. docet, dicens: Verùm & in sopore & morbo comitiali ventres cerebri magis, corpus minùs, in apoplexia corpus magis affici solet. Quæ sententia eadem omninu est cum ea quæ babetur 2. Sect. Aphó. comment. 42. Vbi apoplexiam fieri dixit aut ob dispositionē similem inflammationi, quæ in cerebro consistit, aut ventriculis ipsis oppletis humore pituitoso. Quòd enim corpus cerebri affici dixit, idē est quod pati dispositionem similem inflammationi. Sunt autem ex apoplexiis quædam insanabiles omnino, quæ difficilem admittunt curationem, dicente Hippocrat. Aphorism. citato, Apoplexiam fortem soluere impossibile est, debilem verò non facile, quo in loco sicuti & lib. 3. de Locis pat. Galen. periculi magnitudinem docet distinguere ex respirationis læsione, vt inde quoque notum euadat, quę incurabilia sit, & quæ maiori aut minori cum difficultate curetur. Si namque respiratio omnino cohibeatur, maximus & acutissimus morbus est, per quē viuit adbuc animal sine respiratione, sola transpiratione manēte, quæ per cordis & arteriatū motum exercetur. Si verò fiat, sed magna cum vi, adhuc fortis adest & incurabilis apoplexia: sunt qui respirationem efficiunt, non intentam, nec violentam, sed inæqualem & inordinatam, & intermittentem. Hæc quoque apud Gale. inter fortes apoplexias recensetur: at verò Hipp. Apho. 51. lib. 6. stertorē dicit esse apoplexię signum, & Galen. in Comm. eam esse fortē dicit, quam tamen Hipp. febre superueniente sanari asserit. Illæ verò apoplexiæ in quibus respiratio nō tantùm violenta non fit, sed & ordinem seruat, debilia est, & adhibita diligētia citò curatur. Infestat sanè morbus homines natura pituitosos, pingues, in otio degentes, eos qui frequenter inebriantur, accidit quoque his qui magnos ictus capitis ferunt. Inuadit senes, & iuuenes quandoque, sed non nisi ob magnā causam, quæ docet deterius malum: nam vt commentario citato Galen. dixit, morbi magnitudo causæ magnitudinem sequitur: Antecedunt magni capitis dolores, qui subitò inuadont, & grauitates, somni profundi, incubo frequens, tinnitus aurium, splendores ob oculos, & confusio visus, hebes odoratus, stertores dormientibus, atque stridores, ad motū pigritia, venę iugulares intumescūt, proueniunt ventris cruditates, vrinę ad ærugineum colorem tendentes, quandoque nigræ, pauca apparent in ipsis sedimenta referentia speciem farinæ crassioris. Præsentem affectionem ostendunt subitus casus, vocis priuatio, sicuti sensus omnis, atque motus citra febrem. Iacent demortui, clausis oculis, & quidam eorum stertunt, atque spumam ore mittunt, in quibus comitialis morbus, præ vehementia, in apoplexiā transiuit. Huius morbi curatio magnia & validissimis tentanda remediis. Sed decet prius an curabilis sit intelligere: nam in letalibus curationem aggredi infamat artem. An tamen apoplecticus omnino respiratione careat, agnoscemus speculo chalybeo tersissimo naribus admoto, aut lanę carminatæ hapso: hunc enim mouebit, illum verò inficiet respirans. Aut vas vitreum aqua plenum thoraci superponendum: qui enim respirat id mouet. Quòd si facultas & corporis habitus ferant, sanguis mittendus est abundè, sectis venis externis duorum brachiorum, perseuerante autem malo, cucurbitulæ admouendæ occipitio, cum scarificatione, & ventri cum multa flamma, deinde naribus admouenda sternutamenta ex pipere, euphorbio, & pyrethro, & sagapenum, galbanum, & euphorbium odoranda dentur, crura & brachia valde vincienda & fricanda oleo rutaceo, aut de castoreo, clysteria iniicienda ex socco betæ, succo mercurialis, cū melle, sale, & oleo rutaceo, & irino, alia verò recipient decoctū mercurialis, pulegij, & amaraci, in quo diluantur hieræ picræ vnc. s. elect. diaphœnicon drac. ij. mellis vnc. ij. salis scrup. j. in quem vsum sal fossile vtilius est, glandes præterea in eum vsum formantur, ex melle tosto, & addito puluere colocynthidis, aut granis 6. scammonij, aut ex hiera cum scammonio, aut ex hiera langodij: sint tamē longitudinis digitorum 6. & appendantur filo, vt eùm velimus easdem educamus. Expedit interim accessione perseuerante, aperto ore pituitam ducere cum acero mulso & origani, ac thymi decocto, & potui deglutiendum date decoctū pulegij, & stœcados, in quo diluatur electuarij indi vnc. s. aut in aqua mulsa diluatur pilularum cochiarum drach. j. Vesica fouenda oleo laurino, & de castoreo, aut etiam addito oleo scorpionum. Deinde caput abradendum, & fouendum oleo irino, aut laurino, & oleo de castoreo valde calentibus, aut ex pice, cera & puluere euphorbij, & piperis, fiat emplastrū: aut ex melle & puluere piperis, & pyrethri. Aut emplastrum ex melle & stercore columbino, aut ex sinapi & melle. Rursus ad ea quæ per nares infunduntur redeundum est, & cucurbitulas com multa flamma occipitio agglutinatas, & vbi alia non satisfaciant, sartago, vel galea calidissima capiti vestienda. Superuenit bis febris quandoque & sanat eos, quibus commodè excitabitur. Remittente morbi vehementia aqua mulsa præbenda, deinde ius pulli cum melle, aut puls ex auena cum melle, & anisi puluere, & amygdalatum cum sale & melle. Sit autem lac eductum ex dulcibus amygdalis, cū paucis amaris mixtis. A vino summopere abstinebunt, & diminuto morbo in lectica, aut curru gestabuntur.

Apoplexiæ magnitudo ex respirat. assequenda.

Signa apoplexiæ.

Apoplexiæ curatio.

Vt febris intensa apoplecticos iuuat, ita motus prorsus inutilis eosdem iugulat.

De Paralysi.

CAPVT XIX.

Paralysis Latinis resolutio, aut relaxatio dicitur, quamuis tamen omnem resolutionē significet, medici eam tantùm quæ totius corporis medietatem occupat obstructionē, cum immobilitate, & sensus priuatione, paralysim appellant. Ea tamen quæ vnam tantùm particulā illius paralysis dicetur: fit tamen à crassis & lentis humoribus, mediā partem spinalis medullæ occupantibus & obstruētibus, à quibus facultatis animalis transitus impeditur in illius lateris membra, quorum sensus ac motus perit. Sed fit quandoque a frigida intemperie, vel à frigida & humida, atque hæc erit constrictio, aut conniuentia, quæ contrariis facilem admittit curationem. Cæterùm in quibusdam solus motus perit, quoniam cum minori facultate sensus saluatur, quæ tamen efficere motum non valebit. Quandoque tamen sensus perit, motu seruato, vti de Pausania Syro sophista Galen. retulit, cuius duos digitos minores & medij partem mediam sensum amisisse dixit. Quoniam nerui sensus læsi erant, non tamen motus. Antecedit hunc morbū apoplexia, comitialis, capitis grauitates, stupor, & ad motum pigritia, colicus morbus, vteri præfocatio, retentio alicuius purgationis capitis assuetæ, victus humectans,

Paralysis,

Paralyseos causa.

Fernelius vult aliquādo febres tertianas in paralysim mutari.

Digitized by Google

ctans,profectio per loca frigida,& niuosa,& occursus aëris frigidissimi,præsertim ab exercitio, & sudore,præcedit etiam vulnus aut ictus. Euenit quoque his qui imprudentes sedet in lapidibus,& locis humidis,& iuxta fluuiorum ripas, & his qui sæpe inebriantur.

Paralyseos nota.

Signa notissima sunt, nempe impotentia sentiendi,aut moaendi,aut vtriusque, in altero latere,quod si pars paralysi laborans non extenuetur,sanari potest,si verò pars contabescat,ferè nunquam sanatur. In huius morbi curatione quàm primum sanguis mittendus, secta vena media aduersi lateris, quantitas verò non multa sanguinis educenda, quoniam oportet ad frigidorum humorum coctionem & morbi longitudinem sanguinem & calorem seruare. At verò vbi ob frigidam fiat intemperiem,sanguinis missio dimittenda.

Paralyseos curatio.

A sanguinis missione purgatio sequetur hamorib. prius attenuatis,& calefactis,syrupo de stœcade,cum decocto origani,aut aqua mulsa ex decocto pulegij. Purgatio verò commoda fiet per pilulas cochias, aut pilulas aureas, aut epoto pharmaco, ex electuario indo in decocto epithymi,pulegij,calaminthæ,cum aniso. Partes autem laborantes lanis integantur infusis in oleo laurino,rutaceo,aut sycionio,& in his qui duriore sunt carne, oleo de euphorbio, & de castoreo,nonnunquam etiam ieiuno ventre fricandæ eisdem oleis,atque oleo vulpino. Cucurbitulæ quoque affigendæ frequentes eisdem partibus & dorso:deinde dropax dorso affigendus qui recipiat picis,resinæ terebinthinæ vtriusque vnc.ij. s. pyrethri,piperis vtriusque scrup.ij. castorei, euphorbij, vtriusque scrup.j. s. sagapeni, galbani, oppopanacis singulorum drach.j. omnia lento igne misceantur,& in pelle longitudinis dorsi extendantur. Cædere quoque partes vrtica,aut easdem picare, & picem sæpius euellere conuenit. Rursus pars fricanda oleo laurino & vulpino cum sale,aut oleo de scilla, in quo liqaefiat sagapenum. Emplastra verò apponantur ex ruta,calamintha,artemisia incoctis ad totius aquæ consumptionem. Aut fiat emplastrum ex farina seminis lini, semine roris marini, vtriusqae vnc.j. sagapeni,galbani,vtriasque drach.ij. euphorbij drachm. s. olei laurini vnc.iiij. olei de castoreo vnc.ij. Quædam etiam in hunc vsum bibenda sunt, quæ neruos roborant, è quorũ numero est syrupus de stœcade compositus,aut syrupas de calamintha, aut sagapeni, & belzuini vtriusque drachm. s. in aquæ mulsæ vnc. iiij. idque non semel, sed sæpe. Præterea potiones duæ,quarum alteram clarea, alteram Hippocras nominamus, sed confici debent cum aqua,vini loco,valet ad idem pliris arcoticon, cũ melle despumato,si quis pulueris drach.s. in vnc. ij. mellis sex diebus acceperit, deinde vulpinis pellibus membra vestiantur,& cucurbitæ capiti, cum scarificatione si opus fuerit,& vires ferant, aliàs verò sine ipsa,deinde membris patientibus affigantur, copiosa flamma. Rursum corpus purgandum,& à purgatione bibent theriaces drach. j. cum decocto pulegij aut mithridatij drach. j. in decocto thymi. Aëtius decoctum pampinorum vitis,ieiunis assiduè potum valde prodesse partibus resolutis affirmat. Acorum conditum experimentum probauit, viribus ipsius attestantibus.

Vnguentum ad paralysim.

Vngimus tamen partes hoc valenti medicamento (nam à leuioribus incipere, vbi morbus non instat, præceptum est in generali medendi methodo) olei laurini, rutacei, & de castoreo singulorum vnc.ij. pyrethri, piperis euphorbij, sagapeni, oppopanacis, galbani, singulorum drac.j. ceræ parum, fiat vnguentum molle. Quod capiti abraso admouere conuenit, atque ipsum sæpe abradere.

Caput abradere.

Emplastrum verò ex sinapi & melle parti admouendum,sed attendere oportet,ne partes sensu priuatas valde lædamus & exulceremus. Præcipiunt quidam eos exurere in occipitio, & vertice pluribus in locis,vt Aëtius facit,neque est à ratione alienum, ac diutius vlcera aperta seruare, licebit quoque brachium,aut crus resolutum æstatis tempore calenti aëri exponere præsertim oleo vulpino illitum. Victus eisdem conueniens calefacere & extenuare debet,& minimè humectare,aërem attemperabimus ad calidum & siccum,veluti in curatione lethargi diximus. Membra ipsa patientia vulpinis pellibus vestiemus.

Paralyticorum victus.

Alimenta eisdem conuenientia sunt,aqua mulsą & ius pelli cum pipere,& cinnamomo, vsque in tertium diem, sed perseuerante malo eligent auiculas montanas, turtures, turdos,perdices, quæ assentur,& omnes fœniculo & petroselino inspergantur ac sale. Amygdalas, grana pini,& auellanas rostas edere licet, & pistachia condita. Pisces vitandi,& lac,& potus vini, & aquæ frigidæ, aqua mulsa bibenda,aut decoctum cinnamomi aut fœniculi,aut anisi,sed paucissimum, quoad geri possint,bibant,saluiam, & nucem odoratam in ore frequenter teneant: frictionibus vtantur,gestationibus in lectica aut curru,& balneas naturales sulphureas, aut aluminosas ingrediantur. Somnum diurnum fugient. Vomitus eisdem conueniet à cœna,idque non semel, sed sæpe, ex aceto mulso,& raphani decocto.

De relaxatione partis alicuius.

CAPVT XX.

Cynica conuulsionis curatio.

X partium resolutionibus quasdam curare docebimus,vt inde aliis mederi difficile non sit, ac primo loco cynicam,siue caninam conuulsionem, sic appellatam, quoniam canes mordere minantes, dum escam defendunt, nasum in latus conuertunt,atque alteram oculum,sic itaq; per hãc relaxationem facies,oculus, labia ac nasus,in alterum latus deflectunt. Cùm enim musculi faciem vtrinque trahant,animali facultate per tertiam neruorum coniugationẽ, quæ à media cerebri regione oritur deriuata,si altera pars laxatur, altera pro ratione trahens, etiam si nullo morbo laboret, laborantem ad se conuellit. Quamobrem fit, vt pars quę turpis apparet, sana sit,altera verò quæ in contrarium ducitur,ægrotet,cuique medicamenta sint admouenda. Vultus totus fasciis ligetur,siue appellato capistro,quæ in contrarium modicè ipsum inflectant,& in naturalem situm dirigant,in speculo faciem inspiciant, perinde enim conabuntur ipsum reducere. Victus is erit qui ad paralyticos in præcedenti capite scriptus est,ac si sanguis redundare videatur,venam cubiti externam secabimus, deinde eas quæ sub lingua sunt,& primis ceruicis vertebris cucurbitulæ cum scarificatione,aut etiam sine ipsa, pro sanguinis redundantia affigendæ: venter pilulis cochiis, aut aureis purgandus. Pars autem resoluta vngenda oleo laurino,vulpino,rutaceo, & blandis frictionibus, & manus compressionibas reducenda. Apophlegmatismis vtentur, ex aceto mulso, cum decocto calaminthæ, aut aqua mulsa ex decocto pulegij & thymi. Masticabũt sæpius nucem aromaticam,aut saluiæ radicem, aut folia, aut staphidis agriæ & pyrethri,maceris, singulorum drach.j. mastiches & resinæ terebinthinæ vtriusque vnc. s. fiant pastilli quorum vnum ore teneat. Rursum pars affecta

Digitized by Google

affecta sequenti medicamento linienda olei laurini, vulpini, rutacei, singulorum vnc. j. Castorei drach. s. sagapeni, galbani, pyretbri singulorum drach. 1. misceantur, & calidum admoueator.

Lingua relaxata curatio.

Relaxatur nónullis lingua ob dictas relaxationis causas, & quibusdam post comitialis morbi accessionem finitam, his sanguis mittendus, si redondauerit, secta vena externa cubiti, & deinde venæ sub lingua secandæ, lingua commouenda, & fricanda, sacculis in ore missis in quibus folia saluiæ, rutæ, & macer, ac sinapi contineantur, madefiant autem in aceto mulso, & os collnant aceto mulso cum decocto pulegij, calaminthæ, & tbymi. Mēto cucurbitulas admouere præceptum est, & occipitio admouēda, quæ ad paralyticos valens ex oleis & linimentis, ex irino oleo & vulpino, cum galbano, & belzuino. Sed & corpore euacuato, sternutamenta prouocanda, narium titillatione, aut iniecto pipere, sorbeant quoq; per nares aquam mulsam, cui succus betæ misceatur. Clysteribus vtantur acrioribus. Victus sit qualis paralyticorum.

Vesica relaxata curatio.

Vesica quandoque relaxator, aut fibris resolutis, qua ratione vrina non cxpellitur, aut musculis qui osculum ipsius claudunt, qoo fit vt non retineatur. His pubes, & perineon oleis calentibus fouendum, vti laurino, irino, & scorpionum, & aliquod horum per syphonem, quem catheterem vocans, infundendum in vesicam, & si vrina cohibeatue, per fistulam vrinariam educi debet, quam nos argaliam dicimus. Deinde oleo irino & de castoreo cum galbano & sagapeno, perineon, quod nos interfemineum dicimus, liniendum, & aliquid eorum quæ vrinam mouent bibendum dabimus.

Colis relaxati curatio.

Si tamen colis relaxetur, eisdem vnguentis & oleis quæ dicta sunt, vtemur, lumbis admotis, & vertebris inferioribus, atque coli, & interfemineo. Carnes erinacei, & polypi edendæ, & pudendum cerui femori ligandum, ad zonæ formam. Quòd si pars quæpiam absciſſo per transuersum neruo paralysim patiatur, immedicabilis morbus est.

De Conuulsione.

CAPVT XXI.

Conuulsio, inquit Galen. lib. a. de causis sympt. ea est quæ neruos & musculos in eum cogit affectum, in quem ab animali facultate, cùm naturalem habitum seruaret, ducebantur. At verò docuerat nos Hippo. Aphorismo 39. Sectio. 6. duas tantùm conuulsionia species dicens: Conuulsio fit vel ex repletione, vel inanirione, sic etiam & singultus.

Conuulsionis tertia species.

Verùm non contemnenda videtur tertia species, quæ consensu fit, & compaſſione, qoam experiuntur qoibua neruns punctus est, & qui valido motn acres bumores vomunt. Quod Galen. lib. 3. de Locis pat. capitulo septimo nouit, dicens: Atque acram quoque humorem, non singultum modò, verùm etiam conuulsionem per totum corpus efficere sæpenumero consideramus. Verùm vomitu reiecto eo qood mordebat, illico quiescere. Constar autem hanc conuulsionem non fieri ex plenitudine: siquidem nerui conuulsi per eam non implentur, neque inanitione, quoniam ea ferè incurabilis est, vt Galen. vult commen. a6. Sect. a. Aphor. & Paulus cap. de conuulsionibus. Ea verò quæ ab acribus bomoribua in ore ventriculi excitator, facilè sanatur, excreto nempe bumore. Erit igitur tertia conuulsionis species. Præterea libr. 5. Aphorism. Comm. 1. de conunlsione loquens inquit, Fit enim non ab initio purgasionis quaodo periculum est ne homo suffocetur, sed quando vomentes vebementius vellicantur propter ipsam quidem maximè quæ fit in vomitibos distentionem, laborantibus neruis ob illam quam habent cum ore ventriculi in patiendo societatem. In quo & alias vidimus vbi fortins morderetur, fieri conuulsiones, sicuti inueni, qui æruginem euomuerat: præstat enim æruginem non æruginosum vomitū nominare. Præterea Aëtius ad hos vomitus sequi cōuulsiones per consensum nouit, cùm cap. de couuulsione dixit. Fit etiam conuulsio in his qui vehementer ob vomitus lancinātur, & sedatur, vbi quæ molesta sunt, per vomitum fuerint reiecta. Paulus quoque inquit: Fit etiam conuulsio, cùm vomentes vehementius turbantur. Quin & Galenus commentar. Aphorismi citati, Hippocratem hanc conuulsionis speciem non ignoraſſe asserit, dicens, Fit autem, vt dixi, & propter compatiendi societatem conuulsio, quā non debemus existimare fuiſſe ab Hipp. prætermiſſam. Sūt igitur duæ species per essentiam laborantibus neruis, quarum meminit Hippoc. ac tertia quæ compaſſione fit. Nisi quia diceret eam quæ à mordacibus succis fit, quoniam exsiccandi vim habent, à siccitate fieri, vt inquit Galen. Verùm id falsum est, quoniam tamen ea siccitas non peruenit ad omnes neruos conuulsos, tum quoniam insanabilem ferè putat conuulsionem siccam, & hæc excreto humore curatur. Præter id quòd eam quæ ex nerui punctura fit, non dicit siccam esse. Qui itaque hoc nostro seculo hanc tertiam conuolsionis speciem negant, longè à veritate aberrant. Fit conuulsio à repletione, repletis musculis & neruis crassis, & lentis bumoribus, aot ob inflammationem. Cùm enim implentur latiores fiunt, ac perinde breuiores: inaniti verò absumpta natiua humiditate corrugantur, ac ad originem cōuelluntur. Absumitur autem aut in magnis eoacuationibus, aut ardentioribus febribus. Vtraque species fidibus citharæ confertur à Galeno, quæ ab humore implente, flante austro, aut arescentes in aëre calido ac sicco contractæ, rumpuntur. Conuelluntur autem nerui ac musculi ad anteriora, ac dicitur ἐμπροσθότονος passio, aut ad posteriora ὀπισθότονος: quæ verò omni ex parte contractio fit, τέτανος appellatur, Latinis tensio aut rigor, per quem affectum nec ceruicem, nec capût, nec membra alia sorqueri, aut moueri valent. Facilè sanè conuolsio à repletione ab ea quæ inanitione fit, distinguitor apud Galenum, qui comment. 26. lib. 2. Aphorism. conuulsionem à repletione fieri agnoscit, si sanus homo repentè conuellatur: siquidem sicca intemperies, & præsertim adeò valida vt conuulsionem faciat, non eueniet absq; magna quapiam vacuatione.

Signa conuulsionum.

Paulus verò, cùm non multum post morbi initium, inuenientea conunlsiones, longius prorogantur, à repletione fiunt. Quòd si magnis euacuationibus præcedentibus, aut sanguinis profluuio, aut ventris, aut vomitus, aut menstruorum conuulsio seqnatur, eam à siccitate & inanitione fieri dicemus, sicuti & si vehementes seqoatur febres. Si verò per consensum fiat, dolor, morsus, punctura, aut aliquod simile accedet, quod ab ægro accipiemus. Quando itaque conuulsio à repletione fit, curari potest, qnando ex inanirione, ferè incurabilis est. Ac perinde Hippocrat. a. Aphoris. Sectione dicir, febrem in conuulsione fieri melius est, quàm conuulsionem in febre, & Aphoris. r. Sectione 5. conuulsio ex elleboro lethalis. Et rursus, conuulsio ex vulnere lethalis. Sed tensio adhuc acutior, & grauissimus morbus est, dicente Hippocr. Apboris. 6. Se-

Digitized by Google

ctione 5. Qui à tensione deptebenduntur, qoatuor diebus pereunt: si verò hos effugerint, salui fient. *Victus conuulsorum.* Quod ad victum attinet, in conuulsione orta à repletione, omnia ad calidum & siccum inclinabunt. Aërem itaque talem parabimus, vbi talis non fuerit. Somnus moderatus erit, frictionibus multis & magnis vtetur. Alimenta erunt ad septimum vsque diem, aqua mulsa, ius pulli cum saccaro, amygdalatum cum melle: potus aqua cinnamomi, aut anisi. His verò transactis, caro turturis, aut perdicis, aut turdi, aut passerculorum montanorum, assa verò sit. Venter leniendus clysteribus ex aqua mulsa, & succo mercurialis, aut decocto pulegij, & calaminthæ cum biera diacolocynthidos, quæ Rufi appellatur, & melle, ac sale, quibus in curatione quoque vtemur. Ex aoimæ accidentibus ita commoda est, si moderata fuerit, sicut & gaudium: tristitia verò & timor vitanda. Deinde si vires constauerint, sanguis *Conuulsionis curatio.* mittendus est in conuulsione simplici, secta vena media lateris sani, aut in tensione, vtriusque lateris secabitur, primum dextri, deinde siuistri, præterquàm si menstruis retentis id accidat: tunc enim venæ quæ in malleolis sunt, secandæ veniunt. Im- *Conuulsis non totus sanguis confertim mittendus.* partiri autem oportet sanguinis missionem, ne corpus magna & conferta euacuatione refrigeretur, & validiùs conuellatur. At verò tota ipsa euacuationis mensura citra repletionis quantitatem fieri debet, dicente Gal. lib. 1. de Arte cur. ad Glauc. Sed neque siquis simul & distẽsione neruorum laborauerit, & sanguinis eguerit missione, nec huic tantum mittere oportet, quantum exigit morbus, sed aliquid etiam accidenti est relinquendum, cuius causa sæpe sudores eueniunt, & vigiliæ molestant, & vires ægro debilitantur. A sanguinis missione corpus parandum syrupo de stœcade cum aqua instillatiria amaraci, aut decocto eiusdem, aut pulegij, aut calaminthæ, aut cum aceto mulso scillitico, & syrupo de stœcade paris mensuræ, addito decocto betonicæ, & origani. Corpus autem purgabitur cum pilulis fœtidis, aut aureis, ponderis drach. 1. aut cum biera diacolocynthidos in aqua mulsa. Aut electuarij indi drach. vj. bibendæ in decocto origani, pulegij & amaraci. Cucurbitulæ partibus conuulsis admouendæ cum scarificatione, sed in contraria membri conuulsi facie, veluti si brachium ad pectus conuellatur, musculis externis ipsius ad dorsum vsque, si contrahatur crus ad nates, femori & ossi sacro. Præterea clysteria conuenient ex decocto amaraci, betonicæ, anethi cum melle, biera diacolocynthidos, & oleo rutaceo, & sale. Aut ex decocto calaminthæ, & anethi cum melle, & sale, & electuarij indi drach. ij. Membra tamen conuulsa, ac dorsum & caput ipsum, sequentibus oleis & vnguentis potentia, & actu valde calentibus vngenda, & fricanda sunt. Vnguentum marciaton, in oleo liquatum, aut oleo de castoreo, aut oleo de euphorbio & laurino, aut ipsum oleum de castoreo, aut olei irini, laurini & rutacei, singulorum vnc. ij. Vnguenti Agrippæ vnc. iij. Aut vnguenti Agrippæ, vnguenti marciati, olei laurini singulorum vnc. iij. galbani, oppopanacis, belzoini, singulorum drach. s. castorei scrup. ij. valet etiam oleum vulpinum, & cati elixi pinguedo. Nos sanè brachij conuulsionem sanauimus, rene arietis asso calenti satis per medium scisso & parti conuulsæ admoto. Purgandum autem corpus iterum præparatum, vt diximus, atque prædictis medicamentis, & membra conuulsa oleo calenti immergenda, & ad balnea aluminosa, & sulphurea ducenda: theriaca præterea in potu aut mithridatium diebus pluribus sumpta, diluta in decocto betonicæ, aut pulegij, valet, Hippocrat. Aphor. 26. Sectione 2. dixit, Melius est fieri febrem in conuulsione quàm conuulsionem in febre. Siquidem febris conuulsioni superueniens humorem, qui morbum efficit, discutere poterit. Neque est à ratione alienum, febrem excitare, si fieri possit, diariam, præsertim ex Celso, qui lib. 3. cap. 9. inquit: Sed est circunspecti quoque hominis, & nouare interdum, & augere morbum, & febres accendere: quia cura- *Quomodo possit excitari febris in conuulsione.* tionem, vbi id quod est, non recipit, potest recipere id quod futurum est. Posset autem ipsam concitare, medicamento diatrion pepercon drach. s. in aqua amarici, aut in melle despumato, aut confectionis anacardinæ drach. j. in aqua instillatitia amaraci, aut eiusdem & pulegij decocto. Tetanus, siue vtrinque *Tetanus.* facta contensio, congelationi similis est; corpus enim rigidum manet, musculis impletis crasso humore, aut vapore nebuloso. Hi ceruicem torquere nequeunt, difficilè respirant, pulsum habent rarum & paruum, & vigilant, dolent, singultiunt. Risum *Risus sardonicus.* sardonicum referunt, qualem efficit sardonius ranunculus, siue apium risus. Oritur malum post lassitudinem phlegmonis speciem referentem aut tensiuam. Victus qualis conuulsorum sit. Potus autem sensim sumendus: nam aliàs fit vt ipsum per nares reiiciant, & laborantes validius contendantur. Hipp. Aphoris. 21. Sectione 5. inquit: Est autem vbi in distentione, sine vlceratione, iuuene quadrato, æstate media, frigidæ aquæ multa perfusio calorem reuocat, calor verò hæc soluit. Quam sententiam de conuulsionibus quoque intellexit Galen. ac rationem reddit, quoniam humor morbum faciens à calore discutitur. At verò Paulus hanc aquæ frigidæ perfusionem damnat, dicens: frigidæ perfusionem (vt Hipp. ait) cùm maximè temeraria sit, eóque à posteris, credo, vituperata, & nos damnamus, vitamúsque. Quamobrem curatio optimè perficietur sanguinis missione, vti diximus, & purgatione & cucurbitulis frequentibus scarificatis, & lanis infusis in oleo de castoreo, aut de euphorbio, & vulpino superpositis, & ceruici obuolutis, aut medicamento diatrion pepereon, aut pliris arcoticon cum melle despumato, aut etiam castorei scrup. j. cum mulsa accipiet, aut belzoini & oppopanacis vtriusque scrup. j. cum aqua mulsa ex decocto pulegij, aut amaraci: vngere quoque partes tensas, aut conuulsas vnguento Agrippæ, marciati, & dialteæ, magnam habet in curatione efficaciam, præsertim si aliquod horum oleo de castoreo, aut laurino liquetur. Immittere quoque expedit corpus vniuersum in oleo, non frequenter tamen, nec diu immorari. Siccam autem conuulsionem curare non est facile. *Conuulsionis siccæ cura.* At curationis ratio humectatio est, quæ balneis aquarum perficitur, & vnctione quæ fit per vnguentum appellatum resumptiuum, & vnguentum confectum ex oleo violatum & cera, aut ex aqua & oleo tepentibus. Alimenta sint, ptisana ordeacea, amygdalatum, lac mulieris, aut asinæ, ius pulli, aut gallinæ, & caro ipsa elixa, aut lactuca cum carnibus prædictis elixa. Et vini aquosi albi potus, vbi non adfuerit febris magna: tunc enim bibent aquam ordei. Cùm autem fit ex vulnere, aut ictu, aut conantibus magna pondera leuare, aut humi & loco duro dormientibus, veluti sicca conuulsio, curandi sunt. *Conuulsio ab acribus humoribus, vt curetur.* Si verò conuulsio ab acribus humoribus ortum ducat, vomendi sunt, aut purgandi, & pars morsa attemperanda & roboranda.

Digitized by Google

De Tremore.

CAPVT XXII.

Tremor. Remor symptoma est ad animalem facultatem secundum locum mouentem attinens, cum enim imbecilla facultas in essentia, veluti in senibus, aut robusta, sed copia grauata, membrum leuare nititur, aut leuatum firmare, contendente grauitate deorsum ipsum ducere, tremor accidit, constitutus motus, ex eleuatione & depressione frequentibus. Notus satis est morbus qualis languidis accidit, senibus & conualescentibus, aut febricitantibus, præsertim commisso errore aliquo, vt multa aqua frigida epota, aut his quorum nerui crassis implentur humoribus, partim grauiore reddita particula, partim impedita transmissione animalis facultatis. Oritur hoc symptoma ex magnis euacuationibus & refrigeratione corporis, ex potu aquæ frigidæ, coitu, ebrietate, magno vsu vini atque immodico, & à frigidis & crassis humoribus implentibus neruos. Victus febricitantibus & trementibus erit pro febris ratione, nisi diu perseuerauerit, ita vt morbus frigeat: tunc enim alimentis calidioribus vti licebit. Abstinebit æger ab ebrietate, coitu, aquæ frigidæ potu, ab aceto & acidis omnibus: bibet autem decoctum anisi, aut cinnamomi, aut vinum album aquosum paucum. Vtetur carnibus & iuribus boni succi, & quæ facilem coctionem admittunt: verùm cum reficere vires oportet, liquida alimenta meliora sunt: cùm morbus tamen à crassis fit humoribus, aër ad calidum inclinabit. Carnes assæ eligentur, vti montanarum auicularum: clysteribus vtendum eius feruetur, ex decocto maluarum, anethi, amaraci cum melle, & sale, & frictionibus vtetur, quæ rubeam efficiant particulam trementem. Curatio eorum qui ætate, aut languore facultatis tremunt, refectione corporis completur: hæc verò alimentis selectis moderatè assumptis fit. Si corpus tremit ex potu frigidæ, pliris arcoticon cum melle lingatur, aut diarrion pepereon, cum aqua mulsa. Si ab ebrietate malum oriatur, à vino abstinebunt. Si crassi humores obstruentes in causa sunt, parentur ad euacuationem syrupo de stœcade cum aqua amaraci, aut aqua mulsa ex decocto amaraci, stœcados, & calaminthæ, deinde purgetur per pilulas fœtidas, aut cocchias, aut aureas, aut per bieram Rufi. A purgatione membra trementia fricentur oleo de castoreo, aut vulpino, aut vnguento quod recipiat olei laurini, olei irini, vtriusque vnc.ij. galbani & oppopanacis vtriusque drach.ij. castorei drach.j. ceræ parum: fiat vnguentum molle. Vbi malum perseuerauerit, in oleo calenti pars immergenda, & totum ipsum corpus vbi opus fuerit, sed non sæpe, nec diebus continuis. Deinde partes pellibus vulpinis obuoluendæ. Bibent etiam castorei scrup.j. in aqua mulsa, duobus aut tribus diebus. In hunc vsum commendatur à Paulo cerebrum leporis comestum. Valet ad roborandas partes, & earum neruos, acorus conditus, syrupus de stœcade compositus. Pliris arcotieon, in tabellis, cum saccaro, & melior adhuc erit puluis cum melle despumato. Flores roris marini conditæ cum melle. Nos gallinam in panatela paramus cum pipere, cinnamomo & caryophyllis, & floribus roris marini, & in furno assamus. Ius autem panatelæ sorbendum ægro damus, duabus horis ante prandium id verò ter, aut quater fiat. Non minus vtile experimento probauimus ius galli veteris elixi cum anetho, polypodio, & sale.

Trementium victus.

Tremoris curatio.

Panatela ad tremorem.

De palpitatione.

CAPVT XXIII.

Alpitatio Græcis παλμὸς, symptoma est, quod omnino à causa morbifica excitatur, nulla animali facultate cogente, sed patiente. Per hoc enim symptoma partes musculosæ & membranosæ distentionem & contractionem patiuntur, ob crassum flatum implentem particulam, qui tandiu palpitationem efficit, donec in ambientem aërem transpiret prædictus crassus vapor. Fit autem à crassis fuceis à quibus caloris vi leuatur, aut à refrigeratione membri impediente vaporum discussionem, atque eosdem incrassante. Accidit frequenter his qui inebriantur, & otio ac longo somno vtuntur, & cruditatibus ventris molestantur, & in partibus faciei magis, & his qui sæpius rident. Victus his conuenit qualis trementibus, præterquàm quòd vino validiori vti licet. Medicamenta eis conferunt, quæ flatum discutiant, verùm si à multa pituita oriatur malum, purganda est, vbi prius cum aceto & mulso & decocto pulegij paretur. Purgabitur tamen agarico, aut pilulis aureis: ventris cruditates emendandæ aqua mulsa, & victu extenuante. Flatus discutiendus per syrupum de stœcade cum puluere pliris arcoticon, aut diacumino cum pauco vino parum diluto, aut partibus ipsis palpitantibus illitis oleo de castoreo, aut rutaceo, aut oleo irino in quo frigatur cuminum.

Palpitatio.

De morbis oculorum.

SECTIO II.

Onstitutio oculorum ex partibus substantia & natura diuersis causa est, vt ipsi in valde diuersa morborum genera incidant. Quoniam autem oculorum munus præstantissimum & hominibus gratissimum est (si quod aliud eorum quæ à nobis exercentur) ad pulchritudinem verò non parum conducit, eorum maxima cura habenda est, atque omni diligentia præcauere oportet ne morbis occupentur, & cùm occupantur, curandi. Accedit ad idem, quòd vel paruissimi tumores, vlcera, oebulæ, & aliorum generum morbi, magnos dolores, & graues læsiones oculis inferunt, tum quòd acerrimo sensu præditi sunt, tum quòd perspicuitas, quæ ad videndum est necessaria, leuibus offenditur occasionibus. Constituitur autem oculus ex membrana adnata, quæ à pericraneo oritur, & oculi album tegit, & malas, ac perinde in magnis inflammationibus oculorum, hæ rubent, substernitur quoque palpebris. Sequitur hanc cornea membrana perspicua, totum oculum deuoluens: apparet autem in ea parte quæ extra adnatam prominet, hæc à dura cerebri membrana oritur. Rhagoides siue acinalis, vuæ acino similis intra hanc continetur, anteriori parte perforata, qua pupilla oculi est. Hæc à tenui membrana cerebri, quæ chorioi Græcis dicitur, oritur. Tenuis quoque quarta membrana telæ araneæ similis de neruorum opticorum filamentis texitur. Humores verò tres sunt à posteriori

Oculi constructio.

steriori parte, vitreus, vitro fuso similis, qui alimentum, & refectionem præstat crystallino perlucido humori, potissimo videndi organo, in pupilla tertius continetur, albo oui similis pertenuis, qui crystallinum humectat, & ne cornea cócidat, impedit: prodest quoque ne ab extrinsecis crystallinus humor prope mutetur. Accedit animalis spiritus, qui oculum implet & illustrat, natura lucidus. Morbi autem oculorum quidam sine materia fiunt, vt intemperantiæ quædam, quidam cum materia, præterea solutionis vnitatis. Intemperantiæ materia carentes sunt calidæ, frigidæ, humidæ, aut siccæ, simplices aut compositæ: causæ quæ has efficiunt externæ sunt, puluis, fumus rerum acrium, vapor, solis æstus, aëris frigiditas, inspectio lucis, aut colorum valde splendentium, & lectio paruarum literarum. Internæ sunt, cerebri aut cordis distemperies, aut relictæ sunt ab humoribus, qui iam non adsunt. Cum materia verò fiunt oculorum morbi, multorum generum: materia verò est aut flatus qui in oculo generatur, aut aliunde mittitur, aut humor excrementúmve, atque id fluxione deductum, aut congestum: fluunt autem à toto corpore, aut à capite missi: aut ab ipso oculo concitatur fluxio, idque aut ictu, aut vulnere, aut dolore, aut calore: procedunt autem ab his tumores, vlcera, dolores, tensiones, obstructiones, partium incrementa, numerus additus, aut minutiones, figuræ, aut situs mutationes, videndi noxæ. Eadem fiunt à congestis excrementis: congeruntur autem excrementa ob intemperiem oculi, aut alimenti prauitatem, quæ breui oculum distemperat. Ad curationis rationem generalia quædam consideranda, quorum in generali medendi methodo meminimus. Quorum primum sumitur à partis temperatura, id quod omnibus commune indicium est: alterum verò à partis sensibilitate in oculorum morbis curandis præstantissimum indicium, & quod valde curationis viam, atque remedia variare valet. Nam si acres humores ad oculos confluant, & incipiente morbo adstringentia medicamenta admoueris quæ valde refrigerent, cohibito effluxu, membranæ vehementiùs eroderentur cum magnis doloribus, cuius rei testis est Gal. 6. Aphor. sect. com. 31. Et si magno vrgente dolore, narcotica adhibeas, spiritum animalem extingues, visum hebetabis, & post non minores dolores redituros sperabis. Si medicamenta quę detergunt, aut acredine participent, aut aspera fuerint, valde oculi exasperabuntur. Ac perinde decet medicamenta ocularia mitigatoria esse lenia, concoquentia, & morsus expertia. Expedit autem ante omnia vniuersi corporis redundantias demere, & in magnis doloribus & ictibus mediocritaté etiam minuere, deinde caput, si inde mala oculis communicantur, euacuare, atque ipsum vbi opus fuerit, attemperare. Postremo autem loco topica admouemus remedia, quorum quædá mitigatoriam habent facultatem, vti liquor qui ab albo oui ducitur, & pompholix, siue tutia: eius generis est spodium siue cinerula, est tamen hæc pompholige ad omnes vsus longè inferior, lac mulieris instillatum in oculum, aut in cote ad commiscenda medicamenta. Sed liquor oui & lac humectant, & refrigerant, pompholix & spodium exsiccant, sed parum calefaciunt. Est sanè pompholix eorum medicamentorum quæ sine morsu desiccant præstantissimum: fœnugræci verò decoctum mitigat, & lenit, sed parum calefacit, ac digerit. Amylum totum in hoc censu est: nam mitigat sine morsu, aut adstrictione, aut rosione. Adstringunt autem rosa & eius succus, ericæ fructus,

Morborũ oculorũ differen. & causæ generales.

Morborũ oculorum curãdi methodus.

Oculorum localia medicam.

spica nardi, crocus, lycium, & hypocistis. Acacia verò, omphacium, balaustium, & succus gallæ immaturæ adhuc valentiùs. Sunt etiam nonnulla quæ ad concoquendos humores oculorum adhibentur, vti crocus, myrrha, thus, & fœnugræci decocti mucilago. Acredine tamen participant succus cyrenaicus, quem nos belzuinum appellamus, sagapenum, & euphorbium, sed minus acria sunt, fel gallinæ, fel perdicis, barbeli adhuc minus, atque hæc acredine & calore citra morsum digerunt, & visum acuunt, sarcocolla verò citra morsum exsiccat. Detergunt squama æris, calcitis vsta, æs vstum, & flos æris soluta in aqua instil. fœniculi, aut chelidoniæ, misy, aut sory, aut stimmi. Minus his detergit mel rosaceum, & adhuc minus mel despumatum. Deterget etiam cum pauca adstrictione plumbum vstum. Excedunt flos æris, calcitis, alumen vstum non valde, validiùs tamen arsenicum, & sandaraca.

De ophthalmia.

CAPVT I.

Ophthalmia oculorum morbus, Latinis lippitudo, inflammatio est membranæ adnatæ. Causa huius morbi est sanguinis copia implentis venulas, quæ in prædicta membrana sunt. Id verò fit aut sanguine solo affluente, cum redundantia ipsius in toto corpore aut solo capite. Aut affluentibus etiam cum ipso acribus & mordacibus humoribus, aut crassis & lentis, aut etiam copioso spiritu flatuoso venas eas dilatante, quam dilatationem dolor & fluxio sequuntur. Cùm igitur ab adeò diuersis causis inflammationes has fieri contingat, rectè Hippoc. Aphorism. 31. sect. 6. dixit: Dolores oculorum, meri potio, aut balneum, aut fomentum, aut venæ sectio, aut medicamentum epotum soluit. Sanguinis redundantia agnoscitur ex tumore & rubore venarum adnatæ membranæ, cum oculi dolore, & lachrymarum effluxu, atque calore. An tamen in toto corpore ea plenitudo sit, signa plenitudinis ostendent. Si ab acribus humoribus fiat cum dolore morsus aderit, & ardor & lachrymarum valde acrium frequens effluxus, & rubor atque tensio venarum oculi non erit magna, aderunt autem cacochymiæ signa. Crassos humores indicant oculorum tumor, non valde rubens, cum quo sæpius palpebræ intumescunt, dolor non magnus, sine morsu, sine lachrymarum copia, & his sine morsu fluentibus, quibus accedit oculi grauitas, & palpebrarum. Percurrenda quoque erunt signa redundantiæ crassorum humorum, ex his quæ adsunt, aut præcesserunt. Flatum ostendit dolor distendens, ac veluti disrumpens membranas oculorum, sine magno rubore, sine morsu, paucis effluentibus lachrymis, nec his rodentibus. Victus tenuis erit, tum ob inflammationem, tum ob dolorem, quibus fluxio accedit in principiis, & ad vigorem vsque cum abstinentia à carnibus, & vino quoque, nisi à crassis humoribus morbus fiat. Sed cœna valde imminuenda. Aër ad frigidum inclinet in calido affectu, & obscurus sit, sed vt ab aëre ac lucis splendore tueamur oculos, taffetanum coram appendemus. Cibus sit beta elixa, aut borrago, aut lactuca, aut cucurbita, aut poma, aut pyra assa, aut amygdalatum, & inclinante morbo hepata gallinatum, ius pulli, aut etiam ipsius alæ. Quantum autem lædant lac, caseus, fructus recentes, & carnes salitæ, & salsamenta,

Ophthalmiæ causæ.

Ophthalmiæ signa.

Ophthalmicorũ victus.

meota,

menta, ac aromatica, & quæcunque fumos acres capiti & oculis mittunt, quid refert dicere? Potus sit aqua hordei, & in frigido affectu aqua fœniculi, somnus mediocris ad coctionem inflammationis valet, & quies, loco tamen exercitationis brachia & crura fricentur. Clysteribus venter leniatur, & omnimodo animi tranquillitas procuretur. In huius morbi curatione, vbi sanguis redundauerit, sanguinem mittimus, copiosè pro plenitudinis, & doloris ratione, secta vena externa cubiti patientis lateris. Quòd si acres & biliosos humores, aut salsos abundare intellexerimus, eos commodis medicamentis purgabimus, veluti pilulis aggregatiuis, aut sine quibus appellatis. Nos sanè ingentes dolores oculorum incipientibus inflammationibus adhibita purgatione viginti horarum spatio sanauimus. Placet tamen vnius eorum mentionem facere. Cùm enim Gilius de Andrade, nobilis adolescens 22. annorum, medicum Metinensem, cuius aliàs meminimus, omnis bonæ literaturæ expertem, vocasset, retulit se vehementem dolorem alterius oculi pati, cum acrium lachrymarum effluxu. Medicus verò collyrium album, quod opium recipit, oculo instillare præcepit: verùm eo remedio adhibito, dolor fluxione retenta augebatur. Ego verò accersitus ac re intellecta præcepi, vt pilularum sine quibus drachm. j. ea nocte assumeret, solum autem oui album instillaret: cùm autem manè ad ipsum visendum accessi, eum profectò sine dolore, fluxione, & inflammatione inueni purgatum. Sed ad institutum redeamus. Corpore vacuato cucurbitulas admouemus occipitio cum scarificatione. Interim humores ad inferiora reuellimus frictionibus & ligaturis crurum, & clysteribus ventrem mollientibus: horum enim cura semper habenda. Fronti & temporibus cataplasmata petiis aut stupis excepta imponimus, ex albo oui & thure, aut aqua rosarum instillatitia, & santalis, aut posca, thure, & bolo armeno, oculis autem ipsis instillamus lac ab vbere mulctum, aut in cote ad medicamentorum confectionem. Præterea liquorem ab albo oui eductum: educitur autem vbi oui album diu agitetur, donec in spumam transeat, fœnugræci verò decoctum, ad leniendas asperitates, dolores sedandos, & digerendos humores vtilissimum est, pompholige verò diluta in lacte, aut albo oui, non vtimur vsque in postremam vigoris partem, in declinatione verò, in aqua fœniculi, cessante oculi ardore ipsam diluimus. Valde tamen vrgentibus doloribus, vacuato corpore pomum acoris particeps assamus, deinde cum puluere thuris malaxatum, calidum superponimus, bis aut ter, aut vtimur collyrio albo cum lacte, aut decocto capitum papa. & fœnugræci & croci. Quòd si vacuato corpore acres fluxiones perseuerent, balneum eas auertet, & effundet. Crassos autem humores attenuat, & discutit fomentum ex decocto fœniculi & fœnugræci, & meliloti spongia madefacta: singula autem horum abluenda diligenter sunt, ne fomento adacto, pilus, aut terra, aut puluis in oculum incidant. Quin vapor decocti fœniculi, fœnugræci, seminis lini, & croci, dolores satis magnos sedare visus est. Vini autem potus his qui à crassis humoribus eum morbum patiuntur, post purgationem conuenit, sicuti & flatuosis doloribus, quibus ex vino fotus accommodatur; atque aquæ rutæ instillatitiæ, corpore vacuato & fluxione suppressa.

Ophthalmiæ curatio.

Historia.

De lachrymarum effluxu.

CAPVT II.

Rætermittamus modò fluxum lachrymarum qui à causa fit prægressa, vt fumo, puluere, pilis palpebrarum, ictu, inflammatione, dolore, vlcere, & similibus: quoniam ea bis quidam causæ prægressæ ablatione curantur, quidam morbo prædicto curato, qui causa est. Prætermittamus quoque tanquam incurabilem eum lachrymarum fluxum, qui sequitur carnium lacbrymalium absumptionē. Doceamus modò curare fluxum lachrymarum, qui sequitur redundantiam excrementorum in capite, aut solo, aut etiam cum redundantia in toto corpore. Manant autem & defluunt in oculos, aut à partibus extra caluariā, aut ab his quæ intra ipsam sunt, & rursus aut calidæ, acres, salsæ & erodentes, aut aquosæ, & frigidæ. Si à partibus extra caluariam manauerint, frons & palpebræ implentur, & venæ frontis intumescunt, & videntur ægro conuelli musculi, ligari & contrahi, & iuuantur exsiccantibus supra frontem positis. Si tamen à partibus intra caluariam manauerint, narium pruritus aderit, & sternutatio accedet, & in palato morsum sentiet, & quandoque interni aderunt capitis dolores. Qui deinde copiosè fluentibus lachrymis leuantur. An tamen aquosæ sint lachrymæ, agnosces, quia morsu vacant: nam acres & salsæ mordent, irritant, & calidæ sentiuntur, & palpebras excedunt ac valde exasperant. Victus eorum quibus lachrymæ manantes acres sunt, aut salsæ, erit qui ad ophthalmiam dictus est. Aquosis autem exeuntibus lachrymis, oculos ab aëre & luce custodient, cibos edent arefacientes, & carnes turturum, perdicum, turdorum & auium montanarum: cœnam minuent, quibus satisfaciet amygdalatum, aut vuæ passæ cum amygdalis. Vinum aquosum bibent, aut aquam cinnamomi: ventrem lenem habeant, frictionibus vtentur, animo & corpori trāquillitatem procurabunt. Tota curationis ratio comprehenditur in euacuatione corporis & capitis, reuulsione excrementorum ad oculos fluentium, & partium firmitudine. Si excrementorum redundantia cum sanguine fuerit, à sangui. missi. auspicabimur, sin minùs corpus purgabimus prius paratum. Acribus abundantibus excrementis præparatio fiet per syrupum de endiuia, aut acetosum. Purgatio per pilulas sine quibus, aut per electuarium de succo rosarum in decocto prunorum, passarum sine vinaceis, & florum violarum. Aut prædictum electuarium in decocto florum violarum, in quo myrobalani lutei per noctem infusi fuerint, diluatur, eritque potio hæc ad ophthalmiā optima. Deinde cucurbitulæ occipitio admouendæ, & initio ceruicis, quos appellant setones transfigendi, & diu seruandi: totius corporis frictiones prosunt. Fronti verò repellentia admouebuntur, quæ tempora quoque apprehendent, ex albo oui, thure, & balaustiis, aut ex albo oui, aqua instillatitia rosarum, gallarum, & rosarum puluere. Rursus aquæ instillatitiæ rosarum vnc. iv. acaciæ; & lycij vtriusque drachm. ij. in quibus lintei madefiant & oculis superponantur, oculis verò siccum collyrium admoueatur, ex sarcocollæ partibus duabus, amyli parte vna. Aut liquidum hoc instilletur, aquæ rosarū instillat. vnc. iij. lycij, cerusæ lotæ vtriusque drachm. j. optimum autem est succus mali punici acidi feruefacti, ad

Lachrymarum fluxus.

Fluxus lachrymarum signa.

Victus lachrymarum effluxui.

Curatio lachrymarum.

Optimum collyrium.

medie

medietatis consumptionem. Bis aut ter admouendum. Tuemur quoque ab exesione palpebras seno hœduli liquato & sæpe loto linientes hora somni. Si verò lachtymæ fluentes aquosæ frigidæ fuerint, corpus ad purgationem parabitur syrupo de stœcade, aut aqua mulsa: purgabitur pilulis aureis: fronti imponentur cataplasmata ex albo oui, thure, & mastiche: oculis autem ipsis admouemus collyrium ex melle despumato & thure, aut ex succo mali punici acidi, succo fœniculi, ad medietatem feruefactis. Aliud optimum, succi fœniculi, mellis despumati, vtriusque vnc. iij. thuris, myrrhæ, aloës, sarcocollæ, singulorum dracbm. j. hoc medicamento dormituris palpebræ inungantur: manè verò abluantur aqua frigida, & interdiu collyrium siccum apponatur, ex cortice radicis buxi, & antimonio æquis partibus, in tenuissimũ pollinem redactis. Aliud, succi fœniculi aut mali punici depurati vnc. iiij. tutiæ, antimonij, sarcocollæ, singulorum drach. s. Fit etiam non parum vtile collyrium ex fumo piceæ, in olla aut scutella collecto: conueniunt etiam his frictiones, cucurbitulæ & setones. Cùm fluxio per partes extra caluariam procedit, quæ fronti apponuntur magis proficiunt: aliis tamen ea quæ oculis superponuntur, & sternutatio, & apophlegmatismi.

Lachrymarum frigidarum effluuuni.

De Vngula.

CAPVT III.

Ngula oculorum morbus duplex est, altera quæ à Græcis πτερύγιον dicitur, id est ala, ab alæ similitudine, altera ὄνυξ, id est vnguis nuncupatur, siquidē albæ radici vnguis similis est. Pterygium neruosa excrescentia est, quæ ab angulo oculi interno procedit & adnatam membranam tegit, & corneæ partem respondentem, & vbi augeatur, pupillam, hæc alam auis refert, à crassis humoribus generatur, & calore valido, præcedentibus ophthalmia, aut scabie & pruritu, aut vlcere, atque cicatrice oculi. Dicta verò vngula quæ ὄνυξ dicitur, puris intra corneam collectio est, ob nominis tamen affinitatem, vtriusque morbi curationem vno capite trademus. Pterygio laborans victu vtatur extenuāte & calefaciente: verùm si obdurnerit, & magnum fuerit, nō nisi manus opera curabitur. Reliqua corporis purgatione ab initio egent, præparato corpore aqua mulsa, aut aceto mulso. Purgabitur autem pilulis aureis, aut cocbiis. Parti verò collyria admouebimus, ex felle barbelli & sale, aut felle porcino, aut caprino & melle. Aliud, æris vsti drach. j. croci drach. s. Aliud, æris vsti, calcanthi vsti vtriusque drachm. j. salis ammoniaci, spumæ maris vtriusque drach. s. conformentur pastilli cum succo rutæ, de quibus vnus in aqua fœniculi diluatur, aut atidus pterygio aspergatur. Expedit tamen post horas sex oculum fouere decocto camemeli & fœnugræci. Alia vngulæ species quæ puris collectio est intra corneam membranam nunc superficie tenus, nunc verò profundiùs infestat: nam & membrana cornea plures continet tenues mēbranas intra quas colligi pus valeat. Habet malum ortum ex fluxione aut optbalmia, vbi sanguinis copia corneã quoque resudatione infestet, & discuti nequeat: fit etenim empyema. Decet autem pus digerere, si fieri possit, aut rupturam suppurationis parare: quæ verò digerunt, non sint valde calida, ne tenuem tantùm partem discutiant, sed emolliendi vires adiunctas habeant: vbi tamen suppuratio rupta fuerit, valentioribus vti licebit. Ante rupturam valet aqua mulsa, aut decoctum fœnugræci cum melle despumato, aut aqua mulsa ex decocto fœniculi per distillationem educta, aut vapor decocti fœnugræci, seminia lini, fœnieuli & croci. Puris prædicta collectio si cum inflammatione fiat, redundante sanguine, sectione venæ externæ egebit, & fotu decocti fœnugræci. Si verò cum vlcere, rupta iam suppuratione validiùs detergi exposcit, quem vsum præstant, quæ ad pterygia dicta sunt. Præterea succus raphani cum melle æquis portionibus, præterea collyrium ex thure, quod recipit cerusæ drachm. viij. opij, sarcocollæ vtriusque drachm. j. tragacantbi, gummi arabici vtriusque dracbm. iiij. thuris drachm. j. cum succo fœniculi fiat collyrium, aut cum aqua instillatitia eiusdem, cui ad maiorem detersionem addunt quandoque eupborbij scrupul. j. aut calcanthi & croci vtriusque drach. s.

πτερύγιον.

Pterygij curatio.

Vngula siue puris collectio intra corneam.

Ad Cornea Phlyctænas, & eiusdem rupturas.

Acacia cum succo foliorum oliuæ, aut succus foliorum virgæ pastoris per se, aut cum cerusa, aut succus foliorum mali cotonei cum oui liquore. Aliud, hæmathitis lotæ in aqua rosarum drachm. ij. cerusæ lotæ, lycij vtriusque drach. j. amyli, gummi arabici, tragacantbi, æris vsti, antimonij, singulorum drach. s. opij scrup. j. formentur pastilli cum succo foliorum oliuæ, deinde cum succo fœnieuli in oculum instillentur. Comitatur sæpe inflammatio & vehemens dolor phlyctænas, quibus prodest hypocistis & acacia, cum aqua instillatitia rosarum & malum cotoneum elixum, aut pomum austerum calidum, emplastri modo applicitum, non valde compressum, ne grauans dolorem augeat.

Phlyctæna oculorum.

De vlceribus oculorum.

CAPVT IV.

Lcera oculorum fiunt in adnata, aut in cornea membrana, aut palpebris, aut angulis eorundem, aut parua, aut magna, aut munda, aut sordida, aut boni moris, aut exedentia & cancerosa: Præterea, aut à causa prægressa, à causa interna, vt ophthalmia, aut post vngulam, aut pterygium, aut lacbrymas, aut calidam & acrem fluxionem. Differentiæ hæ facilè cognoscuntur relatu ægrotantis, aut oculis ipsis conspicientur, ex morbis qui adsunt, aut præcesserunt. Conuenit victus ex boni succi alimentis, & aquæ potus, ventrem habere lenem, aut clysteribus vti ad idem. Conueniunt quoque brachiorum & crurum frictiones. Abstinere quàm maximè oportet à ventris repletione, ebrietate, & vini potu, omni corporis valida motione, præsertim partium superiorum, si sanguis in corpore toto, aut capite redundauerit, venam externam cubiti secabimus: si verò cacochymia adfuerit & acrium humorum copia, eosdem purgabimus pilulis sine quibus. Vlceris autem curatio à detersione incipiet nisi mundum fuerit, quem vsum præstat aqua mulsa: validiùs autem deterget mel rosaceum, valet ad idem fœnugræci decoctum, pauxillo melle addito. Decoctum autem, siue succum fœnugræci Aëtius parare optimè docet, si tamen accesserit inflammatio, ac dolor, fluxio cohibenda reuulsionibus, & fronti repellentia adhibenda: oculis tamen album oui instillandum, aut etiam aqua rosarum instillatitia

Oculorum vlcera.

Oculorum vlcera curantur.

titia additur, aut fœnugræci decoctum instilletur. Mundificato vlcere ea medicamenta oculo admouenda sunt, quæ cicatricem obducant, de quorum numero est tutia præparata, deinde diluta in decocto fœnugræci, aut antimonium, aut plumbum vstum, & squamma æris vsta in aqua chalybeata, valet quoque collyrium supra traditum ad phlyctænas. Vlcera verò cancerosa cum magno dolore sordida, cicatricem non recipientia, Aëtius curari non posse putat, sed dolores mitigandi sunt, infuso frequenter albo oui, aut lacte muliebri tepido.

De Nebulis & cicatricibus oculorum.

CAPVT V.

Nebula.

Fiunt in membrana cornea nebulæ, siue nubeculæ, Græcis νεφέλια, tenuibus nubibus similes, crassiores autem, cicatrices dicūtur, & albugines, Græcis ἄλαι, & λευκώματα. Quoties etenim cornea membrana crassescit, impedita naturali perspicuitate, & transparentia, color albus succedit, siquidem à semine membrana habuit generationem: semen autem album est, nisi nimia tenuitate substantiæ transpareat, & colorem occultet, quod eo albidius redditur, quo crassius. Idem faciunt crassi humores intra corneam perspicuitatem impedientes, qui si parum crassi fuerint, nubeculas efficient, si crassiores, albugines, sed ex his maiores & albidiores cicatrices sunt. Humores aut ibidem congeruntur, aut aliunde fluxerunt, sæpissimè quidem in ophthalmiis, & lachrymis, & ictibus, atque doloribus. Cicatrices ophthalmias sequuntur, & vlcera, & pterygia & vngulas. Victus conuenit extenuans, & qualis præcedenti capite traditus est. Decet quoque oculos ab aëre frigido tueri, & à solis & luminis splendore. Crassos humores extenuare & purgare conuenit, & nubeculas extenuare, ac dissoluere, valent ad id succus chelidonij, succus fœniculi, mel rosaceum per alembicum eductum, per se autem adhuc validius est. Aliud, mellis despumati vnc. ij. succi fœnic. succi centaurij vtriusque vnc. j. s. in paruo vase æreo breui bulliant, & in oculum calidum collyrium instilletur, idem validius efficies, si addideris salis drach. s. aut tutiæ tantundem. Aliud, fellis barbelli & succi fœniculi vtriusque vnc. s. saccari rubei drac. ij. tutiæ drach. s. Aliud ad albugines, succi fœniculi, succi chelidonij vtriusque vnc. s. spumæ maris, stercoris lacerti, tutiæ præparatæ singulorum drach. j. croci scrup. j. in aqua euphrasiæ agitentur intra vas æreum. Aliud, spumæ maris, sarcocollæ, sæpiæ, tutiæ, aristolochiæ, singulorum drach. s. fiat tenuissimus puluis, aut in aqua instillaritia fœniculi diluatur, aut cum succo cētaurij, hæc eadem cicatrices attenuare, & extergere valent.

Albugines.

De Sugillatione.

CAPVT VI.

Sugillatio.

Sugillationes siue sugillata Græcis ὑπωπιάσματα appellantur, sunt tamen maculæ in oculis rubeæ & quādoque liuētes, & nigrescētes, genitæ ob oculi contusionē, ob quam paruæ venulæ fuēre disruptæ, & sanguis transfusus intra oculi membranas, morbus notus est. Curatio tamē ab initio facilis, processu verò temporis humore concreto & incrassato atque obdurato, curatio ferè impossibilis redditur. Incipimus tamen ipsam dempta redundantia sanguinis, aut alterius humoris: cæterum si dolor adfuerit, vel ipsam humorū mediocritatem minuere conuenit fluxionem præcauentes. Deinde duplex accedit curationis ratio. Altera ad dirruptionem vasorum conuertitur, ob quam sanguis è venis compressus exiliuit: altera ad humorem jam exclusum è vasis. Primam intentionem assequemur partis consolidatione, confirmatione, ac restitutione: hæc verò adstringētibus perficitur. Secunda calidis eget ac discussoriis medicamentis, quæ redundantem in parte humorem digerant in halitum, vtramque intentionem perficiunt quædam mixta medicamenta, & quædam quæ quamuis simplicia sint, immixtas habēt vires. Ab initio itaque oculo instillamus sanguinem turturis, aut columbæ calidum. Nos pulli columbini plumas teneras euellimus ab alis, quæ adhuc sanguine plenæ sunt, & eas exprimere in oculum præcipimus, aut lac muliebre calidum, ab ipso vbere instillare iubemus, superponimus deinde lanam, vino ex decocto meliloti imbutam, valet in eum vsum succus rosæ, aut succus solani cū melle ab initio. Deinde myrrha cum vino fuluo, aut foueatur oculus sæpe spongia in decocto absinthij, aut hyssopi. Præterea luteum oui assum, deinde vino albo liquatum, & oculo instillatum, aut decoctum fœnugræci & croci, quod in oculum instilletur, aut eius vapor recipiatur, aut admoueatur succus foliorum raphani cum cerusa. Inueterato affectu discutiendum validius sine adstrictione, decocto meliloti cum succo foliorum raphani, aut aloë in vino fuluo, aut succo foliorum raphani cum melle.

Sugillationum curatio.

De Staphylomate.

CAPVT VII.

Staphyloma.

Duæ sunt staphylomatum species; vna quædam corneæ membranæ extensio & eleuatio est, tota mole alba apparēte: quædam autem fit rupta cornea membrana & laxata vuea, in qua quod prominet liuidum, aut subnigrū apparet, acino vuæ nigræ simile, atque ab vuæ similitudine omnia staphylomata dicta sunt, ex eis quædam magna adeò sunt, vt palpebris minimè cooperiri possint. Fiunt autem à crassis humoribus intra corneam membranam contentis, aut intra tunicas ipsius, à quibus mēbranæ quod prominet & eleuatum est, sustinetur, sine vlceratione: verùm pustulis, aut variolis præcedentibus fit, vt membranæ tunicæ quædam rumpantur, & vuea procidat intra reliquas tuniculas. Morbus hic visum impedit, & oculum deformat, visum sanè reparare impossibile est, cùm obdurnerit (Paulus clauum appellat) deformitatem chirurgia curat, qua in re Aëtij præcepta seruāda sunt, qui nōnihil addit his quæ apud Paulū habentur: incipiēte quidem morbo inflammatio, & dolores infestāt, ac perinde curationis ratio ea adhibēda est, quæ inflāmationibus oculorum conuenit: itaque album oui instillandum, fœnugræci decoctum adhibendum cum aqua mulsa: inclinantibus tamen doloribus farina fabacea cum semine lini, aqua subacta, emplastri forma admouetur.

De

De Suffusione.

CAPVT VIII.

Suffusio. Vffusio Græcè ὑπόχυμα, & ὑπόχυσις dicitur, Hispanè catarata, sic barbara voce dicta. Morbus in numero à Gale. appellatur, addita parte toto genere præter naturam, & est sanè morbus in via à crasso humore factus, qui partem eam quæ est inter corneã membranam & crystalloidem humorẽ, quæ oculi pupilla dicitur, occupat: is glaciei modo ibidem cõcrescit, & visum aut omnino impedit, aut rerum visionem confundit, ita vt non satis distinguere possit earundem colores, figuras, & magnitudines. Antecedunt capitis dolores, & imbecillitates, catarrhi, & lachrymarũ effluxus, & quandoque ictus & violentus vomitus, ætas quoque similis frigiditate & crassitudine humorum & spiritum id mali adferre solet. Signa sunt, incipiẽte morbo, visa Suffusionum signa. quædam ob oculos versari, culices, aut muscæ, aut festucæ, lanarum fila, araneorum telæ, & circuli circa lucernas apparent. Cùm à somno excitantur, visus interturbatur, & splendores se offerunt, quales compressis oculis videri solent: interim verò oculus inspicientibus non admodum diligenter, videtur perspicuus, & pura pupilla, sed processu temporis colorem maris refert, & deinde albicantem, dum humor concrescit & crassescit magis, quo tempore homo visum omnino amittit, & dicta augẽtur symptomata. Suffusionum autem color est qualis apparet aër cœlo sereno, aut vitreus, aut similis est aquæ maris, aut plũbo, aut albicans est, aut glaucus, duæ postremæ suffusionum species non curantur, aliæ curati possunt. At verò cùm visa similia his quæ per suffusiones apparent aliquando oculo nullam affectionem patiente conspiciantur, nempe cerebro, aut ventriculo patientibus, oculis autem consentientibus, Galen. lib. 4. de Locis patientibus, cap. 1. hæc distinguere docet. Primò à ventriculi affectibus, si incipientibus apparentiis, in vtroque oculorum simili modo appareant, signum est à ventriculo oriri visa: nam veteæ suffusiones neque in vtroque oculorũ, neque similiter incipiunt. Ex tempore ita distinguentur, si tribus, quatuórve, aut pluribus mensibus transactis, oculorum pupillæ puræ ac nitidæ appareant, à ventriculo procedunt visa: quòd si non adeò diuturnus morbus fuerit, singulis diebus eõiiciendum est, an sine intermissione semper similiter molestetur æger visis, an non, cùm enim numquam aut remittit, aut intermittit malũ, vera suffusio est: aliàs malum à ventriculo procedit, præsertim si vbi probè concoxerit cibos æger, nihil tale apparuisse testetur, aut etiam vbi molestetur visis, dixerit mordentem aliquem humorem in ore ventriculi sentire, atque reiecto humore vomitu mitigata fuisse symptomata. Hæc interroganda sunt à prima die, vbi in oculis nulla appareat turbulentia, sed secundum naturam se habeant: nam si in altero tantùm tenebrositas apparuerit, suffusionis initium est. At si oculos à natura habuerit turbulentos, & pupillas non puras ambas, & non multum temporis pertransierit à quo visa sentire dixerit, præcipiendum vt minus cibi, atque boni succi accipiat, & sequenti die finita, ac probè perfecta coctione, si nulla visa, aut pauxissima apparuisse fateatur, à ventriculo processerunt: si tamen similia permanserint, suffusionis accidentia sunt, præsertim si purgato per hieram ventriculo adhuc persteuerent. Cùm autem à cerebro visa procedunt, phrenitide laborat æger. Phreniticorum verò visa quomodo, & qualia fiant, libro 1. Prognost. in expositionibus nostris latè percurrimus. Cognita tamen vera suffusione incipiẽte, sanguinem mittemus, nisi aliquid obstiterit, ex vena cubiti externa, crassos quoque humores purgabimus, priùs extenuatos aqua mulsa, aut syrupo de stœcade cum aqua instillatitia fœniculi. Ad purgationem accommodantur pilulæ sine quibus, aut pilulæ lucis, clysteria acriora iniiciantur, frictiones fiant in cruribus & brachiis, cucurbitulæ cum scarificatione occipiti affigantur. Gargarismatis vtantur, quæ pituitam educant, & errhinis similibus, quorum copia supra tradita est ad frigidos capitis morbos cum humore: ocolis verò cõducũt, aqua chelidonij, fœniculi, & rutæ, cum tutia, bis in die, & succus fœniculi cum vino. In victu alimenta boni succi, & quæ parum humectare valeãt, conferunt, à vino abstineant, & aqua anisi, aut cinnamomi vtantur, abstineant ab oleribus, fructibus viridibus & piscibus, postrema mensa accipient millo placentam sine speciebus, aut dragetam ex aniso, fœniculo, & coriandro præparato. Partes inferiores corporis moueant & exerceant, & frictionibus vtantur, sed à balneis abstineant, & animi accidentibus, ventrem lenem seruent, & ventris plenitudinem, ebrietatem, & literarum lectionem deuitent. Quotidie ieiuno ventre caput anterius retrorsum pectine scalpant. Ex antiquis verò suffusionibus, quædam manus opera curari debent, quædã verò eandem non exposcunt, quod ea ratione distingues, qua Gale. lib. 1. de Causis sympto. Si altero oculorum clauso, alter splendidior euadat, spes habetur visum reparari posse: si verò non, neque augetur aut dilatatur pupilla, visus ob spiritus defectum reparari nequit. Paulus verò patientem oculum digito comprimere præcipit: quòd si post compressionem suffusio dilatetur, nondum concreuit, ac perinde non debet manus opera curari: si verò non dilatatur ex compressione, distinguere oportet: nam quæ parum & quæ multum concreuerunt, non dilatantur, neque tamen omnes curari debent manus opera. Quamobrem earum suffusionum quæ non dilatantur colorem considerare conuenit: si namque qualis aquæ marinæ fuerit, aut ferri, aut plumbi, curanda est: si verò colorem habuerit gipsi, aut grandinis, non decet eam curare: siquidem immodicè concreuit: manus præterea operam Paulus probè docet libro sexto.

Suffusionum curatio.

Suffusorum victus.

Suffusionum curandarum manus opera Galen. & Paul. sententia.

De pupillæ dilatatione & constrictione.

CAPVT IX.

 Vpilla quantitatem naturalem euariat dilatatione quæ μυδρίασις dicitur, aut μυδρίασις diminutione, ac tabe, quæ Græcis φθίσις nominatur. Dilatatur pupilla nimia humiditate occurrẽte ac relaxante vueam membranam. Vidimus quoque ipsam vsque ad iridem diductam ab oculi ictu valido. Nota passio est, per quam visa minora apparẽt, vti per tabem maiora. Visio namque ab oculo procedens dispergitur, & circulos maiores quàm per bonam valetudinem ad æquã distantiam efficit. Ac perinde amplitudo circuli cum superficie corporis mensurata eandem superat. Ob angustiam verò pupillæ corpora maiora apparent, quoniam visionum

ab oculo

ab oculo procedentium post pupillæ constrictionem superficies, ad parem distantiam minor est, ac perinde corpora maiora quàm ante & quàm verè sint, apparent. Pupillæ dilatatio breui exposcit auxilia, ne interim obdoretur, & restitutioni inepta permaneat. Victus itaque conueniens exsiccans esse debet, & tenuior, à vino abstinebunt & balneo; cæterùm frictionibus vtentur partium inferiorum, & deambulationibus, & lenibus clysteribus. Reliquis consentientibus ante alia sanguinem mittemus, aut ventrem purgabimus, deinde cucurbitulas sine scarificatione occipiti affigemus. Oculo verò admouebimus medicamenta exsiccantia, quæ non valde calfaciant, neque supra modum refrigerent, ne illa humorem aliunde trahant, hęc verò eundem compingant, quæ verò valde exsiccant, obdurant membranas rosa, crocus, tutia, acacia, thus, cortex radicis buxi, vtilia sunt, & quæ ex bis & similibus componuntur, de quibus est collyrium de thure, & fotus ex aqua marina. Tabes verò oculi, ac pupillæ angustia, à nimia cerebri siccitate fit, & animalis spiritus defectu, victus conuenit humectans in carnium iuribus, vini fului potu, aut nigri dulcis, & somnus à cibo, atque etiam meridianus, frictio capitis, & faciei, & fotus ex aqua calida, & respirationis retentio, & exsufflare, & inflare buccas. Digitis etiam oculos comprimere. His conuenit quàm maximè à coitu & fletu abstinere, & fœnugræci decocto fouere oculos.

Pupilla dilatata curatio.

Pupilla tabida curatio.

ctione, scriptura, & vomitu: & cruditates vitent, & solis occursum, atque frigidi aëris. Curationis tatione sanguinem ab initio mittemus secta vena externa cubiti, aut media, deinde venis quæ sunt in angulis internis oculorum, prius deligato collo, ac rursus soluto bis, aut ter, ita vt concussione sanguinis, & agitatione ipsius & capitis facta, humor crassus obstruens paretur ad exitum, cùm in nerui optici cauitate continetur, ita visum intercipiens, vt crassus humor, qui obstruit cerebri meatus in apoplexia, est enim hæc affectio visus intereceptio, & quadamtenus apoplexia eius. Ventrem deinde purgabimus per pilulas lucis, aut sine quibus, aut cocchias, in longiori & sensim facto morbo pilolas de hiera, & terebinthinam aut abietinam resinam deuorandam dabimus, cucurbitulas cum scarificatione occipiti affigemus, atque sanguisugas. Deinde medicamentis errhinis, & apophlegmarisinis vtemur, oculis autem admouebimus mel despumatum, aut mel cum succo fœnicoli, aut succo chelidonij, aut spicam nardi cum succo fœniculi, aut bæc eadem in vase æneo agitata, aut aqua instillaria eufrasiæ, cum croco, & spica, aut aqua marina. Obstructione tamen in opticis existente, vbi reliqua non profuerint, sinapismus capiti imponetur. Ad visus hebetudines & suffusiones incipientes valet cinis lumbricorum terrestrium cum melle. Alind, mel, oleum antiquum, & succus fœniculi, in vase æneo misceantur & ferueantur.

De visus debilitate.

CAPVT X.

Visus debilitas.

VISVS debilitas, Græcis ἀμβλυωπία & ἀμαύρωσις dicitur, quamuis ἀμβλυωπία minor læsio sit, nulla tamen lęsio oculi conspicua in bis est, sed sensui latet: hæc verò euenit à crassis humoribus, & lentis oculum, & humorem ipsum crystallinum occupantibus, aut opticum neruum. Præcedunt autem ebrietates, ciborum repletiones, capitis morbi, distillationes, lacbrymarum magna effusio. Euenit quoque senibus id mali, humoribus oculorum diminutis, & corrugatis membranis: hi verò non curantur. Fit autem hoc symptoma quibusdam repentè ob neruorum opticorum obstructionem, aut relaxationem, quem affectum barbari & oculistæ appellant guttam serenam, ob quam obstructionem nonnulli integrè obcæcantur. Præcedente capitis ictu, aut morbo aliquo pituitoso diuturno, aut ebrietate, & meti potu, aut magna spiritus retentione, & inflatione fit. Antecedere etiam solent coitus immodicus, vomitus vehemens, solis occursus, aut venti valde refrigerantes, balnea, lectio assidua minutarum literarum, terræ effossio qua depresso capite fit, & magni ponderis eleuatio. Causas prægressas ex relatu accipiemus. Crassi humores grauitate cognoscuntur, & præcedenti victu. Neruorum relaxatio ex motua oculi tarditate. Omnibus his conuenit cibus boni succi, facilis coctionis, & aquæ potus, partium inferiorum frictio, & deambulatio, ventris lenitio & abstinentia ab animi accidentibus, balneia, vini potu, & venere. Præterea le-

Visus debilitatis curatio.

De Nyctalopibus.

CAPVT XI.

EOS qui nocturnam cæcitudinem patiuntur, Græci nyctalopas appellant, quoniam etsi interdiu videant, inclinante sole obscurius conspiciunt, noctu verò nihil. Mali causa crassus humor est, qui pupillam obstruit, & album humorem incrassat, atque visorium spiritum offuscat, ita vt non sine magna luce ad opus sufficiant, idem facit imbecillitas ex frigiditate orta. Morbos ægri relatu constat. Victus eis conuenit extenuans & exsiccans, membrorum inferiorum frictio, & deambulatio, & caput pectine tettorsum scalpere, & faciem vino albo abluere. Prima mensa origanum, aut hyssopum accipere, aut cortices citri melle conditas. Ad finem verò coriandrum præparatum, aut dragetam ex aniso & fœniculo, aut pluribus diebus summo manè ad capitis lāguores curandos vitellos ouorum tremulos cum coriandro præparato sorbere, aut ferculum, ex auellanis tostis, pane tosto, coriandro, & fœniculo cum iure carnis confectum. Curatio perficitur sanguinis missione ex vena externa, & angulis internis oculorum, & purgatione per pilulas lucis. Oculis verò admouemus mel despumatum, aut idem cum succo fœniculi, aut fel barbelli, aut fel perdicis cum saccaro, aut succum fœniculi, aut stercus lacerti cum succo chelidonij, aut succum qui instillat ex betcino iecore dum assatur, aut eiusdem vapor oculis obiiciatur. Vbi etiam malum non deleatur, rursus conuenit & errhina adhibere medicamenta, ac rursus ad prædicta topica redire.

Nocturna cæcitudo.

Nyctalopum curatio.

De oculi expressione.

CAPVT XII.

Oculorum expressio.

XPRESSORVM, aut exilientium causæ sunt quæ eos relaxant, aut exprimunt, ita vt supra modum promineant, aut exiliant à locis propriis, & ad malas vsque procidant. Partus vehementia id efficit, & vehemens colluctatio, & magni ponderis eleuatio, & casus super caput, aut magnus ictus, aut vlcera & carbones, aut humorum crassorum cupia, qui neruos oculos mouentes, & confirmantes occupant. Notus morbus est, cui reliquis consentientibus sanguinis missio & purgatio conueniunt. Præterea oculos reducere conuenit, & eosdem linteolis duplicatis leuiter comprimere. Deinde eosdem decocto rosarum, aut vino in quo cupressi pilulæ, & sidiæ, & acacia, atque hypocistis bullierint, foueant: his verò non proficientibus cucurbitulæ cum scarificatione occipiti affigantur. Vidimus nobilem fœminam cuius oculi partus violentia exilierunt, & quatuor transactis diebus menstruis purgatis reducti fuerunt sponte. Iuueni verò cuidam cùm ab alto cecidisset, exilierunt oculi extra palpebras, quos reduximus sensim, & eisdem admouimus linteolos duplicatos madefactos decocto rosarum & balaustiorum, inspersos acacia, & intra duas horas à casu ventris ouere deposito, sanguinem misimus de externa dextri cubiti vena, is liberatus est topico remedio repetito, decenti adhibito victu. Cùm autem oculo procidenti inflammatio accidit, integrum ouum cum vino & rosaceo lana exceptum superponendum est, aut folia hyoscyami in vino elixa atque contusa, aut papaueris capita sic parata. Remittente verò inflammatione collyrium fiet ex rosis & acacia, cum albo oui, sed interim dum inflammatio adest, emplastra octo horis interpositis permutanda, ne putreant.

De Ægilope.

CAPVT XIII.

Ægilops. Anchilops.

ÉGILOPS inflammatio est in angulo magno oculi, cùm verò post suppurationem in abscessum migrauerit, Anchilops dicitur. Eius generatio similis est generationi aliarum inflammationum, & easdem in genere habet causas. Notus morbus est, siquidem oculis ipsis conspicitur. Non habet sanè facilem curationem, siquidem os subiectum ob propinquitatem & carnis loci inopiam, & oculus, ob propinquitatem & connexionem statim compatiuntur. Quamobrem incipiente morbo sanguinem mittere conuenit secta vena externa cubiti lateris eiusdem. Medicamenta verò repellentia parti admouemus, quale est quod recipit succi solani vnc.vj. thuris drachm.ij. Aliud, succi semperuiui, succi perdicij vtriusque vnc. iiij. glauci, croci, vtriusque drachm. semis. Hæc sæpe repetenda & immutanda, ne inflammatio suppuretur. Deinde discussoriis resolutio tumoris tentanda, quod fiet per medicamentum quod recipiet staphidis agriæ, ammoniaci, thymiamatis, vtriusque drach. j. Valet ad idem farina erui cum melle, aut perdicium elixa & malaxata cum pauca myrrha. Si verò in suppurationem transierit, si non rumpatur sponte, auto candenti aperietur. Post rupturam medicamenta abundè resiccantia adhibemus, antequam malum os subiectum inficiat, & pars temperaturam amittat: fit enim inde perpetua anchilops. Quem vsum præstat aluminis tenuissimè triti drachm.j. resinæ terebinthinæ vnc.j. hoc vlceri immittendum est, & paruum splenium superponendum: id enim mundificat & incarnat vlcus. Valet ad idem radix ireos elixa & contrita ac superposita, aut puluis eius inspersus, aut farina erui cum melle, & myrrha, ac thus cum melle. Huius morbi chirurgia à Paulo traditur lib. 6. nam cùm os semel affectum fuerit, fistula lachrymalis candenti auro aut ferro opus habet.

De Encanthide & Rhiade.

CAPVT XIV.

ARO quæ secundum naturam in magno angulo oculi continetur, quandoque augetur, quæ affectio encanthis Græcis appellatur, aut imminuitur, & appellatur Rhias, causa augmenti esse solet sanguinis affluentis copia, & restitutio vlcerati anguli oculi: consumptio verò fit nimia humorum acrium defluxione, aut vstione, aut vlceratione ægilopis. Carnis augmentum curabimus alumine vsto superspatio, aut cum vnguento de tutia superposito. His non proficientibus auro candenti per calamum modicè vritur, & album oui superponitur. Diminutio carnis restituitur, aloë, & croco sæpius admotis, sed raro curatur. *Enchantis.* *Rhias.*

De pruritu & scabricie palpebrarum.

CAPVT XV.

Palpebrarum pruritus. *τράχωμα.*

ALPEBRÆ oculorum pruriunt, & acrem defluxionem, aut salsam recipientes exasperantur, appellatur hæc affectio τράχωμα, quandoque temporis diuturnitate obdurantur atque callescunt, quod malum τύλωσις dicitur. Agnoscitur malum, quoniam pruritus adest, & rubent palpebræ, & exasperantur, & lachrymæ frequentiùs defluunt, & ferè semper. Ante aliam curationem, acres, aut salsi humores purgandi sunt, deinde singulis diebus summo manè oculi abluendi aqua instillatitia fœniculi, & aloë cum succo fœniculi, aut succo chelidonij, aut aloë cum melle in pixide ænea agitetur, & liniatur. Aliud, succi radicis rumicis vnc.j. mellis vnc.j. semis. Aliud, æris vsti, myrrhæ, vtriusque drach.j. fiat tenuissimus puluis cui adde croci grana viij. diluantur in aqua pluuiali, & liniantur palpebræ. Aut sarcocolla rū succo fœniculi. Aliud, vini albi vnc. iij. succi rumicis vnc.j. aloës, & sarcocollæ vtriusque drach. semis, aut lapis hæmatites in aqua pluuiali diluatur. Si verò palpebræ obdurentur, & callosæ fiant, inuersæ abradendæ sunt pumice, aut sepiæ testa, deinde prædictis liniendæ medicamentis.

Digitized by Google

De morbis aurium.

SECTIO III.

De aurium dolore.

CAPUT I.

Aurium dolor. AURIUM dolor quandoque cum inflammatione, nonnunquam sine ipsa fit, atque id ab intemperie calida aut frigida, aut flatu, aut aqua medicata inclusa, aut re quapiam extrinsecus occurrente, vt pulice, cimice, capite aciculæ, aut similibus. Rursus à calida intemperie nuda, aut cum mordentibus & acribus humoribus, à frigida quoque aut sola, aut eum crassis humoribus. Calida intemperies ardore agnoscitur, sine grauitate, & victu præcedente, ætate, temperatura, & anni tempore, & regione, & quoniam iuuantur à frigidis auxiliis. Si materia acris accesserit, morsus aderit, & calentis ac mordentis excrementi effluxus, frigida intemperies lento dolore agnoscitur, sine grauitate, & relatu ægri qui causas refert refrigerantes, quæ accesserunt, aqua medicata ægri relatu agnoscetur, sicuti & exteriora reliqua. Humor autem pituitosus pondere agnoscetur & victu præcedente, tempore, ætate, & temperatura, quæ pituitam augere valeant, flatus distentionem efficit sine grauitate, & sine sensu ardoris, aut frigoris, inflammatio dolorum habet adiunctum calorem, pulsum, & distentionem, quibus accedit febris continua, victus conuenit omnibus boni fucci cibus, & facilis coctionis, flatus expers, in calido dolore refrigerans, vti lactuca, & endiuia, potus aquæ hordei, in frigido calefaciens fit, admixtis melle, pipere, & caryophyllis. Potus vinum album tenue, aut aqua cinnamomi, dolore à flatu facto anisum, & cumiuum adduntur. *Aurium inflammatio.* Cùm inflammatio adfuerit, præter refrigerantia victus conuenit valde tenuis, siquidem morbus tuueoibus præsertim periculosus est, & intra septimum, auctore Hippocrat. interimit, nisi pus album ab aure effluxerit, locus etenim fallax est, ventrem leoire conuenit, somnum procurare, is enim non paucos integrè liberauit. Curatur dolor auris à calida intemperie nuda, infuso lacte muliebri tepido, aut albo oui cum rosaceo, aut rosaceo cum succo perdicij, vel succo solani, aut oxyrrhodino tepido, vel succo coriandri, vel hastulæ regiæ. *Aurium dolentium curatio.* Dolor ab intemperie frigida curatur oleo nardino infuso, aut irino, aut rutaceo, aut de euphorbio, aut castoreo. Valet etiam olei veteris vncia 1. euphorbij obuli 2. & oleum in quo cæpa bullierit, aut cæpæ succus, aut allij succus cū oleo anethino, acres humores purgandi sunt, & affectus, vt capite sequenti de vlceribus dicemus, curandus, aqua medicata si pauca fuerit specillo auriculari, coto obuoluto educetur, & altero pede auri respondenti subsiliet, inclinato in eam partem capite. Deinde lac muliebre, aut album oui instillabitur, aut oleum rosaceum: si tamen multa fuerit, per eadem curatio tentanda, & per syringam exugenda, aut per auricularem clysterem, aut per calamum. Si verò animal incidat, aceto & scammonio occidetur, aut succo absynthij, si semen aliquod incidat, deinde ita intumescat vt extrahi non possit, specilli mucrone diuidatur, & id, aut lapillus educetur per specillum lana obuolutum, & terebinthina, aut melle illitum, adhærebit enim, atque extrahetur. Quòd si maius adhuc fuerit & extrahi nequeat chirurgia opus habet. Flatus dolorem efficiens curabitur, vt dicemus de sonitu aurium. Crassi humores per acetum mulsum, aut syrupum de stœcade attenuandi, & purgandi pilulis aureis, aut cocchiis, deinde succus porri cum melle instillandus, aut succus cæpæ cum melle, aut aqua mulsa in qua iris, aut aristolochia bullierint, aut oleum amygdalarum amararum, aut oleum de absynthio cū adipe anserino, aut vulpino, aut oleum de stirace. Inflammatione verò incipiente venam externam cubiti secare conuenit, aut bis, aut euacuationem interpellare. Intra autem verò instillabimus sensim vnguenti basilici vnciam 1. rosacei vnc. 2. gallinæ, & anatis adipem, aut adipem anserinum, cum rosaceo, aut oxyrrhodinum. Hæc quemadmodum & alia omnia tepida sunt instillantia. Interim quoque frictionibus vtemur, & clysteribus. Exterius verò oleo amygdalarum dulcium, aut camemelino, & anethino aurem, & adiacentia loca fouebimus, mitigandi doloris gratia, & coquendi humoris. Sed si dolor vehemens adhuc fuerit, ita vt vigilias, & mentis turbationes inferat, vt solet, lac muliebre rursus instillandum aut album oui, aut stuporem inducentia admouebimus: doloris namque particeps cerebrum nerui auditorij consensu fit, stupefacit autem castorei grana 8. opij grana 4. in oleo camemelino instillatum, aut in vino dulci. Rursus medicamenti Philonis drac. 1. diluatur in sapa & instilletur. Blandè verò admodum attingantur dolentes aures. Quòd si humor dolorem efficiens interim non dissoluatur, suppuratio procuranda decocto maluæ, seminis lini, aut fœnugræci, tepentibus, additis oleo camemelino, & gallinæ adipe aut vnguento basilico liquato in adipe anserino. Rupta verò inflammatione vlcus vt dicemus, curandum. Mihi sanè cum iuuenis adhoc essem 25. annos natus, vehemēs auris inflammatio fuit oborta, verùm intra quartum diem ad summum peruenit vigorem, & pus erupit album.

De aurium vlceribus.

CAPUT II.

AURIUM vlcera magna ex parte post inflammationes suppuratas sequuntur, quandoque humorum erodentium effluxus. Conferunt autem ea auxilia quæ detergere valent, & ob loci aridam temperaturam abondè exsiccant. *Aurium vlceratarum remedia.* De his est crocus & glaucium pari mensura in aceto trita, aut tutia cum aceto. Aliud, ferri stomoma in aceto teratur & ad æstiuum solem tesiccetur, aut igni admotum donec arescat, bulliat, deinde cum aceto & sapa, aut solo aceto instilletur. Præterea vinum in quo myrthus & malicorium bullierint. Aut fel bubulum, aut porcinum, aut barbelli cum oleo rosaceo, aut hæc eadem in cortice mali punici tepefacta admoueantur. Aliud, aluminis drach. 2. succi polygoni vnc. 3. Aliud, aluminis drach. 1. croci, & myrrhæ vtriusque scrup. 1. cum vino, aut mulso. Si verò vlcera sordida fiant, & pus fœtidum ab aure manauerit, abluenda erunt aceto mulso. Deinde infundendum collyrium quod recipit thuris, myrrhæ, vtriusq; drac. 1. croci, glaucij vtriusque drachmam semis, atramenti sutorij scrup. 1. cum vino in quo myrthus bullierit. Aliud, aluminis vncia semis, vini albi vnc. 3. bulliant, ad fordium crassitudinem, deinde cum aceto liquentur, & in

aurem tepida fundantur. His & similibus vtitur Gal.lib. 5. de Meth.med. vbi Thessali quendam sectatorem reprehendit, quòd relaxantibus vteretur, cùm id neque in vlcere auris cum phlegmone liceat.

De aurium sonitu.

CAPVT III.

Aurium sonitus. ONITVS aurium quandoque sequitur intemperiem sine materia, nónnunquam verò causam habet præter naturam. Intemperies sicca, aut calida simul & sicca acrem sensum auditus efficit, ita vt ipsos naturales vapores ascendentes in caput, aut ex coctione humorum capitis leuatos, cum sonitu, aliàs imperceptibili, agnoscat. *Nota.* Quod euenit his qui ex morbis febrilibus reualescunt, & post phrenitidem, & calidos capitis dolores. Causa præter naturam omnino vna est, flatus intra aurem concitatus non inueniens exitum. Is tamen aut in capite generatur, aut aliunde transmittitur, magna ex parte à ventriculo. In capite generatur ob frigidam, aut calidam intemperiem, veluti causam, aut ob crassos humores, qui copiam materiæ præstant, etiam si calor aut parum, aut nihil à natiuo recedat. A ventriculo ascendit per cruditates, ebrietates, & repletiones ciborum. Sæpe etiam ad frigidam intemperiem capitis accedunt causæ externæ refrigerantes, vti aër, balneum, & medicamentorum refrigerantium vsus. Ad calidam, solis æstus qui vaporum concitatione, aurium sonitum sæpe facit. Intemperies calida, atque sicca cerebri ab excrementorum defectu agnoscuntur, & quoniam caput non grauatur, & quod victus præcedens non aceruauit crassa excrementa, & morbi calidi præcesserunt, & vigiliæ. Ex his cognoscitur sensus acrimonia, & quoniam ieiuno ventre magis vexat. Flatus à ventriculo ascendit per cruditates, ex quibus agnoscitur, & ebrietatibus, & ventriculi per id tempus dolore, nausea, & vomitibus, & inappetentia, & quod subitò accedit. In cerebro genitus à causa prægressa ex relatu ægri agnoscitur. Crassam pituitam docet grauitas capitis, faciei decoloratio, victus præcedens pituitam augens, & grauis somnus, & iuxta somnum augetur, sed sensui malum accedit. Si malum per febres eueniat, febres curandæ sunt, si febre cessante calor relinquatur, aut sensus acrimonia, ad quam sequatur prædictus sonitus.

Aurium sonituum curantia. Victus conueniet humectans, vti prisana, amygdalatum, aues elixæ, & pedes porcorum, somnus longus, quies, vini dulcis potus. De medicamentis est oleum violatum, in aurem instiliatum, vapor decocti violarum, aut corticum papaueris, aut olei rosati vnc.j. opij grana 2. Si flatus à ventriculo oriatur, omnis repletio, cruditásque vitanda, & venter liniendus, & frictiones crurum fiant. Acetum mulsum bibant, ac deinde purgentur hiera diacolocynthidos, aut pilulis de agarico, venter verò oleo de absynthio, aut nardino liniatur. Si à causis externis flatus generetur, eas remouere expedit. Si tamen morbus à frigida oriatur intemperie, cum materia crassa & lenta, aqua mulsa, aut acetum mulsum, aut syrupus de stœcade præbibenda sunt, & caput purgandum pilulis aureis, aut cocchiis. Prosunt etiam gargarismata, & errhina pituitam educentia. Frigida verò intemperies si relinquatur, aut ab initio constiterit, curanda contrariis. De quorum numero est oleum amygdalarum amararum instillatum, aut oleum vetus, in quo bullierit cuminum, nam & hæc flatum discutiunt, aut succus raphani cum oleo rutaceo, aut oleum irinum cum succo rutæ, aut oleum de absynthio cum succo rutæ, aut oleum de euphorbio: aut vaporem recipiat decocti rutæ, aut anethi & stœcados, & maioranæ: aut sacculi ex eisdem herbis calidi admouendi. Valet euaporatio aceti per calamum, & oleum laurinum, & succus rutæ qui in cortice mali punici bullierit.

[illegible]

De surditate & graui auditu.

CAPVT IV.

VRDITAS, aut grauis auditus, cùm à natiuitate contrahitur, & diutius durat, curari nequit: sed superuenit quibusdam, aut ob intemperiem sine materia, quæ occupat neruum auditorium, aut propter obstructionem: hæc verò à causa extrinsecus occurrente, vt lapillo, aut cimice, aut nucleo, aut ob causam internam, vt inflammationem, aut scirrhum, aut verrucam, aut sordem, aut callum, aut carnem adnatam, aut ob humorem calidum biliosum, aut ob crassos & lentos humores. *Surditas.* Intemperies calida cognoscitur, vt præcedenti capite diximus, frigida partim tactu, partim faciei decoloratione, partim à iuuantibus & nocentibus. Obstructio à causa externa, ægri relatu agnoscetur, interna causa, si fuerit inflammatio, ex signis inflammationis suprà traditis. Scirrhus præcedente inflammatione generatur, aut crassis humoribus ibidem congestis, qui grauitate & obturatione cognoscetur, ac diuturnitate, sordes post vlcera magna ex parte accedunt & à capite transmittuntur capitis dolore præcedente, adest quoque in aure morsus, aut pruritus. Callus aut caro adnata post vlcera sequitur, & specillo tangitur, & quandoque visu deprehenditur, vti & verruca. Bilis proprias habet notas ex calore & acredine, & his quæ præcesserunt morbis, atque victu. Pituita frigidat & grauat, & victus accedit qui pituitam generet. Si crisis * ratione surditas eueniat, morbi capitis, aut partium inferiorum præcesserunt, adueniente verò surditate aut omnino euanuerunt, aut in melius fecêre mutationem. **De surditate critica vide multa apud Hippoc. in Aphorism. in Coac. & alibi passim.* Curatur intemperies remediis calefacientibus aut refrigerantibus, & quibusdam calidis infrà tradendis, & superius traditis. Inflammationis quoque curationem scripsimus, sicuti & modum extrahendi quæ in aurem extrinsecus inciderunt. Scirrhus, & callus, & verruca curantur oleo amygdalarum amararũ cum medulla colocynthidis, aut succo cucumeris asinini, cum melle, aut curari nequeunt. Sordes aurium specillo mundantur, si crassæ fuerint & paucæ: sed multæ & tenues aqua mulsa instillatitia egent, aut aceto mulso, aut melle & succo foliorum raphani. Sordium verò influxus reuellendus. Sed si causa surditatis fuerit humor biliosus, qualis indicationis ratione ad aures quandoque transfunditur, ventris fluxu superueniente curabitur, humore in contrarium transmisso; id quod Hippocr. Aphorism. octauo Sectionis quartæ indicauit dicens: Quibus biliosæ accidunt deiectiones, superueniente surditate cessant: & quibus surditas fit, superuenientibus alui deiectionibus cessat.

cessat. Verùm vbi hæc non superuenerint, medicamentis quæ ventrem purgent procurandæ sunt. Surditate à crassis humoribus proueniente, purgatione opus est. Acetum itaque mulsum præbibendum, aut syrupus de stœcade, cum aqua amaraci. Purgabitur autẽ pilulis aureis, aut cocchiis. Gargarismata deinde adhibenda ex aceto mulso cum staphide agresti, aut cum decocto saluiæ & amaraci. Aliud, hyssopi, origani, calaminthæ, singulorum drach. 2. sinapi drach. 3. mellis vnc. 4. misce, & cùm vti volueris dilue drac. 3. in decocto stœcados. Sternutatoriis quoque vtantur: auribus verò instilletur oleum amygdalarum amararum, aut oleum nardinum, aut oleum de euphorbio. Aliud, succus hastulæ regiæ cum melle despumato pari mensura misceantur, aut succus cepæ cum oleo amydalarum amararum, aut succus foliorum raphani cum melle, aut oleum laurinum, oleum amygdalarum amararum, oleum irinum pari mensura misceantur, in quibus ellebori radix bulliat, & in autem instilletur. Aut oleum rutaceum, cum felle tauri, aut oleum laurinum cum felle accipitris. Aliud, fellis capræ & vrinæ capræ vtriusque vnc. 1. galbani drac. s. aut castoreum cum oleo anethino. Aliud, cepas duas minutatim secabis, & in alembico positis miscebis mellis vnc. 4. succi porri vnc. 8. aut tantondem succi absynthij, aqua instillatitia ex his in autem tepida infusa, miro modo surditatem & aurium sonitum curat. Victus verò conuenit, qui bonum succum præstet, & facilè coquatur: vitent olera, & fructus virides, & vinum nouellum, & lac, & quæcunque vapores capiti mittunt, & caseum, & pisces crassæ substantiæ: bibant aquam cinnamomi, aut anisi, aut vinum antiquum non odoratum, anisum & cuminum cibis admisceant. Aërem eligent calidum & siccum, & capitis vtantur frictionibus, post purgationem.

De Parotidibus.

CAPVT V.

Parotides.

AROTIDES inflammationes sunt in carnibus adenosis, quæ iuxta aures sunt factæ. Causa est sanguinis in eam partem influxus, aut solius, aut cum abundante bile, aut pituita, aut melancholia. Confluit autem, aut abundante in toto corpore sanguine, aut à capite tantùm, & id symptomatis, aut iudicationis ratione. Malum cognoscitur visu: tumor enim est sensu perspicuus: æger verò dolorem referet. Præterea si à sanguine fiat, rubet, grauat, dolet, pulsat, si bilis abundet, pallidior fit, & ardor maior accedet, si à pituita laxior est tumor cum maiori grauitate, & ardore minori. Melancholia abundante, magna grauitas aderit pro magnitudine tumoris, durities maior, dolor non magnus. Si à capite transmittatur, priùs dolebit, & transmissione facta leuabitur, non aderit autem totius corporis plethora, aut cacochymia. Quibus præsentibus ab ipso corpore transmissio fiet. Iudicatio per febres longas fit, crassis humoribus redundantibus, aut per acutas febres, tenui humore, sed languente facultate. Victus conuenit tenuis, & eo tenuior quo morbus fuerit maior, & terminus breuior, facultate constante. Si parotides fiant, iudicationis ratione, si abunde effluat humor, ita vt æger manifestè leuetur, increscente tumore, opus naturæ permittendum, aut sola axungia gallinæ liquata pars liniatur ad dolorem sedandum, aut butyrum, aut semen lini cum mulsa, aut fœnugræci farina, cum oleo camemelino. Si humor pauca quantitate decumbat, iuuanda est natura his quæ extrahant è venis humorem, fotu olei irini, & anethini, aut melle & pipere, aut cucurbita loco affigatur, præsertim cùm humores fuerint capiti infixi: vtcunque tamen incipiente inflammatione repellendus non est humor, ne in caput recurrat, si humor malignus non est, neque copiosus, minimè omnium si iudicationis ratione euenit. Aliàs autem si fiat, mitigatoriis eget, & his quæ discutiant, cùm factus fuerit tumor. Ab initio itaque si sanguis in toto corpore abundare videatur, sanguinem mittemus, deinde admouebimus vnguentum dialtheas, aut œsypum cum axungia gallinæ liquatum, aut farinam seminis lini cum mulsa, aut fœnugræci, & seminis lini, & altheæ decocto partem fouebimus, aut adipe, butyro, & cera partem liniemus. Quum autem parotides non discutiuntur suppuratio tentanda, cum farina frumenti, & ficuum decocto, & oleo, aut foliis maluarum elixis, & cum axungia porci sine sale malaxatis, & si non rumpantur, ferro candenti pus ducemus. Aut medicamenta admouebimus quæ discutiant & ex alto trahant, vt mel cum radice iridis, aut galbano & oleo laurino: cùm autem pars reliqua ad duritiem inclinauerit, digerentibus miscebimus emollientia: at si parotides sine magno dolore fuerint, itaque materiam referant pituitosam, muria fouendæ sunt, aut liniendæ emplastro diachylon liquato in oleo camemelino.

Parotidum curatio.

De Morbis narium.

SECTIO IV.

De narium vlceribus.

CAPVT I.

ARIVM vlcera ozænas appellant, ab humoribus acribus ortum habent, quibus facultas erodendi inest: quibusdam verò præter acredinem putredo accedit, & fœtor è naribus expirat. Quidam sola ea vlcera quæ sordida in naribus sunt, ozænas appellari volunt. Notus morbus est tum ex his quæ de naribus manant, tum etiam visu, accedit dolor: præsertim si crustam violentiùs euellant. Mali huius curatio à capite incipere debet: causam etenim vacuare oportet sanguinis missione, si is abundauerit, & reliqua consentiant, aut purgatione per pilulas sine quibus, deinde caput ipsum roborandum, ne aliunde ascendentia excrementa suscipiat: quem vsum præstat oxyrrhodinum, cui etiã addimus myrrhi puluerem, aut gallarum, aut oleum myrthinum, & acetũ rosatum miscemus, cui addimus rosarum & acaciæ puluerem: hæc enim repellunt & adstringunt. Naribus deinde curationem adhibemus. Primò admouentes ea quæ crustam decidere faciant, de quorum numero est mel, aut gallinæ axungia, aut butyrum, aut oleum violatum, cum gallinæ axungia, & sternutatio prouocanda, paucis interiectis horis. Postquam crusta deciderit, rursus si sordidum vlcus relinquatur, melle liniendum despumato. Si dolor adfuerit, axungia gallinæ cum oleo violacco, & pauca cera liniendum, hoc enim medicamentũ dolorem sedat, & impedit quo minus fluxio hæreat naribus. Deinde el-

Narium vlcera.

Ozæna.

lychnium immittendum ex lino, aut coto cum unguento de tutia, aut mali punici succus in vase æreo ad medietatem coctus instilletur, aut malum punicum dulce in vino elixetur; & malaxatum naribus extrà admoueatur. Valet etiam calaminthæ succus instillatus, aut vnguentum de lithargirio, cum puluere gallarum, aut boli armeni, aut puluis myrrhæ, aluminis vsti, & gallarum æquis portionibus insuffletur.

De fluxu sanguinis narium.

CAPVT II.

Sanguis ex naribus.

SANGVINIS ex naribus fluxus vna trium causarum fit, quarum Galenus libro 3. de Causis sympto. meminit, fluit etenim sanguis vase rupto, aut eroso, aut vasorum osculis adapertis. Rumpuntur vasa vulnere, aut contusione. Erosio ab acredine fit, aut humorum, aut externæ cuiuspiam causæ. Anastomosis, hoc est orificiorum venarum apertio, fit à multitudine, aut tenuitate humorum. Præterea sanguis fluit ex naribus, à causa interna, aut externa & interna, aut indicationis ratione, vt in ardentibus febribus, & tertianis, & phreniticis, notis coctionis præcedentibus, & humore tantùm abundante expulso. Hic autem fluxus curatione non eget, si verò à causa externa accidat, ipsa semouenda, vt sol, aut medicamentum calidum: si tamen quidpiam reliquerint causæ prædictæ externæ in naribus factum, id deinde curari debet, & vlcera narium curanda, ac vulnera. Si tamen sanguis fluat ex naribus symptomaticè, siue accidentis ratione ob internas causas erodentes, curari debet, vti narium vlcera cap. præcedenti. Si verò apertis osculis venarum à multitudine, aut tenuitate, interim dum copia sanguinis adest, pariter prætermittenda est fluxio, donec aut quod bonum est vacuetur, aut vires languere incipiant. Causæ externæ notæ sunt ex se, aut ægri relatu: sanguinis copia agnoscitur faciei rubore, temporum pulsu, ætate, habitu, temperatura, & ægri victu. Sanguinis tenuitas ex propria substantia, quæ aquosa est, deprehenditur, atque ex ægri temperatura, & victu, tum faciei, tum etiam totius corporis albicante colore. Victus conuenit tennis, cúmque sanguis tenuior fuerit, his quæ incrassant vtentur, & cùm calidior, his quæ infrigidant, & potus conuenit aquæ chalybeatæ, aut masthichinæ: nocet autem ex cinnamomo, quoniam odor cinnamomi in caput ducit sanguinem. Adhibenda est ventris linitio, inferiorum partium frictio, & ligaturæ, quies corporis & animi. Quantum verò attinet ad decubitum, sunt qui dixerint partes infra caput sublimes situandas esse, & caput deorsum spectare, quod Galen. sententiæ ex lib. 5. de Method. meden. contrarium est, & manifestam infert noxam: talis etenim situs non tantùm ad fluxionem sistendam non accommodatur, sed ipsam commouet. Itaque cùm sanguis ex naribus fluxerit, euacuatione opus est, reuulsione, repulsione, & adstrictione: vacuamus redundante sanguine, & viribus omnino id ferre valentibus, misso sanguine de vena externa cubiti lateris, à quo sanguis manat, idque per interualla horarum bis, aut ter, aut apposito digito, aut adacta interim ligatura, deriuatio siue vacuatione fiet, frictionibus, & ligaturis crurum, & brachiorum, illitis manibus aliquo calefaciente, & magna cucurbitula affixa eiusdem lateris hypochondrio, & aliæ occipiti conueniunt. Repellunt fronti & temporibus admota medicamenta, quæ refrigerent, & adstringant, vti album oui cum thure, linteolis aut stupis madefactis. Adstringentia medicamenta naribus immittenda, verùm neque hæc, neque ea quæ repellunt, naribus, aut proximis partibus admouenda sunt, antequam sanguinis missione, reuulsione, & frictione, ac ligaturis & cucurbitulis vsi fuerimus, tum his quæ hypochondriis, tum his quæ occipiti admouentur, reuulsionis ratione: aliàs sanguis in capite compingeretur, & maiorum malorum causæ forent, Galeno id attestante lib. 5. de Method. meden. Præter adstringentia medicamenta solent medici scarotica, quæ videlicet crustas inducunt, naribus immittere: verùm hæc non nisi valde vrgente malo, & vbi alia non profecerint sunt admouenda, quoniam carnem proximam in escaram vertunt: fit autem sæpe vt hac decidente vlcere & venarum apertione maioribus factis, sanguis copiosiùs fluat. Fronti sanè, temporibus, & commissuræ coronali superponimus succum plantaginis, aut lactucæ cum aceto, aut spongiam aceto imbutam naribus admouemus, aut aqua rosarum instillatitia cum aceto, aut gypsum in aceto liquatum fronti imponatur, aut idem ellychnio exceptum indatur, aut Galen. medicamentum ex libro quinto de Method. medendi, quod componitur ex parte vna aloës, thuris partibus duabus, cum albo oui, liquentur ad mellis crassitudinem & cum mollissimo pilo leporis excipiantur, atque indantur. Aut idem cum linamento contorto fiat ad ellychnij formam, aut pollen cum albo oui subigatur, & linamento contorto exceptum indatur, succus quoque polygonij idem efficit, & succus foliorum vrticæ, & cochleæ cum testis in aceto tritæ, & fronti ac temporibus applicitæ, & bolus armenus cum albo oui. Epithemata quoque refrigerantia iecori imponimus, vt sanguinis feruorem compescamus. Nos pastillos de succino pondere scrup. 2. dormituris dedimus, in aqua plantaginis: & opere ipso ostendimus medicum arte sua admirabilem fieri, & talem apud homines haberi meritò. Valet saccarum rosaceum cum bolo armeno, aut syrupus myrtbinus, rosaceus, & nympheæ. Paulus stercus asini aridum inspirare præcepit, & testæ oui vstæ partes duas, gallæ partem vnam, vel molaris lapidis aceto extincti vaporem recipere, ex medicamentis scatoticis moderatissimum est, ac valde probatum, ellychnium ex contortis linamentis, aut coto, in atramento scriptorum infusum & naribus inditum. Præterea subitò faciem frigida inspergere iuuat, & terrorem incutere, & pudenda aqua frigida irrigare. Hippoc. lib. 6. de Morb. pop. par. 7. dixit, sanguinem ex venis sistunt, animi deliquium, altera figura, interceptio, linamenta contorta, appositio, & ligatura. Si sanguis in ventrem labatur, & concrescat, aceto mulso bibito liquabitur.

Fluxus sang. narium curatio.

De morbis oris & gutturis.

SECTIO V.

De grauedine, distillatione & raucedine.

CAPVT I.

κατάῤῥοος.

KAτάῤῥοος Græca vox tres comprehendit morborum species, exetementum enim quod à capite descendit, si ad intimas nares decumbat, siue in eis sigatur, siue per easdem distillet, *κόρυζα* appellatur, Latinis grauedo: si verò in fauces & palatum decumbat malum, nomen generis sortitur, & *κατάῤῥοος* siue *κατάῤῥους* dicitur, Latinis distillatio: cùm verò ad guttur, & asperam pulmonis arteriam descendit, eas exasperat partes, atque appellatur *βράγχος*, Latinis raucedo. Nos in nostris expositionibus in lib. 2. Progn. quædam ad hunc locum attinentia diximus, & diuersum vsum vocum apud Galen. & Paulum, composuimus. Oritur sanè morbus à capitis plenitudine, atque excrementorum redundantia, simul etiam toto corpore quandoque patiente, quandoque solo capite.

Catarrhi causa.

Impletur aliquando caput calida intemperie trahente à partibus aliis, & liquante excrementa, quandoque frigida intemperie impediente transpiratum & humorum dissolutionem, & exprimente humiditates ad imas partes. Remotiorea causæ sunt sol, aër ambiens calidus aut frigidus, plethora, cacochymia, cruditates ventriculi, ebrietas, exercitatio partium superiorum non assuetis, & ablutio capitis, atque vsus aromatū in cibis.

Signa catarrhi.

Catarrhus à causa calida eueniens ex his quæ præcesserunt cognoscetur, & ægri temperie, & humorum in ipso redundantia, & faciei robore, & frontis ardore, & ex natura distillationis quæ calida & acris sentitur, aut salsa, siti & inappetentia. Prçterea calidas distillationes febris sæpe comitatur, frigidæ verò distillationes frigidæ sunt tactui, insipidæ, grauātes, ac distendentes frontem, & causis prægressis cognoscuntur, vt aëre, cibis, somno, & otio. Aër eis attemperetur, ita vt nec calidus, nec frigidus valde sit. Australes præterea venti caput implent, & boreales exprimunt humiditates.

Victus catarrhis conueniens.

Alimenta facilis coctionis sint, vt caro pulli, aut turturis, aut turdi assæ, oua sorbilia, amylum, & postrema mensa coriandrum præparatum, & diacotoneum, & tortellæ bis coctæ, aut oliuæ duæ, aut tres hispalenses, aut cordubenses. Sit autem cœna parca admodum, veluti mel rosatum cum pane in causa frigida. Deuitent autem lac, carnes salitas, & aromatica omnia. In causa frigida verò sinapi cum caruibus edere licet in declinatione: vitamus quoque allium, porrum, cæpas. Potus sit aqua hordei in morbo calido: in frigido tamen, & inclinante morbo vinum album aquosum. Somno & vigilia moderatis vtentur, nam somnus coquit, sicuti & corporis quies: vigilia verò purgationi & discussioni accommodatur. Diurnus somnus vitandus, & in latus cubent, leui crurum frictione vtantur: à balneis summè abstineant. Ventrem seruent lenem, aut lenibus vtantur clysteribus, ex maluarum decocto & oleo, aut glans supponatur, ex tosto melle omnem animi turbationem vitent, & literarum studium, ac lectionem.

Catarrhi curatio.

Simplices intēperantiæ quæ in causa fuerint, contrariis curandæ, veluti de capitis doloribus ab intemperie diximus, oleis caput inungentes, in distemperie calida rosaceo, adhibitis odoratis, vt rosis, violis, & papaueris decocti vapore: frigida verò existente intemperie, oleo vngemus laurino, & odorata calida naribus admouebimus, vti ambram, moschum, & suffumigium ex belzoino, aut styrace. Capitis verò ablutionem nullatenus laudo, præterquam inclinante morbo materia diminuta. Valent autem sacculi ex milio calidi, & ex floribus camemeli, vbi plenitudo non adfuerit, aut ipsa iam vacuata, idem de cacochymia intellige. Nam si redundantia excrementorum in corpore adfuerit, aut etiam sanguinis, à sanguinis missione, aut purgatione curationem auspicabimur. Vulgus timet sanguinis missionem in catharrhis. Nos verò vbi sanguinem redundantem intelligemus, sanguinem copiosè mittimus, quod quàm vtile sit in aliis, & me ipso non rarò expertus sum. Si verò bilem redundantem agnosco, & acrem distillationem, corpus purgare præcipio pilulis aggregatiuis, aut sine quibus, aut potione ex tamarindorum decocto, & electuario de succo rosarum: ad finem verò aquam mulsam in causa etiam calida ad coctionem & excreationem exhibeo bis in die. Catarrhi omnes quibus fluxio tenuis & cruda assidua est, & copiosa non coquuntur, quoniam quæ coquuntur quiete egent, atque perinde decet cursum sistere, quoad fieri possit: sistemus autem coryzam calidam odore rosarum, myrthi, & santalorum, aut etiam vapore aceti irrigati super ignitum lapidem, præsertim si in aceto prius elixæ fuerint rosæ, aut myrthi folia. Prosunt etiā ad idem cibus ex lentibus excorticatis cum iure carnis paratis, & syrupus violatus, aut de papauere. Si tamen in os aut guttur descendat catharrus, gargarismata fiāt ex syrupo myrthino & aqua plantaginis, aut syrupo rosarū & aqua capitum rosarum instillatitia, aut etiam ex sola frigida aqua, quod sum sæpe expertus.

Nota.

Cùm verò iam coctum excrementum, aut per nares, aut ex ore, aut thorace excernitur ad facilem purgationē prodest aqua mulsa: pectori verò syrupus capillorum veneris, siue adianti.

Lixiuio caput abluere & sapone

Tunc quoque caput lixiuio abluere licet assuetis, & detergere sapone, & pectine scalpere frequentiùs ieiuno ventre. In catarrho verò frigido cum redundantia excrementorum, victus qualis dictus est, seruetur, & syrupum de stœcade bibant cum decocto stœcados, aut amarici, & purgentur pilulis aureis, aut electuario indo, aut hiera diacolocyntidos. Naribus deinde odorata admoueant, vti ambram, moschum, styracem, basilicum, oximum, aut iridis radicem aridam. Aut suffitus fiat, ex belzoino, aut styrace, aut thure. Melanthium verò suffitibus optimū est, & quod omnium maximè prodest sistendis catarrhis, & calefaciendis, & maturandis. Galen. lib. 6. de Simplic. med. facult. cap. de peonia, inquit: Et melanthium frictum palam catarrhos, & coryzas desiccat, si quis id in calidum linteum rarum liget, assiduéque calorem ex eo per inspirationem in nares trahat. Valet ad idem cumini tosti fumus: & si magnam senserit in capite frigiditatem, sacculus fiat ex milio, aut melanthium eidem misceatur, & calidus capiti superponatur, aut fiat ex puluere baccarum lauri, ireos, amarici, stœcados, maceris, caryophyllorum. Sic etiam aqua mulsa bibenda ad coctionem & excretionem, & ita inclinante morbo caput fricare, scalpere, & abluere, vt diximus, licet. Quòd si raucitas catarrho cessante permanserit, syrupus dulcis radicis lingendus, aut sapa cum puluere origani, aut puluis ex saccaro condito, & radice dulci, & origano, aut hæc melli despumato misceantur,

aut caticæ cum ſapa elixæ, aut caticæ aſſæ, bibita aqua calida deſuper, aut ſapa cum puluere radicis dulcis aſſumantur. Sunt autem defluxiones multorum malorum cauſæ, pro ratione partis in quam decombunt.

De dolore dentium.

CAPVT II.

Dentium dolor.

Dentes dolore moleſtari Galen. teſtatur lib.4. de Compoſit. medic. per locos, vbi dentium dolorem ſe paſſum fuiſſe refert, cum pulſu, qualem caro ſentit cùm inflammatur. Diuerſum autem eſſe dolorem ab eo qui gingiuas vexat, agnouit dolorem gingiuarum paſſus, qui ex vicinitate dentis augebatur. Aliàs quoque ſe dolorem paſſum fuiſſe refert, qui dentis non erat dolor, ſed nerui qui ad radicem dentis inſeritur. At verò dolot talis notitiam ſui præbet confuſam, & exerto dente remiſſior manet. Nos ſanè, vt aliàs diximus, conſtantiſſimè affirmamus, ſolum nerui ſenſus participem eſſe: vt enim hominem videre dicimus, non quòd quæuis eius pars videat, ſed ſolos oculus, ita caro tãgit, non quod ipſa tangat, ſed pars quæ in ipſa eſt, ſic etiam dens dolet, quoniam eius pars, quæ ipſum aliqua ex parte penetrat, doloris cauſam ſentit: ſentire quoque videtot dens, quoniã ipſo patiente neruus compatitur, idque puto Galen. ſenſiſſe, cùm dentem doluiſſe dixit. Intereſt tamen: nam carni omni ferè ex parte neruus inſeritur, denti tamẽ affigitur tantùm, patùmque penetrat: verùm enimuerò non ſatis noti ſunt prædicti dolores, qua videlicet parte conſiſtant. Alios tamen affectus dentium facilè deprehendi atque euidenter agnoſci refert, vti roſiones, coloris mutationes, quidam etiam referunt ſe ægrè admodum ferre calidorum, aut frigidorum occurſum. Dolores qui à cauſa calida fiunt cum punctione & inflammatione ſunt, facies ruber, & in toto corpore ſe oſtendet ſanguinis aut bilis redundantia, aut euacuationis ſanguinis ſuppreſſio, qua ratione ſuppreſſis menſtruis fœminæ frequenter eum patiuntur affectum. Sunt præterea huiuſcemodi dolores à calido humore vehementiores quàm à frigido, vtroſque tamen grauitas concomitatur ſenſata in eis partibus, atque proximis. Quantum ad victum attinet, abſtinebunt ab his quæ valde calefaciunt, aut infrigidant actu, præſeruationis ratione: minimè verò faciendum quod multi faciunt, cibos calidiſſimos edentes, bibentes tamen frigidam aquam, aut vinum, id enim magnos conetrat dolores, & dentes corrumpit, & ruinam parat. Alimenta dulcia, vti mel, aut ſaccarum vitanda, & pinguia, & lac, ab his verò & aliis dentes detergere, & abluere vino albo conuenit. Sint autem alimenta quæ facilè coquantur, & leui, aut nulla egeant attritione, ventris lenitas procuranda. Si dolor ab humoribus otiatur, qui ſanguini mixti fuerint, aut ab ipſo ſanguine, curationẽ à ſanguinis miſſione incipiemus, reliquis conſentientibus: ſecabimus autem venam cubiti externam patientis lateris, niſi menſtruis retentis id mali accidat. Si humor bilioſus abundauerit, breui arrepta occaſione acetum mulſum bis in die præbebimus, cum decocto lupulorum, aut ſyrupum àceroſum cum aqua inſtillatitia cichorij: ſequenti autem nocte purgabimus corpus cum pilulis cocchiis, aut ſine quibus, aut elect. de ſucco roſarum, in decocto myrobalanorum luteorum: os deinde colluendum aceto in quo decocta fuerint folia myrthi, aut halicacabi radix, aut ſuccus lactucæ in ore tenendus, aut portulacæ, aut plantaginis cum pauco aceto, aut acetum in quo gal:æ decoquantur, idque acerrimum, quod dentes ob duritiem, & neruorum profunditatem expoſcunt, aut teneat in ore acetum ſcilliticum, aut acetum acerrimum, in quo teda bullierit. Extremis tamen doloribus euigilantibus ægrum, conuenit theriaca denti dolenti ſuperpoſita, aut Philonis medicamentum, aut huius drach. 1. in vino albo teueatur, verſus dolentem partem, aut alterci ſeminis in aceto acerrimo calido vaporem per infundibulum recipiant, aut idem theriaca, aut cera malaxatum, denti dolenti ſoli ſuperponendum. Exterius verò facies ad partem dolentem illinienda oleo anethino, & axungia gallinæ, aut anathis: expedit namque tam in calidis, quàm in frigidis humorum & dentis humores ad exteriora ducere, nullatenus eos compingere: cùm enim foras tranſmeant, breui admodum dolores ceſſant, partibus faciei inflammatis, & intumeſcentibus: ſed erunt calidiora quæ adhibebuntur, frigida exiſtente affectione, frigidis tamen humoribus abundantibus, ſyrupum de ſtœcade in potu præbemus, cum aceto mulſo, addito decocto amaraci, aut betonicæ. Deinde corpus purgamus pilulis aureis, aut electuario indo, in decocto paſſarum ſine vinaceis, radicis dulcis, & origani. Deinde dentes colluimus aceto acerrimo in quo fructus cupreſſi, & alumen decoquantur. Eſt optimum medicamentũ, piperis, pyrethri, vtriuſque ſerup.s. theriacis drach.2. miſce in formam paruorum paſtillorum, quorũ vnum denti dolenti ſuperpones, aceto in quo bullierint cinnamomum & maceris, & fructus cupreſſi os collnant. Quòd ſi fluxio moleſta eſt, huic addes alumen, & putamina mali punici: conueniunt tamen declinante fluxione & copia humorum diminuta, cinnamomum, macer, nux odorata, myrrha, zingibet, cipetus, quæ pariter conueniunt ad frigidam intemperiem ſine humore, & ad calidos dolores cum materia, cùm inclinant. Doloribus igitur à cauſa frigida conuenit linteum calidum, ſæpe maxillæ dolenti applicandum, aut etiam ſacculus ex foliis amaraci, betonicæ, cupreſſi, maceris, qui calidi, & vino albo inſperſi admouebuntur, valet etiam ad frigidam intemperiem aqua vitæ ore detenta, quam nos aquam ardentem, vulgari voce, nuncupamus. Aliud, pyrethri, caphuræ, partes æquales, reſinæ terebinthinæ, quantum ſatis eſt, miſceantur, & dens eo medicamento vngatur. Aliud, theriaces, mithridatij, vtriuſque drach. 1. pyrethri, aluminis, myrrhæ, ſingulorum ſerup.1. denti ſuperponatur bis in die. Maſticatorium hoc fiat, maſtiches, ſtaphidis agriæ, vtriuſque drachm. 1. therebintinæ vnc. s. piperis, pyrethri, aluminis, ſingulorum ſcrup.1. fiant paſtilli, quorum vnum maſticandum accipiet. Acetum quoque in quo bolliant cinnamomum & radix cucumeris aſinini, dolorem ſedat, valet à proprietate & rei ſubſtantia acetum in quo ſerpentis ſpolium decoctum ſit. Si verò dentium dolor cum eorundem carie & eroſione fiat, aut dentem extrahemus, aut remediis vtemur quæ dolorem ſedent, & eroſioni proficiant, decet autem denigratam & eroſam partem ad ſanam vſque abradere, ne ſana inficiatur, & dentes etiam proximi: ſana autem pars optimè ſeruabitur hoc decocto, aceti acerrimi lib.1. corticis interioris mori vnc.3. zingibetis vnc.a. aluminis vnc.s. bolliant ad conſumptionem tertiæ partis, hoc valde à putredine & eroſione præſeruat dentes.

Dentium doloribus victus.

Curatio doloris dentium.

Doloribus dentium remedia externa.

Caries dentium.

dentes. Aliud, ciperi, myrrhæ, melanthij, ſingulorum drachm. 1. piperis drachm. s. gallarum viridium, ſi haberi poſſint, vnc. 2. bulliant in lib. 1. s. aceti acerrimi ad conſumptionem tertiæ partis quo os colluant. Radicem quoque pyrethri infigere parti dentis exeſi dolorem maximè ſedat. Si verò velis dentem ſponte decidere, farinam, inquit Paulus, cum liquore rithymali miſce & denti admoue, deſuper autem hederæ folium ſuperpone. Sed dentes alios cera conteges, inquit Actuarius, qui pyrethrum in aceto acerrimo quadraginta diebus maceratum, tritum apponere docet, reliquis cera illitis, & poſt horam dentem extrahere.

De dentium defœdatione, & eorundem inſtabilitate.

CAPVT III.

DEntes pallent, aut liuent, aut denigrantur, ob prauos ſuccos qui ad eoſdem deferuntur, & in eorum ſubſtantiis immerguntur. Deducuntur autem hæc excrementa aut à capite, aut ab ſtomacho, ob cruditates, & ciborum prauam corruptionem. Fit etiam vt alimentum quod dentes ingreditur, ibidem putreſcat, non autem diſſoluatur ob imbecillitatem natiui caloris eorum, vti in ſenibus frequenter accidit. Abſtineant igitur ab his quæ in ſtomacho corrumpuntur, & cruditatibus, præſertim à cœna. *Dentium defœdatorum curatio.* Deinde acetum mulſum cum decocto amaraci bibant, & purgentur, ſi à capite malum deſcendat, quod ex dolore, grauitate, & aliis capitis malis agnoſcemus, cum pilulis ſine quibus, ſi à ventriculo oriatur, cum hiera diacolocynthidos, vel cum pilulis de hiera Gal. non ſemel ſed ſæpius. Poſt hæc collutionibus, ac frictionibus dentium vtantur. Myrrhæ, pumicis, cornu cerui vſti, radicis cannæ vſtæ, ſingulorum drach. 1. fiat puluis, quo dentes fricentur. Deinde os colluant vino albo, in quo roſmarinus bullierit. Aliud dentifricium, aluminis vſti, radicum cannæ vſtarum, oſſium, myrobalanorum vſtorum ſingulorum drachm. 1. cinnamomi drac. 2. ſpongiæ, pumicis, vtriuſque ſcrup. 2. fiat puluis, quo bis in die dentes fricentur. Sunt nonnulli qui dentes fœdatos perfricant teda ad ſpecilli formam, cuius extremum madefaciunt aqua forti, qua vtuntur aurifices, cauentes ne gingiuas tangant: reddunt ſanè albos dentes, ſed id frequenter facientes, neruum ſubiectum arefaciunt, & ruinam parant. Laudo tamen eos fricare linteo aſperiore, donec calorem manifeſtè ſentiant: id enim validè diſcutit, *Dentium inſtabilium cauſa.* & natiuum reſtituit colorem. Inſtabiles verò fiunt dentes ob carnium gingiuarum defectum, aut laxitatem, & humorum curſum ad ipſas, nerui firmantis ariditatem, aut dentis extenuationem. Si malum ex dentis tabe, aut nerui ſiccitate eueniat, ferè incurabilis morbus eſt, præſertim ſi ætatis proceſſu id fiat, egent enim refectione, & humectatione membrorum ſolidorum areſcentium. Si tamen caro gingiuarum diminuta fuerit, eius generatio & auctio procurari debent, ſi ob laxitatem, & humorum influxum, adſtringendæ gingiuæ ſunt. Valent ad hæc oris collutiones, & medicamenta quæ in pulueris, aut emplaſtri forma eiſdem ſuperponuntur. Scire autem decet immundis dentibus non ſupernaſci carnem, ac perinde in primis ſordes omnia mundanda, aut tophus abradendus. Fiat deinde oris collutio hoc decocto, foliorum myrthi, roſarum rubearum, menthæ ſiccæ, ſingulorum pugil. 2. foliorum cupreſſi, pilularum cupreſſi, vtriuſque vnc. s. bulliant in libris tribus vini ad conſumptionem tertiæ partis, hoc carnis generationem iuuare poterit, & dentes firmare: ſi tamen huic addas rhu, balauſtium, aut etiam mali punici putamina, magis adſtringes ac roborabis, non tamen generabis carnem. Tunc quoque ex albo vino decoctum efficies, non vt quidam ex nigro: nam id vbi rhu, & putamina mali punici recipit, validè denigrat dentes. Puluis ad dentes firmandos & firmandas gingiuas, roſarum, balauſtiorum, vtriuſque drachm. s. margaritarum, corallorum rubeorum, pumicis vſti, aluminis vſti ſingulorum drachm. s. ſanguinis draconis drachm. 1. s. moſchi, & ambræ vtriuſque grana ſeptem. Dormituris, dentibus inſpergantur & gingiuis, manè verò os colluant vino albo in quo teda, & roſmarinus bullierint. Conficimus ex puluere prædicto, & maſtiche, ac terebinthina reſina, petias quas dentibus & gingiuis ſuperponimus, & eiſdem hærere facimus.

Ad dentium ſtuporem.

Dentibus ſtupentibus prodeſt portulaca commanducata, & oleum omphacinum, & olei fæx cum *Dentium ſtupor.* oleo cocta in vaſe æreo, ad mellis craſſitudinem.

De oris, gingiuarum & tonſillarum vlceribus.

CAPVT III.

FIunt non rarò vlcera intra os, quædam in gingiuis, quædam in palato, *Oris vlcera.* quædam in tonſillis, partibus nempe quæ glandularum naturæ ſunt, in ore iuxta linguæ radicem, quibus fere eadem curatio conueniet, ſed gingiuæ natura ſunt laxiores & molliores reliquis partibus, & minus eas ſiccare conueniet. Oritur hoc malum acrium, & ſalſorum alimentorum ratione, aut à capite defluxione rodente, & vlcerante. Quoniam tamen parte ſecunda aphthas puerorum curare docuimus, impræſentiarum de his quæ adultos moleſtant, agemus: conſiderabimus autem an vlcera alba ſint, quæ à pituita fiunt ſalſa, an pallida, quæ à bile, & an ſerpentia ſint, & an profunda, aut ſuperficie tenus, & an cruſtam habeant. Aëtius oris vlcera quæ in putredinem vergunt, dicit non appellari aphthas. Expedit autem primùm corporis abundantiam conſiderare, atque ſi opus fuerit ſang. mittemus, ſecta vena cubiti media, aut externa, aut vena quæ in malleo eſt, ſi menſtrua retenta fuerint: ſi verò biliosorum acrium ſuccorum & excrementorum redundantia adfuerit, ventrem purgabimus caſia fiſtulari, & electuario de ſucco roſarum. Si verò pituitoſa ſint vlcera, electuario Indo. Deinde conuenienti victus inſtitutione præcedenti, & clyſteribus: topicis vtemur remediis. Leuiora vlcera oris ſanat ablutio ipſius cum ſucco plantaginis, aut ſuccus foliorum oliuæ, aut præcipimus oliuæ folia maſticare, & ſaliuam ſpuere, aut colluimus os aqua inſtillatitia plantaginis, & media parte mellis roſacei. Profundiora verò curat mel roſaceum ſolum, aut etiam cum puluere aluminis vſti. Aliud, roſarum, balauſtiorum, foliorum myrthi, ſingulorum pugillum 1. aluminis, cumini toſti, vtriuſque vnc. ſemis, bulliant in libris 3. aquæ ad

conſum

Digitized by Google

consumptionem tertiæ partis, & colaturæ adde mellis rosacei unc. 3. Serpentibus ulceribus alumen ustum superponimus, aut melli rosaceo mixtum aut pulvis in hunc modum fiat, aluminis usti, iridis siccæ, acaciæ, sanguinis draconis, singulorum drac. 1. semis, rhu drach. 2. adarce scrupul. 2. misce. Valet ad idem cornu cervi ustum, collutio accommodata profundis oris ulceribus, gallarum, corticum mali punici, corticum glandium, corticum radicum rubi, cupressi fructus, singulorum drachm. sem. bulliant in lib. 4. aquæ instillatitiæ plantaginis, ad consumptionem tertiæ partis. Si verò ulcera crustam habuerint, hæc decidet collutione facta ex decocto fœnugræci, aut decocto radicis dulcis, aut superposita melle & alumine usto, butyro vaccino, & pulvere aluminis, & nulla vi procurandum ut cadat, aut evellatur: id enim dolores & ulcera commovet, & alias crustas exigit. Prodest quàm maximè ulceribus tonsillarum malignis unguentum ægyptiacum in petia superpositum: cave tamen curandum ne quidpiam delabatur in œsophagum, ac degluriatur, quoniam veneficum est. Quibus in locis si ulcera consistant, per medicamenta quæ ad oris collutionem scripsimus, gargarismata fiant. Præterea ad tonsillarum ulcera mendicamentum diamoron gargarizandum: ubi verò fetpere cessaverint, lac cum bolo armeno gargarizandum, aut cum acacia.

Ulceribus oris serpentibus remedia.

De tonsillarum inflammatione.

CAPUT V.

Carnes illæ glandosæ quæ ad radicem linguæ sunt utrinque, Græcis παρίσθμια dicuntur, Latinè tonsillæ, has cùm ex inflammatione obdurantur, Græci dicunt ἀντιάδας. Oritur malum hoc frequenter à sanguine pituitoso. Victus his conveniens est ex cibis liquidis, qui facilè degluriantur, & coquantur, uti ius pulli, vitelli ovorum tremuli. Potus autem sit in febre, aqua hordei: sine ipsa verò decoctum fœniculi, aut anisi, aut radicis dulcis. Deinde curationem à sanguinis miss. incipiemus, vena externa cubiti secta per intervalla. Præterea acetum mulsum in potu præbendum, cum decocto amaraci, & corpus purgabitur electuario indo. Gargarismata verò fiant ex medicamento diamoron, aut diacarion, hoc est, de nucum corticibus, cum aqua plantaginis instillatitia, aut succo plantaginis, aut fiat decoctum ex rosis, palmulis, lentibus, mixtis. Tepida tamen gargarizentur ex Aëtij præcepto. Emplastrum autem exterius admoveatur, quod recipit farinæ hordei, seminis lini, & fœnugræci, singulorum unciam 1. olei camemelini unc. 6. non enim admittunt loca hæc repellentia exterius admota; sed quæ extra ducant, superponendus quoque rosarum pulvis, aut myrthi foliorum, & partes hæ leviter admodum tangendæ. Paulus verò & Aëtius damnât quod quidam empirici nostro etiam seculo faciunt, comprimentes tonsillas valde, & eas exprimentes, donec excernant quam continent pituitam, sed hi magnas inflammationes & dolores concitant, quapropter leviter admodum tangendæ. Quòd si partes medicamentorum acerbitate exasperentur, lacte colluendæ, aut decocto radicis dulcis. Deinde verò inclinante morbo fient gargarismata ex aceto mulso calido cum origani decocto, & sale, aut aqua mulsa, & sale. Cùm verò obdurantur, succi mali punici dulcis expressi cum cortice unc. 2. mellis unc. 2. lento igne coquantur ad mellis spissitudinem, deinde tonsillæ liniantur. Aliud, mellis despumati, succi radicis utriusque unc. 1. sem. aluminis usti drachm. semis. Quòd si remediis adhibitis non curentur tonsillarum inflammationes, speranda est suppuratio, si non obdurantur, quod rubore agnoscimus perseverante, & rigoribus, & febribus, quæ accedent. Quibus convenient collutiones ex aqua mulsa, in qua ficus aridæ, & hyssopus bullierint, calida. Foris verò imponetur emplastrum ex caricis, farina seminis lini, & melle, aut fiat ex farina fœnugræci, cum decocto caricarum, radicis althææ, & melle. Facta verò suppuratione, lingua aperto ore instrumento ad id accommodato, deprimatur, & ferro tumor secetur, nisi sponte erompat. Educto pure fient oris collutiones ex mulsa, & ad finem rosarum & leotium decoctum miscebimus. Experimentum autem docuit tōsillarum tumores cessare compressione & perfrictione paulò supra brachiale facta in externa brachij parte, id verò prodest revulsionis ratione. Linum verò ex purpura marina, quo illaqueato viperæ collo strangulata fuerit, si collo & tonsillis alligetur, earundem partium morbis medebitur, teste Galen. lib. 6. de Simplic. medic. facult. cap. de Peonia. & Plinio lib. 30. natu. histor. cap. 5. & Paulo in huius morbi curatione. Nos lino utimur coco tincto, & viperæ caput collo laborantis, eodem appendimus, ita ut carnem tangat, atque id prodesse miro modo experimento novimus.

Tonsillæ.

Tonsillarum inflammatarum curatio.

Tonsillarum suppuratio.

Experimentum populare.

De oris fœtore.

CAPUT VI.

Foetor oris oritur quandoque à putredine ulcerum oris, aut dentium, & gingivarum erosione, qui curari debet eorum curatione, quæ dicta est, tenere autem decet interim in ore cinnamomum, aut caryophyllos, & eorum decocto os colluere: coquantur autem in vino. Oritur autem malum à pulmonis ulcere, aut humorum in ipso contentorum putredine nonnunquam, quo tempore pulmo curandus, & quæ prædiximus in ore tenenda, ac acetum in quo bullierint cinnamomum, caryophylli, & macer, aut nux ipsa aromatica, cum foliis lauri, cum myrrha, aut hæc in vino albo bulliant, & eo colluant os. Oritur quandoque malum à ventriculo, ubi corrupti aliqui humores contineantur, indicant id inappetētia, ructus fœtidi, & quandoque sitis. Hos autem præassumpto aceto mulso cum aqua fœniculi, aut amaraci decocto, purgare convenit, hiera diacolocynthidos, aut pilulis de hiera, deinde septem aut pluribus diebus continuis ieiuno ventre bibere syrupum ex succo malorum anetbinorum cum saccaro, aut ex succo malorum persicorum cum saccaro: id enim efficit oris odorem, aut syrupum de mentha compositum si frigiditas accesserit, aut frigidorum humorū corruptio, quibus zingiber conditum convenit, pauco vino albo superbibito, aut mala persica arefacta, quæ Hispanis orejones dicuntur, in vino macerata, prima mensa edantur, & os sæpe colluant vino in quo zingiber, cinnamomum & caryophylli bullierint. Alimenta horum sint boni succi, & quæ facilè coquantur. Somnus diurnus damnatur, & lactis usus atque ovorum, præsertim si oleo frigantur. Potus sit vinum album odorum, aut aqua cinnamomi.

Fœtor oris.

Curatio fœtoris oris à ventriculo.

Sunt

Digitized by Google

Sunt quibus optimum faciat oris odorem pyrum, aut pomum recens, postrema mensa, vino superbibito.

De gargareonis inflammatione.

CAPUT VII.

Gargareon. Quid gargareon appellet Galen. ipse nos docuit lib. 6. de Compositione medic. per locos, dicens: Carnosa quædam particula, in summa oris parte suspensa apparet, si quis toto ore latissimè adaperto linguam deprimat. Hæc caruncula à veteribus Græcis duobus nuncupatur nominibus γαργαρεὼν, & κίων, hoc est gargareon, & columna. His posteriores medici ferè omnes non ita, sed κιονὶς, hoc est columellam, ipsam nominant. Ex Paulo verò lib. 6. Pars ipsa gargareon dicitur, cùm protogatur columella, cùm verò ima eius pars crassescit ad vuæ similitudinem σταφυλὴ, hoc est vua, dicitur. Si verò membranæ iuxta gargareonem afficiantur, veluti vespertilionum alæ apparent, appellat id malum Areteus lorum: cùm autem columna in tenuem desinit membranam, craspon, hoc est montis radicem, nominat, sed frequentiùs accidit gargareonem inflammari, ob calidos humores sanguini mixtos, in ipsum decumbentes à capite, qua parte alimentum gargareoni defertur, quàm vuam fieri. Hanc inflammationem ostendont dolor, rubor, tumor, calor partis, & difficultas deglutiendi: febris autem magna ex parte sequitur. *Victus gargareonis inflammato.* Victus quod ad alimenta attinet, sit ex liquidis cibis, vt amygdalato, & hordei cremore, & ius pulli cum hordeo elixi, aut lactuca, aut portulaca conuenit. Potus sit decoctum prunorum passorum, aut aqua hordei, aut radicis dulcis. Quiescant, dormiant super latus capite leuato plus humeris, ventrem mollem seruabunt, & frictionibus vtentur. Curationem à sanguin. miss. incipere oportet, secta vena externa cubiti, sed patiatur quantitas. In fœminis verò tetentis mensibus, venam malleoli interioris secamus. Purgamus deinde corpus electuario indo diluto in decocto prunorum, vuarum passarum sine vinaceis & radicis dulcis, & medicamentis localibus vtimot. Incipiente tamen inflammatione repellimus, pro fluxionis copia & impetu. In repelleodo verò inflammationem generalia dogmata curationis seruamus, primò repellentes, deinde repellentibus medicamentis immiscentes discutientia, parua quantitate in augmento, maiori in summo vigore, in quo repellentia ferè nulla erunt, sed aut erunt dissoluentia, morbo tendente in dissolutionem, aut suppuratoria, si eò tendat morbus. Vbi igitur fluxio non fuerit valida, ac valde copiosa, satisfacient repulsionis ratione, diamoron gargarizatum, aut in cochleari applicitum, aut succus mali punici parum acidi expressi cum cortice, cuius vnc. 4. pulueris rosarum & radicis dulcis vtriusque drach. 1. misceantur. Aut ciperi, myrrhæ, acaciæ singulorum drac. 2. misce, & in cochleari cum decocto palmularum admoueantur, aut gargarizentur, aut idem cum succo cotoneorum, aut pampinorum vitis, aut eorundem, corticúmve internorum radicum mori fiat. Quibus omnibus modicè tangi ac minimè comptimi debet gargareon. Valentiora remedia sunt galla, rhus opsoniorum, rhus syriacum, siue coriarium, cortices malorum punicorum, aut ribes, aut prunorum immaturorum succus, & balaustium, & cortices glandium, quorum quædam in pulueris formam, aut cum diamoron admoueantur, quædam decocto ad tertiam. Fit autem vt nonnunquam gargareon & partes proximæ, ex validè adstringentium vsu exasperentur, ac perinde decocto balaustiorum, rosarum, & myrthi admiscemus tragacanthum, aut succú radicis dulcis, aut lac & amylum gargarizandum damus. Morbo verò iam ad summum vigorem tendente, corpore vacuato, & vbi opus fuerit purgato, medicamento diamoron miscemus ciperi, & macetis decoctum, aut origani decoctum, cum croco & rosis. In declinatione verò colluent os & gargarizabunt hoc decocto, origani foliorum pugillú. 1. maceris, ciperi, myrrhæ, singulorum vnc. sem. radicis dulcis vnc. 1. bulliãt in lib. 3. aquæ ad consumptionem quartæ partis, residuum coletur, & colaturæ adde mellis voc. 3. fiat aqua mulsa. Si tamen gargareon protogetur, & fiat columella, ea medicamenta vacuato corpore pro humoris peccantis ratione valent, quæ ad incipientes eiusdem inflammationes valere diximus. Si tamen morbus protogetur, & tubor & inflãmatio cessant, sed gargareon extenuatur summa parte: infima verò ad vuæ speciem crassior fit, & appendet, decet manum admouere curationi, ex Hippo. sententia lib. 3. ptogn. quam nos ttaostulimus, & latè eo loco enarrauimus. *Gargareonis morbus protogati curatio.* Pars itaque illa quæ vuam refert abscindenda, nec tamen radicitus secandus gargareon, ne inde aër inspiratus pulmonem validè refrigeret. Arte verò partem eam secare Paulus probè ducet, vbi saogui. miss. purgatio, & topica remedia non profunt. *Vua sectio.* Imminet autem docente experimento, suffocationis periculum. At verò citra inflammationem (ne inde sanguinis fluxus sequatur) manus opera curari debent. Quæ igitur contractæ sunt (inquit) rotundæ, non oblongæ, cruentæ, vel subnigræ, non attingi scalpello debent. Tenues autem oblongæ & per summa graciles, muris caudæ modo temissæ, sanguinolente non admodum, sed albicantes, ex curandæ sunt: hæ siquidem protinus inflammatione liberantur: id verò ex vua præceditur, quod naturæ modum excedit. Rursus inquit, Itaque figatur ægrotus in sedili contra solis lumen, iubetur magnum hiare, deinde volsella, aut forfice quod superuacuum est prehensum, inferiorique parti adductum, scalpello vuis, aut futuris accommodato præcidimus: iode quæ in vasorum sectione dicta sunt, agemus. Conueniet sanè hæmorragiæ præuidere, adstringentibus medicamentis, qualia ad incipientes inflammationes gargareonis dicta sunt, quæ apponi debent, aut gargarizari.

De Angina.

CAPUT VIII.

 Ngina Græcè κυνάγχη apud Hippocr. teste Galen. lib. 4. de Locis patien. cap. 5. omnis affectus appellatur, qui in faucium, aut gutturis partibus existens, quoquo modo respirationem reddit deteriorem. *Angina.* Inualuit autem vsus vocum apud medicos, ac 4. eius differentias ex loco distinctas, 4. nominibus nuncuparunt: nam ea inflammatio quæ in musculis internis gutturis consistit, appellatur κυνάγχη: ea verò quæ in exterioribus παρακυνάγχη, ea quidem quæ in faucium internis musculis fit συνάγχη, quæ in externis παρασυνάγχη, vox vtique Latina ac Græca, à Græco verbo desumpta est, nempe ἄγχω, quod

quod strangulo significat, ab eo quòd morbus strangulat, ac suffocat. Vno tamen nomine comprehensas tres species anginæ percurrit Hippoc. lib. 3. Prognostic. magnitudine periculi eas separans, atque inquit: Anginæ autem grauissimæ sunt & celertimè interimunt, quæcunque nihil conspicuum faciunt in faucibus, neque in ceruice. Plurimum verò dolorem inferunt, atque orthopnœam. Hæ enim eodem die strangulant, & secundo, & tertio, & quarto: quæcunque verò dolorem alioqui alteri similem inferunt, attolluntur autem, ac in faucibus ruborem efficiunt, valde quidem lethales, cæterùm præcedentibus diuturniores, si magnus fiat rubor: quibus verò fauces & ceruix simul rubent, hæ sunt diuturniores, & maximè ex ipsis liberantur, quibus ceruix & pectus ruborem traxerint, nisi sacer ignis intrò recurrat. Hoc loco tres species ordine periculi tradit Hippocr. & signa refert quibus cognoscentur. Cùm igitur inflammationes sint, omnes ex affluenti sanguine fient, aut solo, aut alteri humori calido, aut frigido, crasso, aut tenui mixto, etsi mediatas causas multas habere possint, quæ soleat sanguinem augere, ac ipsum in eum locum transferre.

Causa anginæ.

Anginarum signa.

Species deprehendantur: nam vbi inflammatio in gutture existit, cum magno dolore & difficili respiratione, ita vt orthopnœa accedat, difficilè quoque deglutiunt, ita vt potum quandoque ad nares vertant, & nihil conspicuum fecerit in faucibus aut ceruice, ea erit in prima specie, cui febris accedit consentiente corde, magna ex parte. Appellamus tamen guttur, summam partem asperæ pulmonis arteriæ, & fauces, partes quæ interiacent gutturi & gulæ. Cùm verò dolor magnus est, difficultas tamen respirationis non adeò magna, quoniam se ostendit inflammatio in faucibus non parua, signa sunt secundæ speciei, cum febris quandoque accedit, solet autem ad septimum, aut quartumdecimum diem finiri. At cùm in faucibus & ceruice rubor adest, minor erit difficultas spirandi, ac minus periculum: hæc est tertia species, cui quartam adiunxisse videtur Hippocr. cùm dixit: & maximè ex eis liberantur, quibus ceruix & pectus ruborem traxerint, nisi sacer ignis intrò recurrat. Id enim nobis videntibus contigit aliquando, vt recurrente erysipelate ad pulmonem periret æger. Sed si velis, hanc cum tertia annumerabis, & difficultate respirationis, & doloris vehementia periculi magnitudinem coniicies. Nec tamen prætermittenda est quarta species anginæ, cuius Hippoc. meminit lib. 2. de Morb. popul. parte secunda, dicens: Erant autem anginosorum affectiones hæ: Colli verticula intrò vergebat, quibusdam amplius, quibusdam prope, & collum forinsecus conspicuam cauitatem intrò habebat, & hac parte ad tactum dolebat. Erat autem & cuidam infra os dentis appellatum, non similiter acuta, quibusdam conspicua maiore circunferentia. Eius quoque meminit Aphorism. 35. Sectio. 4. dicens: Si à febre habito collum peruertitur, & vix possit deuorare, sine vllo tumore, lethale est. De hac anginæ specie scite decet & lethalem esse, & à siccitate fieri posse. Ex his verò quæ inflammatione fiunt, vt Gal. docet lib. 4. de Locis patientibus, quædam fiunt vertebris in latus conuersis, quas paralysis sequitur, ex quibus superueniente febre, neminem fuisse liberatum refert Hippocrat. Ex his tamen quibus vertebra ad anteriora conuellebatur, neminem vidit mortuum. Priores sunt quos Paulus admonet non esse curandos, tanquam curationem non recipientes. Sunt etenim iure irridendi qui summa imperitia, atque ignorantia eorum quæ præsentia sunt, nedum futurorum, artem infamare non veriti, morituris remedia anginæ procurant, salute omnimodo desperata, qualis ea est de qua Galen. lib. 11. de Method. med. inquit: In his quorum salus omnino desperata est, imprudentis consilij fuerit apud vulgus infamare præsidia, quæ multis fuere saluti. Præterea secunda Sectio. Aphorism. Comment. 29. deploratos (inquit) non oportet curare. Præterea cùm artis scopus sit sanitas, si salutem desperatam habes, dicas ô impudentissime, quò tendit hæc tua remediorum copia? quis est tibi agendi scopus? qua vteris methodo, quibus artis præcepris, quáve incedis? Nullo sanè ordine iactaris, & furore correptus es. Quid igitur (dices) in omnino desperata salute agendum est? victus sanè instituendus, venter leniendus, somnus opportunus procurandus, dolores demulcendi, & mors futura pronuntianda. Idque seruandum quod Celsus lib. 5. cap. 26. dixit: Est enim prudentis hominis, primùm eum qui seruari non potest, non attingere, nec subire spem eius, vt occisi, quem sors ipsius peremit. At verò qui artem medicam perfricta fronte infamare non dubitant, indigni sunt artificis nomine, quos iam diu Asclepiadarum chorus cum dedecore exclusit.

Morituros non oportet curare.

Nota.

Anginæ victus.

Victus eorum qui angina laborant, quantum ad cibos attinet, in diuersis speciebus diuersus esse debet, nam cùm prima species autore Hippocr. intra quartum diem soleat strangulare, decet cum virium constantia hominem, vt in exactè peracutis morbis summa inedia seruare, aut aquam mulsam solam eidem præbere, aut viribus exposcentibus, hordei succum ab hordeo elixo intumescente expressum, cum pauco aceto & saccaro. Aliis autem speciebus, constante facultate prædictus hordei succus, aut etiam pulli ius: inclinantibus verò & faciliùs deglutientibus, vitelli ouorum sorbiles, cum saccaro, aut amylum in iure pulli cum pauco aceto, & saccaro, & offa panis sæpe in aqua lota ad idem valet, aut in iure pulli madeat & mollescat. Quo tempore potus erit aqua hordei, aut decoctum prunorum, in vigore & declinatione potus non sit valde frigid. Somno vtentur breui, & crurum frictione, & ligaturis brachiorum, & crurum reuulsionis ratione, & mollibus clysteribus, nisi ob aliorum remediorum maiorum defectum, ægro non ferente eadem opus fuerit acrioribus vti, quorum plura habentur suprà ad lethargum scripta.

Anginæ curatio.

Tota curationis ratio continetur sanguinis missione, & quandoque leni purgatione, cucurbitulis, repulsione, coctione, & extractione, ac dissolutione, aut suppuratione. Ab initio itaque, vbi vires consentiant, sanguis mittendus, secta vena externa cubiti, aut ipsa non apparente, media, aut in fœminis, præsertim quibus menses suppressi sunt, ea quæ in interno est malleolo. Decet autem sanguinem impartiri, & sectionem repetere, ne ægri animo linquant, atque deinde refrigerato ægro, sanguis ad pulmonem ex faucibus traducatur, & periculum ineuitabile fiat, vt inquit Aëtius. Non fiat tamen angusta venæ apertio, ne sanguis percoletur, & crassior, qui hanc efficit affectionem, relinquatur. Decet tamen ne vena diutius perfricetur, ne interim animo linquant. Secabis itaque venam externam dextri brachij, & transactis horis duodecim, secabis eam quæ in sinistro, nisi malum ad alterum incliuet latus: tunc enim semper eiusdem lateris venam secabis, ac repetes tertiò, ac quartò, si opus fuerit, missionem sanguinis. Deinde venas sub lingua secabimus, & si opus fuerit eodem die ex Alexandro. Parum autem comprimes ceruicem

fascia,

fascia,vt venas eminere facias. Cocurbitulæ deinde cum scarificatione mento adhibendæ, si fauces morbus vexauerit:si verò solum guttur, ceruici affigentur. Si lingua inflammatur ac prominet, ipsa quoque scarificanda, extrema vinciantur, & valde fricetur.Si crassa pituita abundare videatur,acetum mulsum bibant bis in die, & sequenti præparato humore,corpus purgetur electoario iudo, aut diaphœnicoo in decocto prunorum, & radicis dulcis, id tamen eadem die ex Alexandri præcepto. Nos verò præparationem spectamus. Quòd si in ventre tantùm excrementa abundare videantur,si in infima parte fuerint, clysteribus educentur, si in suprema, cassia fistularis in decocto radicis dulcis, prunorum, vuarum passarum sine vinaceis bibenda, sit autem medullæ eius vnc.i.hæc vbi deglutire valeat, vtilia sunt.Deinde repellentia medicamenta ex vsu erunt, quæ nulla venenosa natura participent, ne si quidpiam deglutiatur,lethale sit,quorum primum locum habet diamoron, optimè à Galen. compositum,aut loco eius medicamentum diacation, hoc est ex nucibus, fit autem ex succo corticum earum & melle,succi partibus quinque, mellis parte vna, quæ tam diu lento igne bulliant,donec mellis crassitudinem consequantur. Idque præstantius putat Galen. quàm medicamentum diamoron. Vtroque autem vti poteris toto morbo:in principio namque dum opus est omnino repellere, cuiuis eorum admiscebis adstringentia,veluti si inter conficiendum medicamentum, quinque librarum succi, adderes mala punica duo, contusa,non expressa, quæ non integram maturitatem essent assequuta, sed propè. Decet autem repellere,sed non in extremo, ne partes exasperentur,& valde comprimantur, & humorem in pulmonem exprimant. Quòd si eidem simplici,dum paratur, crocum & myrrham admisceas, vigori vtile erit, ad coctionē, & discussionem, cum adstrictione,addentur autem, vt Paulus docet libro septimo,in composito diamoron, succus vuæ acerbæ, & alumen. In declinatione verò si origanum, hyssopum,pulegium, aut thymum misceas, discuties quod reliquum est, sic etiam si post confectionem misceas sulphur,aut alumen. Tendente autem morbo in suppurationem, crocus, & caricarum decoctum valebunt. Medicamentum ad anginas incipientes, diacarion vnc. 6. decocti balaustiorum & rosarum vnc. 4. gargarizetur. Aliud, diamoron vnc.6.decocti balaustiorum,& rosarum,aut decocti rhus vnc. 4. Deinde morbo tendente in summum vigorem, aut vbi non fuerit angina in prima specie, gargarisma fiet ex medicamento diamoron, aut diacation, cum croco & aqua plantaginis instillaritia, aut decocto rosarum, aut ipsum solum medicamentum admouebitur.In statu verò fiet gargarisma sequens, diamoron vnc.6. decocti croci, & myrrhæ vnc.5.bullient autem croci, & myrrhæ vtriusque drachm.i.in lib.i. aquæ ad consumptionem medietatis. Morbo tamen ad inclinationem tendente,myrrhæ plus addes decocto. Quòd si inter conficiendum medicamentum myrrham & crocum admisceas, compositum diamoron efficies, & optimum erit. In declinatione verò medicamenti diacorion vnc. 2. decocti origani & hyssopi vnc. 8. aut diamoroo compositi vnc. 10. decocti pulegij & hyssopi lib.i. semis,aut etiam aqua mulsa ex decocto origani, & hyssopi gargarizetur, aut pauco alumine addito, aut fiat gargarisma ex decocto hyssopi, origani, & radicis dolcis, cui addes sapæ quartam partem,aut ex aqua mulsa ex decocto gentianæ,hyssopi, calaminthæ, & iridis. Tendente morbo in suppurationem gargarisma fiat ex decocto caricarum, aut aqua mulsa ex decocto caricarum. Rumpitur inflammatio, porro gutturi immisso, aut scalpello, si appareat in faucibus rupta aqua mulsa gargarizanda:ad finem verò cum mulsa & rosarum decocto. Exterius lanæ succidæ collo circumuoluantur oleo camemelino madefactæ, aut oleo irino, aut etiam admixta axungia gallinæ, aut emplastrum ex farina seminis lini & fœnugræci elixis in oleo camemelino & anethino,admoueantur. Areteus emplastra repellentia exterius admonet,vt palmulas, & oleum ex oliuis immaturis. Inflammatione præterea in statu existente, aut inclinante,dissolutionis ratione stercus canis,qui biduo ante solis ossibus nutritus fuerit, cum melle illinendum, neque enim fœtore participat, nec nauseam concitat: discutit autem optimè, sic etiam cus pueri lupinis nutriti. Pullus quoque hirundinis vstus in vase fictili,& in puluerem redactus. Is cinis admotus inflammationem discutit ac siccat, & persanat. Syluestrem autem hirundinē præcipit Aëtius. Apud nos tamen hirundines omnes domi nidificant: sed quæ in præcipitiis habitant & præruptis locis, à nobis appellantur auiones. Valent ad idem cinis centaurij minoris, cum melle, & puluis myrrhæ, & iridis cum melle.

Angina curanda mdo. *Stercus canis.* *Cinis hirundinis.*

De his qui strangulationem effugiunt.

Quidam strangulationem effugiunt, aut collo suspensi, aut aqua immersi, aut in loco intranspirabili prauo vapore,aut fumo pleno cōclusi. Si igitur collo suspenduntur, soluto laqueo cogendi sunt, vt acetum cum pipere deglutiant,aut pulegium tritum & leuigatum cum aceto mulso, & penna oleo madefacta procurandum vt vomant,& collum lana circundandum in oleo calenti infusa, fit autem iterum.Hippocr. verò Aphorism.43.Sectione secunda inquit: Strangulati, ac dissoluti nondum mortui, non referuntur,quibus spuma circa os fuerit. Non tamen in vniuersum verum habere sententiam existimandum, vt Galen. in Comment. asserit, nam nonnulli visi sunt liberati,ac nos tres vidimus liberatos, qui cùm strangulationem paterentur, spumam ore mittebant. Vnus eorum se collo suspendit,cui amici laqueum subitò absciderunt, & vixit, bibito aceto mulso cum pipere, per hæc enim extinctus calor restituitur. Duo alij sentinas, & cœnosos puteos mundantes, præ fœtore strangulari spumam mittebant ab ore,quos socij qui ei muneri ministrabant, extra puteos demortuos, & ferè extinctos eduxerunt.Erat sanè affectus hic apoplexia, facta corruptione spiritus animalis impletis cerebri ventribus fœtido vapore spiritum corrumpente. Ego verò ambos sanitati restitui, alterum bibito aceto,& pipere,alterum bibito aceto, & pulegij sicci puluere, adhibitis quoque naribus bonis odoribus, ex ambra, & moscho, quæ si ad manum non fuerint,satisfaciet odor pulegij,aut thymi.Qui verò immersi in aqua suffocationis periculum post multam aquam bibitam effugerunt, veluti ex naufragio, eam imprimis vomere debent, sursum conuersis pedibus, capite deorsum,ac cogendi sunt,nisi ipsam sponte vomant, pennæ, aut digitorum in os immissione, & venter manibus roborandus, & comprimendus, & post vomitum,caro gallinæ, aut pulli esui pateat,cum melle & pipere: parum autem bibent, idque vinum meracius. Euenit quoque strangulationis alius modus non ventilato calore cordis,

Strangulatorum curatio. *Explicatur Hippocrat.* *Aqua immersi & naufragium passi curantur.*

Fumus carbonum. cordis, nec refecto animali spiritu. Vidi enim non paucos qui in cubiculo conclusi cum carbonibus nuper accensis, cœnam vomuerunt, cum magna mentis turbatione, & syncope: quorum quidam statim obierunt antequam aut ipsi, aut medici mali conscij fierent. Alios inueni adhuc vomentes, qui apertis fenestris & ianuis, solo aëris libero ingressu, & respiratione eius, fuere liberati, quibusdam febris remansit cessante symptomate, quibusdam verò capitis dolor, qui sponte deinde cessauit, aut apposito rosaceo.

De spinis deuoratis, tonsillis, aut œsophago, aut gutturi, aut aspera arteriæ infixis.

Spinarum euulsio. Si spinæ faucibus aut tonsillis figantur, adaperto ore inspiciendum: quòd si conspici possint, forcipe extrahi debent, si promineant, (hoc instrumentum ab officio Græci appellant ἀκανθοβόλον) si verò non prominent, liquidis alimentis vtantur, & aqua mulsa, & offa panis oleo madefacta: tonsillis autem & collo lana oleo imbuta obuoluenda, suppurabitur enim pars, ac deinde spina secedet. Quòd si decidat aliquid in guttur, aut asperam arteriam, tussis prouocanda acidis sensim deuoratis, aut lingendo sumptis, & sternutatio moueatur pinnis naribus inditis: sic enim excludetur. Si verò in œsophago quidpiam tale infigatur, caricæ non satis comminutæ deuorandæ, aut offa panis crassior, aut spongia magnitudinis nucis magnæ illita resina terebinthina filo valido probè liganda ac deuoranda, postea verò filo extrahenda: idem facere solemus carnis crudæ portiuncula simili modo ligata ac deuorata. Sic enim fit vt spina, aut os, aut acicula infixa trahantur.

De morbis partium thoracis.

SECTIO VI.

De tussi.

CAPVT I.

Tussis. Vssis symptoma est ad animalem attinens facultatem, quæ loco mouet, excitatum à causa præter naturam, instrumenta respirationi seruientia molestante. Peccat autem contentione actio, atque ea ratione læsa est, siquidem est expiratio contentiosa ad mouendum, & iusto vehementior. Huius symptomatis causæ sunt aut morbi, aut *Tussis causa.* morbificæ causæ. Morbi sunt frigida intemperies, aut sicca, aut asperitas gutturis & asperæ arteriæ. Causæ morbificæ sunt fluxiones à capite descendentes in guttur & asperam arteriam, obstruentes & grauantes pulmonem, vt in pulmonia, aut mordentes guttur, asperam arteriam, & thoracis membranas, vt in phthisi, & morbo laterali. Tussim quoque excitat ventriculi repletio, aut acres succi in eodem contenti, aut corrupti cibi mordentes os ventriculi, & œsophagum, consentiunt enim morsui & repletioni instrumenta respirationis compressa, aut condolentia, & commorsa. Lumbrici quoque ea ratione stomachum infestantes tussiculas paruas excitant, autore Aëtio, & experimento attestante. Iecur verò ac lien cùm inflammantur, aut scirrhosi fiunt, septum transuersum comprimunt, sicuti & aqua in ascite: inde verò per consensum tussicula excitatur: constat autem si vel granum milij in guttur, aut asperam arteriam inciderit, validissimam tussim excitari, nullo morbo præsente. Si tussis à frigiditate oriatur, facilè agno- *Tussis signa & curatio.* scetur, quoniam non erit magna, nec per eam excernetur aliquid mentione dignum, & frequens inspiratio eis nocebit, præsertim frigidi aëris. Retenta verò respiratio, & aëris calidi inspiratio manifestè iuuant. Huius tussis meminit Hippoc. lib.6. de Morb. popul. par.2. Sect.21. atque inquit. Quapropter & ante nares vestimentum quidam apponentes respirant, tusses acerbari experti, cum vniuersim frigidus externus aër partes tum exasperatas, tum refrigeratas contigerit, siti nulla vexantur, apud Hippocrat. ibidem. Quibus victus conueniet ex his quæ calefaciant, & mel ac piper cum caruibus & iuribus misceant, vinum autem bibent, aut radicis dulcis, aut prunorum decoctum. Eos quoque in calida domo collocabimus, & naribus admouebimus styracem, aut moschum, aut ambram, aut flores camemeli, aut betonicæ altilis, & ceruicem, collum, ac thoracem lanis fouebimus, infusis in oleo anethino, & irino: lingendum autem dabimus succum radicis dulcis, aut eius syrupum, aut sapam, aut mel despumatum, cum puluere ireos, qui recipiet mellis despumati vnc.6. pulueris radicis dulcis drach.1.sem. Si tamen à sicca intemperie tussis excitetur, in qua nihil excernitur, & causæ arefacientes præcesserunt, vt febres, & æstus, puluis, & fumus, guttur & asperam arteriã liuire ac humectare conuenit tragacantho madefacto in decocto capillorum veneris, aut oleo amygdalarum dulcium cum saccaro, aut succo radicis dulcis, aut penidiis, aut butyro vaccino sæpe loto, addito saccaro. Hæc autem & alia quæ in arteriã asperam & pulmonem transcolari volumus, lingendo sumi debent, parum ad posteriorã inclinante capite, & laxatis faucibus, & ore modicè aperto: sunt autem hæc omnia arte- *Arteriacorum medicamentorũ assumptio.* tiaca appellata medicamenta à Galen. valent quàm maximè pilulæ bechicæ hoc modo compositæ, saccari albissimi & succi radicis dulcis, vtriusque drach.8. amylli, tragacanthi, amygdalarum dulcium, singulorum drach.4. cum mucilagine seminis malorum cotoneorum, formentur pilulæ, quarum vnam ore teneat. Potus erit vinum dulce, aut decoctum radicis dulcis. Tussis autẽ quæ ab acri oritur distil- *Tussis ab acri distillatione.* latione, agnoscitur quoniam æger morsum & acredinem sentit in gutture, & tussi nihil ferè excernitur, tenuitate flatum circumfugiens: quòd si quidpiã excernatur, id tenue erit, præsertim inter initia. His conuenient alimenta refrigerantia, boni succi. Potus verò aqua hordei, aut prunorum decoctum. Quies conueniet, ac somnus moderatus, parum leuato capite. Deinde corpus purgabimus pilulis sine quibus, & medicamentis vtemur incrassantibus ac refrigerantibus, qualis est syrupus de ziziphis, & de papauere, & syrupus violaceus, syrupus de nymphæa. Ego sanè quandoque solo ex aqua frigida gargarismate compescui acrem in guttur fluxionem, & validissimam tussim inde exortam, in quem vsum proderit aqua plantaginis instillatitia, aut succus eiusdem, aut ex diamoron gargarismata, & potus aquæ calidæ dormituris. Valet etiam ad hosce humores acres obtundendos, ac incrassandos, diatragacanthum, in tabellarum forma. Si verò à crassis humoribus guttur, asperam arteriam, pulmonem, aut thoracem impleri, & tussim concitari contingat, attenuantibus vti decet, siquidem quæ flatus impulsu trudi debẽt, crassitudine, & tenuitate moderata esse oportet. Sunt autem quæ lingendo

sumuntur,

Digitized by Google

sumuntur,syrupus de dulci radice,quam Græci glycyrrhizam vocant,aut succus eiusdem, aut acetum mulsum,cum syrupo capillorum veneris pari mensura mixtus. Verùm tamen si cupia eurundem in toto corpore adfuerit, purgari debet, prius parato curpore, aceto mulso, aut aqua mulsa ex decocto origani (si fœmina fuerit laborans) & deinde purgetur electuario diaphœuicon, diluto in decocto pruuorum, & radicis dulcis. Sed uon decet existimare,vt quidam ex Salmanticensibus medicis putabat, humores in cauitatibus thoracis,aut pulmonis conteutos, aut membranis immersus extra venas, purgari posse viribus expurgantium medicamentorum,nam hi nullatenus ad venas à medicamento trahentur. Quod tamen vidimus nonnullus tumores quorum Hipp.quuque meminit in prognosticis, repentè euanescere, id non fit quuniam humores extra venas ad easdem recipiuntur,sed quoniam tumures non tantùm ex humoribus qui extra venas sunt,mulem assequuntur,verum etiam ex his qui in venis miuutis carni inseruntur, euenire putandum: hus autem cótingit intrò recurrere,& medicamentorum viribus trahi. A purgatione verò rursus medicaméta lingenda quæ humores crassos attenuent, & lentos dissecent,de quibus est syrupus cap. vene. & sapæ vnc.6. pulueris radicis iridis drachm.1.pul. foliorum origani drachm.2.penidiorum drach.sem. misce. Valet ad idem diaireos in tabellis cum saccaru.Præterea eclegma ex nucleis pini,atque eclegma sanum & expertum. Valentes quoque vires habent syrupus de calamintha, & syrupus de prassio, siue marrubio. Valent quoque caricæ assæ cum puluere origani. Aut confice pilulas bechicas, quæ recipiant amygdalarum mundatarum, nucleorum pini,vtriusque drach.2. succi radicis iridis drac.1.s. cum sapa fiant pilulæ, quarum vnam in ure teneat. Tussis tamen quæ oritur à lumbricis, iecure, aut liene, aut veutriculo, propriam partis habet curationem.

De asthmate siue suspirio.

CAPVT II.

Cogimut sæpe aliorum sententias in hoe opus transferre, aut ob eorum auctoritatem, quæ possit nostra confirmare placita, aut quoniam vsus vocum,& earundem significationes ab his qui nos ætate præcesserunt, mutuandæ sunt, neque est cur vereamur quæ alij dixerunt, quandoque repetere: non enim nos prædecessoribus, sed ipsi nobis iniurij fuerunt, qui ante nos nostra dixerunt. Id verò quod ab initio huius curatiuæ partis artis fecimus, inuiolatum ad finem vsque seruabimus, nonnulla referentes eorum quæ ab antiquis bene dicta sunt, rescindentes, quæ aut modò parari non possint, aut vbi parentur molesta, & supra humanas vires visa fuerint, addentes multa à nobis probata, cognita & paratu facillima, serie à generalioribus & maioribus remediis seruata. *Asthma.* ἆσθμα quidem vox Græca, suspirium Latinis dicitur, & ἀσθματικοὶ suspiriosi, de quibus Paulus hunc in modum scriptum reliquit: Eus qui sine febre frequenter respirant, quemadmodum hi qui celeri cursu fuere agitati,à symptomate, asthmaticos appellant. Eosdem tamen ab eo quòd rectam seruant ceruicem, suffocationem timentes, appellant orthopnoicos. Difficultas autem respirationis commune symptoma est, has & plures alias consequens passiones. Tres itaque exposuit voces, asthma, orthopnœa, & dyspnœa, hoc est difficultas respirandi. Asthma sine febre fit, quæ propriè talis est, cùm autem humores qui morbum faciunt putrescere cœperint, febrem efficiunt, atque tunc asthma, passionem appellamus: morbus verò abscessus speciem seruat. Recta autem ceruice respirare, in angina accidit, & pulmonia, & empiemate, & asthmate. Causa huius morbi est crassus humor ac lentus *Asthmatis causa.* pulmonis arteriis infarctus, siue ibidem sensim congestus fuerit,siue ab aliis partibus,à capite præsertim effluxerit, aut crudum tuberculum. Impleto autem loco quem aër inspiratus refrigerij ratione subire solebat, paucus trahetur, sed frequenter, atque erit magna hæc respiratio, non simpliciter, sed quæ ab Hippocr.sublimis appellatur, quoniam per omnes thoracis musculos exercetur. Cùm à *Asthmatis signa.* crassis humoribus fit, ac lentis, febris non adest, sed grauitas in partibus thoracis, morbus diutinus fit, ac per interualla repetens,dum videlicet humor fuerit aceruatus. At verò si ad speciem abscessus fiat, febris accedit, & putredo humoribus inest, & grauitas minor: hunc affectum præcedere solent distillationes à capite, acres, salsæ, & mordentes, oris & faucium vlcera,& erosiones,& signa distillationis antecedent, siquidem hæc repentè sano homini euenit, sine febre. In vero autem asthmate quamuis sæpius congerantur lenti & crassi humores, quandoque eorundem à capite defluxus antecedit, omnibus autem cum sonitu fit contentiosa inspiratio, nisi à crudo tuberculo fiat: tunc enim difficilis respiratio accedet morbo inualescente, cum contentione spirant, sed parum aëris trahunt, neque exufflant, vt inquit Galen. quarto libro de Locis pat. cap. octauo, sentiunt pondus in thorace, respirant sine sibilo, aut sonitu,& pus aliquando suppurato tumore spuunt. Galen.nonnunquam grandini similia spui refert libro quarto de Locis pat. Alexander verò libro quinto cap.quarto verum calculum excretum vidisse refert. Victus *Asthmaticorum victus.* propriè asthmaticis conueniens, ex attenuantibus, calefacientibus, & dissecantibus esse debet. Aër calidus erit, minimè frigidus, aut nebulosus, hyeme itaque à lectu surgent, & domum exibunt, non ante tertiam horam. Alimenta sint, ius pulli cum ciceribus elixi, & amygdalatum cum melle, quod etiam amygdalas nonnullas amaras recipiat, & ouorum vitelli, & carnes auium elixæ, nam assæ sputum retinent, apparantur autem optimè cum melle, sinapi quoque conuenit, cum carnibus. Potus erit aqua mulsa, aut vinum, sit autem largus, vt validius humectet, & fluere faciat sputum (aliàs crassum) autore Aëtio. Qui verò tuberculum patiuntur parum bibent, exercitatio parua conuenit. Exufflent validè, flammam ignis ventilantes, aut carbones, acrioribus vtantur clysteribus & erecto capite dormiant, non sic vbi à distillatione morbus oriatur: iram maximè vitent. Curatio à sanguinis *Asthmaticorum curatio.* missione incipit, vbi multus sanguis redundauerit, secta vena cubiti interna: verùm raro sanguinis missionem conuenire inuenies. Mulier quædam quadragenaria suppressis mensibus asthmate laborauit, quam secta in malleolo vena curaui. Distillatio à capite in pulmonem, ab initio repellenda gargarismatis: & deinde iam fluxum ad excreationem parare. Expedit autem humorem in corpore pituitosum ad purgationem parare: nam qui in pulmone & asperis arteriis continetur, solo educetur sputo. Parabitur autem aqua mulsa, bibita bis in

 die,

Digitized by Google

die, quantitate vnc. xiij. præsertim si ex origani decocto conficiatur, in quem vsum acetum mulsum accommodatur, quod non valde acidum esse debet, ne sputum reddat magis viscidum, autore Hippocr. lib. 3. de Rati. vict. acu. sectione 26. Purgabitur autem corpus electuatio diaphœnicon, diluto in aqua mulsa, in hunc modum compositis, electuarij diaphœnicon drach. v. dilue in vnc. vj. aquæ mulsæ ex origani decocto. Cassiam fistulam verò nônunquam cum saccaro ad boli formam deuorare, aut dilutam in aqua mulsa, bibere expediet: nam ventrem mollit, & thoracem ac pulmonem lenit. Hæc quoque præseruationis gratia conuenient. Pectori verò admouendum oleum irinum cum hapsulanæ, aut laurinum, cum axungia gallinæ, & anatis, aut fiat emplastrum quod recipiat caricas vj. farinæ loliaceæ voc. s. cachtyos drach. ij. mellis quantum satis est. Ad idem emplastrū filij Zachariæ, aut olei laurini, olei anethini, axungiæ gallinæ, singulorum vnc. j. ceræ vnc. sem. fiat vnguentum, vrticis quoque pectus cædendum, aut scilla excorticata fricandum, deinde oleo lenieodum calidu, cùm ruborem traxerit. Rursus acetum mulsum scylliticum accommodatur, aut lingendo sument, mellis despumati vnc. iiij. succi scillæ drachm. j. sem. puluetis iridis, & calaminthæ vtriusque drach. j. Aut aqua mulsa hoc modo paretur, origani, calaminthæ vtriusque manipulum j. radicis iridis voc. sem. piperis scrup. j. aristolochiæ, seminis vrticæ, vtriusque drach. ij. bulliant in libris tribus aquæ ad consumptionem quartæ partis, colaturæ adde mellis vncias quatuor, fiat aqua mulsa: looch verò de scilla, & looch de caulibus, quæ elegmata appellantur, præstantissima sunt, si manè, & dormituris sumantur, & syrupus de radice dulci, de prassio, ac de hyssopo, & acetum mulsum cum decocto origani & hyssopi, nigella quoque aut in decoctis, aut cum melle in elegmatis miscenda. Quòd si morbus abscessus rationem habuerit, & putrescentes humores ex pulmone excernantur, Galen. lib. 4. de Locis pat. cap. vltim. eos qui abscessu similem dispositionem patiuntur, curare docet theriaca, athanasia, & bonis odoribus: erunt autem hi moschus, ambra, stytax, & similia. Alexander verò hanc curationem damnat libro 5. cap. 4. tum quòd neminem sanitati restitnerit Galen. vt ipse fatetur, qui omnes eos petiisse dixit, tum quòd refrigeratoria contrariæ rationi prodesse possunt, ac curationem complere. At verò Aleandri curatio rationi consonat, & experimento, sed Galen. medendi meth. nobis optima videtur. Quòd enim ex illis nemo liberatus fuerit, nihil refert, ex morbis enim adeò periculosis plures moriuntur. Proficit autem curandi ratio apud Galen. quoniam quæ exsiccant valde supprimunt putredinem, & odorata animalem & vitalem spiritum reficiunt, qui à putridis fumis extinguitur. Quòd tamen sicca magis frigidis impediant ne putredo serpat, experimentum docet: nam caro putredini proxima, si asletur parum, & modicè arescat, diutius sine putredine seruatur. Præterea longè magis impedit putredinem siccitas quàm frigiditas: nam diutius seruantur carnes salitæ æstate, ob siccitatem, quam eædem non salitæ hyberno tẽpore ob frigiditatem. Hæc itaque duo asserimus, curationem Gal. esse vtilem, & methodicā, quamuis Alexandri damnanda non sit, quæ per se valet. Tum etiam exsiccatoria, putredinem magis quàm refrigerantia inhibere. Tuberculum autem durum si fieri possit suppurari debet, & vti suspirium ex abscessu curari, quod si suppurari nequeat, remediis ad id accommodatis, vt caricis cum aqua mulsa vtemur.

Acetum mulsum asthmaticis prodest.

Alexander contra Gal.

Siccitas longè magis impedit putredinem quàm frigiditas.

Tota victus ratio similis esse debet ei quæ ad suspiriosos ex crassis & lentis humoribus scripta est, vt docet Galenus lib. 4. de Locis pat. ad finem.

De peripneumonia.

CAPVT III.

Peripneumonia, quæ Latinis pulmonia dicitur, pulmonis inflammatio est cum acuta febre. Oritur malum post alios morbos, vt post longam distillationem in pulmonem irruentem, aut post anginam, aut pleuritidem, humore in pulmonem translato. Agnoscitur malum his notis, in thorace pondus sentit æger, & vbi morbus membranam vexat, dolorem quoque, & febrem cōtinuam patietur, cum magno thoracis ardore, inspirandi difficultate, spiritus autem calidus & exsufflando mittitur, quem frigidum spirare cupiunt, & ab eo magis quàm à frigidæ potu recreantur, facies rubet, & quadantenus intumescunt maxillæ, & prominēt oculi, & cornea in pinguedinem languescit, id non quidem incipiente morbo, sed iam finiente, & perniciosa, nasus verò depressior apparet: sputum cohibetur ad initia præsertim: nam procedente tempore si non spuant, inter signa mala recensebitur. Morbus autem solet ad 7. diem iudicari. Si verò ardor vehementior fuerit, & aëris frigidi appetitus magnus, & sitis, & lingua scabra, aut nigra, & non adeò magna grauitas, totius corporis æstus, morbus erysipelatis naturam seruat: si tamen præter hæc quæ passionem indicant, sputum procedente morbo post 4. diem non appareat, aut id viride, liuidum, aut nigrum, aut biliosum, syncerum, aut spumosum, extrema frigeant, liueant, vngues curuentur, & vigiliæ accedant, & quandoque syncope, hæc omnia lethalia sunt: sed fit quandoque, vt magna aliqua superueniente vacuatione à natura liberentur, & supputata inflammatione visa est per vrinam purgata, autore Galen. lib. 6. de Locis pati. Victus peripneumonicorum pertenuis esse debet, vti cremor hordei, amygdalatum ex dulcibus & amaris, aut etiam ptisana hordeacea cum origano eam expetentibus viribus, aut etiam inclinante morbo, quo tempore ius pulli præbebimus, aut amygdalatum, cum melle, aut amylum & nuclei pini saccaro conditi conueniunt: potus sit paucus ex aqua hordei. Frictionibus vtentur, & lenibus clysteribus. Aër qui inspiratur frigidus sit, non valde, ne impediatur humoris in asperas arterias transfusio: somnus moderatus procurabitur. In curatione Paulus docet sang. non esse mittendum, quando alium morbū sequitur, præsertim si sanguis in præcedenti missus fuit, aut diutius in eo fuerunt statū. Nos sanè ob aliquā harum duarum causarum nun mittemus sang. verùm si primis statim diebus constante facult. non misso sang. ex laterali, aut angina pulmonia fiat, sang. missio conueniet, in aliis autem pro ipsa clysteribus vtemur acribus. Si verò sano homini peripneumonia superueniat, curationem à sang. missione incipiemus, secta vena interna cubiti dextri, deinde ea quæ in sinistro ferentibus viribus, non tamen ad animi deliquium, ne strangulerur æger, & vt alias, si conueniant ferre possit. Deinde cucurbitulas admouebimus thoraci, & lateribus plures scarificatas, quibus linimenta, & emplastra apponentur, ea oleo irino, aut laurino, aut fiat emplastrum quod recipiat butyri, medullæ ceruinæ

Peripneumoniæ curatio.

vtriusque

Digitized by Google

vtriusque vnc.j. sem. ceræ, & resinæ terebinthinæ vtriusque drachm.ij.œsypi vnc.s. iridis siccæ drac.j. Aliud, œsypi, olei irini, butyri vaccini, singulorum vnc. ij. farinæ loliaceæ, farinæ hordei, vtriusque vnc.sem.lingendo autem accipiet, syrupum radicis dulcis, syrupum de calamintha aut mel despumatum cum puluere iridis, mellis nempe vnc.ij. iridis drac.j.aut aquam mulsam bibet ex decocto hyssopi, aut diatragacanthum in tabellis, aut inclinante morbo, medicamentum diaridis in tabellis.

De sputo sanguinis.

CAPVT IV.

Sanguin. sputum.

SAnguinis sputum Græcis αἱμοπτύν appellatur, euenit tamē non aliter quàm alię sanguinis emanationes. Manat nāque sanguis è venis, aut ruptis, quæ dispositio ῥῆξις dicitur, aut ob apertionem orificiorum venarū, quam appellant ἀναστόμωσιν, aut ob vasorum exesionem, quam dicunt ἀνάβρωσιν, aut διάβρωσιν. Fit ruptura vasorum, vulnere, ictu, casu, conatu, saltu, vociferatione, aut plenitudine, vsu calidorum, dicente Hippocr.8. Aphorism. sect. Calidū vbi quisque eo sæpius vtatur, hæc mala affert, carnium effœminationem, neruorum incontinentiam, mentis torporem, profluuia sanguinis, animi deliquia hæc, ad quæ mors. Frigiditas quoque venas rumpit, autore Hippocr.lib.6. de Morb.pop. part.3. Aperiuntur ora vasorum humectatione, ob frequens balneum, & cibos humectantes, & otium, ad quod accedit sanguinis copia, aut eiusdem tenuitas & serositas. Exesione verò manat sanguis vbi distillatio acris, & mordax & salsa partem aliquam diutius molestauerit: prætetea si intra venam acres succi contineantur, apertis osculis venarum sanguis serosus manat ruptis venis multus, & purus, ab erosione paucus, sed processu tēporis aliquando fit, vt subitò multus erumpat, sed hi interim pus expuunt, interim verò sanguinem. Hæc de passione. Particula verò patiens sic agnoscetur: Sanguinis namque sputum aliquando procedit à capite, descendente sanguine in os, & palatum, nonnunquam à faucibus, quibus accedit κέγχρος, sonitus quidam qui concitatur faucibus ad excreationem commotis. Nomen verò apud Iones à milio tractum est, quod κέγχρον appellant. Per hunc namque affactum aspera quædam milij modo parua in faucibus sentiuntur. Aut procedit ab ore & gingiuis simplici screatione: hæ omnes αἱμοῤῥαγίαι appellantur. Aut vomitione à ventriculo, aut gula, aut tussi, à partibus thoracis, pulmonis, & asperæ arteriæ, appellantur ab Aretæo ἀναγωγαί. Notis verò quæ sequuntur singulas partes laborantes, agnosces: nam si quis simplici sputione sanguinem sine tussi, sine vomitu, sine labore excernat, ab ore, faucibus, aut gurgulione procedere notum est. Si verò vomitione excernatur, paucus admodum erit è gula, multus autem è ventriculo, quandoque ex iecore, aut liene in ventrem delatus vomitus, quod indicant intermissiones: adde quòd iecur aut lien antè granatū, leuius redditur. Si verò sanguis emungatur ex intimis naribus, & colatorio in os ductus, à capite ortum habet. At verò si tussi excernatur, distinguere ac scrutari huiuscemodi oportet: nam cùm à capite sanguis delabitur in guttur, tussi excernetur, sed non ab instrumentis respirationis. Præterea tussi excernitur sanguis, à pulmone, & thorace, à pulmone in pulmonia, aut rupto pulmonis vase, à thorace si in ipsum sanguis effundatur, & in morbo laterali. Quòd si leui tussicula sanguis spuatur, atque ea pertinaci, cum titillatione palati sanguis à capite in guttur distillat, præsertim si aliquando per nares descendat, aut emungendo ad os trahatur, accedat ad eius dignotionem, si nullum dolorem, aut grauitatem in partibus thoracis senserint, neque ex alto pectore tussis educatur, & si caput aliàs cum grauitate, tensione, & rubore existens sanguinis expulsione leuetur. Quandoque tamen serosus sanguis spuitur à partibus capitis, & palati, vbi sanguisuga colatorio, aut internis naribus hæserit, cui screationi tussis quoque accedit, sanguine in guttur delapso, sanguisuga quoque ventriculo hærens aliquando serosum sanguinem expui vomitione fecit. Sed sanguis à ventriculo excretus si ex iecore & aliis mēbris in ipsum delatus fuerit, crassus, globosus & niger erit. Qui verò ob sanguisugam, semper aquosus & tenuis. Sed omnis qui à ventriculo aut gula procedit, vomitu reiicitur. At verò si cum excernitur sanguis tussi, tenuis fuerit & spumosus, sine dolore, à pulmone exit: accedit ad id, si portio aliqua pulmonis simul tussi excernatur, vt bronchus, aut vasis membrana, aut caruncula: id quod fieri videmus rupto vase, aut exeso, sputum autem sanguinis à thorace agnoscemus crassitudine & nigredine, & quoniam dolore partes ipsæ vexantur magis quàm pulmo. In morbo verò laterali sanguis spuitur, sed notus ipse morbus est. Distingues præterea an à vena, an ab arteria sanguis manet, quoniam sanguis è vena crassior, & nigrior est, & facilè concrescit, & vena ipsa agglutinatur: cùm verò ex arteria manat, tenuior est, & flauior, & tardiùs concrescit, & difficiliùs curatur. Ex his nota euadet particula, atq; ipsa particulæ passio. Nos impræsentiarum trademus primò curationem sputi sang. à capite, deinde eius qui procedit à partibus oris, deinde eius qui procedit à vētriculo, deinde eius qui à pulmone, & thorace. Cùm igitur sanguis à capite spuitur, si multus in capite abundauerit, aut etiam in toto corpore, secanda est vena externa cubiti, & per interualla sanguis ducendus, & narium emunctione procurandum, vt per easdem educatur, succus autem plantaginis gargarizandus, aut in ore tenendus, aut decoctum rosarum & balaustiorum frigidum: calida enim fluxionem augebunt, & vbi opus fuerit, perseuerante malo per nares sorbeatur succus plantaginis, ita vt deinde per os excernatur: si tamen pus simul cum sanguine exeat, aqua mulsa sorbenda per nares, & ablutione præcedente atque emundatione, succo plantaginis vtentur. Victus eisdem erit, caro pulli perdicis, aut turturis assa, potus autem aqua pluuialis. *Curatio sputi sanguin. à capite.* Cum sanguis ab ore manauerit, faucibus, palato & gurgulione, quod agnoscetur, quoniam excernitur cum κέγχρῳ, conuenient oris collutiones ex decocto balaustiorum, aut rosarum, aut succi plātaginis satisfacient, validius autem est decoctum rhus. Cùm sanguis è ventriculo vomitione reiicitur, si à capite distillauerit, caput curandum, & fluxio sistenda, & syrupus acetosus bibendus, nè quid concretum in ventre remaneat. *Sputi sanguin. à ventre curatio.* Si tamen crassus fuerit sanguis, & è partibus iecoris & venarum in ventrem delatus, pauco cibo & parum adstringente vtentur, non actu frigido, nec valde refrigerante, vt carne pulli, aut perdicis assa, aut elixa cum malis cotoneis, aut lentibus, aut lētes ipsæ excorticatæ cum aceto ferculo facto, & oryza cum iure carnis. Potus sit aqua pluuialis, aut chalybeata, nempe in qua chalybs ignitus fuerit aliquoties extinctus. Quòd si sanguis in

Digitized by Google

ventre concrescat, praua admodum adfert symptomata, & animi deliquia, quibus accommodatur acetum mulsum, aut theriaca in aqua mulsa, aot acetum mulsum cum decocto pulegij, aut satureiæ, aut coaguli leporis scrup. j. in aceto mulso, aut decocto satureiæ. Si tamen copiosè ex partibus adiacentibus sanguis in ventrem confluat, & vires constent, sanguis mittendus est, secta vena interna cubiti: Aëtius tamen ex Archigeoe venam externam secare præcipit, si sanguis à iecore in ventrem concedat: si tamen à liene deferatur, quod lienis motbi osteodent & tumotes, venam quæ inter annolarem digitum & mioimum est in sinistra maou.

Sputi sang. à pulmone curatio. Prodest quoque assidua crurum & brachiorum frictio, vbi sangois ex pulmone reiiciatur, quod tussi fieri videmus: aut fiet ob distillationem à capite in pulmonem, quæ cùm actis fuerit & salsa, diutius perseueraoerit, pulmonem dilaniat. Aot fiet ob nimiam frigiditatem, quæ constringit validè pulmonis artetias: has verò deinde distumpi cogit distentio thoracis: quæ enim dura sunt, si contentiosè distendantur, omnino rumpentor. Fit autem nonnunquam vt ob sanguinis copiam, conatum, vociferationem, aut validam tussim, & similes causas, vena aliqua pulmonis rumpatur: bæc tamen mala ordine curate docebimus. *Sputum sang. ex distillatione.* Si distillatio acris non valde caosa fuerit, sanguis mittendus est secta vena externa cubiti per intetualla, pro virium constantia, & crura, brachia & vniuersum corpus prætet caput stificandum, calido aliquo oleo vnctis manibos, ligate quoque extrema membra conueniet, & acribus vti clysteribus, & infusio thabarbari, aut decoctum myrobalanorum, aut etiam electuarium de succo rosarum in potu ptæbendum, ac venter lenis seruandus. Sistenda autem fluxio est gargarismate ex decocto rosarum & foliorum myrthi. Galen. verò ptæcepit capiti abraso superponendum emplastrum ex stercore syluestrium columbarum, quod post horas ttes tollendum est, & calido pileo caput tegendum, dormituro tamen theriaca porui exhibeatur: non sit autem antiqua, nec valde recens, sed quatuot ante mensibus confecta, vt Galen. lib. 5. de Meth. med. docuit: tunc enim opij facultatem habet valentem: *Alexander aduersus Galen.* Alexander autem lib. 7. cap. r. hanc Galen. sententiam damnat, nam in calidis fluxionibus non opotter cum stercore columbino, & tapsia calefacere, sed potius tefrigetare caput rosaceo, aqua aut oxyrrhodino, si tamen erementa acria abundauerint, ea commodis medicamentis porgate, & vti collurionibus oris ex alterci radice, solano, rosis, & semperuiuo. Nos sanè vtramque curationem expetti sumus vtilem esse, medicamenta namque calida trahentia exterius, floxionem in pulmooem sistuot: proficiunt autem ex accidenti, frigida verò per se catarrhum refrigerantia attempetant, & incrassatione teriuent. Theriaca tamen quæ à Galen. exhibetur non calefacit manifestè. Cibus autem austetus præbendus, vt lentis fetculum cum aceto, quale nobis præcipientibus ad dysentericos, parare nostis. Sequenti autem die frictionibus vtantur, deinde quiescant, & theriacam bibant dormituri: tertio verò die mel despumatum lingant, ad excretionem eius quod in pulmone relictum est, & frictionibus dictis vtantur, cibus sit amygdalatom, amylum, ptisana hordeacea, ius pulli cum lentibus, aut pullus cum malis cotoneis elixetur, & ius sorbendum dabitur, licebit qooque alas edere, & aquam chalybeatam, aut pluuialem bibere. Verùm si valde acris fuerit fluxio sanguin. missione prætermissa, alijs vtemor auxilijs, quæ dicta sunt. Galen. lib. 5. de Meth. med. vlcera pulmonis à salsa fluxione orta insanabilia affirmat, quoniam is succus longo tempore ad correctionem eget: interim verò si exsiccantibus vtamur callum insanabilem quoque contrahet pars, si verò non, interim puttedo serpet & pulmonem putrefaciet. Eisdem tamen conducent purgatio, medicamenta stuporem inducentia, & capitis præsidia dicta & sanguin. miss. vbi is abundare videatur. Præterea lactis potus. Si verò medicus intellexerit ob frigiditatem pulmonis venas ruptas ac sanguinem spui, sanguis detrahendus est secta vena interna cubiti, bis aut ter in duobus primis diebus, reuulsionis ratione: membra verò fricanda, ac liganda. Deinde cum decocto cinnamomi, pastilli trigionis, siue de tribus seminibus, io potu præbeantur dormituris, ponderis scrup. j. aot drach. sem. aut theriaca 4. mensium, aut paulò antiquior, rursus membra perfricaoda, & quatuor ttansactis horis tollenda, aut sequens apponetur emplastrum mellis vnc. ij. galbani, & iridis vtriusque drachm. j. aut olei laurini, & irini, vtriusque vnc. ij. iridis, styracis, galbani, singulorum drachm. j. cibus erit caro pulli, aut turturis assa, aut trocta elixa, aut plaida, aut solea, aut oryza elixa in iure carnis, addito cinnamomo. Potus sit aqua chalybeata. Ad finem tamen repurgandus est pulmo, melle despumato lincto, aut aqua molsa, *Sput. sangui. ex vena rupt. aut erosa.* si tamen pulmonis vena, sanguinis abundantia apertis venarum osculis, aut erosione ab eodem facta, aut quauis alia occasione, rupta fuerit, collocandus erit æger in aëre temperato, in quo nec valde respiret, nec magnam vocem edat, sed in omni silentio quiescat, cibis vtatur adstringentibus, vt ferculo ex lentibus, oryza cum lacte elixa, pyra edat, aut poma austera, corna, mespila, sorba, cotonea mala, sed quæ fuerint austeriora cum pane edantur: licet quoque edere pullorum carnes assas, aut perdicum, aut turdorum, aut cichorium, aut intybum elixum cum aceto & oleo adstringenti. Bibent autem aquam chalybeatam, aot pluuialem. Quiescant omnino, sed fricentur validè, ac ligentur extrema, modicè dormiant, ventrem lenem seruabunt. Abstinebont ab omni aoimi symptomate, præsertim ab ira & à venere. Curatio à sanguinis missione incipiet, secta vena interna cubiti vtriusque, ita vt sangois per interualla ducatur, reoulsionis ratione: oon tamen copiosè ducendus, si multus reiectus fuerit. Vbi tamen acrimonia sanguinis accesserit, purgabitur corpus rhabarbaro, aut electuario de succo rosarum. Perseuerante malo cucurbitula sioe scarificatione dextro hypochondrio affigenda, & extrema validè fricanda. Deinde *Lapis hæmatites.* portulaca mandenda & succus degluttiendus, saccarum rosaceum antiquum pariter valet, aut zuccari rosacei vnc. ij. boli armeni drachm. j. Deinde aqua rostillatitia plantaginis superbibatur, lapidis tamen hæmaticis magna vis est, si ttitus io panno lineo suspendatur, in aqua plantaginis instillatitia, deinde bibatur aqua, aut in aqua plantaginis instillatitia duo lapides hæmatites perfricentur, donec drachmæ vnius pondus in aqoa diluatur: bibatur autem aqua, aut pulueris eiusdem accuratè leuigati drachm. j. vsqoe ad scrupul. iiij. cum prædicta aqua aut decocto rosarum. Valent ad idem cortices mali punici, & glandium balaustia, succus mali cotonei, aut gallæ immaturæ, & thus, terra quoque samia, sioe samius aster, id idem valet cum socco mali cotonei, aut compositum quod recipiat syrupi myrthini vnc. 6. pulueris boli armenici,

symphi

symphiti, corallorum rubeorū singulorum scrup. ij. balaustiorum, hæmatites, vtriusque drach. sem. præstantissimi sunt in hunc vsum pastilli ex electro, non qui modò habentur in vsu, & in officinis parantur, sed quos parat Galen. lib. 7. de compositione medicamentorum per locos, quorum hæc est cōpositio, Psyllij puri drachmæ quadraginta quinque, iridis illyricæ, mastiches, electri rameoti, croci singulorum drachmæ triginta, opij drachmæ quindecim, psyllium in aquam calidam coniectum finito macerari: vbi verò glutinosa viscosáque euaserit aqua, exprimito liquorem, ex hoc præparato medicamentum pastillos conficiens, datóq; obolos tres dormituro, hoc est drac. sem. sint autem aquæ sextarij trea, in quibusdam exemplaribus habetur, macerato psyllium per tres dies, deinde coquito donec ter ebullierit, postea ab igne moueto, rursúsque per tres dies sinito, atque tunc liquor ad medicamenti confectionem separatur. Hoc medicamento vsus, quàm plurimos breui admodum curaui. Quædam namque fœmina 25. annorum magnam copiam sanguinis non paucis diebus reiecit, cui sanguinem misi, & hoc bibito medicamento, duobus diebus in aqua plantaginis, hora somni, integrè fuit liberata. Altera sexagenaria intra duorum dierum spatium supra quatuor sanguinis libras reiecit, hæc semel tantùm bibito medicamento hora somni, liberata est, quam sequenti die interrogaui, non paucis præsentibus eorum qui nobiscum ægrotos frequentabant, an sanguinem post medicamentum epotum reiectasset, quæ inquit, nec saliuam sanè reieci, adeò impetum spuendi coërcere valuit id portentum quod mihi propinasti. Nec expedit modò innumeros alios referre nephriticos, sanguinem mingentes, & dysentericos, veluti mirabilosè curatos prædicti medicamēti potione, ante somnum. Valet præterea succus plantaginis, ac succus sanguinariæ si triom vnciarum mensura bibatur. Decet autē prius corpus vacuare, & reuellere ab initio, ne interim pulmo inflammetur, & deinde necessum sit suppurationem & mundificationem præcedere vlceris consolidationem: nam præter id quòd difficilè sanescunt, callū cōtrahit vlcus, quod deinde disrumpitur ob leues occasiones, aut vociferationem, aut saltum, aut vehementem respirationem, aut tussim, reditque sanguinis sputum. Thoraci quoque superponere expedit emplastra ex vino austero, cum puluere symphiti, sanguinis draconis, succo poligonij. Aliud quod recipit succi cotoneorum, succi plantaginis, vini austeri, aut ex decocto foliorum myrthi, singulorum vnc. iij. pulueris corallorum rubeorum, balaustiorum, boli armenici singulorum drac. j. Quòd si æstas fuerit, & citra tussim validum sanguis reiiciatur, & fuerit corpus ægri validum & bene habitum, recipiet succi plantaginis vnc. vj. aceti vnciam j. pulueris corallorum rubeorum, & symphiti vtriusque drach. j. sem. hæc spongia excipientur ex Aëtio, priora lana. Valet etiam oleum myrthinum cum puluere myrrhi & rosarum.

Pastilli ex elect.

De laterali morbo.

CAPVT V.

MORBVS lateralis πλευρῖτις Græcis dicitur, atque ampla voce omnem lateris dolorem comprehendit, siue is à flatu, siue ab humore fiat, & in membrana subcingente costas, siue in carne & musculis costis superiacentibus. Hinc notæ erunt eius morbi differentiæ: nam quidam est verus & exquisitus, quidam nothus, verus est, inflammatio membranæ costas subcingentis, quam appellant ὑπεζωκότα, & quidam ad clauiculam & iugulum extenditur, quidam ad hypochondria descendit. Spurius autem est qui à flatu oritur interclusο, vel qui quamuis ab humore fiat, musculos occupat intercostales, aut carnem superiacentem. Notæ veri & exquisiti morbi lateralis sunt, dolor lateris pungenti similis, difficilis respiratio, febris continua ex consensu orta, tussis, & pulsus serratus. Dolor sanè excitatur ab inflammatione, quæ vera phlegmone est, atque morbus ipse lateralis: hæc enim est morbi essentia: loci autem naturam sequitor, vt dolor punctorius sit, quoniam membranæ patiuntur, ac periode sequitur vt superiores, aut inferiores partes eidem consentiant, difficilis respiratio lateralem morbum sequitur, & plures alios qui partes ad thoracem attinentes molestant, sed in laterali volentes magnitudinem inspirationis cohibemus, quoniam per magnas fit vt comprimatur pars laborans, & vehementius doleat. Continua febris omnibus acutis morbis, qui propriè tales sunt, est communis: huic verò, ob loci propinquitatem, consentiente corde. Tussis conciiatur, natura conante quæ molestant pellere. Pulsus autem serratus, durus nempe & in vno ictu inæqualis sub diuersis digitis fit ob duritiē arteriæ, & vsum auctum, ob quem facultas conatur ipsam arteriam distendere, retinente duritie, hinc autem sequitur vt pluribus in locis veluti confracta, speciem serræ referat. Prædicta sunt huius morbi pathognomonica signa. Hęc signorū congeries morbum omnino docet, sed sine aliquo eorum consistere potest. Cùm morbos hic inter initia est, tussi nihil excernitur, aut id parum & crudum, tenue & aquosum, deinde parum coctum, deinde probè coctum in summo vigore, in declinatione tamen coctum quidem, sed quantitate minus. Quando igitur sputum excernitur, ex colore docet Gal. lib. 5. de Locis patien. cap. 2. & 6. lib. de Morb. popu. part. 3. comment. sectionis quæ incipit: ob inclinationem humoris peccantis naturam agnoscere: nempe ab sanguis inflammationem efficiens sit purus; nam apparebit sputum rubrum, si bilis copiosa fuerit mixta, flauum, si pituita, album & spumosum, si melancholia, nigricans. Sunt præterea signa quædam salutis, aut mortis, in quibus coctionis notas comprehendimus, quorum veluti propria sunt quæ ab sputo sumuntur, de quibus multa ab Hippo. lib. 2. de Progno. dicta sunt, & à nobis abundè exposita, non pauca quoque Galen. tradidit lib. 1. de Crisibus. Si igitur primis tribus diebus morbi sine labore, aut multa tussi sputum coctum reiiciatur, saluberrimus morbus est: est autem coctum quod flauum valde commixtum sputo habet, & quod album est, non glutinosum, nec globosum, nec valde spumosum: nam hæc mala sunt, veluti & nigrum, vel liuidum, vel viride, vel syncerum, vel coloribus variegatum, & quod tardè spuitur, & magnam infert tussim. Est enim de numero morborum acutorum qui quartodecimo die finiuntur, ac decet in bis coctionis notas apparere breui, nempe quarto, aut septimo, aut vndecimo die: nam autore Hippo. qui morbo laterali laborantes quatuordecim diebus non repurgantur, in suppurationem vertuntur. Facilè quoque respirare, parum dolere, aut sine dolore esse, dormire, constare mente, bene se habere ad oblationes, bonus acceubitus, bona sunt. Quod si morbos is ad suppurationem tendat, febris maior quàm antè

Lateralis morbi nota.

fiet,& rigor accedet, & pro dolore pondus: sed de empyemate deinceps dicemus. Illud tamen Galen. admonuit inter pessima huius morbi signa lib. 4. de Præsagit. ex pulsibus dicens: Ac maximum sanè indicium exitialis pleuritidis est, si pulsus sit magnopere durus, itaque paruos etiam, & ob ambo hæc, caloréмque creberrimus. Cognosces tamen dolorem à flatu fieri, quoniam distendit, sed non grauat, & tussi nihil excernitur, febris non adiungitur, nisi ob aliam causam adfuerit, & calidis ac siccis valde fomentis iuuantur, quibus hæc tentate Hippo. præcipit libro de Victu acototum. Si verò in musculis externis consistat, agnoscetur, quoniam tactu dolet, non tussit, aut si pauca tussi infestetur æger, nihil spuet, & pulsus durus non est. In curatione verò primum locum habebit victus institutio, aërem inspirent non frigidum, quia lędit manifestè. Alimentorum qualitas & quantitas variantur pro morbi vehementia, & morbi tempore, nam morbus lateralis nonnunquam adeò acutus est, vt æger validus cum solo iure lentium, aut amygdalato ad vigorem vsque perduci possit, morbo autem prolixiore existente, manè ante meridiem accipiet ius pulli, cum mica panis, dormiturus tamen amygdalatum, cum saccaro. Cùm verò os madescit, & coctum excernitur sputum, dolores pleuriticorum remittere incipiunt, quo tempore ius pulli cum hordeo elixi propinandum, & si visum fuerit cum micis panis hora pomeridiana: noctu verò amygdalatum, aut cremor hordeí, siue ptisana colata. Præterea instituendus est cibus ab initio in declinationem vnus, & ab initio vsque in vigorem minuenda quantitas. Cùm verò dolor minui incipit, augenda, & quo sputum copiosius excernitur, sic etiam cibi quantitas maiorandа. Potus autem sit aqua in qua hordeum bullierit, quam nō oportet flatuosam putare, siquidem flatuosam dixit Hipp. ptisanam non probè coctam. Non tamen loquutus est de aqua, siue hordei elixatione, quæ communis potus est. In morbo tamen pituitosiore erit potus aqua, mulsa, aut decoctum radicis dulcis, aut prunorum: somnus & vigilia moderata conueniont. Quiescant, sed leuibus frictionibus vtantur, ab initio tamen validioribus: ventrem clysteribus mollem seruent, & vitent omnem animi turbationem. Curationem à sanguinis missione ordiri oportet, vbi sanguinis abundantia in corpore fuerit, ita vt adhuc decombat humor in partem, aut decursus timeatur ex calidoro fomentorum admotione, secabitur autem vena interna cubiti patientis lateris, reuulsionis & vacuationis ratione, hac autem vena non apparente secanda erit media, aut etiam extetna, ita vt nullo mędo sanguinis missio pretermittatur, siue dolor ad clauiculam, & homerum & mannam se extendat, siue ad hypochondria descendat, ex Galeni documentis, quamuis Hippo. 2. lib. 2. de Ratione vict. acutorum, in doloribus ascendentibus pręceperit, sangu. miss. in descendentibus purgationem. Tutius enim est in omnibus à sang. miss. aospicati. Impartimur magna ex parte sang. edoctionem, & bis aut ter sanguinem mittimus, secta eadem interna vena, donec sanguis colorem mutet, ita vt rubidior multo, aut pro puro rubidóque liuidus appareat. Is verò in duobus vasis, aut tribus excipietur ad mutationem intelligendam. Colligitur autem de more in vasis argenteis, aut ex cupro, aut stāno elaboratis, aut crustatis apud figulos antimonio, plumbo, & litbargirio, quamuis neque hæc admouere apud Hispanos est opus, quibus nunquam adeò aduersa contigit fortuna, vt coacti essent in terreis non crustatis vasis cibos, aut fercula gustare, aut sanguinem colligere, quamuis Lusitanus quidam falsò affirmet, sanguinem in peluiculis apud Hispanos omnes colligi, quod ego sanè 25. annos medicinam exercens, in diuersis Hispaniæ plagis, nec vidi, nec audiui. Sic autem exceptus sanguis palam ostendit humorem inflammationi proximum iam educi, aut etiam eum qui in venis inflammatæ partis cōtinebatur, aut indicium sanè erit, eundem in latiores venas recurrere. Ea namque ratione secamus eiusdem lateris venam, quoniam, vt inquit Gal. lib. 2. de Ratione vict. acut. Comm. 12. venam eam secare oportet, quę citissimè tum reuellat, tum etiam euacuet. Nos tamen suprà parte secunda de venæ sectione in morbo laterali abundè disputauimus, quapropter modò supersedendum duximus. Si verò plenitudo non adfuerit, fomentis vtemur, quæ calida & sicca flatibus discutiendis accommodantur, ac curant lateris dolorem flatuosum, qualia fiunt ex milio, sale, furfuribus, in sacculis, siue marsupiis, quibus etiā accommodatur cucurbitula cum multa flamma sine scarificatione. Humida verò fomenta non adhibebimus tentandi ratione eum Hippoc. quæ aut iuuant, aut non magnopere lædunt: iuuant autem vbi morbus vera inflammatio est, sed parua ac sine totius plenitudine, tunc enim humorem discutient. Sint autem fomenta, spongia in aqua calida infusa & expressa, aut vesica plena oleo camemelino, anetbino, & decocto camemeli, & meliloti, aut sacculus fiat ex floribus camemeli, vino calenti inspersus, aut similis ex furfuribus. Eis autem, quibus ob sang. redundantiam venam secare præcepimus, post sectam venam conuenit cucurbitulas admouere parti dolenti cum scarificatione: semota autem cucurbitula pars sale inspergenda, aut linteum sale & oleo madefactum superponendum: sequenti verò die rursus cucurbitula eidem parti admouenda, vt ichorem ibi contentum extrahat. Hæc curatio doloribus qui in externis & intercostalibus musculis consistunt optima est, & statim ab initio vbi non admodum plenum corpus fuerit. Hoc etenim auxilio innumeros sanani breuissimo tempore, qui ingentes dolores perferebant. Ad morbos autem laterales legitimos quammaximè post corporis vacuationem prodest, siquidem morbi causam aliqua ex parte detrahit, & discutit. In quibus autem humorem alium à sanguine abundare intelligimus, vtimur quoque porgatione hac, Medullæ casię fistulæ, & electuarij diaphœnicon vtriusque vnc. sem. in decocto prunorū & radicis dulcis, quandoque etiam vtimur sola casia fistula quę emolliet ventrem & thoracem, quandoque solo elect. diaphœ. Parti verò laboranti admouemus exterius oleum amygdalarum dulcium cum axungia gallinæ, aut ambobus addimus œsypum: repellentia verò omnimodo vitanda sunt. Aliud, olei amygdalarum dulcium, camemelini, & axungię gallinæ singulorum vnc. j. œsypi vnc. s. cerę voc. sem. vtimur autem vnguento ad pleuritidem optimè composito, quod appellant vnguentum ad pleuritidem, aut vnguentum Sabor regis: desuper autem valde vexante dolore imponimus vesicam semiplenam aliquo dictorum decoctorum & oleorum. Lingenda verò damus medicamenta quæ sputum expulsioni parent: sed aduertere oportet an crassum, an viscidum, an tenue sit: nam omni modo ad mediocritatem deduci debet: crassum namque non cedit impulsioni, viscidum hærer tenaciùs, & tenue circumfluit citeiter flatum: crasso itaque existente sputo syrupus capillorum Veneris conuenit, aut de radice dulci, aut etiam de prassio, aut de calamintha,

Pleuriticorū victus. *Aqua hordei non est flatuosa.* *Pleuritidis curatio.* *Fomenta ad pleuri.*

lamintha, aut aqua mulsa, pręsertim ex decocto origani, aut calaminthæ. Incidendi autem viscidum sputum vim habet acetum mulsum, non valde acidum, aut mixtum syrupo capillorum Venetis. Incrassant autem syrupus de ziziphis, aut violaceus, aut de papauere. Contendimus autem vt breui sputum procedat, & ad statum morbus perducatur cum facili sputo, ne morbus transacto die 14. suppuretur, ac perinde sequatur empyema, aut etiam phthisis. Quod si fieri nequeat quin ad suppurationem vertatur, quod signis præhabitis agnoscemus, suppurationem adiuuabimus decocto caricarum, aut aqua mulsa ex earundem decocto, aut decoctum id cum melle ad crassitudinem mellis deductum, & caricæ elixæ cum croco pauco, exterius admouebûtur. Iam verò rupta suppuratione, pus aqua mulsa educetur, in quem vsum valet eclegma sanum & expertum, & bibet æger decoctum radicis dulcis aquæ loco, & ius carnium elixarum cum ciceribus, aut micam panis in eodem iure maceratam edet.

De empyemate, siue pectoris suppuratione.

CAPVT VI.

ἐμπυϊκοί.

Mπυϊκοὶ apud Gal. lib. 2. Progn. Com. 60. omnes hi appellantur, qui pus in partibus quibusuis corporis habent, siue effusum, siue collectum. Magis propriè tamen, qui pus effusum continent in pulmone, aut in cauitatibus thoracis, inter membranas & pulmonem. Omnes hos Latini suppuratos appellant. Suppurationes autem fiunt in laterali morbo, cùm non expurgatur 14. diebus, vt Hippo. quinta Aphoris. Sect. dixit: quicunque morbo laterali laborantes in 14. diebus non repurgantur in suppurationem vertuntur. Pulmonis quoque inflammatio, nisi facilè sputo excernatur suppurabitur, præsertim si post anginam succedat, dicente Hipp. loco citato Aphor. 10. Quicunque ab angina liberantur, his ad pulmonem vertitur, & in septem diebus pereunt: si verò hos effugerint, suppurantur. Suppurationes quoque frequenter sequuntur ad sanguinis reiectiones diutius perseuerantes, inde quoque & tabes. Post distillationes tamen acres à capite notum est sequi suppurationes in pulmone, & deinde nonnũquam in cauitates thoracis erumpere. Expedit autem notas distinguere suppurationem quæ incipit, & iam factam, & cum rumpi properat, & cum effusum est pus in cauitates thoracis, & suppuratos ex longo tempore. Cognoscemus itaque pus confici in inflammationibus ex Hippo. sententia lib. 2. Progn. Sectio. 58. dicentis: Considerare autem oportet, principium suppurationis fore, ratiocinantes à prima die qua homo febricitauit, si quando rigor ipsum prehendit, & si dixerit in parte quę dolore vexabatur, pro dolore pondere ipsum grauari. Hæc enim in principiis fiunt suppurationum. Quo in loco tres scribit notas incipientis suppurationis, nempe febrem maiorem quàm antè, & rigorem, & pondus pro dolore. & 2. Aphor. Sect. inquit: dum pus conficitur, dolores, & febres magis accidunt, quàm iam confecto pure. In Prognosticis verò præter dicta conicere docet tempus rupturæ, quoniam ex suppurationibus quædam citò, quædam etiam tardè rumpuntur. De quibus Progn. 62. inquit: Quæ verò ex eis celerius, aut tardius rumpuntur, his signis cognoscere oportet, si dolor ab initio fiat, & difficultas respirandi, & tussis, & excreatio perseueret; rupturam sperare oportet 20. die, & adhuc antè. Si verò dolor mitior fuerit, & reliqua omnia secundum rationem, in his posterius ruptura speranda est. Præcedere autem necesse est ante puris eruptionem, dolorem, difficultatem respirandi, & screationem. Si verò velis agnoscere suppurationem nuper ruptam, id te docebit Hippocra. loco citato. Progn. 61. de Ruptis suppurationibus, siue veris suppurationibus, quę puris sunt effusiones in thoracis, aut pulmonis spatia, dicens: Quæcunque verò recentes sunt, per hæc innotescent, & si quid apparuerit eorum quæ in principio fiunt, simul autem & si difficiliùs spirauerit homo. Rupturam itaque recentem ostendent, pondus pro dolore, aut febris maior, & difficilior respiratio, & oculorum cauitas, defectus appetitus, aut rale aliquod ex his quæ antiquam puris eruptionẽ ostendunt. Agnosces tamen in quam eruperit partem, ex Hippo. ibidem Progn. 59. dicente: Si verò empyema in altera tantùm parte existat, hos conuertere ac discere oportet, doleatne quidpiam in altero latere, & an alterum altero calidius sit. Atque cubantem super sanũ latus interrogare, an videatur sibi onus aliquod desuper suspendi. Si enim ita est, in quodcunque latus pondus insit, in altero suppuratio est. Quòd si suppuratio in pulmone fiat, vtrinque rumpi potest, & vbi pus in pulmone effundatur, in vtrũque latus pulmonis defluere solet. Docet quoque Hipp. eodem lib. Progno. 60. ex longo tempore suppuratos, qui iam contabescunt, agnoscere dicens: Huiusmodi signis omnes suppuratos dignoscere conuenit. Primum quidem, si febris non dimittit, sed interdiu tenuiter afficiat, noctu verò plus: & plurimi superueniunt sudores, atque tussiendi cupiditas eis inest, & nihil excreant effatu dignum, oculi fiũt caui, malæ verò rubent, vngues manuum incuruantur, digiti incalescunt, & potissimum summi in pedibus fiunt œdemata, cibos non appetunt, & phlyctænæ per corpus erumpunt. Hæc Hippocr. Si tamen omnium horum enarrationem latiorem accipere volueris, legas nostras in lib. Progn. Hipp. expositiones. Qui itaque suppurati sunt, cum multa tussi parum spuunt, purulentum, febrem patiuntur continuam, non magnam, & quidem hecticam, qui ex longo tempore suppurati sunt, difficilè spirant, & loquentes contremiscunt, partes thoracis graues sentiunt, & rupta suppuratione conuerso corpore pus fluctuare sentitur, & auditur. Quibusdam ad superiora transmittitur sputo, quibusdam descendit ad ventrem, & quibusdam ad renes & vrinam. Præterea Gale. lib. 4. de Locis patien. cap. 8. de suppuratis inquit: Sic etiam iis quibus inter thoracem pulmonémque magna puris quantitas collecta est, quos suppuratos vocant, totus thorax attollitur, sed neque calidus est ipsorum spiritus, neque etiam exufflando mitti solet, nisi ardens fortasse febris accesserit: verùm ij celerrimè suffocãtur, tum ob affectum ipsum, tum quòd vires omnibus suppuratis ex necessitate imbecilliores redduntur: hæc est eorum respiratio. Aërem inspirabunt calidum parum, sed valde siccum. Cibis vtentur qui facilè coquantur, & bonum præstent succum, vt pullis, gallinis, turdis, turturibus, & iure galli, aut gallinæ cum cicerib. & in cibis vtentur origano. Potus fit aqua mulsa, aut aqua hordei cum origano, aut radicis dulcis decoctum, aut vinum album probè dilutum, in omni quiete seruentur, præterquàm si pus ad renes se conuertat: tunc enim leuis deambulatio puris expurgationem adiuuat. In huius morbi curatione tria hæc procuranda sunt, primum vt pus collectum

Suppurationũ nota.

Ruptura suppu. nota.

Phlyctænæ

Suppuratorũ victus.

Suppuratorũ curatio.

collectum perficiatur, secundum, vt pus erumpat, tertium, vt rupta iam suppuratione, pus excernatur sputo, nisi natura aliis viis excretionem moliatur. Suppuratio verò ad integritatem ducitur superposito emplastro ex ficubus & melle, aut etiam terebinthina, aut ex farina fœnugræci, seminis lini, cascis & oleo camemelino: deinde tamen rumpetur cum iure pulli, quod multum salis recipiat, aut cibus erit caro cum sale & origano, & alliis condita, sit autem alliotum pauca quantitas, hanc præparationem siue conditutam Hispani appellant adobo, aut aquam mulsam cum sale bibent, clamorem, aut vocem validiùs mittent. Valet ad idem hiera picra, aut hiera diacolocynthidos, cum aqua mulsa bibita, aut in forma pilulari sumpta, & in ore retenta. Post puris eruptionem, si ad vrinam tēdat, syrupum de quinque radicibus, sine aceto bibat, cum decocto apij, si vergat in ventrem is molliendus est, cum aqua mulsa iniecta per clysteria, quibus etiam casiam fistulam addemus. Excernitur tamen pus frequentiùs sputo, cuius excretionem adiuuant syrupus de hyssopo, & de dulci radice, aut aqua mulsa ex hyssopi decocto, aut mel despumatum cum radice iridis, & succus marrubij cum melle despumato, & loc de pino, & loc de pulmone vulpis. Suppuratis verò extremum remedium est, vstio multis in lucis non penetrans thoracem: nam sectio aut vstio penetrans, quæ inter quintam & sextam costam fit, membrana secta ad pus vsque mortem affert, ex Paulo lib. 6. quo loco vstionis loca definit.

De Phthisi, seu tabe.

CAPVT VII.

φθίσις.

PHTHISIS, Græca vox à verbo φθίειν, hoc est corrumpo, aut absumo dicta est, quoniam phthisici consumuntur, & ea ratione à Latinis morbus dictus est tabes, hoc est consumptio: quamuis vox hæc non satis explicet morbum ipsum, sed vsurpatur hac tempestate, ac significat tam Græca quàm Latina vox pulmonis vlcus cum febre, quoniam ad ipsum homines breui contabescunt. Oritur id mali à distillatione acri à capite descendente pulmonem erodente, aut sequitur pleuritidem, aut pulmoniam, quæ in suppurationem versæ fuêre, verùm pus non opportune purgatum fuit, dicente Hippocrate, Quicunque ex morbo laterali suppurati 40. diebus non repurgantur à die qua fit eruptio, in tabem transeunt, & omnem venarum pulmonis rupturam, quæ tardè ad coalitum ducitur. Agnoscitur tabes ex sputo purulento cui aliquando solet sanguis misceri, ex febre continua, quæ tendit ad naturam hecticæ, & tandem in hecticam transit, interdiu minore, noctu vehementiore, oculi excauantur, nares extenuantur, facies & vniuersum corpus arescit, genæ liuescunt, expirationem fœtidam mittunt, cibos auersantur, sputum quod extussiunt, fœtet carbonibus iniectum, & humeri alantur, si verò capilli de capite effluant, aut etiam ventris profluuium accedat, lethale est apud Hippoc. Aphorism. 11. & 12. Sectio. 5. Processu temporis vngues incuruantur, & phlyctænæ per corpus nascuntur. Ex his pauci liberantur, quoniam medicamenta ad pulmonem difficilè perducuntur, & pus quod ad salutem excerni debet, tussi eget, tussis verò pulmonem dilaniat, præter id quòd pulmo perpetuo mouetur, quod pariter impedire valet vlceris assolidationem.

Phthisicorum signa.

Insanabilis autem redditur morbus, sicuti & omne vlcus pulmonis, si phlegmone tentetur, lib. 5. Method. Moriuntur autem plures ex eis autumno, quoniam is tabidis malus est, apud Hippocrat. Collocabitur ante omnia æger in aëre temperato ad siccum inclinante, in quo quiescet, præsertim à cibo, sed ante ipsum si vires ferant, & febris valida non fuerit, licebit parum deambulare, somnus nocturnus procurandus, & diurnus vitandus, neque dormient statim à cœna, sed duabus horis transactis: ventrem lenem seruabunt, aut clysteribus vtentur ex decocto maluarum, hordei & saccaro. Cibus sit ptisana hordeacea, aut puls ex hordeo cum saccaro, & amygdalatum, & carnes edent gallinarum, perdicum, turturum, phasianorum, & hœdulorum lactantium: sint autem assæ, nisi coctricis languorem patiantur. Ex piscibus edent troctas, rubeculas, barbellos, plaicias aut soleas. Ex fructibus amygdalas, pini nucleos, vuas passas, pistachia, palmulas: fiunt etiam eisdem commodæ placentæ, ex nucleis pini, aut amygdalis cum saccaro, massopanes appellant, lac eisdem optimum est humanum, deinde caprinum, deinde asininum, deinde ouillum, siquidem in lacte pars est quæ detergat vlcus, pars quæ assolidet, præter id quod refrigerat & optimum præstat alimentum: mulgeatur autem ab vbere, aut capra in cubiculo intromittatur, & lac in vas calidum mulctum statim bibatur antequam refrigeretur, aut ab ambiente aëre corrumpatur. A lacte tamen nec dormire, nec moueri, nec alium cibum accipere conuenit. Minimè tamen conuenit lac exhibere eis qui validè febricitant, aut distillationem à capite patiuntur, aut ventrem tumidum habent, aut inflammata viscera, aut scirrho affecta. Potus sit decoctum radicis dulcis, aut hordei, aut vinum aquosum. Deuitent omnem animi turbationem & venerem. Ad curationem verò imprimis distillatio si à capite descendat, curanda, veluti in capite de sputo sanguinis diximus, dunec capiti emplastrum ex stercore columbarum syluestrium apponamus. Verùm cessante ipsa, curationis ratio eadem erit, quæ in aliis sordidis vlceribus, nempe mundificatio, & agglutinatio, & recreatio partis, si fieri possit, vbi amissa fuerit, siue calli contractio procuranda, non neglecta ea quæ à febre & consumptione sumitur iudicatione. Habendæ itaque erunt contrariæ indicationes, & curatio impartienda: nam quæ valenter detergūt, & mundificant, calida & sicca sunt: hæc autem febri & cōsumptioni nocent, quę etiam agglutinant, mundificationem prohibent, quæ verò reficiunt humida sunt & vlceribus nocua. Præterea si non tussiunt, non expuunt, si verò tussiunt, pulmonem dilaniant: in his itaque omnibus medium tenendum & remedia immiscenda, aut vbi quædam ex eis præcesserint, alia statim sequentur. Quamobrem vsus lactis maximus est, & vsus ptisanæ bordeaceæ, & vsus saccari rosacei, aut per se, aut etiam cum pane, sed cum maiori detersione est opus, id erit recens: cum maiori consolidatione antiquum: sic etiam cùm pus detergere volumus lac asininum est melius: cum plus assolidare, vtimur lacte ouillo. Mediam naturam seruat caprillum, & adhuc magis humanum. Abstersio itaque præcedere debet cum syrupo de radice dulci, aut capillorum veneris, aut decocto radicis dulcis & origani, ac hyssopi, cum saccaro: salubrius enim est his saccarum melle, quoniam * hecticis mel atque aqua mulsa aduersantur, dicente Gale. lib. 10. de Metho. med. cæterùm abstinendum (quoad fieri potest) in hecticis febribus à melle est, atque idcirco etiam

Phthisicorum victus.

Tabis curatio.

** Mel hecticis malū esse, per me nō liquet asserere, vt pote qui adhuc infans mellis vsu plus quā annuo à febre verò hectica & lenta liberatus fuerim. verum rara non esse artis, certo scio.*

etiam à mulsa. Diariis quoque in tabellis prodest, & diatragacanthum, deinde agglutinātia exhibemus, de quorum numero sunt saccarum rosaceum antiquum, aut recens cum puluere boli armenici, aut conditum capil. Vene. cum puluere symphiti, ita vt conditi sit vnc. j. pulueris drac. j. & syrupus myrthinus, valet rursus saccari rosacei vnc. j. loc de pulmone vulpis vnc. iij. misceantur, aut eclegma sanum & expertum, quod nominant. Ab initio pectori admoueatur vnguentum resumptiuum appellatum, quod bis quotidie abstergatur, ne retentum putrescat, & rancidum fiat, aut apponatur emplastrum ex butyro vaccino & farina seminis lini, & farina hordei. Sed post mundificationem cùm iam assolidare volumus vlcus, oleum myrthinum admouebimus thoraci, aut etiam addito puluere rosarum, aut myrthi, aut symphiti.

De cordis palpitatione.

CAPVT VIII.

ORDIS affectiones quemadmodum omnium aliarum corporis partium, quædam primogeniæ sunt, quædam per consensum cordi accidunt: sunt autem omnes in temperatura cum humore, aut sine ipso, aut fiunt à multitudine grauante & obstruente, inflammante, aut tumorem alium efficiente, aut sunt vnitatis solutiones. Si à causa quapiam cordis vnitas soluatur, & vulnus non penetrauerit cor, hominem mori necesse est: verùm poterit quandoque viuere per diei spatium, quamuis neque id satis compertum habeamus: si tamen penetrauerit vulnus facta sanguinis larga effusione, morietur statim. Ex intemperie nemo subitò moritur. Ex obstructione & oppressione fit vt homo repentè moriatur, vt Hippoc. dixit Aphoris. 41. lib. 2. Qui frequenter ac fortiter sine manifesta causa exoluuntur, derepente moriuntur: nempe copioso sanguine cor occupante subitò, aut natura conante expulsionem eius in aliam partem, errante tamen, aut veluti in subito terrore: nonnulli quoq; exhalante spiritu ob instrumenti defectum egerunt animam, veluti qui ex nimio gaudio dissoluti subitò perierunt. Inflammationes verò & erysipelata lethalia sunt, atque incipiunt, sed antequam augeantur, interimunt. Potest quoque obstructio meatuum per quos animalis defertur facultas hominē subitò interimere, vt in magna apoplexia: verùm morbi iecoris, aut cerebri non solent mortem afferre, nisi malum ad cor deferatur, quod est vitæ fons & origo, quamuis iecur omnimodo cesset à nutritionis munere per aliquod tempus, donec malò consentiat cor, sic etiam vbi cerebrum omnem animalem amittat functionem, salua respiratione, nondum tamen moritur animal: morietur autem consentiente corde, deficiente respiratione, qua cor ventilatur, vt de magna apoplexia diximus. Cùm igitur cordis palpitatio, ab intemperie non facta, aut humore obstruente, aut grauante ortum habuerit, curationem admittet. Agnoscitur autem calida intemperies palpitationem efficiens, ex pulsus magnitudine, celeritate, & crebritate, ex calore thoracis, ex frequenti & magna respiratione, & quòd aërem exufflando mittunt, ac sitiunt, & quoniam aëre frigido gaudent. Frigida contrariis notis se ostendit, nam pulsus rarus fit, & paruus, ac tardus, sic etiam respiratio, & gaudent calido aëre, & siti carent. Quòd si præter

Cordis intemperies neminē subitò interimit.

Palpitationū cordis nota.

hæc grauitas accesserit, copia significatur humorum, ad quam significandam pulsus accedit inæqualitas. Inde verò patiente corde palpitatio oritur, quæ inæqualis, & intempestiua cordis dilatatio est, veluti quidam ipsius saltus. Hanc autem fieri contingit ob aquosum humorem in pericardio, hoc est in membrana cor obuoluente, contentum, cùm modum excesserit (nam paucus secundum naturam ibi continetur,) in hoc morbo apparet ac si cor in humore moueatur, vt inquit Gale. lib. 5. de Locis pat. cap. 1. quod in simia dissecta expertus est, cor nempe in humore aquoso contineri, qui infusus erat in pericardio. Hunc affectum patiebatur D. Sanctius à Velasco, filius comitis Niuensis, qui palpitationem cordis patiebatur, adeò validam, vt à me & reliquis præsentibus talis sonitus audiretur, ac si lapillus in vas aqua semiplenum proiiceretur, cui nos sacculum admouere præcepimus, quod recipit pulueris aromatici rosati & diambræ vtriusque drac. ij. pul. maceris, caryophyllorum, folij, singulorum drach. j. florum buglossi, & naphæ vtriusque vnc. s. fiat sacculus, qui vino albo odoriferato aspergatur. Quo apposito, factum est vt intra horam palpitatio cessauerit, & sacculo remoto rediret, donec victu decenti, & hoc sacculo ac odoratis medicamentis, tum cibis admixtis, tum per se adhibitis, fuerit sanitati restitutus. Affectus hic eam habet ad cor relationem quam ascites ad iecur, in quo victu quidem extenuante vti decet, non tamen sanguinis missione, quæ nullatenus serosum humorem ibi contentum minuere valebit, neque Galen. aut alius auctoritate dignus illud præcepisset. Verùm si palpitatio humorem in corde abundantem ostendat, victu extenuante vti decet, ex carnibus pullorum elixatis cum ciceribus, borago quoque elixa vtilis est, & vini albi aquosi potus, & modica exercitatio, & ab animi perturbationibus omnimoda abstinentia. Curatio ex Galeni præceptis accommodata est missio sanguinis: secare autem oportet venam internam cubiti dextri, pro redundantiæ ratione, aut parum citra, summè cauentibus animi deliquium: manu interim pulsui admota, neque erit à ratione alienum, perseuerante malo, sinistri cubiti venam internam deinceps secare. Hoc auxilio non tantùm curationis, sed & præseruationis gratia vtebatur Galenus. Quod si intemperies aliqua relicta fuerit, contrarietate curabitur, calida sanè cordis intemperies, palpitationem efficiens curabitur conditis & epithematibus. Conditum refrigerās fit hoc modo, conseruæ rosarum, boraginis, & buglossi singulorum vnc. j. pul. diamargariton frigidi, & trium santalorum vtriusque drach. j. saccari quantum satis fuerit. Puluis quoque vtilis est trium santalorum, aut diamargariton frigidi, in tabellis cum saccaro, cum quibus aqua buglossi bibi potest, aut decoctum radicum buglossi, epithema autem fiat, quod recipiat aquarum rosarum, boraginis, & buglossi, singulorum vnc. iiij. aceti vnc. s. pulueris diamarg. frig. drach. j. santalorum rubeorum drach. j. croci grana iiij. fiat epithema, quod linteo madefacto superponatur thoraci, prius tamen manibus retentum repescat. Cibus his conueniet caro pulli, aut gallinę elixa cum granis hordei, aut lactucis, aut boragine, & postrema mēsa nuloplacenta, quam Hispani laleam nominant, sine speciebus. Potus erit vinum aquosum, aut etiam aqua hordei, aut decoctum radicis buglossi, in eum vsum accommodantur lactucarum caules cum saccaro conditæ. Palpitatio verò cordis quæ à frigida intemperie oritur, victu eget attemperante ac calefaciente, aëre calido, carnibus gallinarum,

Palpitatio cordis.

Palpitationis curatio.

Palpitatio à cals. intemperie.

Palp. à frigid. intemp. curatio.

Digitized by Google

narum, perdicum, caporum, phasianorum, cum melle, saccaro, & aromatibus, vt caryophyllis, pipere, croco, & macere, vinum bibent antiquum, sed non valde potens, aut vinosum: nam vina valida non tolerant, qui cor languidum habent, ob subitum quem faciunt occursum. Modica vtentur exercitatione, & frictionibus, sicuti & qui cum humore palpitant ventrem lenem seruabunt, somno vtentur moderato, animi turbationes vitabunt, epithemata eisdem apponentur calida, quorum vnum placet componere. Aquarum boraginis, buglossi, & melissæ, singulorum vnc.iiij. vini albi odoriferi vnc. ij. pul. diambræ, & aromatici rosati vtriusque drac.j. croci grana v. id cum serico tincto ea purpura aut cocco admoueatur. Conditum hoc modo conficies, cooseruę boraginis, & buglossi vtriusque vnc.j. pul. diambræ, & aromatici rosati, vtriusque drach.j. cum saccaro, post quod bibet decoctum radicum buglossi, aut eiusdem aquam instillatitiam. Valet in hunc vsum radia buglossi condita, aut cortices citri conditæ cum saccaro, aut melle.

De syncope.

CAPVT IX.

Syncope.

ALEN. lib. 12. de Meth. med. syncopē appellat subitum virium lapsum, verùm Aëtius lib. 5. syncopen ab animi deliquio distinguere docet, quoniam animo linquentes, subitò in eum affectum incidunt, sensu & motu priuati, sine sudore. Syncope tamen dormientes, aut vigilātes corripit, sed eum sudoribus syncopticis, de quibus nonnihil diximus in expositione præfationis in librum prognosticorum Hippocrat. sed est sanè deliquium animi, facultatis animalis passio: syncope verò vitalis. *Nota.* At verò syncope multis de causis oritur: fit enim ob abundantiam aut defectum: abundant quandoque acres & biliosi humores, qui ventriculum obsidentes syncopis causæ fiunt, abundantiam autem hanc comitatur celeris ac prompta spiritus dissolutio, & defectus, aut erunt succi crassi, frigidi & crudi, vitales vires opprimentes. Ex defectu tamen oritur malum, veluti ex sanguinis profluuio, vndecunque fiat, aut ventris fluxu, aut vomitu, aut sudore, aut insensili vacuatione, fit etiam ob magnam aliquā mentis turbationem, vti gaudiū, aut terrorem, quod etiam facere valet pestilens aër, aut valde fœtidus inspiratus, aut similis vapor à pulmone, thorace, ventre, aut vtero, in cor delatus. Nos hoc in loco duas tantùm syncopes species curare docebimus, quas probè admodum curare docuit Galenus lib. duodecimo de Methed. medend. quarum altera à tenuibus, altera à crudis & crassis humoribus ortum ducit.

Syncope ob acres humores. Cùm igitur tenues, biliosi, & acres humores ventriculi os iofestauerint, fit vt compatiente corde spiritus vitalis dissoluatur, & attenuatus transpiret, & hominem syncope arripiat. Appellatur hæc cardiaca syncope, siue cardiaca stomachica. Eius affectus notæ sunt, morsus oris ventriculi, sudores multi, pallor faciei, oculorum cauitas, temporum collapsus, & nasus in extremis gracilis. Illi præterea qui syncope ab humorum tenuitate & spiritus prompta exhalatione capiuntur, facilè ob inediam, vigilias, fluxum ventris, nimiam exercitationem, dolorem, mœrorem, & iram hoc symptomate corripiuntur. Quod parum mali significat, cùm à causa quapiam de his prouenerit, facile quoque est malo subuenire. Verùm si nullo horum præsente syncope eueniat, ac talis facies appareat, malum ab acribus & tenuibus humoribus procedit, & perniciosum est, præsertim si intra primos tres morbi dies eueniat, vt Hippocrates docuit libro primo Prognost. Horum autem præcipua curationis methodus in nutritione consistit, & refectione virium: minùs præcipuæ sunt, cutis adstrictio, humorum coctio, & eorum attemperamentum: vires frequenter reficiendæ sunt, vbi multum cibum semel superare nequeant: nam vbi valeant copiosius erunt alendi, immedicabilem tamen existimare oportet syncopen, quæ languentem ac imbecillum ita inuadit, cum visceris alicuius inflammatione, nempe ventriculi, iecoris, aut lienis: nam is quatenus languidus est, sæpe nutriri expostulat: inflammationi verò cibus summè aduersatur. Qui verò aliàs valentes sunt, per inflammationes rarius, sine ipsis tamen adhuc frequentius sunt nutriendi. Sint autem alimenta succi constantis, & quæ non facilè in ambientem aërem transpirent, sed adstringendi quoque vires habeāt. Collocabitur itaque æger in aëre ad frigidum inclinante, in quo aspergantur rosæ, myrtbus, cannarum folia, & violæ. Cibus erit cerebrum suis probè assum, aut elixum cū porro & anetho, gallorum testes, mica panis in succo mali punici, aut succo mali cotonei, aut in iure gallinæ elixæ, cum malis cotoneis, aut vitelli ouorum sorbiles cum succo arancij, aut mali punici, alæ quoque auium eis conuenient: ab aqua verò mulsa abstinebunt. Procedente autem malo, sed non adeò affligente, nec inflammato viscere quopiam, carnes pullorū, & nouellarum perdicum eis conuenient, & poma odorata anethina, & mali cotonei parum, post cibum, aut miloplacentas, quam diacotoneum appellant. Bibent autem vinum album aquosum modicè austerum, aut vinum de yellana, eisdem cum cibis præbebitur, somnus procurandus, & quies eligēda, & animi tranquillitas. Extra accessionem hæc agenda, & clysteria ex aqua hordei & oleo violaceo, ac saccato iniiciendæ. Præterea cutis coostipanda inunctione corporis ex oleo rosaceo, aut myrthino: ventriculo verò admouebimus oleum melinum, & succum vuæ acerbæ, & thoraci aliquod ex epithematibus refrigerātibus, quale est ex aqua rosarum instillatitia cum puluere diamarg. frigidi, & santalis rubeis. Attemperabitur autem acredo humorum syrupo de acetosa, aut de succo vuæ acerbæ, aut de succo limonum: nam & attemperati humores facilius coquuntur, & natura ipsa attemperatis roboratur ad coctionem molliendam. Verùm si medicus præsens fuerit accessioni, aquam frigidam faciei inspergat, in quem vsum instillatitia rosarum est optima, rosas aceto inspersas naribus admouebimus, & micam cotoneorum cum pauco vino rubeo in os instillabit, aut ius pulli cum succo vuæ acerbæ, aut mali cotonei, aut offam panis in vino valentiore: partes adstringendæ, & extremæ partes. Confert quoque ventriculi os perfricare, & alta voce acclamentur proptiis nominibus. Diuersam ac ferè omni ex parte contrariam curationem exposcit syncope à crassis & frigidis succis opprimentibus, & transpiratum probibentibus, ac perinde extinguentibus calorem natiuum. Quos in ventriculo & toto corpore contineri agnoscimus notis sequentibus. Facies enim albicat, & plumbei coloris efficitur, & intumescit, sic etiam & hypochodria, & corpus vniuersum. Pulsus eorum sunt parui, tardi, rari, ac imbecilli, & omni genere inæqualitatis inæquales, atque collectiua & ea quę in vno est pulsu. Hi sanè euacuatione egent,

Syncope affectū victus ad acres succos.

Quid sit miloplacenta.

Syncope à crassis humoribus.

egent, non nutritione vt prædicti: at verò ea ratione in periculo constituti sunt, quòd euacuatione curari debeant, quam minimè ferunt, non enim tolerant sanguin. missio. aut purgationem. Alimenta verò eosdem opprimunt, & eadem offerre est necessum, collocabitur æger io aëre calido, non humido, & lucido, atque tempus somno & frictioni impartiendum, nam somnus coctionem iuuat, vigilia digestionem, reliquo autem tempore à somno quo humores coquuntur, & vires separantur, corpus fricandum, incipere autem oportet à cruribus frictionem cum linteis paulò asperioribus: oam decet cutem frictionibus abradere, vt probè digestio succedat, incipiemus tamen ipsam à cruribus supernè deorsum, deinde ad brachia perueniemus, incipientes ab humeris ad manus: verùm oe incidant io lassitudinem veluti contusa carne ex longa & aspera frictione: membra prædicta ad finem vnguenda ac fricanda oleo antiquo, aut anethino, deinde dorsum supernè deorsum linteo fricandum, & ad finem prædicto oleo vngendum. Rursus ad initium redeundum, & crura primò, deinde brachia, deinde dorsum fricare oportebit, ac totum tempus somno, & frictionibus impartiendum, sed decet somnum esse moderatum in hac affectione, ad quem conciliandum non parum frictio conducet. Qui verò cruditatibus laborant, paucissimo egent cibo, siquidem crudi humores coctione alere possunt, valente sanè facultate, quod ex pulsus constantia, æqualitate, & ordine agnoscemus, aqua mulsa in quartum vsque diem satisfaciet: deinde verò vsque in septimum, aut eisdem imbecilliorihus, vsque in quartum, aquam mulsam manè & vesperè præbebimus: in meridie verò, ius pulli elixi cum ciceribus, si etiam æger id non admodum ęgrè ferat, mellis parum iuri addemus, atque micam panis, in eodem madefactam, aut vitellos ouorum tremulos cum melle, & desuper vinum bibent potens, quale est à sancto Martino, duorum annorum, aut vetustius, aut vinum à sancto Torquatio, subflauum, aut à cacalla, aut à cantalapetta, sed post cibum à frictionibus vsque in quartam vespertinam horam abstinebunt, neque erit à ratione alienum ob hominum nostri æui consuetudinem, post quartum diem alas auium edere elixas cum ciceribus, & deinde eum salsamento ex petroselino, quod parant ex mica panis cum aceto, petroselioo, & allio ac pipere, cui addatur mel. Quæ verò in potu præbentur, æstate parum frigida sint, vt aqua mulsa, aut acetum mulsum, quod eisdem vtilissimum est: byeme verò calida. Præstat quoque in hunc vsum syrupus de quinque radicibus cum aceto, & aqua mulsa ex hyssopi decocto, aut calaminthæ. Clysteribus autem vti conueniet ex decocto mercurialis & melle, ac sale, aut ex aqua mulsa cum hiera diacolocynthidos & sale, aut ex decocto calaminthæ, pulegij, cum cassia fistula, melle & sale. Si tamen præsentem habueris accessionem vt hominem excites, frictionibus vteris, ex Galeni præceptis, similibus hi quibus vsus es ante accessionem, & micam panis præbebis io vino flauo, valido, antiquo, & odorato, quod austeritatis nihil habeat: nam quæ austera sunt, citam in corpus digestiooem coërcent, quod quàm maximè cupimus præsente accessione, tale est vinum à sancto Martino, trium aut quatuor annorum, aut vinum à yepes, aut à lilio, duorum annorum, aut vinum à cantalapetra, duorum annorum, aut à cacalla eiusdem ætatis, non sint tamen vetustate amara, nec austera, sed si quæ ab initio austeritate participabant, qualia sunt vina quædam cæsaraugustana, quędam lusitana, & apud nos quę à Corpa deferuntur, decet vt vetusta adeò bibantur, vt austeritatem amittant, si huic morbo profutura sint. Instillabimus autem in os vinum id, æstatis tempore parum frigidum, hyeme verò calidum: nam & caliditas ad citam digestionem proficiet. Odores autem boni, calidi, vti moschi, ambræ, maceris, caryophyllorum, styracis, & similium naribus admoueri debeot per se, aut io sacculis vino odorato aspersis, non tantùm in accessione, sed citra ipsam: nā odores quamuis nec sanguinem, nec carnem reficiant, subitò tamen reparant vires, recreato animali ac vitali spiritu: nam quandoque vidimus imminentem accessionem syncopes, bonis odoribus naribus admotis propulsatam. Fotus ventri & hypochondriis admouendi, ex oleo nardino, oleo de absinthio, oleo laurino, aut anethino, cum lana calenti. Manus vino odorato abluent, atque faciem. Quòd si in ore ventriculi quidpiam supernatauerit, & nauseam induxerit, bibito aceto mulso tepido, penna oleo intincta ori immissa vomatur, siue fuerit crassus, ac pituitosus, & crudus humor, siue acris & biliosus: id verò extra accessionem procurandum.

Vt nutriendi sint syncope affecti ab humoribus crassis.

Vomitus in syncope.

De mammarum inflammatione.

CAPVT X.

MAMMIS inflammationes accidunt, quemadmodum & aliis corporis partibus ex oimio sanguinis affluxu, quandoque verò lacte copioso ibidem retento, deinde verò putrescente. Causæ manifestæ sunt, nempe sanguinis copia, aut crassitudo, aut copia lactis cum calore mammarum. Omnibus ferè mammarum inflammationibus adiungitur * febris, omnes comitantur dolor, calor, grauitas, & dntities. Cùm à lactis copia fit, tantùm iis accidit quæ partui proximæ sunt, aut pepererunt, & rubor eis est minor, atque calor: illæ etiam quæ à sanguine malum patiuntur, prius dolores in dorso, spatulis, & axillis sentiunt, aut menses, si fluere ipsis lactantibus solebant, fuere suppressi. His omnibus victus erit tenuis, & qui saoguinem, atque lac minuat, veluti beta elixa cum oleo & aceto, aut poma assa, ouorum vitelli tremuli, cum succo arancij, mica panis lota: à iure carnium abstineāt. Potus sit cinnamomi decoctum, aut cum febre vehemeotiore, aqua hordei, clysteribus venter leniatur. Crurum vtantur frictionibus, somnus moderatus procurandus: nam ex eis quædam præ dolore, & calore vigilias patiuntur, quædam ob sanguinis vaporem immodicè dormiunt, omnem animi turbationem vitabunt. Ex maioribus remediis est missio sanguinis, siue malum ex sanguinis affluentia oriatur, siue ex lactis collectione ac putrefactione. Mensibus suppressis secabitur vena interna malleoli lateris patientis: in aliis verò vena ioterna cubiti eiusdem lateris, sanguis autem pro virium robore & sanguinis copia mittetur. Repellentia verò medicamenta admouenda sunt statim ab initio, quæ non valde repellant, quoniam in māmas deponunt sanguinis abundantiam partes cordi proximæ, in quas non expedit repellere ipsum, ne morbus lateralis, aut pulmonia inde sequantur: ne tamen accumulatim influat, repellere oportet, quem vsum præstat spongia posca imbuta, & loco inflammato admota, & solani folia cum butyro vaccioo & oleo contusa, aut

Mammarum inflammationes.

** Immo & aliquādo furor, referente Hippo. lib. 5. Aphor. 40.*

Mammarum inflammationum curatio.

aot palmulæ in posca & oleo elixæ, deinde malaxatæ. Aliud, farinæ hordei, farinæ fabarum vtriusque vnc.j. aceti mulsi voc.vj. rosacei vnc.j. misce: leoius remedium est soccus foliorum coriandri cum rosaceo, linteo madefacto applicitus, & quod mammas non grauat, vti & vapor decocti fœnugræci, aut hydreleum calens admouendum cum hapso lanæ. Morbo prætetea in dissolutiouem tendeote, conueniet farioa fabarum cum melle, aot emplastrum molle, quod recipiat farioæ semiuis lini, & fœnugræci vtriusque vnc.j. farinæ fabatom vnc. s. sapæ quantum satis fuerit, aut ex eisdem cum butyro & oleo camęmelino fiat emplastrum: hydrelæum quoque calidum superfusum prodest. Parietaria eum sapa, aut melle malaxata & calida admota valet. Quòd si fieri nequeat quin inflammatio ad suppurationem perducatur, folia maluarum elixa in hydrelæo superponenda. In eodem etiam elixantur maluarum folia, maluauisci radix, deinde cum axungia porci malaxata admouentur, aut erocum etiam addes. Perducuntur autem facilè mammarum inflammationes ad suppurationem, ita vt farina tritici eum hydrelæo intra quatuor horarum spatiom sæpe tumores hos ad suppurationem integram & rupturam perduxerit. Pure autem genito, si id profundum nou fuerit, tumoris ruptura parabitur, vbi cum emplastro quouis suppurante parum stercoris columbarum syluestrium cum melle misceatur. Pure autem profundiore existente, candenti ferro pars vtenda est, semper tamen papilla sernanda, ferrea lamina circulari superposita, & quoad fieri possit apertio secus papillam procuranda. Deinde linamenta coorotta eum melle despumato & thure, aot etiam myrrha intromittenda ad puris eductionem. At verò iuxta partum sæpe, & non rarò reliquis lactantibus inflammationes mammarum fiunt, ob lactis eopiam & corruptionem, quas Hispanæ fœminæ appellaut pelo. Quam appellationem in hominum opinionem falsam, ac superstitiosam traduxit Aristot. libro 7. de Histor. animalium, cap. 51. dicens: Vbera enim rota fungosa ita sunt, vt si in poculo pilum fortè hauserit mulier, dolor moueatur in mammis, quod malum, pilare appellant, nec sedatur douee pilus, vel expressus exeat sponte, vel cum lacte exugatur. In hoc affectu summopere contendendum est, ne lac conerescat & obduretur, quod probè cum repulsione fluxionis faciunt posca & rosaceum, si in eisdem madefacti linteoli superponantor, aut acetum mulsum cum farina fabarum & hordei, aut pettroselinum malaxatum eom aceto mulso, aur cum posca, sed hoc discutere quoque valet: falsum autem est quod ferunt petroselinum admotum funditus lac stipare. Optimum autem remedium est ad mammarum inflammationes, & duritias, siue multa fluxione, quod recipit butyri vaccini voc. ij. axungiæ gallinæ & anatis & terebinthinæ vtriusque vnc. j. cetæ vnc. s. hæc liquefacta linteo excipiautur, quod mammæ inflammatæ soperponatur. Valet id quoque ad lactis superahundantiam, & incrassationem, & concretionem ipsius. Si verò inflammatio ad suppurationem cootendat, curabitur vt dictum est. Cauendum autem ne in hoc affectu (vt Paulus inquit) mammæ exugantor, ne trahatur sanguis copiosior.

Pelo quod malū appellant Hispani.

Mammarum duritias emolliens.

De lactis redundantia.

CAPVT XI.

Lactis redūdantis cura.

V M lac plurimum in mammis abundat, præter id quod molestum est, & quandoque sponte defluit, & grauat, periculum imminet ne conerescar, aut inflammatiooem in mammis efficiar. Quamobrem tenui vtentur cibo quæ laborant, vt oleribus, & fructibus, & aquam bibent: sanguis quoque mittatur eisdem, secta vena malleoli iuteriotis: crura quoqoe fricentur manibus & brachiis: nullum aggredientur lahorem, & venter leniatur. Mammis autem appooentur lintei posca madefacti, aut portulacæ folia cum aceto trita, aut apium tritum cum aceto, & rosaceo. Aliud, farinæ fabarum, farinæ lentium, vtriusque vnc. j. sueci plautaginis vnc. iij. rosacei vnc. ij. aceti vnc. j. Valet ad id proselinum cum posca tritum. Aliud, sueci plantaginis, succi menthæ, vtriusque vnc. j. s. farinæ hordei vnc. j. aceti vnc. s. linteis excipiantur, & mammis admoueantur frigida.

De lactis concretione.

CAPVT XII.

Lactis concretæ cura.

ONERESCIT autem lac aut nimio calore exustum, aut si copiosum fuerit, vbi aquosior & tenuior pars effluat: reliqua verò crassior maneat & caseosa. A frigore autem concrescere posse lae, nullatenus existimamus: quoniam nee mammæ viuente animali adeò magnam ferent frigiditatem, vt concrescat lac in ipsis, neque solet lac frigiditate conctescere, sed potius serescere & liquari. Hoc vnum tamen fieri videmus vt lae pituitosum & viscidum retioeatur in meatibus angustis. Causæ sunt mammarum caliditas, lactis crassitudo, & longa in mammis mora, quod accidit vbi lac non exugitur opportunè. Quando à calore concrescit, id tactu deprehenditur, & febris magna ex parte accedit, & frigidis iuuantur, si à crassitudine concrescat necessum est calorem accedere, quem agnoscemus, vt dictum est, aut diutius retineri, quod fœmina ipsa refert: nam si retentum est, non fuit opportunè exuctum, lactis frigiditas & lentor ex natura fœminæ deprehendetur, & frigore mammarum, & lactis post eductiooem substantia, quæ viscida erit & tenax, & pituitam colore referet. Vbi à calore sanguis in grumos concrescat, victus erit refrigerans ex lactueis, aot per se, aut cum carnibus elixis, & potus aqua, aut cum hordeo elixa. Mammis autem apponentur succus solani, cum aceto, aut succus portulacæ cum aceto, aut farina hordei cum aceto mulso, aut eadem cum posca. Prætetea soccus herbæ quam appellant morsom gallinæ, cum rosaceo in linteis exceptus: si verò ob lactis copiam concrescere contingat, aut quia non emulgetur opportunè, id sensim emulgeodum, non tamen ab infante, qooniam id in ventre ipsius corrumpetur & caseosum fiet, sed catulus canis admouendus, aut minister qui probè id facere nouerit, nec tamen id sæpius faciendum, ne lactis copia occurrat, vt docet Aëtius ex

Digitized by Google

Sorani de lactu sententia. ex Sorani sententia, quam non omnino seruamus, sed lac fugere concedimus, non tamen frequenter, nec copiosè: ad abundantiam verò remedia suprà dicta sunt. Mammis autem superponenda quæ diximus valere ad lactis redundantiam. In quem vsum valet lentium decoctum cum oxyrrhodino: aut lentes in posca bulliant pauco croco addito, & decocto mammæ foueantur. Si tamen lac ob crassitudinem non defluat mammas implebit, & retentum aliquando concrescet, tenui parte diffIante, & effluente. Quibus conuenit victus extenuans, vt ius carnis elixæ cum ciceribus. & anetho, & potus vini albi aquosi, totum autem corpus purgabitur elect. diaphœnicon. Mammis verò apponemus emplastrum ex farina seminis lini, fœnugræci, cum oleo camemelino & aceto, aut fiat fomentum ex decocto fœnugræci, seminis lini, seminis apij cum spongia, aut vnguenti dialtheas vnc. j. olei camemelini vnc. ij. fiat linimentum. Duritias mammarum ex lactis copia, atque lactis ab ea causa concretionem, & mammarum dolores curat fomentum ex decocto quod recipit aquæ lib. 4. seminis lini, fœnugræci, vtriusque vnc. j. s. camemeli manipulum j. bulliant ad consumptionem quartæ partis, & colaturæ adde sepi hircini liquefacti, & axungiæ gallinæ vtriusque vnc. ij.

Fomentū ad dolores & duritias mammarum.

De lactis vitiosi emendatione.

CAPVT XIII.

Lac vitiosum. Ac vitiosum id appellamus quod cacochymum est, quódque solet acredine mammas erodere & vlcerare: id verò notum est ex praui succi sanguine generari, aut in mammis corrumpi, nec refert dicere quàm prauum infantibus succum præstare possit. De hoc vitio in præsenti capite agemus, nam de vitio ob frigiditatem & crassitudinem in præcedenti diximus. Causæ eædem omnino sunt quæ cuiusuis cacochymiæ, nempe prauus victus, & prauorum alimentorum vsus: mammarum verò distemperiem notum est lac corrumpere posse, præsertim calidam. Signa redundantiæ prauorum succorum in toto corpore, secunda parte à nobis abundè tradita sunt: si verò demptis notis quæ ostendunt in toto corpore cacochymiam, adhuc lac cacochymum fuerit, vitium mammarum est: vitiosum autem lac mammas exulcerat, & nomas, siue depascentia vlcera, ac serpentia infert: cuius naturam, & in quam partem degeneret, Aëtius probè agnoscere docet, an videlicet subalbidum, nigricantem, flauum, subfuluum, an viridè referat colorem, dicens: Tennia ac candidissima linteolorum frusta eo lacte imbuta in vmbra siccabimus, & in his quātùm lac à natiuo colore discessit, speculabimur. At verò vitiosum ne sit, aut aliàs fœtidum, olfactu cognoscemus, sicut salsediné, aut amaritudinem, acorem, insipiditatem, gustu dignoscimus: tenuitatem & crassitudinem ac lentorē ex vngue probabimus. Has substantiæ probationes nos parte secunda retulimus. Hæc omnia vitia corrigemus victus ratione, contrariis adhibitis. Aëtius purgationes vitandàs præcipit, præsertim si fœmina eo vitio laborare solet quandiu lactat. Nos tamen aut infantes aliis lactandos tradimus, aut eas purgamus animaduersa humoris peccantis natura: ita enim sæpe fit vt in bonum statum lac reducatur, & infans, ac nutrix benè valeant: nam & Hippocr. lib. 6. de Morbis populi non tantùm ad emendandos prauos succos nutricum, sed infantium eas purgare docuit, quod medicis adhuc in vsu est. Deinde nutricem alimus boni succi cibis, & in omnibus rectam victus rationem instituimus. Mammas verò si distemperatæ fuerint, contrariis attemperamus.

Lactis vitium agnoscere.

Lactis vitia emendantur.

De lactis defectu.

CAPVT XV.

Lactis inopia curat. Efectvs lactis, aut inopia, magna ex parte sequitur defectum sanguinis boni, & corporis ariditatem. Quandoque verò infantis debilitatem, qui nequeat sugere lac, nam ad validam suctionem sequitur tractio: quandoque etiam sequitur mammarum morbum. Sanguis etiam vitiosus lactis generationi est ineptus, aut lac vitiosum generat, pituitosus tamen coctione & calefactione eget. Primùm autem lactis inopiam quæ sanguinis defectum sequitur, reparare docebimus. Decet autem totum corpus humectare, & bonis cibis alere, qui multum ac bonum sanguinem generent, & nonnullis, qui præter id quòd alere possunt, augendi sanguinem facultatem habent, calidam, & humidam, neutra qualitate valde excedente: lac itaque ab sanis animalibus desumptum optimum alimentum est, caprillum, aut etiam ouillum, & lac elixum cum vitellis ouorum & saccaro, vt in Hispania paratur, & pulmentum ex oriza prius in aqua, deinde in lacte elixa, & amylum cum lacte & melle, carnes gallinarum, caponum, phasianorum, pauonum, præsertim eorum quos indos appellamus, veruecis, & succus earundem carnium assarum, & caro hœduli, ant agni, & caro porcelli assa, cum pane autem hæ carnes edantur, & cum salsamento ex eruca & melle. Ex piscibus barbelli, troctæ, murena, laurax, balfuceus, salmo lac augent. Præstantissimus autem cibus est, qui à nobis cibus albus dicitur, ex gallinarum pectoribus elixis, cum farina orizæ, lacte, & saccaro confectus, Hispani frequentem babent in mensis diuitum. Placentas quoque formamus ex sesamo cum melle, quas nouimus abundè lac præstare, si post cœnam exhibeantur, prosunt etiam interdiu. Laudatur à quibusdam lac scrofæ. Valent etiam amygdalæ dulces, vuę passæ, & amygdalatum optimum est, valent etiam pistacia, nuclei pini, eruca, pastinaca assa in cineribus. Potus vinum nigrum non austerum, sed potius dulce, aut vinum album aquosum. Mammas quoque ac pectus fricare conuenit, & lac sugere validiùs, à totius corporis exercitatione & frictione abstineant, & à venere, vitiosus sanguis, vt diximus, emendandus sicuti & lac, sanguis quoque pituitosus autore Galen. lib. 5. de Simplic. med. facultat. medicamentis calidis, non multum, neque vltra primum aut secundum ordinem, non exsiccantibus, eget, vt apio, sio, polio, & hisque simul sunt alimenta, vt eruca, fœniculum, anethum.

Ad mammarum erosiones.

Mammarum erosionis curatio. Si quis mammarum erosiones curare voluerit atque serpentia vlcera, eo medicamento probatissimo vtetur, quo vsus est Archigenes, & à Paulo traditur, vini Adriani boni sextarij viginti, thus quo coriarij vtuntur, libra, cupressi pilularum tantundem, gallæ omphacinæ nigræ selibra, casiæ tantundem, contusa diebus decem commadescant vino, deinde co-

quuntur agitata cupressi radicula, donec dimidia ferè pars fuerit absumpta, atque tunc herbæ proiiciuntur, succus coquitur dum mellis spissitudo fiat, deinde vitreo vase reconditur, in vlceribus depascentibus mero vtitor: sin autem crassius fuerit medicamẽtum vino liquari debet, vt applicetur mammillis depastis, auribus suppuratis, gingiuis ex humiditate putridis, intestinorum torminibus, idem verò dolores etiam lenit lacte dilutum.

De morbis ventriculi & intestinorum.

SECTIO VII.

De ciborum auersione & inappetentia.

CAPVT I.

PRÆTER naturales facultates quæ singulis corporis particulis insunt, néṗe attrahentem, retinentem, coquentem, & expellẽtem, quibus se ipsa gubernant, tepatant, & cõseruant præcedente appetitu, aliæ quatuot insunt ventriculo generales, & communes quibus alimentum toti corpori ministrat, non aliter quàm terra plantis, quatum stomachus est. Hæ sunt, attractrix, retentrix, coctrix, & expultrix, quas antecedit appetitus: quibus vitiatis, corpus probè gubernari nequit: vitiatur autem, vitiata temperatura à qua actiones omnes procedunt, aut ob morbum aliquem partium instrumentariarum, vti obstructionem, tumorem, cauitatis amplitudinem aut angustiam, aut ob vnitatis solutionem, vitiatur autem temperatura cum humore, aut fine ipso. Quoniam verò actionum vitia ipsis morbis sunt notiora, singularũ vitiatarum actionũ curationes trademus, deinde morbos quosdam eurare docebimus. De functionum oris ventriculi numero prima est appetitus, quem quatuot alij motus antecedunt, vt parte secunda docuimus. Præcedit namq; membrorum inanitio, deinde naturalis ipsorum appetentia, tertiò tractio membrorum à ventriculo, quartò tristis suctionis sensus, quintò sequitur appetitus auersionis, à causa contristante, quem sequitur appetitus ad consequẽdum alimentum. Appetitus autem, aut perit, aut remissus admodum est, aut plus æquo intensus & vehemens, aut in prauam ciborum qualitatem conuertitur. De appetitus deperditione, & ciborum auersione quam Græci *ἀνορεξίαν* appellant, primùm agemus. Huius causæ proximæ sunt absentiæ causarum quæ immediatè appetitum excitant, hæ verò sunt suctionis defectus, & sensus priuatio: si namq; ventriculus suctionem non patiatur, nec sensus excitabitur, nec appetitus, quòd si suctio fiat, ventriculus tamen suctionem non sentiat, minimè etiam appetitus commouebitur. Non fit suctio, quoniam non fit absumptio membrorum, aut alimenti adest in venis copia, aut ob caloris imbecillitatem, qui attractionis est instrumẽtum, aut propter venarum meseraicarum & iecoris obstructionem, aut nimiam ventriculi caliditatem, ob quam laxatur ipsius os, atque ea ratione ventriculus calidus ad appetendum est minus bonus, apud Gal. lib. Artis medic. Idẽ efficit humor biliosus os ventriculi occupans, idem in febribus fieri videmus. Si namque continentes citra putredinem fuerint ob multi sanguinis redundantiam, tractiones non fiunt: si verò putredo adfuerit, prauos ac putrescentes succos membra abhorrent: non igitur eosdem trahent à ventriculo. Præterea in ventriculi inflammationib. tum ob plenitudinem, tum ob calorem, non excitatur appetentia. In vlceribus quoque ob morsum, dolorẽ, & irritationẽ, commotus ventriculus ad excretionem, non appetet ad se trahere. Eadem dispositio sequitur ad fluxum ventris, præsertim biliosum, & ad colicos dolores, & veri morbos quosdam. Sensus autem hebes redditur ob intemperiem frigidam mortificantem, sed nihil obstat quin ab omni intemperie procedere possit, siquidem ad sentiendum probè bona temperatura benefacit: mala igitur oberit, quamuis frigida & humida magis hebetet sensum, calida & sicca minus: intemperantiæ verò quandoque sine humore sunt, & quandoque cum ipso. Vbi appetitus deiectio aliarum partium morbos sequatur, proprias habent morbi curationes, alibi traditas: vbi tamen inflammationes aut vlcera sequatur, eas quæ dicentur curationes admittet. Modò verò eam appetitus labem curare docebimus, quæ ventriculi sequitur intemperiem, cum humore, aut sine ipso, intemperies calida ardore, & siti deprehendetur, & corruptione ciborum in nidorulentam naturam, frigida contrariis, nempe frigiditate, sitis defectu & corruptione ciborum in acidam naturam, quando cum humore consistit, calidus humor ac biliosus calidam efficiet distemperiem, & signa prædicta sequentur, ac nonnunquam vomitus bilis, & morsus oris ventriculi, & nausea, & oris amaritudo. Frigidi humores si in ventriculi ore consistant, frigidam intemperiem efficient, & notæ accedent frigoris, & grauitas, & nausea, ac vomitus quandoque pituitæ, & corruptio ciborum in acidam naturam. Si à simplici intemperie quę sine humore est, appetitus deiiciatur, contrariorum exhibitione curari debet, tam ciborum quàm medicamentorum, quorum quædam dicentur in hoc capite, quędam etiam in curanda ventriculi imbecillitate, & cruditate ciborum. Quando verò ciborum auersio cum humoris redundantia fit, si biliosus fuerit, bilis imprimis vomitu euacuãda, cum aceto mulso præbibito, aut syrupo acetoso, deinde digitorum aut pennæ immissione: aut per aluum ducenda, cum pilulis de hiera simplici appellata, præsertim vbi biliosus humor fibris ventriculi incuneatur. Quando tamen crassi humores, & tenaces symptomatis causa sunt, præparati debent aceto mulso, aut syrupo de quinque radicibus cum aceto, deinde vomendus est humor, cum aceto mulso & seminis raphani decocto tepido, vometur etiam probè, si cibis prius impleat ventriculũ æger, vt beta, & raphanis, deinde bibetit aceti mulsi tepidi libram vnã: aut etiam ventet electuatio diaphœnicõ in aceto mulso, aut aqua mulsa purgabitur. Intemperies autem relicta post humorum vacuatiunẽm, si calida fuerit, attemperabitur bis quæ præter id quod frigida sint, ventriculo fuerint accommodata: de quibus est miua cotoneorum, & syrupus de succo vuæ acerbæ: exterius tamẽ apponetur oleum melinum. Alimẽta sint poma austera, aut pyra talia, assa, & carnes assæ, deinde inspersо succo atancij, aut limonis, & miloplacenta, & diuersæ carnium præparationes cũ succo vuæ acerbæ, aut cum aceto, & mica panis in posca, & lac acidum. Potus aqua, aut vinum album modicè adstringens, sed abũdè dilutum. Ad frigidam intemperiem, & ventriculi imbecillitatem, proficiet syrupus de mentha compositus, syrupus de absynthio, & inunctio ex oleo nardino, oleo de absynthio, aut oleo de mentha: cibis verò anisum & mentha erunt immiscenda, & diacitron, præsertim ex corticibus. Potus verò

Appetitus deficientis causa.

Ventriculi distemperantiarum notæ.

Curatio deiecti appetitus ventriculi.

verò erit vinum album non valde potens, nec valde dilutum, sed quale vinum à sancto Toreatiu, subrufum, aut aurei coloris, duorum annorū, quod aquæ mediam partem, aut paulò minùs suscipiat: verùm hac in re non parum aduertenda consuetudo: nam sunt qui vinum meracius bibere assueuerūt. Diuersa autem condimenta, & præparationes carnium cum caryophyllis, pipere, cinnamomo, aniso, & melle cum pauco acido immiato valde conducunt ad alliciendum appetitum. Quamobrem in omni ciborum auersione post ventriculi vacuationem nihil magis præstat, quàm diuersa apparatio carnium, & herbarum, ex quibus est communis crudarum carnium præparatio, cum alliis, origan. caryophyllis in aqua & aceto, quæ deinde assæ eduntur, ab Hispanis dicitur adobo, & farcimina ex carnibus prægustanda, quæ appellant lunganizas. Experimētum docuit absinthium intra calceos pedibus subiratū appetitum demortuum excitare: valet autem caloris ratione, & frigidis ventribus pituita vacuis, aqua mulsa in qua absinthij coma maduerit per noctem, ieiuno ventre bibita. Odoramenta præterea naribus admota cibi appetentiam excitant. Sunt autem odores qui ex alimentis exhalant, vt odor mali cotonei, odor panis recenter extracti à furno, & carnis elixæ cum petroselino & mentha, & odores alimentorum quæ cum aromatibus parantur. Expedit autem alimenta ita parare & comminuere, vt facilè deglutiantur, & si aliquis cibus ea eis gratus fuerit, non decet in eius esu modum excedere, ne nouum afferat fastidij genus. Neque erit à ratione alienum, cibos non adeò laudabiles eis exhibere, appetitus reuocandi gratia: parum enim deterior cibus, aut potus delectabilior, melioribus, indelectabilibus, magis est appetendus, auctore Hippocrate.

Fastidientium cibos remedia.

Experimentū hoc suspectum est.

De canina appetentia.

CAPVT II.

Canina appetentia.

APPETENTIA canina ea ratione dicta est, quòd per eam homines canum more, vehementi appetitu in cibos feruntur, quos ad ingluuiem deuorantes, deinde reuomunt, & rursus ad cibos redeunt. Huius appetentiæ duas causas Galenus scripsit lib. 1. de Causis symptomatum, dicens: Igitur caninæ appetentiæ causa vna est acidorum humorum vitium, Altera verò, vt dictū est, per totum corpus inanitio, siue ipsam caloris vim, siue retentricis facultatis imbecillitatem sequatur. Accidit autem per primum quidem affectum, vt eorum quæ fuerunt ingesta, multa fiat deiectio: per secundum verò, vt ob exactam habitus inanitionem cibus per corpus digeratur. Constat autem à frigida intemperie oriri quandoque caninam appetentiam. Quando ab acida pituita malum oritur, quæ ventriculi os detersione & morsu ad appetendum vehementer commouet, ructus acidi fiunt, nonnunquam verò deiectiones copiosiores, quàm pro ratione alimentorum, ac liquidę, quoniam venter ad excretionem ab acida pituita irritatur, quandoque etiam acidum vomunt. Frigida intemperies ex cruditatibus agnoscitur, & magna grauitate quam ex ciborum assumptione sentiunt, & quoniam calidis iuuantur, & siti vacant. Famem verò caninam quæ ex dissipatione succorum excitatur, agnoscimus ex calore, corporis ariditate, deiectionis paucitate ac duritie: vbi verò calor vehementior

Appetentia canina signa.

non fuerit, pototum sequetur apertionem, & retentricis facultatis imbecillitatem. Quando appetentia canina frigidam sequitur intemperiem, eis remediis curabitur quæ calefacere possint absque adstrictione, quorum quædam dicentur. Si verò acidos humores sequatur qui in ore ventriculi continentur, aquam mulsam bis aut ter in duobus diebus bibet æger, deinde hiera picra purgabitur quantitate vnc. sem. in aqua mulsa, aut vino diluto, non austero, aut pilulis de hiera picra, illitis cocto ac inspissato melle, quantitas sit à drachma vna vsque ad tres. Deinde calefacientibus vtemur quæ non adstringant, vt aniso, petroselino, porro, origano, cum melle, aut sapa. Summa præterea curationis in id contendat, vt ventriculi os laxetur, & appetentia deiiciatur, quod fiet per alimenta quæ pinguia valde sint, & similes ventris inunctiones. Panis sit recens cum pauco fermento, & anisum recipiat, aut cum butyro, aut porcina axungia pistatus. Iura etiam valde pinguia absorbeant, carnis veruecinæ, aut bubulæ, aut panem in eisdem madefactum edant, aut pultem ea farina triticea, melle & axungia gallinæ, aut porci. Aut pilulas duas aut tres ponderis scrup. j. deuorabunt ea cera & butyro vaccino, aut etiam melle addito. Aues quoque pingues admodum domi aliæ & earum axungiæ cum carnibus edendæ, & porci pinguis pars ellaa, & cerebella animalium assa. Pisces etiam pinguis carnis eis conueniunt, vti anguillæ magnæ pingues, & thunni partes pinguiores, & malua cum oleo multo elixa, & lac, nisi in ventrib. eorum acescat, & recocta, & quæ ex pinguiori lactis parte conficiuntur rotulæ, quas appellant Hispani mantequillas, & oryza cum lacte. Potus autem sit vinum flauum & validum, quale est à sancto Martino, aut sancto Torcatio, duorum aut trium annorum. Hâc etenim famem auctore Hippoc. thorexis, hoc est vini potio, soluit, siue post cibum, siue ieiuno ventre. Ventriculus autem oleo sesamino liniatur. Qui verò in caninam incidunt appetentiam ex corporis dissolutione & humorum dissipatione, infrigidatione & adstrictione egent. Collocari autem debent in aëre frigido. Cibis vtentur, quorum succus non facilè discutiatur, vt carne suilla, & bubula pingui, & pedibus animalium elixis, vt arietis, porci, & bouis probè elixi, atque ventribus eorundem, vtentur quoque piscibus tenacis substantiæ, vti cocbleis, & oryza cum iure carnis bubulæ pinguis elixæ. Panis sit albissimus, cum pauco fermento, & qui antequam coquatur, parum fermentatus est, ac parum intumuit, priorem Toletani appellant candeal, reliquum post cocturam, appellant oliuado, & oua elixatione obdurata. Potus sit aqua, aut decoctum prunorum, cui inest facultas molliendi ventrem & mollificandi deiectionem. Cauere autem oportet ne nimio vsu horum quæ refrigerant & appetentiam obtundunt, in contrarium deducantur: nempe in bulimum, aut ciborum omnimodam auersionem, ac perinde eum melius habere incipiunt, pinguia & quæ validè coctioni obsistunt moderanda. Interim etiam corpus liniatur oleo omphacino, aut rosaceo ex omphacio, aut oleo myrthino, aut oleo rosaceo cum puluere acaciæ, aut olei omphacij & myrthini vtriusque vnc. ij. pul. acaciæ, hypocistidos, rosarum, singulorum drac. j. ceræ, quod satis est, fiat vnguentum, quo corporis moles liniatur.

Canina appetentiæ curatio.

De bulimo.

CAPVT III.

BVLIMOS magnam famem significat, quæ bouis magnitudini confertur. Magna vtique fames est, sed quæ non diu perdurat: nam deinde animo linquuntur, extremorum refrigeratione, & defectu spiritus laborantes. Hanc verò Galen. lib. r. de Causis symptom. à frigore fieri testatur, dicens: Accidit ad hæc bulimos, ita enim vocant. Estque huius patticulæ symproma, cum simul & penuria, imbecillitate, & refrigeratione laborat. Eandem transtulit sententiam Aëtius, dicens: Bulimos ea stomachi frigiditate oboritur, indigentiáque ac virium imbecillitate, & ab externo frigore ferè in totum initium capit. Alexander tamen à calore morbum hunc fieri docet, cùm inquit: Fit autem vt ratio subiudicat, ab immoderato calore oris ventriculi, & imbecillitate, vnde nisi alimentum immodicè assumant ægri animo deficiunt. Hoc quoque eodem loco curare docet, adhibitis refrigerantibus, & alimentis quæ ægrè conficiantur. Nos sanè vtramque vidimus, nempe ea refrigeratione totius corporis, quæ ad ventriculum penetrauit, & in febrientib. & aliis ob nimiam caliditatem; famem celeriter cacitatam, sed breui admodum cum animi deliquio cessantem. Tunc autem membra validè trahunt à ventriculo: sentit quoque ventriculus suctionem, à qua vehemens excitatur appetentia: statim verò animo linquuntur, atque sensu suctionis priuantur, ac perinde fame, sed non longè pòst reuocato laborante, ac sensu reuiuiscente, redit ciborum appetentia. Agnoscitur itaque affectio, quoniam ægri referunt se valde cibos appetere, & magnopere desiderare, quos instanter expostulant, sed nisi celerrimè subueniatur, eosdem animo linquentes auersantur cum extremorum refrigeratione. Si igitur facies eisdem intumescit, albicat, & siti carent, frigoris occasione fit, si tamen sitiant, æstuent, & extenuentur, à calore procedit. Tota medendi ratio in his tribus consistit: nempe refectione virium, & vt celerrimè reficiantur, & vt attemperentur. Si igitur fame excitata statim animo linquant, reuocandi sunt odoribus, vti bolo armeno, aceto madefacto, & naribus admoto, aut eius loco terra quauis alia non putrida, aut pulegio in aceto macerato, aut calida præsente intemperie, puluis santalorum cum aceto odoretur. Panis verò recens ac odorem à se mittens, omnibus accommodatur, veluti odor carnium assarum, præsertim veruecinæ, porcinæ, aut capi. Mica verò panis vino odorato madefacta naribus admouéda, & laborandum est, vt eam deglutiant, ore aperto, & distractis maxillis: desuper verò vinum instillabitur flauum, aut fuluum, atque odoratum, cùm reuiuiscere incipiunt. In ipsa quoque accessione pili euellendi, & extrema perfricanda, & aures vellicandæ. Vbi verò ad se redierint, calida existente intemperie, citra febrem, carnes adhibebimus caporum assas, aut gallinarum, aut pauonum Hispanorum, aut Indorum. Bibent autem vinum valde dilutum, præsertim nigrum: ventriculo verò apponetur emplastrum ex palmulis, & malis cotoneis elixis, & cum oleo melino ac vino. Ad frigidam verò intemperiem valent vitelli ouorum sorbiles cum saccaro, & mica panis in succo carnis, & polenta cum melle, & caro pulli elixa cum mentha, ciceribus, & petroselino. Potus verò sit vinum fuluum aut flauum odorum: ventri tamen superponetur emplastrum ex palmulis elixis in aqua & oleo anethino, aut in vino. Quádo verò fames hæc in febrium fit accessionibus, in principio ipsarum solis odoribus aromatum, vt diambræ, aut aromatici rosati cum vino, aut odore panis, aut carnis assæ, sunt reuocandi, quod fieri possit vsque in summum vigorem. Si verò neque per hæc reficiantur, sorbitiones eisdem sunt offerendæ, vt polenta cum melle, aut mica panis liquata in iure pulli, ad quę sorbenda cogendi erunt: vinum etiam desuper bibent, ac sine mora agendum vt aliquid deglutiant: eisdem quoque vtemur in accessionum declinationibus, quo tempore liberalius eisdem vti licebit, & alis auium elixis, & pedibus hœdorum, & arietum. In horum censu est ventriculus gruis, & anseris.

Bulimos à calore & frigore.

Bulimi nota.

Bulimi curatio.

De vitioso appetitu.

CAPVT IV.

INTER reliquos morbos ad appetitum oris ventriculi attinentes est, qui Græcis μαλάκια, & πίκα: dicitur autem pica ab aue cui id nomen est, quoniam hæc auis in eam incidit affectionem, aut quoniam, vt Aëtius inquit, vti hæc auis diuersis arboribus inseritur, ita qui eo symptomate laborant, diuersa ciborum genera appetunt, nec tamen eos cibos appello, dum vocibus accuratè vti volo. Est id symptoma attinens ad animalem facultatem appetentem, quæ in ore ventriculi residet, nempe appetitus corruptus, quem nos actionem læsam in obiecto appellamus. Per eam enim cibi appetuntur varij admodum, aut extremarum qualitatum, vti terra, testa, gypsum, sal, acetum, aut acria & validè mordentia, quæ aut nullatenus à sanis appeti solent, aut condimenti tantùm ratione. Huius læsæ actionis causa in instrumento est. Euenit hoc accidens fœminis vtero gerentibus, à secundo in quartum mensem, nonnullis etiam absque conceptione, ob mensium retentionem, pueris quoque non paucis, quibus ab infantia in consuetudine fuerit terram edere. Causa est humorum in ore ventriculi consistentium praua qualitas: insunt autem vtero gerentibus copiosi, quemadmodum & in quibus menses fuêre detenti, & nonnullis pueris, visi etiam sunt senes eo malo laborantes. Cæterùm quemadmodum ventriculus temperatus ac sanus similia appetit, ita præter naturam habens appetit contraria, ac perinde putandum prauos succos in ore ventriculi contentos, ventriculum commouere ad appetenda contraria, & quæ possunt nonnihil prodesse ad eorundem humorum malitiam & corruptionem emẽdandam. In huius affectionis curatione imprimis admonendi, & coërcendi sunt adultiores: pueri verò obiurgandi, ac flagellis cædendi. Si in eum inciderint affectum fœminæ ob mensium retentionem, sangu. mittetur secta vena, quæ est interna in malleolo, aut vena poplitis: deinde decoctum radicum apij, fœniculi, & asparagi bibent bis, aut ter, atque venter purgabitur per pilulas de hiera Galeni, aut per hieram diacolocynthidos, menses deinde prouocandi cinnamomo lincto cum melle despumato. Mares quoq; in eum affectum incidentes pari modo purgandi sunt, præparato humore, quibus non parum

Appetitus vitiosus.

Appetitus corrupti curatio.

parum conducit per rhabarbarum purgatio. Exhibeatur autem eis puluis cumini, ameos, maceris, carpesiorum, singulorum drach.j. cuius drach.sem. accipiét cum vino albo, parum austero. Cùm autem malum vtero gerentibus acciderit, sperandum est nonnullas sponte sanari, quoniam crassi ac lenti, & corrupti humores processu temporis ciborum parcitate absumuntur, & fœtus auctus sanguinem absumit in suam alitionem. Interim tamen probè gubernandæ, ac si opus fuerit, purgandæ. Victus itaque earum erit exercitatio, quam probè ferre possint. Alimenta sint carnes pullorum, aut perdicum, aut gallinarum elixæ cum ciceribus & petroselino, atque cum saisamento ex petroselino, & ciceorium, & endiuia, & portulaca, ex quibus optimum fit insalatitium, cum petroselino & mentha viridi, pauco aceto & saccaro. Aëtius commendat pedes, rostra, & ventriculos porcorum. Vitabunt autem pinguia & carnes saginatas, & valde dulcia. Bibent vinum vetus fuluum aut flauum & odoratum: quæ verò vinum non degustarunt, decoctum fœniculi, aut anisi. Quòd si debita victus ratione seruata, intra quartum à conceptione mensem non liberentur, aut interim ægrè admodum ferant symptoma, præparandus est humor, vt diximus, deinde verò per rhabarbarum & spicam nardi purgandus: sit autem rhabarbari pondus à drach.j. vsque ad ij. Aut purgentur per pilulas de hiera, quam vocant picram. Vomitum quoque procurabunt per decoctum seminis raphani, aut per acetum mulsum, in quo raphanus per noctem maceretur, sed non sunt ad vomitum valde cogendæ, ne concussione ventris abortiant. Languente autem ventriculo emplastrum superponetur ex palmulis in vino albo parum austero decoctis, deinde cum oleo de absynthio malaxatis. Aut miloplacenta cum oleo de absynthio, aut cardino & puluere menthæ siccæ malaxata superponatur.

Vtero gerentes cùm malacia laborant, vt curanda.

Emplastrum optimum pro languentes ventriculo.

De siti valida.

CAPVT V.

Sitis.

Sitis appetitus est oris ventriculi qui ad fugam primùm mouet animal, cui alter succedere solet qui ipsum ad consequentis prosequutionem mouet, cui adiunctus est tristis sensus qualitatis quæ in ore ventriculi imprimitur à circunstantibus membris, vt iecore & corde, aut ab humore calido in ipso cōtento, aut calido simul & sicco, aut siccitatem solam inducere valente. Si namque aliqua harum qualitatum inducta iam foret, atque ori ventriculi facta æqualis, nec mutaret ipsum, neque sitim ob sensus tristitiā moueret. At verò cùm medici intemperiem aliquam sine humore agnoscunt, ipsam factam absque causa faciente reputant: sed res aliter se habet: nam aliorum membrorum actione qualitas valida induci potest, ad quam valida sequetur sitis, aut alterius qualitatis ratione non minor fames. Sitis itaque à calore excitatur in febribus, & citra ipsas ob calidam iecoris intemperiē, aut humores calidos in ore ventriculi contentos. Hæc quoque ad siccam intemperiem deducitur. Ab initio verò ob salsam pituitam sicca intemperies & sitis fit, & ob febres aridas, & nimiam absumptionē humiditatis, & exercitationes, & vsum alimentorum exsiccantium generatur. Sitis quoque fit à corruptione ciborum in ventre, eibúsque grauans quandam sitis imaginem præbet: aliquando fit ob vini potum, aut etiam ob pulmonis calorem. A calore tamen, adiuncto humore multo, fit sitis in his qui ascitem patiūtur. Ex alimentis siti conuenientibus, quæ à calore fit, sunt lactuca quæ calorem attemperat, & portulaca, & melopepon, & panis lotus aqua frigida, & aqua frigida, & mucilagines psyllij, in ore detentæ, & oris frigida ablutio, ex seminibus melonis, cucumeris & cucurbitæ, pari mensura addito saccaro candito, cochleare vnum ore sumptum, & sensim iogestum. Ventriculo verò superponimus perseuerante siti, ceratum refrigerans Galen. caput quoque rosaceo frigido irrigare conuenit. In febribus præterea ardentibus, si tusses siccæ leuiter irritantes fiant, non admodum siti infestabuntur, ex Aphorism. 54. Sectioū. 4. Si verò à calore & siccitate fiat, posca potus optimus est, nam acetum refrigerat: aqua verò infrigidat & humectat, in quem vsum vinum valde dilutum actu frigidum optimum est, & syrupus violaceus cum tripla aquæ frigidæ mensura. Valet quoque ceratū Gal. prædictum. In sicca tantùm intemperie sitim efficiente, radix dulcis cum aqua accommodatur, & vinum dilutum valde, & lac, & ius pulli cum hordeo elixi validum est, & lactuca elixa. Sitim quoque ex ariditate & gutturis ac faucium asperitate, miro modo emendat diatragacanthum in tabellis, vti modò in officinis paratur. In siti calida cum humore, acetum epotum valet. Sed vbi biliosi humores, aut salsi in ventriculo cōtinentur, vomendi sunt, aut deorsum facilè purgandi. Si ob ciborum copiam sitis imago generetur, nullum melius remedium est quàm vini diluti potio, sensim autem bibendum, ne coctionem impediat, aut ipsum fluctuare faciat. Conuenit omnibus quies, & somnus, præterquam his qui ciborum copia premuntur, quibus leuis deambulatio erit melior. Quibus autem cibus corruptus est, vomi quàm primùm debet. Si ex vini potu sitis oriatur, & valida fuerit, aquæ potu moderabitur: Si verò non adeò magna fuerit, superdormire erit bonum, apud Hippocr. Aphorism. 27. Sectio. 5. Quomodo autem sitis curari debeat in ascite, ex eius morbi curatione constabit. Si à calore pulmonis fiat, aëri frigidi inspiratione, potiùs quàm frigidæ potu curabitur.

De nausea & vomitu.

CAPVT VI.

Nausea.

Nausea symptoma est ventriculi attinens ad expulstricem ipsius facultatem, per quod commouetur venter ad expulsionem, non tamen sequitur expulsio: in vomitu tamen manifesta expulsio sequitur. Peccat autem in modo & spatio: in modo, quoniā vehementius quàm secundum naturam concitatur: in spatio verò, quoniam cōmouetur ad excretionem per superiores partes: id verò contra naturam est. Nonnihil etiam peccatur circa animalem facultatem, ad quam attinet displicentia, & auersio, estque appetentiæ vitium, consistens in obiecto quod ventriculo infert nauseam: causa verò est in instrumento. Fit autem nausea atque vomitus à morbis ventriculi, aut aliarum partium. Morbi autem ventriculi quidam sunt facti, quidam fientes. Nam distemperies quandoque antecedit, ipsa verò cibos corrumpit, & prauos succos generat nauseam inducentes, quandoque ciborum prauitas antecedit, deinde sequitur corruptio eorum & nau-

Digitized by Google

sea, quorum causa intemperies quoque ventriculi nascitur, sed fit nonnunquam vt ventriculus à iecore, liene, aut capite, aut toto corpore excrementa suscipiat, quæ deinde ventriculum distemperent, & nauseam inducant. Præterea succi qui in ventre generantur, aut aliunde decumbunt in ipsum, quandoque crassi ac lenti sunt, quandoque tenues serosi, rursus aut in ventre natant, aut in summa superficie adhærent, aut substantiæ ipsius insarciuntur immersi.

Nauseæ peculiaris causa. Euenit sæpe ventris supinitas, nausea, atque fastidium, his qui pinguia alimenta assumpserunt, cùm iam cocta fuerint ac descenderint: relinquitur namque pingue hærens ventriculo, & fastidium ac displicentiam inferens. Vbi calida intemperies ventriculi causa fuerit, sic agnoscetur. Sitis enim aderit, & calor sentietur, & alimenta corrumpentur ad nidorosam naturam, etiam si ipsa ex se talia non fuerint, vt pisces saliti, & oua in sartagine fricta, & obsonia ex melle, & pipere parata. Præterea qui calidam patiuntur intemperiem, frigidis iuuantur, & qui frigidam, calidis, & siti vacant, & ardore, & cibos corrumpont in acidam qualitatem, etiam si eius naturæ non sint, vt acidi & frigidi, & cum aceto & acidis parati. Accedit autem distemperantiis temporis processu excrementorum copia, eius naturæ, quæ non parum docere valent distemperantiæ naturam: nam calida distemperies calida generat excrementa, & frigida similiter frigida. Cùm itaque aliquod excrementorum vomitu reiicitur, id ostendet distemperantia, calore & temperatura. Humorem in ventriculo natare & in spatio ac cauitate contineri cognoscemus, quoniam ab ipso cibi corrumpuntur, & vbi euomantur, secum deferent aliquam portionem succi nauseam facientis. Si tamen tunicis ventris hæreat crassus & lentus, sitim extinguit, & appetitum auget, sed quandoque ipsum minuit, quoniam sensum suctionis hebetat. Per nauseam verò interim nihil moueri sentitur, nec quidpiam excernitur, nisi magna cum violentia & remediis detergentibus præassumptis. Si verò is humor qui hæret tenuis fuerit, non fluctuabit, nec difficilè vometur, ipse quoque excretus suam ostendet naturam, adiungetur tamen ipsi sitis, quandoque & motsus oris ventriculi: si tamen infarctus talis succus tenuis & serosus fuerit, cum magna nausea & inappetentia, nihil excernitur, & sitis adcrit, & cibi in nidorosam naturam corrumpentur. Qui etiam adhæreot, aut infarcti sunt, ante cibum nauseam mouent: qui verò innatant, ante cibos & post cibos nauseam inducunt. Decet quoque conijcere an aliunde humor prauus cibos corrumpens & nauseam efficiens traducatur, & vnde: quod maximè deprehendemus, quoniam per interualla traductio fit, & cùm ventris symptoma augetur, pars à qua succus traducitur, melius habet, & cùm venter melius habet, pars à qua traducitur, laborat magis, & omnino partium aliarum à quibus prædicta excrementa traduci possunt, atque totũ ipsum corpus considerandum, quomodo valeant, & quando deterius se habeant: nam cùm membrum aliquod in ventrem transfundit excrementa, vt exoneretur, ita melius habet, & aliud quod recipit, deterius, id quòd per interualla euenit, quoniam interim excrementa aceruantur, & non antè.

Nauseæ curatio ab humorib. aliunde transfusis. Quando excrementa nauseam facientia ex toto corpore transferuntur, toti corpori subueniendum. Quando verò ex iecore, aut lieoe, eidem tum vacuatione, tum attemperamento & debita victus ratione succurrendum, sed interim quoque ventri præuidendum, his quæ iam receptum euacuant, & deinde his quæ ipsum roborant, ne rursus quod transmittendum est recipiat.

Nauseæ à distemperie curatio. Vbi nausea ab intemperie calida cibos corrumpentes procedat, ventriculum refrigerare oportet syrupo de malis cotoneis & lactucis, & carnibus gallinarum, & pullorum elixis cum lactucis, aut hordeo, aut codiuia. Potus erit aqua hordei, aut vinum nigrum probè dilutum, inungetur tamen oleo melino, aut addito succo vuæ acerbæ. Si frigida fuerit temperies, contrariis curanda, vti syrupo de mentha, & alimentis quæ parata sint cum aromatibus, & melle: linendus tamen est venter oleo de absynthio. Potus sit vinum album, aut russum. Vina verò fulua aut flaua sæpe sit vt in languente ventriculo * corrũpantur, sed de his quæ ventriculum attemperant in sequentibus dicemus. A pinguibus tamen abstineant, qui nauseam patiuntur. At verò si ex pinguium esu quis in nauseam inciderit, vti diximus, potus vini albi parum diluti satisfaciat, aut mica panis in posca, aut in succo mali punici, aut oxysaccharum: iuuat quoque ventriculum supernè deorsum fricare.

** Vina vinosa imbecillo ventriculo noxia.*

Nausea ab humoribus ventriculo innatantibus. Quibus nausea concitatur ab humoribus serosis ventriculo innatantibus, vomitus conducit per acetum mulsum tepidum, aut beta elixa in hydrelæo & panico acetο edenda, deinde bibito raphani decocto vomendum. Rhabarbarum autem pondere drach.ij. eosdem deorsum purgabit, ac roborabit ventriculum adstrictione. Vbi tenues & biliosi humores in tunicis ventris infarcti contineantur, bis assumendus syrupus acidus, deinde purgabitur pilulis de hiera picra, aut pilulis de aloë & mastiche: postea verò venter oleo melino roborẽdus. Crassis autẽ humoribus innatantibus vomitus procurandus aceto mulso, & raphani decocto, aut beatam elixam ex hidrelæo & aceto edent, deinde decoctum seminis raphani tepidum bibent, & pennа aut digitis intromissis voment. Frequentiùs autem fit vt crassi ac lenti humores ventris tunicis tenacius hæreant, qui præparandi sunt aceto mulso, aut etiam decocto origani, aut calaminthæ cum aceto mulso, deinde purgandi sunt per agaricum in aceto mulso, quod medicamentum vomitum etiam mouere solet: sed purgantur probè admodum prædicti crassi ac lenti humores bibito medicamento, quod recipit hieræ diacolocynthidos vnc. sem. diluatur in vnc. vj. aquæ mulsæ. Post purgationem accommodatur syrupus de absynthio, aut puluetis aromatici rosati drach. s. in vino albo modicè austero, tribus diebus, ieiuno ventre.

Vomitus curatio. Cùm autem vomitus hominem molestauerit, cohibendus non est interim dum talia vomuntur qualia vomi debent, nempe quæ toto corpore redundãt, & fœtida, nigra, liuida, syncera, & vtcunque naturam iuuantia fuerint. Nec retinendus vomitus corruptorum ciborum, sed ne corrumpantur, præuidendum. Cùm verò vomitus ad imbecillitatem perducit ægrum, & ob eius impetum alimenta non contineantur, atque ea de causa vires languere incipiant, humorum confluxus in ventrem reuellendus, & venter roborandus. Aër ad frigidum attemperabitur, qui inspiratur. Humores confluentes reuelleotur frictionibus brachiorum, & crurum, & eorundem calefactione, & ligaturis, veoter quoque leniẽdus clysteribus & pessulis. Aromatica odoranda, & degustanda, ac cibis immiscenda, vt cinnamomum, caryophylli, anisum, macer, & poma odorata austera, & mala cotones, carnes erunt assæ pullorum, aut perdicum nouellarum, sine pinguedine, aut prauo odore, vuas passas prima mensa accipient, postrema miloplacentam, quæ diacoroneum appellatur, à nobis verò ialea, & coriandrum præparatum, aut puluerem ipsius & anisi

in dra

in drageta, aut oliuas duas cordubenses, aut tres: ventriculus oleo nardino linietur, aut de absynthio, aut melino, pro temperatura confluentis humoris, curat etiam humorum vomitum fluxus ventris, & econuerso. Quòd si cibi reuomantur, ac perinde corpus vniuersum alimento priuatum langueat, si corruptus iam fuerit, vt vomatur necessum est, verùm vt non corrumpatur præuidendum aut attemperato vẽtriculo, aut vacuato, aut fluxione in ipsum prohibita, aut emendato cibo, & assumpto cum aliquo ex salsamentis quæ appetitum excitant, & ventri amica cùm sint, ipsum cogunt ad cibos amplexandos, vt succus arancij, salsamentum ex petroselino, aut quod ex iecore gallinæ faciunt coqui, aut ex succo mali punici cum saccaro inspissati ebullitione. Assumpto autem cibo manus aqua frigida immittendæ: id enim maximè sedat animam, & emplastrum quod sequitur superponẽdum ventriculo, quod nec ieiunis nec cibatis remouebitur, pulueris absynthij, mastiches, menthæ singulorum drach. j. cinnamomi, caryophyllorum, vtriusque drach. s. ladani & resinæ terebinthinæ, quantum satis est, fiat emplastrum scutiforme. Cibo præterea assumpto vbi alia non profecerint, cucurbitula cum multa flamma ventriculo affigenda, & ibidem dimittenda donec spontè decidat, & postrema mensa quæ diximus sumenda: vinum verò odoratum & austerum bibendum. Valet ad vomitiones emplastrum è miloplacenta cum puluere thuris & menthæ, & oleum de mentha cum puluere absynthij. Aliud, olei de mentha, olei de absynthio, vtriusque vnciæ duæ, pulueris mastiches, aluminis, cinnamomi, maceris, caryophyllorum, singulorum drachma vna. Fiat linimentum. Ad frigidam ventriculi intemperiem, vomitum, & nauseam absynthium viride intra caleeos calcatum prodesse ratio, & obseruatio inuenerunt.

Vomitus ciborum curatio.

Vomitus remedia.

Remedium superistum ad vomitum.

De ventriculi imbecillitate & ciborum cruditate.

CAPVT VII.

Ventriculi coctio læsa.

Coctio ciborum in ventriculo læditur, læsa facultate, aut instrumento, aut obiecto, facultas naturalis est ad quam attinet coctiones perficere, instrumentum præter ipsum ventriculum, cuius munus est cibos coquere, est spiritus vitalis & natiuus calor eiusdem, atque circumstantium membrorum obiectum est cibus. Facultas in essentia mutatur, & impeditur coctio, mutato temperamento partis, quamuis mutatione facta ad frigiditatem maior læsio sequatur, quàm si ad calorem fiat: lædunt quoque vires coquendi, humiditas, & siccitas modum excedentes. Instrumentum vitiosum est si prauè compositum ac conformatum fuerit, aut vnitas diuisa, veluti per inflammationes, tumores reliquos & vlcera, & alias natiuas viciatas constructiones. Alimenta vitiant actionem, etiam si venter nullam affectionem pateretur, quoniam debitam quantitatem excedunt, aut mala qualitate prędita sunt, aut ordinem non seruant, aut tempus assuetum euariat assumptio, aut tota substantia sunt aliena, aut insuetata. Cùm verò prauus aliquis humor aut excrementum in ventre continetur, bifariam coctionem viciare solet, tum quoniam ventriculum alterat, & temperamentum mutat: nec tamen in essentia mutata facultate, tum quoniam alimenta ipsa vitiat & corruptioni parat, quod nonnunquam citra læsionem manifestam ventriculo illatam fit, vbi cibus ipse coctu difficilis fuerit. Prætermissis tamẽ tumoribus, vlceribus, & prauis conformationibus ventris nos impræsentiarum coctionum vitia, & cruditates, quæ ab intemperantiis ventriculi, quæ cum humore, aut sine ipso prouenirunt, aut obiecti vitio, curare docebimus. At verò signa calidæ intemperantiæ ventriculi sunt, sitis, ardor, prauus appetitus ciborum, & à calidis lædi frigidis verò iuuari, Frigidam distemperiem ostendit sitis defectus, appetitus maior, & à calidis iuuari. Corruptio quoque ciborum in nidorosam qualitatem vbi ipsi non fuerint eius naturæ, ostendit calorem, & corruptio in acorem, vbi cibi non fuerint frigidæ naturæ, ostendet ventris frigiditatem. Siccitatem ostendit sitis, saliuæ defectus, corporis extenuatio, & ventris præsertim. Alimenta sicca non appetunt, & assumpta ægrè superant, sed iuuantur ab humidis. Humida verò temperatura sine siti est, & pauco potu satiatur, multam saliuam in ore habent, & ab humidis læditur, & oculorum palpebræ quandoque intumescunt. Appetunt sicca, quoniam præter naturales affectus ventriculi contraria appetunt, apud Galen. lib. Artis medicinalis. Intemperantiæ verò quæ cum humore fiunt, agnoscuntur ex his quæ vomuntur, aut deiiciuntur, aut etiam ex linguæ affectibus: nam cùm humores adsunt biliosi, lingua redditur amara, sicca, scabra, ructus sunt nidorosi, & in eam naturam cibi mutantur, ac sitiunt. Quorum humores frigidi sunt, tales vomuntur aut deiiciuntur, & lingua albicat, non sitiunt, cibi corrumpuntur in acidam qualitatem, taléque sunt ructus. Præterea biliosus ventriculus inediam difficilè tolerat, pituitosus facilè. Ergo biliosi ventres ante cibos, plus quàm pituitosi, & magis quàm post cibos læduntur. Vbi prauus aliquis succus in ventre continetur, qui ventrem distemperat, & cibos corrumpit, is vacuari debet, vti de nausea diximus: intemperies tamen ventris contrariis curatur, calida frigidis, vti lactuca elixa, & portulaca, & peponibus elixis cum iure carnium, endiuia, & cichorio, cum aceto, & saccaro, & pane bordeaceo, aut ptisana, aut iure carnis cum hordeo elixæ, & carnes ipsæ edendæ cum acidis succis. Potus sit aqua, vel aqua hordei. Exterius admouendum oleum meliñ, aut idem cum succo vuæ acerbæ, aut palmulæ cum aceto elixæ, aut serotum refrigerans Galen. Frigidæ verò intemperantia probè curantur bis quæ calefaciunt, vt carnibus elixis cum mentha, & inspersione piperis, cinnamomi, caryophyllorum, maceris, zingiberis, carpesiorum. Potus sit vinum odoratum, quale est à Sancto Torcatio duorum annorum. Desuper ex oleo nardino illinire conuenit, & de absynthio, & pannus purpura tinctus superponendus ventri. Humida intemperies quandoque sola adest: sæpe verò frigidæ accedit, quam curamus victu exsiccante: vt carnibus assis, & sale, ac cinnamomo & aniso additis, & potu vini calidi, præsertim si frigida fuerit intemperies simul & humida. Nos pilulas ex puluere corticum aranciorum & caryophyllorum, aut ex aloë, & caryophyllis deglutiẽdas damus. Quibus conuenit piper, & caryophyllos cibis addere, & mentham, & bibere quam appellamus claream, atque est œnomeli, cum aromatibus, & syrupus de mentha compositus, & syrupus de absynthio, gingiber conditum, diatrion pepereon, & mel rosaceum ad cruditates, quæ inde sequuntur valent. Confert autem ventri illitum nardinum, oleum de mentha, & emplastrum, quod recipit menthæ aridæ, absyn-thij,

Ventris intemperantiarum nota.

Calida intemperantia ventris curatio.

thij, mastiches singulorum drach. sem. maceris, caryophyllorum vtriusque scrup. j. cum ladano & resina terebinthina fiat emplastrum scutiforme. Sicca intemperies corrator iure carnium, lacte bibito calido, vt mulgetur ab vbere mulieris, aut capræ. Et lac elixum, cum amylo, & lac elixum additis vitellis ouorum, & farina triticea ad coagulationem conferunt, & nuclei pini cum saccaro, & bibent aquam hordei, aut decoctum prunorum, aut vinum album dilutum. In eum vsum valeut prisana, aut pula ex hordei farina. *Cruditates ciborum.* Fiunt autem cruditates ac sequuntur præsertim frigidam intemperiem, sed cibos crudos aut corruptos vomere oportet, aut subducere. Si ciborum causa noxa sequatur, si multi sunt, moderanda quantitas, & ciborum diuersitas vitanda, quoad fieri possit, & vbi plures cibi sumantur, ordo seruandus, ita vt qui faciliùs subducũtur primo loco ingerantur, & tempus assuetum seruetur, & temperatiores eligantur, ne mala eorum qualitas suæ corruptionis, aut cruditatis causa sit. Non sint etiam cibi minimè assueti, aut tota substantia contrarij, nisi quis voluerit omnibus assuefieri, & Hippocr. præceptum seruare: id verò citra morbum. Si somni defectus noxam coctioni intulerit, is quoque conciliandus est opportunè, sicuti exercitij tempus seruandum, & hora deponendi excrementa. Nullam autem consuetudinem perpetuò seruare mihi optimum esse videtur ad sanitatis tutelam. Verùm vbi cibus corrumpatur, aut incrudeiut, vomendus cum aqua tepida, & pennæ immissione in os, aut descensus ipsius procurandus ventris calefactione, manibus calidis superpositis, aut puero, aut catulo admoto ventri, ex documentis Galeni lib. 5. de simplicium medicamentorum facultatibus. Deinde cibo excluso vomitu, aut ad intestina translato, venter roborandus fotu lanæ ex oleo nardino, & mastichino, & vbi flatus relinquantur, anisum sumendum, aut fœniculum, carui, cuminum ad flatum discutiendum, aut aromaticum rosatum, aut in maioribus frigiditatibus medicamentum diatrion pipereon & similia, ante cibum duarum horarum spatio, aut cum cibo, non tamen post cibum, vt Galen. lib. 4. de Sanit. tuen. docet, ne cibus intempestiuè distribuatur (cùm ferè coctus fuerit, aut propè distribuendus,) cum cibis enim coctionem adiuuant eorum, ferè coctos autem ante tempus coctionis distribuunt. Post fotum & medicamenti calidi assumptionem quiescent, ac dormient, & post somnum cibos accipient boni succi, coctu faciles, & parum bibent, eritque vinum album austeritatis particeps, aut flauum odoratum, & in frigida intemperie ad emendandas cruditates valet œnomeli, & quod appellamus Hippocras, parum bibitum postrema mensa, & zinziber conditum, & drageta ex semine fœniculi, aniso, & dauco, & coriandri semine præparato, cum saccaro facta. Mel quoque rosaceum per horam ante cœnam, quantitate vnc. ij. futuræ præuidet cruditati.

De ventriculi inflatione.

CAPVT VIII.

Inflatio ventriculi. INflatio ventriculi, distensio ipsius est, a copia flatus proueniens: is autem aut in ventris capacitate continetur, aut intra ipsius membranas. Causa generationis ipsius duplex est, aut calor parum excedens, aut materia crassa ac lenta. Calor sanè immodicus adeò validè extenuat, vt discutiat potius quàm generet flatum extenuato vapore, remissus admodum calor siue frigiditas valida conficere flatum nequit, nec leuare: erit itaque calor flatum generans moderato proximus, sed à natura alienus. *Flatus causa.* Vbi tamen ia validior fuerit, ciborum autem natura flatulenta, flatum conficiet, Galen. exemplum lib. 3. de Causis sympt. est aëris ambientis tempeties: nam aërem serenum reddunt, aut nimis calidæ, aut nimis frigidæ temporis constitutiones: mediæ verò nebulas gignunt. *Inflationis notæ.* Qui hunc affectum patiuntur, dolorem sentiunt in ventriculo, & distentionem, & aliquando iuxta ensiformem cartilaginem, tumorem. Dolor prætetea non tantùm in ea parte distendens se offert, sed similis in dorso è regione, qui quandoque ad thoracem ascendit & ad iugulum, & ciborum appetitus cessat. Noui hominem cui flatus intra membranas ventriculi continebatur, qui à ventriculo per gulam ascendebat, & minimè excernebatur ructu, sed speciem præbebat ægro suffocationis futuræ, immotabatur quoque ibidem nonnunquam vnius horæ spatio, & deinde ad ventriculum securrebat. Flatu autem sursum aut deorsum excluso leuantur, & quandoque solo cibi descensu, flatui relicta capacitate ampliore. Rursus qui excluso flatu, ac leuato dolore statim cibos accipiunt, statim inflantur, distentiones redeunt, & capitis dolor accidit. *Inflationis curatio.* In curatione si flatus ab alimentis pituitosis ortum habuerit, pituita genita extenuanda est aqua mulsa, aut melle rosaceo, aut decocto origani & anisi cum melle despumato, & deinde ab eorum ciborum vsu abstinendum. Si tamen à caloris natura, quoniam alienus est flatus generetur, vbi dolor vexauerit alimento parum antè desumpto id vomi debet, glans autem supponenda, ex melle tosto & puluere cumini, aut ex hiera picra, & puluere rutæ siccæ, deinde venter lana ex oleo anethino, aut laurino fouendus, aut venter oleo anethino liniendus, deinde puluis cumini, & apij seminis inspergendus. Perseuerante dolore cucurbitula magna cum multa flamma superponenda. Longè autem à cibo concitato dolore venter oleo anethino, & rutaceo fouendus, aut emplastrum superponendum ex semine lini, cumino, aniso, tritis & oleo anethino commixtis. Aut imprimis ventris onus deponat per clysterem ex decocto calaminthæ, pulegij, & cumini, cum melle tosto, oleo anethino, & sale, deinde assumet diacumini tabellam ponderis drachm. ij. aut pulueris eiusdem drachm. sem. cum vino pauco meraco, aut simile ex medicamento dianiso accipiet, aut castorei scrup. j. cum posca, aut aristolochiæ rotundæ drachm. sem. cum vino. Deinde præuisionis ratione, si excrementum aliquod in ventre redundat, id præparandum ac purgandum, & venter roborandus fotu olei de absynthio, aut anethini, & nardini. Victus autem optimè instituendus ex alimentis minimè flatuosis: sunt autem flatuosa olera & fructus virides, & potus vini dulcia. Ordo quoque ciborum quàm maximè seruandus, & moderata quantitas. Potus erit vinum antiquum, album aut fuluum, odoratum, aut non assuetis anisi decoctum, pauca erit potus quantitas. Somnum autem diurnum vitabunt, & ventrem ante & retro pannis purpureis obuoluent, & à cibo leuta vtentur deambulatione.

De

De Singultu.

CAPVT IX.

Singultus.

Ingultus motus ventriculi vehemens eſt, quo tentat cauſam nocentem excutere, perſimilis conuulſioni, de qua ſexta Aphoriſm. ſect. Hippocr. dixit: Conuulſio quædam fit à repletione, quædam ab inanitione, ſic etiam & ſingultus. Sed tamen eius ſymptomatis cauſas quatuor generibus ſeiunxit Galen. lib. 8. de Compoſ. medic. per locos, prima eſt, repletio. Cùm enim fibræ ventriculi humore, aut etiam flatu, implentur, ventriculus conuulſioni diſpoſitionem ſimilem patitur, ac concutitur conuulſorio modo, quod humor melancholicus acerbæ qualitatis, præ omnibus facere valet. Perſimile ſymptoma oritur à ſecundo genere cauſarum, vbi ventriculus ex nimia vacuatione arefactus contrahitur, & contractorios ac conenſſorios patitur motus. Ad hoc cauſarum genus reducuntur alimenta & medicamenta, quæ acerbam habentia naturam validè comprimunt ventriculum. A cauſis quoque mordentibus ſingultus excitatur: quod fit vbi acres humores os ventriculi momorderint, aut ibidem geniti, aut aliunde confluentes, aut cibi in eam naturam corrumpantur, aut ciborum ea ſit natura, quemadmodum ſi quis piper & mel, aut piper & vinum ingeſſerit. Idem omnino ſymptoma euenire videris, ſi vlcus in vẽtre exiſtat, tunc etenim, quãuis cibus aut ſuccus parum valentem facultatem mordendi habuerit: mordebit tamen, ac venter exeſus vel temperatum calorem alimentorum non feret. Quartum genus cauſarum eſt frigus, nimia etenim frigiditate riget ventriculus, & compreſſionem validam non ferens, cõmouetur ac ſingultit. hoc ſympt. pueris ſæpe accidit vẽtriculo refrigerato, per ſe, aut pedum frigori conſentiente. Signa repletionis ſunt, grauitas, ſi non fiat à flatu, diſtentio, dolor, & victus præcedens, & defectus ſignorum, quæ inanitionem oſtendunt. Inanitionem autem docent inedia præcedens, fluxus ventris, vomitus, fluxus ſanguinis, & ſimiles vacuationes. Similem diſpoſitionem oſtendet victus ex alimentis acerbis præcedens, vti ſorbis, & coroneis malis. Cauſam mordentem agnoſcimus ex ructu nidoroſo, ex vomitu bilis, aut cuiuſuis acris & mordentis excrementi, aut innoteſcet ex victu præcedente, cùm æger retulerit aliquod medicamentum eius generis ingeſſiſſe. Vlcera ventriculi proprias habent notas quæ dicentur. Frigiditas agnoſcitur ex his quæ præceſſerunt, quæ interius aſſumpta, aut exterius admota refrigerare valuerunt, de quorum numero eſt pedum, aut capitis refrigeratio: his enim facilè conſentit ventriculus. Si à flatu ſingultus oriatur, eum diſcutere oportet his remediis quæ ad ventriculi inflationem capite ſuperiori à nobis tradita ſunt, in quibus cucurbita cum multa flamma recenſetur. Si à craſſo procedat humore, vbi in ventris cauitate contineatur, vomi debet potu aquæ mulſæ, aut aceti mulſi, aut deorſum ducẽdus clyſteribus, quæ ex decocto calaminthæ fiant cum melle, & hiera picra, aut ex decocto origani, cum benedicta & ſale, ac melle. Si verò fibris ventriculi infarciantur, præparari debent aceto mulſo, & origani decocto, deinde hiera Rufi purgandi. Venter oleo anethino, aut nardino fouendus, & emplaſtris calidis ad id valentibus, & curſus humorum auellendus

Singultus cauſa.

Ingens frigus poteſt excitare ſingultum.

Singultus ſigna.

frictionibus brachiorum & crurum, ac victus corrigendus per ea quæ extenuant, & validior exercitatio & vociferatio, & ſternutatio, auctore Hippocr. Aphor. 15. lib. 6. conferunt. Plato quoque in cõuiuio ſingultus remedia ſcribit, ſpiritus cohibitionem, ſternutationem, & multæ aquæ potum: ſed hoc poſtremum ad ſingultum à cauſa mordente profectum valet, alia duo ad calefactionem, & flatuum, ac frigidorum humorũ excuſſionem. Singultus ab inanitione, refectione & humectatione curatur: corpus autem ac venter ipſe reficitur probè his alimentis quæ bonum ac multum ſuccum præſtant, & facilè coquuntur in ventre, è quorum numero ſunt amylum cum lacte, & ius gallinæ, vitelli ouorum, & carnes gallinarum, caponũ, pullorum, & veruecis duorum aut trium annorum elixæ. Potus ſit vinum album aquoſum, & venter oleo amygdalarũ dulcium liniendus, & dorſum è regione. Aut ceratum vtrinque admouebimus ex violaceo & amygdalino oleo, & cera. Si acerba medicamenta ſingultum concitauerint, dulcia, & pinguia remedio erunt, vt ius gallinæ pinguis, aut mellis diſpumati cochlearia duo; aut penidiæ, aut nuclei pini cum ſaccaro, aut ſuccus radicis: acerbus autem humor purgandus, paratus antè potu aquæ mulſæ. Vbi ſingultus à mordentibus, & acribus ſuccis, aut cibis in eam naturam corruptis, aut talibus medicamentis oriatur, hæc eadem vomere potu aquæ tepidæ oportet, aut bibita aqua hordei tepida, deinde ea quę ſenſum hebetant, & acredinem obtundunt accommodantur, & ſtuporem inducentia. Theriaca igitur noua bibenda in aqua endiuiæ, aut Philonis medicamentum. Attemperant & obtundunt acredinem ſyrupus violaceus, & de nymphea, & medicamentum diatrion ſantalon, & lactuca cruda, aut elixa, & portulaca, & pepo; & ſemen cucumeris tritum, cum aqua potum, & ſemen lactucæ, & ſuccus endiuiæ cum ſaccaro, ſint ſucci vnc. iiij. ſaccari vnc. j. & ſyrupus de ſucco vuæ acerbæ, & de ſucco limonum, niſi exulceratus ſit ventriculus, tunc etenim ab acidis abſtinebimus. Potus ſit aqua hordei.

Platonis remedia in ſingultu.

Singultus ex eſu ciborum curatio.

De Inflammatione ventriculi.

CAPVT X.

Ventriculi inflammatio, & cauſa.

INflammatio ventriculi ex effluenti ſanguine generatur, vti & omnes aliæ inflammationes, quamuis ex eis quædam magis eriſypelatoſæ, quædam magis œdematoſæ, aut ſcirrhoſæ fiant. Agnoſcitur affectus, quoniam pondus ſentitur, dolor, febris, ſitis, æſtus, nauſea, inquietudo, nonnunquam animi deliquium, & extremorum refrigeratio. Victus pertenuis eſſe debet, ac omnino liquidus, vt facilè ſuperetur, veluti ptiſana hordeacea, ius pulli cum lactucis elixi, aut cum endiuia, aut cum malis coroneis incipiente inflãmatione, aut ius pulli cum ſucco aranei, aut ſucco vuæ acerbæ. Potus ſit aqua hordei, aut aqua ex vaſe maſtiche ſuffumigato, aut illiro: erit autẽ potus omnis parũ frigidus. In aëre attemperato collocentur, aut parum frigido. Quieſcent, ſed frictionibus brachiorum, & crurum vtentur, & clyſteribus ventrẽ emollientibus, ſomno moderato, & animi tranquillitate. Curatio à ſanguinis miſſione auſpicabitur, ſecta vena interna cubiti lateris dextri, ac ſanguis pro morbi magnitudine & virium robore mittendus. Neque erit à ratione alienum excrementa quæ ab inflammatione in ventris cauitates refudant (quod fit in omnibus inflammationibus

Inflammationis ventr. curatio.

tionibus quæ membrana teguntur,renuiore) purgare medulla cafiæ fiftulatis in decocto prunorum, aut pari modo fero lactis, aut decocto tamarindorum. Parti verò laboranti admouenda funt medicamenta quibus infit aftringendi vis, & neque in principio, neque in alio quopiam morbi tempore, ea quæ relaxat admouebimus,fine miftione adftringentium, feruata illa generali medendi methodo, quam fupra tradidimus, quæ fumitur à principatu partis,ob quam partes quarum munus tuti corpori commune eft,omnino fernare oportet. Admouebimus itaque vnguentum ex rofaceo,melino & cera, aut farinam hordei cum oleo de abfynthio,& melino, aut palmulas elixas in aceto, deinde malaxatas cum oleo de abfynthio,aut miloplacentam malaxatam cum copiofo oleo de abfynthio, & nardino. Vbi autem validiùs repellere fit opus,cum oleo melino & de abfynthio,addemus rofas,acaciam,& thu obfoniorum.In fummo tamé vigore farinæ hordei, farinæ feminis lini,vtriufque vnc.j.rofarum drac.ij. maftiches,aloës,vtriufque drach.j. olei melini vnc. iiij. aut farinæ hordei vnc.j. olei nardini, & melini quantum fatis eft, fiat puls. Inclinante morbo, fiet linimentum ex farina feminis lini,cum fucco abfynthij & oleo camæmelino,aut ex floribus camemeli, meliloti, & farina feminis lini paribus menfuris, cum oleo camæmelino & nardino fiat linimentum. Si verò ventriculi inflammationes in duros conuertantur tumores,mollire ac laxare conuenit oleo camæmelino, cú adipe anferis & gallinæ, addito oleo nardino. Aliud, olei camæmelini,axungiæ gallinæ, œfipi,fingulorum vnc.ij. fpicæ nardi,ciperi, myrrhæ, ammoniaci,fingulorum drach.j. ceræ vnc.j.s. Aliud optimum, emplaftri de meliloto vnc. ij. myrrhæ drach.ij.maftiches drach.j.s.ammoniaci drach.j.olei de abfynthio vnc.ij. mifce lento igne. Valet etenim emplaftrum de meliloto ad duritias ftomachi,iecoris,& lienis,fed ad ftomachum cum maftiche & abfynthio, & nardi fpica,ad iecur cum medullis, adipibus, labrufca, & caprino ftercore, & nardino oleo, ad lienem,cum eupatorio,tamarifco,& baccis lauri. Verùm fi inflammatio ad fuppurationem tendat, puris generatio procuranda, atque tumoris eruptio. Vlcus autem ventriculi diligenti eget curatione, quoniam alimenta ventet ante coctionem excernit, morfu concitatus, quamuis ea ex temperatis fint, & quæ fanos ventres mordere non foleant. Agnofcitur vlcus ventriculi, morfu quem ex cibis fentiunt, præfertim falfis, acidis, & acribus. Quod fi inter deglutiendum hoc fenfetint, in gula vlcus eft. Accedit vlceribus ventriculi ructus fœtidus, vomitus putis, & ramentorum ventriculi, & quandoque fanguinis,& fyncopis vbi puris adfuerit copia. Communis vlcerum curatio eft exficcatio, fed vbi vlcera fordida fuerint, prius mundificanda veniunt. Mundificantia funt, aqua mulfa, & aqua hordei,& mel rofatum colatum.Purgant autem pus cafia fiftula cum aqua mulfa, aut decocto prunorum,aut hiera picra,quæ præter puris vacuationem vlcera affolidare valet. Poft mundificationem valet ad vlceris affolidationem, aloës drach.j. in vnc.iij. aquæ plantaginis, aut aquæ capitum rofarum, aut pilulæ de aloe,& maftiche,aut fyrupus de malis cotoneis,aut myrthinus, aut decoctum rofarum & foliorum myrthi,aut paftilli ex fuccino,in aqua plantaginis. Probatum medicamentum eft quod recipit fareocollæ, thuris,maftiches, tragacanthi, fuccini, fingulorum drach.iij. fiant paftilli cum fyrupo malorum cotoneorum ponderis drach. j. quorum tres in die fumet, per interpofitas horas. Alimenta eifdem offerentur, carnes pullorum affæ valde companfæ, perdicum nouellarum, turdorum, ouorum vitelli, & amygdalatum craffiufculum. Potus fit ab initio aqua hordei, cùm verò affolidare volumus, aqua cinnamomi, aut aqua ex maftiche, modo dicto parata.

Emplaftri de meliloto vis.

Ventriculi vlcera.

De cholera morbo.

CAPVT XI.

Cholera, morbus hic appellatus eft,ob id quòd per eam affectionem bilis copiosè effunditur. Symptoma tamen ad expultricem ventris & inteftinorum facultatem attinet, per quod fimul furfum per os, & infrà per ventrem bilis, & excrementa, ac cibi corrupti impetu pelluntur, iam crudi, nonnunquam nidorofi, interim acorem referentes. Eft fanè morbus hic acutus & valde periculofus.Notæ funt ventriculi, & inteftinorum morfus, quem fequitur fluxus ventris, & vomitus excrementorum variorum, quandoque cum fyncope,fudore,pulfu inæquali, & paruo,cum conuulfionibus crurum & brachiorum. Sitis quoque accedit, quando morbus tandiu perfeuerat donec ftercus per os excernatur, & facies reddatur fimilis ei quam depinxit Hipp. parua fpes falutis habetur, victus eis conueniens non eft vnicus,fed diuerfus admodum pro morbi temporibus, nam incipiente morbo permittendum eft opus naturæ,dum quæ corrupta funt & deprauata excernit, & æger melius habet,quinimo (vt dicemus) leuiter iuuanda: fed cùm euacuatio modum excedit, non tantùm medicamentis, fed etiam alimentis fupprimendæ funt vacuationes. Curationis itaque ratione incipiente morbo, & natura operante, atque ea quæ praua funt, corrupta & maligna excernente, cùmque per vacuationes iuuatur, decet aquam tepidam bibere,ac vomere puttida,quæ à natura cum labore non fatis vomuntur: id eft quod maiores dixere vomitu curari vomitum. Damnat autem Aëtius aquam mulfam, quoniam mordet & torfiones efficit, & oleum aqua mixtum,quoniam fluxionem auget. Morfum quoque inteftinorum mitigamus, & excrementa educimus clyfteri ex aqua hordei iniecto: aut etiam addito rofaceo. At verò cùm corpus collabi, & facultas ægrè ferre cœperit vacuationem, & iam ftrigmenta, ac inteftinorum rafuræ, & colliquamina excernantur, humorum impetus in contrarium vertendus, crurum & brachiorum frictionibus, illitis manibus oleo anethino, aut irino: per hæc enim præter auerfionem, curantur conuulfiones, ob quas quandoque eifdem mifcemus oleum de caftoreo, ligaturæ quoque ac compreffiones extremorum iuuant. Ventri verò imponatur emplaftrum ex palmulis elixis in aceto, malaxatis deinde oleo melino, & addita acacia, vel linteum madefactum in fucco mali cotonei, cum puluere thu. Aliud, olei melini, & myrthini vtriufque vnc.ij. hypociftidos, acaciæ, thu abfoniorum, fingulorum drac. ij. pulueris corallorum rubeorum drach.j. Aliud, olei nardini & maftichini vtriufque vnc.j. olei myrthini vnc. iij. calentibus venter lana foueatur. Aliud,fucci malorum cotoneorum, fucci pampinorum vitis, vtriufque vnc.ij. fucci menthæ vnc.j.pulueris malicotij & acaciæ vtriufque drach.j. linteum madefactum ventri imponatur. Aut affumet fyrupi myrthini vnc.1.aut fucci malorum punicorum modicè acidorum vnc. j. s. aut fucci pampinorum

Cholera.

Choleræ notæ.

Choleræ curatio.

Digitized by Google

norum vitis tantundem, aut ſyropum de malis cotoneis ſenſim degluriet, aut amylum cum ſucco mali punici, aut valido exiſtente ardore, ſyrupus de vua acerba ſenſim ſorbendus frigidus. Valent in eum vſum paſtilli de electro Galeni, cum aqua plantaginis inſtillatitia, aut cum ſucco mali punici, dormituro. Hæc autem quæ adſtringendi ratione adhibentur, ſi reuomãtur, nihil vetat quominus eadem rurſus accipiat, nam vel in ipſo tranſitu nonnihil iuuator venter, & tandem manifeſtè auxiliantur. Sedant hæc eadem ſitim, ſicuti & puls ex hordeo cum ſucco mali punici, cucurbitula quoque vrgente vſu ventri affigenda. Dum itaque excrementorum purgatio ex vſu eſt, ius pulli cum ſucco arancij conuenit: cùm autem eadem modum excedit, caro perdicis, aut turturis, aut turdi, aut pullorum columbinorum, aut ſi febris non adeſt, pauonis indi, aſſa, ſucco arancij, aut vuæ acerbæ iuſperſa, & pampini vitis commanſi ſucco deuorato, & lentes elixæ in iure pulli, excorticatæ, & inſperſo aceto, & mica panis in ſucco mali punici: valent etiam ſorba, & miloplacenta, pyra, & poma auſtera, & ſiti vexante atque ardore lactuca, aut endiuia cum aceto elixa vtilis eſt. Potus ſit aqua cinnamomi aut aqua chalybeata, aut vinũ nigrum auſterum, eadem aqua dilutum. Frigidum ſenſim degluiendum. Quies procuranda, atque ſomnus præſertim à cibo, & aër attemperandus ſi calidos fuerit, aut frigidus ſeruandus: clyſteria quoque ex decocto roſarum, capitum papaueris & acaciæ fient. Ea enim ſomnom conciliant, aut vrgente vſu amylum cum decocto capitũ roſarum inijciendum. Per magnas imbecillitates, & ſingultus, licebit vinum modicè bibere, ſed auſterum, & aqua chalybeata dilutum.

Paſtilli Galeni de Electro optimi ſunt in vomitu, cholera morbo, hæmoptoe, lienteria, dyſenteria, & ſimilibus affectibus.

De Lienteria & cæliaco morbo.

CAPVT XI.

Lienteria.

Lienteria, ſiue læuor inteſtinorum, ſiue læuitas inteſtinorum appellatur, quoniam per eum morbum inteſtina læuia reddita cibos non retinent: atque eſt facilis & celer deſcenſus ciborum per ventrem, qui parum aut nihil morati fuera, ſuam ſpeciem adhuc referentes. Aut ſic, eſt exitus velox eorum quæ comeduntur & bibuntur, quæ talia deiiciuntur qualia fuere deuorata, auctore Galen. lib.4. Aphoriſm. comment.12. & lib.6. comment.1. Non longè abeſt morbus quem cæliacũ appellant, ſed per eum quamuis citò cibi deſcendant, ac liquidi, quoniam non diſtribuuntur, cæterum non oſtendunt propriam ſpeciem. Oritur id malum à ventriculi & inteſtinorum vlceribus, & cicatricibus: vlceratus enim venter, & inteſtina talia, facilè irritantur ad excretionem ante coctionis tempus: cicatrices verò poſt dyſenteriam contractæ impediunt digeſtionem ciborum occluſis meatibus venarum meſeraicarum, & retentionem impediunt: quoniam egent ad retentionem inteſtina natiua quadam aſperitate. Efficit hunc morbum nimia humiditas, & relaxatio inteſtinorum, quæ cum tenui humiditate, aut craſſa pituita fit, quam ſequitur retentricis facultatis imbecillitas in ventre & inteſtinis. Accedit imbecillitas coquentis facultatis ventriculi, fluxus ventris bilioſus qui abradere poſſit inteſtina. Dyſenteria, ingeſtio ciborum prauorum, corruptorum, fœtidorum, acrium, mordentium, aut ſupra modum humidorum, vſus medicamentorum ventrem purgantium, vel quæ lenificare ipſum poſſint, ſequitur quandoque expurgationem alcitis. Accedit nimia frigiditas, vehemens ardor, excellens humiditas, interna, aut etiam ciborum, potionum, & aëris ambientis, aut loci habitationis. Mihi verò ipſi ex equitatione frequẽti poſt cœnam lienteria ſequuta eſt. Inde fit frequens ac celer ciborum deſcenſus ante coctionem, & liquida deiectio, & facies albicat, corpus extenuatur, & creſcente malo in malum corporis habitum incidunt. Quòd ſi ructus aliqui acidi ſuperueniant, qui prius non aderant, bonum ſignum eſt, auctore Hippocr. Aphor.1 lib.6. ſignificat enim iam cibos aliquandiu retineri. Morbos hic quandoque continuus eſt, quandoque intermittit, ac per interualla repetit. Appetitus ciborum quibuſdam perit demortua facultate appetente, aut cibos ipſos corruptionis ratione faſtidiente, aut nimium relaxato ore ventriculi, aut quoniam non fit per venas ſuctio: quãdoque augetur, vti cùm acida pituita ſit morbi cauſa. Victus inſtituendus eſt cauſa prius cognita: nam ſi hæc fuerit motus corporis, aër ambiens, vſus alimentorum prauorum, hæc omnia imprimis vitãda, & cibus bonus eligendus, adſtringens, ſed non valde acerbos, neque coctionis & diſtributionis difficilis, vt caro pulli aſſa, aut gallinæ, turturis, turdi, pulli columbini ſylueſtris, vt caro veruecis aut hœduli elixa. Alexander cæliacis concedit carnem leporinam, & ferinam, qualis damarum, ceruorum, & cuniculorum eſt. Immiſcemus tamen elixationibus, quæ medicamentorum ad id valentem habent qualitatem. Redundante namque frigitate, aut humiditate, miſcemus cinnamomum, aniſum, piper, caryophyllos, nucem aromaticam. Sed accedente bilioſa fluxione, & inteſtinorum ac ventriculi abraſione, miſcemus rhu, mala cotonea cum carnibus elixamus, aut perſica mala, aut poma auſtera, aut vuam acerbam, aut myrthi baccas. Ante prandium quoque ac cœnam miloplacentam præbemus. Abſtineant quàm maximè ab oleribus: omnia enim prauum præſtant ſuccum. Verùm nonnunquam cõcedimus eiſdem braſſicam bis coctam, aut ſimili modo paratam betam, tarò cichorium, paſtinacam quoque in cineribus aſſam & vino madefactam, & ex leguminibus lens bis cocta, vti & à nobis ad dyſentericos paratur, optima eſt, & oryza cum lacte elixa, & lac ipſum, præſertim in calidis fluxionibus, aut calidum vti mulgetur, aut ſi in ventre corrumpatur, cum pauca addita aqua elixandum, aut inter elixandum addemus paucam farinam triticeam, & oui vitellos ſine ſaccaro, aut melle, & vitelli ouorum aſſi, aut in aceto elixi conducunt: licet etiam edere palmulas, amygdalas, nuces tamen ventrem mordent. Panis parum furfuris recipiat, ſed aniſum ei miſceatur, aut cum carnibus & reliquis bis coctum panem edant. Impartiendus eſt cibus, ita vt bis aut ter in die cibum modicum accipiant. Potus erit vinum modicè auſterum, vinoſum, niſi cauſa calida accedat, aut febris: his enim melius eſt modicè potens, probè dilutum, & non aſſuetis aqua maſtichina, aut chalybeata, elixa tamen cum cinnamomo ad finem addito. In vniuerſum potus ſit pauciſſimus, quoad fieri poſſit, multus enim potus ex omnium ſententia in ventris quibuſuis laxitatibus pernicioſus eſt. A cibo leniter deambulandum, abſtinendum à ſomno diurno, non longè à cœna dormiendum, à ſomno frictionibus vtantur, aliquo linteo aſperiore: incipient tamen à cruribus, deinde ad brachia, deinde ad dorſum, deinde ad pectus & ventrem accedemus, & ſinapiſinis ac dropacibus vtemur

Cæliaca paſſio.

Lienteria cauſa.

Lientericorum victus.

vtemur in extremis particulis,& animi tranquillitatem procurabunt. Si humor aliquis calidus ad ventrem confluxerit is reuellendus est,atque ventriculus roborandus, reuellitur frictionibus crurum & brachiorum,ac vomitione quæ per acetum mulsum exercetur, aut per decoctum seminis raphani cum pauco aceto : ventriculus verò roborandus interius assumptis,& exterioribus admotis. Assumitur syrupus de malis cotoneis, & miloplacenta, & oxysaccarum quod ex succo malorum punicorum & saccaro fit, cui addenda acacia, aut rhu obsoniorum, valent ad idem pastilli de succino in aqua plantaginis dormituris. Sint autem ex Gal.compolitione. Exterius tamen admouemus emplastrum ex palmulis in aceto elixis cum semine lini, aut emplastrum ex miloplacenta malaxata cum oleo melino aut myrthino,quibus addere licet acaciam,& hypocistidem. Aut ceratum fiat quod recipit olei myrthini,olei melini, vtriusque vnc.s. pul.rhu, acaciæ, hypocistidos singulorum drach.j. ceræ quantū satis fuerit,fiat ceratum. Aliud,olei myrthini vnc.iij. vini austeri vnc.xij. foliorum rubi,foliorum lentisci, foliorum myrthi,singulorum vnc.s.bulliant,& deinde simul omnia malaxentur,& in emplastri forma ventri parum calentia admoueantur. Id quoque memoria dignum, quod sæpe fluxiones adeò copiosæ sunt,vt cohiberi nequeant, nisi bilis purgetur, quibus conuenit ante vsum eorum quæ valde adstringant, purgatio cum rhabarbaro, in aqua buglossi, aut decocto prunorum, aut aceto mulso diluto, fit etiam probè purgatio per myrobalanos luteos in aqua instillatitia cichorij,aut decocto prunorum: sit autem rhabarbari,aut myrobalanorū pondus drac.j. in drac.ij. Si tamē frigidi humores in causa fuerint, attemperandi,& per acetum mulsum detergendi,& per hieram diacolocynthidos aut elect. diaphœnicon. purgandi. Remanente tamen imbecillitate retentricis,& coctricis,cum frigore & humiditate,pari modo curanda interius assumptis & exterius admotis, sed nosse oportet valde adstringentia lædere & fluxiones concitare,autore Aëtio,intus assumuntur syrupus de mentha compositus, & aqua mulsa cum decocto origani, & anisi quæ distributionem

Obsonium ad lientericos. adiuuant. Nos obsonium parare præcipimus ad cæliacos,& lientericos,quibus imbecilla est retinendi facultas, gallinæ aut capi elixi pectus minutatim scindere iubemus,deinde duos ouorum vitellos elixos duros,& folia pauca petrosclini,deinde ius gallinæ superfundimus, & semen coriandri,& cinnamomum,& vbi febre vacant,piper,præterea arancij succum,quæ deinde lento igne miscentur & inspissantur. Cùm autem cibus è ventre descendit,supradictis frictionibus vtimur & dropacismis:superponimus tamen ventri emplastrum quod recipit olei nardini, & de absynthio,& de mentha,singulorum vnc.sem.pulueris menthæ aridæ,absynthij,maceris, mastiches,singulorum drachm.j.ceræ quant.suff.aut ex puluere maceris, caryophyllorum, carpesiorum, & menthæ cum pauco oleo de mentha, & ladano, ac resina terebinthina conficimus emplastrum scutiforme. Valet in bonc vsum emplastrum de baccis lauri. Quòd si in malum corporis habitum & ventris inflationem inciderint, venter liniendus oleo de absynthio,& pul.cumini, ac rutæ inspergendus. Valent ad cœliacos,venter gallinæ aridus cum vino bibitus,& rumicis semen,& cornu cerui vstum, & thus fabæ pondere in vino nigro,aut succo sanguinariæ. Theriaca verò optimum auxilium est.Laudat Aëtius postremo loco vstiones, quæ in supremo ventre fiunt,interuallo duorum digitorum aut ampliori,& vlcera multo tempore aperta seruare,fient autem crustæ aut candenti ferro, aut caustico medicamento. Si cicatrices ciborum impediunt digestionem, detergentibus vtemur validis, cum Galeno.

De diarrhœa.

CAPVT XII.

Diarrhœa fluxus ventris humoralis copiosus est, & naturali maior : is verò quandoque functionis, & operis naturæ rationem habet : quandoque symptomatis annumeratur. Cùm enim natura quæ praua sunt,& naturæ aduersa excernit,atque coctionis notis præcedentibus, naturæ functio est,& confert,& bene fertur:itaque hanc conseruamus & approbamus vacuationē, quoniam si sensim fiat, tandem ad sanitatē solet deducere ægrum, si subitò,inter bonas iudicationes recensetur, atque est alia ratione symptoma quod consistit in excrementi mutatione. Quòd si id quod excernitur, bonum est,sed à natura irritata pellitur,ac modum excedit vacuatio,bifariam symptoma erit, tum in excrementi mutatione,tū in actionis læsione,sic etiam vbi malum fuerit quod vacuatur,sed tempus coctionis non spectet. Eueniunt itaque ventris fluxiones quibusdam in febribus, quibusdam citra febres,in quibus cum febre fiunt,naturæ actio attendenda,& bonam ac vtilem præsentem vacuationem seruabimus, quandiu enim modum non excesserit,& notæ coctionis præcesserint,vtilis erit:vbi tamen retineatur, magnos capitis morbos afferre solet, phrenitidem,lethargum & prauos abscessus:neque tamen ipsam iuuare oportet,si iudicationis ratione affatim fiat, dicente Hippocrat. Quæ iudicantur & iudicata sunt integrè,non mouere,nec nuuare, nec medicamentis aut aliter irritanda,sed finere. Cùm verò sensim fit,ipsam quoque prætermittere,neque eam iuuare Galen.præcipit lib.1.de Arte cur.ad Glauc. dicens : verùm neque si febris cum diarrhœa fiat,opus erit alia vacuatione, sed hæc satisfaciet, quamuis non fit pro redundantiæ ratione. Nihil tamen vetat in longis diarrhœis, cùm humores diutius descendentes hominem molestant, & ciborum appetitum lædunt,& intestina laxant,ac mordent,vacuare quod retinetur, aut perficere eam quæ nondum perficitur vacuationem, per ea medicamenta quæ simul vacuationem perficiant, & ventrem roborent, de quorum numero est rhabarbarum, & myrobalani lutei parum tosti, vt finita vacuatione febris desinat, & venter roboretur. Sine febre verò fit diarrhœa, aut ob ventris imbecillitatem, aut ciborum prauam naturam, aut humorum ex capite fluxum in ventrem,aut ex vniuerso corpore eisdem confluentibus. Ex eisdem verò quædam sunt biliosæ,quædam pituitosæ, quædam diuersorum humorum, quædam colliquamenta secum deferunt : si ex ciborum natura ortum habuerit, ex relatu innotescet. Si à capite defluxerit humor in ventrem,augebitur hora somni,& inter dormiendum deglutient, & capitis dolor antecedet, ac grauitas, & spumosa deiectio: si ventris sequatur imbecillitatem, notæ aderunt quæ ostendent ventris imbecillitatem superiùs traditæ,quæ in distemperie consistent, & distemperantiæ notis:si oriatur malum è toto corpore,aderunt cacochymiæ notæ, quas sequatur cognitio peccantis humoris,aut excrementi, ab his quæ deiiciun *Diarrhœa.*

deiiciuntur, colore & consistentia, & cum biliosa deiectione aderit ventris calor, sitis, & amaritudo oris, ac cùm retinetur, capitis dolores succedunt naturam humoris referentes. Pituitosa quoque diarrhœa ex pituita excreta dignoscetur, ventris frigore, & sitis defectu, & nonnunquam faciei & ventris inflatione. Colliquaméta quoque cognita sunt, quæ pinguedinem liquatam referunt cum fæce mixtam, aut cum prædicta bile. Diarrhœa quæ bilis fluxione fit adstringentibus, & attemperantibus eget, atque vbi opus fuerit, causæ potius quàm symptomatis ratione, euacuatione vti decet. Cæterum cùm adstringemus, sensim agendum, potissimùm vbi diutina fuerit passio: bilis namque in ventrem confluens, si ibidem retineatur, dolores, tosinnes, & capitis morbos efficiet, ac ciborum corruptiones. Natura præterea quæ diu misit in ventrem aliunde genitum excrementum, corrigenda prius est, ac sensim in contrarium habitum mutanda, & interim roborandus, atque astringendus venter. In primis itaque bilis purganda cum rhabarbaro, aut electuario diacatholicon, aut myrobalanis luteis, aut thamarindorum decocto. Valétque maximè ad fluxionem sistendam biliosam, quæ sine febre est, lac calidum ab vbere mulctũ, aut chalybeatum, aut cum lapillis, quos κάχληκας appellant, ignitis paratum. Sic enim serosa pars dissoluitur, ad tertiam tamen partem absumendum, & interim quod supernatat cochleari capurgandum. Quòd si febricitantibus ipsum exhibere velis, auctore Alexandro, atque Aëtio, aquæ quartam partem adde, deinde ipsum ad medietatem elixabis: verùm si in eorum ventribus corrumpatur in nidorem, aut in acidum saporem, melius est ab eius vsu abstincre. Rursus si per diarrhœas biliosas medicus intelliexerit bilem in ventre & intestinis contineri, clysteribus facilè ipsam educet, quæ recipient hordei & violarum decoctum, casiam fistularem, & oleum violaceum. Adstringentibus post hęc vtemur, exterius oleo melinũ, aut myrthino, deinde acaciam & malicorium, & hypocistidem addemus, cùm vehementius adstringere volumus. Emplastrum quoque clidium, quod apud Alexandrum habetur, optimum est, appellatur autem epithema clidium Musæ, quod in hunc modum conficitur, Gallæ omphacinæ, hypocistidos, aluminis rotundi, acaciæ, rhus culinarij, malicorij sicci, apij seminis, singulorum vncia: visci quercini, ammoniaci thymiamatis, singulorum drachm. iiij. picis siccæ, ceræ vtriusque, vnc. ij. olei myrthi, aut lētiscini vnciæ duæ. Gallam & malicorium contusa cribratáque in vini cyathis nouem decoquito vsque ad tertias, assiduè agitans, deinde in mortarium coniecta terito, ac reliqua similiter in puluerem redacta inspergito. Ammoniacum verò aceto diluito: viscum cum modico oleo emollito, deinde pici ac ceræ ex reliquo oleo liquatis, ab ignéque sublatis adiicito, ac in vnum cogito, necnon iis quæ contriueris affundito, tunditóque fortiter ac vtitor: anum quoque fouere expedit decocto rosarum & myrthi. Diarrhœa verò pituitosa pariter vbi in corpore redundauerit pituita, purgatione eget, per agaricum in aqua instillatitia cichorij, aut endiuiæ dilutum, aut per electuarium diaphœnicon, pauca quantitate, clysteria iniicienda ex betæ aut mercurialis decocto cum melle & sale, distrahenda aut deriuanda pituita est per vrinam decocto radicum apij. Aut seminis apij, cumini, anisi singulorum drachm. ij. cinnamomi vnc j. caryophyllorum drachm. sem. omnia in tenuem puluerem redigantur, de quo vnc. s. accipiet, cum vino albo. Venter autem foueatur lana madefacta in oleo de absynthio, oleo nardino, oleo de mentha, inspersis etiam ventri puluere mastiches, menthæ, rhu obsoniorum, cumini tosti. Valet iu eum vsum emplastrum de baccis lauri, & sacculus de absynthio & mentha aridis, calentibus, & insperso vino odorato, ac puluere cinnamomi, robustioribus addemus acaciam, malicorium & hypocistidem. Bibent autē pastillos ex succino, cum vino austero, aut aqua chalybeata, aut puluerem trium santalorum, aromatici rosati, aut pastillos diacoral. Mora quoque immatura bifariam ministrātur, arida prius ac trita, & bibita pondere drach. j. cum vino austero, aut inspersa větri, postquam oleo myrthino fuerit illitus, in quem vsum valentiora adhuc sunt rubi mora. Conueniunt diarrhœa laborantibus carnes pullorum assæ, & turturum, perdicum nouellarum, & passerculorum, ac pullorum columbinorum, quibus in biliosa fluxione addimus succum arancij, aut succum vuæ acerbæ, in aliis rhu obsoniorum, cinnamomum, & mácibam, ac caryophyllos. Licet quoque easdem aues eliare větribus impleris rhu obsoniorum, frustis malorum coroneorum, & granis mali punici. Pani anisum addimus & fursuris parum adiicitimus, oryza quoque elixa in iure carnis, aut in lacte conuenit, & lens parata vti ad dysentericos, & lac coctum vt diximus, & obsonium quod parauimus capite superiori. Potus sit aqua chalybeata in biliosis fluxionibus, in pituitosis vinum nigrum austerum, & venter fascia purpurea tegendus.

Diarrhœa curatio.

Clidium epithema.

Diarrhœa laborantium victus.

De dysenteria.

CAPVT XIII.

Deiectio cruenta quæ ab intestinorum vlcere procedit, dysenteria appllatur, atque ipsum vlcus, cùm accuratè nominibus vtimur Latinis intestinorum difficultas, aut intestinorum tormina dicitur, quoniam per eum morbum intestina dolore torquentur. Ampla tamen significatione omnem cruentam deiectionem appellant dysenteriam, vt inquit Galen. lib. 3. de Causis symptomatum: sanguis siquidem à ventre secernitur, aut bonus, isque per temporis interualla, ac significat dimissum exercitium, aut assuetam vacuationem, aut membrum aliquod mutilatum. Excernitur quandoque sanguis serosus & loturæ carnis similis, qui ostendit iecoris imbecillam concoquendi facultatem. Aut excernitur crassior, nigrior sanguis atque splendens, qui ostendit assationem ipsius & mutationē iu melancholicam naturam. Quarto etiam sanguis excernitur intestinis exulceratis, quæ propriè dysenteria dicitur. Nos quoq; aliis de causis sanguinem deiici, vt medicamenti expurgantis supereapurgatione, & ob imbecillitatem retentricis facultatis, supra docuimus. Modò vero de intestinorum vlceribus & propriè dicta dysenteria agemus. Causæ dysenteriæ sunt frigidæ potus, vsus ciborum calidorum, vt sinapis, mellis, piperis, & eorum quæ abradendi facultatem habent, & vsus medicamentorum purgantium frequens, aut eorundem magna vis, delapsus humorum per ventrem, & acrium humorum & abradentium longum profluuium: solet enim antecedere fluxus ventris biliosus, aut atrabiliarius, quem sequuntur excretiones pinguedinis intestinorum, & deinde ramentorum, & membranarum eorundem

Dysenteria.

Dysent. causa.

Digitized by Google

Dysenteriæ signa. intestinorum, deinde sanguinis & puris. Hæc etiam indicant dysenteriam, per quam vbi perniciosa fiat, virus excernitur, & ichor, qualis e corporibus mortuorum, & gangræna laborantibus partibus manare visus est: nigra autem bilis si incipiente dysenteria excernatur, lethale signum est apud Hippocr. 4. Aphor. Sectione, & eam quæ à salsa pituita fit, lib. 3. Aphor. Comment. 12. Galen. deteriorem esse dicit ea quæ fit à bile, quoniā diutius hærens magis exulcerat. Antecedit quibusdam tenesmus, accedit sitis, ciborum fastidium, dolor intestinorum, & quibusdam adeò vehemens, vt eos perducat ad animi deliquium, & sudoris euacuationes, vigilias, & imbecillitatem. Refert etiam non parum nosse an in supernis, an infernis intestinis vlcus consistat: cùm enim superiora vexat intestina, ebibitis medicamentis potius curatur: cùm tamen inferiora, per clysteria. Consistit autem in superioribus, vbi dolor supra vmbilicum fuerit, & nausea & ciborum fastidium, & vomitus, & dejectionum cruditas, cum quibus sanguis valde subactus descendit: & longè antè quàm deiiciatur sentitur dolor, quem quandoque sequitur animi deliquium, & magna virium imbecillitas: in dysenteria verò quæ crassa molestat intestina, dolor infra vmbilicum sentitur, & is non longè ab excretione concitatur, dejectio copiosa est, & sanguinem habet superfusum, & minimè subactum. Quando vlcera in cæco fuerint intestino carnes excernuntur longiores, maiores, & rubicundiores, & grauiùs olentes auctore Aretæo. Has dysenterias vidimus sæpe finiri superueniente tenesmo. Quædam etiam dysenteriæ fiunt sine sanguine aliquo temporis spatio, cùm videlicet vlcus intestini adeò tenuis ab ipso manet. Victus eis conueniens est, aëris

Dysentericorum victus. attemperamentum, quies, somnus & animi tranquillitas. Alimenta sint boni succi & quæ facilè coquantur, sed aliquam habeant adstringendi vim admixtam, & pauca exhibeantur quantitate. Erunt igitur cibi, carnes pullorum, gallinarum, & hepata earundem, & carnes perdicum, & pullorum columbiorum, turdorum, passerculorum, assæ, & carnes damarum, leporum, cuniculorum, si febre vacent. Aëtius à carnibus abstinere præcipit, nisi morbus longior fuerit. Ex fructibus, punica mala, mespila, sorba, pyra, aut poma austera, præsertim succus deuorandus, crassa eorum substantia proiecta, nam pars hæc exasperat intestina, & palmulæ, & malorum cotoneorum succus, ac miloplacenta.

Remedium dysenteriæ expertissimum. Omnibus tamen eduliis lac elixum anteponendum, elixandum autem, aut lapillis, sed vnus post alium iniiciatur, vt vult Alexander, aut candenti ferro in ipso extincto, aut inter elixandum addatur vitellus oui & pauca farina hordei tosti: lac autem elixum melle addito ab initio adhibetur, quoniam vlcus detergit, deinde affusa quarta aquæ parte elixatur sine melle ad consolidationem, & vitelli ouorum

Lentium præparatio. elixorum in aceto. Puls ex lentibus quæ in hunc modum paratur, lentes in aqua elixantur, aqua proiicitur, & lentium cortices, lentes ipsæ rursus elixantur in iure gallinæ, addito semine coriandri & succo arantij, aut mali cotonei, aut pauco aceto. Aut micæ panis cum aqua & sepo hircino lento igne misceantur, ad pultis formam, & ante reliquos cibos ientaculi loco sumātur. Aut frusta tenuia lara panis per diem antè assi, iure gallinæ aut pinguis arietis irrigamus, deinde caseum veterē pauco sale inspergimus, appellatur à nobis prior cibus, migas ensebo, posterior autem, sopas enquieso, aut micæ panis tostæ succo vuæ acerbæ irrigentur. Oryza quoque in lacte elixa eisdem accommodatur, & ius gallinæ elixæ cum frustis malorum cotoneorum, carnibus autem ipsis inspergimus rhu obsoniorum, aut acaciam, aut succum granorum mali punici valde expressorum, aut succum vuæ acerbæ, aut vbi febris non adsit puluerem menthæ siccæ, aut cumini tosti. Amygdalatum etiam coctum ad spissitudinem vtile est, & ex viridibus frumēti spicis succus expressus & exsiccatus, cum lacte paratur, valet etiam lens cum plantagine elixa, & plantago ipsa elixa aut brassica bis cocta, addita posca, & endiuia. Potus sit aqua pluuialis, quæ plumbum nō tetigerit, aut aqua calybeata, aut vinum austerum nigrum, non valdum, eadem aqua modicè attemperetur. In dysenteriæ curatione locum & vlceris naturam attendere *Dysenteriæ curatio.* oportet: ex loco namque agnoscimus an medicamenta per superiora sumenda sint, an per clysteria iniicienda. Ex natura vlceris, nam quæ sordida sunt detersione egent, & quandoque crustæ generatione. Egent autem dysenterici adstrictione, mitigatione doloris, attemperatione causæ & reuulsione, aut deriuatione eiusdem. Cùm igitur sanguis plurimus excernitur, & vires constant, ac sanguinis redundantia apparet, sanguinem mittere decet. Aëtius externam venam, aut mediam secat, nos tamen internam cubiti, quæ iecori respondet, & ab ipso sanguinis redundantiam haurit. Deinde si vlcus in tribus inferioribus intestinis consistat, clysteria iniicere præcipio, in vlceribus sordidis, ex aqua mulsa, aut ex decocto betæ cum melle, aut recipiunt aquæ mulsæ lib. ij. succi rosarum vnc. ij. Aut aquæ mulsæ lib. ij. succi betæ vnc. iij. salis drachm. sem. Aliud, decocti betæ & mercurialis libram j. sem. mellis rosati colati vnc. ij. Si verò attemperare sit opus, ex decocto hordei & violarum cum saccaro fient clysteria. Quòd si vlcera serpentia fuerint, & ichores ab eisdem manauerint, & tenuia ac praui coloris excrementa, valde exsiccare oportet, in quem vsum clysteria conuenient ex decocto rosarum, balaustiorum cum acia hypocistide, & rhu. Aliud, lentium pugillum, corticum mali punici, caliculorum glandium, balaustiorum, singulorum vnc. sem. bulliat in debita quantitate aquæ, & colaturæ adde acaciæ, boli armeni, pulueris foliorum myrthi, singulorum drac. j. Si ardor vehemens accedit, hordeum miscendum in elixatione, & rosaceū addendum, aut ex succo plantaginis & rosaceo clysteria componenda. Prosunt etiam in clysteribus pastilli de spodio cum semine acetosæ. Quòd si acris accesserit fluxio, sepū hircinum clysteribus miscendum, aut adeps gallinaceus, aut anserinus: hæc enim intestinis illita excrementorum descendentium adhæsum prohibent. Talis est clyster qui recipit decocti rosarum, balaustiorum, & foliorum myrthi lib. j. sem. rosacei, & sepi hircini, vtriusque vnc. ij. Si verò cācrosa fiant vlcera in intestinis inferioribus, difficilè admodū curantur, in superiorib. immedicabilia sunt. Vbi dolor vehemens vexauerit, Philonis medicamētum immiscendum clysteribus. Cùm autem in superioribus intestinis vlcera consistunt, summopere proficiunt, quæ ore sumuntur, & quæ superponuntur, nisi fuerint valde sordida ac putrida. In biliosis & acribus fluxionibus dysenteriam efficientibus Aëtius damnat *Aëtij sententia non probatur.* cataplasmata & fomenta, quod non approbamus. Superiorum itaque intestinorum vlcera alimentis prædictis curantur, & his quæ sequuntur remediis. Interim sanè dum vlcera sordida fuerint, aqua mulsa eruut mundificanda, cuius vnciæ decem manè & rursus serò assumuntur, aut par quantitas aquæ hordei cum saccaro rubeo, deinde lac vt supra

paratum

paratum est propinandum, aut amylum cum lacte & adipe gallinaceo, aut tragacanthum miscendum: hæc enim mitigant fluxionum morsus & dolorem, deinde adstrictionis ratione saccarum rosaceum antiquum adhibendum, aut etiam bolus armenus addendus, & pauca aqua plantaginis superbibenda. Bibendi præterea pastilli de spodio cum semine acetosæ, & pastilli de terra sigillata: optimi verò sunt pastilli de succino cum aqua plantaginis dormituris exhibiti, valet etiam nasturcij semen tostum cũ lacte acido, syrupus myrtbiuus, syrupus de malis cotoneis, & myrobalanos luteos tostos, aut rhabarbarum tostum quandoque præbemus cum aqua instillatitia plantaginis, adstringũt enim miro modo. Aut baccatum myrthi nigratum vnc.j. sem. rosarum siccarum, œnanthes, acaciæ singulorum vnc.s. huius drach. sem. sumatur cum aqua plantaginis instillatitia, aut cum decocto rbus, aut prædictus puluis cum carnibus palmularum subigatur, & sumatur quantitas palmularum duarum bis in die. Aliud, malicorij, rbus, acaciæ, radicis symphiti, radicis rubi, singulorum drach.j. anisi tosti, tragacanthi vtriusque drach.ij. misce, & drach.j. cum cum aqua plantaginis instillatitia sumatur, aut cum decocto balaustiorum, aut puluis acaciæ & rhu obsoniorum cibis inspergatur, cornu autem cerui vstum miro modo exsiccat. Emplastra verò superponantur ex puluere rosarum, balaustiorum, symphiti, boli armeni, terræ sinopidis, caliculorum glandium, cum palmulis, aut cum rosaceo & myrthino, aut eisdem oleis liniantur, & inspergatur puluis rosarum, acaciæ, & hypocistidos. Aut fiat emplastrum ex malis cotoneis elixis, deinde cum bolo armeno, puluere symphiti & gallarum, addito succo plantaginis malaxatis, interim quoque clysteribus abluenda intestina, & aliis adstrictio eorundem conuenit. Vomitus cum aqua mulsa, aut aqua hordei tepida, reuulsionis gratia prouocandus, & vrina deriuationis ratione, bibito puluere qui recipiat anisi, fœniculi, seminis apij, singulorum parem mensuram cum decocto radicum apij, valet enim id ad fluxionem deriuandam per vrinam. Si venenum dysenteriam effecerit, vomendum prius est cum aqua hordei & oleo, aut butyro liquato, deinde theriaca in potu sumenda, & ptisana bordeacea, & amylum cum lacte, aut decocto seminis lini. Si medicamenti purgantis vi eueniat, aqua hordei abluenda intestina, deinde theriaca in potu præbenda cum aqua instillatitia buglossi, aut semen nasturcij tostum cum lacte acido.

De Tenesmo.

CAPVT XIV.

Tenesmus.

Tenesmus intestini recti passio est, per quam perpetua ac implacabilis vrget egerendi cupiditas: eam verò pauca admodum sequitur deiectio, atque cruenta mucosa. Causa etenim quæ symptoma concitat speciem præbet grauantis, aut mordẽtis deiectionis, quam statim intestinũ deiicere conatur. *Tenesmi causa.* Causæ sunt frigiditas externa aëris, aut aquæ, aut lapidis cui æger imprudens insedit frigido tempore, aut fæx in cæco intestino retenta, aut biliosus, aut salsus humor recto adhærẽs intestino, aut vlcus, aut inflammatio eiusdem œdematosa. Frigiditatẽ agnoscemus ex relatu ęgri, qui referet se ingressum fuisse aquam frigidam, aut se aëti frigido exposuisse, aut sedisse super frigidum lapidem, aut quidpiam tale passum. Fæcis retentio agnoscetur, quia dolor infestat ventrem infra vmbilicum, versus dextram partem, in qua grauitas sentitur, nec tamen petiodè sanguis excernitur, nec propriè tenesmus dicetur, nisi ex magno conatu excernendi sequatur aliqua sãguinis gutta, & pituita viscida, aut intestini ramentum ob squibalarum duritiem & asperitatem. Bilis morsus deprehendetur & colore ac substantia excrementi, sic etiam & salsa pituita, quæ cinerea est, & parum viscida. Vlcus pute deprehendetur, & sanguine, sicuti & phlegmone, calore, pondere, copiosa sanguinis & pituitæ excretione. Sequitur autẽ post tenesmum dysenteria: nam si ob vlcus in recto intestino fiat, malũ aliis impartitur, si ob calidam fluxionem, hæc quoque intestina exedere & vlcera eisdem inferre valebit: si phlegmone præcedit, vlcus sequetur, & ardor intestinorũ, atque perinde vlcus. Victus talis debetur tenesmo laborantibus, qualis his qui dysenteria laborant, sed clysteribus, ac fotibus præcipuè curatio perficietur: inclinabunt autem omnia quæ eis adhibentur ad frig. aut calorem pro causæ facientis ratione. *Tenesmo laborantium victus. Tenesmi curatio.* Si igitur malum à frigore ortum habuerit, vinum album meracum in quo ruta, aut pulegium bullierint bibendum detur, & fomenta fient inguinibus & perinæo, atque ipsi ano, ex oleo laurino rutaceo, & irino, aut ladano & styrace in oleo laurino & irino liquatis, aut vnguento marciato appellato, glomerem quoque ex furfuribus, aut camemeli floribus calidum, ac vino albo odorifero inspersum perinæo & ano admouebimus. Suffumigia quoque fient ex pice, semine coriandri, & styrace: vaporem quoque recipiet, incidens vino nigro in quo bullierint rosæ, folia myrthi, & rubus, aut fructus cupressi, & malicorium, aut aceto in quo bullierint furfures, & camemeli flores. Aëtius laudat, quod nos quoque experti sumus in non paucis ægris, laterem perquàm vetustum & fumo denigratum vnà cum paleis tusum, deinde aceto ferueuti subactum, & linteolo sedi alligatum, laterem hunc Hispani appellant adobe. *Optimum remediũ Aëtij in causa frigida.* Hæc statim à deiectione admouenda, præsertim si dolor infestat. Clysteria verò fient ex decocto camemeli, anethi, amaraci, pulegij, calamenthæ, & similium, aut aliquo horum cum melle, & oleo anethino, irino, rutaceo. Si ob fæcum retentionem tenesmus euenerit, molliendæ sunt atque educendæ clysteribus: nam quæ ore sumuntur grauia admodum symptomata & colicum morbum afferre solent. Conficiemus tamen clysteria ex decocto violarum, maluarum, fœnugræci, seminis lini, cum adipe gallinaceo, oleo camæmelino, & amygdalarum dulcium. Aut in prædicto decocto dilues casiæ fistularis vnc. ij. olei violacei vnc. iij. addes quoque clysteribus hieram picram. Herbas autem elixas, contusas, calentes sedi admouebis. Aut easdem herbas cum butyro vaccino, & oleo camæmelino contusas perinæo & sedi alligabis. Vbi bilis descendens mordens & abradens tenesmum effecerit, attemperanda est syrupo de endiuia, & violaceo, & clysteribus ex decocto hordei, violarum, & fœnugræci, cum rosaceo, & violaceo oleo. Cùm verò bilis pars intestinis adhæresciт, casiam fistularẽ clysteribus addimus, & clysteria conficimus ex decocto violarum & hordei, cum sepo hircino, & rosaceo: si pituitosus humor adhæteat recto intestino, si is salsus fuerit, aqua hordei abluẽdus, & decocto maluarum cum saccaro, & oleum violaceum addendum attemperandi causa: si tamẽn viscida fuerit pituita, clysteria fiant ex aqua mulsa cum melle rosato colato. Aut ex decocto betæ &

mercurialis cum melle & sale. Aut ex decocto calamenthæ,& origani cum melle, & hiera picra:herbæ tamen deinde contundendæ cum oleo irino,& anethino,& sedi admouendæ.Si flatus,vt fieri solet,adiungatur, anisum addendum, & cuminum: si ab vlcere malum procedat, id abluendum aqua mulsa, aut aqua hordei,si ardor adest,cum saccaro ,deinde vnguentum de tutia admouendum,aut vnguentum de plumbo. Dolor verò fotu ex decocto rosarum & camæmeli mitigandus. Si tamen inflammatio malum efficiat, à sanguinis missione curationem incipiemus, secta vena interna cubiti, & perseuerante malo, malleoli interni venam secari præcipiemus. Deinde sedem fouebimus decocto rosarum, foliorum myrthi,& balaustiorum,in quo filtrum madefiat,& calens admoueatur sedi,idque sæpe, & interim clysteria iniicienda ex hordei & violarum decocto cum rosaceo, sint autem clysteria tepida aut parum frigida. Philonis verò medicamentum linitum dolores eorum sedare solet. Morbo autem in summo vigore existente cum refrigerantibus admiscebimus, quæ mitigent dolores,& coquant,ac discutiant humores, de quorum numero sunt camæmelum, semen lini, fœnugræcum, melilotum, ex quorum decocto cum rosaceo & anethino oleo conficimus clysteria,& in eodem decocto spongiam madefactam sedi admouemus. Glomerem autem paramus ex furfure, semine lini, & fœnugræco, quem calidum vino madefacimus, & sedi supponimus. Scire quoque oportet frequentem surrectionem ad assellam vires frangere, & febres concitare, quamobrem salubrius existimamus in lecto deiicere paucam eam quantitatem quæ cum labore excernitur, quàm toties surgere à lecto.

De volulo.

CAPVT XV.

ἰλεὸς. Ileus Græcis, Latinis voluulus appellatur, ab ἰλεῖν,quod est voluere,scribenda autem est vox per ι. ἰλεὸς, vt Galen. docet lib.3.de Morb.pop.parte 2.Com. historiæ mulieris in Tisameoo,vbi eos qui dictionem per υ. scripserunt,reprehendit. Intestinorum tenuium passio est, quam chordapson

Chordapson. quosdam appellasse Galen.testatur lib.6.de Loc.pa. cap.2. si tumor aliquis in prædictis intestinis se ostendat, & videatur intestinum ad chordæ similitudinem conuolutum.Huius morbi causæ sunt,assidua ciborum corruptio, maximè pinguium, & eorum quibus non assueuimus: aut fit à vulnere, aut ictu, aut fæcum durarum multitudine, aut frigidæ affatim sumptæ potu, præsertim, vt inquit Aëtius, sudantibus, aut ob delapsum intestinorum in scrotum, & violentum eorum reditum, aut ob veneni potum,aut ob inflammationem intestini tenuis alicuius,magna ex parte fit hic morbus ob inflammationem aut ob fæcum retentionem, id quod Galen. insinuauit lib.6.de Loc.pat.cap.2.lib. autē 6.Aphor. Com.44. inflammationem aut obstructionem, cum morbum facere posse restatur,non tamen crassos ac tenaces humores. Morbus hic frequentiùs accidit ætate minoribus, & ea ratione ab eodem faciliùs liberantur pueri adultioribus. Plurimi autem ab eo morbo pereunt,præ accidentium magnitudine, ac

Voluuli signa. malitia.Signa sunt,dolor vehemens circumuoluens supra vmbilicum, ructus inanes, cohibitio flatus, ructus,& deiectionis,cum murmure,sed perseuerāte atque increscente malo, vomitus bilis superuenit, & in lethalibus fæces ipsæ vomuntur, superueniunt sudores, extremorum refrigerationes, & spirandi difficultas. Morituris præterea,inquit Aëtius,superuenit sudor frigidus,vrinæ difficultas, & podex ita astrictus, vt neque specilli acumen capere possit. Quam sententiam immerito damnat Argenterius ignorans causas horum symptomatum,quas non est sanè difficile inuenire: nam qui dolorem validum patitur in superioribus intestinis ob inflammationem, ex distentione septi transuersi, magis doler compressa parte inflammata, atque ea ratione difficilè spirat, vt dixit Aëtius ibidem. Quod autem attinet ad vrinæ difficultatē,constat ipsam non fieri difficilem, quoniam non defertur serum per renes in vesicam,vt ipse Argenterius fingit, sed quoniam ad vrinæ expressionem iuuant musculi abdominis: hi verò cessant à munere suo ob vehementiam doloris intestinorum, qui compressione augetur. Quòd verò attinet ad podicis clausuram, verum sanè est: nam musculus anum claudens præ dolore partium superiorum conuellitur, & membra omnia inferiora sursum trahuntur, impetu quodam expellentia excrementa ventris per superiora, & vomitu ad fæcum vsque expulsionem.Incipit namque nonnunquam ab inferis partibus impetus excretionis, compressis ipsis. Etenim hunc excretionis modum annotauerat Galen.lib.3. de caus.symptom. dicens, Quum enim secundum naturā se habuerit ventriculus, è supernis partibus ad se trahit, atque per inferiores deiicit: quum verò præter naturam affectus est,etiam ab infernis aliquid assumit. Quippe nonnullis clysteres adeò ascenderunt,vt vomitione reiicerentur,quemadmodum & stercus per lethales volulos.Atqui satius fuerit per huiusmodi affectus, vt dicamus ventriculum non trahere, sed suscipere duntaxat ea quæ ob intestinorum compressionem violenter sursum feruntur. Nam quòd intestina (etenim de his aliquid dicere operæpretium fuerit) constringuntur, id ipsis secundum naturam conuenit, id quod in aliis libris iam diximus, atque constrictionis auxilio adiuta, cibum ad inferas partes deiiciunt: verùm per affectus quosdam quum coostringi inceperint, ea quæ in ipsis continentur, ab infernis ad superiora ferūtur, ita solet euenire nonnullis, quibus non licet ventris onera deponere, quia versantur in foro,vel in alio loco,vel negotio, vt humor quispiam acris ad sedem vsque descendat, ibique violenter retentus,rursus ad supernas partes referatur,atque tum & ventriculum rodat,& caput vaporibus impleat. Incipit enim motum à podice animalis potentiæ instrumento: deinde quodlibet intestinorū ipsum à se expellit ad proximum quod loco superiore situ fit, aut aliter quàm antea,quum deorsum trudebatur. Atque ad hunc modum flatus interdum retentus recurrit: itaque non mirum videri debet, si per tam violentas intestinorum constrictiones aliquando tum clyster, tum stercus ad ventriculum præter naturam referatur, atque sic vomitionis imperum excitet.Hæc Galen.ex quibus manifestum est,experimento id docente, in lethalibus ileis, & in aliis in quibus intestina ab ima parte validè mordentur, ab ea impetum constrictionémque incipere, & ad superiora intestina traduci ex imis partibus excrementa,in his autem constrictionibus podex quoque constringetur, imis partibus in lethalibus ileis constrictis & ad superiores partes pellentibus. Consentientibus tamen omnibus inferioribus intestinis, & impetum iuuantibus, ipso quoque ano. Sed iam ad voluuli curationem redeamus.

Argen. lib. 1. de sign. me. cap. 7.

Digitized by Google

Voluulosorum victus. redeamus. In victus institutione id tantùm seruandum, vt quiescant, & dormiant, & alimento vtantur paucissimo, ac facilis coctionis, quale est ptisana hordei colata, aut liquidum amygdalatum, aut ius pulli cum melle, si à cruditatibus acidis malum ortum habuerit. Has verò ab initio vomere oportet, bibita aqua mulsa, aut etiam cum raphani decocto, obtundemus autem morsum excrementorũ si acria fuerint, superbibita aqua calida: hæc verò hordeacea sit. Cùm verò cruditates è ventriculo fuerint expulsæ, flatus, & fæces ab intestinis deorsum trahemus glandibus longioribus, de quibus ea quæ conficitur ex hiera picra, cum cumino, aut melle tosto cum puluere rutæ. Clysteria verò iniicienda ex decocto maluarum, seminis lini & oleo rutaceo. Aliud, decocti radicis cucumeris syluestris lib. j.s. mellis vnc. ij. hieræ picræ vnc. s. salis drach. s. Aliud, decocti betæ & mercurialis lib. ij. s. olei laurini, olei rutacei vtriusque drach. j. s. hieræ Rufi drach. iij. salis drach. s. Aliud, decocti maluarum, fœnugræci, & anethi lib. j. s. succi centaurij vnc. s. mellis vnc. ij. salis drachm. s. aut centaurium cum reliquis elixare præcipies, & vaccinum butyrum addes. Deinde fomenta podici admoueoda ex decocto centaurij, rutæ, comini, anethi, spongia in eis madefacta. Fit nonnunquam vt duræ fæces retentæ hoc malum efficiant, quibus id tantùm ex vsu erit vt fæces modis omnibus emolliantur, ac descendant, quod fiet per decoctum maluarum, fœnugræci, & caricarum, addito melle & oleo anethino, & camæmelino, ac sale, quibusdam etiam casiam fistularem addimus, nos hieram ad clysteria paratam, ex 16. medicamentis compositam iniicimus, hæc quidem ante cibum, verùm, vt Aëtius inquit, malo vrgente adhuc post cibum, ventrem quoque ipsum fouere oportet oleo anethino, & butyro, aut vnguento dialtheas. Expedit etiam eiusdem vnguenti drach. ij. cum reliquis clysteribus admiscere. Quosdam etiam in solium ex decocto maluarum, altheę, seminis lini, & fœnogræci descendere præcipimus, & per quartam horæ partem ibidem immorari, deinde ventrem oleo calenti, infusa lana fouere. Oribasij remedium, Anethum in aqua & oleo decoquatur, atque ita bibatur, deinde frusta panis ex aqua feruenti præbeantur, mirum in modum iuuantur, inquit, etiam si iam stercus vomatur. Pariter rutæ & cumini tritorum drac. j. in potu præbeatur, aut anisi & piperis pares portiones in aceto mulso. Quod verò quidam stercore duro in intestinis existẽte medicamẽta expurgantia propinant, non laudo, magnam enim inferunt violentiam aliunde trahentia humores valde quoque implent intestina, ac perinde valentius vomere cogunt, admitto tamen vsum casiæ fistularis cum decocto maluarum, quæ ventrem lenient. Bile tamen ac pituita citra inflammationem voluulum efficientibus, ventrem purgare conuenit hiera Rufi, aut elect. diaphœnicon in aceto mulso, clysteria eisdem conoocient ex decocto maluarum & mercurialis cum melle, sale, & hiera ex 16. medicamentis. Nihil etiam nocebit bibita hiera prædicta, nisi facilè deorsum cedat: non pauca enim pituita ac bilis simul purgabitur. Si ab inflammatione malum procedat, cum febre aderit angustia magna, dolor & vomitus vehemens, & ardor, in quibus ita affectis sanguinem mittere conuenit, secta vena interna cubiti, deinde sequentur localia remedia, de quibus est fotus ex rosaceo, & anethino, aut ex oleo nardino, deinde lana succida oleo calenti, & vino immersa, ac desuper emplastrum molle apponendum ex hordeacea farina cum aqua & oleo, cui ab initio rosaceum addendum, deinde camæmelinum. Breui tamen tendit inflammatio in suppurationem, siquidem intra tertium diem cum fæcum vomitu solet interimere hominem. Aëtius tertiam aut quartam horam non excedere dixit, nisi ad suppurationem tendat, aliàs tamen longior morbus fiet: clysteria verò fient ex decocto maluarum, radicum lini, cum butyro & oleo violaceo: desuper verò cucurbitulas scarificatas affigere tutum est, & inclinante morbo theriaca diluta in aqua instillatitia fœniculi, aut papaueris rubei. Si ex veneni potu voluulus cõcitetur, vomitu reiiciendum veneoum bibita multa aqua tepida, oleo superaddito, deinde ius carnis pingue, aut butyro ibidem liquato, bibendum: ac rursus vomendum, deinde theriaca in potu præbenda, cum aqua instillatitia buglossi, aut pauco vino diluto. Quòd si malum euenerit ex delapsu intestinorum in scrotum, corpus supinum situandum, & intestina sensim oleo calenti illitis manibus in ventrem reducenda, deinde ligatura compressa adiicienda. Si verò ex violento reditu inflammatio sequatur, vt diximus curanda veniet.

Oribasij remedium.

Voluulo ab inflammat. remedia.

De coli dolore.

CAPVT XVI.

COLON intestinorum dolor nonnunquam exercet, quẽ coli dolorem, aut colicum morbum appellant, cuius causas prægressas modò annumerare foret importunum; nisi cum Gal. lib. 2. de Loc. pat. dixerimus, colicos nominatos affectus magna ex parte præcedere cruditates, spiritus flatuosos, vomitus & nauseas multo tempore inanes, & in præcordiis morsus, fastidium, & ciborum indigentiã. Causæ tamen quæ in ipso intestino contentæ dolorem prædictum efficiunt, sunt crassa ac lenta pituita intestino pertinaciter hærens, aut flatus qui non inuenit exitum, aut acres humores intestinum erodentes, atque ipsi infixi, aut inflammatio, aut fæcum durarum retentio, à quibus colicum dolorem ortum vidimus, sicuti & non pauci ex nostris prædecessoribus, atque sanatio morbum ostendit. Si morbus à crassis & frigidis humoribus oriatur, dolor grauis infestabit partes quæ ad vmbilicum attinent, ita vt intestinum terebro perforari videatur, & ructus, & flatus omnis, atque fæcum excretio cohibebitur, sed voment quandoque varia ac pituitosa. Cùm verò aliquid deiiciunt id bubulo stercori simile est, & aquæ innatat spumosum, & pituita ac fæce commixtum: quandoque etiam fit vt vitrea pituita excernatur, ac morbum sedet. A cibis molestantur, & grauantur, & deiecto excremento, leuantur, ita vt tum hac nota, tum fæcum natura, tum loci mutatione, colici à nephriticis distinguantur. Nephritici namque vna in parte firmatum sentiunt dolorem: colici verò circumactum, & sæpe supra renum regionem, præterea nausea, & excrementorum retentio colicis maior est & vomitus excrementorum corruptorum. Verùm vt colici frigido ac crasso humore excreto iuuantur, & leuantur, ita nephritici micta crassa vrina, arenulis, & lapide. At quamuis ab initio difficile videatur hos morbos internosc... non magni refert, siquidem clysteria ventrem lenientia & dolorem mitigantia, vtrisque sunt ex vsu, antecedant tamen quæ cruditates efficiunt, & pituitam augent. Flatum doloris

Coli dolor.

Colici morbi signa.

causam esse, vehemētia distentionis intestini agnosces cum pauca grauitate, nisi pituita ac flatus simul molestent. Vehementia præterea doloris docet in crassis potius quàm in tenuibus ipsum consistere, teste Gal. lib. 2. de Loc. par. cap. 1. Mitior autem fuerit, aut causæ paruitatem ostendet, aut quod in tenuioribus consistat intestinis. Acres humores coli dolorem efficere agnosces ex doloris natura, ardore, siti, vigiliis, & biliosis excrementis, & vrinæ turfedine, & vt Gal. lib. 1. de Loc. pariētibus dixit, à calidis tum cibis, tum medicamentis irritantur, & ab omni calorifica victus ratione. Inflammationem comitatur sitis, ardor, febris, dolor vehemens & sæpe pulsus, & nausæ vehementiores, ac vomitus, fæcis, & flatus retentio, & omnimoda cohibitio inter initia. Fæcum duritiem ostendunt grauitas magna intestinorum, distentio tanta, vt disrumpi videantur intestina. Antecessit vsus adstringentium, vehemens exercitatio, & calor iecoris adest: præterea solitus est æger fæces tardè excernere. Sequitur autem excretio squibalarum & mucorum, crassis itaque ac pituitosis humoribus coli dolorem efficientibus, victus conueniet calefaciens & pituitam extenuans. Panis sit non aridus ac durus, neque recens extractus à furno, bene fermentatus, & modici furfuris. Ex carnibus gallinæ nouellæ eligantur intra annum, & nouellæ perdices, & turtures, turdi, & palumbi, & gallinæ montanæ, quas cecas appellant Hispani, & pauones Indi. Aues tamen in aquis degentes omnes vitandæ. Ex quadrupedibus, hœduli, ac cuniculi, qui annum non attigerunt, conducunt. Ex piscibus, lauræ, asellus, mulus, nō frequenter, solea, plaicia, scarus, turdus, gobius: leguminā vitanda, nisi tardò lentem cum beta ad liquationem elixam præbeas, & ex oleribus apium, asparagus, fœniculum, petroselinum. Alliorum autem vsum, vti rusticorum theriacam, Galen. laudat, quòd calefaciat, & flatum discutiat, citra sitim. Potus vinum album anni vnius, non dulce, non acidum, sed modicè adstringens præseruationis gratia. Cùm autem in morbum inciderint, nulla participet adstrictione, quale est vinum à sancto Torquario sufflauum, aut vinum persimile à Corpa, aut Yepes, aut Lilio ad nos delatum. Summa curationis his perficitur quæ humorem extenuant, coquunt, & euacuant. Quæ verò extenuāt, si calefaciant, validiùs humorem in flatum vertunt, atque inflant, dolorem distentione augent. Conuenient itaque clysteria, glandes, & quandoque purgatio, & fomenta, ac cataplasmata, quæ hos vsus implere possint: insessiones verò, cucurbitulæ, & illitiones eorundem loco subrogantur. Clysterem optimum ex vino albo, & melle conficimus, aut ex vino, & oleo rutaceo, aut ex melle & oleo anethino, ac vino. Aliud, decocti anethi, origani, polij, rutæ lib. j.s. olei anethini vnc. ij. olei rutacei vnc. v. Aliud, decocti pulegij, meliloti, rutæ lib. j. s. hieræ ex 16. medicamentis, aut hieræ Rufi vnc. j. olei rutacei aut irini vnc. v. salis drac. j. Aliud, decocti anethi, fœnugræci, seminis lini, mercurialis, quantum satis fuerit, olei anethini & mellis vtriusque vnc. iij. salis drachm. j. Aliud, decocti radicum cucumeris siluestris & fœnugræci lib. j. semis, olei irini & rutacei vtriusque vnc. ij. salis scrup. j. Glandes ex hiera parantur cum puluere cumini & sale, aut ex melle cocto & puluere hieræ Rufi, & sale, aut ex hiera ex 16. medicamen. cum puluere rutæ siccæ & sale: sint autem longitudinis sex digitorum, vt musculum, qui anum claudit excedant. Fomenta ventri fient ex oleo irino, laurino, anethino, & rutaceo calidis, cum lana, quibus & clysteribus

Colica à pituita crassa curatio.

adipem gallinæ, aut anatis addere decet. Anethum autem, ruta, melilotum, polium, pulegiū, lini semen, & similia in vino elixanda, deinde cum oleo anethino aut rutaceo malaxanda, & ad emplastri formam admouenda. Ex elixatione earumdem herbarum & seminum insessiones facimus. Aqua mulsa aut syrupo de quinque radicibus, & melle rosaceo colato præparato humore ipsum purgare cōueniet, cum elect. indo, aut hiera Rufi, aut pilulis aureis, conuenient purgato corpore cucurbitulæ abdomini affixæ cum multa flamma, & castoreum quantitate scrup. ij. cum vino, aut melle rosaceo, nō semel, sed sæpe valet in eum vsum quammaximè stercus lupi, præsertim quod super herbas ceciderit, cū vino, aut aqua mulsa, drachmæ vnius pondus in ipsa accessione, aut si morbus per interualla repetat in ipso interuallo, præuisionis gratia. Aut illis alligetur cū ceruina pelle, ac valebit muleti nomine, Galerita, siue corydalus, Hispanis cogugata elixa in simplici iure: ipsa edenda, ius autem bibēdum. Nos eandem cum anetho elixare præcipimus in eum vsum. Vinum præterea mulsum mirificè eisdem auxiliatur, & quam nos clareā appellamus. Optimum verò remediū est vinū absynthites, quod fit comis absynthij, in vino albo modicè valenti elixis, accipies tamen absynthij vnc. ij. vini albi à sancto Torquatio lib. 3. bullient ad cōsumptionem quartę partis, & colaturæ accipiet vnc. vj. ieiuno ventre, fiet etiam probè, vt nos facere præcipimus, si musti acceperis libras centum, absynthij lib. ij. & mustū suapte natura bullire permiseris, deinde absynthium proiicimus & vinum seruamus in annum, & duos annos, quo vtimur, & antiquiori: nihilo enim deterius redditur antiquitate & theriaca in vino diluta. Ea tamen quæ stuporem inducunt, vti Philonis medicamentū, & theriaca recena, & reliqua, nisi extremè vrgeate malo, vitanda sunt, etenim quamuis dolorē demortua facultate sentiente sedent, is deinde maior quàm antè redit: frequens verò eorū vsus ad immedicabiles affectiones sæpe deduxit. Si verò dolor colicus à flatu ortū habeat, alimenta anisum, cuminum & carui habebunt immixta & inspersa, clysteris iniicienda erunt ex decocto anethi, camæmelini, meliloti cum seminibus anisi, carui, cumini, addito oleo anethino, & rutaceo, ac laurino. Emplastra ex eisdē herbis elixis fient, & cum prædictis seminibus trituratis & oleis de absynthio, laurino, & rutaceo malaxatis, & ex eisdem oleis fomenta conuenient, & potus diacumini cum vino, aut dianisum, aut cuminum, aut carui. Allium cū pane rusticis præsertim citra sitim, vtilissimū est ad flatum discutiendum, & castoreum cū vino, aut aqua mulsa, sit eius pondus scrup. ij. & cucurbitulæ tum magnæ, tum etiam frequentes, cum multa flamma abdomini affigendæ: id enim incitationis modo prodesse nouit antiquitas. Verùm vbi crassa subest pituita, non est tuta hæc curationis species, vertitur enim pituita in flatum à calore ignis & malum augetur. Ab acribus humoribus colon intestinum erodentibus notum est sæpe morbū eum fieri. Quibus alimenta conueniunt quæ non corrumpantur facilè, aut à calore mutentur in prauam naturā, vti carnes gallinarum elixæ cum lactucis, aut hordeo, aut auium extrema, atque etiam quadrupedum, vt hœdorum, & veruecum anteriores pedes, tenuis alimentum est ptisana hordeacea, si verò intellexeris à iecore mordaces confluere humores, cum carnibus pullorum vuam acerbam, aut malum cotoneum elixabis, sed purgatio contentorum in ventre præcedat. Potus verò sit aqua hordei, aut decoctum prunorum.

Colica à flatu.

Colica ab acribus humoribus.

Digitized by Google

prunorum. Præcipua tamen curationis ratio in purgatione consistit, verùm humores acres intestinis pertinacius hærentes, purgantur probè hiera picra, aut cum melle, aut in pilularum forma, quantitate drachm. ij. sumpta. Aut purgabitur per decoctum prunorum, aut tamarindorum, aut myrobalanos luteos tostos. Expedit autem non tantùm in ipso afflictionis tempore, sed etiam præuisionis gratia, ita purgare ventrem. A purgatione verò conueniet mica panis in succo mali punici, aut panis cum oxysaccaro, aut syrupus de acido limonum, aut saccarum rosaceum cum aqua hordei, aut panis in succo vuæ acerbæ, dolore autem validè infestante, Philonis medicamentum, & quæ modicè stuporem inducunt vtilia sunt, in hac potissimum colici doloris specie. Si verò intestinum inflammationem patiatur, victus conueniet qualis ad voluulum patientes ex inflammatione dictus est. Curationem autem incipiemus à sanguinis missione secta interna cubiti vena, si vrinæ adfuerit difficultas non hæc, sed quæ in malleolo secanda, autore Paulo: præmisso tamen clysteri ex aqua hordei & oleo rosaceo. Ab his quæ validè purgant ventrem abstinebunt, sed ventrem fouebunt oleo melino ab initio, deinde eidem mixto oleo camæmelino, ceratum fiet quod recipiet farinæ fabarum vnc. s. vitellos onorum duos, olei camæmelini, & rosacei vtriusque vnc. ij. ceræ vnc. iij. Hoc idē mollius efficies, si olei quantitatem auxeris, & ceræ minueris, aut mucilaginem seminis lini miscueris. Cucurbitulæ quoq; abdomini affigendæ sunt cū scarificatione. Reliquum est vt curationem doloris coli à fæcum retentione tradamus, cuius curatio in fæcum detractione consistit, vnica verò ratio medicamentis ad id valentibus est communis, nempe emolliendi vis. Emolliuntur autem fæces clysteribus & bibitis, & ventri illitis. Victus tamen omnimodo sit humectans, vt ius carnis, cum prunis, aut pruna ipsa cum saccaro, & potus sit decoctum prunorum, aut aqua hordei cum saccaro, clystere fæcem emolliens, maluarum, radicum altheæ, vtriusque manip. j. seminis lini, & fœnugræci, vtriusque p. j. bulliant in libris tribus aquæ ad consumptionem tertiæ partis, de quo accipe lib. j. s. olei violacei vnc. iiij. saccari vnc. ij. Aliud, decocti maluarum, prunorum & violarum lib. j. s. olei violacei & camæmelini vtriusque vnc. ij. cassiæ fistularis vnc. j. s. saccari vnc. ij. Bibant decoctum prunorum, aut casiæ fistulatis vnc. ij. in eodem decocto, aut in decocto violarum & radicis dulcis. Quibusdam etiam profuit bibere decocti prunorum vnc. vj. mellis vnc. ij. olei vnc. iij. venter etiam fouetur medicamēto dialthæas, aut oleo camæmelino, & butyro vaccino, aut oleo & axungia galliuæ liquatis. Apponimus nonnunquam peluiculam butyro plenam vmbilico, quod penetrare ventrem, ac fæces liquare & emollire experimento nouimus.

Colica à fæcum duritie curatio.

Nota.

De vermibus intestinorum.

CAPVT XVII.

**Lumbricorū differentia.*

VMBRICI* intestinis generátur, ex crassa, lenta, ac putri materia, quidam longi ac teretes, quos appellant, ἕλμινθες στρογγύλαι, quidam lati, qui ex interna intestinorum membraua putrescente generantur, dicti ταινίαι, siue ἕλμινθες πλατεῖαι, semini cucurbitæ similes, sed sæpius longiores ac latiores, quidam parui sunt ἀσκαρίδες dicti, similes iis qui in caseo generantur, atque in quibusdam putridis vlceribus, & in carnibus occisorum animalium, in quibus magnæ muscæ fæcem deposuerunt, quam Hispani appellant queresa. Generantur in pueris vermes magis quàm in adultioribus, quoniam in eorum intestinis excrementa crassa, pituitosa, ac putrescentia abundant, atque etiam cruditates incalescentes. In his autem sæpe cum febribus fiunt, incipientibus, aut in vigore existentibus, aut inclinantibus: sæpe verò fit vt vermes antecedant, qui deinde febres concitent, agitatis in ventre putrefacientibus excrementis, & consentientibus reliquis corporis succis, aut ob inediam & inopiam alimenti languentibus, deinde succis improbè gubernatis. Aut quoniam cum succis ex alimentis genitis, excrementa quæ cum vermibus putrent, procedunt ad vasa. Ex omnibus peiores sunt maiores, & rubei, aut rusi, & molles. Longi in intestinis continentur, & ad ventriculum ascendunt, & os, & nares, & iecur ingrediuntur: sæpe vomuntur, aut deiiciuntur mortui, quandoq; viui, lati in colo intestino & cæco generantur: & deiiciuntur, non vomuntur. Gal. 3. Aphor. sect. commen. 26. raram dicit eius generationem & longissimam esse, & sæpe per tota extendi intestina. Ascarides in recto intestino generātur frequentiùs, & natura deiiciuntur, aut arte educuntur. Causæ sunt, quæ possunt crassos, lentos, pituitosos, ac putres humores aceruare. Hippo. lib. 4. de Morb. dixit, lumbricos rotundos in intestinis infantium gigni in vtero matris, & causam adiunxit, humorem dulcem putridum diu retentum. Signa eorum qui teretes lumbricos continent in ventre, sunt, morsus intestinorum, & ventris, tusses siccæ, somnus longus, in quo sæpe expauescunt, quandoque exurgunt, & rursus oculos claudunt, strident dentibus, & os deglutientium modo conformant, infantes præsertim cibos abhorrent, venter eisdem inflatur, ac similem tympaniæ affectum patiuntur, contabescente corpore. Quibusdam euenit fames quædam insatiabilis, quoniam vermes eorum alimentum atripiunt: quidam ex morsu ventriculi compatiente corde animo linquuntur, tremunt, & pulsum habent nunc intercidentem, nunc recurrentem, febricitant sine ordine, extrema refrigerantur, & frigidum sudant, & nares frequenter scalpunt, & os ac lingua humescit, vertiginem, & oculorum turbationem patiuntur. Pruritum sentiunt in ano, ob ascarides, & si vermem aliquem aut vomant, aut deiiciant, id euidentius indicium est, non tantùm affectionis, sed speciei vermium, à quibus afficiuntur. Victus omnibus conueniens extenuās esse debet, ex alimentis calefacientibus & extenuātibus, sed hæc moderāda sunt pro febrium ratione, si adfuerint febres. Sint itaque alimenta boni succi, quæ acetum habeant admixtum in conditura, aut salsamento: exercitatione vtantur si febris non adest, ante cibum, sed inediam non ferent: siquidem per alimenti defectum morsus vehementiores sentiunt, laudatur berula viridis cum aceto in cibis. Bibant vinum album parum austerum, aut febris ratione, aquā cinnamomi, ventrem autem lenem seruent, quibus clysteria frequenter sunt vtilia, ad morbi curationem. In curatione tamen detergentibus vti decet medicamentis, deinde purgantibus materiam ex qua generantur lumbrici: quòd si per expurgans ventrem medicamentum non educantur simul cum materia, eosdem occidere oportet amatis medicamentis. Quoniam tamen fugiunt amara, decet prius dulcia ipsis adhibere in potu, & deinde amara,

ἀσκαρίδες.

Lumbrici pueris ab vtero matris.

Victus à lumbricis.

Lumbricorū curatio.

ra, vt Ineſcati capiantur, & amarorum ingeſtione pereant. Quod etiam faeimus, pauca dulcia cum multis amaris, ac validæ amaritudinis miſcentes, ſemper etiam cauentes ne validas febres irritemus. Extenuamus itaque humorem aceto mulſo cum decocto origani,aut calamēthæ,deinde ipſum purgamus bibitis drachmis duabus agarici, in decocto pulegij, aut in acetomulſo, aut bibita hiera Rufi,quantitate drac.ij.in decocto origani.Ea quoque quæ per rhabarbatum fit purgatio vtilis experimento cognita eſt,quin & rhabarbarum quamuis non purget ventrem, ſolet lumbricos occidere, quamobrem eoſdem, aut rhabarbarum, aut quoduis aliud purgatorium medicamētum faciliùs educet. Si verò purgatione non educantur vermes, occidere decet,bibitis amaris medicamentis: & ſi interim ad ventriculum aſcendant, nihil obſtat dulcia iniicere clyſteria, vt eos aucemos, & in potu præbere amara:nam ſi hæc proſequamur, morientur, ſi eadem fugiant deſcendent. Occiſos autem vermes facilè clyſteribus educemus. Vbi æger febre vacat lumbricos interimes ſyrupo de abſynthio,ſyrupo de mentha, abrotono, aut puluere foliorum perſici,cuius ſit drachm. s. in aceto mulſo, aut ſyrupo de mentha:aut tantundem pul. dictamni accipiet, cum decocto myxarum, aut decoctum myxarum & pulegij, aut accipiet farinæ lupinorum vnc.a.pul.foliorum rutæ,menthæ,abſynthij,& gentianæ, ſingulorum drach. j. cum ſyrupo de abſynthio, aut decocto myxarum & melle formeutur pilulæ paruæ, quarum deglutiet decem, aut in boli forma bolos duos ponderis vnc.j.Si tamen febricitauerit, decoctum myxarum valet aut corno ceruli vſti ſcrup. ij. in aceto mulſo,aut aqua mulſa,aut ſeminis braſſicæ drach.s. cum ſyrupo de mentha, aut ſeminis portulacæ ſcrup. ij. cum decocto dictamni aut pulegij, aut ſyrupo de mentha, aut ſyrupo de radice dulci.Clyſteria verò conficimus ex decocto pulegij & abſynthij in aqua molſa, dulcedo namque mellis ad lumbricos capiendos eſt neceſſaria, aut ſimile decoctum fiet ex minuti centautio, aut ex herba lumbricorum, quam appellant Hiſpani lumbriguera,cum hiera picra, aut fient ex decocto abſynthij, centaurij minoris & cumini addita benedicta, hiera tamen medicamentum omnibus proficuum eſt, & aluë in clyſteribus, aot bibitum cum aqua mulſa, clyſtere optimum ac probatiſſimum fit ex lacte feminis caoabis, cum hiera piera, aut hiera diacolocynthidos: nam colocynthis vermes occidit. Ventrem quoque lenire præcipimus felle taurioo, & deſuper aſpergimus aloë,aut addimus puluerem herbæ lumbricorum, aut liniendus venter felle ac melle, addito puluere pilularum de hiera, aut abſynthium & centaurium in vino diluto elixentur ad vini conſumptionem,& herbæ cum aloë, & felle taurioo malaxentur, & ſuperponantur ventri:valet ſi febris magna non adeſt.Si tamen fluxus ventris acceſſerit,decoctum foliorum perſici ad clyſteria commodum erit, addito puluere eorundem, & acacia & malicorio, aut ex decocto corticum mali punici, cum prædictis adſtringentibus eadem conficiemus, aut etiam addemus oleum melinum. Nos hoc ordine non paucos curauimus, qui ſeptimum ætatis annum excedebant. Ieiuno ventre eos excitari præcipimus, depoſitis excrementis ventris & veſicæ:deinde hora qua prādere aſſueuerunt, dedimus eis drach. ij. pilolarum de hiera, aut paulò minùs, & deſuper aquæ mulſæ vnc. ij. Quibus adeò præſentaneum fuit auxilium vt intra quatuor horarum ſpatium, & quandoque trium inedia ſeruata, deiecerint vermes omnes, & magnam eorum copiam iotra vaſcula quædam membranacea. Latos tamen lumbricos prædictis remediis curauimus. Verùm aſcarides infaotiom clyſteribus ex muria & oleo de abſynthio curamus,aut ſucco canabis, aut adultioribus iniicimus clyſterem ex decocto centaurij cum hiera picra, & ſale, aut decocto abſynthij addemus hieram picram,aut aloēm.Aut ex petaſone glans longiuſcula formetur & ſupponatur filo alligata, quaodiu retinebunt, deinde enim extracta non paucos vermiculos adhærentes ſecum trahet. Præterea glans ex melle coſto & aloë valet:rurſus verò prædicta clyſteria iniicianrut. Lumbricos præterea & aſcarides extrahit vinum io quo elixetur radix mali punici arboris,bibirum,aut iniectum. Eoſdem occidit vapor aceti in quo elixum fuerit melanthium, aut eiuſdem vſti fumus.

Nota. (margin)

Nota. (margin)

De hæmorrhoidibus.

CAPVT XVIII.

ÆMORRHOIDES à Græcis,& Latinis appellantur ſanguinis fluxiones, quæ apertis orificiis venarum quæ ad anum ſunt, fiunt, ſed affectionum communione placuit hæmorrhoidea appellare rumores qui ibidem fiunt ex ſanguinis influxu, intumeſcentibus extremis venarum quæ ſunt ad anum:ſed nominant eas cum additione hæmorrhoidas cæcas, quoniam non mittunt à ſe ſanguinem,aut pauciſſimum.Appellant eaſdem Latini ficus,& mariſcas ob ſimilitudinem : quoniam ficus quaſdam mariſcas nominant.Cauſa huius mali eſt, ſanguis multus,craſſus,fœculentus, & melancholicus, qui à iecore truditur, aut ex vniuerſo corpore redundat, aut poſt dimiſſam aliquam euacuationem ſanguinis narium, aut menſtruorum, ſanguis qui vacuari ſolebat, in eam partem decumbit. Quamobrem eo morbo laborare nouimus fœminas ſuppreſſis menſibus, aut poſt partum ſanguine ad eas partes compulſo: aut viros poſt quadrageſimum annum, cùm ſanguis ad auctionem non eſt neceſſarius, & is aſſatur, & craſſus redditur. Idem facit vſus ciborum melancholicum ſanguinem generantium,& diuturna ſolicitudo,ac mœror. Signa ſunt dolor ani cum tumore vno, aut pluribus, cum ponctione, & ſanguinis manatione, aut etiam ſine ipſa. Vbi verò non manat,ſi arte prouocetur, morbum leuar, ſi verò manauerit immodicè, malum corporis habitum, refrigerationem, & hydropem afferre ſolet & facultatis naturalis languores ac mortem, ſi tamen fluentes hæmorrhoidas ſiſtere importunè velis,non minora induces mala, vti obſtructiones iecoris, febres quartanas, hydropem, maniam, aut melancholiam, ac perinde ſi fluentes curare velis,cautè agendum.Victus itaque eis conueniens erit ex alimentis bonum ac paucum ſuccum præſtantibus, non melancholicis, neque immixtam habentibus facultatem calefacientem : abſtinere namque decet à melle, & aromatibus, præſertim ſi fluxerint: cùm tamen fluxus modum excedit,auſteris & acerbis vti conuenit,vt iure carnium cum quibus mala cotonea, aut pyra acerba elixentur,& oryza, & ſuccus arancij, ſuccus vuæ acerbæ cum carnibus,& cichorium,& endiuia,& aqua maſtichina bibenda,aut vinum album auſterum. Inſtantibus autem cæcis,à vino abſtinendum,& aqua cinna

Hæmorrhoides. (margin)

Hæmorrhoidibus laborātibus victus. (margin)

aqua cinnamomi, aut radicis dulcis bibenda, atque si punctio in parte sentiatur, aqua hordei, ventrem lenem seruabunt, aut clysteria eisdem iniiciantur, ne fæces duritie eas partes lædant. Ab exercitationibus abstinendum, dum malo premuntur, ab equitatione verò maximè. Cæcarum hæmorrhoidarum curatio bifariam impletur, doloris mitigatione, & earundem apertione. Mitigatur dolor attemperantibus calorem, aut resoluentibus, siccãtibus & euacuantibus humorem, aut stuporem inducentibus. Attemperat mica panis cum lacte elixa & malaxata, deinde applicita, rursus emplastrum ex violarum floribus & hordeo elixis & malaxatis. Præterea olei rosati vnc. 1. cerusæ vnc. s. tragacanthi scrupul. 1. liquoris albi oui drac. 2. ceræ drach. 2. misce, hoc medicamentum miro modo dolorem & calorem mitigat. Attemperant quoque calida anodyna appellata, vt fœnugræcum, malua, melilotum, semen lini, radix althææ elixa, aut fotus ex eisdem, cum lana aut spongia, & euapotatio, & insessio in decocto prædictorum, aut brancæ vrsinæ, aut emplastrum ex eisdem, & butyro vaccino, & cæpa elixa cum butyro. Hæc quoque nonnihil resoluunt. Exsiccant autem tutia, & vnguentum ex eadem confectum, & vnguentum de plumbo, & puluis tormentillæ, & decoctum radicis verbasci, & cornu cerui vstum. Præterea floris æris scrup. 1. aluminis vsti drach. 1. cum vino fiat vti sordes. Omnium tamen præstantissimum remedium est, quod multitudinẽ vacuat, nempe sanguinis missio, præuisionis gratia, aut etiam incipiente morbo, in his qui aliàs eo morbo non laborarunt, vena tamen interna cubiti secanda venit. Quibus tamen humor partem obsedit, & quibus cõsuetus est morbus, vena poplitis, aut malleoli secanda. Stuporem autem inducit theriaca recens illita, aut Philonis medicamentum, aut rosacei vnc. 1. croci grana 6. opij grana 4. Aperit autem easdem succus ciclaminis, aut emplastrum ex staphide agria, farina lupinorum, & felle bouis, aut glans ex melle tosto & puluere colocynthidos, aut glans ex hiera Rufi, aut liniantur oleo amygdalarum amararum cum medulla colocynthidis, & succus centaurij cum melle, & stercus columbinum cum melle, aut ex prędictis emplastra conficiantur, & frictio cum foliis ficus: sed hæc non sine dolore fit, aut sanguisuga arundini includatur, ita vt caput tantùm exerat, & hæmorrhoidi aperiendæ admoueatur. Si verò hæmorrhoides immodicè manauerint, sistenda fluxio est, atque claudendæ sunt omnes, etiam si antiquæ fuerint: dum tamen æger deinde probè regatur: id enim sentio cum Aëtio, atque idem Hippocr. voluisse autumo, cùm dixit, Hæmorrhoidas sananti antiquas, nisi seruetur, periculum est hydropem, aut tabem fieri (quamuis intelligam Galen. voluisse ex Hippo. sententia, vnam esse seruandam, atque prædictum periculum imminere, nisi vna aperta seruetur. Sic quoque legisse literam Hippocratis.) Aliàs non liceret antiquam aliquam fluxionem sanare, ne humor qui fluere solebat, in partem aliquam ex præcipuis irreperet. Periculum sanè imminere nemo dubitat, id tamen præcautione fugimus, si æger & probè regatur, & statutis temporibus euacuetur sangui. missi. aut purgatione, pro humoris redundantis natura, & in reliquis salubris victus ratio seruetur. Clauduntur autem hæmorrhoides, si immodicè manauerunt, ita vt languor facultatem naturalem sequatur, aliàs id minimè tutum erit: nam hæmorrhoides à multis liberant morbis, nempe melancholia & quartana. Rursus autore Hippo. lib. 6. de Morb. pop. liberant à morbo laterali, pulmonia, vlceribus depascentibus, terminthis, formiculis, lepra, & vitiligine. Remedia verò quæ easdem occludere possunt, adstringendi & siccandi vires habent: verùm generalis medendi ratio præcedere debet: auertendus etenim sanguis est, si facultas ad id constat, secta vena interna cubiti. Sin minus, affixis cucurbitulis hypochondriis, & frictionibus ac ligaturis brachiorum. Bibuntur autem syrupus de succo malorum cotoneorum, syrupus myrthinus, pastilli de terra sigillata, præstantissimi sunt, & nobis in vsu frequenti pastilli de succino, præbemus etiam saccarum rosaceum antiquum cum bolo armeno, & lapidem hæmatitem cum succo plantaginis. Admouemus autem emplastrum ex aloë, thure, pilis leporis & albo oui, aut cinerem pilorum leporis cum tela aranei & albo oui, aut inspergatur puluis acaciæ, malicorij, boli armeni, cum pauco calcantho. Aut fiat fomentum ex decocto balaustiorum, rosarum, myrthi, mespilorum, & sorbarum, & aluminis: bulliant autem in vino austero, aut ex eisdem malaxatis in linteo compressis fiat sacculus, qui ano applicetur, aut similia decocta infundantur.

Hæmorrhoidarũ curatio.

De rhagadiis ani.

CAPVT XIX.

RHAGADIÆ Græcis dicuntur, quæ Latinis rimæ, & Hispanis crietas, quæ tales sunt in ano scissuræ, quales in labiis, sæpe etiam in intermediis digitis pedum & manuum fieri solent. Nota admodum passio est, ita vt conspici oculis possit. Causæ tamen sunt, calor cum siccitate, aut sola ipsa immodica siccitas, aut cum humore acri ac mordaci, qualis est bilis, aut salsa pituita, aut ob circumiacentes tumores ad se diuellentes cutim & carnem musculi claudentis anum. In victu alimenta boni succi, & humectantia sunt eligenda, vt caro gallinæ, aut arietis elixa, & spinachia, beta, aut etiam malua, amygdalarũ liquidum, & oua sorbilia. Potus sit vinum album pauciferum: vitabunt autem carnes salitas, & salsamenta omnia, & aromata, ventrem autem lenem seruabunt, ne fæces duritie sua impediant rimarum assolidationem. Curatio tamen, in quibus sanguis redundat, à sanguinis missi. ne incipiet, & à purgatione, in quibus serosi abundant humores biliosi, aut salsi. Valet autem deinceps vnguentum de cerusa quod caphuram recipit, aut fotus ex decocto foliorum oliuæ, polypodio, & alumine, fiat vnguentum quod recipit cerusæ, lithargiri, plumbi vsti, singulorum drac. 1. rosacei vnc. 2. liquoris albi oui vnc. 1. caphuræ scrup. 1. omnia simul in pila plumbea agitentur cum plumbeo pistillo, donec in vnum coëant. Aliud, lithargiri, cerusæ, plumbi vsti, aluminis vsti, thuris, singulorum drach. j. axungiæ gallinæ, anatis, axungiæ porcinæ sine sale, olei amygdalarum dulcium, olei de papauere, singulorum vnc. sem. lento igne misceantur, & addita cera fiat ceratum liquidum, ad vnguenti formam, quo bis aut ter in die liniantur rhagadiæ. Aliud, olei rosacei, & myrthini, vtriusque vnc. 2. mastiches, myrrhæ, mannæ, thuris, aluminis vsti, singulorum drachm. 1. vitellus oui assi vnus, ceræ vncia semis.

Rhagadia.

***

De

De procidentia ani.

CAPVT XX.

Ani procidentia. PROCIDIT anus non aliter quàm relaxato & humectato musculo anum claudente, atque eis qui anum sursum retrahunt: ac fit morbus hic veluti aliarum partium paralysis. Causæ sunt quæ possunt pituitam augere, & nimia refrigeratio ani, qualis natantibus in aqua frigida euenit, & his qui pedes continent diutius nudos, aut in humido & frigido loco, aut in lapidibus sedent frigidis, & frigido tempore. Ratio quoque ob inflammationem ani. *Ani procidentis victus.* Quibus victus ratio exsiccans esse debet, & cariles assæ offerendæ, & oryza cum iure carnis, & lentes sic paratæ, & succus vuæ acerbæ, & mali punici, & vinum austeritatis particeps. Fæx verò emollienda clysteribus, si dura fuerit, ne descendens secum anum pellundet. Inflammatio sanguinis missione curanda est, scissa vena interna cubiti incipiente morbo: sed iam partem obsidente secabitur vena quæ est in poplite, aut malleolo interno. *Ani procidentis curatio.* Repellemus autem sanguinis impetum decocto rosarum, balaustiorum, malicorij, cum acacia, & hypocistide, aut cum rosaceo, & decocto gallarum & myrthi. Procedente autem morbo admiscebimus camæmelum & anethum, maluam, fœnugræcum, & semen lini. Verùm si plethora non præcessit, non opus erit à sanguinis missione incipere, sed statim vti fomento ex rosarum, myrthi, camæmeli, & fœnugræci decocto, & illinite anum oleo camæmelino, & anethino, immixtis rosaceo, aut myrthino. Si tamen relaxatio ani ab humore irrigante musculos procedat, is purgandus erit, si in toto corpore redundauerit, aut ab intestinis detergendus venier clysteribus, aqua mulsa, cum decocto origani, polij, calamenthæ, mercurialis & similium, cum sale copioso, aut ex sola muria clyster iniiciendus, & anus muria abluendus. Deinde anum aspergemus puluere acaciæ, & hypocistidos, aut eundem fouebimus vino in quo ebullierint rosæ, balaustia, cortices glandium, folia oliuæ, malicoriū, rhus, myrtbus, & quæ acerbam facultatem habent: deinde manibus oleo myrthino illitis intra mittatur anus, & rursus pari modo cum spongia aut lana foueatur prædicto vino calenti, & clysteribus eius facultatis vtemur. Osti tamen facto emplastra calefacientia & exsiccantia admouebimus.

De morbis iecoris & lienis.

SECTIO VIII.

De iecoris imbecillitate.

CAPVT I.

Hepatici. HEPATICOS Gal. nominat, sicuti & reliqui artis medicæ patroni, eos qui iecoris imbecillitatem patiuntur, quique ad functiones naturales iecoris inualidi sunt, nullo alio apparente morbo, nec tumore, nec vlcere, neq; putrefactione, quemadmodum & cæliacos nominant qui ventriculi languorem sentiunt, citra tumorem, aut vlcus. Facultates sanè iecoris naturales sunt omnibus membris naturæ insitæ, iecori verò maximè, quod naturalium facultatum est origo. Naturales facultates sunt, tractrix, retentrix, coctrix, & expultrix, quarum robur in temperamento membri situm est. Quod etiam mutato temperamento in facto esse mutatur, ac perinde languorem iecoris distemperantiæ sunt causæ. Distemperantia verò omnis est calida, frigida, humida, aut sicca, aut ex eisdem composita, & hæ omnes aut cum humore, aut sine ipso. Intemperantiæ autem morbi sunt, imbecillitates verò insignia quædam symptomata, quæ sublatis intemperantiis statim auferuntur. Harum omnium curationis communis ratio est contrariorum adhibitio, & peculiaris proprij contrarij admotio. Calida itaque intemperies agnoscitur ardore hypochondrij dextri, siti, & quandoque febre, & ciborum auersione. Humores liquantur, veluti in febribus pestilentibus, & vruntur, ac biliosi & crassi descenduut, & excreti prauum referunt odorem, nonnūquam & caro ipsius iecoris liquatur, & corpus vniuersum tabescit, & vrina russa redditur. Frigida autem superante intemperie, nec febricitant nisi ob causam aliam, vt humorum crassitudinem, & obstructionem cum putredine, nec cibos auersantur, ac longus morbus fit, nec tabescit corpus, sed sæpius in malum deducitur habitum. Quæ verò excernuntur liquamina non sunt, nec fœtent adeò, & ventrem non irritant frequenter, sed ad tempus excrementa accumulantur & pelluntur, & quandoque ad atræ bilis speciem, quæ talis non est, sed potius fæx ac limus sanguinis: aliquando verò similis loturæ carnis, si tamen cum calida intemperie, aut frigida, humida iungatur, humidior erit deiectio, si sicca, siccior. Decet quoque distinguere cuius facultatis sit imbecillitas ea notis: si namque trahens imbecilla fuerit, ventre non laborante, deiectio chylosa erit & liquida, alimento mutato, sed non diducto. Si tamen deiectio fuerit similis loturæ carnis, deductum fuisse alimentum significat, sed non superatum à facultate coctrice iecoris. Victus *Hepaticorum victus.* calida laborantibus intemperie ex alimentis fit, caro gallinæ, aut pulli, cum lactucis, aut ipsæ lactucæ, & endiuia, & cucurbita, & cichoriū, & ptisana hordeacea cum aceto, & carnes cum succo limonum, aut vuæ acerbæ, & panis hordeaceus, & vuæ passæ in calida intemperie acidiores, in frigida dulces, sed vinaceos comminuere & edere oportet. Potus verò sit aqua hordei, aut aqua fontana ferue facta. Eis verò qui frigidam patiuntur intemperiem, conuenit caro gallinæ, aut pulli, turturis, aut perdicis, cum aromatibus, præsertim si humiditas accedat, quod frequentius fit: itaq; obsoniis addemus origanum, fœniculum, anisum, cinnamomum, caryophillos, & zingiber. Potus autem vinum album parum dilutum, quale est vinum à sancto Torcatio, aut à Yepes. Tale est vinum subpallidum à Copa, & simile à Cantalapetra: valentiora tamen vina alimenta ante coctionem distribuunt. Curatur autem calida iecoris intemperies his quæ refrigerāt ad mensuram, dum tamen celeritas periculi magnitudine *Hepaticorum cura.* metiatur, & omnem subitam mutationem quoad fieri possit vitemus, minus etenim secura est refrigeratio calefactione. Quæ verò refrigerant, quædā ore sumuntur, quędam exterius admouentur, sumitur medicamentum de tribus generibus santalorum, cum aqua instillatitia cichorij, diarrhodō abbaris, saccarum rosaceum, aut violaceum, & syrupus de acido limonum, & oxysaccarum, dextro hypochondrio admouemus vnguentum rosaceum, & in magno ardore ceratum refrigerans Galen. & in calida

calida simul atque humida Intempetie cetatum santalinum,& vnguentum,quod conficitur ex oleo violaceo, rosaceo,& nimpheæ, singulorum vnc. 1. sem.fucci violarum,fucci rosarum,vtriusque vnc.ſe. bulliant ad consumptionem succorum:residuo addes pulueris trium santalorum drac. 1. s.ceræ quartam partem. Epithemata quoque superponuntur, hyeme calida: æstate tepida, ex aquis instillatitiis, endiuiæ,cichorij, cum puluere trium santalorū, & pauco aceto.Frigidam verò intemperiem curamus assumpto aromatico rosato,cum vino albo, & cinnamomum saccaro conditum,Hispani dicunt canelones,& radices pimpinellæ conditas,& dianisum: cum his autem bibeot decoctum cinnamomi, aut anisi,fœniculi,origani,& hyssopi, aut vinum quod appellant Hippoctas. Aut accipient zingibetum conditum, aut acorum conditum, aut syrupum de absinthio. Liniemus autem hypochondrium oleo nardino,aut de absinthio,aut vnguento quod recipiet olei de absinthio,olei nardini,vtriusque vnc.a. succi eupatorij,succi absinthij,vtriusque dra.2.bulliant ad succi consumptionem, & oleis adde pulueris caryophyllorum,cinnamomi,spicæ nardi singulorum scrup.1.ceræ drach.ij. Humidam intemperiem exsiccatione curamus citra magnam calefactioné, ex decocto eupatorij, anisi,cinnamomi,aut cum fœniculi decocto,aut cum dialacca,commoto sudore,aut oleo de absinthio illito,aut nardino, & victu exsiccante,ex carnibus supradictis assis,& potu vini fului parum diluti. Si tamen sicca adfuerit intemperies humectabimus, sed non citra aliquam adstrictionem. Humectant autem iura carnium, cum fœniculo, aut cinnamomo,& cremor hordei, aut ptisana hordeacea cum spica nardi, quies quoque humectat. Abstinebunt autem à melle, & aromatibus calidioribus.Laudatur iure hepar lupi arefactum & tritum, drachmæ vnius pondere cum vino dulci diluto.

De iecoris obstructione.

CAPVT II.

Obstructio iecoris. Obstructiones in iecore fiunt aut à flatu crasso nebuloso,quem discutere non est facile: aut à crassis & lentis humoribus infarctis in vasis iecoris, præsertim in his quæ sunt à ventriculo in iecur, per quæ alimentum diducitur, & simas iecoris partes penettat. Antecedunt otium, vsus ciborum adstringentium & crassæ substantiæ, retétio menstruorum,aut hæmorrhoidarū: si flatus fuerit, distentio sentietur, & dolor sine aliqua grauitate.

Obstru. iecoris signa. Crassi tamen ac lenti humores grauant, dolorem inferunt,& alimenti diductionem impediunt, qui nonnunquam putrescunt & febres generant. Præterea ex motu post cibum molestantur valde,ac dolent vehementiùs,nec tamen à dolore facilè leuantur. Concitatur quoq; dolor flatuosus ex motu post cibum,sed sine grauitatis sensu fit,& facilè recedit. Accedit amissio coloris vitalis,pondus ventris, inualidi quoq; redduntur ad exercitationes:nam statim respiratio frequentior multo fit,cópresso septo trāsuerso,redditur pariter vrina eorum decolorata. Summa curationis est deobstructio, & meatuum apertio,& in aliis flatus discussio, quāuis redūdante humore,flatum discutiétia sequi debeant eorundem purgationem. Medicamenta ab obstructione liberantia iecur,quædam extenuant,& vrinam mouent,quædam ventrem purgant:quæ enim in simis iecoris continentur,per vétrem extenuata purgantur:quæ verò in gibbis, per vrinam. Quam ob rem alimenta eis conuenient elixa,vti carnes perdicum, gallinarum,cum ciceribus,& asparagi,& berula, & folia raphani. Vinū erit album,aut russum,nec dulce,nec austerum,quale est vinum subpallidum, ac subrussum à Yepes,& simile à Cātalapetra. Reliqui aquam cinnamomi bibent, aut aquam fœniculi:vitabunt autem carnes bubulas,porcorum,& aues palustres,ac pisces natura magnos,& polypum, & ex leguminibus lentem,oryzam,& panem azymum,& fructus acerbæ facultatis,vt pyra,& quædam poma, & mala cotonea,sorba & corna,palmulas,& vinum nigrum,& vina dulcia, exercitationes à cibis, aut post cruditates. In curatione præterea aduertere oportet:pleno enim iecore purgatio præeedere debet,deobstructio sequi.Hora verò accommodatior ad eorundem medicamentorum exhibitionem est iam coctis cibis in ventre, atque diductis, neque decet hæc omnino nuda esse à facultate roborandi iecur.Ea verò quæ ventrem soluunt,in decoctis radicum,& herbarum, aut seminum deobstruētiū diluī debét.Deobstruunt sanè frigida, vti endiuia,cichoriū,soncus,scariola,acetosa, syrupus acidus,& syrupus de endiuia,& quem ex cichorio cóficiunt. Calida sunt,asparagus,fœniculus, anethum,apium, petroselinum, bruscus, eringium, hyssopus, calamenthum,polium,pulegium, origanū, asarum,aristolochia,achorus, cinnamomum, spica, gramen, scolopendra, carpesia, cappatis, rubea tinctorum, lupinorum decoctum, ac cicerum, chamædrys, & centaurium:omnium præstantissimum est eupatorium,adiantum temperatum est.Valet in eum vsum acetum mulsum,aqua mulsa ex apij decocto, & syrupus de quinque radicibus, dialacca, syrupus de calaméntho,& oxymel scilliticum.Vnguenta exhorum facultatibus conficimus & cerata,olei anethini,olei de absinthio,olei nardini sing. vnc. 1. succi eupatorij,succi endiuiæ,succi graminis, succi apij, sing.drac.2.bulliant ad consumptionem succorum, & residuo addemus ceræ quantum satis fuerit ad vnguenti confectionem. Ex succis autem & oleis prædictis calentibus fouere conueniet iecur. Purgant tamen agaricus cum zingibere,aut caryophyllis,& rhabarbarum cum spica nardi,& electuarium indum,in decocto origani: liberat miro modo iecur à crassorum humorum obstructione agaricus in succo eupatorij,aut in aceto mulso.Flatu autem distendente iecur,cū his quæ deobstruūt miscebimus anisum,carui,aut cuminum: superponimus autem dextro hypochondrio & medio etiam ventri supra vmbilicum (id enim spatium occupat iecur, vt ex dissectioné nobis sæpe constanit) olei de absinthio, olei anethini,& nardini singulorum vnc.2.pulueris anisi,& cumini vtriusq; drac.2.Perniciosum autem est quod quidam faciunt chalybem,siue eius stomoma,vt de lienis scirrho dicemus,in aceto tritum & sole arefactum in potu præbentes fœminis obstructionem patientibus ex mensium retentioue.

De iecoris inflammatione.

CAPVT III.

Iecoris inflāmationes non aliter quàm aliorum membrorum fiūt,sanguine ad ipsum confluente, aut solo,aut simul cum bile, aut pituita, à sola etiā bile erysipelas fieri potest: œdema tamen *Iecoris inflammatio.*

non generatur in iecore, neque in thoracis partibus, autore Gal. 4. de Præsagit. ex pulsibus: de scirtho verò dicemus. Causæ inflammationum iecoris notæ sunt, nempe quæ possunt efficere in partem quampiam fluxionem. Signa verò, dolor cum grauitate in dextra hypochondrij parte, qui ad iugulum vsque extenditur: cuius causam Gal. lib. 2. de Loc. patient. cap. x. potius ad venæ cauæ quàm membranatum tensionem refert, in magnis ac duris iecoris inflammationibus id euenire dicens: tussis exigua, per quam nihil effatu dignum excernitur, difficilis respiratio, sitis magna, lingua arida, ab initio rubra, deinde nigra, fastidium, vomitus bilis vitellinæ, & deinde porraceæ. Dura redditur deiectio, nisi ob iecoris imbecillitatem liquida descendat, eodem non trahente succum, aut ipsum non deducente ad perfectionem. Vrina mingitur prasea, aut subrubidis, color totius corporis pallidior fit ictericorum instar. Fit itidem inflammatio iecoris aut in simis, aut in gibbis ipsius partibus, quamuis fieri nequeat altera ex ipsis inflammata reliquam non consentire, ob venarum communionem, teste Galen. lib. 5. de Locis patient. cap. 6. Distingues tamen atque agnosces partem vehementius afflictam, siquidem vbi partes simæ vehementius infestantur, symptomata quæ consensu ventriculi fiunt, vti nausea, vomitus bilis, & sitis, maiora reliquis erunt: vbi verò gibbæ, iuguli retractio, tussis, & inspirandi difficultas se magis ostendent, sicuti & notarum costarum consensus. Præterea ex tactu deprehendi poterit inflammatio ac locus afflictus, nisi æger fuerit valde carnosus, aut aqua intercutem laborare incipiat, aut parua, aut parum dura sit inflammatio, aut æger ob doloris vehementiam minimè admittat manus comprehensionem. Quòd si adhuc ignota fuerit inflammatio, præsertim ob paruitatem præcipiendum est vt laborans magnam edat respirationem: sentiet enim in ea parte dolorem. Aderunt præterea febres ardentes, sed ardentiores erunt quæ cum erysipelate fient, & sæpe malignæ. Expedit autem inflammationes iecoris ab his quæ in musculis obdominis fiunt intersting uere, non paucis etenim medicis imposuerunt duri tumores in ventris musculis facti, ac si in internis sedibus fierent. Quæ igitur inflammationes in iecore consistunt ad circumscriptam magnitudinem finiunt, musculorum autem ptorogatæ sunt, & in angustum vergunt, veluti & ipsa musculorum figura, præterquam vbi musculi obliqui & transuersi simul implentur. Victus huic morbo conueniens tenuis admodum esse debet, vti ius pulli elixi cum endiuia, aut amygdalatum, aut ptisana hordei colata, cum decocto apij, aut ius pulli cum ciceribus. Potus aqua hordei. Curatio verò à sanguinis missione incipiet. Cæterum si deiectio non descendit, clyster antecedet ex decocto maluarum, violarum, & hordei cum oleo violaceo, & saccaro. Sanguis autem ducetur secta vena interna cubiti dextri, aut ea non apparente, media, aut vbi hæc non appareat externa. Nos cum magna laborantium vtilitate eam venam secamus quæ in medio est anularis digiti & minimi dextræ manus, vbi aut alia præcesserit, aut non fuerit magna sanguinis redundantia, aut vires non admodum constent. Quantitas metienda pro morbi magnitudine & virium robore. Quòd si ab initio clystere non fuit opus, sanguine misso eodem vtemur: interim verò bilis vomitus nec sisti, nec iuuari debet, nisi æger difficilè admodum vomat: tunc enim licebit aqua hordei bibita aut aceto mulso repentibus vomere. Id enim præter id quòd vomitum iuuat, minus acrem reddit ipsum humorem vomendum, neque etiam medicum perterrere debent quæ vomuntur, etsi vitelli, aut porri colorem referant: sunt enim hæc morbi symptomata veluti propria. Cucurbitæ deinde dextro hypochondrio cum scarificatione affigendæ, non semel, sed bis, ac ter si opus fuerit. Cataplasmata deinceps superponemus quæ emolliendi, & adstringendi vires habeant, nec tamen validè repellere in hoc morbo oportet, sed iecur quadapteous roborare. Conficimus emplastrum ex palmulis elixis in aceto & oleo melino & anethino, aut myrrham cum palmulis miscemus, aut ex farina hordei, seminis lini, fœnugræci cum oleo melino, & rosaceo, aut diacotoneum, siue miloplaceotam cum puluere absinthij, & oleo rosaceo malaxamus, si vehemens fuerit ardor. Fomenta autem cum lanis succidis fient ex decocto fœnugræci, camæmeli, & anethi, cum oleo masthichino, & anethino, additis rosaceo, & melino. Remittente autem calore cum farina seminis lini & fœnugræci miscebimus anethum, melilotum, pulium, & asarum, aut myrrham & styracem pari mensura misco cum vino antiquo austero, quo hypochondrium fouebis, aut cum vino austero, in qua liquata sit myrrha, atque styrax, malaxabis palmulas. Si tamen obdureretur, quod agnosces tactu, & doloris diminutione, radicem althææ, & ficuum decoctum, cum lolij farina, & seminis lini miscemus, addito oleo camæmelino & nardino. Aut folia brassicæ elixæ trita cum melle, aut farinam seminis lini cum radice althææ, & oleo laurino, & camæmelino admouebimus. Aliud, styracis, myrrhæ, masthiches, casiæ, singulorum drac. 1. carnium palmulatum vnc. 2. olei masthichini, & nardini, vtriusq; vnc. 1. sem. liberat ab inflammationibus iecoris inclinantibus, aut cùm indurantur. Quo tempore valet emplastrum quod recipit thuris, croci, ammoniaci, styracis, masthiches, spicæ sing. dra. 2. resinæ terebinthinæ vnc. 1. olei camæmelini vnc. 2. ceræ drac. 1. his etiam addimus stercus caprinum, & medullam cruris bouis, & adipem anserinum. Aëtius verò cucurbitulas cum scarificatione affigere præcipit. Vehementes autem dolores, qui inflammato iecore adueniunt sanant, aut leuant, decoctum radicum cichorij, cum radice dulci, aut decoctum eupatorij cum aqua mulsa, aut syrupus de endiuia cum aqua instillatitia cichorij: nam hæc meatus quoque iecoris aperiunt. In eum vsum valet syrupus de fumaria, cum aqua instillatitia lupulorum. Tendente tamen inflammatione in suppurationem, quod agnosces, quoniam pro dolore pondus magis quàm antè grauat, & rigor superuenit, & febris maior, & sitis, ac difficilis respiratio, cataplasmata superponemus ex caricis cum farina fœnugræci, & seminis lini, aut ex farina fœnugræci, radice althææ elixa ac malaxata cum stercore colombino, aut ex foliis maluæ, radice althææ, resina, & spica, aut fotus cum decocto fœnugræci absinthij, & centaurij fiat. Emplastris verò prædictis addemus piper, & zingiber cum stercore colombino prædicto, & radicem ireos, si ruptuiam inflammationis cupimus, stercus autē caprinum hæc iuuat. Apertione suppurationis facta, vlcus detergere & mundificare oportet, bibita aqua mulsa, aqua hordei cum saccaro, sero lactis caprini. Mercurialis autem herba omni ferè tempore morbi elixa edenda: nam iecur ab initio per ventrem expurgat: nunquam enim per hunc morbū ichores desunt: aperta autem suppuratione exergit & mundat iecur: clysteria quoque ex mulsa, & ex hordei decocto cum saccaro, & casia fistulari vtilia sunt. Neque est à ratione

Iecoris inflāmati signa.

Iecoris inflāmati victus.

Iecoris inflammati curatio.

Iecoris suppurati medela.

Digitized by Google

tione alienum, cum cibis miscere ea quæ leuiter iecur eaputgant: non tamen aliunde trahunt: hæc enim cum cibis & sine ipsis perniciosissima sunt laborante iecore, in hunc vsum transacto morbi summo vigore, ius pulli eum casia fistulari, aut agaricum in iute pulli cum ciceribus eliai præbemus, & electuarium diacatolicon in eodem iure diluimus. Sunt qui & elect. diaphœnicon ioclinante morbo exhibeant. Toto tamen morbi tempore clysteribus vtimur ex decocto hordei & maluarum cum saccaro, aut ex sero lactis eum saccaro aut melle. Ad finem aotem pure expurgato oleo de ahsinthio ioungimus dextrum bypochondrium, aut nardino eum puluere caryophyllorum & mastiches, & syrupum de absiotbio, aut syrupum de malis cotoneis, aut decoctioois euparotij, enm spiea nardi in potu præbemus. Aut decoctum einnamomi, spicæ, casiæ, ciperi, in vino austero, nisi calor abundet, atque ita iecut firmamus & assolidamus.

De lienis intemperie.

CAPVT IV.

Lienis morbi.

LAborat lien diuersis morbotum geoeribus: nam aut distemperator, aut eius cootinuitas soluitur, aut tumor præter naturam ipsum inuadit. Distemperies est calida, frigida, humida, aut sicca, aut ea his coniugata, atque hæ, aut cum humore, aut sine ipso. Ea distemperantiis frequentiot est frigida, siquidem lien à hile flaua destituitur, & attam habet abundantem, causæ distemperantiarum lieois communes suot cum reliquis partibus internæ & eaternæ, in assumendis, eacernendis agendis & eaterioribus. Calidam intemperiem ostendir calor sinistri hypochondrij, & vbi os ventris compariatur, sitis, ciborum auersio, & noaa quæ ex vsu calidorum sequitur, siue intetius sumantur, siue eaterius accedant, ea vsu tameo frigidorum iuuantur: solent etiam maiores lienis calores cor in conseosum ducere, & spirationem ac pulsum celeriores reddere. Ab ira tamen & tristitia dolot concitatut in liene calido. Frigidam intemperiem ostendunt caosæ refrigerantes, à quibus manifestè læditur lien frigidis, veluti aquæ potu, & aëris frigidi, aut frigidarum rerum contactu, circa sinistrum hypocbondrium. Molestatur præterea à cibis frigidis, & acido sapote prædiiis, inde quoque cor compati solet, & pulsus ac respitationes tedduntut minores, & intestina compatiuntur, io quibus flatos excitantur, & murmora: sitis deest compatiente ore ventticuli, & ciborum appetenria constat. Siccam intemperiem docet lienis moles diminuta, quod manus compressione agnosces, & quandoque totius corporis atefactione: læduntur ab his quæ atefacere possunt. Præcesserunt tamen causæ atefacientes, vti cibi tales, & exercitationes, ac vigiliæ. Homida iotemperies agnoscitur sitis defectu, lienis incremento, corporis laaitate, si consentiat: ooaa verò sequetor ex humidorum vsu, iuuantut autem siccis, & pauco potu. Atque oritur malum ex otio, & morbis humidis præcedentibus, & balneis & cibis humectantibus, fructibus & olerihos. Calida intempeties siccam facilè adducit, & frigida humidam, sicuti & io aliis omoibus corporis distemperantiis, aut diuturnis, aut magnis. Si verò distemperies com humorum copia fiat, bilem agnosces siti, oris amaritudine, linguæ pallore, atque totius corporis, vomitu bilis, & tertianis accessiooibos lien molestatur ioagis, iracuodi fiunt. Atta tameo bile infestante tristitia, timor, & solicitudo accedent, ciborum appetentia aderit, aut etiam aogebitur, & linguæ color sub niger fiet, atque totius corporis, & repetentiæ morbi erunt quartanæ. Redundante tamen pituita, totius corporis color & linguæ albicat, siti vacant, & cibos appetunt, oisi salsa teddatut pituita, & accessiones aderunt qooridianæ: si redundauerit sanguis, somnus accedet, id docente experimento, longus: & media ciborum appetentia, & venarum plenitudo in toto corpore, vrinæ verò coctæ, & subrubræ. Curatur lieo distemperatus cum humore, eiusdem humoris vaenatione, deinde attemperamento. Humor biliosus purgator probè per thabarbarum cum spica, in seto lactis caprini, aut per thabarbarum dilutum in decocto epithimi, & polyponij, aut enm seto lactis eaprini, in quo infundantur per noctem, senna, epithimum, & polypodium. Pituita purgatur electuario iodo diluto iu decocto prunorũ, sennæ, epithimi, & radicis dulcis. Atra bilis purgatur pilulis de fumaria, soperbibito decocto vnarum passarum, sennæ, & radicis dulcis, aut cõfectione hamec, in decocto scolopendrij, fumariæ, & radicis dulcis. Saoguine redundante vena interna cubiti sinistri secabitur, deinde purgabitur, vti ad bilis redundantiam diximus. Intemperiem verò lienis deinde curabimus, calidam quidem epithematibus ea oleo rosaceo, cum aceto, aut ea melioo & rosaceo addita quarta aceti parte. Aliud, succi portulacę, succi pampinorum vitis vtriusque vnc. j. olei rosati vnc. iv. aceti vnc. j. s. Aliud, poscæ, rosacei, melini olei, succi portulacæ, succi vuæ acerbæ, aquas partes misce. Ex prædictis oleis & cera cooficimus cerata. Frigidam intemperiem curabimus oleo de ahsinthio, & anethino, aut oleo de radicibus capparorum. Humidã, eisdẽ addito sale, aut alumine vsto, aut puluere corticum radicum capparorum, cum aceto: hæc autem cum frictiooe admoueantur. Siccam verò baloeis dulcium aquarũ, & inunctione ex oleo amygdalarum dolcium, per se, aut cum cera facto cerato, aut etiam addita aaungia anatis, & gallinæ curahimus.

Lienis calidi signa.

Lienis frigidi signa.

Lienis sicci signa.

Lienis humidi signa.

Lienis curatio.

De lienis inflatione.

CAPVT V.

FRequens admodum morbus est lienis inflatio, siue flatuosus tumor, quamuis eius in tumorem eleuatio oon satis omnibus nota sit, nec facilè tactu moles deptehendatur. Verùm tãgentibus cedit flatus compressa manu, & tensio absque grauitate in ea parte sentitur, & ventriculus sæpe consentit, & ructus sequuntur, quandoque cõpresso liene. Victus conuenit qui calefacere possit, & flatum discutere, ita vt panis anisum habeat admixtum, & obsonia cuminum, carui, & anethum recipiant. Potus sit vinum antiquum à Sancto Torquatio, aut à Yepes, aut à Sancto Martino trium annorum. Postrema mensa drageta ex aniso, & anethi semine confert. Ex medicamentis ad idem accommodatis est dianisum, aut diacuminum, sioo quoque, & petroselinum. Superponuntur autem emplastra ex aniso, cumino, semine viticis tosto, cum oleo anethino, & oleo de radicibus capparorum, addimus etiam rotæ semen, aut fouemus sinistrum bypochondrium posca in qua bullierint pulegium, thymus, serpyllum, & tuta.

Lienis inflatio.

Digitized by Google

De lienis inflammatione.

CAPVT VI.

Lienis inflammatio. Lienis inflammatio bifariã generatur, aut ex sanguinis affluxu qui breui impetum faciens partem replet, tum ob vasorum amplitudinem, tum ob membri laxitatem: aut ob facultatis expultricis imbecillitatem, ob quã sanguis melancholicus detentus atque putrescens inflammationẽ generat. Verùm cùm omnibus melancholia immixta sit, sæpius in scirrhum, tardò in suppurationem huiuscemodi inflammationes perducuntur. Agnoscimus morbum ex dolore & pondere in sinistro hypochondrio absque musculorum inflammatione. Accedit pulsus, febris continua, quæ solet per quartum insultum facere atque incrementum. Cùm prorogatur malum, os fœtet, gingiuæ exedunt, & vlcera in cruribus fiunt, quæ tardè ad cicatricem perducuntur. His victus conuenit paulò minùs tenuis quàm quibus adest inflammatio in iecore, itaque ius pulli cum mica panis conuenit incipiente morbo, deinde alas auium elixas edere licet inclinante morbo, & processu temporis si morbus prorogetur, aues ipsæ conuenient, quæ boni succi sint, & pisces saxatiles, & vuæ passæ & amygdalæ. Potus autem aqua hordei, in febrium vehementia, quibus remittentibus, conueniet aqua cinnamomi, aut vinum album aquosum. Clysteribus vtentur ventrem mollientibus. *Lienis inflam. curatio.* Curatio verò incipiet à sanguinis missione secta vena interna cubiti sinistri, vel extremæ manus, vt maiori interuallo fiat reuulsio autore Paulo. *Quæ venas secare conueniat in iecoris & lienis morbis.* Cæterum Gale. lib. de sang. mis. venam in manu quæ secari debet, explicuit, dicens: Sic igitur & patiente liene, sectio venæ quæ est iuxta medium digitum in sinistra manu, iuuit, quemadmodum & si internam cubiti venam secueris. Id quoque in vsu esse medicorum, venam, nempe mediam inter annularem digitum & medium secare refert lib. 3. de Anatomicis administrationibus, dicens: Reliqua verò pars quæ paruum digitum adit, dum obliquum cubiti tuberculum perreptat, ramum quendam exilem ad posteriora medij digiti transmittit, mox bifariam scissa altera parte mediam magni digiti & annularis regionem ingreditur, quam venam nonnulli in sinistra manu secantes, sinentésque sanguinem ex ea fluere quousque vltro sistatur, lienem ex tali vacuatione iuuari asserunt. Hanc eandem venam Auicenna de dissectione venarum manus loquens, appellauit sceilen, & cap. de phlebotomia dixit: De sceilen verò dicunt, quòd quæ dextra in doloribus hepatis confert, & quæ sinistra doloribus splenis, & quòd sanguis fluere dimittatur donec per se stringatur, & fen. 12. lib. 3. venarum quarundam manus sectionem, quas appellat saluatelas, magis quàm earum quæ in brachio sunt, iuuare dixit in morbis iecoris & lienis. At verò Alexander præcipit internam cubiti sinistri secare, & ea nõ apparente mediam, aut loco ipsius externam, aut quæ in manu est iuxta minimum digitum. Secta autem vena sanguinis naturam considerare, & purum ac sincerum sistere, impurum & liuidum educere. Deinde ventrem purgare vomitu & deiectione. Hanc opinionem narrat Galen. libr. de sangui. mis. paulò ante citatam sententiam dicens: Quemadmodum putant qui lienem curari aiunt à venæ ad secundum & paruum digitum sectione. Paulus verò quamuis in lienis inflammatione curanda non explicuerit quam venam manus secare sit opus, cap. de morbo regio ipsam annotauit dicens: Nonnulli verò tum his, cùm illis qui ex iecore inflammato atque ũ contraxerunt, venam prope minimũ dextræ manus digitum incidunt. Et lib. 6. eandem secare præcipit in iecoris & lienis morbis, reuulsionis gratia. Aretæus quoque Cappadox lib. 2. de curatione diuturnorum morborum cap. 2. in eandem est sententia dicens: Sin à liene sanguis fertur, sinistræ manus venam illam quæ inter minimum, annularémq; digitum sita est rescindito. Hac præterea tempestate omnes ferè medici hanc eandem secare præcipiunt, & Aretæus eam medicos nõ multos ad lienem attinere voluisse scribit, idem Galen. Paulus & Alexander citatis locis. Nos tamen experti sumus sectiones has, & vtrâque probamus. Deinde partem fouebimus vino austero & oleo rosaceo, aut si ardor fuerit maior, acetũ in quo bullierint oliuæ folia, miscebimus cum rosaceo & lentiscino oleo. Procedente autem tempore fotus fiet ex posca in qua bullierint lentiscus, pulegium, & absinthium, aut eadem in vino austero elixentur. Emplastra verò superponentur ex farina feminis lini, farina hordei, cum posca. Aliud, farinæ feminis lini, farinæ loliaceæ vtriusque vnc. s. olei laurini, adipis anserini vtriusque vnc. 1. poscæ, & sapæ vtriusque vnc. 2. Aliud, furfuris vnc. 2. pulueris pulegij, origani, thymi, & absinthij sing. vnc. s. sapæ, olei cappatorum, vtriusque vnc. 1. omnia simul in posca bulliant. Aliud, folia lauri, artemisiam, & pulegium in posca elixamus, & oleum addimus camæmelinum, & lentiscinum. Si inflammatio ad suppuratiõe inclinet, ex cataplasmata admouebimus, quæ ad iecoris suppurationes dicta sunt, sed omnia admoueri debent tepida, & locus frigori nullatenus nudus exponatur.

De scirrho lienis & eiusdem obstructione.

CAPVT VII.

Lienis scirrhus. Lien facilè induratur, ac scirrho laborat, vel vbi ex inflammatione præcedente non probè curata, vi infrigidantium medicamentorum concreuerit humor, aut vbi medicus valde calefacientibus vtatur, & tenui parte dissoluta, crassa fæculẽta remaneat. Fit etiam sæpe scirrhus nullo commisso errore, sed calore vehementi dissoluente tenuem partẽ humoris in liene contenti, fæculenta relictã, aut ob imbecillitatem non purgato melancholico succo. Agnoscitur morbus ex grauitate, & tumore sub abdomine in sinistro hypochondrio, & sensu doloris, aut pauco, aut nullo: inde ægri redduntur decolores, aut ad nigredinem vergũt, difficilè spirant, præsertim si exerceantur, & temporis processu iecur refrigeratur, & vniuersum corpus, & in aquam intercutem incidunt. Quod fit refrigerato iecore, aut nõ expurgato ob imbecillitatem facultatis trahentis lienis. Decet autem humorem scirrhum facientem attenuare, dissoluere, & emollire: interim quoque & lienẽ roborare, tum amaris, tum austeris, vt crassi humores extenuentur, & lienis facultas expultrix roboretur: hæc enim dum valet, excrementum melancholicum à iecore tractum per ventrem expurgat. Sunt præterea medicamenta lieni accommodata valentiora, multò quàm quæ iecoris scirrhis debentur. Nam humor est crassior, membrum minus

nus vitæ necessarium, & si quid ore sumatur, lõgius deduci debet. Victus cõuenit ex alimentis quæ bonum succum generent, & extenuent. Alienissima sunt quæ melācholiam augent. Potus sit vinum album, nec valde potēs, nec dulce, aut decoctum cinnamomi, aut scolopẽdrij, aut aqua chalybeata. Exercitatio conuenit moderata, decenti tempore, & ventrem lenem habere. Præstātissima medicamenta lieni obstructo, aut scirrho affecto sunt, capparis & scolopendrium, quibus alia duo iecori accommodata conferuntur, nempe absinthium, & eupatorium: ab his est tamariscus dicta mytica, hederæ cacumina, polytricum, anchusa, salicis folia & radicis cortex, ac cynoglossum, & limonij semen, appellant autem herbam hãc, terræ tintinnabulum, quoniam florem habet tintinnabulo similem. Sunt his valentiora, radix eringij, asarum, acorus, scordium, trifolium, calamintha, pulegium, gentiana, peoniæ radix, & ciclaminis, centaurij minoris succus, & elaterio, brioniæ radix, viticis semen tostum, hypericum, chamæpitis, polium, ammoniacum, thymiama, myrrha, stœcas & absinthium, & lupinorum decoctum. Ex his simplicibus composita fiunt medicamenta, quorum quædam ore sumũtur, quædam fomentis, & emplastris deseruiunt, vbi scirrhus exquisitus non fuerit: nam exquisitus nunquam curatur. Si igitur in toto corpore mali succi melancholici redundauerint, purgari debent, deinde in potu accipiet æger drach. j. pulueris sequentis, corticum radicum capparorum, scolopendrij, asari, acori, polij siogul. drach. j. rutæ, aristolochiæ, costi, sing. drac. s. piperis scrup. j aut dicti pulueris drachma vna assumetur cũ vnc. ij. mellis despumati, aut pulueris drac. j. assumpta superbibet æger poscæ, in qua radices capparorũ bullierint, vnc. iiij. aut pulueris corticũ radicum capparorum drac. j. cum aceto mulso. Potio alia, foliorum hederæ, tamarisci, vtriusque p. j. radicum eringij vnc. j. asari, cinnamomi, costi, sing. drach. ij. bulliant in libris tribus vini albi modicè diluti ad consumptionem tertiæ partis, & colaturæ bibet vnc. viij. Fomenta fient ex aceto acerrimo in quo bullierint cortices radicum capparorum, scolopẽdrium, myticæ radix aut cacumina, calamintha, pulegium, & asarum, in hoc decocto calenti filtrum madefiat & superpositum seruetur, aut spongia pars foueatur. Emplastrum quo sæpe vsus sum cum magno ægrotantium cõmodo, caricarum vnc. ij. bdellij, oppopanacis, vtriusque vnc. j. s. stercoris caprini, farinæ fœnugræci, vtriusque vnc. ij. pulueris radicũ capparorum, & pentaphylli, vtriusque drach. iij. caricæ, bdellium, & opopanax in aceto acerrimo madefiant, deinde reliqua addãtur. Aliud, emplastri de meliloto, emplastri diachylon; vtriusque par mensura, extendantur in linteo, & superponãtur. Aliud, emplastri de meliloto, vnguenti dialthææ, olei de radicibus capparorum, singulorum vnc. ij. quo inungatur pars singulis diebus post fomentum supradictum. Aliud, aristolochiæ, acori, gentianæ, corticum radicum capparorum, & cacuminum myricæ, scillæ, corticum radicum sambuci, singulorum vnc. ij. rutæ viridis, pentaphylli, scolopendrij, singulorũ vnc. j. s. infundantur in aceto acerrimo per noctem, manè incidantur in parua frusta, deinde bulliant lento igne, & aceto pars foueatur, medicaméta verò malaxentur & superponantur. Malagmata quoque vtilissima ac probatissima habentur apud Paulum libr. 7. alterum citrinum, alterum ex fimo caprillo, quæ cutim vlcerare valent, & facilè parantur. Aliud, saponis mollis, dialthææ, vnguenti Agrippæ, vnguenti aragon. singulorum vnc. j. olei cappa-

Lienis scirrhosi victus.

Lienis scirrhosi curatio.

rorum, olei laurini, vtriusque vnc. j. axũgiæ gallinæ, & anatis, medullæ cruris bouis, singulorum vnc. j. ammoniaci in aceto acerrimo dissoluti drach. ij. ceræ vnc. j. Valet in eum vsum ammoniaci, oppopanacis vtriusque drac. ij. in aceto acerrimo dissoluãtur, & liniantur. Idem faciũt galbanum, ammoniacum, myrrha, si in aceto madefiãt, & cum resina terebinthina excipiantur. Bibere decoctum radicum scolopendrij in vase tamarisci, curat lienis scirrhos, idem si vinũ bibatur in eo vase, Aëtius. Conuenientissimũ autem lieni in scirrhum indurato remedium existit ferrum aqua, aut vino, aut posca extinctum: ea ipsa enim aqua, aut vinum, aut posca in principio exhibita, & iucunda & vtilissima existũt, & per plures ex ordine dies dantur: itaque febrientibus aquã, aut poscam dilutam præbeto: eis verò qui teneram carnem habent ac febre carẽt, vinum: fit autem ferrum quod in ipsis extinguitur, stomoma, ipsius autem stomomatis ferri squãma, (quam in fabrilibus officinis ferrũ dum ignitur, & malleo tunditur abiicit) postea agrestioribus hominibus vtiliter exhibetur: præclarè enim hæc lienem liquefacit, vtpote quæ consumendi facultatem præstet, quare aliarum rerum cõplexu opus habet, ne inde stomachus malè afficiatur. Hæc Aëtius, quæ medici Toletani, aliàs in arte medendi expertissimi, & remediorum copia, & vtilitate præstantes, frequenter in vsu habent, & in fœminis quibus lien ob mensium retentionem obduratur. Nos tamen stomomatis vsum non probamus, quamuis Alexander id probet lib. 8. de sanguinis missione loquens: nullum enim integrè sanatum vidimus: nam aut omnino non sanãtur, qui stomoma acceperunt, aut deinde in grauiores incidérunt morbos. Ex Archigenis sententia venam in sinistro cubito secare oportet, & sanguinem lienem fricare. Præterea cucurbitulas cum scarificatione superponere, quod Paulus quoque præcipit. Ad obstructiones verò lienis valent ea medicamenta, quorum decoctum bibendum diximus ad duritiem lienis, & fomenta quæ ex eisdem radicibus & herbis dicta sunt, quorum non pauca comprehendimus suprà capite secundo, quæ cum radicibus capparorum, & scolopendrio miscebimus. Quæ verò diximus ad lienis duritias emolliẽdas, vti bdellium, & ammoniacum, galbanum, & myrrha, ad obstructiones quoque valẽt: nam humores obstruentes terreni & crassi emolliti faciliùs purgantur, diducuntur, & discutiuntur.

Toletani medici.

De Ictero.

CAPVT VIII.

Ctterus morbus à similitudine nomen accepit quoniam ægri colore similes fiunt aui eius nominis, quæ galbula dicitur: alij dicũt eo malo correptos eius auis inspectione sanari. Areteus Cappadox icterum appellatũ refert à similitudine animalium quadrupedum in specie syluestrium mustellarũ, quas ictidas appellãt, Latinè viuerras, quarum oculi prædicto afficiuntur colore. A quibusdã morbus regius dicitur, ab aliis arquatus à colore arcus cœli, & eadem ratione auriginosos eo morbo laborantes nominant, ab auri colore. Est sanè totius corporis defœdatus color in pallidum, viridem, aut herbaceum, aut nigricantem mutatus, ita vt non tantùm cutis vniuersi corporis, sed & albæ oculorum membranæ eo tingantur colore. Pertinet moe-

Icterus.

bus ad corporis affectus:nam à symptomate nomen accipit, quamuis id symptoma causas habeat, quæ morbi sunt, quas præcipuè curare oportet. Sunt autem causæ huius mutati coloris non paucæ, nam iudicationis ratione natura biliosum crassum humorem ad cutē transfundit, quandoque symptomatis, vti in iecoris inflāmationibus, aut scirrhis. Horum ratione Hippo. 4. Aphor. Sect. dixit: Quibus in febribus morbus regius septimo, vel nono, vel vndecimo, vel quartodecimo superuenit, bonum, nisi dextrū hypochondrium obduruerit: si verò nō, minimè bonum, in præfatis namque diebus iudicationis ratione euenire solet, sed paulò antè dixerat, Quibus in febribus morbus regius ante diem septimum acciderit malum, nouit enim tunc symptomatis habere rationem. Quandoque ob iecoris obstructiones nō purgata bile fit, aut ob intemperiem calidiorem ipsius, sanguine bilioso effecto, fit etiam ob vesicæ fellis imbecillitatem, minimè iecur purgantis à bilioso excremento, vt solet, aut ob ipsius plenitudinem, ob quam amplius trahere, aut suscipere nequit, aut ob imbecillitatem tractricis facultatis: aut ob meatus ad intestina à fellis vesica tendentis obstructionem. Cùm enim bilis per intestina nō purgatur, in iecur & vasa regurgitat, cuius meminit Galen. libro primo prorrhe. Commen. 15. aut ob imbecillitatē expultricis fellis vesicæ. Aut ob animalia alicuius venefici morsum, veluti viperæ, cuius Gal. lib. 5. de Locis pat. histo. retulit, aut ob potum venefici medicamenti, aut ob calidam solidorum mēbrorum intemperiem, quæ sanguinem alimentitiū in bilis naturam mutat, quemadmodum & in anasarca totius corporis refrigeratio carnē albicantem reddit, sed id malum sensim nascitur: siquidem sensim accidit alimentum quod corrumpitur. Signa specierum singularum causarum sunt, si iudicatione fiat, quamuis naturæ fūctio sit totius corporis, cuti symptoma fit, in coloris mutatione consistens. Agnoscetur autem quoniam signa coctionis præcesserunt, & morbus leuior redditur. Iecoris inflammatio, scirrhus, aut obstructio si præcesserint regium morbum, agnoscentur ex notis in peculiaribus capitibus scriptis. Si igitur ardor & febris, & grauitas adfuerint, inflāmatio erit causa: si sine grauitate ardor adsit, causa erit intemperies calida. Obstructio non semper cum febre fit, verùm vbi obstruatur meatus à iecore in vesicam fellis, vrina flaua, & sæpe virens reddetur: idem fiet si imbecillitas tractionis adfuerit, sed id fine grauitate, quæ tamen cum obstructione sentietur. Quòd si meatus obstruatur qui à vesica fellis tēdit ad intestina, præter flauam, aut virentem vrinam, deiectio reddetur alba, & sæpius qualis canum dura. Paulus albam deiectionem apparere dixit vesicæ fellis meatibus obstructis, aut eius tractrice, aut expultrice languentibus. Si tamen regius morbus fiat cum cutis nigredine, lienem laborare notum est, ac minimè purgare ex iecore melancholicum succum: aderit autem grauitas in sinistro hypochondrio, & tristitia, & nigra in vrina subsidētia, & qualis fæx vini nigri, aut ima sanguinis venæ sectione educti pars. Victus sit extenuans atque deobstruens, panis furfures abundè recipiat, carnes sint gallinæ, pulli gallinacei, turtures, perdices nouellæ, passerculi, elixentur autē cum fœniculo, anetho, ciceribus, & petroselino, sit etiam & saxatiles pisces cōferunt. Præterea, endiuia, cichorium, & raphani folia cōuenient, & asparagus, eringium, capparis cum petroselino, & berula, carduus, allia cruda, atque elixa. Vinum bibent album paucifetum, aut decoctum anisi, ventrem lenient clysteribus vbi non fluat abūdè, ieiuno ventre frictionibus & exercitationibus vtētur, ad sudorem vsque. Balneum quoque ingredientur ex decocto herbarum quæ calefaciendi ac dissoluendi facultatem habeant. Quando morbus regius iudicationis ratione fit, opus naturæ permittendum, & ictetiosus abscessus, vt Hippo. dixit, curandus balneis aquæ calidæ, aut ex oleo anethino, & camæmelino. Si morbus à iecoris inflāmatione fiat, eum sanguine misso curabimus, & reliqua adhibebimus, vt suprà de iecoris inflāmatione diximus, scirrhus verò vti de scirrho iecoris diximus, & obstructiones deobstruentibus. Hic sanè morbus regius qui ab obstructione fit, frequentior aliis est, cuius curationē aggediemur, deposita copia redūdātis humoris in vniuerso corpore, quod fiet ab initio misso sanguine, secta vena interna cubiti. Purgatio verò eisdem conueniet, sed prius crassitudine bilis flauæ, aut atræ extenuata: alioqui difficiles admodum & inutiles fient purgationes: nonnunquam verò vomitiones conueniunt, si natura humorum impetum ad superiora inclinauerit. Præparatur bilis flaua obstruens, aut implens fellis vesicam, aceto mulso cum decocto radicum apij, aut syrupo de quinque radicibus cum aceto, addito decocto radicum asparagi. Bilis deinde purgabitur electuario de succo rosarum in decocto prunorum, violarum, hordei, & radicis dulcis, aut elect. rosato, in decocto radicū apij, anisi & fœniculi, aut electuario diaphœnicō in syrupo de quinq; radicibus, aut rhabarbaro in decocto spicæ, anisi, & radicū apij, aut pilulis aggregatiuis. Ab his rursus ad ea redeūdum, quæ meatus aperire possint, & ab obstructione liberare, in quem vsum bibitur graminis decoctum. Valent etiam asparagi, rosmarinum, chamæpytis, rubeæ radix, spica, absinthium, pulegium, polium, calaminrha, apij decoctum, & adianti, aristolochia, & verbenaca recta, eupatorium, & endiuia, ac cichorium, gentiana, iridis radix, & cutis balneis calidis arefacienda, & humor extenuandus ac discutiendus, succo raphani cum vino detersa cuti, aut succi eiusdē vnc. s. in vino albo paucifero bibatur, aut succus anagalidis cum mulsa naribus trahatur, id enim oculorum colorem natiuum restituit. Seruetur autem æger in loco calido pannis obuolutus, & sudor prouocetur, quod fiet decocto fœniculi bibito. His qui febre carent, frigido tempore purgato corpore conducit vinum mulsum quod à nobis clarea appellatur. Dextrum autem hypochondrium nardino, & anethino fouebimus. Si verò calida iecoris intemperies causa fuerit, aut hæc eadem purgata bile remanserit, iecur attemperabimus, vti de iecoris intemperie diximus, vnguento rosaceo, aut santalino, aut cerato Gal. refrigerante, aut accepto medicamento trium santalorum in tabellis. In quem vsum quàm maximè valent refrigerantia clysteria ex decocto violarum & hordei, cum rosaceo & violaceo oleo, & cassia fistulari. Vbi ab imbecillitate vesicæ fellis eueniat, hæc roboranda fotibus ex oleo nardino & melino mixtis, clysteribus autē acribus vtemur, quæ bilem ad intestina deducant. Si à morsu animalis venefici, theriaca, & mithridatium accommodata sunt medicamenta. Nigra tamē bile cutem afficiente expedit ipsam quæ in corpore toto ac liene, ad purgationem parare aqua mulsa, aut syrupo de fumaria, cum aqua lupulorum, & deinde ipsam purgare confectione bamec dicta, in decocto fumariæ, lupulorum, & florum borraginis, aut pilulis fœtidis, aut pilulis de fumaria, superbibito decocto scolopendrij, aut aqua mulsa ex decocto lupulorum, & fumariæ. Fouere autem oportet lienem

Icteri siue regij morbi causæ.

Ictericorum victus.

Ictericorum curatio.

lienem oleo de radicibus capparorum, aut nardino, & camæmelino, & de absinthio. Cutis deinde rarefacienda, & humor in ipsa contentus discutiendus balneis, & frictionibus prædictis. Si verò ex vniuersi corporis caldre oriatur morbus regius, corpus attemperandum balneis aquæ tepidæ, & inunctione oleorum & succorum infrigidantium.

De malo corporis habitu.

CAPVT IX.

καχεξία.

Orbus quià Græcis καχεξία, à Latinis malus corporis habitus dicitur. Nos tamen eos qui eo malo laborāt, abuhados appellamus. Estque habitus vniuersi corporis emollitio ac relaxatio, quam consequitur palpebrarum oculorum œdematosa inflatio, & quandoque pedum, id verò à somno apparet, aut eo tempore magis. *Malus corporis habitus.* Causæ sunt, longi morbi, vti febres pituitosæ, & aliæ perducentes ægros ad iecoris, & vētriculi languorem, vti diarrhæa, & dysenteria atque cæliacus morbus, & iecoris aut lienis scirrhi, & retētę euacuationes assuetæ, & in summa quidquid potest ventriculi, aut iecoris coctionem imbecillam reddere, ita vt sanguis frigidior & aquosior fiat: vapor verò humidus ab ipso leuetur, qui extrema & frigidiores impleat partes. *Cachexiæ nota.* Signa, corporis color sublividus sit, aut plumbeus, pedes intumescunt, & oculorum palpebræ, à somno palpebræ, ante somnum pedes, sed manè à somno detumescunt, coctio impeditur, sed appetitus seruatur, & deiectiones variæ descendunt. Ex ætatibus senes & pueri facilè in malum corporis habitum incidunt: autore tamen Aëtio, senes liberantur magna ex parte, pueri facilè pereunt. Quod alienum foret à ratione, nempe in morbum aliquem facilè incidere, quod significat causę paruitatem, & vi eius interire facilè, nisi causam adhibuisset aliam: ea est vitalis facultatis puerorum languor, & facilis trāspiratus succorum. Sed rursus inquit: At verò qui in vigore ætatis sunt, tardò incidūt, & facilè se inde extricant, cuius rei causa est, quoniam iuuenes cutem habent densiorem pueris, ac perinde vapores non adeò facilè transpirantes inflāt palpebras, & pedes, & laxant corpus, quod tardò euenit, ob caloris eorū vehementiam, sed cùm semel ob cruditatē aliquam ciborum euenerit, validus & acris calor facilè arefacit membra & flatum discutit, accedentibus victu sicco qualis eis conuenit, & exercitationibus. Curatio huius morbi statim aggredienda, siquidem malus corporis habitus ab aqua intercutem non longè abest, sed facilè in ipsam transit, & persimiles habent causas. *Cachecticorum victus.* Victus itaque conuenietis exiccans, ex alimentis quæ facilè coquantur & bonū succum præstent, qualia sunt turtures, perdices nouellę, turdi, & passerculi: capparis vero, & asparagi per vrinā ducunt humiditatem redundantem. Conuenit vinū album potens, à bellariis abstinebunt, & his quæ crassos succos generant. Accedant quoque exercitationes, & frictiones ex oleis calefacientibus, vt camæmelino, anethino, laurino, & sale. Balnea quoque aquarum sponte calidarum, quales sunt aluminosæ & sulphureæ. *Mali corporis habitus curatio.* Cùm malus corporis habitus retenta quapiam euacuatione euenerit, ipsa reuocanda, aut si euacuatio sanguinis erit, sanguis mittendus, secta vena interna cubiti per interualla, primo, secūdo, aut etiam tertio die, nisi causa aliqua id impediat, tunc enim ventrem purgare conuenit, sicut & si ab initio cōsueta aliqua euacuatio bilis, aut pituitæ foret suppressa, aut cacochymum fuerit corpus. Purgabitur autem præassumpta aqua mulsa, cū elect. indo, aut diaphœnicon, aut cum hiera diacolocynthidos, aut pilulis de agarico. Ventrem autem roborabimus fomentis & medicamentis ore sumptis, de horum numero sunt, aromaticum rosatum, conditum de floribus roris marini, pliris arcōticon, & aqua mulsa in qua absinthij coma per noctem maduerit. Fouemus ventrem oleo nardino, oleo de absinthio, oleo anethino, & de baccis lauri, calentibus. Partes autem inflatæ aut sine alio remedio sanantur, aut foto vini in quo elixetur camæmelum addito sale, aut alumine.

De hydrope siue aqua intercutem.

CAPVT X.

Ydropis tres sunt species, quarum nomina apud authores habentur Græcos, quæ etiam nos abundè retulimus lib. 12. Prognost. in expositionibus nostris. *Hydropis species.* Est sane prima species ascites dicta, secunda tympania, tertia leucophlegmatia, post has quarta addita, est anasarca. Ascites ea est per quam aqua intra peritonæum continetur, etsi flatum aliquem adiunctum contineat, atque ea ratione ab ἀσκῷ ἀσκίτης dicta est, quasi ab vtre, vtrina. Tympania verò à tympano dicta est, quoniā per eam tympani modo venter pulsatus sonat. Estque tumor ventris flatuosus, à flatu intra peritonæum contento, sed non absque humore ibidem flatui adiuncto. Leucophlegmatia est totius corporis pituitosus tumor per carnem dispersa pituita multa, ita vt totius corporis temperaturam efficiat frigidiorem, & habitum pituitosum. Areteus Cappadox probè admodum leucophlegmatiam ab anarsaca distinxit: leucophlegmatiam appellans, quando totum corpus alba, crassa, ac frigida pituita impletur. Anasarcam verò cùm caro in cruētam saniem colliquatur, ad speciem eius quæ ab vlceribus iqtestinorum manat. *Leucophlegmatia ab anasarca distincta.* Causa communis est, iecoris imbecillitas, vel primogenia, vel per consensum laborante iecore. Primogeniæ ipsius affectiones sunt, intemperaturæ, & tumores iecoris confectricem sanguinis imbecillam reddentes. Consentit autem iecur lieni, ventriculo, septo transuerso, vtero, & intestino colo, & renuibus intestinis, ac renibus. Nullum autem horum aquam intercutem efficere valet, nisi iecur cōpatiatur. Ducitur quoque iecur ad eam affectionē ex aquæ frigidæ potu, nimia euacuatione sanguinis menstrui, aut hæmorrhoidarum. Sic etiam à malo corporis habitu in hydropem transitur, & à lienteria, dysenteria, & cæliaco morbo, & lōga diarrhæa. Sequitur quandoque pulmonis, aut thoracis suppurationes. Pessima est anasarca, deinde tympania, tertium locum habet ascites, quartum leucophlegmatia. Incidunt in hunc morbum viri frequentius quàm fœminæ. Concomitantur hanc affectionem, spirandi difficultas, sitis, inappetētia, corporis grauitas, & coloris totius mutatio. Communis victus hydropicorum ex his est quæ resiccandi facultatem habeāt, & humores extenuent, aut discutiāt, ex carnibus, fructibus, potibus, exercitationibus, frictionibus, vnctionibus, & inspersionibus, expurgantibus medicamentis, & vrinā mouentibus vti decet. Nos singularum specierum curationem ordine persequemur.

De Ascite.

CAPVT XI.

Scites aquosa hydrops est, in qua intra peritonæum aqua plurima continetur ipsum distendens, dolores infereus vehemétes, difficilem respirationem, sitim, & inappetentiam: quòd si vẽter pulsetur, vtris aqua pleni modo sonat, & cùm non valde distenditur ac impletur venter, si agitetur, ac de latere in latus commoueatur, sonitus similis fit fluctuantis aquæ. Extenuantur interim reliqua membra, quamuis aliquando malæ, oculorum palpebræ, & pedes intumescant, ob vaporum copiā qui ab aqua eleuantur. Victus exsiccans esse debet, vti panis cum aniso subactus, qui fermentum abundè susciplat, aues montanæ, perdices nouellæ, turtures, turdi, pulli gallinacei, & vitelli ouorum, liquamen erit, sinapi cũ melle & aceto, aut ex petroselino, mica panis in aceto & melle, pipere, ac sale. Inspersiones erunt ex cumino, aniso, & sale, cum caryophyllis, & pipere: amygdalas edere licet, & auellanas tostas, & vuas passas, ac pistacia, præsertim melle condita. Abstinebunt autem à cibis frumentaceis, & oleribus & fructibus viridibus, sed in cibis accipient raphani folia, apium, petroselinum, asparagos, mentham, cichorium elixum. Carduum edere non permittimus ob fibrarum duritiem, & aquosæ substantiæ copiam: radix autem valde dura est, & coctionis difficilis. Potus erit vinum album antiquum, aut fuluum tenue: acetum verò quàm maximè sedat hydropicorum sitim: erit autem paucissimus potus, quoad fieri possit, quantus frangere sitim tantummodo possit, autore Aëtio. Quantum autem conferant exercitationes, præsertim in arena calida, & ipsius inspersiones ventri factæ, equitationes, deambulationes, & frictiones aridæ, non opus est dicere. A balneis abstineant, nisi natura calidi ac sicci fuerint, neque horum est vsus apud nos in hac affectione. Ventrem autem lenem seruabunt, aut clysteribus vtentur, nisi sponte profluat, nā cum hac in re modum sæpe excedāt, supprimi fluxio debet. Curatio à ventris vacuatione orditur (præparato corpore aquæ mulsæ potu) quæ probè fit cum pilulis aureis, pilulis de rhabarbaro, cum biera diacolocynthidos, aut accipiet succi radicis ireos drac. ij. aquæ mulsæ vnc. ij. purgat autẽ valide succus bic: quam ob rem non longè à purgatione ob calorem & siccitatem quam infert, decet ius gallinæ pinguis bibere. Sic etiam purgabitur probè pilulis appellatis fœtidis, aut succi cucumeris syluestris aridi scrup. a. cum aqua mulsa bibet. Brassicæ quoque marinæ succus, quam soldanellam vocant, optimè aquam purgat: fit autem pondus à drach. j. vsque ad ij. cum mulsæ vnc. ij. idem facit coccus gnidius. Deinde medicamenta adhibebimus, quæ vrinam moueant, ea enim quàm maximè cõueniunt in ascite, de quibus est decoctum radicum apij, asparagi, calaminthæ, pulegij, origani, addito cinnamomo. Aut ex decocto graminis iringij, cum aniso, cinnamomo, & eupatorio. Aliud Aëtij post purgationem ita validum, vt nisi quis modicè eo vtatur periculum sit, ne possit cohibere vrinæ fluxionem: itaque cùm vrinam profluam videris, non amplius eo vteris. Seminis apij drac. xj. myrrhæ drac. vij. dauci drac. vij. croci dr. vij. mei drach. vij. phu drac. vij. acori drac. iiij. floris iunci rotundi odorati drac. iiij. fœniculi drach. iiij. asari drach. vj. spicæ nardi, casiæ, cinnamomi, seseli, sabinæ, singulorum drach. j. s. excipe vino odorato, & pastillos quosdam triobolares, quosdam diobolares, quosdam obolares formato, eósque pro viribus præbeto. Valet in eum vsum theriaca, mithridatium, & dialacca. Aliud, acori, ireos, vtriusq; vnc. a. centaurij, origani, pulegij, singulorum m. s. spicæ, asari, gentianæ, singulorum dra. ij. bulliant in libria sex aquæ ad consumptionem tertiæ partis, prætereа decoctum rubeæ cum aniso, fœniculo, croco, & pipere: Interim clysteria adhibebimus ex decocto ireos, centaurij, pulegij, rutæ, origani, cum biera picra, aut benedicta, aut hiera Rufi, oleo irino, laurino, anethino, rutaceo, & sicyonio, quibus addimus mel, aut mel rosaceum, succum betæ, succum mercurialis cum sale. Aliud, decocti rutæ, polypodij, & mercurialis libr. j. a. benedictæ vnc. j. mellis & olei rutacei vtriusque vnc. ij. salis drach. s. Roborare verò oportet iecur, à quo malum orditur, potionibus, linimentis & emplastris. Bibendum damus vinum, aut aquam mulsam in quibus maduerit per noctem absinthij coma, præterea decoctum eupatorij cum spica, dianisum, aromaticum tosatum. Præterea fiat puluis cinnamomi, spicæ, absinthij, menthæ, carpesiorum, caryophyllorum, æquis partibus, sumatur drac. s. in vino albo, aut tantundem iecoris lupi, cum vino, aut decocto eupatorij, aut absinthij. Linimenta fient ex oleo de absinthio, nardino, rutaceo, aut irino, laurino, anethino. Superinspergemus tamen puluerem cumini, anisi, absinthij, caryophyllorum, ammoniaci, & galbani. Valet in eum vsum vnguentum Agrippæ, dialthæas, cum succo cucumeris syluestris, hoc purgatoriam facultatem babet. Aliud, ex stercore caprino, oleo irino, & aceto. Aliud, stercoris bubuli vnc. iiij. sulphuris vnc. s. bulliat in libr. ij. aceti mulsi. Aliud, stercoris bubuli, stercoris caprini, vtriusque vnc. ij. sulphuris vnc. s. pulueris absinthij drac. ij. succi ebuli vnc. ij. aceti mulsi vnc. xx. bulliant ad consumptionem medietatis. Aliud, succi ebuli, succi absinthij, succi cucumeris syluestris, singulorum vnc. ij. spicę, asari, carpesiorum, caryophyllorum, singulorum drac. j. fœminis verò quãdoque pessulum immittimus ex aniso, cumino, cardamomo, aristolochia, & pulegio cum medulla ficuum vino subactis: vidimus quosdam paracentesi, hoc est punctura ventris, in quinque partibus facta, non penetrante, sanasse, eis partibus purgata aqua. Pauci tamen liberātur apertione, quam non licet exercere, nisi vbi alia remedia non profuerint, atque decet eo tempore constantem habere facultatem, & sensim aquam educere, facta scissura prius in abdomine: parum autem supra hanc fiat peritonęi sectio, vt abdomen operiat ipsius sectionem. Interim tamen vires iecoris oportet roborare.

Ascitis victus.

Ascitis curatio.

De Tympania.

CAPVT XII.

Ympania ventris tumor flatuosus est, per quem intra peritonæum flatus cõtinetur, & ipsum distendit, supernenit morbus bic longis febribus, languoribus ventriculi, & eiusdẽ ac intestinorũ inflãmationibus, & scirrhis iecoris, ventriculi, vteri, ac peritonæi. Accedunt statim dolores vehemẽtes, vigiliæ, difficilis respiratio, ructus & flatus retẽtio, sæpe etiam febris: quoniam magna ex parte à causa calida morbus oritur, vti ex ventriculi calida intemperie,

Tympania.

peric, post ipsius, aut iecoris inflammationes. Victus talis conuenit qualis capite superiori ad ascitico traditus est, decet enim eisdem exsiccantia, & vrinam mouentia admouere. Curatio itaque à purgatione incipiet. Vitare autem præcipit Paulus de purgantibus,ea quæ vniuersum corpus emaciant,& colliquant: ex vrinam mouentibus verò, quæ efficaciora sunt. Probè itaque purgationem perficimus per pilulas de agarico, aut per pilulas de rhabarbaro,si quidē non fit tympania sine humoris cum flatu mixtione. Deinde clysteribus vtemur quæ flatum validè discutiant,ex decocto anisi, cumini, centaurij,cū oleo anethino,& rutaceo. Aliud, decocti centaurij,anethi,meliloti,rutæ,lib.j.s. bene dictæ vnc.j. mellis & olei anethini vtriusq; vnc.ij.salis dra.j. Aliud,rutæ,anethi, pulegij, singulorū manip. s. anisi, dauci,cumini,carui,singulorū drac. j. bulliant in libris tribus aquæ ad consumptionē medietatis, residuum coletur,& colaturæ adde olei rutacei vnc.iij. salis drac.j. Glandes immittendæ ex melle tosto,cumino,& sale,aut ex hiera picra,succo cucumeris syluestris arido,& sale:quæ verò vrinam mouent vtilia sunt, vti decoctum, quod recipit anisi, fœniculi, ameos,sing.drac.ij.dauci,cumini,asari,spicæ,singul. drach.j.bulliant in lib. ij. aquæ ad consumptionem medietatis,& colaturæ accipiat vnc.iij. aut decoctū calaminthæ,origani,pulegij,& anisi:bibant,vbi non fuerit magnus ardor, hæc in vino facere expedit. Liniatur venter oleo anethino, & inspergatur puluere cumini,aut oleo rutaceo,nisi magnus fuerit calor, deinde fricetur linteis asperioribus, longa frictione. Emplastra verò superponantur aa ruta,anetho,camæmelo, meliloto, cū aniso,cumino, & carui elixis & malaxatis cum oleo rutaceo,aut ex ebulo,centaurio elixis,& melle malaxatis. Valent in eū vsum aromaticū rosatum cum vino, diacuminū aut dianisum,aut diatrion pipereon. At verò sæpe morbum hunc vidimus à calida iecoris intemperie natum,quem refrigerantibus curauimus,iecori superponentes succum endiuiæ & cichorij cum pauco aceto & vnguento rosato linientes, superponimus aquam instillatitiam endiuiæ, cum aceto, & cichorium edendum damus,atque endiuiam.

Tympanis curatio.

De Leucophlegmatia.

CAPVT XIII.

Leucophlegmatia.

Leucophlegmatia. carnis totius corporis tumor est pituitosus. Causæ sunt quæ iecur infrigidāt,& sanguinis crassi ac pituitosi generationi parant,ea cibis,potibus, & reliqua viuendi norma refrigerātē.Signa sunt totius corporis tumor,color albicans,mollitudo, ac laxitas,ita vt spongiæ modo humorem imbibisse videatur. Talis autem redditur caro temporis processu pituita deducente carnē in sui naturam.Victus his conuenit,qui exsiccet & extenuet,panis sit probè coctus, & cortices meliores sunt ipsius mica, recipiat autē anisum cū subigitur. Carnes sint assæ turturum, perdicum nouellarum, turdorum,passerculorum, & pullorum gallinaceorum,cuniculi,& ouorum vitelli.Olera & legumina vitanda, præter petroselinū, apium, mentham, boraginem,pastinacam,asparagos,folia raphani,cichotiū,allia cocta, porra, & cicera. Fructus sint amygdalæ adhuc amaræ,vuæ passæ,pistacia, auellanæ tostæ,caricæ,nuces.Inspersiones fiant ex aniso, cumino,sale, pipere,zingibere, caryophyllis: liquamen

Leucophlegmatia victus.

sit ex petroselino, aut sinapi, aut acetum & piper. Vinum sit antiquum, & colore flauū, atque odoriferum. Parcè bibant,& ab aqua abstineant,& in lecto paulò duriori dormiant.Exercitationibus vtantur validis,& sub æstiuo sole,& talibus frictionibus, & in arena calida.Curatio incipiet à sang.missione, præsertim si aliqua sāguinis vacuatio fuerit suppressa,veluti hæmorrhoidarū,aut mēstruorum,aut sanguinis narium,atque tunc vena tundenda quæ euacuet redundantiam ab oppleta particula, deinde plenitudo & vires consideretur. Nos fœminis crura scarificare præcipimus, cui nullum auxilium cōfertur. Hydropicis talos scarificare Gal. ex Archigene præcepit lib. 9. de Composi.medica. per locos, & Celsus idem lib.3.c.21.Hoc remedio malum corporis habitū sæpius curauimus.Paulus à sanguinis missione abstinere præcipit,vbi antè missus fuerit cùm æger malo corporis habitu laborare cœperat: sed in omnibus redundantia ac vires considerari debēt. Eiusdem quoque præceptum est per interualla sanguinem ducere.A sanguinis missione corpus syrupis extenuantibus parādum, vti syrupo de quinque radicibus,cum aceto maribus,sine aceto fœminis,quibus addes decoctū radicū apij, aut origani, aut calaminthæ. Aut fiat syrupus sequēs, calaminthæ,pulegij,origani sing.manip.j.spicæ, asari, cinnamomi, singulorum dra.ij.anisi,cumini,carpesiorum,singul. drac.j.s.bulliant in libris sex aquæ,ad consumptionem tertiæ partis,residuum coletur,& melle addito fiat syrupus. Corpus autem purgetur pilulis aureis, aut de agarico,aut de rhabarbaro,aut electuario ir.do,aut diaphœnicon, aut rhabarbaro cum spica infuso in decocto radicum apij,& eringij.Purgat etiā eosdem optimè syrupus acetosus diarrhodon cum rhabarbaro,cuius quātitas sit vnciarū iiij.his in tribus diebus. Post hæc conueniunt quæ vrinam mouent, quorum copia præcedentibus duobus capitibus habetur, & decoctum absinthij, & cinnamomi. Frictiones verò vtilissimæ sunt,quæ fiunt cum oleo irino,& sale,aut oleo laurino,aut anethino cū pauco aceto,& sale, aut sulphure tenuissimè trito: hæc frictio vniuerso corpori adhibetur,& ventri. Simili frictione & validis exercitationibus vti præcepi sub æstiuo Sole,in calida arena,adolescenti,quē ex magna leucophlegmatia ad sanitatem restitui quinque dierū spatio,probè iā purgato corpore:is sanè se Soli æstiuo exponebat, tecto capite,quatuor horarum spatio iuxta meridiē, quas frictioni & exercitationi insomebat; frictio autē cū oleo irino & sale fiebat. Alios solemus in calida arena prædictis témporibus sepelire,& eosdem oleo irino, & anethino fricare, addito sulphure: ventri emplastra admouentur ex stercore caprino,aut bubulo,cum sulphure elixis in aceto mulso,aut liniatur oleo irino,sulphure & sale. Decet autē iecur roborare externis auxiliis,vti oleo de absinthio,aut nardino, & anethino, puluere absinthij,mēthæ, eupatorij, & baccarū lauri,cum aniso,cinnamomo,& caryophyllis. Ore tamen assumētur pastilli diarrhodon,& de rhabarbaro, & aromaticum rosatum, atque iecur lupi præparatum cū vino aut aqua mulsa. Anasarcā autē quæ à serosis colliquationibus procedit & corporis habitum occupat,agnosces colore inter pallidum & viridē,carnis mollitudine,virium collapsu,somno graui,& ciborum inappetentia,& totius corporis refrigeratione, & liquidis deiectionibus decoloratis. Horum curatio difficillima est:siquidem totius naturæ euersionem emendare oportet, exsiccatione, calefactione iecoris, ventris & totius habitus, per ea quæ dicta sunt ad leucophlegmatiam, cum sanguinis missione,

Leucophlegmatiæ curatio.

Anasarca curatio.

nem,

nem,aut purgationem,ſed frictionibus , & vnctionibus,& vrinæ prouocatione,& potu exſiccantium vti conuenit.

De morbis renum & veſicæ.

SECTIO NONA.

De renum imbecillitate.

CAPVT I.

Sanguinis mictus.

Enes imbecillitate laborant, citra vlcus aut inflammationem.Imbecillitas verò quæ maximè nota eſt , ad retentricem attinet facultatem , quæ retinendo ſanguinem percolat,ac vrinam puram & naturalem cõficit:ſic quidem & renes ob laxitatem ſanguinem delabi permittũt, atque ea ratione vrina redditur eruenta,ſicuti & ob laxitatem vaſorum ad renes deducentiũ vrinam, ſic etiam vbi ſanguis in toto corpore redũdauerit,& ea via natura abundantiã deponat,eruenta vrina per interualla ſuccedet.Mingitur quoq; vrina cruenta,ob venæ alicuius rupturã. Acres autẽ humores per eos meatus tranſmiſſi, exulceratis meatibus cruentæ vrinæ

Vrina cruentæ cauſæ.

cauſa fiunt.Renes ruſum imbecilles redduntur,ob intemperiem præſertim frigidam, cui etiam humida adiungitur:ſanguis verò qui mingitur , aquoſus atque ſeroſus eſt,& qui hoc malo laborant , ſiti carent,atque dolore,& à calidis auxiliis iuuantur,pariter atque ſiccis.Si verò ſanguis ob vaſorum laxitatem mingatur,is craſſus erit: verum cùm ſubſederit, cruentum erit ſedimentum , vrina verò parum colorata.Sępe verò non ſubſidet,ſed turbata manet, colore perrubra,& dolor quidam ſentietur ac ſi renes ſuſpenſi eſſent. Quòd ſi ſanguis mingatur per interualla , ſtatutis temporibus grauitas in renibus ſentietur,& à mictu melius habebunt. Cum autem talis excretio cohibetur , mala grauia inde ſequuntur,qualia ſunt ophthalmia,vertigo,lumborum dolor,& renum grauitas , ac lapidis in eiſdem generatio:conſentiente autem iecore, malus corporis habitus,& aqua intercutem , ſi mictus ſanguinis vena rupta fiat , antecedet violentia magna in leuandis ponderibus grauibus , aut oneribus geſtandis, aut longus & frequens veneris vſus, aut celerrima , & inæqualis,& diſpar equitatio:tunc verò ſanguis affatim mingitur,ac ſine interuallis. Cùm autem mictus ſanguinis erodentes ſequitur humores,dolores antecedunt acres,& vrina flaua,& interim pus quoque cum vrina mingitur, & quandoque carunculæ.

Imbecillitatis renum victus.

Competunt his aues montanæ,vti turtures,palumbi,perdices,turdi,oryza cum lacte, aut iure carniũ, & palmulæ: & lentes eo modo quo ad dyſentericos paratæ, & aqua chalybeata,aut viuum nigrũ eadem aqua dilutum,aut aqua pluuiali. Abſtineant funditus ab omni exercitatione , & venere , & decubitu ſuper dorſum,& vſu rerum calefacientiũ cum acredine, præſertim vbi ab acribus oriatur humoribus. Vitabunt prætetea omnia vrinam mouentia.Tuſſis quoque ſanguinis mictum detegit,& vociferatio & ira.

Mictus ſang. curatio.

Curatio eorũ qui ſanguinem mingunt ob imbecillitatem retentricis facultatis renum,aut meatuum,tota ad renes & meatus adſtringendos & roborandos conuertitur. Prohibitis itaque cõtrariis, nempe coitu,exercitatione,labore crurum,& vrinã mouentibus,præbebimus eiſdẽ in potu paſtillos de ſpodio cum aqua plantaginis,aut in eadem boli armeni ſcrup.ij.aut ſymphyti radicis drac.ſ. cum decocto balauſtiorum, aut lapidis hæmatitis ſcrup.ij. in aqua inſtillatitia plantaginis. Aliud, corallorum rubeorum,acacię,balauſtiorum,ſing.ſcrup.ſ.in vnc. vj.decocti ſanguinariæ,aut bibat æger ſucci ſanguinariæ vnc.iij.Renibus verò emplaſtra admouemus ex maſtiche,acacia,rhu,& ſucco ſanguinariæ,aut ex palmulis elixis in aceto, deinde malaxatis,addita acacia,& oleo myrthino.Aliud,olei myrthini , olei melini,vtriuſq; vnc.j.pulu.maſtiches, cinnamomi, acaciæ,balauſtiorũ ſing.ſcrup.j.cum reſina fiat emplaſtrum.Si verò ſanguis mingatur per circuitus , à ſanguinis miſſione incipere oportet curationem,ſecta vena interna cubiti,per diem,aut duos dies ante acceſſionem,cùm ſanguinis copia aceruata iam eſt. Nullum autem tempus ſpectandum ſi ſanguis rupta vena manauerit , ſed ſtatim fundendus ſecta vena prædicta per interualla , vt natura in partem aliam aſſueſcat.Conferunt eiſdem cucurbitæ lumbis affixæ cum ſcarificatione,& frictio brachiorum valida, atque eorundem ligatura. Medicamenta verò ore ſumet quæ prædiximus,aut lapidem hæmatitem in ſucco polygonij,aut ex radice ſymphyti,rhu,& acacia cum ſucco polygonij & ſanguinariæ fiat emplaſtrum. Vidi familiarem collegij diui Bernardi , qui *Hiſtoria.* ſanguinem copioſum & ſyncerum pauca vrina mixtum mingebat, quem ad ſanitatem perduximus ſemel bibitis paſtillis ex ſuccino cum aqua inſtillatitia plantaginis,hora ſomni.At verò ſi ſanguinis mictus eueniat ab humorum acredine, hos purgatione ducemus per ventrem cum electuario roſato, & caſia fiſtulari,in decocto prunorum, & radicis dulcis,aut electuario diacatholicon,in decocto prunorum,violarum,hordei,& radicis,deinde ſi vlcus remanſerit,detergendum & aſſolidandum,& in ſumma ea via curandum , quæ à nobis tradetur ad renum vlcera.

De renum inflammatione.

CAPVT II.

Renum inflammatio.

Nflammantur renes ſanguine ad ipſos confluente , & eoſdem diſtendente, cuius morbi cauſæ ſunt , dolor , ictus, ſaltus , equitatio celeris & vehemens, compreſſio , & multi ſanguinis in eas partes transfuſio.Signa autem accedunt dolor lumborum ea parte quæ ventriculo è regione retro reſpondet , & ardor , febris pro morbi magnitudine magna,ſitis , bilis , vomitus , capitis dolor,mentis turbatio , vigiliæ , nonnunquam procedente malo animi deliquia,& extremorum refrigerationes,vrina cohibetur,aut redditur pauca,& flaua,aut ruffa, aut rubra,ab initio tenuis,procedente morbo craſſa,& mucoſa,frequenter mingunt , & cum labore, dolore,& calore,ac morſu , tuſſi, aut ſternutatione vehementius redditur malum.Deiectio dura excernitur,& pauca,ſe ipſos erigere nequeunt , minimè tamen progredi,crus eiuſdem lateris ſtupet. In vi- *Inflammatorum renum victus.* ctu conueniunt alimenta quæ facilè coquuntur & parum alere poſſunt,vt lactucæ elixæ, aut endiuia, aut cucurbita,& vbi virium robur exigatur hæc in iure pulli elixanda venient, amygdalatum præterea eiſdem conuenit. *Nota.* Magna verò ciborum abſtinentia nocua eſt,ſiquidem per ipſam vrina acrior redditur, quod Rufus Epheſius libro de renum & veſicæ affectibus affirmauit.Potus ſit aqua hordei,ſed inclinante malo panis in iure pulli edendus , & alæ auium elixæ , & parum carnis pulli parui elixi, aut perdicis nouellæ,troctas quoque, & fluuiales rubeculas,

culas,

culas, ac soleas edere licet, ac pastinacam assam in cineribus, aut elixam, aut siser, & ouis vitellos, cum saccaro: cum carnibus autem & piscibus petroselinum, aut fœniculum, & amygdalatum accipient cum seminibus melonis, & cucumeris inclinante morbo. Venter clysteribus molliendus ex decocto violarum, hordei, & saccaro. Sanguinis missio eis optimum remedium est. Verùm Galen. libro de Sanguinis missione, renes ambigere dixit, quoniam in medio corporis siti sunt, ac perinde iuuantur venis brachiorum, aut crurum sectis. Quamobrem incipiente inflammatione sanguinis impetum reuellemus, secta vena interna cubiti patientis lateris, fiétque cum Aëtio reperita. Sed cùm sanguis partem obsederit, deriuationis ratione, venam malleoli interioris eiusdem partis aperiemus. Hanc autem tepetere non decet, sed semel secta vena totum sanguinem euacuandum educere: cucurbitulas verò cum scarificatione lumbis affigemus, vbi per cataplasmata quæ sequuntur non sedetur dolor. Clysteria rursus iniicienda ex decocto hordei, violarum, seminis lini, & saccaro, & pinguedine gallinæ liquata, aut ex decocto maluarum, seminis lini, & fœnugræci, cum oleo rosaceo, & axungia gallinæ, & anatis, aut ex decocto hordei, oleo rosaceo, & casia fistulari, addimus autem saccarum, alij mel. Cataplasmata verò superponemus ex farina seminis lini, farina hordei, & rosaceo, aut ex farina fœnugræci, farina hordei, santalis rubeis cum oleo camæmelino, & rosaceo incipiente morbo, aut fiat linimentum ex vnguento rosato & santalino pari mensura. Dolore verò valde aucto addemus oleum de papauere, aut parum medicamenti Philonis: aut recipiet vnguenti rosati vnc. j. vnguenti populeonis vnc. s. olei camæmelini vnc. ij. Morbo tamē inclinante, aut humore iam obsidente partem, fient emplastra ex farina seminis lini, asaro, chamæpyti, & eruo, cum passo. Licet quoque addere polium, abrotonum, iuncum rotundum odoratum. Eodem tempore emplastra conficimus ex farina seminis lini, erui, ireos, paribus mensuris cum oleo laurino, aut irino, & galbano. Biber interim æger decoctum cichorij, cum puluere seminum melonis & cucumeris, aut syrupum de endiuia cum oxysaccaro, aut syrupi violati vnc. ij. aquæ hordei vnc. iv. aut syrupum de endiuia cum aqua instillatitia melonis: vitanda autem sunt quæ cum acri calore vrinam cient. Transit quandoque inflammatio in scirrhum, atque obdurantur renes nimium refrigerati, aut tenui inflammationis parte dissoluta, quod ex pondere agnoscimus, & doloris hebetudine, & quoniam renes suspensi videntur, & cruris perpetuus accidit stupor, maior quàm ante, & vrina minor redditur, & facilè inde malus corporis habitus sequitur. Curabitur autem emplastris, linimentis, clysteribus, atque his quæ vrinam mouent. Emplastra conficimus ex farina seminis lini, oleo anethino, & axũgia gallinæ, aut ex caricis, farina fœnugræci, decocto radicum althææ, & medulla cruris vituli, clysteria iniiciemus ex decocto maluarum, caricarum, & melle, addito oleo camæmelino, & de lilio albo, aut ex decocto radicum althææ, seminis lini, oleo camæmelino, axungia gallinæ liquata, & sale. Vrinam mouebimus aqua mulsa ex decocto radicum apij, aut decocto capillorum Veneris, aut syrupo de quinque radicibus sine aceto. Transeunte tamen inflammatione in suppurationem, eandem agnoscemus rigore febre maiori, & pondere. Cæterùm fient inordinati rigores, & febres per accessiones augmentum recipient, vesperi potissimum. Cùm suppuratio iam facta est, dolores & febres fient minores, pondus magis manifestum. Cùm rumpitur, pus mingetur, & nonnunquam renum carunculæ, & sordes atque excrementa, & pondus minuetur. Coadiuuare tunc oportet suppurationem & eruptionem, iuuatur optimè suppuratio clysteribus ex decocto caricarum & radicis althææ, cum oleo amygdalarum dulcium, & axungia gallinæ, aut ex decocto maluarum, radicis althææ, oleo camæmelino, & butyro vaccino. Emplastra quoque superponentur ex ficubus cum radice althææ, & oleo elixis & malaxatis. Cùm verò rupturam suppurationis cupimus, emplastra conficiemus ex caricis, foliis maluarum, stercore columbino, melle, aut ex caricis, radice ireos, terebinthina, adipe gallinæ, & oleo laurino, & humorum prauitate vrgente, eruum & baccas lauri addemus, mulsum quoque cum rutæ decocto rupturam accelerat bibitum. Clysteribus verò oleum irinum & sal copiosum addemus. Rupto abscessu vlcus mundare expedit, & carnes renum reficere, roborare, & malignam putredinem coërcere. Abluit renes aqua mulsa, syrupus capillorum Veneris cum decocto radicum fœniculi, & cichorij decoctum cum melle despumato, aut decoctum pulegij, aut origani cum melle. Vlceris benignitas agnoscitur, quoniam pus album, læue, & æquale, ac quamminimè fœtidum cum vrina mingitur. Malignum verò, quoniam pus fœtidum est, aut liuidum, & muscosum. Prædicta mundare valent vlcera. Sed lac asininum optimum est: deinde caprinum, cum melle & endiuia, aut cichorium elixum, & cucumis. Reficietur autem caro renum per mundificationem lacte ouillo, aut bubulo. Bibendum autem calidum, aut ab vbere mulgendum. Quibus etiam amylum cum lacte elixum, & similago sic etiam parata vtilis est. Verùm erosiones renum & praua ipsorum vlcera non facilè curantur, sed eadem mundare ac validè siccare decet, cum medicamento diaireos in tabellis, & aqua mulsa ex iride, & eruo, aut ex iride & erui farina cum melle, & resina terebinthina confectis emplastris. Sed ad rene exulceratos sunt quæ sequuntur.

Renum inflammatorũ curatio. *Scirrhus renum.* *Scirrhi renũ curatio.*

De renum vlceribus.

CAPVT III.

Renũ vlcus.

Exulcerantur renes præcedente inflammatione suppurata, aut rupta vena, aut humoribus erodentibus diutius per renes transeuntibus. Inflammatio cognita est, & venæ ruptura ex his quæ capitibus præcedentibus diximus. Humores erodentes dolore, & calore renum, atque vrinæ acredine agnoscuntur, quibus vrinæ color accedit ruffus, aut flauus, non ab his tantum renes exulcerantur, sed à lapidibus qui ibidem generantur. Renibus exulceratis pus mingitur, quod cum vrina valet subactum descendit, nec facilè subsidet. Pus autem agnoscitur fœtore percolatum, præsertim si ignitis carbonibus fundatur. Vlceratis præterea renibus minguntur nonnunquam carunculæ: his accedunt loci dolor, & calor, & ea quæ præcesserunt, vt venæ in renibus ruptura, aut eorundem inflammatio. Quibus vlcera renes infestant, ob inflammationes, aut venæ rupturam, remedia capitibus præcedentibus tradita conueniunt. Acribus tamen infestantibus humoribus alimenta conuenient quæ refrigerent humores, & renes attemperent, vti lactucæ,

Digitized by Google

lactucæ,endiuiæ,pepones elixi, & cichorium, aut endiuia,aut cucurbita,aut rumea elixa,aut peponea eliai cum carnibus pinguibus.Carnes quoqe auiom montanarum, aut perdicum, turturum, & turdorum,gallinæ,& capi oouelli, squammosi pisces, & saxatiles,& amylum cum lacte,& similago, & hordeacea ptisana,& succus hordei viridis, panis beoe fermentatus ac paratus, lac præterea asininum, ac serum lactis cum melle confert, cùm mundificare vlcera instituimus, deinde lac ouillum cum mello, aut lac bubulum conuenit. Potus aqua hordei, aut vinum sobnigrum modicè austerum, probè dilutum, quale est Yllanũ,& aqua radicis dulcis,sed sit potus paucæ quantitatis.Quies conuenit,& summa abstinentia,& ab equitatione,saltu,venere,& ira,& alimentis salsis,acribus & acidis,& vrinam mouentibus calidis. Curatio verò incipiet à purgatione

Vlcerum renum curatio.

actium homorom: reuulsionis ratione vomitum mouere decet, bibito agarico in aceto mulso, aut decocto semiois raphani.Purgabitur verò per inferiora deriuationis gratia,per electuarium rosatum, cum medulla casiæ fistulatis.Deinde vlcus mondabitur aqua mulsa, cum decocto capillorũ Veneris, aut cum decocto cichorij,& radicis dulcis,aut cum aqua mulsa in qua bullierint radix dulcis,& vuę passæ sine vinaceis. Aut seminis melonis, cucumeris, cucurbitæ,peponis sing. vnc.s. succi radicis dulcis, & saccari,vtriusque vnc.j.cochleare vnum sumatur ieiuno vẽtre cum aqua instillatitia cichorij,aut decocto seminis maluæ.Post mundificationem consolidandum vlcus est, bibito bolo armeno cum aqua cichorij,aut pastillis de alicacabo,hoc est diaphysalidos,cuius sint scrup.ij.in aqua mulsa, aut in aqua instillatitia cichorij.Aliud, seminis melonis & peponis, vtriusque vnc.s.succi radicis dulcis drac. ij. tragacanthi,myrrhæ, gummi arabici, boli armeni, thuris,sing.drac.j.cum syrupo rosaceo,aut myrthino,conformentur pastilli,pooderis drac.j. quorum vnum assumet cũ aqua mulsa,aut aqua instillatitia cichorij, aut bibet aquæ mulsæ vnc.iv.succi saluiæ vnc.s. myrrhæ,& tragacãthi,vtriosque drach.s. aut coralli,tragacanthi,succini sing.scrup.s. cum decocto cichorij. Emplastra superponentur ex farina hordei,farina erui,myrrha, & resina terebinthina. Aliud,myrrhæ,thuris,mastiches,boli armeni, sing. drac.j.succi plantaginis aridi drach.j.s.picis & resinæ quantum satis est. Vlcera verò si serpentia fuerint,& ichores,ac liuidam saniem à se mittant, aut difficilè,aut nunquam curantur, sed tamen prædictis remediis conandum id efficere.

De diabete.

CAPVT IV.

διαβήτης.

Diabetes à verbo διαβαίνω, hoc est,pertranseo dicitur, quia vrina in hoc morbo citò pertransit:hæc est renum passio quæ à quibusdã vrinæ profluuium,ab aliis dipsacos,ab aliis matella intercutem appellatur. Qui hunc morbũ patiuntur statim assumptum potum per vrinam emittunt, adhuc quantitate maiorem, siquidem non tantùm potus celerrimè trahitur,vesicã implet,ac mingitur, sed à vasis trahitur humor. Rarus morbus & peregrinus est,renum significans calidam intemperiem, & magnã imbecillitatem: calida enim intemperies causa est adeò validæ attractionis, ob imbecillitatẽ autem retentricis fit,vt statim defluat in vesicã,qua impleta rursus mingitur sine mora. Contulit Gale.

Diabetis causa.

miro modo morbum hunc caniņæ appetentiæ oris ventriculi cum læuore intestinorum:per eam namque cibi validè appetuntur,sed statim tracti ob imbecillitatem ventriculi non retinentur. Deficiente rursus alimento alterum appetitor, quod tractum deiicitur,nequeunte ventriculo præ imbecillitate cibos retinere,sic etiam renes vehementi calore trahunt potum à iecore,& iecor à ventriculo, tractus autem potos minimè retinetur,sed sua grauitate delabitur io vesicam:hæc verò non trahit, sed recipit, sicuti neque iotestina trahunt cibos à ventriculo, sed ab ipso per lienterias præ imbecillitate delabuntur in intestina, hæç verò grauata contentos cibos excernunt celeriter.Absente quidem alimento, redit statim fames, quæ ob veotriculi frigiditatem valida est, atque canina: & io renibos ob calorem trahitur potos celeriter. Cum verò ob imbecillitatem retentricia delabatur, rursus renes appetunt aquam valido quodam appetitu. Significabunt itaque diabetem valida sitis,calor renum,& mictus celerrimus ac valide copiosus, totius corporis tabes ac colliquatio,vrioa alba & aquosa, veoter aridus.

Diabetis signa.

Alimenta eis conueniunt quæ refrigerent, humectent,& ventrem lenientia, ad ipsum conuertaot fluorem vrinæ, vti lactucæ, portulacæ, cucurbitæ, endiuia,carnes veruecis,porcorum,gallinarũ,elixæ, & pedes porcorum & boum, & pisces saxatiles, & succus mali punici,aut arantium,cum saccaro.Valet ptisana hordeacea,& amylum,& similago cum lacte eliaa,& carnes cum mali punici granis edendæ,aot arancij succo,aut limonis, & caseus recens salis expers,& pyra & mala cotonea eliaa.Decet abstinere ab acribus,& salsis omnibos, ab exercitatione, & cutis refrigeratione, aut adstrictione, & brachia oleo camæmelino fricare,& clysteribus vti,quæ refrigerent,humectent,& leniant ventrem.

Diabetis victus.

Curationis ratione Paulus inter initia sanguinis missionem noo alienam esse dicit,confert autem vomitus multo cibo ac potu præassumpto, ventrem lenire conuenit clysteribus ex decocto hordei,violarum, prunorum,& tamarindorum,cum oleo violato, addita hiera picra:confert syrupus rosatus,aut myrthious, cum aqoa instillatitia cichorij. Cataplasmata verò fient ex farina hordei cum rosaceo & aceto, quæ lumbis & illis admouebuntur. Præterea emplastrum ex baccis myrthi,oleo rosaceo & succo plantaginis, aut ea farina hordei, acacia, hypocistide, cum succo portolacæ,& oleo myrthino. Aliud,succi plantaginis,succi virgæ pastoris,vtriusque vnc.ij. pulueris myrthi drach. iij. pastillorum de spodio drach.ij.Lumbi quoque vnguento rosato, aut cerato refrigerante Galen.liniantur,aut vngueoti rosati vnc.j.vnguenti populeonis vnc. s. misceaotur, aut vitis pampini cum aqua capitum rosarum malaxentur, & lamina tenuis plumbi perforata lumbis alligetur.Sudorem verò elicere est ex vsu aquæ impetu in contrarium conuerso, id fiet si in laconico balneo ingrediantur,aut pedibus admoueatur intra lectum triticum elixum madidum adhuc.

Diabetis curatio.

De lapide renum.

CAPVT X.

IN renibus & vesica lapides generãtur, aut geniti continentur:nam lapides in renibus geniti in vesicam translati augentur,ac retinentur.Causæ lapidis in materia & efficiente cõsistunt,materia est crassus ac leotus humor, aut terrenus ad renum

Lapis renum.

ventres

ventres delatus, ex cibis eius naturæ, & cruditatibus genitus. Efficiens est calor acria qui tenuem humoris partem dissoluit, crassa relicta dura & concreta. Lapides in renibus senibus & adultis magis fiunt, pueris magis in vesica, siquidem puerorum succi magis fusi sunt, ac proinde à renibus in vesicam delabuntur, senum autem retinentur in renibus vbi concrescunt. Sunt variæ lapidum differentiæ. Nam quidam sunt longi, quidam rotundi, quidam læues, alij asperi, nonnunquam vnus, quandoque plures gignuntur, & hi aut albi, aut pallidi, aut ruffi, aut rubei, aut nigri. Falluntur qui putant, albos in vesica, rubeos in renibus generari: omnium enim colorum prædictorum fiunt in renibus lapides pro diuersitate materiæ & efficientis, nam à sanguine fiunt rubri, assati, deinde nigri, & à pituita fiunt albi, bile mixta flaui. Qui læues sunt, faciliùs, asperi difficiliùs excernuntur. Concrescunt primùm arenulæ multæ, deinde viscidus humor easdem congregat & compingit: calor verò omnia obdurat, non aliter quàm in fluuiorum litoribus arenosis lapides vi solis genitos videmus. Sed & tophi iuxta canales & aquarum fluenta generantur, fæce obdurata, quod pari modo fieri in renibus & vesica existimandum est. Signa lapidis renum sunt, dolor præfixus in lumbis, pondus, difficultas vrinæ, hæc verò cùm mingitur ab initio aquosa est & syncera, deinde sabulosa quæ dolorem leuat, & morbum sæpe sanat, nam fit quandoque vt præter arenas mictas lapis remaneat. Incipiente accessione, ac natura ad excretionem lapidis commota, nausea accedit, ructus, & vomitus præsertim à cibo, & deiectio cohibetur, sed egerendi cupiditas frequens molestat. Testis lateris renis patientis contrahitur, & crus patitur stuporem. Deinde cùm lapis descendit, dolor acrior sentitur in meatibus vrinariis, maximè cùm lapis asperior aut magnus fuerit, hic dolor in iliis sentitur. Cùm verò in vesicam delabitur, dolor cessat, verùm vbi non mingitur paulò pòst, vt lapis vesicæ curandus erit. Quoniam tamen morbus hic per accessiones inuadere solet, victus diuersus conuenit in accessione, & præseruationis ratione. In accessione sanè conuenit ius pulli ciceribus elixi, aut beta, aut borago, aut lactuca, aut pepo in iure gallinæ: Ante accessionem verò præuisionis ratione, carnes gallinarum, pullorum, caporum, fasianorum, turdorum, turturum, & troglodytũ, perdicum, attagenarum, & ex quadrupedibus, veruecis, hœduli, & cuniculi. Ex piscibus troctas, soleas, plaicias, sabocam, & salmonem, & lauracem, & ouorum vitellos tremulos edant. Ex leguminibus ius cicerum, & ptisanam hordeaceam. Ex fructibus, amygdalas, pistacia, nucleos pini, vuas passas & cappares, & melones, ac pepones. Ex oleribus endiuiã, cichorium, petroselinum, apium, folia raphani, pastinacam, & siser, asparagos, berulam, & carduum, liquamen sit petroselinum, aut eruca. Panis sit probè fermentatus & assus in furno, recipiet autem anisum dum subigitur. Potus sit vinum album, non antiquum, nec validum, quale est vinum à sancto Torcatio, aut à Yepes, aut à Lilio, subpallidũ, vnius aut duorum annorum, idque modicè dilutum, aut aqua mulsa, & quandoque posca. Aquæ verò tepidæ potum ante cibos laudat Alexander. Vitent autem vina nigra, & crassa, valida & antiqua, & aquam turbidam, ac cœnosam, sed tenuissimam pellucidam, aut per mortarios lapideos colatam bibant. Est sanè aquæ potus adeò vtilis, nisi ventriculi temperies obsistat, vt plures lapide renum laborantes excluso semel lapide, abstemij nunquam iterum id mali sentiunt. Panem quoque azymum, aut pauci fermẽti, aut malè paratum, aut in cineribus assum deuitent: præterea carnes bubulas & porcorum, ac ceruorum. Vitent lac, & caseum omne, & oua dura, atque frixa, & pisces omnes crassæ substantiæ, vt polypum, thynnum, anguillas. Exercitationibus moderatis vtantur, & conuenientibus anni temporibus pro humorum peccantium natura, aut sanguis eis mittatur, aut venter purgetur, quibus vomitus à cibo vtilis est. Vbi morbus cum sanguinis redundantia fiet, sanguinem mittemus secta vena interna cubiti eius lateris, ex Aëtij documentis, nec tamen totum sanguinem redundantem vacuabimus, sed partem seruabimus ad morbi longitudinem. Idem autor in testium inflammationibus si sanguis fuerit multus, venam cubiti secare præcipit. Si verò non multus, venam tali Quod in renum lapide & inflammatione seruandum videtur. Cæterùm Hippo. lib. 6. de Mor. popu. Sectione 1. venam poplitis secare præcipit, & Gale. idem confirmat, & ratione suadet, siquidem partes quæ infra iecur sunt, sectione venarum quæ sunt in poplitibus, aut in malleolis curantur. Neque alienum à ratione videtur, quod cum distinctione præcepit autor libri de renum affectus dignotione & medicatione, is enim languente facultate venam brachij secare iubet, constante verò, eam quæ in poplite. Præcedant tamen lenia clysteria quæ tradentur. Prauis succis redundãtibus, purgatione est opus. Purgantur verò renes clysteribus, vomitibus, & inferiori ventre. Sumant autem in potu electuarium indum in decocto radicum apij & fœniculi, & radicis dulcis, aut casiam fistularem liquatam in oleo amygdalarum dulcium, aut elect. diaphœnicon, in decocto apij, fœniculi & calaminthæ, aut in decocto vrticæ, capillorum Veneris, & pulegij. Clysteribus rursus vtantur, quæ ventrem emolliant, & dolorem mitigent, quale est quod conficitur ex decocto furfurum, maluarum, fœnugræci, seminis lini, cum oleo anethino, melle, & sale. Aliud, decocti anethi, meliloti, camæmeli, lib. j. s. olei camæmelini, anethini, & laurini, sing. vnc. j. mellis vnc. ij. salis drac. j. Aliud, decocti maluarum, radicum althææ, & fœnugræci lib. j. s. mellis, vini albi, olei anethini, sing. vnc. ij. salis drac. j. Quidã id bibendum præbent cum minori salis quantitate, & maximè iuuat. Nos sæpe cum magno ægrotantium auxilio præbuimus medullæ casiæ fistularis vnc. j in olei amygdalarum dulcium, & vini albi vtriusque vnc. iij. dilutam. Exterius quoque linimenta & fomenta admouemus, quæ emolliant, ac laxent meatus & dolorem sedent, quorum est oleum camæmelinum, anethinum, laurinũ & amygdalarum dulciũ, & ex eisdem cum cera, oleo seminis lini, axungia gallinæ, anatis, & cera, cerata liquida conficimus, quibus renes ac ilia linimus: fouemus etiam easdem partes decocto camęmeli, meliloti, anethi, aut seminis lini, fœnugræci, & croci, aut decocto maluarũ, radicum althææ, fœnugræci, & seminis lini, quibus addimus pulegium & calamintham, & vermes terreni in oleo camæmelino frixi valent, & mica panis in oleo anethino & aqua, insessiones fient ex decocto pulegij, origani, calaminthæ, meliloti, maluę, althææ, fœnugræci, seminis lini. Decet quoque medicamentis ore sumptis lapidem frangere, sunt autem hæc moderati caloris: nã quæ his sunt calidiora lapidem obdurant. Dimouent itaque ac frangunt lapidem, acetum mulsum cum decocto radicum apij, aut syrupus de quinque radicibus cum aceto, cum decocto rubeę, aut decoctũ radicũ tribuli, aut eringij, aut asparagorum, aut fœniculi, & adianrum, hoc

Lapidis in renibus generatio.

Lapidis renũ victus.

Nota.

Sang. miss. in lapide renũ.

Nota.

est capillus Veneris vtilis est,& decoctum radicum maluæ agrestis,aut corticis lauri, & lithospermon, radix cappatorum,saxifraga,betonica, ius cicerum, radix graminis,& brioniæ, & peucedani. Ex compositis sunt dialacca, diacucurma, theriaca,lithontripum,mithridarium: dianisum verò arenulas repurgat à renibus & vesica, si tamen lapis in meatibus vrinariis infarciatur, & descensum remoretur, cucurbitulas leues affigemus, paulò infra locum doloris, vt ad vesicam trahentes pluribus affixis cucurbitulis per ilia ad vesicam deducamus lapidem. Verùm hæc remedia, & quæ vrinam mouent, & lapidem frangentia, non conueniunt ante corporis purgationem, & clysteriorum ventrem lenientium vsum, ne eorum vi excrementa ad angustos meatus confertim ferantur. Doloribus autem vehementibus perseuerantibus stuporem inducere conueniet bibito Philonis medicamento, aut recenti theriaca. Delapso lapide in vesicam dolor cessat: verum quandoque magnitudine figitur in meatu vesicæ, atque impedit vrinæ exitum. Procurandum igitur statim cùm in vesicam deciderit, vt expellatur. Corpus imprimis concutiendum leuatis coxis & supino corpore, & lapis ad collum vesicæ ducendus: si verò ibidem figatur, rursus supino corpore in cauitatem vesicæ transponatur, & vrina exclusa rursum commoto corpore deducatur, donec promptè permeet: nam quandoque ob id figitur quòd longior sit, & transuersim accedat. Quòd si neque tunc lapis expellatur, catheter quem Hispani argaliam appellant, immittendus, aut maluæ cauliculus, aut scirpi pars tenera alba, quæ ad radicem est, atque exclusa vrina, tentandum lapidem in vesica contentum conterere: si verò in penis meatu infigatur, multa vrina prius retenta conandum impetu compressione facta ipsum excernere, si neque sic pellatur lapis, periculum est ne ischutia pereat æger, sicuti & Philagrius scriptum reliquit: conandum itaq; est medicamentis vrinam cientibus ipsum pellere, aut volsella trahere, aut iuxta glandē in ea parte sectione facta ipsū extrahere. Nos Theologo cuidam apprimè perito, lapidem iuxta glandem firmatum, volsella eduximus. Erat sanè triginta quatuor annorū, sed ipsum ad senectutem vsq; bona victus institutione à morbo liberū duximus, qui tamen ante id singulis annis lapides in renibus multos gignebat. Excluso lapide asperitatem in renibus & meatibus vrinariis relictam curamus, bibito lacte asinino, cum saccaro, aut diatragacantho cum aqua instillatitia cichorij. Arenulas verò quæ in renibus generantur emittimus bibito decocto asparagorum, aut etingij. Dianisum idem facit, superbito decocto graminis, aut vino albo.

Lapidi verò cucurbitulæ prosunt.

Lapidem frangens ex Martiani testimonio.

Leporis pellem in ollulam inijce, & in furnum demitte, atque vbi vsta fuerit, ita vt conteri possit, acceptam tere, & ex ipsa cochlearium vnum cum vino ieiunis in solij calidæ aquæ insessu præbe. Si verò velis experimentum pharmaci ipsius accipere, ex eo in vinum conijce, & in vinum item lapidem ex flumine acceptum inijce, & contectum per paucas horas sine, & in grumos lapis dissoluitur. Quod verò sequitur maximè probo, Achori, phu, hyperici singulorum dracb. vj. feminis porri drachm. xij. spicæ nardi drachm. x. casiæ, lithospermi, ciperi, singulorum drachm. xxv. excipe melle, & exhibe fabæ magnitudinem. Sanguis præterea hircinus miro modo frangit lapidem in renibus aut vesica, & dolorem mitigat. Paratur optimè ab Aëtio, & ab Alexandro, & cochlear vnum exhibetur cum passo, est adeò probatum medicamentum, vt appellatum fuerit iure deorum manus. Verùm ad eius odoris prauitatem emendandam Aëtius folium, aut amomum sanguini miscet. Alexander verò odoratas herbas edendas hirco porrigit. Accommodatur quoque in eum vsum auis parua quæ troglodytes appellatur, ab aliis cauda tremula, à nobis bizbira, hæc edenda est cruda, non semel, sed sæpe prius salita. Aut cinis eius sumendus cum vino albo, & melle: sed vnius cinis totus sumendus cum pipere & folio. Bifariam itaque paratur passerculus, aut deplumis viuus sale obrutus, sic enim præstantior putatur à Philagrio, tum ob sanguinis, tum ob stercoris auis vim, quæ Imbecillitantur vstione. Aliter non deplumis passereulus in ollulam conijcitur, ac deinde operculo addito vritur, licétque cinerem cum melle cocto ad vsum seruare. Aëtius passerculum agnoscere docuit. Paulus τρωγλοδύτην ipsum nominauit, atque Andernacus passerculum nomine Troglodytem intellexit, quem præcipit Paulus cum pennis integrum comburere, & cinerem bibere cum pipere, phyllíque momento ex vino, Aëtius quoque Troglodytem passerculum depinxit vti Paulus. Cæterùm Alexandri codices Græci mendosi sunt, in quibus post sanguinis hircini commendationem scribitur τρωγλῖτην κεκαυμένην, & Andernacus myrrham troglodyticam vstam transtulit, perinde deceptus, quòd myrrha troglodytica omnium optima sit apud Dioscoridem: nouerat autem interpres ipse, Paulum passerculum intellexisse, cui consentit ex Aëtio adducta sententia. Vbi igitur Alexādri codices habent τρωγλῖτην, scribendum videtur τρωγλοδύτην, & passerculus intelligendus, qui vstus, aut salitus huic accommodatur morbo, testibus etiam barbaris medicis, quibus id experimento constitit, Aëtio atque Paulo idem affirmantibus.

De lapide vesicæ.

CAPVT VI.

Lapis vesicæ frequentius in pueris generatur, crudis succis in vesicæ amplam capacitatem delapsis, accedente calore acri, eædem namque sunt horum lapidum & eorum qui in renibus generantur causæ, idem generationis modus. Signa verò lapidem in vesica ostendentia sunt, dolor infra os pubis, grauitas, mingendi difficultas, & quandoque retentio vrinæ, nonnunquam vrinæ stillicidium, pudendi erectio, pruritus genitalium, tenesmus apparent, & similis dispositio post mictum sensata in cole vesicæ. Victus eis conueniens similis esse debet victui ad lapidem renum capite superiori scripto, sed magnopere contendendum ne pueri statim à cibo nullo ordine moueantur, nec cibos intempestiuè, aut peruerso ordine sumant. Curabitur tamen eisdem ferè remediis, quæ ad frangendum renum lapidem tradita sunt, quibus addes cicadas arefactas, detractis pedibus & alis, è quibus duas exhibere conuenit in puluerem redactas cum media spicæ parte. Et lapis indaicus, qui tecolithos dicitur

Lapis vesicæ.

Lapidis vesicæ labor. victus.

dicitur, auxiliatur eisdem, & acetum mulsum scilliticum, cum graminis decocto. Valent in eum vsum troglotydes, & sangnis bircinus, compositum quoque medicamentum, quod sequitur optimum est, lithospermi, seminis apij, fœniculi, seminis peoniæ, singulorum drachm. iij. adiantl, corticum radicum capparorum, radicis graminis, sing. drach. j. gummi pruni vnc. s. omnia in tenuem puluerem redigantur, & misceantur mellis despumati lib. ij. accipier singulis diebus ieiuno ventre vnc. j. s. si dolor valde molestat, oleo scorpionum, aut vnguento Agrippæ pubes & perineum linienda sunt, & ventri clysteria iniicientur ex decocto fœnugræci, maluæ, radicum altbææ, melle, oleo anethino & sale. Si vrina supprimatur cathetere educenda, aut cirpo dimouendus lapis, aut totius corporis concussione leuatis femoribus. Nos lapidem quem in collo vesicæ cõtinebat fœmina quædam religiosa, qui etiam vrinam omninoo cohibebat, cum vebementi dolore, admoto speculo matrici patefecimus & volsella eduximus: erat sanè magnitudinis ferè nucis regalis. Sed vidi lapidem què obstetrix à collo vesicæ fœminæ cuiusdam vtero gerentis, iam prope partum, manibus, eduxit magnitudinis parui oui gallinæ. Quòd si prædictis remediis lapis non excernitur, sectione opus erit, quam non exercemus nisi constantibus viribus. In senibus verò raro fit vt vesicæ collum consolidationem admittat.

De inflammatione vesicæ.

CAPVT VII.

Vesica inflammatio.

ESICA inflammatione laborat ex sanguinis effluxu, cuius causæ sunt suppressæ hæmorrboides, aut menses, ictus, lapis magnus, saltus, longa equitatio, frequens veneris vsus. Signa sunt, dolor vehemens inter os pubis & anum, febris continua, mentis turbatio, bilis vomitus, vrinæ suppressio, egerendi cupiditas qualis in tenesmo. Victus eis conuenit qualis morbis acutis, ius pulli, amygdalatum, lactuca elixa, mica panis in iure pulli, sed inclinanta morbo licebit alas auium elixas edere. Potus aqua hordei, aut decoctum radicis dulcis. Curatio à sanguinis missione incipiet, secta vena poplitis, aut malleoli, deinde clysteribus & linimentis venter mollietur, & dolor mitigabitur, ac relaxata interim parte concedet vrinam, clysteria itaque iniicienda ex decocto maluarum, violarum, & hordei cum oleo rosaceo & camæmelino, aut ex decocto maluarum, fœnugræci, & hordei cum rosaceo & axungia gallinæ. Casiam quoque fistularem clysteribus iniicere conuenit. Fouemus partem oleo anethino, & camæmelino, aut nardino, & de scorpionibus, aut vnguento Agrippæ, aut marciaton, liquatis in oleo camæmelino, & axungia gallinæ, aut decocto fœnugræci, seminis lini, & camæmelini, cum oleo scorpionum, & anethino. Vesica porci, aut bouis semiplena oleo camæmelino & decocto maluarum tepidis admouenda pubi & perinæo, talia decet esse auxilia omnis: calida namque ac frigida eos manifestè lædunt, tales etiam fient insessiones. Si verò neque ex borum vsu vrinam dimiserit æger, rosaceum intra vesicam iniiciendum, & cucurbitulis cum scarificatione parti affigēda. Et in extremo periculo ex vrinæ retentione imminente, vrina per catbeterem prolectanda, prius manibus compressa modicè vesica: nam & id satisfacere solet. Sunt quoque dolores nonnunquam adeò vebementes, vt cogamur stuporem inducentibus vti, eporo Philonis medicamento, aut recenti theriaca, aut sorita, aut aliquo horum in vesicam iniecto.

De vesicæ vlceribus.

CAPVT VIII.

Vesica vlcera.

LCERA in vesica fiunt à causis externis vulnerantibus, & à lapide, & ab acribus & salsis humoribus, atque excrementis cum vrina transmissis, qui abradunt, & ad finem ipsam exulcerant, aut ob ruptam suppurationem, accedunt alimentorum acrium, & salsorum vsus, atque medicamenta eiusdem naturæ. Signa sunt, mictus sanguinis & puris, quæ non valdè commiscentur vrinæ, Gal. lib. 6. de Locis patientibus inquit. Sæpe verò pus solum excernitur sine vrina, id tamen manifestè ostendit in vesica exulcerationem consistere. Paulus si sanguis aut pus sine vrina excernatur, pudendorum vlcera significare dixit. Verùm vtrumque significare posse, non est dubium. Pus autem à vesica exeterum fœtidum est, squāmulæ etiā excernuntur, in vlceribus vesicæ maiores, in vlceribus meatuum vrinariorum minores, squāmæ quoque à vasis excerni solent, verùm cum febre: adest autem vrinæ tenuitas, ac perinde Hippo. Aphor. 77. Sectione 4. dixit: Quibus cum vrina crassa furfurea quædam simul exeunt, iis vesica scabie laborat, vt per crassam coctam significaret, cum qua squammæ non exibunt à vasis. Præterea ardor, & dolor sub pectine, & vbi ad vesicæ collum attingat, dolor ad perinæum attinet, & mictus tempore augebitur, nisi adeò sordidum fuerit vlcus, vt ab vrinæ acredine non tangatur. Aliàs verò frequenter mingere & cum dolore coguntur. Scire etiam conuenit senes non liberari ab hoc morbo, & paucos ex reliquis, sed in omnibus tentanda curatio cùm non omnino salus desperata est. In victu alimēta cōuenient quæ bonum succū generent, & calorem, si quis abundat, attemperent, veluti cùm ab ardore vrinę malū oritur. Tunc autem conuenit lactuca, cucurbita, pepo, & lac præsertim asinæ. Abstinebunt autem ab acribus & salsis, & vreticis omnibus, quæ propriè talia sunt. Bibēt aquā hordei, aut decoctū radicis dulcis, venter lenis seruandus, & motus leuis corporis cōuenier (si febre vacāt) veluti deambulationes ad excernendum pus, exercitatio tamē, vigilia, & inedia, & potus copiosus, aut meracior & alimentorū varietas nocet. Curationis itaque ratione humorū redundantia purgari ab initio debet, cum electuario rosato, & casia fistulari, aut cum elect. indo, deinde in potu accipient syrupū de endiuia, aut succū radicis dulcis cū decocto cichorij, aut pastillos diaphysalidos, hoc est ex vesicaria herba, quam alchechengi, & alicacabū appellant, horum enim scrup. ij. aut drac. j. cū aqua instillatitia endiuiæ miro modo curant renum, vesicæ, & meatuū vlcera consolidatione. Bibitur etiam in eū vsum lac asininū, sed mundificatione perfecta, lac etiam caprillum. Præterea lac de seminibus frigidis cum saccaro mundificat vlcera, vesicæ iniectum. Idem facit aqua mulsa sola, aut cum succo radicis, quæ ad scabie infectam vesicam condocunt. Valet quoque ad vlcera vesicæ tutia præparata cum lacte iniecta, & collyrium de cerusa, cùm magnis doloribus anguntur, iniiciendum

Vlcerum vesicæ curat.

Digitized by Google

est, aut lac cum decocto papaueris. Si verò vlcera serpentia fuerint, quod ex ichoribus manantibus tenuibus constabit, atq; coloris prauitate, & squammularum cum pure mixtione, & magno fœtore, ea quæ adstringendi vires habeant iniicienda sunt, veluti acacia cum lacte, aut sero, aut bolus armenus, aut pastilli de spodio, aut diaphysalidos, horum enim vis maxima est assolidandi vlcera renum & vesicæ, aut iniectis, aut bibitis, sed interim sordida vlcera mundare conuenit lacte feminum frigidorum cum melle, aut lacte asinæ cum melle, & vires roborandæ, siquidem doloribus, & puris vacuatione vires languent, & ægri contabescunt, & dolores mitigandi fotibus ex decocto seminis lini & fœnugræci, & insessionibus ex eisdem. Pubi verò & perinæo superponuntur œsypus lota, anseris axungia, butyrum & styrax.

De sanguinis mictu à vesica & grumis.

CAPVT IX.

Sanguinis mictus.

AB vlceribus vesicæ & à venis in ipsa ruptis sanguis manare solet, sed interim in ipsa concrescit in grumos & crassam pituitam, quod euenit sanguine in aquam calidam fuso, vti in sanguinis missionibus quæ fiunt ex pedibus, aut manibus: idem fit sanguine crasso aut copioso in vesicam effuso simul cum vrina, grumi itaque & crassa ac lenta pituita meatum obstruunt vrinæ, & hi quandoque ex sanguine à renibus delapso gignuntur. Sequuntur autem praua admodum symptomata, ueluti deliquium animi, vigiliæ, mentis turbationes, faciei pallor, extremorum refrigeratio, vrinæ retentio. Curatio huius morbi diuersa conuenit sanguine affatim fluente, aut iam in vesica concreto: cùm enim fluit ac manat, adstrictione opus est, & victus ac medicamenta talia esse debent, qualia mictui sanguinis à renibus conuenire diximus: adde quòd quædam eisdem similia in vesicam per syringam argenteam iniiciuntur, de quibus est lac ouillum cum bolo armeno, aut succus plantaginis cum acacia, aut decoctum polygoni & balaustiorum, aut pastilli de electro, cum aqua capitum rosarum instillatitia. Aut succo polygoni cum acacia fonere conuenit, & membra extrema fricare, ac si copia adfuerit sanguinis ipsum mittemus, secta vena interna cubiti, & superponemus pubi bolum armenum & acaciam in posca. Cùm verò sanguis concretus in grumos in vesica continetur, bibêdum dabimus acetum mulsum, aut aquam mulsam cum decocto radicum apij, aut syrupum de quinque radicibus cum aceto, aut coaguli leporis scrup.j. in aceto mulso, aut in aqua instillatitia foliorum raphani, aut acetum mulsum scilliticũ præbemus dilutum cum lixiuio ex cinere ficus ligni. Aliud, radicis peoniæ, aristolochiæ, radicis sabinæ, singulorum drach.j. belzoini drach.s. conformẽtur pilulæ tres cum succo foliorum raphani, de quibus vna sumatur cum aceto mulso, aut iure ciceris, aut artemisiæ decocto. Theriacam præterea in decocto radicum apij bibẽdam damus, in vesicam verò iniicimus lixiuium ex cinere ficus cum aqua mulsa, aut acetum mulsum, aut aquam mulsam, cum coagulo leporis, aut decoctum radicum apij cum aristolochię puluere, aut decoctum eicerum rubeorum, asari, spicæ nardi, cum scrup. j. belzoini, additis etiam aceti guttis. Insessiones autem fient ex decocto rubeæ, calaminthæ, pulegij, origani, & cẽtaurij. Quòd si vrina diutius retineatur, catheter immittendus, quo vrina educatur, & rursus prædicta admoueãtur medicamenta, & pubem linimus oleo scorpionum, anethino, & camæmelino. Extremum autem remedium est, vbi alia non profuerint, sectione vti: qualis accommodatur his qui lapide vesicæ laborant.

De vrinæ stillicidio.

CAPVT X.

Stillicidium vrinæ.

SYMPTOMA id quod Græci *στραγγουρίαν* dicunt, nos vrinæ stillicidium appellamus. Sequitur autem ad imbecillitatem facultatis retentricis musculi claudentis collum vesicæ, aut causam mordentem vesicam. Imbecillitas sequitur humidam ac frigidam intemperiem, ad quam consequitur vesicæ relaxatio. Morsus autem vesicæ sequitur acredinem vrinæ, aut vlcus vesicæ. Vrina acris fit ob bilis mixtionem, aut pituitæ salsæ, aut puris aliunde manantis. Mordetur quoque, atque ad excretionem irritatur vesica, vlceris ratione, siquidem pars vlcerata nihil minus mordetur ab vrina naturali, quàm vesica aliàs sana, à biliosa, salsa, aut purulenta vrina. Præterea omne quod à parte mittitur, id partem grauat quantitate, aut qualitate mordet, nisi à ventriculo excretio fiat. Sed rursus quemadmodum de qualitate vrinæ diximus ipsam mordere, quoniam acris, aut salsa est, aut quoniam vesica exulcerata facilè à quibusuis causis mordetur, ita vrina quantitate grauat, quoniam multa est, aut quoniam facultas ob imbecillitatem ipsam non fert, ac perinde vrinæ stillicidium sæpe sequitur ad imbecillitatem facultatis retentricis vesicæ. Ob hanc namque fit vt vrina sensim dilabatur, & instillet vel nolentibus nobis, ita vt aliquando pauca adhuc vrina in vesica contenta cogamur ipsam excernere, aut ob acrimoniam, aut quoniam facultas ipsam continere nequit. Causæ distillationis vrinæ ob acrimoniam sunt, bilis, aut salsa pituita, aut pus cum vrina micta, aut vlcus vesicæ, aut eiusdem excoriatio & exesio. Causæ stillicidij vrinæ ob imbecillitatem sunt, quæ refrigerant, & humectant collum vesicæ, atq; paralysim inferre valent. Signa eius stillicidij vrinæ quod oritur ab acrimonia sine vlcere vesicæ trademus, nam quæ cum vlcere adsunt, ea sunt, quæ de vlceribus vesicæ diximus. Acris tamen vrina si purulẽta fuerit, pure agnoscetur, quod cum vrina subactum est, ant in ima parte subsider, accedit fœtor, præcesserunt signa vlceris renum, aut meatuum vrinæ, aut inflammatio in parte alia suppurata, quæ per vrinam purgatur. Si verò ob bilis redundantiam acris reddatur, signa bilis accedent, vrina erit rufa, aut flaua, & corpus extenuabitur. Salsa pituita agnoscitur, quoniã vrina alba est, & sedimentum cinereum in imo matulæ residens fæcis modo. Relaxatio vesicæ agnoscitur ex redundantia pituitæ, vrinæ crassitudine, & albedine, vrina descendit sine dolore, aut acredine & morsu, & causæ præcesserunt refrigerantes & humectantes, de quibus est otium, potus aquæ frigidæ, & tale balneũ, & sessio in lapidibus frigidis, aut tẽpore frigido. Qui patiuntur vrinæ stillicidiũ puris ratione, aut vlceris vesicæ, curari debent, vti de vlceribus vesicæ diximus, & curatione aliarum suppurationũ. Eos verò qui vrinæ stillicidium ob eius acrimoniam patiuntur, curabimus ab initio humorẽ biliosum, aut sal-

Stillicidij vrinæ causæ.

sam

sam pituitam per ventrē purgantes, vt bilis, aut salsæ pituitæ copia minuatur, & per ventrem deriuetur. Sunt qui audeant in hac affectione post corporis purgationem vrinam mouentia adhibere: quidam verò id denegant, vrinam acrem nullatenus ad vesicam deducendam esse asserentes. Sed nos vretica medicamenta negamus, non tamen in vniuersum quę vrinam moueant: frigida namque conuenient vrinam attemperantia, & meatus ipsos excalefactos, cum bile iam purgata, parum eius reliqui fuerit, aut salsæ pituitæ. In victu itaque conuenient lactucæ, cucurbitæ, endiuia, cichoriū, puls ex hordei farina, & ptisana hordeacea, & carnes pullorum (cùm pullos absolutè profero, gallinaceos intelligo) aut gallinarum cum eisdem elixæ, pepones quoque crudi, aut elixi, frequenter accepti vrinæ ardorem, & stillicidium caloris ratione ortum, sæpe sanant. Potus sit aqua hordei. Præterea puluerem efficiemus ex semine melonis, cucumeris, cucurbitæ, peponis, cum succo radicis dulcis, aut puluere ipsius & saccaro, cuius cochlear vnum exhibemus, cum aqua instillatitia endiuiæ. Renes autem linire oportet vnguento rosaceo, aut immixto cum cerato refrigerante, eodem remedio linire decet iecoris regionem, atque vesicæ, aut etiam oleo violaceo, rosaceo, aut nymphææ. Clysteria eidem vsui accommodantur ex decocto violarū, & hordei, cum oleo violaceo, rosaceo, nymphææ, & saccaro. Hæc autem clysteria diutius retinere conētur, siquidem vrinæ ardori valde conducunt. Si verò vrinæ stillicidium à relaxatione oriatur, pubem & perinæum calefacere & siccare conueniet, foueantur itaque oleo nardino, aut irino, aut anethino, & laurino, ac rutaceo, quibus addimus castoreum. Glomerem quoque semine anethi, & floribus camæmeli, & foliis rutæ plenum, vino calenti madefactum perinæo, & ano applicamus. Frictiones partibus eisdem adhibendæ. Conuenient quoque sinapismi & malagmata ruborem inducentia. Relaxatis neruis, & hebetudine accedente vrina supprimitur. De hac tamen affectione cap. sequenti dicemus. Quòd si vrinæ stillicidium eueniat ob laxationem vertebrarum spinæ, vt fieri solet (cuius affectionis Galenus meminit) immedicabile malum fit. Victus autem ipsis conuenit calefaciens & exsiccans.

Stillicidij vrinæ curatio.

De vrinæ difficultate ac suppressione.

CAPVT XI.

Dysuria.

DIFFICVLTAS vrinæ quæ δυσουρία dicitur, easdem in genere causas habet cum ἰσχουρία, id est, vrinæ suppressione, sola maioris & minoris ratione dissidentes. Causæ etenim quæ vrinam impediunt, atque eam cum difficultate emitti cogunt, vbi augeantur, ipsam omnino cohibebunt. Hę verò sunt, quę impultricem imbecillitant, & sensus hebetudo, & quæ viam obstruunt. Serum præterea sanguinis supra renes detinetur, aut non tractum, aut non colatum, quandoque vreteras penetrat, sed non vesicam. Imbecillitant refrigeratio, & relaxatio vesicæ, & vrinæ retentio, donec vesica nimium distenta languida ad excretionem reddatur, obstruunt meatum, lapis, pus, sanguinis grumi, & crassa pituita, inflammatio, caro adnata meatui. Si à malum refrigeratione ortum habuerit, causæ præcesserunt refrigerantes. Huic affectui solet accedere sensus hebetudo: at verò cùm vesica vrinam non sentit, retinetur, aut tardius iusto excernitur, sensum autem hebetem refert æger. Cæterùm cùm hebes sensus est, atque vrinam non sentit æger, detenta implet vesicam, sicuti dormientibus euenire solet, & his qui in concione, oratione, aut forensibus negotiis, aut coram præstantioribus assistere coacti sunt: fit enim vt vrina vesicam distendat, & meatus à multitudine vrinæ comprimatur, & angustior reddatur, & vt fibrarum comprimentium vis soluatur, quo tempore vesica vrinam exprimere nequit, vel nobis ipsis conantibus. Lapis obstruens agnoscitur atque curatur, vti suprà docuimus. Pus agnoscitur, quoniam vlcus præcessit in vesica, aut renibus, aut partibus superioribus. Sanguinis grumi agnoscuntur ex fluxu sanguinis qui præcessit, & notis suprà traditis. Inflammatio ex notis inflammationis, caruncula agnoscitur, quoniam vlcus præcessit in ea parte in qua superexcreuit caro, immisso quoq; cathetere tangitur, & rumpitur, ac deinde sanguis manat, & simul carunculæ & vrina secernuntur. Crassa verò pituita agnoscitur, quoniam causæ præcesserūt ipsam augentes, vti otium, aquæ potus, cruditates, & alimenta crassam pituitam acetuantia. Signa lethalia sunt, si adusq; quintum diem retinet vrina odorem eius ore, aut naribus emitti. Præterea singultus prope mortem aduenit, & quibusdam serum sanguinis per ventrem secernitur. Vbi vrina difficilè excernitur, aut omnino continetur, ob vesicæ relaxationem, aut sensus hebetudinem, calidis foribus medebimur, pubem & perinæum linientes & fouentes oleo laurino, aut irino, ac sicionio, aut oleo scorpionum, aut vnguento Agrippæ, aut oleo irino & laurino æquis portionibus cum pauxillo castoreo, aut vino in quo calamintha, & pulegium bullierint. In vesicam autem iniicimus oleum scorpionum, insessiones quoque fient ex decocto pulegij, calaminthæ, cum sale, & sulphure, titillatio commouenda, & pediculus immittendus vrinario meatui. Huic vrinæ retentioni atque imbecillitati, quę sequitur ex distensione fibrarum vesicæ à multitudine vrinæ, prodest manibus vesicam comprimere, & conari eandem expellere, & catheterē immittere, & insidere prædictis decoctis herbarum quæ emolliant ac laxent meatum, à copia pressum, vitanda verò sunt quæ vrinam mouent. Quando vrina retinetur obstructo meatu à lapide, corpus concutiendum, & femoribus leuatis supino corpore, vrinam mittere tentabunt: si neque eo remedio cedat, per catheterem dimouendus est lapis; & per eundem vrina prolectanda, ventre manibus presso, aut etiam suctione minister ipsam trahet, aut ore, aut syringa. Si à pure obstruatur meatus vesicæ, aqua mulsa iniicienda, & vbi opus fuerit, catheterē immittemus. Si verò obstruatur à sanguinis grumis, medela suprà tradita est capite nono. Inflammatio quoque, vt suprà diximus, curari debet, si caro meatui adnascetur, aut tuberculum, si suppurationem admittat, suppurabitur: si verò non suppuretur, cathetere immisso euelli debet ac rumpi, aut immisso cirpo, aut ex cera simili confecto instrumento. Quòd si vrina cohibeatur à crassa pituita, acetum mulsum bibendum, cum decocto eringij, aut asparagorum radicum, aut dialaca cum decocto apij. Per syringam verò aqua mulsa iniicienda, & vbi alia non profuerint; catheter immitti debet. Fotus quoque accommodantur ex oleo irino, amygdalarum amararum, oleo scorpionum, aut oleo sicionio, aut laurino. Insessiones fient ex decocto herbarum calidarum, quales sunt pulegium, origa-

Dysuria signa.

Digitized by Google

num, calamintha, anethum, & melilotum. Quòd si in renibus, aut meatibus vrinatiis obstructio coërceatur, deobstructio & relaxatio eruet ex vsu.

De mingentibus in lecto.

CAPVT XII.

Mingentes in lecto.

SVNT qui vrinam dormientes emittant, atque id vna duarum caussarum, aut ob nimiam vrinæ acredinem, ob quam vesica mordetur, & ad excretionem cogitur, aut ob imbecillitatem musculorum vesicam claudentium, ob quam facilè ab vrina grauatur, vtrisque tamen accedit somnus insomniis plenus, atque grauis, somniant etenim se vigilátes quærere quo in loco vrinam deponere honestius possint, sibique ipsis loca diuersa proponunt, è quibus vnum cum labore & solicitudine conquisitum eligunt. At verò interim tam vehementer ab vrina premuntur, vt totum animum, totámque phantasiæ actionem, ad vesicam applicantes, minimè ad externa agnoscenda conuertantur. Quòd si ab vrinæ acrimonia malum procedat, faciliùs curabitur, bile purgata, & iecore refrigerato, atque renibus, & aquæ hordei potu, & pepoonum esu, & seminum eorundem, atque lactucarum vsu. Si tamen ob laxitatem musculi claudentis vesicam eueniat, pueris id frequentiùs accidet, cruditatum ratione. Mel itaque rosatum colatum ante cœnam sumendum, id enim cruditates emendat. Bibent præterea ante cœnam myrrhæ scrup. s. pulueris calaminthæ scrup. t. in vino albo, aut in aqua mulsa, aut seminis rutæ triti drach. s. in vino, aut gutturis galli veteris vsti scrup. 1. cum vino, aut testiculi leporis abrasi in vino odorato sumentur. Foueantur autem pubes & perinæum oleo irino & laurino, aut oleo anethino & myrtha. Aut oleo vulpino & castorei momento, partes quoque perfricadę prædictis oleis, & cymolia cum vino cataplasmatis modo pubi & perinæo admouenda.

De morbis pudendorum & vteri.

SECTIO X.

De testiculorum inflammatione.

CAPVT I.

TESTES aliquando inflammantur citra scroti inflammationem, quandoque verò scrotum sine testibus, quandoque ambo simul patiuntur. Habent in vniuersum easdem causas cum aliarum partium inflammationibus, sanguinis nempe impetum ac defluxum, & ictum, aut vulnus. Si testis inflammetur sine scroto, pars colorem nō mutabit, & interior erit dolor, non exterior, & ad lumbos vsque ascender, atque ob copiam sanguinis grauitas febris quoque accedet. Si scrotum inflammetur sine teste, rubore pars afficietur & extimus erit dolor, sine febre, aut lumborum consensu. Ambobus laborantibus, cum dolore, pondere, & grauitate, febris aderit, & coloris mutatio. Grauis morbus est, & qui celeria exposcit remedia, ne suppuretur interim aut in scirrhum vertatur. Victus itaq; inflammationi testium competens tenuis esse debet, vti lactuca, cucurbita, aut poma assa, aut ius pulli.

Testium inflammatio.

Panis paucus probè paratus, qui furfuris bonam partem accipiat. Potus aqua hordei, aut cinnamomi. Quiescat æger, & clysteribus eius venter leniatur. Curatio à sanguinis missione incipiet, seruato Aëtij pręcepto, vt in magna copia sanguinis venam cubiti internam secemus: ea verò non accedente, venam malleoli internam. Nos quoque vtramque secare præcipimus, incipiente quidem inflammatione, venam cubiti, & ipsa iam partem obsidente, eam quæ in malleolo. Emplastra verò & linimenta parti admouebimus, quæ ab initio parum quidem repellant, attemperent autem, atque roborent partē. Liniatur igitur rosaceo & aceto, aut farina hordei cum rosaceo & aceto obducatur. Sit farinæ para voa, rosacei partes duæ, aceti pars quarta. Trāsacto principio emplastrum superponemus, quod recipiet farinæ hordei, farinæ fabarum, vtriusq; vnc. 1. camæmelini & rosacei, vtriusque vnc. 2. aceti vnc. s. Cùm verò inflammationem dissoluere tentamus, hoc admouemus emplastrum, furfuris vnc. 3. olei camæmelini vnc. 3. sapæ vnc. 4. vini vnc. s. Aliud, farinæ seminis lini vnc. 3. aquæ mulsæ vnc. 12. bulliāt léto igne. Aliud, furfuris vnc. 3. mellis vnc. 6. Aliud, farinæ fabarum vnc. 2. farinæ seminis lini vnc. 1. sapæ & vini, vtriusque vnc. 15. bulliant simul. Aliud, stercoris vaccini, farinæ fœnugræci, vtriusque vnc. 2. vini quantum satis fuerit. Tēdente inflammatione in suppurationem, eam adiuuare conueniet radice althææ elixa, & oleo camęmelino addito. Suppurato autem scroto, aut teste, eius apertionē procurabimus antequam corrūpatur, aut medicamentis, aut candenti ferro. Si in scirrhum trāsierit, mollientia conuenient, nempe radix iridis in oleo anethino & vino elixa, aut radicis cucumeris syluestris tritæ drach. 3. farinæ loliaceæ vnc. 2. bulliant in libris duabus vini, cui mellis addantur vnc. 1. Aliud, farinæ seminis lini, farinæ loliaceæ, vtriusque vnc. 1. ammoniaci dissoluti in aceto drach. 1. s. vino caleuti misceantur ad pultis formam.

Testium inflammatorum curatio.

De hernia.

CAPVT II.

Hernia.

HERNIA Græcis κήλη dicta est, Latinis etiam ramex, cuius plures sunt differentiæ à loco & materia tumoris huius desumptæ. Quædam enim fit ab aqua, quæ aquosa appellatur, Græcis ὑδροκήλη, quædam est carnosa, dicta σαρκοκήλη, quædam fit prolabente omēto in inguen, aut scrotum, quæ ἐπιπλοκήλη dicitur, quædam prolabentē intestino, dicta ἐντεροκήλη, facto autem in inguine tumore, malum βουβονοκήλη nomen habet. Omnium causæ sunt, ictus, saltus, vulnus, vociferatio, exufflatio, & vehemens quiuis conatus. Aquosa verò fit ab aqua scrotum implente, aut vasa quæ ad alendos testes deducūtur, quæ κιρσοκήλη, hoc est, varicosa hernia dicitur. Causæ herniæ aquosæ sunt, quæ imbecillitant facultatē iecoris concoctricem, quemadmodum in ascite fit, nam & est quidā ascitis modus hernia aquosa, cùm intra scrotum aqua continetur, nam & ibi intra peritonæum est. Cùm autem vasorum erythroidis membranæ per quæ alimentū ad testes diducitur, naturalis facultas languet, seresc it sanguis, & vasa aqua implētur. Agnoscitur autem tumore, grauitate, & pauco dolore. Si aqua multa fuerit, parum cedet tactui tumor, magis cedet in pauca. Varicosa hernia agnoscitur, quoniam

ὑδροκήλη.
σαρκοκήλη.
ἐπιπλοκήλη.
ἐντεροκήλη.
βουβονοκήλη.
κιρσοκήλη.

quoniam in scroto non tangitur aqua, sed supra testem, ipsum tegens continetur, quo minus tactu distingui ab aqua possit, & oblongus atque oualis tumor est. Hernia carnosa post ictus, vlcera, & vulnera sequitur, ac durus tumor est, cum naturali colore ac sine dolore, si scirrhosa sit hernia. Si fæculentus humor contineatur, color rubicundus, aut liuidus in scroto apparebit. Intestinalis verò fit relaxato meatu ad scrotum ex peritonæo tendente, aut rupto, quo fit vt in scrotum intestina prolabantur, aut in inguen, atque prolabitur aliquando solum omentum, vbi ad inguina relaxatio non magna, aut ruptio talis fiat. Locus cognitus est. Intestinorum autem prolapsus agnoscitur doloris vehementia, sonitu, tumoris quoque magnitudine, & fæcis interclusione, si omentum tantùm decidat, minor dolor accedet, & minor moles, & sine sonitu. Si ob relaxationem peritonæi fiat, sensim malum accedet, & signa aderunt redundantis humiditatis, & sine dolore eueniet malum, quamuis omento, aut intestinis prolabentibus dolor succedat. Cùm verò ruptura herniæ causa fuerit, dolor præcedet, & ictus, saltus, aut vulnus, aut vociferatio, aut exufflatio, aut oneris magni eleuatio, aut equitatio antecedet. Fit hernia quandoque duplex, si carnosa aut intestinalis fuerit, aut ex omenti prolapsu, aut aquosa intra erythroidem. Carnosa hernia non aliter quàm manus opera curati valet. Aquosa verò medicamentis eget, quæ aquam discutere, ac dissoluere valeant, de quibus est oleum rutaceum, irinum, & laurinum, cum puluere cumini, anisi & rutæ. Iuuantur corporis purgatione, nonnunquam verò incisione, quemadmodum & qui ascite laborant. Sectionis formam Paulus lib. 6. docet, sicuti & eam quæ herniæ carnosæ, aut scirrhosæ accommodatur. Omenti delapsus in inguen, aut scrotum curamus compressa parte, & medicamentis validè adstringentibus cum ligatura eidem morbo accommodata. At verò qui hanc herniam, aut intestinalem patiuntur ex ruptura & fibrarũ separatione, faciliùs curantur quàm qui id mali ex relaxatione sentiunt. Medicamenta conducentia herniæ intestinali, similia sunt eis quæ ad omenti prolapsum valent, ligatura quoque valida eisdem superponenda, sed prius intestinis in locum pristinum reductis. Æger itaque supinus iaceat leuatis femoribus, & reductis cruribus donec calcanei natibus appropinquent. Minister tamen manibus calentibus, atque oleo chamæmelino & vino illitis scrotum tangens, intestina sensim reducat, emplastrum autem adstringens pube & scroto abrasis, si ætate adultus fuerit, superponet, neque ipsum detrahet donec per se decidat. Emplastrum fit ex masticho & resina, aut ex mastiche, pice, puluere cumini, & symphyti, quo pueros plures incipiente hernia inguinali sanaui. Aliud Aëtij; symphyti lib. 1. mannæ thuris vnc. 3. candida ouorum recentium vnà cum vitellis numero sex, symphytum tritum ac cribratum in fictile vas coniicimus, eique thuris mannã, seu pollinem, cum ouis subactam addimus, deinde suillo adipe veteri adiecto, ad emplastri formam redigimus, atque hoc intestino prius reducto adhibemus, deinde alligamus. Aliud optimum in vsu habitum, picis naualis vnc. 5. colophoniæ vnc. 3. litargyri, gummi, ammoniaci, oppopanacis, bdellij, mastiches, terebinthinæ, singulorum drach. 1. boli armeni, thuris, sanguinis draconis, sarcocollæ, aloës, centaurij, symphyti maioris & minoris, oxyacanthæ, pilularum cupressi, gallarum viridium, putaminum mali punici, vermium terrestrium singulorum drac. 2. glutinis piscium, visci quercini, galliæ muscatæ, telæ araneorum, singulorum drac. 1. s. glutinis pellis arietinæ madefactæ, & dilutæ in aqua chalybeata & aceto vnc. 2. misce lento igne ad emplastri formam. Loco glutinis pellis arietinæ, licet tauri collam subrogare. Poteris tamen vbi hæc non satisfecerint, manus opera vti, ex præceptis Pauli libro sexto.

Hernia curatio.

De seminis profluuio.

CAPVT III.

Eminis profluuium Græcis γονόῤῥοια appellatur, symptoma est retentricis, aut expultricis facultatis testium & vasorum quæ testibus assistunt semen continentia, à Galeno sic definitur, Est seminis assidua excretio cole haudquaquã intento. Sequitur autem aut à semine factam irritationem, aut retentricis imbecillitatem, ob quam vel nolentibus nobis semen perpetuò defluit, sine veneris appetitu, incitamento, tentigine, aut delectamento, nisi quando vniuersim & accumulatim excernatur, calidum ac multum semen occurrens, tunc etenim seminis acredinem sequitur: aliquando etiam conuulsione fit expressio, vt in comitialibus morbis. Causæ sunt quæ semen calidum ac mordax efficiunt, & quæ vasa continentia humectant, atque relaxant. Seminis acredinem agnosces, si tentigo accedat, si pudendum erigatur, aut intumescat, si accumulatim & cum aliqua delectatione fundatur, & si fœtidum sit. Imbecillitas retentricis agnoscitur, quoniam sensim defluit aquosum semen nullam inferens tentiginem. Curatur seminis incontinentia quæ ab acredine fit, victu refrigerante, lactucis, endiuia, cucurbita, lentibus & aquæ potu, sit autem aqua chalybeata, ac clysteribus, quæ refrigerandi vim habeant, quiete & animi tranquillitate, balneis aquæ dulcis, & decubitu super altero latere. Vitandus autem decubitus super dorsum & puluinarium copia, ac lectus valde mollis, & imaginatio, atque occasio omnis cogitandi de rebus venereis, fugiant etiam vinum, & oleum. Præterea conducit ab initio sanguinem mittere secta vena interna cubiti, si sanguinis adfuerit abundantia, & veneris præcesserit insueta abstinentia. Deinde ventrem purgare facilè cum casia fistulari, & elect. rosato, in decocto hordei, violarum, & prunorum, & deinde lumbos ac renes fouere oleo nymphææ, oleo violaceo, & rosaceo, præterea vnguento rosaceo. Lamina quoque plumbi perforata multis in locis lumbis alliganda. In lecto tamen violas ac rosas inspergere oportet, & nymphææ flores, viticis germina, & myrthi folia, frictiones superioribus membris adhibendæ validæ, & si æger iuuenis, ac constans fuerit, & calido anni tempore, non erit alienum frigidæ balneum ingredi. Si verò seminis incontinentia ob vasorum laxitatem, & retentricis imbecillitatem eueniat, victus exsiccans esse debet, lentes præbendæ elixæ cum aqua & aceto, & beta conueniet, & lac seminis cannabis, & semen ipsum, cum sale tostum, & pyra assa, & auellanæ tostæ. Carnes pauca quantitate edantur assæ. Potus sit aqua cinnamomi, aut chalybeata. Lumbi quoque rosaceo oleo & vnguento liniantur. Exercitationibus vtantur & frictionibus validis, & balneis aquarum sponte calidarum, aut arte paratarum. Insessiones quoque fient ex decocto rosarum, myrthi, rubi, balaustiorũ, lumbis autem & ilibus iuxta os pubis emplastra admo-

γονόῤῥοια.

Seminis profluuij causa.

Seminis profluuij curatio.

Digitized by Google

uebimus, ex palmulis in rosaceo & aceto elixis, aut ex oleo rosaceo, & nymphaea, cum acacia, hypocistide, & rhu. Haec verò his etiam qui ob seminis acredinem laborant, conueniunt: verùm valida refrigeratio renes lędit. Conducunt quoque omnibus ea quę semen facultate sua extinguunt, & quę corrumpunt, extinguūt quę refrigerant, vti lactuca, blitum, atriplex, cucurbita, pepones, & cucumeres. Hęc semen incrassant & extinguunt, sed non corrumpunt: quę verò siccant id corrumpunt, quamuis calida sint, vt ruta & vitex, & eius semen, & nymphaea, quę frigida est: hęcq; tota substantia autore Galen. Rutam itaque eduliis miscemus, & semen eius, & semen viticis in aqua portulacę prębemus bibendum. Diacuminum similiter, & diaufsom, & diacalaminthe valent, & puluis sequens. Seminis lactucę, portulacę, seminis viticis, singulorum drachm. ij. anisi, cumini, foliorum & seminis rutę, singulorum drach. j. calaminthę drach. j. sem. huius drach. semi. cum aqua instillatitia lactucę bibitur in seminis fluxo ob acredinem, ob relaxationem verò cum aqua cinnamomi. Eisdem ferè remediis curantur, qui nocturnas pollutiones patiuntur: nam ab eisdem causis malum oritur. Rarò perit aliquis ab hoc morbo, interim tamen hominem reddit effœminatum, mollem, segnem, timidum, extenuatum, incuruum, & imbecillem, quorum contraria continentia, & à venere abstinentia facit.

Pollutiones nocturnae.

De priapismo.

CAPVT IV.

Priapismus.

CVm genitale membrum validè omni ex parte tenditur, sine veneris appetentia, morbus priapismus appellatur, à Priapo nomine sumpto, quem poëtę fabulantur natura talem habere colem. Quod non tantùm viris, sed fœminis euenit, quibus vteri collum rigidum fit sæpe sine veneris appetentia, non aliter quàm dum venerem appetunt. Gal. lib. 2. de Method. med. satyriasin & priapismum pudendorum morbos esse dixit. Verùm Arist. lib. 4. de Gene. anima. cap. 5. quibus facies inflatur, satyriasin pati dixit. Causa est flatus à crassis humoribus ortus, vi caloris acrioris, aut à semine retento, fœminis verò ob easdem causas, & ob mensium retentorum flatuosam substantiam. Flatulentus verò spiritus generatur iis qui acribus cibis vtuntur, à venere abstinent, aut lumbos cinctura comprimentes calefaciunt, aut super lumbos cubant. Tunc etenim arteriæ quæ ad colem ex lumbis descendunt, quibus à natura ora sunt, quàm aliarum patentiora, spiritum copiosum admodum effundunt in fistulosum neruum, qui etiam natura distenditur & flatum recipit. Incipit sanè malū vel fistuloso neruo distendente, sequente verò ab arteriis spiritu multo, aut ab ipsis arteriis calefactis patētibus osculis, & in fistulosum nervum flatum fundentibus. Flatum autem causam esse, breuis detumescentia docet. Euenit id malum maribus, & notum est, euenit quoque fœminis: agnoscitur autem, quoniam vteri stomachum distentum sentiunt, cum dolore iuxta os pubis, sine pondere, sine febre, sine vteri præfocatione, cum veneris appetentia, cum quadam colli vteri palpitatione. Aretęus Cappadox satyriasin cum priapismo confundit, ac negat fœminas in satyriasin incidere, sed fallitur. Huius sanè morbi curationem, cùm mulieribus accidit, scripsit Aetius. Victus eis con-

Priapismus fœminarum.

ueniens infrigidans esse debet, qualis supra ad gonorrhœam traditus est, quamuis inclinante malo aut attemperato calore expediat calidis & siccis medicamentis, quæ flatum discutiant, vti, ptisana hordeacea, & puls ex hordeo eis conuenit, & puls ex lentibus. Potus sit aqua hordei, aut aqua chalybeata: venter clysteribus liniatur quibus etiam aliqua insit acrimonia, quæ recipient mercurialis decoctum, & mel, ac salis nonnihil. Exercitationes eis conducunt, & vbi humor aliquis redundauerit, vomitus, autore Galen. nullo modo ventris purgatio, teste Paulo. Quòd si ea retentione sanguinis, aut seminis non consueta euenerit, multum sanguinem mittere conueniet, secta vena interna cubiti, aut etiam media: retentis verò mensibus ea quæ est in malleolis interna. Lumbis frigida admouenda sunt, veluti rosaceum, cum pauco aceto, aut oleum nymphæe, aut succus portulacæ, solani, & lactucæ, aut vnguentum rosatum, aut ceratum refrigerans Galeni, aut epithemata fient ex aqua rosatum instillatitia cum puluere santalorum rubeorum & pauco aceto, cerusa quoque cum aqua instillatitia rosarum vtilis est, & semen peponis, & cucurbitæ, & succo portulacæ, & solani, caphura misceatur, & lintei madefacti lombis superponantur. Attemperato autem calore, aut excusso semine, si præter consuetudinem retentum fuerit, calida ac sicca conuenient remedia, quæ spiritum discutiant à neruo fistuloso, de quibus est rutæ semen, & folia, aut semen viticis potum, & germina lumbis & pudendis admota in vino elixa, & decocto rutæ & viticis calido genitalia foueantur, & folia rutæ & vitex in aceto macerata, deinde elixa & malaxata lumbis & pudendis emplastri modo superponantur.

De his qui venere vti nequeunt, quos impotentes appellant.

CAPVT V.

Veneri inepti.

NOuimus quamplures matrimonij lege coniunctos vxoribus, qui eisdem debitum reddere nequeuntes, ad nos remedium expostulantes accesserunt, aut vxoribus grati esse cupientes, aut legem adimplere volentes, aut prolem habere desiderantes, quibus remedia & curationem adhibuimus. Quidam etiam pellicibus auscultantes suam impotentiam & ad venerem infirmitatem confessi, frustra perfricuerunt frontem, nullo ad malè agendum accepto auxilio. Putant autem nonnulli, maleficas vetulas incantationibus eos (vt aiunt) ligasse, & ad venerem inualidos fecisse, & quosdam ad proprias vxores aggrediendos, quosdam ad omnes fœminas. Hos autem maleficiatos Iurisconsulti nominant. Frigidi verò sunt, à naturali causa tales. Sunt etiam nonnulli generationi inepti ob virilis membri breuitatem, nonnulli quoque quoniam semen recta iaculari nequeunt, qui ὑποσπαδίαι, hoc est, subuulsi dicuntur. Breuitas membri non curatur, subuulsi curantur manus opera, eos qui dæmonum iniuria fuerint affecti (quod ego rarissimum puto) ad religiosos & exorcistas remitto: reliquos autem coniugatos curandos suscipio. Est hæc affectio, testium refrigeratio, & vasorum seminalium, & relaxatio fistulosi nerui colis insiti. Ad testium refrigerationem sequitur seminis paucitas, & aquositas, & flatuosi-

Subuulsi.

Digitized by Google

& flatuosi spiritus inopia. Ad nerui fistulosi relaxationem sequitur impotentia erigendi membrum genitale. Causæ sunt quæ infrigidare & humectare possunt colem ac testes, de quibus est otium, & nimia ventris pinguedo, siue omenti moles, potus aquæ frigidæ, & vsus medicamentorum refrigerantium, qualia in tenuum inflammationibus & testium, atque priapismo admouere solent medici. Seminis inopia agnoscitur, quoniam conantes cum labore paucum emittut, & id cum animi deliquio, & facultatum omnium animalium intercidentia. Præterea ex notis quæ ostendunt cordis frigiditatem, ac testium, quarum meminimus in secunda huius operis parte. Seminis frigiditas agnoscitur ex eius tenuitate & aquosa substantia, & infœcunditate nerui fistulosi relaxatio agnoscitur, quoniam semen emittunt sine erectione, sine qua venerem appetunt, & tentiginem sentiunt. Seminis defectus & tenuitas curatur his quæ semen generant, quorum natura calida parum est, sed humida & flatuosa, siquidem semen natura flatuosum est, ac proinde venerem Aphroditim, hoc est, spumosam antiqui dixerunt, in quem vsum quædam à tota substantia valent, quæ dicemus. Relaxatio nerui curatur his quæ calefaciunt, ac siccāt, quæ exterius coli & perinæo, hoc est interfœmineo, admouentur. Alimenta itaque semen augentia bene nutriunt, calida & flatuosa sunt, vt bulbus, pastinaca, faba, cicer, cardui radix, amygdalæ dulces, grana pini, polypus, testes gallorum. Medicamenta sunt, scincus, sine stellio, & satyrion, nasturcium, orchis, & vrtica. Alimenta medicamentosa sunt, semen lini, & eruca. Hæc itaque quædam per se, quædam cum pane, & carnibus edenda sunt. Sint autem carnes perdicum, turturū, coturnicum, passerum, phasianorum, caponum, pauonum, præsertim indorum, cum quibus nullus acidus succus miscendus: acetum etenim, & acida omnia semen extinguunt, & flatus generationem coërcent. Vinum nigrum ac dulce bibant, in mollibus lectis cubent, ac super dorsum, lumbos cingant modicè comprimentes fascia panni tincti coco. Exercitentur moderatè, equitatio eis magis conuenit. Odorent moscum & ambram, & galliam, & rebus venereis confabulentur, & cum fœminis colluctentur, quæ tamen sua pulchriores non sint, ne alias cupientes propriam contemnant, aut minimè delectentur eiusdem illecebris. Horum curationem assequemur abstinentes ab omni sanguinis missione, aut purgatione, nisi alio morbo laborauerint: cor autem calefaciemus linimento ex gallia, & ambra in oleo de styrace, aut belzuino. Testes verò & genitale eisdem linimus, aut oleo de scinco, aut vulpino, aut irino, cum myrrha, & castoreo. Vinum mulsum postrema mensa bibent, & plitis arcoricoo accipient cum vino, aut diarrion pipereon, diagalanga, aut medicamentum diasatyrion, drachmæ vnius aut duarum pondus cum vini vnc. 4. A proprietate substantiæ valent, testiculus vulpis siccus, tritus & bibitus, atque genitale cerui. Nos sequenti victu quendam validum fecimus. Præcepimus ei vt sex integris diebus ab vxore extra vrbem secederet, deinde nocte postrema accedens, iter equestre trium horarum perageret, & cū vxore cœnaret caput assum, & carnis veruecis elixæ partem cum eruca, vinum autem nigrum biberet, ad finem verò vlnum mulsum, hoc autem peracto, vt se ad somnum reciperent, atque vxor mariti lumbis hæreret, ad mediam vsque noctem, & interpellaret ea hora somnum, & rursus media hora transacta aut paulò plus ad somnum rediret, manè verò cum vxore congrederetur. Qui mihi retulit omnibus his peractis, valuisse satis non tantùm ea, sed pluribus aliis noctibus, quibus id remedium tentauit. Quamobrem placuit idem in aliis experiri, qui etiam voti compotes euaserunt. Paucos etiam inuenies qui interpellato somno, ac rursus dormientes, non appetant venerem contentiosè. Aliis præcipimus dragetam sumere aut postrema mensa, aut ieiuno ventre, quam conficimus ex puluere seminis nasturcij, seminis vrticæ, erucæ atque zingiberis. Valet in eum vsum pastinaca melle condita, addito zingibere, pipere, & caryophyllis.

Curatio inualidorū ad venerem.

Impotentis historia.

Veneris appetitus causa.

De mensium suppressione.

CAPVT VI.

Mēsium suppressio.

Menses non omnibus fœminis descendunt secundum naturam, sed eis tantùm quibus sanguis natura abundat: incipiunt etenim menstruæ purgationes cùm incrementi celeritas reprimitur. Quod quibusdam ad decimumtertium annum, quibusdam ad decimumquartum accidit: siquidem iecur copiosum sanguinem generat, qui non totus in membrorum alitione & incremento absumitur, quo tempore eadem omnino ratione semen in maribus generatur, atque mas & fœmina apti fiunt procreandæ proli eodem tempore. Vis autem generandi sanguinē adeò copiosum languet, quibusdam quinquagesimo anno, & quibusdam 45. aut paulò citius, aliis quinquagesimoquinto, aut paulò tardius, ad quod accedit tenuitas, atque crassitudo sanguinis, nam quibus sanguis tenuior, & calidior est, etsi copiosior non fuerit, menstruæ purgationes citius eueniunt & tardius finientur: quibus tamen sanguis est crassior & frigidior, tardius eueniunt, & citius finientur. Expurgatur sanguis abundans atque vitiosus singulis mensibus, nisi conceperint. Si igitur alicui menses non appareant, quo tempore secundum naturam descendere solebant, meritò eidem suppressos menses dicemus. Supprimuntur autem, aut ob sanguinis inopiam, aut plethoram, aut sanguinis vitium, aut vteri affectum, aut animi symptomata. Sanguinis inopia accedit ob aliquam manifestam & copiosam sanguinis vacuationem, fluxum sanguinis narium, aut hæmorrhoidatūm, aut vulnus, aut sanguinis missionem, aut magnam purgationem, aut sudorem, aut vomitum, aut ob phymatum & pustulatum erumpentium multitudinem. Insensili quoque vacuatione, vt alimenti inopia, & nimia exercitatione, balneis & calore ambientis supprimuntur, ad quod accedit pororum nimia apertio, & sanguinis tenuitas, aut ob febres, aut calidam corporis, aut solius vteri intemperiem. Iecoris verò intēperies atque imbecillitas inopiam sanguinis efficit. Plethoræ signa alibi tradita sunt. Vitium sanguinis in tenuitate consistit, ob quam non purgatur, aut in crassitudine, & lentore, qualis etiam in pinguibus admodum adest, in quibus tenuitate sæpius peccat, aut calore, aut frigiditate. Vteri affectus sunt meatuum angustia, frigiditas, pinguedo, membrana à natura data quibusdam, quæ clausæ appellantur, aut non perforatæ, carnositas, cicatrix quæ generatur post vteri vlcera, aut partum violentum, aut abortum sanguinis menstrui purgationem cohibens. Animi symptomata sunt metus, ira, solicitudo. Causæ quoque prægressæ quæ ad prædictas reducuntur, accedentes menstruum sangui

Mēsium suppressioris causa.

sanguinem cohibuerunt, hæ sunt, in aquam frigidam ingressus, aut crurum in eadem lotio, eius lactis, aceti aut rerum acidarum, interim dum menses purgantur, dolor, ictus, flagella, quoniam in partem aliam auertunt. Dum menstruus sanguis deficit, inopiam reparamus alimentis & corporis refectione, qua ad conualescentes vtimur parte secunda operis. Si ob vteri affectionem, cicatricem, carnositatem, aut membranam, hæc alibi curare

Missum suppressorum signa. docebimus. Mensium suppressio cum ab aliqua de prædictis causis eueniat, & ob conceptionem, vtrum eorum in causa fuerit, in his quæ viris se miscuerunt, non erit facile agnoscere alterum eorum, primis mensibus: siquidem eis euenit cibi fastidium, corporis totius ad motum segnities, horrores, inæquales sensus, ventris tumor, vitiosus appetitus, lumborum grauitas, vrina quibusdam crassa, cœnosa, rufa, subcruenta, quibusdam aquosa, & subpallida ac tenuis, nonnullis eum difficultate emittitur. Calidam intemperiem agnoscimus, & bilis abundantiam corporis calore, pallido colore, extenuatione, siti, vrinæ suffedine, vbi sanguis aliquando purgetur tenuitate, calore, & actedine, & morsu inter purgandum illato. Frigiditas ac sanguinis crassitudo agnoscitur corporis frigiditate, nimia pinguedine, subalbido colore, intumescentia œdematosa, vrina tenui, aquosa & subpallida.

Missum suppressorum curat. Calida intemperies quandoque sanguinem dissoluit, & corpus extenuat, cuius refectio & attemperamentum ad curationem adhibendum: sit autem nonnunquam vt bilis quoque abundet, ac perinde ad sanitatis restitutionem, bilem purgare, & corpus ad bonam ducere temperaturam oportet. Bilis quidem per electuarium rosatum purgatur: corpus verò infrigidantibus reducitur, ac restituitur, & humectantibus, si interim caloris vi inarurit, aut sanguis à causis præhabitis dissoluatur. Quibus carnes gallinarum & caponum conueniunt, & verueeis elixæ, & agnorum & porcellorum cum peponibus, boragine, lactuca, & bordeo. Potus sit aqua, aut vinum aquosum modicè dilutum. Conuenit eisdem otium, & animi tranquillitas, per hæc enim humectato & attemperato corpore, sanguis acerescet, & menses sponte succedent, nisi aliud impediat. Si menses à frigore, aut humorum crassitudine supprimantur, victu extenuante vtemur. Panem paucum edent & probè paratum, addito aniso, carnes elixæ erunt cum ciceribus, & petroselino, ouorum vitelli tremuli, pisces saxatiles, carduus, pastinaca, obsonia melle parata, cum cinnamomo & caryophyllis. Abstineant autem ab his quę acidam, aut acerbam facultatem habent, vinum bibant valde vetustum, odorum, colore fuluum, aut aquam mulsam, aut cinnamomi decoctum. Exercitentur opportunè, partes inferiores fricentur, balneis crurum vtantur. Curationis ratione crassos humores imprimis parabimus ad purgationem aqua mulsa, aut syrupo capillorum Veneris cum decocto radicum apij, aut aqua instillatitia fœniculi, aut artemisiæ, aut syrupum de quinque radicibus, sine aceto bibent cum aqua apij. Corpus verò purgetur pilulis de agarico, aut hiera diacolocyntidos, aut electuario indo, aut diaphœnicon, aut elescoph. Præcedente purgatione exercitationes conuenient,

Missum suppressorum remedia. & crurum frictiones. Quatuor autem diebus ieiuno ventre ante præfinitum purgationis menstruæ tempus, bibet aquam mulsam ex decocto rubeæ tinctorum, aut ex decocto calaminthæ, aut syrupi de artemisia vnc. 4. cum decocto calaminthæ, aut dictamni, asari, & pulegij, aut accipiet pulueris calaminthæ tenuissimi drach. 1. s. cum mellis despumati cochlearijs tribus. Præstantissimũ auxilium, & quod *Nota.* nunquam fallit, vbi ob humorũ crassitudinem menstrua purgatio cohibetur, purgato corpore. Pastinacæ condiantur melle, addito pipere, zingibere, & caryophyllis, mellis autem cocti & despumati eiusdem côditi accipiet vnc. 2. pulueris cinnamomi tenuissimè triti & cribrati drach. j. sumatur quatuor diebus ante diem purgationi definitum. Aliud, calaminthæ, artemisiæ, absynthij, pulegij, origani, thymi, singulorum manip. sem. acori vnc. sem. croci drach. 1. bulliant in libris sex aquæ ad consumptionem tertiæ partis, residuum coletur, cui adde mellis vnc. 4. & rursus bulliant, donec omnem euomuerit spumam, huius decocti bibet vnc. 8. valet etiam myrrhæ setu. 1. cum aqua mulsa, aut castorei scrup. sem. cum decocto origani, aut decocto sabinæ, aut ipsum sabinæ decoctum per se, aut cum melle, aut asari, & iridis decoctum. Abluere quoque crura decet decocto calaminthæ, origani, & pulegij. Aut Insidere ad vmbilicum vsque in decocto artemisiæ, polij, pulegij, & origani. Aut per infundibulum suscipiet vaporem decocti sabinæ, rubeæ, acori, calaminthæ. Liniantur autem imus venter, lumbi, & perinæum, oleo de styrace, belzuino, oleo laurino, & anethino, addita myrrha, & galbano. Præterea per clysterem quem mitrinchitam appellant, in vterum fundetur oleum susinum, aut laurinum, aut decoctum calaminthæ, & origani cum myrrha, & croco, & oleo de styrace. Fricare verò interim côuenit crura, quod quibusdam men- *Suppressis mensibus frictio crurum.* ses qui iam descendere cœperunt, suppressit, quoniam pauca aderat abundantia: vbi verò magna adfuerit copia, profuit crurum frictio: suppressis quoque mensibus confert crura scarificare ante tempus præfinitum, & puluerem calaminthæ, aut cinnamomi modo dicto tribus continuis diebus adhibere. Suffitus verò aromatum muliebria educit, autore Hippocr. vti styracis, aut belzuini, aut lauendulæ, aut iunci triangulati: frigidas autem vteri distemperantias hæc curant, quæ diximus, Pessulus optimus, resinæ terebinthinæ vnc. sem. myrrhæ drach. 1. croci scrup. sem. styracis, & galbani vtriusque drach. sem. mellis vnc. s. sem. cum coto, aut carpta lana fiat pessulus crassitudinis digiti medij, longitudinis paulò maioris, aut fiet ex melle, myrrha, & succo absynthij, aut melle, galbano, belzuino, & oleo iritino, aut laurino. Plethora verò si adfuerit, venam poplitis secare conuenit, aut venas quæ sunt in malleolis, aut crura scarificare. Quod remedium pinguibus & obesis fœminis optimum est, siquidem præter id quòd redundantiæ partem demit, ad vterum ducit humorem vacuandum, & menses aduocat, sed magnis his euacuationibus præcedentibus, ad remedia suprà dicta redeundum, & vbi non adfuerit frigida intemperies, quæ minus calida fuerint eligentur, vti crocus, cinnamomum, aqua mulsa ex origani decocto, oleum susinum, & de styrace, asari, & iridis decoctum, aut dictamni, & pulegij. Expedit verò huic morbo curationem diligenter adhibere, ne fœminæ incidant in grauissimos morbos, vti aquam intercutem, molam, asthma, pulmoniam, iecoris inflammationes, obstructiones, & maniam.

Ad vehementes ante purgationem dolores.

Sunt plurimæ quæ iuxta purgationis tempus validos patiuntur dolores in lumbis, imo ventre & pube, quibus subuenitur mollientibus medicamentis, quæ humorum crassitudinem extenuent, aut calorem

calorem acrem attemperent, in vniuersum tamen meatus laxant, ventrem linire præcipimus oleo laurino, anethino, irino, susino, aut amaracino calentibus. Aut ceratum conficimus ex oleo anethino, susino, styrace, & panca cera, & panno lineo hæc excipimus. Aut ventrem fouemus decocto fœnugræci, meliloti, anethi, camæmeli, cum oleo anethino & camæmelino. Aut insidere præcipimus in decocto fœnugræci, meliloti, anethi, amaraci, & croci. Aut in vterum infundimus oleum anethinum, aut susinum, aut de styrace. Aut vitellos ouorum tres cum oleo susino & anethino calentibus confundimus, & imo ventri superponimus.

De mensium superflua purgatione.

CAPVT VII.

Mēsium profluuium.

MEnses immodicè fluunt, aut ob eorundem naturam, aut ob vteri affectum: menstruus sanguis acredine, aut tenuitate, aut copia peccat. Vteri vitium est venæ ruptura, aut exesio, aut anastomosis: vena rumpitur partu, aut aborsu, exeditur fluentibus mensibus acrioribus. Aperiuntur ora venarum vteri, sanguinis tenuitate, aut copia. Agnoscuntur immodica sanguinis profluuia temporis longitudine: siquidem fœminæ quędam purgantur trium dierū spatio, quædam quatuor, aut sex, quædam 8. atque aliæ vndecim integris. Copia verò sanguinis fluentis, tum ex his agnoscitur, tum etiam facultatis lãguore qui inde sequitur. A partu verò quædam septem, quædam vndecim diebus, quædam integro mense purgantur. Sanguinis acredo agnoscitur dolore, ardore, & febre, quæ quandoque concitantur, & acrimonia fœtore, & pallido, aut flauo colore. Tenuitas agnoscitur, quoniam sine dolore manat, aut calore, estque ipse sanguis substantia tenuis, & decoloratus, sicuti & fœmina ipsa, cuius naturalis temperies, aut ascititia frigida est. Copia sanguinis agnoscitur ex notis plethoræ, & quoniam copiosè fluentibus mensibus ab initio nihil mali inde sentiebant, nec languebat facultas. Partus & aborsus noti sunt. Verùm vasis ruptura ex impetu sanguinis fluentis constat: siquidem affatim erumpit. Erosione verò fiente dolor & acrimonia sentiuntur, & sensim sanguis manat, & pus miscetur, & ichores fluunt, cum fœtore, & coloris prauitate. Anastomosis agnoscitur, quoniam sine dolore sanguis manat, paucus, tenuis, & serosus, & signa sanguinis abundantis adsunt, aut serositatis ipsius: si sanguis vitiosus calore & acredine fuerit, ob bilis mixtionem, hæc purgari debet deriuationis ratione, iecur attemperandum his quæ modicè refrigerent, vti cerato santalino, vnguento rosaceo: deinde quæ dicemus adstringentia admouebimus. Victus itaque conueniens exsiccans esset debet atque adstringens: sint autem aues montanæ assæ, turtures, columbæ, perdices, turdi, passerculi, lac coctum, & oriza cum lacte, aut posca, & poma austera, & pyra, & cotonea, & sorbæ, ac mespila. Potus vinum nigrum, aut aqua chalybeata. Quiescant, & brachia earum fricentur, atque crura autore Aëtio. Præterea cucurbitulam quàm maximam mammis affigere Hippocr. præcepit. Remedia statim adhibebimus, saccarum rosaceum antiquum, cum puluere boli armeni, aut poscæ vnc.iiij. balaustiorum, & hypocistidos, vtriusque drach. sem. aut corallorum rubeorum drach.j. aquæ instillatitiæ plantaginis vnc. iij. aut pastillorum de spodio drach.j. cum aqua instillatitia plantaginis, aut decocto radicum rubi, aut pastillorum de succino scrup.ij. cum decocto balaustiorum, dormituræ. Optimum auxilium est lapis hæmatites drach.j. in decocto radicum rubi, aut balaustiorum, syrupus rosatus, syrupus myrthinus, syrupus de malis cotoneis, & syrupi myrthini vnc. iij. succi vuæ acerbæ aridæ drach. j. sem. Curat imprimis vteri vlcera, erosiones, & venarum rupturam, succus plantaginis in vterum infusus, aut decoctum rosarum, balaustiorum, caliculorum glandium, cum acacia, & hypocistide. Emplastrum etiam apponatur ex balaustiis, rosis, foliis myrthi elixis, deinde cum oleo myrthino & melino malaxatis, aut palmulæ elixæ in posca pubi admoueantur, aut eisdem addes acaciam & hypocistidem. Liniantur etiam pubes & lumbi oleo myrthino, melino, & rosaceo. Insessus quoque fient ex decocto rosarum, balaustiorum, corticum mali punici, caliculorum glandium, & myrthi foliorum. Pessi autem fient ex acacia & hypocistide, & alumine, ac thure, cum succo plantaginis aut sanguinariæ.

Mēsium profluentium nota.

De fluxu muliebri.

CAPVT VIII.

Muliebris fluxus.

QVando excreméta ab vtero longo tempore fluunt alia à sanguine, muliebrem fluxum appellamus. Est is ruber, aut albus, aut pallidus, aut liuidus, pro humoris mixti natura, scrutabimur tamen hosce colores, si linteola in ipsis madefacta soli exsiccanda exponamus, color enim inde patebit. Causæ sunt malorum humorum redundantiæ in toto corpore, aut vteri exulceratio. Ex toto autem corpore quandoque per interualla accedit, & copiosior est. Vteri partes per hunc morbum madent, corpus extenuatur, nisi aqua intercutem, vt solet, succedat, pallent, & intumescunt oculi, cibos fastidiunt, & cùm retinentur, dolorem in lumbis & spatulis sentiunt. Victus exsiccans conducit, & qui vires abundè reficiat, ac boni succi cibus, quales sunt carnes gallinarum, perdicum, turturum. Bibent aquam anisi, aut vinum austerum, frictionibus brachiorum & partium superiorum vtantur, atque quiete. Vbi quidem fluxus fuerit ruber, constantibus viribus sanguinem mittemus, secta vena interna cubiti, sed sanguis reuulsionis gratia per interualla mittetur. Vbi verò fluxus fuerit albus, pituitam abundantem ostendit, & corpus egere purgatione, parato prius ipso per aquam mulsam. Pallida fluxio bilem flauam, cœnosa atram ostendit, & purgationem eorundem humorum conuenire. Purgato autem corpore in albo fluxu conferent quæ vrinam mouent, quoniam & hæc fluxionem auertunt. Deinde medicamenta adstringentia adhibenda sunt, quorum copiam præcedenti capite tradidimus, quæ bibuntur, aut in vterum funduntur, de quorum numero est vinum dulce calfactum in cortice mali punici, & succus poligoni, & plantaginis, & oleum susinum prædictis mixtum, & vti insessionibus decet, ex his quæ cap. præcedenti diximus, & syrupum pretiosum appellatum bibent, ex succo stercoris asinæ, id enim Aëtius commendat. Eadem remedia aliis conducunt fluxionibus, & cucurbitulæ lumbis, dorso, & sub alis affixæ, & interim linteolis detritis mundentur loci, ne à fluxio

Muliebris fluxus curatio.

Quid sit syrupus pretiosus apud Aëtium.

Digitized by Google

à fluxione exulcerentur, atque rosaceo & susino liniantur: aut post mundificationem, cum vino & decocto balaustiorum, aut rosarum foueantur. Adstringunt vterum, ita vt virginitatem recuperasse videantur, quæ diximus, atque medicamen Aëtij: Gallas per octo dies in aqua macerato, deinde lanam mollem & purâ tingito & non exprimito, sed siccatam subdito. Aliud, semen rumicis acuti viride terito & subdito, aut succum aqua subigito, & subdito.

De vteri præfocatione.

CAPVT IX.

Vteri præfocatio.

Teri præfocatio, grauis admodum morbus conuulsionis modus est, quo vterus ad superiora conuellitur: nam & ipsæ fœminæ ab imis partibus ad superiores tractionem sentire se fatentur. Quædam earum sine sensu & motu iacent, & sine pulsu, aut paruissimo, ita vt vix percipi possit. Quædam animi deliquium patiuntur, sed sentiunt, & mouentur, stupidorum more, & difficilè spirant. Quædam præter stuporem, & difficilem respirationem motus quosdam efficiunt conuulsionis crurum & brachiorum. Neque tamen adeò graue malum foret vterum conuelli, nisi inde consentiret cerebrum, cor, & septum transuersum, & quandoque iecur, ventriculus & lien. Causæ huius morbi sunt, seminis retentio, aut suppressio menstruorum, aut humorum malitia, fibras vteri occupantium. Nec mirum videri debet, & si causa quantitate parua tam grauia inferat mala, siquidem pauxillimum virus venefici animalis ex morsu relictum lethalem efficit dispositionem, & prauus humor in digito pedis corruptus, morbum efficere comitialem valet consentiente cerebro, sic etiam parca feminia, aut sanguinis menstrui quantitas, vbi prauam nanciscatur corruptionem, vniuersum corpus perfrigerare valebit, & animi deliquia, stupores, conuulsiones, & apnœam efficiet. A nimia verò refrigeratione malum oritur, atque euenit frequentius hyeme, & post aborsum aut difficilem partum, religiosis & viduis. Occurrit quibusdam malum per accessiones, antecedunt autem pigritia, faciei pallor, crurum refrigeratio, tremor, sensus hebetudo, præcipuè visus, & lingua contremiscit, subtristes fiunt. Iam verò instante accessione, obtumescunt, difficilè spirant, & pulsus paruissimus & obscurus redditur, & nonnunquam aboletur, & sensu priuantur, & quædam ex ipsis respiratione. Ex quibus contingit nonnullas in ipsa accessione perire, accedente pulsu intercadente inordinatè, inquit Paulus, nos tamen ordinatè intercadentem deteriorem cum Galen. reputamus. Cùm verò restitui cœperint, malæ rubent, palpebræ aperiuntur, sensus redit, motus, ac respiratio, pulsus augetur magnitudine & vehementia: ab vtero tamen humiditas manat, ore relaxato, & intestina murmurant. Curatio morbi alia competit in ipsa accessione, alia verò post ipsam, quæ præuisionis gratia adhibetur: cùm itaque mulier morbo correpta est, fricanda sunt crura & liganda validè, odoratis suffumiganda, & naribus fœtida admouenda, quoniam odorata vterum ad se conuertunt, fœtida verò fugant. Naribus admouebimus fumum vstorum pilorum, aut plumarum, præsertim perdicum, aut cumini vsti fumum, aut lanæ, aut lucernæ sebaceæ extinctæ, aut piscis, aut bituminis, galbani, aut castorei, inferiùs verò galla locos linimus, aut oleo de styrace, aut mosco, & oleo laurino, aut alipta, aut galla moschata, aut suffumigabitur styrace, aut belzoino: deinde leues cucurbitulæ affigendæ erunt inguinibus, & infra vmbilicum, quibus sacculos hei barum calidarum calidos admouebimus, vti florum arancij, aut ex pulegio, & amaraco, camæmelo, meliloto, & caryophyllis, & styrace plenos. Digitum quoque oleo susino, aut styracis illitum obstetrix vsque ad vterum immittet, ac partes eas perfricabit, inde enim lenientur, laxabuntur, & humiditatem, aut semen effundet vterus: quo emisso leuabitur. Interim acclamandæ sunt propriis nominibus, digiti comprimendi, atque pili euellendi, & pudenda manibus obstetricum calentibus leuiter perfricanda. Conferunt sternutatoria, castoreum, aut euphorbium naribus insufflentur, glandes & clysteria quæ calfaciant, & flatum discutiant, de quibus cap. de colico morbo multa sunt scripta. Sed iam quomodo præuidendum sit ne in accessionem incidant, dicamus, à victus ratione auspicantes. Conuenit vti alimentis quæ exsiccandi facultatem habeant, cuiusmodi sunt turtures, perdices, turdi, assæ autem sint. Abstineant à piscibus, lacte, ab amygdalis, nucleis pini, nucibus, eruca, napis. Aquam elixam per se bibent, aut cum aniso. Ventrem lenem seruabunt, frictionibus crurum vtentur & exercitationibus, ita vt longius incedant, aut in iumento gestentur, non tamen incursu: nam hic motus vomitum concitat, & vteri præfocationem: acclamatio & vociferatio conducunt. Sunt quædam mœstitiam patientes, quibus læta nuntia sunt afferenda & cantilenis exhilarandæ, & prata, ac hortos lustrabunt. Si verò lege conceditur, venere modicè vtantur, vbi ex seminis retentione morbus habuerit ortum. Remedij ratione abundante sanguine, secanda vena est, retentis autem mensibus ea quæ in malleolo. Præparato verò corpore vomitus commouendus per aquam mulsam tepidam, aut etiam decocto seminis raphani addito. Venter verò purgandus, si praui redundauerint succi, casia fistulari, electuario elescoph. aut diaphœnicon, aut hiera diacolocynthidos, aut hiera simplici cum aqua mulsa. A purgatione cucurbitulæ inguinibus & femoribus affigendæ leues, aut cum scarificatione, & vicusula sale inspergenda sunt. Pessi ex odoratis immittantur, vti styrace, oleo nardino, & axungia phasiani, aut oleo susino, & amarscino. Vtentur interim his quæ suprà ad seminis diminutionem cap. de gonorrhæa tradidimus.

Vteri præfocationis causa.

Vteri præfocationum curatio.

De vteri procidentia.

CAPVT X.

Vteri procidentiæ causa.

Teri procidentia rarus morbus est, nec periculosus, qui multis de causis euenire solet. Prolabitur etenim vterus disruptis membranis quibus superius ligatur, rumpuntur autem ob casum ab alto, aut saltum, aut ob conatum vehementem graue aliquod leuandi gratia, aut ob partum difficilem, aut cùm obstetrices imprudenter cum violentia extrahunt fœtum viuum, aut mortuum, quod ipsius quoque magnitudo facere poterit, aut euenit ob relaxationem à pituitosis & lentis humoribus, id quod vetulis magis euenit.

Graues

Graues rursus animi turbationes, vti subitos timor, aut malum nuntium & simile aliquod, ab Hispanis appellatum sobresalto, vterum prolabi ad os vuluæ faciunt, & quandoque extra, toto corpore, neruis & vtero solutis. Causæ dictæ sunt. Notus autem est morbus, vitium in situ partis. Victus ra-rio eis conueniens est. Mulier quieta in lecto seruari debet, super dorsum cubans. Alimentis vtatur exsiccantibus & boni succi, & quæ flatum non generent. Potus sit vinum album antiquum, & odoratum, aut decoctum anisi, corporis omnem agitationem & maximè sternutationem vitabit. Venter modicè linlendus decocto maluarum, & oleo, aut decocto prunorum cum oleo camæmelino & saccaro: nihil autem ventrem proritans adhibendum: nam si aut protitentur, aut dura fæx expellenda sit, conantes vterū propulsabunt: si tamen venter plus æquo humescat, relaxatio augebitur. Curatio hac via optimè perficietur. Mulier fæcem & vrinam deponet, ne hæc impedimento sint, & super dorsum cubet seiunctis femoribus & genubus lauatis, circumplexis verò tibiis, obstetrix deinde illitis manibus oleo irino & susino vterum calefaciat, & sensim ad interiora & proprium situm deuoluat, simul laneum instrumentum linteo obuolutum, figuræ pudendi virilis immittens, id verò in vino austero madescat prius & acacia, & hypocistide inspergatur, deinde exterioribus partibus linteum duplicatum vino madefactū, aut hapsum lanæ, in quo rosæ & folia myrthi bullierint, calēs admoueatur, pubi autem hapsum lanæ posca imbutum. Quod si vterum non facile reducant obstetrices, ipsum prius vino fouebunt, in quo bullierint fœnugræcū & lini semen, aut oleo de semine lini, & susino, aut betæ decocto. Præcipiendum autem post reductionem, vt crura coniungat extenta, & dextrū sinistro superponat: sic enim seruabitur ne rursus procidat. Aut ligabis crura eius molli fascia à coxis ad genua vsque. Cucurbitula deinde cum multa flamma infra vmbilicum affigetur. Hæc tertio quoque die remouenda erunt, & decocto lauri foliorum, corticum mali punici & palmularum in vino fomenta fient, atque hæc eadem in emplastri formam adhibebuntur. Naribus quoque odorata admouebunt, & partibus inferioribus fœtida, contrario modo his quæ ad vteri præfocationem diximus: & vmbilico emplastrum ex ladano, resina terebinthina, galbano, styrace, galla, macere, & caryophyllis. Aut ex alipta moschata, gallia moscata, styrace, & ladano. Si verò vterus humore madescens, & à natura minimè gubernatus, & ab aëre externo læsus computruerit, pars putrescens abscindetur: neque enim inde mortis imminet periculum, teste Paulo, sed & nos cuidam fœminæ ætatis annorum 34. vterum putrefactum abscindere præcepimus, decem abhinc annis, quæ adhuc viuit.

Vteri procidentis victus.

Vteri procidentis curatio.

De vteri reclinatione.

CAPVT XI.

Vteri reclinationis curatio.

Vidimus quàm plures fœminas vteri reclinatione, aut retractione laborantes, quarum quædam referunt se sentire vterum veluti molem quandam inguini affixam, quædam verò ad septum transuersum ascendere putant, cùm ad superiora trahitur, & partes ad septum attinentes comprimit, quandoque deorsum & ad os pubis anterius, quandoque posterius ad os coccigis inclinat. Causa est sanguinis redundantia, qualis adest mensibus retentis: immergitur autem sanguis intra vteri venam, dextra, aut sinistra, aut vtraque parte, ac proinde in alteram aut vtramque trahitur conuulsionis modo. Aëtius à iecore aut liene morbum oriri dicit, atque agnosci, quoniam in latus eiusdem visceris inclinat: Tunc quoque in eo latere dolor molestat, & cruris eiusdem stupor, dolor, refrigeratio. Talis in vtroque crure sentitur dispositio si antè aut retro inclinet, & vrina retinetur, cùm ad pubem vergit: cùm verò retrorsum deiectio, atque flatus, & neque clysteria admittere possunt, nisi genubus innitantur. Cibus his conuenit, ius pulli, & eius caro, & ouorum vitelli, & amygdalatum: ab acidis abstinebunt. Potus vinum aquosum, aut decoctum cinnamomi: cubet in latus sanum, si altera parte laborat, venter clysteribus leniatur ex iure carnis, & susino oleo, aut decocto maluatum & fœnugræci cum oleo anethino, & vrina retenta cum recto siphoune trahatur. Si morbi magnitudo id admonet, & vires constent, vena interna cubiti secabitur patientis lateris. Pars autem dolens fouebitur oleo irino, susino, anethino, additis odoratis, si inclinauerit sursum, aut in latus: si verò deorsum, fœtida conuenient suffumigia ex his quæ tradita sunt ad vteri præfocationem, vt antem vterus humorem aliquem emittat, & ad naturalem situm redeat pessus immittendus ex lana, digiti medij magnitudine imbutus susino oleo, & styrace, ac gallia, nisi deorsum inclinauerit, tunc enim vmbilico odorato superponenda, ac leues cucurbitæ sunt affigendæ.

De vteri inflatione.

CAPVT XII.

Vteri inflatio.

Flatus in vtero quandoque clauditur, & aut in cauitate ipsius, aut in substantia, vnde sit vt vterus distendatur, veluti venter in tympania. Euenit id malum frequentius enixis si non seruantur, & conteguntur, & obuoluuntur fasciis. Licet nonnunquam grumis sanguinis retentis eueniat. Agnoscitur malum vteri dolore, distentione & murmurio, grumi verò, quoniam interim fœmina mensium purgationem patitur, & grumus aliquis descendit. His victus conuenit extenuans, & flatum dissoluens, cibi pauci, sed boni succi. Potus verò anisi decoctum, aut vinum album pauciferum. Siue sanguinis grumi adsint, siue crassa pituita flatui præter materiam, bibita bis aqua mulsa ex anisi, & cinnamomi decocto, purgabitur ægra per hieram diacolocynthidos, aut per electuarium elescoph. in aqua mulsa, deinde clysteria iniicientur ex decocto pulegij, anethi, cumini, cum oleo anethino, & rutaceo, & melle, & pars oleo laurino, & rutaceo fouebitur. Pessus quoque ex lana carpta formatus oleo susino, anethino, & styrace imbutus supponetur. Hac enim via flatum plurimum ab vtero excussum vidi, multo humore deinde sequuto, in quem vsum galbanum liquatum in oleo laurino & susino cum cumini puluere, aut illitum, aut insusum valuit, & medicamentum dianisum, aut diacuminum, aut pliris arcoticom, cum vino sumptum.

Vteri inflati curatio.

Nota.

De vteri hydrope.

CAPVT XIII.

Vteri hydrops.

EX humorum defluxu, & seminis in vterum delapsu vesicæ intra vterũ generãtur,quæ viscido humore,aut aqua implentur, atque existimant fœminæ esse conceptum, nam venter intumescit, & menses retinentur: accedit dolor, murmurium,vigiliæ, & insomnia terribilia, qnandoque etiam febricula, corporis grauitas,& spirandi difficultas. Omnia sane hæc symptomata patiebatur Leonor à Sanctaren, quam vidistis sex integris mensibus laborasse, atque constantissimè contendebat se in vtero gestare fœtum viuum, quem moueri dicebat: at verò remedijs adhibitis, sexto mense excreuit ab vtero varia & admiratione digna, quæ in pelui magna suscepit obstetrix supra septuaginta vesicas membranosas, ac membranis hærentes, aqua pallida plenas, castaneæ quantitatis: septem verò frusta membranis innoluta coloris carnis lienis, quorum quædam medietatem lienis humani æquabant, quædam paulò minora. Aqua verò multa erupit, & tota moles libras Romanas duodecim appendebat. Ante omnia victum instituere oportet qui calefaciat, exficcet, & extenuet, flatum verò discutiat, exercitentur, aut in curru, aut lectica, aut iumento gestentur, totum corpus fricetur & imus venter validiùs: sudores quoque prouocandi sunt. Ad curationem tamen conducit vrinam & menses mouere, hieram diacolocynthidos in aqua mulsa bibendam dare, insessiones efficere ex decocto pulegij, origani, calamenti,& centaurij,aut ex decocto centaurij foueantur loci: aut id infundatur cum myrrha & sale, aut decoctum pulegij, mercurialis, & origani cum sale & melle. Aut insiatur myrrha, aut lauendula. Aut pessulus supponatur ex lana imbuta oleo susino cum myrrha, galbano, sale, & melle, aut oleo susino,cum aristolochia, cumino, & sale inspersis. Bibendam dabimus aquam mulsam cum puluere gentianæ, aut pulegium & piper cum mulso.

Historia.

De mola vteri.

CAPVT XIV.

Mola.

MOla à grauitate & motu difficili dicta, vteri morbus est, durúsve tumor,qualis obdurata & informis caro,generatur ex semine in vterum delapso,atque mẽstruo sanguine pariter ibidem collecto, & ab ardenti calore exsiccato, atque obdurato. Augetur, ac si animal esset, non susceptione, & nutritione, sed appositione & agglutinatione, suppetit autem materiæ copia, tum ob seminis delapsum,tum ob sanguinis qui non purgatur redundantiam. Quamobrem ab initio non tantùm fœminis ipsis, & obstetricibus, sed etiam medicis imponit, speciem præbens conceptus, menses enim retinentur, venter augetur,appetitus læditur,mammæ intumescunt, & colostra refundunt,& multam saliuam spuunt, & lumbi grauantur, sed procedente tempore distinguitur: nam mola dolorem efficit in ventre punctorium, nullus motus percipitur, corpus extenuatur, vires languent. Solet hic morbus temporis processu hydropem adducere iecore perfrigerato, aut à sanguinis copia quæ non purgatur, extincto calore natiuo ipsius. Sed in hydrope tumor tangitur, ac pulsat tympani modo, aut digito comprimenti cedit,nec fluctuat:& quamuis in hydrope sit tensio maior, in mola est maior durities, quæ in latus decidit recumbente fœmina, veluti lapis. Primis mensibus curatur, procedente tempore,aut nunquam aut difficilè admodum,quoniam vehementius vtero adhærescit, & quoniam maior mola ægrius extruditur: verùm curationem aggressus voti compos fui, victum adhibens extenuantem, ex boni succi alimentis aridioribus, & vini odorati potu, aut aquæ cinnammomi, exercitationibus, gestationibus,ventris lenitione,& mensium prouocatione. Purgare verò corpus præcepi electuario elescoph. in decocto pulegij,& vidi molam excretam in pelui, in qua insidebat fœmina, vt vapore decocti calaminthæ & artemisiæ reciperet. Proderant in eum vsum syrupus de artemisia, cum decocto gentianæ, & marrubij, aut decoctum artemisiæ, centaurij, aristolochiæ, gentianæ, pulegij, & thymi in vino, aut insessio in eodem, aut fotus similis, aut prædictæ herbæ in vino elixæ cum oleo rutaceo, & adipe ceruino, & axungia anatis,malaxatæ emplastri modo, ventri admoueantur. Pessi quoque fient qui imbuantur oleo irino,rutaceo, & melle,aut oleo amaracino,susino,axungia anatis, & medulla ceruina. Valet emplastrum diachylon,dialthæas,vnguentum Agrippæ,extra aut intra vterum, diacuminum accipient, aut dianisum cum vino,aut dialacca cũ aqua mulsa,aut rubcæ decocto,aut ireos & acori decoctum cum melle bibent, & vt summatim dicam, quæ menses prouocant,quorum meminimus,accommodata sunt, & pessi prorītantes, sed non valde, nec frequentius, ne vterum exulcerent, & dropaces ex galbano, myrrha, styrace & resina, aut ex sinapi, ficubus & melle emplastrum, cum sale. Et suffitum ex aqua marina aut decocto pulegij, thymi, hyssopi, scordij, centaurij, & baccarum lauri per arundinem, aut infundibulum recipiant.

Mola curatio.

De vteri inflammatione.

CAPVT XV.

Vteri inflammatio.

VTeri inflammatio ex affluente sanguine fit, quemadmodum & reliquæ inflammationes. Atque habet bilẽ nonnunquam, aut pituitam redundantem admixtam: verùm occasiones sunt,partus difficilis, abortus, mensium suppressio,validus corporis motus,vlceratio vteri,compressio ab onere vel dura sella,aut nimia refrigeratio. Signa quæ ab Aëtio artificiosè tradita sunt referamus,statim accedit vteri,pubis,imi ventris & lumborum dolor, atque ardor, & si digitum immittas, durum, ardens, clausum & contractum vterum tanges, vbi in ore vteri,aut collo inflammatio fuerit,si tamẽ in fundo & cauitate consistat, imi ventris dolor infestabit,& vterus non cõtrahetur:verùm retrahetur ad inflammatam partem, atque reclinabit eò. Non est sanè hæc vteri præfocatio aut declinatio: quoniã in hac cum inflammatione adest febris ardẽs, & loci ardor,& processu temporis multa quæ dicentur symptomata. Nam si inflammatio ad posteriora vergat, dolor spinam molestat, & stercus cohibetur, & obduratur ea de causa,si ad interiora, vrina supprimetur,aut stillicidium accidet, si dolor pectus affligat.

Vteri inflammati signa.

Si

Si in latere inflammatio fiat, inguina distenduntur, crura grauantur, & difficilè mouentur, & ea causa stupent. Hæc incipiente inflammatione fiunt: verùm ipsa inualescente, febres accedunt, capitis dolor, stomachi afflictio, imi ventris tumor, ardor, distentio, grauitas coxarum, lumborum, præcordiorum, inguinum, fœmorum, horrores discurrentes & pungentes, pedum torpor, genuum perfrigeratio, extremorum exudatio, pulsus parui, ac densi, animi deliquium, & exolutio. Magis increscente morbo, singultus, dolor tendonum colli, maxillarum, sincipitis, oculorum in profundo præsertim. Vrina & deiectio supprimuntur, delirant, & dentibus strident. Victus eis competens pertenuis esse debet, incipiente inflammatione, aut vigente, veluti prisana hordei colata, aut non colata pauca, & ius pulli, aut amygdalatum: ad finem verò ouorum vitelli, atque vbi fuerit inflammatio parua, ab initio. Potus aqua hordei, ventris lenificatio, clysteribus ex aqua hordei & saccaro, & rosaceo, aut violaceo oleo, iniectis. Quies præmittenda, præsertim crurum, sed brachia fricanda. Vbi vires consentiant, & nulla ingens vacuatio sanguinis præcedat, vena interna cubiti secanda est, & sanguis per interualla ducendus: venarum autem quæ sunt in cruribus sectionem, In inflammationibus vteri factis, cùmque iam partem obsederunt, prodesse nouimus, non parum autem lædere si incipientibus inflammationibus pudendorum & vteri, quis crurum venas secaret. Pubem autem fouebimus oleo melino, aut rosaceo, & aceto. Aut palmulas in aceto elixas cum rosaceo, & melino malaxatas apponemus. Aut mala cotonea in acero & rosaceo elixentur in emplastri forma: verùm si hæc non toleat, rosaceum cum aceto superponatur, sordida lana imbuta. Aut ex succo plantaginis, & semperuiui cum oleo melino & rosaceo. Fouebimus pubem, vbi notæ erysipelatis se ostendant, aut ex succo solani, semperuiui, polygonij, vmbilici veneris, aut ex succo plantaginis, portulacæ, & pampinorum vitia: feruore verò inflammationis remittente, emplastra fient ex fœnugræco, farina seminis lini cum camæmelino, aut farina fœnugræci cum farina hordei, in aqua mulsa elixentur, & lana oleo calenti imbuta pectini admoueatur, aut superponatur mucilago seminis lini, & fœnugræci cum oleo anethino & cera. Sedato feruore ex butyro, & oleo susino, anethino, adipe gallinæ fotus fiant, & cum cera, cerata. Pessi verò ab initio subdantur, imbuti oleo rosaceo, melino, & gallinæ adipe, aut in aqua dulci tertiæ elixationis fœnugræci & seminis lini, addito anserino & gallinaceo adipe liquatis, hic pessus optimus est incipiente morbo & vigente cum rosaceo, finiente cum œsyppo & oleo susino, aut etiam nardino oleo & cera. Tumores vteri nonnunquam obdurantur, aut tales ab initio facti, aut post inflammationes, incipientibus, si nihil obstiterit, sanguis modicè detrahetur secta vena poplitis, aut malleoli, nisi magnam intellexeris sanguinis copiam: tunc enim venam internam cubiti secabis. Deinde fotibus emollies duritiem ex oleo anethino, susino, adipe gallinaceo, anserino & cera alba, prætereà fotus & pessos conficies ex his, medullæ ceruinæ, bouinæ, & olei laurini singu. vnc. j. succi ebuli, mucilaginis fœnugræci vtriusque vnc. s. olei susini, adipis anserini & gallinacei singulorum vnc. ij. simul liquentur & bulliant, ex his pessos conficies, & partem linies, intus & extra. Idem efficies ex oleo nardino, susino & cera, aut eisdem addes styracem, & galbanum. Aliud, olei laurini & nardini, vtriusque vnc. j. adipis anserini, adipis vrsi, pinguedinis porci, sing. vnc. sem. galbani, oppopanacis vtriusque drach. j. ceræ vnc. j. misce. Valent dialthæas, & vnguentum Agrippæ. Si verò tumor suppuretur, quòd agnosces pondere, rigoribus & febribus, ac pulsu, emplastra superponantur ex caricis, resina, & adipe gallinaceo: liniatur verò pars intus & extra susino, & styrace, atque œsyppo, & myrrha, & fiant insessiones ex decocto pulegij, calaminthæ, & artemisiæ, vt rumpatur, aut butyrum vaccinum cum adipe gallinaceo, & susino infundatur, aut eisdem irinum addes.

Vteri inflammati curatio.

Vteri abscessus.

De vteri vlceribus.

CAPVT XVI.

Vteri vlcera.

VLcerarur vterus multis de causis, aut enim abcessus erumpit, aut difficilè peperit, & obstetricis impetitia, aut fœtus sua magnitudine vterum læsit, aut in abortu, aut in extractione fœtus mortui idem euenit, aut fluentibus mensibus acrioribus, ac valde calidis. Signa sunt, dolor acris, & mordax, punctura, capitis dolores, & oculorum ad radices, qui etiam ad digitos manuum & pedum extenduntur, & ceruicem molestant, & in cute punctiones sentiunt, & subitas totius corporis mutationes frigoris & caloris, & discurrentes horrores. Manat etiam nonnunquam per interualla fœtidum pus & praua sanies, quæ exteriores ipsas partes exulcerat & erodit. Victus his conueniet qui exsiccet, & carnes assæ boni succi. Potus sit aqua hordei, aut aqua radicis dulcis, aut aqua mulsa, & clysteria lenientia, & quies. Si inflammatio vlceri iungatur, sanguinis missio conueniet, sed sine ipsa corpus parandum aqua mulsa, & purgandum pilulis de agarico, aut ipso agarico, aut electuario elescoph. in decocto origani & radicis dulcis. Deinde cum speculo matricis quod dioptram appellant, vlcera inspicienda sunt, qualia, quanta, & quo loco sita, & aqua mulsa infecta abluentur, aut decocto iridis, aut decocto aristolochiæ, aut lacte asinino, aut caprillo: succus verò plantaginis solus iniectus plures sanauit. Quòd si dolor vexauerit fœminam, adeps anserinus liquatus cum pari mensura rosacei iniicietur. Rursus decoctum rosarum, myrthi, & aluminis cum croco conueniet, & sæpe his abluatur vterus, & pessi ex rosaceo cum puluere aristolochiæ immittantur, & linamenta concepta sæpe munda reponantur ostio vteri, & aqua rosacea & oetusa interim eædem partes irrigentur, & linamenta eisdem imbuta admoueantur. Vlcera verò depascentia curat lac asininum, aut equinum iniectum, & puluis radicis iridis cum lacte, aut inspersus solus: idem facit aristolochia cum lacte aut aqua mulsa, aut lupinorum amarorum puluis solus, aut cum melle ad pessuli formam subdatur. Vnguenti quoque de tutia parum cum lacte infundere præstantissimum est, aut alumen, thus, & myrrham cum lacte asinæ, aut succi plantaginis vnc. x. mellis rosati vnc. ij.

Vteri vlcerum curatio.

Vteri vlcerum depascentium curatio.

Ab his autem medicamentis quæ validè mordent & scatas generant, abstinendum est.

⁂

De clausura vteri.

CAPVT XVII.

Vteri clausura. Vteri clausura, siue otis vteri compressio, quam Græci φίμον vel φίμωσιν appellant, aut post exulcerationem fit, plus æquo adiunctis partibus, aut ob scitrhosum affectum obdurato & callescente ore vteri, quamobrem aut vterus semen non concipit, aut vbi conceperit mortis fœtus & matris periculum imminet. Notus morbus est visu & tactu. Cuius curatio emollientibus perficitur, tum pessis, tum insessionibus, tum cataplasmatis. Pessi fiant ex lana, aut coto imbuti oleo susino & œsippo, aut axungia anatis, axungia gallinæ, & medulla ceruina, aut medicamento dialthæas cum oleo laurino, & œsippo, aut fiat emplastrum ex farina seminis lini, fœnugræci, oleo laurino, dialthæas & sale. Aliud, resinæ terebinthinæ vnc. j. axungiæ gallinæ, olei susini vtriusque vnc. ij. bdellij, ammoniaci, vtriusque drachm. ij. cum melle fiat linimentum, aut cum cera ceratum, insessiones fiant ex hydrelæo, aut ex decocto maluarum, fœnugræci, & seminis lini. Si malum inueterauerit, ex odoratis suffimenta fient.

De sterilitate.

CAPVT XVIII.

Sterilitatis differentia. Sterilitas quandoque viri defectus est, quandoque fœminæ: vir etenim aut testibus caret, aut genitali, aut id sex digitorum longitudinem non attingit, quæ mensura ad feminia intra vterum proiectionem ferè semper expostcitur, vel sunt ὑποσπαδίαιοι, hoc est, subuulsi, qui semen rectà proiicere nequeunt. Aut quoniam ob frigidam intemperiem semen paucissimum & infœcundum generant, aquosum & frigidum, aut crassum valde, aut ob nimiam caliditatem torrefactum. Obesi præterea infœcundi fiunt, & nimium graciles, & qui genitale erigere nequeunt, aut seminis meatus occlusus est carne, aut cicatrice. Viros ad venerē, & prolis propagationem ineptos suprà cap. 5. curare docuimus, sed testium calorem ob quem semen torretur, curant refrigerantia lumbis & testibus admota. De fœminarum verò sterilitate modò agemus, fiunt autem steriles ob vteri & testium intemperiem, calidam, frigidam, humidam, aut siccam, & cum humore, aut sine ipso. Morbi quoque instrumentarij conceptionem impediunt, vti breuitas vteri, aut angustia, aut laxitas, aut distortio, crassitudo, aut gracilitas eiusdem, osculi angustia, aut clausio, cicatrice post vlcera genita, aut membrana obcæcato meatu, aut nimia eius amplitudo: vlcera quoque & tumores, mensium suppressiones, & profluuia, & aliarum humiditatum, conceptionem impediunt. Violenti concubitus inualidi ad conceptionem sunt, inquit Aëtius: amor verò ad prolem generandam conducit, sicuti & maris ac fœminæ pulchritudo. Ætas verò puerilis impedit, aut si conceperint non spectatur tutus partus matri, aut proli. Quamobrem ante decimumoctauum annum abstinebunt puellæ à venere, nisi corporis proceritatem habeant, lumbos latos, pectus angustum, nates prominētes, & manus latas: tunc enim 17. anno licebit, talis enim forma ad procreationē aptior est. Vteri frigiditas agnoscitur ex mensium suppressione, aut eorundem paucitate, aut crassitudine, aut serositate, si cedat humiditas, pubis stupor, de signis frigiditatem ostendentibus est, & earum partium frigiditas, atque fœmorum & lumborum. Hæc vbi increuerit, Veneris appetentiam tollit, & vteri os contrahit. Si tamen humiditas accedat, laxabitur, & aquosi erunt, decolorati menses, ac copiosi, & contraria siccitatem ostendunt, calor vteri agnoscetur ex pilorum copia, calore partium ventris inferiorum & lumborum, sanguinis menstrui pallore, & calore, & ad venerem promptitudine. *Sterilitatis signa.* Qui itaque voluerint prolem procreare, ante alia conuenienti victus ratione vtantur oportet, boni succi cibis, de quibus sunt turtures, perdices nouellæ, testes gallorū, coturnices, passerculi, phasiani, pauones indi, & gallinæ, vinum sit dulce, modicè validum, vitēt autem aquam, vtantur in cibis, nucibus, amygdalis, granis pini, eruca, & ormino, viteut quæ vrinam mouent & propriè vretica appellantur, & mentham, & calaminthem, quia semen languidum efficiunt, & rutam quæ semen corrumpit, sed si non purgentur probè, cibos miscebimus qui menses adiuuent attenuatione, vt apium, smyrnium, gingidium, scandix, & odorata. Pastinaca verò assa, & vino madefacta vtilis est, & cardui radix: impinguantia virent, & extenuantia, & à purgatione menstrua coëant: id enim aptissimum tempus est eùm primùm purgata manserit fœmina. Abstinebunt à validis motibus & exercitationibus quæ sanguinem & semen absumunt. Frigidam vteri intemperiem curabimus oleo nardino, anethino, laurino, oleo de styrace, quibus pubes & lumbi liniantur, & fœminæ, aut ex eisdem quædam vtero iniiciantur, & passi fiant ex myrrha & galbano, aut fotus fiat ex oleo amaracino, oleo de styrace, cum myrrha, & castoreo, aut ex vino in quo calamintha & pulegium bullierint & acori radix. Acorum quoque conditum accipient, aut diacuminum, aut carui, aut dragetam ex ipso pulegio sicco, & pauco pipere. Bibere autem castorei scrup. sem. cum vino prodest. Calidam vteri intemperiem refrigerantibus curamus, lactucis, cucurbitis, portulaca, aquæ potu, aut vini albi pauciferi, balneis etiam aquæ dulcis, somno & quiete. Lumbos autem fouere rosaceo, aut oleo nymphææ conuenit, aut vnguento rosato linire, aut pessum indere ex oleo nymphææ cum succo portulacæ, aut succo solani, lactucæ caules saccaro conditæ sumendæ sunt. Humida vteri intemperies rarò sine humore est, ac perinde ante alia corpus purgandum est, & vomitu à cibo vtantur, exercitationibus & frictionibus, præsertim partium superiorum, aues edent assas, vti perdices, & montanos passerculos, atque turtures, & vinum fuluum bibent, modicè austerum. Pubes verò foueatur oleo nardino, & anethino, aut vino in quo bullierint calamintha & pulegium, aut insessiones ex eisdem fiant, aut quædam modicè adstringentia in vterum fundantur, vti cumini, carui, anisi decoctum, cum balaustiis, & rosis. Sicca intemperies balneis aquæ dulcis curatur, & ex eadem factis insessionibus, & iniectione intra vterum olei susini, aut amygdalarum dulcium, aut lactis, lac quoque bibendum datur, & vini diluti potio. Si verò præter intemperiem malorum humorum adfuerit redundantia, eandem pro cacochymiæ specie purgare conuenit, ante reliquam curationem. De vteri clausura & reclinatione suprà docuimus vt curari debeant, sic etiam clausionem curabimus & inflationem: quæ

quæ verò hiantem habent vterum, nec se ad seminis retentionem colligunt, adstringentibus egent, vti austero vino, in quo bullierint rosæ, balaustium, & myrthi folia.

De conceptionis notis.

CAPVT XIX.

Conceptionis notæ.

Signa conceptionis ex Aëtio hæc sunt, si à coitu vterus colligitur, clauditur & siccus est, si à pudendo recedit, & ad semen retinendum & amplexandum mouetur, semen non excludunt, sed horrores sentiunt, moderatus quidam dolor circa pudendum & vmbilicum accedit, os pudendi aridum est, & vteri os, vt Hippocr. dixit, comprimitur sine tumore, aut inflammatione, & sursum trahitur, veneris appetentia languet, menses supprimuntur, citra molestiam, venæ pectoris liuent, & mammæ intumescunt, & lac habent, temporis progressu pallent oculorum cauitates, nigræ fiunt maculæ in facie, & lentigines, colli pars anterior calidior, posterior frigidior apparet, si appetant acida, salsa, & picam pati incipiant, aut secundo & tertio mense ipsam patiantur, si os nimium madescat. Hæc appellant Hispani conchentos. Ad motus torpor, & effœminatus fit aspectus, color albidior, aut pallidior fit, & circa consuetum purgationis tempus mammæ intumescunt, toto corpore, ac lumbis grauantur: vrinam calidiorem excernunt, & mensium ratione vterus incalescit, & vrinæ stillicidium quibusdam euenit ab initio conceptionis. Præter ea Hippocrat. aquam mulsam dormituræ bibendam præbet, atque si concepit tormina, inquit, sentiet: sin minus, non concepit. Accedunt etiam quibusdam somni grauiores, & longiores, atque insomnia terribilia, timoris plena, ob quæ excitantur subitò, & clamant, atque è lecto exiliunt, & ventrem vulneratum iri suspicantur somniantes. Accedit temporum saltus, atque arteriarum quæ sunt in collo, palpebrarum grauitas. Aliis primo mense nonnihil sanguinis purgatur ab vtero, aliis minimè.

De pica siue malacia.

CAPVT XX.

Pica siue malacia.

Pica symptoma est ad assimilem facultatem ventriculi attinens, siue vitiosus appetitus. Euenit autem frequentius fœminis vtero gerentibus, secundo aut tertio mense, atque appetunt carbones, terram, gypsum, aut testas. Causa est retentio sanguinis menstrui, atque occursus eiusdem ad ventriculum, qui mutat eius temperaturam. Cęterùm cùm sanguis pituitam habeat mixtá, atque hæc cum sanguine corrumpatur, si in salsam mutetur, aut aliam corruptionem, & putrilaginem assequatur, diuersarum rerum appetitus fiet, ac perinde pica dicta est, quoniam quemadmodum auis eius nominis diuersis arborum generibus insceritur, ita & fœminæ quæ hoc symptoma patiuntur, diuersos cibos appetunt, aut quoniam hæc varios quoque appetit cibos & prauos. Notus morbus est ex accidenti prædicto, præterea accedit multa in ore saliua, stumachi imbecillitas, ciborum auersio, bilis ac

Pica quare dicta.

Pica curatio.

pituitæ vomitiones, quibus melius habent. Victus conuenit exsiccans, vti carnes assæ & acida liquamina, paucus potus vini fului & austeri, dulcia vitent, & ciborum copiam. Diuersitas autem eorum procuranda, tum vt aliquid accipiant, tum vt ex variis cibis aliquem eligant. Exercitationibus vtantur quæ sibi conueniunt, neque valde lassentur. Prima mensa oliuas sale, & aqua conditas accipient, aut vti à nobis condiuntur, sale, aqua, origano, foliis lauri, & corticibus limonum, aut capparis cum aceto & sale, aut capparorum germina eodem modo parata, aut mala persica arida, quæ Hispani oreiones appellant, aut amygdalas auratas, aut cichorium, aut endiuiam cum aceto, aut ius pulli accipient elixi cum malis coroneis, aut pyris austeris, aut eidem iuris succus mali punici, aut succus vuæ acerbæ, aut succus pampinorũ vitis inspergatur, quæ terram appetunt amylum recens accipiant, valet etiam succi portulacæ drachm. sem. aut ipsa portulaca mansa, aut polygonij succus, aut endiuiæ. Verùm si prauorum succorum redundantia magna fuerit, vomitus concitandus aceto mulso, in quo raphanus per noctem maduerit, aut venter purgetur rhabarbaro cum nardi spica. Deinde syrupum de mentha compositum, cum aceti mulsi parte media bis in die bibendum dabimus, aut syrupum de succo persicorum. Ventri autem palmulæ cum aceto elixæ superponentur, aut milo placenta cum posca malaxata, aut oleum melinum cum aceto, aut melinum & nardinum cum aceto, aut hæc eadem cum vino austero aceti loco. Aquæ verò calidæ non valdè potus humorum prauitatem moderatur.

De aborsu.

CAPVT XXI.

Aborsus causa.

Nouimus quàm plures fœminas tertio à conceptione mense aborsum facere, & rarò, aut nunquam fœtum ad integritatem seruare: cuius symptomatis causæ magna ex parte sunt mucores laxantes & emollientes acetabula, aut forte nimia humiditas relaxans acetabula, & vteri os, & facultatem retentricem imbecillitans. Quas tutius foret antè quàm conciperẽt præparare, quàm conceptionis tempore easdem turbare auxiliis. Cæterùm expedit dum laborant curatione vti & remediis mitioribus. Victus conueniens exsiccans esse debet, qualis cap. præcedenti traditus est. Exercitationes conueniunt, & frictiones, & balnea aquarum sponte calidarum. Curatio verò corpus præparans ad conceptionem à totius corporis vacuatione incipiet, vbi prius aqua mulsa, aut syrupo de quinque radicibus siue aceto paretur. Purgatur autem probè ante conceptionem electuario Elescoph. in decocto origani, & calaminthæ, aut pilulis aureis. Conceptionis tamen tempore agarico purgantur facilè, aut elect. diaphœnicon pauca quantitate. Deinde vterus ipse expurgandus est pessis, suffitibus, & illinitionibus. Pessi itaque fient ex melle tosto, & cumini puluere, aut ex lana carpta imbuta oleo laurino, aut irino, aut vino in quo per noctem maduerit colocynthis. Suffiatur vterus odoratis sæpius, & vteri os liniatur oleo irino, nardino, anethino, laurino. Aut fundantur intra vterum vinum & myrrha, aut vinũ in quo balaustium & rosæ bullierint, ad imbecillitatem retentricis.

Digitized by Google

Pituitam verò purgat vinum in quo agaricus per noctem maduerit. Optimum quoque remedium Aetius tradidit cùm inquit: colocynthidem magnam supernè incidito, & seminibus eiectis, ac demissa medulla oleum irinum infundito, & cum desecta particula colocynthidem operito, & per diem ac noctem madescere finito, deinde feruenti cinere coquito, & oleum excolato, & in vterum iniicito, deinde puluis baccarum lauri cum vino, aut oleo anethino vtero admoueatur, aut sufinum oleum cum myrrha & styrace, aut Galla, cum galbano in irino oleo liquato. Lapidem aquilæ gestare brachio ligatum conuenit. Experimẽto tamen noui valere lapidem cunei modo insertum ilei, vbi collo appensus gestaretur. Fit autem sæpe vt fœminæ abortiant ob motum corporis vehementem, & & saltum, aut ob ictum, aut cibi alicuius desiderium, aut ob vteri intemperiem, aut ob alimenti defectum, & magnam aliquam vacuationem, præsertim ab vtero, aut fœtus mortem, aut flatum vtero inclusum. Causas sanè prægressas vitare oportet, debita victus ratione vti, & languentes alimento reficere, & morbos vteri, vt suprà diximus, curare.

De extractione fœtus mortui & secunda.

CAPVT XXII.

Partus mortui causa. Foetum educere ab vtero multis da causis ante tempus partus conati sunt maiores nostri: nam cum puella, aut adulta, sed partus concipiebat imminente ex fœtus magnitudine periculo mortis, gestationis, & partus tempora præueniebant remediis abortum mouentibus, quod nostra religio facere prohibet. Neque enim licet interficere quempiam. Verum mortuum iam fœtum arte conandum, vt celerrimè educant. Moritur autem ob alimenti defectum, aut eius malitiam, aut plethoram ob quam sanguine impletur fœtus, aut solotis acetabulis saltu, aut ictu, aut tussi, aut sternutatione, aut humiditate nimia laxatis, aut bibitis medicamentis quæ validè menses prouocent, aut potu amarorum, aut nimis inedia præcedente, sanguinis missione, aut purgatione. *Partus mortui signa.* Fœtus mortui signa sunt quæ dicemus, fœtus etenim non mouetur, sed decumbente fœmina in latus, in id deuoluitur ac decidit, grauat etiam plus quàm ante mortem, & mammæ extenuantur, aut altera si è duobus alter mortuus sit, atque eundem abortiet. Humiditates exeunt ab vtero gerentis, languet, & albicat, & mollescit, & ipsa segnis fit, caput dolet, otis fœtor sequitur, palpebrarum inflatio, visus tenebrositas, ciborum inappetentia, & iam putrescente fœtu ichores manant ab vtero, tempora pulsant, malæ rubent, febres excitantur, & horrores, sitis, atque turbulenta insomnia. Similia his accidunt si post partum aut abortum secunda retinetur. Quod fit ob dolorum vehementiam retracto ac veluti conuulso vtero, sic secundam colligente, ac comprehendente, vt neque secundam expellat, nec eandem permittat extrahere: hæc verò symptomata validà sunt, & breui à partu aut abortu concitantur detenta secunda. In fœtus mortui eductione prodest insessio in decocto fœnugræci, maluarum & seminis lini, aut ex eorundem decocto pudendus fouera, aut vaporem prædictarum herbarum & rutæ per infundibulum recipere. Aut cum vngula asini suffiatur per infundibulum, aut idem fiat cum capite sardinæ salitæ, aut gagate lapide, atque os vteri inungere oleo susino, & anethino conuenit. Præterea galbani, & belzoini, vtriusque drach. sem. in oleo irino liquentur, in quo pessus madescat & immittatur, aut decoctum colocynthidos per mettenchitem infundatur. Præterea spicæ nardi, cinnamomi, rutæ, singulorum drachm. j. myrrhæ drach. sem. accipiat drachm. j. sem. cum decocto sabinę, aut rubeæ. Aliud, *Nota.* pulueris sabinæ, asari, myrrhæ, singulorum drachm. sem. bibantur in decocto gentianæ, & rubeæ: id verò non tantùm fœtum educet mortuum, sed etiam secundam. *Secunda eductio.* Educit quoque secundam theriaca diatessaron, & sternutatoria, sed cùm commouentur, nares & os apprehendemus, cum Hippocr. id docente. Aut pessi fiant madefacti in decocto cucumeris syluestris, aut in oleo irino, & succo cucumeris prædicti, aut fiat puluis ex aristolochia, staphide agria, elleboro nigro, & colocynthide æquis portionibus, & parum eius inspergatur pessis, qui prius imbuantur oleo anethino, aut susino. Aut pessus infundatur in succo cucumeris syluestris, & felle tauri æquis portionibus. Vteri verò os linire vnguento tetrapharmaco confert. At verò si secunda apparuerit, obstetrix illitis manibus oleo irino ipsam molliter tractando sensim educat, nunc in dextram, nunc in sinistram partem, nũc recta ipsam trahens, cauens ne disrumpatur. Quòd si neque per hæc cedat, non decet cum violentia ipsam trahere: natura etenim solet eam excludere, cùm putrescere, aut cùm flaccescere & tabescere cœperit, sed interim dum non concedit, femori pars exclusa ligabitur, ne recurrat, & os vteri oleo susino, de styrace, & amygdalarum dulcium linietur, vt laxatum tractioni cedat.

De partu difficili.

CAPVT XXIII.

Pariẽdi tempus. Pariendi tempus fœminis vtero gerentibus naturale est, cùm fœtus ad eam peruenerit magnitudinem, vt ei desit in vtero alimenti copia, siue boni sanguinis abundantia, tum etiam dum cordis calor, qui antè multo humore sopitus iacebat, in tãtum increuit, vt ventilatione magna egeat, & refrigeratione, qualis inspiratione frigidi aëris fit. Eo sanè tempore in lucem exire contendit, ac calcitrat, & acetabula disrumpit. Per id quoque tempus os vteri aperitur, quod antè conclusum adeò erat, vt neque specilli acumen caperet, accedit etiam vteri facultas expultrix quæ id quod grauat, molestat, & dolorem infert, extrudere conatur. Est id tempus nouem mensium spatium, quo manet ac perficitur fœtus in vtero, & in lucem procedit, sed id tempus decem mẽsium ab Hippoc. dicitur, qui decem menses lunares, 28. dierum nominat, quod spatium tempus menstruationis fœminarum est, sequitur autem partus tempora menstruorum. *Partus decimestres.* Decimestres autem partus Hippoc. lib. de octimestri partu, septem quadragenariis dierũ in lucem edi dixit, atque eosdem educari, sunt autem hi ducenti octoginta dies, nonum verò menses qui à nobis 30. dierum, aut 31. numerantur, sunt dies supra 270. in quibus decimestres partus ab Hippocr. dicti, ferè perficiuntur, ac sunt apud nos nonimenses partus, ipsius decimestres, non enim semper attingent vltimum diem de septem quadragenariis. Iam verò octauus partus accedens

accedens difficilis redditur, ratione matris, aut fœtus, aut secundarum. Cùm enim hęc ad partum sint necessaria, vbi aliquod horum à natura fecesserit, partus ea de causa visinsus ac difficilis reddetur, sic etiam si externa causa præter naturam accesserit.

Partus difficilis causa.

Ex matre quidem si ipsa obesa fuerit, aut languida, aut timida, aut dolorum impatiens, & inexperta, aut angustum habet os vteri, aut oblæsum inflammatione, aut vlcere, aut rhagadiis, aut in recto intestino vlcus, aut tumorem, aut duram fæcem habuerit, aut ob morbum in vesica, aut in musculis ventris, aut quia conatur ante tempus parere. Fœtus verò partum difficilem efficit, magnitudine corporis aut capitis, aut ob imbecillitatem, aut quia mortuus est, aut ob figuræ descensus prauitatem, expedit enim vt manibus ad genua conuersis, capite rectà ad os vteri descendat: hæc enim est naturalissima figura, hanc sequitur vbi in pedes conuertitur, aliæ omnes præter naturam sunt, aut ob paruitatem, ob quam non apprehenditur, aut ob fœtuum numerum, vni etenim sunt quinque & septem, retulit quoque mihi vir fide dignus se vidisse Valentię fœminam quæ vno partu peperit 12. Secundarum autem ratione, quoniam duræ sunt, & difficilè admodum rumpuntur, aut ob mollitiem adeò facilè, vt satosus humor ante partum totus effluat, deinde arescat vterus patiendi tempore. Causa externa est nimia frigiditas constringens, aut siccitas, aut calor dissoluens, atque imbecillitans. Signa causarum externarum nota sunt, aut ex tempore, aut relatu haberi poterunt: fœmina similiter an obesa sit facilè constat: languorem ostendunt præcedentes morbi, aut vacuationes, aut animæ accidētia, sic & si timida, aut impatiens fuerit. Angustia oris vteri tactu constabit, reliqui autem morbi vteri ex notis, suis capitibus traditis. Sicuti & noxæ intestini recti, vesicæ, aut ventris. Tempus præterea definitum est partui. Fœtus languidus agnoscitur ex præcedentibus morbis matris, & ex tardo ac difficili motu: mortuus autem, quia nō mouetur, & ex accidentibus suprà narratis. Magnitudo ex ventris mole, & parentum magnitudine. Figura ab obstetrice tactu prehenditur, vt capitis magnitudine. Secundarum durities pariter tactu, & quoniam conante fœmina abundè, & fœtu existente sano, non succedit partus. Arescit autem vterus delapsa aqua quæ in allantoidē continebatur, atque constabit facilè an effluxerit.

Partus difficilis signa.

Si fœmina languida fuerit, roboranda est alimentis: si obesa, adiuuanda digitis obstetricis oleo susino calenti illitis. Si morbum aliquem de prædictis vteri, vesicæ, ventris, aut intestinorum patiatur, bis tempestiuè obuiandum antequam partus tempus accedat. Timidæ exhortandæ sunt, & admonendæ, & adiuuandæ: non tamen ante tempus. Cùm enim dolores primum sentire cœperunt, deambulatione vtantur, donec os vteri hiet: tūc enim sedebit, aut in sede molli, & elatiori, ita vt parum recto corpore sedeat, aut super genua viri valentis qui eandem firmam teneat, cui etiam ipsa innitatur, aut vt aliæ faciunt, in lecto decumbat parum erecto corpore, aut in sede anteriori parte caua. Obstetrix verò nō statim manum admoueat, siquidem id ante tempus aggressæ dolores cōcitant maiores, & longè à partu. Verùm si iam hiante vteri ore, & fœtu ad exitum accedente, ob magnitudinem corporis aut capitis tardetur, linimentis vteri os laxandum est, nempe oleo susino, amygdalarum dulcium, & de styrace, quibus illitis manibus obstetrix leniter os vteri dilatabit, sic & vbi angustum fuerit. His quoque atque siccitate laborantibus conueniet fotus ex decocto maluarum, fœnugræci, & seminis lini, & intra vterum parum eius cum oleo amygdalarum dulcium, aut susino infundere. Si fœtus vitiosa figura descendat, manibus obstetrix conuertat corpus infantis donec in caput vertat, & digitis comprehensis humeris ipsum iuuabit, sine violentia. Si plures fuerint ac simul accesserint, eum qui propinquior est, iuuabit, alterum verò reducet, atque conuertet, & vtrique modo dicto viam parabit. Si secunda ob duritiem non rumpitur, digitis lauianda est. Si humor effluxerit, & vterus arescat, humectandus est decocto fœnugræci, aut decocto maluarum, & oleo susino: ob causas externas expedit aërem attemperare & viam emollire. Partum præterea difficilem emēdant decoctum cinnamomi, aut decoctum cicerum, aut sabinæ, aut sedeat in decocto fœnugræci & calaminthæ, vsque ad vmbilicum, aut pessus ex styrace & gallinę axungia immitteatur, aut partes oleo de styrace & susino foueantur.

De articulorum morbis.

SECTIO XI.

De coxarum dolore.

CAPVT I.

COxæ dolorem, aut coxendicis, Gręci ἰσχιάς, & eo morbo laborantes ἰσχιαδικοὺς appellant, & Hispani à dolore coxæ eosdem nominant coxos, Latinos imitantes, Græcam autem vsurpantes vocem ciaticos.

Coxa dolor.

Huius mali causa est crassus ac lentus humor in coxendicis articulo infarctus, cuius generationem antecedunt quies longa, cruditates, mensium aut hæmorrhoidarum retentio, aut alterius magnæ assuetæ vacuationis, vt fluxus ventris, aut vomitus, frequens quoque coitus id mali sæpe adduxit, incipit autem à lumbis, sæpe ab ipsa coxa, & consentiunt inguina, & femora, & nonnunquam crus, & pes eius lateris in quod sæpe malum desinit, humore translato. Morbus notus est. Dolor enim vexat partem natis prominentiorem, & respondentem in inguine partem, & quandoque femur, & crus. Victus conuenit exsiccans, vt carnes assæ, quæ bonum succum, tenuem, non multum præstent, aqua cinnamomi, aut anisi, mediocris exercitatio, deābulatio, frictio, balneum aquæ sponte calidæ. Vētrem verò clysteribus emollire atque irrigare expedit. Curationem incipiemus considerata prius corporis dispositione, an plethora, an cacochymia adsit.

Coxa doloris curatio.

Quòd si plethora adfuerit, sanguinem mittemus secta vena interna cubiti, incipiente affectione: ipsa verò inueterata venam poplitis aut malleoli eiusdem cruris secabimus. Hanc eandem secare oportet adhuc incipiente malo, si menses retenti fuerint in causa, aut hæmorrhoides. Præsente verò cacochymia crassos ac lentos humores purgationi parabimus, aceto mulso, aut aqua mulsa cum decocto origani, aut pulegij. Deindè corpus purgabitur pilulis aureis, aut fœtidis, aut de hermodactylis minoribus. Expedit quoque vomitum à cibo frequenter mouere, cum raphani decoctu, aut seminis eius, aut cum aceto mulso in quo per noctem raphanus maduerit. Clysteria acria in hoc morbo vtilissima sunt ex decocto calaminthæ, pulegij, origani, melle, & sale, qui-

bus addemus hieram diacolocynthidos. Aut ex decocto centaurij, absynthij, & lupinorum cum oleo rutaceo, melle, & multo sale. Aliud, saluiæ, stœcados, & chamæpytios, sing. manip. j. polypodij vnc. j. seminis anisi, fœniculi, & anethi, singu. vnc. s. bulliant in libris sex aquæ ad consumptionem tertiæ partis, residuum seruetur ad clysteria, quæ conficientur addito melle, sale, & benedicta, aut hiera diacolocynthidos. Aut fiant ex muria piscium & melle, atque oleo rutaceo, quę valida admodũ sunt, & breui prodesse vidimus in non paucis. Conducunt etiam cucurbitulæ cum scarificationa abundante sanguine in parta affecta: aliàs fiát cum multa flamma, hæc præuacuato corpore, quemadmodum & reliqua remedia localia. Quæ etenim repellunt, nullatenus conueniunt, quoniam humorem impingunt in loco. Quæ tamen discutiunt ante corporis vacuationem ad partem plus adducunt, quàm ab ipsa dissoluant. Opportunè igitur adhibita quæ humorem discutiunt, optima sunt, quæ pro loci situ valentia esse debent. De his est fotus ex oleo rutaceo adhibitus, aut ex lixiuio & sale, aut nitro, aut ex rutaceo & galbano linimentum: liquetur autem galbanum aceto. Aut calaminths, pulegium, melilotum, ruta, anethum, centaurium, & rosmarinum in aceto hulliant, & eo calenti, spongia frequenter pars foueatur. Aut emplastrum superponatur, quod recipiat farinæ erui, farinæ lupinorum, cachryos, singulorum vnc. j. s. radicis ireos, aristolochiæ, staphidis agriæ singulorũ vnc. j. mellis & aceti, vtriusque vnc. iiij. Aliud, cachryos, radicis ireos, foliorum rutæ, sing. vnc. j. piperis drachm. j. piretrhi drach. j. s. sulphuris drach. ij. omnia triturentur, deinde accipe galbani, oppoponacis, ammoniaci, sing. drach. j d-luantur in aceto, & omnia simul cum resina terebinthina ad emplastri formam conficiantur. Ex his quoque dropaces fient, ex resina, galbano, ammoniaco, additis pipere, euphorbio, & sulphure, aut loco eius vini fæcem addimus. Validum emplastrum fit ex radice cucumeris syluestris in aceto elixa, deinde cum adipe porcino malaxata. Fiunt etiam emplastra ex stercore columbino, ficubus, & aceto mulso, sic, stercoris columbini vnc. iij. ficuum vnc. j. farinæ cachryos vnc. s. mellis & aceti vtriusque vnc. iij. huic addimus staphidem agriam. Aliud, sinapis vnc. j cachryos, farinæ erui, vtriusque vnc. s. piperis drachm. j, cum aceto & melle misceantur ad emplastri formam. Aliud, vnguenti marciati, quod alij appellant marcianum, vnguenti Agrippæ, vtriusque vnc. j. olei rutacei vnc. ij. galbani in aceto liquati drachm. ij. euphorbij drachm. s. pirethri, staphidis agriæ, vtriusque drachm. j. resinæ quantum sufficit, fiat emplastrum. Hæc medicamenta vesicas inducunt, & humorem purgant. Ex adurentibus est lepidium, siue agriocardamum, quo vtimur ad emplastra, in hunc modum, folia agrio-
Nota. cardami, aut radices cum adipe suillo contunduntur ad emplastri formam, & loco dolenti superponitur, tandiúque permittitur donec pars nigrescat, aut liueat, deinde remoueatur, & loco eius galbanum in aceto liquatum cum oleo irino, aut cyprino superponatur. Postremo loco in huius morbi curatione succedit manus opera r can... denti etenim ferro crustas inducimus ... tribus in locis circa articulum, ... & diu seruamus ... vlcera. ...

De articulari morbo atque podagra.

CAPVT II.

ARTICVLARIS morbus Græcè ἀρθρῖτις dicitur, est autem morbus sic propriè appellatus, dolor articulos infestans, nullum autem statutum habet articulum, quem semper infestet, sed nunc vnum, nunc verò alterum, aut plures simul. Cùm verò dolor articulos pedis infestat, podagra, cùm articulos manuum, chiragra dicitur. Nonnunquam verò incipit à loco vno, & deinde plures deprehenduntur malo, & manus, & pedes, & genua, & cubiti, & genę, & guttur, & ceruicis vartebræ, aut coxendix, quæ ischias dicitur, de qua cap. præcedenti. Morbus hic ex defluxione generatur, ac solet per circuitus inuadere, vt vere & autumno frequentius, quandoque etiam aliis temporibus, cùm videlicet in transmittente particula ea copia abundans, humor qui morbum facere solet, congestus est, vt cogatur ipsum in partem transmittere imbecilliorem. Hæc verò est aliquis articulorum corporis, aut plures ex eis. Sunt autem imbecilles, aut ex propria natura, quod euenit his quibus morbus est hæreditarius, & aliis non paucis: sed sunt quibus tempore tales redditi sunt, nimio motu, aut longa quiete, aut post longas & valentes exercitationes subitò se ad otium transferentibus, quales sunt qui in iuuentute laborarunt, accepta verò mercede aut multa conquisita pecunia, in senectute otiantur, plus æquo, cęteri baccho & veneri indulgentes. Has sanè putamus causas esse ob quas diuites laborant podagra præ aliis. Morbus hic difficilè curatur, & in quibusdam curari nequit. Causa est, quoniam articulorum natiua laxitas, & imbecillitas quorundam emendari non potest. Si verò tempore facta fuerit, nonnulli sanantur, quos ego noui, alij verò, vt Areteus inquit, ab initio referẽtes morbum in causam aliquam externam, vt calciamenti attritum, aut longum iter, aut plagam, antequam remedia tentent, morbus augetur, & remedia non admittit. De causis est vsus ciborum quibus calida aromata, medicamenta, & mel miscentur, quæ cibos non integrè confectos ad articulos deducunt, vinorum validorum potus, vti vini à sancto Martino, equitatio frequens, præsertim suspensis pedibus, frigidæ inassuetus potus, regio valde humida, & talis habitatio, dimissio vacuationis consuetæ. Est quoque assueta seminis vacuatio considerenda. Ictus quoque id mali adduxit, & prolapsus, & animi perturbationes. Generatur itaque morbus vbi aliqua humoralis causa in corpore redundauerit, aut ob malam viuendi rationem, aut fortè vbi non multus esset humor occasio id præstare valuit. Tũc etenim humor in articulum prorumpit, & copulas distendit, ac neruis & musculis proximis dolorem infert. Est tamen proxima morbi causa sanguis, quandoque bilis, nonnunquam pituita crassa & lenta, quę temporis processu in parte impacta à calore assata, transit in tophum, siue porum, atque pituitam ipsam gypseam nominãt, quam verum gypsum, cùm ab articulis educitur, existimabis. Raró etiam à melancholia procedit, sæpe ab humoribus mixtis. Fit non raró indicationis ratione, morbo alio per abscessus ad articulos iudicato, de his est colicus morbus, à quo humor peccans in articulos trãsferri est visus: signa sanguinei articularis morbi

Articularis morbus.

Articularis causa.

Digitized by Google

Articularis morbi signa.

in eisdem generibus cum aliorum humorum morbis continentur apud Galen. Hæc sunt ex coloribus desumpta, accidentibus, & vsu medicamentorum, ac si diceres à iuuantibus & nocentibus. Rubeus color sanguinem ostendit, & tensio, & pulsus, & sanguinis in toto corpore redundantia, & tumoris magnitudo, quibus accedunt ætas, tempus & temperatura, & victus, quæ sanguinem augere possint, & retenta sanguinis assueta vacuatio, & quod minimè à calidis aut frigidis auxiliis adiuuantur, sed vacuatione sanguinis. Bilis agnoscitur colore pallido, ardore partis, non magno tumore, acri dolore, vrina rufa, aut flaua, febris accessionem comitatur ætas, temperatura, anni tempus, & victus, bilem augentia eam ostendunt, & quod ab his quæ refrigerant manifestè iuuantur. Accedunt vigiliæ, iræ, solicitudo, & animi turbationes. Pituitam docent, color tumoris albicans, & eiusdem laxitas, & doloris paruitas, cum grauedine & diuturnitate. Accedunt tempus, ætas, regio, & temperatura pituitam acceruantes, & victus & otium, iuuantur à calidis. Salsa pituita vbi adfuerit, mordaci dolore & acri agnoscetur, & in vrina cinereum aderit sedimentum, & color partis albidus. Melancholia rarò, vt diximus, articulos peruadit, quos colore denigrat. Talis autem est natura ægri, tale tempus, talisque ætas, ac victus similis præfuit. Sanguineus articulorum dolor curatur ab initio sanguinis missione,

Articularis sanguinei curatio.

si præseruationis gratia fiat ineunte vere, aut autumno, quamuis venam corporis secare licebit, nisi destinatus sit articulus in quem sanguis irruere solet: tunc etenim à parte distantissima ducemus sanguinem, incipiente tamen accessione valentibus viribus, laborante pede, vena interna cubiti eius lateris secabitur, aut si ea non appareat, media, laborante verò manu, vena poplitis aut malleoli eiusdem lateris secanda erit, nisi aut frigidum fuerit corpus, aut debile, aut antiqua ipsa passio, his enim frequēs sang. miss. nocere solet. Aëtius eam quæ est iuxta plantam pedis secare iubet. Educemus autem sanguinem copiosè, sed per interualla, vt fluxionis impetum in contrarium ducamus. Vti autem repellentibus ante corporis vacuationem, periculum affert recessus humorum in particulas nobiliores, vti iecur, vētriculum, cor, maximè verò in pulmonem, id docente experimento, cui subscribit ratio, siquidem pulmo, tum perpetuo motu, tum etiam substantię raritate trahit ac recipit eam redundantiam. Post sanguinis missionem medicamenta admouebimus parti repellentia, antequam humor totus in parte figatur. Optimum autem est oxyrrhodinum linteolis, aut lana madefacta, & superposita, frigida æstate, tepida hyeme sint fomenta, tale est vinum nigrum cum oleo rosaceo, vinum in quo rosæ & myrthus, & cupressi pilulæ bullierint. Deinde conueniēt quæ coquere ac discutere possint humorem, de quibus est farina fœnugræci, farina hordei cum oleo camæmelino, & vinum cum oleo nardino. Aliud, Galbani, ammoniaci, vtriusque drachm. j. liquentur in aceto, quibus addes croci scrup. j. olei camæmelini vnc. ij. resinæ & ceræ, vtriusque vnc. s. Aliud, vitellos ouorum duos, croci scrup. j. olei camæmelini, & vini vtriusque vnc. ij. Optimum ad dolores sedandos est serusa cum rosaceo. Sedat dolorem & coquit humorem, quod sequitur, theriaces drach. ij. cerusæ drach. j. rosacei vnc. s. vini albi vnc. ij. Dolore tamen vrgente valde stuporem inducere conuenit, deinde dolore sedato partem fouere vino albo, & oleo camæmelino, ne impactus aliquis relinquatur humor. Stuporem autem inducit theriaca recens illita, aut Philonis medicamentum, aut requies magna, aut opij grana sex in vnc. iiij. vini, his pars liniatur. Si verò fluxio biliosa fuerit, hæc ab initio purganda est, semel præbibito aceto mulso aut syrupo acido simplici. Purgabitur autem pilulis aggregatiuis, aut pilulis de hermodactylis: quamuis enim nauseam & perturbationem efficiāt, conueniet his qui negotiis irrepetibilibus sunt adstricti, quoniam breui fluxionem cohibent, valet in eum vsum electuarium de succo rosarum. Repellentia verò parti admouenda, valentiora quàm in sanguineo articulari: talia sunt, solani succus, aut succus plantaginis cum pauco aceto, aut etiam rosaceum cum aceto, quod mitius est, aut rosas virides cum plantaginis foliis tritas adiungemus, aut lactis & rosacei parem mensuram. Cessante fluxione emplastra fient ex farina hordei, farina fœnugręci cum vino albo, aut pice, ammoniaco, & oleo rosaceo, aut ex resina, & cera æquis portionibus liquatis in rosaceo & camæmelino. Conuenit bibere quæ vrinam mouent, vti syrupum de quinque radicibus cum aceto, aut syrupum de byzantio. Si verò stuporem inducere sit opus, folia mandragoræ superponemus, aut hyoscyami, aut opij parum cum vino, & ab stupefactione pars fouenda decocto origani. Si pituitosus morbus fuerit, humor ab initio parabitur aqua mulsa, aut aceto mulso cum origani decocto. Purgabitur autem pilulis aureis, aut cochiis, aut hiera diacolocynthidos. Vomitus frequēs vtilissimus est, cum aceto mulso, & anethi decocto, à cibo verò vtilis vomitus est: implemus autem ventres eorum cibis, quales sunt olera, fructus, lac & aquam tepidam bibendam damus, & intromissis digitis vomere præcipimus. Syrupum etiam de quinque radicibus, aut aquam mulsam ex apij decocto, ad vrinam mouendam propinamus. Frictiones etiam fiunt linteolis asperioribus, & fotus ministramus his quæ discutiunt calore & siccitate, spongia madefacta in vino in quo bullierint alumen, & pilulæ cupressi, aut cum lixiuio cineris vitis, aut cineris ficus, aut pars cessante fluxione liniatur galbano, & ammoniaco in aceto solutis, & oleo lumbricorum mixtis, & styrax & lixiuium cum sapone valent. Præterea brassica viridis superposita dolorem sedat, aut apium malaxatum, aut verbenaca recta, aut cinis caulium & radicum brassicę cum axungia porcina: valet etiam farina loliacea, & stercus bubulum in aqua mulsa elixum. Experimento probauimus valere quàm maximè absynthij comam in aceto elixam, deinde malaxatam calidam superpositam. Finiente autem morbo axungiam porci addimus, sedat sanè breuissimè dolores, & tumores discutit, & chamæpytis elixa ac malaxata cum butyro vaccino. Articularem melancholicum purgant diasenna, & confectio hamec, & pilulæ indæ. Dolores eorum mitigant medulla ceruí, & vituli, oleum camæmelinum, & de styrace, cum cera, hæc eadem humorem emolliendo ac discutiendo absumunt. Tophi verò, duri tumores ac terrestres sunt, geniti vna duarum causarum, aut nimio calore tenuem partem absumente, aut ob naturam terrenam congesti, aut transmissi humoris. Methodus itaque curationis conuenit per medicamenta quæ humorem emolliant, & aliqua ex parte discutiant,

Tophorum in arti. curatio.

emollire enim quàm maximè conuenit: quem vsum præstant, adeps porcinus sine sale, medulla vituli, aut cerui, malua elixa, & oleo camæmelino aut adipe suillo malaxata; valent ad idem, bdellium, ammoniacum, & styrax æquis portionibus cum oleo antiquo, & caseus antiquus, atque acerrimus

cum

cum porci pingui carne malaxatus, & emplastrum diachylon cum pingui porci liquatū, & emplastrum de adipibus, aut eius nominis vnguētum. Aut medicamentum διαπτέρνης, id est ex calcaneo porci ad emplastri formam, apud Paulum. Radix quoque althææ elixa, cum pice, resina, & styrace liquatis, in oleo malaxata. Victus conueniens his qui articulari malo vexantur, ex alimentis est, quæ bonum succum generant, non valde humidum, neque fluxioni paratum, quales sunt turtures, perdices, gallinæ, phasiani, lactucæ, & cucurbita in calido morbo, atque endiuia, & saxatiles pisces, ij sanè paucam ferunt inediam, ipsam tamen omnes seruabunt, morbo incipiente, quoniam tunc victum tenuem seruare debent, dum fluxio perseuerat, vinum interdicendum est, aqua autem vtendum cinnamomi, aut nimium redundante bile, aqua hordei. Pituita verò abundante inedia conueniet, & vinum nigrum, paucum, valde dilutum. Cœnæ aut dimittantur, aut tenues sint, & omnino parcè viuere debent, nihil enim magis morbum affert, & repetere facit, quàm ciborum plenitudo, cruditates, & ebrietates, ventrem lenem seruent, aut clysteribus vtantur, in pituitoso morbo acrioribus: animi accidentia valida vitent. Præseruationis autem ratione in anno eos bis, aut ter purgare conuenit, hiera picra, aut terebinthina cum saccaro, trium aut quatuor drachmarum pondere. Quibus exercitationes ante cibum moderatæ conuenient. Omnes à caseo, lacte, carnibus crassi succi, fructibus & vinis validis abstineant, & ab aromatibus cibo mixtis. Paulus sal minutim tritum in oleo articulis affricari præcipit, bis in die manè & vesperi, inclinante inflammatione, toto vitæ curriculo, vt homo ab eo morbo vindicetur.

Articulorum auxilium.

De pernionum curatione.

CAPVT III.

Perniones.

Erniones qui Græcis chimethla vocantur, bifariam solent partes extremas corporis, vti manus & pedes & aures afficere cū vlcere, aut sine ipso. Causa est nimia frigiditas ambientis aëris quæ sanguinem congelat: is verò deinde putrescens pruritum efficit, quoniam aeris vapor non inuenit exitum. Sequitur inde vt valde putrescens sanguis ac præter naturam incalescens carnem adiacentem exulceret. Perniones qui sine vlcere sunt, probè curantur, muria calida superfusa, in qua beta bullierit, aut farina erui cū succo asphodeli, aut decocto radicis eiusdē, aut liniantur cera liquata oleo in quo allium bullierit. Optimum est decoctum naporum valde calens. Aliud probatissimum, vini albi lib. j. aluminis vnc. j. bulliant, & vino pars foueatur, aut immergatur. Præterea decocto lupinorum pars foueatur, deinde melle cocto & sulphure liniatur. Perniones cum vlcere factos curant olei lentiscini vnc. j. ceræ quarta pars, napus excauetur, & intra ipsum infundantur, deinde abluta parte decocto lupinorum, aut muria, ceratum refrigeratum admoueatur. Probatum est rosaceum cum cera in napo elixum, & frigidum admotum. Valet in eū vsum thuris, aluminis vtriusque drach. j. minij drac. j. s. resinæ terebinthinę vnc. s. adipis suilli vnc. j. lento igne misceantur. Aliud, thuris & aluminis, vtriusque drach. s. vnguenti de minio vnc. j. olei lentiscini vnc. s. Vnguentum empirici cuiusdam quod vlceratis pernionibus valet, & fissuris pedum, manuum, & labiorum, lithargyri thuris, zingiberis, singulorum drac. j. ceræ, mellis, & olei quan. s. fiat vnguentum.

Pernionum curatio.

F I N I S.

Christophorus à Vega Complutensis librum de Arte medendi peregit suæ ætatis anno quadragesimoseptimo, nostræ salutis 1557.

Digitized by Google

CHRISTOPHORI A VEGA MEDICI, IN COMPLVTENSI ACADEMIA PVBLICI PROFESSORIS

Commentaria in librum Galeni de differentia febrium.

ILLVSTRISSIMO ATQVE CLARISSIMO VIRO DOMINO D. DIDACO HVRTADO A

Mendoça Comiti Mellitensi, Christophorus à Vega Medicus S. D.

VAMVIS satis compertum habeam, Comes clarissime, hoc meum munus parui admodum momenti esse, vt magnitudini beneficiorum à te mihi collatorum conferri debeat, aut vt tuæ præstantiæ iure offerri possit: cùm tamen considero tuam humanitatem, & erga literarum studiosos propensionem, timorem excutio, atque libenter instituo qualecunque id meum opus sit tibi dicare: quòd enim à literarum cultoribus maiora his speranda non sint, rectè nosti. Cæterùm præstat ea tuæ offerre magnificentiæ, vt parua magnifacias, & à calumnia & detrahentium maleuolentia tuearis: nam te fautore proculdubio sperandum est nostros labores quotidie magna honoris incrementa suscepturos: ea est tua apud illustriores & sapientiores viros dignitas & autoritas, & iure quidem, nihil enim magis potest autoritatem & dignitatem apud viros insignes conciliare, quàm virtus & sapientia, quæ duo in te vnicè vigent, atque mirificè splendent. Quamobrem non facilè perspici potest, quid horum te magis illustrem reddat, generis claritas & maiorum stemmata, an tua ipsius virtus & animi præstantia. Cùm enim maiores tuos in memoriam reuoco, & præ cæteris vnum admodum illustrem dominum Didacum à Mendoça patrem tuum, eiúsque egregia facinora, nullum encomium satisfacere posse puto, ad prædicandam eius sapientiam, animi præstantiam, & in bellis gerendis magnanimitatem, & in Sarracenis oppugnandis & profligandis industriam & dexteritatem, quàm etiam strenuè se gesserit cùm ad Neapolim expugnandam, & ad Ferdinandi Regis Hispaniæ imperium redigendam profectus est. Prædicabant namque Hispani, fatebantur quoque Italiæ ciuitates, non sine magno ciuium suorum dispendio, fortissimum ducem, & validissimum hostem, Scipionem quendam Christianum vel ipso multis nominibus superiorem à regibus Hispaniæ missum, qui magnam Italiæ plagam Hispanorum imperio summitteret, rebelles vinceret & deuastaret. Prætermitto modò eius magnificentiam, pietatem, atque innumera strenuè gesta chronicorum scriptóribus: tibi namque horum

Digitized by Google

horum omnium conscio nostra hæc epistola mittitur, qui audisti eius egregia facta, intellexisti quoque quibus animi dotibus pollebat, quàm graui censura in præcipiendis & agendis vtebatur, cùm in regno Neapolis primus locus iudicandi sibi fuit commissus, & cùm totius regni Aragoniæ generalis Ducis officium exercuit. Quæ omnia, vt à munere meo aliena, prætermitto. At verò illustrissimum genus matris tuæ dominæ Annæ dela Cerda honestatis & omnis virtutis exemplar singulare, quid ego commemorem? Nemini namque dubium est, quàm sit consanguinitate coniunctissimum regibus Hispaniæ, à Serenissimo Principe D. Ferdinando dela Cerda recta prosapia procedens, mihi quidem potius tacendum elegi, quàm ab eius magnitudine, celsitudine, & antiquitate quidpiam dicendò detrahere. Verùm cùm considero quibus viuendi legibus te addixeris, quod vitæ & morum exemplum reliquis magnatibus præbeas, non possum non admirari vehementer, quàm sis in pauperes misericors & pius, cum religiosis religiosissimus, in oratione & contemplatione bonas horas transigens, reliquo vitæ tempore visitandis monasteriis, pauperibus, & ægrotis, & gubernandis subditis destinato. Tuos autem reditus, diuitias, rémque omnem familiarem, non in ludis, aut comessationibus, aut inanibus apparatibus perdis: sed in reparandis monasteriis, erigendis cœnobiis, subueniendis pauperibus statuis, & collas. Inter cætera verò quantum tuis sumptibus auxeris religiosissimum collegium omni laude dignum nomini Iesu sacratum, nouerunt omnes quotquot tuam virtutem, pietatem, misericordiam, vitæ honestatem, & sanctimoniam, cum magnificentia & liberalitate coniunctas venerantur, & colunt. Tales decet esse viros, clarissime Comes, qui bonis studiis fauere debent, & nos ab his qui nostros labores calumniari contendunt, defendere. Quapropter tibi, vt pientissimo, literarum amantissimo, virtutis & sapientiæ cultori, hos nostros Commentarios consecrari decreui, quos medicæ artis professoribus vtilissimos fore reor, tum quòd differentiarum febrium notitia medicis est apprimè necessaria & nunquam non ex vsu, tum quòd liber hic Galeni medicorum omnium primi ac maximi, quem enarrandum suscepimus, multa continet difficilia, & quæ nullus Græcorum autorum assecla vsque adeò aggressus est exponere. Quòd si hæ nostræ lucubrationes tibi gratæ visæ fuerint, ad maiora perficienda, interim dum in hoc Complutensi gymnasio medicinam publicè profitemur, animum excitabis. Vale virtutis & pietatis perpetuus Comes.

PRÆFATIO.

PRÆFATIO.

EX Galeni libris quos & plurimos, & omnigena crudítione plenos posteritati reliquit, hic vnus primo loco mihi enarrandus oblatus est, cui titulus de Differentia febrium, quod est, de febrium diuisionibus, ac singulis differẽtiis, & meritò quidẽ id munus exequi decreui. Nam præter id quod liber difficiles habet sententias, nullus antehac ipsum exponendum suscepit, qui in Græcis literis & Græcorum documentis fuerit instructus. Adde quòd multa in hoc opere breui comprehensa sunt admodum necessaria, & quæ nullos in compendium sicuti Galenus redegit. Est quoque valde communis & vulgaris morbus febris omnibus ætatibus, regionibus & temperatoris, adeò vt nec recenseri quidem possint febricitantes qui medico occurrũt, cum ex aliis morbis, vnus aut alter se offerat curandus peripneumonicus, pauci lethargici, nonnulli pleuritici: quibus ferè omnibus febris adiuncta est, de qua dixit Celsus lib. 3. cap. 3. Febris maximè vulgare morbi genus est. Docet autem in hoc libro Galenus febrem per species distinguere & singulas cognoscere peculiaribus signis, interim etiam causas earum scribit, ex quarũ cognitione facilè possimus febres cognoscere: eis enim qui nondũ integrè nouerunt morborum essẽtias, non parum conducit causarum cognitio. Sequetur autem febrium cognitionem ipsarum curatio lib. de Arte curandi ad Glauconem scripta, aut in lib. de Metho. meden. in quorum 8. postquam dixit singulas febrium differentias proprias præbere curationis indicationes, subdit: ob hæc vtilius visum est seorsum de febriũ differentiis tractare: quò omnibus prius præparatis, sermo nobis hoc loco citra omnẽ eorum, qui parum rectè de iis scripserunt refutationem absolueretur: quoniam itaque morbum aliquem rectè curari incognitum est impossibile, iure dicemus librũ hunc ordine antecedere lib. de meth. med. & de Arte cur. ad Glau. Liber hic in duos à Galeno diuiditur, in quorum primo reprehendit quorundam diuisiones, ac docet quæ sint omnium optimæ. Deinde optima & accommodatissima diuisione suscepta, singula membra docet ex signis propriis & communibus, & ex causis. In secundo verò de aliis speciebus inferioribus agit, & de ipsarum mixtione, & compositione, & ad finem causas recenset accessionum, & longitudinis & repentinæ ipsarum. Idem autem est de febrium differentiis agere, & de febrium generibus: nam, vt inquit, lib. 11. de Meth. med. nihil refert si quis genus, aut speciem, aut differentiam dixerit.

CL. GAL. PERGAMENI
DE DIFFERENTIA FEBRIVM
LIBER PRIMVS.
CAPVT I.

1

Differentia febrium, maximè quidem propria ac principales, secundum earum substantiam sunt: alia verò secundum aliquod accidens. Quoniam verò & ipsorum accidentium non vna est natura, sed alia quidem propinquiora, magisque propria diuidendæ substantiæ sunt, alia verò remotiora ac magis aliena: idcirco & earum quæ hinc sumuntur differentiarum minimè vnum genus est. Itaque maximè quidem peccant, quicunque differentias proprias ac maximè principales omittunt. Deinde verò, quicunque mentione harum facta permiscent cum eis differentias accidentales æqualiter omnes, minimè discernentes vtiles ab inutilibus. Non solùm autem peccarunt plerique medicorum in ipsis differentiarum generibus, aut plures quàm oportet tradendo, vt inutilium quoque meminerint: aut pauciores, vt nonnullas etiam vtiles omiserint: sed etiam diuidendo genera ipsa in proprias differentias similiter errarunt. Ne longius abeas, 2
quum primum ac maximè proprium differentiarum genus ab ipsa diuidendæ rei substantia sumatur, videas tamen nonnullos medicos prætermisisse vniuersum hoc genus, alios verò diuidendo plura quàm opus esset statuisse, aut in primis substituisse, tametsi Hippocrates optimè fecerit diuisionem libr. 6. Epidemion. Dictio autem habet in hunc modum: Febres hæ quidem manu sunt mordaces, illæ verò mites: quædam autem non mordaces, sed increscentes: nonnullæ acutæ, sed ab ipsa manu deuictæ: quædam statim ardentes, quædam verò semper debiles, siccæ: aliæ salsæ, aliæ inflatæ, aspectu graues, aliæ ad manum humidæ, aliæ rubicundæ valde, aliæ liuidæ, aliæ præpallidæ, & aliæ istiusmodi. Apertissimè enim hoc loco ab ipsa rei substantia, simúlque ab ipsa dignotione in proprias differentias fecit diuisionem. Nam essentia quidem febrium est in genere caloris præter naturam. Differentiæ verò caloris, & ex eo quòd maioris minorisque rationem admittat, sumuntur, & ab ipsa materia, in qua calor ille præter naturam existit, & ab ipso mouendi modo: quas omnes complicans, cum dignoscendarum earum ratione scripsit, quemadmodum procedente sermone docebimus. Porrò autem quæ à ma- 3
ioris minorisque ratione ducuntur, sunt manifesta: & in hoc genere differentiæ, medicis mos est magnam, ac paruam febrem nominare, verùm impropriè quidem de rei qualitate quantitatis vocabulum enuntiant, sed ita facere consueuerunt, non in febre solùm, sed in aliis sexcentis, quæ in qualitate quidem ipsa essentiam habent, cæterùm magna paruáque nominantur. Quæ verò differentiæ à materia sumuntur, in qua calor ille præter naturam consistit, maximè propria caloris præter naturam differentiæ sunt: siue corpus ipsum cordis prehenderit, siue humores conditos in ipsius ventriculis. Reliqua autem ac tertia differentia est, vbi aër ea substantia sola admodum incaluit, humida verò ac solida corpora adhuc quidem incalescunt, sed nondum incaluerunt. Non enim parum differt, incalescere aliquid dicas, an incaluisse. Sed dicas euidentissimè id quod dicitur, ex his exemplis. Finge aquam calidam inditam lebeti frigido, deinde ab ea ipsa aqua calefieri contactu ipsius lebetis corpus, nondum autem totum exquisitè incaluisse, & rursus finge in calidum, atque ignitum lebetem frigidam aquam inditam, deinde calefieri quidem adhuc, nondum autem incaluisse. Ex his exemplis, cum secundo quidem prima febrium differentia similitudinem habet, quas corpus ipsum cordis prehendisse docuimus: cum primo autem, secunda, quas conditos in ventriculis humores occupasse diximus. Reliqua autem ac tertia differentia exemplum omnino simile non habet: sed claritatis causa, finge fabrilem follem trahere ad se aërem admodum calidum: deinde calefieri adhuc ab eo, nondum autem incaluisse. Sed exemplum magis indicabit rei declarandæ naturam, si finxeris in folle contineri humorem: atque adhuc magis, si foramina follis per quæ trahit atque emittit aërem, ita angusta effeceris, vt humori quidem inuia, aëri verò peruia sint. Qua sanè in re potissimum dissident naturæ opera, ab his quæ homines ipsi efficiunt.

Digitized by Google

Etenim substantia aërea permixta cum sanguine est in omnibus arteriis, per multa foramina pariter spirantibus: ac nihilominus in ipso corde, vt quæ per eas omnes confluat.

COMMENTARIVS.

CAput præsens in tres partes partitur: in prima damnat aliorum diuisiones, ad quod probandum hoc logicum theorema supponit: quod ex diuisionibus illæ sunt maximè propriæ, quæ sumũtur à substantia rei diuidendæ. Post has verò sunt quæ sumuntur ab aliquo accidenti: & ex ipsis accidentibus quædam sunt magis propinqua substantiæ rei diuidendæ, quædam minus. Exemplum primi. Febris quædam est vehemens, quædam remissa: hæc enim febris essentiam attingit, hoc est, calorem. Aut enim is est vehemens, hoc est, intensus, aut remissus. Harum tamen differen. vnum tantùm genus est. Accidentalium autem, non vnum, sed quoddam sumitur à duratione, quoddam ab accidentibus, quoddam ab hora inuasionis. Exemplum secundi: febris quædam est continua, quædam intermittens, aut sic: febris quædam vnica, quædam pluribus accessionibus finitur. Exemplum tertij: febris quædam est adstricta, quædam fluens, quædam fit cum syncope, quædam absque ipsa. Hæc enim multum aliena sunt à febris substantia, vt constabit. Libro namque duodecimo methodi medendi, ad initium reprehendit eos qui febres cùm symptomatis diuersum genus ab aliis constituere voluerunt, dicẽs: Non sunt sic, vt nõnulli autumant, eæ quæ cum symptomatis consistunt febres, aut febrium genus vllum, aut species differentiáve. Sed veluti tum alius morbus alij morbo, tum symptoma symptomati vno in tempore eodem in corpore copulatur. Hinc facilè dãnantur tres diuidendi modi apud antiquos medicos. Primus eorum qui substantiales febrium different. prætermiserunt. Secũdus eorum qui accidentales commiscent omnes, vtiles, inquam, inutilibus citra distinctionem. Tertius modus est eorum qui non tantùm errarunt vtiles prætermittentes diuisiones, aut inutiles vtilibus pariter commiscentes, atque in diuisionibus supra modum abundantes: sed in ipsis etiam differentiis propriis generum, quas non rectè signabant, de quorum numero fuerunt Archigenes, & Agatinus, lib. 2. capite 10. eos namque reprehendens Galen. inquit: Sed cùm neque simplicium, neque compositarũ omnes scripserint differentias, & ad hæc quasdam alias superuacuas adiecerint, nihil neque in præsensionẽ, neque in curationem iuuantes, nos conati sumus pro viribus diligenter excolere omnem typum longo tempore ex vsu simul ac ratione, vtiles in eo differentias peruestigantes. Ex medicis itaque illis quidam primas ac præcipuas differentias febrium quæ ab ipsius essentia sumũtur prætermiserunt, quidam aut diminuti aut abundantes fuerunt in diuisionibus, cum tamen Gal. in præsenti ad id maximè contendat, vt omnes febres methodo inueniat, eas autem numero infinitas esse constet, docet ipsas inuenire per singula febrium genera, & generum species. Generis autem species inueniuntur inuentis generum differentiis essentialibus, à quibus cum generis essentia, species constituitur, vt animal in mortale, & immortale diuiditur: & mortale in rationale, & irrationale, apud Platonem & Porphyrium. Velle autem animal diuidere in molle, & durum, id est, per differ. procedere, quæ ex accidenti substantiæ conueniunt: qua via singulas animalis mortalis species nunquam inuenies. Errant ergo qui per accidentarias differentias diuidunt genera, sicuti & hi qui primis differentiis inuentis ibi persistunt: species quoque inuenisse putantes, quos pariter reprehendit lib. 1. de Meth. med. Veluti siquis (inquit) vocis Græcè elementa perquirens dixerit, quoddam esse vocale, quoddam consonans, omnia elementa comprehendet, verùm nullam adhuc inuenit elementi speciem, nisi prius cõsonantes diuiserit in mutas, & semiuocales, & vocales in longas, breues & medias: deinde longas, η, ω, breues itẽ duas ο, & ε, medias verò α, ι, υ, dixerit. Deinde diuiserit mutas in tenues, aspiratas, & medias. Tenues tres, π, κ, τ, tres aspiratæ, φ, χ, θ, mediæ tres, β, γ, δ. Semiuocales verò, λ, μ, ν, ρ, ζ, ξ, ψ, σ, talem diuidendi modum seruat Galen. in hoc opere ad inueniendas singulas febrium species, in 1. lib. diuisione febris, in diariã, humoralem & hecticam viens. In secundo humoralem in singulas species diuidens, quæ differentiæ ob id saltem essentiales dicentur, quod rei diuidendæ substantiam attingunt. Plato rursus in Philebo eodem literarum exemplo vsus, à diis nobis datum esse dixit, & discere & docere inuestigare, vnum, & infinita procedentibus ab vno, veluti ab vniuersali & ingenua idea, & vsque in infinitum abire. Nec tamen ab vno ad infinitum venire, nisi per omnia intermedia. Sic vti & vbi ab infinito incipere coactus sit, non statim infinitum in vnum colligere debet, sed prius ad ea quæ multa sunt, & in medio finiti & infiniti constituta peruenire tenetur. Hac via diuidendi Socrates Philebum & Protarchum docet distinguere ea quæ sunt vnum & quodammodo non vnum, vt vnum genere, nõ vnum specie. Sic fit quoties febre certa inuenta, ipsam in biliosam reducimus, & biliosam ac reliquas in febris ideam. Diuidemus autem vbi idea febris inuenta, in qua febres omnes conueniunt, nos ipsam in singula genera diuiserimus, ac demum genera in species, & species in indiuidua, aut numero infinita distraxerimus. Qua via vsus est Galen. in præsenti opere. Docuerat id quoque Plato in Dialogo ciuili, siue de regno. Vbi hospes inquit: quod sæpenumero ferunt, ô Socrates, ornati viri illi qui magnum aliquid ac sapiẽs loqui se putant dum prædicant dimetiendi facultatem, circa omnia quæ fiunt versari nunc dictum est, quicquid enim artificiosum est mensuræ quodammodo particeps esse apparuit. Quoniam verò quidam considerare nequaquam per singula genera diuisione eundo solent, hæc tam longè inter se differẽtia statim conferunt in vnũ similia iudicantes, sed & contrarium huius faciunt qui quæ dispersa sunt per partes minimè distinguunt, cùm oporteat, vbi quis primò multorum percipit communionem, non prius desistere quàm differentias omnes in ea quæ speciebus clauduntur inspexerit, atque iterum quoties dissimilitudines plurimas in multitudine sentit, & ægrè sentit, non prius ab hac aspectus molestia desistere posse, quàm cuncta quæ cognata sunt intra cognationem vnam, proprietatémque concludens, vnius generis essentia vestiat. Et lib. 1. de Arte cura. ad Glau. Gal. cap. 1. excusat se à doctrina diuidendi, quoniam Glauconem intellexit à Platone satis edoctũ (in locis nẽpe allegatis) diuidendi formam. Inde non parum errasse refert aliarum sectarum medicos dicens, quidam enim in primis & supremis generibus stant, solum quæ ab illis sumitur indicatione contenti: quidã vero vsq; ad aliquid diuidunt, non tamen vsque ad finem perueniunt: nonnulli verò etiam vitiosis vtuntur diuisionibus.

In secunda parte quæ incipit (Ne longius abeas)

colligit

colligit aduersus modos diuidédi eorum qui diminuri aut abundantes fuerunt in diuisionibus, hypothesi illa ab initio habita iterum repetita, maximè propriæ febr. differ. sumuntur à substantia rei diuidendæ: quam non obseruarunt, quamuis Hippocr. ipsam obseruauerit, refert quoque ac laudat diuisiones quibus vsus est Hippocr. lib. 6. de Morb. popol. parte 1. sectio. antepen. vbi ex febribus quasdam dixit esse mordaces, quasdam verò mites, quasdam non mordaces, sed increscentes, quasdam acutas ac manu deuictas. Est autem ista vnica diuisio, sed quadrimembris: nam cùm dixit mordaces, eas quæ semper tales sunt, intellexit, vt inquit Gale. commentario eiusdem partis. Dixit ergo mordaces semper à principio mordentes vsque in finem. Erunt etiam mites quæ semper tales sunt. Hæc tamen non implent totam communitatem diuisi: quod est de ratione bonæ diuisionis. Impletur autem per alia duo membra, quorum alterum est, non mordaces, sed increscentes: alterû acutæ, sed à manu deuictæ, eritque integra diuisio febris, quædam mordax semper, quædam semper mitis, quædam à principio mitis, deinde mordens: quędã à principio mordens, deinde mitis, quod est à manu vinci. Explicuit autem mordacem, manu esse mordacem, & postea dixit, à manu deuictam, vt doceret viam cognitionis febris ad tactum attinere. Alia diuisio ac secunda est, febris quędam est statim ardens, quædam semper debilis sicca, quod idem est ac si diceret, quædam intensa, quędam remissa. Tertia diuisio est, febris quædam est falsa, quædam inflata aspectu grauis, quædam ad manum humida, est trimembris diuisio, deinde sequuntur diuisiones, quæ sunt post primas, & essentiales, vt inquit Galen. loco citato. Aliæ enim sunt perrubræ, aliæ liuidæ, aliæ perpallidæ. Sunt autem omnes præternaturalem dispositionem ostendentes, liuidæ simpliciter, id est, in quibus extrema liuent: pallidas verò non dixit, neque rubras simpliciter, quoniam tales colores familiares sunt: sed dixit, admodum tales, vt perrubras, & perpallidas, id est, impensè rubras, & impensè pallidas, in quibus tales colores apparent in cute. Quàm bene verò diuiserit aptissiméque febrem ipsam, probat hac ratione: nam diuisit febrẽ per differentias essentiales, & hæc est optima diuidendi via, vt constat. Quòd autem vsus fuerit diuisionibus substantialibus, aut essentialibus, sic probat, Quoniam substantia febris consistit in calore præter naturam, & caloris differentiæ rectè sumuntur vno trium modorum, aut à quantitate caloris, aut à modo motus, aut à materia in qua existit is calor prætet naturam. Has autem scripsit simul cum ipsarum febrium dignoscendarum ratione, est tamen ratio dignoscendarum ipsarum tactus, ipsum enim tanquam iudicem explicuit ter Hippoc. in suis diuisionibus. Circa hanc literam tria sunt explanãda, primum an febris essentia consistat in calore præter naturam. Secundum an calor præter naturam possit diuidi per differ. essentiales. Tertium erit coaptare tres caloris diuisiones, quas Gale. appellat essentiales, diuisionibus quæ habentur ab Hippoc.

Circa primum, quod est de febris essentia, quidam dixerunt febrem esse substantiam, hac ratione moti quòd calor naturalis est substantia, vt 1. sect. aphorism. comment. 14. & febris contraria est calori naturali, ergo febris pariter erit substantia, quoniam contraria in eodem genere sunt, contra quorum ignorantiam proceditur, quoniam si per calorem naturalem intelligunt substantiam, constat quòd substantiæ nihil est contrarium, ex Aristotele in prædicamentis, præter id quod si contrarium habet calor, id est frigiditas, & tantùm vnum vni contrariatur, non ergo febris erit calori contraria. Alij dixerunt febrem non esse calorem, sed effectum caloris, hac ratione moti, quòd febris est morbus, calor autem non est morbus. Primum satis constat, secundum probatur, quia ad calorem est per se motus, ad sanitatem tamen & morbum non est per se motus. Quod probat ex Arist. 7. lib. physicorum, cap. 2. vbi ad habitus vitia ac virtutes dixit non esse alterationem: sicut neque ad sanitatem & morbum, quæ duo cùm in quadam proportione consistant, ad aliquid sunt. Est enim sanitas debita proportio, vt morbus ab ipsa recessus. Ad ea verò quæ sunt ad aliquid, non est per se motus: sed tantùm ad quantitatem, qualitatem, & vbi, vt dixit Arist. lib. 5. physicorum cap. 3. Dicemus autem ad aliquod prædicamentum propriè esse per se motum, quoniam motos per se contendit ad rem illius prædicaméti, quæ per motum ipsum immediatè acquiritur. Cùm autem tantùm sint tria genera motuum, hæc sunt localis, augmentationis, & alterationis, & motus localis finitur ad locum, qui est vbi, augmentationis ad quantitatem: alterationis ad qualitatem. Ad tria tantùm erit per se motus. Nos tamen sanitatem duplicem intelligimus, alteram quæ de formali significatur per vocem, sanitas, de qua locutus est Arist. est enim debita proportio. Ob id Galenus lib. artis medicæ cap. 82. inquit: Atque idcirco in eo quod ad aliquid eandem dispositionem ægram, atque neutram appellabimus. Nam pro vigore potentiæ quæ vel facilè sostinet, vel vincitur, vnaquęq; ex his, quas antè diximus, vel morbus est, vel neutra dispositio, ecce vbi vult affectionem aliquam ob id morbum esse, quoniã ob improportionem, sensibilem efficit læsionem. Alterum est ipsius corporis affectus qui in quantitate, qualitate, & loco consistit, & ad hunc non negat Aristoteles esse per se motum. Sic & ad calorem febrilem, qui est de prædicamento qualitatis: formale namque quod dialectici appellãt, in febre est improportio, materiale verò est calor præter naturam. Nos itaque hanc opinionem vna communi ratione comprobamus, qua tenemus ex Arist. & Galen. locis citatis quòd morbus omnis est constitutio corporis præter naturam. Quemadmodum & sanitas est constitutio corporis secundũ naturam, quæ duo in quadam proportione consistunt, quę in simplicibus est elementorum temperamentum, & in organicis symmetria. Vnde fiet vt calor non dicatur propriè morbus, sed improportio qualitatum elementorum, quæ sequitur calorem auctum. Sic & in singulis qualitatibus. Rursus in compositione non est morbus pars aucta quantitate, neque in numero, sed ametria quæ inde sequitur, quæ in parte vna non consistit. Quemadmodum lapis vesicæ morbus non est, sed morbum affert ob ametriam, & defectus digiti morbus est, non digitus ipse abscissus. Sed Galenus tales morbos appellat nonnunquam, quamois veræ causæ sint morborum. Quoniam vult explicare in quo genere ametria consistat, vt cùm calorem dicit morbum, vult ostendere in excessu caloris ametriam, & intemperiem, ac improportionem consistere.

Tertius modus fuit Fauentini, qui in quadã valde prolixa quæstione dixit, febrẽ non esse aliquam ex primis qualitatibus, sed corporis temperaturam, quam appellat complexionem. Morbi namque (inquit ipse) qui ad temperaturam attinent, non sunt primæ qualitates, sed ipsa temperies inclinãs in aliquod extremum, cùm inclinat in calidum est mor-

bus calidus, cùm autem in frigidum est morbus frigidus, & sic de humido, & sicco, cogitur quoq; concedere temperaturas posse intendi & remitti. Est autem firmissimum huius sectæ fundamentum: nam plus repugnat medium cuiuis extremorum, quàm medium alteri medio, sed vnum medium cum altero non inueniunt, quoniam non possunt in eodem subiecto existere duæ temperaturæ: ergo non erunt in eodem temperatura & prima qualitas: siquidem primæ qualitates rationem habent extremorum, & temperaturæ mediorum, in mixtis itaque quæ temperata sunt, vt homo, aut in quouis mixto, cùm temperatura aliqua præditum sit, primæ qualitates non aderunt. Quòd si febris adest, ipsa non erit calor, aut prima qualitas. Ista opinio aliena est ab omni bona philosophia, negare enim primas qualitates in mixtis, est contradicere sensui & intellectui. Nos enim experimur lignum recipere ab igne verum calorem, & manus nostras à frigore ambientis affici, sed hac via facilè probatur, ignis in materiam ligni suam formã introducere potest, hæc autem forma in momento temporis indiuisibili introducitur, vbi præcesserit dispositio ad ipsam necessaria. Iam ergo vbi introducitur, calor admodum intensus existit in materia ligni, aut non. Si dixeris ante illam introductionem formæ ignis, calorem non præfuisse, torus igitur calor ad formam ignis inducendam necessarius in instanti & impartibili tempore producetur, quod constat esse falsum: quoniam qualitas motu acquiritur, vt supra diximus, & motus non fit sine tempore, quòd si dixeris calorem præfuisse, erunt primæ qualitates in materiis mixtorum. Argumentum verò ipsius inutile est ac nullius omnino vigoris, cùm enim, inquit, medium plus repugnat extremo quàm medio, verum est: tamen calor febrilis non habet extremi rationem, aliàs nec cum ipso vita stare posset. Præterea medium medio, & vnam temperaturam alteri pugnare falsum est: nam cum temperatura optima quæ ex primis elementis constituta est, vbi optimæ ad portionem miscentur, existere poterit varia temperies ex primarum qualitatum impari mensura, quod fit quoties temperatus Soli aut frigori exponitur.

Quartus modus fuit Gẽtilis, qui in quarta de suis quæstionibus extrauagantibus dixit febrem non esse vniuersum calorem in homine repertum, sed solum eum qui additus est atq; aduẽtitius. Solus enim is calor abundare dicitur, abundat autẽ in intensione, aut mala proprietate venefica, aut putredinali, vt verbis ipsius vtar, confirmat suam positionẽ sic, Solus calor qui nocet actionibus est morbus: & solus additus nocet, ergo solus additus est morbus: naturalis namque qui præfuit conseruat potius ac perficit operationes, rursus ille calor tantùm dicetur morbus, quem medicus tenetur, ac intẽdit amonere, is verò sanitas, quem intendit conseruare, sed præexistentem intendit conseruare, aduenientem corrumpere, aduenìens ergo solus est morbus, aliis etiam friuolis vtitur argumentis, de quibus est illud ineptissimum. Calor naturalis cum frigiditate superueniente non facit morbum vnum, ergo calor naturalis cum calore superueniente nõ faciet morbum vnum. Nemo enim adeò est in dialecticis parum exercitatus, vt ignoret nihil tale cõsequi in hac Gentilis consequentia: verum satis notum omnibus est, non posse duos calores in eodem subiecto simul existere, quin vnum constituant, ex aduentitio igitur & præexistẽti vnum fiet. Quod si ita est, nullatenus fieri poterit, vt altero calefaciẽte, alter non calefaciat: aut altero exsiccante, reliquus non exsiccet: aut vno eorum impediente actiones, reliquus non impediat ipsas. Et in summa fieri non poterit, vt in actionibus alter ab altero dissideat, sed & vterque morbus, & sanitas sint, & totus ille calor viuẽte animali vitam conseruet (hoc est, animam) in materia, & celeriter ipsam ad finem perducat. Prima autem suæ opinionis confirmatio procedit ex falsa maiori enũtiatione. Falsum enim est ex dictis quòd solus ardor superueniens lædit, & solus præexistens perficit actiones: secunda confirmatio in minori fallit enuntiato, cùm inquit: Medicus solum calorem præexistentem nititur conseruare, & superuenientem adimere. Cùm enim applicat medicus in febris curatione refrigerantia remedia, non hunc potius quàm illum calorẽ demere conatur, sed eum numerum, quo dempto, corpus ad sanitatem pristinam restituatur, quod fier de præexistenti aut superuenienti certa mensura dempta, euenit autem ex naturæ ordine, & existenti in subiecto ratione, vt vltimò aduenìens calor, prius dematur à contrariis admotis, vt putant philosophi.

Quintus modus fuit Auerrois qui 3. lib. collectionum cap. 3. dixit febrem esse totum aggregatum compositum ex calore præexistenti & superaddito, ac toti huic calori respondere actionum virtutem & vitium, quam non improbo, quoniam vera est, & amplius infrà ac fusius explananda erit.

Vgo Senensis post reliquos tenuit febrem esse calorem naturalem factum igneum. Calor enim (vt inquit) omnis habet quandam rationem cœlestis, vt cùm noster calor generat animal, quà verò auget, coquit & similia facit, naturalis est, quà verò exsiccat, extenuat, & resoluit igneus, calor itaque naturalis, cùm in suis actionibus plurimum refert ignis naturam exsiccando, ac absumẽdo, mordax quoque redditur, febris est ipse qui naturalis calor erat. Hoc est, inquit, quod voluit Gal. 1. sect. aphor. comment. 16. cùm dixit, Febris est calor naturalis mutatus ad igneam naturam. Hæc opinio sic accepta est à nonnullis, vt hanc dixerint esse Galeni opinionem, febrem esse calorem naturalẽ mutatum ad igneam naturam, atque Vgonem rectè interpretatum esse Galen. mentem. Cuius contrarium facilè probabitur. Primùm itaque eius diuisio inutilis est, quandoquidem calor naturalis à cœlesti nulla ratione differt, siquidem cœlestis dicitur apud ipsum qui generat, calor autem in generatione non aliter quàm naturalis coquendo ac digerendo concurrit. Gale. verò nunquam dixit febrem esse calorem naturalem conuersum ad igneam naturam, siquidem lib. 1. aphor. 16. dixit: Febris enim calida & sicca passio est, (est enim conuersio natiuæ caliditatis ad igneã) iam ergo lectionem Galeni mutarunt, qui non calorem naturalem, sed natiuam caliditatem dixit: neque tamen sicut iacet intelligenda est præsens litera: non enim est conuersio ipsa febris: nam conuersio caloris naturalis ad igneum motus est, febris verò non est motus, sed affectus corporis. Sic ergo est intelligenda Gale. sententia, vt habetur eodem lib. comment. 14. cùm dixit, καὶ ὅτι μάλιστα τροπὴ τῆς κατὰ φύσιν θερμότητος εἰς τὸ πυρῶδες, γίνεται πυρετός. Hoc est, & quoniam maximè conuersione caloris naturalis ad igneũ fit febris. In his itaque duobus locis febris generationem explicuit Gal. non tamen ipsius essentiam: generatur namque febris ex conuersione caloris naturalis ad igneum, calor autem iste qui conuertitur, substantia est, non accidens, substantiam autem aliquam fieri igneam contingit, vbi immodicè incalescat, quemadmodum sanguinem dicimus fieri biliosum, aut frigidũ & aqueum,

ita

ita etiam licet & calorem naturalẽ(nempe substantiam ipsam quæ calor naturalis appellatur à Gale. lib.1.aphor.comment.14.& sæpe alibi) igneum appellare:fieri autem talem,est febrem generat:ostendit autem Galen. io dicto commentario per calorem naturalem qui transit ad igneam naturam, esse intelligendam substantiam calidam:quoniam hanc exhiber rationem. Quare Hippocr. dixit in eodem aphor.senibus non similiter acutas febres fieri,quia febris fit conuersione caloris naturalis,ad igneum, frigidum verò eorum corpus,id est, parum habens calidi innati,de quo multum habere pueros Hipp. dixerat, quod verò multum existit in pueris, calidum innatum est, & substantia,vt à Galeno explicatur in eodem commentario. Hinc fit quòd cùm in humano corpore triplex sit, calor innatus, sanguis,spiritus,& solidæ particulæ, tria sint quæ possint ad igneam naturam conuerti,ac triplex esse genus febrium,quod sumitur à materia,nempe hectica,humoralis, & diaria, de quibus infra dicemus. Hæc autem sunt continentia,contenta,& impetentia,cap.sequ.Aduertendum etiam quòd in his quæ putrent,calor ignis,qui mixtionem conseruat, corrumpitur, & subiectum occupatur à calore extraneo,qui etiam igneus est,corpus dissoluens & ipsam rei mixtionem, & ob id dicemus calorem humoris aut cuiusuis cõuerti ad igneam naturam,quia calor succedens ignis naturam sapit. Hæc de febris generatione:nam eius essentia verè calor est, & accidens de prædicamento qualitatis. De febre enim dixit Aristot.lib. 1. problematum, 2. problem. Superans enim calor totius corporis febris est.Et Aëtius lib.2.sermone 1.cap.3.febrem sic diffiniuit:Febris est calor præter naturam cordis & arteriarum, vitalem firmitatem lædens. Et Gale. lib. 8. de morbis curandis,inquit:Vnus ex morbis ex intemperie febris est,vtique cùm adeò immodicè calor auctus est,vt hominem offendat,& actionem lædat. Et 4. de causis pulsuum cap.de pulsu ex inflammatione, dixit:Calor immodicus,qui vniuersum corpus occupat,febris est. Optimè verò ipsius essentiam definiuit lib.6.de Morb.pop.par. 1. comment. antepen. dicens:Febris non secundum Hippoc.modo,sed secundum omnium hominum intelligentiã est præter naturam caliditas,in totum animal extensa,sin minus omnino in plurimis & maximè præcipuis particulis eueniens. Calor itaque. i. caliditas, quæ est prima qualitas, febris est, non tantùm adueniens, sed tota in homine existens,tota enim præter naturam redditur ex commercio aduentitiæ. Quod etiã contra Gentilem satis probauimus. Explicuit autem Gal. non esse necessum febrem in toto corpore existere,satis esse autumans, si fuerit in plurimis & maximè præcipuis particulis.Quod tamen lib.de causis morb.sæpe dixit : febrem calore existente in toto corpore dici,non semper est verũ, sed vbi non impediatur à causis refrigerantibus,aut tanta sit caloris imbecillitas, vt non possit ad extrema pertingere.Secundum propositũ est docere,an calor præter naturam possit diuidi per differẽtias essentiales: Galen. namque vocat differentias essentiales caloris tres illas quas explicuimus.Ad cuius explanationem duo sunt aduertenda. Primum,quòd calor est species atoma apud philosophos, nisi quis putaret calorem ignis,& aëris specie differre. Hoc tamen verius est,calores omnes eiusdem speciei esse, & in eodem subiecto facere vnum intensius. Secundo scire oportet multos esse dioidẽdi modos. Est enim diuisio generis in species, vt cùm affectus diuiditur in eum qui secundum naturam,& eum qui præter naturam, & affectus præter naturam in morbum,causam,& acidens.Sumitur affectus largè pro omni dispositione. Diuiditur etiam totum in partes, vt si corpus humanum diuidamus in membra simplicia, & organica : & simplicia in os,neruum, cartilaginem,syndesmum : aut diuiditur subiectum in accidentia,vt,corporum quædam sunt sana,quędam ægra,quędam neutra:aut diuiditur accidens in subiecta,vt,sanitas quædam est in simplicibus,quædam in organicis,quædam in vtrisque:aut diuiditur accidens in accidentia,vt, morbus in temperatura, quidam est calidus,quidam frigidus,quidam humidus,quidam siccus,quidam ex his compositus, aut est diuisio vocis in significata, vt sic,Cancer aut est terrestris,aut marinus,aut fluuiatilis, aut cœlestis, aut est morbus.Vtilis est hic diuidendi modus medicis volentibus synonymias distinguere,ac in vno significato differentes componere, vt si de morbis disserendum est, primùm diuidemus morbum in actionum læsionem, & affectum præter naturam actiones lædentem, alterutrum namque horum significare potest. Ex omnibus his diuisionibus solam eam appellant dialectici diuisionem per differentias essentiales, qua diuiditur genus in species: differentiæ namq; essentiales sont,quæ generis amplam speciem diuidentes, ad angustiorem speciem constituendam contrahuut:vt rationalitas quæ animal amplum genus contrahit ad humanam constituendam speciem. Cùm igitur calor atoma species sit, non admittet diuisionem per diuersas differentias essentiales, ad diuersarum specierum constitutionem. Quare igitur Galenos diuisiones febris optimas dixit fieri per differentias essentiales? non ob aliud,nisi,quoniam sunt diuisiones circa diuisum,quod est febris ipsius essentia, quæ calor est. Omnes igitur differentiæ quæ sumuntur à calore, sunt febri essentiales : quia attingunt febris ipsius essentiam,& circa ipsam versantur.Tales sont differentiæ quæ sumuntur à quantitate caloris,aut modo motus caloris,aut à materia in qua existit calor. Quas si quis examinate dialecticè velit, inueniet duas priores,quarum prima est à quãtitate caloris. Hæc est,Calorum quidã intensus, quidam remissus est.Et secũda quæ sumitur ex modo motus:hæc est, Calorum quidam hoc,quidam illo modo mouetur, differentias esse accidentis in accidentia.Tertia igitur,quæ sumitur à materia, diuisio est accidentium in subiecta,vt calor præter naturam, quidam existit in humore , quidam in spiritu,quidam in membro. Tertio & vltimo loco conferendæ sunt tres istæ Gale.diuisiones cum litera Hippo. vt ipsas Hippocratem docuisse constet. Gale.autem optimè diuisisse febrem Hippocratem dicit,quoniam illos modos diuidendi per differẽtias essentiales obseruauit. Fuchsius in accommodãdis his tribus diuisionibus literæ Hippo. hunc modum seruauit lib.6. de morb. popu.in suis commentariis.Prima diuisio quę sumitur à quantitate caloris habetur ab Hippo. cùm dixit:Febres hæ quidem manui mordaces sunt, illæ mites.Secũda diuisio,quæ sumitur ex modo motus, habetur in litera Hippo.cùm dixit : Aliæ non mordaces quidem,sed increscentes,aliæ acutæ quidem, sed ab ipsa manu deuictæ.Tertia diuisio quæ sumitur à subiecto,& materia in qua existit calor, habetur vbi dixit: Aliæ salsæ,aliæ inflatæ,aspectu graues. Salsæ enim humorales nobis significant:nam calor in humore talem significat manui alterationem, qualem sal linguæ.Inflatæ in spiritu sunt,diariæ appellatæ,aspectu tamen graues in membris hecticæ, quoniam hectici absumpti sunt,& aspectu horribiles,

Vera febris essentia est calor præter naturam.

Omnes calores sũt vnius speciei.

les, ob nimiam consumptionem, in quibus collationibus multis modis errauit Fuchsius: primò cùm primam diuisionem quæ attinet ad quantitatem caloris dixit esse eam qua diuiditur calor in mordacem & mitem: non enim conuenit cum Gale. qui in commentario eius partis ad quantitatem caloris dixit attinere, quod dixit: Quædam confestim ardentes, quædã verò semper debiles siccæ; inquit enim: Deinceps verò differentias ipsarum secundum magnitudinem declarans inquit: aliæ statim ardentes, aliæ perpetuò debiles. Cur itaque talis tangentibus ipsis fiat opinio, vt vel multa, vel pauca videatur esse caliditas, rursus videbimus. Ecce vbi quantitatem caloris in hac diuisione significauit Hipp. non in prima, hanc autem Fuchsius cogitur prætermittere tanquam non attineat ad quantitatem, modum motus, aut materiam. Adde quòd (vt supra monstrauimus) prima diuisio quadrimembris est, & tota respondet motui caloris, non pars quantitati, & pars motui caloris, vt Fuchsius voluit. Quod autem circa diuisionem quæ sumitur à materia dixit Fuchsius, hecticas esse quas appellauit aspectu graues, & diarias pneumatodeis, id est inflatas, coactar Hipp. dixisse: πυρετώδεις ἰδεῖν δεινοί. Hoc est, spirituosæ videri graues, nec separasse has duas partes, sed simul de eisdem febribus protulisse, spirituosas videri graues, præter id quòd hecticas graues aspectu appellare, est gratis dictum: pari namque ratione ardentes febres eùm faciem reddunt qualem Hipp. r. prognosticorum depinxit, appellasset aspectu graues, & Fuchsius hecticas. Præterea Hipp. febres ipsas dixit graues secundum apparentiam, non homines ipsos qui febrem patiuntur, vt Fuchsius ait. Nos verò sic rectè accommodabimus tres has diuisiones, quas Galen. dicit per differentias essentiales, literæ Hippoc. Prima quę sumitur à quantitate caloris est quæ scribitur apud Hipp. secunda, cùm dixit: Aliæ confestim ardentes, aliæ semper debiles siccæ, quod idem est ac si dixisset, quædam sunt vehementes intensæ, quædam debiles remissæ. Secunda diuisio quæ sumitur à modo motus caloris apud Hippoc. quadrimembris est: & prima eius diuisio, vt probaui. Aut enim calor semper est mordax & acris, aut semper mitis: aut à principio mitis, deinde increscens, aut à principio acris, deinde à manu victus debilis. Ex hac diuisione non tantùm modum motus caloris, sed materiam in qua existit calor licet coniectari, vt constat ex Gal. lib. 2. cap. 2. vbi ex modo motus caloris docet cognoscere, an calor sit in sanguine, pituita, aut bile. Tertia diuisio quæ sumitur à materia, habetur in litera Hippoc. Nam quædam est salsa, quam appellamus hecticam, calor enim hecticæ similiter mouet tactum, vt sal gustum, veluti paruus calor mistus multæ siccitati, talis enim est calor hecticæ, sal quidem substantia terrenus est, & siccitate sua adstringit, nec tamen multo participat calore. Est enim calor salsi saporis citra calorem amari saporis, plus enim excalefactum salsum, amarum redditur, vt Galen. vult. lib. 4. de Simplicium medicamentorum facultatibus, cap. 19. & 20. cùm tamen amarus sapor acri minus calidus sit, pauco calore salsa participant. Sic etiam calor hecticæ in solidis particulis existens, magnus non est, & siccitati coniungitur: non tamen hoc impedit calorem hecticæ esse posse ab initio mitem, deinde mordacem, vt dixit Gal. infra cap. 11. part. 1. Secunda species, quæ sumitur à materia, est febris diaria, quæ in spiritu consistit. Has febres vocat Hippocrat. πυρετώδεις ἰδεῖν δεινοί. Hoc est, spirituosæ secundum apparentiam graues. Spirituosæ quidem, quoniam πυρετώδεις idem est quod πνευματώδεις, vt ait Gal. in antiquis dictionibus Hippocr. Quod autem dixit, ἰδεῖν δεινοί, idem est quod graues secundum apparentiam, quod de diariis optimè dixit. Graues enim apparent eis, qui nondum nouerunt naturas ipsarum, graues quoque apparent eis qui à tactu iudicium sumunt, tam est magnus earum calor: non sunt tamen graues in re, sed sola apparentia. Tertia species à materia sumpta est humoralis, in humore consistens, eo modo quo pòst dicemus, quam satis manifestauit Hippocrates dicens: Aliæ ad manum humidæ: manus enim multum humorem subesse ex vaporis multitudine & fuliginum iudicat.

In tertia parte quæ incipit (Porrò autem) procedit ad explanandas diuisiones has tres, quas dixit essentiales: de quibus duas prætermittit tanquam notissimas, nempe eam quæ sumitur à quãtitate caloris, & eam quæ sumitur à modo motus. Quantitatem namque caloris, ac modum motus facilè tactus assequitur, & ipsæ non egent aliis diuisionibus ad declarationem, nec multis signis, aut causis, vt medico pateant. Quæ omnia in differentia quæ sumitur à materia fuot admodum necessaria, & enarratione digna. De diuisione quæ attinet ad quantitatem caloris inquit, impropriè dici de his quæ sunt in prædicamento qualitatis, maius & minus: diceretur namque potius calor intensior & remissior, quàm maior & minor. Sed consuetudo inualuit. De differentia tamen quæ sumitur à materia, maximè proprias dicet differentias, vbi calor occupauerit cordis ipsius corpus, aut humores, qui in ventribus ipsius continentur, aut vbi aërea substantia incaluit. Reliqua verò duo (hæc sunt corpus & humores contenti) adhuc incalescunt, sed nondum incaluerunt. Differunt autem non parum incalescere, & incaluisse: quod tribus exemplis ostendit, ex quibus cognosces tres febrium differentias sumptas à materia in qua existit calor præter naturam, humoralem, diariam, & hecticam, & modum existendi caloris in ipsis, quando tales febres consistere dicimus. Primum exemplum est, fingamus aquam calidam infundi in vas frigidum, hinc autem vasis corpus ab ipsa aqua calefieri, nondum tamen incaluisse, sed adhuc incalescere. Est hæc febris humoralis, aqua enim humoribus comparatur, & vas membris: in humorali verò febre humores calorem habent factum: iam enim incaluerunt, membra verò non, sed calorem ab humoribus recipiunt, ac sit in ipsis, nondum tamen factus est. Aut fingamus (inquit) in calidum vas infundi aquam frigidam, quæ deinde recipiat calorem, ita vt aqua adhuc incalescat, nondum tamen incaluerit. Hoc exemplum hecticam febrem repræsentat, in qua membra ipsa calorem factum habent, & incaluerunt. Sunt autem membra solidæ corporis partes, vt ab humoribus & spiritibus distinguuntur: in quibus membra ex semine genita, & caro ipsa, atque adeps comprehenduntur. Dum hæc calorem conceperunt, incalescunt humores, qui in corpore continentur, nondum tamen incaluerunt. In his duobus exemplis nihil est quod febrem diariam ostendere possit, ob id addit tertium exemplum. Verùm claritatis causa fingamus (inquit) fabrilem follem trahere aërem admodum calidum, ac follem ab aëre calorem recipere, ita vt incalescat, nondum tamen incaluerit. Constat autem talem esse febrem diariam calefactis spiritibus, nondum tamen calefactis membris & humoribus. Quare addit vnum figmentum quod seruat in totum cum humano corpore analogiam, & ad diariam

riam febrem ostendendam optimum est. Fingamus (inquit) follem continere humorem, trahere verò aërem calidum, vt diximus, deinde follem & humorem incalescere, quod contingeret vbi fieri posset vt follis foramina adeò parua essent, vt aërem admitterent, & exire concederent, non tamen humorem, quod arte fieri non posset, factum autem est à natura. Nam in humano corpore per poros cutis permeant aër & spiritus, humoribus intus seruatis: etsi in arteriis & corde humores & spiritus mixti sint. Hoc est omnium exemplorum optimum, quamuis exemplum quod afferunt de balneo, satis simile sit. In balneo namque sunt parietes, aqua & aër, in quibus fieri potest vt intra calidos pariete effundantur aqua, & aër frigidus, & est similis hecticæ febri, aut parietibus frigidis & aëre, infundatur calida aqua; talis est humoralis, aut parietibus & aqua frigidis, superueniat aër calidus, & talis est diaria febris: comparantur enim parietes membris, aqua humoribus, aër spiritibus. Hæc de Galen. litera.

Nos verò in præsenti loco quædam indagabimus, quæ ad Galen. mentem explanandam, & veram ipsarum rerum notitiam assequendam summopere sunt necessaria. Primum circa mentem Galeni, cùm dixit: Quæ verò differentiæ à materia sumuntur, in qua calor ille præter naturam consistit, maximè propriæ caloris præter naturam sunt differentiæ. Secundò differemus, an tantùm sint tres species febrium, quæ sumuntur à materia, & à qua materia sumunt distinctionem. Tertiò, in quo differunt factum esse, & fieri caloris.

Circa primum in adducta sententia dixerũt neoterici Gale. voluisse comparare tres dictas diuisiones, quæ sumuntur ab essentia febris, ac dicere eam quæ sumitur à materia esse magis propriam ea quæ sumitur à quãtitate caloris, & ea quæ sumitur à modo motus: quod autem id verum sit, probant quidã ex ipsis, quoniam illæ differ. caloris febrilis quæ sumuntur ab ipso, vt est præter naturam, magis propriæ sunt, quàm quæ sumuntur ab ipso, vt est calor. Sed differentiæ quæ sumuntur à materia sunt differen. caloris, vt est præter naturam: & differentia maioris & minoris sumitur in calore, vt est calor. Ergo quæ sumuntur à materia sunt magis propriæ. Adde etiam quòd accidentis esse est inesse, & sumit à subiecto diuersitatem, & ob id differentia à subiecto erit magis propria aliis. Hic malè cõprobauit meutem suam, quoniam Gal. cùm diuisit febrem maioris & minoris ratione, nõ minus loquutus est de calore præter naturam, quàm cùm loquitur de calore, vt sumit à materia differentiam, quod patet, quoniam cùm Hippoc. quem Galenus in suis diuisionibus sequitur, dixit: Quædam sunt statim ardentes, quædam debiles siccæ. Quam diuisionem d:ximus attinere ad quantitatem caloris, constat ipsum de febribus loqui, quæ sunt calores præter naturam, non minus quàm cùm loquitur de his quæ attinent ad materiam. Præterea cùm dixit accidentia sumere suum esse à subiecto, verum est, non tamen sumunt ab ipso differentias essentiales, siquidem calor in humore & in membro non differunt specie.

Alij verò dicunt ob id dixisse Galen. differentias à materia esse maximè proprias, quoniam medicus considerat eas quatenus curari debent, potissima verò via & indicatio ad curationem, est ea quæ sumitur à materia: quia curationis via in diuersis est specie diuersa, alia enim via est in specie qua curatur febris humoralis, alia qua curatur hectica, aut diaria. Quod non est in differentia maioris & minoris, maior enim calor & minor eadem via in specie curantur. Quantum tamen absit hæc opinio à veritate manifestum est, quoniam differentiæ ob id dicuntur essentiales, quia attingunt rei diuidendæ essentiam, vt suprà, modò diuersa via curationis in specie nõ attingit essentiam caloris. Ergo quamuis curationis diuersa species sit, differentiæ caloris poterunt essentiales non esse. Adde quòd via curationis alienissima est à febrium differentia, accidentaria enim admodum est hæc diuisio, febrium aliæ curantur ablatione causæ, aliæ sine ipsa.

Quod tamen Galenus voluit satis alienum fuit à mentibus Barbarorum, non enim voluit hanc differentiam quæ sumitur à materia in qua calor existit factus, esse magis propriam, & familiarem aliis quæ sumuntur à quantitate caloris, & à modo motus, sed inter differentias quæ sumuntur à materia illam esse maximè propriam quæ sumitur à calore, qui est in membro, humore, aut spiritu: ac si diceret, Maximè propria differentia, earum differentiarum quæ sumuntur à materia, est illa qua diuiditur febris in hecticam, humoralem & diariam, magis enim propria ac vniuersalior hæc est, quàm si quis diuideret febrem in hepaticam, splenecticam, stomaticam, peripneumonicam, aut sic: Febrium quædam sunt à bile, quædam ab alio humore, aut quædam sunt ab humorum putredine, quædam sine ipsa: differentia verò quam Galen. narrat, vniuersas febres comprehendit, & à materia quæ in primo febrium subiecto existit sumit differentias, nempe ab eo quod calorem factum habet in corde, quod manifestè voluit cùm dixit: Αἱ δὲ παρὰ τὴν ὕλην, ἐν ᾗ τὸ παρὰ φύσιν τοῦτο θερμὸν, οἰκειόταται διαφοραὶ τῆς παρὰ φύσιν θερμασίας εἰσὶν, ἤτοι τὸ σῶμα τῆς καρδίας αὐτὸ κατειληφυίας αὐτῆς, ἢ τοὺς περιεχομένους ἐν ταῖς κοιλίαις αὐτῆς χυμούς. Λοιπὴ δὲ καὶ τρίτη ἀπ' αὐτῆς διαφορὰ τῆς ἀερώδους οὐσίας μόνης ἐκτεθερμασμένης μόνης ἱκανῶς. Quod est, differentiæ verò quæ sumuntur à materia in qua calor hic præter naturam existit, familiarissimæ differentiæ caloris præter naturam sunt. Siue corpus ipsum cordis calor ipse præter naturam comprehenderit, vel humores in ventriculis ipsius comprehensos. Reliqua verò, & tertia quidem ab ipsis diff. est aërea substantia sola quantum satis est calefacta. Ecce vbi trimembrem hanc diuisionem dicit esse familiarissimam earum quæ sunt à materia: non tamẽ omnium earum quę à calore desumuntur, vt putarunt omnes qui antehac scripsere. Circa secundum quod propositi dubium videtur, non enim omnes febrium diff. à materia sunt hecticæ, aut diariæ, aut humorales: nam vbi humiditates (quas appellant secundas) contingat putrefieri, & inde febrem excitari, erit febris in nulla harum specierum contenta. Præterea si membrum aliquod putrefiat, & inde vapor perueniat ad cor, & febrem efficiat, istæ febres non sunt hecticæ, humorales, aut diariæ, quandoquidem nec humor, nec substantia cordis, nec eius spiritus receperunt calorem in facto esse. Nisi velles dicere eam in qua putret membrum, esse hecticam. Quoniam calor factum esse habet in membro. Verùm si ita esset non sumeret speciem ab eo quòd in corde calorem factum recipit: nam hanc hecticam dicis, in qua calor in cordis substantia non est factus. Præterea in febribus quæ fiunt ex bubonibus siue ex inflammatione carnium adenosarum, aliquando contingit fieri febres diarias, aliquando putridas, vt Gal. inf. c. 7. Si enim inflammatio est in parte in qua humor & vapor putrescens conclusi retinentur, perueniente solo calore ad cor, diaria efficitur febris: si tamen putridus vapor ad cordis sinus peruenit,

nit, quod fit, vbi in visceribus aut magnis vasis consistat putredo, febris putrida fiet. In his itaque putrida febris adest, non tamen putrescunt humores in ventribus cordis contenti. Hæc ergo febris non sumit speciem ab eo quod in corde calefactum est. Ad hæc omnia breuiter dicemus, prætermissis multis aliorum nugis, quòd febris species sunt tantùm tres, quæ à materia sumuntur, si tamen cōtingat humiditates secundas putrefieri, febris humoralis est. Et quamuis humiditas de membri substantia sit, aut ipsum membrū putrescat, vbi vapor putridus ad cor perueniens febrem excitauerit, febris putrida erit: putrescēt enim simul humores qui ad alendam particulam perueniunt, & erit febris symptoma, nisi sola alteratio perueniat: esset enim veluti diaria ex bubone, non enim solum humorem qui in corde continetur putrescere, aut calorem præter naturam concipere voluit Galenus ad febrem humoralem: sed quòd calor ipse ab humore aut vlcere, aut inflammatione veniens, humoralem efficere potest, vbi ad cor perueniens febrem excitauerit: idem de fæce putrescēte, & aliis dicemus. Omnia enim hæc habent rationem contentorum. Tres igitur tantùm sunt à materia febrium differentiæ, & ab eo quod in corde calorem recipit speciem accipient, non ab eo quod in alia parte existat, vt dicemus cap. 3.

Circa tertium dicendum est, quòd differunt factum esse & fiens caloris, ad cuius explanationem intelligendum, quòd vt vult Gale. in præsenti loco, in omni febre aliqua de prædictis tribus substantiis calorem factum habet, non tamen credera oportet eum calorem febrem esse, qui enim in humore factū esse habet, aut in spiritu febris non est, nec morbus, siquidem non est passio viuentis: humores enim non viuunt, neque spiritus, licet de spiritu quidam falso id credant, præter id quòd calor humoris non lædit operationes primò, sed mediāte calore membro impresso, sic de spiritu: febris tamen humoralis calor fiens in membro est, à calore humoris conseruatus, in humore tamen factus, neque à causa alia dependens. Sic de diaria dicendum, ipsa enim in membro est, & à calore spiritus pendens, in quo factum esse habet, velut in causa, omnis tandem febris dependens, in membro talis est, in alio verò subiecto velut in causa facta. Hectica tamen in ipso mēbro facta est, & independens, licet in humore, & spiritu recipiatur in fieri. Contra quod sequi posse videtur aliquem morbum esse fientem, nempe febrem diariam, & humoralem, quod etiam affirmat Gal. lib. 8. de Meth. med. ad initium, vbi dicit, quasdam febres esse fientes, quasdam factas, quasdam futuras, quibus diuersas vias curationis cōuenire docet, & libro artis medicinalis cap. 88. inquit: Hic verò prius distinguamus quæ omnes ferè medici prætermittunt, alias quidem esse salubres causas eius temperaturæ, quæ iam facta est: alias autem illius quæ adhuc fit, sicuti etiam alias eius quæ futura est. Quo in loco eorum qui ægrotant intemperaturas tales esse dixit; inter quas annumerauit eam quæ adhuc fit: sed tamen huius contrarium videtur velle lib. de diff. symptomatum, vbi distinxit diathesim, & pathos, quoniam διάθεσιν affectum dicit, ac permanentem dispositionem, πάθος verò & πάθημα omne quod procedit ab altero in alterum. Itaque dum quippiam conuertitur, mutatur, alteratur, mouetur, pathos est, nempe motus ipse, quatenus ab agente procedit, actio, qua verò in patiente suscipitur, passio & pathema dicitur à Galeno: διάθεσις verò, id est affectus, in corpore permanet, & seruatur, licet impropriè Græci permanentem etiam dispositionem pathos appellent. Habet enim pathos in fieri essentiam suam, vt omnes actiones, & symptomata quæ actiones læsæ sunt, quemadmodum Aristot. lib. 7. physic. cap. 3. dixit: Sensuum omnium actiones motus sunt. Sed Galen. parum infrà postquam passionem ab affectu distinxit inquit: Morbus est affectus præter naturā actionem impediens; omnis ergo morbus facta dispositio est, nam omnis morbus est affectus, & vt probauimus, omnis affectus factus est ac permanēs. Ergo omnis morbus est factus, & nullus fiens. Hinc obiter constare potest error Copi Basiliensis, qui titulū lib. περὶ τῶν πεπονθότων τόπων, transtulit, de locis affectis, dicturus potius de locis passis. Differunt enim non parum, vt diximus, pathos, & affectus, sic & πεπονθέναι, διακεῖσθαι, id est, pati, & affici: rursus quòd nulla febris sit fiens, probatur. Nam in præsenti cap. Galen. singulas febrium species dicit in singulis cordis partibus esse factas, incaluisse siquidem decet humores in febribus humoralibus, in hecticis cordis substantiam, in diariis spiritus: nec differunt parum incalescere, aut incaluisse, quod est calefactum esse, & calefieri. Pro solutione huius dubitationis aduertendum, quòd intemperies fiens à facta hac re differt, quòd fiens nondum corrupit ac destruxit naturalem temperiem rei cuius est talis intemperies, sed adhuc ipsam corrumpit, & subuertit. Facta verò iam ipsam destruxit, & iam naturalem rei temperaturam subuertit, nec amplius est in subuertendo. Exemplum est in hectica febre, in qua intemperies febrilis ob id facta est, quoniam iam subuertit ac permutauit membrorum naturalem temperaturam, nec amplius est in subuertendo, ac permutando ipsam, sed naturalis temperatura iam corrupta est, & alia præter naturam loco eius successit: quam differentiam docuit Galen. lib. 1. de præsag. ex pul. cap. 4. vbi docet ex variatione tēperaturæ pulsus languidos sequi in essentia, verùm temperaturam contingit, vt ibi inquit, variatam esse, aut variari: vbi variata sit, imbecilla redditur facultas in essentia, vbi verò permutatur, non tamen permutata est, non redditur facultas in essentia languida, quandoquidem facultatis essentia in commodo singularum partium temperamento consistit. Quandiu igitur naturalis temperatura ex primis elementis manet, quamuis caliditas, aut frigiditas, aut humiditas, aut siccitas crescant, non permutatur facultas in essentia, neque pulsus languidus fit, nisi iam ipsius cordis temperatura fuerit subuersa, & cor iam calefactum sit, aut refrigeratum, aut alio modo alteratum, id est, prima eius elementa fuerint variata manifesta variatione. Nam in hecticis primæ speciei nondum facta est imbecilla: siue itaque humores, siue spiritus, siue pulmo, aut pericardium calore suo cor alterauerint, nondum dicemus intemperiem factam, aut facultatem in essentia imbecillam, donec iam talis temperatura naturalis cordis corrupta sit: hanc enim, ibi inquit, differentiam habent refrigeratum esse, & refrigerari. Rursus lib. 3. de præsagitione ex pul. capite 2. in hunc modum scripsit: At commemorandum hic etiam est qui fieri possit, vt calor cor teneat permultus, & valeat facultas: nam si robur temperiem, imbecillitas intemperiem consequitur, intemperies cor vnà cum immodico calore inuadet, proinde debilitari facultatem oportebit. Qui tandem igitur cùm pulsus pariter, & maximus, celerrimus, & creber, vehementérque sit, non modo calorem in corde amplum, verùm & facultatis firmitatem esse diximus, nempe quod cum aliis nos locis, tum in febribus

Quæ differentia inter intemperiem factam & fientem.

digno

dignoſceodis aliud eſſe demooſtrauimus, incaleſcere, & incaluiſſe: nam vbi corpus cordis à ſubſtantia calefiat quam continent eius ventriculi, poteſt firma facultas eſſe, quod etiam eſt in cauſa vt plurimum, celerrimè, & creberrimè illi inſpirent, ac maximè celerrimè, creberriméque pulſent, repugnante adhuc calefacienti ſubſtantiæ corde, & foris alteram quæ refrigeret parem calore allicieute. Quod ſi quando ſuccubuerit, atque io eondem delapſum ſit, in quo eſt ſubſtantia, quam ventriculi continent, calorem: iam tunc incaluit, nec poſthac incaleſcit tantùm, cuius ſequitur intemperiem imbecillitas facultatis, ac ſi largius incaluerit, & per ipſum totum calor febrilis permanauerit, febrem excitat, quam hecticam vocant. Placuit totam hanc ſententiam ex Galen. transferre, quia in hac docet manifeſtè differentiam, quam quærimus inter calefactum eſſe, & calefieri, quod enim calefactum eſt, naturalem temperiem amiſit, corrupta prima ex elementis coostitutione, quod verò adhuc incaleſcit, nondum dimiſit naturalem ex primis elementis temperaturam, reſiſtit quoque ac repugnat cauſis calefacientibus, quia manet. Idem de aliis intemperantiis. Quooiam tamen Gal. cap. 12. infra parte 2. dicit, incipiente hectica nondum redditam eſſe facultatem imbecillam. Dicemus, in hecticæ initio adhuc ſubuerti, & ooo in totum ſubuerſam eſſe naturalem temperaturam.

Aduertendum etiam eſt, quòd factum dicitur aliquid dupliciter: vno modo vt explicuimus, quemadmodum hectica febris facta dicitur, quia membrorum temperatura corrupta eſt, & alia loco eiuſdem ſucceſſit, quæ non amplius pendet à cauſa faciente, quemadmodum oeque oaturalis pendebat, quod iode ortum habet, quòd quæcunque talis æqualis eſt, quemadmodum & æqualis eſt ipſa naturalis, vt de hecticis infra docebimus. Alio modo factum eſſe dicimus id quod productum eſt, neque habet ſuum eſſe in fieri, quomodo motus, & qualitas acquiſita diſtinguũtur: nam motus in fieri habet eſſentiam ſuam, qualitas verò facta eſt, in ſubiecto permanens. Eo modo itaque in hoc ſignificato, factum & fiens diſtinguuntur, quo apud philoſophos res permanens, & res ſucceſſiua. Hinc conſtat dubij ſolutio, quando enim Galenus lib. de differ. ſympt. dixit, omoem morbum eſſe affectum, & omnem affectum eſſe factum, intellexit omnem affectum eſſe factum, hoc eſt, productum, & eſſe eos permanoens, vt diſtinguatur ab eo quod in fieri habet eſſentiam ſuam, quod conſtat, quoniam in eo loco tantùm iotendit morbum diſtinguere à paſſione: nam inter paſſiooes annumerantur ſenſuum actiones, quæ ſunt res ſucceſſiuæ in fieri habentes ſuam eſſentiam, non vt affectus, qui in ſubiecto permanent, actione ceſſante, in quo ſignificato accipitur à Galen. loco citato. Nam ampliori ſignificato ſumitur pro eo in quod tranſit naturalis diſpoſitio, ſiue ſit morbus, ſiue cauſa, ſiue accidens. Itaque omne quod eſt præter naturam in humano corpore affectus appellatur, quo ſignificato vritur lib. de ſangu. miſſ. Ampliſſimo verò vocabulo ſignificat omoem corporis diſpoſitionem, ſanam, ægram, aut neutram, vt lib. de diff. ſymp. ad initium. Nec tamen neceſſum eſt factum eſſe, id tantùm quod permanet ſublata cauſa. Ex morbis enim multi ſunt qui ceſſant cauſa ſtatim ſublata: vt colicus morbus à vitrea pituita, qui ceſſat ſtatim pituita exereta: & lib. 2. de method. med. inquit, Contrarium ſanitati affectum morbum appellamus, ſiue multo tempore, ſiue pauco tempore, ſiue momento temporis duret.

Lib. quoque 1. de meth. med. reprehendit Olimpicum circa definitionem pathos, quod cum morbo conuertebar; dixerat enim: Pathos eſt coouerſio corporis à naturali habitu in eum qui præter oaturam, permanens. Oporteret enim addere læſionem actionum, quod omiſit, & demere permanens, quod appoſuit: nam ſiquis ſiue tribus horis, ſiue 4. ſiue horæ tantùm dimidio, toto corpore vehementer ſit arreptus, ſic vt neque ſentiat, neque moueatur, hunc nos attonitum dicimus. Permanentia itaque, vt dicit temporis durationem, non eſt de morbi eſſentia, ſed morbus eſt res permanens, vt ſucceſſiuæ opponitur, & habenti in fieri eſſentiam ſuam. Cùm tamen lib. 8. de meth. med. & lib. artis medicinalis dixit quoſdam morbos factos, quoſdam fientes, idem eſt acſi dixiſſet, quoſdam eſſe dependentes, quoſdam à cauſa non pendere, vt febris hectica facta eſt & independens à cauſa: quia in ipſa naturalis temperatura membri corrupta eſt. Fiens verò dicitur humoralis, quoniam partim facta eſt, id eſt, producta, partim futura, id eſt, producenda: illa, inquam, quæ io membro exiſtit, dependens eſt ab humore, partim facta, id eſt, producta in membro, partim in ipſo producenda. Cui ſi obiicias quod in præſenti cap. docuit per exempla, ſingulas febres eſſe factas, non habet verum in ipſo membro in quo ſunt, ſed, vt docuit, in aliqua de cordis partibus, hoc eſt, in membro vt hectica, aut humore vt humoralis, aut ſpiritu vt diaria. Habet itaque humoralis febris duplex factum, vnum in membro, quod eſt, habere eſſe productum & permanens. Alterũ factum, hoc eſt, independens à cauſa, noo in membro, ſed in humore, neque tale eſſe potuit habere in humore, niſi prius corrupta eſſet naturalis temperatura humoris ex primis ſuis elementis, quemadmodum & in membro hectica. Humor verò qui recipit calorem factum & independentem, alterum in membro producit fientem, cuius pars facta, & producta eſt: pars verò producenda, vi humoris applicitì, & pars produeenda præſeruatione eget per cauſæ ablationem: pars verò producta curatione per cootrarietatem. Hanc ob rem Galenos lib. 8. de metho. med. ad finem dixit, febrem diariam factam eſſe, quoniam non habet partem futuram, nec partem quæ egeat præſeruatione per cauſæ ablationem. Galenus quoque capite 4. dixit ex ira febrem concitari, non aliter quàm vbi calor io ſpiritu & ſang. permanſerint, ira ceſſante, nec tameo id tollit veritatem noſtræ ſententiæ. Vbi enim calor in nulla de partibus cordis eſſe factum haberet, febris non eſſet, licet vera febris quæ io membro eſt facta non ſit, id eſt, independens. Quòd ſi inſtaueris calorem iræ ſeoſibiliter actiones lædere, non tamen factum eſſe, dicam ipſum eſſe morbum: quia eſt conſtitutio corporis præter naturam, à qua actio vitiatur, oon tamen febrem. Hinc etiam conſtare poterit quàm malè Fuchſius oegauerit morbos fientes (vt pertinaciter hæreret ſuo errori, quo negat in morbis cauſam continentem) quos in alio loco conceſſit: quod tamen partem morbi futuram pathema appellat, confuodit motum cum qualitate producenda. Præter has diuiſiones quæ in præſenti cap. à Gale. ſcribuntur, aliis duabus vſus eſt io aliis locis: nam lib. 8. de meth. med. diuiſit febrem in eam quæ eſt in affectu facilè ſolubili, & eam quę eſt in affectu difficilè ſolubili: quarum primam appellat ſcheticam, quoniam eſt in ſcheſi: & ſecũdam, quooiam eſt in hexi, appellat hecticam; de hac diuiſione, inquit, dicendum, febrium alias facilè ſolubili affectu eſſe, perinde vt calefactum in ſole lignum, alias difficilè

ficilè solubili, veluti quod igni eatenus excalfactum est, vt iam accendatur & fumum edat. Hæ sunt primæ febrium differentiæ. Hanc itaque primam febrium differentiam esse dixit libro 2. de crisibus, cap. 7. de febribus commixtis agere volens. Febrem verò diuidit in eam quæ cum membri alicuius passione fit, & eam quæ citra membri passionem. Cuius diuisionis singula membra rursus subdiuisit, huius diuisionis meminit 1. de arte curat. ad Glau. cap. 3 & 7. sect. apho. commen. 42. antiquos refert, cùm febris sequitur ex inflammatione iecoris aut lienis, pulmonis, aut lateris non appellare febrē, sed pleuritim, aut peripneumoniam, febrem verò non morbum, sed morbi casum: idem etiam fit vbi sequatur putredinem humoris qui est in vlcere, aut in aliqua magna obstructione signatæ particulæ, licet id non constet ex antiquorum vsu vocabuli, nisi tantummodo de febribus quæ passiones partium sequuntur, non omnium, sed internarum. Hanc etiam diuisionem omnium primā esse dixerat lib. 2. de crisib. cap. 8. vbi contra quosdam ex antiquis medicis inquit: Cùm verò exigunt sibi aliquid de febribus enarrari, primam statim differentiam non admittunt, quòd videlicet quædam ex locorum passione, quædam autem sine illa consistant. Ecce vbi hanc dixit esse primam febrium differentiam: verùm & hæc & præcedens diuisio primæ dici possunt, quoniam nullas alias differentias febrium prætereunt, neque aliæ sunt ante has, præter id quòd differentia qua diuiditur febris in eam quæ est in habitu facilè solubilt, & eam quæ est in habitu difficilè solubili, pariter à materia sumitur: vt illa de qua Gal. in præsenti cap. Sed tamen illud membrum, quod est in habitu facilè solubili comprehendit humoralem & diariam, & illa quæ est in habitu difficilè solubilt, conuertitur cum hectica.

Vnum id dicendum reliquum est, qnod Auicenna ea qua solet procedere via conatur probare non rectè diuidi febrem, in febrē ægritudinem, & febrem accidens. Aut enim (inquit) febris quæ sequitur inflammationē dicitur accidens, quia sequitur immediatè ipsam inflammationem, quæ est morbus, aut quia ex morbi alterius cognitione venimus in cognitionē ipsius. Nō primum, quoniam aut sequitur calorem, aut dolorē, aut putredinem inflammationis. Si calorem aut dolorē, maxima pars diariarum erit accidens, quia sequūtur dolorem, aut calorem. Si verò sequatur putredinem, constat quòd putredo non est morbus, & quæ non insequetur morbum, neque erit appellanda febris accidens, quia non sequitur morbum immediatè. Quòd autem secundum verum non sit, probat, quia similiter ex inuentione putredinis venimus in cognitionem febris putridæ, quæ tamen non est febris accidens in genere: plurimæ enim non sunt tales. Hoc argumentum Auic. quàm futile sit, omnibus constat: nam in hac secūda parte licet probet ex putredine nos venire in febris cognitionem, putredo tamen non est morbus. Non ergo erit accidens febris illa, in cuius cognitionem venimus ex cognitione putredinis. Quoniam igitur locis citatis Galenus vsus est hac diuisione, & ipsam primam appellauit, eam defendemus. Rectè enim totam febris amplitudinem comprehendit, & febris accidens, quæ à Galen. non morbus, sed morbi casus appellatur, in rerum natura existit, quæ morbum alicuius particulæ sequitur, ita vt morbo illo curato facilè curetur, sicuti & alia symptomata morborum, & ita alium morbum sequitur, vt eff. ctus causam. Tales autem sunt febres quæ sequuntur inflammationes, aut vlcera, non tamen quæ sequuntur calorem, qui non est alicuius particulæ morbus, aut dolorem, qui similiter accidens est, non morbus, vt constat. Præter id quod Gal. 7. sect. apbor. commen. citato, antiquorum opinionem sequitur, & eorum esse vsum vocabulorum dicit, qui febrem quæ sequitur partis inflammationem appellare voluerunt morbi accidens, non tamen morbum: eas tamen quæ sine loci certi passione atque inflammatione fiebant, morbos appellabant, quibus etiā vocibus vti licebit antiquis. Methodicos verò reprehendit Gale. lib. de differ. morborum cap. 5. quòd febrem eam morbum appellent, quæ ex intemperie prodit: eam verò quæ cum insigni aliquo partis affectu fit, non morbum, sed symptoma, reliquas verò, morbos & pathemata, quos maximè dignos reprehensione esse dicit, quod si ita est, Hippo. sententiam damnauit 7. sect. apho. vt supra, & sibi contradicet, qui ea vsus est diuisione febris. Verumtamen nosse oportet, quòd Gale. febres quæ sequuntur morbos alios, aut affectas particulas non putat symptomata (sicuti neque antiquiores ipsos) alia ratione, nisi quoniam morbos alios sequuntur, non quòd ipsi morbi nō sint: nam & morbi multi sunt aliorum morborum causæ, methodici verò sibi ipsis non constabant, qui aliquando febrem quæ sequitur inflammationē appellant morbum, aliquando symptoma, ac si esset aliqua febris quæ non esset affectus, sed symptoma, quod in totū pendeat à morbo, vt vmbra, quod nunquam putauit Hippoc. & Gale. lib. 2. de arte cur. ad Glauc. non dixit febres sequentes inflammationes esse symptomata, sed veluti symptomata. Præterea Galen. lib. de different. morb. ob id maximè eos reprehendit, quòd morbum aliquando appellent ipsam febrem, quæ est corporis affectus, aliquando non, sed actiones læsas: in qua re sibiipsis discordant, nec sua ipsorum placita seruant. Febris itaque partis passionem sequens, licet ad ipsam sequatur, vt symptoma, in essentia morbus est: nam & morbus alterius morbi esse potest causa.

CAPVT II.

HIC ergo calor præter naturam, quem appellamus febrem: aliàs ex alio de prædictis incipit 1 *Occupat autem, ac simul afficit cum eo quod affectum est, reliqua duo genera.* 2 *Facillimè ergo calor ex humoribus ad spiritum transmeat: humores autem tardiùs ignem concipiunt à succensō spiritu: atque etiam solidum corpus promptius tribuit calorem humoribus, aeri aque substantiæ, quàm ipsum ab illis accipiat, omnis enim substantia tenuis faciliùs quàm crassa alteratur. Tenuissimus autem aer, crassissima autem corpora solida sunt: humores medio genere ambigunt. Nec quicquam refert præsenti loco, spiritum vel aerem appellare: nam de his alibi fusius diffinitum iam est. Nunc verò sufficiet illud tantummodo scire, quod (puto) Hippocrates indicans dixit: Continentia, ac contenta, & impetum facientia.* 3 *Continentia quidem appellans, ipsas corporis partes solidas: contenta autem, humores: impetum verò facientia, spiritus. Febrilis enim dispositio aliàs ex alio de prædictis incipit: verùm in eo genere quod primum affectum est, minimè permanet, sed occupat reliqua duo: ac nisi prius soluatur, processu temporis illa similiter afficit, atque hac summa sermonis est. Sed oportet ea quæ dicta sunt, demonstrare, notásque vniuscuiusque generis febrium percurrere. Statim itaque de generatione earum dicere aliquid opus est.* 4

COM

COMMENTARIVS.

IN præsenti cap. hoc vnum docet, febres omnes ex aliis accendi posse: ac caliditatem præter naturam quæ in vno subiecto existens vnum genus febrium efficit, statim reliqua inficere subiecta, & processu temporis aliorum generum febres efficere. Posset tamen legi caput præsens, vt pars cap. I. vt in Leoniceni versione. Cùm enim suprà febrium species distinxisset, modo earum successum ac permutationem, & subiectorum in calore consensum docet. Calor itaque (inquit) præter naturam (is nempe quem febris essentiam esse dixerat) incipit nonnunquam ex spiritu, aliquando verò ex humore, aut membro, vbi tamen id primo loco inuaserit, deinde duo efficiet. Primum quòd reliqua duo depascetur, ἐπινέμεται enim habetur. Secundum est, quòd similiter cum eo quod affectum est, afficiet reliqua duo: non enim est idem depasci reliqua duo, & ea similiter afficere. Calor enim febrilis qui est in humore nunquam non communicatur membris, & spiritibus in fieri, quod est, reliqua depasci, aut per reliqua serpere, non tamen reliqua similiter afficit, ita vt in facto esse eis hæreat, nisi diu durauerit, quod voluit cùm ad finem capitis dixit. Febrilis enim dispositio aliàs ex alio de prædictis incipit: verùm in eo genere quod primum affectum est, minimè permanet, sed depascitur reliqua duo, ac nisi prius soluatur, processu temporis illa similiter afficit, ad hoc ergo vt calor reliqua depascatur, satis est in fieri breui eis impartiri: affici autem reliqua similiter non contingit, nisi temporis processu afficiantur, affectus autem factam dispositionem significat, vt suprà diximus, quod Græcum verbum συνδιατίθησι, hoc est, coafficiunt, docet in vtroque loco. Hanc literam non intellexit Thomas de Garbo, putans Galenum de solo transitu caloris in facto esse fuisse loquutum. Comparat quoque singula horum in facilitate, & difficultate transitus caloris, facillimè namque permeat calor ab humoribus in spiritus, non adeò facilè ab spiritibus in humores, & ab his ad solidas partes non adeo facilè, vt à solidis in humores, & spiritus. Ratio huius rei est, quoniam omnis substantia λεπτομερὴς, id est, tenuium partium facilius alteratur ἢ παχυμερὴς, id est, quam crassarum partium. Habent autem tenuissimam substantiam spiritus, siue aër: nihil enim refert vt vis nomines. Secundum locum habent humores. Tertium solidæ particulæ: neque enim aliud in humano corpore consistere voluit Hippoc. lib 6. de mor. pop. par. 8. dum inquit, τὰ ἴσχοντα καὶ τὰ ἰσχόμενα, καὶ τὰ ἐνορμῶντα. Hoc est, continentia, contenta, & impetentia: in codicibus verò Hippocratis Aldinis sic, τὰ ἴσχοντα, ἢ ὁρμῶντα, ἢ ἐνισχόμενα σώματα. Hoc est, continentia, impetentia, vel contenta corpora, cuius sententiæ meminit quoque libro de tremore & palpitatione. Intellexit autem per continentia, solida membra, quæ liquida continent, vt venas, arterias, & ossa: hæc enim continent ea quæ contenta appellat, nempe humores & medullas: impetentia verò quæ perpetuo fluunt, vt spiritus, & aër, qui aut inspiratur, aut transpirat. Quòd dixit facilem esse transitum caloris à solidis membris in humores, & spiritus, & non adeo facilè econuerso, intellige siue calor transire debeat in fieri, siue in facto esse, de vtroque enim transitu verum est quod dixit: Substantia tenuium partium facilius alteratur, quàm crassarum partium, siue substantia tenuium partium recipere debeat calorem in fieri, siue in facto esse, quod ignorauit Thomas dicens, intelligendam esse Gal. literam de transitu in facto esse, ad quod probandum id falsum assumit, quòd calor in fieri tam facilè transit à spiritibus in humores, quàm ab humoribus in spiritus: facilè enim aut difficilè transire inde nascitur, quod agēs est valentius, & passum minus obsistit. Hoc tamē verum haber, quocunque modo humores ab spiritibus calefieri debeāt: siue in fieri, siue in facto esse, nam crassarum partium substantia densior est, & plus materiæ primæ continet, sub æquali quantitate, ac deinde plus formæ, vnde oritur obsistentia maior, atque agendi vis. Neque verum est, vt Thomas inquit, quod ossibus incalescentibus statim & sanguis, & spiritus incalescunt, quamuis paulò pòst id fiat ac celerius, quàm si ab spiritibus in reliqua transitus futurus esset: nam aliquo tempore fiet calorem in aliquo trium existere in facto esse, in quo nondum erit in aliis calor in fieri, qui sit præter naturam, licet id breui perduret, quod si diu perduret, in facto esse hærebit, quod voluit Gale. cùm ad fin. cap. dixit: Ac nisi prius soluatur processu temporis illa similiter afficit, similiter autem afficere est, ad factum esse alterate. Itaque ab initio calor erit exempli gratia in spiritu factus, paulò post in aliis in fieri, multò post in aliis in facto esse. Tenuium autem partium & crassarum corpora distinguuntur à Gal. lib. I. de Simpl. medic. cap. II. sic: itaque cùm tenuium partium esse dicantur quæ facilè in tenues partes comminuuntur, solidarum crassarumque partium, quæ contra.

Ad finem cap. Gal. colligit calorem in vno subiecto reliqua depascere, ac temporis processu similiter reliqua afficere: proponit quoque se demonstraturum ea quæ dixit de febrium speciebus, ac ostensurum febrium ipsarum notas: prius tamen ipsarum generationem siue generationis causas. Possem in hoc loco de febrium compositione disserere, sed id ad cap. 13. dicendum remittimus.

CAPVT III.

EX lassitudine ergo, ira, mœrore, vstione, 1
frigore, insomnio, cruditate, temulentia, ac satietate, quosdam febricitare cunctis hominibus perspicuum est, ab ipsa rei euidentia edoctis. Quin etiam pestilentem aeris conditionem afferre febrem, minimè ignorant, quicunque intellectu participant, quemadmodum & versari cum his qui peste laborant, periculosum esse. Afficit enim periculum est, quasi a scabie quadam, aut ophthalmia. Periculosum præterea est, consuescere his qui tabe tenentur: atque in totum cum omnibus qui putidum adeo expirant, vt domicilia in quibus decumbunt, grauiter oleant. Constat præterea ex longo rerum vsu, vt qui consuetudinem exercitationis omiserint, vt alius multis morbis, ita nihilominus febrilibus corripiantur. Et item, vt quæ vocatur plethora generet febres, atque etiam praui cibi, ac medicamenta, & æstus circa canis sideris ortum: & alia huiusmodi cunctis hominibus (vt ita dixerim) perspicuum est. Quæ verò ab ipsis in corporibus nostris fiat affectio ex qua febricitamus, minimè sciunt, neque plerique hominum, neque quidam medicorum. Duplex autem 2
genus ignorantium tale est: alterum quidem, quod ipse experientia tantummodo ducitur, tanquam nulla res cuiusquam natura ratione possit inuestigari. Alterum autem genus est eorum qui sapientes quidem videntur, sed cum ignorent æquè quam priores, scientiæ tamen habent existimationem. Ignorare autem eos contingit, quia nullam habent in methodis logicis exercitationem, ex quibus

cogno

cognoscuntur ac discernuntur à demonstratiuis sumptionibus verisimilia quidem, sed quanihil veri aut inuenire, aut demonstrare possunt. Huic autem inscitiæ insolentia accessit, ob quam nonnulli ex eis in tantam audaciam atque amentiam deuenerunt, vt nec ea quæ omnes homines cognoscunt, experientia ipsa edocti, febrium causas esse concedant. De quibus cum libro de causis procatarcticis abundè docuerim, nihil opus est hoc loco mentionem facere temerariæ loquacitatis eorum. Neque enim contradicere, neque soluere sophismata hoc libro institui: sed instituere ac docere, subiiciendo ea quæ alibi à nobis sunt demonstrata, ac docendo differentias febrium. Subiiciunt ergo caliditatem, frigiditatem, siccitatem, atque humiditatem esse elementa corporum, ac fieri primas ægritudines ex intemperie horum, è quibus vna febris existit, quoties calor quidam præter naturam in corde extiterit. Differentiæ autem secundum genus caloris, de quibus præsens sermo tractat, ab ipsa materierum genere triplicium differentia ducuntur, suscipientium igneam caliditatem. Aut enim in ipso corpore cordis, aut in humoribus prima ipsa accenditur, vt dicebamus, aut in spiritu. Præueniunt autem omnium febrium constitutionem nonnullæ causæ omnibus manifestæ, de quibus paulò antè docuimus, ex quarum obseruatione empiricus quidem medicus ad curationem nonnihil innatur. Rationalis verò ad ipsam rei naturam accedens, per indicationes ab illa in futurorum præsensionem, atque inuentionem curationis innatur: vtens omnibus quidem experientia ipsa inuentis, adiiciens autem ipsis multa ex docendi via rationali. Quæ ergo sint per vtramque partem inuenta (experimentum intellige ac rationem) alio loco docuimus. Quæ verò dispositio ab vnaquaque causa procatarctica in corpore consistat accedens febrem, nunc docere instituimus.

COMMENTARIVS.

CApur præsens tres partes continet quas autoris mens partitur. Prima tecenset causas præcipientes, quas febres diariæ sequi solent, vbi in corpore non fuerit morbosus aliquis apparatus, nonnunquam etiam & humorales, & hecticæ, & causas quasdam tales, à quibus homines in febres incidũt. Causæ febrium diariarum sunt, labor, ira, mœror, vstio, frigus, vigilia, cruditas, temulentia, satietas, à quibus homines febricitare euidens est, quas causas latius retulit lib. 2. de crisib. cap. 13. vbi de diariis loquens, inquit, Earum autem generationis sunt occasiones vigiliæ, cruditas, tristitia, timor & ira & curæ, deustióque ac refrigerario, labor, ebrietas, & quæcunque similia sunt. Hoc vltimum addidit, propter dolorem, & satietatem, furorem, & adenarum inflammationes sine vlcere effatu digno. Hæc enim similiter tecenset cum reliquis lib. 1. de atte cur. ad Glau. & Alexander Tra. lib. 5. ca. 1. Sed de his latius c. seq. dicemus. Id tamen mentione dignum videtur, quod causæ præincipientes, quarum meminit Gal. de se nullum grauem morbum efficere habent, neque febrem, præter diariam, nisi vbi in corpore præfuerit apparatus morbosus, vt deinde pariter intelligamus has diariarũ febrium causas esse. Gal. enim lib. 1. de Mor. pop. par. 3. in commentario Sileni, inquit: Adiecisse autem præsenti orationi hæc oportet, quòd melius sit, quæ à nobis & alibi dicta sunt, quòd vbi quis ex causis manifestis febricitare cœperit, si nullo modo corpus ad morbum paratum fuerit, diaria corripitur febre. & lib. 4. de rat. vict. acu. comment. 114. idem refert, dicens: Corpore igitur nostro ad morbosam affectionem parato ita, vt probè completa sit, externum quippiam obueniens eam affectionem manifestauit, febrem videlicet accendens, vel capitis dolorem, vel catharrhũ, vel tussim excitans, vel aliud quod tale sit; deinde ex eo continenter ad morbosam affectionis præparationẽ non sine periculo languent, neque cursu morbũ excitante, vel vehementi omnino motione, vt neq; intẽperantia vel refrigeratione, vel alia quauis simili causa. Nihil etenim horũ suapte natura vehementem generare languorem potest: nam si febris ab horum aliquo fiat, hæc ex diariarom genere erit, aut si symptoma aliquod fiat, id sæpius pauco durabit interuallo. Et paulò post causas externas dictas nominans dixit, Summa autem horum est vna quidem: & prima, labores varij, & particulares, cursus scilicet, luctæ, pancratia, venetea frictio, æstuatio, vigilia, ira, mœror, & timor. Hæc Gal. Constat autẽ pestilentem aëris constitutionem febres efficere, ac cum his conuersari qui à peste correpti sunt: inficiunt enim secum conuersantes, quemadmodum illi qui ophthalmia laborant, aut scabie vexantur, aut phthisi, & in vniuersum periculosa est conuersatio cum his qui putidum spirãt, ita vt eorum domicilia grauiter oleant. Pestilentem aëris constitutionem febres afferre docebit cap. 6. seq.

Quæ sint causæ febriũ diariarum.

Potest quoque peste laborans multos cõuenientes pari modo inficere, vt docet quotidianum experimentum, & ratio subscribit: nam qui febrẽ patitur, pestilentẽ, putidum expirat aërem, qui similiter inspiratus inspirãtem inficiet: qua ratione enim aër ipse putidus potuit primum inuadere, poterit & alterum, vbi in ipso fuerit præparatio (id enim exigitur, vt docebit infra capite sexto) quod si aër putidus inspiratus (sic enim maximè inficit) potuit id efficere, poterit & is qui ab infecto expiratur, qui priori aëri similis est, aut eo deterior. Huius rei causa autor retulit in summa morbi contagiosi species, aut enim sunt morbi qui cutim inficiunt, vt scabies, lepra, & variolæ, de quibus sunt aphthæ, & achores, & alopecia, aut morbi oculorum, de quibus est ophthalmia: aut phthisis. Hi enim solẽt per contagium, id est, cõuersationem per homines grassari, quamuis alterans alteratum non tangat, præterquã physico contactu: contagiosi enim morbi sunt, qui ab ægris cõmunicantur sanis, quales ipsi sunt absq; contactu, qui enim cutis infectione laborant, vbi in eodẽ cubauerint lecto, aut easdẽ induerint vestes, aut vbi diu in paruo domicilio aliis cohabitauerint, eos simili afficiẽt morbo: nã quod ab aëre transpirante per cutẽ oritur, id inficit medium ac vestes, & reliqua quæ postea alterũ inficient, quare tamẽ aër transpirans per cutem scabie aut lepra infecti, non efficit in altero, aut phthisim vbi inspiretur, aut alterũ morbi genus, non idẽ cum eo qui est in primo laborante. Ratio est, quia si scabies putredinẽ pannis aut vestibus cõmunicat, vestes similiter tangunt cutem sani, vt tãgebãt cutem infecti, & in lecto aër sub stragulis cutim cubantis inficiet, potius quàm pulmonẽ. Vbi tamen ex cohabitatione id eueniat, non negarem aliquando fieri vt scabie laborãs adeò grauiter vt domiciliũ inficiat, alteri aut febrem, aut phthisim inferat: quoniam tamen id rarò fit, inde euenit, vt scabie laborans alteri febrẽ inferat, & leprosus leprosum reddat: nec semper, sed vbi in alterius corpore fuerit præparatio, & pueri variolis aliis cutim floridam reddant, ac deturpent. Morbi quoque oculorum oculis communicantur, nõ aliis partibus, neque omnes oculorum morbi tales sunt. Nam vngula, aut suffusio, aut leucoma, nunquã alteri cõmunicari visa est. Sed de lippitudine Græcè, ophthalmia, ferunt medici, ac docet experimẽtum,

homines

Digitized by Google

Quomodo ophthalmia reddatur contagiosa.

homines plures ex sola attenta inspectione oculorum eo morbo laborantium, in eum morbum incidisse: maximè vbi pariter à laborante inspiciantur, quod partim oritur ex imaginatione sani inspicientis oculos rubentes, ac splendentes, quæ simul cum splendore potest sanguinem aduocare, & ad oculos pellere, quod etiam quisque in se ipso facilè experietur: partim ex vapore infecto transeunte ab oculis laborantis, qui potius oculos sui tenuitate, ac similitudine quam habet cum aliis vaporibus, & sanguine, qui sunt in oculis sani inficiet, quàm aliam sani partem. Illi etiam qui phthisi laborant adstantes contagio inficere solent: non aliter quam in peste diximus, quoniam putridum valde ac fœtidum expirant, & à sanis tale inspiratur. Plures enim talium vidimus, quos nec nobis, neque iis qui cū nobis ægros frequentabant adire citra magnum periculum licebat, nisi multis bonis odoribus præmunitis. Arist. quoque proble. 7. sect. 7. quærit, cur tabe, & lippitudine, & scabie capiuntur qui appropinquauerint. Ab aqua autem intercutem, aut febre, ac attonito morbo, aut aliquo ex numero cæterorum malorum capi nequeunt, & respondens easdem ferè causas quas adduximus de contagiosis reddit. Quare tamen reliqui tales nō sunt, inquit, quoniam non proueniunt per summa corporis, aut quoniam sicci sunt, & non euaporant. His morbis contagiosis persimiles sunt nonnullæ corporis affectiones, de quibus ab Aristotele eodē lib. multa scribūtur, vt quod horremus cùm terribilia, aut audimus, aut videmus, quæ ad imaginatiuam potētiam referuntur. Anima siquidem nostra suis imperat instrumentis, quod docet motus diuersus spirituum & facultatum in ira, lætitia gestiente, timore, & ægritudine, vnde talia fiunt in corpore qualia diximus, & alia multa. Verumtamen non sunt contagia, aut contagiosæ dispositiones, sed illæ tantùm, quæ ab vno corpore in aliud transeunt, similes in specie sine contactu, & non consistit in primis qualitatibus. Hinc rabiem, & venenatorum morsus à contagiosis morbis excludimus. Nec tamen credo nostram phantasiam posse aliena corpora immutare, vt delirus Auicena lib. 6. naturalium, qui tātum eam posse existimauit ob magnum cum supremis intelligētiis cōmertium, vt aliena corpora immutare & hominem sine matre, aut vtero, aut semine, & plātam sine semine, aut radice generare posse: quod tantum ineptissimis philosophis, ac suæ classis pseudomedicis imponere posset. Sic etiā fit, vt qui alios mingentes, aut oscitantes viderint, sæpe similiter mingant, aut oscitent, quod ob id accidit, vt inquit Aristot. quoniam mentem adhibent his quæ animum non mouebant: nam qui aliis negotiis intentus est, obliniscitur mictus, aut oscitationis: neque causa alibi intentum mouere potest, quē mouebit attentum, attentus autem redditur alium inspiciens. Fit quoque ob imaginationem, vt cum inspicimus eos qui acida & acerba comedunt, dentium stupore afficiamur, quem αἱμωδίαν Gal. appellat. Simili dispositione ab imaginatione inducta dētibus: vel dices, videntes phantasiam habere stuporis, non verum stuporem. Absit tamen quod Gentilis de Fulgino medicus grauis admodum, atque molestus, de morbis contagiosis Auicenam exponens existimauit, dicens: Causa huius est, quia species acetosi perueniens ad imaginationem virtutem habet acetositatis, & propterea hoc simili modo mouet membra. Vnde species secundum plurimum sunt secum deferentes virtutem rei, quia species calidi virtutem habet, vt calefaciat, & species frigidi virtutem habet vt infrigidet, similiter species acetosi virtutem habet vt congelet. Hæc ille. Ecce quem Auicenistæ iactant philosophum: ego verò pertinacem sophistam appello. Cùm enim aliquis aut videt, aut imaginatur calidum, non ob id calidi speciem recipit: nec cùm imaginatur, aut videt frigidum recipit frigoris speciem. Sic ergo non quoties quis acidum, aut ex acerbo acidum (de quo verum est problema) videt, speciem recipit acidi, aut acerbi acidi. Malè igitur ac ineptissimè putat in virtute ac potentia specierum acidi consistere posse stupidos dentes reddere inspicientium: teneretur enim concedere, acerbum acido mixtū saporem, per aërem medium speciem aut similitudinem sui transmittere, quod bonæ philosophiæ repugnat, & his quæ videmus. Præterea vnum aliud absurdum sequitur ipsum Gentilem, quòd siquis ore clauso inspiciat comedentem rem acerbam acidam, per ipsius oculos ingrediētur saporis species. Verùm hęc & multa similia, quæ substinent ac in contentionibus publicè, & priuatim agitant, plusquam puerilia sunt. Fabulosum quoque est quod ferunt de fascinatione, credentes aliquem posse alterum lædere solo visu, aut sola imaginatione, quamuis nullum morbum ipse fascinator patiatur. Corpus enim affici alterius imaginatione non fit, nisi à dæmone fortè, vbi maleficus cum ipso dæmone pacto conuenerit. Quod si diui Pauli Apostoli autoritatem, ex epistola ad Galatas obiecerit, cùm inquit, ὦ ἀνόητοι Γαλάται, τίς ὑμᾶς ἐβάσκανε τῇ ἀληθείᾳ μὴ πείθεσθαι; Quod est, O insensati Galatę, qui vos efascinauit nō obedire veritati? Dicemus, quòd hęc efascinatio nō ad corpus, sed ad animam attinet, dixit enim, ἐβάσκανε, hoc est, calumniis circumuenit, vt non obediatis veritati, nomine ab eo quo vulgus vtebatur trāslato per similitudinem. Quod verò Virgilius dixit, Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos: bucoli, ac rustici dictū esse cōstat, tales autem homines simul cum nostri temporis medicis, aut potius vetulis, in ea esse hęresi ingenuè fateor, sicuti & quos ipsi Alexicacos, hoc est, malorum propulsores, appellant: quos ego (si mihi res commissa foret) conscientia motus, vt augures, & impostores ac præstigiatores publicè punirē. Omnia enim talia à Christiana religione (saluo meliori iudicio) sunt aliena, & dęmonis imposturæ. Obiiciunt etiam contra hanc meam sententiam imperiti quotidianum experimentum: vidimus enim sæpissimè infantes, sæpe etiam adultiores, pulchriores ac præstātiores quàm antè redditos, subitò ægrotare, quod non aliunde euenisse credunt, quàm quòd eos vetulæ, aut malefici homines oculo efascinauerint. Verùm hi rabulæ qui Cereri, & Baccho, plusquam Apollini, & musis Asclepiadis indulserunt, non hoc tantum, sed innumeris aliis deliramentis artem medicam prodiderunt, ignorantes Hippocratis sententiam 1. Aphor. sect. vbi dixit: Habitus exercitatorum qui ad vltimum bonitatis peruenerunt, non possunt in eodem permanere, nec possunt transire in melius, relinquitur ad peius. Tales sunt qui præstantiores aliquādo redditi, subitò sine euidenti causa ægrotarūt, quod pariter docuit Celsus lib. 2. cap. 2. dicens. Ergo si plenior aliquis, & speciosior ac coloratior factus est, suspecta habere bona sua debet, quæ quia neque in eodē habitu sustinere, neq; vltra progredi possunt, ferè retrò quasi ruina quadam resoluuntur. Hæc de contagio ac fascinatione obiter dicta sint ob pestilentes febres, quas conuersantes inficere dixit Gal. Rursus causas febrium recitās refert omissum exercitiū multos alios morbos ac febres parere. Causa

cognita est, quoniam si quis assuetas exercitationes omiserit, magnam succorum abundantiam aceruabit, plenitudo quoque ac malorum succorum redundantia febres sæpe fecerunt: His enim abundantibus obstructiones ac putredines, & corruptiones fient, & calor præter naturam superueniens febres efficiet. Præterea calor vehemens circa canis ortum febres efficere medicis omnibus notum est: quæ autem sit corporis affectio ab huiusmodi canis genita, ignorant. Canis ortum magnam habere vim ad excitandas febres constat, ob temporis constitutionem, maximam verò in mutationibusremporum vim habet sirius. Hic autem sidus quoddam est, quod existit in maxilla canis, vt apud Gal. lib. 1. de Morb. popu. in primo acris statu.

Secunda pars quæ incipit (Duplex autem) ignorantiam empiricorum & methodicorum circa cognitionem affectus corporis, qui febris est, refert. Empirici namque sola obseruatione omnia inueniri posse credunt, nulla adiuti ratione: methodici verò sola vniuersalium consideratione cõtenti erant, verum errabant ex eis qui in dialecticis documentis non erant exercitati assumentes nonnunquam in demonstrationem probabiles enuntiationes, ex quibus nihil poterat demonstratiuè concludi. Peruenerunt autem hi ad tantam ignorantiam cum insolentia, vt causas febrium notissimas negarent: de causis lib. de causis procatarcticis egit, nunc verò loquacitatis aliorũ meminisse nihil refert, sed quæ vera sunt tantum docere ex hypothesibus in aliis operibus demonstratis, vbi habetur (neque enim) Græcè, ὔτε γὰρ ἀντιλογητικὸν, ὔτε σοφισμάτων ἐπιλυτικὸν ἐνστησάμην τὸν δὲ τὸν λόγον, ἀλλ' ἐπιστημονικὸν καὶ διδασκαλικὸν, ὑποθέσεις μὲν ἔχοντα τὰς δι' ἑτέρων ἀποδεδειγμένας. Quod est, non enim constitui sermonem gratia contradicendi, aut soluendi sophismata, sed instituendi atque docendi, qui contineat suppositiones in aliis demonstratas.

In tertia parte quæ incipit (Subiiciunt ergo) ex his quæ alibi demonstrauit procedit ad species & causas febrium inueniendas sic: Quatuor sunt prima corporis elementa, calidum, frigidũ, humidum, siccum: primæ quoque ægritudines ex horum distemperantia fiunt: ex ipsorum ergo distemperantia ad calidum, morbi calidi fiunt. Morborum autem calidorum vnus est febris, vbi videlicet calor cor occupauerit: occupat autem aut substantiam, aut humores cordis, aut spiritus. Istæ enim sunt primæ & potissimæ differentiæ attingẽtes febris ipsius essentiam, vt diximus. Cùm autem quilibet affectus ab aliqua manet causa, necessum est hanc calidam distemperiem, causam aliquam præcessisse. Ecce quo pacto ex necessariis concludit febrem, & eius species, & causas. Proderunt autẽ hęc empiricis ad curationem, nempe cognitio differentiarum febrium & cognitio causatũ suarum. Qui enim rectè nouerit febrem esse calidã intẽperiem, & subiectũ in quo existit, & causam à qua processit, facilè assequetur curationem. Rationali autem medico proderit ad prænotionem futurorũ indicationibus habitis, vsus iis quæ experimento inuenta sunt, adiiciens quoq; rationes quibus nonnulla inueniuntur ac probantur, tam præsentia, quàm præterita, & futura. Quæ sunt experimento, & quæ ratione inuenta dixit in libris de simplicium medicamentorum facult.

Nunc verò quæ sit dispositio, quæ sequitur causam quãuis prægressam, quæ febrẽ antecedit, docere intendit. Vbi legitur (Subiiciunt ergo) Græcè, αἱ μὲν οὖν ὑποθέσεις αὐτῶν τὸ θερμὸν, καὶ τὸ ψυχρὸν, καὶ τὸ ξηρὸν, καὶ τὸ ὑγρὸν. Hoc est, suppositiones autem ipsorum, calidum & frigidum, & siccũ & humidum. Voluit autem Gal. has esse suppositiones quas in aliis sermonibus demonstrauerat. Proposuerat enim se sermonem habiturum qui contineat suppositiones in aliis sermonibus demonstratas: vt in parte secunda correximus, cùm tamen Laurentianus sermonum nullam fecerit mentionem, reliquum est, vt cùm dixit (Subiiciunt ergo) non nisi ad medicos ignorantes prædicta sua verba referri possint, quod non parum confundit Galeni mentem, simul cum hoc dixit caliditatem, frigiditatem, siccitatem & humiditatem, cùm tamẽ Galenus dixerat calidum, frigidum, siccum & humidum. Hæc autem totum humanum corpus cõstituere, ac ex ipsorum distemperie morbos gigni docuerat lib. 1. de elementis ex Hipp. doctrina, qui primus omniũ philosophorum & medicorum hæc probauit libro de humana natura, eumque fuisse primum autorem refert 7. de meth. med. Itaque libro de elementis docet corpus nostrum constitutum ex simplicibus particulis, eas autem ex sanguine & reliquis humoribus, humores autem ex substantia herbarum, herbas autem ex primis elementis, quæ appellant calidum, siccum, frigidum, humidum. Deinde ex horum excessibus & defectibus docet morbos fieri: præterea lib. de differentia morborum idem docet, componit nempe corpus nostrum ex organicis membris, hæc verò ex simplicibus, simplicia verò ex elementis: eorum tamen distemperantias morbos adducere. Inquit enim: Age igitur quatuor sint prima elemẽta, calidum, frigidum, siccum, humidum, quibus inter se inuicem temperatis sanum euadet animans, si moderatè misceantur: ægrotum verò si immoderatè, ac quatuor etiam erunt primi morbi. De sectis medicorum empiricorum, methodicorum, & rationalium multa dixit Galen. lib. de sect. & de optima secta: quorum quædam nos in compendium reduximus in expo. Progno. Hippo. Rationalium autem sectam, cuius Hippocrates fuit primus, ratione & experientia vti dixit, qualẽ enim facultatem habet ad incedendum vtrunque crus, talem in arte medica ratio, & obseruatio.

Quoniã verò Gal. ex distẽperie calidi, frigidi, sicci & humidi dixit fieri primos morbos, ac febrem esse vnã ex his distẽperantiis, vbi calor in corde existat, meritò quæstio venit agitanda: An febris in essentia sua sit distẽperies simplex ad calorẽ, vel sit distemperies calida simul ac sicca. Tamẽ hæc quæstio aliã supponit: An detur aliqua simplex distẽperies, talis vt in vna tantùm cõtrarietate primarũ qualitatum consistat, corpore temperato in reliquis. Itaque dabile sit aliquod corpus calidum, tẽperatum tamen in humiditate, & siccitate. Auerroës lib. 2. collectionum cap. 1. asserit tãtùm esse quinq; temperaturas, vnam æqualem, & quatuor inæquales, nempe calidum, frigidum, siccum, humidum, quam opinionem sic probat. Nam si dabile esset calidum corpus temperatũ in humido & sicco, esset etiã aliquod æquale ad pondus, quod in omnibus esset temperatum, ac esset æquale ad pondus, quod haberet parem omnium elemẽtorum mensuram, quod est impossibile, quoniam in omnibus habentibus consimiles partes, hoc est, homogeneas, aqua, & terra superant reliqua quantitate: potentia verò superat calidum, quod coctionem perficere debet. Præterea impossibile est, vt Galenus putauit, esse duo corpora, vt iuuenis & pueri, caliditate paria: quorum alterum sit humidius. Præterea inquit: Mensuræ duarum primarum qualitatum actiuarum insequuntur mensuras duarum passiuarum: quoniam propriæ & determi

determinatæ formæ certas habent, ac determinatas materias. Sunt tamé actiuæ qualitates vt formę, & passiuæ vt materiæ, coocedit tamen temperatum corpus intelligi ad iustitiam. Hæc Auetroës. Gal. tameo lib. 1. de temperamentis, nouem esse tempetaturas affirmat, ac demoostrat, vnam optimam, quam appellat medium in vniuersa substantia, calidi oempe, frigidi, humidi, & ficci: octo tamen distempetantias, quatuor simpliciter tales, quoniã io vtraq; contrarietate tales consistunt, vt calida, & humida: calida, & ficca: frigida, & humida: frigida, & ficca. Quatnor etiam medium locum sottitæ, quodammodo temperatæ, vt calida tantùm, media in humiditate & ficcitate: frigida tantùm, in passiuis media: humida tantùm, in actiuis media: ficca tantùm, in actiuis media. Ratio Galeni quæ eius opiniooem comprobat, ab eodem ibi scribitur. Si namque cum calote excedeote, vt in calida temperatura, stat ficcitas excedens, & nonnunquam humiditas excedés tempetamentum, poterit stare medium in hnmiditate & ficcitate, neq; enim persuaderi aliquo pacto potest calore magis repugnare temperamento inter humidum & ficcum, quàm ambobus extremis humiditatis & ficcitatis. Totam etgo humanã temperiem in nouẽ latitudines diuisit Gale. & eis semper vtitur in arte medicinali, libris de sanit. tuen. & libris de Metbod. med. maximè. Per temperaturam autem optimam in omnibus locis id intelligere oportet, quod Gale. docet 1. de temperamentis, mediũ in voiuersa substãotia, hoc est, igois, aëris, aquę, & terræ: veluti mixtis aqua feruentissima, & niue. Medium enim temperatum est, à quo etiam temperati homiois interna cutis manus, nollam alterationem recipiat. Distemperatum verò dicetur, quod in aliquo quatuor elemeotorum excessum ostenderit tactui, aut in doobus compossibilibus. Quaotum autem aberrauerit Auerroës, manifestè constat ratione Galeni adducta. Cui accedit, quòd nulla via prohiberi potest quin temperatissimus homo, quem Auerroës concedit, à causis applicitis possit vna tantùm qualitate alterari, vbi causa alterana valida applicetur, quæ calorem tantùm inducat, ac simul aliæ quæ prohibeant lapsum & mutationem ad humiditatem & ficcitatem. Rutsus qnod dixit Auettoës in omni composito homogeneo superare aquam & terram, vetum est poodere, non tamen qualitate ac poteotia, à quibus medium ad tactum constituitut, ipse verò iudex est legitimns. Quod rursum dixit falsum est, iuuenem puero æquè calidum, sed ficciorem, id noo probat, sed veritas à Galeno probatur secundo de temperamentis. Quod etiam addit omoem formam determinatam exigere determinatam materiam, oon est ad propositam quæstiooem, qoooiam humiditas aut ficcitas oon sunt calori subiecta. Nam si per ficcitatem intelligat primam qualitatem, constat neque ipsam, neq; humiditatem esse alterius qualitatis subiectum. Si autem intellexerit per humiditaté, aut ficcitatem, substantiam ficcam, aut humidam, tenetur etiã per caliditatem intelligere substantiam calidam: modò sobstantia non est alterius substantiæ subiectũ, nisi vbi substantia altera esset pura forma, altera pura materia, quod non est in his: alterum enim est aër, aot terra, alterum verò ignis. At aër non recipit vt subiectum ignem, tanquam formam. Teneretot aotem insolens Auetroës dicere, si ita est quòd qualitates passiuæ sont actiuarum materiæ, & actiua, aut passiua variata necessum est reliquam variari: quare cootigit calorem cum multa humiditate manere, & humiditate mutata non mutari calotem, quod constat, quoniam, vt ipse cócedit, datur aliqua temperatura calida simul & ficca, & altera calida simul & humida. Adde quod neque sibi ipsi cõstat Auerroës: postquam enim Galenum mordere tentauit, subiunxit: Et nos videmus quòd si extremos à publica intentione multitudiois medicorum, esset difficile intelligere, & adhuc error, qui accideret ex hoc io hac arte, est multum patuus.

Prætetea lib. 3. cap. 1. dixit esse octo morbosas distemperies. Itaque iam resipere visus est, nec tamen putet quispiam Auerroëm fuisse primũ qui in hunc incidit errorem. Gal. namque lib. 6. de sani. tuen. reprehendit medicos qui putatunt tantùm esse quatuor intemperaturas: quoniam impossibile est simplicem aliquam intemperiem solam diu manere. Inquit enim: Sanè dictum à nobis est in lib. de temperamentis, fieri non posse vt intemperies qualibet sola diu duret, quando ipsa sibi ipsi altetam ex necessitate ascifcit, indéq; factum vt plerique medicorum, quatuot taotùm intemperantias esse putarint, eásq; compositas, simplices verò oe esse quidem. Diu itaque tales manere non credit Gal. intellige multotum aonorum spatio: nam caliditas, vt inquit, dum humiditates cõsumit, parit ficcitatem, & frigiditas dum nihil absumit, ad humoris incrementum agit, id autem lõgo tempote fieri constat. Hæc de simplici distemperantia, quæ de sana, & ægra verum habere constat, & non tantùm in humano corpore, sed io multis aliis mixtis.

Reliquum est vt ad id quod ab initio proposnimus redeamus, an febris sit distemperantia ad calorem tantùm, vel ad calorem simul & ficcitatem. Dubium autem duobus modis intelligi potest, aut enim quærit, an ficcitas simul cum calore sit de essentia febris, vel vtrũ calor febrilis semper habeat cooiunctam ficcitatem, quãuis ficcitas ex accidenti febri accedat. Primo modo ficcitas nõ est de essentia fẽbris, non enim eius ingreditur diffinitionem: nam quoties antiqui essentiam febris exposueruot, solius calotis fecetunt mentionem, vt Galenus supta cap. 1. & ex aliis multis quæ adduximus. An tamen semper cum febrili calore ficcitas iungatur, id venit dubitaodum, nam Gal. videtut sentite omoem febrilem calorem habere ficcitatem coniunctam, prim. Aphor. sectione commentario 16. vbi reddens rationem, qoare Hipp. dixit, victum humidum omnibus febricitãtibus competere, inquit: Febri enim quoniam calida & ficca passio est, (est enim conuersio caliditatis natiuæ ad igneam naturam) victum humidum consulit. Præterea, vt diximus ex Galeno lib. 7. de sanit. tuen. simplex iotemperies non durat dio, quia ascifcit sibi alteram. Si enim naturalis calor processu temporis sibi adiungit ficcitatem febrilis statim ipsam adducet, ita vt neque momento temporis quis febricitate dicatur, in quo non adsit cum calore ficcitas.

Egregia quæstio.

Prætetea Hippoctat. sententia non haberet verum, nisi in omni febre adesset ficcitas. Dixit enim: Victus humidus omnibus febricitantibus competit. Sed victus humidus non potest omnibus competere, nisi aduersus ficcam aliquam intemperiem: aderit igitur omnibus ficca intẽperies. Posset etiam contrarium persuaderi, vt Galen. in commeotario citato. Primò, si quis febrem patiatur & aquã intercutem, illi non competunt humida: ergo nõ abundat ficcitas, neq; etiam posset cum aqua iotercutem ficcitas modum excedete. Rursus si pituitosus incidat in febrẽ oon admodum ardentem, erit febris sine ficcitate, quinimò pituita humectabit plus debito membra. Rutsus si quis fuerit ex naturali rẽpetię

valde humidus, non statim cùm febrit, transibit in siccam intemperiem, cùm non facilè aut breui posset in contrarium statum corpus mutari. Posset defendi pars affirmatiua, ac teneri, perpetuò calorem febrilem habere adiunctam siccitatem, ac rationes aduersæ sic possent solui. Primò ad id quod adduximos de aqua intercutem, quòd quamuis in ventre sit magna aquæ quantitas, vt in ascite, poterunt membra vehementem pati siccitatem. Quòd si victus siccus eis competat, non febris, sed aquæ intercutē ratione fiet. Ad aliud de corpore admodum pituitoso febriente dicemus, ipsum pati siccitatem in membris, quoniam celerius discutiuntur, & minùs reficiuntur, quàm in sanitate. Quod similiter verum est de humiditatibus, quæ alimentum suppeditant: quoniam licet pituita posset qualitate humectare, vi febris maior sequitur exsiccatio, quamuis sit pituita præsens, quæ nisi transmutetur, humectare ac reficere nullatenus potest. Ad aliud de humido corpore cùm febricitare incipit, dicemus, quòd quamuis humiditas modum excedat, quæ est in humoribus aut membris, ipsa tamen membra celerius quàm par est absumuntur à causa febrem inducente. Vnde fit vt quamprimum calor sufficit febrem efficere, perduxerit etiam corpus ad resolutionem humidi tantam, vt siccius corpus reddatur. Sin minus cùm homo non nutritur debito modo, & calor absumit celeriter humidum, necessariò adest siccitas, quæ curatione eget, maximè per victum humidum. Hęc autem siccitas in diariis & humoralibus fiens est, in hecticis tamen facta, quemadmodum & calor. Nobis verò aliter dicendum videtur, nempe febrem omnem calidum affectum esse, siccum autem non actu, sed potestate. Itaque omnis febris calor est potestate siccus, qui aliquando sibi asciscit siccitatem actu, non tamen semper.

Quæstionis solutio.

Primum videtur esse de Galeni mente libro aduersus Lycum, & in commentario 14. pri. sect. Aphor. vbi calorem natiuum ab externo, & febrili distinguere docet: quoniam natiui caloris substantia aërea est & aquea, & bene temperata, aduentitij autem & febrilis caloris essentia ignea, & qui caloris aduentitij sunt effluxus fumosi, contra vaporosi, suaues, & bene temperati caloris natiui. Et rursus inquit: Eorum verò qui febricitant & præcipuè hecticas febres, aut eas quæ ex putredine humorum ortum habent, acris est, & insuauis ac mordax, & nostrum corpus corrodens tactum. Ecce qua ratione tactu quidem febrilis calor omnis siccus potestate est, quandoquidem tactum vt siccus immutat, naturalis verò humidior, & suauior. Quod tamen non semper sibi actualem siccitatem asciscat, constat rationibus superius adductis, maximè de corpore natura valde humido, nunc primum febricitante, cuius humiditas nondum absumpta est. Rationes verò in contrarium facilè soluuntur: competit enim febricitantibus omnibus humidus victus, non ob siccitatem præsentem, sed ob eam quæ aut adest, aut timetur. Adde quòd aut ob morbum alterum complicitum, aut ob indicationem contrariam ab ætate, temperatura, aut consuetudine, indicatio febrilis ad victum humidum obscurari potest, vt Galen. inquit octauo libro Method. meden.

Ad aliud etiam quod adduximus de potentia caloris febrilis ad exsiccandum, constat quòd quamuis id breuissimo tempore fiat, aliquando calor febrilis erit sine actuali siccitate. Ratio enim vehementer exsiccandi competit ei, quia febrilis calor est. Prius igitur est febrilem esse calorē, quàm sibi siccitatem adiungere. Concludimus itaque febrem simplicem intemperiem esse ex natura sua, ex accidenti tamen sibi adiungere siccitatem, actu non semper, potestate semper.

CAPVT IV.

CVM ergo videamus non vnum modum, neque generationis, neque auctionis caliditatis (quando ne ipsius quidem ignis modus vnus est) sed gignitur aut propter motum, aut propter putrefactionem, aut quia alteri caliditati consuescit, aut propter suppressionem calidi effluuij, aut propter permixtionem calidæ substantiæ, tanquam de fonte quodam ebullientis aut genitæ, scilicet ad nostrum sensum, aut augentis caliditatem: necesse est omnes febrium causas in prædictos modos reuocari: qualis si iubet, æstus est, siue ex ipso sole actio talem habeat appellationem, siue affectio quæ in corpore efficitur, siue ea quæ iam effecta est. Nam & ea ipsa calor est præter naturam: nondum tamen febris, nisi ipsum concalefecerit. Sanè totum hoc genus causæ ex consuetudine efficitur rei calefacientis, siue sol, siue ignis, siue medicamentum fuerit id quod calefacit extrinsecus, quum, aut attingit, aut propius accedit, aut consuescit, vel quouis alio modo libeat appellare. At verò ira quasi ebullitio quædam ac motus vehemens est irascibilis facultatis, quæ in ipso corpore cordis sedem habet. Concalescit autem interdum cum ea spiritus, atque interdum sanguis, & si promptè se habeant suscipientia corpora ad continendum diutius caliditatem: quamuis ipsius corporis motus destiterit, hæc permanent calida præter naturam, túncque febricitare hominem necesse est. Hæc ergo febris principium habet, motum atque ebullitionem natiuæ caliditatis. Febris autem quæ ex mœrore consistit, non etiam ebullitionem, sed motum tantummodo principium habet. Si autem ex lassitudine efficiatur, principium quidem habet motum ampliorem musculorum, ac neruorum, & ligamentorum, & articulorum, quæ quidem prima calefiunt: calor autem continenter cordi distribuitur, ac tunc febricitant. Vbi verò febris propter densitatem cutis accenditur: qualis maximè astrictis refrigeratisque fieri solet: collecto in corpore mordaci effluuio consistit. Difflantur enim semper animalium corpora duobus modis, emissis foras quotidie vaporosis, fumosisque excrementis: attracta autem intrò aërea substantia refrigerante, atque ventilante naturalem caliditatem. Vbi igitur fortis causa condensando cutem prædictos meatus astringat, sæpe plethoram inducit quoties vaporosa ac benigna materia effluit, interdum febrem committit, quoties acris ac mordax fuerit. Idque maximè quum ex eo augetur calor, quia refrigerans aër intra corpus non trahitur. Excernitur autem excrementum acre, ac mordax, aut iis qui sunt naturâ malis humoribus pleni, aut iis qui malos cibos ingesserunt, aut sæpe non bene concoxerunt, præsertimque iis qui præterquam quòd cibis dictis vescuntur, etiam limosam, aut lutosam, aut cœnosam, aut palustrem, aut stagnantem, aut alio quouis modo corruptam & putrefactam aquam bibunt. Eodem modo euenit, vbi immoderatè laborent, aut vigilent, aut angore afficiantur, aut acria medicamenta frequenter ingesserint. Cibos autem malos intelligo, & qui ex natura tales sunt, vt allia, cæpe, nasturtium, porrum, brassica, ocymum, vrtica: & alij quicunque nominantur agrestes, vt lapsana apud nos: atque etiam qui boni sunt ex natura, sed ob putredinem quandam prædictis æquale, aut maius sæpenumero vitium ceperunt, vt ordeum, ac triticum, & alia omnes fruges: partim ob temporis longitudinem ad putridam dispositionem deducta: partim situ quodam repleta, quia prauè

4 (margin, beside "Vbi verò febris propter densitatem cutis accenditur")

Animalium corpora difflantur duobus modis.

5 (margin, beside "Excernitur autem")

reposita

reposita sunt, partim ex prima generatione ab ipsa rubigi-
ne vitiata. Tales igitur cibos etiam nunc plerique comede-
re coacti præ fame, vel febribus putridis, ac pestilentibus
6 *mortui sunt, vel pustulis scabiosis aut leprosis correpti. Vbi*
igitur corpus fuerit plenum talibus humoribus, nulla au-
tem obstructio in visceribus fuerit, atque animal in cute
tota liberè difflatur, ac refrigeretur, sanum quidem existit:
sed breuem, lubricámque obtinet sanitatem. Vbi verò exte-
rior terminus aut adstringatur, aut in profundo meatus
obstruatur, si adstringatur nunc dictum febrium genus,
7 *si oppiletur, id quòd paulò dicendum est, consistit. Nihil*
igitur mirum videri debet, si ex cruditate hi quidem fe-
bricitent, illi nihil eiusmodi patiantur. Etenim iis qui
malis iam humoribus pleni sunt, ac malè difflantur, aut
intempestiuè laborant, aut lauantur temerè, promptum
est febricitare. Iis autem qui bonis sunt pleni humoribus,
ac probè difflantur, & quiescunt, ac fouent ad iecur, &
ventriculum attinentes partes, impossibile est febricitare
(in iecore enim ac ventre manet quicquid corruptum est,
ac temporis spatio paulatim concoquitur atque efficitur
benignum.) Quemadmodum & iis qui motus fortiores
sustinuerint, aut in sole æstiuo steterint, aut in balneum ca-
lidum dulcium aquarum descenderint, cibi corrupti in
vniuersum corporis habitum transsumuntur: sic eos quibus
corrupta cibaria deorsum deferuntur, febris minimè se-
quitur, nisi propter aliquam aliam causam: vt si sæpenu-
mero surgendo in lassitudinem inciderint, aut ventrem
ipsum inflammatio tentauerit.

Noto.

COMMENTARIVS.

POstquam omnes ferè causas procatarcticas narrauit à quibus febres diarias fieri diximus, in præsenti omnes causas calefacientes reducit, ac colligit quinque generibus: deinde singulorum generum potentias generandi febres explicat, & quibus modis ab eiusmodi causis febres proueniant, caput septem partibus secatur. Prima pars quinque refert genera causarum, quæ possunt calorem humano corpori afferre, sicuti enim non est vnus modus quo ignis generari potest, aut augeri, sed plures, ita caloris non est vnus modus, sed plures generationis & augmenti. Ratio similis est, nam ignis generatio quemadmodum generatio caloris fit, ignis tamen generatur, aut augetur ex applicatione alterius ignis, vbi videlicet antè non aderat ignis, aut is erat paruus, aut ex nimio motu, vt in lignis, aut lapidibus valde collisis, aut ex nimia solis caliditate. Sic in humano corpore generatur aut augetur calor multis modis: quinque autem sunt in summa, motus, putrefactio, adhæsus rerum calefacientium, suppressio calidi effluuij, aut mixtio calidę substantiæ, veluti manantis à quodam fonte. Cùm igitur ita sit, necesse est caliditatis vel genitæ ad nostrum sensum, vel auctæ (intellige secundum rem) causas omnes ad prædictas quinque reuocari. Et lib. de causis morborum Gal. easdem retulit morborum calidorum causas, ac generationem febris ab ipsis. Prima causa ibidem explicita est motus, aut exercitatio. Secunda putredo. Tertia vstio, quæ fit applicatione rerum calefacientium. Quarta constipatio. Quinta consistit in his quæ intus sumuntur, vt alimenta aeria, & medicamenta, quibus adde aërem qui inspiratur. Hanc causam in hoc loco appellauit calidæ substantiæ mixtionem, de his tamen refert, tunc febrem efficere, cùm calor totum corpus occupauerit. Prius tamen quàm singula membra causarum febrium, aut morborum calidorum percurramus, inquisitione dignum est, an omnia genera causarum morborum calidorum in his quinque sint à Galeno comprehensa, vel quidpiam sit eis addendum, aut ab ipsis subtrahendum. Namque duobus generibus distinguũtur, scilicet, adhæsu calidorum, & putredine, vnico genere comprehenduntur: quæ enim putrescunt, sibi proxima ad putredinem mouent, vt constat. Calor ergo putredine concitatus ab ipsis quæ admouẽtur siue adhærent, ortum habet. Accedit ad id quòd putredo à calore externo fit apud Aristotelem, cùm dixit putredinem esse corruptionem propriæ & secundum naturam caliditatis, à caliditate extranea, quam dicit ambientis. Rursus excrementa quæ retinentur calorem augent, vt bilis cùm non excernitur, quæ excerni deberet, & pituitæ magna excretio bilem relinquit effrenem, & caloris augmentum inde sequitur. Hæc verò non continentur in aliquo generum causarũ dictarum à Gal. aut in præsenti cap. aut lib. de causis morborum. Rursus ex vigilia accendi calorem, & febrem diariam sequi nonnunquam, notum est: maximè verò inedia id efficit, & potissimùm in quibus abundat amara bilis, & hęc duo pariter non sunt generibus dictis causarum annumeranda. Nos verò horum occasione non solemus Galenum confutare, aut eius doctrinam subuertere, sed ipsam amplificare, exponere, & patefacere. Explicuit namque summo artificio causas omnes calidorum morborum, & omnia quæ calorem corpori afferre possunt. Ita vt ne quippiam addendum, aut detrahendum aliis prætermiserit, neque ipsi Argenterio, maximo detractori. Quod enim diximus de putredine, ipsam cum adhæsu calefacientium misceri, falsum est: nam non omne calidum, quod admouetur & adhæret, putredinem infert, neque omnis putredo fit ex adhæsu. Primum notum est: nam ignis vrendo non putrefacit: & secundum constat, quoniam omni externo calido amoto putredo in corpore oritur, quod fit in inflãmationibus, & internis obstructionibus. Quod verò diximus de bile retenta, notum est cuiuis in his quæ assumuntur contineri, sunt enim quæ intus sumuntur libro de causis morborum eadem quæ in præsenti cap. dixit, calidæ substantiæ mixtionem. Cùm verò excernendum non excernitur, notum est substantiam calidam misceri. Excrementa itaque ex his quæ assumuntur sunt, siue substãtia quæ calori admiscetur. Talia quoque sunt quæ effrenia manent, contraria à corpore educto. Nam si secundum naturam se habente homine calori admisceri debet substantia aliqua calida, mixta cum frigida ad mensuram, qua inuicem attemperantur: si alterum eorum desit, reliquum vt substantia non admixta recensebitur. Quod pariter tertio loco adduximus de vigilia & inedia, constat nullatenus Galeni doctrinam variare posse: nam vigilia motus est. Galenus namque inter motus recenset iram, quæ quamuis non sit corporeus, est animalis, vt vigilia quæ humores calidos cum spiritu agitat, & in corpus deducit, impedítq; ne humescat corpus per somnum, vt solet. Inedia pariter non semper calefacit, sed sæpe refrigerat. Corpora verò biliosa accendit, tum quia calorem reddit acriorem ob siccitatem: tum quia bilem reddit calidiorem. Verùm id substantiæ calidæ mixtio est. Dubitare posset quispiam, omnis namque putredo coniunctam habet prohibitam transpirationem: includetur ergo putredo in prohibitione calidi effluuij. Neq; oportebit putredinum genus aliud à 4. recensere. Ad quod dicemus prohibitionem calidi effluuij aliquando concitare calorem tantum citra putredinem, quod tale appellauit Galenus. Aliquãdo verò

Calor generatur in humano corpore quinque modis.

adeò magnum esse calorem contingit, vt putredinem conciter, quod putredinem appellauit. Putredo quoque nonnunquam excitatur antequam prohibeatur calidum effluuium, ob causas putredinem inferentes, quæ sunt aut alimenta, aut medicamenta, aut venena, aut pestilens aër. Itaque quinque generibus dictis rectè docuit Gal. omnia causarum genera comprehendere, quæ calorem afferant.

In secunda parte quæ incipit (Qualis si lubet) assumit exemplum ad docendum quomodo ex adhæsu rerum calefacientium febres generantur. Exemplum est, æstus solis. Possumus autem per solis æstum intelligere actionem solis, aut passionem quæ fit, aut quæ facta est à solis æstu in corpore. Passionem autem dico, quoniã Græcè πάθος habetur. Quantum autem intersit inter passionem & affectum ex dictis in primo cap. constat, vbi quis propria affectus significatione, & speciali vtatur. Hæc autem passio, inquit, calor præter naturam est, non tamen febris, nisi cor concalefecerit. Id genus causæ ex his est, quæ extrinsecus occurrunt, siue talia fuerint medicamenta, siue sol, siue ignis, aut quodcunque tale, vbi attingat, vel accedat, vel consuescat. Est ergo primum genus causarum febrem inducentium causa extrinsecus accedens, aut tangens, aut appropinquans, aut frequenter occurrens. Cuius exemplum est sol, à quo multæ febres euenire sunt visæ. Ignis pariter & medicamina calida exterius applicita idem efficiunt. De generatione caloris ab hoc primo causarum genere, libro de causis morborum inquit: Quòd verò ob calidorum vicinitatem proxima quæque corpora calescant, satis patere puto iis, qui balnearum, solis æstiui, & flammæ cuiuslibet vim fuerint experti. Verùm paulò inferius docet quomodo causæ exteriùs occursantes febrem accendunt, exemplo phlegmonis, aut erysipelatis. Hæc enim febres concitant partibus proximis calefactis, deinde aliis, & deinde partibus cordi proximis, & tandem fonte caloris (hoc est corde) calefacto, vniuersum corpus cordis percipit passionem. Sic etiam vbi quis in loco aprico nudus diu manserit, conuersatione aëris calidi vniuersum corpus calorem concipiet. Si verò vestitus, caput duntaxat, à quo similiter cordi traduceretur, qui inde in totum corpus delatus febris est. Gratia eius quod Galenus dixit, calorem solis esse præter naturam: non autem febrem, nisi cor etiam concalefecerit, in dubium vertitur, an detur aliqua febris quæ non habeat ortum à corde. In hoc dubio nonnulli ex iunioribus garrulitatibus totas paginas impleuerunt, disputantes primo loco, an febris sit cordis propria passio: cùm tamen omnibus notum sit, proprium soli competere. Febricitabile verò, passio est quæ toti conuenit corpori.

Ad dubium tamen respondemus, quæstionem hanc de nomine tantùm esse, nempe an tantùm eam liceat appellare febrem, quæ est calida intemperies in corde facta, quæ inde in totum corpus procedens. Id tamen manifestè docet Galenus, quem imitandum proponimus, multis in locis, vbi febrem definiens ac declarans, ipsam explicat per calorem præter naturam, qui à corde toti communicatur. Neque aliter febrem dici, nisi cor ipsam patiatur. Primum in præsenti loco cùm de solis calore dixit: Est autem hic præter naturam calor, non autem febris, nisi cor simul calefecerit. Esse ergo febrem aliquam intemperiem, à corde pendet. Calida enim intemperies à sole eueniens (aut pari ratione à quauis causa) non dicitur febris, antequam cor eam patiatur: quamuis ipsa actiones læderet partis in qua est, ante cordis consensum. Postea verò corde consentiente febris appellatur eademmet caliditas partis, non mutata sua essentia. Quæstio ergo de nominis appellatione est, quam à cordis passione calores omnium aliarum partium accipiunt. Et cap. seq. de inflammationibus loquens, inquit: At verò ex his omnibus accenditur febris ratione societatis; semper enim simul cum eo quod incaluit pars continua calefit, quousque affectio ad cor ipsum peruenerit.

Præterea libro de sangui. miss. non tantùm solam caliditatem à corde manantem docuit febrem appellare, sed quare sic ipsam appellet insinuauit, cùm de calore putredinali loquens, inquit: Eiusmodi enim est qui à putredine proficiscitur. Ergo si pars quæ hoc pacto incaluit insignis sit, aut calorem suum in cor protendere valeat, siue quòd vicina sit, siue quòd ex principalibus, siue quòd calida, vnà & ipsum accendet, vt quod natura calidissimum sit. Quod si semel illud accensum fuerit, facilè totum ipsius iam corpus simul excalefiet, quemadmodum ab ingenti in foco flamma, quæ illam continet domus. Vocant autem id pathema Græci quidem πυρετὸν, Latini verò febrem. Febris itaque appellatio de calore præter naturam dicitur: non tamen de omni, sed de illo qui à corde procedit, aut genitus ab ipso, aut auctus. Licet enim in toto corpore esset aliqua calida intemperies, quæ manifestè læderet actiones totius corporis, nisi factum esse haberet in corde, febris non diceretur, vt supra satis est ostensum. Præter id quòd impossibile est calorem præter naturam in toto corpore existere, qui actiones lædere possit, quin cor eum conceperit, & multò maiorem eisdem partibus retribuerit, ob vehementiam sui caloris, ita vt à corde auctus necessariò sit. Quemadmodum flamma ab ingenti foco domui communicatur, vt Galenus dixit. Vnde soluetur quæstio, qua aliqui quærunt, quare solam eam calidam intemperiem, quæ in corde factum esse habet, voluerunt medici febrem appellare. Ob id nempe, quòd cùm cor calidissimum sit omnium membrorum nostri corporis, id aut prius aliis recipit calidam intemperiem, & ipsam reliquis transmittit, quemadmodum per sanitatem naturalem calorem: aut vbi aliæ partes ipsam prius conceperint, cor statim consentit ac reliquis maiorem caliditatem accepta retribuit. Falsum autem est quod quidam ferunt, ob id solam calidam intemperiem totius lædentem actiones sensibiliter in corde factam dici febrem à medicis, quoniam id membrum quod est principale principium temperamenti, quod est sanitas totius, meritò debet esse principium distemperamenti lædentis totum corpus. Si enim esset hæc ratio valida, pariter diceremus cor esse principium omnis distemperamenti per frigidum. Quo dato cor esset principium morborum frigidorum totius: atq; aqua intercutẽ esset morbus cordis, contra Gal. oritur enim à iecore. Ratio tamen similiter valet, quoniã cor est principium sanitatis, quæ consistit in calore & frigore. Quòd si ob id est principiũ calidorum, erit quoq; frigidorum morborum. Diximus ergo quæstionem esse de nominis appellatione, ac tradidimus rationẽ appellationis. Quòd si dixeris, ponamus à iecore communicari calorem prętèr naturã toti corpori lædentem operationes sensibiliter: hæc erit febris, & non oritur à corde. Igitur non omnis febris habet inde originem. Dicimus quòd si id sine cordis consensu esset possibile fieri, illa esset intemperies calida, & morbus calidus, non febris. Sed tamen id impossibile est, vt diximus.

Nota.

In

In tertia parte quæ incipit (At verò ita) exemplis declarat, quo pacto ex motu febrea concitentur. Primum exemplum est io ira. Secundum io mærore. Tertium in exercitatione. Ira febrem efficit motu & efferuescentia: motu quidem sanguinis & spirituum ad extimas partes, vindictæ consequendæ cupiditate efferuescens. Aristoteles namque libro primo de anima cap. primo, iram aliter à Dialecticis, quàm à Philosophis definiri dicit: Dialectici namque ipsam definiunt per appetitionem inferendi dolorem aduersario, aut tale quippiam. Philosophi verò per sanguinis & caloris circa cor ebullitionem. Quòd tamen vtrumque horum in ira fiat constat. Primum de motu, lib. 2. de causis symptomatum, de motu sanguinis & spirituū, in animi pathematis dixit. Per iram verò & distenduntur, & effunduntur, & calescunt. Dixerat quoque eodem loco, motum omnium primum esse motum caloris, tum intro, tum foras, vt in animi pathematis. Efferuescere similiter calorem per iram constat ex Platone in Timæo, vbi vsum facultatis irascibilis scribit, ac quare locum in thorace ei natura tribuit dicens: Partim igitur animæ fortitudinis iracundiæ, quæ participem contentiosámque capiti propinquiorem fecere, inter diaphragma ceruicémque mediam, vt hæc obediens rationi vnà cum ipsa cupiditatum genus vi illata cohæreat, si quando rationis in arce capitis habitantis iussa cupiditas respuat, cor verò venarum originem fontémque sanguinis per omne corpus impetu quodam manantis in stipatorū regione suspendere voluerunt. Vt quando iræ vis efferuescit ratione nunciante, si quid extrinsecus iniustè fiat, vel intrinsecus aliqua concupiscentia turbet, tunc celeriter per angustos quoslibet meatus quicquid in corpore sensus est particeps, iussa minásque persentiat, atque ita obediat obsequatúrque omnino, tolerétque in omnibus præstantissimi illius imperium. Hoc in loco efferuescere dixit iræ vim. Galenus libro de morborum causis motum & feruorem in ira accedere ad generationem caloris fic dixit. Itidem ira quoque quæ caloris, qui circa cor est, feruor quidam est, idque ob immodicum motum, atque hic interdum per totum corpus dispersus febrem accendit, hoc est, quod impræsentiarum dixit. At verò ira quasi ebullitio quædam ac motus vehemens est irascibilis facultatis. Mouetur enim sanguis cum spiritu, & ex motu calor accenditur & feruet sanguis cum spiritu, qui facultati seruit irascibili: quam in corde sitam esse dixit. Quod voluit Plato in adducta sententia, & Galen. 8. lib. de placitis id probat hoc syllogismo, Vbi passiones animi manifestius corporis membra agitant, ibi passionibus obnoxiam animi partem esse censendum est. At cor cernitur in ira & timore, magna motus immutatione. In corde igitur passionibus obnoxia animæ pars collocata est.

Definitio iræ secundū Dialecticos & Philosophos.

Galenica demonstratio.

Addit prætetea in præsenti, ex ira incalescunt sanguis & spiritus, quòd si in ipsis fuerit promptitudo ad suscipiendam caliditatem, ita vt diu ipsam continere possint, adhuc cessante motu cordis, tunc febre hominem corripi necesse est. Hæc manifesta sunt ex his quæ diximus cap. 1. de facto esse febris, quod aliud est à facto esse, quod est de essentia morbi. Morbus enim est factus, id est, res permanēs: febris tamen est facta in aliqua de cordis partibus, id est, independens à causa. Febris ergo ex ira non pendet ab ita, sed est calida intemperies ab ira producta, ac adeò fixa, vt cessante quouis cotdis motu, siue agitatione, adhuc posset manere diu, id est, notabili tempore, vt per spatium diei, aut paulò plus, aut minus. Hoc enim tempus diffinitum non est, nam temporis perduratio non est de morbi ratione, vt supra cap. 1. diximus, nec de febris essentia: sed hoc tantum, nempe posse sine causa faciēte manere. Exemplum præsens est de febre orta ab ira. Hæc enim cessante ira permanet in spiritu. (Quod si sanguis eandem habeter præparationem, sanguinea foret febris.) Quare meritò & hæc & reliquæ diariæ factæ dicentur: siquidem causis ipsis prægressis cessantibus, remanet: quemadmodum & hectica remanet in corpore, omni causa cessante: & in humorali quædam pars facta est, quæ manet, cessante quauis causa mouente, aut alterante. Pars verò futura omnino cessat, absente causa prægressa. Ergo causæ febres inferre possunt, manere autem possunt febres sine ipsis. Sunt tamen causæ prægressæ, causæ externæ, aut animi passiones, aut actiones: & similiter causæ euidentes, vt dicemus cap. 9. Quas omnes Galenus recensuit in locis cap. præcedenti citatis. Causatum secundum est genus, quæ appellantur antecedentes, sunt autem hæ causæ quæ in ipso animalis corpore consistunt, siue corpora, siue corporis affectus. Breuius à Galeno natura duorum generum causarum exponitur libro de morborum causis, cùm inquit: Eas siquidem quæ in animali ipso consistunt, siue affectus, siue motiones præter naturam, causas nominant morbos antecedentes: quæ verò extrinsecus adueniunt, & vehementer alterant immutántque corpos, eas prægressas appellant. Nec tamen omnes comprehendit in hoc loco. Antecedens rectè à Celso abdita appellatur, quemadmodum prægressa euidens. Tales appellant Græci προηγούμεναι, id est, præcedentes, qualis est putredo in febribus putridis. Item & humor qui putret, non tamen causa coniuncta siue continens, vt falsus putauit Auicenna cum suis sequacibus. In febribus enim causam coniunctam non est inuenire, vbi per febrem, calorem præter naturam intelligamus, vt Galenus, non ipsam solam ametriam: neque enim existimamus causam coniunctam, illam inter quam & morbum non est medium. Nam hoc modo febris putrida immediatam causam habet putredinem humoris, à qua intemperies febrilis immediatè fit. Vbi tamen per causam coniunctam, siue continentem, intelligamus causam, qua posita, ponitur morbus, & qua remota, remouetur: vt libro definitionum habetur. In febribus constanter affirmamus non esse causam continentem, nam hectica, aut diaria nullam talem causam habent. Putrida verò, vt constat, remota putredine manet, vt docet Galen. in arte medicinali cap. 89. vbi causam primùm abscindere docet, deinde ipsam intemperiem curare. Præterea lib. 8. de Methodo medend. dixit fientem morbum egere præseruatione per ablationem causæ aduersus id quod futurum est, & curatione eius quod factum est per contrarium. Quo non egeremus si eausa ablata morbus auferretur. Nos verò qui per febrem intelligimus distemperiem eam quæ in calore consistit, febrem dicemus causam coniunctam habere, siue continentem. Ea verò est calor, quo posito, sequitur ametria, & quo remoto, remouetur. Quòd namque Galenus nonnunquā febrem calorem nominet, id est, quoniam ametriam febrilem non melius potuit exponere, quàm per calorem. Itaq; si de calore quis loqui vellet, is non habet continentem causam. In aliis tamen morbis an detur causa continens, quam ex libro definitionum declarauimus, dubium est. Fuchsius namq; lib. 3. Paradoxorum suorum multis modis probare tentat,

nullum morbum habere causam continentem, nam Galenus nullibi de causa continenti in morbis meminit. Quod enim lib. 1. de causis pulsuum, cap. 1. dixerat pulsum habere causam continentem, non est ad propositum: loquitur enim de causis morborum. Quod etiam 7. sectiõ. Aphorismorum commentario 30. causam scripserit spumæ continentem, non improbat Fuchsij mẽtem, qui in morbis ipsam negat. Ad id verò quod obiiciunt ex libro introductorio vbi dixit: Continens causa est qua præsente adest morbus, & ablata soluitur, vt spina, & telum, negat librum esse Galeni. Rursus affert Fuchsius autoritatem ex libro definitionum, vbi similiter definiuit Galenus causam continentem dicens, συνεκτικὸν αἴτιον, id est, causa continens, est qua præsente præsens seruatur morbus, ablata verò aufertur, vt lapis in vesica, negat esse Galen. librum definitionum. Præter id quod falsum reputat lapidem in vesica esse morbi causam. Nam quod primò actionem vitiat morbus est, sed lapis primò actionem vitiat, ergo lapis morbus est, non causa. Præterea ab Hippoc. Aphor. 26 sect. 3. lapis vesicæ inter morbos puerorum numeratur. Adde quod Galen. lib. de different. morb. referens morbos in abundantia partium quæ sunt toto genere præter naturam, recenset lumbricos, ascarides, lapidem in vesica. Præterea ratione sic, Si causa continens est, qua præsente simul adest morbus, & qua absente morbus quoque abest, nihil differet ab effectu, quo primum læditur ea, quæ secundum naturam est actio. Nam Galenus in arte med. cap. 78. vbi docuit futurum morbom prohibendum, & factum curandum, de fiente loquens dixit: Eius verò qui adhuc fit, quod quidem iam factum est, curare oportet, quod autem futurum, prohibere ne fiat. Prohibetur autem sublato eo affectu à quo fieri natura aptus est. Nominatur verò talis affectus, causa antecedens. Morbus autem iam factus curabitur postquàm affectus is à quo primum, quæ secundum naturam est actio, læditur, solutus fuerit, quem quidem & ipsum morbi essentiam esse dicimus. Si ergo affectus curatur sublata morbi essentia, & sublata causa continenti idem fit, erit cõtinens causa ipsa morbi essentia, eruntque in morbis causa prægressa, & antecedens, & ipsa morbi essentia. Sic enim & non aliter procedere Fuchsius in sua ratione videtur. Rursus sic probat non esse in morbis causam continentem. Rerum permanentium non sunt causæ coniunctæ. Morbi sunt res permanentes. Non habent igitur causas coniunctas. Res autem permanentes non habere causas coniunctas, inde satis liquet, quòd non possunt simul cum suis causis auferri. Morbum autem esse rem permanentem, constat ex Gal. lib. de differ. sympt. vbi docet morbum esse affectum, & affectum omnem esse permanentem, vt nos quoque supra satis ostendimus cap. 1. Hæc est opinio Fuchsij loco citato, & in compẽdio, & in Aphorism. commentariis, & in comment. lib. de causis morborum. Verumtamen ipse multis modis errare videtur. Primò cùm dixit Galenum nunquam in morbis meminisse causæ continentis. Nam lib. 6. de morb. pop. part. 3. comment. 20. inquit: Quonam itaque modo quis optimè vniuscuiusque sanandi naturam ex prima generatione scire debeat, tum dictum, tum demonstratum sæpius est, demonstratum quoque nihilominus, & quæ de affectis locis & cum ipsis partientibus rum scire, tum exactè cognoscere in ægris oportear. Et de causis quas & præincipientes, & præcedentes, & continentes vocant. Hoc in loco de morbis & eorum causis loquitur, ac continentium meminit causarum. Rursus singula eius dicta percurramus. Adducit contra se Galen. lib. introductorio, & lib. definitionum, & negat eo libros esse Galeni. Sit ita, concedamus cum Fuchsio, neque introductorium esse Galeni, neque veram esse sententiam adductam in exemplo eo libro, dempta nempe spina, aut telo morbum sanari: verùm quod attinet ad librum definitionum, licet is Galeni non sit, quamuis à multis doctis approbetur, non est cur Fuchsius damnet, aut definitionẽ causæ continentis, aut exemplum. Dixit namque, causa continens est, qua præsente seruatur morbus, ablata verò aufertur, vt lapis vesicæ. Primum enim nulla ratione impugnat definitionem. Secundum id quod in exemplo adduxit est certissimum. Nec obstat quod ipse probare nititur, lapidem vesicæ morbum esse. Quia actionem primò vitiat, aut quia Hippocrates ipsum inter morbos annumerauit, aut quod Galenus, vt adduximus ex libro de differentiis morborum, morbum esse dixit. Tenetur enim Fuchsius aduertere, quòd in lapide vesicæ duo morbi adsunt. Alter est in formatione attinens ad viam, est enim obstructio, quæ primò impedit vrinæ transitum, quæ non est perpetuo præsens eis qui lapidem in vesica continent, vbi videlicet dimouetur. Alter morbus est in numero, & appellatur addita pars, & abundans, ex his quæ toto genere sunt præter naturam. Verè tamen morbus est ipsa partium ametria, quæ ablato lapide, vt continenti causa, statim sanabitur. In lapide itaque consideramus morbum in formatione, hoc est, in via: is tamen causam continentem habet, nempe lapidem, de quo verum est quod dixit autor definitionum, ipso ablato auferri morbum, hoc est, obstructionem, & ipso posito in via poni obstructionem. Quod etiam diximus de causa continente spumam, quam asseruit Gal. 7. sectione aphorismorũ, confutat positionem Fuchsij, quoniam ipse in vniuersum negat res permanentes habere causas continentes: nam spuma res permanens est. Similiter obstructio quæ fit ab humore, res permanens est: sed tamen humore posito ponitur obstructio, & ipso semoto, semouetur. Idem quoque de lumine solis & aëre, constat enim quòd sole semoto semouetur. Nec tamen putandum est morbum habere aliam permanentiam, ea ratione qua affectus est, nisi quoniam habet plures partes simul, vt cap. primo docuimus. Rursus colicus morbus à frigida intemperie vitreæ pituitæ in intestinis cessat apud Galenum statim excreta pituita. Non negabit tamen frigidam intemperiem morbum esse, & rem permanentem. Humorem quoque concessit Fuchsius libro de differẽtiis morborum, esse morbum, vt negaret obstructionem habere causam continentem, & morbum aliquem dixit esse substantiam. Quod quàm falsum sit, manifestissimè constat. Nam Galenus nulla alia via probat eodem libro morborum differentias, nisi inuenta sanitate, quam in symmetria consistere dixit libro eodem, & primo de sanitate tuenda. Morbus verò, inquit, nihil aliud erit, quàm ametria, hoc est, à debito modo recessus. Estque mala quædam partium componentium proportio. Quam ob rem probè Aristoteles dixit ad sanitatem, & morbum non esse per se motum, quia sunt ad aliquid, in debita, aut non debita proportione consistentes, vt pariter in commentario capitis primi docuimus. Præterea Fuchsius in commentariis libri de morborum causis, ad argumentum, quod inuehit Valeriola dicens: In phlegmone humorem contentum distendere partem, & morbum efficere, quo sublato

Nota.

sublato aufertur morbus, ac ipsum esse causam contineotem, respondet, eum humorem esse morbum, non causam, atque ipsum per se vitiare actionem: quoniam grauat, mordet, ac feruet. Coostat autem eam solutionem non esse dignam viro docto. Quoniam quamuis distendat humor partem, aut grauet, hæ non sunt actiooes læsæ: neque humor vmquam actiooem vitianit, nisi intermedia intemperie, ac partis incommensuratione, siue iotemperie, siue mala compositiooe. Nos verò ad quæstionem facilè respondemus, ex his quæ apud omnes notissima sunt. Nam quemadmodum duplex est sanitas, vna quæ coosistit io similaribus particulis, quæ est debita proportio componentium, scilicet ipsorum elementorum: altera verò saoitas debetur iostrumentariis partibus, quæ est debita partium commensuratio, quæ consistit in formatione, numero, magnitudine, & situ. Sic quoque duo sunt morborum genera, quorum alterum simplicibus partibus primò debetur, estque ametria, id est, à debito modo recessus compositionis eius, quæ debetur sanis corporibus, ex primis elementis, ac qualitatibus ipsorum. Alterum genus morborum ad malam compositionem orgaoicarum partium attinet, estque simplicium ipsas componentium, ametria, siue à debito modo recessus. Quibus etiam accedit morbus ad vtrumque genus partium attioens, scilicet vnitatis diuisio, quæ priuatio quædam vnitatis est. Hanc constat substantiam non esse, nec qualitatem: sed aut priuationem, aut si quis velit, partium numerum, & quantitatem discretam dicet. Ametria verò, quæ alia duo genera morborum dicta continet, nec substantia est, nec qualitas: sed proportio, siue disproportio, siue improportio, siue à debito modo recessus. Hanc tamen causam habere continentem, nemini dubium est. Nam indebita proportio, quæ gratia caloris fit, vt io febribus & morbis calidis, causam habet caliditatem: qua posita, ponitur ametria dicta: & ea semota, semouetur. Idem de omnibus intemperaturis. Quod si dixeris Galenum calorem appellare febrem, & calorem non habere causam continentem, dicemus Galenum morbum omnem appellasse ametriam, sic & febrem, iotemperiem in excessu caloris, lib. 8. de Method. medend. Quod si quando calorem, aut frigiditatem morbos appellat, non est quod ipsos morbos esse existimet: sed quòd eis appellationibus vtitur ad significaodam speciem morbi, nempe ametriam, quæ per calorem, & ametriam, quæ per frigiditatem. Sic quoque Hippocrates & Galenus lapidem vesicæ morbum appellant. Non quòd ipse ametria sit, sed quoniam ad ipsum sequitur vesicæ mala commensuratio canitatis, & numeri partium, neque aliter melius potuit eam incommensurationis speciem explicare, quàm lapidis nomine. Sic itaque in obstructiooibus constat humores obstruentes causas esse continentes morborum, & suffusionem morbum dici, qui in numero. Est tamen causa morbi in via, qua posita ponitur morbus, & semota semouetur. Et lapis io vesica præter id quòd morbus in numero appellatur à Galeno (quod modo iam dicto iotelligi debet) causa obstructionis continens est, cùm meatui vesicæ applicatur, qua posita ponitur obstructio, & semota semouetur, vt dixit autor libri diffinitionum. Sextus quoque digitus morbus est, non quidem alia ratione, quàm quod symmetriam manus vitiat, & inde actiones. Est ergo causa incommensurationis, qua posita ponitur, & semota semouetur. Quod

Sanitas duplex est, quemadmodum & duplex morbus.

tamen Galen. tatò meminerit causæ continentis, ratio est, quoniam oomioe causæ cootineotis assueuit exponere, & enuntiare morbos ipsos, appellans morbum, calidum, aut frigidum, aut humidum, aut siccum, aut lapidem, vt diximus. In summa ergo dicemus morbos omnes qui consistunt in additione, causas habere cootineotes. De quorum numero sunt morbi omnes qui consistunt io temperatura. Quooiam omnis morbus in temperatura consistens, additione fit. Ex morbis verò qui pertinent ad partes organicas, qui fiunt ex additione, causas habent cootinentes: qui fiunt ablatione, causis continentibus carent. Morbi tamen qui suot communes vtrisque, vt continui solutiones, quidam fiunt fientes, & qua parte fiunt causam habent continentem: qua parte tamen facti suot ipsam non habent. Nam diuisio continui, priuatio quædam vnitatis est, modo morbi qui in priuatione consistunt eius quod adesse deberet, siue in eisdem ablatione, causas continentes non habent. His omissis ad Galeni literam redeamus.

Morbi ex additione habẽt causas coniunctas, morbi ex ablatione eadem carent omnino.

Secundum exemplum eorum quæ motu calorem generant ac febrem, est mœror. Hunc autem motu solo efficere calorem constat, oon ebullitiooe, vt ira. Lib. 2. de causis sympt. Galen. inquit: Per timorem, & spiritus, & sanguis intrò, & ad scatebram suam reducuntur contrahuntúrque, quo fit, vt algeant partes in superficie positæ. Quod similiter testatur lib. 4. de causis pul. dicens: Et tristitia etiam refrigerat, & calorem intrò coocitat. Hæc tamen spirituum & sanguinis reuocatio paulatim fit, vt eodem loco Galen. inquit. Vt io timore coofertim, ita in mœstitia paulatim fit motus. Concitantur verò febres calore aucto, & aridiore reddito, quod docet experimeotum. Homioes namque & squalidi, & exusti, ac inde melancbolici longa mœstitia redduntur. Quod sapientes beroës ac præstantissimi viri passi suoi, vt apud Aristot. problem. 1. sect. 30. inter quos Bellerophootes ab Homero lib. 6. Iliados depingitur, his verbis.

ἀλλ' ὅτε δὴ κακεῖνος ἀπήχθετο πᾶσι θεοῖσιν,
ἤτοι ὅ, καππεδίον τὸ ἀλήϊον οἶος ἀλᾶτο,
ὃν θυμὸν κατέδων, πάτον ἀνθρώπων ἀλεείνων.

Quod est apud Theodorum:

Ast hic quando etiam grauior diis omnibus errat,
In campos solus latos, inque auia rura,
Ipse suum cor edens hominum vestigia vitans.

Hæc duo postrema carmina Cicero in tertio Tusculanarum quæstionum sic conuertit.

Qui miser in campis mœrens errabat Aleis,
Ipse suum cor edens hominum vestigia vitans.

Tertium, quod motu calorem concitat ac febrem, est lassitudo. Hic autem calor principium habet à motu vehementi musculorum, neruorum, ligamentorum, & articulorum. Hæc enim primum incalescunt, ac inde calorem cordi communicant, quare febricitant homines. Quod autem dictum est continenter, Græcè habetur, κατὰ τὸ συνεχὲς, hoc est, per continuitatem. Porrò lassitudo hæc, ea est, quæ nimiam sequitur exercitatiooem, & non spontanea, appellatúrque à Galen. in boc loco κόπος, sicuti & 4. sectión. Aphorism. comment. 31. vbi similiter in exercitationibus dixit, articulis propriam ac peculiarem esse caliditatem, & lib. de causis morborum io summa generationem febris ex labore docuit, dicens: Certè si ab exercitatione quispiam fuerit fatigatus, is immodicum sustinere calorem dicetur: maiorem, inquam, quàm pro naturali habitu, tum in musculis, tum in articulis. Quippe ad hos in primis

primis mouendi munus pertinet. Quòd si calor non vltra progrediatur, sed priusquam per totum animantis corpus fuerit sparsus soluatur, affectus ita genitus, lassitudo duntaxat fuerit: si verò in totum extendatur corpus, morbus ipse febris nominari debet: quippe quæ totius animantis calor immodicus est. Hæc ergo nota sunt omnibus: non tamen quo pacto ex exercitatione articulis concussis calor generatur. Nam motus res successiua est: non ergo generabit rem permanentem. Siquidem *nihil ab imperfectiori se generatur.* Caliditas tamen res permanens est, quæ multas partes intensionis, & extensionis simul habet. Igitur motus non poterit calorem generare. Rursus magis conueniunt motus alterationis ad calorem & calor, quàm motus localis & calor. Sed motus alterationis ad calorem, non producit calorem. Ergo motus localis non producet ipsum. Quòd tamen motus alterationis ad calorem, non producat calorem, constat: nam motus ipse via est ad calorem, causa verò calorem producens est ipsum mouens, siue alterans. In solutione huius dubij quidam dixerunt, quòd motus localis generat calorem, quoniam motus localis est præcipuus omnium motuum: & qui talis est, meritò generare poterit potissimam primarum qualitatum, & hæc est caliditas. Generabit igitur caliditatem. Verùm ratio indigna est viro philosopho. Pari namque ratione diceres, dulcedinem generare caliditatem: quoniam dulcedo est prima qualitatum gustabilium, aut saporum potissimus. Alij dixerunt in motu articulorum adesse partium perfrictionem, ex qua aër intermedius rarefit, ad raritatem verò calorem sequi dicunt. Hæc ratio inualida est. Raritas enim non efficit calorem, sed calor raritatem. Præterea nemo vnquam putauit raritatem esse de qualitatibus agentibus. Remanebit itaque dubium, quænam fuit causa calorem generans ex motu. Alij dixerunt in motu locali ex perfrictione solidorum corporum igneum elementum, quod in ipsis solidis corporibus continetur, educi ad superficiem, & maximè repræsentari, ac nonnonquam in tantum, vt febrem quoque accendat, atque ignem. Verùm isti non soluunt dubium. Quærerem enim ab ipsis, cùm dicunt igneum elementum educi motu, aut intelligunt eum ignem qui mixtus est in partibus mixti internis, cum aliis elementis, aut caliditatem solam. Si dixerint ignem, sequitur mixtionem ignis cum aliis elementis, in intimis partibus solidi corporis moti, ac collisi, dissolui secedente igne ab ipsis. Si tamen caliditatem solam extrahi dixerint, constat id esse impossibile qualitatem à subiecto in subiectum migrare. Si verò non migrare, sed de nouo in exterioribus produci affirment, adhuc quæstio manet anceps, à quo generabitur dicta caliditas. Aliter tamen nobis dubium videtur explanandum. Considerare tamen oportet, in omni mixto quatuor adesse elementa, ipsum constituentia, apud Hippocr. lib. de humana natura, & Galen. lib. de elementis secundum Hippocr. Ignis autem in mixto contentus, ab aliis elementis opprimitur ferè extinctus. Tali modo in angusto detentus, quasi parua flamma sub multis lignis viridibus. Ac quemadmodum hic ignis paruus eget ventilatione, vt accendatur, & flammam magnam edat: ita & is qui in mixtis corporibus continetur, quod docet humanum corpus. Id enim transpiratione eget ad suam conseruationem, per quam flamma accenditur, & accensa conseruatur. Extingueretur tamen facilè ipsa prohibita. Verùm interest, quoniam vbi ignis in corpore mixto admodum denso existit, aër ambiens, quamuis vehementer flauerit, non sufficiet flammam accendere: cùm non penetret corpus mixtum solidum ac densum, veluti penetrat in corporibus rarioribus: nam humani corporis calor flabellatione accenditur & seruatur, vt in inspirationibus & transpirationibus. Aër igitur exterior nullatenus potest in ossibus flammam accendere, aut in lapidibus, nisi vehementer affricentur. Tunc enim aër vehementer impellitur & penetrat, ac ventilat ignem intus contentum. Inde fit, vt flamma accendatur, & calor ad maiorem gradum perueniat: ac nonnihil de elementis aliis ad suam naturam commutet. Maximè verò aëris attenuati, quod fit cùm non tantùm calor maior, quàm antea redditur, sed accenditur ignis, vt in lapidum collisione, aut lapidis & ferri: indéque ipsum elementum malus ac validius redditur. Sic fit in exercitationibus, vt ossa incalescant perfricata ac collisa: musculi pariter ac nerui & tendones aëre colliso intus penetrante, & in ignem mutato. Accedit ad id, quòd ex motu ad ipsos musculos motos sanguis cum spiritu trahitur, quæ calorem augent. Sic itaque ex motu calor ac febris accenduntur. In summa verò aut corpora mota animata sunt, quæ à natura actu calent, aut inanimata, & hæc aut solida, aut dura, aut liquida, & tenuia. Quæ tenuem habent substantiam, quamuis moueantur, non incalescunt, vt aër & aqua. De igne tamen, quamuis Galen. dixerit ex motu, ipsius augeri calorem lib. de causis morborum mihi aliter videtur esse sentiendum. Non enim motus gratia id est, sed quoniam euentatione fumi, qui flammam extinguunt & suffocant de medio tollnntur, solida verò corpora atque inanimata, nisi solidis collidant, & eis affricentur, calorem nullatenus augebunt. Quod docent lapides, aut ligna in aëre mota: collisa verò incalescunt & ignem quandoque accendunt. Animata tamen corpora ex motu duobus modis incalescunt. Partim quia ex motu sanguis & spiritus ab intimis in extimas partes truduntur: partim quia articulorum ossa perfricantur: solida verò collisa, quamuis inanimata sint, calorem accendunt.

Quarta pars capitis incipit (Vbi verò febris) in qua docet quo pacto ex cutis densitate, quam πύκνωσιν appellat, calor accendatur ac febris: maximè tamen id fit detento calido ac mordaci effluuio. Nam humanum corpus perpetuò per cutem transpirat, emittens fumos, ac trahens ex aëre ambiente refrigerantem portionem. Densata tamen cute, inhibetur calidorum fumorum effluxus, & sanguinis euaporatio: retenta sanguinis & bonorum succorum euaporatione, plenitudo generatur: retentis tamen fumis acribus, ac mordacibus, febris fit. Appellatur hæc ex omnibus febribus astricta passio, vt lib. 2. de crisib. cap. vltim. inquit: Atque ex densata cute febres oriuntur (densatur autem vel frigefacta, vel qualitate acerba subitò inuadente ipsam: veluti accidit iis qui aqua aluminosa lauerant.) Hæ solùm ex omnibus febribus passio astricta sunt. Hæc sententia, pariter cum reliquis, circa febres diarias scribitur. Causæ enim, quæ ab initio dictæ sunt, febres diarias efficiunt, præter putredinem, quæ efficit febres putridas, de qua in sequenti cap. vbi similiter de pororũ obstructione, quæ putredinis causa est, aget. Quemadmodum modò de cutis densitate, aut constipatione, quæ retento acri fumorum effluuio, diarias generat. Hanc sententiam similiter scripsit lib. 8. de Method. med. dicens: Dictum namque est in his corporibus meatuum constipationem febrem

febrem excitare, in quibus quod transpirat halituosum non est (ἀτμώδης Græci dicunt) cuiusmodi visitur in his qui buni sunt succi, sed mordax & acre fumo fuliginive non absimile. Et rursus eodem lib. iuquit: *Quibus acre aliquid quotidie transpirat, ijs si cutis stipetur, promptè febri corripiuntur.* Quo in loco causas à quibus constipatur cutis refert Galen. Sunt autem in summa adstringentia, vt aquæ abulæ, hoc est, aluminosæ. Ea quæ lentore aut crassitudioe meatibus hærent, quemadmodum vbi qois in balneo œnanthe vtatur, aut largo vino, cum oleo exiguo, aut leotiscino oleo. Præterea insolatio, vebemeos frictio, olei omphacij vsos in voctionibus, quæ similiter crassos, aut glutioosos generaot succos. Item quæ immodicè siccant, qualia sunt sol vrens, nitrum, sal, multa exereitatio, frictio dura, frictio sicca, calida fomenta, & puluis. Quo in loco docet nos Galen. causas, & causarum causas. Eundem modum generationis febris scripsit lib. de causis morborum diceos: Quartum genus eorum quæ insitum calorem accendere possunt, in constipatione consistir. Nam si immodico algore quispiam correptus fuerit, aut in aqua, quæ vel aluminis natoram, vel aliam huiusmodi facultatem seruet, natauerir, constipabitur densiórque reddetur cutis, atque ita vapores quo minus transpirent prohibentur. Quod si fortè fortuna fuliginis speciem referant ea quæ ibi cùm multa sunt, febrem succendunt. Duplici ergo de causa ex cutis densitate oritur febris. Prima est, quoniam acre excrementum vbi tale in corpore fuerit, retinetur: retentum verò calorem reddit acriorem, ac quantitate maiorem. Secunda causa quoniam densata cute aër frigidus per ipsam non trahitur ad caloris refrigerium necessarius. Cootingit tamen oonnunquam transpirationem intantum prohiberi, vt non tantùm non accendatur calor maior, verùm extinguatur. Quod in respiratione Galenus docet. Calor namque naturalis duplici vtitur moto, quemadmodum & flamma lucernæ, ad superiora gratia mundificationis, quod fit expiratione, aut similiter per cutem fumorum emissiooe: aut ad inferiora inspiratione ab aëre alto spiritu animali, aut per cutem aëre ad refrigerium ingrediente. Vterque enim refrigerationis causa est necessarius: quæ duo in lucerna fieri videmus. Flamma namqoe sursum ascendit, vt ventiletur, ac mundificetur, & infrà, vt à sepo alimentum capiat descendit. Est etiam & alimentum omne quodam modo infrigidans, vt de inspiratione dicimus, & refrigerare, & alere posse.

In qointa parte quæ incipit (Cernitur autem) ad clariorem doctrinam scribit corpora, in quibus tale acre ac mordax exerementum generatur, atque excerni solet. Sunt autem hæc in triplici differentia, aut enim prauis succis plena sunt: aut prauis alimeoris vtuntur: aut sæpe concoxerunt malè. Sunt enim ex his in quibus abundant praui succi, quædam qoæ natura talia sunt ob aliquam naturalem iotemperiem, de quibus dixit, φύσει κακοχυμοτέροις, hoc est, in quibus à oatura deteriores succi redundant. Hoc fit in vocata cacochymia. Quid autem per cacochymiam intelligamus, diximus lib. 3. prog. io annotationibus 15. commeotarij. Illi quoque qui prauis cibis vtuotur, cacochymiam patiuntur ex alimentorum malitia, non quòd eis secundum naturam iosit, vt prius dictis. Quòd tamen ab vsu malorum ciborum cacochymia generetur, rectè docet Galen. lib. de cibis boni & mali succi ad initium. Generantur tamen tunc maximè io corpore praui succi, cùm quis præter id, quod prauos cibos ingesserit, aquam quoque biberit corruptam, vt limosam, lutosam, cœnosam, palustrem, aut stagnantem, aut putrefactam. Vbi (cœnosam) habetur Græcè βορβορώδης, quod vocabulum apud Dyonisium, & Numesianum crassitudinem simul ac fœtorem ostendit. Hæc nota sunt, sicuti & quòd immodicæ exercitationes corrumpunt io ventriculo alimenta, quemadmodum & vigiliæ immodicæ, aut cura, aut vsus acrium medicaminom frequens, talia enim caloris excessu corrumpunt alimenta, ipsa exurendo. Alimenta præterea quæ malum succum generant scribit, sunt autem iu duplici genere: aut enim à natura talia sunt, aut vbi à natura bona essent putredinem contraxerunt. Natura praua suot allia, cæpæ, porrum, nasturcium, brassica, ozimum, vrtica & agrestia olera, de quibus sunt lapsana. Singulorum verò malitiam recensere loogum esset modò, & à nostro instituto alienum: hæc enim ad libros de alimentorum facultatibus, & de cibis boni & mali succi potius spectant. Quòd tamen dixit agrestia olera, intellige oxylapatum, & agrestem lactucam, & similia, lapsana verò, inquit Plinius lib. vigesimo, capite nono, inter siluestres brassicas, & lapsana est, pedalis altitudinis, hirsutis foliis, napi similis, nisi candidior esse flore. Quæ verò & si boni succi sint putredinem contraxerunt, sunt in triplici differentia, aut enim putrent ob id quod diu seruantur, quod in fructibus & cerealibus quotidie videmus. Putrent enim quædam post hyemem, quædam post annum, quædam post duos annos. Aut quia prauè reposita sunt. Putrent namque quæ in locis humidis reponuntur, aut admodum conclusis, aut austro expositis. Aut quoniam à prima generatione contraxerunt vitium, qoamuis à natura praui succi non sint, hoc autem eueniret ob solis, aut cœli dispositionem. Addit præterea, quod eo tempore contigit, plurimos, inquam, ob famem, coactos huiusmodi cibos comedere. Qui aut per febres pestilentes mortui sunt, pustulas ad scabiei & lepræ speciem contraxerunt, Græcè, οἱ δὲ ἐξανθήμασιν ἑάλωσαν ψωρώδεσιν καὶ λεπρώδεσι, quod est, Quidam verò axanthematis correpti sunt, ad speciem scabiei, & lepræ, ἐξανθήματα oamque populæ sunt, quæ summa cute florescunt, variolæ ac papulæ dictæ, à quibus si furfurea decidant è summa cute, scabiosæ erunt: si verò profundius innadant, & in circuitu, ac inde squamulæ quædam decidant, leprosæ dicentur. Quod refert lib. de cibis boni & mali succi in annonæ caritate contigisse dicens, Annonæ caritas assidua, quæ non paucos abhinc annos multas oationes Romano Imperio subditas afflixit. Iis qui non omoioo rudes imperitíque sunt, planè significauit quantum vitiosi corporis succi (Græci cacochymiam dicunt) ad gignendos morbos vim habebant, vbi pariter recenset singulos morbos, qui ob ciborom prauitatem homines molestabant, quorum sunt & qui impræsentiarum referuntur. In præsenti itaque loco per famem, annonæ caritatem intelligere oportet, quemadmodum & apud Hippoc. 2. de morb. pop. cùm dixit, In oppido Aëno, qui ob famem legumioibus vescebantur crura iis debilitata sunt, & Aphorism. 16. sect. 2. vbi fames, laborandum non est. Itaque vbi quis ob inopiam, aut vtcunque cibis quouis dicto modo vitiosis vtatur, acria excrementa per ipsius cutem transpirabunt, prohibita verò febres efficient densata cute diarias. Quod tamen dixit, talia excrementa io his generantur, qui sæpe malè concoxerunt, intelligi debet, vbi cibi ad nidorosam qoalitatem conuertuntur, nam vbi in acidum saporem corrumpuntur

tur frigidi halitus eleuantur & pauci, quemadmodum ex semiustis fumus eleuatur, ex aquea & terrena substantia mixtus, fuligo verò ex immodicè vstis, est namque terrenæ substantiæ, sed ex halitu frigido non accenditur febris diaria: ergo neque à cruditate quam acidus sequitur ructus, sed ab ea quam sequitur ructus fumosus, ac nidorosus, quamuis putrida. Corruptis succis in saporem acidum tandem fieri possit, quod Galen. lib. 8. de Method. medend. docuit, dicens: Hic tantùm earum cruditatum mentionem faciemus, quas febris subsequitur, quoniam igitur diaria febris cruditates, quæ cum acido ructu sunt, non consequitur, quæ verò ex putredine humorum oritur, ea quandoque sequitur, non sine ratione in eam tractationem, quæ de illis instituitur distuli de his cruditatibus præcipere.

In sexta parte quæ incipit (Vbi igitur corpus) de eisdem corporibus, quæ prauis succis plena sunt colligit dicens: Quod si talia nullam habuerint in visceribus obstructionem, facilis quoque fuerit transpiratus, in ipsis sana existent, cæterum lubricam possidebunt sanitatem. Ratio est, quoniam si cutis constipetur, genus febrium prædictum efficitur, id est, febris diaria, eius enim causas vsque adeo scripsit. Quæ enim cap. præcedenti & præsenti dicta sunt de causis ad febres diarias attinent, quæ ex eisdem generantur. Si tamen in meatibus fiat obstructio, febris putrida accēdetur, de qua cap. sequēti aget. Primum quod dixit sanus existere eos, qui neque cutis prohibitam habent transpirationem, neque viscerum obstructionem, notum est, interim enim facilè ventilantur, & neque accenditur calor, neque calidurum atque acrium fumorum exitus prohibetur, non ergo fiet diaria quæ sequitur calidi effluuij cohibitionem, quod si non adest in visceribus obstructio, non putrescent humores, vt dicemus: non ergo fiet febris putrida. Quod subiungit tamen verum est, breuem ac lubricam possidere sanitatem, quoniam facilè aut cutis constipabitur ob aliquam de causis supradictis quæ multæ sunt, aut ob alias quæ ex humorum crassitudine, lentore, aut multitudine originem habent, meatus obstruentur, qui sunt aut vasa ipsa per totum corpus, aut quæ in aliquo ex visceribus quæ σπλάγχνα dixit. Cuius vocabuli significationem apud Galen. aperuimus, lib. 2. prog. in annotationibus circa quartum Galeni commentarium (vbi verò exterior terminus aut adstringatur) Græcè ἐπειδὰν δὲ ἤτοι τὸ ἐκτὸς πέρας στενωθῇ, quod est. Cum autem exterior terminus angustior reddatur: στένωσις enim Latinis angustia dicitur. Hæc verò aut fit obstructione quam Græci ἔμφραξιν, aut clausione, quam μύσιν vocant. Vt docuit Galen. lib. 3. de sanitate tuenda, dicens, στένωσιν, ὅτω δ' ὀνομάζω τὴν βλάζιν τῶν πόρων, ἐφ' ἣ κωλύεται διαφορεῖσθαι τὰ περιττώματα, γινέται δ' αὕτη δι' ἔμφραξιν, ἢ πύκνωσιν, ἣν δὴ καὶ μύσιν ὀνομάζουσι τῶν πόρων, quod est, στένωσιν angustiam, sic autem nomino meatuum noxam, ob quam excrementa digeri prohibentur. Fit autem hæc propter obstructionem, vel condensationem, quam & μύσιν, hoc est, meatuum clausionem appellant. Et libro tertio de causis symptomatum referens causas quibus sudores cohibentur, inquit, ἢ οἱ πόροι στενωθῶσι, πάσχουσι δὲ τοῦτο δι' ἔμφραξιν ἢ μύσιν, quod est, vel meatus angustiores reddantur, id verò patiuntur ob ἔμφραξιν, id est, obstructionem, vel μύσιν, clausionem. His ergo duobus στένωσις est communis, vbi legitur, Aut in profundo meatus obstruatur. Græcè, ἢ ἐμφραχθῇ τὰς ἐν τῷ βάθει διόδους legerem potius κατὰ τὰς ἐν τῷ βάθει διόδους, Latine sic, aut in meatibus, qui in profundo sunt, obstructionem patiatur. Refertur autem tota litera ad animal, de quo loquitur (si oppiletur) lege, si obstructiones patiatur, eodem namque verbo vsus est Galenus.

In septima parte quæ incipit (Nihil igitur) quoniam ex frequenti corruptione ciborum nonnullos febricitare dixerat, dubium quod se offert soluit. Quare ex eis quidam febricitant, & quidam non, & referens causas quare febricitant dicit. Quoniam qui corruptionem ciborum patiuntur, vbi pleni fuerint malis humoribus, & malè difflantur, aut intempestiuè laborant, aut temerè lauantur, hi promptè febricitabunt, in iis enim corrupta alimenta facilè in totius corporis ambitum feruntur, aut vbi se soli exposuerint. Qui enim malis humoribus ex frequenti cruditate pleni sunt, vbi similiter difficilè transpirauerint, neque fumi mali excernentur, nec aër ad euentationem ingredietur, reliquis verò, aut ob exercitationem, aut balneum, aut solis æstum, crudi ac corrupti succi in totum corpus deferuntur. Quòd si propter id quòd cruditates patiuntur bonos succos in vasis contineantur, facilèque difflentur, ac quienerint, ac foueant partes ad ventrem, & iecur, nullatenus febre corripientur. Ratio est, quoniam in ventre retinebitur quicquid corruptum est, & ibidem retentum coquetur vi caloris naturalis, adiuti similiter à fotibus. Exercitatio verò intempestiua, qualis est, quæ fit post ciborum corruptionem, corrupta alimenta distribuet, & solis calor atque aquæ balnei trahunt ad cutem ex intimo corpore corrupta excrementa. Et lib. 4. de sanita. tuend. recenset Galenus causas quæ crudos humores à ventre in totum corpus deferre possunt, dicens: Eadem de causa nec exercitare, nec omnino mouere, sed neque lauare expedit eos qui in primis venis crudorum copiam habent. Siquidem omnes id genus motus succos illos in totum corpus agunt, & rursus eodem lib. de eisdem in quibus crudi succi in primis venis continentur inquit: Caueri enim in talibus satius est vtrumque reuulsum, & foras crudorum, & intrò mordacium. Sicuti igitur in superioribus cauimus ne crudi succi foras traherentur, ita ne mordaces intrò reuocentur est cauendum. Summæ verò eorum, quorum occasione foras feruntur, hæ sunt, exercitatio, & frictio, & balneum, & fomenta calida, & vnctio calefaciens, tum ex animi affectibus iracundia, & vno verbo, omnia quæ succos, qui altè in animantis corpore sunt meusi ad motum quoquo versus irritant. Addit præterea ad finem cap. Quòd si huiusmodi crudi succi, per ventrem descenderint, febrem non efficient, nisi ob vnam duarum causarum: vel vbi ob frequentem surrectionem in lassitudinem incidat: aut vbi inflammationem patiatur in ventre. De frequentia resurgendi notum est quantum mali afferre possit, vt apud Hippoc. progno. 14. lib. 2. vbi dixit: Laborans enim homo ex frequenti surrectione, vigilabit vtique. Itaque qui cruditates simul ac ventris fluxum patiuntur, minus aliis febricitant: verùm duabus causis ipsos febricitare dicit, aut ex frequenti surrectione, superueniente lassitudine, aut quia inflammationem patiuntur in partibus, quæ sunt ad ventrem, Græcè ἢ φλεγμήνασι τὰ κατὰ τὴν γαστέρα, hoc est, vel inflammationem patientibus in partibus, quæ sunt ad ventrem, sic enim legi debet. Per inflammationem verò rosionem & calorem docuit, vt constat lib. 8. Method. med. vbi præsentem scripsit senten-

tiam

tiam dicens: Febricitant autem nonnulli & ex iis, quos diarrhæa post cruditates malè habet, quibus vtique non minimè protitatur febris ex desurgendi frequentia. Quòd si etiam rosio, aut dolor, aut calor immodicus in ventre & intestinis sit, huic vtique vel longè magis affectio febrilis increscit. Posset etiam credi Galenum per dolorem intellexisse, quòd hîc per inflammationem, & calorem & rosionem scripsisse, tanquam causas augentes febrem quæ fit ex lassitudine, orta à resurgendi frequentia: quam etiam dolor ipse augere posset, adhuc sine phlegmone. Causæ ergo à quibus febricitant, qui cum cruditate diarrhœam patiuntur, sunt lassitudo ex resurgendi frequentia, phlegmone in partibus ventris, aut calor in eisdem, aut rosio, aut dolor. Aduertendum quoque, quòd ex ciborum cruditate corruptio sequitur aut in nidorulentam, aut in acidam qualitatem: ex acida nunquam excitatur febris, ex nidorosa verò fit, maximéque quoties aluus adstringitur. Sed & febris aliquando putrida, quoties in venis fuerit malorum succorum abundantia, & difficilis transpiratus, ac cruditas in totum corpus à causis dictis deferatur: diaria tamen, vbi aut in ventre permanserit cruditas, aut etiam vbi descenderit, fiet quoque tunc ob causas adductas ex Galeno 8. Methed. medendi.

CAPVT V.

Nota. *CÆterum si meatus obstruantur atque humores stipentur (nam de ea re docere distuli) animalia putridis febribus tentantur. Promptissimè enim putrescunt, quæcunque calida & humida & multa sunt in locis calidis, nisi difflentur, ac refrigerentur. Ergo neque mirum videri debet, quamobrem febres sequantur plethoram: quoniam per eiusmodi dispositiones multæ obstructiones efficiuntur, ac totum corpus difficulter difflatur. Igitur ex plenitudine, quæ est ad ipsas vires, humores ipsi citò corrumpuntur, neque euicti, neque concocti probè: quippe quòd vires conficientes eos, debiliores existant. Quocirca quæcunque cibaria glutinosa crassáque sunt, morbos committere magis possunt, obstruere enim atque stipare humorem ex illis facilius*

2 *est. Sed nonne contraria scilicet extenuantia & acria, morbos committere possunt? Videntur enim qui alterutro victus genere frequentius vtuntur, febre similiter prehendi: quia hæc omnia (vt ante diximus) malos humores gignere assolent. Hæc ergo, ratione ea quòd malos humores gignunt, febrium causa sunt: alia verò ratione putredinis, quæcunque glutinosa, crassáque existunt. Nec secus partes inflammatione affecta ratione putredinis accendunt febrem. Impactus enim in eas, qui influxit humor, vbi fuerit natura calidus, quia non bene difflatur, putrescit. Vbi igitur decurrens humor fuerit planè biliosus: caliditas sacro igni subsimilis occupat partem, vbi sanguineus inflammationi subsimilis, ex ambobus verò mistus, vel erysipelas fit phlegmonodes, vel phlegmone erysipelatodes: nomen quidem sumens ab humore dominante, denominationem verò accipiens ab altero. At verò ex his omnibus accenditur febris ratione societatis. Semper enim simul cum eo quod incaluit, pars continua calefit, quousque affectio ad cor ipsum peruenerit. Nam & continua carbunculis partes, cum eis simul calefiunt, genitis ex sanguine perquam calido, sed magis melancholico propter adustionem.*

COMMENTARIVS.

PRæsens cap. circa generationem febrium puttidarum versatur. Dixerat autem in præcedenti, causas generantes & augentes calorem in humano corpore, esse in quinque generibus. Exposuit 4. genera cap. præcedenti, quæ febres efficiunt diarias: quintum autem genus quod secundo loco scripserat, puttedo est, quæ febrem putridam habet efficere. Nam vt cap. præcedenti dixit parte 6. vbi corpus fuerit prauis succis plenum, lubricam sortitur sanitatem, siue enim cutis eis constipetur, siue meatus obstruantur, statim febricitant. Si cutis constipetur, febris accendetur diaria: si meatus obstruantur, putrida. Nec tamen semper: nam vbi leuis fuerit obstructio, febrem efficiet, quæ vnius diei spatio finietur, non aliter quàm quæ à causis dictis in præcedenti cap. eueniunt. Quòd si adhuc maior obstructio adsit, continget nondum putredinem adesse, (vt Galeo. 9. Method. med. inquit) ac febrem multorum dierum fieri, quæ de natura diariarum sit, nominis rationem non seruans, appellatur verò σύνοχος id est continens, quæ media est inter diarias dictas, & putridas, de quibus dicet in præsenti cap. magnam obstructionem sequentes, cum humorum corruptione: nam synocha sine humorum corruptione fieri potest. Caput in tres partes diuisum est. In prima ex meatuum obstructione febres putridas fieri dicit. Ratio autem est, quoniam facillimè putrescunt ea quæ calida & humida sunt, ac multa & in locis calidis, vbi non refrigerentur, ac difflentur conclusa. Calida namque & humida duo principia putredinis habent, quorum calidum à loco calido inuabitur ad putredinem efficiendam, maximè vbi id multum sit & non transpiret: eget enim omne calidum transpiratione, vt à putredine liberetur, vbi coniunctam habuerit humiditatem. Talis enim est natura caloris actualis mixtorum, vt non ventilatus corrumpatur, & puttescat, ignis verò calor extinguitur. Non igitur mirum est, inquit, & si putridæ febres superueniant plenis corporibus, aut ea plenitudine, quæ plethora quoad vasa appellatur, aut ea quæ est quoad vires, in plethora quoad vasa, quoniam quę multa sunt, ita vt à vasis capi non satis possint, meatus obstruunt, & transpiratio prohibetur, ac deinde putredo sequitur, & febris. In ea verò plenitudine, quæ ad facultatem attinet, febres concitantur, quia humores corrumpuntur non victi à natura, nec cocti, quod etiam confirmat lib. 2. cap. 16. dicens: Si igitur adeò debilitet vires, vt exoluantur, nec præterea euincant ea quæ prius vincebant, tunc sanguinem putrefieri necesse est, duplici ratione: & quia humor minimè euictus à calore proprio, reliquam habet in putredinem mutationem: & quia simul cum excrementis putrefcentibus putrescit. Ad quod non parum faciunt alimenta crassos ac glutinosos succos generantia, ad quæ magis obstructiones sequuntur stipatis humoribus in meatuum angustia. Plenitudinem, quam plethoram vocant duplicem esse dixit Galen. lib. de sang. missione ad vasa, quam appellat κατὰ τὸ ἔγχυμα, id est secundum vasorum capacitatem, altera collatione facta ad vires. Prima verò omnium succorum redundantia est ad portionem, quod non significat æquale augmentum, sed ferè æquale. Nam Gal. lib. de plenitudine quatuor plethoræ species scribit, vno quatuor humorum in vnaqualibet abundante, atque humorem abundantem reliquis colore distinguit. In ea plenitudine quæ ad vasa refertur,

humotes corrupti non sunt:sed aliquando corrumpi contingit, vt transpiratione prohibita. In ea pariter quæ ad vires, humores nondum corrupti sunt, quod omnes barbari putarunt (esset enim cacochymia. Sed paulò post, vt inquit Galen. corrumpentur, quoniam neque coquentur, neque regentur à natura, ob id quòd imbecilla est, vbi ad eam pleoitudinem siue multitudinem referatur. Qund confirmat Galen. 2. sect. Aphorism. comment. 17. dicens: Nunc verò id tantum sufficiet adiungere iis, quæ prius à nobis sunt enarrata, quod incipere quidem potest ea quæ ad vires refertur multitudo absque corruptione. Verùm non potest bona permanere, nam omnino necesse est, vt secundum qualitatem transmutetur & processu temporis corrumpatur. Quantum verò faciāt crassa ac glutinosa alimenta, ad huiusmodi putredines, docet obstructio, vbi legitur (igitur ex plenitudine, quæ est ad ipsas vires) Græcè ὥσπερ ἐν κτ̀ θάτερον πλῆθος τὸ πρὸς δύναμιν, quod est, Quemadmodum in altera plenitudine quoad vires, illa enim particula, ἐν ornatus causa scribitur, vt Græcis mos est. Laurentianus verò, & Leonicenus ineptam huius loci sententiam fecerunt in suis interpretationibus. Verùm Leoniceni translatio nec legenda quidem venit, tam sunt eius innumera errata: nos tamen quam translationem assumpsimus enarrandam, eam ad Græcorum codicum veritatem pro viribus reducemus.

Circa literam præsentem occurrit dubium, an cum omni putredine sit coniuncta prohibita transpiratio? Videtur enim id non esse necessarium: nam Galen. in præsenti loco, de plenitudine quoad vires dixit, humores citò corrumpi, quoniam non coquuntur à natura, neque vincuntur. Nec tamen sequitur, vt quoties humores non vincuntur superueniat obstructio, sine ipsa ergo putrescent humores. Præterea corpora satis latorum pororum à caliditate ambientis superata, febres putredinis patiuntur, quibus non est coniuncta prohibita transpiratio. Et in rebus exterioribus videmus carnes in aëre suspensas, vbi satis euentantur putrefieri: non ergo omnis putredo habet coniunctam prohibitam trāspirationem. Nos in præsenti dubio tantùm Galen. mentem exponemus, aliorum nugis prætermissis, in primis verò intelligere oportet, quòd in his quæ putrescunt, igneum elemētum non valet primam mixtionem elementorum, cuius fuit autor, conseruare, sed dissoluitur mixtū per putredinem, quæ contraria est simplici generationi mixti. Intellige hanc impotentiam esse interni caloris, superante tamen calore externo. Siue enim corruptio naturalis caloris habeat originem à calore, siue à frigore, calorem extraneum, subiectum occupare necesse est. Hanc corruptionem antecedit nonnunquam obstructio, veluti cùm in humano corpore humorum multitudo, aut crassities, aut lentor in vasis infarcitur: aliquando concomitatur, vt quoties sine aliquo istorum humor à calore præter naturam occupatur, quo fit, vt incalescens humor non refrigeretur ad portionem, sed multo minus. Tunc enim simul tempore adueniunt calor præter naturam, siue externus, rei quæ putrescit, & minor ventilatio debita. Quod fit in redundantia humorum quoad vires: in ea enim citra crassitudinem, multitudinem, aut lentorem contingit, vbi succi non coquuntur & vincūtur à natura, calorem externum occupare succos ipsos, neque amplius facilè difflari adesséque obstructionem, non simpliciter, sed collatione facta ad eam difflationem, quæ illi calori foret cōueniens, ac diceremus meritò esse humores calidos, atque in loco calido conclusos: vbi enim ipsos qui educeret, & aëri exteriori exponeret, non putrescerent. Hoc est, quod soluit dubium. Galen. enim constante facultate, vt in plethora quoad vasa, à vasorum obstructione incipere putredinem docuit: in altera verò quæ est ad vires, ob impotentiam caloris naturalis ad coquendos humores. Hanc autem, vt dixi, statim comitantur calor externus, & difficilis difflatio sine ventilatio, ad copiam caloris facta collatione. Ratio tamen, quare quod non vincitur à natura statim corrumpitur, est, quoniam vbi alimentum, quod alterationem recipere debet à membro alendo, præsens fuerit, non potest membrum non alterare ipsum, hæc tamen alteratio non est secundum naturam, quoniam natura non valet finem intentum consequi, erit igitur præter naturam. Sed id quod præter naturam alteratur, recipit calorem præter naturam, ergo calor præter naturam necessario id subiectum occupabit. Quod pariter contingit in alimentis à ventriculo alteratis. Cùm enim præsentia fuerint, nisi in chylum commutentur, corrumpantur necesse est, agens enim in passum sibi proximum perpetuò agit. Quòd si secundum naturam actio non est, qualis esse solet in bonis commutationibus, erit præter naturam, atque corruptio totius substantiæ eius, quod alteratur ab ab extraneo calore. Crescente tamen calore præter naturam, qui fumosus ac fuliginosus est in potentia, maiori multò quàm antè opus erit difflatione, ea autem non adest, ergo prohibetur, ac si diceres non respondet fumorum & caloris multitudini. Ad prohibitam difflationem verò calor augetur amplius, & putredo sequitur ac inde febris. Omni igitur putredini coniuncta est prohibita transpiratio, vel quæ simpliciter talis est, vel collatione ad calorem. Sine tali verò putredinem fieri posse non putat Galen. lib. 9. de Method. meden. cùm dixit: Debent enim quæ putrescunt tum calida humidáque esse, tum verò difficilem transpirationem habere. Lib. quoque 11. quod in præsenti cap. docet confirmat, dicens: Ergo ostensum est vbi morborum causas reddidimus, illa tantùm putrescere corpora, quæ cùm calida humidáque natura sint, nec perflata, nec peruentilata in calido humidóque loco maneant. Quòd tamen carnes in aëre pendentes putrescant, inde fit quòd quamuis externæ partes ventilentur satis, internæ conclusæ sunt, & ab externo calore occupantur. Quod si quis nobis contradixerit ex Galen. sententia libro de inæquali intemperie, cùm dicit, Neque enim ea solùm quæ inculcata sunt, & perspiratu prohibita putrescunt, verùm celeriter ea maximéque: cæterum putrescunt & alia multa, quæ putredini sunt opportuna. Dicemus quòd in hoc loco negauit ad putredinem esse necessariam prohibitam transpirationem, aut conculcationem talem ac tantam, quanta est in tumoribus præter naturam: non tamen negauit aliquam esse necessariam. Loquebatur enim ibi de prohibita transpiratione, quæ est in inflammationibus, ac dixit, Porrò accendi febrem & citra phlegmonem ex solis humoribus putrescentibus licet: Neque enim ea solùm quæ inculcata sunt & perspiratu prohibita putrescunt, verùm celeriter ea maximéque: cæterum putrescunt & alia multa, quæ putredini sunt opportuna. Vbi hæc multa quæ putrescunt, quæ continentur in vasis citra phlegmonem intellexit, quæ ob id non conculcata neque à transpiratu prohibita appellauit, quia non sic oppressa ac in vasis infracta sunt, vt quæ in phlegmone continentur, quamuis debita difflatio non adsit eis.

eis. Quod tamen dixit io hac parte, calida & humida esse quæ putrescunt, multis in locis dixerat, vt 11. de Method. medend. & lib. de sang. miss. Et Arist. eandem scripsit senteotiam lib. 4. Meteorologicorum. De his tameo infrà capitulo octauo plura dicemus.

In secunda parte quæ incipit (Sed noone) occasione aeeepta ab eo qund dixerat crassos & glutinosos cibos morbos magis committere, obstructionis gratia, in contrarium dubitat: Nam acria alimenta, & extenuantia morbos inferunt, maximè febres, ex his quæ diximus capitulo præcedenti parte 4. in prohibitis difflationibus febres generari, vt qund difflate solet acre & mordax est. Noo ergo generabuntur febres in quibus crassi, ac glutinnsi succi generantur, qui acribus & mordacibus contrarij sunt, sicuti & alimenta quæ succos lentos generant, eis quæ extenuant. Ad quod respondet, vtrumque victum, vbi quis eo frequentius vtatur, febres parere, diuersis admodum rationibus. Extenuantia nempe atqoe acria, quoniam corruptos prauósque succos generant, crassa verò putredinis ratione. Nam vt suprà diximos, calor præter naturam accenditur in succis: aut præcedente obstructione, quæ transpirationem prohibes, quam sequitur caloris intensio, & inde putredo ac febris, aut quoniam non reguntur succi à natura, quod fit quoties ipsi praui sunt, sicuti & cùm facultas imbecilla est. Corruptis verò soccis calor extraneus eos occupat, & inde febres concitantur.

In tertia parte quæ incipit (Nec secus) simile adducit de inflammationibus io quibus humores calidi conclusi putrescunt, quoniam & calidi sunt, & in locp calido conclusi. Quod fieri dicit in partibus, ad quas sanguis solus decumbit, vt in phlegmone, aut erysipelate, aut phlegmone erysipelatodes, aût erysipelas phlegmonodes: quorum omnium essentiam explicat Galen. lib. 2. de arte curatiua ad Glauconem capitulo primo. Addit prætetea Gal. omnes has inflammationes ratione societatis febres efficere, parte videlicet inflammata partem proximam calefaciente, & ipsa alteram, & rursus ab ipsa reliquas ad cor vsque: sine eo enim febris nullatenus efficietur. Quod similiter in carbunculis contingit, qui à sanguine præassato ac magis melancholico fiunt. Talem esse generationem febrium à partium inflammatarum putredine docuit Galen. lib. de sanguin. miss. dicens: Ergo si pars quæ hoc pactu incaluit insignis sit, aut calorem suum in cor protendere valeat, siue qnòd vicina sit, siue quòd ex principalibos, siue quòd calida vnà & ipsum accendat, vt quod natura calidissimum sit. Quòd si semel illud accensum fuerit, facilè tutum ipsum iam corpus simul calefit, quemadmodum ab ingēti in foco flamma, quæ illam cootinent domus. Vocant autem id pathema Græci qnidem πυρετὸν, Latini verò febrem. Et lib. de causis morborum docuit qoo pacto à partibus putredinem patientibus per coosensum febres generantur, dixit enim: Iam ea qnæ putrescunt in animantis corpore, calorem qnodam immodicum, in his partibus in quibus pntrent, efficere possunt: id quod in erysipelate, herpete, carbunculo, phlegmooe, & phygethlo facilè videre est. Si verò simul vniuersum corpus calefaciant, febrim qnoque excitare solent. Sed de his fusius agit infra cap. 7.

***

CAPVT VI.

Calidiores prætereà ambientis nos aëris conditiones (quales sunt circa Canis sideris ortum) potissimum per inspirationem perspicuè cor ipsum calefaciunt: extrinsecus verò circunfusa corpori, totum ipsum calidum reddunt, maximéque arterias: vt quæ nonnihil substantiæ ipsius ambientis aëris attrahant, ex quibus omnibus simul afficiatur cor necesse est, atque ipsum in primis immodicè calefiat, maximéque febrilis dispositione tentetur, atque toti subinde corpori immittat oportet. Vbi verò pestilentes subeant conditiones, inspiratio potissimum causa est. Interdum enim efficitur febris propter humores in corpore aptos in putredinem, quoties animal breuem quandam occasionem ab aëre circunfluente susceperit: sed magna ex parte incipit ex aëris circunfluentis respiratione, quem putida exhalatio infecit. Principium autem putredinis, aut multitudo mortuorum est minimè crematorum, quemadmodum in bello fieri solet: aut exhalatio paludis cuiusdam, aut stagni tempore æstiuo, atque interdum immoderatus calor circunfluentis aëris est principium, quemadmodum in pestilentia quæ Athenienses inuasit (vt Thucydides ait) viuentes homines in suffocatis, nec ita perflatis tuguriis æstate corruptio afficiebat. Est autem initium pestilentis febris, eo quod humores corporis ex prauo victu sint in putrefactionem parati. Forsitan autem accidit id propter continuitatem, quod ex Æthiopia fluxerunt quædam mala inquinamenta, quæ iis qui habebant corpora læsioni parata, causæ febris extiterunt. Huius enim semper meminisse oportet toto hoc 3 *sermone, vt nulla causa sine corporis aptitudine efficere possit, alioquin omnes, qui in sole diuersantur æstiuo, in febrem inciderent, & qui plus æquo mouentur, aut bibunt, aut irascuntur, aut mœrent. Nec secus omnes ægrotarent circa Canis sideris ortum, atque in pestilentia perirent. Sed (vt est dictum) maxima pars generationis morborum est, afficiendi corporis præparatio. Subiciatur ergo pro exemplo in ipso aëre inuehi quædam pestilentiæ semina, atque eorum corporum quæ versantur in eo, hæc esse variorum excrementorum plena, paratorum quidem ex seipsis putrefieri, illa sine excrementis, ac pura, atque addatur prioribus inesse obstructionem meatuum vndique, ac plethoram appellatam, ac vitam otiosam in multis epulis, & ebrietatibus, & Veneris vsu immodico, & cruditatibus, quæ omnia prædicta necessariò consequuntur. Aliis autem omnibus corporibus puris, ac sine excrementis insit vltra ea quæ diximus commoda, quòd omnibus spiraculis corporis neque obstructis neque pressis angustia bene transpirat: exercitatio verò prudenter instituta, ac victus ratio moderata, deinde his ita subiectis, cogitabis num sit verisimile, vtraque corpora conspiratione putridi aëris affici. Nonne consonum est hæc statim à prima inspiratione initium putredinis accipere, vnde in maiorem noxam prolabantur, quæcumque verò vacua excrementis & pura sunt, ea vel nullo modo, vel exigua labe infici, vt facilè ad habitum naturæ recurrant? Itidem quoties aëris temperamentum ab ipso naturæ habitu immoderatè recessit ad humiditatem & caliditatem, pestilentes fore morbos necesse est: affici autem his maximè eos, qui iam prius pleni fuerint humiditate excrementosa, quemadmodum qui laboribus moderatis ac victus ratione temperata vsi sunt, penitus impatibiles permanent per omnes eiusmodi affectiones. Hic sermo super vno exēplo dictus est, sed in omni genere causa verus est. Ac cui*

libeat integrè in eo exerceri, legat librum de causis procatarcticis, id est, externis. Ego verò præsenti libro parcens longitudini, vno capite omnem eum comprehendens, finem faciam. Oportet enim in vnoquoque causarum genere scrutantem qua potissimum facultate morbos committere soleat, deinde considerare congruentes, & repugnantes ei dispositiones corporum: scientem vt congruentibus quidem prompta læsio est, aduersis autem ac repugnantibus, quantam vim habeat & magnitudinem contrarietas, tantùm inuicti permanebunt. Ipse namque vidi nonnunquàm, eueniente tali conditione, qualem Hippocrates in oppido Cranone fieri dixit, carbunculos grassatos non paucos, quorum generatio & alia omnia eo quo ille scripsit modo, planè fuerunt. Quinetiam quæcunque tertio libro Epidemiωn in pestilenti scripsit conditione, ea etiam omnia per aliam similem illi conditionem extiterunt. Summa eorum (vt ipse Hippocrates dixit) putredo fuit, atque id ipsi cognoscentes, statim incipiente conditione quæcunque corpora vidimus humida, statim quouis modo exsiccare tentauimus: quæcunque verò sicciora, pristinam naturam in his custodiuimus: quæcunque verò excrementis plena, purgationibus sanauimus: quæcunque vero obstructiones meatuum soluimus, atque aperuimus. Sed hæc quidem iam quodammodo ad medendi methodum pertinent, & scilicet in eo opere fusissimè dicentur. Nunc autem eorum mentionem feci, sequutus sermonem docentem quonam modo ab vna causa exuperante quidam prehendantur febre, alij impatibiles permanent. Dispositiones enim corporum dissimiles, multiformésque sunt: & idcirco quidam facilè vincuntur, ac promptissimè patiuntur à causa agente, alij inuicti penitus & impatibiles sunt, aut difficulter patiuntur. Ad eius rei demonstrationem coacti sumus mentionem fecisse etiam curationis, perinde vt Hippocrates facientes, qui alicubi eodem quodam modo celebre illud verbum adscripsit. Id autem sanatio ipsa indicat. Precautio igitur secundum talem quendam modum sanatio est. Quando & ipsa nomina sæpenumero confunduntur apud medicos. Vt enim alio libro diximus, omnis medici operatio corporis ipsius vitia corrigit. Sed nihil ad proposita, huiusmodi nominum subtilitate egemus. Siue enim feces in duo nomina totum id, sanationem ac præcautionem, siue in vnum ambo colligas, sanationem appellans: non paruo argumento est, non omnes ab eiusmodi causa similiter affici, dispositio corporum, quæ prohibita sunt corripi epidemiis ac pestilentibus morbis. Vnum enim primúmque consilium in omnibus commune est, vt corpus maximè vacet excrementis & ad transpiratum habile sit, secundum verò post hoc, vt exuperanti causa repugnet, quoad fieri potest. Quibus verò contraria horum insunt, ocyssime patiuntur, maximéque ægrotant.

COMMENTARIVS.

IN præsenti cap. geoerationem febrium pestilentium scribit, quoniam tamen immediata causa earum est aër nos ambiens, vbi prauam receperit mutationem: modum alterationis corporis nostri ab ambiente primum exponit. Caput in tres partes diuisum est; in prima vnam causam de his quæ febres generant, de quibus suprà dixit: nempe ex adhæsu rerum calefacientium, de quibus est aër ambiens, repetit. Aër enim ambiens vbi taotam assequitur caliditatem, quantam vbi sol cum canis sidere coierit (id enim calidissimum est) humanum corpus duobus modis calefacit, quia inspiratur, & quia extrinsecus ambit, adde quòd ambieos subingreditur per cutis poros, indéque arterias ipsas quàm maximè calefacit, & iode cor. Vbi ergo aër pestilentem constitutionem subierit, ob causas quas iofra dicemus, inspiratus febres generat pestilentes. Sic enim immediatius tangit cor. Cùm tamen omnis affectus sequatur dispositionem causæ agentis, & patientis subiecti, vbi corpus humanum magnam ex suis humoribus habuerit præparationem ad febrem pestilentialem, leuis ab aëre immutatio pestem efficiet: vbi verò talis non fuerit, magna egebit mutatione aëris, à qua maiori parte pestilentes febres ortum habent, cum videlicet putrida exhalatio aëri mixta inspiratur. Nam quamuis aqua & terra suis immutationibus corpori pestem inferant, maximè id efficiunt per aërem intermedium, ipsum immutantes: quamuis & aqua bibita id efficere valeat, id autem non adeò validè neque in tot hominibus sicut vbi ipsius vapor in aëre susceptus id effecerit. λοιμὸς pestem significat, talis enim fuit decantati versiculi apud Athenienses explanatio, Doria cum veniet λοίμῳ comitante duellum. Vbi tamen λοιμὸς per ι, scribatur, famem significat. Hic morbus vnus est de populariter grassantibus, sunt enim apud Galen. lib. 1. de morb. pop. morbi quidam sporadici, qui sparsim inuadunt, quemadmodum vbi nonnulli tertianam, alij quartanam, alij quemuis alium indueunt morbum, qui nec eodem modo in vniuersum affligũt, nec finiuntur. Quidam communes, qui multos similiter afficiunt: ex quibus quidam sunt endemij, id est, populo peculiares, vt bocium, & quibusdam morbus lateralis, quidam epidemij, qui per populum grassantur, insequentes aeris, aut aquarum corruptionem. Sed ex his, quidam sunt pestilentes, qui λοιμώδεις appellantur (sunt autẽ idem quod epidemiæ perniciosæ) quod nomen nulli morbo propriũ est, sicuti neque epidemicus, vt Gal. lib. 3. de morb. pop. part. 3. comm. secundo dixit: Non enim morbo alicui nomen epidemicum, vel pestilens: sed qui multis in vno loco fiat, hic epidemicus appellatur. Si verò morbo huïc contingat, vt multos tollat, pestis est, quamuis Aristoteles prima sectio. proble. 7. satis impropriè vsus fuerit vocabulo λοιμὸς, hoc est pestis, cùm dixit solam pestem esse pluribus communem ex morbis, aliqui enim sunt παγκοίνοι, πάνδημοι, id est, communes, non pestilentes. De his tamen fusius diximus lib. 3. prog. in expositione 38. Attende rursus quòd febris pestilens, de qua modò agimus, populariter grassatur & perniciosa est, licet pestilens febris appelletur ea quæ mali moris est, siue perniciosa, quamuis non sit popularis. De febre igitur pestilente primo modo præsens sermo habetur: quæ vnus est ex morbis populariter grassantibus, perniciosissimis tamen, maiorem partem ægrotantium interimentibus. Habet hæc originem à causa multis communi, aliàs non esset de popularibus morbis. Causa tamen immediatior aër ambiens est, quamuis mediata sit, aut exhalatio à terra, aut aquarum corruptio, aut cœli prauus aspectus, & malus astrorum concursus. Causa itaque mediata aliquando erit de superioribus, aliquando de ioferioribus: & de causis inferioribus sunt corpora peste infecta, quæ aërem inficiũt & deinde alios homines. Cuius causam supra diximus pestem esse de contagiosis morbis cap. 3. Qualis tamen dispositio in aëre sit ea, quæ maximè febres pestilẽtes efficere possit, calidus aër, inquit, quẽ putrida exhalatio inficit, hæc tamen dispositio calida est & humida: nam sub canis ortum pestis sæpius euenit, maximè verò vbi præter calorem æstatis pluuiæ superuenerint multæ, non paucæ, vt vulgus putat. Dicunt enim meliorẽ esse multam, pauca pluuia: putant namque multam, calorem extinguere, paucam verò ipsum augere. Sed aliter

fit:

Digitized by Google

fit: nam multa pluuia humidum reddit aërem, qui ex se calidus est æstatis tempore: humiditas tamen paucę pluuiæ absumitur facillimè, ac periude Hipp. lib. 2. de morb. pop. ad initium illius pestis, inquit: Carbunculi in Cranone æstiui, pluebat in ardoribus aqua larga, contingebat hoc per totom, & maximè ab austro. Calidæ ergo & humidæ aëris constitutiones maximè pestiferæ sunt, per eas enim eueniunt putredines, & perniciosissimi morbi. Quod ignorabant ij, qui ver præter id quòd saluberrimum ex Hipp. esse nouerunt, calidum & humidum esse potabant. Contra quos Gal. lib. 1. de temperamentis vtrumque probat, & ver temperatum esse, & calidam atque humidam aëris constitutionem pessimam, inquit enim: Ego verò tantum abest vt aut ver, aut si quid temperatum est, calidum atque humidum dicam, vt quod planè contrarium est, id affirmem, omnium aëris temperamentorum pessimum id esse, quod humidum est & calidum. Quod sanè temperamentum in quatuor anni temporibus inuenire nequeas, in graui & pestilenti aëris statu interdum incidit, veluti quodam loco Hippocrat. commemorat his verbis, Pluebat per æstum imber largus assiduè. Id namque est humidi & calidi status proprium, vt io æstu assiduè piuat. Quòd tamen nonnulli ver aëri coaptant, cuius temperies calida est & humida, id factum esse puto, quoniam quatuor anni tempora, quatuor elementis conferre volentes, nullum inueoerunt minus abundare frigiditate, & siccitate, vere, quæ contrariæ qualitates sunt eis quæ aëri debentur.

In secunda parte quæ incipit (Principium) quoniam non semper pestis habet originem primam ab ambiente, sed nonnunquam ab aliis causis remotioribus, singolas causas in genere refert. Nam ipse aër sæpe aliunde à causis inferioribus recipit infectionem, nonnunquam verò à causis superioribus, quo tempore dicemus ab aëre incepisse pestem: quoniam præter aërem nullam causam infernam pestis cognoscimos: vbi verò talem aliquam cognoscimos, ab ea ortam dicemus pestem, tanquam à priore causa, quamuis aëre intermedio humanum corpus alteretur. Cognoscere id docet Aëtios, si enim aër nos ambiēs pestis causa fuerit, volucrium generis prior interitus erit: si verò ex prauis de terra exhalationibus hoc contigerit, quadrupedum animantium prior corruptio fiet. De causis quæ medio aëre immutant ac pestem efficiont, est multitudo cadauerum noo crematorum in bello, quod sæpe fit, vbi enim non cremantur putrescont, & multum vaporem fœtidum ac putidum à se mittunt, qui aërem inficit, quemadmodum vbi cremantur, non fœtent, neque enim vsta putrescunt. Calida quoque ac sicca exhalatio pestem non efficit, ita vt calida & humida. Secunda causa est exhalatio soblata à paludibus aut stagnis tempore æstioo. Per id namque tempus putidus ac multus vapor à lacunis & paludibus exhalat, qoi ciuitates & loca proxima inficere solet, quod & Complotenses experti sont, præcedentibus annis, per morbos epidemios, nonnullos pestilentes, nonnullos minimè perniciosos. Nam ex morbis qoos passi sunt, qoidam non pestilentes, quidam verò pestilentes ex eis fuerunt. Habuerunt autem originem ab eo quod Galen. in præsenti loco dixit: Vbi in corporibus magna fuerit præparatio, leuis mutatio aëris potest pestiferos efficere morbos, vbi tamen desit, non nisi ob magnam aëris mutationem tales fient. Alia causa pestilentiæ, est aër ipse ambiens oimis calidus, vbi non adest causa inferior cognita, quemadmodum contigit Atheniensibus, vt narrat Thucidides lib. 2. belli Peloponnesiaci, vbi singula quæ in ea peste euenerunt oarrans, inquit, ἐπίεσε δ' αὐτοὺς μᾶλλον πρὸς τῷ ὑπάρχοντι πόνῳ, καὶ ἡ συγκομιδὴ ἐκ τῶν ἀγρῶν εἰς τὸ ἄστυ, καὶ οὐχ ἧσσον τοὺς ἐπελθόντας, οἰκιῶν γὰρ οὐχ ὑπαρχουσῶν, ἀλλὰ ἐν καλύβαις ὥρᾳ ἔτους διαιτωμένων, ὁ φθόρος ἐγίνετο οὐδενὶ κόσμῳ. quod est, Premebat aotem eos præter præsens malum, & rerum & ab agro in vrbem reportatio, nihilominus verò, & eos qui ab agro venientes domibos carebant, sed in suffocatis tuguriis tempore æstatis babitabant. Hi enim sine aliquo apparatu moriebantur. In præhabita sententia, pro ἔτος, legerem, δίψος. Illa itaque corpora, quoniam noo difflabant, putrescebant & moriebantur. Addit prætetea corporis dispositionem, quæ erat præparatio ad pestem, ob praoos soccos in corpore congestos, putredini paratos. Vnde tamen habuerit originem, inquit: Fortè id fuit propterea qoòd mala coinquinameura ab Æthiopia effluxerunt, qoæ aëre infecto poterant pestem adferre. Meminerat namque Thucydides eorum ibidem, vbi legitur, propter contiuuitatem, Græcè κατὰ τὸ συνεχὲς: quod hoc io loco significare potest idem, quod per continuitatem, aut per aërem intermedium, συνεχὲς enim aërem nos ambientem significat, qood tamen suprà significare non potuit, cùm cap. 4. parte 3. dixit: Ex lassitudine febrem ortum babere à musculis, & articulis, calore communicato cordi, κατὰ τὸ συνεχές: non enim communicator dicta febris per intermedium ambientem, sed per continuitatem partium corporis. Hoc in loco dubitant nonnulli, An aqua & aër potrescere possint, de terra enim foemo dobitaret, cum ipsam putrescere quotidie cernamus, ac fœtorem non patuum à se mittere. Arist. 25. sect. problem. 19. quærit, Quare aqua & terra puttent, ignis verò & aër non. Respondet, quoniam aër multum ignem haber mixtum. Nos verò hanc solutiooem non probamos, quoniam si multum ignem haberet, significat multam caliditatem, eorum est calorem non impedire putredinem, nisi siccitati iungatur & aër sub canis ortum maximum haber calorem, putret tamen. Quod si intellexerit multum ignis habere, id est, tenuitatis, constat quidem multo magis puttere vaporem corporum mortuorum, quàm aqua sincera, quamuis sit aqua tenuior. Neque tamen auderem quidpiam aduersus Aristot. enuntiare, nisi crederem in problematibus multa esse ab Aristotelis sapiētia aliena, ac eiusdem autoritatis indigna. Verumtamen 4. lib. meteorologicorum capitulo primo dixit, omnia putrefieri præter ignem, & quod verum est, & Aristotele dignom. Possemos etiam meritò dicere, nullom elementorum putrefieri posse, sed tamen id de solo igne Arist. pronuntiauit: non enim omoium elementorum eadem est ratio, nam tria vbi cum aliis misceantur putrescunt, ignis tamen neque misceri potest vt putreat, tanta est eios vehementia, & celeritas motus sursum, & exsiccandi potentia, vt exhaler & siccet singula, neqoe vnquam putrescat. Reliqoa subagi & misceri inuicem possunt, atqoe putrefieri: ignis verò non nisi à natura, vt in mixti naturali generatione commisceri aliis potest. Sincera verò elementa non potrescunt, nec ipsa adhuc terra, sed vbi ex ipsis mixta fiant, aot perfecta, aot imperfecta: terra enim commixta aquæ, solis calore accedente putret, & aqoa commixtis terreis quibusdam excrementis accedente solis calore. Similiter aër putret, non qoidem sincerus, & purus, sed vbi cum aquæ vaporibus commisceatur, aut cum aliis vaporibus rerum putrescentium,

Nota. Preclara quæstio. Solutio.

Oo 3 ac hu

ac humidarum, vt iam non aërem, sed aëris & vaporis aquæ & terrenæ exhalationis mixturam dicamus esse. Simplex tamen elementum putrefieri omnino impossibile reputamus, minimè verò ignem. Adde quòd quæ putrefcunt, innati caloris defectum patiuntur & ab externo occupatur, aqua autem & terra simplicia, quamuis summè refrigerētur, non corrumpetur ipsarum calor, aqua enim nullum habet, terra quam paucissimum, & sine quo perseuerat absque corruptione: aër verò innatum habet multum calorem cum humiditate iunctum, neque vinci ab alio potest, nisi à calore ignis, is tamen siccus calor est putredinem potius impediens. Mixtis tamen vaporibus putridis, aut in ipsis tantùm putredinem consistere dicemus, aut simul aërem vaporibus mixtum ipsam concipere. Quod ergo dicit lib. problematum, aërem nō putrefieri, reliqua verò duo putrefieri concessit. Si de puris loquatur falsum est quod de aqua & terra putrefieri posse affirmauit, si de mixtis, falsum est ipsum non putrefieri, & contra sententiam ex quarto libro meteorologicorū adductam, vbi hoc vnum voluit, ignem nullatenus, alia verò elementa vbi miscentur, putrefieri. Præterea ignem non putrefieri dicemus, quia humiditatem ad putredinem necessariam concipere non potest.

Tertia pars incipit (Huius enim) in qua probat meritò dictum esse coinquinamenta ex Æthiopia perduxisse ad febrem corpora læsioni obnoxia. Pendet tamen probatio ex hoc postulato in naturalibus euidenti. Agens non agit sine subiecti dispositione, vt Arist. lib. 2. de anima cap. 2. inquit: Actus agentium in eo quod patitur, atque disponitur, inesse videtur. Hanc sententiam viis quibusdam probare contendit Galen. à posteriori: nam si nullo discrimine febres inuaderent, aut causæ ipsas inducentes, omnes similiter afficerent, quicunque sub sole æstiuo diuersatentur, aut quicunque pariter mouerentur, biberent, irascerentur, aut tristarentur, pariter febricitarent: cuius contrarium docet experimentum. Ad quod similiter demonstrandum exemplum adduxit. Posito enim, quòd in aëre ambiente sit aliquod pestis principium, corporum tamen non sint similes præparationes, sed quædam sint prauis succis putredini paratis plena, quæ obstructionem plurium meatuum ac plethorā patiantur, in vita otiosa, multis epulis, ebrietatibus & venere, quæ omnia eruditates necessariò consequuntur. Quædam verò eis omnino contrario modo disposita, pura, excrementis vacua, facilè transpirabilia, quibus rectè institutus sit viuendi modus. Nemo ignorat hos per aëris mutationes pestilentes, minus pati, atque alterari, dictis primo loco, quæ ipsa prima inspiratione febrem incidere possent, quemadmodum exercitationibus moderatis, & similem victum seruantes forte penitus impatibiles permanebunt. Ad cuius rei cognitionem non parum conducet lectio libri de causis prægressis. Quod enim diximus non tantum in præsenti exemplo, sed in omnibus actionibus verò esse nemo negat. Oportet autem, inquit, non tantùm in his, sed in omni causarum genere nosse, quàm facilis sit inter symbola commutatio, & alteratio, quámque difficilis inter contraria, inter quæ tantum actio remoratur, quantum durat contrarietas. Hæc est præparatio corporis patientis, quæ ortum habet ex temperatura. Inter symbola namque facilior est mutatio, imbecillitas corporis, idest ipsius raritas quæ præparat ad patiendum ab externis, sicut densitas ab internis, malus quoque victus in causis, quas appellant non naturales, cùm modum excesserint, morbos afferet. Quæ omnes præter corporis præparationem tria exigunt ad agendum, apud Galen. lib. de causis morborum cap. 2. magnitudinem, tempus, & propinquitatem, sine quibus neque ignis vret. Refert quoque se vidisse similem pestem ei quam Hippocr. lib. 2. de morbis retulit ad initium, in Cranone euenisse dicēs, & illi quam retulit lib. 3. de morbis pop. quarum summa fuit ob putredinem. Postquam enim annum descripsit, addit: Cum annus fuisset austrinus, humidus, & mollis, omnium ergo harum pestium causa in summa putredo fuit. Quod cùm Galen. intelligeret, quoties talis aëris dispositio eueniebat, corpora præparabat, humida exsiccando, sicca, talia seruans, excrementis plena, purgans, & obstructiones omnes aperiens, ac soluens, quod quamuis ad artis curatiuæ partē attinere videatur, iure hoc in loco insertum est: nam via curationis ostendit, qualisnam sit morbi natura, quemadmodum & Hippoc. Aphoris. 17. sect. 2. dixit: Vbi cibus præter naturā plus ingestus est, ibi morbum facit, manifestat verò sanatio. Si namque putredinem prohibet, liberat à peste, pestis à putredine ortum habet. Explicat rursus vocem præcautio, dicens: Præcautionē quodammodo sanationem dici, vbi quis non admodum accuratè vocabulis vtatur. Nam omnem medici operationem licet sanationem appellare, quatenus omnis talis corporis humani vitia corrigit. Sed tamen quædam sunt vitia, quæ educunt hominea extra limites sanitatis: quædam non, vtrisque communis est præseruatio. Conuenit enim morbis futuris ac fientibus, vt lib. art. med. c. 88. inquit Gal. Præseruatio tamen quæ futuris morbis competit, immixta est conseruationi sanitatis: quæ verò morbis fientibus debetur, immixtam habet curationem. Primam præseruationē propriè sic appellandam esse docet, atque prophylaticem non adeò exquisitam, cum curatione confundi lib. 11. de Meth. med. dicens: Earum verò quæ ex putrescentibus exerantur humoribus, vocata curatio, prophylaticem quoque sibi adiūgit, cuius officium est causam, quæ morbum creat, adimere. Sanè nominatur hæc ipsa quoque pars artis, curatrix, quæ vtique ab ea quæ pure syncereque prophylatice dicitur in eo distincta est, quòd sub hac iam sensibiliter ex ipsa causa morbus gignitur, in prophylatice est futurus atque nominibus quidē quisque prout volet vtatur, & 2. sect. Aphor. commen. 22. de præseruatione ac curatione, quæ morbis fientibus debetur, inquit: Quapropter cùm mixta sint talia ex præseruatione, ac curatione, proprio caremus nomine, atque idcirco aliàs alia vtimur applicatione, nonnunquam præseruari, dicentes, ne morbus, qui iam incipit generari ad complementum perducatur, nonnunquam verò curari morbis: itaque futuris prophylatice pura debetur, quamuis mixtam habeat conseruationem sanitatis, morbis verò factis sola curatio, fientibus tamen mixta ex prophylatice & curatione, quæ etiā vtrumque nomen sortitur (præcautio) Græcè τὸ μὲν ὑν ἡ προφυλακὴ λεγομένα κατάτινα τοῦτον τρόπον ἴασις, hoe est, Est namque præcautio secundum quendam talem modum dicta curatio. Colligamus igitur modò quod si præcautio quodammodo curatio est, quemadmodum Hippoc. dixit Aphorism. 17. sect. 2. manifestat verò sanatio, nos quoque dicemus, manifestat verò præcautio, nēpe qualis est morbi ipsius à quo præcauemus natura, ipsa præcautionis via docet (vt alio loco diximus) lib. de const. art. med. docet medicinā tantummodo sanitatem collapsam corrigere ac restituere, dicens: Est igitur medicina vna factiuarum artium, non tamen simpliciter, vt ædi

vt ædificatoria, fabrilis, textotia, sed veluti, quæ collapsas ædes instaurat,& vestes laceras resarcit.

Circa literam Gal. duæ sumuntur dubitandi occasiones. Prima quæ sunt corpora ad febres paratiora, quoniam corporis dispositionem dixit multum agere ad effectus productionem. Secundum dubium erit, quæ sint corpora pataratiora ad febres pestiferas,angustorum,an latorum pororum: dixerat enim Galen. præseruationis gratia quascunque meatuum obstructiones aperuisse.

Circa primum aduertendum,quòd agens & passum in omni actione quodammodo cõtraria sunt, quodammodo similia: contraria eis qualitatibus quibus actio fit, similia verò,aut in materia, aut in qualitatibus,per quas fit actio.Nam anima rationalis corpus immutare non potest per se, sicuti neque corpus animam, quia in materia non communicãt, quæ verò qualitatibus similia sunt,non agunt, aut patiuntur,sicuti neque idem in se ipsum agit. Præterea ex ipsis agentibus & patientibus, quæ qualitatibus contraria sunt,quædam magis,quędam minus aduersantur inuicem.Si omnino contraria fuerint,agent ac patientur,sed actio lenta ac tarda erit, nisi fortè cum contrarietate æquas habuerint agendi atque repugnandi potentias, quoniam inter hæc non est actio. Quæ verò medio modo contraria sunt, ea & agunt, & patiuntur, tantò celerius aut tardius,quantò magis agens passum superauerit,& id ad portionem fiet.Igitur, vbi quis probè nouerit qualia sunt agentia, quæ febres inducere solent in genere,ac corporum dispositiones, facilè nouerit, quæ sunt corpora ad febres paratiora: id est quæ sint ea, quæ faciliùs alterantur à causis febrem inducentibus,& ipsis celerius assimilantur. Cùm ergo febris passio calida sit,vt suprà docuimus, erunt corpora calida ad febres paratiora frigidis. Vbi tamen quis corpora calida & humida, calidis & siccis, aut calidis in humiditate temperatis conferat, dubium est.Auicenna refert quorundã opinionem, qui dixerunt corpora calida & humida esse ad febres paratiora, deinde corpora calida & sicca, dicit esse parata. Sed ille neque ex propria sententia loqui videtur, neque temperaturas omnes ordine disponit. Quamobrem eius docendi modus inutilis est & imperfectus. Nos verò Galeni doctrinam sequentes dubium distinctione soluemus. Aut enim comparatio fit ad febres diarias, & hecticas, aut ad febres putridas,aut simpliciter ad febres, ita vt dubium sit quæ corpora ad febricitandum sint promptissima.Si de putridis loquamur,corpora calida & humida paratissima sunt,vt vult Gal.lib.8.de Meth. med.vbi de hac intemperie loquens,inquit:maximè enim omnium putridis morbis hæc intẽperies exposita est,propterea quòd per ipsam sanitatem proximè ad putredinem accedit, veluti tum ex sudoribus cõiicere est,qui grauiter his olent, tum verò ex vrinis deiectione atq; etiã ipsa respiratione:etenim qualis est hircorum, talis est harum naturarũ temperies,prompta est ex qualibet occasione aliis morbis,tum febribus corripi.Ratio quoq; adstipulatur: nam caliditas & humiditas putredinis principia sunt, quòd si ad febres diarias, & hecticas collatio fiat,promptissima sunt ad ipsa corpora calida & sicca,quod eodem loco docet Gal. de febribus diariis loquens,inquit enim: Cùm verò octo intemperies in vniuersum sint,vt ostẽdimus, opportunissima ad febres est calida & sicca,ac nisi quis hãc, vt dictum est, eibet, ocyssimè in ea mutatur febris diaria in acutã.Si de hectica loquamur, verũ est calidam & siccã esse paratiorẽ aliis temperaturis.Nam,vt loco

Caliditas & humiditas sunt putredinis principia.

suo dicemus, hectica febris sicca intemperies est, calori coniuncta: sicca ergo corpora magis aliis erunt parata ad eas febres. Dicemus quoque corpora calida & sicca ad febres,reliquis omnibus esse paratiora, ac promptiua febricitare ipsis calidis & humidis,vbi absoluto sermone de febre loquamur. Quamuis enim calida & humida ad febrea putridas sint magis parata, corpora tamen calida & sicca citius incident in diariam,quàm calida & humida in putridam. Quod sic probo:corpora calida & sicca faciliùs incidunt in febres diarias, quàm calida, & humida, & febrea diariæ facillimè omnium generantur:ergo corpora calida & sicca faciliùs incident in febres. Quòd corpora calida & sicca in diarias faciliùs incidant,fit, quoniam spiritus in ipsis faciliùs inflammantur. Quòd tamen febris diaria omnium facillimè generetur,cõstat experimento in causis ipsis prægressis, quæ facillimè inferunt febrem aliquam ex diariis, non sic aliquam ex putridis,& quoniam tenuis substantia faciliùs inflammatur, crassa.Rursus febris passio calida & sicca est, aut actu,aut potestate: ergo corpus siccum maiorẽ habet præparationem ex se ad febrem quàm humidum: quantum autem faciat corporis præparatio caput præsens docet. In summa itaque volumus, quòd minima causarum,quæ sufficit facere febrem in corpore calido & sicco,est minor minima earum quæ sufficit facere febrem in corpore calido & humido. Ad quod probandum accedit, quòd causæ quæ inflammare possunt spiritum, sunt multæ & leues,febrem autem putridam fieri sine obstructione & putredine, est impossibile:obstrui autem corpus ad putredinem pati,difficiliùs est,quàm à causa quauis accendi calorem.Posset contradicere aliquis huic sententiæ.Nam si temperatura calida cum siccitate habilior est ad febrem, quàm calida cum humiditate,calida in humido & sicco temperata, magis apta erit ad febres, quàm calida & humida, ex quo fiet Gal.male secundo loco apposuisse corpora calida & humida. Dicemus tamen quòd quamuis ex ratione qualitatum, temperatura calida & humida minùs apta sit ad febrem,quàm calida moderata in humiditate,quoniam tamen calida & humida multis abundat excrementis, magis altera febribus corripitur.Adde quòd ex inedia magis resoluitur,& difficiliùs ipsam tolerat, quod docent pueri, qui temperatura sunt calidi & humidi, & de hac tolerantia famis,& facili transitu ob inediam à diariis in plurium dierum febres, loquitur Gale. Nos verò simpliciter de facilitate casus in febrem ob quamuis causam. Qua ratione calida temperatura & humida secũdum locum habet, ob excrementorum copiam:tertium verò calida in humido & sicco moderata. Hæc diximus de præparatione ad febres,& facilitate casus in ipsam à quauis causa.Verùm Gal.lib.8. de Meth. med. duos ordines scripsit temperaturarum:vnus earum quæ facilè in diarias incidunt febres, & ob inediam facilè ex diariis trãseunt in febres multorum dierũ;alter est ordo aliarum,quæ & difficulter incidunt in diarias,& maximè inediã tolerant, neque ob ipsam à diariis transeunt in alias febres.In primo ordine corpora calida & sicca primum locum obtinent. Hæc enim,inquit,opportunissima sunt ad febres,ac nisi quis hãc ocyssimè cibet,transibit à diaria in multorũ dierum febrem. Secundum locum habet calida & humida, quod ad febrem attinet,quàuis ad alia sit deterior, nempe ad obstructiones & morbos ex putredine. Tertium locum habet simplex ad calidum intemperies,moderata in humido & sicco. Hanc constat

Vt corpora calida & sicca facilè in diariã & hecticam, ita corpora calida & humida in putridas febres incidunt.

tertium locum habere, vbi sequentibus conferatur. Quartum locum habet sicca, in calido tamē & frigido temperata, hæc enim quantum ad calorem attinet, non abest longè à natura febris. Siccitas verò abundans non parum agit ad febres ex inedia excitandas, & difficilè tolerandam famem. Quintum locum habent temperata corpora in calido & humido, frig. & sicc. hęc enim inter iam dicta vltimum locum habent, minúsque participat febrilibus qualitatibus, & minus ab inedia patietur.

Secundus ordo est, quatuor aliarum temperaturarum, quæ neque ex inedia facilè febricitant, neq; à diaria tentatæ facilè transeunt in febrem plurium dierum, imo quædam ex ipsis vtilitatem ex inedia sentiunt: maximè vbi humorum redundantiam patiuntur absque corruptione. Inter quas primum locum habet frigida & humida. Secundum humida, quoniam humor abundans in humida temperatura, vices obtinet alimenti. Tertium locum habet frigida tantum, quæ non absumit celeriter humores. Vltimum locum habet frigida & sicca, quoniā hæc minus aliis tribus tolerat inediam, ob defectum calidi & humidi. Hæc ergo post quiotam primo ordine constitutam meritò sequetur, deinde quæ secunda, ac erit vltima, quæ hic prima.

Secundum dubium fuit, an corpora angustiorum meatuū sint ad pestiferas febres paratiora eis, quæ ipsorum habent amplitudinem. Hoc dubiū paruam habet difficultatem, vbi medicus sola veritatis inuentione contentus, maximè Galeni autoritate accedente, barbarorum contrarias sententias omnino-contempserit, quod facientes, facilè dubiū soluemus. Aduertere tamen oportet: quòd pororum angustia quædam est naturalis, qualis est in fœminis, & senibus: quædam non naturalis, & hæc aut propter causam quæ meatus, siue poros obstruit, aut quoniam latera viarum adstringuntur, quæ μύσις, id est, clausio appellatur. Primum fit ob multos, crassos, ac lentos humores. Secundum ob frigiditatem, aut solam, aut siccitati cooiunctam: nonnunquam verò ob ipsam solam siccitatem, quæ fiūt ab aëre frigido, aut aquis abulis, aut à medicamentis tales vires habentibus, atque in principiis accessionū. Quantum autem pæparent ad pestem omnes istæ meatuum angustiæ, constat, primò in his qui à natura talem habent compositionem, hi enim facilè ab ambiente inducente pestem læduntur, & læsi magis periclitantur. Facilè lędi notum est, quoniam si quo tempore putidus aër per inspirationem ingreditur, meatus paterent, corporis humores non facilè putrerent, neque à leui causa: ipsa verò putredine præsente, fieret vt non longè progrederetur, essétque minus periculosa. Præterea quòd vbi meatuum adstrictio præter naturam fuerit, vtrumque horum contingat, hoc est putredinem pestilentem citius inuadere, & præsentem esse deteriorem: eadem ratio docet, patiter & in his quorum meatus ab humoribus obstruuntur, maximè quoniam & ipsi humores obstruentes, putredinē concipiunt: ad quod probandum accedit, quòd putredo omnis habet originem à prohibita transpiratione, & prohibita transpiratio à meatuum angustia. Rursus Galeni autoritas hoc idem probat ciusque experimentum, qui à peste homines præseruabat, meatus aperiendo, ac dilatando. Quòd si obstiteris, quoniam corpora latorum meatuum non tantùm inficiuntur ab aëre ambiente inspirato, sed & ab eo qui transpiratione trahitur, erit igitur in ipsis duplex ægrotandi causa: nihil obstat. Nam corpora quæ latos habent meatus, vt facilè per eos recipiunt aërem pestilentem, sic facilè ipsum transmittunt, & pariter eum qui inspiratione attractus à corde transit in arterias. Verùm non hos tantùm, sed & fumum omnem malum, qui ex humoribus eleuatus putredini fauere posset. Quòd si Auicenna contrariū dixerit, nihil refert. Soluimus enim ratione, quæ ipsum mouere potuit, autoritas verò nulla est: quòd si pororum angustia aliqua ratione laudanda veniret, pariter expediret ipsam procurare adhibitis medicamentis, quod nemo docet, aut medicus concederet faciendum.

CAPVT VII.

Ed quoniam febrium pestilentium mentionem feci, ex putredine omnium eriunt habentium, par est incumbentem animo ad hunc sermonem explicandum hoc loco scrutari de antiqua epinione, omnem febrem consistere ex humorum putredine dicente. Videntur enim ita sentire ij, qui ab Athenæo fluxerunt, non obscuri quidem viri in hac arte, præsertim in ea quæ est de febribus scientia: in quibus ego plurimum tum illis sentio, veruntamen vnum excipio, diarias nominatas febres. Nen enim mihi videntur ha subsequi putredinem humorum: sed qui ob æstum febricitat, ab ipse efficientis causa calore alterari solet. Ob iram vero febricitanti & ei quidem ebullitionem quandam fieri sanguinis in corde necesse est, non tamen putredinem. Necnon per exercitationem, caliditatem ampliorem præter naturam sine humorum putredine accendi, & quisquis cutem habuerit adstrictam, per quam acria excrementa euacuabantur, illis collectis febricitauit sine putredine humorum. Quinetiam febris ex bubone omnis, mala est, excepta ephemera, vt Hippocrates dixit: licet etiam bubo ipse in inflammatienum genere contineatur. Atque assentio in hoc, sermons putrediais, nam ob eam rem ex inflammatione febricitant, non quemadmodum Erasistratus existimauit. Attamen nonnulla sunt ex bubone febres in genere diariarum, quemadmodum aliæ quadam nuntiant non faciles curatu morbos, ex inflammatione, aut vlcere, aut abscessu, aut altero quopiam talium visceres affectu ortum habentes. Cæterum dissident febres ex bubone ab ijs, quæ ex putredine humorum consistunt, quæ fit aut in aliquo viscere, aut in cauis, aut maximis vasis, quoniam vbi febris ex bubone consistit, pars continua semper calefit, ac calor quidem vsque ad ipsum cor distribuitur: cæterum putrida fuligo vsque ad ipsum minimè peruenit, sed ibi manet circumscripta in bubonis loco, per alterationem solam continuarum partium ad cor perueniente calore. Quo potissimum modo, etiam per æstum ac per exercitationem ex partibus primo calefactis distributio ad ipsum principium vitale fit. Vbi autem putredo fuerit in visceribus atque in magnis vasis, veluti fumus ex putrescentibus humoribus ad ipsos cordis sinus peruenit. Accidit igitur, vt humores in bubone quidem omnes cunctim putrescant, siue vno die, siue duobus continenter: vtpotè semper inuicem conuersantes & inclusi vno loco: in visceribus autem conditi, & in magnis vasis, vtpotè transfluentes semper, ac simul putrefacientes quos attigerint, tempore ampliori putidum accendunt calorem. Sed vt vno verbo dicatur quemadmodum in exteris omnibus quecunque calefiunt præter naturam à quauis causa, si nequeat putrescere id quod calefit, velut lapis, aut lignum, aut aliquod aliud tale, eò vsque perseuerat calidum quoad refrixerit paulatim. Id autem quod putrefcere potest, depascentem semper secundum continuitatem habet calorem. Quemadmodum interdum vidi in agro sterceru pecudum simul & columbarum ex parte quapiam ab ipso sole calefa

calefactum, ita vehementer, vt multa exurgeret exhalatio, instar fumi ascendens, vehementer mordens atque afficiens, & si quis propinquasset, oculos & nares lædens. Porrò stercus tangentibus erat ita calidum, vt deureret diutiùs impositas ipsi manus, aut pedes. Non tamen semper id symptoma durabat: sed sequenti die refrigerabatur quidem quantùm stercoris ad summum feruorem pridie peruenerat: quod autem continuum ipsi erat, tunc succendebatur, quando primùm stercus in summo feruoris vigore erat: illúdque ipsum (dum hoc inclinabat) rursus incalebat atque efferuescebat, ac paulò post summum feruorem obtinebat, primo refrigerato, atque illud rursus inclinabat, dum id quod continuum erat, calorem concipiebat: & paulò post accendebatur quidem hoc, & ad summum feruoris perueniebat, prius autem refrigerabatur. Erat autem hæc circuitio ferè tempus diei ac noctis: ita vt exemplum sit maximè conueniens febri quotidianæ. Si verò duobus diebus ac noctibus dicta circuitio fuisset, exemplum foret ita febris tertianæ, & si tribus, quartanæ, & si quatuor, quintanæ si modò febris vllis quintana est, ipse enim nondum perspicuè vidi, neque eam circuitionem, neque aliquam aliam vltra quartanam. Sed de febribus repetentibus per circuitionem, post dicetur.

COMMENTARIVS.

PRæsens cap. in tres partes diuiditur, in quarum prima de veritate cuiusdam antiquæ opinionis disputat, circa dubium. An febris omnis à putredine humorum fiat. Reddit tamen prius rationem, quare de hac re in hoc loco disputat, nempe quoniam de febribus agit pestilentibus, quæ omnes à putredine habent ortum. De aliis tamen omnibus dubium videtur. Medici itaque qui Athenæum sequuti sunt, viri in arte medica mentione digni, potissimum in his quæ ad febres attinent, omnem febrem à putredine fieri fermè sentire videntur. Consentit tamen cum ipsis Galenus in pluribus, non tamen in omnibus, nam licet quam plurimæ febres à putredine fiant, omnes tamen fieri, falsum est. Quod de diariis febribus probat, quæ siue ab æstu solis, siue ab ira, siue à motu, siue à cutis adstrictione, collectis acribus excrementis fiant, absque putredine sunt. Rursus id de diariis febribus quæ à bubone ortum habent probat. Sunt autem febres ex bubone in duplici differentia, vt dixit Hippocr. Aphor. 55. sect. quartæ. Ex bubonibus febres omnes malæ sunt, exceptis diariis. Nam aut bubones fiunt à causa prægressa, & febres quæ inde concitantur, diariæ erunt, aut bubones fiunt à causa antecedenti, vt vlcere, aut inflammatione, aut abscessu in visceribus, & magnis vasis, quibus cor statim consentit. Hæ tamen febres putridæ sunt nec curatu faciles, neque à periculo alienæ. Quæ igitur diariæ sunt: inter putridas non connumerantur, quamuis bubo omnis de genere inflammationũ sit, & quantum ad hoc Galenus Erasistrato consentit, quòd omnis febris ex bubone habet ortum à putredine. Quoniam bubo inflammatio est, & inflammationibus omnibus humor conclusus putret. Verùm quãdo inflammatio à causa prægressa oritur, humor qui putret conclusus ibidem continetur, neque vaporem putridum ad cor vsque transmittit, sed simplicem alterationem. Vbi verò ob abundantiam putredinis in visceribus fiat, quæ totum putrescentem humorem non retinent, sed partem ad glandosas carnes transmittunt, febris buboni iuncta putrida est, & vapor putridus in corde recipitur. Tales autem febres sine periculo non fiunt. Cùm igitur bubo sine læsione in visceribus, & magnis vasis fit, febris inde concitata diaria est, & absque periculo. Quamuis enim cũ putredine in bubone fiat, quod cum Erasistrato concedit Galenus, putrida febris non est, quoniam vapor putridus ad cor non peruenit, sed simplex alteratio: erunt ergo ex bubonibus febres quædam non putridæ. Bubo verò adesarum carnium est inflammatio.

Erasistrati tamen opinio fuit, sanguinem transfundi in arterias ac inde febrem generari: vt refert Celsus lib. 1. in præfatione. Refert quoque Galen. lib. de sanguinis missione aduersus Erasistratum ipsius opinionem de generatione phlegmonis, & de generatione febris ex phlegmone. Putauit namque Erasistratus sanguinem in venis tantùm contineri, & in arteriis solum spiritum, vbi animal secundum naturam se habuerit. Extremas autem venas extremis arteriis osculis coniungi, atque vbi ob plenitudinem, aut causam quamuis sanguis exprimitur, ora venarum atque arteriarum aperiri, transcolarique sanguinem, ac transfundi à venis in arterias, deinde cum spiritu misceri ac motum ipsius mutare, cùm fuerit cordi proximus, & secundum rectitudinem, idque febrem esse dixit. Vbi verò inde sanguis trudatur, in extremis arteriis constringi, & phlegmonem facere. Modò Galen. de febre ex inflammatione loquens inquit: Assensio sermoni putredinis in hoc, quòd ob putredinem humoris qui continetur in inflammatione febris concitatur, non tamen vt putauit Erasistratus, quia sanguis trãsfunditur à venis in arterias, & vbi proximus cordi est febrem facit, illud enim falsum est. Quoniam aliquando contingit febrem ab inflammatione fieri, quæ diaria est, & per solam simplicem alterationem ab inflammatione in cor præcedentem, febrem effici, sine sanguinis transmissione.

Erasistrati opinio erronea.

Quoniam tamen Galenus in præsenti loco dixit febrem omnem pestilentem habere originem à putredine, meritò dubitandum videtur. An febris omnis pestilens sit de genere febrium putridarum. At probare quidam conantur, quasdam ex ipsis esse diarias, quoniam aër pestilens primùm corrumpit spiritum, & febris diaria calefacto spiritu consistit. Præterea non omnis talis est putrida, siquidem vbi humores putridi continentur, & morbos acutos faciunt, ægri victu tenui sunt alendi, sed qui peste laborant, sunt ad cibum potius cogendi: non ergo ægrotant ob humorum corruptionem. Non pura enim corpora, vbi magis nutrias, magis lædes. Præterea in pulsu & vrina eorum qui peste correpti sunt, non adest magna mutatio: vt docet experimentum, sed in febribus putridis, maximè acutis, magna est in his duobus signis mutatio: igitur febris pestilens non est de his quæ consistunt in humorum putredine.

In hoc dubio nonnulli ex barbaris tenent, quasdam ex pestilentibus febribus esse diarias, quod quàm falsum sit ipsa docet rerũ natura. Sunt enim diariæ febres, & breues, & salubres, pestiferæ verò longiores, ac perniciosæ. Alij dixerunt omnes esse putridas, moti Galeni sententia in hoc loco. Verùm nos Gal. mentem exponentes dicemus, febres pestilentes nonnullas esse putridas, quasdam verò hecticas. Nam aër pestilens quandoque inuenit in humoribus eam præparationem, vt eos facilè inficiat, ac febrem efficiat putridam. Aliquando verò contingit humores admodum esse frigidos, corpus tamen cordis valde calidum, quo tempore aër putridus ambiens cor ipsum alterabit, ac febrem efficiet hecticam, quæ in calore cordis facto consistit. Febres quasdam pestilentes putridas esse, capite præcedenti

Digitized by Google

cedenti docuit, dicens: Interdum enim efficitur febris propter humores in corpore aptos in putredinem. Id quoque est cuius gratia Galenus docuit, humida corpora exsiccare, & obstructiones aperire: quoniam ab his putridæ febres originem trahere solent. Quod tamen quędam ex pestilentibus febribus sint in genere hecticarum, constat ex Gale. lib. 3. de præsagitione ex pulsib. cap. 4. dicente: Etenim sunt vt docuimus pestilentes non paucæ inde vsque ab initio hecticæ, distántque ab omnibus aliis febribus, quæ ex magna putredine oriuntur. Id autem latius in hunc modum demonstrauerat, posito quòd cor & sanguis ac spiritus qui in ipso continentur contrario modo afficiantur: ita vt corde existente frigido, sanguis & spiritus sint calidi, aut corde existente calido sanguis & spiritus sint iusto frigidiores: & hoc aut æquis aut disparibus mensuris labentibus. Tunc enim pulsus fient æquales & moderatis proximi, maximè vbi æquis mensuris labantur. Exemplum est, si cor calidius sit debito non multum, sanguis verò & spiritus frigidiores pari ferè mensura, pulsus paulò remissior fiet naturali, & paulò celerior, eritque ista hectica febris vt Galenus inquit ibidem. Quæ plurimis imponet medicis, quoniam parua est, & in pulsu non adest multa mutatio, & calor non multum auctus, qui cordis substantiam occupat. Decipit itaque medicos, quoniam non est in pulsu, aut calore magna mutatio, inæqualitatem verò, quæ sola molesta esse posset, balneis releuare potest. Pone etiam quòd neque in vrina mutatio aliqua fiat, quod contingit: sed colore & contento naturali similis maneat, de his sexcentos in magna peste cuius sæpe meminit, se vidisse refert, in quorum cognitionem, medici vulgaribus nihilo præstantiores erant, imò imperitiores. Vulgus enim eos cognoscebat ex respirationis fœtore, quod vnum est de signis pestilentis febris. Rursus si in ore color aliquis erysipelatosus, aut herpetibus similis appareret. Rursus calor thoracis id ostendit, non naturalis, inquam: præterea vrinæ ipsarum, quarum quædam sunt tenues aquosæ, quædam turbatæ, cum sublimamento ad speciem telæ araneæ, ad modum lanæ congestæ, quæ significant mortem, sicuti in aliis color, substantia, contentum, vt sedimen album, læue & æquale: signum est ad salutem tendere hecticam pestilentem. Ex oculis etiam, nam oculi inter lauandum calidi ac flammei ipsis fiunt, ac tales permanent in pestiferis febribus. Hæc signa scribit loco citato, quæ ostendunt pestilentem hecticam, quæ ex pulsu non deprehenditur, sed medicis imponere solet. In his hecticis febribus nonnunquam fit, quod barbari, vt signum pestiferæ febris scribunt, nempe & pulsum, & vrinam non mutari magna mutatione, quoniam calor non occupat humores, ob idque non mutatur vrina, nisi fortè ad facultatem ipsam naturalem malum perueniat, tunc enim mutantur vrinæ modo dicto. Pulsus verò ob febris paruitatem, & humorum contrariam temperaturam, non mutantur magna mutatione. Quod barbari non olfecerunt quidem, ignorantes id esse verum in hecticis pestilentibus, & in quibus salus speratur. Ad ea tamen quæ adduximus in contrarium dicemus. Ad primum, quod videtur probare ex febribus pestilentibus quasdam esse diarias, concedimus spiritum primò alterari, non tamen pati calorem factum, qui febris pestilens fit. Aut enim in spiritu solo figitur, & nō erit pestilens, aut figitur in membro, aut humore, & erit aut hectica aut putrida, quales sunt omnes febres pestilentes vt diximus.

Nota.

Ad secundum, concedimus nonnullas ex pestilentibus febribus esse acutas, & à puttedine humorum ortas, concedimus pariter ægros esse alendos frequentius, quemadmodum præcipit Celsus lib. 3. cap. 7. dandáque opera est quantum fieri potest vt inter opportunam abstinentiam cibósque opportunos omnissis cæteris nutriatur. Nam & ij quorum facultas imbecilla est, cum humorum corruptione frequenter sunt alendi, sed in parua quātitate, apud Gale. 1. sect. Aphor. commen. 17. Talis est pestilens putrida, in ea enim facultas est langoida & humores valdè corrupti. Præter id quòd eorum spiritus frequenter resoluitur, qui per alimentum refici debet. Adde quòd qui ciborum magnam auersionem patiuntur, ad alimenta cogendi sunt, vbi eis non adhibeatur cibus vltra mensuram. Rursus ciborum inappetentia vt malum signum scribitur ab Hipp. lib. 3. de mor. pupu. par. 3. sectio. 57. de peste illa affectis loquente, cùm inquit: Omnes autem cibos auersabantur, atque ex omnibus perscriptis in quos aliquando incideram, multi, maximè ij atque alij ex his, & ex aliis qui perniciosè habebant: & Galenus in commen. fortiores itaque, qui seipsos cogentes, ingerebant qui administrabantur cibos, omnes ferè seruati sunt, plurimi verò mori elegerunt potius, quàm aliquid ingererent.

Ad tertium, de mutatione pulsus & vrinæ diximus in hecticis pestilentibus non semper adesse in his duobus magnam mutationem: bene tamen in putridis & in quibusdam ex ipsis hecticis, quæ sunt perniciosæ, de quibus ad Galeni mentem diximus. Putarunt enim barbari non esse magnam ipsorum mutationem facta comparatione ad malitiam ipsarum febrium. Addiderunt etiam id esse intelligēdum, in principio, id est, valdè iuxta principium, quoniam in processu magna fit in ipsis mutatio. Sed tamen vtrumque est falsum. Primùm quod non valde mutari dictum sit, facta collatione ad morbi malitiam, falsum est. Nam nulla facta collatione, & absolutè, verùm est pulsum & vrinam in quibusdam ferè nullam recipere mutationem: ita vt nec medici ipsos febricitare putent. Secundum etiam est falsum, id esse intelligēdum in ipso morbi principio. Nam apud Galenū in febribus quibusdam, hecticis dictis, pulsus nullam ferè recipit mutationem, & vrina sedimentum habet album, læue & æquale, naturali simile, quando febres tales salubres fuerit. Si igitur quia salubres tale signum habent, iuxta summum vigorem id potius apparebit, quàm in principio. Quod si in principio, vt dicunt, apparet, non est cur in talibus non appareat in vigore, quo tempore in omni salubri morbo apparere solet: atque idem indicat, morbum in vigore consistere. Ad id etiam, quod Gale. in præsenti loco dixit: Omnes pestilentes febres à putredine ortum habere dicemus: verùm esse omnes incipere à putredine aëris, & in humano corpore quasdam esse putridas, quasdam hecticas, pro dispositione corporis patientis, quæ maior est in cordis substantia aut in eius humoribus. Nec tamen negamus fieri posse, vt in corde figatur, & humoribus putredinem inferat. Hæc similiter docuit eodem lib. 3. de præsag. ex pul. cap. 3. Galenus. Quo in loco ferè eadem signa scripsit, quæ Thucidides loco citato, quæ pestē ostendunt à putredine ortam, licet non semper putrida, sed nonnunquam hectica febris fit.

In secunda parte, quæ incipit (Cæterùm diffident febres) diuersam esse dicit generationem febrium ex bubonibus, & ex viscerum inflammationibus, ac putredine in vasis amplioribus. Nam ex bubonibus,

bus,id est, inflammationibus quæ sunt in carnibus adenosis, febres diariæ procedunt. Ratio est,quoniam humor qui putrescit, in loco conclusus continetur,nullum fumum edens, qui ad cor peruenire possit, ob distantiam, ac minimam cum corde connexionem,& per angusta vasa, simplici tantum alteratione ad cor perueniente: quemadmodum in duobus exemplis adductis ostendit de solis æstu. Fit enim vt caput primùm incalescat, deinde calorem ad cor transmittat,febrémque efficiat diariam. Rursus in exercitationibus,fit vt suprà diximus.Articuli enim primùm ac musculi incalescunt, dein calor ad cor vsque procedit,& febrem diariam efficit. In inflammatione tamen visceris, & putredinibus magnorum vasorum, non tantùm calor, sed & fumus ab humore putrescēte eleuatus, cordi transmittitur.Quod per lata vasa facilè fit,& à loco proximo,febrísque inde genita putrida est.Thomas de Garbo,fieri posse inquit, vt inflāmatio sit in membro exteriori,& febrem putridam efficiat, vt si fuerit in parte cordi proxima, & humor faciens inflāmationem sit multus, & vasa intermedia latiora. Sed id falsum est. Quoties enim inflammatio in membro externo fit, in angustis meatibus humor conclusus continetur,ac vapor ibidem circumscribitur.Quod si aliquando contingat cum tali externa inflammatione, aut vlcere, febrē fieri putridam, id non aliter fiet quàm vt apud Hippocratem dictum est. Ex bubonibus febres omnes malæ, exceptis diariis. Malæ autem febres ex bubonibus, illæ sunt,quæ ab inflammatione, & putredine intrinseca ortum habent.Sola enim externa in bubone inflammatio febrem malam, aut aliam à diaria non efficeret, nisi in visceribus accederet inflammatio, aut vlcus,aut in magnis vasis putredo. Sic etiā modò dicemus,si contingat,cum externa aliqua inflāmatione, febrem putridam fieri, non ob ipsius magnitudinem,aut propinquitatem ad cor eueniet, vt putauit Thomas: sed quoniam aderit in visceribus similiter inflammatio,aut in magnis vasis putredo, à quo loco fumus ad cor mittetur putridam febrem faciens qui in externa inflammatione conclusus contineretur.

Hæc est vna differentia inflammationis internæ, ab externa. Altera similiter scribitur à Galeno in præsenti:nam humor,qui cōtinetur in bubone, totus putrescit intra diem,aut duos dies,in visceribus verò paulatim procedit putredo,sicuti & in his putredinibus,quæ intra vasa ampla sunt.Nā putredo, quæ est in externa inflammatione, tota finitur integrè putrescente eo humore, qui concluditur in ipsa,fine eo quòd pars humoris proxima inficiatur. Verùm putredo orta ab interna inflāmatione, non finitur, quamuis totus humor inflammationis putrescat:sed ab ea putredine vapor eleuatur, qui humorem proximè existentē putrescere faciet,& rursus alterū,altero propè accedēte.Id enim perpetuò fit,donec humor qui putrefit,in inflammatione interna totus finiatur. Accedūt enim semper alij,qui putredinē recipiūt ampliorem. In magnis similiter vasis existente putredine, pars putrida humorē quē cōtigerit putrefaciet,& longius protrahetur putredo, nouo semper humore per contractū prioris alterato atque corrupto, donec totus aut coquatur, aut discutiatur.Horum exemplum est inter inflammationes internas morbus lateralis, cui non tantùm febris continua accedit, sed sæpe videmus repetentias tertianas, nouo humore per tertium putrescente, & in magnorum vasorum putredinibus. Tertiana continua nobis ostendit alium atq; alium humorem contactu prioris putrere,& aliam efficere accessionem. Præter id quod in cōtinuis siue accessionibus sēsim discutitur,qui primo putrere cœpit,seu sim quoq; altius ad putredinem accedit. Sic ergo in his omnibus putredinis tēpus protogatur.

In tertia parte,quæ incipit(Sed vt vno verbo dicatur) vnum simile vniuersale adducit eorum quæ dicta sunt de febribus diariis,& putridis, per quod distinguere docet febres putredinis à diariis. Diariæ namque finiuntur semel extincto calore:putridæ verò serpunt ac reperūt,aut continuæ sunt. Repetunt,vbi putreat humor extra vasa vt de stercore docet exemplum in præsenti parte: continuæ sunt, vbi in vasis putrescunt, de quibus cap.seq. Simile vniuersale est bimembre:singula verò membra particularibus probat exemplis. Simile in externis rebus est eorum quæ incalescunt.Quędam enim concipiunt calorem absque putredine. Quædam verò cum putredine. Exemplum primi membri est lapis, aut lignum: hæc enim similē diariis febribus recipiunt caliditatem,quæ ad certum terminum extenditur, nempe donec restrigerentur, et frigeratur tamen cessante causa calefaciente,superueniēte quoque causa infrigidante. Sic etiam fit in diariis febribus: vbi enim calefaciens causa discutitur, hoc est, spiritus ipse in quo calor continetur productus à causa prægressa,aut bubonis inflammatione, cessat febris. Maximè quoniam naturalis temperatura intemperiem ab ipso incalescente productam corrumpit,& ad pristinum statū restituit. Sic in lignis à sole calefactis fit: lignum enim restituitur ad naturalem temperiem, vbi sol calefaciens recedit, accedente aëris temperie frigidiore. Neque enim putare oportet,vt ferè tota philosophorum iuniorum schola,calorem ligni,aut ferri corrumpi per absentiam conseruantis. Impossibile enim est rē aliquam permanentem, quæ aut substantia sit, aut agens contrarium habeat, corrumpi per solam absentiam conseruantis. Si enim calor ferri corrumpitur,ferrum loco caloris recipit frigiditatem:erit ergo causa aliqua talem inducens frigiditatem.Causa igitur illa poterit nihilominus calorem corrūpere, quàm frigiditatem introducere. Atque proinde dicemus potius à contrario calorem ferri,aut ligni corrumpi,quàm per absentiam conseruantis.Licebit tamen id tantùm asserere, ob absentiam generantis facilius corrumpi qualitatem à suo contrario. In hoc tamen exemplo non confertur calor ligni calorī bubonis: is enim non tantùm putridus est, sed & totum humorem intra diem aut duos putrefacit, sed ad calorem febrilem, vterque enim sine putredine est,& breui cessat.

Secundū mēbrum similitudinis adductæ est, eorum quæ in exterioribus calorem cum putredine concipiūt.Tales sunt febres omnes putridæ. In illis enim nō tātùm putret ac incalescit humor,sed corpora suscipientia simul cum calore putredinem concipiunt,quæ serpit per eos humores, quos contigerit talis putredinosus calor. Neque tamē finito in subiecto calido, ipso calore, finitur in totum calor, quemadmodū in primo membro de diariis diximus, & in exemplo lapidis, aut ligni. Sed finito iam calore in parte quæ primū ipsum suscepit, aut discusso, aut excreto humore primum putrescente, alter infectus relinquitur,qui putrediuē conseruat, & morbum prorogat. Huius membri exemplum scribit quod vidit in agro in stercore pecudū,& columborum simul mixtis, ea tamen à sole incalescebant,atq; fumum à se mittebāt, qui appropinquantiū lædebat nares,erāt quoq; adeo calida, vt manus ac

ac pedes tangentium deuerent. Nec tamen calor primò in parte aliqua introductus à sole, perpetuò durabat, sed quantum primo die ad summum calorem perueniebat, id refrigerabatur, tenui & humidiore parte, caloris vehementia dissoluta, cessabat autem calor discusso subiecto caloris. Sequenti verò die pars alia de nouo similiter accendebatur, & ad summum feruorem perueniebat: fiebántq; omnia sicuti & prima die. Sic etiam diebus sequentibus fieri intellige, quod manifestũ exemplum erat quotidianæ febris. Quod si idem duobus diebus ac noctibus euenisset, exemplum foret febris tertianæ, sicuti & per tres dies similiter facto, quartanæ, & si per quatuor quintanæ. Si tamen aliqua febris est quintana. Non enim vidit Galenus febrem aliquam manifestè, quę aut quintana esset, aut ea tarior. Hoc exemplum quantam habeat dissimilitudinẽ ab his, quæ in humano corpore fiunt, dicet lib. 2. cap. 13. An tamen sit febris aliqua quintana, vel ea rarior lib. 1. de morbis popu. par. 3. sect. 2. & 17. meminit Hippocrates quintanæ, septimanæ, & nonanæ. Vt tameo Gal. in cõmentario refert in progn. & Apho. nunquam harum meminit. Verùm quod hîc negat, se vidisse apertè febrem aliquam repetentem per maiora interualla, quàm quartana, id neq; Hipp. vidisse vnquam constat Gal. enim lib. 3. de morb. pop. par. 3. commentatio 63. credit prædictas sententias Hipp. non esse, dicens: Simus itaque etiam memores quod cùm primo epidemiorum & secudo, multos ægros memorauit seorsum, & constitutiones totas exposuerit, nusquam tamen quintanã vel septimanam, vel aliam quandam multorum dierum febrem scripsit, sicuti oeq; in tertio epidemiorum, neque in superioribus, neque in sequentibus ad finem vsque. Ex quibus subit suspicari de his quæ in lib. 1. epidemiorum scripta sunt, quòd inserta videantur vbi vult & alias quasdam esse plurium dierum, quàm quartana sit, febres. Promittit etiam se dicturum de febribus per accessiones repetentibus, id facit libro secundo cap. 13. & sequent.

CAPVT VIII.

Vtredo autem humorum, quæ fit in vasis, similis putredini quæ in inflãmationibus fit, & ab abscessibus & aliis phymatis, duplex quidem genere est: ex permistione autem duorum generum, alia tertia varia specie existit. Siquidem & mixtionis modi, quum alterum genus maioris minorisque ratione superet & superetur, facilè numerari non possunt, sed ex duobus generibus, alterum quidem fit, superante natura, alterum verò euicta. Superante quidem, vt per inflãmationes & phymatosos tumores omnes pus, in humoribus autem venarum & arteriarum id quod subsidet in vrina proportione puri respondens. Atque hæc putredo non simpliciter putredo censetur, sed etiam habet aliquid concoctionis, manente om adhuc concoquendi facultate vasorum, putrescens tunc humor ad talem alterationem deducitur. Porrò alia est putredo concoquendi facultate adeò debili, vt nulla mutatio ad benignum putrescentis excrementi efficiatur. Quod fit interdum illa extremè debili: quamuis putrescẽs humor sit modicè prauus, interdum autem facultas ad extremam debilitatem minimè
2 *deducitur: sed humore extremè prauus existit. Huiusmodi excrementi putredo, neque consistentiam, neque colorẽ, neque odorem habet vnum: sed putrescens humor semper secundum substantiam permutatur ac variatur. Altera verò putredo quam & concoctionem esse diximus, in vnam speciem puris semper mutatur, & colorem, & cõsistentiam, & odorem. Vbi igitur natura ipsa omnino superet, pus optimum gignitur, vix cãdidum ac crassum, & sibi simile vndique: leue autem tangenti, ac minimè fœtidum. Quod si*
3 *velut semiputridum fuerit, tertium genus in tali mutatione (quod paulo suprà diximus) consistit. Porro diximus tale genus maximè multiplex esse. Nam quod magis ac minus recipiat concoctionem, innumerabilis differentia est. Sæpe enim candidum effectum, aut fœtidum est, aut tenue consistentia: quandoque verò non candidum, sed laudum apparet, atque in omnibus his magis & minus est infinitũ. Cæterùm quot in abscessibus putredinis differentiæ sunt,* 4
tot in febribus ex putredine accensis vrinarum forma existunt. Optima enim quæ putrido humore ea virtute quæ cõtinentibus vasis insita est, candidum, leue, æquale, ac minimè fœtidum sedimentum habet. Pessima vero maximè contraria huic est. Ea verò quæ media est, quo magis alteri earum propinquat, tanto melior aut deterior est. Sed de vrinarum differentia libro de iudicationibus docuimus.

COMMENTARIVS.

QVoniam in cap. præcedenti docuit distinguere febres diarias à putridis, & exemplum putredinis, quæ fit extra vasa adduxit, stercoris putrescẽtis, modo de putredine quæ existit intra vasa, loquens, similitudinem affert humorũ qui putrescunt in tumoribus præter naturam. Cap. in quatuor partes diuiditur. In prima comparat putredinem humorum qui fiunt in vasis ei, quæ fit in tumoribus & phymatis. Verùm quæuis harum duplex est: nam quod putret siue in inflãmatione, siue in vasis, aut alteratur natura superante, aut superata integrè, hi sunt duo modi putredinis. Vbi tamen neutrum integrè superauerit, tertia quædam putredinis species consurgit, mixta ex duobus extremis, & duorum extremorum actionibus, nempe caloris naturalis, pręter naturam. Vincente igitur integrè natura in tumoribus præter naturã, pus generatur, siue sint inflammationes, siue tumores phymatosi, qui celeriter augentur, ac tendunt ad suppurationem. In vasis tamen integrè vincente natura, sedimentum generatur, quod subsidet in vrina. Hanc autem putredinem, non licet simpliciter putredinẽ appellare: habet enim aliquid coctionis, quandoquidem manente ac constante adhuc coctrice facultate vasorum, exercetur. Altera putredinis species est, per quã humor, qui putrescit nullam mutationem ad bonũ recipit, neque aliquod naturæ opus ostẽdit. Quod fit aut natura summè languida, quamuis humor nõ sit in extremo prauus, aut humore pessimo, quamuis natura non peruenerit ad summum languorem. Ex his duobus modis intelligenti constare potest nullã mutationem in humore fieri ad bonum, vbi ambo coniungũtur, summus lãguor facultatis, & extrema humoris malitia. Hæ sunt duæ extremæ alterationes, quæ in humano corpore contingunt, ex quarũ mixtione, vel vt melius dixerim ex causarũ efficientium mixtione, medium quoddã confici solet, quod neque adeo bonam ostendit putredinem, sicuti ea quæ apparet in his quæ integro naturæ dominio fiunt, neq; adeo malã, vt quę secundo loco dicta est, quę nullã demonstrat naturæ actionem circa materiam. Cùm tamen dicimus bonam putredinẽ, quam etiam coctionẽ appellamus, cum Galeno alterũ tenere extremũ & integram naturæ victoriam ostendere, id non simpliciter intelligendum est, sed inter eas alterationes, quæ fiunt circa humores, qui putredinem passi, in nostri corporis substantiam non patiuntur mutationem. Meliorem namque mutationem patiuntur humores vbi actio naturæ versatur

Putredinis tres species.

tur circa bonos succos, aut circa eos, qui semiputridi cùm essent, ad benignum à natura fuerunt mutati, quod fit vt Galen. docet lib. 11. de method. medend. Quam etiam mutationem dixit lib. artis medicinalis cap. 89. esse alterationem quæ facit cessare putredinem manente substantia. In his igitur qui boni succi non sunt, neque ad bonum mutationem recipiunt, optima dispositio est quæ à natura fit, superante integrè, in tumoribus præter naturam pure genito, in vasis verò cùm in vrina pars secernitur, quæ subsidet, cum colore & substantia quæ dicentur. Qualis etiam est in humoribus qui à putredine non occupantur, aut postquàm occupati sunt, fuerunt ad bonum reducti, quando ex ipsis, natura vincente, aut semen in vasis seminariis & testibus generatur, aut in singulis particulis simile parti: id tamen est, quod agnoscitur in nutritione & augmentatione. Hæc enim sunt naturæ opera, siue naturalis facultatis, siue altricis potentiæ, siue nutritoriæ facultatis, quam etiam Galen. altricem appellat, vbi circa bonum operatur succum. Vbi verò circa malum, putredines fiunt occupato subiecto ab extraneo calore, tanto minus malæ, quanto magis in ipsis vincit naturalis calor, eum qui præter naturam, ac summè vincente minimè mala putredo, quam coctionem appellat, summè verò victa pessima putredo, quæ nihil coctionis habet, medio modo se habentibus, medium quoddam fit, quod etiam coctionem & putredinem appellare licebit. Constat autem facultas naturalis, vbi particularum agentium temperamentum debitum seruatur, languet verò vbi distemperatur: distemperatur tamen, mutatione facta in aliquo primorum elementorum. Quòd si in fieri mutatio sit, ac in primis tantùm qualitatibus consistat, ex accidenti languor sequetur: in essentia tamen, vbi non tantùm primæ qualitates mensuram excedant, sed & ipsæ elementorum substantiæ, quod in facto esse mutationes dicimus. Hoc autem, cessante causa alterante, diu manet: sed de his suprà diximus.

In secunda parte, quæ incipit (Huiusmodi excrementi putredo) explicat qualem naturam habere debet id quod generatur in tumoribus præter naturam, victa facultate, & qualem ipsa vincente. Victa facultate id quod generatur, non habet speciem vnicam, sed diuersam colore, & odore, & consistentia. Ratio est quoniam vbi natura non vincit humorem, id quod generatur, potius insequitur naturam materiæ quæ alteratur, quàm causæ alterantis. Cùm igitur materia quæ alteratur non sit vnica, non erit vnicum specie genitum, sed tam diuersum vnum ab altero, quàm diuersa vna materia ab altera. Quàm diuersa verò sit, notum est. Nam ex humoribus quidam sunt biliosi, quidam pituitosi, quidam melancholici: nonnunquam etiam sanguis ipse tanta copia occurrit, vt à natura nullo modo vinci possit. Ex particula quoque patiente non paruam recipiet differentiam, quia vbi languida fuerit, maiorem, aut minorem patietur imperium caloris, aut frigoris: vnde diuersa natura sequetur eius, quod alterationē suscipit. Hoc habet verum in diuersis tumoribus, & vlceribus: similiter in vnico vlcere, aut tumore. Cū enim non fuerit vnicus humor, qui ad partem peruenit, non erit vnica species eius quod generatur. Quòd si facultas humorem, qui cōtinetur in tumore præter naturam, superet integrè, id quod generatur vnicam habebit consistentiam, vnum etiam calorem, & odorem, eritq; id pus optimum album, læue, & æquale, ac quàm minimè fœtidum, substantia crassum. Tale est quod Hipp. progn. vltimo libri primi descripsit, dicens: Pus autem optimum album esse debet, æquale, ac læue, & quàm minimè fœtidum, huic verò maximè contrarium, pessimum est. In cuius expositione nos singula, quæ in hac descriptione continentur patefecimus latè.

In tertia parte quæ incipit (Quod si velut semiputridum fuerit) explicat qualis sit natura putredinis tertiæ speciei, cuius ab initio capitis meminit, quando actiones caloris naturalis & præter naturam immiscentur, neutro integrè vincente aut victo, cuius etiā innumeræ sunt differentiæ maioris & minoris, sumptæ ab eo quòd, id quod medio modo alteratur, plus aut minus ad naturam alterius extremi accedit, aut exactè medium tenere videtur. Contingit enim pus album esse, non tamen seruare optimi puris odorem, neque in consistentia crassitudinem debitam: nam tenue malum est, sicuti & valde crassum, nonnunquam etiam colore deprauatum est, vt liuidum, sic etiam de viridi dicemus. Non meminit nigri coloris, quoniam in hac media commutatione non euadet nigrum. Fœtidum tamen esse potest, quamuis album, quoniam manifestam potest habere putredinem, hoc medium, quod ostendit fœtor, nisi pus fuerit actu frigidum aut ob nimium defectum innati caloris partis: fœtor enim eget euaporatione, quæ actuali calore fit: verùm id experiri licebit vbi digitis pus affricetur. Has tres putredinis species in duas tantùm colligit lib. 1. prog. comm. vltim. Vbi enim calor naturalis extremè languet, pessimæ fiunt putredines, quæ ad secūdam attinent speciem, aut calor non omnino languet, & fit actio mixta ex actione caloris naturalis & præter naturā. In hac actionis mixtione continentur duæ species dictæ in præsenti capite: in quarum altera calor naturalis omnino vincit, in altera verò medio quodam modo se habet. Istæ enim duæ species in hac vna differentia continentur, in qua diximus actionem esse mixtam. Nam in specie in qua calor naturalis omnino vincit, in qua pus optimum generatur, actio non sic optima est, vt caloris extranei nullam habeat mixturam, quandoquidem hæc alterario nō simpliciter optima est, sed inter eas quæ versantur circa prauos succos non corrigibiles: de qua rectè dicemus esse mixtā actionem, atque hanc speciem actionis mixtæ cōprehendere eam in qua pus optimum generatur, & eam qua pus generatur, non tamen optimum, sed quasdam habens optimi puris conditiones, & non omnes. Quas igitur in præsenti capite tres statuit species loco allegato fecit duas, dicens: Si igitur natiuus calor de propria exorbitat temperie plurimum, tanquam in corpore inanimato putrescit sanguis: si verò vim quandā retinet, permixta quædam cōmutatio de causa per naturam, & item præter naturam efficitur, siquidem causa naturalis concoquit, præter naturam putrefacit, vtra earum magis exuperet per eam ipsam necessariò signa accedunt, tum caloris odorisque, tum etiam consistentiæ. In actionibus ergo, in quibus calor naturalis & præter naturam miscentur, quamuis pus optimum generetur, mixta dicetur actio, eruntque omnes actiones quæ circa prauos succos versantur, aut omnino victo calore, aut mixta actione, naturali calore & præter naturam agentibus. Hoc autem membrum licebit volenti diuidere in eam actionem qua maximè vincit calor naturalis, & eam in qua medio modo se habent caloris actiones, vt in quibus pus generatur, non tamen optimum.

In quarta parte quæ incipit (Cæterùm quòd in abscessibus) similiter fieri dicit in humoribus, qui continentur in vasis, & in abscessibus. Quemadmodū enim

enim humor, qui putrescit in tumoribus præter naturam, vnam triũ recipit mutationem, aut optimam, aut pessimã, aut mediam: sic etiam in vasis sedimentum in vrina, secretum ab humore putrescente, aut est optimum, puri optimo respondens, album, lene, & æquale, & quam minimè fœtidum: aut pessimum huic contrarium, vt nigrum, valde fœtidum. Aut sedimentum mediam naturam seruabit, vt subrubrum, aut album, sed inæquale. Similes igitur in vasis & extra vasa fiunt mutationes: in vasis quales sint docet vrinæ sedimentum: extra vasa verò pus, veluti in vlceribus & tumoribus præter naturam. Sed de vrinarũ differentiis lib. 1. de Crisib. c. 12. latius egit.

De natura contentorum in vrina, ac de optimo contento diximus lib. 2. prog. in expositione 26. An tamen sit excrementum secretum in iecore & venis ab humoribus ibidem contentis: an pars chyli geniti in ventriculo diximus fusius lib. 1. prognost. in annotationibus vltimi commentarij, ad quem locum breuitatis gratia placet lectorem remittere. Ibi enim quæ longis ambagibus, & multis paginis ab aliis dicta sunt, nos breui admodum comprehendimus, & veritatem ac Galeni mentem exposuimus.

Vbi legitur (vrinarum) in Græcis codicibus omnibus legitur τῶν ἐμφερομένων τοῖς οὔροις, hoc est, eorum quæ in vrinis inuehuntur. Quæ litera cum doctrina Gal. stare non potest: nam in hoc loco similes differentias bonitatis & malitiæ contẽtorum in vrinis vult esse, differentiis humorum, qui in tumoribus præter naturam continentur, & in sedimento vrinæ id statim exemplum apponit: At ἐμφερόμενον, id est, quod in vrina inuehitur, tantùm significat appendiculum non nebulam, aut sedimentum. Non igitur hîc Gal. de his quę inuehuntur sermonem adstringit. Quod tamen ἐμφερόμενον, id est, quod inuehitur, solum appendiculum significet, docuit lib. 2. progn. comment. 29. vbi, cùm Hipp. dixisset, νεφέλαι ἐμφερόμεναι, id est, nebulæ, quæ inuehuntur: dixit, Gal. per verbum, inuehuntur, ostendit nobis intellexisse appendiculum: illa ergo vult Galen. esse, quæ vrinis inuehuntur. Legendum igitur, τῶν ἐμφαινομένων τοῖς οὔροις, id est, eorum quæ in vrinis repræsentantur. Quæ litera omnibus vrinarum contentis est communis, quo modo Leonicenus legisse videtur. Cæterùm circa præsens caput de putredine, & coctione nõnulla dicenda sunt, ad stirpãdas quorumdam iuniorum medicorum sectas. Porrò putredinis naturam explicuit Aristot. lib. 4. meteorolog. cap. 1. dicens: Est autem putrefactio proprij naturalisque caloris in vnoquoque humido existentis, ab externa caliditate corruptio, ca autem est quæ in eo quod circunfunditur ac cõtinet existit. Corruptio genus est in diffinitione continens putredinem & multas alias corruptiones vt diuisionem, dissolutionem & vstionem. Dicimus tamen ipsam esse corruptionem, quoniam per eam mutationem forma à materia separatur, corrumpitur autem immediatius calidum innatum rei quod in humido existit, forma verò mixti corrumpitur mediatè, & ad corruptionẽ dispositionum conseruantium ipsam. Nam calidum innatum, cui humidum subiicitur, formam in materia cõseruat, quod in mixtis animatis maximè constat, sed & in aliis omnibus mixtis, nihilominus verum est. Innatus autem calor temperamentum est, quod vnumquodque mixtum ex prima compositione elementorum adeptum est per calorem, diuersum in singulis mixtorum speciebus, ex diuersa primorum elementorum mixtura. Causam efficientem huius corruptionis explicat dicens: Ab externa caliditate: externa vero caliditas est, inquit, quæ in ambiente continetur. Exemplum posuit in aëre ambiẽte, à quo maxima ex parte putredines ortum habent, quamuis in humano corpore, & reliquis animalibus venæ & arteriæ, quæ humores continent, vbi extraneam & non naturalem caliditatem contentis humoribus impartierint, ea ad putredinem moueant. Continentis quoque rationem in humorum putredine habent vapores, qui ab ipsis humoribus eleuantur, & non transpirant. Huc itaque vnum est necessarium, vt extraneus, & non natiuus sit is calor qui innatum corrumpere debet: corrumpitur tamen calor à calore, quoniam eum à mixtione educit, & separat, exhalante enim humido exhalat calidum, & humidum à sicco separatur. Apud Aristot. namque per calidum innatum caliditatem intelligimus, non substantiam. Per humidum verò substantiam humidam in qua calor dictus existit. Inde fit vt calidum innatum rei quæ putrescit in debita mixtione elementa continere non possit. Quod multis aliis occasionibus euenire posset, vt à nimio frigore calorẽ natiuum vincente, ita vt subiectum deinde ab externo vincatur calore; superétque externus calor & interna frigiditas, quorum communis est affectio, putrefactio. Quæ verò ab externo frigore occupata nunquàm amplius ab externo calore vincuntur, concreta potius ac gelata dicuntur: succedente verò calore non natiuo, putrefactio sequetur, ab externo calore natiuo superato. Hæc putrefactio à calore & humiditate ortum habet, quæ sunt putredinis principia, vt diximus ex Gale. qui hanc lib. 11. de meth. med. explanauit dicens: Quæ igitur est putredinis natura? mutatio totius substantiæ eius quod putrescit ad corruptionem ab externo calore. *Quæ sit putredinis natura.* Appellat autem externum calorem, non proprium, non natiuum, non genuinum. Hæc definitio eadem omnino est cũ ea, quam ex Arist. explanauimus. Sed tamẽ contrarium verum videtur, nempe aliquã esse corruptionem innati caloris ab externo, quę tamen non est putrefactio, sed adustio, quæ enim vruntur, innati caloris corruptionem patiuntur ab externo calore. Quidam dixerunt eam esse differentiam inter putredinem & vstionem, quòd putredo est motus naturalis, vstio verò violentus: volentes ea quæ putrescunt habere factam extraneam caliditatem, quæ tamen vruntur, fientem. Quæ verò externum calorem factum habent, internum habent principium suæ corruptionis, sed quæ ab interno principium sua corrumpuntur, naturalem patiuntur corruptionem. Erit igitur putrefactio naturalis corruptio, calorem namq; factum internum principium volunt. Id quod Arist. voluisse ferunt lib. 4. meteo. c. 1. Vstionem tamen omnino violentam esse dicunt, quòd à principio extrinseco ipsam in totum fieri constet. Quod longissimè à veritate aberrare notissimum est, ipsis quoque philosophiæ tyronibus. Quærerem enim ab ipsis, an principium aliquod dicatur rei intrinsecum, quia in re ipsa existit, an quia innatum & proprium rei ipsius est? Si primum, sequitur quòd calor vrens similiter erit intrinsecus, quoniam intra rem ipsam vstam est, cùm semel ipsa fuerit inflammata, vt in lignis accẽsis. Præterea qui moritur ex febre, naturaliter moreretur, moritur enim ob corruptionem, quæ fit à calore intrinseco, qui est in ipso corpore moriẽtis. Quod tã de factis, quàm de fientibus probat. Si secundum, constat neque putrefacientem neque vrentem calorem esse innatum, neque proprium, siue factus sit, siue fiens. Præterea illa mors naturalis est, quæ à principio intrinseco fit, paulatim calido humidum absumente, ac nulla causa præter naturam obuiante, sed processu temporis *Quænam sit mors violenta & naturalis.*

agen

Digitized by Google

agentibus principiis. Quam explicuit Arist.lib.de morte & vita, dicens: Obitus atque corruptio violenta quidem caloris extinctio ac marcor (his enim vtrisque de causis calor extingui potest) naturalis verò, eiusdem marcor, ob temporis transacti longitudinem proueniens. Et Gale.lib.de marcore, latè docet mortem naturalem, quæ caloris naturalis actionem necessariò sequitur, sicuti & primo lib.de sanit.tuend. Quod verò Aristote.dixisse ferunt, falsum est: ipse enim non voluit putredinem esse naturalem mortem, sed dixit: Simplici autem generationi contrariũ maximè commune, est putrefactio. Omnis enim corruptio quę natura fit, ceu senectus, & arefactio, ad eã ducit. Voluit ergo naturalẽ corruptionem ad putredinem deducere, non ipsam putredinem esse naturalem. Verùm aliorum nugis prætermissis, quod verum est id tãtum in præsentia referemus. Calor qui corrumpit mixtum, aut miscetur humiditati, aut siccitati: hæc enim duæ tantum cõbinationes sunt possibiles calori. Humiditas verò aut est aquea, aut aërea: si aquea, quæ in ipsa alterantur nonnunquam putrescunt, vt cùm humiditas remisso iungitur calori, nonnunquam verò elixantur, vti cùm calor vehemens est, & aquam ebullire facit. Cæterùm vbi calor cum aërea miscetur humiditate, putredinem infert. Si tamen calor siccitati iungatur, aut vehemẽter alterat, talisq; alteratio vstio, aut assatio dicetur, aut leuiter, & erit resolutio sine vstione. Putrefactio igitur, alteratio est, à calore humido, qui innatum corrumpit calorem rei quę putrescit, simul humidum educẽdo. Cæterùm celerius corrumpit calidum quàm humidum. Vnde fit vt calidum innatum proprium humidum regere nõ valeat, ac fiet putrefactio à calore humido, qui non est natiuus calor, quamuis ad finem singula quæ putrescunt sicciora reddantur, & fiant fimus ac terra, vt inquit Aristotel. Non vt barbari nulla consideratione habita dicunt, quæ putrescunt ad finem in cinerem verti, Nisi ad finem calor siccus redditus esset, vt dicemus lib.2.cap.16. Cùm tamen calor siccitati iungitur, vbi vehementem ac celerem fecerit mutationem assabitur, & vbi vehementissimam vretur, id quod patitur alterationem calido externo vincente ac superãte calidum, simul etiam educente humidum, verùm multò celerius corrumpitur humiditas, caliditate, vel saltem æqua celeritate, quod satisfacit ad hoc vt calidum non reddatur debile, ad humidum collatum, ipsis pari mensura deficientibus. Talis itaque alteratio à calore sicco fit, quod sentent. Aristot. confirmat, lib.4.meteo.cap.3.dicentis: Assatio coctio est, quæ ab arido & alieno calore efficitur, vbi parum infra dixit: Et assum per exuperantiam adustũ est. Si igitur assum vstum redditur, vbi modum excesserit, & assatio à calore cum siccitate fit, fiet quoq; similiter vstio. De coctione prætereà nõnulla dicenda sunt ex Arist. & Gal. doctrina. Illa enim lib.4.meteor.cap.2. coctionem definiuit dicens: Coctio est perfectio quæ à naturali proprióque calore ex appositis fit passiuis, quæ sua cuique materia existunt. Quàm rectè ipsam Arist. definierit, hinc constat: nam quod dixit, perfectio, motum quendã intellexit, per quem id quod mouetur, perficitur, eo modo quo dicimus calefactionẽ motum ad calorem, & ita perfectionẽ motum ad formam, quæ est perfectio. Hæc autẽ forma aut est substantia rei, aut aliud ab ipsa, quapropter dixit Arist. coctionis finem quibusdam esse formam, naturam, & essentiam: quibusdam certam quandam formam. Exemplũ 1. vt cum ex sanguine caro generatur, aut aliqua corporis particula, finis enim illius motus, forma viuentis est, & ipsius essentia, quæ in materia sanguinis generatur. Exemplũ 2. in humoribus qui putrescũt, vbi tales euaserint, vt sub forma puris, aut sedimenti, aut in summa, à natura fuerint superati. Coctio igitur ab Arist. definita, de ea quæ circa bonos ac malos succos exercetur dicitur, quoniam alimenta per balnea, & id genus alia coqui dicit, licèt principij vicem internus calor occupet, & cap. 3. lib. citati dixit: Alimentum in ventriculo coqui, & in fructibus alimoniam. Quam coctionem, maturationem appellat, quæ circa fructus & fructuum alimenta versatur, & omnis talis circa bonos succos exercetur. Dicitur quoq; coctio de ea quæ versatur circa prauos succos, qui vel corrigi possunt, vel nõ, prioris exemplũ apud Arist. est, cùm humor qui putrefiebat, aut incalescebat, talis ac tantus euasit, tũc enim vtilis est, & coctionẽ recepisse dicitur. Vtilis verò non esset nisi correctus foret. Eorum qui corrigi non possunt, est exẽplum in vtinis, & deiectionibus, & tuberculis coctis. Apud Galenum verò coctio de eisdem dicitur. Est namque genus ad eam perfectionem quæ fit in bonis, & ad eam quæ fit in malis succis, vbi generatim accipiatur: speciatim verò de ea quæ circa bonos tantummodo versatur, dicitur. In generali significato definitur libro 2. de Rat.vict.acuto.comment.44. vbi Gal. inquit: Sic igitur biliosorum humorum coctio existit, & sanguinis qui in phlegmone est in pus migrantis, intelligentibus nobis coctionis nomen, in suo vniuersali significato. Est autem vniuersalius, cùm natura causis fortior fuerit, permutaueritq; eas suo robore. Ad hunc modum ea cocta dicentur in vniuersum, quæ sunt à natura victa, & superata, quemadmodum loco citato dixerat de bile & ichoribus loquens. Verũtamen quoniam & talia vincit natura, cocta quidem consueuit vocare Hippocrates excrementa huiusmodi, quæ à natura ipsa euicta sunt. Hanc ergo coctionem in vniuersali voce comprehendi vult. Speciatim tamen accepta, aliquando dicitur tantũ de ea quæ fit in bonis succis, quã definiuit lib.1.de morb.pop.comment.44. dicens, πέψις, id est, coctio in coquentis substantiam deductio quædam est, eius quod coquitur. Quemadmodum tertio de naturalibus facul. dixit: Coctio est alteratio ad propriam eius quod nutritur qualitatem. Posset quoque sumi speciatim pro ea quæ in malis succis tantùm fit, & hæc πέπανσις propriè dicitur, vt lib.1.de mor.pop.par.citata dixit: Nẽpe, Coctio quædam est eorum qui præter naturam sunt morbi, πέπανσις, id est, maturatio. Talis etiam est in eo loco vocabuli πέπανσις acceptio apud Hippoc. licet Arist. magis propriè ipsam declaret per coctionem quæ fit circa fructus & fructuum alimenta, quæ tũc perfecta est, quãdo ex ipso semine simile vegetibus potest generari. Eam enim Latinè maturationem appellamus, sicuti & medici non tantùm eam, sed & illam quæ in prauis succis fit. Alio quoque modo coctio accipitur apud Galen. in arte medicinali, cap.98. vbi dixit: Esto enim si ita contigerit in humoribus putrescentibus accendi febrem, indicatio in huiusmodi est euacuatio, atque alteratio. Hæc quidem quæ putredinem finit manente adhuc substantia: euacuatio verò quæ totam ex corpore substantiam educat, sed dicta quidẽ alterationis species cõcoctio existit. Hæc tamẽ coctio circa prauos succos corrigibiles versatur. Si igitur quis interrogauerit, quando aliquid coctum esse dicemus: respondemus, quòd si coctio fit in bonis succis, coctum dicitur quod in corporis familiarẽ qualitatem, est mutatum, Si verò succi praui fuerint, aut reducũtur ad

Putrefactio quid.

Assatio quid.

Coctionis definitio.

Digitized by Google

benignum, quod est corrigi, & de talibus dicemus coctum, quod eam est assequutum dispositionem, vt alere possit. In malis verò non reducibilibus ad benignum, qui à corpore sunt educendi, coctus aliquis dicetur, quando est à natura superatus, vt apud Aristot. loco citato cap. 2. Corporis excrementa cocta dicuntur, quòd humorem à natura vinci significent, & Galen. lib. 1. de mor. pop. comment. 46. inquit: Vt concoctiones fiunt natura morbosas causas superante, sic & non superante contrarium. & 2. de rat. victus acut. comment. 44. Veruntamen quoniam & talia euincit natura, cocta vocare consueuit Hippo. Hanc victoriam calor naturalis efficit: nam ipse coctiones omnes perficit, licet ab externo adminiculum accipere possit. Ipsum quoque adminiculum temperatum esse decet. De his ergo quæ coctionem perficiunt, nónulla dicere hoc in loco visum est mihi, quoniam hæc valde ex vsu sunt, & cognitione admodū necessaria. Secludamus primùm coctionem, quā diximus facere cessare putredinem manente substantia, hæc enim persrigida & sicca, maximè fit, quæ putredinis causis aduersantur, ac ipsam inhibent: Coctio verò quæ in bonis succis fit & in malis non reducibilibus ad benignum, omnis à calore moderato fit, & à moderatè calidis iuuatur. Primum ex Aristot. constat 4. meteor. cap. 2. dicente, Atq; perfectionis exordium à natiuo calore prouenit, quamuis aliquo externorū adminiculo ad calcem vsque perduci soleat, quomodo alimentum per balnea, & id genus alia coquit. Verùm principij vicem internus calor occupat. Apud Galenum tamen docebimus coctionem omnem talem à moderato fieri calore: nā lib. de cōstitutione artis med. in vlcerum curatione, his quæ coqui nequeunt, afferre docet moderatè calefacientia. Præterea 1. de mor. pop. par. 2. comment. 44. ferè eandem cum Aristo. loco citato scribit sententiam dicens: Et manifestum quidem est, quòd malorum humorum coctioni mediocriter calefacientia omnia operantur, vt alimēta, fomenta, cataplasmata, & de eis sunt frictio moderata & balneum. Idem lib. 4. de ratio. vict. acut. comment. 45. & 50. & lib. 5. de simpl. med. facu. vbi pariter à moderato calore omnē coctionē perfici, & per moderatè calida medicamēta adiuuari probat. Calidum innatum nāque coctionis principium actiuum est, non quidem quà calor, sed quà moderatus est. Quæ igitur ad coctionem iuuandam admouentur, aut calori naturali similia sunt, aut dissimilia: si similia pariter, vt naturalis calor moderata erunt, si verò dissimilia calori non erunt adiumento, sed potius ipsius actionem impedient, & ipsum à suo moderamine distrahent. Docet quoque id quotidianum experimentum, nihil enim maius auxilium ventriculo languenti afferre potest manu hominis temperata, aut quàm catulus canis ventri applicitus. Idem de coctionibus humorum, qui in vlceribus & tumoribus præter naturam continentur probari, pari ratione potest.

Hinc constare poterit medicis qui syrupos, siue dulces succos in potu præbent, eos nonnunquam proficere coctioni, nonnunquam verò solummodo præparationi ad expulsionem, & euacuationem per medicamenta purgantia. Si enim tales potiones temperatæ fuerint, vt aqua mulsa, coctionē molientur, quę naturali calore vincente, & medicamento adminiculante perficietur. Si fuerint siccæ ac frigidæ, vt oxyzaccatum, proficient coctioni quæ facit cessare putredinem, manente substantia. Si verò fuerint qualia oxymeli, & syrupus acetosus, & quem de radicibus nuncupant, maximè valebunt ad præparationem humorum, ad expulsionem, ad quā summè præparant, quæ attenuant. Neque enim crassiorem reddere humorem à vasis, vi medicamēti expurgantis educendum, licet, quod medici ex Auicenna in magnum ægrotantium incommodum exercent, sed hos alibi confutabimus.

CAPVT IX.

Ebres autem accensas ex putredine humorum, aliàs à diariis esse existimare oportet. Atque harum agnitio nequaquam difficilis est: quamuis impossibilis quibusdam esse videatur, idque re ipsa millies indicauimus prima accessione sedata, lotum ac modicè cibatum ad solitas operationes redire præcipientes: ceu postea non febricitaturum, & ita accidit.
Vnum igitur ac pri- 2
mum indicium febris diariæ, est ab aliqua causa pregressa incepisse recenti, atque euidenti: quam consueuerunt omnes medici iuniores appellare causam procatarcticam, id est, pregressam. Sed id quamuis inseparabile sit ab huiusmodi febribus earum proprium minimè est: quoniam & aliæ

Quæ sit causa potissima febrium diariarum.

nonnullæ incipiunt, causa quadam euidenti pregressa. In- 3
separabile verò & proprium est, vrinæ concoctio statim primo die. & ad hæc, pulsus in magnitudinem ac celeritatem insignem auctio, ita vt frequentia per exteriorem quietem minimè seruet proportionem. Magis præterea pro- 4
prium, atque inseparabile earum indicium est, quòd contractio minimè crescat in celeritatem, vel si crescat interdum, id minimum est, ac cognitu difficile, & paulùm à pulsu naturali recedent. Quinetiam caloris suauitas pro 5
prium atque inseparabile est talium febrium. Inseparabile 6
verò & æqualitas & ascensus liber tum in caliditate, tum in pulsibus, non tamen proprium est. Etenim quibusdam aliis inest: quemadmodum & status clementia. neque enim id proprium est, quamuis his potissimum insit. Ac melius quidem fuerit hæc quæ communia sunt, quòd per incrementum ac vigorem diariæ præcipuè insit, inter propria reponere. Sit enim ita, quamuis non rei species, tamen optimum certissimúmque talium febrium proprium simul atque inseparabile indicium: quemadmodum inclinatio quæ cum sudore aut madore: aut penitus vapore quodam suauis est, quam integritas imperfecta excipiat. Atque his indiciis 7
febres diariæ, promiscuè cognoscuntur. Sed de singulis seorsum secundum speciem agetur.

COMMENTARIVS.

NArrauerat Gale. supra causas, & modum generationis febrium diariarū, atque putridarū, ac docuerat diuersum modum caloris in diariis & putridis: pręterea quales fiant putredines in vasis, quales etiā extra vasa. Iam verò signa scribit singulorū generum febrium: primò diariarum, quoniam istæ omnium sunt facillimæ. Caput septem partibus secatur. In prima reddere voluit causam quare de diariarum cognitione primo loco agit, quoniā inquit, Earum cognitio facilis est, quāuis nonnullis impossibilis visa fuerit. Facilem esse probat sui exemplo, qui statim finita prima accessione, id est finito termino febris diariæ, lotum ac cibarum modicè ad solita negōtia mittebat ægrotantem, cognoscens eam febris speciem non rediturā, quod sic euenisse res ipsa docuit. Quamuis tamen de se exemplum apposuit, non tantùm sibi facilem fuisse earum febrium cognitionem existimandum est, sed cuiuis probè exercitato in talibus dignoscendis. Quod etiam allicere potest legentes ad signorum scribendorum curam, spectantibus nobis facilem futuram earum febrium

febrium notitiam, ſi eis ſignis vtamur, quibus iunixus Gal. eas facilè cognoſcebat. Admonuit quoque in huiuſmodi exerceri lib. 1. de arte curat. ad Glauc. cap. 2. dicens: Sed cura quidem harum febrium in promptu eſt, at earum cognitio maiorem exigit diligentiam, de qua nemo ante nos quantum oportuerit ſcriptum reliquit. Id igitur eſt, quod vult Galen. facilè poſſe cognoſci febrem aliquam ex genere diariarũ eſſe, maximè vbi medicus ſignis, quæ ſequuntur, vtatur. Poſſet autem quis inſtare, difficilem probans cognitionem diariarum medicis quoque exercitatis (ſi quis morbus ipſis cognitu difficilis eſt,) & ſimpliciter omnibus. Quoniam morbus omnis curatu facilis medico, eſt cognitu difficilis, ſed diaria eſt curatu facilis, ergo eſt cognitu difficilis medico: maior probatur primo exemplo in hectica, quæ in prima ſpecie, vt difficilè cognoſcitur, ita facilè curatur: & in ſecunda, quæ vt difficilè cognoſcitur, ita facilè curatur: & in tertia, quæ vt difficilè curatur, ſic facilè cognoſcitur. Sed ratione ex natura rerum monſtratur: nam ex rei natura ſatis conſtat, quod morbus, qui facilè curatur leuis eſt, & ab ipſo facilè reſtituitur æger, qui tamen talis eſt, ſigna habet remiſſa ac ſymptomata ipſum oſtendentia leuia, ſed morbus omnis ſuis ſymptomatis daprehenditur, ergo difficilè deprehendetur. Leuia autem ſunt ſymptomata leuium morborum, quoniam per eos corpus parum à ſanitate recedit: per morbos verò magnos, magnus eſt receſſus à ſanitate, magna quoque ſymptomata, ex quibus facilis habetur cognitio morbi, difficilia verò curatio, quoniam per magnos morbos ægri difficilè reſtituũtur. Ad quod reſpondemus, quod cuiuſuis morbi duplex habetur notitia, vna per quam medicus indicat eum eſſe morbum atque hominem ægrotare. Altera per quã cognoſcimus, quòd morbus eſt huius, aut illius ſpeciei. Cum ergo cognitio morbi, qua morbus eſt, pẽdeat ex collatione ipſius ad ſanitatem, morbus paruus, quatenus à ſanitate non longè recedit, facilè curabitur: difficilè tamẽ cognoſcetur morbum eſſe. Quòd tamen huius aut illius ſpeciei ſit, non pendet ex collatione ad ſanitatẽ: facilè igitur cognoſci cuius ſit ſpeciei, nihil agit ad difficilẽ curationẽ. Nam reſtitutio ſanitatis facilis, aut difficilis, ex diſtantia maiori aut minori, à ſanitate pendet, non ex ſpecie hac vel illa. Poterit igitur ſimul facilè diſtingui ab aliis ſpeciebus, facilè quoque curari, vt tertiana exquiſita, facilè à quotidiana exquiſita diſtinguitur, facilè quoque curatur. Quòd itaque dixit Gale. febrem diariam facilè cognoſci, voluit ipſam facilè ab aliis febribus dignoſci & diſtingui, nec tamen ob id ſequitur, ipſam difficilè curari. Difficilè tamen cognoſcitur, quòd morbus eſt. Pauca enim ſign. & minimè difficilia ſymptomata præ ſe fert diaria febris, & ob id facilè curatur, de hac tamen cognitione non loquitur Galenus. Cùm tamen dicimus difficilè ad aliquid relationem facimus, nempe ad alia febrium genera, quorum collatione, rectè dicemus, difficiliùs cognoſci hominem ægrotare, cùm patitur diariam, quàm vbi aliam febrẽ pateretur, quòd per ipſam homo minus à ſanitate diſtet. Quãto verò difficiliùs cognoſcitur, tanto æger ad ſanitatem faciliùs reſtituetur, quàm per alias febres. Quemadmodũ per alias febres faciliùs cognoſcimus homines ægrotare, quàm cum diariã patiuntur, difficilius tamen curantur ipſa diaria. Adde quod dicta ſententia, morbus facilior cognitu, eſt curatu difficilior, & morbus difficilior cognitu, eſt curatu facilior, non ſemper habet verum: namque in morbis diuerſi generis aliquãdo fallit, quamuis in collationibus quæ fiunt intra ſpeciem nunquam fallat. Nam in febre tertiana exquiſita propoſita, medicus faciliùs cognoſcit hominem ægrotare, quàm per febrẽ quotidianam lentam, ſed a tertiana faciliùs homo vindicatur, quàm à quotidiana, ſicuti & diaria febris faciliùs cognoſcitur, quàm aqua intra peritonæum, nec tamen difficiliùs ipſa curatur. Vbi tamen diaria, diariæ, tertiana, tertianæ, lateralis laterali morbo confertur, qui faciliùs cognoſcitur, difficiliùs curatur.

In ſecunda parta quæ incipit (Vnum igitur) primum ſignum febrium diariarum ſcribit, quod eſt, incipere à cauſa prægreſſa. Quod ſignum inſeparabile eſſe dicit, non tamen proprium. Eſt tamen ſignũ aliquod proprium, quod conuenit ſoli, inſeparabile verò quòd omni conuenit. Sed poteſt proprium ſignum non omnibus conuenire, quemadmodum inſeparabile poteſt conuenire aliis. Proprium tamen atque inſeparabile ſolis conuenit, atque omnibus. Inueniemus quoque in ſequentibus ſigna propria non inſeparabilia, & inſeparabilia non propria, & propria ſimul & inſeparabilia. Is erit vſus in ſequentibus horum vocabulorum, ſignum proprium, ſignum inſeparabile. Signum tamen, quod in præſentiarum primo loco ſcribit, quod eſt incipere à cauſa prægreſſa, inſeparabile eſt, quoniam omnibus diariis febribus competit, non tamen proprium ſignum eſt. Quoniam conuenit aliis febribus, non diariis tantùm. Inueniũtur namque aliæ febres, quæ à cauſa prægreſſa incipiunt, vt putridæ, quæ ſæpiſſimè excitantur à cauſa prægreſſa vbi in corpore fuerit malorum humorum ſoboles. Eſt autem, vt inquit, cauſa prægreſſa: cauſa recens, ac euidens, quales ſunt cauſæ externæ, atque animi affectiones. Gal. lib. de cauſis morborum dixit: Quæ verò extrinſecus adueniunt, & vehementer alterant, mutántque corpus, eas prægreſſas appellant. Vnde ſequi videtur, non omnes febres diarias fieri à cauſa prægreſſa: nam à bubonibus fiunt diariæ febres, vt ſupra diximus: & hi nõ ſunt externæ cauſæ, ſiue extrinſecus aduenientes. Ad quod dicemus, quòd in lib. de cauſis morb. cauſas illas, dixit prægreſſas, quamuis & aliæ multæ ſint eis annumerãdæ, vt animi pathemata, & dolor, & motus. Et in præſẽti loco cauſas euidentes dixit prægreſſas appellari, de quibus eſt bubo. Hæc enim eſt prægreſſæ cauſæ ratio, vt cauſa euidens ſit: nam hæ tantum inter genera cauſarum omnibus patent, ſiue fuerint alimenta, ſiue medicamenta, ſiue venena, ſiue aër ambiens, ſiue animi paſſiones, ſiue actiones, & euidentes cauſæ ſunt, & ſic à Celſo appellantur. Adde quod bubo cùm facit diariam febrem à cauſa prægreſſa oritur. Has cauſas appellant Græci προκαταρχόντας, & προκαταρκτικὰς & προφάσεις & Galen. in præſenti loco φανερὰς αἰτίας id eſt, manifeſtas cauſas.

In tertia parte ſecundum ſignum febrium diariarum ſcribit, quod inſeparabile ac proprium eſſe dicit, nempe vrinæ coctionẽ, primo die apparentem, ad pulſum in magnitudine ac celeritate auctum, ita vt frequentia per exteriorem quietem minimè ſeruet proportionem. Vrinæ coctio primo die apparens morbum indicat, qui non conſiſtit in humoribus putridis, ſed qui cùm in ſpiritu conſiſtat, nullam manifeſtam mutationem in humoribus inducit. Fiet autem ſæpe, vt talis coctio non appareat in vrina, vt in his qui alio morbo aut cruditate, aut obſtructione laborant, verum id quod diximus ad febrem ipſam diariam eſt referendum, vbi nulla alia ratione impediatur. Talis apparebit itaque vrina, qualis per ſanitatem, aut parum colore mutata: non tamen ſubſtantia, aut contento. Continetur autem

vt inquit lib. 1. de crisibus, aut sedimentum, aut appendiculum bonum, aut nebula, vtcunque tamen bene coloratæ sunt. Pulsus quoque in huiusmodi febribus insignem recipit mutationem ad magnitudinem, & celeritatem, & per quietem exteriorem proportionem non seruat: nam calor qui fumosus non est, solam exposcit refrigerationem. Talis est febris diaria, cuius rei gratia magnitudinem, & celeritatem adauget, vt melius vsui satisfaciat natura. Et lib. 3. de præsagit. ex pulf. cap. 7. febrem diariam distinguit Galen. ab aliis, ab hectica magnitudine pulsus, & vehementia, & à putridis, si cum his contractio non properet, properat enim in putridis, in quibus aliquando alia duo inueniontur, hoc est, magnitudo, & vehementia. Quemadmodum verò constrictio in diaria febre non properat, quia non vrget vsus mundificandi, & excernendi fumos, ita quies externa longior est, quàm pro ratione distensionis ipsam præcedentis, quæ minori tempore, quàm in sanitate fit. Id verò est non seruare proportionem externam quietem: vel ad internam, vel ad distentionem. Ob eandem enim causam refrigetij fiunt breuiores, quies interna, & distetio. Hæc de pulsu nota sunt, quæ tamen de vrinis dixit, dubia. Quoniam in aliquibus febribus putridis vrina statim ab initio cocta est, vt in his morbis qui statim consistuot, vt inquit Galen. lib. 1. de crisibus cap. 17. Quomodo igitur in primo die febris ad statum peruenisse cognoscetur: quomodo aliter quàm si statim habuerit signa coctionis? Igitur coctio primo die apparens non est proprium febrium diariarum. Dicemus, quòd non similiter apparêt signa coctionis in diariis febribus, & in putridis: nam in diariis signa coctionis apparebunt in primo die, & prima diei parte: & statim in prima inuasione. Sed in putridis non statim in principio, quamuis in prima die possint coctæ apparere. Verumtameo vt Galenus inqoit capite sequenti parte 10. in febribus putridis primæ vrinæ semper apparent crudæ, aut obscurè coctæ. Insignis tamen nota coctionis nondum in ipsis apparebit, nisi à diariis io ipsas fiat transitus. Quales sunt febres quædam continentes, in quibus Gal. quandoq; vidit prima ipsa die coctionis notas. Hæc signa quamuis duo sint, vnius ratione comprehenduntur à Gale. cùm dixit esse proprium & inseparabile. De iis tamen dicemus cap. 10. sequenti.

In quarta parte tertium signum scribit, quod proprium & inseparabile est, contractionem minimè in celeritate augeri: quòd si augeatur, id minimum & cognitu difficile est, & parum recedens à naturali pulsu. Quod dicit esse magis proprium signo prædicto, hoc est, pulsus augmento in magnitudine, & celeritate. Cùm enim io præsenti cap. proposuerit signa scribere distinguêntia febres diarias à putridis, nihil magis eas distinguere potest, quàm celeritas contractionis, quæ maximè coniuncta est putridis febribus & minimè diariis, cùm in ipsis aut omnino fumi praui non abundent magis quàm in sanitate, aut adeò parum, vt augmentum contractionis celeritatis minimum fit, & ab ea celeritate quæ in sanitate habetur parum recedat, atque is recessus fit cognitu difficilis. Non accelerari côtractionem, similiter conuenit hecticis febribus. Sed tamen in hoc cap. Gale. de febribus loquitur, quæ à principio inuadunt, quod rarissimè accidit hecticis atque tunc non nisi præcedêre diaria fient. Bene igitur dictum est, proprium esse diariis febribus, contractionis celeritatem minimè augeri, quandoquidem nolli alteri ex his quæ incipiendo fiunt, conuenit. Febrium autem hecticarum adhuc incipiêtium signa scribet infrà. Quoniam tamen Gale. in febribus diariis distentionem dixit accrescere in magnitudine & celeritate. Iuniores dubitant, an eo modo, quo pulsus distentio celerior est contractione in diariis, & in potidis (vt dicemus) contractio celerior distentione, ita contingat distentionem contractione fieri maiorem, vel minorem. Nos tamen vt importunam prolixitatem vitemus, breuiter dicemos quæ Gale. doctrinam sapiant ac vera sint. In quouis augmento caloris supra temperatum cum constantia facultaris, & instrumêti obsequentia vbi calor purus fuerit, non fumosus, distentio magna fit, contractio non aucta. Atque distentio erit magna, id est, maior moderata. Contractio tamen non erit magna, hoc est, nô erit maior moderata. Esse autem distentionem maiorem fit, quoniam naturales terminos distentionis excedit, contractione tamen terminos contractionis non excedête. Is quoq; pulsus quamuis magnos tyronibus dicatur, qui solam distentionem nouerunt, absolutè tamen magnus non dicetur, nisi vtroque motu distêtionis, & contractionis magnus fuerit. Reliquum autem est, an distentio aliquâ suam proximam contractionem superare possit, ita vt per maius spatiû fiat & non omnino intra eosdem limites. Id enim videtur impossibile. Siquidem quamuis arteria magis excedat limites moderatæ distentionis, in distentione quàm contractionis in contractione, semper intra eosdem terminos fit. Nam si in distentione procedit ab a, io b in contractione procedet à b, in a. Ista autem spatia sunt æqualia, igitur distentio æqualis erit contractioni. Id quod verum restatur Galenus in dormientibus, libro tertio de causis pulsuum, in quibus côtractionem dicit esse distentione maiorem ac inde pulsum esse appellandum altera parte paruum. Semper tamen moueri arteriam pari interuallo. Contra quod obiicere posset quispiam. Nam quo tempore crescit vsus constringendi arteriam: contractio quæ fit, maior est præcedenti, sed præcedens fuit æqualis distentioni, ergo hæc erit maior distentione. Maior nota est, quoniam maiorem vsum contrahendi maior sequitur contractio, minor autem concessa est omnibus. Quod ergo intendimus verû est, contractionem esse maiorem distentione, id est, maiori interuallo fieri. Ad quod accedit quod distentio sequens contractionem in somno factam, tantum minuit spatium, quantum in côtractione augetur. Itaque cum arteria contrahitur à loco quietis externæ totum distentionis præcedentis spatium percurrit, & adhuc amplius, quoniam augetur. Est quoque maius spatium quod ab ipsa contractione transitur, quàm quod à sequenti distentione, quoniam à termino contractionis incipit distentio, & non peruenit ad terminum à quo incepit, quapropter contractio vtcunque maior erit distentione. Maior adhuc obiectio vrget in putridis febribus, in quibus simul augentur vsus distentionis & contractionis. In illis namque post contractionem quæ terminos contractionis naturalis excessit: distentio non detrahit similem mensuram à distentionis naturalis terminis, sed ipsos quoque transgrediuntur. Quo fiet, vt semper motus præcedens sequenti sit minor, sequens verò maior. Cæterùm aduertêdum est, quòd ex vsus mutatione, pulsus inæqualis nunquam fit, ita vt sequêns maior sit præcedenti, vt sentiri possit. Nam vsus ipse non mutatur subitò, caloris namq; augmêtum sensim fit, & fumorum copia sensim augetur. Neque tamen quouis augmentum sufficit pulsum efficere maiorem in distentione, aut contractione. Cùm tamen ad id peruenerit vt pulsum augeat, fiet quidem

dem maior,ſed non inæqualis in diuerſis diſtentionibus,nedum in diſtentione,& ſibi coniuncta contractione. Nam vt Galenus inquit lib. 2. de cauſis pulſ.cap.1.non eos,quos ratio colligit,impares aut inæquales appellamus,cæterùm quos dilucidè ſenſu comperimus tales eſſe. Vnico tantùm excepto caſu, quem Galenus loco citato explicuit, nempe vbi rhythmum ſubitò immutet pulſus. Aut quemadmodum dixit lib.4.de præſagitione ea pulſ. cap. vlt. ſi cùm digitos caſu admoueris, repentina fiat mutatio, qood contingit in facultatis oppreſſionibus,& animi affectibus,in his enim ſenties manifeſtam differentiam magnitudinis diſtentionis & contractionis,nec eodem interuallo fieri.

Calor ſuauis & vaporoſus eſt inſeparabile ſignum febriũ ephemerarum.

In quinta parte quartum ſignum ſcribit. Eſt autem caloris ſuauitas,quod proprium atque inſeparabile eſſe dicit.Calor verò ſuauis, calor vaporoſus eſt,vt ipſe libro ſecundo de criſib. cap. 13. ſcribens diariarum febrium ſigna,dixit:Sicuti & in omnibus calor vaporoſus eſt,ſed quibuſdam ſtatim in primo quidem contactu,quibuſdam verò poſterius. Quibus enim cutis rara eſt,ſtatim:quibus adſtricta, poſterius. Suauis autem eſt collatione facta ad eum qui in aliis febribus,in quibus mordax redditur,aut ob ſubiecti ariditatem,vt in hecticis, aut ob fumorum putridorum acredinem, vt in putridis: in diariis tamen vaporoſus,vt in vapore,ac ſpiritu conſiſtens,ſuauis eſt.

In ſexta parte quintum ſignum addit, quod eſt, Æqualitas & aſcenſus, ἄθλιπτος, hoc eſt, liber,& minimè compreſſus, tam in calore, quàm in pulſu.In febribus namque putridis acceſſiones habentibus, calor ab initio ad interiora reuocatur. Qua ratione euenit inæqualitas & aſcenſus θλιπτὸς, hoc eſt,compreſſus,tam in pulſu quàm in calore. Nam poſt primum tempus acceſſionis, in quo manifeſtè corpus refrigeratur, ſanguis ad interiora recurrit, pulſus in conſtrictionibus acceleratur,& in diſtentionibus fit paruus. Sequitur inæqualitas, quæ in aſcenſu adeſt, ea ratione qua in ipſa, vt in aſcenſu calor augetur ac extenditur.Placuit autem medicis id tempus quo nondum calor in totum corpus diffuſus eſt, appellare inæqualitatem, quo tempore pulſus compreſſus eſt,hoc eſt, paruus in diſtentione,& calor ſimiliter compreſſus in viſceribus retentus,nondum effuſus.Hæc autem in aſcenſu contingunt, quoniam inæqualitas hæc dicta augmenti, ſiue aſcenſus pars eſt,vt inquit Gale.lib. de morborum temporibus. In febribus tamen diariis, quoniam calor nec reuocatur,nec opprimitur, nec impeditur ab exitu,vt in putridis,in quibus humorum copia, & craſſitudo opprimit calorem, & exitum ipſius impedit:nulla contingit neque in pulſu, neque in calore oppreſſio,aut compreſſio,neque inæqualitas dicta in calore, ob liberum ipſius incrementum,neque ſimiliter in pulſu.Fit namque pulſus inæqualis ob inæqualem cordis intemperiem, aut vitium in facultate, cum à multitudine grauatur,vel ob vitium inſtrumenti.Id autem obſtructione,compreſſione,aut duritie.Durities verò frigore, aut ſiccitate,aut vtroque, aut ob conuulſiuam diſpoſitionem. Hæc vero ob phlegmonem, aut ſcirrhum, aut conuulſionem. Nullum tamen horum adeſt in vera diaria.Non ergo aderit pulſus inæqualitas,quæ in vna arteriæ compulſione adeſſe non poteſt diariis febribus, vt libro de arte curat. ad Glauc.quoniam & hæc,vt collectiua, cauſas dictas inſequitur. Eſt autem inſeparabile ſignum, non tamen proprium febrium diariarum. Quoniam in aliis ſimiliter inuenitur, quæ ſunt de genere putridarum,vt in continentibus febribus, in quibus calor nunquam recurrit,nec pulſus conſtrictus apparet,neque neceſſariò inæqualis. In aliquibus enim continentibus febribus inæqualis non eſt, & inæqualitas dicta eis non accidit.

Addit præterea,id ſignum pulſus & caloris quamuis aliis conuenire poſſit:quia tamen per incrementum & vigorem diariis febribus id maximè euenit: etſi commune ſit proprium appellare velle.Neque tamen erit rei ſpecies, id eſt,non erit, vt proprium quarto modo, quod cùm conueniat omni & ſoli, oſtendit ſpeciem eius cui conuenit. Hac ratione ſignum,quod ſumitur ex vrinæ coctione prima die apparente,poſſet proprium appellari.Quoniam etſi aliis competere poſſit,rarò tamen, & diariis maximè competit,ac proinde inter propria annumerabitur, etſi non ſit rei ſpecies, id eſt,licet non demonſtret ſpeciem, quamuis alia ratione proprium ſit,vt infra dicetur.

In ſeptima parte ſextum ſignum habetur, id autem eſt,vt quemadmodum inclinatio fit cum ſudore,aut rore,aut madore quodam optimo: ita perfecta infebricitatio ſequatur. Quod ſignum pulcherrimum,& exquiſitum,proprium & inſeparabile eſſe dicit:ſemper enim eis conuenit,atque eis tantùm ad integram infebricitationem peruenire, cum tali rore,aut madore optimo. Dices fortè id ſignum aliis quoque competere:nam tertianæ febres ad integram infebricitationem perueniunt, vt conſtat. Sed tamen duo interſunt. Primum, quòd ſudor in tertiana febre non ſolet ipſam ad integritatem deducere,niſi magnus ſit,neq;ſanorum ſimilis, quem modò optimum ſudorem appellat.Præterea quamuis ad infebricitationem perueniat: non tamen integram,ita vt nullum relinquat veſtigium, id enim tantùm diariis febribus competit. Quod manifeſtè docuit Galenus lib. 1. de arte curat.ad Glaucon. vbi de ægro febrem diariam patiente loquens inquit: Nam arteriarum motus in hoc in totum aſſimilatur huic qui in ſanis deprehéditur,cùm in nulla alia febre ad naturalem habitum reuertatur, neque ſi multum temporis inter primæ acceſſionis finem,& ſecundæ principium intercidat. Quemadmodum in tertianis atque quartanis, in illis enim febris remanet ſignum,in ephemeris autem in totum aboletur acceſſione ceſſante. Plurimi verò earum & humidi quidam vapores, & quibuſdam etiam ſudores vtiles apparent,aut omnino quædam ceu vaporis copia ex intimo corporis exit. Quòd ſi euenerit,vt febris diaria aliis notis iam cognita, ad integritatem non redeat,ſignum eſt, quòd in aliam febris ſpeciem tranſit,vt capite ſequenti parte 10. verum an poſſit aliqua febris putrida ad integritatem finiri, libro ſecundo, cap. 4. dicemus fuſiùs, Hæc ſunt diariarum febrium generalia ſigna:peculiaria verò ſingularum ſpecierum capite vltimo huius libri tradentur.

CAPVT X.

Lind autem genus febrium, quod ex aduerſum diariis deductum eſt, nullum nomen commune omnium habet. Differentia autem prima duæ exiſtunt, non obſcuris ſpeciebus definita,quædam enim ex eis putredine humorum accenduntur,aliæ verò partes ipſas animalis ſolidas occuparunt:atque appellant eas hecticas febres,vel quia ſtabiles ſunt,ac ſolutu difficiles, quemadmodum habitus,vel quia ipſum corporis habitum occuparunt.

Ita namque solent nominare solidas partes ex aduersum
deductas humoribus. Febres igitur humoribus accensæ co-
2 gnoscuntur ad hunc modum. Primum igitur indicium, pro-
prium quidem sed minimè inseparabile est, quòd nulla præ-
gressa causa tales præcessit febres: neutri enim aliorum ge-
nerum hoc inest: eo quòd omnis diaria ex causa prægressa
consistat. Hectica autem quoties sine ea existit, nunquam
ab initio prehendit, quocirca quoties sine prægressa causa
quis febricitare cœperit, causam huius esse in humoribus,
3 sciendum est. Sed interdum causa quæpiam euidens præ-
gressa, diariam febrem, quantum est in sepsa, committens,
febrem ex humorum putredine excitauit, quoties affectum
corpus ita se habet, id est, quoties impurum, excremento-
sumque est. Vbi enim excrementa per diariam febrem plus
æquo calefacta fuerint, deinde initium putredinis inde su-
sceperint, alterum febrium genus accendunt, priore sedato.
Sed internoscitur successio talis febris indicio proprio simul
atque inseparabili, quòd febris diaria nequaquam desinat
ad exquisitam integritatem. Accidit enim interdum, vt
per consistendi vigorem diaria transeat in putridam: ac
multò magis per inclinationem, quoties (vt paulò antè di-
ximus) maxima tranquillitas febris abest, quæ adesse de-
4 beret. Hæc sunt transitus indicia. At verò febrem ex rigore
incœpisse, nequaquam prægresso æstu vel frigore forti (qua-
lem maxime patiuntur, qui per niuem faciunt iter, vel alio
modo in vehementi frigore diuersantur diutiùs) proprium
est & hoc febrium putridarum, sed haud quaquam insepa-
rabile. Neque enim omnibus inest, quemadmodum nec hor-
ror, inest: is enim non solùm non inseparabilis est ab huius-
5 modi febribus, sed nec vllo pacto proprius est. (Cæterùm pul-
sum atque etiam calorem inæqualem esse, siue per initia
accessionum, siue per incrementa, talium generi febrium
proprium est, sed haudquaquam inseparabile (multæ enim
etiam sine inæqualitate sensibili incipiunt, atque ad statum
6 perueniunt.) Iam verò multò minus illud inseparabile est,
quod accessio multas habeat inuasiones: quod repetere ac-
7 cessionem appellamus. Quemadmodum quòd pulsus arctior
sit (ita verò dicunt, vbi incipiente accessione paruus ad-
modum & inæqualis existat) neque id talium febrium
inseparabile est: non tamen commune est alteri vlli generi
febrium, sed harum proprium, quemadmodum ipsa inæ-
qualitas, vbi alicuius symptomatis ratione non accidit.
Sæpe enim in ipso ore ventriculi collecto quodam prauo
humore ac mordaci vel frigido, paruus simul inæqualisque
existit. Sed vbi frigidus humor sit, paruitas: vbi mordax,
inæqualitas ipsa exuperat. Sed vomentibus, hæc ambo sta-
tim desistunt. Vbi verò ventriculus nihil eiusmodi patitur,
8 prædictarum generis febrium talis pulsus existit. At verò
maximum indicium putridarum, est caloris qualitas.
Nihil enim suaue, neque moderatum, neque diariis simile
habet. Sed quemadmodum optimi ante nos medici dixe-
runt, mordax potius quodammodo est, vt offendat, mor-
deátque tactum, veluti fumus oculos, ac nares. Verùm inter
initia accessionum (dum adhuc suffocatur calor, ac succen-
duntur intus excrementa) non statim immittentibus ma-
num dignoscitur: sed diutiùs immorantibus prædictum ca-
loris genus de profundo emergit. Ac (vt mihi videtur)
quum tale aliquid vidisset Themison proprium atque in-
separabile esse omnibus febribus existimauit. Sed de his suo
loco rursus agetur. Prædictum autem genus caloris per-
pungens (vt ita dixerim) aut erodens (veluti medicamen-
tum aliquod acre) impositam manum, putredinis humo-
rum soboles est, perspicuè per incrementa accessionum, at-
que vigores febrium apparens: non tamen statim per initia
9 accessionum perspicuè existit. Proprium præterea insepa-
rabile est generi febrium ex humorum putredine infestan-
tium, velocitas contractionis pulsus euidentior quidem per
incrementa, sed minimè obscura per ipsos vigores, atque
initia accessionum. Comitatur autem has per initia paruus
simul ac velox pulsus: per vigorem autem magnus simul

Calor febrium putridarum mordet tactum quemadmodum fumus oculos.

ac velox. Nec secus frequentia ipsa per exteriorem quie-
tem perspicua est in eiusmodi febribus, neque diariis, ne-
que hecticis similis. Maximè proprium præterea est ta- 10
lium febrium vrinæ cruditas, atque obscura concoctio, pro-
prium indicium est febrium ex humoribus consistentium.
Neque enim cruda, neque obscurè concocta in febribus
diariis existit. Atque alterutra quidem earum seorsum
dicta proprium est febrium putridarum indicium: sed
ambo simul dicta per ipsam enunciationis disiunctionem,
penitus inseparabilia sunt. Quoniam primæ vrinæ in tali
febrium genere, vel penitus cruda, vel obscurè concocta
existunt. Magnum verò, atque insigne indicium conco-
ctionis in primis vrinis nunquam existit per huiusmodi
febres, nisi a diariis in has transeatur: id quod paulo antè
docuimus. Cæterum ab his quæ diximus indiciis proposita- 11
rum febrium, id quoque existit, si per ipsum accessionis vi-
gorem, symptoma quoddam ardentis febris extiterit, quem-
admodum si quod epiala, ac lipyria, vel semitertiana, vel
typhodis, vel alterius talis febris symptoma fuerit: quæ pro-
pria quidem sunt generis febrium ex putredine humorum
consistentium, non tamen inseparabilia, & ob eam rem, si
quidem hæc minimè adfuerint, ex aliis indicium quæren-
dum: si verò adfuerint, non solùm genus talium febrium,
sed & species vna aliqua ex ipsis significatur. Quòd si in- 12
clinatio minime desinit ad integritatem, siue per sudorem,
siue etiam aliter fiat, alterum è duobus erit, aut indicium
quod transeat in alienam febrem, si superiora omnia diariæ
fuerunt indicia: sin nullum ex his fuerit, febrem quandam
ex humoribus consistentem statim ab initio prehendisse
ostenditur. Vbi verò pulsus prima die durus existat, consi- 13
derandum num concretio quædam ex frigore, an siccitas, an
tensio conuulsifica in corpore laborantis, an inflammatio
quædam, an scirrhus sit scientes quòd ex his tantummodo
pulsus durus efficiatur. Nam Archigenis errores circa no-
tionem, cognitionémque duri pulsus, in opere de pulsibus
abundè docuimus, in quo versatus sit oportet, qui ad hæc
legenda accedet: ac potissimum in ea parte, quæ de pulsuum
dignotione agit. Etenim pulsuum ipsorum nomina ac signi-
ficata ab eis omnia, omnémque numerum vno volumine
endicamus: quod quidem inscripsimus de differentia pul-
suum. Sed quonam modo vnumquemque conueniat di-
gnoscere, alio volumine diximus in quatuor libros distincto,
quod inscripsimus, De dignotione pulsuum. Quemadmo-
dum alios deinceps quatuor libros, De causis pulsuum effe-
cimus: & item quatuor ab iis dictis, De prænotione ex
pulsibus: non solùm verbis, sed etiam re ipsa indicantes
huius scientiæ vtilitatem. Et si quis nobiscum vnà accessit
ad ægros horum librorum speculationem re ipsa ostenden-
tibus, cum cætera ei persuasa sunt, tum verò etiam illud,
non esse videlicet durum pulsum aut proprium talium fe-
brium, aut inseparabilem. Sed de hoc nunc non est dicendi
locus: nam prædictis libris diximus: & aliis octo libris, qui-
bus expendimus librum de pulsibus Archigenis, abundè
huiusmodi symptomata docuimus: hoc loco quod sit necessa-
rium tantummodo indicabitur. Pulsus durus, neque pro-
prius est, neque inseparabilis cuipiam generi febrium, ne-
que diariæ, neque putridæ, neque hecticæ. Sed hecticæ inest
magna ex parte, atque interdum in aliis duobus generibus
ob symptoma quoddam existit. In diaria quidem, quoties
febris affligat ob refrigerationem fortem, vel tensio quædam
neruosa insit: atque interdum efficitur ob æstum fortem, vel
lassitudinem simul, vel inopiam alimenti, vel vigilias im-
modicas, vel euacuationem: quoties ob alimenti defectum
hæc quoque constiterint. Per febres autem putridas pulsus
quoque durus habetur, quoties in viscere inflammatio fa-
tigat, vel scirrhus: & ob symptoma aliquod coniunctum,
nempe aut neruosam aliquam tensionem, aut siccitatem,
durus quoque sic pulsus euadit, velut & iis qui intempe-
stiuè frigidam biberunt, aut eadem lauerunt: vel fructus
quosdam largius comederunt. Sed pulsus durus nunquam

efficitur

efficitur per ipsam febrem, quà febris est: neque per ipsam diariam, neque per ipsam putridam, neque enim quoties ex inflammatione febris affligat, eodem modo febris ac pulsus durities comitatur: sed febris quidem sequitur putredinem humorum: durities autem tensionem ex repletione vasorum. Nam (vt semel dicatur) durities tunicis arteriarum accedit, vel propter concretionem, vel tensionem, vel siccitatem. Concretionem igitur refrigeratio vehemens committit: tensionem verò inflammatio, ac scirrhus, atque etiam neruorum proportionalis inflammationibus dispositio: siccitatem verò euacuationes diutinæ, vel ob alui fluorem, vel leuitatem intestinorum, vel difficultatem intestinorum, vel vomitum longum, vel aliud istiusmodi, & fames diutina, atque ardentes febres diutinæ, & (vt in totum dicatur) quæcunque vehementer exsiccant ipsius animalis partes solidas, velut & hecticæ: de quibus nunc dicere fuerit tempestiuum, ab earum generatione exorsi.

Quicquid durum est, illud aut concretione, aut tensione aut siccitate durum est.

COMMENTARIVS.

IN hoc capite primùm distinguit in duo genera febrès à diatiis genere diuersas, quæ sunt febrea multorum dierum. Nullam namque communem rationem habent qua comptehendi possint, & deinde alterius generis, quod in humorum putredine consistit notas adiicit. In capitibus verò sequentibus signa hecticarum scribet. Caput hoc 13. partes continet, in prima nullum nomen esse commune aliis omnibus febribus à diariis, inquit: sed duas manifestas habere species. Quarum vna est putridarum, quæ tales dicuntur, quoniam in humorum putredine consistunt. Altera verò species est earum quæ hecticæ appellantur, ac si diceres habituales, aut quoniam mansiuæ sunt, & difficilè soluuntur, quemadmodum habitus difficilè à subiecto semouentur: aut quoniam existunt in solidis particulis corporis, solidas namque particulas corporis appellant homines, ἕξιν, hoc est, habitum, Græcis ergo ἑκτικαὶ, ab ἕξις, Latinis habituales ab habitu dicentur. Galen. 8. lib. metho. meden. distinxit febres quæ sunt in σχέσει quas σχετικὰς appellat, ab his quæ consistunt in ἕξει, quas ἑκτικὰς, nominat, schericæ sunt in habitu facilè solubili, & hecticæ in habitu difficilè solubili, primum membrum diarias & putridas comprebendit. Diariarum febrium signa scripsit, putridarum scribet modò.

In secunda parte, quæ incipit (primum igitur) scribit primum signum febris putridæ, quod est nullam causam prægressam eas febres præcedere, quod proprium ipsarum esse dicit: quoniam eis tantùm conuenit, non tamẽ inseparabile, quia quibusdam ipsarum non accedit. Iuniores medici hanc Galeni sententiam non intellexerunt, quam ipsi ita exponunt: Incipere morbum aliquem apud Galenum, idem est quod fieri non præcedente morbo altero, sed aliis febribus, vt diariis, non contingit absque morbo altero incipere, nisi ob causam prægressam, ergo putridis tantùm conuenit. Iam ergo assumptum probatur, quia diariæ perpetuò à causa prægressa habent ortum, vt dixit capite præcedenti, hectica verò raro fit quin febres alias sequatur. Quod si aliis non præcedentibus fiat, semper à causa prægressa fiet. Si tamen altera præcedat, febris non fiet incipiendo. Id signum quamuis proprium sit, inquiunt, inseparabile non est, nonnullæ enim ex putridis febribus à causa prægressa incipiunt: vbi namque in corpore præfuerit morbosus apparatus, causa prægressa corporis humoribus & excrementis putredinem inferet. Et in loco præcedenti exemplũ addit, quod ostendit modum generationis putridæ febris à causa prægressa, quæ primum spiritum calefacit, deinde febris diaria ad putredinem mouet excrementa corporis, deinde ad putridam febrem procedit cessante diaria. Fieri verò posset, vt febris putrida inciperet à causa prægressa, quamuis diaria non præcederet, vbi magna existeret præparatio in humoribus ad recipiendam caliditatem febrilem. Sed tamen si hæc expositio bona esset, & ad Galeni mentem, Galenus non doceret, quod intendit. Nam si incipere, est fieri non præcedente morbo altero, non probat putridam febrem incipere à causa prægressa, quod tamen probare tenetur Galenus qui hoc signum, quod est, absque causa prægressa incipere, dixit, non esse inseparabile. Quoniam in exemplo Galeni per febrem diariam excrementa corporis plus æquo calefacta sunt. Febrem igitur putridam antecessit diaria. Voluit ergo Galenus proprium signum febrium putridarum esse, nullam causam prægressam eas antecedere. Id enim proprium est quod solis putridis competit, non tamen inseparabile, quoniam non conuenit omnibus. Solis conuenire, notum est. Quoniam nulla febris alterius generis fit causa prægressa non accedente. Nam diaria semper fit à causa prægressa, vt diximus, & hectica, si fit prima die, qua ægrotat homo, à causa prægressa fit. Quòd si absque tali causa eueniat, non apprehendet prima ipsa die, sed multis pòst. Signa verò hæc docent febres à morbi principio, id est, primis ipsis diebus distinguere, quibus homo ægrotauerit, hæc verò multorum dierum febres sequetur. Quod si quando contingat, vt febres diarias sequatur hectica, non fiet sine eo quòd causa prægressa præcedat. Ipsa verò putrida ex humorum putredine oriti potest, nulla causa prægressa accedente. Quòd tamen minimè inseparabile sit hoc signum, sic probat Galen. Nam aliquando fit febris putrida, causa aliqua prægressa accedente. libro 1. de morb. pop. parte tertia in comment. Quod fit vbi corpus excrementis abundauerit, vt in historia Sileni. Causa enim prægressa postquam spiritum inflammauerit, & excrementa putredinis initium assumpserit, febrem putridam concitabit cessante priore, hoc est, diaria. Hæc febris incipit à causa prægressa, id est, prima die fiet, causa prægressa accedente, quamuis non fiat sine eo quòd alia præcedat, diaria namque præcessit. Vult ergo Galenus febres humorales solas fieri posse nulla causa prægressa præcedente, quod est, posse incipere absque ipsa, quod non conuenit aliis febribus. Incipere autem, idem est; quòd prima die morbi inuadere: Nam id signum dicit non esse inseparabile, quoniam aliquando fit causa prægressa accedente, vt in casu ab ipso relato. Sed tamen tunc non incipit statim humoralis, ita vt nulla altera præcesserit, sed incepit, id est, prima die morbi inuasit, quamuis altera febris præcesserit, nempe diaria. Erit igitur id signum proprium, sed non inseparabile. Hoc signum ex parte docet transitum diariæ in putridam, transit enim in corporibus excrementosis. Verùm in parte tertia quæ incipit (Sed internoscitur) vnum signum scribitur transitus diariæ febris in putridam, quod est, febrem diariam non peruenire ad perfectam integritatem. Id tamen proprium est, & inseparabile signum transitus. Fit autem in vigore accessionis diariæ febris, in quo summa eius febris calor corporis excrementa accendit, magna verò ex parte id contingit in inclinatione ipsius diariæ febris. Vbi enim talis inclinatio prorogatur, excrementa accendi sensim significatur, ac febrem in aliud genus transire. Id verò deprehendere docet Galen. lib. 8. meth.

meth. med. vbi declinatio non successerit pro ratione mutationis ab statu in declinationem, ita vt ipsius declinationis partes non seruent diminutionis proportionem, quo tempore diariæ febres, vt diximus, solent cum sudore quodam optimo, aut madore ad integritatem perduci. Cùm ergo corpus excrementis abundans in febrem diariā inciderit, periculum est ne in putridam ipsa permutetur, cùm ad integritatem non peruenit post vigorem, sed declinatio prorogatur. Hæc verò in genere putridarum existit, quamuis nondum in pulsu, aut vrina aliquod signum putredinis adsit.

In quarta parte quæ incipit (At verò) aliud signum scribit febris putridæ, quod est, febrem cum rigore incepisse, non præcedente æstu, aut frigore forti, quod proprium est, sed non inseparabile. Proprium, quoniam aliis febribus nulla ratione conuenit, nisi vbi causa aliqua de dictis accesserit. Non tamen est inseparabile: nam multæ sunt febres putridæ quæ sine rigore incipiunt. Quemadmodum, inquit, horror, qui non tantùm inseparabilis non est à febre putrida, sed neque ipsius proprius. De natura rigoris frigoris, & horroris lib. 2. cap. 8. dicemus. In præsenti verò quod Galenus refert verum est, rigorem nunquam in diariis incipientibus fieri, neque in hecticis febribus. Quoniam rigor insequitur celerem motum excrementi mordentis per sentientes particulas, id autem non adest diariis, nisi à causa aliqua descriptis à Galeno exciretur, vt æstu, aut nimio frigore: minimè verò in hecticis neque in omnibus putridis, nempe in quibus humor lentus est ac immotus. Horror verò (media quædam dispositio inter rigorem, & refrigerationem) in quibusdam putridis adest, quæ mixtam habent causam rigoris, & refrigerationis: in quibusdam etiam deest, & in quibusdam diariis similiter initium cum horrore fit, vbi ab æstu, aut refrigeratione fiant, quemadmodum & rigor.

Quare rigor nusquam contingat in febribus diariis & hecticis.

In quinta parte, quæ incipit (Cæterùm) aliud signum addit, quod est inæqualitas pulsus, & inæqualitas caloris in duobus temporibus febris, hoc est, in principio, & augmento. Quod proprium esse dicit, non tamen inseparabile. Proprium quia nulli alteri febri competit. Non inseparabile verò, quia quædā sunt ex putridis febribus quibus id non conuenit, vt continentes febres nonnullæ, & similiter tertianæ exquisitæ. De quibus Gal. lib. 2. de Crisib. cap. 3. dixit, quasdam nullam habere in pulsu inæqualitatem, aut collectiuam, aut quæ in vno pulsu consistit. Huius signi ratio est, quoniam inæqualitas pulsus insequitur multitudinem in ea quæ ad vires habetur collatione, aut obstructionem, aut inæqualem cordis intemperiem: quorum nullum adest in febribus diariis, aut hecticis, quà tales sunt. Hac ratione solis putridis signum hoc conuenit, non tamen omnibus. Posset quoq; inæqualitas pulsus symptoma aliquod sequi: aut humorem grauantem, aut mordentem in ore ventriculi, vt dicemus. Sed tamen hæc à febris diariæ, aut hecticæ ratione sunt aliena. Humor verò grauans in putridis ipsis febribus est necessarius, vt subiectum: inæqualitas quoque caloris, ob inæqualem extensionem caloris ad partes extimas, proprium est febribus, quæ in humoribus consistunt, vt capite præcedenti diximus. Nec tamen omnibus conuenit, vt iis quæ à tenuibus humoribus ortum habent, & calidioribus, & continentibus febribus. In aliis verò inæqualis dicitur calor, quoniam non vnico tenore & impetu extenditur, sed in ipso accensu nunc maior, nunc verò minor tactu percipitur.

In sexta parte, quæ incipit (Iam verò) aliud signum scribit, quod minimè inseparabile existit, quod est, multas inuasiones habere, quod ἐπαπαροξύνεσθ, hoc est, repetere per accessiones dicitur. Id autem non est inseparabile, quoniam multæ sunt febres putridæ, quæ non habent acerbationes, aut accessiones, vt sunt continentes febres. Quædam tamen sæpe inuadunt ac repetunt, de quibus sunt intermittentes, & ex non intermittētibus, illæ quæ propriè continuæ appellantur. Potest quoque id signum inter propria recenseri, quoniam nulli aliarum febrium superuenit. Quamuis nonnunquam febris diaria visa sit non vno tantùm die durare, sed & secundo, & tertio. Cæterum non redit, sed aut perseuerat, aut vbi causam reditus habuerit, non erit de natura diariarum exquisitarum.

In septima parte, quæ incipit (Quemadmodum) vnum aliud signum ex pulsu narrat, ad febrem putridam significandam, quod est pulsus θλίψις, hoc est, compressio, siue arctatio, quod nomen significat pulsum paruum admodum & inæqualem. Id tamen euenit in principiis accessionum. Est hoc signum proprium, sed non inseparabile: tantùm enim putridis conuenit, vt incipientibus pulsus coarctetur. Quoniam calor cum sanguine intrò recurrit, in his tantùm febribus, & redditur paruus pulsus ob caloris defectum. Qui à multitudine extinguitur, opprimitur quoque, & ea ratione inæqualis redditur. Quod tamen non omnibus competit, quia non omnibus putridis febribus calor cum sanguine recurrit. De quibus Galenus lib. 3. de præsagit. ex pul. cap. 7. inquit: Quædam febres incompressas, vt isti vocant, inuasiones faciunt, in quibus pulsuum prima mutatio in magnitudinē & celeritatem fit, mox his successit augescentibus crebritas. Hanc eandem significationem habet pulsus inæqualitas, vbi non euenerit ratione symptomatis, est enim proprium signum, sed non inseparabile: nam inæqualem fieri pulsum, absque symptomate, solùm in putridis febribus euenire solet, etsi non in omnibus. fieri autem contingit, vt symptomatis ratione pulsus fiat inæqualis, vbi in ore vētriculi insederit humor, aut frigidus, aut mordax, tunc enim, & paruus, & inæqualis fit pulsus. Sed vbi humor fuerit frigidus, paruus plus quàm inæqualis: & vbi acris, plus inæqualis, quàm paruus. Manifestat autem sanatio, vt dixit Hippocrates, eum humorem adduxisse paruitatem, & inæqualitatem pulsus. Quoniam vomitus affectionem sanat, & pulsum restituit. Vbi tamen in ventre nullus talis fuerit humor, & adfuerit dicta inæqualitas, febrem esse putridam existimandū est. Inæqualitas ergo pulsus, quæ in febribus putridis inuenitur, sine inæquali intemperie cordis, aut vitio instrumentorum, ac sine malo humore in ore ventriculi, sequitur copiam grauantem, ob quam pulsus inæquales fiunt magnitudine, & vehementia. Cæterùm si multi fuerint magni, & pauci parui, non admodum est offensa facultas: si tamen multi sint parui, pauci magni, valde offensa est: nam lib. 4. de præsagitione ex puls. Galenus ob dolorem aut copiam grauantem os ventriculi, languidam reddi dicit facultatem, & pulsus interim languidos, paruos ac crebros, interim etiam inæquales.

Quare in principio febrium putridarum pulsus est paruus & contractus.

In parte octaua quæ incipit (At verò) aliud signum habetur quod attinet ad qualitatem caloris, nihil enim habet aut boni, aut suauis, aut moderati, aut simile febribus diariis: sed mordax est, & acris, tale quid tactui obiiciens quale naribus, & oculis fumus, aut ipsi tactui acre medicamētum. Id tamen non in omni tempore morbi se statim tactui offert.

Nam

Nam in principiis accessionum tactum immorari oportet, vt sentiat velut ex profundo ipsum calorem emergentem, qui in profundis contentus præfocatur. Hoc signū Themison dixit esse proprium, ac inseparabile febrium putridarum. Galenus tamen maximum signum esse dixit, indiscussum relinquens, an verū sit quod dixerat Themison. Quoniam id signum nō omni tempori febris conuenire videtur, sed augmento & vigori perspicuè, non tamen ita inter initia. Separabile igitur id signū erit. Adde quòd id non videtur esse proprium, quoniam omnibus febribus competit, quamuis putridæ non sint: mordax enim est calor hecticę, quia in subiecto arido existit, & in summa omnis calor febrilis mordax meritò dicetur, vbi calori sanorum conferatur, & adhuc intra sanitatis limites, iuuenum calor mordax dicitur, collatus calori pueri, & calor lapidis aut cuiusuis subiecti sicci. Sed tamen febrium putridarum calor, omnes sanos calores, & calorem diariæ febris acredine superat: hecticâ verò febrem multitudine caloris tactui occurrentis. Est enim calor hecticæ febris acris, sed non admodū, est quoq; pusillus. In putridis verò calor actis ac multus occurrit. Per qualitatē caloris in præsenti loco intelligimus, quod cap. 1. cùm ex doctrina Hip. diximus, febrium quædam fuot mordaces, quædam verò mites: esse enim mordacem, aut mitē qualitati caloris attinet.

In parte nona, quæ incipit (Proprium præterea) vnum addit signum, quod proprium est ac inseparabile febrium putridarum, id est, celeritas contractionis pulsos. Quam constat non existere consimilem in omnibus accessionis tēporibus, sed in ascensu euidentior est celeritas contractionis, in summis tamen vigoribus, & initiis minime obscura. Sed in his duobus temporibus accessionis est aliqua differentia: nam inter initia, pulsus est paruus & velox, in summo vigore magnus & velox: habet quoque pulsus in febribus putridis frequētem externam quietem, quod neque in diariis, neque io hecticis reperitur. Ratio quare pulsus celer est in contractiooe, in putridis febribus ex natura caloris sumitur, & vsu motus arteriarum, & cordis. Putridarum verò febrium calor, non est purus, vt hecticarum, & diariarum, sed fumosus. Cùm ergo motus arteriarum noo tantùm fiant ad caloris euentationem, sed ad fumorum expulsionem, vbi calor abundauerit, is verò fumosus fuerit, pulsus aderit celeritas in coostrictione, fumosum verò calorem non aliis febribus esse conuenit, nisi putridis. Proprium ergo signum ipsarum erit celeritas cōtractionis quam statim comitatur frequentia externæ quietis, propter eandem rationem. Nam causa quæ cogit arteriam accelerare motum, cogit ipsam parum in externa quiete, quæ motum ipsum contractioois vrgentem antecedit, immorari. Id signum non tantùm ipsarum proprium est, sed ab ipsis inseparabile. Habent quoqoe ex natura sua in distentione celeritatem, qua ratione febres sunt, sed tamen id sigoum nec proprium est, neque inseparabile. Non est quidem proprium, qooniam diariis, & hecticis commune est, quà febres sunt, magnitudinem, celeritatem & crebritatem coniunctas habere, & si ob vitium in facultate, aut instrumento contingat magnitudinem, aut celeritatem deficere. Febres verò putridæ noo in omni tempore id sortiuntur, quamuis io vigoribus accessionum sint perpetuæ magnitudo, & celeritas, vbi alia ratione non impediantur. Celeritas verò contractionis perpetua est, ita, vt per ipsam facilè possis putridam ab aliis distinguere: cùm velis febrem eius qui laborare incipit cognoscere. Erit autem hæc distinctio, si quo die primùm homo febricitare cœpit, pulsus celer fuerit, in constrictione, aut durus est, aut non. Si durus, id erit aut ob vini potum, aut aquæ frigidæ, quæ duæ causæ non perseuerant, aut ob inflammationem hæc perseuerat, hæc verò duritiem pulsus breui facere potuerunt, lib. tamen 1. de præsagitione ex pulsib. cap. 4. vini potum, aut frigiditatis aut eiusdem balneum, aut fructuum frigidorum esus, causas breui inducentes duritiem notat Galen. Si verò durus non est, febris est putrida. Quòd si celeritas contractionis non adest, febris erit diaria, aut hectica. Distinguentur autem sic, si in pulsu adest magnitudo, aut vehementia omnino diaria febris est: at si alterum adsit, hectica non erit. Cùm ergo febris putrida est in omnibus accessionis temporibus, celeritas contractionis aderit in principiis: vbi humores aliqua ratione accendantur, celeritas contractionis generatur. In augmento quoque augetur ad portionem multitudinis fumorum. Vbi verò prope summum vigorem febris attigerit, maximè augetur celeritas distentionis, permanet tamen celeritas contractionis, qualis erat per ipsum ascensum ad ipsius finem. Sed vbi iam vigeat febris distentio ad summam celeritatem peruenit, diminuitur tamen celeritas contractionis, iam enim minuitur fumorum copia, calor verò summè est accensus. Eadem ratiooe in declinatione celeritas contractioois dissoluitur, maximè si ad integritatem, aut prope ipsam febris perueuerit. Contra hæc tamen obiicitur, non enim videtur ad Galeni menrem, quod in omnibus accessionis temporibus adsit in pulsu celeritas contractionis: nā lib. 12. de meth. med. his in quibus frigidi ac crudi succi abundant, si febricitant, pulsus paruus ac tardus fieri potest. Quod nō tantùm præsenti loco aduersari videtur, in quo dixit celeritatem contractionis esse proprium & iosepatabile signum febrium putridarum, sed vt ipse eodem loco dixit: fieri non posse videbitur, vt febricitantium pulsus aut tardior, aut rarior fiat. Duobus modis Galenus illo loco dubium soluit. Primo quod euidenter constat in accessionibus pulsus fieri rariores, & tardiores, quàm pro naturali habitu. Secondo, quòd cum dixit pulsus horum raros & tardos, intellexit comparatis ipsis, transacta accessione ad alios febricitantes cùm sunt extra accessionem. Illi enim in quibus crudi ac frigidi succi abundant, transacta accessione pulsus habent rariores & tardiores, quàm alij, qui cùm quouis modo febricitauerint accessionem prætergressi sunt. Ex quibus constat Galenum sibi nullatenus contradicere. Quoniam etsi modo dixerit pulsus celeritatem omnibus putridis in contractione adesse, id nō negauit cùm dixit: Illorum pulsus esse tardos, & raros, cùm ibidē loquatur de pulsu extra accessionem. Sed tamen quonism in prima solutione recitata, Galenus visus est tanquam euidens affirmare in accessionibus pulsus esse raros, & tardos, eam euidentiam sequuti solemus quæstionem. Pulsus celeritas in contractione, non in omni tempore accessionis adest, sed vbi humores succendantur. Nam vbi non succendantur, fumum non edent, neque accelerabitur contractio, nec tamen in primo ipso insultu succenditur humor, maximè vbi fuerit frigidus, aut crassus, confluit namque eo tempore sanguis ad interiora, & calorem opprimit eo modo quo flammam multitudo lignorum viridiorum. Quo tempore periculū est ne extinguatur omnino calor, ac nunquam succendatur, aut redeat, quo tempore pulsus nullam habeat celeritatem distentionis neque cōtractionis. Id est, quod Gal. lib. 3.

de præ

de præsagit.ex pulf.dixit de celeritate contractionis: Initio accessionum generatur, si aliqua ratione humores incendantur. Volens indicare id non esse necessarium, aut incendi aut celeritatem accedere. Quo tempore euidenter constat raros ac tardos fieri pulsus, hoc est, rariores ac tardiores, quàm pro naturali habitu, id est, quàm sibi secundum naturam conueniant. Cùm verò semel accendi cœperint humores, quamuis adhuc inter initia existente accessione parui fiant pulsus, ac tardi, quoniam in distentione tales sunt, cōstrictionis tamen aderit celeritas necessariò. Quam similiter Gal. testatur loco citato dicens: Clarissimè enim recedit in plerisque initiis de tota superficie externa sanguis, confluitque in viscera, vnde compressiones & obstructiones fiunt, distentiones que arteriarum præcipuarum propter quas initiis talium accessionum conuocti sunt pulsus inæquales. Quemadmodum etiam languidi ob stomachum, & facultatem affectam, ad hunc modum fiunt, & parui ob imbecillitatem facultatis, & ob frigiditatem, & iam tardi quoque ex ingenti frigiditate, verùm contractionem perinde ac distentionem nullus horum tardam fecit, & infrà inquit: In solis verò inuasionibus febrilibus, etiam si distentio Interim tardior fiat priore, certè contractio celeritatem nanciscitur. In hac dispositione vt constat, pulsus rarus esse non potest in externa quiete. Quoniam cùm humores primùm succendi incipiunt, vt contractio celerior fit, ita quies ante ipsam breuior. Celeritas ergo contractionis signum proprium atque inseparabile est, & quod in omnibus temporibus accessionis adest, cùm semel febris accendi incœperit.

In parte decima, quæ incipit (Maximè) aliud signum habetur, quod est, vrina cruda, atque obscurè cocta. Quod signum duas continet partes, quarum quæuis ab alia seiuncta, signum est proprium, non tamen inseparabile. Proprium, quoniam tantùm putridis febribus competit vrinam ostendere crudam, aut obscurè coctam. In diariis namque nulla est in humoribus cruditas. Neutrum autem horum signorum est inseparabile, quoniam non conuenit omnibus putridis febribus crudas vrinas ostendere. Neque etiam in omnibus putridis febribus vrinæ obscurè coctæ sunt, sed in quibusdam sunt crudæ, in quibusdam obscurè coctæ. Qua ratione fiet, vt hæc duo signa sub coniunctione diuisiua signum constituant inseparabile à putridis febribus. Nulla enim febris putrida est, in qua à principio non appareat vrina cruda, aut obscurè cocta, quando ipsa sit alia non præcedente. Nam si alia præcesserit, possibile est signum aliquod manifestum coctionis statim apparere, ita vt nunquam appareat vrina, aut cruda, aut obscurè cocta. Quod fit quoties antecedit diaria febris, ita vt à causa prægressa febris habeat ortum. Tunc enim causa prægressa, vt diximus, primùm inflammat spiritus, ac deinde vbi in humoribus fuerit præparatio, transit diaria in putridam. Quoties ergo à causa prægressa febris habet ortum, & diaria antecedit putridam, quoniam talis febris ex humorum malitia & ipsorum putredine non fuit inchoata, sed à causa externa ipsos ad putredinem concitante. Id docuit humores ex se non fuisse ante febrem adeò deprauatos, quin possent ostendere statim aliquam notam manifestæ coctionis: talis enim erat ante febrem eorum natura & qualitas, vt non putrerent, neque efficerent putridam febrem, nisi prægressa causa accedente. Cùm enim humor bonus puttere incipit à calore præter naturam, incipit simul cum naturali alterum coctionis modum assequi, id verò fieri potuit à calore febris diariæ, sic enim fit vt putrida febris ab humore cocto incipiat. Tales etiam febres sunt de quibus Galenus lib. 1. de Crisibus cap. 17. dixit, Statim ad summum vigorem, ac prima ipsa die, peruenire, de quibus sunt febres omnes continentes citra putredinem, & febres continentes cum putredine, atque aliæ, quas diariæ febres præcedunt, quæ pariter à causis prægressis potiùs quàm ab humorum malitia habuerunt ortum. Lege etiam quæ cap. sequ. comment. partis primæ dicentur.

In vndecima parte, quæ incipit (Cæterùm) signum quoddam scribit proprium, sed non inseparabile, quod est: Si apparuerit symptoma aliquod febris, earum quæ sunt in genere putridarum, vt ardentis febris, hepialæ, aut lipyriæ aut semitertianæ, aut febris tiphodis. Talia enim symptomata signa quoque erunt, quæ ostendent non tantùm eam putridam febrem esse, sed genus ipsius. Quod symptoma si fuerit ex signis pathognomonicis talis febris, quamuis proprium sit febris putridæ, non inseparabile: illius tamen speciei febris proprium & inseparabile erit. Veluti in febre ardenti exquisita lib 3. de morb. popul. par. 3. comment. 34. Galen. signa pathognomonica sunt, caliditas perurens, & sitis irrequieta. Vbi verò hæc in febre apparuerint, notum est febrem ardentem esse. Eruntque hæc signa quæ passionem complent, febris putridæ propria, non tamen inseparabilia, quia sine ipsis febris putrida existere potest: febris tamen ardentis exquisitæ propria simul atque inseparabilia. Competunt namque solis febribus ardentibus exquisitis, & omnibus ipsis, id est quod dixit, non tantùm febrem putridam posse ostendere huiusmodi symptomata, sed & febris speciem. Quoniam tamen febri putridæ inseparabilia non sunt, vbi non adfuerint, aliunde signa venari oportet. De febre semitertiana, & hepiala, & lipyria, infrà dicemus lib. 2. Tiphodis verò ab Aëtio lib. 2. sermone primo, quæ vrens aut fumosa Latinis appellatur, ea est quæ à iecoris inflammatione ortum habet.

In parte duodecima quæ incipit (Quòd si) signum docet, quod sumitur ex inclinatione febris, si namque non desinit ad integritatem, aut sudore, aut alia quauis euacuatione, aut fortè sine ipsa. Nam si ad integritatem non desinit febris, vnum duorum necessariò sequitur, aut febrem putridam incœpisse ab initio, quæ tamen non finitur ea accessione, aut diariam febrem ab initio apprehendisse, sed tamen ipsam iam in aliam naturam tendere, & in putridam mutari. Quod autem horum fuerit, distinguemus ex his quæ præcesserunt. Quoniam hoc signum in fine & declinatione est aduertendum. Quod si ab initio, cùm homo febricitare cœpit, signa adfuerunt diariam febrem ostendentia, diaria quidem fuit, sed iam in putridam mutatur. Si tamen diariæ signa non præcesserunt, sed talia qualia febrem putridam ostendere diximus, hæc & putrida est, & talis ab initio fuit.

In decimatertia parte, quæ incipit (Vbi verò) pulsus duritiem præcipit considerare, vt in notitiam causarum perueniamus, vbi prima die talis fuerit. Indicat enim cōcretionem à frigore factam, aut siccitatem, aut tensionem cōuulsificam, aut phlegmonem, aut scirrhum: ab his namque causis pulsus durities fit. Falsum autem est durum pulsum, aut propriam, aut inseparabilem esse febrium, aut putridarum, aut diariarum, aut hecticarum notam: ratio est quoniam febris, qua febris est, cuiusuis generis ipsa fuerit, calefacit, ex accidenti verò exsiccat. Quod si

sicci

ficcitatem calori coniunctã esse in omni febre concedamus, non tamen eam quæ attetias aut reliquas solidas particulas possit exsiccare, ac pulsum ea ratione durum reddere. In hecticis itaque sæpe durus pulsus adest, non tamen semper, sed cùm ad marcorem prope accedit. In diatiis pulsus durus occasione causarum prægressarum fieri aliquando potest, veluti cùm homo ob vehementem refrigerationem febricitauerit, aut tensionem neruosam patiatur: tunc enim ob magnam cordis & cerebri compassionem euenit, vt neruosam tensionem arteriarum tensio sequatur, aut ob exustionem, quod fit in his, qui febricitarunt sub æstu Solis iter agentes, aut ob lassitudinem tensiuam, vel ob alimenti defectum: tunc enim membra omnia arescunt, quemadmodum vbi febricitauerint ob vigilias immodicas, aut nimiam euacuationem simul cum defectu alimenti. Solent enim hæc duo hac ratione arterias arefacere, ac pulsus duros reddere. Per putridas autem febres symptoma aliquod superueniens durum pulsum efficere potest, vt coniuncto scirrho, aut phlegmone, aut ob neruosam tensionem, aut siccitatem. Accidunt autem huiusmodi neruorum dispositiones ex potu aquæ frigidæ, aut fructuum autumnalium (quos hoc in loco ὀπώρας nominant) esu. Cùm tamen contingit febrem putridam inflammationem coniunctam habere, pulsus durus efficitur. Sed tamen febris alia ratione, alia verò pulsus durus excitatur: febris quidem ex puttedine humoris in inflammatione existentis, durities verò pulsus ex attetiatum tensione. In summa inquit, arteriis aduenit durities, aut ob concretionem, aut siccitatem, aut tensionem. Aduertendum tamen quòd concretio, & siccitas verè duram reddunt arteriam, tensio verò potius renitentem. Rursus causas horum subiungit, nam arteriarum concretionem efficit vehemens refrigeratio, tensionem phlegmone, aut scirrhus, aut dispositio neruorum, qualis per inflammationem, vt in morbo comitiali, & conuulsione, & tensione. Siccitatem verò multa efficiunt, vt diutinæ euacuationes in ventris profluuio, & lienteria, & difficultate intestinorum, & vomitu longo, aut similibus, vt mensium profluuio, aut sanguinis narium, aut per diutinam famem, & ardentes febres diu perseuerantes, & in vniuersum per omnes causas quæ solidas corporis partes exsiccant, de quibus sunt hecticæ febres. Viam dignoscendi pulsum durum, ac distinguendi vehementem ab ipso Galenus docuit lib. quarto de dignoscendis pulsibus cap. 1. tactus namque à vehementi pulsu impellitur, ac subuertitur eo modo quo & nauis aquarum impetu, aut ventorum: à duro verò premitur tactus, ac retunditur, vt à lapide lignum, aut ipsa nauis. Eius tamen causas scripsit lib. 1. de præsagitione ex pulsib. cap. 4 sunt hæ siccitas, constrictio à frigore, & tensio: siccitas per ardentissimas febres, cùm producuntur, aduenit, & maximè à torrido maerore: fit quoque à febribus quartanis, & morbis melancholicis quibusdam. Constrictio fit ex intempestiuo aut immodico aquæ frigidæ potu, aut ipsius balneo, ἐπὶ ταῖς ψυχραῖς ὀπώραις ἀκαίροις, ἢ ἀμέτροις, hoc est, & à fructibus autumnalibus frigidis intempestiuis, aut immodicis, ὀπώρα namque autumnum significat, & æstatis finem, fructus verò ὀπώρας, quòd eo tempore maturescant, vt melopepones, & vuæ, vocant: nam & lib. 3. Aphot. commen. 14. Gal. tempora diuidens dixit: Ortus Pleiadis principium est æstatis: postquam canis ortus operã inchoat, quam & ipsam pro secunda parte æstatis ponunt. Secunda ergo æstatis pars, & autumni prima, fructuũ eorum quos oporas vocant maturationem perficiunt, & in hoc loco non tempus, sed fructus significantur, quòd eo tempore sic propriè dicto maturescant. Et lib. 2. de alimen. facul. cap. 2. eosdem fructus ὡραίους, id est, horatios appellant, inquit, quòd in annum sua virtute seruari non possint. Hos etiam in præsenti capite appellauit ὀπώρας, non tamẽ addidit frigidos, vt loco citato suprà, vbi aliorum fructuum autumnalium meminit, quorum esum delitium sequi solet, ὡς ἐπὶ ταῖς ἐπιδήλοις ὀπώραις dicens, hoc est, quemadmodum à fructibus autumnalibus vinosis, hi namque læsa origine neruorum conuulsionis, aut tensionis ratione pulsum durũ efficere possunt, vt fructus arbuti, frigidi verò dicti durum pulsum concretione faciunt. Fit etiam pulsus durities concretionis ratione, vbi multa pituita vitrea accrescat, tensio verò fit aut ob conuulsiuum affectum, vt comitialis & tetanus, & cõuulsio, aut ob inflammationem magnam, aut scirrhum, maximè autẽ vbi in iecore aut liene fuerit, quibus accedit vini potus, aut conuulsiuis ratione dutitiem pariter affert. An tamen verũ sit, quod in his locis Gal. dixit, pulsum durum ob inflammationem fieri, dubium videtur. Lib. namq; 4. de causis pulsuum, inflammationibus, dixit, durum pulsum atque serratum fieri: namque tensionis ratione durus efficitur, propterea quòd inflammatione affatu digna attetias ad se trahit, ac trahendo distendit. Quoniam tamen accedit calor qui cogit ad distentionem, non concedente arteria; sequitur, vt constingatur atque inæqualis in vna distentione fiat: durus autem, & in vna distentione inæqualis serratus est, inæqualiter occurrente duro instrumento. Verumtamen eodem lib. pulsus lethargicorum, & peripneumonicorum molles esse dicit. Ad quod respondemus pulsum inflammationis omnem esse durum inflammationis ratione, quę partes arteriarum proximas tendit, quod si in parte aliqua fiat, quæ nullã arteriam tangat aut tāgendo contrahat, aut ob sui paruitatem, aut mẽbri naturã, non necessario talis pulsus durus fiet. Similiter vbi ab ipsa inflammatione maonauerit humiditas multa, quæ arterias irrigando emolliat, tunc enim pulsus fiet mollis, quãuis adsit inflammatio, vt voluit Gal. lib. cit. cap. de pulsu peripneumonicorum. *Nota.*

CAPVT XII.

Ebris igitur hectica nomine efficitur duobus modis, magna ex parte ob febres ardentes, quæ prorogantur adeò, vt consumant spatio temporis humorem corporis cordis, vel etiam si adhuc multus permaneat. Illa igitur non solum hectica, sed etiam marasmodes iam existit. Hæc verò qua manente adhuc humore fit, corpus ipsum cordis prehendens, inde maximè accenditur: quẽadmodum lucernarum flamma ex ellychnio. Atque vna quidem eius generatio est prodita. Reliqua autem est, quoties statim ab initio prehendit primam generationem similem habẽs diaria ob mœrorem, iram, lassitudinem magnam cum vstione contractam. Hanc igitur febrem sanare nequaquam difficile est: quæ verò ex eis deuenerit in marasmum propter inscitiam eorum qui adhibiti sunt medicorum, eam sanare non solum non facile, sed etiam impossibile est, quoties planè iam confirmata fuerit, nec præterea incipiat. Natura enim eius calida ac sicca existit, ac cor similiter afficitur, vt ellychnium in lucerna, quoties plurimũ crematum fuerit. Etenim ita exustum friabile fit, atq; dissoluitur, perditúrq; continuitas præ ariditate, vt neq; si affundas abundè oleum,

oleum, quea rursus accendere flammam copiosam. Parua enim atque infirma flammula in ipso concutitur, ac semper minor efficitur vsqueque extinguatur. Atque exactè quidem marasmodes febris huiusmodi extitit, nec eadem est cum affectu marcore. Hic enim in iis efficitur, qui consenuerunt sine febre, extincto in illis natiuo calore (quae potissimum moerore vacua mors est, ac secundum naturam ex siccitate consistens) velut & in iis qui emarcent, praeter naturam genus illud efficitur, quod Philippus nominat ex morbo senectam. In quam multos nouimus non senes solùm, sed etiam pueros incidisse. Febris autem marasmodes non solùm sicca, sed & calida affectio est. Extinguitur autè per eam multò celerius calor in animali, atque tabescit totum corpus instar arboris in plenum arefactae, vel ob temporis longitudinem, vel flamma vicinitatem, vel fortem atq; immoderatum squalorē. Sed de tota marcoris affectione seorsum diximus. Hectica autem febris cùm duplex eius genus sit, vt antè diximus, indicia deinceps explicabimus.

COMMENTARIVS.

IN praesenti capite incipit Galenus agere de tertia specie febrium eius diuisionis, quam à principio assumpsit tractandam, quę sumitur à materia in qua calor praeter naturam factum esse habet. Est hęc febris hectica omnino, cuius rationem in praecedenti cap. tradidimus. Occasione similiter accepta de marcore mentionem facit. Caput in tres partes diuiditur: in prima duos modos scribit generationis febrium hecticarum. Primus est vbi febris haec febres sequatur ardentes, quae cùm prorogantur, absumunt naturalem cordis humiditatem. Secundus est vbi ab initio febris hectica fiat, quemadmodum diaria fieri solet à causis praegressis, vt moerore, ira, lassitudine facta cum vstione magna: cum tamē febres ardentes sequitur, aliquando fit exquisita ac propriè dicta hectica, cùm videlicet humor qui cōtinetur in corpore cordis, nun in totum absumptus est à febre ardenti, sed adhuc multus remanet. Aliquando verò ardēem ipsam febrem hectica sequitur, quae ad marasmi naturam accedit, quare marasmodis dicta est, cùm videlicet praedictae febres ardentes humorem cordis à quo alitur absumpserint, ita vt eius parum aut nihil remaneat. Humores cordis distincti sunt ab eius substantia, & hi duplices: nam quidam continentur in cauitatibus ipsius, & in venis, qui humorum formam seruāt, hoc est, sanguinis, pituitae aut bilis alterius. Alij sunt humores quos humiditates secundas appellamus, qui in exilibus venis & poris membrorum continentur, & mēbris superfusi, vt innominata humiditas, & ros. Quaedam verò continetur in substantia carnis, aut est de substantia solidorum membrorum. Haec autem partem habet carnosam, partem etiā fibrosam, aut membranosam. Sunt ergo quatuor humiditates aduertendae, vt marasmum incipientem notemus. Prima est quae continetur in exilibus venis. Secūda membris effusa, vt ros. Tertia carnosae substantię humiditas. Quarta humiditas solidarum partium, quibus quatuor siccitates opposię notantur à Gal. 7. de Meth. meden. Prima est quae sequitur consumptionem eius humiditatis, quae in exilibus venis continetur. Secunda quae sequitur consumptionem roris. Tertia quae sequitur consumptionem carnosae substantiae. Quarta quae sequitur consumptionem solidarum partium, interim itaque dum humiditas quae continetur in venis exilibus absumitur, & ea quae membris ad alitionem est superfusa, vt ros, manet autem ipsius quantitas essatu digna, hectica erit sic propriè dicta, quae eo modo in corpore cordis accensa est, quo flamma lucernae ex ellychnio. Sed tamen dum ros ferè in totum absumptus est, iam febris de genere marasmi erit, vel fientis, vel facti, in qua cōtinget absumi aut carnosam substantiam, aut solidas particulas: & hatum aut substantiam carneā, quae inter partes fibrosas, & membranosas solidarum continetur, quae vnicuiq; ipsarum peculiaris, diuersa ab ea quae in altera existit: aut ipsam membranosam, & fibrosam substantiam. Cùm verò magna huius pars absumpta fuerit, si remanserit febris, adhuc erit hectica marasmodis, id est, de genere marcoris. Cessante verò ipsa ob caloris defectum marcor verus erit, qui ex morbo senium appellatur, & qui in omnibus aetatibus contingere potest, similis illi marcori qui extremam ipsam senectutem sequitur, & proximam mortem naturalem antecedit, eam inquam, quae sine dolore fit, de his tamen fusiùs dicemus infrà.

Ob id tamen, quod Gal. dixit, aliquam hecticā febrem statim ab initio inuadere dubitant medici, An aliqua hectica febris possit fieri nulla alia febre praecedente. Nam Galenus ipse 2. lib. de crisibus ad finem, inquit: De hecticis autē non est prę̄sentis temporis sermo, nulla enim earum in primis diebus, sed in progressu temporis fit. Praeterea causa quęuis calefaciens id subiectum prius calefaciet, quod ex se habilius est ad recipiendum calorem, sed spiritus & humores ad id magis apti sunt secundum naturam: ergo causa quauis accedēte, quae calorem inducat, facilius inducet ipsam in humoribus & spiritibus, quàm in membris, atq; antecedet diaria, aut putrida hecticam. Rursus caliditas membris inducęda prius est in fieri, quàm facta, & fiens est diaria, aut putrida: altera ergo harum antecedet hecticam, omnem tamen caliditatem primum esse fientem constat. Quoniam omne quod in tempore producitur, antè fit, quàm factum sit. Gal. tamen in praesenti loco ab initio prehendere hecticas dicit, ac diariis similem habere posse generationis modum. Quod similiter ita fieri posse monstratur. Ponamus enim aliquem laborasse ardenti febre, ita vt passus fuerit membrorum siccitatem, nunc verò sine febre refici incipiat, ita vt aliqua ex parte humores refecerit bonus, membra autem nondum refecta sint, sed adhuc arida. Quod omnino continget in refectionibus lib. 6. de morb. pop. par. 3. commen. illius. Extenuatio cutem elaxat. Si autem tali affectui causa valde calefaciens accesserit, membra immutabit humoribus non mutatis, aut spiritibus, in quibus non est ea praeparatio ad recipiendam alterationem. Fiet ergo hectica nō praecedente alia. Nos verò sic dubiū soluemus, quemadmodum ab initio cap. praecedentis parte 10. diximus. Incipere febrem aliquam vel ab initio fieri non est, vt medici iuniores putant, fieri nulla febre praecedente, sed fieri primis ipsis aegrotationis diebus. Ad quod comprobandum accedit, quod Gal. lib. 10. de Meth. med. calidas & siccas tēperaturas dicit aptas ad febres hecticas, quae fiunt à causis praegressis, atq; addit. Maximè tamen (vt dictum saepius est) siccos calidósque affectus statim à principio hectica corripit: sicuti mulieri accidit quae autumo ex tristitiis, & vigiliis febricitare coepit, perseuerauit autem ad plurimum byemis, hanc quarto die, vt scis, vidimus, deprehendimúsq; statim hecticam esse febrem, cū alia quam humores curarant coniunctā. Ecce vbi Gal. hanc febrem hecticam à principio corripuisse dixit, quāuis ipsam inuenerit humorali coniunctā, quā tamen, an per aliquod spatiom tēporis priusquam hectica inuasisset, minimè nouit. Sequitur inde, quòd à principio fieri

apud

apud Gale. non alius quàm primis ipsis diebus fieri significat, tales autem fieri posse nemo negabit: vbi causæ accesserint quæ calefaciãt ac valide corpus cordis exsiccent, & maximè vbi ex corporis dispositione ad patiendum fuerit præparatio. Gal. verò quòd rarò id eueniat, dixit lib. 2. de crisibus, non fieri. Nam & lib. 3. de præsagitione ex pulsib. cap. 7. sic mentem suam exponit, dicens: At febris hectica rarissima fit statim à principio, cùm tamen id temporis possit nasci, nihil causæ est, sed vidimus etiam nonnunquam tales. Quæ verò in contrarium adducta sunt, facilè soluuntur. Ad primum dicemus in spiritibus prius induci febres à causis prægressis, quàm in membris, id verò non impedit quin hectica fiat primis diebus, quos dies ad quatuor extendit Gal. lib. 10. de Meth. med. parte citata. Ad secundum concedimus omnem calorem prius esse fientem quàm factum, prius namque producitur, quàm sit productus. Sed tamen is dum paruus fuerit, febris non erit: cùm verò magnus, erit alterius generis ab hectica. Hanc tamen febrem cuiusuis generis fuerit, hectica sequetur, primis ipsis diebus facta. Vbi habetur lassitudinem magnam, Græcè, ὑ κόπῳ πόνοις. Hoc est, & magnum laborē. Lassitudo verò ipsam quoque dispositionem, quæ relinquitur ex labore significat, de qua non loquitur, sed de ipso corporis motu, hic autem vbi fiat cum exustione, id est, sub Solis æstu, febrē hecticam primis diebus afferet. Diuersus tamen est is modus generationis hecticæ febris à præcedenti, nam in priore Galenus docuit febrem hecticam sequi febres ardentes cùm prorogãtur, nūc verò primis ipsis diebus fieri dicit.

In secunda parte, quæ incipit (Hanc igitur) hecticam quæ propriè talis est, neq; pertingit ad marasmum facilè posse curari: eam verò quæ iam ad marasmum sit perducta ob medicorum incuriam, siue ob quamuis aliam causam, non tantùm difficilè esse sanare, sed omnino impossibile dicit, nēpe vbi iam non sit in fieri, id est, procedat ad marasmum, sed peruenerit ad ipsum per membrorum solidorum consumptionem. Quod fit cùm ferè totus roridus humor absumptus est, & calor carneam substãtiam absompserit, & iam solidas partes occupauerit. Eo namq; tempore calor in corpore cordis accēditur, eo modo quo flāma lucernæ in corpore ellychnij, simul arefaciens corpus cordis, vt flamma ellychnium solet arefacere ac ipsum friabilem reddere. Euenit autem vt ellychnium non possit magnam flammam substinere, neque cor magnum calorem, quamuis aut in lucerna multū infundas oleum, aut homini multum adhibeas alimentum. Huius ratio est, quoniam interim dum facultas quæ alimentum mutat in singolis membris constat, nō est impossibile partes dissolutas reficere, quod fit in febribus hecticis, & incipiente marasmo: nam alimenti defectos vt humiditatis quæ continetur in exilibus venis & roris, alimenti copia completur, humidarum verò partium, quæ continentur in substãtia solidarum particularum, non nisi alitione, quæ alimenti commutatione fit. Huius verò commutatio à facultate quæ est in ipso membro: ea tamen in hectica marasmode languet, malè ergo per ipsam fiet commutatio, atq; refectio, iam languentē, longè deducta temperatura per calorē & siccitatem, ab ea quæ membris inest secundō naturam. Est autem hæc marasmodes febris non statim incipiens: sed quæ valdè nota est, & multum marasmi habet, cū febre hectica mixtum. Neq; enim putandum est marasmodem febrē incipientem statim incurabilē reddi, nēpe cùm adhuc in carnosa substantia consistit, quo tempore nondū valde languet facultas. Nam inter eam quæ facilè curatur, & eā quæ omnino non curatur, aliquod medium est: quod difficilè curari potest, talis naturæ est ea quę nondum manifestè facta est marasmodis, sed adhuc fit, de qua cap. seq. dicemus, in qua etiā carnosa substantia absumitur. Inter eam ergo quæ facilè curatur, & eā quæ omnino nō curatur, aliqua est latitudo, earúmq; maioris, minorisq; ratione distinguuntur. Curabilem esse eū marasmū in quo carnosa pars occupatur, reliquos verò insanabiles lib. 10. de Meth. med. Gal. docuit. Cū enim docuisset balneo frigidæ hecticas febres curare, addit: Quē autem marasmus planè iam occupauit, hunc sanare ne tētaueris. Eum igitur qui planè marasmus est, non posse curari, inquit, neque eius curationem tentare cōsulit. Hunc autem non consistere in carnosa substãtia, sed in solidis particulis docet, quemadmodū & lib. art. medi. cap. 59. dicens: ipsæ enim solidæ corporis partes, quæ verè solidæ sūt ac primę, nullo modo posūt effici humidiores. At satis est siquis eas celerius exsiccari prohibeat, intercepta autē in ipsis spatia hac vel illa humiditate cōplere, possibile. Et eū qui occupat carnosam substantiam curabilem esse voluit 10. de Meth. med. loco cit. vbi de marasmo febre loquens inquit: Ac si quis taliū est seruatus, huic carnosam portionem marasmus occupauerat, ipsis verò solidis siccatis fieri nequit vt homo prorsus persanetur, sed omnino vel statim febris ipsa iugulauerit vel postquam in eum affectū est trāslata, quem senium ex morbo vocamus. Hæc igitur est quam in præsenti loco incurabilem dixit, quæ cùm febris hectica sit, & solidas particulas occupet, planè marasmus febris appellabitur. Quæ verò ad hanc nōdum peruenit, adhoc curabilis habetur. Voluit etiam Gale. hecticam marasmodem tres differentias continere. In prima carnem occupari. In secūda carnosam partem solidorum membrorum, in tertia fibrosas ac membranosas partes ipsarū solidatū partium absumi dicit.

In tertia parte, quæ incipit (Atq; exactè) distinguit febrem hanc hecticā de genere marasmi, quam diximus tres species habere diuersas à vero marcore, quem similiter exponit dicens: Ipsum esse dispositionem quæ euenit iis qui consenuere sine febre, calore naturali extincto, ob nimiā siccitatem. Quam constat antecedere mortē, quæ dolorē omni vacat. Non enim dolent qui sensim mutātur, dicente Platone: Dolor est pathos subitò, & affatim ingruens. *Definitio doloris secūdum Platonem.* Siccitas verò hæc à calore naturali agente fit, nulla causa præter naturam accedente. Qualis similiter est dispositio quam Philippus appellabat ex morbo senium. Is enim marcor quidam præter naturam est, & ariditas cum caloris extinctione, morbi ratione eueniens, non tantum in senectute, & ętatum processu, vt prædictus qui naturalem mortem affert, sed etiam in pueritia. Febris tamen hectica marasmodes calida & sicca passio est, & quæ celeriter hominem absumere potest, multò celerius marcore, quoniam calor velocius absumit humidum, quo vita conseruatur. Cuius caosa consulit Gale. vt eos quorum salus est desperata, ob hecticam marasmodem, in verum marcorem refrigeratione perducamus: hic enim tardius hominem interimit.

Μαρασμὸς Latinè marcor, inquit Gale. corruptio est viuētis corporis ob siccitatem: corruptio tamen non facta, sed quę fit. Cùm tamen plantis & animalibus eueniat, in plantis cuiusuis partis corruptionem ob siccitatem licet appellare marcorem, in animalibus eam tantùm quæ totum occupat corpus. Solet hæc secundum naturam omnibus viuentibus

Q q 2 eueni

Digitized by Google

euenire, adhuc omnibus causis præter naturam occurrentibus sublatis, sed sola caloris naturalis actione, vnde mortem ipsam, naturalem dicemus, & quoniam passio est quæ actionem naturæ necessariò sequitur, quamuis naturæ opus non dicatur: & quoniam ineuitabilis est, quamuis quidam id arte fieri posse existimauit. Cæterùm cùm calor noster humidum contractum à prima generatione perpetuò exsiccet, mors ineuitabilis sequitur, cùm minùs bonum perpetuò succedat ei quod dissoluitur, nec valeant membra ob siccitatem alimentum trahere, vt Gal. ait lib. de marcore. Vnde fit vt calor similiter minuatur diminuto humido, & senectus primò, deinde mors sequi debeat. Senectutis verò finis secundum naturam marcor est, frigida, & sicca dispositio, qualis & quæ appellatur ex morbo senium, cui contrarius est torridus marcor, passio sicca, sed tamen calida, quæ similiter dicta est in præsenti capite hectica marasmodes, marcori namque similis est siccitate, hecticæ verò calore. Siccitas autem hæc non quæuis est, sed quæ iam solidas partes occupat, quæ tamen de hecticæ febris ratione non est, minimè verò eius quæ simpliciter hectica dicta est. Porrò inter has duas marcoris species, quarum altera frigida est, in qua pulsus est paruus, est & rarus, & eam quæ est calida in qua pulsus est paruus & frequens, medius est marcor, συγκοπώδης quem syncope comitatur, ob imbecillitatem, & is nũc calidus est, nunc verò accedente syncope frigidus. Est quoq; veluti medium quoddam transitus à marasmo torrido, siue ab hectica marasmodi, in exquisitum marcorem ex morbo factum, qui frigidus est.

CAPVT XIII.

*Febris igitur hectica cum marcore coincidens, promptissimè ac facillimè cognosci potest. Prius enim quàm tangas pulsum atque calorem, oculos supra modum cauos videbis, quasi in fouea quadam conditos, ob totius humidæ eorum substantiæ consumptionem: ita, vt ossa quibus palpebræ annexæ sunt, promineant. Quinetiam lippitudines in eis visuntur aridæ, ac quædam squallida dispositio, qualis maximè inest eis, qui per puluerem multum tota die in Sole calido fecerunt iter. Flos ipse præterea viuidus coloris periit, atque id toti faciei accidit, & immoderatus squalor habetur totius cutis circa faciem, maximéque circa frontem: ita, vt propter siccitatem, sicca atque intenta sit, non tamen queunt palpebras ipsas multum attollere, perinde affecti semper, vt qui dormiturịũt. Quinetiam conniuent magna ex parte, quemadmodum qui dormitant. Est autem talis affectio nequaquam somnus, sed impotentia vigilandi. Carnes præterea consumptæ sunt circa tempora, ita vt ea loca collapsa: caua que appareãt. Nec quicquam aliud omnino, quam ossa, ac cutis sunt: ita, vt si eos nudos perspicias, in ventre nullum superesse intestinum, nec vlla viscera, atque hypochondria ipsa retracta esse ad thoracem admodum videantur. Quod si libeas illos tangere, cutis quidem perquàm sicca existit: & vbi attollas apprehendens digitis, quasi corium quoddam stat. Pulsus autem gracilis, durus, debilis, ac frequens habetur. Calor autem in primo quidem occursu debilis, sed paulò post acer, atque erodens apparet: maximéque vbi tangendo diutius immoreris. Sed minimè conuenit reliqua indicia comme-
2 morare in re tam perspicua. Itaque satius est, vt ad ipsum marcorem adhuc incipientem veniamus. Marcor ergo incipit, quoties humor insitus in vnoquoque corpore dispersus per loca media partium similarium, ex quo membra primùm aluntur, ferè in ipso corpore cordis nullus amplius inest. Quousque enim aliquid ipsius seruatur, hectica febris tantummodò est, nondum tamen marasmodes. Vbi verò ferè nihil insuper huius humoris existit, ex quo sinius iam marcor consistit. Difficilis ergo cuiuslibet hecticæ febris dispositio est, quoties ipsius principij tempus præterierit. Definitio autem principium, non dierum vel horarum numero: quemadmodum neque in cæteris morbis sed ipsa qualitate dispositionis: etenim dum corpus ipsum cordis discedit ab ipsa temperie naturali, non statim insitus humor perit, neque facultas debilitatur: sed in primis velut ebullitio quædã efficitur ipsius humoris, quo tẽpore talis febris facillimè curatur: quippe quòd facultas nihildum perpessa est. Deinceps autem consumptio quædam fit ob ebullitionem, eáque ipsa amplius iam procedente, ipsa etiam corpora similaria, quæ velut elementa cordis existunt, sicciora euadunt, minúsque alimenti sentiunt; ac facultas debilis redditur tantum, quantum siccitas ac caliditas in eo exuperat. E quibus alterum sufficiens erat, vt exuperãs infirmam redderet facultatem. Talis febris iam quodammodo medio genere ambigit, ac media est insanabilis penitus illius marasmodis, eiúsque quam paulo antè diximus, adhuc incipientem facillimè posse curari. Atque in ea perquam multa latitudo existit, quoniam non parua affectionis ipsius permutatio maioris minorisq; ratione est. Itaq; quoties ab vtraque febre discedit æqualiter, ab exquisita scilicet marasmode, eáque quæ nõdum quippiam eiusmodi habet, media quodammodo est, & ad curationem ambiguum habens vtroque versus momentum. Quæ autem marasmodi propior est, iam periculo propinquat, quemadmodum priori alteri propinquior, spem obtinet non paruam sanitatis. Sed tempus est 3
vt ad earum indicia transeamus: & primùm quidem illius quam posse facilè curari docuimus: nisi in vulgarem quempiam medicum incidat. Est autem, vbi sola consistit, nequaquam difficilis cognitu: implexa autem cuipiam putridæ, deprehensu difficilis iam existit ob permixtionem. Sed primùm subiiciamus ipsam solam ex quadam causa prædicta consistere, atque appareant in ea prima die cuncta indicia febris diariæ. Simul igitur cum eis apparebit statim causa prægressæ genus, atque id indicabitur procedente oratione. Sed interrogando ægrotum ipsum licebit discas, si aliis in rebus non malè affectus, ex ira fortè tantummodò, vel mœrore, febricitare incœpit. Quòd si videantur hæc ita se habere, febrísque extendatur vsque in secundum diem, nequaquam desinens ad integritatem, sed neque vehementior euadens, si squalidior quidem appareat, suspicari hecticam fore talem debes. Quòd si tertio die sine cibo transmittere volueris suspectas horas accessionis, quæ tertio quoque die deprehendere solet, ac neque additio vlla facta sit, neque minutio insignis: sed primæ febris parua reliquia extendantur, permaneántque cum squalido corpore & calore, miti quidem in primo occursu manus apparẽte, moranti autem diutius acri, mordaci & squalido occurrente, talem febrem hecticam esse existimare debes. At verò ma- 4
ximum tibi atque certissimum indicium erit natura eius nutrito homine, quando certissimè videtur transiisse omnes horas suspectas. Statim enim à cibo post vnam horam vel alteram, omnibus tangentibus ægrum, alterum incrementum febris ipsa habuisse videbitur. Nec deerit qui increpet tanquam intempestiuè dantes cibum, & ipso potissimum tempore accessionis, & dicat diutius fuisse expectandum, & tardasse accessionem. Sed res non ita se habet. Cuilibet enim hecticæ febri proprium inseparabile id est, vt ingesto cibo calor accendatur, pulsúsque in magnitudinem ac velocitatem increscat: ita vt æqualis esse accessio videatur. Æqualem autem accessionem voco, in qua nec horror existit, nec frigus extremorũ, neque somnus, neque pigritia insignis vel inæqualitas quædam penitus, vel in calore vel in pulsu, imò nec etiam paruitas, neque debilitas, neque aliud huiusmodi quicquam, sed tanquam alij cuipiam nutrito pulsus maior statim ac velocior redditur.

5 tur. Accidit autem interdum & in aliis quibusdam febri-
bus incrementum æquale: & quod quidem ex ipso est, vide-
bitur minimè esse hecticæ febris symptoma proprium inse-
parabile. Sed non parum differt, si ad vniuersam dictorum
indiciorum collectionem respexeris. In omnibus enim aliis
febribus tales accessiones æquales existunt, etiam citra ali-
mentum ingestum. In hectica autem penitus contrarium
euenit: nullo enim tempore accessio prehendit, sed vna con-
tinua febris est, velut ea quæ synochos, id est, continua pro-
priè nominantur. Sed hæc quidem quasi flammam quan-
dam permultā occurrentem habet imponentibus manum:
præterea pulsum quoque velocissimus, frequentissimus, ma-
ximúsque ei existit. In febre autem hectica, neque caloris
multitudo occurrit, ac pulsus tantò minor, rarior, tardiorq;
est quàm in synocho, id est, continua, quantò calor ipse mi-
6 nor habetur. Commune igitur cuiusuis hectica febris est,
vt exigua sit atque æqualis semper à primo initio vsque
ad vltimum finem. Proprium autem eius quæ tabi affinis
existit, siccitas est, quoniam hectica febris sæpenumero sine
siccitate consistit, nequaquam transiens in marcorem, qua-
7 lis etiam nunc multis in magna penuria contigit. Febris
igitur hectica dissidet a synocho, id est, continua: quemad-
modum dictum iam est. Ab aliis autem habentibus acces-
siones æquales, eo ipso maximè dissidet, quod inæqualita-
tem quandam illæ omnino habeant post alimentum sub ip-
sam accessionis prehensionem: hecticæ autem post alimen-
tum velut accessio quædam æqualis contingat: quæ (vt pau-
lò antè docui) minimè accessio habetur, sed imperitos cir-
ca talia decipit ob caloris, tum multitudinem, tum ma-
8 gnitudinem, velocitatémque pulsus. Talis autem febris se-
quenti die planius cognoscetur, si diligentius obseruaueris,
quamdiu permaneat post cibum ipsa pulsus, calorisque al-
teratio. Inuenies enim tamdiu permanere omnium quæ
manifestè apparent alterationem, donec distributio ali-
menti, atque adiectio squalorem cordis humefaciat: deinde
rursus ad pristinum redire statum, qui erat antequam su-
meret alimentum. Si igitur alio tempore nutrias ipsum
sequenti die, rursúsque alio tempore sequenti die, inue-
nies ita fieri, vt dixi, augeri quidem calorem post cibum,
pulsúmque ipsum, vt dictum est, alterari. Constat enim
illis id accidere, quod calci ac lapidi calefacto. Si enim
eis affundas frigidissimam aquam, multo calidiores sen-
tiuntur, tanquam calor squalidus in eis ab humida sub-
stantia nutriatur. Quæ autem causa sit ob quam ita eue-
niat, quæstio naturalis existit: sed quod ita efficiatur,
cuiuis tentare volenti discere licet. Vbi enim manibus
sumas glebulam calcis, contemnes eius caliditatem, ac
minimè senties. Vbi verò deponens ipsam humi, affundas
illi aquam, perspicies statim admodum calefieri, atque
adeò feruere vt lebetes, quoties in multa flamma versen-
tur. Videbis præterea vaporem ab ea haud exiguum effer-
ri: quòd si audeas tangere, facilè deureris. Ad hunc igi-
tur modum ad ipsum sensum humidus calor non paulo ha-
bet vim euidentiorem quàm siccus. Cæterùm quòd calor
siccus existat, per hecticam febrem cui succedit marcor,
9 hinc discas licebit. Nemo statim ab initio prehensus est
tali febre, qui corporis habitum habuerit humidum: sed
qui siccior natura existit, maximéque, vbi calidus quoque
natura sit, & qui vitam delegit in labore, vigiliis, cura, ac
victu tenui, is assolet statim ab initio prehendi hectica fe-
bre ex ira, ac mœrore: ac multo magis, quoties ætas, & con-
10 stitutio calida ac sicca, locúsque eiusmodi fuerit. Prin-
cipium autem eius terminatur quoties eo tempore
quo diaria per inclinationem meliorem deducitur ad in-
tegritatem, adeò nihil eiusmodi ipsi accidit, vt siccitas
perspicuè intendatur: tunc enim primum succedens dia-
riæ, hectica iam efficitur. Definitur præterea alter eius
incrementum atque perfecta generatio per accessionem ter-
tia diei. Si enim (vt paulò antè diximus) eo die alia ac-
cessio minimè prehendat, neque æger sine febre existat, sed
siccitas ipsi constanter intendatur, talis febris haud dubie
iam hectica est, ac processu temporis marasmodes sine mo-
ra euadet, nisi rectè curetur. Definitur autem abitio eius in 11
tabem, cum primum pulsus debilis simul ac durus est, con-
tinuóque paruus ac frequens is necessariò est, non tamen
propterea marasmodes existit, sed propter debilitatem ac
duritiem. At verò debilitas accidit ob fortem cordis intem-
periem: durities autem, ob siccitatem: quòd si tales affectus
prehendant cor ipsum, marasmode febre detineri animal
tunc necesse est. In eandem præterea febrem incidunt ex 12
acuta atque ardenti plerique eorum qui male curantur,
maximéque quicunque vbi frigidam aquam bibere postu-
larent, adeò nihil eiusmodi biberunt, vt nec vllum aliud in-
frigidans remedium thoraci atque hypochondriis adhibue-
rint. Quòd si adeò nihil eiusmodi adhibuerunt, vt insuper
cataplasmatis ex melle plurimum vsi sint, quæ nunc fre-
quenti in vsu sunt amplius in marcorem incurrere his
promptum est siue solùm febricitēt, siue ex iecoris aut ven-
tris inflammatione. Maximè enim his inflammationibus
haud rectè curatis succedit marcor: ita vt quidam existi-
marint non aliter posse fieri huiusmodi affectionem, nequa-
quam scientes, quòd neutrum horum, nec aliud quodquam
viscus, aut membrum, neque marcorem, neque penitus he-
cticam vllam febrem committat, priusquàm (vt diximus)
cor ipsum afficiatur. Talis igitur affectio ei incipit, interdū
ex seipsa, vt ex ira ac mœrore forti & longo: interdum ex
febre ardenti: quandoque verò ex affectibus pulmonis, ac
thoracis, maximéque purulentis ac tabidis. Vt autē ex his,
ita accidit ex ventre ac iecore, & vt summatim dicatur,
quauis diutina inflammatione in parte principe simul cum
siccitate totius animalis, maximéque cordis. Ego namque
vidi inflammationi laxioris intestini diatim succedere
marcorem, ac stomachi, ac vesicæ, ac renum. Fuerūt autem
nonnulli qui affecti erant difficultate intestinorum tali fe-
bre correpti, quam scilicet laborassent inflammatione inte-
stinorum. Atque etiam leuitates intestinorum & fluores
intestinorum diutinos, quoties statim ab initio, aut tempore
procedente febris exigua incidit, marcor ipse subsequitur,
& vt in summa dicatur, quoties præexsiccatum cordis ip-
sius corpus febrilem calorem susceperit solutu difficilē. Ma- 13
ximum itaque signū febris hecticæ est, quoties arteriæ ipsæ
sentiuntur calidiores quàm corpora, quæ circiter sunt: quod
per alias febres illis minimè accidit. Fit autem symptoma
adhuc euidentius vbi laueris, aut alio quouis modo rarefe-
ceris, ita vt humor quidā profluat, atque calor ipse perspi-
ret. Calor enim moderatus in aliis partibus omnibus post
talem perspirationem apparet: in ipsis autem arteriis ne-
quaquam minor est priore. Is verò quàm maximè exquisi-
tè sentitur per pulsuum diastolas, qui minimè mutatur post
dictam expirationem, sed similis penitus permanet. Sola er- 14
go consistens hectica febris perspicua est, siue absoluto ser-
mone hectica, siue etiam marasmodes sit. Vbi verò cum alia
quapiam fuerit, difficilius iam cognoscitur: quemadmodum
quo nuper mulieri cuipiam accidit, cui non solùm die, sed
etiam nocte nō obscurè fiebat accessio. Latuit enim maras-
modes febris omnes qui eam visitabant Medicos, existi-
mantes oportere, neque principium prehēsionis sensibile esse
hecticæ febri, neque incrementum, neque vigorem, tanquam
minimè contingat hecticam febrē putridæ alicui posse im-
plicari, sed nobis statim primis diebus in hac muliere co-
gnita est. Vtraq; enim accessio quæ die ac nocte fiebat, bre-
ues efficiebat partes accessionis, ac sæpe cum madore quodā,
aut perspiratione vaporosa soluebatur tam perspicuè, vt
corpus ipsum benè temperatum tangentibus sentiretur. In-
dicia autem in arteriis paulò antè dicta semper extiterūt,
nequaquam refrigeratis ipsis similiter aliis partibus, neque
velocitatem aut frequentiam motus amittentibus. Quæ er-
go alio loco sæpenumerò docuimus, etiam nunc dicimus:
non oportere solùm circuitiones, atque proportiones acces-
sionum considerare, sed multò prius ipsam speciem febris:

ex eáque cognoſcere ipſam febrem, quemadmodum ipſum hominem ex propria forma. Sic ipſi ſæpe prima die ad hunc modum ſpeciem febris cognouimus, minimè expectantes tertianam, aut quartanam, aut quotidianam circuitionem. Sed de his ſecundo libro de iudiciis latius docuimus, atque eo ipſo libro nihilominus diximus, quomodo oporteat diariæ febris cognoſcere differentias. Promiſeram autem (ſcio) me dicturum hoc loco de illis. Sed cùm recordarer pauca in eo libro deſiderari quo in plenum de omnibus præceptũ eſſet alia quidem huc tranſcribere ſuperuacuum duxi, adiiciam verò ea tantummodo quæ intra modum ſunt in eo prodita.

COMMENTARIVS.

POſtquam Galenus febrium hecticarum generationem ſcripſit, ac diſtinxit febrem hecticam ſimpliciter à maraſmode, & à vero ipſo maraſmo, in præſenti capite procedit ad ſigna vtriuſque generia hecticarũ, vbi ſimiliter docet hecticæ diuerſas ſpecies diſtinguere, ſiue diuerſa ipſius tempora. Incipit autem à ſignis eius quæ maraſmo cõiuncta eſt, non iam fienti, ſed facto: quoniam hæc grauiſſima atque inſanabilis eſt, & cognitu facillima. Caput reliquam totam doctrinam hecticarum febrium continet, diuiſam in xiiij. partes. In prima ſigna ſeptem ſcribit, quæ docent febrem hecticam cum marcore non incipiente, ſed iam facto, coniunctam, quã incurabilem eſſe diximus, ac in tertia hecticarum ſpecie conſiſtere dicemus. Facillimè verò hæc cognoſcitor à medico, quamuis ipſe nondum, aut pulſum, aut calorem tetigerit, adeò euidentia ſunt eius ſigna. Quorom primum ab oculis ſumere docet, ſunt enim ipſorum oculi caui admodom, ac veluti in fouea quadam conditi, ita vt oſſa promineant. Eoenit autem id ob humiditatis naturalis ipſorum conſumptiooem, vnde ſeqoitor, vt oſſa oculorum promineaot, quoniam oculi cauantur. Similiter in ipſis ocolorum angulis lippitudines quædam aridæ apparent, quales ſolent apparere in his qui ſub æſtu ſolis & in poluere multo iter egeront. Hoc ſignum ſatis cognitum eſt in ipſis ægrotantibus, & in iter agentibus. Secundum ſignum à facie ſumitur, à qua florem viuidum amiſiſſe dicit, qui eo morbo laborant, quod non tantùm colorem mixtum ex albo & rubro ſigoificat, ſed (quod non ſatis poteſt exponi) viueotis aſpectum, quibos accedit calor, & ariditas circa frontem. Tertium ſignum ex palpebris ſumitur, quas attollere non poſſunt ob imbecillitatem. Quod ſimiliter contingit iis qui dormitoriunt, quod enim palpebras attollere non poſſunt, non fit quoniam dormiunt, ſed quoniam vigilare non poſſunt, nam qui vigilant per aoimalem facultatem operantur, ad quod non valent languidi nimis. Ad ſomnum verò præter impotentiam vigilandi, vapor in cerebro meatos obſtruens exigitur, quo ſimiliter carent maraſmode febre laborantes, magna ex parte. Quartum ſignum ſumitur ex temporum collapſu, concidit enim cutis in oſſa, abſumpta intermedia carne. Id verò non tantùm in fronte, ſed in toto corpore contingit, nam & viſcera abſumpta videntor, & venter dorſum tangere, & hypochondria ad thoracem conuulſa: tam eſt vniuerſom eorum corpus extenuatum. Hæc ſigna latius expoſuimus in noſtris in r. lib. prognoſt expoſitionibus. Vbi legitur hypochondria, lege, hypochondrium, vt ibidem docui. Quintum ſignum tactu dignoſcitur, apparet enim cutis valde ſicca, quæ ſi digitis apprehendator, veloti corium ſtat, nec decidit ſtatim, quoniam non eſt ſubiecta caro quæ implendo ad priorem figuram cutem reducat, & extendat. Sextum ſignum ad pulſum attinet, eſt is gracilis, dorus, debilis, & frequens: durus, ob arteriæ ariditatem: debilis ob languorem facultatis, frequens, quoniam languida facultas arterias non diſtendit pro vſus ratione, febrili exiſtente calore. Maximè verò dura ac debili exiſtente arteria, quod frequentia impleri debet. Gracilis tamen fit pulſus in ipſis, quoniam longus & anguſtus pulſus gracilis eſt. In dicta verò diſpoſitione anguſtus eſt pulſus ob duritiem arteriæ: quæ non conſentit diſtentioni per quam latera à centro vndique diſcedant, vt par eſſet. Paucitas verò carnis cauſa eſt, vt per multum ſpatium, à multiſque digitis percipiatur. In ſanis namque carnis copia impedit quò minus longè ab articulo manus percipi poſſit arteriæ motus.

Septimum ſignum ad caloris attinet naturam, quæ tactu ſimiliter percipitur, calor enim debilis (quem etiam puſillum ſiccum appellauit Hippo.) primo occurſu apparet, demum verò ſi tangendo immoreris, calor videbitur acer & erodens. Ipſum eſſe acrem & erodentem certum eſt, calor namque ſiccus talem habet naturam. Quoniam autem ob humoris aut vaporis defectum non repræſentatur tactui validus, tempore egebit ad actionem, quæ enim imbecillam habent agendi potentiam, tardius agunt.

Secunda pars incipit (Itaque ſatius eſt) in qua tres differentias hecticarum ſcribit. Nam quædam ex eis eſt quæ fit ex humiditatum cordis efferueſcentia, potius quàm conſumptione: in hac Aëtius dicit carnem & pinguedinem liquari, & torreri. Hæc facillimè curari poteſt, & maraſmi nihil adhuc continet & eſt hectica incipiens. Secundo loco ſequitur tranſitus in marcorem, id autem eſt, cùm humor inſitus in ſubſtantia cordis abſumptus eſt magna ex parte, ita vt nihil ferè ipſius maneat. hanc circumfuſam humiditatem ad roris ſpeciem dicit Aëtius. Eſt hæc ſecunda ſpecies febrium hecticarum, & marcoris initium. Vbi enim deſinit eſſe exquiſita ac ſola hectica, incipit marcor, cum manifeſta membrorum ſiccitate, & facultatis imbecillitate. Nam dum facultas nondum mutata eſt, & humoris cordis pars effatu digna manet, hectica tantummodo eſt, marcoris nihil habens. Cùm tamen iam manifeſta mutatio eſt ad ſiccitatem & alimenti defectum membra ſenſerint, & facultas imbecillior reddita fuerit, quòd neceſſariò ſequi debet ad alimenti defectum, vel ad intemperiem calidam & ſiccam factam: tunc ſecunda ſpecies hecticarum dici poterit, ſiue marcor incipiens, medio modo curabilis, neque adeò facilè vt hectica pura, nec adeò difficilè vt torridus marcor, cuius ſigna ſcripſit, quẽ ſimiliter immedicabilem ſupra dixerat, cauſam quoque eius nos ſuprà tradidimus. Conſtat etiam, quòd cùm Galenus in hoc loco principium definit, non eſt id maraſmi principium, ſed hecticæ febris, dum cordis humorum fit ebullitio, nõ tamen conſumptio magna. Nam in maraſmo incipiente dixerat, humorem inſitum ferè in totum abſumptum eſſe, ita vt ferè nihil eius in corpore remaneat, cùm tamen in principio dixerit ſulam humoris inſiti in corde fieri ebullitionem. Hoc igitur principium hecticæ febris eſt, illud verò principium maraſmi, eritque maraſmi principium cum ſiccitate, alimenti defectu, & facultatis imbecillitate: quæ ſigna infra à Gale. ſcribentur. Ac erit hæc media quædam ſpecies malitia, & curationis difficultate inter hecticam febrem quæ incipiens dicitur, in qua ebolli-

tio

Digitized by Google

tio contingit, & quæ hecticę principium appellatur: & marasmodem quæ iam factus marasmus est cum febre cuius signa scripserat, quam etiam omnino incurabilem dixit. In ipsa quoque media latitudine intelligere oportet aliquam magis ad hecticam, aliquam magis ad incurabilem accedere. Et eam quæ magis ab incurabili recedit, magis esse curabilem, reliquas verò quo magis accedunt minus esse curabiles. Vbi habetur (exquisitus iam marcor existit) Græcè ἀκριβὴς ἤδη, μαρασμὸς συνίστα), scribendum potius foret μαρασμώδης, quod est, exquisita marasmodes iam consistit: non enim consistit exquisitus marasmus, cuius essentiam suprà explicuimus, sed hectica marasmodes, hanc enim quæ incurabilis habetur, non marasmum sed marasmodem appellat infrà, dicens: Quæ autẽ marasmodi proprior est, iam periculo propinquat. Dubitant medici in præsenti loco, an febris hecticæ sint tres species. Inter quos quidam ad tantam peruenit ignorãtiam, vt tres species esse dixerit, quas ex differentia subiecti, in quo calor febrilis factum esse habet, distinguebat. Nam in prima specie, dicebat calorem habere in rorida humiditate factum: in secunda specie, habere factum esse in ea humiditate quæ adhæret partibus, quam appellat cambium: & in tertia humiditate, quæ est vera solidarum partium substantia. Ac si fieri posset vt hectica febris esset, quæ non haberet factum esse in ipsa cordis substantia. Dicemus itaque febrium hecticarum tres esse species, in quibus hectica marasmodes comprehenditur. In quarum prima efferuescit humor insitus in corde, à quo cor alitur, absumitur quoque nonnihil eius, remanente adhuc effatu digna copia ipsius. In secunda ferè nihil eius manet, absumitur quoque carnosa substantia, aut concretione genita, aut etiam ea quæ inter solidarum partium fibras continetur. Hæc marasmodes hectica est, cui facultatis languor cum sicca intemperie, & alimenti inopia accedit. Tertia species similiter marasmodis est, in qua præter id, quod calor solidas particulas occupat, vt in aliis duabus speciebus, iam absumptis carnosis partibus, solidarum partes fibrosæ ac membranosæ absumuntur. Prima species facilè curatur. Tertia nullatenus curari potest. Secunda verò difficilè curatur. Quoniam tamen hæc latitudinem habet, nam in ipsa cum iam ferè tota humiditas, quæ alimenti locum habet, consumpta est, aut absumitur caro concretione genita, aut caro solidorum membrorum: inde fiet vt difficilè curari possit, & difficilius illa per quam absumitur caro solidorum, quàm illa per quam absumitur caro concretione genita, quanto magis accedit ad incurabilem illa, in qua calor solidorum absumitur altera. Hæ tres species hac vna tantùm ratione distinguntur, quòd per ipsas diuersorum subiectorum consumptiones fiunt. Possent autem distingui facilitate, & difficultate, & impossibilitate admittendi curationem. An tamen fieri possit, vt tertia species dicta fiat non præcedentibus aliis: vel necessum sit omnes ordine succedere, ita vt primò prima, deinde secunda, & tandem tertia. Facilè dicemus Galenum suprà docuisse febres hecticas marasmodes aliquando sequi febres ardentes consumentes ferè totum humorem cordis. Ex quo fit vt à febre ardenti statim secuta sit hectica in secunda specie, non præcedente prima: nam prædicta febris marasmodes, iam in secunda specie hecticarum existit. Quod si fieret vt absumpto aliqua ex parte humore insito cordi, alimenti ratione, cessaret febris ardens, non maneret hectica in specie prima. Nam humor ille insitus à febre ardente absumptus est sine hecticæ generatione, sic vt fieri possit, vt caro ipsa pariter cum humore absumeretur nõdum facta hectica, sed febris omnis cessaret cessante febre ardenti, aut fieri posset, vt ad finem ardentis maneret hectica in prima, aut secunda, aut tertia specie. Et hæc quamuis esset vt terminus febris ardentis, non necessariò esset ipsa ardente intensior, interim namque dum ardens subiectum absumit, calorem reddit minorem ac febris multi vaporis, caloris copiosissimi, vapore resoluto, & humore deficiente, redditur pusilla, sicca, & quæ tactui minor sese offert.

In tertia parte, quæ incipit (Sed tempus est) quoddam signum febris hecticæ scribit, illius inquam, quam facilè curari posse suprà dixit, nisi in medicum incidat vulgarem, ac imperitum. Quam similiter facilè medicus cognoscet, nisi cum aliqua putrida coniuncta fuerit, de qua postea dicemus. Cùm enim alteri coniuncta est, non cognoscitur facilè: adhuc verò sola existens quamuis facilè cognoscatur, vt per signa dicenda docebitur, non tamen adeò facilè, vt illa quæ iam in marcorem incidit, cuius signa scripserat, quam etiã ex solo aspectu ægri licet deprehendere. Vbi verò sola inuaserit nulli mixta, sic cognoscetur. Ponamus prima die ægrum febre corripi à causa aliqua prædicta, prædixerat autem supra capitulo 11. causas febris hecticæ, quæ primis diebus fit, quam etiam facilè curari posse dixit, iram, mœrorem, & lassitudinem, quæ sunt causæ prægressæ, & adsint signa febris diariæ supra dicta: poterit autem medicus causam ipsam prædicere, vt docebitur capite vltimo huius libri, & Galenus causas prægressas febrium diariarum 2. de crisibus cap. 13. docuit distinguere, & primo lib. de art. cur. ad Glauc. Cæterùm interim ægrotum interrogare licebit, potissimum vbi non febricitauerit ob aliam causam notam, aut non se habuerit malè in aliis corporis dispositionibus: an ita vehementi correptus fuerit, aut mœrore afflictus. Quòd si febris extendatur in secundum diem, ita vt in ipso neque perducatur ad infebricitationem, neque amplius febris fuerit accensa, corpus autem aridius factum fuerit, suspicandum est hanc esse hecticam febrem. Nec tamen id adhuc certum est, nisi prius tertium diem spectemus, qualisnam futurus sit: nam posset febris in tertianam ex diaria transire. Veruntamen si tertio ipso die sine cibo transierit suspectas horas accessionis febris tertianæ, & febris nullum augmentum susceperit, neque minutionem insignem: sed primæ febris quædam reliquię semper maneant cum corporis siccitate, & calore primo tactu miti, deinde acriori, & mordaciori, & squalido, talis est hectica febris. Signum hoc omnes dictas conditiones seruare debet, ex quibus constituitur & efficitur signum vnum proprium, sed non inseparabile. Licet enim aliter febris hectica euenire possit, modo tamen dicto eueniens, non erit alia quàm hectica, sic enim à primis ipsis diebus euenire solet, à causis prægressis incipiens squalida, febris pusilla, cuius calor statim primo occursu mitis iudicatur, tandem verò acris, cui nullum adest augmentum aut diminutio prima, secunda, aut tertia ipsa die, vt omnem suspicionem febris alterius naturæ tollamus.

In quarta parte, quæ incipit (At verò maximum) vnum aliud signum scribit proprium ac inseparabile, quod similiter maximum atque certissimum esse dicit. Hoc autem est post alimẽtum assumptum vna aut duabus horis transactis tactui repræsentare

maiorem calorem quàm antè, ita vt quiuis tangens putare posset nouam accessionem ægro superuenisse, quando omnes horas suspectas pertransierit. Quod nonnullis imposuit putantibus id caloris incrementum accessionis ratione euenisse, qui similiter alios, vt intempestiuè ægrum alentes, accusabant, longius ab accessione fore cibum adhibendum censentes. Fallebantur autem, omnibus namque febribus hecticis propium atque inseparabile est, cibo assumpto accendi calorem. Cui etiam aliud signum ex pulsu accedit, quòd calorem auctum sua ratione sequi solet, nempe augmentum pulsus in magnitudine, & celeritate, ita vt inuasio non compressa superuenire videatur. Exponit verò quid per incompressam accessionem, quam Græci ἄθλιπτον appellant, intelligat, eam videlicet quæ fit sine horrore, & sine refrigeratione extremorum, neque in somnum delatione, quam Græci καλαφοράν dicunt, neque insigni quadam pigritia, neque cum inæqualitate pulsus, aut caloris, neque cum ipsius paruitate, aut imbecillitate. Sed eodem modo quo contingit aliis outritis, pulsus efficitur maior, & celerior. Horum omnium duæ causæ habentur, nempe nullum humorem abundare, neque calorem intrò recurrere. Cuius rei gratia nullus horror, nullave pigritia, nulla quoque inæqualitas antecedit inuasionem. Vapor verò cibi altera causa est, quæ calorem accendit aridum, & pulsum inde cogit maiorem, & celeriorem fieri. Causam autem superincalescentiæ ex cibis infrà parte sexta & septima latius exponemus, ac dicemus an omnibus hecticis commune signum sit, an quibusdam proprium. Vbi habetur, nec deerit qui increpet: Græcè καὶ τὶς καὶ τοῖς διδοῦσι τὴν τροφὴν ὡς ἀκαίρως δρέψασιν ἐγκαλέσει, καὶ ὡς κατ' αὐτὰς μάλιστα τὰς ὥρας τοῦ παροξυσμοῦ, καὶ ὡς χρῆν ἐπὶ πλείω χρόνον ἐπιμετρῆσαι, καὶ ὡς ὑστέρησεν ἡ ἐπισημασία. Quod est, & aliquis eos qui alimentum præbent, vt intempestiuè cibos offerentes accusabit, & quoniam ipsos iuxta accessionis horas potissimùm obtulerunt, & quoniam decebat plus temporis intermitti, & vt inuasio tardius succederet. Vult tamen hæc litera significare, cibos longius ante accessionem esse offerendos, non esse retardandos, vt Laurentianus putauit, atque Leoonicenus in huius loci translatione.

In quinta parte, quæ incipit (Accedit autem interdum) obiicit contra id quod dixerat, inuasionem febris incompressam, esse signum proprium & inseparabile febrium hecticarum. Quoniam aliis quoque febribus eueniont incrementa non compressa. Id constat in continuis febribus quibusdam, in quibus nulla accedento caloris aut pulsus inæqualitate, contingit nouam inuasionem, & nouum caloris augmentum superuenire, aut quotidie, aut per tertium. Ad quod Galen. respondet, vniuersam signorum congeriem esse aduertendam. Nam quamuis aliæ febres inuasiones habeant incompressas, illæ nullo absumpto cibo superueniunt, certa quadam hora, aut temporis mensura, quæ humorum copiam aut ipsorum motum sequetur. In hecticis verò febribus inuasiones nullo statuto tempore fiunt, sed post assumptum alimentum, vna, aut duabus horis. Ex natura tamen sua, non aliter quàm febres continueores, continuitatem habent citra omnem repetentiam, aut incrementum. Sed differunt non parum ab ipsis continentibus, quas Græci συνόχους appellant, calore & pulsu. Calor namque febrium continentium, veluti magna flamma tangentibus occurrit; pulsus verò maximos habet, celerrimos, & crebetrimos. Hecticorum tamen calor non multus occurrit, & pulsus tantò minores, tardiores, ac rariores fiunt, quantò calor est minor ipsorum, quàm eorum qui continenti febre laborant. Vbi legitur (accessiones æquales) Græcè εἰσβολαὶ ἄθλιπτοι, hoc est, Incompressæ inuasiones (accessio) ἐπισημασία, hoc est Insultus. An tamen calor febris hecticæ sit maior calore febris putridæ, distinguēdum est. Nam in calore copiam, & qualitatem caloris licet metiri. Copia quidem in putridis maior est, quatenus copiosus is occorrit tactui, multo vapore mixtus, maximè verò in febribus continentibus, & reliquis, quæ ex sanguine ortum habent: qua ratione pusillum appellat Hippoc. calorem hecticarum, & Gal. primo tactu mitem esse dixit: immoranti verò diutius, acrem. Vbi tamen quis qualitatem caloris aduerterit, non erit iudicium sine delectu ferendum. Nam febrium putridarum, quæ in pituita, aut sanguine consistunt, calor minus acris est quàm hecticarum: in bile verò vtraque consistens, & maximè flaua, adbuc acrior: siquidem acris redditur calor (quod ad qualitatem attinet) ex subiecti ariditate. Rursus & harum calor non omni tempore accessionuto parem habet acredinem, sed in vigore maiorem & in declinatione, vbi citra sudorem fiat. Accedit ad id quòd vbi parem siccitatem habuerint coniunctam calor tertianæ febris, & hecticæ, acrior tertianæ iudicabitur, ob multitudinem causæ alterantis occurrentis tactui: hæc dixerim vbi quis maximum ardorem tertianæ, aut quartanæ febris, maximo ardori hecticæ comparauerit. Sunt enim quædam tertianæ & quædam quartanæ, quibusdam hecticis minus mordentes. In ipsis quoque hecticarum speciebus maxima ex parte fit, vt in prima specie maior sit calor, deinde verò ob defectum subiecti minor reddatur: sed tamen marcori propè accedens, remissus valde ac admodum pusillus. Vbi legitur æquale, & æquales, lege incompressum, & incompressas. Vbi legitur, continua, lege continens.

Nota.

Vnde fiat vt calor febrium hecticarum sit mordax ad tactum.

In sexta parte, quæ incipit (Commone igitur) vniuersum genus febrium hecticarum distinguere docet ab iis, quæ marcori maximè accedunt. Nam omnibus hecticis commune est calorem referre exiguum, & æqualem à principio vsque ad finem. Sed præter id aliud est proprium hecticarum febrium, quæ marcori appropinquant, nempe siccitas, quæ iis propria est. Adde quòd illis quæ iam ad marcorem peruenerunt, multò magis. Neque enim omnes hecticæ siccitatem habent coniunctam, veluti illæ quæ in prima specie adhuc consistunt, in quibus siccitas membra solida noodum occupauit. Quod tamen aliis ad marcorem tendentibus adsit, postea probabit. In illis verò quæ ad marcorem non tendunt, siccitatem non coniungi experimento docet in magna peste, quæ suo tempore contingit. Volt autem docere in illis peste laborantibus, nullam manifestam siccitatem solidas particulas occupasse. Vbi legitur penuria Græcè λιμῷ.

In septima parte, quæ incipit (Febris igitur) rursus redit ad id quod proposuit in parte quinta, dicens hecticam modo dicto distingui à continenti, scilicet caloris magnitudine & paruitate, & pulsua differentiis, ab aliis tamen febribus, quæ incompressas habent inuasiones, hac re maximè differre dicit hecticas febres, quòd si ab alimento absumpto accessio inuaserit, in eis compressa erit, hoc est, pulsus paruitas, & caloris inæqualitas ipsi accedet iuxta inuasionis accessionem. Hecticis tamen post cibum veluti incompressus insultus superuenit, qui verè insultus non est, quamuis imperitos multitudine caloris,

caloris, & pulsus magnitudine, & velocitate decipiat. Vbi legitur accessio, Græcè ἐπισημασίαν, hoc est, insultus: & pro æqualis, lege vt suprà, incompressus. Est ergo, quod Galenus loco præsenti docet notissimum, febricitantes per eas quæ insultu inuadunt, si alimentum propè insultum acceperint febre inuadente, compressionem pati in pulsu, & calore: per hecticas verò febres ex alimento superuenire caloris augmentum, nulla pulsus aut caloris facta compressione. Quidam dixerunt, Galenum voluisse hoc in loco hanc scribere differentiam febris hecticæ ab aliis, habentibus incompressas accessiones: quòd in aliis assumpto cibo compressiones fiunt ob humorum dispositionem. In hecticis verò quoniam humores non peccant, id non euenit. Sed tamen id non est ad mentem Galeni. Nam si assumpto cibo in aliis febribus compressiones fierent ob humores peccantes, sine cibo pariter fierent in ipsis compressiones. Sed non fiunt, vt supponit Galenus, qui de febribus habentibus inuasiones incompressas loquitur. Ergo si fiunt assumpto cibo, id euenict, quoniam calor inuadente febre, & cibi copia accedente opprimitur, vnde pulsus & caloris compressio nascitur. In hecticis tamen, nullam ex se habet compressionem calor, & cibo assumpto ab ipso tantùm abest vt opprimatur, vt maior multò flamma excitetur. Dixit hunc non esse insultum (Græci ἐπισημασίαν vocant) appellandum, quoniam in incrementis hecticarum ex cibo non fiunt compressiones, quæ solent in insultibus fieri.

In octaua parte, quæ incipit (Talis autem) ex incalescentia ex cibo docet febrem cognoscere, non quidem ex incremento caloris, vt suprà, sed ex tempore durationis incrementi: nam sequenti die cùm ad finem distributionis alimenti peruentum fuerit, calor ad eam reducetur dispositionem, simul cum pulsu, in qua præfuerat ante alimenti assumptionem. Id quoque euenire videbimus quauis hora diei sumpto alimento. Eritque is ordo in febribus hecticis quæ siccitate participant, quas enim hecticas absolutionem assecutas dicemus, non incipientes, de quibus putandum est Galenum locutum, cùm dixit, id signum esse proprium ac inseparabile. Nam ob defectum siccitatis non conuenit id signum incipientibus. In absolutis verò, quæ etiam ad marcorem tendunt alimento assumpto post horam, aut duas, incipit calor augeri, sine pulsus aut caloris compressione. Augetúrque ad portionem caloris, & siccitatis febricitátis, & copiæ alimenti accedentis. Durátque is calor donec alimentum fuerit in totum distributum, & siccitas cordis ab eo ad humiditatem alterata. Tunc enim humiditas alimenti atque eius substantia dissolui incipit, & calor arescere, & ad pristinum ariditatis statum corpus reduci. Nec mirandum quòd alimenti ratione post horam aut duas calor augeri incipiat: tunc enim alimenti vapor per mēbra ad cor vsque defertur, & is humectando aridam accendit caliditatem. Huius autem vaporis fotu calor auctus seruatur, donec alimentum distribuatur & apponatur. Cuius vi amplius increscet calor, & seruabitur eius augmentum modo dicto, & ad tempus præfatum. Quin & Prognostic. 60. libro Hippocrat. febres suppuratorum, quæ hecticæ sunt, dixit non dimittere, sed interdiu minores, noctu vehementiores esse. Quod in expositione eius loci ad hominum consuetudinem retulimus, qui cœnare omnes solebant, non omnes prandebant. Ad quod accedit cœnam maiorem prandio esse solere, & noctu ipsius maiorem copiam vaporum aceruari per somnum. Huius euentus causam reddere ad naturalem philosophum attinere dicit Galen. Verùm simile adducit ad id ostendendum. Calx enim frigidissima aqua superfusa calorem ostendit vehementem, ac si calor aridus humida substantia nutriatur. Si namque quis manibus calcis glebam cōtinuerit, nullum manifestum calorem in ipsa sentiet, deposita verò gleba calcis, & superfusa aqua, ipsam percipiet incalescere, feruere, & multum vaporem feruidum à se mittere, qualem aqua in lebete flamma multa supposita, cuius vaporem nec tāgere audebis. Eodem modo fit, vt aridus calor hectici ab alimenti humore irrigatus accendatur: nam & humidus calor magis se prodit, quàm aridus, quod fit alimento adueniente hecticis, primùm vi vaporis delati, & deinde magis alimenti diductione, vt Galen. vult in commentariis loci citati. In expositione verò Prognost. confutauimus Auerrois errorem, qui contra Galenum blaterat. lib. 4. *Quare hectici incalescunt à cibo.* collectionum cap. 33. nam ex verbis Galeni in hoc loco colligitur causa quare incalescunt hectici ex cibo, nempe quoniam calor aridus nutritur quodammodo ab humida substantia. Quòd tamen hæc sit causa quare magis ostenditur calor hectici, quàm ante, ibi docuimus, atque ipsum Auerroëm non soluere rationem, quam sibi opponit. Expedit verò hoc in loco quorundam aduersantium Galeno, rationes soluere, inquiunt enim incalescere ex cibo; non videtur esse signum proprium hecticarum. Quoniam aut is cibus est calidior corpore, quo dato ipse non tantùm hecticum calefaciet, sed quemuis alium febrientem, quò fuerit cibus calidior. Quòd si est corpori similis, ab eo non alterabitur, si est cibus frigidior corpore ipsum non calefaciet, quoniam si cibus frigidus calefacit hecticum, non poterit ipse curari vi alimentorum frigidorum, cuius contrarium constat.

Rursus cibus incalescit à corpore, ergo tantum recipiet calorem quantum corpus habet & non maiorem, non ergo crescet calor ad maiorem gradum adueniente alimento. Rursus quia in multis febribus putridis colliquantibus, calor est vehemens, & ariditas multa: sed ob ariditatem crescit calor ex cibo: ergo in putridis dictis ex cibo accrescet calor. Rursus vt dixit Auerroës calx aquæ valde contraria est, & alimētum non est adeò membris contrarium: ergo non est simile, quod voluit Galen. de calce ab aquæ infusione ebulliente, & de calore hectici ex alimento increscente. Iam ergo in calce calorem accendit vehementem, Conciliator dixit, fieri per antiperistasim. Sed tamen qui sui libri errores corrigere vellet, alio maiori egeret volumine. Aqua verò calci non accedit, vt contrarium circunstans, sed vt penetrans: & singulas ac minutissimas eius partes peruadens, quod non faciunt quæ antiperistasi contraoperantur. Est certè hæc problematis solutio philosopho adhuc tyrone indigna. Nos nullam aliam causam eius rei inuenimus præterquàm quòd subiectum calidum quod calore inaruit, parùm manifestam habet tangentibus caliditatem, quoniam sine vapore non se offert tactui copiosa: adueniente tamen humore, calor quodammodo de potentia in actum transit, & vapore exhalante, tangentibus maior multò quàm antè se offert. Quod similiter contingit in membris hectici arescentibus, veluti in calce, & cinere, calorem contineri sopitum: eum verò accedente humido, maiorem reddere, & magis se tactui ostendere. Ad primam autem rationem, dicemus hecticam ex omni cibo incalescere manifestè, & sine pulsus aut caloris compressio

Digitized by Google

compressione: nam à calidis incalescit, hoc est, augetur, & à similibus: quoniam se magis prodit tactui medici, & ægri: & quoniam maior copia corporum calidorum maiorem ostendit calorem, quàm vbi vnum tantùm corpus calidum adsit, quamuis illorum duorum corporum nullum excedat alterum calore, vt duæ flammæ magis calefaciunt quàm vna. Cibi quoque frigidi intetim dum sanguinis formam habent, humectaut, & vaporem adaugent, & totus calor copia maior quàm antè redditur. Ad finem verò alimentum frigidum aliquam reagendo inferet membris alterationem per humiditatem & frigiditatem, humidum namque actu est, potestate verò frigidum. Non tantùm enim membra mutant alimenta in sui naturam, sed & alimenta membra, vt 3. de causis symptomatum Galenus.

Hinc patet solutio ad secondam, nam ex duobus calidis corporibus vnom corpus constituitur, aut vna causa magis calefaciens. Ad tertiam de febribus putridis colliquantibus, & exficcantibus, dicemos calorem reddi maiorem in putridis pariter adueniente alimento, quoniam multum calidum corpus accedit. Sed interest, quoniam augmentum caloris ex cibo fit, cũ quadam pulsus, & caloris compressione, quodammodo grauata à cibo & homoribus facultate, ac recurrentibus sanguine, & spiritu ad interiora, qui ante febrem vehementem in extimis partibus seruabantur. Præter id quòd calor in hecticis transit à non sensato, & valde remisso ad tactum sensatum, & valde notum medico, & ægro. Quod in febribus ardentibus eum nimia ariditate non fit, quoniam illæ sine alimenti adiectione fuut magnæ, & sensui satis notæ: & ægro molestæ. Præter id quòd quæ febres colliquantes ad tantam ariditatem corpus perduxerunt, magna ex parte sibi hecticas in secunda specie coniungunt, ad marcorem prope accedentes. Ad rationem Auerrois constat, vt lib. 2. Progn. dixi, alimentum contrarium esse corpori alendo inter initia, quo tempore calor etiam hecticæ febris accenditur: ad finẽ enim ad pristinum statum redit corpus. Humiditate verò aduersissimum esse alimentum hectico, nemo dubitat, quatenus sanguis humidus est, & alimẽtum omne humectandi facultatem habet: siquidem partes reficit resolutas, neque aliquid alere potest, quod humidum non sit, vt vult Galenus.

Nihil omnino alere potest quod humidum non sit.

In parte nona quæ incipit (Cæterùm quòd calor) probat quod prædixerat, hecticas febres ad marcorem tendentes siccitatem habere coniunctam: id enim dixerat esse causam incalescentiæ ex cibo. Quoniam non solent huiusmodi febres euenire nisi in siccis conditionibus, quales sunt siccæ temperaturæ, maximè vbi calor quoque accedat, & in his qui in laboribus degunt, vigiliis, curis, & victu tenui: tales enim sicci sunt, & his adueniente ira aut mœtore, potissimum æstatis tempore, & calida regione, & aëris constitutione ab initio superuenit talis hectica febris ad marcorem accedens. Signum ergo est, siccum esse morbum enim, qui exsiccatis aduenit corporibus, siquidem distemperata corpora facilè à similibus capiuntur morbis. Quæ verò dixerat Galen. præter ambientem aërem. Ex accidenti exsiccant, exercitatio accendens calorem, maximè in articulis & musculis: ira in partibus cordis, pariter & cura, vigilia: quoniam per somnium humectari deberet corpus: & inedia, aut victus tenuis, quoniam deficit alimentum, quod refectione solet singulas particulas humidiores reddere.

In decima parte, quæ incipit (Principium autem) docet viam generationis febris hecticæ, & processum ipsius in marcorem. Contingat enim (vt fieri solet) febrem ab aliqua causa prægressa de dictis habuisse initium, ita vt putari possit ipsam diariam esse: verumtamen quo tempore solent diariæ febres finiri, & media declinatione deduci ad integritatem non tantùm non perducatur, sed aridius reddatur corpus: cognoscemus tunc febrem hecticam incipere, augeri verò, aut iam perfectam esse, & processu temporis in marcorem abituram: si expectata tertiæ diei accessione, nulla talis superueniat, & febris permaneat, & siccitas constanter intendatur. Hoc enim signum manifestè docet hecticam febrem adesse, & in marcorem processuram, nisi promptè curetur. Sed hæc satis suprà parte tertia sunt explicata.

In parte vndecima quæ incipit (Definitur autem) signa scribit ex pulsu, quibus deprehendemus febrem in marcorem tendere. Est enim debilis, durus, & frequens, neque tamen frequentia pulsus ostendit marcorem, sed debilitas, & durities. Nam frequentia adhuc resistente facultate, nec subuersa naturali temperatura, fieri potest impulsu: vbi videlicet in febribus ardentibus magnitudo, & celeritas vsui non satisfaciunt: crebritas namque pulsus tunc succedit, quando opus est aliarum differentiarum resarcire defectus. Debilitas tamen calidam intemperiem ostendit; adeo vehementem, vt naturalem subuerterit temperaturam cordis: quod ad imbecillitatem facultatis necessarium esse docuimus. Iam verò pulsus durities siccitatem ostendit in corde & arteriis, vt similiter suprà diximus; reliquum est, vt ob imbecillitatem, & duritiem febris reddatur hectica, & ad marcorem accedens, nam vt parte secunda docuit, non statim incipiente febre hectica imbecillitas adest, sed vbi ad marcorem accedat. Dubium tamen est, cum hectica in prima specie febris facta sit, quare non aderit cum ea imbecillitas facultatis. Caliditas namque facta tunc est, cum naturalis est corrupta: sed ea corrupta facultas languida redditur: ergo in omni hectica erit languida facultas. Quòd naturalis corrupta fit in hecticis, ex libro de inæquali intemperie constat, vbi Gal. dixit: Cùm corporis partes solidæ ad absolutionem calefactæ iam sunt, eiusmodi febris hectica appellatur, quod tamen ad absolutionem calefactum est, non amplius mutatur, aut temperaturam amittit, sed iam ipsam amisit. Dicemus ergo hecticam febrem quandam esse incipientem, quandam iam absolutam: incipiens nondum naturalem corrupit temperaturam, neque languor eam comitatur: absoluta verò siccitatem habet iunctam, & ob naturalis temperaturæ subuersionem iam perfectam, imbecillitatem. Hæc verò ad marcorem accedit, & siccitatem sibi associat. De hac absoluta loquitur lib. de inæquali intemperie. De incipiente verò suprà parte secunda.

In parte duodecima quæ incipit (In eandem) quoniam in parte decima dixerat hecticam febrem tendentem ad marcorem habere ortum à causis prægressis, eo modo quo febris diaria, nunc alium modum generationis scribit, cùm videlicet sequitur hoc genus febris ad febres ardentes, quos modos suprà retulerat cap. 11. parte prima. Post febres itaque ardentes fiunt hecticæ ad marcorem tendentes, ob medicorum inscitiam, qui ægris aquam frigidam postulantibus, non tantùm ipsam non adhibuerunt, sed neque aliquod refrigerans medicamentum thoraci, aut hypocondriis superposuerunt.

tunt. Maximè verò id eueniet vbi non modo non adhibuerint medici refrigerantia medicamenta, sed cataplasmatis ex melle vsi fuerint: quæ in vsu frequenti erāt medicis illius temporis. Hac enim occasione facilè incident in marcorem, siue sola ardenti febre laborauerint, siue simul cum visceris alicuius inflammatione: ad illas namque non probè curatas succedit marcor. Itaque ob id quòd adeò frequenter has inflammationes marcor sequi solet, quidam sine ipsis fieri non posse marcorē crediderunt, quorum error confutatur. Nam marcor, aut quæuis alia febris hectica, nunquam, aut visceris, aut alterius cuiuspiam particulæ inflammationem sequetur, nisi prius cor afficiatur. Verumtamen hæc cordis affectio aut est in corde per essentiam, vt cùm febris à causa prægressa oritur, vt ira, aut mœrore forti, aut longo, aut quemadmodum in febribus ardentibus, quæ similiter cordis sunt affectiones per essentiam. Aut laborat cor per consensum, vbi febres adsint, quas diximus esse febris symptomata. Quod fit quoties febris à loco aliquo patiente habet ortum, vt in pulmonia, aut thoracis affectu, aut in purulentis, aut tabidis. Idem quoque accidit in iecoris, aut vetris inflammationibus, & quibusuis aliis diutinis inflammationibus, factis in aliqua principe particula (hoc est in aliqua de nobilibus particulis) vbi corporis totius accedat siccitas, ac maximè cordis. Nam inflammationem colli diutinam, & stomachi, & vesicæ & renum, visus est marcor secutus. Tali quoque febre correpti fuerunt nōnulli difficultate intestinorum simul cum inflammatione laborantes. Secutus quoque marcor est ad leuitates intestinorum, & diutinos ventri fluores, cùm aut ab initio, aut pòst febris incidit exigua. Aut in summa quoties exsiccato corpore cordis superuenerit calor febrilis solutu difficilis. Quod igitur vult Galenus est, febrem hecticam de genere marcoris omnino euenire quoties febris superuenit corpore cordis exsiccato, siue febris antè præcesserit, siue quæuis alia causa exsiccans, aut inflammatio diutina, aut immodica euacuatio: nam febris tali dispositioni superueniens ad marcorem accedet. Quod Galen. dixit medicos in victus ratione in febribus ardentibus errare aquæ potum denegantes, & emplastra ex melle loco frigidorum epithematum apponentes thoraci & hypochondriis 10. lib. de Method. med. aduersus eos qui diatrion, hoc est, triduanam iniungebant inediam, dixerat eos præcordia exsiccare artomellite, hoc est, pane & melle, siue in visceribus adsit phlegmone, siue secus. Notum autem est, eos qui febrē ardentē patiuntur, vbi phlegmone viscus non laboret, & maximè vbi frigidam bibere consueuerint, frigidæ potu egere. Quod si phlegmone adsit, & timeatur casus in hecticam, similiter prænisionis gratia emplastra, & epithemata refrigerantia thoraci & hypochondriis admodum necessaria sunt. Summus ergo error medici erit, si neque ægrum aqua frigida, vbi opus est, potauerit, neque frigida epithemata apposuerit, pessimum verò flagitium, si præter hæc, & calidis vtatur cataplasmatis: nam hi errores breui hominem in hecticam perducent, cum manifesta ariditate, quod est ad marcorem tendere.

In parte decimatertia quæ incipit (Maximum itaque) vnum aliud signum addit quod hecticis ad marcorem tendentibus competit, & non eis quæ ad ariditatem non sunt perductæ, & est, partes arteriarum habere calidiores circumiacentibus. Quod signum maximum esse dicit, & aliis minimè competere. Huius rei experimentum clarius haberi docet, vbi æger balneum ingreditur, aut quouis alio modo cutis eius rara redditur. Id in sudore, & madore accidit, vt parte sequenti dicemus, tunc enim manifestius quod dixerat fiet: nam partes arteriarum euidentius calidiores tactu deprehendentur, non sic in aliis febribus, vt putridis. Ratio est, quoniam trāspiratione vapor qui in carne circumiacente arteriæ continetur, exhalat, & ipso deficiente partes non adeò calidæ vt antè sentiuntur, sed moderatè: arteriarum verò loca non tantùm nihil minus calida quàm ante redduntur, sed magis calida apparent. Quoniam calor sanguinis, & spiritus contenti in ipsis arteriis plus transpirant quam antè, vnde fit vt maior reddatur tactui, quamuis ipse nullam in se recipiat mutationem. Ex balneo enim non fit maior, cùm fit ex aqua tepida, nec minor, quia non est eius resolutio tanta, vt calor, & vapor eslorē ostendens, minor effectus sit, is nempe qui intra arterias continetur. Partium verò circunstantium vapor exhalat, & carnes sine vapore relictæ parum ostendunt extraneum calorem. Id autem potissimùm ostendunt arteriæ per distentiones. Tunc enim magis tactui accedit arteria, quòd magis ad tactus immutationem agere credendum est, quàm ipsa arteria recedente fumorum per constrictionem excretio. Nec obstat quod in contrarium afferunt: Arteriæ inquiunt, in febribus putridis similiter sunt partibus aliis calidiores: nam arteriæ maiorem copiam sanguinis & spiritus in his febribus cōtinent, quàm partes circumiacentes. Dicemus namque calorem arteriarum & carnis in iis qui febrem hecticam patiuntur valde differre, maximè verò post balneum: calores tamen arteriarum & partium circumiacentium in putridis, parum: quoniam ex omni parte eius qui putrida laborat febre multus vapor exhalat, etsi maiori copia ex partibus arteriarum. In carne tamē hectici aridi, & extenuati paucus admodum vapor continetur, paucissimus verò post transpirationem ex balneo factam: in arteriis autem semper continetur copiosior, & is magis post balneum innotescit. Sensibilis itaque est differentia caloris partium in hecticis, non sensibilis in aliis. Quòd autem arteria frigida sit, non obstat, quoniam non est ipsa tactui frigida, neque est ipsius calor qui ostendi debet, sed qui intra ipsam continetur.

In decimaquarta parte, quæ incipit (Deinde) facilem refert cognitionem febrium hecticarum, siue fuerint tales absolutè, siue ad marcorem tendentes: vbi solæ fuerint, nulli alteri complicitæ, de quibus vsque ad hunc locum disseruit. Quòd si cum putrida cōiungatur hectica difficilius cognoscetur. Nam vbi putrida accessiones habuerit, medicis imponere solet, quemadmodum contigit medicis eo tempore. Nam mulier quædam febrem marasmodem patiebatur simul cum febre altera putrida, quæ interdiu ac noctu manifestè accedebat: medici verò ipsam marasmodem febrem pati ignorabant, scientes hecticis febribus nec principium inuasionis sensibile, nec augmentum, neque vigorem adesse posse: ignorabant tamen posse simul cum hectica alteram coniungi, vi cuius tales accessiones euenirent. Ei verò qui complicationis possibilitatem nosset, nihil difficilè foret cessante accessione cognoscere reliquam febrem remanentem. Sic enim Galenus eam nouit primis ipsis diebus, quibus ad eam visendam accersitus est. Nam vtrq; insultus qui die ac nocte fiebat, breues faciebat partes accessionis, & solutionem sæpe cum madore, & perspiratione vaporosa, ita vt ipsa transacta, corpus temperatum tangentibus

gẽtibus videretur, ac posset medicus inde hecticam conijcẽtari, ob id quòd partes arteriarum remanebant calidiores circunstantibus. Ex madore verò non minus quàm ex balneo corpus hectici temperatum redditur in carnosis partibus, non in partibus arteriarũ, vt supràdiximus: & in motu ipsarum celeritas ac crebritas ob calorem factum in membris ipsis solidis manet. Vnde sequitur probè dictum esse, febres non solùm ex accessionum proportionibus, & circuitibus esse deprehendẽdas, sed potius ex ipsarum naturis, quas appellant morborum species, quemadmodum & ex propria forma hominem hunc, aut illum esse cognoscimus. Confert namque nonnihil ad febris naturã cognoscendam accessionum repetentia: sed non est id certum indicium. Quod tamen ex morbi natura sumitur, id est infallibile, ad quam Galenus aspiciens sæpe prima die febris speciem agnouit, nullam accessionem aut tertianam, aut quartanam, aut quotidianam expectans. De iis tamen lib. 2. de crisibus latius docuit. Nam cap. 2. difficilem inquit esse febrium cognitionem, vbi multæ coniunguntur, non adeò difficilem, vbi singulas per se expectari contingat: nam tunc ad dignoscendam tertianam, aut quartanam aut quotidianam, non accessiones attendendas docet, sed febrium naturas, quæ ex propriis distinguntur notis, quas eo loco scripsit, quemadmodum & hecticarum in hoc opere, dicturus aliarum omnium notas in sequentibus, præterquam quòd cùm ipse multa dixisset de eis lib. citato, quædã quæ ibidem deficiunt capit. sequenti complet. Quantùm verò fallat accessionum repetentia, hinc constat, quòd sæpe fit, vt in aliquo loco sensim aceruetur humor biliosus, qui putrescens febrẽ efficiat, & alter loco illius non aceruetur, neque in diem quartum, quud in pituitæ putredine frequentius euenit, & bilem, & melancholiam, ob multitudinem quotidie puttere, & accessiones efficere, quas tamen de genere tertianarum, & quartanarum esse nemo dubitat. Attamen dubium videtur circa Galeni sententiam, an possibile sit febrem hecticam cum putrida coniungi: simul etiam, an diaria coniungi possit cum putrida, quod cap. 1. ad hunc locum remisimus, vtrumque dubium in præsenti soluemus. Priùs verò quod ad diarias attinet, quorundam fuit opinio, febrem diariam & putridam posse cõiungi, verùm neutram posse alteram efficere: itaque diaria potest antecedere putridam, vbi putrida sequatur, & manere poterit cum ipsa, non tamen ipsam efficere. Primum ab ipsis probatur, quia possibile est febrem diariam existere in corpore, & à causa alia veluti humorum putredine obstructione præcedente, aut ab inflammatione alicuius particulæ, febrem putridam excitari, quæ tamen non erit facta à diaria, manebit tamen ipsa diaria putrida iam producta. Nihil enim tollit quo minus stante diaria putrida superueniat, nondum diaria cessante, breui tempore. Diariam tamen ipsam producere non contingit, & ambas manere: quoniã diaria non potest putridam producere, nisi ipsa sit in summo vigore, quẽ sequitur inclinatio, interim dum putrida perficitur, quo dato antè diaria finietur, quàm putrida perfecta sit. Si tamen putrida præcedat, diaria (inquiunt) superuenire potest, quæ tamen à putrida nõ producetur, & permanebunt aliquo tempore simul. Nam putrida existente, alia causa prægressa febrem diariam efficere poterit, quo tempore ambæ manebunt simul, quoniam nihil impedit generationem diariæ, putrida adhuc manente: ab ipsa tamen putrida diariam produci posse negant, quoniam putridæ calor vehemens est, & qui spiritũ potius dissoluet, quàm vt ipsi calorem factum inferat. Quorum opinio falsissima est, nec ratione quapiam probabili inducitur. Nam antecedente diaria putridam posse ab ipsa produci probatur, vbi in humoribus sit magna præparatio ad putredinem, ita vt quouis calore, veluti febris diariæ superueniente, febris putrida in humoribus excitetur. Similiter antecedente putrida, vi ipsius diariam posse generari: nam si fieri non posset, id esset, quoniam dissipantur à vehementi calore spiritus, non ergo ipsa præsente poterit diaria à causa alia generari: quoniam ipsa præsens non poterit non agere in spiritum, impediet ergo putrida diariæ generationem à quauis alia causa. Reliquum ergo est, vt febris putrida cum diaria simul consistere possit, & vnamquamque reliquam producere, & cum ipsa manere aliquo tempore. Nam diaria potest putridam producere, nec tamen deficiet momento temporis, sicut & putrida diariam. Quod tamen putrida præsente diaria non cognoscatur, id ad signorum imbecillitatem referendum est, & breuem diariæ durationem: quod fit maximè in febribus continentibus infecto sanguine magnorum vasorum, ex quo spiritus generari debet. Sed tamen videtur impossibile esse, putrida præcedente febre, diariam superuenire, quæ sit membrorũ calor fiens ab spiritu. Nam is est remissior calore putridæ, & remissum remittit intensum, ergo calor superueniens ex spiritu non aget in membrum se calidius tale factum vi febris putridæ: calor namque in spiritu factus minor est calore producto in membro ab humore putrescente. Quòd tamen remissum remittat, ac minuat intensum, constat ex Galeno libro tertio de simplicium medicament. facultat. capite sexto dicente. Quippe si datis duabus aquis calidis, quarum altera plus, altera minus caleat, misceas minus calentem magis calenti, huius certè feruorem extinxeris. Et rursus cap. 3. inquit: Non ergo stupenda magnopere res est, si quicquam eorum quæ propriè & per se sunt calida, cum calidiore commixtum frigidius ipsum efficere queat. Ea est enim alterabilium corporum omnium communis natura, vt in se agant & patiantur admota: quódque minus est calidum à magis calido calidius euadit, quod verò magis calidum à minus calido contra afficitur. Quod similiter probat de vrina tacta extra balneum, quæ calida apparet, in balneo tamen frigida, quoniam cùm minus calida sit quàm corpus in balneo calefactum, ipsum infrigidat, calorem minuens, minus calidum ergo magis calidum remittit. Verumtamen ex interpretatione sententiarum Galen. soluetur dubium de febribus. Sed aduertendum quòd duo corpora similium qualitatum, dissimilium in gradu, duobus modis adiungi possunt: aut vbi simul misceantur, aut vbi vnum alteri proximè admoueatur. Si duo corpora calida imparis caliditatis misceantur, remissius remittet intensius, & intendetur ab ipso: itaque constitutum ex ambobus erit calidius remissiori, & minus calidum intensiori: quud sit vbi aqua tepida, de qua loquitur Gal. feruenti miscetur. Si tamen applicentur, distinguendum est, aut enim multum diffident qualitatibus, aut parum: si multum, fiet vt si summè calidum applicetur calido vt vnum, summè calido existente vt 8. summè calidum intendat calidum vt vnum, & remittatur ab ipso, quoniam calidum vt vnum est frigidum vt 7. Volumus namque omnem latitudinem esse debere adimpletam ex contrariis qualitatibus, modò frigidum vt 7. calidum vt 8. alterare ac remittere poterit. Quod similiter fiet vbi summè

Febrium natura unde potissimum venanda.

Nota.

summè calidum aut summè frigidum temperato applicetur in ea distantia intra quam temperatum agere possit. Tunc enim temperatum corpus summè calidum alterabit versus temperamentum. Si verò parum intersit inter intensum & remissum, non necessariò remissum remittet intensum, vt si calidum vt 8. applicetur calido vt 7. intendet calorem ipsius, & non remittetur ab ipso. Nam calidum vt 7. vnum tantùm continet gradum frigiditatis, per quem calidum vt 8. remittere nullatenus poterit. Iam ergo quæcunque temperata sunt, aut temperamento proxima, vrina, rosaceū, aqua tepida: vbi calidioribus, aut frigidioribus applicentur, aut misceantur, singula reddent temperamento propinquiora: nam quæ temperamento proxima sunt, vtroque extremo participant moderatè. Diuersum est de febre diaria, & putrida, in quibus non comparatur calor calori, sed ambo ad membri calorem. De iis ergo dicemus, quòd aut membra continent calorem productum ab humore putrescente intensiorem, siue æquè intensum cum eo qui est in spirito, aut non: si non continent ipsum, manifestum est quod calor spiritum poterit membra calefacere, & ille calor ab spiritum productus erit febris diaria. Si tamen calor qui est in membro fuerit maior, aut æqualis caliri spirituum, quoniam calor in humore producens ipsum similiter est maior aut æqualis, dicemus, quòd calor spirituum non intendit calorem humorum, quoniam minor est ipsō, aut æqualis, neque ipsum remittet, quamuis sit eo minor, quoniam vnus distat ab altero parum, & quod minus calidum est, nempe spiritus, paucam habet frigiditatem adiunctam. Membri tamē calorem intendet calor spiritus, quoniam accedente spiritu, aggregatum ex calore humoris & spiritus fit vnum agens maius potentia, & quod maiorem calorem in membris inducere potest. Huius verò caloris fientis pars humori, pars verò spiritui erit adscribenda, ac erit pars putrida, pars diaria febris. Quòd si contigerit, membrum omnem calorem humoris suscepisse, ab spiritu calefacto nihil amplius susciperet. Licet enim potentia ex ambobus resultans maior sit, non sequitur vt maiorem effectum producat eo, qui est maiori agenti similis: Sed sequitur vt maiorem resistentiam superare, & ad maiorem distantiam agere, & ad parem celerius possit, in quo casu diaria non superueniet putridæ, nisi vbi putridæ calor admodum remissus foret.

Secundum differendum est de complicatione febris putridæ cum hectica: nam quod non possint simul in eodem corpore existere, sic suaderi potest. Quoniam aut febris hectica generabitur à putrida, & ipsa genita adhuc manebit: aut existente hectica, putrida superueniet, quæ non generabit hecticam, sed ipsam genitam inueniet, vtrumque videtur impossibile. Nam cùm putrida hecticam generauerit, calor membrorum in facto esse manebit. Is autem erat febris putrida, ergo putrida cessabit, cessat enim calor fiens cùm transit in factum, & non amplius est in fieri, quod si calor in fieri non est, non erit putrida febris. Quòd tamen calor qui fiens erat, ante hecticæ generationem transierit in factum constat. Quoniam calor factus qui hectica est, non est alius ab eo qui à putrida productus fuit, qui tamen febris putrida erat: non ergo erunt duæ febres simul in eodem. Non superuenire putridam hecticæ iam producta, similiter probatur: nam existente hectica in corde quæ calor factus est, quicunque calor superueniens in facto esse recipietur. Nam si calor qui productus antè fuit, factus est in subiecto qui superuenit eidem subiecto sic disposito, similiter in facto esse producetur. Melius enim conseruabitur calor in ipso, qui superuenit subiecto disposito per calorem factum, quàm qui præfuerat nullo tali calore præcedente ipsum, aut subiectum disponente. Ad quod accedit, quòd duo calores in eodem subiecto non existent, quin vnum efficiant, cùm non sint specie diuersi. Calor ergo superueniens hecticæ, vnū efficiet cum calore hecticæ præcedente, eritque morbus vnum non duo. Dubium ex Galen. doctrina in præsenti loco facilè soluitur, qui se vidisse refert febrem hecticam cum putrida complicatam, quæ interdiu ac noctu accedebat manifeste. Quod similiter testatur 10. lib. de Method. med. de muliere loquens, quæ autumno ex tristitia, & vigiliis febricitare cœpit, & ad plurimum hyemis perseuerauit dicens: Hanc quarto die, vt scis, vidimus, deprehendimúsque statim hecticā esse febrem cum alia quam humores excitarent coniunctam. Ratione autē suaderi potest has duas febrium species posse coniungi, aut simul venientibus aut altera antecedente. Simul coenire possunt, vbi arido existente corde interim dum humores obstructionis ratione putrescunt, causa aliqua praegressa accedat, quæ cordi calorem inferat factum. Antecedere verò putridam ad ipsam perducere corpus ad ariditatem, & inde ad factum calorem, ac permanentem, quotidianum docet experimentum: & ipsam putridam tunc manere non est dubium: siquidem non corrumpetur statim, maximè humore putrido nondum à corpore vacuato. Hectica quoque præcedente superuenire putridā non est à ratione alienum. Quoniam nihil obstat quominus corpus hecticam patiens possit in humoribus pati putredinem, quæ febrem efficiat. Quæ tamen in contrarium adducta sunt nihil conuincunt. Ad primum enim dicemus: quod quando hectica à putrida producitur, non totus calor transit in factum esse, sed pars, altera parte manente in fieri, ita vt cessante causa, cesset, quæ etiā intensionem & augmentū ab humore recipiet. Ad secundum de hectica præcedente cui superuenit putrida, dicemus, quòd calor hecticæ factus est, æqualis, ac permanens, qui ob æqualitatem manere poterit cessante causa. Is verò qui ab humore putrescente producitur, inæqualis est, & ob id absente causa cessabit. Ad aliud dicemus, quòd illi duo calores vnum calorem constituent, cuius pars erit hectica, pars putrida febris, qui similiter ex subiecto, in quo calore præter naturam factū esse habet, distinctionem accipiet, quemadmodum ex caliditate quæ secundum naturam existit in humano corpore, & quæcunque alia aduentitia, quamuis fiente vnica caliditas fit. Sed tamen pars sanitati refertur, illa videlicet quæ non excedit modum: pars verò morbo, quæ vltra modum accessit. Neque negandum est caliditatem naturalem factam esse, & aduentitiam dictam, fientem. Præter ea, quæ diximus de febribus hecticis, hoc in loco addenda sunt quædam, quæ febribus omnibus hecticis conueniunt, vt inseparabilia. Primum est, quod hectica febris est intemperies facta in membris ipsis solidis, quod latè explicuimus suprà cap. primo in exemplo lebetis igniti, cui superfunditur aqua frigida, & 8. libr. de Method. med. hecticam febrem factam esse dixit, atque in habitu difficilè solubili. Conuenit quoque hecticis febribus vt æquales sint, hoc est, consimiliter omnes partes subiecti occupantes. Esse enim intemperies inæquales, inquit Gal. lib. de inæquali intemperie, omnibus ferè febribus conuenit, exceptis, quas hecticas nominant. Differunt enim

inæquales intemperies ab æqualibus, inquit Galen. loco citato, quòd non omnibus intemperantiæ affecti corporis partibus consimiliter insint. Quam literam cùm peruerterēt iuniores medici dixerunt, Galen. voluisse intemperiem inæqualem non omnibus partibus corporis intemperie affecti inesse, cùm verò saluare non possent aliquam esse intemperiem, quæ non occupet singulas partes subiecti, cui inhæret, siquidem talis intemperies per totum subiectum extensa est, in mille delitamenta sunt adducti. A quibus omnibus Galen. nos vindicat, vbi probè legatur. Dixit enim inæqualem intemperiem non consimiliter occupare partes omnes subiecti, tali intemperantia affecti, quod ratio omnis docet: ob id namque inæqualis appellatur. Hæc enim est, quam schola philosophorum qualitatem difformem appellat, huic itaque contraria est hectica, quam æqualem Galen. nominat, quòd consimiliter occupet omnes subiecti partes. Nec tamen sic est æqualis, vt nulla ex parte dissimilis sit: nam os per hecticam febrem nō assequitur eum calorem quem arteria, aut cor. Sed dicitur æqualis eo modo, quo naturalis: quia in partibus proximè sitis, nulla differentia manifesta adest, talis inquam, vt actio mentione digna inter eas concitetur, quod etiam naturali temperaturæ congruit: at verò per inæquales intemperies manifestè actiones fiunt, atque alterationes partium. Hinc sequitur tertium, quod hecticis competit febribus, id verò est dolore vacare ægrum, quod inde fit: nam hectica febris æqualis est, qualis naturalis: quemadmodum ergo per naturales dispositiones quamuis partes aliquam habeant inæqualitatem temperamenti, ea non est talis, vt aut dolorem inferre possit, aut etiam sentiri, ob paruam partium differentiam & obscuram actionem ipsarum: ita in hecticis omnino fit, non tamen in aliis. Harum duarum postremo loco positarum conditionum autor est Galen. libr. de inæquali intemperie, dicens: Cùm verò omnes corporis solidæ particulæ calefactæ ad absolutionem iam sunt, huiusmodi febrem hecticam Græci vocant, ceu non amplius iam in humoribus & spiritibus, sed in corporibus iis qui habitus rationem habent comprehensam. Hæc doloris expers est, putántque qui ea febricitant omnino se febre carere, neque enim sentiunt eius calorem, omnibus scilicet corporis partibus æquè percalefactis, sed & conuenit de iis inter naturalis scientiæ professores, in iis quæ de sensibus produnt. Neque enim citra alterationem est sensus, neque in his quæ ad perfectionem sunt alterata, dolor: itaque etiam febres hecticæ omnes, tum sine dolore sunt, tum nec sensu ab iis qui ipsis laborant percepiæ. Non enim ex eorum particulis hæc agit, hæc patitur, quum omnes inter se iam similes sint redditæ, ac vnicam habeant consentientem temperiem, quòd si alia earum calidior est, alia frigidior, at certè eatenus est frigidior, vt vicinam nihil offendat, alioqui sic scilicet partes quæ pro naturæ modo se habent, mutuò se offenderent, vtpote quæ sic saltem temperamentis dissideant, caro namque calida particula est, os frigidum. Cæterùm tam harum partium quàm reliquarum omnium indolens inæqualitas est modi excessus meritò. Adde quòd ex doctrina Hippocratis dolor excitatur, dum natura alterantur atque corrumpitur, non tamen dum alterata est. In hectica verò natura iam alterata est, non ergo dolet patiens.

Quomodo color hecticorum dicatur æqualis.

***

CAPVT XIV.

Ebricitantibus igitur propter æstum, cutis magis ad habitum calidiorem & squalidiorem, quam pulsus ad febrilem dispositionem mutatur: quocirca sitis minus hos infestat, quàm vbi æqualem habent caliditatem. Ac primo occursu manus: calor in ipsis vigere videbitur, contrà quam in ægrotantibus propter adstrictionem, in his enim increscit. Caput præterea perurs maximè videtur, iis qui propter æstum febricitant. Gaudéntque magis, & iuuantur frigidis fomentis atque ipsorum oculi calidiores, & rubicundiores videntur cum siccitate, antequam sine grauedine & destuxione febricitant. Quibusdam enim propter æstum talia accidunt, capútque ipsis redditur non solùm calidum, sed etiam plenum sanguine: ita vt omnes venæ admodum contendantur, quæ circa oculos, & tempora, frontem, & faciem
totam habentur. Quod autem pleni sunt, non minimum 2
indicium est vnde discernantur ab iis, qui ex humorum refrigerio febricitant. Hi enim vbi caput malè afficitur, promptè prehenduntur grauedine, & destuxione, & febris ipsa interdum symptoma est solius in capite dispositionis. Sed magna ex parte tunc magis febricitant, quum cor-
pus totum refrigeratum est, vel exustum. At verò cutis 3
minus calida refrigeratis, atque in tumore maiori corpus existit, nec quisquam squalor circa faciem, qualis propter
æstum febricitantibus euenit sine capitis repletione. Sed 4
magna ex parte caput solet talibus repleri ab æstu, nisi quis fuerit admodum purus ac sine excrementis: iis enim tantummodo contingit calescens caput sine repletione permanere. Verumtamen interdum sine repletione multus calor prehendit ipsum totum exustum. Hæc igitur affectio perspicuè dissidet ab ea, quam frigus excitauit. At quæ cum repletione est, difficilè distinguitur: vtpotè destuxionem inferens ac grauedinem, quæ etiam refrigeratis accidunt sed (vt diximus) squalor & magnus calor cutis, & quæcunque alia paulò antè dixi, propria vstorum existunt: de quibus in plenum libro de curandi via & ratione dicetur, cum aliis omnibus diariæ febris differentiis: quarum dignotiones quia secundo libro de iudiciis perstrinximus, non etiam hoc loco dicenda sunt: sed hunc quidem librum hic finiemus, deincept verò febrium ex humoribus accensarum omnes differentias indicabimus.

COMMENTARIVS.

SCripserat supra Galenus signa generalia febrium diariarum, quoniam tamen ipsarum multæ sunt species, singulas cognoscere atque ab aliis distinguere docet. Species ex causarum diuersitate sumuntur. Causæ sunt vigiliæ, cruditas, tristitia, timor, ira, curæ, deustio, refrigeratio, lassitudo, ebrietas, quibus accedunt, bubonum inflammatio ex causa euidenti, inedia, dolor, & similia. Febris diaria, quæ ab aliquo ex his animi affectibus generatur, in vniuersum cognoscetur, quoniam omnibus vrinæ adsunt rufiores, perseuerante tamen affectu, ex pulsu ipsum deprehendet medicus, & prædicet, atque eodem signo species febrium ab eisdem affectibus prouenientes internoscet. Nam ira perciti pulsum habent magnum, celerem, crebrum, & vehementem, quoniam facultas constat, & vsus auctus est. Quòd tamen vehemens sit, notum est: quoniam animalis facultates moderatrices, impendente vsu maiori robore suas obeunt functiones. In tristitia parui

sunt

sunt pulsus, languidi, tardi, ac rari, pro portione caloris, sicut & in timore inueterato, in recenti tamen & vehementi, celer fit, vibratus, inæqualis, & inordinatus. Sed tamen ex his non satis innotescit febris species, affectu cessante, quo tempore ex aliis notis distinguentur. Iratis ergo caloris multitudo, potius quàm acritudo adest, contrarium iis qui tristantur, quorum calor magis est acris quàm multus. Iratis oculi non excauantur, neque decolorati fiunt, quæ communia sunt eis qui vigilarunt, contristati sunt, aut curis impliciti, vt qui sunt de studio literarum valde soliciti. Hos autem sic distinguemus: Nam hi qui febricitant ob vigilias subtumidam faciem habent, & oculos ac palpebras tardè mouent, ob vaporum multitudinem, qui non fuerunt probè cocti, per vigiliam, suntque ipsis oculi humidi: tristatis tamen ac cogitantibus sicci. Sed tristatos, ab iis qui curis sunt impliciti, sic distinguemus. Quoniam cogitantibus corporis tenuitas, oculorum cauitas, insolita decoloratio maiores sunt, ac magis manifestæ, quàm tristatis. Id est, quod dixit Galen. libro secundo de crisibus, & primo de arte curati. ad Glaucon. per hæc verba: ἀλλὰ καὶ ἡ ἰχνότης τοῦ σώματος ἐνδεικτικωτέρα τοῖς λυπηθεῖσιν ἢ τοῖς φροντίζασι καὶ ἡ τῶν ὀφθαλμῶν κοιλότης καί τις ἀήθης ἄχροια, quod est: Atque corporis tenuitas, & oculorum cauitas, & insueta decoloratio, manifestior tristatis quàm cogitationibus implicitis. Leonicenus tamen libro secundo de crisibus, & libro primo de arte cura. ad Glauconem malè hanc literam transtulit. Nam libro secundo de crisibus pro illa particula ἤ, pro qua diximus, quàm, dixit, aut: & libro primo de arte curat. transtulit, & in vtroque loco nullo sensu, vt licet legentibus inspicere. Si tamen ex timore recenti febris diaria fiat, signum scripsimus ex pulsu. Et si ob timorem inueteratum, & notæ, & curatio cum febre diaria ex tristitia eædem sunt. Signa diariarum ex bubonum inflammatione libro primo de arte cura. ad Glauconem habentur. Si verò ex cruditate fiat diaria febris, ex victu præcedenti cognoscetur: interim verò ex ructibus, qui nidorosi erunt facta ob calorem corruptione: nam cum acidis, qui ob frigiditatem fiunt, febres diariæ non excitantur. Accedit etiam & ventris grauitas, & facies tumida, & vrina colore priuata. Diariam ex ebrietate docet victus præcedens, faciei & oculorum rubedo, quæ ebrietatem ostendunt. Qui ex lassitudine diaria febre corripiuntur cutim habent quàm in aliis diariis sicciorem. In quibusdam per omnia accessionis tempora, & per ipsam inclinationem. In aliis verò cùm inclinant, mador elicitur, qui cutem reddit humidam. Pulsus non fit ex omnibus similis: nam fatigatis non valde, magnus fit: iis verò qui supramodum fatigantur, parui dissoluta facultate. Quod si ex cutis densitate diaria febris procedat, quæ sola adstricta passio est inter febres omnes, tactu discernetur. Squalida enim illorum cutis est, quemadmodum in iis, qui ex lassitudine, aut ex vstione febricitarunt, sed calor ab initio mitior, deinde acrior apparet, neque iis vrinæ rufæ sunt, neque oculi caui, sed potius prominentes, sicuti neque corporis tumor imminuitur. Contingit hæc dispositio iis, qui balneum aquæ aluminosæ ingressi sunt, & refrigeratis, quos ab iis qui sole exusti fuerũt docet distinguere in præsenti capite, quod superetat ex aliis locis. Qui nãque sole exusti sunt, magis cutem mutant ad caliditatem & siccitatem, quàm pulsum ad eas differentias, quæ calorem febrilem ostendunt. Vnde fit, vt siti minus molestentur, quàm quibus calor omnes partes ad portionem occupat, quoniam calor externas magis quam internas partes cum ariditate, inuadit. Differt quoque caloris immutatio ab ea quæ fit in his qui febricitant ob cutis adstrictionem, quouis modo dicto adstringantur. Nam iis increscit atque ex profundo quodammodo emergit calor, aliis verò primo tactu se ostendit. Sed quoniam huiusmodi febres quæ à solis ardore procedunt, caput primùm occupant, inde est, quòd illis caput pecuritur. Animalis namque facultas ac eius sedes primùm alterantur, deinde febris diaria initium sumit, vt aliæ ex aliis particulis. Cuius rei causa est, quòd calor solis vaporem eleuat ex toto corpore ad caput, quem cum spiritu animali confundit, & vtrumque calefacit, inflammat ac dissoluit. Ad quod non parum facit, quòd aër qui inspiratur calidus, animalis spiritus est materia. Gaudent similiter iis fotibus, qui caput infrigidant. Est hoc de signis quæ sumuntur ab iis quæ iuuant ac nocent, nam contrariorum contraria sunt remedia. Non tantùm ergo eis gaudere, sed iuuare dixit. Oculi similiter ipsorum redduntur calidiores, & rubicundiores cum siccitate: calidiores quidem & rubicundiores merito fiunt, ad superas partes delato sanguine. Siccitas tamen ipsorum non omnibus adest, sed iis tantùm qui sine grauedine ac distillatione febricitant. Aliis namque patientibus diariam febrem ab æstu solis, contingit caput incalescere, ac venas multo sanguine impleri, & tendi, eas nempe quæ in temporibus, oculis, fronte, & facie existunt, in quibus non coniungetur cum calore ariditas, sed humiditas, & grauedo, atque distillatio. Euenit autem vt quibusdam ob æstum caput impleatur, quoniam in corpore præfuerat humorum redundantia, qui à calore solis in caput fuerunt delati, hæc de prima parte huius capitis. Vbi legitur antequam, Græcè, ὅσοι γε δὴ χωρὶς κορύζης καὶ καταῤῥου κάμνουσι, quod est, iis vtique qui sine grauedine & distillatione laborant.

Quomodo calor solis diariam excitet.

In secunda parte, quæ incipit (Quod autem pleni) vnum aliud signum scribit, quod distinguitur diaria exustione, ab ea quæ ex refrigeratione fit, quod non minimum esse dixit, id autem est, caput valide impleri: Græcè namque ἱκανῶς habetur, hoc est, valde. Id autem signum ob id non minimum habetur ad distinguendam diariam ex refrigeratione, ab ea quæ ab vstione fit. Quoniam vbi vtrisque adsit capitis plenitudo, facilè accedet grauedo, ac distillatio: nam ex iis qui febrem diariam patiuntur, aut ob refrigerationem, aut ob æstum. Illi quorum caput malè affectum est (hoc est, plenum) promptè deprehenduntur grauedine, & distillatione. Si ergo refrigerati, & exusti, capite malè affecto, facilè deprehenduntur grauedine, & distillatione, aliundè quàm ex ipsa distinguemus eos, vbi ipsis caput impleatur, quod infra difficilè existimat. Erit autem hæc distinctio, quòd exustis valde impletur, non valde verò refrigeratis. Reddit autem Laurentianus obscuram Gal. literam pretermittens particulam, ἱκανῶς, id est, valde, vbi legitur (hic enim) Græcè καὶ γὰρ, καὶ τούτων ὅσοι τὴν κεφαλὴν ὀχλοῦνται, quod est, Etenim, & ex his quicunque circa caput malè affecti sunt, promptè, inquit, grauedine ac distillatione prehenduntur. Sed tamen ex his, siue exusti fuerint, siue refrigerati, quidam patiuntur febrem ob solam capitis exustionem, aut refrigerationem, in quibus febris solius capitis est symptoma. Oritur nãque ab inflammatione spirituum in cerebro, vbi exurantur, inquam, à calore solis: vbi verò refrigerentur, ipsis inflammatis ob prohibitam transpirationem, simili

modo à capite solo ortum habebit. In quibusdam verò non tantùm caput, sed & totum corpus exuritur, aut refrigeratur, atque inde febris diaria oritur, quod fit magna ex parte. Licet ergo maior sit capitis plenitudo exustis quàm refrigeratis, vbi vtrorúque caput impleatur, ambo facile incidūt in grauedines & distillationes, & ipsis febres similiter eueniunt, aut ob solam capitis dispositionem, aut simul toto corpore laborante, quo dato, aliunde notas accipere decet.

In tertia parte quæ incipit (At verò) rursus tria alia signa scribit distinguentia febrem diariam exustione, ab ea quæ ex refrigeratione fit. Primum quòd exustis, cutis calidior est quàm refrigeratis, signum id notum satis est, & omnibus exustis conueniens. Secundum est, quòd corpus totum refrigeratis magis eleuatur in tumorem, quàm exustis: quoniam exustorum corpus calore ambientis dissoluitur, & extenuatur, refrigeratorum verò retinetur vapor, & excrementum corpus implet, ac distendit. Tertium signum est, quòd refrigeratis facies squalida non apparet, hoc est non distinguit refrigeratos ab omnibus exustis, sed ab iis tantùm qui exuruntur, & eorum caput non impletur: nam quibus impletur, non adest in facie squalor, sicuti neque refrigeratis.

In quarta parte, quæ incipit (Sed magna) causam refert, quare magna ex parte exustis caput impletur, ea est impuritas. Nam puris existentibus corporibus, atque vacuis excrementis quamuis calor caput & animalem spiritum inuadat, non implebit caput, cùm non adsit ea abundantia, quæ ad caput elata ipsum impleat. Id tamen magna ex parte fieri dicit, quoniam aliquando fit, vt puro adhuc existente corpore, bonus ipse sanguis, & quantitate moderatus per corpus effusus ad caput immodicè deferatur, & ipsum impleat. Nec tamen negamus, sine repletione interim fieri febrem diariam, multo calore totum corpus apprehendente. Quo tempore manifestè distinguetur diaria ab exustione, ab ea quæ refrigeratione fit, nempe calore, & squalore capitis, frontis, & cutis totius corporis.

In quinta parte, quæ incipit (Atque cum repletione) rursus ad signa distinguentia diariam ab exustione cum plenitudine capitis, à diaria ex refrigeratione redit, difficilem esse distinctionem ipsarum dicens: Quoniam vtrique coniungitur grauedo, ac distillatio. Quod tamen in præsenti parte scribit, id in prima parte scripserat, nempe magnum calorem cutis & squalorem, exustos à refrigeratis distinguere. Cutis dixit, quoniam squalor, vt dixerat, in oculis nō adest eis, qui cum repletione sunt exusti, & quæ suprà dixerat eos distingūt, vt magna plenitudo capitis vstorum, non magna refrigeratorum: & oculi ipsorum calidiores, ac rubicundiores. De diariis ab exustione promittit se dicturum in lib. de Method. med. simul & de aliis speciebus ipsarum, quemadmodum & signa earum lib. 2. de crisibus scripsit. Libro quidem 8. de Meth. med. docuit curare multas febrium diariarum species: lib. tamen 9. huius febris durationem 24. horarum æquinoctialium, ex natura sua esse dixit, nisi aliquo errore commisso, aut prorogentur, aut in naturam aliarum, vt putridarum, aut hecticarum transire contendant. Non tantùm errore, aut medici, aut ægri, aut assistentium febres tales prorogari solent, & in alias transire: sed vbi non fuerint, generantur. In hoc autem transitu, quo diaria in putridam transit, quemadmodum in omnibus extremis latè distantibus, medium quoddam est statuendum, quod ad vtrumque extremū pariter inclinet. Quod medium facilè cognoscetur ab iis, qui in extremorum dignotione fuerint exercitati: medium namque nullius extremorum notas integras continebit, sed vtriusque obscuras, & ex vtrisque compositas. Febres diariæ, de quibus in præsenti cap. diximus, si probè tractentur, vnius diei spatium non pertransibunt: ac diariarum dictas notas seruabunt. Sed tamen quæ occlusis exiguis meatibus fit, prorogari potest, nullo errore commisso: quoniam aut hæc conclusio siue stipatio euenit ab vstione, aut refrigeratione, aut constipatione, & meatuum conniuentia. Et hæ, vt inter veras diarias reputātur, ita 24. horarum spatium non prætergrediuntur, nullo errore commisso: similiter & quæ à leui oriūtur ex humoribus obstructione. Quæ tamen ab obstructione magna originantur, & ab humoribus vehementer impactis, aut multis, aut lentis, aut crassis, iam non omnino febrium diariarum naturam seruabunt, neque nominis appellationem. Sed tamen vbi febris hæc sine putredine excitetur, diaria dicetur, vt ipsam à putridis & hecticis separemus: quoniam in humoribus fit, sed absque putredine, ne cogamur quartam speciem constituere. Nominis tamen rationem labefactare cogemur: non enim rectè diaria dicetur, quæ vltra diem prorogatur, & nonnunquàm septimam: quamuis nonnullas diariarum notas habeat, vt quòd vnica accessione finiatur, & quòd sine putredine fiat. Verumtamen signa hæc cum signis febrium in humoribus consistentium habet commixta. Has febres continentes citra putredinem appellamus. Quoniam ergo febrium putridarum, hecticarum, ac diariarum signa scripsit, nos quoque earum quæ mediam tenent naturam meminimus, tempus instat, vt ad singulas species febrium putridarum transeamus, de quibus secundus liber, qui sequitur, tractat.

CL. GALENI PERGAMENI
DE DIFFER. FEBR.
LIBER SECVNDVS,

Christophoro à Vega enarratore.

CAPVT I.

1 *SEquitur ut de differentiis febrium ex humorũ putredine infestantium disseramus : id prius de eis admonentes, minimè sufficere (ut quidam voluerunt) ad generationem febrium augeri atque exuperare humorem biliosum, quem alii pallidam, nonnulli flauam nominant bilem. Omnes enim arquati maximè sic afficerentur febre, quibus copia talis bilis in toto corpore continetur : sed haudquaquam febricitant prius, quàm alia quadam causa concurrat, de qua paulò post agetur. At verò absurdum est in quartana, & quotidiana febre exquisita colligi amaram bilem existimare, quemadmodum in tertiana atque causo. Etenim contrà quàm in illis in quotidiana, & quartana febre, neque vomitus biliosus, neque sudor, neque vrina, neque deiectiones videntur biliosa : praeterea nec quicquam aliud* 2 *quod praecessit, aut simul adest eis, subscribit. Febris enim tertiana parte plurima consistit in corpore natura bilioso, & in aetate vigoris, quae est omnium aetatum maximè biliosa, & aestiuo tempore, maximè quo talis humor exuperat. Itidem in regione calida & sicca temperamento, & conditione ambientis aeris tali, & vita non otiosa, ac desidi plurimum, sed in labore, cura, vigiliis, aestu, & victu parco, eóque calido & sicco. Quin & immoderatus usus medicamentorum calefacientium & exsiccantium committit febrem tertianam. Quotidiana verò econtrario penitus efficitur in natura pituitosiore, ac tempore hyberno, & conditione frigida & humida, senibus & pueris potius, in regione frigida & humida, & vita otiosa simul cum repletione, maximéque quoties post cibum lauantur: ac multò magis, ubi ipse cibus pituitosior natura existit. Sed neque vomunt tales biliosum humorem, neque deiiciunt, neque sudant, quemadmodum in tertiana febre. Haec enim ex flaua bile putrescente fieri solet : quotidiana vero pituitosum humorem subsequitur, quomodo quartana melancholicum. Sic namque natura corporis magis melancholica, & aetas inclinans, & autumni tempus, nec non omnia his proportionalia in cibo potúque & toto victu, frigida & sicca temperamento, febrem gignunt quartanam.*
3 *Et ob eam rem praecedens eas rigor nequaquam similis est; sed in tertiana quasi pungens ac vulnerans sensum efficientem causam indicat : in quartana autem quasi refrigerans. Sed de forma rigoris libro de causis symptomatum diffinitum abundè iam est, ubi etiam de eiusdem generis febrium differentia est proditum: nempe ex eis intermittentes (ita appello eas, quae ad integritatem sensibilem desinunt) ex humore moto ac in omnem corporis partem delato efficiente febrem consistere : synochos verò ex condito & contento in venis, de quarum cognitione secundo libro de iudiciis docuimus.*

COMMENTARIVS.

NVllas esse febrium diariarum, aut hecticarum differentias suprà diximus. Diariae enim omnes in spiritu consistunt, & si quam habent differentiam, haec à causa praegressa sumitur. In hectica verò ex subiecto nulla desumitur differentia, sed tantum ex diuersitate eius, quod aut efferuescit, aut absumitur in diuersis hecticis febribus. Inter putridas tamen magna differentia est ex materia, in qua calor praeter naturam existit: quae diuersitas perspicuè docet medendi methodos, quae sumuntur ex natura materiae, quam aut corrigere, aut euacuare medicus procurat. Quamobrem Galenus in hoc secundo huius operis tractatu, singulas ipsarum species docet cognoscere, quemadmodũ eas curare diuersimodè in secundo de arte curatiua ad Glauconem instituit. Liber multis capitibus distinguitur; primum verò caput in partes tres. In prima parte duo praemittit, quae ad consequentia erunt valdè necessaria. Primum est, bilem non utcunque auctam posse febrem efficere contra quorundam opinionem, qui putarunt ex solo augmento bilis fieri posse febrem. Qui hanc possent habere opinandi occasionem: quòd febris essentia in augmento caloris supra temperamentũ consistit, is autem augmentum bilis necessariò sequetur : ergo febris sequetur bilem auctam. Nam bilis calidissimus humor est, & augmentum calidissimi humoris calorem corporis immodicè augebit, & in summa febrem efficiet. Quod si non augeat caloris gradum, augebit tamen caloris copiam, quemadmodum & magna flamma quamuis parua calidior non sit, est tamen copia caloris maior. Hos itaque sic Galenus confutat : nam si copia bilis per se sola febrẽ efficeret, qui morbum regium patiuntur omnes febricitarẽt, quòd falsum esse docet experimentum. Non enim hi febricitare solent, nisi causa alia ad bilis multitudines accedat. Ad id verò quod adduximus pro opinionis confirmatione, dicemus bilem nunquam augeri ea quantitate, & in loco quo possit febrem inferre, quin corrumpatur atque putrescat. Secundum quod praemittit, est, non omnem febrem habere ortum à bile : nam absurdum est putare in quotidiana, aut quartana exquisitis, bilem aceruari, ac febrem efficere. Quod probat, quoniam nihil eorum quae apparere solent in febre tertiana, & morbis à bile habẽtibus ortum, apparet in quartana, aut quotidiana exquisitis. Nam nec sudor, nec vomitus biliosus, neque vrina, neque deiectio biliosa talibus adsunt, neque aliquod eorum quae aut praecedunt, aut simul adsunt cum febre biliosa. Praecedunt enim calida temperatura, victus bilem aceruans, & regio, & anni tempus, & motus corporei, & animales quae bilis copiam adaugent : & sequuntur quae diximus de vomitu, vrina,

Digitized by Google

& deiectione, & calor acris, sitis, & per tertium accessiones, & earum breuitas, quorum nullum exquisitis quartanis, aut quotidianis superuenire solet, quoniam bilis non est earum causa, quod pariter comprobat Aphorism. 42. sect. 7. si febris non ea bile habeat, multa aqua calida superfusa, solutio fit febris.

In secunda parte quæ incipit (Febris enim tertiana) ostendit diuersas admodum esse causas generationis febris tertianæ, quotidianæ & quartanæ, vt inde notum fit eas non ab eodem humore prouenire. Generatur namque tertiana in corpore cuius naturalis temperatura calida est & sicca, & ea ætatibus vigor, causa est, siue iuuentus, in qua calor adhuc viget, atque is siccitati coniungitur. Notum quoque est bilem æstatis tempore augeri, in aëre ambiente & regione similiter calidis, ac siccis, & vitæ conditione, qua laboribus incumbat homo, non in otio & desidia degat. Quibus accedant cura, vigiliæ, æstus, & victus calidus & siccus, quemadmodum & vsus medicamentorum calidorum & siccorum immoderatus. Hæc enim omnia bilem aceruare solent, quemadmodum etiam quotidiana contrario modo generatur, pituitæ multitudine abundantibus, abundat autem in corporibus frigidæ & humidæ temperaturæ, tempore hyemis, & constitutione aëris frigida & humida, ex ætatibus, senibus, & pueris accrescit pituita. Vnde quotidianę nascuntur febres senibus, quoniam & si natura frigidi sunt & sicci, ex accidenti multam aceruant pituitam, ita vt quidam putauerint eos natura frigidos, & humidos, quos Galen. reprehendit. Pueris quoque, quoniam etsi calidum innatum in ipsis multum sit, motus inordinati crudos succos per corpus deduceunt, antequàm perficiantur. Idem facit frigida regio, & vita in otio, & deliciis, & balneum à cibo: maximè vbi cibus fuerit natura frigidus, & humidus, ac pituitam recreans. Hos autem notum est non sudare, nec vomere aut deiicere bilem, quod faciunt qui tertianam febrem patiuntur. Quæ à flaua bile procedit putrescente, eo modo quo quotidiana à pituita, & quartana ab humore melancholico. Euenit namque quartana febris corporibus natura melancholicis, & in ætatis declinatione, & primis senibus: ea temporibus verò autumnus quartanam affert. Nam vt docuimus in annotat. 27. commen. lib. 3. prog. homor melancholicus æstatis tempore vstione generatur, qui superueniente autumno retinetur, à temporis frigiditate impedita transpiratione. Sic etiam cibi, & potus, ac vniuersa ratio victus frigida & sicca humorem melancholicum aceruat, & inde quartanæ febris causa fit. Sed tamen de causis & generatione harum febrium, in sequentibus multa dicemus.

Causa Febris quotidianæ.

Causa febris quartanæ.

In tertia parte quæ incipit (Et ob eam) docet ex natura rigoris distinguere febrem tertianam à quartana, vtrique enim rigor adest: sed tamen in tertiana, vt à causa calida, pungente, ac vulnerante: in quartana verò, vt refrigerante, naturam causæ facientis ostendit. Sed tamen de forma rigoris diacrat Galen. lib. 1. de causis symp. quemadmodum & quòd febrium quædam sunt intermittentes, id est, ad integritatem & in febricitationem peruenientes, quarum causa humor motus ac delatus in totum corpus est. Continuæ verò, quas Galenus συνεχεῖς appellat, causam habent humorem in venis conditum. Docuit namque eo loco in febribus intermittentibus rigores fieri ab humore moto, per sensibiles particulas, atque ea ratione, aut vomitu, aut sudore, aut fluxu ventris euacuari, ac febrem finire: in continuis tamen tunc salutem sequi, cùm rigor superuenit. Quod diacrat Hippocrates à febre ardente habito rigore superueniente solutio, significat enim humorem aliàs in vasis conditum, modo ad carnem & extra vasa secerni, qua ratione febres ad integritatem peruenire solent. An tamen humor intra venas conditus possit febrem efficere intermittentem, & extra venas missus cótinuam, dubium videtur. Ad quod respondemus, humorem contentum in vasis nullatenus efficere posse febrem intermittentem. Quoniam aut in vasis aderat humor, paratus recipere alterationem ad sequentem accessionem, vel non: si aderat, is inficeretur necessariò ab altero in vasis putrescente, ac interim febris non cessasset, sed humor qui primam fecit accessionem, cum sequente, febrem continuam fecisset. Idem etiam fieret, vbi causa generans humorem primæ accessionis, interim generat alterum: is enim dum generatur inficietur, & putrescens febrem non permittet ad quietem peruenire. Humor similiter extra vasa missus non efficiet continuam: nulla enim copia humoris extra vasa contineri potest tanta, vt non discutiatur antequàm tertius pertranseat dies. Intra hunc terminum verò febris non dicetur continua, maximè quæ cum rigore, horrore, aut frigore inceepit, quod in transmissione à vasis ad extra vasa fuit necessarium. Cæterùm quoniam rigoris essentia, atque eius causarum cognitio, admodum necessaria est his, qui de febrium natura atque earundem differentiis tractare volunt, potissimùm de intermittentibus quæ in humorum putredine consistunt: iure in præsenti loco quædam de rigore dicenda erunt. Rigorem Gal. lib. 1. de causis sympt. appellat, totius corporis inæqualem concussionem ac conquassationem, nó sensum frigoris, quem motus hic sequitur, quoties à frigore oritur, aut aliàs refrigeratis extremis. In rigore igitur causa adest, atque symptoma, siue signum, quod causam ipsam facientem ostendit. Causa mordax est siue calida, siue frigida: mora tamé. Symptoma verò motus ipse à facultate expultrice procedens, quo totum corpus ad expulsionem causæ mordentis vehementer agitatur, ac concutitur inæqualiter. Causam rigoris esse in duplici genere calidam, ac frigidam testatur Galenus, sed ambæ rigorem efficiunt vna communi ratione quatenus mordere possunt. Nam contraria nullatenus communem aliquem effectum haberent, nisi aliquid eis esset commune. Calidum namque atque frigidú, dolorem efficiunt, id autem quatenus ambo continuitatem soluere possunt, aut quoniam subitò & affatim naturam mutant. Sic ergo quæcunque mordent communem habent vim excitandi facultatem expultricem vehementer, vnde motus sequitur partis ad excretionem, causa in toto corpore existente, nonnunquam etiam vbi in parte fuerit, totius corporis motum excitare poterit reliquis consentientibus. Hic motus rigor est, quem calida & frigida causa efficere possunt, quoniam vtraque mordere potest. In febribus putridis tale est exemplum, humor biliosus in vasis contentus à natura excernitur extra vasa, quoniam grauat aut mordet & in eo motu per sentientes particulas irritat sensum, quem humor quiescens non irritabat: vnde oritur totius corporis conquassatio, atque inæqualis motus antecedit. Ipse verò rigor symptoma, & signum est motus ipsius humoris: signum enim est, quod mordens humor per sentiétia membra agitatur, symptoma verò quod sequitur ipsam agitationem. Attinet id symptoma ad naturalem facultatem expultricem, cuius munus est excernere ea quæ

Quomodo calidum & frigidum rigorem excitent.

ea quæ molestant, aut mordēria qualitate, aut quantitate grauantia, vt libro primo de arte curatiua ad Glauconem cap. 5. Quod tamẽ frigidum id efficiat, docet aër frigidissimus, si immediatè corpus nudum tetigerit, & aqua frigida subitò perfusa corpori. Hæc enim maximos solent concitare rigores. Calidum verò constat id efficere in calidis & acribus medicamentis vlceribus admotis. Hæc exempla sunt tertianæ & quartanæ, in quibus humor mordens excernitur extra vasa, ac motus rigorem excitat.

Nota. Sed differunt non parum, quoniam rigor vehemens in tertianis febribus statim ab initio inuadere solet, in quartanis verò non, sed temporis processu humore prius putrescente & attenuato: mouetur autem à facultate expultrice, quæ est in vasis. Licet contingat aliquando ob exercitationem, aut balneum, aut Solis calorem, aut iram motum eum inchoari, ac humorem molestum valde fieri sensui, qui talis ante non erat. Quãobrem has omnes causas vitare debet, qui excrementorum rodentium, & acrium abundantia laborauerit, sicuti & is qui cruditate, ne cruditas in vniuersum corpus deferatur. Quoties ergo acre excrementum in corpore continetur, non motum, inæqualem sensum efficit, quod motum, non multum tamen quantitate, horrorem, multum verò ac vehementer motum, rigorem efficiet, eum verò maiorem aut minorem ob causarum diuersitatem. Nam cùm mordax excrementum celeriter per membra sensibilia mouetur, & id fuerit valde acre, & multum, & facultas ægri languida, maximus fiet rigor, ab his causis simul occurrentibus. Nam acrimonia, & multitudo magis mouent facultatem expultricem quàm contraria. Motus verò celeritas nota est, quoniam, vt diximus, quædam vbi moueantur sentiuntur, quæ quieta sensum latent. Facultas verò imbecilla rigores excitat maiores, quòd robusta singula videatur contemnere, ac tolerare. Quarum causarum, si quædam defecerint, aut remissiores fuerint valde, non rigorem, sed horrorem, iis autem minores, vlcerosum, aut inæqualem sensum. Veluti si humor acris, aut quantitate minor, aut tardus motus fuerit, aut robusta fuerit facultas ægri. Et præter Galeni sententiam, experimentum docet languidam facultatem maximos efficere rigores, in iis de quibus Hippocr. dixit: Si rigor incidat febre non deficiente, & ægro debili, lethale. Horum enim rigores validissimos videmus. Ex his duo sequuntur aduersus Auicẽnam: primum falsum esse quod dixit: de causis vehementiæ rigoris est, vehementia virtutis expulsiuæ in lacertis. Secundum quod viscidum humorem dixit esse causam maioris rigoris, cùm tamen is nunquam non leuitè moueatur, quod magnis rigoribus non conuenit, quorum magnitudinem celeritas motus excitat. Solent huiusmodi rigores febres antecedere, aut pòst sequi: antecedunt febres intermittentes, vt tertianam & quartanam. Quamuis paruus rigor, qui potius horror quàm rigor dici debet, quotidianam possit antecedere, & hemitritæum, vt lib. 1. de arte cur. ad Glauc. cap. 5. Postea tamen apparent in febribus ardentibus, in quibus languida existente facultate, non tantùm eueniunt, sed sæpe repetunt, qui mortem solent significare apud Hipp. Apho. 46. sectio. 4. Quemadmodum & facultate constante superuenientes, morbum soluere, aliqua euacuatione effatu digna secuta, quam facultas valida tolerare possit, notum est ex Gal. in commen. prędicti Aphorism. Occasione eius diuisionis, quam Galen. scribit ad finem huius capitis, qua distinguit febres intermittentes à continuis, solent medici hoc in loco differere de vnitate & continuitate febrium intermittentium. Nam inter febris tertianæ accessiones interuenit integritas, & neutra quædam dispositio citra febrem: non ergo erit tertiana morbus vnus. Sed tamen in febre habente accessiones aduertenda est dispositio membri generantis, ac mandantis: & dispositio membri recipientis, aut ad se trahentis, quæ quidem morbi etiam sunt illarum particularum. Exemplum est: dispositio iecoris generans bilem ea quantitate abundantem, vt tertio quoque die febrem tertianam efficiat, quæ iecoris actiones manifestè lædit. Similiter aduertenda dispositio venarum paruarum, & pororum, in quibus potest esse calor qui ad se bilem trahat, eisdem temporum spatiis. Hæ dispositiones morbi sunt earum partium, non tamen febres. Potest etiam considerari humor febrem tertianam efficiens, cuius pars potest remanere in membro recipiente humorem, vsque in sequentem accessionem, quæ inter duas accessiones bilem corrumpere & ad se trahere poterit. Hæc verò febrem efficiet, quemadmodum & si talis in membro generante existeret, quæ non foret aut transmissa, aut absumpta in tempore accessionis. Si ergò quis intemperiem partis generantis, transmittentis ac recipientis consideret, vnicus morbus esse poterunt, sed is non est febris, neque morbus quandoque materialis. Si vero humorem, si quis relinquitur ex præcedenti accessione, plures accessiones tertianas vnum morbum dicemus in vnitate causę, quæ vnam tertianam accessionem alteri copulauit, & non alia ratione. Sed de his & de continuitate morbi eum recidiua diximus lib. 3. prognost. in expositione 22. latius. Quamobrem verò febres intermittant, aut continuæ sint, postea dicemus: nam absumpta causa faciente, febrem deficere necessum est.

CAPVT II.

Ebrium igitur intermittentium omnes differentia tres existunt, quotidiana, tertiana, & quartana, ex pituita putri: quotidiana, ex vtraque bile, flaua quidem, tertiana: atra autem, quartana efficitur. Continuarum verò qua ex flaua bile consistunt 2
duplex genus est: vnum quidem earum qua synochi, id
est, continentes appellantur, quarum omne tempus vna
accessio est ab initio vsque ad finem. Alterum, earum
qua communi sed ambiguo genere continua dicuntur,
& multis particularibus circuitionibus continentur.
Caterum synochon differentia omnino tres existunt.
Quadam enim earum ab initio vsque ad finem aqualis
persistit, quadam paulatim crescit, quadam paulatim
decrescit. Ac nonnulli primam nominant homotonum,
& acmasticam, id est, aqualiter affligentem ac vigentem: alteram anabaticam & epacmasticam, id est, ascendentem atque increscentem: tertiam verò paracmasticam, id est, inclinantem appellant. Synochon porro dua 3
differentia prima existunt. Nam alia tertio quoque die
tantummodo habent accessionem, alia die intermedio
alteram inferunt accessionem. Atque ha nullum nomen
peculiare obtinent. Febrem autem tertio quoque die accedentem, ego quidem nomino tertiana finitimam: non
tamen prohibeo, si libeat, aliter appellare, modò seruet
in rebus ipsis differentiam. Alia enim est natura, quoties definunt ad integritatem, alia quoties ad inclinationem febrilem finiuntur, febres continua alternis diebus accessionem habentes. Et ad hac vbi in medio altera
fuerit accessio, natura quadam diuersa est: sed nullam

ex his semitertianam appello, non tamen prohibeo ita nominare volentes, si id vnum mihi caueatur ab eis, vt nullum febris genus omittatur, sed vnumquodque deinceps dicatur, quemadmodum ego nunc in hoc libro facere instituo. Ex continuis enim quæ in die medio accedunt, quædam in forma quotidianæ procedit, duas accessiones simillimas inuicem efficiens: quædam verò dissimiles habens duas accessiones: prima quidem tertiam simillimam obtinet, secunda verò quartam, in forma duarum tertianarum procedens: sed hæc ex bile potius: illa singulis diebus similiter accedens, ex pituitoso humore consistit. Porrò tertium aliud genus est febrium continuarum rarò eueniens, quoties accessio in forma quartanæ circuitionis procedit, nequaquam desinens ad integritatem. Accedit autem, quemadmodum febris tertio quoque die accedens, interdum duplex ac triplex: ita etiam hæc non solùm duplex, sed etiam triplex. Sed hi febrium implexus libro de typis commodius indicantur. Febrium autem simplicium ex humoribus infestantium simplices differentiæ tot numero sunt, quot proximè docuimus. Ex earum autem permixtione aliæ quædam efficiuntur, de quibus deinceps dicam, si priùs de simplicibus, quod deest, adiecero: vt quæcunque fuerit omnino simplex febris, vnam speciem quasi regulam quandam obtineat earum, quas proximè indicabimus. Quæcunque verò degenerat aliquatenus, eatenus ab ipsis febribus simplicibus abscedit.

COMMENTARIVS.

DIxerat in capite præcedenti, ex febribus quasdam esse continuas, quasdam intermittentes, hæ verò sunt quæ ex humorum putredine fiunt, quæ similiter siue continuæ, siue intermittentes fuerint, tribus tantùm generibus continentur. Aut enim fiunt à pituita putrescente, aut à bile flaua, aut atra. Similia his sunt alia tria genera continuarum: nam aut febris est continua tertiana, aut continua quotidiana, aut continua quartana: singulæ siquidem continuæ, singulis intermittentibus sui generis respondent. Tertiana continua biliosa est, vt tertiana intermittens, ac per tertium habet accessiones. Continua quotidiana pariter quotidianæ intermittenti similis quotidie accedit, atque à pituita ortum habet. Quartana continua intermittenti quartanæ accessionibus similis, & vtraque ab atra bile originabitur. De febre tamen sanguinis hoc io loco non meminit, acturus posteà de ipsa. Et quoniam quæ ex sanguine efferuescente fit, inter diarias computatur, ab ipso verò putrescente an fieri possit eo modo, quo à reliquis tribus posteà dicetur: similiter & quod simplex non est. In præsenti verò capite singulas species febrium putridarum distinguit: in prima parte intermittentes dicit tribus tantum generibus cōtineri: aut enim sunt quotidianæ, quæ à pituita putrescente fiunt: aut tertianæ, quæ à flaua: aut quartanę, quæ ab atra bile. Sunt tamen hæ simplices à simplicibus humoribus factæ, & qui aliis non commiscentur. De febribus namque, quæ à diuersis & complicitis causis fiunt, in sequentibus dicetur: sunt enim illarum multorum modorum complicationes.

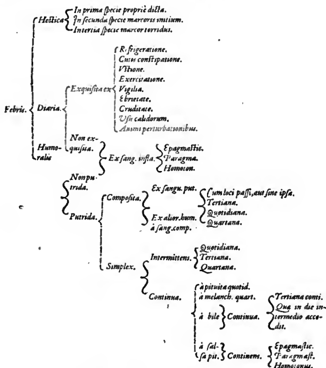
In secunda parte, quæ incipit (Continuarum verò) ad inuentionem singulorum generum febrium continuarum peruenire volens, diuidit prius febrem continuam biliosam in duo membra. Id enim eis tantùm conuenit, vt aut cum continuitate, vnica tantummodo accessione finiantur, aut vt plures habeant cum continuitate accessiones. Sed tamen hoc secundum membrum aliis pari modo conuenit quæ à pituita, & quæ ab atra bile fiunt, non tamen primum (nisi pituita fuerit salsa.) Nam hæ sine accessionibus nunquam continuæ fiunt. Febris itaque biliosa continua aut caret accessionibus, & appellatur σύνοχος, id est, continens: aut habet accessiones; & sortitur nomen generis: nam συνεχὴς, id est, continua appellatur omnis febris, quæ nunquàm peruenit ad integritatem, & siue accessiones habuerit siue secus. Hoc verò nomen generis sortiuntur ob vocabulorum inopiam, continuæ, quæ cum continuitate accessiones habent: aliæ verò quæ accessiones non habent, sed vnica tantùm accessione ab initio in finem perueniunt, σύνοχοι, id est, continentes dicuntur. Ex biliosis igitur quædam continuæ, quædam continentes sunt: sed Galeni tempore eas febres quę nullas habent manifestas accessionum differentias medici non appellabant συνεχεῖς, id est, continuas: sed συνόχους, id est, continentes: cùm tamen apud antiquiores hoc nomen, συνεχὴς, vtrisque esset commune, apud quos illæ febres, quæ nomen generis sortiuntur συνεχεῖς dictæ: quæ enim continuitate manifestas habent accessionum differentias διαλείποντες id est, intermittentes appellantur. Sunt enim quadantenus intermittentes, quadantenus verò continuæ: quatenus enim ad intermittentes, quæ ad infebricitationem perueniunt comparantur, continuæ dici possunt: quatenus verò continentibus, iure eas intermittentes dicemus, vt apud Gal. lib. 1. de morb. popu. par. 3. Continentium verò quæ à flaua bile fiunt, quibus nulla adest accessio tres esse docet differentias, quod non tantùm de continentibus quæ fiunt à flaua bile verum est, sed etiam de continentibus quæ fiunt à sanguine, de quibus lib. 9. de Meth. meden. aut à salsa pituita. Sunt namque ex continentibus quædam à sanguine, quædam à flaua bile, quædam à salsa pituita procedentes. Quarum omnium tres esse differentias hîc & loco citato docet. Quædam enim ab initio in finem similem tenorem obseruant, quas vocant ὁμοτόνους καὶ ἀκμαστικὰς, hoc est, similem tenorem seruantes, ac vigentes: quædam sensim augentur ad finem morbi, quas appellant, ἀναβατικὰς καὶ ἐπακμαστικὰς, hoc est, ascendentes, & increscentes: quædam sunt quæ sensim decrescunt vsque ad finem, quas dicunt παρακμαστικὰς, hoc est, decrescentes. Qua verò ratione tales eueniant, loco suo infrà dicetur. Dubium tamen videtur, quare ex flaua bile putrescente, vt dixit Galenus aut salsa pituita, febres fiunt continentes, sine aliqua manifesta accessione. Non tamen ab aliis speciebus pituitæ, aut ab atra bile, nō pari ratione, vt ex bile flaua putrescēte fieri potest, vaporum copiam tātam suppetere, vt nunquam febris perueniat ad inclinationem ac iterum redeat, sed aut semper augeatur, aut semper pari mensura decrescat, aut similem tenorem obseruet. Ita in aliis eueniet quæ ab atra bile aut pituita fiunt. Poterit enim fieri, vt adeò magna quantitas pituitæ putrescat in vasis, vt vnica accessio ad quartum, aut septimum diem protogetur, & interim aut semper augeatur, aut decrescat, aut vnum tenorem seruet, quod melancholiæ minimè etiam repugnat. Ad quod respondemus primò, experimentum docere id nunquam fieri: quoniam febres omnes continentes ardentes sunt, si à bile ortum habuerint, vt libro secundo de crisibus cap. 6. dixit Galen. Cùm enim de febribus biliosis quæ nullam habent accessionem scriberet, inquit: Quum verò neque declinatio aliqua sensibilis fiat, semper verò à primo principio febris vsque ad crisim similis perseuerauerit, erit & hæc ex genere febrium deurentium, Græcè καυσωδῶν. Illæ verò febres continētes, quæ à sangui

Digitized by Google

sanguine ortum habent, non nisi in corporibus multo sanguine, ac calidis excrementis refertis generantur. Et quæ à salsa pituita fiunt, magnam habent coniunctam bilis allationem, neutrum autem in corporibus pituita quauis alia redundātibus, aut melancholia adest. In eis ergo continentes febres non fient. Sed tamen à priori causa continentiū febrium docet ipsas nunquam ab atra bile, aut pituita non salsa fieri posse. Febris namque continens talis statuatur ab initio in finem, aut in vnico tenore, aut semper etescens, aut semper minuens: id tamen fit apud Gal. 9. de Meth. med. ob copiam vaporum, qui aut retinentur, aut succedūt loco eorum qui discutiuntur. Fit autem, vt pari copia semper suppetant, aut maiori, aut minori, si æquali aut maiori toto morbi tempore succedere debet, in humore magnam exiget præparationem ad putredinem, & fervorem. Si verò procedat semper in dimioutionem, & hæc diminutio toto morbo durat, docet à principio valde magnam incœpisse febrem: ac copiosissimam: aliàs enim breui tempore permansisset, neq; fuisset multis prorogata diebus. Nam quod magnā, ac longo tempore factam diminutionem fert, id à principio magnum habuit incrementum. Quoniam verò nullum horum competere potest febribus ortis à pituita non salsa, aut melancholia, sequitur vt ab eis humoribus nunquam febris continens procedat. Diuersa tamen est ab his salsa pituita, à qua febris ardens ac continens excitatur nonnonquam. Quòd tamen causæ, quæ efficiunt febres continentes, non adsint in febribus à pituita alia, aut melancholia notum euadit: quoniam pituita ac melācholia, non facilè putrescunt, neque putrescentes flammam edunt copiosam, neque tāta copia eorum humorum putredinem simul cōcipere potest, vt multorum dierum febrem efficiat, sine repetentia, & absque eo quod insultus quidam, & febris conspicua remissio præcedat, eo tempore quo prior humor manifestè minuitur, & sequens ad putredinem mouetur. Quod bilis putrescens, aut sanguis continentem efficiens, non permittet magno suo ac ingenti calore, quamuis sensim ad finem inclinans peruenire possit, copia humoris ad portionem diminuta, & magna sua præparatione, qua facilè accenditur. Bile igitur aut sanguine febrem continuā efficientibus, si hæc perpetuò augeatur, aut vnicum tenorem seruet, ob humorem qui succedit loco resoluti, nulla opus est tetractione caloris, aut remissione ipsius: quoniam in vasis magnis existit facilè inflammationem recipiens, ac ibidem permanens, & cor mutans. Si verò fuerit febris continens, de iis quæ perpetuò decrescūt, adhuc minus: quoniam aut nullus humor de nouo accedit, aut si quis; is minimè egebit caloris reuocatione, neq; etiam multus affatim mouebitur, qui manifestam efficiat febris differentiam magnitudinis. In pituitosis verò & melancholicis febribus, quarum causæ non adeò facilem recipiunt inflammationem, humor motus, prius magna ex parte dissolutus est, & à vasis amplioribus ad minora transmissus, quàm alter succedat, quo succedente rursus manifestum recipit incrementum ipsa febris, vnde fiunt accessiones, & calor ad eius transmissionem ex parte ad intima reuocatur. Quòd tamen à bile putrescente continuæ febres fiant cum accessionibus, causa est, quoniā bilis aliqua minorem quàm alia habet præparationem ad putredinem, & ob minorem quantitatem, & ob distantiam à partibus cordis, ita vt parat prius putrescens antè ad manifestam diminutionem perueniat, quàm alia succedat, quæ à vasis maioribus ad minora trudi debet, vt ibidem putredinem concipiat, & febrem exciter, quàm antè maiorem.

In tertia parte, quæ incipit (Synechōn porrò) prætermisso altero membro diuisionis febris continuę, accepto generaliter vocabulo, quod est febris continens, accedit ad alterum membrum, quod est febris continua, quæ sortitor nomen generis, & est ea quæ cum continuitate habet accessiones, quam diuidit in duo prima membra: nam febris cōtinua, aut accedit quotidie, quod est παροξύνεσθαι, aut diebus tantùm alternis. Hæc dixit prima membra diuisionis, quasi potissima: nam tertium membrum similiter repetitur, earum quæ cum continuitate accedunt quarto quoque die, de quibus statim dicet. Illa ergo febris continua quæ quotidie accedit, nullum habet peculiare nomen, quoniam non est nomen vnicum apud Græcos, aut Latinos, quod generis ratione comprehendat omnes febres, quæ cum continuitate accedunt quotidie: ex eis namq; quædam sunt quotidianæ continuæ, quędam de genere tertianarum, quæ bis accedunt ad formam duarum tertiarum: nam si accessiones quotidianæ dictæ similes fuerint, hæc erit quotidiana, quam Græci appellant μιημεινὸν, & καθημεινὸν, id est, quotidie accedentem, quemadmodum eas quæ intermittunt ἀμφημεινὸς, id est, quotidianas. Si verò non omnes similes fuerint, sed prima tertiæ, & secunda quartæ, erit duplex tertianaria accessio. Seruabunt tamē hanc similitudinem vbi membra generantia, aut transmittentia, aut suscipientia fuerint duo, quæ suos proprios seruent circuitus: erit quoque hæc biliosa, quamuis vt supra docuimus, naturæ morborum semper sunt aduertendæ. Hac namque ratione postquam eā biliosam esse dixit, addit, μάλιϛα hoc est, magna ex parte. Alterum membrum est earum quæ alternis tantùm diebus accessiones habent, quæ appellantur à Galeno τεταιοφυεῖς, hoc est, de natura tertianarum: quo nomine vsus est ad significandam eam febrem, quam nos tertianam continuam nominamus. Et lib. 1. de morb. popu. parte secunda sectio. 25. Hippocrates febrem hanc nobis depinxit dicens: *Continuæ autem febres in summa quidem nihil intermittebant, sed omnibus exacerbabantur modo τεταιοφυεῖς, id est, eius qui tertianæ naturam seruat, vno quidem die subremittentes, sed altero superacerbantes.* Has febres notum est tertianas continuas esse, quæ tertio quoque die accessionem habent, & in die intermedio nullam, vt Galenus in commentario explicat. Quod enim Hippocrates dixit, vno quidem die subremittentes, non significat alteram accessionem superuenire in die intermedio, sed accessionem alterius diei eo tempore remisisse. Eadem voce vsus est libro primo de morbis popu. parte tertia, commentatio quinto. Constat autem hanc diuersam speciem habere ab ea, quæ tertio die accedens ad integritatem finitur, & diuersam ab ea, quæ quamuis continua sit, singulis diebus habet accessiones, cuius duas diximus species esse. Diuersam quoque à semitertiana, quæ alternis diebus duas habet accessiones: alteram tertianæ, alteram quotidianæ febris, in diebus tamen intermediis vnicam, de natura febris quotidianæ, sed de semitertiana infrà dicemus. Præter eas duas species continuarum febrium quas retulit, tertiam similiter addit, quæ cum continuitate per quartum diem habet accessiones, siue irritationes, hanc nominamus quartanam continuam: quæ tamen ob id à primis & potissimis continuarum speciebus seclusa est: quoniam raro fit. Solet autem hæc singulis quoque diebus

diebus accessiones facere, ad formam trium quartanarum, & quandoque duobus tantum diebus interim vnu de tribus non accedente ipsa, sed temittente, neque tamen perueniente ad integritatem. Libro tamen de typis multas inualionum febrium differentias, ac complicationes scripsit: modo verò de simplicibus primum dicere aggreditur, notitia siquidem simplicium facilior est, & expeditior. Quam cùm primùm habuerit integram medicus, facilè quantùm vnaquæque ex compositis siue complicitis à primarum simplicitate variet, cognoscet. Hæc enim est recta docendi via, qua à simplicibus, & his quæ aliorum sunt elementa ad composita procedimus, qua via Galen. semper processit, maximè verò hoc in loco, & in lib. de differentiis, & causis morborum. Vbi interpres legit, simplices, Græcus codex habet αἱ σύμπασαι, hoc est, omnes. Hoc itaque loco ad Galeni doctrinam omnes species febrium simplicium comprehendemus: clarioris verò doctrinæ gratia omnes à primis ipsis generibus hac formula depingamus:

Svnt tamen præter has quædam aliæ febrium species, vt hepialæ, & lypiriæ: sed tamen hepialæ de genere sunt earum quæ consistunt in pituita, sicut & lypiriæ ab accidenti quodam nomen accipiunt, vt dicemus postea. Sunt etiam nonnullæ erraticæ, & quæ nullum seruant ordinem, quæ ad intermittentes reducuntur, & in prædictis humoribus consistunt, de quibus lib. 3. prognost. in expositione 27. diximus. Sunt quoque ex febribus quædam quintanæ, quædam septimanæ, quædam nonanæ, quarum mentio habetur lib. primo de morbis pop. part. 3. Gal. verò in commentario inquit: Nempe sunt medici qui asserunt se ambitum nullum vltra quartum diem vidisse: reliqui aiunt vt Hippo. Ego verò & ab adolescentia hucúsque vsus obseruatione, nullum vidi septimanum, nullum nonanum, neque obscurè neque ambiguè: quintanos autem circuitus vidimus ambiguos, neque tamen exactè, neque manifestè, vt quotidianos, tertianos, & quartanos: ad quod probandum accedit quòd Hippocrates in ægrotis recensendis nunquam horum meminit circuituum: quoniam nunquam eos fuit expertus, & lib. 3. de morb. pop. par. 3. com. 63. inquit: Simus itaque etiam memores, quòd cùm in primo epid. & in secundo multos ægros memorauerit seorsum, & constitutiones totas exposuerit, nusquam tamen quintanam vel septimanam, vel aliam quandam multorum dierum febrem scripsit, sicuti neque in tertio epid. neque in sequentibus ad finem vsque. Ex quibus subit mihi suspicari de his quæ in primo libro epidi. scripta sunt, quòd inserta videantur, vbi vult & alias quasdam esse plurium dierum febres quàm quartana. Dicimus itaque ad Galeni mentem, Hippoc. non fuisse præfatæ sententiæ de quintanis, septimanis, & nonanis autorem: & Galenum septimanam, aut nonanam nunquam vidisse, quintanam verò non manifestè; eam tamen seruasse talem ordinem ob paucitatem, crassitudinem, & frigiditatem humoris facientis, neque esse alterius generis à prædictis.

Dubium

Digitized by Google

Dubium tamen animaduersione dignum hoc in loco oritur: Quare Galenus non meminit febris ardentis inter species febrium, quæ in humoribus consistunt, cùm tamen hæc biliosa sit, & simplex, & Hippocrates eius mentionem habuerit lib. 4. de ratione victus acutorum, prima, & 13. sectione. Pro solutione dubij aduertendum, quod febris καῦσος, id est, ardens, nomen accipit ab ardore, quoniam per eam magnus calor ostenditur, & ipsa febris maiori ardore quàm in aliis infestat ægrum: magis autem aut minus ardere, ex diuersa materia faciente febrem habet ortum. Quòd si Galenus in præfata diuisione omnes febrium differentias quæ sumuntur à materia comprehendit, notum est ardentes quoque ab eo fuisse comprehensas. Differentiæ verò quæ sumuntur à materia, primæ fuerunt expositæ primo libro hectica, diaria, & humoralis. Differentiæ his inferiores dictæ sunt in præsenti capite, quæ sumuntur ex diuersa humorum specie, scilicet bile vtraque, & pituita: de ea namque quæ à sanguine oritur dicturus est in sequentibus. Hinc ergo fiet quòd cùm non sint plures humores à quibus excitari possint, omnes in his differentiis continebuntur. Dubium autem erit ad quam harum specierum, aut differentiarum sit ardens febris reducenda, cùm talis in aliqua differentia febrium, quæ sumuntur à materia contineatur. Ardens itaque febris apud Hippocr. libr. 4. de ratione victus acu. duplex est: aut enim fit à bile, aut à salsa pituita, à bile, febrem ardentem fieri docuit dicens: Causus, id est, febris ardens, fit cùm venulæ exsiccatæ tempore æstiuo acres & biliosas, quæ tenues sunt ad se trahunt humiditates, quas ἰχῶρας vocat, quod ostendit Galenus libr. 1. de morb. pop. par. 2. commen. 20. vbi à calore venarum & viscerum aucto, potius quàm ab excrementorum retentione ipsam fieri dixit. Hæc febris ardens ex humore bilioso putrescente fit. Altera species febris ardentis habetur eodem libro sectione 17. de qua inquit ipse Hippocra. Causi genus aliud aluus soluta, sitis magna, lingua aspera, sicca, salsa, hæc febris ardens à pituita salsa habet ortum. Prima species ardentis febris exquisita est: nam ex multis signis quæ ab Hippocrat. loco citato scribuntur febris ardentis, quæ dicta est in prima specie, duo sunt pathognomonica, id est, passionem constituentia, nempe vrens caliditas, & sitis incompescibilis, vt inquit Galen. comm. 17. ibidem, & lib. 3. de morb. popu. parte 3: commen. 34. Hæc autem signa tantùm competunt febri ardenti biliosæ: nam pituitosa febris ardens, dicta in secunda specie spuria, ac notha est. Quoniam medietatem signorum constituentium affectionem continet, alteram medietatem non continet. Sitis namque eis adest, vt Hippocrat. ipse refert, ardor vehemens non adest. Salsa enim pituita sitim efficit, ad eam tamen caliditatem non peruenit, vt exurat. Rursus ad exquisitam ardentem redeamus, ac doceamus ipsam in aliquo prædictorum generum febrium, quæ consistunt in humoribus, contineri. Quoties igitur humor biliosus putrescit, si in parte quapiam existat, ibi erysipelas efficiet. Quòd si febrem concitauerit, aut intra vasa permanens, id efficiet, aut per membra sensibilia delata, hæc febris tertiana erit, vt constabit cap. seq. Prior verò καῦσος, id est, ardens febris. Hanc autem ex bile flaua putrescente intra vasa, ob siccitatem & calorem venarum ad se trahentium succum biliosum, necessariò sequitur vehemens ardor, atque sitis incompescibilis. Constat autem eandem esse continuam, quoniam causa intra venas existit. Verum aut existit in venis magnis, & caua ipsa vena, aut in omnibus simul: aut non in his, sed tantùm in venulis, quæ sunt iuxta carnem, & in ambitu totius corporis, aut similibus quæ sunt in iecore, ventre, & intestinis: Nam vtraque febris ardens à Galen. appellatur, vbi à flaua bile accensa intra vasa proueniat, sine alicuius visceris affectu lib. de crisib. 2. capit. 6. Quòd si humor biliosus in caua vena, & reliquis latis venis, aut simul omnibus putrescat, ardentem efficiet, atque exquisitam: cui aderunt prædicta signa pathognomonica: eritque hæc febris continens sine aliqua manifesta accessionis repetentia. Sed vnica tantùm à principio ad finem procedet: aut augendo, aut minuendo, aut vnico tenore seruato. Tales enim sunt quæ ab humore putrescẽte in prædictis locis fiunt, vt infra Gal. cap. vlt. vbi de continentibus causam docens, inquit: Quæ verò sine circuitione fatigant, in his nullus locus peculiaris affectus est, sed humores in venis & arteriis omnibus, maximéq; qui in maximis, & calidissimis sunt, aut ob aliquam aliam causam, vt in diariis. Aut etiam ob putredinem feruefacti accendunt febrem vnam continuam ab initio vsque ad finem minimè intermittentem, eatenus durantem, ac deurentem hominem, quoad gignentes eam humores sint consumpti, aut cocti, aut vtrumque passi. Hęc est itaque vna de febribus ardentibus exquisitis, continens tamen. Est & alia febris ardens exquisita, quæ ortum habet à puttedine humoris biliosi in vasis angustioribus, aut totius corporis, aut iecoris & ventris, in quibus recipitur humor ipse biliosus à vasis maioribus transmissus, aut à minoribus, & partibus carnis, & ambitu totius corporis tractus, vt cùm venulæ minores exsiccatæ traxerint ad se talia excrementa biliosa. Hæc similiter febris ardens erit, atque exquisita, qualis ab Hippo. depingitur ad initium libr. 4. de ratione victus acu. Hæc enim & ardorem vehementem affert, & sitim incompescibilem. Constat tamen hanc non esse continentem, sed continuam, atque accessiones habituram per ea tempora repetentes, quibus bilis ad locum, in quo humor putrescit, fuerit aut transmissus, aut delatus. Quod commune est febribus omnibus repetentibus per accessiones, vt infra capit. vltimo circa sententiam de continentibus febribus adductam Galenus docet. Sed quoniam bilis per tertium accessiones habet, talis erit harum febrium accedendi ordo. Erit ergo febris aliqua ardens exquisita, quæ tertianas habebit accessiones, cũ continuitate, qualem esse constat eam, de qua Galenus libro secundo de crisib. cap. 6. conferens singulas febres continuas singulis intermittentibus sui generis, inquit: Dico autem febres continuas idem habere genus cum singulis intermittẽtibus: cum tertiana quidem exquisita, exquisitam ardentem: cum quotidiana verò, eam quæ quolibet die facit accessionem, sed nunquam desinit ad quietem febris. Sic & cum quartana eam quæ quarto quoque die. Nam exquisita febris ardens cùm omnia alia seruet exquisitæ tertianæ indicia, eo solo differt, quòd neque cum rigore inuadit, neque ad quietẽ febris definit. Constat itaque hanc febrem ardentem, exquisitam dici à Galeno, & continuam esse atque accessiones habere tertianas: nam à tertiana exquisita hac re tantum ipsam differre dicit, quòd neque inuadit cũ rigore, neque desinit ad integritatem. Talis est febris tertiana continua, quæ cum continuitate tertianas habet accessiones, de qua diximus in Gal. diuisione cap. præsenti. Comparat quoque Galen. loco citato hanc exquisitam ardentem ad tertianam exquisitam,

Quomodo & quando fiat febris ardens.

sitam, eo modo, quo quotidianam continuam quotidianæ intermitteoti. Sed nulla alia febris habet ad tertianam intermittentem eam rationem, quam habet quotidiana continua ad quotidianam intermittentem: nisi tertiana continua. Erit ergo hæc ardens exquisita, eadem cum tertiana cōtinua. Itaque febris ardens exquisita, cuius meminit secundo de crisibus, eadem est cum tertiana continua, quam in præsenti ca. appellat τεταιωνή, id est, tertianę finitimam, & est tertiana continua: sed tamen ardens exquisita, non tantùm de tertiana cōtinua dicitur, sed etiam dę continente, quæ fit à flaua bile. Vtraque enim exquisita est, signorum ratione vt diximus: nam exquisita ardens ex natura sua talis est, qualis describitur à Galen. 2. de crisibus cap. 6. cum dixit: Nam quæ in sola flaua bile febris accenditur, sine aliquo visceris affectu, liquidem manente adhuc intra vasa bile accendatur, exquisita febris ardens nuncupatur. Ardentem ergo nominat eam febrem, quæ à bile fit in vasis existēte, siue magnis, siue paruis: estque ardens exquisita genus ad tertianam continuam, & ad continentem biliosam. Quibus necessariò aderunt signa pathugnomonica dicta. De tertiana continua dici probatum est: de cōtinenti verò notum est: quoniam ab humore bilioso intra vasa feruente febrem appellat ardentem. Et cap. eodem citato inquit: Cùm verò neque declinatio sensibilis fiat, semper verò à primo principio febris vsque ad crisim similis perseuerauerit, erit & hæc de genere febrium deurentium, ab eisdem verò acutie differt. Sed neque in primo die, neque in secundo est eiusmodi febrem præcnoscere, neque alioqui vtile. Sufficit enim agnoscere, quòd scilicet biliosa sit, atque deurens & peracuta. Neque enim si etiam synochum ipsam nominauerit, vt quidam medici faciunt, non propterea toto genere differt ab ardentibus, etiam si nomine distinguantur. Hoc in loco Galenus febrem hanc continentem, quam etiam in tria membra suprà habita, diuidit, biliosam, & ardentem dixit. Similiter cap. sequen febris tertiana intermittens symptomatum ratione causodes appellatur. Sed tamen ardens exquisita à bile intra vasa manente fit, vt diximus: & Galenus confirmat libro secundo de crisibus cap. 3. Quemadmodum igitur lib. 2. de crisibus ardentem nominauit eam, quam tertianæ intermittenti contulit, & alteram dixit continentem biliosam, atque vrentem, ita in præsenti cap. diuisit biliosam in continuam, & continentem, vt duo membra duobus respondeant: ardens, continuæ, & tertianæ: & continens, continenti. Sunt etiam quædam febres ardentes quę iecoris, aut ventris, aut pulmonis inflammationes sequuntur, de quibus postea dicemus.

CAPVT III.

Ebris igitur excitata ex flaua bile delata per corpora sentientia, prehendit cum rigore, atque causodes est: & vomitu bilis, vel deiectione, vel sudore, vel quibusdam horum, vel omnibus simul soluitur. Huius febris longitudo accessionis qua maxima sit, horarum est æquinoctialium duodecim: atque appellamus eam exquisitam tertianam, ex temperamento ægri bilioso, ac tempore & regione, & conditione, & victu calido & sicco effectam. Sed omnia alia paulò antè docuimus, quæcumque conducunt ad eius generationem. Atque accessio breuior est magna ex parte, quàm quæ antea dicta est longitudo, per quam multam maioris ac minoris obtinens differentiam: vel propter quantitatem & qualitatem ipsius bilis, vel propter ægri vires, vel propter præsentem tunc in ægro corpore dispositionem. Bilis enim copiosior longiorem quàm paucior efficit accessionem: tenuis, breuiorem quam crassa. Sic verò & vires valdiores, breuiorem: imbecilliores, longiorem. Et corporis dispositio rara quidem breuiorem: densa verò longiorem. At verò tempus intermissionis in tali febre, ex pulsu indicium putredinis humoris penitus obscurum habet sequenti die ac nocte post accessionem. Leuiter autem succensa ęgrè cognosci potest primis partibus posterioris diei: sed adhuc clarius circa fines eiusdem diei aut noctis: atque adhuc clarius proxima die vel nocte, quæ præcedit scilicet diem aut noctem accessionis. Sanè in ea ipsa perspicuum iam est indicium: multòque magis, quoties accessio prehendat: ac multo magis vbi ascendat ad ipsum consistendi vigorem. In eo verò quàm per incrementum, rursúsque multò minus per inclinationem. Hanc febrem si libeat nominare exquisitam tertianam, nomine veteris antiquo: sin minus, at certè nobis dabis ita nominare gratia perspicuitatis doctrinæ.

COMMENTARIVS.

Postquàm febrem, quæ habet ortum ex humore putrescente, generali diuisione partitus est in continuam, & intermittentem, hanc verò in tertianam, & quotidianam, & quartanam: in præsenti capite de tertiana agit, & causas generationis ipsius reuocans ad memoriam, & signa eius scribens. In prima parte singula percurrit, & in secunda ex pulsu docet tertianam febrem & partes accessionis ipsius cognoscere. Febris ergo tertiana exquisita, quæ ex flaua bile oritur, nulli alteri humori immixta cum rigore apprehendit. Ratio est, quoniam bilis ipsa mordax & acris per membra sententia defertur, & vt diximus suprà, hæc est causa generationis rigoris. Cùm enim humor biliosus putrescere incipit, natura valida eum transmittit impetu quodam à vasis, in quibus continetur extra vasa per sentientes particulas, rigorémque infert magnum, adhuc in ipsis primis morbi accessionibus, quod in quartana non fit, quæ quamuis cum rigore incipiat, non tamen vehementi, nisi morbi processu, humore putrescente incalescente, atque extenuato, præter id quod in tertiana rigor est veluti pungens, ac percutiens corpus: in quartana verò qualis hyberno tempore refrigeratis accidit, de quo infrà capit. 5. Humor ergo extra vasa missus putredinem subit, cuius pars insensibili transpiratu discutitur, pars sudore excernitur: fit quoq; vt pars ad vētriculum, aut intestina transmittatur, & inde vomitu, aut ventris fluxu euacuetur, quibus soluitur accessio: aut vno horum, aut omnibus simul peruenientibus, quo modo & morbum ipsum in totum solui contingit. Euenit autem vomitus, ac fluxus ventris in principiis accessionum magna ex parte, qui breuiores efficiunt accessiones, & quandoque ipsas finiunt. Hanc febrem tertianam exquisitam, καυσώδη, id est, ardentem appellat, quemadmodum libro 8. de placitis Hippocr. & Pla. de genere ardentium ipsam esse dixit: nam ab eodem humore fit cum febre ardente exquisita, scilicet flaua bile, quæ eo tempore quo durat, similiter potest ardorem ostendere, & sitim incōpescibilem excitare. Quæ signa ardentem febrem constituunt, hoc addiro, quòd venulæ, vt Hippocrates dixit, bilem ad se trahant in febre ardente. Hoc est quod diximus ex Galeno secundo de crisib. capite tertio interesse inter tertianam intermittentem, & ardentem exquisi-

exquisitam, quòd per intermittentem, extra vasa continetur humor,& per ardentem in vasis putrescit bilis flaua. Vnde fit, vt in tertianis intermittentibus rigor antecedat febrem: in ardentibus tamen non, nisi cùm motus humoris iudicatoriè defertur in partem quampiam, vbi facultas constiterit, per quam delationem humor euacuetur, ac morbus soluatur. Is verò rigor est de quo Hippo. dixit,à febre ardente habito rigore superueniente solutio:sed is nullum seruat repetendi ordinē. Huius febris tertianæ exquisitæ causas generationis dixerat ea. t.quas similiter modo repetit. Non enim parum conducunt ad cognitionem morbi exactam, causæ morbum facientes:à similibus namque causis similes effectus prodeunt, & à calore humor calidus:bilis ergo flaua accrescit tempore æstatis, quo Solis calor maximè immutat hæc inferiora, partim rectitudine, partim assiduitate temporis, & prolixa alteratione in aëre præcedente (quamuis sol à nobis magis quàm hyeme distet.)Id verò ad aëris dispositionem referri debet: nam si æstate calor non viget,non potius eo tempore quàm alio tertianæ febres generabuntur,dicente Hippoc. Ex temporibus si eodem die calor,atque frigus fit, autumnales morbos expectare oportet. Idem facit ætas iuuentutis calore valens,siccitate adiuncta,quàm in præcedentibus ætatibus maiore. Temperatura quoque idem efficere valet,& regio,& aëris constitutio, & victus quicunque ex cibis calidioribus, aut nimia inedia,motus immodici,& curæ,& vigiliæ,sicuti & ita:constat autem magnum fore indicium ad tertianam coniectandam, quod ex notitia harum causarum procedit. Verum ad signa propria atque assidentia morbo accedamus: maxima longitudo accessionis vnius febris tertianæ exquisitæ, est horarum duodecim æquinoctialium.Intelligendum autem est,quòd siue in sphæra recta, siue in obliqua horæ sunt inæquales,sicuti dies ipsi naturales:ratio est,quoniam dies naturalis est spatium ab ortu solis, vsque in sequentem ortum: sed istud spatium non semper est æquale,igitur neque dies naturales. Quod probatur,quoniam sol motu proprio ab occidente quotidie mouetur per gradum ferè vnum, qui in sequenti ortu ascendere debet ante Solis ortum. Sed hic gradus non semper habet æqualem ascendentiam in sphæra recta, neque in obliqua, non ergo erunt dies æquales. Non habere æquales ascendentias portiones zodiaci à sole pertransitas constat: quoniam cum quibusdam ascendit maior pars æquinoctialis, & cum quibusdam minor in sphæra recta,& in obliqua. Quod inde fit,quoniam cum medietate æquinoctialis,quæ quolibet die oritur,oriuntur sex signa, & cum alia medietate quæ occidit, occidunt alia sex: non tamen respondent portiones portionibus æqualibus,quia zodiaci portiones cum horizonte quem ascendunt, non faciunt æquales angulos in sphæra recta, propter obliquitatem zodiaci: in obliqua verò propter obliquitatem zodiaci, & obliquitatem horizontis. Quòd si dies naturales inæquales sunt, horæ similiter naturales quæ sunt mensuræ ascendentiæ quindecim graduum zodiaci,siue medietatis vnius signi,inæquales erunt in sphæra recta,& in obliqua,quædam maiores,quædam minores. Sunt tamen horæ quædam artificiales,quæ artificio horologiorum mensurãtur,& quæ aliqua ratione naturales possent appellari:quoniam Solis motu mensurantur, sed istæ dicuntur similiter horæ æquinoctiales, quoniam quælibet earum est spatium quo ferè quindecim gradus æquinoctialis ascendunt. Sunt etiam æquales,quoniam quæuis earum est vigesimaquarta pars totius diei naturalis. Harum horarum duodecim dicit esse mensuram vnius febris tertianæ exquisitæ,non enim contingit ipsam amplius prorogari, nisi ob mixtionem pituitæ, aut melancholiæ, quæ solent longiores efficere accessiones. Hanc dixit Galen. lib. 1. de morb. pop. part. 3. comment. 5. tertianam exquisitam: eam verò quæ hac longior est, absolutè appellat tertianam.Quòd si multo sit longior, eam tertianam productam nominat. Sed de his infrà c. 11. tantóque impurior est quæuis earum, quanto accessiones supra duodecim horas producerit. Breuiores autem fieri posse nihil obstat, ob bilis paucitatem,aut tenuitatem,aut corporis raritatem.Fiet itaque accessio longior ob bilis copiā, aut crassitudinem:quoniam hæ difficilius resoluuntur, similiter ob cutis densitatē,quod facit & imbecilla facultas.Hæc enim humores difficilius dissoluit, ac coquit. Causæ contrariæ efficiunt breuiorem accessionem,vt facultas robusta,paucitas,& tenuitas humoris,& cutis raritas. An tamen copia bilis syncere possit accessionem 12. horis longiorem facere, dubium videtur:nam si certa quantitas bilis efficit accessionem duodecim horarum, & maior efficit continuam:aliquando fiet,vt ea quantitas bilis moueatur ad putredinem,quæ accessionem efficiat maiorem ea,quæ est. 12. horarum, & minorem ea quæ vnnquam cessat. Quæ duæ à pura flaua bile euenire possunt. Ad quod respondemus, quòd aut bilis putrescere debet intra vasa,aut à vasis emitti: si intra vasa putrescat,non erit alia quàm continua:quoniā hæc humores inficiet proximè contentos, & cordi perpetuam mittet effumationem. Si verò extra vasa putrescit,hæc mitti debet à natura. Mittitur autem cùm ipsam naturam valde irritat ad excretionem. Cùm tamen ad eam quantitatem accreuerit bilis putredini parata,vt cùm putrescat, 12. horarum spatio febrem efficiat, tantum irritare poterit, vt necessariò expelli debeat à vasis,si natura ipsam expellere valet. Quo dato accessio sequetur 12 horarum, non plurium. Quod si natura ipsam interim nō expellat, febrē efficiet continuam:non expellit autem ipsam natura aliquando, quamuis multa eius copia adsit, aut quoniam non pertingit bilis sentientes particulas,aut quoniam non est valde actis, aut ob imbecillitatem facultatis, aut quoniam breui admodum temporis spatio genita est in corpore multa copia,quæ tota simul ad putredinem mota fuit. Dices forte: Quare ergo natura sæpe mittit bilis & pituitæ tantam copiam,vt febrem tertianam intermittentem efficiat 30 horis longiorem,& solius bilis quantitas vnquam ad id peruenit? Ratio est, quoniam aggregatum ex pituita & bile, minus irritat,quàm sola bilis: & inde maior eius copia ante excretionem aceruari potest,quæ febrem poterit efficere valdè lōgam. Tertiana itaque exquisita ea est quæ à bile putrescēte delata per sensibilia membra fit, nulli alteri humori mixta. Hæc septem tantummodo circuitibus finitur. Sic enim, inquit Hippoc. Aphor. 59. sectio. 4. Tertiana exquisita septenis circuitibus,quod lōgissimum est, iudicatur. Non enim contingit tertianam exquisitam, hoc est, puram, quę non mixta est, neque notha, vlterius protogari. Circuitus verò comprehendit libr. de temporibus morbi, sex tempora. Primùm est tempus refrigerationis, horroris, & rigoris, hoc est, totius corporis cōcussionis. Secundum est tēpus inæqualitatis, quo interiora calent, ac sitit æger, donec calor ad exteriora profundatur. Tertiū est tempus augmenti, siue ascensus caloris, donec totum corpus ad portio-

Febris intermittentis sex tempora, & quæ.

 nem

magis quàm io rempore qoietis,ſed minus quàm in augmento ipſius aeceſſionis, io quo & potiſſimum iuxta ſummum vigotem ſummè elucet id ſignum: quoniam vigote ipſo accedente iam minui incipit celeritas conttactionis,calore diſcutiēte celertimè fumos,atque eos abſumente, minúſque grauata facultate ab ipſis ac minus irritata quam in aſcenſu. Ruſſus amplius minuitur in declinatione acceſſionis, & cùm febris ad finem petuenit in totum finitis fumis,finitur eeleritas contractionis, ac iterum redit pulſus ad integritatem in uocte, quæ ſequitut ſecundam acceſſionem, vt de prima dictum eſt. In rempore itaque antecedente acceſſionem, & in ſequente ipſam id euenit,quod iuxta iudicationes dixerat Hip. Quibus iudicatio fututa eſt,his nox difficilis eſt ante aeceſſionem: quæ verò ſubſequitur, magna ex parte leuior exiſtit. Eadem namque cauſa eſt diuerſitatis pulſus modo dictæ,& eius quod dixerat Hipp. Prætet ſigna quæ in hoe cap. habentur, quædam alia ſctipſit Gal. lib. 2. de criſi. c. 3. quorum vnum ſumitur ex natura pulſus, qui ipſis adeſt in acceſſionum inuaſionibus: paruus enim ipſius eſt, debilis,tardus,ac rarus, quemadmodum & his qui quartanam inuadentem patiuntur. Non tamen illis ſimilis: nam in quartana hæc ſunt multò maiora, neque enim in ipſius principio arteria liberum videtur habere motum,ſed potius ligata atque intus retracta teneri: quod in tertianis non fit. Similis quoque eſt pulſus incipiente quartana in iuuene, pulſui decrepiti: in tertiana verò ad naturalem propè accedit. Aliud ſignum ex pulſu ibidem habetur, id eſt,ordo,atque æqualitas,tam in vno ictu, quàm io multis,quæ collectiua appellatur,& addit,quamuis hoc rarum ſit,& quod omnino paucis acceſſionum principiis ſoleat accidere. Eſt itaque ordinatus atque omnioo æqnalis in aliis temporſbus acceſſionis,in principiis tamen nonnunquam. Contrarium tamen dixiſſe videtur lib. 1. de arte curat. ad Glau. cùm de tertiana loquēs,inquit: Pulſus autem magni ac calidi,vehemētes,veloces,atque frequentes,omnis inæqualitatis præterquàm febrilis expertes. Febrilem igitur habet inæqualitatē, quod conſtare poterit ex libr. 1. de art. cur. ad Glauco. cap. de quartana, vbi inquit: Nā quæ omnibus cōmunis eſt febribus in vno pulſu,arteriæ inæqualitatem in hac manifeſtiſſimè licet comprehendere: multò enim velocius principiū finémq; motus inuenies, quàm medium. Non tamen in tertiana ita ſe habet, breuis enim in ipſa eſt velocitatis exceſſus,atque in conſiſtentia præſertim. Hæc eſt inæqualitas febrilis,quæ febribus putridis propria eſt,in quibus aucto vſu,& oppreſſa facultate, atque meatibus obſtructis, aut compreſſis,pulſus fiunt primo celeres,interim verò à celeritate ſequitur tarditas, aliqua ex parte refrigerato calore,& humorum copia obſtruente, propter quam non permeat liberè facultas arteriis compreſſis. Rurſus quoque collecta facultas celeritatem adauget in motu arteriæ,vt vſum in totum impleat. Vbi itaque vſus auctus eſt,& facultas cōſtans (nam aliter non fierēt pulſus adeò magni, vt partium tot diuerſitates in ipſo poſſent deprehendi)& accedente vaſorum compreſſione, atque obſtructione(quæ omnia in febribus putridis fiunt) pulſus ſuccedunt primò celeres, deinde tardi,ac rurſus in eadem diſtentione celeres. Quòd ſi hæc inæqualitas in vnica arteriæ diſtentione,quam febrilem appellat, vaſorum obſtructiones,& cōpreſſiones ſequitur, & hæ in febribus quartanis ſunt vehementes,& in tertianis leues. Manifeſta erit talis inæqualitas in quartanis,non manifeſta in tertianis. Nā in quartanis humor maximè opprimit facultatē,& meatus obſtruit: in tertianis tenuior,ac leuior eſt humor febrem efficiens. Rectè igitur 1. de ar. cur. ad Glau. c. de quartana dictum eſt de tertianis,breuem eſſe velocitatis exceſſum,& maximè in cōſiſtentia,in qua minor eſt oppreſſio quàm in principio,& augmento, & vſus ad celeritatem magis vrget. Iam igitur conſtare poterit Gal. non contrauenire ſibi: nam lib. 2. de criſib. poſtquàm dixit de pulſu tertianæ, quia in hac certus ordo atq; æqualis pulſus ineſt, neque enim aliqua in vno motu adeſt inæqualitas, neque etiam in collectione: aliquando tamen ipſam adeſſe conceſſit,& ſi rarò,& in principiis acceſſionū. Dixit enim quamuis hoc rarum ſit,& quod omnino paucis acceſſionum principiis ſoleat accidere, ac ſi diceret, inæqualitatem accidere in pulſu tertianæ,ſed rarò, & in principiis. Non tamen voluit æqualem, & ordinatum pulſum rarò accidere, Græcè namque ſic habetur: τάξις ἀκριβὴς δὲιν καὶ ὁμαλότης ἐν τοῖς σφυγμοῖς ὅτε γὰρ ἐν μιᾷ κινήσει τις ἀνωμαλία καθ᾽ αὑτοὺς, οὔτ᾽ ἐν ἀθροίσματι. Καὶ τοῦ ἐναντίου τούτου γε καὶ παυλάκισιν ὀλίγαις ἀρχαῖς παροξυσμῶν ὑπάρχον. In qua oratione, rectè tranſlata à Laurentiano, illud pronomen demonſtratiuum τοῦτο Latinè, hoc, non potuit oſtendere partem illam diſtantiorem, ὁμαλότης,id eſt,æqualitas: ſed propinquiorem,ea eſt,ἀνωμαλία, id eſt, inæqualitas. Rarò itaque fieri dixit in pulſu tertianæ, inæqualitatem. Quod confirmat cap. ſeq. vbi ſimiliter de pulſu tertianæ,quam bilioſam appellat, inquit. Sed ab illa quidem citò abeunt tum alia, tum etiam inæqualitas,quæ magna ex parte,neque eum talibus febribus accedit,nec tales febres comitatur. Rarò ergo accedere ipſis inæqualitatem vult. Quod tamen lib. 1. de arte cur. ad Glau. dixerit,pulſum tertianæ omnis inæqualitatis expertem, præterquam febrilis (quam explicuimus) aliquando, etſi rarò, febres tertianas incipientes comitatur: quòd tunc maximè fit,quoniam talis pulſus oppreſſione fit, & hæc in principiis magis nota eſt,& in ſummis vigoribus. Quod 1. de arte cur. ad Glau. cap. de quartana voluit,cum inæqualitatem ipſam minus eſſe manifeſtam in cōſiſtentiis tertianarū dixit: Vbi ſimiliter explicuit,qualis ſit hæc inæqualitas. Accedit ad cognitionem febris tertianæ, quemadmodū & ad cognitionem aliarū omnium,ſi is morbus populariter graſſetur. Rurſus quòd calor in hac febre cito ad vigorē peruenit,& quaq; verſus æqualiter extēditur, ita vt nihilo calidior videatur thorax reliquis partibus. Et huius caloris qualitas eſt, in primo occurſu calor acris,ac multus,& deinde veluti cum quodam vapore effertur,& paulò poſt à manu ſuperatur. Ad exquiſitiſſimæ quoque febris tertianæ cognitionem non parum agit,ſi vrina prima ſtatim acceſſione habuerit ſedimentum album, læue, & æquale: hæc enim & exquiſita erit,aliis notis accedentibus, & vltra tertiam acceſſionem non protogabitur.

CAPVT IV.

Alia porrò eſt ſimplex ac exquiſita febris ex pituita putri, quæ per membra ſentientia pellitur ab ipſa natura, conſiſtens. 1 *Ea incipit ex frigore partium extremarum atque horrore potius, quàm rigore, difficulter accenditur, longúmque obtinet incrementum ad ipſum conſiſtendi vigorem: quoniam humor ipſe ex quo conſiſtit, frigidus atque humidus eſt temperamento, ac glutinoſus conſiſtentia. Itaque difficulter accenditur, ac tardè mouetur, ſæpe in ipſis meatibus*

a *herens. Ac premit quidem interdum, grauátque vires:*
Inaequalem autem ac magis debilem efficit paruúmque
pulsum in principio, ac primo incremento. Per febrem ve-
rò biliosam existit intéc initia accessionum vnaquaque
affectio ex dictis circa pulsum: sed ab illa quidem citò
abeunt, tum alia, tum etiam inaequalitas, qua ma-
gna ex parte nec cum talibus febribus accedit, nec
3 *tales febres comitatur. Calor autem ipse non multo post-*
quàm destitit rigor, accenditur luculentus, quemadmo-
dum ignis quidam planè purus, in quo nulla fumosa ca-
ligo inuehitur. Calorem verò pituitosi humoris assimila-
4 *bis igni fumoso lignorum viridium accensorum. Euacua-*
tiones igitur in eo pauca existunt, ac longitudo accessio-
nis diuturnior: & tempus intermissionis non aeque ac
primum purum est, sed semper seruans in calore & pulsu
putredinis humoris indicium. At verò & in hac febre
circa principia, atque incrementa accessionum indi-
cium putredinis est manifestissimum. Attamen & hac
vbi exquisita fuerit, videtur multis habere puram in-
termissionem: & nos ipsi ita etiam non raro dicimus,
5 *quoties importuna sermonis curiositas videtur. Acce-*
dit autem natura corporis, tempori, regioni, tempe-
6 *stati, studio, victui, & aliis omnibus pituitosis. Ac-*
cedit verò singulis diebus quamuis minus calida sit quam
biliosa, qua tertio quoque die fatigat. Sed constat hanc
quidem (quoniam & humorem habet accensu facilem, &
promptè semper ob tenuitatem quicquid eius feruefactum
est per accessionem, expurgatur) ad integritatem quandam
magis puram desinere, & exiguum post accessionem vesti-
gium putridi caloris relinquere: eam verò qua ex pituita
consistit, nec integrè purgari per inclinationes accessionum,
nec exiguum, quod velut succendatur, relinquere. Inde
ergo efficitur & intermissio multò deterior, & secunda ac-
cessionis maturius principium.

COMMENTARIVS.

PRaesens caput de secunda specie febrium putridarum intermittentium scribitur, quae à pituita putrescente ortum habet, quae Graecis ἀμφημερινὸς appellatur, Latinis, quotidiana: quoniam quotidie accessionem efficit. Huius scribet signa atque causas quasdam generationis, quae similiter signorum vices gerunt. Caput in sex partes diuisum est: in prima, explicat febris quotidianae naturá, & addit generationis modum ex natura sua. Haec febris à pituita putrida fit, quae per membra sentientia fertur, eo modo quo diximus de febre tertiana à bile facta: id enim febribus omnibus intermittentibus est commune. Accidit etiam quibusdam continuis, vt incipiant cum rigore, aut horrore, aut frigore tentâre natura humoris excretioné extra vasa, pro parte etiam expulso, magna parte in vasis relicto conseruante febris continuitatem. Et est Gal. sententia lib. 1. de arte curat. ad Glau. cap. 5. Caeterùm in delatione bilis per sentientes particulas, rigor ob acredinem humoris excitatur. Febris tamen quotidiana cum frigore, atque horrore, potius quàm rigore incipit: cum frigore quidem, quoniam humor febrem efficiens frigidus est, & calor ab ipso oppressus in partibus internis non permeat ad externas, quibus accedunt nonnunquam imbecillitas caloris, & motus sanguinis ad interiora, qui motum ipsius naturalis facultatis sequitur. Haec enim in tertianis quoque extremas partes refrigerare solét. Cum horrore verò incipere dixit, quoniam horror à causis facientibus rigorem fit, sed remissioribus. Talis est pituita putrescens, quae nondum potest, aut calore, aut frigore rigorem excitare, tardè quoque mouetur, quamobrem nunquam rigorem efficit. Quoniam tamen humor hic frigidae, & humidae temperaturae est, & glutinosus difficilè accenditur, & tardè peruenit accessio ad vigorem. Calor enim lentè peruadit humidum, ac frigidum subiectum: & inde fit, vt febris lentè perueniat ad summum vigorem, in quo pituita maximum habet calorem, quem in accessione habere debet. Rursus quoniam pituitae substantia tenax est, tardè mouetur, expulsa à vasis ad carnem, haerens meatibus ipsis, quos infarcit. Ex temperatura itaque & substantia ipsius fit, vt quotidiana febris cum frigore, & horrore fiat, ac sine rigore, & vt partes accessionis sint prolixae. Haec de inuasione quotidianae, & temporum accessionis prolixitate in summa.

In secunda parte, quae incipit (Ac premit) ex pulsu docet cognoscere febrem quotidianam, éstque ob compressionem, & grauatam facultatem inaequalis, & paruus & debilis in principio, & augmento: quemadmodum & in febre tertiana incipiente fiũt pulsus parui, languidi, & inaequales: opprimit enim humor facultatem incipiente tertiana accessione. Caeterùm liberatur aeger ab hac dispositione breui, quoniam humor tertianam efficiens leuis est, & facilè inflammatur. Inaequalitas tamen non inuadit simul cum febre tertiana aut raró, quod in praecedenti cap. docuimus. Fiunt tamen huiusmodi pulsus inaequales in febribus quotidianis ob vitium in instrumento magna ex parte, vt ob compressionem, aut obstructionem, aut humorum abundãtiam, non quãcunque, sed eam quae ad vires confertur. Posset quoque fieri ob duritiem instrumenti inaequalitas, sed in hac febre raró fiet. Similiter posset euenire ob facultatis imbecillitatem, sed huic accedere debet humor grauans. Magna ex parte quoque in febribus quotidianis accidit haec pulsus inaequalitas: quoniam pituita in ventriculo generatur, & is per febres dictas valde patitur, & inaequalitas pulsus statim sequitur humorem grauãtem os ventriculi. Libro verò 1. de arte cura. ad Glau. pulsus huius febris magnitudinem, celeritatem, & crebritatem confert eisdẽ differentiis in tertianis, & quartanis. Primò de magnitudine inquit: Pulsus quotidianae minor est pulsu quartanae, & pulsus quartanę minor pulsu tertianae: sed tamen pulsus quotidianae plus superantur à pulsibus quartanae, quàm pulsus quartanae superentur à pulsu tertianae. Rursus in raritate & crebritate pulsus quartanae rarissimi sunt, & tanto rariores pulsibus quotidianae, quanto pulsus quotidianae pulsibus tertianae. Itaque pulsus quotidianae in raritate tenet medium, inter pulsus tertianae, & quartanae: in celeritate verò & tarditate pulsus quotidianę & quartanae sunt similes. Harum omnium differentiarum haec est causa, vbi pulsum quotidianae conferamus pulsui quartanae & tertianae. Nam febris quotidiana in humore frigidiore consistit, & magis fumoso, & quoniã humor frigidior est, pulsus quotidianae est manifestè minor pulsu quartanae, sicut & calor, minor vtique in distentione, frequentior quoq; in externa quiete, haec enim nobis notior est. Quod tamen in celeritate & tarditate pulsus quartanae, & quotidianae sint aequales, hinc fit, quod quãuis calor quartanae sit maior, is vsus sola magnitudine impletur, nõ superaddita celeritate. Quòd verò pulsus quartanae magnitudine magis excedat pulsum tertianae, quàm pulsus tertianae eũ qui in quartana, & ob id fit, quòd magis excedit promptitudo ad inflammationem, quae est in melancholia, promptitudinem pituitae, quàm promptitudo bilis excedat promptitudinem melancholiae. Siccum enim subiectum habile est ad suscipiendum calorem, ca-

lor

lor verò maior maiores pulsus concitat ad mensuram. Quòd etiam pulsus quartanæ sit tanto tarior pulsu quotidianæ, quanto pulsus quotidianæ pulsu tertianæ, ratio est. Quoniam in tertiana fumi maximè irritant ad excretionem, neque deest copia, in quotidiana, copia sola frequentiam efficit hæc minorem: in quartana verò neque acredo fumorum adest, vt in tertiana, neque copia multa, vt in quotidiana.

In tertia parte quæ incipit (Calor autem) distinguit calorem tertianæ à calore quotidianæ. In tertiana, inquit, calor parum à rigore accenditur luculentus, veluti ignis quidam accensus sine fumosa caligine, quæ solet ignis flammam turbidam reddere. In quotidiana verò calor talis accenditur, qualis flāma quæ pullulat ex lignis viridibus accensis, quæ hebes est, ac turbida, non valde vrens. Et lib. 1. de arte cur. ad Glau. vnum aliud signum sumptum ex calore scripsit, id est, calorem esse humidum cum quadam acritudine, non statim verò talem sentiri admota manu, sed vbi diutius immoremur. Ratio verò est, quoniam vt hic dixerat, & ibidem, fumosa caliditas cum multo vapore exire videtur: quoniam magis suffucatur in vapore, quàm vt ipsum conuincere possit. Tempore verò ipsum superat. Sed de qualitate caloris pituitæ rursus c. 12. latiùs dicemus.

In quarta parte quæ incipit (Euacuationes igitur) infert ex natura peccantis humoris In febre quotidiana, paucas in hac febre fieri euacuationes. Per sudorem enim non fit in hac febre euacuatio, quemadmodum in tertianis, & quartanis: nam humor hic crassus est simul & lentus, qui ob crassitudinem non permeat, ob lentorem non separatur ab ipso pars aquosa, quæ sudore secerni debet, quod in quartanis fit, licet processu temporis id in quotidianis similiter fiat, vt constat ex 2. de crisi. tandem extenuato humore. Vomitu similiter non educuntur crassi humores, & omni motui, & euacuationi lenti sunt inepti. Inde quoque fit, vt diuturniores sint in hac febre accessiones, quàm in tertiana, quoniam cùm humor morbum efficiens crassus sit, & non euacuetur sensibiliter pars aliqua ipsius, totus humor discuti debet per poros, quod non fiet nisi longo spatio temporis. Intermissio verò quæ sequitur minor erit intermissione tertianæ, atque ipsa minus pura. Intermissio namque pura fit vapore omni humoris putrescentis dissoluto: is verò non integrè dissoluitur, sed vt inquit Galenus semper manet in calore & pulsu signum putredinis humoris. In calore, quia calor fumosus apparet & acris, quod signum putredinem ostendere docuit libro tertio de præsagit. ex pulsu capite 2. vbi calorem putridum distinxit ab eo qui sola quantitate auctus est fumo & acredine, dicens: Cordis calor pulsus, vt diximus, variat: verùm quia duorum generum est, aut à putribus genitus humoribus, cuius qualitas acris, ac fumosa est, aut cum humiditatum defectu à natura remotus, sola quantitate. In pulsu quoque putredinis signum seruari dicit per ipsam intermissionem. Id verò suprà explicuimus esse celeritatem contractionis. Nam calor qui sola quantitate abundat, celeritatem distentionis mutat, constrictione immutata. Qui tamen putridus est, ac fumosus, pro ratione caloris auget celeritatem distentionis: contractionem verò adhuc magis ad celeritatem mutat: nam & quantitas fumorum in bis magis augetur, quàm pro portione caloris. Manifestissimum verò id signum esse dicit in principio, & augmento. Harum febrium causa nota est, sed tamen inquit: Vbi hæc exquisita fuerit, videtur quibusdam habere putam intermissionem & ipse Galen. intermissionem eam appellat sæpè, non quòd ipsa vera intermissio sit, sed quoniam vitate curat importunam sermonis curiositatem. Nam per tempus quo homo non febricitat verè dicemus adesse febris intermissionem, donec altera succedat, quamuis interim homo non omnino à calore præter naturam liber euadat, sed adhuc aliquæ febris reliquiæ remanent. Cuius rei gratia quidam ex iunioribus medicis eam appellant falsam quietem. Inde lib. 1. de arte cur. ad Glau. dixit: Quare neque ad integram quietem manifestè, exceptis paucis, perueniunt, in quibus enim paucus humor ad putredinem mouetur integritas à febre sensu ostenderur. Quoniam verò semper aliquod putredinis signum relinquitur, posset quis ipsam integritatem non appellare, vbi significationum nominum foret valde curiosus. In nulla enim putrida peruenitur ad integritatem, quamuis longum sit tempus intermissionis, vt constat primo de arte cu. ad Glau. cap. 2. cum Gale. de diaria loquens inquit: Nam arteriarum motus in hoc in totum assimilatur huic qui in sanis deprehenditur, cùm in nulla alia febre ad naturalem habitum reuertatur, neque si multum temporis inter primæ accessionis finem, & secundæ principium intercidat, quemadmodum in tertianis, atque quartanis. Cùm igitur integritas duplex sit, quædam per quā æger febre vacat, quædam per quam neque febricitat, nec à calore præter naturam molestatur. Primo modo dicemus corpus ad integritatem perductum. Secundo modo non. In exquisita quotidiana id fieri dixit, quia vbi misceretur pituitæ bilis, breuior redditur accessio, quam vera sequitur integritas, vt caloris bilis, vapore pituitæ funditus absumpto.

Quid sit febrium falsa quies.

In quinta parte quæ incipit (Accidit autem naturæ) causas generationis huius febris in summa recenset, & hæ sunt, Natura corporis frigida & humida. Natura verò significat apud Gal. lib. 3. de temperamentis, vniuersam substantiam, ac temperiem, quæ ex primis elementis conflatur, calido, frigido, humido, sicco, tempus anni hybernum, regio frigida, & humida: & tempestas talis, & ars, quæ Græcis ἐπιτήδευμα dicitur, Latinis vitæ institutum, & ars. Cuius vocis significationem explicuit Gal. lib. 3. de causis symp. dicens: Atqui ἐπιτήδευμα voco, equitationem, piscationem, venerea, balneas, deambulationes, nauigationes, venationes, atque vt simpliciter dicam, quicquid corporis seruitio gerimus, quibus respondet causa quæcunque, quæ pituitam augere potest, & victus ex alimentis, & rebus omnibus, quas appellant non naturales eiusdem conditionis, vt otium, crapula, ebrietas, frequens balneum, & somnus longus, & ex ætatibus pueritia, & infantia, quæ multas aceruant cruditates. Quemadmodum & hi quorum ventriculus frigida intemperie laborat, ibidem namque generatur pituita, & tales cruditates patiuntur, & ructus acidos. Rursus commune est eis qui febre quotidiana laborant, vt pituita in eorum ventriculis aceruetur: quamobrem eius singularis cura babenda est in eo morbo. Laborant enim in ipsis ferè semper ventriculus, & iecur, inde quoque hypochondria ipsis in tumorem eleuantur, inflantur, & distenduntur, & facies intumescit, & subpallida redditur, etiam in vigore accessionis, similésque fiunt eis qui malum habitum patiuntur. Horum signorum quædam præcedunt, quædam non apparent, quædam in quibusdam ægrotis antecedunt, in aliis post apparent. Vrinæ quoque in his qui tali febre laborant, vel sunt

Quid sit propriè natura apud Medicos.

albæ & tenues inter initia,vel turbidæ,crassæ: vtrumque enim morbi speciem docet. Nam si pituita cohibetur,atque in meatibus infarcitur, erit vrina alba,tenuis. Si verò liquescat ac defluat,similiter crassitudine, & turbulenria, pituitosum ostendet morbum,atque ipsum inter initia existere. Procedente verò tempore cùm ipsa paulatim coctionem assequatur: primùm nebulam,deinde appẽdiculum; deinde sedimentum, singula morbi tempora indicabit. Conducet quoque non parum ad huiusmodi febrium cognitionem,quòd per id tempus morbus hic populariter grassetur, & quod accessiones ad Solis occasum inuadant. Quod magna ex parte pituitosis competit febribus, quoniam pituita ipsa absentia solis inualescere incipit. His omnibus adde,quòd talem febrem patientes non sitiunt, neque valde mutant respirationem, nec spiritum efflando mittunt, quod faciunt hi quorum thorax valde inflammatur.

In sexta parte quæ incipit (Accidit verò) reddit causas, quare accessiones febrium pituitosarum quotidie fiunt,cùm tamen biliosarum fiant per tertium,& bilis sit calidior,ac faciliùs inflammetur, id verò est in causa quare tardius accedant tertianæ. Nam cùm bilis facilè inflammetur ob tenuitatem, & caliditatem, sequitur vt per accessionem totus humor expurgetur,& nullum ferè relinquatur putridi caloris vestigium (quod Græcè ὠίῤμα dixit) & integritas magis pura sequatur. Quorum contraria in pituitosis febribus fiunt. Nam neque integrè purgatur humor febrem efficiens per tempus accessionis,neque exiguum relinquitur post accessionem,quod veluti succensum fumum edat. Ad quæ sequitur, vt febris intermissio sit multò deterior quàm in tertiana,& reditus maturior. Est hæc ratio Galeni,causa reditus accessionum, non quidem proprietas quæpiam, qua vt sacra anchora barbari vtuntur ad omnes soluendas quæstiones, ignari naturalium causarum. Sed de his infrà latius agemus, Galen.tamen causas docet satis noras, & quas nemo negabit inter naturales causas esse recensendas. Nam quòd tempus quietis impurum sit, & excrementa in parte ad quam missa sunt, non pauca relinquantur, notum est posse efficere vt interim malus humor accrescat ea copia, qua & trudatur ad eundem locum, in quo antecedenti accessione putruit,& citò altera succedat accessio. Hanc autem celerem humoris congestionem facit longitudo accessionis cum impuritate quietis, & quòd multum excrementum in parte succesum relictum adiuuat celerem attractionem excrementorum ad partem. Itaque in membro transmittenti existit illa dispositio quæ potuit congerere humorem transmissum in antecedente accessione, poterit similem aggregare ad sequentem, & in membro recipiente, calor qui remansit ex præcedenti accessione reliquiis humoris hærens. Qui similiter humorem trahet ad locum putredinis, quem etiam interim vapore transmisso inficiet. Tardissimè verò quartanæ accessio superuenit, quoniam humor difficilè accenditur,& tardè mouetur,& pars nulla remanet in loco putredinis, quæ fumum edat. Sed dubium est,quare potius trahet membrum cum humore qui efficere debet quotidianam, quàm bilem quæ efficiet tertianam. Præterea quare potius hunc, quàm illum inficiet? Dicemus quòd ipse humor ante accessionem paratus est talem recipere alterationem, & membrum transmittens ipsum aut inficiet, aut generabit infectum. Trahitur verò ad partem vi caloris, non potius is quàm ille,sed qui magis trahenti cedit. Is verò qui infectus est, cùm à membro mandante expellatur facilè trahetur,est enim id (vt aiunt) entrentem trahere. Similes causæ iis,quæ faciunt accessiones diuersorum generum febrium citius, aut tardius repetere, adducunt similiter in accessionibus anticipationem, aut postpositionem, vt membrum transmittens, & dispositio recipientis membri, & quantitas humoris, & ipsius præparatio ad putredinem,& qualitas humoris, & quod aeris,aut hebes sit.

CAPVT V.

T verò tertium genus intermittentium febrium,quartana scilicet exquisita, quoties
ex humore melancholico solo efficitur frigido siccóque temperie, paulatim quidem
succenditur:quemadmodum lapis quidam,
vel testa,vel os,vel aliud quodpiam,sic frigidum & siccum
corpus. Vbi verò flamma quædam ex eo accensa est, nihil
relinquat fumosum,neque semiustum post accessionem: &
ob eam rem euacnationes plures ex tali humore quàm pi-
tuitoso,& intermissio planè pura esse videtur, eò quòd hic
omne id humoris melancholici,quod est accensum euacua-
tur atque discutitur. Et ob eam rem accidit illis rigor qua-
lis potissimùm in fortis frigore refrigeratis: non qualis in-
terdum existit,per æstum vel lassitudinem,vel medicamen-
tum calidum, ac mordax vlceri adhibitum. Cæterùm ne-
cesse est hanc febrem antecessisse quicquid colligit atram
bilem,ex vitæ genere,victu,cæli statu,tempore,regione,na-
tura & ætate agri melancholica. Accessio præterea huius 3
febris longitudine temporis tertianæ similis est: atque in-
terdum accidit,vt sit longior,quamuis exquisita sit, quo-
niam ex humore frigidiore consistit. Causa autem similis
est in his febribus & aliis omnibus quæ differentiam lon-
gitudinis efficit accessionum, quemadmodum paulò antè
diximus in exquisita tertiana: in multitudine & qualitate
humoris,& robore & infirmitate virium, & adhæc ipsa
agri dispositione differentiam habente. Nam & alia omnia 4
proportione respondent iis quæ ex humore bilioso consi-
stunt. Quocirca si humor melancholicus neque putrescat,
neque vehementer feratur per corpora sentientia, nequa-
quam efficit melancholicam circuitionem exquisitam. Sanè
arquatis affectibus proportione respondent ex liene morbi
diutini melancholici,corporísque totius colores fœti. Et ery-
sipelatibus ac herpetibus qui ex flaua bile consistunt,cancri
& phagedæna proportione respondent. Sed neque ex his,
neque ex melancholicis affectibus necessariò febricitant,
nisi prius humor melancholicus & biliosus putrescant. Na-
tura enim semper nititur suis viribus vtens, assimilare
partibus nutriendis quicquid fieri vtile potest: excernere
autem id quod minimè istiusmodi est. Quòd si interdum
præ crassitie,vel copia,vel lentore excrementi,vel stipatio-
ne quadam meatuum,vel sua ipsius debilitate nequaquam
possit excernere humorem vniuersum, prauum, immoran-
tem diutius,in ipso corpore animalis,putrescere necesse est.
Nullus enim alius humor permanere qualis extitit ab ini-
tio potest,nedum qui adeò vitiosus est, vt ab ipsa natura
cultum amplius suscipere non possit, sed aut concoctus ap-
ponitur atque assimilatur solidis animalis partibus, aut
corrumpitur atque putrescit. Ad hunc modum arquatis
ac melancholicis affectibus, quoties humor biliosus exu-
perans in corpore diutius immoratur, febris superuenit.
Sæpe etiam dispositio in iecore & in splene attulit febrem,
quoties aut inflammatio aliqua, aut obstructio committit
prædictos affectus. Pari ratione nec vbi pituitosus humor
exuperat,febris sequitur,nisi putrescat prius. Atque ob 5
hunc quidem, quod ab antiquis existimatum est esse im-
possibile,sæpenumero visum est: id autem est sine febre ri-
gor,qui nonnullis quidem semel accidit, nonnullis autem
etiam

etiam per circuitum pluribus diebus, vel continuus ab initio vsque ad finem, vel omnino ita mediocris, vt nequaquam esse videatur quoties quieuerint, sed vbi moueantur tantummodo efficiat sensum, vel etiam maior, vt etiam sine motu infestet. Sed quoties talis humor spacio temporis putrescat, non rigent solùm, sed etiam febricitant. Et diuturna admodum & solutu difficilis febris in quotidianæ forma tales affectus sequitur.

COMMENTARIVS.

PRæsens caput docet materiam & formam febris quartanæ exquisitæ, causas quoque antecedentes, & febrem ex signis quæ ipsam comitantur deprehendere. Et primò materiam ex qua generatur dicit esse melancholiam, frigidam & siccam temperatura, ac putrescentem adde, quoniam sine putredine non efficiet febrem. Hunc humorem, aut esse naturalem melancholiam sanguinis fæcem, aut alteram exustione genitam, rectè docet Alexander Trallianus. Accenditur tamen in hoc humore calor præter naturam sensim, quoniam humor crassus ac frigidus est, in quo non aliter accenditur calor, quàm in lapidibus, testis, & ossibus. Accenditur quoque eo modo febris, quo aliæ, quæ in bile, aut pituita cùm à vasis extra vasa truditur, vbi humor accensus totus absumitur, ita vt nihil fumosum, aut semiustum relinquatur finita accessione. Nam tenuis & serosa pars, quæ cum parte terrena humoris melancholici miscetur, facilè ab ipsa separatur, & euacuatur citius plus quàm in quotidiana, ita vt intermissio planè pura esse videatur, quoniam humoris pars quæ accenditur, tota euacuatur, atque discutitur. Dixit puram videri intermissionem, non quòd ipsa verè talis sit: nam ad veram integritatem, & puritatẽ, vt capite præcedenti diximus, tantùm diariæ febres perueniunt, quamuis putridæ sint de his quæ longas habent quietes, vt tertianæ, & quartanæ. Semper enim in pulsu aliqua nota putredinis manet, aut caloris præter naturam aliqua reliquia, donec morbus integrè soluatur. Quod tamen dixit, totum succensum discuti & euacuari, dubium videtur, quoniam infrà cap. 16. contrarium asserit, vbi cùm de reliquiis humorum putrescentium loquens dixisset, putrescentium humorum calorem tamdiu permanere, donec prorsus fuerint assati, & eorum paucas esse reliquias post assationem, quemadmodum lignorum viridium, rursus & olei & vini, addit: Remanet autem iam excrementum omnino exiguum, vel nullum: in humoribus quidem crassioribus exiguum: in serosioribus autem nullum. Remanet autem aliquid ex humore melancholico, vt crassiori. Cuius contrarium in præsenti loco habetur. Verumtamen aduertendum, quòd in præsenti loco non negat excrementum aliquod relinqui ex humore melancholico, finita quartana, sed id non esse succensum: siue ipsum non emittere à se putridam fuliginem. Id autem verum est, quod enim remanet ex accessionibus quotidianis, humidum est, & fumum edit, quod verò relinquitur ex melancholia, siccum, terrenum, & omni humore priuatum, ac proinde nullum fumum mittit à se, quo humorem inficere possit ad sequentem accessionem: neque id quod remanet calorem talem sustinere potest: vt ad locum putredinis trahat excrementum, atque ipsum aggreget. Quoniam verò, vt dixit, humor quartanam efficiens frigidus est, rigor in ipsa non qualis qui in tertiana fit, in quo sensus similis adest, ac si caro acubus pungeretur, aut qualis fit, vbi acre aliquod medicamentum vlceri admoueatur: quod etiam notum est eis qui aliquando id passi sunt. Verùm rigor in quartana talem excitat sensum tristem, qualis excitatur iis, qui nudi se exponunt Boreæ, sensum namque frigoris patiuntur. Supra verò diximus qua ratione differunt tertianæ, & quartanæ rigor, & calidum, ac frigidum rigorem efficere posse. Hic rigor non apparet vehemens in primis morbi accessionibus, donec humor processu temporis extenuetur. Nam vna de causis quæ ad vehementes rigores concurrunt, est celer motus humoris per sentientes particulas, quod melancholiæ non competit ob crassitudinem, donec extenuetur. Deinde tamen adeò vehemens fit, vt totum corpus contremiscat, & maxillæ flatibus plenæ concutiantur celeriter, & dentium fiat magnus stridor. Est quoque rigor hic cum sensu quodam frigoris contundentis vsque ad ossa ipsa. Simili enim modo afficiuntur ij, qui lassitudinem osseariam patiuntur, quam Græci appellant ὀστοκόπον, id est, ossium dolorem, non quòd ossa facultatem recipiant sentientem, sed solam naturalem, quæ sibi insita est. Verùm quoniam cùm dolor tendones, ac neruos vexat, intimus sentitur, ac si in ossibus ipsis consisteret. Hanc lassitudinis speciem lib. 3. de sanit. tuen. exposuit Gal. de lassitudine phlegmonis speciem referente loquens, vbi inquit. Quòd si etiam tum tendonibus, tum neruis idem affectus incidit, ὀστοκόπον Græcè, quasi ossium dolorem, eum affectum nominant, ob penitiorem scilicet sensum partibus, quæ in alto maximè corpore positæ, nomen tribuentes, quippe summum locum cutis occupat, secundum ab ea musculi habent, vtique circum ossa positi: at tendones ipsis ossibus adhærent, quo magis rationabile est, cùm hi quicquam prædictorum patiuntur videri in imo ac circa ipsa ossa hærere. Rursus ad nostrum institutum redeamus. Rigor qui in quartana fit, non est, inquit, qualis existit per æstum, aut lassitudinem. Contrarium tamen dixerat libro secundo de crisib. cap. 3. vbi rigorem quartanæ dixit esse, qualis perfrigeratis, atque ad ossa vsque contusis. Aiunt enim se eo modo affici quo in genere lassitudinis, quam Græci ὀστοκόπον, id est osseariam vocant. Rigor igitur quartanæ lassitudini similem sensum infert. Ad quod dicemus, quòd vt constat ex lib. 3. de sani. tu. in lassitudine vlcerosa ab humore acri, ac mordenti, necesse est cutem, ac carnem pungi, atque vulnerari, ita vt horror inde sequatur: imò etiam totius corporis inæqualis concussio, quæ rigor appellatur, vbi tale excrementum acre fuerit & copiosum. Is est rigor, qui lassitudinẽ sequitur. Verum cum is ab humore fiat acri, ac mordenti, non fiet in quartana quæ humorem sequitur frigidum & crassum. Rigor ergo quartanæ non est qualis qui sequitur lassitudinem.

Quæ potissima sit causa vehementis rigoris.

In secunda parte quæ incipit (Cæterum necesse est) causas generationis febris quartanæ recenset. Diximus autem suprà, quòd ex causis nos ducit Gale. in cognitionem speciei morbi. Causæ verò sunt quæ melancholiam aceruare possunt, vitæ institutum, vt qui in vehementibus exercitationibus sanguinem vrunt, & ipsum in melancholiam demutant: victus similiter qui præbeat materiam generationi melancholiæ, vt carnes caprinæ, bubulæ, hircinæ, taurinæ, asinorum, camelorum, vulpium, & canum. Leporina quoque caro, & aprorum, non paruam vim habent generandi sanguinem melancholicum, limaciarum pariter frequens vsus, & omnium terrenorum animalium carnes sale conditæ. Ex aquatilibus tunni, balenæ, vituli marini,

Digitized by Google

delphini, caues, atque cetacea omnia. Ex oleribus brassica, arborum germina, maximè verò lentisci, terebinti, rubi, cani rubi, vbi aqua & sale, aut aceto & sale condiuntur. Ex leguminibus melancholica sunt, lentes, panis furfuraceus, atque typha, & ex prauis seminibus confectus, quales apud quosdam homines sunt in vsu tritici loco, caseus quoque vetus eandem habet facultatem, sicuti ex vinis nigra simul & crassa. Ab his ergo cauere debet, qui quartanam febrem patitur, aut ipsam futuram timet. Ad aërem verò ambientem attinent anni tempus, cœli status, & regio, ex regione indicium sumitur, si solet quattanam sæpe generare, cæli status, & auni tempus idem nobis significant. Quòd enim autumnus quartanas afferat febres, & melancholicos morbos, non simpliciter verum est, sed tempore suam naturam seruante, quam si altera anni pars seruauerit, in ea teles fient morbi: nam si in temporibus eodem die calor, atque frigus fit, autumnales morbos spectare oportet. Anni itaque tempus, & cœli statui, vbi frigida & sicca, atque inæqualia sint, autumnales, siue melancholicos morbos fieri necessum erit, maximè verò autumnus ipse id proprium habet, quoniam ad æstatem proximè sequitur: æstas verò multa auget melancholiam ex adustione, cuius dissolutionem autumnus impedit frigiditate sua. Temperatura quoque naturalis calida & sicca, melancholiam adaugent, ætas quoque ipsa melancholiam augere solet, hæc est ætas quæ sequitur iuuentutem, siue vigorem ætatis: quam ego ætatem subsistentem in expositionibus libri prognosti. appellandam esse probaui. Libro verò 3. progn. sectione 28. Hippo. dixit. Quemadmodum verò iunioribus trigesimum annum non attingentibus abscessus fiunt, sic quartanæ magis his qui triginta annorum sunt, & senioribus. Et Gale. in commen. trigesimum annum, aut trigesimum quintum, diuersis temperaturis hominum competere dicit: nam vigor aliquibus durat ad trigesimum, aliquibus ad trigesimum quintum. Cæterum quemadmodum in autumno quartanæ multæ fiunt, quoniam tempus frigidum sequens æstatem non permittit bilem atram æstate genitam dissolui: ita neque ætas quæ vigorem sequitur, permittit dissolutionem melancholiæ, adustione genitæ in vigore ætatis, quoniam vigore frigidior est, hæc est subsistens ætas. Dixerat quoque Hipp. eodem libro sectio. 27. quartanam ad erraticas febres sequi, quæ autumno appropinquant, id accidit ob humorum crassitudinem accedente temporis frigiditate. Rursus lib. 1. de arte cu. ad Glau. si lien intumuerit, & si cum sudore febres finiantur, signa quartanæ statuit Galenus: ex sudore namque speratur, vt tenui parte dissoluta, fæx melancholica relinquatur.

In tertia parte quæ incipit (Accessio præterea) docet quantam habeant similitudinem longitudinis accessionum, tertiana, & quartana. Similes namque sunt quamuis quartanæ accessio sit paulò longior, ob humoris frigiditatem. Ratio similitudinis est quoniam non aceruatur in corpore magna quantitas melancholiæ, quin prius à vasis excernatur, si excerni potest: excreta verò quoniam humor aridus est, citò à se fumum omnem mittit, & citò accessio finitur. Hæc est causa generalis, quare accessiones quartanæ ferè similes sunt longitudine accessionibus tertianæ. Quòd tamen quartanarum accessionum quædam sunt aliis longiores, eædem causæ sunt, quæ tertianarum, vt diximus. Hæ sunt multitudo, & paucitas humoris: nam multus humor longiorem efficit accessionem, quàm paucus: & qualitas ipsius: nam frigidior, & crassior, longiorem: calidior, & tenuior, breuiorem. Ex facultate quoque: nam robusta citius finit humoris concoctionem & dissolutionem: languida, tardius. Ex corporis dispositione, raritas cutis breuiorem efficit accessionem, humore facilè in habitum dissoluto: densitas verò eandem impedit. Quoniam tamen accessio quartanæ non est longa, sed tertianæ accessioni æqualis, aut paulò longior, & tempus intermissionis magnum, Hipp. lib. 2. de mot. pop. par. 3. dixit: securissima autem omnium, & acillima, & longissima est quattana: hæc siquidem non solùm ipsa per se talis est, sed etiam ab aliis magnis * morbis vindicat. Quod autem longissimam esse dixit, ratio est, quoniam adeò crassus ac frigidus humor tardissimè ad coctionem perducitur, ita vt visæ sint quartanæ quædam septem annis, quædam duabus annorum septimanis finitæ. Quod tamen æstiuas quartanas dixit Hippoc. breues, aliarum quartanarum comparatione audiendum est.

* Vide apud Hippoc. lib. 6. epid. à quibus morbis liberet febris quartana.

In quarta parte quæ incipit (Nam & alia omnia) Græcè, ϗ γὰρ καὶ ἄλλα πάντα, hoc est, nempe & alia omnia, similes esse inquit, & in aliis humorem melancholicum, & bilem flauam. Nam quemadmodum humor biliosus non efficit tertianam febrem nisi putrescat, & per sentientes particulas feratur, ita neque melancholia exquisitam quartanam. Sic ex vtroque similes fient morbi sine febre: nam eo modo, quo ex bile flaua nascuntur icterici morbi, ita ad portionem ex liene fiunt morbi melancholici diutini, & fœdi cutis colores. Et quemadmodum ex flaua bile fiunt erysipelata, & herpetes, ita ex melancholia cancri, & phagedenæ. Primum exemplum est de morbis factis in ambitu totius corporis. Secundum de morbis qui fiunt in partibus quibusdam. In totum corpus delata bile, regius morbus fit, de quo constat, quatuor modis posse generari, aut per modum abscessus, quod fit in quibusdam morbis translata ad cutem bile, atque ex parte iudicato morbo, quod in febribus sæpe fieri videmus. Aut ex morsu viperæ, quod contigit, vt Gal. inquit, cuidam imperiali seruitori viperas venanti. Aut ob intemperiem iecoris calidam, quæ sanguinem admodum biliosum efficit, qui postea per venas effusus cutem vniuersam auriginoso inficit colore, aut ob prauam dispositionem vesicæ fellis. Hæc enim ob imbecillam attrahendi facultatem, non attrahit bilem, sed ipsam sanguine mixtã relinquit, vnde impurus redditus cutem inficiet. Quod pariter eueniet, vbi ipsa fellis vesica ob nimiam plenitudinẽ imbecilla reddatur ad excretionem, quemadmodum euenit vesicæ vrinam continenti, in vrinæ quibusdam difficultatibus, aut quoniam ipsa fellis vesica à multitudine bilis obstructa, non emittat à se excrementum, aut ipsum à iecore non trahat, atque ob id sanguis impurus inde demandetur. Quemadmodum verò, aut vesica fellis non mundante sanguinem aut iecore bilem multam à se fundente, morbus fit auriginosus, ita aut liene non purgante sanguinem à melancholica fæce, aut multam fæcem talem effundente cum sanguine fit, vt tota cutis nigro afficiatur colore. Tales verò morbi sine febre fieri solent, vbi non retineatur tamdiu, aut bilis, aut melancholia in iecore, aut liene, aut venis vt putrescat. Erysipelati quoque & herpeti, dixit respondere cancros, & phagedenas. Nam erysipelas inflammationis quædam species est, solius cutis passio, quæ à flaua bile habet ortum, cui respondet cancer, tumor præter naturam ab atra bile. Herpes similiter à flaua bile fit, quæ si in summa cuti pustulas eleuauerit multas ad similitudinem

litudinem milij, erit berpes miliaris: si verò carnem quoque subiectam exedat, erit berpes [Greek], id est, excedens, cui respondent ex morbis melancholicis, pbagedenæ vlcera similiter caedentia. In nulla tamen harum affectionum excitatur febris, nisi humor ipsam efficiens putrefcat, putrescit autem vbi retineatur: vnumquodque enim à natura retinetur, ob id vt aliqua ex parte commutetur, & alat. Huius enim vsus gratia retinetur, vt quoad fieri possit maximè assimiletur, quod tamen nihil tale habet, id excernere omnino tentat. Euenit autem nonnunquam, vt quamuis id inutile sit, excerni non possit, aut ob copiam quam vires superare non possunt, aut ob crassitiem, aut lentorem, aut quoniam meatus obstructi sunt, aut quoniam ipsa facultas per se languida est. Quod si tale retineatur excrementum, necessum est ipsum putrefieri: nam neque ea quæ vtilia sunt diutius retenta possunt non vitiari, vt lib. 1. cap. 5. docuerat, parte prima. Constat quoque id de chylo in ventriculo detento, aut sanguine in iecore, aut melancbolia in liene. Cum enim natura agens quoddã naturale sit, cum proximam habuerit materiã, non poterit nõ agere, quod si ipsam debitè commutauerit, bene erit, sin minus, necesse est vt actio modum excedat conuenientem ipsi subiecto alternato, atque inde corrumpi, mutato nempe chylo in aliam substantiam. Quæ tamen non erit sanguis, cùm non fiat in iecore, & venis, aut sanguine mutato in bilem: non enim transibit in carnem (vt par erat) quoniam mutatio non fit in membris: nam neque ipsis adhuc facta est (vt ponimus) distributio, minimè verò permanebit talis humor vitiosus, vbi retineatur (si vtilis ipse non retinetur) quin corrumpatur: aut enim coqui debet, apponi, & assimilari, aut diutius retentus putrefieri, atque corrumpi. Tribuit namque natura singulis particulis quattuor naturales facultates. Attrahentem, qua trahunt, quod conuenit ad ipsorum alitionem, quamuis nonnunquam contingat, vt ob vitium in partis temperatura, trahatur nociuum. Deinde tractum à retinente facultate tãdiu detinetur, donec quicquid congruit sibi apponat, atque assimilet, reliquum verò expultrix excernit. Nonnunquam verò id omnino malum est, quamobrem statim irritans qualitate, aut quantitate grauans expellitur, aut diutius retentum putrescit. Quod verò non omnino malum est, coquitur, atque superatur à facultate coquente. Post eam verò expultrix operatur, id expellens quod superatum alere non potuit. Ad hunc itaque modum ex biliosis & melancholicis morbis, quidam cum febre fiunt, vbi excrementum non excernitur tempestiuè aliqua dictarum occasionum: putrescet enim, sine ipsa verò, vbi sine putredine fiant. Sic etiam fit vt inflammatio, aut obstructio in iecore, aut liene febrem inferat, superueniente putredine, sine qua febrem fieri non contingit ex prædictis causis.

Agens naturale perpetuo agit nisi impediatur.

In quinta parte, quæ incipit (Pari ratione) quemadmodum in vtraque bile, ita in pituita verum esse dicit, febrem nullã facere posse nisi putrescat. Vnde fit, vt rigores sæpe visi sint, quos febris non est secuta: nempe vbi pituita per sentientes particulas moueatur ante putredinem. Rigor verò in aliquibus semel euenit, aliquibus per circuitus singulis diebus mota pituita, atque agitata: nunquam verò putrescent, & aut talis, vt quiescente homine adhuc rigor superueniat, vt multo atque valde frigido existente humore: aut talis, vt non excitetur nisi corpore moto. Motus enim humor rigorem infert, vbi in corpore quiescẽte ob paucitatem id efficere non

bens

posset: nam quod ob paucitatem non expellitur à natura, ac inde non sentitur, ex motu corporis concitatur, deducitur, sentitur, ac rigorem efficit. Idem verò excrementum diu retentum putrefieri contingit, & rigorem ac febrem efficere quotidianam, diuturnam, & solutu difficilem. Rigorem tamen sine febre fieri posse, ita vt febris ipsum non consequatur, antiqui impossibile fore putabãt: nunquam enim aliter fieri experti sunt. Cæterum lib. de inæquali intemperie Gale. id accidens se vidisse refert, sicuti & quosdam alios ex iunioribus medicis: nos quoq; quamuis rarò id vidimus. Euenit id accidens fœminis, & viris quibusdam, quibus vita est otiosa; & qui multis cibis ac frigidis vtuntur, & balneis intẽpestiuis à cibo, & in summa victu aceruante crassam, frigidã, ac lentam pituitam, quam Praxagoras vitream appellauit: ab hac enim interim dum non putrescit rigor sine febre fit, sicuti vbi putrescit rigor cum febre, euiusmodi est epiala. Libro quoque 2. de causis symp. antiquorum sententiã refert, quos excusat, quoniã rigorem sine febre nunquã fieri dixerunt, atq; id verum suo tempore fuisse putandum est: quoniam eo tempore neq; homines adeò prauo victu vtebantur vt modò, neque adeò frequentabant balnearum vsum. Galeni namque temporibus vtrisque immodicè vtebantur homines, & nostri viuntur otio, deliciis, crapulis, multis & inordinatis ciborum ingestionibus: non mirandum igitur & si antiquis id fuerit ignotum. Quod si tale quid, quale à Galeno & à nobis visum est contingere antiquorum temporibus, adhuc eorum sententia salua maneret: nam vt Galen. ibidem refert, & nos vidimus, rigores hi parui sunt, neque ad eam peruenientes magnitudinem, ad quam perueniunt qui febres tertianas, aut quartanas antecedunt, aut qui per febres ardentes euenientes solent ipsas finire sed hi adeò minores, vt horrores potius sint appellandi, quàm corporis inæquales concussiones, vt ibidem inquit Gale. Fortè itaque antiqui hos horrores appellabant, quos Gal. rigores, ac integra eorum sententia seruatur. Qui enim antiquorum dogmata enarranda suscipit, ea amicè magis definire quàm morose redarguere debet. Hæc sunt quæ ad notitiam febris quartanæ scripsit Gale. in præsenti cap. de pulsu tamen qui quartanam ostendit, dixerat 2. de crisib. cap. 3. ipsum esse in inuasionibus paruum, tardum, ac rarum, & debilem, qualis in nulla altera dispositione: quamuis enim in tertianis similiter tardus, paruus, & rarus fiat, non æquiparantur hæc in tertianis, & quartanis. Præter id quòd per initia accessionum arteria videtur quodammodo illigata, & ad interiora retracta, neque liberum habere ascensum. Talis itaque fit pulsus quamuis æger iuuenis sit, qualis eius qui existit in ætate decrepita. De reliquis verò temporibus accessionis lib. primo de arte cur. ad Glauco. dixit, quod cùm consistit, & cùm augetur non potest non aduenire velocitas cum frequentia. Cæterùm si quis id quod additum est febris ratione animaduerterit, semper intelliget ipsum tardum, ac rarum. Adest etiam satis manifesta inæqualitas, quam supra declarauimus in vnica distentione, atque cùm febris cessauerit, signum febris ex pulsu remanebit, & raritas cum tarditate, maiores eis quæ homini ipsi secundum naturam debentur. Vrinæ verò quæ in principio quartanæ apparent, variæ sunt, sed crudæ omnes, vt. loquit eodem lib. cap. 7. Galen. Crudæ quidem quoniam inter initia tales esse solent in omni morbo. Variæ tamen, quoniam si humor qui morbum facit, obstruit meatus, ac retinetur vrina, tenuis & sub pallidam in

Vtrum rigor fieri possit sine febre subsequente.

damin

Digitized by Google

da mingitur:si verò aliqoid eius mittitur,iam turbida mingi sulet,quæ similiter talis manens, cruditatem,ac morbi principium ostendit. Reliqua verò tempora,vt in aliis morbis ex vrina sunt coniectanda,neque aliis ab bis notis opns est ad notitiam integram quartanæ. Quòd si quis accessionum repetentias expectare voluerit, maximam menris ignaoiam ostendet : uam indicium quod inde sumitur inualidum est. Aliquæ eoim sunt febres ab alio humore à melancholia,quæ crassitudinis,aut paucitatis humoris causa,repetere per quartum sunt visæ. Et simili ratione quartanæ quæ aliis circuitibus repetunt, quartanis longioribus. De ea enim dixit Paulus : Certè oonnunquam & maximè quidem in qoartum diem typum constituit, sed non rarò plurium dierum interuallo secundum quasdam periodos aecessionem haber : non ergo sunt febrium oxruræ ex periodis,& repeteotiis iudicandæ, sed ex humorum peccantium naturæ.

Circa præsens caput hoe vnum reliquum videtur ambiguum,quod Galen.de pituira dixit febrem efficere noo posse nisi putrescat, quod simili modo dixerat de vtraque bile,tam flaua, quàm atra. Nam eo modo quo sanguis cùm assatur febrem efficit, aut de genere rertianæ, aot quartanæ, poterit bilis flaua dum assatur, (quod sæpe fit) febrem efficere. Rursus in morbis acutis bilis flaua, nigra redditur, qoæ postea talis exeretx conspicirur. Nigra verò assatione, atque vstione fit. Sed interim morbum acutum committebat. Igitur febris illa ab humore assato fiebar, siue adusto. Sed tamen vstio, atque assatio à putredine differunr, vr docer Aristot. libro quarto meteorologicorum : ergo bilis febrem efficere potest, quamuis noo putrescat. Nihil autem refert si assationem, aut præassationem dixeris, atque si præassationem eandem cum vstione affirmes : hæc enim diuersa est à putredine. Aoerrous qooqoe libro tertio collectio.capite quarto huic sententiæ Galen.contradicit, asserens, non omnem calorem extraneum esse putredinalem,neqoe omnem febrem à putredine fieri,maximè causum. Verba eius hæc sunt. Et si conficetur Galen. qoòd omnis calor extraneus est putredinalis, caderet periculum magnum in dictis Aristot. propterea quòd quilibet calor extraneus sit secundum ipsum primò & substantialiter propter calorem, aut frigiditatem,& quando debilitatur calor naturalis propter frigiditatem,tunc dominatur humiditas,& fatigatur calor intrinsecus in dominando super ipsam,& fit putrefactio propter calorem extraneum superuenientem. Sed quando causa caloris extranei fit à calore, tunc superuenit membris assatio, vel combustio:sed non putrefactio. Propterea ergo non est ex necessitate,vt omois calor extraneus,aut omnis febris sit putredinalis, & maximè causodes. Ardens ergo febris ex doctrina Auerrois ex inflammatione fit, non ex putredine bilis. Huius dubij solutio ex bis peodet quæ à oobis dicta sunt in commen.8.cap.libro primo,vbi distinximus putredinem ab adustione, ae diximus putredinem fieri ab externo calore vincente, simul cum abundantia humiditatis in subiecto quod putrescit, aut sua ratione, quoniam ipsum humidum est, aut quoniam à causa putredinem inducente non dissoluitur bumidum ex celeritate, qua calidum rei putrescentis, quod fit quoties causa putrefaciens calida est simul,& humida. Præterea notom est omnes humores nostri corporis secundum oaturam se habentes humidos esse actu, & per exuperantiam. Quod si contingat,vt à calore externo superentur,

Vnde & quo modo fiat putredo.

vincente quoquè humiditate,hæc putredo dicetur. Si tamen simul eum calore siccitas coniungatur, vt loeo cirato docuimus,hæc alteratio,aut assatio,aut vstio erit,interim ergo dum calor præter naturam humorem oecupat,vincente simul cum calore humiditate putrescet. Ad finem verò si calor non multum inualescat cum siccitate,resoluta parte tenuiore eius quod putret,reliquum in terram, & fimum transibit, vt apud Aristotelem libro quarto mereorologicorum. Quòd si valde vebementer à calido humidum eios quod ab initio putrescebat absumatur, putredo in assationem, & vstionem transibit, & ad finem in cioerem mutabitur, id quod ab initio cum multa bumiditate putrescebat, & ad finem cum pauca vrebatur. Hæc enim sunt quæ cùm putrescuot ad finem,incinerantur, quod non omnibus bis quæ putrescunt accidit, sed his tantùm quæ ad finem vruntur, aut præassantur. Hioc constat veram esse Galeni sententiam, nullam febrem posse concitari ex pituita, aut ex vtraque bile citra putredinem. Cùm enim ab initio occupantur à calore præter naturam,cum humidi sint buiusmodi humores,interim dum calor extraneus non potuit superare bumiditatem, sed in subiecto calor præter naturam,& humiditas abundabant, & innatus calor humoris bumidum regere non valebat,putrescere humorem necesse erar. Deinde verò superata bomiditate, ac reddito subiecto calido simul & arido, præassatio, atque vstio sequi solent. Humor itaque quiuis horum à quo primùm febris purrida ortum habet, cùm concipit calorem præter naturam, statim putrescit. Ad finem verò sæpe fit vt validissimus calor humiditatem absumat,ipso manente valido : ac contingit vt partes aridiores vrantur, quibusdam aliis humidioribus putrescentibus, à qnibus simul febris habebit ortum. Ad finem vèrò pars quæ vritur interim dum fumum à se mittit,febrem efficiet, atque hæc febris ab humore vsto, aut porius qui vritur procedit. Cæterùm is ante id putredinem passus est. Verum itaque manet quod Galenus dixerat, nullum humorem ex dictis febrem facere posse, quin prius putrescat. Nam si putret, notum est quod dixit,si vritur,notum est antèbac ipsum cùm incœpit febrem efficere putruisse,aut solam putredinem passum,aut simul cum præassatione, siue vstione in partibus diuersis. Posses similiter obiicere : nam cùm ab âtra bile præassata, siue vstione genita, primùm febris quartana concitator, hic humor vstus est,& incipit febrem efficere, absque eo quòd putrescat. Subiectum namque id aridum cùm sit, atque ad eam dispositionem præassatione deductum,amplius non putrescet. Dicemus humorem melancbolicum vstione genitum putredinem pati non posse,nisi commisceatur alicui humiditati serosæ ex cibis,& potibus,aut nisi ipse adhuc humorem contineat post assatiooem : tunc enim pati poterit à calore præter naturam putredinem,quamuis præassatione genitus sit. Quod similiter fieri putaodum est de flaua bile, ex sanguine genita præassatione, ipsam adhuc contraxisse humorem, cuius causa putrescere potuit : nam & bilem assatione ex sanguine genitam putredinem aliquando pati, non est dubium. Ad Aoerroem modò redeamus,cuius nugas facilè quiuis intelliget : dixit eoim loco cirato ex Aristotel. calorem extraneum aduenire posse propter calidiratem, aut frigiditatem. Et cùm debilitatur calor ob frigiditatem, fieri putredinem propter calorem extraneum superuenientem. Et quando causa caloris extranei est calor,

tunc

Google

tour superuenire membria assationem, & vstionem. Cuius contrarium Aristot. ipse dixerat lib. 4. Meteorologicorum, & Auerroes eodem lib. collectionum capite tertio. Nempe putrediné fieri duobus modis, vnus est à frigiditate, alter est à calore: nam hic duubus modis contingit calorem naturalem rei imbecillum reddi, atque inde rem ipsam putrefieri. Malè ergo loco citato ea capite quarto dixit, quòd vbi calor extraneus aduenit vi caloris motus est adustio, aut assatio: potest namque esse putrefactio. Sed tamen ea his quæ diximus constat, quòd quamuis Galenus dixerit hos tres humores febrem non posse facere nisi putrescant, non tenetur negare humorea vstos febrem facere posse. Vtrumq; igitur verum est, & nullum horum trium humorum posse facere febrem nisi putrescat, & assaris bile flaua, aut atra, febrem facere posse, quod non putauit Auerroes. Sanguis verò, vt post dicemus, sine vstione, aut putredine: sed sola copia caloris, atque vaporum, febrem facere potest, humore nondum perducto ad putredinem, aut assationem. Qualis copia ex altero humore à sanguine non aeetuatur, quam natura contineat, & gubernet, absque eo quod putrescat.

CAPVT VI.

HOc genere continetur febris epiala propriè nominata, quoties simul febricitant ac rigent & vtrunque sentiunt eodem tempore in quauis corporis parte: Sanè Archigenes existimat de nulla altera nomen epialon dici, quàm de vna hac febri. Sed constat Atticos quosdam viros rigorem ante febrem ita appellare. Enimuerò Praxagoras videtur mihi appellare vitreum, humorem talem: Recentiores autem, è quibus Philippus est, crudum simpliciter, nullum adiicientes vocabulum ad exquisitam definitionem. Is profectò ex specie pituitosi humoris est, vt qui admodum frigidus atque humidus sit. Quisquis enim humor frigidus simul & humidus fuerit sub ipsam phlegmatis, id est, pituitæ cadit appellationem, si quis Hippocraticè & ex omnium consuetudine, non solum veterum, sed etiam aliorum scriptorum nominare voluerit. Prodicus enim libro de natura hominis prauè nominat, errans circa tale vocabulum ipsa demiranda etymologia adductus. Sed non est præsentis temporis ad talia deflectere orationem, cùm aliam dicauerimus illis disputationem. Ergo rursus ad institutum veniamus. Quisquis in corpore humor fuerit frigidus & humidus, ipsi hunc nominauimus pituitam: tu si libet appellabis

Nota.

2 *scindapsum. Adeò sanè nulla mihi vocabulorum est cura. At verò scias huius humoris plures esse differentias. Nam vna quidem species eius est admodum frigida: ita vt maximos dolores adferat, quum in locum calidum impacta est. Et sæpenumerò multos dolores eorum qui colici dicuntur, ex acri clymate tali humore euacuato, statim sedatos intueri licet. Hic autem humor videatur similis aspectu vitro fuso. Altera verò species pituitæ est, quam excreantes sæpe expuunt quidam, sensibilem obtinens dulcedinem: Constátque eam nequaquam posse esse omnino frigidam, si recordamur eorum quæ libro de simplicium medicamentorum viribus docuimus. Tertia præterea species alia pituitæ est, quæ ipsis expuentibus acida sentitur, ac minus quàm vitrea, magis quàm dulcis frigida est, quemadmodum altera salsa habetur, aut ob putrefactionem, aut ob permixtionem salsæ serosæ humiditatis: ex qua febricitantes minimè rigent, sed horrent tantummodo, prehendente accessione. Acida autem ac vitrea si moueatur, per corpora sentientia permeant, infert rigorem sine febre. Quòd si qua putredo moderata illis adfuerit, epialam committit febrem. Sin magis putrescat, rigor præuenit: febris ipsa subsequitur, deuicto frigore ab ipsa multitudine caliditatis, ita vt nullo modo existat per incrementa & vigores accessionum. At verò vitrea pituita forsitan acidæ qualitatis particeps* 3
est: ita vt omnes eius differentiæ tres existant, acida, dulcis, salsa. Atque ex pituita dulci putrescente rigor minimè antecedit febrem, forsitan verò neque simpliciter neque à simplici causa quis existimauerit tales fieri febres. 4
Siquidem quicquid pituitæ putrescit, accendit febrem reliquum nondum putrescens ex quo rigent non eiusdem est qualitatis, cum ea quæ putrescit. Si igitur ab hac quidem rigor, à putrefacta verò febris efficitur, duplex semper causa erit. Licet verò hic dicere febrem ab altero quidem fieri causæ genere, rigorem autem ab alio, vt qui non sit, quod febris, per febrem tamen tertianam flaua bilis & rigorem efficit, & febrem. Sed hæc logicæ magis sunt considerationis: nos ad institutum nostrum redeamus.

COMMENTARIVS.

QVoniam febris epiala in genere febrium quotidianarum cõtinetur, tum quòd quotidianis repetit circuitibus, tum etiam quòd ab humore fit pituitoso, de ea præsens caput scribitur à Galeno. Est tamen caput singulare huic febrium speciei destinatum. Nam & si multæ sint febrium quotidianarum differẽtiæ accidentales, epiala ratione symptomatis sibi coniuncti, cum quo ab initio inuadit, maximè differt ab aliis. Nam per ipsam homines simul febricitant ac rigent, & vtrumque sentiunt eodem tempore & in quauis corporis parte, quod nulli alteri febri competit. Est enim huius febris causa vitrea pituita, de qua dicemus, omnium humorum frigidissimus. Qui si per sentientes particulas deferatur absque putredine, rigorem vehementissimum efficiet, quem non sequetur febris. Dictum enim est, pituitam, aut bilem flauam, aut atram febrem efficere non posse, nisi putrescant. Quod si per totam substantiam putredinem concipiens incalescat (quod non facilè eueniet humori adeò frigido) febrem efficiet cum rigore incipientem, in specie quotidianarum. Quod si aliqua ea parte putruerit humor dictus, altera parte non putrescente, febrem efficiet epialam humore delato per sentientes particulas. Nam ob partem quæ non putrescit, quæ similiter frigidissima est, rigorẽ inferet vehementem: ob eam verò partem, quæ putret, febrem. Hoc est indicium epialæ febris proprium: appellationem tamen accepit febris ἠπίαλος, sumpta translatione ἀπὸ τῆς ἁλὸς, id est, à mari quod etsi ab initio tranquillum videtur, difficillimum tempestare redditur. Quod similiter vitrea pituita facere solet, quæ tranquilla cùm esset, non mota, deinde mota magnam affert corpori turbationem, ἤπιος verò mitis est, & tranquillus. Refert præterea Gal. quasdã nominũ significationes apud diuersos homines diuersas: hoc enim nomen ἠπίαλον, de nulla re dici præterquàm de hac febre, quam nos explicuimus, Archigenes voluit. Sed tamen apud quosdam ex Atticis, similiter de rigore qui antecedit febrem dicebatur. Rursus humorem eum qui efficit hanc epialam febrem Praxagoras appellabat vitreum, quòd vitro fuso similis sit, recentiores tamen medici temporibus Galeni, inter quos Philippus recensetur, crudum humorem ipsum nuncupabant, nulla adiecta distinctione ad eius definitionem. Quo modo Gale. vt inquit ipse lib. 1. de alimen. fac. cap. de tritico, humorem gelidum ac crassum, crudum propriè appellare consueuit. Vitreus dictus humor in genere pituitæ

Meliorem me Iudice huius ce febris epiale Etymologiam affert Holterius cap. de epiala.

pituitæ continetur: quoniam admodum frigidus & lentus humor est. Frigidus autem & humidus quilis humor sub pituitæ appellatione continetur. Si quis nomine vti voluerit, eo modo quo Hippocr. & reliqui tam veteres quàm alij. Diaimus, lentus, quamuis interpres legerit, humidus: quoniam in omnibus quos legimus Græcia codicibus legitur γλίσχρος, hoc est, lentus. Nec tamen id inualidat Gal. argumentum, si namque omnis humor frigidus, & humidus est in genere pituitæ, & verè omnis lentus humor, est humidus: omnis frigidus, & lentus erit frigidus & humidus: & omnis talis in genere pituitæ continebitur. Quod Galen. probare contendit. Prodicus præterea est reprehendendus, qui libr. de humana natura, φλέγμα, humorem vstum significare credidit, ductus analogia falsa vocabuli, autumaus ipsum à verbo φλέγω, hoc est, vro, deriuari: cùm tamen non ab ipso, sed à verbo φλεγμαίνω, hoc est, intumesco descendat. Pituita namque humor spumosus, & intumescens est, non vstus. Sed de his lege quæ scripsimus lib. 2. prog. in annotatione circa comment. 66. vbi Plato quoque reprehenditur, quòd non tantū vsum vocabuli peruerterit, sed tem etiam ipsam ignorauerit. Rursus ad institutum reuertamur. Gal. omnem humorem frigidum, & lentum, aut humidum dicit esse appellādum pituitam: in hoc enim vocabuli vsu conuenire vult eos qui suos legerint libros, reliquis verò licere ipsam scindapsum appellare, si ita libuerit. Sed tamen libro de atra bile, alias duas scribit notas, quibus pituitæ appellationem humor dictus sortitur. Hæ sunt albus color, & quòd non concrescit dictus humor.

Vera phlegmatis etymologia.

In secunda parte, quæ incipit (At verò scias) pituitam quatuor distinguit speciebus: in quatū prima est vitrea, quæ vitro fuso similis est frigidissimus omnium humorum, vt diaerat libro primo prorrheticorum comment. vltimo. Adeò quidem frigida, vt si in loco aliquo calido impacta fuerit, vehementissimos dolores inferat: vt in intestinis colicum dolorem admodum vehementem. Ita vt intestinum terebello perforari videatur. Sed tamen eos dolores sedatos sæpe vidimus iniecto clysteri, atq; pituita vitrea excreta. Huius rei exemplum de seipso scripserat Gal. lib. 2. de locis patientibus, vbi refert se passum fuisse vehementissimum dolorem colicum, in eo spatio quod est à renibus ad vesicam, qua parte scimus vreteras tendere, at verò iniecto clysteri ex rutaceo, atque excreto vitreo humore frigidissimo statim dolor cessauit. Quod ostendit, passionem atque particulam ipsam patientem. Humor itaque excretus vitro fuso similis erat, & tactui frigidus, vt non tantū excerneti, sed & volenti tangere talis esse sentiretur. In secunda specie est pituita dulcis. Hæc excreantibus talis apparet in catarrhis & grauedinibus: cuius temperatura non est omni ex parte frigida. Quoniam dulcia quatenus talia calore participant. Aut vt docuit lib. 4. de simplicium medicamentorum facultatibus cap. 9. & 10. sæpe repetens sententiā, dulce omne eius cui tale apparet comparatione calidum est: dulce à moderato calore fit, & quod minus dulce minus calidum esse, inquit, & quod valde calidum iam nō dulce, sed amarum. In tertia specie est pituita acida gustantibus, quod attinet ad saporem: quod tamē attinet ad temperaturam minus frigida est, quàm vitrea, frigidior tamen dulci: nam dulcis pituita frigida est. Diaimus enim omnem pituitam frigidam, & humidam esse: attamen hæc non in totum frigida est, sed tantum caloris, quantum dulcedinis participat, quod est in partibus quibusdam, & ad naturam sanguinis co-

ctione iam inclinat. Vt tamen acidæ pituitæ natura nobis innotescat, decet hoc in loco acidi saporis generationem referre: dubia enim videtur apud Galenum & Alexand. causæ suæ generationis. Galenamque libr. 4. simplici medic. fac. capite 2. acida probat frigida esse ac tenuium partium: atque acida quæ solo eo sapore prædita sunt, erysipelatis ardoribus, & calidis morbis prodesse, & quæcunque talia fuerint refrigerare omnino, nisi acrem saporem immixtum habuerint, vt acetum, id enim ob acres partes calefacere etiam potest. Quemadmodum & cineres, & si acetum putredine, cineres verò vstione generentur. Et cap. 11. inquit: Porrò quod aciditas frigoris vi eueniat, & aurea ostendimus. Et 6. sect. Apho. comment. 33. Et lib. 3. de causis sympt. cap. 1. acidum ructum ad frigiditatem refert. Sed tamen Alexand. Trallianus lib. 7. cap. 14. docet non tantùm à frigidis causis, sed etiam à calidis fieri acidum saporem, dicens: Nouimus autem plures medicos existimare omnem acidum saporem à sola fieri frigiditate, quamobrem eis semper exhibent calefacientia. Vidi autem plurimos à cibis refrigerantibus adiutos, priùs à calefacientibus vehementer læsos. Quo in loco experimento probasse dicit, vinum & potiones calidas in eorum ventribus acescere, quos postea curauit oxycrato adhibito, & alimentis cocto difficilibus ea piscibus, & carnibus, & porcorum pedibus elixis, ac inde factum vt non amplius, aut cruditatem, aut acidum ructum paterentur. Verùm rectè perpendentibus Galeni mentem constabit, ipsum nosse acidum saporem à frigore atque calore fieri posse. Nam libro 4. de simpl. med. facul. c. 12. & 13. medicos fallere dicit, quod putent à calore fieri acidum saporem, quoniam vina languida calore acescunt. Nam vina illa ob id acescunt quòd frigida sunt. Quæ enim languidum habent calorem, frigida dici possunt. Quod autem ea calore maiori vincantur, non est dubium. Lumen enim maius, obscurat ac hebetat minus: & calor maior, minorem educit, ac distrahit. Hoc autem non fit absque frigore. Quæ tamē valida sunt calorem magnum, ac quæ motum absque corruptione sustinent. Qua ratione vina à sancto Martino, & Ribadauia translata in Italiam & Germaniam meliora redduntur. Acidus itaque sapor ea Galeni doctrina, à frigore interno rei acidæ semper fit: etsi ab externa causa calida aut frigida fieri possit. A frigida quidē per se, à calida verò per accidens. Omne enim quod acescit, frigidum est. Redditur autem tale à causis refrigerantibus, vt in ventre cibus, & aliquando vinum, aut lac. A calefacientibus verò, quoniam hæc quoque refrigerare possunt, ea accidenti eductò calore. Calor enim, vt diaimus, calorem se minorem educit. Cùm verò calor educitur subiectum refrigeratur, ac proinde vina languida calore acescūt, quæ pariter à frigore facilè superantur. Est enim corruptio rei in acidum saporem, quidam putredinis modus. Cæterùm putrescunt omnia vincente calore, aut frigore, vt libro primo docuimus, quamuis quod putrescit frigidum reddatur interna frigiditate, vt docet Aristoteles libro quarto meteorologicorum. Sensit quoque Auerrous hos mutationis modos in acidum saporem libro tertio collectionum capitulo 16. Quamuis tamen acidus sapor, vincente interna frigiditate rei, fiat: quum tamen à causa calida in eam deducitur affectionem, frigida alimenta & crassæ substantiæ obesse poterunt causæ id efficienti: & inde mederi symptomati, quod fecerat Alexander. In quarta specie est, pituita salsa, quæ similiter sapore salso discernitur.

Acidus sapor non semper fit à frigiditate.

Mutatio rei in acidū saporē est quadam corruptionis species.

Cæte

Cæterùm refert quoque modum generationis ipsius,aut enim putrefactione generatur,aut mixtione excrementi falsi serosi. Duobus enim modis,ex doctrina Galeni generatur salsa pituita, aut potredine, nempe calore præter naturam absumente partem ipsius aqueam, & vsta quodammodo parte terrena,quod euenit aquæ marinæ.Is enim est modus generationis salsi saporis, & ipsius etiam salsi: aut mixtione serosi excrementi habentis salsum saporem. An tamen generari possit bilis amaræ mixtione, breui dicemus. Ex salso sapore vlterius elaborato, amarus efficitur sapor, quod in aqua lacus bituminosi fit, quæ nimia vstione salsum transgreditur saporem, absumpta parte tenui, reliqua manente, terrena, crassa, atque amara. Quod si huic aquæ aquam dulcem (quæ propriè insipida est) iterum commisceas, ipsam talem reddes, qualis ante erat,nempe salsam. Quod si amarum insipido mixtum salsom reddirur, vbi cum amaro seroso excremento insipidam misceas pituitam, reliquum salsum erit. Nec tamen id semper fiet,sed quoties sapor amarus ex salso factus est vstione. Nec etiam putandū est Galenum in reddendis causis salsæ pituitæ fuisse diminotū,cùm dixit fieri salsam pituitam,aut potredine, aut mixtione salsi serosi excrementi. Nā si amarum excrementū admixtum pituitæ ipsam salsam efficere debet,non aliter fiet quam vbi prius salsum reddatur ex pitoitæ mixtione, ac deinde totum salsum saporem nanciscatur. Quemadmodum enim absumpta aquea parte ex adustione,salsum fit amarum:ita eadem aquea parte superueniente amarum,salsom reddetur.Prætereà Galen. addit symptomata quæ à salsa,acida,& vitrea pituita eueniunt. Incipiente namque accessione quæ fit à salsa pituita, rigor non fit, sed potius horror, efficit enim mediam quandam dispositionem inter eam quam efficere deberet pituita ob frigiditatem,hoc est refrigerationem, & rigorem quem efficere posset putredo ob calorem.Horror namque media dispositio est inter rigorem & refrigerationem. Acida verò atque vitrea pitoita, vbi mouentur per sentientes particulas,efficient rignrem,sine febre vbi nollam sint nactæ putredinem. Quòd si aliqua putredo eis adfuerit febris conei tata erit epiala. Quum tamen putredo hac maior fuerit, non miscebitur rigor febri per omnes corporis partes, sed fiet vt in aliis febribus: nam rigor antecedet, qui sequetur frigiditatem humoris, ac febris sequetur deuicto frigore, ab humoris putrescentis calore.Itaque aut ascendente febre,aut ipsa in summo vigore existente, sola febris aderit, omnino rigore superato.

In tertia parte, quæ incipit (At verò vitrea) respondet Gal.ad dubium quod quis obiicere posset: nam inter has quatuor species pituitæ,prima vitrea dicta,sumpta est ex temperatura, & substantia, atque colore,quibus vitro fuso similis est:reliquæ tamen species tres à sapore sunt desumptæ, ac si prima species nullum haberet saporē: nam si saporem habet,ipsum renetur Gal.referre,vt singulas species saporibus distinguat. Ad quod respondet omnes contineri in tribus tantùm speciebus,hoc est acida, dulci, & salsa, nam vitrea forte acido sapore participat. Cùm autem dixisset de aliis speciebus, an rigores efficerent,addit de dulci loquens ipsam rigorem non efficere. Quod inde notum est,quoniam nec frigus,nec calor adeò sunt in ipsa vehementes, vt rigorem efficere possint, sed horrorem tantùm. Febris itaque quotidiana quæ fine rigore fit, à dulci,aut salsa pituita prouenit. De quibus intelligendum est,quod dixerat Gal.supra cap.4.pituitam putrescentem mutā per sentiētes particulas quotidianam efficere, incipiētem cum refrigeratione extremorum,atque horrore potius quàm rigore.Nā quæ à vitrea pituita,aut acida fit, rigorē affert, aut incipiens,aut per totam ipsam accessionem.Rursus verò videtur dubitandum:nam lib.1.de alimen. facul. cap.1.de humore pituitoso loquens,ipsum ex sapore quatuor distinxit speciebus, dicens:Ipse item pituitosus iam acidus,iam salsus,iam dulcis est:quandoque sensibilis qualitatis prorsus expers.Soluitur autem dubium ipsius Galeni dictis,lib.de atra bile. Nam pituita secundum naturam se habens, insipida est, reliquæ verò præter naturam. Itaque quamuis quatuor sint species, loco citato, tres tantùm sunt præter naturam, quas etiam modo recenset, ea quæ secundum naturam est prætermissa, verba Galeni hæc sunt:Verùm sanguis vt plurimum dulcis apparet, pituita qualitatis expers,vt aqua. Sed naturali qualitate mutata,non tantùm salsa,sed acida quoque redditur,quin etiam dulcem qualitatem tempore quodam assumit.Cùm tamen Gal. in hoc libro eas tantùm recensere voluerit, quæ febres efficiunt,tres species tantùm memorauit,salsam,dulcem, acidam, & vitream quæ in acida continetur: insipidam tamen, vt naturalem prætermisit. Lib. quoque primo de natura humana, pituitæ sapores omnes recenset, nempe dulcem, salsum, acidum, qualitatis insignis expertem.

In quarta parte, quæ incipit (Forsitan verò) dubium agitat,an ab eadem causa eueniant hi duo effectus contrarij,qui in epiala febre contingunt,scilicet rigor ex refrigeratione, & febris, quæ simul hominem molestant. Nam ab eadem causa contrarios effectus prodire simul impossibile omnino videtur.Sed tamen non est eadem causa, quæ vtrumque facit, in pitoita namque vitrea, & in acida partes diuersæ sunt:quarum quædam putrent,quædam putredine vacant, quæ adhuc frigidæ sunt. Cùm itaque hæ diuersæ sint & contraria qualitate affectæ,nihil obstat quò minus ab ipsis possint diuersi & contrarij effectus prouenire. Si namque in totum putredine vacaret, rigorem tantum sine frigore induceret,& si in totum putresceret,solam febrem, quod si partim putret, partim sine putredine manet, febrem efficit epialam, vt dictum est. Existimandum ergo à diuerso causæ genere fieri rigorem,& epialam febrem.Diuerso tamen modo in tertiana, quoniā rigor in ipsa à causa calida fit,quæ potest primo rigorem efficere, vbi delata fuerit per sentientes particulas, & eadem suo calore accenso febrem. Sed hanc logicam dicit esse considerationem, an genere differant partes pituitæ, quæ rigorem efficiunt ab his, quæ febrem; & similiter an bilis eadem sit quæ rigorem & quæ febrem efficit tertianam: quoniam posset quis affirmare alterius generis esse putrescentem à non putrescente humore. Diuersum tamen dubium non parum ambiguum est, quomodo fieri possit, vt in epiala febre simul in eisdem partibus sentiantur rigor ob frigiditatem, & febris ob calorem. Nam quòd eadem pars simul contineat calorem & frigiditatem necesse habent concedere medici, atque philosophi,quin & non tantùm ipsas elementorum contrarias qualitates in eodem existere subiecto, sed etiam ipsas substantias se totis misceri: quod Galen.lib.de elementis secundum doctrinam Hippocrat.& in comment. lib.de humana natura, latè probauit.Posse tamē idem subiectum à causis contrariis simul alterari,& qualitates ipsas simul suscipere,

pere,id est quod valde ambiguum videtur. Quidam dixerunt moti hac ratione, non posse fieri vt aliquid secundum eandem partem calefiat, & infrigidetur, sed secundum diuersas, atque adeo minimas, vt sensu discerni non possint an sint eædem, vel diuersæ, idq; fieri in epiala febre & in exemplis omnibus quæ referentur ex Gale. lib. 3. de simplicium medic. facult. Verùm ipsius exempla non tantùm in diuersis partibus, sed in eisdem omnino, contrarias induci affectiones probant. Primùm itaque id verum esse probabitur, vnum & idem subiectum secundum eamdem partem posse calefieri, & infrigidari, deinde respondebitur ad dubium: Galeni exempla ex lib. 3. de simplic. medicamen. facult. cap. 55. manifestè docent in eisdem partibus simul induci posse contrarias qualitates. Ponamus enim aliquem simul tempore pedes immittere in aquam gelidam, & manus in aquam calidam, constat quòd is simul per totum sentiet calorem, & horrebit ob frigiditatem, siue huiusmodi alterationes à contrariis partibus procedant vt pedibus, & manibus: siue manum alteram immiserit in aquam calidam, alteram verò in frigidam, facilè enim sentiuntur à frigore per corpus totum mutationes, simili quoque modo à calore, nulla enim corporis pars est quæ non sentiat mutationem quæ à singulis caufarum euenire posset: ambabus tamen iunctis, atque eueniente alteratione, notum est ab vna ipsarum non potius quàm ab alia euenire, sed ab vtraque. Quod similiter fieri constat, si quis in tranquillam aquam lapidem iniiciat, qui circulos vndarum multarum mouebit. Altera verò parte non multum distante, altero iniecto, similiter alij vndarum circuli mouebuntur, ac se obiicientes eandem aquam simul mouebunt contrariis motibus. Quod dubium merito posset philosophos angere. Est enim is motus localis, de quo magis quàm de motu alterationis dubium, ac difficile videtur. Rursus si quis linguæ admoueat rem aliquam mixtam, atque ex rebus contrariorum saporum compositam, vt dulci, & amaro, is in tota lingua sentiet dulcedinem, & amaritudinem. Præterea si quis parti alicui inflammatæ admoueat solani succum, ipsam constipabit, ac condensabit: si tamen eidem parti admoueat chamæmelom, ipsam relaxabit, ac molliorem reddet. Quòd si hæc duo simul misceat, pars non adeò dura, & densa reddetur, vt admoto solano tantùm nec adeo mollis ac laxa, vt sola chamomilla admota: amborum igitur actio procedit in eadem parte, quamuis effectus contrarij sint. Nec tamen putandum est diuersis euenire temporibus, ita vt aliqua parte temporis solanum, & alia chamomilla operetur, vel aliquo tempore aqua calida & alia temporis parte frigida. Id enim longè abest à veritate, & à peritorum hominum opinione, nugax enim est hæc hypothesis, & non tantùm demonstratione, sed probabilitate carens, vt inquit Galen. In hanc falsam opinionem inciderunt nonnulli ex iunioribus philosophis, de reactione loquentes. Dicunt enim, quòd duo contraria agentia applicita, quæ inuicem agant & patiantur, aërem intermedium alterabunt, non tamen simul tempore, sed per diuersa temporis interualla, & nunc ab vno, & rursus ab altero actionem procedere. Deceret enim si id verum esset, interim alterum actionem suspendere, quòd tantùm iis quæ cum cognitione agût congruere posset. Reliquum est vt eademmet pars corporis, & eadem pars cuiusuis subiecti possit simul à causis contrariis alterationes pati. Inde quoque sequitur, vt corpus vnum possit simul pati morbum calidum, & frigidum, quod Gale. lib. de causis morborum cap. 6. concedit, quamuis fieri non posse videatur, vt idem corpus calidius & frigidius reddatur, simul à contrariis causis noxam suscipiens. Sed iam causam dubitandi referamus, & deinde dubium soluemus. Aut enim agentia applicita subiecto alterando præter id quòd contraria sunt, æquales habent agendi vires, vel inæquales. Si primum, vnum impediet actionem alterius, & impedietur ab altero, ita vt à nullo ipsorum actio procedat. Si verò agentia contraria sunt inæqualia, potentius eorum impediet actionem minoris, ita vt actio à solo valêtiori procedat. Numquam ergo fiet vt actiones contrariorum simul procedant per idem subiectum, atque eandem subiecti partem. Circa hoc dubium intelligendum est, quòd vt ex opinione quorundam diximus, verum est in diuersis partibus vnius subiecti posse contrariorum agentium actiones procedere: id tamen non est quod ingerit dubitationem, sed de ea contrariorum actione qua idem subiectum à contrariis agentibus in eadem parte alteratur, quod Galen. rectè probauit. Rursus intelligendum, quòd ex his, qui concedunt contrarias qualitates simul posse existere in eodem subiecto, quidam dicunt necessarium esse, summam latitudinem qualitatum côtrariarum impleri, ita vt si summa caliditas est 8. portionũ, cũ caliditate 4. portionum tantum, non potest non adesse frigiditas 4. similiter portionum, ex quibus omnibus summa latitudo sit implera. Quidam tamen id necessarium esse negant, sed posse fieri dicunt, vt cum 4. portionibus caloris, duæ tantùm, aut tres frigiditatis consistant. Apud quos non est valde difficilè intelligere quomodo duo agentia contraria simul applicita possint suas contrarias inducere qualitates: nam quod à summa latitudine deficit, ab ipsis contrariis simul agentibus poterit indui: est exemplum, si aliquod subiectum contineat duas portiones caloris, & duas frigoris, atque accedant duo agentia, quorum alterum sit calidum sex portionibus, alterum 6. portionibus frigidum constat quod ab his poterit subiectum deduci ad 4. portiones caloris, & 4. frigoris: nam neutrum eorum impedietur à reliquo. Ratio est, quoniam qualitates, quę in eodem subiecto non repugnant, non contrariantur, neque vna impedit alterius generationẽ, sicuti si aliquod subiectum susceptiuum caloris & frigoris nudaretur vtraque qualitate, nulla ratione prohiberi posset, ne ambæ qualitates ab agẽtibus eas efficere potentibus simul inducerentur in eodem subiecto. Non enim repugnant quæ côuenire possunt in subiecto. Nos tamen constanter affirmamus esse necessarium vt in subiecto susceptibili caloris & frigoris, tota latitudo qualitatis sit adimpleta ex vnica qualitate, aut ex duabus contrariis. Ita vt quod vna non perficit, altera perficiat. Rursus impossibile est dicimus vt subiectum aliquod susceptiuum caloris & frigoris, nudetur ab vtraque qualitate. Quod in elementis & mixtis fit. Aut enim elementum summam habet vnam qualitatem, aut latitudo contraria implebitur: mixta verò nunquàm non habent ambo contraria, & vtramque contrarietatem, & summam latitudinem ex contrariis impletam. Sed tamen quamuis id verum sit, cum Galeno dicemus, vnum subiectum in eadem parte posse pati à contrariis agentibus mutationem, per quam non inducentur contrariæ qualitates, sed contrariarum qualitatum similitudines, quas vocant species. Vbi enim tactui humano duo agentia applicentur, quorum alterum calidum sit, & alterum frigidum: si ambo suas inferrent

ferrent qualitates, cum id subiectum iam haberet summam latitudinem ex calore & frigore, excederent ambæ summam latitudinem. Quod fieri non potest. Quoniam calor 7. portionum, nullam frigiditatem tolerat secum, vna portione maiorem. Sequeretur enim quòd calor non corrumperet frigiditatem, eam produeir sibi similem in subiecto frigido: quæuis enim caliditas quamuis frigiditatem secum pateretur. Quòd si caliditas aliquam frigiditatem excludit à subiecto, quod est de ratione contrariorum, non aliam excludet, quàm eam, quæ eum ipsa summam excedit latitudinem, idem est de contrariorum ratione, nempe vt se inuicem excludant à subiecto, & ei vicissim insint. Quod tamen in eodem subiecto suas similitudines simul contraria inducant, nihil est, quod impediat. Nam vbi manus admodum frigida igni admoueatur, subitò sentiet calorem: quo tempore nondum calor inductus est in manu, neque aliqua frigoris portio corrupta. Similitudinem ergo per id tempus admisit, quæ summè qualitati contrariæ non repugnat. Sic etiam neque similitudo vehementis caloris, & vehementis frigiditatis pugnabunt. Sed si manus applicetur duobus agentibus: quorum alterum ad calorem, alterum ad frigiditatem alterare possit, vtrumque sentiet non per qualitates ab ipsis inductas, sed per similitudines contrariorum, quas simul suscipere potest. Quòd si agētia pares haberint facultates: neutrum inducet sibi similem qualitatem, sed solas quas appellamus similitudines, siue species. Quòd si vnū altero fuerit valentius, nō tamen valde, id quod tale est similitudinē inducet, ac qualitatem sibi similem. Quod tamen minus valet, solam inducet similitudinem, sine qualitate. Quod si magni intersit, ita vt alterum sit validissimum, alterum verò valde lāguidum: validum similitudinem, & qualitatem inducet, inualidū neutrùm. Cùm itaque in epiala febre, non magna intersit frigoris & caloris differentia, vtrumque suam inducet similitudinem, ob quam sentiētur calor, & frigus: quamuis non necessum sit aliquod eorū sui similem qualitatem inducere: sed aut vnum tantùm, aut neutrū. Quòd si dicta agentia admodum valida fuerint, toti corpori inferent sensum calor & frigus. In hunc modum fiunt mutationes in epiala à pituita vitrea, ex parte putrescente. Habent ea quæ diximus verū in motibus alterationis: in motibus tamen localibus, de quibus est exemplum Galeni de aquæ inundationibus contrariis, & de medicamentis adstringentibus, ac condēsantibus mixtis cum his quæ relaxant: quorum alterum mouet coniungendo, alterum separando partes, maximum dubium videtur. De quibus ego dicerem, cōtrarios illos motus non fieri in eisdem omnino partibus, sed quasdam laxari: minus tamen quàm si nō adesset ibi medicamentum condensans: quasdam verò condensari, sed minùs quàm si non adesset medicamentū relaxās. Neque aliter intelligi potest quod comprimentia dolorem inferant soluta continuitate, nisi quoniā cùm partes quædam immodicè comprimuntur, aliæ immodicè laxantur, ac disgregantur. Quod tamē Gal. lib. de causis morb. loc. cit. dixit, aliquod corpus simul reddi calidius, & frigidius, id fieri potest vbi post magnas humorum calidorum euacuationes, quis febricitet: erit enim is morbus calidus cū inopia naturalis caloris. Rursus in toto corpore poterit esse morbus calidus ob putredinem, & frigidus, ob frigidam pituitam, quamuis hæ contrariæ qualitates non existāt in eisdem omnino partibus. Inūdationes quoque contrarias in eadem aqua, sed diuersis ipsius partibus fieri dicemus. Solent similiter medici hoc in loco de febre lypiria (quæ à molestia nomen accepit) agere, propterea quòd id accidens quod in ipsa æger patitur, ferè simile est ei quod in epiala: nam in epiala simul sentiuntur calor, & frigus, in lypiria similiter, quamuis non in toto corpore, neque in eisdem partibus, simul vt in epiala, sed calor hominem interius exurit, extremis refrigeratis. In epiala itaque vt dixit Gal. lib. de inæquali intemperie, non est portio adeo parua, in qua homo non sentiat simul calorem & frigus. In inuasionibus tamen accessionum, in extremis frigent homines intimis exustis, quod in lypiriis febribus perpetuum est. Præterea & in quodam genere febrium ardentium pernicioso. In his itaque præter hoc quòd extrema refrigerata sint, intima exuruntur. Verùm vt diximus lib. 1. progn. in annotationibus nostris, circa com. 4. Lypiria febris apud medicos Gal. antiquiores, & de ea tantùm dicebatur, quę verè febris est & non symptoma alterius morbi: nā quæ sequitur ventriculi aut iecoris inflāmationem, hæc non est simpliciter febris, neque lypiria, neque epiala, sed hepatica, aut stomatica, vt Gal. ait cōmen. 43. sect. 7. Apho. Temporibus tamē Aetij lypiria dicebatur, febris orta ab inflammatione ventriculi, sicut quæ ab inflāmatione iecoris τυφώδης, id est, fumosa. & quæ à pulmone algida, verùm Aëtius neq; Gal. appellationes, & vocabulorum vsum obseruát: nam Gal. 7. sect. Aphor. commen. 43. post typhodem meminit hepaticæ tanquam ab ea distinctę. Rursus Gal. 4. sect. Apho. commen. 48. partes interiores vri exterioribus refrigeratis, euenire dicit, solis febribus, quę causi ab incendio nominantur, perniciosis, vel si aliter libeat appellare, valde malignis, veluti lypiriis, quas tamen lib. 2. de cris. cap. 7. explicuit dicens. Et febris ardens maligna, vel pulmonis, vel hepatis, vel ventriculi, erysipelatibus aduenit. Ecce vbi Gal. lypirias dixit ardentes malignas, & eas sequi inflammationes harum partium. Licebit igitur apud Galenum & Aëtium febres ex harum partium inflammatione, in quibus extrema refrigerantur (vniuerso calore retracto ad viscera, ob alicuius talium inflammationum magnitudinem, veluti à cucurbitula) interioribus exustis, lypirias appellare, quod apud Hippoc. non liceret, ni tale accidens ob imbecillam facultatem eueniret, aut ob inflammationem, quæ sequeretur febrem ipsam quod sæpe fit translato humore in aliquod viscerum, non tamen vbi tali inflammatione præcedente febris, vt accidens, ipsam sequeretur. Hæc sunt quæ in summa affirmare volumus hîc & in annotationibus nostris circa commentarium Galeni loco citato.

CAPVT VII.

Ermixta pituita putrescente, ex qua fieri quotidianam docuimus cum biliosa humore efficiente tertianam, composita duplex quæ causa & dispositio fuerit. Alter enim humor vno quoque die, alter tertio quoque die committit accessionem: ita vt vnus dies duas habeat accessiones: alter verò vnam, cum tempora accessionis in easdem horas minimè incidunt, vbi enim incidant, vna erit confusa, neque tertianæ, neque quotidianæ exactam speciem seruans. Et quoniam vtraq; febris duplex est, implexus quatuor erunt. Vnus, in quo tertiana permiscetur quotidiana: secundus, in quo tertiana permiscetur continua quotidiana: tertius in quo permiscetur quotidiana tertiana continua: quartus autem, in quo permiscetur

quotidiana continua tertiana continue. Cæterùm vniuscuiusque dictorum implexuum differentia duplex est. Interdum enim omnes accessiones eodem tempore simul inuadunt, quandoque diuersis temporibus accessiones prehendunt. Sed hi cognosci facilè possunt, præterquam quòd sæpe intermittens minimè cognoscitur a parum exercitatis: quoniam ægri nunquam deducuntur ad integritatem, sed oportet speciem considerare accessionis, quemadmodum secundo libro de iudicio satis dictum iam est, & inde cognoscere non ex ipsa circuituum proportione.

2 *Subiiciatur enim venisse cuipiam circa horam primam accessionem simul cum rigore, qui videatur vulnerare carnem laborantis, deinde omnia alia tertianæ febris indicia vsque ad vigorem processisse: cum vomitu bilis simul cum sudore benigno inclinare, atque esse iam diei horam nonam. Porrò coniectare nos ex toto accessionis motu, circa vndecimam horam sine febre fore ægrotum, ea scilicet integritate, quam in circuitibus nominare solemus. Ita verò sperantibus statim subsistere sudorem, aut densata solum, aut etiam inhorrescente cute. Deinde initium, atque incrementum & ad hæc vigorem in genere continuæ febris pituitosæ sequi: duplicem profectò ita cognoscemus causam esse ac speciem febrium mixta intermittente cum continua, quamuis nulla inueniatur intermissio. Ac sequenti quidem die speramus prehensuram accessionem hora nona, & si vt expectabamus res ipsa eueniat, penitus tertio die similiter sperabimus, adhuc febricitante ægroto, iterum prehensuram eum tertianæ febris accessionem hora prima. Quòd si præueniat, aut cunctetur accessio, quam secunda die sperabamus fore hora nona, atque ea quam tertio die credebamus futuram prima hora: non etiam posthac sequentibus diebus, neque nonam horam, neq; primam expectabimus, sed tantò prius aut posterius quantò proportio primæ circuitionis accessionem præuenisse ab hora qua initio cœpit, aut tardasse, indicant. Vtra verò earum desitura sit prius, tum ex febris specie coniectandum est, tum ex ipsa accessionis longitudine, & magnitudine & more, & motu, & item circuituum repetitione, & anticipatione & tardatione, & ad hæc indiciis quæ posteà apparent cruditatis & concoctionis totius morbi, quorũ in vrinam maxima censentur. Ac de his omnibus libro de iudiciis satis dictum est. Quòd si pituitosa continua nequaquàm ad nonam horam, sed quintam aut sextam excipiat intermittentem biliosam, quæ prima hora incœpit, adhuc difficilior cognitu est vulgo isti medicorum, quibus talis consideratio minimè cura est, an scilicet sit vnum febrium genus quod infestat an duo, & quodnam vtrumque sit. Cæterùm tanquam nihil horum cognoscentes, non solùm nesciunt quonam modo oporteat curare eas quæ nequaquam cognoscuntur qualesnam sint, neque vtrum secunda die suspectas habere conueniat vtrasque horas quæ prima die accessiones attulerunt. Ego namque (scio) visus sum eis sæpenumerò vaticinando potius quàm præsentiendo, vt medici solent coniecisse initium accessionis.*

COMMENTARIVS.

PRocedit ad febrium commixtarum enarrationem posteà quàm abundè docuit, quo modo simplices febrium species comprehendi debeant propriis ac impermixtis notis: commixtas enim febres nemo rectè nouerit, nisi peritus fuerit in simplicium dignotione. Permiscentur autem biliosa & pituitosa, de quibus modo agit, & deinde de febre sanguinis, quæ inter imputas recenseتur: interim quoque de mixtione quartanarum, quæ à melancholico humore ortum habent. Prætermisit tamen dicere de mixtione febrium quæ cum loci passione fiunt. Neq; etiam ex professo agit de febribus mixtis in hoc libro, sed de simplicibus tantùm: de reliquis namque libro de typis, vt iusta cap. 10. inquit docet. Pituitosa itaque febris biliosæ quatuor modis miscetur: aut enim miscetur pituitosa intermittens biliosæ intermittenti: aut pituitosa intermittens biliosæ cõtinuæ, aut pituitosa continua biliosæ intermittenti: aut pituitosa cõtinua biliosæ continuæ. His tamen mixtis euenit, vt altera dies vnicam tãtum habeat accessionem quotidianæ febris, altera verò duas, vnam quotidianæ, alteram tertianæ febris propriam: vbi duarum prædictarum febrium accessiones non coincidant in eandem horam, quas complicitas febres dicimus. Nam vbi accessiones coincidant, cõfusæ appellantur: quo tempore semel tantùm accedet febris in singulis diebus, præterquam quòd altera simplex erit à sola pituita procedens, altera verò confusa à bile & pituita. Sed febres separatim inuadentes facilè est deprehendere, nisi medicus fuerit parum exercitatus. Is enim vbi tertiana intermittens quotidianæ continuæ misceatur, quamuis diuersis temporibus fiant accessiones; quoniam non peruenit æger ad infebricitationem, non cognoscet febrem tertianam intermittentem. Sed vbi per se totas confundantur, ita vt accessiones eodem tempore inuadant (vt in hemitritæo, de quo dicturus est) non facilè mixtio deprehenditur. Cæterùm antè quàm aggrediamur eius exemplum quod habetur in parte sequenti, vniuersali via expedit vt febrium omnium commixtiones persequamur. Febres namque quædam fiunt cum loci alicuius passione, quas non solet Hippocrates febres appellare: sunt enim accidentia aliorum morborum, vt pleuritidis, aut phrenitidis, aut similium. Quædam verò fiunt sine loci alicuius passione, quæ sunt propriè tales: de quibus sunt febres quæ ex humorum putredine sine partis inflãmatione fiunt. Rursus quæ fiunt cum partis alicuius passione, aut fiunt vnica tantùm parte affecta, aut pluribus. Si plures partes inflammentur, aut inflammationes sunt diuersorum generum, vt phlegmone, & erysipelas, aut eiusdem, vt si ambæ partes, aut plures phlegmone tantùm laborent, aut solo erysipelate. Si enim inflammationes diuersorum generum fuerint, erunt quoq; febres inde ortæ diuersorum generum: non diuersorum si eiusdem. Quòd si vnica tantùm particula affecta fuerit, aut inflammatio erit simplex, & febris erit simplex, nisi interim humor in alteram migret naturam, vt cum sanguis inflammationis putrescit. Aut composita, vt phlegmone erysipelatodes, aut erysipelas phlegmonodes, aut phlegmone œdematodes, aut œdema phlegmonodes, aut erysipelas œdematodes, aut œdema erysipelatodes. A quibus omnibus febres procedent non mixtæ ex diuersis naturis, sed confusæ. Quas etiam expertus medicus facilè deprehendet: partim ex natura febris inde ortæ, partim ex suprà dictis notis. Quòd si febres sine locorum affectione fiãt, misceri multis modis contingit: nã aut miscetur cum aliis eiusdẽ generis, vt tertianæ, tertianis: quotidianæ quotidianis: quartanæ quartanis. Quo fit vt ob multas intermittẽtes, homo nunquã integrè liberetur à febre, siue febrili accessione. Fit similiter, vt duæ tertianæ, quotidianas infestẽt accessiones, sicut & tres quartanę: quãuis plures duabus tertianis, & tribus quartanis misceri visum sit. Aliquãdo etiã vidimus duas tertianas eadem die, & sequenti, nullam febrem accedere: & duas quotidianas eadẽ die naturali accedere, & sequenti nullam, & duas quartanas misceri frequentissimum est, tertio die nulla accedente. Fit quoque, vt singulæ harum intermittentium febrium misceantur cum aliis sui generis continuis, vt tertiana intermittẽs cũ tertiana continua:

Digitized by Google

nua: aut qootidiana intermittens cum quotidiana cootinua: aut quartana intermittens cum quartana continua. Ad quas dignosceodas opus est, vt accessio continuæ non coincĩdat in eandem horam cum accessione tntermittentis: aliàs enim difficilè deptehendentur. Miscentur quoque febres voius generis cum febribns alterius generis, vt tettiana quartanæ, aut quotidianæ: aut continuæ, aut intermittenti: cuius sunt 4. membra quæ babentur à Gal. in præsenti cap. Nam aut tertiana intermittens miscetur quotidianæ intermittenti, aut quotidianæ continuæ: aut tertiana cõtinua miscetur quotidianæ intermittenti, aut quotidianæ continuæ: in quibus etiam contingit, vt tertio de inuadente tertiaoa accessione, quotidianæ accessio & tertianę eadem hora apprehendãt, & tales appellantur confusæ: aut non eadem hora, & appellantur complicitæ. Iam ergo, vbi misceatur febris tertiana intermittens cum quotidiana continna, & accessio quotidianæ, & tertianæ eandem horam inuadentes occupent. Confusæ febres ernnt, & hemitritæus exquisitus à Galeno appellatur: vbi humores æquis portionibus misceantur, quemadmodum si diuersis horis inuasissẽt, esset hemittitęus nõ exquisitus. Possent quoque febres dictæ cum quartanis misceri, vt tertiana intermittens cnm quartana cõtinua, aut cum quartana intermittente: & tertiana continua cum quartana continna, aut intermittente, & his aut complicitis, aut confusis. Modo dicto de tertiana & quotidiana, pituitosa quoqne melancholicæ miscetur, vt quotidiana intermitteos, quartanæ continuæ, aut intermittenti: & quotidiana cõtinna quartanę continuæ, aut intermittenti, & his, aut complicitis, aut confusis. Possent quoque & tria ipsa genera misceri, multisq; modis complicari aut confundi: quorum omnium exempla notissima sunt. Neque etiam negamus posse complicari febres, quæ habent ortum à loco aliquo patiente cum his, quæ fiunt sine ipso: nam vidimus hominem febre tertiana laborantem, cui superuenit morbus lateralis cum febre cõtinua tertiana, qui tertio quoque die accessionem tertianam cum rigore patiebatur: & diebus intermediis incrementum tertianum, quod continuæ tertianæ ortæ à morbo laterali respondebat. Vidi quoque quotidianam febrem, cui superuenit morbus lateralis cum febre continua: aderántque tertio quoq; die duæ accessiones. Possunt nihilominus complicari febres dinersorum generum primorum, vt diaria, putrida, & hectica, de quibus supra dictum est. Sed rursus ad Galeni literam redeamus.

Cuius secunda pars incipit (Subiiciatur) in qua docet in exemplo mixturam quandam quotidianæ, & tertianæ febris, quarũ terriana intermittebat, & quotidiana erat continua, apprehendit namque febris hominem hora prima summo manè cum rigore ad formam veræ & exquisitæ tertianæ, quam diximus sua tempora intra 12. horarum spatiũ includere. Hora itaqne nona incepit homo sudare ac vomere biliosa, de quo credendũ erat sine febre mansurum hora vndecima: factum est tamen hora ipsa nona, vt cutis densata fuerit, atq; horruerit homo, & inde processerit febris ad quotidianæ continuæ speciem. Quo casu sequẽti die ioquit: Similiter sperabimus hora nona accessionem quotidianæ futuram. Quod si ita euenerit, tertio similiter die sperabimus hura prima futuram accessionem tertianæ. Quo si secunda die accessio quotidianæ nõ fiat hora nooa, neque accessio tertianæ fiat tertio die hora prima, non amplius sperabimus, eas illa hora qua prius, prehensuras, sed tantò citiùs aut tardius, quantò proportio tarditatis aut accelerationis secundæ accessionis exigit: ita vt si secunda ante horam primæ accessit horis duabus: ita tertia ante horam secundæ fiet, vt duabus perueniat horis. Hæc Galeni regula sæpissimè fallit: quod dixerim, ne tyrones talia prædicere sint ausi. Verùm si febris quotidiana continua, quæ secunda die accessit, non hora nona, sed sexta accessisset, difficilius deprehenderetur: quoniam nondum notum satis esset vulgo medicorum an prima finiri deberet sudore, & bilis vomitu, & an sequens diuersa esset ab illa: quoniam hora 6. nondum finem futurum indicauerat. Cùm tamen huiusmodi febres dicto modo coniunguntur, docet prædicere. Quænam earum citius finiri debeat ex regulis Hippoc. lib. 1. Aphorism. accessiones, & costitutiones morbi indicabunt, & anni tempora, & reliqua, quæ io eo habentur, cnm signis coctionis, & cruditatis: de quibus multa dixerat lib. de Crisib. & nos in nostris expositionibus progoostic. Hippoc.

CAPVT VIII.

Per hanc igitur mixtionem (de qua nunc agimus) tertiana cum ea qua quotidie accedit, vidi interdum circa primam horam prehendere accessionem exquisita tertiana, circa sextam autem existere accessionem eius, quam recentiores medici propriè nominant καθημερινὸν, id est, quotidianam. Solent enim ita nominare febrem qua singulis diebus accedit, nequaquam desinens ad integritatem. Ipse verò solitus sum talem nominare ἀμφημερινὸν συνεχῆ, id est quotidianam continuam, nomen enim καθημερινὸν nequaquam licet inuenire apud quenquam Græcorum scriptum, sed ἀμφημερινὸν appellãt rem omnem qua singulis diebus similiter fit, sed vt Plato dixit, contemnere oportet nomina eos quibus tantarum ac talium rerum proposita est consideratio. Appelletur igitur, gratia clarioris doctrina, ea qua singulis diebus accedens desinit ad integritatem, quotidiana simpliciter, nihil insuper addendo ei per orationem: ea verò qua minimè desinit quotidiana continua: ac liceat tibi, si libeat, alteri adiicere, intermittens. Pari ratione dicendum, & de ea qua tertio quoque die accedit. Altera enim differentia tertiana simpliciter, vel etiam intermittens tertiana habetur, altera tertiana continua est. Licet verò & continuã tertianam nominare tertianam simpliciter sine adiectione vlla: quemadmodum nonnulli appellant. Sed enim non opus est fusiùs disputare de nominibus: sed redire ad institutum. 2 *Nam adolescens in quo dixi implexum extitisse tertiana cum quotidiana continua, prima quidem die manè incepit cum rigore tertiana proprio febri, aliaomnia seruans exquisita tertiana indicia vsque ad sextam horam, subitúmque vomitum biliosum, ac paruum sudorem, à quo statim contractus est atque inhorruit homo: deinde rursus prehẽdente accessione, pulsus erat paruus & inæqualis: post vsque ad horam vndecimam, succensa adhuc paulatim, pleráque ipsius accessionis habebat propria: pauca verò quapiam ipsius quoque incrementi: deinde vsque ad noctis horam quartam incrementum diligens erat, post in eadem magnitudine permanebat ad ipsum quidem sensum, vsque ad horam noctis sextam. Vnde iam perspicuè videbatur inclinare vsque ad quartam horam in secundo die. In ea enim contrahebatur atque ipsius accessionis indicia ostendebãtur, partibus quidem ipsius extremis frigidioribus euadentibus, pulsu autem paruo: atque increscebat vsque ad vesperam paulatim, neque horrorem quempiam, nec inæqualitatem aliam efficiens: deinde rursus rigebat circa horam quartam noctis, ac sensibiliter inclinare incipiebat circa sextam.*

tam. Ac quòd quidem tertia die hora circiter secunda oportebat eius expectare accessionem fore quotidianam, perspicuum erat: non tamen tertiana an seruatura esset eandem horam, an non perspicuum erat. Accessio igitur horrifica incepit hora secunda, quæ citiùs quàm pro accessione, in prima ac secunda die continuæ quotidianæ increscent usque ad quintam horam, initium rursus alterum fecit post quintam horam, atque ei erant omnia symptomata similia iis, quæ secunda die extiterant. Deinde rursus increscens promptius usque ad octauam horam, rursus horruit in illa hora, ac paulò pòst accessio promptè ascendebat increscens: ita ut circa horam noctis quartam ad consistendi vigorem deduceretur. Ecquidnam aliud quàm exquisitæ semitertianæ hæc accessio extitit? Cùm duæ febres eadem hora inciperent, eò quòd quæ singulis diebus repetebat, duabus horis præuenisset: tertiana verò duabus horis tardasset. Quocirca nitenti dignoscere speciẽ febris perspicua videri potuissent tẽperata ac permixta tertianæ, ac continuæ quotidianæ symptomata. Cùm enim tertiana cum rigore incipiat, quotidiana verò sine rigore permixta ex vtrisque horrorem statim inferebat, rem quidem minorem rigore, maiorem verò frigore: ac tantò maiorẽ frigore, quantò minor rigore est. Quapropter æqualiter distans ab extremis vtrisque horror in medio amborum collocatur, rigoris scilicet atque frigoris: id quod temperatis inuicem extremis potissimum fieri solet. Ergo non ab re nomen tali febri semitertianam indiderunt. Temperata enim ex quotidiana continua ac tertiana intermittente, totius suæ naturæ partem dimidiam vtramque prædictarum febrium habet. Vt igitur hemionus, id est, mulus est ac semideus dictus, eodem modo semitertiana. Mulus enim medietatem quidem equi conducentis ei ad generationem, medietatem verò asini habens ab altero eorum tantummodò dictus est. Et semideus, indicatur quidem participare dei medietatem: quòd autem homo sit altera ex parte, omittitur. Itidem semitertiana, medietatem alteram habet tertianam, medietatem
3 *alteram quotidianam continuam. Sed duplex modus generationis eius est, aut enim in vnum tempus duæ accessiones concurrunt, ut paulò antè dixi, quia altera præuenit, altera cunctatur: aut ambæ statim ab initio inuicem temperantur. Ac quæ quidem ambabus in vnum tempus cocuntibus fit, vnam solam habet accessionem naturæ ipsius semitertianæ: altera verò omnes ab initio morbi usque in finem quæ maximè propriè semitertiana ab omnibus nominatur. Sed de hoc paulò pòst agetur, potissimùm propter Agathi-*
4 *num & Archigenem. Adolescentis igitur quem nostra narratio supposuit, tertio die tali veniente accessione, propterea quòd in vnum tempus ambarum febrium accessiones incidissent præueniente duabus horis quotidianæ ipsius accessione semper, tertiana autem cunctante semper duabus, accessio quarta die incepit, oriente sole speciem seruans exactam febris pituitosæ. Futurum autem ex proportione erat, ut quinta ab ea accessio inciperet circa decimam horam noctis, quoniam semper præueniebat horis duabus ab initio: tertia autem accessio febris, biliosæ habitura principium erat quinta die, hora quarta, ita ut medium interstitium initij duarum accessionum foret sex horarum, quod etiam factum est, circa decimam horam quarta noctis incipiente accessione secundum speciem pituitosæ febris: atque ita procedente usque ad horam quartam diei, coeunte verò cum biliosa simul modico rigore, deinde rursus permixtam speciem habente accessione secundum biliosæ simul ac pituitosæ speciem. At verò subsequenti nocte circa octauam horam pituitosa febris incipiens exquisita, ac sola, totam obtinuit sequentem diem, quæ sexta fuit: tum autem usque ad mediam noctem inclinans, inde rursus incepit eodem modo. Postea reliquam noctis medietatem, & tempus vsq; ad meridiem septimæ diei obtinens, iam quodam modo inclinauit. Sed tertiana ei successit cũ rigore incipiens, quemadmodum solet incipere exquisita tertiana. atque alia omnia eodem modo exquisita afferens indicia, bilis vomitum effecit, & deiectionem biliosam, & urinam bonã, & quendam madorem crepusculo vespertino, indicans perspicuè iis qui didicerunt cognoscere genera febrium, quòd remitteretur, atque inclinaret, & soluẽda esset post vnam, vel (cùm tardissimè) alteram circuitionem. Etenim inclinatio facilitatem habuit mirabilem quandam & qualẽ nulla ex prioribus, usque ad horam noctis quartam. In illa enim febris pituitosa singulis diebus accedens, horis autem duabus præueniens incepit, atque occupans totam noctem, & totam sequentem diem, rursus incepit octaua nocte, secunda hora: quam quidem noctem totam occupans inclinauit sequenti die nono. Accessio autem tertianæ erat futura in illa die circa octauam horam: quoniam duabus horis cunctabatur. Sed tunc circa horam nonam incepit, indicans adhuc eo suam inclinationem. Sole autem occidente coiuit cum ea accessio pituitosa, anticipando inuadens, quemadmodum solita erat, & noctem occupans illam, & sequentem diem, rursus incepit decimo die, hora decima. Dein rursus vndecima die hora octaua exactè permanent pituitosa: deinde circa horam noctis primam, initium horrificum tertianæ febris quatuor horis tardantis extitit, tum autem sexta hora noctis venter deiecit biliosa, & quidam in toto corpore sudor extitit. & post hæc tota inclinatio propè integritatem deuenit, atque erat iam perspicuum tertianam destitisse integrè, pituitosam autem esse relictam solam iam & inclinantem. Has igitur ob res circa duodecimam diem, nec insuper accessio præuenit horis duabus, quemadmodum antea solita erat: sed septima hora incepit, deinde circa decimamtertiam haudquaquam sexta: sed tardauit, ac septima hora incepit, ostendens insignem, facilitatem atque inclinationem. Quartodecimo autem die inclinatio multò melior extitit, atque accessio incepit hora nona, & in vrina insignè concoctionis indicium apparuit, prænuntians fore solutionem futuro decretorio. sed de hoc nunc non est sermo, nisi obiter. Quòd autem sæpenumerò permisceantur diuersi generis febres medicorum vulgus latentes biliosæ scilicet pituitosis, itémque continuæ intermittentibus, præscriptus ægrotus abundè indicauit.*

Horror est quid mediũ inter rigorẽ & frigus.

COMMENTARIVS.

IN præsenti cap. exemplum quoddam longè persequitur, in quo docet natoram hemitritæi exquisiti & non exquisiti. Prius tamen cùm de commixtione tertianæ & quotidianæ acturus sit, horũ nominum significationes ex communi consuetudine hominum interpretatur, Græca nomina sunt, ἀμφημερινὸς, & καθημερινὸς, hoc est, quotidiana, & ἀμφημερινὸς συνεχὴς, hoc est quotidiana cõtinua, & τριταῖος, hoc est, tertiana, τριταῖος συνεχὴς, id est tertiana continua, & τριταῖος ἁπλῶς, hoc est, tertiana absolutè, & τριταῖος διαλείπων, id est, tertiana intermittens, litera Galeni nota est. Vbi tamẽ legitur, nominare tertianam simpliciter, Græcè ὀνομάζειν διὰ τρίτης ἁπλῶς οὕτως, hoc est, nominare simpliciter sic, quę per tertium. Sed tamen disputatione de nominibus prætermissa ad exemplum rursus redit, de quo est.

Secuoda pars, quæ incipit (Nam adolescẽs in quo dixi.) In exemplo adolescentis docet qualis sit natura semitertianę exquisitę, ac duobus modis ipsam fieri posse: nam cùm semitertiana exquisita, continua & horrida esse debeat, eam non aliter fieri contingit, nisi vbi biliosæ & pituitosæ febris confusio accidat. Vt si biliosa intermittens pituitosæ febris continuæ misceatur, ita vt simul tempore ipsarum accessiones inuadant: tũc enim horror fit, tanquam media quædam dispositio inter rigorem, qui fieri solet à sola tertiana, & refrigerationem, quę fit à sola quotidiana: inde quoque mutuæ reduplicationes,

tiones, se multi horrores fiunt. Talis dispositio adolescenti accidit tertia die, habuitque vnicam tantùm exquisiti hemitritæi accessionem. Sunt tamen quædam talium febrium confusiones ab initio tales, in quibus omnes accessiones fiunt exquisiti hemitritæi. Exemplum notum est, neque nostra eget expositione: vbi tamen legitur (diligens) Græcè habetur ἀκριβὴς, hoc est, exquisitum. Et meritò exquisitum dicebatur augmentum: quoniam licet antè augeretur febris id tempus non erat, verum febris augmentum, sed aut principium, aut inæqualitas. Similiter vbi legitur (mulus enim) Græcè ὁ γὰρ ἡμίονος hoc est, semiasinus enim: nam quamuis, mulus significet semiasinum, id tamen vocabulum non est sumptum ab altero eorum, à quibus semiasinus habuit generationem. Mulus namque, neque nomen est acceptum ab equo, neque ab asino, & inde inepta fit Laurentiani lectio. Id verò hoc loco admonendum duximus, quòd si quandò lectores hæc, quæ nos in corrigenda Laurentiani versione annotauimus, in Galen. libris perfecta & integra legerint, nobis accepta referant: nam nos correctissimo codice vtimur modo.

CAPVT IX.

Sed cùm de his satis diximus, ad id quod paulò antè promisimus, rursus veniamus. Composita enim ex tertiana & quotidiana continua (quam vocamus semitertianam) vel habet flauam bilem exuperantem, proindéque flaua bilis symptomata vehementia: vel hanc pauciorem, pituitam verò copiosiorem, proindéque quotidiana continua pathemata certiora: vel neutrum altero humore exuperantiorem, sed ambos æquales, quæ sanè exquisita semitertiana est, talis specie qualem Hippocrates indicauit, scribens libro primo Epidemiωn ad hunc modum: Plerique in hunc modum afficiebantur. Febris horrifica, continua, acuta, in totum minimè intermittens. Modus autem semitertianæ erat, diem quidem vnum habens leuiorem, altero autem grauius affligens, atque ad acutiorem dispositionem increscens. Horrificam autem dixit, non simpliciter febrem incipientem cum horrore (nam innumeris febribus id accidit, de quibus deinceps docebo) sed in qua bonam partem accessionis horror occupat altera duntaxat die, in qua simul inuadunt tertiana ac quotidiana continua. Sequens enim dies quotidianam tantummodò habet. Quocirca prima dies magna ex parte permixtam ex vtrisque febrem committit: secunda autem continuam quotidianam. Interdum enim prima die incipere pituitosam, secunda autem vtramque contingit. Accessio igitur communis ex vtrisque quoties æquales fuerint humores, talis est, qualem paulò antè descripsimus semitertianam. Vbi verò tertiana exuperat, febris magis horrifica est, & aliquid vigoris in accessione assumit. Statim itaque calidior talis est atque ardentior, ac celerius peruenit ad consistendi vigorem: & item quendam bilis vomitum, vel deiectionem, vel madorem infert. Vbi verò humor pituitosus exuperet, frigus extremarum partium exuperat, & horror paruus est, & pulsus contractio fortior ac diuturnior est, ac lentè accessio increscit, & multo post tempore viget: non tamen sitim efficit, neque ardorem, neque vomitus, neque deiectio biliosa, vel mador per cam existit. Atque huius mixtionis duarum febrium etiam Archigenes ipse in notitiam quandam deuenit, sed confusè & incertè, quemadmodum indicauimus septimo libro, quem contra ipsius commentarios de pulsibus effecimus. Existimat enim in semitertiana quandoque exuperare tertianam febrem, quandoque quotidianam: non tamen mixtionem æqualem earum, quæ sola semitertianam exquisitam committit, aut cognouit, aut indicauit, sed penitus omisit. Cùm enim æquales magnitudine fiunt intermittens tertiana & quotidiana continua, initium accessionis cum horrore existit, id enim medium rigoris perfrictionisque existit, è quibus alterum tertianæ, alterum quotidianæ continuæ inest. Incrementum verò post initium propter tertianam facilè suscipit caliditatem, atque ad consistendi vigorem festinat: propter pituitosam autem tardum, quantum in ea est efficientem incrementum, inhibetur atque interrumpitur. Atque est veluti quædam pugna symptomatum, interdum incalescente ægro, quoties tertiana calor vehementius agens ad cutem humores effert, detinente autem interdum ac retrahente intrò huius motum pituita, quæ otiosa ac frigida est ex natura, ac difficilè mouetur, & tardè transfineat. At verò in tali pugna, exuperante frigido humore contractio efficitur, & horror ac frigus partium extremarum & cutis: ita vt altera accessio rursum incipere videatur. Quòd si calidior exuperet vniuersum calefiunt, & propè ad vigorem peruenisse videntur. Dein paulò post exuperante pituitoso, ægri rursus contrahuntur, refrigerantur & horrent. Idque minimè desinit vsque ad consistendi vigorem, qui maturius quàm pro pituitoso humore, tardius quàm pro bilioso existit: quoniam pituitosus detinet biliosi celeritatem, biliosus tamen tarditatem ac segnitiem pituitosi accelerat. Atque huiusmodi quidem exquisita semitertiana est, ex æquali temperamento duarum febrium, & duorum humorum effecta. Ea verò quæ minimè exquisita est, vel humorem biliosum, vel pituitosum obtinet ampliorem.

COMMENTARIVS.

In hoc capite tres species hemitritæi exponit, quarum vna est hemitritæus exquisitus: duæ verò non exquisiti. Nam quo tempore febris tertiana & quotidiana miscentur, ac confunduntur simul inuadentes, bilis & pituita æquis potentiis occurrunt, aut inæqualibus, si primùm is erit hemitritæus exquisitus, qui seruabit duas conditiones quas antè diximus, vt simul inuadant accessiones tertianæ & quotidianæ, & vt pari mensura occurrant. Vnde talis fiet febris, qualis ab Hippocr. depingitur libr. 1. de Morb. pop. par. 1. sectio. 24. horrifica, continua, acuta, in totum minimè intermittens, vnum diem habens leuiorem, alterum grauiorem. Neque dicitur horrifica, quoniam cum horrore inuadit, sed quoniam magnam partem accessionis habet cum horrore repetente ob mutuam pugnam bilis & pituitæ: quarum bilis rigorem ea natura sua facere solet, pituita verò refrigerationem, media tamen dispositio est horror. Contendente ergo bile ad augmentum, & caloris accensionem, interim pituita refrigeratione vincens bilem, reducit febrem versus initiũm, ac horrorem infert. Et licet pituita faciens febrem continuam, non soleat refrigerationem inferre, sed cutis condensationem, & insultum quendam, quia humor non trudiiur à vasis extra: quoniam tamen pituita bili miscetur, & natura tentat bilem, quæ tertianam efficit intermittentem extrà mittere, & pituita cum ea confunditur, accidit vt refrigeret aliquatenus, & inde mixta insurgat dispositio, in die qui respõdet motus febris tertianæ. Sunt tamen hemitritæi non exquisiti duæ species, in quarum altera bilis superat pituitam, atque apparent symptomata febris biliosæ maiora quàm pituitosæ: in altera verò vincit pituita bilem, & apparent symptomata febris pituitosæ maiora. Quòd si æquis portionibus misceantur, vt de exquisito hemitritæo

 dixi

diximus, euenit, vt bilis celeriter moueatur, & citius ad vigorem peruenire contendat: pituita tamen tardius moueatur, & calorem concipiat, & vt accessio horrores multos habeat vsque ad summum vigorem, & citius ad ipsum perueniat, quàm accessio quotidianæ, tardius verò quàm tertianæ. Sed de his satis, nota enim sunt quæ a Galen. habentur in litera. Ne tamen dubium relinquamus, pauca quædam dicemus circa id, de quo medici solent longius decertare: An febris ex sola pituita sit longior ea, quæ fit à pituita & bile mixtis. Hemitritæum namque, & febrem tertianam notham febre quotidiana ex sola pituita procedente, longiorem esse Hippoc. visus est velle. lib. 2. prognost. 23. cùm dixit: Variegatæ deiectiones his diuturniores sunt, sed nihilominus lethales. Sunt autem tales ramentosæ, biliosæ, & cruentæ, & porracæ & nigræ: nonnunquam quidem simul, nônnunquam verò vicissim procedentes. Et Galen. in commen. inquit: Deiectio variegata multas habere iodicat affectiones, & ob eam rem tractu temporis eget ad coctionem, & ratio ibidem à Galeno scribitur. Nam si causæ scinnctim occurrunt, cùm diuersæ sint, aliqua earum erit contumax: si verò simul occurrant, longius fiet morbus, cùm natura sit cum multis pugnatura: difficilius namque est multos, quàm vnum debellare. Docet quoque experimentum, tertianam notham sæpe ad 48. horas extendi, & quotidianam non transgredi 24. Verumtamen Galen. in præsenti cap. contrarium sentire videtur, qui hemitrithæum, compositam febrem ex biliosa & pituitosa, minus longum ostendit ipsa febre pituitosa, dicens: Incrementum verò post initium propter tertianam facilè suscipit caliditatem, atque ad consistendi vigorem festinat: propter pituitosam verò, tardum quantum in ea est efficientem incrementum inhibetur, atque interrumpitur. Dubium pendet ex cognitione causarum, quæ possunt longos, aut breues efficere morbos in vniuersalibus suis temporibus, aut in particularibus suarum accessionum: eædem enim sunt causæ, quæ possunt longam efficere accessionem aliquam, aut totum ipsum morbum. Nempe ex humore crassitudo, aut tenuitas: multitudo, aut paucitas: & lentor, aut incisio. Ex facultate robur, aut imbecillitas: ex corporis dispositione clausio, aut apertio meatuum. Reliquis itaque paribus in quæstione præsenti, causas tantùm ex natura humorum facientium febrem simplicem, aut compositam, coniectari oportet. Simplex causa est pituita febrem efficiens quotidianam. Composita verò, quæ efficit aut tertianam notham, aut hemitritæum. Diuersa tamen est compositio: nam in tertiana notha humores possunt ad vnicam formam reducti esse, ita vt bilem efficiant, quam appellant pallidam, ex pituita mixta bili reductis ad vnam formam: aut sub propriis formis manentibus bile & pituita, poterit tertiana notha procedere: in hemitritæo tamen humor biliosus & pituitosus suas seruant formas in confusione, quamuis simul moueantur. Præterea tenuis humor & calidus citius mouetur ad putredinem, & motus citius resoluitur, aut si coqui debet, citius coquitur. Hinc morbi acuti à calidis & biliosis humoribus fiunt, sicut diutini à frigidis pituitosis, aut melancholicis: hi enim tardius aut coquuntur, aut discutiuntur, ob frigiditatem, & crassitiem: nam quod accessiones morbi comitialis breues sint, id non efficit humoris tenuitas, aut calor, sed quod in locum alium transponitur in quo morbum eum efficere non valet. Potest etiam morbus aliquis ex crassis, & frigidis humoribus pendens, breuior fieri quàm alter ex calidis & tenuibus, vbi is à multo humore, ille verò à pauco fiat, quod similiter euenit in tertianis nothis, quas longissimas accessiones habere videmus, & longiores quotidianis euenientibus à sola pituita (crasso ac frigido humore) quoniam ex pituita & bile mixtis, maior copia aceruatur in corpore, quàm ex sola pituita: maximè quoniam interim dum in corpore augentur, vnus potest alterius malitiam attemperare, ne interim à natura pellatur, aut à natura relictus putrescat. Pituitosus verò humor tardius coquitur ac discutitur, si discuti debet, aliis paribus ex corporis & facultatis dispositione: nam tardius mouetur, maturatur, incalescit, & attenuatur. Mixtus tamen humor siue ex facultatibus contrariis, vt bilis vitellina, siue ex formis simul & facultatibus contrariis, vt in quibusdam tertianis nothis, & in hemitritæo: mixtam similiter seruabit naturam, & morbus medius erit, longitudine inter morbos euenientes à quouis suorum extremorum: neque adeò breuis, vt is qui fit ab humore bilioso: neque adeò longus, vt is qui fit à pura pituita. Quemadmodum enim pituita longos, & tardi motus efficit morbos, ita bilis breues, & celeris motus: medius humor medios morbos longitudine, & breuitate, quod Galenus voluit in præsenti cap. Quod tamen simul cum Hippocrates, dixit lib. 2. progn. loco illo expositimus: non enim est par ratio in deiectionibus, de quibus ibidem loquitur Galen. & Hippocrates & de humoribus in hemitritæo mixtis. Nam in his vnus potest alterius rebellionem corrigere & tarditatem motus, & frigiditatem, vt bilis, pituitam coctu difficilem, ac frigidam. In illis tamen singulæ deiectionum species adeò malæ sunt, vt quæuis alterius malitiam adaugere possit, & ex ambabus causis deterius efficitur aggregatum, & quantitate maius. Difficilius tamen est contra id, quod quantitate maius est pugnare cùm id mixtionis ratione nihilo fuerit melius. Verum ergo est, febrem compositam ex bile & pituita minus longam esse in temporibus vniuersalibus ea, quæ fit ex sola pituita: vbi aggregatum ex bile & pituita, non excedat solam ipsam pituitam: nam vbi dispares fuerint quantitates, fieri poterit, vt febris aliqua tertiana sit aliqua quotidiana longior, nedum ea quæ mixta fuerit ex tertiana & quotidiana.

CAPVT X.

T verò secunda implexio ac mixtio est duarum febrium tertianæ & quotidianæ, subsimilem efficiens accessionem prædicta, sed differentem, eò quod hæc deducatur ad integritatem, & quod secunda die, vel cum horrore vel rigore quotidiana sola effecta, incipiat. Quocirca talis febris non insuper semitertiana erit: siquidem semitertiana continua censetur. Si verò in altero genere febrium eam annumeremus, non solùm talis, sed etiam alia quadam febres nominabuntur semitertianæ. Ob eam rem mihi videtur Agathinus omnes productas tertianas, appellare semitertianas. Sed enim cum de nominibus potius quam de rebus tales quæstiones sint, immorandum in eis minimè censeo. Nam alio libro seorsum de vocabulis medicinalibus dictum iam est: in quo id ostenditur ac definitur in plenum, quænam sint de rebus, & quænam de nominibus controuersiæ. Quocirca rursus ad res ipsas redeamus, semitertianam ab Hippocrate nominatam horrificam & continuam, quam tertiana quotidiana continua permixta

permixta committit: intermittenti autem, minimè efficit: propterea quòd febris ex vtraque composita necessariò & ipsa intermittens existit. Neque verò ex duabus continuis, biliosa scilicet ac pituitosa fieri potest semitertiana, neque enim mixtio horrificam facit febrem, neque multas ingeminationes habentem. Quum enim omnis continua febris suapte ratione, quum exquisita est, neque habeat horrorem, neque rigorem: neque etiam febris ex eis composita, horrifica erit. Oportet ergo si eadem futura sit horrifica simul ac continua generationem habere eam ex duabus febribus: altera quidem intermittente, altera autem continua. Et ob eam rem tertiana permixta quotidiana continua, committit semitertianam: neque ambæ intermittentes, neque ambæ continuæ possunt committere talem febrem. Restat igitur vna mixtio quæ ex quotidiana intermittente, ac biliosa continua constans, potest continuam simul atque horrificam committere febrem. Sed hæc contrà quàm prima habebit continuitatem quidem ex biliosa, horrorem autem ex pituitosa, atque ingeminationes ex pugna mutua, maximéque quoties humores ipsi fuerint æquales. Vincentis verò eorum alterutrius ex symptomatis agnitio in prima mistione declarata est. Hæc omnia de quatuor mistionibus biliosæ febris ac pituitosæ, magis propria sunt libro qui est de typis: sed hic necessariò dicta sunt propter semitertianam: cuius generationem Archigenes ad tertianam quotidianam inque retulit: nequaquam videns se intermittentem efficere febrem. Agathinus verò perspicuè confessus est eiusdem generis esse cum tertiana semitertianam, dissidentem tantummodò magnitudine accessionis. Si igitur omnes febrium differentias accuratè persequuti, lapsi nominibus essent, fuisset id ferendum. Sed cùm neque simplicium, neque compositarum omnes scripserint differentias, & ad hæc quasdam alias superuacuas adiecerint, nihil neque in præsensionem, neque in curationem iuuantes, nos conati sumus pro viribus diligenter excolere omnem typum, longo tempore, ex vsu simul ac ratione, vtiles in eo differentias peruestigantes. Simplices ergo ad præsentem attinent librum: implexa autem ex his, attinent ad librum de typis, cuius penitus ignarus non eris, vbi hunc diligenter euolueris. Ex iis enim quæ diximus de febre pituitosa ac biliosa inuicem permixtis, licebit hæc ad atram bilem transferentes, de implexu cum vtraque earum ac temperamento conscere: implexum nominantes, vbi diuersis horis incipiant: temperamentum, vbi initium eodem tempore sit. Nec secus tres febres implicare ac téperare quis per se ipse poterit sumpta ratione de prædictis. Horum enim omnium initium, fons & elementum est, diligenter internoscere cuiusque simplicium febrium speciem. Neque enim magnus numerus earum est: sed omnes tres existunt, biliosa, melancholica, ac pituitosa, quarum cuiusque duplex differentia est, intermittens & continua, ita vt omnes simplices differentiæ febrium ex humoribus putridis consistentium sex numero sint. Quòd si qua alia illis accesserit, in his particularium differentia ex copia humoris quantitate & qualitate putredinis, necnon modo motus, & parte in qua putrescit, generationem habebit.

COMMENTARIVS.

POstquam de primo implexu febrium egit, qui hemitritæum constituit, ad mentem Hippocr. accedit ad alios tres modos implexionis febrium, quotidianæ & tertianæ enarrandos. Quorum primus est, vbi coniungantur tertiana intermittens, & quotidiana intermittens, ex his non poterit hemitritæus constitui: quoniam hemitritæus febris continua est, vt diximus ex Hippocr. vbi tamen duæ intermittentes complicentur, perueniet tandem ad intermissionem. Non ergo erit hemitritæus: nam si velles, præter Hippocratis mentem, hemitritæum annumerare inter eas, quæ perueniunt ad infebricitationẽ, licebit multas alias appellare hemitritæos, vt tertianam duplicem non puram, quæ tertio quoque die inuadet cum horrore, & vi duorum humorum habebit ingeminationes, quas diximus oriri ex diuersorum humorũ pugna. Secundus modus mixtionis est, vbi duæ febres fuerint continuæ, quotidiana & tertiana: verumtamen hæc non erit hemitritæus. Quoniam ex duabus continuis febribus non fit febris horrida, quod tamen voluit Hippocr. ad hemitritæum esse necessarium. Quòd si febris constituta ex duabus, debet esse ad mentem ipsius, horrida & continua: necessum est alteram esse continuam, & alteram intermittentem. Vnde reliquum est vltimum membrum complicationis, nempe pituitosæ intermittentis, ac biliosæ continuæ, quæ similiter erit horrida, & continua. Habebit enim continuitatem ex bile, horrorem verò ex pituita simul cum bile occurrente tertio quoque die, vbi ambæ in idem tempus coincidant. Quam etiam hemitritæum meritò quis appellare poterit, siquidem omnes habet conditiones hemitritæi. Nam est febris continua, horrida, & horrores repetentes cum geminatione & pugna mutua: & altera die æger leuius se habet, vnica tantùm febre inuadente. Hæc fatetur se dixisse de febrium mixtionibus (quamuis ad librum de typis magis attinere videantur) propter Archigenem, & Agathinum. Archigenes hemitritæum dicebat esse febrem mixtam ex quotidiana & tertiana intermittentibus: & Agathinus tertianam productam esse hemitritæum: damnat quoque eos in recensendis febrium differentiis. Vbi legitur ad initium cap. vel rigore, Græcè ἢ ῥίγος, legerem, ἢ ψύξεως, id est, vel refrigeratione.

Ex duabus febribus continuis non potest fieri febris horrifica

Qualis sit natura semitertianæ exquisitæ.

In secunda parte quæ incipit (Ex iis enim quæ) dicit licere consimiliter componere febrem melancholicam cum biliosa, aut pituitosa, aut vtraque: quamuis id ad librum de typis magis attineat. Cùm enim tantùm sint tres species febrium putridarum simplicium, non erit difficilè eas omnes multis modis componere, aut intermittentes aut continuas, aut intercontinuis mittentes. Nam etsi aliquando maior numerus coniungi possit, non erit febrium genere diuersarum, sed earum quæ intra idem genus copia humoris differunt, aut quantitate, aut qualitate putredinis, aut modo motus humoris: vt quod celerius, aut tardius moueatur, aut ex loco in quo prædictus humor putrescit. Commiscentur autem febres diuersi generis, aut per ἐπιπλοκὴν, id est, complicationem, quoties febres genere diuersæ, diuersis horis inuadunt: aut miscentur per κρᾶσιν, est autem hæc, vbi febres diuersi generis simul inuadant.

CAPVT XI.

QVale hoc sit, quod iam proponatur ex iis febribus intermittentibus quæ tertio quoque die infestant, cui quidem & accessionis tempus breue est, & initium cum rigore, & solutio cum sudore ac vomitu bilis, vel etiam inferna aluo deiiciente biliosa: huic nomen inditum est exquisita tertiana: cui verò aliquid horum deest, non amplius exquisita, sed simpliciter tertiana vocatur. Quòd si & intermissionem minorem habuerit, producta scilicet accessione, tertianam hanc nominant productam: tametsi hæc maioris minorisque ratione differentiam magnam obtineat. Ac licet hanc quidem absolute

absoluto sermone appellare productam, quæ cùm quatuor & viginti horas accessionis occupauerit, reliquas sine febre obtinet: hanc verò admodum productam, cùm circiter triginta horas febris producitur: & hanc præterea magis productam, cùm ad sex & triginta procedit: & hanc aliam plurimum, cùm ad quadraginta & eo amplius producitur. Sed hæc omnia definire certis terminis
2 *non licet ob aceruatem dubitationem. Neque verò necesse est talem nominum subtilitatem quærere, cùm liceat nobis etiam sine ea indicare iis qui adsunt diligenter de vnoquoque ægro, & rectè curare, ac euentum morbi præsentire. Subiiciamus enim quempiam quindecim horis febricitare, esse autem sine febre tribus & triginta, atque id deinceps ei accidere ex proportione. Sanè cibandi tempus certa scientia sumere licebit tum ex accessionis, tum intermissionis tempore, & quicquid ex eo sumi vtile potest ad præsensionem & curationem, id quoque abundè suppetit, etiam si non quæratur tertianámne absolutè sermone oporteat nominare talem febrem, an cum quadam alia adiectione definiente ipsam differentiam. Quin & volens indicare alia ratione febrem ægri quænam sit, diligentius indicabit, accessionis & intermissionis dicens longitudinem, quàm quærens nomen quod perspicuè, ac definitè indicare idem queat. Hæc igitur optima enarratio, atque doctrina est. Secunda autem est quam paulò antè dixi, exquisitam quandam tertianam nominans, aliam verò simpliciter tertianam, mox aliam paulùm productam, deinde aliam admodum, aliam autem magis, postremò plurimum aliam. Sed ex omnibus obscurissima ac pessima est, quæ prima est prodita: ob quam recentiores medici quotidie inter se certant, atque contendunt, ne id quidem cognoscentes se de nomine contendere.*

3 *Sed de aliis quis fortasse minus mirabitur: de Agathino verò magis mirandum: siquidem productam quandam nominans quotidianam & quartanam, in tertiana minimè seruauit proportionem: sed cuius amplius producta fuerit accessio, hanc nominat semitertianam. Sed de nominum ratione hactenus, nam & ipse plus quàm par est temporis in ipsis contero, proinde tempus est, vt ad considerationem aliarum rerum redeamus.*

COMMENTARIVS.

IN hoc capite vnum exemplum scribit in tertiana febre, quo ostendere vult id quod ad calcem capitis præcedentis dixerat de differentiis febrium, quæ non sunt essentiales. Vt quæ sumuntur à copia humorum, aut putredine, aut modo motus, aut membro, in quo humor putrescit. Tertianam namque exquisitam medici appellant eam febrem, quæ tales habet conditiones, quales hîc & suprà scripserat de vomitu bilis & deiectione simili, & fine per sudorem, & principio cum rigore, & accessionis breuitate. Quam, vbi prorogetur, medici aliter nominant, cùm tamen longa à breui, specie non differat. Tribus itaque modis medici errabant in differentiis febrium constituendis: quidam enim (vt dictum est in præcedenti cap.) febrem, quæ prorogatur, alterius generis statuebant, alterius breuem. Nam tertianam appellabant febrem certæ longitudinis, productam tamen appellabant semitertianam, de quorum numero fuit Agathinus. Alij verò aliter variabant appellationes: nam febrem, quæ incipit cum rigore, & finitur cum sudore, & bilis vomitu, & breui durat, appellabant tertianam exquisitam, quòd si aliquid ei deficiebat, non exquisitam nominabant. Et eam quæ longam habebat accessionem, & breuem quietem productam, atque simpliciter talem: vbi 22. horis infestauerit, & aliis 24 quieuerit. Cùm verò prope 30. horas occupauerit, admodum productam: cùm ad 36. horas producitur, magis productam: cùm verò ad 40. horas & amplius peruenerit, maximè productam. Tertio modo ex duratione poterit quis febrem distinguere, vbi singularum durationem definiuerit: quot, inquam, horas occupauerit, & quot intermiserit, veluti quod 12. occupauerit, & 36. intermiserit. Hæc autem via est tutior ad præsentiendum atque curandum: sic enim rectè distinguemus, quâ hora æger est alendus, & quâ ab alimēto abstinere debet. Minus recta via est secunda, quâ febres appellationes variant in exquisitam, & non exquisitam: productam, & valde productam, & maximè productam. Quoniam verò hæ non variant denominationes extra febris speciem, minus malè ea via proceditur, quàm si primo loco dicta procederetur, quæ habita est à Gal. cap. præcedenti, ea namque ex longitudine temporis appellationes variabat in alias febrium species. Nam tertianam productam appellabat semitertianam. Hanc viam obscurissimam esse dicit Galen. vertitur enim in dubium difficile. Quæ longitudo tertianæ sufficit ad semitertianam, præter id quòd valde diuersa est, & multis aliis rationibus distincta, tertiana à semitertiana, vt ex suprà dictis notum est. Quam tamen soleant medici appellare ἀνείλικλω ἀπορίαν, id est, aceruatem dubitationem. lib. 3. progn. in annotatio. comment. 10. diximus.

CAPVT XII.

SEquens est, vt agitetur consideratio nihilo inutilior, vtrum quemadmodum ob vtramque bilem ac pituitam fiunt genera quædam febrium, ita & ob sanguinem putrescentem eueniat. Febris enim diaria, eo tantummodò calefacto (vt diximus) haudquaquàm putrefacto consistit. Per ipsam verò putrefactionem (necesse est enim interdum sanguinem putrefieri) quærendum febrium ipsarum genus. Id autem inuentum iri par est, si prius inuenerimus quonam modo sanguis putrescit. Constat enim Aristotelem rectè dixisse, fieri putrefactionem ab aliena caliditate, intelligit autem alienam, externam, non natiuam, nec vnicuique propriam. Hæc enim concoquere: aliena verò corrumpere solet, quod est putrefacere. Extrinsecus autem caliditas superuenit sanguini per æstum, ac pestilentem constitutionem, & vt summatim dicam, per omnes febres ex quacunque causa in generationem deducantur. Quin etiam vbi in quapiam animalis parte sanguis copiosior collectus, supra vires eius fuerit, corrumpitur: maximéque quoties infractus est ob crassitiem in paruis vasis, aut impactus ob copiam. Quemadmodum accidit in bubone & phymatis, & vt in summa dicam, in omni inflammatione. Nam in tali dispositione sanguis duplici ex causa corrumpitur: tum quia minimè difflatur, tum quia à natura minimè vincitur. Quòd autem quæ minimè difflantur putrescere soleant, in cunctis externis corporibus intueri licet, fructibus, seminibus atque etiam vestibus: atque persuaderi id quod dicimus, maximè potest pleuritis. Expuunt enim per eam alij spumosam, alij pallidam, alij rubram saniem, quæ nihil aliud est quam humoris in inflammatione vincentis pars quæ non continetur, sed præ tenuitate foras refudat. Interdum etiam talis sanies nigra apparet, ac neque statim ab initio, sed processu temporis, præcedente magna ex parte pallido sputo, quod erat indicium flauæ bilis exuperantis: quemadmodum spumosum pituitæ, rubrum sanguinis.

Quocirca ratione non caret, interdum putrescere sanguinem ipsum in locis inflammatione affectis, febrémque ex eo

ex eo ſimpliciorem eſſe quàm ex aliis humoribus. Proportionem autem acceſſionum tertianæ circuitionis potiſſimum ſeruis (ita enim fieri cernitur & in pleuriticis quoties rubrum expuunt) vbi verò ſuprà modum aſſatur, mutatur penitus. Pars enim tenuiſſima ſimul ac pinguis in pallidam bilem: craſſior autem in atram vertitur, quemadmodum accidit in carbunculis. Etenim in his ſanguis vehementer feruefactus mutatur in humorem melancholicum. Ad hunc verò modum inaudire oportet humorem melancholicum tanquàm nondum effectus ſit atra bilis: ſed in confinio quodam collocatus. Febres igitur conſiſtent pro ſpecie humoris, in quem ſanguis mutatur, tantummodè diſſidentes malignitate & clementia. Simpliciores enim ſiunt ex mutatione ſanguinis, tùm cætera, tum caloris lenitate. Etſi enim quammaximè multus manus occurſu deprehendatur, prorſus tamen mitis eſt: quemadmodum is qui poſt balnea accidit. Copia enim caloris febrilis in ipſa effluuij copiâ ſemper poſita eſt: moleſtia verò, ſi admoueas extrinſecus manum, in ipſa caliditatis acrimonia, idque erit tibi indicium maximum humoris cõmittentis febrem: intelligo autem ipſius caloris qualitatem. Qui enim vaporoſior eſt atque minus moleſtus, ſanguis eſt: qui moleſtus, erodénſque & mordax, ex bile conſiſtit. Vbi verò in primo occurſu vaporoſus potius quàm mordax ſentitur, diutius autem immorantibus paulatim ei acrimonia accedit, eáque maximè inæqualis, ita vt per colum quoddam, vel cribrum tranſmitti videatur talem febrem ex pituita putreſcente conſiſtere ſciendum eſt. Cæterùm conſideranti mihi quærentique cauſam ob quam febres ex aliis humoribus calorem habent æquabiliter occurrentem: quæ verò ex pituita conſiſtunt, dictam obtinent inæqualitatem: apparuit mihi potiſſimùm cauſa eſſe lentor, craſſitiéſque humoris, & diſſolutionis difficultas: huius enim, vt aliorum omnium, quicquid ſemper extenuatum eſt, per halitum digeritur: vix autem extenuatur quicquid craſſiſſimum, ac multò minus, ſi frigidum natura ſit. Quocirca neque totum nec æqualiter, ſed quicquid putredo occupauerit, id ſolùm in flatus vertitur, ac extenuatum foras fertur ac perinde euenit, vt in glutinoſis craſſiſque humoribus externis dum elixantur. Exiſtunt enim ex eis bullæ, quibus ruptis ſpiritus vniuersè educitur, ſimul ſecum abducens humorem attenuatum. Vbi verò tenuis humor elixatur, neque bullæ efficiuntur, & qui ab eo attollitur vapor omnino ſimilis ac continuus ſibi ipſi eſt.

COMMENTARIVS.

QVoniam ſupta cap. 2. dixerat Gal. tantùm tria eſſe genera febrium putridarum, id quod indiſcuſſum reliquerat, perſequi modo intendit. Sintne tantùm tria genera febrium putridarum, vel febris ex ſanguinis putredine fieri poſſit. Nam ex ſanguinis effetueſcentia abſque putredine febris diaria efficitur, vt docuit lib. 8. Method. med. Cùm tamen neceſſum ſit ſanguinem aliquando putreſieri, dubium eſt, an febris inde orta ſit de genere putridarum: nam eo dato, non erunt tria tantùm, ſed quatuor, nempe bilioſa, pituitoſa, melancholica, & ſanguinea.

In ſecunda parte quæ incipit (Id autem inueotum iri par eſt) antequàm dubium ſoluat, neceſſariam putat eſſe cognitionem putredinis. Eius verò naturam docuit Ariſtot. lib. 4. meteorologicorum, cùm dixit, putrefactionem eſſe corruptionem propriæ, & ſecundum naturã caliditatis à caliditate extranea: hanc autem intelligimus non propriam, non natiuam, neque genuinam. Nam natiuus calor conſtitutus eſt ex ſpiritu, ſanguine, & ſolidis particulis. *Ex quibus conſtet calor natiuus.* Neque intelligimus calorem natiuum eſſe primam qualitatem, ſed ſubſtantiam ipſam calidam proprio & conuenienti calore. Quæ non eſt aliud, quàm conſtitutio ipſa ex calido frigido, humido & ſicco ad doctrinam Hippocratis, qui calidum ſubſtantiam appellat lib. de humana natura. Id autem corrumpitur à calore externo, vt ambientis, aut ei ſimili, qualis à cauſis calefacientibus quibuſuis, cùm modum exceſſerint, concitari poteſt. Quas lib. 1. recenſuimus & Galenus in præſenti colligit, dicens, eſſe cauſas omnes, quæ poſſunt febres inducere. Is verò calor natiuum corrumpit, & diſſoluit, & naturæ impedit actiones, quas natiuus perficit. Diximus quoque ſuprà quod quemadmodum calor ignis mixto debitus à prima ipſa corporis conſtitutione ſecundum naturã, mixtum conſeruat, & eius præcipuum inſtrumentum eſt ad actiones obeundas: ſic calor præter naturam non natiuus ipſum natiuum corrumpit, & mixtionem diſſoluit: hic autem calor non eſt ſubſtantia, ſed qualitas. In numero quoque cauſarum calefacientium, & putredinem afferentium eſt obſtructio, & prohibita tranſpiratio. Sanguis namque, vbi in parte aliqua collectus fuerit ſupra vires ipſius partis, aut ob multitudinem impactus fuerit, vt putreſcat neceſſe eſt, veluti in bubone, id eſt, carnis adenoſæ inflammatione, & phymatis, id eſt, inflammationibus, quæ celeriter tendunt in ſuppurationem, & quibuſuis inflammationibus. Quoniam cùm naturam ſuperat humor, non ſuperatur ab ipſa, nec recipit eas mutationes, quas à natura recipere deberet: vnde fit, vt à calore alieno occupetur atque putreſcat. Præter id, quòd quæcunque non tranſpirant, ſimiliter putrent: quoniam calor natiuus abundans in animatis corporibus, & humori mixtus eueotatione eget: nam aliter præfocatur: quod non animatis quoque nonnunquam accidit. Exempla ſunt, ſemina, fructus, & veſtes, quæ niſi euententur, facilè corrumpuntur, atque putreſcunt. Docet quoque id lateralis morbus, in quo humor, qui continetur in inflammatione, putreſcit: quod oſtendet ἰχὼρ, id eſt, ſanies tenuis quæ ab inflammata parte reſudat: id fit in omnibus inflammationibus, quæ membrana tenui obuoluuntur. Id itaque quod defluit, naturam humoris intus contenti oſtendit, eſtque ſpumoſum, quoties pituitoſa eſt inflammatio: pallidum, quoties bilioſa: nigrum, dum melancholica: rubrum, dum ſanguinea: hæ namque ſunt ſputoruio differentiæ. Nam etſi inflammatio omnis, quæ à Græcis [illegible] appellatur, ex affluenti fiat ſanguine: is omnium humorum mixtionem continet, & poterit in ipſa quiuis abundare, & conuenientem mediocri ſanguini menſuram excedere. Si igitur bilis modo dicto exceſſerit, ſputum erit pallidum: ſi pituita, ſpumoſum: ſi melancholia, nigrum. Sed aduertendum, quòd nigrum raro apparet, niſi pallido præcedente: quoniam in generatione inflammationis membranarum, non ſolet humor melancholicus ipſas peruadere: ſed poſteà aſſatione fieri ex bile, aut ſanguine: ſanguis verò prius tranſit in bilem. Sed id magna ex parte fieri dicit.

In tertia parte, quæ incipit (Quocirca ratione non caret) reſpondet ad quæſtionem rationi conſonum eſſe ſanguinem putreſieri in locis affectis inflammatione, atque inde febrem conſurgere ſimpliciorem reliquis febribus: ſed tamen hanc ſeruare proportionem acceſſionum febrium tertianarum. Quod docet exemplo pleuriticorum, qui quamuis febrem patiantur, quæ à ſanguine putreſcente in inflammatione ortum habet, acceſſiones per tertium illis eueniunt. Quod ſimili modo in inflammatio-

nibus

nibus oculorum fieri perspicuum est, vsque adeo quidem à sanguinis putredine fit prædicta febris. Cæterum, vbi supra modum assatur (inquit) mutatur omnino pinguis pars in bilem, crassa verò in melancholiam, vt in carbonibus fit. Sunt autem carbones, quædam inflammationes à crasso, ac feruenti sanguine, qui ob feruorem crassescit, & humorem melancholicum pustula ostendit nigra. Neque tamen intelligere oportet, melancholicum humorem esse, exquisitam atram bilem, sed nigrum humorem assatione genitum. Exquisita enim bilis atra acida est, & terram ebullire facit, quam muscæ gustare detrectant: talis itaque naturæ febres erunt, qualis fuerit humor in quem sanguis putrescés mutatur: aut biliosæ, nondum valde mutato sanguine: aut melancholicæ, ipso valde mutato. Dissidebunt autem ab his, quæ fiunt ex aliorũ humorum vstione, aut assatione: quoniam quæ fiunt ex sanguinis assatione, mitiores sunt his, quæ fiunt ex flaua, aut atra bile assata, quantò sanguis aliis humoribus est mitior. Simplex enim morbus in hoc capite mitem significat, & eum, qui non est cacoëthes, siue mali moris: sed vt Græci dicunt, ἀνίσθης. De cuius vocis significatione in expositionibus tertij lib. prognost. multa diximus. Tales dicit esse febres ex sanguinis mutatione, tum in aliis, tum in caloris qualitate. Alia sunt symptomata, quæ sequuntur febres: minus mala namque sunt quæ sequuntur febres sanguineas quam quæ reliquas. Caloris verò qualitas mitior est tactui, quemadmodum & sanguis ipse reliquis est mitior.

In quarta parte, quæ incipit (Etsi enim) docet cognoscere ex qualitate caloris, qui tactui se offert, singulas febrium humoralium species. Febris namque ex sanguinis mutatione mitis est: nam etsi multus vapor se tactui ostendat, is non est dissimilis illi, qui in balneis, qui vaporosus est: vapor verò calidus est, & humidus natura, qualis tactum mordere non solet, qualis similiter est puerorum calor. Bilis verò vtraque aridum exhalant, quod ariditate mordet, ac insuaue est: talis est omnis calor in sicco subiecto, vt calor iuuenis, & calor febrilis omnis, nisi à vaporum humidorũ multitudine hebes reddatur. Nam & calor febrilis, qui in sanguine consistit, mordax est, vbi ad natiuum calorem referatur: etsi ad alios febriles calores collatus, sit mitis, atque suauis. Medio quodammodo se habet calor pituitosæ febris: nam is principio tactui se offert mitis, deinde ei accedit acredo quædam inæqualis, veluti si calor, aut calorem deferens vapor, per cribrum percollaretur.

In quinta parte, quæ incipit (Cæterùm consideranti) reddit causam huius dissimilitudinis occursus caloris. Nam aliarum omnium febrium calor consimilis est semper tactui: aut mitis, vt sanguinis, aut acris, vt bilis vtriusque: pituitæ verò dispar, ab initio mitis, deinde acris. Causa tamen est crassitudo efficientis humoris, cuius rei gratia difficulter dissoluitur. Eius enim pars, quæ vehementius occupatur à calore putrescente, digeritur in halitum, ac manum immutat: pars verò reliqua crassitudine remoratur dissolutionem. Cum igitur in totum exhalauerit humor, qui incalescens in flatum versus fuerit, cessat sensus acredinis, donec rursus pars altera in flatum versa exhalet, ac iterum immutet. Hæc autem satis manifesta causa inæqualitatis immutationis est. Quod in omnibus crassis, ac glutinosis succis conspicuè euenit, dum efferuescunt: nam exurgunt ab ipsis bullæ quædã, à quibus ruptis affatim vapor efferuetur, qui intus contentus bullæ capacitatem implebat, cùm tamen elixantur humores tenues vapor continuè similiter exhalat, sine bullis: quamobrem nullam efficit in exhalatione inæqualitatem. Vt tamen suprà lib. 1. cap. 1. exposuimus latè, Hippoc. in diuisione febris, quatuor membra scripsit, quæ sumuntur ex modo motus caloris. Calor verò aut est semper mitis, vt in febribus sanguineis: aut semper acris, vt in febribus biliosis: aut ab initio mitis, deinde acris, vt in pituitosis: aut ab initio acris, deinde mitis, vt in quibusdam diariis. De quibus sunt quæ ab inedia, aut vigiliis, aut solis æstu, sine sudore fiunt. In illis enim calor acris se offert ob cutis ariditatem, quæ statim tangitur, demum verò accedente vapore & spiritu redditur tactui mitior. hæc circa literam Galeni dicta sufficiant. Sed tamen quoniam nonnulli ex barbaris conati sunt Galenum reprehendere, visum est mihi circa febrem ex sanguine putrido liberare Galen. à contradictione, & aliorum calumniis. Galenus itaque in præsenti capite duo adstruit, quæ attinent ad febrem sanguinis. Primum est sanguinem putrefieri posse, quod docent inflammationes, de quibus est etiam morbus lateralis, in quo sanguis putrescit in loco angusto conclusus, transpiratione prohibita. Constat quoque id verum esse, quoniam in sanguineis morbis lateralibus sputum excernitur cruentum. Secundum quod, inquit, est, febres ortas ex sanguinis putredine seruare tertianos circuitus, quoniam sanguis putrescens transit in bilem, ex assatione mutante eius partem pinguem, vehementius tamen assato sanguine, crassior quoque sanguinis pars transit in melancholiam, ac inde fit, vt aliquando seruet prædicta febris quartanos circuitus. Quod enim dixit, tertianos circuitus seruare febres ex putredine sanguinis, id magna ex parte, atque incipiente putredine intelligendum est. Ex his constat Galenum velle, aliquam febrem esse ex sanguinis putredine. Quod tamen id docuerit in inflammationibus, non tollit fieri posse similiter, vbi putrescat sanguis in vasis: nam id quod affert Gal. de inflammationibus ad maiorem euidentiam exempli gratia dictum est. Neque putãdum est Gal. sanguineam febrem à sanguine putrescẽte negasse, dicentem seruare circuitus tertianos eius accessiones. Quoniam febris continua esse potest à sanguinis putredine: bilem tamen quæ interim accrescit, augere febrem, & afferre nouam accessionem, quod fit sanguine in vasis putrescente. Neque tamen id est necessarium: sunt enim ex sanguinis putredine febres quædam sine aliqua accessione, in quibus sanguis in vasis continetur, quod rarò fiet vbi sanguis contineatur in inflammatione: nam ibi celerius & vehementius putrescens magnam facit in bilem mutationem, quam prædictæ sequentur accessiones. Quòd tamen quædam febres sint ex sanguinis putredine sine inflammatione, testatur Gal. lib. 9. Method. med. vbi febrem continentem quandam dixit esse sine putredine, quandam cum putredine, de qua inquit: Alterum est cùm in omnibus vasis, ac potissimum maximis æquabiliter succi putrescunt, eiusmodi febrium in gracili & frigido corpore neutra consistere solet: sed plurimum in his qui sanguine abundant, & corpulentis gigni cernuntur, quando nec obstructio citra putredinem excitare febrem valet, nisi id quod transpirat & copiosum sit, & calidum, neque humorum putredo in omnes quæ inter inguina, & alas intersunt venas, æquabiliter ac cito porrigi in frigido habitu potest: debent enim quæ putrescunt tum calida & humida esse, tum difficilem transpiratum habere. Eòque fit

Nota.

Febris ortae ex sanguine putrescente tertianos fere semper obseruant circuitus.

vt neque

vt neque in frigida ætate, neque io frigido corporis temperamento, fiue id ab initio constitit, fiue modo frigidum fit factum, continens excitetor febris, sed neque in gracilibus, vel qui raro sunt corporis habitu, imò tom ætate, tum natura, tum acquifititio temperamento, quæ calida sunt, ac præcipuè fi & carnofus, & bono ac multo sanguine affluens, & denso corpore æger sit, aut etiam calidis excrementis refertus. In hoc loco febrem ex sanguinis putredine excitari dixit in corporibus sanguine abundantibus, & ipsam esse continentem, quæ accessionibus caret. Huius exemplum est loco citato, seruus, qui herum in itinere comitabatur, & simul cum ipso in febrē incidit continentem eum putredine, herus verò sine putredine. Libro quoque 6. de morb. popu. part. 1. comment. sectionis 2. inquit: Inter omnes corporis partes vulua tum plorimas, tum maximas habet venas: quæ vbi malè affecta fuerit, vel ob retenta tum menstrua, tum ex puerperio excrementa, vel phlegmonem aliquam quouis modo ortam, sanguine ipso necessariò repletur: quo putrescente, si febris accendatur, etiam ex synochorum forma esse est necesse. Nam ex putrescente sanguine tales accendi febres, quæ non modicam calidorum vaporom copiam ad cerebrum mittant, est demonstratum. Videtur tamen Galenus contrariam sententiam velle libro secundo de crisibus, capite 6. vbi inquit: Quare tria erunt vniuersa simplicium febrium genera, singula verò ipsorum in duas primas differentias secabuntur: vel enim intermittentes, vel continuæ febres erunt. Et suprà capite 10. de febribus putridis loquens inquit: Neque enim magnus numerus ipsarum est, sed omnes tres existunt, biliosa, melancholica, ac pituitosa: quarum cuiusque duplex differentia est, intermittens, & continua. Videtur itaq; quòd febrium putridarum simplicium tres tantùm fiot species, quibus tamen in præsenti capite, vt diximus, quartam speciem addit: & alibi in sententiis adductis, præter id quòd in præsenti loco non videtur febrem ex sanguinis potredine adstruere, quando sanguinem putrescentem dicit mutari in aliam naturam, tenuem, inquam, partem in bilem, & crassam in melancholiam, ac circuitus tertianos fieri in febribus ex sanguinis putredine. Quod indicat ipsam biliosam potius esse, & sanguinem in sua forma non manere. Auerrous quoque variam fuisse Galeni sententiam testatur libro 4. collectionum cap. 31. Cùm inquit: Et verba Galeni varia sunt in hac febre, quia aliquando dicit quòd est cholerica continua, & aliquando dicit, quòd est aliud à cholerica. Sed tamen vt nos Galenum ab hac apparente contradictione saluemus, prius excludemus Auerrois ignorantiam, qui prædicto loco putauit Galenum voluisse febrem ex putredine sanguinis esse mediā inter diariam & putridam. Cùm tamen ipse hic & lib. 9. Method. meden. distinxerit febrem contioentem in eam quæ sine putredine fit, quam dixit esse quodammodo de natura diariarum, & continētem cum putredine sanguinis, quam modo inquirimus. Auerrous autē ipse nullam habet apod nos autoritatem. Quòd tamen suprà diximus, nō contrauenit senteotiæ Galeni qui febres ex sanguine putrescente adstruxit. Nam etsi accessiones tertianas observare dixerit, in præsenti cap. non omnibus febribus ex sanguinis putredine id statuit cooenire, vt cōstat de contioentibus. Præter id quòd in quibus accessiones per tertiū repetunt, nihil tollit febrē ex sanguinis putredine fieri, & bilē mutationę factam quæ perpetua est in huiusmodi febribus, augmentum efficere per tertium. Quòd tamen tria tantùm dixerit esse febrium putridarum simplicium genera, non contraueoit dictis. Nam febris ex sanguinis putredine statim bilem admixtam habet, quare non rectè dicetur febrem ex eius putredine esse simplicem, sed quodammodo mixtam. Quod ipse exposuit, ambiguitatem nostram soluere volens manifestis verbis libro secundo de crisibus. cap. 12. vbi de febribus ortis à sanguinis putredine inquit: Liquet autem, quòd cùm hic putrescere cœpit, non amplios bonus remanet, sed iam ad amaræ bilis naturam transit, atque io hoc illud seruatur triplex esse genus vniuersum simplicium febrium: quæ enim ex sanguinis putredine fit, iam quodammodo biliosa est, sicuti in naturalibus sermonibus ostensum est rectè, quòd sanguis ex moderato calore generatur, flaua autem bilis ex maiori, atra verò ex sufficienter immodico. Febrem itaque ex putredine sanguinis fieri non negat, sed ipsam aliquid bilis admixtum habere, neque simplicem esse vult: simplices autem ipse dixerat tribus tantùm generibus contineri. Neque difficile est nosse, quare cùm febres ex sanguinis putredine sint quodammodo biliosæ, non omnes tales seruant tertianos circuitus, sed quædam sunt continentes. Ratio namque duplex habetur: prima scribitur à Galeno infrà capite vltimo, vbi reddit causam, quare febres quædam sunt continentes sine aliqua accessione, dicēs: Qui verò sine circuitione fatigant, in his nullus locus peculiaris præcipoè affectus est, sed humores in venis & arteriis omnibus, maximéque qui in maximis, & calidissimis sunt. Quoniam igitur humores in magnis vasis putrescont, febres carent accessionibus. Altera causa est, quæ habetur nono libro de Method. medendi, nempe quia cùm multus vapor putrescentis humoris fobest, paucus vero trāspirat, febris nō peruenit ad diminutionem. Quod si paucus suppetat vapor, & multus exhalet, quod fit in continentibus paragmastieis, id sine accessionibus fiet, vnicam namq; diminutionis celeritatem morbus totus seruat ab initio in finem, quæ sequitur vaporum diminutionem.

Auicenna quoque argutiis obstrepit aduersus Galc. dicens, ipsum negasse febrem sanguinis à putredioe ipsius. Contra quod disputat. Errat autem duobus modis, tum quia putat Galenum negasse febrem hanc: tum quia eius argumenta omnino nihil suadent. Primum satis notum est ex dictis, febrem ex putredine sanguinis cognitam fuisse à Galeno, & eius memioisse locis citatis, qoam in præsenti capit. dicit ad bilis naturam inclinare, ob mutationem tenuioris, siue pinguis partis sanguinis in bilem. Et lib. 2. de crisibos eam non simplicem esse, sed quodammodo bilosam. Nullibi itaque visus est ipsam negare, sed non esse inter simplices annumerandam voluit. Verùm decet, vt eius rationes scrutemur, quamuis contra Galen. non pugnent, vt Auicennæ ineptissima argumenta suia seqoacibus pateant. Inquit itaque, cùm Galenus dixit sanguinem in bilem per putredinem transire (quod Auicenna putat fuisse fundamentum Galeni ad negandam febrem sanguinis) aut intellexit sanguinem transire in bilem post putredinem, aut in ipsa putredine. Post putredinem, videtor falsum: Primò quoniam cùm putrescit sanguis, tunc ipsius transit in bilem, & crassum in melancholiam non ergo conuertitur totaliter in bilem. Hoc argumentum contra hypothesim nihil agit: nō enim dixit vnquam Galenus in totum verti sangui-

 nem

nem in bilem, sed partem tenuem & pinguem. Nos quoque suprà diximus, non omnem febrē sequentem eam quæ fit ex sanguine putrescente, esse biliosam, sed aliquam esse melancholicam. Secundò arguit contra dictum intellectum: quoniam loquimur, inquit, de tempore putredinis, ac si diceret: Quamuis verum sit, quòd post putredinem sanguis transit in bilem, interim tamen dum sanguis mutatur erit febris, & non biliosa, quia bilis nōdum genita est: erit ergo sanguinea. Galenus id non negaret. Sed ingenuè fateretur, interim febrē sanguinis adesse, dum sanguis in bilem mutatur, quòd si ipsam vellet quis negare, nihil omnino suaderet Auicen. Nam per id tempus quo sanguis in bilem transit, diceret nondum febrem adesse, bile verò genita, febrem fieri, atque ipsam biliosam. Tertiò quoque instat, quoniam nescimus inquit, post putredinem, an bilis putrida generetur, multa enim sunt quę generantur ex putridis, & non sunt putrida: inde ergo fiet vt febris non necessariò sequatur sanguinis putredinem. Ad quod dicerem, quòd licet non omne genitum ex putrido sit putridum, bilis tamen omnis ex putredine sanguinis genita, calorem præter naturam contrahit, qui febrem efficere potest, hunc autem externum, & putredinem inferentem appellat Galenus. Quod rursus Auicen. disputat de secundo sensu, si quis diceret sanguinem transire in bilem in ipso tempore putrefactionis, id dixit esse mendacium, quoniam putredo est via ad corruptionem, & putredo quidem habet tempus, sed conuersio sanguinis in bilem fit sine tempore. Vnde sequi vellet quòd si putredo exigit tempus, vt generatio secundum quid, & generatio bilis sine tempore fit: quoniam est generatio simpliciter, in tempore putredinis non dicemus fieri bilis generationem. Sed tamen quamuis sine tempore forma substantialis bilis introducatur in materiā sanguinis, quoniam talis forma extendi debet, & in multā materiā induci, tempus exigitur. Itaque eo modo, quo sensim sanguis putrescit, & alteratur, sensim quoque forma bilis materiam sanguinis occupat. Hinc constat, Auicennam non intellexisse mentem Galeni, & ipsum falsis cauillis vsum ad mentē suam probandam: Galenus namque febrem ex putredine sanguinis non negauit, sed ipsam multis locis affirmauit. Et generatio bilis ex sanguine omnibus nota est, ex doctrina Galeni: cùm enim sanguis putrescit, sensim alteratur, & mutatur, & singulæ ipsius partes cùm ad certam quandā mutationem peruenerint, formam sanguinis amittunt, & formam bilis suscipiūt. Cùm ergo putredo sensim sanguinem inuadat, sequitur vt paulò pòst incipiant mutari partes ipsius in bilem, illæ quæ maiorem contraxerunt putredinem, reliquis adhuc sub forma sanguinis manentibus putridis, simul & febrem efficientibus. Eritque, vt diximus, febris ex sanguinis putredine: quam tamen ob bilis, & quandoque melancholiæ mixtionem, inter simplices non recenset Galenus, & nos hanc ambiguitatem à medicorum animis propulsauimus.

CAPVT XIII.

Ed cùm de his satis dictum sit, sequens est vt agamus de causa febrium synochorum. Mirum enim mihi esse videtur sæpè vsq; ad quartum vel quintum, & interdum vsque ad septimum diem, vnam fieri accessionem in eis ab initio vsque ad finem. Quanquàm si quis consideret diligenter, magis mirum est quasdam febres repetere per circuitionem. Exemplum enim supra dictum à nobis de stercore particulatim putrescente, non perinde potest accidere, quum in corpore animalis putrescentes humores cum his qui putredine vacant, facile misceri possint, vt potè quum ex omnibus cōfluxus, conspiratioque in omnia existat. Quocirca minimè fieri potest vt putredo in vna aliqua parte, aliàs, alia fiat, nisi inflammatio colligatum detineat incipientem putrescere humorem. Cùm igitur ratio in contrarium cedat, difficiliúsque sit inuenire causam febrium circuitione repetentium quàm synochorum, de vtrisque nitemur differere, neque hic producentes sermonem, neque contradicentes erratis aliorum, sed (vt in omnibus antè fecimus) veritatem ipsam tantummodò persequentes, qua inxus possis deprehendere errata aliorum.

Incipiendum igitur ab iis quæ manifestè apparent, cuiusmodi sunt ophthalmiæ quædam, quarum hæ quidem singulis diebus, hæ autem tertio quoque die infestare cernuntur. Nec secus aurium dolor & capitis, vel totius, vel dimidij, quem nomināt hemicraniam. Nonnullis verò etiam podagra ac dolor articularis repetit per circuitionem. Vt igitur in his omnibus videre licet venas ipsas in partibus quæ infestantur in tumorem attolli, & phlegmonem augescere & dolores intendi, & fluxionem insignem foras procumbere: ita existimandum est in partibus internis, quæ minimè apparent seruari eandem proportionem. Verbi gratia per inflammationem pleuritidis, ac peripneumonia intumescere quidem inter initia accessionum, discuti verò ac subsidere per inclinationem. Sed quonam modo id fiat fortasse inueniemus, si ea quæ de inflammationis generatione & rheumaticis affectionibus vocatis alibi demonstrata sunt ad memoriam reuocauerimus. Si enim simul cum illis adiecero quæcunque propria huic sermoni sunt, præsentibus quæstionibus sufficient.

COMMENTARIVS.

POstquam Galenus soluit quæstionem de febre sanguinis, & dubium de inæqualitate caloris febris pituitosæ, de cōtinuitate febrium & ipsarum accessionibus agere vult, dubium proponens, quare febres quædam sunt continuæ sine aliqua accessione, quas appellauimus continentes, quę ad quintum, & septimum diem protogatæ sunt visæ. Quod dubium aliud difficilius comitatur, quare quædam febres habent per circuitus accessiones. Quod certè inter naturalium causarum effectus, vt miraculum haberi potest. Febrem vtique tertianam, quouis tertio die, accessionem habere, & quartanam per quartum, & quotidianam quotidie, & sæpe eisdem omnino horis, & temporibus intermediis hominem à febre liberum manere. Hoc secundum dubium, quoniam difficilius est, primo loco soluit: primum verò infrà cap. vltimo. Ad primum itaque dicere posset aliquis, eam esse rationem, (quare febres repetunt per accessiones) quæ suprà scripta est à Gale. lib. 1. cap. 7. de stercore putrescente, de quo dixerat: Quòd cum stercus pecudum, & columbinum mixta essent, & à sole incalescerent secundum partem, pars quæ primò calorem concipiebat, incendebatur, & acrem fumum à se mittebat: deinde pars calorem paulatim amittebat & refrigerabatur, & sequenti die pars proxima accendebatur, & calor ad summū vigorem perueniebat, & deinde refrigerabatur ea pars, & sequenti die pariter fiebat. Quod exemplum dixit ostendere quotidianam febrem, quod si per tertium fieret, tertianam ostendisset, & vbi per quartū quartanam. Hoc tamen exemplum non omninò simile esse probat: nam partes stercoris non sic mistæ erant, vt humores, qui sunt in venis, poterántque seiunctim putre-

Google

fieri absque eo quòd continuo tempore & sine intermissione putredo partes omnes occuparet. Sed humorem aliquem in vasis contentum putrefieri seiunctim absque eo quòd reliquos sibi mixtos inficiat, videtur omnino impossibile. Maximè quoniam totum corpus nostrum transpirabile esse dixit Hippoc. 6. lib. de Morb. pop. ac inde facilè est putredinem serpere ab humore putrescente in sibi coniunctum, atque in eum, qui in venis, & arteriis aliis continetur. Id itaque euenire posset, vbi humor in loco aliquo conclusus teneretur, vt in inflammationibus, & non aliter: nempe vt pars putresceret per se, ac sine aliorum humorum consensu, non tamen in vasis. Auget quoque dubitandi rationem, quòd non tantùm per accessiones repetunt quædam febres, sed certis & statutis diebus atque dierum horis, vt diximus.

In secunda parte, quæ incipit (Incipiendum) id quod proposuit de accessionibus morborum, probat verum esse exemplis notissimis in morbis exterioribus: ex quibus licet consimile conicere in affectionibus internis. Inflammationes namque externæ manifestè conspiciuntur, quædam quotidiè, quædam etiam per tertium accessiones habere: vt ophthalmia, aurium dolor, aut capitis totius, aut partis, aut podagra, & articularis morbus. Hos enim à bile euenientes per tertium, & à pituita quotidie augeri videmus, & earum partium venas intumescere, & dolores vehementes fieri, & omnia hæc symptomata deinde diminui, & aliquando dolores in totum finiri, & deinde certis circuitibus redire ad pristinam dispositionem augmenti, vigoris, & inclinationis, quibus similia fieri in inflammationibus internis coniectura assequimur. Id quoque ostendentibus doloribus, & febribus, quæ dictis accessionum temporibus maiores fiunt, aliisque accidentibus, si quæ prædictis morbis coniuncta sint. Vt in morbis attinentibus ad thoracem, & pulmonè difficilis respiratio, vt in pleuritide & peripneumonia. Id itaque sic fieri notum est, quo tamen modo id fiat, non aliter intelligi potest, quàm vbi prius intelligamus, quomodo inflammationes generantur, vt lib. de inæquali intemperie, & quæ dicta sunt de affectibus rheumaticis, additis quibusdam aliis, quæ ad præsentem locum suot satis opportuna. Phlegmonis generatio satis nota est: quoties enim pars aliqua ex præcipuis, aut valentioribus grauatur multitudine, aut mala qualitate contenti mordetur, trudit excrementa in partem imbecilliorem. Quòd si is sanguis fuerit modicæ crassitudinis, & conditione talis, inflammationem efficiet, tursus primum à magnis vasis ad parua, & à paruis ad minutissima, donec spatia inania partis ad quam decombit, impleuerit. Hæc dispositio phlegmone appellatur, tumor durus ac dolens. Rheumaticorum verò affectuum generationem docuit. lib. de sanguin. miss. cap. 8. dicens: Quapropter partes infirmiores omnium primæ excrementitiis morbis corripiuntur. Huiusmodi quapiam ratione rheumaticos vocatos affectus prouenire scito, toto videlicet corpore infirmo (quæ vna est mali habitus species) principibus verò illius partibus paulum licet insit ipsis sanguinis, grauati tamen solitis, eumque ad carnosas partes prodentibus, potissimùmque adenas excipiendis recrementis idoneos, tum ob substantiæ laxitatem, tum quia omnium partium minimè robustas habeant naturales virtutes, sicut & pinguedo.

***

CAPVT XIV.

FLuxionem igitur decumbentem in oculos omnes quidem concedunt, ab ipso capite defluere, sed quenam causa sit ob quam præfinita circuitione sæpenumerò defluat, dicere minimè possunt: vt qui nequaquam commentati sint in facultatibus naturalibus, de quibus ipsi tribus libris perscripsimus, indicantes omnes quatuor esse, à quibus plantæ & animalia gubernantur. Vna ergo 2 *est quæ attrahit proprium alimentum, altera idipsum detinet: tertia autem ab his alterat: quarta ab his aliena expellit. Alienum autem in omnibus rebus duplex est: alterum qualitate, alterum quantitate. Id vero propter sitarum in ipsis partibus facultatum fortitudinem, atque imbecillitatē, colligitur. Nam si quidem paribus sint viribus, & meatus deferentes excrementa se habuerint secundum naturam, partes ipsæ sanæ sunt: si verò plus quàm alterari queat assumptum sit, excrementum omne externi a facultate expultrice pulsum necesse est. Quòd si hæc imbecillis sit, eodem in loco manere necesse est. Atque si multum sit, grauat eum ipsum, atque distendit. si acre sit, erodit & mordet, quemadmodum si calidum sit, calefacit, si frigidum, frigefacit: atque hæc perspicua sunt in iis, quæ in ventre habentur. Quidam namque ingerentes plus alimenti, interdum vomere coguntur nauseabundi: interdum alui fluore corripiuntur. Quod igitur hîc per maxima spatia excernitur eructantia foras excrementum, id in aliis partibus animalis per tenues meatus non foras, sed ex aliis in alias transfluit partes: expellentibus quidem fortioribus, suscipientibus verò debilioribus. Porrò rursus expellitur ex his in alias, atque ex illis in alias defluit, quousque in debilissimas omnium decumbat. Id autem rursus recurrere inde in alias fortiores nequaquā possibile est. Atque ob eam rem per plethorā ac vitium humorū partes omnium debilissima alias inflāmatione, alias erysipelate, vel herpetibus, vel alia quapiam affectione prehenduntur, aut habent affectionem quam rheumaticam nominant, de qua seorsum scripsimus.*

Quocirca minimè mirum videri debet, cerebrum vel 3 *etiam totum interdum caput vbi collegit aliquod excrementum, in aliquam partem debiliorem expellere, aut in aures, aut oculos, aut tempora, aut labrum. aut dentes, aut genas, aut palatum, aut gingiuas, & gurgulionem, & tonsillas, & adenas ibi contentos: atque vbi nullum ex his fuerit imbecille, in thoracem, pulmonem, fauces gulam, ventriculum. fluxionem transmittit. Quemadmodum ergo caput sæpenumerò tradictorum cuique causa morbi est: ita inflammationis in iecore & liene, & proximarum aliqua partium, aut etiam mehercle, vna longiùs positarum, vel plures quæ excrementa gignunt, augent, transmittūt, & circuitione affligunt. Ac nihil miri est his accidere affectum similem excretioni excrementorum ventriculi. Quemadmo-* 4 *dum igitur si quis videret quidem quantū quotidie excernitur, ignoraret autē causam excretionis, miraretur ordinem: ita qui nescit neque generationis in capite excrementorum, neque excretionis causam, ignorat autem & quamóbrem hæc foras decumbant: illa in aliquam aliam partem transfluant: hæret atque miratur influxus proportionem. Pari autem modo, & qui ignorat quæ partes excrementum iecinori transmittunt, miratur proportionem excitatarum ex iecore febrium. At qui nouit decumbentem in viscus fluxionem, & primum phlegmones initium dedisse, & sequentis accessionis ipsam partem affectam autorem esse mirari desinit..*

COMMENTARIVS.

RVrsus, antequam soluat dubium, reprehendit medicos, qui nesciebant reddere causas repetentiarum præfinitarum. Nam ipsi non nouerunt,

inquit, humani corporis & singulatũ partium ipsius facultates, quæ in singulis membris sunt quatuor peculiares, quas tot numero esse in libris de naturalibus facultatibus latè probauit. Sunt hæ attrahens, retinens, coquens, seu alterans & expellens. Non enim aptum est alimentũ ea natura sua per membra distribui, nisi ab ipsis traheretur, vt côueniens, quod in plantis docet succus à terra tractus ad supremas arboris partes. Id verò, vt coquatur, tempore eget quo retinetur à facultate ad id à natura instituta, à coctrice verò alteratur. Quoniam verò alimentum non omni ex parte aptũ est in corpus nostrum migrare, aut corpus côtiens eo non eget, necessum est partem illam vt inutilem excerni. Quod in partibus quarum officium est toti corpori commune, vt ventriculus, & iecur manifestis excretionibus fit, vt deiectione, aut vrina, in reliquis non manifestis. Sed quod secundum naturam est, à parte in partem à natura traducitur, & excrementum postremum euacuatione sensum effugiente finitur. Quòd si in aliqua harum partium quidpiam præter naturam abundauerit, similiter à parte ipsum continente excernetur, aliquando quoque non extra corpus, sed in partem alteram, à qua nonnunquam trahi ob affectum aliquem præter naturam contingit. Hæc de facultatibus ad hunc locum satisfacient.

In secunda parte, quæ incipit (Alienum autem) reddit rationem quare à membro in membrum aliquid excernitur, nempe quoniam alienum est. Deinde exponit quare aliquid dicitur alienum: nam aut quoniam quantitate grauat, aut quoniam qualitate molestat. Sed tamen lib. 3. de causis symptomatum vomitione reiici dicit ea, quæ grauant multitudine, atque impleant ventriculum, & quæ qualitate molestant, vt cùm rostus adsunt, aut oidorosi, aut acrimoniam referentes. Inter quæ anoumerãtur excrementa biliosa, & pituitosa, & serosa, aut in ventriculo genita, aut aliunde transmissa: quibus addit tertiam causam excretionis præter grauitatem, & acrimoniam, ea est, si contentum sit præter naturam (talia verò sunt quæ cocta alere non possunt) vt pituita acida, aut salsa, quibus adiungit dulcem pituitam, & sanguinem in ventriculo. His tribus modis alienum aliquid dici potest. Id verò quod tale est, colligi debet in parte antequam inde excernatur: colligitur autem ob partium fortitudinem, aut imbecillitatem. Pars enim imbecilla alimentum non superat, sed id corrumpit, ac congerit, fortis id superat, coquit, & vt alienum in partem aliam se imbecilliorem transmittit. Nam vbi partes fuerint, ἰσοδύν-νάμις, id est, æquiualentes, siue robustæ, & potentiarum suarum analogiam quandam, ac commensuratam proportionem seruauerint, & meatus se habuerint secundum naturam (ne impediant alimentorum & excrementorum delationem, partes ipsæ sanæ erunt, nisi immodicum fuerit, quod ad partem defertur. Nam si tale fuerit, pars mittet id quod superabundat, aut extra corpus, aut in partẽ alteram, quæ si imbecilla fuerit, hæc admittere excrementum cogetur, & eiusdem ratione laborare. Quòd si pars ipsa quæ à principio recepit excrementum imbecilla fuerit, ibidem retentum excrementum permanebit, & putrescet, & partem distendet, ac grauabit, aut acrimonia mordebit, aut sua qualitate alterabit, vt si calidum fuerit ad calorem, si frigidum ad frigiditatem. Excrementorum excretionem docet venter, in quo si multum alimentum ingestum fuerit, à robore expultricis facultatis foras excernetur, aut suprà, aut infrà. Quod igitur per magna vasa, & conspicuos meatus à ventre fieri conspicimus, id ab aliis membris per occultos fieri putandum est, non foris ob eorum angustiam, sed intus ad ignobiles, & imbecillas partes, ad imbecillimas vsque, à quibus non est ad præcipuas, & nobiliores recursus. Inde fiunt in plethoris inflammationes, transmisso sanguine in partem aliquam, vt in cachochymiis, herpetes, aut erysipelata.

In tertia parte quæ incipit (Quocirca minimè mirum) cùm docuisset causas transmissionis excrementorum de parte in partem, quoniam id constat non parum conducere ad notitiam eius, quod quæritur de ordinatis circuitibus febrium, & in summa omnium morborum sic repetentium. Id similiter fieri non esse mirandum, inquit, in morbis oculorum (de quibus ab initio huius cap. diaerat) caput namque aut cerebrum, vbi collegerit copiosum aliquod excrementum, robore suo id mittet in oculos, aut aures, aut tempora, aut labrum, aut dentes, aut buccas, aut palatum, aut gingiuas, aut gurgulionem, aut partes quæ gulæ & gutturi interiacent, aut adenas quæ ibidem sunt, quarum inflammationes appellant ἀντιάδας, ipsas verò adenas: Latini tonsillas, vbi verò nullum horum fuerit imbecillum, idem transmittetur in thoracem, ad quem attinent membranæ, & musculi ipsius, aut pulmonem, aut fauces, aut stomachum, id est, supremam oris vẽtriculi partem, aut ad ventrem. Quemadmodum verò cerebrum, aut caput ipsum prædictis partibus morbos infert, sic aliqua ex partibus sitis prope iecur, vt ventriculus, aut lien, aut ex partibus longè à iecore sitis vna, aut plures, causa inflammationis iecoris esse poterit, vbi iecur ipsum ea accidenti, siue occasione aliqua, languidum redditum fuerit, aliis adhuc robustis manentibus. Quod lieni pariter accidere potest, vbi vna, aut multæ particulæ de proximis, aut longè sitis generat, auget, excernit, & per accessiones irritat: sic enim solent præcipuis partibus inflammationes inferre. Quod à vasis maximis fieri conspicimus magna ex parte, vbi in ipsis excrementa redundauerint, trudi in iecur aut lienem, & eis inflammationum causas esse. Hoc itaque sic fieri, atque prædictas facultates, & membrorum generantium, mittentium & recipientium dispositiones, causas esse fluxionum humorum ad partes, & morborum euenientium eis, maximè vbi per circuitus infestauerint, notum ex dictis euadit. Membrum enim quod recipit, aliũde transmissum recipere debet, ac necessum est partem transmittentem grauari à copia, aut mordeti ab acredine, & robustam esse: recipientem verò imbecillam.

In quarta parte, quæ incipit (Quemadmodum igitur) quoniam dixerat mirandum non esse quòd excrementa cetebri ad oculos & reliquas partes transmittantur, cùm notum sit id fieri ob facultatem membri mittentis robustam, & imbecillam recipientis, & excrementorum redundantiam: modò ad ordinẽ circuituum redit, quem similiter non esse admirabilem, sed naturales ipsas causas sequi, docet, simili quodam in rebus notis. Si quis enim excrementa, quæ à corpore excernuntur inspiceret, ac ignoraret ciborum & potuum ingestionem, miraretur certè ordinem excretionum, veluti, quòd bonio sanos bis certis horis deiicit, & ter, aut quater, certis quoque & statutis temporibus mingit. Mirabitur quoque in inflãmationibus iecoris accessiones tertio die euenientes, & febrium, & aliorum symptomatum incrementum, vbi causas eorum ignorauerit. Sic quoque quemadmodum cognitis causis excretionum & copiam, & ordinem, sequi copiam & ordinem ciborum assumptorum, & potionum, admirari

admirari cessabit. Ita qui nouerit prædictas causas transmissionis excrementorum de parte in partem, & generationis & augmenti excrementorum, non amplius admirabitur, quamois incrementa & accessiones morborum, vt inflammationem oculorum, aut iecoris per ordinatos circuitus repetere videat. Incepit enim fortè fluxio vi causæ generantis ac mittentis excrementum, & rediit ob affectionem iecoris, quæ ibidem remanens excrementum trahere, & aggregare potuit, quamuis secundo quoque repetere vi membri generantis, ac mittentis fluxionem potuit, aut ob vtrasque causas, vt iostà dicetur.

CAPVT XV.

*Æteriom duplex causa est huiusmodi
influxus humorum, vna quam proximè
indicaui, quoties ex aliis partibus in alias
debiliores excremēta transmittuntur. altera
verò, quoties attrahuntur, de qua hoc
loco agendum, initio sermonis petito ab iis quæ omnibus
perspicua, confessáque sunt. Si enim thapsiam illinias cui-
piam, videbis paruo tempore partem hanc esse calidiorem,
atque in tumorem non paruum attolli. Nec secus si foueas
partem quampiam iuxta ignem, aut fortiter frices, aut vn-
gas resina, aut pice modicè calida, deinde paulò pòst euellas
vniuersim, aut si etiam vngas partem quopiam medica-
mento calido, videbis enim ex his omnibus ipsam attolli in
molem: quia calor ipse vel ad se trahere, vel suscipere soleat
fluxionem. Verùm necesse est in præsens talia desinere, id
quod vtile est instituto iam habentes, etiam sine huiusmodi
contemplatione: Semper enim in partes vehementius ca-
lescentes decumbere fluxio videtur: vbi corpora plena sunt,
atque abundant excrementis, admodum larga: vbi vacant
2 excrementis, pauca. Decumbit præterea maximè & in do-
lentes. Sic namque sæpè cui summus digitus manus minima
acu punctus est, statim dolet, & paulo post partes quæ cir-
citer sunt, inflammatione laborant, atque in molem maxi-
mam tolluntur. Quibusdam verò etiam bubones sub ipsis
alis erūpunt, vbi acceperint aliquid fluxionis rara & spon-
giosa, quæ ibi habentur corpora, quos Græci nominant ad-
enas. Quibusdam autem accidit id in medio brachio, vbi
insignis adenea parte extiterit. Perspicuè id quod dicimus
videre licet, quoties vlcus aliquod exiguum sine inflamma-
tione ac dolore propè vnguem fuerit. Si enim hoc contem-
natur, neque coeat & ad cicatricem deducatur, innata ipsi
caro ab vngue pressa primùm quidem dolet: deinde totus
digitus, aliquando verò & eorum corpus, & interdum ma-
nus vel pes in maximam deducitur inflammationem. Ita
igitur dolor attrahit in dolore affectas partes fluxionem,
non tamen causam huius hic dicere oportet. Alibi enim
commodius est dicta, nec illius in præsens indigemus. Viden-
tur ergo iam causa fluxionū ex ipsis partibus laborantibus
3 fluxione orta esse duplices. Vna ex calore qui in eis accen-
ditur: altera ex dolore qui superuenit. Causa autem cur aut
plus aut minus, aut benignius aut deterius influat, est non
in ipsis solùm partibus laborantibus fluxione: sed cur beni-
gnius deteriúsve influat, in ipsis partibus mittentibus causa
est: cur autem plus minúsve in vtrisque? Calor enim fortis
ac dolor, plus, debilior minus attrahit. Iisdem corpora ex-
crementis vacua exiguum quiddam trahentibus mittunt:
excremētosa autem ac plethorica tantò plus mittunt, quan-
4 tò ab ipso naturæ habitu longius recesserint. Atque hæ qui-
dem fluxionum differentiæ sine debilitate partium fluxione
laborantium existunt. Aliæ verò & ob harum debilita-
tem ac fortitudinem mittentium excrementa, efficiuntur.
Omnis enim inflammatio sine vulnere ac collisione pre-
hendens partem, excrementis quibusdam decumbentibus
ex fortioribus in debiliora existit. Talis autem inflamma-
tio statim accendit febrem, quoties ob magnitudinem, aut
vicinitatem calor ex ea ad cor peruenerit. Decumbentia
igitur excremēta in omni inflammatione putrescunt propter
causas prius dictas. Nec similiter omnia putrescunt, eò
quòd quædam sunt pituitosa, alia melancholica, nonnulla
biliosa. Ipsis autem putrescentibus accenditur calor præter
naturam in parte inflammatione affecta: simul quidem
calefaciens quæcunque prima tangunt inflammatione ob-
sessas partes, deinde illis continuas, ex quibus rursus alia
ratione vicinitatis calefacta, rursúsque alia ab illis vsque
ad ipsum cor deferunt interdum caliditatem. Sed quænam
sit dispositio in parte inflammatione affecta, diximus in
libro de intemperie inæquali: & item in libro de tumori-
bus præter naturam. Quòd autem necesse sit contentum in
ea sanguinem putrefieri sæpenumero, simul cum materia
quæ influxit, in hoc dicetur.*

COMMENTARIVS.

EXplicuit caosam ob quam humor decumbit in partem, & pars ipsa fluxionem aliunde decumbentem recipit, quæ tamen se tenet ex parte partis transmittentis, quæ excrementum generat, & genitum facultate sua expultrice robusta in partem alteram se ignobiliorem, ac imbecilliorem transmittit. Modò verò causas refert quæ attinent ad particulam ipsam recipientem, quæ potest nonnunquam fluxionem concitare. Hæ sunt duæ, calor, & dolor, quæ causæ mouentes fluxionem sæpe sunt, & eadem ad locum recipientem ipsam trahunt. Calorem itaque trahere ad particulam excalfactam experimentum docet; seruus enim ille qui se simulabat ægrotare, thapsiam genu admouit, quod paulò pòst intumuit, non alia ratione quàm quòd pars à thapsia incaluit, & calore ad se sanguinem allicuit, qui partem ipsam inflammauit. Quod etiā docet calor ignis: manus enim ab ipso incalescētes intumescunt. Idem fit si ad ignem manus fricueris, aut inunxeris resina, aut pice modicè calidis, ac affatim eadem euellas: rubet enim statim pars, & intumescit, quod ostendit sanguinem ad eam partem delatum: aut quia pars calida humorem trahit, aut missum suscipit. Hinc constat Gal. in præsenti loco non satis explicasse, an calor verè dicatur trahere: nam id non putat pertinere ad præsens institutum: satis enim est id nosse, quòd ad partes calidas fluxio deriuatur, in corporibus plenis, magna, & copiosa, in vacuis excrementis, pauca. Nam plena facilè cedunt trahenti excrementa, vacua verò non sic, sed auara, quæ sibi ex vsu sunt retinent.

In secunda parte quæ incipit (Decumbit præterea) secundam causam fluxionis ex membro suscipiente dicit esse dolorem, quod duobus confirmat exemplis. Si quis in summa alicuios digiti parte punctus fuerit, statim videmus dolorem concitari & inde fluxionem, & partes puncturæ circumiacentes inflammari, atque fluxionis partem in carnibus adenosis interim relinqui. Quoniā cum fluxio impetu defertur per communes venas manui & adeni in medio brachij aut pedi, & ingoini, (cum humor fluit in pedem) aliquid transfertur, quod partem inflammat, & decumbens fluxio in digitum manus, aliquid demittit in adenem, qui in medio brachio. Secundum exemplum est, quod contingit, vbi vlcusculum aliquod extremum digitum infestauerit in manu, aut pede, sine dolore, vbi non sanetur: comprimitur namque tēporis spatio pars vlcerata ab vngue proxima, & inde concitato dolore, fluxio sequitur dolorem & pars inflammatione vexatur, nonnunquam etiam totus digitus & totus pes: quare verò

dolor trahat ad alium locum remittit. Habent se istæ duæ causæ fluxionis in parte dolente hoc modo. Calor accenditur, siue intrinsecus, siue aliqua occasione: dolor verò superuenit aliquando causis aliis, quæ dolores inferre solent. Sæpe etiam fluxiones ab vtrisque causis in membro recipiente commoueri possunt, vbi pars immodicè incaluerit, & doluerit, & id multis modis, aut dolore à calore concitato, aut ab alia causa: aut à solutione continuitatis, aut ab humore aliunde sibi transmisso à parte aliqua validiori, (nam & hæc causa prædictis iungi potest) aut ob causam aliam manifestam.

Tertia pars incipit (Causa autem) scripserat causas fluxionis, sed tamen quoniam earum multæ sunt differentiæ, causas differentiarum in hac parte refert. Ex fluxionibus namque quædam sunt magnæ, quædam paruæ: & earum quædam sunt vitiosæ, quædam vitio carent. Quod itaque fluxio vitiosa sit, aut vitio careat, & humor influens benignus sit, à parte transmittente tantummodo pendet, quæ generat id excrementum vitiosum, aut benignum, tale verò à se mittit, quale in se genitum, aut aceruatum continet. Quòd tamen plus sint minus influat, in parte transmittente, & in recipiente consistit: transmittens enim aliquando multum, aliquando paucum mittit pro abundantiæ, & acredinis ratione: membrum quoque trahens pro magnitudine caloris, & doloris similiter. Dolor enim & calor maiores, magis: minores, minus, trahunt. Hæ verò duæ causæ ex particula recipiente nihil omnino mutant benignitatem & vitium, eius quod defluit, nisi postquam id receperint.

In quarta parte, quæ incipit (Atque hæ quidem) postquam explicuit causas quæ verè tales sunt: & fluxionem efficientes dici meritò possunt, alterius mentionem modò facit, quæ priuatio potius dici potest, siue impotentia, aut imbecillitas partis recipientis, quæ ad fluxionem non parum conducit. Partis enim imbecillitas præparat quodam modo ad fluxionem suscipiendam, ac consentit transmissioni, quæ à parte nobiliore ac validiori fit. Hæc autem est vna via generationis inflammationũ, quæ duobus modis generantur, aut à causa prægressa, vt collisione aut vulnere, aut sine his à fortitudine transmittentis partis, tanquam causa generante, & imbecillitate recipientis, vt consentiente. Collisio itaque & vulnus soluendo continuum dolorem mouent: dolor verò trahit humorem ad locum inflammandum: imbecillitas verò partis consentit. Sed tamen inflammationem non efficeret nisi in membro transmittente adessent abundantia & fortitudo expultricis, in recipiẽte verò promptitudo ad patiendum. Quòd si prædicta inflammatio magna fuerit, aut in parte cordi proxima febrem excitabit, vapore putrescente transmisso cordi. Excrementa verò quæ in partem decũbunt, putredine inficiuntur, partim quia superant vires particulæ, partim quia non reguntur à natura, quæ solet huiusmodi in alia membra deferre, aut ipsi parti assimilare: partim quoniam omne calidum in loco angusto conclusum necesse est putrefieri, transpiratione prohibita. Putrescunt autem quæ in inflammationibus continentur non similiter omnia: nam sanguis biliosus citius ac magis: pituitosus, & melancholicus, tardius, & minus: loquitur namque Galen. de inflammationibus omnibus, quamuis fini non exquisitæ, sed nothæ, quæ aliom à sanguine humorem cõtinent: incalescit autem primum humor putrescens, post ipsum pars inflammatione affecta, deinde partes adiacentes, à quibus in distantiores procedit calor ad cor vsque. Deferunt namque intermediæ partes calorem ad cor, non aliter quàm vbi simileio caliditatem illi, quam semel conceperunt, proximis inferant, ac eisdem demandent. Dispositionem verò partis inflammatæ docuit lib. de inæquali intemperie: quippe calida fluxio vbi in musculum procumbit, primùm maiores venæ ac arteriæ opplẽtur, ac distenduntur, ab his minores, & sic proceditur donec ad minimas perueniatur. In his autẽ valentet impacta fluxione, si non adhuc cessat, pars per ora venarum & arteriarum, pars per tunicas ipsas refudat: vnde fit, vt spatia inania, quæ iuxta vasa ipsa sunt, fluxione impleantur. Itaque omnia humore implentur, & incalescunt nerui, ligamenta, & caro, & venæ, & arteriæ, quæ interius implentur, exterius degrauantur. Hæc dispositio, phlegmone, appellatur. Adestque inæqualis intemperies musculi, primùm ac maximè incalescentibus arteriis, ac venis: minus verò reliquis iam dictis partibus, quæ his adiacent. Rursus eadem lib. de tumoribus præter naturam. Quòd tamen putrescente excremento aliunde delato ad partem, necessum quoque fit, sanguinem ipsum, qui in parte continetur, alimenti ratione putrefieri in sequenti esp. dicemus. Prius tamen duo dubia circa cap. præsens soluemus. Primum est, an fortitudo ac robur facultatis alicuius partis possit esse causa morbi ipsius, aut alterius. Nam videtur Galen. velle fortitudinem membri transmittentis esse causam fluxionis, & fluxio morbum efficit: erit ergo morbi ipsius causa. Rursus videtur robustam facultatem causam morbi eius partis, cuius est, aliquando esse, videlicet vbi vehementius ad se trahat, vt de calore partis recipientis diximus. Facultas namque attractrix calore vtitur, & robusta redditur roborato instrumento ad vehementiorem attractionem. Ita vt excrementa quoque trahat. Ad quod respondemus Galen. non negare quòd primo loco diximos vnius membri robur esse causam nonnunquam morbi alterius membri, vi facultatis expultricis à se mittentis excrementa. An tamen possit esse causa morbi in se ipsa, dubium est, quod parum agit ad mentem Galen. in præsenti loco inuestigandam. Nos tamen maioris claritatis gratia breui veritatem explanabimus. Quatuor facultatibus naturalibus na- *Quæ sint instrumenta facultatum naturalium.*
tura dedit propria instrumenta: attractrici calorem quadam siccitate innctum: coctrici calorem moderatum & humori iunctum: retentrici siccitatem, ac fibras obliquas: expultrici transuersas & siccitatem ipsarum, humiditatem quoque, vt concedentem & vias parantem. Attrahit tamen membrum omne id quod sibi conuenit secundum naturã, quodque sibi à tota substantia simile est, alimentum namque secundum naturam tota substantia simile est corpori alendo. Facultas item robusta temperamento partis eget: in qualitate enim temperamẽti partis consistit robur eiusdem. Quoties tamen distemperatior non amplius robusta manet pars, neque ipsa facultas quæ eget eadem qualitate, ob cuius excessum intemperies adoenit, probè munere suo fungitur: nam coctio non exercetur melior molto, quàm moderato calore etsi celerior fiat. Sic etiam calor cum siccitate quadam innctus, optimè seruit attractioni, quamuis vbi modum excesserit vehementior ac celerior fiat attractio. Neque tamen hæc attractio robur facultatis trahentis ostendit, sed instrumenti excessum, & immoderantiam, ad quam sequitur, vt sæpenumero trahatur, non tantùm quòd secundum naturam trahi debet, & quod familiare est, & tota substantia simile, sed etiam id quod morbum efficere potest, in parte ipsa trahente, id verò non testatur robur

Digitized by Google

robur facultatis,neque ab ipsa vt robusta sit,sed significat ipsius intemperiem & excessum, & tractio dicta symptomatis rationem habet. Qualis illa de qua Hipp.lib.4.de Rat.vict.acut. cũ venulæ æstiuo tempore exsiccatę ichores ad se trahebant.Sic etiam distemperatam & immodicam dixerim siccitatem, quæ non tantùm retinet quod congruit,sed etiã id quod excrementosum est, excerni non permittit, quod permittere assueuit retentrix facultas validissima,secundum naturam se habens. Secundum dubium est, an calor sit omnis tractionis principium. Quo etiam modo dolorem trahere posse,sit audiẽdum. Non tamen putandum est easdem esse fluxionis causas,& tractionis. Multa enim fluunt ad partem, quæ tamen non trahuntur, vt diximus de fluxione conciliata à parte robustiori , ad imbecilliorem:illa enim mittitur & non trahitur. Rursus dolor de causis fluxionis est, non tamen de causis tractionis:errant enim qui dolorem trahere putãt, ob id quòd fluxiones irritat,non enim trahit dolor ad partem dolentem, sed animalem facultatem commouet, quæ suis instrumentis vsa , ea ad dolentem partem,vt ei auxilietur,mittit. Quod voluit Gal.5. sect.Apho.commen.53.dicens:Hæc enim est quædã ratio communis, in quibus natura aliquid violenter excernit, eò sanguinem & spiritum tẽdere:quibus duobus veluti instrumentis natura vtens , ea quæ infestant per vim expellit. Hac ratione igitur & dolentibus partibus inflammationes adueniunt, natura excernere atque expellere causam doloris properante.In hoc loco sanguinem expelli ad partẽ dolentem dicit,non ipsum ad eam trahi. Quod tamen 2.sectio. Aph.commen.66.dixerit,ὡς λέγε χωρὶς ὀδυνῶν οὐδὲ ῥεῦμα κινεῖ,hoc est, quoniam quæ dolore carent fluxiones non commouent (ac si dolor eas commoueret)quẽadmodum & 5.sect.Apho.commen. 33.& lib.artis medicinalis,cap.95.omnisque præterea dolor fluxiones commouet,commouere fluxiones dicitur dolor, non quoniam ipsas trahit , sed quoniam irritat facultatem animalem vt sanguinẽ & spiritum ad partem dolentem mittat , quemadmodum & 13.lib.de Method.meden.docuit.Rursus quod in præsenti loco dixit: Ita igitur dolor attrahit,in dolore affectas partes, fluxionẽ Græca litera habet, οὕτως ἄρα καὶ ἡ ὀδύνη ῥεῦμα τοῖς ὀδυνωμένοις ἐπάγει μορίοις, quod est,sic igitur dolor fluxionẽ inciat ad partes dolentes. Verbum enim ἐπάγω, non minus irrito,aut incito,quàm attraho significat:irritare autem fluxiones dolorem, cõcedimus modo iam exposito. Quod tamen Gale.lib.de sangu.missione, cap.8.dixit: Dolor enim ad se sanguinem ἐπισπᾶται, id est,euellit : non aliter intelligi debet quàm partibus expellentibus ad expulsionem excitatis: nam tristis sensus non est cur trahere possit nisi vt causa sine qua non , dictum sit sanguinem euellere. Attractionis autem causæ ab Auicenna tres statuũtur: sit enim attractio à virtute,vt cùm magnes attrahit ferrum:à vacuo,vt cùm aqua ascendit per syringã: à calore,vt cùm ignis trahit per ellychnium sepum, aut oleum , sed tamen tractionem quæ fit à calore dicit reducendam esse ad eam quæ fit à vacuo , itaque duæ erũnt in genere tractionis causæ, facultas, & vacuum. Quod quàm falsum sit facilè probatur, siquidem tractionem quæ fit à calido,reducere ad vacuum non licet: nam vacuum nihil est, neque in rerum natura consistit. Non ergo erit alicuius motus causa. Si dixeris res moueri ad implendum vacuum, aut trahi ne detur vacuum,constat quòd dũ flamma candelæ trahit calore oleum , inferior olei pars non ascendit gratia vitandi vacuum. Nam aër

Quomodo intelligendũ sit dolorem trahere.

Quot sint tractionis causæ.

proximus faciliùs succedere potest quàm sepum, aut oleum:& ad vacuum vitandum semper quæ tenuia sunt & leuiora succedere prius & celerius solent:vt inquit Galen.lib.3.de natural.facul. Rursus cùm manus frictione incalescunt,aut sine frictione vbi igni admouentur nullo dolore accedente , sed solo calore tractio fit à calido , sine periculo vacui. Rursus quæritur à quo trahitur aër , qui succedit, cùm euacuatur vas angusti orificij,quod nõ dicent. Nos verò tractionem fieri à facultate non dubitamus, nam membra nostri corporis sic trahunt alimentum:quam tractionem Galen. dicit fieri à qualitatis conuenientia,& est tractio à similitudine secundum substantiam,hæc verò in mixtione primorum elementorum consistit. Talis est tractio , qua magnes trahit ferrum,& qua medicamenta trahunt humores , cum quibus eam seruant similitudinem in modo mixtionis. Has etiam appellant proprietates philosophi ac medici , de quibus infrà latius dicemus. Alter modus tractionis fit à calore , & is est duplex : nam calor aliquando seruit ratione instrumenti ipsi formæ trahenti , vt in tractione alimenti , seruit membris trahentibus, aut medicamentis purgantibus in trahendis & expurgandis humoribus,quæ omnia ferè calore, vt instrumento vtuntur, sicuti & electrum perfricatum trahit celerius , vsum calore, vt instrumento. Calor quoque nonnunquam trahit per se , nam ferrum aut lapis vbi incaluerint carni superposita , ad eam partem sanguinem allicient, & thapsia sanguinem trahit ad partem cui superponitur,cùm tamen non trahat ipsum familiaritate substantiæ , sed solo calore. Et notum est partes corporis incalescentes ad se excrementa quoque trahere,vt venulæ exsiccatę tempore æstiuo , quam tractionem constat non fieri à similitudine secundum substantiam: huius tractionis meminit Gal.in præsenti cap.De tractione verò quæ fit successione ad id quod vacuatur , dubium videtur,quo pacto quod non est trahit,aut quænam sit causa à qua iste motus proueniat , quo aliquid succedit ad id quod loco fecessit. In vacuis itaque euitandis , vna duarum causarum tractionem efficit,aut arbitraria, aut naturalis : arbitraria, vt cùm per fistulam quis sugendo trahit aërem , animali facultate distendente thoracem , ac inde pulmonem,quem aër subingreditur tractus à facultate libera. Quòd tamen aqua sequatur ab eadem facultate fit,quod inde constat,quia quantum grauitatis habet aqua quæ ascendit,tantum conatum apponit is qui ipsam trahit , thoracis distentione. Similiter in Euripo , cuius alterũ orificium sit in vase aquæ, & alterum extra , post quàm ad exterius orificium tracta est aqua,reliqua deducitur à grauitate partis descendentis , quæ maior est grauitate partis quæ est ab angulo superiori Euripi vsque ad aquam, trahit autem reliquum post se , quoniam minus graue trahitur à magis graui: grauitas namque maior ducit deorsum partem euius est , & reliquum simili modo. Quoniam continua sunt sic vt eorum continuitas solui non possit , nisi præsente alio corpore potente locum intermedium implere, ita vt rerum continuitas nunquam cesset. Et quia magis graue non insequitur motum minus grauis , sed econtrario , inde fiet vt id quod succedit ad motum alterius,non insequatur ipsum à natura,vt quidam putant , dicentes aquam ascendere gratia vitandi vacuum à natura vniuersali , à qua omnia contendunt ad conseruandam rerum continuitatem. Si namque aqua à natura moueretur ascendens , non egeret potentia grauitatis trahentis maiori propria

 graui

grauitate, ſed non aſcendit niſi à maiori grauitate cogatur, neque a libera facultate trahente, niſi ipſa conatum maiorem reſiſtētia aquæ appoſuerit. Non ergo ſecundum naturam ſequitur, ſed violentia trahitur. A cauſa itaq; naturali hæc tractio fit, hoc eſt, à grauitate in contrarium ducente, quamuis motus à libera facultate inchoatus fuerit. Sine qua nonnunquam fit vt à ſula cauſa naturali tractio fiat, continuitatis ratione. Vt cùm ventus aliquis agitatur à cauſa naturali, quem aër ſequitur, continuitatis ratione: naturalis enim cauſa quæ ventum agitauit, mouit ventum ipſum immediatè, mediatè verò aërem qui pòſt ſuccedit. Nec diſputamus modò an conſecutione ad id quod vacuatur, aut mouetur, trahatur aliud, aut gratia vitandi vacuum. Id tãtùm docere volumus cuiuſuis talis motus cauſam eſſe voluntariam, aut naturalem mouētem, & inchoantē motũ, quē mediatè ſequitur aliud mobile, quod violenter trahitur, niſi fortè is motus illi foret ſecundùm naturam. Vt ſi quid deſcenderet certa quadam celeritate ſecundum naturam, traheretur tamen continuitatis ratione, maiori celeritate. Torquent autem nonnullos philoſophantes in hoc loco duo problemata. Primum eſt, quare aqua per lanam contortam aſcendit, ita vt vaſis in quo altera pars immergitur, totam exhauriat aquam. *Egregia duo problemata.* Ad quod dicemus aquam vt omne agens naturale contendere vt contraria ſibi aſſimilet à natura ſua, & id maiori conatu quàm in proprio loco manere, quod conſtat de flamma ignis, quæ ſæpe ad comburēdam ſtuppam, aut ſulphur deſcendit. Neque tamen ſemper, ſed cùm occaſio ſe offert commutandi aliquod tale in ſuã naturam. Sic etiam aqua minutas partes aëris contentas intra contortam lanam, mutare contendens, aſcendit. Neque tamen id ſemper facit, ſed cùm alicui ſolido aut firmo corpori inniti poteſt. Fugat autē partes aëris ab eo loco quibus ſuccedit. Neque dicendum eſt ibidem generari aquam loco aëris: *Eorũ ſolutio.* nam eo dato non minueretur quantitas aquæ vaſis, quod fieri videmus. Hinc ſequitur ſolutio ſecundi problematis. Quare aqua aſcendit per ſpongiam ex parte immerſam aquæ, & idem facit per terræ glebam, aut calcis. Aſcendit enim appetitu naturali quo contendit, vt aridum ſubiectum humidum ac ſibi ſimile reddat, quod conſequitur, vbi ſenſim per poros ſpongiæ, aut terræ aſcendens, ſingulas ipſius partes humectet. Vincit tamen naturalis appetitus aſſimilandi, & vincendi contrarium, eum appetitum quo per grauitatem contendit ad deſcendendum, & in proprio loco permanendum. Quemadmodum de igne deſcendente diximus. Licet id non ſemper fieri contingat. Sed vbi diſpoſitio, & opportunitas ſuperandi contrariũ ſe obtulerit. Et ignis fumo alicui innitatur, aqua verò alicui corpori firmo. Rurſus ad inſtitutũ redeamus, humorum fluxus excitatur à termino à quo motus inchoat, aut à termino in quem finitur, vt cùm ſanguis à vaſis magnis fluit ad pedem, vbi efficit inflammationem. Fiet igitur, vt aut vaſa magna ipſum mittãt, aut à paruis trahatur, vtrunque modum fluxionis coadiuuant ſpatium intermedium, calore, & amplitudine, & partis recipientis poſitus. A parte tranſmittente fluxio oritur, cum ſubuenire tentat parti alicui dolenti, tunc enim ſanguis & ſpiritus ab aliis ad ipſam mittuntur. Aliquando verò à parte tranſmittente fluxio habet ortũ, quoties ipſa à contentis moleſtatur, & robuſta eſt. Moleſtatur verò, aut ipſorum acredine, aut grauitate, aut aliena qualitate. Robuſta verò pars, aut eſt, aut fit cùm attēperatur, aut aſtringitur. A parte verò recipiente fluxio concitatur nõnunquam, aut naturali facultate trahente: quod fit familiaritate ſubſtantiæ, à qua cum alimento trahitur quandoque excrementi copia. Concitatur quoque fluxio à calore partis, nam calor trahit à natura ſua, maximè qui igneus, & aridus eſt. Trahit verò maxima ex parte liquida ac humida: quoniam calidum horum inferiorum, quod actu tale eſt, humida eget materia. Coadiuuant fluxiones in parte recipiente, ſitus, & laxitas, & imbecillitas partis, aut à natura, aut tempore facta. Argenterius tamen omnia hæc quæ diximus ſubuertere conatur, nullam attractionem fieri dicens à vacuo calore, aut dolore. De vacuo quidem trahere non poſſe affirmamus. Fallitur tamen, quoniam putat aërem ſuapte natura ſequi in vaſis alicuius euacuatione, aut aquam in fiſtulam aëre excluſo ſe inſinuare, non trahi. Quod quàm falſum ſit docuimus ſupra, vbi enim aqua aërem ſequitur, violentia eget, & potentia ſua grauitate maiori. Tractionem verò quæ à calore fit, ipſe negat: ſi enim humores ad partem calidam confluunt, non eſt id quoniam trahuntur, ſed quoniam calore humores funduntur, & locus amplior redditur, in quem tanquam ampliorem ſe effundunt. Præterea (inquit) ſi calor attraheret, retineret quoque. Omne enim quod attrahit, ob id attrahit, vt attracto fruatur, quod retineri debet: calor autem non retinet. Rurſus ſi calor trahit, cur non etiam trahet lapides & ligna. Sed quam validæ ſint rationes iſtæ notum eſt, quàm etiam falſa ſit eius opinio. Conſtat enim ſuccinum calefactum, vehementius quàm ante trahere, quod non fieret, niſi calor tractionem coadiuuaret, vbi tamen palea non rareſcit, neque effunditur. Rurſus humores aſcendunt ad partes ſuperiores corporis, cùm immodicè incaleſcunt, & inferiores partes deſerunt, ſed ſuapte natura in eas partes non aſcenderent, quamuis loca illa ampla admodum fierent: quoniam graues ſunt, trahuntur ergo. Ad id verò quod addit, Si calor attraheret, retineret ſimiliter, maxima hæc falſa eſt: nam facultas naturalis attractrix non eſt eadem cum retinente, ergo aliquid attrahit, quod non retinet. Præter id quòd calor ipſe, quod attrahit aliquandiu retinet, & ignis calore ſepum trahens ipſum retinet, & ſibi aſſimilat, quod ſine tempore fieri non poſſet. Quod tamen calor ligna aut lapides non trahat, hinc fit: quoniam non cedunt tractioni, & quoniam humidis commutationi aptis eget calor, vt eis foueatur, vt diximus. Multa quoque caloris vi ad partes trahuntur, quæ poſtea, vt aliena à parte expultrice pelluntur, vt cùm venulæ exſiccatæ æſtiuo tempore ichores ad ſe trahunt. Dolor verò quam trahendi vim habeat, aut quomodo fluxiones commoueat diximus. Partium etiam ſitum decliuem coadiuuare fluxiones notum eſt. Vapores quoque in caput recipi, ſitus eius eſt in cauſa. Verumtamen vaporum concurſus in caput fluxio non eſt, ſed eorum euaporationis impedimentum. Quod pariter Argenterius exiſtimat. Nullam partem poſſe fluxionem trahendo mouere, quoniam nullum membrum trahit, niſi quod ſibi conuenit, & quod retinere debet, non tamen quod ipſum grauare poſſit, eſt falſum. Nam cum alimento excrementa quoque trahuntur, quæ deinde grauant, & expelluntur: & natura quamuis id tantùm trahere intendat, quod ſibi conuenit, vbi eũm eo malum mixtum fuerit & inutile, vtrumque trahit. At cùm bonum ſibi adiunxerit, reliquum excernit, quod nonnunquam ipſa parte vtili maius eſt quantitate. Fluxionis itaque cauſæ, quot, qualéſve ſint ſup. diximus.

CAPVT

CAPVT XVI.

Xcrementum igitur quod decubuit ex vna
parte in aliam, interdum adeò multum
prauúmque est, vt partis laborantis fluxio-
ne lædat vires: interdum adeò mite ac exi-
guum, vt suscipiens corpus minimè offen-
dat. Si igitur adeò debilitet vires vt exoluantur, nec prate-
rea euincant ea quæ prius vincebant, tunc sanguinem pu-
trefieri necesse est duplici ratione: & quia humor minimè
euictus à calore proprio reliquam habet in putredinem
mutationem: & quia simul cum excrementis putrescenti-
bus putrescit. Sin non tantum lædat vires vt exoluta peni-
tus quiescant, semipraus & tanquam semiputris in tali
constitutione sanguis efficitur: vicinitate quidē putrescen-
tium excrementorum simul putrescens, persistens tamen in
sua ipsius natura, quantum est in ratione facultatis ipsum
2 conficientis. Vtcunque autem se res habeat, accensus calor
per primam putredinem penitus acrior ac mordacior est,
quàm foret dum per naturam haberet, atque tantùm cre-
scit, quantum natura ipsa excrementorum sufficiat. Hæc
enim talem habent proportionem ad calorem ex eis accen-
sum, qualem ligna ad ignem obtinent. Hæc tamen minimè
in infinitum tempus sufficiunt ad alterationem: sed termi-
nus alterationis ipsis est humoris innati consumptio, nam
eo vsque cremari queunt, dum innatum habuerint humo-
rem: atque eo consumpto cremari desinunt, ac reliquia eo-
rum nominantur cinis. Quinetiam putrescentium humo-
rum similiter calor permanet dum prorsus sint assati, par
est autem reliquias humorum terrestres exiguas esse ne-
quaquam multas, quemadmodū lignorum: propterea quòd
in substantia eorum elementum humidum exuperat, non
siccum. Simili modo si libeat coquere humorum externo-
rum quempiam, vt oleum aut vinum, terrestre quidem eius
quam minimum relinquetur, reliquum autem totum exte-
nuatum, in vaporem atque aerem discedet. Itaque tota sub-
stantia feruefactorum humorum ex putredine extenuato-
rum ab ipso calore in ambientem dispargitur per vigorem
inclinationémque febrium. Remanet autem iam excre-
mentum omnino exiguum vel nullum in humoribus qui-
dem crassioribus exiguum, in serosioribus autem nullum.
3 Quòd si nulla debilitas extiterit virium partis inflamma-
tione laborantis, nec rursus mittantur excrementa: & mor-
bus solutus est, & posthac haud iterum febricitauerit ho-
mo, neque sequenti die, neque tertio quoque die, neq; quar-
to quoque. Quòd si ob eandem causam mittantur excre-
menta ob quam ab initio parti mittebantur, aut si hæc qui-
dem non amplius mittantur, sed permaneat virium debili-
tas denuò febricitare hominem necesse est. Subiiciatur enim
primùm facultas partis robusta, tempore verò interue-
niente eisdem in partibus quæ prius transmiserant, collecta
esse excrementa paria quantitate & qualitate his quæ ab
4 initio transmiserant. Hoc verò accidit his in quibus dispo-
sitio mittentium, & attractis ad ipsas alimenti quantitas
& qualitas eadem permanet. Necesse enim est æquale
ac simile quòd ab eadem alteratur facultate, æqualia ac
similia facere excrementa. Quinetiam tempus collectio-
nis eorum necessariò æquale erit. Partes enim quæ alun-
tur quoad similem habuerint constitutionem ab eodem
nutrita alimento, æqualia quantitate & similia qualita-
te, atque eodem temporis tractu colligent excrementa.
Quinetiam eadem circuitione incitantur ad expellenda
ea atque mittenda debilioribus. Siquidem tunc primum
expellendi facultas excitatur ad operationem suam, vbi
grauatur multitudine excrementorum, aut qualitate mo-
lestatur. Sed de his omnibus in commentariis de viribus
naturalibus definitum iam est: in quibus exercitatum
esse conuenit eum, qui, quæ nunc dicuntur, sit cum de-
monstratione intellecturus: magno quidem præmio ipsi
proposito ex tali contemplatione ad curandi viam & ra-
tionem. Nam vt alia omnia omittam quæ sum dicturus
in eo libro, vnius tantummodo faciam mentionem, quod
maximè quidem in promptu est, quódque ipsi sæpenumero
fecimus, ophthalmia scilicet per circuitionem repetentis.
Spero enim id non paruum incitamentum fore lectoribus
ad eam quam hoc loco tradimus cognoscendam doctrinam.
Contra enim quàm ii qui se nominant ab oculorum cura-
tione ophthalmicos, curauimus semper huiusmodi ophthal-
miam. Nam cum illi semper oculis negotium facesserent,
nos interdum purgatione, interdum balneo, interdum me-
ri potione (vt Hippocrates dicit) interdum sanguinis
missione, interdum vtrisque vel clystere cum sanguinis
missione vsi sumus: atque interdum statim his adhibitis
desinit, quandoque etiam vbi capiti fuisset prospectum.
Omnes enim qui ita curati sunt, aut omnino accessionem
non habuerunt, aut semel solùm: sed multo leuiorem quàm
prius. Sed de curatoriis discretionibus ac de indiciis, neque
quam est hoc loco agendum. Ceterùm quòd accidat inter-
dum totum caput aut minimè affectum, sed sanguine pra-
uo atque excrementoso nutritum, colligere excrementa
plura ac vitiosiora quam ante, ita vt nequaquam eis suf-
ficiant naturales effluxus ac perspiratus, sed cogatur na-
tura expellere excrementum ad aliquam partem debilio-
rem, aut si humores secundum naturam se habeant, ipsum
autem affectum sit, aut etiam ambo concurrant, colligi
excrementa, atque decumbere in aliquam partem, præsens
sermo demonstrare studet. Etenim quoad decumbens hu-
mor similis fuerit, & capitis dispositio eadem, eousque
excrementa æquali colligentur tempore similia & æqualia,
& accessiones oculorum similes erunt. Simili modo & si
non totius capitis, at certè vnius alicuius in eo partis,
aut meningum, aut cerebri ipsius fuerit aliqua dispositio,
ita vt ex tali nutrimento colligat tantum taléque excre-
mentum tanto tempore: deinde expellat excrementum id
tunc primùm quum ab eo insigniter molestatur: accidet
& tunc per circuitionem infestari vel oculos, vel aures, vel
aliquid aliud tale, in quod debilius expulsum fuerit ex-
crementum. Vt igitur in oculis, vel auribus, ac pedibus
& aliis multis partibus talibus perspicuè videtur fieri ac-
cessio per circuitionem, & quemadmodum ostensum est:
quid mirum in pleuritide, & peripneumonia & phrenити-
de, & aliis omnibus quorum non licet intueri inflamma-
tiones, similiter fluere excrementum? nullo alio ipsa par-
te inflammatione obsessa affectu laborante peculiari ac
proprio ad dictorum generationem quàm quòd mittentibus
excrementa eo tempore imbecillior est. Neque etiam illud 5
mirum videri debet, quod non eodem tempore colligantur
omnia excrementa. Quòd enim neque qui defertur ratio-
ne alimenti sanguis semper similis est, neque dispositio par-
tium quæ aluntur eadem. idcirco aliud alii tempus satis est
ad tanti excrementi collectionem. A quo primùm natu-
ra partis molestatur, cogitúrque veluti alienum, à se id
quod molestat expellere. Neque porro mirandum est ip- 6
sarum accessionum longitudinem inæqualem esse, cùm
enim neque genus, neque multitudo excrementorum vna
sit, neque similiter accendi in omnibus, neque discuti con-
uenit. Nam plura quidem & frigidiora, & glutinosa, &
crassa longiores committunt accessiones: pauciora autem
& calidiora & tenuiora breuiores: conducente ad id non
paruum totius corporis constitutione eo tempore & virium
robore. Corpus enim rarius breuiores quantum in se est, 7
efficit accessiones, densius autem longiores. Et robur quidem
virium, breuiores: debilitas autem, multo longiores. Facul-
tas enim valida promptius a se expellit id quod est alie-
num: corporis autem raritas, minimè detinet id quod effer-
tur. Quocirca ita affectis citò euacuari excrementum ne-
cesse est: si etiam alia similia existant. Pari ratione quibus
è contrario corpus afficitur, iis necesse est esse longiorem ex-
cretionem

cretionem excrementorum, debiliter expellente excrementa facultate: detinente autem ea quæ efferuntur, angustia meatuum. Omnibus autem simul concurrentibus, aut breuissima, aut longissima accessio fit. Longissima quidem ob crassitiem & multitudinem excrementi ac virium imbecillitatem, meatuúmque angustiam: breuissima autem, ob tenuitatem, & paucitatem excrementi, & robur virium ac viarum amplitudinem. Simili modo nec quam ob causam accessiones quædam desinant ad integritatem, quædam verò non, difficile est inuenire. Quoties enim prioris accessionis tempus adeò breue fuerit, vt priusquam secunda incipiat, iam prima desierit: medium principij secundæ, priorisque finis interuallum totum sine febre existit. Sed vbi secunda prius incipiat, quàm prior omnino soluatur, nihil harum medium relinquitur. Hoc igitur (vt diximus) fit, quum facultas partis excrementa recipientis sui similis esse pergit, hoc est, adhuc vt anteà, sanguinem qui in ipsa habetur vincit.

COMMENTARIVS.

IN præsenti cap. docere intendit qua ratione sanguis qui est partis alimentum, nonnunquam putrescit simul cum excremento perueniente ad partem, quæ tentatur fluxione, aliquando verò non: vt inde notum euadat causas accessionum aliquando esse in transmittentibus excrementa, aliquando in transmittentibus, & suscipientibus: nonnunquam in his tantùm quæ in ipsis ea aceruabunt. Quod autem pars fluxionem recipiens ab excremẽtis lædatur, euenit ea natura influentis excrementi. Nam multum & deprauatum vires partis suscipientis lędit, paucum & benignũ, minimè. Si ergo excrementum prauum & multum fuerit in tantum vt vires partis offendat, & alimentum quod secundum naturam ei suppetere solebat, superati nõ possit, idem sanguis alimentitius putrescet duplici ratione, tum quia quod non euincitur à natura, id corrumpi & putrefieri necessum est (occupatur enim statim à calore præter naturam) tum etiam quia excrementa putrescentia coniuncta sanguini, quamuis benigno, ipsum putredine inficient. Serpit enim calor putredinalis ab vno in alterum subiectum. Exẽplum est aceruus pomorum, in quo si pomum, aut vnum tantùm putrescat, totum aceruum corrumpit. Quòd si excrementum non adeò multum, aut prauum fuerit, vt vires partis dissoluat, (quod vtraq; ratione fieri potest, aut multitudine, aut prauitate) non putrescet sanguis adeò malè, sed semiputris fiet, ob consensum excremẽti commixti: semibonum verò à natura coquente superante, atque quoquo modo in sui substantiam commutante. Quod tamen haberut conficientis, Græcè scribitur [illegible], hoc est, conficientis.

Secunda pars incipit (Vtcunque) in qua postquam dixit corruptionem fluxionis, & sanguinis contenti in parte oriri, quoniam fluxio ipsa membrum implet & obstructione facta calor præter naturam excitatur, & sanguis aut per consensum partis putrescentis tantùm, aut simul reddita parte imbecilliori: tunc læsa parte aut ipsa non læsa, hoc vnum fieri necessum esse dicit, vt calor præter naturam in excremento accendatur, & crescat ad quantitatem humoris putrescentis. Ad quod non parum facit natura ipsius humoris: nam maior calor accenditur in bile flaua, minor in pituita. Copia itaque humoris maior, maiorem accendit flammam, quod igni etiam contingit in lignis accensis. Maior enim in maiori copia lignorum accenditur. Seruat autem analogiam ignis ad calorem putredinalem, ligna verò ad excrementum. Seruant quoq; alia in re similitudinem: nam quemadmodum ignis non durat perpetuò in lignis, sed interim dum ligna humorem habent, ita putredinosus calor tandiu in humoribus & corporis excrementis seruatur, quamdiu ipsa humorem retinent. Communis enim est ratio caloris ignis horum inferiorum, & mixtorum omnium, vt sine humore conspicui seruati non possint: hæc satis euidens ratio erit longitudinis accessionum. Non tamen sunt in omni re excrementa & ligna similia: nam ligna cùm sint ex materia terrena, post combustionem cinerem relinquunt notæ quantitatis, humores tamen putridi qui ad finem assantur nullum, aut quàm paucissimum relinquunt post assationem, humida enim, & aquea substantia. Et ea ipsis humoribus & excrementis, qui tenues sunt, & serosi, nullum omnino: qui verò crassi, quàm paucissimum relinquunt cinerem. Humidum namque ac tenue subiectum à calore in vaporem in totum extenuatur, & exhalat. Quod in accessionibus fit hunc in modum: Excrementum primò incipit à calore præter naturam occupari, ac putrefieri, deinde calor accenditur peruenitque ad magnam inflammationem pro quantitate, & natura humoris, qui putrescit, donec ad summum vigorem peruentum sit, in quo exuri iam incipit prædictum excrementum & humore sensim deficiente, remittit vehementiam calor, ac sequitur inclinatio, in qua ferè in totum aut omnino absumitur excrementum, & calor præter naturam finitur ob subiecti defectum. Talia sunt accessionum tempora. Circa quæ animaduersione dignum, quòd Gale. hoc in loco calorem putrefacientem non distinguit à calore assante præterquã quòd ab initio dum subiectum humidum est putrefacit, postea verò coniunctus siccitati assat. Inquit enim, Quinetiã putrescentium humorum similiter calor permanet donec prorsus sint assati. Calor itaque is qui ab initio putrefacit ad finem assat, siccitati iunctus, & ab assatione eius relinquitur, non à putredine. Adde his omnibus, quòd quamuis calor assans sit febris, in numero putridarum recensetur: nam cùm sanguis nimia assatione transit in melancholiam, febris procedens vel à sanguine, vel à melancholia putrida est, & calor potius assans quàm putrefaciens est. Interim enim dum in sanguine multus aderat humor, putrescebat: ad finem verò cùm paucus relinquebatur, assabatur potius, & Galen. præassationem eam appellat.

Tertia pars incipit (Quod si nulla) finita iam accessione ob humoris assationem, scrutari decet, quęnam sit causa quare altera accessio ipsam sequatur, aut non. Aut enim pars ipsa ea præcedente, ac iam finita accessione remanet robusta, nullum manifestum languorem perpessa, aut eum patitur. Si nullum, aut pars quæ primò transmittit excrementum, simile priori rursus generat, ac transmittit, & inde sequetur accessio secunda. Aut non generat & mittit prædictum excrementum, & æger liber omnino manebit, nunquàm redeunte accessione. Quòd si pars ea prima accessione languorem passa fuerit, vel ipsa sola satisfaciet ad alteram inducendam accessionem. Generabitur namque in ipsa excrementum, & aceruatum ibidem putrescet, & accessionem alteram efficiet, non aliter quàm vbi aliunde sibi transmissum foret. Quòd si duæ causæ permanserint, nempe partis imbecillitas, & à membro generante excrementum, similis transmissio priori, diuersæ quædam & mixtæ fient accessiones, de quibus infrà dicemus.

Pars

Pars quarta incipit (Subiiciatur enim) dixerat excramentum decumbens in partem aliquã, aliquando ipsam reddere imbecillem, aliquando non. Huius secũdi exemplum scribit in hac parte, vt doceat adhuc manente parte robusta posse sequi accessiones ob dispositionem membri transmittentis. Nam posito quòd pars robusta, & qualis antè permaneat, sic etiam & membrum transmittens simile permanens, parem quantitatem alimenti suscipiat: & qualitate simili, necessum erit simile excrementum in ipso colligi, ei quod ante priorem accessionem, siue excrementi transmissioné collectum fuit, idque eodem præfinito tempore fiet: nam à similibus omnino causis similes sequuntur effectus. Causam verò efficientem proponimus eandem, nẽpe membri generantis dispositionem, & materiã, siue alimentum consimile: similis igitur priori fiet accessio, & quæ pari temporis interuallo sequetur cũ tempore collectionis primi excremẽti, idem intellige de tertia, & reliquis accessionibus, & excrementorum collectionibus. Nam postquàm excrementa genita, & collecta fuerint simili modo, & tempore trudentur, constante vt antè expultrice facultate, quæ ea quæ similiter molestãt, aut quantitate grauãtia, aut qualitatis acrimonia mordentia, excernit. Verum de facultatibus, & excretionibus quę à membris fiunt in libris de nat. fac. multa dixerat. Quantum itaq; aduertendæ sint membrorum transmittentiũ dispositiones exẽplo docet. Inflãmationes namque oculorum ipse curauit, doctrinã Hippocratis secutus, qui Aphor. 31. sect. 6. dixit, dolores oculorum, meri potio, aut balneum, aut fomentum, aut venæ sectio, aut medicamentum eporum soluit, quorum remediorum balneum, sanguinis missio & expurgãs medicamentum, partibus transmittentibus prospiciunt; quemadmodum si quis capiti transmittenti admoueret ea quæ aut humorem resoluerent, aut eius generationem impedirent, & quibusdam paucæ accessiones post dicta remedia fiebant, quibusdam nullæ. Quòd simili modo ægris euenire viderunt, qui nos ad visendos ipsos sequuti sunt. Expedit autem vti vno, aut pluribus horum remediorũ, vt Gale. quod multo aliter faciebant medici qui se Oculistas appellabant, qui tantummodo oculis remedia adhibebant. Verùm etiam est, quod probare nititur Gal. similia excrementa generari & aceruari ad sequẽtem accessionem, ac simili modo transmitti, vbi similis fuerit dispositio humoris peruenientis ad alendam particulam. Vbi enim capitis consimilis fuerit dispositio, & ipsum validum fuerit, alimentum tamen fuerit vitiosum simile præcedenti, similiter accidet, vt non sufficientibus naturalibus meatibus ad expurgationem, & secũdum naturam factam dissolutionem, quod reliquum est ad partẽ alteram mittatur ordinatè, & pari temporis mensura, vel alimento vtili existente, capitis dispositio praua ex eo generet excrementum dictum, & ipsum transmittat, quod maximè fiet, si in vtrisq; sit prædicta causa in membro imbecillitas, aut intemperies, in alimento verò, prauitas. Quod pariter fiet, vbi non caput ipsum, sed aliqua ex membranis ipsius quæ excrementum generet, & ipsum cùm grauet, aut mordeat, & quantitate simile priori sit, in oculos, nares, aut aures transfundat. Ex quibus satis notum euadet, quàm possit quæuis pars causa accessionis esse, ac transmissionis ordinatę per circuitus. Nam vbi excrementum ordinatis temporibus, ac definitis generatur, & traditur, & in membro recipiente putrescens febrem efficit, circuitus febriles ordinatos sequi necessum erit. Parem rationem esse dicit de accessionibus quæ fiunt internis partibus laborantibus inflammatione, cum his quæ fiũt in oculis, pedibus, aut auribus. Nam quẽadmodum ob solum affectum partis transmittentis, accessiones oculis eueniunt, quamuis ipsi secundũ naturam se habeant, quoniã illi minus validi sunt quàm caput, ita in phrenitide, peripneumonia, & pleuritide fiet, partibus, inquã, patientibus robustis, accessiones ordinatas fieri, ob affectũ partium transmittentiũ, & generantiũ excremẽta. Hoc vno addito quòd quæ recipiunt, minus validæ transmittentibus sunt.

Quinta pars incipit (Neque etiam vbi) postquam docuit qua ratione accessiones ordinatæ succedũt, ac eisdem omnino temporibus, docet quare fit vt nonnunquam tempus anticipent, aut postponant. Nam id fieri potest ratione alimenti, quod dissimile occurrens parti alendæ, dissimilis congestionis causa erit, citius enim congeretur excrementum ex deteriori sanguine, tardius ex minus malo. Idem poterit efficere partis generãtis temperatura, quæ deterior citius aceruabit excrementorum copiã, eam quæ cogat ad excretionem, vnde sequatur accessio modo dicto. Vbi legitur (sed de curatoriis discretionibus & indiciis) Græcè habetur, ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν θεραπευτικῶν διορισμῶν, καὶ γνωρισμάτων, hoc est, de curatoriis quidem definitionibus, & considerationibus.

In sexta parte, quæ incipit (Neque porrò) reddit causas longitudinis, & breuitatis accessionum, qui namque nouerunt excrementorum facientium accessiones naturam, & corporum constitutiones diuersas, non admirabuntur, etsi viderint quasdam ex ipsis lõgas, quasdam verò breues. Quoniam neque similia sunt in omnibus excrementa, neque consimiliter accenduntur, nec consimiliter discutiuntur. Ex ratione excrementorum magna est differẽtia: nam multum, frigidum, crassum, lentum, lõgiores efficit accessiones, quoniam vnaquæque ipsarum tandiu durat, donec humor accensus discutiatur. Rursus excrementa calidiora, pauciora, ac tenuiora, breuiores efficiũt accessiones, contraria ratione. Corporis quoque constitutio non parũ conducit ad longitudinem & breuitatem accessionum: nam densitas, & obstructio meatuum longam efficit accessionem, raritas & amplitudo breuem. Rursus ex facultate, languida quidem, longiores efficit accessiones ob defectum facultatis coquentis, & expellentis, & caloris discutientis: fortis verò contraria ratione, breues. Itaque coniunctis simul causis omnibus longitudinis accessionum, ipsæ fient longissimæ, & coniunctis in vno causis omnibus breuitatis, in eo fient breuissimæ: mediæ verò fient lõgitudinis, vbi mixtæ fuerint prædictæ causæ. Hæc quæ diximus de longitudine & breuitate accessionum, non tantùm in eis vera sunt, sed in ipsis morbis qui ex multis accessionibus sunt cõstituti, & in illis qui sine accessionibus fiũt. Quòd enim quiuis talis, longus aut breuis fiat, ex natura humoris peccantis ortum habet, & ex corporis patientis dispositione, nempe ex constructura, & temperatura, ac facultate, à quarum robore pendent coctio, & excretio humorum, siue excrementorum, redundantium, accedunt his omnibus causæ externæ. *Quare febriles paroxysmi sint modo lõgi modo breues.*

In septima parte, quæ incipit (Simili modo) non esse inuentu difficile, inquit, quare ex accessionibus quædam finiantur ad infebricitationem, siue ad integritatem: quædam verò non. Nam cùm accessiones adeò breues sunt, vt præcedens prius finiatur, quàm sequẽs succedat, id tempus sine febre erit: in his tamen quæ sunt adeò lõgæ, vt sequens ante fuerit cedat,

cedat, quàm præcedens finiatur, nullnm aderit intetuallum, aut tēpus sine febre, hæc notissima sunt. Soluit itaque Galen. quatuot quæstiones: primam mouit capite præcedenti, quam soluit in præsenti, dicens non esse admitabiles accessionum tepetentias, eis qui nouerunt ordinatas ipsarum causas, ordinatos, ac similes effectus allaturas. Rursus io quiota parte huius cap. non esse admiratione dignū docuit, quòd citcuitos otdioem non seruent. Tertium dubium soluit patte sexta non esse admirabile dicens, quasdam ex accessionibus esse longas, ac quasdam breues: & ad finem in hac septima patte quartum soluit dubium, dicens, simili modo noo esse mirum, quòd ex accessionibus quædam petueniant ad integritatem, quædam verò noo.

CAPVT XVII.

Vòd si quando debilis efficiatur, idque ei causa sit cur non excrementa solùm, sed ipse etiam sanguis corrumpatur ac putrefiat, & febris accendatur: alterum inde quoque initium orietur circuitu repetentium accessionum. At si quidem prædictus adhuc seruetur calor, duplex erit genus febrium inter se amplexarum. Si verò ille quidem desinat, dispositio verò suscipientis fluxionem permaneat, quæ de mittente sunt dicta prius, de hac intelliges. Hæc enim pars efficiet in se quædam excrementa duplici ratione, quemadmodum & illa, tū quia prauus est sanguis contentus in ea, tum quia facultas debilis est. Nec secus si ex quauis causa reddita sit interdum debilis partis dispositio: adeò vt onus ipsi potius quam alimentum sit sanguis adiectus. Corrūpetur enim, & si calidus fuerit, facilè putrescet. Si verò subfrigidus ac pituitosus, non statim quidem: sed processu temporis is quoque eandem suscipiet dispositionem. Quinetiam vbi nequeat concoquere qualibet pars genita in se excrementa, aut expellere ad aliam, tale sibiipsi initium febricitādi, quale ea quæ transmittit alteri adfert. Cur autem nequeat alteri mittere excrementa, prima quidem causa est in viribus mittentis suscipientisque: altera autem in viarum obstructione, quæ
2 *à glutinosis, crassis, & multis fieri solet humoribus. Nihil igitur miri est, si etiam absque eo quòd altera mittat alteri excrementum (quemadmodum caput oculis mittebat) ex excrementis in ipsa adhuc manentibus in eandem suscipiens aliena dispositionem deuenerit. Quæ enim obstruxerunt naturales effluxus, processu temporis ea quoque putrescant necesse est: & causa sint oportet ob quam multitudo excrementorum in parte minimè vacuetur, & vt solita erat diffletur. Putrescunt igitur vt illa ea quoque quæ posteà colliguntur, & omnia simul accendunt statim in parte caliditatem febrilem. Supra autem indicauimus vbi accenditur quædam vel etiam augetur caliditas, in eam partem ab aliis sanguinem defluere. Itaque necesse est, vt tempore quo defluit, partes illæ refrigerentur sanguine destitutæ: pars autem affecta grauetur atque distendatur: & qui defluxit sanguis alteretur propter duas causas, & quia putrescentibus iam excrementis permiscetur, & quia impactus minimè difflatur.*
3 *Quocirca succenditur instar lignorum humidiorum confertim in exiguam flammam coniectorum, atque id tempus omne initium accessionis appellatur. Vbi verò calor superat materiam, appellatur incrementum & ascensus, tale tempus. Atque eo tempore augetur calor iam multus, vt non solùm deurat locum ipsum, qui veluti causa quædam putredinis est, sed iam per continuitatem depascatur vniuersum corpus: & vbi ad summum peruenerunt feruorem qui accenduntur humores: appellatur vigor talis pars accessionis. Vniuersum verò ignitum esse videtur tunc ægroti corpus, calore in vniuerso animali æqualiter intenso: deinde si quidem humores tenues sint, ac facultas valida, & corpus rarum, pars plurima feruefactorum humorum fusa in sudorem vacuatur. Quòd si crassi fuerint, ac expultrix facultas debilis, & viæ angustæ, nihil quidem sensibile effluit: sed solùm id quod ita extenuatum est vt in habitus tenuis transierit naturam, appellatur autem id tempus inclinatio, quæ perspiratio quædam est humorum feruefactorum. Sed vbi in parte dispositio perma-* 4
neat, necesse est alterum in ea gigni excrementum: cùm quod rursus in eam attrahitur alimentum: non planè totum vincatur. Quod rursus (vt ante docuimus) & ab excrementis putridis in parte ipsa relictis, & ab ipsa propria prauitate, initium putredinis suscipit, & vbi admodum incaluerit, rursus decumbit in ipsam, vt prius dictus ex aliis animalis partibus sanguis, rursúsque eodem modo, initium, incrementum, vigor & inclinatio accessionis fit. Atque hoc certo ambitu tantisper fit, dum affectus in parte primum gignente excrementa seruatur.

COMMENTARIVS.

DOcuerat io præcedenti eapite modum quo genetantur aceessiones, vbi pars aliqna transmittat alteti excrementa, & ea quæ recipit nō languet, tunc eoim accessiones sequuntur omnino dispositionem partis mittentis, à qna diffinitur quantitas, & qualitas, & tempus generationis exetemētotum. Nunc verò doeet modum generationis accessiooum, vbi pats ipsa exeremeota suscipiens labotauerit, ae distemperetut, aut vi excrementi aliunde transmissi, aut ob causam quamnis, & id duplici modo. Nam aut pars recipiens languet, parte mittente, adhuc generante & mittente excrementum, aut languet ipsa sola, ttansmittente restituta, & non amplius genetante, aut tránsmittente exerementa. Si primnm, accessiones fient duobua ordinibus. Quorum altet insequitut dispositionem membri transmittentis, alter dispositionem suscipientis, quod sua mala qualitate, ae distemperie aceruabit excrementa definitis temporibus, quæ puttescentia aeeessiones efficient sequentes membri ipsius vt generantis dispositionem, & aliæ aceessiones iosequentut ordinem quem exigit pars transmittens. Quod si in parte recipiente telinquatur praua dispositio, aut genita ab excrementis, ibidem susceptis, & putrescentibus, ant ab alia eausa quauis illi euenetit intemperies, sanata parte tránsmittente, accessiones fient, quæ insequentur dispositionem membri aceruantis io seipso excrementa: noo aliter quam si aliūde genita ad ipsnm mandarentut, quæ in alio ab ipso eontingerent, vbi generans adeò robustum esset ad excretionem, vt alterum excrementum in se genitū transmitteret. Quod fiet, nisi obstauerit partis imbecillitas, aut meatuum obstructio. Cùm enim alimeotum in parte contentum onus parti redditur, id non superat, sed in ipsa (nisi in aliam transmittatur) putrescet, quia noo regitur à natura, & quia meatus partis obstruit. Putrescit autem, aut celerius, aut tardius ob temperaturam, quam tetinet: nam calidum excrementum, citius: frigidnm & pituitosum tardius, ad quod noo parum agit membri ipsius intemperies, & meatuum obstructionis magnitudo.

In secunda parte quæ incipit (Nihil igitur) modū genetationis aceessionis febrilis docet, quamuis aliunde non mittātur exerementa, sed in parte contenta putrescant. Nam ipsa exorementa sibi ipsis causa puttedinis sunt, quoniam meatus obstruunt, & transpiratum cohibent, vnde putrescere necesse

est

est temporis processu, quemadmodum & cum his quæcumque post colliguntur ex alimento non debitè confecto, à quibus febris fiet, ad cor transmisso vapore. Fiet itaque hoc modo accessio, pars recipit, aut generat excrementum, id putrescit ob facultatis partis imbecillitatem, & meatuum obstructionem, pars incalescens ad se trahit ex aliis partibus sanguinem, vnde fit vt aliæ à quibus trahitur refrigerentur, tractus verò sanguis cum excremento incalescit, & febrem accendit. Hæc verò tandiu durat donec excrementum efferuescens dissoluatur.

In tertia parte, quæ incipit (Quocirca) docet singulas partes accessionis distinguere, comparans totam accessionem incendio lignorum viridium: cùm enim hæc exiguæ cuidam flammæ superfunduntur, suffocant interim flammam, quæ à multitudine opprimente parua admodum redditur. Talis dispositio accidit calori nostro, qui in partibus internis recluditur, vbi à multitudine excrementorum opprimitur, pariter & à multitudine sanguinis ad partes calidiores recurrentis. Hoc est accessionis initium, quod non est aliquod principiorum morborum neque enim est primus morbi insultus, neque trium dierum spatium, neque tempus cruditatis, sed tempus particularis accessionis, in quo calor in intimis partibus oppressus tenetur, nondum foris se ostendens. Cùm verò iam calor accendi incipit, & elucescere, ac materiam ipsam inflammando superare, id tempus appellatur ἐπίδοσις, καὶ ἀνάβασις, hoc est incrementum, & ascensus, euenit autem, vt per id tempus non tantùm pars ipsa in qua primum calor accendi cœpit inflammetur, sed in vniuersum corpus is calor sensim accendatur, & augeatur in toto corpore, & qui in augmento erat inæqualis, æqualis atque consimilis certo modo reddatur, & ad summam magnitudinem perueniat, éstque id tempus, ἀκμὴ, id est, vigor accessionis. Deinde sequitur inclinatio, fitque vno duorum modorum: nam quod accensum est ac putret, aut tenue est, & corporis meatus valentes, & facultas expultrix robusta, & fiet sudore, ipsius diminutio, & accessionis inclinatio: aut meatus sunt occlusi, aut angusti, & humores crassi, & facultas languida, & accessio inclinabit euacuatione sensum effugiente, caloris febrilis actione.

In quarta parte, quæ incipit (Sed vbi) ostendit qua ratione finita iam accessione, altera redeat. Nam vbi in parte in qua primùm putruit excrementum, talis remanserit dispositio qualis ab initio fuit. Simile excrementum priori aggregabitur, quod simul cum sanguine deueniente ad ipsam putrescet, & sequentem efficiet accessionem. Cuius causa consistet in particulæ dispositione, & excrementi ibidé relicti prauitate, maximè verò si id quod in partem decumbit, trahitúrque, eiusdem fuerit malitiæ. Aderunt etiam huic accessioni talia tempora, qualia in priori dicta sunt, principium, augmentum, status & inclinatio. Libro verò de temporibus morbi, *Accessionis febrilis tempora quæ & quot.* Galenus accessionis tempora, ac totius circuitus enarrauit, hæc sunt, principiũ, inæqualitas, augmentum, vigor, inclinatio, integritas. Vna periodus omnia hæc tempora continet: accessio verò aliquando significat principium, augmentum, & statum morbi: aliquando omnia prædicta tempora, dempta integritate. Principium itaque id tempus est in quo calor innatus recluditur, & extremæ partes algent, calore intus suffocato, pulsus quoque paruus, & tardus redditur. Quo tempore in tertianis febribus rigent ægroti. Per hoc tempus morbus in generatione existit, quamuis ab initio, id est, à primo ipso insultu eiusdem naturæ morbus fit. Inde sequitur inæqualitas, in qua calor in intimis partibus accendi incipit, non tamen in extremis se ostendit. Accedítque in pulsu magna inæqualitas, & in calore. Nam veluti flamma à multitudine lignorum viridium aliquando pullulat, & reuiuiscere videtur, ac rursus oppressa detinetur, ita calor per id tempus iam se ostendit veluti excandescens, iam verò oppressus cohibetur: quas mutationes & inæqualitates pulsus insequitur. Post id tempus sequitur augmentũ, in quo calor ad extimas partes extenditur, & ad maiorem gradum ascendit, donec ad summum perueniat, quamobrem ascensus dicitur. Hoc sequitur summus vigor, in quo calor febrilis talis permanet qualis à principio existit, nulla sensata mutatione facta, sed in eodem statu calor manet, quare status meritò dictus est. Hoc sequitur inclinatio, humore putrescente, aut dissoluto, aut sudore emisso, aut in locum aliquem transmisso. Inde sequitur integritas, siue ἀπυρεξία in quibusdã: nam non omnes accessiones ad infebricitationẽ finiuntur, quamuis de intermittentium genere sint. *Nota.* Habent quoque hæc accessionis tempora singula tres partes: nam principium, primam partem habet similem principio, & postremam ascensui, & mediam, medium modum seruantem. Sic de aliis temporibus. Præter hæc verò sunt & alia morborum generalia tempora 4. similia animantium ætatibus, principium, augmentum, status, & inclinatio. Quæ ob id generalia dicuntur, quoniam totum ipsum morbum comprehendunt, non vnicam tantùm accessionem, vt prædicta. Principium verò tribus dicitur modis, vt de primo morbi insultu, & de spatio trium dierum, & de tempore cruditatis, de quibus libro primo prognost. in nostris expositionibus multa diximus. Sed tamen hoc in loco principium significare volumus tempus quo morbus crudus est, qualis cum venoso genere laborante, vt in febribus, vrina aquosa mingitur, tenuis, aut turbida ac sic permanens, aut futura turbida, aut rufa tenuis. Augmentum verò est tempus in quo iam se ostendunt coctionis notæ, sed aut remissæ, aut non consimili modo perseuerantes. Aut cùm mingitur vrina nonnunquam syncera, aliquando verò cum sedimento bono, aut nebula, aut appendiculo apparente. Vigor verò iam ostendit integras coctionis notas, ac perseuerantes. His tamen adhuc apparentibus, si humoris copia ac febrilis calor minuatur, inclinatio fit, quæ vera appellatur, & quæ ex coctione nullam habet peculiarem sibi notam. Humor enim aut est crudus, aut semicoctus, aut integrè coctus: primum ostendit principium, secundum augmentum, tertium vigorem: nam humor qui summè coctus est, amplius coqui non potest, proinde Galen. libr. de gener. temp. morb. postquàm principium, augmentum, & statum coctione cognoscere docuit, de inclinatione dixit. Inde rursus declinatio, qua & symptomatum magnitudo, & humorum copia, cessabit. Non ergo distinguit inclinationem coctione, sed quantitate humorum, & symptomatum, his similia tempora respondent vlceribus, & inflammationibus, quorum notæ ex pure, aut sputo sumuntur. De his tamen libro 2. prognost. in nostris expositionibus multa diximus. An tamen morbus omnis quatuor tempora contineat, dubium est apud medicos, à quo nullus iuniorum se potuit extricare, quamuis innumeras paginas sophismatis impleuerint. Ego verò, vt soleo, breui quæstionem absoluam, & quod verum existimo, id tantùm referam: esset enim valde molestum lectoribus aliorum nugas referre, at-

que confutare. Itaque ex morbis quidam sunt salubres, & quidam lethales, & ex salubribus quidam habent causam, quidam verò sine ipsa sunt: ex his quæ causam habent, quidam iudicantur, quidam solutione finiuntur. Incipiunt quoque ex ipsis quidam ab humore crudo, quidam ab humore cocto. Si itaque morbus salubris sit, siue incipiat ab humore crudo, siue cocto, & siue finiatur coctione, siue crisi, quatuor habebit tempora suæ magnitudinis. Cùm enim magnitudinem quandam effatu dignam assequatur, non potuit non incipere, & antequam perueniret ad summum vigorem, non potuit non augeri, & deinde ad summam peruenire magnitudinem, ad finem verò inclinare: id enim omnibus natura datum est, quæ oriuntur, & occidunt. Quod pariter docent animalia ac plantæ. Talis quoque morbus quantũ attinet ad accidentia, siue symptomata, non potuit non habere 4. tempora. Quoniam vbi morbus salubris est, accidentia diuersam magnitudinem habere non possunt, sine tribus temporibus primis, post quæ 4. ad salutem exigitur. Tempora verò coctionis integra numero non habebit, etsi inceperit ab humore crudo: nam potest fieri, vt coctus iam humor febrem putridam efficere incipiat, diaria febre præcedente, vt 1. lib. diximus. Carebit autem morbus principio, & augmento. Non etiam habent morbi salubres coctionis inclinationem, habent ergo huiusmodi morbi, incipientes à crudo humore tria tempora, tali nota coctionis differentia. Quidam duo, aut incipientes ab humore parum cocto, quidam vnum incipientes ab humore integrè cocto: non sunt tamen hæc vera tempora, sed solummodo ea quæ morbi essentiam comitantur, & veram ipsius magnitudinem efficiunt. Tempora verò symptomatum non sunt morbi tempora, sed notæ diuersæ distinctæ magnitudine, & paruitate, quæ ostendunt quàm benignè, aut malignè morbus se habeat, aut quantus sit. Tempora rursus coctionis, morbi tempora non sunt, sed in morbis considerantur diuersa ad significandam periculi differentiam, & ad instituendam victus rationem. Quòd si morbus fuerit lethalis, poterit habere vnum tantùm, aut duo, aut tria tempora vera morbi, non tamen 4. Nam vbi æger moriatur in principio, vnicum tantùm tempus in morbo fuit: si in augmento, duo: si in summo vigore, tria. Nam in vera morbi declinatione æger non moritur, nisi altero subsequente morbo, aut vi alicuius symptomatis, à causa morbifica alia à morbo facti. Cui sententiæ quis obiicere posset. Nam qui moritur, morbum eo maiorem pati non potuit; omnis ergo vita defunctus, in summo vigore & maxima morbi magnitudine mortuus est. Ad quod respondemus, multos mori in augmento morbi, & multos in eiusdem initio, id est, dum morbus conficitur, & generatur, modo supra dicto. Nam qui moritur refrigeratis extremis, calore nondum extenso vsque ad pedes, is moritur in principio, & qui calore iam extenso moritur, cæterùm non peruenit morbus ad eam magnitudinem, quæ in morbis eius generis solet sperari, is moritur in augmento essentiæ morbi. Similiter fieri poterit, vt in augmento, & principio, & vigore symptomatum moriatur. Et in principio, & augmento coctionis, non tamen in vigore coctionis, hoc est, apparentibus integris signis coctionis perseuerantibus & accedente crisi. Nisi humore in partem alteram translato, quam ob causam dixerat Hippocrat. Acutorum morborum non omnino certa sunt salutis, aut mortis præsagia. Ex immaterialibus quoque salubribus omnes habent quatuor tempora, licet quædam habere possint obscura. Lethales verò quidam carent vigore, quoniã ægri ante ipsum pereunt, quidam sola carent declinatione, & omnes carent ipsa. Diuersa quæstio est, sed admodum difficilis apud iuniores medicos, an cum summa coctione humoris facientis morbum, possit adesse summa morbi vehementia, atque magnitudo. Nos verò hoc in loco longum vale dicemus aliorum inutili loquacitati, sed tantùm id quod verum esse credimus, breui statuemus. Id ergo dubium non versatur circa lethales morbos, in quibus summa coctio nunquàm adest, sed circa salubres, & eos etiam qui ab humore pendent. In his enim licebit singula coctionis tempora inuicem conferre. Vt principium quod malignitatem habet, & periculum minatur magnitudine oppressionis, & quoniam interim nihil certi ferre potest medicus (nisi aut morbi longitudinem, aut ex imbecillitate facultatis periculũ) dum nondũ signum aliquod coctionis apparet. Augmentũ verò periculum ingerit ægro ob calorem, oppressionẽ, multitudinẽ, vt causis: & coctionis defectu, vt signo. Status tamẽ magnum ostendit ipsum morbum, inflammationes enim, & vehementissimæ febres sunt per id tempus, & pulsus ostẽdit sua magnitudine, celeritate, & crebritate, quàm magnus sit morbus. Non tamen sunt idem magnitudo, & malignitas, vt lib. 3. prognost. in nostris expositionibus docuimus. Morbi namque multi maligni sunt, ac parui vt alij magni ac minimè maligni, de quorũ numero sunt febres maximæ, sed valdè salubres. Distingũtur similiter signis, nam febris maligna ex symptomatis cognoscitur, quæ post sequuntur, quæ morbi morem ostendunt. Magnitudo tamen ea propriis notis siue ex magnitudine signorũ quæ pathognomonica appellantur, siue passionis significatiua. Vt febris magnitudo cognoscitur ex magnitudine caloris, & morbi lateralis magnitudo, ex doloris vehementia & reliquis, & tumores apparentes ex quantitate habent magnitudinem. Vnum notum est in summo morbi vigore & signis integris coctionis apparentibus, non posse morbum esse valdè malignum, neque periculosum. Tunc enim omni periculo morbus vacat, cùm ad summam coctionem morbus peruenit. An tamen habeat eo tempore summam magnitudinẽ, quæ est in morbi essentia (non in dictis symptomatis, quæ morem morbi monstrant) in vniuersum vnam ferre sententiam non licet. Nam ex eis quidam eandem humorum peccantiũ copiam reseruant, aut parem: quidam minorem multò, quidam etiã maiorem aggregant ab initio in statũ coctionis. Vnde fit, vt illi in quibus æqualis humorũ copia manet, & in quibus maior accrescit, morbus cum summa coctione maximam habeat magnitudinem. Magna enim copia humoris putrescentis magnam edit flammam, quæ magnã efficit febrem: metitur enim febris calore præter naturam, qui maior est in summo vigore, cùm coctiones fiunt, & humor non est diminutus manifestè. Neque enim verum est, quod putant, magnam putredinem facere magnam febrem, vbi quis per magnam, malignam, & prauam putredinem significet, sed eam efficit magnitudo caloris & copia humoris incalescentis: quæ duæ causæ magnam febrem efficiunt, quoniam ob eas maxima copia vaporum ad cor mittitur. Hæ autem causæ in vigore dicto maximæ sunt, copia, inquam, humoris, & caloris feruor, siue humoris ebullitio. Quod etiam in dubium vertunt, an coctio procedens à principio in summum vigorem putredinem impediat (quod magni faciunt) luce clariùs existit: nam co-

ctio

ctio aut procedit in humore qui corrigi potest, & ad benignum (quod aiunt) reduci, & morbus summè coctus in his ad sanitatem perductus erit. Hæc enim est coctio de qua in arte medi. dictum est, facere cessare putredinem manente substantia. Aut pendet morbus ab humore qui non reducitur ad benignnm, sed coctus eget euacuatione. Hæc autẽ coctio eadem est cũ putredine, vt suprà lib. 1. cap. 8. dixit Galenus, putredinem nempe qua pus generatur nonnihil coctionis habere. Cùm ergo summa coctio fit, putredo quoque adest, sed non maligna, ea tamen quæ sufficit morbum efficere maximum. Processerunt autem ab initio coctio, & putredo, vt motus vnicus à duobus agentibus procedens: hi sunt calor innatus, & extraneus. Ineptum ergo est quod dicunt motus hos esse contrarios, ac non posse simul in eadem materia procedere, ob id maximè, quòd si duo motus essent cùm tendãt in eundem terminum, vt puris generationem, non erunt contrarij: motus namq; contrarij ad terminos contrarios sunt. De numero horũ morborũ sunt multæ febres continuæ & continentes, & ferè omnes inflammationes tendentes ad suppurationem, in quibus humor ad vigorem vsque congeritur, & suppuratur. Hi enim in summo vigore cocti sunt. Et summam habent magnitudinem. In his itaq; cum summa coctione somma adest magnitudo, sine malitia, aut periculo. De quibus Gal. libr. 1. de crisibus. cap. 17. inquit: Quemadmodũ igitur iam suppurata inflammatione, febrem in summo vigore consistere non contingit, aut dolorem obuiare, ita neque si quicquam vrinis subster exquisitæ optimum. Quo in loco pro malignitate summum vigorem dixit: quemadmodum in commen. 29. sectionis 2. Apho. vbi morbum fortiorem pro deteriori dixit. Inquit enim de morborum symptomatis loquens: Dispositio namque ex qua hæc generantur, quam & morbum nominamus, non omnino dum morbus consit, est fortior, sed in his qui saluari debent multò melior. Hoc enim loco meliorem opposuerit forti, quoniam per fortitudinem, prauitatem intellexit. Hæc igitur duo loca non obuiant his quę diximus, sed potius nostram confirmant sententiam. Quidam verò morbi sunt in summo vigore minores, in quibus humor non seruatur ad iudicium, neque aceruatur ad suppurationem, vt morbus lateralis, & omnes inflammationes quæ membrana integuntur tenuiore, à quibus perpetuò aliquid resudat. Et multæ febres quæ ante summum vigorem diminutas quasdam efficiũt indicationes, & in quibus sensim humor discutitur ac diminuitur vsq; ad finem. Qui etiam sunt in duplici genere: nam aut vnica contensione diminuuntur ab initio ad finem, aut prius manifestè augentur, deinde ad indicium accedentes diminuuntur. Omnes hi cùm ad summam coctionem perueniunt minores sunt, in quibus non adest cum summa suæ essentiæ magnitudine, summa coctio. Quidam enim eorum ab initio summam habuerunt magnitudinem, non sensatis initio, & augmento, quidam in augmento habuerunt summam magnitudinem, augmento sensato, sed inde diminuti fuerunt ad coctionem perfectam quam assecuti fuerunt cùm parua aderat humoris peccantis quantitas. Hæc est causa quare in morbo laterali, cum os madescit, & talia spuuntur, qualia oportet, dolores pleuriticorum spontę cessant; quoniam in illis manifestè minuitur humorum copia dum ad summam peruenitur coctionem, & morbus atque eius symptomata fiunt minora, nã dicti spuere cœperunt ante id, sed non tale quale decebat. In febribus item euenit vt nonnunquam diminuatur humor sensim ab initio, in quibus statim adfuit summus vigor in principio & crudo morbo, & is vigor essentiæ morbi, non coctionis status est, (non enim coincidunt in ipso.) Nonnunquam verò augentur ad aliquod tempus, à quo diminuuntur vsq; ad iudicium, & summam morbi coctionem, qui morbi habuerunt in augmento summam magnitudinem. Sunt ergo tres modi febrium atque omnium morborum: quidam enim sunt statim maximi, deinde semper diminuunt quantitatem, quidam augentur statim, & cùm peruenerint ad rertam magnitudinem deinde diminuunt ipsam vsque in summam coctionem: quidam semper augentur vsque in summam coctionem, cum qua adest summus ipsorum vigor. Quorum omnium Hippoc. meminit lib. 1. de morb. pop. part. 3. cum inquit: Sunt autem modi & status & accessiones singulorum hatum febrium, tum continuatum, tum intermittentium, vt ibi gratia. Siquidem continua febris quibusdam ab initio floret, & viget maximè, atque ad grauius deducit. Circa verò iudiciũ, & simul cum iudicio attenuatur, aliis molliter incipit latentérque: sed diebus singulis increscit, & exacerbat, circa iudicium verò & in iudicio, satis elucet: aliis mansuetè incipit, increscit & exacerbat, & vbi quadamtenus viguerit rursus ad iudicium vsque, & circa iudicium remittitur. Contingunt autem hæc, fiúntque omni in febre, & omni morbo. Distinxit quoque Galenus libro tertio de rat. vict. acu. comment. vlt. morbos in eos qui cum coctione summam habent symptomatum vehementiam, qui tunc maximi quamuis sint, maligni non sunt, & eos qui cum coctione ipsam remittunt. Itaque vt diximus, non vna ferenda est sententia in omnibus. Vtilis autem quammaximè est hæc morborum diuisio, atque membrorum cognitio ad statuendam rectam victus rationem in morbis pro dispositione ipsorum, & eorundem magnitudine, & naturæ circa causæ morbi coctionem occupatione, & symptomatum vehementia. Cùm enim symptomata maiora sunt, & febris maior, & natura coctioni maximè vacat, summa inedia & extrema ciborum tenuitate vti decet, in contrariis ac mediis contrario, ac medio modo.

CAPVT XVIII.

T verò dispositio talis duplex est: altera quidem partis debilitas per quam gignuntur excrementa: altera verò ex ipsis quotidie genitis collecta. Caue enim putes in vasis externis in quibus elixa cibaria nidorulenta euaserunt dispositionem quandam relinqui: in partibus autem in quibus humores putrescunt, nullam permanere. Quum sanè hæc affectio ægrè soluatur, quoties vniuersum corpus malis humoribus abundet: ac plethoricum sit, multoq́; ægrius quoties in his fuerit angustia omnium meatuum partis excrementa educentium, quemadmodum & sanatio subsequetur, sic & meatus expurgentur, vt partis meatus fluxiles sint, & vires roborentur & dispositio corrigatur, & vniuersum corpus neque malis humoribus scateat, neque plethoricum sit. Quandiu autem hæc permanent, circuitionem accessionum permanere necesse est. Similiter accidit in mulieribus. In eis enim quoad similis causa & æqualis permaneat menstruorum, eadem eorum circuitio retinetur. Sed de his omnibus in libro de rheumaticis dispositionibus latius docuimus: & nunc immorari diutius in confirmandis iis quæ ante demonstrata sunt,

a

minimè conuenit: neque præterire capita rerum in præsens
3 *vtilium. Maximè autem vtile est cognoscere, quòd aliquæ partes aliis transmittunt fluxiones, quemadmodum caput oculis: quædam verò ab excrementis in se genitis initium febricitandi suscipiunt: & quòd his omnibus commune excrementorum putredo est. Proprium verò singulis, huic quidem infarctio, ac stipatio vasorum aut ex humore glutinoso, vel crasso, vel multo: alteri verò angustia meatuum vel sensibilium, vel minimè sensibilium: alijs autem quòd omnia spacia vacua in toto ipsius corpore sunt oppleta & ab his plenitudo ad vires, quemadmodum in libro de ple-*
4 *nitudine docuimus. Febrium igitur circuitione repetentium haud scio an vlla generationis causa omissa sit. Earum autem quæ ordine carent, nonnullæ ob humoris mutationem, nonnullæ ob rationis victus errorem, ad eiusmodi constitutionem deueniunt. Sanguis igitur putrescens maximè mutatur: quoniam, vt antè diximus, partim flaua bilis, partim atra efficitur. Quantùm igitur humores in corpore ægro mutantur, tantum & circuitiones accessionum. Quocirca minimè mirum videri debet, per tales mutationes ordinem quoque mutari. Mutantur verò maximè, vbi qui incipit putrefieri in aliqua parte alius existit, alius autem ex aliis defluit, qui aut in illis solis tales habebatur, aut in toto animalis corpore exuperabat. Nec secus quæcunque ægri in victus ratione delinquunt, hæc quoque nihilò minus corrumpunt circuitionis ordinem. Vt enim in sanis prauus victus morborum causa est, eodem modo vel magis etiam in ægris, ex iis quæ deliquerint, accessiones inordinatæ existunt. Nec solùm adhuc ægrotantes, sed etiam quo tempore à morbis se recolligunt promptè ex quouis delicto læduntur. Quocirca per omnem insignem læsionem vel præuentæ multum circuitiones coguntur, aut diuersi generis à prioribus quasdam gignunt, à quibus accessionum ordo corrumpitur. Sæpè verò ob implexionem circuitionum incognitam medicis, ægri visi sunt pati inordinatas accessiones. Sed tales ordinum permutationes reuera non sunt: sed tantummodo videntur. Quæcunque autem reuera sunt, aut ob permutationem humorum committentium febres, aut ob errorem in victus ratione efficiuntur. Reliquum porrò synochorum genus (quarum totum tempus vna accessio est, aut semper æqualis, aut decrescens, aut increscens vsque ad iudicium) ex tali causa fieri solet, qualem omnium febrium Praxagoras statuit, humorum in caua vena putredinem esse existimans, sed absolutior sermo ac verior hoc modo euadet. Quicunque circuitionibus quibusdam repetunt morbi, partium superuenientibus dispositionibus, vel mittentium, vel suscipientium, vel gignentium, vel trahentium excrementa, eo quo paulò suprà diximus modo. Qui verò sine circuitione fatigant, in his nullus locus peculiaris affectus est: sed humores in venis & arteriis omnibus, maximéque qui in maximis & calidissimis sunt, aut ob aliquam aliam causam vt in diariis, aut etiam ob putredinem fermefacti, accendunt febrem vnam continuam, ab initio vsque ad finem minimè intermittentem, eatenus durantem, ac deterentem hominem, quoad gignentes eam humores sint consumpti, aut concocti, aut vtrumque passi.*

Vnde procedat febrium ἀταξία.

Nota.

COMMENTARIVS.

Dixerat dispositionem membri generantis excrementa esse causam reditus accessionis, siue id membrum generet, & aceruet excrementa, siue generet ac transmittat ipsa. Dispositionem autem dictam duplicem esse refert: nam aut est partis imbecillitas quæ sequitur ipsius intemperiem factam, aut est dispositio fiens, quæ sequitur malitiam excrementorum ibidem corruptorum. Quod sic suadet, nam non est rationi consonum ex cibis nidorulentis in olla elixis nidorem quendam relinqui, & in parte in qua succus aliquis putrescit nullā relinqui dispositionem fientem, aut intemperiem, aut cinerem feruefactorum humorum, aut vtrunque. Ob has quidem causas redit affectio, nec cessat. Tunc verò minus poterit dispositio solui cùm corpus totum prauis succis abundauerit, vel plethoram patiatur: multò minus verò si meatus partis in qua putrent excrementa fuerint occlusi, quemadmodum ob contrarias causas morbus finietur, vbi meatus (post accessionem) in tantum repurgentur, vt patens membrum reddatur, & vires roborentur, & dispositio corrigatur, & totum corpus nec plethora, nec cacochimia laboret. His enim dispositionibus manentibus non poterit non redire accessio, ac morbus perseuerare. Vbi legitur (quum sanè hæc affectio ægrè soluatur) Græcè ὅτι δὴ μᾶλλον ἀδύνατον λυθῆναι τὴν διάθεσιν, hoc est, tunc verò magis impossibile est solui dispositionem.

In secunda parte quæ incipit (Similiter accidit) fœminarum menses in exemplum adducit, qui ordinatis temporibus succedunt (nisi ob causas inordinatarum accessionum, quas dicemus) & ratio est: quoniam manente in corpore dispositione primò generante sanguinem ea copia qua superabundat, & manente robusta facultate expultrice, is expelletur, & euacuatio priori similis sequetur. Est autem dispositio calor eius naturæ, vt sanguinem generet copiosum, non tamen adeò vehemens, vt ipsum genitum atque abundantem discutere possit. Estque secundum naturam talis ad conseruationem speciei, & fœtus procreationem necessaria. Quod ergo secundum naturam ordine fit sanguine genito abundantiori, id in morbi generatione, ac transmissione excrementorum, subsequente ipsorum putrefactione.

In tertia parte quæ incipit, Maximè autem, in epilogo comprehendit causas omnes, à quibus accessiones fiunt, & repetunt. Nam aut principium febricitandi dedit causa transmittens excrementa, vt caput oculis, aut dispositio membri generantis ipsa, & ibidem ea continentis, quibus communis est eorum excrementorum putredo, diuersa tamen in diuersis partibus est putredinis causa. In quibusdam enim putrent humores: quoniam ipsorum vasa infarciuntur, atque obstructiones patiuntur, & id ob humorum lentorem, aut crassitudinem, aut multitudinem: omnia enim ista, ac singula possunt obstruere meatus. In aliis verò partibus id accidit ob vasorum ipsorum angustiam, siue vasa sint de effatu dignis, per quæ sanguis permeare solet, vel sint de effugientibus sensum. Aut eueniet putredo ob nimiam vasorum omnium plenitudinem, prohibito transpiratu, aut ob plenitudinem quæ ad vires comparatur, ob quam, putredinem sequi, suprà docuimus. Aduertendum, quòd in hoc loco triplicem vasorum dispositionem scripsit, ad quam sequitur putredo infarctionem, quæ ab ipso appellatur ἔμφραξις, & stipationem, quæ Græcis στέγνωσις, & angustiam, quæ στένωσις, infarctionem, & stipationem, dixit ab humoribus aut lentis, aut crassis, aut multis fieri: στένωσιν verò dixit, vasorum quæ manifesta sunt, aut quæ sensuum fugiunt angustiam, quæ tamen aut naturalis esse potest, aut à causis frigore, aut siccitate comprimentibus vasa, facta.

In quarta parte quæ incipit (Febrium igitur) postquam causas ordinatorum circuituum scripsit, addit modò causas inordinatorum. Sunt autem circuitus inordinati, qui diem mutāt, vt qui ex tertianariis fiunt quartanarij, aut aliter: causas namque

anticipa

Digitized by Google

anricipationis accessionum suprà scripserat cap. 16. part. 5. Causæ verò quæ ordinem peruertunt sunt, mutatio humotis facientis motbum io alteram naturam, & error commissus io victu. Primum constat: nsm si biliosus tertiansm efficit, & is assetor, transibit in melancholiam, & efficiet qusrtanam: & sanguis in parte piitrescens, pro parte transit in flauam, pto parte verò in stram bilem. Nunc ergo efficiet iettianam, nunc verò quartanam. Quod etiam fieri solet quoties humor putrescere incipit in patte aliqua, & alter alterios naturæ miritur ad eandem, siue in illa tantùm parte contineretur, siue in toto corpore redundaret. Quod fit, vbi in membro multa pituita putrescat, & aliunde perueniens bilis, quæ putredinis rempus anticipet, & diem accessionis peruertat. Aut vbi bilis in loco putresceret, & pituita adueniens eius motom retardaret, crassi quoque humores adustione geniti, post morbos acutos facere solent inordinatos circuitus, atque ob id quartanas mioantur: vt 3. lib. Prognostic. exposuimus. Sed hæc causa humorum mutatio est. Altera verò causa inordinatorum circuituum est error in victu commissus, qood quotidianum experimentum docet: nam si accessio hota sexta diei speratur, & æger in victu peccauerit (sunt hæc peccata circa res quas appellant non naturales, vt cibus, potus, somnus, vigilia, motus, quies, plenitudo, inanitio, & animi pathemata) eueniet mulið ante pro peccati magnitudine, ita vt nonnunquam integrú diem anticipet, quod hic appellat ordinis turbationem. Quod sanis etiam hominibus euenit: hi enim ægrotāt ob errores io victu commissos, & qui à morbis inualescunt solent recidiuare, ac retardare sanitatem. Rursum quemadmodum sanus qui victum perturbat, excretionum ordinem peruertit, vt horam mingendi, aut deiiciendi consuetam, sic æger ad victum erratum, excretionem aut corruptionem excrementorum facientium accessionem, in diem alterum permutabit. Scire quoque oportet, quòd sæpe accessiones diuersæ implexę medico imponuot, qui credit eas esse inordinatos circuitus, qui tamen tales non sunt, sed quæ re vera ordinis perturbationes sunt, vna duarum dictarum causarum eueniuot. Medicus tamen ignorans tertianam quartanæ complicitam, credit quartanam aliquando bis in die euenisse, aut diem anticipasse.

In quinta parte quæ incipit, Reliquum porrò, primum dubium de duobus propositis cap. 13. soluit, iam soluto secundo. Dubium fuit, quare ex febribus quædam ad 4. & 5. & 6. diem vnica tantùm accessione prorogantur, quales sunt synochæ febres. Quarum quædam perpetuò augentur ad iudicium vsque, quædam semper decrescunt, quædam eundem seruant tenorem. Harum continentium febrium causam dixit Praxagoras esse putredinem humorum in caua vena, rectè quidem dixisse videtur: nam huiusmodi continentium humores putrescentes efficiunt, cùm in partibus proximis cordi existunt. Sed tamen absolutior, & verior est, quæ scribitur hic à Galeno solutio, qui dubium vtrumque breui dissoluit. Morbi enim qui repetunt per accessiones, sequuntor dispositiones membrorum mittentium, aut suscipientium, aut generantium, vel habentium excrementa, quæ omnes causæ satis sunt expositæ. Quæ verò fiunt sine aliqua repetentis, sed vnica tantùm accessione finiuntur, ab humoribus fiunt, qui in nullo peculiari loco putrescunt, sed in omnibus à venis simul & arteriis, vel io maximis & calidissimis, & in his potissimum. Quod fit aut ob inflammationé ipsorum humorum qui in prædictis locis existunt, quemadmodum inflammantur spiritus in febre diaria: nam & hæc de natura diariarum febrium est, continens sine putredine: aut ob putredinem feroorem inferentem humoribus, quam dicimus continentem cum putredine. Hæ autem semel accensæ tamdiu durant, donec humor eas efficiens absumatur, aut coquatur, aut vtrunque patiatur. Suot hi modi quibus morbi solent finiri, ad salutem. Verumtamen antequàm operi extremam manum imponamus, dubium quod medici agitare solent hoc in loco prius absoluemus. Quoniam circa hanc & multas alias quæstiones medici, maximè tirones, meritò quidem inquirendæ veritatis gratia, solent exerceri; hoc est, An motus humorum ordinatus per circuitus fiat à causa mouéte manifesta, vel ab aliqua earum quas appellant occultas proprietates. Prius autem quid proprietas significet apud medicos & philosophos explanabimus: Auicenna namque lib. 2. fen. 1. cap. de eo quod comeditur, & bibitur, proprietatem docuit ipsam formam substantialem rei, cuius est proprietas. Dixit enim: sui verò substantia operans est, sui forma specifica agens, & est illa qua ipsum est id quod est. Cùm igitur ea quę agunt à substantia, sint quæ agunt aliquid à proprietate, erit proprietas forma ipsa specifica, ea verò est forma substantialis quæ rei speciem præbet. Per eandem quoque vnumquodque est id quod est. Homo, inquam, per animam rationalem, & planta forma sua vegetandi. Et rursus eodem cap. inquit. Et sua quidem operans substantia est illud quod per formam suæ speciei operatur, quam acquisiuit post complexionem. Constat autem hanc esse formam substantialem: hæc enim post temperamentum primorum elementorum, & qualitatum ipsorum acquiritur, inducitur enim substantialis forma in materia præcedentibus dispositionibus. Cùm itaque aliqua actio à nulla qualitatum ipsius agentis procedere potest, meritò ipsam ad formam agétis substantialem, siue ad ipsius substantiam referemus, à qua omnes actiones naturalium agentium procedere fatemur. Cæterùm ad quasdam ipsarum instrumentis notis vtitur, forma vt calore ad calefaciendum, vt ad alias quibusdam secundis qualitatibus, atque virtutibus. Sed tamen bilis tractionem, scammonium sua propria perficit forma, cui actio est retribuenda. Hæc proprietas quamuis accidens non sit, ex his quæ à rei essentia confluunt, hac ratione proprietas & rei proprium dicetur, quatenus omni, & soli, & semper rei conuenit. In medicaméris itaque formam substantialem specificam dicemos esse principiú actionis omnis quæ à proprietate procedit: & in membris nostri corporis dicemos alimenti attractionem à forma substátiali partis fieri. Idem etiam io plátis, idem in veneficis medicamétis, ex eiusdem doctrina dicemus. Posset tamen quis obiicere, nam arbor Persica io Ægyptum transposita, ex venefica facta est non venefica, verùm non mutauit formam substantialem: non ergo est forma substantialis ipsa proprietas venefica. Dicemus arborem formam suam substantialem non amisisse, neque arboris fructum alterius speciei factum. Non tamen efficit quod solebat, quoniam forma substantialis non agit sine instrumento, potissimùm exita suum subiectum, deest autem instrumentum qualitatum primorum elementorum & pristinum ex ipsis temperamentum. Inde verò reddita est arbor non mortifera. Galen. tamen proprietatem totam rei substantiam appellat: nam lib. 5. de simplicium medica. fac. cap. 16. inquit: Sed &

Vnde mutatio febrili.

Quid sit proprietas & forma specifica.

aliud est medicamentorum attrahentium genus, quod qualitatis familiaritate attrahit, id quod aliud est nihil, quàm totius substantiæ similitudine. Quod itaque nos medicamenta humores à proprietate trahere dicimus, ipse à totius substantię similitudine fieri asserit Et lib.4.cap.14. docere vult, quid intelligat cùm dicit aliquid agere à tota substantia, supponit autem nostri corporis partes constare 4. elementis, à quorum impari mensura omnia generantur, atque ex horum imparitate rerum proprietates perficiuntur, proprietas ergo apud ipsum modo mixtionis ex quatuor elementis perficitur, medicamenta itaque vt dixit, lib.5. de simpli. med. facul. cap. citato, à similitudine modi mixtionis ex elementis trahunt humores. Rursus membra ob eandem similitudinem trahunt sibi peculiaria alimenta, & quæ sibi sunt ex vsu, deinde alexiteria eadem ratione trahunt & agunt, quemadmodum venena totius substantiæ contrarietate. In his enim quatuor rerum generibus actiones à tota substantia siue à proprietate fiunt. Estque proprietas apud Galen. similitudo quædam, quæ perficitur modo mixtionis, aut contrarietas ab eodem modo mixtionis ex primis elementis orta. Vnde fit, vt tractiones fiant conuenientibus, trahente, & tracto in modo mixtionis, nempe vbi ea similia fuerint, neque tamen eadem, vt docuit Galen. lib.3. de simplic. medic. facul. cap.24. Nam scammonium bilem flauam trahit, quoniam in modo mixtionis ex elementis conueniunt, & cnicus pituitam, cum qua tamen intemperatura non conuenit: est pituita frigida, cnicus verò calidus, conueniunt tamen in modo mixtionis ex substantiis elementorum, quod tamen nō satis exponi potest, non enim est excessus, aut defectus elementorum, sed modus concursus substantiarum. Neque tamen hæc specie eadem esse debent: nam ferrum non trahit ferrum, neque magnes magnetem, neque scammonium alterum scammonium, sed magnes, ferrum & scammonium bilem, quibus in mixtionibus assimilantur. Contra hæc obiiciet aliquis, nam si tractio fit ob similitudinem in modo mixtionis, & scammonium simile est rhabarbaro, vnum trahet alterum, nempe (vti Galenus ipse dixit) quod validius est trahet reliquum. Esse autem hæc duo medicamenta similia constat, quia similia sunt in modo mistionis vni tertio, erunt ergo similia inuicem, sed tamen ea ratio inualida est, licet enim duo sunt vni tertio similia, non sequitur vt inuicem similia sint, ea nempe similitudine quæ ad tractionem exigitur. Vbi enim scammonium non valde simile sit bili, sed quátum ad tractionem est satis. Rursus & rhabarbarum alia ratione fuerit simile, sed parum, etiam fict vt scammonium & rhabarbarum adeo parum similia sint, vt neutrum possit alterum trahere. Crederē autem ego quòd si rhabarbari elisatio (aut quouis modo eius substantia liquata) in vasis contineretur, scammonium de potentia in actū reductum ipsum rhabarbarum non minus quàm bilem traheret, ob similitudinem mixtionis quam habet cum ipso. Iam verò Auerrois lib.5. suarum collectionum cap. 21. idem de proprietatibus sentire videtur, eas proportiones quasdam esse testatus: nam de attractione quæ fit à magnete loquens inquit: Hoc accidit propter proportionem, & conuenientiam quæ est inter ipsum & ferrum, & hæc proportio & conuenientia non est nisi in mensuris mixtionis elementorum, hoc est, in trahente & attracto, & propterea est possibile inuenire in vna re proprietates infinitas, & hoc est comparando entibus quasi infinitis.

Quid sit proprietas apud Gal.

Constat hinc ipsum velle proprietatem esse relationem, quæ oritur ab aliquo, quod est in rebus, quæ similes sunt, & quoniam cum infinitis rebus potest habere vna res similitudinem aliquam, fit vt infinitæ proprietates sint in eadem. Cùm ergo similitudo sit quædam relatio, sequitur vt proprietatem velit esse relationem, sequiturque Auerroum insecutum fuisse Galenum. Nam tractiones dicit fieri à proportione & conuenientia quæ est inter attrahens & attractū. Gal. verò à similitudine inter attrahens & attractum, quod idem est. Quod autem infinitas proprietates in vna re existere dicit ex comparatione ortas, docet proprietatem esse relationem, quæ tamen oritur à re ipsa, qua vnum alteri simile est, aut contrarium, si fuerit venenum corrumpens à totius substantiæ contrarietate. Sunt autem similia attrahēs & attractum in modo mixtionis ex elementis, inde ergo consurgit proprietas. Quod si dixerimus, vt par est, naturale temperamentum posse permutari, dicemus quoq; hanc relationem esse extrinsecus aduenientem, quæ corrumpi potest, manente fundamento & termino. Quòd si infinitæ tales sunt, & hæ sunt relationes, siue similitudines, non erit proprietas forma ipsa substantialis. Quoniam tamen similitudo dicta nihil mouere, aut trahere potest, dicemus in tractione omni, quæ fit à tota substantia, siue à proprietate, esse principium agendi siue causam efficientem præcipuam, & causam instrumentalem, & causam sine qua non, & finem cuius gratia, siue causam finalem. Præcipuum agens est forma substantialis trahentis, vt anima vegetatiua in carne & forma scammonij, aut rhabarbari trahentium bilem. Causa instrumentalis est temperamentum ex primis elementis, quo forma vtitur in omni mixto ad perficiendas actiones sibi debitas. Et est causa sine qua non relatio, aut similitudo, siue proportio trahentis ad tractum, sine qua tractio nullo modo fieret quæ substantiarum, siue modorum mixtionis elementis similitudine perficitur. Quòd enim medicamentum trahat, à forma sua habet, quòd tamen hoc trahat, & non illud, habet à similitudine qua assimilatur huic & non illi. Est etiam & finalis causa id gratia cuius attractiones inter similia tota substantia fiunt, nempe conseruatio sui, apperit enim vnumquodque seipsum conseruare, quod rectè fiet simili attracto, similia namq; similibus conseruantur, at verò contrarium venenum contrarietate, quæ relatio est agit, vt causa sine qua non, finis verò est contrarij assimilatio, & in specie perpetuitas. Rursus ad institutum redeamus. Dubium erat an reditus ordinatus accessionum fiat ab aliqua proprietate. Quam quæstionem quidam ex barbaris soluunt, statuentes in singulis humoribus singulas proprietates, quas etiam formas substantiales humorum esse dicunt, à quibus motus habent ordinatos, ita bilis à forma sua substantiali mouetur, tertio quoque die accedens; & pituita à sua forma habet principium motus quotidiani, vt melancholia quartani. Hac maximè moti ratione, quòd motus ordinatus bilis, quo mouetur per tertium, non potuit talis esse, nisi certam ac definitam causam haberet: est autem ipse ordinatus vt constat, ita vt non tantùm per tertium fiat, sed certis horis, & statutis, erit igitur eius certa, & statuta causa aliqua naturalis. Hæc autem non consistet in humorum quantitate, aut qualitate: nam quantitas humoris atque eius qualitas valde variantur, in diuersis temporibus & diuersis hominibus, & in eis accessiones per tertium fiunt. Non ergo pendet talis ordo à

quanti

quantitate, aut qualitate humoris mouendi, sed à forma substantiali, siue proprietate humoris: sed tamen hæc opinio nullo innititur fundamento. Primò quoniam tertianæ aut quartanæ reditus non fiunt adeò ordinati, vt non eueniant in ipsis multæ ordinis perturbationes. Nam visa est tertiana aliqua succedens alteri decem horis tempus anticipasse, & quædam easdem retardasse horas, & quandoque secunda ipsa die superuenisse, non expectata tertia. Rursus fallitur putans humorum quantitatem & dispositionem non esse causas certas: nam humor in ea quantitate, & cum eis qualitatibus generatur à membro generante ex dispositione eorum quæ ingesta sunt. Quæ alimenti loco ad partem generantem deducuntur, modò hæ satis notæ ac inuariatæ causæ sunt, aut quæ non plus variantur, quàm accessiones ipsas variari videamus. Poterunt ergo accessiones vt effectus membrorum dispositiones, atque alimentorum, vt causas sequi. Rursus si forma bilis ipsam moueret ad putredinē à vasis extra vasa ad accessionem: moueret quoque ipsam sanitatis tempore, quo maximè forma viget & suis instrumētis vti potest. Si dixerit aduersarius formam eam vel proprietatem non mouere humorem, nisi certa quantitas, ac certa aliqua dispositio in ipso accedant: hæc ergo sunt necessaria ad motum humoris. Sed hęc, vt ipse dixit, valde variantur. Non ergo habebunt accessiones causam aliquam certam, cuius gratia ipse voluit proprietatem dictam esse statuendam. Prætetea fœminis mensę quolibet purgationes eueniunt, cuius ordinatæ repetentiæ nulla est occulta proprietas. Idem fit in quibusdam colicis & podagricis morbis, semel aut bis quouis anno repetentibus, quod nulla humoris forma aut proprietas facit. Prætetea, si forma bilis bilem moueret tertio quoque die ipsa seipsam duceret ad corruptionem, quod non concedent. Nos verò Gal. mentem sequimur, qui cap. 16. & 17. docuit accessionum causas consistere in dispositionibus membrorum transmittentium, & suscipientium, & eorum quę ad partes ipsas laborantes deducuntur alimenti ratione. Vbi enim pars à qua transmissio fit aliqua intemperie laborauerit, ipsa alimentum corrumpet, quod postea transmittet, cùm aut copia excrementi grauetur, aut malitia qualitatis mordeatur. Quòd si non tantùm pars ipsa generans excrementum laborauerit, sed alimentum quod per venas in partem defertur prauum fit, duplici ratione in parte corrumpetur, atque celerius aceruabitur, quod excretum inferet accessionem, excernetur verò in partem quæ aut natura imbecilla facta est, vt cutis, aut occasione aliqua, vt morbo. Fit autem nonnunquam vt nullus labor fit in parte ipsa mittente, neque malum esse id quod mittitur: particulam tamen recipientem aliquo morbo laborare, cuius gratia id quod aduenit corrumpit, atque definitis temporibus ea quantitate aceruatur, vt ibidem putrescens morbum efficiat. Is verò eo ordine repetet, qui sequetur dispositionem partis generantis excrementum, & dispositionem eius quod ad partem deducitur alimenti ratione. Tunc autem accessiones fient sine transmissione excrementi de parte in partem, sed sola facta in parte cōgestione. Quòd si non tantùm pars generans excrementum laborauerit, sed pars ipsa suscipiens, aut ratione excrementi, quod aliquam potuit intemperiem inducere, aut quoniam alia occasione laborabat. Duo ordines accessionum infestabunt ægrum, alter sequetur dispositionē partis transmittentis, alter verò recipientis, ac corrumpentis. Interim verò accessiones repetent, dum in partibus remanserint prædictæ dispositiones, aut vnus ordo tantùm seruabitur: vbi in vna tantùm parte seruetur dispositio, accedente tamen materia quæ est in alimento, aut excremēto. Rursus si dispositio membri transmittentis, & recipientis, eadem est quæ corrumpit atque generat excrementum, alimenti suppetit eadem copia, quæ ante vsque in tertiam & reliquas accessiones, non tantùm tertia & reliquæ superuenient, sed eodem omnino interuallo temporis, ita vt si inter ptimam & secundam accessionem tempus triginta horarum interfuit, inter secundam & tertiam easdem triginta horas interesse sit necessum, sic quoque in reliquis accessionibus eueniet. Quòd si causæ accessionum hæ sunt, & hæ possunt modum dictum in qualitate dispositionis membrorum, & in qualitate, & quantitate alimentorum, & excrementorum seruare: non est cur ad certos hos ac statutos affectus alias causas certiores ac magis definitas inquiramus. Nec est cur motum violentum, quo humor ad suam corruptionem transmittitur, & qui ei omnino pręter naturam est, propriæ formæ substantiali humoris, aut alicui alteri proprietati ipsius rei motæ tribuamus, vt barbari. Bilis itaque tertio quoque die ea copia aceruatur, ac qualitatis malitia accrescit, vt eo tempore irritet expultricem facultatem ad sui excretionem, aut in parte contenta ibidem putrescat, quamuis non transmittatur. Pituita verò cuius magna copia est in corpore citius aggregatur atque obstruens putrescit in parte, aut grauans in alteram mittitur, vbi putrescet & accessiones efficiet quotidianas. Melancholia verò partim quoniam pauca est in corpore, partim quoniam putredini inepta, tardius putrescit, ac tardius aggregatur, & irritat, quare per quartam accidit. Hęc itaque omnia membrorum & humorum dispositiones sequuntur, quæ tam diu similia manent, quamdiu homo similem victus rationem seruauerit, & causæ omnes ipsum simili modo alterauerint, variaturque his variatis pari mensura.

CHRISTOPHORI A VEGA
MEDICI, AC PHILOSOPHI, IN COMPLVTENSI ACADEMIA PVBLICI Professoris Commentarius de Vrinis.

ILLVSTRISSIMO D. RODERICO GVMEZIO DE SYLVA, PRINCIPI EBVLENSI CHRISTOPHORVS A VEGA S. D.

NON paucis antè actis annis, vir Clarissime, nomen Roderici Gumezij de Sylua publicè proclamatum audieram: mirabar verò magnopere cùm animaduerterem omnes tum primores, tum etiam populares citra controuersiam in tuas laudes prorumpere, tuam virtutem, animi præstantiam, & Philippi Magni erga te beneuolentiam referentes, desiderabam mehercule virum adeò clarum videre, quòd si fas esset, aliquando etiam alloqui, tantámque virtutem inclytæ famæ respondentem agnoscere. Iam verò superiori anno cùm sponsa tua, omni virtutum genere clarissima fœmina ægrotaret, & mihi suæ salutis cura commissa foret, quod sæpe optaram id ex votis successit. Cùm enim eorum, quæ morbi erant, tibi rationem quandoque reddere opus esset, tuam ipsius humanitatem facilè sum expertus, tam cumulatæ sapientiæ, & religioni coniunctam, vt amplissimum adhuc nomen longè superarent. Ac perinde intellexi Philippi Magni in eligendis consiliariis & ministris prudentiam ac integerrimam censuram, iure quoque optimo tibi deberi eum locum, quem in aula regia tenes. Nam cùm alioqui esses genere admodum illustris, & in regno Lusitaniæ nemini secundus, ab Hispaniarum regibus in maximos honores euectus es, ob id in primis, quòd parentum tuorum stemmatibus insignem virtutem & animi præstantiam copulasti: quibus genere illustribus faues, & his, qui quouis modo suas artes illustrant. quorum verus, incorruptus, & honorificentissimus testis apud Philippum Magnum haberis. Tibi ergo, vir magnanime, hoc meum munusculum dicare decreui, vt vel tuo tantùm nomine insignitum, gratum lectoribus habeatur, & ego meum erga te animum ostendam. Vale virtutis, & magnificentiæ exemplar ornatissimum.

CHRISTO

CHRISTOPHORI A VEGA

Præfatio ad commentarium de Urinis.

POsteà quàm in hoc Cóplutensi florentissimo gymnasio munus edocẽdi medicinam, & in eadem, ac naturalí philosophia instituendi adolescentes suscepi, id omni diligentia & summa ope peragere conatus sum, vt cum distinctione, & perspicuitate docerem: ad idq; omnes neruos totósque conatus apposui, vt animos addiscentium à tenebris eriperem, à sophismatum barathris liberarem, & methodo, atque à primis rei, de qua agendum esset, eleméris maximis quoq; ac potissimis, in communi hominum consensu habitis pronuntiatis, singula traderem. Idquod pro virili peregi, attestante magno discipulorum, doctissimorum virorum numero, publica voce, sapientissimorum hominum, qui aut nostris interfuerunt lectionibus, aut nostros legerunt commentarios. At verò nonnulli efflagitabant, reliqui anxiè expostulabant, vt partem artis, quæ de vrinis inscribitur, arte & methodo docerem, cum perspicuitate, ita vt addisci, & memoria teneri, sine magno negotio posset: vt quæ deinde quiuis valeat præpositis nostris traditionibus, singula aut nobiscum, aut alibi in ęgrotantibus, atque sanis ea periri. Nihil enim vsq; adeò traditum esse dicebant, quod non esset, aut sine methodo, aut obscurum, aut scabrosum, aut plus æquo verbosum, multis introductis alienis seniétiis, tum Græcis, tum etiam Latinis quæ importunè remorantur lectores, doctrinę, ac frugis auidos. Hipp. verò atq; Galen. à quibus omne, quod in hac arte firmum, atq; stabile accepimus, ferebant, nullam integram de hac re scripsisse doctrinam. Libellum verò, de vrinis inscriptum, Gal. non esse, adeoq; falsis documentis implicitum, eisdémq; sępissimè repetitis, vt eligant potius duodecimo cap. lib. 1. de crisibus acquiescere, satis sibi fore putantes, quàm eidé operam dare. Actuarium quoq; quamuis multa probè dixerit, eáque diligenter pertractauerit, sæpe eadem inculcare, & prolixè, atque insulse. Quapropter me instantissimè deprecati sunt, vt de vrinis, quæ mihi vtilia esse viderentur, atq; ea tantùm eis scribenda darem. Quibus operá meam denegare, aliàs magna necessitudine coniunctis, nec potui, nec debui. At verò ipsi, quæ ego scribenda tradidi, vel me nolente typographo excudenda tradiderunt; vt absentes & posteri, nostro hoc labore ac ipsi, fruerentur. Tradidimus me hercle in expositionibus libri Prognosticorum multa, & quæ enarrãtis officium ferre poterant, vbi nõ pauca difficilia Hipp. & Gal. loca patefecimus. Verùm quędam ex illis, & nonnulla alia, quæ ad hanc tractationẽ visa fuerint necessaria, in præsenti opere, amicorum precibus obligatus, cum omni distinctione, ac perspicuitate referre conabor. Quãuis certò sciam non defuturos detractores, qui nostros labores modis omnibus calũniari contendãt, nostras lucubrationes in artis medicæ augmentum, & studiosorum vsum adeò molestè ferentes, vt vel illud axioma primum & maximum à Gal. receptum non admittant. Nẽpe, Sanitas symmetria quædam est, & morbus ametria, siue à debito modo recessus. Subdolis quibusdã argutiis, & sermonum blandimentis præoccupantes auditores, & suos imperitos asseclas epodis, syrenarum ritu, remorãtes. Quod si suo more veritatem audire nõ amant, nisi *Sanitas symmetria est.*
alicuius magni nominis viri accedat autoritas, legant Gal. lib. de morborum differ. prope initium. Quo in loco morborum genera ex sanitatis generibus venatur, dicens: Adducamus itaque hoc quoque in loco solidum principium, quod apud omnes homines in confesso est, nempe id, quod naturale est, moderatum esse: quod verò à naturali habitu recedit, immoderatũ. Proinde sanitas symmetria quędã erit, morbus verò à iusto modo declinatio. Rursum idem docet dicens: Proinde si meatuum symmetria sanitas est, eorundem à debito modo declinatio morbus erit. Si verò calidi & frigidi, humidi, & sicci temperies, sanitas est, ipsius cõtrarium morbum esse necesse est. Si igitur concedis, (neq; enim sanæ mẽtis homo id negare potest,) bonam corporis temperiem sanitatem esse, concedas necesse est, ametriam, siue distemperiem, esse morbum. Vt enim *Morbus ametria est.*
Gal. inquit, lib. 2. de Meth. med. nemo tandem adeò fuit stupidus, vt in alio genere poneret sanitatẽ, in alio morbum. Rursus de febre, de qua nos lib. 1. de diff. feb. in nostris comm. loquimur, hoc idem axioma asserentes, audi Gal. 8. lib. de Meth. med. dicentem: Nam cùm febricitantes ex intemperie laborẽt, necesse est sanationem quoque eorum intemperiei depulsionem esse. Et rursus ibldem: Est autem febris intemperantiæ excessus, in caloris abundantia. Hac prorsus ratione Arist. lib. 7. de physicis auscultationibus, cap. 3. ad sanitatem & morbum dicit non esse per se motum. Nã ad proportionem, & improportionem non est per se motus. An tamen hęc sint ad aliquid, tu ipse iudica in quo prędicamento proportiones reponantur. Præterea, si negas sanitatem in symmetria consistere, erit sanitas, non quidem symmetria in calore, sed caliditas moderata. Hac itaque præsente, pone causam aliquam accedere quę ipsam augendo morbum efficiat, eritq; morbus, non ametria, sed caliditas aucta. Quod si verum est, sanitas & morbus in eadem erunt specie indiuidua, differentes sola ratione maioris & minoris. Quod si dubiũ tibi videtur, quonam modo à distemperie, aut ametria actiones vitiari possint, dicã morbum actiones primum vitiare, quoniam per se actiones vitiat: per *Per se & immediatè idẽ est apud Gal.*
se autem lib. de diffe. sym. idem est quod immediate. Itaq; quod primo per se & nullo intermedio vitiat actionem in morbis consistẽtibus in temperatura, ametria est siue distemperies. Nam pari modo à te desiderabo in morbis qui in compositione consistunt, vt ablata parte, aut diminuta quantitate, præter ametriam, quid est quod actionem vitiet? nihil profecto. Sed ipsa est potissima læsionis ratio, & per se. Præterea articuli luxatio, qua ratione partia motum vitiat, cum exarticulationi non insit agẽdi vis? non alia quidem quàm inconcinnitatis, & ametriæ, siue incommissurationis partium. Prætereà, ne

tyrones

Digitized by Google

tyrones argutiis aut cauillis capiantur, sciant quòd & si morbus omnis per se actionem vitiet, non sequitur vt morbus vim habeat agendi: siquidem ab ipso nulla actio procedit, sed à facultate: impeditur autem aut ablata, aut diminuta, à morbo. Morbi namque cerebri animalis facultatis actiones vitiant, quamuis animales functiones, siue bonæ, siue malæ à facultate procedant. Vitiant autem easdem morbi. Neque ad id opus est vi agendi: impedit namque ligni descensum aquæ quantitas, licet quãtitas vires agendi non habeat, siue ipsius densitas. Quod si ad nostram sententiam comprobandam antiquorum dogmata audire cupiunt, afferamus Galen. loca ex lib. 1. de sanit. tuen. cùm inquit: Quum sanitas symmetria quædam sit, symmetria omnis duplici ratione non tantùm perficitur, sed etiam dicitur. Quod si, vt inquit Galen. sanitas symmetria est, negabis fortè morbum ametriam esse? Præterea paulò inferius, nullum vnquàm variè opinantium medicorum diuersum à nostra sententia sensisse refert. Neque enim vsque ad Gal. tempora quispiam, aut ob ignorantiam, aut ob malitiam in eum incidit errorem vt putaret sanitatem aliud esse à symmetria, siue bona commensuratione ac proportione. Vult itaque Gal. probare non esse vnicum sanitatis modum: atque vtitur vt axiomate ab omnibus sectis recepto, nostra assertione dicens: Sanitas omni sectæ symmetria quædam est, nobis calidi, frigidi, humidi, & sicci, aliis corpusculorũ & meatuum, quos ὄγκους καὶ πόρους, Græcè vocant, aliis insectilium, vel incompactilium, vel partium dissimilarium similiariúmve, vel denique primorum elementorum cuiuscunque. Sed secundum cuiusque sectæ opinionem, pro ipsorum modo, membrorum nostrorum actiones reddimus. Si itaque varia eduntur opera, varia est & elementorum in singulis symmetria, quam esse sanitatem suprà proposuimus. Quod si hæc sanitas est, ametria sibi contraria erit morbus. Neque enim, vt inquit Gal. adeo stupidus eris, vt in alio genere sanitatem, & in alio morbum statuas. Hæc satis mihi videntur facere ad probandam nostram assertionem, ea Gal. à quo nobis vocum harum sanitas, morbus, significationes & vsus accipiendi, & obseruandi sunt. Eritque sanitas in simplicibus, & primis particulis elementorum symmetria: morbus verò eorundem ametria, aut à debito modo recessus. Sic & in membris instrumentariis, sanitas est eorundem symmetria, aut debita proportio: morbus ametria, aut eorundem à debito modo recessus. Vtriusque tamen communis sanitas, est totius & partium vnitas, quæ partium est concinnitas & commensuratio debita, vti & morbus totius aut partium solutio, quæ ametria est, aut priuatio dictæ concinnitatis, & commensurationis. Si verò quis negaret, præter reliqua hæc esse prima morborum genera, & hos propriè morbos dici, publicè suam panderet ignorantiam. Cæterùm nos æquo animo hæc & similia ferentes, quæ nostri muneris sunt persequamur. Cùm partium artis medicæ primo loco dignostica sit addiscenda, quam sequitur prognostica, & postremo curatiua, status humani corporis ante reliqua cognoscendus est. Is verò siue salubris sit, siue morbosus, multis notis deprehenditur: scilicet actionibus, qualitatibus, & corporis affectibus, atque his, quæ excernuntur. Ad quod non parùm conducunt tumores, & dolores, sanitas quoque & morbus seipsa pandunt, & inter affectus corporis recensentur. Ex actionibus est pulsus, de excrementis est vrina. Considerantur hæc duo à medicis potissimum, quamuis alia sint, quæ magis certas

Morbus nullam vim habet agendi per se.

nobis præbeant notas, in quibusdam aliis morbis, vt in morbis ventris, deiectio: & in morbis thoracis & pulmonis, sputum. At verò in febribus vulgaribus & communissimis morbis, Galenus libro primo de arte curatiua ac Glau. dixit, maxima signa in febribus omnibus sunt pulsus & vrina. De pulsibus quidem scribere inutile visum est mihi vt omnibus ferè medicis Germaniæ, Galliæ, & Italiæ: siquidem Galenus nihil intactum prætermisit, nihil omnino de ea re dicendum posteris reliquit. Sed omnia quæcunque aut dici, aut excogitari possunt, docuit, demonstrauit, atque ad vltimum apicem (ne dicam plus satis) exarauit, captans quæcunque tyronibus, & cæteris in arte prouectis futura essent ex vsu. Si namque in compendio succinctè capita singula capere velis, librum leges de pulsibus ad tyrones. Si tamen hæc methodo assequi conaris, eorundem commentaria tibi reliquit Galenus librum de differentia pulsuum, librum de dignoscendis pulsibus, atque librũ de præsagitione ex pulsibus: quorum quiuis quatuor continet libros. Accedit etiam liber de causis pulsuum in alios quatuor libros diuisus, in quo liber de pulsibus ad tyrones à Galen. locupletissimè exponitur, atque ibidem auctoris & interpretis officio fungitur. Quos nos publicè bis enarrauimus cum frequentissimo auditorum concursu, atque eorundem applausu. Præter hos omnes librum magnæ frugis scripsit, de vsu pulsuum. Hi quidem extant modò, præter nonnullos alios qui perierunt. Quod si 18. de pulsibus volumina, quorum quædam sunt aliorum commentaria, non suffecerint, nulla tibi relicta est spes addiscendorum pulsuum. Age igitur hos lege ac relege libros Gal. qui te singula docebunt, neque quidpiam expetendum omittent. Liceret tamen, non quidem ex professo, sed gratia implendi ac perficiendi inceptum aliquod opus, breui quædam referre ex Galen. scriptis, eo modo quo Aetio & Paulo. At verò cùm dixi Galen. nihil posteris dicendum prætermisisse, à quo lectores frugem reportare possint, intellexisse putato. Nam de iis, quæ ab ipso latissimè & summa cum perspicuitate dicta sunt, dubia multa insidos homines mouere posse, ad amplificanda volumina, & remorandos lectores, non est quod ignorem. At de vrinis traditio vtilis admodum & apprimè necessaria, nulla integra habetur à Galeno, & si multa & ferè omnia sparsim dixerit, in libris de crisi. & comment. Prognost. Epidemiorum, & Aphor. Verùm signum adeò euidens & in morbis validum suam sibi exposcit tractationem, quam nos paulò post aggrediemur, modò prius vrinæ potentiam & in significando dignitatem exposuerimus. Dixerat autem Galen. lib. 4. de sanit. tuen. Eorum humorum, qui in venis sunt, nullum certum aut euidens signum haberi potest, præter vrinam. Quapropter in febribus validissimum signum est, & aliis præstantius, cùm hi morbi sint venosi generis. Vrina verò, vt dicemus, à iecore & venis secernitur, & ab humorum contugio separatur, renum tractrice accedente. Facilè ergo eorundem humorum, in quorum præfuit commercio dispositionem ostendet. Sumentur autem ab vrina diuersi generis variæ notæ, quæ in morbis præcipuè considerantur, hæ sunt salutis & mortis, longitudinis & breuitatis, passionis & & particulæ patiẽtis, & crisis apud quosdam. Quod quidem attinet ad passionem & patientem partem, ferè pares habet cum pulsu vires vrina. Nam vt vrina in morbis iecoris, & venarum, & renum, ac meatuum vrinæ, & vesicæ, euidens est nota: Ita pulsus se habet in cordis affectibus, atque ostendit nonnullas

De pulsibus abunde scripsit Galen.

Digitized by Google

nullas oris vétriculi, thoracis,pulmonis,iecoris,cerebri,& ipsius membranarum,& quasdam vteri passiones:sicuti & pulsus serratus,inflammationum est proprius: Ad venosum autẽ genus attinentes morbos quadamtenus indicat, vt febrium species,& accessionum tempora, quorum quædam retulimus in nostris commentariis in lib. de differ. febr. sicuti & vrina cruda, aut obscurè cocta, ab initio, propria & inseparabilis nota est febrium putridarum. Præterea vrina, cui pingue supernata, colliquationem significat, hæc est passio: particula verò patiens cognoscetur, si affatim pinguedo mingatur:nam id renum significat colliquationem. Pulsus quoque debilis in omnibus ictibus imbecillitatem in essentia significat, ac perinde intemperiem factam, hæc est passio. Pars verò patiens cognoscetur, si in totius corporis atteriis id fiat, tunc enim cordis significat affectionem. Diuersa itaque ratio est, qua passionẽ, & qua partem patientem hæc duo signa ostendunt. Quod tamen attinet ad crises,pulsus vi significandi superat vrinam:ex pulsu namque licet sudorem decretorium prædicere,vt Gal.lib.2.de præsag.ex pul. cap.6.vbi de pulsu vndoso dixit.Qui si præterea altitudinem vel vehementiam nactus sit,decretorium sudorẽ significabit,& lib.1. de præsag. ex pul. cap.2. Pulsus intercurrentes sæpe iudicationes attulisse refert: & lib.2.de causis pul.cap.13.inquit: Sed altos pulsus ego in ita & ante iudicationem comperio fieri:latos plurimum in decretoriis excretionibus. Et lib.4. de præsag.ex pul.cap.vltimo altum pulsum asserit excretiones ostendere. Atque eiusdem rei rationem adhibet, dicens: At si pulsus sit magnus & vehemens, neque præcedat illa inæqualitas, non semper portendit excretionem: altus semper quidẽ, sed si remota inæqualitas sit, modicas excretiones spondet. Eodem præterea, cap. pulsum docet non tantùm iudicationem significare, sed quòd per abscessum sit futura: inquit enim: Si verò pituitosus morbus sit, cùm ab inæqualibus pulsibus mutatio fiat in plures vehementes & magnos, iudicatio erit per abscessum. Maximè si diuturnus sit, magísque etiam cùm adhuc hyeme,& frigida ætate, natura,& regione. Præterea lib. 1. de arte cura. ad Glau.ad finem,docet ex pulsu prægnoscere fluxum sanguinis narium:atque inquit: Si enim præter hæc,pulsus in tumorem subitò elati non reciderint in paruitatem, neque debiles facti fuerint,statim crisis expectanda est.Quod si in altum præter hæc attollatur,& vehementiam assumpserit, multò magis. Aëtius quoque lib. 5. cap. 27. multarum iudicationum notas sumit ex pulsibus. Hac igitur in re pulsum longè superare vrinam, nullus vel modicè exercitatus in Galeni & Hippocratis libris euoluendis, ignorat. Nam vrina nullo modo iudicationem ostendere potest, quamuis enim iudicationes,quæ bonæ sunt,in morbi statu fiant, & ad prædicendam bonam iudicationem status præcognitio sit necessaria, atque hanc medicus ex vrina consequatur, non perinde sequitur vt vrina cocta iudicium demonstret: cum signis enim coctionis crisis bona fiet, si crisis futura est. An tamen futura sit, non ex vrinæ coctione, sed ex magnitudine morbi,& motus celeritate accipimus: vt Gal. docet lib.3. de crisibus, cap.4. vbi sæpe repetit hoc idem. Placet tamen locum vnum referre, cùm inquit, Doctrinæ igitur manifestioris gratia, ducatur ad exemplum aliquis ægrotus, qui primo die habeat signa salutis. Huic enim omnino in primo quaternario finietur morbus. Vtrum verò per solutionem vel crisim, magnitudine & paruitate distinguetur: siquidem magni iudicantur, parui verò

Aliquãdo ex pulsu sudor decretorius prædicitur.

soluuntur solùm,sed dies crisis ex motu inuenietur. Præterea multæ fiunt iudicationes, quas nunquàm coctio præcessit, & rursus innumeri status,cum notis coctionis sine crisi. Quid igitur commune habent vrina cocta & crisis? Rursus Galen. libr.1. de crisi. cap.7. inquit: At verò coctionis signa salutem quidem hominis non tamen per crisim omnino futuram ostendunt, neque enim si subitam in morbis mutationem intellexeris, neque si præcedentem conturbationem, coctionis signa horum necessariò erunt. Quippe fieri potest vt morbus longiori tempore paulatim coctus, ad integram salutem perueniat. At verò Hippocrates lib. 2. Prognost. cap.65. iudicationem per abscessum ex acutis morbis, futuram spectat, non quidem ex signis coctionis,sed ex cruditatis notis, multis etiam aliis ad id iudicium ostendendum accedentibus,dicens: Considerare autem oportet talia hunc in modum, si febris detinet & dolor non cessauerit, & sputum non excernatur, secundum rationem, neque biliosæ fuerint alui deiectiones, neque dissolutæ, atque syncerae, neque vrina valde multa,& crassa, ac plurimum continens sedimentum, paratur autem salubris ab omnibus aliis salutiferis signis. In his oportet huiusmodi abscessus futuros sperare. Sed aduertendum, quòd neque adhuc ex præsenti loco Hippocr. voluit vrinam iudicium indicare, sed quòd vbi crisis futura sit,ea spetabitur per abscessus,omnibus ab ipso scriptis præcedentibus.Et vbi non mingitur vrina crassa,& cum sedimento copioso,sed cruda,vt Galen.dixit lib.3.de crisibus,cap.vltimo. Itaque si bene consideres, ac singula perpendas, hac in re nullam vim vrinam habere cognosces. Quod proculdubio fateberis, si legis Galen. lib. 3. Prognost. comment.39. vbi postquam accidentia decretoria dixit crisim præmonstrare, addit: Sed vtrum in bonum an malum iudicatio sit abitura per concoctionem cognitio est: quæ rursus haudquaquam fore iudicationem præmonstrat, sed conualiturum hominem, aut moriturum: Longitudinis præterea & breuitatis morbi,notitia ex vrinis potissimùm habetur,quemadmodum in aliis morbis, ab his, qui in genere venoso consistunt, aut sputum, aut deiectio, aut pus certissima sunt coctionis & cruditatis indicia, ac perinde breuitatis & longitudinis. Morbi namque salubres non ante summum vigorem & coctionis integritatem probè soluentur, coctio verò ex vrina innotescit. Notæ verò cruditatis,& notæ coctionis contrariæ, nullo modo breuitatem, aut longitudinem ostendent,nisi ad facultatem collatio fiat. Nam lethales morbi cum robusta facultate longiores sunt, cum imbecilla breuiores. Indicat verò nonnihil & pulsus. Nam Gal. lib.9. de method.med.aquæ frigidæ potum denegat, nisi in pulsu,& vrina apparuerint coctionis notæ. Quas ex pulsu accipies,docente Gal. lib.3.de præsagitione ex pul.cap.7. summum vigorem in febribus adesse, cùm in pulsu adest summa celeritas distentionis, & celeritas contractionis minui incipit: ab his verò deinde sequetur longitudinis aut breuitatis indicium. Præterea pulsuum notitia non parum conducit ad longitudinem morbi, aut breuitatem agnoscendam, quæ ex collatione facultatis ad morbum pendet omnino. Iam verò de signis salutis & mortis agamus, quæ in morbis venosi generis à pulsu, & vrina accipi possunt: siquidem ambo in eisdem salutem & mortem prænuntiant, & maximè hæc. Nos quidem libro 2. Prognostic. in expositione 26. diximus: Nempe si duo febricitauerint in omnibus aliis pares, præterquàm quod alter mingat vrinam optimam, alter

Morbi longitudo ex vrina.

Morbi tempora ex pul.

Salutis & mortis sig. ex pul. & vrina.

alter habeat optimum pulsum, ad salutem validius signum esse, quod ab vrina sumitur: ita vt nemo visus sit mortuus cum optima vrina, maximè si crisim habuerit, & vsque adeò talis perseuerauerit, vt ibidē diximus. Cum pulsu tamen optimo possibile esse temporis processo languere naturalem facultatem, & minimè à morbo euadere. Vbi verò alter mingeret pessimam vrinam, reliquo habente pessimum pulsum, certius signum diximus sumi à pulsu: siquidem cum vrina nigra visi sunt nonnulli liberati, cum pulsu tamen intermittente longiore quàm duorum ictuum spatio, nemo vnquam euasit. Itaque ad salutem certiora sunt signa ab vrina desumpta, ad mortem verò certiora quæ sumuntur à pulsu. Soluimus equidem eo in loco dubium perfunctoriè, solam ac nudam veritatem asserentes, nunc verò cum inuenerim quosdam veritatem ipsam cauillis obscurasse, placebit veritatem roborare, & falsos eorundem cauillos propulsare. Primum adeò notum est, vt non egeat nostra comprobatione: nam vt inquit Galenus lib. 3. de Crisibus, cap. 3. Siquidem ego millies cùm, dum etises fierent, interessem, neminem vnquam vidi intereuntem, qui cum signis coctionis crisim habuisset. Et cap. 5. inquit: Neque enim contingit, vt postquam causæ morbosæ iam coctæ sunt, ac iam natura superauit, æger moriatur, modo recta curatio à medicis adhibeatur. De pulsu autem notum est fieri posse vt constans valde ab initio, ob morbi magnitudinem, humorum copiam, facultatis naturalis imbecillitatem, processu temporis langueat. Quod tamen diximus de signis mortis, ipsa esse à pulsu certiora suadetur, & ex doctrina Galeni omnimodo monstratur. Vrina etenim nigra non adeò certum signum est ad mortem, vt ea præsente omnes ipsam mingentes moriantur. Sæpissimè namque liberati visi sunt ægrotantes in morbis longis: vti cùm quartana iudicatur per vrinā, multa vrina crassa ac nigra micta. Et in morbis renum nos eandem sæpe vidimus sine periculo. Rursus idem in morbis lienis quandóque est visum. Rursus in morbo acuto ex decidentia, cum vrina nigra liberatus est Heropytus lib. 3. de morb. popul. part. 3. Propterea, vt inquit Galen. in comment. cùm vrina esset nigra tenuis, multò tempore vix natura superior euasit. Neque enim impossibile visum est Hippocr. vt post nigras vrinas aliquando aliæ coctæ minguntur, cum quibus ægri liberentur. Prædictus enim Heropytus, quamuis ab initio minxisset nigras tenues vrinas, circa octogesimum vrinæ euenerunt boni coloris, habentes subsidentias copiosas. Talem quoque modum seruauit Epicratis vxor, cum vrinis subnigris, cum quibus est liberata. Liberatus est præterea lib. 3. part. 3. apud Hippocrat. cum vrina nigra tenui, in Abderis Nicodemus. Rursus ex acuto morbo liberatus est cum nigra vrina Herophontes, lib. 1. de morb. popul. part. 3. Et Meton liberatus est, vt paulò inferiùs habetur: non tantùm cum nigra vrina, sed omnino sine mutatione eius in meliorem conditionem, atque sine notis coctionis, neque perinde morbus redit, vt eodem loco habetur. In summa verò, notis coctionis apparentibus, aut vt ita dixerim, in ratione indicationis, non est cur non liberet quamplurimos ægros: siquidem nemo id negabit, docente veritatem Hippocr. lib. 3. de morb. popul. part. 3. in histor. in Thaso mulier austera, quæ cum vrina nigra indicata, & liberata est, copiosè descendentibus mensibus. Quod manifestè docuit eorundem suppressionem, fuisse causam descensus vrinæ nigræ. Tantum itaque abest vt nigræ vrinæ semper sint

Nota.

Pulsus signa ad mortem validiora.

raræ

malæ, & omnium indicationum pessimæ, vt post notas coctionis euenientes, bonæ sint habitæ ab Hipp. Aph. 47. lib. 4. dicente: Excretiones in febribus non intermittentibus liuidæ, cruentæ, fœtidæ, biliosæ, omnes malæ: & si bene exeunt, siue per aluū excretiones, siue per vrinas, bonæ. Quod autem de liuidis, & fœtidis dixit, si bene exeant, de nigris intelligendum, & de omnibus malis excretionibus in vniuersum. Quod si fortè quis dixerit non omnem vrinam nigram esse lethalem, sed nigram crassam, id primò contra Gal. mentem est, qui in comment. histor. Herophontis, qui tenuem nigram minxit vrinam, ipsum præter opinionem dixit fuisse liberatum, quod non foret nisi tenuis nigra reputaretur à Gal. lethale signum. Prætereà lib. 3. de morb. popul. part. 3. in comment. Heropyti, qui vrinam minxit nigram tenuem, inquit; Vnum autem solum erat ægro signum, vrinarum tum tenuitas, tum nigrities. Itaque tenuitatem vituperauit cum nigritie iunctam. Præterea quantò vrina crassior est cum nigrore, tantò minus periculum testatur: hæc enim est quæ potest indicare quosdam morbos. Quod si Galen. dixit neminem liberatum cum nigra vrina 1. lib. de Crisibus, ipse non negauit idem esse possibile, sed se nunquam id vidisse testatur in acutis morbis. Euidentius autem signum ad mortem est, quod a malo pulsu desumitur. Galen. namque lib. 2. de præsag. ex pul. cap. 1. pulsum intermittentē apoplexiæ contulit, atque vbi per longius quàm duorum ictuum spatium intermittat, dixit esse veluti magnam apoplexiam. Cùm verò intra duorum pulsuum tempus manet, minori confertur apoplexiæ. Vbi igitur (inquit) diuturnior, id est, per longius spatium, quàm duorum ictuum intermittat, quemadmodum magna apoplexia, vt tollatur impossibile est. At si breuis sit, idest, intra duorum ictuum tempus, non sine negotio tolletur. Addit etiam: Quies verò temporum vnius pulsus inter omnes intermissiones moderatissima est, multique ex ea senes pariter, & pueri euaserunt, iuuenum autem neque ex hac quidem vllus. Vides vbi Galen. cum defectu duorum ictuum maiori neminem liberari posse asserit, & cum vnius defectu neminem ex iuuenibus. Ad quod comprobandum accedit quòd Galen. non concedet pulsum adeò prauum posse in meliorem statum recipere mutationem: vrina tamen eandem recipere potest, atque ex nigra coctionem admittere, vt de Heropyto diximus. Adde quòd qui nostram hanc assertionem calumniis impetunt, quandoque asseuerant nigram vrinam esse pessimam significationem, quandoque sibi ipsis non constantes, concedunt vrinam nigram posse in meliorem statum commutari. Quod si aliquando in meliorem statum mutatur, & nos id sæpe euenire videmus, non erit adeò certum signum ad mortem nigra vrina, vt iam asseuerabas. Aut igitur nostram sententiam sine maleuolentia rectà procedere permittas, aut in tua intrepidè, ac constanter perseueres. Nec prætermittendum videtur hoc in loco quod Actuarius libro primo de præuidentiis ex vrinis cap. 1. non tantùm in malis, sed in omnibus citra distinctionem, præuidentias ex pulsibus certiores, quàm ex vrinis dixit esse. Posses tamen huic sententiæ multis modis aduersari. Primò sic, tota summa præsagitionis pendet ex collatione facultatis ad morbum, in morituris, & saluandis, apud Galenum libro secundo Prognosticorum commentario sexto, & sæpe alibi. Hanc autem notitiam præbent excrementorum mutationes, pulsus verò minimè. Ergo signa mortis ab vrina sunt certiora.

Vrinæ nigræ perpetuo sunt bonæ post signa coctionis.

Nota.

Digitized by Google

certiora. Secundo ponamus pulsum aliquem imbecillimum, veluti formicantem, maximum periculum minari: verùm nondum inde constabit an natura morbum superet vel non, præter id quod imbecillimus pulsus morbo imbecillimo adiungi potest. Quapropter ambo simul Cadmico duello peribunt. Tertiò, cum pulsu duorum ictuum spatio intermittente Galen. dubitat an euadere possit aliquis saltem iuuenis, & cum vrina nigra neminem vidit liberatum. Quartò, sine pulsu visi sunt multi superstites, vt apoplectici, animo linquentes, & hystericæ fœminæ, vt de his dixit Galen. lib. 6. de locis patientibus. Quinto morbis in quibus vrina & pulsus indicia sunt, certius est signum ad mortem vrina, lib. 3. de Morb. pop. part. 2. comment. sexto, Rursus 6. apud Galen. libro primo de crisibus ca. 14. coctiones firmam atque stabilem habent significationem: pulsus tamen bonus, neque fidus, neque infidus est, sed medij generis. Solæ igitur vrinæ in febribus credendum est, vt Galenus libro sexto de Morb. pop. comment. 11. dixit. Hæc omnia si quis rectè animaduerterit, adeò sunt leuia, atque futilia, vt eorum causa neque latum vnguem sit à veritate, nostráque assertione discedendum, sed iterum constantissimè affirmandum, pulsum pessimum, ad mortem certissimum esse indicium. Vrinam verò pessimam, non semper esse ad mortem, sed sæpe ad salutem, & sæpius ad meliorem statum recipere mutationem, vt ab initio diximus, atque abundè probauimus. Sed iam ordine aduersas rationes soluamus. Ad primam, concedimus, summam præsagitionis ex collatione facultatis, & morbi pendere, verùm id potiùs tibi aduersatur: nam si ita est, sequitur vt vrina nullum præstet præsagium certum, nisi cum pulsu & vitali facultate conferatur. Mala ergo vrina nihil certum præstat, nisi concedente pulsu. Pulsus quoque ipse vbi langueat, cum morbi magnitudine & humoris morbum facientis copia collatus, mortem, aut salutem, indicabit, & cùm fuerit ad mortem, certius quàm vrina, quæ mortem ostendat: quoniam manifestè ducebit facultatem à morbo superari. Ad secundum dicimus, pulsum formicantem manifestè ostendere naturam à morbo vinci, & grauari, atque opprimi: neque probas contrarium. Quod si contingat, cum adeò languente facultate morbum etiam minimum adiungi, atque ambo simul perire, nihil ad rem: nam & id potuit pulsus prædictus ostendere. Quinimo & in vrinis nigris febricitãtium idem omnino contingit, nempe mori hominem extremis restigeratis, simul facultate & febre pereuntibus. Ad tertium falsum est de iuuene addubitasse Galen. an cum defectu duorum temporum liberari possit. Nam neque cum vnius temporis defectu ipsum liberari posse putat: verùm si placet, loquamur de maiori quàm duorum ictuum intermissione, de qua nihil respondebis, ac lege veram Galen. mentem ibidem, paulò inferius quàm nos suprà retulimus. Ad quartum negamus in parua apoplexia adesse pulsus abolitionem: magna verò nemo liberatur. Hystericæ quoque animo linquuntur subitò. Itaque multos repentè animo linquentes ægros vidimus, sine pulsu, deinde liberatos, quoniam aliquod accessit, atque fuit in causa animi symptoma. Quo non accedente, aut vbi à morbo hæc fiant, vera est nostra sententia. Vt tamen intelligas id non sine ratione dictum esse, audias Gal. lib. 2. de præ. ex pul. cap. 7. vbi de pulsu, qui altero duorum modorum aboletur loquens dixit: Saoè est hic affectus, si remotus sit ab animi defectu repentino, grauissimus. Ad quintum dicemus nihil esse in eo comm. quod ad rem agat, aut quod ad hunc locum adduci debeat, nisi velit videri multidicus aduersarius. Ad sextum dicemus nostram disceptationem non esse de signis, de quibus Galen. loquitur in eo loco. Nam Galen. meminit ibidem signorum quæ ab ipso simpliciter talia dicũtur, quæ sine additione talia sunt, vt constare mente, & bene se habere ad oblationes, ea enim bona simpliciter dixit Hippoc. Nam sunt alia signa, quæ ab ipso optima dicuntur, & quædam, quæ dicuntur bona, cum additione huius dictionis ἄγαν hoc est, valde: intee ea, quæ simpliciter talia sunt, annumerantur bonus, & malus pulsus: hi verò non sunt ex toto fidi: quibus si adderes dictionem, valde, dicens, pulsos valde malus, aut diceres: pulsus pessimus, notam simpliciter talem, neque ex toto fidam, certissimam, & infallibilem redderes. Ac faceres quod volumus: nempe pessimum pulsum, certissimũ, & summè fidum esse ad mortem, & certius quàm nigra vrina, in febribus, & vbi talis pulsus à repentino animi deliquio non processerit. Improbè verò colligis, soli vrinæ esse fidendum, apud Galenum: qui tamen non, vt putas, voluit ad salutem, à sola vrina sumenda iudicia, vel illi soli credendum: sed quod etiam si sola apparuisset, ex signis commodis, ei fidendum esset. Verùm qui hæc dicit, non tollit aliorum fiduciam, præter id, quod Galenus in eo loco de signis commodis, siue salutaribus loquitur, de quibus non dubitamus. Possent multa præter dicta ad nostram assertionem roborandam adduci, quæ prolixitatem vitantes omittimus. Vnum hoc tantùm addentes, quòd cum nigra vrina, constante pulsu, potuit nota à pulsu sumpta ad salutem, notam pessimam ab vrina, vincere reliquis immutatis, secundum naturam manentibus. In comment. enim histor. Heropyti, qui vrinam minxit nigram, inquit Galenus: Hic homo memoria dignus, qui per virtutis robur morbum grauem sustinuit: impossibile siquidem aliter erat, vt affectui forti reniteretur, & prorsus erat in pulsibus ipsius robur, simul & reliqua secũdum naturam erant: ac si diceret, reliquis immutatis. Posses adhuc contra hæc obstrepere: Nam signa coctionis sunt tecmiria, id est, certæ coniectutæ, signa verò salutis sunt signa non coniectutæ certæ: & tecmiria semper idem indicant, atque semper talia fiunt, qualia ab ipsis indicantur. Signa verò salutis semper indidicant idem, sed non semper euenit, vt ab ipsis indicetur. Vrina tamen est signum coctionis, atque certa coniectura: semper igitur ita fiet vt ab ipsa indicatur. Pulsus verò signum salutis, aut mortis est. Ergo quamuis semper idem significet, non semper ita fiet vt ab ipso indicatur. Dicemus id verum esse omnino in omnibus signis ab Hippocrat. scriptis in libris Prognosticorum: Signa salutis & mortis quamuis semper idem indicent, non tamen semper fieri quod ab ipsis iodicatur. Pulsus tamen indicia ab Hippocrat. scripta non fuère: vt enim inquit Gal. lib. 1. de diff. pul. cap. 2. Nomen pulsus Hippocr. literis prodidit, atque artis, quam complectitur non videtur ignarus esse, tamen hanc artis partem reliquit intactam. Qua in re ego tantam adhibeo fidem Galen. vt diuersas ab hac sententia nugas esse agnoscam. Nam liber de alimento, in quo de pulsu quædam dixit, Hippocratis non est, sed Thessali fortè. vel Galeni tempore ea pars non habebatur, sed post inserta fuit, quod satius esse videtur, quàm falsum & incautè loquentem affirmare Galen. Neque opus est de hac re Hippocr. excusare, siquidem artium primi inuentores non solent artes perficere. Quapropter non valoit. Hippocrat. vnius

Google

vitæ curriculo, inuenire, exarare, ac perficere singula artis præcepta. Quod si pulsus pessimi, vt intermittentis, dicto modo, aut ordinatè deficientis meminisset, non vtique ipsi fidem abrogasset, aut denegasset summam vim denunciandi mortem in febribus, acutis maximè. Concedimus quoque coctionis notas semper bonum indicare, & bonum inde sequi: contrarias tamen coctioni notas non adeo firmas esse, vt non fallant quandoque, & frequentius quàm mali pulsus, vbi ambo in extremo fuerint. Verùm aliquid semper ita fieri, vt indicatur in prognosticis, idem est, quod ferè semper, fallunt enim quandoque, & si tatò, præsagia, & neque talia præsagiri licet. Addes etiam contra nostram assertionem, Celsi locum ex cap.6. lib.1. qui venarum motum fallacissimam rem esse dixit. At quis negat prægressas causas pulsum variè mutare? an ignoras causas consimiles omnino mutare vrinas, vel fortè non animaduertis Celsum eodem loco in dignoscendis febribus fallacem dixisse calorem: cùm tamen qualitatem primarum in quartum sensu febrilis calor est, tactus sit certissimus iudex? Quid igitur? tollitne Celsus omnem spem dignoscendarum febrium? non hercle, sed pulsus & caloris, sicuti & vrinarum mutationis euidentes causas aduertere præcepit, ne medicum in dignotionibus & præsagiis aliquando fallant. Coëgit vsqueadeo nos, plura quàm libri huius magnitudo postulabat, dicere, quorundam detractorum importunitas, quorum nomina exciderunt. Sint autem si placet, Zoroastres & Zoilus. Quapropter his omissis ad institutum redeamus. Cùm in febribus hæ duæ notæ potissimæ sint, pulsus, & vrina, & doctrinam de pulsibus nimis Galen. dilatauerit, ita vt non sit opus alterius opera: de vrinis scribere visum est mihi, maximè vt amicorum precibus obtemperarem. Erit tamen liber de vrinarum significationibus, in quo causas & præsagia simul dicere conabimur. Siquidem vrina duo significat, causam videlicet quæ ipsam effecit, & quæ ad ipsam sequutura sunt: quorum est signum prognosticum sicuti & præsentium nondum perspectorum sensu. Quod enim causam aliquam docet, pariter effectus illam sequentes causam præmonstrat, veluti in discursu & consequio quodam. Ostendit autem vrina causas primùm, deinde verò medicus cognitis causis deuenit in futurorum cognitionem, prognostica disciplina, tanquam à causa in effectum progrediens. Primùm quidem ab vrina tanquam ab effectu deductus in causarum cognitionem, veluti demonstratione quia est: & tandem à causis ad postremos effectus demonstratione propter quid, & via prognostica futurorum. Agnoscit autem medicus ex vrinis omnia causarum genera, nempe formalem causam, materialem, efficientem, & finalem, ac causam sine qua non. Exemplum est vrina rufa tenuis in homine patum bilioso: cæterùm quę vratur inedia, aut nimia exercitatione. Hæc vrina indicat causam formalem, nempe seri formam: ea enim est vrinæ forma. Causa materialis est vrinæ fusio, ac serum, & bilis, quæ ipsum tingit. Causa efficiens est calor auctus plus iusto: causa sine qua non, est inedia, aut motus: finis verò euacuatio excrementorum à corpore. Ex his exercitatus artifex futura prædicet, vti salutem aut mortem, longitudinem aut breuitatem morbi, parem verò patientem, & passionem ipsam, veluti præsentia non cognita sensu. Est enim pars artis prognostica futurorum: sed non horum tantùm, verùm etiam præsentium & præteritorum, quæ nondum sensui oblata sunt. De quibus sunt quædam ex causis dictis, cùm nondum sensui patent. In singulis igitur capitibus ab vrinis, tanquam à signis in causas, & prognostica procedemus. Neque enim opus est hæc separare, quæ adeò coniuncta sunt, & ex vnica tantùm vrinæ cognitione statim manant.

Vrina causas & effectus simul docet.

Caput agendorum.

Porrò vrina signa præbet, ex colore, substantia (cui accedunt perspicuitas & opacitas) quantitate contento, (in quo est spuma, & circulus) odore, & mingendi modo. Quæ omnia ordine præfato prosequemur, prius vrinæ essentia patefacta.

VRINÆ DEFINITIO.

Rina est serum sanguinis & aliorum humorum in iecore & venis conrentorum à facultate renum naturali tractum, atque ab eisdem secundum naturam percolatum, vt sanguis fiat aptum membrorum alimentum. Serum autem est vrina, quod ex alimentis & potibus sanguini & reliquis humoribus accedit. Siquidem alimenta ferè omnia partem aliquam habent serosam, quæ cum sanguine & reliquis humoribus genitis ex eisdem alimentis miscetur: accedit quoque potus, cuius substantia aquea est & serosa. Hac serosa humiditate opus habuit Natura, vt alimentum, quod in ventre assumitur, eam coctionem subiret, quam elixationem appellant medici, & philosophi, quoniam in humore fit. Deinde excremento alimenti crassiore in fæcis formam deposito, quod reliquum est facultas iecoris trahit per venas meseraicas appellatas. Penetrat autem alimentum iecoris minutissimas venas, per quas ipsum diduci foret omnino impossibile, nisi potus accederet, veluti deferens ipsum à simis ad gibbas partes. Cùm tamen ad venam cauam delatum est, renum attractrix facultas, magnam partem huius serosi excrementi sanguini misti trahit. Siquidem adeò copiosum non erat ex vsu in amplioribus venis, quæ inde germinant. Verùm non est hæc potissima ratio tractionis renum: sed quoniam insitam habent innatam facultatem trahendi, quod sibi familiare est, quale est serum sanguinis, & aliorum humorum, cum quo nonnihil sanguinis deducitur, aptum alendis renibus, proportione respondens parti pingui, quæ relinquitur post caseum expressum, cum sero mista, ex qua conficitur, quam recoctam appellant, hæc est quæ renes alit. Deducitur etiam consequutione quadam ineuitabili nonnihil bilis. Trahuntur autem hæc per venas, quas appellant emulgentes, quæ à caua vena ortæ renes peruadunt, nec tamen ambo renes parem habent altitudinem, aut iecori & cauæ venæ propinquitatem: sed ren dexter altior est, & iecori proximus, ita vt sæpe ipsum attingere visus sit: inferior verò sinister, ne pari vi & efficacia traherent, aut se inuicem impedirent. Tractum verò serum in renibus percolatur, à parte sanguinis delata, qua etiā renes aluntur. Delabitur verò serum cum pauca bile per vreteras dictos meatus in vesicam: reliqua verò pars, quæ cum sanguine per venas processit, vt illis ad alimēti delationem in singulas particulas aliqua ex parte in sensili exhalatione transpirat, quandoque sudore:

reliquum

reliquum verò retrocedit, atque ad renes vsque elabitur, & ab eisdem trahitur, à quibus prædicto modo percolatur. Cùm igitur ita fiat serosi excrementi separatio, nonne iure dicemus vrinam euidenter ostendere omnium eorum, quæ in iecore & venis sunt, conditionem, & statum? Probè quidem, atque eò magis, quòd non tantùm in eorum commercio aliquando fuerit, & simul cum ipsis non leues alterationes est passum: sed quòd nonnihil ipsorum secum deferat, aut cum ipsis vrinæ fusione diffusum, sub humoris forma susceptum, aut in contenti alicuius speciem mutatum. Ostendet quoque pari ratione eorundem membrorum, in quibus confectum est, & à quibus secretum, potentiam, & constitutionem.

De coloribus vrinarum & eorundem significationibus.

CAPVT I.

Colores vrinarum in duobus generibus consistunt, quidam veri, quidam apparentes. Veri colores illi sunt, qui ex actione qualitatum elementorum proueniunt, atque ab ipsis habent primam generationem. Quapropter elementa colore vacant à natura, quòd non habeant eam ex substantiis, & qualitatibus mixtionem, à qua actio consurgere, & secundarum qualitatum generatio fieri debet. Ex mistis verò corporibus tantùm ea vero insigniuntur colore, quæ opacitatem habent: siquidem colores adesse tunc visus iudicat, cùm rem ipsam concipit coloratam. Quæ verò à visu colorata percipiuntur, visum terminant. At verò sola ea visum terminant, quæ opaca sunt, aut plus, aut minus: tantum siquidem terminant visum, atque ipsum vlterius progredi non permittunt, quantum habent opacitatis. Permeat protinus visus perspicua corpora, non ea quæ opaca, & vero colore prædita sunt, quæ videri & visum finire, & coërcere valent. Quamobrem probè libr. de sen. & sen. cap. 3. Aristot. dixit, colorem esse extremitatem perspicui in corpore terminato. Ac si diceret, tunc colores actu visibiles esse, cùm non assident intimis rebus, quæ conspiciuntur, sed in corpore opaco existentes, extremam superficiem perspicui attingunt. Nam præter id quod visus intimas opacorum corporum partes non penetrat, color ipse, vt videatur, lumine eget, quo carent intimæ opacorum corporum partes. Ea siquidem tantummodo luci peruia sunt, quæ visui in genere. Sunt prætereà colores quidam apparentes, qui vetè colores non sunt, neque ex primis elementis habuerunt ortum; sed ex sola luminis cum opacitate mistione (quamuis sint & alij ex diuersorum colorum confusione geniti, sed apparentes.) Cum verò dictum sit lumen non peruadere opaca corpora, reliquum est, vt in his tantùm appareant, quæ medio modo se habeant, neque omnino peruia, neque funditus opaca: in quibus lumine accedente, ac subintrante non tamen liberè permanente, prædicti colores generationem habent, vel, vt rectius dixerim, apparentiam. Tales sunt colores iridis, & arearum, quæ iuxta solem, lunam, & astra se pandunt. Euenit etiam quandoque, vt hæc duo colorum genera simul misceantur, vbi res non omnino perspicua sit, sed cum perspicuitate aliquatenus colore participet, vti vitrum: maximè vbi temisso admodum

Colores apparentes.

viridi, aut cæruleo colore inficitur. Id enim luci expositum duos ostendit colores, alterum verum, quo infectum est: alterum apparentem, mistione luminis & propriæ opacitatis confectum. Eadem omnino in vrinis omnibus pernotabis, etiam si extremam tenuitatem, aut crassitudinem, aut ex coloribus albissimum, aut nigerrimum sint nactæ. Duo enim colores sese visui offerent: alter verus, qui in vrinæ fusione (sic enim appello vrinæ substantiam) consistit, ex elementorum actione, veluti in aliis mistis (est enim, vt diximus vrinæ fusio, serum humorum, quod secum defert humoris verè coloratæ portionem) alter verò apparens. Cùm enim vrina non sit funditus opaca lumine peruadente, vt accedat color aliquis apparens necesse est: ac perinde fit, vt in vriois vnus color, ac solus non perspiciatur, sed duo simul, qui pariter oculis offeruntur, veros, & apparens. Quam ob rem definire decet medicum quanta luce opus sit ad inspectandas vrinas: eadem enim vrina multo lumini exposita, splendidior & colore vario apparet, quàm si in loco obscuriori inspiciatur. Non itaque in loco obscuro inspicienda, ne quidpiam eorum, quæ in vrina continentur, effugiat. Neque sub ipsis Solis radiis, ne immodicè illustrata interturbet colorum agnitionem. Quòd si medicus post integram assecutionem coloris vrinæ, in loco modicè illuminato voluerit aliquod eorum, quæ continentur in vrina, diligentius prosequi, non prohibemus eiuscemodi indagationem. Admonentes Solis radios, adsocto splendore, & coloribus apparentibus minorem aliorum notitiam, & breui vrinam confundere, contentis agitatis & diffusis. Ex quibus colligimus vrinam omnem inspectam, simul pandere colorem verum & apparentem, atque verum ipsum colorem diuersum sensui reddi, ob diuersam apparentis accessionem. Simul quoque pandere splendorem & perspicuitatem, quæ ex lucis diuersa mistione variantur. Erit igitur inspicienda vrina prima, quæ mingitur post perfectam humorum in iecore confectionem: ea verò tota inspicitur. Nec vetamus alias inspicere, quæ quauis hora diei minguntur, hoc animaduerso, quòd ante coctionem perfectam, vrina non est integrè colorata, & longè à coctione iusto colorarior redditur. Prætereà quòd statim à coctione copiosiùs continet contentum, deinde verò parciùs. Postquàm verò micta fuerit, si fieri possit, bis inspiciatur, statim micta & dimidia hora transacta. Primò vt intelligat medicus an turbida mingatur. Secundò, vt agnoscat an resederit. Quòd si id fieri non possit, post dimidiam horam à mictu inspectetur: vel in vniuersum, antequam turbetur, & postquam resederit, si id futurum est. Ex turbatis namque quædam residerit, quædam non: quarundam quoque contenta dispersa, non multò post colligontur in aliquam fusionis vrinæ regionem. Rursus colligatur in matula ex vitro limpidissimo, tenui, & nullo colore fœdato: ima parte rotunda, eius magnitudinis, vt à manu probè capi possit, & superiore parte prorogata, et itque altitudinis duodecim digitorum. Matulæ verò ima parte planæ, aut in quibus media imæ partis sede prominet pars, sedimentorum notitiam & inspectionē impediunt, sicut angulatæ contentum dispergunt. Digiti inspicientis non opponantur luci, sed supra vrinam manus apprehendat matulam sensim, ne vrina agitetur, & cōtenta dispergantur. Inspiciatur deinde in loco modicè illuminato, vbi nullus externus color arborum, parietum, stragulorum, aut vestium vrinam fœdet. Mutant namque

Vrina quo loco inspicienda.

Vrinarum inspiciendarum lex.

Colores vrinarum mutantur.

Digitized by Google

namque vrinarum colores radij Solis, colores adiuocti, motus, cibus ob colorem, medicamentum, exercitatio, vigilia, timor, vomitus, agitatio, frigus, coitus. Considerationem quoque dignum videtur, colores diuersos admodum se ostendere visui apparentes ex diuersarum substantiarum confusione, quæ in vrinis descendunt, vti humoribus & excrementis, quibus accedit maior aut minor dilutio, quàm copia aut inopia seri facit. His probè animaduersis medicus contemplabitur primò vrinæ colores, qui in multiplici sunt differentia, quas ordine recensere placet ab albo vsque in nigrum, qui omnium sunt extremi. In his verò, vti in reliquis omnibus, tantùm id seruabo, quod mihi verius visum fuerit experimento, & rationi accommodatius, etiam si aliorum sententiis non consentiam. Excipio semper Hippocratem & Galenum.

COLORES VRINARVM.

Albus, spiceus, aureus, croceus, rubeus, vineus, passeus, venetus, niger. Quoniam tamen sæpe ab inferioribus coloribus in nigrum transitur, per viridem & per liuidum, eos prædictis adiunges, inter venetum & nigrum. Albus color has continet species, niueus, crystallinus, aqueus, lacteus, glaucus, charopos. Niueus primo loco statuitur, hanc enim agnoscimus summam albedinem, & si Actuarius aliter habeat: crystallinus verò color, & aqueus maiorem substantiæ tenuitatem & corporis fusionis perspicuitatem. Glaucus color pellucido cornu similis est, quem cæsium appellat Theodorus lib. 5. de generatione animal. cap. 1. Charopos verò hoc in loco, vt apud Actuarium, similis est pilis camelorum subalbidis; licet apud Gal. lib. 3. de Morb. pop. part. 3. comment. 69. charopi ab Homero sint appellati, leonum oculi. Reliqua colorum albotum nomina nota sunt. Spiceus color similis est colori spicarum tritici, cùm vi Solis triticum iam primùm ad perfectionem deductum sit. Cui respondet dictus palearis, quemadmodum & sub spiceo subpalearis. Hi enim colores alios habent sibi congeneres, parùm intensione, aut remissione distantes. Appellat Galenus hunc colorem similem vino albo tenui, in quo eadem erit latitudo, quæ in spiceo & subspiceo. Sequitur autem color is post vrinam albam tenuem, quæ est veluti aqua, quam diximus aquosam, aut modò dicamus crystallinam, etiam sequi. Est vt Galen. inquit, eius generatio ex alba tenui, quam diximus aquosam, cùm parù bilis rufæ susceperit. Sed cùm id quod ex bile miscendum est, non sit definitum, & in diuisibili consistat, conficiatur qualis spicea, & qualis subspicea dicta est. Aureus deinde sequitur, attamen quoniam non est auri color vnus, sed quidam intensior purissimi auri, quidam remissior, vt flantenorum, dicemus Actuarium aureū appellare pro auro similem, qui rufus est apud Galenum: Subaureus autem subrufo respondet, siue pallido Galeni. Pallidus tamen iam naturalis est atque optimus, idem cum subaureo Actuarij: Estque pallidus apud Galenum lib 1. de Crisi, subrufus. Cùm verò pallidam vrinam subrufam esse dixit, modicè pallidam intelligere decett nam lib. 10. de simplic. medic. facult. cap. de sudore, & lib. 1. de morbis pop. part. 3. comment. vlt. & lib. 1. Prognostic. comment. 30. vrinam naturalem modicè pallidam esse debere, dicit: quam etiam subrufam lib 1. de crisi. cap. 12. appellat. Erit autem is color, veluti si aquæ admisceas serum sanguinis, & bilem rufam, modicè quidem: nam quantitatem verbis desinire non est, sed in sanis ipsam contemplaberis, aut à præceptoribus accipies. Crocea verò vrina similis est colore aquæ, in qua crocus fuerit dilutus, quemadmodum & subcrocea: differentes hac ratione, quatenus eidem quantitati aquæ paucus aut multus accedat crocus: vel si certa quadam aquæ quantitate certam quantitatem croci diluas, & æquali quantitati aquæ parem croco, carthami florem: hæc enim erit subcrocea, prior crocea. Ac respondebunt subflauæ & flauæ Galeni. Quemadmodum tamen Galen. præfert subrufam subflauæ, ita Actuarius subauream, subcroceæ, quam biliosis magis deberi dixit libro primo de iudicijs vrinarum, cap. 13. Apud Galenum verò pallida, rufa, & flaua, hoc ordine statuuntur: rufa namque in medio constituitur, tantò coloris intensione excedens pallidam, quantò exceditur à flaua. Differt quoque rufus color, quem Græci dicūt πυῤῥὸν, à flauo, quem dicunt ξανθὸν: quoniam rufus turbidior est, flauus splendidior. Sed agnoscas oportet inter colorem rufum & pallidum, esse subrufum, quem vrinæ naturali diximus respondere, quem appellat Galenus mediocriter pallidum. Et 12. libro methodi medendi, statuere videtur colorem ab ipso dictum κιῤῥὸν hoc est, fuluum, inter rufum & pallidum: inquit enim: ὅπου γε καὶ οἱ αὐστηροὶ καὶ μετρίως λευκοὶ παλαιούμενοι κιῤῥότεροί πως γίνονται, οὐδ' ἄλλως ἐθέλεις ὀνομάζειν τὸ κιῤῥὸν χρῶμα, δύναιο αὐ λέγειν πυῤῥὸν ὠχρόν, quod est, Quandoquidem austera vina & mediocriter alba antiquitate fulua quadamtenus fiunt, quòd si aliter κιῤῥὸν, id est, fuluum colorem appellare libet, dicere poteris, ex rufo pallidum. Licuit tamen nobis hoc in loco Græcum exemplar in medium afferre: quoniam de Græcarum vocum significatione agebatur. Diximus autem lib. 1. Prognostic. in expositione 6. quando Græci codices sunt citandi. Quòd si nulla tali occasione adhibita paginas Græcis literis impleueris, aut verbosus esse vis, aut de parua re magna volumina conficere, aut ostendere nobis te nosse elementa Græca, aut dicas, cur vis beue scripta & probè translata iterum transferre? Sed de his satis.

Charopos color.

Aureus pallidus & subrufus idem.

Rubeus color.

Rubeus color tres continet species, rubeum, subrubeum, & pertubeum, siue impensè rubeum, vt apud Galenum lib. 2. Prorrhet. comment. 25. Subrubeus color similis est bolo Armeno. Rubeus pomis quibusdam maturis, vt cerasis acidis, interim dum manifesto acore participant, neque maturitate nimia dulcescunt. Perrubeus est color, qui à Galeno lib. 1. Prorrhet. comment. 31. appellatur sanguinolentus. Color autem rubeus, inquit Galenus lib. 2. de ratione victus acutorum, comment. 22. Tantum excedit flauum, quantum flauus pallidum. Et 1. de Crisibus quantò excedit flauus rufum, tantò flauum rubeus. Hic est horum colorum ordo.

Vineus color.

Vineus color deinde sequitur, similis vino nigro crasso, vel qualis est color hepatis, pertubro colori valdè adiunctus, quē sequitur passeus, similis sapæ, quæ est musto vuarum nigrarum confecta est, vbi ad tertiam partem ebulliat, duabus absumptis. Talis etiam est vuarum passarum color, quamuis Actuar. dixerit, similem esse colori cerasorum ad nigredinem tendentium. Venetus color ex albo & nigro summis, æquis portionibus confusis nascitur. Si enim cerusæ & atramenti pares portiones commisceas, videbis fanè cæruleum concinnari colorem, qui venetus est, & blauus appellatur. Viridis color innumeras habet differentias, si quis herbarum colores aduerterit. Nos verò cum Actuario tres refero

Venetus color.

Viridis color.

referemus, duos extremos, & vnum intermedium. Extremi sunt, brassicæ similis, qui remissus est, & similis foliis violæ, in extremo intensiori, & medio loco assidebit color similis foliis graminis. Hic splendori coniunctos smaragdum refert. Remissior verò color viridis ad albedinem vergit. Intensior tamen ad nigredinem magis. In genere viridium vrinarum oleaceæ continentur, quæ sunt in tribus speciebus, nam aut oleum repræsentat, aut olei colorem seruat, aut oleacea est. Sunt hi colores remissè virides, atque aquosam & tenuem habent eiusmodi vrinæ substantiam. Hæc de diuersis oleaceis vrinis dixit Actuar. Verùm nos vrinas multas vidimus colorem olei referentes, & quasdam non tantùm colore, sed etiam substantia oleo similes cum tenuitate: quæ si crassæ forent, oleo omnino similes essent. Quapropter rectè Galenus dixit 3. de morbis pop. part. 3. in comment. hist. in Thaso parium, se non vidisse vrinam totam pinguem veluti oleum. Nam prædictæ colorem oleo similem & intimam ipsam fusionem habebant. Deerat autem crassitudo, qua fieret similis oleo omnino, si pattieeps foret. Cùm igitur Hippocrat. dixit parum minxisse sexto die oleosum, viride intellexit, oleo simile colore, & intima ipsa substantia, neque tamen tota vrina vt oleum erat.

Oleacea vrina.

Liuidus deinde sequitur color, qui apud Græcos est duplex, alter similis colori plagarum, quæ ad sanitatem tendunt, quæ πελιώματα dicuntur: color verò πελιδνὸν, medius inter nigrum & pallidum, qui similis est moris maturationi propinquis. Huius meminit Hippocrat. 3. Prognostic. lib. 1. Eundem etiam colorem appellat Thucydides πελιδνόν. Sed differt ab hac nostra similitudine, quoniam plumbo similem esse dicit, & constat manifestè falsum esse, plumbi colorem esse medium inter pallidum & nigrum: cùm id conueniat maculis ex plagis, & non parum differant ambo colores: nempe color ex percussa carne, medius inter nigrum & pallidum, & color plumbi. Erit ergo πελιδνὸν, id est, liuidus color in altero significato similis ferè colori plumbi. Quem ex autoritate Thucyd. dixit Nucerinus appellari μολιβδίζον, id est, plumbi coloris. Niger prætereà color omnibus notissimus est, cuius non pauca sunt differentiæ maioris & minoris, præterea splendoris & obscuritatis.

Hoc schemate colores vrinarum ordine comprehendes:

Albus. { *Niueus.* / *Crystallinus.* / *Aqueus.* / *Lacteus.* / *Glaucus.* / *Charopos.*

Spiceus. { *Subspiceus, Subpalearis.* / *Similis vino albo tenui.* / *Spiceus, Palearis.*

Aureus. { *Subaureus, Subrufus, ac modicè pallidus.* / *Aureus, Rufus.*

Croceus. { *Subcroceus, Subflauus.* / *Croceus, flauus.*

Rubeus. { *Subrubeus, Boli Armeni.* / *Rubeus, cerasorum acidorum adhuc.* / *Perrubeus, Sanguinolentus.*

Vineus. —— *Qualis color hepatis.*
Passeus. —— *Qualis sapa, aut vuarum passarum.*
Venetus. —— *Ex cerussa & atramento æquis portionibus fit.*

Viridis. { *Brassicæ foliis similis.* / *Graminis foliis.* / *Violæ foliis.* / *Oleaceus.* { *Oleum repræsentat.* / *Oleì colorem seruat.* / *Oleacea vrina.*

Liuidus. { *Color plagarum.* / *Color plumbi.*

Niger. { *Intensior.* / *Remissior.*

SIGNA AB VRINARVM COLORIBVS.

Explicita iam colorum natura, & singulis colorum repertorum in vrinis speciebus, quid ostendat quiuis eorum, dicendum nobis est. Demonstrant autem causas, quæ præcesserunt, & quæ interdum adsunt, atque ea, quæ subinde sequuntur. Quapropter admonendum duximus vrinas cibis & potibus concolores fieri, apud Hippocr. lib. 6. de morb. pop. part. 5. section. 15. & Galen. in comment. albas, aut nigras, aut biliosas, vrinas à diuersis vinis fieri testatur. Ordiamur tamen ab albo colore. Albus color vrinæ citra morbum, magnum potum vini significat, aut senectam, aut per morbos frigidam intemperiem, cruditatem, succorum frigidorum

Albus vrinæ color quid indicat.

redundantiam, obstructionum, tingentium humorum in aliam partem decessum. Nam bilis, quæ secundum naturã tingit vrinam, cum sero humorum mista; si decedat in partem aliquam, non tinget ipsam; aut vbi non generetur, vt in frigidis temperaturis,& talibus morbis: aut pauca admodum, aut vbi serum syncerum descendit, ob angustiam meatuum bile retenta: aut vbi humores crassi & pituitosi simul cum sero humorum repugnantur, non potente bile colore suo hæc omnia tingere. Sanguinis verò pars, quæ cum sero deducitur ad renes, eisdem adiungitur secundum naturam habentibus, nec cum vrina prætergreditur. Præterea distinguuntur vrinæ albæ crassitudine & tenuitate. Crassæ namque quandoque fiunt notis coctionis præcedentibus, & significant crassam pituitam purgari; Vitream à Praxagora appellatam. Siquidem vrina geniture similis mingebatur, lib.6. de morb. pop. part.2.sect.40. & Galen.in comment. inquit: Geniturum autem repræsentans, vel vrina, vel deiectio, iudicatoria interdum fuerit, cùm humor à Praxagora vocatus vitreus euacuetur. Est autem hæc vrina similis lacteæ. Vidimus etiam nonnunquam vrinam lacti similem, mictam in ætate puerili, sine manifesto quopiam malo, quæ ostendebat magnam crudorum succorum redundantiam, atque ipsam purgari. Quapropter & in morbis atque in sanitate vtilis sæpe visa est vrina alba lactea, glauca, & charopos: quæ cum crassitudine substantiæ fiunt. Cæterùm quæ albæ aqueæ sunt aut crystallinæ caloris imbecillitatem, cruditatẽ, ac morbi principium, & obstructionem factam à crassis humoribus ostendunt. Hæ sunt causæ. Ex futuris autem prænuntiant aquosæ vrinæ cum facultate robusta, morbum diutius prorogandum (tempore namque longo opus est, vt ea cruditas ad maturationem perducatur.) cum imbecilla verò mortem portendit. Quoniam tamen aquosa vrina eum culore mistam habet substantiæ tenuitatem, cap. seq. rursus de eadem agemus. Spiceæ verò & subspiceæ, quæ apud Galen. similes sunt vino albo tenui, non omnino periisse calorem monstrant, sed languere, aut multitudine crudorum succorum opprimi. Quòd si post albam aquosam aut crystallinam vrinam sequatur, indicabit naturam in melius tendere, calorem augeri, & bilem paucam misceri sero humorum. Siquidem vrinæ tingi possunt, aut à bile rubea (quæ quamuis sanguini tenui similis sit, non concrescit, vt sanguis, inquit Gal.lib.de atra bile.) aut à bile rufa, aut flaua. Tingitur etiam à sanguinis particula cum serea sanguinis superfluitate delata. Melancholia verò quandoque cum vrina: vt diximus, transit. Cæterùm bene valentibus hominibus non adest ea cupia, vt micta conspiciatur. Tingunt itaque vrinam, bilis, sanguis, melancholia: pituita verò, cum talis manet, albam efficit vrinam: rubidam verò vbi in sanguinem transit. Quæ igitur spicea est, iam ad naturalem vrinæ colorem accedit eummistam habens bilis portionem, sed paruam, ac perinde post biliosos morbos solitos sequitur. Aurea vrina, & crocea, rufæ & flauæ Galeno respondent. Quapropter vt apud Actu. subaurea & subcrocea optimæ sunt colore, ita apud Galen. subrufa & subflaua, quæ modicam mistionem bilis cum sero, siue vrinæ fusione ostendit. Quæ si fusi substantia mediocris fuerit, & contentum quale optimum habuerit, erit omnium vrinarum optima, qualis est subrufa, aut subflaua, potius subrufa, quam subflaua. Media in crassitudine & tenuitate, inter tenuẽ aquosam & crassam, veluti iumentorum, cuius sit sedimentũ album, leue, perseuerans, quã minimè fœtidũ, aut omnino fœtore priuatum. Hæc vrina naturam valere, sanúmque esse corpus, aut per morbos securam futuram salutem ostendit. Natura namque suo vigore causas morbificas superat, cum coctionem perficere valet, atque hæc eadem adest cum prædicta vrina. Coctiones verò, inquit Hippocr.1. de morb.pop.crisis celeritatem, & securam sanitatem ostendunt. Quòd si vrina optima, quædam subrufa est, quædam subflaua, quare non erit aliqua rufa, media quodammodo inter subrufam, quæ remissior est rufa, & subflaua, quæ est ipsa rufa intensior? Dicemus non vnicum colorem adesse in sanorum hominum vrinis, sed pro ætate, sexu, & temperatura variari. Neque etiam in eodem homine adhuc temperato, sed vt Galen. lib.1.de crisi,cap.12.dixit: Iam verò perfecta coctione, color quidem vrinæ intenditur, minus autem subsidet, etsi longiori tempore hominem à cibo prohibueris, videbis ipsam fieri continuò magis rufam. Præterea, vt ibidem docet, bilis, quæ vrinam tingit, iam pallida, iam etiam rufa, quandoque flaua est. Pallida quidem, modicè accedens quantitate, modicè pallidam efficit vrinam. At verò modicè pallida naturalis est atque subrufa à Galen. dicitur. Talis quoque reddetur ex mistione rufæ bilis, quæ non sit aut intensior colore, aut copiosior iusto. Erit autem subflaua, longius à coctione flauescente iam bile, sed modicè accedente. Eritque rufa bile rufa immodicè accedente. Quòd si neque flaua, neque rufa bilis, intensior colore, aut copiosior accesserint, neque rufa neque flaua reddetur vrina, sed subrufa, aut subflaua. Ab ipsa completa coctione, quæ in iecore perficitur subrufa, quæ pallida etiam est, & longè à coctione subflaua; nunquam tamen aut rufa, aut flaua: neque enim rufa media est subrufæ & subflauæ. An tamen vrina optimum hunc colorem assequi possit, vbi nondum substantiæ mediocritatem assequatur, dubium videtur. Ad quod respondemus ex Galen. & Hippocrat. placitis, vrinam quandoque mingi tenuem, sed bene coloratam. Hippocr. namque 3.de morb.pop.part.3. in historia, in Abderis virginem, & in historia, in Abderis Anaxiona, vrinas tenues, sed bene coloratas minxisse refert: in quibus color ad perfectionem deductus erat, substantia non deducta. Ad quod comprobandum accedit quod experimentum quotidianum docet, quasdam esse vrinas tenues subpallidas, aut etiam albas: quasdam tenues rufas, atque etiam flauas. Erunt igitur nonnullæ tenues atque subrufæ, aut subflauæ. Nihil enim obstat quominus vrina cum tenuitate substantiæ bonum assequatur colorem. Nam pauca bilis, sed valde rufa, aut valde flaua, non incrassata vrina, ipsam efficiet subrufam, aut subflauam. Non minus enim tingit vrinam pauca bilis valde intensa colore, quàm multa, colore remissa. Quapropter neque illud verum putes coctionem prius efficere substantiam quàm colorem, cùm color ex substantiæ bilis mistione sæpe accedat, & bilis tenuibus quoque misceatur vrinis, vti rufæ tenui. Id verò animo serues oportet, quòd bonus color non cuiuis tenuitate iungi potest. Nam non erit vrina aliqua extremè tenuis probè colorata, auctore Galen. libr.1. de morb. pop. part.3. comment. vltim. vbi exponens Hippocr. literam, qui dixerat, Vrinæ per totum morbum, boni quidem coloris erant: Sed tenues inquit. Nempe in calce orationis inquit: Vrinæ per totum morbum, boni quidem coloris, sed tenues: exactæ siquidem tenues, coloris bonitatem secundum naturam habere non possunt.
Rufa

Vrina genituræ similis.

Spicearum vrinarum signa.

Bilis vrinas tingit.

Vrina optima.

Vrina naturalis quare non sit rufa.

Vrina color bonus.

Rufa urina. Rufa autem vrina, quæ apud Actuarium fit, cartami floribus aqua dilutis, rufa bile copiosis mista conficitur: quemadmodum & flaua, quæ croceæ Actuarij respõdet, croco lo aqua dissoluto, bile flaua mista, fusioni vrinæ fit, aut colore vi caloris valde flauescente aut copiosiore adhibita. Fiunt itaque vrinæ tales sanis hominibus temperatura calidioribus, & quibus bilis abundat, iuuenibus maximè. In aliis verò ætatibus morbi ratione, sicuti & in fœmineo sexu, fiunt quoque huiusmodi vrinæ, his qui febricitant febre diaria ob animi quodpiam pathema, vt iram, mœrorē, & solicitudinem, eis siquidem vrinas rufiores fieri Galenus testatur lib. 1. de arte curatiua ad Glauconem. Fiunt etiam ob inediam, & ob immodicam exercitationem, aut ob medicamentorum, aut ciborum calidorum ingestionem. Hinc igitur notum euadet rufum colorem vrinæ accedere posse, sicuti & flauum vna duarum occasionum, aut quoniam in corpore bilis augetur, aut quoniam caliditas vehementior fit. Primum notum est bilem auctam siue rufam, siue flauam vbi non retineantur, sed cum vrina ad portionem emittantur, vrinas reducere rufiores, ac flauiores. Secundum etiam constat, quoniam calore pallida bilis rufa, & rufa flaua, & naturalis sincera redditur, & ea ratione flaua quatenus serosa pars bilis pallidæ calore absumitur, vt lib. 2. Progn. in expositione 38. latè docuimus. Calor igitur absumens seream partem bilis pallidæ mistam, flauam eandem efficit, nullo nouo humore, aut materia accedente, cuius pars cum vrinæ fusioue mista ipsam reddet flauam: de his tamen rursum agemus in seq. cap.

Rubea urina. Rubra tamen vrina serum sanguinis excrementum abundare significat. Quòd tamen bilis aliqua rubra sit, aut quod rubram bilem significare valeat, non aduersatur nostræ sententiæ. Nam apud Galenum lib. 6. de Morb. pop. part. 1. comment. 14. rubra bilis vocatur ea, quæ serum sanguinis existit. Hæc est etiam ratio ob quam non concrescit, vt sanguis, quia serum est sanguinis. Sunt autem morbi, in quibus rubræ vrinæ apparent salubres, siquidem sanguis humor benignus est, quod subrubris & perrubris est commune: nam omnes sanguinis serum abundare significant præ rubedinis intensione. Idque vbi morbus in venoso genere contingit, vti in continentibus febribus à sanguine: nam sæpè tales fiunt ob renum imbecillitatem, quæ ad retentricem facultatem spectat, sicuti quæ ad venosum attinet genus, iecoris & venarum imbecillam coquendi vim, ob quam serosior gignitur sanguis, & aquosior: vel, vt Galen. 2. Prognost. inquit, significant exuperantiam sanguinis non exquisita ratione confecti, ac sanguinis serum cum vrina descendere.

Vrinarum itaque rubearum & subrubearum meminit Galen. lib. 3. de Morbis pop. part. 1. comment. Hermocratis. Quoniam verò Hippoc. lib. 2. Prog. 27. significationem vrinæ subrubræ scripsit, eandem in vrinam rubram transtulit eo loco: significant autem salutem, & diuturnitatem. Inquit enim Hippocr. Si verò vrina fuerit subrubea, & sedimentum subrubeum, ac læue, diuturnior quidem hæc, quàm prior est, valdè tamen salutaris. Diuturnitatem vtique dicit hanc ostendere vrinam, neque simpliciter, sed vbi eum vrina, cuius sedimentum intermittit, conferatur. Diuturnior quoque ac deterior est vrina perrubra, medium autem ambarum continebit vrina rubra, vt inquit Galen. lib. 2. Prorrhet. comment. 25. Hæc autem vrina proluuiem renum significat, hoc est, renum imbecillitatem adeò magnam, vt sanguis ab ipsis affatim excoletur. Inquit etenim Galen. lib. 1. Prorrhet. comment. 31. Quam igitur aliam intelligit quis vrinam perrubram præter eam, quæ ab omnibus sanguinolenta appellatur, quamplurimi ex nephriticis mingunt? Quòd si hoc vult ostendere simile quid significari ei, quod prius dictum est, ventris διάῤῥοια, id est, proluuies perrubra. Quemadmodum enim illam diximus iecore languente fieri, ita ad eundem modum renibus malè affectis, vrinam perrubeam fieri dicemus. Solet in morbo regio hæc vrina apparere & pannos tingere. Tertio namque de Morb. pop. part. 3. Hermocrates vrinam rubentem crassam minxit, & secutus est regius morbus. Quòd si cum ea vrina æger crisim subierit, reuersio spectabitur, vt in eodem contigit: quoniam hæc vrina cruda est, & quæ sine notis coctionis iudicant, recidiuam faciunt. Sed tamen de rubeis vrinis multa diximus in expositione 27. lib. 2. Progn. Io quarum numero est mictus sanguinis, qui fit vena in renibus rupta, vbi frequentius id euenit. Nam vbi breui id fiat, poterit significare aliquam à natura factam euacuationem redundantiæ sanguinis alias retenti: aut fiet omisso exercitio, aut membro mutilato. Fit quandoque talis vrina ob anastomosim, & vasorum vrinam percolantium laxitatem. Quare autem non semper vrina à sero sanguinis tingatur, & rubea fiat, diximus suprà. Vineus verò color perrubro colori proximus, hepati similis est. Huius coloris vrinas in plurimis conspeximus sanis & ægris. *Vinea urina.* In sanis quidem copiosissimè bibentibus, vrina nigra, quæ ob eopiam rerum facultas non valebat percolare. Noui duos sexagenarios, qui quoties iter agebant, vrinam emittebant vineam citra manifestam aliquam noxam. Quoniam autem noueram eos, aliàs pati hæmorrhoidas, intellexi sanguinis fæcē ea via purgari, facta ad renes ex motu deductione eius excrementi. Alios etiam noui lapide renum laborantes, & vineam vrinam mingentes per interualla. *Vinea uri. in lapi. renum.* Ostendebant autem crassum sanguinem paratum generationi lapidis cum vrina transmitti. Sanguinem quoque significant assatum, cum ex nimio Solis ardore tales fiunt, aut in febribus vehementioribus. Licebit autem per acutos morbos salutem aut mortem prædicere ex huiusccmodi vrinis, animaduersis aliis, ex contento in vrina, bono, aut malo, aut nullo: & ex aliarum facultatum constantia. Nam hæc vrina valdè magnam in febribus significat adustionem, sed morbus à sanguine fit.

Passea urina. Passea vrina adustionem bilis flauæ, & rufioris significat. Præcedit sæpe, & quandoque comitatur regium morbum, eúmque valdè secedat hic color à naturali, & magnam ostendat bilis vstionem, robore virium opus est, si æger superesse debeat.

Viridis. Viridis color hoc loco sequitur, cui oleaceus adiunctus est. Viridis vtique ostendit viam in nigrum colorem, apud Galen. lib. 1. de crisibus, cap. 12. Nos quidem lib. 2. Progn. in expositione 39. docuimus latè causas generationis bilis porraceæ. Quam nouimus in ventre & venis generari. In ventre ex corruptione ciborum potissimum calidorum, & ob imperfectam coctionem. In venis tamen vnam tantùm causam apud Galenũ in eo loco legimus, oempe excedentem & exurentem calorem. Dixit enim, calorem præter naturam indicare, cum generatur in venis. Ipse verò lib. 1. de crisibus cap. 12. de viride colore dixit: Color verò viridis fit in transitu ad nigrum, & est quoddam principium nigri. Quapropter cùm niger color à calore & frigore fiat, fiet quoque & viridis. Cæterum in transitu ad nigrum, vi caloris viridem colorem accedere omnes con-

ſentiunt,quod tamen frigore vincenta id etism fier, teſtis eſt Galen.lib.1.Prognoſt. comment.3. vbi exponens coloris chloti malitiam, inquit: Vt plerique braſſicam & lactucam chloros, id eſt, viridem appellant,qui quidem color nigrior eſt,quàm rubidus. Eſt etiam tãquam initium quoddam nigri liuidique, quem frigus perinde quaſi nigrum effecit. Si igitur viridis color in vrina apparuerit, calorem aut frigiditatem oſtendet,hæc vero aliis diſtinguentur notis,quæ adſunt,aut præceſſerunt.Idem Auerr. lib.4.coll.cap.22.& vidimus non paucas vrinas ſuprema parte virides ſubnigra ae craſſa fuſione intra ſeptimum ſubſidere ad ſalutem.

Viridis color à frigore.

Æruginens color.

Ærugineus quoque color amplius aſſata bile generatur, vt præfato loco docuimus,verùm in vrinis nuſquam is color inſpicitur: quoniam & ſi in venis generetur æruginea bilis pernicioſiſſima, cùm ipſa craſſa admodum ſit, vt mingatur eget multa dilutione, ac perinde color vrinæ remiſſior erit multo. Quamuis Paulus apoplecticor dicat mingere vrinam velut ærugineam. Febres itaque,in quibus vrina viridis mingitur,vehementes ſunt,& periculoſæ, & in quibus conuulſiones ab inanitione ſæpe fiunt: pueris verò maximè,vt ex Hippoc. docuimus lib.3. prognoſt. in expoſitione 34. Oleoſæ verò vrinæ inter virides recenſentur, quas diuiſimus in tres ſpecies. Significant autem omnes vehementem,ac colliquantem calorem. At verò tales oleo ſimiles ſunt, aut ſeruabunt olei colorem, aut ſimul colorem & ſubſtantiam. Galen.tamen lib.3.de morb.pop.part.3. comm. hiſtor. in Thaſo Parium, ſe vidiſſe inquit multas pingues vrinas in ſanitate,& morbis, nunquam tamen aliquam, quæ tota pinguis vt oleum ſit.Quapropter etſi tales ex colliquatione fiant,non ob id putandum eſt colliquamenta ipſa cum ſubſtantia vrinæ miſceri,quæ à natura ſemper innatant, nunquam tamen aut ſubſtant, aut confunduntur, cum tota vrinæ fuſione. Quòd ſi calor colliquamenta vrat, in malorum ſedimentorum ſpeciem excernentur, neque amplius pinguedinis,aut colliquatæ ſubſtantiæ naturam tenebunt. Futurum autem eſt vt qui tales vrinas mingunt, aut ob febris vehementiam pereant, aut in hecticam aut tabem tranſeant. Attendendi quoque ſunt oleoſarum vrinarum ordines: nam quæ colore & ſubſtantia oleo ſimilis eſt, ea eſt omnium peſſima.

Oleoſa vrina.

Veneta vrina.

De venetis verò, liuidis, & nigris vrinis modò agendum eſt. Sunt enim venetæ, & liuidæ, veluti via quædam perueniendi in nigras,vbi frigore vincente proceditur. Sed ambæ idem in ſpecie ſignificant, etſi maior cauſa efficiat liuidum colorem, quàm venetum, ſicuti & nigrum maior quam liuidum. Venetæ porrò vrinæ à frigore fiunt,nunquam tamen à calore, ſicuti neque liuidæ. At fit quandoque vt non ob intemperiem tales fiant, ſed ob humoris nigri miſtionem,vbi non adeò copioſus miſceatur, vt nigram iam reddat vrinam.

Liuidus color.

Liuidum colorem eſſe ſolius frigiditatis effectum teſtatur Galen. primo libro de criſibus,& lib.primo progn.comment.3. quod etiam latius comprobauimus lib.2. progn. in expoſitione octaua. Fieri verò liuidum colorem ob miſtionem paucam nigri humoris, docuerat quoque Galen.lib.2. progn.comm. 22. cùm inquit: Nigra deiectio ab atra bile ſyncera tingitur: liuida verò, vbi modica bilis modicè commiſcetur. Verùm de hoc liuido colore miſtione genito, lege quæ diximus lib.2. Progn.in expoſitione 9. Significant itaque liuidæ vrinæ frigiditatem abundantem,& innati caloris mortificationem, aut nigrum humorem, non multum fuſioni vrinæ miſceri,id quod in morbis fit melancholicis,& poſt verbera, & plagas ſanguine concreto, atque ea via expulſo.Nigra tamen vnum trium indicauit,aut calorem exurentem, aut frigiditatem internecantem, aut multum nigrum humorem confundi atque excerni cum vrina. At verò cum humor niger quidam ſit naturalis,quidam concretione,talis (vt de plagarum ſanguine diximus) quidam aduſtione genitus. Nigra vrina diuerſas admodum notas præbet:quaſdam ſalutis,quaſdam etiam mortis:quas aliunde diſtinguere decet. Siquidem apparet iudicationis ratione in morbis longis ſæpe, vt in quartanis, & renum morbis, & retentis menſibus, & quandoque hæmorrhoidibus, & lienis morbis, & melancholia morbo. Excernitur quoque vrina nigra in morbis acutis, humore vſto per vrinam ſecreto, in iudicationibus: poſtquam ſenſim in meliorem tranſitur ſtatum,& probam vrinam colore,ſubſtantia,& contento. Quòd ſi notis coctionis præcedentibus vrina deinde nigra ſequatur,notum eſt in bonum morbum proceſſurum. Fuiſſe autem multos in diuerſis morborum generibus liberatos cum nigra vrina, retulimus in operis præfatione. Quapropter non decet hîc eadem rurſus repetere. Id tamen aſſeruiſſe ſit ſatis, pernicioſam eſſe nigram vrinam & lethalem in acutis morbis, ita vt maxima ex parte moriantur qui ipſam mingunt:nec tamen perinde omnes morituros. Significat autem vſtionem, aut caloris natiui mortificationem. Hæc eſt, quam magis exitioſam diaerat Hippocr. Progn. 35. lib.2. Quod verum eſt ſiue tenuis, ſiue craſſa ipſa fuerit. In ſana quidem diſpoſitione nigram mingi vrinam impoſſibile omnino reputamus, non enim vnquam accreſcet in ſanorũ venis niger humor.ea copia vt vrinas tingere poſſit. Siquidem is ſecundum naturam, parcior aliis habetur in venis.In morbis autem vbi exuperauerit, ipſum excerni cum excremento ſeroſo robur virium oſtendit, quamuis vſtus humor ſit, & bilem atram exquiſitam referat, vbi coctionis præfuerint notæ, etiam ſi talis fuerit vomitus, aut deiectio. Nam vt lib.2. de differ. febrium in noſtris commentariis docuimus,malos ſuccos nec corrigibiles, nec alitioni aptos natura ſæpe coquit, ac ſuperat: quorum excretio in ſalutem morbum commutabit, quod Galen.teſtatur lib.de Atra bile: vbi atrorum humorum euacuationem aliquando cum notis coctionis fieri concedit:& de ipſa atra bile exquiſita idem teſtatur lib.4. Aphoriſm.comment.22. vbi poſtquàm cum Hippocr. damnauit excretiones atræ bilis factas morbis incipientibus,addit. Quando igitur poſt morbi coctionẽ aliquis humor vitioſus excernitur, tunc corpus à natura expurgatur, & propter hoc atra bilis,& alius omnis huiuſcemodi humor, vbi ſigna coctionis in morbi proceſſu apparuerint, bonam ſignificant euacuationem. Nec tamen putes nigram vrinam cùm in morbis acutis excernitur, poſſe aliquando mingi citra vſtionem, aut refrigerationem. Sed cùm vſtionem oſtendit, poſſunt notæ coctionis adeſſe, & bona criſis ſuperuenire. In longis verò morbis contingit, à refrigeratione, aut vſtione, humorem fieri nigrum, & morbum concitari,qui deinde coctionem admittat, & bonam iudicationem & ſalutarem exitum. Nunquam tamen niger apparebit color ſine vſtione,aut refrigeratione. Exemplum eſt apud Galen.lib.1. de criſibus, idem vt in exterioribus rebus in nigris ſubſidentiis euenire dicens. Nigræ verò ſubſidentiæ, inquit vel excedentẽ caliditatem,atque igneam oſtendunt, vel ea frigiditate vehementi extinctionem. Sic enim & extrinſecus noſtri corporis partes

Nigra vrina.

Vrina nigra ad ſalutem indicium.

affici videmus nigro colore, partim scilicet ex nimio calore, vt qui se Soli exposuerint, partim ex vehementi frigore, & veluti morte eorum, quemadmodum in senibus, & quibusounque aliis supra modum refrigeratis. In sanis verò humor melancholicus, in optimis humorum confectionibus, quæ in iecore fiunt, subsidens: neque adeò copiosus est, neque adeò niger, vt vrinam aut deiectionem tingere valeat. Apparentibus autem nigris vrinis in morbis, vstionem & refrigerationem, siue natiui caloris extinctionem disces: quoniam liuidæ vrinæ refrigeratis antecedunt: flauæ verò, rubræ, & passeæ vstionem passis. Aëtios quoque lib. 5. cap. 44. liuidas antecedere dicit nigras ex refrigeratione: flauas verò eas, quæ ob vstionem. Sed de coloribus hæc sufficiant, ad substantiam vrinarum accedamus.

De signis ab vrinarum substantiis.

CAPVT II.

Substantia vrinæ eadem est cum ipsius consistentia: hæc verò ipsa vrinæ fusio est, cuius extrema sunt, tenuitas, veluti aquæ, & crassitudo, qualis in vrinis iumentorum reperitur: mediocritas verò, qualis in temperatis hominibus, quæ inter extrema prædicta exquisitè continet medium. Hæc est Gal. doctrina lib. 2. prognost. comment. 26. vbi de optima vrina dixit. Necessariò verò erit modicè pallida, consistentia media inter tenuē & aquosam, ac corpulentam qualis iumentorum habetur. Idem in comment. 30. & lib. 1. de crisibus, cap. 12. optimam vrinam, statim mediocrem crassitudinem habere dixit. Duo verò alia veluti extrema explicuit, cùm aut vrina non consistit in humorem, aut cùm nuper conturbata est. Et capite eodem duo extrema enarrans, alterum proponit vrinam aquosam exquisitè, & alterum conturbatam. Neque crassarum vrinarum aliam fecit mentionem, quàm conturbatarum, easdem omnino reputans. Et meritò quidem: non enim alia ratione vrina tenuis, crassa reddi potest, quàm vbi aqua ipsa, siue fusio vrinæ cum alia crassa substantia misceatur, ac confundatur. Id verò nihil aliud est quàm vrinam fieri turbidam. Interim ergo dum fusioni vrinæ adcò parum bilis misceetur, vt ipsa modicè perspicua maneat, nondum turbata dicitur, sicuti neque crassa: cùm verò iam valde multa humoris, & eorum, quæ cum vrina minguntur, copia, cum vrinæ fusione confunditur, crassa eiusdem fusionis substantia redditur, ac perinde turbida. Ita vt turbulentiam æqua mensura cum crassitudine nanciscatur vrina. Cùm verò minus iusto miscetur, fusio vrinæ redditur tenuior, atque perspicacior. Considerata itaque vrina optima, consistentia quæ veluti mettum est aliarum, reliquas, quo ab ipsa secesserint, dicemus aut tenues aquosas, atque perspicuas, aut crassas, turbulentas, & opacas. Nam & opacitas perspicuitati opponitur, & turbidæ opacæ sunt, omnes tamen colores confundit opacitas, at turbulentia: opacitas siquidem impedit quo minus ambientis lumen peruadat vrinæ corpus, color autem vrinæ talis apparet, vt supra diximus, non tantùm ob verum humoris vrinam tingentis colorem, sed ob apparentem, qui ex luminis & opacitatis mistione nascitur. In turbatis itaque vrinis, quæ valde turbatæ sunt, præsagia, quæ à coloribus sumuntur, non parum confunduntur:

Vrina crassa & turbida idem sunt.

Vrina optima consistentia.

vrina verò alba crassa à vitrea pituita splendet quidem, sed perspicua non est, nec confusio & conturbatio, quamuis crassitudinem efficiat, splendorem adimit, sed perspicuitatem. Porrò omissa vrina optimæ consistentiæ, quoniam de vrina omni ex parte inculpata postea dicemus, de tenuibus & crassis primùm agamos. Vrinæ extremè tenues, vt inquit Gal. lib. 1. de Morb. pop. part. 3. commeot. vlt. benè coloratæ esse non possunt, sed tales albæ sunt. Tenues autem & albas vrinas, notum est aquosas esse, quas Hippocr. appellat albas perspicuas: quæ verò tales sunt, crudum valde significant morbum, & imbecillitatem facultatis naturalis, & morbi longitudinem, & mortem, vbi non constent vires: maximè in pueris, vt lib. 2. prognost. dixit Hippocr. quoniam hæc valde absunt à puerorum natura. Cæterùm interest, nam aut tenuis & aquosa vrina statim mingitur, parum inquam à potu, aut non. Si statim mingitur, ex Galen. deterior est, quàm alia, siquidem non tantùm concoctricis, sed etiam retentricis ostendit imbecillitatem. Est hæc affectio diabetes, & vrinæ profluuium, simile lienteriæ, copiosè autem succedere bibitam aquam sine renum calore ac vehementi tractione, non fiet, aderitque in renibus dispositio, qualis per caninam famem in ore ventriculi. Aquosa verò vrina, quæ retinetur, simplicem significat affectionem, quæ tenet facultatem concoctricem, sed extremam. Sed obiiciet aliquis aduersus præsentem sententiam. Nam peior videtur vrina aquosa, quæ non statim mingitur, quàm quæ mingitur. Quæ enim retinetur, vbi retenta non coquatur, summam significat imbecillitatem coctricis: quod si non retenta non coquatur, non periode accusanda est coctrix, quæ sine tempore agere non solet, sed sola ipsa retentrix Nos quidem quantùm attinet ad vrinam aquosam, quæ statim mingitur, vbi aliunde non constet, nunquam imbecillam valde asseremus coctricem facultatem. Galen. namque lib. 6. de locis pat. cap. 3. similem esse dicit diabetem caninæ appetentiæ ventriculi, atque in hac alimentum immodicè capi ob appetitus vehementiam. Tractum verò deinde alimentum facultatem retentricem grauare, atque deinde ventris sequi lienteriam cibo celeriter descendente. Idque pari modo in diabete contingit, renes nempe immodicè ad se trahere potum, & venas exiccare, eas verò, quæ in ventriculo sunt, potum copiosum auidè cuperet: renes deinde ipsum celerrimè trahere, quod à iecore ad venam vsque cauam delatum fuit. Cùm verò ipsi serum copiosius attraxerint, ob imbecillitatem retioere nequeūtes, delabi permittant. Quòd si renes ante tempus coctionis aut perficiendæ, aut aggrediendæ potum trahunt, quamuis in partibus iecoris & venarum coctricis facultatis robur adfuerit, aquosa mingetur vrina, quam ob temporis breuitatem, nec validissima facultas superasset. Quod tamen, quantum satis est retenta vrina, cruda labatur, ita vt pro temporis ratione coctionem passa non fuerit, manifestè docet coctricem facultatem in extremo languidam. Non retineri verò, vt in diabete fiet, ob attractricis vehementiam, ob quam plus iusto trahitur, & ob retentricis imbecillitatem. Quod si adhuc Galeni sententiam veram esse defendere velis, dices vrinam aquosam statim mictam ostendere imbecillitatem coctricis facultatis, quatenus nullam defert secum bilem. Licet enim breui permaneat in ventre, & iecore, atque citò admodum hæc permeans ad renes percurrat, valebit quidem bilem aliquam secum deferre, à qua tingatur, ne omnino aquosa permaneat. Quod verò talis appa

Vrina extremè tenues.

Diabetes.

Digitized by Google

apparcat,& citò, duo docet, renom imbecillitatem adiunctam vehementiæ tractricis, & in iecore & venis calorem & bilis defectum,ac perinde coctricis imbecillitatem. Albæ verò & perspicuæ vrinæ, quæ tenuis alba est,meminit Hippo.& Apho.72.sectio.4. dicens:Quibus vrinæ albæ perspicuæ malæ, maximè verò in delirantibus apparent: sic enim legi debet Aphor.Et Galenus in commentar.aquosas vrinas dicit easdem esse cum albis perspicuis, vbi non tantùm cruditatem ostendere dixit,sed flauam bilem in caput rapi. De eadem quoque dixit Galenus lib.2.prog.commen.trigesimosecundo,Aquosæ vrinæ tenues quidem substantia sunt, colore verò albæ,summam humorum cruditatem indicātes.Diximus autem capite præcedenti vrinam albam significare humorem tingentem vrinas, in partem aliam secedere, quod sæpe fit versus caput, licet quandoq; fiat bile in ventrem elapsa:aut in corporis ambitum traducta. Ex se quidē tales vrinæ morbos longos ostendunt ob cruditatem, quæ tempus indicat, & in quibusdam mortem, in quibus vires non possunt diutiùs permanere. Ipsis verò constantibus, Hippocrates dixit prog. trigesimotertio lib. secundi: Quibuscunque tenuem ac crudam longo tempore mingentibus vrinam, si cætera vt in conualituris indicia fuerint, iis abscessum ad partes septo transuerso inferiores expectare oportet. Quam sententiam nos ibidem latius enarrauimus. Quod si in morbo acuto talis vrina apparuerit, cùm adeò breui coqui non possit, magis lethalem esse dixit Hipp.Prog.33.eiusdem libri.Est etiam inter perspicuas vrinas altera, similis vino albo tenui,quā cruditatem etiā significare dixit Gal.lib. 1.de crisibus, atque ex paucæ rufæ bilis mistione fieri. Hæc quoque vrina tenuis & perspicua si maiorem bilis copiam susceperit,subpallida reddetur, & cruditatem ostendet: verùm si adeò copiosa fuerit bilis, vt biliosam reddat vrinam,erit hæc,cuius meminit Gal. lib.4.Aphor.com.præfato dicens:Quibusdam enim vrinæ perspicuæ non tamen albæ fiunt,quæ scilicet tenuem habent substantiam, colorem verò biliosum.Hæc est,quam Hipp.progn.30.lib.2. rufam tenuem appellauit dicens: Quandiu vrina fuerit rūfa, tenuis,crudum significat esse morbum.Hæc perspicua est,sed minus splendet,quàm si flauesceret cum tenuitate,verùm in biliosis morbis apparet,sed adhuc incipientibus, quandoquidem ab ipsa nihil separatur quod coctionem ostendat. Id enim probè admodū docuit Gal.lib.1.de crisibus cap.12.dicens: Quare neque simpliciter Hipp. vituperauit vrinam rufam, sed quando simul cum rufedine habuerit subtilitatem.Ita igitur inquit: Quandiu rufa fuerit ac tenuis, morbum crudum significat. Liquet autem quod neque aliquid subsidet huiusmodi vrinis, neque enim contingit, vt quæ tenuis sufficienter fuerit,vel si multo tempore quieta steterit,aliquam recipiat secretionem, adeò vt crassint pars, quæ in ipsa pendebat,subsideat,tenuior vero superferatur. Nam hoc solùm aduenit his,quæ aliquā crassitudinem habent. Hæc itaque vrina, quemadmodum & aquosa sed subpallida facta, debilis & occultæ coctionis nota est. Ostendit namque vtraque earum nondum finitum esse morbi principium libro primo de crisibus,cap.17.& Hippo.Progn.31.lib.2.inquit:Si autem diuturnus fuerit morbus,& vrina talis fuerit,periculum est,ne homo sufficere non possit,donec vrina concoquatur. Porrò vrina rufa tenuis,colore non ostendit cruditatem, sed quoniam tenuitati est iunctus: rufus namque color quandoque perfecta apparet coctione, vt in sanis hominibus,libro primo de crisibus,vbi inquit:nam & ex ipsis sanis, qui multum laborant, & pauciori cibo vtuntur, sunt vrinæ biliosiores: quare neque simpliciter Hippocrat. vituperauit vrinam rufam, sed quando simul cum rufedine habuerit subtilitatem. Quemadmodum verò suprà probauimus colorem vrinæ accedere posse sine substantiæ mediocritate: ita modò dicemus substantiam mediocrem fieri posse, nondum accedente colore. Nam ab Hippocrat. vituperatur vrina rufa tenuis: quoniam ipsam crassam & rufam fieri posse nouit. Poterit ergo fieri rufa, & moderata substantia. Sic etiam alba tenuis, crassa, moderata fiet. Ex dictis sequi visum est nobis in eius prognostici expositione, rufam posse fieri vrinam, aut addita bilis copia,aut ipsa synceriore reddita vi caloris. Quod sub distinctione nonnulli eorum qui nos ætate præcesserunt, reliquerunt scriptum. Aut enim (dicebant) vrina significat ipsam seream & aquosam partem, quæ vrina est, & vrinæ fusio à nobis appellatur. Atque hanc nunquam vi caloris aliquem colorem assequi asseruerunt.

Alba perspicua vrina.

Rufa tenuis vrina.

Vrina color bifariam accedit.

Si tamen vrina totam substantiam commistam ex aquositate serea & bile,quæ cum ipsa delabitur, significet: solus calor alteratione valebit vrinam coloratiorem reddere. Et proculdubio rectè admodum hæc dixerunt,cum quibus nostra ex loco citato consentit sententia. Nam si quis in exterioribus rebus aquam magno igni applicuerit, & ipsam diu ebullire permiserit, nunquam aqua calorem assequetur.Talis est serea pars,atque aquea vrinę fusio, quæ quamuis diuersorum humorum serum esse possit, id non alia ratione deprehenditur, quàm quòd vnius aut alterius particulam tingentem secum deferr:qua ablata,omnia sera, aquea, & veluti pura,ac perspicua aqua redderentur.Hac ratione & si diutius à calore patiatur, nunquàm colorem admittet. Verùm si quis aquam multam cum pauca terra Sinopidis misceat, patom tincta apparebit aqua: quam si igni admotam diu ebullire permiseris, omnino colorationem reddes, caloris actione aquæ parte dissoluta,& in vaporem versa, nulla externa substantia superueniente.

Id est quod nos in Prognosticorum expositionibus diximus, & modò constantissimè asseueramus, vrinam mistam paucæ bili, aut pallidæ, aut vtcunque remissi caloris, posse bifariam transire in aliam colorationem,aut nouę bilis accessione,aut caloris actione, & perseuerantia. de primo nemo dubitat, secundum hinc constat,quòd pallida bilis,quæ colore remissa est,assatione,& serosæ humiditatis vrinalis,quam secum mistam habet, discussione, flaua redditur,dicente Galeno libro de atra bile:Iam verò alius humor aliquis amarus semper apparet, ipsum vomentibus,non semper autem flauus, verùm pallidus nonnunquam est, quo flauos crassior perpetuò conspicitur. Quare non ineptè hinc sumunt coniecturam, qui de humoribus optimè sentiunt, humiditatis aquæ ac tenuis mistura, flauam bilem pallidam apparere,nonnulli aquosam humiditatem vocant,quidam sero, huius generis existentem, vnde vrina & sudor prouenit. Sicut verò tenuis humoris temperatura bilis colore pallidior & consistentia humidior euadit:ita cum impensius ipsa digesta fuerit,discussaque, oui vitello similis videtur. Ex his,& multis aliis,quæ à nobis ibidē dicta sunt, ad eiusdem rei comprobationem, notum euadit, humorem coloratum coloratiorem quoque reddi sola caloris actione, ac nulla alia substātia accedente,idque in vrinis,ac pari etiam ratione euenire.

Sunt

Digitized by Google

Sunt qui obstrepant aduersus hæc,atq; inquiũt: Cùm sera diuersorum humorum diuersa fiat,differentes colores,à diuersis fient seris, non ab humorum accessione.Rursus Gal.1.de crisibus, & secundo Progno. comment. 30. vbi vrina colore remissa fuerit, vt ad mediocritatem perducatur, bilis augmentum spectat. non ergo solo calore accedet color. Præterea si caloris actione colores vrinarum mutantur, pituita nunquàm non mutabitur in varium colorem, eùm nunquàm non patiatur à calore.Præterea Gal.lib.3.de causis sympt. tres tantùm modos mutationis colorum corporũ scripsit:nempe succorum à naturali forma recessum,aut in profundum reditum,aut in cutem effusionẽ,de quibus non est caloris actio. Iã igitur si solius caloris actio vrinæ colorem variaret,impostura quidem forent, quæ de vrinarum coloribus traduntur, maximè illud,Rubeus vrinæ color à sanguine manat. Coacti sumus hæc in medium afferre, non quòd existimemus hosce cauillos quippiam aut probare, aut suadere, aut quòd ex eisdem vel tantillum frugis colligi debeat: sed quòd intelligamus quandoque decere huiuscemodi argutias soluere, vt tyronum ingenia ab his,qui veritatem obscurare conãtur, vindicemus. Quod enim primò diximus, sera diuersa diuersos vrinarum colores afferre, ingenuè fatemur.At verò serum humorum vrinam tingens,non sine humoris portione accedit:quòd si serũ vrinam tingit, id humoris delati ratione facit, quod affirmamus sæpe fieri.Quod etiam secundo loco adduximus, nemo negat ad naturalis coloris vrinæ perfectionem bilem exigi, quæ vbi copiosior accedit, coloratiorem reddit vrinam. Verùm qui hæc asserit,non negat ex augmento caloris pariter fieri vrinam coloratiorem,eiusdem bilis colore aucto: veluti per inediam,& febres diarias. Neque video cur Galeno testem adducant,ex lib.2.Progno.commen. 30.siquidem eo in loco,eorum opinionem funditus euertit,eum inquit:Vrina naturalis modicè pallida est, vt pote ex humore consistens cocto, qui flauæ bilis parum recepit. Hæc vbi modum excedat, aut admodum syncera permisceatur, vrina rufa apparet. Bifariam itaque apud Galenum vrina rufa conficitur,aut bili rufa copiosa accedente, aut eadem sinceriore facta. Redditur autem sincera assatione, vi caloris, vt ibidem docuimus: calor ergo synceritatem bili,& vrinæ colorem affert. Quod verò de pituita asserit aduersarius, fatemur pituitam calore mutare colorem, veluti eùm in sanguinem transit coctione,aut rursus ex sanguine assatione in bilem. Nec tamen in differendo,peritus inde colliget semper fieri,quod aliquando fieri valet. non enim omnes pituitæ mutationes adeò magnæ sunt,vt in aliũ colorem,& speciem ipsam perducant.Concedimus quoque cum Galeno, colores corporis illis tribus modis mutari. Verùm qui hæc affirmat non negat cutem Æthiopis calore denigrari, & bilem atram vstione fieri,quæ sunt simplices mutationes, caloris vi.Neq; inde sequi putamus,præsagia confundi: neque omnes colores ex omnibus fieri posse existimamus,aut quouis modo. Definiti enim sunt modi, quibus bilis colorẽ augere potest in vrinis, duo nempe prædicti. Calore tamen transit pallida bilis in rufam,& rufa in flauam, & sanguis ex subrubro in rubrum & perrubrum. Atque nunquàm rufa fiet flaua,nisi caloris actione, neque vrina rubra apparebit, nisi sero sanguinis redundante. Comprobat hanc nostram assertionem Actuarius libro primo de iudiciis vrinarum capite sexto dicens: Caliditas verò paulò excedens modum, vrinam subauream, atque subcroceam reddit: sed aucta vbi fuerit,eam efficiet auream & croceam. Loquitur autẽ ibidem de nodis intemperantiis idem Gal.lib.10.de simpl. med.fac.cap.de bile. Quòd si hæc experimento, rationibus, & antiquorum placitis vera esse constat, nemo eisdem citra liuorẽ aduersabitur. Sed si cum tenuitate substantiæ vrina rubea fuerit, duplici ratione cruditatem & morbi longitudinem ostẽdit: tum quia serum sanguinis non exquisitè coosecti indicat,tum quia tenuitas in crassitiem, ac mediocritatem non nisi temporis spatio mutatur. Quamobrem Hippoc.lib.2.Prognosticorum prope admodum dixit, subrubeam vrinam diuturniorem esse ea, quæ mingitur quandoque sincera, quandoque cum sedimento albo læui & æquali: atque eandem admodum esse salutarem. Non tamen salubriorem prædicta,vt quidam de eisdem agens prauè Intellexit. Quæ enim intermittit ab optima, secunda est, non tertia,vt libro 2.Progn.in expositionib. nostris probauimus. Rubra præterea vrina deterior quàm subrubra est, & perrubra omnium harum pessima. Coniungitur autem nõnunquam cum vrina tenui niger color,quam Gale.dicit tempore egere ad coctionem. Intelligendum vbi coqui debeat. Tenuis namque & nigra vrina ob nigredinem est valdè perniciosa, cætetùm si liberari debet æger longo eget tempore, vt in commentario Herophili,qui vrinas nigras tenues minxit, sicut & Apollonius in Abderis, & mulier austera in Thaso, & altera in Cyzico. Neque ignoro autorem lib.de vrinis,negare vrinas nigras tenues,& Aëtium lib.5.cap.44. dixisse, tarò aut nũquam reperiri vrinam nigram tenuem. In summa, vrina tenuis significat cruditatẽ, frigiditatem nudam, morborum initia, mortẽ cum imbecilla facultate, cum robusta longitudinem, in aliis abscessus, in quibusdã recidiuas,ætatem verò senilem, sexum fœmineum, & obstructionem tenuum,aut iecoris,aut viatũ vrinæ, ob quam sæpe fit vt crassior vrinæ pars retineatur tenuiore percolata. Neque est cur id dubium videatur, aut longa egeat verborum cumulata copia, siquidem in omnibus liquidis quæ se nobis colanda traduntur, fæx atque crassior liquoris pars in panno, aut vase colatorio relinquuntur tenuiore procedente, & penetrante,etiam si substantia summam habeat partium mistionem, vt vinum. Neque obstat quòd vrinæ crassæ mingantur, nam meatus tenuum non sunt adeò angusti,vt non admittant vrinam crassam, vt constat in vrinis valde conturbatis,ac veluti iumẽtorum:illæ enim quamuis crassissimæ,tenuum meatus peruadunt. Sed euenit quandoque vt humor percolandus,qui cum vrina secernitur,valde lentus sit & viscidus,qui adhærescens meatibus retinetur, reliqua tenui parte percolata. Quandoque non sic, sed crassum cum tenui procedit, quia crassum non hæret. Præterea,vt dixit autor libro de renum affectus dignotione & medicatione, in senibus magis fiunt in renibus lapides, in pueris magis in vesica: quoniam concreta est substantia humorũ in senibus, in pueris verò fusa.Ea ergo substãtia, quæ concreta est,in renibus detinetur, reliqua vrinæ parte colata:in quibus verò fusa est humorum substantia vrina crassa descendit,& renes penetrat. Tales sunt humores qui in vrinis puerorum procedentes ipsas crassas reddunt, & qui vrinas alias conturbant. In obstructionibus verò iecoris vtrumque fit: nam quandoque apparent vrinæ tenues, quoniam humores obstruentes refrigerant iecur, & languente facultate coctrice vrinæ tenues ac crudæ minguntur: atque euenit, vt obstructio non sit adeò magna,

Vrina rubea, tenuis.

Vrina tenuis quid indicet.

Obstructio causa est tenuitatis vrinæ.

Digitized by Google

magna, vt vrina percoletur, In hac tamen dispositione, quemadmodum penetrat crassa pars vrinæ, ita & alimentum, quod procedit ad membrorum alitionem, aut paulò minus. Sed fit quandoque obstructio adeò magna, vt neque alimentum digeri, neq; vrina crassa permeare queat. Nihil igitur prohibet quo minus obstructio renum & meatuum vrinariorum & iecoris vrinam tenuem reddant, docente experimento singula percolata reddi tenuiora. vti aqua aut vinum, si per spongiam, aut mortarios lapideos percolentur. Vinum tamen optimum vrina moderata coctione eam assequitur substantiam, non confusione, videmus tamen hæc tenuia fieri colatura, & vinum nigrum album fit & tenue. Nec negabis si mente constas, vinum tem vnam esse, atque vrinam optimã, & hæc coctione facta esse. Neque obstat Gal. qui eruditatè ostendere tenuem vrinam dixit 4. lib. de Sanit. tuen. & 1. de crisi. Nam signum quod non est proprium, sine re significata inuenire licet. Itaque tenuis vrina in febribus, nisi morbus alter, vt obstructio adfuerit, cruditatem ostendet. Comprobat nostram assertionem Gal. lib. 1. de loc. pat. qui vrinam aquosam dicit esse signum lapidis vesicæ: tales verò obstructione fient. Et Aëtius de calculosis renibus dixit: Vrinæ circa obstructionis principium, pauca aquosæ minguntur. Crassitudo tamen vrinę deinde venit consideranda, quã diximus non fieri absque aliqua humorum commistione, ac confusione maiori, aut minori. Cæterùm Hippo. crassas vrinas appellat eas, quæ naturalibus sunt crassiores, vt in Prognost. 65. lib. 2. docet Gale. idem in commen. Atque is est omnium intellectus. Dicitur etiam crassa vrina, quę admodum crassa est, & multo crassior naturali, vt in Progno. 32. libro 2. Appellat etiam quandoque crassam vrinam, naturalem, & moderatam, vt in Aphor. 76. & 77. sectionis quartæ. Abutitur tamen nominibus Hippocrates, vt inquit Gale. At verò in præsenti opere crassam nos dicemus vrinam eam, quæ est naturali & moderata crassior. Redditur autem talis vbi accesserit humor: nam sine ipso syncera ac pura vrinæ fusio non potest non esse tenuis & aquosa. Significat autem hæc humorum crassitudo, eorundem redundantiam: &, vt inquit Actuarius, cutis condensationem, quæ humores exprimit cum vrina. Indicat quoque morbi principium, in quibusdam. Humores tamen qui vrinæ accedunt, aliquando valde commisti, & subacti cum vrina descendunt, aliquando parum. Quapropter ex vrinis crassis ac conturbatis, quædam residen, & clarificantur, quędam tales perseuerant, quamuis sint quædam quæ claræ mictæ sunt, sed extra turbantur, vbi videlicet confusio nõdum facta est, sed proximè futura. Omnium quidem turbatarum vrinarum indicium est, flatuosum spiritum commisceri, quem calor generauit: is etenim flatus homores cum vrinæ fusione confundit, nondum coctione finita: siue enim crassior, siue tenuior iusto vrina fuerit, cruditatem significat, vt Gale. 1. libro de crisibus, cap. 12. docuit, dicens: Hoc autem intelligere licet ex his quæ tenues ac puræ excernuntur, posthac verò vel remanent semper tenues, aut paulò pòst conturbantur, quoniam vtraque coctione caret. Eo autem differunt, quòd altera nondum coqui cœpit τὸ δ' ὅτι συνέδη αὐτῇ πνεῦμα ταραχῶδες ἐγχέεται, οἷα καὶ τοῖς οἴνοις νέοις ἐγγίνεται quod est. Altera verò quoniam conturbatio quædam, qualis nouis vinis adhuc efferuescentibus fit, spiritus flatuosos ei miscuit. Vox enim passiua ἀναταράττεσθαι in actiua significatione vsurpatur, quod sæpe facere consueuerunt Attici, quemadmodum & vocem actiuam in passiua significatione. Id dixerim propter eos, qui cùm alias linguæ proprietates ignorent, literam hanc mendosam iudicant: quicquid enim delirant interpretes, plectuntur typographi, nihil autem est quod correctione egeat in præcitato loco. Conturbatarum autem vrinarum tres habentur differentię apud Galenum, libro quarto de sanitate tuenda. Et 1. lib. de crisibus, cap. 12. Aut enim mingitur vrina clara, sed extrà turbatur: aut mingitur turbida, & sic permanet: aut turbida mingitur, & clarificatur, ac subsidet album, læue, & æquale. Prima omnium pessima est, postrema optima, medio loco dicta, media etiam est bonitate & malitia, quæ ex his, quæ ab eisdem significantur, non euadunt: Nam vrina clara micta atque extrà turbata, lib. 1. de crisibus, debet incipere coqui, quod est nullam manifestam naturæ actionem ostendere, sed egere longo tempore ad coctionem. At verò lib. 4. de sanit. tuen. id non sine distinctione asseruit. Nam diuersa nota sumitur ab ipsa, vbi statim turbetur, aut vbi post: inquit enim: Si enim quum emingitur pura sit, protinus verò turbetur, iam crudi succi coctionem aggredi naturam docet. At si interposito tempore turbetur, non protinus, sed post aggressuram insinuat. Vrina vero, quæ turbida mingitur et talis permanet, vigentem adhuc conturbationem & in sanguine agitationem ostendit: verùm quæ mingitur turbida, atque statim residet album, læue, & æquale, morbum significat, haud multò post concoquendum. Sed tamen lib. 4. de sanitate tuenda, rursus id sub distinctione patefacit: nam aut statim subsidet, quod diximus album, læue, & æquale, & superiorem longè naturam succis, quos concoquit, ostendit: sin bonum sit quod subsidet, sed quod post longius interpositum tempus colligatur, etiam naturam temporis spatio superaturam succos nuntiat. Quod si omnino nihil subsideat: vel malum, naturæ imbecillitas significatur. Natura itaque cùm succos crassos & à natura alienos coquere debet, primum conturbationem efficit, cùm videlicet aggreditur coctionem: siquidem flatus qui ex actione caloris generatur, cum substantia humorum mistus, eosdem confundit cum vrinæ fusione. Verùm cùm vrina clara mingitur, quę extra turbatur, nihil, quòd patere sensui possit, effecit natura, quod enim extrà turbatur, id tantùm docet, humorum adesse redondantiam, & cum vrina secerni, atque iam à natura fuisse commotos. Quod si paulò post turbantur vrinæ, non paruam adesse commotionem, & viam ad coctionem: verùm si longè post turbetur, etiam naturam coctionem aggressuram, interim verò agitare humores. Hæc autem agitatio & commotio viget, quando vrina, quæ mingitur, turbida est, & talis manet: neque aliqua manifesta coctionis nota in ipsa apparet, neque tunc finitum est morbi principium, libro primo de Crisibus, cap. 17. ex Galen. At vero cùm subsidet turbida vrina, & quod separatur optimum est, constat coctionem fere in totum perfectam esse, ac parum admodum conturbationis inæqualis superesse. Idem enim eis euenit quod vinis cum generantur feruente musto, nam ad finem ebullitionis & fermentationis clara manent, & sine conturbatione subsidente fæce à vino secreta: humorum verò feruor clarificat ad finem ipsos, subsidentia separat: hanc intellige sedimenti boni generationem. Sunt ex his quædam adeò turbatæ vt vrinis iumentorum persimiles sint, de quibus Hippocrates Aphor. 70. sectio. 4. dixit: Quibus vrinæ perturbatæ, quales sunt iumentorum, his dolor capitis

Turbatio vrinæ flatus adest.

Conturbatarum vrinarũ diff.

Digitized by Google

capitis vel adest, vel aderit. Atque hæc quidem, vt Galenus inquit in commentario, si subsideant, significant citò finiendum morbum, si contrà, morbi longitudinem, aut cum lãguore mortem, quemadmodum & omnia cruditatis signa. Dolorem tamen capitis ostendet, quoniam vt Galenus inquit, vrinę veluti iumentorum à materia fiunt & crassa & densa, & à calore agitata: flatus verò cum calore promptè fertur in caput. idem lib. 6. de morbis pop. par. quinta, commen. 15. & lib. 3. de morb. pop. in comm. Hermocratis hanc conturbationem ab spiritu flatuoso fieri dicit, quam turbationi musti confert, quemadmodum lib. 1. de crisibus, cap. 12. nouis vinis adhuc feruescentibus. Talis est vrinæ conturbatio, quæ in corpore fit, humoribus crassis à calore agitatis, atque commotis, mistisque cum vrinæ fusione: sed quandoq; adeò magna est, vt post mictam vrinam perseueret, aut talis vt non perseueret, sed singula heterogenea separentur, atque vrinæ fusione clara manente reliquum subsideat. Cæterũ quæ vrinæ, quæ minguntur claræ, deinde turbantur, dubium est apud Actuarium agitatum. Nam si à frigore externo turbari vrinas dixeris, quare non omnes, quæ eidem aëri frigido exponuntur, simili modo turbantur, sed quædam ex eis omnino claræ permanent? Rursus si à frigore turbantur, æstate non turbarentur. Præterea eiusdem hominis in eodem tempore, siue simili aëris temperie vrina hodie turbatur, & cras non turbatur, nõ ergo fit ab aëre turbatio. Euenit quoq; vt ex vrinis, quæ extrà turbantur, quædam igni appositæ iterũ clarificentur, quædam non. Nos quidem breuitati consulentes aliorum ptolixitatem vitabimus, & barbarorũ opiniones prætermittemus, ne videamur velle libros efficere maiores, quàm pro re, de qua agitur. Vrinæ, quę extra turbantur, non habent vnicam causam, sed duplicem: alteram internam, alteram externam. Interna est calor cum humorum copia: calor etenim quandoque humores commouet, non tamen eos confundit cum vrinæ fusione, verùm sic commotos aliqua ex parte cum vrina transmittit. Quod si ipsos non tantùm commoneat, sed commotos confundat, amittet quidem vrinæ fusio natiuum splendorem, ac turbabitur vrina, quum autem sola commotio facta est, non tamen confusio, vrina clara mingitur atque splendens. Causa autem externa accedit, hæc est frigiditas ambientis, aut pauca, aut multa, quæ splendorem corrumpit, corrupto calore, qui seruabat eundem. Calor enim, ignis naturam sapit, & ignis splendet præ omnibus rebus corruptibilibus. Hac de causa in minus frigido aëre fit tarda conturbatio, & quoniam quæ antè fuerat agitata & commota, à frigore superueniente confunduntur. At verò vbi vrina extrà turbata iterũ concalescat, vi caloris pristinum recuperat splẽdorem, quem absque ipso ob humorum confusionem frigore factam, seruare nullatenus potuit. Hinc notũ euadet, quare quædam citò, quædã tardè in eodem aëre turbantur: non enim habent omnes parem humorum abundantiam mistam. Notum etiam est eadem de causa quare eiusdem hominis vrina quandoque turbatur, quandoque non in simili aëre. In corpore tamen turbatio à nimia humorum confusione fit permisto flatu. Constat etiam ab externa turbatione aliquam corporis dispositionem ostendi, siquidem non omnino ab ambientis dispositione pendet. Hanc vrinarum conturbationem, cõcretionem appellat Arist. lib. 4. Meteor. cap. 7. vbi vrinam, acetum, vinum, & lixiuium dixit, non inspissari à frigido, sed concrescere: & cap. 8. dixit concretionem fieri à frigido, calidi expressione. Interna tamen turbatio vrinæ à calido fit, hæc autem à calore exhalante humidum ac terrenam flatuosam, & aquosam substantiam confundente. Præterea si crassa vrina fuerit rubea, sanguinis crassi abundantiam significat, & febres continentes, & sanguinem fæculentum mingi. Crassa verò & nigra, magnam vstionem, aut copiosam nigrorum humorum expurgationem. Crassa flaua rarò conspicitur, quæ significat bilem synceram abundare. Crassa rufa modicè coctum morbum biliosum ostendit, & salutaris est, vtraque ratione: nam colore, & substantia coctionem ostendit, licet non integram.

Turbata vrina capitis dolorem ostendunt.

Vrina quæ extra turbantur.

Nota.

De signis ab vrinarum quantitate.

CAPVT III.

QVANTITAS vrinæ non paruam nobis præbet indicationem eorum affectuum, qui in humano corpore consistunt, sicuti & causarum prægressarum, à quibus ortum habuere. Hæc quidem aut moderata est, aut à debito modo recedit: id verò excessu, aut defectu. Modum seruare ea vrina dicetur, quæ potus quantitati respondet, & sensæ humiditati in alimentis præexistenti. Quod si à debito modo recesserit, causæ euidentes sunt aduertendæ: si enim aliqua earum non fuerit vrinæ mutandæ occasio, corporis dispositio accusanda veniet. Euidentes verò siue prægressæ causæ, quæ vrinæ quantitatem variare solent, ac iusto maiorem ipsam reddere, hæ sunt: Magnus potus, præcipuè vini aquosi, alimenta admodum humida, humore aquoso, non viscido, aut tenaci, vt melopepones, & pepones, & alimenta liquida & aquosa. Vsus medicamenti alicuius habentis vim vreticam, ea enim sanguinem in serositatem conuertunt: præterea frigiditas ambientis, quæ seream sanguinis superfluitatem exprimit, & humorum dissolutionem impedit. Vbi verò nihil horum in causa fuerit, corporis dispositiones sunt perquirendæ: fiunt enim vrinæ copiosiores, vbi humores crudi ac crassi coquantur, quoniam membra ex ipsis nutriuntur, & excrementum separatur, quod deinde excernitur: id verò aquosum cùm fuerit, per vrinas demandabitur. Euenit quoque talis vrina in iudicationibus à natura factis: non pauci siquidem morbi iudicantur superueniente vrina multa, veluti Hippocrates dixit quarta sectione, Aphorismo 69. Quibus vrinæ crassæ gurmosæ non sine febre, multitudo eueniens ex his tenuis iuuat: præcipuè verò tales veniunt, quibus ab initio vel breui sedimen habent. Vrina ergo, quæ multa crassa, atque alba morbum finit, qui aliàs abcessu foret finiendus, vt Hippocra. dixit Aphorism. 74. eiusdem sectionis. Præterea Gale. lib. 1. de morb. popu. part. 2. comment. 41. inquit: Vt enim per ventrem sæpius totum corpus expurgatur, sic & per renes & vesicam. Colliquatione quoque facta dicemus copiosam reddi vrinam, vt in febribus quibusdam, atque imbecilla facta, & demortua facultate retentrice vasorum. Pręterea mingitur vrina copiosior exsiccato ventre: vrina siquidem multa noctu micta paucam significat deiectionem ex Hippo. Copiosissima quandoque redditur, & immensa vrina in diabete, neque tamen manifestè excedens potum. Renes enim vehementi caliditate immodicè trahunt, & anticipant tempus, & sicciores relinquunt partes ventris, In quibus

Causa vrinæ copiosæ.

bibendi cupiditas excitatur, cui si potum adhibeát ægri, is à renibus rursus attrabetur, ac perinde repetiò sitient. Ita verò vrina copiosa redditur multa aqua à renibus tractanitiimè tamen retenta, ob retentricis imbecillitatem. Motus etiam corporis vti cursus, aut equitatio vrinam augent, partibus lumborum & renum commotis & agitatis, & ad easdem partes traductis excrementis, potissimum serosis. Contrariæ causæ ac dispositiones corporis efficiunt vrinam quantitate paucam, veluti paruus potus: is enim materiam præstat vrinæ. Alimenta arida, sicuti & glutinosa, & valde crassa, quæ meatus obstruant, & medicamenta eiusdem naturę, exercitatio, quæ in ambitum corporis degerat excrementa serosa, ac eadem discutiat, paucam efficiunt vrinam: cuius generis est sudor multus, qui vrinam paucam relinquit. sunt etenim ex eadem materia. Ventris etiam fluxus vrinæ copiam minuit, humore in viam alteram relegato. Vehemens quoque febris humores absumendo minuit, quemadmodum & renum imbecillitas: quorum attractrix nec serum trahit, nec sanguinem ab codém mundat, vti eorundem expultricis languor.

Causa pauca vrina.

De signis ab vrinarum contentis.

CAPVT IV.

V o n Græci παρυφιστάμενον appellant, nos vrinæ contentum dicimus. Est autem id quicquid in vrina continetur, præter vrinæ fusionem. Sunt qui spumam, & circulum ab vrinæ contentis separent: spumam quidem quæ nihil aliud sit præter fusionis substantiam & inclusum flatum: circulum verò, quod sit extrema supremæ superficiei iuxta matulam circumferentia, quam coronam vocant, ea verò liquoris pars est. Contenta tamen trifatiam distinguuntur, quantitate, natura, & loco: quantitate namque, aut est multum, aut paucum, aut moderatum. Naturam verò internoscimus colore, odore, aut substantia: ex loco distinguuntur contenta, nam aut subsidet in ima matulæ parte. Græcis ὑπόστασις: aut in medio appendet, quod appellatur ἐναιώρημα, id est, appendiculum: aut supernatat, quod νεφέλη, id est, nebula dicitur. Quamuis libro secundo Prognost. in expositionibus nostris dictum sit apud Hippocrat. vocem νεφέλη, significare non tantùm quod in vrinis supernatat, sed etiam quod suspenditur, esséque commune nomen nebulæ, & appendiculo. Nos verò cum Galen. singula contenta prædictis nominibus distinguemus. Vbi contenta quantitate moderata fuerint & reliqua naturalia non mutantur probam significant coctionem ventris, iecoris & venarum, atque naturales facultates constare, & corpus bene nutriri. Sunt enim contenta bona alimentorum excrementa, quæ à natura separantur & excernútur, cùm autem moderatam quantitatem excedunt, cruditates ostendunt: hæ verò sequuntur otium, ingluuiem, intempestiuam ciborum assumptionem, atque eorundem frigidam, & crassam naturam, balneum, aut exercitationes à cibis, tempus quoq; hyemis & ambiens frigiditas hoc idem faciunt, impedita humorum attenuatione, & resolutione. Fiunt etiam contenta copiosa, natura indicationẽ aliquam exercente, atque humores victus cum vrina excernente. In sanis itaque & ægris copiosa ac bona contenta sæpe fiunt: vnica tamen communi ratione, qua

Contentorum quantitas cōsideratur.

videlicet crudi humores, qui à natura victi sunt, & superati aliqua ex parte cum vrina excernuntur, ostendentes eorum quæ in venis relinquuntur dispositionem. Docet id vrina quæ mingitur in sanis interim dum coctio & sanguinis confectio in iecore & venis peragitur: hæc siquidem copiosum obtinet contentum. Ea vero peracta, vt inquit Gal. lib. 1. de crisibus, vrinæ contentum minuitur, & color augetur. In morbis verò febrilibus humor superatus, qui putrescebat, veluti in cineris formam versus, in speciem contenti secernitur. apud Galenum lib. 3. de præsa. ex pul. cap. 7. In sanis itaq; pars chyli, quæ confectionem integram effugit in iecore & venis separatur in contenti speciem. Atque si in vasis pars improbè in sanguinem mutata contineatur, dominante natura formam contenti boni consequetur. In febribus verò pars cruda è ventre in iecur & venas delata, atque superata à natura, pars quoque ad cineris formam conuersa ex humore putrescente, in vrinis continetur. Cæterũ de loco generationis & separationis contentorum bonorum latè disseruimus libro primo Prognosticorũ in annotationibus in vltimum commentarium, quapropter ad eũ locum lectoré ablegamus. Porrò quamuis contenta vrinarum bona materiam habeant ab humoribus crudis, qui non superantur, ita vt alicioni membrorum seruiant, generationem naturali concoctrici facultati acceptam referunt: non enim transeunt in contẽtum bonum crudi ac crassi succi, nisi cùm à natura vincuntur, quemadmodum in iudicationibus, & summis morborum vigoribus. Ac perinde fit vt pueri copiosum mingant contentũ, quoniam præter id quòd cruditates aceruant, robustissimam habẽt altricem facultatem membrorum. Cùm verò abundè aluntur, abundans segregant excrementum victum à natura. A coctionibus enim superfsunt excrementa. Excernitur etiam quandoq; copiosum sedimentum in vrina, rupta aliqua interna inflammatione, micto pure, id fit in iecoris inflammationibus, & supputatis renibus, aut vesica, aut meatibus vrinariis. Distinguitur id à bonis contentis, quoniam pus quamuis bonum, non est adeò album, & id substernitur vrinæ in ima parte matulæ. Odor quoque puris facilè ab odore sedimenti distinguitur, aut digitis affricatum, aut carbonibus iniectum: puris namque grauior est odor. Tum etiam quoniam agitata vrina difficiliùs commiscetur pus fusioni, quam contentum bonum, ac deinde citius residet & aggregatur. Vrina quoq; in micto puris non est omnino bene colorata. Cùm autem in matula pus conspicitur, si locum à quo fuit excretum distinguere velis, id à loco doloris, & magna, aut parua cum vrina confusione accipies. Suppurationem quoque pulmonis cum vrina euacuatam Gal. lib. 6. de locis patientibus refert cap. 4. Natura enim valida semper inuenit viam materiebus, & si crassę sint, inquit, septima sectione Apho. comment. 55. Mingitur quoque in vrinis contentum quantitate paucum ob inediam. Siquidem alimenti defectus minuit humorum, & excrementorum copiam. Rursus exercitatio eadem excrementa discutit, euacuatione sensum effugiente. Minuit etiam contentum euaporatio facta à calore ambientis. Significat non minus obstructionem viarum, siquidem in obstructionibus vrinæ percolantur. Impotens quoque natura contentorum minuis quantitatem veluti dolor, quoniam natura ad partem dolentem mittit excreméta. Sicuti & inflammatio eadem ad se trahit quemadmodum cucurbitula. Causæ tamen, quæ contentum mouunt auctæ, idẽ omnino

Locus generationis contentorum bonorum.

Puerorum vrina copiosum habens contentum.

Contentorum natura.

Digitized by Google

nioo auferunt. Contentorum autem natura in primis colore distioguitur:optimum namque contentum album esse debet: quemadmodum enim in tumoribus præter naturam, & vlceribus pus generatur,ita in vasis vrinę eootentum bonum,vtrobique vincente natura,& assimilante. Conatur enim natura vt agens naturale, mutare alimentum, atque excrementum nou valde malignum in sui substantiam: quod si id nou consequatur, quoad fieri possit sibi assimilat, quapropter io tumoribus præter oaturam pus generatur album, quoniam solidarum partium agētium color est albus. Talis est color vasorum, atque contentorum bonorum, quæ ab ipsis agentibus & vincentibus genetantur. Sed de his libro 1. Prognostic. in annotatiooibus io vltimum commentarium,& lib. 1. de diffe. febrium commentario cap. 8. latè diximus. Quod si contētum ab hoc colore fuerit diuersum, varium erit à naturali, & optimo,atque eo deterius,quò magis ab hoc colore discesserit,& nigrum omoium pessimum. Ex nigris verò conteotis quò magis ad imum locum contenderint eò erunt deteriora, vti ex bonis & albis inferiora,meliora,hoc enim summè vincentem, illud verò summè victam osteodit naturam. Sunt tamen ex eis quædam alba crassa,quę ostendunt pituitam, vt pallida aut flaua,bilem,& rubea sanguinis abundantiam. Meminit eius contenti Hipp. lib. 2. Progn. dicens. Si verò vrioa fuerit subrubra,& sedimētum subrubrum, ac læue diuturniot quidem hæc, quàm prior est, vàlde tamen salutaris, vinea verò & passea contenta, sanguinis assationem significant. Substantia verò distinguuntur contenta; siquidem immodicè crassa nimiam significant vstionem, & humorum crassorum redundantiam. Tenuia tamen contenta aut imbecillitatem caloris, aut humoris tenuitatem, aut flatus significant mistionem, aut omnia. Substaotia quoque inæquale redditur contentum, cùm læoorem nō seruauerit, sed fuerit aliqua parte tenue, aliqua verò crassum. Quod in suppuratis tumoribus facilè est videre. Pure enim manante pars coospicitur crassa, pars quandoque tenuis, & pars mediocris: talis est dispositio phymatum non æqualiter commaturescentiū, bifidorum, & circumquaque durorum, apud Hipp. lib. 6. de mot. pop. par. 1. sect. 14. Succedit hoc loco dicere de prauis quibusdam contentis, de quibus agemus, vbi prius, quę reliqua sunt de natura & loco contentorum, dixerimus, atque de ootia coctionis à cōtentis per morborum tempora. Ex odore bonum agnoscimus cōtentum quod omnino fœtore priuatum est, aut quamminimè fœtet. Si enim ex humoribus nō putrescentibus & sano homine sedimentum vrinę, aut quoduis contentum bonum conficiatur, erit quale dixit Gal. lib. 1. Progn. comm. vlt. non vt sanguis cōmutatum, neque vt pus causæ præter naturam particeps, in generatione: si verò in febribus contētum separetur, vincente natura, erit id quàm minimè fœtidum, vt apud Galenum lib. 1. de diff. feb. cap. 8. Loca pariter contentorum non parum variant eorundem sigoificationem. Nam quoddam apparet in suprema matulæ parte, quoddam in media, quoddam in infima: vnumquodque tamen horum quò magis ab imo loco, seruata natura, subleuatur, maiorē flatus significat mistionem, lib. 3. de mot. pop. par. 3. in hist. in Larisa virginem, vbi delirium ex accidenti significare dixit, per totam verò matulam diffundi & dispergi, maximam flatus copiam ostendit. Substantia namque, quæ suapte natura ad imum locum descenderet, vbi cum flato misceatur, leuior reddita ascendit. Quòd faciunt vtres aëre pleni, qui secluso

Nigra contenta.

Contentorum substantia.

Odores contentorum.

Contentorum loca.

aëre in aqua submerguntur. Significat quoque vrinæ contentum bonum diuersam coctionem: nam cùm subsidet, summa adest coctio, minorem verò coctiooem significat appendiculum, & nebula adhuc minorem. De his tamen probè admodum dixit ac citra controuersiam autor lib. de vrinis Galeno adscripti loca contentorum non ostendere bonum aut malum, sed quantitatem bonitatis docere. Contentum enim album læue, & æquale omne, bonum est, magis autem bonum quod descēdit, quàm quod ascendit, veluti oigrum omne malum, & deterius quod ad imum vergit. Quapropter booitatis mensura tantùm ex loco desumetur, non bonitas. Sunt tamē quidam humores, qui adeò tenues sunt à natura, vt omni flatu secluso, in suprema matulæ parte adhuc subleuati teneārut. Quare in biliosis morbis coctionem iotegram intelligemus, nondum humore mutato in appeodiculum, aut sedimeotum: Sufficit enim ad coctionem in ęis nebula alba, aut appendiculum, æquale album, & læue, vt dixit Ganus libro 1. de Crisib. cap. duodecimo, veluti & Aëtius lib. quioto, cap. vigesimonono, qui bonum colorem ad coctionem in eis morbis, sufficere dixit. Quod tamen ad appendiculum & nebulam attinet, ratio probat. Putandum enim est humorem biliosum tenuem tantam mutationem passum, cùm ad formam & crassitudinem nebulæ, aut appeodiculi deuenerit, quantam humores crassi cùm ad formam sedimenti deducti fuetint. Præter id quod à bile pauci flatus eleuantur, qui discuti debeant ad coctioois iotegritatem. Integrè enim cocta est bilis, quamuis contentum supernatet in vrina, quandoquidem in summo vigore id fit. Improbè autem quis dixerit minorem coctionem adesse bili supernatanti quàm pituitæ subsidenti. Siquidem in summo vigore vtraque sommè cocta est, vtrique enim integrè natura dominatur, & vtraque assecuta est summum naturæ opus: quod assequi potest, etiam si bilis sublimis maneat, & pituita subsideat. Subsidet enim graue à flatu liberum, & supernatat læue, etiam si fit à flatu liberum. Et licet verum sit omne humidum, dum coquitur, vapores mittere, non tamen sunt hi, qui bilem coctam subleuant, sed proptia & natiua læuitas. Præter id quòd flatus, qui tenues sunt, discutiuntor, & euolantes non commiscentur cum substantia rei, minimè verò qui à bile otiuntur, pauci quidem & tenues admodum. Ex his omnibus colligamus contenti optimi naturam atque perinde vrinæ optimæ. Est autem hæc subrosa, aut subflaua, modicæ crassitudinis inter albam aquosam, & crassam, qualis iumeutorum, modicæ quantitatis, cum sedimento albo, læui, & æquali: & in morbis venosi generis cum materia, quàm minimè fœtido. In quibus integram atque perfectam indicat coctionem & summum morbi vigorem, atq; securitatem & iudicij celeritatem. Apparentibus namque integris notis coctionis, vbi homotis peccantis euacuatio sequatur, non potest non fioiri ad bonum morbus: sine euacuatione verò multi post notas integras coctionis moriuntur, nequeuntes humorem vitiosum excernere. Prętermitto modò causas externas. In morbis quidem veoosi generis vbi expultrix facultas non coostiterit, fieri poterit vt post coctionem nō sequatur excretio. Quapropter Galenus, lib. 3. de Crisibus, cap. 3. dixit: Siquidē ego cùm millies, dum crises fierent, ioteressem, neminē vnquam vidi intereuntem, qui cum signis coctionis crisim habuisset. Et rursus cap. 5. inquit: Neq; enim vel animo cōcipi potest, quod post morbi exquisitam coctionē crisis mala sequatur.

Contentum ex loco quid indicet.

Contentum optimum.

Quaenam optima vrina.

Coctione præcedente mors quandoque sequitur.

tur. In morbis quoque qui extra vasa fiunt post coctionem, quæ ab sputo in morbis thoracis spectatur, & in tumoribus & vlceribus genito pure, vbi non sequatur excretio, quandoque moriuntur ægri. At verò lib. 1. de morb. pop. part. 2. sectione 25. Cratistonactæ & ancilla pictoris. Patiebantur quoque febrem ij duo & humores venarum nondum cocti fuere, quorum causa obierunt suppuratis minoribus. Itaque si duo morborum genera coniungantur, vt inflammatio, & febris, vnumquodque suas exposcet iudicationes, siue excretiones, vt Zoilus lib. 2. de morbis pop. qui post puris emanationem sudore opus habuit ad salutem, quoniam febricitabat. & Anaxion lib. 3. de morbis pop. par. 3. præter sputorum reiectionem, crisim per sudorem est passus. Quamobrem Hip. rectè præcepit in morbis extra venas vrinas inspicere. Ileum enim patiebatur, 3. lib. de mor. pop. apud Tisamenum mulier, cuius vrinas inspiciebat Hippo. & Gal. in commen. inquit, Parua igitur ex vrinis, vbi bonæ sunt, vt ita habentes seruentur, est spes: non parua verò in exitium vergentia, si malæ fuerint. Nota autem est huius seorentiæ causa: nam quamuis cocta sit vrina, potest non suppurari inflammatio, & absque suppuratione non liberabitur æger. At verò si vrina mala fuerit, pessimum est indicium, quod ostendit naturalem facultatem minimè constare per corpus vniuersum. Hæc itaque vrina sedimentum habebit album ob ea quæ diximus, & λεῖον, id est, læue, quasi dixeris, omni parte simile, & ὁμαλὸν, id est, æquale. Et quamuis dictio Græca, atque Latina significare possint in partibus æqualitatem, qood in pure proba diceretur, in contento tamen vrinæ apud Hipp. qui dixit ipsum esse læue, & æquale, & læue significat partium æqualitatem, reliquum est vt ὁμαλὸν, significet, vt inquit Galen. perseuerans, ita vt tale appareat, non semel, sed sæpe, & ad finem vsque morbi. Quapropter singulæ totius diei vrinæ medico erunt inspectandæ, vt coctionis perseuerantia cognoscatur. Quæ enim mingitur cum sedimento albo, læui, & æquali, verum intermittit, & quandoque sincera mingitur, diuturnior est prædicta, verùm admodum salutaris. Hæc enim, vt inquit Gale. lib. 1. de Crisib. semicoctos ostendit humores. Sic ergo ab vrina singula morborum salubriom venosi generis tempora cognoscet medicus. A principio vrina mingitur, aut alba aquosa, aut similis vino albo tenui, aut mediocriter subpallida, vt inquit Hip. rufa tenuis, aut, vt Gale. lib. 1. de Crisib. cap. 17. turbida, quæ talis permanet, aut clara quæ extrà turbatur. Hæc enim debet incipere coqui. Augmentum verò indicat vrina, quæ nebulam habet albam, aut appendiculum æquale, & album, in morbis, qui subsidentiam habere debent, aut rubens nebula, aut tale sedimētum, aut sine his vrina modieæ crassitudinis, & pallida. Præterea quæ mingitur turbida, & tardè clarificatur, & subsidet album, læue, & æquale, & quæ intermittit, ita vt aliquando sincera, aliquando cum bono mingatur sedimento. Statum verò indicat vrina optima dicta, ea nēpe quæ præter substantiæ mediocritatem bonum colorem habet, & sedimentum album, læue, & æquale. Nam, vt Galenus inquit libro 2. de Crisib. cap. 17. non sufficit ad statum nebula sola, aut bonum appendiculum: quo fiet, vt abesse velit sedimentum bonum. Confundit autem non parum lectores Galenus in co loco: dixerat enim prius: Quomodo igitur in primo die febris ad statum peruenisse dicetor? Quomodo aliter, quàm si statim habuerit signa coctionis? Deinde verò explicans eas notas coctionis, quæ

Vrina omnes inspectandæ.

Morbi tempora ex vrina.

Statum qua vrina indicat.

Confundunt lectores varia Galeni verba.

ad statum exiguntur, inquit: Nebula quidem sola, aut quibusdam suspensionibus bonis factis, status tempus nōdum adest, quamuis Græci codices, quos legi, omnes habeant: ἔτω πάρεςι: legendum autē, ἔπω πάρεςι, hoc est, nondum adest. Quòd si status tempus non adest, cùm nebula, aut bono appendiculo, sedimentum erit necessarium. At verò: inquit ibidem. Quemadmodum igitur iam suppurata inflammatione febrem in statu consistere non contingit, aut dolorem obuiare, eodem modo neque si quiequam in vrinis subsideat exquisitè optimum. Ecce modò negat febrem in statu consistere, quando in vrina subsidet aliquod sedimentum optimum, & prædixerat, id esse ad statum necessarium. Non minus quoque confundit lectores quod 2. sectione Aphorismorum, commentatio 19. dixit: Dispositio siquidem à qua symptomata generantur, quam & morbum nominamus, non omnino dum morbus consistit, est fortior: verùm in his qui salnari debēt: multò melior, quàm in morbi principio. In hac enim oratione opponit maiori morbo meliorem. Cùm tamen ipse lib. 3. de Crisib. cap. 4. & sæpe alibi, distinxerit morbi magnitudinē à malignitate. Quapropter magnus morbus, siue vehemens (idem enim sunt lib. 1. de et risib. cap. 3.) paruo opponitur & melior deteriori. Quod tamen ad rem ipsam attinet, status tria habet tempora, in primo & secundo coctiones maximè fieri, notum est apud Galenum prima sectione Aphor. commen. 7. & 8. & 1. & 3. de cri sibus. In vltima tamen parte status coctio perfecta in totum est. Attamen à prima parte status, iam sedimentum album, læue, & æquale apparet in vrina, & præterea coctiones adhuc celerrimæ fiunt, vt totius humoris subiecti secundum extensionem natura dominium integrum assequatur: interim tamen semper apparet bonum sedimentum prædictum in vrina. An tamen per id tempus morbus summam magnitudinem assequatur, vel ante id, non sine distinctione respondendum videtur, sed seruāda Hippocratis doctrina ex lib. 1. de morb. pop. part. 3. quā nos explicuimus lib. 2. de differ. febr. in comment. cap. 16. Inclinatio verò nullam habet ex vrina coctionis notam. Siquidem quod summè coctum est, amplius coqui non valet. Summè autem coctus est humor in vigore, & talis perseuerat. Constante namque facultate coctrice, adeò vt morbum ad integritatem coctionis deducat, nullum est periculom retrocessus, aut deterioris status. Coctionem tamen prætergredi amplius nemo rectè dicet: nam status postremam partem comprehendit: in qua totus humor ad integritatem coctionis perductus est. quod docent optimæ iudicationes, quæ eo tempore perficiuntur. Dices fortè, Galenum libro de generalibus morborum temporibus dixisse. Quapropter nullus morborum finientium est, qui non quatuor hæc tempora percurrat: non tamen ex alio quopiam, atque cruditatis, & coctionis signis, quæ ex recrementis deprehenduntur, cognitio ipsorum constat. Respondemus, Gale. in eo loco non dixisse quatuor: neque enim in Græcis codicibus ea pars habetur. Dixit enim, hæc tempora, non hæc quatuor tempora, quæ verò cognoscuntur, tria tantùm sunt, nempe principium, augmentum & status. Adduces iterum Gal. qui eodem loco dixit: Post vigorem sequitur declinatio, qua & symptomatum magnitudo, & humorum copia cessat. Restat in ea nōnihil humorum adhuc, qui coctionem requirunt. Non ergo in totum perficitur coctio in vigore. Hęc ratio nihil, me iudice, probat: id enim non in omnibus fieri Galen. putauit. Nam in morbis qui crisi finiuntur,

Status partes.

nuntur, qui etiam seruant humorem ad iudicationem, notum est totum humorem intra id tempus coctionem integram suscipere, non spectata declinatione. Nam vt Galen. vult lib. 3. de crisibus, cap. 5. iudicationes in summis morborũ vigoribus fiunt. Quod si ab eis aliquid concoquendum esset reliquum, nulla talis esset proba iudicatio, siquidem crudorum humorum euacuationes nunquam fiunt in bonum, aut in ægrotantis salutem. In aliis autem morbis qui neque totum humorem ad finem & iudicationem afferuant, neque crisi finiuntur, veluti vlcera & inflammationes à quibus aliquid resudat, vt & lateralis morbus, & quædam ex febribus, verum est post summum vigorẽ aliquid relinqui concoctionem spectãs. Inclinat enim magnitudo morbi ante coctionis humoris peccantis absolutionem, vt nos quoque docuimus lib. 2. de differ. febrium in nostris commentariis. Cæterùm quamuis in febribus, quæ ante vigorem nullam manifestam habuerunt euacuationem, id parum concoquendum relinquatur, nunquam tale ex vrina post summum vigorem peractum, aut notabis, aut ostendes, aut re fetas quid est id. Nam paucum reddi contentum, non est coctionis, sed paucitatis humorum nota. Quod si dixeris id esse crassius in pure, forte verum dices: sed in vrinæ contento constat id non reddi crassius optimo contento, nisi vbi post integrã coctionem amplius à calore exsiccetur, & incrassetur. Verùm si ita est, tibi etiam contradicet Gale. Dixit enim in declinatione aliquid relinqui, quod spectat, aut desiderat coctionem. Ad quod spectat coctionem, nondum coctum est: non ergo exsiccabitur, & incrassabitur amplius, veluti coctionis modum excedens, sed tale funditus apparebit, quale in summo morbi vigore, etsi quantitate minus. Malè igitur asseris post summum morbi vigorem, vrinæ sedimentum maiorem ostendere crassitudinem, aut aliquam coctionis notam quæ inclinationi debeatur. Præterea quamuis verum sit aliquid relinqui coquendum, id non ostendet declinationem, sed inde sequetur symptomatum diminutio. Id verò vehementius videtur vrgere contra ea quæ asserimus: diximus enim sedimentum album, læue, & æquale ostendere summum morbi vigorem: nam in febribus pituitosis ab initio apparet in vrina prædictum sedimentum, auctore Gal. lib. 4. Apho. commen. 69. vbi cũ de vrinis, quæ ab initio crassæ sunt, & iuxta iudicium tenues minguntur, ageret, inquit: Contingit enim aliquando vel per initia morbi, vel non multò post, vrinas factas crassiores, propter grauitatem habere sedimen. His igitur vrinis sedimen, bonum signum non est, sicuti aliis quę ab initio tenues existentes, ratione totius morbi coctionis sedimen capiunt. Confirmat eandem sententiam Aëtius lib. 2. sermone 2. cap. 30. Accedit quoque auctor libri de vrinis, cap. vlt. asserens aliquando ab initio copiosum sedimentum apparere in vrinis ob crudos humores, & id deinde attenuari, & transire in appendiculum, & deinde in nebulam, ac decipere idiotas putantes morbum vergere in peius. Ad quod dicemus primò quo pacto id contentum à bono optimo, quod in summis morborum vigoribus apparet, distinguatur. Deinde eiusdem effectus causam adhibebimus. Quãdo morbus pituitosus incipit, vbi copiosè cum vrina pars pituitæ excernitur (quemadmodum in morbis biliosis incipientibus fit, quoties vrina rufa tenuis mingitur) subsidet multa pituita. Sed tamen vrinæ substantia post subsidentiam remanet iusto tenuior: & vt inquit auctor libro de vrinis Galc. adscripti, malè colorata:

Pituita boni contentum refert.

vtrumque enim efficeret bilis modicè mista cum vrina, quod coctis morbis facere solet. Quòd si hæc duo coniungantur, maximè cognito morbo pituitoso, & paulò antè incipiente, manifestum est eam non esse coctionis notam, sed abundantiæ pituitæ. Ad quod accedit quod Aëtius dixit loco citato, id contentum omnino læue non esse, vti bonum, hoc est, non habere partium similitudinem, non etiam habere læuitatem. Causa verò eius mutationis est, quoniam pituita simul cum vrina ab initio excreta, deinde à calore agitatur, & flatus genitus à calore coctionem aggrediẽte, cum ipsa misceatur, & eandem eleuat, & mutat in appẽdiculum. Quæ vbi amplius agitetur, & flatui copiosiori misceatur, ad supremam matulæ partem in formam nebulæ ascendet. Neque tamen ibidem permanebit vsque ad finem morbi, sed rursus natura continuata coctione, & flatum discutiet & crassiorem reddet, ob coctionem, & inde ad morbi finem iterum residebit. Contenta autem mala non tantùm cruditatem morbi ostendunt, sed perniciosa habentur. Talia verò sunt pinguia, similia farinę crassiori, furfurea, laminea, & orobea. Hæ sunt differentiæ malorum cõtentorum, sumptæ ab eorundem substantiis. Pingue contẽtum semper insidet, nunquam autem subsidet, vt inquit Gal. 7. sectione Aphor. comm. 35. Totam etiam vrinam pinguem nunquam vidit Galenus lib. 3. de morb. pop. par. 3. in comm. histo. in Thaso Patium, hac de causa Progno. 35. lib. 2. Hippoc. dixit: Et pinguedines supernatantes, similes telis araneorũ damnandæ sunt. Significant enim colliquationem. Idem omnino significare intellige, si puncta veluti paruæ olei guttæ vrinæ supernatauerint. At verò lib. 7. Aphorism. 35. inquit, Quibus insidens pingue ac simul totum, his renum vitium acutum significatur. Ex quibus duabus sententiis duæ significationes pinguedinis contentæ supernatantis in vrinis agnoscuntur: cùm enim sensim excernitur pingue, ostendit pinguedinis corporis colliquationem: quæ sensim etiam ad renes defertur, maximè si febris adsit. Cùm autem pingue affatim excernitur, colliquatio pinguedinis renum significatur. Adest quoque per bonam valetudinem pingue supernatans, quale est quod summis iusculis refrigeratis concrescit, quod Grǽcis χλῶς appellatur. Id verò bonam coctionem indicat & pingue, quod in sanorum hominum sanguine adest, vt inquit Gal. lib. 4. de sanitate tuenda: Quod autem simile sit quod in sanis & ægris apparet, notum est consideranti rem ipsam, & verba Gal. in commen. 35. lib. 2. Prog. & 4. lib. de sanitate tuenda, in quibus locis eisdem omnino verbis vtitur ad significandum pingue, quod vrinis supernatat in sanis, & ægris & nos id perspicuè ostẽdimus lib. 2. Prog. in expositionibus nostris. Quibus non dubito, assentiet quiuis sanæ mentis & libero animo. At verò contentum simile farinæ crassiori malum est: significat enim assari sanguinem crassiorem, aut carnes inæqualiter colliquari. lib. 2. Progn. comm. 28. Idem ferè lib. 1. de crisibus. Verùm colliquari carnes inæqualiter fit primùm eliquata recẽti pinguedine, deinde vetusta, deinde carne recenti, ac posteà vetusta. Hippoct. verò appendiculum minutatim dispersum ad speciem farinæ crassioris, γονοειδὲς, hoc est, genituræ simile appellat. Eo tamen deterius est lamineum, indicat enim superficiales solidorum partes exuri, ac periude exilire. Vltimam malignitatem inter hæc contenta repræsentat furfureum sedimentum: quod non tantùm solidas particulas exuri inæqualiter significat, sed profundius inuadere, & crassiores partes vstione exilire à soli-

Contenta mala.

Pingue contentum.

Contentum lamineum.

 dis

dis membris. Est autem id albi coloris: nam quandoque significat sanguinem assari, nempe cùm fuerit coloris rubei. Orobei contenti non meminit ibidem Hippocrates. Cæterum id ad contentum quod refert speciem farinæ crassioris reducetur, colore repræsentans oui vitellum. Apud Actuarium libro 1. de different. vrinarum, & lib. 2. cap. 10. dixit significare pinguedine colliquata, iam carnem colliquari. Nos verò dicemus sedimentum referens speciem farinæ crassioris, album, significare carnis & pinguedinis assationem, & rubrum sanguinis vstionẽ. Id enim orobeum significat apud Galen. 4. sectione Aphor. comment. 76. Quamuis furfureum sedimentum aliquando fiat ob sanguinis assationem, vt Galenus inquit lib. 4. Aphor. comment. 77. Erit autem id colore rubeum. Quoniam tamen contingit sæpe vrinam mingi cum aliquo horum malorum sedimentorum citra periculum, id distinguemus quemadmodum Hippoc. Aphor. citato, cùm inquit: Quibus in vrina crassa furfurea quædam simul exeunt, his vesica scabie laborat. Crassa autem vrina, mediocrem in hoc loco significat, in qua si tale aliquid apparuerit, in vesica aderit scabies: siquidem à vasis non excernentur furfures, laminæ, aut farinæ crassiori similes, vbi vrina cocta fuerit, atque valuerit natura. An tamen laborante natura, atque febrem validam patiente ægro, id omnino à vasis procedat, non est certum, nisi medico de vesicæ sanitate & vasorum vrinariorum prius constiterit. Vti nos latè docuimus lib. 2. Prognost. in expositionibus nostris. Apparet in vrinis sæpe sedimentum cinericium, in his qui lapide vesicæ laborant, & in quibus pituita salsa assata abundat. Descendunt etiam sæpe cum vrina arenulæ, quæ lapidis significant generationẽ, hæ verò vbi per vrinæ fusionem veluti natantes conspiciuntur, vstionem sanguinis ostendunt cum febre maximè. Visæ etiam sunt veluti carunculæ cum vrina mictæ, quæ ostendunt sanguinem crassum in renibus aut hepate vstum, vt inquit Gale. 4. sectione Aphor. comment. 76. Quo in loco Hippo. cum vrina crassa quædam capillis similia mingi dixit, eaque ostendere id mali à renibus esse, non quidem in renibus morbum esse. Capillos quoque in renibus consistentiam accipere Galenus dixerat. Est is morbus à medicis appellatus τριχίασις, hoc est, capillitium. Generatur id malum in his, qui orobo, fauis, & caseo vtuntur in cibis: ac perinde à crassis humoribus materiam habent prędicti capilli, quam calor adiungit, agglutinat, & continuat, à renibus per vrinarios meatus prorogatam. Quapropter quendam, qui eisdem vtebatur, refert Gal. minxisse capillos, qui ad medium cubitum extendebatur. At verò lib. 6. de locis patient. cap. 3. horum capillorum generationem ad venas refert, & sine renum vitio fieri testatur dicens: Proinde probabilius mihi videbatur in venis huiuscemodi res procreari. Fuchsius hæc duo loca conciliat, dicens Hippocratem in Aphorismis, & Galenum in commentario voluisse in renibus accipere pilos consistentiam: materiam autem generationis accipere in venis, dixit libro sexto de locis patientibus. Verùm id non soluit contrarietatem verborum: quoniam sexto libro de locis patientibus, idem quod in cõmẽtario Aphorism. dixerat, retulit, nempe in renibus pilos accipere consistentiam: & statim addit probabilius esse in venis procreari. Ex quo videtur idem significare, consistere, & procreari apud ipsum his in locis. Aliàs nisi contrariæ essent senteotiæ, vna non excluderet alteram: ambæ enim possent esse veræ, aut probabiles apud ipsum. Quamobrem mihi dicendum videtur, Galen. in comment. Aphorism. insecutum Hippocr. doctrinam, quem suscepit enarrandum. Hippocrates autem ibidem ad renes retulit pilorum generationem. Libro tamen sexto de locis patient. liberè exposuit mentem suam, & quod verum existimauit patefecit, dicens: Quæ nonnunquam adeò videbantur exigua, vt mirarer quomodo in renum spatio talia possent consistere: proinde probabilius mihi videbatur, in venis huiusmodi res procreari. In venis igitur ex Galeni doctrina generantur pili. Visa etiam sunt in vrina filamenta quædam alba, quædam crassa, quædam tenuia, quædam aliis longiora, quæ indicant nocturnam præcessisse pollutionem, aut adesse seminis profluuium. Fit quoque vt sanguine concreto in vesica, & meatibus vrinariis, filamenta excernantur, quæ prædictis maiorem habent partium adhæsum, & lentorem. Euenit enim sanguini in eis partibus concreto in grumos, quod sanguini è vena in aquam misso: is enim magna sui parte transit in filamenta, quæ viscidam quandam referũt pituitam. Talia quoque filamenta è sanguinis concretione in vesica fiunt, qua parte in aquam calidam, siue vrinam calidam sanguis effunditur. Minguntur quoque per id tempus sanguinis grumi, qui interim dum retinentur perniciosa & lethalia efficiuntur symptomata. Spuma quoque inter contenta vrinarum recensentur. Cuius generationem Gal. lib. 4. Aphor. commen. 43. ad materiam spirituosam & humidam retulit. Et causam generationis spumæ duplicem adhibuit, nempe calorem, & motum. Caloris exemplum, sunt apri ira cuncitati, & quæ in lebetibus elixantur. Motus exemplum est, mare ventis agitatum: apri namque spumam ore fundunt, & mare turgidum spumosum est. Equi verò celerrimè agitati spumam calore & motu generant. Cæterùm libro secundo Prognosticorum, commentario 47. postquam aëream & pituitosam substantiam, spumam constituere dixit, statim retulit generationis causas: nempe calorem & motum. Quas communes causas dicit multarum, & paruarum bullarum: & addit, γίνονται δ' αὖται δύσλυτοι, hoc est. Fiunt autem hæ solutu difficiles, (sic enim legi debet, ne confundamus lectionem cum Laurentiano) ob duas causas, scilicet humoris tenacitatem, & flatus crassitudinem, & turbulentiam. Nam quod bullæ cùm semel genitæ fuerint à calore, aut motu, citò rumpantur, & pereant, inde fit, quòd humor parum tenax facilè rumpitur, & quòd flatus per tenuis citò penetrat, ac euolat: quòd si crassus & nebulosus fuerit flatus humoris, bullæ pondus sustinebit, & non adeò appetet, vti tenuis aër ascendere, & grauibus superuolitare. At vbi lenta & tenax fuerit humoris substantia, flatus non adeò facilè ipsam disrumpet, aut eiusdem continuitatem soluet. Idem etiam ad vrinarum bullas transferamus: significabit etenim bullarum copia flatus abundantiam, crassitudinem, ac turbulentiam, & humorum crassitudinem ac tenacitatem. Et si bullæ multæ fiant, & paruæ, ac solutu difficiles, humorem tenaciorem, & flatum crassiorem indicabunt. Magnæ verò bullæ, & quæ citò soluuntur, contrarias causas. Indicant quoque capitis dolorem, ea ratione, quæ dicta est de vrinis conturbatis: siquidem hæ flatu commisto turbantur, & agitato humore, bullæ verò eisdem omnino causis: Quod si magis ad coronam siue circulum vrinæ tendat spuma, maior capitis dolor indicatur: Si verò magis ad medium superficiei, minorem. Id etenim fit flatu facto pauciore & tenuiore. Apparet quoque vrina, cui multa

Orobeum contentum.

Arenula.

Vnde fiat τριχίασις in vrinis.

Fuchsius notatur.

Filamenta in vrina.

Spuma vrinæ.

Capitis dolorem indicant bullæ.

multa supernatat spuma, in fœminis profluuium: quoniam semini flatus miscetur, & semen spumosum est. Quod antiquitas agnoscens Venerem ἀφροδίτην, quasi spumosam dixeris, appellabat. Bullas quoque renum morbos longos ostendere testatur Hippocrates Aphorism. 34. section. 7. dicens: Quibus in vrinis bullæ insident, morbum renalem, & longum significant. Abroganda verò est fides Actuario, qui lib. 2. de causis vrinarum altitudinem vrinæ proportione altitudinis corporis diuisit, atque contenta ex loco, partis corporis affectæ, situm ostendere dixit. Ita vt contenta sublimiora, sublimes corporis partes laborare indicent, & media medias, & inferiora infimas. Circulus quoque vbi eiusdem fuerit coloris, cum tota ipsa vrinæ fusione, aut omnino non inspicietur, aut vbi confusè conspiciatur, nihil aliud ab ipsa ostendet. vtina: vbi tamen diuersus fuerit color, indicabit naturam non omnino vincere, neque omnino victam esse. Quod si color circuli in meliorem (ex his qui suprà dicti sunt) inclinauerit, quamuis vrinæ totius color malus sit, naturam non omnino vinci significabit. Verùm vbi color vrinæ fuerit bonus, color autem circuli tendat in malum aliquem de prædictis, indicabit naturam nondum omnino vincere morbificas causas. Diuersas quoque causas morbum committere ostendit circulus colore diuersus ab vrinæ fusione.

Circulus vrinæ.

De signis ab vrinarum odoribus.

CAPVT V.

Sanorum hominum vrinæ non omnino fœtore priuantur, sicuti neque ventris excrementa. Verùm interest, quoniam excrementa ventris magis paratam habent substantiam ad putredinem subeundam quàm vrinæ: longo quoque itinere incedunt, ferè à naturæ cultu destituta. Vrinæ verò commistam habentes substantiam ex fusione, & excrementis cum ipsa descendentibus, in vesica detentæ, neque amplius à natura gubernatæ, sed cohibitæ tantummodo, parum quandam putredinem contrahunt, ac perinde paruum fœtorem. Cùm verò valdè fœtent animaduertendum an pus simul cum vrina mingatur, id enim statim pandit fœtoris causam pus esse, atque id, parte aliqua suppurationem patiente. An tamen id bonum sit ac tale indicet, ex optimi puris notis accipies. Maximè verò fœtor concomitatur puris excretiones, quæ fiunt à vesica. Itidem enim pus genitum vehementius putrere solet, quoniam pars frigidior est, & quæ minus potest puri malitiam corrigere. quapropter Hippocr. Aphorism. 81. section. 4. dixit: Si sanguinem aut pus minxerint, aut squamulas, & odor adsit grauis, vesicæ significat exulcerationem. Nec tamen hoc tollit fœtorem puris aliunde manantis: sed non erit adeò grauis, vt magnum malum ostendat, atque eam naturæ imbecillitatem, & internecionem, vt puris malitiam corrigere non valeat. Cæterum vt breui finiamus caput, fœtor vrinæ sine puris mictu, atque is molestus & grauis, magnam putredinem significat humorum, aut partis alicuius corruptionem, & mortificationem, atque eò maiorem, quò fœtor fuerit maior. Quod si cum graui odore prauum fuerit contentum, mortem ostendet. Fœtorem quoque nidorosum vstionem humorum putredini iungi, & fœtorem acidum putredinem refrigerationi coniunctam ostendere, vti dulcem putrescentem sanguinem, non est à ratione alienum.

Pus à vesica vehementius fœtet.

De signis à modo mingendi.

CAPVT VI.

Porrò mingendi modus à naturali triplicatiam variat: aut enim vrina funditus supprimitur, quæ dispositio à symptomate, vt reliquæ nomen accipit, ἰσχουρία, id est, vrinæ suppressio: Aut difficilè excernitur, & cum dolore, aut sine ipso, cui nomen est δυσουρία, id est, vrinæ difficultas: Aut distillat guttatim, nobis volentibus, nequeuntibus tamen, aut etiam nolentibus, quæ passio στραγγουρία, id est, vrinæ stillicidium dicitur. Quod si vrina cohibeatur, significat signis bonis accedentibus indicatorium rigorem, lib. 6. de Morbis popularibus parte 1. section. 11. Aliàs verò, aut imbecillitatem expultricis vesicæ, aut meatus occlusionem. Imbecilla autem redditur, vbi à multitudine fibræ expulsioni seruientes fuerint immodicè distentæ. Quod fit vrina diutius retenta, aut in aula, aut in foro, aut in theatro, aut in profundiori somno: meatus autem occluditur, aut inflammatione, aut tuberculo, aut cicatrice, aut callo, aut scirrho, aut carne adnata, aut lapide, aut arenulis, aut pure, aut crassa pituita, aut sanguinis grumis. Cum dolore verò excernitur, & difficilè, vbi inflammatio fuerit, quæ non omnino obstruat, aut vlcus in eisdem meatibus vesicæ & colis, aut lapis, aut vrinæ ardor, aut flatuosus spiritus commistus. Sine dolore verò ob durum tuberculum, aut crassam pituitam, aut pus non acre, aut imbecillitatem vesicæ. Stillicidium verò vrinæ accidit ob paralysim musculorum vesicæ osculorum claudentium. Quando verò vrina mordet, & ante tempus ad excretionem irritat, stranguria à Galen. appellatur lib. 3. de Morb. pop. part. 1. sicuti & lib. 1. part. 2. comment. 41. Verùm hæc stranguria volentibus nobis cum dolore fit: ob paralysim verò sine ipsis.

Vrina retinetur quibus causis.

RELIQVA.

Superest pauca quædam referre, ad operis complementum, quæ alioqui diligenter, consideranti nota forent. Cæterû ne aliunde expetatur, dicemus de vrinarum diuersitate, pro sexu, ætatibus, temperaturis, anni temporibus, exercitationibus, & victu, atque de vrinis per febrium genera. Hæc enim reliqua videntur ad complendam hanc nostram de vrinis tractationem. Ex ætatibus quidem, in adolescentia optima mingitur vrina, qualis à nobis suprà fuit depicta. Si quidem talis mingitur in optimo corporis temperamento, & in quo optimæ coctiones exercentur, sine cruditatum abundantia. Ea verò adsunt ætati, quæ est à decimooctauo in vigesimumquintum annum. Hanc sequitur virorum ætas, in qua vrina mingitur colore intensior optima, & paulò tenuior, mediam habens consistentiam inter extrema tenuitatis & crassitudinis, vt lib. 2. Progn. in nostris expositionibus diximus non tamen exquisitæ, vti quæ dicta est adolescentibus debita: nam & ipsam tenuissimam appellat Galen. ibidem, non simpliciter, sed collatam ad vrinas aliarum ætatum. Ac proinde Prog 33. eiusdem libri Hippocrates inquit: Viris autem & mulieribus

Ætatum vrina.

Nox. vrinæ nigræ pessimæ sunt, pueris verò aquosæ. Illæ namque sunt omnium pessimæ, quæ longius recedunt ab his quæ snot homini secundum naturam. Cùm autem pueri miogant ex natura crassiores omnibus vrinas, erũt aquosæ, summè à natura ipsorum elongatæ. Viris autem, cum miogant ipsas tenuissimas, oon erunt aquosæ pessimæ, sed potius nigræ. Tenues quoque vrinas minguot senes, sed crudas, & ad albedinem tendentes: decrepiti verò adhuc magis. Pueri qnoque copiosum minguor cootentum, minus autem adolescentes, minus his viri. Paucum quoque contentum habent vrinæ senum: fœminarum verò vrinæ minus coloratæ sunt, quàm virorum, & tenuiores, copiosius quoque contentum habentes. Vtero tamen gerentium vrinæ tales sunt, quales earum, quarum menses cohibentur, color verò veluti cicerum elixatio: habent tamen nebulam albam supernatantem, & veluti grana quædam innatantia. Qualis verò est distinctio exercitatorum, & in otio degentium, talis est eorum qui inedia & ieiunio longo & frequenti vtuntur, atque eorum qni saginantur. Nam qui valenter se exercent, paucum mittunt contentum cum vrina, reliquo humore dissoluto. Quibus quandoque succedit, vt colliquationes in suprema vrinæ parte ionatent, suntque ipsorum vrinæ coloratiores. Tale accidit his, qui diu à cibis abstinent: nam vrinæ plus iusto colorantur, & fitte contentis ob inopiam fiuot. In otio verò degentes, & lautè epulantes, vrinas mioguot mious coloratas, cum copiosis coorentis, interim dum oaturales facultates ipsorum cooftant. Ex temperaturis præterea, calidæ vrinas efficiuot teoues & cum paulò paucioribus & tenuioribus contentis, maximè si calori siccitas coniungatur. Vtcunque tamen intensiori colore redduntur. Frigida verò temperatura vrioas efficit minus coloratas, quandoque tenues, quandoqne tamen crassas. Si qnidem minguorur cum crassis excrementis, crassæ, sine ipsis tenues & percollatæ. Ex anni tamen temporibus diuersæ fiunt vrinæ: hyeme namque vrina pro bibitorum ratione redditur copiosa, oon bene colorata, plurimum continens sedimentum, æstate contraria: nam coloratior fit, &

Senum vrinæ.

Exercitatorum vrinæ.

Temperaturarum vrinæ.

paucior, cum paucis cõtentis, & his magna ex parte subleuatis, quæ omnia efficit calor. Vere omnia medio modo se habent: Autumno crudæ minguntur vrinæ, colore priuatæ, & pancis cotentis, sed his residentibus melancholicis & terrenis. Febrium tamen notæ quædam sunt, quæ ab vrinis sumuntur, quæ ostendunt ipsas incipientes: nam cùm iam ad morbi vigorem peruenerint, peritus medicus non eget signis ad morbi cognitionem, nisi breui admodum in statum perducatur: nam & in statu omnes vrinæ sanis & optimis similes redduntur, præterquam quòd in morbis peodentibus à crassis humoribus, sedimentum est copiosius, & in his qui pendent à calidioribus, & tennioribus, aut apparet paucum, aut sola nebula alba, aut appendiculum æquale. Inter initia verò diuersæ sunt vrinæ in febribus hnmoralibus. De diariis antem dicamus prius, in ipsis statim apparere coctionis notas in primis vrinis quæ minguntur, quod putridis febribus non adest, nisi à diariis in ipsas fiat transitus. Mutantur autem in diariis colores vrinarum. Siquidem in his quæ ab aliquo animi symptomate fiuot, vrinæ redduntur rufiores: minus rufæ verò ob cruditatem, dolorem, aut babooem. Febre tamen tertiana exquisita incipiente, vrinæ minguntur rufæ, aut flauæ, & tenues, & quandoque prima die coctionis babent notas. In quotidiana exquisita, vrina quandoque mingitur incipiente morbo, teouis & decolor, quandoque crassa & turbida, pro ratione retenti & excreti bumoris. Atque vti diximus, quandoque subsidet in ipsa ab initio quod booam repræsentat subsidentiam, est autem pituita. In quartana crudæ etiam sunt vrinæ, sed variæ tatione dicta de febre quotidiana. In sanguineis autem febribus, vrinæ minguntur ab initio rubræ, aut subrubræ. Aliquando verò teoues aquosæ aut subpallidæ. aut turbidæ. Quemadmodum in omnibus aliis febribus continuis, & iotermittentibus non exquisitis. Falluntur autem, qui putant vrinam rubram esse propriam notam sanguinearum febrium. Nam cum tenum imbecillitate aliqnando fit, inseparabilis verò oon est: siquidem sine ipsa sæpe fit sanguinea febris.

Febrium vrinæ.

Christophorus à Vega Complutensis opus hoc de vrinis peregit, ætatis suæ anno quadragesimo tertio, nostræ salutis 1553.

CHRI

CHRISTOPHORI A VEGA DOCTORIS MEDICI, AC COMPLVTENSIS ACADEMIÆ PVBLICI PROFESSORIS OPERVM

PARS ALTERA,

CONTINENS

Commentaria in lib. Aphorismorum Hippocratis. Prognosticorum item Hippocratis è Græco in Latinum versionem, cum expositionibus ac annotationibus, in Galeni Commentaria.

CHRISTOPHORI A VEGA
COMMENTARIA IN LIBRVM
APHORISM. HIPPOCRATIS.

NOVIMVS quàm plurimos disciplinarum studiosos, quique non paruam in eisdem fecerunt accessionem, diuersos admodum scopos sequentes scripsisse libros: omnes tamen ad vnum conati sunt easdem in quibus versabantur, disciplinas augere, aliis prodesse, & seipsos honestis titulis condecorare. Cæterùm quidam antiquorum sententias exposuerunt, easdem patefacientes, dilatantes, & roborantes: nonnulli causas eorum quæ ab autoribus dicebantur apponentes, aduersariis contradicentes, & sapientissimos viros omni via & ratione ab imperitorum calumniis vindicantes. Alij aliorum sententias collegerunt, quibusdam mutatis, aut additis. Alij suas adinuenere vias, quibus artes docerent, & addiscentes minori assequerentur labore, addentes multa tam in generalibus, quàm in singularibus artium documentis. Nos verò alios maleuolentia motos accusare nouimus, vt rerum nouatores, quibus ea tantùm placent, quæ ab autoribus suis, aut præceptoribus probata receperunt, eisdem se totos tradentes, ac mancipantes. Placuit sanè nobis olim librum Prognost. Hippocr. exponere. Placuit etiam lib. Galen. de differ. febr. Commentariis illustrare. Sed tamen visum est mihi aliquando de vrinis propria docere, & rursus maiorem subire prouinciam, & magnam totius artis medicæ partem vno volumine comprehendere, meliori qua potui via, non sine commodo eorum, qui deinceps artem ordine docere instituerint, atque eorũ, qui eandem addiscere voluerint. Curaui mehercule id ante quinquagesimum annum peragere, ne morte præuentus frustrarer fine, aut morbis correptus, ille meus ardor iuuandi studiosos restingueretur. Cæterum quinquaginta iam annos natus, adhuc valens & constans, si Deo placet, neque id reliquum, quod vitæ superest, in silentio transigere æquum duxi. Nec tamen putet aliquis me alioqui à docendi munere exoneratum à laboribus omnino liberum fuisse superstitem, qui Caroli Hispaniarũ principis maximi salutem seruandam susceperi, mandato Regis Philippi patris sui, cuius Maiestati sumus semper obnoxij. Accessit etiam non contemnendus labor in curandis morbis magnatum multorum, & aliorum, qui se nobis quotidie committunt, quibus nostrum auxilium denegare non foret honestum, licet tamen interim nonnullas horas ad scribendum eligere, quas in exponendis, dilatandis, & vbi opus fuerit defendendis Hippocr. Aphorismis locare decreui. Cum quòd singuli singulares contineant sententias, breues ac memoria dignas, quas Laconicas esse dixit Plato: rum quòd in diuersis admodum sententiis, diagnosticis, prognosticis & curatiuis, in quibus tot annos laborauimus, modo versari, non paruum nobis sit allaturum oblectamentum, & animo recreationem. Est libri titulus, Hippoc. Aphorismi, hoc est, sententiæ separatæ à verbo ἀφορίζω, quod est, separo, & segrego: sunt etenim huius libri sententiæ seiunctæ, & ratò inter se connexæ, quamuis aliquando inuenias nonnullos Aphorismos de eadem artis parte scriptos, vt sectione prima de victus institutione, & quarta de febribus, & de vrinis. Sunt præterea Aphoristicæ sententiæ breues, paucis summam rei, de qua traduntur, attingentes, quod ad multorum dogmatum comprehensionem, & memoriam summè conducit. Possemus pariter eas, quæ in Prognostico scribuntur, sententias Aphoristicas appellare, sicuti & eas quæ in lib. de Medici officina, & multas earum, quæ in libris de morbis pop. Placuit tamen Hippocrati, huic tantùm lib. Aphorismorum titulum facere, & sententias ipsas Aphoristicas nos appellamus. Quòd verò Aphorismus præter id quòd separata sentẽtia est (quod Græca vox indicat) sit quoque breuis & concisa, res ipsa docet. Galenus hanc esse rei rationem restatus section. 1. huius libri, comment. 14. & section. 2. comment. 28. & sectione quarta comment. 47. Librum hunc septem sectionibus diuisum reperimus in Hippoc. codicibus Græcis, an tamen ita diuisus ab ipso fuerit, an postea ab scriptoribus, nondum cõstat: in codicibus præterea Galenianis in easdem diuisus est sectiones, & diuisionem significauit in præfatione ad tertium. Quamobrem eam Galen. diuisionem, quæ in ipsius codicibus habetur, sequemur in his commentariis, quod in expositione libri Prognosticorum ea de causa seruauimus, quamuis nulla ratione mẽtione digna libri Prognostici seiungi debeant, sicuti neque secunda Aphorismorum sectio à prima potius, quàm Aphorismi, qui antecedunt decimumnonum primæ sectionis à decimonono & reliquis.

Quid Aphorismus & vnde deriuetur.

HIPPO

HIPPOCRATIS APHORISMORVM SECTIO PRIMA, CHRISTOPHORO A VEGA INTERPRETE ET EXPOSITORE.

HIPPOCR. PRÆFATIO.

Vita breuis, ars longa, occasio præceps, experimentum periculosum, & iudicium difficile. Oportet autem non solùm seipsum præstare oportuna facientem, sed & ægrum, & assistentes, & exteriora.

COMMENTARIVS.

Sententia hæc, totius operis est præfatio, qua Hippocrat. vtitur ad sequentem traditionem, quemadmodum & in prognostico vsus est præfatione. Vult autem in hac ostendere, quàm sit ex vsu libros scribere, atque eosdem quoad fieri possit, breues, vt inde vnius hominis vita ad artem medicam assequendam sufficiat. quod fiet si librorum scriptores inutilia omnia resecauerint, solis vtilibus, & iis sine quibus addiscentes artem consequi non valeant, relictis. Nemo etenim nostrum est, qui non nouerit quàm longo sermone quidam disputent de nominibus, quantum temporis alij in præfationibus, epistolis, & encomiis conterant, quàm longè alij diuagentur in propulsandis sectis (quas nouerunt ab aliis sæpius confutatas) vt suas impleant paginas: quasdam verò maleuolentia prosequuntur, quas intelligunt iure à sapientibus receptas, vt easdem obscurent, sperantes ex aliorum iniuria sibi accessurum ornamentum. Hos autem omnes deturbat Hippocrates breui admonens ratione, vitam esse breuem, artem verò longam. Deinde adiiciens quibus de causis ars longa habeatur, nempe quoniam occasiones experiendi & inueniendi sunt præcipites, & experimenta non sine periculo aguntur, & iudicia non facilè feruntur de rebus quas arte tractamus, etiamsi omnia quæ possunt iudicia cõfundere de medio tollas, ac teipsum præbeas facientem oportuna, & ægrotum habeas obedientem & assistentes omnem diligentiã apponant ministrantes, & exteriora omnia conueniunt respondeant. Vitam breuem esse dixit ad artis longitudinem facta collatione: breue etenim & longum ad aliquid sunt. Quin & si quis vellet ipsam breuem dicere, quoniam finis actionum est, animam virtutibus & scientiis illustrare, ad harum verò assequutionem perfectam, breuissimam esse vnius vitæ periodum, non falletur. Cæterùm Hippocr. breuem vitam dixit, artis longitudini collatam. Breuis sanè est humana vita, breuis quoque ab omni superiori seculo fuit, vt nos alibi probauimus, nisi quis supra naturæ leges limites octoginta, aut etiam centum annorum superet. Ars rursus longa est, & ferè incomparabilis, etiamsi quis aliorum laboribus & monumentis fruatur, nedum sine ipsis. Nam pars artis diagnostica, quæ in affectuum, causarum, & actionum contemplatione versatur, prolixa admodum est, prognostica ferè inaccessibilis, & quæ indefessa egeat diligentia. Curatiua præter id quòd aliis duabus artis partibus egeat, tutam vitam in experimentis contetendam hortatur. Autor tamen tres subiungit causas, quibus artis longitudinem comprobat, dicens: Occasionem esse præcipitem, quem Græci καιρὸν, id est oportunitatem appellant: siquidem oportunitas, aut occasio agendorum breui fugit, eam verò semel fugientem rursus adaucare est impossibile. Et hæc veluti articulus quidam temporis ad quippiam agendum idoneus: is verò breuissimo durat tempore, quoniam humanum corpus perpetuò dissoluitur, ac mutatur ab internis & externis causis: mutato verò corporis affectu, aut humorum ipsius quantitate, aut qualitate, cessat quoque occasio adhibendi remedij, quod affectui congruebat. Decet igitur similem affectum in eo, aut alio ægroto sperare, vt excogitati auxilij vim experiatur medicus. Est quoque præceps occasio agnoscendi affectus, & symptomata, quoniam hæc celeriter mutantur, & euanescunt. Experimentum tamen periculosum est, siquidem experimenta non sine vitæ discrimine tentantur in humano corpore, in eo autem discrimine hominẽ constituere, quamuis ob rem immanis est, & carnificis, ac perinde tota vita non erit satis, nisi in tanta rerum varietate, posteriores à prioribus inuenta per libros recipiant, quos scribere vel hac ratione videtur necessarium. Iudicium præterea difficile fore dicit, tam in causis, quàm in effectibus dignoscendis: nam morborum & symptomatum causas non facilè agnosces, aut agendorum rationem excogitabis, præsertim si internæ fuerint actiones. Quæ verò experimento euenisse vides, vbi id à pluribus causis euenire posset, difficilè agnosces, ac iudicabis à qua illarum processit: veluti si quis clysteri admisto dormiuit, atque sudauit, aliàs capitis dolorem passus, leuato dolore, cui sit salus adscribenda, non facilè iudicabis. Difficilè item est quantitatem auxiliorum definire. In secunda parte huius procemij ad artis inuentionem & præceptorum executionem admonet, vt medicus præstet seipsum facientem quæ oportet, nullum agendorum per incuriam omittat, neque ægroto blandiatur, & in his summum studium ac diligentiam apponat, & vt æger obediat, neque præceptum aliquod violet. Et assistentes: qui ægro ministrant, idonei sint, quorum prudentia non parum iuuat medicum, quoniam horum officium est, non tantùm ministrare quæ medicus instituit, sed vt medico pareat suadere, & solari, læta nuncia

Vita breuis.

Ars medica longa.

Occasio præceps.

Occasio.

Experimentum periculosum.

Iudicium difficile.

Assistentium officium.

nuncia referre, cibos mundos parare, & splendentia vasa, exteriora quoque nulla ratione obsint, vt malum nuncium, quod tristitiam inferat, domicilium illi rarum ingrediantur, qui ægro grati sint, relliqui verò aut non admittantur, aut medicus honestis verbis admoneat, vt ipsum dormire permittant in silentio, vt interim omnes à cubiculo exeant, tam amici, quàm reliqui, omnem etiam vitemus strepitum, & tumultum: hæc enim dignotiones & præsagia confundunt. Quapropter credi potest Hippocratem voluisse suadere iudicij difficultatem ex iis, quæ in hac secunda parte scripsit: nisi enim hæc omnia probè paraueris, nempe te ipsum facientem quæ decet, & ægrotum, & assistentes, & exteriora, nullum certum feres iudicium, & omnia perperam euenient. Quod si artis medicæ hæc est longitudo, & ipsius consequendæ difficultas: illa verò quæ dicta est, vitæ breuitas, necessarium erit libros scribere, atque eosdem, quoad fieri possit, aphoristicam seruantes breuitatem, vt posteà prioribus inuenta suscipiant, & artem intra vitæ limites addiscere valeant.

APHORISMVS I.

In perturbationibus ventris & vomitibus spontè factis, siquidem qualia decet purgari, purgentur, confert, & facilè ferunt: si verò non, contrarium, sic & inanitio vasorum, siquidem qualem fieri oporteat fiat, confert, & facilè ferunt, si verò non, contrarium. Inspicere autem oportet regionem, & anni tempus, & ætatem, & morbos, in quibus conuenit, aut non.

COMMENTARIVS.

HIc est primus libri Aphorismus, in quo Hippocrat. de iis, quæ à corpore vacuantur, orditur sermonem, in quibus qualitatem, aut quantitatem eius quod vacuatur, considerare licet. In præsenti de qualitate euacuandorum agit, in sequentibus de quantitate, qualitatem siquidem ostendit, cùm qualia de iis quæ vacuantur, dixit. Præterea quoniam vsus est hac voce καθαίρεσθαι, id est purgari. Debetur autem purgatio humoribus infestantibus qualitate, veluti & vacuatio potius quantitati. Verùm sanè est vocem, κένωσις dici de omni vacuatione, siue ea purgatione, siue sanguinis missione fiat, quoniam & quæ purgantur vasa euacuant, quemadmodum quæ vena scissa fluunt. Cæterum de euacuatione, quæ fit eorum quæ qualitate molestant, non adeò propriè dicitur κένωσις, id est, vacuatio, sed quoniam interim quantitatem habent, & ipsis eductis reliquum est quantitate minus. Purgatio tamen de iis, quæ sola quantitate molestant, nullatenus dicitur. Docet itaque agnoscere in euacuationibus quæ spontè eueniunt, id est, nullo artificio, nullóve artis ministerio, quæ bonæ sint, & quæ secus, si enim tales sint, quales docet, bonæ sunt, si secus, non bonæ: tales esse autem agnosces, quia conferunt, & ægri eas facilè ferunt: ventris enim vacuationem, & vomitionem sponte euenientem, quæ natura expellit noxios humores, si tales fuerint, quales esse debeat, facilè eas feret æger vacuationes, & côferent ad salutem. Id argumentum à priori tale est, humor qualitate molestans purgatur: ergo facilè fert purgationem æger, & eidem confert: à posteriori sic, confert & facilè fertur purgatio: ergo talia purgantur, qualia oportet. Ventrem hoc in loco κοιλίαν appellat Hippocr. qua voce nonnunquam significauit omnem cauitatem, vt cerebri, iecoris, cordis, & ventriculi, vti Aphorism. 18. sequenti, quandoque solum ventriculum, vti Aphorism. 14. sect. sextæ.

Purgatio quibus humoribus debetur.

κένωσις.

Nunc verò totum ventrem intelligit, à thoracis cartilaginibus in os pubis, quam partem peculiari nomine Græci γαστέρα nominant. Sunt autem turbationes ventris fluxiones, & deiectiones. Cùm autem de iis & vomitibus loquitur, omnem à corpore factam vacuationem peccantium humorum intellexit hîc, & quarta sect. Aphorism. 2. Si enim talia ducantur à corpore, qualia decet, & confert, & facilè ferunt, siue fluxu ventris, siue vomitu, siue fluxu sanguinis per nares, vterum, aut hæmorrhoidas, aut vrina, aut sudore, aut insensili vacuatione, aut ea quæ ex accidenti per inediam fiat vacuatio. Cùm verò dixit qualia, & talia, non speciem, non qualitatem solam, aut primam, aut alteram intelligere oportet, sed omnem conditionem ad bonam purgationem comprehendit. Nam in tertiana febri non satis est bilem purgari, sed opus est eam esse quæ ægro molesta est, & præterea vt coctio euacuationem præcedat. Propterea lib. 1. de rat. vict. acut. cùm Hippocrates dixit: & quæ à pulmone excernuntur, fuerint qualia oportet: Galenus in commentario, inquit, Verba illa, qualia oportet, coctionis habent notas. Adde quod etiam si prædicta omnia coniungantur in humore, qui à corpore purgatur, non perinde fiet, vt omnem talem vacuationem æger facilè toleret: nam si cû malo humore vacuetur etiam bonus, aliter fiet, sic etiam vbi conserta fiat vacuatio. Hanc enim vidimus sæpe cum animi deliquio fieri, ex solutis viribus, vti & cum aquam intercutem patientes, aut empiricos subitò euacuaueris. Accedunt ad hæc & vacuationes quæ fiunt per particulam læsam, vt bilis deiectiones vlceratis intestinis. Deinde ab ea quæ à natura fit, purgatione ad eam quæ fit antè procedens, similem scribit sententiam, dicens: in vasorum inanitionibus, hoc est, in purgationibus arte factis (quas quoniam vasa vacuant, & inaniunt, vasorum inanitiones appellat) si tales fiant, quales fieri decet, conferunt, & facilè feruntur: si verò non fiant tales, quales decet, contrarium. Conuenit enim medicum naturæ ministrum, atque eius imitatorem esse, quòd si natura facilè fert euacuationes quas spontè facit, vbi tales fuerint, quales oportet, feret quoque bene eas, quæ arte fiunt, cum eisdem conditionibus. Erit etiam præceptum ad partem pertinens curatiuam, vt medicus vbi opus fuerit, easdem moliatur vacuationes. In postrema Aphoris. parte admonet, vt attentè inspiciamus, quisnam sit humor qui à corpore duci debeat, vt qualem decet: & non alius vacuetur, id fiet cognita regione, anni tempore, ætate ægrotantis, & morbo. Hæc enim humoris naturam ostendunt, an bilis, pituita, sanguis, aut melancholia sit. Nam calida regione, ætate iuuenili, æstatis tempore, bilis aceruatur, & tertiana, si fuerit febris, à bile fit. Hyeme, regione frigida, ætate simili, pituita: & quotidiana febris ab ea fit. Vere regione temperata, ætate adolescentiæ, sanguis à quo & febris continens fit. Autumno ætate subsistenti, frigida & sicca regione, melancholia, & hæc quartanam facit. Ex his itaque & multis aliis humor peccans agnoscitur. Eundem cognoscere docuit lib. 10. de Comp. medicamentorum per locos, coloribus, accidentibus & experimento, ab iis, quæ iuuant: colores etenim corporis, nisi humores intro recesserint, humorem docent, pallidus bilem flauam, ater atram, subalbidus pituitam, ruber sanguinem. Accidentia item docent humores, vti natura doloris, caloris, sitis, humorum motus. Experimenta sumuntur à iuuantibus & nocentibus. Nos verò solemus procedere à causis, effectibus,

Qualia quid.

Humorꝗ peccans agnitio.

simili

similibus & dissimilibus, à iouantibus & nocentibus. Horum signorum meminimus lib. 2. de arte medendi. His itaque præcognitis nos arte curabimus tales facere vacuationes, quales natura rectè operans solet efficere, adhibitis medicamentis, quæ humoré peccantem educant, quod euacuationis genus non tantùm conuenit humore aliquo alio, à sanguine peccante, sed etiam in plethora, vbi alias sanguinis missio ob augmentum æquale omnium humorum conuenit. Si enim medicus alicui præcipiat venæ sectionem, ipse verò non pareat ob metum, aut alia ratione, omnibus humoribus ad portionem auctis, non erit abs re eius ventrem leui medicamento largè subducere: nam detracta alicuius eorum quantitate, tota sanguinis massa manet minor, & humores melius transpirabunt, & minus putredini erunt obnoxij. Hoc consilio vtitur Galenus lib. quarto de sanitate tuenda.. Reliquas vacuationes à natura factas ipse sponte fieri dicit, hac voce, αὐτομάτως, vsus, quæ quod spõte, & nullo mouente externo fit, significat. Si enim quidpiam ad actionem moueat, quod extra sit, vti causa mouens, aut veluti finis cognitos, minimè dicemus id αὐτομάτως fieri: opus igitur est ad hoc vt quidpiam αὐτομάτως fieri dicatur, vt fiat non mouente causa faciente externa, vt in præsenti Aphor. cùm αὐτομάτως, id est, sponte fieri dicat vacuationes, quas non mouit ars aut medicamentum, sed ab ipsa natura processerunt, qua significatione vsus est section. 4. sequenti Aphor. 78. cùm inquit: Quicunque ἀποταυτομάτη, id est sponte, sanguinem mingunt. & Galen. in Comment. inquit, vox hæc, ἀποταυτομάτη, & id quod sine externa causa fit, significat; potest etiam quòd repentè fit, significare. Apud Aristotelem quoque significat id quod in vanum fit, hoc est nullo proposito fine mouente, quemadmodum quæ à casu fiunt. lapis enim aut tegula desuper cadens, quoniam à seipsa, nullóque fine præcognito cecidit: quamuis interim quempiam percutiat cadens, in vanum cecidisse dicetur, veluti si quis per vrbem vagetur nullo proposito fine, eum frustra & in vanum vagari dicemus, quamuis interim quidpiam boni, aut mali, eidem eueniat. Quamobrem rectè admodum libro 2. de Physicis auscultationibus Aristot. Græcorum sapientissimus, atque Græcæ eloquentiæ magister, dixit, vocem hanc αὐτόματον, id est, casus, de iis, quæ non, illius gratia quod euenit fiunt, proferri, ac vocem ipsam id indicare, quæ ex αὐτὸ & μάτην, componitur: hoc est, ipsum & vanum, ac frustra: cecidit enim lapis non percutiendi gratia, casu igitur atque in vanum cecidit ipse, quia cadere & aliquo proiiciente, percutiendi gratia posset: casu itaq; cecidisse ea ratione dicetur, quòd ipsum nullo tali proposito fine, sed ex se in vanum cecidit, quod est ἀποταυτομάτου. Humores autē quos natura sine ope medici vacuat, sine finis ratione videtur vacuare. Hæc de huius vocis significatione, & aphor. expositione sufficiant.

Quid sit propriè αὐτομάτως fieri in rebus medicis.

APHORISM. II.

Eorum, qui ad exercitationes parati sunt, bonus habitus in summo periculosus si in extremo fuerit. Non enim possunt in eo ipso manere, nec persistere: cùm autem non persistant, non item possint in melius proficere, relinquitur in peius. Harum igitur causa bonum habitum soluere confert: non constanter, vt rursus refectionis initium corpus accipiat. Neque vasorum concidentias ad extremum ducere: periculosum enim, sed qualis fuerit natura eius qui ferre debet in id ducere: eodem modo & euacuationes ad extremum ducentes periculosa, ac rursus refectiones quæ ad extremum fuerint periculosa.

COMMENTARIVS.

Erat magnus numerus Hippocr. & Galeni temporibus, eorum, qui ad validas exercitationes parabantur, quos appellabant Athletas, aut luctatores. Hi verò se totos saginabant, multis ac bonis alimentis, vt inde caro augeretur, sanguis multus ac bonus impleret vasa, & totum corpus nitidum & splendens redderetur. Quod tum ad virium robur, tum ad pulchritudinem conducebat, quam ipsi ambiebant, cùm nudi in theatris & arenis, ad luctam & alias validas exercitationes sese populo exponebant. Hunc habitum bonum appellat Hippocrates εὐεξίαν, id est, bonũ habitum, cum additione nempe eorum, qui ad exercitationes parantur, neque enim idem est bonus habitus simpliciter, & bonus habitus exercitatorum, quamuis & is ad summum peruenire possit: erit etenim bonus habitus exercitatorum in summo talis, & ad extremum perductus, nec perinde bonus simpliciter, qui culpa vacet, veluti Galen. inquit, dragma leptoba, & cubitus magnus, & statera iniqua tales sunt, sed non simpliciter, dragma, cubitus, aut statera, sic & bonus exercitatorum habitus. Conueniunt autem ambo in bona simplicium temperatura εὐσαρκία, id est, bona carne, εὐχυμία, id est succorum bonitate, & probitate actionum. Cæterùm in commoderatione differunt & symmetria sanguinis, carnis, & solidarum partium, quæ in bono habitu simpliciter dicto reperies, quales in messoribus quibusdam, & fossoribus, cum cutis raritate & facili perspiratu, non in athletis summè plenis, obstructis & concul-catis humoribus, hirsuti nãq; & rari, labores magis tolerant, minus à lassitudine molestãtur, vt Gal. docet in com. lib. de. de rat. vict. priuator. eósq; eoexiam diutius habituros testatur: quoniam ad summè bonũ habitum non promptè perueniunt, in quo cum periculo sunt, qui eum possident: hoc exemplo vtitur Hippocr. ad docendum quantitatem eorum quæ à corpore vacuari debent, dicens hunc habitum exercitatorum, siue athletarum, cum summè bonus atque in extremo talis fuerit, periculosum esse, quoniam non potest in eo statu manere, aut perseuerare. Nam summè plenũ corpus periculis obnoxium est, & in melius mutari nequit, quia summè bonus est ille habitus, reliquum est vt transeat in deterius. Quapropter expedit hos vacuare statim, vt rursus nutrimentum accipiant sine periculo. Sed cùm vacuantur non sunt ducendi ad cõcidentias vasorum. συμπτωσίας, habet Hippocr. littera, à verbo συμπίπτω, quod est concido. neque idem est vasa comprimi & concidere. comprimuntur enim ab externa, aut carne, aut causa alia, concidunt euacuata. de hac concidentia, quæ magnam sequitur vacuationem, loquitur, mensuram quoque scribit, quam ex natura, hoc est viribus eius, qui euacuari debet, desumit. Hæc est generalis ratio omnium euacuandorum à corpore, qua quantitatem eius quod vacuari debet metimur, vires sanè patientis deinceps namque & animi deliquia & mortes sequuntur. Adducto exemplo athletarum, in quibus summa existente repletione, non licet summam facere vacuationem, de aliis profert sententiam, dicens, Eodem modo euacuationes ad extremum ducentes esse periculosas: siquidem in omnibus virium robur est mensura vacuationis: vt enim Aphor. 22. sequenti docebit. Deiectiones non multitudine sunt æstimandæ, sed an æger facilè earum vacuationem ferat. Hæc est à viribus sumpta mensura. Refectiones quoque ad extremum periculosas dicit: nam si quis post immodicas euacuationes, quæ ad extremum sunt,

Bonus habitus quid sit.

Athletas vacuare.

Mensura vacuationis.

corpora reficere tentet, multa morborum genera eisdem euenient, nequeunte natura coctionem, distributionem, & altionem propè peragere. Sed rursus ab initio, Hippoct. sententiam exponamus: Corpora eorum qui ad validas exercitationes parantur, bono habitu prædita sunt, vt sibi debetur: is tamen cum in summo fuerit solui, ac vacuari sine mora debet, quoniam ab eo magnum imminet periculum. Vasa namque multo sanguine (quamuis bono) plena sunt, caro quam multa isti cibos ingurgitant, & validè exercentur: quapropter non poterunt in eo statu manere. alimentum enim assumunt, id coquitur, & distribuitur, & vasa rursus implet, & supra extremum distendit, quod nihil aliud est, quàm eadem disrumpere. Corpora præterea plenissima, percutientia, aut percussa, aut vtcumq; validè inoitentia facilè disrumpuntur, vasa rursum valdè plena difficilè transpirant, quę in ipsis continentur, statim putrescunt, & calor natiuus, vbi non transpiret, extinguitur: hos verò sæpe videmus subitò mortuos, apoplexiam & vasorum intercepti onees patientes, quorum etiam in commentariis nostris in lib. 1. de different. febr. meminimus, cùm falsam opinionem de fascinatione confutauimus: vulgus enim cùm athletam quendam pinguem, & saginatum summè conspiçit, deinde ipsum repente mortuum audit, aut puerulum speciosiorem aliis videt: breui autem aut ægrotasse, aut mortuum fuisse fetunt, fascinatos eos affirmat, cùm tamen Hippocrates hoc in loco doceat tales non posse in eo statu manere, aut persistere, & ob periculi magnitudinem esse vacuandos, & Celso auctore lib. 2. quicunque speciosior ac coloratior, quàm ante factus est, suspecta bona sua habere debet. Sequuntur enim ad hæc ea quæ diximus mala. Dubitant hoc in loco quidam an athletæ cibos appetant, quos coquant, distribuant, sanguificent & in venas transponant vt inde rupturæ venarum immineat periculum quoniam fames, quam vetam dicunt, non fit sine membrorum inanitione, naturali appetitu, tractione, quæ ad ventriculum vsque perueniat, & sēsu suctionis, atque deinde animali sequuta appetentia. Quibus respondemus, membra athletarum, à calore & exercitationibus dissolui: quòd sibi non adeò naturale est, vt summè impleta esse, hanc dissolutionem, ab ea quæ ipsis facta est naturalis plenitudo, sequitor attractiu, & suctio à ventriculo, & vera ac naturalis fames. Iuuat ad hæc quòd magnæ exercitationes, & validæ functiones, quibus vtūtur, alimentum à ventriculo & iecore vehementer distrahunt, membra item ipsa præcipua onus alimenti deponere in membra conantur, ad hæc sequitur, & ventris inanitio, & ciborum appetentia naturalis. Quoniam itaque ex alimentorum assumptione, sanguificatione, distributione, & vasorum impletione. Hæc athletarum corpora periculis sunt obnoxia, disruptionis vasorum, putredinis humorum, obstructionis natiui caloris, ea euacuare conuenit, nec intrepidè, sed consideratis viribus eius qui vacuari debet: vtrumque enim periculosum est, supra modum impleri, ac supra modum vacuari. Quin & Celsus loco citato, extremam extenuationem magis vituperat, quoniam in his, quæ superat, est qoed morbus demat: in his, quæ desunt, non est quod morbum ferat. Quod etiam in adagium Hispanis venit, qui dicunt: mas vale peleat coo la enfetmedad, que con la flaqueza. quamuis vulgus sæpe eo intempestiuè vtatur. Similitudine ab his sumpta docet nos Hipp. in his qui curationis, aut præseruationis gratia vacuantur, qualitatem vacuandorum meriti, ad vires facta collatione. nam si vires eam non ferant, periculosa erit vacuatio: & quæ deinde futura est corporis refectio, nihilo secius.

Athletarum fames.

Adagium inter Hispanos familiare.

APHORISM. III.

Tenues atque exquisita victus rationes, & in longis passionibus semper, & in acutis in quibus non conueniunt periculosæ. Et rursus quæ ad extremum tenuitatis perueniunt, victus rationes, difficiles: quoniam & repletiones quæ ad extremum perueniunt, difficiles.

COMMENTARIVS.

De quantitate, qualitate, tempore & modo alimentorum exhibandorū in sequentibus nonnullos scribit aphor. attinentes ad partem artis diæteticen. In præsenti verò circa quantitatem alimenti, quæ longis morbis & acutis offerri debet, admonet periculum futurum cōsiderare, quod imminet, nisi hæc cum morbi longitudine cōferatur. Quamuis neque hæc sola consideratio ad quantitatem alimenti perscribendam sit satis: ex collatione siquidem facultatis ad morbi longitudinem victus præscriptio pendet, & ea ratione 8. Aphor. sequentem scribit. Morborum autem longitudo agnoscitur, tum ex natura: tum ex motu, tum etiam ex notis coctionis, quibus accedunt anni tempus, regio & ętas. De motu morbi & coctione circa vndecimum Aphorismum dicemus, de natura modo dicamus. Morbos quosdam a natura esse longos, vt quotidiana & quartana, quosdam breues, vt tertiana, & diaria febris: ex breuibus tamen quidam sunt acuti: quidam peracuti: ex acutis quidam sunt exactè tales, quidam non exactè: peracuti exactè terminum habent, quartum diem, non exactè tales, septimum. Acuti exactè decimumquartum, nōn exactè vigesimum: inter hos & longos à natura, sunt acuti ex decidentia, qui pertingunt ad 40. & centesimum vigesimum. Notum autem est in tam varia morborum longitudine dispares admodum conuenire ciborum quantitates, atque substantias. hæc dixerim, quoniam non tota ratio refectionis pendet ex quantitate oblatorum, sed maior pars respondet substantiæ ipsorum, cùm sint multa alimenta paucæ quantitatis plurimum alentia. Iam & illud considerandum morbum omnem ex se solam exposcere curationem, vires autem ægri cùm fiot secūdum naturam conseruationem. Prima indicatio, quæ à morbo, vt præter naturam sumitur, curatrix dicitur, secunda quæ à natura, & viribus coosernatrix. conseruatio autem per alimenta perspicitur, curatio in morbis à materia pendentibus, tum aliis, tum ablatione ciborum, vt interim natura in superandis caosis morbificis tota occupetur. Hæc probè assequemur, si vtrique impartiamur institutum, vires quadamtenus seruantes, & morbi causam, qua fieri possit, minimè augentes. Vires præterea ad longiores morbos ampliori egent refectione, ad breuiores angustiori. sana item corpora ea egent refectione, quæ vires aut seruet, aut augeat, ægra quæ paulò minores, aut etiam æquales eis, quæ erant ad initium seruet, nisi occasione alia languerent, vt opus esset neglecto morbo ad earum refectionem animum conuertere. De his, veluti in schemate leges quæ sequuntur, quamuis non consentiant cum his quæ à Galen. traduntur, siquidem ipse cum Hippocrate rigidus admodum mihi videtur. Victus quidam est tenuissimus exactè, vt omnino de abstinentia, aut acetum mulsum, aut aqua mulsa: acetum enim mulsum nullum præstat alimentum, aqua mulsa paucum & imbecillum: horum locu apponēs hydrosaccharum quod est 12. partibus aquæ & vna sacchari fit, & iulep. violatum. Tenuissimus non exactè,

Alimentorū quantitas.

Morborum diuisio.

Schema morborum & victuum.

exactè, est aqua ordei elixi, donec ordeum rumpatur, colata, non expressa & ius pulli, tenue amygdalatum. Tennis cibus exactè est ius gallinæ cum ordeo elixæ, expressis granis, lactuca elixa cum aceto, pyra, aut poma assa, cucurbita elixa cum iure pulli, aut gallinæ integra prisana. Tennis non exactè ius gallinæ cum mica panis, alæ auium elixæ, hepata gallinarum, vitelli ouorum. Victus conseruans vires per morbos longos, caro pulli elixi, aut turturis, aut turdi, victus augens caro caponis elixi, aut assi, vernecis & vituli, & aliæ quæ sunt hominibus assuetæ, nam sunt qui aluutur vaccinis & porcinis carnibus. Horum quoque quantitatem metiri conuenit, perspecta hominis temperatura, ætate, anni tempore regione, & consuetudine. Morbis peracutis exactè conuenit victus tenuissimus exactè: peracutis non exactè, tenuissimus non exactè: acutis exactè, tenuis exactè, acutis non exactè, tenuis non exactè: talis conuenit acutis ex decidentia quantitate auctus. Longis morbis victus conseruans conuenit, sanis augens. Ex his constabit quàm sit vera Hippoc. sententia, quidque significauerit cùm dixit: Tenues atque exquisitas victus rationes in longis passionibus semper esse periculosas, quoniam per victum tenuem exquisitæ non seruantur vires, neque per ipsum poterunt ad summum morbi vigorem perdurare. Dixit, semper, siquidem in nullo longo morbo est sine periculo. In acutis autem, in quibus non conuenit, est periculosus, & iure ita loquutus est Hippoc. nam victus tenuis, atque exquisita victus ratio, non in omnibus est periculosa, sed in his acutis morbis, quibus crassior victus ratio conducit. Tales sunt morbi acuti non exactè, & acuti ex decidentia, quibus non conuenit victus ratio tenuis exactè, sed ea crassior: morbis autem acutis exactè, qui septimo die finiuntur, victus ratio tenuis exactè conuenit. Vidimus tamen nonnunquam vires ægri adeo constare, vt perduci potuerit æger ad vigorem morbi septem diebus, cùm victus ratione tenuissima exactè, nempe aqua mulsa, aut aqua & saccharo. Quosdam etiam vidimus eisdem morbis laborantes, quorum vigor erat ad septimum, qui non poterant eam victus tenuitatem ferre, sed opus fuit eisdem offerre alas pullorum, & alijs pullos ipsos elixos. Quapropter non parum ad rem erit, si præter virium considerationem consuetudinem consideremus, quæ indicatio, eam quæ à natura & ætate superat. Hac siquidem nostra tempestate diuites, & adhuc paupetes, tantam ciborum varietatem & copiam ingurgitāt quotidie, vt lactuca, & amygdalatum, & pyra assa non possint ægrorum vires ad diem quartum seruare, neque sine pullis elixis perduci valeant ad 7. Quod autem sequitur in aphori. Et rursus quæ ad extremum tenuitatis perueniunt victus rationes, difficiles, quoniam & repletiones, quæ ad extremum perueniunt, difficiles, mihi videtur additum. Galen. siquidem eius nullam habuit mentionem. Ferè similis autem est finis huius apho. fini præcedentis, ad cuius similitudinem scriptori placuit similem sententiam ei quæ scripta est in præcedenti, adnectere fini huius. Vult autem hæc littera, ea ratione damnare extremas victus tenuitates, quoniam & extremò refectiones difficiles sunt. omne enim nimis, naturæ inimicum, vt postea dicet Hippocrates.

Consuetudo seruanda.

APHORISM. IV.

In tenuibus victus rationibus peccant ægrotantes, ac perinde magis læduntur: omne enim peccatum (quodcunque fuerit) maius fit in tenuibus, quam in paulò crassioribus victus rationibus. Qua de causa & sanis periculosæ sunt valdè tenues, constituta & accurata victus rationes, quoniam peccata molestius ferunt, propterea igitur tenues & constituta victus rationes magis periculosæ paulò crassioribus.

COMMENTARIVS.

Galen. mira quadam diligētia & sermonis perspicuitate, hunc enarrauit Aphor. ita vt nulla alia videatur egere explicatione legentibus attentè eius scripturam. Nam in prima parte refert quorundam lectionem, qua dixerint, Hippocratis mentem esse ægros bifariam in victu tenui peccare, primo, quoniam coguntur leges medicorum violare, non ferentes tantam alimentorum inopiam, adhuc inscijs medicis: secundo quoniam langues eorum facultas, quando victus institutum non seruant. Cæterùm litteram à nobis translatam Galen. in secunda parte commentarij magis laudat, quam dicit de omni peccato ab ægrotante commisso, intelligendam: vult siquidem Hippoc. teste Gale. ægrotantes, qui tenui & accurata victus ratione vtuntur peccata, si quæ committant, ea difficilius ferre, quàm similia peccata, vbi victus ratione crassiori vterentur. In morbis enim acutis, in quibus talis ratio victus conuenit, vires seruamus paulò quàm accepimus languidiores, vires autem languidæ peccata molestius ferunt. Præterea Hippoc. hoc idem exemplo sanorum probat, nam sani, qui victu tenui accurato & constituto vtuntur, peccata difficilius ferunt quàm si crassiore victu vterentur, summatim colligit, victus rationem tenuem, & accuratam magis periculosam, paulò crassiori. Hæc euidentia sunt, & Galeni expositiō perspicua. Non enim confert peccata tenuitatis & crassitudinis, quod dinquam horū magis lædere valeat: diaetat enim lib. 3. de ratio. vict. acutorum, sectio. 37. Hippo. Ciborum autem adiectioni intendendum est multo minus, subtrahere verò omnino sæpenumero expedit, dum æger sufficere possit, donec morbus maturescat. Docet autem rarò conuenire in acutis morbis alimoniam augere, quoniam tenuitate victum peccare, est melius, & summam seruare inediam quandoque expedit, vbi vires possint ad statum durare. Adiicere autem non adeò tutum est, quoniam noxa ex diminutione emendatur adiecto semel, aut bis alimento, noxa verò ex adiectione, ferè est inemendabilis, siquidem non corrigitur, nisi vacuatione, vnde colliges Gal. loquutū de peccato in vna, aut altera cibi oblatione commisso, non de victu totius morbi. Non est nostri instituti modò an hoc verùm sit, quódque Gal. ibidem scripsit, docere, sed ostendere illic de collatione peccatorum augmenti, & diminutionis loquutum Hippoc. & Gal. Hic tamen non de his, sed de peccatis alijs loquitur. Admonens, quantum ego existimo, summoperè canenda esse delicta ab his qui tenui vtuntur victu, & accurato, quoniam vires languidæ, ex alimentorum abstinentia tales redditæ, non ferūt delicta sine periculo: qui verò crassiore victu vtuntur, melius eadem, aut similia delicta ferunt & cum minori periculo, quoniam victus plenior vires seruat, quæ peccata ferre, & eadem emendare debet. Hac siquidem causa sana corpora, quæ victu accurato vtuntur, à quocunque peccato grauius, quàm alia, quæ vtuntur victu non constituto, offendūtur. Quod nos sæpissimè videmus, eos nempe, qui perpetuò seruant in prandio & cœna vnicam ciborum mensuram, vnicam potus quantitatem, & eundem ordinem, quacúque occasione mutandi modum & ordinem ægrotare, ac mori. Ea de causa admonuit etiam Hippocrates ad inconsueta transire, quoniam consueta minus nocent: qui verò

In victu tenui ægros delinquere.

Digitized by Google

Mors ex consuetudine victus mutata.

semper voam constitutam rationem viuendi seruat, eam solam habet consuetam, reliquas inconsuetas, à quibus deinde occasione variandi oblata molestius offenderetur, quam si in nulla tali accurata ratione vixisset. Sanis igitur est hoc salubre consilium, non viuere in constituta mensura rerum non naturalium, quoniam peccata vitare non possunt, & mutationes. Ægris autem non est salubre consilium, abstinendi ab accurata ratione victus, & tenui, si opus fuerit in extremo. nam talis seruari debet, exposcente morbo abstinentiam, & consentientibus viribus, sed est exhortatio, vt quàm maximè vitent & delicta, & delinquendi occasiones, qui tenui victu vtuntur, magis vtique, quàm si alio victu crassiore vterentur, quoniam noxas, quæ ex delictis sequuntur, viribus ex inedia dissolutis, & ex ciborum parcitate debilitatis, molestè ferent, & parum ad eas emendandas valebunt. Hæc est vera Hippocratis meus, & genuina Galeni interpretatio.

APHORISM. V.

Ad extremos autem morbos, extremè exquisitæ curationes, optimæ.

COMMENTARIVS.

Curatio extrem. morb.

QVæ curationis ratio sit opportuna morbis extremè acutis, ex præsenti Aphorism. constabit. Conuenit enim pro morbi vehementia, morbis siquidem extremis vtilis est per extremè exquisita remedia curatio, atque etiam victus extremè tenuis, vt ex Aphor. sequenti constabit. Cæterùm quamuis verùm id sit, morbis extremis extrema remedia conuenire, in aliis neque verum est, neque Gal. sententiis consonum, vt nos in libro artis medendi abundè probauimus, part. 3. cùm enim morbus aliquis leuis est & sine periculo, nihil tollit, quo minus per leuiora remedia moliamur curationem: quòd si non consequamur finem, ad maiora accedere erit ex vsu. solent autem minora auxilia iuuare, & quandoque ad sanitatem ægrum perducere. Gal. etenim lib. 5. de meth. med. à minoribus auxiliis inchoandum docet, vbi morbus periculo vacet, dicens: Non enim vti quidam medicorum à paruis inchoandum est auxiliis, neque vt ipsi dicunt putandum, per ea primùm tentandum, deinde si nihil profecerint, admouere maiora. In morbis namque qui sine periculo sunt, vera est hæc opinio, vbi tamen æger moriturus sit, si in tabis principio constituatur, longissimum est à ratione à minoribus auspicari, alia siquidem omnia rectè ab Hippocr. dicta sunt, præsertim cum ipsis & Aphor. ille, ad extremos autem morbos extremè exquisitæ curationes, optimæ. Et lib. 2. de Comp. med. per locos, cap. de omnium valentium medicaminum vsu, inquit Galen. Quippe valentissima non statim ab initio admouere conuenit, sed ab imbecillioribus auspicari. De his multa dicere supersedeo, quoniam longius de eisdem disputaui libro de arte medendi.

APHORISM. VI.

Quando igitur morbus peracutus fuerit, statim extremos labores habet, & extremè tenuissima victus ratione necessum est vti. Quando verò non, sed licet pleniorem victus rationem adhibere, tantum indulgendum, quanto morbus extremis est mollior.

COMMENTARIVS.

Scopus institutionis victus.

TOta victus ratio ab initio morbi eum habet scopum, vt vires peruenire possint ad summum vigorem, aut constantes, aut non valde languentes. Quo tempore de morte, aut vita commissa pugna naturæ, & morbi, decernetur. Tenetur autem medicus per id tempus summam tenuitatem victus instituere, ne natura in coquendis & propulsandis causis morbificis extremè occupata, ad ciborum recenter assumptorum coctionem distrahatur. Id quoque tempus summi periculi est, siquidem ex accidentibus morbo propriis magnitudo morbi significatur, & ex his & assidentibus & quibusdam mox apparentibus periculum pendet, simul cum ipsa morbi magnitudine & vehementia, à quibus omnibus æger molestatur & conflictatur. Hæc omnia morbis eueniunt, citius, aut tardius, pro natura morbi, & moris, & aliis, quæ circa 11. Aphorism. dicentur: Acutis sanè morbis citò, dicente Archigene, acutus morbus est, cuius motus est velox, & citò pericula adueniunt. In peracutis prætereà eò citius eueniunt symptomata, & eorumdem magnitudo, quò fuerunt acutiores, siquidem summa symptomata in statu eueniunt, nisi morbi causa fuerit manifestè ante id diminuta, & ea ratione tenuissimus victus eisdem statim conuenit αὐτίκα, inquit, qua voce significat Hippocr. nonnunquam id quod statim, & trium dierum spatium, hoc est, primam morbi accessionem, sicuti hoc in loco & in Aph. 11. sequenti, vbi dixit: Quemadmodum & in laterali morbo, si sputum αὐτίκα, id est, statim appareat, statim verò idem esse quod spatium trium dierum, docet Gal. lib. 1 de crisib. cap. 7. quo in loco ex Hippoc. sententia dicit αὐτίκα, id significare, quod ἀμέλει. lib. 1. de ratione vict. acut. sect. 31. cùm inquit: Quibus cibus αὐτίκα ἐγκαταλειφθῇ, hoc est, videlicet fuerit ex longo tempore inclusus, & lib. 1. de morb. pop. part. 3. sect. 10. inquit, αὐτίκα γὰρ συνεχής ἐστι. hoc est, videlicet continua febris est. In præsenti loco trium dierum spatium significat: trium igitur dierum spatium aliquando significat statim & principium, quamuis ad quartum diem extendatur principium, & primus morbi insultus, ac terminus peracutorum morborum exactè, lib. 3. Prognost. prope initium. Si tamen morbus peracutus exactè non fuerit, crassiori victus ratione erit æger alendus, atque eo crassiore, quo morbus extremis fuerit mollior, ac si dixisset, quo morbus longius à primo die habuerit summum vigorem, ac summa symptomata. Singulis itaque morborum generibus proprias victus rationes conuenire, & quales comment. 3. diximus, docet. De magnitudine verò symptomatum per morbi tempora, in commentariis nostris in lib. 2. de differentiis febrium abundè tractauimus.

Quomodo explicari debeat hoc verabulū αὐτίκα.

APHORISM. VII.

Quando morbus viget tunc tenuissima victus ratione necesse est vti.

COMMENTARIVS.

RVrsus argumento sumpto à morbi breuitate, & vehementia, docet in summo morbi vigore tenuissimam victus rationem conuenire, nempe aut nihil dare aut solum hydrosaccharum. Id quammaximè seruandum est, vbi vires eam ferunt ciborum abstinentiam, & status morbi breuis sit, qualis in peracutis morbis permittentibus nobis interim, vt supra diximus, naturam coctioni & euacuationi causarum morbi vacare. Quamuis enim coctio per morbi augmentum agatur, & vigor tunc appareat, quando integra coctio se ostendit in excrementis, vt vrina, deiectione, & sputo, non omnem naturæ cultum, neque omni ex parte humores sunt assequuti, cùm primùm adest morbi vigor, sed ipso procedente, qua de causa, neque bonæ iudicationes fiunt, cùm primùm status adest, sed ad medium, aut finem ipsius.

APHORISM. VIII.

Considerare autem oportet & ægrotantem, si sufficiat, cum ea victus ratione, ad morbi vigorem. Et nunquid

illo

ille prius ſuccumbat, & non ſufficiat cum ea victus ratione, vel morbus prius ſuccumbat, & hebetetur.

COMMENTARIVS.

AB initio morbi præter eius naturam ac longitudinem, vires quoque conſiderandæ ſunt, quod in præſenti Aphor. docet Hippocr. vt ex earum collatione ad morbi ſummum vigorem agnoſcamus quantus cibus ſit ægro adhibendus. nam ſi plus debito acceperit, morbi cauſam augebit, & opus naturæ impediet: ſi minus, non ſufficiet ad vigorem vſque. Decet autem ipſas vires non ſuccumbere, priuſquam morbus ſuccumbat & hebetetur: hebes autem redditur morbus, cùm cauſæ morbificæ integrè coctæ ſunt, & aliqua ex parte vacuatæ, quo tempore non habent morbi periculum, nec vehementiam. In vnum ſanè duorum errorum coguntur incidere, qui non perſpectis planè viribus, victum tenuiorem debito ab initio inſtituunt, aut enim ægros ob imbecillitatem cogunt morbis ſuccumbere, aut in ſtatu eoſdem craſſius alere, quo tempore tenuior eſſe deberet, aut omnino nullus cibus. Hippocr. ſanè lib. 2. De rat. vict. acut. ſect. 4. hac eadem ratione accuſat eos, qui primis diebus vaſa exinaniunt integrè, deinde quarto ac quinto coguntur cibos adhibere. Eo namque tempore foret potius abſtinendum, & parcius agendum.

Errores in tenui victu.

APHORISM. IX.

Quibus igitur ſtatim eſt vigor, ſtatim tenui victus ratione vtendum: quibus autem poſterius eſt vigor, in illo & prope illum, auferendum, & prius verò moderatiore victus ratione vtendum, vt ſufficiat ægrotans.

COMMENTARIVS.

QVod ante de peracutis morbis docuerat, modò in omnibus docet attenuandum eſſe victum in vigore, & prope ipſum, ſi vigor ſtatim adeſt ſtatim præcipiens victum attenuare, quin & tenuiſſimum his competere dixit. Quòd ſi morbus non ſtatim vigeat, agnoſcere oportet vigorẽ, eo pacto, quo ipſum futurum agnoſcere docuit Hippocr. lib. 3. Prognoſt. à primis diebus per quaternarios procedens, atque coniiciens ex notis coctionis iam accedentem vigorem, qui non ſe oſtendebat primis diebus morbi, & ita modò in illo & prope illum cibum auferre præcipit, interim tamen & ab initio ipſo morbi vberius agere, & victus tenuitatem moderari, vt vires ad vigorem vſque ſeruentur, & in ipſo liceat per vires mediam, aut ſummam quandam victus tenuitatem ſeruare. Hæc omnia obſeruanda ſunt in morbis, in quibus tota ferè cauſa morbifica manet ad vigorem vſque. tunc etenim cum ſumma coctione, ſymptomatum adeſt vehementia, in aliis verò non, ſed ipſam vehementiam oportet coniicere, & in ipſa tenuiorem, quàm in aliis temporibus, adhibere victum. Sunt enim tres febrium & morborum omnium differentiæ apud Hippocr. lib. 1. de morb. popul. quidam enim ſtatim vigent, qui deinde ſemper remittunt vehementiam, quidam augentur ſtatim, & ad terminum quendam perueniunt, & ante iudicationem remittunt, quidam ſemper ad vigorem vſque augentur. Notum autem eſt in morbis primi & ſecundi generis, non conuenire ſummam victus tenuitatem, ſed ante: poſtremis verò ea ratio ſeruanda eſt, quæ ab Hippocr. traditur in præſenti & ſexto Aphoriſm. Nam in laterali euidens habemus exemplum: cum enim os madeſcit, autore Hipp. & talia ſpuuntur qualia oportet, ſorbitionis quantitatem augere conuenit. Eſt autem id tempus ſtatus, non tamen vehementiæ, aut morbi, aut accidentium.

Victum in vigore attenuare & ad ipſum & prope.

Morborum tres differ.

Nota.

APHORISM. X.

In acceſſionibus ſubtrahere conuenit, offerre enim nocuum eſt, & quibuſcunque per circuitus acceſſiones inſunt, in ipſis acceſſionibus ſubtrahere conuenit.

COMMENTARIVS.

IN præcedentibus Aph. de generali totius morbi victu locutus, modo ad particulares acceſſiones reſpiciens, docet in ipſis abſtinendum eſſe à cibis, quoniã eoſdem offerre damnũ infert, adaucta cauſa morbifica, & diſtracta natura à pugna, quã aduerſus morbum committit, in tempore acceſſionis. Græci παροξυσμὸν, hoc eſt, irritationem, vehementiam, ſiue acceſſionem, dicunt. Ex morbis namque quidam continuitatem habent ſine acceſſionibus, ſed aliqui vnum tenorem ſeruant: aliqui acceſſiones habent, vt continua tertiana, aliqui continui non ſunt, ſed acceſſionibus conſtant, vt tertiana, aut quartana. In his præterea acceſſionibus quemadmodum in toto morbo diuerſa ſunt tempora: in morbo enim principium eſt, augmentum, ſtatus & declinatio, quæ coctione diſtinguũtur, quamuis alia ſint, & ab his ſæpe ſeiuncta, quæ morbi vehementiam ſequuntur, atque eiuſdem ſymptomata. Intra hæc tempora & totam ipſam morbi longitudinem, ſunt quorundam acceſſiones, quas videmus quandoque ad ſolam remiſſionem peruenire, quandoque ad integritatem. Singularum verò acceſſionum tempora ſex ſunt, principium, quo calor intro colligitur, extrema rigent, ac refrigerantur. Inæqualitas cùm incipit calor extendi, ſed interim nunc calorem, nunc frigus ſentiunt, aut aliqua parte calorem, & alia frigus diffuſum. Deinde ſequitur augmentũ ſiue aſcenſus, dum calor manifeſtè ſe oſtendit, ſine frigore, maior tamen multò in intimis quàm in extremis partibus. Quartum tempus ſtatus eſt, quo calor vniuerſum corpus æqualiter occupat, ita, vt æqualis in thorace & pedibus ſe tactui oſtendat. Quintum tempus eſt declinatio, quo calor vehementius ſe offert in pedibus & manibus, quàm in thorace. Sextum tempus eſt infebricitatio. Hæc ſex tempora vnicam periodum conſtituunt, à principio vnius acceſſionis, ad principium ſequentis, in continuis autem febribus acceſſiones habent quam appellant ἐπισημασίαν, ſiue inſultum, & ſignificationem, augmentum, ſtatum, ac declinationem. Si velis iuxta inſultum appones inæqualitatem. Ex pulſu tamen ita hæc tempora diſtingues, in principio generatur celeritas contractionis, in augmento augetur, ad finem augmenti ſummam habet magnitudinem, ſed adeſt ſatis magna celeritas diſtenſionis. In ſtatu minuitur celeritas contractionis, & diſtentionis ad ſummam peruenit magnitudinem, in declinatione vtraque celeritas abuletur, ſed contractionis prius. Diuides etiam alio modo tempora acceſſionum, in eam quam appellant acceſſionem, & inclinationem: ac continet acceſſio principium, inæqualitatem, augmentum, & ſtatum: inclinatio verò declinationem, & quietem, ſiue infebricitationem lib. de temp. morb. & comment. Aphor. ſequentis. Cùm itaque Hippoc. in præſenti ſententia præcipit in acceſſionibus abſtinere à cibis, per acceſſionem, principium, augmentum, & ſtatum intellexit: in declinatione namque id vitium non eſt, præterquam vbi integritas eſſet adeo longa: vt ſine damno poſſet tota acceſſione manere æger ſine cibo, & nulla inſtaret neceſſitas recedendi à ſequenti acceſſione: Hippocr. namque libro 4. de ratione victus ſectione 40. dicit. Cùm autem purgaueris, ſorbitionibus quibuſdam vtitor, obſeruatis ita febrium acceſſionibus, vt nunquam cùm adſunt, neque cùm futuræ ſint exhibeas, ſed vel cùm ceſſant, vel quieuerunt, & maximè à principio receſſerunt.

In acceſſionibus abſtinere.

Acceſſionum tempora.

Cibum in acceſſione offerri quando conuenit.

Scripserat etiam eandem sententiam lib. 1. Sect. 45. dicens: Tempus autem dandæ sorbitionis tum pex initia, tum per omnem morbi decursum, hoc maximè seruare oportet. Nam si pedes frigidi fuerint, non à sorbitione modò, verùm quoque & maximè à potu temperandum. At cùm caliditas ad pedes descenderit, tunc dare expedit, sanè tempus valere admodum putandum, cùm in morbis omnibus, tum præcipuè in acutis, & potissimùm quibus febris vehementior subest, periculùmque summum. Vbi igitur nulla necessitas vrget, in tempore quietis æger est alendus: vbi vrget facultatis imbecillitas, præsertim cùm febris oritur ex inedia, aut adest syncope: vel in ipso accessionis initio, vel iuxta ipsum, aut quauis hora. Si ea non adsit aut timeatur, in humidis morbis expectare infebricitationem: in siccis autem non, sed solam inclinationem, dicente Gal. lib. 10. de met. med. in siccis namque corporis affectibus accessiones non perueniunt ad integritatem priusquam ex balneo, aut cibo humectante, humectatio accesserit. Præterea si interuallū breue fuerit, alemus, aut prope vigorem præcedentis accessionis, aut prope principiū sequentis. Si febris multitudine & crassitudine humorum, cruditate, ac frigore magis opprimendo nocet, à principio sequentis recedentes, eibum prope præcedentis statum, aut in ipso adhibebimus. Si tamen calore & inflammatione status magis molestus est, recedemus ab statu, & alemus prope initium sequentis. Vt itaque summatim dicamus, vbi nihil vrgeat, abstinere docet ab alimentis in accessionibus febrium continuarum, de quibus dixit, in accessionibus subtrahere conuenit. Abstinere etiam oportet in accessionibus intermittentium, de quibus dixit: Et quibuscunque per circuitus accessiones insunt, in ipsis accessionibus subtrahere conuenit. sunt autem primæ febres, continuæ, secundæ, intermittentes: quoniam in prioribus accessionum meminit, in posterioribus accessionis, & periodi. At verò periodus, vt diximus (& est Galeni sententia, libro de temporibus morbi) infebricitationem continet, siue quietis tempus, quod sextum est. Constat enim tota periodus ex sex temporibus, & seruant ordinem, vt in Commentario 18. sequenti docet, ac dixit in accessionibus ordinem non seruantibus nullam esse certam rationem inueniendi tempus, quo cibus offeratur. de inordinatis igitur accessionibus nihil docet. Si verò quidpiam vrgeat, vti inopia alimenti, nimia siccitas, imbecillitas, aut syncope, in principio & prope ipsum, & in augmento, & in statu, inclinatione tamē in siccis affectibus, aut interuallo existente breui, licebit alere, id est quod dixit Hippocrates: Cùm calor in pedes descenderit, non vtrique, cùm descendit, quod est augmenti tempus, sed cùm descenderit, occupauerit inquam extremas partes, & deseruerit internas. Præterea vbi interuallum fuerit breue, cogimur ægrum alere in statu præcedentis accessionis, aut in principio sequentis, aut prope hæc. Quantum autem vnumquodque horū fugere conueniat, hinc intelliges. In statu conficies an calore, an siccitate magis noceat: si siccitate in ipso ales: si calore, remissionem spectato. in principio ita considera, si extrema perfrigerentur, & magna adsit sanguinis intro reuocatio, aut omnino non premat: hoc secundum contemnendum, si primum, vbi magna extremorum perfrigeratio, cum abundantia succorum, & crassitudine, aut viscerum phlegmone fiat, fugiendum principium, si non ita, non valde timendum. Quòd si principium cum magna fit refrigeratione, atque hæc cum humorum copia, ac crassitudine, maximè verò, si visceris alicuius phlegmone accesserit, adest quoque imbecillitas, acceditque syncope, dices dispositionem esse lethalem, vti & Galenus lib. 10. de method. medend.

APHORISM. XI.

Accessiones autem, & constitutiones morbi ostendunt, & tempora anni, circuituum successiue reciprocationes, siue quotidie, siue alternis diebus, siue per maiora interualla fiant. Quin & post apparentia, veluti in lateralí morbo incipiente, si sputum statim appareat, breuiat: si verò post appareat, producit, & vrina, & deiectiones, & sudores, cum post apparent, mali iudicij aut boni, aut breuem, aut longum morbum ostendunt.

COMMENTARIVS.

CVm supra docuisset modum instituendi victū in morbis acutis & longis generali ratione, sic etiam & in singularibus morborum accessionibus, qua via quis præcognoscere possit totius morbi cōstitutionem vniuersalem, & singulares accessiones antequam eueniant, vt ad ipsa respiciens nullus cōmittatur error, in præsenti docet Aphorism. quid accessio significet, in præcedenti commentario diximus. Constitutio verò in febribus & aliis morbis, tempus est ab initio in vigorem, atque est simile in continuis quod appellant constitutionem, ei quod in intermittentibus dicitur accessio in secundo significato, comprehendit enim principium augmentum & statum. Cognosces itaque totam morbi constitutionem, & singulares accessiones ex morbo, ac si diceres morbi naturam ostendere constitutionem morbi, siue generalia tempora & singulas ipsius accessiones. Si enim morbus tertiana febris est, breuem habet totam constitutionem, ac citò futurus est status, & cognita febre tertiana, vel prima accessione medicus prædicet ipsam tertia die tediturum, & per tertium futuras accessiones. Rursus in prima accessione inuadēte quotidiana, morbi ipsius natura, quia pituitosus est ostendit longè post futurum statum, & morbi coctionem, singulas verò accessiones quotidie futuras. Quartana verò & bis lōgior est, & per maiora interualla repetit. Quoniam verò non omnes quartanæ, aut tertianæ, quamuis exquisitæ eundem terminū definitum habent: nam tertiana exquisita septem periodis iudicatur, quod longissimum: poterit tamen & quatuor periodis finiri: hanc distinctionem sumere docet ex anni tempore, nam calidis temporibus morbi sunt breuiores, frigidis longiores. Anni autem tempus includit aërem ambientem, regionem, & cœli statum, quibus adiunges quæ ad hæc sequuntur, temperaturam, ætatem, sexum, & viuendi institutum. Præterea etiam circuituum successiuæ reciprocationes ostendunt constitutionem, hoc est statum futurum & tempus, quo accessiones deinceps euenient, non vtique quo die, nam id morbi natura, siue species indicat, sed qua hora diei, quòd quammaximè ad victus institutionem conducit: siue enim febris quotidie repetat, siue tertio quoque die: siue quarto, si reciprocationes fuerint celeriores, maiores & vehementiores citò futurum statum indicabunt, & sequenti die, si quotidiana febris fuerit, accessionem eius præcedenti futuram. Cùm enim morbi vigor & breuitas agnoscatur ex morbi natura, & motu, & motus celeritas sumatur ex celeritate repetentiarum, & accessionum: Si hæ celeres sunt, citò eueniet status, breuis erit morbus, & accessiones sequentes citò erunt sperandæ. in ipsis itaque accessionibus consideramus repetitiones, siue reciprocationes ad statum prænoscendum, & tempus futurarum accessionum. Tria verò indicia ex eisdem sumit

Accessiones & constit. morb. vnde cognosc.

ſumit Hipp. lib. 2. de morb. pop. part. 5. nempe, ſi celerius, an non, ſi longius, an non, ſi magis, an non, ſiue quotidie, ſiue tertiis diebus, ſiue per maiora interualla eueniant. id enim nihil refert. Si enim celerius reperant, ita vt tertia acceſſio magis anticipet ſecundam quàm ſecunda primam, augmenti ſignum eſt. Ita & ſi ſecunda primæ tempus anticipet, ſi reliqua conſentiant, nempe longius tempus durare, & vehementius affligere, ac tria dicta accedant acceſſioni, celeritas, longitudo & vehementia: ſunt enim nonnullæ febres, quarum acceſſiones natura ſua anticipantes ſunt, & anticipatio ſola in eis non magis augmentum, quàm declinationem ſignificat. Inſigne habemus exemplum Carolum Hiſpaniarum principem maximum, qui præcedentibus duobus annis, ac ferè dimidio, febre quartana laborauit, & quindecim menſibus poſterioribus ſingulæ quartanæ anticipabant, quinque horas, nulla prætermiſſa, ita vt neque puſillo tempore ab hoc ordine, & anticipatione declinauerit, res admiratione digna, cum ea tamen anticipatione augmentum, ſtatum, & declinationem percurrit. Sic & de poſtpoſitione intelligendum, ipſam ſignificare inclinationem, ſi acceſſerint breuitas & remiſſio acceſſionum. Statum autem oſtendet inuaſio ſimili hora facta, & longitudinis ac vehementiæ æqualitas. Quamuis ſæpe fiat, vt vnicam tantùm habeat acceſſionem ſtatus & ſequens ſit declinationis, in quibus ſtatus præſens non agnoſcetur, ſed dum præceſſit. Dixi reciprocationes, quamuis Galen. in Comment. legat ἐπιδόσιες, id eſt incrementa: in Græcis enim Aldinis codicibus legitur ἀνταποδόσιες, id eſt, reciprocationes ſiue reflexiones. Sic etiam legitur in codicibus Galenianis Baſilienſibus. Eſt autem ἀνταποδίδωμι, reflecto & reciprocor, & reddo per reciprocationem, vt apud Platonem in Phædro, εἰ γὰρ μὴ ἀεὶ ἀνταποδιδοίη τὰ ἕτερα τοῖς ἑτέροις γιγνόμενα, ὥσπερ ἐν κύκλῳ περιιόντα, hoc eſt. Si enim quæ fiunt, non redderent per reciprocationem, alia poſt alia tanquam in circolo redeuntia. & Galenus in commentario huius Aphor. bis vtitur hac voce in prædicta ſignificatione. Conſonat autem hæc lectio cum ſequentibus: cùm enim dixiſſet, ſucceſſiuæ reciprocationes, addit, ſiue quotidie, ſiue alternis diebus, ſiue per maiora interualla fiant. Decet præterea ad futurum ſtatum præno-

Statum futurum quibus prænoſcas.

ſcendum agnoſcere ſpeciem, magnitudinem, motum & morem morbi, ex quibus etiam ſalubritas, & inſalubritas conſtabunt. De ſpecie morbi diximus ipſam agnoſci ex ſignis pathognomonicis, ſiue propriis: magnitudinem indicat magnitudo eorundem ſignorum. Motus ex acceſſionum reciprocationibus conſtat, & ſpecies atque motus indicant conſtitutiones & acceſſiones morborum. Mos verò ex ſignis pòſt apparentibus indicatur, pòſt apparent verò ſigna coctionis, ſunt & ſigna aſſidentia dicta, quæ non ſemper coapparent morbo, & ſigna ſalutis & mortis, & ſigna criſis. Porrò ex ſignis, vt lib. art. med. docuimus, quædam ſunt propria, quædam pòſt apparentia, & ex his quædam ſunt veluti propria, quædam communia omnibus morbis. Veluti in laterali morbo, dolor pungentis ſimilis in membrana ſubcingente coſtas, febris continua, tuſſis, difficultas reſpirationis ſunt propria. Veluti proprium, ſputum, communia ſunt deiectiones & vrinæ: omnia miro quodam modo comprehendit, de ſpecie namque morbi dixit: Acceſſiones & conſtitutiones morbi indicabunt, de motu & magnitudine, cùm dixit, & circuitunm reciprocationes. Morbi autem ſpecies ex notis propriis conſtat, & magnitudo ex eiſdem, motus ex anticipationibus, & poſtpoſitionibus. Reliquum eſt vt de notis mortem oſtendentibus nonnihil addat: hæ verò ſunt pòſt apparentes, in quibus ſunt notæ coctionis, ex ſputo, in laterali morbo, ex vrinis, deiectionibus, & ſudoribus, in omnibus. Ac perinde ſubiungit: Quin & pòſt apparentia (quæ appellat ἐπιφαινόμενα) ea enim oſtendunt acceſſiones & conſtitutiones. Exemplo morbi lateralis, ſi ſputum appareat, ſtatim ipſo incipiente, morbum breuiat: ſi verò non, producit: ſputum, bonum ſputum ſignificat, & coctum, idque cùm ſignum ſit pòſt apparens, veluti proprium ad morem attinet, & ſalubritatem ſignificat, ac morbum breuem, ſiue totam ipſius conſtitutionem. coctiones enim criſis celeritatem, & ſecuram ſanitatem oſtendunt, libro 1. de morb. pop. apud Hippocr. cùm enim coctionis ſigna ſtatim apparent, id eſt, in trium dierum ſpatio, nequit morbus longè progredi. Si tamen tardius apparere incipiant, prorogabitur. Veluti in laterali morbo, ſi ſputum ſtatim appareat, id eſt, in primæ acceſſionis ſpatio: nam id ſignificat principium hoc loco, alibi tamen quandoque primum inſultum & breuiſſimum tempus eſt, & aliàs tempus cruditatis, quo modo diuidimus morbi artificioſa tempora, in principium, augmentum, ſtatum, & declinationem. Sputum autem, bonum ſputum, & coctum ſignificat, quod πτύελον appellauit Hippocr. non πτύσμα, quod omnem ſpuitionem ſignificat, etiam crudam; quamuis igitur ſputum crudum educatur, non ſignificabit morbum breuiorem cum Hippocr. hæc eadem Galen. vult libro primo de criſibus cap. 5. vbi de ſputo loquens, inquit: Secundo quidem ſi educatur, ſed non optimum. Eſt autem & hoc duplex, vnum quidem, quod ſolùm caret coctione, alterum quod etiam prauum exiſtit. Ab his verò omnibus, & quod coctum eſt ſeparatur, quod etiam propriè ſputum appellant. Neque enim quod ſanguineum eſt, ac biliosum & ſpumoſum ita nominamus, ſed potius ſpuitiones vocamus. Cùm verò neque ſanguini, neque bili pallidæ, vel nigræ commixtum fuerit, id tale iam ſputum vocamus. Quando igitur hoc ſtatim apparuerit, morbum facit breuiorem, cùm verò nullo modo educitur, aut crudum, indicat morbum longius produci. Ex hac ſententia conſtat Galenum velle Hippocratis ſententiam in hoc Aphor. eſſe de cocto, & bono ſputo intelligendam. conſtat etiam non ſequi ſi ſputum quoduis appareat, morbum reddi breuiorem, vbi videlicet fuerit ſputum crudum. His præterea addit Hippocrates ſigna ex deiectionibus, vrinis & ſudoribus: ab his enim, veluti à pòſt apparentibus ſumuntur indicia breuitatis, quæ dicta ſunt à coctione deſumi, ſalubritatis ſimiliter. Quemadmodum ex cruditate horum ſumuntur indicia longitudinis, & ex malitia horum ſignorum ægrotantis pernicies, id eſt, quod dixit: boni aut mali iudicij (hoc eſt finis) aut morbũ breuem, aut longum. Ex cruditate longitudo, ex coctione breuitas, & bonum iudicium, ex praua excrementorum diſpoſitione, qualis in ſputo, liuor, nigredo, viriditas. Sic in aliis excrementorum generibus, malum iudicium ſperatur. Quo loco græcè habetur δύσκριτα, nos mali iudicij, diximus, quamuis enim quæ longo tempore iudicantur, & quæ malè, nempe ad mortem, aut cum prauis ſymptomatibus, δύσκριτα dici poſſint. Hoc loco de ſolis malis dicitur, quoniam quæ longius iudicium habent, comprehenſa ſunt in aliis, cùm dixit: longum aut breuem morbum oſtendere, neque opus eſt idem bis ſignificare, ac docere immediatis verbis.

Maximum eſt diſcrimen inter πτύελον & πτύσμα pleuriticis.

APHORISM. XII.

Senes facillimè ieiunium ferunt, ſecundò ſubſiſtentes, minimè

Digitized by Google

minimè adolescentes, omnium præcipuè pueri: horum autem ipsorum qui fuerint ex ipsis alacriores.

COMMENTARIVS.

INdicatione sumpta ab ætate diuersa victus ratio instituenda est. Alimentũ enim refectionis gratia adhibetur, refectionem autem efficiunt vires, vbi igitur, vel vires non similiter valent, aut refectionis necessitas non similiter vrget, non etiam reficere eodem modo conuenit, sed magis vrgente necessitate, & valentibus viribus, magis reficere ac celerius, citius commora necessitate reficiendi. Necessitas autem refectionis non similiter per omnes ætates vrget. Quibus namque calor validior est validiores sunt resolutiones, & refectionis necessitas sequitur præcedentem resolutionem, maximè verò si non tantùm dissolutum reficere est in animo, sed etiam quod præfuerat maius facere. Hac de causa rectè Hipp. dixit: Senes facilimè ferunt ieiunium, hoc est, tardius incidunt in alimenti defectum, & minus ab eo læduntur: senes enim tardius dissoluuntur, quoniam calidum minus habent, à quo dissolutio fit, & membra, quæ dissolui debent, sunt solidiora. Deinde reliquas ætates ordine prosequitur, secundo loco statuens ætatem καθεστηκότων, id est, subsistentium, quam ita appellandam esse, lib. de arte med. 1. & in expositionibus lib. Prognostic. abundè docuimus: qui enim iam declinare incipiunt, non rectè consistentes dicuntur, sed subsistentes, ac declinantes, quemadmodum & Philotheus καθεστηκότας dixit, τὸς ἐν παρακμῇ τυγχάνοντας, hoc est, in declinatione existentes. Quibus accedit quod Hippoc. Aphorism. 45. sect. 6. & lib. de crisibus, dicto verbo in prædicta significatione vtitur. Quapropter in præsenti satisfaciet, ætatum generalem diuisionem ad memoriam reuocare: sunt autem hæ quinque, puetitia, quæ ad 12. & 13. annum attingit. Pubertas, quæ adolescentiam continet à 13. in 25. iuuentus, à 25. in 35. subsistentia à 35. in 49. Deinde senectus, & ad finem decrepita. Has omnes ætates ibidem temperamentis distinximus: nam animalia omnia ab initio calidiora sunt natiuo calore, vt constabit Aphor. sequenti. Sunt etiam humida: nam innatum calidum humidum est, sunt autem corpora eo sicciora, quo magis ab initio discesserint. Hinc totius Aphor. ratio constabit. Post senes namque sequuntur subsistentes, tertio loco iuuenes, quorum non meminit Hippocr. sed hos sequuntur adolescentes, postremò pueri: nam pueri minimè omnium ferunt ieiunium, quia facilimè dissoluuntur, ob agentem causam, tum ob subiectum, agens est calor, qui multus est, patitur humor tenuissimus, ac perinde dissolutu facilimus. Iuuenum autem calidum æquale est calori puerorum intensione, atque habet maiorem qualitatem, hoc est acrimoniam qua validius dissoluere, ac minùs reficere valet, cæterùm humidum in iuuenibus, quod solidas continet, crassius est, & minùs dissolubile, subsistentium adhuc minùs, minimè senum, qui præter membrorum duritiem paruum habent calorem, & ea de causa maximè ferunt ieiunium. sunt autem hi primi senes, nam decrepiti, de quibus Homerus, Vt lauit, sumpsitque cibum, det membra sopori, paruo tempore ferunt ieiunium. Quoniam etsi paucissimus sit eorum calor, & membra siccissima, paruus ille calor à multo cibo extinguetur, atque opus est sæpe eosdem reficere, vt paucissima quantitate sumpta, & superata iterum ad refectionem redeant. Posset itaque quis rectè dicere, senes omnes facilimè ferre ieiunium, hoc est ciborum paucitatem, non tamen multam aut longam abstinentiam, quoniam decrepiti eam non ferunt. Addit Hippocr. Horum autem ipsorum, qui fuerint ex ipsis alacriores, distinctionem faciens temperaturarum: & iure quidem, si eò minùs ieiunium ferunt, qui fuerint in calidioribus ætatibus. Iuxta easdem ætates minus ieiunium ferent, quò fuerint temperatura calidiores. Tales sunt quos ipse vocat προθυμότεροι, hoc est promptiores, & alacriores, intellige tum ad corporis, tum etiam ad animi functiones obeundas, hi enim ob calorem maiorem citius dissoluuntur, & ob corporeas exercitationes maiores, & qui animo sunt alacriores præter caloris abundantiam, humidum habent tenuius. Docet itaque Hippocr. in hoc Aphor. victum ita instituere per morbos, si duo paribus morbis à materia laborauerint viribus æquales, ætate diuersi, maiorem tenuitatem victus instituere, ei, qui ex Aphor. ordine, maiorem pro ætate inediam ferre valet.

Refectionis vsus per ætates.

Ætatum ordo in ferenda fame.

APHORISM. XIII.

Qui augentur, plurimum innatum calidum habent, plurimo igitur egent alimento, alioqui corpus absumitur. Senibus verò paucum est calidum, propterea igitur paucis fomitibus egent, à pluribus enim extinguuntur, propterea etiam febres senibus non similiter acutæ, frigidum enim corpus.

COMMENTARIVS.

CAlidum innatum substantiã significat duabus qualitatibus præditam & eis abundantibus, nempe calore & humiditate, est etiam substãtia hæc aerea, & aliqua ex parte aquea, qualis prima ipsa generatione in humano corpore reperitur, ex semine & sanguine menstruo orta, manet autem calor ia in solidis partibus, sanguine, atque spiritu. Hæc cùm dissoluitur à calore, ab eodem reficitur, vt agente, & ex alimento, vt materia. quod verò reficitur, quandoque prauum est, & à nostra natura alienum, quandoque bonum, nunquam autem tam perfectum, quantum erat, quod fuit dissolutum: qua de causa semper tendunt corpora in siccitatem, & consumptionem, minus natiuum calorem, minúsque natiuum humorem & tandem ad mortem. Quemadmodum etiam innatum calidum tenuem habet substantiam, facilius dissolubilem ob humiditatem aeream & aqueã: ita calidum aliud est terrenum siccius, & magis igneum. Ab humido naturali, quod vnum constituit cum natiuo calido, agente calore plurimũ euaporat: sed est id suaue, qualis est vapor aquæ, à corporibus tamen siccis & duris, quibus calor non adeo natiuus est, sed qualis actione caloris loco natiui subrogatur, parum spirat, atque id acre ac mordax. De caloribus præterea his quidam dicitur altero maior substantia, siue quantitate substantiæ, aut intensione: alio modo acrimonia, ac mordacitate, quam dicunt qualitatem caloris. De substantia calidi natiui, qui augentur, plurimum habent: de acrimonia, siue qualitate caloris, magis habent iuuenes: qui non augentur, de intensione pares habent calores. Quorum omnium demonstrationem inuenies à nobis traditam libro de arte medendi, capite de temperamentis. Vt igitur confirmaret quod in præcedenti Aphorism. docuerat, dixit: Qui augentur, plurimum habent innatum calidum: quod si ita est, plurimo egebunt alimento: ac perinde minùs omnium ferent ieiunium. Ratio hæc est, qui celerius dissoluuntur, minùs ieiunium ferunt: sed qui plurimum habent innatum calidum, celerius resoluuntur: minùs igitur ferent ieiunium, quapropter eosdem vberius alere conuenit: senibus verò paucum est calidum, propterea paucis vomitibus egent. Calidum innatum, vt libro de arte medendi docuimus,

Calidum innatum.

Calorum differentia.

mus, ſeipſum abſumit, abſumpto humido, & præcedentibus ætatibus ita minuitur, vt paruus ſit in ſenectute, tam in prima, quàm in poſtrema, atque etiam in ſubſiſtenti ætate, quam docuimus locis citatis in præcedenti Comment. eſſe crudorum ſenum. Cùm autem paucum eſt innatum calidum, quinetiam & calor aduentitius, qui à iuuentute minui incipit, paucis opus eſt fomitibus: paucus enim calor paruum diſſoluit, & paucam refectionem valet efficere, adde quòd vt Hippocrates dixit, à pluribus extinguuntur. Et quamuis propriè calor extingui dicatur, ſenes ipſos extingui dixit. Hinc quoque comprobatur ſententia Aphoriſmi, qua dixit, ſenes facillimè ferre ieiunium, & ſecundo loco ſubſiſtentes, & conſtabit Aphoriſm. hunc eſſe præcedentis comprobationem. Colligit ad finem dicens: Propterea etiam febres ſenibus non ſimiliter acutæ: frigidum enim corpus. Vbi enim natiuus calor paucus eſt, febres non accenduntur vehementes. Fiunt etenim febres natiuo calore in igneum mutato, in pueris ſanè, & iuuenibus tam calor membrorum, quàm ſanguinis & ſpiritus copioſus eſt, & commutatus, nempe inflammatus, & extraneus factus, febris fit, valida quoque eſt ac multa, in ſenibus paucus, & qui in magnũ calorem febrilem inflammari ac mutari nequit, niſi vehementiſſima accedente cauſa, & quæ lethalem morbum inferre valeat. Non igitur putare oportet ſenes in validas febres non incidere, ſed id rarò fieri. Præterea Hippocrat. ſententia omnino vera eſt: non enim affirmat ſenes non incidere in acutas febres, ſed eis non euenire febres ſimiliter acutas, vt aliis ætatibus, quod verum eſt: nam etſi ſenes febribus ardentibus aliquando laborent, non ſunt hæ, quales iuuenibus euenire videmus, à ſanguine ortas validiſſimas, & quæ ſe tactui offerant cum valentiſſimo calore, & multa flamma. De febribus tamen biliosis nihil refert dicere, valde ſiquidem ſuperant vehementia, intenſione, & caloris copia febres ardentes iuuenum, eas quæ ſenibus fiunt, præter id quod febres continentes: vt libro de arte medendi probauimus, omnium ſunt acutiſſimæ, & in has non incidunt, niſi corpora calida, & multo ſanguine referta; non frigida, qualia ſenum ſunt, auctore Galen. lib. 9. methodi medendi. Hæc ad huius Aphoriſm. enarrationem ſufficiant, qui enim plura deſiderauerit, ea lib. 1. de arte medend. cap. de temperamentis reperiet.

Senibus febres non ſimiliter acutæ.

APHORISM. XIV.

Ventres hyeme & vere calidiſſimi ſunt natura, & ſomni longiſſimi: in hiſce igitur temporibus alimenta plura ſunt offerenda, calidi etenim innati plus habent: pluri igitur egent alimento, ſignum, ætates, & athletæ.

COMMENTARIVS.

De quantitate alimentorum quæ offerri debent, rurſus hunc ſcripſit Aphor. iacto prius fundamento, ventres hyeme & vere calidiſſimi ſunt natura, & ſomni longiſſimi, dicens. Deinde verò infert, veluti à cauſa probans: In hiſce igitur temporibus alimenta plura ſunt offerenda. Et rurſus maioris claritatis gratia, quamuis non videatur aphoriſticam breuitatem ſeruare, eodem argumento vſus, inquit: Calidi etenim innati plus habent, plurimi igitur egent alimento, vnica tandem ratio hæc eſt. Cùm ventres plurimum innatum calidum habent, & longiſſimè dormiunt ſomno, plurimo opus eſt alimento: ſed hyeme & vere ventres plurimum habent innatum calidum, & longiſſimo ſomno detinentur: hyeme igitur & verè plurimo egent alimento. Hypotheſim probat ſimilitudine, ab ætatibus & athletis, dicens: ſignum, ætates, & athletæ. In his enim plurimus eſt innatus calor, & ea ratione ad multum alimentum ſufficiunt. De pueris ſupra id docuerat dicens: Qui augentur, plurimum habent innatum calidum. Secundum etiam conſtat ex his, quæ in ſecundo Aphoriſm. docuimus. Pueros autem, atque athletas plurimo cibo vti, plana res eſt. Cæterùm annus ipſe totus quatuor partibus diuiditur, ab Aſtrologia & Philoſophis, per æquinoctia, & ſolſtitia; hæ ſunt hyems, ver, æſtas, autumnus. Hyems frigida eſt & humida: ver calidum & humidum, vel vt cum Galen. dicamus, temperatum: æſtas calida & ſicca: autumnus frigidus & ſiccus. Hyeme ob frigiditatem ambientis, calor interius colligitur per eam, quam appellant antiperiſtaſim: fit enim vt à frigiditate aëris calori contraria meatus, per quos calor ſpirare foras deberet, conſtringantur, & frigus calorem repellat, & ea de cauſa ventres calidiores eo tempore reddantur. Sunt autem ventres hoc loco ventriculi, iecoris, thoracis & cerebri cauitates. Nec tamen id omnibus euenire aſſerimus: ſed vt Galenus vult, eis tantùm qui calidum natiuum habent abundans: aliorum namque vincitur, ac ſuperatur: ſunt enim ex contrariis oblatis quædam circunſtantia, quæ antiperiſtaſim faciunt, & contrarij augmentum, quædam penetrantia, quæ contrarium inuadentia ipſum minuunt, & corrumpunt. Corpora itaque calida hyemis frigore accedente validiora redduntur, collecto calore natiuo, nempe ſanguine, atque ſpiritu ad viſcera: conſtat autem contra cuiuſdam opinionem hoc loco natiuum calorem, ſanguinem & ſpiritum ſignificare, quemadmodum & in ſuperiori Aphoriſmo docuimus, de vno etenim & in eodem calore, in vtroque loquitur Hippocr. in præcedenti namque de natiuo calore conficiente alimenta loquutus eſt, cuius gratia pueris præcipit plurimum exhibere alimentum, nunc iisdem hyeme pluri alimento opus eſſe dicit, quoniam eo tempore calor eſt plurimus, qui alimentum conficiat. Rurſus Aphoriſm. veritatem comprobat Hippocr. dicens: ſignum, ætates, athletæ, quod idem eſt ac ſi argumento ab his qui augentur; de quibus in præcedenti Aphoriſm. loquutus eſt, comprobaſſet, præſentem Aphoriſm. quod non feciſſet, ſi de diuerſis eſſet ei ſermo. Præterea Galen. in Comment. docet Hippocrat. in hoc Aphoriſm. natiuum calorem intelligere ſanguinem & ſpiritum, dicens: Nam calor eorum ad interiora colligitur, (non per Iouem caruibus ad hæc prima ſede relicta refugientibus) ſed ſpiritu & ſanguine. Tria autem erant corpora, quæ primæ noſtræ naturæ ſubſtantiam complectebantur, ſpiritus, ſanguis & aërea ſubſtantia. Quòd autem de eiſdem dictus ſit calor innatus in Aphoriſm. præcedenti, teſtatur Galen. libro quinto de ſimplicium medicamentorum facultatibus, capite nono, cùm de calido innato puerorum loquens inquit: Sed ſunt quos id fugiat, & cum hoc, quod ignorent, Hippocratem accuſare non verentur, quòd dixerit, qui augentur, plurimum habere caloris innati. Sed nos dicta eius haud perperam capere oportet, agnoſcentes innatum dixiſſe calorem, quem in quoque animantium ſpiritum nominamus. De quo & Ariſtotel. ſcriptum reliquit, verùm nihil prohibet ſanguineam ſubſtantiam ſimùlque aëream vnà cum ſpiritu calidum innatum audire. Ex his verbis apertè

Anni partes.

Venter quis.

Contraria bifariam occurrent.

aperè constat Galenum valde Hippocratem in his duobus Aphorism. de eodem loqui calore, & eundem esse natiuum appellatum: vere item dixit calidissimum esse ventrem, non de toto vere id intelligens, sed de prima eius parte, quæ hyemi proxima est, & hyemis naturam seruat. *Somnus longior hyeme.* Somno præterea longissimo corripi animalia hyberno tempore experimentum docet, causam autem non est difficile inuenire. Nam eo tempore sanguis ad viscera colligitur, alimenta plura sumuntur, coctio validior est, & inde vapor multus cum sanguine ad caput euolat, qui mentem opprimit, & meatus occludit facultatis animalis, quod somnum naturalem efficit longum, accedente frigore ambientis non permittente vapores capitis dissolui, vt post somnum vigilia sequatur, nisi longo tempore id fiat. Galen. ad noctium longitudinem id refert, quæ causa mediata est. Ex his Hippocrat. colligit eo tempore corpora egere pluri alimento, quo etiam abundante natiuo calore, validæ fiunt coctiones, distributiones, & nutritiones. Neque obstat quòd alimentum pro ratione dissoluti offerri debeat, minus autem dissoluitur hyberno tempore occlusis meatibus. Nam dissolutio non parua fit, etiamsi sensum effugiat, per vrinam quoque multa fit excretio, quoniam hyeme vrina mingitur copiosior, & sedimentum continet plus & crassius. Adde quòd hyeme sanguinis copia augetur, & caro accrescit: in his itaque abundè distribuitur alimentum, carni, sanguini, vrinæ, & halitui. Hæc autem probè per id tempus peraguntur, coctione, sanguificatione, & nutritione. Neque contradicit sententiæ Hippocrat. quòd hyeme multa pituita in ventriculo generatur, & euomitur. *Pituita multa hyeme generatur.* Hoc namque dubium mouit Galen. in Comment. libri de humana natura, quo loco Hippocrat. dixit: Ineunte hyeme bilis quia iam refrigeratur, imminuitur, & pituita de integro augetur, tum à frequentibus pluuiis, tum noctium longitudine. Galen. tamen in Comment. dubitat, qua ratione hæc stare possint cum his quæ dixit in Aphorism. Ventres hyeme & vere calidissimi sunt natura: nam si calidissimus venter est, optimam efficiet coctionem & sanguificationem, pituita verò crudus humor est. Quòd itaque Hippocrat. pituitæ generationem ad pluuias retulit, & noctium longitudinem, idem est ac si dixisset pituitam à frigiditate generari, quæ viget noctu ob solis absentiam, atque etiam interdiu ob solis recessum, aut si manis à perpendiculo declinationem. Pluuiarum quoque multitudo alteram qualitatem adiungit ad pituitæ generationem, nempe humiditatem. Sed quare hæc non vincuntur à calore innato quem plurimum hyeme contineri in ventre dixerat in Aphorism. Dicemus quamplurimis accrescere pituitam: quoniam quamuis in ventriculo calor multus sit, qui alimentum superat, pituita in ipso genita, in iecore & venis inconfecta relinquitur ambientis frigiditate, calore se ad iecur ipsum insinuante. In quibusdam, & non paucis frigiditas totum penetrat corpus, ob vestium inopiam, & necessitatem iter agendi sub valido frigore, & ob alias exercitationes, poros cutis aperientes. Adde his naturalem caloris imbecillitatem, & carnis defectum. Addo etiam ciborum vsum: accipiunt enim edulia pituitam generantia, vt rapas, bulbos, cochleas, carnes porcinas, & vina noua, crassa, nondum confecta, quæ omnia pituitam acceruant, repugnante caloro natiuo adhuc valido. Manet itaque Hippocratis sententia vera, quam in sanis intelligendam vult Galen. in Comment. & rursus Comment. decimoseptimo infra, quo loco dicit hunc Aphorismum de sanis intelligendum, quibus hyeme multum alimentum concedit, in illo verò an multum simul offerre liceat docet. Cæterùm mihi videtur hunc Aphorism. posse de ægrotis intelligi: quibus ob copiam natiui caloris videtur plurimum alimentum conducere, siue semel, siue sæpe oblatum, ac per vices diuisum, id enim non attinet ad præsentis sententiæ comprobationem. Quod enim ad ciborum partitionem per anni tempora pertinet, aphorism. decimoseptimo docebit.

APHORISM. XV.

Omnes victus rationes humidæ conueniunt febricitantibus, maximè verò pueris, & aliis qui tali victus ratione vti consueuerunt.

COMMENTARIUS.

De quantitate alimentorum præsens scribitur aphorism. in quo de febricitantibus loquens docet omnem victus rationem humidam offerri ipsis debere: *Victus humidus omnis febricitantibus offerendus.* sic enim legitur aphorism. à Galen. libro primo de sanitate tuenda, & libro octauo de method. medend. Sic etiam transfertur à Thoma Linacro. Vbi ergo quispiam febre correptus fuerit, omnem victus rationem ei instituemus humidam: præsertim si puer fuerit, & consueuerit vti tali victus ratione. Huius aphorism. expositio facilis erit, & sententia perspicua iis, qui legerint, quæ nos libro tertio de arte medendi, de generali curandi ratione diximus, quo loco docuimus indicationes curationis sumi ab affectione: corpore affecto, parte affecta, & causis exterioribus. Ab affectione quæ præter naturã est, indicatio sumitur, de adhibitione victus contrarij, quia verò affectio calida est, refrigerantem victum postulat: & quia sicca, victum humectantem. Est autem febris calida & sicca passio, vt nos in commentariis in libro primo de differentia febrium probauimus, & quomodo id audire oporteat docuimus. A corpore autem affecto indicationes sumuntur, nempe ab ætate, temperatura & consuetudine. Hæc tria secundum naturam sunt, temperatura naturalis & ætas quæ naturalem affert temperaturam ætati respondentem, & consuetudo, quæ adscititia quædam natura est, at quemadmodum quæ præter naturam sunt amoueri desiderant, ita quæ secundum naturam seruari. Quapropter vnicam præbent indicationem tria, quæ ab Hippocrate traduntur in Aphorism. febris, ætas puerilis, & similis consuetudo. Nam omnia victum omnem postulant humidum: febris, quia curatione eget: ætas puerilis, & similis consuetudo, quia humida sunt similium exhibitione seruantur. An tamen repugnante consuetudine, ætas & temperatura aliquid indicent, loco citato non diuersam à Galeno affirmauimus sententiam. Aphorism. præterea sententia intelligenda venit, vbi multus affectus febri complicitus fuerit, qui febris curationem impediat, ac contraria his, quæ febri debentur desideret, vt aqua intercutim, neque etiam simul iunguntur febris, & causæ indicationis contrariæ: ita vt causa febris sit humor frigidus, crassus, ac lentus, cui extenuantia, & calefacientia, & aliqua ex parte siccantia debeantur. tunc etenim immixta erit curatio, ad id quod vrget magis conuersa, febri tamen qua febris est, curatio per omnem victus rationem humectantem debetur, vel per alimenta, potum, balnea, aërem humidum, quietem, & somnum.

APHORISM. XVI.

Ex quibus semel aut bis, & plus aut minus, & per partes,

partes, dandum autem est aliquid tempori, regioni, ætati, & consuetudini.

COMMENTARIVS.

DE partitione ciborum, qui ægrotantibus offeruntur, præsens scribitur aphorism. admonet namque considerare, an semel, an sæpius cibus sit offerendus, & an plus, an minùs, sed per partes, ad quod probè exercendum docet condonandum esse aliquid tempori, regioni, ætati, & consuetudini, quoniam & hæc nonnihil conducunt, atque indicant, ad rectam ciborum partitionẽ, quin & consuetudo multum. De temporibus anni dixit Aph. 14. hyeme & vere pluri alimento vti conuenire, & in sequenti dicet, quibus anni temporibus facilius, aut

Alimentorũ exhibitio per tempora.

difficilius ventres ferunt alimenta. Hyeme itaque multum alimentum præbemus, ob caloris abundantiam, & raró, quia non egent qui ægrotant multa adiectione, cùm non multa fit dissolutio: Æstate paucus cibus offerendus est ob paucitatem natiui caloris, sed sæpe ob multam dissolutionem. Initio veris vti hyeme alemus, ad finem ferè vt æstate, minus cibi quàm hyeme, sed in plures partes diuisi præbentes. Medio vere paucus conuenit cibus verùm raró: periclitantur etenim febricitantes in plethoricas incidere dispositiones. Autumno cibus paucus est offerendus sed sæpe, neque tamen adeo frequenter vt æstate. Quin & hyemis frigore accedente quantitatem augere conueniet. Regio autem non alio modo, quam tempora anni indicat, quando in frigida regione, vti hyeme alere cõuenit, calida vt æstate, temperata vt vere medio.

Ciborum partitio per ætates.

Ætas quoque indicat pro ratione temperaturæ, quæ validum habet, aut imbecillum calorem, vt inde pluri cibo egeat, aut pauciori, & frequentius, aut rarius reperito: nam pueri plurimo egent alimento, quoniam validum habent calorem innatum, sæpius verò eisdem exhiberi debet, quoniam facilè exhalant eius spiritus, & humores. Iuuenes multo egent cibo, sed raró: quoniam innatus calor eorum est validus, & non dissoluuntur facilè. Subsistentes, paulò minori quantitate egent, nec perinde frequentius, sed rarius. Senes primi, minorem postulant quantitatem, & raro, in quibus calor non est multus, nec dissolutio. Postremi senes frequenti egent ciborum administratione, semper in parua quantitate, vt vires extremè languidæ sufficiant ad cibi mutationem, & abundè reficiantur, & & reparentur. Hæ sunt indicationes, quæ sumuntur ab his, quorum Hippocrates meminit. Sed primam omnium indicationem, quæ partitionem ciborum admonet, prætermisit nobis

Ciborum partitio ad vires facta collatione.

considerandam. Quamuis vitium supra meminerit Aphorism. octauo præcipiens conicere an cum eo victu æger sufficiat, ad morbi vigorem, an priua deficiat. Ex quo Aphorismo, & aliis ante ipsum intelleximus, totam victus rationem ad duo considerantes esse instituendam, nempe ad vires ægrotantis, & ad morbi longitudinem. Hæ sunt quantitatis ciborum veræ & perpetuæ indicationes, quarum gratia licet, ob viriom constantiá, & morbi magnam breuitatem, omnino à cibis abstinẽre toto morbo. Quapropter quæ Galenus de hac re sensit referamus, ac deinde ad doctrinæ integritatem quædam addemus. Galenus languente facultate cum humorum corruptione, aut defectu, parum cibi, & sæpe offerre præcipit: parum, quia vires non possunt multum superare: sæpe, quoniam defectus indigeat adiectione, & corruptio à temperamento. Primum & secundum nota sunt, tertium tamen videtur dubium: nam si vires langueant cum humorum corruptione, epicrasis debetur,

Quid sit epicrasis apud Galen.

quam ex vsu medicorum restatur Galen. libro nono de method. medend. significare euacuationem cum refectione, quam appellat eius quod vtile est, adiectionem. Hanc autem deberi facultati languidæ cum humorum corruptione. Hic tamen epicrasim dicit esse frequentẽ adiectionem ciborũ, qua egent qui patiuntur humorum corruptionem. Præter id quod qui patiuntur humorum corruptionẽ non indigent multis: siquidem ex Apho. decimo sectionis secundo non pura corpora, quò magis nutries, magis lædes. Præstaret autem hos purgare sensim, atque ita reficere, atque esset hæc epicrasis in eo significato quo vtitur libro sexto Method. non quo vtitur in præsenti Commentario. Nonnullos audio dicentes bifariam dici humores corruptos, aut parum, ita vt emendari possint, aut multum, ita vt corrigi nequeant, prioribus deberi epicrasim, id est attemperamentum, per frequentem adiectionem; postremis epicrasim id est purgationem refectioni immixtam. Si tamen facultas languida fuerit cum humorum abundantia, aut mediocritate naturali, raró & pauca præbet Galenus: pauca ob vitiom languorem: raró quia non eget multa adiectione, qui humorum bonorum habet abundantiam. Si facultas valida fuerit cum humorum bonorum abundantia, aut mediocritate, raró pauca conuenire dicit: decet enim pauca offerre eis, qui copiam habent, quamuis facultas multa coquere valeat. Si tamen cum robusta facultate humorũ adsit corruptio, aut defectus, multos cibos, atq; multoties offerre præcipit. Verùm huic sententiæ videtur pugnare sextus Aphorism. præcedens, vbi Hippocrat. docuit, in morbis peracutis, qui statim extremos labores habent, extremè tenuissima victus ratione vti. Sit ergo morbus aliquis acutissimus ex humorum corruptione cum facultatis constantia, in hoc extrema tenuitas victus conuenit ad vigorem vsque: non igitur multus cibus, ac multories. Adde quòd in febribus, quanto vires sunt validiores, tanto possunt maiorem ferre inediam, & cibus nulla alia ratione adhibetur, quàm vt vires seruet, quæ etiam cibos exposcunt, ea mensura qua aut seruentur, aut non multum offendantur, non ea mensura, qua possunt multum alimentum, aut paucum superare. Id enim ad hoc confert, vt definita quantitate, pro virium & morbi ratione intelligat medicus, an semel totum dare conueniat, an in multas vices id partiri: quia non in vna aut duabus totum assumptum superabit facultas. Dicemus itaque si facultas languida est: cum humorum defectu, alimenta sæpe offerenda, sed in parua quantitate, quia parum potest superare natura, & multo cibo eget, quod fit in hecticis febribus, & in reualescentibus ex morbis à materia. Si cum languida facultate adfuerit humorũ corruptio, facultatem morbo conferemus, & morbi statum coniiciemus, ex doctrina Aporism. 11. & ita totam quantitatem offerendi cibi definiemus, deinde eam quantitatem, quæ singulis diebus ipsi debetur, ita partiemur, vt singulas partes probè possit superare facultas. At si cum languida facultate adfuerit bonorum succorum mediocritas, aut abundantia, abondantiam primò minuemus ex regulis artis, ne facultate languida existente plethorica dispositio transeat in cacochimiam, id enim perpetuo fit, nequeunte natura, quod supra vires est gubernare. Mediocritate tamen manente, vires & morbi longitudinem conferemus, & quantitatem singulis diebus respondentem diuidemus, ita vt singulas

Digitized by Google

gulas partes possit facultas probè superare, quoad fieri possit, seruata consuetudine prandendi, & cœnandi, quod non parum conducit, vt contrarium manifestè nocet, teste Hippocrat. qui libro secundo de ratione vict. acutorum, scribit noxas, quæ sequuntur, ad mutationes horarum assumendi cibum & dimissionem prandij, aut cœnæ. Si tamen facultas valida fuerit, cum humorum defectu, multum cibum ac sæpe exhibere licet. Si cum humorum corruptione, parum & rarò: parum; quoniam robusta facultas paucum cibum exposcit: tarò verò, quoniam decet naturam correctioni, coctioni, & euacuationi corruptorum humorum vacare permittere. Nec tamen ea ratione multam quantitatem cibi simul afferre robustæ facultati conuenit, quoniam hæc nō bene coquit, quod parum est exéplo sumpto à sanis, qui improbè cibos prauos mutant: nam robusta admodum facultate in morbo peracuto alimus ægrum iure pulli aut prisana, nec propterea malè habet, & quod de sanis dicitur, non est ad rem: quoniam ægri non tantùm in coctione ciborū sunt occupati, sed multo magis in propugnandis prauis succis. Sed si facultate valida existente, bonorū succorum adfuerit redundantia, hanc primo loco deminens, & interim aut etiam mediocritate existente bonorum succorum, pro virium constantia, & morbi longitudine, quantitatem alimenti singulis diebus perscribemus, deinde ipsam vt in sanitate diuidemus, quoad fieri possit, consuetudine seruata prandij, & cœnæ, consideratis quoque accessionibus, si quæ adfuerint.

APHORISM. XVII.

Aestate, & autumno cibos difficillimè ferunt, hyeme facillimè. vere secundo loco.

COMMENTARIVS.

HIc Aphorismus de sanis & ægris scribitur, quemadmodum & 14. vt ibidem etiam diximus. Differt autem hæc sententia ab illa, quoniam ibi de quantitate tota quæ afferri debet sanis & ægris, per anni tempora loquutus Hippocrates: modo an tota quantitas simul, vel per vices multas, aut pauca sit diuidenda, definit, indicio sumpto à temporibus anni. Paucam quantitatem singulis vicibus esse offerendam docens æstate, & autumno, quoniam cibos difficillimè ferunt per ea tempora, hyeme multum licere præbere, quoniam eo tempore ferunt cibos facillimè: vere autem medio modo, quoniam ferendi cibos mediam habent facilitatem. Horum causæ sunt, quæ à quantitate caloris natiui sumuntur, quo enim tempore natiuus calor validior est, maiorem cibi quantitatem sine molestia feret, ac superare valebit: vbi verò fuerit minor, minorem, maiorē enim difficilè feret, & quandoque difficillimè. Natiuus præterea calor ex Aphorism. 14. hyeme validissimus est, cuius causam ibidem tradidimus: magnam igitur cibi quantitatem simul oblatam facilè feret. Æstas contraria hyemi est, & per ipsam natiuus calor imbecillimus, minimè igitur omnium, cibi copiam ferre poterit. Autumnum coniunxit æstati, quoniam & in ipso languet calor, tum quia ex æstate mansit languidus, tum quia temporis inæqualitas non permittit ipsum conualescere. Ver autem secundum locum habere, non est dubium, siue de toto vere loquatur, siue de medio vere, nam veris prima pars, quæ hyemi proxima est, hyemi similem seruat calorem, sed paulò minorem, & qua parte accedit æstati, similiter resoluit, & minuit calorem, sed paulò minus quàm æstate, de medio vere non est dubium, neque adeo robustum, vt hyeme; neque adeo languidum esse calorem, vt æstate, quin & temperatus est: vtcunque igitur ver secundum locum, siue medium locum.

Ciborum partitio per anni tempora.

APHORISM. XVIII.

His qui per circuitus habent accessiones, nihil dare, neque cogere, sed detrahere ab adiectionibus ante iudicationes.

COMMENTARIVS.

QVæ in Aphorismo 10. dixerat, rursus confirmare videtur, nempe in his febribus, quæ ordine quodam accessiones habent repetentes, in quibus tantùm exquisita ratio inueniendi tempus alendi doceri potest, fugiendum esse tempus accessionis, præsertim cùm adsunt aut paulò post futuræ sunt, non cùm declinant, aut cessant, vt latius ostendimus in prædicti Aphorismi Commentario. Per id quoque tempus ab adiectionibus detrahendum esse dicit, ante iudicationes, hoc est morbo ad summum vigorem accedente, quo tempore iudicationes fiunt. Si accessio aliqua eueniat, tunc maximè à cibis abstinendum, aut ab ea adiectione, quæ erat ex vsu toto morbo, cùm summis vigor accedit, nonnihil esse minuendum.

APHORISM. XIX.

Ea, quæ iudicantur, & quæ iudicata sunt integrè, non mouere, neque nouum facere, neque purgantibus medicamentis, neque aliis irritamentis vti, sed sinere.

COMMENTARIVS.

PRæsens Aphoris. ad partem artis factiuam pertinet, cuius munus est docere an agendum sit aliquid, an non. Hic autem docet occasionem cessandi ab omni medico auxilio: & quamuis hæ multæ sint, vnica hic habetur, videlicet quando indicationes perfectæ fiunt, aut factæ sunt, ἀρτίως dixit, quæ vox teste Galeno, idem significat, quod ἀπαρτί, id est perfectè, vt constat, quoniam ea voce vsus est in simili sententia, libro de humoribus. Verùm quoniam non ita habet Græcus Hippocrat. codex, sed ἀρτίως, loco huius, ἀπαρτί scribi debet eo loco autore Galeno, hoc tempore præcipit abstinendum esse ab omni remedio, ita vt nihil moueamus, neque nouemus, neque φαρμακεύειν, id est purgantibus medicamentis, neque his, quæ quouis alio modo irritant, sed sinere naturam integrè suo fungentem munere. Tempus itaque iudicij feriatum est, cum natura perfectè iudicat, & finita iam iudicatione perfecta. Perfectè iudicari ea dicuntur, aut iudicata esse, quoties natura humorem noxium vacuat, aut transponit in partem ignobilem: bonas enim iudicationes fieri dicimus per manifestas excretiones, aut per essatu dignos abscessus, sed priores sunt meliores, omnes verò subitæ, fit etiam in die decretorio perfecta iudicatio, quod ad iudicij securitatē necessarium reputat Galenus: quæ enim talis est, nunquam reddit. Decet etiam signa coctionis antecedere, alijs scimus ex Hippo. 1. de morbis pop. cruda & incocta, & ad malos abscessus conuersa significare defectus iudicij, vel labores, vel longitudines, vel eorundem mortes, vel reuersiones. Oportet prætetea, vt totus humor euacuetur, qui morbū facit: nam quæ relinquuntur in morbis post crisim, faciunt recidiuas, & vt fiat per conuenientem regionem: quòd si per aliam fiant, non sunt cohibendæ vacuationes, sed reuellendæ, aut deriuandæ cum vacuatione. Vbi igitur indicatio omnibus his numeris fuerit absoluta, & sine prauis symptomatibus fiat, quod est tutam esse, tute ab omni auxilio erit abstinendum, & nullo modo monere conueniet, aut sudorem, aut vrinam, aut menses, nec nouū facere medicamētis purgantibus, aut quouis alio irritationis genere, vt clysteribus, glandibus

Occasio cessandi ab auxiliis.

Iudicata perfectè, quæ.

Digitized by Google

glandibus & similibus, sed sinere naturam probè operantem suum munus perficere, ne fortè prædictis auxiliis, aut natura à munere distrahatur, aut plus iusto operetur. Porrò tardas naturæ actiones, & vacuationes quæ aliàs bonæ sunt, iuuare licet, quamuis neque id sit necessarium, vbi non immineat aliunde periculum ex mora, verùm hæ non sunt iudicationes, cùm non sint subitæ vacuationes aut transpositiones, sed sunt fines morborum per coctionem, aut similes sensim factæ vacuationes.

APHORISM. XX.

Quæ ducere expedit, quò maximè natura vergit, per conferentia loca, eo ducere.

COMMENTARIVS.

HIc Aphorism. de his scribitur quæ natura vacuare tentauit: cæterùm eam vacuationem non compleuit, ac serust ordinem ad præcedentem, cùm enim in præcedenti dixisset, nihil agendum esse vbi iudicationes perfectæ fiunt, aut factæ sunt modo vbi perfectæ non fuerint, inquit, ea ducenda esse, quò maximè natura vergit, per conferentia loca, quæ ducere conuenit: ea enim sunt quæ ducere expedit, quæ cùm naturam vacuare tentasset, non perficit vacuationem, & ea est regio conueniens, per quam natura tentauit, vbi ipsa sit de congruentibus vacuationi. Tentat autem natura vacuare, cùm commouet, & nihil vacuat: sic & cùm parum quid vacuat, & aliud in corpore relinquit, quod vacuare conuenit ad complementum operis naturæ: id verò per quam partem natura impetum facere cœpit. Antecedunt namque crises signa quædam decretoria, quæ sunt signa tantùm, vt nausea, capitis dolor, nigra ob oculos apparentia, labij inferioris tremor, vomitus bilis, & pulsus temporum, oculorum hebetudo, nasi pruritus, & rubedo ipsius atque oculorum, fluxus sanguinis è naribus. Sunt & alia signa decretoria, quæ habent rationem signi & causæ, cùm aliquid vomitu, aut ventris fluxu vacuari incipit, & stillæ sanguinis è naribus, & cutis madores. Si præcedunt signa prædicta, notum est quò vergit natura. Quòd si præcedentibus signis, quæ sunt signa tantùm, natura nullam faciat vacuationem, aut præcedant signa, quæ habent rationem causæ, sed imperfecta & pigra sit vacuatio, medicus has actiones perficere debet per ea loca, per quæ natura tentauit, si conferentia finit. Conferentia loca sunt, venter superior, & inferior, meatus vrinarij, cutis, vterus & hæmorrhoides, & venæ, quæ ad nates sunt, αἱμοῤῥάγιαν appellauit Galenus, quæ vox ipso autore in Commentariis in libro primo de morbis popul. fluxum sanguinis narium significat. Purgantur quoque per nares, & palatum capitis excrementa. Præterea etiam ad loci conferentiam conducunt rectitudo, veluti in morbis iecoris, naris dextra: connexio vt gibbæ partes iecoris, cum renibus, canæ cum ventre: sic etiam si locus, per quem fit vacuatio, læsus est & vlceratus, & si membrum in quod tepit naturæ actio fuerit præcipuum, omnia hæc vitanda, & in aliam viam conuertenda vacuatione: sic & vbi humor sua natura fuerit admodum crassus, aut multus, ita vt sudore, aut vrina duci non faciliè possit. Quod non aduertentes medici qui mecom curationi quartanæ Caroli Hispaniarum principis maximi interfuerunt, ad finem quartanarum primarum, cùm sudare incipiebat, non sine strepitu, & clamore præcipiebant afferri medicamenta sudorifica, quibus bibitis sudores validos & copiosos mouerent: bifariam mehercule errantes, tum quòd quartana febris ratò admodum visa est sudore iudicata, ob humoris crassitudinem, qui nunquam integrè sudore vacuabitur, tum quòd morbus ille longissimus fuit: inuasit enim ad initium Augusti, anni 1559. & finitus est anno 1561. ad finem Octobris, & ante hunc postremum mensem nullæ notæ coctionis sunt visæ in vrina: quapropter euacuationes tentatæ multo ante id tempus non sine manifesta noxa patientis successissent. Huius Aphorism. sententiam Galen. exponit de actionibus, quas natura tentat, & ob imbecillitatem perficere nequit, libro aduersus Erasistratum. De venæ sectione dicens: quæ ducere expedit, quò maximè natura vergit per conferentia loca, eò ducere.

Quæ ducere conuenit.

Loca vacuationi conferentia.

Sudor in quartana incipiente Caroli principis historia.

Nam siquidem tum temporis expellere conatur, id quod eam infestat: cùm autem præ imbecillitate finem operi imponere non possit, nostra auxilia implorat. Hanc medendi meth. seruauit lib. 9. method. med. dicens: Iraque si tempore mittendi sanguinis menses moueri contigerit, aut hæmorrhoides aperiantur, si inspecto fluentis impetu ipse satis fore videbitur, qui solus quod requiris vacuet, naturæ rem omnem permittes. Sin minus, tantùm ipse dettahes, quo ex coniunctis ambobus perficiatur, quod postulas.

APHORISM. XXI.

Cocta expurgare, & cruda non mouere, neque in principiis, nisi turgeant, plurima verò non turgent.

COMMENTARIVS.

HIc Aphorismus pariter cum superioribus duobus connectitur, cùm enim dixisset Aphor. 19. abstinendum esse ab omni medico auxilio, quando natura perfectas atque integras efficit indicationes, & in 20. qua via educenda sint, quæ ducere expedit, non integrè iudicata, modo naturam docet eorum quæ ducenda sunt purganti medicamento, aut enim cocta esse debent, aut turgentia, cocta, inquit, φαρμακεύειν, id est, purgare cruda non mouere, neque in principiis, nisi turgeant, & plurima non turgent: præter cocta igitur pauca sunt, quæ purgari debeant. Hanc sententiam oraculum esse dixit Galen. lib. 4. de sanitate tuenda, & iure quidem: quoniam hæc diuina prope & summopere seruanda sententia est. Quod præceptũ quotidie se nobis offert, quando in omnibus morbis à materia pendentibus, præsertim in venis copiosa, statim de purgatione consultamus, tum etiam de purgationis occasione, acclamantibus omnibus ferè medicis minutariuam, quam dicunt purgationem ab initio esse molliendam, & communes, quas ipsi vocant materias esse ducendas pharmaco, deinde totũ reliquum humorem ad coctionem seruandum. Nos verò perpetuò humores & excrementa, quæ in prima regione continentur, clysteribus primis melle coctis, & iure pulli, aut mercurialis ducimus, citra febrem humoralem quoque si humor in primis venis contineatur, post attenuationem, & incisionẽ, si opus fuerit, humorem purgamus agarico, aut elect. diaphœnicõn, cum febre verò purgans medicamentum cocto humore propinamus, aut ab initio si humor turget, turgentem autem appello cum Galeno ad Hippocrat. mentem agitatam de loco in locum, & minimè quietam, aut firmatam in parte quapiam, in Commentario præsenti, & primo sectionis 4. Principium tempus eruditatis est: cruda autem mouenda non vult, neque in principiis, nisi turgeant, quoniam quamuis in principio, & augmento crudus humor sit, si quando conuenit ipsum purgare, maximè in principio, cùm natura coctionem

Cocta purgare.

Oraculum.

Minoratiuum.

non

Digitized by Google

nondum est aggressa, nam in augmento melius est dimittere naturam vacare coctioni. Crudo igitur humori medicamentum expurgans non conuenit, neque in ipso principio, de quo magis credi posset, conuenit tamen eo tempore si turget humor. Vbi verò non turgeant, cocta esse debent, quibus purgantia conueniunt medicamenta, conueniunt etiam & crudis quæ citra febrem parata sunt, in cutim, aut locum alium transfundi, & his qui nullam coctionem admittunt. Addit plurima non turgere quoniam rarò sunt humores per corpus agitati: vt dicemus circa Aphorism. 23. Dixissem tamen multa de coctione, & coctorum purgatione, nisi fuisset à nobis explanatus hic Aphorism. libro secundo de art. meden. capit. de purgatione, ex cuius lectione puto abundè patere huius enarrationem. Illud autem hoc loco dicere non prætermittam medicos eos, qui pharmaca minoratiua exhibent crudo morbo: quamuis assumpto eo medicamento æger vigesies deiiciant in mediocri semper quantitate, eam purgationem minoratinam appellare: cùm verò tentant erradicatiuè, vt aiunt purgare, valde copioso adhuc manente humore & morbo vehementi, si quater aut quinquies moderata quantitate deiiciant, copiosam & radicatiuam dicunt esse purgationem: tentant enim purgationem per scammonium, & alia calida simul & valida medicamenta, validissimis adhuc existentibus febribus, quo tempore vniuersum corpus exurunt, & febris medicaminum vires dissipat, & vires vehementes concitantur. Ab initio verò minori existente febre & valde pleno corpore consequutionis ratione multa ducuntur à medicamento, & omnia cruda, & mala bona & coctis miscentur, & susque deque aguntur, quæ vbi turgent, facilè ducuntur, cùm non egeant, nisi veluti manu ducente.

Aduersus medicos quosdam.

APHORISMVS XXII.

Prodeuntia non multitudine conicienda. Sed si prodeant qualia oportet, & æger ferat facilè, & vbi opus fuerit, vsque ad animi deliquium ducere, & id facere, si sufficiat ægrotans.

COMMENTARIVS.

Eorum, quæ à corpore exeunt, quauis via, & quouis euacuationis genere quantitatem definire docet in præsenti Aphorism. non considerata excretorum quantitate, quoniam hæc nullam habet certam mensuram, siquidem non sunt partes succi vacuandi in diuersis morbis, & diuersis hominibus, & diuersis temporibus: nullam igitur certam quantitatem poteris animo concipere, ad quam euacuatorum facta collatione intelligas an corpus sit abundè vacuatum. Aliunde tamen ipsam definire docet, nempe à conditione vacuati, & ab ægri tolerantia. Si enim talia vacuantur, qualia oportet, & æger facilè ferat vacuationem, quantitas euacuati nondum modum excedit, ac perinde decet ipsam permittere vlterius procedere, siue à natura, siue ab arte facta sit. Tunc verò ipsam impedire conueniet, cùm aut conditiones non seruauerit, quas significant talia & qualia, & Aphoris. 1. huius sectionis sunt à nobis explicitæ, aut æger non facilè ferat eandem. Ita difficilis, aut vtcumque molesta euacuatio, quam non bene ac facilè fert æger, & mutatio conditionis excreti, manifesta indicia erunt completæ iam ac perfectæ vacuationis. Sed videtur in Hippocratis sententia vnum duorum abundare, dixit enim: Si prodeunt qualia oportet, & æger facilè ferat: fieri etenim nequit vt prodeant qualia oportet, & æger non facilè ferat vacuationem, dicente ipso: Si qualia oportet purgari purgentur, conferre, & facilè ferri. At quamuis verum sit vnum horum ad alterum sequi, vtrumque considerare præcepit ad euidentiorem notitiam, conditionem eius, quod procedit à corpore, & ex facultate ægri tolerantiam. Præterea ad comprobationem suæ sententiæ, multitudinem nempe excretorum, nullam mensuram euacuandorum nobis præbere, addit: Et vbi opus fuerit ad animi deliquium ducere, id facere vbi æger sufficiat: ac si diceret, tantam quantitatem ducere aliquando licere, vt nonnunquam conueniat, ad animi deliquium ducere ægrum, si facultas id ferat. Fert autem vitalis facultas quandoque maximas vacuationes, cùm interim dum æger animo linquit, manu pulsui admota, agnoscimus ipsum aut constare, aut parum languere: cùm enim sanguinem mittimus ad animi deliquium id exposcente morbo, manum pulsui admouemus, quê si manifestè minui videamus, statim venam claudere iubemus: in aliis namque vacuationibus quæ purgatione ventris, sudore, aut fluxu sanguinis narium fiunt, neque tuta res est, neque tale quidpiam facere aliquando tentabimus. Linquunt autê ægri animo perterriti rei nouitate, aut vtcumque timentes sanguinis missionê, aut bile vacuationis tempore ad os ventris confluente, vti & alij surgentes à lecto, aut sedentes: non tamen loquimur de his, sed de animi deliquiis, per quæ animalis facultas, præ euacuationis quantitate deficit. Hanc autem vacuationem tribus de causis conuenire Galen. in commentario docet ob febres ardentissimas, maximas inflammationes & dolores ingentissimos. Ob maximas inflâmationes euacuationis, & reuulsionis ratione, quammaximè proficimus, tum quòd sanguinis impetum cohibemus, & influxum vacuamus, tum quòd perterrita natura solet ab omni loco distrahere sanguinem ad cor per deliquia animi. In febribus ardentissimis præsertim quibus copia sanguinis efferuescêris, aut simul etiam putrescentis molestat, sanguinis missio ad animi deliquium, corpus vniuersum refrigerat, & sæpe sudores aut aliæ sequuntur vacuationes, quæ ægrum liberant, quin & sola ipsa missio sanguinis, sine alia manifesta euacuatione id facere valet. In ardentissimis verò, quæ à bile fiunt, non ita: nam tutius est in ipsis magnam aliquam bilis facere vacuationem. In doloribus tamen vehementissimis nouimus quâtum valeant maximæ sanguinis vacuationes, & ad animi deliquium distracta doloris causa. Præterquam si dolor vires dissolnerit: tunc enim non licet, ac perinde dixit Hippoc. si æger sufficere potest. Neque idem est vires dissoluere, ac dissoluisse: dum dissoluuntur enim, adhuc constare possunt, dissolutæ non constant. Cæterùm de missione sanguinis ad animi deliquium non pauca diximus lib. 2. de arte med. cap. De sanguinis missione.

Animi deliquij causa.

Quantitas eorum qua vacuantur vnde definienda.

APHORISM. XXIII.

In acutis passionibus rarò & in principiis medicamentis purgantibus vti, & id bona cum præmeditatione facere.

COMMENTARIVS.

Dvo docet in præsenti sententia, primum docuerat suprà eisdem ferè verbis dixit enim: In acutis passionibus rarò conuenire purgantia medicamenta, idque in principiis faciendum. Dixerat autem suprà Aphor. 21. cruda non esse mouenda, neque in ipsis principiis, nisi turgeant, plurima verò non turgent: idem autem est rarò conuenire, & in principiis, & turgentibus conuenire in principiis, & plurima non turgere, hoc est rarò turgere, ac rarò conuenire purgantia medicamenta. Secundo loco admonet,

Digitized by Google

monet, vt id cum bona ac diligenti præmeditatione faciamus, προξυνειρήσαντας, inquit, hoc est bene prius diiudicantes, aut cum bona præmeditatione. Sed rursus totam Hippocr. mentem ita aperiemus.

Cruda non mouere quid. Quod Aphor. 21. dixit, cruda non esse mouenda, nisi turgeant, de omnibus morbis intellexit, in præsenti verò de solis acutis passionibus loquitur, de longis enim notius est quàm vt egeat repetita admonitione: siquidem in eis humores neque turgent, neque cogere videntur ad intempestiuas purgationes, acutos autem morbos eos appellat, qui intra diem 14. finiuntur. Quòd verò passionibus dixerit, de morbis intelligendum est, quoniam πάθος, permanentem quoque significat dispositionem. Gal. namque lib. de differ. symptom. postquam dixerat, affectum de permanentibus dici, passionem verò de his, quæ sunt in motione & alteratione, addit: nihilominus Græci permanentem quoque affectum vocant Pathos. In acutis itaque morbis (inquit) in principiis conueniunt purgantia medicamenta, sed rarò, quoniam non conueniunt eo tempore nisi humores turgeant, rarò verò turgent: pauci namque sunt per corpus agitati, & qui facilè possint ad loca purgationis vi medicamenti duci.

De purgatione aduersus medicos. Ex eo tamen, quòd rarò dixit, hoc est, turgentibus tantùm conuenire purgantia medicamenta: constat quàm sint reprehensione digni medici nostri seculi, qui nullum non purgant acuto morbo laborantem, aut in principio non turgente humore, aut in augmẽto. Omnes verò in statu dum feruentissimus morbus est, cùm tamen à principio vbi non turgent sit satius coctionem spectare, & in augmento permittere naturam vacare suo operi, & in vigoris prima parte, ipsam non distrahere à coctione, quæ tunc maximè fit, & in secunda attentè inspicere quò vergat natura, & an aliquam tenter indicationem, ne nos naturæ contrarium motum moliamur, & ipsius impediamus cursum. Nam in posttema iamiam inclinante morbo, cùm natura nõ mouet, aut imperfectè mouet, quamuis hîc purgationem subrienerit, ipsam præceperat Aphor. 20. dicens. Quæ ducere conuenit, quò natura vergit ducere. Duo inde restant tempora purgationi oportuna, principium cùm turgẽt morbi, & propè inclinante morbo. aut iam inclinante. Quod sequenti docebit sectione, cùm dicet, incipientibus morbis, siquid videtur mouendum moue, cùm consistunt ac vigent, melius est quietem habere, quoniam circa initia & fines omnia sunt imbecilliora, circa status fortiora. licebit igitur circa principia & fines purgare. Morbo verò non turgente in principio, & in augmento instante acuto morbo quid agendum sit, Hipp. docuit lib. 4. De ratione victus

Morbo incipiente ac non turgente quid agendum. acu. Sect. 45. dicens: Corpus quieti permittere, vngere, & æqualiter contegere oportet, mulsámque aquosam bibendam, & ptisanæ cremorem vesperi sorbendum dabis, ventrem ab initio clystere duces, sed medicamenta purgantia non admouebis, nempe si ventrẽ mouetis, vrina non maturabitur, febrísque citra tum sudorem, tum iudicationem in longum protrahetur tempus. Quod secundo loco dixit in præsenti sententia. Id enim bona præmeditatione facere, multis de causis protulit, quæ à medicamentis purgantibus, humoribus vacuandis, & corporibus ipsis desumuntur. Medicamenta sanè purgantia, quæque humores familiaritate substantiæ vacuant calida sunt, & acuti morbi cõtinuas febres coniunctas habent, quas medicamenta augent, & irritant. De quibus Gal. lib. 2. de ratione victus acu. comm. 12. inquit: Medicamentorum purgantium natura, corporum purgandorum naturis contraria est, & veluti lethalis ac deleteria. Non sunt de hoc genere rosa, viola, serum, casia quoque fistularis fortè eccoproticum medicamentum est, & quod consequutionis ratione aliquando potius, quàm electione humores vacuet, & parũ calida est. De hac quidem, & manna, & rhabarbaro, & syrupo rosato de nouem infusionibus, & multis compositis medicamentis, quæ quamuis scammonium, turpetum & colocynthim recipiunt, valde moderata sunt, & correcta: dicerem licere sanè cum maiori audacia eis vti, sed non tempestiuè, aut extra prædicta tempora. Circa humores purgandos non leuis meditatio præcedere debet, siquidem eos oportet extenuare, & fluidos facere mulsa, aut aceto mulso, solis aut adiunctis medicamẽtis, easdem vires habentibus, adhuc etiam turgentibus, & ab initio, primísque ipsis diebus purgatione egentibus: nam & præparationem eorum statim aggrediemur ob morbi breuitatem. Corporum quoque dispositio non parum consideranda: nam ante purgationem decet inspicere, an pars aliqua de nobilioribus inflammatione teneatur, & an sit iecur, aut ventriculus, aut venter supramodum vratur, aut distentus sit: hos enim purgare non conuenit, & an meatus laxi sint abundè. Quam ob rem corpora, cùm quispiã purgare voluerit, fluida facere debet, & vti 6. de morb. pop. part. 5. inquit, Elleborum bibentem, citius purgare si velis, lauare atque comedere: & infra, sect. 5. Ad elleboros, qui non facilè supra purgantur, pluri cibo, atque quiete vti oportet. His de causis rarò conueniunt purgationes, siquidem rarò hæc simul adsunt. Cæterùm quod cum bona præmeditatione dixit, Galen. tria nobis significasse refert: Diligentem examinationem, an conueniat purgare, an non, & an maior noxa sequatur ex vsu calidorum medicamentorum adaucta febre, quàm vtilitas ex malorum succorum vacuatione: corporis præparamentum, per humorum præparationem ad fluxionem & meatuum laxitatem: & recti iudicij spectationem. Hoc est, vt medicus summa prudentia, & omnibus rectè perpensis iudicium ferat, de vtilitate, aut noxa, de tempore, & medicamenti, tum natura, tum quantitate, & de ægroti viribus, vt quoad fieri possit maximè noxam omnem metiatur, prospiciat, ac præcaueat, & ægrum seruet.

APHORISM. XXIV.

Si qualia purgare conuenit purgentur, confert, & facilè ferunt: contraria verò, difficulter.

COMMENTARIVS.

QVoniam de purgationibus loquitur in hac sectionis parte, placuit hanc sententiam repetere, quàm Aphorism. 1. scripserat, quo loco abundè à nobis est exposita.

HIPPOCRATIS APHORISMORVM SECTIO SECVNDA, CHRISTOphoro à Vega interprete & expositore.

APHORISM. I.

In quo morbo somnus laborem facit, lethale: si verò somnus iuuerit, non lethale.

COMMENTARIVS.

PRæsens Aphorism. sicuti & nonnulli sequẽtes ad partem artis prognosticam attinet, lethalem docens dispositionem, per quam somnus in morbis lædit, non lethalem, si iuuat. Somnus *Somnus.* quies est animalis facultatis ob vaporem mitem, qui

Digitized by Google

occupat cetebri meatus: colligitur enim calor ad viscera per somnum, & intetini laborat in cōcoquendis, & superandis cibis, ac siccis: vapor autem qui ex eisdem eleuatur in caput, somnum conciliat, donec dissoluatur, & animal à somno excitetur. Colligi quidem calorem ad viscera per somnum testatur Hippocr. 6. de Morb. pop. part. 4 dicens: Planè vigilans exterius calidiq; interius frigidior. Dormiens contrà, & tursus in somno sanguis ad interiora magis fluit, & lib. eodem, parte tertia, Labor articulis & carnibus, cibus & somnus visceribus. Vnde manifestum fit, somnum coctiones iuuare, vti & Galen. lib. 3. de causis sympto. testatur, quoniam hæ per somnum meliores fiunt in ventre & corpore toto. Somnus enim cibos coquit, crassos humores superat, & acres mitigat humectatione: solet autē quandoque laborem, siue læsionē infectē, id enim πόνος, hoc in loco significat quāuis aliis in locis dolorem significet, vt cùm infra inquit δύο πόνων, id est, duobus doloribus simul factis: quandoque significat exercitationem, vt lib. 6. de Morbis popul. parte 5. πόνος, id est, labores cibos præcedant. Hac de Cicero 2. Tuscula. quæstionum Græcos reprehendit, quòd vno nomine multa significent, qui verbis solent plurimum abundare: loquens enim de labore & dolore inquit: Hæc duo Græci illi, quorum copiosior est lingua quam nostra, vno nomine appellant (& tursus) O verborum inops interdum, quibus abundare semper putas Græciā; aliud, inquam, est dolere, aliud laborare. Lædit itaque in quibusdam morbis, vti in caro, & lethargicis affectibus, & febribus à catarrho ortis, & in quibusdam morborum temporibus, vti in accessionum principiis semper, & in augmentis earundem, magna ex parte, & quandoque in summis vigoribus: præsertim febrium ortarum à pituita: in declinationibus autem semper solet à natura iuuare somnus. Cùm enim in accessionibus humor totus dissolui debeat, in principiis cùm humor colligitur, & facultatē grauat interius somnus nocet, aut quoniam maiorem efficit reclusionem, aut quouiam diffussionem impedit, in augmento simili ratione nocet: in statu aliqua ex parte crassis peccantibus succis impedit dissolutionem, & multitudine opprimitur calor: in declinatione verò, neque oppressionis caloris, neque reditus humoris ad interiora periculum imminet: dissoluitur autem facilè quod reliquum est, & si quid in visceribus manet, id coquitur & superatur. Quòd si hoc tempore quo somnus naturam iuuare solet, noceat, lethale signum statuit Hippocrat. significat enim in visceribus adesse inflammationem, quæ ex somno eo tempore irritatur, & quamuis non valde noceat, (neque enim id significare voluit Hippocr.) valde tamen malum signum est: quoniā debet natura sua iuuare, & non iuuat, sed præterea nocet, quæ duo mala sunt, alterum priuatiuum, alterum positiuum. Neque etiā sequitur si lethalis dispositio est, ipsam adeò malam esse, vt necessariò mors sequatur, sicuti neque ad multas alias, quæ ab Hippoc. lethales censentur, sed sunt de his, quæ lethales nominantur, & quas cum salubribus conferre oportet, & numero, & dignitate, antequam mortis præsagium feramus. Si verò iuuat, inquit, non lethale: somnus enim per prædicta tempora suapte natura iuuat: quapropter iuuare non erit valde bonum, sed erit non malum ac non lethale, quamuis aliorū malorum signorum ratione æger mori possit. Nos sanè non tantum non lethale signum esse dicemus somnum iuuare, sed & bonum: quoniam bona vrina io morbis, qui sunt extra vasa, in quibus propriū signum non est, quam-uis suapte natura bonum significet, vbi talis apparet, bonum signum dicimus, non tantùm non malum, & constare mente, & bene se habere ad oblationes, bonum: sic & somnū iuuare, quod materiam prædictis habet boni rationem, bonum, quoniam bona vrina, vti diximus, & constare mente, & bene se habere ad oblationes, bona sunt, vt signa tantùm: somnum autem iuuare, bonum signum est, & bona causa: signum siquidem indicat bonum vaporem in cerebrum ascendere, & calorem non admodum actem, & naturam humores ac cibos coquere, à quibus vapores suscitat. Et causa item bona, quoniam iuuat, & vires reparat animales. Præterea quæ in ægris sanis similia manent & perseuerant, bona sunt. Cæterùm cum Hippoc. non lethale dixit, non negauit bonum etiam esse: sed vt Galen. inqoit, id quod magis tutum est pronuntiauit, cùm somnus iuuat, non lethale: nam & posset æger alia ratione mori.

In somno calor intus colligitur.

Somnus coctiones iuuat.

Somnus quibus morb. lædit.

Somnus quibus nocet temporibus.

APHORISM. II.

Quando somnus delirium cessare fecerit, bonum.

COMMENTARIVS.

Somnus multa symptomata solet mitigare, ac sedate, vti dolorē: (est namque doloris præcipuum remedium) sitim, ardorem, sedat etiā quam maximè mentis agitationem, quam παραφροσύνην, hoc loco appellauit Hippocr. nos delirium diximus. Ex his vnum hoc tantùm vti exemplum secundæ partis Aphorism. prioris scripsit, ac si diceret, continuata oratione, si verò iuuerit, non lethale, vt quādo somnus delirium cessare fecerit, bonum. Nos in præcedenti Comment. diximus, cùm somnus iuuerit, non tantùm non lethale signum esse, sed bonum, quod præsens comprobat sententia in somno delirium sedante, & in aliis nempe doloribus, febribus, & inflammationibus, de quibus Galen. in comm. bonum esse adscripsit.

Somnus symptomata mitigat.

APHOMISR. III.

Somnus, vigilia, vtraque supra modum facta, malum.

COMMENTARIVS.

In somno & vigilia exempli gratia docet qood sequenti Aphoris. generali doctrina statuit, quod præter naturam est, immoderatum esse, & immoderatum non esse naturale, nec bonum. Cùm igitur somnus aut vigilia supra modum, aut supra mediocritatem facta fuerint, mala esse notissimum est. Malum sane est supra modum dormire, quoniam significat multam cerebri frigiditatem, aut humiditatem, aut vtrūque, cùm sola humiditas abundat, somnus longior iusto fit, frigiditate verò abundante sola, aut simul cum humiditate, κώματα fiunt, id est, graues sopores: qui non tantùm longi sunt, sed & difficilem habent expergefactionem. Significat quoque somnus iusto longior, aut etiam grauior, crassos, multos, frigidos, ac lentos humores in cerebro contineri. Malum autem sequitur adhuc causæ ratione: siquidem facultas animalis opprimitur, & consequutionis ratione vitalis, laborantibus respirationis instrumentis: tepescit corpus, & excrementa retinentur. Vigilia tursus moderata, dissolutionem vaporum suauium somnum naturalē efficientium, significat, cùm verò modum excesserit, calorem aut siccitatem, aut vtrumque abundare. Præterea causæ ratione hæc mala affert, virium dissolutionem, cruditares, & corporis aciditatem, & mentis turbationes, ac deliria. Malum igitur est alterum horum modum excedens. Galen. in comment. quorundam refutat opiniones (sed de nominibus fuit disputatio) quantum ad somnum attinet ipsum, de solo moderato dici volentes, immoderatū esse κῶμα. Cæterùm somnus

Somnus & vigilia supra modum mala.

Somnus longus quæ mala affert.

Vigilia modum excedens quæ mala affert.

somnus longus, somnus dicitur, sola longitudine peccans κῶμα, tamen difficilem etiam habet expergefactionem. De vigilia rursus dixerunt ἀγρυπνίαν, id est, euigilationem, aut peruigilium, de sola vigilia præter naturam modúmve excedente dici: verùm quod parum modum excedit, pariter moderatum aliorum collatione dici posse, inquit. Nos verò dicemus ὕπνον, id est somnum, de naturali, & non naturali, ampla voce, dici, sic & ἀγρυπνία, id est, vigilia de ea, quæ parum, & quæ multum modum excedit, dicetur, quin & de naturali: nam teste Phauorino ἀγρυπνία, idem est quod ἀϋπνία, additis, γ, ρ, ἀϋπνία verò omnem vigiliam significat. Quapropter somnus & vigilia de naturali & non naturali dicentur. Hippocr. verò in causis non naturalibus, quas appellant, & nos ita eas appellare solemus, mediocritatem commendat. 7. lib. de Morb. pop. part. 6. dicens, Labor, cibus, potus, somnus, venus, omnia moderata.

APHORISM. IV.

Non satietas, non fames, neque aliud vllum bonum est, quod naturæ modum excedat.

COMMENTARIVS.

Natura modum excedentia, bona non sunt.

ALiod exemplum apponit eorum quæ eùm modum excedunt, mala sunt, ad finem colligens nullum eorum quæ naturæ modum excedunt, bonum esse. Exemplum est in satietate, ac fame, quæ cùm naturæ modum excedant, malum ostendunt: sunt enim quæ in his Aphorism. scribuntur signa, vti somnum in morbis lædere, somnum delirium sedare, & sequenti Aphorism. sponte lassitudines euenire. Sic & satietas, ac fames. Quapropter λιμὸς, hoc loco non significabit annonæ caritatem, neque alimenti indigentiam, de quibus suo loco agemus (hæc enim nihil boni aut mali significant) sed ciborum appetentiam: πλησμονὴ verò, quamuis omnem significet abundantiam, & satietatem, hoc loco contrarium fami significat, ciborum tamen appetentiæ inappetentia contraria est: hæc dicta est ab Hippocr. section. 4. sequenti Aphorism. 17. ἀποσιτίη, est autem idem quod ἀνορεξία, teste Galen. Comment. eiusdem. Estque Aphorism. sententia, ciborũ auersio, & eorundem appetentia, siue quoduis aliud, quod naturæ modum excesserit, bonum non est. Cùm enim naturæ nostræ perfectio, ac sanitas in quadam mediocritate consistat, excessus omnis malum significabit: Aphorism. tamen 51. sequens de causis est, hic est de signis. Non potuit tamen λιμὸς, hoc loco famem significare, quo indigentia ciborum est, de qua Hippocr. Aphorism. 16. sequenti dixit: vbi fames, laborandum non est: nam ciborum indigentia nihil boni, aut mali significat. Præterea significat ciborum indigentiã ex electione factam, vt Galen. eo comment. testatur. id verò quid mali docet? Significat igitur ciborum appetentiam. ex iis quoque fiet, vt πλησμονὴ non ciborum abundantiam, sed eorundem auersionem, hoc loco significet, quam nos satietatem diximus.

APHORISM. V.

Lassitudines spontaneæ morbos ostendunt.

COMMENTARIVS.

DE lassitudinibus sponte natis quid significent docet Hippocr. in præsenti dicens: morbos ostendere, κόποι αὐτόματοι, dixit: κόπος verò corporis laboriosum motũ significat, & quod nos lassitudinem appellamus. Primum tamé non est, quoniam id non ostendit morbos: Tum etiam quoniã addit, spontaneæ, quæ vox id quod sine manifesta causa fit significat, vt nos comm. 1. sect. 1. docuimus: motus verò corporis manifesta causa est. Morbos autem φράζουσι, inquit, id verò hoc loco idem est quod δηλοῦσι, id est, ostendunt, aut nunciant. Quòd tamen lassitudines factæ absque manifesta causa morbos ostendant, non omnino quidem iam præsentes, sed futuros Gal. latissimè docet lib. 3. de sanit. tuen. lassitudines siquidem vlcerosæ acres significãt subesse succos. Tensiuæ multos plegmonis speciem referentes, vtrumque musculos occupare. Ad hæc verò facilè morbi nascuntur, quos ipsæ lassitudines, venturos iam ostendunt, ac nunciant. De his multa diximus libro de arte medendi parte secunda.

Lassitudines absque manifesta causa quid indicant.

APHORISM. VI.

Quicunque dolentes aliqua parte corporis, magna ex parte dolores non sentiunt, iis mens ægrotat.

COMMENTARIVS.

GAlenus abundè ac perspicuè admodum exposuit Aphor. sententiam, ita vt non videatur nostra opus esse enarratione. Cæterùm cùm intelligam à quibusdam perperã euerti, quæ ab ipso dicta sunt: iure visum est mihi Hippocr. sententiã rursus explanare, & Galenum à calumnia defendere. Sententia Hippocr. hæc est, ὁκόσοι πονέοντές τι τοῦ σώματος, τὰ πολλὰ τῶν πόνων οὐκ αἰσθάνονται, τουτέοισιν ἡ γνώμη νοσεῖ, quod est, Quicunque dolentes aliqua parte corporis, magna ex parte dolores non sentiunt, iis mens ægrotat. πόνος enim vt comm. 1. huius sect. diximus, laborem, læsionem & dolorem significat, verùm hoc in loco dolorem significat, neque aliud potuit significare: sicuti neque Aphoris. 46. & 47. sequentibus, de labore enim, id est, corporis motu: non sequitur, si ipsum magna ex parte nõ sentit æger, mens ægrotat, neque sequitur, si læsionem patitur, & ipsam non sentit, mens ægrotat: nam quamplurimæ læsiones, ac læsionum causæ sensibiles non sunt. Si tamen dolorem patitur, id est, causam habet, quæ dolorem inferre solet, & non sentit ipsam pro maiori parte, eiusdem mens ægrotat. Per dolorem autem causam doloris intellige: nam ea acceptione pariter vsus est Hippocr. qui lib. 6. de morb. pop. part. 1. dixit, In Cranone antiqui, ὀδύναι id est, dolores frigidi, noui verò calidi. Dolor autem ipse, id est, sensus tristis calidus, aut frigidus esse nequit: erit igitur causa calida aut frigida, & ita modo dolorem vti calorem sentiri vult Hippoc. quia causam dolorem inferentem sentimus. Sunt autem doloris causæ, quædam immediatæ, vt intemperies inæquales, & solutio cõtinui: mediatæ verò, quæ hæc inducere possunt: qui itaque causas habet dolorificas, & ipsas magna ex parte non sentit, mente ægrotat, siquidem nimiam mentis turbationem, & vehementibus imaginationibus distractam esse significat, dolorificas causas magna ex parte non sentire: non enim eas omnino non sentire necessum est, ad Aphor. veritaté, vt quidam cum Philotęo transtulit. Neque deturbat hanc Gal. expositionem, quod in hoc loco, hac voce πόνος, & lib. 6. de Morb. pop. parte citata ὀδύνη, vsus fuerit: quamuis enim ὀδύνα dolorem propriè significet, nihil vetat πόνον, dolorem hîc significare, vti & in aliis dictis locis & alibi laborem, aut læsionem. Neque obstat, quòd aliquo loco Hipp. his duabus vocibus vtatur, quod fecit Prog. 12. lib. 2. cùm inquit, ἢ γὰρ ὑπὸ ὀδύνης τε καὶ πόνων ἀγρυπνεῖν, id est, vel enim à dolore & laboribus vigilia, verùm quid vetat, ὀδύνην, significare dolorem, & πόνον significare laborem? Nos tamen vt obiter dicamus, aliter Græcum codicem legimus in nostris enarrationibus, nempe pro ἀγρυπνεῖν, diximus, ἀγρυπνοῖ ἄν, id est, vigilabit, & sic placet legere Hipp. literam, vt eo loco transtulimus. Præterea cùm inquit τὰ πολλὰ τῶν πόνων, nemo rectè dixerit, plurimos laborum: nam si τὰ πολλὰ, aduerbij significationem,

πόνος.

Dolor causam doloris significat.

tiooem,& vieem oon haberet,sed nominis, nullatenus conueniret cum nomine substantiuo πόνῳ, masculini generis. At decet Grammaticos esse interpretes, quoa videbis pro τὰ πολλὰ, transferre, nune quidem magna ex parte, postea plurimos , quæ maximè dissident , & hanc secundam syntaxim Græca litera non patitur. Solent tamē Græci nomina neutra sæpissimè pro aduerbiis vsurpare. Nemo autem Latinè , aut alia lingua eum qui magnam partem doloris nou sentit , diceret plurimos dolorum non sentire,& ipsemet Aphorism.28.sectiō.2. τὰ πολλὰ, plurimum,transtuli. Optimè igitur Gal. sententiam Hippocr. exposuit. Non etiam Hippocr. vtitur in Aphoris. propria & vulgari acceptione huius vocis πόνῳ, id est, dolor. Nam vtrobique vulgaris est, pro causa doloris, cùm inquit: Quicunque dolentes, hoc est,causam doloris habentes, magna ex parte causas dolorum non sentiunt , iis mens ægrotat. Exposuit Galenus hunc Aphorism.lib.7.de placi. Hippocrat. & Platonis. De doloris autem essentia,& causis,lib. de arte med.part.3.diximus.

APHORISM. VII.

Qua longo tempore extenuantur corpora, lentè reficere conuenit: quæ verò breui , breuiter.

COMMENTARIVS.

DE extenuatione & refectione corporum præsentem scribit sententiam , docens hæc pari proportione fieri debere , ita vt post celerem extenuationem reficiamus celeriter, post tardam , tardè. Tota sententia ad vires reficientes refertur: cùm enim extenuatio non labefactat vires , facilis est refectio , & quæ breui fieri potest : vires namque validæ multum alimentum euincere possunt à quo refectio fit , vt à materia ; quòd si vires constant, & materia suppetit , breui fiet refectio. Constant autem, vbi breui facta fuerit extenuatio. Quoniam verò per extenuationes quæ longo tempore fiunt, vires non constant , neque multum alimentum superate valebunt, neque breui corpus reficere. Extenuationes quæ breui fiunt , spiritus & humorum vacuationes sequuntur , nou tamen solidorum corporum dissolutionem , vt magna ex parte fit : nam sunt febres adeò validæ , vt breui solidas denastent particulas. Cùm autem virium firmitas in solidarum partium substantia , & temperamento qualitatum consistat , per breues morbos non mutatæ dissolutionε , & defectus humorum , & spirituum facilè reparabunt, ac breui. Corpora verò longo tempore extenuata , non tantùm spiritus & sanguinis diminutionem patiuntur, sed etiam solidorum membrorum,quibus dissolutis vires labefactantur, quæ non nisi longo tempore refectionem efficient , sensim superaio alimento. Quòd autē extenuationes breui factæ solos spiritus & humores attingant, diutius si perseuerauerint, solidas etiam partes, testatur Hipp. lib.6.de Morb.pop.part.3.dicens: Extenuatio omnis cutem laxat, deinde circum tendit : refectio, contraria. Quam sententiam ita intelligere oportet. Extenuationem efficiunt multæ exercitationes , alimentorum defectus, curæ, vigiliæ , dolores, morbi vaporationem aut colliquationem efficientes. Præterea vacuationes sanguinis, vomitus , fluxus ventris, sudores & vrinæ. Hæ omnes primò laxam reddunt cutem, quod viribus & vasis vacuatis, omnibus accidit, vt post vacuationem laxæ & rugosæ reddantur. Deinde cutis humana vacuatis humoribus & spiritibus, si dissolutio humiditatis ipsius succedat, dura, arida, ac tensa fiet. Ab initio itaque causæ extenuantes non attigerunt cutis substantiam: sic nec aliarum partium solidarum, quibus valentibus breui fient

Extenuationes breui factæ.

Extenuationem efficientia.

refectiones. Longa verò facta extenuatione, & quæ solidas attingat particulas , vti cùm cutis tenditur, augent vires, & refectionē breui facere nequeunt. In extenuationibus igitur dissolutio , & vacuatio, primò spiritus & humores dissipant, & cutis laxa fit, & refectio breui fieri potest: deinde dissolutio tentat partes solidas, & cutis tenditur, & vires labefactantur, & refectio non facile, nec breui fit. Quòd verò in refectionibus primò cutis tendatur, deinde laxetur, constat , quoniam ex alimento primò generantur sanguis & spiritus , ad quorum generationem impletur cutis , postremò ipsa cum reliquis solidis humescit, ac laxatur. Reficies autem sensim corpus, sensim adhibito alimento , breui autem si accumulatum exhibeas , serues autem moderamentum in causis non naturalibus , de quibus dixit, Labor, cibus, potus, somnus, venus, omnia moderata.

APHORISM. VIII.

Si quis à morbo cibum accipiens non roboratur, significat corpus plurimo cibo vti, si tamen cibum non assumente id fiat, scire oportet quòd euacuatione indiget.

COMMENTARIVS.

DE conualescentibus qui ad sanitatem tardè perueniunt loquēs, docet causam inuenire aut remedio adhibito ad integritatem perducuntur, fit enim sæpe, vt post morbum, siue à morbo, vt Hipp. inquit, idem enim est, conualescens non roboretur, non vtique reficiatur, quod euenit ipso multum cibum appetente , atque abundè assumente : euenit quoque, vt nou roboretur, non appetēs neque accipiens cibos decenti quantitate ad vires reparandas. Primum, inquit, significat ipsum plurimo cibo vti. Si namque cibum appetit , & non est malus appetitus , qui ex morbo reualescit , naturales facultates, quæ cibos coquunt, & distribuunt constat , quòd si vires constant, & alimentum adest, quod reficere debet vires, reficientur sanè, nisi supra vires sit , quod assumitur : rectè igitur, inquit significat quod plorimo cibo vtitur. Plurimum verò ad vires refertur. Quòd si cibum non accipiat, quod est non appetere, neque assumere cibos, aliquid reliquum est, quod ex morbo remansit , refectionem impediens , quod abundat, id tamē quod abundat indiget vacuatione. Quoniam non pura corpora, Aphoris. sequenti, quò magis nutries, eò magis lædes. Suntque non pura corpora, quæ continent quod inutile & nocuum est. His verò missio sanguinis debetur, sanguine redundante, aut omnibus succis ad portionē: si verò vnus tantùm , purgatio. Galenus in commentario illam Hippocratis loquutionem, cibos accipiens, & cibos non accipiens, dixit significare accipere cum appetitu, aut non accipere, nec appetere, & esse Asiaticam. Nos etiam Hispani eandem loquutionem seruamus. Nam de ægrotante qui cum appetitu cibos accipit, dicimus, Este enfermo bien come.

Conualescentia refectio.

Cibum accipere.

APHORISMVS IX.

Non pura corpora, quò magis nutries, eò magis lædes.

COMMENTARIVS.

PLacuit magis (quoniam teste Galeno commentario præcedenti huius & sequentis Aphorism. ordo deprauatus est) debitum ordinem seruare, & hunc nouum ordinem facere, in quo præcedentis rationem adiungit : in secunda nāque parte dixerat, si non assumente cibos, accidat , vt non roboretur, indicat euacuatione indigere. Quoniam sine cibi assumptione vires non reficientur : cibum autem assumere non decet, vbi corpus impurū fuerit, nam impura corpora quò magis nutries, eò magis lædes. Primùm notum est sine cibo non refici corpora: secundum pariter, impurū esse corpus, quod reualescit ex morbo,

Impura corpora nutrire non conuenit.

d d 3

Digitized by Google

ex morbo, & non appetit cibum. Tertium verò est Aphor.præsens, cuius causa valde nota est: si enim in cœnosum puteum aquam limpidissimam fundas, tota cœnosa turbida reddetur: sic & si prauis succis in corpore existentibus, in ventriculo præsertim, auctore Galeno, aut etiam in toto corpore (nã & id inappetentiam facere potest) quod aduenit, coniunctum priori in malam qualitatem transibit, & corrumpetur. At verò quoniam in præcedentis Aphorismi parte secunda dixit, si non assumenti cibos, accidat vt nõ reficiatur, & id, vt diximus, euenire possit ob abundãtiam bonorum succorum, quibus debetur sanguinis missio, & ob prauitatem eorum, quibus debetur purgatio, hîc de non appetentibus ob corruptionem loquitur, & vocat impura corpora, in quibus assumpti sibi corrumpuntur, & lædunt. Gale. libro primo de simplicium medicamentorum facultatibus, capite vndecimo, dixit. Nam vt Hippoc. inquit, sic etiam ait Plato: Non solùm impura corpora quò magis nutries, eò magis lędes; verùm etiam impuris animis si nutrientes sermones obtuleris, non modò nihil prosis, verùm etiam magnopere officies. Hinc cõstat tam in corpore quàm in animo quoduis purum adiectum non puro corrumpi, nisi prius impurum abieceris, & corpus, aut animum purgaueris. Multa signa sunt, quæ ostendunt reualescentium corporum impuritatem, & ea purgatione egere ante nutritionem, ne interim in morbos reincidant, de quibus Comment. duodecimò sequenti dicemus.

Impura corpora quæ.

Platonis sententia notanda.

APHORISM. X.

Corpora vbi quispiam purgare voluerit, fluida facere debet.

COMMENTARIVS.

POstea quàm rationem adhibuit quare corpora quæ cibos non accipiunt, neque conualescunt à morbis, purgari debeant quid ante purgationem agendum sit docet, nempe corpora fluida facere. Quod pariter admonet in sequentibus quarta sectione, dicens: Ad elleboros qui non facilè supra purgantur, pluri cibo, atque quiete vti conuenit. Nã corpora fluida fiunt vbi meatus laxantur, laxitas autem humectatione paratur, tum quoniam omne humidum cedit, & facilè extenditur, tum quoniam humores, qui è corpore ducuntur medicamento, vbi humidi fuerint, fluent suapte natura, & tractioni magis obedient. Vtrumque igitur assequemur humectatione, meatuum laxitatem, & humorũ fluxibilitatem, atque hæc cibo & quiete: cibus enim humectat omnis quà cibus est, sed humidus eligendus hoc loco. Quies verò facultatem habet humectandi, quoniam est priuatio motus qui dissoluit, & siccat. Lib. præterea 6. De morbis popu. parte 5. inquit: Elleborum bibentem citò purgare si velis, lauare, atque comedere, secundum horum exposuimus: primum etiam notum est, balneum quammaximè corpus humectare, & laxare, & humores fluidos facere. Cæterùm balneum ante purgationem præparandi ratione tunc adhibemus, cum corpus non valde plenum fuerit, aut cùm paramus in declinatione purgationem: ante id verò periculum est ex balneo incidere in magnum aliquem morbum ex fluxione, aut plenitudine dilatatis humoribus ac diffusis, balneo aquæ dulcis tepidæ: cuius gratia purgationes assumpto medicamento citius fient: & cum minori molestia. Quod nos etiã facimus corpus & humores parantea clysteribus & syrupis extenuantibus, & incidentibus, vbi morbus concedit. Præterea humoribus turgentibus adhuc Galen. occasionem arripi docet, Commentario penultimo præcedentis sectionis præbendi in potu mellicratum ex decocto origani, tragorigani, aut hyssopi, Curátque perpetuò Hippocrat. ante purgationem, fluxiles facere humores incisione, & attenuatione (quamuis tenues alias sint) & humectatione. Quod Arabes imitantes admonuerunt, cùm quempiam purgare volebant, expectare tempus pluuiæ. Cui rei experimentum subscribit: fiunt enim faciles, & feruntur sine molestia purgationes factæ flante Austro, & descendente pluuia. Flante autem Borea, & non præparato corpore, neque extenuatis humoribus, molestæ cum angustia, torminibus, vertiginibus, nauseis, inquietatione, pulsuum variatione, & animi deliquio.

Balneum ante purgationem.

Tempus pluuia ad purgationem expectare.

APHORISM. XI.

Facilius est impleri potu, quàm cibo.

COMMENTARIVS.

DE refectione conualescentium rursus loquens inquit, facilius fiet poto, quam cibo, & autore ipso lib. De alimento, quòd Galen. quoque in Commentario citat, odoribus adhuc facilius corpus reficitur. Natura siquidem nostra sanguine constat, spiritu & solidis particulis, à quibus si quidpiam dissoluatur, refectione est opus. Hãc ita perficimus, si solidas partes reficere volumus, quod ex humoribus fit, alimenta commoda adhibemus, & ita humores reparamus, & inde membra. Quòd si in spiritu facta fuerit resolutio, vel solis odoribus id præstamus, vt cùm subito casui virium subuenire volumus. Potus autem vini, aut iuris, aut liquidi cuiusuis, quod alendi vires habeat, spiritus quamprimum recreat, deinde humores & ad finem membra. Idem faciunt alimenta solida, vaporibus spiritũ reficientia: odores autem neque humores, neque membra reficere valent, cùm eam consistentiam assequi nunquam possint (quamuis intelligam vapores concretione posse in aquam transire.) nam humores in iecore, ventre, & venis generantur: odores verò in caput ascendunt, & naribus, aut ore sumuntur. Cæterùm, vt libro primo de arte medendi docuimus, spiritus duas habent generationis materias, alteram ex vapore alimenti, alteram ex aëre inspirato, hanc secundam odores accommodatissimam præstant. Reficimus itaque corpora sensim per alimenta, celerius per potum vini præsertim, & odorati citius, celerrimè odoribus, hoc vnum intelligentes, eo minus refectionem durare, quo celerius facta fuerit, vt infrà Commentario decimooctauo dicemus, Quamobrem tardius vina nigra, crassa, & acerba nutriunt, sed eorum nutrimentum magis durat: alba autem & aquosa vrinam magis mouent, celerius subueniunt, & minus alunt aliis, vt Galenus vult, cùm dixit, ἥκιστα δὲ τρέφουσι, id est, quamminimum, ac paucissimùm alunt.

Refectio corporis per cibos potus & odores.

Spiritus duæ materiæ.

APHORISM. XII.

Quæ relinquuntur ex morbis post crisim, recidiuas facere consueuerunt.

COMMENTARIVS.

QVod Aphoris. 8. dixerat, eos qui à morbis non appetunt cibos, neque conualescunt, egere purgatione, hac ratione comprobat: nam si nõ purgentur, rursus in morbum incident: quæ enim relinquuntur ex morbis, recidiuas facere consueuerunt: siquidem quæ iudicato, ac finito morbo post iudicationem imperfectam relinquuntur, putrefieri ac corrumpi solent, corrupta verò morbum priori similem efficient, meritò igitur dictum est, ea purgatione egere. Ex morbis dixi, quamuis Græci codices habeant, ἐν τῇσι νούσοισι, id est, in morbis: rectius namque dictum esset ἐκ τῶν νούσων, id est, ex morbis:

se sic scribendum fore puto, & Græcos codices mendosos, non enim relinquuntur in morbis, quæ supersunt, sed post morbos,& ex morbis. Et Galenus in Commentario coniungere docet hũc Aphorismum octauũ,& eiusdem causam reddere, nempe quare qui cibum non assumentes non robutantur ἐκ νόσου, vel μετὰ νόσον, id est, ex morbo, vel post morbum, purgatione egent, quia quæ ex morbis relinquuntur, faciunt recidiuas. De his itaque loquitur, quæ relinquuntur ex morbo, non in morbo: nam neque post iudicationem est morbus, neque reliquiæ sunt eum morbo, sed à morbo. Per crisim autẽ hoc loco, morbi finem intellige, vt Hipp. sæpe in libro De morbis popu. non subitam ad salutem, vel mortem mutationem. Recidiuas facere consueuerunt. dixi, quamuis in aliis codicibus ὑποστροφώδεα scriptum sit, id est, reuersionis amica, in aliis tamen sic, ὑποστροφὰς ποιεῖν εἰώθει, id est, recidiuas facere consueuerunt. Nos sanè ex morbis, & causis morbos facientibus partem aliquam relinqui iam finito morbo agnoscimus multis signis, præsertim his, quæ ab Hippoc. scribuntur ad significandos futuros abscessus, libro sexto De morbis popu. parte secunda, cùm inquit: Ratione eadem si relinquitur sitis, oris siccitas insuauitásq;, & ciborum fastidium, quæ indicant talia corpora egere purgatione, ne in morbos recidant.

APHORISM. XIII.

Quibuscunque iudicatio fit, iis difficilis est nox, quæ ante accessionem: quæ verò sequitur, facilior magna ex parte.

COMMENTARIUS.

Crisis ex quibus constat.

HOc loco crisis siue iudicatio, subitam mutationem ad salutem, aut mortem per manifestas excretiones, aut essatu dignus abscessus significat. Quæ tribus partibus constat, conturbatione, vacuatione, & alteratione. Galenus magis propriè dici vult iudicationem de antecedente conturbatione, quæ agnoscitur decretoriis signis, quæ signorum & accidentium rationem habent, vti difficilè spirare, caput dolere, mente turbari, iactare se à capite in pedes lecti, delirare, conuelli hypochondria, lachrymas inuoluntarias fundere, rigores, & varij pulsus. Vbi ergo iudicatio instat, non antecedens accessionem grauis erit, si ad ipsam hæc omnia attineant, quæ solent iudicationem antecedere. Hoc loco accessionem ipsam iudicationem appellauit, quoniam iudicatio non fit sine irritatione, παροξυσμὸς, omnẽ irritationem, ac concitationem significat, dixit autem πρὸ τοῦ παροξυσμοῦ, id est, ante accessionem, siue concitationem; qualis est crisis: quòd si morbus accessionem habuerit, crisis & accessio coincident. Meminit autem noctis, quia vt Galen. inquit, noctu molestiora *sunt* hæc accidentia (quo tempore æger quiescere natura & consuetudine solet) quàm interdiu, quo tempore vigilare aliàs debet. Fiet quoque vt accidentibus bis euenientibus interdiu, dies antecedens nocturnam euacuationem molestior sit, sed non adeò vti si noctu euenissent. Neque putes hunc fuisse loquendi modum: vti cùm diximus, tertiana febris tertio quoque die aduenit, quamuis noctu eueniat: nam dies spatium viginti quatuor horarum aliquando significat, & diem ac noctem comprehendit, vti cum mensem triginta dierũ spatium dicimus: nox verò à nemine appellatur viginti quatuor horarum spatium, neque vnquam diem ac noctem significauit Neque etiam vox, crisis, casu dicta est de iudicationibus, aut sine causa inualuit vsus: magnam enim habent cum iudiciis forensibus similitudinem, iudicium in morbis, & vtrumq; κρίσις Græcis dicitur. In illo enim iudicis sententiam spe-

Nox non significat 24. horarum spatium.

rantes, spe ac metu laborant: in hoc autem naturæ & morbi pugna fit, vt æger inter spem & metum constitutus, vitæ, aut mortis expectatione detineatur. Quæ verò sequitur, inquit, leuior est magna ex parte, leuior sanè, quoniam exercta iam causa morbum faciente, æger leuior redditur, qui aliàs veluti sarcina à multitudine, ac malitia opprimebatur, ac conflictabatur antè crisim. Quòd verò magna ex parte ita fiat, hinc constat, quòd magna ex parte ad bonum fiunt iudicationes; & quoniam maior pars morborum salubris est. Seclusa enim pestilẽti constitutione, per quam maior pars ægrotantium moritur, in aliis maior pars liberatur. Quod quàm verum sit, hinc euidenter constabit: nam paucissimi sunt homines, qui vitæ cursu non ægrotent bis, ter, & pluries, & quamplurimi supra decies, & vigesies, semel tamen moriuntur, reliqui igitur morbi salubres fuere.

APHORISM. XIV.

In ventris fluxibus mutationes deiectionem iuuant, nisi in praua mutentur.

COMMENTARIUS.

HVius Aph. sententia de ventris fluxibus sponte factis intelligenda est: nam vt Comm. 21. sectio. 4. dicemus, quamuis medicamenti purgantis vi, praui humores vacuentur autore Hippo. non est malum. De sponte factis tamen dixit, & quanto dolores magis praui fuerint plures, peius. Hoc est, quod modo docet in secunda Aphor. parte, éstque tota sententia in fluxibus ventris, si fiat deiectionum mutatio, iuuat, nisi in mala fiat. Mala autem tradidit Prog. à a. lib. 2. dicens: His autem magis lethales erunt: nigræ vel pingues, vel liuidæ, vel æruginosæ, vel fœtidæ, & Progn. a 3. inquit: Variegatæ tamen deiectiones his diuturniores sunt; sed nihilominus lethales: sunt autem tales ramẽtosæ, & biliosæ & cruentæ & porraceæ & nigræ, nonnunquam quidem simul, nonnunquam verò vicissim procedentes. Quando itaq; deiectiones in has mutantur, morbus longus significabitur, ac lethalis, vt in nostris in eum locum expositionibus abundè patefecimus, cum imbecilla facultate, lethalis, cum robusta, longus, ac proinde non iuuabit talis mutatio. Quamuis neque hoc perpetuum sit, vt citato loco docuimus: nam liuidæ, cruentæ, biliosæ, & fœtidæ deiectiones, si bene exierint, id est, notis coctionis præcedentibus, bonæ esse possunt, nõ tamen pingues, aut ramentosæ. Quod si in spontaneis ventris fluxionibus deiectiones mutationem accipiant, & non in aliquam prædictarum iuuabit: variegatæ siquidem deiectiones, præsertim vbi sciunctim eueniant, veluti si bilis purgatur, deinde pituita sequatur, & ex pallido aut rufo colore, albus euertiat, vel si post crudas, ac subpallidas deiectiones coctæ sequantur, iuuabunt sanè, quoniam corpus integrè purgatur, & coctis succedentibus, iuuabit causæ ratione, ac significabit validiorem factam naturam, & morbum ad finem perduci. Præterea si per fluxum ventris intelligere velis symptomaticum fluxum diutinum, aut copia modum excedentem, & eum qui vires imbecillitat, notum est mutationes colorum deiectionum, vbi non fiant ad aliquam malarum specierum, iuuare causæ ratione, quoniam leuant, & signi ratione, quoniã ostendunt non adeo stabilem ac perpetuam fluxionis causam.

APHORISM. XV.

Vbi fauces ægrotant, aut tubercula in corpore nascuntur, excretiones considerare oportet: si enim biliosæ fuerint, corpus vnà ægrotat: si verò sanis similes fuerint, tutum est corpus nutrire.

COMMEN

COMMENTARIVS.

Quadantenus ad partem artis, quæ docet corpora reficere, attinet hic Aphor. sed & partem habet ad diagnosticam attinentem. Docet namque qualia sit totius corporis dispositio agnoscere, deinde aut alere, aut ab alimentis abstinere. Vbi fauces *φάρυγξ.* ægrotauerint, inquit: φάρυγξ enim fauces significat, hoc est partē quæ guttori & gulæ interiacet, apud Gal. comm. Aph. 34. sect. 4. & comm. 16. lib. 3. Progn. Aut tubercula in corpore nascantur, φύματα dixit, quæ vox tria significat apud Hipp. & Galen. vt nos lib. 3. Progn. expoſi. 19. abundè patefecimus, hîc de rumoribus paruis toto corpore erumpentibus intelligenda venit sententia. Ab his itaque & faucium vl- *Fames laborantes, quid significant.* ceribus, aut inflammationibus, nō magnis, nos procedimus, ea Hipp. doctrina, atq; inquirimus an excretiones sint sanis similes: quòd si tales fuerint, signum est corpus ipsum internis partibus sanum esse, quod attinet ad diagnosticam, deinde decernimus corpus esse probè alendum, neque timendam alimentorum in visceribus corruptionem, quod attinet ad partem artis factiuam: si verò excretiones, intellige excrementa quæuis, quæ à toto manant, biliosa fuerint, aut quouis alio modo infecta, signū est vnà corpus ægrotare, quod attinet ad diagnosticam, ac non esse tutum, corpus nutrire, quod pertinet ad factiuam, & refectoriam artis partem. Quapropter inde quoque colligimus, si fauces ægrotāt, aut in corpore pullulant tubercula, aut vlcuscula, natura videlicet valente in ambitum corporis mittere excrementa calida, aut medio capite distillationis modo in fauces, opus esse aut purgatione, aut refectione. Purgatione, si corpus vnà ægrotat: non refectione, quoniam non pura corpora quò magis nutries, eò magis lædes; si verò non ægrotat, corpus refectione egere, non purgatione, cùm corpus à redundantia malorum succorum liberum sit.

APHORISM. XVI.

Vbi fames, non oportet laborare.

COMMENTARIVS.

Fames. Siue fames significet ciborum inopiam, siue voluntariam à cibis abstinentiam, rectè dictum est: Vbi fames, non oportet laborare: si enim ciborum inopia cogit, vt cibus parcè sumatur, vtcunque in ciborum abstinentia, aut parcitate, siue ipsa coacta, siue voluntaria sit, non oportet laborare, dissoluetur etenim corpus, & vires deficient. Labores namque cibos præcedere debent, ita vt labor primum locum habeat tanquam necessarius, & veluti causa, ad ciborum digestionem, excrementorum discussionem, caloris augmentum, ex spiritus concitatiore motu. Ad quem sequitur, vt excremēta impetu pellantur, & deinde corpus ad exercitationes aliàs reddatur habilius, articolis quoque redditis durioribus ad labores ferendos. Idem autem significat hoc loco labor, quod exercitatio: est autem exercitatio vehementior corporis motus, ad quem sequitur, vt respiratio fiat maior, celerior, & vehementior. Quòd si quis vellet ab exercitatione cibo iam in corpus digesto, & discusso excremento, & resoluto spiritu ab alimentis abstinere, exsiccaretur, dissolueretur, ac linqueret animo. Sanis his rationibus fames, siue ciborum abstinentia post exercitationes non conuenit, sed labores cibos antecedant, & ordinem hûc seruent. Labor, cibus, potus, somnus, venus, quibus venere est opus, & omnia moderata. Cæterùm ab *Cibus ab exercitatione sumendus.* exercitatione non statim cibus assumendus est, sed prius sedata turbatione, vt vult Galen. lib. 3. de rat. vict. acu. comm. 55. dicens: sedata ea, quæ ex balneo est, turbatione, tum esse, tum bibere melius est, veluti & composita ea, quæ ab exercitatione oritur. Nam cibum protinus, aut potum sumere, caput replet, deuoratúmque interdum superfluitates facit. Ægros autem aut purgare aut sanguinem eis mittere, aut vomitum ciere, aut sudorem, & deinde famem aut inediam adiungere malum est. Peius autem febricitantes luctis, deambulationibus, cursibus, & frictionibus fatigare, & fame cruciare, quod Prodicus faciebat, autore Hipp. lib. 6. de mor. popu. par. 3. febricitantes siquidem has motiones corporeas ferre nequeunt, minimè verò ab ipsis inediam, ob quam in febres hecticas, & totius corporis consumptionem facilè deducentur sani.

APHORISM. XVII.

Vbicunque alimentum plus præter naturam ingrediatur, id morbum facit, manifestat autem curatio.

COMMENTARIVS.

Primum quod asserit Hipp. est alimētum plus & præter naturam, si partem quampiam ingrediatur, id alimentum morbum facere: secūdum est, curationem ostendere nobis argumento à posteriori, ab effectu, & à iuuantibus & nocentibus desumpto, eam fuisse morbi causam, quoniam eadem sublata, curatur morbus. Alimentum auctore Hippo. lib. De *Alimentum.* alimento, quoddam est verè alimentum, quod actu alit, quódque iam in nostram mutatur substantiam. Et est tanquam alimentum, id quod paratum est alere, vti secundæ humiditates quæ in potis membrorum continentur, & iam agglutinantur. Est & alterum alimentum, quod in ventre, & venis continetur. Id igitur quauis parte harum ingrediatur, *Alimentum plus parte ingrediens.* plus, id est, quantitate abundās, morbum facit, quod non minus faciet si præter naturam sit, id est, prauę cuiusuis qualitatis: succi enim & alimenta quæuis, vbi quantitate abundauerint, aut qualitate molesta fuerint, morbos efficiunt: sic etiam vbi præter naturam, non malitiam qualitatis, sed id, quod supra naturam significauerit. Quòd enim naturæ partis vires superat, id morbum facit, si quantitas, aut qualitas læsionem sensibilem facere valuerint: id enim semper audiendum: Quapropter tria significasse Hipp. mihi videtur duobus verbis, πλεῖον & παρὰ φύσιν. primum enim quod plus quantitate est significat, secundum verò quòd præter naturam: atque id bifariam, aut qualitate naturæ aduersum, aut quod naturæ modum quantitate excedit, etiam si id nimium quantitate, simpliciter non sit, quod ad primum membrum redoci posset. Quoduis itaque horum alimentorum si partem quampiam ingrediatur, in ea morbum faciet. ὅκου ἄν, dixit Hippo. id est, vbi, aut vbicunque. nam particula ἄν, nonnihil addit. Galenus namque in commen. explicans Hippo. sententiam inquit: Non tantùm enim curatio ostendit alimentum ἔνθα ἄν εἰσίχθῃ, id est, vbicunque ingrediatur, plus, morbum facere, ex qua liceta constat ἔνθα ἄν id significare, quod ὅκου ἄν, & non esse transferendum, cum, sed vbi: locum enim significabit, non tempus, præsertim quoniam qui, cum transferunt in præcedenti Aphorism. ὅκου, traducunt, vbi, quod aduerbium est loci, quemadmodum & ἔνθα, quod pro ὅκου, vsurpauit Galenus. Addit τοῦτο νοῦσον ποιέει, id est, id morbum facit, quod Latinè alimentum probè refert, sed & Græcè τροφὴν, nam apud Græcos neuttum relatiuum, cuiusuis generis nomen referre valet. Manifestat autem curatio, inquit: vt enim diximus lib. 2. de art. med. morborum dignotiones à multis desumuntur, vt à causis, effectibus, similibus, & dissimilibus, à iuuantibus & nocentibus. Hęc etiam tribus temporibus morbos docent: causæ namque quoniam præcedunt effectus, similia,

similia, & dissimilia: quoniam adsunt iuuantia, & nocentia, ob futurum quod sequitur, nempe aut melior, aut deterior status, vt curatio quæ docet meliorem statum sequutum à iuuantibus, vnde & Hippocr. probat alimenium ingredients partem, morbum ea parte fecisse, quoniam adhibitis iis, quæ vacuant, quod morbum faciebat, mansit æger à morbo curatus.

APHORISM. XVIII.

Eorum quæ accumulatim & celeriter alunt, celeres quoque fiunt excretiones.

COMMENTARIVS.

SI quis alimentorum naturam, & alēdi rationem probè nouerit, veram atque infallibilem inueniet Hipp. sententiam. In alimentis coniicere oportet substantiam, qualitatem & præparationis modum. Substantia crassitudinem & tenuitatem, lentorem ac friabilitatem comprehendit: qualitas omnes tam primas, quàm secundas: è quibus sunt, calor, frigi. hum. sicci. & in sapotib. acer, & adstringens. Ex præparationibus sunt, assatio, elixatio, torrefactio, & aliæ præparationis species. Modus alendi est alimentorum mutatio, in ventre distributio, & conuersio in substantiam corporis & excrementorum, quæ post sequitur expulsio. Quæcunque igitur alimenta citò nutriunt, id est, citò alimentum præstant, & ἀθρόως, quòd est vniuersum, quod tribuere debent, celeriter tribuere: celeriter eorum exerementa excernentur, si tardè, & sensim alunt, tardè quoque ac sensim demittunt excrementa: siquidem in alimento, quod alit, & quod eius alere oequit, & excerni debet, coniuncta sunt in vnam substantiam. Hæc verò, vi naturæ separari debent, si citò separentur, citò fiet vt & alimentum natura capiat, & excrementum excernat, si tardè, sic etiam tardè, nisi aut viæ obsistaot, aut præparatio, aut qualitas cibi transitum exerementi per ventrem, aut impediat, aut acceleret, primum acerbitas facit: secundum acrimonia. Ante partium tamen separationem, neque alimentum capit animal ad nutritionem, neque excrementum secernit. Hæc est generalis Aphot. ratio. Si velis etiam collationem facere, dices eorum quæ celerius & affatim nutriunt celeriores fieri excretiones, & verum erit in omnibus seruata similitudine, vti præparatione alimētorum, & corporum dispositione, & causis aliis similiter accedentibus, quæ non naturales dicuntur, ne videlicet altero eorum ciborum sumpto, simens dormiat, & quiescat, altero verò vigilet & exerceatur: alter cibus assus assumatur, quod ad retentionem, & tarditatem agit: alter elixus, quod facit ad celeriorem descensum. Præterea si alterum cum alliis, & pipere parauetis: sic calor & humiditas ad celeriorem descensum, & citam excrementorum discussionem faciunt, frigiditas & siccitas ad tardam, & si multo potu, aut pauco misceatur cibus, cum multo enim citò digeritur, cum pauco tardè. Decet igitur ad probandam Aphori. sententiam experiri in consimili ciborum præparatione, omnem alienam qualitatem demere, & in corpore consimili modo affecto: sic enim fiet, vt quæ celerius nutriunt, celerius excrementa demittant, & tardius, quæcunque tardius. Pari ratione dices & alimentum eorum, quæ citò & accumulatim nutriunt, pauco tempore durare, propter substantiæ alimenti tenuitatem: & quæ tardè, multo tempore durare, quod ad venas deductum fuerit, ob crassitudinem & lentorem. Quæ enim tenuia sunt, vt citò & accumulatè nutriunt, ita minimum constans alimentum præbent, & quæ substantiæ sunt crassioris, aut magis viscidæ, vt tardè & sensim nutriunt, ita constans & tenax præstant alimentum, quodque diutius perseuerat. Quod ad rationem victus instituendam in sania & ægris apprimè conducit. De excrementis tamen ventris diximus cum Gal. acrimoniam alimenti facere ad citam excretionem. Quapropter quædam sunt quæ quamuis tardè coquantur, citò ventrem mordentia descendunt, vti cato bubula cum pipere elixa: & quædam quæ quamuis citò coquantur, tardè descendunt, vt pedes hædi elixi: hi enim citius coquuntur carne veruecis, ob lentorem tamen magis ipsa morantur in descensu: malè igitur quidam limitationem hanc, quam Gal. addendam voluit ad veritatem Aphoris. superuacaneam ex parte putant. Quæ etiam de vinis ab eodē in Comm. dicta sunt, integram obtinent veritatem, nigra tardius alere, & magis constans præbere alimentum, alba citissimè subuenire, sed parum alere, & citò dissolui, & per vrinam descendere, media colore & substātia, κιῤῥὰ id est, fulua & modicè crassa: mediam etiam seruant naturam inter alba aquosa, & nigra crassa, tum in celeritate alendi, ac præstandi vniuersum alimentum, tum etiam in dissolutionis celeritate. vina rursus præstantissima, & quæ celerrimè dissolutis subueniunt sunt à sancto Martino fuloa odorata, præsertim quæ Abulæ reponuntur duorum, aut plurium aunorum.

In alimentis quæ considerāda.

Alimēta quæ citò nutriūt.

Alimenta quædam citò coquuntur, & tardè descendunt.

APHORISM. XIX.

Acutorum morborum non omnino tuta sunt prænuntiationes salutis aut mortis.

COMMENTARIVS.

ARchigenes acutos morbos appellabat, au̇ctore Gal. eos, quorum motus est velox, & citò pericula adueniunt: in horū numero sunt, quos Hipp. lib. 1. De ratione vict. acu. recēsuit, Lethargus, phrenitis, pleuritis, pulmonia, causus, quibus continuæ febres coniunctæ sunt. His accedunt conuulsio, tetanus, & apoplexia, qui sunt sine febre. Sunt & alij longi, qui lento motu procedunt, & vltra 20. diem protogantur: in acutis docet oon esse temerè salutis aut mortis prænuociationes ferendas: solent enim quandoque fallere ob id, quod ὁ πάμπαν ἀσφαλέες: id est, non omnino tutæ sunt. Nam Galen. in commen. inquit, τὸ γὰρ πάμπαν τῷ ὁ παντελῶς ταὐτὸ σημαίνει, quod est, illud enim ὁ πάμπαν idem significat, quod non omnino: idem rursus voluit lib. 1. de de humana natura, comm. 1. quo loco προαγορεύσεις, id est, pronunciationes appellat, προῤῥήσεις, id est, prædictiones. Ratio verò quare hæ non omnino tutæ sunt in acutis morbis, est mobilitas humorum, qui calidi sunt, & nulla parte firmati præterquam in quibus sunt inflammationes partium cum febribus, in quibus paucæ quoque indicationes sperantur, sicuti & paucæ mutationes à parte in partem. In aliis verò cùm medicus speret indicationē bonam, humor in partem aliquam præcipuam transfertur, & vbi eam non speret, effunditur per ventrem in salutem ægroti. Quamuis itaq; magna ex parte tutæ sint huiuscemodi prædictiones, nonnunquam fallunt, idque rarò. Neque tamen id quidpiam ab au̇ctoritate artis prædicendi derrahit: nam vt Gale. lib. 3. Prog. Commen. penultim. dixit: Nunquam aberrare, captum humanum excedit: quàm minimè verò, solius est artificis. In longis autem morbis, in quibus humor morbum efficiens aliqua parte præfixus est & quietus, magis tutæ sunt prænunciationes salutis, aut mortis, neque enim periculum imminet transpositionis subitæ, & inopinatæ, quamois & has longitudine temporis causæ externæ soleant interturbare, & ægrotantium, atque assisten-

Nota.

tium

Digitized by Google

tium errores: verùm in omnibus ante prænunciationes docet singula probè nosse & accuratè perpendere, in longioribus tamen auctore Hippo. lib. 3. Prognost. difficillimum est primis diebus iudicare quò vertet morbus, sed decet per quaternos annumerantes procedere, donec signa ostendant quò vertet morbus, quo tempore futura sunt prædicenda.

APHORISM. XX.

Quibus iuuenibus ventres humidi sunt, eisdem senescentibus sicci fiunt. Quibus tamen iuuenibus ventres sicci sunt, eisdem senescentibus humectantur.

COMMENTARIVS.

Doctè admodum, vti solet, & summa quadam perspicuitate obscuram Hippocra. sententiam patefecit Galenus ita vt nulla alia sit opus enarratione. Cæterùm non pauca quędam perstringemus, quoniam ad huius operis integritatem videtur necessaria. Docet autem per ætates, ventris mutationes, ex laxitate in duritiem, & retentionem, & contrarium, eos qui in iuuentute ventres habent humidos, id est, laxos & faciles, & deiectionem liquidiorem, & humidiorem in senectute ad ficciorem, & duriorem commutari: eos tamen qui in iuuentute ventres habent siccos, & duros, in laxitatem, & mollitudinem, atque humiditatem in senectute mutari. Id verò magna ex parte ita fieri intelligẽdum, vt ipse vult Aphor. 53. huius sect. & de sanis, qui simili victus ratione vtantur in iuuentute & senectute. Sententia itaque probatur, venter humidus redditur, quoniam plurimum accipitur alimentum, & plus quàm distribui possit, quod ventriculi frigiditatem significat: aut quoniam & si non multum assumatur, neque id probè distribuitur, quod ad iecoris frigiditatem refertur: aut venter humidus est in iuuentute, ob bilis abundantiam, quæ ad excretionem irritat, antequam fæx siccetur, aut ob imbecillitatem retinentis, quam humiditatem sequitur, aut ob robur expultricis, quæ ante tempus emittit excrementa. Si venter humidus sit in iuuentute, ob id, quòd cibus copiosè accipitur, id fiet ob ventriculi frigiditatem, quæ multum appetunt: hæc verò in senectute aucta, vt par est, appetitum minuet, siquidem omnis immodica intẽperies actiones propriæ facultatis destruit: si verò alimentum nõ multum accipiatur, verùm non distribuatur probè, hæc non mutabitur, quoniam senes fient frigidiores. Si ob bilis abundantiam fiat, hæc ætatis processu minuetur, & succedet ventris retentio, & fæcum duities in senectute. Cùm enim fæces detinentur, semper aliquis humor trahitur à iecore, & pars dissipatur. Propter retentricis imbecillitatem, quæ à nimia humiditate fit, si hæc adiungat ab initio frigiditatem non mutabitur sed potius augebitur in senectute aucta humiditate ob cruditates: si fuerit calori iuncta, siccabitur, & indurabitur venter. Ob robur expultricis, notissimum est, ita vt non egeat nostra comprobatione, mutationem in senectute fieri: nam robur expultricis sequitur siccitatem fibrarum transuersarum, hæ verò supra modum siccæ in senectute, vires comprimendi remittent: quæ cùm valentiores sunt, cibum ante tempus pellundare solent, is verò celerius iusto descendens, humidior iusto est. Quòd si venter in iuuentute siccus sit, in melios recipiet ad senectutem mutationem, fiet enim humidus. Siquidem ventris siccitas euenit: aut quoniam cibum paucum accipiũt, aut quoniam parum bilis confluit in ventrem, vel quoniam facultas retinens validior est. Qui non appetunt cibos, quod calore fit abundante, qui laxat ventriculi os, in senectute frigiditate ætatis superueniente, plus cibi assumetur, & venter humectabitur. Idem fiet si calor iecoris humiditatem immodicè fugat, & inde fæcem siccet: nam ætate hic calor minuetur. Bilis defectus non mutatur, sed si huius causa fæx tardatur, & inde obdurator, similis dispositio in senectute manebit: nisi defectus bilis eueniat ob iecoris frigiditatem, quæ in senectute aucta humorem non trahet, ac humida descendet, perinde deiectio. Quibus verò ob robur retentricis dura deiectio fit, nimia siccitas est in causa, qua aucta supra modum in senectute, retentricis vis remittet, & languescet.

Ventris mutationes per ætates.

Ventris humidi causa.

Ventris sicci causa.

APHORISM. XXI.

Famem thorexis soluit.

COMMENTARIVS.

Qua ratione fames canina à medicis appellata curari debeat, docet, dicens: Famem thorexis, id est vini potio soluit. Fames verò non quæcunque vini potu curatur, siquidem naturalis, & ea, quæ sequitur dissolutionem, ad quam & fames canina quædam sequi solet, & ea quæ aduenit post fluxum ventris, aut fluxum sanguinis, & summatim ab inopia procedit, vini potu, præsertim meracioris, non curatur, sed vinum neruos lædet, & mentem turbabit. Quòd si quis aliquo modo famis ex dictis laborans, sumpto cibo vinum bibat, non ei nocebit, verùm cibus reficiens famem curat, & vinum post cibum iuuat. Neque est hæc fames, de qua Hippocrates loquitur, bulimos, quoniam fames propriè de ciborum appetẽtia dicitur: qualis non est bulimos, qui incepit quidem cum appetentia, sed deinde sola indigentia cum imbecillitate manet. Famem aut caninam, eam nempe, quæ à ventriculi frigiditate nuda, aut simul cum acido humore oritur, vini potio miro modo curat, præassumptis pinguibus, & oleis, quæ natura sua appetentiam hebetant. Quòd autem id vinum meracius esse debeat, non est dubium: quoniam in fame canina caloris vini potẽtiam desideramus, & θωρήσσειν, teste Phauorino, Homerus de armatura dicebat, & ab aliis antiquis de ebrietate dicebatur, & θώρηξιν, vini potũ, & ἀκρατοποσίαν, id est, vini meracioris potum significat, & θωρήσσω, armo, atque inebrio: nam & ebrij sunt, veluti thorace armati, calefacto corde, atque thorace. Gale. verò θώρηξιν, vini potum significare explicuit in comm. & Hippo. sententia ex lib. 2. de natura hum. id confirmauit, qui eo loco dixit. Notum autem est, quòd victus singulorum nõ est causa, quare morbus omnes vno nomine comprehendat, iuuenes, & senes, fœminas & viros similiter, & τῶν θωρησσομένων, id est, vini potores, & aquæ potores. Quo loco Hippo. per θωρησσομένων, vini potores significauit, ac posset vini meracioris potores significare: quod tamẽ Gal. non explicuit, neque probare tentauit. Quapropter non video qua mente possit quis Galeno imponere, ipsum voluisse θωρησσομένων, significare prædicto loco, vini meracioris potores, quod neque somniauit quidem, quamuis, vt diximus, id verum sit, vini meracioris potum fami caninæ conuenire, & de ipso Hippocrat. loquutum in hoc Aphorism. credi potest.

Fames quam soluit vini potio.

Bulimos.

Nota.

Galen. vindicatur.

APHORISM. XXII.

Quoscunque morbos qui ab impletione fiunt, euacuatio curat, & eos qui ab euacuatione impletio, & aliorum contrarietas.

COMMENTARIVS.

Est hæc sententia axioma maximum, & partis artis curatiuæ primum. Contrariorum per contraria fiunt curationes: cùm enim medicina, teste Hippo.

Medicina.

Hippoc.lib.de flatibus,sit adiectio & ablatio: adiectio eorum quæ desunt, ablatio eorum quæ supersunt,verum quoque & perpetuum erit,morbos qui fiunt impletione,curari vacuatione, & morbos qui fiunt vacuatione,curari impletione, & alios omnes suorum contrariorum oblatione, Quoniam autem plures sunt morbi, qui fiunt adiectiune,& ablatiune (omnes siquidem tales sunt) quam qui fiunt ex impletione,& vacuatione,adiecit: Et aliorum contrarietas. Morbi namque intempetatura facti, ex adiectione, & ablatione fiunt, & non ex impletione,aut vacuatione,sic & vnitatis solutio. Præterea ex eisdem quidam sunt fientes,quidam facti:ex his, qui fiunt,quidam impletione fiunt, quidam vacuatione,quidam nullo horum modorum,vti continui solutiones. De his tamen qui impletione, aut vacuatione fiunt,dixit,eos,qoi impletione fiunt, curari vacuatione: & eos qui ex euacuatione,impletione.Quod de morbis fientibus quàm verùm sit, hinc coostat,quòd qui fiunt partem habent factam, partem foruram ex Gal.lib.art.med.cap.88.& lib.8. de Meth.med. pars futura præseruatione eget, quæ fit causæ ablatione: quæ verò facta curatione, contrariorum oblatione, sed & caosæ ablatio, quam habent fientes morbi,curatio per contrarium dici potest: quoniam nomine curationis, curationem & præuisionem, quæ morbis debetur, comprehendũt medici,præuidet autem futuris, qui causam aufert. Contraria etiam,quæcunque opposita sunt,dicunt, quemadmodum & Aristot. in Prædicamentis:quomodo impletio vacuationi, & vacuatio impletioni contraria est.Reliquos verò morbos contrariis curari in vniuersum dicit. Impletionem tamen conuertimos,quod Hippo. πλησμονὴν,bis dixit in Apho. quamuis enim πλησμονὴ, satietatem significet alibi, vt Aphor. 4. huius sect. hîc tamen impletionem significat,à verbo πλήθω,quod est impleo. Neque cogimur cum aliis huius Apho.enarratoribus, vocem eandem in vno & eodem Aphor.breuissimáq; sententia,duobus modis conuertere, primo loco repletionem, secundo refectionem. sed est sanè vtroque loco impletio, hæc verò quandoque est moderata, quando vasa vacuata per alimenti assumptionem ad mediocritatem reducuntur:tonc enim quæ vacuata erant, iure impleri dicentur, & impletio ipsa πλησμονὴ. Quòd si hæc modom excedat, & morbum faciat, rectè quoque dicemos hanc πλησμονὴν, id est, impletionem vacuatione curari. Quemadmodum enim si corpus plus æqoo plenum fuerit, cùm demimus quod superabundat, eam vocamus vacuationem,& vbi à mediocritate rursus vacuetur, euacuationem dicemus: licebit quoque cùm corpus plus æquo vacuatum fuerit, reductionem ad medium impletionem dicere, vti & eam, quæ supra medium fit.Hæc aperta est Aphor. interpretatio.

Morbi ex impletione & vacuatione fientes contrario curantur.

APHORISM. XXIII.

Acuti morbi quatuordecim diebus indicantur.

COMMENTARIVS.

Acutorum morborum natura ea est, vt celeriter ad finem percurrant, ac citò magnitudinem adferant,& periculum: finis autem ab Hippo. definitus est,quartusdecimus dies,intra quem morbi acuti simpliciter finiri, ac iudicari solent, quem etiam non transgrediuntur, nisi dies aliquot interim habuerint, in quibus non validè affligant, neque suam ipsorum naturam seruare videantur, aut etiam diminutam aliquam euacuationem patiantur ob quam ad vigesimum prorogentur, quem terminum externum acurorum morborum statuit Hipp. lib.3.Progn.Cæterum hi acuti morbi sunt, sed non simpliciter tales: ac dicemus eos qui facta diminuta vacuatione perueniunt ad 10.diem, esse quadamtenus acutos ex decidentia. Iutta limites acutorum qui ad 14.diem pertingunt,sunt peracuti exactè qui finem habent tertium,quartum, & quintum, deinde sunt & peracuti non exactè, qui desinunt in 6. aut 7.acuti tamen exactè in 9.aut 11.aut 13. aut 14. Acuti non exactè prorogantur ad 17. & 20. & 21. Ab his sont qui post 21. ad 40. & ad 60. & 100. & 120.perueniunt, quos omnes acutos ex decidentia appellamus: si tamen ab initio lento motu procedant, longis sunt annumerandi. Causa verò ob quam acuti morbi breuem habent iudicationis limitem,est quoniam qui adeò validi sunt, citò mala omnia adferunt, & citò cogitur natura pugnam cum morbo committere,si validior sit,& si inoalida cogetur succumbere. terminus autem experimento cognitus est 14.dies.

APHORISM. XXIV.

Septenorum quartus indicatorius est, alterius septimanæ octauus principium. Contemplatorius quoque vndecimus,hic enim quartus est alterius septimanæ,contemplatorius rursus decimusseptimus: hic enim quartus est a decimoquarto,& septimus ab vndecimo.

COMMENTARIVS.

Dies contemplatorios quosdam statoit in præsenti Aphor. à quibus coniicere liceat, quod in diebus iudiciariis futurum sit, vtrum bonum an malum euenire debeat.Iudiciarios in 20.vsque scripsit lib.3.Prugnost.ad initium,dicens: Simplicissimæ namque febres, & signis firmatæ securissimis, quarto die aut citius cessant, pessimæ verò ac cum signis grauissimis factæ,quarto die,aut citius interimunt. Primus itaque insultus ipsarum in hũc modum finitur:secundus autem ad septimum perducitur,tertius ad vndecimum, quartus ad quartumdecimum, quintos ad decimumseptimum, sextus ad vigesimum. Igitur ex acutissimis morbis, facta per quatuor adiectione, ad vigesimum finiuntor. Placuit(vt obiter dictum sit) transferre ex acutissimis, quoniam in codicibus Galenianis,& Hippocra.Aldinis, ἐκ τῶν ὀξυτάτων legimus. Galenus tamen in huius Aphor.Commentario, ἐκ τῶν ὀξέων,id est, ex acutis legit,& bene.Docet in hoc loco tribus septimanis morborum acutorum limitem, & singulas per quaternarios diuidere,ita vt singulæ duos contineant quaternarios, quod fit, si primum secundo copulemus in omnibus septimanis. Cæterùm, secunda septimana à prima separari debet: quoniam primum quaternarium ipsius dicit finiri ad vndecimum:& quoniam in præsenti Aphorism.dixit: Alterius septimanæ octauus principium. Tertia verò septimana secundæ coniungenda est, quoniam in Prognostico dixit, quintum quaternarium finiri ad decimumseptimum,quod non esset nisi primus eius septimanæ esset quartusdecimus. In hoc tamẽ Aph. dixit contemplatorium esse decimumseptimum, quoniam est quartus à quartodecimo, & septimus ab vndecimo, quod non minus ostendit qoaternarios in singolis trium septimanarum esse coniungendos,& diem medium bis numerandum. In præsenti tamen Aphoris.quosdam ex his contemplatorios appellat,siue indicatorios:sunt ex his, quartus, vndecimus, decimusseptimus:nõ quidem quoniam his non inest vis satis magna iodicandi, sed quoniam septimus, quartusdecimus & vigesimos, plures indicant,qoàm quartus,vndecimus,& decimosseptimus,& quæ futura sunt, in his qui septimanas finiont,à quartis septimanarum iodicantur. Quartus indicat septimum: vndecimus quartumdecimum:

De diebus iudicialibus & contemplatoriis.

Quare secunda septimana separetur à prima secundum Hipp.

Contemplatory dies.

mum: septimusdecimus, vigesimum: quo limite tres septimanæ comprehenduntur, in quibus morbi acuti definunt, tanquam in terminum externum. internus enim quartusdecimus est. Quòd verò dies prædicti contemplatorij sint, rationem adhibuit Gale. lib. 1. Prorrhe. Commen. 1. quoniam si quid boni aut mali in die contemplatoria se ostendet, in iudicatoria fiet: si enim in die contemplatoria natura fluxum sanguinis narium tentet, & non perficiat, aut per sudorem, aut ventris solutionem, malum futurū in die iudicatoria est sperandū: sunt enim hæc deiectoria, quæ non decernunt. Bonum etiam speramus septima, die futurum, si nebula, aut appendiculum in vrina appareat quarta die. Meminit his duobus locis Hippocrates dierum iudicantium ad vigesimum, quoniam loquitur de acutis morbis de quibus modò dicit: Acuti morbi 14. diebus iudicantur. & in libro Progn. de solis acutis morbis agit: quamuis connexionis ratione quędam etiam scribat de iis qui fiunt ex ipsis, & de terminis ipsorum. Non meminit autem omnium, qui iudicant intra vigesimum, sed eorum qui frequentius iudicant: nam & tertius est iudicatorius, & quintus & sextus, quamuis ad malum, & nonus, & decimustertius, & decimusoctauus, qui etiam vigesimiprimi contemplatorius est, vt decimusseptimus vigesimi. Sed sunt prædicti intercidentes, qui nec septimanas, nec quaternarios finiunt. Hos dies esse iudicatorios experimentum docuit, & vigesimum tres septimanas claudere voluit Hipp. quoniam ex his, quæ in libris de morb. popu. docuit, experimento constat, vigesimum iudicare plusquàm vigesimumprimum. Cuius causam Gal. à lunæ motu inuenire tentauit in libris De diebus decretorijs: cùm autem nihil firmum de ea re inuentum sit à Gale. aut aliis, tutius est experimenta sequi, & prædictos dies, & post vigesimum multos alios, qui nō adeò frequenter de morbis decernunt, qui per septimanas ad 40. 60. & 80. & 120. perueniunt, modo priori seruato, experimento comprobate: quorum Galenus meminit in libro De diebus decretorijs, & nos hæc & multa alia & dierum omnium iudicantium historiam abundè docuimus lib. 3. Prog. expositione prima. A quo loco quæ hîc desunt, petenda erunt. Qui verò dicit dies omnes iudicatorios esse plus aut minus, quoniam in omnibus possunt morbi iudicari bene, aut malè, fallitur apertè: Gal. enim lib. 1. de diebus decretorijs quosdam dies decretorios probat, quoniam etsi in omnibus diebus iudicationes visæ sint, non tamen cum subitis mutationibus, neque frequenter, præter id quod Gal. eo loco testatur, se nunquam in 12. & 16. vidisse crisim, neque subitū de morbis decernere 19.

Dies intercidentes.

Fallitur qui dicit dies omnes esse iudicatorios.

APHORISM. XXV.

Æstiuæ quartanæ breues magna ex parte fiunt, autumnales verò longæ, præsertim quæ hyemem attingunt.

COMMENTARIVS.

Morbi longi aut breues quare fiant.

QVemadmodum calor morbos omnes breues reddit, ita frigus longos, breues autem esse omnes calidos morbos experimentum docet, & Hipp. lib. 6. de morb. pop. dixit: In Cranone dolores antiqui frigidi, noui calidi. Ratio hoc idem confirmat: à calore namq; morborum causæ attenuantur, dissoluuntur, frigus autem poros astringit, & humores compingit, qua de causa morbos ipsos producit. Quòd si morbi salubres fuerint à calore ambientis discussa causa finiētur: si lethales, simul cum causa dissoluto spiritu morientur, & frigido tempore vti humorum dissolutio cohibetur, & propterea fiunt longi; salubres ita lethales vitium dissolutione impedita prorogantur. Quartana vsus est, vt exemplo, omnes morbos calido tempore factos significare volens. idque magna ex parte fieri affirmat, dicens: τὰ πολλὰ, quæ vox idem, quod magna ex parte significat, vti & supra Aphor. 6. non tamen omnino, vt Philotheus, & Fuchsius, & Leonicenus eo loco sunt interpretati: cùm tamen neque id vox ipsa significet, neque ad veritatem Aphor. illius, sit necessarium eiusdem significationem peruertere.

APHORISM. XXVI.

Febrem conuulsioni superuenire melius est, quàm febri conuulsionem.

COMMENTARIVS.

IN præcedenti Aphorismo ambientis aëris calorem, morbos curare exemplo æstatis, & quartanæ febris docuit: in hoc verò non tantùm hunc qui in ambiente aëre est, nobis non naturalis, nec perinde præter naturam, sed & eum, qui præter naturam est, & febrilis, morbos frigidos, & qui à crassis humoribus pendent, curare posse conuulsionis exemplo docet. Est enim conuulsio quæ fit neruis primogenia affectione laborantibus duplex, ex impletione nempe, & ex inanitione: est & tertia species, quæ consensu fit, vti nos alibi abundè probauimus. In omnibus verò musculi ad originem rettahuntur, eo modo quo per sanitatem animali facultate operante fiebat. Conuulsio subitò nata, & quæ non præcedente febre aliqua ardenti, & vehementi prolixa fit à crassis & lentis humoribus nascitur. Quæ verò fit febre aliqua de prædictis præcedente, ex consumptione fit, & hecticam refert. Prior conuulsio curationem admittit, secūda autem nullam, aut difficilem admodum: non enim est admodum difficilè humores crassos & lentos coquere, ac discutere, humorem autem natiuum in conuulsione sicca amissum reparare, ferè impossibile. Ac perinde melius est, conuulsione facta, nempe à crassis humoribus, vt fit ab initio (magna ex parte) aduenire febrem, quæ curationi proficiat, coctione, ac discussione facta: quam præsente febre conuulsionem euenire quæ à consumptione fiet, quam reparare ferè impossibile erit. An tamen curationis ratione febrem concitare conueniat, diximus libro 3. De arte meden. sectio. 3. cap. 21. diariam febrem excitare esse ex vsu, & Celsum febrem mouere consuluisse quandoque. Neque obstat quod quidam obiiciunt, morbum alium esse, & duos difficilius curari, & sæpius pro diaria sequi putridam. Nam cùm febris superuenit, aut vi medicamentorum excitatur, conuulsio facilius multò curatur, quàm vbi ipsa non adsit & febris, quam exposcimus non erit difficilis curatu, nec multum molesta: om & si non sit facilè mouere febrem quæ magna non sit, id non tollit quominus talem febrē mouere sit ex vsu, & vbi putridam febrem mouerimus, non necessum est omnem talem esse periculosam, aut periculum afferre conuulsioni æquale. Præter id, quòd & quartanam prodesse conuulsionibus testatus Galenus lib. 5. Aphorism. 7. vbi à quartana captos, dicit non admodum capi conuulsionibus, & à conuulsione iam captos quartana superueniente liberari. Quòd si quartana superueniens, aut similis febris magnitudine, vehementia, & periculo, à medico excitetur, conuulsiones quoque curaret. Non diceret autem rectè Hippocr. à conuulsionibus liberari eum, qui curata conuulsione, vi febris moreretur. Sed sunt febres multæ, quæ conuulsionem curare valebunt, & non erunt periculosæ, vti diaria, & ex leui sanguinis inflammatione orta, & leuis putrida, aut etiam tertiana, aut quartana, non magnæ.

Conuulsio duplex.

Conuulsio qua curatur, & à qua causa.

Conuulsio febrem mouere.

APHORISM. XXVII.

His, quæ non secundum rationem leuant, non oportet fidem præbere, neque valde timere praua, quæ præter rationem fiunt, plurima enim talium infirma sunt, & non multum permanere, aut durare consueuerunt.

COMMENTARIVS.

Quoniam sermonem habuit de diebus decretoriis, atque inseruit de indicatoriis nonnulla, rursus in præsenti Aphoris. de signis, quæ indicationem antecedunt, quæque in diebus contemplatoriis apparere solent, docet nonnullam fidem esse eisdem adhibendam, etiam si ostendant ægrum melius aut deterius habere, si præter rationem talia fiant: bonorum primum, deinde malorum signorum mentionem faciens, quę sine ratione talia sunt, de bonis dicens: His, quæ non secundum rationem leuant, non oportet fidem præstare: ad finem addens, quoniam talium plurima infima sunt, & neque multum permanere, aut durare consueuerunt. Leuant autem sine ratione, hoc est, leuatos indicat multæ actiones quas exercent quidã veluti à morbo liberi, non adeò vt antè grauati, nulla tamen vacuatione per fluxum ventris, vomitum, sudorem, aut similes alias vias facta. Quod sæpe in morbis euenire subitò videmus: ægrum nempe hodie valde oppressum, & cras ferè liberum, sine aliqua manifesta excretione, aut effatu digno abscessu. Præterea videbis multos leuatos à morbis perniciosis, & cum manifestis vacuationibus, quibus pariter fidendum non est, nisi ante eam vacuationem in diebus contemplatoriis coctionis notæ apparuerint. Quod Hipp. Progn. 22. lib. 3. docuit, dicens: Quibus febres desinunt neque cum signis solutionis, neque in diebus decretoriis, recidiuam in eis expectare oportet. Et lib. 2. Prorr. sect. 17. inquit: perniciosa, quæ sine signis leuant, mortē significant. Cùm igitur quis subitò, aut breui admodum à morbo liberatur, non paruo, vel ab eodem melius habet, vt hæc tūta sint à recidiua, oportet vt signa bona, vti signa coctionis antecedant, & vacuatio sequatur, & ad maiorem securitatem, vt in die decretoria fiat. Secundo loco inquit: Neque valde timere oportet praua, quę præter rationem fiūt. Plurima enim talium infirma sunt, neque multum permanere, aut durare consueuerunt. Praua tamen signa, ac sine ratione facta sont, signa decretoria, quæ infida omnino sunt, autore Galen. lib. 1. de Crisibus, cap. 14. quorum quædam signi tantùm rationem habent, vt difficilis respiratio, capitis dolor, vigiliæ, inquietudines, deliria, & similia: & quædam habent rationem signi & causæ, vt stillæ sanguinis, vrina multa, aut deiectio, quæ solent antecedere imminentem iudicationem. Quibus quamuis magnum aliquod malum ostendere videantur, nulla fides adhibenda est: aliunde enim, nempe à signis coctionis pendet salutis vera, ac firma indicatio. Videmus enim multos cum his signis saluatos, signis coctionis præcedentibus, & vacuatione siue crisi sequuta: alios verò cum similibus signis, non præcedentibus notis coctionis, mortuos. Quapropter signa hæc, quæ malum ostendebant, ac valde malum, infirma fuerunt, neque multum permanserunt, aut durarunt.

Nota. (margin, beside the line beginning "Hipp. Progn.")

gna infida. (margin, beside the line beginning "eisdem adhibendam")

APHORISM. XXVIII.

Febricitantium, non omnino leuiter permanere ac nihil minus corpus, aut extenuari plusquam postulat ratio, malum. Illud enim morbi longitudinem, hoc verò imbecillitatem significat.

COMMENTARIVS.

De febricitantibus loquens, qui non omnino leuiter febricitant, duo docet agnoscere, morbi longitudinem, & virium imbecillitatem: longitudinem morbi, si corpus permaneat, ac nihil minuat à mole corporis, quam habebat sanitatis tempore. Indicat enim hæc corporis permanentia cutis densitatem, & humorum crassitudinem, quæ duo, impedita & retenta vacuatione & dissolutione humorum, morbum in longum tempus producent. Vbi verò corpus marescat, ac extenuetur plusquam ratio postulat, imbecillitatem significare dicit. Hoc autem bifariam fit: nam ob imbecillitatem virium corpus plus æquo dissoluitur, atque ita dissolutio corporis significat imbecillitatem facultatis, veluti causam priuatiuam, significat etiam cutis raritatem, & humorū tenuitatem: ad hęc autem facilè sequitur virium imbecillitas. Quam vt causam significat extenuatio, & vt effectum, qui sequitur ad duas prædictas extenuationis causas. De febricitantibus non omnino leuiter loquitur, prima namque pars Aph. vera non esset, si de his qui leuiter febricitant dicta esset, permanere enim corpus, & nec quicquam minui per paruas febres, non significat eas longas futuras, nam ad id neque humorum crassitudo, neque cutis densitas est necessaria: satis enim est calorem non esse multum, vt nulla manifesta corporis dissolutio sequatur, febres autē non omnino leues, mediocres & magnæ dicuntur: in quibus verum quoque est, si plus quàm ratio postulat extenuentur, significari humorum tenuitatem, cutis raritatem, & summatim, vt in Aphor. imbecillitatem, præsertim retinentis facultatis: nam & fieri potest, vt in febre vehementi corpus plus æquo extenuetur primis ipsis diebus. Verum quoque id esset, si de paruis febribus diceretur: nam in eisdem plus quàm ratio postulat extenuari, imbecillam ostenderet facultatem. Neque hoc tollit veritatem Aphoris. qui enim docet in febribus non omnino leuibus aliquid fieri, non tollit quominus in minoribus & leuibus id fieri possit. Quoniam tamen primę parti Aphorism. non conueniret, vt de vtrisque verum esset, de non omnino leuiter febricitantibus scriptus est. At verò plus quàm ratio postulat, id significat, quod fit magis, quam pro ratione eorum quæ solent ægrum dissoluerę, sunt hæc febrilis calor, & is qui in ambiente, & euacuatio quæ is manifesta, inedia, vigiliæ, curæ, & corporei motus, ad quæ respiciens medicus, intelliget iam æger plus, quàm pro ratione extenuetur. Diximus autem extenuari, quoniam etsi litera habeat συντήκεσθαι, id est, colliquari, vt Galenus in commentario inquit, abutitur Hippocrat. voce ea, λεπτύνεσθαι dicturus, id est, extenuari, σύντηξις enim in liquidam substantiam conuerso significat propriè vt lib. 3. Prognostico. in annotationibus in tertium Galen. Commen. ostendimus. Congruit sanè hæc pars, plus quàm ratio postulat cum parte extenuari, non ita cum parte priori, qua dixit, permanere corpus. Nam etsi rectè dictum sit, permanere corpus plus quàm ratio postulat, significare morbi longitudinem: frustra tamen diceretur id fieri in febricitantibus non omnino leuiter: in omnibus enim febribus id verum est: si enim in leuibus febribus plus quàm pro ratione corpus permanet, febris erit longior. Præterea neque rectè dicetur, plus quàm ratio postular, nihil minui: qui enim dixerit nihil minui corpus, significare febris longitudinem, inutiliter & incongruè, addet si id fiat plus quàm ratio postulet. Pars itaque non omnino leuiter febricitate, de vtrisque dicitur: pars verò plus quàm ratio postulat, propriè de his qui extenuātur, non propriè de his qui permanent, vt in Aphoris. sententia & contextu. Neque enim ea additione

Plus quàm ratio postulat, quid. (margin, beside the line beginning "plus quàm ratio postulat, id significat")

est

est opus:ſimpliciter enim rectè dicetur, In febribus non omnino leuibus permanere corpus, nec quicquam minui, morbi longitudinem ſignificare, neque opus eſt addere plus quàm ratio poſtulat:nam ſi corpus in prędictæ febre permanet,nec quidquam minuit, id neceſſariò erit plus quàm ratio poſtulat: ratio namque poſtulat in febre non omnino leuî corpus diminui,& non permanere.

APHORISM. XXIX.

Incipientibus morbis ſi quid mouendum uidetur, moue: vigentibus autem quieſcere melius eſt.

COMMENTARIVS.

Video magnum numerum medicorum noſtri temporis, improbè ſtuare huius Aphoriſm. ſententiam,& longè aliter, quàm par eſt intelligere Hippocrat.mentem : putant enim hac ratione conuenire omnibus morbis,qui aut febres ſunt, aut febres adiunctas habent : prima aut ſecunda die ventrem purgare,ea,quàm ipſi appellant minoratiuam purgationem : demen tes excrementa primarum venarum, quæ vocant materias communes : atque deinde natura minorata materia reddatur potentior ſupra reſiduum. Quod Galen.his verbis dixiſſe videtur. Vt igitur coctiones citius eueniant, melius eſt circa principia vacuare, quo minorem iam factam materiam facilius poſſit natura concoquere. Verùm in his omnibus quammaximè errant, vti Commentario vigeſimoptimo ſectio. t. probauimus. In præſenti namque Aphoriſm. Hippocrat. duo docet, primum eſt in principiis morborum magis remediis vtendum eſſe, vbi aliquid mouendum v ideatur : ſecundum in vigoribus ab huiuſmodi remediis eſſe abſtinendum. Principium morbi ab aliis coctione & cruditate diſtinguitur:nã principium eſt cùm crudus eſt morbus, augmentum, cùm coctionis notæ apparere incipiunt, ſed nondum integrè ſe oſtendunt, vigor cùm integrè coctus eſt humor, faciens morbum, declinatio, morbi & humoris diminutio eſt. Mouemus autem ſanguinis miſſione, aut purgatione, quæ magna remedia à Galeno in Commentario huius Aphoriſm. appellantur, ſanguinis miſſio, vel incipiente morbo, ſi conueniat temporis ratione non denegabitur, præterquam quòd medici, quorum meminimus ante ipſam, minoratiuam ſuam purgationem exercent. De purgatione verò dicemus Hippocrat. voluiſſe ipſam in principio eſſe exercendam : ſi quid mouendum videtur, ac ſi dixiſſet, ſi quid turget, tantùm enim ea mouenda videntur in principiis quæ turgent, ex Aphoriſm.2 1.ſect.1. Cùm verò morbus viget, quieſcere melius eſt, & ab his abſtinere purgationibus, & eas differre in declinationem, & ſummi vigoris finem expectantes an natura aliquam faciat indicationem quam ſi imperfectam videmus,ipſam arte perficimus.In vigore namque natura coctioni maximè vacat, & quandoque vacuationi, & eo tempore animalis facultas valde languet. In vniuerſum autem Aphoriſ. ſequenti, rationem huius adiungit, quoniam circa principia & fines ſunt omnia imbecillima,circa vigores fortiſſima & cùm morbus fortior eſt,à remediis magnis abſtinere erit fatius. Hic Aphoriſm. de ſalubribus morbis intelligendus eſt : qui enim lethales ſunt, curati non debent, ſed ſolis præſagiis relinqui,ſiquidem morituris non oportet adhibere manus, vbi omnino conſtet id arte prædicendi : vt enim Galen. 1 1.Method.inquit : In his,quorum ſalus omnino deſperata eſt,imprudentis conſilij fuerit, apud vulgus infamare præſidia, quæ multis fuere ſaluti.

Minoratiua purgatio.

Principium morbi.

APHORISM. XXX.

Circa initia autem & fines omnia imbecillima, circa vigores verò fortiſſima.

COMMENTARIVS.

Rationem reddit præcedentis Aphoriſmi, ea eſt quare circa initia mouendum, & circa vigores quieſcendum, quoniam morbi omnes incipientes, & declinantes ſunt minores, vigentes, maiores ac maximi. Quod ex propriis morborum accidentibus licet cognoſcere, quæ in ſummis vigoribus maxima ſunt, nempe vigiliæ, dolores, ſitis, febrium acceſſiones, niſi morbus ſit ex bis,qui ante id diminuras aliquas fecerit vacuationes, & imperfectas criſes : illi enim coctionem aſſequuti ſunt minores, quos etiam in ſummis vigoribus purgare non eſſet à ratione alienum. Voco modò ſummum vigorem, coctionis completæ primum tempus, & non adſit ſumma morbi magnitudo. Præterea quoniam cùm natura quammaximè vacat coctioni malorum humorum, melius eſt abſtinere à purgationibus, quæ ipſam diſtrahere ab opere debent. Opprimi tamen à multitudine, eraſſitudine, lentore, & frigiditate cauſæ, commune quoddam accidens eſt ferè omnibus morbis incipientibus, quod non oſtendit morbi magnitudinem. De qua libro ſecundo de different. febr. in Commentariis noſtris multa docuimus, ab aliis non ſatis perſpecta.

Summus uigor.

APHORISM. XXXI.

Ex languore cibum probè capienti, nihil proficere corpus, prauum.

COMMENTARIVS.

De his qui à morbo conualeſcunt eſt Aphoriſmus præſens, vti & octauus huius ſectionis malum eſſe docens, ſi conualeſcens cibum probè capiat,id eſt, cum appetitu & abundè, nec tamen corpus augeatur, quod ἐπιδιδόναι, id eſt, proficere dixit. Malum autem quod ſit, modo non appoſuit, explicat autem id Aphoriſmo octauo vnum duorum ſignificare dicens, aut quod conualeſcens plurimo cibo vtitur, quod natura ſuperare non valet, demendámque eſſe quantitatem:aut ſi cibum ſupra modum non accipit prauum aliquem ſuccum in corpore fuiſſe reliquum, atque eius cauſa egere vacuatione. Ex languore autem diximus, quoniam Græcè habetur, ἐξ ἀῤῥωστίης. Ægrotos autem Græci appellant, autore Galen. libro ſecundo Method. meden. νοσοῦντας, id eſt ægrotantes, & ἀῤῥώστους, id eſt, languentes, & ἀσθενοῦντας, id eſt, minimè valentes, & κάμνοντας, id eſt laborantes, ἀῤῥωστία igitur languor eſt, aut morbus.

APHORISM. XXXII.

Vt in plurimum omnes qui malè ſe habent per initia bene cibum capientes, & nihil proficientes, verſus finem rurſus cibos auerſantur. Qui verò per initia cibos validè auerſantur, poſtea bene cibos capientes, melius euadunt.

COMMENTARIVS.

IN præſenti Aphoriſm. quemadmodum in præcedenti, & in octauo huius ſect. de conualeſcentibus loquitur, quandoquidem participium ἐπιδιδόντες, id eſt, proficientes, de ſolis his, qui cõualeſcunt, dici ſolet ab Hippocrat. & aliis Græcis, vt Galenus teſtatur in commentario. Quando igitur hi probè cibos appetunt & accipiunt, non tamen proficiunt, ſed malè ſe habent, iudicium eſt firmam eſſe facultatem ventriculi, qua cibos appetunt, cæterùm in corpore poſt morbum remanſiſſe prauum aliquem ſuccum, qui aduenientes corrumpit humores : vnde fiet vt proceſſu temporis magna copia

Proficientes.

aceruata, facultas etiam appetens vires committat, & ventriculus cibos auersetur. Id verò vt in plurimum ita fieri constat; quoniam nonnunquam secus accidit, constante enim adhuc concoctrice, quod ex morbo fuit reliquum, & si quid aliud interim fuit additum, superabit, & à valida expultrice expelletur, firmá manente appetente cibos facultate. Qui verò à principio conualescentiæ cibos non appetunt, aut eosdem valide auersantur, non ingurgitant aliquid supra vires: totum igitur cibum assumptum superant, & coquunt, atque interdum natura roborarot, quæ coquere valebit eum succum, qui erat inappetentiæ causa, quo superato rursus appetent conualescentes cibos, & melius euadent quàm priores.

APHORISM. XXXIII.

In omni morbo mentem firmam esse, & bene se habere ad ea quæ offeruntur, bonum: contrarium verò, malum.

COMMENTARIVS.

AD partem artis prognosticam pertinet præsens sententia, bonum in morbis omnibus docens prænoscere ex mentis firmitate: si enim hæc firma est, ac constans, robur cerebri significat, & animalis facultatis, quod in omnibus morbis bonum est indicium, vti & bene se habere ad cibos, qui offeruntur, significat firmam esse facultatem naturalem ventriculi & venarum. Non quidem: quoniam facultas quæ cibos appetit est naturalis: est enim animalis sequens tristem sensum in ore ventriculi. Sed quoniam dum hæc probè cibos appetit, quod est bene se habere ad ea quæ offeruntur, bona coctio fit, & coctorum distributio, & suctio membrorum à iecore & ventre. Quòd autem de cibis loquatur, cùm dixit, ad ea quæ offeruntur, constat ex Galen. Comment. tum etiam quoniam bene se habere ad ea quæ offeruntur, significat robur naturalis facultatis: bene autem accipere medicamenta, vti sitopos, & pharmaca, ad nullam naturalem facultatem attinet. Adde quod dixit Hippocrat. Contrarium verò, malum, non appetere tamen medicamenta, qua ratione est malum, id dicant. Videmus enim ægros eò magis odio habere medicamenta, quò magis sanitati accedunt. Meminit autem horum duorum signorum, quoniam hæc in omnibus morbis bona sunt, & eorum contraria mala, simpliciter autem bonum & malom dixit, & sine additione, valde, aut valde iam, & sine superlatiuo, vt solet: quoniam hæc signorum vires ostendunt, quotum medicum perpendere decet, numerum & dignitatem antequam quidpiam de salote aut morte prædicat: vnum namque signum bonum sæpissimè plurima signa mala vincit, falsum aotem est maiorem malitiam babere signa mala, quàm contraria bonitatem, quod affirmat is qui in huius operis commentariis valde dissentit à Galen. sententiis, & ab his quæ à nobis viua voce docentibus hausit in schola, quem frequenter admonuimus veritatis & bonæ doctrinæ in libro de arte medendi, & in præcedentibus commentariis: non tatò etiam id faciemus in sequentibus. Bonam siquidem respirationem dixit Hippocrat. valde magnam vim habere ad salutem in omni morbo acuto, qui cum febre sit, & quadraginta diebus iudicetur, nec tamen dixit, optimam: nam hæc cum acuto morbo & febre nunquam aderit. At dicat dogmaris assertor, cuius nomen subticere visum est mihi, An mala respiratio habeat valde magnam vim ad mortem in prædictis morbis? Non quidem: nam in morbo laterali difficilè spirare nihil aliud à morbo significat, & cùm iudicatio imminet, mala respiratio signis coctionis præcedentibus salutem nunciat non longè futuram, iudicatione interueniente. Præterea, vt libro de vrinis in præfatione probanimus, cum optima vrina nullus moritur, sed cum pessima vrina multi liberantur. Præterea constare ac firmam esse mentem, booum est, delirare etiam malum, & non pessimum, neque valde malum: nam & id dixisset, vt solet Hippocrat. Cæterùm ob solos vapores in caput ascendentes delirant ægri, quod nihilo maiorem habet malitiam, quàm mente constare, bonitatem. Præterea in febre biliosa siti vacare maiorem bonitatem ostendit, quàm sitire, malitiam.

> Fa. cibos appetens non est naturalis.

> Signorū malorum malitia.

APHORISM. XXXIV.

In morbis minus periclitantur, quibus natura & habitus, & ætatis, & regionis morbus fuerit magis familiaris, quàm quibus secundum nihil horum fuerit familiaris.

COMMENTARIVS.

MInus periculum imminere à morbis similibus, quàm à dissimilibus prædicere docet in præsentiarum. Similes autem morbos dicimus cognatos, proportiunales & familiares, similes verò esse decet naturæ, hæc est naturalis temperatura, aut habitui, est autem babitus moles corporis crassitudo & macilentia. Aut ætati, aut regioni: continet autem regio aëris temperiem, cæli statum, & anni tempus. Cùm verò alicui borum, aot omnibus morbus est familiaris, & similis, minus est periculosus, quàm vbi nulli horū fuerit similis. Exemplum est, febris tertiana, quæ si æstate fiat, in iuuene macilento, & temperatura calido, minus mala erit, quàm si hyeme, aut seni, aut crasso homini, & piruitoso eueniret: Tota ratio ad causæ magnitudinem refertur, deinde ad id, quod maior causa effecit. Maior etenim causa est, quæ potuit tertianam in sene, & hyeme generare, quàm quæ æstate, & in iuuene, & reliquis. Causæ igitur ratione maius ab illa quàm ab hac tertiana febre periculum imminet. Maius item ab eo, quod factum relinquit causa, siquidem distemperies, quæ frigidum corpus febrire cogit, maior est ea, quæ calidum, & quæ hyeme maior, quàm quæ æstate: nam æstate calor non multus supra temperamentum proprium, adiutus calore ambientis læsionem manifestam faciet in actionibus, secus in hyeme. Neque obstat quòd morbi calidi hyeme facilius curentur: nam aliud est facilius curari, aliud periculosum esse: etsi enim hyeme tertiana facilius curetur, quàm æstate, id intelligendum est, vbi pares fuerint causæ facientes, verùm causa faciens æstate tertianam est minor, & ea ratione facilius curatur, quàm quæ hyeme fit à maiori causa: quamuis si febris tertiana æstate fieret, facilius curaretur hyeme, aut frigida constitutione aëris, quàm æstate, difficilius tamen ea curaretur hyeme, quæ hyeme facta foret: Neque etiam obest quòd raucedines, & grauedines in valde senibus non maturantur, autore Hippocrat. Aphorism. 40. sequenti, qui de valde senibus loquitur, quibus nulli alij conferri debēt ob virium languorem, præter id quod non dixit Hippocrat. raucedines, & grauedines, quæ senibus sunt familiares esse magis periculosas, sed non perduci ad coctionem, idque citra periculum. Neque etiam obstat quod libro primo de mor. popu. dixit, maximè mori eos, quorum natura vergebat ad phtisim: illis enim familiaris erat morbus, quia natura eorum vergebat in eum morbum. Vbi verùm naturam dixit corporis constitutionē, & compositionem, hic tamen naturæ dicit esse familiares morbos, qui sunt similes naturali

> Morbus similis.

> Morbi similes minus periculosi.

rali temperaturæ. Hanc sententiam citauit Galen. in Comment. ex libro primo de morb. popu. quamuis ea non ita scripta sit: citat etenim eam non vt scripta est, sed vt scribi deberet, vt docet in Comment. eius loci. Sed dices, nonne sicca conuulsio magis periculosa est, quàm humida, & neruus est natura siccus, & propterea sicca conuulsio est eis familiaris? Bene quidem, cæterùm non conuenit diuersos morbos vni naturæ, aut temperaturæ conferre, quandoquidem neque ipsi parem habent malitiam, neque per periculum minantur, sed sicca conuulsio semper maius, quàm humida: decet autem conferre vnum morbum diuersis ac contrariis naturis, vt Galen. in Comment. facit, ac ita veram & perpetuam inuenies Aphorismi sententiam: conuulsio etenim sicca magis mala est neruis humidioribus quam siccioribus. Qua de re honestissimis verbis admonuimus lectores libro tertio Prognostic. in annotationibus in trigesimumsextum Gale. Commentarium, vt deinde hac collationis forma vterentur. Ille verò, cuius antè meminimus, veritate conuictus admisit expositionem, non potuit tamen seipsum continere, quominus præceptori foret contumeliosus.

APHORISM. XXXV.

In omnibus morbis partes circum vmbilicum, & imum ventrem crassitudinem habere melius est: valde tamen tenues, & contabefactus, malum: periculosum verò ad infernas purgationes, quod tale est.

COMMENTARIVS.

Venter. Totus venter, qui abdomine definitur auctore Galen. in Commenr. in tres partes diuisus est, in hypochondrium, quæ pars infra costas est, & ensiformem cartilaginem à latere in latus, vt libr. Prognostici primi in expositione vigesimatertia ostendimus, & in partes quæ sunt circum vmbilicum, & hypochondrium, siue imum ventrem, Græci ἦτρον dicunt, pars ab vmbilico vsque ad pubem. Meminit verò Hippocra. partium circum vmbilicum, & imum ventrem, quamuis & de hypochondrio idem dici possit, & fortè in partibus circum vmbilicum comprehendit ipsum hypochondrium: laudat autem eas partes, vbi crassitudinem fuerint nactæ, siquidem dum tales fuerint, coctiones in ventre & iecore probè perficientur, adiuto ab ipsis ventriculo & iecore ad chyli & sanguinis cõfectionem. Melius igitur erit ita se habere, quàm extenuari vtcunque. Valde tamen extenuari, ac contabescere malum esse dicit, ob contrarias causas, imbecillæ siquidem fient in ventre naturales actiones, ob caloris defectum. Estque hæc dispositio ad inferiores purgationes periculosa: nam ad eas opus est vti animali facultate, quæ in musculis ventris suum munus exercet compressione. Non meminit autem purgationum quæ fiunt per superiora, quoniam ex eius sententia notissimum euadit: nam si ad inferiores purgationes periculosus est venter extenuatus & tabefactus, in quibus minus laborat, quàm in vomitionibus, multo erit ad vomitiones deterior. Id itaque vt manifestum Hippocrat. prætermisisse testatur Galen. Ille verò qui Galen. placita ferre nequit, nedum mea neminem qui sua scripta, intelligat, Galen. sententiam probaturum, dicit, is verò neminem fortè vidit vomentem: nam ita facilè intellexisset, quanto maiori labore musculi ventris vomitum, quàm deiectionem exercent. Similem huic sententiam scripsit Hippocrat. Prognostico. 19. libri 2. dicens: Decet autem in omni morbo ventrem flaccidum ac bonæ molis esse: quod enim loco dixit, παχὺς ἦχειν, id est crassitudinem habere, illic dixerat decere ventrem esse, εὔογκον, id est, bonæ molis, quod est crassos esse musculos ventris.

Partes circũ vmbilicum crassitudinem habere.

APHORISM. XXXVI.

Qui sana habent corpora per medicamenta purgari, citò exoluuntur, & qui prauo vtuntur cibo.

COMMENTARIVS.

Admonet Hippocrat. abstinendum esse à purgantibus medicamentis, quæ humores a proprietate ducunt, quorum etiam erat vsus apud sui temporis medicos. Id verò in sanis corporibus & in his qui prauo cibo vtuntur, adiiciens causam, quoniam per purgationes prædicta corpora citò exoluuntur. Sana etenim corpora, & quæ nullo modo sunt neutra, nulla egent purgatione: ea enim neque membrum aliquod ægrum habent, neque parata sunt iamiam ægrotare, neque futuro tempore: quapropter neque succos prauos congesserunt, vt opus habeant purgatione præuisiua, qua vbi vtantur, bonos succos euacuari, & carnes ipsas liquescere necessum erit, ac perinde dissolui vires. Loquitur autem de sanis, etiam si non sint admodum sani: nam sani qui non admodum tales sunt, non egent euacuatione per purgantia medicamenta, quibus satisfaciet ad excrementorum vacuationem exercitatio. Qui verò prauo vtuntur cibo, non sanè qui nunc primùm ipso vescuntur, sed qui diu antè, & etiam modò ex arbitrio, aut inopia cogente prauis cibis vtebantur, atque adhuc vtuntur medicamento purgati celeriter exoluuntur: vti enim cibo aliquo dicuntur, qui illi cibo assueuerunt: præterito namque tempore prauos cibos congesserunt, & paucum bonum sanguinem, & ea de causa vires habent languidas, & quæ purgationem non ferent, quin exoluantur. Prætereà qui cum virium languore abundantiam habet prauorum soccorum, leui eget purgatione, ac repetita, & interim bono cibo ad refectionem & epicrasim, vt prima sectione Comment. decimosexto Galen. docuit: quòd si prauo adhuc cibo vtantur, minimè reficientur, dissoluentur autem citò. At verò nulla ratione dici posset cibus, quo quis vtitur (vt quidam dixit) de cacochimia, qua nemo vnquam vsus est, sed de externo cibo, qui hanc quoque generare valet. Sana igitur corpora purganda non sunt, & quæ prauis vtuntur cibis, per epicrasim curanda, & prauo cibo in meliorem mutato: nam si prauo adhuc vtantur, exoluentur purgatione.

Sana corpora purgari non debent.

Cibo vti.

APHORISM. XXXVII.

Qui bene se habent corpore, purgationes molestè ferunt.

COMMENTARIVS.

Qui bene se habent corpore, sani sunt, de quibus etiam scriptus est præcedens Aphorism. teste Galen. in Comment. verùm vnum tantummodo malum atque id magnum eis euenire scripsit in præcedenti, nempe exolutionem, vbi purgentur, modo generaliter molestum esse dicit, si sana, aut bene valentia corpora purgentur medicamentis, vno verbo, multa praua symptomata colligens, fastidium, inquietationem, ventriculi lancinationem, vertiginem & deinde exolutionem sanguine atque carne liquatis. Quod fit vbi medicamentum humorem, quem similitudine substantiæ trahere solet, non inuenerit.

APHORISM. XXXVIII.

Paulò deterior potus & cibus, suauior tamen melioribus quidem, sed minus suauibus, magis est eligendus.

COMMENTARIVS.

Quamplorima concedere debet medicus in gratiam ægrotantium, quorum Hippocra. lib. sexto

Gratia ægrotantibus.

sexto de morb.popu.par.4.meminit, dicens: Gratiæ ægrotantibus, vt mundè conficiantur tum potus, tum cibus, & quæcunque viderit, mollia sint quæcunque tangat, aliæ non valde lædant, vel facilè emendentur, vt frigida, vbi ea opus sit. Modo verò in gratiam ægrorum eisdem cócedere docet cibos, & potus paulò deteriores eis, qui sibi conueniunt ea arte, vbi fuerint ipsis ægris suauiores reliquis, eósque eligendos magis dicit, melioribus sed minus suauibus. Duabus rationibus id conuenire notum est, quoniam aliquid est permittendum in ægrorum gratiam, cùm id non fuerit moltò, sed paulò deterius, vt inquit Hippocrat. ægri enim quos gratos habemus, magis confidunt, & propensius patent. Tum etiam quoniam quod paulò deterius est, id à ventriculo cùm suauius fuerit, magis amplexatur, & deinde cognitur melius. Præterea cibi, quos appetimus magis, quíque sunt nobis magis familiares, minus à nostra substantia dissident, & facilius symbola in nostram naturam transeunt, quàm dissymbola: quæ igitur suauia, consueta, grata, & amica nobis sunt, & si paulò deteriora fuerint, magis sunt eligenda, quàm meliora minus suauia, minus amica, & minus consueta: nam hæc meliùs commutata, meliora redduntur. De suauibus tantùm loquutus est Hippocrat. Scimus autem insuania alimenta, quamuis boni succi, nauseam, & fluctuationes in ventre facere, vt Galen. in Comm. docet, cuius verba hic appunemus, quoniam Græci codices mendosi sunt, & solius aduerbij ἐν, id est, igitur, transpositione corrigútur: sic itaque legendi sunt, ἀποχωρεῖν δ' ἀπὸ τῶν ἀηδῶν, ἐν οἷς ναυτίαι ἐπιφέρει, ἢ πνευμάτωσις, ἢ κλυδῶνας, ὅπερ ἐπὶ τῶν σιτίων ᾗ εὐχύμων ἐστὶ γίνεσθαι. ὅταν ἐν ἡ μικρῷ χεῖρον, ἐπὶ τῶν ἡδίων λαμβανόμενον ὁ μόνον οὐκ ἔτι χεῖρον, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ βέλτιον γίνεται. Quod est recedere autem ab insuauibus, vnde & nauseæ fiunt, & flatus, & fluctuationes, quod & plurimis buni succi cibis accidit. Quando igitur paulò peior fuerit, in his, qui cum suauitate sumuntur, non modò non peior, verùm quandoque melior fit.

Alimēta insuauia.

APHORISM. XXXIX.

Seniores iuuenibus magna ex parte ægrotant minus. Quicunque autem morbi diutini eis eueniunt, magna ex parte eisdem commoriuntur.

COMMENTARIVS.

Longè aliter sensisse videtur Hippocr. de senum & iuuenem ægrotatione, hic & lib. de victus ratione, vbi ita scriptum reliquit. Ea ætatibus pueri sanissimi, secundo iuuenes; morbosissimi qui maximè senes, & eis proximi. Cæterùm nulla re dissentiunt hæ sententiæ: nam aliud est quempiam paratum esse ægrotare, aliud actu ægrotare: senes namque magis iuuenibus sunt ægrotare parati: de qua ægrotandi ratione & præparatione loquutus est libro de vict. ratione: si quidem senes minus valentem habent calorem, minus natura, & frigida sua temperatura possunt cibos superare, & causis morbos inducentibus obsistere: iuuenes autem actu frequentius ægrotant: & de hac ægrotandi ratione modò loquitur: iuuenes enim quamuis validi sint, plurimos errores committentes in victu, imprudentes frequentius ægrotant: vt enim tertia sectione sequenti, Comment. 29. Galen. scribit iuuenibus plurimæ accidunt ægritudines, non ob imbecillitatem, sed ob incontinentiam: quoniam vulnerantur, franguntur, saliunt, clamant vehementius, refrigerantur, humi cubant & replentur. Id verò magna ex parte intelligendum est, quoniam iuuenes ob malam viuendi rationem frequentius ægrotant, senes ob prudentiam modicè viuentes, rarius, cùm verò non omnes ibidem faciant, sed quidam senes sint incontinentes, ebrij, & luxuriosi, hi frequentius ægrotabunt iouenibus: habent enim internam & externam ægrotandi causam: iuuenes tamen, vbi incontinentes fuerint, externam tantùm. Sed dicit aliquis, Hippocr. sententiam non esse ad victum referendam, vt voloit Gale. si enim ita foret non tantùm senes, sed quicunque alterius ætatis, meliori victu vtentes minus ægrotabunt, neque senes omnes melioti vtuntur victu: neque multum interesset admonere eos salubrius degere, si meliori victu vtantur. Cùm autem iuuenes bile multa ac sanguine abundent, in acutos morbos crebro incidunt, crebro quoque ab eis liberantur: senes verò cùm frigidiores sunt, acutis morbis non deprehenduntur calidorum succorum copia diminuta: & si in acutos morbos inciderint, non solent ab eis liberari. Hac igitur ratione (inquit ille) præstat senectus iuuentuti, quod in mulieribus experimur, quæ cùm toto iuuentutis tempore multis vexarétur morbis, & crebro mensibus ob senectutem cessantibus, cessare solent. Ego sanè non video quibus rationibus conuictus quispiam vel modicè eruditus, hanc expositionem acceptet. Gal. verò autoritatem, & præclaram, quam retulimus ipsius interpretationem, deserat. Cum enim huius nouæ expositionis autor dicit, sententiam Hipp. non esse ad victum referendam: quoniam quicunque alij bono victu vtentes, minus ægrotarent, quid ad remiestne falsa sententia de senibus, quoniam de aliis vera esse potest? Præterea de senibus illud docuit, quoniam de his non ita credi posset, minus iuuenibus ægrotare. Rursus quamnis alij à senibus moderatè viuere possint, senes tamen ferè omnes modicè viuunt, non alij, cùm autem dixit non omnes vti meliori victu, verú est, atque ob id dixit Hipp. magna ex parte. Interest autem non parum, nos admonere eius quod videtur à ratione alienum, non tamen à veritate. Neque intelligi debet sententia de acutis morbis: nam vt ipse dixit, senes non incidunt in acutos morbos, & si inciderint, non euadunt ab eis, quapropter non opus fuisset magna ex parte dixisse eos minus acutis morbis corripi: nam hoc perpetuum est, & in omnibus senibus ita euenit, vt minus quàm iuuenes acutis morbis corripiantur: atque id est, quod non foret Hipp. dignum admonere, senes minus capi ab acutis morbis, quàm iuuenes. Sed tamen inre dixit seniores iuuenibus minus ægrotare, vbi senes ad morbos senum, & iuuenes ad iuuenum morbos cóferantur. Præterea vbi iuuenis moderata victus ratione vtatur, atque etiam senex nemini dubium iuuenem minus frequenter ægrotaturum acutis morbis, quàm senex longis, alias non foret inneni sanitas melior, nec foret verum temperata corpora magis obsistere causis morbum inducentibus. Quod verò de fœminis dicit, est falsum, quamuis aliquando id eueniste sit visum: nam quæ purgantur saniores sunt, quàm quæ non habent connatam aliquam viam expurgationis, & fœminæ, inquit Hippo. non laborant podagra, nisi ob defectum mensium, sic & asthmate, & capitis ingentissimis doloribus easdem laborare conspicimus. Addit Hippocra. Senes per morbos diutinos qui eis eueniunt commori, quod est non liberari ab ipsis, ratio est, quoniam morbi diutini à crassis pendent humoribus, hi verò magna ex parte manent incocti, & ipsis manentibus morbus ad mortem vsque seruatur. Quoniam tamen nonnunquam à medico & natura & tempore adiuti liberantur, id magna ex parte fieri dixit.

Falsa opi. refutatio.

APHO

APHORISM. XL.

Raucedines & grauedines in valde senibus, non maturescunt.

COMMENTARIVS.

Raucedines & grauedines.

CVm in præcedenti Aphor. dixisset per diutinos morbos commori senes, in præsenti exemplum apponit, & causam reddit: Raucedines & grauedines, dicens, in valde senibus non maturescere. Quod de his duobus morbis dixit, de omnibus longis morbis intelligi debet, nempe absthmate, podagra, gibbositate, repanditate, & diuaricatione. Causa autem quare his commoriuntur est, quoniam non maturescunt: morbi autem à materia pendentes non finiuntur ante maturitatem. Raucedo Græcis βράγχος dicitur, humore à capite in guttur, & asperam pulmonis arteriam delapso: grauedo Græcis κόρυζα, id est delapsus humorum à capite in nares: vbi verò in os, & palatum defertur, κατάῤῥους, id est, distillatio dicetur, harum vocum expositionem lib. 3. Prog. 49. expositione tradidimus, & auctorum diuersas sententias explanamus latè, contra quàm Fuchsius in præsenti Commentario.

APHORISM. XLI.

Qui sæpè ac validè exoluuntur, absque manifesta occasione, repentè moriuntur.

COMMENTARIVS.

Exolui sæpe.

AD partem artis prognosticam attinet hæc sententia. Mortem siquidem repentè venturam prædicit, si quis exoluatur, sæpe validè, & absque manifesta occasione: vbi enim aliquod horum defuerit, non necessum erit mortẽ sequi. Quod tamen de causa manifesta dixit, inde constat, quòd causæ manifestæ plurimæ possunt animi dissolutionem afferere, quas tollere nõ erit admodum difficilè, ipsis autem sublatis æger liberabitur: incidunt enim nonnulli in animi deliquium, ob balnei calorem, aut vaporem, aut ob inediam, aut iram, aut vehementem motum corporis, aut animi, & fœminæ ob vteri strangulationem, à qua etiam nonnullæ citò liberantur. Exolui autem idem est, quod animi deliquium pati: nam autore Galen. lib. 1. de arte cur. ad Glauc. cap. de febribus cum accidentibus: consueuere medici de eadem re hæc duo nomina dicere, ἔκλυσις, & λειποθυμία, id est, exolutio, & lipothymia, siue animi deliquium. Cæterùm animi deliquium, non est cordis passio, vt quidam existimant: syncope enim ad cor, & vitalem facultatem pertinet, animi deliquium verò ad animalem: Gal. enim lib. de sang. missione, vbi sanguinem mittere docet ad deliquium animi, manum pulsui admouere, & pulsum diminutionibus animum aduertere, præcipit: non igitur deest pulsus in animi deliquio, sed animo deficiente, id est animali facultate, vitales vires constare docet, & Aphorism. 22. Hipp. præcipit euacuationes ad animi deliquium, si vires possint id ferre: cùm igitur animo linquunt, adhuc constant vires, nempe vitales, quia animalis deficit. Quod Gal. in comm. explicuit, de his exoluuntur, dicens: ὅτι δὲ ἀῤῥωστίαν τῆς ψυχῆς δυνάμεως τοῦτο πάσχουσιν. Hoc est, ob imbecillitatem animalis facultatis, hoc patiuntur, & addit. Sicut & ille, cui dum exolueretur cor fortiter palpitabat, derepentè mortuus est, non aliter, quàm illi, qui acutissimas cardiacas syncopas patiuntur. Hinc constat Fuchsium inutiliter emendasse codicem Græcum, & malè pro animali facultate legisse vitalem, quoniam non pertinet ad eam lipothymia: verùm vbi quis repentè, ac validè absque manifesta causa, animo linquat, non longè abest periculum incidendi in defectum vitalis facultatis, & mortem subitam, præsertim superueniente syncope, quod fieri aliquando vidimus: syncopem verò ex sudore cognosces: qui enim in ipsam incidunt sudant, non tamen deliquium animi patiuntur. Præterea in syncope palpitatio, & saltus cordis frequenter accedunt, & pulsus, summus languor, & inæqualitas, sine quibus sæpe etiam videmus deliquia animi. Diximus absque manifesta occasione: Græcè enim habetur ἄνευ φανερῆς προφάσιος. Vtitur autem pleonasmo, nam πρόφασις manifestam causam significat, apud Hippocr. Gal. enim lib. 2. Progn. comment. 46. inquit, προφάσεις οὕτως ὀνομάζειν, ὁ Ἱπποκράτης τὰς φανερὰς αἰτίας, quod est, προφάσεις consueuit Hippoc. nominare manifestas causas.

Discrimen inter syncopem & lypothymiam.

Fuchsius notatur.

APHORISM. XLII.

Soluere apoplexiam fortem quidem impossibile est: debilem verò, non facilè.

COMMENTARIVS.

Apoplexia periculosa est.

FIeri nequit, quin apoplexia morbus sit maximè periculosus, per eam enim, autore Galen. in Commentario, aut cerebrum patitur dispositionem inflammationi similem, aut eius ventres multa implentur pituita, & lib. 3. De lo. pa. cap. 7. de melancholia, mania, resolutione & aliis loquens, inquit: In omnibus his affectibus, in quorum numero apoplexia quoque continetur, periculi magnitudinem ex respirationis nocumento coniicere oportet. Hac ratione magnam aliquam apoplexiam, siue fortem intelligemus, vbi respiratio fuerit admodum difficilis inæqualis, & stertorosa quòd si fiat non admodum difficilis, & aliquem seruet ordinem, erit debilis, in medio harum sunt multæ differentiæ, maioris, & minoris ratione dissidentes. Magna non curatur, quoniam ob respirationis interceptionem cordis calor suffocatur, antequam humor crassus, aut viscidus, qui ventres cerebri affatim implet, autore Gal. loco citato, excutiatur: leuis curari, quamuis difficilè potest. Ex mediis illæ, quæ magis accedunt ad fortem, non curantur, aliæ cum magna difficultate, & rarò. Qua tamen ratione curari debeat, lib. 3. de arte med. docuimus.

Magna apopl. quare non curantur.

APHORISM. XLIII.

Eorum qui strangulantur, ac moriuntur, nondum tamen mortui sunt, non conferuntur, quibus spuma fuerit circa os.

COMMENTARIVS.

PErtinet hic Aphorism. ad prædicendi artem, ac docet non referri ad vitam eos, qui cum fuerint strangulati, siue laqueo suspensi, ac demortui, nondum tamen mortui, spumam ore miserint. Spuma duas habet generationis causas, vt Galen. docet in comment. huius Aphorism. & lib. 2. Prognost. comment. 47. vehementem motum, & feruentem calorem: materia verò est flatus humori commixtus, in multas ac paruas bullas dispersus. Eorum qui strangulantur laqueo suspensi, quidam soluto laqueo celerrimè manent superstites, & parum læsi, quidam tardiùs soluti, manent mortui, & iam morientes, quos appellat Hippocrat. vti & alij, κατηκωλυμένους. De his qui moriuntur, nondum tamen mortui sunt, docet spumam considerare, ac prædicere si spumam ore mittunt, liberari non posse, quod est, non referri ad vitam: efferri enim dicuntur mortui ad sepulturam, ἀναφέρειν verò est referri, qui à tumulo, aut morte ad vitam referuntur, aut reducuntur. Ratio tamen quare qui spumam mittunt, non referuntur, aut rarò (sic enim intelligenda est sententia) est, quoniam rarò visum est, vt qui ad id mali peruenit præ nimio calore pulmonis, & cordis, & vehementi accedente pulmonis ac thoracis agitatione, spumam mittens, sub-

Spumæ causa.

stantia & natiua pulmonis humiditate, liquatis & partim in flatum versis, liberetur.

APHORISM. XLIV.

Crassi admodum à natura, breuioris vitæ sunt quàm graciles.

COMMENTARIVS.

DE gracilibus & obesis loqués Hipp. gracillum habitom ad viuendum meliorem esse dicit, quàm crassorum admodum, natura. Decet autem crassos, siue obesos ad corpus moderatum conferre, quod Gal. in Comment. appellat εὔσαρκον, id est, modicæ carnis, aut vti Cels. lib. 2. cap. 1. quadratom. Noo est autem bene carnosom appellandum, quoniam vt Grammatici dicunt, nomioa in osus significant abundantiam. Bene carnosi igitur dicentur, qui carne abundant. Ad moderatos itaque facta collatione melius, inquit, est ad gracilitatem, quàm ad crassitudinem labi, pari iotellecto in ambobus excessu, aliàs nihil referret dicere, admodum crassorum habitum magis malum esse, quàm gracilium, non admodum. Causam Galen. in comment. ad sanguinis & spiritus copiam refert: crassi enim admodum angustas habent venas, & arterias, si tales à natura & prima ipsa generatione fuerint, ac petinde calorem, sanguinem, & spiritum paucum in ipsis continebuot. Cùm verò ab his vita seruetur, breuis erunt vitæ crassi admodum à natura. Qui vero crassi, victu & quiete, facti sunt, non item paoci sanguinis, & angostorum meatuum erunt. Graciles præterea à natura amplas habent venas, & arterias, multum sanguinē, copiosum spirituum, & natiuum calorem, à quibus diutius vita seruantur.

Graciles natura.

APHORISM. XLV.

Eorum qui morbo comitiali laborant pueri, mutatione potissimum ætatis, regionis, & victus liberantur.

COMMENTARIVS.

Comitiali laborantes.

DE pueris morbo comitiali laborantibus præsens sententia docet salutis spem sitam habere in mutatione potissimùm ætatis, regionis & victus. Galen. sectio. 5. Comment. 7. legit etiam, locorum. Laborant sanè comitiali morbo frequenter pueri: hi sunt aote 14. annum, ob temperaturam humidam, & cruditates quas aceruant, ob inordinatum viuendi modum: reliquum igitur est, vt accedentibus his, quæ siccare ipsos possint, sanentur. Explicuit autem Hippoc. ætatem, & hanc potissimùm eos sanare posse dicit, quoniam etsi alia iuuent, ætas eos sanare solet. Quod ex his maximè constat, quæ ab ipso scribuntur. Aphorism. 7. sectionis 5. vbi puetos morbo comitiali laborantes mutationem dicit accipere posse, post 25. annum verò commori, quod si aliæ mutationes, vt regionis, & vitæ possent eos eutare, post 25. annum reciperent mutatiooem. Vidimus auté non paucos pueros mutatione ætatis liberatos, nullum tamen post 25. Regionis quoque mutatio ab humidiori in sicciore valde iuuat. Comprehendit autem regio habitationem, aërem ambientem, & anni tempus: ab omoibus enim his iuuatur, sic & à victus mutatiooe, quam βίον, id est, vitam appellat Hippocr. nam vita est viuendi norma, & vitam mutare, est mutare modum viuendi, quod comprehendit alimenta, potus, exercitationes, & artes. Diximus tamen, pueri, quoniam de pueris loquitor Hippoc. cùm dixit, τοῖσι νέοισι, est autem νέος, hoc loeo puer, non iuuenis, quoniam iuuenes sunt à 25. anno in 35. vt suprà de ætatibus agentes docuimus. At nolli liberaotur post vigesimumquiotum annum à comitiali morbo, ex Aphorism. 7. sect. 5. Quamuis iuuenis, νέος sit appellatus ab Hippocr. Progn. 14. lib. 3. quo loeo idem nos apertè docuimus in nostris expositionibus, & infrà hac eadem vtitur significatione Aphorism. 49.

APHORISMVS XLVI.

Si duo dolores simul fiant, non in eodem loco, vehementior obscurat alterum.

COMMENTARIVS.

QVoties imaginatiua vis animæ in diuersa distrahitur, singula minus bene eognoscit, atque ita phreniticorum respiratio fit magna & ex longis interuallis, vt inquit Hippoc. lib. 1. Progooft. Vehementibus etenim imagiootionibus distracti abundantiam caloris & respirandi necessitatem noo sentiunt, aut tardè: sic & validis imaginationibus detenti, delata ob oculos non videmus. Pariter si quis duos dolores simul patiatur, oou in eadem parte maior obscurat alterum, quoniam maior animam ad se conuertit, hæc dolori maiori vehementius intenta, minus alterum sentit, hoc est, minus sentiet causam, quæ minorem dolorem iofert. Dolor item de causis trahentibus est, quoniam conceitat animalem facultatem, hæc verò ad partem doleutem mittit spiritum & sanguinem, vti auxiliares copias, fiet igitur vt non tantùm quoniam animum distrahit, maior dolor alterum minorem reddat, sed quooiam spiritus est potissimum animæ instrumentum, quod si aliò vertat, minus alio loco mioistrabit sensui. Accedit etiam quòd sanguis impetu missos in partem dolentem, continuitatem partis soluit: si verò in aliam partem distrahatur, minus in alteram confluet, minus disrumpet, ac mioorem dolorem efficiet. His de causis rectè dictum est Hippocr. Si duo dolores simul fiant, non io eadem patte, aut loco, vehementior obscurat alterum: fieri autem nequit quio minor quoque alia ex parte maiorem minuat, quooiam is quo tempore sentitur, animam distrahet. Si tamen in eadem parte lata, veluti brachio, aut crure, aut capite, fiant, vnus alterum non obscurabit, sed potius eundem augebit: non enim aut animam ipsam, aut fluxionem distrahet in alium locum. Nam & nos arte dolorem tibiæ sedare aut minuere volentes, non fricamos tibiam ipsam, neque cucurbitulas eidem apponimus, distraheodi ratione, sed brachia fricamus aut ligamus, aut alteram tibiam. Cùm itaque dixit, ooo in eodem loeo, partes corporis locos appellat, & modò non eandem exquisitè intellexit, quoniam vt Galen. inquit, in comment. nunquam in eodem loco exqoisitè fiunt duo dolores, sed in eodem lato loco, in quo fieri non debent, vt valeat maior minorem obscurare. Sed dices, ponamus partem quampiam secari candenti ferro, eo tempore pars illa simul sentiet continuitatis diuisionem, ac calorem subitò illatum exurentem; quare duo tristes sensos diuersorum obiectorum, & duo dolores simul eandem partem exqoisitè occupabunt. Dicimus veram esse Galeni sententiam, & rationem hanc esse leuissimam: quoties enim duo immutantia sensum adeò validè, vt dolorem inferant, se offerunt eidem parti, vnicus sensos tristis nascitur, non duo. Nam dicas si placet, Siquis ab igne solo secus posito vratur, an sentiat vnicum tantùm dolorem? ita est sanè, verùm duæ distemperantiæ alterant subitò & affatim ipsum, calor & siccitas. Valet autem siccitas dolorem efficere coniuncta calori. Ecce duæ sunt causæ doloris distinctæ specie, vnicus tamé dolor: quoniam igitur & calor candentis ferri alterando, & corpus ferri secando, dolorem inferant, non efficient dolores duo, sed vnicum: aut oportet ibidem tres adesse dolores. Præterea cùm dolor sit tristis sensus causæ subitò mutātis; quamuis duæ

Duos dolor. non in eadem parte patientes quare minorem minus sentiunt ista.

Duo dolores non fiunt in eodem loco exquisitè.

duæ causæ simul moueant, si vnius tantùm potest sensus rationem reddere, vnius quamuis confusæ, erit sensus non duarum, & vnicus erit dolor. Is tamen qui vritur à candenti ferro, qui simul penetret, ignis scindentis tantum sensum habet, qui vrendo scindit. Cùm igitur dolor sensus sit, si sensus vnum tantùm sentit, & vnius tantùm reddit rationem, vnicus erit dolor, non duo, aut tres. Præterea si quis corpora habentia colorem album, & rubeum obscurum commisceat valde, colorem roseum efficiet, quem si visus inspexerit, vnicam efficiet sensationem quamuis causæ sint duæ, & specie differentes. Quapropter etsi duæ causæ dolorum vni parti se offerant, vnica tantùm erit sensatio confusa, atque vnicus dolor. Hinc fiet notum duos colore contrarios mixtos, & duas qualitates contrarias, vbi simul eidem parti admoueantur, quam mouere possint, efficere motiones contrarias, sed sensum vnicum, atque confusum, quo contraria sentiantur.

APHORISM. XLVII.

Circa puris generationem, dolores & febres magis eueniunt, quam ipso confecto.

COMMENTARIVS.

De signis est præsens sententia, & ad partem artis, quæ simiotice dicitur, pertinẽs. Ex signis namque docet agnoscere vigorem, ac declinationem inflammationum: dum enim conficitur pus, hoc est in vigore inflammationis, dolores & febres eueniunt magis, quàm ipso confecto. In generatione inflammationum humor confluit in partem, quam subingreditur à magnis vasis in parua, & ab hia in minutissima, & poros membrorum transiens. Est autem principium totum id tempus: dum verò is humor, qui in tumore continetur, efferuescit, & dilatatur, est tumoris augmentum. Deinde pus conficitur in summo vigore, excesa parte, & carne interposita lacerata, & simul cũ sanguine in pus transeunte. Interim tamen maiores quàm toto alio tempore inflammationis concitantur dolores ob calorem, & diruptionem, & consumptionem carnis musculi, & vapore multo in cor transmisso, febres maiores. Hoc est quod voluit Hippoc. & præterea pure confecto, hæc duo minora reddi, quoniam vapor puris exhalauit, & feruor fuit depressus, & ea ratione febris minor. Dolor autẽ in pondus mutatur, & pro dolore, & morsu succedit partis grauitas, hæc verò est morbi declinatio. De puris generatione lib. 9. Progn. in expositione vltima abundè tractauimus, quo loco probauimus vocem Græcam ἰχὼρ, malè conuerti, saniem, quod Fuchsius in comment. huius Aphorism. fecit: siquidem sanies de crassa & tenui dicitur, ἰχὼρ verò de sola tenui, vt legentibus constare poterit.

Inflammationum generatio & tempora.

APHORISM. XLVIII.

In omni corporis motu, cum laborare cœperit, quiescere statim, laborem sedat.

COMMENTARIVS.

Ad partem quæ docet valetudinem bonã tueri, attinet hæc sententia: siquidem docet in exercitationibus, quando quiescendum sit, & quòd sit labori, siue lassitudini adhibẽdum remedium, nempe quies. In omnis corporis motu, dixit, hoc est, in omni exercitatione, quoniam hæc solet in laborem ducere corpus, quamuis est leuiores motus, quàm exercitationes (quæ vehementiores motus sunt) laborem effecerint, nihil minus quies remedium fit, eùm cœperit is, qui mouetur, πονεῖν, id est, laborare, aut fatigari, aut dolere, hæc enim ea vox significat, quiescere statim, ἄκοπον, hoc est, laboris aut fatigationis, aut doloris remedium. Improbè tamen quis dixerit, ἄκοπον, id est, sine lassitudine: nã ἄκοπα medicamenta apud medicos dicta sunt, non quoniam sine dolore, sed quoniam sedant & mitigant dolores: non est autem idem sine dolore esse, & dolores mitigare, aut sedare, & sine lassitudine esse, & lassitudinis esse remedium. Erit quoq; terminus exercitationum definiens lassitudo, aut defatigatio, aut dolor, & remedium, vti priuatiuum cõtrarium, quies Galenus tamen lib. 2. de sanit. tuen. exercitationis terminos statuit, miro modo, dicens: Post hæc exercitetur, dum & corpus intumescit, & color illi floridus apparet, & motus promptè & æqualiter, & concinnè edit. Inter hæc verò sudorem cum calido vapore mixtum cernes. Inhibenda verò exercitatio tum primùm est, cùm aliquod horum fuerit mutatum. Quippe si contractior paulò corporis moles videbitur, desistendum illico est. Si enim vltra quid pergat, etiam boni succi nonnihil educetur, atque ita tum gracilius corpus fiet, tum aridius, atque ad incrementum minus habile. Non minus profectò & si coloris gratia vanescat, cessandum est, quando si exercitationem continues, frigidum corpus efficies, & nimium exhauries. Iam motuum alacritas, æquabilitas, & concinnitas, si remitti quippiam collabique cernitur, vtique statim desinere conuenict. Itidem si in sudore accidat vlla qualitatis eius, quantitatisue mutatio, quippe cum & copiosum magis, & magis incalentẽ edi par est, prout motibus vehemẽtiq; plus accesserit. Cùm igitur his aut maior intelligitur, aut frigidior, tum scias digeri, & exhauririque corpus, præterea refrigerari, ac siccari plus iusto. Quo magis solicitè attendendo, exercitando corpori est, vt cùm dictarum iam notarum qualibet appareat, protinus cesset. Hæc Galenus.

Acopamed.

Lassitudinis terminus.

APHORISM. XLIX.

Assueti consuetos labores ferre, etsi fuerint inualidi, aut senes, insuetis, validis, atque iuuenibus, facilius ferunt.

COMMENTARIVS.

Qvantum valeat consuetudo ad labores, siue exercitationes ferendas probè admodum exaggerauerit Hippoc. dicens, Assuetos inualidos, aut senes, facilius ferre labores consuetos, quàm iuuenes, & validos, labores insuetos. Experimentum id sanè verum esse docet. qui enim assuetus est à iuuentute arare, aut remigare, aut terram fodere, senex factus, facilius id facere fert, quàm iuuenis non consuetus. Id quoque in animi actionibus verum est: nam qui assuetus est legere literas diu, quamuis languidior, facilius id facit, quàm robustior non consuetus, & cum minori visus noxa, & anima actus virtutis sæpe exercens, in habitu constituitur, cuius gratia similes actus, aliàs ipsi, aut aliis molestos, facilius exercet, & sine molestia. In his habitus est in causa, qui animam ad similes actus inclinat, & consuetudo in anima generatur in actionib. ipsis corporeis. Quin & in naturalibus actionibus consuetudo nascitur superandi cibos, & quosdam consuetudine familiares facimus, quos facilius mutamus, & athletæ ex consuetudine plurimos cibos ingurgitant, & boram sumendi cibum ex consuetudine sequitur natura, & omnia hæc sine noxa. Nam & consuetudo, inquit Gal. lib. 2. De motu musculorum, est accessoria natura, & lib. 2. de sanit. tuen. Consuetudo, inquit, ascititiam naturam generat. Quòd si quæ nobis naturalia sunt, ea facilius ferimus, cõsueta facilius feremus. Itaq; vt magnam consuetudinis vim ostenderet, prius sub disiunctione dixit: inualidi, vt significaret debiles, quacunque causa, & deinde senes qui natura debiles fuit.

Consuetudo quantum valeat.

Assuefacti naturales facuit.

Consuetudo ascititia natura.

Deinde

Deinde coniunctim dixit validis atque iuuenibus, vt robur ætatis & naturæ consuetudinem superare affirmaret. Causa tamen Aphor. scripta est à Galen. lib. 2. de sanit. tuen. vbi commoda, quæ sequuntur ad exercitationem scribens, dixit: Nam quoniam vehementior motus exercitatio est, necesse quidem est tria hæc ab ea perfici in corpore exercitando, membrorum duritiem ex mutuo ipsorum attritu, genuini caloris augmentum, & spiritus concitatiorem motum; sequi verò hæc reliqua omnia priuatim commoda, quæ corpus exercitiis accepta refert, vtique ex membrorum duritie, tum vt minus ex labore afficiantur, tum ad labores robur. Ferent igitur labores consueti facilius ob has duas causas, nempe articulorũ duritiem, & vitium robur. Idque Hippocr. lib. De medici vulnerarij munere docuit, dicens: Quoniam exercitatio roborat, otium autem colliquat. Quod etiam Plato in Theæteto scripsit. Galenus quoque in comment. De omnibus exercitationibus in summa dixit: Hoc tamen omnibus commune existit, quòd partes exercitatæ fiunt robustiores, atque idcirco labores consuetos facilius ferunt. Perperam autem quidam Galen. reprehendit, dicens: non totam causam facilis tolerantiæ, quæ nascitur à consuetudine, esse in membrorum robur referendam, vt Gal. statuit, alia etenim est causa, nimirum, quòd fibræ musculorum ad eam figuram, quam sæpe acceperunt facilè trahuntur, in alias difficilè. Gal. enim in hoc comment. atque sequenti, quamuis dixit partes exercitatas reddi robustiores, non negauit aliam causam posse accedere ad facilè ferendos labores, præter partium robur, neque tenetur omni loco omnes causas eorum quæ dixerit recensere. Nam & causam, quæ à fibratum extensione sumitur, lib. 2. De motu musculorum tradidit, dicens: Maiori autem ex parte ne deducere omnino ad extremam flexionem eius possumus, nisi manibus cooperati fuerimus, sed veluti claudum præ insuetudine ad hanc operationem habemus, solitique & saltatoribus, & luctatoribus facilè flectitur, quibus vel solis perfectè flecti solitum est. Tantum igitur mediæ figuræ ad extensionem progressum est, quod perfectè caret dolore, quantum à diuturna consuetudine membrorum flexum est. Hæc igitur duo considerans in omnibus articulis, naturam videlicet, & consuetudinẽ, sic adinueniens medium, ac dolore carens. Hæc quidem Galeni verba sunt, quibus manifestè docet ab extensione facta musculorum per consuetudinem nasci facilem tolerantiam similium flexionum, ita vt sine dolore fiant. Neque illud prætermittendum videtur, Hipp. in prima parte Aphorism. admonere, vt non dimittantur assueta exercitia, quoniam inde magna mala sequi solent, & nos ipsi vidimus multos, qui assueta exercitia dimiserunt, breui post in magnos morbos incidisse, & quosdam eorum mortuos. Id itaque est quod dixit: Assueti consuetos labores ferre, quod est non dimittere, neque fugere, aut detrectare labores assuetos.

Opinio falsa confutatur.

APHORISM. L.

Quæ multo tempore consueta sunt, quamuis peiora, non consuetis minus molestare solent, oportet igitur, & ad insueta permutari.

COMMENTARIVS.

DVo docet in præsenti Aphor. Hippoc. primum in præcedenti docuit speciatim in exercitationibus, modò verò generatim in omnibus causis, quas non naturales dicere solemus, nempe cibis, potibus, somnis, vigiliis, impletionibus, vacuationibus, & animi accidentibus omnia comprehendens, cùm dixit: Quæ multo tẽpore consueta sunt, quamuis peiora, non consuetis minus molestare, intellige, quamuis non consueta minus mala sint. In secunda parte consuluit ad inconsueta permutare, veluti colligens: si enim consueta minus molestant, omnibus assuefieri erit melius, decet igitur ad insueta permutari. Quod ad primam partẽ attinet, de exercitationibus dictum est in præcedenti Aphorismo. De cibis & potibus Hippocr. lib. 2. de rat. victus acu. inquit: cibos quibus vti consueuerunt facilè ferunt, tametsi natura haud quaquam boni fuerint, similiter & potus. Contra grauiter ferũt cibos quibus vti non assueuerunt, etiamsi mali non sint, consimili modo & potus. De somno & vigiliis docent experimento monachi, qui tota vita media nocte à somno resurgunt, sine noxa. Impletionem docent athletæ, qui quotidie quammaximè implentur, & bonum suum habitum seruant ob consuetudinem & qui in aula degunt, singulis diebus cibos ferunt, qui quatuor hominibus forent satis, idque ob consuetudinem lautissimè epulandi. In animi accidentibus nihil refert dicere quantum valeat consuetudo ad ferenda mala. Causam horum in præsentiarum non referimus, quoniam singula dicta sunt à nobis libro secundo de arte medendi, quid inquam in singulis faciat consuetudo, & quo pacto contrariis assuescere sit melius, hoc admonet modo Hippocr. quoniam diuersis rerum casibus, & aduersis fortunis subdiri, atque obnoxij sumus: vt igitur cõtrariis fortunis aduenientibus parati simus, omnibus assuescere erit tutius. Qui enim definitam aliquam viuendi regulam perpetuò seruant, quouis casu adueniente moriuntur, aut grauiter ægrotant. Assuescere autem contrariis conuenit robustis & iuuenibus: vt id multo tempore facere liceat, quod dixit Hippocrat. & sine manifesta noxa: & postea multo tẽpore valetudine bona, & minimè fragili frui. Consuetudinem verò non esse permutandam quoad ægrotant homines, in medendi methodo docuit Gal. Quamuis ex medicamentorum vsu frequenti notum sit ægris innasci consuetudinem, ob quam minus ab ipsis mutantur, quæ cogit medicos ut alia medicamenta transire. Quin & venenis assuefieri posse putarunt antiquiores, qui vetulam ferunt veneno sensim assuefactam, & ex Ruphi sententia puellam nutritam veneno, vt interficerẽtur per eam Reges & Præsides, qui cum ea conuenirẽt, & consequutam esse intemperaturam quoddam magni momenti, ita vt saliua eius interficeret animalia, & non auderet gallina saliuam eius degustare. Galen. vero lib. 3. de simplic. medicam. facult. cap. 18. cùm de venenis frigidis probat ea alere posse, inquit: Id quod anus Atheniensis experimento docuit, cuius apud omnes percelebris memoria est. Etenim ea ab exigua cicutæ portione auspicata, nullo detrimento ad permagnam progressa est copiam: principio enim paucum præ exiguitate ipsa victum est, atque consuetudo naturale reddit. Nec enim nunc locus est, vt cur plurimum possit consuetudo cùrque velut altera ascititia natura sit, vti à veteribus proditum est, causam reddere.

Cibi & potus consueti.

Somni consuetudo.

Assuescere contrariis.

Veneno nutrita.

APHORISM. LI.

Vniuersim & repentè euacuare, vel implere, vel calefacere, vel refrigerare, vel vicumque aliter corpus mouere periculosum. Et omne nimium naturæ inimicum. Quod verò paulatim fit, tutum est, præsertim si quis ex alio in aliud progrediatur.

COMMENTARIVS.

PRæceperat ad inconsueta transire in præcedenti Aphorism. quoniam id ad sanitatis securitatem videba

Subita mutationes vituperantur.

videbatur esse necessarium, modum tamen transeundi definit in præsenti, omnem subitam mutationem vituperans, laudans verò eam quæ sensim fit. Et inquit, Vniuersim & subitò vacuare, aut implere, vel calefacere, vel refrigerare, vel vtcumque aliter corpus mouere, periculosum est. Et rationem adiungens ait: Et omnem nimium naturæ inimicum. Huius sententiæ veritas experimento facilè constat: si enim vniuersim corpus mutare quouis modo tentaueris, dolorem inferes non tantùm vbi à naturali dispositione, in id quod præter naturam est mutetur: verùm & si à non naturali dispositione in natiuam & propriam reducatur. Dolorem enim infert omne pathema vniuersim & subitò ingruens, inquit Plato in Timæo. Non tantùm igitur, quorum manus affatim & subitò refrigerantur, dolent: sed si manus ita refrigeratas igni applicuissent prope, ita tamen vt subitò, & vniuersim incalescerent, dolorem paterentur. Causam verò inuenire non est difficile: Qui enim calidi aliàs à natura sunt, si subitò refrigerentur, symmetriam amittunt, vt Gal. in comment. inquit, in qua sanitas & propria natura seruatur, & aduenit subitò aliena natura, quæ corpori recipienti contraria est. Quod sensim facta mutatione non accidit, tum quoniam non sentitur, tum quoniam quod aduenit naturale fit, & consuetum: est autem cõsuetudo ascititia natura. Cùm verò alteratur quis à dispositione præter naturam versus naturalem, subitò dolor accidit ob inæqualem intemperiem, ex præcedente & adueniente compositam. Iure igitur ante Apollinis templum, vt inquit Plato, scriptum erat μηδὲν ἄγαν, hoc est, nequid nimis: quod Hippoc. in comprobationem suæ sententiæ attulit. Modum autem in omnibus seruandum esse, notissimum est, atque id est quod in alterationibus & vacuationibus seruare præcipit: nam id quod paulatim fit, tutum est, præsertim cum ab alio in aliud mutatio fit, hoc est cùm consuetudinem mutare est in animo. Hanc eandem sententiam approbat lib. 6. de morb. pop. part. 2. dicens: contraria sensim adhibere conuenit atque interquiescere. Quod de consuetudinibus intelligendum venit autore Gal. in comment. quas sensim mutare conuenit, non vniuersim. Et lib. 2. de ratio. vict. acut. sectio. 2. 2. Hippocr. repentinas mutationes dixit, noxam, atque imbecillitatem parere, tum his qui bis in die comedunt, tum his qui semel. At noxam, & imbecillitatem parere nihil aliud est quàm symmetriam à qua vires pendent, subuertere. Diximus autem vniuersim & repentè, non vt alij interpretes, plurimum & repentè, quoniam Hippocrat. hîc non de quantitate eius, quod vacuari debet agit: sed de modo seruando: de quantitate autem prima section. egit Aphorism. 2. athletarum exemplo, rursus Aphor. 22. & Aphor. 4. huius section. nunc autem modum definit, nec vniuersim, nec repentè vacuare docens. Quod etiam ex ipsius verbis constare posset, qui dixit, τὸ κατὰ πολὺ καὶ ἐξαπίνης, non est autem idem τὸ κατὰ πολὺ & τὸ πολὺ, id est plurimum: nam κατὰ πολὺ contrarium habet in præsenti loco apud Hipp. τὸ κατ' ὀλίγον, id est sensim: quapropter quemadmodum κατ' ὀλίγον & κατὰ μικρὸν, id est, paulatim modum mutandi significant, ita, κατὰ πολὺ, id est, vniuersim, siue aceruatim. Accedit ad hæc, quod Galen. lib. 6. de morb. pop. comment. partis citatæ docet non esse aspernandas consuetudines, ἔτ' ἀθρόως μετάγειν, ἀλλὰ καὶ κατὰ βραχὺ, hoc est neque vniuersum transferre, sed sensim, quo loco ἀθρόως, id est, vniuersum, aut aceruatim dixit, quod hic, κατὰ πολὺ, & ei apposuit κατὰ βραχὺ, id est, sensim, quod idem est, κατ' ὀλίγον,

Inscriptio templi Apollinis.

Vniuersim non vacuare.

id est, paulatim: qua voce vtitur modo. Iure quoque cùm dixisset vniuersim addit, & repentè: quoniam maiorem celeritatem mutationis significat repentè, quàm vniuersim.

APHORISM. LII.

Facienti omnia secundum rationem, si non succedant secundum rationem, non transire ad aliud manente quod visum fuit à principio.

COMMENTARIVS.

Longo verborum tractu, & prolixa oratione opus esset, si vellet quis hoc loco reprehendere medicos nostri seculi, quales & Galeni seculo fuere, qui quoties ad visendos ægrotos accedunt, noua alia, atque alia eis iniungunt medicamenta, non arte quidem, sed techna vtentes, vt videantur aliquid fecisse, & diligentiam ac curam quammaximam adhibuisse, neqne possint accusari apud vulgus & eos, qui ægrotis assistunt, quòd æger aut mortuus fuerit, aut in periculo constitutus ob medicorum incuriam. Præterea vt iure mercedem reportasse videantur. Præstaret autem principio omnia probè perpendere, morbos & causas agnoscere, & singula diligenter considerare, deinde remedia admouere, à quibus recedendum non esse præcipit Hippocr. etiam si non succedat secundum rationem, vbi maneat ac perseueret, quod à principio visum est, id est, interim dum immutata manet indicatio, à qua motus medicus ea specie remediorum est vsus. Vt igitur aliquid secundum rationem factum à nobis existimemus, intelligere decet, in exemplo, aliam esse indicationem in febre, quæ sumitur à morbo, qua morbus est, aliam à morbo huius generis, scilicet caloris: tertiam à caloris quantitate, exempli gratia, quatuor numerorum, Qua morbus est, contrariis eget, atque eis insistendum, quoad morbis fuerit: qua verò calidus morbus est, frigidis eget, atque in eisdem persistendum quoad morbi genus seruetur, quatenus tamen quatuor est numerorum calor, quatuor numeris, aut pluribus, frigidorum vti decet: periculi magnitudine simul cum morbi magnitudine perspecta, vt alibi docuimus, ac seruare remedij quantitatem, & vires, dum seruatur morbi quantitas. Manente igitur morbo contrarium obiiciendum, & manente specie morbi, maneat species contrarij; singulare verò remedium, duabus de causis mutamus: aut quoniam morbi quantitas mutata est: tunc enim mutamus ad dictam mensuram præsidium, aut immutata morbi quantitate, mutamus præsidium in aliud eiusdem quantitatis & speciei, quoniam consuetudo, non patiendi causa est: idque cùm videris non succedere secundum rationem, In aliud tamen, aut alterius generis, aut eiusdem, sed diuersi vigoris, non transibit medicus, manente eo, quod à principio visum est. Dum tamen id fuerit probè perspectum & ex artis præceptis consideratum, etiamsi non eueniat, quod secundum rationem foret sperandum: Nam medicamenta, quæ ex ratione & arte morbis conueniunt, sæpe solent longa pugna, & spatio temporis, eadem aut similia repetita, curationem perficere: id quod Galen. guttæ aquæ exemplo docet lib. 3. de temper. & lib. 3. de simplic. medic. facult. & in præsenti comment. Quemadmodum enim guttæ vis non se ostendit in lapide vnico ictu, sed plurimis: nam mollior assiduis saxum cauat ictibus vnda: ita medicamentum pro ratione adhibitum, sæpius repetitum, ac perseuerans suam ostendet actionem, etiamsi non statim veniat pro ratione auxilij manifestum atque effatu dignum iuuamentum, aut fortè noxa sequatur non medica

Medici taxantur.

Secundum rationem factum vnde agnoscemus.

medicamenti, sed alterius causæ ratione, quam rursus disquirere eduenit. Quamuis & hoc secundum, his qui non satis perspectas habent causas, possit esse indicium à posteriori, quos diximus à iuuantibus & nocentibus ad morbi dignotionem non paruum, & ei qui non secundum rationem operatur, aut etiam morbum ignoranti, ad mutandum consilium, remedium & remedij speciem.

APHORISM. LIII.

Quicunque iuuenes aluos humidas habent, melius euadunt, quam quibus sicca sunt, in senectute tamen deterius euadunt: exsiccantur enim senescentibus magna ex parte.

COMMENTARIVS.

EX enarratione Aphor. 20. huius sectionis aperta est huius sententia, qua Hippocr. laudat magis aluos humidas, quàm siccas: nam fluxili existente ventre, minus congeruntur excrementa, quæ per ventrem facilius, & copiosius purgantur, quàm ad ambitum corporis distracta. Et ea ratione iuuenes melius in iuuentute euadere, aut degere dicit. Quoniam tamen in senectute transeunt in siccitatem, in ea ætate deterius degent, idque magna ex parte, siquidem magna ex parte eam faciunt commutationem, quod ad integram veritatem vigesimi Aphor. fuit addendum.

APHORISM. LIV.

Magnitudo corporis iuuentuti quidem liberalis est, nec indecens: senectuti verò inutilis, & peior paruitate.

COMMENTARIVS.

NOn est idem munus traducere, & exponere: qui enim traducit autorum scripturam omnino seruare debet, quoad Latina patiatur lingua. Expositoris verò est dicere quæ sunt ad mentem autoris apertè & perspicuè, & si vera non sint. Quamobrem Fuchsius & alij malè transferunt in hoc Aphorismo proceritas, vbi Græcè habetur μεγέθος id est magnitudo, quoniam etsi magnitudo hic pro longitudine non satis propriè, vt Galen. inquit, accipiatur, aliud est, quod dixit, & aliud quod ex verbis intelligere debet lector: nam & inutilis foret discursus in Galen. comment. quo contendit manifestum facere, per magnitudinem Hippocr. intellexisse longitudinem, si ipse longitudinem, aut proceritatem dixisset. Hanc vtique dixit iuuenibus liberalem, ἐλευθέριον dixit, id est, ad visum facilem & liberalem, non vt Fuchsius dixit, decoram: nam statim addit, nec indecens, & quoniam ei opposuit, dicens senibus esse longitudinem δύσχρηστον, hoc est, inutilem, siue minimè ad vsus aptam: ac perinde paruitate, id est, breuitate peiorem, senibus. Erit itaque longitudo, quæ sine crassitudine est, & quadratura, in iuuenibus apta & decora, & in senibus inepta, & deterior breuitate, quoniam hi statim adueniente senectute gibbosi fiunt, & incuruantur.

Fuchsius reprehenditur.

HIPPOCRATIS APHORISMORVM SECTIO TERTIA, Christophoro à Vega interprete & expositore.

APHORISM. I.

Mutationes temporum maximè pariunt morbos, & in temporibus magnæ mutationes, aut frigoris aut caloris, & alia pro ratione eodem modo.

COMMENTARIVS.

HÆc tertia sectio Aphorism. Hippocr. circa duo versatur: nam prima parte docet quantum valeant tempora, & temporum mutationes ad generationes morborum, & ad seruandas aut mutandas naturas, quousque singula anni tempora procreent morbos: secunda per singulas ætates percurrens docet, quæ quibus morbis sint obnoxiæ. In hoc verò Aphorism. mutationes temporum dixit maximè parere morbos. Porrò non à ratione aliena Galen. expositio, qua dixit esse intelligendum varias mutationes, quæ in temporibus euenire solent multæ aliæ post alias, parere morbos, & ea causa dictum est maximè, aliàs pari ratione dixisset, mutationes temporum sanare morbos, vt enim vel hyemi succedens morbos quosdam calidos affert, ita frigidos quosdam sanat: non esset itaque opus addidisse, maximè, si de varietatibus temporum anni scripta esset sententia. Cæterùm aliam expositionem Aphorism. quam Galen. recitat, magis probo, singulorum anni temporum mutationes morbos parere. Quorum in sequentibus Aphorism. mentionem babebit. Maximè verò dixisse, quoniam validissimam vim habent anni tempora adferendi morbos, ob aërem qui nostra corpora inspiratione, & transpiratu perpetuò alterat. Et in temporibus, inquit, magnæ mutationes frigoris aut caloris morbos afferunt, & alia pro ratione eodem modo. Nam si in quouis temporum anni magnæ mutationes à naturali temporum temperatura fiant, morbos parient. Vbi mutationes sint ad calidum vel frigidum, aut eadem ratione ad humidum, aut siccum, aut simul multis modis, & ventorum successiones, & mutationes diuersæ eueniant. Dixit autem, magnæ, quoniam non quæuis mutationes in temporibus ipsis factæ, maximè pariunt morbos (nam pars illa, maximè, cum secunda quoque Aphorism. parte legi debet) sed illæ, quæ magnæ fuerint, & essatu dignæ.

Mutationes temporum morbos faciunt.

APHORISM. II.

Naturarum hæ quidem ad æstatem, illæ verò ad hyemem bene vel malè natura apta sunt.

COMMENTARIVS.

A Verbo φύω fit φύσις, vt à nascor natura: quoniam autem omnia mixta corpora à primia elementis nascuntur, constitutionem ex elementis, dicimus nostram φύσιν, id est, naturam. Hæc verò tunc bene se habet cùm seruatur, malè verò cum alteratur, & corrumpitur. Temperata verò optimè degit, verùm modò distemperatarum est Aphorism. ac perinde distemperatorum anni temporum meminit æstatis & hyemis. Naturarum, dicens hæc quidem ad æstatem, illæ verò ad hyemem bene vel malè natura aptæ sunt. Nam calidæ bene paratæ sunt ad æstatem, malè ad hyemem. Et naturæ frigidæ bene aptæ sunt ad hyemem, quoniam seruantur ab ipsa, malè ad æstatem, à qua mutantur: simile namque à simili seruatur, mutatur à contrario. Quod de non valde labentibus naturis intelligi debet: nam valde lapsæ ad calorem, æstate facilè ægrotant, & valde lapsæ ad frigiditatem, hyeme, & contrariis temporum temperaturis præseruantur. Calidæ prætetea naturæ ac frigidæ, ad media tempora, vt ver, & autumnum modicè quodammodo se habent, siquidem quadamtenus seruantur, & quadamtenus alterantur. Diximus, Natura paratæ sunt, quoniam Græcè habetur πεφύκασι, quod est natura promptæ, aut paratæ & ex naturali inclinatione.

APHORISM. III.

Ægritudinũ aliæ ad alias bene, vel malè sunt à natura aptæ, & ætates quædã ad horas, regiones, & victus rationes.

COMMENTARIVS.

COnfert modo morbos, & ætates ad tempora, regiones, & victus, dicens quædam horum quibusdam esse magis apta, quædam minus. Tota

autem

autem oratio ita texenda est, vt à Gal. in Cômentario, simul coniunctis in oratione motbis & ætatibus, deiode ad tempora, regiones, & victus collatis. Atque erit hæc Hippoc. litera à Gal. ttadita τῶν νόσων καὶ τῶν ἡλικιῶν, ἄλλας πρὸς ἄλλας ὥρας, καὶ χώρας, καὶ διαίτας, εὖ ἢ κακῶς πεφύκασι, hoc est, ægritudinum & ætatum, aliæ ad alias horas, regiones & victus tationes bene vel malè narota aptæ sunt. Est hæc veta sententia, atque concinna, & probè contexta otatio. Sed decet intelligete νόσον esse fœminei generis, sic & ὥραν, quæ significat anni tempus, & ita nihil mali inuenies in Aphor. contexi. Ille tamen qoi Galen. placita molestè refert, nostra verò molestissimè, ita transtolit Aphot. Motbotum alij ad alios bene, vel malè habent, & ætates quædam ad tempora, loca, & victus. & postea dicit hanc orationem ineptissimam esse. Est sanè hæc otatio inepta, sed non est bæc Hippoc. Verùm fac morbum fœminei genetis, & pro νόσος, dic, ægritudo, & fac tempus fœminei quoque generis, & tempora, dic, horas, vt & Græci, & facies otationem non iocongruam, quam nos io Aphor. damus, & eam cum Galen. ordinabis, vt fecimus. Præbuit nobis non paruam, tum ridendi, tum malè dicendi occasionem, ptæsertim cùm iam translato Aphor. addit. Constar verò hanc otationem ineptissimã esse ad significaudum motbos quosdam ad quædam loca & tempora. Verùm dicant modò nobis Gtammatici, an recepta sit hæc locutio apud ipsos. Ego significo motbos ad loca & tempota. Sed iam aphorism. sententiam à Galeno ordinatam exponamus. Quemadmodum in præcedendi Aphotism. natutas anni temporibus contulit, Ita modò ægritudines, & ætates bene, aut malè aptas esse dicit, ad tempota, loca, & victus: Motbi siquidem calidi calidis tempotibus facilè eneniunt, & frigidi frigidis, bumidi humidis, & sicci siccis. Malè verò morbi calidi frigidis temporibus eueniunt, & frigidi calidis, facilè quidem in similibus eueniunt, sed à conttaris facilè curantur: vbi postquam à similibus generantur, contraria tempora succedant. Idem de tegionibus, & victus rationibus intelligendum. Calidi siquidem motbi his, qui victu calido vtuntur, facilè eueniunt, & victu contrario curantot: vti & victu frigido difficilè succeduot, & difficilè cutantur, similes siquidem ab æstate seruaotut, ab byeme alterantur collationes in morbis frigidis, humidis & siccis faciemus. Aetates deinceps ad tempota, loca, & victus bene, aut malè paratas esse dicit. Nam ætas calida, vt iuuentus ad regiones & tempora frigida bene natura apta est: siquidem in eis bene degit, & ætas frigida, vt senum in tegionibos, & temporibus calidis, in similibus tamen tegionibus, & temporibua calidis, malè: quooiam ab ipsis facilè in morbosoa lapsus ducuntur lapsæ temperaturę. Adolescentium ætas tempetata cùm sit, in omnibus modicè se habet. Idem qooque de victus rationibus dicendum à similibus irritari lapsas ætates, à contratiis moderari, ac seruari, præter puetitiam, cuius lapsos ad humiditatem adeò est ad extensionem corporis & vitæ prorogationem necessarius, vt similibus omnimodo seruari debeat. Lacte quoquo humidissimoa infantes alimus, mel tamen caue putes humidum esse, aut infantibns alimenti ratione præbendum.

APHORISM. IV.

In anni temporibus, si eadem die, modò quidem calor, modò verò frigus fit, autumnales morbos expectare oportet.

COMMENTARIVS.

Morbos aotumnalibus similes dicit sperandos esse, quocunque tempore tales fiant mutationes, qoalea autumno fieri videmus singulis ipsis diebos: nam manè frigus fit, meridie calor, rursus vespere frigus. Quòd si similes fiant intra diem mutationes aliis anni temporibus, autumnales morbi *Autumnales morbi quando sperandi.*
sont sperandi: vt enim Gal. in Comm. inquit, temporum tempetaturæ, noo ipsotum appellationes, morborũ causæ sunt. Cæterùm aduertendum, quòd autumno fiunt morbi quidam, qui sequuntur totam ipsam constitutionem, qoæ frigida est, & sicca, qoi frigidi & sicci sont. Autumnum namque frigidum *Autumnales morbi.*
& siccum dicit Hipp. lib. De bumana natura: Siccus inquit est autumnus, & hominẽ iam frigefacete incipit. Quidam sequuotur autumoi coostitutionem, vt æstatem sequitur, non proptiam ipsam autumni naturam, veluti in aphor. 11. sequenti, cùm inquit: Si hyems sicca, & aquilonia, ver verò pluuiosum, & australe, necesse est æstate febres acutas fieri, & lippitudines. Hoc loco febres acutas, & lippitudines fieri dicit æstate, non tantùm æstatis tatione, sed præcedentium tempotum. Ita aphor. 9. dicit, Autumno morbi acutissimi atque exitiosissimi omoino Gale. verò id tefert ad æstatem præcedentem, & autumnum sequentem ipsam. In præsenti verò non tefert morbos totius autumnalis constitotionis, neq; eos, quos facit, quoniam æstatem sequitur, sed eos qui sequuntur singulas dierum varietates, per calorem & frigiditatem. Sunt autem morbi hi inconstantes, *Autumnales morbi inconstantes.*
varij, & mali iudicij, quales in iocoostaotibus temporibus fieri dixit infra apborism. 8. & autumno ob partium dierum varietatem fieri necesse est, nunc quidẽ calefactis, ac dilatatis bumoribus, nunc verò tefrigeratis, ac constrictis, tales etiam fiunt, quoties eadem die calor & frigus fit, variis coocitatis humoribus, & imbecillitata natura, varij inconstantes & mali iudicij, siue oon firmi. Horum meminit apbor. 22. sequenti. Sunt autem quartanæ fæbres erraticæ, lienis, aqua intercutem, vrinæ stillicidia, quæ omnia temporia inæqualitatem sequuntur.

APHORISM. V.

Austri auditum hebetantes, caliginosi, caput grauantes pigritiam ad ferentes, ac dissoluentes, quando constitutio hæc præualuerit, talia in morbis patiuntur: si verò aquilonia fuerit, tusses, fauces, alui duræ, vrinæ difficultates, horrores, costarum dolores & pectorum quando hæc constitutio præualuerit, talia in morbis sperare oportet.

COMMENTARIVS.

Temporum constitutiones quammaximè variant venti flantes: quoties enim media byeme flat auster, repescunt omnia, & frigore coercentur Media item æstate flante borea, calor temporis in frigus vertitur. Quamobrem nos alibi admonuimus *Locorum situs.*
habitationum & ciuitatum tempetaturas, nihil minus locorum situ, quàm climatum differẽtia distingui: videmus enim in quinto climate loca boteæ exposita & sublimia, frigida admodum, & alia infima, & austro patentia valde calida. Est enim boreas, aut *Borea temperatura & austri.*
sibi lateralis aquilo, frigidos & siccus, vti auster, aut notus calidus & humidus: flat siquidem auster ab Ocesno in hoc nostro hemispherio, & à meridionali plaga. Primum efficit humidum ipsum, quoniam inde vapores ac oubes defert, secũdum calidũ, quia à calidis flat locis. Ita boreas frigidus est, ob absentiã Solis à parte qua flat, nempe Septeotrione: & siccus qooniam non tantùm vapores, aut nubes non defert, sed delatas ab austro euertit: Subsolanus ab Oriente flat, & siccus est: Zephyrus ab Occidente atque homidus. De his plura diximos lib. 2. De arte med. Hippo. tamen hoc loco multa tefert sympto-

 mata,

mata, quæ sequuntur constitutiones, per quas flant, & prædominantur duo hi contrarij venti, locis, & qualitatibus, boreas, siue aquilo, qui duo flant à Septentrione, & auster, qui à Meridie, aliis duobus præcipuis ventis prætermissis, qui non adeò magnam vim alterandi habent, flante austro fieri dicit auditus hebetudinem, humectato sanè cerebro, & aëre, per quem permeant sonitus. Caliginosus item est, non quòd aërem caligine impleat, sed quoniam oculos caligine obtundat, auctore Gal. lib. 1. de Mor. pop. in prima constit. Comment. 9. dicente: Et caliginosum dictum esse, quòd aeruatum in nobis ob ipsum indicat caliginem, non aëris. Sic etiam & caput grauat, & neruos laxans pigritiam adfert, & totius corporis dissolutionem, dum præualet hæc constitutio: vti & præualente aquilone fiunt tusses ob frigidam intemperiem, fauces exasperantur: sic enim Celsus habet lib. 2. cap. 1. sunt autem asperæ inæqualiter refrigeratæ, ac siccatæ, fauces tantùm dixit, intelligendum autem patiuntur, vti & lienes dixit Aphor. 2. aut fauces, & alui duræ legendum: nam fauces siccatæ ac refrigeratæ duræ redduntur. aluus autem comprimitur à frigore & siccatur, ac perinde fæcem retinet, quæ vt venter ipse obduratur. Difficultas vrinæ fit compressis & oblæsis musculis claudentibus vesicam. Horrores à frigore cutem alterante. Dolores pectorum & laterum, ob frigiditatem lædentem partes exangues, ad quas inspiratus aër propè accedit, & extra alterando manet, & corporibus plenis distillationes exprimit ad eas partes, etiamsi humida constitutio non præcesserit, quod *Fuchsius notatur.* Fuchsius necessarium putauit. Atque hæc accidunt dum aquilo præualet, alios ventos omnes superans, ac diu flans.

APHORISM. VI.

Quando æstas veri similis fuerit, sudores multos in febribus spectare oportet.

COMMENTARIVS.

Quouis anni tempore sudores fieri videmus, vbi calor humiditati coniunctus superabundet, abundant autem verno tempore magis ac propterea dixit sudores fieri multos, vbi æstas veri similis fuerit. vt enim dixerat, si eadem die calor & frigus fit, autumnales morbos expectare oportet: sic modò: Si æstas veri similis fuerit, talia expectare conuenit, qualia vere solent euenire. Sudores autem eueniũt vere multi: calor namque ipsius effundit humiditates ex hyeme concretas, & eas ad cutem euocat. Et vti Gale. in Comment. inquit, æstate adest calor *Vere sudores multi.* ambientis, hyeme humiditas, vere vtrunque. Neque tamen inde sequitur ver esse calidum & humidum. Nam Gal. non loquitur de ambientis humiditate, sed de calore ambiẽtis, & humiditate corporis, cùm inquit, Neque enim sine aëris ambiẽtis calore multi sudores fieri possunt, neque absque eo, quòd aliqua humiditas superuacua in corpore contineatur. Horum verò alterum in æstate, alterum in hyeme, autumno neutrum, veri vtrunque adest, hoc est vere adest humiditas in corpore hyeme contracta, & calor qui valeat ipsam liquare, præsertim in postrema eius parte. De temperatura veris, & qua ratione temperatum cùm sit, calidum & humidum dici possit. diximus lib. 1. De arte medendi.

APHORISM. VII.

In siccitatibus febres acutæ fiunt, & si talis fuerit annus magna ex parte, qualem fecerit constitutionem, tales morbos vt in plurimum oportet expectare.

COMMENTARIVS.

Febres acutas dixit fieri ἐν τοῖσι αὐχμοῖσι, hoc est, in siccitatibus. sunt autem siccitates constitutiones temporum plus iusto siccæ, non quæ extremè siccæ sunt. Nam vt inquit Galen. libr. 1. De morbis pop. par. 1. com. 4. constitutionem plus iusto sicciorem αὐχμὸν nominauit, non valde consueta voce: consueuimus enim non simpliciter sicciorẽ, sed extremè sicam, ita nominare. Hippocrat. igitur aliter quàm alij vtitur eius voca significatione. Iure tamẽ eo tempore febres dixit fieri acutas, nam hæ à bile fiũt, & bilis siccitate accessit, & sanguis acrior redditur. Quòd si talis fuerit annus magna ex parte, sic etiam magna ex parte tales fient morbi, nec perinde multi, quoniam vt dicet in Apho. 15. siccitates imbribus sunt salubriores, & minus mortiferæ.

APHORISM. VIII.

In temporibus constantibus si tempestiuè tempestiua reddantur, morbi constantes, & boni iudicij fiunt: in inconstantibus verò, inconstantes & mali iudicij.

COMMENTARIVS.

Constantia tempora, ea dicuntur apud Galen. in *Tempora constantia.* comment. quæ propriam seruant naturam: est autem temporum natura propria, vbi hyems fuerit frigida, neque valde clemens, neque modum excedens frigiditate, qualis regionibus singulis debetur, & accesserint nonnulæ pluuiæ, ita vt humida potius quàm sicca sit, ver temperatũ, sed pluuiæ descendant copiosæ, non immodicæ. Aestas calida & sicca, neque omnino sine pluuiis: Quas in hac nostra regione abundare & vtiles esse videmus autumnũ, qui frigidus, non valde siccus est. Nam ferè naturalem temporum differentiam tradidit Hipp. lib. de aëre, aquis & locis. Quando tales fuerint constitutiones, morbi fient constantes, quoniã tempestiuè tempestiua redduntur, sunt autem morbi constantes, stabiles, firmi, & sedati: nam à verbo καθίστημι, quod vt diximus lib. 1. de arte medendi cap. de temperamentis significat, compono, placidum reddo, & sedo, fit καθεστῶτι, id est, constantibus, placatis, siue compositis, & sedatis. In talibus igitur temporibus morbi fient sedati, & minimè turbati, ac boni iudicij. Bonæ siquidem fieri solent iudicationes, quoties humores morbos facientes, quieti sunt, & placati, quos interim natura coquit, ac superat, deinde excernit. In temporibus verò inconstantibus & turbatis, humores turbantur, neque seruant vnam naturam, neque vnum locum, sed variè cocti, aut naturæ opus fugientes, instabiles morbos faciunt, & turbatos, ἀκαταστάτοι, dixit, qua voce vsus est lib. 4. De rat. vict. acut. sect. 52. & Galen. eandem exponit in Comment. dicens, ἀκαταστάτοι, febres dixit, quæ nihil habent stabile, id est firmum, sunt autem firma, quæ apparent in circuitibus, & vrinis, & exquisitis febrium formis. Circuitus igitur principio non apparent primis diebus, cætera verò apparẽt aliàs, alia, & sæpe ter ac quater mingere contingit per diem ac noctem, & inuicem dissimiles apparent, hanc febris formam ἀκατάστατον esse dicunt, quod idem significat, ac non seruans vnam exactè formam. hæc Galen. Ex quibus manifestum fit in febribus inconstantibus vrinas & accessiones varias esse ac turbatas, & causas easdem facientes confusas, & minimè placatas, ob temporum inconstantiam & varietatem. Inde verò fient mala iudicia, hæc sunt cum prauis symptomatibus, & solent recidiuare: quoniã vbi causæ quæ morbos efficiunt, dispares sunt, pars cocta excernitur, & cruda à iudicatione manens repetere facit morbum. Id verò est mali iudicij esse. Quamobrem per ea tempora, præsertim si ad calorem & humiditatem magis inclinauerint, pestem futuram rectè prædicemus, nihil boni sperantes in febribus & earum iudicationibus.

APHOR.

APHORISM. IX.

Autumno morbi acutissimi & exitiosissimi magna ex parte, ver autem saluberrimum & minimè mortiferum.

COMMENTARIVS.

Morbi autumnales. VT diximus suprà Com.4. morbi autumnales quidam sequūtur naturalē temporis anni constitutionē, quorū meminit Apho.22. quidam dierum ipsius inæqualitatem de qua loquutus est Apho.4. quidam eius ad æstatē sequentem, de quibus modò dicit, autūno fieri morbos acutissimos, & exitiosissimos, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, hoc est, vt in plurimum, siue magna ex parte. Est sanè autumnus omnium temporum *Autumnus pessimus.* pessimus, frigidus & siccus, si quis totā ipsam trium mensium constitutionem commensuret: autore Hippo.lib. De humana natura, cū inquit, Siccus est *Fuchsius taxatur.* autumnus, & hominem iam frigefacere incipit: fallitur autem Fuchsius contrarium sentiens aduersùs Musam. Nam etsi in calore & frigore sit inæqualis, solum ad meridiem est calidus, toto reliquo tempore frigidus, siccus quoque & ea ratione naturæ nostræ contrarius, & est inæqualis calore & frigore in singulis ipsis diebus, quod naturæ affert imbecillitatem. Præterea excipit æstatē, in qua natura fuit à calore dissoluta: & humores assati, quorum dissolutionem frigus autumni reuocatione ad interna impedit. Ad quæ omnia sequitur, vt morbi acutissimi, id est, breuissimi cum periculo fiant, & exitiosissimi. Hæc verò magna ex parte: nam & quidam eorum sunt minus acuti, neque etiam exitiosi. Gal. his causam aliam addit malum quorundam regimen, qui immodicè vtuntur fructibus mollis corticis, quoa vocant ὀπώρας, quoniam eo tempore maturescunt: id verò est auctore Galen. Comment. 14. sequenti, secunda pars æstatis, à qua facti sunt cacochymi prædicti. Ver autem cùm temperatissimum sit, saluberrimum erit, & minimè mortiferum.

APHORISM. X.

Autumnus tabidis malus.

COMMENTARIVS.

AVtumnum malum esse tabidis testatur Hipp. & experimentum, quoniam tabidi omnes languidi sunt, & aridi, & ab autumno vtroque nomine *Tabidi ab autumno læduntur.* læduntur: nam quoniam siccus est, siccos lædit: quoniam verò inæqualis languorem affert, atque ipsi languent. Tabidos autem hic φθινώδεας appellat, infra tamen Aphot.16. & lib.1. de morb. pop. part.2. sect.13. φθινώδεις: Galen. tamen illo Comm. atque præsentis Aphor. tabidos dicit appellare Hippocr. eos, qui quomodolibet consumpti sunt, siue vlcus pulmonis patiantur, siue non: nouimus autem aduersissimum esse vtrisque autumnum.

APHORISM. XI.

De temporibus autem anni, siquidem hyems fuerit sicca, & borealis, ver autem pluuiosum, & austrinum, necessum est æstate fieri acutas febres, lippitudines, difficultates intestinorum, præsertim mulieribus, & his qui humidas naturas habent.

COMMENTARIVS.

DIuersa sunt morborum genera, quæ sequuntur simplices temporum mutationes, ab his quæ sequuntur multas ac varias diuersorum temporum successiones. Alia item sunt morborum genera quæ debentur temporibus suam naturam seruantibus, ab his, quæ in ipsis fiunt cùm suam naturā seruant: præcedentia verò suam ipsorum non seruauerunt. De hoc mutationis genere agit Hippocr. modò, & in Aphor.13. sequenti. De temporibus, inquit, si hyems sicca fuerit, & aquilonia, ac si diceret, frigida, ver autem australe & pluuiosum, humidum ac calidum statuit, necesse est æstate fieri febres acutas, lippitudines & intestinorum difficultates. Sequuntur hi morbi æstate naturam suam seruante, ob præcedentia hyemis & veris mutationes, quamuis neque hæ magnæ fuerint, neque propriis naturis temporum contrariæ. Siquidem hyems natura sua frigida est, & Bo- *Hyeme Boreas flat.* reas sæpius per ipsam flare solet, teste Gal. lib.1. De morb. popul. in prima constitutione, vbi exponens Hipp. partem, qua dixit: parui flatus aquilonij, inquit, flauerunt, siquidem paucis diebus aquilonij, & non vehementes, cùm aquilonium magnum habere hyems consueuerit, & longo tempore. Quod verò siccam dixit, contraria est naturali, quæ frigida & humida esse debet, auctore Gal. Comm.13. sequenti. *Ver austrinum & pluuiosum.* Humidam quoque significauit veris constitutionē, dicens: Ver austrinum & pluuiosum: scimus autem ver natura sua pluuias adferre non paucas, & austrū eo tempore flare: cæterum cùm pluuiosum dixit, Græcè ἐπομβρον, redundantiam pluuiarum significauit, non tamen contrariam veri temperaturam. Fu- *Fuchsius notatur.* chsius hyemis & veris constitutiones, naturalibus contrarias esse dicit, quas Hippoc. modò depingit: fallitur tamen, vt ex dictis constat. Præterea cùm constitutio præsens veris, constitutionem hyemis corrigat, siquidem prior fuit siccior iusto, & sequēs iusto humidior, reliquum fuit, vt non essent sperandi morbi vere, sed sequenti æstate. Humiditate quidem perseuerante, & ad æstatem seruata, hac verò æstatis calore liquata, atque ebulliente, sequuntur putredines, quoniam calor, & humiditas putredinis principia sunt, fiunt etiam morbi ab Hippocr. traditi. Febres acutæ in humoribus incalescentibus & putrefactis intra vasa. Lippitudines, distillantibus humoribus à capite in oculos, quemadmodum vbi defluxerint ad intestina, dysenteriæ. Vera quidem vbi acres fuerint humores, & erodentes, vbi verò tales non fuerint, nō vera fiet, decūbente sanguine ad intestina, & per eadem vacuato, erunt hæ cruentæ dejectiones, veruntamen absque vlcere. Necessariò tamen hæc sequi dixit, quoniam id non tantùm experimento comprobauit, sed horum causas firmas esse agnouit ad prædictos morbos generandos. Quod constat ex his, quæ ab ipso tradita sunt lib. De aëre, aquis, & locis, cùm inquit: Si verò hyems quidem sicca sit, ac borealis, ver autem pluuiosum & australe, necesse est æstate febres fieri, & lippitudines: cùm enim æstas derepentè accedat, terra humida existente à vernis imbribus, & ab austro, necesse est æstum duplicatum esse, à terra irrigua & calida, & à sole vrēre, cùm ventres in hominibus nondum constricti sunt, neque cerebrum resiccatum. Non enim fieri potest cùm ver tale existat, vt corpus & caro non fiant humore fluida, adeò vt febres acutissimæ in omnes irroant, maximè autem in pituitosos. At dysenterias par est fieri, & mulieribus & viris humidioribus, & si quidem circa canis ortum accedat aqua, & tépestas, & etesiæ spirauerint, spes est cessationis, & vt autumnus salubris fiat: sin minus, periculum est ne pueri & mulieres moriantur. Minimè verò senes, & qui superstites euaserint, in quartanas desinant, & ex quartanis in hydropas. Hæc Hippoc. quibus docet horum temporum prædictas mutationes prædictos morbos de necessitate afferre, vt causas, & præsertim euenire mulieribus & viris (sic enim legitur in quibusdam codicibus aphor.) qui naturas humidas habent, & modò addit, pueros. Adiunxit etiam ex mutatione temporis *Etesiæ* remedium, in præsenti si circa canis ortū etesiæ flauerint. Sunt autem hæ, venti quidam anniuersarij, quod vox ipsa docet, qui singulis annis post canis ortum flare solent, quos frigidos & aquilonios esse

scien

ſctes ex Ariſt.lib.2.Meteorologicorum cap.5.Aquilonij autem venti flantes facilè poſſunt malitiam ottam à calore & humiditate emendare, fuitque id à natura datum remedium aduerſus canis feruorem, ventus frigidus & anniuerſarius flaus.

APHORISM. XII.

Si tamen hyems fuerit auſtrina, pluuioſa & clemens, ver autem ſiccum & boreale, mulieres quarum partus ad ver ſpectant, ob quamuis cauſam manifeſtam abortiunt, ſi verò pepererint, langidos ac morboſos infantes parient, ita vt ſtatim moriantur, aut tenues & morboſi viuant: alijs autem difficultates inteſtinorum & lippitudines ſiccæ fiunt, ſenioribus verò defluxiones ſtatim interimentes.

COMMENTARIVS.

DVabus conſtitutionibus deſcriptis in præcedenti Aphoriſ. duas alias in præſenti opponit, vbi eniam hyemen ſtatuit ſiccam borealem. modo ſcribit auſtrioam, pluuiolam, quod verò εὔδιος, etiam dixit, nihil refert, quamuis nihil eis reſpondeat, io præcedenti Aphoriſ. nam vox hæc εὔδιος, vt Cornarius tranfert, clemẽtem ſignificat, nemo tamẽ negauit, hyemem aſtrinam & pluuioſam eſſe clemeotem: quam partem Gale. quoque in Commentario legit, & eandem Hippocrat. ſcripſit libro de aëre & aqois. Ver aotem, inquir, ſiccum ac boreale, quod opponitur auſtrali & pluuioſo præcedentis Aphoriſm. Mulieres quarum partus ad ver ſpectãt,

Aborſus quare. ob quamuis cauſam manifeſtam abortiunt. Morbos & ſymptomata quædam narrat, quæ vere eueniunt de quibus eſt aborſus: ver enim frigidum & aquilonium humiditates ab hyeme contractas intus conuertit, & ad vterum deductæ acetabula diſſoluunt, ad quod ſequitur aborſus, quauis occaſione accedente, vt motu, labore, dolore, malo victu. Præterea cùm frigiditas ambientis poros inueniat patentes ob hyemis calorem, & humiditatem penetrat ad vterum vſque. Quòd ſi ea de cauſa abortiant, ſin minus parient infantes qui ſtatim motientur, aut languidos ac morboſos, hoc eſt, ægros ſimpliciter ad incidendum in morbos ab ortu oaturæ aptos: id enim potuit frigus humori iunctus, penetrans facere. Aliis autem eueniunt difficultates inteſtinorum

Difficu. inteſt. cauſa. à ſalſa pituita, quæ hyeme genita à calore, frigore ſuperueniente comprimetor ad inteſtina: vbi erodẽs dyſenteriam efficiet. Aliter etiam à calore & humore hyemis, acceſſit ſanguis ac dolcis pituita, quæ rurſus coctione, fiet ſangois, adueniente tamen vere frigido, ſanguis ad ioteſtina expreſſus dyſenteriam

Lippitudinis ſicca cauſa. efficiet. Lippitudines qooque dixit ſiccas, fluentibus namque expreſſione humoribos à capite io oculos, lippitudo fiet, à qua ob ambientis frigiditatem & ſiccitatem clauſis poris nihil effluet. Senioribus fient in hac conſtitutione defluxiones: ſic enim vertimus κατάῤῥοι, à quibus ſtatim motiuntur, quod verum eſt vbi acres humores ad pulmonem

Dubium. abundè defluant. Suffocantur etiam nihil minus vbi ad cor per arterias deſcendant, aut eaſdem ſoporiferas oppleuerint. Sed quare cum Hippocr. Aphor. præcedenti ſtatuit hyemis & veris conſtitutionem, morbos ad æſtatem diſtolit enarrare: in præcedenti verò diſpoſitis hyeme & vere morbos narrauit vere factos, non eos, qui æſtate ſeqoenti fieri poſſent, æſtate naturam ſuam ſeruante, quemadmodum & ſeruauit in Aphor. præcedentis diſpoſitione, præſertim quoniam neque morbi, quos narrat in præcedenti Aphor. eueniſſent, oiſi veris humiditas protogata fuiſſet ad finẽ vſque, & æſtas corpora inuaſiſſet humida, ſic & ſi ver ſiccum tale ad æſtatem perſeueraſſet, vti in præſenti diſpoſuit Aphor. fierent ſanè multi morbi æſtate: nempe febres ardentes, vlcera in cute, & corporis conſumptiones. Rurſus vt veris humiditas & calor potuerunt in conſtitutione præcedenti emendare hyemis frigiditatem ac ſiccitatem, & proinde noo euenere morbi eo tempore, ſed æſtate ſequenti: ita in præſenti ſiccitas veris, ac frigiditas valueruot emeodare caliditatem & humiditatem hyemis, fotẽntque morbi in æſtatẽ differendi. Dicemus, in præcedenti Aphor. conſtitutionem non fuiſſe longè diuerſam à natorali, cùm hyems aquilonia fuerit, & ſicca ſola ſiccitate coottaria naturali, & ver auſtrale humidum. Quapropter oon ſequentur ad eas conſtitutiones morbi, aut ſymptomata effatu digua, æſtas autem eadem afferre potuit, ſuperfluam humiditatem excipiens. Præſens verò conſtitotio longè à oaturali diſſider, per quam hyems auſtralis pluoioſa diſponitur ac propterea calida. Ver autem boreale, ac proinde frigidum & ſiccum, vt vult Hippocrates. Hæc verò cooſtitutio longè differt à naturali vtrioſqoe temporis. Et qoamuis temperatúra ſequens poſſet præcedentem corrigere, ambæ à natura noſtra eſſent alienæ, & frigiditas eum ſiccitate veris non emendaſſet humores collectos hyeme, cum impediret eorum diſſolutionem: & præterea apertis poris per hyemem, corpora ipſa peruaderet, ac dictos ab Hippocrat. morbos efficeret. Quòd verò meminerit horum morborum vere euenientium, non tollit, quominus ſeqoenti æſtate perſeuerante ſiccitate, morbi à nobis dicti fierent. Libro de aëre, aquis & locis hunc Aphoriſmum ita ſcripſit. Si verò hyems fuerit auſtrina, & pluuióſa, & clemens, ver autem boreale & ſiccum, rempeſtuoſum, primùm quidem mulieres quæ vtero geruot, & partus ipſis ad ver inſtat, aborſum facturas veriſimile eſt. Quæ verò pepererint, inoalidos ac morboſos pueros parere, ita vt ſtatim pereant, aut tenoes ac debiles, & morbóſi viuant. Atque hæc quidem mulieribus, reliquis verò dyſenterias, & lippitudines ſiccas, & aliquibus defluxiones à capite in pulmonem. Pituitoſis igitur dyſenterias fieri veriſimile eſt, & mulieribus pituita de cerebro defluente propter oaturæ humiditatem. Bilioſis tamen lippitodines ſiccas, propter carnis caliditatem & ſiccitatem. Vbi autem ſenibus defluxiones, propter raritatem ac eliquatiooem venarum, adeò vt aliqoi quidem derepentè pereant, aliqui verò ſemiſiderati, dextra aut ſiniſtra parte fiant.

APHORISM. XIII.

Si verò æſtas ſicca fuerit, & borealis, autumnus autem pluuioſus & auſtralis, capitis dolores ad hyemem fient, & tuſſes & raucedines, & grauedines, quibuſdam etiam & tabes.

COMMENTARIVS.

IN illa anni cooſtitutione, quæ deſcripta eſt Apho. 11. hyẽs fuit aquilonia ſicca, ver auſtrale pluuioſum: neque attulerunt morbos hæc duo tempora, quoniam vnius diſtemperica alterius præcedentia emendauit, verùm perſeuerante humiditate veris ad æſtatem vſq; æſtas motbos intolit quos dixit Hippocrates. Modò pariter cùm æſtatem diſponat frigidam & ſiccam, autumnum humidum, ac calidum, ſecunda tempeſtas diſtemperiem primæ emendat, ac proinde non in ipſa, ſed in ſequenti hyemali morbi fient. Adhuc hyeme ſuam ſeruante naturam, vt in Aphoriſmo vndecimo ſeroauit æſtas. Cæterùm, vt ibi ad morbos procreandos æſtate opus fuit humiditatẽ veris perdurare ad æſtatem vſque, quia ad procreandos morbos hyeme in hac conſtitutione opus fuit, vt autumni humiditas ad hyemen prorogaretur: Quemadmodum etiam in illa conſtitutione æſtate ſuam naturam ſeruante morbi euenerunt,

tunt, ita modò post ficcam constitutionē æstatis, & humidam autumni, hyeme suam naturam seruante, morbi fiunt siue symptomata dicta in hoc Aphorismo. Ea sunt capitis dolores, aceruata in cerebro humiditate multa & impedita ob hyemis frigiditatē trāspiratione & dissolutione. Quòd si humiditas in capite abundans non retineatur: dolorem non efficiet. Sed expressa descendens in thoracem & guttur tusses concitat, in asperam pulmonis arteriā raucitatem, in nares grauedinem. Præterea vbi acres humores & biliosi in pulmonē descendant, aut salsa pituita, tabes fiet exulcerato pulmone, maximè verò in paratis ad phthisim, quorum pectus angustum est, & humeri lati. Illud etiam mihi addendum videtur, quod cum Hipp. Aphor. 11. disposuit trium temporum constitutionem, hyemis siccam & frigidam, veris calidam & humidam, morbos sequi dixit æstate respondentes humiditati veris, quam in corporibus redundantem reperit. Et propterea ad morborum dictorum in eo Aphor. generationem nihil fecit constitutio hyemalis, sed potius obfuit: quoniam constitutio veris sequens multò humidior fuisset, magisque ad morbos æstatis parasset, nisi tempus præcessisset siccum, quod attemperauit veris humiditas, fuissetque multò morbosior æstas, si solam veris humidam constitutionem sequeretur, & prædicta symptomata adhuc maiora euenissent. Quod in præsenti Aphor. pariter notandum est: nam vbi Hippocr. statuit æstatem frigidam & siccam, autumnum deinde calidum & humidum, morbos scripsit, qui sequuntur hyeme suam naturam seruante, propter abundantiam humiditatis, quam repetit ex autumno præcedenti. Hæc verò humiditas fuisset multo maior, si non præcessisset æstas immodicè sicca, qualis ab Hippocr. statuitur. Quapropter & morbi, atque symptomata, quæ tradita sunt in hoc Aphorism. fierent, & adhuc vehementiora, vbi vnica tantùm autumni constitutio à natura varia processisset, nulla in æstate facta à naturali temperatura mutatione.

Cap. dolores.

APHORISM. XIV.

Si verò borealis & siccus, iis qui natura humidi sunt, & mulieribus confert, reliquis autem lippitudines siccæ futuræ sunt, & febres acutæ & longæ, quibusdam etiam & melancholiæ.

COMMENTARIVS.

Continuata oratione prosequitur quod ceperat in præcedenti Aphor. dicens: Si verò æstas sicca fuerit & borealis, autumnus autem pluuiosus & australis, capitis dolores ad hyemem fient, & tusses, & raucedines, quibusdam etiam & tabes: si verò borealis & siccus (autumnus nempe fuerit) iis, qui natura humidi sunt, & mulieribus cōfert, reliquis vero lippitudines siccæ futuræ sunt, & febres acutæ & longæ quibusdam etiam & melancholiæ. Quòd de autumno intelligenda sit sententia docet ipse textus, & attestatur Galen. in Commentario, & Cels. lib. 2. cap. 1. vbi ita transtulit Aphor. Si autem autumnus quoque æquè siccus, iisdem aquilonibus perflatur, omnibus quidē mollioribus corporibus, inter quæ muliebria esse proposui, secunda valetudo contingit. Durioribus verò instare possunt, & aridæ lippitudines & febres partim acutæ, partim longæ, & hi morbi, qui ex atra bile nascuntur. Hinc duo constare poterūt, de autumno esse aphorism. ac voluisse Hippocratem hæc symptomata euenire, vbi æstas sicca fuerit, & borealis, sic etiam & autumnus, nec opus spectare hyemem: in autumno etenim notum est iuuari mulieres, & quæcunque corpora humida ac mollia fuerint, quoniam attemperantur. Aliis autem quorum naturæ siccæ sunt, siue durioribus, lippitudines siccas vētturas, quoniam bilis arefacta, & acrior reddita à cerebro in oculos trāsfusa lippitudines efficiet, à quibus ob cutis ariditatem nihil effluet, febres quoque acutæ succedunt, absumpta serosa humiditate bilis, & ipsa intra venas acriori reddita. Hæc autem febres efficit ardentes, quæ syncera bilis appellatur. Notum etiam euadet, quòd cùm bilis arescat, & pars eius crassior seddatur, tenui absumpta, tum etiam sanguis, ita vt plurimum transeat in melancholiam, futuras quoque febres longas: & quibusdam melancholias, id est, mentis turbationes ab humore melancholico in capite, idque citra febrem. Legimus autem, febres acutæ & lōgæ: quoniam ita legit Cels. in citato loco, & ita Hippo. habet, lib. de aëre, aquis & locis. Cùm inquit: Quòd si borealis sit ac siccus, & vsque in arcturū, pituitosis confert, & præsertim eiis, qui natura humidi sunt, & mulieribus. Biliosis autem inimicissimum est: valde enim exsiccantur accidunt que eis lippitudines siccæ & febres acutæ, καὶ πολυχρόνιοι, id est, ac diuturnæ, & aliquibus melancholiæ, siquidem quod liquidissimum est in bile & aquosissimum, absumitur: densissimum verò & acerrimū relinquitur, quod idem accidit secundum eandem rationem circa sanguinem, vnde & hi morbi his accidunt, pituitosis autem hæc omnia commoda sunt, & in hyemem perducūtur ab alio in aliud exsiccati. Adiecit itaque Hipp. causam eorum, quæ habentur in Aphor. & præterea constat legi debere, febres longæ, & vbi in codicibus Galenianis legitur, κόρυζαι, id est grauedines legendum potius, tum in Aphor. tum in Gal. Comm. καὶ πολυχρόνιοι, hoc est, & longæ. Falsum autem est, quod alter Hippocr. imposuit dicens, lib. de aëre & aquis scripsisse, & grauedines longæ, cum ex adducta scriptura nihil tale constet, quam tamen ad literam transtulimus ex Græco Aldino codice. Præter hæc non foret difficile multas alias temporum constitutiones componere, ac morbos in ipsis euentutos prædicere, intellecta singulorum natura, & à naturali temperamento variatione, in calore, frigore, humiditate, ac siccitate, & compositis eisdem, atque tum qualitatibus, tum etiam temporibus diuersimode mutatis. Cæterùm in Aphor. hæc tantùm scripsit Hippocr. aliis alia relinquens.

APHORISM. XV.

Ex anni tamen constitutionibus in summa siccitates pluuiis sunt salubriores, & minus lethales.

COMMENTARIVS.

Si quis hunc Aphorismum ordine statuere vellet, vt Gal. docet in Comment. 1. scriberet, quintum ab eo 17. ab eo hunc 15. atque foret 7. ordine inter omnes. Laudat autem in hoc siccam constitutionem vituperat humidā, & iure quidem: nam magna pars morborum habet ortum ex abundantia excrementorum: hæc verò pluuiarum copia augetur, & siccitatibus absumitur. Quin & excrementa vacuare non est facile, quando purgantia medicamenta non conueniunt ad vacuanda ea, quæ quotidie congeruntur, & frequens purgatio facta singulis mensibus, præter id quòd nocet, homines ducit in prauā consuetudinem. Si verò balneis tentaueris vacuare quotidiana excrementa, cutem solam mundabis, sed carnem relinques excrementis scatentem. sola testat exercitatio, qua si quis tempestinè, & multis præceptis seruatis viatur, magis quàm ipsa temporis siccitas proficiet: sed siccitas temporis secundum locum habebit ad seruandam sanitatem. Quòd si adhuc sicca existente constitutione morbi euenerint, minus erunt lethales, vbi tempori respondeat.

Sicca constit. laudatur, humida damnatur.

Aut dicemus minùs lethalem esse constitutionem, per quam rarius eueniunt morbi.

APHORISM. XVI.

Morbi autem in pluuiarum copia fiunt, magna ex parte febres longæ, ventris fluxiones, putredines, comitiales, attoniti, & anginæ. In siccitatibus verò tabes, lippitudines, morbi articulares, vrinæ stillicidia, & difficultates intestinorum.

COMMENTARIVS.

Morbi consti. humida. CVm in apho. præcedenti siccam cõstitutionem humidæ contulisset, in hoc morbos vtriusque recitat. In constitutione humida, dicens fieri febres longas, quoniam aucta humiditate diutius prorogantur humorum coctiones, & morborum fines. Venter quoque laxior redditur, & inde dixit ventris fluxiones, fiunt etiam putredines, tum in humoribus, tum etiam in membris ipsis, quoniam humiditas est alterum putredinis principium. Comitiales morbi acta in cerebro pituita, vti & apoplexiæ, vbi substantia cerebri multa irrigetur. Anginæ tamen si à capite fauces declinauerit humor, aut aliunde defluxerit. Hæc de humidis constitutionibus & morbis dicta facilia sunt. Sed quæ de sicca constitutione dixit non planè distincta, vt inquit Galen. egent enim distinctione ad veritatem, nam dixit: Tabes fiunt, lippitudines, morbi articulares, vrinæ stillicidia, & difficultates intestinorum. Tabes sanè propriè dicta non fit à sola siccitate, sed à frigore nimio, aut calore & humiditate: est enim *Morbi siccæ cõstitutionis.* consumptio cum vlcere pulmonis, vlcus autem fit à frigore disruptis vasis, aut calore humore distillante in pulmonem, vt Gal. vult. Erit igitur vera sententia de tabe. i. consumptione sine vlcere, quo modo accipi nonnunquam Commentar. 11. docuit supra. Cùm igitur id non explanauerit. Hippocrat. rectè etiam lippitudines siccæ fient aut tabes cum lippitudine coniungendæ, ac legerem dum tabidæ lippitudines à quibus præ siccitate nihil manat, & per quas oculi tabescunt. Articulorum dolores non adeo notum est quomodo fiant in sicca constitutione, nisi arthriticos appelles eos, qui quomodolibet laborant articulorum morbo, siue ob intemperiem, siue ob aerem aliquem humorem ibidè arefactum. Vrinæ stillicidia fiunt ob nimiam siccitatem, laborante vesica, & imbecilla reddita. Difficultas intestinorum accidit, vbi ob calorem siccitati coniunctum humores acres generẽtur, qui ad intestina cõfluant, quales & vrinæ stillicidium ad vesicam conuersi efficere possent. Hæc cùm nouisset Galen. inquit: Indistinctè loquutus est Hippoc. Modestè admodum differtiés ab ipso, & obscuritatis, non falsitatis eundem notans. Multo aliter sanè, quàm is cuius alias *Notatur quidam.* meminimus, qui Gale. taxans dixit ipsum non satis intellexisse Hipp. & ob inopiam consilij confugisse ad friuolas enarrationes, qui modestior esse posset erga magistros. Gale. namque Apho. Hip. indistinctum, clarissimis expositionibus illustrauit. verùm, & quoad fieri potuit, distinctum reliquit, si bene aduerteris, hæc vera inuenies.

APHORISM. XVII.

Quotidianæ verò constitutiones boreales corpora confirmant, valida, agilia, bene colorata, melius audientia efficiunt, ventres exsiccant, oculos mordent, & si dolor quispiam in thorace præfuit, affligit magis. Australes tamen corpora dissoluunt, & humectant capitis grauitates, auditus hebetudines, & vertigines faciunt, in oculis & corporibus difficilem motum, & ventres humectant.

COMMENTARIVS.

Boreales constitu. quotidianæ. COmmentario 15. cũ Gal. diximus hunc Aphor. post quintum ordine sequi, ibi enim austri, & boreæ eùm præualuerint, potentiam ostendit, & symptomata quæ ad eos sequũtur. Modò verò quid faciat in quotidianis constitutionibus, etiamsi non diu durauerint, & præualuerint per anni tempora, à boreali initium faciens, dicit, corpora confirmare: siquidè ea densat frigiditas eum siccitate, valida etiã reddit, quoniam calorem intrò reuocat, ad quod sequitur, vt omnes actiones, tã animales quàm naturales melius fiant: inde agilitas oritur, bonus color, bonus auditus: nam & ariditas ad bene audiendum commoda est. Mala tamen nonnulla refert, quæ ad boream sequuntur, parua quidem & quæ malis ab austro ortis conferri non debeant. Hæc sunt ventris siccitas, arefactis faucibus, aut calore interius reuocato, consumpto humore. Morsus oculorum quem à frigore fieri Gal. testatur lib 4. de simpli. med. facu. cap. 1. & id demonstratione confirmat. Et dolores thoracis, si qui præfuerint, auget. notum autem est frigidos ventos thoracem subire, & membraneas aque exãgues partes offendere. Hæc mala sunt, sed parua: quæ verò sequuntur austrum, plura & peiora, quibus bona nulla ferè addidit Hippo. vt fecit cùm boreæ facultates tradidit. Auster itaq; corpora hu- *Australes cõsti. quotidianæ.* mectat, ad quod ferè omnia alia mala sequuntur: nã ea de causa corpora dissoluit, laxatis neruis & musculis capitis grauitates, & auditus hebetudines cóm. 5. exposuimus, vertigines oppleto capite, humore deinde in flatum ex parte verso, & difficiles motus tum oculorũ, tum etiam totius corporis, ob causam dictam. Hoc tamen atque vnum bonum ad austrũ sequi adiecit, nempe ventres humectari, melius enim est excrementa facilè descendere per ventrem, quàm cohiberi, quod aph. 53. sectionis secundæ Hipp. docuit. Totius verò Apho. ratio ad Aphor. 15. referenda. in quo dixit, in summa siccitates pluuiis esse salubriores: ibi enim vniuersaliter docuit veritatem, quam hîc exemplis firmauit.

APHORISM. XVIII.

At verò per anni tempora, vere quidem atque æstatis initio, pueri & qui hos ætatibus sequuntur immediatè, optimè degunt & maximè sani sunt, æstate autem, & autumno vsque ad aliquid, senes. Quod verò reliquum est, hyeme qui medias tenent ætates.

COMMENTARIVS.

QVibus anni temporibus singulæ ætates optimè degant, in hoc docet apho. à vere initium *Pueri æstatis initio & vere.* sumens, in quo atque in æstatis initio pueros optime degere dicit, & eos, qui pueros ætatibus sequuntur immediatè, siue per ætates sequuntur immediatè, sunt autem hi adolescentes: dixit enim, Pueri καὶ οἱ τούτων ἐχόμενοι ταῖς ἡλικίαις. Significat autem, ἔχομαι, sequor immediatè, vt apud Lucianum reperies, in vaticinio mortuorum, & ita Celsus trãstulit. Pueri proximíque his vere optimè valent, & æstate prima tutissimi sunt. Huius rei ratio est, quoniam adolescentes temperatissimi sunt. Est enim hæc om- *Adolescentes ætatum omnium optima.* nium ætatum optima, autore Gale. in comment. & lib. 6. de sanit. tuen. inquit: Optimam namque temperiem in adolescentia corpus obtinet. Optima verò temperatura seruari debet simili tempore, id autem ver est, tempus temperatissimum. Prima autem æstatis pars quam paucissimum à veris natura differt: nam vnumquodque anni tempus tribus partibus natura diuisum est, prima præcedenti est similis, postrema sequenti, media exquisitè seruat temporis illius naturam. Itaque veris prima pars non longè distat natura à postrema hyemis, neque postrema pars veris longè abest ab æstatis initio, sicuti neque æstatis initium à fine veris. Quapropter rectè Hipp. dixit vere & æstatis initio optimè degere pueros & adolescen

adolescentes: ætates enim, vt & tempora ipsa, parum natura distant, & vti adolescentes, ita & pueri per ea tempora optimè degent. Galen. verò in Comment. magis exquisitum sermonem fuisse dixit, si ita scriberetur, Adolescentes vere, pueri æstatis initio optimè degunt: sunt etenim pueri paulò humidiores iusto, quapropter tempore paululum sicciore melius, quàm temperatissimo degent. Ille verò qui solet obesse, his verbis Galen. iaaat: Non enim profectò probo quod Galenus dicit fuisse ita scribendum, vt distinctus sermo euaderet, Vere quidem adolescentes, & in principio æstatis pueri. Quasi pueri melius habeant in principio æstatis, quàm in vere. Nam hoc est apertè falsum: nihil enim adeò seruari in pueris debet, quàm humiditas, neque à causa quapiam deterius afficiuntur quàm à sicca, & calida causa: quia ob naturalem mollitiem, & raritatem partium facilè dissoluuntur: hæc ille. Cæterùm meo iudicio facilè constabit quàm apertè fallatur, qui Galen. sententiam dixit apertè falsam: si namque pueri & adolescentes non omnino eandem sortiuntur temperaturam, vt constat, non etiam idem omnino tempus ad conseruationem desiderabunt, ac proinde falsum erit citra distinctionem vere & æstate incipiente, pueros & adolescentes optimè degere. Quòd si pueri vere optimè degunt, quando dices adolescentes optimè degere? Rursus si pueri non degunt optimè initio æstatis, quoniã à calore & siccitate dissoluuntur, quomodo seruari poterunt adolescentes, qui calidi & sicci non sunt? ac dicat, qui sunt qui optimè degunt æstatis initio, & eos ab aliis distinguet, & egebit distinctione, qua non est vsus Hippocr. Deinde pueri parem habent calorem eum adolescentibus & iuuenibus: nam pueri & adolescentes augentur, & eos conferens iuuenibus, parem habere calorem probat Galen. lib. 2. de temperamentis, & nos in eius expositionem multa diximus lib. 1. de arte medendi cap. 4. quo loco adolescentium optimam probauimus temperaturam, puerorum item adolescentium, & iuuenum calorem parem: falletur igitur ille cùm dicat puerorum temperiem calidam & humidam: nam quamuis plus habeant caloris innati quæ augentur corpora, ille calor temperatus est, & qualis in adolescentia. Habent sanè pueri redundantem humiditatem, quæ etiam seruari natura debet ad incrementum, & vitæ protogationem: sed non seruatur (vt inquit) prima æstate, bene est: verum cùm Galenus dixit, pueros initio æstatis optimè degere, id tantùm voluit magis securos esse a morbis, nihil de augmento curaos, quod æstatis processu speratur, idem enim est optimè degere, & minimè ægrotare, ac securissimos esse. Hoc est quod Hippocrates voluit dicens: Et maximè sani sunt, at verò sunt pueri initio æstatis securissimi: quoniam in tempore paulò iusto sicciori, ætas, paulò iusto humidior à lapsu & morbis qui ab ea humiditate euenire possent, seruatur & securissima est. Et propterea Celsus dixit cum Hippocr. Et æstate prima tutissimi sunt. Diuersum esset, si quis quæreret, quod tempus ad conseruandum humorem puerorum, qui ad extensionem est necessarius, erit melius, ac dicetemus veris initium: Hippocrates tamen de sanitate præsenti & securitate à morbis loquitur, de qua optimam distinctionem adhibuit Galenus, cùm dixit: Adolescentes vere, & pueros initio æstatis optimè degere. Neque resolui pueros æstatis initio putandum, sed eorum cruditates coqui, & eorum humiditatem parum mutari versus temperamentum, vti & parum à veris natura distat æstatis initium. Inquit deinde Hippoc. Æstate & autumno, vsque ad aliquid, senes. Pars illa, vsque ad aliquid, Græcè habet μέχρι μέρ-τινος, quam quidam vertunt, vt Fuchsius, aliquantisper, referentes eam ad senes ac si Hippocr. vellet senes quadantenus bene habere æstate, & autumno, quod significare videtur, cùm transfert sequentem orationem dicens: Reliquo hyemis tempore, qui inter has ætates medij sunt: quasi totius autumni meminerit, quamuis in Comm. diuersum ab eo, quod in Aphor. scribit videatur sentire. Nos tamen partem illam, μέχρι μέρτινος, ad autumnum referimus: senes namque æstate bene valent, quoniam hæc ætas frigida est, & calore æstatis corrigitur, & idem fit initio autumni, quod diximus, vsque ad aliquid: interim enim calor æstatis perseuerat. Postremò dixit, τὸ δὲ λοιπὸν, τοῦ χειμῶνος οἱ μέσοι τῇσιν ἡλικίῃσι, quod est, Quod verò reliquum est, hyeme, qui medias tenent ætates. Sunt autem hi iuuenes, atque subsistentes à 25. anno in 35. iuuenes, à 35. in 49. subsistentes, siue crudi senes. Iuuenes enim hyeme bene admodum valent, quoniam calor eorum non superatur, sed ad ventrem se conferens validior redditur, & in vniuersum attemperatur ipsius qualitas, quæ siccitati coniuncta est. Autumno autem post primam partem, quam senibus commodam dixerat, crudi senes attemperantur ab ea autumni parte, quæ iam hyemem refert, est enim, vt lib. 1. de arte medendi, cap. 4. docuimus eorum temperies parum admodum declinans à iuuentute, & vtraque calida est, & sicca, sed minus calida subsistentium, paulò item siccior, ita vt ab humiditate postremæ partis autumni iuuetur. Aut dices iuuenes & subsistentes hyeme bene degere, dixisse, & prætermisisse reliquum autumni: iuuenes autem, & subsistentes, qui à iuuenibus, insensibili lapsu labuntur, hyeme optimè degunt, quoniam ferè eandem habent temperaturam, & hyemi aduersam. Quod Celsus ita dixit: Iuuenes hyeme, quique inter iuuentutem senectutémque sunt. Vbi duarum meminit ætatum. Nam duæ sunt ætates mediæ inter adolescentes & senes, & has dicit Hippocrat. optimè degere hyeme, & maximè sanas esse. Cùm autem dixit: Quod verò reliquum est, totius anni, nempe hyeme, qui medias tenent ætates, id est iuuenes & subsistentes, optimè degunt, atque sanissimi sunt, siue vt dixit, maximè sani: siquidem hyeme iuuenes & subsistentes probè seruantur, & sani maximè degunt. Licebit quoque, vt apud Gal. in Comment. ætates conferre regionibus, & facilè inuenire, quæ ætates in quibus regionibus optimè degent. Temperatæ enim in temperatis sanissimæ sunt, & distemperatæ in contrariis ad portionem.

Galen. ab iniuria tuetur.

Fuchsius notatur.

APHORISM. XIX.

Morbi autem omnes in omnibus temporibus fiunt, magis autem quidam, in quibusdam ipsorum, & fiunt & protitantur.

COMMENTARIVS.

Quamplurimas habent suæ generationis causas morbi quicunque: omnes siquidem, quas non naturales appellamus. Cùm igitur aut omnes, aut plures earum modum excedentes possint occurrere quouis anni tempore, poterunt quoque & in omni tempore quiuis morbi generari, & si in quibusdam quidam magis fiant, & protitentur. Veluti tertiana hyeme visa est, ab ira, exercitatione immodica, & cibis calidis orta, æstate tamen frequentius generatur, & genita protitatur magis, hoc est, ad maiorem perducitur vehementiam. Verùm etiam est, exquisitam tertianam, alio quàm æstatis tempore non generari: Galen. enim lib. 2. de differ. feb. cap. 3. ad generationem febris tertianæ simplicis, tempus exposcit, atque regionem calidam & siccam.

APHORISM. XX.

Vere quidem furores, melancholia, morbi comitiales, sanguinis fluxus, angina, grauedines, raucedines, tusses lepra, impetigines, alphi, pustulæ vlcerosæ multæ, tubercula, & articulorum dolores fiunt.

COMMENTARIVS.

Morbi veris. QVamuis omnium anni temporum ver optimũ sit & temperatissimum, quamplurima morborum genera in eo fieri testatur Hippocrat. quæ nos quoque euenire conspicimus. Non quidem sua ratione, sed quatenus vires roborat, & calor ipsius hyemi succedens humores in ipsa, aut etiam ante ipsam congestos, agitat, & dilatat. Vis autem valida excrementa superat, & à corpore pellit: aut vbi id facere nequear in partes ignobiles transponit: fit tamen nonnunquam, vt neque abundantiam vincere, neque ipsam ad partes dictas transponere valeat, eam tamen diffundat, & in partem aliquam præcipuam impetu pellat. His suppositis notum est, etiam si vere morbi plurimi fiant, non esse causam in ipsum reiiciendam: quemadmodum enim Galen. in Comment. dixit, quamuis exercitatio mala quædam afferar corporibus, ipsa ex se vtilissima est. Quod Hippoc. lib. 6. de morb. pop. part. 5. scripsit dicens: Vlcera erumpent, si impurgatus quis laborauerit. Morbi igitur vere fiunt nonnulli, qui aliis temporibus magis debentur, vt licet videre conferenti morbos ab Hippocr. scriptos cum temporibus anni sequentibus, in quibus eosdem repetit. Sed nos modò *Furores.* singulos ordine persequamur. Furores sunt animi turbationes, & deliria ab humore melancholico assato, vti & melancholiæ ab ipso naturali frigido, ac sicco humore fiunt, sanguinis & aliorum fæce similiter cerebrum occupante. *Comitiales.* Morbi comitiales fiunt à pituita, sed & quandoque à melancholia. *Angina.* Angina à pituita in guttur delapsa. *Sanguinis fluxus veri proprius.* Sanguinis fluxus veri proprios est, dilatato sanguine: is enim aut per nares, aut per vtetum, aut venas ani, manat. *Grauedines.* Grauedines, raucedines, & tusses, læsis & occupatis ab humorum copia naribus, aspera pulmonis arteria, faucibus aut thorace eueniunt veris ratione, qui tamen perniciosi non sunt. *Lepra.* Lepra, apud Paulum lib. 4. cutis aspredo est, cum pruritu, orta ab humore melancholico, altam cutim orbiculatim depascens, à qua squamulæ decidunt. *Impetigo.* Impetigo verò à tenoibus, serosis, & acribus humoribus fit, crassioribus aliis mixtis. In hoc malo videmus scalpta cute, manare ichores ἄλφοι vitiligines Latinis sunt, sed sunt albæ quædam, aliæ nigræ in cute, quæ & pilorum culorem mutant: & ab albis, albos pilos videmus ortos. Albæ ab humote fiunt pituitoso, nigræ à melancholico. Hispani albirazos appellant. Pustulæ etiam fiunt vlcerosæ multæ, quas appellat ἐξανθήσιες, & 6. sect. Aphot. 9. ἐξανθήματα. & lib. 3. de morb. pop. part. 3. sect. 51. ἐνθήματα, dixit: & Galen. in Comment. appellationem de sponte in cute efflorescentibus factam asserit. Sunt autem ex his puerorum variolæ dictæ, & morbilli, Hispanis viruelas y sarampione. Nam & lib. 6. de morb. popul. part. 1. Comment. 20. morbum hunc infantibus molestum esse dixit. At verò ad finem vlcerantur serosa cute hæc exanthemata. *Tuberculae.* Tubercula etiam fiunt, id est paruæ inflammationes, quas appellamus nascentias, & in articulis dolores ad eosdem humore traducto, vt ad ignobiles particulas.

APHORISM. XXI.

Æstate autem ex his quidam, atque febres continuæ, & ardentes, & tertianæ plurimæ, & quartanæ, & vomitus, & diarrhœæ, & lippitudines, & aurium dolores, & oris vlcerationes, & pudendorum putredines, & sudamina fiunt.

COMMENTARIVS.

ANtequã æstatis morbos proprios narret, quosdam alios fieri in ipsa dicit ex his qui fiunt, vere, vti sanguinis fluxus, furores, pustulæ vlcerosæ: quoniam æstate ob humorum assationem hæc mala fieri possunt, aut ob eorum efferuescentiam. Verùm principium æstatis simile veri est, ac proinde morbos veris afferet. *Æstatis morbi.* Fiunt autem æstate morbi peculiares, febres continuæ, & ardentes, & tertianæ, bile abundante, ac putrefacta in vasis aut ab eisdem extra missa: fiunt etiam vomitus, & ventris fluxiones, quas diarrhœas vocant, decũbente bile ad ventrem: lippitudines etiam, sed non siccæ, vt Musa *Musa taxatur.* voluit: quoniam humores acres, mordentes oculorum membranas, non possunt non proritate lachrymas, vbi non adfuerit magna cutis astrictio: ea verò æstate nõ adest, sed magna pororum apertio. Aurium item dolores, oris vlcerationes, & pudendorum putredines, humore bilioso ad has partes fluẽte & mordente, ac putrefacto. *Sudamina.* Sudamina item fiunt, quæ cutis aspredines sunt, quales infantibus fieri videmus, & quibusdam aliis natura humidis, & fœminis quarum cutis est mollior, æstatis tempore iuxta meridiem, & parum durant. Accidunt ex sanguinis ebullitione serosa parte, & acri ad cutis poros deducta, nec discussa, nec in sudorem manante, sed retenta ad speciem pustularum multarum, & minutissimarum. Hispani dicunt, sarpullido. *Sarpullido, vel Sarpadillo vt vult Mercatus.* Quartanarum etiam meminit Hip. quæ vstione bilis fieri possunt. Sed partem hanc quidam non legunt, nec Galen. in Comm. eius meminit, nec Celsus & Aph. seq. dicit: Autumno fieri plurimos æstiuos morbos & febres quartanas, ab æstiuis morbis separans ipsas, eam tamen partem lib. 8. de placi. Hippocr. & Platon. legit.

APHORISM. XXII.

Autumno verò plurimi morbi æstiui fiunt & febres quartanæ, & erraticæ, & lienes, & hydropes, & tabes, & stillicidia vrinæ, & læuitates intestinorum, & difficultates intestinorum, & coxendicum dolores, & anginæ, & asthmata, & ilei, & comitiales, & furores & melancholiæ.

COMMENTARIVS.

Morbi autumni. AVtũnus sua natura frigidus & siccus est, & inæqualis ex frigore & calore, quæ duo singulis diebus fiunt, manè & vespere frigus, ad meridiem calor, ob frigiditatem cohibet effluxum & transpirationem humorum, qui æstate aucti sũt & quidam assati, ob inæqualitatem frigoris & caloris, totam ipsam naturam languidam reddit, & partes corporis languẽtes arguit. Quapropter non tantùm vt de æstate dixit morbos quosdam veris facere, ita modò autumnum, quosdam æstatis, sed plurimos, quoniam æstas ad curem vti ver deducit quosdam humores, & morbos veris. Verùm autumnus omnem ferè effluxum humorum æstate genitorum cohibens, plurimos æstatis morbos affert: sed sunt autumno proprij quartanæ à melancholia, quæ à frigore & siccitate habuit generationem, aut assatione genita fuit æstate, hæc verò autumno retinetur, donec putrescat: fiunt quoque febres erraticæ, tum ob temporis inæqualitatem, tum ob humorum crassitiem, ob quam febres quæ erratili modo apprehendunt, quartanæ sunt futuræ. Lienes intumescunt, delata ad ipsos melancholia, & inde consentiente iecore, hydropes succedunt. Tabes, quoniam temporis inæqualitas languori, & extenuationi paratos arguit statim. Vrinæ stillicidia expressa bile ad vesicam, aut ipsa à frigore offensa, quod fit cùm calor poros aperit, deinde frigus subitò inuadit. Læuitates & difficultates intestinorum, expressis humoribus ad intestina, qui summam cutẽ eorum exulcerantes ante

coctionem

coctionem cogunt expelli cibos, aut eosdem ob languorem non continent venter & intestina: Si verò profundius intestina exeserint, difficultates intestinorum parient, coxendicum dolores fiunt crasso sanguine truso ad eos articulos, maximè pituitæ mixto. Sic & angina & fauces, & asthma ad pulmonem, compresso sanguine, qui æstate efferuescebat, & ad cutem euellebatur, atque eo pituitoso.

Ileus.

Ileus fit tenui intestino inflammato, retentis fæcibus. Morbus etiã comitialis detegitur in his, qui eo solent aliàs laborare, præsertim quos melancholia facit. Maniæ item & melancholiæ ad caput transmissa melancholia calida assata, & efferuescente, aut fæce sanguinis crassa frigida & sicca fiunt.

APHORISM. XXIII.

Hyeme verò pleuritides, peripneumoniæ, grauedines, lethargi, raucedines, tusses, dolores pectorum, laterum, lumborum, & capitis vertigines, apoplexia.

COMMENTARIVS.

Morbi hyemis.

AD finem morbos refert, qui hyeme fiunt, suam naturam seruante. Est autem hyemis natura frigida & humida, morbos igitur pariet à frigore & humiditate ortos, & partes frigidas facilè lædet, & morbos ex defluxione conciliabit, capite repleto. Hinc facilè causas morborum traditorum ab Hippocrate reperies.

Pleuri generatio.

Pleuritides enim fiunt sanguine expresso, aut à capite defluente in membranas thoracem succingentes. Quòd si in pulmonem decumbat, pulmoniam faciet: lethargum verò, si in cerebro pituitosus sanguis aceruetur, atque putrescat. Hanc partem non omnes codices habent. Cæterum legitur à Galeno lib. 8. de placitis Hippoc. & Pla. quo loco hunc Aphoris. citat, Grauedines, raucedines, & tusses ex defluxione omnes nascuntur, quas frigus cum humore facit. Dolores pectorum, & laterum, siue costarum, fiunt à frigida intemperie, aut ab aëre frigido, qui flatus modo ingrediens solet eos dolores afferre.

Lumbi.

Dolores etiam lumborum ob eandem causam: sunt autem lumbi spatia vtrinque à vertebris quinque, quæ à thoracis vertebris ad os sacrum ordine procedunt, caput à frigore dolet, & ab humore crasso grauatur, id verò in flatum versus, & agitatus vertiginem, occupans autem cerebri substantiam, apoplexiam facit.

APHORISM. XXIV.

Per ætates verò talia eueniunt, paruis quidem ac nuper natis puerulis, aphthæ, vomitus, tusses, vigiliæ, timores, vmbilici inflammationes, aurium humiditates.

COMMENTARIVS.

IN hac secunda parte huius sectionis morbos singulis ætatibus familiares narrat, à primo ortu infantium auspicatus. Puerulis nuper natis, & paruis, hoc est iis, qui quamuis nuper nati non sunt, nondum tamen veniunt annumerandi iis, quorum mẽtionem habebit in sequenti aphor. qui probè iam dentes edere debent. Sunt igitur hi à primo ortu vsque ad mensem septimum, & vltra ipsum, autore Paulo lib. 1. cap. 9. nam non omnibus est idẽ terminus definitus.

Puerulorum morbi.

Aphtha.

De paruis igitur, ac de nuper natis puerulis loquens inquit, Aphthæ eueniunt. Referũtur sanè morbi eorum omnes aut ad temperaturam, aut ad victum. Pueruli humidissimi sunt, & eorum cibus est lac, quod cùm exugitur, sua serosa parte palatum detergendo exulcerat, concedente mẽbranæ ipsius mollitie.

Vomitus.

Vomunt etiam frequenter, quoniam plurimum lac, & supra modũ accipiunt, quod aut corrumpitur, mordet: & vtcunque pellitur: quoniam & retentricem habent imbecillam.

Tusses.

Tusses, distillante à capite in thoracem humiditate multa & serosa, multa quidem natura, serosa verò ex alimento, hanc partem non legit. Gal. in commen. legit. tamen ipsam lib. 8. de placi. Hippoc. & Plat.

Vigiliæ.

Vigilant item infantes, quamuis natura somnolenti sint: nam lac corrumpitur in eorum ventribus, & fumus caput tentat, & eos à somno excitat.

Timor in somnis.

Accedit ad id, quòd cùm tenerrimam habeant cutem, ab vrina & excrementis mordetur, & inde vigilant & clamant. Timent in somnis & pauidi excitantur, ob fumos lactis corrupti in caput ascendentes, qui imaginem præbent rei terribilis, quæ ipsis talis appareat. Quod verò eosdem maximè terret, est imaginatio casus ab alto: nam & id vigilantes timent, quoniam se destitutos putant, qui ante id omni ex parte ab vtero amplexabantur. Id agnosces ex tremulis motibus brachiorum & crurum, cùm à nutricibus nudi subleuantur.

Vmbilici inflammationes.

Vmbilici fiunt inflammationes, sanguine ad partem vulneratam & dolentem transmisso. Per aures humiditates purgantur, quæ in capite abundant. Quòd verò & per nares purgentur natura fit, & sine morbo. Narrat verò Hippocr. modo morbos: non meminit tamen comitialis, quoniam non est iis tantùm familiaris, sed magis euenit iis qui dentes edunt, quod constat ex Aphor. sequenti: nam conuulsiones motus conuulsiuos comprehendunt, & comitialem morbum. Numerat autem conuulsiones inter morbos eorum, qui dentes edunt, & Prognostico 34. lib. 3. conuulsiones dixit promptissime euenire pueris quamprimum editis vsque ad septimum annum: non igitur est familiaris nuper natis, qui adultioribus etiam euenit, & eis magis, vt in Aphorism. significat sequenti: hoc est, quod Comment. 29. dicit ex Hippocratis sententia abundare in pueris comitialem, & quod ea ratione morbus puerilis nominatur.

APHORISM. XXV.

Cùm verò propè iam sunt vt dentes edant, gingiuarum pruritus, febres, conuulsiones, & alui profluuia fiunt, præsertim cum caninos dentes edunt, & iis, qui crassissimi sunt, & aluos duras habent.

COMMENTARIVS.

Morbi puerorum cum propè sunt vt dentiant.

IIs, quibus dentes pullulare incipiunt, à septimo & octauo mense, & vltra hos, morbi quidam accidunt ex defluxione, à morsu, & irritatione, quam dentes cùm oriuntur efficiunt. Pruriunt namque gingiuæ diuidente ipsas dente, ex pruritu concitatur dolor, & vigilia, & fluxus humorum ad cor & thoracem, inde febres. Ad febres conuulsiones, liquatis humoribus implentibus neruos, sequuntur: ad quod accedit neruorum puerorum imbecillitas. Quod si in capite concitatus humor, obstructionem fecerit, morbi comitiales fient, quibus conuulsiones coniunctæ sunt, symptoma ipsum scribit Hippocrat. Venter quoque fluit quoniam in ventriculum & intestina delabitur humor, irritatione gingiuarum commotus. Acccedunt hæc maximè cùm caninos dentes edunt, qui aliis anterioribus maiores sunt, & interim gingiuæ duriores. Tum etiam crassiores hæc patiuntur, quia pleniores sunt: & magis comprimunt sanguinem, vnde putrescit magis ad febres generandas, & conuelluntur, & comitiali laborant: sic etiam vbi aluos duras habuerint, quoniam excrementa ventris retenta, in caput assumant, & neruos implent.

APHORISM. XXVI.

Grandioribus tamen, tonsillæ, vertebræ, quæ ad occipitium ad interiora luxationes, asthmata, lapides, lumbrici rotundi, ascarides, verrucæ pensiles, satyriasis, strumæ, & alia tubercula, præsertim antè dicta.

COM

COMMENTARIVS.

CVm verò pueri magis ætate processerunt à dentitione in vndecimum annum, post quem sequuntur pubertate proximi: de quibus aphoris. sequenti aget, morbi eis eueniunt, quos hic refert omnes ab humorum abundátia, & crassitudine materiam accipiunt, & accedente calore generationem. Tonsillæ Græcis παρίσθμια, hoc est, iuxta isthmum, est autem isthmus angustus locus inter duo maria, qua parte tamen cibos & potus deglutimus, angustia est, à lateribus tamen sunt glandulæ duæ, quæ iuxta isthmum siue angustiam sunt. Hæ in pueris inflammantur, & nomen partis ipsæ inflammationes sortiuntur, & παρίσθμια, id est, tonsillæ dicuntur, alias etiam antiades, Barbaris, amygdalarum inflammationes, Hispanis, agallas. Luxantur etiam vertebræ, quæ in occipitio, præsertim secunda ordine ad anteriora, siue ad interiora: tandem enim est. Habet morbus ortum ab inflammatione ad anteriora euellēte vertebras ipsas, sed euellitur quandoque tertia, & ab his anginæ fiunt, compresso gutture: in pueris ab humoribus telaxantibus vertebrarum ligamenta fiunt: præsertim vbi partes anteriores inflammant, quæ easdem ad se trahant. Harum luxationum meminit Hippocrates libro secundo de morb. pop. Asthma fit oppleto pulmone crassis humoribus, vnde celeriter ob angustiam respirare coguntur, tanquam à celeri cursu. Lapides in vesica fiunt vti senibus in renibus, quoniam puerorum humores magis fusi sunt, & à renibus in vesicā delabuntur, vbi accedente calore concrescunt. Lumbrici teretes in intestinis fiunt, & ascarides in recto præsertim, à corruptis cibis in pituitosam naturam, accedente calore viuificante: sed de his libro tertio de arte medendi diximus. Verrucæ pensiles, quas Græci ἀκροχορδόνας, dicunt, quia chordarum nexui videantur similes, ob angustiam basis. Sunt paruæ quædam cutis eminentiæ, callosæ, rotundæ, sine dolore, angustæ basis, ita vt suspensæ videantur, ac proinde pensiles dictæ. Satyriasis, pudendi significat erectionem, & ossium capitis prominentiā, & quandoque lepram. Sed lib. de antiquis dictionibus Hip. significat σατυριασμὸς, tumores prominentes in glādulis, quæ sunt circa aures. Partem hanc Fuchsius optimè enarrauit. Strumæ sunt duri tumores circa aures & maxillas inferiores, quas Græci χοιράδας, dicunt quoniam χοῖρος, porcus est, & hoc morbo poci frequenter laburant, appellant quoque has scrofulas, quoniā scrofæ hoc malo affliguntur. Hoe loco Gal. lib. 8. de Placitis Hipp. & Pla. legit στραγγουρίας, id est, vrinæ stillicidia, quæ eis eueniunt ab humore vesicæ musculos relaxante, aut vesicam implente, aut à lapide vesicæ, qui de familiaribus morbis ipsorum est. Fiunt etiam & alia tubercula, sed præsertim dicta Tubercula, Græcis φύματα, sunt autem hæc inflammationes adenarum, quæ celeriter tendunt in suppurationem.

Luxatio vertebra. — *Asthma.* — *Lapides.* — *Lumbrici.* — *Satyriasis.* — *Struma.*

APHORISM. XXVII.

His tamen, qui adhuc grandiores sunt, & ad pubertatem accedunt, horum plurimi & febres diuturnæ magis, & ex naribus sanguinis fluxiones.

COMMENTARIVS.

Morbi eorum qui ad pubertatem accedunt.

PVbescunt homines tredecimo & quarto decimo anno & pubertas ad 18. extenditur. Adolescentia verò à 18. in 25. vt Gal. vult. comm. 9. sectionis 5. inde sequitur iuuentus. Cùm igitur pueri iam 14. annum attingunt, & pubertatem ipsam, quæ antecedit adolescentiam, plurimos morbos ex dictis patiuntur, vti lapides, lumbricos, & tonsillarum inflammationes, ob causas dictas in Commentario præcedenti. Præter hos tamen febres diuturnas magis, quoniam magis aliis sanguine abundant, nam & si non plus aliis generent, minus tamen absumunt, quia minus augentur. Ante hanc tamen ætatem febres fiunt acutæ magis, vt Gal. in Comentario propter corporis humiditatem, & facultatis naturalis ἀῤῥωστίαν, idest, imbecillitatē, sed Laurētianus, & antiquus interpres legunt ῥώμην, id est robur: & bene, quoniam eorū naturalis facultas robustissima est, & citò morbos finit. Ea de causa patiuntur sanguinis è naribus fluxiones: sed mares præsertim. nam eo tempore fœmiois erumpunt menses, qui eas à fluxu sanguinis liberant, & à multis aliis morbis. Sanguis igitur in ea ætate magis abundat, & inde prædicti morbi. Hæc Aphor. expositio plana est, & Galeni Commeot. facilis, & perspicous, & ætatum diuisio ad Galeni & Hippocratis mentem integerrima habetur à nobis lib. 1. Prognost. in expositione 29. & lib. 1. de arte medendi, cap. de temperamentis. Quamobrem in vanum seipsum discruciat ille, qui nouas alias ætatum diuisiones inuenire contendit, & Galenum reprehendere, & deinde asserit semen viris, & menses fœminis in adolescentia erumpere, quæ duo fieri videmus 13. & 14. anno, & adolescentia incipit à 18. vt diximus ibidem. Nam & diuisiones aliæ, ab his quibus vtitur Hippocrates atque Galenus: inutiles erunt ad libros eorum legendos, & agnoscendam sententiarum veritatem.

APHORISM. XXVIII.

Plurima autem passiones pueris iudicantur, hæ quidem in quadraginta diebus, illæ verò in septem mensibus, illæ in septem annis, quadam cùm ad pubertatem perueniunt. Quæ verò in pueris perseuerant, & in pubertate non desinunt, vel fœminis cùm menses erumpunt, an multum tempus durare consueuerunt.

COMMENTARIVS.

FInes morborum puerorum, qui diutini sunt, siue iudicationes eorum perscribit dicens: eos iudicati 40. die: hic enim est primus terminus longorum morborum, sed sunt alij, qui septem mensibus iudicantur, quemadmodum aliqui septem diebus. Alij morbi septem annis iudicantur. Alij sunt, qui quouis anno ante ceperint, ad pubertatem vsque prorogantur, & ibidem finiuntur: viris quidem, quia humidi minos sunt, & excrementa quædam in pilos absumunt, & semen mittunt: fœminis, quoniam menses erumpunt. Quòd si eo tempore & ætatis mutatione, & 14. anno accedente non sanantur, commoriuntur, siue vt Hippocr. modò dixit, χρονίζειν εἰώθει, quam partem Galen. ita exponit μέχρι πολλοῦ χρόνου παραμένειν εἰώθει, id est, multo tempore permanete consueuerunt. Cùm verò Hip. dixit morbos quosdam finiri 40. diebus, aut 7. mensibus, aut 7. annis: Dicet qui volet, Hippocr. voluisse morbos puerorum finiri 40. die ab ortu, aut 7. mense, aut 7. anno, aut etiam 14. quoniam hisce temporibus non paruas suscipiunt pueri mutationes. Cæterùm præter id, quod Gale. contradixit, non consonat literæ Hippoc. qui dixit, τὰ μὲν ἐν τεσσαράκοντα ἡμέραις, τὰ δὲ ἐν ἑπτὰ μησὶ, τὰ δὲ ἑπτὰ ἔτεσι, quod est, hæc quidem in 40. diebus, illæ verò in 7. mensibus, illæ in 7. annis. Modo qui ad finem 40. dierum ab ortu vti 35. laborans, ipso 40. liberatus est, non dicetur liberatus 40. diebus, sed 40. die: & qui 6. ætatis mense ægrotauit, sanatus 7. mense ætatis, minus bene dicetur, septē mensibus liberatus, sed 7. mense. Dixisset autem Hipp. de eo qui liberatus est die 40. ab ortu, non ab ægrotatione, iudicatum fuisse, ἐν τεσσαρακοστῇ ἡμέρᾳ id est, in 40. die: non ἐν τεσσαρά-

Fines longorum morborum.

Digitized by Google

κοῖλα ἡμέρας, id est, in 40. diebus, vt dixit, quoniam neque quadtaginta diebus ægrotauit.

APHORISM. XXIX.

Iuuenibus autem sanguinis spuitiones, tabes, febres acutæ, morbi comitiales, & alij morbi, præsertim prius dicti.

COMMENTARIVS.

QVare Hippocr. prætermiserit adolescentium ætatem Galen. in Commentar. existimat factum, quoniam ex dictis de puberibus Aphor. 17. constare poterit: nam in adolescentia, vti in pubertate, sanguis abundat, & fluxus sanguinis narium, eis ætatis ratione eueniunt. Est quoque ætas hæc temperatissima, & in qua paucissimi sperantur morbi familiares. Hæc est à decimooctauo in 25. annum, vt quinta sect. Comment. 9. qui verò aliter diuidit ætates, præter id quòd fallitur, confundit omnino Hippocr. & Galen. 15. doctrinam, qui illis ætatum nominibus illos homines intellexerunt, quos intra eas comprehenderunt. Iuuenibus itaque fiunt sanguinis spuitiones, quoniam sanguis is adhuc abundat in iuuentute, atque is biliosus, qui ad pulmonem ductus ipsum exedet, vnde & tabes sequetur, qua laborare adolescentes, & iuuenes Aphor. 9. sect. 5. docuit, dicens: tabes fiunt maximè ætatibus à 18. in 35. annum: febres item acutæ eis eueniunt, ob bilis redundantiam, quæ si intra venas putrescat, efficiet ardentem: si extra, tertianam, vtraque tamen est acuta breuitatis ratione, quamuis tertiana periculo vacet, lib. 1. de mor. popu. parte 3. Comment. 1. & Hippo. ibidem sect. 8. inquit: Tertiana exquisita celeriter iudicatur, & lethalis nō est. Morbus comitialis per consensum à ventriculo, ob bilis abundantiam fieri potest, sed primogenia affectione à pituitoso humore aut melancholico cērebrum occupante, non fiet iuuenibus, nisi ob malam victus rationem, quemadmodum & supra dixerat sectione 2. Senes iuuenibus vt plurimum ægrotant minùs, quod ad viuendi rationem retulimus. Atque ita modo, cùm iuuenes indistinctè cibos crassos capiant, humi cubent, veneri indulgeāt, Soli & imbribus se exponant, nihil mirum si comitialibus capiantur. Gal. verò miratur, quod Hippoc. comitialem scripserit iuuenibus euenire, prætermiserit autem cùm de pueris loquutus est: cùm tamen alibi dixerit ipsum in pueris abundare, & ea ratione dictū morbum puerilem. Notum autem est hîc Galenū loqui de morbo comitiali per essentiam in capite. Quapropter inutilis mihi videtur expositio, qua quidam machinatur, cuius meminimus (nam est ille sanè ingeniosus.) Hipp. non tantum narrare morbos, qui singulis ætatibus fiunt, sed etiam qui in eisdem proritantur: vti & supra Aphor. 19. cùm dixit: Morbi omnes in omnibus temporibus fiunt, sed quidam in quibusdam magis & fiunt, & proritantur: atque in ætatibus quidā magis fiunt & proritantur, vti comitialis, qui post 25. annum proritatur magis; & repetit frequentiùs: licet enim in iuuentute minus fiat, tamen factus in pueritia, si ad iuuentutē perueniat, in ipsa exacerbabitur. Sed deceter prius considerare, an velit ipse loqui de morbo comitiali per consensum facto ab humore bilioso in cerebro: si de primo, non opus est distinguere morbos, qui fiunt in aliqua ætate, ab his, qui in ea proritantur, & dicere Hipp. hic annumerare eos, qui proritantur, aut exacerbantur: nam comitialis qui à bile fit per consensum, iuuenibus, & fit, & acerbatur. Si tamen loquitur de comitiali afficiente ipsum cerebrum primaria affectione, à crassis humoribus, is neque crebrò fit, nec crebrò acerbatur: vt enim iuuentus propter siccitatem solet quosdam sanare Aphor. 45. sect. 2. vt vult quoque Galen. in Comment. poterit semper magnitudinem supprimere eorum qui non sanantur, eadem omnino exsiccandi facultate. Præter id quòd valde alienum à ratione est alios intellexisse Hippocr. morbos, qui fiunt, & alios qui in temporibus proritantur, dixit enim: Quidam verò magis in quibusdam & fiunt, & proritantur. Tertiana enim æstate vt magis fit, ita magis proritatur: & quotidiana vt magis fit hyeme, ita magis proritatur: & è conuerso vt magis prædicti morbi eis temporibus proritantur, ita & fiunt magis. Adde quòd morbus comitialis, qui à crassis succis fit, quamuis non sanetur post 25. annum, tamen non proritatur magis, quia ex ætate prædicti succi non abundant.

Morbi iuuenum.

APHORISM. XXX.

Illis verò qui hanc ætatem prætergressi sunt, asthmata, pleuritides, pulmonia lethargi, phrenitides, febres ardentes, colera diutina, ventris fluxiones, lauitates: & difficultates intestinorum, & hæmorrhoides.

COMMENTARIVS.

DE ætate quæ iuuentutem sequitur, præsens est Aphor. ea verò à 35. anno in 46. prorogatur, quam nos subsistentiā appellauimus, & subsistentes eosdem cum crudis senibus esse, tum in expositionibus lib. Progn. tum lib. 1. De arte medendi abundè probauimus. Hæc ætas eam ferè rationem seruare videtur ad iuuentutem, quam autumnus ad æstatē: & quēadmodum autumnus frigore continet bilem æstate genitam ne dissoluatur, ita subsistentium ætas quæ paulò frigidior est quàm iuuenum, bilem in iuuentute, genitam retinet. Sunt sanè subsistentes iuuenibus frigidiores, verumtamen non admodum manifestè, quoniam etsi non adeò labores ferre, vt ipsi possint, ad ciuilia negotia adhuc valent. Bilis verò ea parte morbos facit in quam redundans transfunditur. Prætēr id quòd vt autumnus morbos quosdam à melancholia facit, ita & ætas hæc hæmorrhoides & ipsam melancholiam cuius mentionem fecisse Hippocr. ob quædam exemplaria in quibus repericbatur credendum est, auctore Galen. Cùm itaque bilis mixta cruditatibus, quas etiam congerunt ob malum victum, & quoniā non ita bene coquunt, in pulmonem effluxerit asthma, aut peripneumoniam efficiet, si in caput lethargum, vbi bilis ipsa sincerior efficiet phrenitidem: si in membranam subcingentem costas, pleuritidem: si in venis contenta putrescat, febrem affert ardentem: vbi ad intestina transferatur, diuturnos alui fluores: si misceatur bilis cruditatibus siue ipsis intestinorum abrasiones, & dysenterias. Lienteriæ, non habetur in quibusdam codicibus. Legitur tamen in aliis hæc pars, & à Galen. in Comm. ac fit ob malum victum non trahentibus membris tantam cibi copiam, quanta assumitur, qua ratione crudi cibi per ventrem descendent, aut intestinis & ventriculo à bile derasis fiet ante tempus ciborum excretio, minus etiam constante retentrice in ejs. Cholera verò fit humore bilioso impetu delato ad partes ventris, atque ita excreto vomitu, & ventris secessu.

Subsistentium temperies.

APHORISM. XXXI.

Senibus autem difficultates respirandi, distillationes cum tussi, vrina stillicidia, & difficultates, articulorū dolores, nephritides, vertigines, apoplexia, mals habitus, pruritus totius corporis, vigiliæ, ventris, oculorum & narium humiditates visus hebetudines, glaucedines, & graues auditus.

COMMENTARIVS.

DE senibus est præsens sententia, qui ætatem vltimam tenent, eam videlicet quæ 49. anno incipit, quamuis & hanc diuidāt medici in senectutem

Digitized by Google

tem & decrepitam. Hippocrat. itaque cùm de alila ætatibus egisset, senes qui post subsistentes sequuntur, de quibus Aphorism. præcedenti scripsit, vnà omnes comprehendit, & eorum morbos narrat. His sunt respirandi difficultates ob frigiditatem thoracis, & ob pituitæ abundantiam, quæ distillatione à capite descendit, & pariter tussim affert. Abundant enim multis cruditatibus & pituita. quapropter quibusdam visi sunt senes frigidi & humidi, qui tamen frigidi & sicci natura sunt ob ætatem. Vrinæ stillicidia ob intemperiem frigidam vesicæ, & difficultates vrinæ ob multam pituitam impedientem vrinæ transitum fiunt. Articuli dolent, quoniam ad eos transfundit natura humores crassos. Adde quòd in senectute non exercentur, neque dissoluunt excrementa, quæ natura ex consuetudine à iuuentute mittit ad articulos. Solent enim articulorum humiditates impedire quominus ossa attritione incalescant valde, quæ interim dum exercentur absumuntur, quiete verò seruantur. Nephritides renum morbi sunt, obstructiones quidem à crassis humoribus senibus fiunt. Lapides verò accedente calore eos assante, vertigines à crassis vaporibus agitatis, qui in cerebro generantur, aut aliunde in ipsum ascendunt. Apoplexia à crassa pituita senibus accidit, cùm aut supra modum augetur, aut à causa aliqua dilatatur. Malus habitus refrigerato iecore & crudo sanguine, aut eius vapore cum sanguine in ambitum corporis delato. Torios corporis pruritus ob salsam pituitam quæ senibus est molesta, & eius transpiratus ob cutis siccitatem cohibetur, quæ eiusdem generationis est magna causa, pituita enim cohibita putrescit, & à siccitate membrorum alterata in salsam transit quæ pruritum efficit. Vigilant ob cerebri siccitatem, vbi humiditates via aliqua expurgentur, sic & quia curis vexantur, quidam etiam à vapore salsæ pituitæ morsum in cerebrum patientes excitantur. Humiditas præterea abundans si in ventrem aut oculos, aut nares mittatur, easdem partes humidas efficiet. ἀμβλυωπίαι sunt visus hebetudines absque manifesta causa. Graues item auditus à redundantia humiditatis in meatu aurium interno. Glaucedines, Græci γλαυκώσεις & γλαυκώματα vocant, fiunt hæc ob immodicam instrumentorum siccitatem, & quia speciem habent suffusionis auctore Galen. in Comment. & lib. Artis medicinalis cap. 27. Glaucum colorem, inter reliqua, retulit ad puritatem & paucitatem humoris aquei qui in pupilla continetur. Et lib. 10. De vsu partium, Siccitatem nimiam esse adstruit, atque concretionem crystallini humoris. Paulus tamen lib. 3. veteres dixit vnum voluisse, glaucedines esse & suffusiones: posteriores tamen existimasse glaucedines humoris crystallini passiones, ὑπὸ ὑγρότητος μεταβαλλομένου, ἐπὶ τὸ γλαυκὸν, id est, ab humiditate mutati in glaucum colorem. Cùm autem constet crystallinum ab humiditate mutari in glaucum colorem, sed à siccitate, legendum erit, ὑπὸ ξηρότητος, id est à siccitate.

Senum morbi.

Articuli quare senibus dolent.

Vnde corporis totius pruritus in senibus.

Pauli locus emendatur.

HIPPOCRATIS APHORISMORVM SECTIO QVARTA, Christophoro à Vega interprete & expositore.

APHORISM. I.

Vtero gerentes purgare si turget humor, quadrimestres & vsque ad septimum mensem: sed minus has, iuniores autem & seniores vitare oportet.

COMMENTARIVS.

N quarta hac Aphorismorum sectione de rebus non parum diuersis scribit Hippocrat. Aphorismos. principio de purgationibus quæ arte fiunt, & purgantium medicamentorum facultate, deinde de purgationibus sponte factis, deinde de febribus, vltimo loco de vrinis. In præsenti verò de vtero gerentibus docet quibus earum liceat purgantia adhibere medicamenta, ac quibus temporibus. quatuor tamen partes continet Aphorism. prima est, Vtero gerentes purgare oportet quadrimestres, & vsque ad mensem 7. Secunda est, Id facere conuenit si humor turgeat. Tertia docet minus conuenire purgationem bis quæ sunt ad 7. mensem. Quarta iuniores & seniores vitare oportere. Singulas partes seorsum examinemus. Medicamenta purgantia sunt ea quæ humorem aliquem, aut plures, familiaritate substantiæ trahunt, quorum quædam valida sunt, quædam debilia, & quædam mediocria. valida sunt elleborus, colocynthis, turpetum, scammonium & multa quorum compositionem hæc eadem ingrediuntur. Sed sunt his multò moderatiora, quoniam ab his quæ eisdem miscentur, attemperantur, & eorum malitia supprimitur. Nam est purgantium medicamentorum natura corporum purgandorum naturis contraria, & veluti deleteria ac pestilens. Compositorum sunt electuarium rosarum Mesues, & elect. de succo rosarum Nicolai & hiera diacolocynthidos, & elect. diaphœnicon. hæc exempli loco sint satis. Sunt imbecilla, manna, casia fistularis, viola, succus & infusio rosarum, senna, epithymum. Media sunt rhabarbarum. agaricus, & syrupus rosatus de nouem infusionibus, sed hic iam est de arte factis Hippocrat. purgare docet vtero gerentes à 4. mense vsque ad 7. includens 4. & excludens 7. cùm enim dixit τετράμηνα, id est quadrimestres, manifestè significauit licere purgare eas quæ intra quartum mensem sunt. Deinde verò non ἑπτάμηνα, id est septimestres sed ἄχρι ἑπτὰ μηνῶν, id est vsque ad 7. mensem dixit: vnde fit tres menses primos prætermisisse, & tres postremos, tres autem medios significasse, 4. 5. & 6. esse ad purgationem aptos. Ratio à Gal. in Comment. traditur: quoniam purgantia medicamenta corpus turbant, & agitant: eos tamen motus atque ventris compressiones non feret fœtus primis mensibus, dum tenerrima sunt eorum in vtero acetabula: neque postremis in quibus sola grauitas ferè potest eadem disrumpere, & solet abortus afferre, & septimo tentare partum solet natura, & quandoque perficere. Adde quòd fœtus exitum tentat postremis mensibus ob alimenti inopiam. Sed neque hoc tempore intermedio purgantia conueniunt nisi materia turgeat, id est agitata sit & commota, ita vt periculum immineat raptus eiusdem in partem aliquam nobilem aut in fœtum ipsum. Tunc etiam maioris mali vitandi gratia eas purgabimus. Quiescentibus humoribus, non: Cæterum mihi non minus videtur conuenire coctis humoribus atque quietis, purgatio, quàm turgentibus nondum coctis, & vt Hip. turgentes humores vtero gerentium purgare concedit, nihil vetat in febribus aut aliis morbis, vbi humor coctus fuerit, ipsum medicamento ducere, cùm morbus minor iam sit in fine status, aut in ipsa declinatione. Neque Hipp. qui primum statuit, turgentes videlicet esse purgandos, tollit purgationem coctorum non turgentium. Præter id quod neque quo tempore Hipp. eos

Medicamenta purg.

Coctos humores prægnantium purgare.

eos purgare præcipit opus est medicamenta præbere quæ Hippocr. præbuisset, neque ex eisdem composita, quæ vti valida recensuimus, sed leuia aut mediocria, quorum vsum neque ipse denegasset coctis humoribus, minimè verò vbi turgentes forent, de quibus Galen. in comment. dixit non egere nisi veluti manu ducente, & perducente ad locum vacuationis. Non igitur opus esset validis medicamentis, neque alia denegare à 4.in 7. mensem, quamuis non turgeant humores. Dixit præterea, Sed minus has, hoc est minus decet purgare eas quæ sunt ad 7. mensem, nempe sexto iam finiente, quam quadrimestres. Cùm enim quadrimestrium tantùm meminisset,& earum quæ sunt ad septimum, hoc est vsque ad ipsum, has non ad alias conferet quàm ad dictas quadrimestres. Et verum est minus conuenire purgationem iuxta septimum, cùm iam accedit septimus,in quo motiones naturæ & partes non naturales euenire solent, quàm quarto, in quo nihil tale timetur. Ex his igitur quæ in Aphorism.habentur,nemo existimabit collationem hanc fieri earum quæ in vtero gerunt à 4.in 7.mensem, ad illas quæ nun conceperunt, quarum nulla est mentio. Iuniores verò & seniores quæ sunt trium primorum mensium & trium postremorum, vitate oportet,id enim verbum εὐλαβεῖσθαι significat, idem autem est ac si dixisset eas purgandas non esse nisi maximo vrgente vsu,& ipsis in summu constitutis periculo. Tunc enim purgare vtero gerentes, primis tribus aut postremis mensibus melius erit, quàm ipsas auxilio destitutas relinquere. Quibus patum nocere poterit vbi casus exposcat, manna, aut casia fistularis, aut syrupus rosatus de nouem infusionibus rosarum persicarum,aut etiam rhabarbarum. Illud tamen non patuam ingerit dubitationem quod Hipp.lib.1.de morb.pop.part.3.in histor. mulieris quæ in littore habitabat, cùm trimestrem fœtum gestaret, ipsam à morbo acuto & prauis accidentibus liberatam dixit. Gal. verò in comment. inquit: Iam illud quoque meminisse conuenit fœtum trium vel quatuor mensium præ aliis maximè resistere.quod non ignorans Hippoc.ipse in Aphor. inquit: Vtero gerentes purgate si materia turget quadrimestres & vsque ad 7. mensem minus verò has, iuniores & seniores vitare oportet. Et patum infra inquit: Ob hæc trimestres & quadrimestres præ aliis magis seruantur. In his verbis notum est, Galen. velle ex Hippocr.sententia trimestres fœtus esse de his qui magis seruantur, cum tamen in Aphorism.tres primos menses excludat, & tres postremos. Quòd si trimestres seruantur magis,ferent etiam facilius absque abortu purgationem. Præterea dubium videtur, quare Galen. cum dixisset trimestres & quadrimestres fœtus magis aliis resistere, illud approbauit ex Aphorism sententia in quo Hippocr. nullam habuit tertij mensis mentionem, qua de re multa inuenio ab aliis dicta quæ non satis placent. Quidam enim dixerunt Hippoc.in libris De morb. pop. ea retipsisse quæ experimento inuenit. In Aphorism.tamen reiecisse quæ non constant ratione,atque ita exclusum tertium mensem. Verum quæ ad Galen.dicta respondebimus?qui non tantùm approbat vim tertij mensis ad seruandos fœtus,sed aliis præstare ea in re dicit generale quoddam ac firmum statuens quod de tertio mense dixit Hipp. Alij dicunt diuersam esse rationem sumptam ex sexu, & mares, quoniam citius formantur, tertio iam mense seruari: fœminas verò non ante quartum, & eredunt mulierem, de qua libro tertio de morb.pop.concepisse marem. Sed quoniam nullam adhibent rationem ad id credendum, vana est eorum opinio. Alij dixerunt vim totam consistere & dubij solutionem in illis verbis Hippoc.Sed minus has,quibus verbis significauit minus purgandas esse quæ sunt ad 7.mensem,quàm quæ ad quartum. Sunt autem ad 7.mensem, quæ sunt in 6. & ita cùm potius purgationé ferant quæ sunt in 4. quàm quæ in 6.illæ quæ ad 4.proximè accedunt,cum in tertio sint,ferent item purgationes, ferè vti & quæ sunt in 6. atque ea ratione Galen. in comment. citato ex lib. 3.de morb.popul.eum Hippoc.tertium mensem ad firmitatem fœtuum laudauit.Et ita Gal.comprobat quod habetur in historia per Aphor. quoniam putat ibi potestate contineri mensem tertium,eùm dixit: Sed minus has. Prætetea quòd Hippocrates non meminerit tertij mensis expresse in Aphorism. eam dicunt causam, quoniam ibi in vniuersum loquitur, & sine conditione: libro tamen de morb. popul. vt constat ex Galen. in comment. loquitur de muliere robusta, & valida, quoniam miratur quare non meminerit ætatis. Hippocr. eam enim putauit necessariam ad liberandam mulierem, credit igitur ipsam fuisse florentem ætate, & validam: aliàs non euasisset à morbo acuto. Verùm neque hæc placent, quod enim primo loco dicunt tertium mensem potestate contineri, cùm dixit Hipp. Sed minus has,quòd si minus purgare conuenit eas quæ sunt ad 7. (dicunt) quàm eas quæ sunt in 4. licebit etiam purgare eas quæ sunt prope 4. id non colligitur, præter id quod Galen. tertium mensem non tantùm voluit fœtus seruare. Sed magis aliis, cùm dixit: iam illud quoque meminisse conuenit fœtum 3.vel 4.mensium præ aliis maximè resistere, & infra dicit: Ob hæc trimestres & quadrimestres præ aliis magis seruantur. Quam ob rem nobis aliter respondendum videtur. Principio in Hipp. sententiis nihil est quod dubium videatur, quamuis enim in lib. de morb. pop. historiam narrauerit mulieris quæ trimestrem fœtum seruauit in morbo acuto, non tollit veritatem Aphoris. in quo tribus primis mensibus, & tribus postremis significauit non esse tritas purgationes. Neque enim illud singulare potuit generalem efficere disciplinam, neque de purgatione loquitur aut eius meminit ibid. Quod tamen videtur dubium ex Galen. verbis manat, qui 3. & 4.mensem aliis præfert, & illud ex Aphor. comprobat. Verùm primum horum hac ratione verum videtur,quòd cùm ibi loquatur de muliere morbo acutũ patiente, id tantùm probat ad ferendos morbos acutos præferendos 3.& 4. mensem. Quod verum est & rationi consonũ, nam morbi acuti abortum afferunt ob id quod febres continuas ferè habent adiunctas, qualis etiam erat morbus mulieris prædictæ. Per morbos autem febriles vtero gerentes periclitantur ob febrem quæ fœtum interimit, & quoniam alimentum commodè adhibere est difficile & penè impossibile. Hæc autem mala trimestres & quadrimestres facilius ferunt, cùm enim adeò magni non sint vt à calore & angustia loci febricitantes suffocentur, aut ob alimenti inopiam deficiant, vti magni,melius maioribus seruati poterunt. Minoribus verò melius quoque.nam ob tenerrimam eorum substantiam qui ante tertium mensem sunt, à febribus, & alimenti inopia citissimè dissoluuntur, & pereunt. Hac igitur ratione dixit, Gal. trimestres & quadrimestres magis aliis seruari, peracutos intellige morbos. Id quoque palàm docuit Gal.infra sect.5.comment.30.vbi Hippoc.dixit: mulierem vtero gerentem capi ab aliquo morbo acuto, lethale: Galen.verò causas prædictas reddit

Partum trimestres aut magis resistant.

dicens: In hoc duplex est periculum, vnum quidem propter febrem fœtum occidentem. Alterum verò, quòd ex longo interuallo cibum dantes ex alimenti defectu fœtum destruimus. Constat igitur ex his quare trimestres & quadrimestres fœtus per morbos acutos magis seruantur, quia minus ab his causis offenduntur: Præterea in comm. loci citati ex 3. lib. De morb. pop. postquam dixit fœtus minores imbecilla habere ligamenta, quibus vtero hærent, & corpus totum molle esse. Maiores verò ob alimenti defectum periclitari: addit, ob hæc trimestres & quadrimestres magis seruantur. Ratio itaque est, quoniam fœtus quadrimestribus maiores alimenti inopiam minus eis ferunt, & minores sunt tenerrimi. Ad ferendas tamen commotiones quæ per medicamenta purgantia fiunt, fœtus trimestres adhuc sunt inepti ob mollitudinem acetabulorum. Et ea de causa in Aphor. excluduntur. Trimestres itaque licet minus aliis molestentur à febribus, & alimenti inopia: motionibus minùs resistunt quàm qui sunt à quarto, & vsque ad septimum. Sed quare Galen. tertij & quarti mensis vim comprobat ex Aphor. in quo nulla tertij mensis habetur mentio? Dicemus Galen. nunquam putasse quod neque vulgaris homo putaret, Aphorism. comprobare mensis tertij vim. At verò citauit Aphor. vt doceret Hippocr. agnouisse causas ob quas minimè ferunt purgationes fœtus ante 4. mensem, & post sextum. E quibus nonnullæ accommodantur comprobationi tertij mensis. Causæ sunt acetabulorum mollitudo, & substantiæ fœtus ipsius in minoribus, in maioribus grauitas maior vi retinente eos, & per morbos acutos alimentorum inopia, atque febris. Ob primas duas causas non ferunt fœtus commotionem, quam faciunt medicamenta purgantia, quibus trimestres non resistunt, neque commotionem ferunt. Ob tertiam tamen & quartam trimestres magis aliis seruantur. Siquidem maiorem inediam ferunt quàm minores qui dissoluuntur facilius, nihil minus & à febrium vehementia. Quod agnouit Hippocr. cùm dixit minores non ferre commotiones medicamentorum purgantium, & ita ex Aphor. sententia comprobatur Hippocr. non ignorasse causam quare tertius mensis, pariter & quartus sunt validi ad seruandos fœtus. Agnouit enim teneritatem, hæc verò facit vt ante tertium non ferant calorem febrilem dissoluentem, neque alimenti inopiam, ob eandem causam, ob quam neque maiores quadrimestribus ita bene seruari poterunt. Licet & hi vsque ad 7. mensem commotiones ferre valeant præ cæteris. Quia itaque Hippoc. scribens hunc Aphor. agnouit, fœtus in primis mēsibus ob mollitudinem & in postremis ob magnitudinem & grauitatem, non ferre medicamentorum purgantium commotiones, necessariò etiam agnouit trimestres & quadrimestres, cum minus molles sint minoribus, minus dissolui à febribus acutis, & minus suffocari à febribus quàm maiores, & minus eisdem lædi ab alimenti inopia, ac perinde magis aliis à morbis acutis liberari.

APHORISM. II.

In purgationibus per medicamenta talia ducere conuenit è corpore qualia sponte venientia vtilia sunt: quæ verò contrario modo veniunt, retinere oportet.

COMMENTARIVS.

NAturam probè operantem ars imitari perpetuò debet, ad cuius imitationem medici inuenere medicamenta purgantia, vt instante vsu talia à corpore ducerent, qualia natura sponte, id est nulla artis ope accedente, solet excernere. Sed id bifariam fit, aut vti naturæ opus, aut vti symptoma natura intempestiuè excernente quod grauat, aut mordet, aut irritat. Medicum igitur decet talia per medicamenta purgantia ducere, qualia spontè venientia vtilia sunt, talia etenim conferunt, & bene ferunt euacuationem: vt lib. 1. Aphor. 1. latè docuimus in expositione. Primum à priori docet coniicere Hipp. in eo Aphor. multis etiam additis à Gal. in comm. illo, atque præsenti. Secundum æger referet, talia itaque per medicamēta purgantia ducere conuenit, qualia sponte natura pellente sunt vtilia, hæc enim conferunt & bene fert æger: quæ verò contraria sunt, id est non conueniunt, cohibere ac retinere refert. Minus generalis est hic Aphor. quam 1. sectionis primæ: nam is loquitur de solis purgationibus, ille verò de omni vasorū inanitione. Sed aduertendum quod Aphorism. 1. sect. 1. non docuit aliquam facere vacuationem, sed agnoscere bonas & malas à natura, aut arte factas, quod ad partem artis diagnosticam attinet. Hic tamen Aphor. ad partem pertinet curatiuam, in quo purgare docet talia, qualia sponte venientia sunt vtilia & quæ cùm spontè veniunt, vtilia non sunt, retinere, παύειν, dixit hoc est retinere, aut cessare, conuenit. Sed dices, multa eueniunt in ratione symptomatis, quæ tamen iuuant, ergo non sunt tales cohibendæ vacuationes, nihil ad rem: nam de his quæ cùm eueniunt non iuuant, loquitur Hipp. An tamen omnia quæ symptomaticè procedunt noceant, aut non iuuent, dubium videtur, ob non parum dissidentes sententias, quas diuersis in locis Gal. scripsit. Nam lib. 1. de crisib. cap. 8. inquit: Sanguinis autem profluuium, & sudores, & tumores qui iuxta antes fiunt, & reliqui defluxus, si in tempore fiant opportuno, prodesse possunt, intēpestiua autem nihil iuuant. Vocat intempestiua quæ sine notis coctionis eueniunt. Præterea comment. 22. huius sectionis inquit: Quando aliquis incipit morbus si quid excernitur, nihil tunc excernitur naturæ ratione: sed sunt omnia hæc symptomata, præter naturam earum quæ sunt in corpore dispositionum. Quo enim tempore, à causis quidem morbum facientibus natura grauatur, adest autem cruditas humorum, tunc aliquid bene vacuari est impossibile: & in præsenti comment. ex euacuationibus factis symptomatis ratione inquit: Nulla vtilitas inde prouenit, & talis euacuatio prauæ dispositionis est signum. Verum, contrarium experimento constat, cùm enim humores turgent: & qui agitati sunt aliqua parte excernuntur incipienti morbo, natura exoneratur, & confert, & æger melius habet, & Hippoc. lib. 1. de morb. pop. part. 3. in histo. Metonis inquit, Is mingebat vrinam tenuem & subnigram, & quinta die sanguis ex sinistra nare fluxit merus, sudauit, & iudicatus est. Ex quibus constat Metonem liberatum sine notis coctionis, cùm tamen prædictæ vacuationes symptomatis ratione factæ sint. Præterea Hipp. supra sect. secunda Aphor. 27. dixit. His quæ non secundum rationem leuant, non oportet fidem præbere, Non leuant autem secundum rationem euacuationis sine signis coctionis. Quomodo & illud dictum est ab Hippocr. lib. 3. Prognost. quibus febres desinunt, neque cum signis coctionis, neque in diebus decretoriis, recidiuam in eis expectare oportet. Quòd si febres desinunt & sine notis coctionis, euacuationes in ratione symptomatis aliquando iuuant. Præterea cum humores in principiis morborum turgent, natura eos euacuat, non sine commodo ægrotantis, atque Hipp. 1. sect. Aphor. 21. docuit crudos humores non purgare nisi turgeant, eos igitur qui turgent adhuc crudos

Sponte quid.

Vacuationes symptomaticæ an noceant.

Nota.

crudos purgare licebit, sed non licebit purgare eos quorum purgatio non iuuat ex Aphorism. præsenti. iuuat igitur crudorum & turgentium vacuatio. Nos sanè his de causis non possumus satis probare Gal. sententiam, qua in præsenti comment. dicit nullam vtilitatem sequi ex symptomaticis vacuationibus, aut vti comment. 22. sequenti; crudis humoribus nullam fieri posse vacuationem in cómodum ægrotantis, vt enim probauimus, multas tales videmus, & Galen. ipse comprobans quod dixit comment. 23. sequenti adducit Hippocr. sententiam, qua docuit coctiones crisis celeritatem & securam sanitatem ostendere, cruda verò & incocta, & in malos abscessus conuersa, crisium defectus, labores, & diuturnitates, mortes, & eorundem reuersiones. Modò si reuersiones significant crudorum vacuationes, colligitur easdem profuisse cùm hominem persanatum. Quid igitur dicemus? si namque talia in purgationibus ducere conuenit, qualia sponte venientia sunt vtilia, & crudorum vacuatio à natura facta vtilis est, ipsam imitari licebit, & crudos succos purgare. Bifariam vtique aliquis succus in ratione symptomatis excernitur, aut coagente natura, aut non coagente. Humores namque praui enim cocti sunt à natura, vacuantur per se, crudi tamen ante tempus, aut mordent, aut grauant, ita vt cogant naturam eos mouere ad excretionem, aut quamuis grauent, in parte continentur. Quando humor irritat aut grauat naturam, ita vt ipsum agitet & expulsioni pateat, opus naturæ est, quamuis non nisi irritata natura, ac perinde symptom. quòd si inde vacuatio sequatur, symptoma est, & naturæ irritatæ opus: si tamen crudi fuerint & grauantes quos natura non mouet, fieri poterit vt vacuentur, quoniam non retinentur, & si natura ad hanc symptomaticam vacuationem non coagat. Quòd si natura mouente vacuatio sequatur, ad eam vacuationem vtilitas sequi solet, & hanc vacuationem imitari licet. Quando verò non commouetur humor à natura, sed suapte natura labitur ob retentricis imbecillitatem, aut per accidens mouetur, quoniam alterum ei commixtum tentat natura pellere, vtrumque non expedit quidpiam simile tentare neque enim talia vacuata iuuant. Quòd si priora iuuant cùm sponte à natura pelluntur, & agitata sunt talia quoque ducere conueniet, nam habet medicus in his quæ commota sunt naturam adminiculantem. Posteriora tamen neque sponte vacuantur, neque ea mouere tentat natura tentante aliquem humorem vacuare, alius eum sequatur cuius vacuatio noceat (quod fit cum mordente bile vasa excernitur sanguis bonus qui alias retétus iuuat) non tantùm non iuuat, neque id medicus imitari debet, sed potius tales vacuationes cohibere tenetur. Præter id quod quæ fluunt, non tamen à natura pellente, sed ob imbecillitatem retentricis, aut consequutione ad id quod vacuatur, nemo rectè dicet sponte vacuari, vt diximus in expositione Aphorism. 2. section. 1. de quibus Hippoc. modò dixit: Quæ verò contrario modo veniunt, retinere oportet, quoniam non iuuant.

Symptomatica vacuatio bifariam.

APHORISMVS III.

Si qualia oportet purgari, purgentur, confert & facilè ferunt: contraria verò, difficile.

COMMENTARIVS.

Hic Aphorism. non eget expositione, siquidem abundè expositus est in superiori comm. & in comment. 2. sect. 1.

APHORISM. IV.

Purgare quidem æstate superiores, magis, hyeme verò inferiores.

COMMENTARIVS.

Cum de his quæ à corpore purgari debent, mentionem habuisset, quas partes corporis purgare conueniat per anni contraria tempora distinit æstate partes superiores, hyeme inferiores purgandas esse docens, aitque Purgare quidem æstate τὰς ἄνω, id est superiores, nempe, κοιλίας, hoc est ventres, ad κοιλίας enim referri vult Galen. in comment. quod dixit, τὰς ἄνω: hyeme verò inferiores, sic & ventres intelligemus. Quapropter iure mihi videtur in hoc Aphor. Hippoc. non docuisse per quas partes sint vacuādi humores æstate & hyeme, sed quæ partes eis temporibus sint purgandæ. Neque etiam idem est docendi modus in hoc, & sexto & septimo Aphoris. sequentibus, in quibus φαρμακεύειν ἄνω, aut κάτω, dixit, id est supra, aut infra, non τὰς ἄνω, aut τὰς κάτω, id est superiores aut inferiores, vt in præsenti. Sunt autem superiores ventres omnes cauitates quæ supra septum transuersum sunt, & tenum regionem, ac iecur, qua parte corpus in superiores & inferiores partes diuiditur, ita vt venæ omnes & cauitates supra iecur superiores dicantur: inferiores verò sunt iecoris partes, & venæ ac cauitates omnes quæ infra ipsum sunt. In qua significatione κοιλία id est véter accipitur Aphor. 20. sect. 6. Superiores sanè æstate purgare conuenit antequam in morbos incidant, præuisionis ratione, & postquam inciderit curationis gratia. Siquidem hæ partes sunt quæ æstate implentur bile, & aliis humoribus si qui abundauerint, temporis caliditate eos sursum leuante, & ad supernas partes ducente. Hyeme verò ob frigiditatem ad inferiores partes descendunt succi, qui eo tempore abundant, eas igitur præuisionis aut curationis ratione purgabimus: hæ sanè partes hyeme, & æstate purgandæ sunt, quæ malis succis premuntur, æstate tamen superiores, hyeme inferiores premuntur magis siue magna ex parte. sic enim suam affirmauit sententiam Hipp. quoniam contrarium quandoque, sed rarò euenire videmus vt hyeme laborent superiores, æstate inferiores, quas etiam his temporibus purgare conuenit. Neque huic sententiæ contradicit quod Hippocr. lib. 1. de rat. vict. priuatorum, in hunc modum scripsit: Sex hybernis mensibus vomere vtile est: nam & pituitæ plus, & capitis morbi fiunt, & circa regionem hanc quæ supra septum transuersum est. Quando verò fuerit æstus, clysmatis vtemur: hoc etenim loco Hippocr. de locis per quæ purgari debeant succi qui abundant loquitur, non de locis quæ sunt purganda, de quibus in præsenti. Neque ignoro, Galen. velle Aphorism. esse de locis purgationis, & æstate purganda voluisse corpora per superiores partes & hyeme per inferiores, nam vt videbis lib. de rat. vict. pri. comment. loci citati: vbi Hippocr. in Aphorism. præsenti dixit, τὰς ἄνω, ipse dicit voluisse Hippocr. in Aphorism. æstate quidem purgare, διὰ τῆς ἄνω, hyeme verò διὰ τῆς κάτω κοιλίας, id est, æstate per superiorem, hyeme verò per inferiorem ventrem, cùm tamen Hippocr. in Aphorism. loquutus fuerit plurali numero, dicens superiores ventres, non superiorem ventrem, neque dixit, διὰ id est per: neque si ita dixisset, bonum sensum habere potuisset, loquens de pluribus, nemo enim rectè diceret æstate conuenire purgationem per superiores ventres, non enim sunt plures superiores ventres, per quos purgamus, sed vnus, nempe ventriculi superior pars. His itaque de causis mihi magis arridet planus & genuinus sensus Aph. traditus, quo diximus, æstate conuenire purgare ventres superiores. Sunt autē hi venæ & cauitates omnes supra septum transuersum,

Purgare æstate ventres superiores.

Eee 2   & hye

& hyeme inferiores, id est infra septum, nam & venæ atque arteriæ ventres ab Hippocr. appellantur, cùm dixit: Si in ventrem sanguis præter naturam effunditur, necessum est suppurari. Has appellat modò τὰς ἄνω, καὶ τὰς κάτω κοιλίας: his ipsis verbis, non vti Galen. exposuit, ac transmutauit libr. de Rat. vict. priua. διὰ τῆς ἄνω κοιλίας, addeos, præpositionem διὰ, & mutans pluralem in singularem numerum.

APHORISM. V.

Sub cane & ante canem difficiles sunt purgationes.

COMMENTARIVS.

Canis maior & minor.

ASTronomi nos docent duo astra siue duas in cælo constellationes, quarum alteram canem maiorem, alteram minorem appellant. maior stellam habet in ore, aut lingua, quam Sirium dicunt, sumpta voce à verbo, σειραίνω, quod idem significat quod ξηραίνω, apud Phauorioum, ξηραίνω, verò est exsicco, quoniam hac oriente stella omnia exsiccantur, quæ intra cœlum sunt. Inde Latini serenitatem dixerunt, cùm tempestas sicca est pluuiis & nubibus vacua, à verbo Græco mutuata voce. Galen. lib. 1. de Morb. pop. dicit nonnullos hanc stellam appellasse canem totius constellationis nomine abutentes, ad vnam eius stellam significandam, rectius tamen appellari debere προκύνα, id est, ante canem: siquidem ante ipsam constellationem oritur, siue ab ipsius initio. Astronomi verò, vt diximus, Sirium ipsam nominant & caniculam, & ab ea dies caniculares.

Dies caniculares.

Quorum initium diuersum est in diuersis regionibus à 18. Iulij, in 24. diem & tempus totum est in triginta dies. est etiã canis minor, qui ante canem maiorem & sirium, quæ vna est stella ipsius primæ magnitudinis, oritur, atque ea ratione προκύων, id est, antè canis dictus. Plinius lib. 2. 18. cap. 28. Procyoni dixit non esse Romanum nomen, nisi ipsum velimus caniculam, id est, canem minorem appellare. Verùm Cicero in Arati Phœnomenis inquit: Anticanem Graio Procyon qui nomine fertur. Modò Hippocr. molestas dicit esse porgationes quæ fiunt sub cane, & ante canem, quoniam quo tempore canis oritur, aut procyon, qui ante canem oritur, siue antequam canis ipse oriatur, vel prope canem, vehementer æstuant humana corpora, cùm tamen medicamenta purgantia calida admodum sint, & calorem corporis augentia. Rursus calor ambientis corpora inflammat, & in ambitum corporis ducit humores, contra medicamenti purgantis opus, quo ad intima eosdem ducit. Dissoluuntur præterea corpora tum calore aëris, tum etiam medicamenti. Rectè igitur dixit hoc tempore purgationes δυσχερέας, id est, difficiles & molestas esse.

APHORISM. VI.

Graciles & facilè vomentes purgare timentes hyemem.

COMMENTARIVS.

QVos sursum purgare conueniat, atque quo tempore docet conuenire, dicens purgare graciles & facilè vomentes ἄνω, idem autem est sursum purgare, & vomitu purgare. decet autem hos esse graciles, quoniam hi hirsuti sunt & paucæ carnis, quorum venæ prominet quidem & biliosi sunt magna ex parte, sic enim intelligendus est Aphorism. vt Galen. in comm. docet, sunt enim nonnulli graciles, sed melancholici, de quibus non est Aphorism.

Graciles qui vomere debent.

præsens, sed nonus. Quòd si graciles fuerint, nosse oportet an facilè vomant, nam qui angusto sunt thorace & longo collo, quique ad tabẽ parati sunt, non facilè vomunt, & si graciles sint. neque etiam qui vi morbi extenuati fuere, in hoc sensu habentur, sed sani & natura graciles. Hos igitur si facilè vomant, supra purgabimus, nam magna vi ad vomitum corpora mouere periculum est ruptionis venarum. Conuenit autem eas supra purgare, quoniam bilis sursum agitur à natura, & decet humores eò quò vergunt ducere: consentit tamen corporis habitus, aut consuetudo vomendi, quæ duo ad vomitum facilitant. Idque facere consulit, timentes hyemem autumno sanè, nam vernis mensibus si quem purgamus, non id facimus timentes hyemem, sed æstatem. Timemus autem ne hyeme superueniente is qui bilem habet abundantem, purgari non possit incrassata bile & inepta ad vomitum facta. Nihil minus cõueniet hos purgare vere, ne æstas superueniens eos in morbos biliosos ducat, sic etiam æstate vbi id periculi immineat.

APHORISM. VII.

Eos verò qui difficilè vomunt, & modicè carnosis, deorsum purgare, timentes æstatem.

COMMENTARIVS.

QVamuis vox hæc εὔσαρκος, vt i comm. 44. sect. 2. eum significet qui moderatæ carnis est, & quadratum: hoc loco eum qui carne abundat significare videtur, hac præsertim ratione, quòd non est vsus Hippocr. ea sola voce, sed dixit, μέσως εὐσάρκους, hoc est modicè carnosos, quòd si εὐσάρκους, eos significasset, qui modicam siue moderatam carnem habent, abundaret particula μέσως, id est, modicè: voluit igitur significare eos qui moderatè abundant carne, non tamen multum, tales sunt pituitosi, non in extremo, vt timeri non debeat aliquando (vt æstate) bilem superabundare posse in eis, quo tempore conueniret vomitione eos purgare, id verò ex hypothesi Hippoc. erit admodum molestum: quoniam supposuit eos difficilè vomere. Quando igitur in corpore pituita abundat & difficilis est homo ad vomendum, ante æstatem probè purgabimus ipsum deorsum, ne æstas adueniens & augens bilem ipsum in vitæ discrimine constituat, bilis enim & æstas exposcunt vomitionem, quam ipse molestè feret, quia difficilè vomit.

APHORISM. VIII.

Tabidos cauens, ad supernas purgationes nullatenus duces.

COMMENTARIVS.

SVnt sanè Græci codices deprauati ac mutilati, vt ex Gal. comment, constat, qui addit, φαρμακείας οὐδ' ἑνὸς ἄξιος. Eritque totus contextus, ὅτι δὲ φθινώδεας ὑποστελλόμενος ἐπὶ τὰς ἄνω φαρμακείας, οὐδ' ἑνὸς ἄξιος, quam litteram transtulimus. Docet autem Hippoc. hac oratione tabidos non esse purgandos vomitione: nam si tabidi fuerint propriè tales, qui vlcus in pulmone patiuntur, periclitantur ne vlcera maiora multo fiant ex thoracis & pulmonis commotione vehementi: si verò fuerint ad tabem parati, quorum meminit libr. 1. de morb. popul. qui humeros habent alatos, & collum longum, & thoracem angustum, notum est eos difficilè vomere, & rupturæ vasorum pulmonis periculum impendere.

APHORISM. IX.

Melancholicorum validis purgare inferiores, simili ratione contraria opponens.

COMMENTARIVS.

QVemadmodum Aphoris. 4 docuit æstatis tempore, cùm bilis abundat ac sursum vergit, superiores ventres purgare: ita mòdò abundante melancholia purgat ventres inferiores: nam vt bilis superiores occupat partes, ita melancholia inferiores, & ita bilis & superiorum purgatio, simili ratione opponitur melancholiæ, & purgationi inferiorum.

diximus

diximus melancholicorum, quoniam in codicibus Graecis habetur ὑπὸ δὲ μελαγχολικὰς ἀδροτέρως τὰς κάτω, vsitata dicendi forma apud Iones, sed nos legimus, vti in comment. τὰς μελαγχολικῶν ἀδροτέρως τὰς κάτω. id est, melancholicorum inferiores validius purgare. Hippoc. namque accusatiuum pro genitiuo de more vsurpauit. verumtamen φαρμακεύειν, & τὰς κοιλίας subintelligit Hippocrat. in oratione autore Galen. in comment. praesenti & supra Aphorism. 4. verbum apposuit, Galen. in comment. nomen κοιλίας, intelligi vult, inde tota conficitur integra oratio: Melancholicorum validius purgare ventres inferiores, simili ratione contraria opponens.

APHORISM. X.

Purgare in valdè acutis, si materia turget, eadem die: differre enim in talibus, malum.

COMMENTARIVS.

EX Gal. comment. omnia quae ad hunc Aphor. attinent, adeò nota sunt, vt non videantur egere noua expositione. Sunt sanè morbi valdè acuti, qui intra septimum diem natura sua iudicantur, hos appellat modo λίαν ὀξέα, & Aphorism. 7. section. 1. κατοξέα, in quibus si materia turget, eadem die purgare conuenlet, turgentes succos diximus commotos comment. 22. section. 1. Eadem autem die purgare manifestè conuenit, id est prima die. Quid enim opus est differre in crastinum, quod bodie facere conuenit? vbi verò coctio spectanda non est, quoniam crudos humores turgentes purgare licet, nihil boni affette cunctatio. malum autem timeodum: nam vires interim languent, febris viget, & humor praecipitabitur in partem quampiam nobilem: ac perinde tutius est eadem die tales purgare. Quamuis cosentiente morbi vehementia liceat semel aut bis attenuans aliquod medicamentum praeassumere.

APHORISM. XI.

Quibus tormina, & circum vmbilicum labores, & lumbi dolor, qui non soluitur, aut purgatione, aut aliter, in siccam hydropam firmabutur.

COMMENTARIVS.

Hydrops sicca.

SIccam hydropam futuram notis praesentibus docet coniicere ex doloribus, & eorundem perseuerantia: dolores autem sunt tormina, id est intestinorum dolores deuoluti, quos στρόφους vocat: tales verò à flatu interclusо fiunt, qui par intestina deuoluitur. Sic & dolores circum vmbilicum ab eadem causa orti, & circa lumbum. Quòd verò non cuxentur purgatione, neque aliis auxiliis quae solent prodesse ad flatus discutiendos, vacuandos, & concoquendos humores frigidos (nam & hi solent dolores diu perseuerantes harum partium efficere) indicat permanentem ac factam aliquam intemperiem quae imbecillem reddit natiuum calorem iecoris, aut ventriculi. is verò vbi non admodum à frigore vincatur, flatum generat, vnde & siccam hydropam futuram sperare meritò docet. Sicca etenim hydrops, siue tympania, flatum habet causam immediatam, & deinde calore languidum, qui ex humore subiecto flatum generare valet, non tamen discutere. Quoties igitur dolores partem mutant, & deuoluuntur, ita vt modò intestina, deinde lumbos occupent, & circum vmbilicum vagentur, flatus est causa: quoties tamen non curantur humoris vacuatione, qui solet materiam flatui praestare, neque dissoluentibus flatum medicamentis signum est causam esse factam à qua siccam hydropam futuram praedicemos. Nam sunt praeter hanc aliae tres hydropum species, vt libro tertio de atte medendi docuimus.

Tympania causa.

APHORISM. XII.

Quorum ventres intestinorum leuitate laborant, hyeme per superiora purgare, malum.

COMMENTARIVS.

Lauoris intest. causa.

LAEuor intestinorum multas habet causas, quasdam cum materia, & quasdam sine ipsa: nam fit ob quamuis intemperiem, quae possit coquentem, aut retinentem facultatem ventris & intestinorum labefactare, ob quam alimenta cruda, aut parum cocta intempestiuè excernantur deorsum. Quando ob nudam intemperiem fit, non est opus purgatione: veluti & cum vlcerato ventre aut intestinis fiat absente causa, quae vlcus procreauit: humor autem faciens lienteriam est aut bilis irritans ad excretionem, aut acida pituita, aut crassa ac lenta haerens intestinis. Si bilis causa sit, non est opus eam hyeme purgare per superiora: nam etsi ipsum purgare cogamur, aut aliud tempus eligemus, aut hyeme purgabimus eam per inferiora, siquidè bilis, quamuis tenuis & calidus humor sit, & fluitare soleat, non ita supernatabit in ventre hyeme ob temporis frigiditatem. Ad quod accedit quòd bilis ipsa facilè per inferiora purgatur. Galen. in comment. hyeme eam purgationem per superiora fieri non debere dicit, ac si diceret tempus ad id faciendum non esse aptum. Acida verò pituita melius per inferiora purgatur, & crassa haerens intestinis pari ratione. Galen. verò addit: Quoniam quae in intestinis continentur, non possunt vomitu vacuari, intellige vt dixit, si ipsis adhaeserit, nulla vi impelli posse sursum. Quamuis alia multa vel ab ipso anno impetum assumentia, sursum pelli possint, quod lib. 3. de causis symptom. palam docuit.

APHORISM. XIII.

Ad elleboros qui non facilè supra purgantur, ante potionem praehumectare corpora conuenit pluri cibo atque quiete.

COMMENTARIVS.

Corpora ellebоro purganda.

QVamuis Hippoc. non ignorauerit frequentem vsum vomendi, non parum conducere ad facilè vomendum, id tamen vti notum praetermisit, vt Galenus vult in comment. Caeterùm duo magni momenti praecepit ante potionem facere eos qui elleborum bibere debent, praesertim si non facilè vomant, haec sunt: multo cibo vti, & quiescere ac si dixisset: Corpora purganda vomitu, praehumectanda fuor. Cibus enim, qua cibus est, humectandi vires habet, quoniam sanguinem auget, & bilis acrimoniam ac siccitatem attemperat, & mitigat. Quies tamen ex accidenti humectat: quoniam non dissoluit, vti exercitatio: hoc in vniuersum docuerat Aphoris. 6. section. 2. dicens: Corpora vbi quispiam purgare voluerit, fluida facere debet, & speciatim de ellebori potu id scripsit libro 6. de morb. pop. parte 5. dicens: Elleborum bibentem, citius purgare si velis lauare, vel comedere, quo loco balneum pro quiete, cuius hic meminit, subrogauit, omnia tamen vnà humectant, & humores fluxioni parant: quod ad omnem purgationem est necessarium: maximè verò ad vomitionem & ellebori vsum, qui acrimonia sua neruos & partes sensu praeditas validè mordet, & ad conuulsiones siccando, & mordendo, praesertim ventriculi os, ducit, Quod tamen de balneo dicit Galenus, ipsum non humectare solidas corporis partes, non nobis contradicit, qui solam in humoribus & membris laxitatem & fluxionem exposcimus. Quòd verò quidam dixit, Hippocr. hoc loco per cibum intelligere syrupos

Syrupos non appellat cibos Hippocr.

syrupos, falsum est, & à ratione alienum, nullus enim syrupus magis fuit in vsu apud Hippoc. quam acetum mulsum, is tamen nullatenus alit, ac periude nunquã ipsum appellaret cibum, quòd verò non alat, testis est Galen. lib. 4. de rat. vict. acut. comm. 43. dicens: Cùm igitur victus ad morbi vsque iudicationem, siue prisanæ sorbitione suffecerit, oxymeli & aqua mulsa satis sunt, oxymeli quidem vim medicamentosam solam habens, aqua mulsa verò, cibi pauci & imbecilli. Præterea pluri cibo liquido, qui facilè coquatur, vt iuribus & herbis natura humidis vti, nihil vetat, præsertim in morbis aliis à febribus, in quibus per elleborum purgationes fiebant, atque in ipsis quoque febribus eadem accipere nihil prohibet, sed syrupum acidum simplicem, aut compositum, nullus vnquam cibum appellaiset, quibus nulla alimentitia via inest. Quòd verò is ipse dicit, per balnea Hippoc. intellexisse fomenta hypochondriorum, non totius corporis balnea, pariter est ab Hippocr. mente alienum: qui nunquam fomentum, balneum aut lotionum appellauit, vt constat ex Aphorism. 31. sect. 6. vbi fomenti & balnei seiunctim meminit, & Galen. in comment. partis suprà citatæ de balneo aquæ dulcis dicit esse Hippocr. sententiam, & de tali qualis debetur iis qui crasso sanguine abundant, illi verò totius corporis balneo egent. Quamuis temporibus Hippocr. non fuerint illi balnei artificiales, qui temporibus Galeni, sed corporis lotiones, nam lauare dixit. Præter id quòd balneare eos qui crassos habent humores, non nocet, & vt Galenus ibidem inquit, balneum fundit humores, atque laxat, si quid in corpore intentum aut constrictum fuerit. Quapropter nondum purgato corpore balneum conueniet ad hos vsus, & Galen. vult in illius loci comment. de balneis esse sententiam Hippocr. Fomentum autem hypochondriis tantum adhibitum, humores elleboro purgandos, qui in toto corpore sunt neque effundet, neque fluxioni parabit.

Oxymeli non alit.

Balnea apud Hippocr.

APHORISMVS XIV.

Quum biberit aliquis elleborum, ad motiones quidem corporis magis ducere, ad somnos verò & quietes minus, manifestat autem nauigatio motionem corpora turbare.

COMMENTARIVS.

Elleboro bibito corpora mouere.

ANte potum ellebori docuit corpora humectatione parare in præcedenti Aphor. in præsenti verò, bibito elleboro præcipit ad motionem corpora conuertere magis, ad somnum & quietem minus, idque argumento à nauigatione sumpto: nam nauigantes commotione corporum ad vomitum coguntur. Sic etiam cùm animus fit vomendi per elleborum bibitum, magis motu quàm somno & quiete vtemur. Nos de Aphorismi obseruatione primùm dicemus, deinde de vi nauigationis & motus ad vomitum & alias purgationes, Aphor. docet motum conuenire à medicamenti purgantis potu (quod enim de elleboro dixit, de omni purganti medicamento intelligendum est) somnus enim omnes validas vacuationes cohibet, præter sudorem, & sanguinis fluxiones, quæ per nares, vterum & hæmorrhoides atque venæ cuiusuis scissionem fiunt. Præterea somnus vires debilitat medicamenti humectatione, tum etiam somnus medicamenta læuia dissoluit, & natura inter dormiendum eadem coquit, & valida dissoluit, & vires eorum frangit: quapropter dormire non conuenit assumpto purganti medicamento, præterquam si in forma pilulari sumatur, docente experimento quotidiano, probè admodum pilulas suum munus perficere, si à cœna finita cibi coctione & descensu, sumantur, deinde somnus sequatur, dum tamen incipiente purgatione, à somno abstineant. Quod si medicamentum vomitum mouere debeat, adhuc magis vigilia est opus, quonia maior agitatio corporis ad vomitum quàm ad ventris fluxum est necessaria. Magis autem mouere corpora dixit, quoniam non semper mouenda sunt, nam languentia, quieta seruamus; & dum vomitum medicamenti timemus. Ad somnũ item minus ducimus: nam & aliquando ducimus & dormire languidos admodum præcipimus, vt medicamenta in actum ducant, & ad purgationem ferendam roborentur purgandi. Exemplum autem ab Hippoc. adductum de nauigatione, verè probat quod vult: omnis enim motus agitat corporis humores, quamuis non omnes simili modo. Mouemur enim à nobis ipsis, & aliquando ducimur in naui, equo, aut lectica, aut curru, aut in humeris famulorum, hæc est vectio quæ minus turbat corpora, quoniam magis æqualis est is motus reliquis. Minus æqualis & magis commouent est equitatio, magis commouet corpus gestatio in lectica, quamuis equitatio sit labor maior musculorum. Magis quàm lectica commouet currus, & eò magis quò plures rotas habuerit, nisi via fuerit admodum plana, in dispari verò & lapidosa, quò rotæ fuerint plures, eò frequentius concutitur currus. Nauigatio plurimum commouet corpora & humores, præcipuè vbi mare validioribus procellis agitatur, inde vomunt ferè omnes qui mare subeunt. Mouetur autem qui nauigat multis motibus, antrorsum, retrorsum, dextrorsum, sinistrorsum, sursum, & deorsum, & quandoque in gyrum. Motus antè & retro non mouet vomitum, quod docet motus progressiuus, aut in equo, aut curru, & vibratio in lecto pensili in quo dextrorsum & sinistrorsum fit impulsio, neque propterea vomunt, nisi fortè pauci, & cibo pleni. Motus autem quibus corpora sublevantur cum naui, & ferè subitò deprimuntur, aut in gyrum circumferuntur, sunt vomitus manifestæ causæ. Motus itaque nauigantium, quamuis omnes vt reliqui corporis motus, humores & corpora commoueant, & ad purgationem pareant, ad vomendum tamen prædictæ duæ motus species accommodatiores sunt. Admonuit nos hæc aduertere dominus Didacus à Mendoza vir illustris admodum genere, maximus Philosophus, & linguarum peritia nemini secundus.

Nauigationis vis.

Didacus à Mendoza.

APHORISM. XV.

Quum volueris elleborum magis purgare, moue corpus: quum verò cessare, somnum concilia, & non moue.

COMMENTARIVS.

IN Aphorism. 13 docuit parare corpora ante purgationem per elleborum. In 14. bibito elleboro, quid agere debeant ad probè purgandum. In hoc 15. hoc idem, atque quid agere conueniat, vbi corpus fuerit abundè purgatum. Primum quódque in Aphorism. præcedenti dixit, est corporis motum ad purgandum conuenire, quam partem in præcedenti exposuimus. Secundum addit: Quum verò cessare, somnum concilia, & non moue. Vbi namque purgatio abundè processit, vti non est opus purgatione, ita nec motu ad purgationem instituto, opponimus autem quietem motui, & multo magis somnum. Per quem non tantùm non commouentur corpora & humores, verùm & animalis ipsa facultas otiatur, quæ in ventris purgationibus operari debet. Cohibet item somnus quas suprà diximus vacuationes. Solet autem somnus spontè succedere purgationi, qui causæ, & signi boni rationem habet. Causæ, quoniam retinet vacuationem, ne plus

ne plusiusto procedat: & significat ipsam integram iam esse atque perfectam.

APHORISM. XVI.

Elleborus periculosius est iis qui sanas carnes habent, conuulsiones enim affert.

Sanas carnes habentibus purgat. peric.

APhorism. 36. & 37. sect. 2. damnauit Hipp. purgationes sanis corporibus adhibitas in vniuersum, modò verò speciatim in iis quæ per elleborum fiunt, periculosas esse dicit iis qui sanas carnes habent: quoniam purgationes conuulsionem afferunt, tum quoniam cùm non inuenit elleborus prauos succos, trahit bonos, & colliquat corpus, & dissoluit humores bonos, spiritum & carnem, tum etiam à calore & acrimonia neruos mordet, præsertim oris ventriculi, atque conuulsiones excitantur, partim exanitione, partim per consensum. Sed tales potiu. motus conuulsiui, quàm verè conuulsiones sunt.

APHORISM. XVII.

Non febricitanti, ciborum fastidium, cordis morsus, vertigo tenebricosa, & oris amaritudo, purgatione per superiora egere significant.

COMMENTARIVS.

NOtas plures scribit, quæ cogunt ad supernas purgationes. Omnes autem significant bilem in ore ventriculi abundare. Non febricitanti, inquit, ciborum fastidium: nam solent febricitantes cibos fastidire ob vasorum plenitudinem, cacochymiam & putredinem, ob quæ nihil sugunt membra à ventriculo, etiamsi ad ipsum non repat humor. Sine febre verò, ipsum ad ventriculum impetum facere significat. Bilis verò tum calore, tum malitia, appetitum deiicit. calor enim appetitum deiicit, vti & ipsum frigus auget, vt docuit Gal. lib. de arte meden. & lib. 1. de causis sympt. cap. 7. Cùm autem humores purgandi sint, quò vergunt prædicti purgatione per superiora egebunt. Secundum symptoma est cordis morsus. Hunc appellat καρδιωγμὸν, est autem id quod καρδιαλγία, id est cordis dolor. Verùm nõ omnem καρδιαλγίαν, vult Galenus esse appellandam καρδιωγμὸν, sed eam tantùm quæ ab acribus seu mordentibus succis oritur, vt constat libro 2. de placitis Hippoc. & Plat. quo loco Thucydidis testimonio, & Nicandri, & Hippoc. probat os ventriculi à veteribus cor appellari. De his non pauca diximus lib. 3. Progn. in expo. 30. Cùm igitur acres succi ad os ventriculi confluunt; purgationes per superiora conuenient. Vertigo quoque tenebricosa indicat bilem ab ore vẽtriculi mittere vapores in caput, qui in gyrum moti vertiginem faciunt, & in oculis tenebras, atq; ita σκοτώδινον dixit. Oris amaritudo manifestè indicat bilis abundantiam in ore ventriculi, quæ ad os vsque fumos mittens, & per communem membranam, amaritudinem traducit ori. Bene autem colliges, si hæc aut omnia, aut plura ex iis adsunt, corpus vomitione egere.

APHORISM. XVIII.

Dolores supra septum transuersum quicunque purgatione opus habent, purgatione per superiora indigere significant: quicunque verò infra, per inferiora.

COMMENTARIVS.

GEnerali præcepto docet purgare per superiora humores qui dolore efficiunt supra septum transuersum, & purgare per inferiora eos qui dolores afferunt intra ipsum. Duarum partium Aphor. exempla scripsit: nam dolorum qui fiunt supra septum transuersum exemplum scripsit Aphoris. 17. exemplum dolorum partinm intra septum transuersum, scribit Aphor. 20. Addit autem, si purgatione egeant: nam dolores flatuosi quique à sanguinis abundantia fiunt, vti lassitudines phlegmonodes, quamuis supra septum transuersum sint, purgari supra non debent, quia non egent purgatione. Reliqui tamen dolores qui ab humoribus acribus & biliosis orti, occupant os ventriculi, & partes thoracis solicitant, nondum parte quapiam firmati, sed ab humoribus turgentibus orti, vomitione curantur. Neque noxa inde sequetur parti alicui, siquidem purgantia medicamenta, ad ventrem ex partibus thoracis ducent humores, quos vomitu pellet æger. Si tamen ad caput ascendant melius est eos quomodolibet ventris fluxu vacuare: neque enim per partes supra septum transuersum intellexit caput, & collum, sed eas tantùm partes quæ sunt in thorace. Nullus enim laborante capite, aut collo vomitum mouit: quoniam is caput quammaximè lædit, præsertim vbi caput iam laboret, aut sit laborare paratum. Hinc constat quàm apertè falsum sit quod ille dixit vomitum conuenire, laborante capite, vbi præcedant clysteria, & deiectiones, reuulsionis gratia, & præcedat totius corporis curatio. Tunc enim curationis propriæ gratia ad deriuationem vomitu factam (inquit) veniendum est, & ad errhina, sternutatoria, & masticatoria. Præuacuato enim corpore, sine omni periculo cedit his euacuationibus humor impactus in parte. Cui illud opponere placet, quòd vomitus est vacuatio toti corpori communis, quam etiam per elleborum procurat in præcedentibus Aphoris. Hippocr. non igitur instituet ipsam ad membrum vnum purgãdum, aut ad euacuandum humorem qui iam fixus est in capite. Neque enim existimo fuisse ad hæc vsque tempora medicum, aut sapientem, aut summè ignarum, qui vomitu purgauerit eum, qui iam purgato corpore ob capitis morbum, mansit capite laborans ob humorem parti præfixum, quem omnes vacuant per nares, aut palatum, aut insensilem discussionem: aut si de sanguinis natura fuerit, sectis venis ad frontem, & nasum. Præter id, quòd humores qui partem quampiam obsederunt, per ipsam vacuandi sunt, aut per quàm proximam.

Humores vomitu egentes.

APHORISM. XIX.

Quicunque in medicamentorum potionibus purgati, non sitiunt, non quiescunt priusquam sitiant.

COMMENTARIVS.

Medicamentum purgans, an perfecerit opus.

AD partem artis diagnosticam attinet præsens sententia, quæ docet cognoscere, medicamentum purgans nondum perfecisse suam actionem, ex siti. Si enim bibito purganti medicamento, dum purgatur homo, nondum sitit, nondum est abundè purgatus, non enim quiescit donec sitiat. Quamobrem in vanum quis opponeret aduersus Aphor. sententiam, quòd multi sitiunt ob siccam & calidam ventriculi intemperiem antè integram purgationem: alij ob medicamenti purgantis vim, ob quam sitim excitat, alij ob bilis purgationem, quæ ad ventrem delata sitim efficit. Nam Hippocr. non probat ex siti purgationis integritatem, sed ex sitis defectu, imperfectam purgationem. Quod hac ratione verum est, atque perpetuum, quòd humore purgato, quamuis frigidus sit, iam nonnihil de natiua ventriculi humiditate absumitur, & medicamentum sua acredine mordet ventris os, vnde sitis accedit. Rectè igitur dixit, οὐ παύονται, hoc est nõ cessãt donec sitiant, quoniam medicamẽtum in debita quantitate assumptum, quodque purgare sua vi abundè solet, tandiu aget, donec sitim afferat. Posset quoque doctrina concludere ad victus institutionem. Dum enim sitis non adest, cibos offerre non expedit, non enim dare conuenit cibos media, aut non finita

Siti vacantes dum purgantur, cibos accipere non debent.

purgatione: est autem media, aut nondum perfecta, dum sitis non adest. Nec tamen putare licet Hippocratem hoc loco quidpiam præcepisse, quod ad partem artis factiuam pertineat. quidam enim nihil referre dixit, si cessant, aut cessent, legatur: non cessent enim significat conuenire vt ducatur magis purgatio, aut repetatur. verùm cum Hippocrates παύωνται dixisset, non patietur litera, vt sit in modo imperandi. Præterea nihil docet agẽdum, sed agnoscendum, non esse integram purgationem. At quæ nondum integra est, poterit integra esse non multò pòst, etiam si medicus nihil agat eorum quæ præsenti loco nec præcipit Hippocrat. nec somniauit quidem.

APHORISM. XX.

Si iis qui febre vacant tormina eueniant, genuum grauitas, & lumbi dolor, purgatione per inferiora egere significat.

COMMENTARIVS.

APhorism. 17. signa scripsit, quibus præsentibus conuenit, eos qui non febricitant, per superiora purgare: modò verò ea signa scribit, quibus præsentibus conueniet, eosdem, nempe non febricitantes, deorsum purgare. Signa tamen sunt tormina, hoc est dolores torquentes, quos στρόφους Græci vocant. Tales sunt qui intestina torquent, & vexant, & per eadem deuoluuntur. Genuum grauitas secundum est: ac significat humores crassos abundare, qui ad genua descendunt, tales enim sunt qui ea molestant, & grauant, siue grauatiuum dolorem efficiunt. Lumbi quoque dolor (nam singulari numero loquitur Hippocr.) Docet autem dolorem esse grauantem, quia à crassis pendet humoribus. Hos autem eò ducere conuenit, quò vergunt per conuenientia loca, vergunt tamen ad inferiora.

APHORISM. XXI.

Deiectiones nigræ, qualis sanguis, sponte venientes cum febre, aut sine febre, pessimæ. & quanto colores plures deteriores fuerunt, magis malum, cum medicamento verè melius, & quanto colores plures fuerint non malum.

COMMENTARIVS.

DE nigris deiectionibus, sponte vomentibus, & de his quæ medicamento ducuntur, quædam habentur in præsenti, quæ facilè constabunt, vbi
Nigra deiectiones trifariam. prius intelligamus, trifariam nigra deiici. Aut enim deiicitur sanguis ipse, qui è iecore per meseraicas transfunditur in intestina, & ibidem concrescit, & denigratur: Aut deiicitur sanguinis fæx, quæ in sanguinis generatione subsidet, cuius magna pars ad lienem defertur, cùm sanguine ad ipsius alitionem, solétque is succus niger retentus putrescere, & in atram bilem exquisitam transire. Verùm non ex hoc tantùm succo nigro, siue sanguinis fæce atra bilis exquisitè generatur, sed ex putredine sanguinis, aut
Atra bilis nota. bilis, atque est hæc deterrima. Agnoscatur tamẽ hæc bilis atræ species, quoniam non concrescit, splendet, saporem & odorem aceti refert, terram fermentat, & animalia bruta ipsam gustare non audent. Cùm hæc per intestina deiicitur, nos tertiam hanc dicimus nigrarum deiectionum speciem. Hippocr. de nigris deiectionibus sanguini similibus loquitur, quæ sanguinis fæces sunt, & melancholia ipsa, quæ non concrescunt vti sanguis, vt dicit Galen. commen. 23. seq. Cum autem euenire possint sponte, & vi medicamenti purgantis duci, de sponte venientibus primo loco inquit, si sponte veniant siue cum febre, siue sine ipsa, pessimæ: veniunt enim languente iecore: quoniam ἰοῦσαι dixit, id est venientes, quod non vno tantùm atque optimo morbi tempore venisse indicat, sed toto ferè morbo, aut magna morbi parte, principio videlicet, & augmento, in quibus temporibus nondum coctionis adsunt notæ, si namque notis coctionis apparentibus, siue in ipso morbi vigore euenissent, nihil mali ostendissent, sed malorum succorum euacuationem decretoriam. Sine his tamen notis, languorem significant facultatis, ac perinde erunt pessimæ, siue cum febre, siue sine febre fiant. Diximus tamen qualis sanguis, & non vti alij omnes ferè interpretes, qui qualis sanguis, niger, legunt. Vbi enim in Græcis codicibus habetur, ὁκοῖον αἷμα μέλαν, pars μέλαν, abũdat. quod ex Galen. Comment. constat, cùm inquit, Adiecit autẽ suo sermoni, qualis sanguis, tale quoddam ostendens, qualis sit sanguis denigratus, dum per intestina defertur. Tales sunt nigræ deiectiones: nam extremæ dementiæ fuerit existimare sanguini secundum naturam se habenti tales deiectiones assimilari. Ex quibus verbis notum euadit Galenum non legisse eam partem, sed intelligendam voluisse. Atque ita legit antiquus huius libri interpres, & in Commentario vigesimotertio sequenti, inquit Galenus: ostendit tamen in hoc Aphorism. manifestè quod & in priore, quum dixit: Deiectiones nigræ, qualis sanguis, subaudire oportet, niger. Vt tale sit integrum. Deiectiones, qualis sanguis niger. Sunt itaque nigræ deiectiones, qualis sanguis niger, à fæce videlicet sanguinis sponte venientes, cum febre, aut sine ipsa, pessimæ. Nec tamen, vt quidam putauit, nigræ deiectiones sanguinis nigri bonæ erunt, aut ab Hippo. tales censentur Aphorism. 25. sequenti, sed vult ibidem, vt ex Commentar. Galen. constat minus malas esse, quàm sanguinis per os excretiones. Quanto tamen colores plures deteriores fuerint, magis malum erit, vt in Prognost. 23. libro 2. cùm Hippocrat. dixit: Variegatæ tamen deiectiones iis diuturniores sunt, sed nihilominus lethales. sunt autem tales ramentosæ, & biliosæ & cruentæ & porraceæ & nigræ, nonnunquam quidem simul, nonnunquam verò vicissim procedentes. Quo loco prauas deiectiones ac diuersorum colorum damnauit, ac de sponte venientibus est sententia. Significant autem multæ, & prauæ deiectionum species, quòd cum plurimis est pugnandum. Cum medicamento verò, inquit, melius: siquidem cum vi medicamenti succi praui ducuntur, indicant naturam probè purgari, & eam esse vim medicamenti quæ sanguinis fæcem euacuat. Melius igitur est sanguinis fæcem medicamenti vi purgari, quàm sponte ob langorem euenire. Et quanto colores fuerint plures, non malum. Quoniam nihil aliud indicat, quàm medicamenti vim, quæ valet plures humores vacuare, & ita compleri ex diuersorum humorum vacuatione purgationem.

APHORISM. XXII.

Morbis quibuslibet incipientibus, si atra bilis sursum aut deorsum exierit, lethale.

COMMENTARIVS.

MAlum est quemuis humorem à corpore vacuari ante coctionis notas, hoc est incipiente morbo, idque in ratione signi. Indicat enim causam valde mordere aut grauare, aut omnino facultatem languere. In via & ratione causæ non semper malum est, sed quandoque iuuat. Cuius rei distinctionem apertam tradidimus in Commentario secundo huius sectionis, Cæterùm vbi humor excernitur prauus, & in principio, lethalis est dispositio, quoniam præter eruditatem, perniciem ostendit. Talis est atra bilis in principio morbi, sursum aut deorsum excreta, quæ magnam significat vstionem

ncm

Digitized by Google

nem ſanguinis, aut bilis flauæ, aut atræ, quæ fæx ſanguinis eſt, & coctricis facultatis languorem, quod ſi bilis hæc quantumuis perniciosa, notis coctionis apparentibus excerneretur, bonum eſſet: vt enim Hippo. inquit. Excreationes liuidæ, cruentæ, fœtidæ, & biliosæ, ſi bene exeunt, bonæ ſunt.

APHORISM. XXIII.

Quibuſcunque ex morbis acutis, vel diutinis, vel vulneribus, vel quomodolibet aliter extenuatis, nigra bilis, vel qualis ſanguis niger exierit, poſtridie moriuntur.

COMMENTARIVS.

De nigris deiectionibus duarum ſpecierum loquitur in præſenti ſententia: quarum altera eſt nigra à fæce ſanguinis: altera ab atra bile exquiſita. De nigris autem deiectionibus à ſanguine concreto quædam dicet Aphoriſm. 25. Modò verò duarum prædictarum ſpecierum deiectiones nigras dicit lethales eſſe, ſi euenerit extenuatis ex morbis acutis, aut longis, aut ex vulneribus. Significat enim imbecillitatem facultatis ægri, quæ nequit humores ſuperare. *Extenuatis nigra deiectiones lethales.* Cum autem languente facultate, tales eueniunt excretiones ſiue ſurſum, ſiue deorſum eueniant (vtramque enim vacuationem per verbum ἐξέλθῃ, id eſt exierit, ſignificauit) non tantùm mortem indicat, ſed ipſam breui futuram, & vt inquit, ſequenti die, quod idem eſt, & quod in Prog. dicere ſolet. valde lethale iam eſt. nam & modò cùm poſtridie dixit, mortem ad ſequentem diem diſtulit, neque tamen eadem die euenire poſſe negauit.

APHORISM. XXIV.

Difficultas inteſtinorum ſi ab atra bile inceperit lethale.

COMMENTARIVS.

Dyſenteria. Omnem ſanguinis deiectionem ſolent medici dyſenteriam appellare: propriè tamen ea eſt, quæ cum vlcere inteſtinorum fit, de qua libro tertio de arte meden. plura diximus. Hæc fit humore acri, qualis eſt bilis, aut ſalſa pituita deſcēdente per inteſtina, ac primùm detergente, deinde abradente & vlcerante, inde quoque manante ſanguine. Si à flaua bile morbus fit, mala eſt dyſenteria: ſi à ſalſa pituita, peior, ſi ab atra bile exquiſita, peſſima, & quæ autore Gal. aut difficilè, aut omnino impoſſibile curatur, veluti & alij exulcerati cancri, præſertim quoniam medicamenta non facilè admouentur parti, & admota non retinentur, & quoniam fæx perpetuò deſcendens tangit, & exaſperat inteſtina.

APHORISM. XXV.

Sanguis qualiſcunque fuerit ſurſum, malum: deorſum verò nigra deiecta, bonum.

COMMENTARIVS.

Qvemadmodum à nobis tranſlatus eſt Aphor. ita habetur in quibuſdam codicibus, atque ita legitur à Galen. in Comment. Eſt autem tota ſententia de ſanguinis excretionibus, aut enim ſanguis ſuperius excernitur, hoc eſt vomitu. (non enim loquitur de profluuio ſanguinis narium, quoniam id ſæpe bonum eſt.) Aut excernitur ſanguis inferius: atque id ſenſim, ita vt in via concreſcat, ac denigretur. *Sanguinis excretiones bona & mala.* Primum malum eſt, cuiuſuis caloris, aut naturæ fuerit ſanguis. quum enim ſuperius per os reiicitur, ſiue ex pulmone ſpumoſus, ſiue ex thorace concretus, ſiue ex vētriculo, malum eſt. Quum verò deorſum mittitur, non quidem ſubitò, ita vt facultatem pellundet, ſed ſenſim. quod indicauit, cùm dixit: Nigra deiecta, bonum erit. Nigra autem deiiciuntur, cùm ſanguis ſenſim manat, ita vt antequam ſanguis excernatur, concreſcat atq; denigretur. Erit autem bonum, quoniam erit minus malum, quàm ſi per os excernatur. Minus enim malum eſt ſanguinem abundantem ex venis in ventrem effundi, & inde excerni, quàm pulmonem lædi, aut thoracem, aut in ventriculo coagulari, & cibos corrumpere. Sed dices, vt quidam, qua ratione Hippocr. ita abutatur hac voce, bonum, vt ſignificet minus malum, volens minùs malas dicere deiectiones, quas Aphoriſ. 21. dixit peſſimas? Sed falſum eſt ipſum loquutum fuiſſe in hoc, & 21. Aphor. de eiſdem deiectionibus. nam hic loquitur de nigris à concreto ſanguine: ille verò de nigris à fæce ſanguinis, ſiue humore melācholico. Gal. vnam aliam adhibet huic ſecundæ parti Aphor. expoſitionem, per nigra deiecta intelligens ſanguinem nigrum per hæmorrhoidas manantem, is enim bonus eſt, & à melancholicis liberat morbis. Eritque ſenſus: Sanguis qualiſcunque ſurſum malus: infra verò nigra, per hæmorrhoidas deiecta, bonum, ſi in corpore ſucci nigri abundauerint. In qua lectione, bonum, id quod vere bonum eſt, ſignificabit, nō quod melius, vt in priore. Sed oppones, vt ille, ſi ſupra, quod in Aphor. habetur, ſignificat euacuationem per os, infra ſignificabit eam quæ per anum, quod ſi infra ſignificat quamcunque viam infernam, & ipſam per hæmorrhoidas vacuationem, ſupra ſignificabit omnem ſupernam vacuationem, ac proinde falſum erit, ſanguinem qualemcunque ſupra, malum, ſiquidem fluxus ſanguinis narium malus non eſt. Sed hæc futilia ſunt, nam ori, vt ſupernæ parti, anus vt inferna opponitur, & de his duabus loquitur: & de ipſis verus eſt Aphor. ſanguinem per os excerni, malum eſſe, & per anum, bonum, ſiue ſit excretio ſanguinis concreti ab inteſtinis, quoniam is eſt bonus, id eſt minus malus, ſiue ſit ſanguis hæmorrhoidalis in corpore melancholico. quoniam is abſolutè eſt bonus. Aliam inuenio huius Aphor. lectionem in Græcis Aldinis codicibus, quæ ſic habet, Αἷμα ἄνω μὲν ὁκοῖον ἂν ᾖ, κακὸν· κάτω δὲ, ἀγαθὸν καὶ τὰ μέλανα ὑποχωρέοντα, κακόν. quod eſt. Sanguis ſurſum quidem qualiſcunque fuerit, malum: deorſum verò, bonum, & nigra deiecta, malum. In qua lectione præter ea quæ in noſtra lectione expoſuimus, ſanguinis videlicet excretiones per os, malas eſſe, & per anum bonas, nigras deiectiones, quarum meminit Apho. 2. quáſque diximus eſſe, ſanguinis fæces, iterum vituperat. Nos primam ſequimur lectionem, quamuis ſecundam non damnemus.

APHORISM. XXVI.

Si à difficultate inteſtinorum moleſtatus, quales carnes excernantur deorſum, lethale.

COMMENTARIVS.

In difficultatibus inteſtinorum primùm pituita detergitur, deinde pinguedo excernitur, deinde ſumma cuticula interna abraditur, & poſtremò ſubſtantia inteſtini craſſa deiicitur. Hæc ſanè carni ſimilis eſt: quam difficultatem inteſtinorum curare eſt funditus impoſſibile, quoniam non reficitur ſolidorum pars amiſſa, minimè verò inteſtinorum, quibus paucus eſt ſanguis, paucus calor natiuus, & fæcum perpetuus tranſitus, ita vt nec cicatricem obducere fas ſit. Moleſtato diximus, quoniam id ſignificat vox ἐχομένῳ apud Galen. in Comment. 26. lectionis 5.

APHORISM. XXVII.

Quibus in febribus ſanguinis effluxerit multitudo quacunque ex parte, iis quum reficiuntur, ventres inferius humectantur.

COMMENTARIVS.

Libro 3. Porrheticorum ſimilem huic ſententiam ſcripſit Hippoc. dicens: Quibus ſanguinis effluxe

effluxerit multitudo, procedente tempore ventres malè afficiuntur, nisi vrinæ maturentur. In præsenti verò in febribus dixit, quoniam in iis solent sanguinis fluxiones euenire, aut iudicatoriæ, aut secus, quamuis in omnibus magnis fluxionibus verum sit quod dicitur, vbi sanguinis multitudo effluxerit, in

Ventres quibus humescunt.

refectionibus ventres desubtus humescere. Quoniam post magnas sanguinis vacuationes languet natiuus calor, in refectionibus verò, siue procedente tempore, veluti dixit in Prorrheticis, assumpto alimento cruditates fiunt, nequeunte calore cibos superare, neque coctos succos digerere in habitum corporis, ac proinde plurimum, & crudum atque humidum per intestina delabitur, & ventres deorsum humescunt. Dixit enim, καθ' ὑγραίνονται, & lib. Prorrhetic. πονηρεύονται, quod est, malè afficiuntur. Malè autem affici autore Galeno in eius partis commen. est humectari, aut morderi, aut inflari, aut ructus acidos perpeti. Notum autem est hæc sæpe aduenire iis qui magnas sanguinis vacuationes sunt passi, nam per paruas id non est necessarium, sicuti neque calorem natiuum ventris & membrorum languere. Quod etiam dixit, Quacunque ex parte, notissimum est, nam & per hæmorrhoidas, & per vterum, & per sedem, aut per nares in febribus, sæpius veniens, vbi modum excesserit, imbecillitatem affert, ad quam quæ dicũtur in Aphorismo sequuntur. Apparet quoque interim vrina aquosa & cruda. Quapropter rectè admodum Hippoc. addit: Nisi

Nota.

vrina maturetur. Si namque medicus ita cibos ægro ministret, vt sensim accipiat quod superare valeat, concoquentur cibi pauci & coctionis facilis, & vrinæ coctæ apparebunt, & venter non humectabitur. Conducet quoque hæc sententia ad victum instituendum simili cognita ratione ei quæ tradita est in illo Aphor. Quæ longo tempore extenuãtur corpora, leniè reficere conuenit. Nam paucus calor nõ

Conualescentes verò fame torquentur.

potest multum superare alimentum. Ducuntur autem ægri sæpius in hunc errorem vel insciis medicis, quoniam cùm ex morbis reualescunt, fame vexantur ob ventriculi frigiditatem, & cibos accipiunt magna copia, quos superare nequeunt, & ventres inde humectantur, aut prauè afficiuntur, quod non fieret, si ad mensuram caloris eos acciperent. Nam tum & cibos superassent, & vrina cocta apparuisset, & vires nihil mali paterentur.

APHORISM. XXVIII.

Quibus biliosæ sunt deiectiones, surditate facta, cessant, & quibus surditas, biliosis deiectionibus factis, cessat.

COMMENTARIVS.

QVoties humor morbum aliquem efficiens in partem aliam transfunditur, siue intra corpus siue extra ipsum, pars laborans à morbo fiente qui ab humore pendebat, liberatur. Maximè verò id fit vbi per distantissimas partes vacuatio fiat, quam reuulsionem in contrarium factam dicimus. Hoc euenit quum humor biliosus surditatem efficiens per intestina vacuatur, fiúntque biliosæ deiectiones.

Surditas per biliosas deiectiones curatur.

Quòd si biliosæ deiectiones præcedunt, surditate veniente, cessant, rursus ad superiora conuerso humore, qui per ventrem vacuabatur. Loquutus est Hippoc. de biliosis deiectionibus, & surditate à bile orta, quoniam hæc permutatio humoris à capite in ventrem, aut rursus à ventre in caput, frequentius fit ab humore bilioso, rarò à pituitoso, siquidem is ob crassitudinem non facilè sursum ac deorsum agitur. Tota præterea Aphor. sententia, de iis quæ magna ex parte eueniunt intelligi debet. Nam non rarò fieri videbis, adeò magnam bilis copiã in corpore abundare, vt possit simul & per ventrem descendere, & caput occupare, ac surditatem efficere, sicuti & phreniticos quandoque vides semel atque iterum purgata bile, aut sponte, aut arte, nec tamen à phrenitide liberari. Sed Hippocr. scribit quod sæpius euenit, quòdque medicum imitari conuenit in morbis capitis, videlicet humores caput infestantes ventris purgatione ducere deorsum, & humores deorsum facientes impetum, ad superna reuocare, veluti vomitu. Nam ad caput, aut nobiles alias particulas prauos humores ducere non expedit. lib. de indicationibus Hippoc. ita scriptum reliquit: Quibus in febribus aures obsurdescunt, his non soluta febre insanire necesse est. Soluit autem sanguis è naribus erumpens, aut aluus biliosa egerens, aut dysenteria accedens, aut coxarum aut genuum dolor.

APHORISM. XXIX.

Quibus in febribus sexta die rigores fiunt, difficilè iudicantur.

COMMENTARIVS.

Febres iudicatæ sine notis coctionis redeunt.

HIppocr. Prognost. 22. lib. 3. inquit: Quibus febres desinunt, neque cum signis solutionis, neque in diebus decretoriis, recidiuam in eis expectare oportet. Quod namque in Aphor. præsenti dixit, Difficilè iudicari idem est quod malè iudicari. Mala autem iudicia sunt, cum prauis accidentibus, & ad malum, nempe mortem, aut deteriorem statum, aut cum periculo recidiuæ. Talia eueniunt iis qui iudicantur, non cum signis coctionis, aut non in die decretorio. Sine notis coctionis nullus morbus probè iudicatur, quoniam coctio excretionem præcedere debet, tum ad citam iudicationem, tum ad securitatem. Dicente Hippoc. lib. 1. de morb. popu. Coctiones crisis celeritatem, & securam sanitatem ostendunt. Præsens Apho. vnã tantùm prognostici partem continet, quæ ad diem decretorij spectat, ac docet sexta die malas fieri iudicationes.

Rigor.

Quod enim de rigore dixit, de iudicatione intelligi voluit. Nam solent rigores iudicationes ipsas antecedere, quoniam rigor est totius corporis inæqualis concussio, ac conquassatio.

Diei sexti natura.

Hanc verò concussionem sequuntur vacuationes & iudicia, nunquam tamen ad bonum in sexta die. Sextus namque tyranno confertur, vti & septimus regi. Rex enim aut supplicij partem adimit, aut victoriam illustrat. Tyrannus verò, de salute dolet, de pernicie gaudet, & quærit vbi animum expleat, & ægrum malè tractet, aut longa punitione exerceat. Talis est sexti diei natura, qui aut ægrum iudicat ad mortem, aut cum prauis accidentibus, & deinde cum periculo recidiuæ. Neque obstat quòd lib. 3. De morb. popu. part. 3. in Larissa virgine, mulier hæc liberata fuerit ac iudicata sexta die, ac dixisse Hippocr. non redisse morbum. Nam à iudicio menses fluxerunt, potuit tamen hæc vacuatio à recidiua mulierem liberare. In febribus itaque, præsertim continuis, aut quæ non habent quotidianas accessiones, rigores in sexta die facti mali sunt, & qui difficiles afferant iudicationes, hoc est ad mortem, aut cum prauis accidentibus, parum tutas, & quæ redire solent.

APHORISM. XXX.

Quibus accessiones fiunt, si quacunque hora febris dimiserit, eadem hora cras assumpserit, difficilè iudicantur.

COMMENTARIVS.

VErus sensus huius Aphor. est de horis inuasionum accessionum, de quibus inquit: Si eadem hora febris inuadat sequenti die, qua hodie inuasit, & tertia die eadem hora qua secunda, & quarta die eadem qua tertia, & secunda, & prima, difficilè iudicabitur, quasi dicat, prorogabitur morbus.

Longus morbus futurus.

Longua etenim

Digitized by Google

etenim futurus est morbus qui causam habet firmam & immutatam ac permanentem, talis est febris quæ eisdem repetit horis. Neque licet statim morbi longitudinem prædicere, vbi semel, aut bis, eum ordinem inuadendi seruet febris, sed vbi sæpius eueniat, febre quotidie, aut per tertium, aut per quartum repetente. Quod non sine magno suæ salutis dispendio expertus est Carolus Hispaniarum Princeps maximus, triginta mensibus quartanam febrem passus. Cuius curationi semper interfui simul cum meis sodalibus viris in arte medica præstantissimis, summáque prudentia præditis, doctissimo Sacta Cara, & sapientissimo Iacobo Oliuares. Cœpit quartana suam celsitudinem molestare anno 1559. sexta die Augusti erat is suæ ætatis 14. habuitque initium ab humore melancholico vstione genito, qui accessiones inferebat inordinatas, sed paulò post quartanarium ordinem seruarunt, & cum signis cruditatis quæ toto ferè morbo perseuerarunt in vrinis & deiectionibus. Nam singulis mensibus, aut paulò maiori interuallo sponte fluebat aluus, multa verò eruda ac subnigra deiiciebat, à quibus nihilo melius habebat, sed accessiones suam seruabant longitudinem & vehementiam, & toto ferè morbo valida siti premebatur. Transacto verò anno primo febres quandam figuram inuadendi cœperunt, quam supra quatuordecim menses seruarunt. Anticipabant enim horas quinque perpetuò, nulla facta temporis differentia, quę sentiri posset. Quantum autem quæuis accessio præcedentis accessionis horam præueniebat, tantum ante dimittebat, atque erant eiusdem spatij accessiones omnes. Itaque quamuis morbus crudus esset, accessionum anticipationibus consideratis, & earundem longitudine & vehementia, videbatur status rationem habere. Euenit autem post secundum annum, vt accessiones eandem quoque horarum anticipationem seruauerint multis diebus, non tamen æqualem longitudinem, sed semper in diminutionem procedentem, simul cum vomitibus crudæ pituitæ, quæ ex longis cruditatibus aceruabatur in vētriculo, ita ad finem fuit perducta, ac sine notis coctionis. Quapropter post duos tediit menses, & intra alios duos cum coctionibus in totum euasit. Vidimus etiam non paucos qui longas febres repetentes per accessiones sunt passi. Quorum accessiones non repetebant, eadem hora, sed seruabant eundem anticipationis ordinem, aut postpositionis. Vnde colliges nihil referre, siue eadem hora febres inuadant sequenti, aut tertia, aut quarta die: siue anticipationis, aut postpositionis eundem limitem seruent. quoduis enim horum satisfacit ad causæ firmitatem & pertinaciam, proinde ad morbi longitudinem siue eadem, siue diuersa hora febris dimiserit, (id enim est, quod dixit: Quacunque hora febris dimiserit) si eadem occupauerit accessio sequens qua præcedens, id erit satis.

Caroli principis historia.

APHORISM. XXXI.

In febribus cum lassitudine, ad articulos, & circa buccas præsertim, abscessus fiunt.

COMMENTARIVS.

Lassitudines quædam sunt spontaneæ, quædam sequuntur exercitationes. Vbi verò quispiam febricitauerit cum lassitudine, qualiscunque ipsa fuerit, abscessus solent sperari, atque tales febres finite. Si enim lassitudo validas sequatur exercitationes, sperandum est naturam transmissuram abundantiam ad articulos, qui ab initio ob exercitationem incaluerunt, vnde etiam initium morbus habuit. Nam articuli incalescentes in exercitatione calorem musculis immittunt, & inde toti corpori: calor verò in articulis manens abundantiam ad se trahet, siquidem calor est tractionis initium, vt libro De arte medendi, & in Comment. lib. 2. de different. febr. docuimus, dolor etiam in musculis & prope articulos manens quomodo fluxionem mouere possit, ibidem ostendimus. Quòd si lassitudo sponte euenerit, abundantiam mittet natura in articulos inferiores, si febris longa fuerit, quoniam crassi humores ad inferiores articulos mittuntur: si verò tenues fuerint ad caput ascendentes prope buccas, id est, post aures, & in mento fient. Quamuis tamen Hippocr. doceat modò in quam partem sint abscessus futuri, non tamen an futuri sint. Id verò docuit in progn. dicens: Quæcunque febris protogatur salubriter affecto homine, nec ob inflammationem, nec ob quamuis aliam causam manifestam dolore detinente, huic spectandus est abscessus cum tumore ac dolore ad aliquem articulorum, maximè eorum qui sunt in parte inferiori. In articulis autem aut superioribus, aut inferioribus fient abscessus vna communi ratione, qua laxæ partes faciìè admittunt fluxiones.

Abscessus in febribus cum lassitudine.

APHORISM. XXXII.

Quibuscunque resurgentibus ex morbis pars quæpiam laborauerit, ibidem abscessus fiunt.

COMMENTARIVS.

Docuit in præcedenti prædicere in his qui febricitant, qua parte sint abscessus sperandi, modò in his qui è morbo conualescunt idem docet. Si namque pars quæpiam doluerit, aut ægrotauerit, aut languida fuerit, ibi abscessus speratur. Causa nota est. Nam si is qui è morbo resurgit, hoc est, conualescit, nondum sanus omnino est, prius coniicere debes an aliqua ratione abscessus sit sperandus: quod si fuerit, tunc prædices eum futurum in dolētem partem, quia dolor aduocat fluxionem. Si verò non doleat, sed ægrotet quouis morbo, aut languida sit, ibidem fiet abscessus, quoniam præcipuæ partes mittunt secundum naturam excrementa in ignobiles, & validæ ad imbecillas. Præsagia itaque futurorum abscessuum ex Hippocr. accipies in Prognostic. & ex imperfecta conualescentia, & ex notis reliquiarum morbi. Præsagia verò partis in quam futuræ sunt, tum ex Prognostico in præcedenti commentario citato, tum ex præcedentibus Aphorismis.

Abscessus in conualescentibus.

APHORISM. XXXIII.

Verumtamen si pars quæpiam ante morbum laborauerit, ibi morbus firmabitur.

COMMENTARIVS.

Continuata oratione hunc scribit Aphorismū de abscessibus sperandis. Nam Aphor. 31. docuit in ægrotantibus cum lassitudine abscessus esse sperandos, & in quem locum, in 35. de conualescentibus dixit abscessus esse sperandos in partem dolentem, si quæ doluerit, aut laborauerit: modò verò de his qui nondum ægrotantes dolent, aut partis lassitudinem patiuntur. Cum enim ægrotauerint, in parte qua præfuit labor, erit abscessus sperandus, propter supradictas causas. Quamuis an sit futurus abscessus, an non, adhuc indistinctum maneat. Nam si aliqua via humor qui abscessum committere debet purgetur, liberabitur æger ab abscessu, vti infrà Aphor. 34. cùm inquit: Quibus speratur abscessum ad articulos futurum, liberat ab abscessu vrina multa crassa & alba facta, qualis in febribus cum lassitudine, quarto die quibusdam fieri incipit. Quòd si è naribus sanguis effluxerit, valde celeriter liberantur. Præterea Progno. 65. lib. 2. in hunc modum

Abscessuum futurorum definitio.

dum ſcripſit. Conſiderare autem oportet talia hunc in modum. Si febris detinet, & dolor non ceſſauerit, & ſputum non excernatur ſecundum rationem, neque bilioſæ fuerint alui deiectiones, neque diſſolutæ atque ſynceræ, neq; vrina valde multa & craſſa, & plurimum continens ſedimentum, paratur autem ſalubris ab omnibus aliis ſalutiferis ſignis. In his oportet huiuſmodi abſceſſus futuros ſperate. Hæc Hippocra. ſententia integra definitio eſt futurorum abſceſſuum, quemadmodum in his Aphor. tribus, partem in quam ſint ſperandi, dæfinit.

APHORISM. XXXIV.

Si à febre habito tumore non exiſtente in faucibus ſtrangulatio repentè inſtiterit, lethale.

COMMENTARIVS.

AD partem artis prognoſticam pertinet hic Aphor. Nam Prog. 16. lib. 3. eandem ferè ſententiam ſcripſit, vbi de anginarum generibus agens, de peſſima atque grauiſſima, & quæ ei de qua modo ſcribit confertur, inquit: Anginæ autem grauiſſimæ ſunt, ac celerrimè interimunt, quæ cùm nihil conſpicuum faciunt in faucibus, neque in ceruice, plurimum verò dolorem inferunt, atque orthopnæam. Hæc enim eodem die ſtrangulant, & ſecundo, & tertio, & quarto. Verùm quoniam in huius Prognoſt. expoſitione nos plura diximus ad hunc Aphoriſm. attinentia, placet ad eum locum remittere lectores, & huic Aphoriſm. breuem adiungere Commentarium. Si à febre habito, dixit, id eſt a febre moleſtato (de eo enim loquitur qui à febre moleſtatur & opprimitur, ſiue à magna febre detinetur) repentè euenerit ſtrangulatio, non apparente in faucibus tumore, lethalis eſt affectus. Quamuis ſi cum febre non admodum magna id eueniat, adhuc verus eſt Aphoriſmus. Nam cùm hi qui febricitant non magna febre, maiori quàm vbi ſecundum naturam habent, egeant reſpiratione, & naturalem efficere non valeãt, nedum maiorem, quoniam ſtrangulantur: mortis imminebit periculum. Tumore nõ exiſtente in faucibus, dixit, per fauces intelligens eam partem quæ aperto ore ſe oſtendit, interiacens gutturi & gulæ, ita vt aperto ore nihil tumeſcere videatur. Quod in Progn. dixit: Quæcunque nihil conſpicuum faciunt in faucibus, neque in ceruice. Addit tamen in ceruice, quoniam ſæpe fit vt homo ab angina moleſtetur, & magna humoris pars in ceruicem transferatur, οἰδήματος μὴ ὄντος, id eſt, tumore non exiſtente. Nam οἴδημα, Latinè œdema, apud Hippo. omnem tumorem ſignificat, vt explicuimus in annotat. in Comment. 25. lib. 1. Prognoſt. Lib. tamen Prorrhe. parte 2. ſectio. 54. hanc ſententiam ita ſcripſit: Fauces dolentes tenues, cum quadam difficultate ſtrangulantes, velociter exitum afferentes. Tenues tamẽ dixit, quaſi ſine tumore. Velociter verò exitium afferentes, eſt quod in Progn. dixit. celerrimè interimunt: quòdque in eodem loco definiuit dicens: Eodem die ſtrangulant, ſecundo, tertio, & quarto. In præſenti præterea Aphoriſ. dixit: Si ſtrangulatio repentè inſtiterit, vt excluderet alias ſtrangulationis ſpecies, quæ ſenſim fiunt, vt in pulmonia abſceſſu, aut tuberculo in pulmone, aut thorace, aut thoracis inflammatione, aut membranæ coſtas ſubcingentis. Nam inflammatio membranæ internæ gutturis nunquam adeo magna fit, vt ſtranguler, quoniam eſt & valde tenuis, & ſine carne, aut etiam pauci ſanguinis. Reliquum eſt vt de inflammatione gutturis & præſertim internæ ipſius membranæ loquatur. Quæ omnia excludit in Prog. de angina loquens, & rurſus adiiciens, plurimum dolorem inferens, partem oſtendit patientem. Cùm verò lethale dixit modò, in Progno. mortem celerrimam, & diem mortis explicuit. Sed in Aphor. ſpeciem difficilis ſpirationis, dixit, ſtrangulationem, & in Progn. ipſam dixit orthopnæam. Nihil autem refert, nam in Aphor. πνὶξ dixit, id eſt, ſtrangulatio, & in prog. orthopnæa, quam Galenus per ſtrangulationem definiuit lib. 2. Prorrhe. Commen. 54. dicens. Nominat autem ipſe, atque alij omnes, orthopnæam, illam difficilis ſpirationis ſpeciem, per quam πνίγονται, hoc eſt, ſoffocantur, ſiue ſtrangulantur decumbentes. Hoc loco eadem voce vſus eſt Galen. ad explicandam orthopnæam, qua Hippoc. in Aphor. πνὶξ itaque nihil aliud ſignificat niſi ſtrangulationem, ad quam recta ceruice ſpirare eſt neceſſum, & orthopnæa ſpirationem quæ recta ceruice exercetur, quoniam ſtrangulantur ægri, & ita coguntur ſpirare.

Angina lethalis.

Oedema, omnem tumorẽ ſignificat apud Hippoc.

APHORISM. XXXV.

Si à febre habito, collum repentè peruertatur, & vix deuorare poteſt, tumore non exiſtente, lethale.

COMMENTARIVS.

PErtinet quoque is Aphor. ad partem prædicendi, in quo de quadam anginæ ſpecie agit, quæ ex vertebrarum ceruicis luxatione oritur. Luxatur autem ſecunda frequentius ob inflammationem muſculorum qui ſunt ad fauces aut guttur, qui ad ſe trahunt, & conuellunt vertebram, quod fiet vt deuorare non poſſint, aut difficilè. Quòd ſi vnà omnes ipſam conuellant, ad anteriora ducetur, & poſtrema pars cum dolore caua manebit. Si verò vehementius muſculi vnius lateris conuelluntur, in id latus inclinabit vertebra, fietque difficultas deglutiendi, & quandoque per nares reiicient potum. Quòd ſi à febre habito, inquit, collum repentè peruertatur modo dicto, & vix deuorare poſſit, non tamen exiſtente tumore, ac ſi dixiſſet, non apparente, nam dixit, μὴ ἐόντος, hoc eſt, non exiſtente, exiſtit tamen nonnunquam, ſed intus vbi nõ apparet, nempe in gutture, atque lethale eſt. Hippocrat. libro 2. De morb. pop. parte 2. harum meminit anginarum, dicens: Erant autem angínoſorum affectiones hæ, colli verticula intrò vergebat: quibuſdam amplius, quibuſdam minus. Et collum forinſecus conſpicuã cauitatem intro habebat, & hac parte ad cõtactum, dolebat. Erat autem & cuidam infra os dentis appellatum non ſimiliter acuta. Quibuſdam verò etiam valde conſpicua, maiore circunferentia. Legimus, cõſpicua, licet enim Græcè περιφερὴς, legatur, id eſt, rotonda, cùm de angina loquatur, legendum potius περιφανὴς, id eſt, conſpicua. Hoc loco Hippocra. harum anginarum quæ fiunt ex vertebrarum luxatione meminit, ac dixit, per eas quæ fiebant luxata vertebra ad interiora, paralyſim non ſuperuenire, neque mortem: per eas verò quæ fiebant ex luxatione in latus, paralyſim ſequutam, & omnes quos vidit mortuos. Quamobrem cùm Hippoc. lethale dicat, credendum eſt ipſum loquutum de his quæ fiebant ex luxatione in latus. Paralyſis enim ſequitur has luxationes vertebrarũ, quas σκολιώσεις vocant, & eas quæ anteriora, λορδώσεις, & eas quæ ad poſteriora, κυφώσεις, quas poſtremas ſpecies rarò ſequitur paralyſis, quia nerui per eas non comprimuntur, vti per primam, quamuis aliquando fiant relaxationes, & mouendi impotentiæ vna vertebra ſola ante aut retro luxata, compreſſa ſpinali medulla, vt in anguloſa, quam vocant, luxatione. Opus etiam eſt dolorem adeſſe in his anginis, vt Hippoc. lib. 2. De morb. pop. dixit, quamuis modò non meminerit eius. Aut fortè loquitur de anginis ob vertebrarum luxationem factã à ſiccitate, vt vult Gale.

Angina ex vertebra luxatione.

in

Digitized by Google

in commen. nam hæc videtur magis conuenire cum Aphor. sententia. Primùm quoniam doloris non meminit, & quæ à siccitate fit, dolore vacat. Deinde quoniam lethale dixit, & hæc immedicabilis est, præsertim cum febre. Aliæ verò nisi ad latus fiant, vt diximus, lethales non sunt, & vix posse deuorare, lethale non est. Quare si de his quæ à siccitate fiunt intelligi potest Apho. pars illa, repentè, omnino abundare videtur. Nam quę à siccitate fiunt, sensim fiunt, & Galenus eam partem nó legit in Commentatio, neque Leonicenus ipsam legit in sua translatione, neque lectio hæc Galeni de siccis anginis, fert eam particulam.

APHORISM. XXXVI.

Sudores febricitantibus si inceperint, boni sunt tertio die, & quinto, & septimo, & nono, & vndecimo, & decimoquarto, & decimoseptimo, & vigesimoprimo, & vigesimoseptimo, & trigesimoquarto. Hi enim sudores morbos iudicant: qui vero tales non sunt, labores significant, & morbi longitudinem, & recidiuam.

COMMENTARIVS.

Decretoriorũ dierum vis. QVantam vim habeant dies decretorij in decernendis morbis, præsertim acutis, docuit Galenus lib. 1. De diebus decretoriis. Nam iudicantur in ipsis sæpe morbi acuti, & tutò, & sine periculo redditus, atque hoc vltimum quammaximè debetur diei naturæ. Liberant præterea à morbis prædicti dies manifestis factis vacuationibus, aut essatu dignis abscessibus, quæ omnes iudicationes appellantur. Excretiones autem sunt fluxus ventris, vomitus, vrina, sanguis ab vtero manans, aut naribus, aut etiam ab ani venis, & sudor. Is verò excrementa serosa quæ in venis & arteriis, & carne ipsa continentur vacuat, ducitur quoque cum ipso nonnihil humoris vitiosi, aut abundantis per morbos, ita vt ostendat cuius naturæ sit, quod in vasis continetur. Quod docent color, & odor sudoris, atque sapor, indicántque non parum sudores qualitate atque substantia. In præsenti Apho. de sudoribus loquitur qui febricitantibus accidunt, præsertim per acutas febres: quoniam febres sunt in quibus iudicationes per sudorem speramus. Sunt enim morbi qui occupant venas & arterias, à quibus sudores manant. At verò in morbis qui acuti non sunt, iudicia raro sperantur. Laudauit ea ratione sudores qui fiũt in diebus vsque ad trigesimumquartũ, siquidẽ deinceps pauci iudicantur, & minus per sudorem, tum quòd longi morbi sunt, tum quòd à crassis pendent humoribus. Quia longi ratò iudicantur: quia crassi humores eos efficiunt, non habẽte sudore peculiarem vacuationẽ. Præterea nosse oportet acutos morbos habere per dies impares vehementiores accessiones, & eo magis quo fuerint acutiores, & iudicationes semper fieri in diebus accessionum, in quibus sunt humorum motus: tunc enim facilius excernuntur, cùm commoti iam sunt. Hippocrates sanè modò quamuis ex multis aliis posset docere sudorum bonitatem, quod Prognost. 2. lib. t. fecit, ex sola dierum iudicantiom natura id considerare instituit, dicens: Sudores febricitãtibus si inceperint, boni sunt tertio die, & quinto, in his enim quamplurimi acutissimi morbi iudicantur sudore. Non meminit tamen quarti, quoniam tertius arripit quarti iudicationem, in morbis adeo acutis, quique habent per impares motus, aut differtur iudicatio in quintum eadem de causa. Sed de iis non pauca diximus, & de dierum omnium iudicantiũ natura & potestate, in expositio. Prog. primi lib. 3. Cæterùm non omnino fuit immemor Hipp. indicationis per sudorem in quarto die. Nam

Sudores ex quibus iudicant.

Indicationes in quibus diebus.

lib. 3. De morb. pop. par. 3. in historia Periclis, dixit: Quarto circa meridiem sudauit multum calidum, per totũ corpus, sine febre iudicatus est, nec rediit febris. Deinde meminit septimi, 11. 14. 17. 21. 27. 34. In quibusdam legitur, & 21. Quadragesimi non meminit, quoniam per sudorem tarò indicantur, morbi die 40. paulò frequentius 27. 31. & 34. Hos sudores bonos esse dixit, non quòd boni sint omnes qui in his diebus eueniunt, siquidem malos plures videmus in eis diebus factos. Sed voluit ex diei natura eos esse bonos, si aliis rationibus boni fuerint. Nam præter coctionem quæ omnem bonam iudicationem præcedere debet, ab effectu alia considerate docet, non tantum diem, cum optimum sudorem, ac deinde bonum definiuit Hipp. in Progn. dicens: Sodores optimi quidem sunt, in omnibus acutis morbis, quicumque in diebus decretoriis fiunt, & integrè febrem sedant, boni verò quicunque ex toto corpore procedentes fecere, vt homo facilius morbum ferret. De bono igitur loquutus (vti & in Apho. præsenti) ex toto corpore prodire debere dicit, ac facere vt homo facilius morbum ferat. Quapropter & hæc ad bonum sudorem, quamuis optimus non sit, necessaria sunt. Quod tamen ad diem attinet decretorium, de quo Aphorist. tantummodo scribitur, Gal. quoq; necessarium esse vult in Com. prędicti Prognostici, cùm dixit, In bonis verò non tamen optimis prodire ex toto corpore & aliquid morbi tollere, scribens. Nihil præterea adiicit de diebus decretoriis, tanquam id quoq; bonum rursus sudorem necessariò comitetur. Si verò sudores tales non sint, laborem significant, ant morbi longitudinem, aut recidiuam. Diximus eam esse causam ob quam in diebus accessionum fiunt bonę iudicationes, de quibus sunt sudores, quoniam iudicationes bonæ fiunt motis humoribus, mouentur tamen in diebus accessionum, & humores moti facilius excernuntur. Quòd si in aliis diebus natura tentasset indicationem facere, qui non forent de his qui recensentur ab Hippocr. & qui iudiciarij non sunt, labores fierent, hoc est, cum læsione, & prauis accidentibus fiet iudicium, quatenus quieti humores cum labore agitantur & vacuantur, & vacuationes quæ in aliis diebus fiunt, causam præter naturam, vt multitudinem aut acrimoniam habent commouentem, significant etiam longitudinem, vbi à multitudine humoris indicatio concitetur, & ante concoctionem, aut tempus à natura destinatum. Aut etiam recidiuam significabit, non enim alia ratione fidæ sunt iudicationes, hoc est, quæ nunquam redeunt, nisi quoniam in diebus decretoriis fiunt, aut dies ipsa hoc vnum ostendit.

Sudor in quarto.

Sudores boni qui.

Indicationes in diebus necessariis.

APHORISM. XXXVII.

Frigidi sudores cum acuta quidem febre facti, mortem significant: cum mitiori verò, morbi longitudinem.

COMMENTARIVS.

Frigidi sudores quid indicant. FRigidum sudorem duas habere significationes scribit, mortem, & morbi longitudinem. Nam aut febris cui superuenit, acuta est, aut mitior: si acuta, mortẽ significat: mitior, longitudinem. Causam distinctionis, quare etiã fiat vt in acuta febre frigidi manent sudores, apertam dedit Gale. in Comment. Humores enim putrescere possunt, & vehementem calorem præter naturã cõcipere, calore natiuo languẽte in solidis ipsis particulis. Nihil autẽ prohibet calidissimis existentibus humoribus in vasis, natiuũ calorem remissum esse, & à vasis manantẽ sudorem in cute refrigerari, ac manare frigidum. Inde fiet vt cum acuta febre adeò languente calore natiuo, sit

speranda mors. Cum mitiori verò febre non item, sed longitudo speratur, quoniam mitior febris non ita calefacit humores, vt necessum sit natiuum calorem valdè languere, quando frigidi sudores manant ab ambitu corporis. Crassi enim & frigidi succi, qui mitem febrem facere solent, difficilè coquuntur, & longos morbos faciunt, sed solent quandoque ad bonum peruenire finem. Præterea frigidus sudor cum acuta febre, signum est mortis, quoniam adeo breui non poterunt frigidi ac multi humores superari. Causa item est mala, febris acuta, quæ ante id hominem interimet, præsertim languente natiuo calore. Cum miti tamē febre natura longo tempore valebit crassos coquere succos. Hanc sententiam in Prognostico ita scripsit: Pessimi verò sunt frigidi, & circa caput tantùm, & vultum, & ceruicem facti. Hi enim cum acuta febre mortem prænunciant, cum leuiore verò, morbi longitudinem. Quo loco de frigido sudore loquitur, siue à toto corpore manet, siue à solo vultu, & ceruice, intelligi voluit idem quoque de calido à sola facie & ceruice manante. Est sanè pessimus si frigidus simul sit, & à vultu tantùm, & ceruice manet. Est autem malus, si calidus manauerit à capite, vultu, & ceruice tantùm, & item qui frigidus à toto corpore manat. De his duobus intelligendum quod dixit: Cum acuta febre mortem, & cum mitiore morbi longitudinem significare. Illud verò quod Fuchsius in Comment. huius Aphorismi dixit, falsum est, Hippocratem videlicet in hoc loco per febrem acutam intellexisse eam quam dicunt συνεχῆ, id est, continuam. Ad quod comprobandum citat Galen. lib. 1. De morb. pop. const. 1. Comment. 25. cum inquit: Quæcumque febres manifestam habent remissionem, nunquam tamen febre prorsus vacant, acutæ & continuæ vocantur Hippocrati. Verùm nos in expositione Prog. citati abundè confutauimus eius mentem nonnullis rationibus. Quibus addes, quòd Hippocrat. postquam dixit: Sudorem frigidum cum acuta febre mortem significare, addidit, Cum mitiori, morbi longitudinem. Itaque opposuit acutæ febri mitem, quòd si acuta eadem esset quæ continua ipsi potius opposuisset intermittentem. Miti autem opponitur vehemens, talis est acuta febris, nempe cuius motus est velox, & citò pericula adueniunt, hæc est de qua Hippo. loquitur.

Fuchsius notatur.

APHORISM. XXXVIII.

Et qua parte corporis sudor est, ibi indicat morbum.

COMMENTARIVS.

SI sudor ex toto corpore manat morbum totius corporis significat: & si ex parte, eiusdem corporis significat morbum. Nam causa morbifica morbum facit, humor autem de causis morborum est, vbi igitur abundauerit, ibi morbum faciet. Neque tamen voluit Hipp. ex sudore probare morbū, sed si morbus adest, velitque medicus laborantem partem inuenire, ex sudore docet quænam sit. Fieri namque potest, vt sudet aut pars, aut totum corpus, sine morbo, vbi sudor fuerit paruus, non frequens, aut fuerit adeò magnus, vt morbum finiat. Quando itaque corpus ægrotat si sudor eueniat, atque is totius corporis totius est morbus. Si tamen aliqua parte sudauerit, eius partis erit morbus.

Sudor quomodo morbum ostendit partium.

APHORISM. XXXIX.

Et qua parte corporis fuerit calor, aut frigus, ibi morbus.

COMMENTARIVS.

IN tertia parte libri, De arte medendi generales dignotiones morborum tradidimus, quatum plures ante nos Galen. docuerat. De iis tamen sunt quæ sumuntur ab iis quæ sunt substantialiter sanitas, aut morbus, & quæ sumuntur ab actionibus, & quæ à corporis affectibus. Præcedens Apho. scriptus est de actionibus, quas ostendunt excrementa, naturales vtique actiones ostendit sudor. Præsens est de iis quæ sunt substantialiter morbus. Sequens autem de corporis affectibus, de quibus sunt colores corporis. In præsenti itaque ex calore partis, aut frigore docet agnoscere quæ pars ægrotet, & qua parte morbus sit. Quod verum est, modum ita vbi excedant, vt actiones vitient. In caloris namque, frigoris, humiditatis & siccitatis moderamento sita est substantialiter sanitas, vti in ametria & recessu à debito modo consistit morbus. Tactus autem hæc dignoscit, si tangi possunt: sin minus, ex multis aliis cognitio fiet.

Morbus ex calore aut frigore constat.

APHORISM. XL.

Et vbi in toto corpore mutationes: & si corpus infrigidetur, ac rursus calefiat, aut calor alter ex altero fiat, morbi longitudinem significat.

COMMENTARIVS.

EX mutationibus à contrario in contrarium, aut ex vno in aliud diuersæ naturæ, docet modò prædicere morbum futurum longum, veluti si in calore & frigore totum corpus mutationem accipiat, & nunc incalescat, ac deinde refrigeretur, aut contra, morbus significatur longus. Rursus ex colorum mutationibus, ita vt modo albus, deinde rubeus, aut liuidus calor in cute emergat, ex talibus corporis affectibus morbi longitudo significatur, si morbus salubris futurus est, nam plures colores & mutationes qualitatum, sequuntur causarum multitudinem, quibus variatis, variantur prædictæ qualitates. Nam occurrente calida causa incalescit corpus, & occurrente & commota frigida, corpus infrigidatur. Tum etiam bile ad cutim commota pallidum redditur corpus, transfusa ad eas partes pituita redditur subalbidum, & rubrum sanguine moto, liuidum, transmisso sanguine melancholico, aut refrigerato. Quapropter si color alter ex altero fiat, multæ causæ significantur, hæ verò difficilè ad perfectionem ducuntur, & tempore est opus, si homo saluari debet, quod faciet valida existente facultate naturali, hac tamen languente breuis erit morbus atque lethalis.

Morbi longitudo.

APHORISM. XLI.

Sudor plurimus ex somno factus absque manifesta causa, significat corpus plurimo cibo vti: si verò cibum non assumenti id patiatur, significat quod vacuatione indiget.

COMMENTARIVS.

PLurimæ causæ sunt ob quas sudor è corpore manat, quæ omnes ad tres reducuntur, quales sunt in omnibus vacuationibus, facultas, instrumentum & obiectum. Facultas naturalis duplex est, quæ in hac actione locum habet, retinens, & expellens. Sudant enim, aut quoniam retinens languet, aut quoniam exeernens irritata expellit. Ex instrumentis sunt venæ, atteriæ, & membrorum pori, quorum laxitas ad sudorem facit non parum. Ex obiecto constat humoris naturam, & copiam, sudoris quantitatem non parum variare. Nam tenuis succus facilè per meatus discurrit, & crassus difficilè. Acrimonia verò irritat ad expulsionem, copia item humoris grauat facultatem retinentem. Hæ omnes causæ internæ sunt, quamuis ab externis augeri, & minui possint. De sudore plurimo inquit: Sudor plurimus ex somno factus absque manifesta causa: cùm dixit plurimus, eum exclusit qui ab imbecillitate retetri-

Sudoris causa.

Sudor plurimus.

cis

cis fit, qui paucus est. Excludit etiam eum qui fieret ex corporis raritate, non tamen eum qui fieret irritata facultate e'pultrice, à succorum acrimonia. Ex somno dixit, somnus ab initio humores intra mouet, ad fit. extra, quo tempore sudare videmus eos qui sudandi causas habent, magna ex parte. Absque causa manifesta, dixit, hoc est, absque causa quæ sit extra corpus. Nam cibus plurimus, qui ab ea dispositione significatur, causa manifesta est, quæ tamen non est extra corpus, dum sudorem efficit, sed prius alteratur & per venas discurrit interueniente somno, quàm sudorem efficiat plurimum, probè igitur legitur, ἄνευ προφάσεως ἀλ τινος, id est, sine manifesta causa, quamuis legi posset, vt in aliis codicibus ἄνευ ἰωδε αἱ τινε ἰτίμης, id est, absque causa altera. Quū igitur sudor plurimus prædicto modo euenerit, significat aut corpus plurimo cibo vti, aut egere vacuatione, vbi constiterit, non esse in causa cibi copiam. Causa eteoim autore Gal. in Com. cibus est, quoniam ab imbecilla facultate, aut porosum raritate, plurimus sudor non fiet. Cibus autem si recens assumptus fuerit, eget diminutione, & parciori cœna opus est. Si verò antè assumptus fuit, (quod notum erit si non sumatur modo supra modum) necessum erit vti purgatione, quoniā malum iam in vasis residet, nempe succi tenues, & acres facultatem irritantes, aut retinentem fugientes, quod copia quoque facere potest grauans. Hæc probè dicta sunt, sed illud dubium videtur, non enim sequitur, sudor plurimus adest ex somno, absque manifesta causa, ergo qui sudat, plurimo cibo vtitur, aut purgatione eget: nā plurimus potus sudorem multū affert in somno, vt docet experimentū, sed dices cibum, potū & cibū significare modo. Cæterū id quoque obstare videtur, quòd potus acrimonia sua potest sudorē mouere, & cibus qui fuerit tenuis substantiæ atq; acredinis particeps, fietq; sudor plurimus, ex somno absq; manifesta causa, ac non significabit cibum plurimum, aut potum plurimum, sed cibum & potum acrem ac calidū, qui irritat naturalem facultatem expultricē, & poros facilè peruadit.

APHORISM. XLII.

Sudor plurimus frigidus, aut calidus semper fluens, frigidus maiorem, calidus minorem, morbum significat.

COMMENTARIUS.

De sudore qui toto morbo durat, quem semper fluere dixit, quoniam omnibus morbi temporibus fluit, vbi plurimus fuerit, morbum significare maiorem aut minorem, pro causæ ratione testatur. Nam calidus sudor à causa calida fit, & frigidus à frigida. Suntque morbi calidi breuiores, frigidi longiores, sic & lib. 6. De mor. pop. parte 1. dixit: In Cranone dolores antiqui frigidi, noui verò calidi. Causæ namque calidæ breuius superantur, frigidæ tardius. Estque morbus longior maior, & breuior minor, cùm magnitudo de longitudine, vti & de vehementia & magis propriè dicatur. Plurimū autem dixit ac semper fluentem, nam paucus non potest longum significare morbum, etiam si frigidus sit, semper autem fluere voluit, vt non tantùm in summo vigore fluat, quo tempore indicantur morbi, sed in aliis, vt in principio & augmento, vt copiam & redundantiam significet.

Magnitudo.

Sudor plurimus semper fluens.

APHORISM. LXIII.

Febres quæcunque non intermittentes per tertium fortiores fiunt, magis periculosa, quonis tamen modo intermiserint, significat quòd periculo vacant.

COMMENTARIUS.

Ex his quæ Gal. docet lib. 2. De differ. feb. cap. 2. & nos in nostris commentariis in eum locum patefecimus, apertè constat, febres quasdam dici continuas, quasdam intermittentes, continuas, lib. 1. De mor. pop. par. 3. Commen. 2. Gal. bifariam dici testatur, aut enim continuæ sunt quæ ad infebricitationem non desinunt, aut sunt illæ quæ ad iudicium vsque nullam habent manifestā mutationem. Has nos appellamus ex Gal. præceptis continentes: illas verò quæ cum continuitate habent accessiones, continuas. Intermittētes verò sunt quæ remittunt, aut quæ ad infebricitationem perueniunt, & hoc secundo modo medici vtūtur appellatione intermittentis febris. Sunt tamen in vniuersum continuæ intermittētibus magis periculosæ, tum quòd perpetuò affligant, tum quòd nullum alendi tempus opportunū relinquāt. Continuarum tamen quę accessiones habent, quædam sunt tertianæ continuæ, quædam quartanæ continuæ, quædam quotidianæ continuæ: & præter has simplices est hemitritæus, febris continua, sed quæ habeat tertio quoque die incrementa. Præsertim coniunctis in idem tempus quotidianæ continuę & tertianæ intermittentis accessionibus. De omnibus quæ cum continuitate habent tertianas accessiones, inquit: Febres quæcunque non intermittentes per tertium fortiores fiunt, magis periculosæ, comprehendens continuam tertianam, quam in causo contineri, lib. 2. De differ. febr. probauimus, & febrem hemitritæum dictam, quæ simili modo cum continuitate habet per tertium incrementa. Fuchsius in Comment. huius Apho. contendit Hipp. sententiā in prima par. Aph. esse de hemitritæo, cum dixit febres non intermittentes, quæ per tertium fortiores fiunt. Id verò probare nititur ex Hip. qui lib. 1. de mor. pop. in 1. aëtis constitutione dixit. Exercebant autem plurimos ipsorum pathemata talia: febres horridæ, continuæ: acutæ in totum quidem, non intermittentes, sed modus erat tertianus. Hoc loco, inquit Fuchsius, hemitritæos dicit esse febres continuas acutas, tertio die grauius affligētes. Si igitur hæ cōtinuæ sunt & tertio die affligunt magis, de eis erit Aph. Rursus inquit: Periculosam dixit in Aph. febrem, de qua loquitur, & lib. 1. De morb. popu. par. 3. dixit: In semitertiana appellata fiūt quidem & morbi acuti, & est inter cæteras hæc maximè lethalis, de hac igitur vtrobique loquitur. Cæterum si dictas sententias Fuchsius probè considerasset, facilè inuenisset eas non aliud probare quàm quòd febres semitertianæ habent eam naturam quam voluit Hippo. in Apho. quia sunt continuę increscentes per tertium, & periculosæ. Sed id non tollit quominus easdem conditiones habeant febres tertianæ continuæ, nam continuæ sunt, & per tertium fortiores fiunt, & periculosæ sunt. Non enim sunt continuæ febres absque periculo, teste Hippoc. lib. 1. De mor. pop. par. 3. cùm inquit: Sunt autem in febre continua morbi acutissimi, & maximi, & grauissimi, & maximè lethales, & Gal. in comment. inquit: Acutissimi siquidē morbi & maximi, & grauissimi in propriè dictis synochis fiunt, atque in aliis nihilominus quæ per particulares incidunt accessiones, initia, incrementa, vigores & declinationes manifestas facientes, nec tamen ad integritatem desinentes, de quibus hoc loco intelligere satius erit. Ex his notum euadet Hippo. in prima Apho. parte de omnibus continuis habuisse sermonem, quæ per tertium augentur præsertim cùm dixerit, febres quæcunque non intermittentes, quascunque colligens quæ habuerint dictas ab ipso conditiones, vt non intermittant, & per tertium fortiores fiant, in secunda parte Aphor. de his quæ habent tertianas accessiones, sed intermittunt,

Febres continua bifa.

Fuchsius notatur.

mittunt,inquit:Quocunque autem modo intermiserint, significat quòd periculo vacant, siue enim multis siue paucis horis intermittunt, non sicut ab inflammatione viscerum, neque à maligna intra vasa putredine,licebit quoque citra febrem eosdem alere.In summa tertianam periculo vacare.Hippoc. affirmat.lib.1.De morb.pop.par.3.dicens: Terriana exquisita celeriter iudicatur, & non lethalis existit.

APHORISM. XLIIII.

Quibus febres longæ, his vel tumores vel ad articulos dolores fiunt.

COMMENTARIVS.

DE longis febribus atque salubribus Aph. scribitur,pertinétque ad artem prædicendi,futuros abscessus aut dolores articulorum indicans in longis febribus. Quod vnica ratione comprobatur,quia febres longæ à crassis pédent succis, hi verò non nisi longo tempore superátur, solent autem crassi humores ad articulos transmitti iudicationis ratione: solent etiã & tumores alij,vti qui post aures fiunt,febres has iudicare.Hac de causa dixit,vel tumores, vel ad articulos dolores fiunt. Græca etenim litera sic legenda, τοῖσιν ἢ φύματα, ἢ ἐς ἄρθρα πόνοι ἐγγίνονται. id est his vel tumores,vel ad articulos dolores fiunt. φῦμα enim quamuis propriè significet tumorem in carnibus adenosis, qui celeriter tendit in suppurationem, hic omnem tumorem significat,vti & lib.6.De mor.pop par.1.sect.14.quo loco Galen.vocis significationem explicuit dicens: Ab his quæ ex terra nascuntur φύματα,homines appellauerunt præter naturam tumores, qui protsus absque causa externa fiunt.Diximus dolores,quamuis vt Gal.in Comment. vult, vox πόνοι, læsionem, aut dolorem significare possit, lib.tamen Progn. 3. sect.23.ὀδύνας,dixit, quo loco hanc eãdem ferè scripsit sententiam,dicens:Quibus febres prorogantur salubriter affecto homine, neque ob inflammationem, neque ob quamuis aliam causam manifestam dolore detinente, huic expectandus est abscessus cum tumore ac dolore ad aliquem articulorum, maximè eorum qui sunt in parte inferiori. Quo loco vt ex nostris quoque expositionibus constare poterit, de febribus longis & salubribus loquitur, de quibus Apho.pariter est intelligendus.Et abscessus dicit esse sperandos,si inflammatio non vexauerit partem, cuius gratia febris prorogetur. Neque etiam causa manifesta adfuerit, vt error ægri, aut tempus, aut habitatio: sperabitur autem abscessus cum tomore, aut abscessus cum dolore in aliquem articulorum erit quoque abscessus is cum tumore. Sed tamen & locum exposuit ibidem dicens,Maximè eorum qui sunt in parte inferiori. Nosse etiam oportet Apho.ac Progn.sententiam esse de his quæ magna ex parte eueniunt, nam & tales quandoque videmus coctione finiri, testis etiam est Galen. in Comment.citati Prognostici.

Quid φῦμα propriè.

APHORISM. XLV.

Quibus tumores vel dolores in articulis ex longis febribus fiunt,hi cibis pluribus vtuntur.

COMMENTARIVS.

Conualescentiū tumores.

DE conualescentibus ex longis febribus loquitur, in quibus si aut tumores in quauis corporis parte fiant,aut in articulis dolores, prædicere licet causam esse vsum ciborum immoderatum. Cùm enim quis liberatur à morbo, & verè conualescit, non relinquitur in corpore causa, quæ possit recidiuam facere aut tumores & abscessus procreare. Quòd si in hoc corpore tumores tales eueniant, signum est abundãtiam ciborum fuisse in causa. Est enim frequentissimum id,nã conualescentes ex longis morbis calorem natiuum partium præcipuarum habent languidum,& ventriculu frigidum qui magnæ appetẽtiæ est causa. Quapropter cùm multi ex conualescentibus suæ appetentiæ obsequãtur, plurimos cibos accipientes & ob languorem paucos superare valentes, multitudinem aceruabunt, qua transmissa aut tumores patiẽtur,aut in articulis dolores. Tumores conuertimus, ratione tradita in Com.præcedenti. Quidam verò contendit partē illam ex longis febribus demendam esse ab Hip.contextu. Nam verba illa:Ex lōgis febribus,ineptè posita sunt.Quòd enim febres longæ antecesserint,nō solùm non auget suspitionem tumores à cibis multis euenisse,sed potius minuit. Solent enim post febres longas tubercula euenire,ac perinde nihil tale est ad ciborum multitudinem referendum. Melius itaque diceretur, si post febres non diuturnas, tubercula fierent,cibus erit in causa, docet itaq; Hip. modò (inquit ille) nihil aliud quàm multis quibus febres quæ præcesserunt,iudicatæ sunt perfectæ,ita vt nullos afferant abscessus, fieri eisdem abscessus ob cibos multos. Cognosces tamen tubercula non sequi iudicationem,sed cibos multos, si febre iudicata, perfectè & inclinante optimè, & elapso tempore quo solent ex febribus abscessus fieri: vtentibus præcipuè multo cibo,fiant.Non vt Gal. voluit, si conualescentibus ex febribus fiant. Nam vt ipse Hipp.testatur Aphor.32.supra,conualescẽtibus fiũt abscessus, etiam sine errore in cibis,hæc ille. Quæ omnia facilè dilues,si noueris Hipp.mentem,qui in hoc Aphor.de conualescentibus verè loquitur, qui nullam habent internam causam ægrotandi,aut recidendi in morbum.In Apho.tamen 32.de conualescentibus loquitur,qui non sunt in totum liberati à causa morbi, quoniam dixit: Si pars quæpiam laborauerit, qui verò talis est vt partem habeat laborantem, non conualescit vere ex morbo. In hoc igitur abscessus sunt sperandi ex reliquiis morbi. In eo tamen de quo loquitur in præsenti Apho.cui nihil tale reliquum est ex morbo,cibum multùm in causa fuisse putandum est. Cùm verò dicit in febribus longis non augeri,ob id quòd longæ sunt,suspicionem ciborum multorum,quoniam in illis solent alias abscessus fieri, falsum est, si longæ febres fuerint integrè finitæ, & nihil ad recidiuam parans, sit reliquum.In Gal.autem Com.nihil est quod veritati repugnet,sed est Apho.perpetuò verus, de iis qui verè conualescunt ex febribus longis, qui languente ventriculo ob frigiditatem, multos cibos accipiunt,quos superare non valent,ac deinde abscessus patiuntur. Auget itaque hac de causa suspicionem multorum ciborum post febres longas probè finitas,solent autem hæ abscessus afferre,sed antequàm perfectè finiantur.

Quidam refutatur.

APHORISM. XLVI.

Si rigor incidat febre non dimittente, iam debili existenti,lethale.

COMMENTARIVS.

Rigor incidens.

TOta Aphor.ratio ex vnius verbi significatione pendet teste Gal.in Com.dixit enim Hippo.Si rigor ἐμπίπτῃ,id est,incidat,nō tamen dixit,ἐμπέσῃ, id est inciderit,incidat,enim frequenter incidere significat, inciderit verò, vel semel incidere indicat. Est autem lethale,inquit,si rigor sæpe incidat,& febris nō dimittat, & æger debilis sit. Magna etenim imbecillitas facultatis causa est,vt sæpe natura tentet humoris noxij vacuationem, eámq; nũquam assequatur. Rigor siquidẽ est totius corporis inæqualis concussio ac conquassatio,hanc solẽt manifestæ aliquæ excretiones sequi,& ægros à morbis libera-

se,vt

re, vt infra Aphor. 58. A febre ardenti habito rigore superueniente solutio fit. At verò vbi facultas languet, cōmouet causam morbi, non tamē ipsam euacuat: & ita rigores multi succedunt manente adhuc causa, & febre & imbecillitate, quæ simul iuncta morbum significant lethalem. Nā autore Hip. lib. 2. De mor. pop. decretoria quæ non decernūt, quædam difficulter decernunt, quædam verò lethalia sunt. Hoc secundum cum imbecilla facultate euenit, vt vult Gal. Cū igitur rigores quidā eueniant incipiētibus accessionibus, vt in febribus tertianis, quandoque in statu morbi, quādo vacuatione aliqua sequenti morbus solui solet, quādoque sæpius repetit medio ipso morbo, neq; perinde soluto, aut vacuatione morbificæ causæ sequuta. De hoc tertio rigoris genere præsens scribitur sententia. Non tamen oportet eidem quippiam addere, vt ille vult, dicens subaudiendum, cùm dixit febre non desinente, aut subleuata. Nam posset melius habere, neq; id est lethale signum. Id verò nō opus est addere, nam Hip. non dixit, si rigor incidat quod est vel semel incidere, sed si rigor inciderit, hoc est sæpius repetat. Diuersum est de rigore in ardente febre superueniente, qui secutò sudore aut liberat, aut alleuat febrem, is enim semel incidit, aut forte bis; non tamen sæpe incidit ac repetit, nam qui talis est, nullam habet sequentem euacuationem, quæ sit effatu digna, quæve aut sanare, aut leuare ægrum possit.

APHORISM. XLVII.

Excretiones in febribus non intermittentibus, liuida, cruenta, fœtida, & biliosa omnes malæ: si verò bene processerint, bona aut per deiectiones, aut per vrinas: si verò nihil eorum quæ conferunt excernitur, per hæc loca malum.

COMMENTARIVS.

Sputa varia.

TRium generum euacuationum mentionē habet in præsenti Aph. nempe sputi, deiectionis & vrinæ: nam ἀποχρέμψεις, sputa sunt autore Phauorino, hæc verò à faucibus & arteria aspera excernuntur. Solent autem hæ excerni praui coloris liuidæ, & cruentæ, & fœtidæ, & biliosæ. Hæ autem omnes prauæ sunt: nam liuidæ natiui caloris extinctionem significant: Cruentæ, sanguinis cōmixtionem, qui resudatione aut venæ alicuius apertione cū sputo miscetur. Fœtidæ putridæ sunt, & biliosæ synceram significant bilē aut parum saliuæ mixtam. Has verò notū est longè à coctis sputis & bonis distare, ac perinde malas esse, præsertim in febribus nō intermittentibus, quales sunt quæ morbos acutos comitantur, aut morbi acuti sunt. In aliis namque aut non fient, aut tēporis processu emendari poterunt. Quoniam tamen in vniuersum omnes vacuationes quæ fiunt cum notis coctionis, bonæ sunt, quantùs nigræ fiāt & fœtidæ, addit: Si bene processerint, bonæ, bene autem procedere nihil est aliud quàm vacuari cum notis coctionis. Tūc enim prauos succos à corpore vacuari cōtingit, & naturā valere, & morbificas causas superare. Quòd si tales vacuationes per deiectionem fiant aut per vrinam simili modo notis coctionis præcedentibus, bonæ erunt, & per crisim aut coctionem ægrotum liberantes. Quòd si nihil eorum quæ conferunt excernatur, erit malum. Mala sanè sunt, quæ cum excernuntur, non conferunt. Cognoscimus enim bonam vacuationem, ex iis, quæ antecedunt, de quibus sunt coctionis notæ, ætas, regio, anni tempus, & euacuati species. Deinde verò ex conferentia & bona tolerantia.

APHORISM. XLVIII.

In febribus non intermittentibus si exteriora frigida fuerint, interiora verò vrantur, & sitim habeant, lethale.

COMMENTARIVS.

Febriū continuarum lethalis nota.

IN febribus non intermittentibus ex insigni quodam symptomate docet prædicere lethalem affectum. Symptoma verò est, interioribus exustis exteriora refrigerari. Addit tamen, & sitim habeant, quod accidens necessariò sequitur ad partium internarum exustionem, ac propterea ea pars videtur abūdare, & Gal. eius partis nullam habuit in Com. mētionem. Si verò fieri posset vt interioribus exustis sitis nō adesset, nihil etiam referret ad Aph. veritatem: lethalis namq; foret febris in qua extremis refrigeratis interiora vrerentur, etiam sine siti. Dixit tamen, in febribus non intermittentibus, quamuis vt Gal. in Com. inquit, neque vidi, neque animo concipi pōtest, id accidēs euenire in aliis quàm in febribus non intermittentibus, dicetur tamen per pleonasmum, vt & ipse lib. 3. De articulis dixit: Vertebræ quæ in spina, quamuis alibi non sint vertebræ. Fallitur igitur ille qui putat febribus intermittentibus id accidens euenire, ac sine periculo, licet enim in febribus intermittentibus, incipientibus accessionibus extrema refrigerentur, interiora non vruntur. Accenditur tamen calor deinde, ac plus in interioribus, sed nondum vrens, antequàm exteriæ partes incalescant. Causa verò accidentis est, teste Gal. quoniam partes internæ per ardentes malignas Inflammationem patiuntur, hæc verò calorem ad se conuellit instar cucurbitulæ, simul & sanguinem, partibus externis frigidis & exanguibus relictis. An tamen lipyriæ febres sint illæ quæ fiunt in internis inflammationibus, cum refrigeratione externarum partium: an illæ quæ sine inflammatione fiunt cum prædicto symptomate, an omnes in quibus internis exustis extrema refrigerantur, quāuis ex natiui caloris imbecillitate eueniat. Nos in commen. cap. 7. lib. 2. de diffe. feb. apertè docuimus nominum significationem apud Hip. & apud ipsos posteriores, sectio. 7. sequenti Aphor. 1. similis habetur sententia, cùm dixit: In morbis acutis frigus partium extremarum, malum. Morbos acutos dixit, quos hic, febres non intermittētes: nam acuti morbi tales febres adiunctas habent. Verùm in his Aph. non explicuit quas partes exteriores appellet, neq; qua ratione agnosci possint internæ exustæ. Progn. tamen 4. lib. 2. integerrimam scripsit sententiam, cui nihil addendum aut detrahendum est, in hunc modum; si caput, manus ac pedes frigidi sunt, ventre costísque calentibus, malum est. Frigidas sanè explicauit & ventrem ac cōstas tangi præcepit, vt partes internas exustas significaret ventrem & thoracem. Posset autem id symptoma non tantùm viscerum inflammationem significare, sed natiui caloris defectum, aut vehementem aliquem dolorem, extra inflammationem: à talibus enim rigere, & extremas partes refrigerari videmus. Fit etiam vt calor natiuus non valde deficiat, sed opprimatur, & inde dictum symptoma sequatur: per febres in quibus interiora vruntur.

Refrigerari extrema internis exustis vnde.

APHORISM. XLIX.

In febre non intermittente si labrum, aut palpebra, aut supercilium, aut oculus, aut nasus peruertatur: si non videat, si non audiat, iam debili existente, quodcunque horum fiat, mors proxima est.

COMMENTARIVS.

Præsagia mortis proxima.

AD artem prædicendi spectat hæc sentētia, qua docet lethalem dispositionem, ac prope mortem futuram, si in febre non intermittente peruertatur labrum, aut palpebra; aut supercilium, aut nasus: si præter hæc non videat, aut non audiat, ægro debili existente. Ab animali facultate, quæ

Digitized by Google

à cerebro oritur, indicia hæc desumuntur. Facultas autem animalis quædam est sentiens, quædam loco mouens, vtriusque læsionem significauit. Euersio enim conuulsione fit, aut resolutione; conuulsio ab inflammatione, aut tumore scirrhoso, aut à frigiditate, aut à siccitate, scirrhus non affert hæc in acutis morbis, & febribus non intermittentibus. inflammatio in origine neruorũ, ac propè cerebrum, letbalis est. Nimia frigiditas demortuam significat vitalem facultatem. Nimia siccitas immedicabilis est, atque conuulsio inde orta; resolutio impotentiam significat, si verò præter hæc animalis facultas sentiens ita laboret, vt non videat, vel non audiat, & debilis æger sit, quodcunque fiat, mors proxima est. Cùm dicit, iam debili, intellige ægro, aut corpore, vt in quibusdam legitur. id tamen necessarium puto, vt præsagium verum sequatur mortis proximæ; sine languore etenim ægri mors significatur, sed non proxima. Tum etiam quoniam ægro non debili non esset mors necessaria, vbi quodcunque eorum accidisset, quæ ab Hippo. scribuntur, nempe palpebræ resolutio, aut conuulsio. Quamuis & illa pars: Quodcunque horum fiat, possit partem illam referre, si non videat, aut non audiat, ac si diaisset: Si ei oculus palpebra, oculus, labrum aut nasus peruersa sunt, quoduis horum acciderit, videlicet vt non videat, aut non audiat, imbecillo existente, mors proxima. Atque erit sensus verus. Si enim laborante animali facultate mouente, superueniat labor animalis facultatis sentientis, mors proxima est. Maior enim labor, maiórque imbecillitas partis necessaria est, vt animal sensum amittat, quam ad amissionem motus: nam ad motum maior exigitur facultas quàm ad sensum. Dixit in febre non intermittente, aut quoniam hæc rarò admodum fiunt in febribus intermittentibus, aut quoniam in eis, etiã si fiant, non afferunt mortem: aut quoniam hæc desumpta sunt ex Progn. 8. lib. 1. vbi sic scriptum reliquit, Si tamen retorta fiat, vel liuida, vel pallida, vel palpebra, vel labrum, vel nasus cum aliquo ex aliis signis: nosse oportet morti proximum esse. in Prog. tamen de morbis acutis loquitur. Quod dixit: Cum aliquo ex aliis signis, idem est, & quod in Apho. dixit: Iam debili existente. Ad huius Aphor. intelligentiam nõ parum conducent quæ à nobis in Prognostici expositione dicta sunt.

APHORISM. L.

Vbi in febre non intermittente difficultas respirandi, & delirium fiat, lethale.

COMMENTARIVS.

Diff. respi. & delir. cum febre, leth. Difficultatem spirandi cum delirio, signum lethale esse dicit, in febre continua, quamuis rarò sine ipsa hæc symptomata eueniant, vt videatur pleonasmus, vti & in Aphor. 43. supra. Hæc tamen duo symptomata in vera phrenitide adsunt, atque in ea quæ oritur à septi transuersi inflammatione, sed sunt diuersi generis. In phrenitide namque quæ fine thoracis & partium respirationi seruientium læsione fit, species difficilis respirationis est magna, & ex longis interuallis quam magnam ea longo

Phreni. respiratio. tempore dixit lib. 1. Prog. & lib. 6. De morb. pop. parte 2. appellauit eandem μέγα ἀραιὸν, id est magnam raram, cùm enim delitantes sui muneris obliuiscuntur, raram faciunt respirationem, deinde tamen coacti vrgente vsu non possunt non efficere eandem magnam: de hac respirandi difficultate credendum est loquutum Hippocrat. quoniam in phrenitide adest, de qua in Aphorismo scribitur, cerebri autem inflammatio lethalis est. Posset etiam significare septi transuersi inflammationem, in qua delirium adest perpetuum, & difficultas respirandi, sed hæc parua frequens est, nisi fortè vincente delirio immixta sit hæc respirandi difficultas, cum ea quæ sequitur delirium, vt docet Gal. lib. 2. de diffi. respirationis, exemplis de quibus est Dealcis vxor, lib. 3. De mor. po. pat. 3. de qua inquit: Decimoquarto spiritus magnus, rarus, & rursus breui spirat. Possent quoque prædicta symptomata fieri simul euenientibus duabos inflammationibus, altera in cerebro, altera in partibus respirationi seruientibus, eśtque species respirationis modo dictò mixta. Cæterum qui de respirationis difficilis generibus integram notitiam habere voluerit, præter ea quæ à Galeno dicta sunt, lib. de differ. respir. legat quæ scripsimus in expositione 10. lib. 1. Prognostic.

APHORISM. LI.

In febribus abscessus qui non soluunt ad primas indicationes, longitudinem morbi significant.

COMMENTARIVS.

PLanum est quod Galenus in commentar. dixit, sententiam hanc non indigere Hippocrat. admonitore. Nulli siquidem dubium est, si febris aliqua iudicetur per abscessus, & non liberent ægrum à febre, morbum longum futurum, signum etenim est, aut imbecillam esse facultatem quæ non valuit humorem peccantem excernere, aut ipsum esse adeò multum, vt non superetur à facultate valenti, aut vtrumque. Cùm igitur abscessus fiant aut à tenuibus humoribus & facultate languida: aut à crassis, sed valente facultate, & aliquando ab vtrisque, si mediocris fuerit facultas, vt lib. 5. Prognostic. in annotatione in 14. Commentr. docuimus. Si tenues sunt & facultas non valida solet per abscessus morbos tales finire, si eos non finit, plurimum languida erit, & ita longo tempore egebit ad finiendum morbum, siue coctione, siue iudicatione. Si facultas aut mediocris est aut valida, & abscessus imperfecti fiunt, aut ob multitudinem causæ, aut crassitudinem, aut frigiditatem, longo tempore opus erit, vt quod crassum & frigidum, aut quod multum fuerit vincatur. Nam & lib. 2. de morb. popu. dictum est: Decretoria quæ non decernunt, quędam difficulter decernunt, quędam verò lethalia sunt, difficulter autem decernere, id est longo tempore egere, & multo negotio. Hinc palam fiet non esse opus ad Aphorism. veritatem addere, vt quidam voluit, aut magnopere sedant, vbi dixit, non soluunt. Nam si abscessus non soluunt febrem, quamuis ipsam minuant valde, id ad facultatem, morbi causam referendum, quorum vtrunque, vt diximus morbum afferet longum. Præterea si quod reliquum est post abscessus, est multum, multo eget tempore vt superetur: si paucum, cum facultas quæ tentauit iudicationem non voluerit id reliquum transmittere ad locum abscessum patientem, languida erit, hæc verò longo tempore eget ad superandum quod reliquum est. Nemini quoque dubium legi debere, non soluunt, vbi Græcè legitur, μὴ λυόμενα, nam si, non soluuntur, legatur, inepta admodum foret sententia, qua Hippocrat. dixisset, In febribus abscessus qui non soluuntur ad primas indicationes, non enim solui solent abscessus in iudicationibus, sed ipsi vt iudicationes morbos soluere. Quid autem significet per primas iudicationes, non est dubium, nam solent morbi multas facere iudicationes in multis diebus, & de prima loquitur, in qua si ægrum abscessus non liberant, morbus longus erit futurus. Quod experimentum docet, ac ferè nunquam fallit sententia.

APHO

APHORISM. LII.

Quicunque in febribus, aut aliis languoribus sponte illachrymant, nihil absurdum: quicunque verò non sponte, absurdius.

COMMENTARIVS.

Lachrymæ sponte venientes. De his quæ in febribus eueniunt præsagia prosequitur, lachrymas sponte venientes dicens nihil absurdum significare, non sponte verò si euenerint absurdius esse, hoc est absurdum aut malum esse. In febribus dixit, aut aliis, ἀῤῥωςίησι, id est, languoribus. Sic enim morbos appellant Græci, & Latini languentes, appellant ægrotos, & morbos languores, κατ προαίρεσιν, id est sponte & voluntariè, cui apposuit, μὴ κατ προαίρεσιν, quod Prognost. 6. lib. 1. dixit ἀπροαιρέτως, id est inuoluntariè, aut sine electione. Quando igitur quispiam volens, aut in febribus, aut in aliis morbis lachrymas fundit, nihil malum indicat, sed causam quæ ipsum ad fundendas lacbrymas mouit. Quando verò nolens id facit, malum est, si non eueniat ob aliquam causam prægressam, vt fumum, ventum frigidum, aut simile quid, quod oculos mordeat, aut ob causam quæ sit oculi morbus, vt lippitudo, aut palpebrarum asperedo. Quamuis neque id semper malum sit, vti eùm lachrymæ manant in morbis acutis post coctionis signa, indicantes fluxum sanguinis narium apud Hippocr. lib. 1. de morb. popul. parte prima, *Nota.* in tertia aeris constitutione, eùm inquit: Quibus in febribus acutis, ac magis ardentibus spontaneæ erumpunt lachrymæ, his è naribus exspectare oportet sanguinis eruptionem, si in cæteris perniciosè non habuerint. Nam qui vitiosè habent, his non sanguinis eruptionem, sed mortem significant. Perniciosè non habere est bene habere, atque signa coctionis antecedere. Vitiosè tamen habere malum est, vt lib. 6. de morb. pop. part. 1. eùm inquit: Lachrymæ si in acutis morbis cùm æger incommodè habuerit, sponte manent, bonum: non sponte verò si præterfluant, malum. Huius causa est imbecillitas facultatis retentricis & calor in cerebro colliquans. Nos in expositione 43. libro tertio Prognost. significationes omnes quæ ex lachrymarum effluxu sumuntur, abundè percurrimus, ad quem locum legentes remittimus, ea namque de causa multa quæ ibidem diximus prætermittimus.

APHORISMVS LIII.

Quibus supra dentes per febres mucores fiunt, iis vehementiores sunt febres.

COMMENTARIVS.

Mucores dentium in febr. IN febribus validioribus calor vehemens solet exsiccando facere glutinosam, ac viscidam pituitam dentibus adcrescere, & supra dentes agglutinari, ita vt opus sit aceto, aut vino os diluere, vt dentes mundentur, & ideo vt signum scribit febris vehementioris, si dentibus mucores hæserint. Solent autem huiusmodi mucores non tantùm hærere per febres vehementiores, sed paulò post denigrari. Diximus vehementiores, quoniam Græcè legitur ἰσχυρότεροι, legitur tamen in quibusdam ἰσχυροὶ, id est fortes aut vehementes, ac nihil refert hoc aut illo modo legas, idem enim significat, pituitam videlicet à calore valido siccatam.

APHORISM. LIV.

Quibus diu tusses siccæ leuiter irritantes in febribus ardentibus fiunt, non admodum siticulosi sunt.

COMMENTARIVS.

Tusses siccæ. TVsses parùm durantes non possunt extinguere, aut admodum minuere sitim, quæ in febribus ardentibus adest, siquidem hæc vehemens est auctore Hippocr. qui lib. 4. de rat. vict. acutorum explicans signa febris ardentis dixit: Vrgetque sitis vehemens tusses, præterea siccæ sunt per quas nihil effatu dignum spuitur. Leuiter irritantes dixit, propter validas tusses, quæ à thoracis & pulmonis morbis excitantur, & à fluxionibus biliosis à capite in fauces, à quibus nihil effatu dignum quandoque excernitur, hæ namque non mitigant sitim, sed eam validiorem efficiunt, & partes thoracis, pulmonis & asperæ arteriæ labore calefaciunt, & exasperant magis. Tussis tamen sicca leuiter irritans, ac diutius perseuerans in febribus ardentibus sitim mitigat, ac minuit, quoniam per eam à partibus proximis exprimitur pauca quædã humiditas, quæ lenit oris, faucium & asperæ arteriæ aspredinem & inæqualitatem. Lib. tamen 6. de morb. popul. part. 2. dixit: Tusses siccæ leuiter irritantes non valde siticulosæ existunt, neque linguæ arefactæ non à ferino, sed à vento, quod liquet. Quod dixit, non valde, in hoc loco, & in Aphorism. præsenti, Galen. explicat in comm. eius loci dicens: ὁ πάνυ, & idem est quod ὁ κατ λόγον, id est, non valde, idem est quod non secundum rationem, ac si diceret, non omnino siti priuantur, sed non habent eam pro febris ardentis ratione. Sed in præsenti sententia explicuit quam tussim intelligat, non enim à ferino, id est malignam & quæ ob malos morbos eueniat, sed eam quæ ab aëre frigido, quoniam inspirantes ipsum statim tussiunt, & partes asperæ redditæ à frigore leniuntur, & ita sitis minuitur. Hippoc. itaque atque Galen. in comm. loci citati, de ea tussi tantùm sententiam illam, & hunc Aphorism. exponunt, quæ ab aëre frigido commouetur. Ego sane verum inuenio quod ipsi volunt tusses illas ab aëre frigido motas facere, quod in sententia dixit, hoc est sitim mitigare. Verùm pari modo euenire video quotidie in ardentibus febribus tussim moueri à nimia fauceum & asperæ arteriæ siccitate exasperantè & inæqualiter afficiente partes illas, & tussim eam paruam esse & durare, & humiditatem ex partibus adiacentibus & capite trahere & sitim imminuere. Quod experiuntur ægri clauso ore, neque ea parte tracto frigido aëre: nam & tunc ob siccitatem inæqualem tussient, & quod diximus eueniet. Simplices namque intemperies inæquales & frientes tussem concitant sensum, & inde tussim, quæ dicto modo sitim mitigat, & tussis hæc non commouetur à frigido vento. *Tusses non à ferino.*

APHORISM. LV.

In adenum inflammationibus febres omnes malæ, præter diarias.

COMMENTARIVS.

DIxit in adenum inflammationibus, quoniam Galen. lib. 2. de arte cur. ad Glauc. cap. 5. dixit: Bubo carnium adenosarum inflammatio est. Dixit autem Hippocr. ἐπὶ βουβῶσι, id est, in bubonibus. Impropriè igitur vertunt quidam, ex inguinum tumoribus, quoniam bubo non tantum in inguinibus, sed etiã in aliis fit. Præter id quod non semper fiunt febres ex tumoribus, aut inflammationibus adenum, sed sæpius inflammationes adenum sequuntur febres. Non rectè etiam vertunt, in adenum tumoribus, quoniam bubo non significat omnẽ adenum tumorem sed calidum, quem inflammationem dixit Gal. Cum huiusce modi inflãmationibus fiunt quædam febres diariæ, quædam putridæ. Malas autem dicit omnes præter diarias. Diariæ neque causam habent manifestam, neque dolorem eum vleere in extremo aliquo membro. Quæ enim absque eo fiunt, malæ sunt, inquit enim Gal. lib. 1. de arte cur. ad Glauc. cap. 2. de diariis loquẽs. Et quæ ex adenum *Bubonis definitio.* *Febres ex adenum inflammatione.*

inflammationibus febres ortum habent, ex hoc genere sunt, præterquam si absque vlcere fiant manifesto, tunc enim suspitionē afferunt & nullo modo mites sunt. Ratio manifesta est, nam quæ fiunt ex bubonibus febres, vbi non fuerint diariæ, à nimia redundantia fient, quæ in vasis febres putridas facit. Tanta autem est vt & in vasis permaneat quod febrem efficiat, & ad adenas mittatur, quod inflammationem generet, quandoque verò non tantùm cum putredine magna intra vasa hæc fiunt, sed etiam cum viscerum inflammatione, & ob id malæ.

APHORISM. LVI.

Febricitanti sudor superueniens febre non deficiente malum: prorogatur enim morbus, & multam significat humiditatem.

COMMENTARIVS.

Solent febres iudicari sudore perfectè, qualis sudor est is cuius meminit Hippoc. lib. 1. Progn. atque ex primis eo loco, cùm inquit, Sudores optimi quidem sunt in omnibus acutis morbis, quicunque in diebus decretoriis fiunt & integrè febrem sedant. Sunt autem secundo loco qui quamuis febrem non sedent, ipsam in meliorem statum mutant, de quibus secundo loco dicit: Boni verò quicunque ex toto corpore procedentes fecere vt homo facilius morbum ferret, est quoque is sudor autore Galen. in die decretorio factus. Sed dices hæc duo non stare, nam in Progn. hunc sudorem bonum dixit, in Aphor. tamen in vniuersum malum dixit, Si sudor superueniat non deficiente febre, non deficit tamen quamuis in melius faciat mutationem, erit igitur malus sudoris quem tamen bonum in Prog. statuit. Cæterùm aliud est sudorem esse bonum in ratione causæ, aliud in ratione signi, sudor enim qui à toto corpore procedens non liberat ægrum, sed in melius mutat, bonus est in ratione causæ, quoniam benefacit, & id voluit in Prognost. In ratione tamen signi malus: quoniam morbum longum futurum significat; quod dixit in Aphor. Nam cùm dixit malum, non absolutè malum pronuntiauit, sed statim quàm malum sit, explicuit, morbi longitudinem significare docens, quamuis per ipsum æger melius habeat. Quapropter nihil deficiet in Aphor. Nam sudor talis multam significat humiditatem. Erit igitur malum, quia significat morbum futurum longum, & significat morbum longum, quoniam multam significat humiditatem, quam natura tentauit vacuare, non tamen potuit. Sunt autem huiuscemodi sudores veluti decretoria quæ non decernunt, quorum quædam difficulter decernunt, & quædam lethalia sunt, autore Hipp. lib. 6. de morb. pop. Sed quare hic longitudinem morbi significare dixit tantummodo, non autem addidit, quosdam esse lethales? Copia namque humorum cum imbecilla facultate, non longitudinem, sed mortem significat. At verò Hippocr. cùm morbum longum significare dicit, signum aliquod, id vbi morbus salutaris futurus sit, est audiendum. Docet enim significare morbum longum ex copia materiæ. Copia tamen non efficit longum morbum eum qui lethalis est, sed salubrem. Siquidem humor multus qui prauus est, quique superari non debet, ob multitudinem citius interimet. Si tamen superari debeat, vt soluatur eget longo tempore. In Aphorism. 40. suprà dictum est, & vbi in toto corpore mutationes, etsi corpus infrigiderur ac rursus calefiat aut calor alter ex altero fiat, morbi longitudinem significat. Galen. in comment. de salubri morbo intelligendam vult sententiam, quoniam, inquit: Variæ dispositiones diuturniores semper sunt, quam, quæ sunt vnius modi cùm non possit natura in paruo tempore multas conficere dispositiones. Sic etiam & Progn. 23. lib. 2. dixit: Variegatæ deiectiones his diuturniores sunt, sed nihilominus lethales. Sunt enim lethales, vbi prauæ admodū à natura fuerint, & vbi facultati languenti occurrant: si tamen valida fuerit & salus speretur, longus futurus erit morbus vt Gal. in comment. eius loci docet dicens: Deiectio variegata multas indicat affectiones, & ob eam rem tractu temporis eget ad coctionem. Præsens quoque Aphoris. docet vbi sudor superueniens febrem non sudauerit, longitudinem prædicere in salubribus febribus, quas materiæ copia longas perpetuò fecit. In his enim si æger ad salutem perducendus est, copia humorum superari debet, & longo eget tempore. Erit quoque hinc cognitum, apud Hippoc. signum id quod longum morbum significare dicit, in salubribus morbis vim habere, quamuis ipsum in diuersis dispositionibus longitudinem significet, aut mortem, vti deiectiones variegatæ, quas dixit & in Progn. citato deiectiones variegatæ, quas dixit diuturniores aliis & nihilominus lethales, pro corporum & affectuum differentia.

APHORISM. LVII.

Vbi quis conuulsione, aut distentione molestetur, febris superueniens soluit morbum.

COMMENTARIVS.

Quoniam in comment. Aphorism. 26. section. 2. hic abunde à nobis expositus est, breui hunc comment. absoluemus. Hippocr. in hac sententia omnem conuulsionis speciem comprehendit, sunt enim omnes tres, retractio musculorum ad anteriora, appellatur emprosthotonos, ad posteriora opisthotonos, & hæ duæ comprehenduntur in conuulsione, atque vt tertiam significaret dixit: aut distentione, quæ appellatur tetanus, siue vtrinque retractio, aut conuulsio. Docet tamen his omnibus febre superueniente, morbum solui. Loquitur enim de conuulsionibus quæ fiunt ab humore, non de his quæ sequuntur magnas ac vehementes febres quæ & siccæ sunt & curari nequeunt. Constat autem id, siquidem superueniente febre dixit quam non oportet præfuisse, alias non superuenisset. Quando igitur superuenit, non autem præfuit conuulsio, ab humore pendet, & febre superueniente morbus curatur. Nam febris discutit humiditatem, & coquit frigiditatem, vt Galen. vult in comment. Quamuis non rectè dicatur frigiditatem coqui, sed potius humorem frigidum. Atque id est memoria dignum, febrem humores coquere, frigidi etenim humores à calore natiuo, sensim coquuntur, iuuatur autem non parum à calore febrili ad eam coctionem, quæ est naturæ supetamentum, per quam humor qui coquitur à natura superatur, & coctus deinde excernitur. Hæc verò præter coctionem admixtam habet putredinem. Ad eam tamen qua boni succi generantur, aut ex ipsis corpus alitur, & ad eam qua diximus fit in bonum humorem mutatio ex prauo, quam diximus correctionem, aut ad benignam reductionem, nullatenus calor febrilis eo adiuuat sed totum opus natiui caloris est.

APHORISM. LVIII.

A febre ardente habito, rigore superueniente solutio.

COMMENTARIVS.

Svnt ex rigoribus quos nulla sequitur vacuatio, etiam si adfuerit totius corporis conquassatio. Ex his tamen quos manifesta vacuatio sequitur, quidam fiunt in die decretoria & nullis coctionis præcedentibus: quidam sine his, illi quos nulla sequitur vacuatio,

Sudor optimus. *Sudor bonus.* *Nota.* *Signa longorum morborum in salubribus vim habent.* *Conuulsionis tres species.* *Rigorum differentia.*

Digitized by Google

vacuatio, non liberant à febre, quamuis superueniant febri, quoniam morbi materiales causæ vacuatione curantur. Si tamen rigores vacuatio aliqua sequatur, non tamen in die decretoria, non solet morbum curare, vt Aphorism.29. suprà dixit. Quæ verò vacuationes sunt sine coctionis notis, inutiles sunt, aut non liberantes, aut cum periculo recidiuæ. Quum verò rigor superuenit febri ardenti, eum tamen sequitur sudor, aut vomitus bilis, aut eiusdem deiectio, aut ex his plura, febris ardens quæ à bile originem trahit, soluitur.

APHORISM. LIX.

Tertiana exquisita septem periodis iudicatur, quo ad longissimum.

COMMENTARIVS.

Tertiana exquisita. QVam rationem habet febris quotidiana intermittens ad quotidianam continuam, eandem habet febris tertiana intermittens ad febrem ardentem, nam hæc est verè tertiana continua, vt in commentariis nostris in lib.2. de differ. febr. abundè monstrauimus. Est autem exquisita tertiana quæ à bile putrescente oritur, cui nullus alter humor est mixtus. Hæc si intra vasa putrescat, tertianam continuam, siue causum efficiet: si verò putrescere incipiens extra vasa pellatur intermittentem. Exquisita præter hæc dignotiones habet quæ sumuntur à temperatura, ætate, anni tempore, & regione. Quæ non sunt huius instituti: sed id tantum monstrare tertianam exquisitam septem circuitibus finiri, *Tertiana exquisita terminus.* quoad longissimum. Habet etenim febris omnis biliosa breues accessiones & paucas. Breues, nam non solet febris tertianæ exquisitæ accessio duodecim horarum spatium prætergredi: Paucas quoniam vltra septem accessiones non protogatur. Habentque febres tertianæ tantum impuritatis, quantum aut accessiones sunt quàm duodecim horarum longiores, aut quàm septem, plures. Causa ad humoris biliosi tenuitatem, paucitatem, & calorem refertur. Tenuis etenim est bilis ac calida valde, pauca verò colligitur antequam à vasis pellatur: irritat enim breui ad excretionem naturam. Simile euenit in febribus ardentibus exquisitis, nam hæ septem diebus indicantur, quoniam sunt de morbis peracutis. Qualis tamen est numerus dierum in febribus continuis, talis est numerus accessionum in febribus intermittentibus, & vt illæ in septem diebus, ita hæ cùm fuerint biliosæ, & exquisitæ, in septem periodis absoluuntur. Est autem *Periodi tempus.* periodus tempus accessionis & interualli, quæ sex continet tempora, principium, inæqualitatem, augmentum, vigorem, inclinationem, & interuallum, siue infebricitationem. Dixit autem, quoad longissimum limitem: postremum statuens. Quamuis nihil vetet ante id finiri febres tertianas exquisitas ob humoris tenuitatem, paucitatem, & calorem, accedente ægri naturali facultate robusta, & meatuum apertione. Quemadmodum & cum Hippocr. dixit acutos morbus finiri die quattadecima, quos ante ipsam sæpius finiri nihil prohibet: ita modo de tertianis exquisitis dixit, septimam accessionem esse finem: & veluti postremum limitem, quamuis ante ipsum finiri sæpe videantur.

APHORISM. LX.

Quibus in febribus aures obsurduerint, iis sanguis è naribus fluens, aut aluus perturbata soluit morbum.

COMMENTARIVS.

SVprà Aphorism.28. de biliosis surditatibus voluit hanc sententiam veram esse, non autem de omnibus vera est, sed de illis quæ per consensum fiunt, quare in febribus, modò dixit, & quoniam sæpe in ipsis surditates consensu totius corporis, intermedio capite fiunt. Iudicantur autem causa *Surditatum iudicia.* vacuata, aut reuulsa, ea videlicet quæ nondum præfixa & firmata est, sed firmati parata, aut vacuatione, aut deriuatione, quæ fit fluxu sanguinis narium, siue ventris perturbatione: vtriusque meminit Hippoc. dicens, per hæc à surditate liberari.

APHORISM. XLI.

Febricitantem nisi in diebus imparibus febris dimiserit, solet recidiuare.

COMMENTARIVS.

GAlen. in comment. putat hunc Aphorism. esse *Iudicia in diebus par.* adscriptum, quoniam non tantùm in diebus imparibus videmus multos febricitantes iudicatos, sed in paribus veluti quarto, quamuis tardò 14. tamen, 22. & 40. frequenter. Præterea Hippocrat. hos dies inter iudicatorios annumerat. in Progn. & in lib. de morb. popul. Quam ob rem, rectè admodum Galen. in comment. præsentis Aphorism. vnum duorum affirmat, aut adscriptum esse Aphorism. aut pro imparibus legendum, decretoriis, ita vt velit febricitantem nisi in diebus iudicatoriis febris dimiserit, solere recidiuare, libro verò 4. de ratione vict. acut. dierum imparium naturam considerare præcepit, dicens: Maximè verò numerus impar est obseruandus, quoniam hi dies in hanc aut illam partem conuertere faciunt ægrotantes. Verùm sanè dixit Hippocr. dies impares vim habere iudicandi in hanc, aut illam partem, ægrotantes, præsertim in acutis morbis, sed hoc loco non abstulit vim iudicandi à diebus paribus, vti in præsenti Aphorism. neque Aphorism. sententiam confirmat. In quo nullo pacto per impares iudicatorios intelligere debes, vt quidam, nam si per impares voluisset significate indicatorios, malè Galen. exclusisset Aphorism. nam vera est in vniuersum sententia, morbos qui non iudicantur in diebus iudicatoriis, facere recidiuam, & libro Prognost. idem docuerat. Præterea si idem esset dixisse impares & iudicatorios, malè Galen. dixisset. Melius itaque est pro imparibus scribere iudicatoriis, vt quibusdam visum est. Sed dices, qua ratione Galen. libro quarto, de rat. vict. in comment. loci citati, inter impares annumerauit in acutis 3. & 5. & 7. & 9. & 11. & 14. & 17. & 20. & in lõgis, 60. & 80. in mediis 20. & 34. & 40. verè Galen. eo loco non annumerauit hos imparibus, sed eis qui in hanc aut illam partem faciunt mutationem. Quamuis enim impares dixerit, ἑτεροῤῥοπίας, non omnes ἑτεροῤῥοπίας, id est in hanc aut illam partem vertentes, vult esse impares, sed multos pares. Dixit enim: Dies impares multa pollere virtute, non simpliciter, sed in acutis morbis est intelligendum, quod insignes in vtramque tum salutem tum mortem faciant mutationes, id enim significat vox, ἑτεροῤῥοπίας, id est in hanc aut illam partem mutationem facientes. In acutis quidem hi sunt. Hæc pars hi, non impares, sed quos dixit, ἑτεροῤῥοπίας, refert, vt exemplum docet, in quo multos pares dies annumerat. Sed dices rursus, quare Galen. postquam dies omnes prædictos in eo Comment. annumerauit, addit, impares autem & hi, eùm tamen inter eos sint 14. & 20. & reliqui. Dicemus quod Galen. de Hippocr. Aphorism. dixit modo, aut literam eam additam esse, quod existimo, aut pro, κρίσιμοι δὲ καὶ αὗται, legendum κρίσιμοι δὲ καὶ αὗται, hoc est, iudicatorij autem & hi.

APHORISM. LXII.

Quibus in febribus morbi regij superueniunt ante septimum diem, malum.

COM

COMMENTARIVS.

AD partem artis prognosticam pertinet præsens sententia, quæ docet in febribus malum esse morbum regium ante septimum diem euenire. *Icterus.* Icterus Latinis regius morbus dicitur, & auriginosus, per eum namque morbum, vel vt rectius dixerim, eius symptomatis ratione, cutis color vitiatur & oculorum album degenerant tamen in pallidum colorem, bile ad cutem ex vasis transfusa. Transfunditur autem in febribus & quandoque sine ipsis. Præterea in febribus nonnunquam coctione præcedente, ac indicationis ratione, nonnunquam verò ratione symptomatis, quod fit iecore laborante scirrho, inflammatione aut obstructione. Iam igitur quoties icterus aduenit in febribus, si coctio biliosi humoris antecedat, bonum erit: si verò non, malum. Erit enim indicium non quidem scirrhi, si ante septimum fiat, quia scirrhus sine febre fit, longo tempore transacto. *Icterus quando malus.* Eueniet igitur aut ratione inflammationis, aut obstructionis: & vtrumque malum est. Quoniam tamen Hippocr. intellexit ante septimum diem non fieri coctionem bilis pallidæ, quæ morbum regium efficit, malum esse dixit si per id tempus euenerit, significabit enim in symptomatis ratione euenisse, & inflammationem adesse iecoris, aut obstructionem, præter id etiam & naturam tentasse iudicationem ante tempus, ob humoris copiam irritatam. Duo tamen ex Hippocr. sententia colliges, alterum generale, nempe iudicationes à natura tentatas ante coctionis tempus, malas esse. Alterum particulare, humorem regium morbum facientem ante septimum diem non esse coctum. Galen. enim eandem approbans sententiam in Comment. dicit, non posse bilem indicatoriè ante septimum diem efferri. Septimo autem, aut nono, aut reliquis deinceps iudicatoriis, iudicatoriè efferri potest, vt in Aphorism. 64. sequenti. Quamuis neque id semper bonum sit, vt cùm vitio iecoris euenerit. Huius Aphorism. exemplum habetur apud Hippocrat. lib. 3. de morb. pop. part. 1. in historia Hermocratis qui febre laborabat, & sexto die icteriosus factus, non tantùm iudicatus non est, sed vt dixit, omnia prorritata sunt, mente non constabat. Galen. verò in comment. inquit: Sis autem memor te prius quàm morbus concoqueretur, sæpius audiuisse, neque alium quendam abscessum fieri commodè, neque icteriosum. Talis enim abscessus bilem ne ex viscere expurgetur & per ventrem vacuetur impediti significat, vel propter obstructionem ipsius, vel inflammationẽ, ex quibus omnibus manifectum euadet, ex Hippoc. & Gal. doctrina, icterum ante diem septimum in febribus esse malum, quoniam ante septimum non coquitur morbi causa, vt Galen. quoque affirmat. Nec putes eandem esse dierum ante septimum & aliorum rationem, nam ante septimum non putat Hippocr. posse coctionem euenire, ante nonum autem potest, nam septimo ipso cocta esse potest bilis morbum regium faciens, vt Aphorism. 64. docet. Sic etiam septimo & reliquis bene euenire potest icterus, atque etiam malè si dextrum hypochondrium obduruerit, ante septimum tamen male euenire potest, ob eandem causam, bene verò nunquam. Nam quæ sexto die eueniunt iudicia, mala sunt, quarto ratò admodum fiunt, & non sunt eo die bilis motus, tertio autem & quinto nondum bilis cocta est, ea nempe quæ icterum facit, quæ ob crassitudinem cutem non permeat, neque sudore, neque in sensibili vacuatione educta. *Plinius contra Hippoc.* Huic sententiæ contradixit Plinius libro 26. capit. 12. dicens Hippocrat. ante septimum diem (sic enim legi debet) in febre morbum regium mortiferum esse signum docuit. Nos scimus vixisse aliquos ab hac dispositione. Auerrous præterea libro quarto collectionum, cap. 43. inquit: Quod dicit Hippocr. icterus veniens ante septimum diem in acutis febribus, malum, reprobatum est experientia in omnibus nostris terris, & si veniat in quintam diem, laudabile multum est viua ratione, & maximè in temporibus calidis, & hæc est sententia collegiorum medicorum omnium Persarũ, & Indiæ maioris, & pro maiori parte illorum de Vandalisi, & possibile est quòd illud quod dixit in Græcia locum habet. At verò Plinij sententia nihil probat contra Hippocr. quamuis enim visi sint nonnulli superstites, quibus in febribus morbus regius superuenit ante septimum, id non tollit quominus verum sit malum esse, non enim semper ad malum signum sequitur malum quod significatur: Neque Hippocrat. dixit mortiferum signum esse, quod imposuit Plinius, sed malum, neque parum interest in Hippocr. libris hoc aut illud dixisse. Auerrous tamen dixit se experimento contrarium inuenisse in regionibus quarum meminit, quoniam calidæ sunt, & quæ possunt biliosum humorem, vel quinto die coctum facere. Cui pariter respondemus Hippocr. negare id euenire posse caloris ratione, vt biliosus humor ante septimum coquatur, & malum signum dixit icterum ante septimum in febribus, quoniam eo tempore coctus non est, sed euenit ab inflammatione, aut obstructione iecoris, non iudicationis ratione. Galen. item impossibile reputat vt is humor *Galeni optime ratio.* ante septimum coquatur, quoniam crassus est qui morbum regium efficit. Plinius igitur & Auerrous, tam Galen. quam Hippocrat. contradicunt, nam Hippocr. malum esse dixit, Gal. tamen nunquam iudicatoriè efferri. Quamuis cum Hippocr. & Galen. sententia stare possit, quod experimento Plinius & Auerrous inuenerunt, fieri etenim potest quod nos ipsi in non paucis ægrotis inspeximus, regium morbum ante septimum in febribus euenisse symptomatis ratione, neque apparente coctione in vrina, ægros tamen liberatos ope nostra, natura valente, quibus obstructio erat in causa. In his igitur verum est quod voluit Galen. non fuisse transfusam bilem indicationis ratione, sed experientia docuit eosdem liberatos. Vera quoque est in eisdem Hippocr. sententia, malum fuisse indicium, quamuis mortui non fuerint. Hæc mihi videntur antiquorum discordiam facilè componere, experimentum enim non obuiat sententiæ Hippocr. & Galen. Quoniam etsi malum signum sit, liberati possunt, & sine coctione processu temporis euadunt, quorum primum voluit Hippocrat. dicens: malum, & secundum Galen. cum dixit, bilem ante septimum non efferri iudicatoriè. Neque opus est, vt quidam, affirmare Hippoc. per diem septimum intellexisse diem decretorium ac perinde esse. Quibus in febribus morbus regius ante septimum diem, malum, ac dixisse: Quibus in febribus morbus regius ante diem iudicantem morbum, malum, & Hippocr. in exemplo singulari instituisse vniuersalem doctrinam. Quod ab autorum mentibus est alienissimum. Hippocr. enim cum ante septimum regium morbum damnasset, septimo & nono & reliquis bonum esse dixit, nisi dextrum hypochondrium obduruerit. Si tamen septimus ibi idem decretorius significasset, nulla opus est dierum distinctione, nam & morbus regius veniens ante nonũ, id est ante iudicatorium, est malum, & pari ratione ante vndecimum. Habet itaque

aliquid

aliquid quod significet dies septimus: aut quod dixit ante septimum, & aliquid fieri contingit post septimum, quod non fit ante septimum. Galen. item in comment. ante septimum efferri non posse putat bilem iudicatoriè, quod si per diem septimum voluit idem quod iudicem dicere, dixisset Galen. ita: Ante diem iudicem non effertur bilis iudicatoriè, loquutio sanè Galen. indigna, præterea Plinius & Auerrois experimento confutare conantur Hipp. sententiam, quod si diem septimum, iudicem voluit dicere, neque ipsam scripturam intellexissent, quæ aliàs planissima est, qualem Galen. interpretatur, neque aliud patitur sequens 64. Aphor. in quo dies nominatim percurrit, distinguens ipsos à præcedentibus, qui ante septimum. Sed sunt quædam quæ Deus abscondit à sapientibus, quæ tamen illi patefecit. Cum autem dicit in particulari exemplo instituisse generalem doctrinam, verum sanè est, ex particularibus nos colligere vniuersalia, sed sunt particularia exempla vera, vti cùm Hippocr. dixit: Quæ iudicantur in 7. quarta die nebulam rubeam habet vrina. Inde enim colligimus dies contemplatorios significare coctionem in decretoriis futuram, sed tamen quod de quarta & septima exempli ratione dictum est, veritatem habet, ille verò exempli traditi in Aphorism. negat veritatem. Verùm quid respondebimus? nam Hippocr. libro quarto de rat. vict. acut. section. 82. inquit, In biliosa febre morbus regius cum rigore ante septimum diem superueniens morbum soluit: si verò absque rigore extra tempora superuenit, pestiferum, hæc Hippocrat. & Galen. (inquit ille) in Comment. neutrum dicit esse perpetuum, vt scilicet bonus sit, aut malus, ante septimum, aut post septimum, sed quodcunque posse contingere. Dicemus profectò hæc fuisse Galeno imposita, & libros horum non esse incautè legendos. Galen. namque nunquam voluit euenire posse morbum regium bene ante septimum, aut nihil referre ante septimum, aut post septimum euenire, cuius contrarium in huius Aphorism. Comment. dixerat: neque probat quod illo loco dixit libri autor, siue Hippocr. siue alter fuerit quod magis credimus. Sunt enim verba Galen. quæ sequuntur: Neque proculdubio ante septimum diem cum rigore superueniens morbus regius febrem soluit, neque post septimum, sed sanè ita distinguere oportet: febrientibus morbus regius superuenit interdùm quidem tanquam affectionis iecoris symptomata: interdum quidem & natura bilem per cutem excernere contendente: sed nequeunte, veluti in abscessibus omnibus fieri consueuit. Verùm in Aphorism. de huiusmodi morbis regiis dictum est. In hoc loco nihil est quod Galen. affirmet de bono euentu morbi regij ante septimum, sed distinctionem ex naturæ operibus esse sumendam. Qui verò talia dicit non proinde affirmat, ante septimum vt naturæ opus euenire posse, præter id quòd rem totam ad ea quæ in Aphorism. dicta sunt remittit, quæ à nobis iam sunt explicata, quo etiam loco nempe huius Aphor. Comm. id fieri posse negauit. Decet autem & vera docere & nihil autoribus imponere: quod video quosdam sæpe facere, vt quæ sibi placent aliorum placitis confirment, quamuis aliis non placeant.

APHORISM. LXIII.

Quibus in febribus quotidie rigores fiunt, quotidie febres soluuntur.

COMMENTARIVS.

Rigor quid apud Gal. RIgor in propria significatione apud Galen. habetur totius corporis inæqualis concussio ac conquassatio: hic tamen tertianis incipientibus aduenit, & quartanis non omnibus. Quotidianis tameo de quibus Hippocr. modo non aduenit rigor, sed horror, & ferè omnibus extremorum refrigeratio. Sed rigor hoc loco quoduis trium significat. Vult autem in præsenti Aphorism. Quibus quotidie in febribus aduenit rigor, frigus, aut horror, quotidie febres solui. In tertianis & quartanis item, quibus tertio & quarto febres soluuntur. Quotidianæ etiam febres singulis diebus cum horrore innadentes, soluuntur singulis diebus, quamuis hodie incipiant, & cras soluantur, nihil enim agit ad Aphorism. veritatem, sicuti neque illud, si febris aliqua quotidiana cum cõtinua misceatur: nam non videtur febris solui, sed adhuc manere, quamuis cum rigore in dicta significatione inceperit. Verùm Hippocr. non dixit ægrum sine febre manere, sed febrem atque id verum est, nam præcedentem finiri necesse est, si altera cum rigore incipere debet, quæ hanc ordine accessionum sequitur.

APHORISM. LXIV.

Quibus in febribus septimo die, aut nono, aut vndecimo, aut decimoquarto morbi regij superuenium, bonum, nisi dextrum hypochondrium obdurerit: si verò non malum, & non bonum.

COMMENTARIVS.

IMmeritò scriptores librorum Hippoc. præcedentem Aphor. huic præposuerunt, qui ordine sequitur ad 62. Cùm enim ibidem dixisset, morbũ regium febribus superuenientem ante diem septimum, malum esse, modò quibus diebus eueniens bonus sit, docet, videlicet, septimo, 9. 11. & 14. Ratio prompta est: nam hi dies iudicatorij sunt, & ab initio febris, tanto tempore dissiti, vt interim biliosus humor coqui possit. Cum igitur ob breuitatem temporis coqui ante septimum non possit, septimo verò & reliquis possit, ante septimum dixit, malum, septimo & reliquis bonum. Nec tamen id citra distinctionem accipi voluit, sed nisi dextrum hypochondrium obduretur, significat enim ibidem adesse inflammationem. Durus etenim tumor aut cum dolore fit, & est phlegmone: aut sine dolore, atque est scirrhus. Cùm autem intra prædictos dies non adsit scirrhus, erit durities in iecore, phlegmone. Iecur verò inflammatione tentari quàm sit malum, notum est. Gal. in Comment. modum tradit quo icterus fit, ob inflammationem, aut obstructionem, aut scirrhum dicens: καθαιρομένου γὰρ ἐν αὐτοῦ τοῦ αἵματος, καὶ τῆς χολῆς μεταλαμβανομένης ἐκ τῶν φλεβῶν εἰς τοὺς χοληδόχους πόρους· ἐάν τ' ἔμφραξις τις γένηται κατά τι τῶν μεταλαμβανόντων χωρίων ἐάν τε φλεγμονή τις ἢ σκίρρος, ἀνάγκη πάντως μήτε καθαίρεσθαι τὸ αἷμα, καὶ συναποφέρεσθαι τὴν χολὴν αὐτῷ πάντῃ τοῦ σώματος. quod est, Cum enim sanguis in ipso expurgetur, & bilis ex venis in poros bilem suscipientes transferatur (intellige secundum naturam) siue obstructio fiat aliqua earum regionum, quæ ipsam recipiunt, siue phlegmone, siue scirrhus, omnino necessum est sanguinem non purgari, & bilem in totum corpus cum ipso deferri. Placuit literã hanc transferre, vt integram ostenderem, quam Fuchsius dicit esse deprauatam, est enim vera & perspicua. *Fuchsius notatur.* Cogitur autem addere duas negationes dicens: μὴ καθαιρομένου, & μὴ μεταλαμβανομένης. Cogitur quoque in toto contextu Comm. committere negationem, dicens, non purgato enim sanguine, & ad finem addens, necessum omnino est sanguinem non purgari. Rectè igitur habet, neque quidquam addendum est literæ Gal. Quemadmodum etiam in diebus decretoriis quædam bonæ iudicationes fiunt, & quædam ob prauas causas, malæ: ita & in his, quamuis dies decreto

decretotij sint, ob prauas occasiones, vti phlegmone iecoris, fieri potest vt malæ sint. Et quamuis banc causam morbi regij, vt prauam scripserit Hippocr. & cuius gratia fit, vt regius morbus, qui aliàs bonum iudicium futurum esset, uon sit bonum, non tollit quin ob alias causas fieri possit malnm, vti cùm obstructio fuerit in causa, aut nimia bilis acrimonia, quæ expultricem facultatem irritet ad excretionem ante tempus. Cùm itaque dixit morbum regium septimo die, & reliquis, bonum, & vbi dextrum hypochondrium durum fuerit, malum, addere licet, & vbi obstructionis causa aut irritationis euenerit ante coctionem, malum. Si verò non euenerit in bis diebus, qui morbos acuros & biliosos iudicant, inquit, malum, & non bonum.

APHORISM. LXV.

In febribus circa ventriculum vehemens ardor, & cordis morsus, malum.

COMMENTARIVS.

Ventriculi æstus vehemens & morsus, malum.

DE febribus continuato sermone dicit, si adfuerit veutriculi vebemens æstus, aut ardor & morsus cordis, malum esse. Ventriculũ diximus, quoniam id significat καρδία, hoc loco, quod indicat sequens litera, quæ dixit, & cordis morsus. Appellat autem Hippoc. cor, sicuti & alij Græci nonnulli, os ventriculi, vt vult Gal. in Comm. Aphor. præsentis, & decimiseptimi huius sectionis. In febribus autem id non immeritò dixit, nam vehemens ardor ventriculi, & ipsius oris morsus calidissimam bilem nondum coctam significat, vbi perseueret, & quandoque erysipelas ibidem fieri. Aliàs vomitum futurum propè significat, præsertim si labri inferioris tremor accedat, & oculorum tenebrositas, & saliua ab ore manans. Sine febribus tamen euenire vehementem æstum & oris vẽtriculi morsum palam nobis ostendunt multi ex his qui in choleram morbum incidunt, qui & æstuant validè, & acerrimum morsum oris ventriculi sentiunt, absque febre.

APHORISM. LXVI.

In febribus acutis conuulsiones & circa viscera dolores validi, malum.

COMMENTARIVS.

Viscera quæ.

IN febribus ardentibus conuulsiones fiunt, quæ à siccitate & consumptione trahunt originẽ quas constat immedicabiles esse: sic etiam & mali sunt validi dolores iuxta viscera, sunt autem hæc iecur, lien, & pulmo, & cor, quibus renes annumerat Gal. lib. 3. de facul. alimen. Nam hi dolores non nisi à magno calore, & vehementi intemperie oriũtur, fiunt etiam vehementes dolores ob inflammationem, aut erysipelas in aliquo viscerum exortum Galen. in Comm. reiicit hanc causam, quoniam cum Hippoc. dicit in febribus, de morbis febrilibus loquitur, siue de febribus quæ morbi sunt, non symptomata morborum, quales forent si fierent ab inflammatione,

Febres quas appellat Hippocrat.

aut erysipelate. Vsus autem apud Hipp. constat hinc & septima sect. Aphor. 43. vbi similiter Gal. in Com. testatur febrem dici ab Hipp. eam quæ nullam particulam læsam sequitur. Nos sanè per validos viscerum dolores non tantùm intelligimus eos qui ab intemperie fiunt sine partis læsione, sed & eos qui fiunt ab erysipelatibus aut inflammationibus eorundem. Quamuis enim Hippocr. nunquam febres appellasset eas quæ sequuntur partium passiones, non perinde non appellabit febres eas, quæ vbi ab humorũ putredine oriantur, deinde sibi adiungunt inflammationem partis alicuius. Cùm autem Hipp. loquatur in hoc Aphor. de superuenientibus accidentibus, dolores validi cum inflãmatione superueniente oborti, tales erunt, & in eis verus erit Aphor. Conuulsiones præterea quas malas esse dicit, illæ sunt, quæ post febrem adueniunt, arefacto corpore. Dolores ergo validi, similiter de his erunt, qui post febrem adueniunt, quamuis cum ipsis adsit partis dolentis inflammatio, aut erysipelas. Notum etiam euadet interiora exuri, extremis refrigeratis, in febribus quæ ab inflammatione oriuntur in aliquo viscerũ consistente, & in illis quæ fiunt sine inflammatione, sed deinde oritur: accidit id etiam in febribus ardentibus cum magna caloris natiui imbecillitate, & licere has omnes febres lipyrias appellare, vsum autem huius vocis lipyria apud antiquos in nostris Comment. in lib. 2. de differ. febr. exposuimus, nam nulla in re sibi ipsi obuiat Galen.

Lypiria febres.

APHORISM. LXVII.

In febribus à somno timores vel conuulsiones, mala.

COMMENTARIVS.

DOrmientibus in acutis febribus de quibus loquitur, hæc duo symptomata eueniunt, malum indicantia, timores, & conuulsiones. Timor humores supra modum assari & degenerare in melancholiam indicat. Hi enim, præsertim vbi in ore ventriculi contineantur, aduenienre somno, in caput effumant, & timores efficiunt. Id verò quàm malum sit, constat: nam bilis quæ assatur, per somnum coqui, ac mitigari secundum naturam deberet. Maximè si somnus opportunè recipiatur, de eo enim intelligendus est Hippocr. Conuulsiones quoque per id tempus fiunt ab humorum & vaporum acrimonia, qui caput impetunt, & neruos, qui potius moderari deberent per somnum. Vbi legitur φόβοι, id est, timores, quidam legebant πόνοι, id est, noxæ, ac nihil refert. Nam timores & conuulsiones in somno fieri, qui aliàs iuuare deberet, malum est, sicuti & noxa quam supra damnauerat, Aphor. 1. sect. 2.

Conuulsiones & timores in febribus.

APHORISM. LXVIII.

In febribus spiritus offendens, malum, conuulsionem enim significat.

COMMENTARIVS.

Spiritus offendens

SPiritus respirationem significat hoc in loco, & sæpe alibi, vti in expositione Prognost. 20. lib. 1. patefecimus latè. Cùm autẽ spiratio, aut respiratio, contineat inspirationem & expirationem, vtriusque illisio, aut offensio, aut interceptio, malum est, significat enim conuulsionem, cuius gratia musculi thoracis non cedunt, sed animalis facultatis opus interrumpunt, cogente autem vsu, quod in febribus fit, rursus intercidentem motum conatur perficere natura, posset item intertumpi respiratio à frigore, concretis musculis, sed non in febribus. Erunt igitur huiuscemodi interceptiones siccitatis effectus, & febris vehemẽtiæ, aut forte imbecillitatis facultatis nequeuntis motum vnico conatu finire, & vsum implere, aut dispositio est conuulsioni similis. Inspirationis interruptæ meminit lib. 6. de morb. popul. & infra Aphor. 54. sect. 6. Expirationis autem interruptæ libro secundo de rat. vict. acuto. section. 44. cùm dixit spiritus offendens in ea quæ fit sursum aëris latione.

APHORISM. LXIX.

Quibus vrina crassa, grumosa, pauca, non sine febre, ex his copia tenuis superueniens, iuuat. Præsertim tales eueniunt, quibus ab initio, aut breui, sedimentum habent.

COMMENTARIVS.

CVm de febrib. multos scripsisset Aph. de vrinis aliqua dicturus, ab eis orditur, quæ aliquam peculiarem præbent indicationem in febribus. Sunt hæ vrinæ crassæ, grumosæ, paucæ, sed non sine febre, cùm mutãtur in tenues, ac multas: iuuat enim, inquit,

Crassa vrina qua.

inquit, talis mutatio. Vrinæ crassæ illæ sunt quæ mediocres crassitudine excedunt, quas contingit turbatas esse, sed grumosæ crassæ paruam habent turbationem, quam ferè in totum deponunt, cùm grumosæ fiunt, siquidem grumi suot contenti crassi partes, quæ iu grumos congeruntur inæqualiter. Verum quando id contingit, manifesta fit contenti separatio ab vrinæ fusione, manétque vrina clara, aut parum turbata, quamuis statim micta turbata esset, manet item vrinæ fusio crassa, aut plus, aut minus, pro secretionis ratione. Est autem vrina hæc pauca, quoniam crassa, & quæ crassum ac copiosum contentum commixtū defert, necessariò retinebitur, & pauca descendet: crassitudo ad substantiam attinet, grumi ad contentum, paucitas ad quantitatem. Hanc vrinam sæpius vidimus in febribus pituitosis ab initio, quæ tamen temporis processu naturæ actione attenuatur cocta crassa pituita. Humor enim pituitosus cū coquitur, & attenuatur mixtione aquei excrementi & actione caloris, & flatus cōmixtione, quo tempore quod subsidebat, in enæorema trāsit, quamuis ad finem morbi rursus subsideat, idque coctionem ostendit. Sed interest, quoniam ab initio crassitudine, frigiditate, & cruditate subsidebat, erátque nō æqualis, & fæcem referebat, & vrinæ fusio erat decolorata: ad finem verò vrina meliorem colorem assequitur, & contentum, æqualitatem, & conuenientem sedimento locum, & figuram pinealem. Iuuat autem, inquit, hæc mutatio, quoniam tenues, & multæ vrinæ superuenientes crassis paucis, coctionem ostēdunt tenuitate, quoniam hic tenuitas mediocritatem dicit. nam tenues dicuntur, quæ mediocres fuut, vbi crassis conferantur, significat etiam iudicationem multitudine, nam quæ ante retinebantur ob crassitudinem, attenuatæ fluunt copiosè, & retentum vacuant, ac iuuant. Accidit autem hoc, inquit, præsertim eis quæ ab initio, id est prima ipsa die, aut breui, hoc est, iu primis morbi diebus, cùm nondum coctus esse solet pituitosus morbus, sedimentum habent, quod non esse verum sedimentum diximus, sed crassam pituitam residentem. Nos lib. de vrinis cap. De contentis vrinarum hæc eadem dilucidauimus.

Vrina crassa, grumosa, à pituita.

APHORISM. LXX.

Quibus autem in febribus vrinæ conturbatæ sunt vti iumentorum, iis capitis dolores aut adsunt, aut aderunt.

COMMENTARIVS.

Nisi multa à nobis dicta essent de conturbatarū vrinarum differentiis & causis, libr. de vrinis, cogeremur sane ea ipsa modo percurrere. Cæterum quoniam legenti quæ ibidem scripsimus omnia nota euadent, illa eadem hic repetere non erit opus, sed breui quæ Hippo. in hoc loco docet, patefaciere. Sunt autem, vti diximus, in illo loco tres vrinarum conturbatarum differentiæ nam quædam minguntur claræ, & extra turbantur, quæ ostendunt naturam nondum aggressam coctionem, sed aggressuram. Verùm si paulò postquā mictæ sunt turbentur, naturā coctionem incipere putandum est. Quæ verò turbidæ mictæ etiam clarificantur, ostendunt naturam iam perficere coctionem: quòd si turbidæ mictæ tales permaneant, conturbationem, agitationem humorum, & naturæ laborem significant, atque principium morbi, & humorum cruditatem. Id enim musto efferuescente fieri videmus, vt agitatū à calore nō subsideat, sed flatu eleuato, leuetur quoque vini fæx, & iam discussu flatu, vinum coctum maneat, atque subsideat: sic etiam humoribus agitatis turbida fit vrina, coctis autem & flatu discusso, subsident, & vrina clara mingitur, aut breui admodum subsidet, & clarificatur. Quoniā verò dum coquuntur humores, vapor flatui mixtus caput petit; capitis dolorem efficit, idq; in febribus, præsertim in quibus humores magis à calore agitantur. Sed si capitis dolor nondum adest, paulò pôst adueniet, perseuerante turbatione, & agitatione humorum. Id est quod dixit, aut adest, aut aderit. Vult autem id eueuire, vbi vrinæ fuerint conturbatæ, veluti iumentorum: exemplo vtens earum quæ summè turbatæ sunt, & quæ turbationem non deponunt. Quæ enim parum turbatæ sunt, aut quæ turbationem depunnnt, quamuis nonnunquam cum capitis dolore fiant ipsum oon necessariò adducunt, ita vt adsit, aut futurus speretur. Falsum autem est quod quidam dixit vrinas conturbatas, quæ tales permanent, cum diu appatent plus quàm pro morbi principio vniuersali, aut vbi finito principio intempestiuè appareant aut aliquot diebus antequam homo febricitet, non esse principij notam. Constat enim manifestè, repugnare vrinam turbatam apparere diutius quàm morbi principium. nam totum id morbi principium est, quu notæ coctionis nondum appatent. Vrina autem turbata manente, notæ coctionis non appareut in febribus. Cùm autem finita coctione rursus reperit vrinæ turbatio, id etiam erit illius morbis qui de nouo mouetur tempus cruditatis, & vbi perseueret erit alierum principium cruditatis. Atque cùm vrina turbata mingitur aliquandiu, antequam homo febricitet, non significat morbi principium. quis dubitat? significat tamen cruditatem illius humoris, qui in venis agitatur, & ad coctionem mouetur.

Vrinarū conturbatarum differentia.

Vrina turbata cap. dolorē sign.

APHORISM. LXXI.

Quibus in die septima iudicatio fit, iis nebulam rubea habet vrina in quarta, & reliqua secundum rationem.

COMMENTARIVS.

Quod de virtute dierum iudicantium Apho. 24. sectio. 2. docuerat, dicens quartum esse septimi contemplatorium, & vndecimum quartidecimi, & decimum septimum esse etiam cōtemplatorium. Id modò in vrinis vnico exemplo confirmat, ea quę iudicantur in septimo, docens habere in die quarta nebulam rubeam in vrina, & reliqua secundum rationem. Contemplatoria etenim est quarta dies, vt bonam vel malam iudicationem in septima futuram ostendat, non ipsam iudicationem, vti nos alibi docuimus. Est quoque argumentum à septima in quattam diem, non à quarta in septimam. Si enim septima iudicare debet morbum (de bono intellige iudicio) vrina in quarta notas coctionis habebit: non tamen si quarta notas coctionis habet, septima iudicium fiet. sæpe enim morbi tales coctione finiuntur, cùm non habent coniunctam magnitudinem, & motus celeritatem. Præterea de omni contemplatoria die Hippocr. suam vult sententiam citato Aphôr. quæ tamen vera non esset, non enim si vndecima coctionis habet notas, quartadecima iudicabit. Galen. in comm. huius Aphor. dicit, dubium videri, an quod de quarta die dixit, verum sit in aliis contemplatoriis, & collegit in quarta die id fieri posse, vt septimam ostendat, in vndecima non, nisi celeriter admodum morbus moueatur. Ratio est, quoniam ad finiendam coctionem satisfacere videtur tempus æquale ei quo potuit coctionis manifesta signa præbere, cùm autē morbus ante vndecimam non habuit coctionis notas, sed in ipsa primum quod reliquum est vsque in quattam decimam ad perfectionem coctionis non videtur satis, nisi valde celerem motū assumeret morbus. Aliter quamuis notæ coctionis appareant in vndecima, nō

Nebula in die 4. quid indicat.

Digitized by Google

fiet bona crisis in quattadecima. Idem de decimaseptima, & vigesima dicemus. Verùm si quis attentè inspexerit quæ à nobis dicta sunt, inueniet facilè Hippocr. sententiam in omnibus diebus contemplatoriis veram esse. Diximus argumentum à die iudicatoria in contemplatorium esse transferendú, non contra, atque sequi, si iudicatio bona futura est in septima, signa coctionis manifesta apparebunt in quarta: non tamen omnino sequitur, vt coctionis notis in quarta apparentibus, septima iudicium eueniat. Quam ratione ita in omnibus firmam inuenies, si iudicatio in quattadecima futura est ad bonum, in vndecima notæ manifestæ coctionis apparebunt, non tamen si apparent prædictæ notæ in vndecima, in die quattadecima futurum est iudicium. Maximè quoniam notæ quæ in die contemplatoria apparent, salutis aut mortis signa sunt, non crisis. Quòd si non iudicationem, sed morbi finem prænoscere velis, pari modo incedes vt diximus. Quarta etenim dies ita septimam ostendit, vt si septima bene morbum finire debeat, quarta id prædicet, sicuti & si malum finem sit ea die morbus habiturus, quarta malum in diebus iudicatoriis, ita & deiectio & sputum. In quem modum dictum est ab Hippo. Si sputum statim appareat, morbum reddit breuiorem. Falsum autem est quod quidam dixit, per reliqua intellexisse motus celeritatem, ita vt ad veritatem sententiæ & vt iudicationem in septima speremus, vbi quarta nebulam rubeam habuerit vrina, opus sit vt per motus celeritas ad finem vsque seruetur. Gal. etenim reliqua ad coctionis notas refert dicens, Nánquam quarta dies fit index, quéadmodum ipse docuit. & qualis sit futura septima, nunciet, omne quod effatu dignum coctionis signum apparuerit, futuram septima die iudicationem ostendit. Præterea vbi vndecimæ appareant coctionis notæ, quattadecima nullatenus iudicabitur morbus si motus celeritas pro ratione eueniat, non enim debet secundum rationem, aut morbi ipsius, aut celeritatis præcedentis fieri motus celerius, sed multo maior, si coctio quæ se primùm ostendit vndecim diebus, quatuor aliis finiri debeat.

Nota.

APHORISM. LXXII.

Quibus vrinæ perspicua alba, mala, maximè verò in phreniticis apparent.

COMMENTARIVS.

PRima huius Aphor. pars nota est, qui librum de vrinis legerunt, in quo docui vrinæ albæ & perspicuæ malitiam. Nam hæc significat summam cruditaté, tum ex substantia, tum ex colore. Talem appellat Gale. aquosam, quoniá aquæ similis est. Substantia namque tenuis atque perinde perspicua, aqua ipsa est, colore tamen priuata, & nos vrinas ei similes appellamus albas. Malam autem dixit hanc vrinam, quoniam summam ostendit cruditatem, & nullam præbet coctionis spem. Mala quoque est, quoniam perniciosa, & quæ mortem ante coctionem promittat, nisi valde constet facultas ab longitudinem ferendam, & neminem eum tali vrina saluatum vidit Gal. Quod verò de secunda parte dixit: Minimè in phreniticis apparent, sic in omnibus codicibus Aldinis, & in libris Gal. Basiliensibus legitur, quamuis Galenus non tantú hanc sed & aliam referat lectionem, sine verbo, Ἐπιφαίνεται, id est apparent. Hanc lectionem dixit esse manifestam, maximè in phreniticis, quoniam vrina alba perspicua est vtcumque mala, & maximè in phreniticis, significat enim bilem vniuersam in caput rapi. Quòd si cum verbo appareant, legatur, de phreniticis, qui perniciosè habent est intelligéda scriptura. Vrinæ perspicuæ albæ malæ, maximè autem apparent in phreniticis, cum perniciosè habent: tunc enim bilis tota confluit in caput, & ea ratione vrina manet decolorata, & bile priuata, & æger in magno periculo. inuenio quosdam legentes: Maximè verò in delirantibus ἢν ἐπιφαίνεται id est, si apparent, volentes non quidem maximè apparere in phreniticis, sed malas esse si in ipsis apparuerint, & quamuis verum sit quod significat, id in melioribus codicibus non habetur, neque Galen. eam habuit lectionem, sed alias duas quas retulit, & nos secundam earum sumus sequuti.

Vrina alba perspicua.

APHORISM. LXXIII.

Quibus hypochondria sublata murmurantia lumborum dolore superueniente ventres eisdem humectantur nisi flatus erumpant, vel vrinæ multitudo subeat, hæc autem in febribus.

COMMENTARIVS.

HYpochondrum partem eam ventris significat quæ subiecta est costis à latere io latus, quáuis & intimas partes ventris, vti iecur, lienem & ventriculum aliquando significet, apud Hippo. qui appellat μετέωρα, hypochondria, quæ afflatu sunt tumida, aut eleuata, addit enim, murmurantia, ac constat hypochondria sublimia ob inflammationem non esse murmurantia, neque illa quæ flatú continent interclusum, ob antiquum, aut grauem aliquem affectum iam factum, vt qui tympaniam patiuntur. Sublata itaque dixit, & διαβορβορίζοντα, est autem βορβορυγμὸς, sonitus qui coniunctam habet humiditaté, teste Gal. lib. 3. de causis symp. cùm inquit: Quòd si humiditas aliqua in intestinis cótineatur, ab hac, quoque prodidit quædam bombi species, quam βορβορυγμὸν, id est, murmurium appellant, futuram nunciatia humidi excrementi deiectionem. Hunc ventris dispositionem sæpe videmus superuenire lumborum dolorem flatu commoto & deuoluto per intestina ad posteriora, ac dolent lumbi compressione nonnunquam humore, per iecur in venas quæ lombos perrepant translato. Hoc quidem superueniente, inquit, ventres eisdem humectantur, nisi flatus erumpant, aut vrinæ multitudo subeat. Ratio nota est, nam si humor qui cum flatu miscetur, cuius gratia flatua murmurium efficit, excernatur, vēter humidus fiet: si verò transferatur in iecur & renes lumbi quoque grauitatem sentient: tunc verò flatus erumpet, solo flatu in ventre relicto, atque discusso, & vrinæ copia descender, ea via humore vacuato. Id tamen in febribus intelligi vult, hoc est in his quæ fiút sine loci passione, in quibus febris morbus est non accidens, quod partis cuiuspiam affectum sequatur. In eis namque non eueniunt prædicta accidentia, quoniam venter inflammationis iecoris, aut lienis ratione sublatus, aut tumens, non transmittit humorem in renes & flatum per intestina, neque sonitum cum murmure reddit flatus, etiam si in ventre contineatur per dictos effectus.

Quid propriè borborygmus.

APHORISM. LXXIV.

Quibus abscessus ad articulos speratur, liberat ab abscessu, vrina multa, crassa & alba facta, qualis in laboriosis febribus quarto die, quibusdam fieri incipit. Si verò & ex naribus sanguis effluxerit, valde celeriter soluetur.

COMMENTARIVS.

MVlti sunt euacuationum modi qui possunt ægrotantes ab abscessibus, si qui sperantur, liberare: vti fluxus ventris, vrina multa crassa, & fluxus sanguinis. Quorundam meminit Prog. 65. lib. 2. dicens: Considerare autem oportet talia hunc in modum, si febris detinet, & dolor non cessauerit, & sputum

Euacuationes ab abscessu liberantes.

tum non excernatur ſecundum rationem, neque bilioſæ fuerint alui deiectiones, neque diſſolutæ atq; ſynceræ, neque vrina valde multa & craſſa, ac plurimum continens ſedimentum, paratur autem ſalubris ab omnibus aliis ſalutiferis ſignis in his oportet huiuſmodi abſceſſus ſperare. Docuit hoc loco abſceſſus ſperare in febribus ſalubribus cùm prorogantur, niſi fluxu ventris, aut vrina multa craſſa veniente liberentur ab ipſis. Id in præſenti docet de vrina multa, craſſa, alba, & de ſanguinis fluxu, ex naribus videlicet. Quibus abſceſſus ſperantur futuri ad articulos liberare ab ipſis vrinam multam, craſſam, & albam, & rectè quidem. Nam abſceſſus ſperantur in morbis qui pendent à craſſis humoribus & pituitoſis, quòd ſi hi purgentur per vrinam, hæc duo fiant, vt vrina ſit multa, craſſa, & alba, & vt abſceſſus non eueniant præuacuato humore per vrinam. Breuior autem ſolutio adhuc erit, inquit, ſi fluxerit ſanguis è naribus, aut quòniam duæ vacuationes citius quàm vna liberant à futuris abſceſſibus, & ab ipſa febre: aut quoniam fluxus ſanguinis narium celerius ſoluit morbum, quàm vrina multa craſſa alba. Addit etiam: Qualis in laborioſis febribus quarto die quibuſdam fieri incipit. Exemplum eſt ab ipſo traditum lib. 6. de morb. pop. par. 4. cùm inquit: Vrina craſſa alba, vt ſeruo Archigenis, in laborioſis quarto die interdum fit, & ab abſceſſu vindicat, quòd ſi præter hoc & ſanguis abundè ex naribus eruperit, valde citò liberat. Refert etiam in præſenti apho. in quibuſdam dictas vrinas quarto die incipere in febribus ortis à laſſitudine. Gale. in comm. eius loci de laſſitudinibus ſponte venientibus dicit intelligendam ſententiam, quæ à multis & craſſis humoribus originem trahunt. Quas quarto die vidit incipere per vrinam purgationem facere: & quoniam id videbatur eſſe admodum cito, addit in comm. huius Apho. His enim laborioſis hoc ineſt, quòd citò abſceſſus faciant, non expectantibus, vt aliæ, tempus prolixum. Quæ verò febres poſſunt adeò breui abſceſſus facere, poterunt & per vrinam finiri, eodem quarto incipiente vacuatione. Nos hanc euacuationis ſpeciem in pueris cum laſſitudine febricitantibus aliquando obſeruauimus à quarto die morbi, vt diximus, quarto die Græcè habetur, *τεταρταίοισι*, & Gal. in comm. exponit id de quartò die, & aliis contemplatoriis, non de quartanis febribus, vt quidam voluerunt.

APHORISM. LXXV.

Si ſanguinem aut pus mingat, renum aut veſica vlcerationem ſignificat.

COMMENTARIVS.

CVm intellexiſſent Gal. & nonnulli ex his qui ipſum ætate præceſſerunt, hanc Hipp. ſententiam non continere in vniuerſum veritatem, duas vias inuenerunt ad eam ſaluandam, quas Gal. in Comm. refert. Non eſt ſanè in vniuerſum verum, ſi ſanguis aut pus mingatur, in renibus aut veſica exiſtere vlcerationem, ſiquidem aliunde quàm à renibus aut veſica, aut meatibus ipſis vrinariis videmus quotidie pus mictum, aut ſanguinem, veluti in abſceſſibus ruptis in iecore, aut etiam in pulmone, vt fit Gal. teſte lib. 6. de locis patientibus. Sanguis item mingitur laxatis meatibus ad renes ſanguinem ducentibus, ac mingitur vrina perrubra, & menſibus retentis idem fit. Quamobrem quidam dixerũt eum copulatione legendum, ſi ſanguinem & pus mingat, renũ aut veſicæ exulcerationem ſignificat. In abſceſſibus tamen ruptis ſolum pus manat, & in venarum laxitate, & menſium retentione ſolus ſanguis. Aliam lectionẽ quam tranſtulimus cum disiunctione

Mictus ſang. aut puris non docent locum vlceris.

ſcribit, cum enim dixit, Si ſanguinem aut pus mingat, vſus eſt verbo, *ὀρῇ*, non dixit *ὀρήσῃ*, id eſt minxerit, quod ſignificat aliquibus, ſed paucis diebus minxerit, quod fieri videmus in abſceſſibus & iudicationibus, quæ fiunt ſanguine aut pure mictis. Mingat autem dixit, vt multo tempore mingi ſignificet. Multo autem tempore mingi pus, aut ſanguinem non contingit, niſi veſica, aut renibus, aut meatibus vrinariis vlceratis. Ex duabus tamen lectionibus, eam quæ eſt cum copulatione magis laudo, quoniam minimè fallit. Iuuant autem maximè ad loci patientis dignotionem, locorum dolor, & puris, aut ſanguinis cum vrina commixtio, quòd furfures mingantur, veſicam: quòd verò carunculæ, renes vlcerati indicant, & quòd pus aut ſanguis ſine vrina ſponte defluunt, oſtendunt in oſculo veſicæ, aut in pene vlcus conſiſtere. Gal. lib. 9. de loc. pat. cap. 4. inquit: Sæpè verò ſolum pus ſine vrina mingitur, & hoc quidem apertè indicat in veſica conſiſtere exulcerationem. Quamuis in comm. huius apho. dicat, vlcera autem ſi in pene fiant etiam ſine vrinis, & pus & ſanguis erit. huic ſententiæ ſubſcribit Paul. lib. 3.

APHORISM. LXXVI.

Quibus in vrina craſſa exiſtente caruncula parua aut veluti capilli concedunt, iis à renibus excernuntur.

COMMENTARIVS.

DVo ſigna ſcribit quæ cũ vrina exeuntia quodquis eorum ſignificat à renibus fieri excretionem. Alterum eſt carunculæ paruæ, illæ enim oſtendunt à renibus partes exeſas excerni: vti tales cum vrina craſſa, id eſt, cocta, *συνεξέρχονται*, id eſt, concedant, aut ſimul cum ipſa procedant. Quòd ſi quædã, veluti capilli ſimul cum vrina exeant, ſimili modo à renibus fiet excretio. Per craſſam autem vrinã mediam intelligere conuenit, quæ vbi ad tenuem conferatur, merito craſſa dicetur, vt Gal. quoque exponit. Nam cum vrina tenui poſſent veluti carunculæ paruæ exire ſimul cum vrina, vbi ſanguis craſſior affertur, verũ hæc mediocris vrina non erit, ſed tenuis, & cruda, cum qua à renibus quoque excerni carunculas dictas nihil vetat. Quòd ſi aliquid capillorum ſpeciem referens ſimul cum vrina exeat, quod ſecundo loco docet Hipp. pariter à renibus fit excretio. Eſtque vrina talis craſſa, quoniam capilli à craſſis humoribus generationem accipiant præcedente victu qui craſſam generet pituitam. An tamen in renibus ipſis quorum meatus anguſti & inuerſi ſunt, an in venis habeant dicti capilli conſiſtentiam, diuerſa in diuerſis locis habetur Gale. ſententia. Quo pacto ſingula intelligi debeant in lib. de vrinis, cap. de contentis vrinarum abundè monſtrauimus. quo loco Fuchſij expoſitionem quam in annotatione circa Gal. comm. ſcribit, refutauimus.

Carunculæ mictæ quid docent.

APHORISM. LXXVII.

Quibus in vrina craſſa exiſtenti furfurea concedunt, iis veſica ſcabie laborat.

COMMENTARIVS.

QVemadmodum in præcedenti, ita & in præſenti Aphor. per craſſam vrinam mediocrẽ intelligere oportet, cum enim furfura cum vrina exire poſſint à venis, & à veſica, & meatibus vrinariis, nulla via melius potuit Hipp. diſtentionem accipere, quàm ex vrinæ coctione & cruditate, & hanc à mediocritate ſubſtantiæ. Nam ſi vrina cocta eſt, & ſubſtantia mediocris, ſignum eſt vaſorum facultatẽ natiuam conſtare, ac firmam eſſe, neque adeò validum eſſe febrilem calorem, vt furfurea detrahat ab internis venarum membranis, aut craſſos humores ibidem aſſet. Quòd ſi talia excernantur cum vrina,

Scabies veſica cognoſcitur.

in vesica erit labor, siue scabies. Quoties enim interna superficies venarum vt vesicæ, tali affectu laborant, quali cutis ipsa extima dum scabie affligitur furfurea quædam à venis & vesica exilient, vti & à cute scabie fœdata. Quando igitur cum vrina mediocri furfurea exeunt, vesica scabie laborat, neque vetat aliquis quominus cum vrina tenui, furfures à vesica mittantur, vbi simul & membra calore præter naturam afficiantur, & vesica scabie laboret.

APHORISM. LXXVIII.

Quicunque sponte sanguinem mingunt, iis in renibus venulæ rupturam significat.

COMMENTARIVS.

Sanguinis mictus sponte.

EVenire sæpius vidimus sanguinis mictum spõte, id est absque causa manifesta, sed à sola interna causa, vt venæ ruptura, aut vasorum: anastomosis fit etiam quandoque à causa cognita, vt saltu, ictu, aut medicamenti acrioris potu, aut etiam rupto in superioribus abscessu, & simul cum pure excreto sanguine. Significat autem vox ἀπὸ ταὐτομάτου, idem quod sponte, id est sine causa manifesta, & idẽ quod ἐξαίφνης, id est repẽtè. Quapropter cum mictus sanguinis possit à renibus euenire rupta vena ob causam cognitam, & sine ipsa, cum Hipp. dixit: Quicunque sponte sanguinem mingunt iis in renibus venulæ rupturam significat, sponte non significauit absque manifesta causa, sed id quod repentè. Si enim quis repentè sanguinem mingat, venula rupta est in eius renibus, ab aliis etenim partibus non euenier repentè, sed sensim, & aliis præcedentibus malis, atque non erit à superioribus sanguinis mictus, sed cruenta vrina. nam interest sanguinẽ mingere, aut vrinam sanguineam. Sed dices: nónne ex anastomosi vasorum renum sanguis manans mingetur, atque erit sanguis mictus sponte siue repentè, & sine venæ ruptura? Gale. respondet, ora venarum aperta, præsertim quæ parua sunt, non effundere sanguinem copiosum, sed paucum, & tenuem, & non efficere vrinam sanguineam, sed subsanguineam. Satius autem mihi videtur dicere cum Gale. has & similes vrinas non esse sanguinis mictus, sed vrinas subsanguineas, quàm affirmare cum Philotheo, & aliis quibusdam: sponte quod Hipp. dixit, significare id quod subitò, & quod affatim. Nam iam etsi non mingatur sanguis affatim, vera erit sententia Hippoc. Si sanguis subitò mingatur, venulam in renibus esse ruptam, vbi sanguis mingatur, non vrina sanguinea, cum vrina etenim sanguinem sensim manantem misceri necesse est: & vrinam sanguineam fieri.

APHORISM. LXXIX.

Quibus in vrina arenosa subsident, iis vesica calculo laborat.

COMMENTARIVS.

NOn videtur integer præsens apho. vt Galen. in Comm. scribit, aut quoniam ab Hippoc. totius Aphor. media pars fuit neglecta, aut quoniam fuit à librariis prætermissa. Vtcunque tamen ad integritatem sic foret scribendus: Quibus in vrina arenosa subsident, iis vesica, aut renes calculo laborant. Arenulæ enim mictæ à vesica & à renibus emitti solent. Et Hipp. ipse lib. 6. de morb. pop. parte prima, cùm inquit: In renem dolor grauis, arenularum à renibus emissarum meminit. Quin & integer aph. non est omnino verus: quandoquidem sæpe videmus arenulas mingi, & hominem non laborare calculo renum, neque vesicæ, neque vnquam laborasse. Sed videmus multos arenulas mingere, atque eum cohibentur prædicimus calculum futurum. cum enim semel excretæ fuère, maiorem mouent calculi suspitionem, cum retinentur, quàm cum minguntur. Vbi verò mingantur, an à renibus, an à vesica descendant, nos in lib. de arte medendi parte tertia docuimus. ad illum enim locum spectat hæc distinctio.

APHORISM. LXXX.

Si sanguinem minxerit & grumos, & vrina stillicidium patiatur, & dolor incidat in imum ventrem, & pubem, & interfœmineum, quæ circa vesicam sunt laborant.

COMMENTARIVS.

QVibus signis agnoscere possimus malum circa vesicam consistere docet, dicens: Si sanguinem minxerit, & grumos, & vrinæ stillicidium patiatur. Hæc in omnibus codicibus simili modo habentur. Quæ verò sequuntur, quidam codices habent ita, καὶ ὀδύνη ἐμπίπτῃ ἐς τὸ ὑπογάστριον καὶ τὸ περιναῖον in aliis verò legitur aliter ac melius, ita, καὶ ὀδύνη ἐμπίπτῃ ἐς τὸ ὑπογάστριον καὶ τὸν κτένα καὶ περίναιον, quam lectionem transtulimus, ad quam sequi colligit Hippoc. ea quæ circa vesicam sunt laborare. Ac istæc quidem quoniam vt Gal. in comm. docet, non tantùm vesicam ipsam laborare sequitur ad hæc symptomata, sed partes quæ circa ipsam sunt, nempe renes, & meatus vrinarios. Nam ab iis fieri potest vt sanguis manet, & in vesicam delapsus grumosus & concretus excernatur, & vrinæ stillicidium eueniat, & dolor partes dictas molester. Quamobrem malè quidam à Gal. sententia discedit, dicens Hippo. Per ea quæ circa vesicam sunt intelligere, vesicam & eius ceruicem: non tamen, vt Gal. intelligit renes etiam & vrinarios meatus. Non enim possunt hæc omnia quæ in præsenti aph. dicuntur, significare vlcera renum sed vesicæ solius. At Gal. miro modo dixit non vesicam solam, sed quæ circa vesicam sunt laborare. Nam sanguis copiosè descendens vlceratis renibus potest in vesica colligi in grumos, & vrinæ stillicidium efficere, & dolorem in imo ventre, & pectine & & interfœmineo: non igitur solùm in vesica labor est, sed etiam in renibus & circa vesicam. Considerare igitur debet, aliud esse vesicam laborare, & solam vesicam laborare. Quando enim omnia symptomata prædicta apparent, vesica necessariò laborat, non tamen necessariò illa sola, quod Gal. dixit. Illud tamen maius ingerit dubium, quod Gal. in com. dicit, errare scripturam si solam vesicam laborare dixerit, id est ipsam solam. Melius etenim est (inquit) quæ circa vesicam sunt accipere, non tanquam sola vesica significetur. Sed & partes quæ illi annectuntur Ego sanè non video quo pacto cum Hippocr. dixit τὰ περὶ τὴν κύστιν πονέει. id est, quæ ad vesicam, aut circa vesicam sunt, laborant, qua ratione potuit solam vesicam significare. Ac perinde existimo in Hipp. Aphor. & in Gal. com. legendũ, περὶ κύστιν πονέει, id est, circa vesicam laborat: id verò potest vtrumque significare, circa vesicam laborare, id est vesicam ipsam, atque eam solam, aut circa vesicam laborare, id est laborem pati, aut morbum in partibus quæ sunt circa vesicam, nempe renibus, & vrinariis meatibus.

Signa vesicæ læsæ.

Dubium.

Græci codices corrigendi.

APHORISM. LXXXI.

Si sanguinem, & pus mingat, & squammulas, & grauis odor adfuerit, vesica significat exulcerationem.

COMMENTARIVS.

RVrsus in præsenti Apho. vesicæ vlceratæ notas scribit. Hæ sunt, si sãguis & pus mingatur, quibus ad distinctionem addit, squamulas, & grauem vrinæ odorem. Diximus mictum sanguinis & puris communes notas esse vlcerum renũ & vesicæ. Squãmulæ verò non excernuntur à renibus, sed à vesica, aut

Squãmulæ à vesica.

aut vasis sanguinem conficientibus, quod de furfuribus dictum est Aph. 77. Quo loco distinctionis gratia adiecit crassam vrinam, ad significandum malum non esse in venis: quod in præsenti loco foret satis, verùm eo additamento non est opus; quoniam addit grauem odorem, qui puri vesicæ est peculiaris. Squammæ à furfuribus latitudine differunt, ac crassitudine, dicente Gal. lib. 1. de crisi de furfurio sedimento loqueos: Quantam verò furfures cum crassitudine habent paruitatem, tantam squamis similes latitudinem ac tenuitatem obtinét. odor itaque grauis pus quod à vesica excernitur, quamuis bonum, ab aliis separat. Cùm enim vesica membrum exangue sit, pus non gubernatur vti in aliis partibus, sed facilè fœtorem assequitur. Ac proinde Hipp. lib. 2. Progn. de vesicæ inflammationibus loquens dixit: Soluit verò morbum vrina quæ purulenta mingitur, album ac leue habens sedimentum, duas conditiones scribens boni puris à vesica excreti, cum tamen lib. 1. Prog. 38. quatuor scripserit dicens: Pus optimum album esse debet, æquale, ac leue, & quamminimè fœtidum. Hoc postremum intellexit in vesicæ vlceribus non esse sperandum, quoniam odor grauis vesicam vlceratam significat, etiam si pus bonum sit. Neque putes pus vesicæ fœtere, quia coniuncta est vesica recto intestino: nam rectum intestinum non fœtet, fæx verò non continetur in recto intestino, sed transit per ipsum. fit autem sæpe vt plures vrinæ mingantur antequam fæx aliqua per intestinum rectum descendat.

Pus vesicæ quare fœtet.

APHORISM. LXXXII.

Quibus in vrinario meatu tuberculum fit, iis suppurato, & rupto, solutio.

COMMENTARIVS.

AD partem artis curatiuæ pertinet præsens sententia, non enim docet agnoscere tantùm tuberculorum in fistula vrinaria generatorum solutionem suppuratione & ruptura, cum id notissimum sit, & non egeat Hippocrat. admonitore, sed docet id medium statim aggredi, quoties in fistula vrinaria tuberculum (φύμα dixit) nascatur, quod & vtinam supprimit, & dolorem infert, vt citissimè suppuret prædictum tumorem, & aperiat ipsum. inde enim malum soluetur, ischutia sanè, ac dolor. Dixit autem ἐν τῷ οὐρήθρῃ vt meatum ad penem significaret, & ipsum à meatibus vrinariis qui supra vesicam sunt, distingueret, quos οὐρητῆρας appellat.

APHORISM. LXXXIII.

Mictio plurim a noctu facta, paucam deiectionem significat.

COMMENTARIVS.

VBi vnica substantia duobus impartiri debeat, si vni plurimum tribuatur, alteri parum superesse necessarium est. Humor autem qui in potibus & alimentis continetur, totus in vnam coit substantiam, cuius partem magis liquidam & magis aquosam iecur sugit, ac trahitur à renibus qui vrinam percolant: quod vterò non trahitur à iecore, per ventrem delabitur, & quo plus fuerit, eo copiosiorem ac homidiorem reddit deiectionem. Cùm igitur vrina multa mingitur, fæx minor, ac durior redditur, ac contra, si pauca mingitur vrina, parum ad eas vias trahitur, ac multum in ventre relictum humidam, & multam efficiet deiectionem. Et quamuis id omni tempore verum sit, noctu magis patet, quoniam vrina diutius retinetur in somno, & deiectio manè cùm vrina subit, & vtriusque quantitas se magis ostendit.

Vrina noctu multa.

HIPPOCRATIS APHORISMORVM SECTIO QVINTA,

Christophoro à Vega interprete & expositore.

APHORISM. I.

Conuulsio ex elleboro lethalis.

COMMENTARIVS.

NVLLVM certum ordinem aut statutum scopum setuat Hippocrat. in hac quinta sectione, quemadmodum neque in aliis, præterquam quòd ad initium nonnullos scribit Aphorism. de conuulsionibus: quorum primus est de conuulsione ab elleboro facta, quam lethalem esse dicit. Conuulsio motus est & contractio membrorum ad origínem nobis nolentibus, qualis volentibus nobis fieri solet. Hæc trifariam fit, vti nos aliàs docuimus, ab inanitione, à repletione, & per consensum. primæ duæ species fiunt neruis primogenia affectione laborantibus, tertia compassione fit. Conuulsio à repletione frequens est, & inuadere ab initio solet neruis & musculis humore plenis. Secunda inanitis fit eisdem neruis, ac contractis, sicuti & multa contrahi videmus à siccitate, vt coria & citharæ fides. Tertia fit puncto aut morso neruo, aut neruosa quapiam particula. Iam igitur bibito elleboro albo, de quo sententia intelligenda est, (alium enim non sine additione nomioasset, elleborû nigrum dicens,) vomitus commouetur, & inde conuulsiones quandoque. Nam conuulsio per consensum fieri potest: quoniam elleborus ipse mordet neruos ventriculi, inde verò compatiente cerebro per sextam neruorum coniugationem corpus conuelli contingit. Quod fieri quoque solet tracto bilioso humore, qui pari modo mordeat, & inde conuulsionem conciter. Est vtraque conuulsio per consensum. Quandoque fit conuulsio elleboro bibito ex inanitione, aut siccitatis neruis à calore & siccitate ellebori, aut tracta & sucta humiditate neruorum à medicamento, vt purgante. His duobus modis fit conuulsio à siccitate, atque de hac specie loquutus est cùm dixit conuulsionem ab elleboro lethalem. Nam quæ compassione fit, lethalis non est: quæ verò repletione fit, neque ab elleboro fiet, neque si fieret, lethalis foret. Quod de elleboro dixit, de omni purganti medicamento est intelligendum. Lethale autem quod magna ex parte mortem affert significat, vt Galenus in commen. sequentis Aphor. & sæpe alibi, & in Prognostico sæpius exposuimus.

Conuulsio.

Conuulsio trifariam.

APHORISM. II.

In vulnere conuulsio superueniens, lethalis.

COMMENTARIVS.

NOn omnino lethalis dispositio est conuulsio sequens vulnus, sed mala admodum & quæ mortem minetur. Fit autem conuulsio ex vulnere inflammato ipso, & neruosa quapiam particula, cui cerebrum consentiat, vnde conuulsio excitatur. Significat igitur malum ad id peruenisse, vt cerebrum & neruosum genus consentiant vulneratæ parti.

APHORISM. III.

Sanguine multo fluente, conuulsio vel singultus superueniens, malum.

COMMENTARIVS.

QVemadmodum conuulsiones fiunt tribus modis, ita & singultus. nam quidam fiunt ex repletione, quidam ex inanitione, tertia species fit propter morbum à causis acredine sua mouentibus

Singultus species.

Digitized by Google

os ventriculi ad singultiendum. In omni tamen singultus specie ventriculus commouetur ad excutiendum quod nocet, siue quod implet humor, aut flatus, aut simili modo à sicca intemperie quadantenus corrugato ventriculo, aut tentante ipso causam mordentem propellere. Quando igitur sanguis multus effluxerit inanitis venis atque neruis & neruosis particulis præ alimenti inopia siccatis, talis fit in neruis & in ventriculi ore affectus, quales conuulsiones ab inanitione, quas immedicabiles aliàs diximus. Ea de causa singultus qui immodicas sequuntur vacuationes, de quibus esse fluxus sanguinis, malos esse dicit, atque similes conuulsiones, malas verò lethales intelligere non erit à ratione alienum, quamuis à Gal. lethales paulò magis malæ censeantur dispositiones quàm si malas ipsas Hippocrat. dixisset.

APHORISM. IV.

In superpurgatione conuulsio, aut singultus superueniens, malum.

COMMENTARIVS.

QVando aliquis bibit medicamentum expurgans, sæpe euenit vt effremitet, & fit vt non tantùm euacuet eum quem nos intendimus humorem & ea quantitate: sed alium simul cum illo, & illum maiori copia. Inde verò conuulsiones sequi & in stomacho singultus est notissimum, tum re ipsa, tũ ex iis quæ diximus in cõm. Aph. 1. huius sect. Id verò dicit fieri in ὑπερκαθάρσει, id est in superpurgatione. *Superpurgatio.* lib. verò 3. de Simp. med. fac. cap. 27. quas appellet ὑπερκαθάρσεις explicuit dicens. Præstiterit autem fortassis nonnihil dicere de iis quas ὑπερκαθάρσεις, id est, superpurgationes appellant. Euenire igitur hæ solent cum purgans medicamentum vsque adeò inualuit, vt in vasorum ad ventrem pertinentium osculis mordicationem apertionémque multam relinquat, assiduéque conuellens corpora quæ in vasis sunt, vires dissoluat atque deiiciat. Quando itaque (inquit Hippoc.) ad superpurgationes conuulsio sequitur, aut singultus, malum est. quoniam ad id mors sequi solet, quapropter in Apho. 1. lethale dixit.

APHORISM. V.

Si ebrius quispiam repentè obmutuerit, conuulsus moritur, nisi febris ipsum prehendat, vel ad horam perueniens, in qua crapulæ soluuntur, loquatur.*

** Hippocr. hoc loco per crapulam intelligit hesterna ebrietatis cruditatem porro ad ebrietatẽ arcendam multa conferunt, vt poma curtipendula, rasura cornu cerui, corona hedera & polygoni gestata, amara amygdala, brassica &c.*

COMMENTARIVS.

NOn omnes ebrij sunt in mortis periculo, sed illi tantum quorũ ebrietas adeò neruos & neruorũ origines occupauit, vt ducat ad sẽsus & motus priuationem de qua dispositione Hip. modò loquitur, dicens: Si ebrius quispiam repentè obmutuerit, hoc est sensum & motum amiserit sine manifesta aliqua causa alia à vino: vt enim Gal. in hoc com. & 59. sectionis 6. docet, vno symptomate, nempe vocis amissione omnem motus priuationem atque sensus significabit, neruis autem vino plenis: vnum trium fieri solet, vt calor natiuus vino quoque adiutus, vinum ipsum à neruis discutiat, & vox redeat sano homine, ad horam qua solent crapulæ solui. Quæ non est vna in omnibus, sed pro vini, & caloris copia, & meatuum amplitudine & angustia, & aëris ambientis caliditate diuersa. Aut vinum dissoluetur superueniente febre, quæ solet succos in corpore redundantes coquere, & discutere, vti & multas conuulsiones sanare, & stupores. Aut si nullum horum ebrio accidat, vt moriatur conuulsus, à multitudine vini, & excrementorum crassorum, qui simul cum vino neruos inuaserunt, contractis musculis ad originem patiente quoque cerebro.

APHORISM. VI.

Quicunque à distentione capiuntur, quatuor diebus pereunt: si tamen hos effugerint, sani fiunt.

COMMENTARIVS.

TEtanus, tensio Latinis est, aut totius corporis, aut alicuius particulæ, per quam ante & retro membrum aut totum ipsum corpus contrahitur. Videmus quoque non rarò ceruicem vtrinque conuulsam. Quandoque tamen membrum patitur dispositionem tensioni similem, quæ tensio non est, veluti cùm musculi externi brachij schirro laborant. ea enim de causa membrum ante aut retro trahi non potest, neque tamen aliunde conuellitur; quare non ob id quod membrum immotum maneat tendi dicetur. Vera igitur tensio morbus est peracutus exactè, habétque terminum diem quartum. Est autem morborum omnium idem terminus ad salutem, & ad mortem, autore Hippoc. lib. 3. Progno. Quapropter qui tensionem patitur exitiosam, morietur iuxta quartum & qui salubrem intra quartum liberabitur. Id verò considerandum, *Acutorum terminus,* quod de omnibus acutis morbis aliàs diximus, morbos videlicet acutos terminum habere diem quartumdecimum, nonnunquam tamen terminum hunc pertransire, & delabi in vigesimum. aut propter diminutam aliquam iudicationem, aut quoniam aliquem diem, aut plures habuit, qui non fuerunt eius afflictionis quæ morbo responderet. Quod in morbis peracutis exactè verum quoque est, nam etsi quarto finiri debeant: quandoque cum spe salutis, & in melius facta commutatione decidunt in quintum, aut in septimum, propter dictas causas. Exemplum est apud Hipp. lib. 1. de morb. pop. par. 3. Erasinus, qui morbo acutissimo laborabat, & quinto iudicatus est, quoniam diem vnum mediocriter habuit.

APHORISM. VII.

Morbi comitiales quibus ante pubertatem fiunt, mutationem accipiunt: Quibus tamen vigesimo quinto anno fiunt, ij magna ex parte commoriuntur.

COMMENTARIVS.

LOquitur Hippo. de morbo comitiali per essentiam, quíque à crassis ac frigidis humoribus fit, is enim mutatione ætatis à pubertate in iuuentutem curari solet, non ille qui fit per consensum bile occupante ventriculum atque effumante in caput. nam hic nullam recipit mutationem, siue curationem, cùm ab ætate minus sicca in magis siccam fit mutatio, & ab ea in qua minus abundat bilis, in eam qua magis. Cæterum comitialis morbus à pituita ortus multas habet curationis vias, *Comitiales quibus curantur.* vti & multa sunt causarum genera, quæ possunt humores crassos ac frigidos concoquere, & dissipare. Sunt autem hæc, victus exsiccans ex alimentis, exercitationibus, aëris temperatura sicca, & ætas talis. Hæc eadem retulit Hippoc. supra sect. 2. Aphorism. 45. dicens: Eorùm qui morbo comitiali laborant, pueri mutatione potissimum ætatis, regionis, & victus liberantur. In præsenti tamen Comm. Gal. locorum mutationem addit, Aphor. Dixit autem potissimùm, quoniam non per hæc tantùm, sed etiam conuenientium medicamentorum vsu curantur comitialem patientes. Quòd cùm ita sit, vbi fiant ante pubertatem, & durent tota ipsa pubertate: si ita contingat, mutatione ætatis speranda salus est. quoniam siccior ætas humiditatem abundantem, quæ comitialem efficit, poterit emendare. Neque tamen ipsam semper emendat, aut comitiales saluat. Quòd si in pueritia aut pubertate facti ad iuuentutem perueniant, & perseuerent, aut etiamsi

in ipsa

Digitized by Google

in ipsa iuuentute fiant, quæ à vigesimo quinto anno incipit, magna ex parte commoriuntur, id est hominem ad mortem vsque comitantur. Magna ex parte tamen dixit, quoniam non habent comitiali laborantes vnicam tantùm salutis spem, eam videlicet quæ sequitur ætatis mutationem, sed & alias ex victu, regione & medicamentis, quas diximus. Cùm autem dixit magna ex parte commori, apertè significauit maximam omnium causarum quæ possunt mutationem efficere à morbo in sanitatem, esse ætatem: & iure quidem, quoniam hæc sensim mutatur, & sensim mutat, & ad finem totum corpus & singula eius membra ad solidas vsque particulas, in diuersam mutat naturam. Adde quòd regio, victus & medicamenta non aliter iuuant quàm quòd corporis temperaturam mutant. vnde non tantùm æger à comitialis accessione liberetur, sed tutus à futuris maneat. Id verò non sine temperamenti mutatione faciunt. Hanc autem palàm ostendit ætatum mutatio, quæ non aliunde quàm ex temperaturarum mutatione desumitur. Potissima igitur salutis spes comitialibus in ætatis mutatione sita est, etsi aliarum causarum mutatione eosdem liberari contingat, sed rarò.

APHORISM. VIII.

Quicunque pleuritici facti in quatuordecim diebus non suprapurgantur, iis in suppurationem transmutatur.

COMMENTARIVS.

Pleuritic. in 14. diebus purgantur.

QVemadmodum supra apho. 23. sect. 2. diem 14. statuit morborum acutorum limitem, ita modò de morbo laterali loquens, quem pleuritim Græci vocant, si in 14. diebus non purgetur (inquit) in suppurationem transmutatur. Nam aut finitur ad salutem, aut ad mortem, aut mediam quandam recipit mutationem. Si purgetur sputo reiecto sanatur: si morbus ingrauescat, & vires ipsum non ferant, cum signis malis morietur, Si medio modo processerit febre perseuerante, & dolore vexante, neque purgatione per sputum, aut purgante medicamento bibito, aut sanguinis missione, & reliqua victus ratione cessantibus, scias quod supputatur, inquit Prog. 52. lib. 2. Suppurari autem est humorem in inflammatione collectum in pus transire. ἐμπύημα enim, teste Gal. in huius aphor. Comm. quamuis aliquando puris eruptionem in cauitate thoracis significet, modo eam quæ fit in pus mutationem significat. Sed obiiciet aliquis Anaxionis historiam ex lib. 3. de mor. pop. nam is morbum lateralem passus 34. die indicatus est, neque tamen 14. transiuit morbus in suppurationem. Quidam respondet rarò id euenire & morbum Anaxionis fuisse pituitosum, vt signa indicabant. Verùm hic non soluit rectè dubium. Quoniam signa ipsius non sunt pituitosi morbi, cum Hipp. dicat ipsum inuasisse febrem acutam, & infra, sitibundus, peruigil. Hæc signa bilem ostendunt manifestè, non pituitam. Præter id quod cum Hippo. dixit diem 14. esse limitem acutorum, & modo si non supra purgentur suppurari intra 14. diem, citra distinctionem dictum est, & de morbo quocunque acuto erit verum, de quorum numero est pleuritis. Fuchsius dixit, Anaxionem non fuisse suppuratum, quoniam per sputum fuit purgatus quatuordecim diebus, à die qua spuere cœpit, ita verò computationem facere conuenit, non quidem à die qua cœpit laborare, sed à qua cœpit spuere. cœpit autem spuere 17. & finitus est 34. mediam autem inquit, inter 17. & 34. dies 14. Fallitur tamen quammaximè, nam pleuritis, lib. 1. de rat. vict. acut. inter morbos propriè acutos recensetur, sed acuti morbi 14. diebus terminantur, à prima die facta computatione, siue æger spuat, siue non. Præterea Anaxion die vndecima cœpit spuere, quoniam, inquit, vndecimo febris remisit modicum, circum caput sudauit, tusses adhuc & quæ à pulmone educebantur, humidiora erant. Malè igitur facit computationem à 17. Quin & Gal. lib. 1. de crisibus cap. 18. inquit, de Anaxione loquens: Dies enim vndecimus optimè, sed debilis coctionis initium fecit. Præterea 17. dies media est inter primam & 34. vel primæ medietatis finis. Qua igitur computatione potuit Fuchsius inuenire ab initio in diem decimam septimam, dies decem & septem. & à die 17. in diem 34. dies quatuordecim? Cæterum quamuis Hippocra. supra diem 14. statuit limitem acutorum, Progno. 3. libro 3. diem 20. scripsit acutorum terminum quoniam is est ipsorum terminus externus, aut quoniam in ipsum delabuntur nonnulli eorum qui diminutam aliquam iudicationem sunt passi, aut quoniam sunt aliqui acuti morbi, sed non seruant exactè eorum naturam. Sic etiam modo quamuis dixerit morbum lateralem, qui non purgatur sputo, transire in suppurationem in diebus 14. nihil obstat aliquos acutos passos diminutas vacuationes, declinare in 20. diem limitem externum acutorum. Primis namque diebus erant vrinæ multæ, & vndecimo circa caput sudauit. Quoniam itaque acuti morbi 14. diebus finiuntur, decidunt tamen aliqui in 20. ita lateris dolor Anaxionis qui deberet finiri, aut suppurari 14. die. delapsus est in 20. atque ibidem finitus. Nam vt inquit Hippocrat. vigesimo sudauit, à febre liber, à iudicatione verò leuatus. Mansit vtique iudicatus, & liber 20. die, quoniam etsi 27. rediit fuit recidiua, & contigit ei quod multis aliis, quibus iam sanitati restitutis, reliquiis tamen morbi manentibus, morbus rediit, & recidiuam passi sunt, quam in Anaxione cum priori morbo annumerauit Hippocrat. Quòd tamen recidiua fuerit, docet Galen. lib. 1. de crisi. cap. citato, de indicatione Anaxionis in die 20. dicens: Non tamen integra crisis subsequuta est, quoniam neque exquisita coctio vrinarum, aut sputorum, propterea igitur inquit: Erat autem siticulosus, atque ex pulmone non erant optimæ expurgationes. Hic igitur nobis ad memoriam reuocans, quod rectè dictum est: Quæ relinquuntur ex morbis post crisim, recidiuam facere consueuerunt, ita enim legi debet apho. vt docuimus ibidem, appellat itaque hanc recidiuam, & vigesimi diei crisim qua facta, & finito morbo reliquiis manentibus, rursus 34. iudicatus est, sed quoniam vigesimo fuit indicatus, non transiuit in suppurationem, siquidem 20. est etiam acutorum alter terminus ad salutem.

Anaxio non fuit 14. suppuratus.

Fuchsius notatur.

APHORISM. IX.

Tabes fiunt maximè in ætatibus quæ sunt à decimooctauo anno in trigesimumquintum.

COMMENTARIVS.

Φθίσις quæ tabes Latinis dicitur, quandoque omnem consumptionem, modò verò eam quæ cum pulmonis vlcere fit, significat. Hanc maximè fieri dicit ætatibus quæ sunt à 18. in 35. annum. Sunt autem hæ duæ, adolescentia à 18. in 25. & iuuentus à 25. in 35. vti nos ad Hippo. mentem & nominum vsum patefecimus aliàs. Euenit autem idem malum in illis ætatibus, quæ & sanissimæ sunt, & minimè morbis obnoxiæ. Verùm vt Galen. docet. in Comment. 29. sectionis 3. non ratione ætatis, sed ex accidenti ob malam victus rationem talia eis eueniunt, & vt Hippoc. dixerat, senes iuuenibus vt plurimum ægrotant minus. Temerè enim viuunt luctantes, salientes, vociferantes, humi cubantes, & veneri

Tabes iuuenibus quare.

indulgentes,& immodicè edentes ac bibentes, iam vinum meracius, iam verò aquam frigidissimam, atque ex niue. Quibus adiunge cum Philotheo adolescentes multo sanguine abundare, qui potest accedente valido quopiam motu, aut labore, venas pulmonis rumpere: vti & iuuenibus copiam bilis, quæ valeat easdem erodere.

APHORISM. X.

Quicunque anginam effugiunt, iis in pulmonem vertitur, & septem diebus moriuntur: si verò hos effugerint, suppurantur.

COMMENTARIVS.

Angina saluberrima. ANginatum diuersæ sunt species, quarum meminit Hippoc.lib.3.Progn.ex quibus saluberrima est ea per quam inflammatio, aut erysipelas relinquens partes gutturis in thorace & ceruice se ostendit, & ab hac magna ex parte liberantur, nisi ioflammatio aut erysipelas intro recurrat. Tunc enim humor à thorace & partibus extimis tranfertur in intimas, & ipsum pulmonem. Nam si tumor ab eis partibus recurrat,& euanescat,in pulmonem potissimùm transmutatur, tum quoniam pulmo laxa admodum pars est,tum quoniam perpetuo motu agitatus ad se trahir ex proximis partibus succoa abundantes. Quando ergo ex angina liberatur,& fit vt in pulmonem mutetur humor, vt dixi, motietur æger intra septimum: quoniam transit angina in pulmoniá,quæ breues habet limites, & intra septimum solet occidere, aut finiti ad salutem, ob loci calorem & cordis propinquitatem. Sed fit quandoque vt morbus alium habeat exitum, & suppuretur. At verò quemadmodum in motbo laterali vbi non purgetur per sputum, est speranda suppuratio post diem 14. ita in pulmonia post 7. quoniam acutior est pleuritide. Hie Aphor.io omnibus meis co- *Græci codicis lectio.* dicibus legitur ita, ὁκόσοι συνάγχην διαφύγουσι, ἐς τὸν πνεύμονα αὐτέοισι τρέπεται καὶ ἐν ἑπτὰ ἡμέρῃσιν ἀποθνήσκουσιν vti nos translulimus. Significat autem eos qui anginam effugiunt, debere in pulmoniam incidere, quod neque necessarium est, neque frequentius accidit. Quapropter coniunctionem, καὶ, ego tranferrē, vt talis esset seriptura, ὁκόσοι συνάγχην διαφεύγουσι, καὶ ἐς τὸν πνεύμονα αὐτέοισι τρέπεται, ἐν ἑπτὰ ἡμέρῃσιν ἀποθνήσκουσι, qood est, Quicuoque anginam effogiont, & in pulmonem ipsis vertitur. in septem diebus moriuntur. Estque hæc sententia eum roto ipso Aphotism. vera, & ferè perpetua, vbi enim in pulmonem tranferatur causa anginam efficiens, necessum est aut mori in 7.diebus, aut deinde suppurationem euenite.

APHORISM. XI.

A tabe molestatis si sputum quod tussi excernunt graue olet, carbonibus superfusum, & capilli a capite defluunt, lethale.

COMMENTARIVS.

DVo signa lethalia tabidis superuenientia scribit in præsenti. Alterum est fœtor sputi. fœtor enim malam putredinem, & sputi purulentiam docet. Vult autem experiri si carbonibus ignitis superfundatur, tunc enim grauem mittit odorem. Quod verò quidam putat esse id vehementis odotis indicium, quoniam mediocres fœtores ignis solet extin- *Nota.* guere, falsum est. Nam eius contrarium vel mulierculæ notunt, quæ aromata igni admouent, vt totum cubiculum flagret odore, quæ tamen antè neque naribus admota sentiebantur. Idem in prauis odoribus, vt pilorum & laoæ, constat, quoniam eum odorata ab igne in exhalationem transeunt, maiorem odorem ostendunt, quamnis ad finem ignis omnia dissiper. Quod puri aut sputo rabidi euenit, nam quamprimum igni admouentur, suum fœtorē pandunt, & deinde absumpta nullum vaporem à se mittunt, aut vt rectius dixerim, totum in vaporem expirat. Alterum indicium à capillis capitis desumitur, nam si hi defluunt, lethale signum habetur. Ratio est, quoniam ostendit defluxus capillorum quod in aliis depilationibus solet esse in causa, aut succorum prauitatem, aut alimenti inopiam, succorum prauitas corruptionem ostendit magnam, cum ad pilorum defluuium deducit. Alimenti verò inopia summam consumptionem indicat.

APHORISM. XII.

Quibuscunque tabe laborantibus capilli capitis defluūt, iis fluxu ventris superueniente moriuntur.

COMMENTARIVS.

GAlen. summa quadam breuitate & sermonis perspicuitate, hunc enarrauit aphoris. dicens, Fluxum ventris non tantum lethalem esse, cum capillorum defluuio, sed ipsam mortem vicinam ostēdere, vt signum, quoniam ostendit magnam naturalium facultatum imbecillitatem, & vt causam, quoniam fluxus ipsas amplius imbecillitat. Prætetea fluxus ventris ex se quamuis capillorum defluuio non coniungatur, lethalis nota est, ex Aphotism. 14. sequenti: & pauci sunt qui fluxum ventris passi liberentur, siquidem febris quam ipsi patiuntur, hectica est, & quæ ægeat refectione & attemperamento, non humorum de venis vacuatione. Verùm cùm post tantam inopiam, & humorum ac vaporum malitiam euenit vt capilli de capite defluant, mortem proximam ostendet.

APHORISM. XIII.

Quicunque sanguinem spumosum expuunt, iis ex pulmone talis reiectio fit.

COMMENTARIVS.

SIquis pulmonis substantiam consideraverit, ipsam eatnem spumosam esse dicet. & Gale. supra sect.2. Comm.43. sanguinem spumosum pulmoni similem dicit, modò verò sanguinem spumosum tussi reiectum dicit significare à pulmone educi, quoniam excrementa substantia sua locum patientem ostendunt, ipso auctore lib.r.de locis patientibus. Neque tamen oportet semper sanguinem à pulmone reiectum esse spumosum nam subitò rupta vena in pulmone ex ictu, aut vulnere sanguis spuitur, qui spumosus non est, sed ille tantùm qui vlcerata pulmonis carne educitur.

APHORISM. XIV.

A tabe habito fluxu ventris superueniente lethale.

COMMENTARIVS.

HIc Aphor. non eget alia enatratione ab ea quæ in Commentario 12. scripta est à nobis.

APHORISM. XV.

Quicunque ex morbo laterali suppurati sunt, si in quadraginta diebus supra purgentur, a die qua facta est eruptio, cessant: si verò non, in tabem transmutantur.

COMMENTARIVS.

PRog.53.& 54.lib 2.meminit quarundam suppurationum quæ rumpuntur die septima. Sed quo- *Suppurationum terminus rupturæ.* niam id ratum est, ideo Progn.57. dixit alias rumpi 20. alias 30. aut 40. aut 60. die. Quod intelligi debet computatione facta ab initio suppurationis, vti docet Progn. 58. dicens: Considerare autem oportet principium suppurationis fore, ratiocinantes à primo die quo homo febricitauit, si quando primum rigor ipsum prehendit, & si dixerit, in parte quæ dolore vexabatur, pro dolore pondere ipsum grauari. Hæc enim in principiis fiunt suppurationum. Ex his igitur temporibus rupturam suppurationum fore

fore ſperandum eſt, prædictis temporibus. Quòd ſi morbus lateralis 14. die ſupputari incipit, in quibuſdam deinde in 20.40.aut 60.die rumpuntur ſuppurationes, & rurſus à tempore rupturæ faciēda eſt computatio purgationis, ſi 40.diebus à ruptura non fiat puris purgatio, iam tabes ſperanda eſt, inquit Hippoc. in præſenti Aphor. Cæterum vt non eſt vnus terminus rupturæ omnibus ſuppurationibus, ſed diſtinctio ſumenda eſt à natura humoris peccātis, à loco patiente, ab ætate, temperatura, & anni tempore, ita diſtinctio eſt adhibenda ad definiendum tempus futuræ tabis, neque vnus debet omnibus ſtatui. Si enim tabes futura eſt, id fiet exulcerato pulmone, à pure, quod non excernitur: ſed ibidem retentum ac putrefactum erodit pulmonem. cum autem pus non habeat in omnibus parem calorem, acredinem & erodendi vim, neque in omnibus temporibus, & ætatibus: hæc ante omnia ſunt diſtinguenda, & diuerſis diſpoſitionibus diuerſus terminus aſſignandus. Quòd tamen Hipp. diem ſtatuerit 40. terminum medium definiſſe putandum eſt, atque quibuſdam citius, quibuſdam tardius, tabem euenire poſt ruptam ſuppurationem voluiſſe vbi pus non ante purgetur. Quidam enim ante 40. incidunt in tabem, non repurgato pure, quidam in ipſo 40. quidam poſt ipſum.

APHORISM. XVI.

Calidum iis qui ſæpius ipſo vtuntur, hæc affert incommoda, carnium effœminationem, neruorum imbecillitatem, mentis torporem, ſanguinis profluuia, animi deliquia, hæc ad quæ mors.

COMMENTARIVS.

Calida aqua incommoda.

AQuæ calidæ & frigidæ vires quaſdam docet Hippocrates in præſenti, & quibuſdam ſequētibus Aphor. vt comm. 24. declarat dicens: Hactenus de aqua calida & frigida ſermonem habuit, præter quod, τὸ θερμὸν, habet ſubſtantiuum hoc loco ὕδωρ Calida itaque aqua, ſi quis eâ ſæpius vtatur, hæc affert incommoda, carnium effœminationem: qui enim molles ſunt, effœminati dicuntur. quoniam & fœminæ ſunt viris molliores. Aqua tamen calida, qualis aqua balnei eſt, cutem mollit, neruos autem reddit inualidos, quando admotū robur, atque contentio exiguntur quæ ſiccitas adiuuat. Mentis efficit torporem, quoniam cerebrum ipſum laxat calida aqua, coniunctam habens humiditatem. Profluuia ſanguinis ſequuntur nimium vſum aquæ calidæ, tum laxatis venarum oſculis tum dilatato humore qui in vaſis continetur, ita vt contineri non poſſit. Animi deliquia ſequuntur ad ſanguinis profuſiones & ſpiritus diſſolutionem, & vacuationem. Ad hæc verò mortem ſequi notiſſimum eſt.

Aqua temperata calida dicitur.

ſcire autem oportet calidam aquam eſſe temperatam, quoniam per abuſum, & non admodum propriè, quæ temperata ſunt, calida dicimus, vt balneum aquæ calidæ, dicimus aquam balnei temperatam, de qua Apho. iſte intelligendus eſt, autore Galen. libr. 4. de ſimp. medi. facul. cap. 2. quo loco vtrumque approbat, de calido & frigido, qua ratione mordacia ſunt, dicens, A nobis autem diſtractiones ipſorum exactè adiſcere licebit, vbi priua commonefecerimus poculum, aut balneum cùm temperata ſunt calida à nobis dici, nonnunquam appellationis abuſu, quandoquidem temperata dici debeant, & ſymmetra, potiùs quàm calida. Ergo quæ ſic calida ſunt, grata amicáque ſunt, funditur enim quod in corporibus noſtris conſtiterat atque concretum fuerat, quo maxime affectu voluptas animantibus conſtat. At ſi moram etiam trahant, iure quoque & ipſa moleſta euadunt. Ad tantam enim fuſionis immoderationem ſic recidunt vt ſubſtantiam etiam noſtram digerant, diſſoluant, ac diſpergant. Verùm neque ſic quidem mordicatione infeſtant, ſed animi afferunt deliquium, viréſque deiiciunt, vt mors quoque tandem ſequatur. At quæ his magis calida ſunt, ſecant, diſtrahunt, diuidúntque ſubſtantiam, quare neceſſariò mordaces videntur, velut aqua feruens, atque ipſe ignis. Hæc omnia tranſponere placuit, quoniam in his verbis duo vult Galen. ad hunc locum apprimè neceſſaria, nempe temperatam aquam dici calidam, & huc facere quæ Hippoc. dicit in Aphor. vſque ad animi deliquia, & mortes. Calidior autē moderata, non laxat aut mollit, aut humectat, ſed conſtringit, autore Gal. lib. de ſani. tuend. vbi de balneis loquens, inquit: Dulcium calefactarum aquarum, ſi media temperie ſint, vis calida & humida eſt: ſin tepidiores ſint frigida & humida: quòd ſi iuſto calidiores fiant, calida quidem, ſed non perinde humida. Quippe horrere corpora, contrahique exiles eorum meatus ſubigunt, ita vt neque madeſcere ab extrinſecus accedente humore poſſit, neque excremēti quod intus latet quicquam emittere. Ecce quo loco aquam temperatam calidiorem dicit, horrorem inferre & contractionem, & pororum conſtrictionem, vt neque humorem alienum admittant, neque proprium amittant. Non igitur efficit hæc aqua effœminationem carnium, & reliqua quæ calor cum humiditate efficiet, qualis eſt aquæ temperatæ. Quidam verò Antonium Muſam ſequutus putat, id quod Hippoc. dixit de aqua calida, verum eſſe vno duorum modorum, aut vbi balneum nimis calidum eſt, aut vbi balneum moderatum ſit ſed eo frequentius quis vtatur. nam vtrouis horum modorum balneum faciet dictas noxas. Quòd ſi quis contendat aquam nimis calidam non laxare, neque humectare, ſed vrere cum Gal. lib. 3. de ſani. tuenda, Si Gal. intelligit (inquit) aquam feruentiſſimam non humectare ea quæ continet, ſibi ipſi repugnat, qui aquam vim refrigerandi poſſe deponere, non humectandi affirmat, lib. 1. de ſimpli. medic. fac. Et ſi quid infunditur in aquam feruentem, elixatur, non vritur aut ſicceſcit, ſed humeſcit. At verò, ſi quis rectè nouerit Gale. dicta, nihil immorabitur in adeo leuibus calumniis, libr. etenim 3. de ſani. tuen. de balneis loquitur aquarum dulcium, quas, vbi fuerint calidiores, dicit horrorem inducere, & contrahere non humectare. Verùm neque vrere dixit, vt ille imponit Gal. neque eo loco meminit aquæ feruentis, de qua cum Galen. diſputans vult probare humiditatem non deponere, & elixa humida fieri, ſed quid ad rem? quoniam ipſe de balneis loquitur, & aqua feruens non eſt balneum. Aqua autem iuſto calidior vere obdurat, & contrahit cutem, & impedit tranſpiratum, vt videmus manus in ipſa immerſas corrugari. Neque tamen ob id humectandi vim depoſuiſſe dicemus, nam ſumma corporis ſuperficies, humida aquæ contactu redditur. Sed cutis horreſcens humiditatem propriam exprimit, & alienam humiditatem non admittit. Quòd verò ad aquam feruentem attinet (quamuis id non ſit præſentis inſtituti) ita fit, quæ in ipſa elixantur, ab initio duriora fiunt, vti & humana cutis cum irrigatur aqua iuſto calidiore. Quod cōſtat, quoniam ſi carnes quæ elixātur media elixatione extraxeris, multo duriores inuenies quàm ante immerſionem in aqua feruenti, ad finē verò quæ probè elixa ſunt, ab aquæ humiditate vincuntur, quæ peruadens, ipſas reddit molliores, & extrahit natiuā eorum quæ elixantur humiditatem. Quapropter elixa autore Ariſt.

Quomodo ſit Gal. ſentētia intelligenda.

Elixa ab initio durat.

Arist. interius sicca sunt, & exterius humida, id est amittunt propriam humiditatem, & alienam recipiunt.

APHORISM. XVII.

Frigidum autem conuulsiones, tensiones, denigrationes, & rigores febriles efficit.

COMMENTARIVS.

Aqua frigida incommoda. QVemadmodum præcedens Aphor. de aqua calida scriptus est: ita præsens de aqua frigida. Hæc autem si quis ipsa vtatur frequentius, ita vt eam ingrediatur, aut ei superfundatur, hæc affert incommoda, conuulsiones corrugatis neruis, & ad originem tetractis, quod fit aut quoniam frigus denfat, contrahit, aut quoniam impedit dissolutionem excrementorũ quæ congesta conuulsionem efficiunt, aut ob vtramque causam. Sic etiam & tensionem quæ conuulsionis species est. Denigrationes item facit, demortuo calore natiuo, atque vitali spiritu, à quibus viuidus calor emergit. Rigores autem frigida aqua frequentius vsa facit, quoniam calida ac frigida rigores efficere valent, cùm corpora vehementius offendunt. Febriles autem dixit, siquidem contracta cute ac constipata quæ intus continentur non difflantur, ac perinde & putrescunt, & febres afferunt. Quæ post rigores ferè semper sequuntur, neque tamen semper, vt antiqui existimabant. Ob malam tamen victus rationem fieri potest vt frigidi succi aceruentur, qui post commotos rigores non calefiant, neque putrescant, ac propterea neque febres afferant.

APHORISM. XVIII.

Frigidum inimicum ossibus, dentibus, neruis, cerebro & spinali medullæ: calidum verò, vtile.

COMMENTARIVS.

Frigidũ quibus inimicũ. POstquam retulit mala quæ efficit aqua frigida, modò quibus partibus magis officiat refert dicens: Inimicam esse ossibus, quoniam hæc membra sunt pauci sanguinis & caloris remissi: ita vt leui refrigeratione demortiantur. Dentes ossa sunt, sed sentiunt, quod aliis non conuenit, ac propterea eos à numero ossium separauit. Neruos etiam lædit aqua frigida, tum ob sensum qui facilè patiatur, tum ob natiui caloris imbecillitatem, ob quam à leui frigore in ipsum incidunt frigidum. Cerebrum quoque frigidæ est temperaturæ, sicuti & spinalis medulla, auctore Galen. libr. 1. de temperamentis, prope finem libr. 2. dicit ipsam esse de cerebri genere. Sed summatim dicemus omnibus exanguibus particulis aduersam esse aquam frigidam. Calida tamen vtilis est & conueniens, quæ potest dictorum membrorum temperaturam seruare. Sed obiicict aliquis Galen. sententiam qui lib. artis medicinalis *Pulchra obiectio.* docuit similia similibus conseruare: sed ossa & reliqua quorum Hippocr. meminit, sunt frigida: à frigidis igitur non læduntur: calida autem non iuuabunt cùm contraria mutent, corrumpant, & curando, non seruando proficiant. Ad quod dicemus temperatis corporibus deberi conseruationem dum sana, atque etiam dum ægra sunt: lapsa verò interim dum ægrotant seruanda docet Galen. Quamuis sensim aliquam facere mutationem ad meliorem statũ liceat, vt lib. 2. de arte med. docuimus. Vbi tamen sana fuerint si parum labantur seruari, si multum, præseruari debent. Partes tamen corporis si manifestè à temperamento labantur, dum ægrotant, seruandæ sunt, sed vbi sanæ fuerint, cum distinctione dicemus, ossa, & dentes, & neruos, & cerebrum, & spinalem medullam in contrarietate, quæ est in humido & sicco similibus seruari, dum ægrotant & dum sana sunt, nisi ipsa mutare in melius fuerit in animo. In calore & frigore tamen intelligere oportet duas temperaturas, quarum vtramque seruare est necessum, vnam natiuam & innatam, qua frigida sunt omnia membra, quorum meminit Hippoc. Alteram calidam aduentitio calore, sed actuali, qui à corde & iecore ipsis tribuitur. *Egregia solutio.* Prima temperatura similibus seruatur, talibus potestate, nam quæ frigida actu sunt, facilè poterunt aduentitium calorem corrumpere. Id verò est, frigidum esse prædictis partibus inimicum. Calidum autem vtile est: quoniam secunda temperatura, quæ aduentitia est & actu talis, calidis eget, quæ etiam talia actu sint, & calori prædicto similia. Atque hinc constabit similia similibus seruari, & ossa actu frigidis lædi, qualis est aqua frigida: & actu calidis iuuari, qualis est aqua calida, quæ calidum seruat aduentitium, sine quo coctio & nutritio deficerent, peritque membrum.

APHORISM. XIX.

Quæcunque frigida sunt calefacere oportet, præterquam ea a quibus sanguis profluit, aut profluxurus est.

COMMENTARIVS.

COntrariorum contraria esse remedia, axioma est in arte medica, idque perpetuò seruatur. *Axioma artis.* Quamuis quibusdam imponat, quòd intelligant in aqua intercutem medicos vti exsiccantibus, & si æger febre laboret, & in febribus biliosis vti scammonio, & in febribus pituitosis calefacientibus & detergentibus. Verùm in complicitis iudicationibus, aut diuersorum morborum, aut morbi causæ, nihil obstat complicitas esse curationis rationes, atque remedia diuersa. Ita modo perpetuum est refrigerata quæcunque fuerint, egere calefactione, vt in proprium statum reducantur sublato frigore. Sed fit quandoque vt alter affectus coniungatur, qui cogat ad celeriorem curationem, & vt dimissa priori curatione tenтemus partem refrigeratam non tantùm non calefacere, sed & refrigerare. Vti cum à parte refrigerata sanguis fluit, aut fluxurus est: refrigeramus etenim ipsam, fluxum præsentem sistentes, aut futuro præuidentes. Maius etenim intelligimus imminere malum à fluxu sanguinis, quàm à refrigeratione. Præsertim quoniam fluxus ipse refrigerat. Permanet sanè inuariata axiomatis vis, refrigerata esse calefacienda: occasio tamen non semper manet, sed quandoque alteri postponitur, ex præceptis artis.

APHORISM. XX.

Vlceribus frigidum mordax, cutem circumobdurat, dolorem insuppurabilem facit, denigrat, rigores febriles facit, conuulsiones, & tensiones.

COMMENTARIVS.

QVædam alia mala percurrit quæ aqua frigida efficit. Mordet siquidem vlcera, quamuis, vt *Frigi. mordet.* Gal. in Comm. vult, mordere propriè calidorum sit. Mordax autem est frigidum comprimendo, vti calidum disgregando, vtrumque enim diuellere potest partes quas subierit: non subit verò, nec penetrat duras partes, & quæ cute densiore teguntur. Penetrat tamen frigidum oculos, & nares, & partes vlceratas, quarum particulas ita comprimit, vt ab aliis sibi coniunctis separentur ac diuellantur. Hæc autem diuulsio sensum mordentis præbet. Circumobdurat cutem, quoniam partes quas non penetrat comprimit, & exprimit, vnde duriores redduntur: tum expresso humore qui ipsas reddebat molles, tum vnitis partibus, & appressis. Dolorem efficit insuppurabilem, quoniam quæ refrigerantur, inepta redduntur suppurationi, quam facit calidum natura sua. *Dolor insuppurabilis quomodo fit.* Sed dixit dolorem insuppurabilem, vt per dolorem causam doloris significaret, vt in Aphor. 6. sect. 2.

cum

cum dixit: Quicunque dolentes aliqua parte corporis, magna ex parte dolores non sentiunt, iis mens ægrotat. Reliqua quæ in hoc Aphorism. habentur, Comment. suprà exposita sunt.

APHORISM. XXI.

Quandoque verò intensione sine vlcere, iuueni quadrato, æstate media, multa aqua frigidæ perfusio caloris reuocationem efficit, calor verò hæc sanat.

COMMENTARIVS.

CAlida & frigida quæ possunt nostrum corpus mouere, quædam id per se efficiunt, quædam per accidés. Sumunt autem denominationem ab iis quæ per se faciunt, veluti medicamentum calidum cùm bilem purgat, refrigerat enim ex accidenti, nec tamen propterea frigidum est. Qua tamen via explorari debeant singulorum facultates, & quod est per se ab eo quod ex accidenti distingui, lib. 1. de arte med. cap. 4. patefecimus. *Per se & per accidens distinguere.* Nunc verò dicemus frigidam aquam suapte natura & per se talem esse, calefacere tamen nunquã ex accidenti reuocato intus calore. Reuocat autem ipsum quandoque, quemadmodum de aëre ambiente Hippocr. dixit, ventres vere & hyeme calidissimi sunt natura. Verùm vt illo loco exposuimus, non omnes ventres hyeme sunt calidissimi, sed illi qui adeò validi sunt vt obsistere possint frigori ambientis, illorum enim calor intus reuocatur, aliorum autem vincitur, & superatur penetrante frigore intimas partes corporis. Illud verò modò docet Hippocr. Aquam frigidam largè profusam aliquando reuocare calorem, & inde posse curare tetanum ex accidenti, non enim frigidæ perfusio curat morbos à frigidis & crassis humoribus ortos, sed hæc reuocat calorem ad interiora, calor autem hæc sanat. Calor enim auctus per se coquit ac discutit humorem efficientem tensionem, frigiditas verò calorem auxit ex accidenti, nempe reuocatione caloris. Quoniã tamen ipsum ex accidenti reuocauit, & auxit, per accidens quoque dicitur tetanum curasse. Quemadmodum igitur diximus languidum calorẽ ventris vinci ab ambiente frigido non reuocari aut roborari: ita modo dicemus frigidæ largam perfusionem non in omnibus reuocare calorem & tensionem curare, sed in his quorum Hippocr. mentionem habuit. Videlicet in tensione quæ est sine vlcere, & in iuuene quadrato, & æstate media: sine vlcere sanè, quoniam aqua frigida est vlceribus mordax, vt dixit. Decet tamen corpus esse valde robustum, ne ab aquæ frigidæ larga perfusione vincatur. Talis est iuuenis, cuius temperaturam lib de arte medendi retulimus: nam puer ob humiditatem & mollitudinem, & senes ob caloris defectum, non ferent tam largam aquæ frigidæ perfusionem. Expedit quoque vt sit quadratus, εὔσαρκος dixit, id est modicæ carnis, qui apud Celsum quadratus dicitur. Graciles namque cùm non habeant adminiculum & propugnaculum, facilè à frigidis vincuntur, obesi verò pituitosi sunt, & venarum angustarum, & pauci sanguinis. Neque tamen hæc satisfacere putat vt calor reuocetur, ac deinde vineat, sed temporis naturam ad prædictum remedium tentandum putat esse eligendam. Hyeme enim nullus feret aquæ frigidæ largam perfusionem, feret autem ipsam æstate media. Tunc etenim aliis adiunctis conditionibus aquæ prædictæ perfusio reuocat calorem, is verò roboratus tensionem curat, resolutione, & coctione humoris qui tensionem facit.

APHORISM. XXII.

Calidum suppuratorium non omni vlcere, magnum indicium ad securitatem, cutem emollit extenuat, dolorem lenit, rigores, conuulsiones, tensiones mitigat, capitis grauitatem soluit. Plurimum autem præstat ad ossium fracturas, præcipuè ad denudatas, & ex iis maximè ad eas quæ capitis vlcera habent, & quæcunque à frigore demoriuntur, vel vlcerantur, & ad herpetes exedentes, ad sedem, pudendum, vterum, vesicam. His calidum amicum & iudicans, frigidum verò inimicum & perimens.

COMMENTARIVS.

AQuæ calidæ & frigidæ vsus & damna prosequitur, & cum aquæ calidæ dixerit damna *Aqua calida suppurat.* Aphor. 16. modo vtilitates scribit dicens: Aquam calidam habere suppurandi facultatem, ea communi ratione quam Gal. lib. 5. de simpl. medic. facult. tradit. Sunt etenim quæ suppurant nobis similia, & quæ id facere valent quod calor noster natiuus, cuius munus est coquere, ac suppurare. Calor autem natiuus calidus est & humidus moderatè, qualis etiam est aqua modicè calida, de qua loco citato Gal. inquit. Igitur omnium ad puris generationem appositissimum est, ex iis vtique quæ perfunduntur, aqua temperata. Hæc igitur quatenus nostrum calorem iuuat & attemperat, coctioni adminiculatur, idque facit in vlceribus quæ suppuratione egent: Non efficit id tamen in omnibus, quoniam quæ tentantur fluxione, & nimio humore abundant, non suppurantur antequam fluxio cohibeatur, aqua tamen calida concitat ipsam. Quod verò addit, Magnum indicium ad securitatem, obiter dictum est & præter institutum. Sed est verum, nihil mali euenire solere vlceribus à quibus manat humor coctus, & suppuratus. Cutem emollire dicit, obduratur namque cutis, vti & reliqua à siccitate aut concretione, aut impletione quæ potius renitentia, quàm durities dicitur, vtcunque tamen aqua temperatè calida valet aduersus dura: sicca enim humectat, concreta dissoluit, & laxat, implentia discutit calefactione & apertione pororum, sed id facit longiore perfusione. *Aqua calida cutem emollit.* Extenuat crassam cutem, quin & crassos humores qui partem aliquam obsident externam. Lenit dolores quoniam quæ temperata sunt in primo ordine calida, ea sunt anodyna, talis est aqua calida moderatè. *Dolores lenit.* Rigores mitigat. siquidem rigor est totius, corporis inæqualis concussio quæ à causa mordente oritur: hæc verò si frigida fuerit calore temperatur: si calida & sicca, ita vt mordeat & ad excretionem irritet, calore moderato & humiditate mitigabitur. Conuulsiones verò & tensiones quammaximè iuuantur calidæ perfusione: quoniam hæc vim habet laxandi & dissoluendi frigidos & crassos humores neruos implentes. Conuulsionem verò à siccitate miro modo persanat, capitis grauitatem soluit simili ratione, quoniam humorem grauantem dissoluit & extenuat, atque transponit quandoque in partes inferiores. Præstat item ad fracturas ossium, maximè ad denudatas, & præsertim ad fracturas capitis cum vlcere. Quantum enim frigidum vlceribus est aduersum, & vt dixit, mordax, tantum calidum est amicum, & in ossium fracturis quæ cum vlcere fiunt valet ad suppurationem, & persusa trahit alimentum ad ossis consolidationem, & ipsum ad penetrationem parat. In capitis tamen vulneribus fracto osse & vulnerata carne, cerebrum attemperatur calidæ perfusione, alimentum ossa penetrat, excrementum attenuatur & resoluitur, & vlcus ad suppurationem perducitur. Partes item à frigore demortuas calidam perfusam sanare generali ratione constat, quæ docet contraria contrariis curare, idem fiet vbi vlcerentur. Solemus autem perniones aquæ calidæ perfusione sanare. Herpetes exedentes iuuat mitigatione causæ, ne tam validè mordeat, & exedat, partim etiam resoluit humorem biliosum.

Digitized by Google

biliosum. Ad sedem item valet pudendum, vterum, & vesicam ea ratione qua exangues partes calore iuuantur & frigore facilè læduntur. Atque ita ad finem colligit, partibus iis calidum amicum & iuuans, frigidum verò inimicum & inimicum.

APHORISM. XXIII.

In illis tamen frigida vti oportet, vnde sanguis fluxurus est, non supra ipsas vnde fluit, sed circa ipsas. Et supra quascunque inflammationes, aut ardores ad rubrum, aut suberuentum recenti sanguine tendentes: Veteres namque denigrat, & supra sacrum ignem non vlceratum, nam vlceratum ladit.

COMMENTARIVS.

Aqua frig. ad fluxum sang. Rursus redit ad commoditates quas affert aqua frigida narrandas, confert enim fluxui sanguinis, si admoueatur, inquit non quidem parti à qua fluit, sed circa ipsam, siue enim actu fluat sanguis à parte quapiam vulnerata, siue fluxurus speretur, aqua frigida confert admota, non parti à qua fluit, aut fluxurus est, quoniam vlceratas partes mordet, sed circa ipsas ad prohibendam fluxionem, vti manu vulnerata brachio admouenda, ac circumligandi panni frigida madefacti. Et si ab vtero manet, renibus & lumbis admouenda, vnde defluit sanguis, non cruribus, vt quidam voluit, neque enim frigida cruribus admota delapsum sanguinis in vterum compescit, sed potius ad ipsum transmittit eum qui in cruribus continetur, cohibentur enim fluxiones admotis repellentibus membris superioribus, & quæ origini venarum sunt propinquiora, non extremis. Fallitur quoque qui putat brachiis, aut cruribus repentè immissis in aquam frigidam cohiberi omnem fluxum sanguinis vndecunque fluat. Nam in fluxu sanguinis ex iecoris imbecillitate, aut vasorum apertione, notum est augeri eam dysenteriam occursu aquæ frigidæ: supra inflammationes quoque & partes ardore vexatas, quæ rubræ sunt aut subcruentæ à recenti sanguine procedentes, frigidam admonemus. Quoniam attemperat & repellit, ob idque dixit, recenti sanguine, vt tempus repellendi significaret, nempe principium. Nam inueteratas inflāmationes denigrat. Videmus enim post inflammationes, & cum ardore rubores nimium refrigeratos, post prima morbi tempora, partes liuere & denigrare indelebili macula. Valet etiam ad erysipelata, quæ sine vlcere sunt, quoniam hæc attemperat, & vtraque obest qualitate. Vlcerata verò lædit, est enim frigida vlceribus mordax.

APHORISM. XXIV.

Frigida, qualis nix & glacies, pectori inimica sunt, tusses mouentia, & sanguinis fluxiones, & distillationes.

COMMENTARIVS.

Aqua vt nix, qua mala affert. Frigidæ aquæ in extremo tales noxas scribit. Est autem in extremo frigida qualis est nix aut qualis est glacies. Hæc verò mala omnia affert, quæ supra dicta sunt de aqua frigida, particulatim tamen nocet pectori. Videmus namque sæpe ex potu frigidæ incidere homines in respirandi difficultatem & pulmonis arterias disrumpi, prius quidem à frigore veluti concretis, quæ deinde ad distensionem coactæ disrumpuntur. Inde quoque tusses mouentur, conante thorace causam nocentem excernere, atque tussi vasa pulmonis dilacerantur, vbi non cedant. Ad hæc quoque sequuntur sanguinis fluxiones vasis pulmonis ruptis. Præterea cum aqua frigida veluti nix cerebrum refrigeret, distillationes tenuium & crudorum humorum fient, quæ in thoracem descendunt cerebro compresso à frigore, vti à manu spongia. Potest hæc, & multa mala his similia potus aquæ frigidæ veluti nix, aut glacies efficere: nam ventriculum imbecillitat, & intestina, & vesicam, & neruos reddit admodum languidos, & dentibus stuporem infert, & gulam relaxat. Verùm neque hæc pertimescunt nostri seculi illustres, & magnates qui non æstate tantùm, sed autumno atque hyeme, vinum & aquam niue gelatam bibunt, & se id facere, vel contradicentibus medicis gloriantur.

APHORISM. XXV.

Articulorum tumores atque dolores sine vlcere, & podagricos dolores, & conuulsiones, horum plurima aqua frigida, abunde perfusa sanat, & extenuat, & dolorem soluit: stupor enim mediocris dolorem soluit.

COMMENTARIVS.

Aquæ frigidæ largè perfusæ scribit commoda, valere dicens, ad sanandos tumores, & articulorum dolores sine vlcere: nam vlceratis non est admouenda, vt supra docuit: οἰδήματα, dixit, vbi nos tumores transtulimus: nam vox hæc omnem tumorem significat apud Hippocrat. vt docuimus libr. 1. Prognost. in annotationibus supra Comment. 25. *Oedema omnem tumorem significat apud Hippoc.* Podagricos item dolores sanat, & conuulsiones, non tamen omnia talia, sed plurima dixit sanare & extenuare. Nam suprà dixit sanare distentionem sine vlcere, multam aquam frigidam perfusam, sed ex accidenti reuocato calore. Quod non in omnibus fit, sed in validis iuuenibus, & quadratis, & æstate media. Sanat etiam alia ratione tumores, quoniam repellit humorem qui eùm confluit dolorem parti infert. Qua ratione eosdem extenuare rectè dixerit: sicuti & dolores qui à calida causa fiunt, ipsam attemperando, & repellendo, & vt dixit, mediocrem inducendo stuporem: nam mediocris stupor dolorem soluit. Non quidem negans magnum stuporem dolorem sedare, sed quoniam aqua frigida largè perfusa, sed non supra modum, mediocrem inducit stuporem, & eo maiorem inducere, non erit necessarium, aut non nisi magno vrgente vsu, & cautè tentandum: sæpe enim stupefacientium vsus membra ad immedicabilem perduxit frigiditatem.

APHORISM. XXVI.

Aqua quæ citò incalescit, ac citò refrigeratur, leuissima est.

COMMENTARIVS.

Aqua leuissima. Vnico iudicio docet Hippocr. optimam aquam cognoscere, quod sumitur ex facili mutatione ad calorem & frigiditatem. Quæ enim citò incalescit, ac deinde citò infrigidatur, leuissima (inquit) est. Eam autem decet intelligere leuissimam, non quæ in lance minus ponderat, sed quæ hypochondria minus grauat, ac per eadem citius descendit: foret enim superuacaneum ex facili alteratione venari leuitatem, quam in trutina examinare est facillimum. Agnoscitur item leuissima aqua quam quærimus, quoniam carnes, pisces, aut herbæ in ipsa facilius & breuius quàm in alia elixantur. Sed sunt etiam notæ aliæ quas medici tradiderunt ad optimam aquam eligendam, & ex gustu, decet enim ipsam esse omni sapore priuatam, quam tamen dulcem appellant, ea ratione, & quoniam gustui gratissima est. *Aquarum optimarum nota.* Odorem nullum habeat: ea enim est elementorum natura, vt omni sapore & odore careant: quo tamen cœnosæ omnes, & stagnantes, & in quibus fuerint herbæ maceratæ participant. Decet quoque ipsam esse transslucentem, & lympidissimam quod ad visum attinet. Foret sanè omnium eligibilior pluuialis, nisi vim quandam adstringendi haberet, vt lib. 2. de arte medendi, sect. 3. cap. 1. docuimus. *Aqua pluuialis est adstringens.*

APHO

APHORISM. XXVII.

Quicunque verò noctu bibere appetunt, iis valdè sitientibus, si superdormierint, bonum.

COMMENTARIVS.

SVnt nnn pauci à cœna sitientes antequam se ad somnum conuertant. Id verò fit, aut quunlam parum biberunt inter cœnandum, aut qnnniam vsi sunt vino meraciori, aut qunniam calida medicamenta, vt piper & xingiber, cibis immiseuerunt, aut qnoniam bilis ad ventriculum peruenit, siue salsus humor, aut nb calorem partium adiacentium. *Sitis à somno iuuatur.* Sitis quoque aut est parua sut magna: si parua, nnn est necessum bibere, siquidem somnus paruam sitim sedat, coctinne ciborum, & nminn humectatinne ventriculi, potus autem facier vt ventriculus non apptehendat prnbè cibos, autore Galen. lib. 7. de methodn medendi. Si tamen magna fuerit sitis, hibere, non tamen multum, erit ex vsu. Cæterùm si sitis exeitatur nb paruum pntum, quod deest addere nportet, vt eibus liquetur, & deinde id sufficienti humnre elixetnr, ne coinquinationem pntins quàm coctionem patiatur. Si is qui valde sitit, vsus est vino meracinri, aquam frigidam bibere debet, cui deinde dormire erit vtile. Si medicameuta calida cum cibis ingessit, aut vinum valde dilutum, aut aquam frigidam bibet, pro cnnsuetudine sua à qnnrum qunuis iuuabitur, & deinde à somnn. Bile autem aut salsa redundante pitnita, potus aquæ, aut vini diluti prn consuetudine est vtilis, & deinde somnus. Idem fieret vbi partes adiacentes sitis essent causæ suo calore. Nnn itaqoe differit Hippocr. an bibere sit npus eis qui à cœna valde sitinnt, sed docet bibentibus, aut nnn bibentibus, somnum iuuameutum afferre, & bnnum esse in ratinne causæ, quoniam coquit, humectat, & mitigat sitim, & quamuis calidltatem aut siccitatem, quæ sitis causæ sunt attemperat.

APHORISM. XXVIII.

Mensium prouocatorium ex aromatibus suffitus, sæpe verò & ad alia vtilis foret, nisi capitis grauedinis induceret.

COMMENTARIVS.

HIc & seqnentes Aphorism. ad 62. de affectibus mulierum scribnntnr, in hoc verò mensibus suppressis aromatū suffitum dieit esse commodum ad prouocationem. Docer experimeotum quamplurimas mensium retentiones suffitum aromatum sanate, non tamen omnes. Sanat enim eas quæ à crassis humotibus obstruentibus vteri venas fiunt, & eas quæ à pororum clausione, & si vterus à frigore fuerit densatus, pariter ipsum laxat. Aromata enim calidæ naturæ sunt, & siccæ, & tenuis substantiæ, & adhuc magis in fumum versa, ac proinde penetrant, extenuant, & aperiont potos vtèri: laxant autem vterum suauitate quadam, quam neruosæ partes præsertim internæ aioant. Si tamen ob calidam & siccam intemperiem eueniat, aut ioflammationem, aut erosionem non coouenier ex aromatibus suffitus, foret autem vtilis ad multa alia, nisi capitis grauitatem induceret, valet sanè ad omnem frigidam vteri & ventris intemperiem, & ad vteri præfocationem, & ad flatus vteri discutiendos, & ad feminis retentiouem, sed docet intelligere tales suffitus capitis grauitates efficere: implent enim caput per nares inspirato fumo, & odorato nmnia calida caput tentant.

Suffitus aromatum ad mensium prouocationem vtilis.

APHORISM. XXIX.

Vtero gerentes purgare, si turget humor, quadrimestres, & vsque ad septimum mensem, sed minus has, iuniores autem & seniores vitare oportet.

COMMENTARIVS.

HIc Aphnr. idem est cum primn sectionis quartæ, qun locn ipsum abundè enarrauimus: repetitur tamen hnc loco, quoniam de affectibus mulierum agitur.

APHORISM. XXX.

Mulieri vtero gerenti capi ab aliquo acuto morbo, lethale.

COMMENTARIVS.

MOrbi acuti quidam habent febres cnntinnas adiunctas, qui etiā tales prnpriè sunt, vt pleuritis, pulmnnia, phreuitis, lethargus, & causus. Quidam febre carent, vt conuulsin, tensin, apnplexia, omnes autem lethales sunt, si mulieri vtern gereori eueniant. Significar autem lethale hîc, qoemadmodum & Aphor. 2. huius sectinnis, idem qund periculnsum, & quod sæpius soleat mnrtem afferre. Quandn igitur mnrbus acutus febrem adiunctam habet, mortem affert, tum nb febrem quæ infantem interimit, tum qunniam quantitas cibi conneniens esse neqnit matri & infanti. nam cibns cnpinsus matrem interimet, quæ mnrbi ratinne egrt victu renui: si tamen tennis exhibeatur, & qualem mnrbus exposcit acutus, infans alimenti defectu peribit. Quid igitur in eo discrimine agendum erit, vbi nnn sine manifesta noxa curari pnteft mater? Dicemus nmni mndo esse vtrique cnnsulendum, ita vt victus talis instituatur, vt nullum eorum manifestè lædat. Quòd si fieri nequeat quin aut mater pereat cibi cnpia, aut infans innpia, melius erit matrem saluare quàm infantem. Nam matre salua possibile fnret infantem saluare, pereunte tamen matre perire infantem est necessum. Si verò mnrbus sit de acutis, qui sunt sine febre, ipsi sua vehementia interiment fœtum, & sæpe mattem. Hæ sunt causæ quate morbi acuti vtero gerentium sunt lethales, quas Gal. qnoque in cnmmentario refert. Non est tamen lethale, vt quidam putat, vtero gerentem capi acutn morbn qunniam mnrbi acuti non aliter curantur quàm sanguinis missione aut purgatione, quorum vtrumque est lethale. nam sanguinem mitti. denegat Aphnris. sequenti, & purgationem suprà deuegauit Hippocr. vtero gerentibus, fallitur tamen apertè: nam multos morbos aeutos curat natura insensili discussione humorum, aut coctione, aut crisi in fœminis ipsis vtero gerentibus, maximè bona victus ratione accedente. In illis igitur nullum periculū attulerunt sanguinis missio aut purgatio. Manet quoque verum, morbos acutos lethales esse vtero gereotibus, nb causas à nobis traditas pariter, & à Gal. in Comm.

Lethale.

APHORISM. XXXI.

Mulieri vtero gerenti, sanguine misso, abortit: & magis, si maior est fœtus.

COMMENTARIVS.

VTero gerentes, eùm incidunt in acutos morbos à sanguine ortos, sāguinis missione egent. hanc verò exercere non licet sine periculo aborsus, quoniā fœtus detracto sanguine priuatur alimento non fert autem infans in vtero vel paucissimo tempore à conuenienti alimenti copia priuari. Quamobrem rectè Hippocr. dixit sanguine misso vtero gerentibus, aborsnm sequi, & magis, si maior est fœtus. Neque tamen putare oportet Hipp. omnino denegare sanguinis missionem vtero gerentibus, sed eam esse vult de indicationibus quæ dcborrantur à sanguinis missione, & est scopus, qui viribus correpugnat, & docer minori copia sanguinem esse mittendum, quàm aliàs. Nos lib. 2. de arte medendi sectione 5. cap. 2. rem hanc latius pertractauimus, quo loco Auerrois errorem & Fuchsij falsam

Vtero gerent. quando sang. mit.

opinionem confutauimus. Quod verò addit, Et magis, si maior est fœtus ad inopiam alimenti referendaio referendum est, maiores enim fœtus pluri alimento ad conseruationem egent. Videtur tamen huic sententiæ aduersari quod Aristot. libr. 4. De generatione animalium cap. 8. dixit: cuius hæc sunt verba, Sed cùm fœtus magis magisque perficiatur, plus excrementi superest: minus enim absumitur, idque dulcius est, cùm non æquè detrahatur quod bene coctum sit, non enim insuper ad fœtus formationem consumitur, sed ad incrementum mediocre, quasi iam fœtus constet, adeptus finem suum. His verbis ostendit alimentum minus assumere fœtum maiorem & iam conformatum, minus igitur nocebit eo tempore sanguinis missio, ob alimenti detractionem. Neque contradicit sibi Arist. qui eodem lib. cap. 6. vbi causã scripsit quare vtero gerentes ab initio turbationes patiantur, dixit: Principio potius cùm concipiunt perturbari solent magna ex parte: conceptus enim purgationem impedit, & præ sua exiguitate absumere copiam excrementi inter initia non potest, quanquam pòst vbi iam plenius assumere cœperit, leuat. In hoc enim loco id tantùm vult, fœtus ab initio siue primis mensibus parum accipere. licet enim plurimum augeantur pro quantitatis suæ ratione, totum quod in eo augmento absumitur, est pusillum. cap. tamen 8. rursus dicit parum assumere alimenti fœtus cum maiores sunt. Id verò intelligendum est ac si diceret, minus ad portionem corporis, quàm vbi erant quatuor, quinque, aut sex mensium: siquidem his mensibus fœtus conficitur, ac conformatur: postea verò conformatus & confectus minori augmento & minori alimento ad portionem egeat: Sed quid respondebimus? nam si verum est quod Aristot. dixit, minus alimentum ad portionem suæ molis capere fœtus maiores, non ita facile excludentur sanguine misso. Dicemus Aristot. eo loco disquirere causam quare lac vltimis mensibus generari incipiat, & ipsam reiecisse in copiam sanguinis, qui iam ex vtero ad mammas regurgitare incipit. Quod verum est, non tamen est verum, eum sanguinem abundare, quoniam fœtus minus eius absumit, quando maior est: sed quoniam pluribus mensibus sanguis retẽtus est, & proinde copiosior quàm prioribus mensibus. Ita vt quamuis multum in alitionem infantis absumatur, multus quoque supersit, qui ad mammas regurgitet, qua de causa postremis mensibus lac habent. Atque propterea sanguinis missio vtero gerentibus sæpissimè vtilis est, & nos ipsam quotidie exercemus. Et anno quidem superiori illustrissimæ Principi Ebulensi Dominæ Annæ à Mendoça, octauo gestationis mense bis sanguinem misi, & anno præsenti octauo quoque gestationis mense ad decem vnciarum quantitatem cum magno eius, & fœtos commodo sanguinem detraxi. Non tamen vult Hippoc. esse exercendam sanguinis missionem in vtero gerentibus nisi magno vrgente vsu, præsertim vbi fœtus est maior.

Arist. de vtero gerent.

Princeps Ebulensis.

APHORISM. XXXII.

Mulieri sanguinem euomenti, menstruis erumpentibus, solutio.

COMMENTARIVS.

Omnem sanguinis impetum ad partem quampiam, aut qui per viam fiat, quam lædit, conuertere in partem alteram cõuenit. Conuertitur autem reuulsione, aut deriuatione, hæc per proxima, illa verò per contraria exercetur, veluti cum à superioribus ad inferiora conuertitur. Quo fit (vt Hipp. in præsenti Aphor. docet) menstruorum purgationem soluere sanguinis vomitum. Vbi enim mulier vomat sanguinẽ, nihil magis conducet quàm ipsum conuertere ad vterum, & menses descendere, qui causam reuellent, & eandem vt abundantem vacuabunt. Idque arte procurandum vbi à natura non fiat statuto purgationis tempore, si tribus aut quatuor anteuertas diebus, aut malleolorum venas secare, aut scarificare crura.

APHORISM. XXXIII.

Mulieri menstruis deficientibus sanguinem è naribus fluere, bonum.

COMMENTARIVS.

Quoties humor aliquis qui vacuari solet retinetur, cursu naturæ aut consueto impedito, bonum erit eundem aliâ via vacuari, parte ipsa per quam vacuatio fit non manifestè læsa. Quamobrem si menses retineantur, sanguinem eum alia via vacuari erit bonum, vti sanguinis ex naribus fluxu: quamuis si per hæmorrhoidas vacuaretur, adhuc esset melius. Sed Hippocr. fluxus sanguinis oatium meminit, quia sæpe fuperuenit suppressis mensibus. Quando igitur menses contra naturam retinẽtur, si sanguis ex naribus fluxerit, erit bonum, aut similis aliqua vacuatio arte procuranda. Si tamen retentio secundum naturam fiat, id non est necessarium: quamuis aliquando conducere soleat, vt in his quæ vtero gerunt. Perperam autem quis dixerit (vti Fuchsius) eis quibus menses deficiunt aut ob ætatem aut quoniam valide admodum exercentur, menses retineri. Quod enim non est, non retinetur neque aliquam desiderat alia via factam vacuationem. Vetulæ tamen & saltatrices sanguinem abundantem non habent: non ergo retinetur, neque menses earum supprimi rectè dicemus.

Mensi. detentis sang. fluxus ex naribus conuenit.

APHORISM. XXXIV.

Mulieri vtero gerenti si aluus plurimum fluat, periculum est abortus.

COMMENTARIVS.

Aluus nimium fluens duo mala affert vtero gerentibus, alimenti defectum, & nimiam lassitudinem ex frequenti surrectione ad deiiciendum. Hoc secundum notum est, sed primum ea ratione constat, quod sanguis qui præbet fœtui alitionem ex quatuor humoribus constituitur, quorum si vnus aut plures plus æquo vacuentur, alimentum fœtui deerit, id verò periculum affert aborsus, vti Aphorism. 31. diximus, cùm de missione sanguinis ageremus.

APHORISM. XXXV.

Mulieri quæ ab vteri præfocatione molestatur, vel difficilè parit, sternutatio superueniens bonum.

COMMENTARIVS.

De vtero præfocatis fœminis præsens est Aph. non de his quibus chorion siue secundæ retinentur, de quibus infra Aphorism. 49. scribitur. Appellat passionem ὑστερικὰ, & mulier dicitur ὑπὸ ὑστερικῶν ἐνοχλεομένη, id est ab vteri præfocatione molestata. De hystericis mulieribus Galen. scribit lib. 6. de locis patien. cap. 5. Quas dicit trium specierum morbum pati. Quasdam sine sensu immobilésque iacentes, cum obscuro & paruo pulsu, ita vt neque percipi possit. Alias sentientes & mouere potentes, atque integra ratione, verum animi defectione, & difficili respiratione laborantes. Alias præter hæc crura & brachia contrahentes. Huic affectui si sternutatio superueniat, erit bonum, quoniam humorem, aut flatum qui præfocationis causa est excutiet, & vterum ad locum suum trudet, ventris valida commotione. Gal. namque lib. 2. de causis sympt. de sternutatione dixit. Porrò omnibus quæ dicta sunt, vnum

Hysterica sternutatio bonum.

vnum commune habetur, nempe expultricem facultatem ipsam ad vehementissimos motus conciiate, quo excutiat ea quæ infestant. Quòd si non superueniat, hoc est sponte accedat, arte ipsum procurate erit bonum. Si tamen sponte superueniat, bonum signum erit, naturam valere, & ad sua munera redire significans. In quibus verò partus difficile in lucem editur, aut retinetur, iuuat maximè sternutatio partum mouens, quatiens, & prouocans.

APHORISM. XXXVI.

Mulieri menses decolorati, neque semper secundum idem tempus venientes, purgatione indigere significant.

COMMENTARIVS.

Menses decolorati. Mulieribus fiunt menses decolorati, id est rubrum colorem & naturalem non seruantes, si pallidi fiant albicantes, liuidi, nigri, viiides, aut plurium colorum. Id verò pro ratione humoris qui sanguini miscetur, bilis videlicet, aut pituitæ, aut melancholiæ, horum humorum causa præter coloris mutationem, accidit vt purgationes mensium non semper eueniant statuto tempore, sed aut ante aut post, pariter pro humoris commixti sanguini natura, & copia. Bilis etenim accelerat menses, & pituita eosdem retardat, veluti & melancholiæ crassitudo. Mutant quoque tempus consuetum menses ob vteri frigiditatem aut nimium calorem & propter obstructionem, aut vasorum nimiam apertionem, qui ad vterum sunt: sed horum causa color non mutatur, nisi temporis processu sanguis detentus putrescat, & in aliam naturam eat. His non debetur purgatio. nam siue calor immodicus, siue nimia frigiditas causa variationis temporis fuerit, attemperantibus est occurrendum, non vacuantibus, sicut vbi ob clausionem nimiam viarum, aut earundem immodicam apertionem, eueniat. Quam ob rem mira quadam sapientia Hippoc. cum temporum varietate decoloratos menses coniunxit: vt firmum faceret quod dixit, purgatione indigere. Vbi enim colorum mutatio fiat, humorū cum sanguine mixtio significatur, qui purgatione egent. Quòd tamen aliæ mensium suppressiones aliter curari debeant, & quòd purgatis illis quibus purgatio conuenit, deinde aliis medicamentis mouentibus menses sit opus, ac quibus lib. 3. de arte medendi docuimus. Nos tamen purgationem dicimus conuenire mensibus decoloratis potius quàm variantibus tempus: decoloratis enim semper conuenit: tempore variatis non semper, vt diximus.

APHORISM. XXXVII.

Mulieri vtero gerenti si mamma graciles repentè fiant, abortit.

COMMENTARIVS.

Partus naturalis causa. Tribus de causis infans secundum naturam prodit in lucem postquam in vtero perfectus est, quoniam calor cordis adeò increuit vt amplius sine euentatione & refrigerio inspirato aëre, viuere non possit, & quoniam alimentum, quod à matre sumit, non ei satisfacit, sed cogitur quod deest aliunde disquitere, & auctore Hippocr. lib. de natura infantis, calcitrat, & acetabula disrumpit, & matri patiēdi initium affert: & quoniam vterus ipsum non capit ob magnitudinem, & loci angustiam. Quando verò causæ hæ aut illarum aliqua accedit, antequam infans ad perfectionem ducatur, pariter in lucem coactus prodire tentat. Quod fit vbi mammæ repentè graciles fuerint, id est nullo antecedente morbo mammarū, ob quem graciles fieri debeant, vt solent. Tunc enim mammæ extenuantur ob inopiam sanguinis, ob quam fœtus alimenti defectum sentit. Siquidem cum alimentum deest mammis, deest quoque & infanti: quoniam mammis & vtero sunt communes venæ per ventrem ascendentes, quæ oscula cōmittunt osculis venarum per thoracem descendentium, à quibus mammæ sanguinem accipiunt. Cùm verò infans inopiam alimenti sentit, calcitrat & distumpit membranas, & aborsum affert, aut interim moritur, & mortuus excluditur. Mammis itaque repentè extenuatis aborsus est sperandus.

APHORISM. XXXVIII.

Mulieri vtero gerenti si altera mamma extenuetur, geminum habens, alterum abortiet. Et si quidem dextra tenuis fiat, marem: si verò sinistra, fœminam.

COMMENTARIVS.

Mulieres superfœtantes. Mulieres vtero gerentes magna ex parte vnum tantùm gestant, sed quandoque duos. Visi etiam tres * vno partu in lucē producti, & quatuor, & quinque, & heri ad Carolum principem perducti sunt duo ad vmbilicum hærentes, communi cute & carne, qui adhuc viuunt, trigesimo à partu die. Quando tamen plures in vtero cōtinentur, quidam magis dextræ parti vteri respondent, quidam sinistræ, atque à venis ei parti respondentibus alimentum suscipiunt, & vbi gemini fuerint, qui dextram vteri partem tenet, alimentum accipit à venis quæ cum mamma dextra connectuntur: & qui sinistram ab iis quæ cum sinistra. Quapropter vti Aphor. præterito diximus, si mammæ graciles fiunt, aborsus sperandus, ita modò dicemus, si altera tantùm extenuetur, & gemini contineantur, alterius sequitur aborsus, eius videlicet qui parti eiusdem mammæ respondet, quoniam ob alimenti defectum, vt diximus Comment. præcedenti, aborsus fiunt. Dextra autem parte mares contineri magna ex parte, & fœminas in sinistra, infra Aphor. 48. dicetur.

** Dum hæc prælegerem, simile quidpiam contigit in hac vrbe Lugdunensi. Quippe Honestissima vxor D. Consiliarij Benedicti tres fœtus vno partu viuos enixa est, sed paucis interpositis diebus extincta est.*

APHORISM. XXXIX.

Si mulier quæ non concepit, neque peperit, lac habet, menses ei defecerunt.

COMMENTARIVS.

Sanguis ad mammas fertur à partu. Post partum mirabili quadam naturæ lege sanguis qui ad vterum ferebatur fœtus alendi gratia, is ad mammas transmittitur. Quamuis illico à partu sanguis vitiosus qui retētus fuit, conceptionis tempore per vterum purgetur, qui tamen vitio caret sursum latus in mãmis, alteratur & coquitor, & in album colorem & lactis speciem mutatur, vt infanti fit alimentum. Octauo tamen & nono mense conceptionis quibusdam sanguis ad mammas defertur, qui ab alitione fœtus superest, & is in lac vertitur. Fit autem, quamuis rarò, simili tamen ratione, mensibus suppressis ob causam præter naturam atque morbosam, vt sanguis delatus ad mammas coquatur, & in lac transeat. In quibus vera est, & experimento probata Hippocr. sententia. non enim pepererunt, neque conceperūt, quoniam tamen lac habent, significat quòd eis menses defecerunt, ob mensium igitur defectum, siue suppressionem fit, citra conceptionem & partum vt lac habeant. Vidimus puellam Burgensem, cui mensibus suppressia lac mammis inerat. Medicus verò cui res fuit commissa (accusabatur enim ab hero) constantissimè affirmabat ipsam grauidam esse, quam ego coram hero & aliis defendi, fieri posse dicens, vt lac habeat mulier ex sola mensium retentione, citra conceptionem. Tempore tamen nouem mensium transacto manifestè constitit mulierem honestè vixisse, & virginem esse, cui aliquibus postea diebus menses profluxerunt. Quin non tantùm in fœminis quibus menses defecerunt lac generati videmus, sine conceptione, sed in viris visum est lac in mammis genitum,

Notanda Historia.

Alia non minus rara.

Hhh 2

genitum, quod infans eius filius sugebat orbatus matre.

APHORISM. XL.

Mulieribus quibus sanguis ad mammas in tumorem colligitur, furorem significat.

COMMENTARIVS.

Lac in mammis viri. APhorism. hic id ducet quod raro fit, quodque Galen. nunqoam vidit, sed forte quod Hippoc. conspexit, vt tarum sed memoria dignum, nubis ita tradidit. Si sanguis ad mammas in tumorem colligatur, dicens mammam significate, συστρέφεται, dixit, & lib. 4. de rat. vict. acur. section. 22. dixit, morborum συστροφὰς, Galenus verò in Comment. inquit, Verùm par est ab ipso dici συστροφὰς morborum, eas quæ fiunt intumescentibus particulis. Audio enim nunc plurimos in nostra Asia, sic nominates omnes præter naturam tumores. Et lib. antiquarum Hippocr. dictionum, dixit συστροφὰς esse φύματα, & φῦμα omnem tumorem præter natoram significare, vt sect. 4. Comment. 44. diximus. Rectè igitur verbum συστρέφεται, in tumorem colligitur, vertimus. Quando autem colligitur sanguis in mammis, indicat eam esse eius malitiá, vt ab eis vinci nequeat, quod fit quandoque ob eius siccitatem, & acrimoniam, qualem habet sanguis melancholicus vstus, qui in mammis collectus, & vapores in caput mittens, suæ naturæ mammam efficit, Galen. id fieri docet vbi sanguis feruens, per totum corpus delatus, caput petit, cuius pars quæ ad mammas defertur, à temperatura mammarum, temperari ac moderari nequit, quod ad furorem qui per essentiam fit, videtur esse necessarium: ad eum tamen qui per consensum fit, satis est si in mammis prædictus humor colligatur, & in caput fumos mittat, quod nos aliquando vidimus.

APHORISM. XLI.

Mulierem si vis scire an conceperit, cum dormitura est, postquam cœnauerit, aquam mulsam eidem potandam dabis, & si tormina circa ventrem patiatur, concepit, sin minus, non concepit.

COMMENTARIVS.

NOn longè à cunceptione, quando venter non admodum tumet, & menses aut nondum videntur detenti, quoniam tempus nondum accessit purgationi statutú, aut quoniá adhuc res est suspecta, aut ob caosam aliam supprimantur, vias varias tentare coouenit dignoscendi an mulier conceperit, quarom voam scribit præsenti Aphorism. qua *Mulier an conceperit nosse.* præcipit, vt mulsom bibat cum dormitura est, sed postquam cœnauerit, ἢν δεδειπνηκυίῃ, id est, postquam cœnauerit. Quæ pars in quibusdam codicibus non legitur, & in aliis legitur sine negatione, & negatiua tamen lectio melior est. Quod enim vult Hippocr. experiri, id melius assequetur, si posteaquam mulier cœnauerit, aquá mulsam bibat. Aqua etenim mulsa cruda, quam exhiberi vult Hippoc. autore Galen. in Comment. flatuosa est, non ita vbi cocta fuerit absumpto ab igne flatu simul cum spuma. Ex eius potu mulier tormina sentiet, si conceperit, vbi ipsam cùm se od somnom conuerterit bibat: si verò tormina non senserit, non concepit. Nam mulieris quæ concepit vterus contrahitur, vt semen contineat: & os huius adeo clauditur, vt neque specilli acumen capere possit. Ad hanc sequitur, vt imæ partes vtero coniunctæ, pariter cum ipso retrahantur, de quibus est rectum intestinom, & paulò longius à conceptione, vterus impletur & dilatatur, ac comprimit oliquatenus rectum ipsum intestinum. Ad hanc compressionem sequitur, vt flatus ab aqua mulsa leuatus non inueniat exitum, & deuolutus per intestina tormina inferat. Non tamen ita fiet si non concepit, quoniam flatus facilè trudetur ima parte non constricta, neque oppressa. Vt igitur id experimentú vim habeat aliquid ostendendi, opus est vt aquam mulsam bibat molier, & hæc sit cruda, vt conceptionem detegat. Deinde *Aqua mulsa conceptionem detegit.* vt eam bibat cùm se ad somnum conuertit, quoniam vigilia & motus solent flatum discutere, seruantur autem per somnum & quietem. A cœna verò id accipere conuenit, quoniam ventre pleno, flatos magis distendet ventré & tormina magis fient, quàm ventre cibis vacuo. Sed dices, vbi vir aliqnis lumborum dolore laborare soleat, ventris & intestinorum imbecillitate, bibita aqua mulsa cruda sentiet ventris dolorem, & tormina. igitur & mulier simili modo affecta, ex potu aqnæ mulsæ crudæ, sentiet tormina, quamuis non conceperit. Non sequitur sanè, quoniam ad experiendum decet prius omnem alium affectum distinguere, & agnoscere causas omnes alias à potu mulsæ crudæ esse reiiciendas, vt verum sit indicium affirmatiuum, si tormina senserit, concepisse. Quòd si tormina non sentiat, pariter distinguendum. nam posset calor validus admodum flatum insensili vacuatione dissoluere, & mulier tormina non sentire, quamuis in vtero habeat.

APHORISM. XLII.

Mulier grauida siquidem masculum gerit, bene colorata est, si verò fœminam, malè.

COMMENTARIVS.

REm admodum difficilem, & quam integrè consequi puto ferè impossibile, tentat modò Hipp. *Cõceptus mas & fœmina distinguuntur.* docere, qua ratione quibúsve signis cognoscere valeamus, an mulier conceperit marem, an fœminam. Si enim marem conceperit (inquit) bene colorata est: si tamen fœminam, malè. Ratio est quoniam mas calidior est fœmina, & mulieres tunc marem concipiunt, quando sunt calidiores: fœminam, cùm frigidiores. At verò calidiores, sunt etiam rubidiores, & viuidiores ac perinde coloratiores. Id tamen intelligendum vbi ad se ipsas comparantur, non ad alias, quæ sunt secundum naturam calidiores, & coloratiores. Docet quoque confertre mulieres sibi ipsis, quando aliàs conceperunt. nam conceptio ex sua natura mutat aliquatenus mulieris colorem. Neque tamen id quod Hipp. dixit, facta vt nos diximus collatione, verum est semper, sed vt in plurimum. Nam si maris conceptio reddit mulierem coloratiorem, quoniam mas est fœmina calidior, & plures sunt fœminæ quibusdam maribus calidiores, & robustiores, Aph. erit de his, qui vt in plurimum sunt veri. Quod Galen. in Comment. sentit, idem quoque de validis motionibus infantis in vtero, quod maris indicium est, & pariter non semper est verum, quoniam sunt fœminæ quædam quibusdam maribus robustiores. Sic etiam & quod Hippocr. infra Aphor. 48. dicet, mares gestari in dextra vteri parte, vult esse verú magna ex parte. Quam ob rem non tantùm hæc signa, sed quæcunque à Medicis tradita sunt, magna ex parte continent varietatem, *Conceptus sexus distinguitur.* & vbi plorima ex eis cóiunguntur: nunquam tamen ita vera esse existimo, vt vel vnum, vel multa simul iuncta possint infallibile facere iudicium. Ponamus enim omnia hæc cóiungi, intra nonagesimum diem moueri, pulsum dextræ manus validiorem ac duriorem esse, in dextra parte contineri, mulierem esse bene coloratam, incipere motum crure dextro, ventrem magis prominere, & acuminatum esse, & summatim talia sentire, qualia aliàs cùm marem gestabat: non erit satis, vt infallibile sit, siquis dixerit, marem

marem gestare. Sed puto prudentem virum non decere suam ferre sententiam, quamuis sit instantissimè rogatus, sed expedite magis, in posterum differre coniecturam.

APHORISM. XLIII.

Si mulieri grauida in vtero fiat erysipelas, lethale.

COMMENTARIVS.

Erysipelas vteri lethale.

ERysipelas inflammatio biliosa est, à flaua bile exquisita orta, vel à sanguine tenuissimo efferuescente. Hæc vbi in vtero grauidæ fiat, notum est quantum possit fœtum interimere, cùm & febris acuta ipsum interimat. Adde quòd vterus irritabitur ab erysipelate, adeò vehementer vt ipsum excludat, aut conclusum interimat. Quin & inflammatio, vteri quæ propriè phlegmone dicitor, à sanguine orta, tum calore, tum etiam tumore, aut abortum commouebit, aut fœtum intus conclusum, calore & compressione interficiet.

APHORISM. XLIV.

Quacunque tenues præter naturam concipiunt, abortiunt mense secundo, priusquam crassescant.

COMMENTARIVS.

Abortiunt præter naturam extenuatæ.

DE extenuatione præter natoram, verum est quod dicit, si ita extenuatæ concipiat, secundo mense abortient antequam crassescant. Quæ namque secundom naturam tenues sunt, sed non admodum non egent incrassatione, sed quales sunt, tales ad partum seruantur, & fœtum seruant. Verùm cùm tenues sunt, sed præter naturam, restitutione egent, & ad naturalem statum reductione: & tamen cùm redocuntur, multo egent alimento, vt seruari possint, & augmentum suscipere. Fœtus quoque secundo à conceptione mense celeriter augetur, & eios augmentum est effatu dignum, ad quod pariter opus est copioso alimento. Difficile autem est mulieri vtero gerenti tantam alimenti copiam conficere, vt ad conseruationem suam, & fœtus, sit satis. Vnde fiet vt mater tanquam validior, sibi commodum arripiat, abortus verò sequatur fœtu alimento priuato. Siue ergo mater sit valde extenuata, siue præter naturam talis, verum est in refectione id mali sequi debere, vt fœtus alimento priuetur, & deinde abortus sequatur, quæ enim valde tenuis est, nun valebit fœtum alere, etiam si id fuerit sibi secundum naturam, nisi crassior fit adaucto sanguine bono.

APHORISM. XLV.

Quacunque verò mediocri corporis habitu pradita abortiunt, secunda aut tertio mense, sine manifesta occasione, his acetabula plena sunt mucoris, & non valent pra pondere fœtum tenere, sed disrumpuntur.

COMMENTARIVS.

SVnt non paucæ mulieres quas vidimus, quásque curandas suscepimus, quæ rarò perduxerunt fœtum ad perfectionem: quædam etiam ex his nunquam, quarum nonnullæ secondo, aliæ tertio, aliæ quarto mense fecerunt abortum. Huius abortus

Abortus causa.

causam docet Hippoc. in præsenti inuenire, prius habita distinctione, An mulier crassa admodum sit, ita vt compresso ab omento fœtu, cogatur abortire, aut admodum tenuis, ita vt præ imbecillitate fœtum alere nequeat, & si crassior fieri incipiat, ob causam dictam in Aphor. præcedenti, patiter aborriat, sit tamen mediocri corporis habito. Sed rursus distingoere docet, an ob causam aliquam euidentem abortus eueniat, siue causa illa sit externa, vt saltus, vociferatio, casus, tenuis victus, magna euacuatio arte facta. Aut causa sit interna, vt animi valida turbatio, ira, mœror, lætitia, febris valida, inflammatio, aut erysipelas vteri, aut tenesmus, aut mensium profluuium, aut magna vacuatio quæuis natura facta: quibus demptis putare oportet, si abortus secundo aut tertio mense fiat, acetabula vteri quibus fœtus est appensus, & per quæ alimentum ad vterū defertur, esse plena mucoris, hoc est abundare nimia pituita, quæ ipsa implet, laxat & rupturæ parat, ita vt leui quauis occasione, aut sine ipsa, sed sola fœtus grauitate, deorsum trahente disrumpantur. Has ego soleo extenuante victu, antequam concipiant, præcauere. Cùm enim conceperunt, non ferunt auxilia adeò valida, vt ad euacuandam pituitam prædictam sint satis. Huius Aphor. veritatem comprobat Galen. lib. 6. de lo. pat. cap. 5. & ipsum citat lib. de vuluæ dissectione.

Remedium huius abortus.

APHORISM. XLVI.

Quacunque præter naturam crassa non concipiunt, iis omentum os vteri comprimit, & priusquam extenuentur, non concipiunt.

COMMENTARIVS.

Mulieres crassa præter naturam non concipiunt.

MVlieres admodum tenues, ac præter naturam tales aboctire dixerat antequam crassescant, modo de crassis præter naturam dicit, non concipere, nisi prius extenuentur. Ratio est: quoniam in admodum crassis omentum comprimit os vteri, ita vt non admittat semē præ angustia. Quæ verò talem habet corporis habitum, non concipiet, priusquam extenuetur, & cedat proiecto semini. Arist. lib. 2. de partibus animalium cap. 5. diuersam adhibet rationem, quare obesa animalia non concipiunt, quæ mulieribus videtur esse communis, dicens: Quin etiam obesa omnia steriliora ea de causa sunt. quantum enim ex sanguine proficisci ad genituram & semen genitale debebat, hoc in adipem aut seuum sumitur: sanguis enim dum coquitur ad hæc transit.

Arist. de sterilitate.

APHORISM. XLVII.

Si vterus coxa adiacens suppuretur, necessum est linamentum fieri.

COMMENTARIVS.

CVm de mulierum affectibus agat, hanc quoque sententiam aliis sine ordine inseruit, dicens: Si vterus coxæ adiacens suppuretur, vteros sanè quandoque inflammatur, vergítque inflammatio ad coxam, & io inguine fastigiatur, & quandoque suppuratur ac rumpitur. Quod si fiat, necessum est ἐμμοτὸν * fieri: est autem μοτὸν, linamentum, quod Hippoc. lib. 6. de morb. pop. par. 7. appellauit μότωμα. An tamen ἐμμοτὸν sit idem quod μοτὸν, id est linamentum, aut dicat aliud aliquid, videlicet, aut quod simul cum linamento miscetur, aut linamentum, quod immittitur vlceribus, quale est linamentum contortum, non satis constat. Verum autem dixit, suppuratis & profundis vlceribus, opus esse ἐμμότῳ, id est medicamento quod cum linamento immittitur, aut ipso linamento, quod immittitur. Sic enim vlcera profundiora, & quæ non omnino patent, curantur: quale erit si vterus in coxam vergens suppuretur, & rumpatur.

** Doctissimus Duretus putat aduersus Galen. sententiam hoc vocabulum ἐμμοτὸν non significare linamentum hoc loci, sed potius vlcus insanabile quod curatum contra se afficit, & cicatrice obduci non potest.*

APHORISM. XLVIII.

Fœtus mares quidem in dextris, fœmina verò in sinistris magis.

COMMENTARIVS.

Mares in dextris vteri.

SImilem hîc sententiam scripsit lib. 6. de morb. pop. part. 2. ad finem, dicens: Quod in calidiore ac robustiore, dextra scilicet vteri parte, ideò & nigri & ob id extra prominent venæ, & biliosiores existunt. Et rursus ibidem inquit: Validius ideò biliosus sanguine abundantiore, quòd locus animalis calidior sit. Et vt Gal. eo loco testatur, Parmenides dixit: Dextris quidem pueros, sinistris verò puellas. Tota ratio Aphorism. ex temperatura dextri lateris

 pendet,

pendet, supposito prius fundamento à nobis probato, lib.1.de arte med.cap.de temperamentis, mares fœminis calidiores esse. Quòd si calidiores sunt, iure eos in parte vteri calidiore generari dicemus. Est autem dextra pars calidior, quia iecori adiacet, & quoniam sanguinè habet copiosiorem, & quoniam validius exercetur. Verùm ad maris generationem dextra pars vteri admodum conducit, quoniam, Galeno teste lib.2.de semine, & 14.de vsu partium, & anatome, idem docet, Sanguis qui ad dextrum testem fœminæ trahitur, qui etiam ibidem in semen vertitur, & in dextram vteri partem funditur ad generationem, calidior est, & purior, quam qui ad sinistrum trahitur: quoniam ille à vena caua trahitur, postquam emulgens vena dextra ipsum purgauit, hic tamen ab ipsa emulgente ducitur impurus. Magis autem dixit, quoniam aliquando, sed rarò fit, vt in sinistra parte mares contineantur, & contra.

APHORISM. XLIX.

Vt secunda procidant, sternutatorio adhibito, nares, & os apprehende.

COMMENTARIVS.

Secunda vt procidant.

De numero multorum auxiliorum quæ valent ad secundarum propulsionum, quorum copia à nobis tradita est lib.3.de arte medendi vnum hoc tradit modo Hippocr. Si enim secunda retineatur à partu vt solet non rarò fieri, sternutatorium adhibere docet: & vt validius quod volumus faciat, opus est nares & os apprehendere manibus, & comprimere, ne flatus liberè per hæc loca exeat, sed coactus deorsum pellatur, & compresso ventre vehementi ac celeri motu propellantur quoque secundæ. Docet experimentum id remedium esse præstantissimum, & opus esse breui remediis vti, ne mulieres interim putrefactis secundis febres, deliria, capitis dolores, tremores, & animi deliquia patiantur, ab ore verò & naribus fœtidus odor expiret, scripserat hanc sententiam lib.2.de morb.pop. part.5.ad finem.

APHORISM. L.

Mulieri menses cohibere si velis, cucurbitulam quammaximam mammis appone.

COMMENTARIVS.

Anatomes peritus Hippocr. rectè admodum præcipit ad sistendos menses immodicè fluentes, hoc vti remedio, cucurbitulam quammaximam (videlicet) ad mammas apponens. Quammaximam dixit, vt validam efficiat ab vtero tractionem, per communes venas mammis & vtero. Nos sanè non vnam sed duas magnas cucurbitulas affigere solemus, non mammis, sed radicibus mammarum, quod est parum infra mammas. Nam mammæ eas non ferrent absque dolore, & fortè afferrent suprà positæ, inflammationem.

APHORISMVS LI.

Quæcunque in vtero habent, harum os vteri conniuet.

COMMENTARIVS.

Conceptus signum.

Conceptionis signum scribit, oris vteri conniuentiam, siue compressionem: quam pariter patiuntur illæ quarum os vteri phlegmoneaut scirrho laborat: sed distinguitur tumor a conceptione; quoniam in grauidis os vteri comprimitur, ac conniuet, ita vt neque speculi acumen capere possit, sed sine duritie, in aliis cum duritie. Attinet autem id negotium ad obstetrices, quæ digito iniuisso compressionem agnoscunt sine duritie. Præterea quoniam grauidæ secundum naturam se habent, aliæ dolent per inflammationes, & febrem patiuntur, scirrhum verò præcessit phlegmone, aut sensim generatur, menses non descendunt, & ea mala afferunt, quæ solent pati quibus menses præter naturá retinentur. Sed si verum est os vteri claudi, ac conniuere, quomodo eueniet superfœtatio? Quæ enim conceperunt clauso ore vteri, non admittunt in posterum semen maris. Superfœtare quidem mulieres non semel, sed sæpius experimentum docuit, & Hippoc. de superfœtatione librum scripsit: Arist. verò lib.7. de part. animalium cap.4. inquit: Mulier & equa omnium maximè animalium grauidæ coitum patiuntur: cætera vbi grauida fuerint, fugiunt mares, ea scilicet quorū natura superfœtare recusat. verùm equa nunquā superfœtat, sed magna ex parte vnum tantummodo generat. At verò in muliere rarò quidem euenit, vt superfœtet, sed factum tamen aliquando est. Qui itaque longo post tempore sunt concepti, nihilo perfici possunt, sed præmaturius dolorem quo ipsi & primus fœtus intereat mouent. Iam incidit vt facta corruptione duodecim superfœtata puerperia egereretur. At verò si proximè à primo conceptu secundus sit factus, absolui edique potest, quòd superfœtauit, vt quasi gemini nasci videantur. Quomodo Herculem, & Iphiclem procreatos esse fabulantur. Nam id etiam constitit. Adultera quædam quæ alterum suo marito, alterum adultero similem peperit, iam & cùm geminos quædam ferret, tertium superfœtauit, & cùm tempus pariendi iustum iam instaret, primos vitales peperit, tertium quinto mense elisit, qui statim mortuus est. Altera cum primū septimo peperisset, qui mortuus est, mox duos iusto mensium numero edidit, qui vixerunt. Hæc Aristot. quæ non repugnant sententiæ Aphorism. nam post conceptum vterus constringitur quibusdam valde, quæ non superfœtant: eis verò quæ superfœtant, non valde, dicente Hipp. lib. De superfœtatione, Superfœtant autem mulieres, quarum os vteri post primum conceptum non clauditur valde.

Equa nunquam superfœtat sed mulier aliquando.

APHORISM. LII.

Mulieri vtero gerenti si ex mammis lac plurimum effluxerit, fœtum imbecillum significat: si verò mammæ solida fuerint, fœtum saniorem significat.

COMMENTARIVS.

Non primis ipsis, sed postremis mensibus conceptionis, lac in mammis secundum naturam generatur, quamuis ante id visum sit lac in mammia & omnino in virgine, cui menses defecerunt. Postremis autem mensibus sanguis copiosior ad mammas delatus in lac transit, non tamen perinde defluit, nisi multum fuerit. Quandoque verò est adeò multum, vt plurimum effluat, sed non fit nisi cum fœtus paucum sanguinem trahit ad suam alitionem. Probè itaque colligit Hipp. si lac plurimum effluit, fœtus est imbecillus, vtque non valeat alimentum trahere, aut superare, & propterea paucum trahat, multum autem sanguinem relinquat, qui ad mammas confluens, in lac transeat: & cum non possit contineri ob multitudinem, defluat plurimum. Quòd si mammæ fuerint solidæ, hoc est modicè plenæ, nec tamen obduratæ, sed στερεαὶ, id est solidæ, & firmæ, saniorem fœtum significat, trahit enim quod sibi conuenit, & mammis relinquit quod satis est ad illarum soliditatem, quæ media dispositio est inter duras, & valde laxas.

Lac plurimū ex mammis fluens.

APHORISM. LIII.

Quæcunque fœtus corruptura sunt, his mammæ extenuantur: quod si rursus duræ fiant, dolor aderit in mammis vel in coxis, vel in genibus, vel in oculis, & non corrumpent.

COM

COMMENTARIVS.

Mammæ graciles ante fœtus corruptionem.

HOc vnum putat Hipp. perpetuum, éstque rationi consonum, si mulier fœtum corruptura est, ante id mammas graciles fieri, siue aborsus sequatur causam prægressam, vt saltum, ictum, laborem, aut animi motum: siue causam materialem & internam, vti phlegmonem, aut erysipelas vteri, aut febrem vehementem. Quoniam ob quamcunque causam fiat, dolores antecedent, & inde sanguinis motus ad partem dolentem, ad quem sequitur vt mammæ sanguine priuentur, atque extenuentur. Dixerat autem supra Aph. 37. Mulieri vterum gerenti si mammæ repente graciles fiant, abortit. Modò verò si abortire debet mulier, mammas antè graciles habituram dicit. Cæterùm prius vnum de multis signis aborsus scripsit, processítque à signo ad effectum. Nunc verò à fœminis ipsis abortientibus & ab ipso aborsu futuro ad signum procedit, idque vt vnicum atque perpetuum statuit. Si mulier abortire debet, mammę ante extenuantur. Quòd si rursus duræ fiant (inquit) dolor aderit in mammis aut coxis, aut genibus, aut oculis, & non corrumpet. Duplicem sensum habere potest littera hæc autore Gal. in Comm. aut enim vult hæc euenire, ac non corrumpere fœtum si post graciles fiant duræ, aut vbi duræ fiant, quæ dispositio extenuatis est aduersa. Hunc secundum sensum magis probat, ita vt sensus sit, si fœtus corrũpi debet, mãmæ graciles fient. Duræ verò si fiant, non significant fœtus corruptionem, sed dolor accedit mammis, retenta ibidem copia sanguinis, aut translata ad coxas oculos, aut genua: ibi aderit dolor, & non corrumpet mater fœtum. Quamuis hæc non tollant quominus aliquando ad vterum pellatur abundantia, quæ duras efficit mammas, & in ipso phlegmonem faciat, aut erysipelas, & inde fœtus corrumpatur. Verùm si corruptio sequi debeat, quòd fiat sanguinis abundantia ad vterum transmissa, non item duræ manebunt mammæ, sed tenues fient, quoniam mammarum gracilitas aborsum omnino antecedit.

APHORISM. LIIII.

Quibuscunque os vteri durum est, iis necesse est os vteri conniuere.

COMMENTARIVS.

Os vteri durum cõniuet.

MEritò quidem Galen. in Comment. reste is Aphorism. post 51. sequi deberet, ambo enim sunt de vteri conniuentia. ille quidem de ea, quæ secundum naturam est, quæ sequitur conceptionem: hic verò de conniuentia, quæ sequitur aut scirrhum, aut phlegmonem. Distinguit has tactu: nam quæ conceptionem sequitur, secundum naturam est, & mollitiem natiuam seruat os vteri, quod intra stomachum vteri est. In conniuentia verò præter naturam durities adest, siue phlegmonem, siue scirrhum sequatur.

APHORISM. LV.

Quæcunque vtero gerentes à febribus capiuntur, & valdè extenuantur: absque manifesta occasione, difficile pariunt, & cum periculo, aut aborsum facientes periclitantur.

COMMENTARIVS.

VNum duorum accidere docet vtero gerentibus quæ à febribus capiuntur, si valdè extenuentur & absque causa manifesta: aut quod parient cum difficultate & periculo, aut quòd abor-

Partus cum periculo.

sum cum periculo facient. Cùm enim praui succi in corpore vterum gerentis abundant, aut efficiunt febrem aliquam vehementem, aut non talem, sed longam, & quæ sæpe videatur minor esse, & deinde redire ad maiorem vehementiam: id verò fieri solet, quoniam nunquam satis purgantur eas febres patientes, cùm non tolerent medicamenta pro ratione abundantiæ, vtroque modo fit vt valde extenuentur in acutis & validis febribus, ob vehementiam, in aliis ob longitudinem, & perseuerantiam. Idque euenit quandoque sine manifesta causa, cùm videlicet solam sequitur morbi magnitudinem aut longitudinem extenuatio. Quando verò causam aliquam manifestam sequitur, vt inediam, vigiliam, fluxum ventris, aut mœrorem, aut aliquid simile, non opus est sequi quod in Aphor. dixit, nempe vt cum difficultate & periculo pariant, aut cum periculo abortiant. Sed iam monstremus quantam habeat veritatem Aphoris. vbi namque à febribus capiuntur vtero gerentes, si vehementes fuerint febres, & valde extenuentur vi febris, non alterius causæ, febris adeo vehemens est, vt ipsam abortire cogat, mortuo fœtu, à febris vehementia: si tamen febris non fuerit vehemens, extenuatio magna fiet temporis processu, & fœtus seruabitur ad partum. Pariet autem cum difficultate, & periculo: cum difficultate, quoniam fœtus & mater languet, vt ducet matris extenuatio longo tempore facta: amborum autem vires exiguntur ad pariendum. Pariet autem cum periculo propter eandem rationem, & quia languida non feret vacuationes quæ partum sequuntur sine periculo. Quòd si ob manifestam aliquam causam de dictis, valde extenuaretur vtero gerens, posset breui reparari, & vt Hip. dixit in Progno. per diem & noctem, & neque opus esset vehementi neque longa febre ad aborsum, neque inde abortus aut partus cum periculo fieret, quoniam restitueretur facilè mulier. Quando tamen vtero gerens valde extenuatur sine manifesta causa de dictis, necessum est febrem esse vehementem, à qua talis procedit extenuatio, aut longam, quorum primum affert aborsum secundum partum, & vtrunq; cum periculo. Quòd si hæc integra sunt, & luce clariora, quid opus est figméta quærere, vt fecit Fuchsius, dicens, sine manifesta causa significare id quòd, plusquàm ratio postulet? exponit enim quod perspicuum est, nempe sine causa manifesta, per id quod difficile est, & minimè verum. Nam quæ extenuantur valde in febre vehementi, non extenuantur plus quàm ratio postulat, & hæc ita extenuata abortiet cum periculo: & quę in febre longa extenuatur valde, non extenuatur plus quàm ratio postulat, & tamen ita extenuata & languens pariet difficilè & cum periculo. Superuacaneum igitur foret dixisse plusquam ratio postulat. Vbi diximus extenuantur, Græcè habetur, ἰσχναίνονται. legit autem Philotheus, θερμαίνονται, id est, calefiunt, legitq; ita Aphor. Quæcunque vtero gerentes à febribus capiuntur & valde calefiunt, absque manifesta causa. Sed perperam legit, quoniam Aphor. ita scriptus, de solis febribus validis esset, & quæ valde calefacerent. Verùm; vt diximus, de omnibus nota est sententia explicata, & de magnis, & mediocribus ipsam explicat Galen. in Comm. Perperam quoque quidam idem quod Philotheus probat legendum esse valde calefiunt absq; manifesta causa, esséque periphrasim, qua Hippocr. significauit febrem putridam ardentem: quoniam ardor adest manifesta causa; nam & in febribus diariis ardor adest, sed à causa manifesta, in ardentibus autem parient cum periculo, aut abortient, non in diariis quæ à causa manifesta habent ardorem. An putat ille nullam ardentem febrem ortum habere à causa manifesta? Habent quidem diariæ omnes à causa manifesta ortum, sed non solæ, nam vbi in corpore fuerit morbosus apparatus, à causis prægressis ardentes concitantur febres. Quamuis igitur

Philotheus taxatur cum aliis.

Digitized by Google

febris cum magno ardore à causa manifesta oriatur, dum tamen valeat mulierem grauidam extenuare, & languidam reddere. verus erit Aphor. neque opus esset addere absq; causa manifesta, febricitans enim mulier cum magno ardore, siue quæ valde calefit, & languet aut extenuatur valde, cum periculo abortiet, quamuis ad eum calorem vi causæ manifestæ fuerit perducta.

APHORISM. LVI.

In fluxu muliebri conuulsio, & animi deliquium superueniens, malum.

COMMENTARIVS.

OMnes immodicas vacuationes, præsertim sanguinis, sequitur animi deliquium, quin & ipsa mors. Sequitur etiam non raro easdem vacuationes conuulsio, quam ex inanitione factam dicimus, fluxus tamen muliebris, siue fluxus menstruorum siue albarum humiditatum sit, vbi immodicus fuerit, animi deliquia afferens, & conuulsiones, malum esse dicit, atque ita esse est euidens.

APHORISM. LVII.

Mensibus immodicè venientibus morbi accidunt, & non venientibus ab vtero fiunt morbi.

COMMENTARIVS.

DE omnibus iis quæ à corpore vacuari secundum naturam debent aut retineri lib. 2. De arte med. docuimus, quemadmodum & de omnibus causis quas naturales vocant, cùm modum seruanerint naturales esse, & sanitatis conseruatrices, cùm verò modum excesserint, causas esse præter naturam, atque morbosas. In quem modum dictum est ab Hipp. supra sect. 2. Somnus, vigilia, vtraque supra modum facta, malum: & modo de mensium purgatione dicit: Mensibus immodicè venientibus morbi accidunt, & non venientibus ab vtero fiũt morbi. Innumeri sanè morbi sunt, qui fiunt si menses immodicè fluant: nam sanguine supra modum vacuatu, calor natiuus languet, & partes nobiles calore priuatæ sua munera non perficiunt. Vnde aqua intercutem manat, ventriculi intemperies frigida, & talis capitis & neruorum. Quod si menses retineantur, morbi quoque innumeri fient. Nam sanguis qui purgari deberet, si in toto corpore retineatur, ibi aquam intercutem oppresso iecoris calore faciet, & in cute scabiem, lepram & inflammationum omnia genera, & febres putridas. Sed interest, quoniam si menses fluant immodicè id fieri potest aut ob vasorum vteri immodicam apertionem, aut quoniam sanguis acris est, aut tenuis, & serosus, qui à toto corpore per vterum purgatur, in quibus morbi non habent ab vtero ortum, ita vt à morbo vteri malum corpori communicetur, verùm & morbi per consensum fiunt, si menses non eueniant, tunc enim ab vtero morbi fient. Quoniam mensibus retentis, vterus patietur, vt solet scirrhum, aut inflammationem, aut erysipelas, aut cancrum, à quibus morbi fient totius corporis, per consensum ab vtero. Hac de causa dixit: si menses immodicè fluunt, morbi fiunt: sed si retinentur ab vtero, fiunt morbi.

Mensium immodica vacuationes aut retentiones.

APHORISM. LVIII.

Per recti intestini, aut vteri inflammationes, aut renum suppurationem, vrinæ stillicidium superuenit. Per iecoris autem inflammationes singultus superuenit.

COMMENTARIVS.

AD plura morborũ genera sequitur vrinæ stillicidium, per quod vrina guttatim descendit, aut volentibus nobis, sed nequeuntibus multam vrinam mingere, aut ipsa vrina descendente, vel nolentibus nobis pariter guttatim. Tres tamen horum affectuum scribit modos, recti intestini inflammationem, vteri inflammationem, & renum suppurationem: ad hæc enim mala sequitur vrinæ stillicidium. Nam vrina strangulatur, ac guttatim descendit, quoniam non continetur, aut quoniam facultas expultrix irritatur intempestiuè, aut compresso meatu vrinario, ac reddito angustiori. Inflammationem recti intestini, dixit, quod ipse appellat ἀρχὸν, teste Gale. lib. de vuluæ dissectione, vbi referens quandam Hip. sententiam addit, ἀρχὸν μὲν ὢν λέγων τὸ ὅλον ἀπευθυσμένον, id est ἀρχὸν, appellans totum ipsum rectum intestinum. Dicitur autem ἀρχὸς, id est, principium, quoniam ab imo numerantibus intestina, est primum & dicitur ἀπευθυσμένον, id est, rectum à figura. Huius inflammatio comprimit sua vicinitate os vesicæ, ac perinde cùm facultas tentauerit vrinam excernere, parum, ac sensim emittet. Intemperies verò quam inflammatio recti intestini inducet vesicæ, manifestum est imbecillitate posse retinentem facultatem mutato temperamento. Vteri tamen inflammatio simili modo valet immutare temperamentum loci propinquitate accedente, valet etiam meatum vrinarium angustiorem reddere. Quod tamen attinet ad renum suppurationem, constat renum suppuratione rupta, pus mingi. pus autem bifariam efficit vrinæ stillicidiũ: acrimonia siquidem mordet, ac irritat intempestiuè ad excretionem, & crassitudo facit obstructionem, ita vt nobis volentibus vrinam excernere aut quoniam grauat, aut quoniam mordet, id sensim, ac guttatim fiat. Quòd verò in fine Apho. dixit, ad iecoris inflammationem sequi singultum, verum est, vbi inflammatio fuerit magna, tunc enim per consensum tracto ventriculo, aut compresso, concitatur singultus. Sed de hac re sectione 7. Commentar. Aphorismo. 17. nonnulla dicemus.

Vrina stillicidium ad quæ sequitur.

Pus bifariam efficit vrinæ stillicidium.

APHORISM. LIX.

Mulier si non concepit, velis autem nosse an conceptura sit, vestibus inuolutam desubtus suffiicias. Quod si tibi videatur odorem per corpus penetrare ad nares, & os, scias ipsam non sui causa prole carere.

COMMENTARIVS.

QVando coniugati prole carent, & causa ipsis incognita est, sæpe ad Medicum accedunt, examinate volentes in quem eorum sit culpa reiicienda, vt ad Medicos remittatur curandus. Mulierem tamen ita in examen ducit, vestibus obuolutam præcipiens, vt desubtus suffumigetur aliquo odorato igni inspersо, quale thus est, aut myrrha, aut styrax. Quòd si odor per corpus penetrãs ad os, & nares perueniat, quod ipsa referet, non sui causa, sed mariti, prole caret. Sumpta est ratio à communi omnium partium consensu, nam est vniuersum corpus nostrum autore Hipp. lib. 6. de mor. pop. transfluaile, & transpirabile; fumus ergo, qui ab aromatibus eleuatur, penetrans os vteri, (per infundibulum pudendo mulieris immissum, ampla parte carbones ignitos tegente, ne vapor extra permeet, & ad nares ducatur,) ad os & nares perueniet. Tunc enim si molier vterum & corpus sanum habet, ad nares ascendet odor: si tamen vterus frigidus est, sua frigiditate extinguet odorem: si siccus, aut humore plenus, non peruadet odor, si corpus prauis succis plenum fuerit, pari modo non penetrabit, sed corrumpetur. Quapropter si penetrat, nun est sua culpa priuata prole. Quantum ego coniicio de huius Aphor. veritate, bene colligitur quod Hippo. vult à negatione, non tamen ab affirmatione: si enim odor non penetrat ad nares, mulieris culpa priuatur prole. Non tamen colligitur, si vestibus obuoluta muliere,

Mulierem an conceptura sit examinare.

Germina huius Aphorismi explicatio.

liere, ita vt noo possit per ambientem aërem odor ad nares perueoire, perueniat corpus peruadens, non est sua culpa priuata prole. Posset enim fumus ad nares per corpus peoetrare: quia vterus non est frigidus, neque siccus, neq; obstructus, verùm quoniam sanguis tenuis est, aut semen ob testium intemperiem frigidam, est frigidum, fieri potest vt inepta sit mulier ad generationem. Præterea vbi vteri os laxum fuerit ob humorem tenuem ibidem infarctum, quamois vterus nolla affectione interius affligatur, non concipiet, quia semel non retinebit, quamuis odor penetret per corpus ad nares & os. Quod etiam euenier eis quæ cum labore magno pueros pepereronr, quia vteri os non comprimetur. Idem etiam euenit his quæ ob intemperiem calidam non eoncipinnr, quamuis fumus ad nares penetrare valeat. Verùm vt Gal. dicit in Comm. rotos fermo dicetur post, nempe Comm. Aphor. 62.

APHORISM. LX.

Si mulieri vtero gerenti purgationes eant, impossibile est fœtum esse sanum.

COMMENTARIVS.

Purgationibus euntibus fœtus non est sanus.

SI purgationes eant, dixit, copiam significare volens. si namque copiosè & repetito tempore quod significauit per purgationes plurali numero, sanguis eat, non est possibile fœtum esse sanum. Quo modo eoim abunde sanguis ab vtero excernitur, necesse est fœtum alimento priuari, & ea ratione sanus non erit. Quod tamen Galen. in fine Comm. addit, videtur examine dignum, inquit enim: Verùm excretio qoæ grauidis fit, videtur ex venis quæ in eollo sunt apparere. Nam ab interioribus quæ in caoitate vteri sunt secundæ pendent, quare nihil per eas potest in moliebrem sinum excerni. Idem lib. 6. De loc. par. cap. 5. Verum sanè est aliquid sanguinis per eas venas purgari, præsertim in virginibus, in quibus hyemē obstare posset sanguinis euacuationi. At verò conceptiones fiunt vbi femeo affigatur acetabulis, quæ sunt ora venarum interiora vteri penetrantium, illa quidem continent fœtum, & potest grauida superfœtare, vt diximus Comm. 51. aliquæ igitur venæ manent quæ aperiri possunt, qoibus semen affigatur, per quas poterir quoque sanguis purgari, quamuis mulier grauida sit. Quòd verò per interiores venas & vteri conceptus apprehendatur, & sanguinis purgationes fiant, docuit Gale. lib. De vuluæ dissectione, dicēs: Chorion vuluæ inhæresčit hoc modo, vasa vuluæ qnæ interiorem partem penetrant, ex quibus eriam menses expurgantur, cùm fœmina conceptura est, ora apetiunt. eooceptionis verò tēpus est vel incipiētibus, vel cessantibus menstruis. Ex his manifestè colligitur vasa ea posse sanguinem purgare, qualis mulier grauida sit, ea videlicet quę fœtum non continent: nam non omnia per quæ menses descendebant ab intimis vteri partibus, ad fœtum alendum perducunt sanguinem. per alias igitur deseendere poterit, vel parum hiante vteri ore.

Sang. menstrous per quas venas manat.

APHORISM. LXI.

Si mulieri purgationes non procedunt, neque horrore, neque febre superueniente, cibi verò fastidia incidant, existima hanc in vtero habere.

COMMENTARIVS.

Prægnantis signum.

MEnses retinentur mulieribus vtero gerentibus, & iis quæ aliquo morbo laborant ant vteri aut corporis rotius, si retinentur conceptionis ratione, nihil mali sentiunt, aut paruas quasdā mutationes, non morbosas, sed neutras, quamuis qoibusdam solear malum augeri, & nonnulla symptomata afferre, præsertim picam, siue malaciam. ciborum aotem fastidium omnibus fere adnenit, & frequentia sputi: quam dispositionem Hispani appellant concheotos. Quando verò retinenrur menses morbi causa, horrores accedete soleut, & deinde qoandoque febres. Quòd si retineantor siue horrore aut febre, superueniat autem cibi fastidium, signum est in vtero mulierem habere. Appellauit cibi fastidium ἄσιτιν, qua voce io eadem significatione vsus est Gal. lib. 4. De sanit. tueo. dicens, Sicut rursus omnino non nutrire, ἀσιτεῖν, καὶ κακοσιτεῖν τοῦ στομάχου quòd est, fastidium inferr, atque stomachi prauitatem. Significat autem nonnunquam inquietatiooem, & anxietatem, vt libro primo Prognostic. in annotationibus in Commentario duodecimo osteodimus.

APHORISM. LXII.

Quæcunque frigidos ac densos vteros habent, non concipiunt: & quæcunque perhumidos vteros habent, non concipiunt: extinguitur enim in eis genitura, & quæcunque aridos magis, & percalidos, inopia enim alimenti corrumpitur semen, quæcunque tamen ex vtrisque temperaturam habent mediocrem, tales fœcundæ sunt.

COMMENTARIVS.

QVamuis ob multas causas fiat vt mulieres nō concipiant qoæ in omni genere morborum sunt, vt in compositione, vnitate, & temperatura De solis intemperantiis quæ steriles efficiunt, scripsit Aplio. Hipp. omnis enim intemperies impedit conceptionem, non tantùm in fœminis, sed etiam in maribus, vbi immodicæ fuerint. nam intemperantiæ quæ non longè à temperamento distant, contrarietate emendantur. Frigidos itaque vteros ac densos dicit non concipere, frigidi autem vteri deosi sunt. Fiunt enim tales à frigore non admodum paruo. Facit autem frigiditas, vt semen noo coquatur, & hebetat vim eius qua alimenrum trahere debet. Præter id quòd vterus frigidus deosus quoque impedier alimenti tractionem. Humidus verò nō concipiet, quoniam nimius bumor extinguit semen, vti & terra palustris semina extinguit, & triticum in terram valde bumidam sparsum, quamuis caulem & folia producat, semen non feret. Dixit autem perhomidos vteros, quoniam pauca bumiditas non efficit mulierem sterilem, sicuti neque frigiditas omnis, sed quæ durum efficit vterum. Frigiditas enim seminis fœminæ si pauca fuerit, coniuncta semini viri, paulò calidiori, emendabitur: sic & bumiditas non valde excedens seminis fœminæ, aut vteri ipsius, siccitate seminis viri emendari valet. Eodem modo in sicca & calida temperatura ea ratione dixit. Quæcunque aridos magis, & percalidos, vtrumque excessum significans, eum videlicet qui seminis contrarietate emendari non possit. Valde namque labentes temperaturas seminis, contrarietas non emendat: tum quod seminis viri vis non valet vterum in eo extremo emendare, tum quòd calidus vterus vrit semen vtrumque, & siccus alimento priuat semen, sieuti & frigidus. Humidus ramē vtrumque semen tam fœminæ, quod continet, qnàm maris, quòd recipit extinguit, & minimè ipsom retinet. Sunt hæ sterilitatis causæ quas Hippocr. tradit, non additis signis ad earum cognitionem, quæ ex rotius tēmperatura cognoscuntur, & ab excrementis quæ ab vtero manant, aut non. Vnum antem signum scripserat Aphor. 59. qoem Galen. dicit post hunc fore otdine scribendum, in quo ex suffitu aromatum docuit eognoscere, an mulier sua culpa prole priuerur. Si enim odor suffumigiorum ab imo vtero ad nares penetrat, sterilis non est. Qnòd si obiicias humidam intemperiem, quæ laxar os vteri, ita vt

Conceptionē impedientia.

vt semen non contineat: dicemus eam humiditatem extinguere odorem. Si calidam intemperiem obiicias, quę vbi valde talis fuerit, conceptionem impediet, sed non transitum odoris, ac poterit odor ad nares peruenire ex atomatum suffumigio, & ipsa erit sua culpa sterilis. Dicemus calorem validum dissipate odotem, aut in calida intemperie magna ex parte ita fieri, quod ad veritatem Aphor. est satis. Cæterùm quod diximus Com. 59. de vteri laxitate, ob partum magnum qui præcessit, ita vt semen continere non valeat, neque se ipsum colligere, dubium videtur: aut dices Hippoc. loqui de his quæ nondum pepererunt, quas an steriles sint, examinare docet.

APHORISM. LXIII.

Simili modo & in maribus, vel enim ob corporis raritatem spiritus extra fertur, ita vt semen transmitti non possit: vel ob densitatem humor non procedit extra, vel ob frigiditatem non accenditur, ita vt aceruetur in hoc loco, vel ob calorem hoc idem fit.

COMMENTARIVS.

Galeno non placet hic Aphor. neque putat ipsum esse Hippocr. ob multas rationes quas in Comm. scribit. cum enim dixisset simili modo & in maribus, teneretur similes causas sterilitatis scribere in maribus eis, quæ in fœminis scriptæ sunt in præcedenti Aphor. quod non fecit. siquidem illæ ad temperaturas attinẽt, vt diximus: quę sunt quatuor, hic autem non: præter id quod rara corpora sunt calida & humida, & inde multo semine abundantia, & fœcundissima. Deinde cum dicit ob densitatem non procedere humorem extra, cum locutus esset de corporis raritate: videbitur accusare quoque corporis densitatem, cùm autem ratitas ad poros referatur, sicuti & densitas, dixisset rectius angustiam vasorum eum transitum impedire. Quòd deinde dixit ob frigiditatem non accendi semẽ, tectè dicitur, sed non aceruari in eo loco superuacaneum videtur, ac teneretur locum in quo non aceruatur explicare. Vltimo loco videtur error magnus: cum enim dixisset semen non accendi ob frigiditatem, addidit vel ob calorem hoc idem fit, id verò significat pari modo non accendi propter calorem, quòd est apertè falsum. Quidam Aphor. Hippo. esse affirmauit, & Gale. obiectiones solui posse. At verò quantum attinet ad rationes omnes præter vnam vltimam, Gale. dixit, Et hæc quidem parua sunt, ac petinde non erunt magnæ solutiones, neque quas inuenire putauerit Gale. difficile esse. Sed interim consideremus, quàm bene respondeat ad rationes Gal. confutat quod dixit de corporis densitate, respondet ille ipsum loqui de densitate viarum, ac si densitas dicatur de via. Cùm tamen apud eos qui habent vocum peritiam ἀραιότης & πυκνότης, id est raritas, densitas, ad poros referuntur: vti angustia & latitudo ad meatus. Aliàs diceres fistulam æneam ampli canalis taram, & eam, quæ angustum canalem haberet, densam, cùm tamen nulla facta mutatione raritatis, aut densitatis aëris, fistula ipsa amplior aut angustior reddi possit. Ampla præterea est vena caua, & nihilo magis rata quàm vena quæuis mauus. Cùm igitur densitas potorum sit, & angustia meatuum, si de meatibus pet quos semen immittitur loquebatur, angustiam dicere deberet. Præterea cùm dixit ob frigiditatem non aceruari semen in hoc loco, errauit non explicãs locum. Nam si dicas per locum intelligi facile vasa seminaria, bene quidem, si dixisset in loco, verumtamen cùm dixit hoc, tenetur aliquod dictum referre, quod non fecit: Præterea cùm dixit vel ob calorem hoc idem fit, cùm dixisset ob frigiditatem non accẽdi semen, dicet modò, ob calorem non accendi, quod est falsum. Dixit autem ille intelligendum ob calorem fieri mates infœcũdos, sed prius scrutari teneretur, & aduertere quid est in Aphor. dictum ad quod referri possit quod dixit: hoc idem non enim meminit infœcunditatis, meminerat autem frigiditatis, cuius causa semen non accendi dixerat. Quapropter mihi videtur Apho. partim falsus, partim ænigmaticus, & obscurus. Alius non omnino contemnendam viam sequutus est, qua contendit quatuor partibus Apho. ostendisse autorem quatuor intemperies, ob quas mares simili modo vt fœminæ fiunt infœcundi: Corporis raritatem, ob quam seminia substantia dissoluitur in spiritum, aut flatum, hæc est sicca intemperies: Densitatem seminis ob viscidam & crassam substantiam, ob quam non emittitur foras, hæc verò est humida intemperies: Frigiditatem verò impedire seminis aceruationem in loco, (id est in vasis seminatiis) dixit. Calorem quoque idem facere dissolutione, & vstione seminis ne aceruetur in loco, id est in vasis seminariis, in quibus secundum naturam aceruari solet. Est verisimilis, sed non omnino vera expositio.

Nota qua de raritate & densitate dicuntur hoc loco.

APHORISM. LXIIII.

Lac dare caput dolentibus, malum: malum verò & febricitantibus, & quibus hypochondria sublata murmurant, & sitientibus. Malum autem & quibus in acutis febribus sunt deiectiones biliosæ, & quibus plurimi sanguinis deiectiones factæ sunt. Commodum autem est tabidis, non valde multum febricitantibus, & in febribus longis & paruis, nullo de prædictis signis præsente, præter rationem tamen extenuatis.

COMMENTARIVS.

Si quis prius probè perspectas habuerit lactis vires tam alimentitias, quàm medicamentosas, eiúsque ad patiendum facilitatem: quæ omnia à nobis abundè tradita sunt lib. 2. de arte medendi: facilè intelliget quàm vera sint, quæ ab Hippo. scribuntur in præsenti Apho. quo docet affectus quosdam quibus lac nocet, & alios quibus conducit: initium à capitis dolote faciens, cùm dicit, Lac malum esse eis quibus caput dolet. Quamuis enim facillime in ventriculo coquatur, ita vt ob eam quam habet cum chylo similitudinem ante coctionem à iecore trahatur, & infantes nuper nati, qui nullum alimẽtum superare valent, lac probè superent. tamen intet coquendum vaporem multum à se mittit, cuius pars in caput ascendens, caput grauat, & sanis ipsis qui non admodum robustum caput habent, capitis dolorem infert. Malum etiam est lac febricitantibus exhibitum, intellige pet magnas ac validas febres, nam in leuibus ipsum statim concedet. Natura autem lactis & partium diuersitatis (cõstitutum enim est ex sero, butyro, & caseo) palam ostendit per omnem validam mutationem à causa non natiua, non coquente, sed potius alterante, & validius mutante, corrumpi, vt ab igne in fumum mutari, & ab aëre ambiente frigido acescere fit necessarium. Quod facit in ventre, calido quidem, quoniam amarescit: frigido verò, quoniam acescit. Per magnas ideò febres amarescet, & in nidorosum saporem transibit. Nocent item hypochondria sublata, id est, tumida habentibus, veluti cùm inflammata sunt, aut etysipelas, aut scitthum patiuntur, quoniam per eas partes non penetrat, sed breuissimo spatio tetentum, corrumpitur, accedente mala partis affectæ temperatura. Murmurantia quoque hypochondria palàm lædit, quoniam vt diximus, copiosus admodum flatus ab ipso leuatur, qui hypochondria distendit.

Lac capit. dolentibus malum,

Lac febricitantibus malum.

Lac hypochõdriis tumidis malum.

Sublata

Lac febrientibus malum.

Sublata quoque hypochondria frigidam significant intemperiem, quæ in acorem lac mutabit: Quæ autem dicantur hypochondria murmurantia, Galenus 4. sectio. Comment. 73. explicuit, sitientibus quoque nocet, si magna sitis sit. nam naturalem, aut paulò maiorem miro modo sedat, magnam autem non sedat, quoniam à valido calore magnam sitim faciente corrumpitur, maximè verò si bilis in stomacho contineatur, sitim efficiens. Malum præterea esse dicit iis qui biliosa deiiciunt per acutas febres, siquidem tum ob immodicum calorem, tum ob bilis abundantiam facilè & corrumpetur lac: & in bilem transibit, & nidorem atque amarorem: vtriúsque autem nocere notum est, acutis febribus, & iis qui biliosa deiiciunt, quibos etiam plurimi sanguinis deiectiones factæ sunt. Huius loci non meminit Gale. in Commen. Fuchsius verò conatur probare falsam esse sententiam, siquidem lac deiectionibus cruentis est accommodatum, præsertim aut elixum, aut cum lapillis paratum, quod docet Gale. lib. 3. de alimentorum facultatibus. Verùm frustra laborat, siquidem & Philotheus qui per *διαχώρησιν* intelligit omnem vacuationem, quoniam Hippoc. non negat lac conuenire deiectionibus sanguinis, quæ fiunt, sed iis quæ factæ sunt: *γέγονεν*, etenim dixit. Illi autem qui plurimi sanguinis deiectiones sunt passi, languidum habent natiuum calorem, & propterea in eis lac corrumpetur in acorem. Deinde quibus affectibus lac accommoderur scribit. Tabidis etenim conuenire dicit, qui videlicet pulmonis vlcus patiuntur. Miro etenim modo eos iuuat detersione puris & vlceris assolidatione. Addit tamen si non valde multum febricitent, nam tales iam videntur febrem putridam habere adiunctam, ob quam non conueniet lac. Cõuenit etiam (inquit) febribus longis & paruis, præter rationem tamen extenuatis, tales sunt becticæ febres. Nam sunt paruæ & longæ, & corpora per eas extenuantur, & cum febres paruæ sint & extenuatio magna, erit id præter rationẽ. His itaque lac conuenire dicit, nullo de prædictis signis præsente, id est vbi non adsit febris vehemens, neque talis sitis, neque hypochondria sublata, neque biliosæ deiectiones, neque acutæ febres, neque plurimi sanguinis deiectiones præfuerint. Gal. dicit hanc sententiam videri alienam ab aphoristica breuitate, quoniam iam dixerat capite dolentibus, & sitientibus, & quibus hypochondria sublata sunt, & aliis non conuenire lac. inutiliter igitur additum videtur, cum dixit, Tabidis conuenire & præter rationem extenuatis, nullo ex prædictis signis præsente, saluátque id Galen. quoniam eum ab aliquo magnum immineat periculum, si negligentius audiatur, videtur bis aut ter repetendum. Sed quidam dicit illam partem esse necessariam, quoniam quamuis dixit prioribus in Aphor. scriptis, lac non conuenire, posterioribus conuenire, non tamen dixerat vbi ambo iungantur, vt hectica febris, & febris alia, aut deiectiones biliosæ, an conueniat, vel non: vt igitur id explicaret dicit, hecticis febribus & consumptis valde præter rationẽ conuenire lac, non tamen si eis accedant quæ dicta sunt, de quibus fuerat explicitum, illis non conuenire. Cæterùm Galen. rectè admodum censet bis repetitam esse sententiam, cum dixit, nullo de prædictis signis præsente: nam cùm explicuit affectus priores, in quibus non conuenit lac, id citra distinctionem dixit, & vt perpetuum affirmauit, illis nempe non conuenire, neq; eis dandum esse. Quòd tamen illis coniungarur alter affectus cui lac conueniat, nihil mutat, quòd verè dictũ est: nõ enim illis conueniet.

Fuchsius notatur.

Philotheus notatur.

Lac quibus conueniat.

APHORISM. LXV.

Quibuscunque tumores in vlceribus apparent, ij non valde conuelluntur, neque insaniunt: iis verò euanescentibus repentè, quibus quidem retro: conuulsiones, & distentiones: quibus verò antè, furor, vel costarum dolores acuti, vel empyema, vel dysenteria, si tumores rubri fuerint.

COMMENTARIVS.

Tumores in vlceribus.

AD partem artis quæ futura prædicere docet, pertinet præsens sententia. Vlcera siquidem solent sæpe coniunctas habere fluxiones, ad eas verò sequitur vt pars vlcerata inflammetur, & tumorem præter naturam patiatur, id enim significat, *οἴδημα* hoc loco, quod tumor præter naturam. Cùm verò pars intumescit & humorem fluentem colligit, æger neque conuellitur, quoniam non influit ad neruos, neque insanit, quoniam non defluit ad cerebrum. Verùm cum fieri possit vt humor adeo copiose influat, & vt partem in tumorem eleuet, & neruos, aut cerebrum occupet, aut vtrunque, rectè addidit, *οὐ μάλα*, hoc est, non frequenter, aut magna ex parte, non conuelluntur, aut insaniunt. Quòd si tumores prædicti repentè euanescant, mala fient, quæ dicentur. Dixit autem *ἀφανισθέντων ἐξαίφνης*, Prognos. tamẽ 67. lib. 2. dixerat: Si verò abscessus *ἀφανίζωνται*, & Galen. in Comment. docet, vocem hanc *ἀφανισθῆναι*, differre à voce *παύσασθαι*, quoniam hæc cessare significat, illa verò repentè cessare, quod vnica voce Hispani, vti & Græci significant, desparecerse, cum aliquid repente ab oculis euanescit, dicentes. Quapropter hoc loco pars *ἐξαίφνης*, videtur abundare, nisi maioris claritatis gratia scripta sit. In expositione illius prognostici multa diximus ad hunc locum attinentia, atque ostẽdimus quàm mali sint tumores & phymata, & abscessus, & exanthemata repentè euanescentia. Antè videlicet quàm coquantur, & dissoluantur, aut à corpore vacuentur: solent enim talia principes partes infestare. De his autem modò dicit, si fuerint retro vlcera cum tumoribus, & repentè euanescant, offendent spinalem medullam & neruos. inde verò conuulsiones nascentur, & tetani. Si tamen vlcera anteriores partes corporis occupabant euanescẽtibus ipsis tumoribus, offendetur cerebrum, & fiet insania, siue alia quæuis delirij species. Aut lædetur thorax, & ab initio fiet dolor acutus costarum, hoc est pleuritis, & deinde ad suppurationem versa empyema, aut læsio perueniet ad intestina humore ad ipsa decurrente, & fiet dysenteria cruenta sine vlcere intestinorum, atque ea de causa dixit, si tumores fuerint rubri, & à sanguine missi. Fit enim vt sanguis à tumoribus ad intestina conuersus, & per ipsa excretus, eam difficultatem intestinorum generet, quam videmus sine vlcere fieri, solo sanguine deiecto.

APHORISM. LXVI.

Si in vulneribus prauis & validis tumor non appareat, ingens malum.

COMMENTARIVS.

Vlcera magna & maligna quæ.

VVlnera dicuntur, à prauis distincta, illa quæ magna sunt ex propria substantia, longitudine videlicet, latitudine & profunditate. praua autem sunt ob malitiam, vt quæ in parte consistunt præcipua aut prope articulos. Magna igitur si fuerint, atque etiam praua, dolorem habebunt coniunctum, & deinde fluxionem, & ob ipsam tumorem. Quòd si tumor non appareat, signum est humorem in partem aliquam mobilem decumbere, ac perinde, ingens malum erit, quemadmodum vbi apparuerit, sed repentè euanescant, quod dixit Apho. præcedenti. Et quamuis legi posset, vt inquit Galc. in Comm. Si in vulneribus prauis, & validis tumor ingẽs non appareat,

appareat, malum: alteram eligir lectionem, nempe, Si in vulneribus prauis, & validis, tumor non appareat, ingens est malum. Præterea à quibusdam igitur οἰδήματα, numero plurali, id est tumores legi enim debet οἴδημα id est tumor, vti legitur in Aldinis Hipp. codicibus, & in Basiliensibus Galenianis. Si enim numero plurali tumores legatur, non patietur littera priorem constructionem, qua cum voce tumores coniungeretur vox μέγα id est ingens singularis.

APHORISM. LXVII.

Tumores molles boni, crudi verò mali.

COMMENTARIVS.

De tumoribus de quibus in præcedenti Apho. dixit malom esse si non appareant in vulneribus, modò quam naturam habere debeant, docet dicens: Tumores molles bonos esse, quoniam hi cocti sunt, & non admodum retinentes: crudi verò mali sunt, renitentes & contrarij mollibus. Crudi quidem mali sunt, siquidem coctione perficiuntur: molles verò quoniam cocti, boni.

APHORISM. LXVIII.

Dolenti partem capitis posteriorem, vena in fronte recta scissa iuuat.

COMMENTARIVS.

Dolorem in posteriori capite curatio. Reuulsionis ratione docet mederi doloribus capitis qui sunt in parte posteriori, secta vena frontis recta. Sunt etenim tres quas in pluribus, vel leuiter compresso collo videmus, duæ obliquæ ad nasum per frontem ducuntur, tertia recta procedit à radice pilorum in nasum: in quibus tamen duæ tantum apparent, quævis recta dicetur. Sic enim Gal. lib. 6. de morb. pop. part. 2. Comm. 30. exponens hanc sententiam dixit, vtrinque rectam confluere. Intellecta tamen contrarietate locorum, quæ est ante & retro, eam secare præcipit, quoniam iuuat in capitis doloribus posteriora eius molestantibus. *Quatuor sunt in nostro corpore locorum cõtrarietates.* Sunt autem in nostro corpore quatuor locorũ contrarietates, & ante retro, dextrum, sinistrũ, sursum, deorsum, intra & extra. Atque cum antispasis, hoc est reuulsio, exerceatur per contraria hanc præcepit quæ fit ad interiora ducto humore, posteriora capitis occupante. Non tamen id videtur conuenire dolente capite per cõsensum à toto corpore, siquidem ipso pleno, aut redundante in eodem sanguine, tutius est venam externam secare ab initio. Deinde eam quæ est in fronte, vbi dolor ab humore fiat sanguinis missionem exposcente. Verùm illud videtur dubium, quòd in præsenti Apho. reuulsionem conuenire velit humori qui iam obsedit partem. Nam aut humor confluit à corpore in caput ascendens, aut à iecore: neque enim aliunde venire solet, aut continetur iam in capite. Si fluit à dictis partibus in caput, non conuenit venam frontis secare, sed eam quæ totum corpus evacuet: si continetur iam in capite, non etiam conuenit reuellere, dicente Galeno lib. 4. de metho. med. Ac si perpetuum est, quod ab eo didicimus, incipientem fluxionem ad contraria trahendam esse, fixam verò iam in laborante particula, vacuandam, aut ab ipsa particula quæ affligitur, aut à maximè vicina. Docet ergo vacuationem deberi humori qui continetur in ipsa laborante particula, ac perinde cùm humor in capite continetur, vacuandus erit, non autem reuellendus, cum iam non fluat in caput, quòd si fluat alia vena erit secanda. Aut igitur vena frontis non est secanda, aut cum secatur non secabitur reuulsionis gratia, quoniam non secatur nisi cum humor iam in parte continetur.

APHORISM. LXIX.

Rigores incipiunt mulieribus quidem ex lumbis magis, & per dorsum ad caput, viris autẽ magis posteriori quam anteriori corporis parte, veluti à cubitis & fæmoribus, verum & cutis rara: ostendit autem hoc pilus.

COMMENTARIVS.

Ad huius Aphor. intelligentiam id non decet ignorare, fœminas maribus esse frigidiores, quod lib. 1. de arte meden. cap. de temperamentis probauimus. Decet etiam nosse partes posteriores esse frigidiores anterioribus, & extremas partes intimis. Hoc postremum notum est: quoniã quo magis pars aliqua secedit ab origine & fonte caloris, eo est frigidior. Anteriores autem partes esse posterioribus calidiores constat, quoniam in ipsis sunt venæ, & arteriæ maiores, & plures. Præterea quoniam posteriores sunt ossuosæ, & neruosæ, & à partibus eis nerui originem trahunt. Accedit indicium ab Hip. traditum, cùm dixit: Cutis rara, ostendit autem hoc pilus. *Rigores à posterioribus magis.* Nam pilorum copia ostendit calorem, item & raritas, quemadmodum densitas & glabricies frigiditatem. Ex his notus est Apho. quo docet, mulieribus rigores euenire magis ex lumbis, quoniam ibi valde sentiunt frigiditatem ob neruorum copiam, & per dorsum ascendunt rigores, qui coniunctam habent refrigerationem in caput, vt membrum exangue, post mulieres quæ natura sunt frigidiores, de viris dixit, pari modo fieri, vt à posterioribus magis quàm ab anterioribus in ipsis incipiant rigores. Apposuit tamen exemplum quo probat à posterioribus tanquam à frigidioribus incipere debere rigores, quoniam extrema membra vt cubiti, & femora cùm sint frigidiora, quia exteriora, ab eisdem quoque rigores incipiunt. De his tamen habuisse mentionem vt de externis membris, constat ex Hippo. lib. 6. de mor. pop. par. 3. vbi hanc eandem sententiam ita scripsit. Rigores incipiunt mulieribus quidem magis ex lumbis, & per dorsum, & tunc ad caput, sed & viris à tergo magis quàm antè. Horréntque corporis externa magis, quàm interna, vt cubiti & femora. Annumerantur igitur cubiti, & femora, vt externa, non vt posteriora.

APHORISM. LXX.

A quartanis capti non valde à conuulsionibus capiuntur. Quòd si prius capiantur, quartana superueniente cessant.

COMMENTARIVS.

Conuulsiones quæ à siccitate fiunt, non curantur superueniente quartana, aut quauis alia febre: sanantur autem quæ fiunt ab humiditate, replentibus neruos crassis, lentis, ac frigidis humoribus. Quod dixit secunda sect. Apho. 26. melius quidem esse, febrem superuenire conuulsioni, quàm conuulsionem febri: in eum omnino modum dicit. A quartanis captos non valde, id est non frequenter capi à conuulsionibus, quia contrarium aliquando fit. Quòd si à conuulsionibus capti fuerint, quartana superueniente liberati. *Quartana à conuul. liberat.* Quam sententiam lib. 6. de mor. pop. par. 6. ita scribit, Qui à quartana capiuntur, à morbo magno non capiũtur: si verò prius capiantur, & superueniat, liberantur. Habet autem hæc sententia firmissimum fundamentum. Siquidem calor, vt Galen. in Comm. dicit, crassos humores coquit, & rigor qui quartanam comitatur, excretionem efficit. Nullo autem alio auxilio opus habet crassus, ac lentus, & pituitosus humor, qui conuulsionem efficit, præterquam excretione, & coctione, rigor excernit, calor tamen febrilis coquit. Quotum vtrũque quartana facit, & melius multo quàm

febris

febris alia (quamuis & aliæ idem facere valeant) quandoquidem quartana præter id quod rigorem habet adiunctum, calor est non admodum validus, sed diutinus & securus. Qua ratione Hippocr. lib. 1. de morb. popul. part. 3. dixit: Securissima autem omnino, & facilima, & longissima est quartana. Hæc siquidem non solùm ipsa per se talis est, sed etiam ab aliis magnis morbis vindicat. Vocat autem Hippoc. magnum morbum epilepsiam, quam appellant morbum puerorum, & morbum Herculeum, non quòd ipsum passus fuerit Hercules, (quamuis id Aristot. affirmet problemate 1. sect. 30.) sed quoniam ita voluerunt eius magnitudinem significare. At verò quemadmodum epilepsia à crassis humoribus fit, ita & conuulsio de qua modo agimus: vtrumque tamen morbum prædictis rationibus sanat quartana, excretione quæ rigore fit, & coctione quæ fit calore febrili. Neque dubium videtur calorem febrilem coquere posse crassos ac lentos humores, quandoquidem calor natiuus coctiones perficit, & à similibus iuuatur. Cæterum nihil tollit quominus etiam à dissimilibus iuuetur. Quod hinc constare poterit, nam calor non omnem humorem superare valet, neque enim superat nisi rarò humorem qui continetur in scrofula, neque eum qui continetur in scirrho pituitoso, neque superabit ipsum adiutus à calore simili temperato, vt constat experimento. Si tamen admoueamus morbo piper, aut radicem piretri, videmus calefacta valde particula, humorem incalescere & attenuari, & deinde vinci à calore natiuo, & suppurari. Iuuant igitur quæ dissimilia sunt. Neque vetat quidpiam quominus temperatum à distemperato iuuetur aduersus distemperatum, & valde obsistens. Talis est Aphor. ratio quoties crassus est ac lentus humor, qui conuulsionem, aut comitialem morbū efficit, & qui non superetur à calore natiuo, calor præter naturam & validior naturali iuuare valebit ipsum. Ille verò qui putauit falsò quartanam liberare ab epilepsia, quoniam epilepsia fit à melancholia, quandoque respiciens ad humorem quartanam efficientem, non ad calorem quem diximus coquere humorem, confusus sua imaginatione cogitur dubitare, ac non videre, quare quartana liberet ab epilepsia pituitosa, & parum modestè dicere Galenum tradidisse causam quandam frigidam, & obscuram. Cùm tamen Comment. Gal. tam huius Aphor. quàm illius sententiæ quam adduximus ex lib. 6. de morb. pop. sit perspicuus, & euidens. Quod apertè indicat eodem loco Galen. Comment. vltimo, vbi postquam Hippocr. dixit: pro quibusdam, quinam morbi, inquit. Nempe vt quartana epilepsiam sanat, & febris quæcunque conuulsionem, non quidem quoniam omnis febris fit ex humore faciente conuulsionem, sed quoniam omnis febris est calor qui coquit, & discutit crassos ac lentos humores. Atque ita quartana sanat conuulsionem: non quoniam conuulsio & quartana ab vno humore fiunt, sed quoniam quartana, febris est, & calor facilis & diuturnus, & qui coctionem ac discussionem iuuet.

Quartana diutina est non lethalis.

Calor febrilis coquit.

APHORISM. LXXI.

Quibuscunque circumtenditur cutis arida & dura, ij sine sudore moriuntur: Quibuscunque verò laxa & rara cum sudore moriuntur.

COMMENTARIVS.

Quamplurimi sunt qui iuxta mortem sudant languente retinente facultate & accedente raritate cutis: in his tamen cutis humescit, & & laxa fit: Sunt autem alij, quorum cutis ob densitatem non est peruia humori, neque humescit, sed arida, dura & circum tensa est. Cum tamen morbi ratione morituri sunt, quibus cutis est circumtensa, dura, & arida, ij sine sudore moriuntur. Quibos verò cutis est laxa & rara, ij moriuntur cum sudore: licebit autem ex hac sententia sudorem prædicere in his qui morituri sunt, vbi prius probè perspectum habuerit Medicus, an habeat æger cutis raritatem & laxitatem aut densitatem & duritiem. Habetur hæc sententia lib. 6. de morb. pop. part. 6.

Sudor iuxta mortem.

APHORISM. LXXII.

Morbo regio laborantes, non valde fiunt flatuosi.

COMMENTARIVS.

Flatus à calore præter naturam fit, sed non multum intenso. Non tamen generatur ex omni materia, sed ex humida & lenta magis. Morbus tamen regius ab humore bilioso fit, qui in iecore aut vesica fellis adeo abundat, vt ad cutem cum sanguine delatus ipsam inficiat bilis colore & auri colore. Quando tamen bilis adeo abundat, calor validus est, qui non generat flatum, & materia generationis deest, quæ solet in flatum transire, vti pituitæ. At verò fit nonnunquam vt simul cum morbo regio adsit pituitæ abundantia, à qua calor valebit flatum leuare, ac propterea non protulit absolutè sententiam, sed cum additione dicens, non valde: siquidem rarò habent abundantiam pituitæ, qui morbo regio laborant.

Flatum generatio.

HIPPOCRATIS APHORISMORVM SECTIO SEXTA,

Christophoro à Vega interprete & expositore.

APHORISM. I.

In diuturnis læuitatibus intestinorum, ructus acidus superueniens, qui prius non erat, signum bonum.

COMMENTARIVS.

Cavsas læuitatis intestinorum eius que naturam latè explanauimus lib. 3. de arte medendi. Descendunt sanè alimenta per ventrem aut omnino immutata, aut parum, sed suam speciem referentia. Aut quoniam intestina irritantur ad celerem excretionem, aut quoniam languidam habent retinentem facultatem. Præterea acidus ructus vbi non sequatur acidam pituitam in ventriculo contentam, sequetur coctionem imperfectam, sed non omnino ablatam. quod in sanis quotidie experimur: estque par modos generationis ructus acidi in ægris. In læuitatibus verò intestinorum quæ ab acida pituita fiunt, ab initio ructant acidum ægri. In quibus nihil boni aut mali indicat, quoniam est de assidentibus, non de morbis apparentibus, aut superuenientibus. Ac proinde Hippocr. dixit: In longis læuitatibus intestinorum ructus acidus superueniens, qui prius non erat, signum bonum. Indicat etenim coquentem facultatem nonnihil agere, & ex parte coquere ac mutare cibos, neque omnino otiosam esse, & retinentem aliquandio retinere cibos, nec sui muneris omnino oblitam. Quandoquidem ructus acidus qui ante non erat ob extremā cruditatem iam superueniet. Non adesset tamen, nisi coctio aliqua ex parte fieret, quæ ante nulla ex parte fiebat. Quod bonum est & ab acido ructu significatum.

Lienteria causa.

APHORISM. II.

Quibus nares natura sunt humidiores & genitura humidior

dunt insalubriores degunt: quibus verò contraria saniores.

COMMENTARIVS.

Ab excrementorũ abundantia ad securiorem sanitatem & magis firmã probandam, rectè admodum Hipp. procedit, humiditatum & excrementorum abundantiam agnoscere docens ex narium & seminis humiditate. Quibus enim nares sunt humidiores cerebrum humiditate abundat excrementosa. Quibus verò genitura humidior iusto est, totum corpus abundat excrementis, & humores non sunt probè cocti, neque tenue insensili vaporatione dissoluitur. qui verò tales sunt, non adeo integra valetudine fruuntur, sed degunt insalubrius. Quibus ramen contra fit, ita vt nares siccæ sint, & genitura siccior, caput & vniuersum corpus minus abũdant excrementis & sanguinis atque omnium humorum meliores fiunt coctiones. Nam per coctiones tenue dissoluitur, & reliquum crassius manet & minus humidum. Hi verò magis tuta sanitate fruũtur. Licet enim morbi nonnulli fiant ex sicca intemperie, innumeri sunt qui fiunt ex humorum abundantia, & putredine, ad quos natura humidior, est quoque paratior. Natura tamen, dixit, humidiores, quoniam qui aliqua occasione tales sunt, non perinde iosalubres degunt. Similem huic sententiam scripsit lib. 6. de morb. pop. sect. 6. Aph. 19. verùm est deprauata in Græcis codicibus, sed est ad hanc normam restituenda, ὅσοι ῥῖνες ὑγρόταται φύσει, καὶ ἡ γονὴ ὑγροτέρη καὶ πλείων, ὑγιαίνουσι ἧτοι νοσερώτερον ὅσοι δὲ τἀναντία ὑγιεινότερον. quod est, quibus nares humidissimæ natura, & genitura humidior, & copiosior, ij degũt insalubriores: quibus verò cõtraria saniores.

Humidiores insalubriores.

APHORISM. III.

In longis difficultatibus intestinorum ciborum inappetentia, malum, & cum febre peius.

COMMENTARIVS.

Diff. intest. cum inappetentia.

Difficultatibus intestinorum superuenit quandoque ciborum inappetentia, aut ab initio, aut postquam morbus factus est diutinus. Ab initio quidem, vt Galen. in suis Comment. testatur, quoniam bilis quæ morbum efficit detersione intestinorum abrasione & vlceratione aliqua ex parte ad ventriculum defluit, bilis autem appetitũ ciborum deiicit. Contingit tamen vt morbo diutino facto cibos auersentur: quoniam demoritur animalis facultas quæ cibos appetit, ore videlicet ventriculi consentiente malo reliquorum intestinorum, aut quoniam vlcera intestinorum diutina sordibus implent ora venarum, per quæ alimẽtum in corpus deducitur, implent autem non tantùm non trahunt à ventre & intestinis alimentum, verùm cupiũt quod io ipsis continetur reiicere in ventrem. Quod cùm ita sit, fieri nequit vt naturalis ciborum appetentia excitetur, quæ suctione eget, vt nos lib. de arte medẽdi docuimus, & Gal. lib. de causis symptomatum primo. Cũ febre verò ea ratione deterius est, quòd febris inflãmationẽ & putredinẽ intestinorũ significat. Lib. 6. de mor. pop. par. 6. habetur hic aphor.

APHORISM. IIII.

Vlcera circumglabra malè morata sunt.

COMMENTARIVS.

Vlcera mali moris quæ.

Maligna siue mali moris vlcera sunt quæ difficilè ad cicatricem perducũtur, quod multis de causis euenit, aut quoniam habent intẽperiem coniunctam, aut fluxionem. Quamuis vlcera maligna siue malè morata cum magnis confundat Gal. lib. 4. de meth. meden. Quando igitur vlcera circumglabra fiunt, & pili qui in ea parte nasci solebant corrumpuntur, maligna vlcera sunt, & quæ fluxionem habeant adiunctam succorum prauorum, aut intemperiem quæ succos ipsos corrumpat, ita vt deinde pilos destruant eo modo quo in alopecia fit, sic enim & plantæ lixiuio, vrina aut aqua salita irrigatæ pereunt.

APHORISM. V.

Dolores in lateribus, & pectoribus, & aliis membris si valde differant, considerandum.

COMMENTARIVS.

Doloris species & magnitudo.

Dolorum differentias considerare admonet Hipp. rem sanè vtilissimam ad dignotionem, præsagium, & curationem. Agnoscimus in doloribus speciem & magnitudinem, in specie verò an sit punctorius dolor an grauans, an distẽdens, aut pulsans, an percutienti, an stimulanti similis, & prætereà an continuus, an intermittens, ita vt remittat, aut omnino desinat, & iterum redeat. Magnitudo verò intentionem maiorem & minorem dicit. Ex doloribus tamẽ quemadmodũ ex actionibus, excrementis, & corporis affectibus, & tumoribus cognoscimus passionem, & partem patientem, atque causam passionis, veluti cùm dolor pungit in partibus capitis, agnoscimus membranas infestari, atque causam esse calidum humorem, frigidus enim membranarum sensum obtundit. Cognita quoque doloris specie, agnoscimus quòd morbus vigilias & phrenitidem minatur aut præsentem ostendit. Notum autem est hinc totam curationis rationem pendere. Præterea dolor grauans carnem & musculus laborare ostendit, & causam esse multitudinem, crassitudinem, lentorem, & frigiditatẽ humorum. Dolor distendens non grauans ostendit flatum. Pulsans obstructionem, aut compressionem arteriarum indicat. Magnitudo ostendit magnitudinem causæ, acrimoniam, & acrem sensum: paruitas contraria. Repetentia per interualla causam mittentẽ aut generantem esse, quæ generat, aut transmittit. Magna igitur interest nosse quantum differant dolores laterum, pectorum, aut aliorum membrorum. Hipp. lib. 6. de morb. pop. par. 7. similem huic sententiam scripsit, quæ sic habet: Dolorum in lateribus, & pectore, & aliis, tempora an multum differant considerandum. Nam cùm melius habuerint, rursus deterius habebunt, non delinquentes. Non est tamen eadem hæc cum aphoristica sententia, vt quidam putauit. Nã hæc est particularis, qua admonet Hip. considerare differentias dolorũ per tempora. Sunt enim quidam dolores qui certis quibusdam temporibus augentur, & aliis minores fiunt. At verò in Aphor. præsenti non tantùm has temporum differentias, sed omnes in vniuersum comprehendit, quas diximus, quas etiam Gal. in Comment. commemorauit.

APHORISM. VI.

Renum passiones, & quicunque circa vesicam fiunt dolores, in senioribus difficilè sanantur.

COMMENTARIVS.

Renum passiones.

Renum passiones sunt lapis, obstructio, abscessus, vlcus, & inflammatio, dolores in vesica fiũt ob vlcera, lapides, & vrinæ ardores, ac retentiones & inflammationes. Hi omnes morbi difficilè sanantur, præsertim qui ex ipsis fiunt diuturniores. In senioribus autem, id est in senibus, nihil enim refert dicere iuuenes aut iuniores, senes & seniores: sunt autem qui 50. annum attingunt. Sanantur quidem difficile morbi renum & vesicæ, quoniam per has partes perpetuò deferuntur excrementa, quæ easdem irritant & laborare cogunt, sic etiam & imbecillitas eatundem idem facit, in senibus præsertim, lib. 6. de mor. pop. part. 7.* dicit se non vidisse renum passiones curatas post 50. annum.

** Hæc sunt Hipp. verba. τὰ νεφριτικὰ ἃ εἶδον ὑγιασθέντα ὑπὲρ πεντήκοντα ἔτεα.*

APHO

APHORISM. VI.

Dolores atque tumores qui circa ventrem fiunt, qui quidem ſublimes ſunt, leniores: non ſublimes verò, vehementiores.

COMMENTARIVS.

GAlenus apertam & firmam effecit Hippo. ſententiam, dicens per ſublimes tumores nun ſignificari eos qui ſunt in partibus ventris ſupra vmbilicum, ſed eos qui ſunt exterui. Appellamus autẽ externos qui ad externam vergunt ſuperficiem, qui etiam extra peritonæum ſunt. Non ſublimes verò erunt, qui intra peritonæum continentur. Conſtat autem hos infeſtare ventriculum aut iecur, aut lienem, aut inteſtina, aut veſicam, aut renes, aut vterũ, aut etiam eiſdem annumetabis peritonæum ipſum. Nullus autem tomor in his locis vacar periculo, quantum qui extra peritonæum conſiſtunt.

APHORISM. VIII.

Aquam intercutem patientibus, vlcera in corpore facta, non facilè ſanantur.

COMMENTARIVS.

Hic Aphoriſmus de anaſarca intelligendus eſt & non de aſcite.

VLcera facta videmus in tuto corpore, maximè in cruribus eorum qui aquam intetcutem patiuntur, non in anaſarca tantum, de qua ſola Aphu. eſſe intelligendum putat Fuchſius. In aſcite nanique quotidie conſpicies io cruribus cutem quaſdã bullas pati, quæ diſroptæ iu vlcera tranſeunt, ferè immedicabilia. quouiam tamen in anaſarca tuta caro humida eſt, & in aſcite aqua ex ventre in crura delabitur, vlcera fiunt, quę deinde tum ob partium intemperiem, tum ob fluxionem actem difficilè ſanationem admittunt, quæ exſiccatione perficitur.

APHORISM. IX.

Latæ puſtulæ non valde pruriunt.

COMMENTARIVS.

HAnc ſenrentiam ſcripſit lib. 6. de murb. popu. parte 2. quam Simonis exemplo probauit, cauſam nun eſt difficilè inuenire, quare lati tumores minus pruriant, ſiquidem calidi humores efficiunt tumores magis in acutum faſtigiatos, & frigidi magis latos, & humiliores. Quapropter cùm prutitus excitetur ab humoribus intra cutem detentis, qui exitum petunt, & calidi ad id magis vrgeant, calidi quoque maiorem concitabunt prutitum, & frigidi minorem. Tum etiam quouiam lati tumores maiorem habeut tranſpirationis locum. Docent id variolæ & murbilli, qui morbi in genere ſunt exanthematum: de quibus ſupra tertia ſectio. Comm. 20. diximus.

APHORISM. X.

Laborante capite & circumdolente pus, vel aqua, vel ſanguis defluens per nares, vel os, vel aures, ſoluit morbum.

COMMENTARIVS.

LAbores capitis qui intra caluariam ſunt ſignificauit cùm dixit πονέοντι, id eſt iabotante. Eos autem dolores qui ſuot extrà ſignificauit, cùm dixit, καὶ περιωδυνέοντι, hoc eſt, & in circuitu dulenti. Conſtat autem hos labores, aur læſiones, atque dolores, fieri cum humore, aur aqua, aut cum flatu, aut à ſola intempetie. Intemperies non cutatur vacuatiune, ſed alteratiune, flatus diſcuſſione. Hnmures tamen & aquam eorum vacuatiune curamus. Bilem ſanè purgatione, ſanguinem, pituitam & aquam cutat ſæpe natura vacuatioue, quæ fit per eas vias per quas ſolet natura ſuccos caput infeſtantes vacuare: viæ ſunt nares, aures, palatum, & us. Aqua & pitoita curantur aquæ euacuatiune per dictas vias. Sãguis tamen quanduque maner intta vaſa, quaudoque efficit inflammationem. Si intta vaſa continetur, curatur ſanguinis vacuatione per nares. Si extra vaſa fecetit inflammationem, ea ſuppurata, atque euacuato pure per loca dicta ſoluetur murbus. Galeu. partem eam, vel ſanguis, & illam, & os, non legit quoniam in Comm. referẽs quod Hipp. dixerat, inquit. Verùm ipſe non hoc tantùm dicit, ſed ſimpliciter quòd pus, aur aqua fluẽs pér uares, vel aures, morbum ſoluit. Non meminit autem vacuationis ſanguinis, neque eius quę per os fit. Præterea infrà cùm dixiſſet, ſuppurata inflãmatione, & humore excreto ſului dolores qui fiunt ab inflammatiune, aut eos qui fiunt ab humore crudo, addit: Si verò propter ſpiritum flatuoſum, aut ſanguinis multitudinẽ, aut bilem mordacem, aut omoino ex intemperie dolot acciderit, per alia ſanabitur. Nutum eſt quòd ſi ipſe legiſſet partem illam, vel ſanguinis, non dixiſſet dolores capitis ſanguine ortos per alia ſanari. Sanantur enim à ſanguine de naribus fluente, quamoptimè, cuius ipſe meminerat.

APHORISM. XI.

Melancholicis & renum morbis laborantibus, hæmorrhoides ſuperuenientes, bonum.

COMMENTARIVS.

MElancholia delirium eſt ſine febre ab humore melanchulico uccùpante cerebrum. Nephritis murbus eſt renalis, quem aliàs renum lapidem appellamus. His duobus morburum generibus miro modo auxiliantur hæmorrhoides, ſiue ſanguinis vacuationes per ora venarũ quæ ſunt ad anum. Quoniam per hanc vacuationem humor eos morbos efficiens expellitur: is verò eſt ſanguis melanchulicus, eraſſus & fæculentus. Euacuant autem hęmorrhoides à renibus cum deriuatione quæ per proxima fit à capite verò in melancholia fit reuulſio cum vacuatiune. *Melancholia quid.*

APHORISM. XII.

Hæmorrhoidas ſananti antiquas, ſi vna non ſeruetur, periculum eſt ſuperuenire aquam intercutem & tabem.

COMMENTARIVS.

HÆmurrhoidas recentes ſanare, funditus abſque periculo fit: Antiquas verò ſanare, nun ſine periculo, quod ab Hippoc. ſcribitur. Id verò eſt, incidendi in aquam intercutem, aut in tabem. Humor enim melancbolicus craſſus, & fæculentus qui in iecote genitus per ipſas expurgabatur, clauſis omnibus, atq; neq; vna aperra ſeroata, neceſſum eſt natiuum calorẽ iecoris opptimi à multitudine craſſi humoris retenti, & ipſum ſanguinis generatiune fruſtrari, & inde aquam intercutẽ ſequi, fuſo humore in venttem, aut in totius eorporis ambitũ. Quud ſi fiat, vt ſolet ad pulmonem trãsferatur, putreſcens ibidem ipſum exulcerabit, & tabem efficiet. Ac proinde lib. 6. de mur. pup. pat. 3. à multis malis liberare hæmorrhoidas ſeribir, & importunè curaras eadem afferre mala, cùm inquit, Qui hæmorrhoidaa habent, neque pleuritide, neque pulmonia, neque phagedena, neque ferunculis, neq; terminthis, forſan neque lepra, & forſan neque aliis, Curati verò importunè, multi ſubitò his correpti ſunt, & grauiſſimè. Cæterùm vt lib. 3. de arte med. docuimus, Aëtius nun putat eſſe neceſſarium vnam ſeruare hæmorrhoidam ex antiquis, neque id voluiſſe Hip. ſed ipſum in aquam intercutem, aut in tabem incidere dicit, ſi ab antiqnis Hæmorrboidibus curetur, & deinde oon ſeruetur. Vbi ramen ſeruetur, tum purgationibus, tum ſanguinis miſſionibus uportunè adhibitis, & debita victus tatione, & iecoris attemperamẽto nullum tale imminet periculum. Quemadmodum ſi quis antiquam quamuis aliam curet vacuationem, atque eãdem omnino ſupprimat, vbi probè regatur, non perinde mala ſuccedent. *Hæmorrhoidas antiquas ſanare.*

APHORISM. XIII.

A singultu habito sternutationes superuenientes liberant a singultu.

COMMENTARIVS.

Singultus curationes. Singultus ab inanitione siue siccitate eo modo quo conuulsio sicca non admittit curationem, qui verò fit ab humore, aut à sola frigida intempesie, curari potest, eiúsq; curationem latè docuimus, lib. 3. de att. medeo. sternutationes autem, bas singultus species curare docet modò Hippo. Vbi enim quis, singultu laboret ac molestetur, sternutationes superuenientes à natura, vel arte factæ causam si fuerit humor excutient: si tamen intemperies notum est commotione & agitatione ventriculum incalescere. Sunt etiam singultus quidam à siccitate, hoc est à causa sicca adstringente & acerba, quod facere videmus mala cotonea, aut pyra acerba deuorata quæ singultum commouent: sanantur autem esu zuccbari, aut potu aquæ tepidæ.

APHORISM. XIV.

Ab aqua intercutem habito, si aqua à venis in ventrem fluat, solutio.

COMMENTARIVS.

NOn in omnibus speciebus aquæ intercutem aqua continetur in venis, sed in ascite exudat à iecore intra peritonæum, in hac quoque & timpania ventre tumēte venæ inanitæ sunt, & vniuersum corpus veluti tabe consumptum, in quibus non est sperandum aquam confluxuram in ventrem ex venis, vt sanentur. Nam vt vides quamuis venæ omnes euacuentur per ventrem in ascite, & timpania, non perinde æger sanus fiet, manente adhuc aqua intra peritonæum, aut flatu. Si tamen in anasarca, aut hyposarca pituita, aut serosus humor, à venis retrocedens in ventrem vacuetur, morbi sequetur solutio: id verò medicum imitari conuenit arte.

APHORISM. XV.

A diuturno ventris profluuio habito, vomitus sponte superueniens soluit ventris profluuium.

COMMENTARIVS.

PAri modo, vt in superiori Commenta. diximus, Medicum decet imitari vacuationē hanc sponte factam, id est à natura sine ope Medici. A contrario etenim reuellere impetum fluxorum humorum vnum est de præceptis Hippoc. contrarius autem est vomitus vētris profluuio, siquidem in contrarium ducit humores qui impetu quodam deorsum feruntur. Et quamuis vomitus valear sanare fluxum ventris recentem diuturni fuit exemplum Hippocr. quoniam hanc curationis speciem voluit Medicum imitari, quod facere non conuenit in recentibus, sed in antiquis, hoc est, qui diu iam durant & hominem malè habent, ob id enim dixit ἐχομένῳ, id est, vexato, & molestato. Diuturnum etenim quis rectè dicet, quod durat.

APHORISM. XVI.

A pleuritide aut pulmonia habito, fluxu ventris superueniente, malum.

COMMENTARIVS.

Fluxus ventris in pleuritide. IN pleuritide aut pulmonia, quandoque superuenit fluxus ventris, valente adhuc ægro & signis coctionis apparentibus in vrina, & sputo, nihil mali significat. Superuenit autem quandoque cùm æger malè habet, & à malo affligitur, de quo dixit Hip. ἐχομένῳ, id est conflictato, & molestato quod signum malū est: significat enim per cōsensum laborare iecur, & sanguinem non conficere, neq; distribui. Non consentit tamen iecur, & in eam imbecillitatem deducitur, ob læsionem instrumentorum respirationi seruientium, nisi magna sit. Duas igitur apponit conditiones Gal. ad Apho. veritatem, vt sit æger à morbo conflictatus, & molestatus, & vt non eueniat prædictus ventris fluxus à causa prægressa, aut alia à morbo ipso, pulmonis, aut thoracis. Verus autem est Apho. etiā si pleuritis, aut pulmonia nondum sint ad suppurationem perductæ. Nam cùm non suppurantur ob humoris malitiam, & facultatis imbecillitatem, fluxu ventris superueniente, malum erit, & consensum iecoris significabit.

APHORISM. XVII.

Eum qui lippitudine laborat, à ventris fluxu capi, bonum.

COMMENTARIVS.

EVacuationes bonas sponte factas Medicū imitari ad initium quartæ sectionis docuerat: sic & præsentem vtiliter imitabitur Medicus, si fluxum ventris procurauerit medicamento quopiam ventrem subducente, vbi æger lippitudine laborauerit, id namque natura probe facit, quoties laborantes lippitudine, hoc est inflammatione adnatæ membranæ, sponte fluxum ventris patiuntur.

APHORISM. XVIII.

Vesica discissa, aut cerebro, aut corde, aut septo transuerso, aut aliquo tenuium intestinorum, aut ventriculo, aut iecore, lethale.

COMMENTARIVS.

REfert modo Hippo. vulnera quædam exitialia, quę ea ratione talia sunt, quòd ab eis nemo liberetur, aut quoniam pauci admodum visi sint liberati, sunt autem vulnera penetrantia, quæ ipse discissiones appellat. Vesica etenim discissa non curatur si in cauitatem ipsius penetrat vulnus, quia tenuis & exanguis est, & vrinam perpetuò continet, collum autem eius quotidie discindimus ad lapides extrahendos, & pòst sanantur. *Vulnera lethalia.* Vulnera autem cerebri si ad ventres peruenian, non curantur, sed alia multa vidimus sanata, quæ ad cerebri substantiam perueniebant, & amissa cerebri ipsius portione, Gal. in Com. dicit se vidisse sanatum vulnus effatu dignum in Smyrna Ioniæ ciuitate, lib. tamen 8. de vsu partium dicit, id vulnus penetrasse alterum cerebri vētrem, nempe anteriorem, sed Dei voluntate sanatū. *Vulnera cerebri quæ sanantur.* Corde vulnerato nemo liberatur: nam si vulnus penetrat ventres, pereunt effuso sanguine, & spiritu: si non penetrat, concitato dolore & deinde inflammatione pereunt. Si tamen septū transuersum discindatur, tum ob naturam suam quæ ex carne est, tum ob frequentem & perpetuū motum, non consolidabitur. Tenuia præterea intestina perforata non consolidantur, ob frigiditatem, & naturam exanguem, & ob excrementorum perpetuum descensum per ipsa. Ventriculus summa parte vulneratus curatur, discissus ad profundum, non assolidatur, ob officium, & quoniam medicamēta non superponūtur ipsi, quáuis bibātur, sed hæc necessariò cibis miscentur, & ideo non prosunt. Chirurgus tamen quidam fide dignus iurabat se curasse hominem, qui sauciato ventriculo non longè à cibo assumpto per vulnus chylum reiecit. *Historia.* Iecoris vulnera curantur quæ non transfixerunt venam aliquam mentione dignam, tales enim sanguinis effusione intra peritonæum moriuntur, sicuti & venæ cauæ vulnus celerrimam mortem affert, lib. 4. de vsu partium. Neque refert modo dicere quod vulnera cerebri & iecoris visa sunt ad sanitatem perducta, mirabili ac diuino auxilio, & nos sanè vidimus Compluti mulierem vteri procidentia laborantem, cuius vterus extrà computruit. Chirurgus tamen totum abscidit ad collum vsque, & non paucis deinde annis vixit. Auicēnas totum vterum abscissum refert, & iecoris partem, & vixisse. & Galen. lib. 4. de vsu

partium

partium refert, se abscidisse totum ferè omentum, sed hoc non adeò graue est.

APHORISM. XIX.

Quum discissum fuerit os, aut cartilago, aut neruus, aut buccæ pars tenuis, aut præputium, neque augetur, neque consolidatur.

COMMENTARIVS.

Offium, neruorū & præputij discissiones. CAtalogum vulnerum lethaliū scripsit in Apo. præcedenti, in præsenti verò vulnerum quæ difficilem admittunt curationem, aut nō integram. Ea sunt discissiones ossium, cartilaginum, neruorū buccæ tenuioris partis, & præputij. Hæ enim partes discissæ non augentur, si pars earum fuerit amissa, neque consolidantur, etiam si vulnera fiāt sine partis amissione. Causa in promptu est, nam mollia corpora facilè vincūtur: & vbi partem carnis amissam velit quis resarcire, id facilè eueniet suppetente sanguinis copia, vt materia. Quapropter si pars ossis amissa fuerit, non recreabitur: quoniam nullibi suppetet copia materiæ seminalis, à qua os primam habuit generationem, sicuti & cartilago & neruus, & buccæ, & præputium. Præter id quòd interim dum pars aliqua de his generatur, copia sanguinis occurrente, caro loco partis amissæ accrescit. *Ossa possunt agglutinari & non consolidari.* De agglutinatione & consolidatione interest quidem: nam agglutinari possunt ossa, non consolidari. Agglutinantur enim callo adnato tanquam glutine, non tamen solidantur per aliquid, quod sit de ossis ipsius substantia. Præterquam si ossa mollia admodum fuerint, qualia puerorum quorum ossibus seminaria materia suppetit multa, & consolidandi facultas valida, & partes consolidandæ humidiores, quàm aliarum ætatum. Hanc sententiam scripsit Gal. lib. 5. de meth. med. Et lib. 2. de tempera. ossa puerorum adeo mollia esse dixit, vt nutrices ea conforment, & casco recens coagulato similia sint. De cartilaginibus idem dicemus. Nerui verò præcisi præter alia hoc habent peculiare, quòd partes refugiunt, & contrahunt ad principium, aut finem membri. Deest quoque illis materia & facultas valens, & inseritur interim caro. Idem de tenuis buccæ parte, quæ membranea est, & fibrosa. Neque minus dicendum de præputio: pars enim amissa non recreatur, & discissa non consolidatur, sed agglutinatur.

APHORISM. XX.

Si sanguis in ventrem effundatur præter naturam, necessum est suppurari.

COMMENTARIVS.

SI sanguis effusus fuerit extra proprias cauitates, in ventrem quemuis, alium ab iis in quibus secundum naturam contineri solet, necessum est ipsum suppurari, hoc est corrumpi. ita enim exponitur vox ἐμπυηθῆναι, à Gal. in Comm. Ventres tamen in quibus secundum naturam continetur sanguis, sunt venæ, arteriæ, cordis ventres & cerebri lacunæ. Extra verò funditur, in ventriculum, thoracem, vterum intestina, vesicam, & in cauitatibus musculorum, inflammationibus & in enchymosi, in poris sensum effugientibus. In quibus omnibus corrumpi sanguinem est necessum.

APHORISM. XXI.

Insanientibus varices, aut hæmorrhoides superuenientes insaniæ solutio.

COMMENTARIVS.

MElancholicus humor est qui insaniam, siue melancholiam morbum facit. Per varices tamen in venis colligitur sanguis melancholia multa mixtus, præsertim autem in his quæ sunt ad suras. *Hæmorrhoides.* Hæmorrhoides sanguinis vacuationes fiunt adapertis venis ani. Purgatur quoque per eas sanguis melancholicus. Iure igitur insaniam curabunt varices conuerso humore à capite in crura, aut hæmorrhoides reuulsiue vacuantes eundem humorem. Atq; eadem ratione hæmorrhoidas aperire ad melācholiam siue insaniam curandam erit artificiosum.

APHORISM. XXII.

Quæcunque rupta à dorso in cubitum descendunt, venæ sectio soluit.

COMMENTARIVS.

GAL. in Comment. docet per rupta dolores esse intelligendos. Dolente autem dorso & ceruice & quandoque musculis qui sunt ad omoplatas lassitudinis speciem patientibus, dolor per brachium ad cubitum descendit, & nonnunquam ad manum vsque. Conuenit autem in eo affectu, venam cubiti secare. Ducendi siquidem sunt humores & sanguis vacuandus per eam partem qua natura vergit. Non quidem per eam in qua figitur & quā nhsidet, sed per eam quæ nobis indicat quò vergit sponte natura. Quæ tamen ad euacuationem humoris lassitudinem facientis & inde ex parte excurrentis ad cubitum est accommoda. Ea verò est in cubiti flexu externa.

APHORISM. XXIII.

Si timor & tristitia multo tempore perseuerent melancholicum significatur.

COMMENTARIVS.

TImor opinio est mali futuri, tristitia verò opinio mali præsentis. In has opiniones quidam incidunt ob causam aliquam euidentem, quidam sine ipsa. Qui sine causa cogoita timet atque tristatur, causam habet internam quæ mentem eius perturbet & in eos affectus deducat. *Timor quid.* Qualis est humor melancholicus, qui cerebrum occupat. Aut certè quod sæpius fit incipiente morbo humor cor occupat, quod est origo turbationum animi: vt libro primo de arte medendi docuimus. Inde verò ascendit vapor in cerebrum qui ducit animam rationalem in consensum. Ac proinde rectè dixit: Si timor & tristitia adsunt, melancholicum, hoc est melancholia morbus, significatur. Quòd si causa adsit quæ verè possit hominem in timorem & tristitiam adducere, diu ipsis perseuerantibus melancholiam inferent, & propterea melancholicum significatur. Generant enim & in circuitu seipsa iuuant & augent, timor, tristitia, & melancholia. Nam melancholia infert timorem, & tristitiam, & hæc duo generant melancholiam, quamuis à causa euidenti originem trahant. Vnaquæque tamen earum effectum sibi debitum producit, citius aut tardius, pro ratione causæ generantis, quæ aut valida est aut imbecilla, & pro corporis præparatione. Sunt enim quidam prompti facilè incidere in tristitiam & timorem, quidam minimè. Parat autem ad hæc non parum pusillanimitas & cordis languor, siue facilitas ad patiendum, aut compatiendum. Ac de omni tandem timore atque omni tristitia, siue causam habeat euidentem, siue non, rectè dictum est: Si timor & tristitia longo tempore habent, melancholicum significatur. Quoniam ad hæc, si perseuerauerint, omnino sequetur, si non adest. Si tamen adest, melancholia per hæc eadem, vt præsens ostenderetur.

APHORISM. XXIV.

Si aliquod tenuium intestinorum discissum fuerit, non consolidatur.

COMMENTARIVS.

QVoniam hic Aphorism. in 18. continetur, frustra repetitur modò, sed foret ab hoc loco expungendus, vt inquit Galen. in Commen.

APHORISM. XXV.

Eryſipelas exterius effuſum ſi intus vertatur, non bonum: ab interioribus verò, extrà bonum.

COMMENTARIVS.

HIc Apho. adeo ootus eſt, vt non videatur egere expoſitione. ſiquidem notiſſimum eſt melius eſſe conuerti extrà eryſipelas quàm intra, & omne malum melius eſt occupare externas, quàm internas partes, præſertim ſi antè occupabat internas, & ad externas mutetur. Verùm voluit hîc Hippocrates admonere nonnihil ad partem attis curandam pertinens, videlicet ne Medici temere eryſipelata refrigerent, & valide repellant. Solet enim morbus deſerere externas partes & ad internas conuerti, quod malum eſt. Nam & libro tertio Progooſt. anginam ſalubriorem dixit, ſi ceruix & pectus contraxerunt ruborem: dum tameo eryſipelas ita factum non conuertatur intrò.

APHORISM. XXVI.

Quibus in febribus ardentibus tremores fiunt, delirio ſoluuntur.

COMMENTARIVS.

EXemplum hoc eſſe videtur earum quæ fiunt permutationum: aliàs inutiliter dixiſſet in febribus ardentibus fieri, quod in omnibus eam habet eueniendi promptitudinem. Docet autem humores tranſponi quandoque à vaſis in neruos, & inde tremores fieri, commotis neruis à cauſa grauaore aut mordente ad expulſionem, vel nequeunte parte ſeipſam continere præ multitudine grauata. Cæterum illud non videtur reprehenſione carere, quod Galeno Comment. aduertit cùm dixit: Delirio ſolui, ac ſi delirium eſſet ſanitas, aut diſpoſitio melior tremore. Propriè enim morbus ſolui dicitur, cùm aut tranſit in ſanitatem, aut in morbum minorem, ac minus periculoſum. Delirium autem fit tranſlato humore à neruis in originem & præcipuam particulam, nempe cerebrum, ſolui igitur impropriè dictum eſt.

APHORISM. XXVII.

Quicunque ſuppurati aut aquam intercutem patientes, vruntur aut ſecantur: ſi pus aut aqua confertim effluxerit, omnino moriuntur.

COMMENTARIVS.

QVando aliis remediis ſuppurati, aut aſcitem patientes curari nequeunt, expedit (quod etiã erat Medicis in vſu) eos ſecare aut vrere, neq; enim aliter fieri poſſe putandum, vt pus quod intra thoracis cauitatem continetur, aut aqua quæ intra peritonęum, prius vacuentur, quã facta vſtione, aut ſectione, ſi multum abũdant. Quiddã autẽ magni momenti modo docet Hippoc. vt facta apertione aqua aut pus ſenſim educantur, & per internalla: vt interim vires roborentur. Si namque confertim euacuatio fiat, omnino ægri moriuntur. Effluet etenim multus ſpiritus ab oſculis arteriarum, quæ adaperta ſunt ob magnam diſtenſionem, ab aqua aut pure factam. Præter id quòd in aſcite aqua, vti fulcrum, contioet iecur durum, (id enim ſoler aquam intercutem adducere) quod deinde vacuata aqua trahit ſecum viſcera alia. Poteris quoque ab hoc præcepto ad alias vacuationes omnes, maximè quæ fiunt in longis morbis transferre vſum, & in omnibus in quibus vires non valde conſtant, euacuationes per partes facere. Nam & ſuppurati & aquam intercutem patientes aliis iam tentatis remediis, nunquam ſatis valent, neque aliquam confertam ferunt vacuationem. Qua rameo ratione vri aut ſecari debeant ſuppurati & qui aquam intercutem patiuntur, Paulus lib. 6. probè docuit.

Pus aut aqua ſenſim educi debent.

APHORISM. XXVIII.

Eunuchi neque podagra laborant, nec calui fiunt.

COMMENTARIVS.

EVnuchi Græcis dicebantur, quoniam lectum ſeruabant mulierum, quas cuſtodire oportebat, vti principes & virgines. Verùm caſtrati ita appellabantur, quibus genitalia erant abſciſſa. His ſi ſoli teſtes deſint, venerem tamen appetunt. Dicebantur etiam thlibæ eunuchi qui attritos habebant teſtes, & ea ratione erant ad generationem inepti. Atteruntur autem teſtes pueris laxatis ipſis prius in balneo, deinde manibus compreſſis donec euaneſcant, aut ipſis contortis valde, donec via ſanguinis interclusa tandem cõtabeſcant, quo modo equos & mulos generationi reddimus ineptos, & minime coitum appetentes. Sunt etiam eunuchi quos Gal. lib. de vſu partium ὑποσπαδίαιν, hoc eſt ſubuulſos appellat, Latini verò ſpadones, qui quodam veluti fræno interpoſito coguntur ſemen non eiaculare recta via intra vterum, ac propterea non generant. Eunuchi igitur qui abſciſſis genitalibus, aut attritis teſtibus ſunt, venerem non appetentes, effœminati, molles etiam & humidiores fiunt, ita vt hac in re cum fœminis contendant. Quapropter ſicuti fœminæ non caluefcoot, ita neque illi. Podagra verò non laborant, ſed rarò & rarius Hippocrat. temporibus, erant enim eunuchi continentes, parcè viuebant, & à venere abſtinebant. Quorum omnium contraria podagram adducunt. Non tantùm enim imbecillitas articulorum quam quiſquam habere poteſt, aut ex morbis, aut à generatione ad podagram eſt ſatis, ſed opus eſt mittentem eſſe particulam aliquam, aut totum corpus excrementis redundare, quod illo tempore non eueniebat eunuchis probè admodum, & cum omni moderatione viuẽtibus. Sed nunc & Gal. temporibus cùm immodicè viuant in otio, & epulis, & veneri indulgeant, non panci ſunt ex eis qui incidant in podagram. Illud verò in animo ſemper habere debet, qui antiquorum dogmata enarranda ſuſceperit, vt ea amicè magis definiat, quàm moroſè redarguat.

Teſtium attritio.

Nota.

APHORISM. XXIX.

Mulier non laborat podagra, niſi ipſi menſes defuerint.

COMMENTARIVS.

HÆc quoque ſententia veluti & pręcedens cum moderatione legenda, nam videmus mulieres non pauca podagra laborare, nondum detentis menſtruis, cùm non ſit vnica tantùm cauſa ob quam ſoleant abundare excrementa, nam & ob vitam otioſam & in victu omnimodam intemperantiam, accedente articulorum imbecillitate podagra euenite valet, auctis excrementis. Temporibus tamen Hippocrat. cùm nullum horum adeſſet mulieribus, non aderant abundantiæ excrementorum niſi cum menſium purgatio cohibebatur, ac proinde non laborabant podagra, niſi ob menſium defectum.

Podagra cauſa.

APHORISM. XXX.

Puer non laborat podagra ante veneris vſum.

COMMENTARIVS.

QVamuis pueri à prima ipſa generatione habere poſſint articulorum imbecillitatem, hæc tamen non ſe oſtendit, donec laborent, & exerceantur. Neque tamen ad podagram id eſt ſatis, ſed opus eſt redundantia cruditatum, & excrementorum. Quam tamen pueri non habent propter coctricis vigorem, & quia in alitione omnia abſumuntur, prius ſuperata. At verò cùm primùm venere vti incipiunt, non tantùm abſumitur in alitionem,

Dolores innaturam in pueritia vita bremitatem arguunt. Hippoc.

tionem, & articuli langueat, venere id efficiente, atque ita quod superest, ad articulos transmissum efficiet podagram.

APHORISM. XXXI.

Oculorum dolores meri potio, vel balneum, vel fomentum, vel sanguinis missio, vel purgatio soluit.

COMMENTARIVS.

Quod de oculorum doloribus docet Hippocr. hoc loco, de omnibus doloribus ferè docere posset eadem ratione: & quandoquidem cuiusvis partis dolores eas habent causarum differentias, quas dolores oculorum, & curandi viæ à causis desumuntur & distinctionem accipiunt. Non enim aliter Hippocr. curationes oculorum distinxisset, dicens, oculorum dolores curari meri potione, & reliquis. Prætermittamus modò dolores qui à nuda intemperie nascuntur, quos contrarietate curare ars medica docet. Cum materia verò facti potissimam habent curationem, euacuationem. Si in toto corpore humor abundat, & fluxionem in oculos committit, redundante sanguine, venam externam cubiti secabimus, & sanguinem ducemus pro virium robore, & causæ morbi copia. Quòd si fuerit qui abundat prauus aliquis succus, purganti medicamento ipsum ducemus. Si tamen deposita redundantia aliquid causæ prioris in oculos fluere videatur, balneum commodum erit aquæ dulcis. Quòd si in oculis tantùm causa doloris cõtineatur, si crassus fuerit, sanguis vini potione attenuabitur, & discutietur, vti & flatus. Si tamen fuerit tenuis, acris, ac mordax, optimum erit remedium fomentum, vacuato quidem corpore tutum erit eo vti: non præuacuato tamen experiundi gratia ad mouendum, nam si dolorem non in totum mitigauerit, credendum est in corpore subesse copiam, quæ trahetur ad partem ipsam dolentem. πυρίη, dixit, quam vocem Marcellus Vergilius in Dioscoridis interpretatione cap. de oleo transfert, fomentum siccum, sed malè, nam ad oculorum dolores commodius est humidum fomentum. Thomas verò Linacrus lib. 11. De meth. meden. transfert fomentum calidum, sed non malè, nam id fert vox Græca, & res ipsa. Quoniam verò Hippocr. hunc Aphor. sine distinctione scripsit, vt vult quoque Galen. in Comment. neque vt rationalis, neque vt empiricus. lib. 6. de simp. meden. facult. cap. de abrotono, ipsum excusauit, dicens, Sanè Hippocr. cùm in Aphor. scripsit: Dolores oculorum meri potio, vel balneum, vel fomentum, vel sanguinis missio, vel purgatio soluit, neque adiecit quosnam dolores vini potio, quos balneum, quos fomentum, quos sanguinis missio, & quos purgatio. Ignoscendum forsan quis arbitretur, tribus vt puto de causis, siquidem aphoristicam scribebat doctrinam, in qua propter breuitatem & compendium pleraque ita dici concessum est. Et omnia quæ dolores soluunt enarrauit, tametsi non diffiniuit ad quem dolorem quodnam ex illis congrueret. Tum multis in locis aliorum librorum occasiones nobis præstitit, distinctiones in his quæ hoc pacto dicuntur inueniendi.

Oculos curandi method.

APHORISM. XXXII.

Balbi à longo alui profluuio maximè capiuntur.

COMMENTARIVS.

Quare balbi dicantur à Græcis trauli.

Balbos Latini appellant eos qui lingua sunt impediti, & blæsos, quos τραυλίζων Græci dicunt, ab eo quod τ, & ρ simul proferre nequeunt, & inde traulos. Cæterùm qui lingua impediti sunt, quidam literas aliquas proferre nequeunt, vt diximus, quidam detenti tandem confuse, & cum trepidatione loquuntur. Quorum vitium ad linguæ compositionem attinet, quæ ob breuitatem nequit firmari dentibus anterioribus, qualis dispositio pariter contingit iis qui imbecillam habent facultatem mouentem linguam. Redditur autem imbecilla ob siccitatem, idque rarò, quandoque ob humiditatem quæ à cerebro in musculos & neruos linguam mouentes defluit. Deinde quoque in ventrem, atque id frequentius. Cùm verò in linguam descendit, efficit hominem balbum: cùm in ventrem, adducit fluxum ventris prædicta humiditas. Est autem is longus, quoniam balbi qui tales à natura sunt, longo tempore aut tota ipsa vita humiditatis abundantia laborant, sic & eorum ventres. Dixit autem, maximè, quoniam magna ex parte balbi fiunt ob prædictam humiditatem, quamuis ob malam compositionem, & ob siccitatem aliquando fiant: qui tamen ad ventris profluuium non sunt parati.

APHORISM. XXXIII.

Qui acidum ructant, non valde capiuntur morbo laterali.

COMMENTARIVS.

Acidi ructus causæ.

Non est difficilè inuenire causam veritatis huius Aphoris. iis qui nouerunt acidum ructum significare in ventriculo acidam pituitam, aut cibos ibidem corrumpi in acidum saporem. Acida sanè pituita frigida est, & acidus ructus frigiditatis soboles. Morbus autem lateralis quamuis ab omnibus humoribus fieri possit, quos ostendit sputum, quod si spumosum fuerit, ostendit pituitam: flauam, bilem: rubrum, sanguinem: subnigrum, melancholiam, sæpius fit à calidis humoribus, ratius à frigidis, qui difficilè membranæ substantiam penetrant. Probè igitur admodum dixit, eos qui acidum ructant, rarò à morbo laterali capi.

APHORISM. XXXIV.

Quicumque caluitio laborant, iis magnæ varices non fiunt. Quibus verò caluitio laborantibus varices superueniunt, iis rursus capilli nascuntur.

COMMENTARIVS.

Nota.

Non vtitur Hipp. in hoc Aphor. voce φαλακρός, id est qui caluitio laborant, propriè, sed eam mutuat pro μαδαρός, id est pilorum defluuium patientes. Nam in propria significatione falsum est, varices liberare homines à caluitio, (siquidem caluis non amplius pili nascuntur) sed illos qui morbi ratione pilorum defluuium sunt passi. Euenit autem pilorum defluuium, vt lib. 3. De arte medendi docuimus, aut ob inopiam alimenti pilorum, aut ob eiusdem malitiam, atque id frequentius. Hunc autem affectum non patiuntur qui magnas habent varices, prauis succis ad cruta reuulsis. Quòd si fiat vt pilorum defluuium præcedat, superueniant tamen varices, pariter cute liberata à prauis succis alio translatis, liberabitur à profluuio pilorum, redibúntque pili vt ante.

APHORISM. XXXV.

Aquam intercutem patientibus tussis superueniens, malum.

COMMENTARIVS.

Aquam intercutem patientes possunt etiam pati tussim ob causam quamuis, sicuti & reliqui, neque tamen inde malum aliquod cogitandum. Quòd si morbi ipsius ratione tussis fiat, id enim significat vox ἐπιγινομένη, id est superueniens, malum adeo graue significat, vt aquæ copia ventrem implens septum transuersum comprimat, & instrumenta respirationi seruientia in consensum adducat. Hoc quidem frequentius fit, minus frequenter verò quod Galen. dicit significare tussim, humi

humiditatem aquosam in tantum fuisse adauctam, vt asperas arterias occupet.

APHORISM. XXXVI.

Difficultatem vrinæ venæ sectio soluit, secare verò interiores.

COMMENTARIVS.

Dvabus de causis Galen. visum est Aphor. hunc esse de adiectis, siue spuriis. Prima, quoniam dixit venæ sectionem soluere vrinæ difficultatem. Non enim est vnica via curationis eius, oportet autem ita Aphor. scribere: Difficultatem vrinæ, & venæ sectio soluit. Quoniam hoc est vnum de remediis soluentibus difficultatem vrinæ. Nam vbi ab inflammatione malum habeat ortum, venæ sectio malum curat. Secunda ratio Galen. est, quoniam præcipit secare venas interiores: cùm tamen nihil referat earum quæ in malleolis sunt internam aut externam secare, siquidem ambæ ab vna oriuntur, quæ ad poplitem est, siue ad genu curuaturam, non sicuti in brachio, in quo interna & externa non oriuntur ab vna & eadem. Hæc voluit Gal. quamuis experimento constet connexionem partium non parum iudicare ad curationem. Cùm autem malleolus externus maiorem habeat cum coxendice connexionem quàm internus, & is magis quàm externus cum vtero, in morbis vteri secamus venam internam malleolorum, & in morbis coxendicum externam. Atque ita Auicennas, 22. tertij libri, ad coxendicum dolores dixit conferre missionem sanguinis de vena schiatica, quæ externa est. Et lib. 1. fen. 4. cap. De phlebotomia dixit: Et ratio quidem facit oportet vt schiatica & saphena similis existant iuuamenti, sed experimentum facit, vt operatio schiaticæ plurimum conueniat dolori schiæ, sicut si hoc esset debitum. Quamuis igitur Galen. contendat, ratione sumpta ex anatome, nihil referre hanc aut illam secare, & ob id Aphorism. non esse Hippocrat. experimentum docet non esse parem vsum sectionis ambarum, neque Aphorismi. esse reiiciendum. Quòd verò vnicum tantùm remedium, nempe missionem sanguinis scripserit, & vnam tantùm speciem difficultatis vrinæ curare docuerit, parum interest. Quidam tamen aliter saluare nititur Hippocrat. sententiam dicens ipsum præcepisse secare venas intra cutem, non scarificare eas quæ sunt ad cutem, nam hæ sunt externæ, & cutaneæ, aliæ internæ & sub cute. Inflammata autem vesica, non oportet (inquit) educere serosos humores, quales educuntur scarificata cute, sed crassos, quales educuntur vena secta, quæ interior est, & addit, Quod non intelligens Galen. negauit facilè Aphorism. esse Hippocrat. turpe sanè mihi semper visum est hominem in literarum studio nutritum, viris sapientissimis esse contumeliosum, præsertim magistris artis, & suis ipsorum præceptoribus: autore etenim Cicerone, omnis animaduersio, atque castigatio, omni contumelia carere debet. Sed iam perpendamus quàm verum sit, & quàm ingeniosum quod nobis nouum attolit. Ipse vult per externas venas intelligi, quæ sunt ad cutem: & per internas, quæ sunt sub cute. At dicat si placet, quando inuenit apud Hippocr. hanc appellationem internæ venæ pro ea quæ est sub cute: nam lib. 2. De rat. vict. acut. section. 10. in laterali morbo præcepit venam cubiti internam secare, vt ipsam ab externa distingueret, vt Galen. in eius loci Comment. docet, non sanè vt sectionem eam ab scarificatione separaret, sed à sectione venæ quæ per humerum & partem externam brachij ad curuaturam ipsius fertur, in crure quoque venæ duæ sunt ad malleolos, quarum altera est interna, id est in malleolo interno, & altera externa in malleolo externo. Cum igitur dixit interiores, notissimum est quas significauit, cum venæ secandæ sint in malleolis, laborantibus partibus infra iecur, & nonnunquam in poplite. Præterea Hippocr. neque alius vnquam scarificationem appellauit Phlebotomiam. Cùm igitur Hippocr. in præsenti dicat difficultatem vrinæ soluere phlebotomiam, frustra addidisset, secare verò interiores, quia per phlebotomiam nunquam secantur exteriores, id est cutaneæ, facta scarificatione, quod ille voluit. Atque Hippocrat. cùm scarificare præcipit, non φλέβα τέμνειν iubet, sed vti lib. De medico dixit, κατακρούειν, quod est, κατασχάζειν, vt Galen. inquit lib. De antiquis dict. Hippocrat. & idem Phauorinus. Sed sumus venia digni, quòd in huiuscemodi erroribus confutandis toties immoremur, siquidem nullus est error adeo magnus quem non inferat præceptor animia auditorum, si veritas defensore careat, & addiscentes admonitore.

Dif. vrinæ soluit venæ sect.

Auicennas de schiatica sectione.

Nota.

APHORISM. XXXVII.

Ab angina molestato, tumorem fieri in collo, bonum.

COMMENTARIVS.

Qvi anginam patiuntur, suffocationis periculum incidunt, nisi humor qui internos gutturis musculos occupat, exterius conuertatur. Quod fiet si in faucibus tumor aliquis effatu dignus appareat, tales enim anginæ etsi exitiosæ fiunt, morbum longiorem ostendunt. Magis verò liberantur si fauces & ceruix ruborem contraxerit, & ex iis maximè quibus pectus & ceruix rubent, nisi sacer ignis intro recurrat. Tumor igitur in collo, de signis est quæ liberant ab angina, alioqui lethali. Docuit hæc Hippoc. lib. 3. Prognost. sectione 16. dicens: Anginæ autem grauissimæ sunt, ac celerrimè interimunt, quæcunque nihil conspicuum faciunt in faucibus, neque in ceruice, plurimum verò dolorem inferunt, atque orthopnœam. Hæ enim eodem die strangulant, & secundo, & tertio, & quarto. Quæcunque verò dolorem alioqui alteri simili modo inferunt, attolluntur autem, & in faucibus rubores efficiunt, valde quidem lethales, cæterum præcedentibus diuturniores, si magnus fiat rubor. Quibus verò fauces & ceruix simul rubent, hoc sunt diuturniores, & maximè ex ipsis liberantur, quibus ceruix & pectus ruborem traxerint, nisi sacer ignis intro recurrat.

Anginarum differ.

APHORISM. XXXVIII.

Quibus cancri occulti fiunt, hos non curare melius est, curati enim pereunt celeriter, non curati verò, longiori tempore durant.

COMMENTARIVS.

Cancros occultos non curare docet hac sententia, & causam adiecit, quam non omnes in Aphorism. legebant, autore Galen. in Comment. quoniam curati citò pereunt, & non curati longiori tempore durant. Sunt cancri tumores ab humore atrabiliario geniti, duri, dolentes aut semper, aut per interualla, nigri, quique venulas quasdam nigras in circuitu habent, melancholico sanguine plenas, ita vt totus ipse tumor cum venis cancrum & ipsius brachia referat. Fiunt hi quandoque in partibus internis, vti palato, vtero, intestinis, & intra anum, quidam in partibus externis, vt mammis, facie, & aliis externis membris. Omnes autem hi sunt aut vlcerati, aut sine vlcere. De internis voluit curationem non esse tentandam, siue cum vlcere, siue sine ipso fiat. Quamuis enim omnibus cancris leuia remedia, vti mitigatoria, sint adhibenda,

Cancros occultos non curare.

& pur

& purgationes, aut sanguinis missiones, hæc omnia potius præseruare, & dolorem sedare, quàm tumorem curare dicemus. In quem modum internos cunctos vlceratos abluere, & detergere ichores, aut saniem præcipimus. Si tamen cancri externi sint vlcerati, detergi, & mitigari & attemperari exposcunt: non vlcerati, pariter attemperari, & mitigari desiderant, vtrisque tamen manus opera conducit, si eo loco siti sint vt omnino ferro, aut igne extirpari cum radicibus possint. Id quod Chirurgis facere sæpius præcipimus cum felici successu, potissimum si vlcerati non fuerint.

APHORISM. XXXIX.

Conuulsio fit aut à repletione, aut ab inanitione: sic autem & singultus.

COMMENTARIVS.

Confert Hippoc. modo cóuulsionem singultui, dicens vtrunque fieri bifariam, ex repletione videlicet, & inanitione. Quemadmodum enim nerui contrahuntur ad originem nobis nolentibus, cùm implentur humore, & cùm siccantur arescentes: ita ventriculus, aut humore in fibris eius infarcto, aut substantia arefacta, concutitur ad causam nocentem expellendam, fitque singultus. Quamuis tamen duarum tantùm specierum Hippocrat. meminerit, tres esse nos abundè probauimus alias. Est enim tertia quædam species quæ consensu fit, quæ non est de his quarum Hippocr. habuit mentionem, quæ primogenia fiunt affectione, & neruis in essentia laborantibus, sed ipsis punctis, aut commorsis. Qualis conuulsio fit iis qui bilem porraceam vomunt, aut æruginea, aut aliter vellicantur. Dicet autem quispiam hanc per consensum factam conuulsionem, non esse veram conuulsionem, siquidem conuulsio autore Gal. lib. a. De cau. symptom. à solo motbo fit, & inuoluntarius motus est. At cùm neruus mordetur, aut pungitur, sensus antecedit, ac sequitur voluntas contrahendi particulam, fallitur sanè, nam quum neruus aliquis pungitur, aut mordetur, verum est sensum tristem antecedere, falsum autem imperium voluntatis sequi. Nam cùm semel bilis æruginea momorderit os ventriculi, sensus tristis adest, conuellitur autem ventriculus vel nolentibus nobis, vt constat. Sic etiam & vniuersum corpus si malum increscat, & puncto neruo conuulsio fit, quam nos vitare non possumus adhuc volentes. Tres igitur sunt & conuulsionis & singultus species, quas nos abundè probauimus lib. 3. De arte medend. cap. de conuulsione, quæ ibidem de conuulsionibus dicta sunt, ad singultus transferre licebit.

APHORISM. XL.

Quibus circa hypochondrium dolor fit absque inflammatione, eis febris superueniens, dolorem soluit.

COMMENTARIVS.

Dolor circa hypochondrium ab eisdem causis fieri solet à quibus & cuiuslis partis dolor, nempe ab intemperie cum humore, aut sine ipso, & à causa soluente cótinuitatem. Causa verò soluens, aut est flatus, aut humor: atque is aut facit tumorem, aut non. Dolor factus ab intemperie calida non sanatur febre superueniente, sanatur tamen qui fit ab intemperie frigida. Si humor adsit frigidus, siue obstructionem faciat, siue non, atque tumorem efficiens in hypochondrio, vel non, febre superueniente, humor his attemperatur, coquitur, & discutitur, flatus quoque à calore febrili dissipatur. Humor autem calidos, si morsum efficiat, aut erysipelas, aut inflammationem, non curatur febre superueniente, sed calor atque morsus augetur,

Dolores qui à febre curantur.

& inflammationis calor augetur, atque ob id dixit: absque inflammatione. Significat autem hoc loco phlegmone, id est inflammatio, omnem inflammationem adhuc humore carentem.

APHORISM. XLI.

Quibus pars aliqua corporis pus continet, quod non ostendit, iis aut ob puris, aut loci crassitudinem non innotescit.

COMMENTARIVS.

Solent Medici pus in parte quapiam contentum tactu dignoscere, fluctuat enim quodammodo digitis comprimentis cedens, quandoque verò non agnoscitur tactu (licet aliis viis possit innotescere,) & ratio est, quam scribit Hippocrat. quæ sumitur aut à natura puris, aut à natura partis ipsum continentis. A natura puris, quoniam crassum est, & ea ratione non fluctuat, sed speciem præbet carnis partis ipsius quæ laborat, aut diuturnioris. A natura verò partis, quoniam pars dura est, cutis eius crassa, & ita tactui occultat puris notitiam: id verò magis eueniet si ambo coniungantur.

Pus occultatur quare.

APHORISM. XLII.

Morbo regio laborantibus, iecur durum fieri, malum.

COMMENTARIVS.

Morbus regius multis de causis euenit, nam quandoque fit ob durum iecoris tumorem, quandoque iudicationis ratione natura excernente excrementum ad cutem. Hac postrema ratione si eueniat morbus regius, non est malum, si ab obstructione meatus qui tendit à vesica fellis ad intestina, vel eius qui tendit à iecore in vesicam fellis, malum est. Verùm magis malum est, si eueniat ob iecoris duritiem, quæ duplex est: aut enim redditur durum sine dolore, estque is scirrhus ad quem faciliè sequitur aqua intercutem. Si verò cum dolore fiat, erit phlegmone, quæ quantum afferat periculi, non refert modò dicere.

APHORISM. XLIII.

Quicunque lienosi difficultate intestinorum capiuntur, iis superueniente longa difficultate intestinorum, vel aqua intercutem, vel læuor intestinorum superuenit, & moriuntur.

COMMENTARIVS.

Fit nonnunquam natura valente, vt is qui lienis antiquum tumorem patitur, qui à Gal. & Hipp. lienosus dicitur, liberetur, melancholico sanguine transmisso ad intestina. Superuenit autem difficultas intestinorum non exquisita illa quæ cum vlcere fit, sed alia quæ cruenta dicitur, Id est quod Aphot. 48. sequenti docet. Protogatur autem talis intestinorum difficultas, & perducit ad vnum duorum malorum, aut enim iecur compatitur lieni, & ex euacuatione languet, & inde fiet aqua intercutem, vt solet, aut imbecillitas ex nimia fluxione aduenit intestinis atque ventriculo, & inde sequitur læuor intestinorum. Ad quoduis tamen horum sequi mortem facilè est, quoniam post antiquum malum, aliud non contemnendum sequitur.

Lienosus quis.

APHORISM. XLIV.

Quibuscunque ad vrina stillicidium ileos superuenit, in septem diebus pereunt, nisi febre superueniente, vrina abunde fluat.

COMMENTARIVS.

Qvamuis Gal. agnoscens causas stillicidij vrinæ, & causas ilei, dixerit, atque abunde probauerit, ileum cuius symptoma est fœcum retentio, non euenire ab inflammatione vesicæ. Non tamen ignorauit, ileum posse fieri à crassis humoribus. Quòd si crassi humores possunt ileum efficere, & illi occupantes

occupantes vesicam, efficiant quandoque vrinæ stillicidium, totus Aphor. erit verus, atque à Galen. probè enarratus: etiam si videatur dubitare an sit Hippoc. propterea quòd non admodum probabile putat ileum fieri à crassis humoribus. Verùm hoc concesso, vt Galen. concedit ad finem Comment. vetus videri posset Aphor. & à nemine accusandus erit Gal. qui eam inuenit enarrationem, quam quidam sibi arrogat, autorem reprehendens. Ponamus itaque aliquem pati vrinæ stillicidium ob crassos humores, qui vesicam atque eiusdem ceruicem occupant, quorum pars ad tenue intestinum transferatur: is simul patietur vrinæ stillicidium, & ileum, quem intra diem septimum moriturum ob morborum grauitatem & acutiem est existimandum. Si tamen febris superueniat, spes salutis habetur, vbi vrina abunde fluat. Quoniam febris crassos humores coquit, & extenuat, & liquat, quos etiam per vrinam abunde fluentem euacuare solet.

Ileus cum vrinæ stillicidio.

Galen. defenditur.

APHORISM. XLV.

Vlcera quæcunque annua fiunt, vel longiori tempore vexant, os abscedere est necessum, & canas fieri cicatrices.

COMMENTARIVS.

Non in omnibus vlceribus annuis, aut longius durantibus, antequam curentur & cicatrix obducatur, opus est os abscedere, aut natura pellente, aut arte ipsum radente. Nam in vlceribus malignis quæ fluxionem prauorum succorum habent adiunctam, aut malam temperaturam ex præcedentibus fluxionibus contraxerunt in carne, id non est necessarium: sed opus est fluxionem prohibere, & carnem ipsam attemperare. Cæterum hæc non sunt propriè vlcera, autore Gal. in Comment. sed qualia herpetes, phagedenæ, & anthraces. Quando verò sine aliquo horum fit, vt vlcus annum attingat, medicis non delinquentibus, neque ægris in curatione: ossis dispositionem causam esse, intelligere oportet, quam etiam emendare est opus sæpius etenim in vlceribus quæ adeò protogantur, cicatrix obducitur, & rursus decidit, & vlcus redit, quo tempore detegere oportet os & ipsum abradere, siquidem ab eo manat sanies, siue ichor, qui impedit vlceris integram sanationem. Annua autem dixit, aut diutius prorogata, vt certum faceret præsagium, quamuis & ante id tempus, in quibusdam sit verum quod dixit.

Vlceribus annuis os abscedere.

APHORISM. XLVI.

Quicunque gibbi ex asthmate, aut tussi fiunt ante pubertatem, moriuntur.

COMMENTARIVS.

Vertebræ luxantur extra, & qui hanc dispositionem patiuntur, appellantur gibbosi, & dispositio gibbositas, Græcis κύφωσις, aut ad interiora, & appellatur repanditas, Græcis λόρδωσις, aut ad latus & appellatur diuaricatio, Græcis σκολίωσις. Verùm hæ luxationes quandoque fiunt à causa quapiam manifesta, vt casu, aut ictu, quandoque à causis internis, vt tumoribus, & relaxationem efficientibus humoribus. Nam gibbositas fit vbi duo tumores occupant membranas duarum vertebrarum, quæ non sunt immediatæ, tunc etenim conuulsis membranis trahuntur distantes vertebræ ad seipsas, & mediæ retrorsum pelluntur, & gibbum efficiunt. Hunc effectum comitatur difficilis spiratio quam vocat asthma, & quandoque tussis, si tumor serosam aliquam partem à se mittat in pulmonem. Nam si crassi ac tenaces fuerint humores tumores efficientes, suppuratio non speratur, & non tussiunt, aut ratò: si tamen tenuiores fuerint, maturari possunt, & tussim mouent. Hi sunt gibbi, qui asthmate, aut tussi fiunt, hoc est, cum asthmate, aut tussi, aut simul vtrisque. Solet autem mortem afferre, si ante pubertatem eueniat præsens affectus, siquidem pulmo & cor nondum habent perfectam magnitudinem, sed adhuc augentur, spina autem non augetur in prædictis autore Hippocr. lib. 3. de articulis attestante experimento. Quapropter si interna membra augentur & externa, non necessum est interna in loco angustiori concludi, & minimè euentari, & inde febres oriri, & cum difficili spiratione interire. Hoc est quod dixit, si ante pubertatem fiat, moriuntur. Galen. in Comment. hæc omnia à parte docet.

APHORISM. XLVII.

Quibuscunque sanguinis missio aut expurgans medicamentum conuenit, iis vere sanguinem mittere, aut ventrem purgare expedit.

COMMENTARIVS.

De iis qui præseruationis ratione vacuantur, præsens scribitur sententia. Sunt autem plurimi in quibus hyberno tempore praui succi congeruntur, quos vacuare conuenit bibito purganti medicamento, ne vere incidant in morbos quos soler ver adferre, ea ratione quæ tradita est supra sect. 3. Quorum morbi qui aliàs solebant eos molestare, purgatione, adhibito purganti medicamento, non inuadunt. Sunt & quibus talis purgatio conuenit, cùm medicus agnoscit neutram dispositionem, & præparationem ad eos morbos, quorum gratia præcauentes purgamus incipiente vere, ne tales eueniant, quamuis in eosdem nunquam inciderint. Præbemus autem vnicuique tale medicamentum quale debetur humoribus abundantibus per singulas species. Aliud etenim medicamentum debetur bili, & ei qui timet tertianam, & aliud melancholiæ, & timenti quartanam, aut cancrum. Aliud timenti anasarcam, aut leucophlegmatiam, aut quotidianam febrem. Si tamen sanguinem bonum abundare intelligamus, quem dilatari accedente veris calore est necessum, ac periode in morbos solitos incidere, siue ipsis aliquando laborauerint, siue non iure secta vena sanguinem minuemus, qui aliàs calore veris adueniente effundetur, & morbos à sanguine ortos pariet. Conueniet quoque eis qui malos humores per æstatem aceruarunt, autumno ineunte, purgare, timentes morbos. Quod nos eo tempore facere solemus, extremas temporum temperaturas fugientes, & morbos futuros præcaueotes. Vt enim dicet Aphorismo 55. Podagrici morbi vere & autumno magna ex parte mouentur. Hæc sunt duo genera remediorum, quæ magna vocantur, de quibus est Aphor. præsens, ad partem artis prophylacticem pertinens, sanguinis missio & purgatio. Nobis verò latissimam ad dicendum materiam aperuit Hippocr. Verùm hæc abundè tradidimus lib. 2. de arte medend. singularibus capitibus docentes, quibus corporis affectibus, præsentibus & futuris, quo tempore, qua quantitate conueniat sanguinem mittere, aut ventrem purgare. Quapropter hoc in loco supersedendum duximus.

Vacuatio præseruatiua.

Præuisiua purgatio.

APHORISM. XLVIII.

Lienosis difficultas intestinorum superueniens, bonum.

COMMENTARIVS.

Suprà, Comment. 43. huius Aphorism. sententia à nobis exposita est, ac perinde non erit opus eadem hîc repetere.

APHORISM. XLIX.

Quicunque morbi podagrici fiunt, inflammatione sedata, in quadraginta diebus subsistunt.

COM

COMMENTARIVS.

Podagra causa. POdagrici morbi fiunt sanguine ad pedum articulus fluente, aut solo, aut simul cum bile, aut pituita, aut vtroque humore, ratò etiam secum defert melancholiam. Humores ij occupant articulos & ligamenta ossibus affixa, vnde distensione tendones & musculos proximos comprimentes, dolorem mouent, etiamsi eosdem non teneret inflammatio, siquidem vbi inflammarentur, fieret vt quandoque conuulsio sequeretur, quod non videmus. At verò cùm dictæ inflammationes finiri debeant, dissoluto humore ipsas faciente, humor autem sit in alto loco fixus, tempore longo erit opus ad dissolutionem. Quod Hippoc. definiuit, 40. diem esse dicens. Is enim est terminus morborum acutorum ex decidentia. Nisi enim loci natura impediret curationem, inflammationis ratione, diebus 14. finiretur, vti & aliæ inflammationes, quæ in carne fiunt. Statuit autem limitem diem 40. quemadmodum & morborum acutorum terminum dixit diem 14. atque vti dies 14. non ita est acutorum terminus, quin possint multi acuti ante ipsum finiri (nam est is terminus postremus,) ita ad 40. diem protrugantur podagrici morbi & reliqui acuti ex decidentia, ita vt ob humorum tenuitatem, ægri temperaturam, temporis, & victus, ante id finiri valeant. Estque 40. dies postremus terminus, si nihil peccetur à medico, aut ægrotante. Nos sanè quamplurimos podagricos morbos & alios arthriticos (de omnibus est sententia) sæpius supra 40. diem productos vidimus, nullo errore commisso, quoniam plurimi ac crassissimi inerant humores, quos nostra tempestate aceruant homines gulosissimi, veneri ab ingluuie indulgentes, ab omni exercitationis genere abstinentes. Subsistunt autem diximus, quoniam Græcè habetur, ἀποκαθίσταται, & lib. De crisibus hanc eandem sententiam scribens, καθίσταται. dixit. Probauimus tamen contra multorum falsam opinionem, in expositionibus Prognostici, & lib. 1. de arte medend. verbum καθίσημι, idem significare, quod Latinis, subsistere. Neque video quempiam adeo rerum, & vocum ignarum, qui putet verbum καθίσημι hoc, loco, aut aliis illic citatis, posse aliud quàm subsistere significare. Consistere autem, aut constare, nullatenus affirmabit.

APHORISM. L.

Quibuscunque cerebrum discissum fuerit, iis necessum est, febrem, & bilis vomitum superuenire.

COMMENTARIVS.

QVemadmodum causis præsentibus solemus effectus futuros prænoscere, & prædicere: ita præsentibus effectibus agnoscimus à posteriori causas. Propterea vulnerato capite, ab effectibus venamur, an vulnus ad cerebrum & eius membranas *Vulnus cerebri, aut membranarum.* peruenerit, an secus. Si enim hæc duo quæ ab Hipp. traduntur adfuerint, vulnus ad membranas, atque ipsum cerebrum peruenisse putandum est, quamuis neque id perpetuum sit, quando vnus effectus plures causas habere potest. Sunt autem prædicti effectus febris, & bilis vomitus. Consentit enim cerebro per communes arterias soporiferas, per quas cerebrum plus æquo incalescens, cor in consensum ducit, ac febrem affert. Quod non eadem die semper euenit, sed tertia, quinta, & sæpius vndecima. Consentit quoque eidem ventriculus per neruos à sexta coniugatione ortos, atque cerebro patiente inflammationem, bilis, ac ferens humor ad ventriculum mouetur, & inde vomitur. Mouetur autem bilis ad ventriculum per mœrorem, dolorem, & timotem, atque omnem subitam animi turbationem. Illud quoque memoria dignum, quod Hippocr. in præsenti Aphorismo nos docet, ex bilis vomitu & febre colligere cerebri vulnus aut membranarum, quod faciunt nostri Chirurgi, sed iis vulneratis febrem ac bilis vomitum sequi debere. Vidimus enim non paucos, à capitis vulneribus, quæ solam carnem occupabant, non vulnerato pericranæo, minimè verò perforata, aut discissa caluaria febrem pati, & bilem vomere, facta ab ictu, aut casu cerebri, & totius corporis concussione. Quod si cerebrum, aut eius membranæ vulneratæ fuerint, bilis vomitus, & febris necessariò superuenient, quod dixit Hippocr. *Vulnerato cerebro, an semper febris, & bilis vomitus sequantur.*

APHORISM. LI.

Quibuscunque sanis capitis dolores repentè fiunt, & statim obmutescunt, atque stertunt, septem diebus pereunt, nisi febris apprehenderit.

COMMENTARIVS.

VIdimus non paucos, alioqui sanos, subitò, nulla occasione præcedente capitis dolore primùm molestati, deinde obmutescere: quòd significat non tantùm vocem amittere, sed omnem à voluntatis imperio ortam functionem. Deinde stertere ob impotentiam mouendi thoracem, & dilatandi laringem. Hos Galen. in Comment. dicit forti apoplexia laborare. Tales autem ob acutiem & vehementiam morbi, intra limites morborum peracutorum mori contingit, nisi febris superueniat. Solet enim hæc crassos, & lentus humores, apoplexiam efficientes coquere, & discutere. At verò si verum est quod Gal. in Comment. dixit, Hipp. videlicet loqui de magna apoplexia, non satis constans videtur, qui adueniente febre vult eos liberari, cùm tamen libro secundo dixerit, Apoplexiam fortem curare impossibile est. Præterea si apoplexia leuis est, non habebit stertorem adiunctum, quoniam apoplexiæ magnitudo siue vehementia, ex respirationis specie agnoscitur. Est autē praua admodum respirationis species, quæ cum stertore fit. At verò si talis est, qui fiet vt febre superueniente curetur? Nisi dixeris Hipp. non voluisse superueniente febre eos sanari, sed non mori intra septimum diem. Accedente etenim febre aliquatenus morbus reddetur lenior, & ea ratione facultas eundē diutius feret. Quod significauit dicens, Septem diebus pereunt, nisi febris superueniat. Hæc ratio potest Hippocr. à contradictione saluare, non autem Gal. qui in Comm. dixit: Atque idcirco febris superuenientes soluit dispositionem. Decet tamen febrem hanc non esse leuem, quoniam leuis nihil proficiet ad crassos admodum humores breui extenuandos, & calefaciendos. Ac propterea Hipp. lib. 2. de morb. hanc scribens sententiam dixit: ἢν μήμιν πῦρ ἐπιλάβῃ, id est, nisi ipsum febris valida prehendat. πῦρ enim, id est, ignis, validam febrem significat apud Hipp. vt lib. 3. de morb. pop. part. 1. in historia Hermocratis, vbi dixit: Ignis prehendit, Galen. in Comment. inquit, Hoc locu πῦρ, id est ignem, vehementem febrem appellauit. Et lib. 1. part. 3. in comm. historiæ Sileni, dixit: Primum itaque (inquit) corripuit ignis, ita tamen febrem appellare consueuit, quæ vehementissima est. *Obmutescere.*

APHORISM. LII.

Considerare autem oportet & oculorum suffectiones per somnum: si enim aliquid de albo oculi apparuerit commissis palpebris, non ob fluxum ventris, aut purgantis medicamenti potionem, malum signum est, & lethale valde.

COMMENTARIVS.

IN Prognostico septimo, lib. 1. similis huic sententia scribitur, sed paolò integrior, quo loco nos hunc Aphor. abundè exposuimus.

APHO

APHORISM. LIII.

Delria, qua quidem cum risu fiunt, securiora sunt: qua verò cum studio, periculosiora.

COMMENTARIVS.

Delirij causa, species & pericula. DElitant ægri imaginibus quibusdam internis facultatibus sentientibus oblatis, quarum gratia, quæ non sunt esse putantur. Has imagines murant vapures humorum, vnusquisque pro sua natura, sanguis enim grata præsentat, ac inde risum commouet. Melancholia rerum tristantium imagines offert. Bilis flaua aut atra iram mouent, atque furorem. Propterea ex delirij specie Hippoc. periculum agnoscere docet, siquidem quando delitia fiunt cum risu, morbus à sanguine ortus significatur, ac magis securus, quoniam pendet ab humore benigniore. Quando verò cum studio, aut solicitudine, & pertinacia fiunt deliria, bilem flauam, aut atrã, aut fæcem ipsam sanguinis, siue melancholicum humorem ostendunt, quod multo est deterius, & cum maiori periculo fit: siquidem ab eis morbis minus liberantur ægri, ac tardius. Si bilis atra fuerit causa, minus liberabuntur: si melancholia, tardius.

APHORISM. LIV.

In acutis passionibus qua cum febre sunt, luctuosa suspiria, malum.

COMMENTARIVS.

Respirationum inaequalium differ. MVltæ sunt difficilis respirationis differentiæ, de quibus Galen. lib. de difficultate respirationis egit, & nos de ea re multa diximus in expositionibus nostris in libro primo Prognost. Sequuntur autem eam diuersitatem differentiarum, quæ in pulsibus reperitur. In pulsibus tamen differentiæ quædam sunt systematicæ inæqualitates: quæ in diuersis contingunt pulsibus, quædam in vno tantùm ictu fiunt, sic etiam & in respirationibus, quædam sont inæqualitates in dioersis distensionibus, aut contractionibus thoracis, à naturalibus, & inter se dissidentes, quædam in vnica tantum inspiratione, aut expiratiune inæquales, & ex iis quædam intercisæ, aut intersectæ, quarum Hippoer. meminit. in præsenti etenim Aphorism. meminit eius inspirationis quæ in medio est intercisa, de qua dixit: Luctuosa suspitia. Sunt enim hæ inspirationes intercisæ, quatenus lugentes, pueri præsertim medio tempore intersecant inspirationem, & rursus ad inspirandum tedeunt. De hac respirationis specie lib. 6. De morb. pop. part. 3. dixit, Dupla intrò reuocatio veluti superinspirantibus. Significat autem aut vitium imbecillitatem, quæ nequeunt vno impetu thoracem eleuare & respirationem ad finem perducere, aut instrumentorum duritiem, quæ aut à frigore, aut siccitate fit. Id acutis sanè passionibus, quæ aut continuæ febres sunt, aut continuas febres habent adiunctas, non eueniet inobedientia instrumenti à frigore, sed à siccitate, quod malum est ferè immedicabile. Quandoque tamen spiratio interfecatur in aëris emissione, siue expiratione, de qua differt. libr. 2. De ratione vict. acu. section. 44. dixit: Spiritus offendens in ea quæ fit aëris sursum latione, quam dicit fieri vbi à nimio cibo ægrotantes opprimuntur. Fuchsius verò hanc respirationis speciem quæ in expiratione contingit, cum ea quæ difficilis inspiratio est, de qua in præsenti Aphor. loquitur, confuodit in huius Aphor. Comment. supra verò Aphor. 67. section. 4. vtramque speciem comprehendit, & significationem explicuit, dicens: In febribus spiritus offendens, malum. conuulsionem enim significat. Offendit autem spiritus, siue illidit, siue intersecatur, aut in tractione, aut in amissione aëris.

APHORISM. LV.

Podagrici morbi vere & autumno mouentur magna ex parte.

COMMENTARIVS.

Podagra vere, & autumno quare mo... QVod de morbis podagricis dixit, de omnibus articularibus est intelligendum: siquidem vere, & autumno magna ex parte eus fieri videmus, Rationem tamen facilè inueniet, qui legerit quæ à Gal. in Comment. traduntur. Vere etenim morbi fiunt, diffusis humoribus qui concreti cõtioebantur hyeme. Accedit autem robur virium pellentium ea, quæ aut quãtitate grauant, aut qualitate molestant, vtriusque tamen generis excrementa hyeme generantur: vere autem pelluntur à nobilioribus in minus nobiles particulas, quales articuli sunt. Autumno item morbi tales mouentur, transis ad articulus excrementis mordacibus, quæ æstate generantur, autumno verò continentur, & ab ambientis frigiditate coërcentur. His igitur temporibus podagrici morbi mouentur ob prædictas causas magna ex parte, quoniam quandoque fit, vt articulares morbi generentor aliis temporibus, vt æstate aut hyeme.

APHORISM. LVI.

In morbis melancholicis, ad has partes sunt decubitus periculosi: aut enim apoplexiam corporis, aut conuulsionem, aut furorem, aut cæcitatem significat.

COMMENTARIVS.

Melancholicorum morborum transmutatio. IN morbis melãchulicis hæc solét sperari, si morbi non absoluãtur omnino dissoluta & vacuata causa, sed fiat eius in partem aliam transpositio: quod io longis morbis euenire non rarò videmus. Transfertur autem humor aut à lieoe obstructo, aut inflammato, aut à venis per quartanas febres, aut à capite ipso per melancholiam morbum. Succedunt autem morbi quorum meminit Hipp. Aphor. atque hi periculosi, quoniam aut difficilè, aut nunquam sanantur. Aut eoim transit in ventres cerebri, atque substantiam ipsios occupat melancholia, & fit apoplexia. Quamuis à pituita ferè semper fiat, aut sanguine pituitoso. Dixit autem apoplexiam corporis, quasi dicat totius corporis dissolutionem, & relaxationem. Aot transponitur humor in neruos, & efficit conuulsionem. Aut vbi melancholia vstione genita fuerit, in cerebro existens mutat temperamentum, quod est ad animam conuerti, & efficit furorem. Aut ad oculos conuertitur, præsertim ad meatus opticorum neruorum, & eos obstruens efficiet cæcitatem. Notum autem est quàm difficilè curentur morbi à melancholia pendentes.

APHORISM. LVII.

Apoplectici verò maximè fiunt in ætate qua est à quadragesimo in sexagesimum annum.

COMMENTARIVS.

CVm dixisset in Aphor. præcedẽti, eos qui laborant melancholicis morbis, ad quosdam morbos facere transmutationes, & inter eos narrasset apoplexiam, modò refert in qua ætate ad ipsam maximè sunt parati, dicens eam esse à quadragesimo in 60. annum. In qua ætate maximè viget melancholicus humor, eadem omnino ratione qua inter anni tempora in autumno. Nam quemadmodum in *Apoplexia qua ætate maximè fit.* autumno humor vstione genitus æstate cohibetur ab ambientis frigiditate, ne dissoluatur, ita humorem in iuuentute genitum vstione ex flaua bile, ætas à 40. anno sequens frigiditate sua fertat, & ita abundat melancholia à 40. anno vsque in 60. Inte cùm de apoplexia ab humore melancholico loqueretur, de eadem dixit, maximè fieri cùm his humor abundat, quod est à 40. anno vsque in 60.

APHO

APHORISM. LVIII.

Si omen tum excidat, necesse est ipsum putrefieri.

COMMENTARIVS.

Omentum. OMentum Latinis dicitur ea pars quam Græci dicunt ἐπίπλουν, Arabes Zirbum, Hispani Redano. Pars pinguis intra epigastrium, siue abdomé. Hæc vulnerato abdomine quandoque excidit extra vulnus, & ibidem refrigeratur, idque plus aut minus pro aëris ambientis temperatura, & pro ratione moræ. Quòd si refrigeratum omentum inde liueat, aut denigretur, nó libet ipsum reducere antequam pars ita mutata secetur: quoniam, vt inquit, necessum est ipsum putrefieri: si verò non mutetur adeo manifestè, vt mutet colorem modo dicto, non necessum est, vt putrescat, neque partem aliquam eius secare oportet. Neque Hippo. sententia de his est, quæ perpetuam continent veritatem, sed de iis quæ magna ex parte vera sunt, & ita eueniunt, quoniam non semper cùm excidit, valde mutatur.

APHORISM. LIX.

Quibuscunque à coxendicis malo diuturno molestatis, coxa excidit, ac rursus incidit, iis mucores insunt.

COMMENTARIVS.

Ossis femoris excidentis causa. SI quis coxendicis malum diuturnum patiatur ita vt coxa excidat, & rursus incidat, signum est mucores eam partem relaxare, ita vt facilè ob ligamẽtorum laxitatem os femoris, quod coxæ committitur, excidat ex cauitate sua, ac rursus facilè reducatur. Constat autẽ viscidum, ac mucosum humorem in ea parte contentũ posse dicta ligamenta relaxare, non alterum. Præter mucores iuuat maximè ad excidentiam, & reincidentiam ossis femoris extenuatio, ob quam cutis quoque laxior redditur. Exẽpla sunt boues apud Hipp. lib. de art. sect. 25. & 26. vbi Homerum quoque citat: Boues etenim finiente hyeme, ob pastus inopiam extenuantur, quorum os femoris facilè excidit, & incidit. Ad quod non parum iuuat quod ob inopiam caloris ipsorũ & frigiditatem ambientis multam aceruant pituitam, eámque viscidam in articulis, quam mactatis ipsis, videmus ad facilem luxationem & reditũ ossis parantem quod in Aph. habetur. Dixit autem ἰσχίον, id est, coxam, excedere, cũ tamen coxa ipsa excidere nequeat, verùm appellat articulum coxæ, coxam, cuius articuli os femoris, quod coxam ingreditur, excidere potest, & rursus incidere. Vtitur autem articuli nomine pro osse articulum ingrediente hîc, & lib. 1. de art. sect. 1. dicens: Humeri articulum vno modo luxati noui ad vlnam: cõstat autem non luxari articulum ad vlnam, sed os, quod articulo inseritur, veluti libro eodem, sect. 25. dixit: Bobus enim tunc maximè excidunt femora ἐκ τῆς κοτύλης, id est, ex cotyle, & rectè

Quid sit cotyle. quidem. Est autem cotyle pars caua, quæ caput femoris recipit. Hæc lib. de ossibus cap. 21. appellat coxendicem, Græci ἰσχίον, qua voce Homerus Iliados quinto, non totum articulum, vt Hipp. in hoc. Aph. significauit, sed ipsam coxam, siue cauitatem prædictam, cum dixit, τῷ βάλεν Αἰνείαο κατ' ἰσχίον ἔνθατε μηρὸς ἰσχίῳ ἐνστρέφεται, κοτύλην δέ τέ μιν καλέουσι, quod est, Hoc percussit Æneam in coxa, qua parte femur in coxa vertitur, cotylem autem ipsam vocant. Estque idem apud ipsum coxa, & cotyle, à qua os femoris excidit, & incidit, per longos eius articuli morbos.

APHORISM. LX.

Quibuscunque à coxendicis malo diuturno molestatis, coxa excidit, iis crus contabescit, & claudicant, si non vrantur.

COMMENTARIVS.

REctè admodum Gal. in huius Aphorism. Comment. docet hunc præcedenti esse annectendũ. Loquitur etenim in ambobus de malo coxendicis diuturno, in quo coxa, id est, os coxam ingrediens, excidit. Duo enim autore Hipp. inde sequuntur mala, alterum est contabescere crus, nam tum ob pituitæ frigiditatem, tum ob defectum exercitationis, alimentum non suggeritur parti, & ob atrophiam τάκεται, id est, colliquatur, aut vti in aliis legitur φθίνει, id est contabescit. Alterum malum est claudicatio siquidem nullam habet os cruris firmitatem, cùm facilè excidat. Quòd si vratur, non perinde claudicabit: quoniam vstio mucores absumet, & cutem duram ac firmam reddet, quæ deinde non facilè cedet ossis luxationi. Parat etenim ad id cutis laxitas quàm maximè, autore Hippocrate libro primo De articulis, quo libro eadem de causa humerum docet vrere.

Coxa excidentis mala.

Coxa vstio.

HIPPOCRATIS APHORISMORVM SECTIO SEPTIMA, Christophoro à Vega interprete & expositore.

APHORISM. I.

In acutis morbis frigus partium extremarum, malum.

COMMENTARIVS.

Extremorũ frigidorum causa. QVoniam in expositionibus nostris lib. 1. Progno. & rursus supra sect. 4. Comm. 48. hanc sententiam abundè enarrauimus, hoc loco id ad memoriam reuocare placet, quòd non tantùm ob visceris alicuius inflammationem contingit in acutis morbis extremas partes refrigerati, vt vult Galen. in Commen. etiamsi cum hoc & interiora vrantur, vt dixit sect. 4. Aphor. citato: sed fit quoque ob innati caloris imbecillitatem, qui non valet extremas partes attingere, etsi febris adsit. Fit quoque vt extimæ partes refrigerentur ob nimiam crassitudinem & multitudinem humorum calorem opprimentium. Et fit quandoque ob doloris alicuius vehementiam, ob quam videmus ægrotos rigere, & in toto corporis ambitu refrigerari. Id verò quàm malum sit, notum est. Pertinet autem ferè tota hæc sectio ad prædicendi artem.

APHORISM. II.

In osse ægrotante caro liuida, malum.

COMMENTARIVS.

Osse ægrotante liuor. IN expositione octaua libr. 1. Progn. docuimus liuidi coloris significationes, aut enim significat internam inflammationem, ob quam extimas partes liuere contingit retracto calore, aut natiui caloris extremam ferè imbecillitatem & mortificationem. Cùm igitur os ægrotat, si malum carni adeò graue communicetur, vt liuescat, malum est, significat enim malam in osse putredinem, quæ calorem natiuum extinguit, aut quæ ad ipsius extinctionem sequitur.

APHORISM. III.

A vomitu singultus, & oculi rubentes, malum.

COMMENTARIVS.

Singultus post vomitum. SI præcedente vomitu singultus maneat, & rubor oculorum, indicat inflammationem ventriculi, aut cerebri. Si enim singultus humores mordentes sequeretur, vomitus cessasset, si à nimio vomitu sicca intemperies manens singultum efficeret, oculos rubeos non efficeret. Propterea si duo ab Hippocr. dicta à vomitu adsint, inflammatio erit in causa, ventriculi aut cerebri. Nam ventriculus inflammatus singultum affert, & oculorum ruborem. Cerebro

Kkk verò

verò inflammato oculi rubent, & ventriculus per consensum singultit. Malum autem est alteram harum partium inflammari. Nec dubito sæpe fieri, vt post vomitum biliosorum humorum mordentium, quorum pars nō potuit vomitu reiici, singultus maneat, & ob vehementiam motus & conatum ad vomendum, oculi rubeant, nec periude adesse inflammationem alicuius dictarum partium, esse necessarium. Erit autem malum vomitum fuisse finitum, & affectum non fuisse curatum. Quod ad veritatem sententiæ Hippoc. est satis

APHORISM. IV.

A sudore horror, non bonum,

COMMENTARIVS.

Horror à sudore.

QVemadmodum in Aphor. 56. sect. 4. dixit, Febricitāti si sudor superueniat, febre non deficiéte, malum. prorogatur enim morbus, & multam significat humiditatem: ita modo horrorem qui à sudore sequitur, dicit non esse bonum. Eadem enim est sententia. Causa namque ob quam malum esse dicit, non deficere febrem à sudore, est, quoniam significat magnam causam, & vires non admodum valentes, & inde morbi longitudinem. Decretoria siquidem, quæ non decernūt, quædam difficulter decernunt, & quædam lethalia sunt. Ita etiam ac pari ratione, si sudore finito æger horrere incipiat, indicium est imperfectam fuisse iudicationem, & multam adesse causam, & inde longum futurum morbum, quod bonum non est. Malum autem dicere potuisset iure, vti in Aphorismo citato.

APHORISM. V.

A furore, difficultas intestinorum, aut aqua intercutem, vel magna mentis turbatio, bonum.

COMMENTARIVS.

Furor quibus curatur.

SVnt multorum morborum, alij morbi curationes. De quibus duos scribit in præsenti Aphor. Hipp. qui furorem curant. Alter est difficultas intestinorum, non ea quæ propriè talis est, cum intestinorum vlcere, sed ea per quam sanguis melancholicus per intestina deiicitur. Sanat autem maniam, reuulsionis & vacuationis ratione. Præterea aqua intercutem liberat à furore translato humore in lienem & iecur, & deinde intra ventris cauitatem & peritonæum. Addit etiam symptoma quoddam, quo curari aut in meliorem statum transferri furibundos vult, id verò est ἔκστασις, siue magna mentis turbatio. Hæc enim maniam ea ratione significat in melius mutari, quoniam iuata indicationes solent magna symptomata superuenire, ac significāt paulò post futuram sanitatem, aut in melius mutationem. hæc vult Gal. in Comm. Quòd tamen ἔκστασις, de magnis mentis turbationibus sit, constat ex Gal. li. 3. de mor. pop. par. 1. in commen. Histor. Pithionis, quamuis eo loco in numero magnorum deliriorum statuat ἐκστῆναι, & μανῆναι. Cæterùm modò maiorem mentis turbationem dicit significare ἔκστασιν quam μανίαν, id est furorem. Posses etiam dicere ἔκστασιν significare hoc loco φρενῶν ἀλλοίωσιν, id est, mentis alienationem, & θαυμασμὸν, id est admirationem, nam id significat, teste Phauorino, atque ita fiet vt mutatio à mania in ἔκστασιν, tanquam in minus malam mentis turbationem, sit bonum.

APHORISM. VI.

In morbo diuturno, ciborum inappetentia, & deiectiones synceræ, malum.

COMMENTARIVS.

IN morbis longis in quibus salus speratur, ciborum appetentia adesse solet, quoniam affectus frigidus est, & frigiditas ventriculi appetitum ciborum commouet, nisi fortè ad mortificationem natiui caloris, & sensus magnam hebetudinem perducantur, quorum alterum adesse significabit ciborum inappetentia. Deiectiones item synceræ in morbo longo significant periculum, siquidem tales deiectiones non tantùm non coquuntur, sed intensam admodū caliditatem, aut vehemens frigus ostendunt. sola enim bilis, ac syncera, assatione generatur, absumpta natiua humiditate, quæ in singulis humorum est ipsorum serum, & nimia frigiditas inest synceræ pituitæ, quæ nullam habet alterius humoris mistionē. Serum autem ipsius nimia frigiditate exprimitur relicta pituita crassiori. Quamuis Galen. in præsentis Aphor. Commentr. de solis biliosis & melancholicis deiectionibus exemplum apponat, quas dicit synceras, & impermistas, quoniam carent tenui aquoso humore, qui inest ipsis à natura. Fallitur autem qui putat synceras deiectiones esse malas, quoniam longis morbis variæ deiectiones sunt familiares, ac si non fierent morbi longi à pituita, & melancholia sola & id frequentius, quàm à variis & mixtis humoribus. Neque minus fallitur putans synceris deiectionibus opponi variegatas. Quasi verò quæ variegatæ non sunt, synceræ esse debeant, cùm tamen deiectiones bilis pallidæ solius, neque variegatæ sint, neque synceræ. Non sunt enim variegatæ, vt constat: synceræ verò non sunt, quia natiuam humiditatem permistam habent, vt Galen. docet in com. & infra comm. 23 Et rursus lib. 2. Prognost. Comm. 38. inquit. Itaque flauam bilem intueri licet interdum crassam, ac summè flauam vomitione reiectā, & rursus deorsum deiectam, quam quidam vitellinam nomihant. Sæpe verò humidiorem ac minus flauam, quæ magis propriè pallida nominatur, permistum habens in se tota, pituirosum humorem tenuem, aut aquosum quoddam excrementum. Quo loco synceram deiectionem dicit eam, quæ flaua est & impermista cum alia materia. Non synceram verò, quæ permistam habet tenuem pituitam, aut aquosum humorem, quem serum ipsius diximus. Neque tamen ex horum commistione variegata fieret deiectio nec syncera.

Deiectiones synceræ.

Deiectiones variegatæ.

APHORISM. VII.

Ex multo potu rigor & delirium, malum.

COMMENTARIVS.

Rigor à potu vini.

A Multo potu vini de quo Gal. vult intelligendā sententiam, delirare solent homines turbata ac confusa mente. Non rigent autem nisi cùm ad id mali peruentum sit, vt vasa immodicè repleantur, & natura tentet abundantiam trudere qood in rigoribus fit. Malùmque ideo significare dixit, quoniam nimia oppressio per vini potationem, aut extinctionem natiui caloris, aut apopleiam minatur.

APHORISM. VIII.

A tuberculi intus ruptione exolutio, vomitus, & animi deliquium fit.

COMMENTARIVS.

ΦΥμα hoc loco significat tumorem omnem præter naturam qui celeriter tendit in suppurationem. Hunc contingit intro rumpi ad ventriculum, quod significat vomitus in præsenti dictus: ad hanc rupturam duo sequi solent, dissolutio & animi deliquium. quorum alterum ad vitalem, alterum ad animalem facultatem attinet. Exolutio enim vitalis facultatis ideo fit, quoniam cor ventriculo compatitur & putris fumus aut fœtidus vapor spiritum vitalem corrumpit. Deliquium animi fit consentiente animali facultate medio corde, ac per neruos sextæ coniugationis.

APHORISM. IX.

A sanguinis profluuio deliriū, aut etiā conuulsio, malum.

COM

COMMENTARIVS.

Delirium à profus. sang.

A Sanguinis profluuio multa mala atque mors ipsa sequi solet vt Aphor. 16. sect. 5. dixerat. Sanguine enim immodicè fluente natiuus calor dissoluitur, vniuersum corpus refrigeratur, & pulsus languet ac deficit. Animalis quoque facultas laborat, tum sentiens, tum loco mouens. Sentiens sanè quæ interna est cùm non habeat spiritus animalis copiam nō valet formas rerum componere, sed singula confundens, delirare cogitur. Cùm minimè constet ad aliquid componendum & agnoscendum. Laborante facultate quæ loco mouet, ob inopiam sanguinis & spiritus neruorum conuulsio fit, quæ siccitatem & inanitionem sequitur. Delirium malum est, sed quod per refectionem sanguinis facilè curetur. Conuulsio maius malum est & ferè immedicabile, siue quod difficilè curetur, vt inquit Galen. infra Comment. 13. Quòd si ambo iungantur, deterius erit.

APHORISM. X.

Ab ileo vomitus, vel singultus, vel conuulsio, vel delirium, malum.

COMMENTARIVS.

Ileus.

ILeos inflammatio est in intestino ileo: quæ dispositio lethalis est, & magna ex parte interimens. Affert autem quandoque praua symptomata de quibus est vomitus, conante natura causam mordentem, aut eam quæ dolorem efficit atque inflammationem deorsum pellere: facta autem compressione quod deorsum non cedit cogitur sursum repelli vomitione. Solet quandoque concitari singultus mordētibus excrementis ad os ventriculi ascendentibus. Consentiente autem cerebro, si malum animalem facultatem sentientem offendat, fiet delirium: si mouentem, conuulsiones quandoque fient.

APHORISM. XI.

A pleuritide peripneumonia, malum.

COMMENTARIVS.

Pulmonia.

DE pulmonia superueniente morbo laterali dicit malam esse, ostendens eam esse copiam mali humoris morbum facientis, vt membranam subcingentem costas, atque ipsum pulmonem occupet. Non enim loquitur modo Hippocr. de pulmonia quæ sequitur morbum lateralem qui cessauit, sed cū quæ fit laterali adhuc manente. Quòd si de pulmonia quæ succederet loqueretur, vera quoque esset sententia. Malum etenim est pulmoniam euenire pleuritide cessante: quoniam laborans pleuritide iā languidus è morbo, difficilè ferret alterum, & quoniam pulmonia maius malum est pleuritide. Quāuis enim pleuritis cum dolore fiat, pulmonia verò sola graui sensatione, hæc citius hominem strangulat. A pulmonia verò pleuritis tarò sequitur, ob id quòd aut per sputum purgatur, aut hominem citius strangulat quàm in pleuritidem mutetur, autore Gal. in Commment. Quod si superueniat, malum quoque erit, vt constat.

APHORISM. XII.

A peripneumonia phrenitis, malum.

COMMENTARIVS.

PEripneumonia sæpe delirare facit, quoniam vapores ascendentes ab inflammatione pulmonis valent mentem interturbare. Quod ea ratione malum est, qua magnitudinem significat inflammationis, & cerebri per consensum læsionem. Quòd si de vera phrenitide loquatur, hæc mala est superueniēs pulmoniæ, ita vt comprobatione nō egeat sentētia.

APHORISM. XIII.

Ab ardoribus vehementibus conuulsio, aut distensio, malum.

COMMENTARIVS.

AD vehementem calorem aut ardorem fortem non solent conuulsiones, aut distensiones superuenire, nisi ob nimiam ariditatem, talis autem dispositio aut immedicabilis est, aut difficilè admodum curatur, & ita, malum rectè dixit.

APHORISM. XIV.

A capitis ictu stupor, vel delirium, malum.

COMMENTARIVS.

Stupor à vulnere capitis.

CVm caput percussum fuerit valido ictu, lapide, aut ligno, aut ferro percutiente, contundente potius quàm scindente, aut homine ab alto cadente, solent percussi mente turbari, & attoniti manere pertertitorum instar, animali facultate in totum soluta, & à suo munere cessante. Talis est quam Hipp. modo ἐκπληξιν nominat. Solent etiam ad se redeuntes delirare, aliqua ex parte restituta animali facultate, siūt quoque attoniti percussi, vulnere ad membranas & cerebrum ipsum penetrante, & caluaria fracta, atque osse aliquo fracto comprimente cerebrum. Sed hi sopore detinentur alto, & oculos claudunt, non omnes. Attoniti quoque manent & toto corpore stupidi, ob magnam cerebri concussionem, & cōquassationem sine vulnere effatu digno. Quod ex alto loco cadentibus euenire conspeximus multoties, quos etiam non multo pòst restitutos vidimus. quod non euenisset si vulnus aut fractura effatu digna ipsis contigisset. Id quoque euenisse vidi cuidam cuius caput alter subitò à tergo culcitra percussit: is enim me præsente cecidit attonitus, & intra horam ad se rediit. Solent autem hi antequam in totum restituantur delirare. Quapropter non opus est ab accidentibus scriptis in aphor. colligere vulnus capitis caluariam penetrasse, aut cerebrum ipsum violasse.

APHORISM. XV.

A sanguinis sputo puris sputum, malum.

COMMENTARIVS.

SAnguis spui solet rupta vena quapiam in pulmone, pus verò spuitur ab inflammatione rupta, aut vlcere pus generanti. Quoniam verò per inflammationes sanguis non spuitur, de eis non est apho. sed de vlcere pulmonis à quo primùm manat sanguis resudatione, aut vulnere, aut exesione. Puris verò sputum significat non fuisse vlcus consolidatum, sed opus esse detersione, & mundificatione vlceris, & deinde consolidatione, antequam phthisis fiat, quod malum esse constat.

APHORIS. XVI.

A puris sputo tabes, & fluxus: quum verò pus retinetur, moriuntur.

COMMENTARIVS.

Tabes fit ab sputo.

SI sanguinis sputum in sputum puris eat, à puris sputo tabes speratur, nisi cito pus repurgetur. Nam ad pulmonis vlcera totius corporis sequitur consumptio cum febre habituali, sequitur quoque fluxus capillorum, aut fluxus ventris, vt Galen. in Comm. testatur, vocem ῥύσις, dicens alterum horum significare, quæ duo Hippo. vt signa mala tabidorum scripserat sectione 5. aphoris. 11. & 12. fallitur autem apertè qui putat prædictā vocem significare fluxum sputi, & non propriè dici capillorum fluxū. Cùm tamen nullus vnquam dixerit sputum fluere, sed reiectari, & à pulmone pelli tussi. Capillos autem sponte decidere dicunt & fluere, qua dicendi forma Hippo. ipse vsus est, cùm loco citato aphoris. 12. dixit, Quibuscūq; tabidis capilli de capite ῥέωσι, id est fluxerint. ῥύσις igitur, id est fluxus de capillis dicitur apud Hippocrat. Quòd si sputum retineatur morientur sanè. Nam sputi purgatione seruant re-

ſpirationem & vitam, retento verò ſputo ſtrangulantur, citius quàm aut ventre, aut capillis fluentibus, quamuis & ad hæc non longè mors ſequatur.

APHORISM. XVII.

A iecoris inflammatione ſingultus, malum.

COMMENTARIVS.

Malum eſſe dicit ſi quis iecoris inflammatione laborans ſingultiat, ſignificat enim magnam eſſe inflammationem, quæ ſecum in conſenſum ducat ventriculum per communes neruos ſextæ coniugationis. Huic rationi Gal. addit bilis generationem quæ inflammato iecore augetur, feruenſque ad ventriculum miſſa mordens, ſingultum mouet. Quemadmodum & ob magnitudinem comprimẽs ventriculum ſingultũ mouere poſſe non eſt dubiũ.

APHORISM. XVIII.

A vigilia conuulſio, vel delirium.

COMMENTARIVS.

GAl. in Comment. teſtatur huic Aphor. in quibuſdam codicibus additum eſſe, malum, etiamſi ſine ipſo cognita ſit Aphor. ſententia, & conuulſionis & delirij malitia. In quibuſdam quoque inquit abſque parte illa delirium, ſcribi Aphor. quoniam conuulſio magis mala eſt quæ vigiliam ſequitur, & quod magis malum eſt id ſcribit. Conuulſio tamen ad vigiliam ſequens ſicca eſt, & delirium bilioſos oſtendit factos humores: ſiquidem vigilia ſiccat & bilem auget.

APHORISM. XIX.

Ab oſſis denudatione eryſipelas.

COMMENTARIVS.

Oſſe nudato eryſipelas. Aphoriſmus hic vnũ duorum ſignificat, aut ab oſſe nudato ſequi eryſipelas, quæ paſſio carnis eſt: aut ab oſſe nudato, vbi ſequatur eryſipelas, malum ſignificare. Hoc ſecundum verum eſt, quoniam malum ſignificat graue, & quod rurſus tegi carne os non poſſit, niſi curato eryſipelate. Si verò primum ſignificet, verum non erit, ſiquidem id non eſt de his quæ magna ex parte eueniunt, aut ſemper fiunt, qualia ſolent in Aphor. ſcribi.

APHORISM. XX.

Ab eryſipelate putredo, aut ſuppuratio.

COMMENTARIVS.

Magnam corruptionem ſignificat adeſſe vbi cũ eryſipelate putreſcit caro, ad putrefactionem verò ſequi ſuppurationem quandoque notum eſt. Putredinẽ autem & ſuppurationem carnis quæ eryſipelate moleſtatur, intelligendum eſt. Hæc coniungi eryſipelatibus videmus, ſi phlegmonem coniunctam habeant. Quod anno ſuperiori vidimus *Caroli Principis morbus.* Carolum Principem noſtrum paſſum fuiſſe in facie & palpebris. Idem paſſus eſt in fronte Magiſter equeſtris diſciplinæ, illuſtris admodum Ludouicus Quixada. Illi quoque qui cum bile commixtam habent melancholiam phagedænam & cancrum patiuntur, in quibus cum eryſipelate adeſt putredo & puris effuſio.

APHORISM. XXI.

A vehementi pulſu in vlceribus, ſanguinis fluxus.

COMMENTARIVS.

Pulſus inflãmationum. VLcera patiuntur inflammationem aliquando adeo magnam, vt pulſus in ipſis ſentiatur vehemens. Sentiri ſanè pulſum contingit, quoniam caro ab arteriis comprimitur, ad quarum pulſum manifeſta compreſſio fit partium, quæ alioqui inflammationis ratione ſunt oppreſſæ. Malum autem eſt partem vlceratam magna inflammatione vexari, & inde in ea parte vehementem pulſum ſentiri. Sanguinis autem αἱμοῤῥαγίαν ſequi quoque teſtatur. eſt autem αἱμοῤῥαγία, ſanguinis fluxus ex naribus teſte Gale. lib. 1. de morb. pop. par. 1. Com. 9. dicente, Vocat autem Hipp. αἱμοῤῥαγίαν vbi nõ adiecerit partem ex qua ſanguis vacuatur, ſanguinis ex naribus fluxionem. Hæc autem iure ſequitur ad vehementes pulſus in vlceribus, quæ nihil mali ſignificat.

APHORISM. XXII.

A dolore diuturno partium quæ ſunt circa ventrem, ſuppuratio.

COMMENTARIVS.

QVamuis Gale. Comment. 18. dixerit Hippocr. hoc loco, id eſt in his Apho. apponere peſſima quæ ſuperueniunt, in hoc non tantum malum nullũ ſuperuenire diuturnis doloribus partium quæ ſunt circa ventrem ſcribit, ſed bonum potius, ſuppurationem dicens. Hæc autem ſequitur prædictos dolores, vbi à flatu non fiant, neque ab acribus humoribus, ſed ab inflammatione. Perſeuerante enim dolore ſi mors non præueniat, ſuppuratio fiet. Colliges autem dolorem eum ab inflammatione fieri, ſi adhibitis remediis opportunè non curetur attemperamento, aut diſſolutione. Attemperamento enim curatur diſtemperies, diſſolutione verò flatus, & tumor, qui diſſoluentibus cedat, qui verò non cedit, & à calidis humoribus dolorem facientibus fit, inflammationem facit, quæ ſuppurabitur, non præueniente morte ſuppurationem.

APHORISM. XXIII.

A ſyncera deiectione difficultas inteſtinorum.

COMMENTARIVS.

SVprà Commen. 6. explicuimus quas appellare conueniat ſynceras deiectiones: Galen. quoque melancholicas aut bilioſas eas intelligere. Verùm tales ſynceræ cùm fuerint: & humiditate priuatæ inteſtina detergentes & abradentes, dyſenteriam facile inducent.

APHORISM. XXIV.

In oſſis diſciſſione delirium, ſi vacuum prehendat.

COMMENTARIVS.

FIeri ſanè poteſt vt diſciſſio oſſis capitis de qua præſens ſermo eſt (vt Gal. vult) ad cauitatẽ perueniat, neque tamen æger deliret. quod ſæpe fieri videmus adhuc membrana ipſa dura læſa, verùm Hippocr. quod magna ex parte fieri vidit, id docuit.

APHORISM. XXV.

Ex medicamenti purgantis potu conuulſio, lethalis.

COMMENTARIVS.

ESt hic Aph. generalior primo ſect. 5. quoniam hic de conuulſione ſequente purgationẽ à quouis medicamento purgante factam, ille de ſola ea quæ ab elleboro fit, ſcribitur. Vtcunque tamen magnæ euacuationes ſiccas conuulſiones afferunt, quæ ferè immedicabiles ſunt.

APHORISM. XXVI.

In vehementi dolore partium quæ circa ventrem ſunt, extremarum partium refrigeratio, malum.

COMMENTARIVS.

DOlor omnis naturam cõmouet, ipſa verò ſanguinem & ſpiritum ad dolentem partem trãſmittit, veluti auxiliares copias, interim tamen eùm hæ partes alias deſerant, neceſſum eſt ipſas refrigerari. *Extremarum refrig. à dolore.* Dolentibus itaque partibus quæ ad ventrem ſunt extremæ, vt manus, pedes, caput, & cutis vniuerſa frigidæ relinquentur. Sed & fit vt partes extremæ refrigerentur ob caloris natiui languorem, & nimiam eiuſdem oppreſſionem, & ob animi deliquium, aut ob viſceris cuiuſuis inflammationem, de qua Aphor. 1. huius ſectionis diximus.

APHORISM. XXVII.

Mulieri vtero gerenti ſi teneſmus ſuperueniat, abortum facit.

COM

COMMENTARIVS.

EXperimenrum docet veram eſſe Aplio. ſententiam, neque tamen ratio eſt inuentu difficilis: nam ſi mulier doler ob recti inteſtini inflammationem,& cauſam doloris in vanum conarur expellere ex vehementi labore, ad imas partes compreſſo vẽtre,fiet vt fœtus quoq; impellatur,& excludatur.

APHORISM. XXVIII.

Quodcunque os, aut cartilago, aut nerrus abſcindatur in corpore, neque augetur neque conſolidatur.

COMMENTARIVS.

HIc Aphor.abundè expoſitus eſt ſupra ſect.6.éſtque decimuſnonus.

APHORISM. XXIX.

Si ei qui ab alba pituita moleſtatur vehemens diarrhæa ſuperueniãt, ſoluit morbum.

COMMENTARIVS.

QVod fluxus ventris quem diarrhæam vocant leucophlegmatiaio ſanet, vt in hoc haberur Aph.arque omoem malorũ ſuccorũ redundantiam, notiſſimum eſt: verùm quod in hoc Aphor. ſpeciatim ſignificare voluit, id eſt non rantùm diarrhæam eſſe conuenieotem ad curationẽ eius ſpeciei hydropis, ſed vehementem eſſe debere, ſiue diuturnam, Quoniam adeo magnam abundantiam vt poſſit vniuerſum corpus in tumorem œdematoſum eleuare,non niſi magna vacuario ſanare valer

APHORISM. XXX.

Quibus in ventris profluuio ſpumoſæ fiunt deiectiones, iis a capite pituita defluit.

COMMENTARIVS.

Spumoſæ deiectiones. SPumoſæ deiectiones fiunr vbi in ventre ſpuma generetur, aut à vaſis ad ipſum transfundatur aut à capite deſcendat. Quapropter cùm ſpumoſæ deiectiones fiant à cauſis plutibus, rectè Gal. dixit indiſtinctè loquutum fuiſſe Hippoctatẽ. Nec ſaluat ipſum, quòd quidam dixit Aph.eſſe de his quæ magna ex parre eueniunt. *Spuma generatio.* Nam ſpumoſæ deiectiones maiori ex parte fiunt à calore ventris, aut venarum agentium in lentam pituitam. ſpumæ autem generario motu fir, vt in patientibus comitialem morbum, & in mari ventis agitaro. Fit etiam à calore ſubiecta pituita, vti in colico morbo deiectiones apparẽt,& in febribus pituitoſis,& in lebetibus efferueſcentibus ſuccis. Ambæ cauſæ coniungunrur, in equis ex celeri curſu. Spumoſum autem à pulmone in ventrem defluere poſſe Gale.io Comm. docet, & lib.6.de loc.par.cap.4. de pulmonis abſceſſu.

APHORISM. XXXI.

Quibuſcunque febricitantibus in vrinis ſedimenta fiunt farina craſſiori ſimilia, longum morbum ſignificat.

COMMENTARIVS.

Sedimentum referens ſpeciem farinæ craſſioris. SEdimentum referens ſpeciem farinæ craſſioris damnatur hîc,& lib.2.Progno.hìc ſanè longitudinem motbi ſignificare diccns, illic malum, ſiue mortem. In quibus enim facultas valida eſt & quæ morbum ferte poſſit, prorogabirnr morbus, quoniam craſſus humot qualis qui ſedimentũ prædictũ facit, non niſi longo tempore vincetur, vt æger libererur à morbo. Languẽtibus autem viribus morbus eitò finietur,& ad malum. Quaptopter non videtur eundem terminum habere morbus ad ſalutem,& ad mortem, cuius contrarium docuit Hipp. Prognoſt.1.lib.3.ſed eo loco nos dubium hoc ſoluimus. libro verò ſecundo in expoſitione 28. hunc Apboriſm. abunde enarrauimus, ad quam lectores remittimus.

APHORISM. XXXII.

Quibuſcunque verò biliosa ſubſidentia, ſuperius tenues, acutum morbum ſignificant.

COMMENTARIVS.

BIfariam legi poſſe hunc Aphor. Gal.in Comm. teſtatur.aut enim ſignificat acutũ fore morbũ, ſi in vrinis fuerint hypoſtaſeis bilioſæ, & ἄνωθεν, id eſt ſupetiori parte tenues,hoc eſt aquoſæ,aut ita vt, ἄνωθεν remporis ſuperioritatem, non loci, ſignificet,eritque ſenſus: Si in vrinis hypoſtaſeis fuerint bilioſæ modo, & ante tenues,ſiue aquoſæ, acutum morbum indicant.Primum ſenſum reprehendit, dicens:Ego autem nunquam vidi vrinam cuius ſubſidẽria in ipſa ſit bilioſa,quòd verò ſupernatat aquoſum,Sed dices, vt quidam, parum modeſtè, Galen. falli,& Grammaticam ſyntaxim ignotaſſe, qui partem illam, λεπταὶ, id eſt tenues, quæ habetur in Aphoriſm. ad vrinas referre voluerit, cùm tamen, οὖρον generis neutrius ſit, λεπταὶ verò adiectiuum fœmininum. Cæterùm vt multa alia prætermittamus, nullus eſt in Galen. monumentis verſatus; præſertim ſi in lib. de vſu partium legerit, qui non facilè intelligat neminem in Græcia aut Latio, in dicendi peritia eo fuiſſe ſuperiorem, nedum vt in nominum ſyntaxi credatur erraſſe. *Gale. à calũnia vindicatur.* Cùm enim dixit, Pars autem illa, ἄνωθεν δὲ λεπταὶ id eſt ſuperius tenues, hoc eſt aquoſæ (ita enim aſſueuit Hippo. vti appellatione tenuis) videtur non rectè dici, quoniam vrina aquoſa cruda eſt, & diuturna. In hac oratione partem λεπτὰ, non refert ad vrinas, ſed ad hypoſtaſeis, vult autem vrinam quæ continet ſuperius tenues hypoſtaſes, crudum ac longum morbum ſignificare,vti & vrinæ aquoſæ. Vrinam verò dicit ſe non vidiſſe, quæ bilioſas habeat hypoſtaſeis,& quod ſupernatat aquoſum.Appellat autem aquoſum Galen. quod Hippocrat.tenue.Ex his verbis apertè conſtat aqoosum quod ſignificare dixit vocem λεπταὶ id eſt renues, non referri ad vrinas, ſed ad hypoſtaſeis ſupernarantes quas dicit ſe non vidiſſe tenues, hoc eſt aquoſas,cum ſubſidentibus bilioſis. Non tamen negat ſe vidiſſe vrinas aquoſas ſuprema parte, cum bilioſis ſubſidentiis. Improbè enim collegiſſet aduerſus eos qui partem illam, ἄνωθεν referebant ad ſuperiorem partem vrinæ, reddens rationem, quoniam non eſſent viſa ſupernatanria tenuia, ſiue aquoſa cum bilioſis ſubſidentiis. Si enim tenuia & tenues ad vrinas referre vellet, ad veritatem opinionis illorom id non eſſet neceſſarium.ſatisfaceret enim ſi vrinæ aliquæ eſſent ſuprema parte tenues, cum bilioſo ſedimento. Ex lectione tamen Gal.qua tenues ad contenta vrinarum refert, optimè reprobetur primus ſenſus Aphot. Cùm inquit Galen. Quæ talia ſunt crudum ac longum morbum ſignificant,id eſt contenta aquoſa crudum ac longum morbũ ſignificant.Quæ ſi eſſe poſſent cũ ſedimento bilioſo, falſum eſſet quod Hippocr. dixit, acutum morbum ſignificare. Quod ſi Aphoriſm. falſus non eſt, ſenſus illorum quorũ Galenus meminit primo loco non erit verus. Alter ſenſus eſt facilis ac verus quo docet ſi poſt contenta tenuia ſupernatantia ſequantur hypoſtaſeis bilioſæ, morbum acutum ſignificari, quatenus bilioſi acuti ſunt, & maximè ſi ex crudis cocti iam appateant. Vult igitur Galen. partem λεπτὰς referre ad hypoſtaſeis in vtroque ſenſu, ſed in priori ἄνωθεν ſignificat locum ſuperiorem, quo continetur contentum tenue, id eſt aqueum,quo ibidem apparẽte vrina dicetur aquoſa & cruda, quæ non ſignificaſſet acutum morbum, vt vult Hippocr. ſed longum. In ſecunda verò lectione ἄνωθεν, id eſt ſupra, temporis ſignificat differentiam, ob quam hypoſtaſeis primum tenues appatent,& poſtea bilioſæ, acutum morbum ſignificantes,quod verum eſt.

APHORISM. XXXIII.

Quibuscunque vrinæ dissidentes fiunt, iis magna perturbatio in corpore adest.

COMMENTARIVS.

Vrinæ dissidentes quæ.

Magna turbatio atque confusio adest in corpore, quoties quosdam humores coquit ac superat natura, alios superare non valens. Quod ostendunt vrinæ dissidentes, colore videlicet, substantia, aut contento diuersæ: Differentes humores ostendentes temperatura, atque substantia. Hinc quoque morbi longitudinem prædicere licebit, si quidem temporis longo spatio erit opus, si natura omnes eos ad vnam formam & speciem reducere debet, & quoniam interim cum multis est pugnatura.

APHORISM. XXXIV.

Quibuscunque in vrinis bullæ supernatant, morbos renum significant, & longum futurum morbum.

COMMENTARIVS.

IN morbis renum pendentibus à crassis humoribus bullæ solent in vrinis supernatare, generationem quidem habentes à crasso humore, præsertim tenaci, & viscido, qui à calore in bullas vertitur intercluso flatu. Supernatant autem ob leuitatem, quoniam à flatu subleuantur. Crassi autem humores quique frigidi sunt, longum efficiunt morbum. tales etenim sunt omnes morbi qui à simili pendent causa.

APHORISM. XXXV.

Quibuscunque autem pingue est quod supernatat, atque accumulatum, iis renum morbum acutum significat.

COMMENTARIVS.

Pinguedo supernatans.

SI in vrinis appareat pinguedo, notum est ipsam esse supernatantem, ex pinguedinis natura, verùm si hæc seorsim descendat, quod fiet vbi febris aliqua vehemens membrorum pinguedinem colliquauerit, acutus morbus erit, sed non renalis. Cùm autem accumulatum pingue, descêdit, id vitium renum est, atque acutum. Prognost. tamen 35. libro secundo colliquationem dixit significare vrinam cui supernatant pinguedines similes telis araneorum. Quo loco illam & præsentem sententiam latè exposuimus.

APHORISM. XXXVI.

Quibuscunque morbo renali laborantibus prædicta signa contingerunt, & dolores circa dorsales musculos fiunt, siquidem circa externa loca fiant, abscessus quoque extra futuros spera: si tamen dolores magis circa interna loca fiant, abscessus quoque intus futuros magis spera.

COMMENTARIVS.

SI apparuerint signa in duobus præcedentibus Aphorif. scripta, quæ renum morbos ostendunt, præterea etiam accesserit dolor dorsalium musculorum, abscessus futuros sperare docet, sed cũ distinctione quæ ad locum patientem pertinet. Sunt enim musculi dorsales quidam interni, qui ad renes pertinent, quidam externi siue extra dorsum aut post dorsum. In qua parte tamen dolor fuerit, in ea est abscessus spetandus. Solet enim per communes venas renum & lumborum humor in eos musculos transfundi, & à renibus distrahi in partem aliquam de dictis, in qua abscessum facit. Id verò magna ex parte dixit fieri. nam sæpe accidit vt qui talia patiuntur liberentur à morbo renali, humore per vrinam excreto aut in aërem dissoluto.

APHORISM. XXXVII.

Quicunque sanguinem vomunt, si sine febre quidem salutare: si verò cum febre, malum. Curare autem oportet adstringentibus, & refrigerantibus.

COMMENTARIVS.

PRima pars Aphor. ad prædictionem spectat, secunda ad curationem. In prima docet sanguinis vomitum sine febre esse bonũ: cum febre verò malum: verùm cum Aphot. 25. dixerit, sanguinem qualemcunque supra malum esse, & id citra distinctionem dictum fit: reliquum est vt bonum siue salutare hoc loco idem sit, quod minus malum. Nam minus periclitantur qui sine febre sanguinem vomunt, atque plures ab ea dispositione liberantur, cum qua febris non iungitur: quamuis cum febre & sine febre sanguinem vomere, sit malum. Docet autem vlcus ventriculi curare vbi cum febre non fiat, quia id non habet coniunctam inflammationem, adstringentibus & refrigerantibus. Talia etenim sunt quæ valent ad assolidanda vlcera, & sanguinis emanationem compescendam.

APHORISM. XXXVIII.

Defluxiones ad ventrem superiorem, in viginti diebus suppurantur.

COMMENTARIVS.

TErminum præfinit quo suppurari solent destuxiones quæ fiunt ad pulmonem, & thoracem. Cauitas enim thoracis hic superior venter appellatur. Quòd verò tumores, & humorum collectiones quæ defluxione fiunt ad thoracem, in 20. diebus suppurentur, ideo fit, quia locus calidus est, & morbus eorum locorum acutus, terminus verò dies 14. ex his quæ ab Hippocr. aliàs dicta sunt. Est autem 14. terminus internus morborum acutorum: externus tamen, vt nos quoque docuimus, 20. est, intra quem limitem solent suppurati tumores qui morbos faciunt acutos, quales sunt qui ad superiorem ventrem spectant.

APHORISM. XXXIX.

Si sanguinem minxerit, & grumos, & stillicidium vrinæ patiatur, & dolor incidat inter fœminenm et imum ventrem, & pectinem, quæ circa vesicam sunt, agrotare significant.

COMMENTARIVS.

HIc Aphor. expungendus esset alibi scriptus, nempe sect. 4. ordine 80. quo loco à nobis expositus est.

APHORISM. XL.

Si lingua subitò incontinens fiat, aut pars aliqua corporis resoluatur, hoc melancholicum est.

COMMENTARIVS.

SVbitam incontinentiam linguæ, & partis alicuius resolutionem, dicit significare melancholicum humorem. Quòd si crassum humorem, in causa esse dixisset, in vniuersum vera esset sententia. Nam intemperies subitò non euenit, & tenues humores non solent obstructiones efficere, à quibus incontinens fit lingua, & parti alicui aduenit resolutio, nisi inflammationem efficerent. Sed hæc non fit repentè. Crassi verò humores quidam sicci sunt, quidam humidi: vtrique facere possunt prædictas passiones: nam pituita non tantùm solet subitò facere linguæ incontinentiam, qualem affectum ebrij patiuntur, sed & resolutiones, & apoplexias. Res hæc plana est & vera, cui nullus huc vsque contradixit. Humorem verò melancholicum hæc eadem facere posse, non est dubium, sed non adeò frequenter, vti pituita.

APHORISM. XLI.

Si senibus supra modum purgatis singultus superueniat, non bonum.

COMMENTARIVS.

QVamuis Hipp. Aph. 4. sect. 5. dixerit malum esse ex superpurgatione aduenire conuulsionẽ, aut

aut singultum: hoc in loco non immerito repetit de senum singultu sententiam, ibidem etenim dixit: malum, hic verò non bonum. Nam etsi in vniuersum malum sit, vt eo loco dictū est, singultum purgationi immodicæ superuenire: senibus tamen non est adeo malum, qui naturali temperatura sicci sunt, & malum sequens immodicas vacuationes facilè sentiunt. Ideóque cum non adeò malum sit, vti in aliis ætatibus, in quibus tardius ad ariditatem quæ singultum adducat peruenitur, rectè non bonum esse dixit, & senum particulatim meminit.

APHORISM. XLII.

Si febris apprehenderit non à bile, aqua calida plurima superfusa capiti, soluit febrem.

COMMENTARIVS.

GAl. in huius Apho. Comm. conatur (vti solet) veram facere Hipp. sententiā, qua docet in febribus aliis ab iis quæ à bile fiunt, multā aquā calidam capiti perfusam curare febrem. quod de balneis in vniuersum intelligit. Conuenit enim febribus hecticis quibus non est coniuncta inflāmatio, aut alterum febris genus, & febribus diariis quæ fiunt ex lassitudine, obstructione, refrigeratione, aut ex vstione: non conuenit tamen eis quæ à bile putrescēte fiunt, siue flaua siue atra fuerit, nisi opportunè adhibeatur coctis humoribus, atq; pro maiori parte purgatis. Hipp. namque sine hac distinctione absolutè loquitur. Neque contradicit huic sententiæ, quòd febribus ortis ab inflammatione iecoris, & lienis, pulmonis, & similibus balneum noxium sit. Nam cum Hippocr. dixit in febribus, solas eas intellexit quæ non sunt aliorum morborum symptomata siue febres accidentes, quales sunt quæ sequuntur partium inflammationes. Febres autem à sanguinis putredine ortas, vt alibi docuimus, iam quodam modo biliosas esse rectè quis affirmauerit. In his verò quæ à pituita putrescente fiunt, non videtur Aphorism. verus, nisi pituitam quoque putrescentem in bilem verti dixerit, quod mihi non satis placet. Sicuti neque illud quod docuit lib. 6. de mor. pop. par. 5. cū inquit, Elleborum bibentem citius purgate si velis lauare atque comedere. Cui sententiæ subscribit Galen. in Comment. dicens: Quo itaque modo quibus est sanguis crassus lotis, bis sanguinem detrahi præcipit, ita & quos purgaturi sumus, lauacris esse vtendum vt rum citius, tum citra molestiam magis expurgentur. Placet sanè lauare eos qui crassis humoribus abundant, non tamen valde multis, sed ipsis alia ratione prius attenuatis, & magna parte purgatis. Lauabat autem Hippocrat. eos qui multos ac crassos humores congesserant, quos videlicet ad eam quæ per elleborum purgationem parabat. Hanc nostram sententiam comprobat Gal. infra Comm. 46. cùm inquit. Neque enim vinum, neque balneum tolerat plethorica dispositio, & infrà: Si verò multitodo fuerit, rectè quidem venæ vtentur sectione: non rectè autem lauabunt, & vinum dabunt.

Febres apud Hipp.

Aphorism. veritas.

APHORISM. XLIII.

Mulier ambidextera non fit.

COMMENTARIVS.

GAl. in huius Aphor. Commen. vocis huius, ambidexter, significationem exponit, & Apho. rationem reddit quæ tota ad naturam seu temperaturam maris & fœminæ refertur, vt enim lib. 1. de arte medendi cap. de temperamentis docuimus. Mares fœminis in omni genere sūt calidiores ac robustiores. Quapropter etsi robur viris adesse possit tātum, vt ambas manus dexteras habeāt, hoc est vt ambabus manibus vti ad exercitationes & validas actiones, liberaliter, & facilè valeant: non propterea ad idem valebunt fœminæ, quibus mollior est musculorum constructio, & paucior calor natiuus, cum spiritu, tum vitali, tum animali. Experimentum quoque subscribit huic rationi, ac comprobat Aph. veritatem.

Mulier ambidextera non fit.

APHORISM. XLIIII.

Quicunque suppurati vruntur, aut secantur, si pus purum effluxerit, & album, liberantur: si verò subcruentum, cœnosum & fœtidum, moriuntur.

COMMENTARIVS.

APhor. hic sicuti neque 27. sect. 6. docet. an empyici secari aut vri debeant, neque qua parte: id docuerat autem id libr. de internis passionibus dicens: Si tamen pus in pectus erumpit, qua parte tibi videtur significare ea vrens aut secans, detrahe parum imprimis. Docet tamen in præsenti ex puris natura & eiusdem conditionibus, prædicere an æger saluari, an mori debeat. Si enim pus album & purum, id est vnius formæ fuerit, non ex diuersis naturis commixtum liberabitur. Quòd si pus fuerit subcruentum colore, cœnosum substantia, fœtidum odore, morietur. Id est quod dixerat. Progn. vltimo libro 1. his verbis, Pus autem optimum album esse debet, æquale, atque læue, & quàm minimè fœtidum. Huic verò maximè contrarium, pessimum est. Hunc aphorism. scripserat prognost. 70. lib. 3. eùm inquit: Quicunque verò ex empyicis vruntur, quibus pus parum, album, & sine prauo odore fuerit, seruantur: quibus verò subcruentum, & cœnosum, moriuntur. Cuius loci expositionem à nobis traditam legent, qui voluerint huius aphor. habere integram enarrationem.

Empyicus vrit. Hipp.

APHORISM. LXV.

Quibuscunque iecur suppuratum vritur aut secatur: si pus purum effluxerit, & album, liberantur, in membrana enim pus continetur. Si verò amurcæ simile effluxerit, moriuntur.

COMMENTARIVS.

EXemplo docet quod in aphorism. 44. dixerat, iecur enim si inflammationem patiatur, & suppuretur, vbi secetur, aut vratur (quod rarò facere conuenit, nisi prius rumpatur, & pus intra peritonæum fluctuet) si pus album effluxerit & purum, validam significat coctricem facultatem iecoris, & pus, vt inquit Hippocrat. in membrana contineri, neque substantiam iecoris læsisse, id verò salutare est. Quod si cœnosum effluxerit, & amurcæ simile, id est fæci olei, morientur, quoniam inualidam significat naturalem coctricem iecoris, & pus ipsius substantiam penetrasse, & putrefecisse.

APHORIS. XLVI.

Dolores oculorum, postquam merum potandum dederis, & aqua plurima calida laueris, vena sectione curato.

COMMENTARIVS.

APhorism. hic adscriptus est, vt ex eius doctrina constar, siquidem integer est & verus 31. sectione 6. quo loco fuit à nobis enarratus. Malè autem docet curare dolores oculorum primùm meri potu, & balneis, deinde sectione venæ. si enim adfuerit humorum copia in corpore, balneum & meri potio non conuenient ab initio: si verò ea abundantia non adfuerit, sanguinis missio non conueniet.

APHORISM. XLVII.

Si eum qui aqua intercutem laborat, tussis prehendat, desperatus est.

COMMENTARIVS.

HIc aphor. est 35. sectionis 6. quo loco est à nobis expositus.

APHORISM. XLVIII.

Stillicidium vrinæ atque eius difficultatem vini potio, & sanguinis missio soluit, secare verò interiores.

Digitized by Google

COMMENTARIVS.

IN Commeor.36. fectionis 6. hunc Aphorism. expofuimus, quantum attinet ad venæ fectionem. Quod verò de vini potu meracioris dixit, ad nonnullas vrinæ diftillationes & mingendi difficultates valet, ad eas nempe quæ fiunt à craffis, vur frigidis humoribus, aut ab fpiritu flatuofo, aut frigida intemperie.

APHORISM. XLIX.

Ab angina moleftato tumor & ruber in thorace fuperueniens, bonum: extra enim vertitur morbus.

COMMENTARIVS.

HVnc Apho. expofuimus Comm. 36. fectionis 6. & ifte videtur additus.

APHORISM. L.

Quibufcunque cerebrum fphacelo laborauerit, in tribus diebus pereunt: fi verò hos effugerit, fani fiunt.

COMMENTARIVS.

Σφακελισμὸς, de corruptione dicitur, qualis quæ fequitur gangrænam, & de ea corruptione quæ adhuc corrigi poteft, fed eft veluti incipiens corruptio, quo modo hic ab Hippoc. accipitur. Talem enim corruptionem, qualis in demortuis particulis inuenitur, quæ abfciffione & vftione egent, nõ dixiffet in cerebro fieri, & poffe fanari, vbi tertium exceffcrit diem. Quando igitur cerebrum mortificationi fimilem difpofitionem patitur, ob morbi magnitudinem & vehementiam ciriffimè mors fequetur, aut deinde falus fperabitur, tanquam ab acutiffimo morbo, cuius terminus eft dies quartus. Quòd fi tertium effugerit æger, vires habere valentes eft cõiiciendum, & falus fpetanda ab fphacelo. σφακελίζειν quoque offa dicit, in libris de articulis tertio, & de fracturis fecundo fæpe, & Arift. de plantis quæ à nimia frigiditate, aut vehementi æftu fuperantur, libro de iuuentute & fenectute loquens, prædicta vtitur voce Sphacelι præterea varias fignificationes lib. 2. de loc. pat. cap. 2. tradit & pro magno dolore, & gangræna accipi dicit, & lib. 6. de morbis curandis, fphacelum appellat cariem offis & totius fubftantiæ corruptionem.

APHORISM. LI.

Sternutatio fit ex capite, calefacto cerebro, humectato eo quod eft in capite inani. effunditur enim extra aër intus contentus: fonat autem, quoniam anguftus eft ei exitus.

COMMENTARIVS.

GAl. hunc Apbor. abundè declarat in ipfis Com. atque ea de caufa ad eum locũ lectores remittens, ab enarratione abftinuiffem, nifi dubium mibi videretur quod de fternutamento Gal. dicit, copiam humoris in cerebro fternutationem non facere, nifi in flatuofum fpiritum conuertatur, argumento fumpto ab iis qui multum humorem à capite purgant, non tamen neceffariò fternutant. Cùm eum nares intus penna irritamus, fternutatio fequitur: non tamen quoties id facimus conuertimus in flatum humorem. Præterea fi humor aliquis aeris internam narium membranam momorderit, fternutatio commouetur, etiamfi nullus commoueatur flatus. Quod verò ad excretionis tempus attinet, in quo flatus à pulmone furfum fertur, & à capite alter expellitur: dicimus flatum excerni per nares & os. Verùm is totus à pulmone pulfus impetu magno per nares & palatum mittitur, & pars eius caluariam penetrat per palatum & per nares, qui exiens fecum defert humorem qui caput grauat, atque eum qui mordet.

Sternutamentum fine generatione flatus fit.

APHORISM. LII.

Quibufcunque iecur circumdolet, iis febris fuperueniens foluit dolorem.

COMMENTARIVS.

CVm dolor aliquis vehemens iecur vexauerit, is aut ab inflammatione procedet, aut à flatu: fi ab inflammatione, febrem habebit coniunctam, ac proinde Hippocr. non loquitur de eo dolore, cùm dixerit febrem fuperuenire, doloribus autem à flatu febris fuperuenit, hæc tamen foluit dolorem vehementem. Sic enim Galen. exponit vocem ἐπιγινομένη, flatum autem à calore febrili diffipari notum eft.

APHORISM. LIII.

Quibufcunque conuenit fanguinem à ventre detrahere, iis conuenit vere venam fecare.

COMMENTARIVS.

HIc Apho. integer fcriptus eft fupra, atque eft 47. fect. 6. quo loco ipfum enarrauimus.

APHORISM. LIV.

Quibufcunque inter feptum tranfuerfum & ventrem, pituita concluditur, & dolorem prabet, non inuenienti exitum, nec aliam cauitatem, iis pituita à venis in veficam conuerfa folutio morbi fit.

COMMENTARIVS.

HAc parte docet Hippo. vnum de naturæ miraculis. vbi enim pituita concludatur inter feptũ tranfuerfum & ventrem, quæ pars intra peritonæũ eft, & ibi dolorem efficiat, morbi folutionem fieri poffe dicit, tranflata pituita in veficam; Id fanè difficilimũ videtur, nulla enim eft via cognita, qua humor cõtentus intra peritonæum tranfeat in veficam aut prius in venas transferatur. Verùm, vt Galen. in Com. inquit, Valenti naturæ non eft impoffibile inuenire viam materiebus, & omnino per vias, non naturæ tantùm fed & peritis quoque medicis incognitas, excrementa tranfmitti, & offibus alimenta demandat, & excrementa offium defondit, & euacuat. Quod lib. 6. de mor. pop. par. 5. ita fcripfit Hipp. Natura per fe impetus, motionéfque citra intellectum reperit, vt nictare, & ea quibus lingua fubferuit, & quæuis alia fimilia, indocta exiftit natura, & citra difciplinã quæ oportet facit. Sunt fanè multa non tantùm in humano corpore, fed extra ipfum quæ nobis in frequenti vfu funt, & eadem quotidie infpicimus portenta maxima, quæ ea ratione in miraculorum cenfu non habentur, quòd eadem quotidie videamus. Exemplo funt in nobis mufculorum motus, quos mouemus, vt membra ipfa pariter moueamus, nullo prius docẽte nos, aut eos mufculos, aut eorundem vfum ad motum corporis. Et infans ad lac trahendum ex mammis, ftatim natus mouet linguam, & labia, nunquam eius rei doctus. Et vt fummatim dicam, nihil magis videtur miraculofum, quàm quòd rationalis anima fua libera voluntate imperat motum fecundùm locum cuiufvis partis, ipfa verò ftatim fubaudit voluntatis imperio. Præterea motum corporeum ab anima rationali procedere, quæ tamen incorporea eft, nec valens mufculos aut neruos comprehendere admirationem mouet. eget enim quod aliud apprehendit & trahit, apprehenforio inftrumento, quo rationalis anima caret, neruos apprehendens & mufculos & per eofdem membra contrahens, atque diftendens.

Natura valenti via patens.

Miraculofa natura.

APHORISM. LV.

Quibufcunque iecur aqua plenum in omentum erumpit, iis venter aqua impletur, & moriuntur.

COMMENTARIVS.

VIdimus fæpe iecur non in nobis tantùm, fed etiam in animalibus occifis plenũ aqua, quoniam in membrana ipfum obuoluente continetur, plures efficiens veficas. Hæ quoque rumpuntur, & aqua

aqua defluit intra peritonæum,cui omentum eſt adiunctum.Hac ratione aqua intercutem quæ aſcites dicitur,generatur, impleri autem ventrem dicit, id eſt eam cauitatem quæ intra abdomen eſt,continens iecur,lienem,ventriculum,inteſtina,vterum,veſicam, renes. Ab hoc affectu dicit mori ægros, lethalem ſcribens affectum, per quem multi, quin & plures, moriuntur, quamuis multi quoque liberentur purgatione, & vrinæ prouocatione, & iis quæ humorem reſoluunt.

Membra intra peritonæum.

APHORISM. LVI.

Anxietudinem,oſcitationem, horrorem,vinum aquali aqua mixtum potum, ſoluit morbum.

COMMENTARIVS.

Anxietatis cauſa.

ANxietatem patiuntur ægri quandoque ob humorem aliquem qui grauat,& moleſtat os ventriculi, & quandoque ob febrium malignitatem, quando videlicet humor malignus eſt, qui febrem facit. Exemplum eſt lib.3. de morbis popu. parte 2. in hiſtoria, Mulierem ex abortino fœtu. cum enim Hippoc.dixit,ἀσώδης, id eſt anxia, Galen. in Comment.inquit: Verbum Anxia, malignitatis febris eſt indicium. Cuius vocis ſignificationem nos in expoſitione Prognoſt.12.libri primi aperuimus latè. ἄλυκα enim hic dicitur,quæ illic ἄση.Significat etiã anxietas imbecillitatem facultatis, quam oſtendunt languentes nimiam paſſi vacuationem ſanguinis, qui quieti manere nequeunt,ſed ſe à capite in pedes lecti proiiciunt,ab oſſium pondere grauatis muſculis ipſiſque tentantibus meliorem figuram, & cum minori labore inuenire. vinum autem modicè temperatum valet abluens, & diſſoluens malum humorem ventriculi. Malignis febribus obeſt, & cauſas attemperat ob aquæ miſtionem,& vires languentes poſt vacuationem, miro modo reparat. Oſcitatio præterea à flatu fit,muſculis temporalibus, & iis qui maxillas mouent, infeſto: hunc diſſoluit vini potus.Horror fit à prauis ſuccis cutem attingẽtibus, & ipſam mordentibus,cum leui quodam motu. Vinum verò modicè attemperatum, qua vinum eſt, excrementa diſſoluit:qua verò aquam defert, cauſæ acrimoniam attemperat.

Oſcitatio.

Horror.

APHORISM. LVII.

Quibuſcunque in vrinaria fiſtula tubercula fiunt, iis ſuppuratione ac ruptura ſoluitur labor:

COMMENTARIVS.

HIc aphor.fuit 82.ſectionis 4.& ibidem eſt à nobis enarratus.

APHORISM. LVIII.

Quibuſcunque cerebrum ab aliqua manifeſta cauſa concuſſum fuerit,neceſſum eſt ſtatim ſine voce fieri.

COMMENTARIVS.

Cerebr. concuſſionis cauſa.

ACauſa manifeſta cerebrum concutitur, veluti à caſu ex alto,aut ictu præſertim cum lapide, aut ligno,potius contundentibus, quàm ſecantibus. Ex tali concuſſione cerebrum commotum patitur deuolutionem ſpirituum,& ſubitam animalis facultatis turbationẽ, ob quam veluti perterrita ſe ipſam colligit,vnde inſtrumenta motus & ſenſus facultate animali priuantur. quod eſt mutos fieri,& quaſi toto corpore ſtupentes, vt Gal in Commen.docet,& ſupra ſect.6. Comment. 51. Accidit quoque id magis quibus cerebrum pro caluariæ amplitudine eſt paruum,aut ætatis ratione inaruit, vt ſenibus. Quod ſi præterea fibra aliqua membranarum cerebri fuerit auulſa, aut diſrupta, aut neruus aliquis, qui à cerebro habeat exortum, prædicta repentè & maiori cum incremento fient. His quæ diximus ſubſcribit quotidianum experimentum.

APHORISM. LIX.

Corporibus humidas carnes habentibus, famem adhibere conuenit. fames enim corpora exſiccat.

COMMENTARIVS.

QVemadmodum cibus,qua cibus eſt,humectat, quoniam reficit:ita inedia ſiue fames,ſiue modica quædam abſtinentia à cibis, corpora ſiccat. Ex accidenti verò,quoniam non humectat, vel quoniã non reficiuntur corpora. Notum autem eſt omnem abundantiam ablatione emendari, & contrariorum contraria eſſe remedia, & ita humidarum carnium remedium eſt exſiccatio, quæ fame dicta perficitur. Calor præterea noſter per alimenti inopiam acrior redditur, bilem quadantenus auget, & pituitam abſumit, quæ poſſet coctione,& ſua propria natura carnes humidas reddere, aut humidas ſeruare. Valet autem calor auctus atque acrior redditus per inediam, carnes ipſas ſiccare diſſoluta humidiori ac tenuiori parte aquea & pituitoſa. Hæc de moderata fame dicta ſint,nam maior hac imbecillitat natiuum calorem,& ventriculum implet pituita.

Fames exſiccat.

APHORISM. LX.

Et vbi in toto corpore mutationes,& ſi corpus infrigidetur,ac rurſus caleſiat, aut color alter ex altero fiat morbi longitudinem ſignificat.

COMMENTARIVS.

ESt hic Aph 40.ſectionis quartæ,quo loco ipſum enarrauimus,& hoc loco videtur adiectus.

APHORISM. LXI.

Sudor plurimus calidus aut frigus ſemper fluens humoris abundantiam ſignificat. Abducere igitur oportet,robuſto quidem ſurſum:imbecillo verò,deorſum.

COMMENTARIVS.

HIc eſt Aphor.42.ſectiu.4. quo docuit ſudorem plurimum ſiue calidum,ſiue frigidum indicare morbum, & calidum minorem, hoc eſt breuiorem, frigidum maiorem, id eſt longiorem. Quoniam tamen in præſenti curationem adiungit, videtur fuiſſe ex adiectis, non enim ſemper verum eſt humorũ abundantiam quam ſudor oſtendit, in robuſtis eſſe vomitu curandam,& in languidis per ventrem inferiorem. Nam ſunt multi valentes quibus non conuenit vomitus,aut ob compoſitionem, aut quia ipſum difficilè ferunt, aut quoniam humoris peccantis natura potius expoſcit ventris purgationem.

APHORISM. LXII.

Si quis febrienti cibum dederit, ſano quidem robur, laboranti verò morbum.

COMMENTARIVS.

QVamuis Gal.videatur hic Aph. de interpoſitis, & autorem eius malè æmulari Hipp. doctinã, mihi non videtur falſus,neque à ratione alienus.Eſt autem eius ſententia talis: Si quis cibum obtulerit febricitanti, ita ei morbum adiiciet vt ſano homini adiiceret robur. Vt enim ſanis robur præſtat cibus, ita ægris ſiue febrientibus adauget morbi cauſam, & inde morbum: ſiquidem non pura corpora quo magis nutries,eo magis lædes.Malè autem Fuchſius Aphor.ſententiam reprehendit: quoniam dixit: Si febricitanti cibum dederis, ſano robur,& laboranti morbum: cum tamen febricitans ſanus non ſit, neque ipſi febricitanti adiiciet robur. Nam non vult Hippoc. ſanum eſſe febricitantem, ſed vti febricitanti addit morbum, ita ſano ſi offeratur addit robur, quod verum eſt & ab Hippoc. ſcriptum, febricitanti quoque cùm ſanus fuerit, robur adiiciet.

Febricitanti cibus quid affert.

APHORIS. LXIII.

Quæ per vrinam excernuntur inſpicere oportet qualia ſanis ſuccedunt,quæ enim iis minimè ſimilia ſunt,hæc ſunt morboſiora:quæ verò ſanis ſunt ſimiliora,minimè morboſa.

COM

COMMENTARIVS.

Sana similia sanis.

QVum Galen.intelligeret veram esse hanc sententiam, & in Prognosticis probatam sæpius, ea esse sana quæ talia sunt, qualia sanis eueniunt,& ea ægra quæ à sanis recedunt, & pessima quæ sanis maximè contraria sunt. Decreuit formam dicendi reprehendere, siquidem (inquit) cùm dixit: Quæ enim iis minimè similia sunt,hæc sunt morbosiora, dicturus esset,morbosissima.eo enim aliquid magis morbosum est,quo minus est sanis simile, & quod minimè simile est, erit morbosissimum. Cæterum ego de hac re aliter sentio,nam cùm Apho.verus sit, loquendi modus non est inusitatus.Differt enim nō parum aliquid dici maximè contrarium sano,& esse ei minimè simile.Vrina enim quæ à naturali differt colore,substantia,& contento, quoniam rufa est,& crassa,& contentum habet rubrum,& non subsidēs, minimè est sanis similis.Quæ verò nigra est,& contentum nigrum habet,maximè contraria est.Prima quidem vrina, morbosa est, non morbosissima: secunda verò vt maximè contraria, ita & morbosissima.sic itaque puto sententiam Apho.posse defendi, neque esse intolerabile peccatum,si quod in Apho. commissum est, quoniam non statim si quid simile non est,erit & maximè contrarium.

APHORISM. LXIV.

Et quibus deiectiones si stare permiseris,& nō moueris, subsident veluti ramenta: & si pauca fuerint, paruus erit morbus:si verò multa, magnus: iis conuenit deorsum ventrem purgare:si autem non purgato sorbitiones dederis, nocebis: quanto verò plures dederis, magis nocebis.

COMMENTARIVS.

HIc Aphor.de adiectis est & minimè legitimus, vt Gal.latè in Com.probat. Neque enim rectè de deiectionibus dicitur, si stare permiseris & non moueris,nam id ad vrinas inspiciēdas solemus præcipere, falsum etiam est purgationem conuenire iis quorum deiectiones ramentosæ sunt. Præter id quòd eisdem sorbitiones dare non est malum.

APHORISM. LXV.

Excretiones in febribus non intermittentibus liuida, & cruenta, & biliosa & fœtida omnes malæ:quæ verò bene excernuntur,bona,& per ventrem,& per vrinam: & vbi id quod secedere deberet, steterit non purgatum malum.

COMMENTARIVS.

SVprà sect.4.fuit is Aphor.scriptus 47. & ibidem fuit integer & verus à nobis enarratus.

APHORISM. LXVI.

Corpora vbi quispiam purgare voluerit, fluida facere debet,& si sursum ventrem sistere,si verò deorsum, fluidum facere ventrem.

COMMENTARIVS.

APhor.hic in 2.sect.fuit à nobis enarratus, nam quod in secunda parte additum est,cùm dixit, Si sursum ventrem sistere,& si deorsum fluidum facere ventrem, primùm non conuenit, ventrem sistere ad vomendum, secundum autem quamuis facere conueniat, non est id quod Hippoc. intendit, cùm dixit, fluida corpora facere, videlicet ventrem humectare, sed meatus omnes laxiores reddere, & humores fluxibiliores, quod Galenus illic exposuit, & nos patefecimus latè.

APHORISM. LXVII.

Somnus,vigilia, ambo modo magis facta,morbus.

COMMENTARIVS.

HIc Aphorismus fuit tertius sectionis secundæ, quamuis illic melius scriptus sit,& à nobis est enarratus.

APHORISM. LXVIII.

In febribus non intermittentibus si exteriora frigida fuerint,interiora verò vrantur: & febrem habeant, lethale.

COMMENTARIVS.

HIc est Aphoris.48. sect.4.& si in hoc pars illa, & febrem habeant,abundet, dixerat enim in febribus non intermittentibus.

APHORISM. LXIX.

In febre non intermittente si labrum, aut nasus, aut oculus,aut supercilium peruertatur,si non videat,si non audiat debili existente,quodcunque horum fiat, mors proxima est.

COMMENTARIVS.

Fuit hic Aphor.49.sect.4.

APHORISM. LXX.

Ab alba pituita aqua intercutem superuenit.

COMMENTARIVS.

HOc vnum docet Hippo.in hoc Aphorismo albam pituitam in venis aceruatam aliquando leucophlegmatiam afferre posse.

APHORISM. LXXI.

A diarrhea difficultas intestinorum.

COMMENTARIVS.

NOn omnis diarrhæa affert intestinorum difficultatem,sed ea quæ à syncero fit humore,qui facultatem habeat abradendi intestina, & vlcerandi, de quo scriptus est 13. Aphorism. suprà & ibidem enarratus.

APHORISM. LXXII.

A difficultate intestinorū leuor intestinorum superuenit.

COMMENTARIVS.

HIc Aphoris.in 43.sectionis sextæ continetur,& ibidem est enarratus.

APHORISM. LXXIII.

Ab ossis corruptione abscessus.

COMMENTARIVS.

SI os corrumpatur, carnem proximam abscedere docet, aut quoniam secedet ab osse, aut quoniā abscessum patietur,corruptos ichores recipiens.

APHORISM. LXXIV.

In sanguinis vomitu tabes & puris purgatio supra, fluxus à capite, à fluxione diarrhea, à diarrhea retentio inferna purgationis,à retentione mors.

COMMENTARIVS.

Hic Aphorismus spurius est,& falsus.

APHORISM. LXXV.

Qualia & in quibusdam per vrinam & per ventrem descendunt, & quibus per carnes, & sicubi alter corpus naturam excesserit, si parum, paruus erit morbus, si multum,magnus,si valde multum,lethale hoc est.

COMMENTARIVS.

HIc Aph. quamuis quædā doceat quæ vera sunt non videtur Hippocratis scripturas imitari. Docet autem considerate vrinas,deiectiones,& sudores, & præterea quantum ab his quæ secundum naturam sunt distent. Nam si parum, paruus erit morbus:si multum,magnus:si valde multum,lethalem esse affectum cit.

Finitis Com. illud ad finem dicere non grauabor, quòd in hoc opere multa taxantur quæ dicta sunt ab eo qui controuersias scripsit loco differentiarum Consiliatoris. Sed vereor ne cùm hos nostros Commentarios legerit, quædam obliteret, & quædam surripiat. quod fecit in secunda editione controuersiarum cùm legit librum nostrum De arte medendi. Quod si fecerit, laudabo hominis ingenium.quod si tertiam quoque fecerit editionem, quæ cum prima & secunda nihil habeat commune, argento fuerit fuluo aequiparandus,& auro; vt inquit Theognis Poeta Megarensis.

PROGNO

PROGNOSTICORVM HIPPOCRATIS COI LIBER,

E GRÆCO IN LATINVN SERMONEM TRANSLATVS, CVM PRÆCLARIS EXPOSITIONIBVS, ET ANNOTATIONIBVS IN GALENI

Commentarios, quæ singulas partes quæ in ipsis difficiles habentur, explicant. Autore Christophoro à Vega.

AD ILLVSTRISS. PRINCIPEM, AC PRÆSVLEM D. D. IOANNEM MARTINVM SILICEVM, ARCHIEPIS.

Toletanum, Hispaniarum Primatem, Regnorum Castellæ maiorem Cancellarium, Sereniss. Philippi Hispaniarum principis ac Domini nostri præceptorem, Christophorus à Vega.

VAM primùm has meas lucubrationes ad finem perduxi, princeps illustrissime, eas tibi dicare cogitaui: in ambiguo tamen erat animus, cùm animaduerterem hoc meum opus indignum ut amplitudini tuæ offerretur: verùm confisus tua erga literarum amatores benignitate, speraui te ea, qua soles humanitate labores meos, qualescunque ij fuerint, suscepturum. Nam quæ magni momenti, & illustria opera sunt, tibi illustrissimo Principi iure debentur: quæ verò tenuia, nihil minus: quandoquidem hæc tuo ipsius egent fauore atque præsidio. Meus itaque labor, meæ vigiliæ tuam amplitudinem expostulant, te protectorem desiderant, præter id quòd nostra hæc Complutensis Academia tibi principi, domino, atque patrono modis omnibus placere desiderans, fructus omnes literarios, quos non in totum abiiciendos crediderit, offerre proposuit. Ego verò qui inter liberalium disciplinarum magistros & medicinæ doctores recenseor, & eius artis publicus professor in hac Academia sum, ingratum ei fecero, si quod tam digne singuli, qui in ipsa digniores habentur, meritò excogitarunt, peruertero: maximè cùm certo sciam hoc meum opus tuo præsidio atque fauore munitum, tutò ac sine timore per manus hominum incessurum. Quandoquidem si gratum tibi hoc meum opus fuerit, vel non ingratum, spero neminem, aut medicum, aut philosophum, aut quouis modo bonarum literarum amatorem, laborem meum calumniaturum, non tantùm inter Hispanos, sed & Germanos, Gallos, & Italos, apud quos nominis tui amplitudo veneratur. Celebratur apud Parienses nomen Ioannis Martini Silicei, apud quos commoratus, ingenium tuum acerrimum, quod veluti miraculum ab omnibus fertur, magnæ solicitudini circa literarum studia adeò coniunxisti, ut & summus philosophus & profundissimus Theologus euaseris: quo nomine adepto Salmanticensis schola te summis honoribus euexit, te inuictissimus Cæsar ad filium suum Philippum Principem Hispaniarum ac Dominum nostrum instituendum elegit, te tandem Toletanæ Ecclesiæ Archiepiscopum, ac Hispaniarum primatem constituit: quod maximè vniuerso orbi terrarum arrisit, potissimùm scholæ nostræ, quæ te tanta lætitia venien-

tem

tem excepit, ut non tantùm Grammatici, Rhetores, & Poëtæ ad animum ſuum oſtendendum multa lepidè, ſapienter, & acutè dixerint, ſed & ſeniores ipſi patres, Theologique ſapientiſſimi, quorum magnam copiam alit noſtra Academia, facetias, & poëmata in tuo felici aduentu, componere non ſint dedignati, & iure optimo, ſiquidem te uiuente, artium liberalium ſtudioſi, philoſophiæ & liberalium diſciplinarum ſummum magiſtrum habebunt fautorem. Theologorum verò cœtus tuam celſitudinem ut profundiſſimum Theologiæ emporium veneratur ac ſuſpicit, & ut patrem, patronum, ac Mecœnatem colit. Sed vereor ne aut meis friuolis verbis, aut incompoſita oratione tantam dignitatis, ac ſapientiæ magnitudinem læſerim. Quid ſi magnanimitatem, liberalitatem, & erga pauperes miſericordiam referre vellem? multorum certè dierum ſpatium non ſufficeret. Huius rei cauſa ſuperſedendum eſſe puto, ob id maximè, quòd vniuerſa Hiſpania publicè, & priuatim de tua amplitudine hæc omnia perpetuò prædicat. Ego verò maiori quàm reliqui obligatione, qui in hoc oppido natus vnus ſum ex tuis ſubditis ac ſuffraganeis, ſuſceperam annis abhinc tribus, librum Prognoſticorum Hippocratis publicè enarrandum, qui potiſſimam partem totius artis medicæ comprehendit breuiſſimis, conciſis, ac profundiſſimis ſententiis, ita vt pauci admodum ſint noſtri temporis medici, qui huius libri doctrinam probè calleant: ad quod non parum agit Laurentiani tranſlatio non ſatis integra, & quòd Galenus commentarios ſcripſit breues, & qui plurima difficilia comprehendant, & qui multa egeant lectione: & in ſumma totus ipſe liber hominem exigit valde verſatum in doctrina Hippocratis, & operibus Galeni. Per id itaque tempus plurimi ex amicis, & ex diſcipulis omnes, qui tunc temporis multi in hac aderant Academia, & nunc adſunt, efflagitabant, vt librum hunc exponerem, quem poſt Galenum nullus aut ex antiquis, aut iunioribus expoſuit, niſi fortè aliquis eorum qui Hippocratem comprobant, non ex his quæ ipſe alibi ſcripſit, aut Galenus de eiſdem pronuntiauit, aut ex Græcarum ſcripturarum vigore, ſed ex Auicennæ, aut alterius eius claſſis medici voluminibus. Acceſſit ad animum meum mouendum, quòd quo tempore ab inſigni Salmanticenſi ſchola mercede conductus medicinam publicè profeſſus ſum, omnes ferè huius artis ſtudioſi me vehementer precati ſunt, vt opus hoc, quod iam ſcribendum ſuſceperam perficerem. Quibus omnibus placere volens, non gloriæ aut honoris cupidus, ſed artem augere, atque ipſis ſtudioſis prodeſſe volens, partem hanc artis difficilimam, ſummam ac propè diuinam, enarrare, ac typis mandare decreui: cuius vtilitatem, ne faſtidium mea ingerat epiſtola, prætermitto, in præfatione huius operis de his multa dicturus. Primum itaque librum ipſum Hippocratis è Græco fideliter tranſtuli, quem per ſingulas ſententias breuiter expoſui, & plurimas dubitationes literam ipſam concernentes explanaui, ac pateſeci. Demum circa Galeni comment. quæcunque difficilia explicaui: & ſi quid non adeò rectè tranſlatum inueni, ad Græcorum codicum veritatem & integritatem reſtitui. Quod ſi tibi Principi ſapientiſſimo, & philoſopho maximo, hæc quæ tam philoſophiæ connexa, ac germana ſunt, placuerint, animo meo ad plura ſcribenda calcaria adhibebis, quem tuo obſequio perpetuò deuinctum habes. Vale Princeps illuſtriſſime, literarum decus, & ornamentum.

HIPPO

HIPPOCRATIS PROGNOSTICVM.

TALI forma inscribendi libros nonnunquã vtitur Hippocrates, dicens: *καθ' ἰητρεῖον*, hoc est, de chirurgi officina: & *προῤῥητικὸν*, id est, prædicto, siue liber prædictionum. Sic etiam *προγνωστικὸν*, id est prognosticũ, siue liber prognosticorum. Vtraque enim appellatione in huius operis processu vtemur. Constat enim Laurentianũ malè pro eo quod Hippocr. dixit *προγνωστικὸν*, transtulisse Prædictionum, nam præter id quod Græca litera id non sonat, occasionem præbuit confundendi librum spurium, *προῤῥητικὸν* appellatum, qui Hippocratis non est, vt sæpissimè in eius expositionibus testatur Galenus, cum præsenti libro, quem nullus in alium retulit auctorem. In quo breuissimas (vti solet) atque grauissimas scripsit sententias, & quales nunquam medici permutare, aut perturbare sunt ausi. Celsus namque lib. 2. in principio, dicit se velle imitari Hipp. cuius curationem licet recentiores mutauerint, tamen optimè illum præsagisse fatentur. Inutila visum est mihi in præsentiarum referre Hipp. patriam, genus, & mores, quandoquidem hæc à nostro proposito sunt aliena, & volentibus patent in initio suorum operum, singula ex Sorano. Vsus huius libri in præfatione fertur ab Hippocrate. Liber ipse non aliter quàm liber Aphorismorum nullum certum ordinem seruare videtur, præterquam in quibusdam particulis quemadmodum quum de abscessibus, de delectionibus, de vrinis, & quibusdam aliis loquitur. Ordinẽ autem seruat ad lib. de morbis popularibus: quoniam liber de Morb. popul. ante librum Prognosticorum scriptus est, sed tamen apud Galen. postremo loco venit legendus. Quòd namque Hipp. priores scripserit libros de Morb. pop. testatur Galen. 1. lib. de Diebus decretoriis, dicens: Si quid ex primo Epidemion coniectari oportet, vbi multos dies in vnũ congessit, quos in Prognostico, & Aphorismis repudiare videtur. Demonstratum nobis est alibi, nec iam minus ex sequentibus clarum euadet, Hippocr. scripsisse priores libros Epidemion, dum speculationes adhuc experimentis exploraret, nec generatim sententiam de his proferre auderet: aliam rationem scripsit lib. 2. de Diebus decret. Quare liber de Morbis popul. 1. loco scriptus est, dicens: Frequenter nobis demonstratum est Epidemiorum libros Prognosticis & Aphorismis prius scriptos esse, quòd Commentariorum, qui memoriam rerum prius obseruatarum suggerunt, vim habeant. Quòd tamen lib. Progn. ante lib. de Morb. pop. legi debeat, vult Galen. infra in fine longæ enarrationis, quum inquit. Quamobrem nonnulli expositores statim ab hoc opere librum de Morbis popularibus meritò enarrauerunt, & nos similiter faciemus. Et lib. 3. Comment. 3. de cognitione constitutionis aëris loquens, inquit, Quanta verò horum vtilitas habeatur, quanquam videantur comprehendi sermonibus vniuersalibus, explicabitur in Comment. de Morb. popul. ab his ordine præscribendis. Et in principio suorum Commentariorum, in lib. de Morb. popul. ad librum eum legendum præcipit prius legi librum de Natura humana libro tertio Aphorism. vbi de temporibus agit, lib. de Aëre, aquis, & regionibus & addit, necessaria quoque est & ipsa Prognostici lectio: namque in libris Epidemiorum scripta sunt, quæ in prædictis libris docuit consequutura. Causa tamen huius diuersitatis est, quoniam quo tempore scripsit lib. de Morb. popul. singularium experimenta capiebat: quibus iam acceptis, in vniuersalem doctrinam deduxit, quæcunque experimento inuenit: & lib. Prognosticorum scripsit. Verùm qui velit docere, à lib. Prognosticorum incipere debet: est enim via inueniendi à singularibus ad vniuersalia: via verò docendi ab vniuersalioribus & naturæ notioribus procedit: quem ordinem in dialectica, & philosophia naturali rectè seruauit. Aristot. in lib. itaque de Morb. popul. singula quæ in singulis euenerunt ægrotis, singulariter scripsit, vt in Anaxione, Pythione, Philisco, Hermocrate, dicens: Sudauit, delirauit, vigil permansit, noctu dormiuit. In Prognosticis verò præter id quod doctrinam vniuersalem scripsit, addit ad libri calcem: Rectè igitur nosse oportet de tecmiriis, hoc est, certis coniecturis, atque aliis signis, nec latere quod omni anno, & omni tempore, & mala malum, & bona bonum significant: quandoquidem & in Lybia, & in Delo, & in Scythia quæ scripta sunt, apparent veridica signa, & lib. 1. Prorrhet. part. 2. Comment. 40. Galen. inquit: In ægris itaque vtilissimum est omnia contemplari, nihilque prætermittere, quod vtrumque fecit Hippocr. tum in Prognosticis, tum in Aphorism. prænotiones per vniuersalia scribens: in Epidemiis verò, quæ ægris contigerunt vniuersalia. In hoc verò Prorrhet. sæpius confusa est doctrina, his omnibus, quæ in ægris videntur, vnam in congeriem ductis, & lib. eodem, part. 3. Comment. 7. confirmat lib. Epidemi, & Prorrhet. esse doctrinas particulares: Prognostic. verò vniuersalis satis probata est.

Prognosticorum sententias nunquã medici mutauerunt.

Ordo lib. prognost. ad lib. de morb. pop.

EST autem doctrina lib. Progn. de signis, vt inquit Galen. in principio Commentariorum, in lib. de Morb. pop. per hæc verba, In Prognostico verò quænam signorum, per quæ prænotiones fiunt, facultas cuiusque sit, tum in qualitate, tum in magnitudine declaratum est. Signum verò quod sensui subiicitur, ducens nos in cognitionem alicuius rei sensui occultæ: vt color pallidus, qui bilis redundantiam in corpore ostendit, & rubræ vrinæ color, sanguinis serum abundare. Tribus verò membris omnia hæc inclusa sunt, in qualitatibus, in exeuntibus à corpore, & facultatum actionibus: quibus addes, vt Galen. lib. 1. de Locis passis, tumores atque dolores. Sunt etiam hæc omnia in triplici genere 1. de Crisibus, cap. 14. signa coctionis, signa salutis, & mortis, signa crisis, de quibus multa in hoc libro ab Hippocr. scribentur. Signa coctionis, cùm de vrinis, deiectionibus, & sputis loquitur: signa salutis & mortis, vt quum faciem depingit exitiosam,

Signum quid.

riffam, aut de accubitu, aut refpiratione loquitur: figna crifis, cùm vomitus aut fluxus fanguinis nariom foturi figna fcribit, de quibus loco fuo agemus, adiicientes ex antiquis comprobationes, alias fimiles fententias afferentes ex ipfomet Hippocrat. in aliis locis, aut ex Galen. aut alio magni nominis viro: fæpe etiam adiunctis rationibus ad idem comprobandum, vt ex horum omnium, aut plurium notitia habita, ad morborum, caufarum, & facultatum notitiam deueniamus, intelligentes quod eft fecundum naturam, & quod præter naturam eft, quantum etiam id quod fecundum naturam eft, fuperet id quod præter naturam aut ab eo fuperetur: & inde ratione & obferuatione præhabitis, cognofcere an morbus falubris fit, an fecus, & an fubito, an paulatim foluendus, qua etiam via, quo itidem die, & qua diei hora. In fumma, hæc omnia pendent ex integra facultatum notitia, animalis nempe, vitalis & naturalis: quarum officia fiquis integrè nouerit, bonam quoque fecerit ad morbum collationem, erit in præfagiendo peritus, id enim eft quod voluit Galenus libro fecundo Commentar. 6. dicens: Summa totius præfagitionis in moritotis conualitotifque eft, quoties vis ægrotationis cum ægri facultate conferatur. Id etiam eft quod dixerat Hippocrat. Aphorifm. 9. libro primo. Coniectari autem oportet, an æger cum victu fufficiat perdurare, donec morbus confiftat, & nunquid prius ille deficiat, nec poffit cum victu perdurare, vel morbus antè deficiat atque hebetefcat. Scire etiam oportet, quòd in hoc opere non de omnibus morborum indiciis tractabitur fed de his quæ pertinent ad morbos acutos, vt ipfe fetipfit lib. 3. Prognoft. 38. dicens: Hæc autem dico de morbis acutis & quicunque fiunt ex ipfis, & in Prognoft. 1. huius libri, Confiderate autem oportet hunc in modum in morbis acutis. Videri autem poffet alicui artem præfagiendi non verfari circa omnia figna acutorum morborum, fed circa difficilia tantùm, ea videlicet quæ non cuiuis nota effe poffunt, vt vult Galen. libro 3. de Different. refpirationis: dicens, Quæ enim iam morientibus fiunt, ea nullum magnum momentum in prænotionibus habent. Eft autem bonorum medicorum opus, non quæ idiotis iam apparent, præfagire, fed quæ ipfos latent, & quum nihil mali æger habere putetur, apparent. Sed tamen id non aduerfatur Hippocr. qui in hoc volumine figna quædam fcribit, quæ ægrum iam moriturum oftendunt, & non nifi in morti proximis apparent. Signa enim omnia tam facilia quàm difficilia cognitu animaduertere tenetur medicus. Verùm fi artis fuæ dignitatem atque excellentiam oftentare voluerit, non affequetur nominis fui gloriam ex præfagitione eorum quæ pendent ex fignis facillimis cognitu, & quæ vulgaribus etiam nota funt, fed ex aliis altioribus: veluti fi ex fignis prædixerit mortem futuram, quando apud volgarium exiftimationem morbus leuia habebatur. Adde quod in allegata fententia non omnino prohibet præfagia cognitu facilia, fed ea effe non magni momenti libro primo de Morb. popul. parte tertia in principio, figna ferè omnia, ex quibus quidpiam licet prænofcere, fcribit dicens: Morbos agnofcimus ex communi omnium natura, & cuiufque propria edocti, ex morbo, ægro, ex oblatis & offerente. Ad facilius fiquidem & difficilius ex his ex tota conftitutione & cœleftium fingulari, & vnaquaque regione, & ex confuetudine, & diæta, & ex vitæ inftitutis, fingulifque ætatibus & fermonibus, modifque, & taciturnitate, & imaginationibus, & fomnis, & vigiliis, & infomniis, quibus, & quando, vellicationibus, pruritibus, lachrymis ex acceffionibus, deiectionibus vrinis, fputis vomitibus: & quæ, ex quibus, in quos morborum fucceffiones, & qui abfceffus in perniciofum, aut iudicatorium: fudor, rigor, refrigeratio, tuffis, fternutamenta, fingultus, fpiritus, ructus, flatus, filentes, ftrepentes, fanguinis eruptiones, hæmorrhoides: ex his autem, quæ per hæc funt confideranda, hæc Hippocrat. Galen. verò in Comment. inquit: Sunt hæc fanè prognoftica theoremata, quibus docet Hippocrat. vniuerfales fcopos, à quibus prænotiones fieri oportet. Circa hæc ergo & fimilia verfatur liber hic. Quòd tamen liber hic fit Hippocr. legitimus, teftatur Galen. lib. 5. de Morb. popul. parte r. in Commentar. Hermocratis. Accedit ad hoc, quod Celfus loco allegato dixit, & quòd fingulas lib. fententias Galen. approbat.

Modus feruandus ad ferenda præfagia.

Ars prædicendi circa difficilia verfatur.

Signa omnia à quibus prædicimus.

HIPPOCRATIS COI LIBER
PROGNOSTICORVM.

PRAEFATIO.

MEdium (mihi videtur) optimum effe prouidentiæ operam dare.

NOVVM videtur Hippocratem vti præfatione ad librum Prognofticorum, quum id facere in aliis libris rarò affueuerit, Properans femper ad ea quæ in libris vtilia funt: vfo autem vrgente præfationibus vtitur, vt libro de Ratione victus in morbis acutis. Contra Gnidios prooemio vtitur, tribus partibus diuifo à Galen. vt ipfe Commentar. decimooctauo eiufdem, poftquàm duas alias prooemij partes definiuit, inquit, Tertia autem prooemij para quam huc vfque percurrit, ad eam, quæ victû morbis acutis præfcribit, fpectat artem. Verùm ex hac præfatione dociles teddit animos lectorum, in magnos vfus profuturá artem prædicendi promittens, fi medicus ei opram nauauerit. Confutat quoque eadem præfatione vfus pro partis fuæ comprobatione, ac confirmatione, Methodicorû opinionem, qui artem prædicendi futura, aut præfentia, & præterita, quæ fenfibus occulta funt, ad vatem pertinere iudicabant, ficuti & fi quis ad Chiromantiam, aut Nicromantiam, aut Phyfiognomiam, aut Aftrologiam iudiciariam idem referret. Præfens Hippoc. litera non eget longa expofitione noftra: fatis enim exponitur à Galen. in præfenti, & longius infrà in longa præfationis enarratione, vbi fingulas dictiones, quæ obfcuræ habentur in Hippocr. litera, patefacit lata oratione, prætermiffis aliorum, qui dioerfimodè fenferunt opinionibus, quod etiam in meis expofitionibus circa librum præfentem facere propofui. Hoc fiquidem proprium expofitoris officium eft, fingula quæ in fcriptura difficilia videntur patefacere, etiam fi vera non fint: quod de fententiia Hippocr. minimè erit fufpicandum. Ne tamen quis ex ignaria, & barbaris, atque ineruditis medicis, & qui fibi ipfis valde placent, aliquando aduerfus Hippocr. obftrepat, ego ex abundanti fi quas animaduertero quæftiones Hippocrat. literam concernentes, eas agitabo, ac breui admodum diluam: quod etiam expofitoribus ipfis conceffum eft, vbi eaufam eorum, quæ in auctoris litera continentur, claritatis maioris gratia reddere voluerint. Licet enim Galen. in longa huius præfationis enarratione, part. 6. dicat: Non enim fimpliciter dicendum eft per enarrationes quicquid nobis videatur verum, fed quod fit fecundum fententiam

Expofitoris officium.

tiam scriptoris, quanquam fuerit falsum, longius tamen progredi licere voluit expositoris officium libro primo de Morb. popul. part. 2. Commentar. 56. dicens: Tenentibus memoria nobis quòd propriè vocata expositio, in obscuris fiat dictionibus. Iam verò & ex interpretum consuetudine causiloquia obscurè dictorum per abusum expositiones appellamus. Quod nos hoc loco vincentem consuetudinem sequuti facimus, nempe orationem quæ manifesta est, nullâque indiget expositione, proferentes causas eorum quæ ab ipsa significantur, apertè referre cogamur. Et in 1. Commentar. librorum de Morb. popul. inquit: Cùm interpretum officia duo sint, & vt libri mentem seruent, & lecturos libri Commentarios commoda doceant, & reliqua. In præfatione etiam ad librum de Fracturis: Facultas expositionis est, quæcunque in libro obscura sunt, patefacere: demonstrare tamen quod verum est, aut redarguere quod falsum, vel sophisticis argumentis respondere, terminos expositionis excedit. Consueuerunt tamen omnes, vt ita dixerim, commentarios scribentes, & per Iouem, nihil obest huiusmodi modicè tangere: decertare tamen ad extremum vsque de placitis scribentis, metas egreditur expositionis. Quod ego, etiam in hoc opere, consuetudinem obseruans (vt inquit Galen.) faciam. Nostrum igitur officium aggressus, in hac scriptura duo vocabula obscura habentur. Primum est, Prouidentia, Græcè πρόνοια, quæ eadem est & πρόγνωσις, id est, præcognitio, vt latius patebit in longa enarratione: ad quem locum multa ex hac præfatione remittere oportet, quum ibi à Galeno latè coarctentur, & ego aliàs decreuerim quantum licuerit, non repetere in expositionibus meis quæ à Galeno in Commentariis scripta sunt. Significat autem πρόγνωσις cognitionem futurorum antea quàm sint, aut præsentium, & præteritorum antequam sensibus subiiciantur. Dixi etiam, Operam dare, quoniam Græca litera habet ἐπιτηδεύειν. Et libro primo de morbis popularibus parte secunda, inquit, λέγειν τὰ προγενόμενα, γινώσκειν τὰ παρεόντα, προλέγειν τὰ ἐσόμενα, μελετᾶν ταῦτα, quod est, Dicere præterita, cognoscere præsentia, prædicere futura, hæc exercere. Et Galen. in Commentar. inquit, ἐνταῦθα νῦν τὰ, μελετᾶν, ἀντὶ τοῦ ἀσκεῖν, εἴρηκεν. id est, Hoc in loco, μελετᾶν, pro, exercere, dixit modo, μελετᾶν, in illo loco circa præsentia, præterita, & futura, idem est, quod in præsenti loco prouidentiæ: ἐπιτηδεύειν, quod est, circa prouidentiam exerceri, & prouidentiæ operam dare. Admonet tamen Hippocrates tanquam optimum exerceri in prænotionibus: quoniam vsus, qui ab ipso sequentibus præfationis partibus scribuntur, non assequetur qui non fuerit exercitatus, & natura prudens. Hoc secundum etiā hominibus à natura datum sit non parum circa id proficiunt, qui diligentia, ac cura, attentóque animo singula quæ ægrotantibus euenire solent prospiciunt, antiquorum præceptis ad vnguem seruatis. Qui verò præter id quòd vecors est (quod æstimatiuæ facultatis hebetudinem appello) laborem ac studium in euoluendis Hippocr. & Galeni voluminibus detrectat, is venia dignus non est, nec nomen Medici meretur, tantum abest vt prognosticorum doctrinam assequatur, aut ipsorum fructum carpat. Verùm in hac artis parte exerceri, sine parte artis diagnostica, est omnino inutile: quoniam tota medicina in Practicam & Theoricam diuisa est, quæ tota scientia appellari potest, & similiter ars: scientia, quoniam habet plures habitus ad vnum scopum

Medicina practica & theorica.

dirigentes, qui acquisiti sunt demonstratione propter quid, & à priori: aut demonstratione quia est à posteriori, siue ab effectu: ars quoque dici potest, quoniam in opus dirigit mediatè, aut immediatè, verùm ad librum artis medicinalis hæc magis spectant. Ad inceptum tamen redeundo, pars medicinæ Theoricæ, cuius theoremata non dirigit immediatè in aliquod opus, diuisa est in Diagnosticam, & Prognosticam. Diagnostica docet cognitionem elementorum, temperaturarum, humorum, spirituum, facultatum, & actionum, item singulorum membrorum, item rerum omnium non naturalium: vt cibi, potus, somni, vigiliæ, plenitudinis, inanitionis, motus, quietis, aëris, & animi affectionum: item rerum præter naturam, vt morbi causæ, & symptomatis. Hæc omnia partim signorum vicem habent, partim signis deprehenduntur: verùm horum speculatio primum locum habet inter partes artis. Prædicere enim quidpiam, aut prænoscendum agnoscere, vel ad curatiuam siue practicam accedere, sine signorum notitia, quam nobis pars diagnostica accommodat, est omnino impossibile, aut inutile. Hanc ob rem Aëtius libro quinto capite secundo inquit, Propositum est autem nobis partem eam, quæ de signis ac notia morborum tractat, primùm exponere: nam citra hoc, vt prænoscas, in quid desinit morbus, fieri non potest, vt motus dietæ tibi probè suppetat, & præsertim in acutis, & circum periculum adducentibus morbis. Galen. similiter libro primo de Ratione victus in acutis, Commentatio tertio inquit, Curatio siquidem ob seipsam à medico exercetur: prænotio autem & dignotio propter curationem. Ex hac sententia colliges ad partem artis curatiuam prognosticam esse necessariam, ac meritò Hippocr. dixisse optimum esse, ei operam dare. Hinc etiam constabit, quòd cùm ad curandum necessum sit prænoscere ea quæ in morbis aut adsunt, aut aderunt & hæc non assequantur sine notitia rerum naturalium, non naturalium & præter naturam: quod in arte medica primo loco diagnostica est addiscenda, secundò prognostica, tertiò curatiua. Aliæ medicinæ partes scriptæ sunt in lib. cui titulus est, Introductorius, seu Medicus, quæ sunt quinque, nempe φυσιολογική, id est, naturæ rerum contemplatio: αἰτιολογική, id est, causarum notitia: ὑγιεινή, id est, quæ sanitatem tuetur: σημειωτική, id est, signorum scientia: θεραπευτική, id est, curatiua. Verùm istæ omnes in tribus dictis continentur: nam naturæ contemplatio, & causarum notitia, in diagnostica continentur, quæ sanitatem tuetur, & quæ morbis medetur, in curatiua includuntur. Signorum scientia partim pertinet ad diagnosticam, partim ad prognosticam: quatenus enim notitia signorum nos adducit in cognitionem sanitatis, aut ægritudinis, aut suarum causarum, diagnostica est: quum tamen ex signorum notitia perducimur ad prænoscendum aliquid, ad prognosticam partem artis pertinet. Quòd igitur & tres sint, & diagnostica omnium prima, constat ex Galeno ipsas in hunc modum referente libro primo de chirurgi officina. Commentario primo. Inquit enim, Meritò ergo Hippocrat. iussit, vt morborum dignotiones, quas recentiores συμφύσεις, id est significationes, seu notationes appellant, ex similium ac dissimilium consideratione sumamus, ante alia artis opera, quæ videlicet & præcognitione & curatione fiunt.

Diagnost.

Ordo partium artis.

GALENI COMMENTARIVS PRIMVS IN HIPPOC. PROGN.

Laurentio Laurentiano interprete.

PRo præsensione dixisse prouidentiam perspicuum est. Igitur infert, Præsentiens enim, & prædicens coram ægro. Cæterùm prætexuit operi præfationem vtpote necessariam (quanquam non admodum vtatur præfationibus) ob quosdam medicos, vt pār est, qui illius seculo extiterunt, & item nunc sunt, sese nominantes Methodicos, medicorum officium esse dicentes, aut præsentem conseruare sanitatem in bene valentibus, aut reuocare corruptam in ægrotantibus. Vaticinationis verò interesse prædicere futura. Itaque docet Hippocrat. ex præfatione quam vsui medicorum præsagia habeantur, oratione in tria capita distincta. Ægri enim parent propensius ac medicus præsentiendo futura de longinquo obuiam it, & demum crimine vacat internecionis. Porrò voluit vt nihilominus salutis causa censeatur. Sed iam adiiciamus dictionibus ea quibus singula capita adstruat.

ANNOTATIO IN GALSNI Comment.

IN prima parte docet Hippocr. vsum fuisse hoc vocabulo, πρόνοια, id est prouidentia, loco istius, πρόγνωσις, id est, præcognitio. Græcè enim sic habetur: ὅτι μὲν ἀντὶ τῆς προγνώσεως εἴρηκε τὴν πρόνοιαν, αὔταρκες δῆλον, ἐπιφέρων γοῦν φησὶ, προγινώσκων γὰρ, καὶ προλέγων παρὰ τοῖσι νοσέουσι. quod est, Quod quidem pro præcognitione dixit prouidentiam, manifestum est, inferens igitur dicit, præcognoscens enim, atque prædicens coram ægris.

SECVNDA pars incipit, *Cæterum prætexuit*, in qua causam reddit, quare Hippocrat. vtitur præfatione, licet id rarò efficere soleat, nempe ob confutandam opinionem Methodicorum illorum, qui *Secta medicorum.* volebant artem prognosticã potius ad vatem quàm ad medicum pertinere. Tres fuisse sectas medicorum constat ex Galen. lib. de sectis: *Empirici.* Empiricorum, Methodicorum, & Rationalium. Empirici non aliter quàm solo experimentó constare medicinam voluerunt, quoniam experimento inuenerunt aliquid, nocumentum aut vtilitatem ægris, aut sanis attulisse, nullius effectus causas inquirentes, hanc μνημονευτικὴν, quasi memoratiuam appellabant, ob id quòd Empirici, & obseruatores artem constare volebant ex his, quæ euidentia fuerant memoriæ mandata. Hæc tribus viis fuit inuenta, aut fortuna, aut natura, aut imitatione. Natura, vt si sponte aliqua euacuatio à corpore erumpat, aut tumor aliquis, quem iuuare aut noscere viderint. Casu & fortuna, vt si quis vulneratus fuerit, aut percussus, ac inde sanguis emanauerit, aut aqua bibita sine medici præcepto, sudauerit, aut venter solutus fuerit, aut integrè refrigeratus. Tertia via est imitatoria, vbi quod ipsi in quibusdam viderunt, in aliis quoque fieri præcipiant, & ab hominibus in homines, & à membris in membra, & à medicamentis in medicamenta faciunt commutationem, indéque theo- *Methodici.* remata colligunt. Quod igitur ipsi videtur, αὐτοψίαν appellant: quod ab aliis acceperunt, historiam. Secunda fuit Methodicorum secta, qui causarum notitiam nihil ad curationem conferre dicebant, sed quædam vniuersalia solummodo considerari præcipiebant: An videlicet morbus sit adstrictus, an fluens, an medius. Si igitur corpus adstrictum esset, digerendum: si laxum ac fluidum, continendum: si medio modo, aliter occurrendum vehementiori malo, aut resolutioni, aut compressioni obuiando. Negligunt autem tanquam inutilia ad curationem, causam, ætatem, tempus, regionem, vires ægri, naturam, habitum corporis, & consuetudinem, dissectionem quoque inutilem esse putabant, vt lib. 6. de Morb. eur. inquit Galen. Rationa- *Rationales.* les verò ac dogmatici appellati, quorum princeps fuit Hippocrates, naturam omnem inspici volunt ægrotantis, morbi, causæ, & eorum quæ eis accedunt, vt temporis, regionis, ætatis, temperaturæ hominis, ac patientis particulæ. Ex euidentibus verò procedit ad occultorum cognitionem: corpora item præcipit dissecare, & constructuram corporum aduertere, itaque elementa, humores, temperaturas, facultates, membra, morborum species, causas, accidentia, regionem, & si quid in morbis fuerit diuinum. Dogmatici itaque, qui omnium horum notitiam spernunt, merito existimarunt nihil posse medicum de morbis prænoscere: qui enim non docet aliud considerare quam adstrictum, fluens, & mixtum, nullo modo poterit peruenire ad cognitionem eorum quæ futura sunt in morbis, vt quod ad salutem, aut mortem finietur, aut citò, aut tardè, aut qua via, sed vatis potius officium putabant. Hippocrat. verò qui signa omnia animaduertere præcipit, quæ diximus, ac signorum ipsorum vires, poterit quoque singula prænoscere certissima quadam coniectura, atque ratione, vt in sequentibus apparebit, multò quoque magis is qui in prædicendi arte se exercuerit. *Vaticinationis*, Græcè μάντιος δὲ τὸ προλέγειν τὸ γενησόμενον, id est, Vatis verò prædicere futurum, μάντις verò vocabulum, post alias acceptiones explicatur à Galen. libro primo de Ratione vict. acutorum Commentar. 16. dicente, nempe μάντεις vocantur & ἱεροσκόποι & οἰωνισταί: & qui appellantur χρησμολόγοι, & qui per coniecturas, & qui per victimas futura prædicunt.

IN TERTIA parte quæ incipit, *Itaque*, recenset tria capita in quæ diuidit totam præfationem: nam ægri propensius parent, & medicus malis obuiam it, & mortis ægri crimine vacabit. *Porro voluit.* Βούλεται δ' οὐδὲν ἧττον, ὑπάρχειν αὐτῷ τοῦτο, τὸ καὶ τῆς ὑγείας αἴτιον νομίζεσθαι. quod est, Vult autem nihilominus ei conducere, quàm vt salutis causa censeatur. Mens verò Galeni quam Laurentianus ignorauit, est, Hippocrat. voluisse tanti facere prædictionem, quanti curationem, ad medicorum æstimationem, ad quam nihil minus facere videtur predicere mortem, quàm vt existimerur ab hominibns salutis causa, licet ægro non parem afferant vtilitatem.

PRÆFATIO.

PRænoscens enim atque prædicens coram ægris præsentia, præterita, & futura, & quæcunque prætermittunt ægrotantes exponens, credetur magis cognoscere quæ ad ægrotantes attinent: quare audebunt homines seipsos medico committere.

Singularem quandam vtilitatem medico secuturam promittit Hippoc. in hoc cap. t. Præfationis, si præcognoscens primò, deinde prædixerit præsentia, præterita, & futura, & quæcunque æger prætermiserit, nempe quòd credetur cognoscere quæ attinent ad ægrotantem: inde quoque æger audebit

seipsum

seipsum committere medico, inde etiam alia vtilitas maxima sequetur in salutem ægri: quoniam vbi seipsum medico committat, facilius à morbo liberabitur. Medicus itaque duo faciens credetur agnoscere ægritudinem, & quæ attinent ad ipsam, nempe prædicere præsentia, præterita, & quæ æger prætermisit. Hæc tamen in prima parte prædictionis continentur, hoc est, in prædictione præsentium & præteritorum. Exempli gratia, si medicus prædixerit ægro, antequam ab ipso audiat, ipsum potasse frigidam aquam multam præterita nocte, aut fluxum ventris passum fuisse. Hippoc. ergo non addidit hæc tanquam alia à præsentibus & præteritis, sed tanquam inter alia digniora, & quæ magis ægrum ducere possunt in admirationem omnibus aliis quæ prædicere potest medicus. Quũ enim talia ab ægro cognita iam essent, (de eis namque intelligenda est litera Hippocr. non de his quæ ab ægro nullatenus cognoscuntur, vt vult Galen. in Comm.) reticuerit autem ipsa, aut oblitus eorum, aut quoniam ad suæ ægritudinis curationem nihil conferre existimet, aut quoniam ex industria cupit medici sapientiam experiri, si interim ipso tacente medicus tale quidpiam in medium protulerit, meritò admirabilis ac fidus medicus erit, cui seipsum concredere non cunctabitur æger. Cognoscere enim se ostendit ea quæ attinent ad ægrum. Vnde quoque facilè fiet, vt obediens medico breui sanitatem assequatur. Licet hic Hippoc. laudet artem prædicendi ob id, quòd medicus prædicat causas procatarcticas, aut accidentia euidentia, quæ præcesserunt, aut adsunt, ipse tamen ea prædicere non docet: sed tantùm futura, vt longa enarratione Galen. vult, part. 5. ad finem, dicens: Quod enim censuit Hippocr. exercere medicum, quantum in hæc agitur, omisit, nequaquam indicans quo pacto conueniat præterita, aut præsentia non perspecta sensibus à nobis prænosci. Quod ipse obseruauit in progn. 4. huius libri, dicens: Interrogare oportet vigilauerit ne homo, vel ventris excrementa vehementer humida fuerint, vel fuerit fame correptus. Galen. tamen in eodem Comment. prædicere docet, part. 6. Ratio tamen quare hæc prætermiserit Hippocr. est, quoniam cognitio præteritorum non confert ægrotanti, sed tantummodo medico volenti ostendere artem suam. Prædicere verò præsentia, potius ad partem artis diagnosticam attinet, quàm ad prognosticam, vt Gal. Comm. 1. huius libri dixit. Sed præsentium cognitione proprio & suo nomine Dignotionem nominate consueuimus, Galen. verò Comment. 4. huius lib. docet ex pulsu quædam ex præteritis prædicere, verùm Hippocrat. eam viam prædicendi non est assequutus in libris suis, quia nullam habuit de pulsibus mentionem. Dixi quæ ad ægrotantes attinent, hoc est, quæcunque morbũ concernunt, & quæ ad ægrotantes, qua ægrotant, pertinere videntur. Græcè enim habetur τὰ τῶν νοσέοντων πράγματα. & Galen. eam partem explicans inquit, τουτέστιν, ὁποῖα τινὲ τούτοις, ἡ κατασκευὴ, τοῦ νοσήματος ὑπάρχει. quod est, hoc est, qualisnam morbi apparatus eis insit. Eadem verò sunt quæ ad ægrotantem attinent cum morbi apparatu.

Æger quandò non omnia narrat.

Cognitio præteritorum ægro inutilis.

GALENI COMMENTARIVS.

Primum caput hac adstruit oratione, dicens audere homines magis se concredere manibus medicorum, quoties prædictiones haudquaquam intercidant. Ita enim efficitur vt æger facilè existimet medicum agnoscere conditionem ægri, id est quænam sit natura morbi. Atque ad hunc modum sequela texitur demonstrationis: Ex prædictione existimat æger medicum agnoscere naturam ægrotationis, se exhibet obsequentiorem: ac demum se exhibens obsequentiorem, morbo facilius vindicatur. Quæque infirmis omittunt. Infirmis omittunt non quæ nullo pacto agnoscunt: quemadmodum nonnulli interpretes inscitè prodiderunt, sedes in profundo corporis perpessas, aut causas, & item affectiones earum: sed ex causis procatarcticas nomine, id est progressas: ex accidentibus autem, ea quæ euidentia circa corpus sunt, ac sensibus vsurpantur, verbi gratia, in pulmonia, maxilla rubicunda: nam quædam horum, infirmi dicere refugiunt. Ergo quæcunque talia per enarrationem infirmi nequaquam dixerunt, simul atque audierint à medicis relata, eos optima ratione demirantur. Cæterum quonam modo id fieri conueniat, procedente sermone docebo.

ANNOTATIO IN GALENI Comment.

IN prima parte vtilitatem illam exponit, quæ ex prædictionibus sequi solet, vbi ipsæ non fallant: quoniam credet æger medicum morbi sui apparatum cognoscere, & ipsius naturam: & qui credit medicum morbi sui naturam agnoscere, propensius parer, & medicus propensius parentes facilius curat. Vtile igitur est prædicere ægro, & medico. *Quoties prædictiones.* Græcè διὰ τὴν τῆς προῤῥήσεως ἐπιτυχίαν. ἕπεται γὰρ ταύτῃ, τὸ πιστεύειν γινώσκειν τὸν ἰατρὸν ἀκριβῶς ἅπαντα τῶν νοσούντων τὰ πράγματα, τουτέστιν ὁποῖα ποτὲ τούτοις ἡ κατασκευὴ τοῦ νοσήματος ὑπάρχει. Hoc est, Propterea quòd in prædicendo finem est assequutus: ad id enim sequitur vt credat medicum exactè cognoscere omnia quæ ad ægrotantem attinent, hoc est, qualisnam morbi apparatus eis insit. *Ex prædictione.* Græcè. ὁ ἰατρὸς ἐξ ὧν προλέγει, πιστεύεται γινώσκειν τὴν φύσιν τοῦ νοσήματος. εὐπειθεστέρους ἔχει τοὺς κάμνοντας. ὁ τοὺς κάμνοντας εὐπειθεστέρους ἔχων μᾶλλον ἰᾶται τὰς νόσους. Quod est. Medicus ex his quæ prædicit, creditur agnoscere morbi naturam, & quoniam creditur agnoscere morbi naturam, obsequentiores habet ægrotantes, qui obsequentiores habet ægrotantes, magis curat morbos.

IN secunda parte quæ incipit, *Quæque infirmi.* docet quæ sunt illa quæ prædicere debet medicus vbi fuerint ab ægro prætermissa: non enim prædicere vult medicum sedes affectas in profundo corporc, licet eas dicere prætermittat æger, neque causas earum affectionum, sed causas manifestas, praeincipientes, & accidentia euidentia. Non enim prætermittit æger quæ nullatenus agnoscit, vt internas affectiones: neque eas prædicens medicus admirationi erit ægro, veluti si dixerit, tu laboras iecoris inflammatione, aut vasorum plenitudine, aut malorum succorum abundantia: bene tamen si dixerit, tu passus es profluuium ventris, aut angeris, aut tristaris, aut amore correptus es. *Quæque infirmi omittunt.* adde, Enarrans. Græcè enim habetur ἐκδιηγούμενος. Inscitè abundat. *Ac sensibus vsurpantur. Verbi gratia in pulmonia, maxilla rubicunda, nam quædam horum infirmi dicere refugiunt.* Abundat tota hæc pars, præter id quod in se nihil habet verum aut Galen. dignum. Nam etsi verum sit maxillarum rubedinem esse signum pulmoniæ, æger tamen neque id conspicit, neque conspectum fortè in speculo dicere refugeret: neque etiã ad artem prædicendi pertinet dicere quæ à vulgaribus omnibus deprehenduntur, non aliter quàm ab ipso medico. Quòd si vellet, ex maxillarum rubedine dicere pulmonis affectum, non est ad propositum: est enim pulmo sedes occulta in corporis profundo & modo non loquitur de huiusmodi prædictionibus, vt dixit, *Talia*, Græcè τοῖον ex his. *Procedente sermone.* Comment. 4. libri.

Prætermissa prædicenda.

Error traductoris.

CAP. II. PRAEFATIONIS.

CVrationem autem optimè molietur præuidens futura ex præsentibus passionibus: omnes namque languidos sanare impossibile est: huc enim melius esset quàm euentura prænoscere.

In hoc secundo cap. præfationis secundam scribit vtilitatem quæ sequitur ad artem prænoscendi: hæc autem est, quòd medicus prænoscens quæ futura sunt in morbis vbi malum aliquod sequutum intellexerit, atre præueniet; aut ipsum omnino euitans, aut eius prohibens magnitudinem. Addit etiã rationem eius quod dixit in hac 1. part. 2. cap. dicens: Namque omnes languidos impossibile est sanare: dixerat enim medicum prudentem optimè moliturum curationem, non ipsum sanaturum omnem morbum, quoniam id impossibile est. Satis igitur factum esse putandum est, si curationem optima via moliatur. Hæc secunda vtilitas simul cum priore in commodum ægrotantis vergunt: verùm primam non assequitur, nisi æger mente constiterit. Maior enim pars totius vtilitatis ex ægrotantis consensu pendet: qui cognita medici sapientia, se obsequentissimum præstat, ac confidentem, & sperantem: confidentia verò & spes de salute non parum mouent corpus & animum ad sanitatem: obedientia verò maximè medico adstipulatur, seruat quoque Hippocrat. præceptum, vbi dixit: Oportet autem non solùm seipsum præbere facientem quæ oportet, sed ægrotantem: hinc sequitur primum caput, Egere non tantùm prænotione, sed & prædictione: præsens verò sola eget prænotione. Tota enim ex mente medici pendet, à qua hæc secunda vtilitas in totum procedit: ægro omnino huius rei ignaro, & adhuc ipso delirante. Infertur itaque quàm maximè ars prænoscendi ad partem artis curatiuã, quæ in se prophylacticen comprehendit. Quum enim medicus prænouerit aliquem æstatis tempore ægrotaturum, ei vere ineunte aut sanguinem mittet, aut ventrem purgabit. Sic vbi ex vrina alba ac perspicua in febre acuta intellexerit futuram phrenitidem, optimè molietur curationem, præuidens ne phrenitis eueniat, aut malum non sit adeò graue. Quòd si ars prænoscendi adeò vtilis est; quosdam morbos omnino prohibere, quosdam verò hebetare ac reprimere eius causa medicus possit, meritò amplexanda est, tanquam necessaria: & medici eius ignari arcendi forent ab ægrotum curatione, quam exercent læso animo à corrupta conscientia.

Ars prænoscendi ad curationem necessaria.

GALENI COMMENTARIVS.

Secundam præsensionis vtilitatem hoc loco persequitur. Etenim vbi medicus agnoscit exquisita ratione affectionem ægri: quosdam prohibebit affectus qui per eam infestare assolent: quorundam prohibebit magnitudinem: omnibus verò in commune rectè prospiciet & præcauebit, quemadmodum bonus gubernator per futuram tempestatem.

ANNOTATIO IN GALENI Comment.

Hic Commentarius ob eius facilitatem non eget annotatione, prætetquam vbi habetur, *Quosdam prohibebit affectus, qui per eam infestare assolent.* Græcè ἔνια μὲν κωλύσει τῶν εἰωθότων αὐτῇ παθημάτων ἀκολουθεῖν, Quod est, quasdam enim passiones prohibebit, earum quæ ad ipsum sequi solent. Constat autem non parum differre, passiones cum aliquo morbo infestare, aut ad ipsum sequi.

CAP. III. PRAEFATIONIS.

QVum autem homines moriantur ex vi morbi, alij antequam medicum vocent, alij verò adhuc accito statim deficiant: hi quidem diem vnum viuentes, illi verò paulò plus temporis: antequam medicus arte repugnet aduersus vnumquemque morbum, oportet quidem cognoscere talium passionum naturas, quantum superent corporum facultatem: pariter etiam, & si quid diuinum in morbis inest, eius etiam addiscere prouidentiam. Sic enim meritò admirabilis ac bonus medicus erit. Etenim quos seruare possibile fuerit, hos poterit rectius custodire, ex longiori tempore præmeditatus circa singula. Et morituros ac saluandos præcognoscens, atque prænuncians, vacabit crimine.

Ad confirmationem duarum vtilitatum prædictarum, proponit quoddam experientia probatum, ad quod duo alia necessariò sequuntur. Et inde concludit præter duas prædictas vtilitates aliam tertiã. Præsupponitur itaque ex ægrotantibus multos mori medico non vocato, & quosdam ipso accito, verùm paulò pòst, ita vt medicus non possit arte vti aduersus morbum. Tanta enim est morbi vis, vt quàm citissimè hominem attipiat, hinc sequuntur duo: primùm quòd opus est medico nosse morborum ipsorum naturam quanta sit supra vires ægri. Secundum, quòd si quidpiam diuinum morbis insit, id teneatur addiscere. Suppositum Hippocr. ad id seruiet, vt non tantùm medicus intelligat artem suam non omnibus posse proficere; sed & popularibus notum sit quàm plurimos sine medico mori, & alios non sperantes artis beneficium. Medicus itaque cognoscens quosdam sic mori, vt diximus, tenetur id prædicere: quod tamen non assequetur, nisi morbi magnitudinem & virium robur perpenderit ac nouerit quantum in huiusmodi ægris morbus superet vires: similiter & si quid diuinum insit in morbis, id est, siquam habeat morbus ex aëre dependentiam. Hæc ergo cognoscere tenetur, si rectè prænoscere cupit futurum morborum ipsorum exitum. Qui namque rectè explorauit vires morbi ac vires ægri, mortem, modum mortis, & horam mortis prædicere poterit. Ad quod non parum confert aëris nos ambientis notitia. Quibus in animo habitis, tanquam ad prænoscendum necessariis, vbi aliquid eorum, quæ futura sunt, prædixerit, duæ præfatæ sequuntur vtilitates, & alia tertia, quæ in præsenti loco superadditur. Admirabilis namque reddetur medicus: admiratur enim vulgus hominem medicum futura dicentem. Rursus talia præcognoscens, ex longo tempore poterit circa futura mala machinari remedia, quæ aut ipsa, aut eorum magnitudinem deuitent. Tertium etiam sequitur, quod circa morituros futurum prænuncians vacabit crimine: nihil enim medico imputabitur, vbi ipse præcognoscens mortem, ipsam futuram prænunciauerit familiaribus, & assistentibus. Has tres vtilitates artis prædicendi percurrit Gal. lib. de Constitut. artis medicæ, dicens: ἡ μὲν γὰρ πρόγνωσις ἀναίτιον τὸν ἰατρὸν ἀποφαίνει τοῦ θανάτου, τὸ προειδέναι δὲ παρέχει τοὺς κάμνοντας, ἐν πολλοῖς τε προειδέναι τὸν καιρὸν τῶν βοηθημάτων. Quod est, Prænotio namque medicum ostendit vacare culpa, ac præbet

Artis prædicendi tres vtilitates.

bet ægros obsequentes, atque multò ante docet auxiliorum opportunitatem: verumtamen etsi ex prædictione hæ sequantur vtilitates, quæ ab Hippocr. dictæ sũt, imperiti & minimè exercitati medici non sine magno dedecore id assequi tentabunt. Qui ergo in lib. de Crisibus, & lib. Prognosticorum non fuerit probè exercitatus, neque in lib. de Locis passis satis eruditus, aut omnino abstineat à prædictionibus, aut cautè admodum loquatur, vbi sæpè de morbo & de ægro interrogatus respondere cogatur, aut differens prædictionem in sequentem diem, aut in aliquem ex decretoriis, & tandem cum quibusdam additis sentẽtiam suam proferens dicat, Sanabitur, nisi in aliquo erratum fuerit, aut ab ipso, aut à ministris: & si moriturum existimat, referat ipsum moriturum, nisi interim notas alias meliores præbuerit. Quisquis verò de se bene senserit in prædictis sufficienter exercitatus, ac natura prudens, liberè admodum poterit futura prænuntiare. Quæ enim ex regulis Hippoc. in hoc libro fiunt prænuntiationes, nunquam fallunt, etsi aliquando (rarò tamen) medicum aberrare in ipsis cõtingat: quoniam non satis nouit omnia quæ ad ægrotãtem attinent, aut non admodum attentè singula signa ac ipsorum vires perpendit. Neque hoc quidpiam detrahit à dignitate artis, vt inquit Galen. lib. 3. Comment. 41. Nunquam enim aberrare plus est quàm pro captu hominis, quàm minimè verò solius artificis. Idem etiam vult in longa enarratione, & lib. 4. de Ratione vict. in morb. acutis, Comment. 59. vbi vult prædictiones magna ex parte veras esse debere, ex medicis autem tantum vnusquisque erit altero admiratione dignior, quantò eius prædictiones minus fallant, prædictionibus alterius. Hippoc. item lib. 6. de morb. pop. part. secunda, considerare præcipit œconomiam ægri. Si namque homo meticulosus est, cogimur ei adhuc in lethalibus morbis salutẽ promittere, verùm assistentibus veritas est detegenda: si tamẽ morbus salubris fuerit, poterit salutem prædicere, nisi morbum fallacem esse intellexerit. Qui enim (inquit Gal.) in morbis fallacibus ægros plus iusto alacriores reddunt, tristitiam sequentibus aceruant, ipsis cumulatiorem, cùm scilicet morbus videatur vel diuturnior, vel deterior præter medicorum promissiones. Sunt præterea plerique homines qui perinde atque absque periculo ægrotent confidentes medicis non valde obediunt.

Rarò aberrare nihil detrahit à dignitate artis.

Nota.

Celsus item lib. 2. cap. 6. artem prædicendi tutatur ab his, qui immeritò ipsam accusant, quòd nunquam fallat, dicens, illud interrogari me posse ab aliquo scio, si certa futuræ mortis indicia sunt. Quomodo interdum deserti à medicis cõualescant, quosdámque fama prodierit in ipsis funeribus reuixisse, quinetiam vir iure magni nominis Democritus ne finitæ quidem vitæ satis certas notas proposuit, quibus medici credidissent, adeò illud non relinquit, vt certa aliqua signa futuræ mortis essent, aduersus quos ne dicam illud quidem quod in vicino sæpe quædam notæ positæ non bonos, sed imperitos medicos decipiunt, quod Asclepiades funeri obuius intellexerit quendam viuere qui efferebatur, ne protinus crimen artis esset, si quod professoris sit. Illa tamen moderatius subiiciam, coniecturalem artem esse medicinã, rationémque coniecturæ talem esse, vt quum sæpius aliquando responderit, interdum tamen fallat nos. Si quid itaque vix in millesimo corpore aliquando decipit, id notam non habet, quum per innumerabiles homines respondeat, idque non in his tantùm quæ pestifera sunt dico, sed in his quæ salutaria: siquidem etiam spes interdum frustratur, & moritur aliquis, de quo medicus securus primò fuit, quæque medendi causa reperta sunt, nonnunquam in peius aliquid conuertunt: neque id euitare humana imbecillitas in tanta varietate corporum potest: sed est tamen medicinæ fides, quæ multa sæpius perque multò plures ægros prodest. Neque tamen ignorare oportet in acutis morbis fallaces magis notas esse, & salutis & mortis. Hanc sententiam longiorem ad hunc locum transtuli, quoniam in fauorem medicorum, qui artem prædicendi exercent, tota scripta est, qua solus Galen. videtur non egere, qui lib. 1. de morb. popul. part. 3. Comment. 17. inquit. Vt autem cum Deo loquar, nunquam in aliqua prędictione fuimus fraudati, quod etiam lib. 1. de Diebus decretoriis de se retulit, vbi medicum admonuit signa prius debere integrè cognoscere antequam quidpiam prædicat, etiã si à vulgaribus instanter expetantur prædictiones. Vult enim vulgus prædictiones tam certas esse, quantum à vatibus non expetuntur, quo tempore melius esse inquit tacere quàm pronuntiantem falli. Intellectis autem primò notis omnibus, tutò prædicere licebit. Ego sanè (inquit) ex tali securitate motus nunquam me in longo tempore errasse noui, etsi in primo statim febris initio subinde de tota ipsius natura pronuntiauerim. Duo itaque, vt ad institutum redeamus, præcipit Hippocr. addiscere ad has tres vtilitates cõsequendas, morbi magnitudinem ad vires facta comparatione, quam ipse per totum librum per signa cognoscere docet, & diuinum contemplari, quòd ipse θεῖον appellauit. Quid autem sit istud diuinum, satis monstrat Gal. in sequenti longa enarratione, vbi aërem nos ambientem esse explicat, atque contra diuersas medicorum opiniones probat. Et meritò quidem aërem nos ambientem diuinum appellauit, quoniam vulgus aërem qui vsque ad nubes est, cœlum appellat, & ipse 1. de morb. pop. in secunda aëris cõstitutione, eodem vsus est vocabulo. Cœlum autem appellare diuinum, non est præter rationem. Inquit itaque loco citato, καὶ οὐρανὸς λαιλαπώδης, καὶ ὁμιχλώδης, id est, Cœlum procellosum ac nubilum. Et Galenus in Comment. inquit, Cœlum ex vulgi consuetudine, qui supra nos est, aërem, ad nubiũ vsque regionem, de quo tamen Hippocr. in præsenti volumine non egit, præterquam breui commendans eius considerationem, lib. 3. Prognost. 38. vbi dixit: Oportet autem impetus morborum populariter grassantium considerare, & non latere temporis constitutionem. Nonnulli existimarunt Hippocratem nullam doctrinã de ambiente scripsisse in hoc lib. quoniam non confert eius cognitio ad prædicenda quæ futura sunt in morbis acutis, sed falluntur. Ratio enim apud Galen. in longa enarratione sequenti est, ne liber ad magnam perueniret magnitudinem, & quoniam in lib. de morb. pop. multa scripsit, item 3. Aphorismorum sectione, & libro de Humana natura, & lib. de aëre, aquis, & regionibus: ad morbos namque futuros seruiunt Aphorismi, ab vndecimo in decimumquartum tertiæ sectionis, ad præsentes verò Aphor. 25. secundæ sectionis. Aëstiuæ quartanæ breues sunt, autumnales verò longæ, & maximè quæ hyemem attingunt, quia Aphoris. non tantùm longis, sed & breuibus morbis accõmodatur. Nam Galen. in eius Comment. inquit, Aëstiuæ quartanæ non tantùm breues sunt, sed & aliæ ægritudines. Præterea lib. 3. Comment. 38. duo exempla scripsit, ex quibus constat aëris ambientis notitiam conducere ad sudorem, aut fluxum sanguinis narium futurum in aliquo ex acutis morbis præsagiendum:

Celsus arti prædicendi fauet.

Galen. nunquam errauit in prædicendo.

Aer ambiens cœlum appellatur.

Digitized by Google

in præsenti item loco tanquam rem vtilem ad artem prædicendi in morb. acutis, de quibus est liber aëris ambientis nos, notitiam commendauit.

GALENI COMMENT.

Hoc sermone, ad duo de prædictis capita in præsentiendo vtilitatis præterea adstruens adiecit tertium: insontem absolutionis crimine fore medicum dicens, quoties conualituros aut morituros ægros prænuntiet. Igitur adolescentem medicus quidam nuper incipientem sudare ratione accidentis, dimisit in balneum tum autem sudoris copia effluente medicus gauisus est, tanquam scrutatus esset exquisitè tempus. paulo post intermortuus æger magna necessariorum indignatione est. Hactenus fecimus præfationis enarrationem luce illustriorem, præterquam verbum diuinum, breuissimis, quod inquam enarrationis genus congruit iis qui periti sunt circa principia, studentibus vtilitati commentariorum. Insuetus verò dictionibus autor, aut sequela in orationibus ignaris, aut vtilissima contemnentibus, diuersantibus etiamnum in cauillis & argutiolis orationum, alius enarrationis modus proprius est, longioribus claudens, quem præterire omnem licebit vtilitati studentibus: in medio relinquentibus librum, dum ad eam veniamus dictionem, cuius tale est initium: Considerare conuenit hunc in modum per morbos acutos.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte refert Galen. Hippocr. addere tertium caput prædictis duobus, nempe quòd medicus morituros prænuntians vacat crimine, & scribit exemplum quoddam ad ostendendam vtilitatem hanc. Quidam enim medicus hominem incipientem sudare cum animi deliquio in balneum misit, & sudoris copia effluente mortuus est, accusabatúrque à familiaribus de mortis crimine (ratione accidentis) Græcè *συγκοπτικῶς*, id est, cum syncope & animi deliquio, qui sudor indicatoriis contrarius est, vt Galen. 3. de Causis symptomatum dixit de sudoribus. Dictum est, *ὡς ἀναλυομένης γίνονται τῆς ἕξεως, καὶ καλεῖται τὸ πάθημα συγκοπή, τούτῳ δὲ ἐναντία κατάστασίς ἐστιν ἡ ἐν τοῖς κρισίμοις ἱδρῶσιν ἐῤῥωμένην ἐνδεικνυμένων οὐ διαλελυμένην τὴν φύσιν.* Id est Quòd resoluto habitu fiunt, & appellatur passio syncope. Contrarius huic status est in iudiciariis sudoribus ostendentibus non dissolutam, sed robustam facultatem. Non tantum ergo quòd symptomaticè, id est, in ratione accidentis factus erat sudor, vt legit Laurentianus, sed quòd cum animi deliquio, intelligere oportet. Præterea Aëtius libr. 5. cap. 101. syncopem distinguit ab animi deliquio, & cum syncope sudorem coniungi dicit, qui syncopticus appellatur. *Paulò pòst.* Græcè, *μικρὸν δ' ὕστερον ἀποθανόντος, πρὸς τῶν οἰκείων ὡς αὐτὸν ἀποκτείνας ἐνεκαλεῖτο.* Id est, Paulò pòst autem mortuo, accusabatur à familiaribus ipse tanquam occisor. *Luce illustriorem,* abundat, *Breuissimis.* Græcè, *διὰ βραχυτάτων τὸ εἶδος ἐξηγήσεως λόγων ἁρμόττει τοῖς πεπαιδευμένοις μὲν τὰ πρῶτα σπεύδουσι δὲ ἐπὶ τὸ χρήσιμον τοῦ βιβλίου.* quæ litera sic legi debet, *διὰ βραχυτάτων λόγων,* & reliqua, quod sic vertendum: Breuissimis sermonibus, quæ enarrationis species congruit eruditis circa principia, festinantibus verò ad id quod in libro vtile est. *Quem præterire.* Græcè, *ὃν ὑπερβαίνειν ὅλον ἔξεστι, τοῖς δὲ τὸ χρήσιμον σπεύδουσιν ἐπιλήξασι τὸ μεταξὺ τοῦ βιβλίου,* quod est, Quem totum prætermittere licet eis qui nihil ad id quod vtile est properant, relinquentibus quod ad librum vsque continetur.

LONGIOR PRÆFATIONIS GALENI ENARRATIO.

*Non secundum communem autorum consuetudinem videtur Hippocrates vsurpasse Prouidentiæ nomen. Etenim curam & diligentiam ita appellant: quemadmodum Euripides indicauit dicens, Hæc * moriens tamen multum prouidit vt honestè caderet. Quinetiam verbum prouidere, per omnes modos infinitum multitudine est iuxta autorum intellectum, pro eo quod est curam gerere cuiusdam rei, & præparare vtilia. Præterea prouidentia mundum gubernari, vulgata alioqui apud philosophos & trita quæstio, eam ipsam indicat significationem. At verò Hippocrates non ita: sed de præsensione prouidentiam dixit. Mihi verò videtur non simpliciter, sed à communi quadam significatione secundum vtrámque appellationem. Quòd enim videantur quædam antequam fiant, prauidere apud Homerum, & item prauidentiæ vocabulum factum est, & ab ea ipsa præsentire & item præsensio. Quocirca quidquid natura sensibile ratiocinatione peruestigamus, antequam intueamur, prauidere hoc merito dicimus: indicantes verbo vt talia videamus antequam fiant, & ob eam rem, quæ geruntur, si fiant, derepentè, contra arbitrium & cogitationem: si consulto, cum prouidentia fieri dicimus, id quod Soloni quoque est proditum, hunc in modum: Interstinguant perpendantque iudices Areopagitæ conueniet, num cædes, vulnus, incendium prouidentia commissum sit, & item medicamentum si quis adhibens interemit. Quinetiam rhetores antiquiores sæpenumero talia verba & nomina vsurpant: in quibus quæ prouidentia geruntur diducuntur aduersus ea quæ sine vlla consultatione & deliberatione contingunt. verbi gratia, si quis inuitus alterum oblasit, aut si percussit ebriatus, haudquaquam prouidentia extitisse dicunt. Sed si quis multo cogitauit ante aliquid tale committere: & considerauit quo pacto, prouidentia id commissum volunt. Id ergo commune significatur apud autores de prouidentiæ vocabulo, bonarúmque & malarum gestionum: nec vt quidam existimant de bonis tantummodo dici assolet. Etenim ea ipsa quæstio, vtrum fortuna quadam regatur mundus, an prouidentia: de communi significatione relata est: quomodo ex opposito fortuna dilucet. Porrò quidam non fortunam, sed casum aduersum prouidentiam diuidunt, idipsum vtraque appellatione significantes. Quinetiam sæpenumero dicitur a philosophis mundum prouidentia gubernari, melioris appellationem adiicientibus, & item optimi: propterea quod prouidentiæ vocabulum, meliores deterioresque notæ promiscuum faciant. Atqui videtur vt prouidentia ex aduersum dicta fortunæ, non ita dicatur ex significatione communi. Ita enim vocata prouidentia, bonarum functionum tantummodo nominatur. Vniuersi enim prouidentia, haudquaquam est functionum malarum. Si igitur prouidentia secundum hanc communem significationem dicta est: constat vt ita appelletur ea ratione, quòd aliquid antea fiat quàm videatur. Pari modo præsensionis vocabulum factum est. Si enim quæ sensibus suapte vi & natura vsurpantur, quibusdam peruestigamus indiciis: meritò talia dicimus prauidere, perinde quasi videantur antequam fiant. Ita efficitur vt rerum per quæ tria accidant tempora, præsensio censeatur. Vates enim nihilominus demirandus est, qui tanquam præsentia dicat præterita, quæ non vidit ipse, quam qui futura prænuntiet. Pari ratione, qui ea quæ nunc geruntur quidem, antequam videat: nihilominus quam ille bonus vates est. Id igitur Hippocrates indicauit dicens, Præsentiens & prædicens coram ægro præsentia, præterita, & futura. Eiusdem ergo facultatis interest, præterita quæ non videris, dicere vt extiterint: & item præsentia, atque etiam pòst futura. Vsu verò inter se admodum dissident, futurorum enim præsensio vtilissima est præ*

* Idem repetit Ouid. de Polixena sacrificãda lib. 13. Met.

est: præteritorum verò inutilis quidem aliis, sed vtilis, vni medico, cui libeat artem suam ostentare. Cæterùm hæc quanquam non sint medicinalis propriæ artis, tamen enarrationi nimium conciunt explicanti in commentariis implicitas nominum significationes. Illud ex superabundanti quidem relatum est ad enarrationem, vtile verò ad aliquid aliud, quod quidam dicunt expositores de moribus scriptoris modestiam commendantis, etiam hoc loco dicentis, vt mihi videtur optimum est. Potuit enim dixisse, Medicum vti prouidentia, optimum est. Ipse verò hac quoque parte adiecit verbum, vt mihi videtur: scripturus quidem huius decreti demonstrationem. At verò quæ Herophili sectatores dixerunt, diuidentes præsensionem à prædictione, non solùm inutilia sunt & impropria significata, sed sophistica & falsa. Atqui videntur rerum discrimina docere, non de significatis institutiones traderent primùm in eo ipso peccantes, quòd nesciant se de significato facere sermonem, non de natura rerum vtilium arti. Sensio enim præsensionis nomine contenta dicitur magna ex parte si firma sit: interdum verò & si quid desit ne firmissima sit, tantisper similiter nominatur. Quocirca nonnunquam cum adiectione dicunt ij qui talia enarrant, interdum exquisitam sensionem, interdum ratam, quandoque firmam, aut etiam perpetuam, ex ipsa adiectione indicantes nequaquam significari semper firmum de nomine sensionis. Pari ratione præsensio duplex est: altera firma, verbi gratia: ab hyeme futurum ver est, à quo æstas, post autumnus: non firma altera, ex quibus Aratus versu cecinit de Luna: Si verò cornu sublimius annuat illi, Vim Boreæ expectes: Austrum, si recta supinat. Ita enim fieri magna ex parte obseruatum est, atqui interdum non ita contingit. At verò Herophili astipulatores volunt præsensionem esse firmam & stabilem: prædictionem verò nihil habere istiusmodi. Multa enim prædici dicunt quæ non eueniant: perinde vt quis possit prædicere ea quæ non præsensit: aut aliud voce eloqui, quàm quod est animo cognitum: quòd si nolint appellare cognitum, prorsus nominent opinatum, ita vt antecedat in animo prædicentis. Sed si non dicant præsensionem, sed preopinationem, non tamen autores vocant preopinationem: quomodo nec Herophili sectatores, etsi parte plurima barbarissant. Aut igitur preopinationem lege sanciant dissidere à præsensione, pariter suadentes hominibus recipere legis sanctionem: aut si id facere non queunt, vocabula rerum secundum consuetudinem inanduant. At verò in consuetudine est medicis, spem de futuro magna ex parte & item firmam nominare præsensionem. At fidi medici interest non talia vestigare, sed quo pacto quispiam in ægris prædicendo, ventura, magna ex parte verus sit, rarò falsus. Etenim vocula, magna ex parte, singularis quidem est, sed rerum plicas multiformes agnoscit, iuxta maioris minorisque rationem. Si quis igitur viginti prædictionibus oberrat semel: interpellauit perpetuitatem: melior tamen est quàm qui bis à fine prædictionis intercidit: rursúsque melior hic est quàm qui ter: quomodo rursus ille quàm qui quater elusus est. Atqui promiscuè tribuitur omnibus consequi finem magna ex parte. Talem ergo docendi viam, ex qua auspicatus quispiam sæpius alio consequatur, finem, admittere: supervacuam autem in significationibus nominum operositatem abalienare & defugere conuenit: quam Prodicus tantus sophistas exosculatus, peritioribus grauis molestúsque erat, subindéque à Socrate mordebatur apud Platonem, in cæteris alioqui commendandus. Sed non rectè fortasse feci inter initia memorans Herophylum. Præstat enim indicare vera præcepta medicorum iis qui studeant ministeriis artis, neque morari eos bifariam, partim docendo delirãs fabulas sophistarum, partim refutando. Rectius enim erit vtilia in his commentariis tantummodo persequi, quærere verò alio volumine, & considerare in maiori otio, quæcunque Herophilus in præsensiones Hippocratis obloquatur: quæque infirmè committunt enarrantes, creditur magis agnoscere ægri conditionem. Oportuit eos qui talia enarrare aggrediuntur, ostendere ipsa re quam ob rem ita scribere audeant. Etenim promptissimum est quidquid libeat, scribere: difficile verò talem indicare contemplationem ex qua magna ex parte consequatur finem, dicendo ægris non futura solùm, sed etiam antè facta, quibus ipse nequaquam interfuit, & item præsentia circa ægros quæ nondum audiuit ab eis nec ipse agnouit, quemadmodum nos in iis quæ dicemus erimus meritò credendi, quoties operibus ipsis præstruamus contemplationis veritatem. Cæterùm ne cogamur semel atque iterum eadem scribere, nunc in enarranda præfatione, & item post in enarrandis particulatim dictionibus satius duxi hæc omnia seruare in enarrationibus dictionum medicinalium à nobis per hunc librum dicendis, maximè quia id nondum quispiam fecit ex iis qui librum enarrauerunt, alioqui maximè necessarium. Quod enim consuit Hippocrates exercere medicum, quantum in hac agitur, omisit, nequaquam indicans quo pacto conueniat præterita aut præsentia non perspecta à nobis sensibus præsentiri. Et si quid in morbis diuinum habetur, illius quoque ediscere prouidentiam. Quidnam sit diuinum illud, cuius fieri admonet præsensionem, inter expositores dissensio est. Nonnulli putant ob iram quandam deorum hominibus accidere morbum, dicúntque testimonium huius opinionis, eos qui vocatas scripserunt historias, citra rationis adminiculum, nequaquam indicantes, vtrum fuerit Hippocrates huius opinionis, quod inquam erat officium boni expositoris, non enim simpliciter dicendum est per enarrationes quidquid nobis videatur verum, sed quod sit secundum sententiam scriptoris, quanquam fuerit falsum. Constat enim vt Hippocrates nullo suo libro causam ægrotationis in deos refundat, quis & percussos, vndinam ducti veteres ita vocarint, volumine De victu acutorum morborum ostendit. Hic igitur liber confessiè verus germanúsque est. At libro qui est De sacro morbo, multa quoque scripta sunt ad obstirpandam suspicionem eorum qui Deum mittere ægrotationes contendunt. Non igitur comitialem putamus diuinum habere morbum, neque amoris affectum, id enim credentes quidam scripserunt historiam, deprehendisse Erasistratum ob amorem ægrotare filium regis: diuinum tamen esse nequaquam docuerunt. neque ab Hippocrate, neque ab Erasistrato vocatum, neque ab alio quodam medico amorem. Porrò eos qui gracilenti sint, decoloréśve, aut insomnes, aut febricitantes ex causis amatoriis, illo capite complectuntur maiores, quo de causis procatarcticis, id est progressis commemorant. Cùm enim hæ in plura diducantur genera, vnum ex his tristitia est. Tristantur verò hi quidem intermortuis liberis, aut necessariis, aut cognatis, aut amicis: illi verò expectantes seipsos vel suos affici vel etiam patriam omnem fore euersam. Itidem tristantur studiosi pecuniarum priuati pecuniis: vel etiam ambitiosi priuati gloria: & item alij omnes ita afficiuntur. Ex his ergo sunt qui ob amorem tristantur, haudquaquam diuinam perpessi, sed humanam affectionem: nisi quis credat Poetis qui fabulantur dæmonem quendam pusillum, recens natum gerentem faces ardentes, homines quosdam in hanc agere affectionem. At verò qui decretorium genus dierum diuinum appellet, suum quendam comprobauit affectum, haudquaquam prodidit Hippocratis opinionem. Non enim simpliciter quæcunque causas habent incognitas aut inopinabiles, diuina vocamus, sed vbi mirabilia habeantur duntaxat. Quanquam nec ignorauit Hippocrates causas decretoriorũ dierum: vt in commentariis de diebus decretoriis perpensum iam est. Igitur vt docui, nequaquam memorare conuenit per has commentationes quæcunque prodita perperam sunt, sed quæcunque verisimilia & consentientia videantur. Et ob eam rem quæ ab Herophilo scripta sunt in præsensiones Hippocratis dilata ad alium locum dissimulabo, idque

nunc

nunc & toto deinceps volumine ipse efficiam: & item commoneo faciendum ut qui in tales incidunt commentatiores: quò minus culpent me multa expositorum errata de consilio reticentem. Sed si diligenter lecturi sint quæ à nobis sunt prodita, illa ex seipsis æstiment atque arbitrentur libebit. Ergo omittentes nugas quæ de diuino circumferuntur, nitemur ipsi eam rem secundum Hippocratem vestigare. Igitur vt vnum aliquid ad artem medendi attinens, diuinum sit, nec solum ab Hippocr. commendari cognitionem eius, sed etiam ostensam esse, cunctis perspicuum est. Scriptor enim deridiculus foret, commendans res cognitionem, quam nullo pacto docuerit. Quare ipsa diuini præcognitio vnum ex iis sit oportet, quæ ab Hippocr. dicta sunt. Itaque soluemus, fidentes iam non aliud haberi id præterquam ambientis nos aëris conditionem, de qua scripsit in sententiis ita: Si hyems squalida & aquilonia fuerit, ver verò pluuium australéque febres acutas fieri æstate necesse est, & lippitudines & intestinorum difficultates, maxime mulieribus, & iis qui humidam habent naturam. Hæc & alia quæ deinceps sunt prodita, præsensiones sunt eorum quæ in nobis ob circumflui aëris causam insistant: de quibus per sententias breui summa quasi decursu per capita commonuit, sed libro de morbis vulgaribus latius docuit, in his verò Prognosticis omisit, quanquam ad huius operis institutum attineant. Itaque rectius erat quæsiuisse quamobrem dicere supersedit quidnam diuinum habeatur, quàm prauè enarrare. Mihi verò videtur ob libri magnitudinem haudquaquã adiecisse huic volumini tractatum. De vulgaribus morbis, & ob id, simul ac absoluit librum, in calce hæc adscripsit: Oportet impetum morborum vulgariorum citò considerare, necnon tenere temporis conditionem. Ergo quàm necesse sit agnoscere medicum, & si quid aliud attinet ad præsensionum solertiã & item genituram morborum vulgariorum, indicauit: proprium verò volumen seorsum illis dicauit, per sententias inquam, vt est proditum breui summa: libro verò de morbis vulgaribus fusius tractatum excoluit. Quam ob rem nonnulli expositores statim ab hoc opere librum de morbis vulgaribus meritò enarrauerunt, & nos similiter faciemus.

ANNOTATIO IN LONGAM PRÆFATIONIS ENARRATIONEM GALENI.

In hac longa expositione præfationis singulas partes quæ in præfatione continentur iterum exponit: primò eam in qua dicit, vtile esse medico prouidentiæ operam dare, multas significationes habere dicens vocabulum πρόνοια, id est, prouidentia. Significat namque diligentiam quæ ad aliquid consequendum apponitur, in quo significato vsus est Euripides eo nomine. Accipit etiam pro eo quod est curam gerere, vt quum philosophi dicunt mundum prouidentia gubernari. Accipitur item pro eo quod est, aliquid videri antequam sit, quemadmodum & πρόγνωσις dicitur de cognitione alicuius rei, antequam appareat. & inde fit, vt quæ repentè fiunt, & inconsulto, contraria sint eis, quæ cum prouidentia & prænotione. Dicitur itaque prouidentia circa bonas & malas actiones, contra fortunã aut casum distincta: non enim de solis bonis dicitur, vt quidam putabant, quod etiam hîc maximè constat, quòd philosophi dicere solent, mundũ optimi prouidentia gubernari: quod non esset, nisi de bonis & malis actionibus diceret prouidentia. Sed videtur, inquit, quòd si prouidentia contra fortunam distinguitur, tantùm de bonis sit prouidentia, non de malis. Verùm hæ diuersæ sunt apud homines rhetores & philosophos acceptiones. Id tamen verum est, quod quemadmodum prouidentia dicitur de his quæ videntur antequam fiant: ita prænotio de his quæ cognoscũtur quibusdam notis antequam fiant, id est, antequam sensibus subiiciantur. Et ita accipitur in præsenti ab Hippocr. *Medicum.* lege vt in principio præfationis. *Quemadmodum Euripides indicauit.* Apud Euripidem Talthybius in Hecuba de Pyrrho loquens, qui Polyxenam gladio confodit, inquit,

Ὁ δ' οὐ θέλων τε καὶ θέλων, οἴκτῳ κόρης
Τέμνει σιδήρῳ πνεύματος διαρροάς,
Κρουνοὶ δ' ἐχώρουν, ἡ δὲ καὶ θνήσκουσ' ὅμως
Πολλὴν πρόνοιαν εἶχεν εὐσχήμως πεσεῖν.

Quod est, Ille verò volens ac nolens misertus puellæ spiritus canales ferro scidit, scaturigines autem fluxerunt: illa tamen moriens adhuc, multum præuidit vt honestè caderet. Huius fœminæ honestatis exemplum seruauit Iulius Cæsar, qui in Senatu vulneribus confossus, toga inter crura composita, similiter præuidit vt honestè caderet. Eius meminit lib. de Theriaca ad Pisonem. *Iuxta autorum intellectum.* Græcè παρὰ τοῖς ἄλλοις. hoc est apud Græcos. *Et præparare.* Græcè, ἢ παρασκευάζειν ἀεὶ τὸ συμφέρον. hoc est, Vel præparare semper vtile. *Apud philosophos.* abundat. *Sed de præsensione.* Græcè, ἀλλά γε ἀντὶ τῆς προγνώσεως εἶπε τὴν πρόνοιαν. quod est, Verùm pro prænotione dixit prouidentiam. *Præsentiet.* Græcè προγνώσεται, καὶ ἡ πρόγνωσις. quod est, Prænoscere, ac prænotio. *Si fiant.* Græcè, τὰ μὲν, hoc est, hæc quidem. *Si consulto.* Græcè, τὰ δὲ, hoc est, illa verò. *Dicimus.* Græcè, λέγουσι. hoc est dicunt. Porrò quidam non fortunam, sed casum diuidunt aduersus prouidentiam. An mundus prouidentia gubernetur, an omnia fortuna eueniant, dubium fuit antiquitus apud philosophos, vt habetur apud Plinium lib. 2. naturalis hist. vbi quosdam refert multos deos credidisse, quibusdam nullum esse Deorum respectum, quosdam, in deos omnia referre, quosdã in fortunam. Fortuna verò & casus vt ex Arist. habetur lib. 2. Physicorum cap. 5. Causæ per accidens sunt ob id quòd sunt extra semper, & frequenter, non vt causæ per se, quæ semper aut frequenter tales fiunt: sunt autem in his quæ sunt alicuius gratia, sed differunt, vt inquit cap. 6. quoniã omnia quæ à fortuna eueniunt, à casu euenire dicemus, non tamen econtra. Nam quæ belluis & inanimatis fiunt, à casu euenire dicimus, non à fortuna. Empedoclis opinionem fuisse refert cap. 18. qui Iouem pluere dicebat ex necessitate, non vt frumentum augeat. Esset ergo id à casu, non ex Iouis prouidentia, sicuti & quod dentes anteriores sint ad inscindendum apti: non finis gratia, sed ex materiei necessitate. Si tamen quis velit idem significare casum & fortunam, nihil refert, an de casu, an de fortuna sit quæstio: sufficiet intelligere ea fieri sinè prouidentia circa futura. Cicero lib. 2. de Natura Deorum, ex Zenonis sententia dicit, Ipsius verò mundi natura, quæ omnia complexu suo coërcet, & continet, natura non artificiosa solùm, sed planè artifex ab eodem Zenone dicitur consultrix & prouida vtilitatum opportunitatúmque omnium & infrà, Talis igitur mens mundi quum sit, ob eámque causam, vel prudentia, vel prouidentia appellari rectè possit. Græcè enim πρόνοια dicitur. hæc potissimum prouidet, & in his maximè est occupata, primùm vt mundus quàm aptissimus sit ad permanendum: deinde vt nulla re egeat, maximè autem in eo eximia pulchritudo, atque omnis ornatus sit. Hinc constat Zenonem voluisse mundum prouidentia gubernari, & vsus vocabuli πρόνοια *Mundum prouidentia.* Græcè, ὁ κόσμος διοικεῖται τῇ τοῦ βελτίστου προνοίᾳ, προσθεῖναι αὐτῷ τὸ τοῦ δεσπότου. quod est, Mundus gubernatur optimi prouiden

Casus. Fortuna.

Empedoclis opinio.

prouidentia. Corrigenda etiam in Græcis codicibus pars, *προνοεῖν*, scribendum potius, *προνοεῖν*. *Atqui videtur.* Tota ista litera vsque in illam partem, Ita efficit, transposita est in Græcis codicibus: legitur enim *φαίνεται δὲ ἡ πρόνοια, κατὰ τοῦτο κοινὸν εἶναι*, *ἄλλων*, *ὡς ἀπὸ τῆς πρὶν εἰδέναι τῶν ὀνόματος*: *τῶν αὐτῶν δὲ καὶ τὸ τῆς προγνώσεως ὄνομα φύσει, ἐγκεῖσθαι γὰρ αἰσθητικῶς τὴν ἐναντίαν ἐναργοῦς φύσιν, ἐκεῖνον σημεῖον ἂν εὑρίσκομεν: εἰκότως ταῦτα προνοεῖν φαμὲν, ὡς εἰ καὶ πρὸ τῆς θεάσασθαι τοῦτον ἑωράκειν. καί μοι δοκεῖ ἡ ἀδιαθέτως λεγομένη τῷ τύχῃ πρόνοια, μὴ εἰρῆσθαι κατὰ τὸ κοινὸν σημαινόμενον. ἡ γὰρ οὕτως λεγομένη προνοία τοῦ ἀγαθῶν λογικοῦ μόνον. ἡ δὲ τῆς πάντως πρόνοια ἔστι καλὸν ἔργον.* legerem potius *κακῶν ἔργων*, vt Laurentianus. Sed tamen ista tota litera legenda est transposita, vt legitur à Laurentiano, ita vt in duas partes diuidatur, prima vsque ad illam partem *τοῦτον ἑωράκειν*. Secunda pars incipiet, *καί μοι δοκεῖ*, vsque ad finem, & secunda pars primo loco legatur, ac obseruabitur integra versio Laurentiani præterquam vbi legitur, Antè fiat quàm videatur. Græcè enim habetur *πρὶν ἔσεσθαι*, hoc est, cognoscatur priusquam fit.

In secunda parte, quæ incipit, Ita efficitur. Infert Gal. artem prænoscendi versari circa præsentia, præterita, & futura. Admirabilis enim vates nihilominus ob id quod refert quæ nõ vidit, etiam si præsentia, aut præterita sint, quàm si dicat futura. pari ergo ratione & medicus. Cæterùm non est par vsus natura prænoscere præterita tantummodo, prodest medico volenti ostentare artem suam: cognoscere verò futura atque præsentia prodest ægro ad sanitatis consequutionem meliorem. Inde est quod Hippocr. in hoc libro nihil scripsit de præteritorum prænotione, neque de præsentium præsagiis: quoniam id ad partem artis diagnosticam pertinet, quatenus & est & à Galen. dignotio appellatur. *Præsentiens.* Græcè, *προειδέναι γάρ.* hoc est, Præcognoscens enim.

In tertia parte quæ incipit (Illud ex superabundanti) partem illam præfationis, (Mihi videtur optimum esse) ad autoris modestiam expositores referre inquit, vt mihi videtur. Græcè, *δοκέει μοι ἄριστον εἶναι*. hoc est, Videtur mihi optimum esse. *Vt mihi videtur*, *δοκέει μοι*, Mihi videtur.

Herophilorum opinio. In quarta parte quæ incipit (At verò.) Circa primum caput præfationis declarandum, impugnat Herophili sequaces, qui differre voluerunt prænotionem, à prædictione: dixerat enim Hippoc. Prænoscens enim atque prædicens. Prænotionem namque esse dicebant, atque versari circa ea, quæ nunquam fallunt: prædictionem verò circa ea quæ non semper obseruant veritatem, volentes in re ipsa esse differentiam: sed quum neque homines aliud sentiant, & aliud prædicent, neque has vocabulorum diuersas acceptiones vulgus admiserit: melius erit communem seruare consuetudinem, ac medicum ità in prænotionibus exercitari, vt ferè semper verus sit & melior, ac sapientior euadere eo, qui sæpius quàm ipse fallitur, abalienare verò sophismata, ac garrulitates Herophili. Vt enim ait Plinius 26. lib. nat. hist. Herophilo quidem quanquam subtilioris sectæ conditori, ante omnes celebratam rationem eam paulatim vsu efficacissimo rerum omnium magistro, peculiariter vtique medicinæ ad verba garrulitatemque descendente. Sedere namque in his scholis auditioni operatos gratius erat, quàm ire per solitudines, & quærere herbas, alias aliis diebus anni. In principio similiter lib. Prorrheticon. Herophili sectatores Galen. reprehendit. *Præsentionem.* Græcè *πρόγνωσιν*, id est, prænotionem. Sic enim corrigi debet, quoties aut præsentiri, aut præsentionem scribit, prænotionem, aut prænoscare. *Aratus versu cecinit de luna.* Plurimas prænotiones scripsit Aratus de lunæ apparentiis, quæ non omnino veræ sunt, sed magna ex parte. In Phænomenis enim dixit,

Εἰ δὲ κεν ἐκ κεράων τὸ μετήορον εὖ ἐπινεύῃ,
Δεῖ λίβα βορέω: ὅτε δ᾽ ὑπτιάησι, νότοιο.
αὐτὰρ ἐπὴν τριτόωσαν ὅλος πέρι κύκλος ἑλίσσῃ
Πάντη ἐρευθόμενος, μάλα κεν τότε χείμερος εἴη.

Quod est: Si cornu sublimis annuat, Boream expectare oportet: si tamen supina est, Notum, id est, Si inferior lunæ cornu ad superiora vergens Annuat, Auster est sperandus. Si verò quum tertiam à coniunctione diem pertransierit, circulus totus ipsam deuoluens rubens fuerit, tunc fient tempestates & procellæ. Vbi scribitur *μετήορον*, Gal. legit *μετέωρον*: vbi habetur *ὑπτιάησι*, in Galen. codicibus legitur malè *ὑπτιάεσι*. *Atqui.* Græcè, *καίτοι*, id est, quamuis. *Singularis.* Græcè, *μία*, id est vna. *Prodicus*, huius fecerat mentionem Gal. lib. 2. de Naturalibus fa. & lib. 8. de Placitis Hipp. & Pla. ipse quoque Plato in lib. cui titulus est, Meno, aut de virtute, in voce Socratis, Socratem & Gorgiam malè fuisse eruditos à Prodico refert. & in dialogo, Hippias maior, seu de pulchro, post initium, Socrates, inquit probè ô Hippia, & sentire, & loqui mihi videris: vbi Gorgiam reprehendit, & Prodicum sophistam, quòd magnum quæstum fecerit apud vulgus concionatus, ac disputans. *Præcepta medicorum. ὅτι τάχιστα τοῖς ἀφικνεῖσθαι ἐπὶ τὰ τῆς τέχνης ἔργα.* id est, Quam celerrimè properantibus ad artis opera.

In quinta parte, quæ incipit (quæque infirmi) legendum potius, & quæcunque prætermittunt ægrotantes exponens, credetur magis cognoscere quæ ad ægrotantes attinent. Admonet medicum qui tentauerit huiusmodi librum exponere, vt prius se exerceat in prænotionibus & prædictionibus, vt opere possit ostendere quæcunque dixerit eorum quæ non vidit: quod se facturum promittit in præsenti opere, maximè id faciens in Comment. 4. buius libri, etsi Hippocr. nihil prænoscere doceat circa præsentia & præterita, propter rationem iam dictam. *Ostendere ipsam.* Græcè *ἔργῳ πρότερον ἐνδειξαμένους αὐτοὺς τολμᾶν, οὕτω γράφειν.* id est, Ipsos prius operibus ostendentes, sic scribere aggredi, *Consulta*, abundat.

In sexta parte quæ incipit (Et si quid morbis) legendum potius, vt in 3. cap. præfationis, Pariter etiam si quid diuinum in morbis inest, eius etiam addiscere prouidentiam. Primò reprehendit eos qui malè exposuerunt id quod Hippoc. Diuinum appellauit: quidam enim ob id diuinum dixisse putant, quoniam morbos existimabant hominibus euenire ob iram Deorum, afferentes ad id probandum appellatarum historiarum autores: non enim sunt historiæ, sed poëtarum fabulæ, vt apud Homerum Iliad. *α.* Diuinum ad iram deorum non refertur.

Λητοῦς καὶ Διὸς υἱός. ὁ γὰρ βασιλῆϊ χολωθεὶς
Νοῦσον ἀνὰ στρατὸν ὦρσε κακήν, ὀλέκοντο δὲ λαοί.

Cùm tamen non omne quod verum nobis videtur, in expositionem duci debeat: sed quod mentem explicat autoris, etsi fuerit falsum. hoc autem non esse de mente Hippocr. probatur. Primò quoniam *βλητοὺς*, id est, percussos, ipse non retulit ad iram Deorum, de quibus maximè posset putari. nam lib. 1. de ratione victus in acutis, sectione 35. de his loquens qui ptisana exhibetur sputo existente viscido ac crudo, quorum etiam dolor non sedatur fomentis, aut misso sanguine, aut ventre purgato, maximè

Digitized by Google

maximè vbi rota vtatur ptisana, inquit. Non perperam autem hos antiqui βλητὰς, hoc est, sideratos esse existimarūt, tum maximè ob id, tum non minimè quòd mortuis ipsis latus liuidum, plagæ aliquatenus simile videatur. Ob mortis ergo celeritatem atque ob plagam sideratos esse credebant: verumtamen cognitam in his inferioribus causam scripsit Hippocrat. Secundò, etiam si quis sacrum morbum in deorum iram referret, non obseruaret mentem Hippocr. qui multis argumentis confutat opinionem eorum, qui morbum comitialem in Deos referebant, lib. de Sacro. morb. inquit, De morbo sacro appellato sic se res haber, nulla re videtur mihi aliis diuinior esse morbis, neque sacratior: verùm naturam habet quam etiam reliqui morbi, vnde fit. Homines verò naturam eius & causam diuinam esse putauerunt præ inexperientia & admiratione, propterea quòd reliquis morbis nulla re similis est, & per inopiam quidam quòd non cognoscunt, diuinitas ipsi conseruatur. Per abundantiam verò & parabilem modum sanationis mendentur. Exoluuntur enim aut expiationibus, aut incantamentis, contra quos Hippocr. consequenter arguit, quia febres tertianæ & quartanæ nihil minus diuinum habere videntur. Item delirantes & insanientes, & multa importuna facientes absque manifesta causa, quorum alij plurant, alij vociferantur, alij suffocantur, alij dormientes foras exeunt, & delirant, donec expergiscuntur, quos omnes non minus posses diuino morbo apprehensos dicere. Quod non est. Tertio, quoniam quod de Erasistrato fertur, amorem filij regis deprehendisse, diuinum etiam foret, quum tamen ad id neque Hippocr. neque Erasistratus talia retulerint: ad causas enim procatarcticas refertur ab autoribus ea dispositio, per quam aliquis languet, aut pallet, & vigilat, siue ob amores fœminarum, aut pecuniæ cupiditatem, aut vtcunque conflictetur, atque animo perturbetur. Non ergo diuinum est amantem conflictari, ac pallere, quemadmodum neque auarū cupiditate angi. Erasistratus enim ad filium regis Syriæ (erat is Antiochus rex) curandum adductus, cùm ipsum pallere, vigilare, ac conflictari intelligeret, plures fœminas eoram vocari præcepit, inter quas & nouerca, Stratonica nomine regis vxor accessit, qua inspecta mirum, quantum pulsus ægri fuerit immutatus: quod Erasistratus (qui pulsum incessanter tangebat) cum nosset, causam ægrotandi regi detexit, quibusdam habitis apud regem præfationibus: cuius rei mentionem fecit Galen. lib. de Prænotione, vbi de se quoque refert fœminam Pyladis amore deprehensam cognouisse. Cùm enim ipsam sine febre inuenisset, in lecto se ab accubitu in accubitum proiicientem, ac vigilantem inquit. Nam cùm prius nossem nulla corporis parte mulierem afflictari, verùm animi molestia quapiam tantùm conturbari, contigit vt quo tempore fœminam inspicerem, illud ipsum quod esse suspicabar, mihi confirmaretur. Nam quidam tunc è theatro còm venisset narrassetque Pyladem saltantem conspexisse, statim mulieris vultus & faciei color immutatus est: quod cùm viderem, brachio manum statim admoui, pulsúmque variis modis agitatum inueni, id quod animi perturbati indicium est. Ecce vbi Gal. Erasistratus quoque à causa cognita huiusmodi affectus originem habere intellexerunt, neque diuinum quidpiam tale existimarunt, nisi quis credat poëtis. Poëtæ fabulantur Venerem Cupidinem peperisse, ac eum depingunt in manibus portantem facem ardentem, qua in amorem homines incendit, vt Moschus inter Græcos, in Eidylio ἔρως δραπέτης, hoc est, amor fugitiuus, probè Cupidinem depinxit, quod pariter rectè transtulit Angelus Politia. lib. 7. Epist. ex Latinis Vergilius inquit.

Occultum inspires ignem, fallásque veneno.

Naso in elegia de morte Tibulli.

Ecce puer Veneris fert, euersámque pharetram,
Et fractos arcus & sine luce facem.

Sacer morbus in deorū iram non est referendus.

Antiochus Syriæ Rex.

Erasistrati sapientia.

Cupidinis pictura.

Quidam verò fuerunt, qui diuinum in dies decretorios transtulerūt, volentes Hippocr. commendare notitiam dierum decretoriorum: quoniam horum causam Hippocr. ignorare credebant: verumtamen quàm falsum id sit, hinc constat, quòd non omne id cuius causam ignoramus, est appellandum diuinum: sed id quod admirabile habetur. Præter id quòd Hippocr. dierum iudicialium causam non ignorauit, vt in Commentariis de diebus decretoriis lib. 3. de diebus decret. de vigesimo die loquens inquit Gal. quare potius iudicet quàm vigesimus primus, deinde quòd septimana non integris septem diebus constet: veluti prius expositum est. Nouit hoc quoque Hippoc. sic in opere prognostico, inquiens: Hæ igitur accessiones per quatuor in viginti auctæ finiuntur, his subiungit verbum huiusmodi, Supputatio per integros dies nimirum fieri non potest, quippe quum nec annus nec menses ipsi integris diebus numerentur, cōcludit in fine aliorum etraris dimissis, quia non est propositum in præsenti opere ea confutare, id diuinum non esse aliud quàm aëris nos ambientis constitutionem, de qua tertia sectione Aphorismorum egit, & in lib. de morb. pop. potissimum primo. Rectius tamen esset quærere, quare de tali diuino mentionem non fecit in hoc libro. Videtur enim id prætermisisse, ne liber ad magnam cresceret magnitudinē, & quia in lib. de morb. pop. & Aphorism. id percurrit, *Conditionem.* Græcè, κατάστασιν, id est, constitutionem, *Ergo quam necesse sit.* Græcè, ὅτι μὲν ἐν χρὴ γινώσκειν τὸν ἰατρὸν εἰπέρτεις, καὶ ἄλλο τῶν εἰς τὰς προγνώσεις διαφερόντων, εἴτε καὶ τὸ περὶ τῆς τῶν ἐπιδημίων νοσημάτων φύσεως, ἐδήλωσεν. quod est, Quòd quidem medico opus sit cognoscere morborum popularium generationem, si quid aliud eorum quæ ad prænotionem attinent ostendit.

Diuinum non est referendum ad dies decretorios.

PROGNOSTIC. I.

CONsiderare autem oportet hoc modo per morbos acutos: primùm quidem ægri vultum, si sanorum similis sit, maximè verò suiipsius: sic enim optimus erit, summè autem contrarius simili pessimus est.

IN præsenti primo prognostico antequam viam aliquam prænuscendi aggrediatur circa morbos acutos versari, huius libri sententias proponit, quod etiam repetit libro 3. Prognostico 36. dicens, Hæc autē dico de morbis acutis, & his qui fiunt ex ipsis. Per acutos tamen morbos non tantùm eos qui simpliciter tales sunt intelligere oportet. sed & acutos ex decidentia, vt in comment. 21. huius lib. & Comment. 21. huius lib. 2. explicat Gal. Ex morbis enim quidam sunt diutini, quidam breues. Diutini sunt, qui lento motu vigesimum diem prætergrediuntur, vt declarabo libro tertio, in expositione 26. Prognostici. Morbi breues quidam sunt acuti, quidam non acuti. Non acuti sunt, qui sine periculo finiuntur ante vigesimū diem, vt febris diaria. Acuti vero sunt aut simpliciter tales, aut acuti ex decidentia, qui ad quadragesimum, sexagesimū, octogesimum, & centesimum vigesimum prorogantur. Ex acutis simplici

Liber Prognosticorum de morbis acu. est.

Morborum diuisio.

Digitized by Google

& centesimum vigesimum protogantur. Ex acutis simpliciter, quidam sunt acuti exactè, qui finiuntur quatuordecim diebus cum periculo. Acutus non exactè finitur ad vigesimum. Peracuti quidam sunt exactè tales, quidam, non exactè. Exactè tales finiuntur quarto die, aut citius non exactè tales finiuntur à quarto in septimum, vtcunque tamen morbus acutus est is cuius motus est velox, & cito pericula adueniunt. De acutis igitur est liber Prognosticorum, siue sint simpliciter tales siue ex decidentia. Quòd si quis interrogauerit, quare Hipp. non scripsit viam prædicendi circa morbos diutinos, respondebimus, quoniam morbi diutini non faciunt subitas mutationes ad salutem aut mortem, in quibus maximè exitus, ac præsagia spectantur. Verùm morbi diutini non iudicantur, sed coctione paulatim finiuntur: non ergo tam vtiles erūt in ipsis prænotiones. Præterea quoniā in longo temporis processu ægri sæpe errores committunt, quorum causa prædictiones fallere solent, ac deficere. Præterea quia ex his quæ scribuntur ab Hippocr. de morb. acutis, & aliis quæ fiunt ex ipsis, poterit medicus plura ad prædictiones circa morbos diutinos transferre. In huiusmodi itaque morbis præcipit Hipp. vt in primis medicus vultum ægri animaduertat, ac comparet ipsum dupliciter: aut suo ipsius, dum erat sanus qui ægrotat: aut si ipsum non nouit, medico, saltem reliquis sanis hominibus faciat collationem. Itaque si facies ægri sanis hominibus similis fuerit, non opus habet alia collatione, aut inquisitione circa faciem. Si tamen sanis dissimilis sit, ipsi sano cōparationem faciat, si ipsum alias nouit: sin minus, alia signa considerabit, quæ si bona fuerint, constabit faciem illam non esse præter naturam. Verùm maioris certitudinis gratia interrogabit præsentes, & assistentes, & familiares. Nam fortè à natura sua faciem habeat reliquis hominibus dissimilem. sin minus, tantò erit deterior, quantò propriè dissimilior fuerit: itaque maximè contraria, pessima erit. Incepit Hippocr. à facie, & consequenter ab oculis: quoniam facies atque oculi se primùm offerunt medico, & via inquirendi, siue fuerit diagnostica pars artis medicæ, siue prognostica à notissimis procedere debet, ex quorum notitia veniemus ad cognitionem occultorum. Talis est notitia quæ sumitur ex facie, oculis, naso, temporibus: quibus cognitis, vbi medicus eorum dispositionem, aliis sanis, & eisdem quum sani erant, comparauerit: facilè cognoscet quantum sit id quod præter naturam ei inest, quantum etiam secundum naturam, talem tamen obseruauit viam procedendi, qualem in lib. de Chirurgiæ officina, vbi ad initio dixit, ἢ ὅμοια ἢ ἀνόμοια ἐξ ἀρχῆς ἀπὸ τῶν μεγίστων, ἀπὸ τῶν ῥηΐστων, ἀπὸ τῶν πάντῃ πάντως γινωσκομένων. ἃ καὶ ἰδεῖν, καὶ θιγεῖν, καὶ ἀκοῦσαι ἔστιν, ἃ καὶ τῇ ὄψει, καὶ τῇ ἁφῇ, καὶ τῇ ἀκοῇ, καὶ τῇ ῥινὶ, καὶ τῇ γλώσσῃ, καὶ τῇ γνώμῃ ἔστιν αἰσθέσθαι. ἃ καὶ οἷς γινωσκόμενα ἅπασιν ἔστι γνῶναι. quod est, Vel similia vel dissimilia à principio à maximis à facilimis, ab his quæ omni via, & omni modo cognita sunt, quæ videre, & tangere, & audire licet, quæ & visu, & tactu, & auditu, & olfactu, & gustu, & mente sentire licet, quæ & quibus cognoscuntur omnibus licet cognoscere. Placuit Græcè & Latinè referre sententiam: est enim hoc totius artis medicæ procemium, vt inquit ibidem Gal. Quemadmodum enim partis artis curatiuæ primum principium est, Contrariorum contrariis sunt curationes, à quo omnem curationem incipere decet: ita à similibus, & dissimilibus, pars artis diagnostica incipit. Quòd si pars diagnostica hinc orsa procedit, & diagnostica prima est partium artis medicæ, constat quòd eius procemium totius artis esse principium, quod confirmat sententia Galen. in Comment. dicentis: Non enim solùm ex his prænotiones inchoantur, verùm etiam affectuum curationes. Hoc obseruat Hippocr. in huius libri initio, incipiens à similibus & dissimilibus, præcipiens considerare an facies similis sit sanorum faciebus, an suæ ipsius: non enim vnam tantùm comparationem facere oportet, inquit, sed duas ad propriam ipsius naturam, & ad communem hominum similitudinem, ac dissimilitudinem disquirendo, quod docuit lib. 1. de Morb. pop. part. 3. dicens: Morbos agnoscimus ex communi omnium natura, & cuiusque propria edocti, id quod ad communem naturam attinet, quod etiam Hippocr. in præsenti prognostico dixit, si sanorum similis sit, intelligi debet, vbi non liceat ad propriam naturam facere collationem, quoniam ipsum sanum non nouimus. Nam vbi licuerit ad propriam naturam comparare, non opus est ad communem transgredi, quemadmodum neque Hipp. lib. 1. de Arti. cùm dixit, Nam tùm institum habeant corpus homines, & manus, & crura, sano membro vti debemus, ad non sani, & non sano ad sani exemplum. Neque alieni articuli inspiciendi: alij enim aliis exarticulati, magis natura sunt, sed ipsa eius, qui laborat, membra attendenda, sanúmne ægrotanti dissimile sit. Poterit autem peritus medicus ex abundanti postquam comparauerit ægrum ad seipsum, quum sanus erat, atque dissimilem inuenerit, alteram collationem facere ad communem hominum naturam, & inueniet an tantùm sibi ipsi dissimilis sit, an & vniuersæ hominum naturæ. Nam si ita fuerit, summè contrarios erit, & ex doctrina huius prognostici, pessima atque exitiosissima erit dispositio. A maximis etiam ac facilimis incœpit Hippocrat. sunt autem eadem vt vult Galen. maxima & facilima. Quantò enim aliquid facilius cognitu est, tantò euidentius est, & clarius indicat id quod significare habet: hoc autem est maximum esse in significando. Talis est facies ægri, quam vbi medicus semel inspexerit, facilimè intelliget quod habet significare. Hæc etiam sunt signa, quæ omni via, & omni modo notissima sunt signa, nempe quæ sumuntur à facie oculis, & naribus, fronte, & auribus, de quibus consequenter Hippocr. dicet. Cùm enim, inquit, nasus compressus, oculi caui, ad sensum pertinent visus: aures frigidæ, ad tactum: adstricta tempora, aurium lobi inuersi, ad visum & tactum: ad auditum pertinet flatus qui cum sonitu exierit, ac tussis: ad olfactum excrementorum fœtor, de quibus infrà.

Hippoc. quare non scripsit in morbis diutinis prænotiones.

Ars diagnostica & prognostica à notioribus incipit.

Artis medicæ primum principium.

Morbos comparatione cognoscimus duplici.

GALENI COMMENT.

Perspicuè indicauit vt hoc libro de morbis agat acutis. Incepit autem ab indiciis quæ in vultu existunt: eò quòd in primis appareant, & vim obtineant maximam. Vt hæc igitur in primis appareant, cuiuis perspicuum est: vt autem vim ad præsentiendum obtineant maximam, deinceps discas licebit. Atque in primis reuocatur in animum communis totius medicinalis artis præfatio, quam libro κατ' ἰητρεῖον prætexuit hunc in modum: An similia, an dissimilia sint, statim inter initia considerandum de maximis: de facilimis, ex iis qua ex toto & vsquequaque accedunt & qua contueri licet obtutu, tactu, auditu, lingua, & animo vsurpare, non enim præsensiones, solùm ex his, verumetiam curationes affectuum inchoantur. Igitur quonam modo curari debeant affectus, libro de curandi via & ratione, definitum iam est, de præsensione nunc agendum est, remouendúmque vt intersit præsentiendi artis non solùm futura, sed etiam præterita ac præsentia,

sentia, ex quibusdam indiciis in corpore inuenire. Sed præsentium cognitionem propriè & suo nomine consueuimus nominare denotationem. Itaque considerandum admonet vultum ægroti inter initia, similisne an dissimilis bene valentium sit, sed potissimùm sui. Hoc enim signum secundùm decreta Hippocratis intelligitur, vt non solùm de communi natura omnium, sed etiam de propria vniuscuiusque præcepta artis considerentur. Quando enim conferri partes affectas censebat cum bene valentibus, non alienas intueri consuerat, sed eius qui affectus sit. Optimus igitur ægri vultus est, quoties simillimus sui permaneat, è contrario deterrimus, si quammaximè in contraria vertitur. Ea verò quæ inter optimum & deterrimum habeantur, tua interest considerare finitis extremis. nam si propiora sunt optimo, meliora: si deterrimo propiora, deteriora existunt. media verò inter hæc sunt quæ pari vtrinque intercapedine circumsistuntur. Itaque vultum optimum vno capite complexus indicauit. etenim simillimus ei qui secundùm naturam est, optimus existit: maximè verò contrarium, vtpote nobis nequaquam familiarem, particularibus indiciis explanauit: quorum singula seorsum aggrediar, prodita deinceps ad hunc modum.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte, de morbis acutis esse præsentem doctrinam refert.

In secunda parte, quæ incipit (incœpit autem) docet Hippoc. à signis, quæ sunt in vultu, incœpisse, quia maximam habent vim in significando, à quibus in procemio artis incipere docuerat lib. de Chirurgiæ officina, in principio. *Ex iis quæ ex toto & vsquequaque accedunt, quæ contueri licet, obtutu, tactu, auditu, lingua, & animo vsurpare.* Hæc omnia in Græcis codicibus non habentur: quæ si haberentur, non aliter essent legenda, quàm vt à me fuerunt adducta in expositione prognostici Græcè & Latinè.

In tertia parte, quæ incipit (Itaque considerandum) mentem Hippoc. exponit, qui sibi ipsi potissimum comparari præcipit ægrum, vt intelligamus, quantum boni aut mali habeat (secundùm decreta Hippoc.) lib. 1. de articulis. in sententia allegata in expositione prognostici.

In quarta parte, quæ incipit (Itaque vultum) vno capite dicit, vultum optimum comprehendi: nempe vbi fuerit sibi sano similis, exitiosum verùm multis signis sequentibus.

PROGNOSTIC. II.

Erit autem talis nasus gracilis in extremis.

Nasus gracilis. Incœpit enarrare quæ pertinent ad faciem exitiosam, quam medici faciem Hippocraticam appellant ex omnibus his prauis signis constitutam. Primum est nasus siue gracilis in extremis, siue compressus. Comprimitur autem nasus quoties cutis subiectis cartilaginibus adhæret: quod fit quoties deficit id quod solet interponi, nempe sanguis, & spiritus. Hæc autem deficiunt, aut quoniam absumuntur, aut quoniam non transmittuntur à membris præcipuis, à quibus hæc transmitti solent, & toti corpori, aliquando etiam quoniam non tantùm non transmittuntur, sed & recurrunt ad præcipuas partes ea, quæ iam fuerant transmissa. Absumuntur à calore vehementi, aut pororum apertione, cum humorum acredine, ac tenuitate & ob imbecillitatem facultatis: id vult Galenus in Commentario quarto sequenti. Non transmittuntur ob inopiam, cùm videlicet sanguis atque spiritus in præcipuis membris deficiunt, vt iecure & corde. Recurrunt, vbi in partibus præcipuis fuerit inflammatio, quæ sanguinem & spiritum ad se trahat, veluti cucurbita. Nasus ergo gracilis in extremis, siue compressus, malum signum est: quod potest duplici via probari, aut epilogismo, aut analogismo. Epilogismo ab vniuersalibus & communibus, sic omne quod est naturæ aduersissimum est pessimum: nasus compressus est naturæ aduersissimus, ergo pessimus. Quæ ratio circa omnia quæ præter naturam sunt, versari poterit, ac communis ratio erit. Analogisticè verò probatur, quoniam ex euidentibus, quæ oculis apparent, nempe ex compresso naso, & facie extenuata, constat imbecillitatem adesse facultatis, solam, aut simul cum humorum tenuitate & cutis raritate. Quod argumentum in morbis acutis validum est, vbi id non eueniat à causa manifesta, vt aliqua magna euacuatione, & similibus, de quibus in Comment. 4. sequenti dicemus. Nasus ergo talis significat imbecillitatē, & imbecillitas adducit corpus in talem dispositionem. Dixi, gracilis in extremis: quoniam Gal. in Comment. sequenti dixit καὶ μὴν οὐκ ἄλλην τινὰ ὀξεῖαν ὀνομάζομεν ῥῖνα, πλὴν τῆς κατὰ τὰ πέρατα ἰσχνῆς. quod est, Non alium vocamus nasum ὀξεῖαν, præter eum qui est in extremis gracilis.

GALENI COMMENT.

Malum hoc indicium primum adscripsit, nasum compressum. Sed oportet, vt docuimus, tanquam ad eum qui secundùm cuiusque naturam est conferendo considerare. Nam si natura simus est, nasus prorsus compressior apparebit, quemadmodum si aquilinus aut etiam subrectus est. Ita verò considerandum est, vt in quantum à natura forma recessit, in tantum ipse prauus existat. Itaque compressus nasus planè apparet in iis qui longiore morbo extenuantur, aut labore conflictantur, aut quouis modo exoluuntur, aut animo linquuntur, & item omnibus defunctis. Et ob eam rem quis meritò colliget epilogismo, communi omnium hominum vtens ratione, prauum esse indicium quod per malam existat affectionem. Cæterum quænam sit talis affectio per quam nasus comprimitur, dogmaticæ iam contemplationis munus est indicare, quam deprehendi tantummodo analogismo conueniet. Analogismus verò ratio est quæ ab euidenti auspicatur, rei obscuræ faciens cognitionem. Epilogismus verò communis ratio est, & omnium assensu conspecta. Sed primùm epilogisticè de singulis considerremus indiciis, rectius enim erit ex confessa communique omnium hominum ratione facere initialem doctrinam, quàm statim inter initia venire ad analogismum.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte docet nasum acutum tantum mali significare, quantum à propria natura recesserit, ad quam collationem facere oportet.

In secunda parte, quæ incipit (Itaque compressus) refert in quibus dispositionibus talis nasus compressus appareat. Ex quibus licet eius malitiam epilogismo concludere: quoniam in his, qui admodum malè habent qui à Galeno recensentur, inuenitur.

In tertia parte, quæ incipit (Cæterum quænam) ad doctrinā analogisticam dicit pertinere, docere in quibus dispositionibus & affectibus talis nasus appareat, quod dogmaticæ, id est rationalis est cōtemplationis. *Analogismus verò ratio est quæ ab euidenti auspicatur, rei obscuræ faciens cognitionem, Epilogismus verò communis ratio est, & omnium assensu conspecta.* Omnia hæc abundant, quoniam in Græcis codicibus non habentur, etsi vera sint. Epilogismus itaque argumentum est, quod à singularibus procedit ad vniuersalia,

In latino codice abundat.

Epilogismus.

mentum est, quod à singularibus procedit ad vniuersalia, & totum firmatur experimento, quo etiam Empirici vtebantur, veluti si quis volens oxymel competere aduersus pituitam, id probet, quoniam quotidianis febribus conuenit, & in tertianis notis, & in comitiali morbo. Analogismus verò ratio est quæ à prioribus & vniuersalioribus procedit ad inueniendum aliquod incognitum, qua via dogmatici, qui & Rationales appellantur medici procedebant: veluti si volẽs quis probare oxymel prædictis morbis competere, sic procedat: Quod acidum est ac tenuium partium, id facultatem habet attenuandi, ac dissecandi: oxymel est acidum tenuiũ partium: ergo dissecat, & attenuat: præterea quod dissecat & attenuat competit crassis, & viscidis humoribus. Talis est pituita, à qua pendent prædicti morbi: ergo eis competit. Quòd tamen hæc sit mens Gal. constat, quoniam dixit, Et ob eam rem quis meritò colliget epilogismo communi omnium hominum vtens ratione, prauum esse indicium, quod per malam existat affectionem. Idem in Com. sequenti. In præsenti namque promittit se primùm processurum epilogisticè, & deinde analogisticè: postquam autem rationem epilogisticam fecit in Comm. sequenti, statim procedit ad inquisitionem causarum earum, quæ scripsit Hippocrat. Quod est analogistica (quam promittit) doctrina. Rursus lib. 4. de ratione vi. in acutis, Comm. 44. inquit, Cur autem purgare eos haud velit in quibus summa est cruditas, causam recensuit epilogisticam, quam recensere ad eum spectat, qui quòd sit sola citra logicam demonstrationem experientia nouit. Dogmatici autem viri erat docere quam ob causam purgantibus ita habentes non coquatur vrina febrísque sine sudore, & iudicatione perseueret. Libr. item de Optima secta, dicit, analogismum esse comparationem & præceptionem causarum iuuantium per similitudinem. Et lib. de Subfiguratione empirica dicit, Empirici enim euidentibus, Dogmatici verò rationi magis innituntur. Pari modo dogmatica ratio hoc ab empirica differt, quòd hæc euidentium rerum, illa occultarum est: quæ vt nomine quoque distinguerentur, rationem quidam empiricam epilogismum, dogmaticam verò analogismum vocitauerunt. Analogismus ergo, & epilogismus non aliter differunt, quàm ratio quæ sumitur à priori, & à causa, & ratio quæ sumitur à posteriori, & effectu.

Analogismus.

PROGNOSTIC. III.

OCuli caui, tempora collapsa, aures frigidæ & cõtractæ, ac lobi earum euersi, & cutis circa frontem dura, & circumtensa & arida existens, & color totius faciei chlorus, vel niger, & liuidus, aut plumbeus.

Causa faciei exitiosa duæ in summa.

Horum omnium signorum causas adeo clarè scribit Gal. in Com. vt non egeant nostra expositione. Causæ tamen omnes in summa ad duas reduci possunt, nempe ad calorem absumentem tanquam efficientem, & ad frigiditatem, quæ inde consequitur, & quæ singulas partes in caloris defectu occupat. Intemperies verò omnis quum tantam infert corpori alterationem, vt spiritum resoluat, & solidorum membrorum temperaturam subuertat, languidam efficiet facultatem in essentia: quoniam eius robur in qualitate temperamenti solidorum membrorum consistit, tum etiam in spiritibus, vt inquit Galen. lib. 12. de Morb. cur. Sed cùm essentia virium, quibus regitur corpus, tum in spiritu, tum in solidorum corporum temperamento consistit. Et lib. 1. de Morb. pop. part. 2. Comment. 46. robur facultatis refert ad temperamentum solidorum membrorum, & temperiem ipsorum ad elementorum symmetriam. Imbecillitas facultatis quæ sequitur spirituum resolutionem, aliquando ex inopia sanguinis ac eius distemperamento pendet, à quo spiritus, sicuti & ab aëre fouetur, spiritum ergo resolui, ac reparari facilè contingit, solidorum autem membrorum temperaturam subuerti non facilè: subuertitur autem in longis morbis paulatim, in morbis etiam acutis nonnunquam ob vehementiam caloris absumentis, ac permutantis. De essentia facultatis lib. 3. prognost. 7. in expositione latius loquar. nunc verò satis est intellexisse nimiam caliditatem absumendo faciem dictam ab Hippoc. facere posse, & imbecillitatem facultatis in essentia ostendere, ob spirituum & solidorum membrorum consumptionem. Quoties verò calor naturalis paruus est, non extenditur ad extrema membra, sed ipsa à frigore occupantur. Inde est, quòd ea quæ in facie, quam depinxit Hippoc. apparent, nonnunquam ad calorem consumentem, ac colliquantem referuntur, nonnunquam verò ad frigiditatem. Lib. tamen 12. de Mor. cur. de febre loquẽs, quam syncope concomitatur frequenter, nisi sedulo medicus aduertat, tales ægros facilè in faciem, quam depinxit Hipp. incidere, inquit, Nasus acutus, oculi caui, si multum excernant, vigilent, contristentur, non cito nutriantur, & subiungit, Non solùm autem extenuatis, ad eum modum spiritu horum & sanguine digestio sæpe incidere assueuit, sed etiam expultrice vi per vniuersam corporis molem immoderatius cõcitata, id quod incidere maximè ex imbecillitate retentricis solet. Sequitur ergo, non tantùm hanc fieri faciem à calore, aut frigore, sed ab irritatione expultricis facultatis, simul & ab imbecillitate retentricis. Veruntamen hæc omnia ad temperamentum reduci debent. Nam facultas expultrix ab humorum acredine irritatur, acredo autem ipsorum à nimio calore fit: imbecillitas etiam retentricis facultatis non aliter facit spirituum & membrorum occultam resolutionẽ, quàm vbi non retineat quod expultrix excernit, maximè quoniam in morbis acutis non alia via efficitur retentrix, quæ est in habitu totius corporis languida, quàm ob nimiã pororum apertionem, quæ etiam à calore fit poros magnificante, aut cutim attenuante. Quod si velit quis pertinaciter tenere propter calorem & frigiditatẽ esse tertiam causam, & quartã, quæ hanc faciẽ efficiant, nempe expultricis irritationem, & retentricis imbecillitatem, non inficiabimur. Oculi caui itaque fient immodicè resolutis humoribus tunicas oculorum & ipsarum ambitum exteriorem implentibus: accedit ad id quòd ex sententia Platonis, Empedoclis, & Galen. oculus est de natura ignis, & spiritus, qui in ipso continetur, ignis naturã repræsentat, qui à calore resolutus oculos minores reddit, ac inde cauos, quod est, eorũ cauitates non impleri. Tempora item collapsa fiunt, quoties cutis ossi capitis hæret: quòd fit resoluta carne musculorũ temporum, quos medici crotaphitas, & masseteras appellant, vt dicemus circa prog. 17. huius libri. Aures refrigerantur, ac inuertuntur earum lobi, quoniã calor absumens refrigerat, atque exsiccat, & ex siccitate fiunt cõtractiones, quales sunt in neruis cõuulsiones ex inanitione. Contra hanc Hipp. sententiam obiiciendum videtur. Nam lib. 2. de Ratione victus in morb. acut. sect. 24. de his qui cibum bis die sumere consueuerunt,

Causa faciei exitiosa.

Oculi caui.

Tempora collapsa.

tunt, inquit, Oculi cauantur, quæ tamen dispositio non est lethalis: quandoquidem plurimi ex eis non moriuntur. Malè igitur modo inter lethales dispositiones annumerat cauos oculos. Ad hác rationem
Musa error. Antonius Musa Brasauolus respondet loco citato, cauitatem oculorũ in lib. progn. esse intelligendam profundam & magnam. illam verò de qua loquitur in libro de Ratione victus, esse paruam. Addit etiam in lib. prognost. multa alia signa coniungi ad malitiam significandam, simul cum cauitate oculorum. Verùm vtraque responsio extra mentem Hippocr. est. Primum quoniam in hoc prognostico Hippoc. de cauis oculis loquitur simpliciter, non de admodum cauis, quoniam loquitur de his qui apparent intra tertium diem, vt constat ex prognostico sequenti: & caui admodum non apparent ante tertium, vt constat ex Galeno in Commentario 6. sequenti, vbi dixit: Itaque tumentium oculorum accideos, inter initia quoque ægrotationis, fatigat maximéque vomentibus ex copia ingesti vini cibique, caui verò admodum oculi nequaquam fiunt. Secundum etiam falsum est, quoniam sola cauitas oculorum si ante tertium diem apparuisset ob malitiam ægrotationis, lethale signum esset. Ratio tamen quare cauitas oculorum, de qua loquitur Hippoc. 2. de Ratione victus in acutis, non est lethalis, ea est, quoniam fit ob inopiam alimenti, non ob morbi malitiam. Quod autẽ ea cauitas, quæ ob alimenti inopiam fit, lethalis non eaistimetur ab Hippocr. constat ex prognost. sequenti, cùm inquit. Interrogare oportet vigilaueritne homo, vel venter vehementer solutus fuerit, vel fames ipsum oppresserit, & si qoidem aliqnid horum confessus fuerit, minus malum esse eaistimabit. Fit etiam ab immodico calore cutis circa frontem dura, circumtensa, arida. Non tantùm id verum habet apud Galen. in Comm. de cute circa frontem, sed & de cuti omni circa totum vultum. id est quod Paulus lib. 2. cap. 4. dixit, quum vultum exitiosum appellauit neruo-
Facies exitiosa neruosa est. sum. Quoties enim facies extenuatur, & cutis tota circa ipsam, dura, ac sicca redditur, ac decolorata, meritò facies neruosa appellabitur: accedit ad id quod cutis ipsa ex fibris neruorum sensui inseruientium contexta est. Circa hanc partem aduertendum maximè, quod calor qui absumendo sanguinem & spiritum, quæ continentur in facie, reddit cutim faciei aridam, ac tensam, antequam tantam in-
Cutis antequam tendatur laxa fit. ducat siccitatem, cutim ipsam reddit laaam, atque rugosam, cuius contrarium efficit causa humectans, atque reficiens talem consumptionem. Primò namque cutim reddit tensam, deinde verò laxam, & mollem. Itaque contrariæ causæ eosdem efficiunt effectus, contraria tamen via. Nam causa exsiccans, & causa humectans atque reficiens molliunt, siue laxant, atque intendunt cutim: verùm causa exsiccans primùm laxat, deinde intendit: causa verò humectans atque reficiens, primum intendit, deinde laxat. Quod Hippoc. ipse testatur lib. 6. de morb. pop. part. 3. dicens, Eextenuatio omnis cutim laxat, deinde circumtendit, recreatio contraria. Ratio est quæ ex Galen. in Comment. sumitur. Quum enim corpus inaniri incipit, primùm resoluuntur, aut manifesta euacuatione humores & spiritus euacuantur: quibus euacuatis cutis rugosa & laxa redditur: quòd si euacuatio amplius durauerit, solidorum substantia colliquabitur, & absumetur, quo tempore cutis circũtendetur, quòd etiam in vtribus humore plenis contingit. Vbi enim euacuatur humor intus contentus, rugosi redduntur: si tamen ipsis igni aut soli applicitis aliquid de sua propria substantia absumatur, duri reddentur, ac tensi. Quotica ergo aliquis ægrotat, solet cutis laaior reddi, humoribus euacuatis, aut manifestis, aut sensum effugiẽtibus euacuationibus. Cutis autem ipsa dura, ac circumtensa non fit, donec causa dissoluens, ipsa etiam solida membra tentauerit: quod in hac facie, quam depinxit Hippocrat. euenit: ad tantam enim siccitatem ac consumptionem deuentum est, vt iam occupet solida membra, & cutim ipsam, quæ non rugosa, sed circumtensa apparet. Contrarium euenire in refectionibus, hinc constat, quod in refectionibus primùm recreatur sanguis, & spiritus implentes cutim: cutis autem plena, tensa redditur, neque amplius rugosa manet. Distenditur enim non aliter, quàm vtres aqua pleni. Quoniam tamen nondum solida membra humectantur, sed posterius inde est quod cutis ipsa adhuc dura manet in refectionibus post morbos ac consumptiones, donec post humidorum refectionem solida quoque reficiantur, quod postremo loco fit: quum autem reficiuntur, humectantur omnia simul & cutis inde relaxatur. Ad finem Hippocrat. colorem depinxit in quatuor species diuidens: aut enim apparebit eblorus, aut niger, aut liuidus, aut plumbeus. Chlorum quidem dixi, quoniam non est Latinum vocabulum qood significet simul viridem ac pallidum colorem, quemadmodum χλωρὸν Græcum. *Colores faciei exitiosi.*
quòd autem hoc duos colores significet, refert Gal. in Comment. 4. lib. 2. de Ratione vict. acut. & infrà Comment. 22. apud Laurentianum duo tantùm colores habentur, nempe eblorus, quem ipse viridem dixit, & niger. In Græcis tamen codicibus præter hæc etiam baberut καὶ πελιτνὸν ἢ μολυβδῶδες, quod est, & liuidus aut plumbeus. De chloro itaque co- *Liuidus color.*
lore Galen. in Comment. agit, & infrà agemus circa prognostic. 2. & 47. lib. 2. De liuido colore constat ipsum demortuam significare facultatem vitalem. Lib. namque 2. Comment. octauo, postquam Hippocr. duo signa lethalia scripserat, quorum alterum pertinebat ad animalem facultatem, nempe corpus graue esse: & alterum quod pertinet ad vitalem, quod est vngues ac digitos liuere inquit Gal. Non simpliciter ait liuiditatem grauitati partium accedentem indicare mortem, sed continuo, & sine vlla cunctatione: propterea quòd vtriusque intermortuæ facultatis signa appareant. Et 7. sect. Aphor. Comment. 2. de liuido colore loquens, inquit, Non enim in mediocribus ossium læsionibus, sed fortibus putrilaginibus, talis species coloris circunstantibus aduenit carnibus, extincto in eis scilicet calore natiuo: color est similis moris, quæ integram maturitatem nondum sunt assequuta, sed prope accedunt. Qualis etiam in partibus percussis solet relinqui dolore sedato, plumbens color, qui in initio febris quotidianæ solet apparere in facie & labiis: liuido similis ferẽ est, & in significando pariter, nigro. Nam color ipse plumbeus ad liui- *Plumbeus color.*
dum & nigrum inclinat, vt 12. de Morb. cu. inquit Galen. de colore faciei eorum qui delinquunt animo, ob crassos, ac frigidos humores: nõnullis etiam ad nigrius, aut liuidius, quos quidem medici plumbei corporis appellant. Sic enim habetur in Græco *Color niger.*
codice μολυβδόχρους. De nigro tamen colore dubitandum videtur, Nam Gal. in Comment. nigrum colorem damnat, quoniam sanguine fit refrigerato, cùm tamen non tantùm ad frigiditatem, sed ad calorem referri possit. Non tantùm enim frigus congelans, nigram reddit aliquam particulam, sed & calor adurens vt constat in humidis omnibus cùm aduruntur, antequam in cinerem transeant,

item

ité carbones ex lignis fiunt vstis,& fuligo nigra est: & in humano corpore gangrenæ ex magnis fiunt inflammationibus, in quibus pars demortua nigrescit. Præterea Galen. in 21. Comment. lib. 2. inquit, Siquidem nigredo aut ob vehementem accidit frigiditatem, qua ratione sanguis quoque nigrescit congestis globis,& quidquid extinguitur in plenum refrigeratum, aut propter exuperantem calorem. Etenim sanguis rursum trahir nigroré, si crematur, quemadmodum alia omnia corpora, & qui diutius in sole morantur æstiuo nigri redduntur. Non ergo ad vnicam tantùm frigiditatem referri debet vultus color niger. Ad quæ respondetur, quòd niger color, qui in ægris apparet factus ex adustione, non significat cutis ipsius adustionem sed humorum qui intra cutem continentur. Nam in viuentibus maximè sanis color quidam floridus apparet in cuti, qui sanguinis & spirituum splendorem innatum ostendit. Cùm igitur sanguis ob nimiam refrigerationem splendorem amiserit, talis fiet qualis qui in exterioribus concrescit, ac nigrum ostendit colorem, vt in facie quam Hippoc. depinxit. Calor etiam vrendo nigrum colorem efficere posset, non tamen in facie eius qui acuto morbo laborat. Nam in ipso à calore vehementi humores omnes & spiritus qui in facie continebantur dissipantur, postea verò remisso admodum calore à frigore succedente sanguis superueniens amittens splendorem turbidus, opacus ac niger redditur, cutim quoque nigram ostendit. Quòd si quando calor nigram aliquam reddat particulam, vt in gangrænis, id euenit humore in eo loco detento, ac ibidem assato, non vt in prædicta facie resoluto. Athiopum cutis nigra est, partim ob calorem ambientis, qui ipsam assare potest, ac vrere: partim quia alimentum ad ipsam perueniens assatur. Nigri etiam quidam fiunt ob id quòd in ipsis calor humores vrit, quorum fuligo cuti hæret, & aliméntum quod ad ipsam cutim alendam deuenit, similiter præassatum transmittitur: hinc omnes obiectiones facilè diluuntur. Calor enim febrilis in morbis acutis non assat, aut vrit humores vultus, sed ipsos simul cum spiritu per cutis poros discutit, ac resoluit. Aliter autem fiet: si quando aut cutis vreretur, aut humores, qui in parte aliqua continentur. Tali enim via nigrum colorem à colore fieri posse, non est negandum.

GALENI COMMENT.

HÆc quoque indicia omnia circa vultum existunt in morbis diutinis, & laboribus, & animæ defectionibus: & multò magis in morte. Epilogistica enim ratio facilima est, vt dissimilia naturæ, mali cuiusdam obtineant significationem: subiecti enim statum ab initio id quod confessum, conspectúmque est, vt maximè contraria naturæ, exitiosa, similia verò salutis indicia habeantur. Itaque hæc à nobis de eis epilogisticè dicta sint. Nam pòst exquisita ratione de omni eorum natura considerabimus. Fiunt ergo tales affectiones, aut ob aliquam causam consumentem & corrumpentem partes animalium carnosas, aut ob debilitatem natiui caloris, qui non insuper extendi in extremas corporis queat partes: sed in visceribus solis exiguus obseruetur. Porrò huic scilicet comitatur affectui, vt non præterea affluat ad extremas corporis partes tantum sanguinis aut spiritus quantum antea affluebat habentibus per naturam & ob eam rem in vultu maxima mutatio naturalis habitus liquidò apparet. Cùm enim partes osseæ, & item carnosæ, & humidiores inter se adiunctæ sint: tum autem osseæ persistant similes, propter terrestrem substantiam: carnosæ verò humidioréśque consumantur facilè, & collabantur in eas, ob inopiam spiritus, & sanguinis: facilimus cognitu affectus est. Nasi enim circa solas pinnulas nomine, substantia carnosa: subsiduum verò omne osseum est. Merito igitur quoties pars carnosa consumpta, aut vacuata considat, extremum eius tenue redditur: pars modo quoties vehementer refrigeratur: quod iam defunctis accidit. Stipata enim per refrigerationem substantia carnosarum partium gracilentus in summis meritò redditur. Non enim alium quendam nasum vocamus compressum, quàm qui gracilentus in summis existat. Igitur ad hunc modum nasus compressus apparet. Caui præterea fiunt oculi propter eas ipsas causas: sed quantò humidiores molliorésque summo naso sunt, tantò citius cauantur. Quinetiam spiritus animalis copiam participant, & item caloris non parum habent: quibus deficientibus, meritò contrahuntur. Id verò, cauum oculorum est. Tempora similiter astringuntur: propterea quòd sola reliqui capitis musculos habeant, quos nominant à temporibus crotaphitas: reliquum verò caput omne prorsus carne vacat. Aures frigidæ & contractæ, quia cartilagineæ, carne vacant, exangues habentur. Itaque celerrimè refrigescunt, vt quæ suapte natura ad affectum instructiores, paratioréśque sint. Sed quam ob rem fibræ earum versæ sunt? An quia molliorem obtinent substantiam, non quemadmodum subsiduum omne, quod inquam tenuis cartilago exquisitè est tenuiore intecta cute? Quam ob rē de prædictis causis fibræ extenuantur, vertuntur, siccantur, stipantur: ita verò affectæ retrouersus tenduntur magis ad originem præbentium illis sensum neruorum. Etenim conuelli cunctis corrigiis exsiccatis, commune est: proprium verò vnicuique in corpore parti est, illo verti & conuelli potius, vbi innexorum ei neruorum initium est. Id enim in digitis planè intueri licet, si enim intimus tendo ab aliqua causa afficiatur, digiti perspicuè inflectuntur: si eximus, attenduntur. Cæterùm ob eam ipsam siccitatem, stipationémque, cutis omnis circa vultum omnem duriuscula apparet & intenta. Affectus verò manifestius apparet circa frontem: quia carnosa substantia tenuior hac in parte cuti subtenditur. De prædictis verò causis carnosa natura afficitur magis, quàm quæ cutis institutione consistit. At verò coloris mutatio pessima est, quoties ad nigrum existat: vtpote sanguine refrigerato: quemadmodum vbi foras effusus sanguis conglobatur: moderatior verò, quoties in chloron, id est, viride fuerit. Veteres enim assolent ita nominare nonnunquam pallidum colorem, interdum, vt plerique, brassicam & lactucam chloros, id est, virides nominant. qui quidem color nigrior est. quàm rubidus. est etiam tanquam initium quoddam nigri. liuidique, quem frigus, perinde quasi nigrum effecit. Quocirca vultus, in quo omnia prædicta habentur, exitiosus meritò nominatur, isque per morbos longiores sæpenumera videtur. Rarò verò inter initia apparet: & ob eam rem cum maximo periculo est: vt qui nullam abs tempore causam habeat. Longo enim interposito tempore consumi corpus, & item refrigerari partes extremas, haudquaquam mirabile est. Inter initia verò, præsertim acuti morbi prorsus exitiosum censetur: nisi ob aliquam aliam causam talis extiterit. Cæterum quanam committere causæ eam rem possint ipsa procedente dictione docebit. Nunc verò rem adiiciendam, quam videtur Hippocrates omisisse, prius audi. Vt enim per morbos diutinos talem fieri vultum non admodum exitiosum est: ita nec in terra frigida, hyeme, conditione frigida, senecta: quemadmodum per sententias indicauit. Per morbos minus periclitantur ij, quorum naturæ morbus conuenit, aut ætati, aut habitui, aut tempori: quàm quibus non competit aliqua ex his ratione.

ANNOTATIO IN GALENI Comment.

IN prima parte omnia quæ in progn. continentur, vnica comprobat ratione epilogistica quæ ab

affectu procedit. Omne quod est naturæ maximè contrarium, pessimum est: hæc est facies naturæ maximè contraria, ergo pessima. Minor probatur, quoniam hæc facies in animi defectionibus, morbis longis & in mortuis, & morti proximis inuenitur.

Seconda pars incipit (Fiunt ergo) in hac parte docet vno duorum modorum euenire tales dispositiones in facie aut corruptis ac colliquatis iis quæ continentur in facie, nempe partibus carnosis, aut ob nimium defectum caloris, cuius causa nihil potest ad extrema transmitti. Absumptio ergo contentorum inter cutim & ossa subiecta, & compressio à frigore facta, nasum in extremis gracilcorum efficiunt. *Consumentem.* Græcè συντήκουσαν, id est, colliquantem, à verbo, συντήκω, quod colliquo est, & in liquidam substantiam conuerto. Laurentianus verò sæpe sic transtulit vocabulum, sed malè: non enim idem est colliquari, & consumi. Nam vbi aliquid insensibiliter discutiatur, consumi dicetur non autem colliquari: absumi enim possunt ligna: & in humano corpore, ossa, & reliqua solida membra, liquari tamen non possunt, quod est in liquidam ac fluidam substantiam conuerti. Aristor. lib.4. Mete. cap.7. inquit, Ligna verò terræ sunt & aëris, quæ colliquari ac mollescere nequeunt. Et Galen. lib. 10. de Morb. cura. ad finem, de febribus colliquantibus loquens, inquit, Siquidem quoad materiam vberem habent, hanc colliquát, vbi illis tum adeps, tum caro mollis deficit, duras & ægrè liquabiles carnes siccant, à quibus propter siccitatem nihil defluit. Hinc igitur clarè constat, quòd id quod colliquatur, in substantiam fluidam vertitur, quo modo vsus vocabulo Hom. ὀδυσσ. τ. de Penelope maritum alloquente, inquiens.

Τῆς δ' ἄρ' ἀκουούσης ῥέε δάκρυα, τήκετο δὲ χρώς,
ὡς δὲ χιὼν κατατήκετ' ἐν ἀκροπόλοισιν ὄρεσσιν.

Quod est, Ipsa verò audiente fluebant lacrymæ, ac liquabatur corpus, quemadmodum nix colliquatur in summitatibus montium.

In tertia parte quæ incipit (Caui præterea) reddit causam quare oculi excauantur, nempe quoniam humores & spiritus resoluuntur.

In quarta parte, quæ incipit (Tempora) reddit causam, quare tempora fuerint collapsa.

Aures frig. In quinta parte, quæ incipit (Aures frigidæ) reddit causam, quare aures refrigerantur, ac lobi ipsarum inuertuntur, quarum primum ad frigiditatem, secundum, ad siccitatem refert. Posset tamen quis obiicere: si enim verum est quod Gal. inquit, aures celerrimè refrigerari, non erit admodum mala significatio, quæ sumitur ex aurium refrigeratione: quoniam quod celerrimè efficitur, non eget magna causa ad hoc vt fiat, sed non obuiat, quoniam non infertur magnum adesse malum, quoniam aures refrigerantur. Sed quoniam cum acuta febre tales fiunt, quod indicat tantùm caloris defectum, vt ad extrema extendi non possit, neque etiam febrilis ipse.

In sexta parte, quæ incipit (Cæterum ob eam ipsam) causam scribit quare cutis circa frontem tenditur, quod ad ariditatem refert, & quia caro frontis minor est, & quia à calore præter naturam caro magis patitur quam cutis.

In septima parte, quæ incipit (At verò) pessimam dicit esse mutationem coloris faciei ad nigrum ob refrigerationem, quemadmodum sanguini in exterioribus concreto euenit. Chlorus autem non est adeò malus: est enim veluti via ad nigrum. *Id est viride fuerit.* abundat præter id quòd non explicatur bene chlori significatio per viride: quandoquidem vt Galen. inquit, pallidum & viridem colorem significat.

In octaua parte, quæ incipit (Quocirca) concludit hanc faciem sæpenumero apparere in longis morbis, raró verò in acutis, maximè inter initia. Quare fit exitiosam esse quoties apparuerit, & non ob causam aliquam præincipientem, de quibus progn. sequenti.

In nona parte, quæ incipit (Nunc verò) addit quod ab Hippocr. hoc in loco prætermissum est, nempe ætatem, regionem, anni tempus, esse considerand. Quemadmodum enim in longis morbis talem faciem effici non est mirandum: ita neque in regione frigida, aut ætate senectutis. Verùm id alibi notauerat Hippocr. nempe 24. Aphor. 2. section. vbi dixit, In morbis minus periclitantur ægrotantes, quorum propriæ naturæ, &c.

PROGNOSTIC. III.

Si igitur in principio morbi talis fuerit facies, & nullo modo possibile fuerit aliis signis coniectari: interrogare oportet vigilaueritne homo: aut venter vehementer solutus fuerit, aut fames ipsum oppresserit; & si quidem aliquid horum confessus fuerit, minus malum esse existimabit, iudicantur autem hæc per diem & noctem, si ob has manifestas causas facies talis fuerit. Si tamen nihil horum esse dixerit, neque in prædicto tempore constiterit, nosse oportet hoc signum lethale esse.

Quantum differant vires signorum vbi à causis euenerint diuersis, ex præsenti progn. docet Hipp. quod in omnibus aliis signis obseruabitur. Vnum enim & idem signum vbi à causa procatarctica habuit originem, parum periculi adesse ostendit: vbi tamen sine tali causa factum, mortem significat, veluti facies prædicta, vbi talis apparuerit inter initia morbi, hoc est, in tribus primis diebus & ex vi morbi talis fuerit, lethale signum est, vbi verò non, sed ob causam aliquam manifestam, aliam ab ipso morbo, minus periculum in morbo ostendet. Ad distinguendum tamen an æger sit in tali periculo constitutus, alia signa à facie sunt considerauda, si apparuerint: si verò alia signa non apparuerint, sed cogimur ex tali facie coniecturam accipere, cùm talis à causa manifesta euenire possit, id prius erit distinguendum, interrogante medico an æger vigilauerit, an inediam passus fuerit, vel magnum ventris profluuium. Si namque aliquod horum fuerit in causa, non admodum exitiosa est dispositio. Si tamen nihil horum passus fuerit, lethalis est dispositio, quæ indicat nobis talem faciem ex malitia morbi euenisse. Si in principio morbi talis facies fuerit: dixit, per principium intelligens trium dierum primorum spatium, quod in sequenti clarius constabit. Quòd si talis facies in longo temporis processu appareret, non significaret magnum malum: quandoquidem morbus non admodum vehemens plurimis diebus infestans talem faciem efficere potest. Si tamen intra trium dierum spatium id efficiat, causam celeriter absumentem ostendit. quod enim causa debilis longo tempore efficit, fortis breui efficiet. Secundò addit, si non fuerit possibile ex aliis signis coniecturam accipere, ad prædicendum quidpiam de salute aut morte ægri: sed

Facies exitiosa à causa externa.

Facies exitiosa.

Signa alia ab his quæ sunt in facie an appareant in principio.

sed tantum ex signis quæ sunt in facie, interrogare oportet an vigilauerit,& reliqua. Contra hoc videtur quod scripsit lib.1. prognost.8. quæ verò breuissimo temporis spatio iudicari debent, facilè cognoscuntur,maximas enim habent à principio differentias. Si ergo maximas habent differentias à principio, ita vt illi, qui quarto die iudicandi sint, primo die notas eius, quod futurum est, præbeant. Et in hoc loco Hippocr. de morbis acutis loquitur, vt in prugnost.præcedenti. Malè dixit modò,si alia signa non apparuerint: apparebunt enim necessariò. Sed intelligendum Hippocr. non velle dicere alia signa à facie nunquam apparere, sed si non appareant. Quoniam aliquando non apparent, & aliquando apparent, sed quæ nihil certi habent indicare: aliquando verò apparent ac certum aliquid indicant. In morbis namque,qui intra primum quaternarium finiuntur, apparent, ac certum significant, in morbis tamen acutis, qui ad decimumquartum diem prorogantur, in primis tribus diebus signa alia for- *Nota.*
tè non apparebunt, aut si quæ appareant, non erunt ex certis, veluti, sitis, accubitus non bonus, capitis dolor, & similia. Adde quod quamplurimi morbi acuti primis diebus incedunt lento motu,in quibus vbi talis facies apparuerit, intra spatium trium diesnm, non licebit ex aliis signis scrutari, sed tantùm ex his, quæ in facie apparent. Vbi itaque non apparuerint, inquit in parte 3. Hippocrat. interrogasse oportet vigilauerit ne homo, & reliqua, nam si alia signa apparerent,quæ simul cum tali facie,morbi malitiam ostenderent, non cogeretur medicus quidpiam interrogare, sed morbi malitiam intelligere fuisse causam: si tamen ipsa non apparent, interrogandus est æger. Interrogare præcepit circa causas primitiuas: quia ipse non docet in præsenti libro prædicere præterita, maximè quoniam ad prædicendum aliquod eorum de quibus interrogare præcipit, oportet pulsuum habere notitiam, vt inquit Galen. in Comment. & ipse in suis operibus de pulsibus non docuerat, vt inquit Galen. lib.1. de differentiis puls. Omnium itaque quorum ad nos memoria peruenit, princeps Hippocr. nomen pulsus litteris prodidit, atque artis quam amplectitur non videtur ignarus esse, tamen hanc partem artis reliquit intactam. & 3. de crisibus cap. vltimo inquit: Sed signa ex pulsibus sumpta Hippocr. vel quia non nouerat, vel quia non magni momenti existimauit, ideirco non est exequutus. Tria itaque sunt, quæ medicus interrogare debet, an vigilauerit homo, an aluus vehementer fuerit soluta, an fuerit fame oppressus, per quæ omnes causas manifestas intellexit Hippocr. Per vigiliam enim, vt vult Galen. tristitiam etiam intellexit,siue quamuis animi perturbationem. Nam & 12. de Morb. cur. tristitia vna est ex causis, quæ citò faciem istam afferre possunt, præter id quòd huiusmodi symptomata vigiliam adducunt. Per alui solutionem, omnem immodicam euacuationem, de manifestis intellexit. Dixit etiam Hippocr. λιμώδης τι ἔχῃ αὐτὸν. hoc est, vel aliquis alimenti defectus ipsum obsederit. Hoc enim loco fames non significat appetitum ad alimentum, neque tristem ventriculi sensationem,sed inopiam,aut voluntariam abstinentiam, vt in Aphorism.16. sect.2. vbi dixit. Vbi fames laborandum non est. Et si Hippocr. præcipiat ægrum interrogari de singulis causis primitiuis: Galen. vnum eorum dici posse, aut vnum ex duobus, aut vnum è tribus, credit, vt constat ex Commentar. Id enim est, cuius causa credit æger medicum agnoscere,quæ attinent ad ipsum: quoniam enarrat quæ

Hippocr. pulsuum doctrinam prætermisit.

Tristitia faciem efficit exitiosam.

Fames.

æger omittit, veluti aut inediam, aut vigiliam, aut ventris fluxum. Quod si interrogante medico aliquid horum æger fateatur, minus periculi imminet, quàm vbi nihil ipsorum concesserit. Cæterum non omnino est sine periculo, quoniam etsi ob causam aliquam ex prædictis euenerit, satis malum est, quum adest simul cum acuto morbo: quandoquidem talis facies sine resolutione magna non fiet. Quum tamen id fassus est æger, adhuc aduertendum est, quoniam possibile est aliquid horum præcessisse, & ægrum in maximo periculo esse constitutum: quoniam adhuc vi morbi potest fieri, vt æger in talem habitum incidat, ob malitiam morbi,non ob fluxum ventris, quoniam ipsum passus sit: quo tempore diem ac noctem expectare docet: per id enim tempus iudicabitur. Quòd si intra id tempus finiatur, signum est ab illa causa manifesta habuisse originem: sin minus non ab ipsa, sed à morbi malitia, atque eam faciem lethalem esse, videtur in contrarium posse adduci: non enim necessum est, si talis affectio euenit ob aliquam ex causis manifestis,quòd id iudicetur per diem & noctem: quoniam vbi morbi malitia coadiuuet, non restituetur facies ægri: quæ igitur erit via ad id deprehendendum, vbi amborum causa euenerit talis facies? Rursus, contra Galen. qui in Comment. inquit de causis eius faciei loquens: Si verò ex affectione in corpore, aut permanebit talis, aut etiam deterior erit. Vbi enim eueniat talis facies, à morbi vehementia, simul & ab aliqua de causis manifestis: cessante. causa manifesta possibile est ipsam meliorem fieri: vbi enim malum à duabus causis fit, altera cessante, minuetur malum. Siue ergo à morbi vehementia fiat, siue à causa manifesta, continget ægrum in meliorem transire dispositionem intra diem & noctem: hæc tamen non tollunt veritatem sententiæ Hippocrat. nec Galen. doctrinam. Vbi enim aliquis passus fuerit ab aliqua de præfatis causis manifestis, si intra diem & noctem reficitur, malum ea causa ortum habuit: si tamen non reficitur, id efficit morbi vehementiam, aut se sola,aut simul cum manifesta: primum sine aliqua distinctione dici potest, æger intra diei & noctis spatium refectus est: ergo morbus non est talis faciei causa. Nam si morbus causa non est, cessante manifesta causa reficietur: si tamen non reficitur, distinguendum,aut intra diem & noctem peior euadit, aut nihilo melior: si peior, ferè nihil mali ad causam manifestam referri debet, sed totum ad morbi vehementiam: si tamen nihilo melios redditur, non tamen processit in deterius, quadantenus etiam ab ipsa causa manifesta originem habuit. Ad id verò quod adduximus contra Hippocrat. dico quod vbi à morbi malitia similiter eueniat, non restituetur ægri facies. Quod tamen dixit Hippocrat. intra diem & noctem iudicari, id est verum: quoniam intra id spatium cognoscetur an à sola causa manifesta euenerit: quoniam si ita fuerit, reficietur. Ad aliud contra Galenum dico, quod vbi duæ causæ coniunguntur, nempe manifesta,& morbus, si causa manifesta cessauerit, non tamen reficietur, quoniam morbi malitia, quæ etiam est in causa,prauam illam dispositionem conseruare valebit,ac refectionem impedire. Libro tertio de Diebus decretoriis, argumentum scribit Galen. contra id quod dixit Hippocrat. hanc dispositionem vbi à causa manifesta facta sit, iudicari per diem & noctem: inde enim sequetur aliquem morbum in prima die iudicari, cùm tamen apud ipsum primus ex iudicatoriis, sit tertius. Verùm tali ratione vtentes repre-

Facies exitiosa intra diem & noctem iudicatur.

Digitized by Google

bendendi sunt, quoniam non nouerunt, inquit, quòd κρίνεται, id est, iudicatur, dictum est, ὡς ἀντὶ τοῦ δοκιμάζεται, καὶ ἀναγνωρίζεται. id est, loco eius quod est, probatur ac cognoscitur. Diai manifestas causas, quoniam Græcè habetur προφάσιας. & Galen. libro 2. Commentar. 6. inquit, προφάσιας assueuit Hippocr. nominare manifestas causas quas tamen Hippocrat. manifestas appellauit Galen. in Commentar. in part. 4. eaternas nominauit, dicens: περὶ τῶν ἔξωθεν αἰτιῶν. id est, de causis externis. Eaplicat autem eas famem, vigiliam, ventris fluxum: sicuti & lib. 3. Commentar. 23. angorem ac solicitudinem appellauit causas eateriores, non ob aliud, nisi quoniam extra morbum sunt, etsi non eatra corpus. Ad finem igitur inquit: Si nullum horum esse diaerit, neque prædicto tempore constiterit, signum lethale est: ac si diaerit, si causa manifesta non præcesserit, aut vbi præcesserit non consistat, ac reficiatur facies, lethalis est nota. Significatur enim tanta morbi vehementia vt possit intra triduum tantam efficere colliquationem, quantam alij morbi longo tempore efficere solent. Quòd etiam æger breuissimo tempore in eam incidat dispositionem, admodum languidam significat facultatem, vt Hippocrat. diaerat Aphor. 28. lib. 2. Febricitantium non omnino leuiter permanere corpus, nihil minui aut plusquam ratio postulat contabescere, malum: illud enim morbi longitudinem, hoc verò facultatis imbecillitatem significat. Quod enim hic intra spatium trium dierum siue in principio diait, si talis facies apparuerit, huc est, cum naso gracili, oculis cauis, & reliquis in Aphorism. dixit, extenuari ac contabescere plusquam ratio postulat. In primis namque statim diebus talia fieri, plus est quàm ratio postulat, quæ sumitur ex temporis spatio. Quod autem in Aphorismo diait, de febribus non omnino leuibus, idem est, & quod in proposito de morbis acutis loquitur. Quod autem in Commentar. præcedentis prognostici Galen. dicit talem faciem euenire ex imbecillitate facultatis, & à causa colliquante, ac corrumpente diait, in Commentat. Aphor. non esse vnam causam quam Hippocrat. scripsit immodicæ extenuationis, scilicet imbecillitatem facultatis: sed etiam humorum tenuitatem, & cutis raritatem Quæ causa in idem concidit cum causa colliquante, ac corrumpente, quæ humores eatenuat: cutis verò raritas, accidit, vt ab ipso calore febrili fiat, quod si fiat ad causam ipsam colliquantem reducetur, eritque vnica causa in specie quæ humores colliquat, & quæ eos eatenuat, & cutim rarefacit. Idem etiam voluit libr. 2. de Ratione vict. acu. Commentat. 47. vbi postquam scripsit causas manifestas quæ facultatem reddunt languidam in essentia, addit: Omnes igitur hæ vitium offensæ ex manifestis quidem fiunt causis: sed aliæ ex non manifestis, vt quando absque manifesta euacuatione, vel vigiliis, vel inedia, vel oris ventriculi sensu, ægri ad talem subtrahuntur affectionem corporis, qualem in prognostico circa initium scripsit Hippocr. inquiens: Naris acuta, oculi caui, collapsa tempora, & quæ deinceps sunt. Nam hæc corporis conditio fit quidem & ob vigilias, & ob excretionem quandam quæ multa sit, & ob inediam fit quoque & absque his, cùm scilicet corporis humores tenues fuerint, & febris calor acris, nam euaporantur qui ita eatenuatur per insensibilem euacuationem. Imbecillitas ergo facultatis, aliquando antecedit has insensibiles resolutiones, & est imbecillitas retentricis, sequitur autem semper ipsas immodicas euacuationes.

Causa manifesta externa.

Causa faciei exitiosa.

GALENI COMMENTARIVS.

SVmmè exitialis, & insanabilis morbus est, per quem statim inter initia vultus exitiosus sine exteriori causa existit. Minori verò cum periculo est, si propter aliquam causam euidentem acciderit: verbi gratia, propter vehementem insomniam, aut inopiam alimenti, aut alui fluorem. Præstaret enim nec ex his causis quidem nimium exolui vires inter initia ægrotationis. Minori verò cum periculo est, quoties ob aliquam talem causam extiterit, non ob maleficentiam ægrotationis. Sed quænam sit affectio corporis, in qua talis vultus efficitur statim primis diebus, perspicuè breuibus tibi eam explicabo. Vbi debilitas deterioris in animalibus facultatis pariter fit, atque humores tenuiores, cum febre calida: præ debilitate excernitur subinde aliquid inuisibile, propter paruitatem extra cutem, vtpote tenuioribus humoribus effluentibus. At verò febris etiam magis consumit tenuissimos humores, minus verò tenues extenuat, ita vt nunquam vacuatio desinat, sed similiter continuis vomitionibus, aut alui fluoribus, aut ex vrina immodicis vacuationibus. Verùm interest, quòd ea sensibiles sunt: ea verò quam nunc commemeraui, præ tenuitate fluoris inuisibilis est. Talis ergo nequaquam consistit vultus in morbo pituitoso, quemadmodum nec in plethorico propter exuperantiam sanguinis. Sed inopiam potius esse oportet in corpore, & dolorem præuenire, & angorem: ex his enim humor colligitur biliosus. At verò si terra calida sit, & anni tempus æstiuũ, & conditio calida siccáque, tunc sanè tali affectione prehendi hominem vel promptius est, potissimum quoties biliosior fuerit ex natura. Quinetiam nonnulli facilè discutiuntur, atque difflantur: alij verò os ventriculi debile habent, quæ omnia quoties simul concurrunt, tale corpus propensissimè prehendi potest affectione, quæ vultum exitiosum committat. Si igitur hæc quispiam agnoscit, non solùm præsensionem, sed etiam curationem poterit inuenire habens intentionem firmare vires ventriculo idoneis alimentis. Sed hæc non parum extra inceptis propositum dicta sunt. De causis exterioribus considerandum exquisitius est. Hæ sunt (quarum ipse nominatim habuit mentionem) fames, insomnia, vigiliæ, fluor alui. Quibus adiicias licebit similia horum, vacuationem immodicam sanguinis è naribus, aut vulua, aut mariscis, aut vulnere, aut quouis alio modo. Et item mœstitiam vehementem, quæ quibus libeat causis constiterit. Sed forsan recta ratione aliquis dicet hanc dictam esse ab Hippocrate potestate in sermone qui est de insomnia: accidit enim insomnia seu vigilia etiam ob alias causas: accidit etiam propter mœstitiam, ita vt insomnia vniuersalior sit, quàm mœstitia, & ob id continere eam meritò dicetur. Iisdem aluus admodum fluens, exemplum tibi cuiusuis immodicæ euacuationis erit. Si igitur diligenter verseris in operibus artis, peritúsque sis circa vniuscuiusque rei formam, sæpenumero apparebit causa, quæ talem vultum committat. Signa verò earum dictu difficilia sunt, & ob eam rem tradere ea sermone, quanquam plerique nouerint medicorum, refugiunt. Sed omnia propriis, & suis locis à nobis explanata iam sunt. Quapropter ipse quoque postquàm didiceris ea, poteris interdum ingressus ad ægrum pronunciare de causa, quæ talem vultum commisit: sed potissimum vbi præcedentem omnem victus rationem noueris ægri: considerans præterea de temperamento eius, & multò magis vbi peritiam habeas de motu arteriarum, præterea & qualitate febris. Subiiciamus enim aliquem, gratia exempli, tempore æstiuo, per conditionem calidam, & siccam, biliosum ex natura adolescentem ex constellatione, inopia, & mœstitia incepisse ægrotare: sitque calor eius, tangendi sensum admodum mordens: & vrina biliosa, & pulsus virium indicans debilitatem: suspicare hunc talem in relata fore conditione, ob quam vultum

eiùs

Digitized by Google

tiò sit habiturus exitiosum, nisi congruè nutriri anticipet. Itaque si non sint talia circa agrum, neque præcesserint, neque primo die, vel secundo exstiterit: tertio verò ingredienti tibi vultus appareat, qualis nunc dictus ab Hippocrate est: scias hunc propter aliquam causam exteriorem ita affectum. Igitur apud te considerabis quidnam potius in eo extiterit, num secretio aliqua multa, an insomnia. Ex inopia enim non erit talis vniuersim nisi præuenerint talia in morbo, qualia dicta iam sunt, atque ex natura fuerit talis, qualis dictus est. Si igitur pridie videas agrum, haudquaquam latebit multam fore spontaneam secretionem: firmissima enim eius indicia habentur, quæ à nobis in Commentariis de Indicationibus & item libro de Præsagiis ex pulsibus explanata iam sunt. Quapropter licebit statim aspicienti hominem, definire vehementem extitisse insomniam: etenim videbis oculos eius admodum squalidos: qui non propter euidentes & immodicas euacuationes, perinde vt propter insomniam tales redduntur. Porrò videbis palpebras resurgere difficulter, & item talem habere formulam in conniuendo, atque etiam & instabiles habere, quales per somnum obstupidum (ita enim Coma interpreter) existunt. Quinetiam vbi nunc primum tibi appareat ager, antea vero nulle pacto eum perspexeris: talia signa, atque ea quæ ex pulsibus percipiuntur, aliquam inducabunt discretionem. Per immodicas enim excretiones seruabit aliquod adhuc (quamquam exiguum sit) indicium formula, significans eas, per insomniam verò chordula extenta speciem refert. At si propter inopiam duntaxat in talem vultus venerit affectionem, ex dictis indiciis neutra adsunt, neque insomnia, neque excretionis, & ob eam rem potius ex accidentibus, quam ex propriis signis, in illis præsagire conueniet, propter inopiam alimenti deductum esse eum in talem affectionem: & adhuc magis, quoties febris, proprietatem caloris discutientis, exquisita ratione considerantis tibi nequaquam importet. Si enim talis appareat ob illam potius quam ob exteriorem causam, gracilentum ita videri vultum existimandum est. Cæterum conuenit immorari diutius attrectando omnem manum, non solùm carpum agri, sed etiam superiores partes, diligenter animaduertentes, si non solùm acriorem, sed etiamsi substantia copiam vnà secum, & quidem corpulentam reportet, veluti flammulam quandam peruadentem cutem tua manus, qua cutem agri contingis, séque insinuantem perspicuè in profundum. Tales enim febres sunt, quæ vultum istiusmodi committunt. Hæc igitur (vt docui) dici quidem possunt difficulter: non tamen omnino dici non possunt, neque difficulter agnosci ab iis qui circa ea exercitati sint, quique viderint talia sæpenumero à me omnia prædici: sed multò magis si studuerint agnoscere operibus ipsis quæcunque in Commentariis de Præsagiis edocti sunt: eò quod videant quidem talia prædici, vt fieri possint, re ipsa dicentes, non reprobantes verò prius quæ ab initio videntur cognita difficiliora. Nam geminos fratres simillimos quidem, semel, aut bis videndo, nequaquàm interstingues: ex necessariis verò nullus hallucinatur. Hæc igitur dicta sunt ad cohortandos iuniores, sed potissimum eos qui nunquam prædici hæc omnia à nobis perspexerunt: non enim solùm insomniam dicere possunt, sed etiam vt propter mæstitiam tale quid extiterit. Non enim Erasistratus videns coruos, aut cornices volantes, deprehendit adolescentis amorem, nec (vt quidam dixerunt) amatorium pulsantes sensit arterias adolescentis (nullus enim pulsus proprius amoris est) sed quemadmodum apparuit interdum etiam mihi iniicienti manum carpo agri, muliere verò quadam visa earum, quæ in domo erant, statim inæqualis pulsus, atque inordinatus euasit: paulò verò post ad habitum naturalem simul recedente muliere visa, rediuit. Ita enim mutatus pulsus, communem quendam significat perturbationis affectum in animo fuisse ægroti. Perturbationem verò hanc interstingui conueniet ex iis, quæ dicuntur ab eo pariter, aut videntur, etenim rursus dictis quibusdam, pulsus vertitur ad inæqualitatem, perturbato ægro ob ea quæ audiuit. Sed de his seorsum à me scriptum iam est dicato opere, cui titulus est, De præsentiendo. Nunc verò ad institutum redeamus. Illud agitabatur, vt multa de præteritis, & item præsentibus coram ægro potest medicus dicendo commendari, velut ea, quæ nunc dicta sunt hac oratione; insomniam, alui fluorem, famem. At verò interdum ex his vnum definitè dicere difficilè est: sed è duobus alterum, aut è tribus vnum prorsus possibile erit firmiter præsentire. At verò id quoque laudem feret apud audientes interrogando, præsentione facta ad hunc modum: Num ob insomniam vehementem, an alimenti inopia attenuatus est? Sæpe enim comprobant vtrumque, & demirantur bifariam medicum: interdum alterum eorum respondentes ita quoque demirantur. Hoc igitur est quod ab Hippocrat. dictum est: Interrogare oportet num vigilauit æger, an multa deiecit, an famescat. Deinde quid dicit? Et si quid horum comprobet, minori cum periculo est meritè, Melius enim est adeo fortem esse facultatem, vt à nulla causa exteriori vincatur. Minori verò cum periculo est, si ob aliquam talem causam, nec ob ægrotationis maleficentiam talis consumptio existat. At verò quia possibile est, vt ambo concurrant, tum causa aliqua exterior (vt dixi) afficiens corpus, tum etiam febris consumens, interstitio erit tibi de subsequenti die noctéque. Si enim ab exteriori causa sola, qualis dictus est, vultus extiterit, correctionem per diem, & noctem adipiscetur, si verò ex affectione in corpore: aut permanebit talis, aut etiam deterior erit. Itaque constat vt hæc omnia ab Hippocrate rectè dicta sint: Sed quamobrem dixit? Si igitur inter initia morbi talis fuerit vultus, necdum scrutari aliis signis possibile sit, deinceps consideremus. Duorum enim alterum est, aut quia non accidunt inter initia morbi, aut quia nihil firmum denunciant, nequaquàm possibile est talibus vti signis, ad res dubias definiendas. Ego igitur dico non semper fieri talia: nec si fiant, firmum aliquid indicare. Cæterum quòd hoc ita se habeat, in enarrandis illis docebo, per hanc subsequentem dictionem.

Nullus propriè datur pulsus amatorius.

ANNOTATIO IN GALEN. COMMENT.

In prima parte talem faciem exitiosam esse dicit, vbi non eueniat à causa exteriori, quam Hippocr. appellat manifestam: minus verò periculi iminere, si fiat à causa tali, vt vigilia, inedia, ventris fluxu: melius autem esset, si neque à talibus fieret. *Exitiosum.* Græcè νεκρώδης: *Quidem nimium* ἐσχάτως, id est, extremè.

In secunda parte, quæ incipit (Sed quænam) docet quam ob causam talis facies fit in primis statim diebus, nempe vbi facultas retentrix sit debilis, & humores tenues, & febris calida intelligendum, vehemens: insensibiliter discutiuntur humores tenues, & crassi attenuantur, ac iterum extenuati discutiuntur, ac quod sequitur faciei extenuatio, non aliter quàm è manifestis euacuationibus magnis ac perdurantibus. *Tenuitatem.* Græcè σμικρότητος, id est, paruitatem. Sed legendum λεπτότητος, vt Laurentianus.

In tertia parte, quæ incipit (Talis ergo) talem vultum in corporibus pituita abundantibus, aut sanguine, aut in plethoricis non fieri inquit, sed in contrario modo affectis, nempe vbi adsit inopia, dolor, cura: accedit ad id calida corporis temperatura ambientis: similiter vbi homo facilè dissolui soleat, & maximè si os ventriculi fuerit debile, quæ omnia non tantùm ad præsagiendum, sed ad curandum etiam inseruient. Consimilem scripsit sententiam lib. 12. de Morb. cur. loquens de syncope, quæ incidit

Græcus codex corrigendus.

Digitized by Google

incidit in corporibus refertis succis tenuibus, qui facilè resoluuntur, facilè eos incidere in faciem hanc quam depinxit Hippocr. dicens: Si vigilent, tristentur, si multum excernant, si non cito nutriantur. Sed vbi simul cum aliqua harum causarum, non adeò malum erit, sicuti si sine ipsa, imo ex spiritu ipso promptè digestu. Non solùm autem (inquit) extenuatis ad eum modum spiritu horum & sanguine digesto sæpe incidere assueuit, sed etiam expultrice vi per vniuersam corporis molem immoderatius concitata, id quod incidere maximè ex imbecillitate retentricis solet. *Quemadmodum neque in plethorico.* Græcè καθάπερ οὐδ' ἐπὶ πληθωρικῷ, intellige νοσήματι. quod est, quemadmodum neque in morbo plethorico: est enim plethora ex sola sanguinis abundantia, pariter ac ex abundantia aliorum humorum vt lib. de Plenitudine, Solo sanguine abundanti contingit plethoram fieri, vbi autem aliquis aliorum, nisi simul sanguis coaugeatur, plethora non erit, sed cacochymia. Quoniam igitur in aliis plethoris eam faciem fieri contingit, in hac quæ euenit ex sanguinis abundantia ipsam non fieri explicat per hanc sententiam.

Laurentianus notatur.

Plethora duplex.

QVARTA pars, quæ incipit (De causis exterioribus) causas manifestas, à quibus talis facies euenire potest, explicat, vt Hippocr. additis mœstitia, & aliis euacuationibus à fluxu ventris: verùm mœstitia ad vigiliam traducitur, & omnes euacuationes manifestè ad fluxum ventris. Si ergo quis exercitatus & doctus fuerit in cognitione signorum, poterit singula exponere, antequam ei referantur, hæc autem explicuit locis suis, vt lib. 1. de Crisibus, capit. 12. de vrinis libr. de Causis & præsagitione ex pulsibus, ea quæ ad pulsum attinent: accedunt ad hæc notitia victus ægri, & temperaturæ ipsius.

QVINTA pars, quæ incipit (subiiciamus) docet qua diuisione procedentes vnum trium prædicere possimus. Ponamus enim aliquem ægrotare ex causis quæ possint adducere faciem dictam, vt mœstitia, vigilia, inedia, dolore: hunc cito habiturum talem faciem credendum est. Si tamen sine his causis ægrotet, aut vidisti ipsum antequam in talem incideret faciem, aut non: si ipsum vidisti sine tali facie, & hodie accedens eam habet, constat ipsam ob vigiliam euenisse. Nun enim euenit ob inopiam, quoniam supponimus hanc non præcessisse ante morbum, quod medicus iam nouit ex relatu & aliis, antequam talis facies eueniret: in ipso autem morbo subito euenisse quod ἀθρόως dixit, non est possibile, nisi præcessisset ipsa inopia, & in corpore aliæ dispositiones de calida temperatura, mœstitia, vigilia, dolore. Erit ergo aut ob vigiliam præcedentis noctis, aut euacuationem manifestam: non ob euacuationem manifestam: nam si ipsa nocte præterita adfuisset, præcognouisset ipsā medicus doctus ex 3. de Crisib. vbi futuræ iudicationes, antequam fiant, docentur cognosci. Quòd si talia signa non præcesserint, vigiliam fuisse certo dicet: accedet ad id notitia quæ sumetur ex oculis & palpebris. Si tamen ægrum nunc primùm vides, & talem habet faciem, cognosces magnam aliquam euacuationem præcessisse, ex pulsu, qui talis adhuc manebit, qualis antecedere solet illam euacuationis speciem: vt pulsus vndosus, qui sudorem antecedit, talis etiam solet apparere paulò post sudorem. Si fuerit talis facies ob vigiliam, pulsus erit tensus vt chorda. Quæ signa vbi defecerint, ostendent inopiam, ex accidenti, per abnegationem signorum, quæ solent reliqua ostendere, maximè si distinxerit medicus febris naturam, ac intellexerit ipsam non esse talem, vt possit sua magnitudine, ac vehementia, talem faciem adeò breui efficere. In his itaque decet medicum exercitari, vt quoties aliquod horum euenerit, possit id facilè distinguere ab altero, quamuis sit ei simile. In Commentariis de iudicationibus libr. 3. cap. 11. docet singulas iudicationes futuras prædicere, quæ esset longum ad hunc locum adducere. In lib. de Præsagiis puls. 4. libr. cap. vltimo. *Et ob eam rem potius ex accidentibus.* Græcè ὥστε ἐκ συμβεβηκότων μᾶλλον ἤπερ ἐξ οἰκείων, σημείων, ἐπ' ἐκείνων ἡ πρόγνωσις ἔσται. Quod est, quare ex accidentibus potius quàm ex propriis notis, in illis prænotio tibi erit. Sed hæc sententia falsa est: vult enim Galen. quòd quoties signa euacuationis manifestæ aut vigiliæ defecerint, potest medicus prædicere inopiam alimenti. Id autem non est prædicere quidpiam ex accidentibus, sed ex non accidentibus: est enim argumentum à priuatione signorum aliarum causarum: Quare Græcus codex sic legendus est, ὥστε ἐξ ἀποσυμβεβηκότων μᾶλλον ἤπερ ἐξ οἰκείων ἡ πρόγνωσις ἔσται. id est: Quare ex his quæ non eueniunt, potius quàm ex propriis notis, erit tibi prænotio in illis. Quod etiam confirmat Galen. Comment. 23. sequenti, vbi postquàm Hippocrat. scripsit signa optimi hipochondrij signatim ex carentia doloris, ait, Particulatim verò docens eorum indicia Hippocrat. primum scripsit ex his quæ non existunt: hæc solent medici recentiores ἀποσυμβεβηκότα; id est, non accidentia nominare. Ea ergo quæ quum non eueniunt, aliquid significant, non accidentia, aut non euenientia appellantur. A quibus modò tanquam à sufficienti diuisione concludemus, per negationem aliarum partium ad affirmationem istius quam quærimus, argumento negatiuo, quod inopia fuit causa talis faciei.

Ex facie exitiosa vnum trium prædicere.

Codex Græcus corrig.

Dicato opere. Lib. de Prænotione ad Posthumum vbi meminit mulieris illius, quæ amore Pyladis deprehensa iacebat. Lib. etiam 4. de Causis pulsuum. multa habentur de pulsuum mutatione ex accidentibus animi.

In sexta parte, quæ incipit (Illud agitabatur) sententiam Hippocr. explicat, qua dixit, Interrogare oporter vigilaueritne homo. Adhuc enim admiratione dignus erit, quamuis non vnum signatim dixerit: siquidem id difficile admodum est, vbi interrogauerit circa vnum duorum, aut trium: quoniam tunc ægro respondente, ac concedente vnum, aut duo, meritò medicus talia prædicens commendabatur.

In septima parte, quæ incipit (Deinde quòd dicit) explicat aliam partem, in qua dixerat minus malum esse, vbi aliquid illorum concesserit. Malum enim aliquo modo est, etiam si à causa eueniat euidenti: melius enim esset à nulla tantùm vinci, sed minus malum est, quàm si fiat à malitia morbi.

In octaua parte, quæ incipit (At verò) explicat quare dixit Hippocrat. Iudicantur autem hæc per diem & noctem: nempe quoniam dato quod æger fateatur aliquid horum præcessisse, poterit etiam concurrere ad id faciendum malitia morbi, ita vt cessante causa exteriori adhuc facies talis remaneat, quod ostendet morbi malitiam. Ad id igitur distinguendum die ac nocte sperare oportet.

In nona parte, quæ incipit (Sed quamobrem) reddit rationem quare dixit Hippocr. Et nullo modo possibile fuerit aliis signis coniectari. Quoniam aut non apparent talia signa, aut si apparent, nihil certum ostendunt: vt in fin. Comment. 6. sequentis iterum clarè monstrat.

PROGNO

PROGNOSTIC. V.

SI tamen morbo antiquiore triduano existente, talis fuerit facies interrogare oportet de his, de quibus ante præcepi, & alia signa considerare, quæ in tota facie & in corpore sunt.

Græcus codex corrigitur.

IN Græcis codicibus addenda est pars τοῦτον, vbi ego dixi: talis quoniam à Galen. in Comm. sic scribitur, τὸ πρόσωπον τοῦτον, quod est, talis fuerit facies, antequam tertius dies pertransiret, tali facie apparente, ex sola ipsa coniecturam facere licebat: interrogare tamen præcepit, circa tres illas causas exteriores. Quum verò talis facies post triduum apparuerit, non tantùm interrogare oportet de causis prædictis, vigilaueritne homo, an venter solutus fuerit, an inopia præcesserit, sed & alia signa sunt aduertenda, quæ inueniuntur in facie & reliquo corpore, quæ iam antiquiore existente morbo apparebunt: de quibus dicet in sequentibus. Quorum quædam dato quòd intra triduum apparerent, nihil certum ostenderent, bene tamen post tertium, vt etiam dicit Galen. in Commentar. prognost. sequentis. Si ergo morbo antiquiore triduano existente talis facies apparuerit, interroget medicus, an causa aliqua de manifestis præcesserit: quòd si id fateatur æger, minus periculum significabitur: sin minus alia etiam signa considerabimus, quæ ostendent quantum mali morbo insit. Quandoquidem ipsa facies post tertium non adeò mala est, vt quæ ante tertium, quandoquidem longo temporis spatio ipsam euenire sine magno malo sæpe videmus. Ex consequutione literæ præsentis prognostici ad præcedentem, constat quòd vbi Hippocrat. in præcedenti dixit: Si igitur in principio morbi talis fuerit facies, per principium intellexit trium dierum spatium, quoniam addit: Si tamen morbo antiquiore triduano, contra enim qui est in principio distinguitur: ergo principium, triduanum spatium est. Qui modus principij satis explicatur 1. de Crisibus cap. 6. 7. & 8. quo in loco tribus modis probat principium accipi.

Principium.

Vno modo pro primo morbi insultu, quomodo in nulla sententiarum antiquarum accipitur ab Hippocr. quum enim dixit Aphorism. 29. 2. sect. Quum morbi incipiont, si quid videtur mouendum, moue. constat ipsum non loqui de primo morbi insultu. Neque quum 1. sect. Aphorism. dixit. Concocta medicari & mouere non cruda, neque in principiis, nulla enim horum in primo morbi insultu facere posset medicos.

Principium tempus cruditatis.

Secundo modo accipitur principium pro tempore cruditatis, quod artificiosum admodum est, diuisum contra augmentum, vigorem, & declinationem: quod similiter in quibusdam breue, in aliis longum habetur, appellatur quoque tempus cruditatis. Tali significatione vsus est vocabulo Hippocr. in duobus Aphorism. citatis, & in penultimo sectionis primæ, dicens: In acutis passionibus rarò, & in principiis medicamentis expurgantibus vti, & id cum præmeditatione facientis. Et in Aphor. 22. section. 4. Morbis quibuslibet incipientibus, si atra bilis sursum ac deorsum exierit, lethale. Et lib. de Humoribus, vbi dixit: Decretoria non statim appareant, oportet: id est, non appareant crudo morbo. Tertiò modo accipitur principium pro spatio trium dierum, qui modus satis etiam vsitatus est apud Hippocr. vt in Aphor. 12. 1. sect. accessiones & constitutiones morbi indicabunt. Veluti in morbo laterali, si sputum inter initia appareat, morbum abbreuiat. Quod non significat morbi primum insultum, in quo spuere non solent homines: neque tempus cruditatis: quoniam repugnat esse tempus cruditatis, & apparere sputum, quod bonum sputum ac coctum significat, & morbum potest abbreuiare. Rursus primo de Morbis pop. part. 3. dixit: Statim continuæ febres sunt, quæ incipientes florescunt & vigent. quod idem est, ac si dixisset: Quædam febres continuæ sunt, quæ in primis tribus diebus florescunt, & in summo vigore consistunt.

Principium spatium 4. dierum.

Ad eundem sensum dictum modo est: Si igitur in principio talis facies apparuerit, contra quod distinguitur, quod nunc dixit: Si tamen morbo antiquiore triduano. Galenus verò libro 1. Prorrhet. Commentar. primo ad quartum quoque extendi vult principium latitudinem habens, dicens: Nempe principij nomen indicat. quidem & primum morbi ingressum insultúmque & eum qui secundùm latitudinem, ad tertium vsque vel quartum extenditur diem, indicat prætereà & primum morbi tempus: quum morbum in quatuor diuidentes tempora constare ex principio, incremento, statu, & declinatione pronuntiamus. In hac sententia principium secundo modo acceptum ad tertium & quartum extendi dicit. Sed intelligendum est principium illo modo extendi vsque in tertium, & vsque in quartum, id est, donec quartum diem pertingat: id autem non extenditur vltra tertium.

Principium trium dierum quare.

Quare autem principium sit appellatum spatium trium dierum, dubitandum videtur: cuius causa est, quòd morbi acutissimi sunt biliosissimi: vt 3. lib. Comment. 32. & morbi biliosi omnes per tertium diem repetunt. Quare meritò principium dicetur tempus vnius ac primæ periodi, quæ intra trium dierum spatium finitur. Accedit ad id quod Hippocr. lib. 1. de Morb. popul. part. 3. primum omnium decretoriorum, tertium diem esse dixit: quod plurimum comprobat trium dierum spatium esse appellandum initium, donec ad primum decretoriorum deueniamus. Postquam iam morbus erit extra principium, id est, extra primam morbi accessionem, & post primum iudicandi terminum. Contra id posset aliquis obiicere Hippocr. sententiam lib. 3. prognost. 3. vbi postquàm dixerat, simplicissimas febres cum signis securissimis. 4. die aut citius finiri, addidit. Primus itaque insultus in hunc modum finitur, secundus in septimum. Primus ergo morbi impetus est ad 4. non ad 3. eritque principium modo dicto quatuor dierum spatium, sed tamen nos modò principium non definimus primo insultu: qui à Græcis ἐισοδ⊙ appellatur, sed termino primæ accessionis, qui terminus tribus diebus circunscribitur.

GALENI COMMENTARIVS.

PRincipij nomen significat primariam morbi accessionem, quæ nondum vllam obtineat latitudinem: & item eam quæ ad aliquod tempus, non tamen multum extendatur: nec non primum ægrotationis tempus, à quo alterum numerant assensum, deinde tertium consistendi vigorem, & demum quartum inclinationem. Cùm itaque dixerit paulò antè: Si igitur inter initia morbi talis fuerit vultus: per illam dictionem nequaquam indicauit cuiusnam de tribus principiis faciat mentionem. Nunc verò scribens: Si verò morbo antiquiori existente, vel tertiano, talis fuerit vultus: clarè docuit vt de eo agat quod habeat latitudinem, id enim ad triduum vsque porrigitur. Ergo tunc iis quæ docuit antea signis, existimauit addendam esse ductam ab aliis signis determinationem, de quibus dixerat: Nec dum possibile sit aliis scrutari signis. Ea autem enumerat per hæc sequentia verba.

ANNO

Digitized by Google

ANNOTATIO IN GALEN. COMMENT.

HIC Commentarius non eget aliqua annotatinne, quandoquidem totus clarus est, vbi rameo dixit: Quum itaque dixerit paulò antè legendum: Quum itaque Hippocr. paulò antè dixerit.

PROGNOSTIC. VI.

ET ea quæ in oculis sunt, si lucem effugiant, vel nolentes illacryment, vel peruertantur, vel alter altero minor fuerit, vel albas partes rubidas habuerint, vel liuidas, aut nigras venulas in ipsis habuerint, aut sordes appareant circa pupillas, vel instabiles, vel eminentes, vel admodum caui facti, vel pupillæ squallidæ, ac sine splẽdore, vel totius faciei color immutatus fuerit, hæc omnia mala atque exitiosa esse existimandum est.

ACCANIT Hipp. ad signa alia ab his quæ solent intra triduum apparere, incipítque à signis quæ in oculis habentur, deinde perueniet ad alia, quæ in toto corpore apparent. Ex signis aurem bis quæ in præsenti prognost. habentur, quædam non apparent intra triduum, vt oculi admodum caui: quædam apparent qoidem, verùm nibil certum ostendunt, vt oculi eminentes, qoi ob alias caosas frequentius, quam ob malitiam morbi soleut euenire, vt Galen. vult in Comment. vnicu argumeuto epilogistico. Omoia quæ in progn. præseuti coutinentur, possent reprobari: quoniã contraria suut eis quæ secundùm naturam, verum siogula per se probare conabimur à priori, & ea causa, si primũ, quoniam de ocolis dicturi sumus, eorum dissectionem breui comprehendamus: qoandoquidem anatome particularum buic libro ooo est accommodata. *Oculorum anatome.* Ab iotima oculi parte incipientes, crystallinus humor existit in rotius oculi medio, tanquam potissimum videndi organum, albus colore, mediocris crassitudine: iu anteriori parte spbæricus, in posteriori verò acuminatus. A posteriorib. adiacet virreus humor fuscus, parum ad albedinem ioclinans, cui insertus est crystallinus veluti lapis in annulo, defértque alimentũ ipsi crystallino. Tertius humor à parte anteriori existit, quem ad similitudinem albi oui albugineum appellant, tenuis substantiæ, atque aëreæ, continetur in ocoli pupilla, in cauitate rhagnidis, qui simul cum animali visotio spiritu sustinet membranam cotoeam, ne rhagoidi cuncidat. Ex membranis à parte posteriori humori virreo coniungitur retina, quæ ea nerno optico renuissimè disseminato trabit nriginẽ, mollia admodũ, ita vt putetur de cerebri ipsius substantia. Secunda est choroides, quoniam à chorio, id est, secunda aut tenui cerebri membrana oritur, cui etiam annexa est tertia, in anteriori existens parte arachnea dicta, quæ etiam retinæ primo loco dictæ, cupulatur. Quarta rhagoides est, quæ etiam acinalis dicitur, ad acini vuæ similitudinem: hæc oon integrè complet sphærã, quoniã in ipsa anterius patet foramen dictũ, pupilla, ne sua crassitie visum impediret. Quinta est dura membrana à parte oculi posteriori, quæ originem rrahit à dura cerebri meninge, cui aliquæ tenues apophyses musculorũ oculum mouentium annectuntur, & ei firmantur. Ab hac nascitur secata, quæ cornea nuncupatur, coniiuens, ac firmans aliquas internas membranas, atque humorum & spirituum effusionem impediens: hæc etiam multas alias membranulas in se continet, ex quibus ego sæpe duas, & tres ruptas vidi, in lippitudinibus vesicis factis & ruptis, noodom tamen coroea integrè perforata, neque effusis humoribus. Septima est cõiunctiua, siue adnata, quæ habet originem à pericraneo, quæ totum id qnod in oculo album apparet, continet, pertingitque ad eam partem, quæ iris & cornea appellatur. Prima itaque neruorũ coniugatio earum qui à cerebro immediatè originantur, ad oculos peruenit, & est neruorum opticorum visioni inseruientium. *Neruorum à cerebro coniugationes.* Secunda peruenit ad mouendos oculos in musculos dispersa: tertia ad tempora, maxillas & radices dentiũ: quarta ad palatum: quinta ad aures: sexta ad œsophagum, ventriculum, intestina, iecur, & internam linguæ membranã: septima ad linguam mouendam, & ad fauces. His obiter dictis, & extra id quod facere in hoc opere decreui, si lucem effugiant, malum esse vult Hipp. verùm, id nõn de magna, atque excellenti luce intelligi debet, quã & bene habentes effugiunt: sed de moderata luce, quã sani homines sustinent, vbi non laboraverint peculiari oculorum morbo. Magnum ergo facultatis langorem ostendit, atque inopiam animalis spiritus. Si namque talem habet lux modica ad oculos ægrotãtis acuto morbo proportionẽ, qualem habet sol, & reliqua excellentia sensibilia, ad oculos sani, languidam admodum esse oportet visoriam ægri facultatem: dissoluitur enim à modica luce. Lux nãque externa internã ad se trahit, & oculus de natura lucis est, & spiritus ipsius. Gal. namque 10. de Vsu partiũ, vsum membranæ corneæ explicans, ac qnare dura effecta est, dicit ab externo lumine multum exolui visoriam facultatem, quomodo & magna lux, candelæ lumen obscurat, ac lucem eius dissoluit. Xenophontis quoque milites per niuem iter agentes oblæsi sunt: ac Dionysius tyrannos homines obcæcabat à carceribus obscuris repentè educens in loca lucidissima, ac calce oblita, & crustata. Hanc ob causam languidi oculi modicum lumen non tolerant à quo & spiritus dissoluuntur, & humores colliquantur, ac defluunt in lacrymarũ speciem. Quòd si nolentes illacryment, pariter signum malum est. Litera Græca habet ἀπροαιρέτως, & idem est quod & 4. sect. Aph. 52. dixit: μὴ κατὰ προαίρεσιν, & lib. 4. de Morb. pop. dixit: ἀκουσίως. *Lacryma.* Vbi ergo lacrymæ manauerint, aut id fiet ex electione, aut sine ipsa, si ex electione, nihil mali nunciat: si sine ipsa, aut adest aliqua causa manifesta, vt aër, aut fumus, aut lippitudo, & similia: aut non, si aliqua ex causis manifestis adsit, eã ipsam ostendent lacrymæ: si non, rursus distinguendum. Aut enim æger bene aut malè habet, si bene habet, fluxũ sanguinis natium ostendent, si verò malè, lethale signum est, vt in præsenti loco qui febre acuta laborant, aut nolentes illacrymãt. Ostendit enim imbecillam admodum facultatem naturalem, quæ neque potest paucissimum alimentũ, quod ad ipsum peruenit oculum, superare, ac coquere, & vehementiam caloris colliquantis humores oculorum. De his multa dicemus lib. 3. in expositione progn. 33. *Vel peruertatur, ἢ διαστρέφωνται.* Peruerti autem solent oculi nobis nolentibus ob causam aliquam conuellentem ac distrahentem oculum in aliquam partem, quod similiter ostendit cerebrum siccitatem ac consumptionem pati vehementẽ, cui consentiunt proximæ partes. *Musculi mouentes oculos.* Sciendum ea anato. 10. lib. de Vsu partium, musculos mouentes oculos esse sex venientes à secunda coniugatione immediatè à cerebro, vnus mouet oculum ad internũ magnúmque oculi angulum, & vnus ad externum, vnus ad superiora, & alter ad inferiora: duo etiam nigrum mouent oculum, vnus ad dextrã, & alter ad sinistram. Neque sufficeret vnus: nam vnus ad vnam tantùm mouet partem, cùm omnes non aliter quàm facta contractione, ad

origine

Digitized by Google

originem moueant. Præter hos tamen est septimus, qui firmiter adhæret oculo à posteriori parte, per quem & firmatur totus ipse oculus, & neruus opticus, quem ipse amplectitur. Prodest etiam ad subleuandum oculum, & in quauis parte firmandum ipsum aliis musculis faoens. Quoties ergo aliquis horum musculorum conuellatur, oculos in eam distorquetor partem. si tamen duo ac contrarij simul conuellantur, aut in medio firmabitur oculus, veluti membrum, quod tetanum patitur: aut si alter eorum fortius conuellatur, reliquum secum deducet. Si etiam alter oculorum minor altero fiat, regens facultas laborat, quæ non consimiliter omnibus distribuit alimentum: aut in ipsis oculis inæqualis ac varia distemperies, tantáque alimenti & spiritus inopia, vt non possit vtrique oculorum satisfacere. Ad cerebrum autem non refertur solummodò hæc dispositio: nam si cerebrum esset eius causa, vtrique oculorum malum æqualiter impartiretur, sed ad naturalem regentem facultatem, ad quam refertur corporis inæqualitas, hæc altrix appellatur. Lib. namque 6. de Morb. pop. par. 5. Comm. 1. Gal. postquam dixerat quasdam esse primarias, quasdam ministras facultates, addit: neque regentium nos potestatum dignitates adiicere me piguerit. Primæ igitur sunt, salubrem animali moderationem in qualia quanto consecrantes. Consequenter hanc regentem facultatem, dicit esse altricem, cui inseruit sanguifica, & ei coctrix ventriculi, & omnibus, quatuor ministrantes. Per regentes autem facultates præcipuas intelligit 8. lib. de Placitis. & sæpe alibi. Vel si albas partes rubidas habuerit, quod ostendit nimiam sanguinis abundantiam, in partibus cerebri, aut in ipso inflammationem & impotentiam continendi, ac sopetandi ipsum, vnde fit vt in oculos per venas albo oculi inspersas demittatur. Quod vbi non euenerit ob causam aliquam manifestam, intelligendum est veluti plenitudinem, per quam similiter rubidum apparet album oculi. deterius autem fore constat, si venulæ quæ sanguinem deferunt, non rubidæ, sed liuidæ aut nigræ fuerint: quod non solam abundantiam ac imbecillitatem significat, sed & veram mortificationem naturalis caloris. De his tamen coloribus satis diximus in expositione 3. prog. Sordes similiter circa pupillam apparent sæpissimè his qui morti proximi sunt, vbi nullo oculorum morbo infestentur, λῆμαι ab Hipp. appellantur: Celsus pituitam conuertit: ego verò, Sordem, ne hoc excrementum cum humore confunderem. Ostendit autem quàm maximam imbecillitatem, quoniam pauciffimum homorem, qui peruenit ad oculum alendum, superare non poteft. Quòd enim in ophthalmia id eueniat, non mirandum, quum in ophthalmia ob sanguinis multitudinem, ipsum superare non possit naturalis calor, quàm paucus verò sit sanguis qui ad oculos dictos confluit, cognoscitur, quia ob defectum caui admodum fiunt. Similes sunt huiusmodi sordes, vt constat eis qui sæpè eas prospexerint, mucoribus qui fiunt in dentibus per febres vehementes, de quibus dixit Hippo. apho. 53. lib. 4. Quibus circa dentes in febribus lentores nascuntur, his fortes fiunt febres. Et Gal. in Comment. dicit fieri huiusmodi dispositionem, ob vehementem caloris exsiccantis pituitam. Nonnunquam verò à calore vehementi intantum assantur istæ λῆμαι, id est, sordes aut lemæ, vt spumæ aridæ similes fiant, de quibus Hipp. lib. 6. de Morb. pop. par. 2. dixit, κακὸν δ' ἐς τὸ ἐπεξηρασμένον ἔχειν. id est, malum autem & superexsiccatum esse,

Sordes circa pupillam.

Sordes oculorum videntium.

velut spumam. Et Galen. in Comment. inquit, fieri in acutis morbis id videtur, cùm supremè ficci fuerint, cum virtutis imbecillitate, paruis admodum lemolis, id est, sordeculis, iuxta oculos insideotibus, deinde rursus superarescentibus. *Quod si instabiles fuerint.* Græcè habetur ἰλλαινόμενοι. & Gale. in Comment. inquit, ἐς γαμὴν ἰλλαινόμενοι. τετίσιν, ἀνήλιξ, καὶ κινέμενοι διὰ παντὸς ὀφθαλμοί, quod est, Eo eorumeoi, hoc est instabiles ac omoino commoti oculi. Hos etiam Hippocr. lib. 6. de Morb. pop. part. 1. appellauit ἰλλαινόμενοι, ac si diceret, intus agitatos: quo in loco Galen. dixit significare delirium, aut tremorem musculorum mouentium oculos, quemadmodum & in præsenti Comment. addit tamen delirium ob inopiam, & tremorem, ob ficcitatem, insanabiles esse. Contraria dispositio dánatur ab autore lib. Prorrh. part. 1. sect. 11. cùm dixit, τὸ πεπηγός, id est, coocretus ac immobilis oculus, immobilis autem instabili contrarius est. Et Galen. io Comment. dixit, Concretus oculus propter mouentium oculos musculorum immobilitatem fit: immobilitas autem ea propter omnium ipsos musculorum vel resolutionem, vel æquam, & quæ in neuttam partem vergat tentionem, proficiscitur, vel propter exactam mouentis musculos potentiæ imbecillitatem. Talis constitutio contraria est, τῇ ἰλλαινομένων ὀφθαλμῶν, id est, oculis interius agitatis nempe instabiles inconstantésque, sunt, non aliter quam qui ἵπποι, id est, equum appellatum habent, ita vt nunquam conquiescant. Hippos verò morbus oculorum libro definitionū definitur, est affectus ab ortu ipso nascens, propter quem instabiles ipsæ semper palpebræ: aut affectus est musculi firmantis, & corroborantis oculum, qui comprehendit basim visorij instrumenti. Oculus ergo coocretus & firmus, ac instabilis ab Hipp. vituperatur, sicut & 6. lib. de Mor. popu. pat. 1. Oculi ferocitatem & inordinatum proiectum. Primum θράσος, hoc est confidentia, ac ferocitas, quum æger intentè ac inuerecundè conspicit, vt io concretis oculis dixit. & secundum ῥίψιν appellat oculorum proiectionem, quales sunt instabiles: de quibus modo ἰλλαινόμενοι, ἰλλαινόμενοι. Eminentes item aut admodum caui facti mali sunt: eminentes, aut tumescentes, qui à Græcis ἐξέχοντες appellantur, licet à causa manifesta fieri possent, vt ebrietate, aut ictu, aut ophtalmia: hic de ea eminentia loquitur, quæ euenit à morbi malitia, quæ significat, plurimum sanguinem in cerebro contineri, atque ipsius inflammationem. Possent tales antè tertium apparere, verumtamen non adeò certam præbe-rent significationem. Caui etiam admodum magnam significant colliquationem, ac consumptionem, verùm tales non apparent ante tertium, post tertium verò tantum mali poterunt ostendere intra limites acutorum morborum, quantum caui absolutè intra spacium trium dierum: Vtrum tamen licuerit intra signa faciei exitiosæ annumerare oculos eminentes, quum tamen hi contrarij fiant cauis, Gal. explicat satis io Comm. Non enim placet eadem sæpius repetere, nisi magno vrgente vsu, quod improbè faciunt aliqui ex nostri temporis scriptoribus, qui vt magna scribant volumina, non verentur cum magno legentium fastidio, septies vnum & idem repetere sub eadē pagina, nunc quidem ex Gal. nunc verò ex propria Minerua, iterum ex Philotheo, aliquando ex mentito Oribasio, rursus Græcè, atque Latinè: Remorantur enim inutiliter lectores, qui sententiam aliquam Græcè allegant in libris Latinè scriptis, præterquam vbi Latina versio in autoris codicibus suspecta est, aut

Hippos.

Eminentes oculi.

Inutilis repetitio damnatur.

Græci codices quando allegandi.

Nnn quum

quū velimus vocabuli alicuius Græci synonimiam distinguere ex variis significationibus, luco congruentem eligentes: aut perspicuam facere partem, quæ Græcè aut Latinè obscura habetur. *Vel pupilla squalida, ac sine splendore,* ἢ αἱ ὄψιες αὐχμῶσαι καὶ ἀλαμπεῖς. Hæc pars non legitur à Laurentiano, neq; à Gal. in nona parte Comm. 1. vbi Progn. scribitur. Verum in Græcis codicibus habetur. Similiter allegatur progn. præsens à Gal. lib. 6. de Morb. pop. par. prima, Comm. illius sectionis, & quæcunque talia adsunt. Verumtamen neque ibi legitur pars ista. Verumtamen eodem loco Hippo. signáque ab oculis scribens, dixit, καὶ τὸ ἀμαυρὸν κακὸν, καὶ τὸ αὐχμηρὸν κακὸν. quod est, Oculus tenebrosus malum. & squalidus malum. Quòd namque in præsenti progn. dixit, ὄψιες αὐχμῶσαι loco citato dixit, αὐχμηρὸν, quod idem est, nempe squalidos oculus, aut pupilla. Quod tamen in præsenti prog. dixit, ἀλαμπεῖς, loco citato dixit ἀμαυρὸν, quorum vtrumque obscurum sine splendore significat. Quòd autem idem sint, confirmat Gal. sententia libr. 2. Prorrh. Comm. 12. vbi vocabulum, ἀμαυρούμενον, quod est hebetatus oculus, interpretatur, dicitque hebetatum oculum, superiorem esse ad euin qui ἀχλυώδης appellatur: quoniam non tantùm qui hebetes sunt, atque turbulentiam sentiunt, hebetes appellantur: sed etiam qui sine tali turbulentia obscurè vident, quoniam internam substantiam splendidam amiserunt. Inquit enim, Nempe quum in vtroque obscurè cernatur, ægris tamen ipsis veluti sensio turbationis cuiusdam, in turbulentis conspectibus euenit. Extrinsecus verò videntibus oculus acie inertior hebésque nullam humidi præter naturam habere videtur substantiam. perit autem ex eo tum splendidum, tum lucidum, quod in acutè videntibus oculis inest. Hebetes item, imbecillique mortuorum oculis similes existunt, multísque morientium, atque adhuc tamen videntium tales oculi videntur, veluti & his quos extrema habet senectus. Hic ergo splendorem amisisse dicit eos, qui ἀμαυρούμενοι appellantur, quod etiam in præsenti progn. dixit. Mea igitur sententia pars hæc in præsenti loco legi debet, quæ alibi etiam ab Hippocr. fuit scripta. Vnum aliud signum scribitur. 6. de Morb. pop. parte citata ab Hipp. dicente, καὶ τὸ ῥυτιδούμενον ἔνδοθεν hoc est, intus rugosæ, quod magnam significat imbecillitatem, & frigiditatem, & humorum, ac spirituum consumptionem: quandoquidem ea oculorum dispositio senibus est familiaris. Vltimò inquit, vel totius faciei color immutatus fuerit, id est, quod dixerat prog. 3. Et color totius faciei chloros, vel niger, & liuidus, aut plumbeus. Est enim signum de his quæ possunt apparere, ante tertium, & post tertium diem.

GALENI COMMENTARIVS.

HÆc omnia accidentia in commune præter naturam sunt: sed dissident inter se, eò quòd quædam contraria simpliciter naturæ: alia verò vt ipse antea dixit, maximè contraria existunt: & ob eam rem ex communi epilogismo omnia quidem exitiosa existimabuntur: sed pro quantitate contrarietatis minùsque & magis id obtinebunt. At verò affectiones ex quibus eueniant, secundum sequelam decretorum Hippocratis, rectius est deinceps considerare. Itaque refugere lucem, quod itidem est auersari, propter debilitatem accidit visoriæ facultatis, quæ nonnunquam propter opificiorum affectionem laborat veluti per lippitudines, interdum ipsa ex se afficitur, dum exitiale indicium. Pari modo, si oculi illachrymant propter lippitudinem, aut fluxionem aliquam de capite decumbētem, præter naturam quidem affectus est, non tamen omnino significat abolitionē. si verò propter debilitatem retentoriæ facultatis, exitiosum indicium lethaleq; est. Porrò peruertuntur oculi, conuulsis musculis eos commouentibus. quod si fuerit illorum tantummodò affectus, nihil difficile significatur. si verò principij neruorum, (quòd quidem cerebrum est) summè exitiosum est. propinquantes enim musculi, principij affectum prius quàm cæteri persentiscunt: interdum ij qui in oculis sunt, de quibus nunc dicit: quādoque crotaphitæ, id est musculi temporum nominati, de quibus libro de articulis indicauit. Quinetiam fieri alterum oculum minorem, quàm qui constet ex natura, accidens exitiosum habetur. indicat enim extinguis facultatem regentem eum. At verò albamentum oculi apparere rubrum (quomodo per lippitudines quasdam accidit, & item quasdam temulentias) copiam significat, quæ in cerebro ac membranulis sit: interdum etiam inflammationem quæ in eo facta fuerit. Nam vtrouis modo sanguis ad oculorum venulas exprimitur: & ob eam rem pars in eis candida, rubra apparet, quæ corolla appellata ambit circiter, quam per dissectiones docuimus omnium in oculis membranularum, tunicularúmq; copulam quandam habere, & item docuimus, vt ambientis caluam membranulæ terminus, ad eam vna cum venulis permeet. Cæterum vt ob hæc dixerit candidum fieri rubrum, perspicuè indicauit ex iis quæ subinferens ait: Aut liuidas aut nigras venulas habeant. id verò per quam exitiosum censetur. Rubræ enim apparent venulæ etiam propter nimietatem (vt dixi) vel inflammationem quandam eorum quæ in cerebro sunt. At verò nigrescunt, & liuent dum refrigerantur. refrigerantur verò dum extinguuntur. ita fit vt hi colores prorsus exitiales assiduè existant. Cæterum pituita oculorum fit, vt constat, tum ob affectum opificiorum, quemadmodum & per lippitudines, & aliter, quæ nullo cum periculo est: tum propter imbecillitatem regentis oculum facultatis naturalis quæ impos sit oculorum concoquere alimentum. pituita enim (vt ostensum iam est) excrementum semicocti alimenti est. Ergo per lippitudines præ copia humoris præter naturam, & item propter affectionem opificiorum, verisimile est nequaquam concoqui rectè alimentum eorum. At vbi inopia perspicua est, quam cauum indicat oculorum: causa de nimietate prorsus recedit, sed restat virium debilitas sola, non qualibet, sed admodum vehemens, quæ nec minimum quid alimenti oculorum abundè concoquere potest. Quinetiam sublimes oculi, id est instabiles & subinde commoti, significant aut delirium, aut tremorem circa musculos eorum, è quibus alterutrum in relata affectione exitiosum habetur. Profectò delirium ex inopia, maximo cum periculo est: & item tremor propter ariditatem opificiorum, insanabilis est. At verò tumidos oculos, aut admodum cauos detestatur. Itaque tumentium accidens oculorum, inter initia quoque fit ægrotationis: maximéque vomentibus ex copia ingesti vini cibique, caui verò admodum oculi nequaquam fiunt: & ob eam rem neutrum commemorauit accidens inter initia, dum ait: Nasus compressus, oculi caui. Hoc quidem ea ratione, quod nullo pacto appareat in vultu exitioso. nam quo pacto pariter caui tumidique oculi erunt? illud quia nullo modo tunc eueniat. Atqui videntur ea quæ dicta sunt de oculis tumidis, cum prædictis pugnare. cùm enim dixerit de vultu exitioso, nasum compressum, cauos oculos: tum autem talia determinationem iis quæ post triduum appareant, tumidos nequaquam rectè adsecut. Sed quod mihi videtur ab Hippocrate factum hac oratione, iam explicabo, permutando omnem eius sermonem in hanc dictionem. Si verò morbo antiquiore existente vel tertiano talis fuerit vultus, de iis interrogare oportet, de quibus antea monui: alia quoque signa consideranda, quæ in toto corpore atque etiam oculis existant. in oculis verò signa exitiosa post triduum talia sunt, si lucem refugiunt & lacrymant, si peruertuntur, si alter altero fuerit minor, & candida pars in eis rubra appareat,

si venulas

Digitized by Google

si venulas habent aut nigras, aut liuidas, aut pituita ipsis inharescit, aut sublimes fiunt, aut tumidi, aut admodum caui, aut totius vultus color exuariat. Hæc enim omnia exitiosa sunt: & quicquid horum existat circa vultum prædictum, indicium non paruum est futuræ mortis. Igitur ad hunc intellectum (vt mihi videtur) numerantur cum cæteris signis quæcunque in vultu exitioso pariter existere queunt, atque etiam tumidi oculi, qui simul existere nequaquam possunt: quia non solum instituerat dicere quæcunq́; simul sint cum vultu exitioso, sed etiam ex signis exitiosis quæcunque circa vultum apparent. Quocirca si non vnum solum, sed etiam plura de prædictis non possunt esse in vultu exitioso, nulla pugna erit in sermone eius, qui de prauis signis omnibus faciat mentionem. Cæterùm vt rectè dixerit, necdum possibile sit aliis seruari signis, considerandum iam est vno capite commune tali. Vnũquodque ex prædictis, aut non accidit inter initia, aut non ex toto exitiosum est. Sed seorsum singula considerãti tibi, videbitur id quàm maximè verum. Igitur ex multa vini potione nonnunquam & vomitione vehementi, inter initia morbi lucem effugiunt: iidem lachrymãt, & peruertuntur oculi aut sublimes fiunt, aut tument, aut venulas habent rubras. At verò in colorem nigrum, aut liuidum mutatio venularum nunquam accidit inter initia, quo modo neque insigne cauum, neque pituita oculorum, sed triduum, aut quatriduum (quod minimum sit) in genituram talium desideratur.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte, omnia accidentia quæ in progn. scribuntur damnat, tanquam præter naturam: quædam autem magis, quædam verò minus: quoniam non omnia æqualiter euariant à natura, quam dicit (vt suprà) esse epilogisticam rationem.

In secunda parte, quæ incipit (Itaque) prosequitur ad reddendã causam singulorum. Primùm quare oculi lucem effugiunt, nempe propter debilitatem visoriæ facultatis: etsi etiam in aliquibus, ob organorum læsionẽ soleat euenire: vt his qui ophtalmiam patiuntur, argumentum est analogisticum, quo etiam vtetur in omnibus signis sequentibus.

In tertia parte quæ incipit (Pari modo) lachrymas inuoluntarias, vbi non eueniant ob morbum oculi, ad imbecillitatem facultatis retentricis refert.

In quarta parte, quæ incipit (Porrò peruertuntur) causam peruersionis oculorum esse dicit, conuulsionem musculorum mouentium oculos. Quòd si læsio in solis ipsis existeret, parum mali significaret: si tamen à cerebro originem traxerit, summè erit exitiosum. Compatientur enim cerebro, prius aliis, musculi temporum, & oculorum. Aduertendum tamen est, quòd si conuulsio omnes musculos pariter infestet, oculus non peruertetur, sed firmus ac concretus manebit, vt dixit Galenus libro. 6. de Morb. popul. par. 2. in sententia allegata in expositione, circa partem illam *τὸ κροταφῖται Interdum hi.* Cerebro compati citò dicit musculos proximos, sed interdum temporales, & interdum oculorum: quod etiam scribit infrà Comment. 17. ex hominum diuersa præparatione euenire. Quidam enim paratiores habent musculos temporales, ad compatiendum, & quidam eos qui ad oculos. *De quibus lib.* Lib. 2. de Articulis, sectione 3. hos musculos appellat *κροταφίτας καὶ μασητῆρας.* quos Latini temporales, aut masticatorios dicunt. & sectione 7. quare musculi temporales, qui sunt ad maxillas, citissimè conuellantur, ad alium locum dicendum differt. Non est autem ignorandum, quòd etsi apùd Hippocratem musculi temporales appellentur masticatorij: Galen. synonimiam euitare volens eos distinguit lib. 4. de Anatomicis administrationibus dicens: Quemadmodũ alij quos à mandendo Græcè *μασητῆρας* nominant, latis maxillæ inferioris musculis intectuariis totam ipsam modis circumagunt. nam temporum musculi, qui Græcis dicuntur *κροταφῖται*, non circumagere maxillam nati sunt, verùm adducere, dum mordemus aliquid, vel edimus, vel os claudimus, qua de causa vocat & hos Hippocr. *μασητῆρας.* Ego autem euitans homonymiam temporales toto sermonis processu appellaui: masseteras autem qui toti buccæ superpositæ sunt maxillam vtrinque, vt dictum est, mouentes.

Musculi temporales.

In quinta parte reddit causam quare alter oculorum efficitur altero maior, ex imbecillitate regentis iam explicitæ.

In sexta parte, quæ incipit (At verò album oculorum) reddit causam quare oculorum album, quod ad coronam & iridem appellatam pertingit, rubrum redditur: nempe quoniam sanguis à cerebro exprimitur per venulas, quæ sunt ad membranam coniunctiuam, quod etiam de venulis illis intelligatur. Rubedinem albo adferre, hinc constat, quod subiunxit Hippocr. vel liuidas, aut nigras, venulas distinctas contrà rubras. *Inflammationem quæ in eo facta fuerit.* Græcè, *καὶ φλεγμονοῖς ἐν αὐτοῖς γεγενημένοις.* hinc est & inflammationem in ipsis factam, nempe in membranis. *Quæ coronam appellatam ambit.* Hanc partem Græci appellant *στεφάνην.* 10. lib. de Vsu part. & iridem ipsam appellat, vbi similiter hanc externam copulam esse aliarum inquit. cuius verba sunt: Septima autẽ vltra has omnino est alia quæ est caraphysis *περιοστέα*, simul quidem colligantis totum oculum ossibus, simul autem & coperientis mouentes ipsum musculos: & ibi hanc membranam videre iam licet etiam ante anatomen, albam quidem qualis & apparet: finiente verò, sicut & aliæ singulæ suppositæ in circulo vbi copulatur album nigro, vocatur autem *ἶρις* locus iste ab hominibus harum rerum peritis. quidam autem *στεφάνην*, id est, coronam nominant.

In septima parte, quæ incipit (Cæterum pituita) sordes oculorum, quas Hippocr. *λήμας* appellat, significare dicit imbecillitatem regentis facultatis, quum non possit paucissimum id alimentum quod ad oculos peruenit superare. In ophthalmiis enim non mirandum, cùm abundet sanguinis multitudo, inopia verò existente, quod constat ex oculorum cauitate, admodum malum est: nutritiua enim virtus, quæ reficere solet ex alimento deueniente partem amissam, nõ commutat ipsum in oculi substantiam, sed in sordem semicoctum prætermittit. Sordes namque quæ in vlceribus generantur libro 3. de Morb. cu. imbecillitatem ostendunt facultatis generantis carnem, quæ & partem regit, & nutritiua facultas partis est, ob cuius imbecillitatem, & id quod tenuissimum est, & insensibiliter discuti solet, crassum efficitur ad sordium speciem. *Nota.*

Octaua pars, quæ incipit (Quin etiam) oculorum instabilium malitiam ostendit: significat enim aut delirium ob inopiam, quod molestissimum est, aut tremorem ob siccitatem, qui etiam insanabilis est, quemadmodum & de siccis cõuulsionibus constat. *Quinetiam sublimes.* Lege Quin etiam, *ἰταμωρέμενοι* & infrà vbi legitur sublimes, lege instabiles, quos delirium significare iterum scribit infrà Commen. 24. *Profectò delirium.* Græcè, *αἵτε γὰρ μετ' ἐνδείας παραφροσύναι, χαλεπώταται* id est, Deliria enim cum defectu, grauissima sunt.

In nona parte, quæ incipit (At verò tumidos) reddit causam quare oculorum tumentium, siue eminentium, & admodum cauorum mentionem non fecit suprà in progno. 4. Ratio, inquit, est præ-

Digitized by Google

ter id quòd oculi tumentes ob vini, aut cibi ingesti copiam euenire possunt, quoniam cum facie quam descripsit Hippo. stare non possunt, repugnat enim oculos esse simul eminentes siue tumentes ac cauos. Non etiam meminit oculorum admodum cauorum, quoniam in principio non fiunt. Obiicit etiam contra Hippoc. sententiam sic, Vbi facies dicta in prognost. 4. post diem tertium apparuerit, signis aliis est distinguenda eius malitia: quoniam tunc licebit aliis signis coniecturam facere. & addit ad id cognoscendum, oculos cauos admodum, & eminentes, quod repugnat. Cui respondet Galen. ipsum non tantùm annumerare signa, quæ simul cum facie, quam descripserat apparent, sed & alia quæ non coapparent. Rectè etiam dixit Hipp. Progn. 4. Si non fuerit possibile aliis signis coniecturam facere: quoniam ex his quæ scribuntur in prognost. præsenti, quædam nihil certi indicant, sed possent ex vehementi vomitione euenire, vt lucem effugere, illacrymari, peruerti oculos, aut prominere, & rubere venulas oculorum. Quædam verò non apparent intra triduum, vt venulæ nigræ, aut liuidæ, aut sordes, aut caui admodum oculi. *Tum autem talia.* Græcè εἶτα ὑποδιοριζόμενος αὐτὰ τοῖς χρ. τὴν τρίτην ὁρωμένοις. hoc est, deinde definiens hæc per ea quæ post triduum apparent. *Cæterum vt rectè dixerit.* Græcè ὅτι δ' ὡς ἔφην ὀρθῶς εἶπε. quod est, Quod autem vt rectè dixit. Saluauerat enim Hippocratem à præcededenti obiectione.

PROGNOSTIC. XV.

CONsiderare autem oportet suspectiones oculorum per somnum. Si namque aliquid ex albo subapparuerit, non commissis palpebris, non ob ventris fluxum, aut medicamenti potionem, vel non sic dormire assueto, malum signum est, & lethale valde.

Suspectiones oculorum.

Ad alia signa transit, quæ ex oculis sumuntur, siue ipsa simul cum facie, quam depinxit, apparere possint, siue non. in præsenti verò progno. suspectiones oculorum scribit lethale signum esse, dicens. Quoties alba pars oculi in somno appareat, quoniam non bene ac integrè conniuet (quam sententiam ad literam scribit Aphor. 52. sectionis 6.) quod si euenerit absque causa manifesta, lethale signum est. Hæc est prima distinctio, causas manifestas explicuit dicens: Non ob ventris fluxum, aut medicamenti potionem. idem etiam intelligere decet, de fame, vigilia, mœstitia, & reliquis. Altera distinctio scribitur ab Hippocr. nempe vt non assueuerit sic dormire. Nam in illis nihil mali significatur, vt de multis aliis dispositionibus dicemus in consequentibus, quæ vbi à consuetudine tales fuerint, pro naturalibus reputantur, vt aperto ore dormire. Quòd si nullum horum fuerit, ad malitiam ægrotationis referenda est dispositio: causa autem significatur apud Galen. in Commen. Aphor. citati. Nam omnis immodica euacuatio exsiccat, & palpebræ immodicè exsiccatæ non possunt integrè claudi: exsiccantur autem à causa manifesta, vt ob magnam aliquam euacuationem, aut à febris vehementia. potissimum verò palpebræ, quæ ex natura siccæ sunt, & pauci admodum caloris, & humoris: contingit etiam id fieri, ob potentiæ mouentis imbecillitatem & hæc duo vltima lethalia censentur. Dixi, Non commissis palpebris: quoniam in Græcis codicibus Hippocrat. legitur τῶν βλεφάρων μὴ ξυμβεβλημένων. sicut & in Galenianis codicibus,

Euacuatio immodica omnis exsiccat.

Palpebra commissa & non commissa.

vbi etiam negatiuè legitur: item & Celsus lib. 2. cap. 6. negatiuam scripsit hanc sententiam: in Aphorismo tamen citato affirmatiuè legitur, in codicibus Hippocrat. & Galen. similiter, & à Galeno in præsenti Comment. Hæc discordia parua est: vera enim est sententia siue affirmatiua siue negatiua legitur littera. Nam vbi palpebræ non integrè clauduntur, ita vt aliquid de albo oculorum conspici possit, palpebræ commissæ dici poterunt, & non commissæ. Quæ enim non integrè commissæ sunt, vtramque sortiuntur appellationem.

GALENI COMMENTARIVS.

DE verbo ὑποφαίνεσθαι, id est, suspici, ὑπόφασιν, id est suspectionem fecit, cuius pluratiuum ὑποφάσεις id est suspectiones, extitit: à quibus per diuisionem Ionicam ὑποφάσιες, id est suspectiones formantur. Cæterum non satis noui, qua ratione adducti Artemidori & Dioscorides sectatores scripserint ὑποφύσιας cum υ. Quod igitur est ab Hippocrate dictum, clarum est. Ipse enim enarrauit quidnam appellet suspectionem, dicens: Si quid enim subapparet candida partis commissis palpebris, atque etiam adiecit definitionem ad exquisitiorem sermonis cognitionem dicens: Neque fluor alui, aut medicamentum in causa est. Sed subaudiri oportet cætera quoque quæ vim eandem obtineant Vno enim capite complexus, dixeris accidens id propter imbecillitatem fieri mouentis palpebras facultatis: quod itaquã exitiale est, quoties sine causa consisterit exteriori. Hæc verò talia scilicet esse oportet natura, vt vires exoluant. Verbi gratia, alui fluor, aut purgatio ex medicamento purgante vehemens, aut mæstitia vehemens, aut insomnia, aut inopia alimenti, aut sanguinis fluor multus, aut simpliciter quæuis alia immodica vacuatio. Cæterum enumerare Hippocratem (vt paulò ante dixi) omnia exitiosa signa, non solum quæcunque in vultu exitioso habeantur, indicauit hac parte, adiiciens, Nec alui fluor, aut medicamentum in causa est. Prædixerat enim in vultu exitioso talem determinationem, an aluus admodum resoluta fuerit. Resoluta enim aluus, commune quoddam est fluoris alui, & item medicamenti. Sed quoniam rursus aliunde orsus omnia exitiosa percenset indicia, meritò cuiuis eorum proprias definitiones apponit.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN 1. parte exponit dictionem, suspectiones, quas Hippoc. appellauit ὑποφάσιας: id enim nomen à verbo ὑποφαίνω & ὑποφαίνεσθαι deriuatur, inde fit ὑπόφασις, & in plurali & Ionico modo, ὑποφάσιας. & si sectatores Artemidori & Diosc. nullo sensu dixerint ὑποφύσιας.

IN 2. parte, quæ incipit (Quod igitur) mentem Hipp. explicat, quid inquam intellexerit per suspectiones, nempe si apparuerit aliquid albæ partis oculorum, commissis palpebris, quod vbi non euenerit ob causam manifestam, imbecillitatem facultatis mouentis palpebras significat.

IN tertia parte, quæ incipit (Cæterum) ostendit mentem Hippo. esse annumerare non tantum signa quæ apparent in facie exitiosa, sed & alia: quoniam addidit, vbi non euenerint ob ventris fluxum, aut medicamentum, quæ non reperit, si hæc signa cum aliis quæ de facie dixit, coniungere voluisset. Iam enim scripserat simul cum signis aliis, quæ sunt in facie, talem distinctionem.

PROGNOST. VIII.

SI tamen retorta fiat, vel liuida, vel pallida palpebra, vel labrum, vel nasus, cum aliquo ex aliis signis: nosse oportet morti proximũ esse. lethale etiã est, si labia subsoluta, & suspensa, & frigida, & albicantia fuerint.

In præsenti signa exitiosa scribit, quæ ostendunt mortem proximam, quorum quædam sumuntur ex palpebris, vel labiis, vel naso, ex palpebris, si torqueantur, aut colorem demutent in liuidum, aut pallidum: idem etiam de labiis,& naso. Intelligendum autem id verum esse accedente aliquo alio signo exitioso,vt imbecillitate facultatis.Ex labiis autem non tantùm hæc signa aduerti præcipit, sed & alia quæ sequuntur, nempe si fuerint subsoluta, suspensa, frigida, & albicantia. hæc omnia si simul inuenta fuerint, magnum ostendent malum:quoniam euenient ex maximo facultatis naturalis langure, relaxatis musculis mouentibus labia. Hoc cognoscetur, quoniam sunt subsoluta, & suspensa, & defectum caloris ostendent:quoniam frigida & albicantia. Celsus lib. 2. cap. 6. intet alia signa mala scribit pallorem circa palpebras,labia,& nasum:licet tamen partem illam, vel pallida non transtulerit Laurentianus, in Græcis codicibus habetur: & Celsus eam legit. Peruerti autem,ac teturqueri vult Celsus non tantùm palpebram,sed & labia,& nasum aut aliquid eorum dicens, Eadémque labia, & nares, oculique, ac palpebræ,& supercilia,aliquáve ex his peruertantur. Quando ergo dixit Hipp.vel labium,vel nasus, intellige,fiant retorta,& liuida,aut pallida. In præsenti etiam additur pars, quæ etiam non creditur extitisse in codicibus Laurentianis Græcis. in nostris autem sic habetur, διαστραφῇ ἢ καὶ τὰ χείλεα ἀπολυόμενα ἢ κρεμάμενα, ἢ ψυχρὰ, ἢ ἔκλευκα, γινόμενα. quæ ad literam sunt translata in progn. Hanc eandem sententiam enunciauit Hippoc.aphor.49.lib.4. dicens: In febre non intermittente, si labrum, vel oculus, vel nasus, vel supercilium peruertatur, vel non videat,vel non audiat, iam debili existente corpore, quicquid horum euenerit, mors proxima est. Quod enim in prog. de mot.acu. loquitur,in aphor. dixit, In febre non intermittente. Quod autem in præsenti obscurum videri posset, quum dixit cum aliquo ex aliis signis, satis clarè explicuit in aphor. dicens, Iam debili existente corpore. Vtrobique tamen dixit mortem esse proximam: quod ostendit maximam vim habere ad significãdum. Signa enim, quæ proximam mortem apud Hippo. significant,ex primo ordine pessimorum signorum habentur, vt dicemus similiter circa 20. prog. huius li. Hæc tamen est differentia inter aphor. &progn. quòd in progn.nullum signum scripsit,sumptum ab actionibus facultatis animalis sentientis: in aphor. tamen dixit, Aut non videat, vel non audiat: quæ duo ad sentientem facultatem spectant. Quoniam reliqua signa partim exposita sunt,& quoniam non sunt obscura,de primo omnium dicemus inquit Hippocr.si tamen fiat retorta palpebra. καμπύλον enim dixit Hippoc.quod retortam aut inflexam significat,licet alij aliter legant. vt Gal.in comm.recitat. Quod tamen in præsenti dixit, ἢν ᾖ καμπύλον γένηται. in aphor. citat.dixit ἢν διαστραφῇ, id est, si peruertatur. peruerti tamen idem est quod inflecti, aut retorqueri. Quo autem modo ipsam retortam fieri contingat intelligent qui prius nouerint ex Galen.10. lib. de vsu par. quòd à magno oculi cantho, siue angulo, musculus tendit per palpebræ medium tarsum, is quum contrahitur, totam trahit palpebram ac claudit ipsam: quoniam cum dura sit simul tota trahitur. Alter musculus ab exteriori parte ad aliam vsque medietatem inseritur in tarso palpebræ, cuius gratia quando is contrahitur,secum trahit palpebram, atque oculum aperit.Quòd si isti musculi conuellantur,retorta fiet palpebra, similiter & si alter eorũ relaxetur, vt apud Gal.in comm.Si enim vterque conuellatur,internus claudet oculum, externus verò aperiet, ex qua motus inæqualitate, & contentione, retorta fiet palpebra, altera videlicet parte suppressa, & altera eleuata.Sic enim dixit 10.lib.de vsu par.de musculis his loquens:Si igitur vtrique simul tempore tendantur, similiter palpebra,sursum quidem pars eius,quæ est secundum paruum canthum reuelletur, infernè autem trahetur ea, quæ est secundum magnum canthum. Quo fit,vt non magis aperiatur oculus, quàm claudatur,idque ipsum est,quod ab Hippocr.dictum est, καμπύλον, id est,retorta palpebra:quæ res magni quoque mali indicium in morbis esse ponitur. Et hanc conuersionem vocat alibi ἴλλωσιν. Si verò alter quidem musculus agat ad seipsum trahens palpebram, alter verò quiescat, omnino aperiri tunc & claudi contingit totam palpebrám. Simul autem semper attrahitur,tam altera pars tarsi,quæ vnà cum eo mouetur, quàm reliqua. causa autem est ipsius duritiès. Hæc Galen. sententia manifestè ostendit nostrum primum intentum, nempe conuulsione facta fieri retortam palpebram. Secundum autem videtur pugnare cum his, quæ in præsentis progno. comm.dicit Galen. videlicet altero musculorum relaxato fieri ipsam palpebram retortam: cùm tamen in allegata sententia, si altero musculo agente,atque trahente alter omnino quiescat,tota palpebra simul trahatur ob duritiem oportet: veruntamen interest, quoniam lib.10.de Vsu par.dixit altero tantùm operante,aut claudi,aut aperiri palpebram. De musculo aperiente,aut claudente loquutus est,qui ad contraria loca mouent:altero enim cessante ab opere, reliquus ad se trahet palpebram. Nunc verò quoniam in præsenti Comm. dicit altero ipsorum relaxato retortam fieri palpebram, intelligit de duobus musculis claudentibus palpebram: sunt enim duo qui huc funguntur munere. horum itaque duorum si alter relaxetur, veluti fracta videbitur palpebra. quod etiam voluit Galen.lib.4. de locis pat.cap.primo, dicens: Igitur si musculus ipsam sursum retrahens exoluitur, laxam efficiet palpebram, adeo vt oculus aperiri non possit.Si verò detrahentes(gemini enim sunt) resoluuntur:oculum claudere non poterunt.quorum si alter duntaxat afficitur,ad oppositum musculum palpebra deflectetur, vt fracta videatur, in fine videlicet circa mediam vtriusque lineam.Quippe ea pars,quæ iuxta musculum affectum est,retrahi,quæ verò iuxta illæsum est, detrahi videtur. hæc Galen. vbi clarè monstrat hanc palpebrarum torturam euenire per relaxationem vnius ex musculis, qui ipsam palpebram claudunt. vbi enim vnus laxetur, alter ad se inæqualiter palpebram trahet, quemadmodum in vnica conuulsione fieri solet, vnica tantùm parte faciei relaxata. Duobus itaque modis eueniet, fieri palpebram retortam, aut ob conuulsionem omnium musculorum simul, aut ob relaxationem vnius eorum, qui ipsam claudere habent. Lib.etiam de mor. pop.6. par. prima, malam esse dixit βλέφαρον σκληρυνάμενον, hoc est palpebra circuntensa,quam dicit Galen.in Comment.fieri ex nimia siccitate, quemadmodum quum Hippocr. dixit cutis circa frontem dura intenta,quæ dispositio constat quantum mali significet in morbis acutis.

Codex Laurentiani diminutus.

Addita pars.

Prog. Aph. comparatur.

Retorta palpebra.

Duobus modis potest inuerti & contorqueri palpebra.

GALENI COMMENTARIVS.

IN multis codicibus ita legitur initium orationis, in aliis verò pro peruertitur, Distrahitur scriptum est. ita vt ex voce, palpebra contractio significetur, velut ea quæ propter algorem refrixerunt. Id igitur indicium est extinctionis, quemadmodum liuida. Si verò peruertitur, tensionem quandam conuulsiuam, aut resolutionem in altera ex musculis oculos claudentibus indicat: vtrunque exitiosum censetur, quoties alia indicia suffragantur

tur, quod indicauit dicens, tanquam hæc sola nequaquam sufficiant denuntiare mortem.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte dicit aliã fuisse scripturam huius prog. vbi enim legitur καμπύλον, id est, retorta: legebatur ῥικνόν, id est, rugosa: quod etiam partibus immodicè refrigeratis euenit. significabit ergo caloris naturalis mortificationem: ῥικνὸν autẽ idem est quod ῥυσὸν, hoc est rugosa. lib. de antiquis Hippoc. dictionibus. *Pro peruertitur, distrahitur.* Græcè, ἀντὶ τοῦ καμπύλον τὸ ῥικνόν, quod est, pro retorta rugosa.

In secunda parte palpebrã retortam dicit fieri ex conuulsione musculorum mouentiũ palpebram, aut ex relaxatione alterius eorum, qui ipsam claudunt, idque signum ostẽdere mortẽ proximam, si aliquod aliud ex malis accedat, vt in expositione explicui.

PROGNOSTIC. IX.

CVbantem autem oportet inueniri ægrũ à medico super latus dextrum, aut sinistrum, manibus, ceruice, ac cruribus parum inflexis, & vniuersum corpus molliter iacẽs. Sic enim sanorum plurimi decumbunt: optimi verò sunt decubitus sanorum similes.

Procedit Hippoc. ad alia signa, quæ bonum aut malum ostendere possunt, ex accubitu, & totius corporis inter cubandum figura: pertinent hæc signa ad animalem facultatem, quoniam ostendunt ipsam languidam, aut valeutem. Primum enim inquit, bonum esse ægrum iacere super altero latere, saltem per id tempus, per quod medicum habet præsentẽ: licet enim aliter cubare assueuisset, tamen illo tempore, medicum suspiciens super latus cubare debet. Secundò laudat bonam figuram extremorum, vbi manus, ceruicem, & crura modicè inflexa habuerit. Tertiò, si totius corporis figura mediocritatem obseruauerit. ὑγρὸν, id est, molliter iacens, ac si diceret solutum habens corpus, non distentum, aut contractum. Quartò argumento epilogistico concludit eum esse optimum decubitum: quoniam plurimi sanorum sic cubare solent, & decubitus qui sunt similes decubitibus sanorum optimi sunt: id enim in omnibus optimum est, quod maximè est secundùm naturam. Quod si dixeris, sequitur quòd ista non est vniuersalis doctrina, qua docetur decubitum super latus esse laudabilem: vbi enim æger aliter cubare assueuerit, non erit ei melior decubitus super latus. Respondemus quòd cubare in latus melius est, quàm super dorsum, in illis qui non assueuerunt cubare aliter, qui pauci sunt. Nam maior pars hominum solet in latus cubare. Præter id, quòd & in illis qui solent super dorsum cubare, laudandus adhuc esset accubitus in latus, quo tempore medicus præsens est. Ad intelligendum tamen quantum boni, aut mali significet decubitus in latus, aut decubitus in dorsum, & veluti deciduo corpore, aduertendum quòd musculi moueri dicuntur (licet impropriè) vno modo, quoniam mouentur, atque operantur: vt quoties musculus aliquis contrahitur, aut distẽditur ab animali facultate: tunc enim mouetur, seruitque vt instrumentũ animæ. Aliter quoties trahenti facultati contrarij musculi cedit: quod euenit internis musculis brachij, quoties ab externis brachiũ distẽditur. tunc enim interni veluti instromẽta cedunt, atque mouentur, non tamen operãtur. Tertio modo cõtingit moueri musculos, non tamen vt instrumenta, aut cõsentiẽtes partes, vt quoties pars decidit, aut manus, aut brachium, ita vt extra omne volũtatis imperiũ decidat, quod pariter eis, & ossibus & carni euenit: quòd si toti eueniat, potius decidentia, quàm decubitus appellabitur. Quarto modo musculi operantur veluti instrumẽta, verùm non mouentur cõtrario modo ei, qui tertio loco dictus est: quòd euenit quoties natura firmũ retinet in parte aliqua signata mẽbrum, vt brachiũ in aëre extensum, quomodo & auis in aëre firmatur, quã si mortuam in aëre poneres, neque momento tẽporis firmã permanere videres. Quos modos motus musculorum recenset Galen. lib. 1. de Motu musculorum, dicens: Quoniam igitur ex motibus contractio quidem musculi est tanquam instrumenti animæ actio, extensio tanquam instrumenti quidem, non tamen operatio quædam, sed simpliciter motus, qui modo adiunctus, est tertius motus, neque vt viuentibus quidem musculis inest omnino, sed vt inanimatis, ac penitus ex seipsis immobilibus. Ad reliquum & quartum motum transgressi consideremus etiam modum istius, qui oppositus quodammodo tertio esse videtur. Tertio enim modo motus musculi demonstrati sunt cessare ab operatione sua, quamuis moueantur. Quarto autem operari demonstrabuntur, quamuis moueri nequaquam videantur. Ex his motibus, qui tertio loco dictus est, non motus, sed decidentia propriè appellatur à Galen. paulò antè sententiam citatam. Qui verò quarto loco dictus est, functio est sine motu. Itaque quoties corpus ægri in latus decumbit, functione sua animalis facultas firmat corpus in tali figura, licet non moueat corpus, quemadmodum per quartum modum fit, qui non propriè motus appellatur. Quum verò corpus super dorsum decumbit, nullam ostẽdit naturæ functionem, aut motum à natura factum, sed potius ipsius corporis decidentiam, qualis in tertio modo prædicto euenit. Quam sententiam scripsit Galen. 2. libro de Motu musculorum, dicens, Hipp. inclinationem ad alterum latus laudat: cognosceres autem maximè posses, quanta operatio huiusmodi discumbẽtibus inest, si corpus hominis mortuum sic inclinaueris: non enim vel minimo tempore manebit, sed supinum, aut pronum statim fiet ad quamcunque partem exciterit grauitate vergens. Quoniam tamen ægri magis aliis amant figuram mutare, non semper oportet ipsum sic decumbere, sed quo tempore medicus adest, nisi forte is esset, qui medicum parui penderet, quod magnates facere solent. Præterea dixit, Manibus, ceruice, ac cruribus, parum inflexis: ea enim facillima, magis amabilis, ac omnino citra laborem est, per quam modicè inflexa membra figurantur. Sunt enim quinque membrorum figuræ apud Gale. 1. de Motu musculorum, paulò ante finem. Summa contractio, & contractio ei proxima, summa distentio, & distentio ei proxima: & omnium media posita. Exemplum erit de brachio, quod omnibus corporis musculis delegabitur, si externus musculus brachij per transuersum fecetur. internus contrahetur, verùm non summè, sed paulò magis quàm in media positura, ob id quòd internus musculus cùm nõ habuerit contrarium externum impedientem contractionem, magis contrahetur, quàm vbi ipse aderit: summè tamen contrahetur, si præter id quòd musculus abscissus est, animalis quoque facultas contractionẽ imperet, maximè verò si os similiter abscissum extrudatur. Nam ossis grauitas posset musculorum contractionem extremam impedire. His contrariæ sunt duæ aliæ distensiones, musculo interno per trãsuersum inciso, statim enim externus ad se trahit brachium, ac distẽdetur patũ vltra mediã figuram, verùm non distendetur in extremo, nisi accesserit voluntatis imperiũ, & maximè dempto esse. Harum quatuor figurarum medium tenet quinta, quæ est omnium

Musculi 4. modis mouentur.

Quartus iste musculorum motus vocatur Tonicus apud Gal. & alios.

Corporis decidentia.

Figura membrorum.

omnium optima, per quam extrema medio modo figurantur, vt brachia, crura, & ceruix. Hanc figuram Gal. *ἀκάματον*, id est, sine dolore appellat. Neque tamen sic est sine dolore, vt omnino dolore, aut labore vacet: sed quoniam per banc membra minimè laborant, quod constat. Nam abscisso altero musculorum, reliquus paulò vltra mediã figuram contrahitur: quod non esset, nisi gratia externi, internus paulò minus contraheretur, & externus interni gratia, & ob id sani homines mutare figuram coguntur, & ægri multò citius, quantò magis ab ossiũ grauitate in ægris musculi grauantur, & labores molestius ferunt quàm sani. Quod similiter testatur Gal. lib. 1. de Motu musculorum, dicens: Quare & mutatione figurarum quidem, quæ tristitiam afferunt, celeri indigemus: eius verò quæ dolore caret, tarda. Cur autem omnino ipsam mutari desideramus, cùm sine dolore sit? Quia in bac etiam figura tensionẽ quandam musculi sustinent, verùm minorem quidem quàm in omnibus aliis, sed eam dolore carere dicimus, non quia nullo penitus dolore participat, sed quia minimo, & hoc fermè insensibili propter breuitatem, & tunc ipsam mutare cupimus, quum congregatus paulatim fiat sensibilis. Decubitus ergo in latus, & sub media figura meritò ab Hippocrate laudatur, tanquã optimus cubandi modus, & sanis magis assuetus. De malis verò cubandi modis consequenter dicetur, si prius dixerimus, Arist. diuersam admodum scripsisse causam, quare homines inflexo corpore cubare soleant, sexta problemarum sectione proble. 3. dicens, cur inflexo corpore cubare melius est, quod etiam plerique medicorum præcipiũt. An quod venter quum recalescit concoquere melius potest. Scripsit certè Aristot. finem, & vsus talis decubitus: sequitur namque ex ipso vtilitas ab Arist. scripta. Verùm non scripsit, quam haberet vim significandi, præter id quod de sanis loqui videtur, quibus præcipitur, vt sic cubent ad coctionẽ ventriculi, & iecoris coadiuuandam. Cùm enim reducuntur membra versus ventrem, venter ab ipsorum circunstantia incalescit. Hipp. tamen de ægris loquitur, & de decubitu tanquam de signo. Bonus itaque decubitus, vt causa, & vt signum bonus est.

Bonus decubitus vt signum & causa.

GALENI COMMENTARIVS.

ID quoque testatur numerari ab Hippocrate signa exitiosa hac tota libri parte: constat enim vt nobilissimus vir nunc non ab alio principio de signis in toto corpore doceat, sed ea copulat predictis. Cum enim antea dixisset in vultu exitioso etiam alia signa consideranda esse, quæ in toto corpore atque etiam oculis existant. deinceps omnia inter se copulando persequitur. Id verò quod dicitur, oportere offendi ægrum à medico considerante non cubantem supinum, ceu quendam resolutum, sed in alterum latus, prout medicus ille adfuerit, idcirco bonum est, quia robur indicat facultatis per musculos firmantis corpus, quemodo rursus debilitatem vbi cubare in latus non queat. Verùm ipse Hippocrates adiecit orationi communem epilogismum, dicens: Ita enim plerique bene valentium cubant, scilicet potissimum tunc, cùm medicus ipsos considerat. Rectius enim est subaudiri in oratione proditum ab eo potestate per dictionem, dum ait: Cubantem offendi ægrum a medico oportet. Non enim simpliciter in latus ait oportere hominem cubare, sed à medico offendi cubantem ita. Porro adiecit: Ac manus, ceruicem, & crura paulum reducta habentem. Id enim consuetum plerisque bene valentium est. Quinetiam adiiciens verbum, plerique, in memoriam tibi reuocauit distinctionem quandam alterum habentem caput aliis multis vtile præsagiis, cuius meminisse te cõuenit, licet interdum omittatur. At verò quodnã illud sit, iam explicabo. Quæcunque in ægris priuatim præter cæteros peculiaria sunt: hæc haudquaquam veluti superuacua considerari oportet. Si enim offendas ægrum vt plerique bene valentium cubantem, diliges talem decubitum. Si verò è contrario, non conuenit continuò horrere quasi malum indicium: sed requirere vtrum in consuetudine sit tali ægro figura. Cæterùm quod est dictum, molliter positum offendi corpus, exaduersum intento proditum est. Quatuor enim membra, id est, crura ac manus paulum reducantur, & omne corpus iacens oportet, extra hyperbolicas figuras constitutum. Intellego figuras hyperbolicas, quoties aut summè extenduntur, aut immodicè inflectuntur membra, aut spina, cuius partes vertebræ quoque in ceruice existunt. Igitur hyperbolicæ figuræ extentis admodum neruis efficiuntur, quomodo libro de motu musculorum ostensum iam est. Quæ in medio iam est hyperbolicarum, absque tensione est. Quocirca talem vocant mollem, quia corpora molliora intendi non solent.

Quid sit figura corporis hyperbolica. Item quid mollis.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte continuata oratione vult Hippo. procedere ad ea signa de quibus se dicturum proposuerat, quum de vultu loquens, de exitioso dixerat, considerada esse & alia signa, quæ in oculis, & toto corpore. Hæc igitur de signis in toto corpore sunt. *Nobilissimus.* abundat.

IN secunda parte, quæ incipit (id verò) rationem reddit quare Hippoc. dixerit oportere medicum inuenire ægrum in latus cubantem: nempe quoniam id arguit facultatis robur, quemadmodum vbi in latus cubare nequeat, imbecillitatem.

IN tertia parte, quæ incipit (Verùm ipse) Hippoc. dicit vsum fuisse epilogismo dicentem: Sic enim sanorum plurimi decumbunt, saltem per id tempus, quo medicum habent præsentem. Epilogismo autem vtetur quoties ab eo, quod secundùm naturam esse probatum est, experimento procedit ad alterius comprobationem, vt in præsenti: quoniam sanorum plurimi sic cubant, bonum accubitum probando. Idem etiam de manibus, ceruice, ac cruribus modicè inflexis interpretatur.

IN quarta parte, quæ incipit (Quin etiã) rationem reddit, quare dixit, Sic enim sanorũ plurimi decumbunt. Verbum enim plurimi, siue plerique, vt habet Laurentianus, vniuersalem quandam virtutem habet ad omnia, quæ possent ægris priuatim euenire. Vbi enim quis conuenienti modo cubet, bene cubare dicetur: si tamẽ cubet in ventrem, aut super dorsum, non erit malum statim, sed sub distinctione, nempe vbi non sic cubare assueuerit, sicut & infra prog. 17. dicet de dentium stridore.

IN quinta parte, quæ incipit (Cæterùm quod est dictum) docet quare Hippoc. dixit, Molliter iacens: quoniam decet extrema membra quatuor, & vniuersum corpus extra omnem extremam figuram cõstitui: quoniã figuræ extremæ, admodum extentis neruis fiunt. Vbi legitur, Habitus, Figura legendum. Græcè enim χῆμα. habetur, quocirca Græcè, διὸ καὶ προσηγόρευσεν αὐτὸ, ὑγρὸν, τῶν ὑγρῶν σωμάτων ἀπερικάτων τείνεσθαι. quod est, quamobrem, ὑγρὸν, id est, humidum, aut molle ipsum appellauit, quòd humida corpora inepta sunt extẽsioni, forte liquidum magis, quàm molle, vocabuli ὑγρὸν, significationem exprimeret, quandoquidem mollia corpora satis apta sunt extensioni, non autem liquida. Quod autem ex lib. de Motu musculorum citat. lib. 1. legitur, & loco citato in expositione.

PROGNOSTIC. X.

SVpinum verò cubare, manibus, ceruice & cruribus extentis, minus bonum est.

 POSTQVAM

Supinus accubitus.

Postqvam optimum cubandi modum laudauit, ad reliquos procedit, inter quos ille primo loco damnatur, qui minus malus aliis est, & quodammodo medium tenere videtur iorer præcedentem, & sequentes: est enim præsens decubitus signum non bonum, nẽpe supino corpore cubare, manibus, ceruice, & cruribus extensis, mediæ nãque malitiæ est decubitus, qui malus est aliquando, & nõnunquam est non malus: vbi enim æger non sic cubare soleat, & prudens sit à natura, & medicũ reuereatur, malus est: vbi autem cubare soleat, sic, aut non adeò prudens sit, aut non reuereatur medicum, nõ est malus. De hoc decubitu loquens Gal. lib. 2. de Motu musculorum dixit, Has res Hipp. ambas damnat, & supinum iacere, & hiare dormientẽ, & parũ infra subdit, Itaque supinum iacere, & hiare dormiẽtem, non absque actione stertendi, aut exolutionis, aut ebrietatis, aut ignauiæ signum est. Quæ sententia eadem est cum ea quæ in sequenti progno. quòd enim aliquando homines ebrietatis causa supini cubãt, non pertinet ad prognosticum, in quo sicuti & sæpe supra dictum est, signum quoduis, id quod Hippocr. dixit significat, nisi eueneri à causa externa. Vbi igitur ab ebrietate, quæ causa externa est, non euenerit, aut fiet ob ignauiam, aut ob exolutionem. In prognostico tamen præsenti dixit minus bonũ esse: quoniam significat ignauiam, aut exolutionẽ: ignauiam, vbi sic dormire cõsueuerit, aut medicũ non magnifaciat, aut minimè prudens fuerit, quod non est malum. malum verò erit, quoties sine aliquo horum supinus cubet, quod significabit langorem facultatis, sine animalis facultatis exolutionem. Quod iam intellectum factis distinctionibus manifestè indicat periculum aliquod, cuius gratia in sequenti prognostico dixit grauius esse. Lib. item 6. de morb. pop. par. 1. sect. penultima, Hippoc. dixit: Distentio corporis, articulorúmq; durities, & æger ipse dissolutos, atq; articulorũ κατακλάσεις id est, confractiones, malum. Et Gal. in comm. dixit, quosdam legere pro κλάσεις, κατακλίσεις, hoc est, decubitus, verũ hanc lectionem ipse non probat, sed infrà inquit, Supinum verò iacere, tum manibus, tum cruribus extentis, minus bonum, talem verò decubitum imbecillitatem virtutis ostendere tibi demonstrauimus, atque hanc adhuc magis decubitum eum, qui deinceps dictus est, his verbis: Si verò procliuior fuerit, atque à lecto ad pedes delabatur, grauius est. Supino itaque corpore cubare, ei qui non assueuit sic dormire, ostendit facultatis languorem, quæ non firmat corpus in aliqua positura, sed quemadmodum corpus mortuum statim delabitur in dorsum aut ventrem.

Supinus accubitus quas habet causas.

GALENI COMMENTARIVS.

Talis decubitus omnino bonus non est, proindeq; nec minus bonus est. Si enim omnino bonus non est: vt minus eis bonus congruere dicatur, fieri qui potest? Caeterum vt id bonum non sit, ipse postea docebit hunc in modum. Si verò procliuior fuerit, & subinde ad pedes delabatur, maiori cum periculo est. Tanquam enim praedictus decubitus cum periculo sit. ita dixit de eo: Maiori cum periculo est. At verò mihi videtur talis decubitus neutris adnumeretur indiciis, quæ nec ad sanitatem vim habeant insignem, neque ad mortem, sed aut integrè media sint, aut parum ad alterum tendunt, ita vt qui negligentius loquuntur de eis, cum vtrisque conferre possint, velut hoc loco Hippocrates dixit minus bonam esse talem cubantis figuram, quàm quæ est antea prodita: deteriorem verò quàm hæc ea quæ deinceps dicta est admonens hoc loco scire oportere in omnibus locis, num consuetus sit æger cubare supinus. Si enim ita fuerit, nec admodum magnifaciat medicum ingredientem: tunc neque in medio mali bonique decubitus existimabitur, sed potius bonus: Si verò neque hac solitus cubare figura, & admodum vereatur medicum, non bonum indicium est: sed potissimum si fuerit prudentior ex natura. Quocirca talis decubitus, in medio boni malique collocandus est: quantum in seipso est sed vtroque versum pro natura ægri transferendus est.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte non admodum propriè dici hunc accubitum minus bonum probat. Nã accubitus, qui bonus non est, non dicetur minus bonus: quòd autem bonus non sit, constabit ex sequenti progn. vbi eum decubitum, qui sequitur, dicit esse grauiorem, sine difficiliorem. quod non esset, nisi hic etiam esset grauis, & difficilis. *Iacentis habitus.* Græcè, κατάκλισις, id est, decubitus. sic & in aliis locis similibus, *Si verò procliuior.* Lege vt in progn. sequ. *Tanquam enim,* Græcè ὥσπερ γὰρ καὶ ἡ προειρημένη σχῆμα κατακλίσεως ἐστι: ἐπὶ δεῖ αὐτῆς ἔφη ὡς χαλεπώτερον εἶναι. quod est, Tanquam enim de prædicto accubitu grauem, ita de hoc grauiorem esse dixit.

In secũda parte, quæ incipit (At verò) definit huius signi vires, dicens ipsum esse ex his, quæ non habent insignem vim in significando, intantum, vt qui velit non adeò diligenter vires ipsius perpendere, possit ipsum cum bonis, & malis compatare: quoniã medium est, neque adeò bonum vt præcedens, neque adeò malum vt sequens. *Conferre.* Græcè συγκρίνειν, hoc est, accommodare. Non enim vult Gal. hoc signum bonis, & malis compatari posse, vt Laurentianus: sed annumerari inter bona & mala.

Laurentianus notatur

In tertia parte, quæ incipit (Admonẽs hoc loco) mentem Hipp. declarat, voluisse inquam Hippo. distinctione vti, ad inueniẽdã huius signi bonitatem, aut malitiam. Vbi enim æger cõsueuerit sic dormire, neque admodũ magnificat medicum ingredienrẽ, bonus est decubitus dictus, si tamen non sic cubare soleat, medicúmque magnifacit, ac fuerit prudentior à natura, non bonum erit. Vnde fit, vt talis accubitus in medio malorum, ac bonorum sit. Hinc etiam sequetur Hipp. satis rectè dixisse hoc signum minus bonum esse: quia minus bonũ est, quàm præcedẽs, vbi bonus fuerit: quoniam similiter in aliquo casu iam dicto, bonus non est, licebit Hippo. in sequenti progn. alium accubitum grauiorem hoc appellare. Hippoc. ergo, qui hanc distinctionem boni, & non boni accubitus scribere ob prolixitatem vitandam prætermisit, non potuit melius aut exquisitius loqui.

PROGNOST. XI.

Si verò procliuis sit, ac delabatur à lecto in pedes, grauius est.

Hanc sententiam Laurentianus sic transtulit: Si verò procliuior est, ac deorsum delabitur subinde ad pedes, maiori cum periculo est. Sicut & Celsus Medẽsis lib. 6. de morb. po. pa. 1. comm. penultimo. sic. Si verò procliuior fiat, atque superne ad pedes delabatur, grauius existit. Sed tamen vbi in nostra traductione habetur, Procliuis, Græcè προπετὴς quod est idẽ quod προπετής, id est proclinis aut præceps. Vbi dixi A lecto ad pedes, Græcè habetur, ἀπὸ τῆς κλίνης ἐπὶ τοὺς πόδας. Vbi dixi grauius est: Græcè δεινότερον εἶναι. Vult autem Hippocrates hoc tertium signum grauius esse præcedenti: peius enim est non posse in lecto continere corpus ne decidat, quàm supino corpore cubare. Significat enim magnum languorem facultatis animalis: & in omnibus verũ habet citra omnẽ distinctionẽ. Decidere enim à lecto & ad pedes declinare, demortui hominis est, qui non

noo aliter quam lapis decidit aut cadauer: viuentes enim omnes, & modicè saltem constantes, cubant parum erecto superiori medio corpore. Quod comprobauit sententia Gal. 2. lib. de Motu musculorum, loco citato, in 9. expositione. Huius prog. veritas experimento quotidiano probatur in corporibus mortuorum, quæ ad pedes statim delabuntur: & in his qui morti proximi sunt, à sola grauitate corporia deorsum demissa, animali facultate nihil contrà operante, aut renitente. De hoc iaceodi modo Gal. lib. de Palpitatione, tremore, rigore, & coouulsiooe dixit, Viuentium autem more iacere non posse, sed corporis mortui instar atque inanimis ad pedes ruere, malorum est nouissimum. Rem banc in lib. de humoribus ἐρρίψιν vocauit, quod non intelligentes qui literam sunt interpretati, vnà quidem multa fabulati sunt, prostratum esse, mortui corporis instar esse, omni virtutis robore exactè perdito ἐρρίψιν vocauit: vnde ἐρρίφθαι, κατακεῖσθαι, minimè est idem, sed rationem eam habet, quam cadete cum iacere. Similiter in auibus aliud volare ad terram est, aliud cadete: viuum agere est, aliud pati: non secus κατάκλισις, actio est, ἐρρίψις passio. Aduertendum tamen, quòd vbi dixit. κατάκλισις, Græcus codex habet κατάπτωσις, sed corrigenda est litera in Græcis codicibus, & Latinis Basilieusibus. Hoc prognosticum malè excussum est in Græcis cudicibus: inseritur enim cum Gal. comm. tanquam pars ipsius.

Egregia Gal. prognosis de prolapsu ægrorum ad pedes.

GALENI COMMENTARIVS.

Quemadmodum cubare in latus, quandam obtinet vim: ita erectius iacere, quo modo omnes cubamus. Et ob eam rem si in alterum colloces latus corpus defunctum, prorsus aut in partem pronam, aut supinam conuertetur: velut si illud accliue figures, ita quoque in pedes delabitur. Meritò igitur prauum id dixit haberi indicium: quòd quidem extinctionem quandam significet regentis corpus facultatis.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

VNICA collatione probat huius signi malitiam: quemadmodum enim in latus cubare significat efficaciam aliquam, ita erecto corpore iacere: & quemadmodum mortua corpora super latus collocata statim in dorsum aut ventrem decidunt, ita si talia corpora sursum vergentia statuas: statim ad pedes dilabentur. Significat enim talis delapsus animalem facultatem corpus regentem demortuam. *Quandam obtinet vim.* Græcè, ἔχει τινὰ ἐνέργειαν, id est, quandam obtiner efficaciam. *Ita erectius iacere.* Græcè. οὕτως καὶ ἡ ἀνάρροπος ὑπτία, quod est, sic & sursum vergens supinus decubitus, ὑπτία namque non omnem decubitom, sed supinum significat, quod Laurentianus inconsideratè prætermisit. eum in præcedenti com. par. 3. vbi Gal. dixit, μᾶλλον συνήθης ἐστιν ὑπτία κατάκλισις τῷ κάμνοντι. ipse transtulit, num consuetus sit æger cubare supinus. Ecce vbi ὑπτία supinus accubitus vertit, modò verò iacere tantum dixit. Voluit autẽ Gal. significare quod Laurentianus non aduertit, nempe quòd quemadmodum cubare in latus habet aliquam efficaciam, ita cubare erecto corpore siue sursum vergente, quandam habet efficaciam, quamuis homo cubet supinus, ob id solum quòd erecto corpore cubet. Vbi namque erecto corpore cubaret, simul & super latus duplici ratione efficaciam significaret, prima ex eo quòd in latus, secunda ex eo quòd erecto corpore: quorum alterum alteri comparare vult Gal. scilicet sursum vergentem decubitum quamuis supinum, ei qui in latus fit. Quod tamen statim addit. Quomodo omnes cubamus: ad primam partem referri debet, hoc est, ad decubitum sursum vergentem, non ad supinum: quandoquidem non omnes supini cubamus, sed erecti, corpore sursum vergente. *Regentis corpus facultatis.* In annotationibus circa 6. Comm. explicui quid intelligat per regentes facultates.

Laurentianus notatur.

PROGNOSTIC. XII.

SI verò inueniatur nudos habens pedes (vbi non fuerint admodum calidi) & manus, ceruicem, ac crura inæqualiter dispersa, ac nuda, malum est. Inquietationem enim significat.

DAMNAT similiter Hippo. eum acubitum per quem æger extrema discooperiens inæqualiter proiicit. Nam velle nudare pedes non admodum calentes, significat implaciditatem & inquietationem, quæ ex malitia ægrotationis originatur. Cùm enim manus aut pedes non fuerint admodum calidi, non dispergit membra, aut nudabit æger vt refrigeret ipsa, quod faciunt homines quoties maximè calent in extimis, atque in intimis. Si ergo non ob id nudant extrema, interius sentiont causam, quæ ipsos mouet ad inquirendas frigidas partes in lecto, & proiicienda stragula, quod manifestè ostendit eas esse mali moris febres, & periculosissimas. Si quidem extremis non admodum calentibus interiora ipsis vrũtur, quod in omnibus lippyriis febribus fit, & in principiis accessionum febrium omoium mali moris, accessiones habentium, & vbi plurima adfuerit imbecillitas facultatis, vt quæ non possit musculi ossium poudus tolerare. Dixit tamen, Si inueniatur: quoniam sæpe fit vt æger medicum magni faciens ac reuertitus extrema, interim dum medicus adest, cooperiat, etsi ipse nudata habere cupiat, & talia antè haberet. Dispergere quoque inæqualiter extrema, ac ceruicem oon componere, malum signum, atque inquietationis, angustiæ, & anxietatis est: quod ob dictam causam euenire putandum est. Galen. libro tertio de mor. popu. part. 2. in Comm. historiæ mulieris ex abortiuo fœtu τὰ δ' ἀσώδης. id est, anxia & inquieta malignitatis febris factæ indicium est. Talis verò dispositio est, per quam manus, ceruicem & pedes inæqualiter proiiciunt ægri. Quod etiam in præsenti progn. dixit Hipp. inquietationem enim significat ἀλυσμὸν habet litera Græca. Est autem ἀλυσμὸς, apud Gal. lib. de Antiquis dictionibus Hipp. quod appellant ῥιπτασμὸν. huc est, inordinatum, proiectum, quod etiam appellauit ἄσην lib. 2 de Ratione victus acut. Comm. 22. de his qui prandent præter consuetudinem, maximè si supercœnauerint, eos, inquit Hipp. alui læutas exercet. quo loco ἀσατίαν scribitur, in aliis verò non, sed ἄσην, inquit Gale. vt eo vocabulo ῥιπτασμὸν: id est, proiectum intelligamus corporis hominis huius qui ita cibatus est. Corporis inquam ob cibi multitudinem, δυσφόριν, id est, grauiter molestéque habentis atque implacidi inquietique dum in lecto iacet, & sese permotantis. Idem lib. 3. Comm. 14. de his qui aquam mulsam meraciorem bibunt, & lib. 2. sect. 25. dixit, δυσχωρίνει, quod est malè in lecto iacent. Quoties ergo æger manos ac crura proiicit inordinatè, ἀλυσμὸν patitur, siue ἄσην, siue ῥιπτασμὸν, quæ omnia idem significant, nempe molestiam, implaciditatem, & inquietationem: quæ eueniunt à causa grauante ac molestante præcipua membra, maximè os ventriculi, quod potissimum verum habet, nisi æger sit mollis ac impatiens. Tales enim contingit ex paruo morbo conflictari, ac stragula proiicere.

GALENI

Digitized by Google

GALENI COMMENT.

OPtimè determinauit orationem dicens: Nec admodum calidos. Per febres enim calidissimas unà cum cæteris partibus, etiam pedibus ardescentibus, nudare eos ægri coguntur. Si verò febris non fuerit talis, nudare pedes malaciæ est ægri, vel inquietationis indicium. Porrò si manus quoque pariter cum ceruice, & cruribus non ex more componit, vt antea dixit, sed inæqualiter tales dispergit partes, malum indicium est. Dixit enim significari inquietationem. Hoc verò nomen indicat illos conflictari quauis figura, necnon alium ex alio mutare. Quod si te præsente (vt docui) iacens æger statim commutet priorem figuram ad alteram, pariter & membra dispergat inæqualiter, vel etiam ceruicis posituram: scias talem aut propter ventriculi vitium, aut propter virium debilitatem inquietari, colligens hoc etiam loco epilogismo ingenium eius, vtrum mollior sit, & ad singula manus det promptius, licet perquam exigua, & peruincatur.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte exponit, quare sententiam suam Hippo. definiuit, dicens (Vbi non fuerint admodum calidi.) Quoniam per febres calidissimas, per quas extrema quoque admodum calent, ægri coguntur membra dispergere: in aliis verò non nisi ob inquietationem, aut ægri mollitiem. Nam, vt dixi, leues adhuc morbos non tolerant. *Malacia*. Græcè, μαλακίας, id est, mollitiei.

IN secunda parte quæ incipit (Porrò si manus) docet malitiam significationis, quæ sumitur ex proiectione manuum, & crurum, & ceruicis: hoc enim significat ἀλυσμὸν, id est, inquietationem, quod indicat omnem figuram malè ferre.

IN tertia parte, quæ incipit (Quod si te præsente) docet talem mutationem figurarum & inquietationem ostendere, aut ægri mollitiem, aut virium langorem, aut os ventriculi pati vitium. Sed mollities communi epilogismo, id est, argumento ab experimento, quod versatur circa singularia, excluditur, vbi docetur veras esse sententias Hippocrat. si non fuerit æger talis ex consuetudine, aut à sua natura. Quòd si nihil horum in causa fuerit, significabitur langor facultatis non potentis corpus in certa figura diu seruare aut os vētriculi pati. Quemadmodum enim in expositione dixi, ex libro secundo de Ratione vict. acut. com. 22. quibus ventriculus alimētis grauatur, inquietatio superuenit, sic etiā illi, quibus os ventriculi ab humore confluente in ipsum consimiliter aut grauatur, aut mordetur, inquietationē patientur ob eandē causam. Id etiam testatur lib. 4. de Rat. vict. acut. Com. 47. dicens, ἀσώδεες febres appellat, in quibus ægri ἀσῶνται, id est, grauiter afficiuntur, atq; implacidè habent. Difficile autem ferre cōsequitur interdum quidem fortem febrem æstuosámque: sæpius quoque & stomachi malitiam, id est oris ventriculi, quod similiter experimentū probat, quàm sint inquieti hi qui vomere parati sunt. Qua ratione Græci inquietationem ipsam, & fastidium, quod passio est oris ventriculi, appellabant vno nomine ἄσην. Quòd enim significet inquietationem, constat ex dictis in expositione prognostici: quòd etiam significet fastidium, constat ex 4. lib. de sanitate tuen. vbi de his in quibus calidi ac mordaces succi abundant, inquit Gal. sicut sursus omnino non nutrire, & fastidia stomachi, quæ Græci ἄσας vocant, creat. Et Leonicenus lib. 2. Aphor. Comm. 9. vbi Galen. dixit: ἀσῶντες τινὸς πολλῆς, transtulit, Fastidióque multo: licet ego potius, multa quoque inquietatione, transtulissem, & Apho. 61. quintæ sectionis, nihil aliud potuit significare, quum Hipp. dixit, Si mulieri cessēt purgationes, neq; febris neq; rigor superueniat, & ἄση, id est, fastidium incidat, indica ipsam in vtero habere. Siue ergo ἄση, inquietationem vt in præsenti: siue fastidium, aut febris implaciditatem, aut oris ventriculi vitium, aut facultatis langorem significabit.

PROGNOSTIC. XIII.

LEthale autem est, hiantem dormire semper.

DORMIRE semper aperto ore, manifestè indicat languorem animalis facultatis quæ per musculos masticatorios comprimere os, ac claudere solet, nobis adhuc dormientibus. Est enim talis circa maxillam dispositio, qualis dicta est de supino accubitu: vtrumque enim euenit, animali facultate omnino ab operatione vacante, ac musculis summè relaxatis, Galen. namque 2. de Motu musculorum, postquam dixit Hippo. damnare supinum accubitum, & hiare dormientem: ac dixit hanc dispositionem significare ebrietatem, ignauiam, aut exolutionem, tres oris figuras disposuit, quarum prima est quum os plurimum est apertum: secunda quum est clausum: tertia est media, quum modicè appertum tenetur. Ad oris extremam apertionem coadiuuant musculi, qui sunt in mento & collo: ad extremam alteram figuram, clausionémque oris operantur musculi masticatorij, qui ex capite descendunt. Os igitur modicè apertum esse significat, tam inferiores, quàm superiores ab actione cessare: quomodo & in tertia cubiti figura, quæ minimè dolens est, brachio euenit. Si ergo dormiens semper hiet, non sic dormire assuetus, id ebrietatis causa non euenit, per quod causæ omnes externæ excluduntur, neque ignauia fuerit causa exolutio significatur. Dices forte, videtur quòd in dormientibus id non sit certum signum, quandoquidem adhuc validi non soleant animali facultate vti dormientes. Secundò dubitatur, quare id in dormientibus, non tamen in vigilantibus dixit. Ad primum dicemus, quòd Galenus lib. 2. de Motu musculorum parte citata multis viis conatur probare dormientes fungi animali facultate, quod constat ex eo quòd dormientes respirant: nonnulli etiam stantes visi sunt dormire, & plurimi sedentes dormiunt, in quibus manifestum est animalem facultatem operari. Nam mortuum corpus, quod omnino priuatum est animalibus functionibus, non sederet aut staret. Galen. quoque de seipso refert, fermè integrum stadium dormiendo peregisse. Inter reliqua argumentum est apud ipsum de dormientibus clauso ore, quod non fieret nisi animali facultate per musculos masticatorios operante: quòd si apertum tenuerint, modicè ab hac cessabunt actione. Quæ dispositio summa relaxatio est ipsorum musculorum, in qua os tenere præcepit Hippoc. eum cuius maxilla exarticulata reponenda est, 2. lib. de Articulis, dicens, κελεύειν χαλαρὴν τὴν γνάθον ἔχειν hoc est præcipere vt laxam habeat maxillam: ac si diceret, ab omni functione solutam. Ad secundum respondemus, Hippoc. loquutum de dormientibus, in quibus constat minus malum esse laxam habere, ac dissolutam maxillam, quàm in vigilantibus: verumtamen id scripsit de quo magis dubitari posset, & quod sæpius fieri videmus, vt inde reliquum quiuis intelligeret. Si namque dormientem hiare semper malum est, vigilantem hiare semper pessimum erit, quum maiorem significet noxam vt Galenus inquit in fine commentarij.

GALENI COMMENTARIVS.

DEbilitatis hoc quoque signum claudentium os musculorum est, quemadmodum paulò antè de musculis palpebras

Inquietatio quid indicat.

Hiare quid indicat per somnum.

Figuræ oris tres.

Animalis facultas in somno.

Maxillæ reponendæ figura.

palpebras committentibus explanatum iam est. Codex quidem ita legitur, quemadmodum nunc dixi, antiquique codices ita habent. Dioscorides verò aliter legit, ad hunc modum: Difficile autem est & hiantem semper dormire, vbi duplex concurrit significatio: vna quidem, vt semper hiet: altera, vt semper dormiat. Vbi igitur secundum malum sit, quanquam non hianti fiat ore, planius indicauit per illam sententiam, qua dixit: Somnus & insomnia alterutrum si modum excessit, malum est. Sed primum dictum esse verissimile est, vt hiet tantisper dum dormit. Si enim hiet non dormiens, multò maiorem noxam significabit.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte significationem hiantium explicat esse languorem musculorum claudentium os, quod dixerat de musculis mouentibus palpebras, nempe comment. 8.

In secunda parte, quæ incipit (Itaque codex) prædictam prognostici lectionem dicit esse ex antiquis codicibus: Dioscoridem verò aliter legisse, sic, Difficile autem est hiantem dormire semper. Quæ lectio duplicem habet sensum, aut difficile esse dormire semper cum qui hiat, aut difficile esse dormientem hiare semper, & primam lectionem non esse huius partis dicit: ratio est, quia de decubitu agitur, & quia hoc damnauerat ipse in Aph. nempe 3. Aph. sectione 2. dicens, Somnus & vigilia vtraq; si modum excesserint, malum. Celsus tamen lib. 2. cap. 6. in hac parte eam lectionem sequitur inter reliqua mortis signa scribens, vbi hiat, vbi assiduè dormit. Et licet vera sit sententia, neque est huius partis, neque illius, quæ apud Celsum. Alteram verò lectionem Galen. laudat, quòd difficilè est semper hiare dum dormiunt: id enim sæpe euenit: vigilantem verò hiare, maiorem significat noxam. Vbi legitur, vt hiet tantisper dum dormit: adde, ὅτου γὰρ ὡς τὰ πολλὰ φαίνονται γινόμενον. hoc est, sic enim vt plurimum fieri videtur.

PROGNOST. XIV.

Pariter & crura supini cubantis vehementer reducta distractáque.

Is cubandi modus delirium significat, ac mente turbari ægrum, si crura vehementer contrahat ac distrahat. Non enim alij quàm delirantes simul contrahunt crura, ac distrahunt: quod fiet, si quis calcaneos ad nates vsque contrahat, deinde genua segreget, ac distrahat, id verò significare delirium hinc constat, quòd de supinè cubantibus loquitur, quos ex modo decubitus constat languidos esse. Contrahere verò vehementer crura, ac seiungere, non fit absque conatu & violentia: esse autem languidom, ac vehementi conatu figurare crura, delirantium est: adde quod talis cubandi modus absurdus est, & extra omnium hominum consuetudinem. Quòd si simul reducta vehementer sint, & circumplexa, vt quidam legunt, pariter in Comment. damnatur accubitus talis tanquam absurdus: esset verò talis, vbi quis crura simul contraheret, ac inuicem circumplecteretur. Et licet Gale. in Commen. hunc cubandi modum dixerit, significare deliriom, ac esse absurdum decubitum lib. 7. de Morb. popu. par. 1. Comment. penultimo, dixit significare, articulos fractos. Inquit enim, Si igitur tum manus, tum crura parum inflexa habere commendetur, quod vlterius existit, maiorem ostendit articulorum contorsionem. Sic enim appellauit eam in prognostico, his verbis: Lethale autem & aperto ore semper dormire, cruráque supini cubantis inflexa esse, & διαπεπλεγμένα, quod significat, διεστῶτα μέχρι πλείονος, Id est, plurimum dissociata distractáque. Siue

Articulos fractos quid indicat.

autem inflexa scripserit, siue dissociata, secundum vtrunque fractos ostendit articulos.

GALENI COMMENTARIVS.

Hæc vox διαπεπλεγμένα, id est distracta, vtroque scribitur modo, scilicet & per γ, & per χ, significat autem crura, quæ plurimum dispersa sint, ac talis decubitus absurdus est, ita vt indicet delirium, quandoquidem nullus ita cubare soleat. quemadmodum neque si circumplexa, legatur, talis enim decubitus absurdus est, si quis cubando supinus habeat crura reducta, & inter se circumplexa.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Damnat decubitum supinum cruribus vehementer reductis, siue simul sint διαπεπλεγμένα, id est, distracta, ac dispersa: siue loco ipsius legatur, περιπεπλεγμένα, id est circumplexa.

PROGNOSTIC. XV.

Super ventrem verò cubare eum qui non sic assueuit dormire, dum sanus esset delirium significat, vel dolorem partium, quæ sunt circa ventrem.

Vbi quis in ventrem cubet, non assuetus sic dormire, vnum duorum vult Hipp. significari, aut delirium aut dolorem. De delirio constat, quòd hi qui delirant, quamuis figuram eligunt sibi etiamsi neque decens sit, neque saluti conueniens: qui enim mente non constant, seligere nesciunt. Significatur autem dolor, quoniam qui ventris dolorem patiuntur, melius ferunt ipsum in ventrem cubantes: per eum namque decubitum ventris partes comprimuntur, & si humor aliquis in eas confluebat, quadantenus cohibetur leui compressione facta, quod omnibus dolentibus partibus accidit, cùm comprimuntur. Si flatus eum dolorem excitat, facilius discutitur: si à frigido humore aut crudo dolor fit, moderato calore acquisito ex ventris compressione in dicto decubitu, frigidus calefit, & crudus coquitur, circa ventrem dixi, quia Græcè habetur, ἀμφὶ τὴν κοιλίην. & κοιλία significat ventriculum & totum ventrem: hic verò de partibus circa totum ventrem potius intelligendum. Excipit Hippo. ab hac sententia eos qui sic dormire assueuerunt, quod omnibus dictis & dicendis commune est, sine quo quidpiam rectè præsagiri est impossibile. Sunt enim plurimæ hominum consuetudines, mores & proprietates, quæ licet sint præter communem hominum consuetudinem, in eis tamen nihil mali testantur: quæ omnia ad rectè præsagiendum medicum diligenter inquirere, & probè examinare oportet, vt Celsus ait lib. 2. ca. 2. Sunt enim quædam proprietates hominum, sine quarum notitia non facilè quicquam futurum præsagiri potest, facilè itaque securus est in his aliquis, quæ sæpe sine periculo euasit, ille sollicitari debet, cui hæc noua sunt aut qui ista nunquam sine custodia sui tuta habuit.

Partes compressæ melius ferunt dolorem.

Consuetudines & proprietates inquirenda.

GALENI COMMENTARIVS.

Crebrò commemorat adiunctam his omnibus determinationem, vt secundum consuetudinem aliquid accidat ægrotantis. Etenim nunc cubare in ventrem contra consuetudinem, aut delirium significat, quemadmodum in prædicta cubandi figura: aut dolorem quendam, qui circa tales partes fatiget, constat enim vt multi talem eligant figuram, quorum in ventre dolor infestat.

ANNOTAT. IN GAL. COMMENT.

Consuetudinem sæpe commemorare Hippocr. dicit, quoniam signa mala talia sunt vbi cōtra consuetudinem eueniant, veluti cubare super ventrem. Significat namque delirium, aut dolorem in partibus circa ventrem, siquidem multi tales euoi eligoot

Digitized by Google

gunt cubandi modum. *Crebrò commemorat.* Consoetudinis fecit mentiooem, suprà progn.7. & progn.9. quum dixit: Sic enim sanorum plurimi decumbunt, & in præsenti progn. & infrà progn.17. *Vt secundùm consuetudinem aliquid accidat ægrotanti.* Græcè τὸ κατὰ τὴν συνήθειαν τοῦ νοσοῦντος γινόμενον. quod est, quod secundum eius consuetudinem ægrotantis fit.

PROGNOST. XVI.

VElle autem ægrum residere vigente morbo malum est, in omni acuto morbo: pessimum verò in peripneumonicis.

Vltimum signum quod ex decubitu accipitur, malum esse inquit, vbi æger in morbi vigore velit residere: quod in omni morbo acuto verum est, signatim verò in pulmonia, in qua non tantùm dicit esse malum, sed pessimum. In pulmonia enim significat magnam angustiam in partibus thoracis, & pulmonis, ita vt rectà ceruice respirare cogantur, in aliis verò acutis morbis vnum trium, aut delirium, aut inquietationem, aut magnam spirandi difficultatem. In his igitur acutis morbis, si delirium adsit, satis malum est, quooiam indicat præcipuam particulam laborare: difficultas respirandi tanta, vt cogat hominem in lecto erigi, maximum incendium ostēdit: ob paruum enim non cogeretur resurgere in lecto, eo tempore quo ægri magis amant quieti manere. Hinc etiam sequitur quàm malum sit vbi inquietationem significat: quoniam magna est inquietatio quæ non permittit in morbi vigore hominem quiescere ac iacere. Inquietatio verò quid mali ostendat, diximus circa Comment.12. Significat enim languorem aut febris implacibilitatem, aut oris ventriculi vitium. Præsentis prognostici sententia non tantùm pertinet ad signa quæ sumuntur ex decubitu, sed ad ea quæ sumuntur ex difficultate respirationis. In pulmonia namque velle erecto corpore respirare, orthopnœa est: similiter & in aliis morbis, vbi ægri se erigunt ad respirandum, non ob delirium, aut febris implacibilitatem. (Languidi namque non tentant resurgere in lecto, licet sæpe figuram demutent. Ostendet difficilem respirationem, quæ non nisi rectà ceruice exercetur. Sed de orthopnœa lib.3. dicemus in expositione progno.16. Contra huius prognostici sententiam videtur posse probari, non esse in peripneumonicis deterius signum velle residere, in vigore morbi, quàm in aliis acutis morbis, quin potius in aliis esse deterius signum, cuius contrarium dixit Hipp. volens in aliis morbis esse malum, & in pulmonia pessimum. Sed propositum probatur, quando aliquod symptoma morbum aliquem concomitatur, non significat magnum malum: vbi verò ipsum non solet concomitari, vbi superuenerit, deterius erit. Sed non omnes acutos morbos concomitatur orthopnœa: & omnem pulmoniam concomitatur, ergo in pulmonia deterior erit orthopnœa, quæ eadem est, vt dixi, & velle residere. In aliis quidem morbis non semper adesse orthopnœā constat: in pulmonia verò semper adesse, probatur ex Gal. lib.4. de locis patientibus, cap.8. dicente: Si verò simul conueniunt in spiritualibus instrumentis, calor & angustia, vt in peripneumonia, tum neque maxima, neque frequentissima, neque etiam celerrima respiratio sufficere potest, sed surgere tentant sic laborantes. Si ergo peripneumonici taliter respirant, non erit in eis pessimum signum talis respiratio, neque deterius quàm in aliis morbis. Ad quod respondemus duobus modis. Primò, quòd Galen. aliter videtur legisse literam Hippocr. nam

Residere in lecto orthopnœa causa.

Notabile dubium.

in Commen. explicat malum esse in pulmonia velle residere in morbi vigore, in aliis tamen acutis morbis explicat id esse χαλεπώτατον, hoc est, pessimum, aut difficilimum. Vnde fit vt velit mentem esse Hippocr. in pulmonia esse malnm, in aliis verò morbis acutis esse pessimum, eritque talis lectio. Velle autem ægrum residere vigente morbo, malum est in pulmonia, pessimum verò in omni acuto morbo. Aliter secondò dicemus, qoòd in pulmonia, aut non in omni tempore & in omni ipsius specie, æger adeò difficulter spirat, vt cogatur residere, vt apud Aetium, lib.8. cap.66. si pelliculæ ipsius, quæ thoraci connexæ sunt secundum longitudinem inflammatæ fuerint, dolor aderit in pulmonia & difficultas respirandi, & surrecti sedere volunt. In hoc casu aut etiam dato quòd perpetuam orthopnœam æger patiatur, in vigore tamen, vbi non adesset admodum mala dispositio ægri, æger potius amaret cubare quàm erigi: quo dato si erigatur per id tempus pessimum signum erit. Significat enim extremam angustiam & intensissimum calorem, qui eum resurgere ad respirandum coegerunt. In aliis tamen morbis non vnum tantùm significat velle residere in vigore, sed aut delirium, aut inquietationem, aut respirandi necessitatem: delirium, vbi non sit per essentiam, sine vera phrenitis, non est magnum malum: tale est, quod euenit in morborum acutorum summis vigoribus: inquietatio similiter non est magnum malum, maximè quoniam talis solet antecedere iudicationes quæ fiunt in ipsis summis vigoribus. Si tamen ob difficilem respirationem in acutis morbis aliis à pulmonia cogatur æger erecto corpore respirare, magnum significabitur incendium, idque deterius erit quàm in pulmonia. Si ergo in aliis acutis morbis à pulmonia, semper hoc vnum significaret, peius signum esset, ad respirandum erigere corpus in illis, quàm in pulmonia: quoniam tamen non hoc tantùm, sed vnum trium dictorum ostendit, non est adeò malum signum, vt in pulmonia, in qua vnum semper significat, nempe magnam angustiam, ac caloris vehementiam.

Pulmoniam patientes quando coguntur residere.

GALENI COMMENT.

QVi pulmonia infestantur, ij dicuntur sentire magnam in thorace angustiam, dum supini cubant: residentes verò fieri spirantiores. Decumbit enim ad spinam, per supinum iacendi habitum, pars in pectore thoracis, à qua pulmo arctatur, nec idoneum accipit aërem inspirando, per alios verò morbos, quoties vigent (id enim maximè considerandum est, tanquam non sit temerè additum) extitissimum est velle ægrum residere in ipso consistendi vigore. Amant enim tunc maximè perpetuò, immoti cubare: & si quis eos excitet, conflictantur. Itaque arbitrare, propter vehementem spirandi difficultatem, aut inquietationem, aut delirium residere ægrum aggredi per consistendi vigorem ægrotationis.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte refert id quod patientes pulmoniam se sentire dicunt, id autem est, magna quædam angustia in thorace, dum cubant supini, cum verò se erigunt, facilius respirare. Ratio verò quare supini cubantes difficile spirant est, quoniam partes anteriores thoracis considentes pulmonem coarctant, & impediunt aëris conuenientem attractionem.

IN secunda parte, quæ incipit (Per alios verò morbos) reddit causam quare dixit, in aliis morbis à pulmonia esse malum, velle residere in morbi vigore:

gote:tatio,inquit, est quoniam vnum trium significat,aut vehementem difficultatem respitandi, aut delirium, aut inquietationem, non igitur temerè, aut sine causa dictum est, quod tamen in expositione prognostici aduertendum dixi, quòd Galen. in præsenti loco periculum in aliis morbis à pulmonia referens dixit,χαλεπώτατον,id est,exitiosissimum est velle ægrum residere in morbi vigore: vbi tamen Hippocr.non sic,sed πονηρὸν, id est malum. *Inquietatio.* Græcè ἄλυς, est autem ἄλυς idem quod ἀλυσμὸς, cuius significationem diximus in expositione progo.12.

PROGNOSTIC. XVII.

Stridere dentibus in febribus, quibuscunque id non est consuetum à pueritia, maniam ac mortem significat, verùm prædicere oportet ab vtrisque futurum periculum: si tamen delirans id efficiat, valde lethale iam est.

In præsenti prognostico duo signa scribit,quę ab animali facultate sumuntur,quorum alterum significat maniam, siue magnam mẽtis perturbationem, ac mortem: alterum verò significat mortem proximam. Primum signum pertinet ad animalem facultatem secundum locum mouentem, quod est stridor dentium, qui in acutis febribus (de eis enim intelligitur quod dixit in febribus) magnam mentis conturbationem ostẽdit,& mortem. Qui enim strident dentibus in acutis morbis, magnam aliquam læsionem in cerebro patiuntur, aut in essentia, aut per consensum, ad quam sequitur tremor maxillæ inferioris: hæc autem contremiscit ob læsionem, quæ accidit musculis masticatoriis siue temporalibus, ad quos pertinet maxillam inferiorem firmare ac loco vno continere, aut clauso, aut aperto ore, claudere verò,ac aperire os crebrò, & ferè sine mora, vt in stridore dentium, similis est dispositio, vt vult.Galen. in Comm. ei per quam oculi instabiles fiunt,de qua diximus circa 6.progn. Est quoque tremor quidam qui imbecillitati facultatis & grauitati maxillæ referendus est: qui ergo dentibus stridet, magnam mentis perturbationem patietur, & inde mortem.Nam qui magnam mentis perturbationem patitur, magnam cerebri læsionem patitur, & magna præcipuæ partis læsio mortem prænunciat: id est quod Hippoc. dixit μανικὸν καὶ θανατῶδες, hoc est, maniam & mortem,siue furorem & mortem, furor verò siue mania,inquit Gale.in Comm. quasi vehementem mentis perturbationem dixit.Quod tamen dixit Hipp.μανικὸν,Gale.in Comment.versus finem παρακοπτικὸν, id est signum magnæ insaniæ, μανῆναι verò,& παρακόψαι, valde insanire est,vt vult Galen. lib.3.de Morb.popu.par.1.circa Pythionis histo.dicens: Quantitatem siquidem desipientiæ aliàs aliis nominibus assuevit Hippocr. ostendere, ληρῆσαι & παραληρῆσαι & παραφρονῆσαι & παρενεχθῆναι,inquiens, id est nugari,delirare, mente transferri, vel rursus, παρακόψαι,ἐκστῆναι,μανῆναι, & ἐκμανῆναι, vbi hæc tria, μανῆναι,ἐκμανῆναι,& παρακόψαι,in maiori gradu desipientiæ, & perturbationis constituit. Dixit autem: Quibuscunque id non est consuetum à pueritia: quod enim à pueritia consuetum est, morbi malitiam non ostendit. Communis est hæc definitio, vt diximus circa Comment.15.omnibus iudiciis: experimentum autem probat quàm plurimos homines stridere dentibus in somno ob imbecillitatem facultatis musculorum mouentium maxillas.Quod potius in somno,quàm in vigilia fit: quoniam dormientes tenere tentant maxillam compressam, & cùm in somno fit animalis facultas ferè in totum absorpta, reliquum est vt imperfectè, & cum tremore fiant eius functiones locales, maximè in his qui sunt secundùm easdem partes à natura languidi:inde etiam fiet, vt ipsis ægrotantibus, facillimè etiam in eandem incidant passionem.Secundum signum,quod mortem proximam ostendit,est si simul stridorem dentium patiatur æger in acuta febre, & delirium:quod signum à facultate animali sentiente atque mouente sumitur:à sentiente, quia delirat: id enim est, quod Hippoc.dixit, ἢν δὲ καὶ παραφρονέων, est autem παραφρονεῖν non aliud quam desipere, aut delirare. Alterum sumitur ab animali facultate secundum locum mouente, quod est stridere, significantque ambo signa proximam mortem: si namque solus stridor mentis magnam turbationem significat futuram, & deinde mortem, vbi delirium adsit simul cum stridore, non tantùm futuram, sed iam proximè futuram significabit mortem. Si enim stridor significat mentis perturbationem, & deinde mortem, cùm iam mentis turbatio euenerit, nihil reliqui est,nisi vt mors ipsa sequatur. Potest tamen delirium cum stridore coniungi duobus modis: aut quoniam stridor præcessit, & in hoc casu poterit medicus prædicere delirium, & adhuc maniam futuram, & postquam aduenerit,prędicere proximam mortem:aut fortè antecedit delirium, & deinde sequitur stridor dentium, quo dato si delirium,quod præcessit magnum non erat, duo prædicere poterit medicus, magnam perturbationem mentis, & mortem proximam. Primum quoniam solus stridor in febribus ipsam magnam mentis perturbationem posset præmonstrare, quantò magis, vbi ipso actu turbetur mens:secundùm verò Hippocr.docet prædicere vbi ambo adsint, stridor & mentis turbatio, mortem proximè futuram.Admonet quoque Hipp. in vtrisque prædicere futurum periculum,quoniam futuram mortem prædicere nihilominus putat conducere medico, quàm si salutis causa censeatur, vt circa initium præfationis Galen. dixit in febribus id verum esse, quoniam acuti morbi febres habent coniunctas ferè omnes: quòd si in aliis morbis eueniat, aut ob læsionem neruorum peculiarem, vt in comitiali morbo, nihil horum significatet dentium stridor. Dubitandum videtur,quare de stridore dentium malam significationem assumens Hippocrat. non scripsit de oscitatione, cùm oscitationes eueniant læsis musculis mouentibus maxillas. Similiter dubitandum quare non fiunt in somno oscitationes: quandoquidem multas animales operationes fieri videmus. Ad quæ respondetur. Ad primum,quòd stridor dentium in febribus significat cerebri læsionem, oscitatio verò ex solo flatu incluso in musculis masticatoriis excitari poterit, & in principiis accessionum fiunt sine aliqua noxa, quod pariter fit in stridotibus dentium. Vbi enim aliquis strideat dentibus, incipiente aliqua accessione ob vaporum multitudinem, non ob febris malitiam exsiccantem ac consumentem humiditatem naturalem illorum musculorum, neque ob eius magnitudinem, quæ possit cerebri ac neruorum naturalem temperaturam subuertere, sed ob inclusos vapores neque delirium, neque mortem ostenderet. Ad secundum dicemus, quòd in somno licet vapores multi retineantur, non tamen sentiuntur: retinentur quidem vt apud Galen.lib.2. de Cau. sympto.illi nempe qui in vigilia & exercitatione discuti solebant, quo fit vt à somno excitati vapores in musculis

Stridor dentium quidam tremor est.

Stridor dentium cũ delirio.

Oscitationes non fiunt in somno.

Ooo retentos

Digitized by Google

retentos feotienses pandieuleotut, fie etiā vapores in mufculis mafticatoriis detenti in fomno, aut omnino fenfum oon mouent, aut adeo patum, vt ad ofcitationem eogere non poffint.

GALENI COMMENT.

Strident dentibus, quoties mufculi in temporibus, & maxillis modo conuulfionis commouentur, interdum affectu mufculis duntaxat, aut ab ortu natura, aut propter aliam aliquam caufam pofterioremn nonnunquam origine neruorum in eiufmodi affectionem deducta, de qua maximè conuulfiones fieri folent. Cæterum agnofcere oportet initialem vniufcuiufque præparationem partis propriam: de qua alio loco fufius explanatum iam eft. Nunc verò fufficiet femel dicere, præcipientes hoc loco reuocari in animum refiduum difputationis, quo minus mirari fieri poffe, vt communi neruorum origine affecta, mufculus aliàs alius tremore, aut conuulfione excipiatur. Vt enim clare videmus in quibufdam corporibus optimam ineffe crurum præparationem, in aliis deterrimam ftatim ab initio: ita vt hi currant ocyffimè, illi vix ftent, & item partes alias fimiliter affectas: ita facilè offendi ab exiguis caufis alios cruribus, alios fummis pedibus, alios oculis, aut capite, aut alia aliqua parte ftatim à principio fequitur opificiorum præparationes. Nihil igitur mirum videri debet, fi aliqui debiles habent mufculos, qui oculos mouent: alij verò eos qui maxillas mouent, quæ de re nonnulli fubinde ftrident dentibus etiam, propter exiguas caufas: illi verò fubinde mouent oculos. Stridere enim dentibus ex natura, fimile eft affectui oculorum infeſto quibufdam quem appellitant equum, cum nullo tempore manere poffint requieti, fed in modum intremifcentium fubinde vacillant. Cæterum per morbos febriculofos, affectu originis fieri conuulfionem, fimile eft rurfus illi præparationi mufculorum in oculis, de quibus ait: Aut fublimes apparent. In quibufdam enim corporibus citius accumbunt originis affectibus mufculi oculorum: in aliis mufculi temporum, aut maxillarum. Meritò igitur dixit accidens illud fignificare infaniam, aut mortem. Infaniam quidem, quafi mentis dixeris vehementem commotionem. Mortem verò, quia neruorum origo affecta eft. Illud inquifitione dignum eft, quonam modo fuprà dicens infaniam fignificari, mox dicat: Si verò mente commotus ita efficiat: admodum exitiofum iam eft: etenim perfpicuum eft, vt fi ftridere dentibus præ nunciat delirium: adeò non definet, vt vehementius fiat accedente delirio, cum hoc quod alij quidam mufculi tunc in talem deducantur affectionem. Videtur ergo talis intellectus effe orationis. Stridere dentibus quibus ab initio non erat confuetum, futuri deliry accidens eft. Si verò adeundo interdum agrum offendas vtrunque perpeti, delirare, & ftridere dentibus hunc iam effe prope mortem arbitrare. Quod cùm in priore fermone cùm nondum commotus mente ftridebat dentibus ager, fimiliter id ipfum indicabatur duntaxat vt infania, ac mortis indicium haberetur, vbi verò iam delirat pariter & ftridet dentibus, in propinquo mors eft: id verò clarè docuit adiiciens verbum, iam, vt enim exitiofum fit accidens, priore docuit oratione, fequente verò, verbum, admodum, & iam, adiecit dicens: Admodum exitiofum iam eft, id eft, valde exitiofum: quod eft quidem non multò poft, fed cito moriturum agrum.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte docet dentium ftridorem euenire mufculis mafticatoriis conuulfionis modo motis atq; affectis: affici verò aut ob læfionem in origine neruorom, hoc eft in cerebro, aut ob læfionem in ipfis mufculis, & id dupliciter: aut à natura contracta affectione, aut poftea ob caufam aliam. *Strident dentibus.* Græcè αἱ πρίουσι τοῖς ὀδοῦσιν γίνονται, id eft, ftridores dentium fiunt. *De qua maxime conuulfiones fieri folent.* Græcè ὑφ' ἧς μάλιστα σπασμοὺς γίνεσθαι τοῖς ἀπὸ τῆς τοιαύτης σπασμοὶ, quod eft, à qua maximè fieri poffunt conuulfiones, eorum quæ ab ipfa origine trahunt.

In fecunda parte quæ incipit (Cæterum agnofcere) admonet fcire vniufcuiufque partis præparationem ad patiendum, quod modo in fumma reuocat ad memoriam. Poffet enim quis dubitare, quare in quibufdam febribus læfo cerebro, læduntur mufculi mouentes oculos, ac fiuor oculi inftabiles, non læfis mufculis temporalibus: in aliis læduntur temporales, & fit dentium ftridor, non læfis his qui oculos mouent. Pro refponfione verò fupponit quoddam fimile de crurum præparatione: vt enim clarè videmus, quibufdam crura funt adeo languida, vt vix ftare poffint: quibufdam adeo robufta, vt celerrime currant, idem de pedibus, & oculis, & reliquis membris dicere poffumus. Quum ergo ita fit, non mirandum eft, quofdam ex leui caufa ftridere dentibus, quofdam inftabiles oculos habere, & hippon pati. *De qua alio loco explanatum iam eft.* In lib. Artis medicinalis, & lib. 3. de Caufis fymptom. dixit: Etenim mirum incredibiléque videtur corpore aliquo noxam perpeffo, vires ipfius omnes non ex æquo lædi, fed aliàs magis, aliàs minus, aliàs nequaquam. *Opificiorum.* τῶν σωμάτων, corporum. *Nonnulli.* Græcè, ὅτοι μὲν, hi quidem. *Quem appellant equum* ὃν προσαγορεύουσι ἵππον, manifeftat autem ftatim Galen. quid per hippon intelligat, dicens, Quum nullo pacto permanere poffint requieti. Autor lib. definitionnm, hippon duplicitet definiuit, & fecundo loco melius fic, Eft affectus mufculi firmantis, & corroborantis oculum, qui comprehendit bafim viforij inftrumenti. Et lib. 2. Prorrhe. comment. 11. Galen. de concretis & immotis oculis loquens dixit. Talis conftitutio ei quæ oculi intus agitantur ex aduerfo pugnat, nempe inftabiles inconftantéfque funt, non fecos quàm qui equum appellatum habent, ita vt nunquam conquiefcant. *Inftant* Græcè σαλευομένων, hoc eft, agitatis.

In tertia parte, quæ incipit (Cæterum per morbos) in febribus fimiliter fieri oftendit, vt in quibufdam hominibus citius laborent mufculi mouentes maxillam, in aliis eos qui pertinent ad oculos, vt diximus in annotatione circa Comm. 6. parte 4. Et quemadmodum in quibufdam ad cerebri læfionem fequitur oculorum agitatio & inftabilitas: ita in aliis ftridor dentium. Meritò ergo dixit Hippo. infaniam & mortem fignificare: infaniam quafi vehementem animi perturbationem, & mortem ex læfione præcipuæ particulæ. *Sublimes* ἐκκαθήμενοι, id eft, inftabiles, vt diximus fuprà circa 6. progn. *Infaniam aut mortem.* Græcè ἢ μανικὸν εἶναι ἢ θανατῶδες, quod eft, maniam oftendere, ac mortem, vtrunque enim fignificat: non alterutrum, vt putauit Laurentianus.

In quarta parte, quæ incipit (Illud inquifitione dignum) docet qualis fuerit mens Hippocrat. quum dixit ftridorem fignificare mentis perturbationem, & mortem, & quando iam adèst mentis turbatio, fignificari proximam mortem, quod manifeftauit dicens, valde, & addens, iam. Per hæc enim proximam fignificauit mortem: ob id ergo fignum eft in extremo malorum. *Infania* παρακοπὴ, quod eft, maior dementiæ, vt in expofitione dixi.

PROGNO

PROGNOSTIC. XVIII.

VLcus autem siue præfuerit, siue in morbo fiat, edistere conuenit: si namque moriturus homo est, ante mortem liuidum & siccum erit, aut pallidum & siccum.

Vbi aliqua pars fuerit exulcerata in acuto morbo, indicium hoc appariturum esse dicit, siccum nempe reddetur vlcus, & aut pallidum aut liuidum: siue vlcus factum sit in ipso morbo, quod fit vbi in cuti vlcera erumpant, aut inflammatio quæpiam rupta fuerit, aut vbi tale vlcus ante morbum fuisset. Quod ad literam transtulit Celsus lib. 2. dicens, Vlcus, quod aut ante, aut in ipso morbo natum est, aridum, aut pallidum, aut liuidum factum est. Prognosticum præsens plura signa comprehendit, quæ sumuntur ex vlceribus: quòd enim dixit siccũ, ad primas pertinet qualitates, aut ad vlceris ipsius substantiam: quòd verò dixit, liuidũ, aut pallidum, ad colorem: siccitas imbecillitatem nutritiuæ virtutis ostendit, quæ non reficit quod resoluitur, sed interim contabescunt labia vulneris, quemadmodum in cuiusuis particulæ atrophia fieri cernimus. Colorem verò damnat Hippoc. quoniam significat humoris redundantiam, vt color pallidus bilem, liuidus melancholiam. Poterat quoque meritò damnare viridem colorem, & multò magis nigrum, qui non tantùm humoris redundantis naturam potest significare, sed & partis ipsius & mortificationem, & caloris naturalis defectum, verùm quoniam hi colores possent humorum naturam ostẽdere, licet aliqui præter humores possint etiam mortificationem indicare: ad maiorẽ certitudinem, siccitatem cum prædictis coloribus coniungi voluit. Sicca autem fieri vlcerá contingit, vno trium modorum, aut quoniam caret excremẽtis, aut quoniam caro ipsa contabuit, & veluti salita fit. Tertio modo, quum à causa aliqua externa exsiccantur, aut ob causam quamuis: quæ siccitas intemperies sicca est in qualitate tantum consistens, non in substantia. Si vlcera sicca fiant ob defectum excrementorum, languorem significat facultatis naturalis nutritoriæ. Si enim particula alimentum acciperet, ac nutriretur, duo excrementa separarentur, quorum alterum esset tenue, alterum crassum, tenue ichor appellatur, & crassum sordes. Quemadmodum enim in sanitate ex alimento particulæ cuius duo separantur excrementa, vnum tenue, quod insensibiliter discutitur: alterum crassum, quod sordes est cutis ipsius: ita quum pars ægrotat atque exulceratur, vnumquodque ipsorum seipso crassius redditur, nequeunte facultate, quæ in particula laborat tantùm attenuare ipsum, quantum tempore sanitatis, fitque illud excrementum quod insensibiliter discutiebatur, ichor siue sanies tenuis, & pars crassa sordes etiam fit, sed crassior quàm in sanitate. Huius rei causa Gal. lib. 3. de Morb. cur. omnibus vlceribus præcipit admouere medicamẽta duorum generum, nempe quæ exsiccent aduersus tenues humiditates, & quæ detergãt aduersus sordes. Quoniam ergo omne vlcus quandoquidem alimentum accipit, excrementa huiusmodi habere debet, inde est quòd omne tale eget exsiccatione, quæ est potissima intentio curationis vlcerum. His tamen excrementis deficientibus imbecillitas facultatis nutritoriæ significatur: nisi aliqua magna adsit euacuatio, per quam sanguis reuellatur in aliam particulam, aut à corpore defluat, quòd contingit. Si igitur talis euacuatio non adfuerit, sed ob defectum sanguinis boni, & caloris naturalis, membrum non alatur, ac siccum ea de causa fiat vlcus, mortem significabit ob defectum caloris & sanguinis. Si tamen talis siccitas non sit substantialis, sed qualitatiua, veluti ea quæ euenit à causa externa, aut ob siccam intemperiem ipsius partis, quæ forte ante morbum aderat, solius particulæ vlceratæ malũ significat. Quo tempore præcipit Gal. humectantibus vti medicamẽtis, vt particula ad naturalem temperiem reducatur: neque enim aliàs sanari contingit vlcera quàm prius curatis symptomatis, si quæ habuerint coniuncta, quorum vnum est siccitas. Hac ratione soluitur dubium, quare cùm Galen. dixerit primam ac potissimam intentionem curationis vlcerum esse exsiccationem, aliqua vlcera humectari præcipit, vt 4. de Morbis curandis, dicens, Ac carnis quidem intemperies si squalens siccáque videatur, aqua temperata fouens, humectánsque corriget. Quando enim per humidos fotus vlcera fouere præcipit Gale. non intendit vlcera ipsa curare, sed symptomata coniuncta vt intemperies. Quando verò omnia vlcera exsiccari præcipit, vlcerum curationem docet, qua vlcera sunt. Quòd si dixeris contra sententiam præsentis prognostici: Si vlcera sicca esse, malum signum est, & ante mortem talia fiunt vlcera, quare Galenus omnia vlcera exsiccari præcipit? Respondemus, hanc esse obseruationem omnibus dispositionibus corporis communem, tam in sanis quàm in ægris. In ophthalmia namque oculis adhærere lippam, bonum est: nihilominus ipsam detergere oportet. Lippis etiam carere, defectum significat, & cruditatem, & nonnunquam oculorum mortificationem. Pariter in sanitate, non fieri in intestinis fæcem malum esset. Ipsas verò præsentes abluere oportet, sicuti & in cuti sordem esse oportet, ipsam quoque detergere oportet. Sic & in omni vlcere, carere excrementis malum esset, maximè vbi à morbi acuti malitia originem traheret, ipsa verò excrementa cùm adsunt, exsiccanda sunt, intantùm, donec sordes detergantur, & sanies tenuis, crassior fiat, & à natura suppurationem admittat, & ipsa naturalis facultas sine impedimento carnem generet. Tertio modo vlcus siccum dicitur substantificè, veluti cùm caro contabescit, neque alitur, verùm excrementis non vacat: quòd non tantùm significat recens alimentum ei deficere, sed talem esse partis languorem, vt non tantùm non commutet alimentum præsens, sed & pristinum colliquatum & resolutum sit, & ipsius carnis substantia diminuta, & contabefacta: quod tamen peruenit ad ipsam alendam, in sordium naturam & putrilaginem mutatur. Cuius est exemplum apud Hippocrat. libro de Vulneribus capitis, vbi de exitialibus loquens dixit, Quum quis os perfregerit, febris in hyeme plerunque ante 14. diem capiet, æstate verò post septimum: quo tempore discolor vulnus fit, saniésque non multa, & pars inflammata demoritur, & glutinosa efficitur: & apparet veluti caro salita, color ruffus & subliuidus. De his vlceribus constat sicca esse, nihilominus excrementis abundare, & humiditate extranea, etsi propria & innata careant. Aduertendum tamen quòd etsi de vlceribus primo loco dictis siccis, littera Hippocra. in præsenti prognostico intelligi possit, de his tamen certissima est, talia nempe fieri vlcera ante mortem, qualia hoc tertio loco ex Hippocrat. depinximus. Talia vlcera, si quàm spem salutis haberet medicus, humectanda essent, & siccanda: siccanda per medicamenta quæ vlceribus siccandis ac detergendis prosunt: humectanda verò non aliter quàm restituendo ipsam particulam ad pristinum

Niger color.

Vlcera sicca tribus modis.

Excrementa alimenti.

Excrementa vlcerum.

Nota.

Vlcera substantificè sicca.

Vlcus vt caro salita.

Vlcerum lethalium curatio.

ſtatum per alimenta, & robotando naturalem facultatem particulæ & totius corporis potiſſimum. Dixi hæc de curandi via, vt magis exponerem horum vlcerum naturam, & eorum ab aliis differentiam. Lethalem etiam vlceris ſignificationem ſcripſit Hippocrat. libro de locis in homine, dicens: Ex quacunque cauſa malè affligente quis attam bilem reuomerit, moritur qui vulnus habet, & qui ab enacuatione detinetur, & debilis eſt, & tenuis exiſtens derepente ſiccus ſubſidit, moritur, quum à caliditate detento vlcuſcula eruperint, debili exiſtenti circumcirca liuida moritur, quum à morbo quopiam detento debili iam exiſtenti liuida vlcuſcula enata fuerint mortale. in præſenti tamen prognoſtico, cùm Hippocrat. intelligeret, coloris variationem potius oſtendere qualitatem humoris peccantis, quàm mortificationem, vt certius efficeret præſagium, coloribus mutatis adiunxit ſiccitatem. Siccum enim debet fieri vlcus vtcunque, ſed aut pallidus aut liuidus color ſiccitati coniungendus: quoniam tamen non omnis ſiccitas vlceris lethalis eſt, vt ea quæ ſequitur cauſam exteriorem, aut ipſius partis ſiccitatem, aut eiuſdem ſolius languorem. Non dixit, ſi vlcus ſiccum fit, æget morietur: ſed ſi æget moriturus ſit, (quod ex aliis ſignis deprehendet medicus) ante mortem tale fiet vlcus. Docet namque prædicere, vlceris futuram exſiccationem, & inde mortem. in febre gratia exempli, acuta, vbi æger vlcus aliquod patiatur, ſi ſigna defuerint lethalia, prædicere poterit medicus, vlcus id ante mortem, ſiccum ac colore mutatum futurum, quibus iam viſis mortem multò certius prædicet.

Vlcus lethale.

GALENI COMMENTARIVS.

Siccum erit omnino vlcus, quoties facultas nutriens corpus debilis habeatur, nullus verò color in eo ſemper erit, ſed pro diuerſitate humorum in corpore, & item pro menſura læſionis euariabit. Si enim bilioſus humor exuperet, croceus erit color, ſi nigrobiliarius, aut liuidus, aut ſecundùm alteram ſignificationem viridis erit. Antea enim docuimus vt chloron interdum pallidum colorem, interdum viridem ſignificet: ex qua ſignificatione ſolemus braſſicam viridem nominare. Pari modo læſio quoque maior liuidum ſolet efficere colorem, vt qui non longè diſtet à nigro: minor verò, rubrum aut pallidum. Quocirca finem dictionis quidam legunt ita: Aut pallidum & ſiccum erit, alij verò illo modo, Aut viride & ſiccum erit.

ANNOTATIO IN GALEN. COMMENT.

Docet Galen. mentem eſſe Hippocrat. in omni euentu ante mortem vlcera debere fieri ſicca, colorem verò poſſe variari ſecundum naturam humoris peccantis, ita vt aliquando appareat pallidus, aliquando liuidus, aliquando verò chlorus, id eſt viridis, ſiue rubiginoſus. Significat enim chlorus, pallidum & viridem, vt docuit, nempe ſuprà Com. tertio. in ſignificatione namque viridis dicimus braſſicam chloram, id eſt, viridem. Liuidus autem color, ad maiorem ſequitur læſionem quàm pallidus aut viridis: ſic enim legi debet, quoniam & ipſa nigro magis ſimilis eſt. Sed vbi hic legitur pallidus, Græcè χλωρὸν, id eſt, viridis habetur. Quum autem chlori mentionem feciſſet, ſubiungit, quocirca finem dictionis quidam legunt ita, Aut ὠχρὸν, id eſt pallidum & ſiccum erit: Alij verò, Aut χλωρὸν, id eſt, viride aut ſiccum erit. Quum enim pallidus per chlorum ſignificetur, & viridis ſimiliter, Latina vocabula confuſionem parient, niſi Græca etiam apponantur, quod & alibi facere ſæpe conuenit. Confundit pariter Laurentianus literam, dicens à principio Comment. Croceus erit. Græcè enim ὠχρὸν habetur, quod in aliis locis pallidum tranſtulit, in præſenti comment.

Vocabula Græca ſæpe interponenda.

PROGNOSTIC. XIX.

De manuum verò latione hæc noſſe oportet: quibuſcunque in acutis febribus pulmoniis, vel phrenitidibus, vel capitis doloribus, ante faciem feruntur, vel venantur fruſtra, aut colligunt feſtucas, aut ſtamina de veſtibus euelluut, vel ſtipulas de pariete carpunt, omnes malos eſſe atque lethales.

Etſi per diuerſa media ab Hipp. præſens ſententia declaretur, vnicum ſignum eſt, quod ſcribitur in præſenti prognoſtico, quod ſumitur ab animali facultate ſentiente, interiori, immediatè: mediatè verò tanquam à re magis nota, à motu manuum in morbis acutis ab ipſo narratis, acuta febre, phrenitide, pulmonia, capitis dolore. Si æger tentet venari aliquid ante oculos apparens, quod verè non exiſtit, aut ſimile euellere, aut colligere, motus manuum oſtendit cerebri læſionem, in facultatibus interuis ſentientibus exiſtentem & hæc læſio mortem ſignificat. Aut enim talis exiſtit in eſſentia, vt in phrenitide, & id ſatis conſtat lethale ſignum, quoniam læditur princeps particula, ſic etiam & in capitis dolore, in quo non peruenitur ad imaginationis læſionem & apparitionem phantaſmatum, niſi ingens fuerit malum, aut per conſenſum, vt in pulmonia, & febribus acutis. In quibus cùm magnæ admodum fuerint, tales viſiones fient contingent, & imaginatiuæ facultatis læſiones. Phrenitis ergo ex ſpecie lethalis eſt: reliqui verò morbi de quibus Hippocrat. mentionem fecit non niſi ob id quòd in ſpecie ſua magni fuerint. Quod eueniet quoties talibus apparentibus æget manus moueat ad venandum aliquid fruſtrà, aut colligat feſtucas, aut euellat de veſtibus ſtamina, aut ſtipulas de pariete carpat. In aliis enim morbis à phrenitide ſignificat magnam vaporum copiam aſcendere in caput, & mentem turbare. Et in omnibus ſimul & in phrenitide oſtendet, malum non tantùm cerebro, ſed & oculis communicari. Quoties namque phantaſia læditur, alicui ſenſui exteriori communicatur malum, cuius gratia perturbantur phantaſmata: nam vbi cerebrum læditur, ſi læſio oculis non communicaretur, non moueret æger manus ante os, ſed aut nulla phantaſmata apparerent: vt in illo cuius æſtimatiua læſa eſt, non læſa imaginatiua. Ille enim nullam læſionem in ſenſu exteriori paſſus eſt, vt infrà conſtabit. Aut ſi phantaſmate apparente talis eſſet læſio, quaſi à phantaſmate dirigeretur: eſſet enim phantaſma quod ad aliquem ſenſum exteriorem pertineret: gratia exempli ad auditum, quod contigit illi, qui tibicines ab angulo domus expelli clamabat, in quo læſa erat imaginatiua, vt poſt dicemus, & læſio communicabatur auribus. In his tamen qui manus mouent, vt ab Hippocrat. dictum eſt, læſio imaginatiuæ facultatis oculis communicatur, & multitudo vaporum ad ipſos perueniens, viſa ante oculis apparere facit: & læſa imaginatiua fit vt manus moueat ad venandum aliquid fruſtra, ſi muſcas ante oculos volitare putauerit, & feſtucas colligere, aut ſimile aliquod aſſequi. Diuerſimodè enim eis viſa repræſentantur, ex diuerſa forma vaporum, qui à cerebro ad oculos perueniunt. Nam & Theo

Phrenitis ex ſpecie lethalis.

Phantaſiam ſolà non contigit lædi.

& Theophilus medicus, de quo pòst dicemus, tibicines & cantores quosdam stantes, quosdam sedentes se videre putabat. Huic ergo malum visui & auditui communicabitur, sicuti etiam vbi noxa auribus communicetur, non omnes dicunt se audire tibicines, sed me præsente contigit phreniticum quendam clamare, ac exorare, vt à domo expellerent disputantes de legibus contradictoriarum: & similia eis apparent, quod tamen Hippocrat. vult. lethale signum esse, quoties facultas interior animalis sentiens læditur in essentia, aut per consensum. Id autem manifestatur, quoties exit in aliquod opus, quod non tantùm ostendit illius facultatis læsionem, sed quòd talis læsio sensui exteriori communicatur, vt oculis per vaporum transmissionem ab ipso cerebro, vnde tales imagines phantasiæ repræsentantur, quales in suffusionibus, & in cruditatibus ventriculi vt libro quarto de Locis pat. capite primo vbi visa in suffusionibus, à visis per stomachi cruditates distinguere docet Galen.

Phantasia quare potius circa visa quàm circa audita errat.

Vtcunque tamen vapores tales delati intra oculum mouent imaginatiuam virtutem læsam, vt potius circa visa erret quàm circa audita, talia extra esse putans qualia esse solent, quoties videntur sano homine. Quòd verò manus moueant, non fit absque læsione internæ facultatis: ipsa enim constante vt in suffusionibus, etsi visa appareant, non mouent manus iterum atque iterum, cognoscentes id apparere, verumtamen non existere, id est, cuius gratia manus mouent illi, de quibus Hippocrat. Pro huius prognostici ampliori expositione intelligendum est, præter quinque sensus exteriores esse facultates interiores in cerebro, qua parte residet rationalis facultas. Apud Aristotelem sensus communis, quem dicit esse in corde ac probare nititur, libro de Somno & vigilia, & phantasia à qua distinguit ὑπόληψιν, id est, æstimatiuam, quam etiam diuidit in scientiam, opinionem, & prudentiam, libro tertio de Anima cap. tertio addidit etiam memoriam. Itaque quatuor sunt principes facultates sentientes secundum Aristotelem, quas qui ipsum sequuntur, ex operationibus distinguunt.

Sensus communis officiū.

De sensu communi quemadmodum & Aristoteles secundo de Anima ponendum esse dicunt, vt sensibilia diuersorum sensuum cognoscat, sitque vnica potentia, quæ ponat differentiam inter album, & dulce. Nam duæ nullam ponent differentiam: quemadmodum si duo sic viderent album & nigrum, vt vnus album tantùm videret, & alter nigrum tantùm, constat quòd nullam differentiam ponerent ambo, aut alter inter album & nigrum. Oportet ergo vnam esse potentiam quæ vtrumque percipiat, (gustabile nempe & visibile)

Phantasia.

quam sensum communem vocant, phantasiam etiam, siue imaginatiuam dicunt esse ponendam ab hac potentia distinctam, cuius officium est, recipere similitudines rerum, atque ipsas inuicem componere: veluti quum quis viso monte & viso auro, componit formam auri cum forma montis, & imaginatur montes aureos. Reseruat quoque hæc potentia imagines rerum tanquam præsentes, & non aliter: inde fit quòd quo tempore cerebrum non integrè oppletum est vaporibus, hæc facultas excitata, insomnia facit, quæ omnia res nobis ostendunt tanquam præsentes. Tertia facultas est cogitatiua, quam appellant in hominibus, aut æstimatiua, quam in brutis, etiam si quidam velint cogitatiuam esse æstimatiua perfectiorem.

Æstimatiua.

Ad hanc pertinet syllogismos componere, & complexa formare, & distinguere conueniens à disconuenienti, & elicere intentionem amicitiæ, & inimicitiæ. Hæc immediatè seruit intellectui, ac suprema est omnium sentientium facultatum: hanc in medio cerebri ventre sitam volunt, sicut sensum communem in prima parte primi ventris, & imaginatiuam in secunda: licet quidam velint omnes in omnibus existere, & operari.

Memoria.

Quarta est memoratiua, quæ reseruat tantummodo rerum imagines circa quas versata est cogitatiua facultas, & per modum absentium, quod non facit phantasia: hæc in postremo cerebri ventre sita est.

Facult. distinctio ex Aristot.

Has omnes non aliter distinguere docet Aristoteles quàm per functiones. Potentiæ, inquit 2. de Anima, distinguuntur per actus, & actus per obiecta. Hinc Aristotelem sequentes probant virtutem vnam ab altera distingui specie, quia actus ipsarum specie distinguuntur: hoc argumento, actus istius potentiæ differt specie ab actu alterius potentiæ: ergo potentia differt specie à potentia. Hoc autem argumentum inualidum est: non enim sequitur, visio albedinis distinguitur specie à visione nigredinis: ergo potentia videns albedinem distinguitur specie à potentia vidente nigredinem. Melior autem modus probandi apud Aristotel. quòd potentiæ distinguntur specie, est, si argumentum præfatum negatiuum fuerit. Hæc potentia potest aliquam efficere notitiam, quam non potest altera potentia efficere, neque similem in specie: ergo potentiæ istæ specie differunt. Verumtamen difficilis admodum & obscura via relinquitur volentibus facultates cerebri internas distinguere. Quærerem enim qua via posset philosophus probare, quòd facultas æstimatiua non recipit formas & imagines rerum, simul & ratiocinatur, ac complexa format, maximè quoniam rationi consonum videtur, quòd ea potentia quæ ratiocinatur circa aliquid, illius habeat phantasma, & quæ phantasmata recipit, possit circa ipsa syllogisare. Præterea quemadmodum ipsi concedunt phantasiam posse rerum cognitionem habere, & reseruare formas & imagines rerum, possem concedere æstimatiuam posse ratiocinari; & conseruare rerum species & imagines, neque opus esse memoria.

Gal. doctrina de sensibus interioribus.

Quamobrem mihi melius videtur Galen. insequi tam circa ipsarum potentiarum numerum, quàm circa viam distinctionis ipsarum, apud quem libro De differentiis symptomatum, tres tantùm annumerantur, quum inquit, Porrò reliqua animæ functio, quæ à principe potentia prodit, per imaginationem, cogitationem, & memoriam diuiditur. Et libro octauo de Vsu partium inquit, de crystalloide loquens, Sed neque sensus fiet, si hoc alteretur quidem, non cognoscat autem alterationem eius phantasia, & memoria, & cogitatio, quod est ἡγεμονικὸν, hoc est, princeps animæ facultas. Imaginatio eadem est cum phantasia, & cogitatio quæ διανοητικὴ, id est, cogitatiua appellatur à Galen. eadem est quæ apud Aristotelem, ὑπόληψις, id est æstimatiua. Neque opus est ad saluandas omnes animales actiones in sensibus interioribus plures, quàm tres potentias ponere, phantasiam, siue imaginatiuam, quæ apud Galen. & Aristotelem phantasia Græco vocabulo nuncupatur, & cogitatiua siue æstimatiua, & memoria, quæ non dicitur

Nota.

propriè facultas, quoniam verè conseruare non est agere, sed est esse debitum subiectum vt in ipso diu duret quod imprimitur. Aristoteles verò sensum communem posuit, de quo Galen. quoque mentionem fecit, loco citato, vbi postquam de reliquis læsionibus quæ contingunt, in prædictis

Digitized by Google

potentiis egerat, dixit: Quibus præterea duo non mediocris notæ addi debent, nempe vigilia & veternus, quæ in primo omnium sensu, qui communis quoque dicitur, consistunt.

Sensus communis apud Galen.

Verumtamen per communem sensum, non aliud intelligit Galen. quàm principium sentiendi, quod est cerebrum, & primum sensitionum, vt inquit libro septimo de placitis Hippocratis, & Platonis. Vbi postquam retulit sententiam Platonis ex Timæo de sensu communi, ad quem locum lectores remitto, inquit: In his igitur & sequentibus, tum in aliis quoque dialogis de communi quadam facultate & potentia docuit nos Plato, quæ à cerebro per neruos in singula sensoria penetrans alterationes ipsorum omnes persentit. Id tamen non esse aliud ab ipso cerebro docet eodem libro infrà dicens: Alteratio verò ipsa ab vna eadémque facultate omnibus sensoriis communiter impartita à principio emanante dignoscitur, quod quidem principium siue sensum communem, siue primum sensorium appelles, nihil refert: hoc nos superiori oratione cerebrum esse demonstrauimus. Officium verò quod philosophi sensui communi tribuunt, quod est ponere differentiam inter sensibilia diuersorum sensuum, constat quòd pertinet ad potentiam imaginatiuam, quæ non tantùm potest imagines rerum percipere, quod est pati, sed & agere, singulatum rerum notitiam formando, & distinguendo rem vnam ab altera. Galen. namque, vt infrà dicetur ex libr. de Different. symptom. ille qui obseratis ianuis singula vasa per fenestram proiiciebat, non habebat læsam imaginatiuam, quia singula vasa propriis appellabat nominibus. Ad imaginatiuam ergo pertinet, propriis nominibus singula appellare, quod nihil aliud est quàm singula à reliquis distinguere, sicuti ad memoriam nominum recordari. Ad cogitatiuam verò facultatem pertinebit, inter res cognitas atque distinctas quod melius est, eligere.

Facultatum interiorum distinguendarum via certa.
Phantasia læsæ exemplum.

Via tamen certissima ad distinguendas has potentias sumitur ex Galeni doctrina, qui docet, aliquando vnam earum lædi sine aliis, éstque validissimum argumentum ad intelligendam ipsarum distinctionem, si contingat lædi phantasiam non læsa cogitatiua, & è conuerso: illæ non sunt vnica, sed duæ ac diuersæ. Quod autem id contingat experimento probauit lib. de Differ. symptomatum, experimentum est de Theophilo medico ægrotante, qui cùm alioqui prudenter dissereret, atque eos qui præsentes erant exactè nosceret, tibicines quosdam esse in angulo cubiculi arbitrabatur, eósque tibia canere, atque pulsare, & se illos videre putabat, alios quidem stantes, alios illic sedentes, atque ita continenter canentes, vt neque temporis momento, aut noctu, aut interdiu, aut remitterent, aut quiescerent, proinde assiduè clamans iussit eos à cubiculo expelli. Is postquam conualuit, id quod singuli eorum, qui ipsum visitauerant, dixerant vel egerant narrabat, & phantasmata quæ de cantoribus apparuerunt memoriter recitabat.

Cogitatiua læsa exemplum.

Statim subiungit aliud exemplum eorum qui læsionem in cogitatiua patiuntur, neque rectè ratiocinantur, nulla eueniente læsione circa phantasiam, vt phrenitico illi contigit, qui obseratis intus ianuis protulit per fenestram singula vasa quæ propriis nominibus appellabat, interrogans prætereuntes an iuberent ea proiicere: vnde constabat memoriam non esse læsam neque imaginatiuam, sed tantùm ratiocinatiuam, quoniam quod melius foret eligere nequibat.

Memoria læsa exemplum.

Quòd etiam memoriam sine aliis lædi contingat, probat ex Thucydidis testimonio, qui nonnullos ex pestilentia seruatos dixit adeò sine memoria remansisse, vt neque suos familiares neque semetipsos agnoscerent,

Thucydides lib. 2. Peloponnesiacs belli.

lib. 4. de Loc. patientibus, cap. 1. lege Galeni exemplum, læsæ imaginatiuæ sine læsione cogitatiuæ de semetipso: & exemplum læsæ cogitatiuæ sine læsione imaginatiuæ, de illo, qui Romæ cum lanifici puero domi continebatur. Exemplum quod refert de semetipso, simile est exemplo adducto de Theophilo medico: exemplum verò phrenitici, qui cum lanifici puero continebatur domi, idem est quod adduximus de eo qui reseratis ianuis singula vasa proiiciebat per fenestram. Verba Galen. sunt: Quippe sunt phrenitici quidam, qui de his, quæ oculis offeruntur, rectè (quantum ad sensitiuam notitiam pertinet) iudicant: cogitando verò à naturali iudicio aberrant. Alij rursus cogitatione quidem falluntur minimè, sensibus tamen difformiter mouentur. Sunt præterea qui simul & sensus & cogitationis vitio laborant. Itaque cuiusque læsionis modum sic accipe. Cùm Romæ quidam cum lanifici puero domi contineretur, surgens à cubili, venit ad fenestram per quam & ipse videri & percurrentes videre poterat: itaque ex vitreis vasis singula ostendens interrogauit, impetarénne vt ea proiiceret: illi verò ridentes plaudentésque vt ea proiiceret rogabant. Tum ipse deinceps omnia arripiens eiecit: at illi magnis acclamationibus riserunt; postea iubeténne puerum quoque proiici, cùm eos interrogasset, atque id illi iussissent, illico ipsum deiecit, quem ab alto cadentem videntes, suppresso statim risu accurrerunt, & confractum iam puerum sustulerunt. At contrariam affectionem non solùm in aliis, verùm in meipso, cùm puer adhuc essem, expertus sum. Cùm enim per æstatem ardenti febre laborarem, & festucas atro colore ex cubili eminere, & flocculos item similiter in vestibus esse putabam, quos auferre tentans, nihilque sub digitis eductum inueniens, accuratius vehementiúsque id efficere conatus sum: audiens itaque duos ex amicis qui tunc aderant dicentes, vidésne hunc iam & floccos euellere, & festucas colligere: statim intellexi id ipsum quod dicebant me fecisse. Quum verò sic animo constarem, vt rationalis in me facultas non vacillaret, rectè inquam dicitis, proindene phrenitis me arripiat, auxilio estote. Illi autem quum idoneis rigationibus caput fouerent, tota die, sequentique nocte grauibus insomniis turbatus sum, vt interim & clamare & exilire viderer: verùm postero die mitigata sunt omnia accidentia. Ex hac sententia & supradictis constare potest has facultates distinctas esse, & via ad eas distinguendas.

Phrenitis species vnde distinguenda.

Ex quarum læsione diuersa, Aëtius libro quinto phreniticidis species distinxit, in casu ergo explicito ab Hippocr. læsio est in imaginatiua virtute, quæ oculis communicatur, vt visa appareant, quæ non extra, sed intra oculum sunt, quibus manus admouere præcipit phantasia. Posset autem contra dicta dubitari: ponamus quòd æger patiens pulmoniam, aut febrem vehementem, moueat manus ad euellendos pilos de vestibus, nihilominus motus ille constans sit, ac perfectus. In casu dato ille motus nullam læsionem animalis facultatis ostendet: quoniam actiones quæ perfectæ sunt, non ostendunt læsam facultatem. Sed aduertendum, quòd actio perfecta potest esse signum lethale, quod ostendit motus prædictus, qui perfectus & constans est, & indicat phrenitidem, aut pulmoniam, aut febrem vehementem. Ad ipsam namque concurrit facultas exequens motum, & facultas imperans motum: facultas exequens motum à cere-

bro

Digitized by Google

bro per neruos distribuitur: imperans tamen motum in cerebro existit, constat autem facultatem vuam sine altera laborare; nam stat cerebrum lædi, & læsionem non attinere ad corpus, vt quum imaginatiua aut cogitatiua læditur: & stat lædi facultatem cerebri, quæ musculis & neruis distribuitur, aut ipsam non lædi, sed non distribui conuenienti modo. Quo dato læsio erit in motu & facultate mouente, & non in facultate imperante motum, vt in morbo comitiali fit, sic etiam modo euenit, quòd læditur animalis facultas imperans motum, non læsa facultate quæ exequitur motum. Vnde fit vt

Actio perfecta est signum lethale.

actio sit satis robusta & perfecta, nihilominus quia incassum fit, & sine causa indicat nobis facultatem imperantem motum esse læsam, nempe phantasiam. Hinc sequi videtur quòd aliqua actio perfecta est signum lethale. Fit etiam nonnunquam vt aliqua læsio sit in potentia imperante, & in exequente motum, vt in phrenitide: in qua non tantum manus inordinatè & intempestiuè mouet æger, sed etiam motus ipse imperfectus & tremulus est, cùm tamen fiat, vt aliqui maniaci robustissimam habeant motiuam facultatem. Ratio huius diuersitatis est, quoniam læsio cerebri aliquando vergit in corpus, aliquando vergit in animam. Si vergit in animam, corrumpit actiones sensitiuæ facultatis: si vergit noxa in corpus, lædit actiones potentiæ animalis mouentis: vt declarat Galen. libro tertio de Loc. part. capite sextò exponens quandam sententiam Hippocr. ex sexto de Morb. pop. Inquit ergo Galen. Porrò quemadmodum hæ passiones quibus caput per consensum afficitur, ita quoque illæ quæ primogeniæ ipsius affectiones sunt, non parum inter se differunt. Igitur crassi humores qui in cerebri substantia abundant, interdum ei vt instrumentali, interdum vt similari parti nocent. Quum enim meatus obstruunt, vt instrumentali, cùm verò temperamentum alterant, vt similari. Proinde totus hic sermo, in fine sexti libri de Morbis popularibus præscriptus est. Melancholici magna ex parte morbo comitiali afficiuntur, & contra morbo comitiali laborantes efficiuntur melancholici: atque horum vtrumlibet magis accidit, prout in hanc aut in illam partem infirmitas repit. Si enim in corpus, epileptici: si verò in mentem, melancholici redduntur. Hoc sermone primum quidem declarauit, quod non semper, sed magna ex parte horum affectuum alter in alterum transit: quippe non solùm atra bilis, sed etiam pituita comitialem morbum efficit. Igitur ea quam atra bilis constituit, in melancholiam transit: quæ verò à pituita parta est, in aliam affectionem, de qua paulò pòst dicturus sum, melancholiam verò haudquaquam efficit. Altera verò Hippocratici sermonis pars non parum contemplandi locum desiderat: quippe cùm anima sit aut temperamentum primarum qualitatum, aut ab ipsarum temperamento permutetur, bilem, cum cerebro vt parti instrumentali nocet, ad cerebri corpus conuerti ait: quùm verò temperamentum mutando, ei vt similari nocet, ad mentem eam repere dicit. Hæc Galen. Quæ ob id adduxi, vt ostendam in vera phrenitide meritò sensum & motum lædi, quoniam bilis in cerebro existens, non tantùm temperaturam alterat, sed obstruit etiam ipsius meatus, quæ læsio ad corpus vergit. In mania verò solus læditur sensus: in morbo comitiali motus: in pulmonia tamen & febre acuta, & capitis magno dolore, vapores in caput ascendentes, non tantùm perturbant imaginatiuam, sed & cerebrum alterant satis magna alteratione. Dubitaret fortè aliquis, quod nunquam fieri posse videtur, lædi animalem facultatem sentientem, non læsa mouente: quoniam facultatis robur consistit in qualitate temperamenti. Si ergo in temperamento fit permutatio, non manebit integra facultas mouens. Respondemus quòd facultas non redditur languida, nisi vbi mutetur in facto esse membri temperies: lædi autem actionem corruptè continget, vbi alteratio nondum facta sit: quo tempore continget corrumpi actionem animalis facultatis sentientis, manentibus robustis principe ac mouente, læditúrque cerebrum non omnibus actionibus ipsius læsis.

Cerebrum læditur non omnibus actionibus læsis.

GALENI COMMENTARIVS.

GEsticulationes manuum, id est, functiones & motus quos hoc loco commemorauit, ob imaginationem fiunt illi similem, quæ per suffusiones contingit. Ægri enim per suffusiones quæcunque vident in medio loco crystalloidis (ita à glacie nominati humoris) & tunicula circa pupillam corneæ similioris: foris sita esse existimant: quia semper assueti sunt dum habebant per naturam, res per medium aërem intueri. Pari modo ij de quibus Hippocrates agit in febre acuta, pulmonia, phrenitide, ac dolore capitis, intueri se tanquam foris sita credunt ea quæ intus in oculis habebant. Ostendimus enim vt spiritus visorius vtpote splendens, sibi medium assimilet crystalloidis (ita à glacie nominati) & pupillæ humorem tenuem ac humidum, simillimum candido ouorum, quo per lippitudines vtimur. Ostendimúsque etiam vt spiritus per hunc feratur humorem ex pupillæ foramine ad aërem exteriorem vnà cum eo compactum. Quin etiam quòd aëre illustrato vtatur tanquam insito opificio, qui talis facultate existit, qualis in corpore neruus habetur id docuimus seorsum dicato opere, quo agitur de visu: necnon xiij. de Demonstratione libro: atque etiam septimo de Decretis Hippocratis, & Platonis: & item decimo libro de Vsu partium. Vt ergo cerebrum per neruum sentit affectionem digiti in pede, ita per aërem circumductum externa visibilia contuetur, quæcunque modicè ab ipso distant. Itaque suffusiones fiunt in hoc humore sub similis (vt dixi) candida tenuerique parti eius qui inter pupillam, & crystalloidem (ita dictum à glacie) incidit. Ita fit vt per cruditates quoque nonnunquam visa similia suffusis contingat. Si enim restitit humor aut niger, aut crassus prohibens digredi foras interiorem splendorem: ibi visa pro naturæ humoris consistent: interdum pilorum quorundam, aut subtegminis, aut staminis, quandoque culicis nigrescentis, aut musculæ quæ volitare ob os videatur, quandoque rei similis lenti, aut milio nigræ. Ita accidit per febrem acutam ac pulmoniam, valde exhalantibus ad caput in corpore humoribus, vt humor ille in pupilla mundus, concipiat exhalationem: ubi verò & quodammodo perturbatur, prædicta visa apparent. At per vehementem capitis dolorem, quemadmodum & per phrenitidem, præ capitis repletione perueniens aliquis humor in oculos, eadem accidentia committit. Et κροκιδίζειν, id est euellere subtegmina & καρφολογεῖν, id est colligere festucas (verba ab omnibus medicis de phreniticis dici solita) nomen inde traxerunt. Itaque nonnulli tradiderunt nobis subtegminis & stipulæ visa cantisper dum fiunt; & item qui postea meminerunt. At verò duplex eorum differentia est. Quidam enim per ipsa sensibilia visa incipiunt delirare, iudicandi facultate constante: alij verò propter eximiam prudentiam, attamen affecti, parua ex parte iudicandi facultate restiterunt, retulerúntque vt vincant & repugnent, nec visis accedant. Hi igitur indicarunt nobis quibus visis mouerant manus, vt Hippocr. scripsit. Sæpe enim videbantur illis subtegmina vestium eminere: atque in pariete stipulas adiunctas esse: sæpe verò & festucas multas impositas

Quid sit κροκιδίζειν & καρφολογεῖν apud Medicos.

stragulis, atque etiam volare pusillas bestiolas prope oculos, has igitur venari aggrediuntur, circumferentes manus tanquam aliquid arrepturi, alia verò quæ videntur eminere, partim de vestibus carpere aggrediuntur, partim euellere de pariete. Meritò igitur affectiones talia committentes accidentia sunt difficiles: quippe quæ à febre acuta, aut pulmonia, aut dolore in capite fuerint propter magnitudinem affecta: à phrenitide verò, quia sedes princeps est affecta: cuius vniuersum genus exitiale habetur, febres verò, & item pulmonia, atque etiam capitis dolores, propter magnitudinem, quemadmodum dictum est.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte comparat dispositionem, de qua Hippocr. dixit, περὶ δὲ χειρῶν φορῆς, id est, de manuum verò latione, ei quæ fit in suffusionibus. Qui enim suffusiones patiuntur, putant, quòd humor, qui continetur inter humorem crystallinum & corneam, extra oculum est. Talem enim notitiam sui præbebant ea quæ foris continebantur, quo tempore homo sanus erat: sic ille de quibus Hippocr. loquitur, quæ continentur in oculis, tanquam foris existentia intuentur; cuius causa manus monent. Ad quod declarandum adducit, quod multis in locis ipse probauerat, nempe quòd spiritus visorius assimilat sibi humorem crystallinum, & albuginem splendore suo: præterea quòd spiritus ipse deferatur per humorem albugineum, & pupillæ foramen vsque ad aërem exteriorem, quem illuminat, quo etiam vtitur tanquam sibi connato instrumento, quemadmodum & neruus est instrumentum, quo cerebrum vtitur ad tangendas affectiones digiti, gratia exempli, pedis. *Gesticulationes manuum.* Græcè αἱ δὲ χειρῶν φοραὶ, id est, manuum lationes. *Ægri enim perfusiones.* Græcè, ὑποχύσιος, id est, namque, intellige suffusionem patientes. Est autem suffusio, quam Græcè ὑπόχυμα, & ὑπόχυσιν appellant, de quo morbo Paulus lib. tertio inquit, Hypochymata verò humorum suffusionem existimauerunt, qui circa pupillam in medio corneæ & crystallini speciem lucémque impediunt.

Visio quemadmodo fiat ex Galen.

Quòd autem refert se monstrare spiritum visorium ad aërem vsque peruenire, & aërem instrumentum visionis esse, liber de Visu; & libri de Demonstratione non extant, quod sciam, referam tamen quæ habentur septimo de Placi. Hippocrat. & Plat. & lib. 10. de Vsu partium. lib. itaque septimo de Plac. Galen. inquit, Eodem igitur modo verisimile est, spiritum qui ad oculos fertur, primo incursu cum ambiente aëre vniri, atque ipsum contactum ad naturæ suæ proprietatem alterare, atque immutare, non tamen vlterius, latiúsque extendi. Atque hoc ad hunc modum maximè fieri credes, si prius qua ratione par sit inquirum nostrum effici, didiceris, cuius quidem dissertationis tale erit principium. Corpus quod videtur duntum alterum vel ex seipso ad nos aliquid mittit, quo eum propriam sui etiam dignotionem nobis ostendit; vel si nihil mittit, vim aliquam sensiuam à nobis ad se vsque peruenire expectat. Vtrum verius sit, ita iudicabimus. Per pupillæ exiguum foramen inspicimus, quòd si expectaret, vt partem aliquam, aut facultatem, aut simulacrum, aut qualitatem ex corporibus intrinsecus obiectis ad se accederet, rerum magnitudinem nullo modo perciperemus, puta vasti alicuius montis, tum magnum siquidem spectrum quantus ipse est, in oculos nostros ingredi oporteret: quod penitus est absurdum, vt omittam interim quod vel in vno eodémque temporis momento, etiam si innumerabiles essent qui viderent, ad singulos eædem imagines ferrentur, si contra spiritus intuitus exiret, nulla ratione posset tanta diffusione dilatari, vt omnes visui expositas res circunfusus complecteretur, nam quid aliud esset quàm commentitia illa Stoicorum gutta, quæ cum toto mari commiscetur? Restat igitur adhuc vt aër circunfusus tale instrumentum nobis sit quo tempore videmus, quale est semper neruus in corpore. Siquidem eodem pacto aër nos ambiens à spiritus visiui occursu, quo à solis fulgore effici videtur: nam & ille supremo aëris termino contacto statim vim suam fulgidam in totum dispergit, & nostra per visorios neruos acies progressa spiritali substantia prædita cùm in aërem incidit, primo appulsu in eum alterationem inducit, quæ longe, latéque in continuum scilicet nos ambiens corpus sparsa repente in totum diffunditur, id quod liquidò etiam in visolis inesse conspicimus. Nam si solidum aliquod corpus in medio opponamus, videbimus confestim aërem interceptum fulgore destitui, vtpote qui dum continuam accipit mutationem illustratur, non in semel accepta mutatione perseuerat. Nam si ita esset, aliquandiu sole in eo sublato etiam illustrante permaneret. Eodem modo quoque si neruum præcidas, tota ea pars quæ à continuitate cerebri perfectione fuerit separata, illico stupida efficitur. Patet igitur similem quandam affectionem contingere neruo, & aeri. Hæc Galen. in quibus clarè monstrat visionem fieri: vbi spiritus visorius aërem attingat, & lumen ipsius cum lumine aëris vniatur: & lumen id, quemadmodum lumen solis, ad res ipsas visibiles perueniat; non quidem spiritus, aut substantia aliqua, quod falsò imposuit Auerroës Galen. lib. 3. suarum collectionum. cap. 38. vbi dicit Galen. voluisse in oculo esse aliquod corpus, quod extra mittitur in visione. Verùm fallitur vt in multis aliis, quæ sophisticè contra Gal. conatur assequi, *Auerrois falsum.* Galen. namque alterationem in aërem mittere dicit, non substantiam. Et versus libri finem Galen. iterum contra Aristot. probat ipsum non satis constare, vnde vult visionem fieri per radios intus susceptos. Nam aliquando dicit ipsam fieri per emissionem, atque finaliter subiicit. Nos porrò per aërem medium intueri euidens est, atque inter omnes constat, sed de eo quæstio est, an per aërem tanquam per viam quandam mediam aliquid ex rebus quas videmus ad nos eueniat, an quale est neruus ad tactiles, tale instrumentum sit nobis aër ad visiles res discernendas, & concludit Galen. tale esse nobis instrumentum aërem ad visionem, quale instrumentum est neruus ad tactionem. Quemadmodum enim neruus tanquam ramus à cerebro ortus, facultatem ab ipso cerebro immediate coniuncto cum neruo, recipit, per quam sentit; ita aër nos ambiës, illuminatus ab spiritu recipit quandam aliam illuminationem, ob quam redditur aptum, atque tanquam cognatum instrumentum ad visionem. Mens itaque Galen. est, visionem extrà mittendo fieri debere contra Aristot. Quam conclu- *Arist. de oculi natura.* sionem in hoc loco non agitabo, quoniam ipsam latè discutere conabor circa librum artis medicinalis, impræsentiarum tamen satis erit intelligere ex mente Galen. spiritum visorium esse fulgidum corpus, & oculum esse de natura ignis, contra mentem Aristot. qui ipsum voluit de natura aquæ lib. 3. de Generatione anim. cap. 1. Attenditur enim ad quantitatem humorum, qui in oculis continentur, & ad naturam humoris albuginei, & ignem dixit olfactui respondere inter elementa. Quòd igitur oculus de natura aquæ est, probat lib. de Sensu & sensato, ex

humore

Digitized by Google

humore qui oculo sauciato effluit aquæ simili. Quod verò nonnulli arguunt ex eo, quòd oculi splendent in tenebris, & clausis oculis, inquit ipse: id euenit, quoniam oculi leuore participant, & leuia lucent in tenebris, vt constat de squamis piscium, aut quia celeriter mouentur. Verùm contra Arist. est argumentum, quoniam leuia non splendent sine externo lumine, oculi tamen clausi si premantur, splendent, ad quod accedit autoritas Empedoclis, quæ citatur ab Arist. lib. de Sensu & sensato. & à Gal. 7. de Plac. quum inquit, Conspicimus tellure terram, liquore liquorē, aëre naturam aëream, igne cernimus ignem, vbi quatuor sensibus quatuor tribuit elementa: terram tactui, aquam gustui, aërem auditui, ignem visui, olfactum autem dixit mediam naturam habere aëris, & aquæ, cuius proprium est per vapores sentire: sunt autem vapores mediæ naturæ inter aërem, & aquam. Plato quoque in Timæo inquit, Post hæc considerandum est ignis genera multa extitisse, primum flammā quódque à flamma procedit, minime vrens illud quidem, sed lucem oculis exhibens: tum quòd flamma extincta in ipsis ignitis corporibus restat. ex his tribus generibus quod non vrit, sed lucem oculis exhibet, in visus instrumento plurimum reperitur. Et rursus eodem lib. Ex omnibus instrumentis primùm luciferos construxerunt oculos talibus iudicatis causis, machinati sunt ex igne, qui non vrit, sed lumen suaue exhibet. Ad id facit, quòd animalia, quorum oculi plurimo lumine participant, noctu quoque videre possunt, vt cati, maximè oculis ad nasum versis, rursus oculi compressi fulgurant, quod lumen internum attestatur. Rursus 10. libro de vsu partium, Gal. idem probat, quoniam animalis spiritus luce corrumpitur, quod fit quia ad simile exhalat. Milites, inquit, Xenophontis per niuem iter agentes obcæcati fuerunt, & Dyonisius in carceribus obscuris detentos diu ad domum lucidissimam calce illitam perducebat. Et visus à solis radiis corrumpitur, quemadmodum lumen paruæ candelæ à solis lumine. Adde quòd albedo, quatenus luce participat, visum disgregat. Est igitur oculus de natura ignis. Gal. itaque tria visionis instrumenta lucida esse testatur. Nam lib. Artis medicinalis inquit, Glaucus ergo oculus fit, vel propter magnitudinem, vel propter splendorem crystalloidis. Item inquit, Glauci quidem oculi, qui pura humiditate, ac non multa perfulgent, fiunt ob splendidi humoris abundantiam. De vitreo humore lib. 7. de Plac. Hipp. & Plato loquens de obstructionibus, quæ in aliis sensibus factæ actiones ipsorum impediunt, inquit, Huiusmodi obstructionibus proportione respondet oculorum affectio, quæ suffusio appellatur, in qua fulgoris vitrei meatus, qui in acinali tunica est, obstruitur, vt proprium visus instrumentum non amplius queat cum externo totum oculum ambiente copulari. Rursus lib. 10. de Vsu partium inquit, Porrò non solius chrystalloidis splendor, sed cum eo ipsius quoque vitrei ex oculi natura disruendus erat. De spiritu etiam visorio, quod lucidus sit, eodem libro dixit, Nam spiritum lucidum permeare per illos neruos, &c. & versus finem libri Arist. qui visionem intus susceptione fieri dicebat, cauens ne efficeret aërem sensus capacem, inquit, Quid absurdi in se habet illud, si solarem fulgorem sensificum statuas? quum talem maxime oculorum spiritum, qui à cerebro deriuatur, esse liquidò pateat: fulgidus quippe ipse est, & infrà: anima etiam si ætherea sit & fulgida, spiritum fulgidum efficere non mirandum docet. Humor itaque crystallineus, & vitreus, & spiritus visorius, fulgidi sunt. Lumen ergo oculorum cum externo ambiente copulatur, non semper, sed quoties aër ambiens à solis lumine præparatus est, quo præparato ex lumine oculi, & lumine ambientis vnum fit, & ambientis tale redditur visui instrumentum, quale neruus tactioni. Quoties verò color aliquis, aut quoduis aliud visibile, aërem sic præparatum tetigerit, oculus sentit hanc in aëre factam alterationem, quemadmodum cerebrum quum vtitur neruo ad tangendum, si aliquod tangibile neruum tetigerit, cerebrum nerui alterationem sentiet, ac perueniet ad oculum vsque alteratio, quemadmodum tangibilis alteratio peruenit à neruo vsque in cerebrum. Et quemadmodum dicendum non est, in neruo non esse vim sentiendi tangibilia, ita non dicemus in aëre non esse visoriam facultatem ob solis fulgorem, quod Auerroës libro de sensu & sensato, Comment. 26. testatur dicens, Galen. autem tantum applicabatur errori, vt crederet aërem habere virtutem sentientem. Galen. tamen id non putat esse falsum aut absurdum, solarem fulgorem in aëre, sensificum. Ego crederem id posse saluari, quamuis Galen. id non teneatur concedere: licet enim aër veluti quoddam connatum instrumentum ex spiritus visorij contactu efficiatur, quemadmodum & neruus, non in omnibus esse similitudinem oportet, sed concedendum est, quòd neruus qui est internum organum, potest sentire, non tamen aër, qui est organum externum. Quòd si id concesserit Galen. absurdum non erit visionem fieri in aëre concurrente fulgore solis, & ipsam ab oculo ad rem visam extendi: quoniam tamen aër animam non habet, talis visio oculum, non aërem videntem denominabit. Redeo igitur ad modum quo fit visio. Spiritus visorius ad aërem vsque peruenit, & ipsum irradiat, & non amplius progreditur, quum semel aërem attigerit. Itaque lumen oculi radiis suis iunctis cum lumine externo peruenit ad rem visam, quamuis distantissimam. Hunc ergo aërem sic illustratum si quæ res alterauerint, oculus eius sentiet alterationem, colorémque, magnitudinem, ac situm. Id voluit Plato in Timæo dicens: Cùm igitur diurnum lumen ad aciei effluxum accesserit, tunc simile cum simili coniungitur, atque indè vnum quoddam proprium, cognatúmque corpus conflatur ad rectum oculorum intuitum, quà nimirū ille interni externíque luminis occursus extiterit. Totum id igitur cum ob similitudinem iisdem affectionibus obnoxium euaserit, si quid attingit, aut à quopiam tangitur, illius motiones in totum corpus ad animam vsque diffundit, sensúmque hunc præbet, quo videmus. Galen. eandem prompserat sententiam eodem lib. in sententia allegata, quo in loco Galen. duas subiungit rationes ad probandum visionem ab oculo ad rem visam procedere. Prima est, quia nos percipimus rem omnem per foramen pupillæ, quod exiguum est: sed per foramen adeo exiguum species, & simulacra rerum magnarum subingredi non possunt. Ergo similitudines rerum non perueniunt ad oculum. Secundò, quia contingit vnam rem simul inspici ab innumeris hominibus, quo dato innumeræ similitudines rei ad oculos deferrentur. Neque dicendum est, inquit, spiritum ad rem visam venire, quum non possit tanta effusione dilatari: Vnum aliud argumentum fortissimum facit Galenus ad id comprobandum eodem libro quod procedit ex modo cognitionis magnitudinis, & situs rei. Si namque rerum imagines ad oculum peruenirent, etiam

Elementa 4. sensibus etiam 4.

Platonis sententia de visus instrumento.

Visionis instrumenta lucida.

In aëre sensificam vim quemodo intelligendum.

Visio ex Platone.

Quòd visio non fiat per intus susceptionem.

Prima ratio.

2. ratio.

3. ratio.

Digitized by Google

etiam species quantitatis deueniret: quòd si illud esset, auditus similiter perciperet magnitudinem, & distantiam rei, & similiter olfactus. Quòd si ab his sensibus non percipiuntur, non ob aliud est, nisi quoniam magnitudo non produeit suam speciem per aërem: sed si percipi debet, necessum est potentiam peruenire ad ipsam percipiendam, quod tactus facit, qui præter calidum, & frigidum cognoscit magnitudinē cùm immediate tangit ipsam, perueniente tactu ad magnitudinem, non tamen perueniente similitudine magnitudinis ad tactum. Nec valet, si dixeris id esse, quoniam magnitudo est sensibile commune, & non percipitor, neque immotat, nisi simul eum specie sensibilis proprij, constat quòd vbi manus mea calefiet io loco distante ab igne, non tantùm debetet deprehendere calorem, sed magnitudinem ignis: quod si id non fit, non ob aliud est, nisi quoniam magnitudo nullam imprimit speciem per aërem. Si igitur ab oculo, & visoria potentia magnitudo & similiter situs deprehenduntur, visoria facultas ad magnitudinem percipiendam deuenit. auditus tamen, & tactus, qui ad ipsam non perueniuot, non percipiunt ipsam. Accedit ad id, vt inquit Galen. quod in speculo per reflexionem percipimus non tantùm rei colorem, sed etiam magnitudinem, & formam: modò licet colores per reflexionem possent peruenire ad oculum, magnitudo non perueniret, aut forma. Nam formam constituit varietas figuræ membrorum, varietas verò talis nunquam perueniret ad oculum per refractionem ab speculo, quod constare poterit de solis fulgore ingrediente per vitrum coloratum, per quem peruenit refractum lumen cum colore vitri, non tamen figura, aut magnitudo solis. Reliquum est visionem fieri extrà misso lumine, aut splendore ad rem vsque visam. Quòd si dixeris ex opinione Galen. visionem fieri intus suscipiendo, quoniam lib. 1. de Morb. cut. dixit de crystallino humore loquens. Id enim est quod alterari debet ab aliquo extrinsecus occorrentium colorum, vt animal videat. Alterari verò non potuit, nisi putum omnino perspicuúmque esset. Et 1. de causis symptomatum ad initium, solum humorem crystallinum à coloribus alterari dicit, & 8. de vsu part. & 7. de Plac. Hippocr. & Pla. Color ergo speciem suam ad oculos transmittit, sed hoc non obstat: hanc enim colorum alterationem defert aër, quando factus est connatum videnti instrumentum: id autem fit per emissionem luminis, quod lumen mixtum cum lumine ambientis ad rem vsque visam peruenit, sine quo magnitudinem non perciperet, videns, neque figuram, neque color oculum ipsum alteraret. Improbat etiam Galen. loco citato Arist. tanquam vanum, quod ego satis declaraui circa secundum lib. Artis medicinalis, quo in loco quæstionem hanc latius me scripturum spero. quantum verò ad hunc attinet commentarium satis superque dictum puto. Quod tamen ex 10. libro de Vsu partium citat dicens, *Et item decimo libro de vsu partium.* Græcè λέγει ... quod est, diximus autem non pauca de hac re libro decimo de Vsu partium. Hæc verò sententia ab ea quæ insinuatur in Laurentiani litera, non parum differt: dixerat enim, Visus vtitur aëre tanquam insito opificio, & talem habere facultatem, qualem in corpore neruus. Verùmtamen id non docuit libro decimo de Vsu partium, quamuis docuerit multa alia ad id attinentia, supponátque sæpe radios visorios ab oculis ad res visas peruenire, & oculos lucidos esse probauerit.

Laurentianus notatur.

In secunda parte, quæ ita incipit (Ita fit vt) comparat hanc affectionem illi, quæ fit in cruditatibus vapore in oculos ascendente: vbi enim in oculis humor crassus aut niger interponatur, qui prohibeat visorium spiritum transgredi ad aërem vsque ambientem, visiones fiunt rerum, quæ per talia interposita repræsentantur, aut muscarum, aut pilorum, aut lentis, aut milij nigri, aut festucæ. *Visa.* Græcè φαντασίαι, id est, apparentiæ, sic & in aliis locis.

In tertia parte, quæ incipit (Ita accidit) id euenire in dispositionibus ab Hippocr. narratis docet, sed differenti modo. Nam in febre continua, & pulmonia, ob nimiam vaporum multitudinem, qui caput turbare, & oculi pupillam confundere, ac phantasmata ostendere possunt. In phrenitide tamen & capitis dolore idem fiet per essentiam laborante capite, ac multitudine humorum oppleto, de quibus dixerunt medici, κροκυδίζειν, & καρφολογεῖν, hoc est, euellere subtegmina, & colligere festucas.

In quarta parte, quæ incipit (Itaque nonnulli) quoniā posset aliquis dubitare, vndénam, aut à quo accipit Galen. quòd delirantes, & reliqui mouent manus, quia illis talia visa apparent, quum illi ad id referendum non consteot mente. Respondet quòd patientes ipsi id referunt: nonnunquam adhuc laborantes, aliquando verò post affectionem restituti, memoria seruantes quæ sentire visi sunt. Hos autem in duplici dicit esse differentia. quidam enim laborant secundùm imaginationem virtutem, cogitatiua existente sana, & isti referunt quæ vident, postquam à morbo liberantur. Cuius rei exemplum est Theophilus medicus lib. de differentiis symptomatum, de quo Gal. refert, post morbum retulisse visa omnia. Quidam verò sunt, qui laborante imaginatiua, & parum etiam cogitatiua, ob nimiam prudentiam inter ægrotandum admonuerunt medicos, vt malum vlterius procedere impedirent, quod de seipso, vt in expositione dixi, refert Gal. 4. de locis patient. cap. 1. licet ibi ratiocinalem facultatem in se non vacillasse dicat, quo in loco id expertum fuisse refert, non in se solo, sed in aliis. *Sæpe enim* Græcè ἐξίχειν αὐτοῖς γὰρ ἰδεῖν ... ἱματίων κροκίδας ..., quod est, Imminere enim videbantur ipsis vestium stamina multis in locis.

In quinta parte, quæ incipit (Meritò igitur) differentem dicit esse rationem, quare lethales sint istæ dispositiones. Nam febris continua, & pulmonia, & capitis dolor ob magnitudinem: phrenitis verò, ob id quòd laborat præcipua particula.

PROGNOSTIC. XX.

Spiritus verò frequens dolorem significat, aut inflammationē in partibus quæ sunt supra septum transuersum, si verò respiretur magnus, & ex longo interuallo, delirium nunciat. Frigidus verò expiratus ex ore, & naso, valde lethalis iam est.

Præsentem sententiam simul cum subsequenti scripsit Hippocr. de signis, quæ in morbis acutis vim habent bonum aliquod, aut malum significandi: quatuor tamen solas species difficilis respirationis scripsit in præsenti prognosti. Prima est frequens, in qua duas inclusit, nempe frequentem & magnam, & frequentem ac paruam: quoniam ea significato ab ipso Hippocr. explicito, id satis constat, cùm inquit, dolorem significare, aut inflammationem in partibus supra septum transuersum. Tertium membrum est, respiratio magna & ex longis interuallis. Quartum membrum est, frigida *Respirationis causa concitatiua.*

exiens

exiens ab ore & naso. Ad cuius sententiæ claritatem, notandum primò totam respirationem tribus causis contineri, vt vult Galen. libro de causis respiratio, scilicet, facultate, instrumento, & vsu, facultas animalis est,& arbitraria, vt probat Galen. libro secundo de Motu musculorum. Et ego contra Auerroëm circa librum artis medicinalis satis probaui, licet ob id quod affectibus corporis inseruit, non satis sit in hominis arbitrio ipsam cohibere. Sunt etiam instrumenta quæ mouentur, videlicet septum transuersum, thorax, & pulmo, per quem fit etiam respiratio, & aspera pulmonis arteria, cum naso & ore. Sunt etiam instrumenta quibus fit motus, quæ sunt musculi, qui sunt in septo transuerso, & musculi intercostales, cum aliis qui à ceruice orti supremis thoracis costis inseruntur: musculi septi seruiunt naturalibus inspirationibus, & musculi ventris qui sunt in epigastrio respirationi naturali, musculi intercostales interni seruiunt ad maiores inspirationes, & externi ad expirationes.

Respirationis instrumenta.

Ad maximas autem inspirationes, & vbi admodum languida facultas est, concurrunt etiam musculi qui per scapulas eueniunt ad thoracem. Vsus est duplex, qualis etiam in pulsu, vt attemperetur naturalis calor, & generetur in cerebro animalis spiritus. Ex quibus notum est inspirationis differentias, quæ sumuntur ex magnitudine, celeritate, & crebritate, non variari ad mensuram augmenti caloris, sed etiam ad mensurã generandi spiritus animalis in cerebro. Quod constat in magnis & celeribus exercitationibus, in quibus ob spirituum animalium resolutionem cogimur multò celerius, & magis inspirare, quàm pro mensura caloris. Rursus inspirationis duo sunt vsus dicti, expirationis vnicus tantùm, vt caloris naturalis conseruatur modus. Conseruatur enim naturalis calor per respirationem, non aliter quàm flamma candelæ, vt vult Galenus lib. de Vsu respirationis. Sicut enim flamma candelæ sursum mouetur, & per eum motum expurgatur à fumorum copia, à qua facilè extingueretur nisi accenderetur, ita expirat animal vt à fumis malis ac multis expurgetur: & vt flamma eget alimento, ob idque descendit ad oleum, aut sebum vnde reficitur, sic naturalis calor alimentum, & refectionem recipit ab inspirato aëre: deinde vt flamma extinguitur aliquo horum deficiente, sic & naturalis calor. Secundo intelligere oportet ex Gal. lib. 1. de Diffic. respirationis, quòd præter id quod tota respiratio ex duobus constat, scilicet inspiratione, & expiratione, cùm tamen respiratio motus sit, & non vnus, sed duo contrarij. Tres primæ differentiæ necessariò inueniuntur in omni respiratione. Prima magnitudinis & paruitatis, quoniam omnis talis per spatium fit. Secunda celeritatis, & tarditatis quia de essentia motus tales sunt differentiæ. Tertia raritatis & crebritatis, quæ differentia ex accidenti ipsi conuenit respirationi, quia ex contrariis constituta est. Tertio intelligendum quòd constante facultate, & obediente instrumento in respirationibus aucto vsu augentur, magnitudo, celeritas & crebritas sicut in ipso imminuto imminuuntur: de quibus plura lib. 1. de Diffic. respirationis. Magnitudo enim diminuitur etiam ob defectum in instrumentis aut in ipsa facultate. Primum ergo membrum, quod ab Hippocrat. scribitur, est respiratio frequens: per spiritum enim respirationem intelligit, (vt in annotatione circa commentarium dicemus) quæ significat dolorem aut inflammationem. Nam aut est frequens, & parua, & significat dolorem: aut frequens & magna, & significat inflammationem. Per dolores enim paruæ fiunt respirationes, non tamen raræ: quando enim paruæ fiunt respirationes, ipsas fieri frequentes necesse est, vbi non sit vsus diminutus. Suffocabitur enim homo, si deficiente magnitudine, ita vt non trahatur per singulas respirationes quantitas aëris conuenientis, ille defectus non resarciretur frequentia. Causa tamen quare per dolores parua fit respiratio, est, vt inquit Galen. libro primo de Diffic. respirationis, quia vbi aliqua pars dolet, ab arteriis circumpositis vexatur, in distentionibus compressa parte dolente, & fluxione etiam concitata: quo dato si pulsus motus esset liber, ipsum omnino cohiberemus, sin minus à magnitudine detraheremus. Sic etiam dolente parte aliqua, vt thoracis, aut septi transuersi: aut peritonæi, aut iecoris, aut quocunque eorum, quæ thoracis partibus compatiuntur, quia respiratio motus liber est, magnitudinem, quæ magis partes dolentes comprimere potest, coërcemus. Quod etiam in aliis, scilicet celeritate, & crebritate fieret, nisi vsus vrgeret: quia tamen respiratio, præter id quod arbitraria est, corporis affectibus inseruit, simul cum paruitate accedit frequentia: fiet ergo parua & frequens: nam sic magis corporis affectibus inseruit. Hoc est igitur primum membrum, quod dolorem significat in prædictis partibus. Secundum membrum, est frequens respiratio cum magnitudine, quod ex affectu explicito ab Hippocr. cognoscitur: dicit enim frequentem respirationem significare inflammationem in partibus supra septum transuersum, φλεγμονὴν, inquit Hippocr. Vbi idem voluit, ac si dixisset, φλεγμονὴν, id est, incensionem: quoniam vt vult Galen. Hippocr. temporibus φλεγμονὴ, siccam & humidam significabat inflammationem, de quibus 2. de Arte curand. ad Glauconem. Est enim humida inflammatio tumor durus dolens, qui in primo membro inclusus est, quod dolorem significabit: & sicca, non est alia à calore incenso, de quo dixit, Supra septum transuersum: quoniam non omnis incensa caliditas, quæ in aliis partibus existat, frequentem & magnam efficeret respirationem. Quum tamen dolorem dixit, non oportet intelligere supra septum, sufficit vt sit in partibus thoraci & organis respirationi compatientibus. Finaliter de frequenti respiratione loquens Galen. libro tertio de Diffic. respira. inquit, Hoc solo in memoriam reducto, aut ob dolorem, aut locorum coarctationem, aut caliditatis multitudinem, densus fit spiritus. Deinceps, &c. Verumtamen quod dixit de locorum coarctatione, ad caloris augmentum referendum est. Locis enim coarctatis paucus attrahitur aër, & calor augetur, & inde frequentia. Vel dic coarctationem non esse de acutis morbis de quibus modo agitur. Vbi tamen frequens scribitur, celerem fieri oportet: quoniam si magna fit & frequens, quæ differentiæ extremæ sunt, media etiam fiet quæ est celeritas: hæ enim differentiæ per caloris augmentum fiunt. 1. de Difficultate respirationis. Tertium membrum explicitum ab Hippocr. est magna respiratio, & ex longis interuallis, quam etiam delirium significare dicit: sed contrà, vbi in facultate & instrumento nulla facta fuerit variatio, magnitudo adueniet respirationi, ob vsum adauctum: si tamen vsus adauctus est, respiratio non fit rara. Quomodo igitur simul rara fiet & magna? non aliter quàm si animalis facultas perturbata sit, & fortibus imaginationibus impedita, quæ possint ipsam à conuenienti operatione distrahere. Simile exemplum scribitur à Galeno libro primo de Difficult. respira

Respirationibus diuersis varij musculi.

Respiratio non variatur ad mensuram caloris.

Calor naturalis flammæ comparatur candelæ.

Respirationis primæ differentiæ tres.

Respiratio per dolores parua fit quare.

Respiratio magna & frequens.

Respiratio frequens.

Respiratio magna rara.

Galen. exemplum de magna & rara respiratione. respirationis. Quemadmodum, inquit, si quis ad opus aliquod obeundum concitato progrediatur motu: medio tamen itinere fortiter aliquid meditetur, multum remittet motus celeritatem, deinde cessante meditatione tanquam à somno excitatus diligentius ad iter perficiendum redit: sic is qui animi perturbatione laborat, vehementibus imaginationibus detentus plurimum à frequentia respirationis deficit: deinde irritatus ab vsu plurimum aucto, quem non impleuit, quoniam rarò admodum respirauit, cogitur vsum breui tempore implere, magnam faciendo respirationem. Hæc ergo respiratio & magna erit, & ex longis interuallis. Idem autem est ipsam ex longis interuallis fieri, quàm hic appellat διαπολὺ χρόνου, & quam libro secundo de Morbis popul. & sexto libro parte secunda sectione a. appellauit ἀραιὴν, id est raram, talem respirationem passum fuisse Philiscum refert Hippocrat. 1. lib. de Morbis popul. parte tertia, de quo inquit, Spiritus huic perpetuò veluti ei qui reuocatur, rarus magnus, quem tamen prorsus delirasse dixerat. Ibidem etiam in historia Sileni, quem dixit secunda die parum delirasse, & tertia die verba molta, cum risu & cantu babuisse: in fine dicit ipsum habuisse à principio in finem respiratioorm magnam & raram. Et in eodem libro de Dromeadæ vxore, sexta die dixit ipsam delirasse & habuisse spiritum magnum & ratum. Quòd si quis in contrarium adducat argumentum, quod affertur à Galen. libro secundo de Difficultate respirationis, de Phythione, cuius historia scripta est tertio de morbis popularibus parte 3. *Pythion.* hic est Pythioo in Thaso, non ille qui 3. de Morbis popularibus in prima parte, & 1. histor. qui prope Telluris factum habitabat, de quo refert, secunda die circa meridiem extremitatum refrigeratio, & magis manus & caput refrigerabantur, motus, & sine voce, breuispirus multo tempore, & in die octaua, inquit, manè quidem parum dormiuit, celeriter verò frigus, aphonia, spiritus tennis, & qui imminuebatur: vesperi autem recaluit, delirauit. Is vtique delirus erat, sed non babuit magnam & raram respirationem, vt constat: spiritus enim tenuis, & imminutus non poterat esse magnus. Quod autem dixit, de die secunda ipsum fuisse breuispirum: constat eius respirationem non fuisse magnam: vtrum tamen fuerit rara an frequens hæc breuispira dispositio, dubium est in Galen. scriptis. Quoniam 2. de Difficult. respirationis de Pythione loquens inquit, *Breuispirus.* Breuispirum ipsum appellat. Breuis enim spiratio & actionem, & quietem ipsam breuem fieri indicat, quemadmodum longa spiratio contrà ambo esse producta. Quòd si Galen. breuem dicit spirationem, quæ talis est in actione & quiete: parua ergo erit & frequens illa, quam patitur, qui breuispirus appellatur, siue βραχύπνους. Contrarius tamen vult ipsemet Galen. libro tertio de Morbis popul. parte tertia in Commeot. histor. Pythionis, vbi ait: nempe hos, βραχυποτέτες, dices, qui & parum & longo interuallo bibunt: si verò quis parum quidem, sed assiduè bibat, hunc non simpliciter dixeris βραχύπνουν, sed μὴ βραχὺ πίνειν, id est, seusim bibentem. eodem itaque modo qui propriè appellatur βραχύπνους, id est, breuispirus, non paucum solùm, verùm & multo interuallo aërem externum per gurtur attrahit. Idem de breuispira, circa historiam Dealcia vxoris Galen. in Commentario dicit, vbi vult respirationem Pythionis paruam esse & raram, eiusque causam infrà scribit, quod magis veritatem huius sententiæ declarat, quia cùm secunda die ipsum refrigeratum scribat Hippocr. illa respiratio illi conueniens videtur. Nisi dicamus Galen. libro secundo de Difficultate respirationis iuxta sententiam allegatam dubium quodammodo fuisse, cùm dicat, Atqui etiam si alterum eorum indicaretur, tamen etiam sic io confesso esset, quòd non omnibus delirantibus magnus & rarus spiritus fieret. Vbi voluit innuere, quòd dato quòd per breuispirum nō intelligamus eum qui habet hæc duo simul, nempe paruam & frequentem respirationem, vt ipse explicauerat, sed alterum ipsorum, videlicet paruam aut frequentem, non erit magna & rara, quod vult probare argumentum. Multæ etiam sunt historiæ quæ habentur in libro de morbis popularibus, & à Galen. satis longo sermone adducuntur, & declarantur libro secundo de Difficult. respirationis, vt Dealcis vxor, quæ decimaquarta die habuit spiritum magnum ratum, & rursus breuispira, quæ aliquando magnam, aliquando paruam habuit spirationem. Quibus omnibus respondemus quod Gal. ibidem dixit. Nec verò pugnat hoc cum pronuntiatu de eiusmodi spirandi difficultate lato. Rarus enim & magnus spiritus proprius est delirij, & propterea necessario ipsum significabit. Non tamen si quis delirat, necessario magnum & rarum spiritum habet: neque enim inseparabilem, sed proprium esse diximus delirij magnum & ratum spiritum. *Spiritus delirantium rarus & magnus quomodo.* Accedit ad solutionem argumentorum & defensionem partia, quod dicit ibidem Gal. Dolor enim in partibus quæ sunt in septo transuerso, aut iuxta ipsam, paruam efficit respirationem, vt declaraui in primo membro, & similiter frequentem delirium causæ coniungantur doloris in partibus circa septum, vt inquit Hippocrat. prognost. 24. sequenti, Si pulsus in hypochundrio insit, perturbationem significat aut delirium. Iam ergo cum hypochondrij pulsu, id est, dolore & inflãmatione ponamus delirium adesse. Tunc sic inflammatio & dolor respirationem habeot efficere frequentem & paruam, delirium raram & magnam: aut ergo vincit delirium & inclinabit respiratio in magnam & raram, plurimum distracta facultate ab vsu respirationis, vincente tamen dolore, magis ad frequentiam, & paruitatem inclinauit. Medio tamen modo se habentibus dolore & delirio: aliquando vincet vna differentia, aliquando altera: vt in Dealcis vxore, de qua dicit. Decimaquarta, spiritus magnus rarus, & rursus breuispira. Io qua duæ cumplicitæ sunt dispositiones, scilicet refrigeratio, quæ facit raram respirationem, & paruam: & delirium quod facit ipsam magnam. *Genuina explicatio huius loci Hippocratis.* Anaxion rursus libro tertio de Morbis popularibus parte tertia cum morbo laterali delirauit, & difficulter respirabat, constat autem quòd illa respiratio non erat magna & rara. Quartum membrum est, spiritus frigidus ex ore & naso expiratus valde lethalis iam est: quoniam frigida respiratio parua est & rara. Differentia ista non à moto, sed à qualitate eius quod per respirationem expellitur sumitur, videlicet ab aëre, facile enim est intelligere motum, scripsitque Hipp. non quam significat affectionem sed quem exitum habiturus est morbus. Siquidem dispositio ipsa, quæ talem efficit expirationem, satis facilis cognitu est: frigidum enim expirare, ipsam instrumentorum respirationi inseruientium, & cordis ostendit frigiditatem. Dixit, valde lethalis iam: quia proximam mortem ostendit, quod tamen dixit, Valde. Græcè habetur, κάρτα, quod libro tertio de Ratione victus acuti exposuit dicens, κάρτα, id est, valde, idem est quod λίαν, & σφόδρα, id est, admodum & vehementer. Hunc spiritum esse lethalem declarat, *Frigida expiratio.*

declarat Galen. libro tertio. de Difficultate respirationis. Cùm enim de acutis loquatur morbis, in eis lethalis est frigida expiratio:in longis tamen ob multas causas fieri potest, & non indicare mortem, vt in principijs accessionum,& in morbis aliis toto corpore refrigerato, & in vteri præfocatione, quæ dispositiones non sunt extra periculum,non tamen omnino perniciosæ, vt inquit, cùm de morbis loquitur acutis, non est adeò integra sententia quæ scribitur libro sexto de morbis popularibus parte quarta sectione penultima vbi citatur à Galen. præsens progno. Posset tamen quis instare contra præsentem sententiam, vt Galenus libro de Vsu respirationis, Si aër qui attrahitur per inspirationem, vtilis est sui qualitate,quia calorem naturalem cordis attemperat refrigerando, quando aër expiratur frigidus,cor frigiditate abundanti laborat,ergo non eget refrigerio: non igitur opus est respiratione.

Calor naturalis duobus modis attemperatur. Respondetur, quòd calor naturalis non tantùm attemperatur per refrigerationem, sed & per mundificationem expiratione: quia tamen non possumus expirare nisi prius inspiremus(nisi forte quid parum fumi expiremus) necessum est aërem ingredi per inspirationem, qui secum excrementa fumosa educat in expirationem.

Respirationis differ. Rursus respiratio non tantùm necessaria est,ad caloris temperamentum,sed ad generationem animalis spiritus in cerebro,quæ generatio,vt diximus, inspiratione fit: quoniam tamen respiratio, quæ frigida est, statim est parua & rara, sequitur hanc esse paruam & raram, quod est quartum membrum declarandum. Non omnes differentias difficilis respirationis scripsit Hippocrat. in hoc loco, sed reliquas addidit lib. 2. de Morbis popul. & lib.6. Secundo libro dixit, Spiritus paruus densus,magnus rarus,paruus rarus,extra magnus, intra paruus, alius quidem extendens, alius verò vrgens, dupla intrò reuocatio velut super inspirantibus,calidus, frigidus. Libro tamen 6. de Morbis popul. parte 2. sectione secunda,magis cõpleuit difficilium respirationum differentia, dicens, Spiritus parui densi, magni rari, parui rari, magni densi,extra magnus,intra paruus, intra magnus,extra paruus,alius extendens,alius vrgens,dupla intrò reuocatio velut super inspirantibus, calidus frigidus, in hoc loco duo quæ deficiunt in secundo libro de Morbis pop. impleuit: in prima enim diuisione quartum deficit membrum, hoc est magnus densus, in 2. diuisione deficit alterum membrum. Quum enim in 2. lib. de Morbis popul. dixit, extra magnus, intra paruus, deficit, intra magnus, extra paruus, quod in sexto libro scriptum est: quare non creditur Hippocrat. sed scriptorum ignauia factum. Sicut etiam in lib.6. quum dixit, Dupla intro reuocatio velut superinspirantibus,videtur deficere contraria illi, quæ contineat consimilem inæqualitatem in inspiratione, qualem cõtinet ista in inspiratione. Desidiam autem scriptorum arguit quod ipse libro 2. de Ratione victus acutis sectione 44. de contraria mentionem fecit, vbi medici intempestiuè cibo adhibito ægrotantes opprimunt. Inter reliqua,quæ superueniunt, accidentia, inquit Hippocrat. anxietates inquietationésque, & spiritus offendens in ea, quæ sursum fit,aëris latione,frequens vel magnus. Aëris sursum latio expiratio est: offendentem autem ipsam appellat tanquam intercidentem & inæqualem. De ea autem inquit Galenus in Commentario. Verùm spirandi difficultas, qua spiritus offenditur, ob cibum intempestiuum magis quàm ob indigentiam oritur. Nam spiritum inter inspirandum, & offendere, & quasi sisti,tum angustiæ, tum conuulsionis est notã. Latio etenim, quæ sursum fit, expirationem facit. Tali autem spiritui contrarium tum in 2. tum in tertio de Morbis popularibus, vagantibus libro percurrit, inquiens: Duplex intrò reuocatio veluti superinspirantibus.

Respirationis different. methodo inuenta. In sexto ergo libro, de Morbis popularibus methodo inuenit omnem differentiam difficilis respirationis, quod latè probatur à Galeno libro tertio de Difficultate respirationis. In hoc tamen loco tantùm eas quæ magis ad præsagiendum in morbis acutis prosunt. Neque etiam tenetur Hippoc. omnes differentias omni in loco scribere, sicuti neque omnia præsagia scripsit in hoc libro, multis scriptis in libris Aphoris.& de aëre,aquis,& regionibus, quæ igitur addita sunt in libro sexto de Morbis popularibus, hæc sunt,vbi in text. præsenti scribitur, Frequens, ibi habetur, Frequens parua & frequens magna: ambæ tamen ex significato frequentis explicitæ sunt hoc loco ab Hippocr. cùm dixit, dolorem aut inflammationem significare. Rursus cùm hic dixit, Magnam ex longis interuallis, dixit, magnam raram ibi. Loco autem,paruæ & raræ, quæ illic scripta est: hic scribitur, frigida ex ore & naso:quæ enim respiratio euenit ob refrigerationem, qualis quæ frigida expiratur,rara & parua erit. Addit 6. libro de Morbis pop. Intra magnum, extra paruum. Sumitur hæc differ. inter partes vnius respirationis, vbi videlicet inspiratio magna fit,expiratio verò parua: vel vbi inspiratio fuerit parua, magna existente expiratione. Cùm dixit, Alius extendens, alius vrgens, differentias tarditatis & celeritatis scripsit, extendens eum est qui longo tempore, vrgens qui breui fit.

Respiratio intrò dupla. Illidens spiritus. Cùm addit. Dupla intrò reuocatio, qualis superinspirantibus talis illa est, qualis ea quæ medio itinere intersecatur in aëtis attractione. De qua etiam dixit Aphorism. 68. sectione quarta. In febribus spiritus illidens malum, conuulsionem enim significat. & 6. sectione. 54. Aphorism. In acutis morbis qui cum febre sunt, luctuosa suspiria malum. Vbi Galenus in Commentar. hanc respirationem fieri dicit, aut ob imbecillitatem facultatis, aut duritiem instrumenti, aut dispositionẽ similem conuulsioni. Quæ omnes ad hanc referuntur, siue singulæ, siue simul omnes infestent: quoniam natura tentat thoracem eleuare, neque tamen vnica contentione finem assequi potest, qualis lugentibus fit. Huius etiam fecit mentionem Galen. inter conuulsiuos affectus numerandos 2. libro de Causis symptomatum, post initium, eius quoque meminit secundo de Morbis popularibus in histor. Lyciæ fœmellæ. De respiratione huic contraria, quæ est dupla expiratio, diximus suprà ex libro secundo de Ratione victus acut. Comment. 44.

Circa respirationem dubia. Contra sententiam præsentis prognostici quæstiones plures agitat Galen. libro 3. de Difficult. respirationis. Prima est, quare Hippocr. de frequenti respiratione fecit mentionem, nulla facta distinctione, quum tamen contingat ipsam cum magna & parua cõiungi. Secunda quare dixit magnam esse aliquam respirationem & raram, & non adiunxit, contrariam, raram & paruam. Tertia, quare in primis duabus differentiis, prima, nempe quæ indistinctam continet frequentiam, & secunda quæ distincta est, magna & rara, affectiones in quibus eueniunt, præsagium autem de salute aut morte non scripsit. In tertio verò membro, quum de frigida respiratione scripsit, non affectionem sed præsagium ad malum scripsit. frequentem namque respirationem dixit significare dolorẽ, aut inflammationem: magnam & raram, delirium: frigidam tamen mortem. Quartò, cur de frigida mentionem fecit, non

 de

de calida. Quintò quare mentionem non fecit de aliqua ex inæqualibus respirationibus, de quibus in 6. de Morbis popularibus, dixit, Inita magna, exita parua, extendens, vrgens: & licet istæ in differentiis primis respirationis includantur, quæ sunt magnitudinis, celeritatis, & frequentiæ: tamen de illis expediret mentionem fecisse, quæ sunt in vna parte respirationis inæquales: de quarum altera fecit in 6. de Morbis popularibus mentionem, cùm dixit, Duplex intro reuocatio, veluti super inspirantibus. Pro solutione Galen. supponit Hippoc. graui modo scripsisse & breui admodum, & ea nonnunquam reliquisse, quæ omnibus nota sunt, ea dicens, quæ difficilem habent assequutionem. Neque enim omnia in omnibus locis scribere debet, tanquam in compendium scribens hæc in prognosticis, vt eodem libr. 3. de Difficultate respirat. inquit Galen. Nam & in libro Aphorismorum multas sententias scripsit, ad artem præsagiendi pertinentes, vt in libro tertio de Artis constitutionibus: & in libro 4. multa de Vrinis, & de febribus, & in 5. de fœminis, quæ omnia in prognosticis relicta sunt. Constat enim eius rei ipsum non fuisse ignarum, quam alibi scripsit, aut cuius manifestauit significatum. Frequens itaque respiratio nota satis est, & quòd in his, qui dolorem patiuntur, ipsa est etiam parua, in quibus verò calor superat, magna. Cùm ergo significationem magnæ & frequentis, & paruæ & frequentis scripserit, ambas innuere videtur, cùm dixit frequentem: quæ ratio soluit primam quæstionem. Circa istum locum aduertendum, quòd vbi Galen. de frequenti respiratione loquitur, in traductione Iani Cornarij sic habet litera, In pleuritide enim, & peripneumoniis, & anginis, & orthopnœis, densus & magnus fit spiritus. Scribendum potius densus & paruus, quoniam Græcè habetur πυκνὸν ϗ μικρὸν γίνετ). Secunda quæstio & quarta soluūtur, quoniam cùm frigidam dixit, paruam & raram dixit. Non enim, inquit Galen. alia est frigida à parua & rara, cuius contraria est, magna frequens: & sicuti parua rara frigida est, ita magna frequēs calida. Non enim aliam ob causam fieri, quàm crescente calore in organis respiratoriis: de qua dixit quum explicauit eam frequentem, quæ significat inflammationem ad modum supra expositum. Fecit ergo de parua rara & de calida mentionem, quod soluit secundam & quartam quæstionem. Licet ergo ipsam raram & paruam appellare possit, ab euidentioribus auspicatus eā frigidam appellauit. Sicut neque magnam & frequentem fieri cōtinget, nisi calida quoque sit. Ad tertiam etiam vult Galen. quòd cùm respiratio frigida adeò mala sit, opportunum fuit non tantùm quòd mala est, sed quòd iam moriturū ægrum significat, scribere. Affectio enim, quæ per ipsam significatur, namque refrigeratio organorum respirationis, non egebat ad sui cognitionem interprete. In aliis autem respirationibus affectionem ipsam scripsit, vt quæ non omnibus nota esset. Et quoniam non erant ipsæ affectiones lethales, de earum successu non scripsit: neque tamen voluit ipsas citra periculum esse. Si enim, vt vult in sequenti prognostico, bona respiratio tantam habet vim ad salutem, eius contraria non vacabit periculo, neque tamen de necessitate lethalis erit. Ad quintam quæstionem respondet Galen. quòd Hippocrat. non ignorauit illas species respirationum inæqualium, cùm de ipsis in aliis locis fecerit mētionem, potissimum de illa de qua in sexto de Morbis popul. in histor. Philisci, & in Dromeadæ vxore, inquit, Spiritus magnus rarus, statim reuulsus, & 4. sect. Aphor. 68. In febribus spiritus offendens, aut illidens, malum: conuulsionem enim significat. Et sectione 6. Aphorism. 54. in acutis passionibus, quæ cum febre sunt, luctuosa suspiria, malum. Quoniam tamen iste spiritus conuulsionem significat, & conuulsio non est acutus morbus, inde est quod in hoc loco de hac respirationis specie mentionem non fecit, de morbis acutis loquens. Dicit enim 3. de Difficult. respirationis conuulsionem posse accidere in longis morbis, & in acutis posse etiam sine febre existere, Quod morbis propriè acutis non potest conuenire, vt in annotatione circa Comment. sequentis prognostici dicetur.

Cōuulsio acutis & longis morbis coniuncta esse potest.

GALENI COMMENTARIVS.

Hanc omnem dictionem, tertio de Difficultate spirandi libro, absolutissimè enarraui: quocirca nunc duntaxat capita rerum attingam. Spiritum hoc loco vocat vniuersam spirationem: qui si crebrior sit (aut) interdum significat dolorem, quandoque partium in thorace inflammationem, quæ sunt cor ac pulmo, posita supra septum. Maiores enim præcordia ac septum idem appellauerunt. Itaque per dolorem spiritus, quemadmodum ostensum iam est, creber paruúsque est: per inflamina verò creber magnúsque. Has enim assolent nominare inflammationes. At verò rarus spiritus, hoc est multo interposito tempore, si magnus est, indicat delirium: si paruus, extinctionem natiui caloris: sed hanc affectionem significauit ex accidente dicens: Si frigidus de naso & ore, admodum exitialis iam est. Cæterum vt de his spirandi difficultatibus fecerit hoc loco mentionem, tantummodo de morbis agens acutis: itémque vt libro de morbis vulgaribus plures citauerit spirandi difficultates, tertio libro de Spirandi difficultate perpensum iam est.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte proponit se velle rerum capita tantum percurrere, quoniā omnia latè scripsit lib. 3. de Difficultate respirationis. Primum ergo supponit Hippocrat. in hoc loco per πνεῦμα, id est, spiritum intellexisse vniuersam respirationem, nempe inspirationem, & expirationem, quemadmodum & lib. 1. de Ratione vict. acu. section. 32. & idem vult Galen. in Commento dicens, Vocauit totam respirationem πνεῦμα. Et lib. 1. de Morbis popularibus parte 3. in histor. Philisci. & lib. 3. de Morbis popularibus parte 3. in histor. in Thaso Pythiona, qui supra phanum Herculis iacebat. dixit Hippocr. Spiritus tenuis, & qui imminuebatur pro respiratione. & Gal. in Comment. hunc allegat. Hæc ergo respiratio frequens vbi fuerit, dolorem, aut inflammationem significabit: in partibus supra septum transuersum cum paruitate dolorem, cum magnitudine inflammationem. *Maiores enim* Græcè φρένας γὰρ ϗ διάφραγμα, ἐκάλουν οἱ παλαιοὶ ταυτὸ, id est, Antiqui enim phrenas, & diaphragma, idem appellabant. Id dixit Galenus quoniam Hippocr. ad significandum septum transuersum, vsus est hoc vocabulo, φρενῶν, non διαφράγματος, quod magis vulgare, & vsitatum erat. *Per inflamina verò.* Græcè κατὰ δὲ τὰς φλεγμονὰς, id est, per inflammationes verò. Hæc enim est, φλεγμονὴ, quam appellauit Hippocrat. in hoc loco magis propriè verò φλόγωσιν, vt Galen. appellasset: quæ est calida intemperies sine humore, quam siccam inflammationem appellauit Galen. lib. 2. de arte curatiua ad Glauconem. Nam reliqua inflammatio quæ ex humore fit, aut tumor durus, ac dolens est, & phlegmone propriè appellatur: aut erysipelas, aut ex vtrisque mixta fluxio.

In secunda parte, quæ incipit (At verò) exponit significationem raræ respirationis vbi fuerit coniuncta

Google

iuncta cum magna, & vbi eum parua. Vltimam autem speciem difficultatis respirationis exposuit per quoddam accidens, quod in ipsa fit: expiratur enim per ipsam aër frigidus ex ore, & naso. Addit se explicuisse tertio libro de Difficul. respirationis, alias species difficilium respirationum, licet in hoc libro has tantùm scripserit, quoniam de morbis acutis agit, hoc addit, propterea quæ diximus in expositione circa quintam quæstionem.

PROGNOSTIC. XXI.

Bonam autem respirationem existimare oportet, valde magnam vim habere ad salutem, in omnibus morbis acutis, quicunque cum febre sunt, & in quadraginta diebus iudicantur.

Positis significationibus, quæ sumuntur à permutatis & difficilibus respirationibus, nunc de facili, & sanæ simili respiratione scribit, ipsam habere qusm magnã vim ad significandam salutem ægrotantis, eum distinctione tamen. Non enim in omnibus morbis eam vim habere vult, sed in acutis, & in his, qui 40. diebus terminãtur: ac si diceret in acutis, si febrem habuerint, & in non acutis, vbi ex acutis deciderint, in diem quadragesimum non tamen in aliis qui longius decidunt. Veritas huius sententiæ explicatur à Galeno in Comment. nam si bona adest respiratio, nun aderit dolor in partibus thoracis, aut iis qui ipsi condolent: vt iecur, ventriculus, lien. Libro primo de Difficultate respirationis addit: Aut in peritonæo. neque nimia caliditas, in partibus, intellige, supra septum transuersum: neque in ipsis nimia acciderit frigiditas, ita vt extinguatur calor: sed nullo botum existentre, non adest periculum in acutis morbis. Ergo vera est sententia Hipp. hanc bonsm respirationem valde magnam vim habere ad salutem, in acutis morbis: quòd tamen cum bona respiratione nullum horum adsit, constat ex superiori prognost. vbi omnia hæc diximus, difficilem facere respirationem secundùm aliquam differentiatum dictarum. Acutus verò morbus multis in locis à Galeno diffinitus, maximè in Commentario 19. secunda sectione Aphorism. dicente, Acuti morbi præter id quòd celeriter iudicantur, statim magnitudinem babent. Sed hæc definitio antè fuit scripta ab Archigene in secundo de diebus decretoriis. Archigenes acutum morbum hunc esse ait, cui motus velox est, & subito pericula adueniunt. Primum ergo dixit Hippocrat. se loqui de morbis acutis, quoniam in longis adhuc bona existente respiratione, per vitium tamen exolutionem temporis processu factam continget ægrum mori. Vbi enim multus calor, aut multa frigiditas iecur vexauerit, bona poterit persistere respiratio: paulatim tamen æger tendet in mortem. Quòd tamen ex multo calore in partibus iecoris non sit necesse mutare respirationem, constat ex Hippoctat. quì in superiori prognostico dixit frequentem respirationem significare dolorem, aut inflammationem, id est, incensum calorem, addit tamen, in partibus supra septum transuersum. Pariter dicendum, quòd intemperies frigida, aut crassitum humorum redundantia, aut vulcus in intestinis, poterunt non mutata adhuc respiratione letbales esse, & ad mortem paulatim resoluta facultate perducere. Secundò declarauit sententiam suam esse non de omnibus acutis morbis, sed de his qui cum febre sunt. Sunt enim ex acutis morbis quidam qui febrem habent coniunctam, quidam febre carentes, febre carent conuulsio, distentio, cholera, morbus: quidam tamen febres habent coniunctas, vt phrenitis, pleuritis, pulmonia. Dixit enim Galen. libro primo Aphorif. Commentr. 7. & libro secundo Commentr. 19. & libro quinto Comment. 30. & sectione septima Commentario primo eùm febres in morbis acutis dixit Hippocrat. esse inseparabiles, non vult morbos acutos habere de necessitate coniunctas febres, sed vult quòd febres, quæ morbis acutis coniunguntur, sint continuæ & nunquam deficientes: quod maximè declarant verba Galen. libr. 5. Aphorism. 30. Comment. dicentis, Si enim sit cum febre morbus, necesse est ipsum febres habere continuas, talis enim est morbus acutus. Cùm ergo Hippocrat. dixit esse intelligendum quod scripsit in morbis acutis qui sunt cum febre, non adiecit continua. Si enim febris adest, continua erit: quod explicuit Galen. libro secundo de diebus decretoriis, referens sententiam præsentem dixisse Hippocrat. inquit, Facilis spiratio in acutis morbis magnum ad salutem momentum babet. Nunc autem cùm huiusmodi dictionem simpliciter acutos morbos declaraturam sciret, non tamen ita, sed cum iis aliam complecti vellet, non sine ratione appõsuit primum, quibus febris copulatur, non adscribens continua, quòd absolutè acutorum erat propria. Voluit ergo propriam esse acutorum, continuam: quoniam si febrem habent, continua erit. Hac ergo de causa dicit, Quæ cum febre sunt: sine additione cõtinuæ. Aduertendum tamen quòd licet aliquis morbus acutus possit esse sine febre, non tamen erit propriè acutus, vt vult Galen. lib. 3. de Difficult. respirat. reddent rationem quare non fecit Hippocrat. mentionem de inæquali respiratione, qualis duplex intrò reuocatio. Respondet, quoniam significat conuulsionem, quæ longis assidet morbis, & sine febre esse potest, sine qua non est morbus propriè acutus, vt voluit Hippoc. lib. 1. de Rat. vict. acut. sectione. 8. dicens, Sunt autem hic acuti morbi quicunque nominant antiqui pleuritim, phrenitim, & peripneumoniam, & causum, & alia quæcunque ex his, continuis febribus omnino iunguntur. Qui ergo morbus continuam febrem non habet, licet acutus sit, non erit propriè talis. Rursus hanc sententiam verum habere voluit in morbis, qui quadraginta diebus terminantur: voluit enim eos, qui quadraginta diebus iudicantur, acutos morbos esse, & ab iis, qui proptiè acuti nominantur, cos excludere. Intelligendum tamen est, quòd, vt inquit Galenus libro secundo, de Diebus decretoriis, quidam non adscripserunt partem istam, Quicunque, vbi litera habet, In omnibus morbis acutis quicunque, volentes hanc literam Hippocrat. intelligi de morbis acutis, qui tales propriè sunt, & de illis etiam qui cum febre ad 40. dies perueniunt. Nam, vt legitur litera Hippoct. videtur tantùm loqui de his qui morbos acutos babent, cum febribus extensos ad diem 40. Verùm de vtriusque sermonem habuit Hippocr. de acutis qui febrem habent, & de illis, qui peruenlunt ad 40. diem. Aduertendum etiam quod dixit, Et 40. diebus iudicatur, vt vult. Galen. lib. 2. de Diebus decretor. quoniam aliqui sunt, quorum iudicium ex morbis acutis ad sexagesimum perducitur, quos in Comment. præsenti Galen. similiter excludit à sententia huius prognostici. Sunt enim acuti morbi, sunt etiam diutini: acuti tamen quidam sunt simpliciter tales, quidam cum additione, ex decidentia sic appellati. Acutorum morborum terminus 14. dies est, vt vult Hippocr. Aphorism. 32. 2. sectiou. Acuti morbi

Acutus morbus.

Acuti morbi febrem continuam habent coniunctam.

Nota.

Morborum diuisio generalis.

morbi in 14. diebus iudicantur. Quoniam tamen contingit acutos morbos extendi ad diem vſque 20. cuius rei teſtimonium præbet Hippocr. in multis hiſtoriis ex lib. de Morb. pop. in quibus ægroti 17. aut 20. die iudicantur, de quibus etiam in 24. Aph. 2. ſect. dixit: rurſus verò & 17. contemplabilis & 20. in lib. 3. progn. 3. ſcripſit iudicatorium, inde eſt, quod aliquando appellat eum Gal. acutum, ex decidentia. & lib. 3. Comment. 25. dicit, nullum eſſe certũ limitem acut-‹or›um morborum. Quòd ſi quis dubitauerit, vt Galen. lib. 2. de Die. decret. quare in Aphoriſ. diem 14. ſtatuit terminum acutorum, cùm tamen in progn. ſcribat 20. Reſpondet primò, quod Hippocr. in Aphor. 14. diem ſtatuit terminum, quia id magna ex parte contingit: verùm profundiorem habet ſententiam Hippocrat. Voluit enim vnum duorum eſſe neceſſarium, in omni acuto morbo, aut terminari intra 14. aut ſi terminetur extra id 17. aut 20. fieri non poſſe, quin antequam tranſeat 14. aliquam recipiat iudicationem, de his quæ ab Hippocr. ſcriptæ ſunt, lib. 1. de Morbis pop. parte tertia, vel ad ſalutem, vel ad mortem, vel ad bonum, vel ad malum. Hac ratione, 20. dies quodammodo terminus acutorum ex decidentia dici poſſet: qui enim non integrè iudicantur, tranſeunt ex acutis ſimpliciter in acutos ex decidentia, talis eſt tranſitus à 14. in 20. Rurſum, ſecundò vult, quòd cùm Hippoc. dixit terminum morborum acutorum eſſe diem 14. idem eſt ac ſi dixiſſet non poſſe habere acutum morbum plures quàm 14. dies vehementiæ: quòd ſi aliquis ad 17. peruenit, iſte non habuit fortitudinem vſque in quartum: qui verò non floruit vſque in ſeptimum, potuit extendi vſque in viceſimum. Quòd etiam in exactè peracutis morbis verum habere vult Gal. 1. de Morbis popularibus parte 3. in hiſtor. Eraſini, qui mortuus fuit die 5. cùm tamen in prognoſt. dictum ſit 4. diem eſſe terminum ad ſalutem, & ad mortem in acutiſſimis morbis. Reſpondet Gal. id eueniſſe, quoniam quatuor dies fortis morbi paſſus eſt Eraſinus: vt enim conſtat ex Hippoc. ſcriptura, primam diem quietè, & placidè tulit, quatuor autem reliquis & fortis morbus fuit, & in ipſis iudicatus. Idem ergo fit in morbis qui ad 20. perueniunt: ſolùm enim 14. diebus acutum morbum paſſi ſunt. In acutis ergo omnibus terminus ex diebus vehementiæ, & afflictionis venit definiendus. Morbi verò qui ad 40. diem perueniunt, quidam motu lento incedunt, quos diuturnos appellat: quidam ſine remiſſione continua febre ad eum perueniunt terminum eis ſimiles: ſimiliter illos qui 20. diem pertranſeunt. Sed de diutinis morbis dicemus lib. 3. in expoſitione 26. prognoſtici. Qui verò vehementer affligentes ad diem perueniunt 14. & non integrè iudicantur aut pari modo effugiunt 20. acuti fiunt ex decidentia, qui ad 40. aut 60. prorogantur, vt 2. lib. progn. 57. vbi ſuppurationes rumpi dicit die 20. aliàs 30. aliàs 40. alias 60. ſicuti & ipſe Hippocrat. lib. de Diebus iudicatoriis ad finem, vſque ad 60. appellat eos acutos: quod etiam ex præſenti progn. declaratur, cùm dixit Hippoc. bonam reſpirationem valde magnam vim habere ad ſalutem in omnibus morbis acutis, qui ſunt cum febre, 40. diebus terminantur: quoniam vltra quadrageſimum terminari poſſent, ſed de illis non loquitur in præſenti. Dubitare poſſit aliquis contra Hippocrat. ſententiam, quoniam morbi acuti ex decidentia non tranſcendunt diem 40. malè ergo dixit de morbis acutis loquens, quaſdam ſuppurationes rumpi 60. die. & Galen. in Comment. huius prognoſt. dicit, vertitur verò per iudicationes imperfectas acutorum morborum non

Acutorum terminus 20. quomodo.

Peracuti exactè ex decidentia.

ſolùm in hos, ſed etiam in alios diuturniores. Quòd autem acuti ex decidentia non tranſcendant diem 40. Galen. teſtatur Aphoriſm. 23. 2. ſectionis, dicens, Eſt autem & harum imperfectarum iudicationum terminus quidam exterior, poſt quem non amplius fieri progreſſus natura ſolet, dies quadrageſimus, Ad quod reſpondemus, quod Galen. in hoc loco non vult negare aliquos morbos acutos ex decidentia poſſe extendi vltra 40. diem, ſed vult aliquos eam habere naturam, vt poſtquam ex acutis deciderint, non tranſcendãt 40. quales etiam ſunt, de quibus in præſenti prognoſt. dixit, Et quadraginta diebus iudicantur, quoniam alij non iudicantur in 40. ſed in 60. aut 80. de quibus etiam ſunt, aqua inter cutim & phthiſis qui ſimpliciter decidunt ex acutis. Antonius Muſa lib. 1. de Rat. vict. acutorum, Commentar. 32. exponens ſententiam Hippocr. in qua dixerat, Si cibo ſtatim incluſo, & eo non euacuato ſorbitionem quis dederit, frequentior redditur ſpiritus: quod malum eſt, inquit Hippocr. in 1. prognoſt. inquit: facilitatem reſpirationis habere magnam vim ad ſalutem in omni morbo acuto: è contrario difficultas reſpirationis magnum portendet malum in omni morbo acuto. Quod quàm falſum ſit, ſatis conſtat mediocriter exercitatis in dignoſcendis ſignorum viribus: nam ſi bona reſpiratio valde habet magnam vim ad ſalutem, non bona reſpiratio licet non habeat valde magnam vim, non perinde erit valde mala, ſed erit non valde bona: adde quòd difficultas reſpirationis in morbo laterali non portendit magnum malum, cùm coniungatur omnibus morbis lateralibus. Non ergo ſequitur, neque ita fit, vt quemadmodum bona reſpiratio valde magnam vim habet ad ſalutem, ita mala magnum malum ſignificet.

Acuti ex decidentia non trãſeunt diem 40. quomodo intelligendum.

GALENI COMMENT.

NAturalem ſpirationem appellauit ſpirationis facilitatem, ſignificantem nec thoracem, neque cor, ac pulmonem, neque præcordia, doloris quandam habere affectionem. Quinetiam neque partes quaſdam iis adiunctas. Cùm enim mouentur per ſpirationem, dolore afficiuntur & vbi prehendantur inflammatione, & item quouis modo doloris trahant affectionem. Hæ verò ſunt ventriculus, lien, iecur. Si igitur nulla ex his afficitur, neque caloris infeſtat copia adeò, vt deuri inflammarique videantur: ſed neque econtrario, vt iam extinguatur calor inſitus: quo pacto non dixeris magnam ſpem ſubeſſe ſalutis in morbis acutis, in quibus propter magnitudinem febrium, aut propter inflammationem propriè nominatam, pericula imminent? At verò longi morbi, ſine his, eò quòd vires exoluant, non ſine periculo ſunt: proindéque eos ab oratione excepit, ac de ſolis acutis definiuit. At verò cùm duplex genus horum habeatur: ſiquidem nonnulli ſimpliciter ac primum vocantur acuti, quidam ex conuulſione: de vtriſque docuit dicens: Qui cum febre infeſtet, & quadrageſimo die iudicetur. Adiecit enim, qui cum febre infeſtet, vt eum à conuulſione & diſtentione neruorum, & bilari diſtingueret, & quicunque alij morbi ſine febre acuti ſunt. Quod verò dictum eſt: Et quadrageſimo die iudicetur: vt connumeretur cum ſimpliciter propriéque acutis acutus ex conuerſione: talis fit quoties inter initia acute ægrotauerint, poſtea verò quartodecimo die, aut etiam ante, non integrè iudicati fuerint, ſed vt morbi quædam reliquiæ ad quadrageſimum extendantur. Vertitur verò per iudicationes imperfectas acutorum morborum, non ſolùm in hos ſed etiam in alios diutinos, maximè marcorem, quartanam, ſuppurationem, tabitudinem, aquam intercutem. Verùm Hipocrates excipit à præſenti oratione etiam illos: in ſolis ſimpliciter morbis, qui cum febre infeſtent, & item ex

conuer

conuersione in quadragesimum veniant diem, optimum esse indicium dicens spirationis facilitatem, non in omnibus qui sine febri fatigent acutis, neque diutinis: ita vt tria sint omnino genera morborum quantum in ipsam agitur temporis differentiam. Aut enim acuti sunt quartodecimo iudicantur die, quibus diutini opponuntur, ambiguum verò & velut in confinio positum tertium genus, cuius terminus decretoriorum dierum quadragesimus dies est. Hæc igitur dico confirmare ea quæ in ægris euidenter apparent: quòd si quis ea probet in illis, ita se habere naturam rerum agnoscet. At verò quicunque volunt significari numerum dierum decretoriorũ ab Hippocrate, dum ait quartodecimo die iudicari morbos acutos, præter quàm quod nesciunt ea quæ maximè oportet eos scire, dictiones quoque vetustissimi medici nequaquam intelligunt. Si enim quartodecimo die finiri morbum, significat dierum decretoriorum multitudinem quanta sit: quadragesimo etiam die iudicari morbum, numerum significabit decretoriorum dierum. Quæram igitur vt quemadmodum quatuordecim efficiunt ad quadragesimum vsque, ita quadraginta nunc dies efficiant.

Annotatio in Gal. comment.

In prima parte, docet quid significat respiratio facilis, quã ipse dicit esse naturalem respirationem. Vnde sequitur difficilem esse eandem, quæ non naturalis. Significat, inquit, neque partes thoracis dolore affici, neque partes eis coniunctas: quæ similiter vbi dolent, respiratione læduntur. Meritò igitur si neque dolor neque calor valde infestant ægrum, ne calor natiuus extinguatur, dicemus magnam spem haberi de salute. Quoniam in acutis morbis pericula ex inflammationibus, quæ phlegmonæ appellantur, & ex febribus imminent. Sed tamen contra id videtur esse, quòd non totum periculum imminet in acutis morbis ex inflammationibus & febribus, quod patet de morbo attonito & conuulsione, qui sine febre, aut inflammatione periculosissimi sunt. Respondemus, quòd in progn. Hippoc. non tantùm dixit in morbis acutis valde magnam vim habere bonam respirationem, sed addit, Quicunque cum febre sunt: de quibus non sunt conuulsio neque attonitus. *Neque præcordia.* Græcè *μήτε τὰς φρένας*, id est, neque transuersum.

Respiratio naturalis quid indicat.

In secunda parte, quæ incipit (Itaque longi morbi) reddit rationem, quare de morbis acutis id explicuit, bonum esse bonam respirationem habere, valde magnam vim ad salutem: quoniam in longis dato quod adsit bona respiratio, & cognitum sit non adesse aliquod dictorum, nempe inflammationem, aut calorem, aut caloris extinctionem: tamen periculum imminet, ne temporis processu morbus vires exoluat.

In tertia parte, quæ incipit (At verò) exponit reliquum prognostici, duo verò reliqua sunt, quæ dixit in acutis morbis, qui sunt cum febre, & in his qui 40. diebus iudicantur: vtrosque appellamus acutos: primos simpliciter, secundos ex decidentia. primi cum febre esse debent: nam in distinctione, conuulsione, & cholera, non intelligitur, in quibus bona respiratio non valde habet magnam vim, in aliis etiam qui sunt acuti ex decidentia, terminum explicuit 40. dierum. Quoniam in aliis qui ad 60. & 80. perueniunt, non sic vera est prognostici sententia, vt in quartana, aqua intercutem, marcore, & phthisi, quos exclusit Hippoc. ab hac sententia. Erit ergo bonũ iudicium bona respiratio in acutis morbis qui sunt cum febre, & in acutis ex decidentia, qui perueniunt ad 40. diem, & non amplius procedunt. Quod similiter confirmare videtur experimentum in ægris ipsis. Erunt etiam tria morborum genera ex temporibus sumpta differentia. Nam quidam sunt acuti, quidam diutini, nempe qui prorogantur plurimum, alij in medio constituti, qui decidunt ex propriè acutis. *Marcorem.* Græcè *μαρασμὸν*. *Tabitudinem.* Græcè *φθίσιν*.

In quarta parte, quæ incipit (At verò quicunque) reprehendit eos qui exponentes Aphor. 23. sect. 2. quum dixit. Acuti morbi, 14. diebus iudicantur: dicunt ipsum per 14. intellexisse 14. decretorios: verùm in Comment. citati Aphor. ipsos latius reprehendit, vbi præsens prognosticon allegatur.

Prognostic. XXII.

Sudores optimi quidem sunt in omnibus acutis morbis, quicunque in diebus decretoriis fiunt, & integrè febrem sedant. Boni verò quicunque ex toto corpore procedentes, fecere vt homo facilius morbum ferret: si verò nihil horum fecerint, inutiles sunt. Pessimi verò sunt frigidi, & circa caput tantùm, & vultum, & ceruicem facti: hi enim cum acuta febre mortem prænuntiant, cum leuiore verò morbi longitudinem.

Signa quæ in præsenti prognostico scribuntur ad exeuntia pertinent: exeuntia verò, siue excrementa multis viis excernũtur à corpore ostendentia dispositionem membrorũ, à quibus secernuntur, & robur & facultatem ipsorum. Ad quorum euacuationem, ordinauit natura instrumenta, quæ expurgent, ac separent, & quæ traducant, & quæ in vnum ipsa colligant, & quæ expellant: veluti pro fece ventriculum, & membra circunstantia, quæ expurgant ac separant fecem ab alimento, & intestina cœna quæ deducunt, & cæcum quod retinet ac colligit, simul cũ recto, & musculos ventris qui expellunt. Vrina à iecore & venis expurgatur, per emulgẽtes & vreteras fertur, in vesica colligitur & à musculis ventris & fibris, vesicæ excernitur. Sudor verò receptaculum nõ habet in quo colligatur: est autem excrementum quod abũdat ex alimento mẽbrorum. Ab arteriis, & venis serosa pars per vrinam excernitur. Excrementa verò carnis, & alimenta membrorũ, duo sunt: vnum quod effugit integram commutationem, & alterum quod penetrationis gratia, cum sanguine ad singula perducitur membra. Crassum excrementum sordes est. Tenue verò & aquosum, aut insensibiliter discutitur, aut in forma sudoris. Erit ergo sudor excrementum alimenti membrorũ, ac ipsius vehiculum: quod confertim violento motu per poros cutis sensibiliter excernitur. Cuius rationem explicuit Gal. lib. 1. de sanitate tuenda, vbi postquàm de excrementis ventris, & renum ac vasorum egit, de excrementis partium singularum animalis loquens, dixit: Reliquum excrementorum genus in singulis animalis nascitur particulis, ex ipso vnde aluntur succo, aliud quidem ceu semicoctæ quæpiam reliquiæ quæ assimilari nutriendæ parti nequierunt: aliud quod transmittendi alimenti fuit vehiculum, nunc functum officio. Humidum tenuéque superest, quale nimirum serosum illud iam dictum, quod ex vasis, id est, venis & arteriis in vesicam defluit. Huic excremento nullus certus à natura præscriptus meatus est, expellitur tamen partim actum per ipsa molliora corpora, quæ fluentis eius violentiæ cedunt, potissimum quum à spiritu, maiore impetu irruente impellitur. partim etiam per exiguos omnes corporis mollis meatus (poros Græci vocant) quorum non modò reliquum corporis vniuersum, sed etiam

Sudor non colligitur in aliqua parte.

Sudor.

tota cutis plena eſt. Dictum autem nobis de generatione horum eſt, in libris quos de Temperamentis edidimus. Ergo tenuiſſimum huius generis excrementum facilè ſanè eiicitur partim in ſpeciem halitus ab inſito calore ſolutum, partim violento motu confertim erumpens: appellaut verò quod ita excernitur, ſudorem. Hæc eſt ſudoris ratio, & locus à quo excernitur, cuius diſpoſitionem quemadmodum & reliqua excrementa oſtendere poteſt: vt etiam teſtatur Gal. lib. 4. de Sanitate tuend. dicēs: At ſudor quidem ſuccorum, qui in toto corpore abundant, nota eſt; vrina verò, eorum tantùm qui vaſis continentur. Et rurſus infra ait, Sicuti verò vrina ſuccorum qui in vaſis ſunt, qualitatem prodit: ita ſudor aliáque quæ per animalis habitum vniuerſum apparent, eos qui illic ſunt affectus demonſtrant.

Sudor duplex. Ex ſudoribus tamen quidam iudicationis, quidam ſymptomatis ratione excernitur, ſed vtcunque membrorum patientium humiditatem euacuat, vt apud Galen. Aphoriſm. 28. ſect. 4. dicentem, Fiunt enim ſudores, vel natura humiditatem ſuperfluam euacuante, quando & optimè iudicium fit, vel quando non continetur in corpore, morbi ratione, ſed ſiue hoc, ſiue illo modo fiant, membrorum patientium humiditatem euacuant. Qui ergo ſine ſignis iudicationis excernitur, ſymptomaticus eſt: de quo in commento vltimæ partis præfationis loquutus eſt Galen. qui cum ſignis talibus, iudicatorius. Erunt autem ſigna iudicatoria, quæ ſcribuntur *Humor sudore excretus.* à Galen. 1. Aphoriſ. ſectione, comment. 2. de quibus eſt humorem ipſum peccantem excerni, qui cognoſcetur colore, ſubſtantia, ſapore, odore, & finaliter ex bona tolerantia ægri. Color in linteo, quo detergitur, cognoſcitur an albus, pallidus aut rubeus ſit, qualis ille de quo Ariſtoteles 3. de Hiſtor. *Nota.* anima. cap. 19. dixit, Si ſanguis immodicè humeſcit, morbus infeſtat, ſic enim in ſpeciem ſaniei diluitur, & adeò ſereſcit, vt iam nonnulli ſudore cruento exundarint. Redditur etiam craſſus, aut tenuis, quod attinet ad ſubſtantiam. Odor fœtidus, aut fœtore priuatus, putredinem oſtendit: ſapor ab ipſo ægro percipitur vbi gutta aliqua in os inciderit. Diſtinguimus etiam quantitatem & locum à quo exit: quoniam vbi ſudor, ibi morbus, dixit Hippoc. Diſtinguitur etiam ex primis qualitatibus, vt quòd *Sudorum differentia.* calidus, aut frigidos ſit. In præſenti tamen progn. ſudorum omnes differentias ſcribit, quæ ſunt: optimus, peſſimus, bonus, & non bonus, ad quas aliæ ſequuntur: omnes docet diſtinguere ex die, ex loco à quo excernitur, & ex ſudoris qualitate, & in ſumma ex conferentia tanquam ab effectu. Ex die, quum dixit, Quicunque in diebus decretoriis fiunt. Ex loco, quum dixit, Ex toto corpore procedentes. Ex qualitate, quum dixit, Peſſimi verò ſunt frigidi. Ex tolerantia, quum dixit, Et integrè febrem ſedant. Membra omnia quæ in prognoſt. continentur, quinque ſunt. Primum eſt ſudores optimi, qui eueniunt in diebus decretoriis, & integrè ſedant febrem. Secundum eſt, ſudor bonus qui exit ex toto corpore, & facit vt æger facilius ferat morbum. Tertium eſt, ſudores qui nihil horum faciunt. Quartum, frigidus ex toto corpore. Quintum, calidus ex ceruice & capite tantùm. Verùm aliqua membra non numerauit, quæ ſubintelligi debent, vt inter calidos, is qui exit ex toto corpore, ſed non facit vt æger ferat morbum facilius: aut qui facit vt æger ferat facilius morbum, ſed non exit ex toto corpore. Inter frigidos verò diſtinguere oportet eum qui exit à toto corpore, ab eo qui ex ceruice & capite tantùm. Erúntque membra omnia octo, quæ in ſufficienti diuiſione conſtabunt. Sudor aut eſt calidus aut frigidus: calidus aut ex toto corpore, aut non ex toto corpore. Si ex toto corpore, aut integrè ſedat febrem, aut non: ſi integrè ſedat febrem, optimus eſt in prima ſpecie: aut non integrè, & aut facit vt æger melius ferat morbum, vel non. Si facit vt æger melius ferat morbum bonus eſt, & eſt ſecunda ſpecies: quæ duæ, vt vult Galen. in Comment. neceſſariò fient in die decretorio, ſi tamen cum hoc quod ex toto exit corpore non facit, vt æger melius ferat morbum, inutilis erit. Si tamen non exit ex toto corpore, aut exit à ceruice & capite tantùm, aut ab alia quauis parte: ſi ab alia parte, aut facit vt æger ferat morbum facilius, aut non. Si id facit, poſt bonum locabitur, & ante inutilem quam prædixi. Si tamen præter id quod non exit ex toto corpore non facit vt ferat æger morbum facilius, inutilis erit, & poſt inutilem ſupradictum locandus. Quandoquidem ille exit ex toto corpore, iſte non, & vterque inutilis eſt ad tolerandum morbum: ſi verò circa ceruicem, & caput tantùm prodeat, malus eſt. Frigidus etiam ſudor aut exit ex toto corpore, aut ex ceruice, & capite tantùm: ſi ex toto, peſſimus eſt, ſed adhuc ipſo deterior qui ex ceruice tantùm frigidus prodit: ſignificat enim iam præſentem ſyncopen. Hæc omnia clarè in tabella præſenti conſtabunt, diuiſionis integritas, & ordo bonitatis, & malitiæ.

- *Sudor*
  - *Calidus*
    - *Ex toto corpore,*
      - *Integrè ſedat febrem, optimus.* 1.
      - *Facit facilius ferre morbum, bonus.* 2.
      - *Facit facilius ferre morbum iuxta bonum.* 3.
    - *Ex parte corporis,*
      - *Facit facilius ferre morbum, vtilis.* 4.
      - *Non facit facilius ferre morbum inutilis.* 5.
      - *Ex ceruice & capite, peſſimus.* 6.
  - *Frigidus*
    - *Ex toto corpore, peſſimus.* 7.
    - *Ex ceruice & capite, ſummè malus.* 8.

Sudor optimus. Optimus ſudor qui primo loco cenſetur, tres habet conditiones, quarum duas ſcripſit Hippoc. vt videlicet per diem eueniat decretorium, & integrè finiat febrem, ad quas tertia ſequitur, vt ex toto prodeat corpore. Qui enim integrè ſanat morbum venoſi generis qualis eſt febris, quæ per totum corpus expanſa eſt, à toto prodire debet. Quòd autem dixit per diem euenire decretorium, ad firmitatem iudicationis optimè neceſſarium eſt. Iudicationes namque optimæ firmæ eſſe debent, id eſt, quòd redeant nunquam. Hæc verò firmitas ex die ſumitur primo de diebus decretoriis. Dies autē recenſentur ab Hippoc. Aphoriſm. 36. ſect. 4. dies 3. 5. 7. 9. 11. 14. 17. 21. 27. 31. 34. inter hos duo tantum dies pares annumerantur: quoniam morbi qui ſudore finiuntur, magna ex parte ſunt bilioſi & per impares repetentes, & iudicationes in diebus acceſſionum fiunt. Nec meminit 4. diei, quoniam rarò iudicat, verùm meminit ipſius lib. 3. de Morb. pop. par. 3. in hiſt. Periclis diceos, Quarto circa meridiem ſudauit multum *Sudor in 4.* calidum per totum corpus, ſine febre iudicatus eſt, neque febris reuerſa eſt. Intellige quoque ſudorem hunc calidum eſſe, quoniam frigidus omnibus bonis ſudoribus oppoſitus eſt. Talis fuit ſudor

Anaxio

Anaxionis patientis morbum lateralem in die trigesima quarta. Secundum membrum est, sudor bonus, qui duas habet conditiones, quæ ab Hipp. scribuntur, quibus aliæ duæ accedunt. Prima est apud Hippo. vt exeat ex toto corpore: quoniam in febribus quæ sunt venosi generis morbi, euacuationes à toto corpore fieri debent, quæ prodesse possunt: cui coniungitur secunda. facit enim vt æger facilius ferat morbum: quod ostendit manifestè ipsum fieri cum signis concoctionis: nam siue ipsis nihil prodesse posset, vt testatur Gal. lib. 1. de Morb. pop. part. 2. Comm. 27. dicens: Sudores adfuerunt, sed qui nihil iuuatent. Causa autē manifesta est, eùm dicamus sudores in coctis morbis non conferre, neque signum bonum esse, uempe vel humorum redundantiam, vel virtutis imbecillitatē ostendunt. Hinc sequitur 3. cōditio, vt fiat in die decretoria: nam extra ipsam non fiunt sudores boni, & qui faciant ægrum ferre morbum facilius: quod voluit Hippocr. Vbi suprà dies in quibus boni sudores fiunt, recensuimus. Erit quoque calidus iste sudor propter causam quam diximus in optimo sudore. Quod si petas, quare cum iste sudor exeat ex toto corpore & calidus & in die decretorio, & cum notis coctionis non liberat integrè à morbo. Respōdemus vnicum habere defectum nempe ex quantitate quia non excernitur per ipsum tota quantitas humoris peccantis: quod constat intellectis causis quæ faciunt multum, aut paucū sudorem: de quibus Gal. lib. 3. de Causis sympto. Multus enim sudor effluit, aut ob corporis raritatem, aut ob excrementi tenuitatem, aut eius abundantiam: detinetur ob causas contrarias, vbi fuerit excrementum paucum, si viscidum: si crassum, & si meatus constipentur: Constipati verò meatus contingit quia clauduntur, aut quia obturantur: clauduntur ob inediam, aut mollitiem, nam inedia adducit alimenti defectum, & inde duritiem, & pororum defectum, & mollitie concidunt ad pororum latera. Adde quòd quemadmodum in omnibus aliis euacuationibus, ita in sudore contingit ipsum minui ex imbecillitate facultatis. & augeri ob robur ipsius. Quando ergo ob aliquam harum causarum à conuenienti quantitate defecerit, sudor optimus non erit. Talis fuit sudor Anaxionis in die vigesima, & sudor Nicodemi in Abderis in die vigesima, & lib. eodem 3. de Morb. popu. part. 3. in histor. Cherionis septimo superriguit febris acuta, sudauit per totum corpus, iudicatus est. Possea obiicere contra dicta, probando hūc non esse bonum sudorem ex Hippo. lib. 2. de Morb. popu. dicente. Iudicatoria quæ non iudicant, quædam difficulter iudicāt, quædam verò lethalia sunt. Cum ergo sudor hic morbum non iudicet, quoniam non liberat ægrum, sequitur vt ostendat difficilè iudicium, aut mortem: non ergo erit bonus talis sudor. Respondemus hunc sudorem, qui exit à toto corpore, & facit, vt æger facilius ferat morbum, esse bonum, & nihil mali ostendere. Non enim est de iudicatoriis, qui non iudicant: iudicatur enim non tantum qui integrè liberatur, sed etiam ille, qui ad melius facit mutationem. Hippoc. enim quum dixit, Iudicatoria, quæ non iudicant: nihil aliud dicere voluit, nisi iudicatoria quæ non faciunt ad melius mutationem, qualis est sudor in 3. ordine sequens. Tertium membrum est, sudor qui neutrum horum facit, de quo dixit, inutilia est: inutilis enim habetur sudor, qui non exit ex toto corpore, neque facit vt æger facilius ferat morbum. Exire à toto corpore robur facultatis expellentis ostendit; nisi morbus in certa parte existeret, in febribus tamen non aliud quàm robur facultatis, sicut exire à parte vna tantum imbecillitatem: proficere tamen morbo euenit ex bonitate iudicationis, quoniam humor peccans excernitur, & coctus. Si itaq; sudor euenit, quoties granatur facultas à multitudine humoris tenuis in partibus extremis vasorum, & ipsa ex se languida est. Vbi enim ipsa robusta esset, à toto corpore faceret expulsionem. Taliter sudauit in Thaso Parius, lib. 3. de Morb. popu. par. 3. inquit Hippocr. Vndecimo sudauit, sed non toto corpore circumfrixit, sed mox recaluit: duodecimo febris acuta, & reliqua. Inter sudorē bonum secundo loco dictū, & hunc quē appellat Hip. inutilē, duo alij sunt secundo peiores & hoc tertio meliores. Alter est qui nō exit à toto corpore, sed reddit morbū meliorem, & hic iuxta bonū collocatur, & appellabitur ferè bonus, aut vtilis. Alter exit à toto corpore, sed nō reddit morbum meliorem: hic post præcedentem collocatur iuxta inutilem, ac inutilis meritò dicetur. Ratio est, quoniam morbo non confert: est etiam præcedente deterior, quoniam præcedens ex vsu est. Talis fuit sudor in Thaso Parij loco citato, qui 18. sudauit per totum corpus, insomnis, deiectiones biliosæ, ciborum inappetens comatosus. Quartum membrum apud Hipp. est sudor frigidus, quem pessimum esse dicit: ille enim sudor significat tātam esse crassitudinem, ac frigiditatem humorum peccantium, vt nullatenus possint à febrili calore superari: estque tantò deterior, quātò calor febrilis fuerit maior. A minori enim calore non vinci, non est adeò malum, sicuti non vinci à maiori. Itaque in acutis febribus hic sudor peior erit, quàm in aliis, Intelligendum tamen, quòd iste sudor frigidus, ex toto corpore prodire debet. talē sudorē passa est lib. 3. de morb. pop. pat. 2. mulier quæ iacebat in Mēdacium foro, quæ die septima circiter occasum sudauit per totū corpus frigidum, quæ 14. die mortua est. Quintū membrū est, sudor circa caput, vultum, & ceruicem factus. hic sudor languorem facultatis ostendit, quæ non potest ex aliis partibus sudorem excutere, & syncopen futuram, à multitudine humoris grauantis: sudor enim circa vultum, & caput, & ceruicem, in his qui conflictantur, & à multitudine grauantur, solet apparere. Omnes enim qui angustiam patiūtur, statim circa vultum sudorem effundunt. Corde itaque oppresso, & viis respirationis obstructis, homines circa vultum sudant, sed aut corde oppresso à multitudine; aut viis respirationis obstructis facilè incidunt homines in animi defectum, qui syncope appellatur. Ergo sudor hic syncopen ostendet. Talis fuit sudor Pythionis in Thaso lib. 3. de Mor. pop. part. 3. qui die 2. vbi inquit Hippoc. Nox quieta sudauit capite parum, & decimo die mortuus est. Et eodem lib. par. 1, in histo. eius qui in Dealcis horto iacebat, 4 die sudauit circa caput, & clauiculam, quartam, & quintam sudoris speciem passus est Silenus lib. 1. de Mor. pop. pat. 3. Hic sudor calidus etiā est, quoniam in eodem ordine malitiæ constituitur ab Hippocr. cum sudore frigido. Et frigidus qui dictus est, ex toto corpore prodire debet, eruntque ferè æquales frigidus ex toto corpore, & calidus ex solo capite, vultu & ceruice. Nam qui ex vtrisque compositus est, uempe frigidus, & ex dictis tantùm partibus exiens, peior est quouis eorum, & summam significat malitiam, & syncopen, non quidem futuram, sed iam præsentem. Talis fuit sudor lib. 3. de morb. pop. par. 2. mulieris, quæ iacebat iuxta Mendacium forum. Nam a. die parum riguit febris acuta, parum circa caput frigidum sudauit. Et in historia alteram

Margin notes: *Sudoris multi causæ.* — *Iudicatoria quæ non iudicant.* — *Sudor inutilis.* — *Sudor frig.* — *Sudor circa caput.* — *Sudor frigidus circa caput.*

ex abortiuo fœtu, 4. die sudor citca caput paucus frigidos, extremitates frigidæ. Sed contra id intendet aliquis probare Hippocr. malè dixisse hos duos sudores esse pessimos, frigidum ex toto corpore, & calidum iuxta caput, & vultum. Nam alius est eis peior, oempe qui frigidus est, & circa caput tãtùm, vt diximus, & Galen. vult in Commen. Ad quod respondemus, quòd inter sodores ab Hippoc. scriptos pessimus est frigidus, qui à toto corpore prodit, cum quo coniũxisse visus est sudorem calidum iuxta ceruicem tantùm, qui tamen præter id quòd frigidus est, circa caput, & ceruicem tantùm prodit, is non tantùm pessimus est, sed omnium pessimus, vt vult Gale. in Comm. cùm de talibus loquens dixit, κάκιστοι πάντων εἰσίν, id est, omnium pessimi sunt. Ad finem tandem progn. Hipp. frigidi sudoris significationes scribit, dicens: Cum acuta febre mortem, cum leuiore tamen morbi longitudinē prænunciat. quod ad literam scripserat Apho. 37. sect. 4. frigidos enim sodor cum febre lenta non significat mortē: posset enim facultas durare vsque ad morbi coctionem, quamuis humores crassi ac lenti admodum sint, qoales esse decet eos, qui frigidi excernuntor cum febre. Cum acuta verò febre significat mortē, quoniam morbi acuti breui terminautur, & ad bonum terminari non possunt morbi qui breui non possunt coqui, teliquum est vt finiantur ad malum, & mortem. Est eoim talis sudor cum acuta febre malum signom, & mala causa: causa quidē quoniam dissoluit inutiliter corpora: signum etiam malum est, quia significat tantam humorum crassitudinem, & frigiditatem, vt neque à calore febrili possint superari. Inde etiam fit, vt quamuis in loogis morbis talis sudor pessimus non sit, simpliciter dixit ipsum Hippoc. pessimum, quoniam de acutis loquitur morbis. Posset tamen quis dubitare, quonam modo fieri possit, vt febre existente acuta sudor frigidus à corpore exeat. Ad quod respondet Galenus quarta sectione Aphorismi 37. quòd febres acutæ ex humore putrescente in vasis fiunt, cui putrescenti humori calor præter naturam inhæret. Si ergo tali calore existente in humoribus, & vasis, membra radicalia frigeant ob langorem caloris innati: pariter si internis calentibus cutis frigeat, ambo simul aderunt, hoc est febris acuta in internis partibus, & vasis, & sudor frigidus, qui ex cuti, & à membris radicalibus prodit. Si verò quis interrogauerit, quænam sint istæ febres acutæ, cũ quibus mortē ostendit sudor frigidus, Fuchsius vir alioqui sapientissimus in Comment. Aphorism. citati dixit, per acutam febrem intellexisse idem quod per συνεχῆ, id est contiouam, quod testatur (inquit) Gal. lib. 1. de Mor. pop. constitutiōne 1. Comment. 23. in eum scribens modum: Quæcunque febres manifestam habent remissionem, nunquam tamen febre prorsus vacant, acutæ, & cõtinuæ vocantur ab Hip. Verùm ipse non satis obseruauit mentem Hippocr. in præsenti prognostico, & in Aphorism. citato, quorum vnica est sententia. Galē. enim in loco citato ex lib. de Morb. pop. non vult confundere febres continuas cum febribus acutis qoas satis diuersas esse constat: sed vult ostendere quales sint febres, de quibus Hippo. in eo loco agit, cùm de semitertianis loquens dixit; Exercebant autem plurimos ipsorum pathemata talia, bortidæ febres, continuæ, acutæ. Febres autem istæ, de qoibus Hippocrat. loquitur, has duas habent conditiones: sunt enim continuæ, & acutæ: non tamen ob id acutæ quia continuæ, neque ob id continuæ quia acutæ, sed vt inquit Galen. in Com. Quæcunque febres manifestam habent remissionem, nunquam tamen febre prorsus vacant, acutæ, & continuæ vocantor. Hæmitritæus namque febris acuta est, ac breui facit aliquam indicationem, licet contingat aliquando in loogum tempus decidere, quemadmodum acuti morbi ex decidētia. Est etiam & febris continua, quoniam cootinuæ febres appellantur, sioe synechis, quæ cum contiouitate habent remissiones aliquas, vt hæmitritæus: velle tamē has febres continuas easdem esse, quæ & acutæ appellantur io Prognost. & Apbor. est falsum. Nam frigidos sudor mortem significat cum febre cootioenti, quæ nullam facit remissionem: verontamē illa non est continua de qua diximus, quòd cum cõtinuitate babet accessiones. Per febres ergo acutas oō alias intellexit, quàm febres quæ cum breui terminatione babent annexum periculum. Itaque cùm febres cootinuæ sint in duplici genere, quædam quæ cum contiouitate habent accessiones, quædam noo, de omnibus intelligitur Hipp. sententia. Illæ enim ob vehementiam accidentium non possunt prorogari, & ob temporis breuitatem crassi admodum, ac frigidi homores coctionē non admittūt. Præterea quę transtulimus ac expofuimus ex Hippoc. litera, vt refert Galen. in Comm. quædam fuerunt meritò sublata, ob idque ego ea non scripsi in Prognosti. neque hoc loco exposui, quæ sic habent: καὶ οἱ κατὰ πᾶν τὸ σῶμα ὁσαύτως γινόμενοι τοῖσι ἀεὶ τῇσι κεφαλῇσιν οἱ δὲ ἀγχώδεες, καὶ μούνου ἀεὶ τὸν τράχηλον γινόμενοι πονηροί, οἱ δὲ κατὰ σταλαγμὸν, καὶ ἀτμίζοντες, ἀγαθοί, κατανοεῖν δὲ χρὴ τὸ σύμπαν τῶν ἱδρώτων, γίνονται γὰρ οἱ μὲν δι' ἔκλυσιν σωμάτων, οἱ δὲ διὰ συντονίην φλεγμονῆς. qood est, Et illi qui facti sunt per totum corpus consimiliter eis qui circa caput, & milio similes & taotum iuxta ceruicem facti mali: qui verò stillant, & vaporosi booi sunt. Considerare autem conuenit de sudoribus io summa: fiunt enim quidam ob corporis dissolutiooem, alij ob inflammationis vehementiam. Huius prognostici sententiam scripsit Hipp. lib. de Iudicationibus, in principio, vsque ad frigidum sudorem, de quo dixit ad medium lib. De sudoribus tamen prænoscendis antequam eueniant, nihil docet Hippocrat. Galen. tamen vbi morbus indicandus sit per excretionem, an sodor furoros sit, vel non, docet lib. 3. de Crisibus cap. vltimo. In febribus enim maximè ardentibus rigor solet antecedere iudicationem & tunc aut supprimuntur aluus atqoe vrina præter rationem, aut alterum eorum: si ambo, sudor speretur: si vrina tantum, distinguendum est. Nam aut multa descendunt per ventrem, aut non: si non, sudor est sperandus: si descendont, sperabitur fluxus ventris. vbi igitor venter nō multa deiicit, aut adsuot signa vomitus, & erunt sperandi sudores, & vomitus. Si tamen signa vomitus non adfuerint, soli sudores & vbi vtriusque signa apparuerint, illud magis fiet, cuius signa præualuerint, & ipsis æquatis æqualiter. Ex pulsu etiam sunt notæ, vt si fuerit vndosus, ac insigniter mollis, maximè si habuerit cum altitudine vehementiam, & ruboe partium cutis, & vapor. Hæc omnia transtulit Aëtius. lib. 5. cap. 50. ad literam ex Galeno.

Fuchsius notatur.

Sudores cognoscere antequam eueniant.

Pulsus sudoru.

GALENI COMMENT.

IN sudore optimo duo scribens indicia, tertium prætermisit, tanquam necessario sequatur ea qua dixit. Qui enim diebus decretorio, & integre sedat febrem: is quoque ex toto corpore. In bonis verò, non tamen optimis, prodire ex toto corpore, & aliquid morbi tollere scribens, nihil præterea adiecit de diebus decretoriis, tanquam id quoque bonum rursus sudorem necessario comitetur. Caterum tertius sudoris ordo est modicè mali, de quo dixit: Si verò nihil tale

Digitized by Google

tale efficiat, nequaquam vtile est: vt nec ex toto corpore eat, neque faciat vt æger ferat facilius morbum. Sed constat vt ex his ipsis peior sit qui neutrum efficiat: modicus verò qui alterum: & rursus ex his ipsis qui efficit vt æger facilius ferat morbum, moderatior est: quanquam non ex toto corpore eat, peior qui grauiorem exhibet morbum, licet in omne extendatur corpus. Sed omnis eiusmodi sudor calidus est: & ob eam rem nullo de tribus ordine indicauit eum solitus omittere quæcunque sequuntur alia necessario, & item quæcunque ex oppositione eorum quæ deinceps dicenda sunt, demonstrantur. Omnibus verò in hoc sermone dictis sudoribus opponit frigidos, dicens ita: Pessimus verò est si frigidus egrediatur. & item cum eo malum esse dixit, si circa caput & ceruicem eueniat, licet frigidus non sit. Hic enim minatur syncopen. Si verò & circa tales partes, & frigidus appareat, pessimus est, quippe qui non insuper fore, sed iam esse syncopen indicet. Distinguuntur verò vehemētia febris. Nam si fuerit acuta, prorsus afferet mortem frigidus sudor, licet ex toto corpore prodeat: & item si circa caput ceruicémque calidus eueniat. Si verò mitior febris est, poterit facultas non absumpta prius ab acuta febre, spatio temporis prauos concoquere humores. Cæterum de diebus decretoriis non insuper docuit aliquid in aliis sudoribus: & si de optimo docuit inter initia, quia est vim quandam decretoriorum dierum in eorum sermone dicturus: in ipsa verò dictione pariter demonstrauit. Vna enim eorum vis est, reddere firmam indicationem, siue in bonum, siue in malum finiatur. At verò agnosci oportet prædicta finem dictionis, quem Dioscorides scripsit ita: Pessimus est si frigidus est, & circa caput ceruicémque tantummodo prodeat. Hic enim aut mortem, aut morbi longitudinem præmonet. Sed constat vt hæc lectio sit quàm prædicta concisior, tamen eandem vim obtinet: atque addendum erit ab expositore id quod in prædicta scriptum iam est: Cum acuta febre mortem, cum mitiore longitudinem morbi. Cæterum deinceps alia quædam de sudore sunt scripta, non in omnibus codicibus, quæ meritò illi quidam sustulerunt, tanquam non sint Hippoc. atque etiam Artemidori, & Dioscoridis sectatores.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte de sudoribus calidis agit, declarans singula membra quæ habentur ab Hipp. in litera simul, cum aliis calidis sudoribus, quorum notitia ex Hipp. litera constat, ad quam sequitur, vbi dixit duas habere conditiones sudorem optimum, scilicet vt in die fiat decretoria, & integrè sedet febrem: non addidit ex toto corpore fieri, quoniam notum id est. Quod si integrè sedat morbum, ex toto fiet corpore. In sudore etiam bono dixit eum ex toto corpore prodire, & facere vt æger facilius ferat morbum, ad quod similiter sequitur vt in die fiat decretoria. Ratio est quoniam qui in aliis diebus fiunt, prodesse non solent: dies verò sunt, quos in expositione recensuimus. Tertium ordinem habent sudores, qui nihil horum faciunt apud Hippocrat. id est, qui neque exeunt ex toto corpore, neque faciunt vt æger facilius ferat morbum, ante quos sunt duæ aliæ sudorum species. Quidam enim, licet non exeant à toto corpore, faciunt vt ferat æger facilius morbum, qui inter alios omnes sunt meliores, & sunt alij qui licet ex toto corpore exeant, non tamen faciunt ægrum facilius ferre morbum: omnes autem hi sudores calidi sunt necessariò, obídque non scribitur ab Hippocrat. *Vt nec.* Græcè. τυτέςι τὸ ὅτι δι' ὅλυ τῦ σώματος γίνεσθαι, sic enim habent omnes Græci codices, quos legi. Sed corrigendi sunt ac sic legendi, τυτέςι τὸ μήτε δι' ὅλυ τῦ σώματος γίνεσθαι, id est, quod est, neque ex toto corpore fieri. *Modicus.* Græcè μετριώτεροι, id est, moderatiores. Vbi autem Laurentianus transfert,

Codex Græcus corrigitur.

moderatior, vnico dicto vocabulo vtitur Galen. *Peior qui grauiorem exhibet morbum, licet in omne extendatur corpus.* Contra quod videtur dubitandum quia Galen. dicit quòd sudor qui neutrum facit, id est, neque exit ex toto corpore, neque facit vt æger ferat morbum facilius, est peior aliis duobus, quorum vnus exit ex toto corpore, & non facit vt æger ferat facilius morbū; & alter facit, vt æger ferat morbū facilius, sed tamen non exit ex toto corpore. Sed tamen ex verbis Galen. videtur, quòd ille non sit his duobus peior: nam de eo quem dixit esse peiorem, dixerat neque exire à toto corpore, neque facere vt æger ferat morbum facilius. Sed de isto qui exit à toto corpore non scribit, ipsum non facere vt æger ferat morbum facilius, sed reddere morbum grauiorem: peius tamen est reddere morbum grauiorem, quàm non facere vt æger ferat facilius morbum. Ergo ex duobus illis qui alterum faciunt, vnus est deterior eo qui neutrum facit. Quæstio pendet verbis Gal. qui referens sudorem hunc qui alterum facit, & alterum non facit, dixit, grauiorem reddere morbum: cùm tamen de sudore neutrum faciente dixisset, non facere vt æger facilius ferat morbum: quod minus malū est quàm reddere morbum grauiorem: non ergo erit in peiori loco ordinis recensendus. Ad quod respōdemus, quod quando Galen. dixit, quòd ex sudoribus qui alterum faciunt, alterum non faciunt, deterior est qui exit à toto, sed reddit morbum grauiorem: nihil aliud voluit, quàm quòd post ipsum minus bene tolerat æger morbi magnitudinem, modo id etiam facit sudor, qui neque exit ex toto corpore, neque facit vt æger ferat morbum facilius. Nam facta euacuatione si humoris excretio non prodest, languidior redderur facultas, & quę minus poterit ferre morbum, quia igitur imbecillitatur facultas ex tali euacuatione, si non prodest, grauiorem reddet morbum. Quo dato, ambo sudores morbum reddent grauiorem, sed minus malus erit, qui exit à toto corpore. Ratio est, quoniam significat facultatem robustiorem, quàm ille qui non exit à toto corpore.

Dubium.

In secunda parte, quę incipit (Omnibus verò) sudorem frigidum dicit esse oppositū omnibus prædictis, cum quo etiam annumeratur vnus ex calidis: hic est calidus ex ceruice & capite. Hic autem significat syncopē futuram, éstq; minus malus quàm si circa caput & ceruicem esset frigidus: hic enim non tantùm futuram syncopen, sed iam præsentem ostendit. Qui enim animo delinquunt, cum sudore syncopen patiuntur. Est autem in ipsa syncope recedente calore ad intima corporis frigidus: habēt autem id commune sudor frigidus ex toto corpore, & calidus ex capite & ceruice, quòd cum acuta febre significant mortem & cum mitiori morbi longitudinem. Quod sic ostenditur: nam sudor frigidus ex toto corpore ostendit magnam humorem crassitudinem, & frigiditatem, & calidus ex capite imbecillam facultatem: crassus autem humor & frigidus coqui breui tempore non potest. Ergo si morbus breui tempore terminetur, qualis acutus est, mortem afferet. Si tamen longus sit ac mitis, poterit saluari in longo tempore, finita ac perfecta coctione. Sic etiam sudor calidus ex capite ostendens imbecillam facultatem, hæc tamen morbum acutum ac fortem febrem non fert, feret autem mitiorem.

IN quarta parte, quæ incipit (Cæterum de diebus) reddit causam, quare Hippo. in aliis sudoribus nullam fecit mentionem de diebus decretoriis, pręterquam cùm de optimo loquutus est, quem sudorem dixit euenire in die decretorio. Ratio, inquit,

est

Digitized by Google

Decretoriæ virtus est facere firmum iudicium. est quoniam in lib. 1. de Diebus decret. refert vires decretoriorum, inter quas est facere firmam iudicationem, id est, vt redeat nunquam, sicut vbi fuerit mala, firmam etiam malitiam. Erit ergo hæc communis ratio omnibus, etiam si optimi non sint, vt dies decretorij firmitatem ipsis adiungat. Lib. de iudicationibus, Hipp. recidiuam fieri dicit, & quibus febres sedantur, neque signis solutoriis fientibus, neque in iudicatoriis diebus. quod etiam scripsit infra lib. 3. Progn. 22. Ad finem comment. aliam refert lectionem ex Dioscoride illius partis, pessimi verò sunt frigidi, & circa caput tantùm, quam sic legebat Dioscorides, Pessimi verò sunt frigidi, & circa caput tantùm & ceruicem facti. Hi enim mortem significant, aut longitudinem morbi. A qua lectione prior tantùm differt, quoniam ad huius integritatem addendum est quod in priore habetur, cum acuta febre mortem, cum mitiore verò morbi longitudinem. Addit etiam meritò fuisse sublata à littera Hippocrat. quæ retulimus in expositione: abstulerunt etiam ea sectatores Artemidori & Dioscoridis.

PROGNOSTIC. XXIII.

HYpochondrium optimum est, sine dolore, molle atque æquale, dextra ac sinistra parte existens: inflammatum verò vel dolorem præbens, vel intentum, vel inæqualiter affectum, in dextris per comparationem ad sinistras partes, hæc omnia vitare oportet.

Hypochondrium optimum ac prauè affectum cognoscere docet, quoniam ex huius sanitate pendet etiam sanitas totius, & ex morbo ipsius vniuersum corpus ægrotare cogitur, maximè si per hypochondrium, non tantùm summas vetris partes, quę musculis epigastrij respôdent, intelligamus, sed etiã eas quæ ipsis subiiciuntur internas. Quid tamen per hypochondrium intelligamus, dicemus prius intelligentibus, quòd ad vitandam vocabulorum confusionem, nos in progn. & in Comm. quoties interpres dixit Ilia, dicemus Hypochondrium, in numero singulati vt Hipp. & Galen. Seruabimus itaque *Ilia.* Græcam vocem, quoniam Latina non extat vna apud autores. Nam illa non significant idem quod apud Græcos hypochõdrium, sed imas ventris partes à lateribus iuxta pubem, quæ à Gręcis appellan-*Præcordia.* tur λαγόνες. Præcordia etiam non propriè dicitur ipsum hypochondrium. Nam Celsus præcordia appellat lib. 2. cap. 3. idem quod Hippoc. modò hypochondrium: transfert enim præsentem literam. Sed Plinius lib. 11. cap. 37. dixit: Exta hominis ab inferiore viscerum parte separantur membranis, quæ præcordia appellant, quia cordi prætẽduntur, quod Græci appellarunt phrenas. Appellat ergo præcordia septum trãsuersum: id enim vocant Gręci phrenas, vt testatur Arist. lib. 3. de Par. anima. cap. 10. vbi de septo transuerso loquens dixit, vbi enim propter vicinitatem attraxerint humorem calidum, atque excrementitium, continuo mentem sensũmque planè perturbant: quamobrem phrenes appellantur, quasi participes prudentiæ sint. Gal. supra Com. 10. & lib. 5. de Lo. pat. cap. 3. vbi postquam ex inflammatione septi transuersi dixit fieri delirium ferè perpetuum: addit, Atque ob eandem suspicionem phrenas, id est, mentem eam appellauerunt, tanquam sapienti parti conferat quippiam. Adde quòd ipsum vocabulum, præcordia, non vnum tantùm habet significatum apud Plinium. nam libro 30. capite 5. dixit, Præcordia vocamus vno nomine, exta in homine. Hanc ergo confusionem vitare volentes, Gręco vtemur vocabulo Hypochondrium verò significat propriè ventris supremam partem à latere in latus sub costis, non tantùm ipsa latera, sed & mediam partem, quæ ventriculo respondet. Vt enim *Hypochondrium quid.* habetur Comment. 26. à Galen. intima hypochondriorum sunt, iecur, lien, vẽtriculus, & peritonæum. Ergo hypochondrium non solùm significat latera, sed mediam etiam partem: quod Medici non animaduerterunt. Nam & pars, quæ superiacet ventriculo similiter cartilagini subiicitur, nempe xiphoidi, id est, ensiformi. Non propriè tamen hypochondrium significat non tantùm ipsam abdominis partem, quæ est à latere in latus sub costis, sed etiam intimas & subiectas partes, vt vult Galen. 3. de Morb. popul. in principio Commentarij: In secundam partem. Vbi postquam huius progn. sententiam retulit, inquit, Si propriè quidem intelligamus hypochondriorum appellationem inter febres acutas læuissimæ sunt: si verò non propriè, sed eum appellatione comprehendimus, ventrem, hepar, lienem, & septum transuersum, nonnullæ quidem ipsarum malignæ, aliæ mites. Hypochondrij ergo signa salutifera scribit, & signa mala: salutaria, optimum esse dicens hypochondrium sine dolore, quod significat, ibi non adesse intemperiem, quæ ipsum efficiat. *Hypochondrij signa bona & mala.* Dolor enim ex intemperie aut soluta continuitate ortum habet, soluta continuitas à causa quæ vlcus infert fit, aut tumore præter naturam, vtrumque similiter excluditur, cùm dixit, Sine dolore. Molle item dixit, vt excluderet omnem duritiem, aut scirrhum. Quod autem dixit, æquale, ad singulas ipsius partes est referendum, quas oportet similitudinem habere in calore, frigore, tumore, dolore, & depressione. Contraria signa his sunt inflammatum hypochond. id est, immodicè calidum, vel dolorem præbens, propter inflammationes, quæ sunt tumores duri dolentes: aut intentum, quod posset flatum aut duritiem aliquam significare. Quæ omnia ad totum hypochon. referenda sunt. Quibus addit, aut inæqualiter affectum in dextris partibus, per comparationem ad sinistras: per quod omnem inæqualitatem notat, in calore, aut frigore, aut tumore, aut tensione, aut duritie, aut gracilitate. Cæterùm id non refertur ad totum hypochondrium, sed ad eius partes, quas inuicem comparari præcipit, ac aduertere, an sint inæquales, quod dixit ἢ ἀνωμάλως διακείμενον. Quod tamen in hoc loco dixit ἀνωμαλίαν, lib. 4. de Rat. vict. acut. sect. 57. dixit Hipp. σκολιότητα. Inquit enim: Deinde si hypochondria latúsque dolore infestetur, si videlicet hypochondrium laboret, vel attollatur, vel σκολιότητα, id est, obliquitatem habeat. Et Galen. in Commeor. inquit, vel quandam habeat σκολιότητα, hoc est ἀνωμαλίαν. In litera ergo Hipp. vbi Meldensis transtulit obliquitatem, melius dixisset inæqualitatem. Obliquitas enim non significat omnem inæqualitatem, quamuis sit in qualitatibus: quam tamen Hip. si significari voluisset dixisset potius varietatem. Quod autem dixit, Hæc omnia vitare oportet. Græcè habetur ταῦτα πάντα φυλάσσεσθαι χρή. verbum autem, φυλάττομαι, vito, & caueo significat. Cùm ergo in secunda parte prognostici de signis malis loquatur, ea non solùm considerandа esse constat, sed vitanda. Scribens enim Signa bona dixit optimum esse hypochond. quod talia signa habet. Cùm ergo scribit mala, non scribit ipsa esse consideranda, sed tanquam mala damnanda, ac vitanda: vt enim inquit Galen. in Comment. Hippocrat. opposuit hypochondrio, optimo & æqua

Digitized by Google

In quo corporis situ tangenda sint laborantiũ hypochondria.

& æquali, signa pessimi & inæqualis: quod autem tale est, vitandum est. Tangenda itaque sunt hypochondria, ægro supino cubante, cruribus modicè inflexis, ne ob distentionem cutis ac musculi ventris duri redditi sensum turbent, ac manu moderatè calida applicita, ventrem comprimere, quantum satis sit ad cognoscendum in abdomine & partibus subiectis, an adsit dolor, aut tumor, aut calor, aut frigus, aut inæqualitas, aut tensio, & magis, aut minus comprimere manum, animaduersa carnis molle, & internarum partium tumore, aut duritie: id autem facere vbi primùm æger ventrem exonerauerit ante prandium.

GALENI COMMENTARIVS.

O*Mnem aliquis orationem comprehendens, vno breuissimo capite dicet: Ilia si natura similia sunt, saluberrima sunt. Particulatim vero docens eorum iudicia Hippocrates, primum scripsit ex iis quæ non existunt: Hæc solent medici recentiores non accidentia nominare, duo verò alia signa accidentia sunt in iliis. Quamobrem ilia dolore vacare, ex non accidentibus dictum est: mollia verò & æqualia esse, ex iis quæ existunt. Sed mollia cognoscuntur quotiescunque modicè renituntur. Illis enim opposita, vt pote vehementer renitentia, dura sunt. Cæterum æqualia non secundum vnam intelliguntur qualitatem. Fieri siquidem potest vt similiter æqualia sint, sed aut aliqua parte dolore vacent, aliqua dolore afficiantur: aut altera pars calidior, altera vero frigidior sit, aut sublenatior, aut depressior. Opponens igitur saluberrimis, & æqualibus iliis pessimorum, & inæqualium signa, dixit. Si verò inflammatione vexantur, aut dolore, aut intenta sunt, aut inæqualitate affecta dextra aut sinistra parte. Itaque vexari inflammatione, de totis iliis dixit. Significat verò verbum inflammari, velut si peruri, succendi, ignirique productum sit. Pari ratione dolore vexari, de totis iliis dictum est: quomodo intenta esse: id enim totis etiam iliis tribuitur. At verò inæqualiter affecta esse dextra ac sinistra parte, quoties non tota ilia eandem habeant affectionem, aut per caliditatem, aut per frigiditatem, aut per dolorem, aut per indolentiam, aut per gracilitatem laxitatémque & intentionem. Quandoque enim intendantur ilia sine inflammatione propriè nominata, aut propter vehementem siccitatem non solùm in illa parte, sed etiam in succingente costas membrana, atque præcordiis: aut propter inflammationem cum tumore ipsorum in iliis musculorum consistentem sine inflammatione propriè nominata, quæ quidem tumor dolens est.*

ANNOTATIO IN GALEN. COMMENT.

IN prima parte signorum optimi hypochondrij rationem reddit, dicẽs posse omnia vno verbo comprehendi, si dixerimus, Hypochondrium naturæ simile optimum est, particulatim verò, quemadmodum Hippoc. fecit, primùm scribens signum quoddam, quod est ex non euenientibus, quæ Græci appellant ἀσυμβεβηκότα. id est, non euenientia. tale signum fuit cùm dixit, Sine dolore. Alia signa ex accidentibus sunt, vt mollities, quæ oppositam habet duritiem, & renitentiam. Æquale verò non ob vnam qualitatem dicitur, sed propter omnes tam primas quàm secundas. *Non secundum vnam intelligitur qualitatem.* Græcè οὐ κατὰ μίαν μόνην τήνδε ποιότητα. id est. Nõ secundum vnam solam hanc qualitatem intelligitur. Voluit namque Gal. ad mollitiem dictam referre sententiam, de qua immediate dixerat: quoniam non in ipsa tantùm æqualitatem seruare oportet, sed in omnibus aliis, ob idque subiongit, Fieri enim potest, vt similiter mollia sint, sed aut aliqua parte dolore vacent, aliqua dolore afficiantur & relliqua. vbi enim litera habet, Fieri enim potest vt similiter æqualia sint. Græcè habetur δύναται γὰρ ὁμοίως μὲν εἶναι μαλθακὸν ἅπαν. quod est, Fieri namque potest vt totum sit consimiliter molle.

IN secunda parte, quæ incipit (Opponens igitur) declarat signa mala, quæ opposita sunt optimo & saluberrimo hypochondrio: ea verò sunt signa pessimi & inæqualis, vt inflammari, quod significat igniri & peruri: tale est enim Græcum vocabulum φλεγμαίνειν, id est, inflammari. Similiter dolore vexari, de toto hypochondrio dictum est, sicut & intendi. Nam inæqualiter affici de singulis hypochondriorum partibus dicitur, cum inuicem comparantur, in calore, frigore, & dolore, indolentia, gracilitate, laxitate, & tensione. *Inflammari.* Græcè τὸ φλεγμαίνειν, ὡς εἰ καὶ διακαίεσθαι, καὶ φλέγεσθαι, καὶ πυροῦσθαι λέγοιτο. hoc est, inflammari, ac si diceret exuri, incendi, ac igniri. *At verò inæqualiter affecta esse dextra ac sinistra parte.* Græcè καὶ τὸ δὲ ἀνωμάλως διακείμενον. quod & hoc inæqualiter affectum.

IN tertia parte, quæ incipit (Quandoque enim) docet hypochondrium intendi posse multis modis: aut enim intenditur sine inflammatione propriè dicta, propter siccitatem, non tantum ob eam quæ est in ipso hypochondrio, sed ob illam quæ est in membrana succingente costas: aut ob eam quæ est in præcordiis: Græcè φρεσίν, hoc est, in septo transuerso: aut ob illam quæ propriè nominatur phlegmone, vbi consistat in musculis hypochondrij, quæ est tumor durus dolens. *Aut propter vehementem siccitatem.* Græcè, ἢ τοι διὰ ξηρότητά τινα σφοδράν. id est, aut propter vehementem quandam siccitatem. *Aut propter inflammationem cum tumore ipsorum in iliis musculorum consistentem, sine inflammatione propriè nominata.* Græcè, ἢ διὰ τὰς μετ' ὄγκου φλεγμονὰς αὐτῶν τῶν κατὰ τὸ ὑποχόνδριον μυῶν, ἔξω τῆς ἰδίως ὀνομαζομένης φλεγμονῆς καθισταμένας. quod est, vel ob inflammationes cum tumore musculorum ipsorum, qui sunt in hypochondrio, phlegmone propriè nominata, in parte exteriori consistente.

PROGNOSTIC. XXIV.

SI verò pulsus insit in hypochondrio, perturbationem significat, aut delirium, sed oculos talium inspicere oportet. Si enim pupillæ frequenter mouentur, hos μανῆναι, hoc est, valde insanire sperandum est.

De signis, quæ sumuntur ex hypochondrij dispositione, est præsens prognosticum, quod in duas partes diuiditur. Considerato hypochondrio, si per tactum constiterit, pulsum adesse, vnum duorum significabitur, nempe delirium, aut perturbatio, tactu verò id inquirendum est. Nam visu non cognoscetur talis pulsus, nisi in musculis ventris esset. Secundum quod docet Hippocr. est, si pulsus adfuerit inspiciendos esse oculos ægri. Nam si pupillæ frequẽter mouentur, nõ tantùm delirium erit sperandum, sed etiam insania, quæ magnum delirium est. Vbi ergo medicus dubitauerit, an delirium futurum sit, à priori illud inquiret, ex particula læsa, & deinde à posteriori ex effectu: nempe si accidens de instabilitate oculorum accesserit. id enim manifestè ostendet futurum delirium. Pulsus itaq; per se significat delirium, vbi euenerit ex inflammatione ventriculi aut septi transuersi, quia hæc membra magnam habent cum cerebro connexionem. Si tamen in iecore, aut liene fuerit inflammatio, aut magna arteria vehemẽter pulset, perturbatio significatur, non necessariò delirium: est autẽ hæc veluti timor quidam de periculo mortis, & ipsius ægri turbatio, nempe corporis ipsius. Pulsus tamen talis simul cum oculorum frequenti motu, magnum delirium significabit,

Iecoris & lienis inflãmatio non necessariò infert delirium.

cabit,

Digitized by Google

cabit, ob magnitudinem læfionis cerebri, quæ cogit inftabiles fieri oculos. Per pulfum autem intelligimus magnum pulfum. fed nonnulli legebant palpitationem, & parum refert, vt dicemus in Comm. de inflammatione, quæ eft in fepto transuerfo, conftat ipfam non tantùm delirium efficere, fed ferè perpetuum, ac nunquam ceffans, ita vt medici exiftiment affectionem effe in cerebro: quam ob caufam eam partem appellarunt phrenas, quoniã mente communicat. Hæc voluit Gale. lib. 5. de Loc. pat. cap. 3. dicens, Ab aliarum verò partium nulla perpetuum deliriũ procedit, dempto folo fepto transuerfo, cuius vitio excitatum delirium parum continuo diftat, adeo vt veteres putauerint hac parte inflammatione affecta homines phreniticos euadere, atque ob eandem fufpicionem, phrenas, id eft, mentem, eam appellauerunt, tanquam fapienti parti conferat quippiam. Docet autem ibi Galenus hanc delirij fpeciem à vera phrenitide diftinguere. Poffet aliquis obiicere. Si inflammatio eft in fepto transuerfo, non fentietur pulfus in hypochondrio: feptum enim transuerfum fupra hypochondrium eft. Refpondemus quòd feptum transuerfum, diftinguit partes intra thoracem à partibus, quæ fubiiciuntur hypochondrio: eftque adeò proximum ipfi hypochondrio, vt fi inflammatio fuerit in ipfo, facilè poffit tangi compreffo hypochondrio, ac percipi pulfus. Quod autem ex ventriculi inflammatione delirium fequatur, conftat ob maximam connexionem, quam habet potiffimum os eius cum cerebro per neruos ad ipfum peruenientes, vt apud Galen. lib. 5. de Loc. pat. cap. 5. vbi narrat accidentia quæ ventriculus inferre folet, de quibus funt conuulfiones, morbus comitialis, & melancholia. Et lib. 3. cap. 5. de delirio fequente febris vigorem, inquit, Haud fecus fit ea affectio, quæ fuffufioni in accidentibus fimilatur, à ventriculi difpofitionibus ortum habens, namq; cerebrum ventriculo, & ventriculus cerebro, fuas affectiones transmittit: idque propter neruorũ à cerebro ad os ventriculi defcendẽtium magnitudinem, per quos etiam fenfus huic particulæ, quàm vlli reliquarum partium corporis acutior eft. Neq; tamen credendum eft omnem inflammationem oris ventriculi facere delirium, fed tantum eam quæ magna fuerit, vt vult Galen. in Comment. Et argumentum Hippoc. eft validum in præfenti, fi pulfus in ventriculo adfit, delirium fignificat: nam non omnis inflammatio efficit pulfum, hoc eft, magnum pulfum, nifi malum increuerit: quoniam pulfus non eft de fignis inflammationum fed magnarũm tantùm, & maximè cùm tendunt ad fuppurationem, vt Galen. inquit lib. 13. de Morb. cu. iuxta initium. Si ergo ad pulfum faciendum opus eft magnam effe inflammationem, & magna inflammatio communicans cerebro infert delitium, meritò dixit, Si pulfus adeft, delirium fignificatur. Hæc de fepti tranfuerfi, & ventriculi pulfu. In his autem ficuti & in aliis omnibus partibus pulfus ex inflammationibus excitatur, quoniã partes inflammatæ immodicè calẽt, & calorem fanguinis contenti in arteriis proximis, aut in ipfis ingredientibus augent, & inde coguntur magnas facere diftenfiones. Si verò præter id quod in hypochondrio pulfus adeft, oculos habuerit inftabiles: (idem enim eft crebro pupillam moueri, & inftabiles effe oculos, qualem difpofitionem declarauimus circa prog. 6. huius libri) non tantum fignificat delirium, fed magnum deliriũ, quod explicuit Hippoc. per verbom *μανῆναι*, quod valde infanire fignificat. Mania etiam fiue infania tripliciter accipitur ab Hippoc. Vno modo pro magno delirio: alio modo pro delirio fine febre, à calido humore: tertio modo pro delirio fine febre à frigido humore. Primo modo accipitur in præfenti loco, vt inquit Gal. in Comm. verùm hoc loco non fimpliciter ait fore delirium, fed maniam, indicans vehemẽs quoddam delirium. Et fupra in prognoft. 17. dixit ftridorem dentium non affuetis à natura effe *μανικὸν*. id eft, fignificare maniam. & Galen. in Comment. maniam, (fiue infaniam) dixit quafi vehementem mentis commotionem, vbi hanc acceptionem declaraui. Secundo modo accipitur pro delirio fine febre à calido humore. Primum, quòd accipiatur pro delirio fine febre, conftat ex lib. 1. de Morb. pop. part. 2. ad finem fecundi ftatus, vbi dixit Hippocrat. Senioribus verò, & quibus iam calor vincitur, paraplegiç, aut maniæ. Et Galen. in Comment. explicans vocabulum, dixit, maniæ autem fine febre deliria. & lib. 1. Prorrhe. Comm. 1. *μαίνεσθαι* fiquidem id eft, infanire omnes homines dicunt, eos qui defipiunt citra febrem: *φρενιτίζειν* verò, qui cum febre id patiũtur. intelligitur autem cum continuitate delirij propter delitia, quæ fiunt in febrium vigoribus & lib. 3. de Morb. pop. par. 3. vbi dixit Hippocr. Nec phreniticorum vllus valde infaniuit. ibi Hippoc. hoc verbo *ἐξεμάνη*, vfus eft. & Galenus id explicans in Comment. inquit, In hoc enim folo quòd continuè iofit cum febre, phrenitim intelligimus, nullo alio à mania differentem, præterquam febre. Sola ergo febre diftinguuntur mania & phrenitis, & phrenitis fit à calido humore, fiet ergo & mania. Et lib. 3. de Loc. pat. cap. 5. ad initium inquit, Interdum verò vbi principales actiones læfæ funt, febris quoq; accedit, vt in phrenitide, & lethargo: interdum fine febre vitium eft, vt in mania, & in melancholia. Quòd autem mania à calido humore fiat, probatur ex Gal. lib. 2. de Caufis fymptom. dicente, Porro omne delirium deprauatus eft principis facultatis motus à prauis fuccis, aut cerebri intemperie ortum habens, ac phrenitis nominatur, fi febris acceſſerit. Mania verò fi citra febrem acciderit, hæc interim mordaces fequitur fuccos, qualis eft præcipuè flaua bilis: interim à calidiori cerebri intemperatura nafcitur. Sola autem melancholia (vt vocant) dementia à frigidiori fucco, vt caufa euenire folet. Hæc eft, de qua Paulus lib. 3. cap. 14. dixit, Si quando verò præaffata plus æquo flaua bile, in atram facta iam fuerit permutatio, maniam inferre affolet, in qua ferocius quàm in melancholia defipiunt. hanc itaque Latini furorem appellant. Infania verò non tantùm hunc morbum fignificat, fed phrenitidem, & melancholiam apud Celfum lib. 3. cap. 18. Tertio modo accipitur ab Hippoc. mania, pro vera melancholia, quæ eft delirium à frigido humore, vt in Aphor. 21. lib. 6. Furore correptis fi varices, aut hæmorrhoides fuperuenient furor foluitur & Galen. in Comm. inquit, Maniam hoc loco appellat eam, quæ eft propriè melancholia, non eam quæ à bile: Varix enim dilatatio eft venarum, quæ funt in fœmoribus, & cruribus, à craffo, & melancholico humore facta.

Ventriculus cerebro confentit.

Pulfus non omnibus inflammationibus cõmunis.

Mania tripliciter accipitur apud Hippoc.

GALENI COMMENT.

IN quibufdam codicibus non pulfus fed fubfultio legitur: ac perfpicuum eft et tale accidens ob fpiritum fiat flatuofum. Sed in multis codicibus legitur pulfus: aut qui fimul cum magnis fatiget inflammationibus, aut infenfibilis agro motus arteria in fpina maioris: quemadmodum libro de Morbis vulgaribus fecundo dixit: Vbi vena in cubito pulfat, infanum furibundũmque eft. Conftat enim vt pulfare de magna adeo & vehementi afferat motione arteriarũ, vt antequam contingatur, innotefcat, interdum agro duntaxat,

taxat, quandoque etiam deforis intuentibus. Sed quodcunque horum fuerit accidens, signum non bonum est. Maior enim arteria pars est maximè principalis, & item venter, ac iecur: quomodo septum transuersum? At ex his prorsus unum afficitur, siue subsultio, siue pulsus legatur. Septum verò transuersum, delirium infert promptissimum: quam ob rem maiores id precordia nominauerunt: & item os ventriculi, quoties insignis afficiat inflammatione. Alia verò partes, ibi qua aliquam ex pradictis affectionem traxerunt, in periculosam incidunt affectionem: Quapropter meritò Hippoc. dixit, vel perturbationem vel delirium ab eo accidente significari. perturbationem quidem uno communi accidenti omnium periculosarum affectionum: ex quibus non solùm agri, sed etiam medici perturbantur: delirium verò ob septum transuersum, & item os ventris. Caterùm de musculis in ilsis, considerandum est. neque enim necessariò delirium, neque periculum pulsantes subsultantésue inferunt. Non igitur magis propriè innudire oportet verbum, insit, per dictionem quam dixit Hippo. Si verò pulsus insit in ilsis. quippe qui velit pro alte in ilsis pulsum subsultionémve de vocula, insit, significari. Verùm conspicari talium oculos oportet. Si enim crebro obitutus mouetur, expectanda insania est. Cum perturbationem, aut delirium dixeris ab eo accidente significari: nunc determinat, docétque quando delirium, quando perturbatio sola futura sit. Determinatio verò ab oculorum ducitur motione. Quos nō solùm hac in re, sed etiam in aliis morbis omnibus, in quibus inspexeris fore delirium, exquisita ratione considerabis. Si enim instabiles apparent, indicatur delirium. Verùm hoc loco non simpliciter ait fore delirium, sed insaniam, indicans vehemens quoddam delirium ex pradictis indiciis affuturum. Porrò vt oculorum crebra motio delirij firmet suspicionem, patere arbitror ex iis qua à nobis explanata iam sunt, vbi musculos oculorum diximus primos sentire cerebri affectiones, ipsum verò cerebrum septum septo transuerso & ori ventriculi consentit, quemadmodum cateris omnibus neruosis membris. Cùm enim ex illo omnes nascantur nerui, quacunque pars plurimis aut maximis participat, hac meritò in consensum originem eorum perducit.

Annotatio in Galen. Comment.

In prima parte dicit partem illam (Pulsus) ab aliis legi palpitatio, quam constat fieri etiam ab spiritu flatuoso: sed in multis codicibus legi pulsum, & intelligi pulsum qui in magnis inuenitur inflammationibus, aut pulsum magnæ arteriæ, quæ dorso adhæret. Quemadmodum & secundo de Morb. pup. dixit: Si vena in cubitu pulsat, insanum, furibundúmque est. Est autem in eo loco pulsus, magnus motus arteriarum, qui innotescit vel ipsi ægro antequam tangatur, vel foris conspicientibus nondum tangentibus. *Sed subsultio* Græcè, ἀλλὰ παλμὸς: hoc est, sed palpitatio, sicque in aliis locis. Sed non potest intelligi sententia præsens de vera palpitatione: quoniam fit ab spiritu crasso flatuoso, & abundantia ipsius non ostendet delirium, aut perturbationem, neque si cum tali palpitatione oculi instabiles essent, vehemens speraretur delirium: nisi ex sola oculorum motione id posset sequi. Gal. lib. de Palpitatione probat ipsam fieri à crasso ac vaporoso spiritu, discursu carente, quam affectionem contra Praxagoram consimiliter probat non esse referendam ad solas arterias, sed cutim, ac musculos palpitare visos. Largo tamen modo sumendo palpitationē, aut pro vehementi motione arteriæ maioris & magno pulsu, posset legi palpitatio: quemadmodum legitur apud Hippoc. lib. 1. de Morb. po. par. 3. in histor. Sileni, de quo scripsit, Hypochondrij palpitatio continua. & Galen. in Commen. inquit, Præterea & hypochōdrij palpitationem tremorémque continenter illi fuisse ait, quod in prognostico vel turbationem, vel maniam significare dicebatur. Visa est autem homini fuisse quædam in septo transuerso phlegmone. In hoc loco Hippoc. palpitationem appellauit eum pulsum qui prædictam sequebatur inflammationem. Vtroque modo legi præsentem sententiam pulsum, aut palpitationem, refert Galen. libr. 3. prorrhet. Comm. 52. *Lib. de Morbis vulgar. secundo dixit.* Adde ὁ ἀνὴρ, id est, vir. scribitur autem lib. 2. par. 5. cui vena in cubito pulsarit, insanus & iracundus est.

Palpitatio.

Palpitatio largo modo pro magno pulsu.

In secunda parte, quæ incipit (Sed quodcunque) probat meritò Hippocr. dixisse, si adsit in hypochondrio pulsus, significare perturbationem, aut delirium. Nam siue magna arteria, siue iecur, siue ventriculus, siue septum transuersum afficiatur, aliquod tale significabitur. Si septum transuersum inflammetur, constat, quòd inferet delirium ob connexionem cum cerebro: quare ipsum φρένας appellarunt: ventriculi quoque inflammatio idem faciet. Si fuerit magna aliarum partium affectio, perturbationem ostendet.

In tertia parte, quæ incipit (Cæterùm de musculis) docet Hippocr. loquutum de pulsu, qui existit in intimis partibus hypochondrij: quoniam in musculis exterioribus ventris fieri potest pulsus, & non significabit delirium, neque perturbationem, siue periculum. Quòd autem loquatur de intimis partibus pulsantibus constat, quia dixit ἐνῇ, quod significat, intus existere. *Non igitur magis propriè inaudire oportet verbum insit.* Græcè μήτι ἐν ἰδιώτερον ἀκοῦσαι χρὴ τῆς ἐνῇ ῥήματος. quod est. Non igitur inconsideratius accipi debet verbum, insit, Litera tamen Laurentiani nullum facit sensum.

In quarta parte, quæ incipit (Verùm conspicari) docet quo pacto distingui debet, an futurum sit delirium, an perturbatio. Delirium enim ostendunt oculi instabiles, qui non solum in præsenti dispositione, sed in multis etiam aliis, quum mouentur & agitantur, delirium ostendunt. Cæterùm in præsenti, vbi cum pulsu adfuerit talia oculorum dispositio, non tantùm significabitur delirium, sed mania, hoc est, vehemens quoddam delirium. Quòd autem oculorum frequens motus attestetur delirium, ob id est, quòd oculorum musculi tanquam cerebro proximi, cerebro statim compatiuntur. Quòd autem cerebrum consentiat septo transuerso, & ventriculo, ob neruorum multitudinem fit, quemadmodum & in omnibus neruosis particulis contingit. Contra Gale. sententiam posset quis instare. Non enim videtur quod oportet medicum vti hoc signo de instabilitate oculorum ad cognoscēdum futurum delirium quoniam id ad maniam significandam, id est, ad cognoscendum vehemens delirium, est conueniens: delirium autem futurum ostēdet, quòd inflammatio sit in septo, aut in vētriculi ore. Ad quod respondemus, quod Hipp. in progn. tantum pulsum scripsit, modò pulsus tantùm de se non magis ostendit delirium, quàm perturbationem. Quia ergo ex solo pulsu id non poterat cognosci, addidit aliud signum, quod ostendet, quòd ipsorum futurum est, aut delirium, aut perturbatio. Quòd tamen sufficiat notitia partis patientis, ad id distinguendum, docuit Gal. non Hippoc. Quòd verò Hippoc. instabilitatem oculorum scribat ostendere vehemens delirium, siue maniam, nihil obstat: id enim quod ostendit magnum delirium, similiter ostendit delirium: quia in magno delirio delirium simpliciter dictum includitur. *Sed insaniam.* Vt dixi in expositione apud Celsum, insania commune est vocabu-

Oculorum frequens motus [illegible] delirium.

Digitized by Google

lum ad maniam, phrenitidem, & melancholiam: inde est, quòd melius dixisset Laurentianus maniam.

PROGNOSTIC. XXV.

Oedema verò in hypochondrio durum, ac dolens, pessimum est, si fuerit circa totum hypochondrium: si verò in altera parte fuerit, in sinistra minus periculosum est.

In præsenti progn. de phlegmone hypochondrij loquitur Hippoc. vt docet in Comment. Galen. verùm talis phlegmone aut erit in hypochon. propriè dicto, nempe in carne & musculis abdominis, aut in hyppochond. impropriè, hoc est, in membris interioribus subiectis abdomini. Vtroque modo vera est Hippoc. sententia, sed magis in secunda acceptione: ab ea namque dispositione maius imminet periculum, per quam iecur & lien inflammantur, quàm ab ea per quam musculi ventris. Si quis ergo voluerit malitiam dispositionis hypochondrij disquirere, tactu eam inueniet. Si enim in ipso tumor aliquis durus ac dolēs fuerit, aut occupauit totū ipsum hypochondrium aut aliquam eius partem. Si totum, pessima erit hæc dispositio: ratio est, quia in compositione & temperatura laborat totum ipsum. Vbi namque phlegmone adest, tumor adest, & calida intemperies, quibus durities est adiuncta. Quòd si in vnica parte tantùm existat talis phlegmone, minus periculi imminet ex phlegmone quæ existit in sinistra, quàm ex illa quæ in dextra. Nam si intelligatur de phlegmone quæ est in membris interioribus, in iecore deterior est quàm in liene, quanto iecur liene magis præcipuum membrum est. Quòd si id fiat phlegmone in abdomine, quando fuerit in latere dextro iecur comprimet, ac altera bit: quando verò in sinistra abdominis parte, lienem. Bene ergo dixit. Si verò in altera fuerit, sinistra minus periculosum est. Quòd tamen in dextra parte existat iecur, & in sinistra hypochondrij parte lien, ex anatome constat: & si prodigiosè contrarium visum fit apud Aristo. lib. 1. de Histor. animal. cap. 18. & lib. 2. cap. 17. lien in dextra parte, iecur in sinistra. An tamen existat inflammatio, & in quo loco facilè est tactu deprehendere, quando fuerit in musculis abdominis, difficilè quando fuerit in partibus interioribus. Cùm enim in partibus his fuerit, tactus difficulter pertingit ad ipsam inflammationem cognoscendam, cùm interponantur tot musculi cato, cutis, & peritonæum. Quamobrem dixit Gale. lib. 5. de Loc. pat. cap. 6. Constat autem iecur intra hos sub peritonæo esse positum, quod cùm tribus contegatur musculis, fieri non potest vt tactus aliquam ipsius notitiam, præster, nisi magna in ipso oriatur inflammatio, aut incumbentes ei musculi extenuētur. Quæ ratio nō minus doceret difficilè deprehendi phlegmonas lienis. Verumtamen lib. 6. de Locis pat. cap. 1. facilius dicit deprehendi lienis inflammationes quàm iecoris ob ipsarum duritiē. Quòd etiam difficilè tangantur inflammationes, quæ fuor in iecoris simis partibus, satis constat: licet vt vult Gal. loco citato ex lib. 5. de Lo. pat. semper communicent inuicem simarū & cauarum partiō phlegmonæ, ob id tamen quia difficulter tactu deprehenduntur, alia signa ad huius morbi inflāmationes cognoscendas scripsit. Docet quoque quo pacto musculorum inflammationes ab inflammationibus iecoris distinguantur, dicens: Cæterùm quibus à natura vel à morbo extenuatum est abdomen, in his facilè est videre ingentem iecoris inflammationem, quæ propriam hanc à musculorum tumoribus sortitur differentiam, quòd moles sub manibus ad coarctatam circumscriptionem desinit. At musculus quilibet cùm totus sibi continuus sit, inflammationis ipsius moles sensum diminui consueuit: quippe soli iecinori proprium est, vt tumoris cumulum comprehensum habeat circomscriptum. Sententiam secundæ partia progn. quòd minus periculum significent inflammationes sinistri hypochondrij, quàm dextri. De intimis hypochondriorum partibus constat ex Hippoc. lib. 6. de Morb. pop. par. 2. sectione 31. dicente, Considerandæ hypochondriorum exceptiones, ex qualibus ad qualia, atque aliæ inflammationum item viscera obsidentium, qualia possunt, siue ex iecinore in lienem fiant, siue contra, & quæcunque talia.

Iecur à dextris, lien à sinistris.

Iecoris & lienis inflāmationes difficilè cognoscuntur tactu.

Iecoris inflammatio ab ea quæ in musculis, quomodo distinguitur.

GALENI COMMENT.

Oedema solet Hippocrates nominare omnem molem præter naturam; recentioribus medicis vocantibus vnam tantummodo molem quæ premendo dolore vacat, & digitis cedit. Quam verò rursus medici recentiores propriè nominant inflammationem: hanc Hippocr. composita dictione durum & dolens œdema appellat. Inflammationis enim vocabulum de inflamine afferebat. Itaque constat vtalis affectio si dextra affligat partem, periculosior sit, propter iecur: indulgentior si sinistra, propter lienem: exitiosissima si vtraque lacessit.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte, explicuit significationem huius vocabuli οἴδημα, dicens Hippoc. appellare œdema omnem tumorem præter naturam, licet recentiores medici eum velint significari, qui est mollis ita vt digitis cedat, & dolore vacet. Apud Hippoct. itaque œdema tumorem omnem siue mollem, siue durum significabat, vt lib. 5. Aphor. Commen. 65. Gal. inquit, Omnes præter naturam tumores Hippocr. οἰδήματα nominat. Et lib. 6. de Morb. popul. par. 1. Comment. 2. inquit, œdematis nomen necessario considerare oportet, nempe videtur Hippo. perpetuo, vt sæpius est demonstratum, omnes præter naturam tumores ita nominare, siue absque dolore & duri fuerint, quos propriè scirrhos appellāt, siue dolorem habuerint, quos priuatim phlegmonas vocant, siue dolore caruerint, & laxi fuerint, quos solos œdemata nominant. Et lib. eodē, par. 3. Comm. 12. inquit: Dixi autem iam sæpius œdema vocare ipsum tumorem præter naturam omnem, siue phlegmonosus, siue erysipelatosus, siue scirrhosus fuerit, recentioribus solùm qui laxus est, mollisque tumorem œdema vocātibus, de qua significatione in expositione prognostici 30. dicam Consequenter Gal. explicat, quare dixit Hippo. œdema durum, dolens, quoniam phlegmonem significare voluit. Ea tamen non propriè explicantur apud ipsum per hoc simplex vocabulum φλεγμονὴ, quoniam significat id vocabulum, eam etiam quæ propriè appellatur φλόγωσις, id est, inflammatio. Significabat quoque eo tempore herpetes, & erysipelata, & carbunculos, vt inquit Gal. lib. 4. de Ratio. vict. acut. Comment. 21. Quoties legitur *Molem*. Græcè habetur ὄγκον, id est tumorem. *Inflammatio*. Græcè φλεγμονὴ, id est phlegmone. *Inflamine*. Græcè φλογώσεως, id est inflammationis.

Oedema apud Hippocra. omnem tumorem significat.

In secunda parte, quæ incipit (Itaque constat) concludit sententiam Hippoc.

PROGNOSTIC XXVI.

Significant autem huiusmodi œdemata in principio periculum mortis breui futuræ.

De inflammationibus, quæ fiunt in iecore liene, ventriculo

ventriculo & peritonæo, vera est præsens senteotia, ab initio huiusmodi ioflámatiooes significare mortem breui futuram, ob magnitudioem perienli imminentis ex ipsis. Reprehendendua tamen foret qoi crederet id posse intelligi de inflammationibus musculorum bypochondrij. Nam tales rarò inducent mortis periculum, aut ob insignem magoitudinem fiet id. Hanc ob rem lib. 2. Prorrhet. Coiom. sectionis 21. Gale. reprehendit autorem libri qui dixerat, Febres ex hypoeboodriorum doloribus malignæ: dicens; orationem hanc, siue libri huius autor, siue alius scripserit, ooo laudo: nisi etenim limitetur bifariá, falsa est, & gemina indiget limitatione. Cùm ergo non paucæ in hypochondriis sitæ sint partes, febres noo suot omnibus in his malignæ, sed in septo transuerso, ventriculo, & iecore. Scimus quoque & musculoa quosdam qui inibi iacent, si ioflammentur, febrem acceodere. Quioimo neque vbi in iecinore, vel ventre, vel septo transuerso phlegmooe oriatur, febris bæc continuò maligoa est, sed acuta forsan fuerit, quanquam neq; hoc quidem perpetuò, nondum verò maligna. Quod ergo de febris malignitate, quam non credit oecessariam in hypochoudriorum ioflammationibus, dixit bic Galen. ad periculum mortis transferri potest. Nam ex inflammationibus, quæ non sunt in intimo hypochondrij, non consurgunt febres malignæ, oeque etiam periculosæ, nisi vt dixi, rarò: neque ex intimis inflammationibus consurgunt semper febres malignæ oeque acutæ. Quare oeque etiam imminebit periculum mortis breui futuræ. Eandem reprehensionem repetit lib. 3. de Morb. pop. part. 2. io præfatione dicens, melius enim esset dixisse, febres ex cerebro affecto malignæ, febres ex cerebri membranis affectis malignæ, febres ex pulmone & multò magis ex corde affecto malignæ: quàm febres ex hypochondriis malignæ. Si propriè quidem intelligamus hypochondriorum appellationem, inter febres acutas leuissimæ sunt: si verò non propriè, sed cum appellatione comprebenderimus ventrem, iecor, lienem, septum traosuersum, nonnullæ quidem malignæ, aliæ verò mites: vt in commeotariis de Locis pati. est demonstratum. Ex bis constat non tantum ooo omnes febres ex hypocbondrio esse acutas, & graues, ac malignas, sed neque eas quæ sunt ex inflammationibus interiorum hypochondrij partium. Sed cootra senteniam Hippocr. videtur esse argumentum, si ioflammationes hypochood. accepio propriè vocabulo, leuissimæ sunt, malè dixit, ex eiusmodi pendere periculũ mortis breui futuræ. Quòd si dixeris Hippocrat. impropriè vsum fuisse vocabulo ac intellexisse per hypochondrium intimas partes, vt iecur, lien, septum transuersum, & peritonæum, ac ventriculum, vt vult Galen. in Comment. cootra id est quod dixit Galen. in duobus citatis locis, aliquas ex febribus, quæ ab intimis hypochondrij inflammationibus ortum habent, non esse maligoas, sed mites. & in Commentario allegato ex secunda Prorrbet. oeqoe perpetuò acutam esse talem febrem dixit. quod manifestè est contra Galen. in Comm. qui de ioflammationibus iotimarum partium dicit intelligendam sententiam prognostici. Ad quod respoodemus, quòd Hippocr. in præsenti prognostieo noo vult omnem inflammationem hypochondrij adhuc interioris afferre periculum mortis breui futuræ, sed eam tãtùm quæ præter id quod in intimo hypochondrio fit, febrem atque acotum inducit morbum, aut quæ cum acuto morbo conjungitur: quod de illis, qoæ febrem continuam acotam cooiunctam non habent, non est necessum vt mortis periculum breui futuræ immineat. Accipitur autem bypochoodrium in hoc significato pro partibus, quæ subiacent in intimo bypochondrio apud Hippoc. in prognost. 28. sequenti, vt vult Gal. io Comment. & similiter in Apbor. 64. sectionis 4. vbi dixit, Quibus in febribua morbus regius septimo, vel nono, vel vndecimo, vel quatuordecimo superuenerit, bonum, nisi dextrum bypocbundrium obduruerit, id est, nisi aliquis malus affectus ex iis quos antea diximus, visceri, bepati videlicet acciderit. De harum ergo partium intimarum bypochondrij inflammationibus verum est quod dixit Hipp. significari mortia breui futuræ periculum. Quòd si dicas paruæ inflammationes iecoris non ostendunt mortis periculum, vt supra ex Galeoo diximus, verum est, sed Hippoc. de his loquitur, quæ febrem afferunt continuam, vt dixi. Præterea de eis loquitur quæ tumorem durum dolentem efficiunt: qui magnus quoque esse debet, si tactu percipi possit. Talis autem meritò afferret periculum mortis breui futuræ. Dixit autem futuram mortem iodicare, non quoniam omnes mori oecessum sit, qui tales inflammationes io intimo hypochondrio patiuntur: sed quoniam id est de lethalibus sigois, & cum aliis mortem adducet, licet per se id non possit. quoniam signorum vires perpendendæ sunt. Habent enim alias terminatiooes inflammatiooes iecoris, aut lienis, vt per fluxum sanguiois narium, vt in progn. 27. sequ. aliquaodo etiam per suppurationem, vt in prognostico sequ. 31. & 35. Dixit tamen à principio significari periculum mortis breui futuræ: quoniam in primis diebus aliud significat quàm in sequentibus, vt alij similiter morbi. Io primis enim naturam osteodit acuti morbi, & acuti breui tempore iudicantur: ergo cùm ex morbi ipsius natura periculum immineat, id erit breui futuri mali. Si tamen primos dies traosgrediatur, cùm iam referat naturam longi morbi non terminabitur cito, & id erit aot per coctioneio & suppurationem, aut per resolutionem: quam diuersitatem ex temporibus significandi similiter explicuit Hipp. lib. 3. prog. 11. vbi capitis dolores vehementes cum febre, aliud primis, aliud postremis diebus significare dicit. & in proguo. sequ. post diem vicesimoum dicit esse sperandam suppurationem.

Inflammationes musculorum hypochondrij.

Hypochondrij inflammatio quando mortem minatur.

Hypochondrium apud Hippocrat.

Mortem indicare quid.

Periculum mortis primis diebus.

GALENI COMMENTARIVS.

PRaedictum in illis œdema si durum ac dolens est à medicis recentioribus propriè nominatum inflammatio, periculum mortis cito futura significat. At verò id, nisi aliquid intimum afficiatur, mendacium est. Constat verò vt intimum sit iecur, & item ventriculus, lien, & peritonæum. Nam musculi in illis, si inflammatione laborant inferre mortem qui possunt? nisi sanè rarò, aut propter magnitudinem insignem inflammationis, aut propter virium debilitatem, aut etiam quia medicus malè curet, aut quia æger aliquid committat. Itaque confusius indefinitiusque talem dictionem scripsit.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In præseoti comment. explicat membra quæ attinent ad bypocbondria, ex quorum inflammatione poterit mors sperari, aut periculum ipsius imminere, vt iecur, lien, vẽtriculus peritonæom, de quorum inflammatione intelligi potest dictum Hippo. de illis verò quæ in musculis fiunt, oon nisi fueriot ingentes, aut ob virium imbecillitatẽ, aut quia medicus eas malè curet, aut ob ægrotantis errorem itaque indefinitè loquutum Hip. dicit. Posset certè Gal. tanquam veram & satis manifestam saluare Hipp. sententiam, vt dixit, & oos explicuimus ipsam de intimis inflammationibus intelligendo. Nam vt ipse

Dogmata antiquorum quomodo accipienda.

dixit lib.2. de causis sympto. qui antiquorum dogmata enarranda suscipit; amice magis definire, quàm morosè redarguere debet.

PROGNOSTIC. XXVII.

Si autem febris perseuerans vigesimum diem transgrediatur, & œdema non subsistat, in suppurationem vertitur.

Prosequitur Hippocrates doctrinam suam de tumoribus hypochondriorum duris, dolentibus, quos phlegmonas appellant: & quoniã de periculo mortis egetat, quod in primis imminet diebus: plures autem ex eis contingit liberari, consequenter scribit alios duos modos terminationis ipsorum. Primus de quo in præsenti prognostico per suppurationem: secundus, de quo in 28. & 29. per fluxum sanguinis narium. Per suppurationẽ verò illæ phlegmonæ hypochondriorum terminantur, quæ duas obseruant conditiones: prima vt tumor non desistat ante vicesimum diẽ: secunda vt similiter febris non deficiat per id tempus. Tumor subsistere non debet, quoniam aut subsistet quia omnino resoluetur, & sic non oportet alium finẽ sperare, aut secundum partem resoluitur, quo dato tenuis resoluetur, & crassa manebit in scirrhum versa, in qua dispositione suppuratio nõ speratur. Quod si non subsistat, neq; resoluatur temporis spatio à calore maximè febrili coadiuuante, in pus vertetur humor: febrem autẽ durare per id tempus oportet, si phlegmone suppurari debeat. Nam febrem deficere indicat, in scirrhum versum tumorem, & non adesse in parte calorem, neque in humore dispositionem ad suppurationem recipiendam. Statuit verò vicesimum diem limitem, quoniam vt in expositione 21. prognost. vicesimus dies alter terminus est acutorum morborum, nempe externus, vt 2. lib. de Diebus decretoriis dixerat. Similem huic sententiam scripserat Aphor. 8. sectionis 5. dicens, Quicunque morbo laterali laborantes quatuordecim diebus non repurgantur, in suppurationem vertuntur. Sed tamen futuræ suppurationis terminum in morbo laterali definiuit, diem decimumquartum: neque obest quippiam præsenti sententiæ. Nam duplex est acutorum morborum terminus, 14. & 20. Ex acutis ergo vehementiores & calidiores citius finiuntur, & breuiori termino: qui verò sunt his magis tepidi, in longiori. Quia ergo morbus lateralis inflammatio est ex calido humore & iuxta cor sita, citius quàm illa, quæ existit in hypochondrio, meritò terminabitur. Similiter dixit, si vicesimum diem transgrediatur. Nam inflammationes non incipiunt suppurari ante vicesimum, neque in ipso vicesimo, ad quem vsque posset aliqua indicatio sperari, quemadmodum & in laterali morbo non speratur suppuratio ante diem decimumquartum, neq; in ipso, sed post ipsum. Itaque si non repurgetur in quatuordecim diebus, is incipiet suppurari. Si ergo in viginti diebus non fuerit indurata phlegmone hypochondrij, aut resoluta in die vigesimo primo, incipiet suppurari. Contingit etiam ob caloris copiam, & humoris tenuitatem, & multitudinem, & alia, quæ solent coadiuuare, suppurationem ipsam ante vigesimum incipere: quemadmodum & in laterali morbo ante diem decimumquartum. Veruntamẽ vtrobique Hipp. statuit terminum certum, vltra quem non progredietur siue suppuratione. Nam ex acutis morbis aliqui terminantur die vndecimo, licet terminus ipsorum sit dies decimus quartus. De huiusmodi suppurationibus, quæ fiunt post vicesimum diem, dicemus lib. 3. prognost. 11. & prog. 25.

Quas conditiones debeat habere tumores hypochondriorum vt suppurentur.

Morbi laterales ante suppurantur quàm infla. hypochond.

GALENI COMMENTARIVS.

Omnis tumor præter naturam discusso committente eum humore curatur. Ergo perspicuum est, vt nisi desistat cunctantur humores, ac spatio temporis prorsus mutatio futura est per qualitatem, interdum ad putredinem, quoties (vt in defuncto corpore) nihil ad eorum concoctionem natura molitur: interdum si vires valent, in pus. itaque meritò Hippocrates ait: Nisi desistat inflammatio, & febris detinet agrum, in suppurationem vertitur. Sedata enim febre, considerandum est num inflammatio aliqua scirrhosa insestet. Nam sæpenumero euenit ita, vbi morbum committentis humoris pars tenuior difflatur, crassior verò & sequax in amplitudine corporis affecto depactasit. Cæterum quam ob causam vigesimum diem limitem statuit talium abscessuum suppurationis, lib. 2. de Diebus decretoriis dicemus.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte, omnem modum terminationis tumorum præter naturam calidorum de quibus hîc loquitur, scribit, vt inde probet veritatem prognostici. Tumores enim aut curantur, aut subsistunt resoluto humore intus contento, aut si non discutitur longo tempore detentus, aut mala putredine afficiuntur, qualis est illa quę in corporibus mortuorum, in quibus putredines nullum opus naturæ referunt, aut vincẽte & valida natura in puris formam transeunt. sed de his circa progn. vltimum huius lib. plura dicemus. *Omnis tumor.* Græcè. ἅπαντες οἱ παρὰ φύσιν ὄγκοι, διαφορουμένων τῶν ἐργαζομένων αὐτοὺς χυμῶν, θεραπεύονται καὶ καθίστανται. hoc est, Omnes præter naturam tumores discussis humoribus facientibus ipsos, curantur, ac subsistunt. *Interdum.* In primo loco, ποτὲ μὲν id est, interdum quidem. In secundo loco, ποτὲ δὲ, id est, interdum verò.

In secunda parte, quæ incipit (itaque) concludit sententiam progno. Quòd si febris detineat, & inflammatio non subsistit, suppuratio est speranda. Nam vbi febris desinit, considerare oportet, an remaneat scirrhosa phlegmone: id enim euenire solet, quoties inflammationis tenuior pars discutitur, crassiore impacta manente in tenuibus meatibus patientis particulæ: de illa enim non speratur suppurationem futuram. Scirrhus ex 2. lib. de Arte cur. ad Glauconem, aliquis est exquisitè talis, qui est tumor durus sensu priuatus: aliquis est non exquisitè talis, qui non est omnino insensibilis, qualis est de quo in præsenti Comm. dixit esse scirrhosam phlegmonem. De modis autem generationis ibidem, fieri à crassis humoribus & & lentis indissolubiliter impactis, & induratis: aliquando quũ statim à principio tales sunt, aliquando etiam vbi inflammationes & erysipelata medici immodicè adstringunt, aut refrigerant, & statim docet ne quis duros tumores immodicè resoluẽtibus curare tentet. licet enim manifestam faciant in tumore diminutionem, resoluto tenui, reliquum lapidis duritiem assequetur: quod etiam in casu à Galen. explicito euenit, discussa tenui inflammationis parte. Finaliter quare statuat Hippo. vicesimum diem limitem acutorum, rationem reddit lib. 2. de Diebus decretoriis ad finem. & nos de hac re diximus in expositione prognostici 21.

Scirrhi generatio.

PROGNOSTIC. XXVIII.

Fit autem his sanguinis eruptio ex naribus in primo circuitu, & valde iuuat. Verum tamen interrogare oportet, si dolet caput,

Digitized by Google

put, vel hebetantur oculi: si namque quippiam tale fuerit, eò tendet.

Tertium modum, quo finiri contingit inflammationes hypochondrij, scribit Hippocr. per fluxum sanguinis narium, laudat hanc iudicationem, tanquam salutarem, vbi in primo circuitu eueniat, docet quoque ipsam antequam eueniat prædicere duobus signis, quorum alterum est capitis dolor, secundum hoc oculorum hebetudo. vt tamen docet Gal. in Comm. de inflammationibus hypochondrij interioris, intelligitur Hippoc. sententia: quòd constat ex eo, quòd tales sunt, quæ fluxu sanguinis narium solent finiri rectitudine seruata, quemadmodum dixit Galen. lib. 3. de Crisibus, cap. vltimo. Sic etiam viscerum sub hypochondriis existentium inflammationes, causæ sunt ac signa sanguinis fluxuum, quando morbus per excretionem debet terminari. Quòd si ad latus diuersum sanguinem fluere non est bonum, secundum directum verò est bonum, vt docet Hipp. & experientia monstrat: iam tibi facile est natem, ex qua fluxurus est sanguis, præscire, vbi causam iam fluxuri sanguinis inuenetis: dextrum enim hypochondrium ex dextra nare bonam crisim affert, sinistrum ex sinistra. Bona itaque iudicatio est in iecoris, & lienis inflãmationibus fluxus sanguinis narium, seruata tamen rectitudine, quam in omnibus euacuationibus obseruare oportet medicum, quemadmodum eam obseruat natura: etsi aliquando fiat, vt medicus ignoret rectitudinem, quam natura seruauit. Fieri quoque ipsam decet in die decretoria, quod similiter ad certitudinem, & firmitatem iudicij est necessarium. Per ipsum autem circuitum spatium septem dierum intelligere oportet, intra quod commodè solent tales fluxus sperari, licet aliquando post ipsum euenire soleant, sed rarò, quemadmodum Hippocr. scripsit lib. 3. progn. 11. Signa verò quæ scripsit de capitis dolore, & de hebetudinibus oculorum lib. 3. in expositione progn. 33. latius exponentur.

Hippoc. inflammatio qua fluxu sanguinis curatur.

Fluxus sanguinis narium in iecore & lienis inflammatio.

GALENI COMMENTARIVS.

Quia inflammationes in illis indefinitius commemorauit, per hanc quoque dictionem definire ipse videtur. Sanguinis enim fluorem fieri dicit è naribus. qui ex vsu admodum fit: id quod per inflammationes in iecore & liene fieri potissimum solet: de quibus alicubi, fluere sanguinem recto itinere commendauit: è contrario verò culpauit, docens ipse quidnam econtrario intelligat: verbi gratia, liene grandiore fluere sanguinem è nare dextra. Sanguinis fluorem in prima circuitione fieri dixit decretoriorum scilicet dierum: ac legitur dictio bifariam, singulariter & pluraliter. Singulariter quidem in prima circuitione: pluraliter verò, in primis circuitionibus. Si igitur legatur singulariter, septenariam indicat circuitionem. Si pluraliter, conuenit quoque septenariam intelligi circuitionem. In quibusdam enim sanguis secundo septenario effluit. Sed potius intelligi oportet in tali dictione quaternarias circuitiones. Nam in plerisque funditur sanguis primis septem diebus: paucis nono & vndecimo: rarissimis quartodecimo. Cæterum tendentibus sursum versus humoribus, sanguinis fluorem fieri docuit, adiiciens signa, capitis dolorem, & item hebetudines oculorum. Sed deinceps de ea latius docebit, quo loco nos quoque sermonem omnem de sanguinis fluore integrè absoluemus.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte docet ex hac sententia manifestè declarasse Hipp. mentem suam esse loqui de intimis hypochondrij partibus: quoniã id non declarauerat in superioribus, quod tamen declarare deberet, in progno. 26. Constat autem mens ipsius, quoniam dixit, in ipsis prodesse sanguinis fluxum è naribus, qui in inflãmationibus iecoris, & lienis recto tramite factus ab ipso commendatur. *Sanguinis enim fluorem* Græcè, αἱμοῤῥαγίας, id est, sanguinis eruptiones. Corrigendus etiam codex Basiliensis, qui habet, αἱμοῤῥαγίαις. Alicubi. Lib. 6. de Morb. popu. par. 2. sectione 12. vbi dixit, Secundum rectitudinem fiunt lateris dolores, hypochondriorum distensiones, lienis tumores, & ex naribus eruptiones. Vbi in omnibus inflammationibus, & in ipso laterali morbo stendit obseruandam esse rectitudinem in euacuationibus, quiam ipsa natura obseruat. Quod satis posset barbarorum sectam cõfutare, nisi fuerint prauè à puetitia instructi. Verùm ego neminẽ adeò insanum existimo, qui non nouerit in morbo laterali sanguinis missionem recto tramite esse exercendam nisi à recto tramite discedere proposuerit: verùm ignoscendum, quibus pudet recãtare. Habetis de hac re quæ scripsi de sanguinis missione in morbo laterali manu scripta, quæ excudenda dare non placuit, quia multorum sapientium scripta traduntur hodie, quæ satis superq; impugnant barbarorũ doctrinam.

Morbi lateralis curatio contra barbaros.

In secunda parte, quæ incipit (Sanguinis fluorem) dupliciter legi literam Hippoc. dicit, quidam enim legunt in primo circuitu, numero singulari, & significat diem septimum: quidam legunt in primis circuitionibus numero plurali, & similiter significat diem septimum, qui continet duos circuitus quaternarios: nam duos septenarius non comprehendet: quãdoquidem post septimum rarò fiunt fluxus sanguinis narium: vt in die 9 & 11. rarissimè in die 14. licet in prg. 11. lib. 3. aliquãdo, etsi rarius, dicat tales sanguinis eruptiones euenire vsq; in 20. diem. Circuitiones ergo in plurali quaternarias significabit.

In tertia parte, quæ incipit (Cæterùm) signa quædam addidisse Hippoc. dicit, quæ ostendunt humorem sursum tendere, de quibus latius se dicturum promittit, id erit in Comm. 33. lib. 3.

PROGNOST. XXIX.

Sanguinis eruptionem magis expectare oportet in iunioribus trigesimum quintum annum agentibus.

In duobus prognosticis præcedentibus duas terminationes in inflãmationibus hypochondriorum scripsit, ex dierum numero distinctas. Nam quæ speratur per sanguinis è naribus eruptionem, diem 7. habuit limitem, quæ verò per suppurationem, diem 20. Nunc distinctionem scribit ex ætatibus illos aptos fluxui sanguinis scribens, qui 35. annum nondum attingunt, quod etiam obseruauit lib. 3. progno. 12. vbi de terminationibus doloris capitis cum febribus agens, ad 7. vsque dixit sperari fluxum sanguinis narium, vicesimo verò abscessus. In prog. 12. ab ætatibus facit distinctionem dicens, sanguinis eruptionem esse sperandã in natu minoribus. 35. annorum, addit quoque in aliis sperandam potius suppurationem, quod similiter in præsenti loco habet in inflammationibus hypochõdriorum. Quemadmodũ enim in morbi temporibus in primis diebus, in quibus magis sapit naturam acuti morbus ipse, oportet expectare fluxum sanguinis: in aliis verò temporibus, quando sapit naturam longi, minus calido facto morbo sperantur abscessus. Sic & in ætatibus, in quibus maior est calor, fluxus sanguinis speratur, in aliis potius abscessus: quales sunt quæ trigesimumquintum transgrediuntur. In illo loco duæ causæ scribũtur à Gal. nempe sanguinis copia, & calor: in hoc tamen tres, copia sanguinis, calor, & robur facultatis. Quòd autem dixit magis sperandam in iuuenibus,

Digitized by Google

Fluxus sanguinis causa.

ſanguinis eruptionem, ob id magis dixit: quoniam quemadmodum in progn. præcedenti dixit fluxum ſanguinis narium eſſe ſperandum in prima circuitione, id eſt, vſque in 7. diem, nihilominus Galen. in Comment. concedit ipſum poſſe euenire 9. die aut 11. Ita modo licet iunioribus eueniant huiuſmodi ſanguinis eruptiones, non tollit, quin aliquando, ſed rarò poſſint euenire poſt ipſam ætatem.

Ætatum vniuerſalis diuiſio.

Quoniam autem in hoc opere ſæpe de ætatibus mentio fit, ſemel ætates omnes diſtinguere expedit. Ex Galen. doctrina ætates omnes quinque ſunt, pueritia, pubertas, adoleſcentia, iuuentus, ſenectus. Pueri, παῖδες appellantur à Græcis, quorum quidam ſunt ante dentitionem: ſecundo loco qui dentes edunt: tertio medij inter dentatos, & pubertati proximos: quarto pubertati proximi, de quibus 3. ſectio. aphor. Comment. 26. & 27. dixit, duodecimum & tredecimum annum attingere. Secunda ſequitur pubertas, de qua Comment. 27. adducto dixit, incipere à 14 anno. & 5. ſectione. Comment. 7. dixit ipſam procedere à 14. anno in 25. hanc Græci vocant ἥβην. Diuiſa tamen eſt in duas, in eam, quæ propriiſſimè eſt pubertas, quæ extenditur a decimoquarto anno in decimum octauum, & in μειρακίων ἡλικίαν, id eſt adoleſcentium ætatem, quæ eſt à 18. in 25. vt prima ſect. Aphor. Com. 13. & 5. ſect. Comment. 9. dixit. Ea quæ eſt a 18 in 25. adoleſcentia eſt. Tertia ætas eſt iuuentus, quæ νεανίσκων & ἀκμαζόντων appellatur, id eſt iuuenum & vigentium, quos etiam appellauit Hippocr. νέους & νεωτέρους. lib. 3. progn. 14. vt ibidem latius declarabo. Sunt autem tales à 25. in 35. annum, vt 3. Aphor. ſect. Comment. 30. Iuuenum ætas quinta ſeptimana finitur. Et quinta ſect. Comment. 9. Quæ ætas à 25. in 35. eſt, iuniorum ætas eſt. Et prima ſect. Comment. 13. hanc ætatem dicit eſſe mediam inter adoleſcentes καθεστηκότας, id eſt ſubſiſtentes. Quarta ætas, ſubſiſtentium, quam appellauit Hippocr. aphor. 13. prima ſect. & Galen. in Comment. καθεστηκότων. Hæc ætas media eſt inter ſenes, qui propriè ſic appellantur, & iuuenes: hanc nonnulli appellant conſiſtentem, & malè, quoniam ætas conſiſtendi eſt vigor ætatis, qui ἀκμὴ, & ætas, ἀκμαζόντων, appellatur. Leonicenus in aphor. citato ipſam appellauit conſtitutam ætatem. Fuchſius conſtantem. Ego verò ſubſiſtentem, quoniam καθεστηκότες iam diminui incipiunt, & à vigore ſubſiſtere. Conſtat autem tales eſſe, qui poſt 35. annum ſtatim ſequuntur, aliquam in viribus patientes remiſſionem, etſi paruam, vt dixit Galen. lib. 6. de Sanit. tuen. Initium præterea remiſſionis nonnulli habent ſtatim à 30. anno, nonnulli poſt trigeſimumquintum, ac robur quidem omnibus minuitur, poſt ipſam ſummi vigoris ætatē: non tamen hi ſanitatem amittunt, tametſi minus hanc, quàm ante laudabilem habent. Meritò ergo tales non conſtituti, aut conſtantes, ſed ſubſiſtentes appellandi ſunt. Hæc ætas à 35. in 49. annum extenditur apud Galen. 3. ſect. aphor. Comment. 30 dicentem, Nam quæ ætas iuuenibus continuatur, ad duas ſeptimanas extenditur, in qua ætate omnia vitæ munia æquè atque illi qui in vigore conſiſtunt, conantur peragere. non tamen eodem modo ad labores ſufficiunt. Vocabulum quoque καθίστασθαι, idem oſtendit. Galen. namque lib. 2. de Arte cur. ad Glauc. cap. de œdemate dixit, καὶ γὰρ ἀνάτριψις μόνη μετ' ὀξυῤῥοδίνου, καὶ ποτὲ διὰ ἁλῶν καὶ ἐλαίου καθίστησι τὸ πάθος. Quod eſt, Nempe frictio ſola cum oxyrrhodino, & nonnunquam cum ſale & oleo paſſionem ſubſiſtere fecit.

Fuchſius notatur.

Et in progn. 27. præcedenti dixit, Si autem febris perſeuerans viceſimum diem tranſgrediatur, & œdema μὴ καθιστάμενον, hoc eſt, non ſubſiſtat, in ſuppurationem vertetur. καθίσταμαι ergo, ſubſiſto ſignificat apud Hippocr. & Galen. quemadmodum in prædicto aphor. Iſti ſunt qui ὠμογέροντες, hoc eſt, crudi ſenes appellantur, non vt Fuchſius putauit eos eſſe dicens in Comment. 13. 5. ſect. aphor. qui ab anno 50. ad 60. perdurant. quod probo: quoniam 3. ſect. aphor. Comment. 30. dixit Galen. de ſubſiſtentibus, Qui à 35. in 49. perdurant. dixit etiam de crudis ſenibus lib. 5. de Sanitate tuenda. Prima pars (inquit) ſenectutis ὠμογερόντων, id eſt, eorum qui cruda, viridíque ſenecta adhuc ſunt: dicitur propterea quòd adhuc obire ciuilia negotia poſſunt. Et loco citato dixit, omnia vitæ munia æquè atque illi, qui in vigore conſiſtunt, conantur peragere, non tamen eodem modo ad labores ſufficiunt. Item qui robur, non ſanitatem amittunt, verè crudi ſenes ſunt, nondum propriè ſenes. Tales verò dixit eſſe eos qui poſt ætatis vigorem ſunt. lib. 6. de Sanitate tuenda, loco allegato. Præterea infrà lib. 2. Comment. 69. explicans Galen. verbum Hippoc. cùm diceret, quòd ſuppurati ex pulmonia ſi fuerint, ſeniores potius intereunt: inquit, Seniores non ſimpliciter ſenes, ſed comparatiuè aduerſus minores natu intelligi debēt.

Crudi ſenes poſt vigentes ſequuntur ætate.

nam qui per ætatem nimium iam proceſſerunt, ex nullo morbo magis quàm iuniores conualeſcunt: ſed qui inter hos, & ætate vigentes interiacent, vtpote ſemicani, crudique ſenes nomine, conualeſcere videre licet, interdum magis quàm vigentes. Ecce vbi Galen. ſenes ſimpliciter appellatos, non comparatiuè appellauit etiam eos qui nimium ætate proceſſerunt, inter quos & vigentes, dixit mediate, crudos ſenes. Crudi ſenes ergo poſt vigentes ſequuntur: ſed poſt vigentes ſequuntur καθεστηκότες, id eſt ſubſiſtentes. ergo iidemmet ſunt. Hanc ætatem appellat Galen. lib. 3. Comment. 28. παρακμὴν, quæ ſequitur poſt 30. aut 35. annum. Quod autem Fuchſius in compendio dixit, Hippocr. lib. de Vict. ratio. appellaſſe hos πρεσβύτας, id eſt ſenes, quum dixit: Vir vbi iam corpus conſtiterit, frigidus & ſiccus eſt, quòd nimirum caloris exceſſus impetúſve non amplius præpolleat, corpúſque quieſcens augeri deſinat, ac frigidius factum ſit: ſiccitas enim prioris ætatis ineſt, neque à ſequentis ætatis, & humiditatis acceſſione aliquam humectationem habet, eſt falſum. hoc enim dixit de illis, qui ſtatim ſequuntur poſt viros, vt conſtat, quos ego ſubſiſtentes appello, & ὠμογέροντας. Verùm quod ipſe dixit de his, quos appellat πρεσβύτας, ſtatim ſcribit dicens, οἱ δὲ πρεσβῦται: id eſt, ſenes autem frigidi ſunt & humidi: quòd ſi frigidi & humidi ſunt, non erunt illi quos ipſe dixit, qui frigidi & ſicci ab Hippocr. ſcribuntur. Eſt autem πρεσβύτης nomen generale ad hos & illos. nam lib. 3. Comment. 14. eoſdem ſignificat. quos Hippocr. appellat γεραιτέρους, nempe primos ſenes. Quinta ætas eſt ſenectus, quæ à quinquageſimo anno incipit vſque in 60. quæ propriè ſenectus appellatur.

Senectus.

Nam ante ipſam fuit quam diximus crudam ſenectam, & poſt ipſam decrepita eſt: in has enim tres partes diuiſa eſt ſenectus, vt lib. 5. de Sanitate tuēda, ad finem inquit, primam eius partem eſſe quæ ὠμογερόντων, id eſt eorum qui cruda, viridíque ſenecta adhuc ſunt, dicitur, propterea quod adhuc obire ciuilia negotia poſſunt: ſecunda autem cui aptè nomen ipſum inditur. Deinde eſt tertia ſpecies, de qua inquit: nominant autem eum qui ad hanc partē peruenit, Græcè, πέμπελον, ſicut aiunt qui vocabulorum etymologiis gaudent, ab eo quod eſt πέμπεσθαι εἰς τὸν ᾅδου. id eſt mittendo in pompam, quæ ducit ad manes.

Ætates temperamentis diſtinguuntur.

Omnes iſtæ ætates non annorum numero, ſed ipſis diſtinguuntur temperaturis, vt 6. de Sanitate tuenda, vbi dixit, Nec tamen eſt has ætates annorum numero

circum

circumscribere, quemadmodum nonnulli fecerunt, nisi fortè in latitudinem quandam. Et lib. 5. de sanit. tuenda definiunt senectutem dicens: Quod omnes homines senectutem vocant, non aliud est quàm frigidum & siccum corporis temperamentum annorum numero perueniens. Et lib. 2. de Temperamentis ex humiditate distingnit ætates. quòd si senectus frigidum, & siccum temperamentum est, & illi qui sunt post vigorem statim frigidi sunt & sicci, vt dixit Hippoc. loco allegato. ex lib. de Vict. ratione. Sequitur quòd subsistentes, siue καθεστηκότες, erunt senes & non alij quàm primi: ergo illi sunt crudi senes, qui à 35. in 49. annum. vsq; ad hanc itaque ætatem, quæ attingit 30. aut 35. annum, fluxus sanguinis narium speratur: post ipsum verò non, quoniam transit iam corpus in habitum frigidiorem, vt Commentatio 28. libro tertio docet Galenus. Ante ipsam verò iuuenum ætatem. in adolescentia quammaximè speratur. vt vult Gal. 3. Aph. Comm. 29. tibi de ea loquutus dixit, sed hoc habet proprium & peculiare maribus è naribus, sanguinis profusionem de qua commeminit in illis, qui sunt prope pubertatem. Nam hic casus incipit illa ætate apparere, sed maximè viget in adolescentibus, deinde subsistit in viris. In quo loco Leonicenus emendandus, qui scripsit, Sed hoc haber peculiare in maribus, sanguinis è naribus profusionem: Græcè enim habetur, ἴδιον δ'ἐξαίρετον ἰχύειν ἐπὶ τῶν ἀῤῥένων τὴν ἐκ ῥινῶν αἱμοῤῥαγίαν. quod est, proprium autem habet, peculiare in maribus, sanguinis è naribus eruptionem, vt denotet fluxum sanguinis narium esse proprium ætatis symptoma, sed maribus peculiare: quoniam etsi fœminis quoque fiat, non adeò frequenter, ob id quòd menstruas habent purgationes.

Senectus, frigida & siccum temperamentum.

Leoniceni locus in traductione corrigendus.

GALENI COMMENTARIVS.

DVllam ab ætate definitionem in præsagium fluoris sanguinis docet. Expectandum enim sanguinis fluorem esse potius in iunioribus quintum & trigesimum annum agentibus. etenim per hanc ætatem sanguis plurimus est, & item facultas valentior, atque etiam calor exuperans.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Reddit causas quare in hac ætate, quæ est ante 35. annū, magis speratur sanguinis fluxus. Sanguis plurimus est prima causa, contra quam videtur posse obiici. Nam in puetitia maior est sanguinis copia, & in adolescentia: ergo non erunt tunc magis sperandi fluxus sanguinis. Respondemus, quòd antè 35. annum similiter est etas adolescentiæ, in qua, vt diximus in expositione, magis adhuc speratur fluxus sanguinis, quàm in iuuentute, sed tamen eos comparat Hippoc. ad eos qui sunt post ipsos, nempe seniores. Neque negat in pubertate, & adolescentia sanguinis eruptiones magis sperari, quàm in his quę sunt post annum trigesimumquintum. Quòd si dixeris saltem contra Gal. 29. Comment. lib. 2. Aphor. procedit ratio. Nam si ob sanguinis copiam talis fluxus speratur, maximam copiā habent pueri: quare ergo à pubertate dixit incipere in illis qui prope pubertatem, vt in Aphor. 27. 3. lib. respondemus ante illam ætatem adhuc maiorē adesse sanguinis copiam in comparatione ad vasorum amplitudinem, etsi plurimi crudi succi in pueris aceruentur. Sed tamen non sic erumpit sanguis, vt in aliis adultioribus, quoniam pueri celeriter admodum crescunt, & in eo augmento plurimus sanguis absumitur, & commutatur in membra. Secunda causa est, facultas validissima, quæ ad hanc indicationem est necessaria. Græcè autem ἰχυρότατον, id est, validissima habetur. Tertia causa est caloris copia qui facit sanguinem ebullire, quod etiam ad sanguinis eruptionem est necessarium.

Pueris fluxus sanguinis non fiunt adultioribus.

PROGNOSTIC. XXX.

OEdemata verò mollia, & sine dolore, & quæ digito compressa cedunt, diuturniores faciunt iudicationes, ac illis minus grauia sunt.

De œdematibus loquitur Hipp. explicans eorum naturam per hoc quòd sint tumores molles sine dolore, & qui cedāt pressis digitis, de quibus inqnit iudicationes tardius euenire & minus periculum ex ipsis imminere. Compatat autem huiusmodi œdemata tumoribus duris, dolentibus, quos œdemata dura dolentia appellauit in progno. 25. quoniam ergo illa calida sunt, quæ plegmonas esse diximus, ista verò frigida & ab humore frigido effecta, manifestū est quòd hæc œdemata mollia, tardius quàm illa dura ad iudicationem perueniunt, ob id maximè quòd indicationes post coctionem fiunt, & frigida tardè ad coctionem perducuntur. Quòd autem minùs periculum ex ipsis immineat, quàm ex aliis duris, ex calidis, constat, quoniam dolore vacant, quæ est vna suarum conditionum. Similiter sunt talia œdemata mollia: tertiò sunt talia vt pressa digito cedant. Neque tamen existimare oportet talia esse exquisita œdemata: nam illa ex simplici fiunt pituita: aut spiritu flatuoso, quorum neutrum perueniet vnquam ad suppurationem, nisi aliquam habeant calidi humoris mixtionem, aut à principio, aut quoniam ad locum attractus pituitæ commiscebitur. Et in summa omnibus his concurrentibus, adhuc raro spectantur ex huiusmodi tumoribus suppurationes. Quòd tamen œdema significet apud Gal. non tantùm tumorem à pituita, sed eum qui ex flatu fit, constat ex 2. de Arte cur. ad Glauc. cùm dixit: Oedema autem vocamus tumorem molleni doloris expertem, quem ex pituitosa substātia, aut spiritu flatuoso, vaporoso fieri constat, qualis in cadaueribus euenit, nonnunquam etiam in pedibus & cruribus eorum, quos aqua inter cutim vexat, & in tabidis, & aliis, qui malo habitu laborant. Verùm tale œdemā in periculosis illis dispositionibus accidens est, nulla propria. præcipuáque curatione indigens. Vbi dixit, *Compressa cedunt.* Græcè habetur, πιεζόμενα, καὶ ὑπείκοντα. à quo particula καὶ expungenda est.

Oedemata tardè suppurantur.

GALENI COMMENTARIVS.

HOc est quod propriè medici iuniores appellant œdema: quo nunnunquam dixisse maiores sufficere volunt, molle œdema: quandoque etiam adiiciunt, nec dolent. Quoties igitur id dicere supersedent: tanquam vna cum mollis significetur, omittunt. Molle enim œdema dolore vacat. At verò nunc Hippocrates non id solùm adiecit, sed etiam vt digitis cedat: quod quidem in verbo, molle contineri videtur: nisi velit intelligi id quod pressum cauatur in foueam: quod quidem non cuilibet cedenti accidit: at verò id accidit cute in œdema se attollente. Et quia omne tale pituitosum censetur, id circo diutius immoratur, ac minori cum periculo est. Immoratur enim diutius, quia frigidius est. Calore enim concoctio fit. Porrò minori cum periculo est, quia dolore vacat. vires enim exoluit dolor.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte explicat Hipp. loqui de vero œdemate & propriè sic à iunioribus appellato. quod antiqui per additionem, mollis, dicentes, Mollis tumor, aut Molle œdema significabant: adiiciebant etiam nonnunquam, sine dolore. Verùm Hipp. modo

do non tantùm dixit mollia œdemata,& fine dolore,quod satis erat:sed addit, Et cedunt pressa digito. Quòd si intelligat Hippoc.ea tantùm quæ pressa cedūt:manifestum est,quòd omnibus his,quæ mollia sunt competit,nō ergo opus est eam partem addere, cùm dixisset mollia, posset tamen intelligere ea quæ pressa cauātur, quod non omnibus œdematis competit. Ego crederem Hipp. hoc. addidisse ad maiorem explicationem, & vt magis œdematum natura constaret. Cùm enim dixit, cedunt pressa digito:non addidit, & tardè redeunt, quòd illis quæ cauantur proprium est: licet verùm sit quod pituitosis conuenit cauari, quod est cedere ac lentè redire.

In secunda parte, quæ incipit (Quia omne tale) quoniam talia œdemata pituitosa sunt, diutius immorari, ac minus periculosa esse dicit. Diutius immorantur ob id quod frigida sunt, & calore coctiones omnes perficiuntur, minori cum periculo esse dicit, quia dolore vacant, & non vires exoluit. quod similiter scripsit lib.2. de Ratione victus acutorum, Comment.48. Animæque deliquia incutrunt,& nullo pacto queunt moueri.& lib.3.Comm. 53.inquit,Scimus autem dolorem omnem vires exoluere.Dolor autem non ob aliud vires exoluit, nisi quoniam spiritum omnem vitalem ad partem dolentem natura transmittit, & cor relinquit spiritu priuatum. Animalis quoque facultas tam est intenta dolori, quòd conuersa ad partem dolentem, & ad sensum vehementer contristantis, cessat ab omni functione,ita vt neque sentiat,neque moueat.

Dolor vires exoluit, & quare.

PROGNOSTIC. XXXI.

SI verò pertransierit dies sexaginta, febre detinente, & œdemate non subsistente, supputandum esse significat,& hoc, & quod fuerit in alio ventre similiter.

De laxis tumoribus prosequitur scribens eorum terminum diem 60. non tantùm vbi in hypochondrio fuerint, sed etiam vbi fuerint in quauis alia de partibus totius ventris. poterat certè (vt sit) sperari suppuratio 40. die, vbi œdema existeret in ipso hypochondrio:quoniā istæ partes aliis sunt calidiores: vt tamen extremum limitem statueret, vltra quem non prorogantur supputationes, ob id 60. diem scripsit, vltra quem non protogantur œdematum supputationes, si febris adhuc perseueret. quemadmodum tamen phlegmonæ in hypochondrio transacto 20. suppurantur, & œdemata quamuis in imo ventre suppurantur 60. ita œdemata, quæ sunt in hypochondrio supputantur 4.die Phlegmonæ namque in hypochondrio duas causas habent breuis supputationis, nempe calorem partis, & calorem humoris facientis supputationem: œdemata verò, quæ in imo ventre sunt,duas habent causas prorogationis,frigiditatem humoris,& frigiditatem partis. Illa ergo œdemata, quæ fuerint in hypochondrio, medio tempore finientur, quia medias habent causas, frigida enim sunt ex humore, calorem verò habent ex hypochondrio:quia ergo phlegmonæ transacto 20. supputantur & œdemata in imo ventre post 60. œdemata in hypochondrio supputantur post 40. Quod si dixeris, Hippocr.60. diem statuisse omnibus œdematibus, qui dixit:supputandum esse significat, & hoc & quod fuerit in alio ventre. ergo vnum limitem ponit omnibus. Respondemus, quòd dies 60.ab Hippoc. ponitur terminus vltimus & maximus, post quem speratur supputatio, in omnibus peruenientibus ad ipsum cum febre non deficiente. Quod autem ante ipsum

Oedematum supputationis terminus.

aliquod contingat supputari, sententiæ ipsius non obstat, qui maximum terminum solùm scripsit, sic etiam in morborum acutorum termino fit:nam etsi 14. dies sit terminus, plures acutos morbos contingit in die 11.finiri & in 9.

GALENI COMMENTARIVS.

SVpra de œdematis agens phlegmonosis, vt pote calidioribus: nisi febris desinat, a die vigesimo dixit fore suppurationem. Nunc verò de frigidioribus, sexagesimum limitem posuit suppurationis. At verò alia inter hæc media incidunt, quadragesimum diem habentia terminum suppurationis. Sed vniuersum de his omnibus sermonem ad librum de Diebus decretoriis distuli. Porro non solùm œdemata qua in illis fatigent superfedentia suppuratura, sed etiam in reliquo ventre dixit, tanquam illa secundum aliquam significationem partes ventris existant.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Galeni Commentarius perspicuus est: breuiter tamen notandum,quòd vbi dixit, Sermonem ad librum de Diebus decretoriis distuli lib.2. post medium de acutis ex decidētia,loquens dixit.Pari modo,quum de supputationibus tabidisque affectibus. Item de his,qui ex abscessu in longum tempus protoganter, verba facit, clarè innuit propositi se non oblitum esse, morbos qui ex acutis diuturni fiunt commemorans. Sic ergo & illi dicti sunt: reliquæ autem suppurationes magna ex parte rumpuntur, sed aliæ in die 20. aliæ 30. aliæ 40. nonnullæ ad 60. vsque perueniunt. Hæc tamen sententia infra habetur ab Hippoc. lib.2. progno.57. rursus eodem x. lib.de Diebus decretoriis, dixit, Quod iam vtilitatem huius disciplinæ inspiciens Hippoc.simpliciter quidem acutos 14.diem habere terminum rectè dixit, ex decidentia verò acutos, nunc 40. nunc. 60. diem assequi abundè ostendimus. *Superfedentes.* Græcè, χρονίζοντα, id est, cùm prorogantur. *Secundum aliquam significationem.* Supra in expositione 23.progn. exposui vocabulum hypochondrium,ac dici duplex habere significatum,& in altero significare ventris partem quæ costis subiacet.

PROGNOSTIC. XXXII.

QVæcunque igitur dolentia, dura, ac magna sunt, periculum mortis breui futuræ significant: quæcunque verò mollia, fine dolore, ac digito pressa cedunt, diuturniora illis sunt.

Ea quæ in duobus prognosticis prædixit Hippoc. modò etiam repetit. Primum est quod dixerat in progn.26. de tumoribus duris dolentibus. hoc vno addito,quòd in illo loco,à principio dixit imminere periculum mortis breui futuræ,ex tumore duro dolente in hypochondrio. Sed vt dixit Gal. in illo Comm. non habet veritatem sententia de inflammationibus musculorum hypochondrij. In hoc tamen loco illud addit,quod ad integritatem deficiebat, nempe vt esset magna inflammatio, quoniam vbi talis fuerit, verum etit quod dixit Hippocr. adhuc de inflammationibus musculorum. Secundum quod dixit Hippocrates est, quod dixerat in præcedenti prognost.30.

GALENI COMMENTARIVS.

NIhil amplius hac docet dictione, quàm quod superiore dictum iam est, preter quod adiecit dolenti duroque œdemati magnitudinem: quam nos antea diximus, dum doceremus non esse cum periculo inflammationes musculorum in illis, nisi magna admodum fuerint.

Hic Comm. nulla eget annotatione. vbi tamen dixit,Dictum iam est:id dixit commentatario 26.

PROG

Digitized by Google

PROGNOSTIC XXXIII.

OEdemata quæ in ventre ſunt, minus faciunt abſceſſus, quàm quæ in hypochondriis: minimè verò ſuppurantur quæ infra vmbilicum ſunt.

De œdemate duro ac molli in præſenti ſcribit Hippo. ea quæ fiunt in diuerſis ventris partibus, inuicem comparans in facilitate, ac difficultate recipiendi ſuppurationem, primum locum habere dicens œdemata, quæ fiunt in hypochondriis: ſecundum ea quæ ſupra vmbilicum, aut circa ipſum: tertium locum habent quæ infra vmbilicum: quæ omnia ad calorem particulæ patientis ſunt referenda. Nam quæ in locis fiunt calidioribus, citius & frequentius ſuppurantur: quæ verò in frigidioribus, tardius, & rarius. Ad quod etiam accedet loci patientis mollities: ſunt enim partes ventris altiores, molliores, vt tactu deprehenditur. Hanc tamen non parum facere ad ſuppurationem docuit Gale. lib. 2. Comm. 57. vbi de ſuppurationibus loquens inquit, Cæterum differentiæ communes omnium duæ habentur, ob quas ſpatio temporis variant inter ſe, affecta ſede, & item nocuo humore. Calidiores enim ac molliores particulæ citius ſuppurantur, frigidiores verò ac duriores tardius. Itidem ex humoribus calidior citius, frigidior tardius Hanc Hipp. ſententiam voluit Celſus lib. 2. cap. 7. dicens, Cúmque omnis longus tumor ad ſuppurationem ferè ſpectet, magis eò tendit is qui in præcordiis, quàm is qui in vētre eſt: & is qui ſupra vmbilicum, quàm is qui infra. Oedemata quæ in ventre ſunt, dixit Hipp. Græcè, ἐν τῇ γαστρὶ. Eſt autem γαστὴρ, totus venter à thorace vſque in pudenda, Latinè aluus appellatur, cuius ſuprema pars, quæ coſtis & cartilagini enſiformi ſubiacet, hypochondrium appellatur, de quo in expoſitione 23. diximus. Hic comparauit ſupremam partem ventris reliquo ventri, cuius media pars eſt ὀμφαλὸς hoc eſt, vmbilicus: inferior pars à Græcis ἦτρον, appellatur, & ἥβης, vt Galen. lib. 5. de Vſu partium, Latinis pubes, aut imus venter. Partes verò quæ pubi ſunt à lateribus, Græcis λαγόνες, apud Ariſtot. 7. de Hiſtor. animal. cap. 3. & apud Gal lib. 5. de Vſu partium prope finem. Latinis partes iſtæ ilia dicuntur. Vult ergo magis ſuppurari partes ad hypochondria quã ad vmbilicũ: & magis partes ad vmbilicum, quàm ad pubem, & ilia. Quòd autem in primo loco dixit. Minus faciunt abſceſſum: & in ſecundo dixit, Minimè ſuppurantur, nihil refert dicere tumorem aliquem abſceſſum facere aut ſuppurari. Nam quo tempore phlegmone ſuppuratur, aut eryſipelas phlegmonodes, partes abſcedunt, quemadmodum quum à parte in partem humor tranſmittitur, lib. 2. de Arte curat. ad Glanconem cap. de abſceſſibus. Minimè ergo facere abſceſſus dixit, quia minimè ſuppurantur. Sed de abſceſſibus latius dicemus lib. 2. in expoſitione 65. progno. Quòd verò infra vmbilicum minimè ſuppurari œdemata dixit, ſcripſerat lib. 6. de Morb. popul. par. 2. ſectio 40. dicens, τοῖσι ἐμπυήμασιν ὀμφαλὸς ὅρος ὅσοι μέλλουσι ἐκπυΐσκειν κοιλίαι ταράσσονται. quòd eſt, Suppurationum vmbilicus terminus eſt, quibus ſuppurationes rumpi debent, ventres turbantur. quo in loco ſignum ſcripſit, quod oſtendit ſuppurationes quæ in ventre fiunt ruptum iri. ἐκπυΐσκειν enim rũpi ſupporationem ſignificat, in hoc loco, non vt Fuchſius credit, ventrem turbari ſignificare, quando in pus vertuntur tumores. Nam quum Græcè habeatur μέλλουσι ἐκπυΐσκειν ipſe vertit, ſuppuraturis, modo quæ ſuppuranda ſunt, etiam ſi iã prope ſint ſuppuratura, non mordent ventrem, neque ab ipſis ea humorum mordentium copia eleuatur, quæ irritet ad excretionem, id autem quum rumpi debent, fit quàm maximè. Irritat enim maximè pus quum rumpit ambientia corpora. Ad quod etiam probandum accedit quod Gale. in Comment partem exponens dixit, Quibus autem ſuppuratio rumpenda eſt, venter turbatur. Non minus errare videtur Fuchſius in eius partis expoſitione, quum dicit Hippocr. eo locu voluiſſe ſignum ſcribere, quo oſtenderet ſuppurationem fieri infra vmbilicum. Id enim maiorem habet veritatem de aliis, quæ ſupra vmbilicum ſunt, præter id quod Hippocr. loquitur de ſuppurationibus quarum terminus eſt vmbilicus, modo de ſuppurationibus partium ſupra vmbilicum rectè dicitur, quod terminatur ad vmbilicum: quoniam infra ipſum rariſſimè fiunt, & ferè nunquam. Meritò ergo dicetur quòd ad vmbilicum terminantur. Malè verò dixerit aliquis, ab ima ventris parte incipiens, in qua rariſſimè fiũt ſuppurationes, terminum eſſe vmbilicum, quoniã in ipſo non finiuntur, ſed multo magis ac frequentius ſupra ipſum fiunt. Quod igitur in illo loco Hippocrat. dixit, idem eſt quod in præſenti progno. nempe infra vmbilicum minimè fieri ſuppurationes. ἥκιστα enim idem ſignificat quod ἐλάχιστα, id eſt minimum. vt in Comment. vltimo huius libri dicetur, & lib. 3. de Ratione vict. acut. Comment. 63.

Suppurationes in quibus locis citius, aut tardius fiunt.

Venter & eius partes.

Suppurationes ventris quum rumpuntur, ventrem turbãt. Fuchſius notatur.

Fuchſij error.

GALENI COMMENTARIVS.

OEdema ſi non diſcutitur, non ſolum citiùs, ſed etiam magis in illis ſuppuratur, propterea quòd ſedes calidior eſt. Quod verò longius abeſt, deorſum verſus ſerius minúſque ſuppuratur: & ob eam rem œdema ſubter vmbilicum, raro in pus vertitur.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Hic Galeni commentarius nulla eget annotatione quando ex ſe ſatis clara eſt litera. Omnes enim partes noſtri corporis tanto ſunt calidiores, quanto ſunt cordi & iecori propinquiores: & tanto frigidiores, quanto diſtantiores. Sed id intelligitur de temperatura, quæ eis à corde & iecore influit: nõ membrana, quæ cor obuoluit, licet natura frigida ſit, de aſcititia caliditate plurimum cõtinet.

PROGNOST. XXXIV.

SAnguinis verò eruptionem maximè de ſupremis partibus expectare oportet.

Veritas præſentis progn. ex locis patientis temperatura conſtat. Partes, quæ ſunt ad vmbilicum, medio modo calidæ ſunt inter partes ventris. In inflammationibus ergo quæ ſunt ad ipſum eruptio ſanguinis ſperatur: ſed magis ſi fuerint in partibus ſupra ipſum, ac maximè, ſi in ſupremis fuerint totius ventris. De his verò quæ fiunt infra ipſum, aut non ſperabitur eruptio ſanguinis, aut rariſſimè. Quoniam tamen videtur in præſenti prognoſtico loqui de inflammationibus, quæ fiunt in ventre, poſſet quis inſtare ex his quæ Galen. dixerat ſuprà Comment. 28. vbi videtur literam Hippocrat. tanquam indefinitam accuſare, dicens: Quia inflammationes hypochondriorum indefinitius commemorauit, per hanc quoque dictionem definire ipſe videtur. Sanguinis enim eruptionem fieri dicit è naribus, quæ ex vſu admodum fit, id quod per inflãmationes iecoris & lienis fieri potiſſimum ſolet. Vbi docet Gal. ex inflammationibus internarum partium hypochondriorum ſperari huiuſmodi ſanguinis eruptiones, non ex inflammationibus ventris. ſed tamen id non obſtat: quoniam Galenus ex internis inflammationibus dicit potiſſimum ſperari, non

Sanguinis è naribus eruptio ab externis inflãmationibus ſperatur

non tamen negat ex aliis aliquando etiam fieri, quæ consistunt in ventre. Sed tamen & in ipsis est discrimen: quibusdam enim frequentius solent superuenire, quibusdam tarius, vt in præsenti prognostico.

GALENI COMMENTARIVS.

IN quibusdam codicibus dictio cum, & copula præscripta est: atque ostenditur non solùm sanguinis fluorem fieri si in aliis infestet œdema, sed etiam si in imis sedibus affligat. In quibusdam verò sine, & copula: & ostenditur quidem fieri si in his quoque infestet, sed minus. In aliquibus verò sine verbo, maximè, adhunc modum: Sanguinis verò fluorem de supremis sedibus expectari oportet. Nam inferiores nequaquam afferre solent sanguinis fluorem. Sed res ita se habet vt si in vmbilico fatiget, sanguinis fluor eueniat, magis de sede superna, maximè de suprema. Sed de sanguinis fluore deinceps ab ipso agetur, vbi nos quoque toto repetito sermone, absolutius dicemus.

ANNOTATIO IN GALEN. COMMENT.

Triplicem dicit fuisse huius prognostici lectionem, prima cum hac particula, & sic sanguinis eruptionem, & maximè de supremis partibus expectare oportet, quæ lectio docet, ex omnibus tumoribus, tam supremis quàm infimis sperandam. Secundo modo sic legitur, vt transtulimus: & similiter docet ex vtrisque partibus sanguinis eruptionem sperandam, & ex infimis minus. Tertio modo legitur sine particula, maximè, sic, (Sanguinis verò eruptionem de supremis partibus expectare oportet) ac si de aliis non speretur. Veritas tamen, inquit Galen. est, quòd sanguinis è naribus eruptio in inflammationibus, quæ sunt ad vmbilicum, speratur, & magis ex locis supra ipsum, & maximè ex supremis partibus. *Sanguinis fluorem.* Græcè *αἱμοῤῥαγίαν*, id est, sanguinis eruptionem, sic & in aliis locis. Differt autem fluere sanguinem ab eo quod est erumpere, quod impetum quendam ostendit. *Deinceps ab ipso agetur.* Lib. 3. prog 11. & 33.

PROGNOSTIC. XXXV.

IN omnibus œdematibus, quæ prorogantur circa has partes, suppurationes considerare oportet.

Si tumores hypochondriorum calidi fuerint, ac febre detinente perseuerauerint, ad diem vsque vigesimum suppuratio consideranda est, ac speranda. si tamen frigidi fuerint, post diem sexagesimum cõsimiliter sperabitur suppuratio. sed de his satis dictum est in præcedentibus prognost. Est enim hic veluti conclusio eorum quæ præcesserunt. Vbi dixi suppurationes, in Græcis Aldinis codicibus habetur *ἐμπυήσιας*, & bene licet in Basiliensibus habeatur *ἐκπυήσιας*, id est puris eruptiones, sed malè, quoniam vt vult Galenus, hoc est caput eorum quæ dixit, cùm tamẽ antè de suppurationibus loquutus sit.

Codex Basiliensis corrigendus.

GALENI COMMENTARIVS.

VNo comprehendens capite perstrinxit, quæ suprà docuit particulatim: & ob eam rem dictio nona enarratione non indiget.

Annotatione non eget Galeni commentarius.

PROGNOSTIC. XXXVI.

SVppurationes in hoc libro sic oportet considerare: quæcumque enim foras vergunt optimæ sunt, & paruæ, & quàm maximè foras inclinantes, & in acutum curuatæ: quæ verò magnæ sunt, & latæ, & minimè in acutum fastigiatæ, pessimæ.

CIRCA suppurationes quæ in ventre fiunt, quædam præcipit considerare ad cognoscendum quantum boni aut mali habeant, eritque præsens doctrina omnibus inflammationibus communis. Optimas dicit esse ex suppurationibus illas quæ foras vergunt, & paruæ sunt, & quammaximè foras inclinantes, & in acutum fastigiatæ. Singulæ harum conditionum bonæ sunt: sed omnes simul optimam ostendunt suppurationem, sicut contrariæ pessimã: tales sunt, magnæ, & latæ, & minimè in acutum fastigiatæ. Foras vergentes dixit, & postea quammaximè foras vergentes optimas esse, quoniam vult ex his quæ vergunt foras, quasdam magis, quasdam minus vergere, vtrunque tamen optimum signum est, foras vergere, & ab internis & nobilioribus partibus recedere. Paruas etiam dixit, vt paruum occupent locum, quod paucitatem ostendet humoris peccantis: in acutum etiam curuari manifestè ostendit humoris tenuitatem atque calorem. Quod constat ex Galen. libro 6. Aphorism. Comment. 9. vbi dixerat Hippocr. Latæ pustulæ non admodum pruriunt, ipse inquit: Sublimiores autem pustulæ & tubercula à calidiore humore generantur, humiliores autem à frigidiore. Similiter etiam acuminati tumores robur significant expellentis facultatis; & paruum locum occupant: minúsque de parte laborante corrumpent, toto ipso humore ad cutim vergente: vt vult Galen. in Commentario. Hanc sententiam scripserat Hippocr. lib. 6. de morb. popul. par. 1. sectio. 14. dicens: Phymata foras extumescentia, acutáque & fastigiata, & æqualiter commaturescentia, & non circumquaque dura, & deorsum tendentia, & non bifida, meliora, contraria verò mala: & quò plus sunt cõtraria, eò sunt deteriora. Et Gal. in Comment. Phymata dicit Hippocr. appellasse tumores præter naturam, absque causa manifesta, maximè si ad externum erumpant locum: & lata nonnunquam sic appellant, quod & Hippo. fecit; bona esse inquiens & extumescentia, hoc est, in quibus effatu dignus est tumor: vel quæ augmentum non intrò sed foras efficiunt veluti in prognostico scribens dixit, Quæcunque in exteriorem conuertuntur partem, optima sunt, parua & quàm maximè foras tendentia, atque in acutum fastigiata. Quo in loco Galen. à calidioribus & tenuioribus humoribus dicit fieri ea quæ in acutum fastigiantur, & ob id citius coqui: quæ verò fiunt à crassis, & viscidis, & frigidis lata sunt, & tardè suppurantur. Verùmtamen in illo loco Hippo. aliquas conditiones scripsit, quæ in præsenti non habentur. nam dixit, bona esse æqualiter commaturescentia, quoniam illa à calore naturali facilius & superantur, & difficilè curantur: quoniam vbi pars vna eget suppuratoriis, alia pars eget sarcoticis, aut aliis: qua ratione similiter dãnãda veniũt circumquaquẽ dura, & bifida. Sũt enim circumquaque dura quæ in medio maturantur, & in lateribus dura manent: & bifida quæ maturationem in lateribus recipiunt, media parte existente dura. Laudat etiam tubercula deorsum tendentia, ita vt habeant apicem in inferiori parte totius tumoris, eritque pars inferior aut in hominis naturali situ, aut saltem quæ in inferiori parte respondeat, post conuenientem decubitum, idque vt melius pus excernatur ab ipso tumore superato.

Tumorum signa optima.

Pustulæ sublimiores & latæ.

Bifida tubercula.

GALENI COMMENTARIVS.

APpellare Hippocratem suppurationem purulentiã, quæ vbi pus vniuersum constiterit, concocto tumore quopiam præter naturam perspicuum erit, simul vniuersã hanc orationem eius euolueris, qua de œdematibus in aliis habuit mentionem. At verò colligitur pus in eis quandoque

sub cute,

ſub cute, ſæpius in profundo, duplici de cauſa: aut quia purulenta pars intra peritonæum affecta eſt: aut quia licet muſculus affectus ſit, pus ab aliqua tunicula eius includitur, haudquaquam prius in exteriorem deductum ſedem, propter lentorem craſſitudinémue, aut continentis membranulæ denſitatem. Etenim ſtudet natura ſecernere pus de affecto corpore, expellendo: ſepiúſque finem aſſequitur, quoties nacta ſit meatulos idoneos in ſecretionem, veluti quoſdam aquæductus: non tamen ſemper eos aſſecuta, pus adiacentes compellit ſedes: quæ quoties exiguæ fuerint, derodit continens eas tegumentum, ſub eo amplificando ſedem. Conſtat igitur vt ex his ſuppurationibus indulgentior habeatur, quæ foras non intro tendit: atque ex his ipſis quæ non ampliorem prehendit ſedem in latitudinem extenta: in ſublime verò reſurgit, cùm in verticem quendam extenditur, coni formulam reddens: hac autem ſimul robur foras expellentis indicat facultatis: & item non magnam corrumpit ſedem corporis quod erodit. Cæterùm ſiue in mucronem ſubducta, ſiue in gibbum legatur, nihil intereſt. Nam ex vtraque lectione vnus idémque ſenſus eſt.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte docet Hippocr. in his ſententiis vſum fuiſſe duobus vocabulis ad ſignificandum id, vbi pus aceruatum continetur, nempe ἐμπυήματα, & διαπυήματα, hoc eſt ſuppurationes & purulentias. *Vniuerſum*. Græcè, ἀϑρόον id eſt, accumulatum, aut aceruatum.

In ſecunda parte, quæ incipit (At verò) docet puris collectionem aliquando fieri in partibus exterioribus, aliquando in interioribus. Hoc autem duabus de cauſis, aut quoniam verè pars ipſa laborans eſt interna, aut quoniam in ipſis muſculis laborantibus contingit humorem intra aliquam muſculi tunicam immergi, & deinde non diſcuti foras, ob craſſitudinem ipſius, aut membranæ ipſum obuoluentis. Quoties ergo natura idoneas ad euacuationem vias adepta eſt, humorem per eas pellit: ſi verò eas nacta non fuerit, partes circumiacentes pus rodit, & ſedem efficit ampliorem. Hoc dicit Galen. tanquam ſuppoſitum ad probandum in tertia parte, quæ ſequitur bonas, aut malas ſuppurationes.

Natura vbi non inuenit vias euacuationi.

In tertia parte, quæ incipit (Conſtat igitur) probat veritatem ſententiæ Hipp. cauſas dictorum adiungens, de quibus in expoſitione dixi, ad finem, circa illas duas partes prognoſtici, in quarum altera dixit, In acutum curuatæ: & in altera, In acutum faſtigiatæ: vtcunque legi poſſe, neque intereſſe quippiã dicit. Græcè tamen in primo loco legitur, ἐς ὀξὺ ἀποκυρτούμενα, quod eſt, in acutum curuata, in ſecundo loco legitur ἀποκορυφούμενα id eſt, in acutũ faſtigiata.

PROGNOSTIC. XXXVII.

QVæcunque verò intro rumpuntur optima ſunt, quæ nihil cum exteriore regione communicant, ſed ſunt contracta & ſine dolore: & tota exterior regio vnicolor apparet.

Suppurationem rumpi qua parte melius eſt.

Vbi ſuppuratio in partem rumpatur, exteriorem, minus malum erit, quam ſi in interiorem. Verùm Hippoc. in præſenti loco tantùm eas rupturas ſuppurationum comparat, quæ ad interiorem partem fiunt, ea ipſis dicens meliores eſſe quæ non communicant cum cuti exteriori, ſed pars ipſa ſine dolore manet contracta, ac vnius coloris. Quanto ſit deterior ruptio tumoris ad partem internam, quàm externam, de ſe conſtat, & à Galen. in Comment. explicatur. Quòd etiam melius ſit ad partem internam tantùm rumpi, ſine eo quòd rumpatur in parte exteriori: ſimiliter duas ſcribit cauſas Galen. Prima, quia malum geminatur intra & extra: ſecunda, quia natura recipit initium recreationis, vbi ſaltem partem habeat exteriorem, à qua incipiat carnis appoſitio. Peſſima igitur eſt, quæ intra & extra rumpitur: minùs mala quæ intra tantùm: minimè quæ extra tantùm. Quoniam tamen intendit Hipp. ob id eſſe melius intrò tantùm rumpi, vt maneat pars aliqua à qua incipiat natura tanquam à fundamentò reficere corruptũ, addidit, ſit contracta pars exterior, non dolens, & vnicolor: quoniam vbi aliquod horum adſit, regenerationi carnis non adminiculabitur pars illa. Cõtracta pars dicetur, vbi non afficiatur phlegmone aut alio tumore præter naturam, diſtendente partem. Non etiam dolore debet, quoniam dolor intemperiem oſtendet, aut continuitatis ſolutionem, quæ fit: non fiet tamen niſi ob humorem, qui decumbens in partem, ipſam ſoluet. Coloris præterea mutatio ſignificat humorum abundantium malitiam, corruptionem etiam carnis, & putredinem, & intemperiem: vbi autem aliquod horum adſit, impoſſibile eſt moliri naturam carnis generationem, antequam hæc ſanentur. Quare idem erit carnem deficere, quemadmodum quum in vtramque partem erumpit pus: & vbi adeſt, ipſam prauè affici: vbi enim prauum aliquod ſymptoma vlceri coniunctum eſt, Galen. lib. 4. de Mor. curandis docet, non curate ipſum, niſi ſymptoma prius curetur, ſiue fluxio, ſiue intemperies, ſiue tumor fuerit præter naturam, quoniam id impoſſibile eſſe exiſtimat. Huius prognoſtici ſententiam ſcripſit Celſus lib. 2. cap. 8. dicens: Et è ſuppurationibus hæ peſſimæ ſint, quæ intus tendunt: ita vt exteriorem quoque cutim decolorent, hinc ſequitur aliquam eſſe ſuppurationis rupturam deteriorem, ea quæ fit ad partem interiorem, de qua loquitur Hippo. & ea quæ fit ad interiorem, & exteriorem partem ſimul: nempe ea quæ fit ad interiorem tantùm & cum ſede exteriori cõmunicat, quod cognoſcetur vbi exterior pars contracta non fuerit, aut doleat, aut calore vario ſit affecta: quod manifeſtè conſtat, quoniam hæc præter id quòd non habet carnem ſanam qua vtatur, tanquam fundamento, ad carnis recreationem, medicamenta ad locum vlceratum non poſſunt permeare. Bene tamen vbi ſuppuratio intra & extra erumpat: intelligitur prognoſticum de ſuppurationibus quæ fiunt in abdomine. Illæ enim tantùm ſunt, quæ cùm intrò rumpuntur, poſſunt cutis colorem mutare, non illæ quæ in viſceribus. Vbi dixi, optima ſunt, quæ nihil cum exteriori regione communicant: Græci Baſilienſes codices habent ἄριστά ἐστιν μηδὲν ἃ τῷ ἔξω χωρίῳ ἐπικοινωνεῖ in Aldinis codicibus Galeni ſic ἄριστά ἐστιν ἃ τῷ ἔξω χωρίῳ ἐπικοινωνεῖ. Prima lectio articulum ἃ, habet mutatum: ſecunda affirmatiua eſt, cùm tamen negatiua eſſe debeat, vt in Græcis Aldinis codicibus Hippoc. vbi rectè ſic legitur, ἄριστά ἐστιν ἃ μηδὲν τῷ χωρίῳ ἐπικοινωνεῖ, quod in prognoſtico tranſtuli, reliqui codices ad huius normam corrigendi ſunt.

Vlcera non curantur ante ſymptomatũ ablationem. Celſus.

Græci codices erratum.

GALENI COMMENTARIVS.

N*On ſimpliciter talis ſuppuratio optima eſt: ſed earum quæ intro foráſque rumpuntur, optima eſt. Siquidem hæc deterior eſt, quàm quæ foras rumpitur. Hæc enim eruptio in partes multo nobiliores fit, quàm ſit in illas cutis: & item non æquè medicamentum adhiberi curatorium poteſt, quoties introuerſus rumpantur, atque etiam ſecretum pus mordet & conſerpit ea difficultatémque committit inteſtinorum: & ſi quando in ieiuno aut tenuioribus fiat inteſtinis, alimonię vitiat deductionem: atque in ventriculo debilitat concoctionem. Itaque perſpicuum eſt vt peſſima ſit, quoties in vtramque rumpitur ſedem, introrſum atque extrorſum. Ita enim geminatur malum: nam nec ſedem*

Digitized by Google

nec sedem, nec velut initium refectionis vllum obtinet natura reparandis ruptis, quo tanquam solo firmiora faciat fundamenta repletionis.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte deterioreni esse dicit rupturam suppurationis, quæ fit ad partem interiorem, quàm quæ fit ad exteriorem, ob tres causas, 1. quia tendit ad nobiliores particulas. 2. quia medicamenta quæ vlceribus prosunt, non possunt rectè parti admoueri 3. quia vbi per intestina pus excernatur, ipsa mordere debet, & solet difficultatem intestinorum efficere. Et vbi à supremis incipiat intestinis, viriabit alimenti distributionem, atque coctionem. Sed dubitabis quo pacto suppurationes in abdomine possunt intestina irritare, & dysenteriam efficere, & reliqua vbi rumpantur ad interiora, debet enim pus intra peritonæū recipi. Ad quod dicemus, quòd cum fuerit intra peritonęū pus, poterit aut superiora, aut inferiora intestina irritare, ac mordere, & tandē intus penetrare. Quòd si erosetit inferiora, efficiet dysenteriā, quòd si superiora, coctionē, & distributionem alimenti turbabit. Posset quoque idem efficere pus mordens intestina, quāuis non penetraret solo morsu irritādo intestina superiora ad excretionem: licet illud facere possit per poros intestinorum penetrando intestina, & nonnunquam iecur ipsum, quod fit in ascite, quando aqua penetrat iecur, & deiicitur. Quòd autem, dato quòd in abdomine fit suppuratio, quum rumpitur, intestina irritet, dixerat Hippo. lib. 6. de morb. pop. par. 2. sect 43. suppurationū vmbilicus terminus est, quibus suppurationes rūpi debent, ventres turbantur, vbi constat Hipp. loqnutum de suppurationibus, quæ fiunt in abdomine, quæ ruptæ mordent intestina, aut quum rumpi debent, ac deinde penetrant, & per ipsa purgantur. • *Atque etiam secretum pus.* Græcè, ἡ τ᾽ ἔκκρισις τῶ πύυ διὰ τῶν ἐντέρων γινομένη. quod est, & puris excretio per intestina facta.

Rumpi suppurationem ad interiora quare peius.

In secunda parte, quæ incipit (Itaque) rationem reddit quare pessimæ sunt suppurationes, quæ rumpuntur intrò & ex: ιà, *Repletionis.* Græcè σαρκώσιος, id est generationis carnis.

PROGNOSTIC. XXXVIII.

Signa puris laudabilis.

PVs autem optimum album esse debet, æquale, ac læue, & quàm minimè fœtidum: huic verò maximè contrarium pessimum est.

Qvoniam loquutus est Hippo. de suppurationibus, & earum eruptione, in præsenti puris erūpentis naturam ostendit quantū habeat bonitatis. optimum, ac pessimū cognoscere docens: ex quibus coniectura poterit quiuis aliud quodcunque cognoscere, quàm bonum, aut malum sit ex accessu ad aliquid extremorum optimi, & pessimi puris. Optimi itaque puris conditiones sunt, vt sit album, æquale, læue, & quamminimè fœtidū. Pessimū autem pus vnico verbo declarauit, dicens id esse quod huic optimo maximè contrarium est, nempe nigrū, asperū, inæquale, aut valde fœtidum. Puris itaq; ratio ptimum exponetur, deinde singulæ puris optimi conditiones. Ad quod intelligendū aduertere oportet, quòd duo inueniuntur calores in corpore humano, quorum alter est naturalis: alter verò præter naturam, qui in specie & essentia diuersi non sunt, etsi varios demōstrent effectus. Nam ipse naturalis calor vbi modum excesserit, aut intensione, aut siccitate, opera efficiet caloris præter naturam. Est autem is calor principium, à quo omnes ferè actiones, quæ apparent in humano corpore eueniunt. Ab hoc ergo calore tres fiunt in corpore alterationes: vna omnino secundùm naturam, alia omnino præter naturam, alia inter has media. Alteratio omnino secundùm naturam fit, vbi calor naturam suam obseruauerit, & materia circa quam operatur omnino secundùm naturam fuerit, aut quæ possit ad id quod secundùm naturam est reduci, qualis est alteratio, & commutatio, circa bonum alimentum sano homine, tam in ventriculo, quàm in iecore, & venis. Alia alteratio est omnino præter naturam, vt quoties calor alterationem efficiens omnino præter naturam est, & ad nihil vtile facit commutationem: quod non tantùm ex caloris ipsius malitia possit originē trahere, sed etiam ex malignitate materiæ. Alia est media alteratio inter has, veluti quum efficit in materia commutationem, per quam ipsam vincit, atque reducit ad quandam speciem puris, vt in tumoribus præter naturam, & vlceribus. Has tres alterationes fieri (vt diximus) testatur Gal. lib. 5. de Simp. med. fac. cap. 5. dicens: Etenim cùm tres in animalium corpore fiant alterationes. vna planè secundum naturam est, quum videlicet in ventre cibus coquitur, aut in visceribus & vasis, qui inibi generatur succus, vnde rursus para vnaquæque nutriatur: altera contrà planè præter naturam, nempe in putrescentibus omnibus: atque hæ quodammodo inuicem sibi contrariæ sunt. Tertia ex vtraque mixta & media est, partim secundùm naturam existens, partim præter naturam: siquidem alterationi secundum naturam hæc duo insunt, vt ex familiari animantis natura fiat alteratio, & ab ingenito calore planè superetur: ei verò quæ præter naturam est, & ab aliena qualitate mutatio prouenit, & ad nihil vtile: at media earum, quæ scilicet suppurationes comitatur, ab ingenito quidem fit calore, sed non planè vincente: neque enim ex materia peragitur, quæ prorsus benigna sit, neq; tamen ex omnino maligna. In hac trimembri diuisione puris generatio medium tenere videtur, inter mutationem summè naturalem, & eam quæ est summè præter naturam. Verumtamen eas alterationes, quæ fiunt à calore, quæ non sunt omnino secundum naturam, in triplici membro euenire docet Galen. lib. 1. de Diffe. feb. cap. 6. Aut enim fiunt superante natura, aut superata, aut medio modo se habente. In qua diuisione pus non obseruat medium, sed vnum extremorum, nempe quod fit natura vincente, ac superante. Ratio est, quoniam in hac diuisione omnibus membris commiscetur, actio præternaturalis caloris, modo inter alterationes, quæ fiunt calore præter naturam concurrente, puris generatio optimum obtinet extremorum, licet in alterationibus simpliciter, quales quæ habentur in prima trimembri diuisione, in medio constituatur. In hac igitur secunda diuisione, quæ habetur à Gale. loco citato, calore operante circa humores contentos in tumoribus aut vlceribus, si superauerit in ea actione, ita vt victoriā assequatur, fiat puris generatio: quoniam hæc est coctio, quæ licet non sit ad formam, & naturam, quemadmodum generatio carnis, aut ossis, contendit tamen ad certam quandam formam, nempe ad formam puris, quam etiam concoctionem appellauit Aristot. lib. 4. Meteororum cap. 2. quemadmodum & vrinæ coctæ dicuntur & deiectiones, quia sunt à natura superatæ, ad illam formam contendentes, quam assequuntur, etsi cocta & victa alere non possunt: licet alter sit apud ipsum coctionis modus, quum id quod superatur à natura alit, quæ coctio ab ipso appellatur perfectio, perquam contenditur ad formam, & naturam, siue speciem. Cùm verò calor naturalis admodum languet, ita vt

Alterationes in humano corpore tres.

Pus medium obtinet, & extremum.

Puris generatio coctio est.

Coctio duplex.

ita vt id quod alteratur nullam speciē referat naturalis caloris, sed calor præter naturam omnino vincat, aut quoniam facultas in extremo languet, aut ipsa non adeo languente, vbi materia fuerit admodum deprauata, hæc propriè est puttedo atque corruptio. *Putredo.* Contingit tamen facultatem non esse in extremo languidam, aut humorem non esse admodum vitiatum, & putredinem quandam fieri quodammodo mediam, quæ tamen non obseruabit vnicam speciem, neque vnicum calorem, aut odorem: non vt euenit natura vincente, sicut in puris generatione, in qua ad vnam puris speciē quæ optimum pus dicitur, fit permutatio eius quod simul putrefit, & coquitur. *Puris generatio.* Puris ergo generatio alteratio quædam est, à calore naturali circa materiam quæ extra vasa continetur. In tumoribus præter naturam & vlceribus, quòd puris generatio ab vtroque fiat calore, testatur Galen. 2. sectione Aphor. Comm. 47. vbi de transmutationibus quæ in corpore fiunt, loquens dixit, At quæ pus generant, medium inter has obtinent locum, neque à solo calore extra naturam, neque à solo secundum naturam facta. Mixtus enim quodammodo ex vtrisque est calor inflammationis. Idem cap. 6. lib. 1. de Diff. feb. de duabus trāsmutationibus, quæ eueniunt rebus, quæ putrescunt dixit: At duorum generum alterum quidem fit superāte natura, alterum verò superata: & superante quidem sicuti in inflāmationibus, & similibus collectioni tumoribus pus, vbi similiter Gal. explicat puris generationem fieri ex materia quæ cōtinetur extra vasa, vt in tumoribus, & vlceribus. *Pus.* Accipitur tamen in præsenti prognostico pus amplo vocabulo, quo cōprehenditur pus omne tam bonum quàm malū. Dixit enim huic maximè contrarium esse pessimum, id ergo quod puri optimo quàm maximè contrarium est, pus pessimum est. Et lib. 1. de Diffe. feb. cap. 6. bonum pus describit, & postea malū, quod non obseruat calorem, odorem, aut substantiā. *Pus apud Celsum de bono tantùm.* Apud Celsum tamen lib. 5. cap. 16. de Sāguine, sanie & pure, de bono tantùm dicitur. Nam inquit, exit autē sanguis ex vulnere recenti, aut iam senescente. Sanies est inter vtrunque tempus: pus ex vlcere iam ad sanitatē expectante. id autem cōstat non esse malū, ergo solum bonum significat. *Sanies.* Sanies etiam quid distinctum à pure est, neq; tamē est idem quod ἰχὼρ, Græcis, quoniam sanies aliqua est tenuis, aliqua crassa: ἰχὼρ autē semper est tenuis, vt cōstat ex Celso loco allegato, dicēte, Rursus & sanies, & pus, quasdam habēt species, Græcis nominibus distinctas. est enim quædā sanies, quæ vel ἰχὼρ, vel μελικηρία nominatur: & pus quod ἐλαιώδες ἰχὼρ, tenuis subalbidus ex malo vlcere exit, maximéq; vbi neruo læso inflāmatio sequuta est. μελικηρία, crassior & glutinosior, subalbida melliq; albo similis fertur. Crassum ergo excremētum in saniei genere continetur. Et lib. 4. de ratio. vict. Com. 1. inquit. Quòd Hipp. tenues humiditates appellet ἰχῶρας, liquido constat omnibus. Et lib. 3. de Sanit. tuē. inquit, Quinetiam in vlceribus tenuis excrementū, ἰχὼρ appellatur: quod crassum est, sordes. Præterea Arist. lib. 2. de par. ani. ca. 4. inquit, ἰχὼρ est pars sanguinis aquosa, ob id quòd nullatenus cocta est, aut putruit. Si ergo vt diximus ita est, quòd sanies aliqua est crassa, & ἰχὼρ, de tenui tantum dicitur: vbi Græcè scribatur ἰχὼρ, non licebit sanies transferre, sed tenuis sanies. *ἰχὼρ in sanis & ægris.* Ἰχὼρ tamē præternaturalibus dispositionibus inuenitur, pariter & in naturalibus. in præternaturalibus dixit de vlceribus, & tumoribus ruptis: in dispositionibus tamē naturalib. ἰχῶρες sunt, qui omnibus humoribus commiscentur, tanquam tenues quædā serositates humorum, que ipsis secundùm naturā cōmiscentur. Dixerat enim Plato in Timæo, ἰχὼρ autē, qui sanguinis serū existit, mitis est, nigræ verò bilis & acidæ agrestis. ἰχῶρες ergo, & sera in naturali dispositione, quatuor sunt 4. humoribus respondentes, quod confirmat Gal. lib. 6. de mor. po. par. 1. Com. 25. *Pus album.* Hoc ergo pus, quod ex vlceribus & suppurationib. manat cognoscere docet, dicēs albū esse debere. Quod enim transmutatur, vbi integrè victū fuerit, omnino transit in naturā transmutantis: sin minus, saltē magnā cum transmutante recipiet similitudinem. talis est humor qui manat ex vlcerib. & suppurationibus, qui omnino vinci nō potest, ita vt alat mutatus, tamen ad calorē transiuit membrorū ipsum commutantium. *Albedo puris.* Cùm ergo illa alba sint, pus album esse debet, quemadmodum & semen album est, & sedimen in vrina contentū. Simili ratione vsus est Gal. lib. 6. de Pla. Hipp. & ad probandum sanguinem generari à carne iecoris, nō à venis ipsius, quoniā ruber est, & à membro rubro generari debet, vt alba ab albis generantur. *Pus æquale ac læue.* Æquale ac læue esse debere optimum pus, docet Hip. quam partē interpretari prætermisit Gal. in Comm. etsi dixit, quòd calore naturali, aut præter naturam vincente, signa accedūt necessario tum coloris, tum odoris, atque etiam consistentiæ. Lib. tamen 1. de Diff. feb. cap. 6. inquit. Superāte verò integrè ipsa natura optimum fit pus conspectui album, & crassum, & quaquauersum sibi simile. Læue autem tangenti ac minimè fœtidum: dixit ergo quaquauersum sibi simile: loco illius quod dixit Hipp. æquale, quoniam omnes eius partes vult eundem colorem, odorem, & consistentiam obseruare. Læue etiam dixit, vt ipsum contra asperum distingueret, quod tactu distinguere docet. Est enim læue, quod tactum læuorem repræsentat. lib. 2. Com. 21. Læue in deiectionibus explicat Gal. id quod nos diximus æquale per totam materiam recipiens, aut naturæ comptū, aut turpitudinis prauitatem. *Puris fœtor. Fœtor putredinis signum.* Celsus item loco citato dixit, Melius est, quo minus est, quo crassius, quo albidius. Itémque si læue est, si nihil olet, si æquale est. Quòd autem dixit, quamminimè fœtidum, signum est quòd ostendit in pure quāuis optimo aliquam adesse putredinem, fœtor enim signum putredinis est: ob id in sedimento quod continetur in vrina, nullus adest fœtor, quoniam nō participat calore præter naturam, sic enim fit, quæ continentur in vasis magnis perfectè superantur à natura: nam quod exierit ab ipsis, tale est sedimen. Quod cùm in vasis contineatur, adeo superatur à natura, vt nullam repræsentet putrediné. Pus autem quod emanat ex vlceribus & suppurationibus, quamuis optimum sit, fœtore suo putredinem ostendit: quoniam non sic superatum est à natura, vt nullo modo repræsentet calorem præter naturam. Tanto etiā magis pus omne fœtore participat, quantò magis participat calore præter naturā.

GALENI COMMENT.

Vt quàm minimè fœtidum pus esse debeat, propalam est, etenim superans graueolentia, putredinis est, non concoctionis indicium. Vt autem candidum quoque esse conueniat, discas licebit, si geniturum eius intelligas ex iis quæ alibi demonstrata sunt. Omnia enim iam omnibus docere locis, nugacitatis potius quàm doctrinæ proprium est. Quæ verò aliis sunt commentationibus demonstrata, talia sunt: Libro de viribus naturalibus dictum iam est vnam ex ipsis esse vim alteratricem, quæ & in ventriculo & in iecore molitur concoctionem, commutata alimonia in iecore quidem ad sanguinem: in ventriculo verò ad idoneum sanguini humorem, & item vniuscuiusque partis animalium officium esse ad pro-

 priam

priam deducere naturam propinquantem humorem. Nouissima enim concoctio fit propterea quod alimentum in nutrito apponatur atque assimiletur. Itaque perspicuum est vt spatio temporis longiore in talem praparetur simulationem. Porrò proditum est libro de semine, vt in conceptaculorum tunicule, de quibus aluntur testes, sape appareat liquido commutatus iam sanguis ad seminis creationem. Non enim conuenit ipsas conceptaculorum tuniculas ab alio quopiam nutriri, atque appellant eiusmodi humiditatem, nonnulli medici genitale virus: & ob eam item semen ipsum, genitale virus nominatur. Sed potissimum y qui vim eius dictitant semen, non substantiam corpulentam. Quinetiam & decumbens sanguis in partes laborantes inflammatione, committat inflammationes, ita vt ab initio quidem sola conceptacula repleat, distendátque, mox adiacentes sedes inanes compleres atque exiguas in singulis membris: libro De tumoribus prater naturam definitum iam est, & item dictum quoque libro de inaquali intemperie. Talis igitur sanguis ad exiguas dispersus partes in locis inflammatione affectis, repose extra propria conceptacula positus, non insuper remeare ad antiquam naturam potest: mutatur vero ac putrescit, quemodo omnia quacunque in alieno loco vehementius calesiunt. Si igitur natiuus calor de propria exorbitat temperie, plurimum, vt in corpore inanimi, putrescit sanguis. Si verò vim seruet quandam, permixta quadam commutatio de causa per naturam, & item prater naturam efficitur, siquidem causa naturalis concoquit, prater naturam putrefacit. vtra earum magis exuperet, per eam ipsam necessariò signa accedunt, tum coloris odorísque, tum etiam consistentia. Ex his igitur (vt dixi) demonstratis in aliis commentationibus, series est vt colligas sanguinem qui probè fit in pus commutatus: primo quidem non putruisse, sed potius concoctum fuisse: secundò verò in ipso simul quid putredinis prater naturam apparere, parum verò illud esse, & vt Hippocrates dixit, quam minime fœtidum: etenim hac vox, quàm minimè, id pollet quòd quàm paruissimè. Ad hac colorem eius reddi similem semini, ratio est: candidum verò non exquisita ratione velut nix est. Semen enim è natura ducitur in solidiorum corporum colorem, exquisita ratione: modicè pus. Siquidem semen nihil habet prater naturam permistum: pus verò non assiduè par. vt explanatum iam est, permiscetur tamē omnino aliquid, quoniam sanguis de propriis opificiis exiliuit. Hac itaque causa est, ob quam candidum semen ac pus est. Pus enim quodammodo solidioribus assimilatur corporibus, qua quidem sunt conceptaculorum tunicula vtrùque, & copula, ac membranula, atque etiam cartilago, ossáque. Eadem causa est ob quam subsidet in vrina candidum sedimentum. etenim id quoque obtinet generationem, qua puri proportione respondeat, inter id & naturales humores iniectum. Quicquid enim alimenti in sanguinis generatione natura refugit confectionem, subsidet in vrina, neque vt sanguis ab ea commutatum, neque vt pus, prater naturam causa particeps.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte exponit quare dixit Hipp. de pure optimo, quod esse debet quàm minimè fœtidum: quoniam superans graueolētia, putredinis, non coctionis signum est. & infra lib. 2. Comm. 22. inquit, Graueolentia putredinis indicium est: & nullo certiori argumento putredo probari potest in exterioribus, nisi fœtore.

IN secunda parte, quæ incipit (Vt autem candidum) incipit probare pus optimum debere esse album, vbi quis intellexerit eius generationem, non videtur dubitandum. Hanc autem alibi se scripsisse refert, vt in lib. 1. de Differ. cap. 6. & 2. sect. Aphoris. Com. 47. Ad quod etiam modo probandum supponit quædam necessaria. Quorum primum est, quòd datur vna facultas alterandi, quæ circa alimentum versatur, quę conuertit alimentum in ventriculo ad chylum, & in iecore ad sanguinem, & in vnaquaque particula animalis eius officium esse commutandi sanguinem in partis naturam. Vltima enim coctio fit, quoniam alimentum corpori apponitur, & assimilatur. lib. 2. de Naturalib. facul. dixit esse facultatē aliquam, quæ alterat atq; commutat alimentū. Non enim ob id ex melle plurima bilis generatur, quoniam bilis in melle continebatur: sed ob facultatem generantem, quæ in iuuene ex melle multam efficit bilem. in sene bonum sanguinem. Et lib. 3. inquit, At quoniam particularum, aliæ viribus sunt firmioribus, alię magis imbecillis, vincent quidem omnes nutrimentum id quod animali est conueniens, non tamē omnes æquali modo. Ergo vincet etiam venter ac nutrimentum alterabit, non tamen sic vt iecur, & venæ, & arteriæ, & cor. Clarius etiam in libri tertij principio, vbi colligens quæ libro 2. dixerat, inquit, Ac quod nutritio quidem fit, cùm id quod nutrit alteratur, & ei quod nutritur simile fit, tum quòd in quaq; animalis particula facultas quædam insit, quā ab actione ipsa generaliter alteratricem, membratim assimilatricem, nutritoriámque nominamus, in proximo indicatum est libro. Hanc itaq; actionem, quæ perficitur assimilatione, & appositione, aliquando appellat Galen. coctionem, aliquādo nutritionem. Coctionem appellat vtens vocabulo generis, & nutritionem vtens vocabulo proprio & speciali: nam in præsenti Com. dixit, Extrema enim coctio appositione & assimilatione nutrientis ad nutritum fit, & 4. lib. de Sanit. tuend. ad finem inquit, Quòd si quis dictorum cuiusque certam ex demonstratione scientiam cepisse velit, is lib. de Naturalibus facultatibus legat vbi Gal. præfatam sententiam ex lib. de Natura facul. 3. allegat. Et rursus 3. de Natur. facult. inquit, Quando non aliud erat cocti quàm alteratio: in propria eius quod nutritur qualitate. Ex his constat, quòd ipsam carnis generationem appellat coctionem. Si tamen quis exquisitè vocabulis vti voluerit, distinguet coctionem à nutritione eritque πέψις id est, coctio omnis alteratio circa alimentum, donec parti alendæ apponatur. Commutatio verò eius quod appositum est, θρέψις, id est: nutritio quod testatur Galen. lib. 8. de Compositione med. per loc. cap. de affect. iecinoris, vbi de natura facu. loquens inquit, Porrò ostensæ sunt hæ facultates omnes singulis partibus per totum vitæ curriculum inesse. Omnes siquidem attrahunt quod sibi est proprium, atque excernunt quod alienum: alterant quod est attractum, & tantisper dum alterant continent & stringunt. Cæterū hæc alteratio donec in similitudinē particulæ alendæ transeat, vocabitur πέψις, id est, coctio: vbi verò iam apponitur particulæ θρέψις, hoc est nutritio.

Mel quare transit in bilem.

Nutritio.

Nutritio coctio est amplo vocabulo.

Naturalis fac.

IN tertia parte quæ incipit (Porrò proditum) in libris de Semine docuisse inquit, quòd in tunicis vasorum, à quibus testes alimentum accipiunt, sæpe apparet sanguis commutatus ad generationem seminis. Nam non conuenit, vt ex alia materia tales alantur tunicæ. Appellantur autem à nōnullis medicis, maximè ab his, qui tenent vim generatiuam, esse propriè semen, non ipsam corpulentam seminis substantiam, θορὸν, quoniam & ipsum semen vocant θόρον. Quod dixit ex libro de Semine 1. libro scribitur, cùm aduersus Arist. inquit, Sed nos inquiramus argumenta, quæ tum ex iam demonstratis, tum ex dissectione euidentibus adhibeamus, arteria & vena, quæ capiti testis committuntur, seminalem quendam humorem iam habere conspiciuntur: & ipse etiam testis totus huiusmodi humore plenus reperitur.

Digitized by Google

repetitur. Et rursus infrà inquit, Vnumquodque verò sibi simillimum alimentum reddit. Semen igitur efficiunt testes, id quod efficere etiam venas & arterias demonstrauimus, sed illæ paucum multo temporis spatio, hi non solùm multum & cito, sed exquisitè etiam cōfectum. Quòd dixit, à quibusdam dici semen σπέρμα, maximè ab his qui tenent semen esse facultatem, non corpus, Aristo. fuit opinio 2. de Gener. animal. cap. 3. vbi dixit, Inest enim in semine omnium, quod facit vt fœcunda sint semina, videlicet quod calor vocatur, id que non ignis, non talis facultas aliqua est, sed spiritus qui in semine spumosoque corpore continetur & natura, quæ in eo spiritu est, proportione respondens elemento stellarum. Et infrà, Corpus autem genituræ, in quo semen animalis principij contentum vnà prouenit, partim inseparabile à corpore, in quibus diuiua pars comprehenditur, qualis est, quæ mens appellatur: partim separabile, hoc inquam genituræ semen dissoluitur: versúmque in spiritum euanescit, cùm naturam humidam a quosámque habeat. Quo in loco comparat semen succo à quo lac coagulatur, dicens: Nam is quoque mutat, & nulla pars constitutæ magnitudinis est. Voluit ergo Aristoteles, semen non esse corpus, neque partem corporis animalis geniti. Et lib. 1. de Gener. anim. cap. 20. inquit, Hinc etiam quemadmodum mas conferat generationem acceperis. Nec enim mas omnis semē emittit, & quibus emittitur maribus nulla pars fœtus, hoc est, sicut nec à fabro quicquam recedit ad lignorum materiam, neque pars vlla artis fabrilis in eo quod efficitur est, sed forma & species ab illo per motum in materia existit. Semen verò appellat Aristoteles, σπέρμα, in piscibus masculis: quoniam credit facultatem generatiuam in solo semine masculi contineri. Vocabulum verò semini piscium appropriat, vt libro quinto de Hist. anim. cap. quinto inquit, sed binos meatus tum serpentes, tū etiam pisces masculi continent, qui θορὸν, id est, prolifico semine, cùm coëundi est tempus, implentur, & lacteum omnes emittunt humorem. Rursus eod. cap. inquit, piscium oua parientium coitus minus patet, quamobrem complures fœminas θορὸν, id est, semen prolificum maris vorando impleri crediderunt. Et lib. 1. de Gener. anim. cap. 20. inquit. Hoc idem quoque in generatione ouiparorum piscium euenit: vbi enim fœmina oua ediderit, mas θορὸν, hoc est, semen prolificum aspergit, & quæcunque attigit, fœcunda efficiuntur: quæ non attigit, remanent infœcunda: quasi non ad quantitatem mas conferat, sed ad qualitatem. Ecce vbi Arist. facultatem ipsam, quæ est in semine, nō corpus σπέρμα, id est, semen prolificum appellat. Hæc vox in codicibus Galeni scribitur, accentu in vltima, θορὸς, in codicibus Aristot. accentu in penultima, θόρος, in lexicis etiam vario modo scribitur.

Semen arteriæ & venæ conficiunt. Aristo. opinio de semine.

IN quarta parte, quæ incipit (Quinetiam) vt supponit phlegmonis generationem fieri sanguine replente primùm vasa, deinde spatia inania membrorum: & quòd talis sanguis extra propria vasa positus, cùm non possit redire in propriam naturam, putrescit, quemadmodum quæcunque in loco alieno, id est, non naturali plurimum incalescunt, quod ipse docuit lib. de Tumoribus præter naturam, vbi inquit, Hæc igitur omnes notæ sunt, partes phlegmone infestatas sanguineo humore esse repletas, calidæ verò immodicè non protinus ab initio, sed temporis processu fiunt, respiratione pristina propter meatuum omnium obstructionem retenta, necessarium sanguinem diu immorantem computrescere. Omnia siquidem calida & humida corpora in calidum collecta locum, si neque euentantur, neque refrigerantur, putrescunt. Item libro de Inæquali intemperie, inquit: Quippe calida fluxio vbi in musculum procumbit, primum maiores arteriæ venæque opplentur ac distenduntur ab his minores, atque ita res procedit, donec ad minimas sit peruentum: io his vbi valenter impacta fluxio est, nec adhuc sistitur, partim eius per ipsarum ora, partim per tunicas veluti colatum foras transmittitur, tum verò spatia ipsa vacua, quæ inter prima sunt corpora, fluxione implentur, sic omnia ab humore omnique ex parte incalescunt, ac perfunduntur, & subdit: Appellatúrque morbus ipse phlegmone. Quòd etiam sanguis extra vasa contentus putrefiat, dixit loco citato, ex lib. de Tumor. præter naturam, & sic est intelligendus Aphor. 20. sect. 6. Si in ventrem sanguis præter naturam effunditur, necesse est suppurari, habétque verum Apho. vbi in locum calidum effundatur, quemadmodum dixi ex Galeno lib. de tumo. præter naturam, & in præsenti Com. vbi potius referenda est putredo ad incalescentiam, quàm ad existentiam in loco præter naturam, ob id putandum est Arist. dixisse libro 3. de Historia animal. cap. 2. cap. 19. non alibi cootineri sanguinem, quàm in venis & corde: eū autem qui extra effunditur sanguinem non esse putāt, quoniam quum semel venas exierit in aliam naturam corruptus mutatur.

Phlegmones generatio.

Putrent quæ non euentantur.

Sāguis extra vasa putrefcit.

Sanguinē extra cor, & venas nō esse vult Aristoteles.

IN quinta parte, quæ incipit (Si igitur) tria membra docet compositionis caloris naturalis cū calore præter naturam. Aut enim quo tempore calor operatur circa sanguinem, qui extra vasa cōtinetur, plurimum calor naturalis discedit à propria tēperie, & efficitur alteratio, qualis in corporibus mortuorum: aut non omnino languescit naturalis calor, sed adhuc manet eius virtus, & manifestatur actio caloris naturalis, & præter naturam, naturali calore concedente, & præter naturam putrefaciente, apparebūntq; signa quæ ostēdent calorem vincentem ex colore, odore, & substantia. Intelligendum quòd ex corporibus mortuorū putrescētibus ichores manant, ac virulētiæ, quemadmodum & ex partibus demortuis fit, vbi tamē caloris naturalis actio tepræsentatur, pus fit bonum aut malum.

Caloris naturalis & præter naturam actio mixta.

IN sexta parte quæ incipit (Ex his igitur) concludit Gal. ex dictis, quomodo deprehendendū sit pus bonum. Primò ex coctione, quod docebit substantia læuis, & æqualis, & modicè crassa. Secundo etiam si putret, & quantum putret: putret enim quàm minimè pus optimū, quoniam & fœtet quàm minimè, vt vult Hippo. est enim idem ὡς ἥκιστα. id est, quàm minimè, ac si diceret: ὡς ὀλίγιστα. Id est quàm paruissimè, quod etiam dixit libro 3. de Ratione vict. acut. Com. 61. per hæc verba, Ait præterea balneū ἥκιστα, id est minimè iuuare eos qui solo vtuntur potu. vbi ἥκιστα, ἰσ ἐλάχιστον, id est, minimū, significat, non vt quidam aiunt, οὐδαμῶς, id est, nullo pacto. Cognoscetur etiam pus optimū, quia candidum est, quemadmodum & semen genitale, quia similiter cōmutatur à radicalibus membris, colore albis, quemadmodum & semen: verùm non adeò exquisitam assequetur albedinem, quoniā semen calorem præter naturam nō recepit, pus verò recepit quidem, sed nō semper consimiliter, sed quandoque magis, quandoque minus: semper verò aliquid, quoniam exiuit vasa, quæ sunt sanguinis naturalia receptacula. Membris itaque radicalibus ambo assimilantur, quæ sunt tunicæ venarum, nerui, ligamenta, ossa, cartilagines: sic etiam fit sedimētum vrinæ album, quoniam à mem-

Albedo puris non æquat albedinē seminis.

 bris

Digitized by Google

btis radicalibus alteratur ad album calorem, verùm non repræsentat causam præter naturam, licet non adeò bonam, vt sanguis recipiat commutationem.

Sedimen non adeò benè alteratur, vt sanguis.

Nam sedimen vrinæ est alimentum quod effugit naturæ confectionem apud sanguinis generationem, non vt sanguis à natura commutatus, neque vt pus particeps causæ præter naturam. *Præter naturam causæ particeps.* Græcè τῆς παρὰ φύσιν αἰτίας ἐν τῇ γενέσει μεταλαβὼν: hoc est, causæ præter naturam particeps in generatione. Quòd si Gal. lib. 1. de Diffe. feb. cap. 6. dicit, sedimentum album, læue, & æquale, & quàm minimè fœtidum, esse optimũ, quando talem mutationem à continentibus vasis assequutum fuerit: ibi loquitur Galen. de sedimento facto ex humore putrescente: in hoc tamen loco de sedimẽto ex crudo humore loquitur.

Puris generatio à quo calore fit.

An tamen hæc puris optimi forma generetur à calore naturali tantùm, vel à calore naturali coquente, & à calore præter naturam putrefaciente: quidam voluit in generatione formæ puris optimi, nullum habere concursum calorem præter naturam, quia putredinalis calor (inquit ipse) non agit dispositiones per se facientes ad formæ puris generationem. Quandoquidem hoc dato, ageret coquendo, & esset naturalis. Postea ad salutidum concursum præternaturalis caloris inquit: Quemadmodum in generatione fœtus præcedit actio iecoris in generatione sanguinis matris, non tamen coagit ad generationẽ fœtus iecur matris: & vt actio ventriculi antecedit iecoris actionẽ: sic dato quòd ad puris generationẽ sit necessum actionẽ præternaturalis caloris præcessisse, non tamen coagit ad eius generationẽ prçternaturalis calor.

Puris generatio à calore naturali & præter naturam fit.

Mihi tamen dicendum videtur ad puris generationem, non solùm naturalem calorem, sed & illum qui est præter naturam concurrere, sicut enim putredo, qualis est in corporibus mortuorum, fit omnino à causis præter naturam, & forma carnis, aut seminis omnino à calore naturali: sic forma puris ab amborum concursu. Quod dixit Gal. in præsenti Com. cùm ait. Siquidem semen nihil habet causæ præter naturam permixtum, pus verò non assiduè par, vt explanatũ iam est, permiscetur ergo omnino quoties sanguis de propriis opificiis exiliuit. Vult igitur in omni tali generatione in ratione causæ, calorem præter naturam concurrere in puris generatione, quoniam sanguis de propriis opificiis exiuit. Ratio etiam quæ id probat est: quoniam dispositio immediata propinqua, ad alicuius formæ generationem est illa, qua posita sequitur generatio, & qua remota remouetur. Sed posita actione caloris naturalis, & caloris præter naturam sequitur formæ puris generatio, & ipsis remotis non sequitur, ergo amborum actio est necessaria ad formæ puris generationem. Si dixeris quantitatẽ esse dispositionem immediatam propinquam ad formæ extensæ cuiusuis inductionem, non tamen concurrere ad generationem puris, verum est, sed illa non est forma actiua, posses etiam dicere hinc sequi, quòd si ex pituita generetur sanguis, frigiditas pituitæ coaget ad formæ sanguinis generationem: quoniam præsens est, & habet agendi virtutem. Primò dico, quòd in sanguine genito nullum vestigium manet actionis frigiditatis, vt in pure fœtor est caloris præter naturam vestigium. Secundò concederem consequens, & dicerem simile fieri in generatione mixtorum, in qua dato quòd mixtum quod generatur calidissimum sit, ad eius generationem frigida coagũt elementa.

Accidentia non coagunt ad generationem formæ substãtialis.

Quòd si rursus dixeris, calorem præter naturam non coagere ad formæ generationem, id est libenter & ad placitum dictum, quoniam accidentia secundùm veriorem opinionem non coagunt ad generationem formæ substantialis, sed tantummodo disponunt, quod non minus facit calor præter naturam quàm naturalis. Quòd si velis dicere caliditatem in generatione formæ substantialis ignis coagere: dicam tibi quòd caliditas præter naturam non minus coagit ad formæ puris generationem quàm calor naturalis. Non enim magis proprium est caloris naturalis generare pus, quàm caloris præter naturam, vbi vterque solus ageret, sicut enim calor præternaturalis solus faceret putridum aliquod, non pus: ita calore solo naturali agente fieret caro, non pus optimum. Si dicas, loquamur modo de optimo pure, cuius generatio fit à naturali calore vincente. Verum est, sed tamen quemadmodum calore naturali vincente, fit optimum pus: ita ipso ferè victo, fit pessimum, ambobus coagentibus. Malum autem pus, pus est, & formam continet puris, ad cuius generationem calorem naturalem coëgisse non negauit aduersarius, non tamen superasse integrè. Vt igitur pus malum à calore naturali, sic & à calore præter naturam: vincit autem prçternaturalis, non tamen intantum, quin caloris naturalis vestigia appareant coagentis. Ita in generatione optimi ambo simul agent, & naturalis vincet præternaturali coagente: maximè quoniam, vt dixi, ambotum actio non est alia quàm materiam disponere: forma autem ab alia forma substantiali introducetur, quæ est forma membri radicalis, aut membrorum partis inflammatç. Quòd autem ipse dicit de generatione chyli, quæ præcedit generationem formæ sanguinis, constat quòd non est simile. Actio enim ventriculi non coniungitur cum actione iecoris, sed ipsam præcedit tempore: sed in generatione puris, naturalis & præternaturalis caloris actiones simul tempore sunt in eadem materia. Idem ad id quod dixit de generatione sanguinis in iecore matris per comparationem ad fœtus generationem.

Puris generatio, coctio & putrefactio est.

Hanc ob causam istam puris generationem, putrefactionem, & coctionem appellat Galen. libro primo de Differen. febr. capite sexto, dicens, Altera autem putrefactio, quam & coctionem esse diximus, semper ad vnicam puris speciem terminatur, non tamen diceretur putrefactio, nisi ageret aliquid in tali generatione calor putrefaciens. Constat etiam Galen. in fine huius commentarij dixisse, Neque vt pus causæ præter naturam particeps in generatione. voluit ergo calorem putridum in puris generatione habere causæ rationem. In fine commentarij Galenus intulit simile contingere in generatione sedimenti apparentis in vrina.

Sedimenti vrinæ generatio.

Id namque album est, quoniam similem puri habet generationem, quoniam à vasis generantur, quæ membra radicalia sunt & alba. Certum non omnino similia sunt: pus enim causa præter naturam participat, non autem sedimẽtum, quod verè medium continet inter pus & naturales humores. Alimentum enim quod naturalem actionem effugit in sanguinis generatione, subsidet in vrina, neque vt sanguis commutatum, nec vt pus causæ præter naturam particeps. Hoc idem testatur Gal. lib. 1. de Differentiis febrium capite sexto, dicens, Humorum autem putredo, quæ in vasis fit, similis est ei, quæ in inflammationibus atque abscessibus accidit, aliisque collectionibus. Vbi testatur similitudinem puris & sedimenti vrinæ.

Sedimentum vrinæ an sit pars humoris in febribus.

Circa istam partẽ hoc maximè videtur egere declaratione, an sedimentum in vrina apparens sit pars humoris geniti in iecore, quæ à virtute vasorum coquitur in venis. An pars aliqua quæ nõ fuit vnquã assequuta formam

formam humoris, quòd sit pars humorũ qui existũt in vasis, quæ separatur per tertiã coctionem, quæ fit in ipsis, probatur. Primò, quia si esset pars chyli nõ cocta in iecore, neq; ad sanguinẽ conuersa in principiis febrium maior ipsius copia appareret, quàm in sanitate: quoniam in principio febrium magis languet ventriculus quàm in sanitate. Plus igitur aderit crudi humoris inepti ad sanguinis formam accipiendam, & contingeret ipsam in morborũ initiis apparere, in quibus ex præcedenti victu cruditates ventriculi adhuc adsunt. Secundò, quia si sedimentum esset pars cruda ex chylo non significaret robur vasorum: nec prædiceret sanitatem in morbis venosi generis, cuius contrarium vult Galen. 1. de Crisibus, & 4. de sanitate tuenda. Tertiò, si ita esset sedimentum non ostenderet dispositionem & alterationem, quæ contingit in humoribus qui sunt in vasis: si enim esset ipsius humoris pars, significaret nobis humorem reliquum similẽ passum dispositionem, atq; coctionem: vbi tamen fuerit pars chyli eius excrementi coctionem, non humorum, qui in vasis sunt significaret. Quartò videtur dubium cõtra opinionem: nam si sedimentum est pars cruda, quum conficitur sanguis in iecore, non deberet plurimum eius separari. Nam sedimentum est albũ, & iecur non est album: ergo non conficitur in iecore. Quòd tamen in tempore coctionis, quæ in iecore fit, plurimum sedimen appareat, docet Gale. lib. 1. de Crisi. cap. 12. dicens: Nam quum adhuc coquitur sanguis, vrina quæ mingitur, læuem, & æqualem, & albam subsidentiam, ac multam facit. Iam verò perfecta coctione, & color quidem vrinæ intenditur, minus autem subsidet. Quintò si sedimentum esset pars cruda ex ventriculo delata, non appareret multum sedimentum tempore hyemis, quoniam eo tempore calor maior est in ventre, quàm in aliis, quòd tamen tunc maior appareat copia, constat ex Galen. Commen. 15. primæ sectionis Aphoris. quum ait: In his enim plus est sedimenti quàm in æstate, præter id quòd tota vrinarum multitudo hyeme sufficienter augetur. Si tamen quis velit Gal. mentem sequi, dicet sedimentum & quoduis aliud bonum contentum in vrina, siue nebula, siue appendiculum, esse secundum partem de crudo humore, qui è ventriculo processit ad iecur & venas, qui in ipsis vasis coctionis quendam modum assequitur, demum cum vrina retrocedit ad renes & vesicam. Talis succus crudus in pueris multus est: quoniam voraces sunt, & intempestiuè edunt, & plusquam possit à ventriculo ipsorum superari: quoniam non tantùm nutritioni, sed & augmento sufficere debent. Rursus membra ipsorum, quorum naturales facultates robustissimæ sunt, & celeriter trahunt alimenta, antequam integrè perficiatur in ventriculo, suóque robore tale crudum excrementum superant, similiter eius multum apparet in hominibus otiosis, in quibus etiam plurimum crudi succi congeritur, & aliis vtcunque, in quibus abundat cruditas. In sanis itaque corporibus pars cruda est, quæ non potuit à calore naturali iecoris vinci, & in sanguinem commutari. In ægris tamen pars est de crudo humore simul tendente cum humoribus morbum facientibus, pars etiam est de ipso humore malo putrescente, quæ partes à naturali calore vincuntur, in vasis demum cum vrina excernuntur. Quòd igitur sedimentum pars sit cruda è ventriculo veniens, quæ non est assecuta in ipso coctionem, patet ex Gal. in præsenti Comment. quando dixit, Alimentum quod naturæ refugit confectionem, apud conuersionem in sanguinem subsidet in vrina, neque vt sanguis ab ea commutatum.

Vrina contentum.

Sedimentum vrina in ægris pars est humoris & pars crudi succi.

Quòd tamen iam in ægris quàm in sanis possit inueniri huiusmodi crudum excrementum, ex quo sedimentum fit, probabo. Non enim voluit Gal. hoc solum appellare sedimẽtum, sed dixit, quòd id quod habet hanc conditionem, in vrina subsidet, & sedimentum appellatur. In sanis namq; ex crudo humore, qui in ventriculo non fuit confectus, fieri sedimentum probat Gal. lib. 1. de Cri. cap. 12. vbi inquirens optimam vrinã, vt aliàs intelligere quiuis possit, quantũ ab ipsa recedunt, inquit: Nam si colorem exquisitè seruauerit, subsidentiã verò albam, & læuem, & æqualem, & multam fecerit, sic quidem erit coctionis etiã signũ, plus etiam de humore qui crudus nominatur, euacuari etiã demonstrat. Præterea in pueris omnibus ferè perfectã ætatem agentibus, qui otiosam ætatẽ degũt, aut quouis alio modo pleni sunt, satis multam habent vrinæ subsistentiam. Quoniam in his omnibus plus est de inconfecto & crudo humore, his quidẽ propter desidẽ vitam, illis verò propter satietatẽ: quoniã magis voraces sunt, sed ob id etiam quòd operatio nõ potest duobus simul sufficere, augendo scilicet atq; alendo. Antequã ergo in ipso sufficienter alimẽtum decoquatur, trahit ad se corpus: atq; hinc fit vt plurimũ crudi humoris coaceruet. Quòd etiã Gal. id velit residere in vrinis ægrotorum, constat ex litera sequenti, cùm ait, Hæc quoq; causa est, vt iis ex otio & repletione febricitantibus si sanitati restitui debeant, necessariò plurimum subsideat. Hoc autem nõ fieret, nisi quoniam succus iste crudus, cuius plurimũ colligitur in pueris & otiosis, siue in sanis siue in ægris separatur, & cum vrina trãsmissus subsidet in ipsam: si tamen sani inedia & exercitijs vtantur, id crudum nõ erit sedimentũ, sed ob paucitatem & tenuitatẽ nebula, aut appendiculum: aut omnino non aderit aliquod contentum in vrina. Hinc constat falsam esse opinionem illorum, qui dicunt sedimentũ in sanis esse crudam superfluitatem, & in ægris partẽ humoris: quoniam in ægris etiam est pars cruda. Veruntamen in ægris non solùm apparet in vrina sedimentum ex crudo succo prædicto, sed etiã nonnihil de ipso humore putrescente. De crudo succo primo dicamus, crudus succus enim non mutatur ad formã sanguinis in iecore, transit tamẽ ad venas cum sanguine, & plurimum eius ad formam sedimẽti transit in iecore, quod simul cum vrina descendit per emulgentes venas tempore generationis sanguinis, cùm interim etiam permeet & trahatur à membris non enim totus vnico momento perficitur, sed vsensim chylus peruenit ad iecur, sensim etiam alteratur & perficitur, & quod perfectum est trãsit. reliquo nondum perfecto, quo toto tẽpore plurimum sedimenti apparebit in vrina vt vult Gal. 1. de Crisi. cap. citato dicens; Nam cùm adhuc coquitur sanguis, vrina quæ mingitur, læuem & æqualem & albam subsidentiam ac multam facit: iam verò perfecta coctione; color quidem vrinæ intenditur, minus autem subsidet. Eo modo tamen quo non totum serum sanguinis expurgatur per emulgentes venas, sed multum cum sanguine tẽdit, sic etiam & aliquid de succo isto crudo tẽdit ad venas. Quòd si talis succus in sedimẽti formã transit in iecore, cum ea forma retrocedet ad vrinam: si verò crudus, nec à iecore superatus transcendat, à venis superabitur, vt in sanis & iam perfecta coctione sanguinis, descẽdet simul cũ reliqua parte vrinæ aut crudus existens in corporibus febricitantiũ aliquam cũtrahet putredinem, & in venis superabitur, & dealbabitur, non aliter quàm pars humoris peccantis, in ægris:

Crudus succus in vrina subsidet.

namque præter prædictam crudam superflui, quæ formam suscipit sedimenti, est etiam sedimentum aliud quod ex humore faciente morbum fit: de quo fecit mentionem Gal. lib. 3. de Præsagitione ex pul. cap. 7. dicens: Atque is est vigor accessionum, ubi fuliginosum natura excrementum, expiratione & contractione arteriarum expellit: quod, verò et velut cineritium, non perinde potest excernere, quia crassum est, sed per insignes meatus educit, hoc in partibus inflammatis pus est, in ipsis vasis sedimentum vrinæ, vides vbi cineritium, quod remanet ex humore in febrium vigore resoluto tenui, sedimentum vrinæ appellat, id autem humoris peccantis pars erat, non cruda superfluitas. Hinc constat quare dato, quòd totus humor malus coquatur in vasis, non totus transit ad formam sedimenti, sed ille tantùm qui in extremis venis existens, quo tempore coquitur à naturali calore, magna ex parte resoluitur, & veluti cinis remanet, non potens cum reliquo exhalare per poros. Quod non fit in humoribus in magnis vasis existentibus, à quibus non exhalat tenuis pars, sed totus humor vnà concoquitur: ostendit autem sedimen tale naturam validam, quæ partem resoluit, reliqua superata & dealbata. Gal. etiam cùm intellexisset aliquod esse sedimentum ex cruda superfluitate, quod nunquam occupauit calor putrefaciens, vt in sanis corporibus, quondam ex parte humoris, aut crudæ superfluitatis, putrescentibus, vt in febricitantibus, in Comm. præsenti dixit sedimen non esse particeps causæ præter naturam, quod verum est in sanis corporibus, & lib. 1. de Differ. feb. cap. 7. videtur velle calorem præter naturam putrefacientem concurrere: compatat enim putredinem eorum, quæ continentur in vasis, ei quæ fit in tumoribus præter naturam, & superante natura in vtrisque, inquit, Et superante quidem sicut in inflammationibus & similib. collectiuni tumorib pus: in humorib. autem qui in venis & arteriis continentur, quoddam quod pari proportione responder subsidens in vrinis. Sedimentum ergo putredine participat: id videlicet quod ex humoribus putrescentibus generatur. Petet autem aliquis, quare non fœtet, quemadmodum & pus optimum, quod est quàm minimè fœtidum. Respondemus, quòd in fine generationis sedimenti omnino amittit caloris præter naturam notas, quoniam calor validus est in vasis, quod in pure optimo non fit: quoniam extra vasa generatur. Quod ergo dixit in præsenti Commen. sedimentum non esse particeps causæ præter naturam: verum est in fine actionis & generationis suæ: ad finem namque omnem amittit putredinem à natura integrè victam. Ad argumenta in contrarium facta respondetur. Ad primum dico non esse necessum in morborum initiis sedimen apparere. Ratio est, quia crudum illud excrementum non generabitur ægro, recto conuenienti victu. Dixit enim Galen. libro 1. de Crisib. cap. 12. quòd in iis qui inedia vtuntur, & exercitio, non necessum est hoc crudum excrementum in vrina apparere, quantò magis id erit verum in febrientibus, & tenui victu vientibus, ob caloris copiam, & alimenti inopiam? Aut si quid generetur, non conficietur à iecore & venis, nec segregabitur à reliquis humoribus, aut si quid parum separetur, non perseuerabit, qood ad coctionem est necessarium. Quod magis placet, est, quòd si qoid crudum procedit à ventriculo in iecur, id erit pauciffimum, & non separabitur in principio morbi in forma sedimenti. Ad tertium dico, quòd pars cruda procedit cum ipsis humoribus, & pars alia ab ipsis humoribus separatur, quia pars ipsorum erat. Ad quartum dico quòd verum est multum sedimentum apparere, quo tempore sanguis conficitur, quia sedimen illud in vrinis sanorum est, de quo loquitur Gal. & in illis in iecore separatur ex cruda superfluitate ventriculi, quia excrementum venarum in sanis per poros discutitur. Ad quintum dico, quòd hyemis tempore licet melius perficiantur coctiones, plus apparet sedimenti, quoniam cruditates temporum calidorum magna ex parte exhalant insensibiliter per cutim: hyeme verò cuti constipata reliquum retrocedit ad vrinam.

Sedimentū ex humore.

Sedimentum vrinæ quare non fœtet.

Nota.

LIBER SECVNDVS PROGNOST. HIPPOCRATIS, CVM EXPOSITIONIBVS CHRISTOPHORI A VEGA, & Annotationibus eiusdem in Galeni Commentarios.

PROGNOSTIC. PRIMVM.

HYdropes autem omnes, quæ ex acutis morbis fiunt, malæ sunt, non enim à febre liberant, & valde dolorosæ sunt, ac lethales. Incipiunt autem plurimæ quidem ex partibus inanibus, & lumbis, quædam autem à iecore.

Ordo non seruatur ab Hippoc.

In hoc secundo lib. signa plurima progn. scribuntur ab Hipp. nullo ferè ordine seruato: quorum quędam sumuntur ex morbis, vt ab hydrope, empyemate, vesicæ inflammatione: quædam ab actionibus animalibus, vt somno: quædam à qualitatibus, vt extremorum frigore: quædam ab excrementis, vt deiectione, vrina, vomitu, excreatione. Nunc verò ab aqua intercutim incipit, quæ morbus acutus est, non simpliciter, sed ex decidentia. Est autem aqua intercutim Latinis, quæ Græcis ὕδρωψ, teste Celso lib. 3. cap. 21. licet Plinius non Latino, sed Græco ipso vtatur vocabulo, hydropisim appellans, tamen hydropem, & hyderon, eundem morbum appellant: licet nonnulli diabetem etiam appellauerint hyderon, & hydropen, teste Aëtio lib. 1 1. cap. 1. verùm in propria significatione non definitur à medicis Gręcis, sed à Gal. & reliquis. Primum diuiditur, deinde diffinitur, quia analogum est. Nam nomen hydrops magis propriè de ascite, quàm de aliis dicitur, per hunc enim morbum aqua abundat magis, quàm per

Aqua inter cutem.

per alios. Latinum etiam vocabulum ei magis respondere videtur, aqua intercutem, licet Alexander Trallianus libro 3. cap. 30. explicans causam ipsius, eam descripserit dicens: Nascitur magna ex parte ex iecinore in tantum refrigerato, vt nequeat pro suo munere sumpta cibaria concoquere, & in sanguineam substantiam conuertere: sed in aqueam modo essentiam transmutare, vel in flatulentos spiritus, vel in pituitam denique transformare. Diuiditur autem in tres species à Galen. lib. 4. de Rat. vict. acut. Comment. 1 10. vbi autorem illius partis reprehendit, quoniam duas tantum scripsit species hydropum, siue naturas. Reprehendit etiam eos qui fecerunt 4. ac subinfert, Nempe hydropum vnus humidi substantia, ac tenuis copiam in tota inferiori thoracis regione aceruat, quam aliquando per purgantes humidum euacuamus. Alter locum hunc non aqua, sed spiritu, & ferè superiora omnia tumentia, hunc tympaniam appellant. Qui autem habitum totum pituitæ plenum habet, eum hyposarcidum nonnulli appellant. Rursus Paulus lib. 3. cap. 48. inquit, Et appellatur morbus ille hyderus, in quo quandoque quidem multitudo spiritus cum exiguo aquoso humore inter peritonæum, & partes ei subiacentes congregatur, ita vt si pulsetur venter inferior, sonitum instar tympani propemodum edat. Proinde & tympania hydrops appellatur. Aut inflammationibus quæ circa stomachum, aluum, & colon intestinum, & inueteratis febribus consistunt, interdum adhuc etiam peritonæi, aut in mulieribus vuluæ aut scirrho, nonnunquam è contrario ingens humorum copia cum perexiguo spiritu, in eisdem locis coaceruatur, perinde atque in ἀσκῷ, id est, vtre quopiam seruatur, hinc ægritudo ἀσκίτης ὕδρωψ, id est, ascites, passio nomen habet. Qui vtique etiam ipse ex causis iampridem numeratis constans, à duritie verò & scirrho, magna ex parte, quæ lienem atque hepar molestat, necnon fluxibus circáque intestina diuturnis, præ quibus venter intumescere, reliquum corpus colligari consueuit. Quandoque sanè in vniuersæ corporeæ molis tumorem frigidior ac pituitosior sanguis continetur. Partim quidem ab hepatis eiusdem constitutione delatum, partim verò ab vniuersa corporis carne, tanquam aqua stillante natum, vt pallidum atque pituitosum mortuo compar appareat, leucophlegmatias, & hyposarcidis, hyderus, aut anasarca nuncupatur. Rursus lib. 10. cap. 10. Hydropis differentiæ tres sunt, alius enim ascites ab vtre appellatur, alius tympanites à tympano, & tertius sarcites, aut iuxta carnem, hoc est subtercus, à Græcis etiam leucophlegmatias nominatus. Celsus lib. 3. cap. 21. species easdem narrãs inquit, Primum, τυμπανίτην, secundum leucophlegmatiam, vel anasarca: tertium ἀσκίτην Græci nominant. Fit hic morbus semper læso iecore, aut primario affectu, aut per consensum. Primarius ipsius affectus est intemperies, aut tumor præter naturam. Consentit autem lieni, tenuioribus intestinis, venis meseraicis, septo transuerso, pulmoni & renibus, similiter & vtero. Consentiunt enim quæcunque aut proxima sunt, aut magnis vasis, aut neruis communicant, vt Galen. in Comment. Vtcunque sit, necessum est facultatem sanguificam laborare, vt Galen. in Comment. testatur. Itaque cuiusuis aquæ intercutim communis genitura est, vbi sanguificationis officium intercidat, & lib. 2. de Naturalibus fa. Est enim ea prima generandi hydropis causa ex sanguificationis defectu proueniens. Et libro 6. de Loc. pat. cap. 1. Hallucinantur, inquit, qui indurato lieni aquam intercutim fieri credunt, nullam affectionem patiente iecore. Et libro 5. de Loc. pat. cap. 6. inquit, Quippe nisi hepar afficiatur, haudquaquam fieri potest huiusmodi affectus, non tamen semper ob primariam eius affectionem excitatur, quamuis hoc sit quàm frequentissimum. Etenim quia ipsum eius facultatis quæ sanguinem gignit, instrumentum est, consequens est vt vitiato hoc viscere, actio quoque eius vitietur. Accidit autem (vt dixi) cùm aliàs aliam partem frigida intemperies afficit, vt hepar quoque refrigeretur. Igitur si vel lienis causa, vel ventriculi, vel intestinorum vniuersorum, maximè ieiuni, meseraicæ venæ, habituali intemperie afficiantur, facilè etiam vnà refrigerare possunt omnes simatũ iecoris partium venas. Quo fit vt ad hepatis quoque corpus intemperies ipsa perueniat. Si verò vel pulmonis, vel septi transuersi, vel renum occasione id accidat, in primis venæ, quæ in visceris huius partibus gibbis consistunt per consensum afficiuntur, deinde tractu temporis hepar quoque eadem dispositione infestatur. Hanc sententiam citare ad literam placuit, quoniam tria hæc simul approbat in ipsa Gal. nempe quòd sine iecoris affectione non fit aqua intercutim. Secundum, quòd aliquando fit ex primaria affectione iecoris, & aliquando per consensum. Tertium quoniam plura alia membra explicantur, ex quorum consensu fit, quàm hic ab Hippoc. ipse enim in præsenti de aqua intercutim, quæ fit ex morbo acuto loquens, non fecit mentionem de ea quæ fit ex lienis inflammatione, aut septi, aut pulmonis, aut ventriculi: neque etiam de frigida intemperie harum particularum, siue sequatur fluxum ventris, aut fluxum sanguinis, aut frigidæ potũ, aut causam quamuis refrigerantem: quia hæc non nisi longo tempore adducunt morbum hunc. Iecoris tamen, aut venarum meseraicarum, aut tenuiorum intestinorum inflammationes acuti morbi sunt, & breui aquam intercutim afferre possunt, deficiente iecoris sanguifica facultate: facto etiam ex acuto morbo, altero ex decidentia acuto. Is autem non sedat febrem: quia vt ait Aëtius libro 10. cap. 20. humor, qui detinetur, falsus est, & putrefactus: quare sitis & febris augetur. Ferè enim in totum, plurimi ex hydropicis febriunt, neque dolorem lenit. Adaugetur namque humorum putredo languente iecore, & fumorum malorum multitudo aceruato humore: augetur etiam ex tumore distensionéque afflatus, & aquæ multitudine, inde sequitur vt lethalis sit hæc dispositio. Et ob id Celsus lib. 2. cap. 8. inquit, At aqua intercutim si ex morbo acuto cœpit, rarò ad sanitatem perducitur. Quòd autem dixi, ex partibus inanibus, Græcè habetur, ἀπὸ τῶν κενεώνων, & hæc eadem sunt, quæ appellantur τὰ λαπάρα, id est, flaccidæ partes, apud Galen. in Comment. Hoc vocabulo κενεών. vsus est Homerus Iliad. 5. vbi Pandarus Diomedi dixit, βέβληαι κενεῶνα διαμπερές. hoc est, transfixit partem flaccidam. Appellat autem Homerus eo nomine partes, quas zona cingit. Libro eodem, vbi Diomedes vulnerauit Martem, inquit, νείατον ἐς κενεῶνα ὅθι ζωννύσκετο μίτρῃ. quod est ad extremum ventrem, qua parte cingebat baltheum: zona verò partes sub thorace cingebat tempore Homeri, vt Iliados λ. Ἰφιδάμας δὲ κατὰ ζώνην θώρηκος ἔνερθεν, quod est, Iphidamas verò iuxta zonam sub thorace. Sunt ergo partes flaccidæ, aut inanes iuxta zonam sub thorace, quo loco sunt ieiunum intestinum & venæ meseraicæ.

Aqua intercutim causæ.

Aqua intercutim tres species.

Tympania.

Partes quarum consensu fit aqua intercutim.

Aqua intercutim non omnes causas explicat Hippocr. & quare.

GALENI COMMENTARIVS.

INter initia libri ipse dixit: Considerari conuenit hunc in modum per morbos acutos, principio vultum ægri, sitne similis beneualentium. Ita aliqui dicunt non solum de vultu exitioso per morbos acutos, sed deinceps de omnibus ipsum facere sermonem, cùm haudquaquam legerint finem sermonis, vbi dixit: Hæc dico de morbis acutis, itemque quicunque ex acutis morbis consistunt. Atqui constat vt de purulentiis docuerit, non solum illis quæcunque vigesimo die rumpi solent: sed quæ ad trigesimum, quadragesimum & sexagesimum deuenerunt: atque etiam antea de morbis qui ad quadragesimum vsque diem processerunt, vbi dixit: Spirationis facultatem existimari oportet perquàm magnam habere vim ad salutem in omni morbo acuto, qui cum febre infestet, ac quadragesimo die iudicetur. Et item hoc loco ait, non de quauis aqua intercutem facere sermonem, sed quæcunque ex acuto morbo existat: atque etiam de purulentis tabidisque deinceps docebit: & ad hæc de quartanis, vt constat, etiam diutinis morbis. Igitur vt aqua intercutem omnis si ex acuto morbo existit, mala sit nequaquam sedans febrem, sed inferens dolorem: ipse dixit, porrò docuit genituram eius, iecoris nominatim faciens mentionem: atque vna communi ratione partis inanis, quæ sunt ieiunum, & lactes, & item intestinum tenuiora. Nam in more est vocari illas partes inanes quæcunque inter extremam thoracis costam, & femoris ossa habentur. Atqui inanis videtur omnis talis sedes, si eam cum supernis inferníſque partibus vtrisque osseis conferas. At verò omnis talis pars flaccida habetur, quoties non fuerit aliquis paulò ante repletus esculentis poculentiſque. Ita mihi videtur poeta has ipsas corporis partes eò quòd flaccidæ sint, appellare laparas. Itaque cuiusuis aquæ intercutis communis genitura est, vbi sanguificationis officium intercidit. Etenim quemadmodum in ventriculo concoquuntur esculenta, pari ratione in iecore & venis præconcoctum in ventriculo alimentum. Quinetiam vt in ventriculo interdum minus intercidit concoctionis officium, interdum magis ita in iecore. Nonnunquam enim iecur afficitur per sese primum quemadmodum etiam ventriculus: interdum per consensum aliarum partium. Itaque constat vt omne sibi inuicem consentientes partes: aut quia vicinæ sint, aut quia habeant societatem magnam, per conceptacula neruósque afficiantur. In hunc modum iecur per magnas venas copulatur & lieni, & ventriculo, & intestinis. Atque etiam positura eorum ita vicina est, vt quædam contingant ipsum: quædam propemodum tangant. Itaque lienis nequaquam mentionem habuit Hippocr. Siquidem de morbis acutis agebat, etenim hoc viscus quando per longos morbos traxerit scirrhosam dispositionem, ad consensum agit iecur, omnique corpori per tale medium aquam intercutim concinnat. Porrò iecoris, ac partis inanis mentionem facit, ac docet differentias aquæ intercutim ex illis, quomodo procedente sermone perspicuum erit.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte narrat quorundam occasionem, qua voluerunt dicere Hippoc. in hoc libro de morbis solis acutis agere, quoniam dixit, Considerari conuenit hunc in modum per morbos acutos principio vultum ægri, volentes Hippocr. non tantùm de vultu ægri velle considerandum esse in morbis acutis, sed etiam de omnibus aliis signis: non aduerterunt tamen, quòd ipse libro tertio prognost. 30. dixit, se loqui de morbis acutis, & de his quæ fiunt ex ipsis. Præterea quòd libro præsenti progn. 57. fecit de abscessibus mentionem, qui 20. aut 30. aut 40. aut 60. die rumpuntur. Et libro primo prognost. 21. dixerat bonam respirationem valde magnam vim habere ad salutem in morbis acutis, & in his quæ cum febre sunt, & quadraginta diebus iudicantur. Rursus non aduerterunt quòd in progn. præsenti agit de aqua intercutim, quæ fit ex morbo acuto: & infrà prognost. 60. agit de purulentis, & lib. 3. prognost. 27. de febribus quæ intermittunt, ac errabilem in modum accedunt, quartanas futuras. Vult Hippocr. non tantùm loqui de morbis acutis simpliciter, sed de acutis ex decidentia. Sed de his satis dixi in expositione prognost. 21. libri primi.

Lib. pro. de quibus morbis est.

IN secunda parte, quæ incipit (Igitur vt aqua) refert Hippocr. dixisse aquam intercutim factam ex acuto morbo, malum esse, febrémque non sedare, & valde dolorosam esse: ac docuisse Hippocr. eius generationē à iecore signatim, & à partibus inanibus. Partes autem inanes comprehendunt totum id ventris molle, quod pertinet ad intestina tenuiora ieiunum & lactes, quæ venæ meseraicæ appellantur. Sunt autem hæ partes, ab extrema thoracis costa vsque ad ossa ilium. Istæ autem partes meritò inanes appellantur, vbi ad superiores & inferiores comparentur, quæ omnes osseæ sunt, nisi fortè aliquis se cibis impleuerit: tunc enim non dicentur propriè inanes: tenduntur namque in ea dispositione. *Et femoris ossa.* Græcè καὶ τὰ τῆς λαγόνος ὀστᾶ, id est, & ilium ossa. Explicuimus namque quas partes lagones, siue ilia appellant Græci, suprà lib. 1. in expositione 23. prognost. flaccida. *Ita mihi videtur Poeta has ipsas corporis partes eo quòd flaccidæ sint, appellare laparas.* Homerus ἰλιάδος ξ. cùm Aiax Oileus Satni Enopidem vulnerauit, inquit, οὖτα κατὰ λαπάρην, id est, vulnerauit in lapare. Hippoc. ipse multis in locis eodem vocabulo vsus est, vt lib. 3. de Morb. popul. part. 1. in Hermocratis hist. inquit, Hypochondrium λαπαρῶς, id est, molliter intendebatur, & Galen. in Comment. explicat idem esse λαπαρῶς quod κενὸν, id est, inanis: nam inania ex laparo significatur. Et lib. 1. de Morb. popul. part. 3. in Historia Sileni, Hypochondrij contensio ὑπολάπαρος, id est, submollis, & Galen. in Comment. ὑπολάπαρος, ὑποκενὸς, id est, subinanis est. Et lib. 3. part. 3. in historia, Adolescens in Melibœa inquit, Hypochondrij contensio ὑπολάπαρος, id est, subflaccida, aut submollis. Et Galen. in expositione antiquarum dictionum Hippocr. λαπάξαι, propriè est κενῶσαι, id est, inanire.

Quid sint Lactes.

IN tertia parte, quæ incipit (Itaque cuiusuis) docet omnem aquam intercutim habere originem ex imbecillitate iecoris nequeuntis sanguinis generationem perficere, comparátque imbecillitatem iecoris ad imbecillitatem ventriculi. Imperficitur enim aliquando operatio ventriculi circa chyli generationem, aliquando magis, & aliquando minus. Sic etiam iecoris facultas sanguifica: & hoc aut per se, quod etiam ventriculo contingit, aut per consensum. Consentiunt autem partes aut ob vicinitatem, aut ob connexionem per magna vasa, aut neruos: quomodo iecur ob vasorum magnorum communicationem, consentit ventriculo, & lieni, & intestinis: habent etiam posituram vicinam, ita vt se tangant, aut ferè. Quòd omnis aqua intercutim habeat originem ex iecoris imbecillitate, docuimus in expositione. Quòd iecori insit facultas sanguifica, probauit Galen. 6. lib. de Placitis Hippocrat. & Plato. Quòd membrum aliquod alteri per magna vasa consentiat, & per neruos magis constat intelligenti, quantum caput consentiat ori ventriculi, & septo transuerso, vt dixerat Galen. lib. 1. Comm. 24. Communicant itaque omnia præcipua membra

Iecoris facul. sanguifica læditur aut per se, aut per consensum.

Membra præcipua quibus communicāt suas offensas.

membra suas offensas membris exortis ab ipsis, & eorum læsionem pariter sentiunt. Quibus tamen modis fiat partem aliquam alteri consentire, dicemus in expositione prognost. 50. lib. 3.

In quarta parte, quæ incipit (Itaque lienis) excusat Hippocrat. qui inter causas, quæ per consensum adducunt iecur ad id mali, vt aqua intercutim sequatur, non numerauit lienem, quoniam aqua intercutim, quæ sequitur duritiem lienis, longo tempore consentiente iecore in longis morbis fit. Hic verò de morbis acutis igitur.

PROGNOSTIC. II.

Quibus igitur ex partibus inanibus, & lumbis hydropum initia fiunt, pedes intumescunt, & alui fluor diutinus fit, nec soluens dolorem, qui ex inani parte efficitur, ac lumbis, neque molliens ventrem.

Quoniam in præsenti prognost. dixerat hydropem ex acuto morbo factam ferè omnem incipere ex partibus inanibus, & lumbis, aut à iecore: nunc ad signa accedit, quæ ostendunt, quando incipit ab altero horum, & quando à reliquo. Is tamen non est eius finis. ratio est, quoniam cognoscere qua parte æger primario affectu laborat, non pertinet ad partem artis prognosticam, sed ad diagnosticam. Voluit autem singula membra de prædictis explicare per signa, vt procederet ad ostendendum quod proposuerat, nempe malum esse fieri aquam intercutim ex morbo acuto, quia febrem non sedat, & valde dolorosa est: quod in præsenti prognost. concludit de ea, quæ fit ex partibus flaccidis, & lumbis. dicens, Neque soluere dolorem, quæ fit ex partibus inanibus, ac lumbis, neque mollire ventrem. Ad quæ sequi etiam febrem non euacuata causa ferè semper contingit, vt superiori expositione addoxi ex Aëtio. Primum ergo signum, quo notat morbum ex inanibus partibus incipere, est, quoniam pedes intumescunt. Id signum inseparabile non est, sed neque proprium: conuenit enim & iis quæ fiunt ex iecoris inflammatione, vt in sequenti prognost. dicetur. Non est autem inseparabile ob id, quod perpetuò non durat: nam in ascite, & tympania sæpe pedes arescunt, & extenuantur. Erit autem ex signis assidentibus, vt exponemus in annotatione circa Comm. In vtrisque ergo pedes intumescunt, sicuti & manus, & oculorum palpebræ, maximè inferior, ob humorem pituitosum, siue sanguinem frigidum ad membra venientem, cuius vaporem crassum non discutit calor. Languor etiam caloris naturalis ipsorum membrorum plurimum facit ad idem, sicut & crassi vapores aliunde venientes, & cum excremento alimenti mixti. hac ratione in membris extremis & pauci caloris id magis fit, & in pedibus maximè, Cognoscitur etiam, quòd incipiente morbo, vapor sanguinis id efficiat: quoniam incipiente hoc morbo, hora vespertina & maiori parte noctis inflantur pedes, & mane detumescunt completa coctione, & calore aucto, & coadiuuante calore lecti. Rursus ad idem facit, quòd homine erecto, & ambulante, plus de sanguine crasso declinat ad pedes, qui post in vaporem versus non tamen discussus, pedes inflat, quod cubantibus non euenit. Hanc etiam ob causam fit, quòd resurgentibus à somno oculorum palpebræ tumidæ apparent, magis quam reliquo tempore. decumbentibus enim plus in caput inclinat sanguinis, & vaporum, cui etiam accedit quòd somnus caput implere solet. Secundum

Vapor causa est vt pedes intumescant.

signum est alui fluor diutinus: per partes flaccidas, intestina tenuiora, & meseraicas venas intelligit Galen. licet Celsus illis scripserit lib. 2. cap. 7. dicens, Vbi dolor in imo ventre, ac coxis est, aqua intercutim instat. Sed hoc morbi genus ab ilibus oriri solet. in his tamen si inflammatio fiat, quæ morbus acutus est, aqua intercutim fiet compatiente iecore, aderitque fluxus ventris per totum morbum. Si enim fuerit inflãmatio in ipsis venis meseraicis, non transibit alimentum, vt à Galen. satis in Comment. declaratur. Et lib. 5. de loc. pat. cap. 7. docuit ex deiectionibus cognoscere inflammationẽ in mesareo. Erunt enim non tantùm similes hepaticis, nempe vt lotura carnis, sed apparebit, veluti ab inflammatione ichor quidam admixtus, qui cocta inflammatione crassior redditur. Si ergo in iecore non existente inflãmatione, tale quid apparuerit, in mesareo existit inflammatio, neque etiã penetrabit alimentum; si inflammatio fuerit in ieiuno intestino. Ratio est, quoniam à ieiuno maior pars alimenti rapitur à meseraicis, quarum ora claudentur facta inibi inflammatione. Quòd si alimentum ad iecur non trahatur, per intestina deferetur, & fluxum ventris efficiet, eritque multa bilis commixta egestioni, quoniam præassabitur & torrebitur in eis locis alimentum, & in iecore accrescet bilis, ex parte quæ ad ipsum perueniet, reditus etiam bilis à iecore ad ieiunum intestinum, secundùm naturam est, vbi iterum inflammabitur, & mordens irritabit ac augebit fluxum. Diutinus etiam fiet talis fluxus ventris, quoniam inflammatio in scirrhum transit, & ipso durante fluxus ventris perseuerat. Ad hæc autem sequitur ipsam aquam intercutim non soluere dolorem, qui oritur ex eis partibus, adhuc remanente tumore, & causa irritante, quæ est corruptum alimentum, & bilis ad locum veniens. Accedit etiam flatus distendens partem, qui ex cibis corruptis generatur. Quamobrem non detumescet venter, nec mollior reddetur, ob flatuum multitudinem, qui continentur in intestinis. Sed non tantùm in intestinis, verùm etiam in spatio inter peritonæum & intestina continentur. Quod vult Aëtius lib. 10. cap. 20. qui postquam dixerat locum, in quo continetur aqua in ascite esse intra peritonæum, inquit, Tympanites verò flatus aëre repleti superflui, plurimam collectionem in eisdem ventri incumbentibus locis facit. Tales autem dispositiones laterales esse meritò in præcedenti prognost. dixit. Ex partibus inanibus nascitur hic morbus, & à lumbis. Lumbus Græcis ὀσφὺς est, quæ pars à thorace incipiens, ad os sacrum terminatur, vt Galenus lib. de Ossibus cap. 7. inquit: Ceruix capiti annectitur, huic deinceps dorsum, cui par inest quæ & pectori longitudo (quod subest reliquum, lumbi appellantur, quorum pars vltima, sacro latóve (vt nonnullis placet) osse finitur. Eadem ergo est flaccidarum partium & lumborum altitudo. Sed flaccidæ partes anterius, lumbi posterius siti sunt: tenuia verò intestina anteriora, & lumbos perreptant. Nam & Galen. in Comment. præcedenti dixit, Nam in more est vocare illas partes inanes, quæcunque inter extremam thoracis costam & ilium ossa habentur, ad quod spatium in posteriori corporis parte lumbi extenduntur.

Aqua intercutim dolorem non sedat.

Lumbus.

Inanes partes.

GALENI COMMENT.

Intumescere pedes, omnis aquæ intercutim commune est: sanè & quibus in iecore vitium est assidere dicit. Sed constat vt vitio lienis, & simpliciter omnibus aliis committur. Sed alui fluor peculiare est aquæ intercutim ex inani

Digitized by Google

inani parte affligentis, vbi ieiunum & lactes inflammatione vexentur. His enim potissimum vena debiles fiunt, per quas iecur ad se trahit alimentum: ita fit vt nequaquam subseruiant viscera ad diductionem, neque maneat in ieiuno tenuioribúsque intestinis alimentum. Quòd si grauetur ab eo, vtpote debilia, statim id omne pellunt deorsum, atque hac alui fluoris causa est. Quinetiam corrumpi alimentum, bilisque colligi copiam, ratio est: ob calorem partium, quæ inflammatione vexantur, & ob eam rem intestina admodum mordentur, proindéque incitantur ad excernendum contenta sibi excrementa. atque hac rursus altera causa alui fluoris est. Quocirca merito ait neque sedare dolorem ipsi m, neque mollire, id est vacuare ac contrahere ventris œdemata: indicant ex his quòd cum dolore excernant, & quòd hypogastrium totum attollatur in molem, fieri enim dolorem necesse est ob inflammationem demorsicationémque. ventrem verò omnem sublenari, repletis intestinis spiritu flatuoso: cuius genitura, optima ratione subsequitur cruditatibus: & tandem non manere intus ex imbecillitate comprehensoria facultatis intestinorum.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte, circa primum signum, quod est, pedes intumescere, dicit id signum esse commune aquæ intercutim, quæ fit ex partibus inanibus: & illi quæ fit ex iecoris inflammatione, accidere vult id signum & illis etiam hydropum speciebus, quæ alienæ originantur, & omnibus aliis vndecunque eueniunt, siue ex vētriculo, siue ex septo transuerso.

Assidentia signa.

Assidere. Græcè *συνεδρεύειν*, sunt autem signa assidentia diuersa à pathognomonicis, id est, passionis significatiuis, vt lib. 3. de Morbis popul. parte 3. Commentar. 34. & libro primo Aphorismorum Comment, 12. inquit Galen. passionis significatiua sunt, quæ vnà cum morbo inuadunt: quæ verò assident, aliquando simul inuadunt, aliquando superueniunt, nonnunquam verò neque omnino veniunt, neque enim sunt à morbo inseparabilia, neque eius veluti substantiam constituunt, sed proprias faciunt differentias, & infrà Comm. eodem exemplum posuit dicens: In morbo igitur laterali, acuta quidem febris, vnà cum spirandi difficultate, & tussi, & dolore lateris pungenti simili, signa passionis significatiua nominantur. Quòd autem dolor, aut ad ilia, ad clauum perueniat, assidentia dicuntur, sicuti & quod facilius in latus patiens, quàm in alterum decumbat æger, ad idem genus assidentium attinet.

Assidentia signa quædam perpetuò adsunt.

Et assidentibus quoque quædam perpetuò adsunt, quamuis non sint passionis significatiua: quædam non perpetuò, vt inquit Galen. lib. 4. de Rat. vict. acut. Comment. 4. veluti in febre ardenti exquisita, linguæ ariditas perpetuo adest, mentis aberratio aliquando adest, & aliquando deest. *Sed constat vt vitio & lienis & omnibus aliis comitetur.* Ex hac Laurentiani traductione mens. Galeni non constat. Videtur enim velle quòd in morbis lienis, & in omnibus aliis, assidet tumor pedum, & ptimum non est necessarium in morbis quibusvis lienis adesse pedum tumorem. Secundum etiam est falsum in omnibus morbis adesse. Veruntamen Græcè sic habetur, *γινώσκεται δ' ὅτι τοῖς ἐπὶ σπληνὶ, καὶ ἁπλῶς ἅπασι τοῖς ἄλλοις*, Quod est: Notum autem est, quòd illis qui ex liene, & simpliciter omnibus aliis, (nempe hyderis) assidet tumor pedum. Voluit itaque assidere illis qui à iecore, & illis qui à liene, & illis qui ex quauis parte originem traxerint.

In secunda parte, quæ incipit (Sed alui fluor) signum peculiare esse refert aquæ intercutim, quæ fit ex partibus inanibus, alui fluorem, ac reddit duas causas ipsius. Prima est, quia si venæ meseraicæ, aut ieiunum intestinum inflammentur, alimenti distributio impedietur, quo non transeunte in iecur, quamuis languida intestina sint grauata, tamen expellent alimentum deorsum. hæc est vna causa fluxus ventris.

Ieiuno inflāmato alimenti distributio impeditur.

Altera est, quoniam ob calorem partium, quæ inflammatione vexantur, alimentum corrumpitur, & bilis accrescit, & inde mordentur, & irritantur ad excretionem eorum quæ in ipsis continentur.

In tertia parte, quæ incipit (Quocirca) rationem reddit quare in huiusmodi dispositione neque dolor sedetur, neque venter molliatur: dolent enim quo tempore deiiciunt, & quia inflammationem, & morsum patiuntur. Eleuatur etiam totus venter in tumorem, ob id quòd intestina spiritu flatuoso implentur, & non expellitur, sed intus manet ob imbecillitatē constringentis facultatis, *Non manere intus.* Græcè habetur, *τὸ δ' οὐ μένειν ἔνδον.* In aliquibus tamen Latinis codicibus Laurentiani legitur, Et tandem manere intus, & mihi videtur ipsum inuenisse literam Græcam affirmatiuam, *τὸ δὲ μένειν ἔνδον.* quæ litera magis consonat sententiæ.

Codex Græcus corrigitur.

Intumescere enim ventrem vult ob id quòd implentur intestina spiritu flatuoso ob cruditates, quæ etiam ex imbecillitate ventris & intestinorum nascitur, ad quod magis conducet manere flatum ipsum intus, quàm non manere. Præterea addit, ob imbecillitatem *τῆς περισταλτικῆς δυνάμεως*, quod est, constringentis facultatis. Constat autem, quòd si facultas constringens intestinorum imbecilla est, retinebitur flatus. Si enim aliqua imbecillitas constringentis facultatis posset facere vt flatus non contineretur, esset imbecillitas musculi constringentis anum. verùm Galen. de imbecillitate facultatis intestinorum loquitur. Ego itaque affirmatiuam legerem hanc literam: manere enim intus flatum conuenit cum tumore ventris: & ex imbecillitate constringentis intestinorum id euenire rationi consonat.

Intestinorum facultas.

Antiquus quoque interpres sic transtulit, Causa autem fixionis ventositatis in ventre est debilitas virtutis expulsiuæ. Hæc autem est virtus constringens per fibras transuersas, quales sunt omnes, quæ in intestinis existunt. Constat autem ex Gal. intestina duas habere membranas, & in ipsis vnum tantùm genus fibrarum transuersarum, à quibus alimenti excrementa excernuntur, sola facta compressione. lib. 4. de vsu partium, & lib. 6. de Anatomicis administrat. & tertio de Naturalibus facultatibus. Aquam hanc intercutim tympaniam esse satis constat: efficitur enim à multitudine flatus distendentis ventrem. Sed tamen ad finem Comment. dixit Galen. ventrem omnem subleuari: & paulò antè dixit imum ventrem attolli, quod mihi satis dubium videtur, cùm dixisset Hypogastrion, quare dixit totum. nemo enim crederet aliquam partem ventris inferioris eleuari in tumorem, maximè quoniam cùm inflammatio sit in venis meseraicis, aut ieiuno intestino, constat quòd potius deberent superiores partes eleuari in tumorem, quia partibus altioribus ventris membra hæc subiiciuntur. Adde, vt dixi, quòd statim totum ventrem subleuari inquit. quare vbi legitur Hypogastrion, sic enim Græcè legitur, potius legendum videtur, *ἐπιγάστριον* id est, abdomen, de quo meritò dicetur totum, & totum epigastrium in tumorem eleuari, idem est & eleuari totum ventrem, quod dixit, & antiquus interpres ventrem legit, non imum ventrem. Ad finem quum inquit, *Intestinorum.* adde *γίνεται*, id est, fit.

PRO

Digitized by Google

PROGNOSTIC. III.

QVibuscunque verò à iecore hydropes fiunt, tusses cupiditásque ipsis inest, & nihil excreant effatu dignum, & pedes intumescunt, & venter non deiicit, nisi dura & ægrè, & circa ventrem fiunt œdemata, quædam in dextra, quædam in sinistra parte existentia, ac cessantia.

Aqua intercutim à iecore. IN hoc loco Hippocr. de secundo morbo causarum, quæ facient aquam intercutim, quæ sunt acuti morbi, agit. Est autem id, cùm iecur per essentiam laborauerit: quod fit, quoties inflammationem patitur. signa tamen quæ ipsam ostendunt, sunt quinque. *Signa inflammationis iecoris.* Primum tussis, cum qua nihil excreatur effatu dignum: cuius rei causa est, quoniam in huiusmodi inflammationibus fit aliqua septi transuersi compressio, aut costarum notharum compassio: quo fit vt tussim, vt inquit Galèn. in Comment. eo modo quo per affectus partium respirationi seruientium euenit, nihil tamen excreant, quoniam causa comprimens septum transuersum, est extra thoracem, & pulmonem. *Tussis signum inflammationis iecoris.* Tussim esse signum inflammationis iecoris, dixit Galen. lib. 5. de Locis patientibus. cap. 6. vbi inter signa reliqua dixit, In dextra hypochondrij parte grauitas: dolor totum hypochondrium promptè retrahēs, atque ipsius coloris vsque ad clauiculam extensio, (nam & hoc nonnunquam euenit) exigua tussis. Et lib. 5. de Loc. patient. cap. 7. in histor. Siculi medici, quem cum Glauco philosopho visendum accessit, hunc ob iecoris inflammationem pati dixit dolorem in dextra hypochondrij parte, ad nothas costas, ac prædixit ipsum tussiendi cupiditate vexari, ex interuallis, tusse exigua, arida, & qua nihil expuebat. Posset quis obiicere, quòd non in omni iecoris inflammatione debeat adesse tussis: quoniam quæ fiunt in simis partibus, non communicant membris seruientibus respirationi, quibus adiacet gibba pars, sima autem ventriculo & intestinis. Ad quod Galen. respondet præcitato loco, dicens: Quæ in simis iecoris partibus eueniunt inflammationes, vt magis quam illæ, quæ in eius gibbo fiunt, fastidium, nauseam, vomitum biliosum, sitim ingentem inducunt: sic è contrario hæ maiore, quàm illæ inter spirandum dolore (vt dictum est) laborantem afficiunt, magísque tussim excitant, & dolorem vsque ad dextram clauiculam, ita vt detrahi videatur, extendunt. Porrò *Nothæ costæ vtrique parti iecoris consentiunt.* vtrique parti cùm dolor adest, nothæ costæ nonnunquam consentiunt: nam in hac re ambæ eius partes meritò communicare videntur: quod paulò inferius declarat dicens, igitur quemadmodum interdum in gibbis duntaxat, ita & in simis huius visceris partibus inflammatio oritur, quamuis in neutra partium exquisitè distincta possit consistere. Nam omnium eius partiū carnes inter sese continnantur. Ex iis constat in omni iecoris inflammatione partes inseruientes respirationi consentire, magis autem eis quæ in gibbo: nam & inflammatio vtrisque partibus communicatur, quæcunque fuerit. Secundum signum est cupiditas, quæ Græcè θυμὸς. Est autem, vt vult Gal. cupiditas ad tussiendum, à qua statim cessant experientia ducti, quòd nihil tussis affert iuuamenti morbo. Tussis ergo vnum est signum, & tussiendi cupiditas alterum: quamobrem corrigendus est Laurentianus, qui vnum tantùm fecit dicens, Tussiendi cupiditas. non enim est idem tussis, & cupiditas tussiendi. Græcè enim habetur, βῆχές τε καὶ θυμὸς, hoc est, tussis, cupiditásque. Quare tamen cupientes tussire aliquando non tussiunt, explicat Gal. in Comment. Similiter quare tussientes nihil expuunt effatu dignum. Quòd si adduxeris in contrarium Hippocr. Aphorism. 35. sectión. 6. dicentem, Aqua intercutim laborantibus, tussis superueniens malum. Sequitur ergo quòd tussis non est de signis concomitantibus morbum, cùm sit signum de superuenientibus. Respondemus, quòd non omnes aquas intercutim comitatur, sed eas, quæ sunt à iecore, in quibus non erit malum, nisi fortè quoniam significaret magnitudinem inflammationis. In aliis tamen, in quibus à principio non adest, cùm superuenit malum est. Ob id ergo Hippocrat. dixit Superueniens, vt non intelligatur de his, quæ ab initio inceperunt. Tertium signum est, pedes intumescunt quod commune est omni ferè aquæ intercutim, saltem inter initia. Causa huius reddita est in superiori Comment. quando verò calor non sufficit vapores eleuare, aut non transmittuntur ad extrema membra, non fiunt in pedibus tumores. Quartum signum est, venter non deiicit, nisi dura *Dura deiectio in hydrope.* & ægrè: dura quidem non simpliciter intelligi debet, sed vt explicatur à Galen. libro quinto de Loc. pat. cap. citato. Aluus quoque astringitur, nisi vnà cum visceris huius imbecillitate, inflammationem excitari contingat. Putrescit autem propter causam à Galeno scriptam in Comment. Ægrè etiam excernuntur, quod Græcè πρὸς ἀνάγκην antiquus in- *Ægrè deiicere.* terpres dixit, cum violentia. alter etiam, cum angustia. vtrunque significat, quòd ob duritiem non excernetur, nisi ipse violentia cogat intestina, ac labore comprimendo excernat. Laurentianus transtulit, ac pro necessitate: nescirem ego quo sensu. Celsus etiam lib. 2. cap. 7. sic conuertit, cùm ait, Venter nihil reddit, nisi & ægrè, & durum. Contra hanc sententiam videtur histor. superius allegata, de medico Siculo: ille enim patiebatur iecoris inflammationem, verùm non deiiciebat dura, & ægrè, sed cruenta similia lotutæ carnis. Ad quod respondetur, quòd *Notanda responsio.* quando inflammatio iecoris fit cum ipsius imbecillitate, non fit dura deiectio: talis autem erat dispositio Siculi medici. Ille enim cum iecoris imbecillitate inflammationem est passus. Quòd si dixeris, ergo signa quæ hic scribuntur ab Hippocr. non ostendent iecoris inflammationem, falsum est. Licet enim sine ipsis posit existere iecoris inflammatio, tamen vbi aqua intercutim fiat cum illis signis, non fiet absque iecoris inflammatione. Adduces fortè in contrarium histor. Hermocratis ex tertio de Morbis pop. parte prima vbi cum iecoris inflammatione inquit Hippocr. Ex aluo exusta non pauca deiecta sunt. Malè ergo modo dixit, Pauca, & ægre. Respondemus, quòd in aqua intercutim præter id quòd dura est deiectio, pauca esse debet, quoniam plurimum transit intra peritonæum, in formam aquæ & flatus, quod in Hermocrate non contingit. Adde quod potuit ipse plurima excrementa habere in ventre, & meseraicis, quæ illo tempore exusta excernebantur. Quod si adduxeris in contrarium Hippocr. lib. 4. de Ratione vict. acut. sectión. 4. in signis febris ardentis, vbi inter reliqua dixit, Deiectiones valde liquidæ, vbi tamen adest magna iecoris caliditas, quæ fæcem adurat. Respondemus, quòd in causa non est locus, in quo recipiantur excremēta, vt in aqua intercutim. Quintum signum est, tumores apparentes, qui nonnunquam etiam occultantur in dextra, atque sinistra parte. Duplicem sensum habet præsens litera explicitum à Galeno in Comment. Hæc igitur secunda species aquæ

aquæ intercutim mala est, per quam nihil excernitur de peccante humore, sed totus intra peritonæum seruatur, tumores ventri inferens, ad quos etiam sequentur dolores peritonæo distento. Aduertendum est, quòd non tantùm ob iecoris inflammationem euenit aqua intercutim, tanquam ex acuto morbo, sed etiam ob ipsius calidam intemperiem, quæ sequitur acutam febrem, vt vult Gal. lib.6.de Loc.pat.cap.1.dicens, Haud secus hallucinari consueuerunt, in ea quoque aquæ intercutim specie, quæ ad acutos morbos sequitur: quippe ab his iecur calida, & sæpenumero sicca quoque intemperie tam grauiter afficitur, vt cibum in sanguinem transmutare nequeat. In hac affectione certum est quod non adetit tussis ab initio, reliqua tamen aderunt.

Aqua intercutim ex iecoris intemperie.

GALENI COMMENT.

Cupiditatem dixit in hoc loco propensionem, quam quidam ad tussiendum obtinent, incitati quidem tanquam ad accidens, statim verò ab hoc desistentes tantummodo tentantes initium tussiendi. etenim iecoris moles incidens præcordiis, facit angustiam in pulmone. Cum ergo similis reddatur affectio veræ illius angustia, ob quam inflammatione laborans decumbente ex capite materia afficitur: cupiunt tussire, sperantes nocuam vacuando materiam, esse angustiam curaturos. Sed incipientes statim desinunt, ob experientiam ipsam deducti in notitiam dispositionis exquisitiorem, sentientes quàm temerè sperauerint. Quinetiam natura ipsa per se infert tussim infarctiones expurgando pulmonis, quanquam ipsi nequaquam tussire cogitemus, ita vt difficile sit sæpenumero obsistere inhibereque accidens. Nunc igitur quando ob angustiam ad tussim ægri veniunt frustra, eis auxiliaturam affectui, naturalis facultatis nequaquam habentes ministerium, continuo desinunt. Ergo ob hæc propensiore ita affecti ad tussim redduntur, sed eos cito tale deficit munus propterea quòd nihil dignum commentatione excreant, sed tantum quantum in asperam materiam serosam tenuéque ex conceptaculis sanguinem continentibus serosum, comprimitur in modum sudoris cuiusdam. Igitur hoc pacto aqua intercutem, qua de iecore existit, à prælatis interstinguitur, atque etiam paucitate & ariditate deiectionum. Incitantur enim illa perpessi ipsis vel intestinis, vel lactibus, per aquam verò intercutem, qua à iecore existit, vtpote imperpessi his, nec vitiato alimento, neque grauatis ab eo partibus (etenim bene valent) nec ubi fluor infestat, manent que ductus inibi reliqua alimenti, qua partim mittuntur ad intimam peritonæi sedem, partim inflammatione iecoris torrentur. Porrò vniuersa cutis, vtpote quæ de pituitoso sanguine nutriatur, intumescit. quod si premas eam digito, statim apparet caua, sed paulò post ad pristinam reuenit conditionem, non tamen statim ab initio simul vt acutus vertitur morbus, ita fieri solet, sed pedes intumescunt prim. quippe qui procul à calidissimis absunt partibus: tum autem subrepens accidens circa ventrem omnino, eam ipsam quoque committit affectionem: itaque si premas œdema digito, cauatur, ac velut foueam facit: cum autem paulo post ad pristinam remeat conditionem. quod Hippocrat. ait, Atque etiam circa ventrem œdemata fiunt, quæ consistant desinántque. At verò fieri potest vt id quoque dixerit de prima eorum genitura. Nam incipientia consistere, sæpenumero desistunt: ita vt videantur quidem integrè destitisse, mox rursus sublenantur, & rursus desistunt: & rursus subleuantur: procedente verò tempore permanent non, insuper desistentia. Sanè distant à prædictis, quæ infestant ex inani parte, eò quod pressa cauentur, pituitosam habentia naturam, nec insuper spiritu flatuoso, quemadmodum illa consistentia.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte exponit, quo pacto coniugat in ipsis cupiditas tussiendi, & ipsa tussis, quare etiam cessant cùm tentauerint tussire ab incepto opere. Θυμὸς ergo Latinè cupiditas, & promptitudo quædam ad tussiendum est: tumor namque iecoris insidens septo transuerso, pulmonem comprimit, quemadmodum in vera pulmonis inflammatione, credentes se curaturos angustiam, cùm autem frustra conari sentiunt, desistunt continuò. *Cupiditatem*. lege *θύμον Præcordiis. ταῖς φρεσὶ*, id est, septo transuerso.

In secunda parte, quæ incipit (Ergo ob hæc) reddit causam, quare auxilium non sentiunt, nempe quoniam non expuunt aliquid effatu dignum, sed id tantum quod in sudoris modum refudat in asperam arteriam, ex vasis sanguinem continentibus. Cogitur autem aliquid resudare per leues tusses, in asperam arteriam, & in fauces: ob id enim sitis non admodum infestat in febribus ardentibus eos qui tussi non magna exerceentur, vt Hippocrat. dixit Aphorism.54.sect.4. Quibus plurimum siccæ tusses fiunt, leuiter irritantes in febribus ardentibus, non admodum siti infestantur. & Galen. in Comment. inquit, Propter motum in tussi factum ex locis vicinis humor aliquis trahitur.

Tussis aliquid attrahit ex vasis circumiacentibus.

In tertia parte, quæ incipit (Igitur hoc pacto) aliud signum explicat, quod est, deiectionem fieri duram. Addit autem Galen. paucitatem ipsius, licet ipsam non scripserit Hippocr. sed dixit ipsam ægrè deiici. Verumtamen deiectio quæ dura est, pauca esse debet: quia pauca deiectio fit, quoties plurimum resoluitur, aut distribuitur de humido ipsius excrementi, hoc autem reddit ipsam duram. Torretur autem deiectio à vehementi iecoris calore, neque antequam ad ipsum veniat corrumpitur, vt in aqua intercutim, quæ fit ex partibus inanibus. Sed non tantùm, quoniam torretur, deiectio dura redditur, sed quoniam pars eius ad peritonæum mittitur.

In quarta parte, quæ incipit (Porrò vniuersa cutis) duobus modis explicat partem illam. Circa ventrem fiunt œdemata, quædam in dextra, quædam in sinistra parte existentia atque cessantia. Primò dicit cutim vniuersam in tumorem pituitosum eleuari ob sanguinem pituitosum, ita vt si digito prematur cedat: at paulò post ad pristinum redibit statum. Sed tamen ante id solent tumores in pedibus fieri, quoniam longè absunt à præcipuis & calidissimis partibus: deinde tumor peruenit ad ventrem. Quoniam tamen isti tumores à pituita facti digito premente cedunt, & iterum redeunt, Hippocr. dixit existere, ac desistere. Secundò alterum explicat sensum, vt existere ac desistere significetur in principio generationis ipsorum tumorum, quo tempore apparere solent tales tumores, atque occultari, & iterum redire. Differunt tamen huiusmodi tumores ab his qui fiunt ex partibus inanibus: quoniam illi fiunt à flatu, & ob id non cedunt pressi digito: illi verò qui à pituita, cedunt. Hoc autem satis constat, quoniã œdema ex pituita fit, estque tumor laxus. De flatuoso tumore lib.4. de met.med. dixit, colligi sub cuti, aut musculis, aut sub membranis, quæ ossa circunstant, aut in visceribus, aut intra peritonæum, aut ventre, aut intestinis. Differunt huiusmodi tumores ab œdematis, quòd & pressa digitis non retinent vestigium & sonitum, veluti tympanum reddunt, item quòd in cauitate sensibili subinde continentur, atque hae nonnunquam maxima.

Tumores existentes ac desistentes.

P.RO

Digitized by Google

PROGNOSTIC. IV.

SI caput, manus, ac pedes frigidi sunt, ventre costísque calentibus, malum est.

SIGNVM quod scribitur ab Hippocr. in progn. præsenti, à qualitate mutata sumitur, ac pertinet ad sensum tactus. Malum esse inquit, si extremis refrigeratis partes ventris & costarum caleant: quoniam magna aliqua inflãmatio in visceribus significatur, quæ instar cucurbitulæ sanguinẽ ad se trahens non permittit extrema calefieri, aut calorem ad ipsa dispergi. Multis in locis Hippoc. consimilem scripsit sententiam, cæterùm nullibi adeò præcisè, atque distinctè, vt in præsenti prog. Nàm Aphor. 48. sect. 4. inquit, In febribus non intermittentibus si partes exteriores frigidæ, interiores vrũtur, sitim habeant, lethale. Abundat enim in hoc Aphor. pars illa, in febribus non intermittentibus, vt enim vult Gal. in Comment. eiusdem Aphor. nec vidit, neque animo concepit alias fieri posse, quàm in febribus non intermittentibus, quæ sunt ardentes valde malignæ, veluti lypitiæ, vt interioribus exustis extrema refrigerentur. Licet ergo Hippocr. non proposuisset in præsenti opere se acturum de acutis morbis, adhuc esset integra sentẽtia literæ præsentis. Quod etiam in illa parte dixit, Sitim habeant: consequens erat ad interiorum vstionem, vbi à causa alia non impediretur. Ad Aphor. itaque veritatem nihil addit pars ista, Sitim habeant. Et Aph. 1. sect. 7. dixit, In morbis acutis frigus partium extremarum malum. Verumtamen non adeò integrè comprehendit veritatem, vt in præsenti progn. Nam vt vult Gal. in præsenti Comm. per morbos acutos interdum accessio cum rigore prehendens, aut frigore, non solùm extremas corporis partes, sed etiam cutim circa costas ac ventrem, frigidam reddit: quo dato talis extremorum frigiditas nõ erit malum ad mentem Hipp. in Aph. in quo, vt vult Gal. significari voluit inflammationem cum vehemẽti calore trahente ad viscera sanguinem, in qua dispositione partes circa ventrem & thoracẽ calidæ manent, aut calidiores quàm secundum naturam, quod in Aphorismo non explicuit, modo tamen dixit, Ventre costísque calentibus. Integerrima itaque est præsens sententia, si manus, pedes, & caput frigida sunt: vẽtre & costis calentibus ad tactum, signum est hanc extremorum refrigerationem non euenisse ex rigore, aut frigore, & principio accessionis. Significabitur tamen per frigiditatem extremorum vel inflammatio magna in visceribus, vel langor naturalis caloris, quorum alterum tantùm explicuit Galen. in Comment. nempe inflammationis magnitudinem in visceribus affligentem. In morbis autem longis imbecillitatem caloris innati. Itaque in morbis acutis vnum, & in longis alterũ vult significari: id enim est quod maxima ex parte contingit. Verùm in acutis morbis posse vtrumque significare frigus partium extremarum, probatur primò ex Comm. 37. 4. sect. Aphor. Nam dixerat Hippocr. Frigidi sudores, cum acuta quidem febre facti, mortem. & Gal. in Com. inquit, Quòd igitur in aliis partibus corporis sit necessarium esse vehementem caliditatem, ex aliis verò sudores frigidos euacuari est manifestum. Essent enim calefacti, si ex partibus calidissimis efferrentur. Euacuantur autem ex cute sudores, quam frigidam esse contingit: cùm tamen ea, quæ sunt sub ipsa, comburuntur, & parum infrà ait, Quum verò hæc duo aliquando contigerint, & humores qui sunt in vasis putrescere, & eã quæ solida corpora regit, naturam (quæ secundum Hippoc. est calor naturalis) vel extingui, vel proximam esse extinctioni: quæ quidem ex iis euacuantur frigida sentiunt, eam verò, quæ fit ex putredine, caliditatem nihil prohibet vehementissimam esse. Ecce vbi frigus extremorum cum interiorum exustione innati caloris membrorum significat languorem. Languido namque existente calore sudor frigidus efficitur, quod non esset, nisi extrema cutis frigesceret. Idem lib. 3. de Morb. pop. part. 2. in hist. Adolescentuli, qui iacebat in Mendacium foro, dixit Hippocr. extremæ partes liuidæ & frigidæ. Galen. in Comment. dixit, Extremæ autem partes liuidæ & frigidæ tertio die factæ lethales, atque adhuc magis in hac ætate: hoc autem fit vel propter excedentem magnitudinem phlegmones viscera obsidentis, aut naturali caliditate ad extinctionem properante. Vnam duarum causarum ostendit Gal. frigiditatis extremorum, & de acuto morbo loquebatur. Obiit enim 7. die, ad quod spatium non peruenisset, nisi ob ætatem, aut quia ipse aliàs erat natura validus, tanta fuit eius morbi vehementia. Aduertendum etiam quòd hoc signum in adolescentibus voluit esse deterius signum, quàm in aliis, in præcitato loco: quoniã magis contrariam dispositionem propriæ naturæ ostendit.

Progn. sententia integerrima.

Prog. sententia aliis magis integra. Frigus extremorũ vnum duorum indicat in acutis.

GALENI COMMENTARIVS.

PEr morbos diutinos, potissimùm hyeme & senibus, non solùm per incursiones febrium, quas nominant adnotationes, sed etiam ex intermissionibus, nihil mirum videri debet extremas corporis partes refrigerari, quippe quæ carne vacant ex natura, longéque sunt à visceribus posita. Verùm hoc libro nequaquam agit de morbis diutinis. Itaque per morbos acutos, tales refrigerantur partes: propè dixerim propter affectionem contrariam illi, quæ per morbos diutinos tale accidens infert. Per illos enim calor natiuus pro debilitate nequaquam permeat ad extremas corporis partes, in morbis verò acutis, propter inflammationis magnitudinem in visceribus fatigantis, parum sanguinis in omne permeat corpus, plurimum verò eius in parte affecta inflammatione includitur: & ob eam rem mediæ corporis partes, quæ sunt thorax ac venter, admodum calent. At verò per morbos acutos interdum adnotatio cum rigore prehendens aut frigore, non solùm extremas corporis partes, sed etiam cutem circa costas ac ventrem, frigidam reddit. ea quidem circa viscera vitium non ostendit: sed vbi permanentibus partibus circa costas ac ventrem calidis, aut etiam calidioribus quàm soleant ex natura, summæ refrigerantur corporis partes, in visceribus magnitudo significatur inflammationis. Ac fortè melius est intelligere ventre ac costis calentibus ita dictum, vt planius calefiant quàm dum haberent per naturam. Cæterùm vt febris lipyria nominata relegetur ad hoc genus, cuius perspicuum est.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte dicit non mirandum aut magnifaciendum id accidens, vbi apparuerit in morbis longis maximè, hyemis tempore, & senibus. Refrigerantur enim in ipsis extremæ partes corporis in principiis accessionum, & in tẽpore intermissionis inter diuersas accessiones: quoniam partes extremæ carne vacant, & longè à præcipuis sitæ sunt, in quibus id frequenter fieri videmus. Sed tamen de bis morbis non agit modo, sed de acutis tantùm. *Per incursiones febrium, quas nominant accessiones.* Græcè ἐν ταῖς εἰσβολαῖς τῶν πυρετῶν ἃς ἐπισημασίας ὀνομάζουσι. quod est, In febrium inuasionibus, quas appellant annotationes, itaque εἰσβολὴ, similiter appellatur ἐπισημασία. Quod etiam indiuisibile exquisitè primum in accessionibus esse voluit Gal. lib. de Morb. temporibus, dicens, Appello autem εἰσβολὴν παροξυσμοῦ, id est, inuasionem accessionis, primum

exquisitè tempus indiuisibile, hoc autem ipsum *ἀπυρεξίας* consueuerunt nominare.

In secunda parte, quæ incipit (Itaque per morbos) docet contrarias esse dispositiones, in quibus extrema refrigerantur per morbos acutos, & per morbos diutinos. In morbis enim longis id euenit ob imbecillitatem caloris innati, qui non potest ad extrema peruenire: in morbis tamen acutis id fit ob magnitudinem inflammationis existentis in visceribus, quæ trahit ad se totum caloré, & sanguinem, & non permittit ipsum extendi ad extrema, cuius causa partes ad ventrem & costas, calent satis. Posset aliquis obiicere contrà sententiam Galen. ex his quæ diximus in expositione. Nam si contingit in acutis morbis extrema refrigerari interioribus exustis, sine inflammatione viscerum, malè inquit in Comment. eam esse differentiam inter morbos longos & acutos, quod in longis talis extremorum frigiditas fit ob imbecillitatem, & in acutis ob magnitudinem inflammationis. Respondemus, quod dato quòd in morbis acutis euenire possit prædictum accidens sine inflãmatione, potest tamen ob ipsam euenire. Quòd tamen non contingit in morbis longis, in quibus semper euenit ob imbecillitatem caloris. Aut dices, quòd neque in febribus lipyriis, in quibus extrema frigent ob languorem facultatis, neque in adolescentulo ex libro tertio de Morbis popularibus interna exurétur, nisi simul cum frigore extremorum adfuerit in visceribus phlegmone, quod cognoscetur ex calore in visceribus & in cuti partium eorum. *Visceribus*, Græcè *σπλάγχνων*. Sunt autem viscera, lib. 3. de Aliment. facultatibus, iecur, lien, pulmo, cor, & apud quosdam renes. *Sanguinis*. Græcè *τ αἱματώδους οὐσίας*, id est, sanguinolentæ substantiæ. *Admodum calent*. Græcè *ἱκανῶς φαίνεται θερμά*. hoc est, satis calida apparent. Refert autem non parum ad Gal. lectionem, qui infrà vult esse intelligendum ventrem, & costas calere manifestius, quàm secundum naturam quod tamen non est valde calere.

Viscera.

In tertia parte, quæ incipit (At verò per morbos) respondet ad quandam obiectionem, quam posset aliquis in contrarium afferre. Ponamus aliquem in morbo acuto pati aliquam accessionem cum rigore aut frigore. constat quòd ille patietur extremorum refrigerationem, verùm non significatur inflammatio in visceribus, ergo non satis explicuit, dispositionem, per inflammationem. Respondet, quòd in tali dispositione verum erit extrema refrigerari, sed tunc cutis quoque circa thoracē & ventrem frigida apparebit. Consequenter addit duo Gal. primum, quòd cùm Hippocr. dixit, Ventre costisque calentibus: intelligi debet manifestius, quàm in naturali dispositione. Secũdum est, quòd nomen lipyriæ febris est de hac specie. Est autem febris lipyria apud Aëtiũ lib. 5. cap. 88. illa, quæ fit ex ventriculi inflammatione iecoris fumosa: & illa, quæ ex inflammatione pulmonis, algida. Sed tamen temporibus Hippocr. febris lipyria, & epiala, appellationes erant febrium, quæ non eueniebant ex inflammatione: nam eas quæ eueniebant ex inflammatione, non appellabant febres, sed symptomata: vt apud Galen. 7. sectione Aphor. Comment. 43. Vbi distinguens febres quæ eueniunt ex inflammationibus ab astis, inquit, Verùm tales morbos aut laterum inflammationes, aut pulmonis, aut hepatis, aut lienis antiqui nominabãt, volentes febrem non esse morbum, sed morbi symptomata. In quibus autem sine partis inflammatione, qui in venis putrent humores, febrem accendunt, in illis solis dicebant hominem à febre molestari, & ipsum à febre haberi. In illis autem & febrium scripsere differentias, hepialon & lipyriam, elæodem, & typhodem, pestilentem, & ardorem nominantes. Hepaticam verò febrem, vel lienosam, aut pulmoniam, aut lateralem nemo dixit esse, vbi Gal. ex antiquorum consuetudine dicit inter eas febres, quæ non fiunt ab inflammationibus, annumerare lipyriam. Nec video Galen. velle lipyriam febrem habere originem ex inflammationibus, licet sit ex sua natura talis: vt per ipsam interioribus exustis extrema refrigerentur, vt libro de Inæquali intemperie Galen. de febribus, in quibus calor adest & frigus in partibus distinctis, manifestè dixit. Nam intus in ipsis visceribus calorem sentiũt, in extremis partibus vniuersis frigus. Tales perpetuò febres sunt, & quæ Græcè lipyriæ vocãtur, præterea febrium ardentium quoddam perniciosum genus. Et 4. Aphorism. sectione Commentario quadragesimooctauo interiora exuri extremis refrigeratis dixit, in febribus, quæ ab incendio causi appellantur, perniciosis, vel si aliter libeat appellare, valde malignis, veluti lipyriis: malignam autem ardentem superuenire, erysipelatibus iecoris aut ventriculi, aut pulmonis dixerat secundo de Crisibus, capite septimo. An tamen temporibus Galen. ea tantùm appellaretur lipyria, in qua interioribus exustis extrema refrigerantur, & omnem talem debere ex inflammatione viscerum originem trahere non satis constat. Licet enim in præsenti comment. dixerit nomen lipyriæ febris esse relegandum ad speciem prædictam, posset intelligi ipsum relegari ad febres, in quibus interioribus exustis extrema algent, licet id non eueniat ex inflammatione. Quòd si velis eas tantùm dici lipyrias, quæ ex inflammatione ortum habent, non inficiabor, quamuis vt probaui, temporibus Hippoc. alter erat vocabulorum vsus. Quo etiam dato sciendum est non omnes ardentes malignas.

Lipyria apud antiquiores Galeno.

Lipyriis extrema refrigerantur internis calentibus.

PROGNOSTIC. V.

Optimum verò est totum corpus calidum esse, ac molle æqualiter.

ÆQVALITATEM vult Hippocr. in hoc progn. obseruari in calore & frigiditate, in humiditate & siccitate: rursus & siccitatem non multum abundare, in caliditate & frigiditate æqualitatem voluit, vt optimam dispositioné pessimæ opponeret. Pessima quidem est, si extrema refrigerentur exustis intimis, & mediis: optima ergo erit, si pari proportione per vniuersum corpus calor extendatur, ita vt consimiliter augeatur calor in manibus supra naturalem calorem, vt calor viscerum supra eum qui præfuerat. Æquè molle verò, ne in aliquibus partibus fiat maior assumptio naturalis humiditatis quàm in aliis: molle autem esse oportet, quòd æquè molle est, Molle autem non erit, si ardentissima febris corpus exsiccauerit: quòd enim corpus siccum redditur, id etiam durum fit, sicut & humidum molle. Quod ergo dixit Hippocr. æquè molle: idem est, si dixisset, æquè humidum: quod probatur ex Gal. libro 2. de Temperamentis, dicente; Ergo calidi frigidique corporis solus tactus est index, humidi autem & sicci, vna cum tactu ratio: quippe quod siccum, durum prorsus est, verùm hoc tactu omnino dignoscitur, quòd si corpus molle atque humidum est, febris non est de iis quæ vehementer resoluunt ac deurunt. Cõtra hæc posset aliquis obiicere: Nam isti morbi acuti sunt, & febres continuas habent coniunctas, tales autem febres fientes sunt, non factæ, vt hecticæ. Sed febres fientes sunt inæqualis

Optima corporis dispositio.

Molle humidum est.

intem

Digitized by Google

intēperaturæ: Ergo tales inæqualem intemperiem per corpus patiuntur, non ergo continget corpus esse æqualiter calidum: esset enim talis dispositio hectica febris. Quòd tamen inæquales intemperies non occupent æqualiter omnes partes eius, cuius temperies alteretur, scripsit Galen. lib. de Inæquali intemperie. Ad quod respondemus, quòd in omni febre fiente, quales sunt istæ de quibus modò loquimur, adest inæqualitas partium, quoniam calor non consimiliter occupat partes, licet omnes occupet: quod non putabant theorerici: sed tamen alio loco hanc & similes opiniones ridiculas confutabimus. Dicemus itaque modo, quòd illa inæqualitas non est talis vt à medico, aut ab ægro percipi possit. Æquale ergo dicetur corpus quod non est adeò inæquale, vt percipiatur partium inæqualitas, ita vt aliquæ partes maiorem acquisierint proportionem caloris quàm aliæ notabiliter. Quòd si dixeris, æger ipse sentit inæqualitatem, quoniam tales febres dolorem efficiunt, qui fit ex partium inæqualitate, lib. de Inæquali intemperie. Respondemus, ipsum dolorem efficere, verùm non sentiri talem inæqualitatem à manu medici aut ægri tangentis partem ipsam inæqualiter affectam, neque si diuersas partes tetigerit inter proportiones incrementorum intelliget differentiam.

Inæquale corpus quare.

GALENI COMMENT.

Cvm deterrimam prædixisset conditionem morbi, quoties medijs corporis calefactis partibus, refrigerentur partes extremæ: hoc loco opponit optimam in nobis, in qua corpus omne æquè calidum & item æquè molle est: etenim verbum, æquè, commune vtrique existit. Igitur æquè calidum corpus omne est in febribus ardentissimis, sed mordens & siccum per eiusmodi affectiones haudquaquam molle apparet, quòd si molle pariter, & calidum æquè sit, optimam indicat corporis affectionem.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Hic commentarius non eget alia annotatione, præterquam quòd vbi legitur Æquè, in omnibus locis legendum est, Æqualiter, quemadmodum in prognost. Præterea vbi legitur, Igitur æquè calidum corpus omne. Illa particula, Omne, abundat.

PROGNOSTIC. VI.

Evm qui dolet, vt facilè conuertatur, sitque resurgendo leuis oportet.

Licet Hippocrat. in præsenti litera de his, qui dolent, tantùm mentionem habuerit, de omnibus tamen ægrotantibus loquitur. Omnes enim dolent ex decubitu, etiam si optimam in ipso obseruent figuram. In media enim figura, quam Hippocrat. (vt inquit Galen. lib. 2. de Motu musculorum, ad initium) appellat ἀκαμάτον, non sic sunt sine dolore, vt nunquam per eum decubitum iacentes doleant, sed quoniam tardius. Omnem enim decubitum etiam optimum mutare cogitur æger, talis est musculorum contraria positura, vt in optima figura aliquam patiantur violentiam, quæ temporis processu dolorem infert. Accedit & ossium ipsorum grauitas, à quibus membra premuntur, & musculi dolent. Quamobrem in omni decubitu dolent ægri, & ad dolorem leuandum figuram mutare coguntur, quandam citius, quandam etiam tardius, & ex ægrotantibus ipsis quidam citius, quidam verò tardius, vnam & eandem figuram corporis obseruantes, mutare coguntur. Nam languidi magis grauantur ab onere ossium, quàm robusti, & ex figuris quædam sunt aliis meliores, minúsque dolorem inferentes. Hanc omnem doctrinam complectitur Galen. lib. 1. de Motu musculorum, ad finem, dicens: Media verò istorum figura, & ab operatione & à nimia tensione vtrosque relevās merito iucundissima. Quare & mutatione figurarum quidem, quæ tristitiam afferunt, celeri indigemus, eius verò quæ dolore caret, tarda. Cur autem omnino ipsam mutari desideramus, quamuis sine dolore sit? quia in hac tensione quandam musculi sustinent. Verùm minus quidem quàm in omnibus aliis. Sed eam dolore carere dicimus, non quia nullo penitus dolore participat, sed quia minimo, & hoc fermè insensibili, propter breuitatem, & tunc ipsam mutare cupimus, cùm congregatus paulatim fiat sensilis. Quòd autem & in hac figura tensionem quandam musculi habent, si meminimus sermonum antea habitorum non amplius demonstratione egemus: tendi enim diximus eos à membris in quæ inseruntur, & propter hoc liberatos ab illa intensione in abscissione tendinis contractionem secundum naturam promptè resumere. Nunquam igitur vnus musculus extra tensionem est, neque quando in mediis figuris consistit. Sed quia hanc quidem, vt breuem contemnimus, cæteras verò alias vehementes vt violentas nō ferimus, hoc quidem eligimus, alia verò fugimus. Cùm autem imbecilli extremè facti fuerimus, vt in stomachicis & cardiacis syncopis: tunc nec breuem quidem tensionem mediæ figuræ ferentes toleramus, & propter hoc quamuis impotentes simus ad motus, tamen alias alio proiicimus partes, desiderantes aliquam quidem consequi figuram dolore carentem, sed nihil tale perfectè inuenire potentes. Vt igitur si quis nostrum necessariò haberet lapidem aliquem non magnum ex collo suspensum circunferendum, robustus quidem existens absque molestia ferret, infirmus autem factus statim tanquam onus deponere desideraret: eodem modo & musculorum vnusquisque quasi quendam lapidem gestans annexum os, donec quidem validius fit contemnit, ne sentiens quidem frequenter, vel parum grauatem: cùm autem infirmius fuerit, tunc sentit, & ægrè fert, & quasi quoddam onos excutere cupiens, aliàs aliam figuram appetit. Hæc Gal. quæ placuit hîc transferre, vt intelligatis illam partem literæ Hippoc. de omnibus ægrotis intelligi: omnes enim in decubitu dolent, & figuram mutare conantur. Quòd si facilè conuertantur in aliam corporis figuram, & alium decubitum, signum bonum est, quod robustam indicat animalem facultatem, quæ facilè fert onus corporis de vno in alterum accubitum. Quòd autem dicit, Sit resurgendo leuis, ad similem causam referendum est: tentant enim surgere à lecto nonnunquam ægri ad mingendum aut egerendum, aut fortè residere in lecto volentes. Leuem autem esse nihil aliud est, quàm facilè posse id assequi, & sine ministrorum adiutorio.

Figura optima dolorem affert.

GALENI COMMENT.

Svmma totius præsagitionis in morituris conualiturisque est, quoties vis ægrotationis cum ægri facultate conferatur. Si enim morbus vehementior est, æger omnino morietur, si debilior quàm ægri facultas, haudquaquam morietur, vbi nihil committatur. Hanc verò summam ipse scripsit per sententiam, cuius initium est: Colligendum etiam est an æger possit eo victu, quem praeceperis, durare ad consistendi vigorem vsque ægrotationis. Hæc ergo summa præsagitionis habetur. Cæterùm cùm tres secundùm genus vires ex triplici pendeant origine, cerebro, corde, iecore: per earum ministeria firmitas, atque infirmitas cognoscitur. Præcipua verò cerebri

Vires humanæ à triplici pendent origine.

ministeria sunt, meminisse ac cogitare :ꝰsubseruentia verò, sentire & moueri secundum desiderium. Cordis verò, motus arteriarum. Iecoris verò, generatio sanguinis, & humorum. Itaque cùm præsentionis contemplatio in hæc diuidatur capita, quodcunque signum est ab Hippocrat. dictum, considerandum quo genere collocetur, velut nunc vt facilè vertatur æger, atque resurgendo sibi leuis appareat. Hæc enim signa sunt facultatis corpus secundum desiderium commouentis. Cæterum constat vt in præsens nequaquam intersit dicere secundum desiderium, aut appetitum, aut voluntatem. Ad hunc modum: suprà de decubitu dictum est in dictione, cuius tale est principium: Cubantem offendi ægrum oportet. Indicatur enim vt talis decubitus, quemadmodum etiam accliuis fiat fungentibus officio musculis, quem solent tonicon, id est, firmum nominare. Sed de eo, libro de Motu musculorum fusius dictum iam est. Perhibuit autem & Diocles, vt animalium corpora consistant ex eo quod fert fertúrque, fert facultas, corpus fertur. Ergo quemadmodum ferentes onera, aut grauati ab eis vix mouentur, aut si leuius appareat onus, innocue ferunt: ita facultas. Si enim valida est, facilè corporis onus fert vt haudquaquam mouendo offendatur, si debilis, vtpote grauata, vix subleuat corporis partes.

Ex quibus constant animalium corpora secundum Dioclem.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte hanc dicit esse summam totius præsagitionis, ac si diceret hinc pendere omnium prognosticorum veritatem, nempe ex cognitione magnitudinis morbi, & roboris facultatis, & eorum collatione. Si enim morbus maior appareat, quam vt possit à facultate superari, lethalis habendus est; si tamen intelligatur facultas maior morbo, spetanda est salus, vbi nihil erretur. Quando verò medicus credit aliquem esse moriturum, quoniam facultas non poterit peruenire ad summum vigorem: id intelligendum est, adhuc adhibita optima & conuenientissima victus ratione: id enim est quod præcepit Hippoc. aduertendum an æger sufficere possit cum ea victus ratione ad morbi vigorem, vel prius virtus deficiat atque succumbat. Id dixerat Aph. 9. lib. 1. Contra sententiam huius partis posset quis obiicere, & in vniuersum contra totam ipsam artem medicam, dicit enim Galen. quòd qui facultatem habent morbo maiorem liberantur, qui verò minorem, moriuntur. Non ergo opus est parte curatiua, sed sola parte prognost. artis. Ad quod respondemus Quod ex hac sententia Gal. nihil aliud vult, vt ipse explicat, nisi quòd Hippocr. dixerat in Aphorismo citato, Coniectari oportet ægrotantem, si sufficiat cū ea victus ratione perdurare, donec morbus consistat, & nunquid prius ille deficiat, nec possit cum victu perdurare, vel morbus ante deficiat, atque hebescat. Medicus ergo collationem facere debet facultatis ad morbum, quòd si facultas maior est, sanitatem prædicet: cognoscet autē id ex signis omnibus, quæ in hoc opere scribuntur, quæ ostendunt ex facultate constantiam, aut imbecillitatem, & ex morbo vehementiam. Quòd si morbus maior apparet facultate, aut simpliciter maior erit, ita vt omni adhibita diligentia impossibile sit ipsam ad statū vsque perducere: & in hoc casu salus omnino desperata est: ac tunc tenetur medicus mortem prædicere, & non aggredi curationē, nisi fortè rogatus, victum tantum instituat. Quoniam id est Galeni præceptum lib. 1. Aphor. Comm. 29. dicentis, victis non oportet adhibere manus. Et 10. lib. de Method. med. inquit, In his quorum salus omnino desperata est, imprudentis cōsilij fuerit apud vulgus infamare præsidia quæ multis fuêre saluti. Si tamen facultas minor morbo sit ad hunc sensum quòd non potest inediam cōuenientē tolerare, neque eam humorum malitiam, nisi attemperentur, & euacuentur, & alia victus ratio crassior instituatur, is adhuc curari debet, sanguine misso ob morbi magnitudinem, & adaucto alimento. Quamuis ex ea victus quantitate noxa manifesta morbo sequatur. Reficietur enim per ipsam facultas, & permanebit vsque in vigorem. Illi itaque quorum salus desperata est, tales sunt, vt nulla via, nulla ratione perduci possint ad vigorem, & tempus coctionis morbi. Cùm tamē facultas minor morbo censetur, non autem simpliciter distinguendum: aut enim ipsa est languida in essentia, aut per aggrauationem: si in essentia, ipsa venit roboranda per victum crassiorē: si per aggrauationem, vbi plenitudo adfuerit: sanguinē mittemus à principio: vbi verò in cacochymia, morbo existente magno pariter sanguinem mittemus: si verò non fuerit magnus, aut humor est ab initio turgens, & purgandus erit, si tamen non turget, nullatenus purgabitur. Quoniam vbi morbus magnus esset, ad humorem diminuendū satisfaceret sāguinis missio: vbi tamen non esset magnus, & ipsum adhuc non turgentem facultas non tolerasset, desperata salus esset. Hæc dixi propter quosdam medicos nostri temporis, qui putantes se posse humores minuere crudos non turgentes absque noxa magna facultatis, medicamenta propinant omnibus fere diebus ægritudinis. A quibus si petatur, quare cōtra præceptum Hipp. primæ sectionis Aphorism. cùm dixit, Concocta medicari oportere, mouere non cruda, neque in principiis non turgeant, id exercentes. Referunt se id facere, quoniam intelligunt, in quanto discrimine sit æger constitutus, oppressus à multitudine humorum ac desperatam salutem, nisi purgetur. Cùm tamen non aliunde possit maius imminere periculum quàm ex tali purgatione. Adde quòd ob hanc causam neminem ad iudicationē permittūt deuenire, sed bonam suspendunt, & malam accelerant. Quòd si dixeris, ponamus facultatem esse languidam, & humores malos plurimos, & morbum magnū, nónne licebit eos minuere, vt natura ad statum perueniat, facta potentia super residuum, vt voluit Gal. Comm. 29. 2. sectionis Aphor. Respondemus distinguendo, aut enim facultas lāguida est in essentia, aut per aggrauationem: si in essentia, ipsa est roboranda: si per aggrauationem, sanguis mittendus, aut si humores turgent, purgandus. Id enim est quod dixit Hippoc. Si quid videtur mouendum, moue cùm morbi inchoant. Posses dicere: ponamus ipsum non posse sanguinis missionem ferre, & humorem non turgere. Certè talis erit languidus in essentia, & per aggrauationem, & qui talis existit in morbi initio, nunquam perueniet ad statum. Dices, fortè tolerabit purgationem, & si non toleret, sanguinis missione & purgatione minor reddetur tumor. Hoc est quod eos decipit. Facultas enim adeò languida non poterit purgationem tolerare, quæ adeò violenta sit, qualis exigitur, ad hoc vt crudi humores euacuentur, quando non turgent. Nam leuia medicamenta mouebunt tantùm humorem ipsum, & fortia non feret facultas ob maximam agitationem. Vbi ergo putant se reddere languentes exoneratos, ipsos deiiciunt, atque pessundant. Sed de his alibi latius dicemus. De comparatione facultatis & morbi dicemus lib. 3. circa Comment. 6.

Ars medica quibus prosit.

Medicus quos curare tenetur, & quos non.

Crudi humores non sunt purgandi, etsi turgeant.

Contra vulgus medicorum.

Nota.

In secunda parte, quæ incipit (Cæterùm quum tres) docet ex functionibus vires ægri deprehēdere. functiones verò sunt in triplici genere, quoniam tria sunt membra præcipua à quibus originem trahunt, cerebrum, cor, iecur. Cerebri functiones sunt,

memoria & ratiocinatio: seruiunt autem his sensus & motus. Cordis functio est motus arteriarum: iecoris generatio sanguinis & aliorum humorum. Quia ergo iudicium firmatur in cognitione harum facultatum, intelligere oportet in quo genere signorum, vnumquodque eorum, quæ ab Hippoc. scribuntur, collocari debeat. Quòd enim in præsenti progn. scribitur, inter operationes quæ fiunt ab vna de facultatibus ministrantibus, rationalis collocatur, tres facultates esse dixit, ac tria præcipua membra, licet quatuor ipsa sint. Nam testes inter præcipua annumerantur. Quoniam hîc de facultatibus corpus gubernantibus loquitur, à quibus etiam indicia in morbis accipi possunt, de his tamen non sunt testes, hæc esse membra præcipua probauit in libris de Placitis Hipp. & Platonis. & lib. de meth. med. hanc scripsit sententiam, & sæpe alibi. Sed id probare non attinet ad hunc locum, sed ad lib. Artis medicinalis. *Meminisse ac cogitare.* Græcè κτ' μνήμας κὴ διαλογισμὺς, hoc est, circa memoriam & ratiocinium. Sed de facultate animali satis dictum est lib. 1. Comment. 19.

Membra præcipua tria.

Faculi. tres.

IN tertia parte dicit similem esse hanc sententiam ei, quod dictum est de decubitu lib. 1. Comment. 9. Quemadmodum enim ille accubitus, & erectio ad facultatem pertinent animalem, ita facilè conuerti ac leuiter resurgere. *Acclinis* Græcè ἀνάῤῥοπ@, id est sursum vergens. De huius vocis significatione lege in annotatione circa Comment. 11. lib. 1. *Sed de eo.* Lib. 1. de Motu musculorũ, ad finem, recitat sententiam quam hîc dicit esse Dioclis.

PROGNOSTIC. VII.

SI ergo graue videatur reliquum corpus & item manus ac pedes, periculosius est.

Corpus non facilè moueri quare.

SIGNVM hoc malum contrarium est signo bono supra scripto: sicut enim facilè moueri, signum est roboris animalis facultatis, ita grauitas signum est imbecillitatis facultatis. Quòd enim facultas non possit facilè quemadmodum in sanitate aut leuibus morbis, corpus mouere, aut transferre, aut ob id est, quoniam facultas minor multò est quàm in aliis morbis, aut quia corpus grauius, facultate non admodum diminuta, facultas læditur in essentia, variata naturali temperatura partis præcipuæ, aut in instrumento, vt resoluto spiritu, vt in morbis plurimis fit, in quibus hæc mala est significatio, sicuti & quoniam corpus grauius redditur. Resoluta enim tenui sanguinis parte, ac resoluto spiritu animali, & vitali, corpus magis terrenum remanet, quàm antè: & quod magis terrenum est, & minus de aërea substantia commixtum habet, grauius est. Quum igitur talis adfuerit corporis difficultas ad motum, vt totum corpus difficulter transferatur, aut crura figuram mutent, aut non facilè manus ministerio applicent, labor animalis facultatis significabitur secundum locum mouentis, similiter & corpus magis terrenum factum esse, & minus aëreum. Dixitque periculosius, vt inter signa quæ sunt aliquanto magis periculosa hoc connumeretur: vt enim lib. 3. Comment. 41. per has denominationes, quæ apud Hippocr. habentur, in comparationem veniunt cum aliis signis, vt ipsorum vires perpendamus: neque oportet vt in præsenti ad aliud signum fiat comparatio.

GALENI COMMENTARIVS.

AGgredients moueri secundum desiderium, grauitas partium conspicua redditur, crurum quidem dum surgere & ambulare, aut etiam omnino transferre ea cubando æger tentet. Pari modo manuum, dum capere aliquid, ac dimittere, necnon transferre tentet. Simili ratione ceruicis ac spinæ, dum commutare corporis habitum secundum eas partes experiatur. Estque hoc maximum indicium, præcipuúmque debilitatæ facultatis, ipsa scilicet partium grauitas, non cuiuslibet (vt antea est proditum) sed eius quæ in musculis ac neruis tantummodo est.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Ex grauitate partium maximum indicium accipi vult, ad significandam imbecillitatem facultatis, & exempla subiungit in cruribus, cùm quis tentauerit aut surgere, aut incedere, aut crurum situm mutare. Ex manibus, si capere, aut dimittere, aut transferre ipsas tentet. & Ex ceruice, dum voluerit mutare corporis habitum.

PROGNOSTIC. VIII.

SI verò præter grauitatem, vngues quoque, ac digiti liuidi sint, expectanda mors statim est.

Cum mala significatione, quæ sumitur ex animalis facultatis imbecillitate, aliam adiungit, quæ sumitur ex imbecillitate facultatis vitalis, scilicet in liuorem in vnguibus, & digitis. Quibus signis coniunctis mors significabitur proxima, quoniam languor in duabus gubernantibus corpus facultatibus ostenditur: liuidus enim color in acutis morbis damnatus est in facie, lib. 1. progn. 3. ab Hippoc. in pictura faciei lethalis, dicente, Et color totius vultus viridis aut niger, aut liuidus, aut plumbeus. Liuidum autem colorem à frigore fieri vult Galen. in Comment. dicens, De colore viridi est etiam tanquam initium quoddam nigri liuidíque, quem frigus effecit, quemadmodum & nigrum. In principiis etiam accessionum frigiditas, extremorum liuorem inducit. Et Aphorism. 19. lib. 5. Frigidum autem conuulsiones, distentiones, liuores, rigores febriles. Licet namque πελιδνὸς, liuores transferre. Cùm ergo à corde in totum corpus calor distribui soleat, quando ad eam peruenerit impotentiam, vt quamuis calore febrili coniunctus sit, ad extremas tamen partes peruenire non possit, vitalem facultatem demortuam significabit. Inquit etiam Aristot. lib. 8o. Problematum, primo problemate, Qua de causa liuidi qui rigent efficiuntur, an quoniam sanguis appulsu frigoris gelascit? gelatus autem nigrescit propter caloris inopiam, albedo namque igni tribuitur. Quapropter his maximè qui ætate processerunt, caro liuescit, eò quòd calorem minimum obtinent. Omnia namque quæ ex opaca & splendenti substantia concinnata sunt, quantò in eis splendens pars abundat magis, ad album vergunt colorem: & quantò magis opaca pars abundat & splendens deficit, ad nigrum vergunt. Fit autem hoc modo sanguis, qui peruenit ad manus & vngues ex substantia aërea spirituosa & crassa, terrena ac melancholica constituitur, plurimum abundante spiritu, & aërea parte: color sanguinis ad rubedinem claram vergit, qui magis proximus est albo, quàm rubeus obscurus. Si verò pars terrena opacáque abundauerit, deficiat etiam pars splendida, totus sanguinis color ad nigrum verget, fietque aut niger, aut liuidus, qui ei proximus est. Quod in extremis refrigeratis, aut à frigore ambientis, aut ob caloris naturalis inopiam, vt in malignis febribus & lethalibus calore naturali cordis victo contingit. Potest etiam color liuidus partium extremarum inflammationem in visceribus significare, vt apud Galen. lib. 3. de Morbis popul. part. 2. in Comment. Adolescentuli in Mendacium foro, vbi

Facul. vitalis languidæ signa. Liuidus color.

Nota

Color liuidus internam inflammationem ostendit

dixit: Extremæ autem partes liuidæ & frigidæ tertio die factæ, in acuta febre, lethales, atque adhuc magis in hac ætate: hoc autem fit vel propter excedentem magnitudinem phlegmones viscera obsidentis, aut naturali caliditate ad extinctionem properante. *Vnguium structura.* Vngues dixit, quoniam illis solet superuenire huiusmodi liuor ob naturalem ipsarum constructionem, venis multis atque arteriis ad ipsas terminatis, vt dixerat Hippocr. lib. de Natura infantis, cuius verba sic transtuli, Ex digitis autem tanquam habentibus ossa densa, parua, & venas & neruos. Sic & vngues ex ipsis nascuntur tenues & densæ, & comprehendunt venarum summitates, vt non amplius augeantur, neque altera alteram præcedat. Cùm igitur venarum multitudinem terminent, & venæ etiam appellentur ab Hippoc. illæ quæ propriè sunt arteriæ, terminabunt etiam arterias. Quod si venarum & arteriarum sanguis tenuis recedat, & crassa eius pars remaneat, nigriores apparebunt vngues. Cùm itaque principaliū membrorum propagines vngues excipiāt, cùm liuescunt, aut denigrantur, magnam vim habebunt ad significandam inconstantiam facultatum ipsorum, licet vnguium coloris permutatio nullam vim habeat in genere causæ ad salutem, aut mortem: quod voluit Galen. lib. de Pulsuum vsu, prope initium, vbi postquam monstrauit ex ligatura arteriarum nullum ferè damnum sequi in animalis corpore, inquit: *Vnguium color mutatus malum vt signum non vt causa.* At verò si cùm læsæ sunt, nihil tamen efficiunt, constat arbitror vt cùm valentes sunt, nihil eas conferre: at quomodo igitur ex pulsu maximè præsagimus? At inquies, minimè quidem vt ex causis id genus, quæ plurimum momenti habeant, imo vt ex opportunis signis: ita nimirum vt si quis mortem ex liuentis vnguibus, & iis nigricantibus coniecter.

GALENI COMMENT.

Diximus alio loco quonam modo gubernantes animal vires simul intereant, & vt animal prorsus viuat quoad quæuis earum seruetur. Cùm ergo dixerit Hippocrates languentis indicia facultatis, à qua musculi mouentur, addit alia facultatis, qua extinguitur propria indicia. nam liuescere signum est extingui calorem innatum qui de corde emanat: & ob eam rem non simpliciter ait liuiditatem grauitatem partium accedentem indicare mortem, sed continuo & sine vlla cunctatione, propterea quòd vtriusque intermorientis signa appareant facultatis.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Facultates gubernantes omnes simul amitti. Docet quàm malum sit, duarum facultatum gubernantium languores coniungi, nempe animalis & vitalis: atque alio loco dixisse facultates gubernantes simul deficere: nam vna deficiente omnes deficiunt. Dixerat id lib. 9. de meth. med. his verbis: Gubernant animal (vt in lib. de Hippoc. & Platonis dogmatis est demonstratum) tres diuersi inter se generis facultates, toti corpori ex suo quodam veluti fonte quæque distributæ: eas Plato animas vocat, propriam cuiusque substantiam inueniens. Est enim earum quædam ad nutriendum animal necessaria, ac stirpibus communis, quæ iecur veluti pro fonte habet: canales verò ad hoc in totum corpus sparsos, ipsas venas. Hanc seu appetitricem, seu naturalem, seu altricem voces, nihil interest: veluti nec si animam, aut facultatem appelles. Altera est, quæ non modo in stirpibus, aut vita præditis, sed etiam vt animalibus nobis est insita. Hæc sedem in corde habet, ipso quoque insiti caloris quodam ceu fonte. Ab hoc fonte canales arteriæ sunt, vocanturque hæc multis sanè nominibus. Nam & facultas siue virtus vitalis, & facultas siue virtus animosa, & anima animosa dicitur. Tertia ratiocinatrix in cerebro domicilium habet: ea voluntariis actionibus vnà cum sensibus præsidet. Vtitur & hæc particulis quibusdam seu canalibus nempe ipsis neruis: sensum motumque per os in totum animal transmittens. Ergo has facultates seruare, nihil planè est aliud, quàm vitam seruare. Siquidem monstratum est, qualibet earum amissa necesse esse reliquas quoque perire. Ac propterea in opere de Sanitate tuenda, huc omne consilium direximus. Verùm circa hanc sententiam videtur dubium. Non enim necessum est vna facult. deficiente omnes deficere. Primò de facult. animali: in vtero namque præfocatis deficit omnino nondum mortuo animali, ergo non omnes simul pereunt. Quod constat ex Galen. lib. 6. de Loc. pat. cap. 5. vbi de vna specierum vtero præfocatarum dicit, alias quidem sine sensu immobilésque iacere cum obscuro paruóque pulsu, adeò vt in quibusdam ne percipi quidem pulsus posset, quas infra viuere dicit, ac vitam ipsarum solo transpiratu saluari, & motu cordis & arteriarum. Quod de animalibus in latebris degentibus constat: ea enim ob caloris paucitatem possunt solo transpiratu saluari. In his itaque nulla actio animalis facultatis constat, verùm, vt inquit Gal. ex ipsis aliquæ saluantur. Rursus si quis alligauerit venam quæ deducit alimentum in aliquam particulam, & impediat transitū facultatis, aut alimenti à iecore, adhuc seruabuntur reliquæ facultates: in ea parte ergo non habent eam, quam diximus connexionem, vt vna sine alia permanere non possit. *Vtero præfocata nō amittunt facult. animalem.* Ad primum borum diximus, quòd in vtero præfocatis non deficit animalis facultas, deficit tamen operatio ipsius, aut quoniam spiritus resoluitur, aut quoniam maximè opprimitur, quod etiam in animi deliquiis euenit. Verùm in ipsis non est corrupta, sed cessat ab operatione, quemadmodum in attonito morbo fit, aut si quid eius manet, percipi non potest. Ad secundum dicimus, quòd etsi alligata vena non perueniat ad particulam alimentum, poterunt animalis & vitalis facultas peruenire, quamuis longo tempore id foret impossibile, quoniam deficiente alimento deficeret calor, & temperies particulæ necessaria ad vitalem facultatem & animalem recipiendas. Sed tamen reliquum est de vniuersali facultate naturali, quæ à iecore ortum habet: vbi enim hæc corrumpatur, quod fiet corrupta temperatura iecoris, eodem tempore quo ipsa mutatur, in aliis præcipuis particulis tanta fiet permutatio, vt nulla aliarum manere possit ipsa corrupta. *Gubernans facultas.* *Gubernantes.* Græcè *διοικοῦσαι*. has facultates libro primo. Comment. 6. transtulit Regentes, quo loco quæ sint regentes facultates diximus.

PROGNOSTIC. IX.

Si digiti ac pedes omnino nigrescunt, minus perniciosi sunt quàm si liueant. Sed alia signa consideranda sunt: si enim facilè ferre malū videatur, & aliquod aliud signum salubre subindicet, morbum verti ad abscessum sperandum est, ita vt æger conualiturus sit, & corporis partes denigratæ casuræ.

In præcedenti malam significationem ostendit esse vnguium & digitorū liuorem: modo verò non ex solis iis, sed ex totis pedibus liuidis, aut nigrescentibus vult accipi significationem, dicens: *Nigredo pedum.* Si digiti, ac pedes omnino nigrescant, minus perniciosum esse, quàm si liueant. potest enim nigredo, quæ per

per totos pedes fit, aliquid boni significare, vbi alia bona signa accesserint, nempe iudicationem per abscessum fieri ad extrema corporis, quo tempore nó tantùm digiti, sed totus pes niger redditur. Solis enim digitis nigrescentibus non significatur iudicatio, cùm ipsi soli non possint peccantem humorem excipere. Non ergo absque ratione additum est, Pedes omnino nigrescunt: cum bonis enim significationibus, vt bona tolerátia, & signis coctionis in vrina, & consimilibus, quæ solent salutares

Liuere duabus causis fit.

præcedere iudicationes, minus malum est quàm si liueant: liuere enim similiter duobus modis fit, vt nigrescere ob frigidam intemperiem, & innati caloris imbecillitatem: vt in Aphor. 17. 5. sectionis, aut ob humoris nigri melancholici præsentiam. Quiuis horum colorum si eueniat, ob imbecillam facultatem, mortem significabit: si ob melácholici humoris præsentiam, niger color poterit morbum, qui iudicatur per abscessum, ostendere: quia significat multum de humore melancholico transmissum ad pedes per modum iudicationis, maximè dictis signis accedentibus. Liuor autem non poterit talem significare iudicationem bonam per abscessus: quoniam dato, quòd ab humore fiat melancholico, is erit paucus, & qui non sufficiet ad iudicationem, vt sufficit niger. Quod tamen niger color multam, & liuidus paucam significet melácholiam, docet Gal. in deiectionibus Comm. 22. dicens: Nigra deiectio ab atra bile syncera tingitur: liuida verò, vbi modica bilis modicè permiscetur. Quòd si liuidus color non potest iudicationem significare, sed semper aliquod malum, & niger non semper significat malú, sed aliquando bonam iudicationem, pedes nigrescere minus perniciosum erit, quàm liuere. Quòd

Nigræ partes corporis cadunt.

autem dicit Hipp. nigras corporis partes casuras: ob id dictú est quoniam isti abscessus ex humore nigro prouenientes ad similitudinem gangrænarum fiút, a quibus demortuæ partes non reuiuiscunt. Sic & in iis cutis corporis denigratur, & in conualescentia decidit. Parum autem, aut nihil de subiecta carne corrumpet, quia coctus excernitur, & à natura superatus, aut insensibili euacuatione discutietur, mitiórque multò est, quàm sanguis, qui magnam inflammationem efficit, quæ transit in gágrænam, magisque dispersus, vt non sic motum arteriarum supprimat, vt in gangrænis.

GALENI COMMENT.

Non minus pestiferi dixisse, quàm si liueant oportuit, sed vt interdum nullo pacto, interdum summè pestiferi sint. ac forsitã existimabit aliquis Hippocratem ignorasse id, propterea quòd non propriè vtitur dictione: sed adiiciens determinationem deinceps, ac docens vtrunque eorum quæ dixi, constat vt agnouerit veritatem, sed haudquaquam exquisitè loquutus sit. Nam interdum pars nigrescit, quia materia eò decumbit, interdum quoniam moritur. Sed quonam modo aliquis internoscat eam rem perspicuè indicauit. Si enim facilè ferre malum appareat, id est, facilè se habeat æger, & item aliquod aliud salutare affuerit signum, materia decubitus est: sin secus, mortificatio.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Galenus in hoc Comment. Hippo. reprehendit, quòd impropriè dixit, pedes omnino nigrescere, esse minus perniciosum signum, quàm liuescere: quoniam nigrescere pedes aliquando est bonum, vel saltem non est malum: aliquando est maius malum, quàm liuescere. Igitur núquam propriè diceret minus perniciosum: quando namque bonum est, non est perniciosum, ergo non erit minus perniciosum. Quando verò malum est, ac summè malum, non dicemus esse minus perniciosum, quàm liuescere. ergo impropriè loquutus est Hippo. consequenter rationem reddit, quoniam nigrescere contingit nonnunquam in via decubitus, nonnunquam in ratione mortificationis caloris naturalis. Quando fit in ratione decubitus, est bonum: est enim iudicium quoddam, etsi non optimum, bonum saltem, quia humor peccans in morbo acuto vstus, & denigratus transmittitur ad membra ignobilia: quando verò nigrescunt, indicantes caloris naturalis languorem, satis constat quantum mali significent. *Quæ materia eò decumbit.* Græcè *ἀποσκήμματος λόγῳ*, hoc est, in ratione decubitus, de quibus infrà in expositione prog. 65. dicemus. vsus est hoc vocabulo Gal. lib. 1. de Crisib. cap. 14. & 4. Aphorism. sect. Comment. 44.

PROGNOSTIC. X.

Testes, ac pudendum contracta, fortes significant dolores, & periculum lethale.

Membra genitalia quare contrahuntur. Colis substantia.

Quemadmodum à frigore externo membra genitalia contrahuntur expressis spiritibus, & sanguine, ac refugientibus, & fibris ipsorum à frigore compressis: ita in iis, qui morti proximi sunt, sanguine & spiritu reuocatis ad cor, contingit: & vasa omnia eundem sequi motum, & ad cor reduci, vnde habent arteriæ originem. Colis enim substantia neruosa est, lib. 15. de Vsu part. Et cauus ille, siue fistulosus neruus, non ex cerebro, aut spinali medulla originem habet, sed ex ossibus pubis, vt durior esset, distenditúrque: vt lib. 6. de Locis affect. cap. 6. quia plurimus spiritus ex arteriis ibidem dispersis (quarum ora admodum lata sunt) transit in neruum fistulosum. Quando igitur summè inaniuntur arteriæ, vt in proximis morti, & refrigerantur extrema, plurimum contrahetur quoque pudendum, lateribus fistulosi nerui inuicem concidentibus, & arteriis ipsis reductis versus cor: quod fit, quoniam à frigore magis constrictæ ac breuiores redduntur. Ad testes rursus venæ, & arteriæ perueniunt, ex 14. lib. de Vsu part. Propter similem ergo causam continget vasis ipsis reductis, inanitis, & refrigeratis, testes conuelli, & ad interna reduci: cuius simile in doloribus fieri vult Hipp. non in omnibus, sed fortibus: fortes enim dolores à soluta continuitate fiunt, quoniam intemperies, vbi non inferant cótinui solutionem, non afferent dolores vehementes. Vehemens ergo dolor animalem facultatem conuertit, & spiritum ad partem dolentem, & dolor fluxionem commouet; occurrentibus igitur sanguine & spiritu ad internam aliquam partem dolentem, contrahentur testes, ac pudendum vasis ipsis contractis & exinanitis, quod in doloribus ab inflammatione eueniétibus maximè fit, facta distentione particulæ dolentis, & contractione extremarum, quæ illi per arterias, aut venas, aut neruos communicát. Seruit hæc pars ad prædicendos dolores in his qui morte non constant, quoniam tales non teferút dolores, quos patiuntur. Vbi tamen Hippoc. dixit Cótracta, Græcè *ἀνεσπασμένα*, & Laurentianus traduxit, Conuellantur: placuit potius Contracta cóuertere, ne quis

Dolores prædicere in his qui non constant mente

putet hanc esse veram conuulsionem, de qua Gale. lib. 2. de Causis sympt. inquit, conuulsio neruos, ac musculos ad eundem cogit affectum, in quem ab animali facultate, cùm naturalem habitum seruatent, ducebantur. Illa enim passio ad animalis facultatis instrumenta pertinet, quæ sunt nerui, ac musculi à cerebro aut spinali medulla orti: præsens

Nota.

autem pudendi & testiculorum retractio ad vitalem pertinet: neque enim eis adsunt nerui motiui,

vt ex anatome constat, quibus patientibus in ipsis fiant conuulsiones veræ, sed quædam ad originem contractiones ac reductiones.

GALENI COMMENT.

Constat vt in quibus infestat dolor, ea conuellantur partes quemadmodum in morientibus: idque habet rationem. Nam vbi vitalis facultas intermoritur, protendéque extendi ad fines vsque corporis impos est, sed accumbit, & ad suam cogitur originem, partes comitentur viribus concurrántque, & ad intermedia corporis copulentur necesse est. Cæterum vt dolor contrahi faciat vires ad sese, perspicuum est. Ita fit vt ob eam rem partes ad originem conuellantur.

ANNOTATIO. IN GAL. COMMENT.

In præsenti Commentatio rationem reddit, quare ex his duabus causis contingit contrahi pudenda, nempe ex languore facultatis, & ob dolorem. Instrumenta enim inseruientia alicui facultati, motum ipsius facultatis insequuntur. Contracta ergo facultate contrahentur instrumenta. *Conuellantur.* Græcè ἀνεσπασμένα, hoc est, contractæ, vt diximus in expositione. Et rursus ad finem Comment. *Perspicuum est.* Græcè, ἐμάθομεν ἤδη πολλάκις. hoc est, sæpe didicimus dolores ad se trahere 5. sectione Apho. Comm. 23. dixit, Quum partes dolentes semper ad seipsas moueant fluxiones. idem lib. Artis medicinalis cap. 95. rursus secundo de Differentiis febrium cap. 11.

Dolor fluxionis causa.

PROGNOSTIC. XI.

De somno verò quemadmodum secundum naturam nobis est in consuetudine, interdiu vigilare, noctu dormire conuenit; si tamen hoc transgressum fuerit, deterius est. minimè verò nocebit, si dormiatur, prima luce ad tertiam diei partem. Somni tamen extra id tempus peiores sunt.

De somno consequenter scripsit Hippo. in præsenti, & sequenti prognost. primo loco eum somnum, qui est secundum naturam laudat, secundò alios diuersorum temporũ vituperat. Laudat somnum secundum naturam, qui etiam in consuetudine hominum erat, interdiu vigilare, ac noctu dormire: talis enim erat in consuetudine: decet autem consuetudinem non aliter, quàm ipsam naturã obseruare. Vbi ergo id quod est secundũ naturã, idem est in consuetudine, vtrumque simul ac magnopere obseruabitur, quod temporibus Hippocr. vt inquit Gal. in Com. fiebat. Non enim erat diuersum tempus dormiendi in consuetudine, ab eo quod erat hominibus secundum naturam. Id autem erat, noctu dormire, & interdiu vigilare. Quòd quidem naturale sit hominibus vigilare interdiu constat, quoniam eo tempore vigilant homines, quo calor expanditur ad membra exteriora, sed interdiu id fit, ergo tunc secundum naturam vigilabunt. Præmissum constat, quoniam calor solis calorem nostrum educit tanquam ad simile: prætetea ex fine, quoniã quo tempore homo munia sua obire debet, eo tempore debet etiam vigilare: sed quo tempore sol terram illuminat, homines munia sua, & nõ alio tempore rectè obire possunt: ergo tunc natura ipsa inclinante vigilare debent homines. Dormire etiam noctu secundum naturam est: nam eo tempore ob frigus noctis, & solis absentiam calor recedit ad partes interiores, & ab omni actione conuenit cessare, lumine solis absente. Quòd si quis consuetudinem peruerteret, & contra ordinem naturæ somno vteretur, per morbum conseruare ipsam oportet.

Vigilare interdiu naturale est.

Consuetudo enim praua conseruanda est, quoad ægrotant homines lib. 8. Meth. med. & 2. de Ratio. victus acutorum, satis docet Hippoc. quantum consuetudines sint obseruandæ, ac quantum noceant repentinæ mutationes à consuetudinibus naturalibus. Quòd tamen in consuetudine hominum fuerit Hipp. temporibus noctu dormire constat similiter ex lib. 2. de Ratione vict. acut. sectione 23. cum loquens de his, qui cùm non fuerint assueti prandere, pransi sunt, præcipit eis dormire post prandium eo modo, quo noctu à cœna dormire solent. Dixit enim, Conuenit autem his permutationem æqua virtute compensare. Dormire siquidem eos oportet tanquàm noctu à cœna, hyeme quidem citra frigus, æstate verò citra calorem. Paulus etiam libro primo cap. 97. inquit, Occasio autem somni à cibo opportunissima iudicatur: nam meridianus nõ omnibus conuenit. & infrà, Nocturni somni omnium facilè præstantissimi sunt: siquidem nocte, humiditate & quiete sua somnum iuuante, coctionem omnibus numeris absoluit. Rursus inquit Hippocr. Si tamen hoc transgressum fuerit, κάκιον, hoc est, deterius erit. non in omnibus id verùm habet, sed tantùm in his, qui simul cum natura coniunxerũt consuetudinem. Qui enim consueuerunt interdiu dormire, sic dormire debent, cùm ægrotant: in illis verò qui ordinem naturæ obseruant, malum erit vbi id non seruauerint. Dixit tamen deterius esse, vt signi huius virtutem exprimeret in gradu comparatiuo. Quòd si ab eo, quod secundum naturam est, variatio fiat, minimè omnium nocebit somnus, qui fit prima luce ad tertiam diei partem. Posset id ad consuetudinem referri: consueuerunt enim homines quando ob occasionem aliquam somnum interruperint, manè dormire prima luce ad tertiam diei partem: verùm tamen id causam habet, quare in illo tempore somnus minimè nocet. Id enim ob id est, quoniam ille naturalissimo somno maximè similis est. somnus enim post cibum conciliatur ob vaporem alimenti, qui in caput ascendit, & obstruit animalis facultatis vias, quo tempore coctio fit in ventriculo. Hac tamen perfecta, iecur sanguinem generat, & tenuiorem partem transmittit ad cerebrum, cuius vapor perueniens similiter obstruit animalis facultatis vias, & somnum conciliat. Somnus hic paulò minus naturalis est priore, & inde fit, vt secundum locum habeat: fit enim quemadmodum & primus ex vapore alimenti: id autem alimentum non est in ventriculo, sed in iecore. Cùm tamen iam integrè sanguis distributus fuerit, animal à somnu excitabitur, & nõ antè, secundùm naturam, vt est apud Arist. lib. de Somno & vigilia, ad finem dicentem, Expergiscitur animal, quando absoluta coctio est, & calor, qui ambientis frigoris opera ex amplo in arctum coierit, euincit, atq; sanguinem feculentum à synceto discreuerit. Est autem tenuissimus atque purissimus sanguis, qui in capite continetur: contrà crassissimus, & turbidissimus, qui partibus committitur inferioribus. Ecce vbi non vult animal à somno expergisci, donec sanguis confectus, & distributus sit, ac coctio perfecta, quæ circa sanguinem fit, & vaporis sanguinis causa, naturalis somnus fiet: quod erit coctione ventriculi iam perfecta, quæ incipiet sex horis à cibo transactis: adde quòd qui interrumpit somnum nocturnum, non complet coctionem, neque integrè reficit facultatem animalem, & statim ipsam reficere bonum erit, id autem fiet prima luce, statim ab horã somni conuenientissima. Quòd autem dixit ad tertiam diei partem conuenire somnum, id spatium est

Consuetudo adhuc praua.

Noctu dormire hominibus cõsuetum.

Dormire prima luce.

Dormire ad tertiam diei.

eſt 4. aut 5. horarum. Nam dies ſignificat ſpatium temporis quo ſol tranſit noſtrum hemiſphærium, vt etiam diſtinguitur contra noctem. Id autem in 5. climate in quo Hipp. habitabat, erat aliquando 11. aliquando 15. horarum paulò plus aut minus: id enim eſt ſpatium à maximo in minimũ diem. Tertia ergo pars erit ſpatium 4. aut 5. horarum. Poſſumus etiam intelligere id eſſe ſpatium quatuor: quoniam antiqui dies omnes in 12. horas diuiſerunt, ſiue dies magnus, ſiue paruus ſit: quod modo ſeruat Eccleſia Romanã. Harum horarum tertia pars eſt horę 4. dicetúrque æger per id tempus dormire ad tertiam diei partem, id tamen non conſiſtit in puncto, ſed 4. horis, aut 5. perficietur, de horis naturalibus, ſic enim Celſus dixit lib. 2. cap. 4. Ex quo tamen peior eſt qui inter quartam horam, & noctem eſt, quàm qui matutino tempore ad quartam, quod ſimiliter addit Hippocra. quemadmodum & Celſus, dicens, Somni tamen extra id tempus peiores ſunt. In hoc loco Hippocr. laudat ſomnum, qui ſecundùm naturam eſt, quoniam talis nec breuior, nec lõgior erit, quàm ſecundùm naturam. Nam reliqui ex Apho. 1. 4. ſectio. veniunt damnandi. Vbi dixerat ſomnus & vigilia, vtraque ſi modum exceſſerint, malum. Significat autem ſomnus conueniens quòd vapor alimenti non eſt mordax, & acris qui ſolet animal euigilare: neque adeò frigidus, vt ipſum camatoſum, ac ſoporatum reddat. Medius enim ſomnus vaporem ſuauem alimenti ſignificat. Plinius lib. 10. cap. 71. ſomnum ſic definiuit: eſt autem ſomnus nihil aliud, quàm animi in medium ſeſe receſſus. Planius verò Paulus lib. 1. cap. 97. ſomnum definiuit dicens, Somnus igitur (vt in forma oſtendam) requies eſt animalium facultatum, factus propter bonam humiditatem cerebrum irrigantem, quemadmodum & Ariſtot. lib. de Somno & vigilia, cap. tertio dixit. Sed enim, vti iam diximus, non omnis impotentia ſentiendi ſomnus eſt, ſed ea ſolùm, quam diuaporatio committit alimenti. Sciendum autem eſt medicos & philoſophos per vaporem alimenti, intelligere vaporem, qui eleuatur ad caput ex eo alimento, quod in ventriculo continetur, quo tempore prima coctio perficitur, & eum qui eleuatur ex ſanguine, & aliis humoribus, cùm in iecore conficiuntur. Nam multi ſine eo, quòd habeant in ventriculo alimentum, atque ipſo iam attracto ad venas, dormiunt. Verùm tamen id non diſcordat à doctrina Hipp. qui lib. de Alimento, triplex dixit eſſe alimentum, primum quod nutrit, ſecũdum quod eſt veluti alimentum, hoc eſt proximum ad alendum, tertium quod futurum eſt alimentum. Primo modo dicuntur alimenta humiditates appoſitæ, non vnitæ aut aſſimilatæ. Secundo modo ſanguis qui continetur in iecore, & venis. Tertio modo, alimentum quod in ventriculo continetur. Itaque primo & ſecundo modo, accepto vocabulo dicemus ſomnum naturalem fieri aſcendente in cerebrum vapore alimenti, qui ſi mulcebres fuerint, ſomnos conciliabunt: ſin minus, euigilabũt hominem, quòd ſi frigidi, ac craſſi admodum fuerint, pro ſomno veternos efficient, ac graues ſopores, quorum vtrunque modum excedit. Neque fient quales ſecundùm naturam, & ſecundùm conſuetudinem: ſed aut interdiu dormiet homo, aut ſimul noctu, & interdiu, aut neque noctu, neque interdiu. Oſtendet autem ſomnus maior quàm ſecundùm naturam, hoc eſt longior, aut profundior, frigiditatem aut ſolam aut iunctam humiditati, aut immodicam humiditatem. Habet enim in ſomno naturali humiditas, ac vapor alimenti, primas partes, in ſomno verò præter naturam frigiditas habet primum locum, humiditas ſecundum. In vigilia verò calor primum locum, ac ſiccitas ſecundum. Quod in ſomno naturali vapor alimenti, ac humor primum locum habeat, conſtat ex definitione ſomni apud Paulum, & Ariſt. ſuprà, quibus accedit Gal. lib. 3. de Cauſis pulſuum. cap. de pulſu expergiſcentium, vbi dixit, Nam ſomnus incidit, cùm natiuus calor aut ex fatigatione, & ex nimia ſiccitate, ad alimentum ſe conuertat, aut ob immodicam humiditatem foras nequeat progredi: quorum eſt ſalubris primus & naturalis: alter quem memorauimus, veluti ſomnus qui eſt in comatibus, & lethargis, & infrà. Nam cùm indigeat, ſimúlque deſideret naturalis animalium calor copioſam humiditatem, ideóque in viſcera conueniat, & ventrem, fit ſomnus. Et lib. 1. de Cauſis ſympt. dixit, Cęterùm quòd capitis repletio ſomnum conciliet, iam Ariſt. ſatis demonſtrauit, adeo vt nihil ſit opus hanc nos rationem perſequi. Ad ſomnos ergo præter naturam primum locum habere frigiditatem; & ſecundum humiditatem dixit, lib. 3. de Loc. pa. cap. 4. vbi poſtquam docuit, quod bilioſi, ac calidi morbi afferunt vigilias, deliria, ac phrenitides: & pituitoſi, ac frigidi, ignauiam, atq; ſoporem: addit, Igitur omnia hæc argumento eſſe poſſunt, ad animi ignauiam inducendam, humiditatem præter naturam ſecundas partes obtinere, frigiditatem verò priores. Proinde vt humiditas abundans, vel ſola, longos profundóſq; ſomnos: ita ariditas quoq; ſola vigilias efficit. Finaliter lib. 1. de Cau. ſympt. de medicamentis ſomnum conciliantibus dixit, Igitur ea, quæ duntaxat humectant, non ab re ſomnifera nominantur: quæ verò refrigerant, ea neque ſomnum conciliare, nec indolentiam inducere rectè dicentur, ſed pro ſomno, veternum grauémq; ſoporem. Cùm ergo ſomnus ſuperfluit, aut eſt longior, aut profundior, aut vtrunque, ſignificat frigiditatem, aut humiditatem abundare, aut vtrumque. Sic & vigilia immodica calorem, aut ſiccitatem, aut vtrunque. Naturalis verò ſomnus ſignificat vaporem ſuauem alimenti, aut ſanguinis à calore naturali eleuatum, cùm calor ad alimentum ſe conuertit ob ſiccitatem, aut imbecillitatem, vt ex alimento reficiatur. Vapor autem hic obſtruit vias animalis facultatis, quibus obſtructis ſequitur vt nõ poſſit facultas exire in actum aliquem ſentiendi, aut mouendi. Hanc impotentiam & actus priuationem conſtat eſſe ſomnum, non vt quidam putarunt eſſe reditum animalis facultatis ab inſtrumentis ſenſus, & motus ad ſuum principium, is enim reditus motus eſt. Sed ſomnus non eſt motus, neque eſt frigiditas: nam ſomnus eſſet prima qualitas, aut fortè aggregatum ex frigiditate, & humiditate, quod conſtat eſſe falſum: quoniam ſomnus mera priuatio eſt. Apud Paulum enim loco ſuperius allegato, requies eſt, modo requies non eſt aliud quàm actionis priuatio. Ariſtoteles item libro de Somno & vigilia cap. 1. inquit, ac primum quidem illud conſtare arbitror ad eandem animalis partem, ſomnum, & vigiliam pertinere: quandoquidem oppoſita inuicem ſunt, & ille vt priuatio quædam huius habetur. Et ad finem capitis inquit, Senſus verò immobilitatem quandam, & quaſi modum, & vinculum ſomnum eſſe dicimus: contra exolutionem, atque relaxationem vigiliam. Sed rationibus facilè probari poſſet ſomnum eſſe priuationem. Nam ſomnus & vigilia contraria ſunt: ſed vigilia non eſt aliud, quàm ſenſuum actio aut motus localis: ergo ſomnus non erit aliud, quàm priuatio ſenſus & motus. Rurſus aut ſomnus eſſet obſtructio, aut frigiditas, aut aliqua

naturæ

Somnus qui modum excedit, damnandus eſt.

Vapor qui ſomnum conciliat.

Cauſa ſomni naturalis & præter naturam.

Somnus priuatio eſt.

Digitized by Google

naturæ actio. Non obstructio, nam si somnus esset obstructio, vigilia esset meatuum apertio, quod est falsum, quamuis vigilia sequatur apertis meatibus. Neque est frigiditas, nam eo dato, vigilia esset caliditas, quod est falsum. Non est aliqua actio, quoniam aut esset facultatis naturalis, & esset aut attractio, aut retentio, aut coctio, aut expulsio, quorum nullum esse sæpis constat. Non est etiam vitalis facultatis actio, quoniam ad ipsam tantùm attinent pulsatilis, & irascibilis facultas, & verè irascibilis est quæ arterias mouet. Non pertinet etiam ad animalem facultatem, quoniam non est sensatio, aut motus localis, Erit ergo, vt diximus, ab initio vera priuatio. Hæc dixi ad refutandas opiniones quorundam, de somni essentia.

GALENI COMMENT.

NOn solùm rectè pronuntiauit de signis per somnum, sed etiam causam eis adiecit, in habitum referens naturæ quæcunque vtilia sunt: contraria verò damnans, quia præter naturam existant. Ad hunc modum res ex consuetudine habet. Quod enim consuetum est, bonum est: inconsuetum verò, malum est. At verò temporibus Hippocratis non aliud fuit ex natura, aliud in consuetudine. Nunc verò diuites econtrario agunt, tum in quibusdam aliis tum etiam in somno: interdiu dormientes, noctu vigilantes. In his igitur, vt qui soliti sint viuere præter naturam, doctrina ab Hippocrate dicta nequaquam vera est, etenim hoc tempore magis rata consuetudo est, quam natura: non in mulieribus solùm ditioribus, sed etiam in non paucis viris.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Laudat Hippocratem, quòd non tantùm rectè dixerit ea quæ ad somnum attinent, sed & causam reddiderit: voluit enim noctu dormire, & interdiu vigilare, esse bonum, quoniam id est secundùm naturam & secundùm consuetudinem: erat enim eo tempore in consuetudine id, quod erat secundùm naturam, *Ad hunc modum.* Græcè, ὧτω δ, hoc est, ad hunc autem modum. *Magis rata.* Græcè, κυριώτερον, id est potentior.

PROGNOSTIC. XII.

PEssimum verò est, neque interdiu, neque noctu dormire: vel enim ex dolore, & laboribus vigilabit, vel delirium inde significabitur.

Vigiliarum causa.

Quantum mali significet perpetuò vigilare, ostendit Hippocrat. per tria membra, quorum vnum ex immodica vigilia significatur. Aut enim vigilat homo ob dolorem, quod sæpe contingit: nam dolor excitat animalem facultatem, ac conuertit ipsam in partem dolentem, non permittens ipsam recurrere ad originem, aut ibidem retineri. Aut vigilabit homo ob labores. Græcè πόνων habetur: est autem πόνος, vnum quatuor, aut exercitatio, aut dolor, aut lassitudo, aut nocumentum. In præsenti non significat exercitationem, quoniam vigilia nō sequitur exercitationem, sed potius somnus: excitati namque proniores sunt ad somnum, vt dixit Galen. 1. de Causis sympto. neque significat dolorem: quia iam explicuerat ipsum Hippocr. Non significat læsionem, quoniam id ad membrum sequens pertinet, vt dicemus. Significat ergo in præsenti lassitudinem. Nam lassitudines non aliter quàm dolores dormire non permittunt, sed cogunt ægrum sæpe iactare corpus à parte in partem, ac figuram mutare. Quod autem sequitur, *Vel delirium inde significabitur*, ob id dictum est, quoniam si nimia vigilia non fit ob dolorem aut lassitudinem, eueniet ob læsionem, quæ eueuit à morbi malitia. Hæc autem læsio fit ab humoris calore & acredine: eadem autem ratione, qua humoris calor ac siccitas possunt hominem euigilare, poterunt irritare facultatem animalem ad delirandum, & formandas falsas imagines, quæ non existunt. Non enim verum delirium vult significari, sed παραφροσύνην, id est, mentis perturbationem. Vigilia itaque immodica vnum trium significat, aut dolorem, aut lassitudinem, aut malam qualitatem quæ irritat cerebrum.

Vigilia magna delirium nuntiat.

Vigilia vnū trium significat.

GALENI COMMENT.

NEque interdiu, neque noctu dormiunt ij, qui ex dolore, ac labore contenduntur, & item qui incipiunt delirare. Nam id quoque committit insomniam ob temperamenti in cerebro siccitatem.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Contenduntur. Græcè κατατεινομένοις, significat, autem κατατείνω in voce passiua idem quod κατεργάζομαι, id est, conficio, aut rumpo, aut frango, vt Athenæus, κατατετριμμένος ὑπὸ τῆς ποδάγρας πολλὰς ἡμέρας, id est, fractus à pedum dolore multis diebus. Melius ergo dixisset, Fractis à dolore, aut lassitudine euenit.

PROGNOST. XIII.

OPrima verò deiectio mollis est, & constans, & quæ eo tempore secernitur, quo per bonam valetudinem, quantitas verò secundùm rationem ingestorum. Sic enim exeunte, imus venter bene vtique valebit.

Quamuis Hippocra. in præsenti prognostico signa scribat optimæ deiectionis: non tamen omnia, sed in consequentibus alia scribet, quemadmodum & malarum deiectionum notas. Hic verò tantùm ea signa scribit, quæ imum ventrem bene valere significare possunt. Sunt autem hæc tria, quorum primum sumitur ex consistentia, secundum ex tempore deiiciendi, tertium ex quantitate: quæ autem in his modum obseruauerit, certè indicabit imum ventrem bene valere. Istæ conditiones in optima deiectione inueniuntur, non tamen sufficiunt ad optimam, sed eis adiungenda sunt duo alia signa, quorum alterum sumitur à calore, & alterum ab odore, de quibus in prog. 17. inquit, Subrussa verò sit, neque admodum malè olens. Ad significandum ergo imum ventrem bene valere, signa scripta satisfaciunt: quorum primum fuit, ex consistentia: quod diuiditur in duo, quorum alterum est, mollis. Deiectionem oportet esse mollem, vt distinguatur contra duram, & coactam, in spiras: talis enim vbi non euenerit ob ciborum qualitatem, manifestè indicat caliditatem exurentem, in partibus ventris, quæ absumit totum fecis humorem, & ipsam deiectionem relinquit aridam ac duram. Coniunxit autem Hippocrat. cum molli constantem: nam mollities non debet tanta esse, vt liquida reddatur deiectio: sed quemadmodum per bonam valetudinem fieri solet, quod liquidum est sugi debet à iecore ad humorum generationem, & reliquum per intestina descendere, molle quidē, sed adhuc constans. Quanta autem debeat esse constantia, explicuit Celsus lib. 2. cap. 3. vbi Hippo. sententiam transtulit dicens, At venter ei qui à periculo tutus est, reddit modò mollia figurata, eodem ferè tempore, quo secunda valetudine assueuit: modò conuenientia his quæ assumuntur. Tantam vtique vult esse constantiam vt figurata sit, hoc est, vt figuram propriam seruare possit,

Deiectionis optimæ conditiones.

Figurata deiectio.

possit, simul cum mollitie. Nam quæ his adhuc molliores fuerint, non poterunt proprio termino terminari, sed alieno. Talis verò deiectio, quæ mollis ac constans, siue figurata est, ventris sanitatem ostendit, neque id tantùm, sed etiam partes circumiacentes nullam inflammationem pati, ac distributionem probè fieri, vt inquit Galen. 1. de Crisi. cap. 11. Posset tamen quis obiicere contra Hippoc. sententiam, qui videtur diminutus in explicanda consistentia deiectionis optimæ. Non enim satis esse videtur deiectionem fieri mollē atque constantem, sed deceret ipsam æqualem: quemadmodum de pure optimo dixerat ipsum esse æquale, & infrà de sedimento optimæ vrinæ, album, læue, ac æquale esse debere inquit. Nunc tamen mollem, & constantem dixit, æqualem autem prætermisit; quod non minus videtur concernere bonitatem deiectionis. Significat enim æqualitas omnia fuisse ad vnam substantiam & consistentiam perducta, naturalis caloris vigore. Ad quod respōdemus, quòd cùm dixit Hip. mollem & constantem, æqualem comprehendit: omnis enim deiectio cōstans æqualis est: quæ namque inæqualia sunt, constare nullo modo possunt. Veluti si deiectio in aliquibus partibus dura fuerit & aspera, in aliis tamen liquidā & aquea, constat talem deiectionem non posse in partibus suis consistentiam obseruare. Nam quæ partes duræ fuerint, à liquidis separabuntur, & duris ac asperis relictis aqueæ partes defluent, neque alligari inuicem poterunt. Si ergo deiectio constans est in partibus suis, aut figurata, ita vt figuram vnam obseruet, æqualis necessariò erit. Secunda conditio est, vt eo tempore deiiciatur, quo solet per bonam valetudinem. Hæc conditio communi epilogismo eorum quæ sunt secundum naturam posset probari: quia quod secundùm naturam est, optimum est. Sed tamen à priori, quàm bonam significet ventris dispositionem, ostendemus. Deiectio namque, quæ conueniēti tempore excernitur, trium facultatum ventris constantiam significat, nempe coctricis, retentricis, & expultricis: nam si tempus variat, aut anticipat tempus, aut postponit: vbi anticipet, significabit imbecillitatem retentricis facultatis, aut celeritatem coctionis: ob celeritatem coctionis, deiectio non poterit anticipare descēnsum, quoniam in morbis non est possibile coctricem facultatem robustiorem esse, quàm in sanitate: bene enim actum erit cum ipsa, si vt in sanitate constiterit. Referendum igitur erit ad retentricis imbecillitatem, vbi ob alimenti aut excrementi qualitatem id non euenerit, quod contingit vbi cum morsu descendant, aut alimentum lentore suo delabatur, aut nimia copia granauerit: sed hæc non variant sententiam Hippocrat. Si tamen tempus postponat, aut significat coctionis tarditatem, aut expultricis imbecillitatem. Lib. 3. de Causis sympt. causas anticipationis & postpositionis scribit: anticipat enim, aut quoniam grauatur venter: aut quoniam mordetur, & talia tanquam aliena expellere molitur: aut quoniam alimentum glutinosum est, & humidum, cui accedit motus corporis ad descensum. Vbi id euenerit ob mordacem qualitatem, aut alimenti lentorem, id ad alimenti aut excrementi naturam referendum est, non ad ventris dispositionem: quemadmodum & cum copiæ ratione grauat, cogitque ad celeriorem expulsionem. In summa ergo, vbi neque ad excrementi aut alimenti quantitatem, aut qualitatem referatur, citus descensus deiectionis, ad imbecillitatem retentricis referetur. Quòd si dixeris in intestinis non adesse facultatem retinentē, quoniam retentrix facultas operatur per fibras obliquas, modo in intestinis non adest tale fibrarum genus: ergo non habent facultatem retentricem. Antecedens probatur: quoniam apud Gale. lib. 6. de anatomicis administrationibus, & libro 4. de Vsu partium, in duabus membranis, quæ constituunt totam substantiam intestinorum, vnicum tantùm est fibrarum genus transuersalium, per eas tamen expulsio exercetur, non autem retentio. Nam hæc per fibras obliquas perficitur apud Galen. lib. 3. de Nat. fac. cuius contrarium videtur asserere lib. 3. Aphor. Comm. 22. de læuitate intestinorum loquens, quam dicit fieri ob vlcerationem in summa parte ventriculi, & intestinorum, aut ob retentricis imbecillitatem, inquit, quorum primum ex mordacibus & substantiam tenuem habentibus humoribus fit, secundum verò ex magna vētriculi & intestinorum prouenit intemperie. Et loco allegato ex lib. de Causis sympt. & rursus imbecillam dicit eo lib. esse facultatem retentricem puerorum, quòd sæpe tum vomunt, tum deiiciunt. quidam respondent ad quæstionem, quòd in intestinis non est facultas retentrix, quemadmodum in aliis membris: sed dicimus retineri feces, aut potius contineri ab intestinis, quemadmodum si super tabulam ponantur, à tabula continebuntur, non tamen per aliquam facultatem retinentem, & ad autoritates Gal. dicit lienteriam ex imbecillitate retentricis ventriculi fieri. Et si quando medici emplastra adstringentia ventri applicant in fluxibus, non ad roborandam facultatem retentricem intestinorum id faciunt, quia talis non est, sed ad roborandas venas, per quas ex toto corpore ad intestina excrementa mittuntur, & ad Gal. in Comm. 22. lib. 3. dicit, quòd cùm Gal. imbecillitatem facultatis retentricis retulit ad intemperiem ventris, & intestinorum, noluit in intestinis esse retentricem, sed intemperiem dictam extendi à ventre in intestina. Mihi tamen aliter sentiendum videtur. Apud Gal. namq; lib. 3. de Naturalib. facult. omne membrū 4. habet naturales facultates, attrahentem, retinentem, concoquentem, & expellentem: quare in intestinis nihilominus aderūt. Istæ tamen facultates duobus generibus instrumentorū vtuntur: nam licet facultas attractrix fibris vtatur oblōgis, non negandum est caliditatem esse attractionis instrumentum qualitatinum. Quemadmodum etsi facultas expellens fibris vtatur transuersis, nemo negabit ad expulsionem humiditatem proficere: quemadmodum & siccitas, ad retentricis facultaris obeūda munera. Nam pueri lib. 3. de Causis sympt. sæpius vomunt ac deiiciunt, ob facultatis retentricis imbecillitatem. Siccitas ergo aliarum ætatū retinendi instrumentum est. Præterea si non alibi adesset facultas trahens aut retinens, nisi vbi adessent fibræ longæ, aut obliquæ, ossa nullum traherent ad se alimentum, neque attractum retinerent: quod constat esse falsum, & contra Gal. qui omnibus mēbris tribuit 4. facultares. Adde quod nisi alimētum ab ossibus traheretur, ipsum non ingrederetur ossium substantiam suapte natura, neque hoc potius quàm illud deueniret, neque familiare potius quàm nocuum. Pariter ergo in intestinis fit, quæ licet fibras oblongas non habeant, calore suo alimentum trahunt. Neque opus fuit eis fibras addere, quoniam alimentum intestinorum partim trahitur per venas quæ sunt in ipsis, & venæ illæ fibras habent oblongas, partim cum fece descendit, quod sine eo quod trahatur à longè perueniet ad ipsa. Ossa pariter non egent fibris oblongis, quoniam alimentum ad extremas venas perducitur ab attrahente venarum,

Deiectio æqualis.

Deiectionis optima tempus.

Deiectio quæ postponit tempus.

Intestinorum retentrix

Intestinorum retentrix probatur.

Instrumenta facultatum.

Ossa sine fibris trahunt alimentū ac retinent.

Digitized by Google

rum,& inde sudoris modo transit intra ossis membranam, & inde appositum ab ossis naturali facultate trahitur,ac intus sugitur. Expellunt etiam ossa excrementa sine fibris, & alimentum retinent per naturalem facultatem retinentem, quæ consistit in temperatura naturali ipsorum, maximè in siccitate qua vtitur retentrix facultas. Sic & in intestinis, quoniam magna retentione non egebant, lib. 4. de Vsu part. & ad paucam satisfacere poterat moderata quædam siccitas, eum quadam asperitate. Inde est, quod natura non dedit eis fibras obliquas ad retinendum: retinent autem parum per naturalem facultatem retinentem, quæ siccitate vtitur, tanquam qualitatiuo instrumento. Quoties ergo intestina immodicè humectatur, faxca redduntur,& facultas retentrix inualida. Quòd tamen retētio non tota pendeat ex fibris obliquis, sed ipsas coadiuuare retentionem, dixerat Gale. lib. 3. de Naturalibus facultatibus, vbi de fibris obliquis loquens dixit, Hæ sanè maximè auxilium præstant retentricis facultatis actioni. Intestina ergo sine fibris retinent. Ad propositum iam redeamus, si deiectio tempus postponat, ad paucitatem alimenti, aut eius acerbitatem, aut sensus hebetudinem, aut coctionis tarditatem, aut expultricis imbecillitatem referendum est. Adiuuat etiam ad id musculorum ventris languor, quoniam ipsi ad excretionem simul cum septo transuerso concutiunt. Quòd si ob alimētorum inopiam, aut acerbitatem non eueniat, ad ventrem referenda est dispositio. Habet etiam id verum absolutè, nec oportet semper addere, dummodo non eueniat ob ciborum qualitatem: nam id semper intelligitur, vt inquit Gal. lib. 1. de Crisib. cap. 11. Tertia conditio est, quòd deiectio optima respondere debet quantitati ciborum ingestorum. Nam vt vult Gale. lib. 1. de Causis sympt. minor fit quàm pro ratione multitudinis ingestorum deiectio, cùm ex iis in corpus plus est diductum: contra eùm plus quàm pro sumptorum portione deiicitur, aliàs ob diductionis defectum, aliàs confluentibus supernè aliquibus in ea, quæ circa ventrem sunt loca. Vbi igitur deiectio minor fuerit, signum est plurimę distributionis, ac iecur vehementer trahere: si tamen fuerit maior, aut parum distribui, aut multum confluere ad ventrem. Posset tamen aliquis obiicere, hanc conditionem non esse necessariam, ac inutiliter additam ab Hippocrat. Si namque plurimum distribuitur, dura redditur deiectio: si parum, redderetur liquida. Pariter etsi aliunde in ventrem confluat aliquis humor, quòd si durior aut mollior fuerit, deiectio non erit mollis ac constans. Excludetur ergo per conditionem, quæ sumitur ex consistentia, & non opus erit addere conditionem ex quantitate, ad significandam optimam deiectionem. Soluitur autem facilè obiectio ex Gal. lib. 1. de Crisi. cap. 11. vbi deiectionem aliquam vult esse mollem ac constantem, non tamen respondere rationi ciborum, neque posse significare imum ventrem bene valere, inquit ergo: Excrementum igitur molle atque continuum, & quod horam, qua excernebatur sanitatis tempore, seruat, nisi etiam seruauerit ad ea, quæ intus assumuntur, conuenientem proportionem, aliqua eius pars iuxta cæcum, & id, quod vocatur colon, intestinum retinetur, aut in aliis tenuibus inuolucris. Non est autem hoc, nec veluti signum, nec veluti causa bonum: sicuti signum quidē, quoniam vim expultricem nominatam ac propulsoriam, debilem esse significat: sicuti causa autem, quoniam ibi quædam superfluitates intus remanent, quas potius emitti oportebat. Aduertendum etiam quòd in hoc loco Gal. quantitatem deiectionis, definiens de ea, quæ minor est quàm debeat, mentionem facit, atq; explicat eius malitiam: nō tamen refert malitiam eius, quæ quantitatem conuenientem excedit. Et ratio est, quoniam loquitur de deiectione molli, ac constante, quæ potest esse debito minor, non tamē debito maior. Nam si talis fuerit, significabit, aut paucam distributionē, aut aliunde excrementum in ventrem defluere, quorū vtrunque reddit deiectionem liquidam, non permittens ipsam mollem, & constantem. Idem autem significare deiectionem liquidam & abundantem, in sequenti dicemus expositione. Si ergo tales adfuerint conditiones, necessum erit imum ventrem bene valere: nam si imus venter non valeret, aliquam mutationem fecisset in deiectione, quo dato non seruasset prædictas conditiones. Non tantum autem per imum ventrem intelligimus ventriculum, sed intestina: imus autem venter in comparatione dicitur ad thoracem, ac continet totum, quod est ab ensiformi cartilagine vsque in os pubis. Cuius pars, quę est ab vmbilico in os pubis, solet etiam imus venter appellari ab Hipp. vt in Aphor. 25. sect. 2. cùm dixit, In omni morbo, partes ad vmbilicum & imum ventrem crassitudinem habere melius est, quo in loco, imum ventrem, ἦτρον appellauit, hic verò τὴν κάτω κοιλίαν. Quamuis tamen deiectio hæc imum vētrem bene valere significet, non tamen si imus venter bene valeat, necessum est talem fieri deiectionē. Nam stabit imum ventrem bene valere: quoniam tamen ex aliis partibus excrementum aliquod ventri trāsmittitur, deiectionem variari. Hác ob causam Hipp. in præsenti progno. non omnes notas optimæ deiectionis scripsit, sed eas tantùm quæ imum ventrem significant bene valere. Si tamen scripsisset omnes optimæ deiectionis notas, non tantùm imum ventrem bene valere significasset, sed neq; aliquid mali in ipsum aliunde confluere, neque noxam aliquam in circunstantibus membris adesse. Esset vtique talis, si præter id quod prædictas habet conditiones, illud etiam habuerit, quod in sequentibus dicet Hippo. vt subrufa sit, & non admodum malè olens: quorum alterum ad colorem, alterum ad odorem attinet. Nam talis imum ventrem bene valere significat, & ex aliis particulis nihil ad ipsum peruenire, quod colorem naturalem possit variare.

Deiectio optima ration̄ seruat ad ciborum quantitatem.

Deiectio aliqua mollis ac constans, ex quantitate debita minor.

Imus venter

GALENI COMMENT.

A *Consistentia, qualitate, & tempore, quo deiectiones excernuntur, dignotionem fecit optimæ deiectionis, non tamen deterrimæ ex his solum, sed adiecit eis indicia à colore atque ab odore, & ad hæc sonitu per screationem adiuncto. Itaque consistentiam obtinet per naturam, vbi non omnino dura sit, quemadmodum lapides, neque extremè humida vt diffluere queat, sed intātum mollis quoad constans permaneat: copia verò proportione respondeat ingesto cibo oportet: ac tempus quo vacuatur, assuetum ægro. Cæterùm addendum est vt color & odor naturalis seruetur: quæ quidem ipse Hippocrat. non adscripsit, ceu ex iis quæ sunt prodita præter naturam, hæc quoque intelligere possis, id enim illi esse in consuetudine, sæpenumero docuimus, vt ex contrariis indicet contraria, prætermissis appellationibus eorum. At verò bene valere ventrem dixit inferiorem, tanquam conferens eum cum thorace, vt intelligamus ventriculum ipsum, & item ieiunum simul cum intestino omni, per ventrem inferiorem. Non tamen contraria deiectio continuo indicabit habere præter naturam. Id enim nec ipse dixit, nec aliquis verum est. Itaque conuenit bene valere ventrem inferiorem: à iecore verò aut liene aliquid in eum confluens variare non solum colorem, per naturam, verum etiam consistentiam* atque

ctionis. Porrò quandoque permutabitur copia illius permistione decumbentis humoris, neque seruabitur tempus secretionis assuetum. Ergo simillima naturali deiectio indicat non solum inferiorem bene valere ventrem (vt quod ipse dixit) sed etiam nihil in eum decumbere ex visceribus prædictis. Quæ verò habet præter naturam, significat ventrem interdum solum esse affectum, sæpe verò decumbentis aliunde materia in eum indicia habet: atque hæc multiplicia sunt, eò quòd iecur non solum sua ipsius excrementa saniemque & humores præter naturam demittit in vētrem, sed etiam corporis totius: quandoquidem venter per id omnibus corporis partibus copulatur, ac per illud recipit excrementa earum: quæ quandoque decumbunt purgantia omne corpus, aut partem vnam, aut duas, aut plures pariter: sæpe verò quæ accidentia sint indicantia affectionem, aut corporis omnis, aut partis alicuius, aut aliquarum. Sed animaduertamus deinceps sermonem eius de talibus docentem.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte conditiones optimæ deiectionis scriptas ab Hippocr. refert. Galen. Cùm tameo determinæ deiectioois signa scribet, inquit, Non hæc tantùm, id est, non ex his tantùm eam denuntiabit, sed etiam ex colore, odore, & sonitu.

IN secunda parte, quæ incipit (Cæterùm addendum) addendum esse vult his conditionibus, colorem ac odorem, quæ non fuerunt addita ab Hippoc. quoniam ex malarum deiectionum coloribus & odoribus, boni constabunt, adde quòd infrà progn. 71. hæc signa scribentur.

IN tertia parte, quæ incipit (At verò) per imum ventrem, dicit ventrem inferiorem per comparationem ad thoracem intelligi. Hic autem continet ventriculi & intestina omnia, de quibus Hippocr. intellexit.

IN quarta parte, quæ incipit (Non tamen) docet malam deiectionem, non significare ventrem imum malè valere. Id enim nec ab Hippoc. dictum est, nec verum est. Non inquam, sequitur, mala est deiectio, aut non est optima: ergo imus venter non valet: contingit enim aliquando imum ventrem valere. Sed deiectionem variare, aut colore, aut copia, aut tempore, vbi ex iecore, aut liene aliquid in ipsum ventrem decumbat, concludit. Itaque Gal. deiectionem naturali similem, vult significare imum ventrem, valere, ac nihil in ipsum aliunde confluere: illa verò, quæ præter naturam est, significat aliquando solùm ventrem malè affici, aliquādo verò aliunde in ipsum fieri defluxum, aut ex iecore & circumstantibus, aliquando etiam ex toto corpore: quoniam per intestina vniuersum corpus purgatur, vt etiam per vrinam contingit, vt infrà dicet, Comment. 37. huius libri. *Conuenit.* Græcè ἐγχωρεῖ, hoc est, euenit. *Quæ accidentia sunt.* Græcè ὡς συμπτώματα, hoc est, tanquam symptomata.

PROGNOSTIC. XIV.

SI autem fuerit deiectio liquida, expedit ne subducatur cum stridore, aut crebrò & sensim: laborans enim homo ex frequenti surrectione, vigilabit vtique. Si verò accumulatim & sæpe deiecerit, periculum est ne animo delinquat.

Liquida deiectio. Deiectio liquida, de qua impræsentiarum agit Hippocr. non est absolutè in numero bonarum aut malarum deiectionum ponenda: potest enim esse bona, potest etiam esse mala. Bona erit vbi neque strideat, neque deiiciatur crebrò & paulatim: si tamen alterum eorum habuerit, non erit bona, sine vtilis, vt dixit Hipp. humida itaque deiectio, vnum duorum significat apud Gal. in Comm. aut paucam distributionem, aut aliunde in ventrem confluxum: quod similiter dixerat lib. 1. de Crisibus cap. 11. de deiectione maiori quàm pro ratione ciborum. Hæc itaque si eum stridore descendat, non est laudanda, *Deiectio stridens.* nec ex vsu. Non scripsit Hipp. quantum mali significet, verumtamen Galen. lib. 3. de Causis symptomatum, ψόφος, siue per υ, siue per ι, dixit significare flatum cum humiditate commixtum, & instrumentorum angustiam: quod etiam scripsit lib. 1. de Crisibus. cap. 11. Flatum autem commisceri significat caloris imbecillitatem. Id igitur mali est, quod ex stridore significatur. Si tamen sine stridore deiiciatur humida deiectio, distinguendum est: aut enim deiicitur crebrò, aut rarò: si crebrò, aut sensim, aut accumulatè. Si tamen rarò descendat, non erit sensim sed in magna copia: nam quæ fit rarò & pauca, non erit humida, quoniam deiectio minor quàm pro ratione ciborum humida non est, maximè rarò excreta. Ex his quatuor membris Hippoc. duorum tantùm fecit mentionem, nempe earum deiectionum humidarum, quæ fiunt frequenter, dicens, Si crebrò fiat, & sensim, vigilabit homo ob frequentem surrectionem: si tamen frequens deiectio fiat atque in magna copia quòd dixit ἀθρόον, periculum est deliquij animi. De deiectione frequenti paulatim excreta constat malam causam esse, & malum signum: causam, quóniam adducit ad immodicam vigiliam hominem: nam qui frequenter ad deiiciendum surgit, vigilat, atque inquietus existit, ac vires eius ex omnia surrectione, & ex labore deiiciendi franguntur: adde quod aliquando febres etiam concitantur diariæ ex frequenti surrectione: vt Galen. lib. 8. de Meth. med. dicit, Febricitans autem nonnulli, & ex his quos diarrhæa post cruditates malè *Febris ex desurgendi frequentia.* habet, quibus vtique non minimè proritatur febris ex desurgendi frequentia. Vt signum, pariter mala est, nam significat imbecillitatem facultatis retentricis, aut erosionem. Imbecillitas intemperiē ostēdit, rosio verò, aut excremēti qualitatem, aut aliunde venientis, aut geniti in intestinis aut intestinorum vleus. Posset etiam frequēs deiectio euenire ex relaxatione musculi claudentis anum. Si tamen deiectio crebrò fiat, & in magna copia, non simpliciter ipsam vituperauit, sed dixit periculum imminere deliquij animi. Et quemadmodum etiam lib. 4. de Ratione vict. acut. Comment. 62. dixit, Nempe ex repentinis deiectionibus linqui animo periculosum est, veluti & voce priuari, & grauiter habere. Verùm tamen aliquādo talis deiectio iudicatoriè euenit, magnam aliquam mutationem subito natura moliente, aliquando vero symptomatis ratione euenit, quod sæpius accidit, rarius autem in modum iudicationis. Sed tamen tam in illis quàm in aliis quæ symptomaticè eueniunt, animo delinquere solent homines, vt constat experimento in bonis iudicationibus, quæ repente admodum fiunt, ac cum magna & continua aliqua euacuatione. Quod similiter in euacuationibus arte factis euenit, de quibus Aphorism. 27. sectiοn. 6. dixit, Quicunque suppurati aut aquam intercutem patientes vruntur, aut secantur, si pus aut aqua vniuersim effluxerit, omnes moriuntur. Vnus ergo tantùm humidæ deiectionis relinquitur modus, & est deiectio rara & accumulata. Hæc est quæ solet in bonis iudicationibus euenire, & talis bona est, vbi non strideat, licet non *Accumulata & rara deiectio.* explicetur ab Hippocr. sufficit enim ei qui breuiloquiis vtitur, vt malas vituperet: inde enim quæ bonæ fuerint, tales esse intelligentur.

GALENI COMMENT.

Madentem fore deiectionem, propterea quòd non fuerit ex ventriculo diductio ad iecur, vel quia de iecore, aut liene aliquid defluxerit in eum, cuinis perspicuum est. Sed fieri potest vt id bonum sit, quoties expurgetur iecur, aut lien, aut omne corpus per iecur: non bonum verò, quoties accidentis ratione fiat diductione à finibus concidente, aut iis quæ de iecore eunt in ventrem, bona affectionis signa non habentibus. Hæc interstinguitur, si nec stridet, nomen enim de sonitu confectum est, & item si nec crebro ac pedetentim deiiciatur. Quæ ita enim deiiciuntur, accidentis obtinent rationem. Quæ verò multo interposito tempore vniuersim, sæpenumero bona secretionis indicia erunt, quia natura expellet nocuam, qualitate aut quantitate materiam, omne corpus, aut aliquam eius partem vacuando purgandóve. Porrò vacuationem appello propria materiæ, vbi quantitate exuperet: purgationem verò aliena per qualitatem. At verò sequuntur quadam alia talem deiectionem, quorum mentionem habuit Hippocrat. dicens, Frequens enim desidendi labor insomnium facit. Quinetiam sæpe & multum excernere, ceu vires exoluens, criminatur: atque admodum rarò tales secretiones bonæ sunt. Namque eis adiuncta est exolutio virium, quæ nequaquam bona est, quemadmodum decretorio quidem, sed immodico sanguinis fluori.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Liquidæ deiectionis duplicem reddit causam: aut quoniam non fit à ventriculo distributio, quam appellant ἀνάδοσιν, aut quoniam aliunde confluit aliquid in ventrem. Talis autē deiectio potest esse bona, aut mala. Bona, si fiat per modum iudicationis, mala verò quoties ob defectum distributionis talis fuerit, aut quando quod aliunde defluit, prauam significat affectionem: diffinitio verò an sit mala, sumetur ex stridore: quæ enim stridet, bona non est. Quantum verò mali significet in expositione dixi. Non autem putandum est, quòd stridor ne significat malum, quòd non sumatur aliunde indicium ad cognoscendum, quando deiectio non est bona. Sed tamen hoc vnum scripsit Hippo. in præsenti. Poterat enim liquida deiectio ea colore, odore, & aliis malitiam affectionis corporis ostendere. Vbi litera habet *Stridet*, Græcè habetur τρύζει

Græcus codex mēdosus.

sed tamen in Græcis codicibus quos legi, præter id habetur, γέγραπται δὲ καὶ μετὰ τοῦ σ, καὶ χωρὶς τοῦ σ, quod est, scribitur autem & cum sigma, & sine sigma. Verùm hæc omnino sunt abiicienda à Græcis codicibus tanquam adiecta, vel scribi debet γέγραπται δὲ καὶ μετὰ τοῦ υ, καὶ μετὰ τοῦ ι, vt adduxi in expositione lib. 3. de Causis symptomatum.

In secunda parte, quæ incipit (Quæ verò) docet deiectionem, quæ in magna quantitate rarò fit, sæpe esse bonum indicium, quod significat naturam expellere humorem quantitate, aut qualitate peccantem, hác purgationem, illam euacuationem appellat. lib. 2. Aph. Comm. 17. dixit, Quòd autem euacuationem simpliciter Hippoc. dicere consueuerit, quando humores omnes æqualiter euacuantur, purgationem autem quando praua affecti qualitate, meminisse oportet, & lib. 1. Aphor. Com. 1. dixit. Est autem purgatio, humorum, qui sua qualitate molestant, euacuatio. Fochsius verò in eius Apho. Comment. par. qualitatem dixit Hippoc. non intellexisse primam aliquam qualitatem solam, vt caliditatem, frigiditatem, humiditatem, & siccitatem. Nam vbi sola qualitas peccauerit, potius alterationem, quàm euacuationem requiret. Erit potius qualitas, inquit, idem quod cacochymia, quæ apud Gal. 13. Therap. methò accidit, vbi flaua bile, vel atra, vel pituita, vel

Quid sit intelligendum per qualitatem humorū.

serosis humoribus corpus refertum fuerit. Et inferius inquit, se abunde ostendisse, qualitatem in illo 2. Aphorism. prim. sectio. significare speciem humorum redundantium, corruptorum, ac corpus infestantium. Vult ergo Fuchsius, quòd cùm Hippocrat. dixit. Si talia purgentur qualia oportet, & confert, & leuiter ferunt, idem est, ac si dixisset, vbi humor eius fuerit speciei cuius esse debet, ipsius euacuatio & confert, & leuiter fertur. Erit ergo species bilis pituita, melancholia, erúntque bonæ purgationes io biliosis, si qualia oportet purgentor, id est, si bilis purgetur. Contrà quam expositionem videtur multis modis repugnandum, primò quoniam Galeo. similiter cùm Hippocrat. hoc vocabulo ποιότης vtuntur, quod nunquam substantiam potuit significare, aut substantialem speciem, quòd si de specie accidentali vocabulum intelligi posse concederet, immeritò accusaret eos, qui per speciem intellexerunt calidum, frigidum, humidum, & siccum, quum hæ sint species accidentales: præterea vbi bilis, aut pituita corrumpantur, postea verò excernantur, aute coctionem ille humos erit qualis esse debet, id est, eius speciei. Sed tamen non confert, & facilè fertur: sed potius abundantiam ostendit, & in ratione symptomatis effertur. Quare ergo non tantùm humorem dicit peccantem, sed eum debitis conditionibus, ita vt inter qualitates, & cōditiones bonæ purgationis, quæ omnes in qualitate ab Hipp. comprehenduntur, intelligere oportet coctionem, vt apud Gale. lib. 1. de Rat. vict. acut. Comm. 13. vbi explicans quare Hipp. dixit, Et quæ à pulmone expuuntur talia fuot, inquit, Nempe verba hæc, Qualia esse oportet: coctionis habent notas. Per qualitatem ergo adhuc ipsam coctionem comprehendit Hipp. Cum ergo Hipp. dixit, Si qualia oportet purgari, purgētur, qualitas includit conditionem eius quod purgatur, ac includit humoris speciem, & caliditatem, aut frigiditatem, humiditatem, ac siccitatem, crassitudinē, tenuitatem, putredinem, ac coctionē. Hæc enim omnia concurrere debent ad hoc, vt id quod purgatur tale sit, quale esse oportet. Erunt autem bonæ purgationes, quæ fiunt seruatis omnibus conditionibus in humoribus qui purgantur: & in præsenti loco purgationes dixit deberi qualitati, id est vbi fuerit peccatum in cōditione ipsorum humorū. Quale peccatum in cacochymia reperitur, in qua competit purgatio: quoniam humores, quamuis sunt quantitate peccantes, deprauati sunt, ac corrupti: hi tamē si talis fuerint conditionis, qualis esse debent, purgationes conferent & facilè ferentur. Quantitati verò, cui non coniungitur corruptio, aut praua cōditio, propriè debetur vacuatio. Quod tamen arguit Fuchsius quale non significare solā caliditatem frigidi, humidi, aut sicci, satis clarum est. Verùm nemo dubitat an de solis primis qualitatibus quale dicatur. vbi enim in solis qualitatibus esset peccatum, alteratio esset debita curatio sine euacuatione: sed tamen quale non tantùm primas comprehendit qualitates, sed omnem peccantis humoris conditionem ad bonam purgationem necessariam, in quibus etiam sunt primæ qualitates. Nam in tertiana, vna de notis ostendentibus purgationem esse peccantis humoris, est caliditas humoris qui excernitor. Quòd si dixeris, purgatio debetur cacochymiæ, & cacochymia est peccatum humorum in quantitate: ergo humoribus quantitate peccantibus debetur purgatio. Maior ostenditur, quoniam in sententia allegata ex 13. Metho. med. cacochymia fit abundante flaua, aut atra bile, aut pituita, aut serosis humoribus: his autem purgationes

Fuchsij expositio impugnatur.

Qualitas coctionem comprehendi.

Qualitas apud Hippoc. coctionem dicit.

Cacochymia quantitatis redundantia cum corruptione.

purgationes debentur. Minor nota est, & docebitur lib. 3. circa Comm. 15. Ad quod respondemos, quòd in cacochymia non tantùm adest quantitatis redondaotia, sed etiam humoris corruptio. Corruptioni itaque debetur purgatio: nam vbi abundantia sola quantitate consistetet, non opus esset purgatione: corruptio tamen quæ omnem cacochymiam comitatur, purgationem præcipit, corruptio tameo qualitati attinet.

In tertia parte, quæ incipit (At verò) explicar quæ mala sequantur ad frequentē deiectionem, vbi fuerit frequens, in magna, aot parua quantitate, ex Hip. doctrioa: licet aliquando frequeos magna possit esse bona, sed tarò Aduertendum etiam, quod dixit fluxum sanguinis esse aliquando decretorium, sed immodicum. Id enim cootingit ex errore naturæ, quæ impetu quodam trudit humorem, neque sistit euacuationem quaodo oportet, quod etiam in fluxu ventris sæpe fieri videmus, fit etiam in omnibus euacuationibus id accidens, quando natura admodum cito finire, ac perficere tentat aliquam iudicationem.

PROGNOSTIC. XV.

SEd oportet pro quantitate ingestorum deiicere bis aut ter in die, noctu semel: plurimum autem subeat primo manè, quemadmodum homini consuetum est.

Deiiciendi numerus.

Numerum deiiciendi definit Hippoc. in præsenti, quantitate eius quod deiicitur non variata: decet autem aut bis, aut ter deiicere interdiu, & semel noctu: & decet vt maior quantitas prima luce descendat. Sic enim est hominibus consuetum. Crederem ego temporibus Hippocr. homines pro maiori parte dictis vicibus deiicere solitos. Consuetudo namque hominum multum agit ad sæpius aut tarò deiiciendum: nam ille qui assuetus est ter deiicere, quando tempus deiiciendi accedit, si oō deiiciat, maximè grauabitur à fecis quantitate: aut si mordendi facultatem manifestam habuerit, mordebitur, quam si oon deiecerit, tormina patietur. Bis aut ter dixit interdiu, & noctu semel: quoniam quando homines exercitantur, feces celerius descendunt, & quod per ventrem descēodens grauat, aut mordet, in vigilia magis grauat, aut morder, quàm hora somni: quoniā in somno animalis facultas sopita est. Meritò ergo sæpius deiiciunt homioes interdiu, quàm noctu. Plurimum etiam prima luce dixit, quoniam temporibus Hippocr. cœna maior erat prandio, & coctio atque expulsio vsque in auroram rectè perficitur, inde est quòd tunc maior quantitas deiicitur, quoniam à pluri alimento maior fecis quantitas separatur. Accedit ad id, quòd longiori tempore retenta

Fex alimenti quandiu immoratur.

deiectio, ac temorata, maior copia succedit. Cuius tameo alimenti sit excrementum quod excernitur prima luce, dubium videtur, an sit fex alimenti assumpti externa noctē, an eius quod in die externa Hippocr. docet lib. de Morb. 4. duplex esse alimentī excrementum: vnū quod est fex: alterum est excrementum homotum, qui trāseunt ad venas. Primum descendit post diem, & secundū post tertium diem, quod simul cum fece alimenti miscetur, vt constat: fex enim à bile tingitur. multa de his ab Hippo. ibidem scripta sunt, & præter reliqua inquit, Et cibi quidem semper postridie per aluum secedunt, humot autem ad tertiam diem. finaliter dixit. Quemadmodum homini cōsuetum est. hanc referens hominum consuetudinem. Id enim quod hominibus cousuetum est, quantum debeat obseruari, sæpe docuit Hippocr. maximè lib. 2. de Ratio. victus acut. sopra pro. 11. quòd si id consuetū non erat homini, quo tempore sanus erat, neque in morbo exigetur. Temporibus nostris, quamuis homines voracissimi sint, ferè omnes bis in 24. horis deiiciunt: paucissimi sunt qui ter, & quamplurimi sunt qui semel deiiciant, & id est in consuetudine ferè omnibus qui modicè viuunt. Noui ego hominem septuagenarium iutisperitum, qui vsque in 45. anoum semel deiicere solebat, inde verò vsque in 70. semel tantùm in quinque, aut sex diebus, & sanus degebat. Noui alterum octogenarium, cui ab adolescentia fuerat in consuetudine semel deiicere in 8. diebus. verum huic oculi perpetuò illachrymabant, & halitum emittebat fœtidum: quod multis aliis euenit quibus fex diu retinetur. Noui similiter multos homines ter, & quater quotidie deiicientes, & duos alios, qui sani adhuc septies, & octies fecē deponebant, quibus parùm curæ erant, quæ attinent ad Musas, & Philosophiam. Laudo eā consuetudinem, qua homioes semel deiiciunt in 24. horis, nec vitupero eam, qua bis. Signū enim est, quòd tales noo ingurgitant supra modum, ita vt fex multum grauet intestina, neque bilis confluens ad intestina valde irritat ad excretionē. Obiiciet forrè aliquis contra sententiam huius progn. In morbis namque exactè peracutis, homines valentes, cum omnimoda iedia perducimus ad iudicationem vsqoe: in illis ergo oō est speranda deiectio, bis, aut ter in die, noctu semel

Numerus deiiciendi in morbis acutis.

quamuis illis fuisset in consuetudine. Præterea ille qui assuetus erat bis deiicere, vbi alatur sola ptisana ordeacea, constat quòd oon deiiciet bis aut ter in 24. horis. Dices fortè ex Hippoc. 2. de Rat. vict. acut. Qui bis in sanitate comedere solebat, bis ptisanam sorbere debet in acutis morbis: poterit ergo bis deiicere, aut ter, si ita erat ei consuetum. Hoc non sufficit, qooniam fex quæ separatur ex ordeacea ptisana, pauca admodum est, & quæ nō grauabit intestina, neque deiicietur: accedit ad hoc quòd in acutis febribus tantus est calor ventris, & partium circunstantium, vt feces exsiccentur, & minorentur quantitate, & io descensu tardentur, quod experimentum cōmemorat. Rarissimè enim fit, vt io febribus acutis, quantumuis salubres sint homines, ordinem, & numerum deiiciendi obseruent: sed omnibus ferè opus est clysteria iniicire, vt fex descēdat, aotequam exuratur. Neque sufficit, si dixeris in quibusdam febribus aluum esse solutam, ac deiectionem posse respondere consuetudini: gratia exempli, in febri ardenti exquisita apud Hippo. lib. 4. de Rat. vict. acut. sect. 1 vnum de signis febris ardētis exquisitæ est aluus soluta. Verum in his neque id quod descendit, respondet quantitati ingestorum, neq; numero consueto deiiciendi, sed irritationi quæ fit ab homore bilioso confluente ad intestina. Ad quæ respondemus, quòd Hippo. in præsenti non definit numerum deiiciendi in acutis morbis in omni tempore morbi, sed quando morbus decliuat, & homo ad victum sanorum paulatim accedit. Tunc enim expedit deiectionem respondere quantitati ingestorum, & numero consueto deiiciendi. Hipp. ergo quo tempore id euenire soler non scripsit, sed bonum esse quo tempore appatuerit, rectè dicit.

GALENI COMMENTARIVS.

ID quoque supra docuerat, sed rectius erat eum disseruisse, nunc de secretione decretoria quidem, sed vniuersa quemadmodum ego proximè feci. Cæterùm damno tanquam supernaciū, bis aut ter die: noctu semel, & quicquid aliud postea scripsit. Abundè enim fuerat dixisse, quemadmodum homini fuerat consuetum. At verò sententia finis

legitur bifariam: in quibusdam codicibus cum verbo Subeat, in aliis sine tali verbo, ad hunc modum: Plurimum verò luce, quemadmodum homini fuerat consuetum. Sed nihil interest, hoc an illo modo scribatur. nam vtrouis modo seruatur optimum esse. quòd quàm maximè fuerit consuetũ.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte, duabus causis damnat Galen. sententiam Hippo. primò quoniã non fecit mentionem de deiectione decretoria, quæ accumulatim descendit. De optima tamen dixerat respondere debere quantitati ingestorum. Secundò damnat id quod in præsenti dixit, præter id quod suprà dixerat, nempe bis aut ter in die Satis enim fuisset dicere, Quemadmodum homini est in consuetudine: nam in hoc omne aliud includitur. Si tamen quis vellet Hipp. saluare, rectè posset. Quantum ad primum, quum dicit Gale. ipsum non disseruisse de deiectione decretoria accumulata, satis fuit Hipp. malas scribere deiectiones: inde enim poterit colligi, quæ erunt bonæ. Malas dixit frequentes accumulatas, & frequentes, quamuis sint in parua quantitate. In parua non erunt: nam non erit possibile deiectionem liquidam fieri, nisi ob paucam distributionem, aut ob id quòd in ventrem aliquid confluit, vtcũque talis erit abundans quantitate: nõ ergo erit rarò pauca. Reliquum ergo est, vt deiectio fiat rarò multa. Quòd si alii duo modi deiectionũ, quia frequentes, vituperantur, iste tãquam laudabilis relinqueretur. In crisibus namq; quamuis subitæ fiant mutationes, si per ventris fluxum fiant, inter vnam & aliam deiectionem tempus conueniens interuenire debet: frequentius enim vbi successerint, animi deliquium affertur. Secũdum quod damnat Gal. quoniam dixit bis aut ter esse interdiu deiiciendum, pro copia ingestorum, ac abundare id quod dixit de cõsuetudine. Posset Hipp. saluari: quoniam quamuis suprà dixisset, deiectionem debere respondere quantitati ingestorum, hic non intendit loqui de quantitate, sed de numero deiiciendi. Addit autẽ id de copia, vt intelligatur quòd ille numerus est seruandus, non mutata copia, sed vbi respõdeat his quæ fuerunt ingesta. Quod tamen dicit, satis esse dicere, quemadmodum est in consuetudine: dicemus quòd ipse non intendit aliud quàm consuetudinem esse obseruandam in numero deiiciendi. Quòd tamen dixerat prius, Bis aut ter interdio: non fuit aliud à consuetudine distinctum, sed tantummodo consuetudinem illam narrare, tanquam magis communem apud homines sui temporis.

In secunda parte, quæ incipit (At verò) Partem illam, plurimum prima luce subeat, dicit dupliciter legi sed nihil referre.

PROGNOSTIC. XVI.

INcrassari autem oportet deiectionem, morbo eunte in iudicationem.

Mutationem, quam facit deiectio à principio donec morbus iudicetur, scribit Hippoc. laudans eam per quam, morbo ad summum vigorem tendente, crassior redditur quàm ante: verumtamen contingit, quòd deiectiones à principio morbi sunt crassæ, aut non tantùm crassæ, sed etiam duræ: & in talibus non oportet spectare incrassationem, sed potius tenuitatem, vbi videlicet causa, quæ ipsam deiectionem exurit, atque indurat, remissior fiat, & humor crisi excernẽdus iam incipiat declinare ad ventrem qui reddet molliorem ac magis liquidam deiectionem. Vbi itaque quis ab initio liquida deiiciat, si æger saluari debet, coquẽdus est humor morbum faciens: coctio tamen perpetuò perducit id quod coquitur ad crassiorem substãtiam, vt dicemus in annotatione circa comm. 33. Hoc signum vnum est de signis quæ ostendunt morbum esse salubrem, quoniam ostendit coctionem in deiectione. hanc autem crassitudinem intelligendum est non debere esse maiorem ea, quæ dicta est de optima deiectione, nempe vt sit mollis ac constans.

GALENI COMMENTARIVS.

COrpulenta scilicet redditur, si aquosa ac tenuis haudquaquam corpulenta duràque existat. Quocirca sermo est de humida statim inter initia deiectione. Id enim proprium est breuitatis, quam in dicendo maiores seruarunt potissimum Hipp. vt ex oppositis interdum indicentur quædam nequaquam prodita nominatim.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Hic commentatius non eget annotatione, præterquam quòd vbi legitur. *Corpulenta scilicet redditur.* Græcè habetur, *παχύνεται δηλονότι.* hoc est, crassa nempe fit. Et vbi legitur. *De humida statim inter initia deiectione,* Græcè, *περὶ τῶν ἐξ ἀρχῆς ὑγρὰ διαχωρούντων.* hoc est, de his, qui ab initio liquida deiiciunt.

PROGNOSTIC. XVII.

SVbrussa autem sit, neque admodum graueolens.

In 13. progno. ea tantùm signa bonæ deiectionis scripsit, quæ poterunt ostẽdere, imum ventrem bene valere: non tamen ea, quæ vbi simul omnia inueniantur, constituent optimam deiectionem: de quibus sunt duo, quæ in præsenti progn. scribuntur, quorum primum sumitur à colore, de quo dixit deiectionem debere esse subrussam. Secundũ est, quòd non sit admodum graueolens. Hæc autem duo non sunt necessaria ad hoc vt deiectio significet ventrem imum bene valere. Vbi enim deiectio fuerit mollis ac constans, & tempore conuenienti excreta, & respondens quantitati ingestorum, coctio rectè fiet: & vbi coctio rectè fit, calor naturalis superat, quo superante imus venter bene valebit, & non erit deiectio admodum graueolens. Quod tamen ipsa subrussa sit, aut non, parum agit ad ventris dispositiones cognoscendas, vt inquit Galen. lib. 1. de Crisib. cap. 11. propterea verò neque coloris meminit excrementi, quoniam non magnam vim habet, ad inferioris ventris dispositionem significandam. Nam quòd id excrementum sit bene coctum, sufficiunt indicia prædicta. Complet itaq; Hipp. per hoc duo signa omnia necessaria ad optimam deiectionem ostendendam. Subrussum dixit debere esse deiectionem optimam: is autem color non euenit ei ex ventre, sed aliunde descendẽte humore bilioso ad intestina, aut ex iecore, aut vesica fellis: quorum dispositionẽ ostendet color deiectionis, simul cùm dispositione viarum, quæ sunt à vesica fellis ad intestina, & nonnunquam ostendet totius corporis dispositionem. Lib. 5. de Vsu partium, satis latè probat Gal. vsum humoris biliosi, quem transmittit natura ad intestinum ieiunum, vt pituitam, quæ in intestinis generatur, detergat, atque deducat per intestina. Hæc bilis modicè descendens cum fece, ipsam modicè tingit, ac subrussi coloris reddit. Quæ si immodica fuerit, deiectio russa fiet, aut flaua: si tamen minoris quantitatis fuerit quàm decet, pallida reddetur deiectio: aut si nihil descendat cum fece, alba, similis ei, quæ deiicitur in his, qui ictericà patiuntur. Quod tamen modò de copia bilis dixi, idem est intelligendũ de bilis colore inferiori. Nam bilis flaua magis tingit quàm russa, & russa quàm pallida, vbi in quantitate misceantur æquali. Quamuis tamen alimentum, quod simul cum fece cõtinetur à iecore trahatur

Deiectionis optima signa.

Bilis per intestina descendens.

Bilem non trahet iecur. trahator per venas meseraicas, bilis tamen, quæ cum fece descendit, non trahetur: quoniā iecur non trahit nisi conoeniēs, id videlicet circa quod propriam suam operationem efficere poteſt, ſanguinis nempe & aliorum humorum generationem, cui bilis non præſtabit materiam, quandoquidem ex bile nullus humor naturalis poteſt generari. De colore ſubruffo in expoſitione progn.26. diximus. Addit etiam, deiectionem non debere eſſe admodum graueolentem: ſignificat nāmque calorem naturalem vincere ac ſuperare in coctione qua fex confecta eſt, licet aliquo modo à calore præter naturam occupetur. Ratio tamē, quare feces fœtore aliquo participant, in morbis & in ipſa ſanitate eſt, quoniam inteſtina exanguia ac frigida ſunt, & quæ in ipſis continentur ob defectum caloris, partim etiam quia non tranſpirant, fœtore participant, licet minus in ſanitate, magis in febribus. Quare itaque non admodum fœtere debeat deiectio, Gal lib.1. de Crīſib. cap. 11, hoc modo ſcripſit, Et quidem quod vehementer fœtet, ſi hoc etiam ex cibo non accidat, vehementem putrefactionem oſtendit.

Feces fœtore participant in morbis ſanitateque.

GALENI COMMENTARIVS.

ID inter initia dicendum erat, dum agreretur de deiectionibus ad hunc modum: Deiectio optima eſt, ſi mollis conſiſtenſque eſt, & eo tempore ſecreta quo ſecunda valetudine aſſueuit, ac ſubruffa, nec admodum graueolens: vt (quemadmodum paulò ante dixi) conditionem eius & quantitatem, atque tempus ſecretionis, & item vtramque qualitatem, tum viſibilem, tum etiam olfactilem definiſſet. Cæterùm naturalem deiectionem ſubruffam eſſe ſuſcipientem de ſecore bilem decumbentem in ventrem, modica quidem qualitate, pauca verò quantitate, clarum eſt, & omnibus medicis conſpectum. Si enim ſyncera, aut multa decumbit bilis, ruffam reddit, aut flauam deiectionem, Si verò nullo modo permeat ad inteſtinum, vt in arquatis, candida deiectio erit.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte doctriuam de optimis deiectionibus integram reddit, componens hæc duo ſigna, quorum alterum ſumitur à calore, alterum ab odore cum aliis quæ in ptogno.13. ſcripta ſunt. *Aſſueuit*, Adde, κλῶθις ϛεϱὶς λόγῳ τῶ εἰσιόντων. hoc eſt, quantitas verò ſecundum rationem ingeſtorum.

IN ſecunda parte, quæ incipit. (Cæterùm) deiectionem dicit debere eſſe ſubtuffam, ob bilem, quæ per inteſtina deſcendit, quæ vbi aucta fuerit quantitate, aut qualitate, teddet deiectionē ruffam, aut flauam: ſi verò non deſcendat, deiectio, qualis in icteritis. *Aut multa* In Baſilienſibus codicibus legitur, ἡ χολὴ, id eſt bilis. Verùm meliùs legitur vt in codice Aldino ἢ πολλὴ, hoc eſt, aut multa. ſicut etiam legit Laurentianus, & antiquus interpres, & litera hæc congruit cum præcedenti. Dixerat enim, bilem cum naturali deiectione deſcendentem, debere eſſe modicam qualitate, quantitate paucam. Modò verò flauam aut ruffam reddi dicit deiectionem, ſi bilis aut ſyncera, aut multa deſcendat: vt ſynceram opponeret ei quæ eſt qualitate moderata: & multam, ei quæ eſt quantitate pauca. In morbo autem regio deiectio bile priuatur, quoniam tota ad cutim tranſmittitur. Vtrunque extremum in colore, vel flauum, vel nōdum ſubtuffum, vitupetauit Galen. lib.1. de Criſi. per hæc verba, Si enim ruffum purum, vel nullo modo ſubruffum extiterit, ſed etiam ſecuudum ciborum colorem, alterum duorum ſignificat, ſcilicet plus flauæ bilis in ventrem decumbere, aut nihil omnino. Horum verò primum quidem ſi circa initia fiat, bilioſiorem morbum oſtendit: ſi verò declinationis tempore, corpus integrè expurgari.

Codex Græcus Baſilienſ. errat.

PROGNOSTIC. XVIII.

EXpedit autem lumbricos teretes cum deiectione exire, morbo ad iudicationem eunte.

IN inteſtinis lumbrici generantur in tribus ſpeciebus rotundi, qui ἑλμινθες ϛϱογγύλαι appellantur, de quibus mentionem fecit Hippocr. aphor.26. lib.3. vbi etiam ἀσκαϱίδες nominantur, qui ſunt lumbrici pauiſſimi, has duas lumbricorum ſpecies dicens generari in pueris poſt dentitionem, quod ſatis probat experimentum. Rurſus de aſcaridibus loquutus dixit, lib. de fœminarum morbis, gigni in pudendis, & ano ipſarum. Rurſus de rotundis lumbricis lib.4. de Morb. ad finem, vbi etiam de tertia ſpecie fecit mentionem, quos appellat, ἕλμινθας πλατείας, id eſt, latos lumbricos, vbi etiam latos, & rotundos in inteſtinis infantium gigni dicit in vtero matris, cauſámque materialem adiungit, humorem dulcem putridúmque diu retentum: quæ non tantùm in infantibus, ſed etiam in adultioribus materia eſſe poterit generationis vermium. Quod etiam methodus curatiua docet, quæ per amara, & acida, & detergentia exercetur. Eaſdem ſpecies ſcribit Paulus lib. 4. cap.57. & 58. & Ætius lib.9. cap.39. 40. 41. Celſus lib.4. cap.17. de latis, & rotundis egit, & latos peiores dixit, ſed de his ſatis. De rotundis igitur loquens Hippocr. dixit bonum eſſe ſi deſcendant, & ſimul cum deiectione & morbo ad iudicationem tendente. De rotundis loquutus eſt, quoniam lati rarò admodum videntur, & aſcarides in tecto generantur inteſtino, & ſine deiectione ipſi ferè ſemper deſcendere ſolent. Rotundi tamen, qui etiam & oblongi appellari ſolent, in cæco inteſtino magna ex parte, vbi feces, & pituita diu retinentur, generantur, qui poſtea inteſtina perreptant, & ad ventriculum aſcendunt. Hos igitur deſcendere melius eſt, quàm aſcendere. Cùm enim aſcēdunt per viam cauſæ mali ſunt, ventriculum mordentes, & fumos putridos ad cor, & caput tranſmittentes, & inde animi deliquia & mentis perturbationes afferentes. Per viam etiam ſigni, quia ſignificat in inferioribus partibus, non in ſuperioribus degere, quæ ignobiliores ſunt. Quod autem dixit, cum deiectione exire, & ſimul addidit ἅμα, dicens, id eſt, quoniam ſine ipſa contingit ipſorum exitus, quod ſignificat ipſorum abundantiam, aut quòd fugiunt humorum in corpore exiſtentium malitiam. Quod dixit morbo eūte in iudicationem: id eſt quod Celſus dixit, Sub fine morbi, quo tempore vniuerſa excrementa præter naturam excerni bonum eſt. ἐπιτήδειον, inquit Hipp. id eſt, opportunum & decens, quod Celſus dixit, Nihil nocet, neque altiorem aliquam ſententiam voluiſſe Hippo. exiſtimauerim, quàm quòd deſcendentes nihil mali afferunt, quod tamen aſcendentes afferre poſſunt.

Aſcarides generantur aliquando in pudendis muliebribus.

GALENI COMMENTARIVS.

SI natura pariter cum cæteris excrementis hos quoque pellit deorſum, melius eſt quàm ſi ſurſum, & quoties aliter poſt appareat ratione accidentis. Sed de differentia eorum quæ decretoriè poſt apparent, libro de iudicatione latius explanatum iam eſt.

ANNOTATIO IN GALEN. COMMENT.

Docet bonam eſſe expulſionem omnem quæ fit à natura, omnem autem aliam fieri in ratione accidentis: cùm enim à natura fit expulſio, decretoriè fit excretio. *Aliter* Græcè ἄλλως, legendum potius ἄλλως, vt Laurentianus. *Differentia*. Græcè, ἡ διαφορὰ πάντα, id eſt, differentia omni. *Libro de iudicatione*, lib.1. cap.14. ſigna decretoria duplicia eſſe

Codex Græcus corrigendus.

Ttt 3 dicit,

dicit, quædam vt signa & causæ, quædam vt signa tantùm.

PROGNOST. XIX.

Decet autem in omni morbo ventrem flaccidum, ac bonæ molis esse.

In progn. 13. scripserat Hipp. signa bonæ dispositionis ventris inferioris, de eodem etiam loquens in præsenti signa alia scripsit. *Bonæ valetudinis ventris signa.* Verùm superius signa scripsit à posteriori, nempe deiectione, quæ est ipsius ventris effectus: modo verò signa scribit, quæ docent à priori bonam valetudinem ventris. Quorum primum est, vbi fuerit venter flaccidus, secundum, vbi fuerit bonæ molis. Primam conditionem dixit Hippocr. λαπαρὸν, id est, flaccidum. Dicitur autem pars aliqua, λαπαρὸν, vbi nó fuerit plena, & venter vbi non fuerit cibis, aut potibus repletus, quemadmodú in 1. huius lib. Com. de partibus inter thoracem & ossa iliom loquens, dixit: Est autem & λαπαρὸν id est, flaccidas, tota hæc pars, cùm non fuerit parum anè cibis & potibus plena. Quod igitur vacuum est, flaccidum meritò dicetur. Sic enim Galen. dixit lib. 1. de Morb. pop. par. 3. in Comm. hist. Sileni, idem esse referens, ὑπολάπαρον & ὑποκενὸν, id est, Subflaccidum, & subuacuum. Artificiotè admodum & exquisitè vsus est vocabulo Hippo. nam ventrem hunc non appellauit μαλθακὸν, id est, mollem, vt Laurentianus in sua translatione. *Laurentianus notatur.* Nam mollis duro oppositos est: & dura fiunt omnia, apud Galen. lib. 5. de Simpl. medi. fac. cap. 4. aut concretione, aut repletione, aut cæcitate. Ea verò quæ à repletione indurantur, veluti quæ phlegmone laborant, non propriè dura dicuntur, sed ἀντίτυπα, id est, renitentia. *Durorum causa.* Si ergo quæ plena sunt, non propriè dicuntur dura: quæ vacua fuerint, non propriè dicentur mollia, sed vt Hipp. λαπαρὰ, id est flaccida. Præterea illa sunt propriè dura apud Gal. citato loco, quæ à siccitate indurueront, talis esset venter vbi cú abesceret, ac siccitate induraretur. Modo hæc vètris dispositio à secundo membro excluditur, vbi ventrē vult esse bonæ molis: nā qui bonæ molis est, apud Gal. in Com. non est assumptus. Si ergo per λαπαρὸν mollē intellexisset, non adderet, καὶ εὔογκον, id est, & bonę molis, Nam qui talis est, durus propriè ob siccitatem esse non poterit. Damnatur itaque omnis durities ventri euenire potens, à concretione enim venter durus non fiet, quandoquidem viuente animali, venter eam frigiditatem non patitur. Renitentiam autem damnauit in signo præhabito, vbi flaccidum ventrem esse debere voluit, contra plenum, & renitentem distinctum. Damnat quoque durum à siccitate, vbi laudat in secunda conditione præsenti ventrem bonæ molis. Quod signum ad bonam ventris compositionem, & carnis copiam pertinet, sicuti & durities ad extenuationem, & carnis paucitatem, vt Gal. ait in Comm. Cuius etiam mentionem fecit lib. 1. progn. 23. cùm damnauit hypochondria intenta. Quam etiam ventris dispositionem laudauerat in Apho. 25. lib. 2. dicens: In omni morbo partes ad vmbilicum & imum ventrem attinentes crassitudinē habere melius est, multum verò extenuari ac contabescere malum. Quod enim in præsenti progn. dixit, in omni morbo decere ventrem esse bonæ molis, in Aph. dixit in omni morbo partes ad vmbilicum & imum ventrem crassitudinem habere esse melios. Venter enim pro imo ventre, & partibus ad vmbilicum commutatur. Et quod in prog. dixit, εὔογκον, id est, bonæ molis: rectè dixit in Aphorism. πάχος ἔχειν, id est, crassitudinem habere. Vbi aduertendum, quòd quemadmodum in Aphorism. crassitudinem habere, distinguit contra multum extenuari, ac contabescere: ita in progn. bonam molem ventris distinguit contra id quod bona mole caret: & bona moles ex carnis copia pendet, & defectus ipsius vera contabescentia est, & attenuatio.

GALENI COMMENTARIVS.

Mollis opponitur intento, aut repleto, corporatus verò absumpto: vt principio de contentis in eo doceat, deinde de ipso ventre: quasi dixerit in hunc modum: At verò in quouis morbo, modicè venter inanis sit & corporatus ex propria substantia, haudquaquam tenuis, oportet.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Docet Hippocr. mentem esse, distinguere flaccidum ventrem contra plenum: & bonæ molis contra liquatum ac dissolutum. *Mollis.* Græcè, λαπαρὸν. i. flaccidum. *Corporatus.* Græcè, εὔογκον, id est, bonæ molis.

PROGNOSTIC. XX.

Valde tamen aquosum, vel album, vel chlorum, vel vehementer rubrum, vel spumosum deiicere. Omnia hæc mala sunt.

In progno. præsenti, & quibusdam sequentibus nonnullas malas deiectiones vituperat: sed tamen quædam, quæ in sequentibus scribentur, mulrò deteriores sunt, quàm quæ habentur in præsenti. De aquosa constat ipsam cruditatem ostendere porius quàm perniciem: nam signa cruditatis de se mala nó sunt, nisi quatenus ad facultatem comparata, medicus intelliget facultatem non posse ad horam coctionis perdurare. *Aquosa deiectio.* Est autem cruda quæ tenuis: quoniam per coctionem omnia incrassantur: ostendit ergo cruditatem ac serosos humores abundare. Appellauit hanc Celsus, per liquidam deiectionem, lib. 2. cap. 4. plures alias damnans deiectiones, cùm dixit: Vtique si quod descendit, est perliquidum, aut albidum, aut pallidum, aut spumans. Album verò si deiiciatur, malum est: *Alba deiectio.* significat enim bilem totam per venas transmitti, vt in rubiginosis, & hoc aut quia adest obstructio in meatibus bilem perducentibus ad intestina, aut in iecore inflammatio: tunc enim deiectio non tingitur. Nec tamen putandum, est albam deiectionem sic dici albam vt lac, aut alia alba alimenta, quæ ingerútur: sed dicuntur albæ per comparationem ad eam quæ in sanitate excernitur, vt dixit Galen. lib. 1. Prorrhet. Comment. 13. vbi docet quòd quoties medici dicunt ictericos album deiicere, id collatione facta ad naturalem deiectionem intelligi debere. Chlorum etiam damnauit. *Chlora deiectio.* Chloron autem pallidum significat, & erugínosum, quod similem colore bilem per intestina descendere ostendet. quodcunque horum fiat, malum erit. Nam pallida bilis cruda est, & multum serum commisceri cum ipsa significat. *Pallida bilis.* Nam quæ parum seri habet, ruffa & flaua redditur, sicuti quæ multum seri habet, pallidior semper redditur. Si tamen æruginosa fuerit, vbi nó sequatur ciborum naturam, humorum assationem significabit. Sed de his in expositione 39. infrà dicetur. Placuit autem in præsenti chloron dicere non mutata Græca dictione, quoniam non est Latina vox quæ pallidum, & rubiginosum significet: significat autem hos colores chloron apud Gal. in Comm. præsentis progn. & in Com. 21. sequenti. & lib. 6. de Mor. pop. part. 2. Comm. 17. dixit chloron significare herbaceum colorem, & similiter significare colorem pallidum. Herbaceus autē verè viridis est. Celsus tamē in sententia allegata pallidum loco boius scripsit. Præterea dixi

ea dixi, vel vehementer robrum, quoniam in Græcis codicibus legitur, ἢ ἐρυθρὸν ἰσχυρῶς, id est, vel vehementer rubrum. Galen. tamen partem illam, ἐρυθρὸν nō legit, sed aduerbium ἰσχυρῶς, cum parte χλωρὸν coniungit dicens, τὸ δὲ χλωρὸν ἰσχυρῶς, hoc est, vehementer tamen chloron. Et erit sententia satis perspicua, malum esse dicens, si fuerit excrementum vehementer pallidum, aut vehementer rubiginosum. Si tamen vehementer rubrum legatur, bilem rubram misceri significabit. est autem bilis aliqua rubra apud Galen. lib. de atra bile, dicentem, Pari igitur modo rubram nonnulli bilem nominant, cuius substantia tenuem propè sanguinem ostendit, at quod non concrescit, bilem ipsam nominant. Actuarius quoque lib. de Vrinis cap. de vrina rubea, bilem rubeam appellat. Spumosum quoque vituperat si deiiciatur excrementum, humiditatem flatui commisceri significat talis deiectio, aut vehementiam caloris: vt lib. 1. de Crisib. cap. 11. dixit, Spumosum verò (veluti etiam in exterioribus accidit) cùm scilicet feruor inest, vel aliquis flatuosus spiritus humiditati commixtus, primum immoderatæ caliditatis corpus colliquantis, secundum verò est inæqualis perturbationis effectus. Magis autem explicuit spumæ causas, tam materialem, quàm efficientem, secunda sect. Apho. Commen. 43. vbi materiam spirituosam, & humidam diait componere spumā. Causam autem efficientem duplicem esse diait, calorem, & aliquando motum calorem monstrat spumam efficere in lebete, vbi succus aliquis efferuescat, & in apris ita concitatis, qui spumam ore fundunt. Ex motu etiam spumam generari probat, in mari ventis agitato, & in morbo comitiali laborantibus vehementer commotis. Coniunguntur autem calor & motus in equis celerrimè currentibus. Et infrà Comment. 47. de spumæ generatione Galen. doctrinam completissimam scribit. Quantum autem mali significet hæc deiectio, si simul biliosa syncera deiecerit æger, dixit Galen. lib. 3. de Rat. vict. acutorum, Comment. 13. vbi postquam Hippocrat. diait mulsam meraciorem, reddere deiectionem spumosam. dixit Galen. spumosas item deiectiones, & io prognost. damnauit. Et infrà inquit, Cùm vel ea mulsa epota, vel citra ipsam quis spumosa simul & syncerè biliosa deiecerit, febrem scito esse, quæ liquefaciat, & ad tabem perducat. Per se tamen sola spuma causas efficientes quas diximus ac materiales significabit.

Rubra bilis nihil aliud est quam ferū sanguinis.

Spumosa deiectio.

Spuma causa.

GALENI COMMENT.

Aquosa deiectio, cruditatis indicium est. Candida verò haudquaquam decumbere croceam de secore bilem in ventris sede significat. Porrò admodum chloron, id est, viridis aut crocea (id enim vtrouis modo vertas licebit) quia gemina significat, vt antea dictum iam est, in altera significatione, bilis crocea copiam permistam esse, in altera rubiginosa, significabit. Cæterùm spumans deiectio, interdum spiritum flatuosum humore permistum esse soluta difficili, quandoque caloris copiam indicat. Ita enim per exteriora corpora fieri cernitur, in mari incursantibus flabris, in lebete ex polentis præ copia caloris.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Singula eorum quæ ab Hippoc. damnantur, percurrit Gale. significationes ipsorum, explicans præterquam rubri excrementi, & ad finem modum generationis spumæ scribit. *Aquosa deiectio.* Græcè, τὸ μὲν ἦν ὑδαρὲς, hoc est, aquosum quidem: *Candida verò.* Græcè, τὸ δὲ λευκὸν [illegible] πρόσθεν ἤδη, hoc est, album verò, vt dictum prius iam est. Dixerat autem id suprà Comment. 17. in fine. *Croceum.* Græcè ὠχρὸν, id est, pallidam, & sic in reliquis locis, Aduerten-dum, quòd cum pallida bilis reddat pallidam deiectionem, non ob aliud damnatur à Galen. admodum pallida deiectio, & vult sic legere Hippoc. literam: nisi quoniam admodum pallida significat bilem plurimum feri continere, aut parum eius misceri cum excremento.

PROGNOSTIC. XXI.

Mala autem deiectio est, si fuerit parua, & glutinosa, & alba, & subchlora, ac læuis.

Quamuis Hipp. in præsenti progn. videatur damnare plures species deiectionum, duæ tamen sunt in summa quas damnauit, nempe paruam glutinosam, & albam, & subchloram ac læuem. Significat autem omnes colliquationem: sed tamen parua glutinosa, & alba, minorem significat colliquationem, atque recentem pinguedinem colliquari, quod significat color albus: præterea non plurimum occupatam esse pinguedinem à putredine. Subchlora verò ac læuis deterior est, quæ non tantùm colliquationem, sed pinguedinem vetustam colliquari significat, atque ipsam iam putrescentem & caloris vehementiam, quod ostendit caloris mutatio, ad pallidum aut rubiginosum. Vtrunque enim significat chlorum, vt Galen. vult in Comment. præcedenti, & sequenti. Quòd autem deiectio chlora cum læui iungatur: ad maiorem malitiam spectat: quamuis læuor in omnibus deiectionibus malis magnitudinem augeat malitiæ. Significat enim malum omnes partes consimiliter occupare. Celsus tamen lib. 2. cap. 4. aliter coniungit partes has dicens: Præter id periculum ostendit id quod excernitur, si exiguum glutinosum, læue, album, idémque subpallidum. Vult enim cum exigua glutinosa ac læui esse coniungendum album, aut esse coniungendum subpallidum colorem, quam Hippoc. appellauit, subchloram, ac si diceret exiguam, glutinosam, læuem, vtcunque malam esse, siue fuerit alba, siue subpallida, quæ subchlora est. quo modo mihi videtur esse legendum Hippo. atque vbi Gal. inquit, Subchlora verò ac læuis, ipsum loqui de exigua glutinosa subchlora, cùm iam loquutus esset de exigua glutinosa & alba. Nam subchlora & læuis non significaret colliquationem, nisi esset glutinosa. Legit etiam Celsus vnum tantùm significatum subchlori coloris, aliter quàm Galen. qui duos significare vult, ac de vtroque intelligi, sicut etiam in præcedenti prognost. Huiusmodi deiectiones aut sunt in parua quantitate, vt voluit Hippocrat. aut magna: in parua semper malæ sunt, & colliquationem ostendunt. Hanc ob causam Hippocrat. cùm diait glutinosas ac læues malas esse paruas, etiam diait, Si tamen magnæ sint, possent ob ciborum cruditatem euenire, possent etiam euenire ea vehementi colliquatione. Sed distinguuntur istæ duæ species deiectionum, fœtore. Nam quæ eueniunt ob cruditatem, non fœtent: sed illæ quæ ob colliquationem, fœtore participant. Omnes hæ deiectiones, etsi pinguedine colliquata fiant, non sunt omnino lethales. Nam vbi colliquatio pinguedinis colliquationem sequitur, non carnis ipsius, non omnino est dispositio exitiosa, cùm significet moderatiorem esse caliditatem, ea quæ carnes colliquat. vt lib. 3. de Morb. popular. in Histor. in Taso Parium, vbi diait, Nam si pinguedinem quandam vrinæ habuissent, veluti & deiectiones, prauas quidem ipsas existimare oporteret, non tamen lethales prorsus, nisi idem sit & carnem & pinguedinem colliquare: feruidissima quidem existente caliditate quæ carnes colliquet, moderatiore quæ pinguedi-nem.

Albus color deiectionis.

Subchlora deiectio.

Celsus aliter quàm Gale. legit Hippo.

Pingues deiectiones.

nem. Similiter in Comment. Galen. bas colliquationes potius ad caloris vehementiam, quàm ad ipsius malignitatem refert.

GALENI COMMENTARIVS.

DVplicem hoc loco deiectionum formulam docet, ambarum euenientium propter absumptionem, dissidentium verò inquantum exigua ac glutinosa candidaque deiectio pinguedine absumpta ab igneo calore non tamen vehementer maligno efficitur: subcrocea verò ac laeuis absumpta quoque pinguedine consistit, sed aut propter caliditatem vehementiorem, aut quia pinguedo ipsa vetusta, ac velut semiputris existat. Itaque exterior non solùm pinguedo, sed etiam septum mutare spatio temporis priorem colorem, ac perspicuè subcroceum reddi perspicitur. Si verò subviridis sit, de rubiginosa bile (id enim vt antea dictum est, secundùm vocula chloras, id est: viridis aut crocea, significatum est) vehementis consumptionis indicium est. At verò laeue redditur quicquid de corpore excernitur, aut quòd habeat aequalem concoctionem: vt nulla eius pars effugerit naturae alterationem. aut propter vehementem consumptionem, vt nulla materiae pars imperpessa supersit. Vt igitur quicquid salubre est, id omne salubrius redditur quoties aequale sit: ita quicquid malum est, id omne euadit deterius si aequale existat. Vtrumque enim per omnem materiam apparet, quae aut natura conceptum recepit, aut turpitudinem prauitatis. Caeterùm vt lentor saepenumero fiat vbi quaedam calefacta admodum sint perspicuum est. nonnunquam etiam qualitas esculentorum tales reddit humores. Sed hi quoties commouentur ad excretionem, haudquaquam exigui sunt: deiectio verò sensim secreta, si glutinosa sit, ab his abest, tribuitur verò modica consumptioni. Sed interdum vehemens consumptio deiectionem reddit vniuersam, sed talis admodum graueolens est. ita interstinguitur ab humore crudo, quippe qui graueolens non est.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte duas formas deiectionum damnasse Hippo. refert, quarum vtraque euenit ob colliquationem, sed tamen differunt: quoniam parua glutinosa alba, fit colliquata pinguedine ab igneo calore non tamen vehemente maligno: subchlora verò ac laeuis aut fit à calore vehementiore, aut quia colliquatur pinguedo vetusta ac semiputris. Mutant autem colorem temporis processu non tantùm pinguedo, sed & seuum. Siue ergo per subchloram intelligamus subpallidam, siue subaeruginеam (vtrumque enim significat vocabulum) mala erit talis deiectio, ac vehementem colliquationem significabit. *Absumptionem.* Graecè, ὑπὸ συντήξιος, hoc est, propter colliquationem. Sic & in aliis locis. *Subcrocea*, ἢ ὑπόχλωρος, hoc est, subchlora verò sic & in aliis locis. *Subuiridis.* ὑπόχλωρον, id est subchlora. Id enim, vt antea dictum est, suprà Comm. praecedenti. *Id est viridis aut crocea.* abundat.

IN secunda parte, quae incipit (At verò laeue) laeuorem in his quae excernuntur ad causas refer. Nam aut coctionem per totum subiectum aequaliter procedere indicat, & naturae actionem per omnes partes aequaliter procedere, vel magnam colliquationem, vt nulla eius pars imperpessa remaneat. In salubribus ergo dispositionibus valde bonum, in malis valde malum. Est autem laeue in vniuersum id quod aut per totum recipit naturae conceptum, aut turpitudinis prauitatem. *Quicquid salubre.* Graecè ὅτα χρηστὰ βελτίω ταῦτ' ἐστίν. hoc est, quaecunque bona vel meliora sunt.

Laeue quod appellat Galen.

IN tertia parte, quae incipit (Caeterum) partem illam glutinosam explicat, dicens ipsam fieri aliquando à caloris vehementia, cùm aliquid admodum calefit: aliquando ob ciborum naturam, qui glutinosi sunt. Sed quando fit à calore, deiectio parua est: magna verò vbi à cibi natura. Contingit autẽ aliquando à calore talem fieri, vbi magna fuerit colliquatio: quo tempore deiectio non ostendit ciborum cruditatem, sed vehementem colliquationem, quam foetor distinguit. Erit ergo ex doctrina Gal. talis distinctio in deiectionibus glutinosis, aut enim sunt paucae, aut multae quantitatis: si paucae, colliquationem significabunt non vehementem: si multae aut cum foetore, aut sine ipso: si sine foetore, ciborum naturam ostendent, quae multum viscosum humorem ac crudum aceruarunt: si cum foetore, vehementem ostendent colliquationem. *Vniuersam.* Graecè ἀθρόας γλίσχρας. hoc est, glutinosam accumolatam.

Glutinosa deiectio.

PROGNOSTIC. XXII.

HIs autem magis lethales erunt nigrae, vel pingues, vel liuidae, vel aeruginosae, vel foetidae.

DAMNAVERAT Hippocrat. in prognost. praecedenti deiectiones paruas glutinosas, albas & subchloras, ac laeues: in praesenti verò alias damnat, tanquam magis illis lethales. Sunt autem 4. nigra, pinguis liuida, aeruginosa ac foetida. Nigra mala est, vt inquit Gale. in Comm. quoniam significat atram bilem synceram misceri cum deiectione, constat autem omnem humorem syncerum esse malum, & bilem nigram synceram fieri ex adustione consumpta tenui ac serosa parte ipsius humoris. Causam materialem deiectionis nigrae explicat in Com. Gal. cùm ipsam referat ad commixtionem nigri humoris Lib tamen 1 de Crisibus, cap. 11. causam efficientem exposuit, dicens ipsam significare atrae bilis, aut sanguinis perustionem. Deiectiones nigras dupliciter fieri ex commixtione contingit, aut ob fecem sanguinis, quae est verè humor melancholicus, de quibus dixerat Hippocr. Aphor. 21. sect. 4. Deiectiones nigrae qualis sanguis, sponte venientes, siue cũ febre, siue sine febre pessimae, aut fient nigrae ex mixtione atrae bilis exquisitae, de quibus Aphor. 22. eiusdem sectionis dixit, Morbis quibus licet incipientibus, si atra bilis vel sursum, vel deorsum exierit lethale. Istae omnes nigrae deiectiones ab Hipp. damnantur, & in praesenti progn. similiter. Sed tamen non omnes qui eas excernunt, moriuntur. Nam omne perniciosum, quod à corpore secernitur, dupliciter secerni contingit, aut a principio, aut post morbi coctionem. Ante coctionem nulla euacuatio bona esse potest, siue humor qui excernitur melancholicus, siue atra bilis exquisitè fuerit, siue quiuis alter quouis modo deprauatus, quod constat ex Gal. 4. sect. Aphor. Comm. 22. cùm ait, Quando aliquis incipit morbus, si quid excernitur nihil tunc excernitur naturae ratione, sed sunt omnia haec casus praeter naturam earum, quae sunt in corpore dispositionum. Quo enim tempore à causis quidem morbum facientibus natura grauatur, adest autem cruditas humorum, tunc aliquid bene euacuari est impossibile. Ad quod comprobandum adducit Hippocr. sententiam ex lib. 1. de Morb. popul. vbi dixit, Coctiones crisis celeritatem & securam sanitatem ostendunt: cruda verò & incocta, & ad malos abscessus conuersa, crisis carentiam, vel labores, vel temporum longitudines, vel mortes, aut morborum conuersiones. Talis euacuatio in ratione causae poterit esse bona, mala verò in ratione signi. Iecoris enim languorem ostendit sect. 4. Apho. Comm. 21. Si tamen humor niger, qualis fex, sanguinis excernatur, apparentibus signis coctionis, bonum erit in ratione causae, & signi in ratione causae,

Nigra deiectio.

Nigrae deiectiones duobus modis fiunt.

Morbo crudo nulla euacuatio bona fit.

Niger humor cum signis coctionis bonus est.

quia

Google

quia malus humor à corpore euacuatur: in ratione signi quia significat naturam valentem, & cocta, aȝ superata excernentem quod docuit in Comm. citato: de nigris deiectionibus loquens, cùm dixit, Ad morbos consistentes sequuntur sæpius, natura superfluitates expurgante. Et lib. de Atra bile, de nigri humoris euacuatione loquens, qui in pestilentia illa, quam narrat in illo loco, excernebatur, inquit, Atque attorum, vti vocant, per anum excretio, non paucis qui superstites manserant, nono vt plurimum die, vel septimo, vel vndecimo contingebant. Si tamen deiectio nigra ab atra bile exquisita fiat, cum signis cruditatis, vt dixi, mala erit, atque lethalis, apud Hippocr. Aphor. 22. sectio 4. Morbis quibuslibet incipientibus si atra bilis vel suprà, vel infrà exierit, lethale. Si tamen exierit morbo existente in summo vigore, ac notis coctionis apparentibus, bonum erit, vt signum, & vt causa: vt Gal. in eodem Com. explicat. Contra dicta dupliciter videtur repugnandum. Primò dato, quòd atra bilis exquisitè excernatur in principio, videtur eam euacuationem esse proficuam, proficiet enim humorem adeo prauũ à corpore excerni, potius quàm retineri. Intelligo per atram bilem exquisitè, humorem nigrum, acidi saporis, quem etiam odore repræsentat, qui non conerescit, sed tamen est aceto crassioris substantiæ, quod ad perniciem ipsius multum agit. Adhæret enim vehementius parti cuius, quàm acetum: terram fermentat, & muscæ ipsam degustare fugiunt, habet fulgentem nigredinem, generatur ex sanguinis, aut bilis atræ adustione: quibus deterior est quæ ex bilis flauæ adustione generatur, quantum flaua bilis aliis deterior est. Secùdò videtur repugnandum, quòd cum signis coctionis non sit bonum attã bilem exquisite deiici, quoniam nunquam deiicitur ad bonum: vt vult Gal. lib. de Atra bile. vbi de atra bile exquisite tali, & de non exquisite tali loquens dixit, Ego verò ab adolescentia, cùm ex Pelope præceptore meo vtriusque humoris notas didicissem, dein ipsas per totam vitam, in hunc vsque diem obseruassem exactè, bilis atræ humorem, semper in perniciem excerni conspexi. Et rursus infrà narrauit pestilentiam illam, cuius meminit 4. sectio. Aphorismo. comment. 21. lib. 1. de Different. fe. cap. 9. & lib. 3. de Morb. popul. par. 3. in Comment. histo. in Thaso Pariuin, & lib. 10. de Met. cur. in qua peste plurium modorum nigra deiiciebantur, ac inquit, Iam qui exactam bilem atram deiecerunt, omnes mortui sunt. Restat ergo vt nunquam ad bonum terminentur nigræ deiectiones ab atra bile exquisite. Ad quæ respondemus, ad primum, quòd deiectiones malorum humorum maximè atræ bilis exquisite, licet bonæ sint in via causæ, malæ tamen sunt in via signi, ostendentes maximam in humoribus adustionem, & naturalis facultatis imbecillitatem. Ad secundum dicemus, quòd si atra bilis exquisitè cum signis coctionis deiiceretur, bona esset significatio, quod Gale. non negat, vt in Commen. 22. 4. sect. Aphorism. Quod tamen dixit lib. de Atra bile, est, se id non vidisse, & ob id in illa peste omnes qui talia deiiciebant, moriebantur: quoniam sine signis coctionis talia deiiciebantur. Euenit autem raro vt figua coctionis appareãt in morbis ab atra bile exquisitè, in tantum vt Gal. id nunquam perspexerit, ob humoris peccantis malitiam tantam, vt nunquam natura ipsum retineat, aut superet. Proximè ad nigras deiectiones accedunt liuidæ, quæ tantò minus malæ erunt nigris, quantò color minus malus est, & minorem copiam atræ bilis abundare, ac misceri deiectioni significant. Ostendunt quoque caloris naturalis mortificationem, apud Gal. lib. 1. de Crisibus, cap. 11. dicentem. Si autem velut liuidum quoddam in excremento apparuerit, vbi non fuerit tale aliquid intus assumptum, frigiditatem quandam, ac interiorum partium extinctionem non paruam ostendit. De liuido colore diximus lib. 1. circa 6. prognost. De pinguibus deiectionibus Galen. in Comment. dicit significare pinguedinem colliquari ab ignito calore. Et libro primo de Crisibus, cap. 11. effectum solùm explicuit dicens, Sicuti si aliquando pingue, vbi rei pinguia esus non præcesserit, colliquationis est signum. Et libro tertio de Morbis popularib. par. 3. in histo. in Thaso Parium, Galen. in Comme. de pinguibus loquens deiectionibus, inquit, Hæc itaque fieri videntur liquata ob febrem pinguedine. Sed contra sententiam Hipp. dubitare posset quispiam Primò, quia deiectio pinguis non videtur esse magis lethalis, quàm præcedentes: quoniam in Com. præcedenti Gal. explicuit deiectionẽ glutinosam & subcbloram significare colliquationem, hoc addito, quod subchlora significat calorẽ vehementiorẽ, quàm alba, & pinguis deiectio, vt diximus, significat similiter pinguedinem colliquari: ergo pinguis non est deterior, quàm glutinosa, & subchlora. Ad quod respondemus, quod deiectionea pingues, de quibus in præsenti progn. fœtorem habent coniunctum, quoniam in litera Hippocr. pars illa, Fœtidæ, eum omnibus præcedentibus, quæ solo colore differunt, coniungi debet, ita vt pingues, quæ fœtorem habent coniunctum, magis lethales sint, quàm quæ habitæ sunt in præcedenti progno. Ex fœtore ergo habent istæ maiorem malitiam aliis. Aduertendum autem, quòd deiectiones quæ sequuntur carnis colliquationem, adhuc sunt deteriores omnibus his, quoniam vehementiorem significant caliditatem, & appellantur illæ à medicis colliquationes, non pingues deiectiones, vt Galen, inquit in historiæ allegatæ, Comm. feruentissima quidem existente caliditate, quæ carnes colliquet, moderatiore verò quæ pinguedinem. Colliquationes quoque, quæ per ventrem excernuntur, ex communi vsu medicorum dicit differre à pinguibus deiectionibus, & meritò: quoniam colliquationes sunt similes substãtiæ, quæ effluit, & exprimitur à carnibus assis nondum exsiccatis: & pingues deiectiones sunt pinguedini colliquatæ similes, solo colore mutatæ, licet non semper colore mutentur, vt cùm recens pinguedo non putrescens à calore non admodum vehementi liquatur. Sunt autem istæ colliquationes adeò pessimæ, si fœtidæ fuerint, vt breuiter perducant ad mortem. Quod similiter dixit loco citato. In longissima (inquit) apud nos peste, omnes ferè aliquid colliquationis excreuerunt, alij quidem exactè fuluæ, alij moderatæ, omnes verò graueolentis. Verùm tales deiectiones lethales sunt, & tempus non perferunt. Secundò etiam dubitaret aliquis. Videtur enim, quòd glutinosæ deiectiones sint pinguib. deteriores: quoniã pinguis significat, vt dixi pinguedinis colliquationem: verùm glutinosa significat solidorum colliquationem, vt voluit Gale. lib. 1. de Crisi. capit. 11. dicens, Si verò pingue, vbi non fuerit tale aliquod assumptum, pinguis colliquationis est signum. Quinetiam viscosum, nisi & hoc ex cibi natura sit, colliquationis est indicium. Sed quod quidem pingue est, ex pinguedine fit liquefacta: quod verò viscosum, ex ipsis solidis animalis partibus cõtabescentibus: quare multo grauius. Quod non tantùm Hippocr. contrarienire videtur, qui has deiectiones, quæ habentur in præsenti prognostico dixit

Nigra deiectio ab atra bile.

Atram bilem exquisitè nunquam vidit Gal. ad bonum deiici.

Liuidus color deiectionum.

Pingues deiectiones

Deiectiones pingues & fœtidæ periculosiores sunt quam non fœtidæ.

Digitized by Google

dixit magis lethales? sed & ipsi Galeno, qui in Comment. præcedenti dixerat glutinosas deiectiones fieri pinguedine colliquata ab igneo calore. Ad quod dicemus, quòd deiectio, de qua loquitur Hip. in prog. præcedenti, est exigua glutinosa, quæ tamen ex sola pinguedinis colliquatione fieri potest, vt dixit Gal. Neque tamen illa deterior est, quàm pinguis simul, & fœtida. Glutinosa tamen, de qua Gale. lib. 1. de Crisibus, ex colliquatione solidorum fit, & magna copia excernitur, hæc aliis deterior erit, & fœtorem habebit coniunctum. Tales colliquationes appellantur, ac fiunt vbi vehementer membra colliquetur quæ nondũ fuerint exsiccata, aut contabescentia, sed humiditate abundantia. Vbi enim sicca fuerint vt in hecticis, quod ex solidis ipsis colliquatur, in vaporem transit, quemadmodum vbi syluestrium animalium carnes torrentur in craticulis. In hecticis ergo quamuis solida membra colliquentur, nihil in ventrem confluet lib. 10. de Morbis curandis Gal. Quod autem dixit æruginosam esse magis lethalem constat id esse verum, vbi ad similem in præcedenti progn. comparetur, quam subchloram dixit. Nã subchlora subæruginosam significat. modo æruginea peior est, quàm subæruginea. Addè etiã quòd æruginea coniungit Hip. fœtorem.

GALENI COMMENTARIVS.

Nigra deiectio, ab atra bile syncera tingitur: liuida verò vbi modica modica permiscetur. Porrò optima deiicitur, quoties pinguedo ab ignito calore consumitur, graueolentia verò putredinis indicium est.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Gal Comm. expositus est simul cum progno. ideo non eget annotatione, præterquam quòd vbi legitur, *Permiscetur*, addendum, fiunt talia. Græcè enim habetur γίνονται τοιαῦτα. De graueolentia verò, quæ putredinis indicium est, diximus circa progno. vltimum primi libri, & Gal. 1. de Crisib. dixit vehementem fœtorem vehementem putredinem significare: & verè nullum signum putredinis adeò certum est ad cognoscendam putredinem. Lege etiam progognosticum, 17.

PROGNOSTIC. XXIII.

Variegatæ tamen deiectiones, his diuturniores sunt, sed nihilominus lethales: sunt autem tales, ramentosæ, & biliosæ, & cruentæ, & porraceæ, & nigræ, nonnunquam quidem simul, nonnunquam verò vicissim procedentes.

Deiectiones variegata. Deiectiones diuersorum colorum malorum & sponte venientium vituperat tanquam diuturnas, & lethales. Versicolores verò sunt quoties ramenta deiiciuntur, & bilis flaua, & sanguis & bilis porracea, & nigra. Vbi enim tam varij fuerint colores deiectionum, longus erit morbus simul & lethalis: longus, quia cum multis ac diuersis causis natura pugnare debet, quas non nisi longo temporis spatio vincere poterit; lethales verò fiunt, quoniam isti colores mali sunt, & quilibet eorum per se lethalem ostenderet dispositionem, quanto magis vbi omnes simul contingantur? Hanc autem malitiam ostendunt tales deiectiones, siue simul, siue vicissim excernantur talea colores: vicissim verò fiet, quoties in singulis deiectionibus singuli apparuerint colores: simul verò, vbi in vnaquaque deiectione plures fuerint, colores non tamen adeò commixti quin distingui possint visu, atque ostendent diuersissimam naturam humorum peccantium. Quibus accedit malitia quæ ostenditur à malis coloribus dictis. Hanc sententiam confirmauit Galen. libro 1. de Crisibus, capit. 11. dicens: Varium autem variis affectibus corpus obnoxium ostendit, ob hoc igitur & diuturnum, & malignum existit. Multi enim affectus ad coctionem longiori indigent tempore, periculúmque afferunt passioni æquale: nam simplex affectus facilius cõcoquitur, & minus est quàm multiformis perniciosus. Intelligitur autem id de spontinis euacuationibus. Nam Hippocr. Aphor. 21. sectio 4. de spontinis deiectionibus loquens dixit, Et quanto colores magis praui fuerint plures, peius. Vbi damnauit diuersitatem coloris deiectionum, vbi colores praui fuerint. & Gale. in Comm. huius rationem scribens dixit, Siquidem multi deiectionum colores præter naturam sponte quidem vacuati multarum atque malarum in corpore dispositionum sunt signa, vbi tamen vi medicamenti expurganti tales euenerint, nihil mali significant, sed vim ipsius medicamenti, quæ potest multos humores diuersæ naturæ euacuare. Quod etiam in Aphoris. citato dixerat Hippoc. cum medicamento verò melius, & quanto colores plures non malæ. Intelligendum autem est, quòd non omnes versicolores deiectiones adhuc sponte venientes malæ & lethales erunt, nisi quoties colores ipsi mali fuerint, vt dixit Hip. in Aph. citato & quales sũt colores qui scribuntur in progn. præsenti, & Aph. 14 sectio 2. In alui profluuiis mutationes excrementorum iuuant, nisi ad mala mutatio fiat. & Galen. in Comment. varias deiectiones dicit significare, corpus à variis humoribus expurgari exquisitius, nisi vbi deiectiones colliquationem aut putredinem ostendant, quales in prog. Nempe quæ dictæ sunt in prog. præcedenti, & quæ habentur in præsenti, quæ omnes malæ sunt, vt constat. Ramentosæ enim ex bile fiunt admodum acri, quæ intestina abradit: & biliosæ bilem ipsam flauam ostendunt, aut colore alio syncerã: cruentæ, sanguinẽ excerni, quod iecoris imbecillitatem significabit. Si fuerit cruor similis loturæ carnis, aut erit crassus sanguis & splendens, & significabit adustionem. Licet sæpe fiat vt sola bile acriore descendente per intestina, deiectio fiat biliosa, ramentosa, & cruenta apud Galen. 4. sectione, Aphor. Comment. 24 dicentem, Ab illa quæ à quibusdam pallida, ab aliis flaua bilis appellatur, magna ex parte incipit intestinorum difficultas, abrasis quidem in primis ob humoris acrimoniam intestinis. postea verò exesis, ita vt exulcerentur, & fiat, intestinorum difficultas. In hoc casu quoniam difficultas adest intestinorum, sanguis excernetur, & quoniam à bile euenit, biliosa erit deiectio, & vt constat ramentosa. fient igitur omnes hæ ab vna causa. Porracea verò vbi ob eduliorũ naturam talis non fuerit, calorem significabit præter naturam, vt Gal. in Comm. 39. infrà, de nigris satis dictum est in præcedenti Com. Celsus lib. 2. ca. 6. has deiectiones vituperat dicens, Aluus quoque varia pestifera est, quæ strigmentum, sanguinem, bilem viridem, aliquid modo diuersis temporibus, modo simul & in mixtura quadam, discreta tamen repræsentat. Verumtamen Aphor. 47. sectio. 4. dixit Hippoc. excretiones in febribus non intermittentibus, liuidæ, cruentæ, fœtidæ, omnes malæ, & biliosæ: & si bene exeũt, sique per vrinas bonæ. Si verò non aliquid eorum, quæ iuuant, per hæc loca excernitur, malum, vbi Hippoc. colores omnes dictos damnat, vbi in eodem morbo exierint, hac adhibita distinctione: si bene exierint, aut si non aliquid eorum, quæ iuuant, exierit, quod idem est cum his quæ diximus de nigris deiectionibus. Et in vniuersum de omnibus

Deiectiones versicolores mala si sponte uacuiant.

Porracea deiectio.

Colores deiectionum mali apud Celsum.

Colores deiectionum.

de omnibus quæ à corpore excernuntur, si cum signis coctionis euenerint,bona sunt:sin minus,mala: maximè vbi talia à sua natura fuerint mala. Posset tamen quis obiicere, quòd non significent diuturniorem dispositionem, ac longum morbum deiectiones diuersorum ac malorum colorum: nam istæ deiectiones lethales sunt. Ergo vbi cum plurimis natura pugnatura sit, dispositio magis lethalis erit: & causæ plurimæ præter naturam citius hominem interiment,quàm vnica.Galen.ergo in Comm. malè probat ex causatum diuersitate morbum prolixiorem.Ad quod respondemus, quod apud Hippocr.io præsenti prognostico versicolores deiectiones duo significant,sub disiunctione tamen. Aut enim facultas languida est,ac signa alia bona non accedunt, & morietur æger: aut signa bona accedunt, quæ sumuntur ex pulsu,vrina,&animali facultate: & tunc dato quòd tales deiectiones mortem significent, vbi tale signum ab aliis vincitur,non morietur æger, sed longo temporis spatio saluabitur, & hoc est secundum significatum ab huiusmodi deiectionibus. Qui ergo cum his moritur,posset cito mori.Sed qui saluari debet, non nisi longo tempore saluabitur. Secundò obiiciet aliquis non esse diuturniores has deiectiones, quia cum multis pugnandum est. Nam hemitritæus breuior morbus est, quàm quotidiana febris,vt lib.2.de Diff.feb.dixit Galen. Verùm hemitritæus fit ex causis diuersis, cùm tamen quotidiana fit ex vnica tantùm causa, nempe pituita. Ad quod respondemus, quòd in hemitritæo compoontur diuersæ ac contrariæ causæ, quarum vna corrigit malitiam alterius, vt bilis quæ corrigit crassitudinem pituitæ & eius frigiditatem,& coadiuuat ipsius coctionem,& resolutionem. In his tamen deiectionibus, de quibus loquitur Hippocr. tanta est prauitas, vt nulla possit alteram corrigere, sed potius addere in malitiam. Quod tamen Hippocr. dixit,has deiectiones esse nihilominus lethales: non retulit sententiam ad alias, sed voluit ipsas præcedentibus esse deteriores,& similiter esse lethales,ac si diceret, vtrumque significare, & mortem, & diuturnitatem ad modum suprà dictum.

Versicolores deiectiones duo significant.

GALENI COMMENTARIVS.

Deiectio versicolor multas haberi indicat affectiones, & ob eam rem tractu temporis eget ad concoctionem. Si enim multa existunt affectiones, aliquas earum diutinas esse verisimile est:si secus: at prorsus occurunt naturæ, quæ tanquam cum multis pugnatura inimicis, multum temporis consumat necesse est.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Hanc innuit Galen. distinctionem, qua probare vult has deiectiones esse diuturnas.Nã tales occurrunt naturæ seiunctim, & cùm ipsæ sint adeò diuersæ, verisimile est aliquam earum causarum, quæ morbum efficiunt,diuturnum morbum causaturam, & constat,quia aliqua ex causis erit frigida & crassa. Si tamen causæ simul occurrant, constat quòd plurimos debellare,non fiet breui tempore.

PROGNOSTIC. XXIV.

Flatum verò sine sonitu aut crepitu exire optimum est. Melius autẽ est cùm sonitu exire quàm reuolui: quàmuis sic procedens significet hominem aliqua parte dolere aut delirare, nisi volens sic flatum emiserit.

Flatus causæ.

QVONIAM in hac libri parte de deiectionibus agit Hippo. iure de flatu quoque agit, qui cum fece aut sine ipsa deponi solet: flatus verò apud Galen. libro tertio de Causis sympt. à calore languido generatur, quem ipse minus valentem appellat: quoniam qui satis valens est,alimenta conficit,& vaporem ac flatum discutit, & nimia frigiditas vaporem non eleuat, neque excitat flatum. Cuius exemplum est de aere ambiente, qui neque æstate feruente calore, neque flante Borea nebulosus aut vaporosus est.Flatus itaque in ventre genitus aliquando expellitur per superiora ructu: aliquando per inferiora, sæpe verò reuoluitur, ac cohibetur.Et ex sonitu quẽ efficit acutiori aut grauiori, licet coniectari in quo intestino deuoluitur: nam si sonitus est acutus; flatus continetur in tenuibus:si grauis, in crassioribus. Cùm etiam excernitur flatus, si sonitum edit, vbi murmuriili speciem referat, egestionem subsecututam indicat: si verò sonitus purus ac clarus fuerit, aut deiectionem non succedere, aut in altioribus intestinis contineri diuam ostendit. Est alter sonitus bombosus, qui mediam inter dictas significat affectionem. Qui verò cum strepitu emittitur, ab instrumentorum angustia,inflãte spiritu,& panca humiditate procedit. In morbis acutis aliquando æger flatum hunc cum sonitu mittit præsente medico aliquando sine sonitu, & aliquando retinetur in intestinis, ac reuoluitur. De quibus omnibus Hippocrat. in præsenti loquitur prognost. in tres partes diuisa sententia, quarum prima est. Optimus flatus est ille,qui excernitur sine sonitu,ac crepitu: intelligitur vbi medicus præsens fuerit,aut alij quos ipse suscipere solebat.& quamuis Hippocrat. rarò assueuerit dictorum rationem reddere, modo subiungit ipsam. Qui enim flatum cum sonitu excernit, aut dolore magno vexatur, in tantùm vt cogatur ipsum cum sonitu expellere, quamuis inuitus, aut mente vacillare videtur, neque satis nosse quæ committat. Sunt enim nonnulli,qui quandiu mente cõstant, eligerent potius mori quàm tale quippiam facere. Secundum quod voluit Hipp.est, quod si flatus spontè emittatur cum sonitu, nihil mali signficabit: significat enim quòd volens ac intelligens quæ committit id efficit, aut quoniam medicum & assistentes parui pendet, aut quoniam magna est erga ipsos familiaritas, & hanc ob causam eligit potius cum sonitu flatum emittere, quàm ab eo molestari. sed in his adhuc foret melius sine sonitu flatum excerni. flatus enim cum sonitu,vt vult Gal.in Comment. & lib.3. de Causis sympt. loco citato, significat plurimum flatum & instrumẽtorum angustiam, aut alterum. Contrarium ergo significabit sine flatu exire,nempe flatus paucitatem,& meatuum laxitatem Tertium.quod voluit Hipp.etsi secundo loco ab ipso positum sit, est, melius esse flatum excerni quamuis cum sonitu,quàm reuolui, vel quàm sursum deuolui:dixit enim ἀνειλεῖσθαι quod vtrunque potest significare.Hanc partem non exposuit Gal. quoniam ex se constat ægrotanti esse vtilius. In summa igitur melius est excerni flatum quàm ipsum reuolui, & cùm excernitur melius est vt excernatur sine sonitu quàm cum ipso.

Sonitus locū flatus ostendit.

Bombosus sonitus.

Flatus cum sonitu.

Flatus spontè cum sonitu.

GALENI COMMENT.

Flatum nonnulli cum sonitu, deuorato pudore, excernunt. Alij verò deligerent prius mori quàm aliquid tale committere. Hos igitur quoties audientibus multis dimittunt flatum, scire oportet è duobus alterum aut non satis intelligere quæ gerant: aut propter vehementiam doloris agere aliquid contra arbitrium & voluntatem. In aliis verò qui præsentes parui pendant, nullum malum significare flatum cum sonitu, censendum est. Sed salutarius in his est,vbi sine sonitu excernatur,etenim prorsus indicat aut flatuosi copiam spiritus, aut angustiam orificiorũ. At verò quoties spiritus copia non admodum fuerit, & item orificia

Digitized by Google

item orificia per qua excernitur, laxiora, tunc sine sonitu in talibus flatus excernatur oportet.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Circa Com. vbi legitur, *Intelligere.* Græcè ἐξακολουθεῖν. *Arbitrium.* abundat. *Præsentes parui pendat.* Grçcè, μηδ' ὅλως φροντίζουσι τῶν παρόντων, hoc est omnino negligunt præsentes. *Laxiora.* Grçcè, χαλαρὰ τελέως ᾖ. hoc est perfectè laxa fuerint.

PROGNOSTIC. XXV.

DOlores autem atque tumores ex hypochondriis, si recentes fuerint ac sine phlegmone, soluit murmuriũ factum in hypochondrio, & maximè si exierit cum stercore, vrina, & flatu. Si verò non exierit, proficiet vbi ad inferas partes descendat.

Prognosticum de tumoribus à flatu cum aliqua humiditate coniuncto loquitur. Nam vbi humiditas plurima in ventre contineatur, ac in intestinorum inuolutionibus, calore accedente flatus generatur, qui cum humore per intestina delatus murmurium facit, Borborygmos à Græcis appellatur. Et sic ab Hipp. in præsenti loco. Hoc autem autore Gal. lib. 3. de Causis sympt. humidum excrementum excernendum denontiat. Inquit enim, Quòd si humor quispiam in his contineatur, accedit huic quoq; bóbo forma quædam, vocánique omnes huiusmodi sonum, vel potius murmuriũ. Græcè borborygmon, qui humidum excrementum excernendum denuntiat. Et 4. sect. Aphor. Comm. 73. parte prima, vbi de murmurio loquens, inquit, Sic autem nominatur spiritus sonus, cùm neque magnus, nec multus existit, cum quadam autẽ modica humiditate ad inferiora motus. Inquit itaq; Hip. Murmurium in hypochondriis soluit dolores, atque tumores qui sunt in hypochondriis. Intelligitur autem vbi dolor, aut tumor nõ eueniat ob inflammationẽ, neque ob antiquũ aliũ tumorem, sed ob recentem dispositionem, Ratio sumitur à Gal. lib. 3. de causis symp. parte allegata. Cùm enim hæc dispositio fiat ab humiditate cũ flatu cõmixta, & sonitus significet excrementum humidum excernendum, significabit sanitatem, aut meliorem dispositionem. Aut enim, vt inquit Hipp. murmurium erit cum deiectione, aut vrina, aut flatu, & sic integrè sanabitur, & maximè soluetur dixit Hip. Si tamen non exierit descendens ad inferas sedes, proficit: quoniam dolorem sedat atque tumorẽ hypochondriorum, qui nõ fuerit antiquus, vt œdema, aut scirrhus, neque fuerit phlegmone in ipsis: hæc enim non soluentur. De hac eadem hypochondriorum dispositione locutus est Hip. Aph. 73. lib. 4. dicens, Quibus hypochondria suspensa murmurantia lumborum dolore superueniente, iis alui humectantur, nisi flatus erumpant, aut vrinæ multitudo proueniat, hæc verò in febribus. *Quod hic suspensa.* Græcè μετέωρα, idem est, tumida, siue in tumorem eleuata, de quibus 5. sect. Com. 64. dixit esse ἐμπεπνευματωμένα, & φυσώδη, id est, inflata, aut flatuosa. Galenus. Qui tumores in præsenti κυρτώματα appellantur, & à Gal. in Tom. œdemata, in amplo significato, vt œdema cum tumore conuertatur prçter naturam. Quòd in præsenti prognost. νεαρά, id est recentes dixit, & sine phlegmone: voluit excludere tumores omnes ventris qui sunt aut phlegmonæ, aut œdemata, aut scirrhi. Per recentes enim œdemata, & scirrhi excluduntur, non tamen phlegmonæ. Hac de causa addidit, non cum phlegmone: quæ recens dispositio etiã est. In Apho. 1. similiter tumores omnes exclusit, qui possent hypochondria suspensa facere, præter flatum: quia dixit, hæc in febribus. Nam vt vult. Gal. in Comm. febres quæ ob loci alicuius inflammationem originantur, non febres, sed pleuritis, peripneumonia, & talia nominantur: ob alios autem tumores febres non fiunt. Itaque totum hoc, recentes, & non cum phlegmone: conuertitur cum illa parte, hoc in febribus. Non vt Fuchsius, qui lib. 6. de Mor. popul. part. 2. in expositione Aphoris. 24. dixit idem esse quod dixit in progo. non cum phlegmone, & in Aphorism. hoc in febribus. Nam illa pars, hoc in febribus, includit totum hoc, recens & non cum phlegmone. Qui enim dicit, hoc in febribus, excludit omnem phlegmonem, & omnem antiquum tumorem, quia alterum febrem non facit, alterum febris non appellatur, & Fuchsius non docet ex Aphor. excludere duros tumores, & œdemata. Malè etiam Musa in expositione huius partis dixit in febribus dixisse Hipp. quia febres imbecillitant naturalem calorem, & coctio minus bene perficitur, & inde humidæ materiæ abundant. Hoc enim pro maiori parte est falsum. Calor enim febrilis humiditatem absumere magis, quàm creare solet, vt etiam exposui, multò alia est interpretatio Gal. in Comm. illius Aphor. Dolores etiam ex hypochondriis idem sunt, & lumborum, qui in Aph. quoniam hypochondrij sub costis sunt, & lumbi vertebris quinque sub thorace definiuntur apud Gale. lib. de Ossibus modo vbi dolor ex hypochondriis procedit per intestinorum inuolutiones ad lumbos defertur. Hic etiam tales tumores solui dicit, vbi murmurium exeat cum stercore, vrina aut flatu: illic verò ventrem humectari dicit, quod est cum stercore solui, nisi flatus erumpent, aut vrinæ multitudo: quoniam sic etiam solui possent, vt in præsenti prognostico, aut humore per intestina descendente cum stercore, aut si per iecur deferatur humiditas vsque in vesicam, aut flatu solo per intestina exeunte, humore toto in spiritum flatuosum verso. Hac tamen in re solummodo differt sententia prognostica, ab aphoristica, quòd in Aph dixit, dolore superueniente solui tumores, qui cum murmurio sunt, hîc verò tumores, & dolores solui dicit murmure superueniente. Idem autem est in re, quoniam dolor non sanaret tumorem, nisi murmurio descendente, hoc est, humore ac flatu. Quemadmodũ enim murmurium descendẽte flatu, & humore, sanat dolores ex hypochondriis, & tumores, sic etiam dolor lumborum sanat tumores hypochondriorum, quoniam descendit dolor ab hypochondriis simul cum flatu, & humiditate. Quando enim ab hypochondriis ad lumbos peruenitur, descenditur per intestinorum reuolutiones, is etiam descensus cum murmure fiet, qui dolores & tumores sanabit. Lib. 6. de Morb. pop. par. a. sect. 40. narrat Hippo. iudicatorium fuisse per vrinam similem genituræ, & credit Galen. in Com. talem fuisse dispositionem in hypochondriis ipsorum qualis in præsenti prognostico, cùm dixit Hypochondrium dolores, atque tumores. Talis autem vrina significabat vitream pituitam expurgari, sed tamen casus est ille particolaris in Perintho, & vitrea pituita abundante. Prog. verò doctrina vniuersalis est, de tumoribus à flatu, & humiditate, qui vbi sine febre cœpissent, febre superueniente sanarentur, vt inquit Hippoc. 40. Apho. sect. 6.

Borborygmos.

Fuchsius notatur.

Musa notatur.

Ventrem humectari.

Indicatoriũ per vrinam genituræ similem

GALENI COMMENTARIVS.

CTroma, id est tuberculum in ilis appellauit, quem antea nominauit œdema. Talis est omnis moles præter naturam, hæc vbi sine inflammatione est, flatuosa existit: potissimum vbi recentior fuerit. At verò solus dolorem aut, si murmur accesserit circa ilia. Talis enim

sonitus

sonitus non solum spiritus indicium est, sed humore permistis, & corpore solidiore. Quoties igitur ani permeet deorsum spiritus ille flatuosus flatus effectus, aut nequaquam permeans subdescendat deorsum ad aliquam inferiorem sedem, illa vindicantur vtroque accidente, tum dolore, tum etiam œdemate, sed potissimum si cum vrina, & stercore vacuetur. Talis enim vacuatio nullum præterea relinquit in ilijs excrementum.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Exponit vocabulum *κύρβλημα*, dicens idem esse quod œdema, amplo significato, ita vt comprehendat omnem tumorem, etiam si sit à flatu, nã & hunc significat *κύρβλημα*. Deinde explicat quo pacto murmurium soluat hypochondriorum dolorem. Quoniam inquit, murmurium significat flatum descendere simul cum humore, & ex tali descẽsu, aut euacuabitur flatus efficiens tumorem, aut ad partes inferiores delatus, dolorem sedabit, & tumorem dissoluet. *Ilijs*, lege Hypochondriorum, & sic in aliis. *Talis est.* Græcè, ἐστὶ δὲ ταῦτα, πάντες οἱ παρὰ φύσιν ὄγκοι, χωρὶς μὲν φλεγμονῆς ὄντες γινόμενοι, πνευματώδεις, quod est, Sunt autem hæc omnes præter naturam tumores flatuosi, vbi sine phlegmone fiant. Vult namque Galen. omnes tumores hypochondriorum præter naturam esse à flatu, vbi non sint phlegmones, quod declarat subiungens, maximè si fuerint recentes. Antiqui enim putarant esse aquosi, aut pituitosi, aut scirrhosi: recentes tamen, qui non sint phlegmones, flatuosi sunt.

PROGNOST. XXVI.

VRina verò optima est, quando sedimentum fuerit album, & læue, & æquale, per totum tempus, donec morbus iudicetur, securitatem enim significat ac morbum futurum breuem: si verò intermittat, ita vt aliquando pura mingatur, aliquando verò subsideat album ac læue, morbus diuturnior ac minus securus est.

Ad facultatem naturalem pertinent ea, quæ ab Hippoc. in sequentibus de vrinis scribuntur, quemadmodum & ea quæ de deiectionibus dicta sunt. *Excrementorum tria genera.* Et naturalium potissima concoctrix est, cuius constantia, aut defectus excrementis dignoscetur. Sunt autem huiusmodi excrementa, vt lib. 1. de Cri. c. 14. vrinæ, deiectiones, & sputa. Deiectiones ostendunt ventris dispositiones: sputa thoracis & pulmonis: vrinæ iecoris & totius venosi generis. *Vrina iecoris & venarum indicium.* Vt enim inquit Gal. 4. lib. de Sanitate tuenda eorum humorum qui in venis sunt, nullum certum aut euidens signũ haberi potest, præter vrinam; in vrina tamen multa sunt consideranda, nempe color, odor, substantia, spuma, contentum. De spuma nihil scribitur ab Hippoct. in hoc loco odore fœtidam damnat prognos. 32. De colore, substantia, & contento, reliqua ab ipso scribuntur. De substantia ibidem, aquosam vituperat, & crassam similiter. & Galen. in Comm. dicit conditione debere esse mediam inter tenuem & aquosam, ac corpulentam, qualis iumentorum. Et lib. 1. de Crisi. cap. 12. inquit de vrina optima, statim verò & hæc mediocrem crassitudinem habet. *Vrinarũ colores.* Nam quæ seipsa crassior est, atque tenuior, coctionem imperfectam significat: siquidem altera nondũ consistit in humoris natura, altera verò nuper conturbata est. De colore pariter optimus omnium est subrufus, aut subflauus, sed potius subrufus. Talis enim apparet in vrina, quoties flaua bilis modicæ quantitatis miscetur cum sero sanguinis: talis rursus apparet coctione statim finita. Nam postea solet magis intensa apparere in colore, & ante magis remissa: bilis enim finita iam coctione semper augetur, & inde vrina magis tingitur. Transit enim sanguis in bilem excedente coctione. Erit igitur cruda quæ fuerit alba syncera. Et illa quæ subalbida est, quæ parum rufæ bilis cum vrina aquosa commixtæ retinet, quemadmodum si cum ipsa alba aquosa vrina, parum vini albi tenuis misceas. Post hanc aliquanto minus cruda est subpallida, deinde pallida. Hæc autem eadem est cum subrufa, quã magis omnibus laudat. Cruda etiam significatur passio, vbi rufa fuerit, sed tenuis, vt in progno. 30. Talis etiam est, quæ turbida mingitur, ac supermanet, vt vult Gal. lib. 1. de Crisib. cap. 17. significat nondum fuisse finitum principium: quæ tales sunt, cum imbecilla facultate mortem, cum forti verò longitudinem significant, vt infrà prog. 31. De se igitur non sunt signa cruditatis mala, sed non bona, vt 1. Crisi. cap. 5. Aliæ autem tanquam malæ damnantur, vt infrà constabit, de quibus est nigra. *Vrina contentum.* De contento autem, quod à Græcis ἐναιωρούμενον appellatur, aut est in suprema matulæ parte, & appellatur νεφέλη, id est, Nebula: aut in medio, & est ἐναιώρημα. quod est, Appendiculum: aut in ima parte, & est ὑπόστασις, siue sedimentum. In optimis vrinis tale debet esse album, læue, & æquale, vbi apparuerit. Non enim est necessum, vt appareat: nam vt inquit Gal. 1. de Crisib. cap. 12. de iis in quibus multi crudi humores aceruantur. Hæc quoq; causa est, vt qui ex otio, & repletione febricitant, si sanitati restitui debeant, necessariò plurimum subsideat: contra iis qui ex inedia, & labore, ruffæ quidem, & biliosæ vrinæ. Soluitur autem morbus priusquam aliquid subsideat: plerũque enim sufficit in iis & nebula, & suspensio bona: talis autẽ est alba: læuis & æqualis. Nam & ex ipsis sanis his qui multũ laborant, & pauciori cibo vtuntur, sunt vrinæ biliosiores. *Nebula in morbo biliosis coctioni satisfacit.* Causa autem quare in morbis ad integritatem coctionis sufficit nebula, est: quoniam quæ coquuntur, omnia reddũtur crassiora, & cum æquali incrassatione facta à natura coquente circa crassos, ac crudos humores, & circa tenues & biliosos, vbi crassi humores acquisierint crassitudinem, & grauitatem talem, qualem habet sedimẽtum vrinæ. Humor biliosus solam eam crassitudinem assequetur, quam habet nebula, aut appendiculum. In morbis itaque à crassioribus humoribus pendentibus sedimentum solet mingi in vrina, idque album, læue, & æquale. *Album esse debet sedimentum.* Album probatum est 1. lib. Com. vltimo: quoniam vt in puris generatione, ita in sedimento vrinæ superatur à natura humor, qui similem membris radicalibus acquirit albedinem, ac in substantia crassitudinem: hęc enim est maxima similitudo, quam potest natura in humore malo non reducibili ad benignum inducere. *Sedimentum læue.* Læue etiam redditur sedimentum vbi similem in omnibus partibus assequatur naturæ alterationem, vt explicitum est à Gal. suprà Com. 21. Sicuti vbi diuersæ partes sediminis in diuersa parte vrinæ existerent, & quædam crassæ, quædam verò tenues essent, quædam magis aliis albæ, nondum esset perfecta coctio. *Sedimentum æquale.* Æquale etiam dicetur sedimentum, vbi tale fuerit vespere, quale fuit manè. Licet enim vrinam inspicere quauis hora diei, contra communem medicorum vsum, vt constat in Comm. Gal. aut si fortè vespere sedimentũ habuit, manè diei sequentis consimiliter subsideat, neque intermittat, vt in secundo membro sententiæ Hippoc. lib. 1. de Crisibus. Addit etiam, nulla parte diuulsa sint contenta, id ad læuorem referri debet. Nam læue contentum nulla parte diuulsum est. Hæc ergo vrina, quæ non

 intermit

intermittit, oprima est, sedimentum habens album, læue, & æquale per totum tempus ad morbi vsque iudicationem 1. de Diffe. feb. cap. 6. Addit inter sedimenti optimi conditiones, vt sit quàm minimè fœtidum, quo tamen modo intelligi debeat, diximus lib. 1. in annotationibus, iuxta Commētarium vltimum. Tale sedimentum significat morbi securitatem, ac breuitatem, quod dixerat lib. 1. de Mor. pop. par. 2. sect. 44. & 45. Coctiones exeuntium omnes omni ex parte tempestiuas, vel bonos & indicatorios abscessus considerare oportet. coctiones celeritatem iudicij, & securam sanitatem ostendunt. Quod etiam dixit 3. lib. progn. 2. simplicissimę enim febres, ac signis firmatæ securissimis, quarto die, aut citius desinunt. Itaque si prima die signa coctionis apparuerint, 4. soluetur morbus: & si 4. in septima. Sic enim inquit Hippo. 4. sectione, Apho. 71. quibus 7. iudicatur, iis nebulam rubeam habet vrina, & reliqua secundùm rationem. Quòd si hoc verum est, quantò magis vbi sedimentum apparuerit, & id perseuerans, quod est æquale? Quod autem addit, per totum tempus, donec morbus iudicetur: ad maiorem claritatem scriptum est. Idem enim significat quod ad æquale. ob id Celsus vrinam laudat, cuius sedimentum est album, læue, & æquale, non addita parte alia. Posses etiam intelligere ęqualitatem, non in duabus aut tribus tantùm vrinis esse accipiendam, sed in omnibus ad iudicationem vsque. Secundum locum habere vult eam vrinam, quæ sedimentum habet præcedenti simile: non tamen perseuerans, sed quod aliquando excernitur cum vrina: aliquando verò vrina est syncera cui non subsidet, quod dictum est. Hæc inquit Hippoc. morbum significat diuturniorem, ac minus securum. Morbus enim is in augmento est, sed morbus qui est in augmento diuturnior est, quàm qui est in statu, maior est, Galen. 1. de Crisib. cap. 12. cùm ait, Nam si alternatim mingatur pura, in subsidentibus, semicoctum esse morbum significat. Talem vrinam visus est habuisse Cleonactides, qui supra Heracliū habitabat, lib. 1. de Mor. popu. par. 3. de quo inquit Hippoc. Die 40. transacto, post hæc variæ fuerunt vrinæ, ac interdum quidem sedimentum habentes, interdum non sexagesimo, vrinæ sedimentum habuerūt multum, album, & læue, remissa sunt omnia, febres intermiserunt: vrinæ iterum tenues, sed boni coloris, his 80. die iudicatus fertur ab Hipp. & Gal. in Com. inquir, A 40. die scripsit varias fuisse ipsi vrinas, interdum quidem sedimentum habentes, interdū verò non, id quod errantibus accessionibus conuenit, illæ siquidem ex humorum morbos procreantium varietate proficiscuntur. Vrinæ quoque incoctio, & coctio, alternis apparentes, aliquos quidem coqui ipsorum ostendebāt, aliquos verò incoctos permanere. Ecce tria quæ significantur ex hac intermittēti vrina, morbi longitudo, errantes accessiones, humores quorum quidam cocti sunt, quidam crudi, & in summa heterogenei. Talis autem non omnino vacat periculo, vt illa in qua subsidet læue, album, & æquale. Non enim est vehementia morbi cū signis coctionis, vt inquir Gale. 1. de Crisi. cap. 17. Vbi tamen morbus in augmento est, siue semicoctus, non posset peruenire ad coctionis integritatem. Cum signis tamen coctionis lib. 3. de Cris. cap. 3. dixit Gal. Siquidem ego millies, cùm dum crises fierent, interessem, neminem vnquam vidi intereuntem, qui cum signis coctionis crisim habuisset. Verùm hæc sententia multò aliter accipitur à iunioribus medicis, putantibus non posse mori ægrum apparentibus signis coctionis in vrina: cum tamen iam cocto humore ob imbecillitatem expultricis possit mori. Gale. tamen non tantùm signa coctionis apposuit, sed etiam humorum expulsionem. Dixit ergo neminem vidisse mortuum cum signis coctionis, vbi crisim habuerit. Ostendit etiam mentem suam lib. eodem, cap. 5. dicens, Neque enim vel animo cōncipi potest, quòd post morbi exquisitā coctionem, crisis mala sequatur. Vbi tamen contingeret in vrina alicuius febricitantis per febres humorales apparere integras coctionis notas, pulsus autem esset malus: aut vbi pulsus bonus esset, vrina tamen cruda, aut aliter mala, quod esset certius signum salutis, aut mortis, vertitur in dubium apud iuniores medicos. Ad quod respondemus, quòd aut signa sunt in eodem ægro, aut in diuersis, in eodē, aut simul signum ex pulsu & signum ex vrina, sunt ad bonū, aut malum: aut vnum ad bonum, & alterum ad malum. Si ambo idem indicant, non oportet facere collationem, sed ex ambobus firmissimum ferre iudicium. Aut ostendunt contrarium, exempli gratia, vrina salutem, & pulsus mortem, aut ecōtrà. In hoc casu dicemus, quòd quantum vigorem habet pulsus ad significandam salutem, tantum habet vrina ad significandam mortem: sic etiam quantum potest pulsus malus significare circa mortem, potest bona vrina significare salutem. Quo dato, viribus optimi pulsus & pessimæ vrinæ collatis, aut optimæ vrinæ, & pessimi pulsus, ex aliis oportet coniectari quò vertet morbus. Aut dices id esse omnino impossibile in eodē ægro pulsu existente in extremo pessimo, vrinam esse in extremo bonam. maius ergo dubiū est, vbi fuerint duo homines in morbis consimiles, & reliquis ex ætate temperatura, quorum alter habeat pessimū pulsum, & alter pessimam vrinam, quis certius morietur, & vbi contingat consimiles, alterum habere optimum pulsum, alterum optimam vrinam quis, saluabitur certius? Dicemus quòd ad salutem certius signum est, quod sumitur ex vrina, quàm ex pulsu: & ad mortem certius signum est quod sumitur ex pulsu, quàm quod sumitur ex vrina. Primum probatur, nam constante facultate naturali in morbis materialibus, ac victo humore, quod indicat vrinæ coctio, rarissimum est mori hominem. Cum bono autem, & constanti pulsu, ob defectum facultatis naturalis cōcoquentis peruentum est tandem temporis processu ad mortem, & ostenderet talis pulsus cum vrina mala aut mortem, aut longitudinem morbi. Si tamen ambo indicauerint mortem, certius signum est quod sumitur à pulsu, vbi in propriis speciebus pulsus & vrina fuerint æquè mala. Ratio est, quoniam vbi pulsus adeò malus fuerit, etiam si facultas naturalis non sit in extremo languida, nunquam ipsa poterit malum facultatis vitalis resarcire, quæ maiori robore, & maiori eget calore quàm facultas naturalis. Verùm tamē facultas vitalis poterit naturalem ferè in extremo languentem reficere: & ob id indicium ad mortem ex naturali facultate sumptum non erit adeo certum.

Vrina enim sedimentum intermittitur.

Cocto morbo æger moritur.

Signa ex pulsu signis ex vrina cōferuntur.

Nota.

GALENI COMMENT.

QVemadmodum paulò supra diximus ex voluntariis functionibus agnosci vim unam quo pacto & robore, & imbecillitate prædita sit quam superioris originis esse docui, quam alio loco in cerebro domicilium ac sedem habere indicant: ita nunc alterius facultatis naturalis Hippocrates indicia partim exposuit, partim hoc sermone exponit. Hæc verò facultas, de qua dico fieri sermonem, alterans & concoquens appellatur. Igitur facultatis in ventre indicia agnoscuntur ex iis quæ quotidie deiiciuntur: facultatis verò in iecore ac venis, ex vrina. In his enim indicia clara sunt partim exquisitioris, partim parcioris,

parcioris, partim irrita in plenum concoctionis: quemadmodum in ventris iudiciis: & ad hæc extrinsecus, quemadmodum illic quædam iudicia simul aliarum dispositionum, pari modo hic excernūtur. Exorditur ergo tractatum Hippocrates ab indiciis concoctionis, deinde cum eis cætera copulabit. Igitur & nos in primis dicamus ea quæ ipse principio docuit in præsenti dictione, sedimentū vrinæ considerari præcipiens. Si cādidum, leue, & æquale semper, nec interdum tale, quandoque diuersum existat. Id enim sæpissimè euenit: vt aliquis emittens vrinam secunda die inculpabilem, alteram sequenti nocte culpabilem emittat, deinde rursus inculpabilem, tertia die prima luce, postea vespera culpabilem. In tali enim vrina alius concoctus deuictusque à natura conditus in conceptaculis humor, alius incoctus apparet. Si verò incoctus humor nequaquam interponetur concocto, talis vrina optima est. Si igitur vrina habeat sedimentum, id cādidum, æquale, ac leue sit, quoad dissoluitur morbus, necesse est. Si verò non habet, prorsus aliquam nubeculam candidam obtinebit. Necessario verò colore erit modicè crocea: & conditione media inter tenuem, & aquosam ac corpulentam, qualis iumentorum habetur. Cæterùm vrina nullo pacto sedimentum habet si tenuiter, copiosum verò si largius, exiguum verò si modicè viuitur. Quinetiam in morbis biliosis ad colorem croceum, in iis verò quos crudi committunt humores, ad candidius tendit. Porrò sedimentum habet copiosum, quoties morbus ex humoribus crudis fatiget, nullo verò modo, aut omnino minimum, quoties ex biliosis fatiget, sed satis erit si habeat sublimamentum. Intelligo sublimamentum id, quod corpulentius candidiúsque in vrina, neque in summis eius, neque in fundo vasis, sed in media sede sublime, vel exquisite medium, vel deorsum potius quam sursum existat. Id igitur solitus sum nominare sublimamentum. Sed ab Hippocrate id quoque nubecula nominatur eandem obtinens proportionem circa vrinam quam vera nubeculæ ad aerem præferunt: etenim hæ humore qui circiter est, corpulentiores: & item illa aëre sunt. Itaque sæpenumero (vt dixi) superna; at in vrina desuper, quam ego nubeculam propriè soleo nominare. Sed hæc tibi sint in primis cognita atque in animo posita, mox animaduerte ea quæ Hippocrates scripsit. Vrina enim assiduè faciens sedimentum, quale dixit, securitatem significat, id est morbum esse sine periculo, atque integrè exoluendum, ita vt non sit præterea repetiturus: & item celeriorem fore solutionem, ita vt si prima die aut proxima nocte apparens, perseueret simile, die secunda aut nocte primæ circuitionis decretoriorum dierum, non vltra procedet ægrotatio. Porrò hæc dicit scilicet de morbis febriculosis. Quicunque enim sine febre affligunt, aut in cerebro, aut membranulis, aut in thorace, ac pulmone, ex aliis indiciis agnoscuntur, siue mitiores breuioresque sint, siue periculosi diutinique. Cæterùm quam ob rem vrinæ sedimentum candidum esse conueniat: dum ageretur de pure, in calce primi voluminis explanatum iam est.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte dicit Hippocr. In hac parte signa scribere quæ pertinent ad facultatem naturalem, quorum partem exposuit in præcedentibus progn. de deiectionibus. Quemadmodum etiam suprà docuit signa quæ ostendunt constantiam facultatis animalis, nempe Comm. 6. huius libri. Quemadmodum ergo facultatem naturalem ventris docet cognoscere ex iis, quæ deiiciuntur: ita ex vrina facultatem iecoris, & venarum: In his enim sunt indicia bonæ, diminutæ, aut omnino deficientis coctionis. Et quemadmodum simul cum deiectione contingit alia expurgari per ventrem, ita aliquid solet cum vrina misceri, vt ex vesica aut renibus, aut si aliunde aliquid cum vrina mittatur. *Alio loco.* Nempe in libro de Placitis Hippo. & Plato.

IN secunda parte, quæ incipit (Exorditur) Hipp. exordiri inquit tractatū à signis coctionis, & deinde signa alia his coniungere. Vult tamē à sententia Hippo. incipere Gal. quæ versatur circa vrinæ sedimentum, quod vult Hipp. debere esse album, læue, & æquale semper, hoc est, donec morbus iudicetur. Nam aliquando euenit, vt vrina mingatur modo cum sedimento albo, læui, & æquali, & crastina die syncera, aut manè cum tali sedimento, & vespere sine ipso, eritque hæc vrina Indicium quod aliquis humor est coctus ac victus, & aliquis nondum coctus, queadmodum & ipse lib. 1. de Crisibus cap. 12. hunc in modum scripsit. Nam si alternatim mingatur pura in subsidētibus, semicoctum esse morbum ostendit. Ex hac sententia Commentarij docet Gal. inspicere vrinas in febribus quauis hora diei, tam vespere quàm manè. Quemadmodum & libro de Præcognitione, in Historia Eudemi. Nam sub ortum solis vrinā inspexit, & si quid interim mingeret, seruari iussit. Debet tamen aduerti quod Galen. scribit lib. 1. de Crisibus cap. 12. de mutatione coloris, postquam perfecta est coctio, & de quantitate sedimenti. Intenditur enim color vrinæ processu temporis, longè ab alimenti coctione, & minuitur sedimentum. Optima verò vrina erit, vbi sedimentū dictum habuerit donec morbi iudicentur, vel saltem albam nebulam cū colore modicè pallido, & media inter aquosam tenuem, & crassam veluti subiugalium. *Quoad dissoluitur morbus.* Græcè δι᾽ ὅλου τοῦ χρόνου μέχρι λύσεως τὸ ὑπόστημα τοιοῦτον γινόμενον, hoc est, per totum tempus donec morbus soluatur consimiliter factum, *Crocea* Græcè ὠχρὸν, pallida.

Vrina intermittens quid indicat

Vrina qua uis hora inspicienda est

IN tertia parte, quæ incipit (Cæterum vrina) docet diuersitatem vrinarum circa contentum: nam ex hominibus quidam largè viuunt, hoc est, lautè comedentes, & illi copiosum habent sedimentum in vrina, quoniam in illis crudus succus abūdat, qui in sedimentum transit. Quidam parcè viuunt, & tenui vtuntur victu, quorum vrinæ sedimēto carent. Quidam modicè viuunt, qui sedimentum mittunt cum vrina, sed exiguum. Hęc cum sani sunt, in morbis tamen si biliosi fuerint, sedimentum, aut non apparebit, aut paucū. Satis est si sublimamentum, hoc est, enæorema apparuerit in vrina, & lib. 1. de Crisi. cap. 17. nebula sola in morbis biliosis ostendit coctionem, eritque colore ad pallidum inclinante. Si tamē fuerit ex crudis humoribus, plurimum aderit sedimentum, idque ad album inclinabit. Declarat etiam quid intelligat per ἐναιώρημα, id est appendiculum. Quare autem in morbis biliosis sufficit appendiculum ad coctionem ostendendam est, quoniā humor coctione incrassatur, & tenues qui sunt in biliosis morbis per incrassationem perueniunt ad nebulæ substantiam, neq; crassiorem, neque grauiorem & crassi ad substantiam crassiorē & grauiorē, qualis est subsidentia, vt in expositione dixi. Vbi itaque vrina fuerit bene colorata crassitudine mediocris, Gal. lib. 1. de Cris. cap. citato, significat finitum fuisse principium, quod est aliquam adesse coctionem. Nebula in vrina supernatans secundum locum habet, adhuc melior est illa quæ appendiculum habet in medio vrinæ, magisq; deorsum quàm sursum. In illis verò morbis, qui à crassis pendent humoribus, sedimentum speratur, & hoc est in vrina optimum signum, vt apud Hippocr. in præsenti prog. *Ad colorem croceum* ἐπὶ τὸ ξανθότερον ῥέπει τὴν χροιὰν, hoc est, ad flauius vergit in colore. *Sublimamentum.* Græcè, ἐναιώρημα, id est appendiculum. *Sed ad Hippo.* Hippo. id quod in vrina inuenitur appellabat nubem, vt dicemus infrà prog. 29. *Nubecula.* Græcè, νεφέλαι, id est, nebulæ, sic in aliis locis.

Sedimentum vrina quibus copiosū. Nota.

Digitized by Google

Similitudo quæ scribitur de nubibus in aëre ad significãdam nebulam, scribitur à Gal. lib. 3. de Mor. pop. par. 1. in Comm. historiæ Pythionis.

Vrina cuius sedimentum nõ intermittit, quæ bona significet.

In quarta parte, quæ incipit (Sed hæc tibi) explicat mentem Hip. fuisse, vrinam quæ assiduè facit sedimentum, ita vt non intermittat, significare securitatem, & morbum sine periculo, in totum soluendum, ita vt nunquam sit repetiturus, & quod citò soluetur: ita vt si apparuerit tale sedimentum primo die, morbo nõ esse prorogandum vltra primam circuitionem, id est, nõ vltra quartum diem. Omnia hęc nota sunt. Securus enim morbus est, in quo coctionis notæ apparent, quoniam ostendunt victoriam naturæ supra morbum, quòd integrè sit soluendus, ita vt non redeat. Constat, quoniã quæ soluuntur cum signis coctionis nõ solent reuerti, quia illi ex ratione melius se habent. Breui tamen finiẽdum morbum dicit, quoniam ex celeri coctione significatur breuitas morbi: vt in 2. prog. lib. 3. cõstabit, omnia comprehendit Hipp. lib. 1. de Morb. po. dicens, coctiones crisis celeritatem, & securã sanitatem ostendunt. Addit similiter Gal. ad finem huius Comm. Hipp. loqui de morbis qui sunt cum febre. Nã in aliis aliunde quàm ex vrina sumitur certitudo de salute aut morte: vt in morbis thoracis ex sputo, & in morbis ventris ex deiectione. Nihilominus & in his ipsis consideranda sunt vrinæ, quãuis humores peccantes sint extra venas, quemadmodum Hipp. fecit lib. 3. de Mor. po. par. 2. in historia apud Tisameñ. Illa enim mulier ileum patiebatur, id est, in intestino tenui inflammationẽ & Hip. vrinas inspiciebat, ac Gale. in Com. explicuit, quantum in illis morbis vrinarum notitia prosit, dicens, Parua igitur ex vrinis, vbi bonæ sunt, vt ita habentes feruentur, est spes: non parua verò in exitium vergentia, si malæ fuerint. idem lib. 3. de Crisibus cap. 3. ad initium.

PROGNOSTIC. XXVII.

SI verò vrina fuerit subrubra, & sedimentum subrubrũ, ac læue, diuturnior quidẽ hæc quàm prior est, valde tamen salutaris.

Ex subrubentibus vrinis quarum sedimentum est subrubrum, Hippoc. sicut ex duabus præcedentibus, docet duplici vei præsagio, quorum vnum est de salute, alterum de morbi diuturnitate, vbi vrina fuerit subrubra & sedimentum subrubrum, dicens hunc morbum esse diuturniorem priore, admodũ tamen salutarem. Salutarem quidem, quoniã humor peccans mitis est, & qui non solet paruitate suã magna pericula adducere, & diuturnior; quia humidus ac serosus est humor, qui peccat, & qui talis est, tẽpore eget ad coctionem. Hæc sunt ex Gal. Comm. Facere autem oportet comparationem in diuturnitatem, ad eum morbum qui in præcedenti secundo loco scriptus est, in quo mingitur vrina intermittẽs, nõnunquam syncera, aliquando verò cum sedimento albo, læui, & æquali. Serosa enim sanguinis superfluitas cum rufa quoque bili mixta magis crudam significat affectionẽ, quàm vbi aliquid residet candidum & læue, magisq; imbecillam significat concoctricem facultatem, quare & longiorem morbum. Quod Galen. dixit lib. 1. de Crisi. cap. 12. sed & de subrubentibus vrinis, & statim habentibus subsidentiam subrubentem, ac læuem, rectè dixit, quòd sunt quidẽ satis salubres, sed diuturniores his, quas paulò antè semicoctas nominaui, sanguinis enim tenuis ac serosa superfluitas istas tingit: oportet autem non modò hanc, sed etiam aliquid rufæ bilis admisceri. si verò calor naturalis adeò est imbecil-

Vrina subrubra causa.

lis, vt neque flauam generet bilem, nec sanguinem exquisitè coctum sed adhuc sero simile, atque humidum, quod quidem ad sui robur tempore egeat, est manifestum. Quòd verò hæc dispositio sine periculo sit, natura ostendit materiæ, quæ neque tenuis aut aquæ similis est, neque integrè crassa, sed neque acris quædam ac putrida, optima verò existẽs & iuxta naturam sanguinis. Hæc litera Gal. est totius textus Hippoc. expositio similiter Actua. lib. 1. de Iudiciis vrinarum, cap. 15. refert rubeum colorem ad rubram bilem, & ad seream sanguinis superfluitatem. Notãdum ergo, quòd istæ vrinæ tertium locum habent bonitatis, securitatis, ac breuitatis. Primo namque loco sunt, quæ optimæ ab Hippocr. appellantur. Secundo loco quæ intermittunt, ita vt aliquando mingantur syncera, & aliquando cum sedimento albo, læui, & æquali. Tertiò subrubræ, quarum sedimentum est subrubrum. Hinc fit, Laurentianum non parum errasse, qui vbi Hippocr. dixit, πολυχρονιώτερον μὲν τοῦτο τοῦ πρώτου γίνεται. transtulit, diuturnior hic morbus quàm primus: dicturus potius, diuturnior quidem hic quàm prior est: vt per priorem intelligat præcedentem: vt Galen. loco allegato non primum, qui primo videlicet loco statuitur. Et lib. 2. Prorrhe. Comm. 25. loco illius partis πρῶτον, legit Gal. πρόσθεν. Meldensis item, malè transtulit lib. 3. de Morb. pop. par. 1. in historia Hermocratis in Comm. hunc locum Hippoc. Est autem diuturnior quàm subrubra rubra, & adhuc magis perrubra. Hæ siquidem sunt vrinarum diuersæ rubedines, & pessima est perrubra, secundum locum rubra, earum melior quæ subrubra, vt inquit Gale. lib. 2. Prorrh. Comm. 25. vbi etiam præsentis progn. mentionem fecit, dicens, Volo autẽ te memoria tenere, ea quæ in prognosticis dicta sunt de subrubẽtibus vrinis, ad hunc modum, Si autem fuerit vrina subrubra, & sedimentum subrubrum, ac læue, diuturnior hæc quàm prior est, admodum verò salutaris. Quæ igitur in prognostico dicitur subrubra, plurimum differt ab eis quas modò dixit perrubras. Quòd enim perrubra ex crudis est prius ostendit. subrubrãm verò laudat vt salutarem, multi verò temporis signum esse dicit. Quoniam autem rubra in medio ordine est perrubræ & subrubræ, manifestum est, quòd in medio quoque erit ipsarum in laude & reprehensione. Vbi rubram ἐρυθρὸν, subrubrã vt etiam in præsenti prognostico ὑπέρυθρον, perrubram verò ἐξέρυθρον, quod vocabulum apud Galen. lib. 6. de Morb. popul. part. 1. Com. 30. interpretatur dicens, Colores verò ἐξέρυθροι, quod est σφοδρῶς ἐρυθροί, id est impensè rubri. Damnauerat autem vrinam perrubram autor Prorr. lib. 1. sect. 31. vbi Gale. causam ipsius explicat dicens, perrubra verò vrina differt quidem a subrubra, de qua in prognosticis dictum est, tempus significare, non quidem periculum. Quam autem aliam intelliget quis vrinam perrubram, præter eam quæ ab omnibus sanguinolenta appellatur, quam plurimi ex nephreticis mingũt. Quod si hoc vult ostendere, simile quid significat ei quod prius dictum est, veneris [illegible], id est, profluuies perrubra. Quemadmodũ enim illam diximus iecore languente fieri: ad eundem modum renibus malè affectis vrinam perrubram fieri dicemus: Dixerat autem de tali profluuie eodem lib. sect. 2. De perrubra igitur in hoc loco fecit autor lib. mentionem, & Galen. in Comment. de subrubra in præsenti progn. De rubra verò 3. de Morb. popu. par. 1. in histor. Hermocratis, qui minxit crassa rubentia: vbi Gal. huius progn. mentionem fecit, & de vrina rubra scripsit, quale præstet significatum. Vbi dixit,

Vrina perrubra quid indicat.

Vrina rubra

dixit, quòd si Hippocr. dixit in prognosticis subrubras esse diuturnas, multò magis id verum erit de perrubris, longius tempus significare, non tamen mortem ex se, neque desipientiam. Et infrà, de rubris inquit. Quapropter rationi consentaneum est, vt cùm sanguis copiosior & semicoctus, per vrinas expurgetur, rubras has efficiat. Atque ob id quòd longus futurus quidem sit morbus, sanguine ad coctionem longiori tempore indigente, si ex tempore coctiones fiant, ac neque vnquam futurus sit lethalis talis morbus, quantum ex iis sit vrinis, neque phreniticus. Præterea lib. 1. de Morb. pop. part. 3. in hist. Cleonactidis, Hip. dicit ipsum minxisse vrinam die 40. subrubram, cum subsidentia multa rubra, & Gal. in Comm. inquit, Die igitur 40. minxisse ipsum ait subrubra, & quæ rubentem subsidentiam haberent multam. talem verò vrinam in Prognostico ait longè diuturniorem quidem esse ea quæ album habet sedimentum, sed valde salubrem. De nebula verò rubra iterum dixit Gal. Aphor. 71. 4. sectio. vbi similiter huius prognostici sententiam retulit, vrinam subrubram ac rubram tempus significare dicens. Possemus itaque omnes has quinq; vrinarum differentias sic ordinare, optimam ex Hipp. dicentes esse, cuius sedimentum est album, læue, & æquale, sine intermissione: secundo loco eam quæ intermittit: tertio subrubram: quarto rubram: quinto perrubram, quam etiam sanguinolentam appellat Gal. lib. 1. Progno. Comment. 31.

Ordo colorũ vrinarum.

GALENI COMMENT.

QVoties sanguinis serum pariter cum vrina excernitur, colore subrubra apparet. Iudicat autem exuperantiam sanguinis non exquisita ratione confecti. Igitur quia integerrimi humoris exuperãtia est: idcirco sine periculo est. Sed quia humidioris & item serosioris eget concoctione. Si igitur spatio temporis concoctio fit, meritò talis vrina significat, vt diuturnior quam primi morbi solutio futura sit.

ANNOTATIO IN. GAL. COMMENT.

Circa Gale. Comment. notandum, quod sanguis confectus exquisitè mediocrem assequitur crassitudinem ex coctione, serosus autem inconfectus est, atque tenuis. Cùm autem talis fuerit vrina, colorẽ recipit seri sanguinis, siquidem ipsa omnium humorum est veluti serum, atque abundãtium & peccantium humorum colores in ipsa manifestantur. Cùm autem sanguis perfectè confectus est, modicè crassus redditur, & vrina subrufa colore mingitur.

PROGNOST. XXVIII.

SVbsidentiæ verò in vrinis speciem farinæ crassioris referentes malæ sunt, his autem peiores sunt squamosæ: tenues verò & albæ, valde malæ: his verò peiores sunt furfuraceæ.

Laudauerat Hipp. sedimentum album, lęue quod semper consimiliter apparet, id etiam quod intermittit, & tertio loco sedimentum subrubrum & lęue. In præsenti verò quatuor species sedimentorum damnat. Prima est κριμνώδεες; secunda est squamosa: tertia tenuis alba: quarta furfuracea. Crimnodes similis est partibus crassioribus hordei, quæ cum farina hordei deferuntur, quæ etiam exquisitam effugerunt in mola triturationem, vt vult Gal. in Com. etsi Dioscorides lib. 2. cap. 81. crassiorem farinæ partem esse dicit siue ex hordeo sit, siue non. Ex tritico enim & zea ipsam fieri dicit, & hordei mentionem non facit. Quantum autem mali significet huiusmodi sedimentum, explicat Gale. in Com. vnum enim duorum significat, aut sanguinem crassiorem assari, aut inęqualiter colliquari carnes. Vbi sanguis assatur, aliquam rubedinem contrahet sedimẽtum: vt Actuarius lib. 2. de Iudi. vrin. ca. 10. vbi verò carnes inæqualiter colliquantur, aut minorẽ, aut nullam: vt Silenus, qui tale sedimen album minxit, de quo infrà duo significata iis similia scribuntur lib. 1. de Cris. cap. 12. à Gal. dicẽte. Nam farinæ hordeaceæ crassiori similes, duarũ sunt dispositionum indicia, grãdis scilicet colliquationis & caliditatis æstuosæ, quæ sanguinem adurit. Quod ergo dixit lib. de Crisib. sanguinem aduri, dixit in hoc Com. sanguinem crassiorem assari. Siquidem crassus esse debet, ne in vaporẽ totus exhalet. Quod in lib. de Crisib. dixit, Grandem colliquationem, in hoc Com. dixit, Carnes inæqualiter colliquari. Ea est enim magnitudo colliquationis quæ ex hoc sedimẽto significatur, vt ad recentem & vetustam carnem perueniat. Verùm non sic perniciosum signũ putandũ est, vt neminẽ cũ eo saluari posse existimemus, sicuti & ex aliis omnibus signis prognosticis, quorum vires semper sunt perpendendæ. Quoniam vbi robur facultatis accesserit, possibile erit ęgrotãtem liberari: verũ non nisi longo tẽporis spatio, quo ad coctionẽ egebit: alter verò cũ signis malis citò morietur. Lõgitudinem significari dixit Hipp. Apho. 31. sect. 7. Quibuscunq; febricitantibus in vrinis fiunt sedimina, veluti farina crassior, longam ęgritudinẽ fore significat. Quod in eo qui in Dealcis horto iacebat, expertus est Hipp. lib. 3. de Mor. pop. par. 1. qui cum enæorematis similibus farinæ crassiori 40. die per sudorem integrè iudicatus est. Musa temerè videtur arguere Gal. quòd in Com. Aphor. citari, adduxerit hãc historiã, quoniam (inquit Musa) de enæorematis loquitur Hip. in lib. de Mor. po. & in Aph. de Sedimine, nõ ergo licebit Apho. probare per hist. ex lib. de Mor. po. Constat autẽ, quòd & enæoremata & sedimina similia farinæ crassiori, vnũ & idem habent significare, vel sanguinis assationẽ, vel carniũ colliquationẽ. Quare satis erit ad propositũ demõstrandũ, aliquẽ videlicet ab ea affectione saluari tẽporis processu, cum in genere causæ nulla sit differentia, præterquam quod in sedimine paulò maior adustio significatur, sicut & in nigro sedimine maior malitia est, quam in tali appendiculo, & minor adhuc in nebula. 1. de Cris. Verùm hoc nihil detrahit à veritate sententiæ Gal. qui etiã lib. 3. de Mor. pop. par. 3. in hist. in Larissa virgin. in Com. Gal. appendiculum magis sursum, aut deorsum moueri dicit ob flatus commixtionẽ. Nã hoc pacto loci diuersitas, vbi in aliis fuerit similis dispositio nõ variat speciem, sed flatũ adesse aut abesse significat. Quod etiã ad sedimentũ referri potest. Præterea etsi nigrũ sedimentũ deterius sit, quàm nigra nebula, vtrumque est lethale. Deceptus etiam mihi videtur Actuarius lib. 1. de Differen. vrinarum, cap. 15. vbi enæorema negat esse eiusdem naturæ cum hypostasi. Nam ab omni bono sedimento coctio significatur, similiter & ab omni bona nebula, sola ratione maioris & minoris differentibus. Alterum etiam mortuum dixit, lib. 1. de Mot. pop. par. 3. Silenum nomine, qui decimo minxit subcrassum confertim, hypostasin farinam crassiorem repræsentantem albã, vndecimo obiit. Accusatur etiam Gal. à Musa, quòd casus non sit ad propositum, quoniã in 10. minxit hoc sedimentum, & in vndecimo mortuus fuit: cùm tamen pluribus ex præcedentibus diebus, minxerit nigram vrinam, in quibus vrina nõ habet illud sedimentum: verũ satis ineptè. putat enim fortè Musa, quòd vbi aliquod signum potest præostendere aliquẽm moriturum, aut

Sedimentum referens speciem farinæ crassioris quid indicat.

Musa reprehenditur.

saluan

saluandum, tam firmum futurum est medico ex eo signo argumentum ad salutem, aut mortem, vt nullo alio fretus id euenturum existimet: cùm tamen Gal. in exemplo id tantum ostendere contendat, vt in illo morienti tale signum appareret. Nemo enim dubitat nigram vrinam in morituris aliquando apparere, nec tamen solam, sed & multa alia coniungi, quæ ad alias facultates pertinent, nihilominus & vrina nigra & reliqua, ob id ab Hipp. & Gale. exitiosa putantur, quòd in moritoris præappareant, non quoniam ea sola appareant in aliquo ex morituris, vt putat Musa. In his enim quæ habent caosæ rationem, vbi multæ coniungantur, nõ poterit medicus ex affectu vnam aut alteram intelligere fuisse causam. Ex signis tamen, satis est ad malitiam eorum ostendendam, intelligere quod in morituris apparent, & quòd maiori ex parte moriuntur hi, in quibus appareat. Præterea qui in Dealcis horto habitabat, vrinam minxit tertia die cum nigra hypostasi, nihilominus liberatus est, meritò ergo alia considerantur. Præterea de hoc sedimento vrinæ Sileni Gale. lib. eodem in hist. Cleonactidis inquit, Memoriæ hic rursus mandabis sedimenti speciem formámque, quæ maximè potest: in vrinis quidem album, sed crassum in iis, qui obierunt, fuisse ait. Nam in Sileno, qui secundus in lib. hoc scriptus est, ita dixit, Minxit affatim multum suberassum, subsidentiæ crassiorem farinam repræsentabant albæ. Quòd igitur is moriatur, ille verò non, potius ad crassitudinem cõtenti similis farinæ crassiori, quàm ad locum est referendum, quod non assecutus est Musa. Secundo loco squamosum sedimentum est, quod πεταλώδης appellat Hippocra. quod etiam lamineum appellant. Id deterius est, quàm κριμνώδες, siquidem iam non carnem, sed ipsorum solidorum membrorum intimas partes exuri significant: sicuti & sedimentum surfuraceum, de quo fere idem significare cum lamineo vult Gal. lib. 1. de Cri. dicẽs, At quæ folia repræsentant, sunt vasorum partes superficiales, quæ scilicet omnino sunt resoluta, & contabuerunt, ita vt surfureæ. Quantum verò hæ cum crassitie habent paruitatem, tanto foliis similes latitudinem, ac tenuitatem maiorem obtinent. Differunt ergo sola latitudine & angustia, crassitudine, & tenuitate: nam laminæ sunt latiores, & tenuiores: furfureæ verò, profundiores ac minus latæ. Præterea similis est amborum efficiens causa. Cùm enim in Comm. Gal. dixisset squamosam siue foliis similem fieri solidis partibus corporis colliquatis, ad finem Comm. loquens de furfureo dixit, Indicat enim quemadmodum primum ac secundùm, flammeam febris caliditatem, & colliquantem. Fortè in contrarium adduces sententiam Hip. lib. 4. Aphor. 77. dicentis, Quibus in vrina crassa, furfurea quædam simul exeunt, iis vesica scabie laborat. Non ergo significatur caloris vehementia, & membrorum colliquatio. Respondemus quòd Hip. satis id distinxit dicens, in vrina crassa, vt per crassam mediocrem intelligamus: non enim aliunde quàm ex vesica furfures educentur, vrina existente mediocris substantiæ. Nam si vasa in tantum laborarent, vt ex ipsis furfures educerentur, colliquatis, & exustis internis superficiebus, cruda & tenuis mingeretur vrina. Præter laminas igitor & furfures, vrinæ conditio est consideranda. Nam cum tenoitate ipsius prognostica sententia veritatem habet, licet non semper. Vbi enim cum scabie vesicæ crudus aliquis morbus in vasis existat, furfures cum vrinæ tenuitate non indicabunt vasorum colliquationem. Possent etiam vtrinque excerni, ex vasis &

Squamosum sedimentum.

Vrina furfurea substãtia consideráda.

ex vesica, ex quibus caloris præter naturam abundantiam, & vesicæ morbum intelligere licet. Cum crassa verò vrina citra omnem distinctionem verum putandum est, quod dixit in Apho. à vesica fieri secretionem, similiter & quod non à vasis. Quod etiam vult de laminea & furfurea. Actuarius lib. 2. de iudiciis vrinatum, cap. 10. vbi de orobea idem refert ad renes & vasa, cũ vrina tenui aut crassa: quod dixit de laminea & furfurea, ad vesicam, & vasa, cũ crassitudine vrinæ, aut tenuitate. Quod autem dicit Actuarius ex febre etiam distingui, non est admodum certum. Nã posset aliquis simul febrili, & vesica scabie laborare, neque valeret affirmatiuum argumentum. Febris adest, & sedimentum vrinæ est furfureum, ergo euenit ex colliquatione. Nam potest fieri, vt simul febriat, & vesicæ scabiem patiatur. Negatiuum autem valet, Non adest febris, ergo non euenit tale sedimentum ex colliquatione. Adde his omnibus, quòd Gal. 4. sect. Apho. Comm. 77. furfuream vrinam dicit, non tantum significare vesicam laborare, aut venarum tunicas, sed aliquando euenire ex eo quòd sanguis, qui in venis continetur, superassatur. Vbi tamen quis voluerit, poterit distinguere an sit à sanguine, an à venarum substãtia, ex colore, quemadmodum Actuarius id docuit, circa similaceam vrinam, lib. 2. de Iudic. vrinarum. cap. 10. dicens, verumtamen hic est distinguenda similacea hypostasis ab assato sanguine: namq; si contenta fuerint alba, tunc signum est similaceam esse: si verò sint rubea, signum est sanguinis assati. Hoc eodem argumento nos in furfurea vtemur. An à vesica eueniant furfures consulit aduertere Hipp. infrà prognost. 37. Tertia species malorum sedimentorum in ordine ab Hipp. statuta est, tenue album, quod valde malũ esse dicit. Sed eò deterius est furfureum, quod quarto ordine statuitur, Malitiã autem albi & tenuis Gal. in Com. explicat dicens, Generatio eius est de spiritu flatuoso permixto tenacius semicocto humorum excremento. De quo etiam & Actuarius lib. 2. de Iudiciis vrinarum cap. 11. eiusdẽ mentionem fecit dicens, Non latere nos oportet interdum humores quosdam ad ipsum matulę fundum iam subtiliatos & disiunctos à crasso spiritu, assatos verò, atque consistentes ostendere similitudinem quãdam talium hypostaseõn. Aduertendum autem est, quòd apud Actuariũ lib. 1. de Differ. vrin. cap. 15. quatuor ponuntur horum sedimentorum differentiæ, orobinum, furfureum, laminosum & similaceum. In sedimento orobino & similaceo aliquam habet à Gal. & Hipp. differentiam: nam lib. de Diffe. vrinarum cap. 15. similiter ipsum depingit, & quod in præsenti dicitur κριμνώδες: dicit enim, Similas omnes nomimus, vocatas esse, quæ ex malè molito tritico, hordeóque cribrato videntur, furfures. Quæ namque furfure sunt pleniora, hæ similæ vocantur, non vt furfures tenues, sed vt triplici spatiatæ. Et ob hasce vocantur similaceæ hypostases. Sed tamen lib. 2. de Iudiciis vrin. cap. 10. similaceam dicit furfurea, laminea, & orobea peiorem. Cùm tamen Hipp. in præsenti sedimentum lamineum, aut squamosum dicat deterius, eò quod repræsentat farinam crassiorem. Præterea lib. 1. de Diff. vri. cap. 15. orobeum sedimentum dicit esse simile orobo excorticato, & esse coloris vitelli oui. Et lib. 2. de Diff. vri. cap. 10. dixit significare, pinguedine colliquara iam carnem colliquari. Quod fuse dicit Gale. de sedimento simili farinæ crassiori, in præsenti Comm. κριμνώδες. Igitur quòd apud Hippoc. simile est in pictura, cum similaceo, & simile in significatione cum orobino, quæ sunt apud Actuariũ, posset dici, quòd sedimen

Actuarij argumentum inualidum.

Sedimentum tenue album.

Digitized by Google

sedimentum, quod est veluti farina crassior, si est ruffum est orobinum & est minus malum quàm furfureum & laminosum, quia significat carnium colliquationem, & si est album, est similagineum, & est deterius furfureo, & laminoso, & significat solidorum magnas portiones colliquari, licet Actu. à Gal. aliquo modo varius sit.

GALENI COMMENT.

Crassior farina pars appellatur, quæ effracto imbuitur hordeo grandiuscula, refugiens scilicet molæ confectionem exquisitiorem. Hæc igitur quoties inuehitur vrinæ sedimento indicium non bonum est. Si enim farina non affringitur in partes admodum tenuiores, species farinæ redditur crassioris. In vrina verò, quoties alimonia pars haud sanè deducta insuper duriuscula permanet. Sed assato sanguine crassiore, vel consumptis inæqualiter carnibus, ita contingit. At verò inæqualiter accidit, quoties à calore igneo, quæ recens est & nuper concreta caro, in saniem resoluatur, duriuscula verò si sit quæ friguntur in sartagine subsimilis, exsiccata constiterit. Prima enim noua ac recens pinguedo consumitur per huiusmodi febres, deinde durior ac vetustior & ab his deinceps noua, ac recens caro: mox dura, ac vetusta, postremò solida iam corporis membra: quibus rursus inæqualiter consumptis, squamulæ pariter cum vrina excernuntur: & ob eam rem talis vrina deterior est, quàm quæ tantummodo speciem farinæ referat crassioris. Cæterùm aliud est tenue sedimentum, id est, non habens corpulentiam, sed (vt ita dicatur) subsimile spumæ, tale verò continuo album existit, propterea quòd recipiat in se totum circumfusi splendorem aëris magis quàm quod crassius est. At verò generatio eius est de spiritu flatuoso permisto tenacius semiconcocto humorum excremento. Proprium enim concocti integrè sedimenti est id quod consueuimus nominare æquale. id accidit quoties totum similare existat. Quod enim vario permiscetur corpore, dissidentes obtinet in conditione & colore partes. Inæqualium verò corporum, quæ ex partibus tenuioribus habeant inæqualitatem, deteriora sunt, quàm quæ ex maioribus. Quæ enim sunt partium maiorum, magnum indicant naturæ robur tantum, quanta fuerit substantiæ magnitudo exquisita ratione confecta. Quæ verò tenuiorum sunt, prouinci à materia indicant facultatem, & veluti pugnam haberi æqualem atque ea res in omni inæquali corpore promiscua est. Particulares verò in eo differentia pro virtute concoctæ materiæ, vitióque non concoctæ, existunt. Porrò ab his tribus sedimentorum differentiis aliam quartam adiecit, furfureum sedimentum: quod inquam deterius quàm tertium est. Indicat enim quemadmodum primum ac secundum flammeam febris caliditatem & consumentem: quo quidem non quartum sed tertium proditum esse oportet.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte vocabulum κριμνὰ interpretatur, dicens significare partes grandiusculas ex hordeo, quæ cum farina hordei deportantur, quæ effugerunt molæ integram confectionem. Hoc sedimentum in vrina non bonum signum esse dicit: non enim sequitur defectum confectionis alimenti, sed aut assatum sanguinem crassiorem, aut carnes inæqualiter colliquatas. Colliquantur autem carnes inæqualiter, quoties calor præter naturam recentem carnem conuertit in ichorem, hoc est, tenuem saniem & vetustam exurit, ac si fricta esset in sartagine. Ordinat etiam quinque consumptiones, quas fieri contingit: à calore enim præter naturam, primò colliquatur recens pinguedo, deinde antiqua, deinde recens caro, deinde antiqua, & quinto ac vltimo loco solida membra, quibus colliquatis sedimentum squamosum excernitur. Hoc satis constat, quoniam vnumquodque horum quantò minus resistit, tantò facilius & citius colliquatur.

Ordo eorum quæ colliquantur.

Crassior farina pars. Græcè κριμνὰ. *Sic enim farina.* Græcè ἐν μὲν γὰρ τοῖς ἀλφίτοις. hoc est, in farina enim. *In saniem.* Græcè εἰς ἰχῶρας, id est, in tenuem saniem. Vbi legitur *Consumptis.* Græcè συντηκομένων, id est, colliquatis. Sic & in omnibus locis. Colliquatur autem caro à calore quemadmodum & pinguedo. solida quoque membra substantiam quandam habent inter fibras quæ est carni similis, quæ similiter colliquari potest vt caro, vt lib. 10. de Morb. cur. Galen. inquit, Siquidem in singulis simplicium, ac primarum, quas vocant partium (vt in dissectionibus contemplatur) alia portio substantiæ earum est, veluti fibrosa, alia menbranosa, alia carnosa, sicut exempli causa, cùm vena vnicam tunicam habeat & eam tenuem, licet fibras in ea inuenire multas quæ sint araneosis quibusdam intersitis contexta, quibus vtrisque ipsa propria venæ substantia adnascitur. Hæc alia in aliis partibus habetur, nec vllum commune nomen est nacta. Cæterùm docendi causa nihil vetat eam carnosam substantiam voces, vel certè huius particulæ carnem. Quando ergo Gal. in præsenti colliquari dicit solida membra, intelligere oportet ipsorum carneas partes: substantia enim fibrarum, & membranarum non colliquatur, sed vt vult Galen. 10. de Morb. cur. parte citata, nec fas est eiusmodi singularum partium fibras à malignis, febribus liquari, sicuti & carnes. Et infrà ipsam duram carnem potius siccari, quàm colliquari vult, dicens: Vbi illis tum adeps, tum caro mollis deficit, duras & ægrè liquabiles carnes siccant, à quibus propter siccitatem nihil defluit. Si ergo à duris carnibus nihil defluit, quantò minus ab ipsis membranosis, & fibrosis partibus, & ossibus? Quo tempore ergo caro solidorum colliquatur, substantia solidior exsiccatur, & à partibus fibrosis, & membranosis squamulæ, & furfures exiliunt. Ratio verò quare pinguedo & caro colliquantur, non tamen solidæ particulæ, sumitur ex eo quod dixerat Galen. lib. 7. de Morborum curatione. Nam est & altera siccitas, vtique cum ea quorum substantia ex humore concreto constat, sicut caro & adeps sunt liquata. Vult ergo ea liquari, quæ ex humore concreto sunt, liquatur autem à calido, quod à frigido concreuit, apud Arist. lib. 4. Meteororum, cap. 6. Si ergo pinguedo & caro à calido liquantur, à frigido concreuerunt: & signatim de carne lib. 2. de Gen. anim. cap. 4. loquens de alimento, quòd per venas deducitur, inquit, per venas igitur & meatulos, quousque alimentum resudans, quemadmodum aqua per crudiusculam cutem, in carnem, aut carni proportionale conuertitur, frigore consistens, ex quo fit, vt caro ab igne resoluatur. Quòd si obstiteris, dicens in humano corpore non esse adeò abundantem frigiditatem, vt possit concretionem efficere. Respondemus, paruam posse id perficere: nam in locis cordi proximis adeps concrescit, quum tamen nemo neget adipem à frigore coalescere, licet & caro, & adeps à calore habeant generationis principium: solida verò membra à calore & siccitate in totum efficiuntur.

Fibra non colliquantur.

In secunda parte, quæ incipit (Cæterùm) de tertia specie sedimentorum, de quibus loquitur Hipp. dicit generationem esse ex tenui substantia, quæ recipit aëris splendorem, quemadmodum spuma materia ipsius est, semicoctum excrementum, mixtum flatuoso spiritu tenacius. Si enim coctum esset,

inæquale non eſſet, neque ex diuerſis mixtum ſubſtantiis. Eſt autem deterius, quia ex paruis partibus conſtituitur. Quantò enim maiorem molem habet Id quod præter naturam excernitur, robur oſtendit minus: quantò verò minorem, maiorem pugnam naturæ & morbi. Contra hanc Galen. ſententiam poſſet quis obiicere probando, quòd quantò maiores fuerint partes, quæ excernuntur, tantò contenta in vrinis ſint deteriora. Nam quantò calor præter naturam magis occupat ſolida membra, tantò ſquamæ, aut furfures exilientes ſunt maiores, ergo maiores portiones minoribus ſunt deteriores. Primum probatur ex Actuario lib. 1. de Cauſis vrinarum cap. 20. qui de contentis in vrina ſimilaceis, lamineis, & furfureis loquens, dixit, Hanc ob rem quò febris magis attigerit ſolidiora membra, eò maiora, & euidentiora fruſtula abſciſſa conſpectabuntur: maiores maiorem febrem oſtendunt. Ad quod reſpondemus, quòd eorum quæ ſunt præter naturam, quæ in vrinis continentur, quædam ſunt partes cauſarum præter naturam, vt humorum malorum, aut excrementorum, vt ſedimen album tenue, quod ſpumoſum dixit Galen. in Comment. quædam ſunt partes membrorum, quæ ex materia erant ſecundum naturam, & cauſam efficientem habent præter naturam, vt ſquamæ, & furfures. Contenta quæ ſunt partes membrorum, quantò maiora, peiora ſunt, vt vult Actua. contenta verò quæ ſunt excrementorum partes, quantò maiora, tantò meliora, & quantò minora, tantò peiora: vt vult Galen. in Comment. de ſubſidentia alba tenui, quam dicit fieri ex ſemicocto humorum excremento cum ſpiritu flatuoſo mixto, & idem vult ipſe Actuarius cap. citato dicens, Verùm non ignorare portet interdum humorum crudorum ſpiſſatorum effigiem quandam apparere vergentem ad ſpecies ſimiles prædictarum hypoſtaſium, quemadmodum accidere ſolet iis quæ coquuntur in ſartagine. Hæc enim dum aſſantur, arctantur, atque quò magis vſtulantur, eò peiora rediguntur. Similia his conſiderate oportet, & hoc pacto ſe habere in vrinis, atque coniectandum quò minora fuerint fruſtula, eò imminentiorem febrem eſſe. *Peruinci à materia.* Græcè νικᾶσ πρὸς τ̀ ὅλως, hoc eſt, in totum vinci: ſed tamen verior eſt Latina litera, & codex Græcus legendus, vt Laurentianus ipſum legit, νικᾶσ πρὸς τ̀ ὕλης. paruiſſimo namque lapſu mutati ſunt, qui modo extant codices. Antiquus quoque interpres vt Laurentianus legit.

Maiora maius robur oſtendunt.

Contentum præter naturam quanto maiora, peiora.

Codex Græcus corrigitur.

In tertia parte, quæ incipit (Porrò) quartam ſpeciem ſubſidentiæ refert, nempe furfuraceã, quæ potius tertia eſſe deberet, vt coniungeretur cum aliis, quæ ſequuntur adustionem & igneam caliditatem. Eſt tamen tertia deterior; nempe alba tenui, vt vult Hippoc.

PROGNOSTIC. XXIX.

Nebulæ verò quæ vrinis inuehuntur, albæ quidem bonæ, nigræ verò malæ.

Hippocrates νεφέλην, id eſt, nebulam ſolet appellare, non tantùm quod in ſuprema naturæ parte ſupernatat, ſed & quod in media ſuſpenditur, vt hic, & infrà progn. 36. vt etiam refert Galenus lib. 1. de Criſib. capit. 12. licet Galen. claritatis gratia ſtatuat eam quæ ſupernatat appellare nebulam, & quæ ſuſpenditur, ἐναιώρημα, id eſt, appendiculum, Hippoc. quoque in præſenti loco de ſuſpenſione loqui volens, nebulæ ἐμφερόμεναι, dixit, hoc eſt, nebulæ, quæ inuehuntur, aut intus latæ. licet etiam in lib. de Morb. popul. ſæpe hoc vocabulo, ἐναιώρημα vtatur.

Hoc itaque appendiculum vbi album fuerit, laudabile eſt, propterea quæ de albedine ſedimenti, & puris dicta ſunt ſuprà, & in Com. vlt. 1. libr. Nigrum autem appendiculum, malum eſt, quoniam ſignificat vehementem frigidi, aut incendentem caliditatem, vt vult Galen. in Comm. & oſtendunt eius exempla. minus autem malum eſt appendi nigrum quàm ſedimen nigrum, & magis malum quàm nebula nigra. Galen. enim libr. 1. de Criſib. cap. 12. inquit, Atque etiam earum quæ in ipſis (ſcilicet vrinis) attolluntur, aut ſuprà vehuntur nebularum, ad eaſdem cauſas refertur, calorem ſcilicet immoderatum, aut mortificationem ex refrigeratione vehementi. Peſſima eſt igitur omnis vrina denigrata, adeò vt neminem vnquam ſeruatum viderim ex his qui talem vrinam minxerunt. Minus verò perniciosa, ſi ſolum id quod ſubſidet nigrum fuerit: atque adhuc minus, ſi ſolùm id quod in medio iacet, ac multò etiam minus ſi nebula. Intelligendum enim eſt, quòd quemadmodum bonum contentum quantò inferius, tantò melius: malum quantò inferius fuerit, tantò deterius eſt. Quod etiam ſcripſit Actuarius lib. 2. de Iudiciis vrinarum, cap. 13. dicens, Itaque bona contenta à ſuperioribus locis ad inferiora deſcendendo volunt transferri: ab inferioribus verò reuerti contrarium eſt. Praua verò melius eſt vt à fundo abſiſtant, quàm ad ipſum concedant. Prætetea eſt aduertendum, quòd hic de duabus nebulis extremis ſiue duobus appendiculis fecit mentionem, quarum alba bona eſt, bonum quæ indicat in morbis futurum iudicium: nigra verò mala, quæ malam ſignificat iudicationem. Quædam tamen eſt media non ſimpliciter alba aut nigra, quemadmodum & in aëre ambiente aliquando nubes obſcuræ, nigræ, & tenebroſæ apparent, aliæ non adeò obſcuræ, vt nigræ dici poſſent, quales in aëre ſereno permeare videntur, quæ neque adeò bonæ vt albæ, neque adeò malæ ſunt vt ſimpliciter nigræ. Quale appendiculum habuit Pythion lib. 3. de Morb. pop. par. 1. hiſt. 1. vbi Hipp. de eius vrina loquens dixit, ἔχουσα ἐναιώρημα ἐπινέφελον, id eſt, habentem appendiculum nebuloſum, qui iudicatus eſt: verùm quarto die à iudicatione ſuppuratio facta eſt, & ſtranguriosus abſceſſus, vt inquit Hipp. & Gal. in Com. hoc idem teſtatur dicens, Sic vtinam & enæorema nebuloſum mihi videtur appellare Hipp. quod neque album eſt colore, neque nigrum exactè, ſed inter hæc medium. Tale igitur enæorema Pythioni factum eſſe eſt ſuſpicãdum. Nam ſi album fuiſſet imperfectam iudicationem non feciſſet, quemadmodum ſi nigrum, non probant: quoniam verò inter album & nigrum eſſet, ob id quidem bona effecta eſt iudicatio, ſed incompleta. Sed ex appendiculis quidam tendunt magis ſurſum, quidam magis deorſum, quod ad flatus mixtionem eſt referendum, vt Gal. lib. 3. de morb. pop. par. 3. in Comm. hiſt. in Lariſſa virgine ad finem.

Nigrum appendiculum.

Appendiculi locus ad flatum refertur.

GALENI COMMENT.

Cvm de diſcrimine docuiſſet ſedimentorum, deinceps ad nubeculas ſe confert, indicans, vt ſublimamentum appellet nubeculã, adiectione verbi inuehitur, e quibus vt nigram meritò crimenetur, perſpicuum eſt, ſiquidem nigredo aut ob vehementem accidit frigiditatem, (qua ratione ſanguis quoque nigreſcit congeſtis globulis: & quicquid extinguitur, in plenum frigeſcit) aut propter exuperantem calorem, etenim ſanguis rurſus trahit nigrorem ſiccematur quemadmodum alia omnia corpora; & qui diutius in ſole diuerſantur æſtiuo, nigri redduntur.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte dicit Hipp. vſque adeò locutum de ſedi

do sedimento in vrina, modò verò loqui de nebula. Hæc autem appendiculum est, quod ostendit per verbum ἐμφερόμενα, hoc est, quæ inuehuntur. Nam quod inuehitur, appendiculum est, neque vt nebula supernatans, neque vt hypostasis subsidens.

In secunda parte, quæ incipit (Siquidem nigredo) malum esse dicit appendiculum nigrum, quoniam significat vehementem frigiditatem, aut similem calorem.

PROGNOSTIC. XXX.

QVandiu vrina fuerit ruffa & tenuis, crudum significat esse morbum.

Vrina ruffa tenuis cruditatem significat.

Ex substantia & colore argumentum accepit Hippocr. ad significandum morbi cruditatem. Vt enim explicui in expositione 26. si vrina subruffa fuerit, bene colorata est, ac bilem ruffam modicè commisceri cum vrina significat, constat autem quòd ruffa aut plurimam bilem, aut ipsam admodum sinceram & intensam in colore significabit. Quoniam tamen contingit ob laborem, aut inediam mingi vrinam colore intensiorem, quàm naturalis, & magis biliosam, quæ tamen non erit cruda: ad significandam cruditatem, addit Hippoc. tenuitatem. Vbi enim simul cum ruffo colore coniungitur tenuitas, cruda significatur ægritudo, maximè quoniam vrina, quæ talis fuerit, nullum sedimentum habere poterit. sic enim inquit Gal. lib. 1. de Crisibus cap. 12. Nam & ex ipsis sanis his, qui multum laborant, & pauciori cibo vtuntur, sunt vrinæ biliosiores, quare neque simpliciter Hippoc. vituperauit vrinam ruffam, sed quando simul cum ruffedine habuerit subtilitatem. Ita igitur inquit, Dum ruffa fuerit vrina ac tenuis, morbum crudum significat. Liquet autem quòd neque aliquid subsidet vrinis huiusmodi: neque enim contingit vt quæ tenuis sufficienter fuerit, vel si multo tempore quieta steterit, aliquam recipiat secretionem: adeò vt crassior pars, quæ in ipsa pendebat, subsideat, tenuior verò superferatur. nam hoc solùm aduenit iis, quæ aliquam crassitudinem habent. hæc Galen. Micta igitur & statim visa vrina ruffa tenui, morbum esse in principio dicere licebit, neque expectare opus est, an resideat, quoniam nunquam residebit. Quare autem de ruffis id scripsit Hippocr. cùm tamen satis esset dixisse tenues vrinas significare cruditatem? Ratio est, quoniam posset aliquis putare ruffam coctam esse, quoniam in ea caloris ostenditur abundantia. Nemo igitur putet ruffam vrinam coctam esse, nisi simul habuerit crassitudinem. Huius sententiæ meminit Galen. lib. 3. de Morbis popul. part. 1. in histor. Pythionis, Comment. 4. vbi πυῤῥὸν, quod nos ruffam, Meldensis fuluam dixit, & lib. 1. de Crisibus cap. 17. dixit esse signum debilis, & occultæ coctionis vrinam ruffam tenuem, quemadmodum quæ turbida mingitur & talis permanet.

Vrina ruffa tenuis non subsidet.

GALENI COMMENTARIVS.

VRina naturalis modicè crocea est, vtpote ex humore consistens concocto, qui flaua bilis parum recepit. Hæc vbi modum excedat, aut admodum syncera permisceatur, vrina ruffa apparet. Ergo si adeò talis colore est, vt etiam tenuis sit, crudam esse significat ægrotationem, oportet enim vt in colore diximus, modicè croceam esse debere naturalem vrinam, ita enim modicè se habere in consistione, nec ita tenuem esse, quemadmodum aqua, nec adeò crassam, vt assimulatur vrinæ iumentorum. Sed omnia sunt integrè de natura vrinæ, ac differentiis prodita libro de Iudicatione: inde ea discas licebit, si verus fueris præsentionis amator. Intentio namque in enarrationibus est, illustrare id quod obscurum dictum videtur. At verò decernere quædam verè sint prodita, & quæ secus, & item adiicere demonstrationis fidem vtrisque, ex superabundanti extitit.

ANNOTATIO IN GALEN. COMMENT.

Primò Galen. ostendit qualis debeat esse vrina naturalis, nempe modicè pallida, & in substantia modicè crassa: non adeò tenuis vt aqua, neque adeò crassa vt iumentorum. Hæc enim duo vt extrema crassitudinis ac tenuitatis statuit Gal. *Crocea.* Græcè ὠχρὸν, id est, pallida. *Libro de Iudicatione.* Græcè ἐν τοῖς περὶ κρίσεων. id est, in libris de Crisibus nempe 1. cap. 12. & 17. *Præsensionis.* Græcè προγνωστικῆς θεωρίας, id est, prognosticæ considerationis. *Intentio namque in enarrationibus.* Quod sit expositoris officium explicuimus in expositione præfationis: ac causiloquia siue rerum demonstrationes, ex abundanti esse.

Vrina extrema crassitudinis ac tenuitatis.

PROGNOSTIC. XXXI.

SI autem diuturnus fuerit morbus, & vrina talis fuerit, periculum est ne homo sufficere non possit, donec vrina concoquatur.

Medici generosi officium.

Vt inquit Galen. lib. 1. de Crisibus cap. 4. generosi medici est, atque arte Hippocratica digni officium, futurum statum præcognoscere: cùm omnem victus rationem ad ipsum inspiciens instituat. Ratio est, quia nemo ante statum iudicari potest, aut non bene iudicabitur. Id enim est quod dixit Hippocr. Aphot. 9. 1. section. Coniectari autem oportet ægrotantem, si sufficiat cum victu donec morbus consistat, & numquid prius ille deficiat, nec possit cum victu perdurare: vel morbus antè deficiat atque hebetescat. Quod etiam Galen. in præsenti Comm: ad memoriam reuocare præcipit ex Aphor. Cùm igitur vrina ruffa tenuis crudum significet morbum, significat morbum esse in principio, ac longè distare ab statu: quòd si diu talis fuerit, multo magis consequitur, vt cum periculo morbus sit. Si enim finiri debet in statu cum integra coctione, & cùm vrina ruffa tenui nulla nota adest coctionis, longè aberit ab statu. Sed longo tempore durare facultatem non est possibile, nisi fuerit fortis. Periculum igitur erit abolitionis. Verumtamen addit Hippocr. vbi in diuturno morbo talis fuerit vrina. Nam vbi breui tempore talis apparuerit, & rursus, gratia exempli, post 4. aut 5. mingatur crassa; aut cum aliqua nebula, non longè abest tempus status, neque imminet periculum abolitionis, ante perfectam coctionem. Æquale enim, aut ferè æquale tempus requiritur ad hoc, vt coctio finiatur cum tempore ab initio morbi, vsque quo aliqua coctionis nota manifestetur. Ob id dixit Hipp. Aphot. 71. 4. sectiun. Quibus septima iudicatur, his nebulam rubeam quarta die habet vrina, & reliqua secundum rationem. Æquale tempus definit Hippoc. ab initio vsque ad nebulæ apparitionem, & à nebula in coctionem integram. Velle enim in omnibus quatuor dierum spatium sufficere ad integritatem coctionis, est contra id quod probauit Gal. qui in Comm. illud negat. Sed vbi in 14. apparuerint signa, in 20. finiri dicit: & si in 11. apparuerint, in 17. aut 20. Itaque aut æquale, aut paulò minus tempus exigitur, ab hora qua apparet nota aliqua coctionis, donec coctio finiatur, cum tempore ab initio vsque in tempus, quo primùm talis apparuerit nota. si ergo diutius mingitur vrina ruffa tenuis, hoc est,

Tempus quo apparent nota coctionis cum æquale est tempori complementi fere.

cruda,

cruda, aut in ipsa die, aut subsequenti, longum futurum morbum prædicere potest medicus, scilicet aut in die, in qua apparuit talis ruffa tenuis, aut in sequenti, in qua notæ coctionis forte iam incipiunt apparere, vbi diu non apparuerint. Quo præsagio habito coniectari oportet facultatem, an sufficiat ad horam perfectæ coctionis, & morbi finem. Prædicere quoque periculum, quod pendet ex comparatione facultatis, ad ipsam morbi longitudinem, & nonnunquam etiam mortem. Qui tamen sint morbi diuturni dicam circa progn. 25. libro tertio.

GALENI COMMENT.

QVoties morbus diutius incoctus permaneat, periculum imminet abolitionis, nisi facultas morbo resistens quàm maximè valeat. Ceterum constat vt ad hunc reuocari locum possit sententia, qua præcipitur considerandum esse quo pacto supersint vires, & quantum morbus concoctionis requirat, & vtrum æger durare possit ad consistendi vigorem vsque ægrotationis.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Hic Comm. non eget annotatione, præterquàm quòd vbi legitur, *Sentent a qua.* Græcè habetur, τὸ κτ̃ τὰς ἀφορισμὰς, id est, quod in Aphorismis. *Quo pacto supersint vires.* Græcè ποσῶν μέν ἐστιν ἡ ῥώμη τῆς δυνάμεως, hoc est, quantum est facultatis robur.

Ad consistendi vigorem vsque ægrotationis. Græcè μέχρι τῆς ἀκμῆς αὐτῆς. hoc est, vsquead eius statum.

PROGNOSTIC. XXXII.

EX vrinis verò magis exitiosæ sunt fœtidæ, & aquosæ, & nigræ, & crassæ.

Quoniam Hippocr. periculosam dicit vrinam ruffam tenuem, vbi diutius mingatur, ad eius comparationem magis exitiosas dicit esse, quæ ab eo in præsenti prognost. scribuntur. Quatum quædam substantia, quædam colore, quædam odore damnantur. Substantia damnantur aquosæ & crassæ: aquosæ tamen in substantia simul & colore peccant: quæ verò tales sunt cruditatem ostendunt summam in humoribus. Habent enim duas conditiones, quibus aquæ similes sunt, nempe substantiam veluti aquam, & colorem album. Licet non propriè liceat albam aquam appellare, satis est si fuerit omni colore priuata, & ob tenuitatem & translucentiam, alba vulgo appelletur. Sicut & vinum album dicimus, & ab Hippocr. appellatur 3. de Rat. vict. acut. Hæc itaque magis cruda est, quàm quæ mingitur turbida, & talis permanet: siquidem hæc aliquam significat in humoribus factam agitationem, vt vult Galen. 4. section. Aphor. Comment. 70. & magis cruda est quam quæ dicta est ruffa tenuis, ad quam venit tanquam deterior comparanda. Quoniam hæc non tantùm cruditatem significat, sed adeò magnam, vt neque bilem generare, neque vrinæ commiscere ipsam possit naturalis facultas ruffa & tenuis. lib. 1. de Crisibus cap. 12. occultæ & debilis coctionis est signum. Dixit autem Galen. in Comment. significare summam cruditatem; quia illa quæ præter id quòd aquosa est, statim mingitur, licet duarum facultatum significet languorem, vt 1. lib. de Crisibus cap. 12. non tamen significat magis hac concoctricis languorem, sed adhuc minus. Nam quæ statim mingitur non concoquitur, cum non retineatur: hæc tamen de qua loquimur, nec detenta coquitur. Confirmatur hæc sententia ex lib. 1. de Crisibus. cap. 12. cum de turbatis vrinis loquens inquit, Quæ verò ad summum est incocta, has omnes superat. est autem aquosa exquisitè; neque iam coqui incipiens, nec turbulenta, neque coquenda, sicuti quæ paulò post perturbatur, sed veluti desperatæ coctionis accidens, quæ talis est, venosæ naturæ passionem ostendit, similem ei quæ ventris crudiras nominatur. Contra sententiam præsentem videtur, quòd signa cruditatis non debeant esse mala, vt libr. 1. de Crisibus cap. 5. sed non bona, quæ potius significant longitudinem quàm perniciem. Quod etiam lib. 1. de Morbis popul. part. 3. in historia vxoris Philini, de signis loquens Galen. inquit, Augetur itaque ex his omnibus dignotio malitiæ morbi, non tamen quòd prorsus ex his morietur nobis constat, veluti quòd sitibunda esset, neque quòd vrinæ essent tenues, & decolores. Nempe tales vrinæ vt coquantur tempore egent, non tamen perniciosæ prorsus existunt. Si igitur tenues & decolores non sunt perniciosæ, & tales sunt aquosæ, constat quòd aquosæ non erunt magis exitiosæ, vt inquit Hippoc. quoniam non sunt exitiosæ. Præterea Galen. 1. sect. Aphor. Comm. 12. inquit, At verò signa cruditatis diutinum quidem ex necessitate morbum significant, sed quantum in ipsis est, neque moriturum, neque euasurum è morbo hominem ostendunt. Ad quod respondemus quòd aquosa exquisitè neque coqui incipit, neque coquenda est: tollit ergo coctionem & spem coctionis: tenuis autem & decolor tollit coctionem, sed non spem: quia quæ talis est, non necessariò habet aquæ tenuitatem. Quare prima erit de qua loquitur Hippocr. in prognost. secunda est, de qua Galen. in locis citatis, vbi non perniciosum, sed diuturnum ostendere morbum inquit. Aliter dici potest, quòd intelligitur in acutis morbis: in aliis enim non esset exitiosior. Hæc enim vrina aquosa, 4. section. Aphoris. 72. appellatur alba perspicua, de qua Galen. in Comment. inquit, Vrinæ tales extremam cruditatem ostendunt, quare & morbos longos faciunt. quædam verò ex ipsis, cùm autcipauerint vires dissoluere, sunt perniciosæ, veluti in phreniticis, & infra. Aquosæ autem vrinæ (tales autem sunt albæ perspicuæ) magnam cruditatem ostendunt, & præterea flauæ bilis impetum ad caput factum esse. Intelliges itaque in morbis talibus vrinam aquosam admodum exitiosam esse: quia acuti sunt & breui ipsam coqui est impossibile. Fœtida item vrina damnatur, quoniam magnam significat putredinem in humoribus: fœtor enim putredinis indicium est, vt supra dictum est de deiectionibus, Comment. 22. Vbi fœtidas deiectiones dixit magis lethales, sicut hic fœtidas vrinas. Quòd si simul esset fœtida, & prauè colorata, eò deterior esset, vt Actuarius lib. 1. de Præuidentiis ex vrinis cap. 17. inquit, Igitur vrina malè olens cum prauis substantia, & contentis profluens, arguit omnem corporis habitudinem malificatam esse: ita vt opinandum sit mortem vicinam esse. Nigra similiter damnatur, vt in Comment. 25. quia significat color niger frigiditatem internecantem, aut caliditatem vrentem. De hac dixit lib. 1. de Crisibus cap. 12. Pessima igitur est omnis vrina denigrata, adeò vt neminem vnquam seruatum viderim ex iis, qui talem vrinam minxerunt. Contra sententiam Galen. est Hippocr. 3. de Morbis popul. part. 1. in histor. in Abderis Heropitus. & in histor. in Abderis Nicodemus, qui nigras tenues minxerunt vrinas, verùm liberati sunt. Sed aduertendum quòd Galen. in lib. de Crisibus non negauit id esse possibile, sed id se vidisse negat. & in histor. Heropiti

Aquosa vrina valde exitiosa in acutis.

Fœtida vrina.

piti dixit tempore longo egere ad coctionem. Præterea in longis morbis facta excretione per modum iudicationis, vt in quartana, lienis inflammatione, aut obstructione, aut in morbis renum, possibile est cum vrina nigra ægrotantem saluari, vt constat. Cæterùm in acutis morbis, de quibus modo loquimur, lib. 3. de Morbis popul. part. 3. In Thaso mulier austera vrinam habuit tenuem, nigram, & liberata est, vt inquit Gal. in Comment. quia menses retenti fuerunt melancholici, & erat per vrinam à natura facta excretio. Nigra itaque vrina nonnullos liberat, quemadmodum & nigra deiectio, per modum iudicationis. Crassa rursus vrina damnatur, tanquam magis exitiosa. Vrina verò crassa ab Hippocr. appellatur aliquando quæ mediocris est, vt à tenui differat: vt in Aphorism. 76. & 77. 4. section. Quibus in vrina crassa existente, & in illo, quibus in vrina crassa furfurea. Gal. enim in vtroque Comment. de mediocri dictum putat. Sed impropriè crassæ dicuntur tales, vt ait ibi. Gal. Comment. 76. nec nos later, quòd propriè quidem secundum excessum oppositiones ita nominantur: per abusionem autem, & medio, & mediocri, & extremorum nomina tribuuntur, cum & ad maximè crassum, tenue: & ad maximè tenue, crassum nominetur. Vrina item crassa appellatur, quæ mediocri crassior est, vt infrà prognost. 65. vbi admodum crassa scribi non debet, sed crassa, vt constat ex Græco codice, & Galen. in Comment. explicat eam esse, quæ est naturali crassior. Is etiam est communis hominum intellectus, quoties aliquid crassum, aut tenue appellant, vt ad mediocre comparationem faciant. In præsenti tamen loco Hipp. crassam eam appellat, quæ mediocri crassior multò est. Posset autem crassa simpliciter esse admodum exitiosa, etiam si non esset admodum talis, vbi simul esset crassa ac nigra. Quod eredi posset esse ad mentem Hippocr. Si tamen quis velit nigram à crassa separare, & crassam adhuc naturalis coloris, magis exitiosam dicere, verum dicet, vbi fuerit crassa admodum, qualis iumentorum. Nam Comment. 26. dixit optimam vrinam debere esse consistentia mediocrem, inter tenuem aquosam & crassam corpulentam, qualis iumentorum. Vbi in extremo crassitudinis scripsit eam, quæ est veluti iumentorum. Crassa enim vrina, vbi non esset admodum talis, posset morbum iudicare, si multa simul fuerit, sicuti in prognost. 65. infrà. Verùm crassa admodum agitationem significat crassæ materiæ, ac densæ, factam à colore, vt in Comment. 70. sect. 4. Aphotism. quas paucas esse statim sequitur. Nam id voluit Galen. 4. sect. Aphotism. Comment. 69. dicens, Non absque ratione autem crassæ vrinæ sunt multitudine paucæ, vt quæ vix tenues pertranseant. Has etiam vituperauit Galen. lib. 1. de Morbis popularibus part. 1. Comment. 26. dicens, De vrinis quoque didicimus, quòd tenues decolores & paucæ, aut crassitudinem habentes, & paucæ sunt prauæ. Ratio autem quare istæ sunt eædem quæ in prognost. præsenti, apud Hippocrat. est, quoniam crassæ admodum, statim sequitur vt paucæ sint, vt dixi ex Galen. Præterea tales subsidere non debent: nam si subsiderent, ex crassis fierent tenues: sed debent tales permanere. Si tamen velis dicere non necessariò esse paucam eam crassam vrinam, de qua loquitur Hippoc. dices etiam, quòd vbi in magna quantitate mingatur, in ratione iudicationis euenire poterit. Et quòd cùm non euenerit, sub tali ratione erit perniciosa, & id ex coctione distingues, quæ præcessit.

Vrina crassa.

GALENI COMMENT.

VRina aquosa, tenuis quidem conditione, colore verò candida est, summam indicans humorum cruditatem, naturalis verò facultatis debilitatem. At verò de quanis vrina fœtida antea est (quemadmodum de nigra quoque) perscriptum. Hæ igitur iunctum ac seorsum per se exitiosa sunt. Cæterùm crassa vtrum per se seorsum exitiosa censenda sit, an copulanda cum prædictis, aut nigra, dignum consideratione est. Igitur quæ ipsi nouimus diligenter obseruando, dicemus, vt ex illis orsus, simul scias veritatem, simúlque meliorem eligas enarrationem. Vrinam nigram quò fuerit crassior, eò deteriorem haberi obseruauimus. At si colorem habeat naturalem, duplicem habet euentum, interdum ad mortem, interdum ad sanitatem propinquam. quemadmodum alia multa præter naturam, quippe corpus per illa repurgatur. Cæterum constat vt ab Hippocr. crassa dicatur vrina, quæ pernimium talis habeatur. Quæ enim simpliciter crassior quàm naturalis existit, non admodum exitiosa habetur.

Nota quæ de vrina nigra dicuntur hoc loco à Gal.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte de vrina aquosa dicit summam indicare cruditatem, & fœtidam ac nigram, siue istæ duæ notæ simul in eadem vrina coniungantur, siue vnumquodque per se existat. *Vrina aquosa.* Græcè τὰ ὑδατώδη, λεπτὰ μὲν τὴν σύστασιν ὄντα, λευκὰ δὲ τὴν χροιὰν ἀπεψίαν μὲν ἐσχάτην ἐνδεικνύμενα τῶν χυμῶν. quod est, aquosæ vrinæ, tenues quidem substantia sunt, colore verò albæ summam humorum cruditatem indicantes. Differt autem hæc litera à Laurentiani traductione, quoniam hæc est tanquam definitio vrinæ aquosæ, non tamen illa quæ in Laurentiani versione habetur.

In secunda parte, quæ incipit, (Cæterùm) docet malitiam vrinæ crassæ. An tamen crassa cum nigra & fœtida coniungi debeat, non declarat, id tamen quod obseruauit, scribit: nempe, nigram quanto crassior fuerit, tanto deteriorem esse: atque vbi coniuncta fuerit crassitudo cum colore naturali, aliquando perducere ad mortem, ac iuxta mortem apparere, aliquando verò ad salutem, corpore per ipsum purgato. Intelligitur autem crassa ab Hipp. admodum crassa: crassior enim quàm naturalis simpliciter, non est admodum lethalis. *Si colorem habeat naturalem.* Adde crassa. Græcè enim habetur, παχέα. id est, crassa.

PROGNOSTIC. XXXIII.

Viris autem & mulieribus vrinæ nigræ pessimæ sunt, pueris verò aquosæ.

Quum locutus esset Hippoc. de vrinis admodum exitiosis, de quibus fuerunt aquosa & nigra: modò eas comparat ad ætates: siquidem non habent æqualem malitiam in omnibus ætatibus. In pueris enim aquosæ sunt pessimæ, & in adultis nigræ. Quod Galen. lib. de Crisibus cap. 12. scripsit dicens, De hisce igitur omnibus admirabilis Hippocr. primus omnium, quos scimus, optimè docuit, & quo pacto in viris quidem & mulieribus nigræ vrinæ pessimæ sunt, in pueris autem aquæ similes. Nam in his maximè consuetæ crassiores, imperfectis autem magis ruffæ. Quod verò maximè contrarium est, consuetis perniciosum. Duo sunt in præsenti expositione declaranda, ad verificationem sententiæ Hippocr. Primum est, quantum constet naturalis concoctrix facultas in pueris: quantum etiam reliquas superent ætates. Secundum est, coctiones omnia reddere crassiora, inde sequitur puerorum vrinas debere esse crassiores quàm aliarum ætatum, hoc

Aquosæ vrinæ quibus pessimæ.

Digitized by Google

hoc secundum circa Galen. Comment. declarabitur. Circa primum igitur intelligendum, quòd pueri, qui à Græcis παῖδες, appellantur, sunt omnes qui nondum 14. annum prætierietunt, licet ex eis quidam sint ante dentitionem, quidam qui dentes edunt: quidam medio inter dentatos & pubertati proximos: quidam verò pubertati proximi. Omnes igitur qui sunt infra pubertatem, pueri appellantur. Pubescere autem incipiunt homines transacto 14. anno, aut paulò pòst, vt Galen.6. de Sani. tuen. cùm ait, Ergo pubescere quidem incipiunt aliqui vbi 14. annum impleuerunt, quidam vno post anno, aut etiam amplius. & lib.3. Aphorism. Comment.27. inquit, Incipiunt quidem pueri pubescere post annum 14. Vsque ad illam igitur ætatem pueri appellantur, deinceps verò pubetes.

Pubescere quando incipiunt homines.

In his robustissimæ sunt facultates naturales, vt inquit Galen.lib.6.de Sanit.tuen. Quum enim duplices actiones in animalibus sint, certè corporales pueri præcipuas obtinent: quæ animi sunt, ea quæ à pueris ad remissionem vsque succedit ætas. De alteratrice tamen id maximè verificatur, quæ eadem est cum coctrice, vt 3.de Causis sympt. Cùm inquit, igitur pueri (nam de his nobis sermo est) vt alteratricis facultatis robore iuuenes superant, ita in attrahendi facultate sunt ipsis longè inferiores: quamuis ne in hac quidem deficiat eis quicquam, quod ad eius muneris functionem desiderari possit. Prætetea facultas alteratrix puerorum non tantùm sufficit refectioni, sed etiam magno augmento. Ergo robustior est quàm alteratrix aliarum ætatum, quæ sufficit ad augmentum, aut parum. Per viros autem & mulieres intelligemus quemadmodum Galen.in Comment.eos qui in vigore existunt: quemadmodum in Comment. 43. lib.3. vbi dixit, In hominibus perfectis, quibus assolet tribuete virorum & mulierum appellationem. Cùm itaque in ætatum processu naturalis concoctrix facultas tendat in diminutionem, minus poterit humores & exerementa coquere, aut vrinas crassas reddere: quare per omnes alias ætates à pueritia minus malæ erunt vrinæ aquosæ. In viris autem & mulieribus, hoc est, in adultis, vt contra pueros distinguuntur, cùm nec tenuis, neque crassa, neque fœtida sit è regione ætati aduersa, qualis est aquosa pueris: & istæ sunt omnium pessimæ, vt in prognost.præcedenti: reliquum est, vt illa sit eis pessima, quæ absolutè pessima est, hæc autem est nigra. Nec etiam putandum in adultis nigram esse pessimam, quia sit peior quàm in pueris: sed quia in pueris est alia peior hac, nempe aquosa; in adultis autem nulla. Contra id est argumentum. Nam data ætate, in qua vrina tenuissima mingitur secundùm naturam, in illa vrina crassa erit exitiosissima, quoniam erit illi ætati maximè aduersa: sed in adultis vrina est tenuior, quàm in aliis ætatibus, in illis igitur crassa erit pessima. Sed tamen aduertendum, quòd in nulla ætate inuenitur vrina tantùm distans tenuitate ab optima mediocri, quantum puerorum vrina labitur ad crassitudinem. In adultis enim est omnium tenuior, & non est admodum tenuis, sed mediocris in consistentia, inter extrema crassitudinis & tenuitatis, quæ per morbos inueniuntur: puerorum verò ferè est in altero horum extremorum, quæ apparent in morbis & præter naturam dispositionibus. Posset similiter quis instare: Si humores puerorum crassi sunt, quare non percolantur in renibus, in quibus magna est meatuum angustia, quod etiam in adultis fit, & hanc ob causam lapides in renibus ipsorum concrescunt? Dicemus cum Galen. lib.6. de Morbis popularibus part.3. Comment. Illius lapis à mictu pueris magis. In pueris cùm naturales functiones validæ omnes fuerint, succorum crassities tum fusa, tum dissoluta est: in senescentibus verò coalescit, id quod in externis apparet. Nam quæcunque pertenuia colare volumus, quæ quidem fusa ob calidiratem liquataque sunt, ea facile penettant: quæ verò neque liquefacta neque fusa sunt, ea non pertransfeunt. Exempla huiusmodi materierum sunt, pix, resina, seuum, cera, & mel. Pueris itaque qui calorem natiuum multum habent, & validas functiones, materiæ crassities fusa ad renes peruenit, atque ob id facilè ad vesicam colatur, functionum robore non parum ad crassitiei penetrationem conferente. Addit etiam in eodem Comm. causas alias crassitudinis vrinarum puerorum, vt quòd voraces sunt, & à cibo mouentur, & saliunt, & ludunt: & in lactentibus lactis vsus. Cels.lib.2.cap.6. dixit in mulieribus, & viris, pessimam vrinam nigram crassam mali odoris.

Facul. naturalis in pueris robustissima.

GALENI COMMENTARIVS.

IN omni ætate vrina nigra & aquosa, exitiosissima est; sed in ætatis vigore consistentibus inter exitiosas primum habet ordinem nigra, in pueris verò aquosa. Superius enim est ab Hippocrate dictum, vt maximè contraria natura, exitiosissima habeantur. Contraria verò natura in pueris non ita nigra perinde, vt tenuis est. Per naturam enim in illis est vrinam emittere corpulentam, ac sedimentus copiam habentem. In ætatis verò vigore consistentibus, tenuissima est, & habet exiguum sedimentum: & ob eam rem in eis vrina nigra, exitiosissima est: in pueris verò ob aliam quoque causam, aquosa pestifera est. In eis enim omnia concoquuntur ocyssimè præ robore facultatis alterantis. At concoctio crassiorem reddit non solùm vrinam, sed etiam deiectionem, quoties bene in ventre concoquatur, & item screatonem in pulmonia & costali, atque etiam pituitam per distillationes & grauedines, necnon per lippitudinem, & pus in vlceribus. Si igitur in pueris manere videas plurimum temporis vrinam aquosam, ita vt nullam habeat mutationem ad corpulentius, indicium exitiale est.

ANNOTATIO IN GALEN. COMMENT.

Galen. in præsenti Comment. pessimas dicit esse inter omnes vrinas, eas quæ nigræ sunt, aut aquosæ. Verùm non in omnibus hominibus similiter. Nam in viris nigræ sunt omnium pessimæ, in pueris tamen aquosæ, quoniam maximè contrariæ sunt eis, quæ sunt secundùm naturam. Solent enim pueri secundùm naturam mingere crassas vrinas, ac cum plurimo sedimento. In consistentibus verò, qui tenues mingunt vrinas, ac cum pauco sedimento, vrina nigra magis mala aliis est. Aliam subiungit rationem ad probandum quàm mala sit vrina aquosa in pueris: quoniam pueri citissimè coquunt omnia ob robur facultatis alterantis: & coctio omnia reddit crassiora, & adiungit exempla. Harum duarum rationum prima fuit epilogistica, quoniam quod maximè naturæ contrarium est, pessimum est: & secunda ratio est analogistica, quæ procedit à causa: redditur namque crassa vrina in pueris ob id quòd robustissimam habent naturalem concoctricem facultatem, & coctio omnia reddit crassiora. Quod etiam verum habet apud Aristot. 4.lib. Meteororum, dicentem, Quæ igitur maturescunt, omnia ex aëreis aquea, ex aqueis terrea consistendo fiunt, & ex tenuibus crassiora subinde reddi assolent. Idem Galenus libro quarto de Ratione victus acuti. Commentario. quarto. Habet

Coctio omnia incrassat.

Habet autem id verum in omni coctione tam ea quæ fit ab arte, quàm quæ fit à natura, tam in bonis quàm in malis succis, tam in his qui alere possunt, quàm in aliis. Quòd enim humores omnes ad expulsionem parentur per attenuationem, non obstat. Nam hæc præparatio, non est coctio, apud medicos, neque apud Philosophos, quamuis nonnulli ex barbaris has duas coctiones distinxerint. Sed de coctione suo loco dicetur latius. *Exitiosissimè:* Græcè ὀλέθρια. hoc est, exitiosa. Falsum enim esset de quacunque illarum vrinarum, ipsam esse exitiosissimam in omni ætate. Sensum itaque literæ peruertit Laurentianus. *Ab Hippocr.* abundat. *Necnon per lippitudinem.* Græcè καὶ λήμη ἐν ὀφθαλμίαις. hoc est, & in ophthalmiis lipa.

Laurentianus notatur.

PROGNOSTIC. XXXIV.

QVibuscunque tenuem ac crudam longo tempore mingentibus vrinam, si cætera, vt in conualituris, indicia fuerint, iis abscessum ad partes septo transuerso inferiores expectare oportet.

Vrina cruda longo tempore.

Vbi vrina cruda longo tempore mingitur, periculum est facultatem non posse ad horam perfectæ coctionis peruenire, vt dictum est in prognost. 31. nunc verò apposita conditione abscessus sunt sperandi, non mortis periculum. Conditio autem est, vt ea adsint signa, quæ solent in conualituris apparere. Tunc enim salus ex signis speratur, non tamen adeò perfecta, vt in optimis iudicationibus. Eueniet ergo media, & hæc est crisis per abscessus. Si enim salus speratur, & non cum signis coctionis, ipsa non erit perfecta: talis autem est quæ per abscessus. Vbi ergo vrina longo tempore cruda mingitur constante facultate, signum est crudos humores esse morbi causam, qui solent sicuti & longi morbi, potius per abscessus quàm per excretionem finiri, vt vult Galen. in Comment. 65. vbi latius de his dicemus. Tenues enim per excretionem, & crassi per abscessus finiuntur. Signa autem quòd homo saluari debet, vbi adsit cruditas, sunt ea, quæ ostendunt facultatem constantiam, vt appetitus in naturali, & in animali mente constare. Sic enim ait Hippocr. Constare mente, & bene se habere ad oblationes bonum, contrarium verò malum. Sic signa quæ ex somno, ac decubitu, de quibus t. lib. dixetur, & similia. Dixit etiam ad partes infra septum transuersum, quia crassi humores, maximè vbi non fuerit calor fortis, ad inferas sedes deuoluuntur: tenues autem ad superiores, vbi etiam calor fuerit fortis. In morbis autem longis neque tenues humores solent peccare, neque calor potest eos agitando ad superiora mouere. Integra autem distinctio an abscessus futuri sint ad sedes superiores, an ad inferiores, sumitur apud Galenus libro tertio de Crisibus ad finem, cùm inquit, Si verò ad abscessus conuertantur, communia quidem omnium indicia, quòd vbi de ægri salute non desperatur, neque morbus soluitur, neque vrina multa, multam habens subsidentiam, sed cruda & tenuis fertur: propria verò si morbus non fuerit diuturnus, subita difficultas anhelitus superueniens mox quiescens, quam grauitas capitis ac dolor sequitur, & grauis somnus ac surditas. Huic in glandosa carne post aures necesse est abscessum fieri. Si verò morbus diu durauerit, neque vllum ex iis signum affuerit, sed in ægroto ex locis inferioribus, vel grauitas, vel tentio, vel inflammatio, vel dolor apparuerit, huic abscessus ad partes inferiores est expectandus. Comprobatur huius prognostici sententia in Pythione, de quo 3. de Morbis popularibus part. 1. inquit, Vrinæ circa principia quidem ad octauum vsque diem tenues, decolores, sublime petentes, nebulosum habentes: decimo sudauit, sputa subcocta, subiudicatus est, vrinæ circa iudicationem subtenues: quadragesimo à iudicatione die postea suppuratio facta est, & stranguriosus abscessus. Et Galen. in Comment. vrinas tenues explicans dicit, Vrinæ circa iudicationem subtenues, quæ in prognostico de tenuibus vrinis scripsit indicantes, quæ geminæ sunt, quoad crassa tenuisque fuerit vrina, crudus erit morbus. Altero verò bi qui tenues & crudas diutius mingunt vrinas, atque alia qualia resurgentium signa adfuerint, in his abscessum ad inferas septo transuerso sedes expectare oportet. Ob id igitur in ealee eorum quæ Pythioni contigerunt, ad verbum ita scripsit. Quadragesimo autem à iudicatione die, postea circa sedem suppuratio, & stranguriosus abscessus factus est. Meminit rursus huius sententiæ Galenus 3. de Morbis popularibus parte prima in Commentar. historiæ Hermocratis, qui prope nouum murum habitabat. In summa igitur, vbi vrina cruda diu mingitur, cum bonis signis salus speratur, non per excretionem, sed per abscessus, & non ad superiores, sed ad inferiores partes.

Signa salutis.

Abscessus ad inferas partes.

GALENI COMMENTARIVS.

ID quoque verissimè est ab Hippocrate dictum. Morbus enim concoctu difficilior, vt qui crassiore frigidioréque humore consistat, per abscessum iudicari assolet, qui verò calidiore tenuioréque excretione. Quoties igitur plus maneat temporis vrina nequaquam concocta, definiendum vtrum nequaquam duraturus longitudine ægrotationis æger sit, an iudicandus per abscessum morbus. Definitio verò ex aliis indiciis erit. Exitiosa enim indicant mortem, mitiora salutem. At verò abscessus in iis qui admodum immorantur, ad inferas erumpunt sedes, ob frigus, crassitudinémque materiæ, ac virium spatio temporis languentium debilitatem. In acutioribus verò, propè auriculas. Etenim per eos crassi minus humores existunt, & item copia caloris, ac valentior facultas. At morbi medij, inter hos obtinent abscessus, qui medio genere ambigunt neque conuenit, quantum in ipsum agitur tempus, quærere sintne sursum potius quàm deorsum erupturi: sed ex aliis definiri signis oportet.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Miro modo ac perspicuo docet, qui morbi iudicandi sint per abscessum, & qui per excretionem, & ex his qui prolixiores sunt, qui finientur ad malum, & qui ad bonum per abscessus. Et ex his, qui per abscessum finiri debent, qui ad superiores, & qui ad inferiores futuri sint. Sed de his libro tertio in annotatione vigesimoquarto dicemus latius.

Pingue supernatans vrina quid indicet.

PROGNOSTIC. XXXV.

ET pinguedines supernatantes, similes telis araneorum dãmnandæ sunt: significant enim colliquationem.

Pingue simile telis araneorum solet in vrinis supernatare, ad similitudinem illius quod concrescit summis iusculis refrigeratis, quod à Græcis appellatur χλιά. Significat autem vnum trium, vel pinguedinem sanguinis abundare, cuius pars per vrinam excernitur, vel pinguedinis totius corporis colliquationem, vel quod ex pinguedine renum colliquata descendit: distinguitur autem ex corporis dispositione. Vbi enim corpus sanum est, humorum

coctionem, & pinguis in sanguine abundantiam significabit: vbi verò adsit acuta febris, colliquationem ostendet, ac descendet paulatim. Si tamen athroos, id est, affatim excernatur, renum significat colliquationem. Neque necessum erit febrem adesse, sed in renibus ardorem. In sana enim dispositione pingue vrinæ supernatare voluit Galen. lib 4. de Sanit. tuend. vbi in sanguine perficiatur coctio, dicens, Ergo vbi crudus planè is est, vtique tenuis & aquosa vrina cernitur, nihil neque quod subsideat, neque quod pendeat in se habens: at vbi is concoctus est, hæc in vrina apparent, atque etiam nubeculæ quædam desuper tenues superstant, veluti quod in summo lacte colligitur, Græcè γραῦς dicitur & quod in sommo refrigerati iusculi con-

Nota.

creuit: habet enim, vt constat, sanguis pinguem quandam partem, cuius aliquid percolari simul cum sero sanguinis contingit, licet non semper fiat, sed vbi in sanguine tale pingue abundauerit. In febribus tamen ardentibus, calor præter naturam, qui sanguinem occupat, quod tenue est, ac pingue in bilem mutat, vt vult Galen. libro secundo de Differ. febr. cap. 9. & 2. de Crisibus cap. 12. Si igitur pingue in talibus febribus mingatur, idque sensim, pinguedinis & adipis colliquationem signi-

Pingue affatim mictum.

ficabit ad vias vrinæ recurrentium. Si tamen affatim mingatur pingue renum vitium, & pinguedinis ipsorum colliquatio significatur, vt Hippoc. 7. sectioo. Aphor. 35. Quibus insidens pingue ac simul totum, his renum vitium acutum significatur. Et Galen. in Comment. inquit, Quod verò mihi videtur iam dicam: simul totum, sermoni adiectum, mihi videtur de tempore dictum: atque ideò adipis renum ostendere colliquationem. In aliis enim partibus corporis adipes colliquati paulatim, & non vniuersim cum vrina exeunt primùm colliquatione recepta à venis illi vicinis, deinde ab his quæ continuantur, & rursus ab aliis, donec ad renes perueniat. Adipis verò circa renes colliquati, transumptio ad vrinas celerrima est, & non paulatim, sed simul tota fit. Atque ideò in renibus ipsis dispositionem esse monstratur. Hanc eandem differ. scribit Actuar. lib. 1. de Iudic. cap. 19 additque vnam aliam dicens, Quibus quoque fidem faciet vehementia caliditatis præsentis. Nam hoc modo caliditas in renibus solis excitatur, illo verò in toto corpore ardere sentitur. Hic tamen quia de morbis acutis loquitur, vnum tantum explicuit, nempe colliquationem.

Pingue desuper natat.

Dixit autem Hippocr. pinguedines supernatantes, quoniam nunquam visum est tale pingue subsidere. Tale enim est, quod dixit Hippocr. in Aphorism. citato, & quod vult Galen. in Comment. dicens, Insidet enim semper quod pingue est, non subsidet, neque visum est, neque pendere, aut totam vrinam pinguem esse: vt vult Galen. lib. 3. de Morbis popularibus parte 3. in histor. in Thaso Parium. in Comment. vbi de pingui vrina citra malum aliquod micta, & de illa quæ colliquationem ostendit, scripsit. Sæpius verò vrinam talem mictam vidi citra vllum laborantis malum, sed interdum

Vrina tota pinguis nunquam visa.

contrario modo prorsus in morbi coctione. Neque tamen visa est aliquando vrina tota ita pinguis, vt oleum, nempe vrina quam nuper percurrit, oleo similem colore & substantia, minimè pinguis videtur, inquitque, & in prognostico Hippocrat. pinguitudines quoque supra innatantes telis araneorum similes considerandæ, sunt etenim colliquationis signa. Suprà itaque innatantes sæpius vidimus pinguedines, neque verò totam emictam aliquando vrinam talem, neque in medio ipso pinguitudines peruehi, neque (quod magis sit) deorsum separari. Naturam enim habet pingue omne, vt cæteris liquidis superfundatur. Neque verò quippiam de talibus vrinis scripsit in prognostico Hippocr. quanquam omnia percurrerit tum exactè, tum euidenter, quæ morbis acutis contingunt. Has vrinas depinxit Actuarius libro de different. vrinarum, cap. dicens, Apparent itaque in vrinis aliquādo innatantia quædam veluti araneæ: quales sunt maximè cōtinuæ, atque velamini subtili similes: nō quales sunt illæ, quæ non omnino sunt continuatæ, sed cùm super plures lineas plures transuersæ sunt lineæ, & has siue rectas, siue obliquas secuerint lineæ ortæ à centro, atque profectæ ad extremitates. Interdum autem fit, vt ferantur in superficiem vrinæ, puncta olei, nunc pauca, nunc plura, nunc tenuia, nunc crassa, veluti in pingui iure refrigerat natare videntur: quæ res à multis appellata est spuma; crederem in Græco codice haberi γραῦς. Et lib. 1. de Prænidentiis ex vrin. cap. 17. inquit, Quinetiam si colliquamina continua innatantia & veluti araneæ apparuerint, malum est, atque proferendum est, vel renes læsos esse, vel corpus non ali colliquatione præsenti. Vbi litera Latina habet, damnandæ sunt, Græci cod. habent μέμφεσθαι. Verùm lib. 3. de Morbis popul. parte allegata, Galen. referens Hippocr. sententiam, ἐπισκέπτεσθαι, id est, considerare, dixit.

GALENI COMMENTARIVS.

QVale pinguioribus iusculis refrigescentibus supernatat, vocata à multis vetula: tale in vrina ex consumptione existit, de qua ipse disputans causam adiecit.

ANNOTATIO IN GALEN. COMMENT.

Docet simile esse pinguedines has supernatantes in vrinis, ei quod supernatat iusculis refrigeratis. Quod à multis appellatur vetula, Græcè γραῦς, habetur. Quo vocabulo vsus est Aristotel. libro de Generatione animalium, cap. 4. post medium, dicens, Cutis carne siccescente efficitur, quemadmodum in polentis, ἡ καλουμένη γραῦς, id est, quæ appellatur Graus. Ab Hispanis similiter grassa vocatur.

PROGNOSTIC. XXXVI.

COnsiderare autem oportet vrinas in quibus nebulæ sunt an sursum, an deorsum existant, & colores quales habent, & eas quæ deorsum feruntur cum coloribus, qui dicti sunt, bonas esse ac laudabiles: quæ verò sursum cum coloribus, qui dicti sunt, malas ac damnandas esse.

Quemadmodum in prognost. 29. per nebulam appendiculum intellexit, quod per verbum, inuehitur, declarauit: ita in præsenti nebulam appellat, quod nos, verba Galen. & vocabulorum vsum apud ipsum sequentes, appendiculum appellamus. Huius locum ac colorem considerare præcipit, ex loco id laudans, quod fertur deorsum: ex colore verò vbi habuerit colorem dictum progn. 29. nempe album, nam appendiculum album naturam præualere ostendit: quod si fuerit læue & æquale, & deorsum descendat, iam ad optimi sedimenti naturam accedere videtur: bonitas enim coctionis vrinæ maximè ostenditur ex contento, & loco contenti: vt Actuarius lib. 2. de Iudiciis vrinarum, cap. 13. contentum album quantum magis ad inferiora descendit,

est me

Digitized by Google

Appendiculum ſublime Hippoc. damnat.

eſt melius: quòd ſi cum colore dicto, ſcilicet albo ſurſum fuerit, malum eſt, & damnandum. Deterius enim eſt, quod ſurſum continetur: quoniam flatus ſignificat commixtionem, qui ſurſum mouet appendiculum: quod tamen deſcendit, naturæ dominium. Rurſus appendiculum ſublime ſolet Hippocr. damnare in lib. de Morb. pop. vbi cùm ſcribit enæorema ſublime, ſtatim addit, delirauit. Quòd Gal. lib. 3. de Morbis popularibus part. 3. in hiſtor. in Lariſſa virginem, explicuit, quantum vtique mali ſignificet ſublime appendiculum, dicens: Poſterius, quoniam vbi in aliis ægris dixit, enæorema ſublime, ſtatim ipſe intulit, delirauit: dementiam conſequi talia enæoremata indicans, quanquam in Prognoſtico omnia de vrinis percurrens, nullam de ipſis ad dementiam fecit prænotionem. Videtur itaque ſignum hoc per ſe quidem nunquam indicare deſipientiam: ſed interdum per accidens commonſtrare, quoniam flatuoſius eſſe indicat enæorema, nempe in eo quod prorſus flatu caret, ad fundum vaſorum deferuntur enæoremata. Quod dixit de colore, qui dictus eſt, non poteſt intelligi de nigro colore: quoniam color niger in ſedimento magis malus eſt quàm in appendiculo, vt vult Galen. libro primo de Criſibus cap. 12. & quoniam cum colore qui dictus eſt, laudatur contentum, quod deſcendit deorſum, & cum nigro colore nullum contentum laudabile eſt. Voluit igitur Hippoc. per colorem qui dictus eſt, in vtroque loco album ſignificare, & laudare album contentum quod ſubſidet, & damnare album contentum ſublatum, vt expoſui à principio. Nam album contentum ſublatum non ob aliud damnatur, niſi quoniam flatum habet commixtum à Galen. in Comment. quòd ſi cum hoc nigrum intelligeret, magis ob id damnandum eſſet, quàm ob id, quòd ſurſum fertur.

GALENI COMMENT.

Quod à me libro de Indicatione ſæpenumero ſublimamentum eſt appellatum, id ſolere Hippocratem nominare nubeculam, hac quoque dictione non obſcure ſignificauit. Sed alicubi ipſe ſublimamentum genituræ ſimile dixit, ita vt è duobus alterum ſit, aut vt generalioris rei nomen exiſtat ſublimamentum, ſectionem habentis in nubeculam & id quod genituræ ſimile eſt: aut nunquam nubecula ab eo ſublimamentum nominatur. Cæterum vt quidquid innehitur in vrina, vtile ſit, & quanto ſubſidet deorſum, tanto melius habeatur: antea definitum iam potentia eſt, vbi diximus tali interdum ſpiritum permiſceri flatuoſum. Quod igitur exquiſite concoctum ſecretúmque eſt, æquale ac ſimilare, vtpote nullum habens flatum, in fundum deſcendit vaſis vrinam continentis. Quod verò permiſtum eſt aereo quodam & vaporoſo flatu, id ſubductum ab eo quod proportionale ſit quantitati ſubducentis, minùſque & magis ſurſum fertur.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte refert Hippoc. appellare nebulam id quod ipſe in lib. de Criſib. nempe cap. 12. appellat appendiculum. Quoniam tamen poſſet quis obiicere, quòd Hippoc. non tantùm vtitur hoc vocabulo, nebula, pro omnibus aut nebulis, aut appendiculis, ſed aliquando vtatur hoc vocabulo, ἐναιώρημα, id eſt, appendiculum: quoniam ipſe aliquando dixit, ἐναιώρημα γονοειδὲς, id eſt, Appendiculum genituræ ſimile. Reſpondetur vnum duorum eſſe neceſſarium in doctrina Hippocr. aut quòd ipſe appellat tam nebulam, quàm appendiculum; ἐναιώρημα, aut quod Hippoc. non appellat hoc nomine, Galen. appellat appendiculum, ſed ſolùm id quod eſt genituræ ſimile. Conſtat autem Hippocr. vti vocabulo, Enæorema genituræ ſimile libro primo de Morbis popul. parte 3. in hiſtor. Philiſci, vbi dixit, Vrinæ variæ enæorematis rotundis genituræ ſimilibus, & lib. 3. part. 1. in hiſt. eius qui in Dealcis horto iacebat, inquit, Vrinæ tenues varia habentes enæoremata minutatim diſperſa, & veluti craſſiorem farinam genituræ ſimilem. Et hoc modo enæorema dicetur de ſimili genituræ, cum additione gonoides: & nebula dicetur de contento deſuper natante, & de eo quod apud Gal. appellatur appendiculum. *De indicatione.* Græcè περὶ κρίσεων, id eſt de Criſibus.

In ſecunda parte, quæ incipit (Cæterùm) approbat magis ex contentis id quod inferius eſt, quoniam non eſt commixtum flatui: & id quod ſupernatat, tantò magis ab infimo loco ſublatum eſt, quantò magis flatui commiſcetur, ſiue nebula ſiue enæorema fuerit. Magis aut minus ſurſum tendere, ad flatus commixtionem retulit lib. 3. de Morbis popul. part. 3. in Comment. hiſt. in Lariſſa virginem. *In vrina*, adde, κάτω id eſt deorſum.

PROGNOSTIC. XXXVII.

Nec te decipiat, ſi veſica ægrotans aliquam talem reddiderit vrinam: non enim totius corporis morbum oſtendit, ſed ipſius ſolius.

Veſicæ diſpoſitiones aduertendæ.

Quoniam Hippocr. ſuprà progn. 28. ſedimentum ſquamoſum atque furfureum damnauit, cùm tamen poſſet tale fieri citra morbum acutum, ex veſicæ ſcabie, quod diſtinguere docuimus in eius expoſitione. Et quia progn. 35. pinguedinem ſupernatantem damnauit tanquam colliquationem ſignificantem, cùm tamen poſſet ex renum pinguedine colliquata euenire, conſulit aduertere veſicæ diſpoſitiones, ne fortè ab ipſis fiat vrinæ mutatio, putantibus nobis id mali aliunde euenire. Quando verò dixit veſicæ vitium eſſe aduertendum, omne vitium inſtrumentorum vrinæ inſeruientium intelligi voluit. Pari enim ratione renes, vt dixi, vrinam immutare, vt veſica, valent. Quemadmodum enim in expoſitione prognoſtici 13. diximus, vbi deiectio bona ſit, ſignificari imum ventrem bene valere: non tamen ex multa deiectione malè: ita modo bona vrina ſignificat renes & veſicam bene valere, non tamen mala, malè, ratio eſt, quia cum vrina excernitur, ſi inſtrumenta inſeruientia prauè affecta fuerint, neceſſum eſt in ipſa aliquod veſtigium reportari: quòd ſi tale non adſit, bene valent talia inſtrumenta. Si tamen vrina male eſt, non eſt neceſſum inſtrumenta vrinæ prauè affici, ſiquidem potuit hæc immutatio aliunde euenire, à ſuperioribus videlicet partibus, quæ per vrinam ſano, aut ægrotante homine repurgari ſolent: quod fit ſanguine, pure, ſquamulis, furfuribus, & ſimilibus mictis, & per vrinam, vt fas eſt, repurgato corpore toto in indicationibus. Hanc ſententiam cum reliquis, quæ de vrinis in hoc libro ſcribuntur, ab Hippocr. refert Galen. libr. de Atra bile.

GALENI COMMENTARIVS.

Optimè id adſcripſit, reuocans in mentem quod nos interdum omiſimus definire in ægris. Atque oportet in ventris deiectione reponere in animum nunc proditam definitionem, etenim promiſcuum eſt vtrique ſecretioni, totius corporis recipere excrementa, atque etiam illarum partium per quas excernuntur. At verò per naturam habentibus nobis, excrementa totius corporis

repurgantur per vrinam: ea verò quæ in ventrem condita sunt, pariter cum stercore excernuntur. Præter naturam verò habentibus, cum vrina pariter quædam morborum in renibus, ac vesica indicia excernuntur: cum stercore verò, corporis totius. Itaque non rarò per vrinam purulentam, quæstio existit, vndénam vniat pus: itidem vbi squamulæ excernantur, ea ipsa quæstio est, & item aspera, fætida, ac biliosa sæpe redditur vrina propter vesicam & renes, nan rarò verò propter omne corpus, id est, perfectricem humorum in toto animali facultatem, quæ (vt indicauimus) veluti focum ardentem, & fontem obtinet iecur. Interdum ea ipsa haudquaquam affecta, per vesicam & renes omne animal expurgatur: vt partium aliquarum in eo excrementa quædam incidentia venis, purgato sanguine de renibus excernuntur, quemadmodum abscessus quoque consistentes sæpenumera per vrinam excernuntur.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Adeo perspicuus est Galeni commentarios, vt nulla egeat enarratione: id enim solùm modò intendit docere, simile esse quod fit in vrinis, & deiectionibus. Quemadmodum namque per vrinas non tantùm partes renum, & vesicæ expurgantur, sed etiam & iecur, & corpus vniuersum: sic etiam per deiectionem non tantùm partes intestinorum, & ventriculi purgantur, sed etiam vniuersum corpus. Itaque de vrina purulenta, squamosa, acri, fœtida, biliosa, & talibus medici dubitare solent, an descenderint à renibus & vesica, an à toto corpore. Quæ omnia facilè soluet qui legerit cap. 3. lib. 6. de Locis patientibus. Et de furfuribus, & squamulis suprà in expositione 28. progn. *Aspera.* Græcè δριμεῖα, hoc est, acris. *Perfectricem.* Græcè πεπτικὴν, hoc est, Coctricem. *Consistentes sæpenumero.* Græcè πολλαχόθι γινόμενα, multis in locis facti.

PROGNOSTIC. XXXVIII.

VOmitus autem vtilissimus est, quàm maximè pituita ac bile commixtus: non admodum crassus, nec multus. Synceriores namque deteriores sunt.

Vomitus actio est. De vomitu consequenter Hippocr. agit, non tanquam de ipsa actione, sed tanquam de re ipsa quæ euomitur. De ipsa actione, Galen. lib. 2. de Causis symptom. legit, tanquam de symptomate pertinente ad naturalem facultatem dicens, Qualis est per vomitiones in ventriculo expultricis facultatis actio, eiusmodi etiam per tusses, in pectore est, & in pulmonibus. Et rursus de tussi & sternutamento loquens, inquit: Atque hæc sunt facultatis à voluntatis imperio pendentis symptomata: vomitus verò quamuis illis proportione quadam respondeat, ad naturalem refertur facultatem. Hippocr. verò in præsenti non de ipsa actione, qua expellitur aliquid à partibus ventris, & intestinorum per os, agit, sed de ipso excremento quod vomitu secernitur. Docebit autem lib. 3. prognostic. 32. ipsum venturum prædicere. Est enim vna de iudicationibus, quibus à morbis liberantur homines, estque cùm præsens adest argumentum ad cognoscendum quantum cooster naturalis facultas, quæ coquit humores, *Vomitus causa.* quos postea excernit vomitu, quoniam grauant, aut quoniam mordent, aut tertiò, quoniam sunt in ventriculo præter naturam. Grauant aut mordent biliosa aut pituitosa excrementa, aut in ipso ventriculo genita, aut aliunde transmissa, aut alimenta in ipso contenta multa, aut corrupta, & mala qualitate prædita. Sunt autem præter naturam, vt dulcis pituita, aut sanguis in ventriculo. De pituitoso, & bilioso vomito præsentem sententiam scribit Hippocrat. bonum ac malum vomitum designans: vomitum vtilissimum esse dicens eum, qui maximè commixtus est bile, ac pituita, quoniam qui talis est, nullam obtinet extremam qualitatem. *Vomitus vtilissimus.* Pituitoso namque existente vomitu, vbi aliquid flauæ bilis commisceatur, non erit extreme frigida pituita: calor namque bilis pituitæ compescet frigiditatem. Est namque pituita frigidissimum, quod est in corpore nostro. libro primo de Temperamentis, & libro de Inæquali intemperie. *Frigidissimum eorum quæ sunt in corpore.* Bilis similiter pituitæ mixta ipsam attenuat, & eius coctioni coadiuuat, quemadmodum in hemitritæo. Contraria his fient, vbi syncera vomatur pituita. Crassissima quoque reddetur à frigore veluti concreta. Pariformiter vbi vomitus biliosus fuerit, expedit vt aliquid de tenui pituita, & seroso, atque aquoso humore ipsi commisceatur, vt attemperetur eius calor, quando ipse calidissimum est eorum, quæ in corpore continentur. 2. de Temperamentis. & lib. de Inæquali intemperie. *Calidissimum eorum quæ sunt in corpore.* Similiter ne nimio calore assetur bilis, atque crassa admodum reddatur: quod euenit vbi syncera fuerit bilis. Talis est pallida bilis, quæ ex flaua commixta cum seroso humore perficitur. Syncera verò est ea, quam appellant Vitellinam: *Vitellina bilis flaua est.* hæc bilis colore flaua est: nam oui vitellus flauus est. Quæ Galen. libro de Atra bile in hunc modum scripsit, Iam verò alius humor aliquis amarus semper apparet ipsum vomentibus, non semper autem flauus, verùm pallidus nonnunquam est, quo flauus crassior perpetuò conspicitur. Quare non inepte hinc sumunt coniecturam qui de humoribus optimè sentiunt, humiditatis aqueæ, ac tenuis mixturæ flauam bilem pallidam apparere: nonnulli aquosam humiditatem vocant, quidam serosam, huius generis existentem, vnde vrina, & sudor prouenit. Sicut verò tenuis humoris temperatura bilis colore pallidior, & consistentia humidior euadit. Itaque cùm impensius ipsa digesta fuerit, discussaque oui vitello similis videtur: atque eius rei gratia, λεκιθώδης, quasi vitellum oui referens, à Græcis dicitur. Flaua itaque bilis redditur ex synceritate, talis colore, & crassitudine, colore flauo, substantia crassa, & ob calorem vsta. *Flaua bilis assatione fit.* Quæ verò mixta est, colore pallida redditur, substantia tenuior, colore remissior. Et Galen. in Commentar. hanc synceram, & flauam bilem dicit nominari vitellinam. Et libro secundo de Naturalibus facult. de bilis naturalis generatione ex alimentis loquens, inquit: Est autem hoc tenue humidum atque fluidum, non quale, cùm ad vltimum excoctum est; flauum, igneum, & crassum, vitellis ouorum simile, hoc namque iam præter naturam est. Flaua bilis itaque, siue vitellina, ac syncera assatione fit, & nimio calore, quemadmodum, ex libro de Atra bili adduxi, pallida verò commixtione cum tenui excremento, quo resoluto, (vt etiam vult Galen. in Comment.) quod reliquum est, & flauum, & crassum, & vitelli colore fit. De pallida bile omnes consentiunt mixtam esse, de vitellina verò Barbari *Vitellinæ biles duæ.* volunt duplicem habere generationem: alteram ex assatione, quam retulimus ex Galeno: alteram ex mixtione cum pituita crassa. Contra quos aduertendum, quòd hæc bilis vitellina, non est propriè talis: licet enim crassam habeat substantiam veluti vitellina, non tamen colorem. Non enim fieri potest, vt mixtum ex flaua bile, & crassa pituita flauum obseruet colorem, qualem habere debet vitellina, de qua diximus, sed colorem pallidum qui ex flauo & albo concinnatur. Erit igitur apud Gal.

talis

Digitized by Google

talis bilis pallida, & craſſæ ſubſtantiæ: poterit autem appellari vitellina, quoniam quidam ſunt ex vitellis ouorum colore pallidi. Sed vtcunque inter pallidas biles comprehendetur, licet Galen. de ſola pallida, quæ fit tenui ac ſeroſo humore commixto, meminerit locis citatis. Et hæc ſola ab ipſo naturalis: flauam verò, ærugineam, nigram, & ſimiles, præternaturales. lib. 6. de Morbis popularibus par. 5. Comment. illius ſententiæ, lingua humorum ſerum. vbi dixit, Itaque linguas dixit, vt in vita ex conſuetudine appellant homines, χλωροὺς quoſdam vidiſſe inquientes, quibus color ad bilioſius tranſierit, pallidæ ſcilicet bilis: hanc enim ſimpliciter vocant non vt reliquas, cum additione, vel nigram, vel æruginoſam appellantes, vel rubram, vel flauam, vel vitellinam, proxima ſiquidem eſt, & ferè eiuſdem generis flaua bilis cum pallida. Addit Hippoc. maximè commixtam eſſe debere. Nam quæ non ſunt maximè cōmixta, non ſunt integre cocta, aut ſuperata à natura: quod in omni bona coctione eſt neceſſarium, vt docet experimentum, & infrà Comment. 44. declarabitur. Subiungit quoque rationem Hippocr. quoniam ſynceriores, deteriores ſunt. Græcè ἀκρητέστεροι, ſcribitur. ἄκρητον autem à Galeno exponitur, lib. 3. de Morbis popul. part. 1. in Comment. hiſtor. eius, qui in Dealcis horto iacebat, cùm dixit, Nempe vbi familiarem tum colorem tum ſubſtantiam quiuis humor veram ſeruauerit, tum vacuati ipſum ἄκρητον dicimus. Et libr. 1. de Morbis popul. part. 3. in Comment. hiſtor. Philiſci, inquit, Cùm itaque vel deiectionem, vel vomitum, ἄκρητον dixerit, ἄμικτον, id eſt, impermixtum dicit. Idem ex doctrina Hippocr. apud Gal. lib. 2. Prorrh. Comment. 15. & 3. de Morbis popularibus part. 1. in Comment. hiſt. Alteram ex abortiuo fœtu, determinans qualis ſit ſyncera bilis, quæ euomitur, & qualis eſt illa quæ à medicis talis appellatur, inquit, Cognoſcentibus nobis Hippoc. ipſum ἄκρητα, id eſt, mera vocare, quæcunque familiarem colorem habent cum altero humore impermixtum, vt ſi quis finxerit bilioſa deiecta mera, id eſt, vel flaua colore, vel fulua, nempe æruginoſa & nigra adiecto colore dicere mos eſt, tum huic, tum aliis medicis, & ſection. 7. Aphoriſm. Comment. 6. inquit, Synceras verò deiectiones nominauit, impermixtas aquoſæ humiditati: quoniā ſolus humor euacuatus deiicitur, ſiue ſit bilioſus, ſiue melancholicus, ſiue porri colorem perferens, ſiue bilis, quæ æruginoſa nominatur. Vomitus ergo bilis ſynceræ dicetur, quoties bilis flaua, aut fulua vomitur: reliquas verò bilioſas malas, ſynceras appellandas cum additione, de quibus in ſequenti progn. dicemus, ſynceras æruginoſas, ſynceras nigras. Quòd autem dixit, non multus, neque admodum craſſus. De craſſo in Comment. dicemus: multum autem damnauit, quoniam quæ excernuntur moderata eſſe debent quantitate.

Bilis naturalis.

Cocta mixta eſſe debent.

Syncera ἄκρητον.

Quid ſit propriè vomitus bilis ſyncera.

GALENI COMMENTARIVS.

Per hanc quoque dictionem indicauit quidnam appellet ſyncerum, opponens illi permiſtum: quamuis etiam nomen ipſum nihilominus ſuam indicet ſignificationem. Etenim vinum dicimus ſyncerum, quo cum aqua permiſta non eſt, aut perquam exigua permiſta eſt, nec non quodlibet aliud eſt, & nominatur ſyncerum, quoties ipſum per ſe tantummodo, impermiſtum aliena materia eſt. Itaque flauam bilem intueri licet interdum craſſam ac ſummè flauam vomitione reiectam, & item deorſum deiectam, quam ſanè nonnulli nominant vitellinam. Sæpe verò humidiorem, ac minus flauam, quæ magis propriè crocea nominatur, permiſtum habens in ſe tota pituitoſum humorem, tenue aut aquoſum quoddam excrementum. Vult igitur Hippocrates neutrum humorem ſyncerum apparere, ſed eos inter ſe quodammodo permiſceri. Bilioſus enim ſyncerus, caloris copiam: pituitoſus indicat frigus. Quinetiam ſyncerus humor craſſior redditur, pituitoſus quidem propter frigiditatem quaſi concretus: bilioſus verò, propter exuperantiam caloris euaporatus, & tanquam aſſatus. Hæ enim duæ cauſæ contrariæ craſſitudinis ſunt, calidum admodum ac frigidum. Calidum enim euaporat, frigidum adſtringit.

ANNOTATIO. IN GALEN. COMMENT.

In prima parte explicat, quid intelligat Hippoc. per ſyncerum: id enim tale eſt, quod cum aliena, ſubſtantia permixtum non eſt: quemadmodum & vinum impermixtum dicimus, quod aquæ commixtum non eſt, aut paucæ admodum.

In ſecunda parte, quæ incipit (Itaque) docet flauam bilem aliquando apparere ſynceram, extremè flauam, aliquando remiſsè talem, quæ magis propriè pallida appellabitur, quàm flaua. Habet autem hæc commixtum per ſe totam pituitoſum humorem tenuem, aut aquoſum excrementum, per aquoſum tamen excrementum ſerum humoris proprium intelligere oportet. Non ergo decet ſyncerum apparere aliquem humorem: nam bilioſus calorem ſignificat, & pituitoſus frigiditatem. *Crocea.* Græcè ὠχρά. id eſt, pallida. *Pituitoſum.* Græcè φλεγματώδη χυμὸν λεπτὸν ἢ ὑδατῶδές τι περίττωμα. hoc eſt, pituitoſum humorem tenuem, vel aquoſum quoddam excrementum.

In tertia parte quæ incipit, (Quin etiam) ſyncerum humorem dicit eſſe craſſum, calidum ob vſtionem, frigidum ob concretionem. Frigidum enim eſt, inquit, πηγνύον, id eſt, compingens: ſic enim legi debet, non vt legitur adſtringens. Contra ſententiam Galen. poterit quis inſtare probando, quòd non omne ſyncerum eſt craſſum, ex Hippoc. lib. 1. de Morbis popul. part. 1. in prima aëris conſtitutione, ſection. 26. dicente, Alui turbatæ erant, & bilioſæ, pauca exierunt, ſyncera, tenuia & mordentia, & frequenter ſurgebat. Non ergo ſyncera omnia craſſa erunt. Galen. quoque in Comment. excretiones ſynceras explicat, & earum malitiam comprobat cum præſenti prognoſtico. Præterea Hippoc. in hiſtor. ſuprà allegata, alteram ex abortiuo fœtu, inquit. Secundo die aluus turbata eſt, primum excretis paucis tenuibus, & ſynceris. Huius excrementa tenuia erant & ſyncera. Et Gal. in Comment. inquit, Fieri ſiquidem poteſt, vt mera, pallida, & flaua, & fulua, & rubra, & æruginoſa, & nigra deiiciantur. Pallida in hoc loco mera, ſiue ſyncera appellauit, cùm tamen in præſenti Comment. pallidum vomitum, fieri ex commixtione bilis cum humore pituitoſo aut aquoſo excremento dicat. Ad primum & ſecundum, quæ ſumpta ſunt ex Hippoc. reſpondemus, quòd tenuia & ſyncera non ſunt eadem. Sed illic de quibus Hipp. loquitur deiiciebant diuerſa, quorum quædam erāt tenuia, quædam verò ſyncera: & eadem tamen ſimul eſſe tenuia & ſyncera eſſet impoſſibile, niſi in partibus diuerſis. Ad vltimum tamen de pallida bile, quam inter ſynceras numerauit Gal. dicemus, quòd pallida bilis dici poteſt ſyncera, quando non appareat alter humor commixtus cum ipſa, alterius coloris aut cōditionis, ſed hic qui cōmixtus cum ipſa eſt ad vnam ſubſtantiam pariter cum ipſa eſt reductus. Altero modo dicitur merus, qui nullatenus commixtus eſt, neque ſecundùm apparentiam, neque ſecundùm rei veritatem.

Google

Syncerum duobus modis. Duobus itaque modis aliquid syncerum dicetur, aut quoniam nullam habet veram commixtionem, vt in præsenti Comment. vult Galen. aut quoniam nullam habet commixtionem apparentem, quamuis habeat veram, quomodo in allegata sententia pallida bilis syncera appellatur. Quod etiam videtur vello Galen. loco citato: qui statim addit, mera explicans, dicens, vt si quis finxerit biliosa deiecta mera, id est, vel flaua colore, vel fulua: & pallidæ non meminit, quoniam pallida mixta sunt in re.

PROGNOSTIC. XXXIX.

SI tamen fuerit id quod vomitur, porraceum, vel liuidum, vel nigrum, quicunque ex his coloribus fuerit, malum esse existimare oportet.

CIRCA progn. præsentis expositionem, de bile porracea tantùm dicemus, quantum mali ostendat vbi vomatur: quoniam de nigro & liuido vomitu non aliud dicendum est, quàm de liuidis & nigris deiectionibus suprà dictum est circa prognost. 22. Porracea bilis dupliciter generatur. Damnatur itaque in præsenti porraceus vomitus, quoniam significat caliditatem excedentem ac præassantem. Habet hæc porracea bilis duplicem generationis modum; aut enim generatur in vasis ab intentissima exurente caliditate, aut in ventriculo ex alimentorum cruditate: quemadmodum & Gal. in Comment. testatur. Lib. tamen de atra bile, de ea quæ ex assatione generatur in vasis, locutus est & Hippocr. in præsenti prognost. quoniam de illis signis loquitur, qui morbi malitiam, aut salubritatem ostendunt, non de iis quæ sequuntur causam aliam quemadmodum bilis porracea, quæ sequitur alimentorum corruptionem: licet ipse id non explicuerit, satis esse existimans quòd de morbis acutis loquitur, & Galen. lib. 1. de Crisibus cap. 11. inquit, Vt autem summatim dicamus, in omnibus, nisi pro cibi qualitate talia fuerint excrementa, ita oportet affectionem considerare, adeò vt sicubi hoc taceatur, subintelligere oportet, & quæcunque ab Hippocr. in prognosticis dicuntur, ita dicuntur. Bilis porraceæ in ventre generatio. Altero verò modo bilis porracea, quæ ciborum corruptionem sequitur, à calore languido generatur ob defectum coctionis. Alimentum verò calidum esse debet pro maiori parte, quod talem patitur corruptionem, vt ostendam, ac in sanitate excerni potest. Inde est, quòd cùm inter malos vomitus numeretur ab Hippocr. ipse non intelligendus erit de hac bilo porracea, sed de illa quæ in venis generatur ex adurente calore. Eius quæ in ventre generatur meminit lib. de atra bile: vbi postquam dixerat pallidam, & vitellinam in venis generari, de porracea dixit, In ventriculo porri figura alia quædam gignitur, Græci vocant πρασοειδῆ, à porrorum colore nomine desumpto. De hac tamen in præsenti Comm. ob esculentorum cruditatem generari dixit. Et lib. 2. de Naturalibus facultatibus, inquit, Nam quibus in ventre biliosum excrementum gignitur, id porri virorem pefert. Et consequenter inquit, Præterea quibus in ventriculo bilis illa gignitur, quæ porri colorem imitatur, debet omnino his cibus fuisse non panis, non suilla caro similéve aliquid, sed necessario aliquid, quod his calidius fuerit, neque id boni succi. Hoc in loco calida alimenta dicit præstare materiam huic generationi. Et infrà inquit, Quæ verò bilis porrum Bilis porracea in sanitate excernitur. refert, iis solis gignitur, qui vtique concoxerunt malè. Quòd autem dixi ipsam in sanitate aliquando fuisse excretam, testatur Galen. lib. 3. de Alimentorum facult. cap. de melle, vbi de bile diuersorum colorum loquens dixit, nullam porro ex his omnibus porracea excepta, nisi in corpore admodum ægrotante excerni videmus: flaua verò, pallida & porracea, valentibus etiam nobis vomuntur sæpenumero, ac deiiciuntur. Attestatur huic rei experimentum: nam infantes ex lactis cruditate & corruptione sæpissimè deiiciunt porraceam bilem. Ex quo etiam constare poterit, quòd etsi pro maiori parte ex corruptione ciborum calidorum talis generetur in ventriculo bilis, aliquando contingit ipsam fieri ex corruptione frigidorum. Æruginosi vomitus Æruginosa bilis. non meminit Hippocr. in præsenti, quoniam colore fere eodem est cum porraceo, & generationis suæ causam haber similem, & bilis significat assationem, quemadmodum & porracea vt apud Galen. lib. 1. de Morb. popul. part. 2. section. 54. vbi præter id quod Hippoc. dixerat, sed æruginosa quoque vomunt, atque ex his aliqui cito moriuntur. Galen. in Comment. inquit, Omnes eiusmodi deiectiones, & vomitus flaua assata bile fieri ostendimus. Et lib. 1. Prorrh. Comment. 10. inquit, bilis autem flaua præassata primùm quidem in æruginosum succum vertitur, postea in nigrum: præassatur verò ob febris magnitudinem. Hæc bilis solet in iecoris inflammationibus excerni apud Galen. lib. 5. de Loc. pat. cap. 6. vbi inter reliqua signa dixit, Et vomitus quidam bilis synceræ, atque oui vitelli speciem referentis, postea verò aliquando æruginosæ.

GALENI COMMENT.

DE liuido ac nigro colore suprà definitum iam est Porracei verò nunc primum habuit mentionem non habentis quidem proprium nomen, sed vtentis porri appellatione: nisi aliquis velit econtrario à colore porraceo dictum esse porrum, non à porro porraceum. In quibusdam enim clara est deductio vocabulorum, vt cognoscatur id quod à Grammaticis prototypum nominatur, & quod ab eo deductum est, quemadmodum de lacteo colore. In aliis verò haudquaquam clara est. Dicas enim licebit non à Phœnice (talis est fructus palmæ arboris) phœniceum: sed esse à Phœniceo phœnica dictum: quemadmodum cyanon (talis est aqua maris) non à cœruleo magis, quam cœruleum ab illo. Itidem ochra & ochron, id est, croceus color in eandem seriem reponuntur. Ochram verò dixi, non vltima acuta, quo pacto aliquis dicet ochron, id est, croceum adolescentem, & ochram, id est croceam seu pallidam mulierem: sed penultima acuta. Ochra enim genus quoddam terræ est: cuius potissimum Attica probatissima est. Hæc igitur nunc semel sint à me perscripta. Assiduè enim in animo habeas oportet, studendum esse nominibus tantum, quantum ad illustriorem significationem eorum quæ dicimus, ex illis iuuari possis: reliquum verò tempus superuacuum existimabis, ad studium rerum meliorum reponent. At verò gignitur in corpore quemadmodum crocea bilis per naturam habentibus, ita porracea altera præter naturam, constátque vt hæc sæpenumero in ventriculo gignatur, propter quorundam cruditatem esculentorum aut olerum, qualia beta, cepa, brassica sunt: atque vt etiam interdum talibus nequaquam ingestis, ratione ægrotationis in venis gignatur, ac decumbat aut in ventrem superiorem, aut in inferiorem, calorem in corpore indicans præter naturam, atque excrementi proprietatem talis temperamento, qualis prædictorum olerum succus est.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte dicit se egisse prius de liuido & nigro colore, nempe Comment. 22. & 29. nunc verò de porraceo dicet, primùm non esse ei proprium nomen

nomen, ſed à porro dedoci, niſi quis velit dicere, porrum accepiſſe nomen à colore porraceo, licet in quibuſdam non ſit facilè inuenire primitiuum nomen & deriuatiuum. Nam in cæruleo colore & phœnice, id eſt, dactylo, dubium videtur, quod ſit primum. Similiter ὤχρα, penultima acuta, quod vocabulum terram quandam pallidam ſignificat, cuius ſpeciei Attica optima eſt: & ὠχρὸν, id eſt pallidus color, dubium eſt de primitiuo. Sed tamen non dubitandum inter ſubſtãtiuum & adiectiuum: nam ſubſtantiuum habet locum primitiui. *Et ochram, id eſt croceam ſeu pallidam mulierem.* Græcè, ὤχραν δὲ τὴν γυναῖκα, hoc eſt pallidam autem mulierem, ſed primæ dictionis accentus corrigendus, & ſcribendum ὠχράν.

Bilis porracea generatur dupliciter. IN ſecunda parte, quæ incipit (At verò) duplicem docet generationem bilis porraceæ: vnam quemadmodum & pallida, nempe in diſpoſitione naturali quemadmodum generatur pallida bilis, hoc autem euenit ob aliquorum alimentorum cruditatem: de quibus ſunt beta, cepa, braſſica. De quibus conſtat betam frigidam eſſe, nec opus eſt omnia eſſe calida, vt in expoſitione dixi. Alter generationis modus eſt in venis per modum aduſtionis, demum ipſo humore ad ventriculum tranſmiſſo, vomi contingit ipſum, *Crocea*, lege pallida.

PROGNOSTIC. XL.

SI tamen omnes colores idem homo vomuerit, valde lethale iam eſt.

DE vomitibus diuerſorum colorum ac malorum præſens ſcribitur ſententia: ſuprà tamen in expoſitione 23. de deiectionibus verſicoloribus ſatis dictum eſt, quod ad hunc locum transferri poterit. Siue enim ſimul omnes dicti colores vomantur, ſiue ſigillatim, multæ cauſæ ſignificantur, quæ naturæ aduerſantur. Sunt enim omnes tales colores, præternaturales diſpoſitiones oſtendentes, ſiue ſint qui in prognoſt. præcedenti ſcribuntur, ſiue alij eis ſimiles in malitia, vt æruginoſus, & pinguis, & ſummè flauus. Quòd ſi facultas fortis eſſet, morbus poſſet quidem produci, nihilominus exitioſa admodum eſſet diſpoſitio, qualem progno. 23. in verſicoloribus deiectionibus putauit Hippocr. Non tamen putat ipſe cum his vomitibus poſſe facultatem cõſtare, neque morbum futurum eſſe diutinum: hanc ob cauſam dixit, κάρτα ὀλέθριον ἤδη γίνεται, hoc eſt, valde lethale iam eſt. Qualem ſententiam ſeripſerat lib. 1. Progn. 27. de reſpiratione frigida ex ore & naſo: vt non tantùm magnum indicium habeatur ad mortem, ſed & breui ipſam futuram ſignificet. *Nota.* Vomere itaque diuerſos colores malos deterius eſt, quàm eos deiicere: quoniam magis præter naturam eſt vomere, quàm deiicere. Et quoniam magis appropinquant membris præcipuis humores qui vomitu reiiciuntur, quàm qui per ventrem deſcendunt: & quia humores aſcendentes calidiorem morbum oſtendunt, inde licet Hippocr. vtramque exitioſam exiſtimet diſpoſitionem, breuiorem tamen eam, qua vomuntur. Celſus lib. 2. cap. 6. inquit, Atque in omni morbo vomitus, qui varius & multorum colorum eſt: præcipuéque ſi malus in hoc odor eſt, ac ſanguinem quoque in febre vomuiſſe peſtiferum eſt.

GALENI COMMENT.

SIue de prædictis coloribus, porraceo, liuido, nigro ſit prodictum verbum, omnes, ſiue etiam de aliis cum ipſis quicunque præter naturam habentur colores, vtroius modo exitioſiſſimum eſt, indicantibus in corpore multas haberi difficiles affectiones.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Duobus modis intelligi poſſe ſententiam Hipp. docet: aut enim vult per omnes colores intelligere omnes eos qui dicti ſunt in præcedenti Progno. aut ſimul etiam omnes alios quicunque fuerint præter naturam.

PROGNOSTIC. XLI.

CElerrimam autem mortem oſtendit liuidus vomitus, ſi fœtidum oleat.

Liuidus vomitus. De liuido colore Comment. 8. dixit intermortuam oſtendere facultatem velut in 22. Comm. modicam atram bilem modicè commiſceri. Et de fœtido odore dixit 22. Comm. putredinis ſignum eſſe. Magnum igitur malum erit, vbi hæc duo coniunguntur, liuidus color & fœtor, ſi namque color liuidus ſignificat intermortuam facultatem, languidum in extremo naturalem calorem ſignificabit, ſi fœtor putredinem ſignificat, ea non fiet ſine caloris extranei abundantia. Summum ergo malum erit, quia naturalis caloris defectus, & extranei exceſſus adeſt, vbi liuidus & fœtidus fuerit vomitus. Vidi fœminam nobilem ſexagenariam morbo laterali laborantem, qui liuidum vomuit tertia & quarta die, & liberata eſt, verùm fœtorem non habuit coniunctum.

GALENI COMMENT.

TAlis enim vomitio putredinem indicat cum extinctione, ſi quæ ſuprà diximus, in animum reuocentur.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Commentarius nulla eget annotatione: nam qui præcipit ad memoriam reuocare, in expoſitione citaui.

PROGNOST. XLII.

OMnes verò ſubputridi, ac fœtidi odores, mali ſunt in omnibus, quæ vomuntur.

Celſus lib. 2. cap. 6. inter ſigna mortis ſcripſit, atque in omni morbo vomitus, qui varius & multorum colorum eſt, præcipuéque ſi malus in hoc odor eſt. In omni autem vomitu id habere verum vult Hipp. nempe malum eſſe, vbi malus acceſſerit odor. Ratio eſt, quia cum omni deiectione, quantumuis naturali, aliquis malus coniungitur odor: ob id dixit progno. 17. Subruſſa verò ſit, neque admodum graueolens. In ſana autem diſpoſitione vbi quis humorem aliquem vomat, nullum fœtorem repræſentat vomitus: quòd ſi fœtor coniungatur, eundem vomitum, qui aliàs aut ex ſubſtantia, aut ex colore malus eſt, deteriorem reddit: ſiquidem putredinem adeſſe ſignificat. Is malus odor cum peſſimo colore, vt liuido, aut nigro, celerrimam oſtenderet mortem, cum aliis autem coloribus, malum ſignificat ſimpliciter, aut ſeipſo deterius eſſe.

GALENI COMMENT.

COnſtat enim vt cuius affectioni permiſceatur putredo, ea ipſa deterior euadat.

Hic Comment. nulla eget annotatione.

PROGNOSTIC. XLIII.

SPutum autem in omnibus doloribus qui ſunt circa pulmonem & coſtas, vt cito, ac facilè reiiciatur oportet.

Gal. lib. 1. de Criſi. cap. 14. ſigna coctionis & cruditatis dixit eſſe ſtatuenda, vrinas, deiectiones, & ſputa. Quemadmodum autem deiectiones, vt diximus, immediatè ventris oſtendunt diſpoſitiones, atque inteſtinorum; ita vrinæ vaſorum omnium ac iecoris, & inſtrumentorum vrinæ inſeruientium *Signorum diuiſio.*

spurum verò, partium thoracis, & respirationi inseruientium. In morbis namque, qui pendent à materia, signa quædam sunt propria, quædam mox apparentia: vt primo de Crisi. cap. 5. Propria sunt, vt in morbo laterali, febris acuta, dolor punctorius lateris, tussis, inspirandi difficultas, & pulsus serratus: verùm hæc præter id quòd propria sunt, inseparabilia sunt, & passionem constituentia. Quæ etiam παθογνωμονικὰ dicũtur, quia ab assidentibus distincta: quia licet morbo propria sint, separari tamen possunt, vt quòd dolor ad iugulum ascendit, aut ad hypochondria descendit, vel leuius super dextro aut sinistro latere cubare. Præter hæc sunt alia signa, mox apparentia, quę nõ comitãtur aut constituunt morbum, sed post apparent in duplici genere: quædam enim sunt veluti propria, quædam communia omni ægrotationi, veluti propria, vt in morbis venosi generis vrina in morbis ventriculi & intestinorum, deiectio: in morbis thoracis screatio. Signa alia sunt communia omni ægrotationi, vt constare mente, bene cubare, & quæ ex somno, & reliquis dicta sunt ab Hip. in hoc lib. De screatione igitur in præsenti cum multis aliis sententiis prognosticis scribit Hip. bonas primùm, deinde malas conditiones. Sputum, inquit, oportet in morbis costarum & pulmonis, vt duas conditiones habeat, nempe vt citò, & facilè excernatur, vbi particula aliqua nostri corporis inflammatione vexatur, ac distenditur ob ipsam, & membrana tenuis ipsam obuoluerit inflammationem, aliquid resudare solet veluti in lippitudinibus, & in morbo laterali: eritque id quod resudat, tenue in principio atque incoctum, in morbi autem processu & crassius, & magis coctum, si salubris est, vt scribit Gal. prima sectio. Apho. Com. 12. dicens, Hoc enim accidit omnibus inflammationibus, quæ non reguntur operculo densiore, vt in his quæ exteriorem occupant cutim, quandam saniem resudare, ab initio tenuem, postea verò si coctionem accipiant, & ad melius proficiant, crassiorem, & ex hac ipsa crassiore aliquam esse magis coctam, aliquam verò minus. Hoc idem in omnibus inflammationibus, quæ vel os vel oculos infestent, licet intueri, quãdo pars aliqua interior simul cum cutis diuisione paritur inflammationem. Nam ex eiusmodi vlceribus sanies profluit, qualẽ diximus. Quando igitur aliqua fuerit inflammatio cum tanta meatuum angustia, vt nihil extra effundatur, necesse est illam esse & coctu difficilem, & longo tempore perdurare. Idem infra Cum. 50. Ducent autem hæc quo pacto humor qui continetur in inflammationibus laterum resudat in spatium proximum, quod est thoracis cauitas. Quod rursus vehementer, compresso thorace asperis pulmonis arteriis innititur, non autem in ipsis thoracis & pulmonis distentionibus. Quod voluit Gal. libro 5. de Locis pat. cap. 1. dicens, Nisi enim vehementer admodum thorax pulmonem ex omni parte comprimat, humor in asperarum arteriarum ora recipi non poterit: quamobrem natura, quo robustior fieret expressio, tussi vocata donauit animalia. Eandem sententiam scripsit lib. 3. de articulis, tractatu de costarum fractura, Commen. 5. Cùm verò humor ipse in asperis pulmonis arteriis contentus fuerit, (in eis enim recipitur, quia ora habent magis aperta, & quæ nunquam integrè clauduntur, ob duritiem, & bronchiorum naturalem constructuram) facilè poterit vnusquisque intelligere, sicuti in pulmonis morbis, quo pacto tussi vtente natura, & flatu, tanquam instrumento alio corpore pellantur, quæ in ipso pulmone congesta fuerint, aut aliunde delata, quæ substantiam quandam non admodum crassam, neque admodum tenuem habere debent: vt declaratur satis à Gal. in Com. & ego exponam. Si enim aliquod horum accesserit, aut omnino non adducetur sputum, aut id malè, neque cum conditionibus ab Hippocrat. scriptis. Si nihil educitur, aut si quod educitur crudum est, morbi longitudinem significat, atque ipsum esse in principio, quales sunt illæ, de quibus Galenus lib. 1. de Crisib. cap. 5. dixit, Quæ vero propriè expuitiones nominantur, ex his quæcunque subflauæ, & subpallidæ, & spumosæ, & tenues existunt, solam cruditatem significant, nullum verò insigne malum prænunciant. Si verò præter id quod non educitur, coctum malam etiam aliquam habuerit significationem, perniciem & periculum ostendet, vt in sequentibus dicetur. Diuersum ab his est sputum coctum, quod verè sputum dicitur, de quo in Aphorismo 12. primæ sect. quemadmodum in morbo laterali, si circa initia statim sputum appareat, morbum abbreuiat: si verò postea appareat, producit. Hoc autem quod in principio, id est in primis tribus diebus apparere debet, sputum appellat, quod explicat Galen. esse simpliciter sputum, πτύελον à Græcis appellatur. Quod enim non est bonum, neque simpliciter sputum, non πτύελον, sed πτύσμα appellãt, vt 1. de Crisibus cap. 5. Quamobrem & in præsenti prog. sputum legi debet, quoniam tale simpliciter bonum est: reliquum verò aut flauum, aut viride, aut spumans, & magis propriè πτύσμα est, minimè verò simpliciter tale. Huius sputi naturam docet Gal. Cumm. citato dicens: Sicuti igitur sputum perfectæ coctionis est signum, quando album fuerit, læue & æquale consistentia, neque nimis humidum, neque nimis crassum: eodem modo integram cruditatem ostendit, quod nullo modo spuitur. Istæ sunt ex colore & consistentia sputi optimi notæ, quas tamen in præsenti Hippo. non percurrit: quoniam cùm dixit, sputum, has inclusit conditiones, & ideo ab ipsarum narratione excusatur. Dixit enim Gal. 1. de Crisib. cap. 5. hanc exponens partem, Neque in dubio est, quòd hoc loco Hippoc. sputum vocat, id quod secundum naturam se habet, cui flauum admixtum esse oportere inquit. Declarat tamen quo tempore, & quanta facilitate excerni debeat optimum sputum, citò dicens ac facilè esse excernendum: citò quidem, vt in Aphor. dixit, si sputum inter initia statim appareat, morbum abbreuiat. ταχέως enim, id est, citò. ad morbi tempus refertur. Idem enim est ac si diceret, sputum optimum debere apparere breui tempore ab initio. Id autem breue tempus principium ab Hippoc. appellatur trium dierum spatium, multis in locis: vt declarauit primo lib. expositione 4. Quũ igitur sputum quod coctum est, apparet in principio, id est, intra trium dierum spatium, optimum est: breuis enim morbus significatur, si quidem humor citò ac breui tempore assecutus est coctionem, morbus enim qui intra triduum consistit, & coctionem admittit, non vltra septimum prorogabitur. Similiter ad bonum terminari necessum est omnem morbum, cui signa coctionis adsunt, breuem enim morbum atque salutem coctiones ostendunt, vt primo libro de morbis popu. parte 2. coctiones crisis celeritatem, & securam sanitatem ostendunt. Quod etiam infrà declarat progno. 45. cùm inquit, deteriorem esse vbi multo tempore ab initio screatur. Facilè etiam excerni debet id sputum bonum, quod Hippocr. dixit εὐπετέως: id enim significat neque magnum adesse dolorem, neque ex facultate, aut humoris excernendi natura, aliquod adesse impedimentum.

Morbi lateralis signa.

Assidentia signa.

Mox apparentia signa.

Sputi duæ conditiones.

A thorace in pulmonem transmissio.

Spuere citò.

pedimentum. Hæc enim tria impedimentorum genera multa tuſſi excerni faciuot ſputum. Facilè enim opponitur ei quod multam iofert tuſſim, de quo in piogno. 45. inſtà dicemus. Conſtat autem, quòd aliquo horum trium impedimentorum concurrente, neceſſum eſt, vt non facilè neque abſque magna tuſſi excernatur præ dolore. Quoniam vbi dolor partem infeſtat, motus ipſum augebit, & maximè qualis tuſſis, & cogitur ab opere ceſſare, ac multam, id eſt, frequentem efficere tuſſim, vt id quod in vno motu ob paruitatem facere non poteſt, frequentia compleat. Similiter ob imbecillitatem facultatis tuſſes multæ fiunt neceſſariæ ad expulſionem ſputi, vbi ipſa adeò fuerit languida, vt vno impetu id efficere non poſſit. ſputi etiam craſſitudo aut tenuitas impedit, aut quoniam non cedit aëri pellenti, aut quia refugit flatum, ac diuiſum cedit ipſi exeunti, neque ambo ſimul exeunt, ſed ſolus aër humure relicto.

GALENI COMMENT.

Verbum citò, ſignificat inter initia ægrotationis. Promptè verò, pro eo quod eſt facilè, ac propeſe dictum eſt: id verò ſignificat citò ac ſine dolore vacuari ſcreationem. Fieri enim citò aliquid intelligimus biſariam, tum vt omnis principium morbi, tum etiam vt tempus adiunctum functioni ſignificetur. Prompta enim ſcreationis vacuatio, id eſt propenſa ac facilis eſt, quoties nec vehemens in thorace dolor infeſtet (hic enim interpellat ſiſtitque in medio prius quam abſoluatur, naſcentem adhuc thoracis functionem) nec vires deſint: hæ enim accumbunt in media functione: ita vt inchoatum inabſolutúmque officium reſtet. Quinetiam ipſa ſcreatio ſi vehementer fuerit viſcoſa, oblita tenacius membris, excurrénſque ſæpenumero ſubſiſtit, fiſtulis agglutinata pulmonis: quomodo ſi fuerit admodum craſſa, difficulter excurrit ac longiore temporis tractu malè affici cogit, atque etiam ſtipatur in quibuſdam itineribus anguſtis: & ob eam rem nonnullis ſtrangulari contingit. Cæterùm cùm ipſa materia ſi admodum tenuis & aquoſa eſt, vix ſcreatur: vt quæ circiter ſpiritus circumfluat. Hæc enim prima cauſa vacuationis eſt, quam etiam continuam nominant. Duplex enim prima cauſa eſt (quemadmodum dictum eſt, cùm ageretur de cauſis) tum materia vitium, tum etiam id quod initium habeat motionis. Itaque motionis initium ex facultate mouente thoracem in tuſſientibus eſt. Id enim libro de Cauſis accidentium definitum iam eſt. Violenta verò contractio eius facit, vt ſpiritus feratur foras vehementer: huius verò vehementia refert ſecum materiam conditam in fiſtulis pulmonis, quæ quidem aſperæ arteriæ ſunt. Quoties ergo thorax validè ſuo fungatur officio, & humor in fiſtulis pulmonis conditus, modicè craſſus ſit: facilè ſcreatur. Si verò neutrum exiſtat, difficile, ægréque. Quod ſi ex prædictis cauſis altera ſit, altera deſit: vacuatio inter optimam ac deterrimam media accidet: & vt in totum dicatur, prout magis ac minus cauſæ intenduntur, aut euoluuntur, eorum quidam facilius, quidam difficilius expuunt. Quid igitur ſit promptè excreare, perſpicuè pariter ac verè perpenſum iam eſt. Si igitur id verum eſt, quemadmodum eſt, verum quoque erit vt citò excreetur. Non enim adiunctum ipſi tuſſiendi tempus, ſed primum morbi tempus ſignificat: de quo per ſententias dixit: In morbo coſtali ſi ſcreatio ſtatim inter initia exiſtit, breuem ægritudinem fore oſtendit: vt ſi quis de tempore functionis intelligat eſſe Cito dictum (quod quidem docui in verbo Promptè contineri) peccabit biſariam: principio vt tempus ab eo ſit bis inconſiderate proditum, tum autem, vt quod eſt lib. Sententiarum præſcriptum, omittatur, vim alioqui obtinens maximam. Cæterùm vt non ob hæc ſolum, ſed etiam propter ea quæ ſunt proximè dicenda ita intelligi conueniat, dum eam ipſam enarrabimus dictionem, oſtendetur.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte verba Hipp. exponit quæ ſunt ταχέως, id eſt cito. & εὐπετέως, id eſt facilè. Cito namq; morbi principium indicat, quoniam cito ſpuitur, quod ſpuitur inter initia morbi, εὐπετέως verò, id eſt, facile, idem eſt apud Græcos, quod ῥαδίως, id eſt, liberaliter: & ἑτοίμως, id eſt, prompte. Verumtamen cito ſignificat etiam id quod celeriter. nã cito duas *Cito dupliciter.*
habet ſignificationes, quarum vna dicta eſt, quod eſt inter initia morbi, & ſignificat id quod fit ſine labore, & habet in actione ipſa facilitatem adiunctam, ac promptitudinem. *Cito.* Græcè, ταχέως, *Promptè.* Græcè, εὐπετέως, id eſt facile. *Id verò ſignificat.* Græcè, συμβαίνει δὲ ταχέως τε καὶ ἀπόνως ἀναπτυόντων, hoc eſt contingit autem hoc, cito ac ſine dolore ſcreantibus. *Tum vt omnis principium morbi.* Græcè τὸ μὲν ἕτερον ὅλου τοῦ νοσήματος, τὸν πρῶτον καιρὸν. id eſt, tum vt primum totius morbi tempus.

In ſecunda parte, quæ incipit (Prompta enim) *Cauſæ tres facilitatis.*
quare ſputum facile excernitur, reddit cauſas tres: nempe facultatem, inſtrumentum, & humoris præparationem. Facultas imbecilla ſi fuerit, non perficit actionem: in inſtrumentis ſi exiſtat dolor, interpellat ob dolorem natura actionem ſuam: quod etiam contingit in reſpiratione, vbi quis morbo laterali laborauerit. Ex humoris diſpoſitione ſi glutinoſus fuerit, vehementer adhæret fiſtulis pulmonis. craſſitudo quoque excreationem remoratur, partim quoniam craſſus humor reſiſtit, partim quoniam anguſtos meatus pulmonis obſtruit. Nimia quoque tenuitas facit, vt quoties flatus violenter tuſſi impellitur, humorem ſecum non deferat, ſed ipſum interrumpat, humor verò circumfluat: quod fit in bullis, quæ ex aqua & flatu conficiunt: parum enim durãt, quoniam flatus cito penetrat, ac diſrumpit aquam quæ tenuis eſt, & minime tenax. Humor itaque qui *Modicè craſſa eſſe debẽt quæ in thorace continẽtur.*
tuſſi excernitur, modicam habere debet craſſitudinem, Concurrunt enim duo ad expulſionem, & tuſſim, facultas, & humor: quòd ſi facultas fuerit robuſta, & humor modice craſſus, optime ac facillime exercebitur euacuatio. ſi ambo defecerint, peſſime, aut nullo modo: ſi tamen alterum adſit, & alterum defecerit, medio modo ſuccedet. Hoc habet peculiare euacuatio eorum quæ in thorace continentur, quòd ſub mediocri craſſitudine optime parata ſunt, quæ expelluntur. quod non conuenit his, quæ à vaſis excernuntur: ea enim quanto tenuiora, tanto paratiora ſunt, & tenuiſſima paratiſſima. ratio eſt, quoniam vaſorũ euacuationes à facultate naturali fiunt, & per fibras tranſuerſas facta compreſſione. In compreſſionibus autem tenuibus facilius pellitur, ac magis cedit facultati pellenti: id tamen quod à thorace tuſſis excernitur, niſi impellatur commode, nunquam excernetur ab animali facultate: potius impulſu, quàm compreſſione. Ad id autem, vt diximus, maxime conduxit ſubſtantiæ mediocritas. quod docet ſimiliter lib. 2. de Cauſis ſympt. Vbi de expulſione, quæ fit per tuſſim loquens inquit, Atque magna ex parte ſortitur effectum, præſertim ſi & ſpiritus impetuoſè feratur, & ea quæ obſtruunt facile poſſiot expelli. Sunt ad hoc idonea, quorum neque aquoſa, neque lenta ſit ſubſtantia. Nam aquoſa, ob tenuitatem diſſecantur potius à ſpiritu, quàm vltra ferantur: lenta verò adeò inhærent arteriæ, vt ab ea ſolui vix poſſint. *Prompta.* Græcè, εὐπετὲς, id eſt, facilis vt in progn. *Vacuatio.* Græci codices Aldini *Aldi codex corrigitur.*
habent, ἀνάγκη: corrigendi tamen ſunt ad inſtar Baſilienſium, in quibus habetur ἀναγωγὴ, id eſt, reiectio, *Excurrénſque.* Græcè ἀναφερομένη, id eſt, ſurſum lata. Sic etiam vbi legitur, Excurrit: lege, ſurſum fertur.

tur. *Continuam*. Græce, συνεχής. hoc est, contentiua. *Dum ageretur de causis*. Græce, ἐν τοῖς περὶ αἰτίων λόγοις. hoc est, in sermonibus de causis. Gal. lib scripsit de causis contentiuis, qui non extat. *Id enim lib. de Causis accidentium*. Lib. 2. de Cauf. sympt. de tussi, & sternutamento loquens, inquit, Nempe quòd huiusmodi motus naturæ sunt opera, annumerantur tamen symptomatis præter naturam, ob causas naturam ad huiusmodi motum cogeutes. Et paulò inferius iterum idem repetit.

In tertia parte, quæ incipit (Si igitur) docet quòd si verum est, quod dixit de prompto, & facili sputo, verum etiam erit, quòd ipsum oportet cito excerni, vt cito, significet primum morbi tempus, non tempus actioni iunctum, quod esset ipsum pauca tussi excerni. Cùm enim cito, id est, in principio morbi, excernitur sputum, morbū breuem futurum ostendit, vt in Apho. 12. 1. sect. dixerat. Hippo. Sic in morbo laterali si sputum inter initia appareat, morbum reddit breuiorem. Quòd si quis diceret, per verbum, cito, Hippo intellexisse breuem tussiendi actionem, duplici causa errasset: Primò, quia bis de tali actione fecisset mentionem, quum dixisset, facile, & quoniam omisisset rem admodum vtilem, de qua in Aphor. citato meminit. Tertium etiam addit, cito, quod tempus primum morbi significat: vt constabit in expositione prog 45. sequentis.

PROGNOSTIC. XLIV.

PErmixtúmque appareat flauum admodum, sputo.

Sputum ebmixtum esse debet. ID quod resudat ex inflammatione, quæ vere morbus lateralis est, aut ex pulmonia, eum saliua commisceatur. Nam syncerum omne vndecumque excernatur, siue flauum, siue rubrum, malum erit, vt de vomitu dixit ut in expositione 38. Commendat autem id quod admodum commixtum est, non quod admodum flauum: non a li modum commixtum robur naturæ coquentis, ac commiscētis ostendit. Quòd si flauū, quod excernitur, quod significat morbum biliosum esse, admodum commisceatur sputo, ex fl uu subrussum, aut subflauum efficietur, quod inter initia morbum ostendet futurum breuem, atque salubrem. Si namque, tale apparuerit in 4 in 7. coctum integrè apparebit, album, læue, & æquale. Cito ergo ac facilè screari sputum decet, & flauum, si quid fuerit, admodum cum sputo commisceri Huius prognostici sententiam refert atque exponit Galen. lib. 1 de Crisib. cap. 5. dicens. Et quid oportet nos plura dicere? quum possimus verba, quæ in progn. scribuntur, apponere. Sputum oportet in omnibus doloribus, qui sunt circa pulmonem, ac latera, celeriter spui, ac facilè, commixtúmque videri vehementer flauum sputo. Neque in dubio est, quod hoc loco Hipp. sputum vocat id, quod *Sputum secundum naturam.* secundum naturam se habet, cui flauum admixtum esse oportere inquit.

GALENI COMMENT.

VErbum admodum, de permista, non de flaua bile asserendum est, velut si in hunc modum dictum sit, Appareat flaua bilis permista admodum screatione, oportet. Verbum admodum, id potest, quod nimium & maximè valet. Itaque paulo ante dixit, Femitio vtilissima est, si pituita ac bile permixta maximè est. Nunc verò in screatione vocabulum admodum, adiecit. Caterum quàm rectè enarrauerimus, sequentem inaudiens dictionem discat heebit.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Hanc dictionem ἰσχυρῶς, id est, admodum, dicit non ad flauum esse referendam ita, vt decet velit Hippo sputum debere esse flauum admodum, sed vt velit esse ei mmixtum admodum. Quemadmodum & vomitum diximus admodum commixtum esse debere. *Verbum admodum*. Græcè. τὸ ἰσχυρῶς ἐπὶ τὸ ξυμμεμιγμένον, οὐχ ἐπὶ τὸ ξανθὸν οἴεσθαι χρή, hoc est, dictio admodum de permixto, non de flauo, asserenda est. *Admodum*. Græcè, τὸ γε μὴν ἰσχυρῶς, αὐτῷ τῷ λίαν καὶ μάλιστα σημαίνει ταὐτόν, huc est, vox enim ἰσχυρῶς, id est, admodum, idem significat, quod λίαν, id est, valde & μάλιστα, id est, maximè.

PROGNOSTIC. XLV.

SI enim multò post initium doloris spuatur flauum, aut ruffum, aut plurimam tussim inferens: & non admodum commixtum, deterius est.

Tribus conditionibus præhabitis in duobus prognosticis præcedentibus, contrā ponit alias tres quas vituperat Ei quod est, cito & in principio morbi, opponit, multò pòst initiū doloris Et quod dixit, facile, opponit, multam inferens tussim. Et denique quod dixit, admodum commixtū: opponit, flauum, aut ruffum, aut non admodum commixtum. Nam cui opponitur etiam ruffum & flauum. Id enim quod ruffum aut flauum est, non admodum commixtum est Hanc ob causam mihi videtur Hippoc. non interposuisse aliis duobus signis, flauum, aut ruffum, vt in progno. habetur. sed potius legendum, Si namque multò post initium doloris excreatur, aut plurimam inferens tussim, aut non admodum permixtum, aut flauum, aut ruffum, deterius est. Hæc eadem retulit Gal. 1. de Crisib. cap. 5.

GALENI COMMENT.

IN hac pollicitus sum dictione ostendere vtrasque enarrationes antea proditas, veras esse: tum verbi cito, tum etiam verbi admodum, intellectum. Hippo enim se ad contraria conferens, quemadmodum consueuit, cito opposuit illud: Si enim multò post ab initio doloris screatur. Et verò quod est admodum permista, opposuit, non admodum permista: & item eis quod est, promptè excreatur, illud, multam inferens tussim. Quoties enim materia sine dolore citòque vacuatur, tussi pauca opus est. Antea enim dictum iam est, salubrius esse permiscere materias qua vacuantur, quodammodo inter se, nec quicquam excerni exquisitè syncerum: & item dictum est, vt oporteat cito existere in costalis screationem, in Commentariis De iudicationibus, atque etiam libro Sententiarum.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Quàm rectè exposita sint tres dictiones in duobus Commentariis præcedentibus docet, ex contrapositis in præsenti prognostico, vt ei quod cito, id quod multò post initium: & ei quod facilè, id quod plurimam tussim infert, & ei quod dixit, admodum permixtum, non admodum permixtum. Quòd si hæc mala sunt, alia erunt bona, quæ in præcedentibus progn. laudauimus. *Citòque* Græcè, ταχέως, sed & potius legendum εὐπετέως, id est facilè: nam inquit Galen. Quoties enim materia sine dolore, citòque vacuatur, tussi pauciore opus est Contrà, si quòd cito euacuatur, panca eget tussi, si vltra additur, facilè, quod significat cū pauca tussi in progn. 43. Rursus si id quod cito euacuatur, panca eget tussi, quod multa eget tussi cōtrarium erit ei, quod cito educitur. Quū tamē Gal. id quod cū multa tussi excernitur opponat ei, quòd facilè excernitur. *Iā*. Græcè, μοι, id est, mihi. *Codex Græ. corrigendus.*

PROGNOST. XLVI.

FLauum enim, cùm syncerum sit, periculosum est: Et album glutinosum & rotundum, perniciosum.

Flaua

Digitized by Google

Flauum est syncerum.

Flaua bilis syncera est, quoniam commixta, statim redditur colore remissior, vt docuit Gal. Com. 38. suprà, & lib. 10. de Simp. med. facul. inquit, Nam seroso excremento flauæ bili commixto pallidam constitui contingit: sicut & flauam plusculum excalfactam consistentia reddi crassam, dolore autem flauam. Quod cùm ita sit, vbi Hipp. dixit, τότε γὰρ ξανθὸν ἄκρητον ἐὸν, κινδυνῶδες, rectè diximus, Flauum enim cùm syncerum sit, periculosum est. Non, vt Laurentianus, Screatio flaua si syncera est, ac si posset non esse syncera. Sic etiam & Leonicenus rectè transtulit lib. 1. de Crisi. cap. 5. Gal. verba dicens, Sed & post hæc subiungens manifestius dicet suam adhuc mentem aperiens: nam flauum impermixtum existens, periculosum: impermixtum autem est, quod sputo non commiscetur, flauum itaque vituperauit Hipp. tanquam syncerum, & periculosum esse dixit: album tamen, non simpliciter, sed vbi fuerit glutinosum ac rotundum: id enim pituitam assatam significat. Quod enim album est, si simul læue & æquale fuerit, optimum sputum erit, vt 1. sect. Aphor. Com. 12. glutinosum tamen ac rotundum, quatenus glutinosum est, pituitam ostendit: quatenus verò rotundum, inæqualem ipsius assationem. Quod si album simul & glutinosum esset, non tamen rotundum, posset coctionem significare. Nam glutinosum est, quod coquitur, quod tamen glutinosum est, ita vt malum ob eam causam dici possit, non tantùm glutinosum sed glutinosum atq; rotundum, vt hîc, aut valde glutinosum dicitur, vt lib. 1. de Rat. vict. acut. sect. 33. quum ait, Præterea si lateris dolor assiduus est, calidísque fomentis non remittitur, sputúmque non procedit, sed καταγλισχραινόμενον ἀπέπτως, id est, admodum glutinosum, citra coctibilitatem fit: nisi quis dolorem, vel alui subductione, vel secta vena pro vtriusuis exigentia soluerit, ptisanam autem ita affectis dederit præcipitem aget in mortem. Et Galen. in Com. inquit. Continuo autem adiicitur & alia pleuritidis non modo magnæ, verùm & morosæ nota, quòd scilicet sputum abundè glutinosum ab euacuatione arceatur, infarctúmque affectis partibus sit, & detentum. Nempe hoc verbum, καταγλισχραίνεσθαι, plus aliquid indicat, dictione maximam significante glutinositatem, facta præpositionis huius κατὰ adiectione. Satis igitur fuerit ex ipsius additamento, quod ita glutinosum sit ab eo quod concoquitur, distinxisse: nempe quod concoquitur mediocriter glutinosum existit, non tamen καταγλισχραίνεται, id est, neque extremè, neque summè id habet. Et ne quis in ea re falleretur, continuò Hippoc. verbo huic καταγλισχραινόμενον, ad verbum hoc ἀπέπτως adscripsit, quod idem cum ἄπεπτος, id est, incoctibiliter significat: nempe καταγλισχραινόμενον ἀπέπτως, id est, citra coctibilitatem glutinosum, malum est. Id quod Hipp. & Gal. in hoc loco appellant sputum valde glutinosum, citra coctibilitatem: in præsenti appellatur glutinosum atque rotundum: quod enim glutinosum & rotundum est valde, glutinosum & compactum est. Et quod tale est, coctum nō est, sed potius assatum. Gal. etiam dixit significare pleuritidem mali moris. Merito igitur, vbi Hipp. in præsenti progn. dixit ἀλυσιτελὲς, diximus perniciosum, nam quod significat morbum mali moris, perniciosum est. Et Galen. in Com. sequenti dicit significare assationem: verùm quod tale est, non tantum inutile est, sed perniciosum. Adde quod signa inutilia nec bona, neque mala sunt, qualia sunt signa cruditatis, non signa caloris assantis, & vocabulum ipsum ἀλυσιτελὲς, id valet, quod βλαβερὸν. βλάβος verò perniciem significat. Quæ expositio melior est, quàm inutile, conuertere cum malo, vt Fuchsius lib. 6. de Morb. pop. par. 3. in expositione Aphoris. 28. Præterea sputi rotundi malitiam explicuit Hip. lib. 6. de Morb. pop. par. 3.* alienationem significare dicens. Id autem glutinosum quoque est, quod materia ipsius ostendit. Apud Gale. in Comm. eiusdem, vbi materialem & efficientem causam explicuit dicens, Sputorum rotundorum vt materialis causa est crassities, & viscositas humorum in bronchiis pulmonis collectorum, vt effectrix verò caliditas loci: nonnullis quoque & id febrientibus fieri conspexi, qui in valde multo tempore nihil habere mali videbãtur. Postea verò hi omnes ex phthisi contabuerunt. Quod si cum febre aliquando fiat, cùm cæteris delirium portendentibus, delirium nuntiat, conferéntque hæc ad eius, quod desipientiam portendere natum est, præsentionem, aliàs autem non. Nunquam est igitur soli ipsi, ad prædictionem desipientiæ, confidendum.

* *Ita Hippo. loco citato de sputo rotundo* τὰ πτύαλα στρογγυλόμενα παρακρουστικά.

GALENI COMMENT.

NOn aliud nunc dicit, quam quod antea dictum iam est. Si enim screatio nequaquam permixta est, ac redditur flaua propter flauam scilicet bilem: candida verò, glutinosa, ac rotunda propter assatam. Sæpe enim demonstratum iam est, vt decumbentes membris quibusdam fluxiones inflammationem, sacrum ignem, œdemata, scirrhos, cancrum committentes, pro discrimine exuperantium humorum indulgentiores ac maleficentiores euadant. Sanguinea enim ac pituitosa modestiores habentur. Quæ verò flaua aut atra bile consistunt ægrotationes, difficiliores censentur. Alterutra enim derodit corpus, idque commune illis est. Proprium verò vtrisq; flaua quidem bilis, vt acutas accendat febres: atra verò vt solutu difficilem committat affectionem. Humor enim, vtpote crassus terrenúsque, adeo infarcit membra, quibus conditus est, vt difficiliùs excernatur.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In præsenti Com. ostendit Hipp. nihil aliod docere, quàm in prog. 44. permixtum esse debere flauū sputo. Docet etiam diuersas species sputorum: quædam enim sunt à bile, quædam à sanguine, quædam à pituita, & quemadmodum naturæ & ipsorum tumorum sunt diuersæ. De quibus illi, qui fiunt à sanguine, aut à pituita, sunt minus mali, à bile verò deteriores, siue sit flaua, siue atra. lib. 6. de Morb. po. par. 3. Com. illius, ob inclinationem. Gal. in Com. vbi ex coloribus, sputorum humores peccantes distinguit, dixit, expuitur siquidem hinc aliis aliud iuxta humorum affinitatem spumosum quidem, cùm humor pituitosus fuerit: pallidum, cùm biliosus: nigrum verò, cùm melancholicus, veluti rubrum, cùm sanguis in illapsu syncerus fuerit. De his in Comm. 50. dicet, Atram bilem erodere, quemadmodum flaua, libro de Atra bile dixit, & experimentum in cancris docet.

PROGNOSTIC. XLVII.

MAlum verò, & quod valde chlorum est, & spumosum.

Duo alia sputa tanquam mala damnat in litera præsenti, chlorom admodum, & spumosum. De spumaoti bene multa dicuntur à Gal. in Com. de chloro verò, partim dicit lib. 1. Com. 10. partim etiā lib. 2. Com. 20. Præterea 3. Prorrhe. Com. 7. & 2. de Rat. vict. acu. Comm. 22. pro pallido accipi dicit, quem ignis dicit esse colorem. Lege expositionem 20. huius lib. Color itaque iste, quem Græci chloron appellant, de pallido, & de æruginoso dicitur. Hic autem non simpliciter qui talis est, vituperatur, sed qui admodum talis: quoniam vbi pallidum colorem significat.

Sputum chlorom.

significet, non admodum talem, non est necessum assatinnem significati. Quod vult Galen. in Comm. cùm inquit, Flauus inquam, vbi serosus humor ipse assatur, quo permixto pallidus apparet: rubiginosus verò, vbi is vehementer assatur. Vbi pro pallido admodum flauum explicat. Pallidum ergo cum conditione, admodum flauum etiam significat, & flauum, bilis pallidæ simpliciter talis significat assationem, quia pars serosa, quæ cum bile mixta est colorem remittens pallidam absolutè reddit. Æruginosa fursus mala est, vt in præsenti Comment. fit enim flauo vehementer assato: vt de vomitibus æruginosis dixit Gal. 1. de Morb popu. part. 2. Comment. 54. & suprà declaratum est.

GALENI COMMENT.

Sæpenumero dictum iam est, vt chloron (id enim vertimus viride) de croceo dicere solitum sit, & item de eo quòd à nonnullis vocatur rubiginosum. Caterum vt vtrumuis horum si summè fuerit tale, difficile sit, non insuper necesse habeo docere, cùm antea de quouis syncero humore tradiderim. Præter enim sanguinem quiuis alius humor si syncerus fuerit, prauam indicat affectionem, flammido colore obtinens generationem. Flauus inquam, vbi serosus humor ipse assatur: quo permixto, croceus apparet. Rubiginosus verò, vbi is vehementer assatur (qua sanè deterrima, & quammaximè deredens atra bilis existit) aut vbi crassus sanguis similiter excitetur: aut ratione extinctionis & refrigerationis. Sed hæc semper in animo seruanda sunt, atque existimandum subinde ea ipsa præcepta de eisdem rebus intelligi oportere. Caterum spuma in screatu (id enim in calce dictionis est proditum) ex aerea ac pituitosa substantia pariter permista est. Ex enim his quelibet spuma consistit: in mari quidem ex violento ventorum afflatu in multas & exiguas partes attrita aqua: in iis verò quæ elixantur, pre copia caliditatis. At verò promiscuum in vtrisque censetur gigni bullulas multas & exiguas, solutu difficiles, potissimum quoties aëra ab concurrant, tum aer turbulentus ac nebulosus, tum etiam humor quodam modo crassus ac glutinosus: nam tenuis humor, qualis exquisita aqua habetur quoties aerem comprehendit mundum, non diutius continet, sed statim rescissis bullulis, in propriam remeare sedem permittit: & ob eam rem spuma in mari celeriter soluitur. Crassus verò viscosusque humor quoties (vt dixi) turbulentum ac nebulosam substantiam intra se clauserit, plurimum detinet temporis, eò quòd nec illa sursum versus festinet, quemadmodum mundus aer, & quia ipse difficulter rescinditur. Verum gignuntur bullulæ ex humida substantia includente intra se aerem: pari modo soluuntur, propterea quòd humida substantia rescinditur. Facilè ergo rescinduntur, quoties spiritus tenuis sursum versus feratur, non rescinduntur verò quoties neque tenuis feratur, neque sursum versus feratur. Talis est aer nebulosus, vt qui nec consolet in sublime, neque tenuis, sed per quam humidus sit, ita vt ferrequeat humorem sibi circum extentum, ita fit vt quoties elixatur aqua, non difficile soluatur bullula, sed quoties aut crassius aut optimus humor est, ex quo genitus spiritus flatuosus vaporosusque est, atque etiam summo tenus in lebete humor oleaceus, pinguis, ac viscosus est. Ita igitur in corporibus animalium spuma gignatur oportet, non enim vehementiores flatuum quemadmodum in mari procellas existimari conuenit, sed ignis calorem consumentem pariter, ac spiritum efficientem flatuosum tantùm, quod oculis ipsis in multis licet infirmis intueri. Sed hæc abundè sint nobis prodita. ipse verò seruabis in animo quonammodo gignatur spuma in siue screatu, siue deiectio, siue vrina. In his enim interdum fluitat vocata bulla, ne præterea desideres rursus de his ipsis aliquid audire.

Quomodo fiat spuma.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte, chlori sputi malitiam declarat: significat autem colorem pallidum, & viridem, vt ipse dixit in locis citatis in expositione. Vbi autem quodcunque tale siue pallidum, siue viride fuerit, admodum tale existat, syncerum est, & ea de caosa damnadum. Admodum enim pallidum, flauum redditur, & flauum assatione pallidi fit, & si vehementer assetur, fiet rubiginosum, quo vehementer assato nigrum etiam fit.

Colorum bilis generatio.

In secunda parte latè admodum ac distinctè spumæ generationem docet, vt quemadmodum ipse inquit, præter hæc non sit opus de hac re plura audire. Consumentem, lege. Colliquantem: vt suprà diximus in annotatione circa Comm. 3. lib. 1. Tantum quod. Græcè, μόνον ἃ καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐπὶ πολλῶν ἀρρώστων θεάσασθαι. hoc est, tantùm non ipsis oculis, in plurimis ægris videre licet.

PROGNOST. XLVIII.

Si verò adeò syncerum fuerit, vt nigrum appareat, grauius illis hoc est. malum autem, si nihil aut expurget, aut admittat pulmo, sed plenus in gutture feruent.

Nigra quæ deiciuntur syncera appellantur, vbi familiarem obseruauerint colorem, vt reliqua omnia: quemadmodum Galen. lib. 3. de Morb. pop. part. 2. Commen. Alteram ex abortiuo fœtu quod ad sputum referri potest, de quo pariter constat verum quod dixit Hipp. esse illis deterius, ad chlorum, & spumosum facta collatione. Quòd præterea scriptum est, malum autem etsi nihil aut expurget, aut admittat pulmo, sed plenius in gutture feruent. in Græcis codicibus illa pars habetur, quam non habuit Laurentianus: habetur etiam in antiqua versione, quæ sic habet, Si in pulmone cohærens fouerit, nec quicquam inde exierit, malum est. Voluit autem Hippoc. malam esse dispositionem, per quam neque euacuatur quod in ipso pulmone continetur, neque aliunde aduenient admittitur, secundum magna ex parte sequitur ad primum. Vbi enim quod in pulmone continetur non reiiciatur, plenus pulmo non admittet, quod aliunde in ipsum decumbit, velut in distillationibus, neque id quod in cauitate thoracis contentum tussi exprimi solet in pulmone. Ex pulmone nihil purgari significat imbecillitatem facultatis, aut doloris magnitudinem, aut humoris inobedientiam. Vbi igitur ob aliquod horum non expurgauerit sua excrementa pulmo, cõsequens est, vt neque quidpiam admittat. Veruntamen si pulmo non admittit distillationem, aut aërem inspiratum, id ad solam pulmonis plenitudinem referri poterit. Si non admittit ea, quæ in cauitate thoracis continentur, ad idem referri decet, & crassitudinem humoris, qui non potetit penetrare pulmonem, aut ad imbecillitatem facultatis, non potentis magnam tussim efficere, qua humorem pulmoni immittat, sequitur etiã vt plenus pulmo in gutture feruent, talem referens sonitum, qualem ea quæ elixantur & feruent. Contingit autem pulmoni, quod vasis angusti orificij: vbi enim aër subingreditur, humore exeunte, sonitus editur, qui appellari possit murmur. Talis fit in gutture, vbi multus humor diuidi debet à subingrediente aëre per inspirationem. Id in præsenti ob plenitudinem feruere dicitur, quod etiam in orthopnæa, & asthmate quotidie euenit: & eum morbo acuto thoracis & pulmonis proximam ostẽdit strangulationem. Hoc symptoma Barbari oregmon appellant.

Pulmonis feruor.

Vnde suscatur expectorationis difficultas.

Quid sit oregmon.

GALENI COMMENT.

Antea dictum est de omni vacuatione syncera vniuersim, ac de nigra seorsum quod si nequaquam hæ-

uent in memoria quæ ſuprà definita ſunt: rurſus ea ipſa reuolue. Rectius enim eſt ita efficere, quam vt ea ipſa præcepta de eiſdem rebus ſæpenumero pandam.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Quod in præſenti Com. refert ſe dixiſſe in vniuerſum de ſynceris euacuationibus, dixerat Comm. 38. quod refert de nigris, dixerat Comm. 22.

PROGNOST. XLIX.

GRauedines, & ſternutamenta in omnibus morbis, qui ſunt circa pulmonem, præcedere ac ſuperuenire malum. Verùm in alijs morbis exitioſiſſimis ſternutamenta vtilia ſunt.

ANTE huius ſententiæ expoſitionem, opus eſt nominum æquiuocationem diſtinguere: primùm in-
κόρυζα. cipientes à grauedine, quæ κόρυζα appellatur à Græcis. Humor namque, qui à capite diſtillat, per capitis cruditates, quales etiam ſunt in ventriculo illæ, à quibus diarrhœa manat, aut deſcendit in nares, & appellatur κόρυζα, Latinis grauedo: aut, diſtillat in
κατάῤῥους. os, & fauces, & appellatur κατάῤῥους, id eſt, diſtillatio: aut diſtillat in guttur, & aſperas pulmonis arterias, & appellatur βράγχος i. raucedo. Hæc ſumuntur ex Galen. lib. 3. de Cauſis ſymptom. & ex Paulo lib. 3. c. 28. in definitione grauedinis. nulla eſt inter eos differentia, in diffinitione tamen diſtillationis differunt, quoniam Galen. inquit, κατάῤῥουν μὲν ὀνομαζόντων ἡμῶν, ὅταν εἰς τὸ στόμα καταῤῥέῃ τὸ περίττωμα. quod eſt, Catarrhum appellantibus nobis, quando in os defluxerit excrementum. Paulus verò lib. 3. cap. citato, inquit, κατὰ δὲ φάρυγγα, καὶ τὴν ὑπερῴαν ἁπλῶς κατάῤῥους, id eſt, Circa fauces vero & palatum ſimpliciter catarrhus. Facilè tamen ſoluitur, quoniam fauces, & palatum, partes oris ſunt: non igitur variant, ſententia qua dixit Galen. in os, & qua dixit Paulus in fauces & palatum. Præterea differre vi-
Raucedo. dentur: quia Galen. de raucedine loquens, inquit, ὁ δὲ βράγχος, ἐπὶ καταῤῥοῦς γίγνεται, διαβραχείσης τῆς φάρυγγος. Raucedo verò in catarrhis fit, irrigatis faucibus. Paulus tamen inquit, ὅταν δὲ κατὰ τὴν λάρυγγα, καὶ τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν κατέλθῃ, ὥστε καὶ τὸν ἔνδον ἐπαλείφοντα, ταύτην ὑμένα τραχυνθῆναι, βραγχώδης ἡ φωνὴ γίνεται· καλοῦσι δὲ βράγχον τι τὸ πάθος, καὶ ἀρτηριακόν. id eſt. Quando verò per guttur & aſperam arteriam defferatur, ita vt illita internam membranæ partem exaſperet, rauca vox efficitur. vocant autem paſſionem, branchum, & arteriarum conſtat diuerſitas: quia Galen. eam, quæ fit ad fauces deſtillationem, appellat raucedinem. & Paulus eam quæ ad guttur, & aſperam arteriam. Quam difficultatem facilè ſoluit Fuchſius dicens, Facilis enim à faucibus ad loca iam dicta (ſcilicet guttur & aſperam arteriam) defluxus
Lib. Aphor. Com. 40. Fuchſius notatur. humoris, cùm fauces gutturi præiaceant. Verum meo iudicio ipſe, quamuis aliàs doctiſſimus in interpretandis Galeni ſcriptis, non ſaluauit Galen. & Pauli differentias. Primum, quoniam ſi ob quòd facilis eſt à faucibus ad guttur tranſitus excrementorum, liceret volenti cùm diſtillatio peruenit ad fauces appellare raucedinem, ſaltem quando non tranſierit, non appellabitur talis. cuius tamé contrarium vult Galen. litera. Præterea pari ratione poſſes diſtillationem, quæ peruenit ad os, appellare raucedinem. Nam ſi quando ad fauces deſcendit, raucedinem appellat Galen. & à palato in fauces, ſatis facilis eſt communicatio, ipſam quæ ad palatum fit appellare poteris in Galeni doctrina raucedinē, quod non ſtat. Tertiò, quoniam magis claram differentiam, quæ eſt in eiſdem dictis, non ſoluit: nam Paulus, cùm excrementum ad fauces defertur, appellat diſtillationem: quam tamen diſpoſitionem Galen, appellat raucedinem. Poſſet autem ſolui dubium rectè, quoniam cùm Galen. dixit raucedinem fieri, διαβραχείσης τῆς φάρυγγος, intellexit irrigato gutture. Quod etiam dixit Paulus. Nam φάρυγξ, fauces ſignificat, & ſimiliter guttur, & aſperam arteriam. Vel dices faciliimo lapſu erratam Gal. Græcam literam, vt φάρυγγος dictum ſit, vbi dicendum erat, λάρυγγος: quod fit vnica litera immutata. & λάρυγγος vocabulo Paulus vſus eſt, ad raucedinem explicandam. Sed primum magis placet, quoniam nemini dubium, licet ſecundum facilè credi poſſet. Erit igitur grauedo, cùm excrementum ad nares fertur è capite: cùm tamen ad os & fauces diſtillatio, ſiue catharrus: & quando ad guttur & arteriam aſperam, raucedo, Græcè branchus. Secundum declarandum *Sternutamentum.*
eſt, ſternutamentum, quod animalis facultatis ſymptoma eſt: fit enim ab animali facultate, veruntamen à cauſa præter naturam irritatur. Quod dixit Galen. lib. 2. de Cauſis ſymptom. de tuſſi & ſternutamento loquens, nempè quòd huiuſmodi motus naturæ ſunt opera, annumerantur tamen ſymptomatis præter naturam, ob cauſas naturam ad huiuſmodi motum cogentes. Et iterum in eodem libro, parum infra de eiſdem loquens, inquit, Atque hæc ſunt facultatis à voluntatis imperio pendentis ſymptomata. Eſt etiam quædam vehemens expulſio flatus ex pulmone & capite, per quam, quod nares moleſtat, atq; cerebri partem anteriorē, excernitur, vt inquit Gale. loco citato. Iam ſternutamenta validiorem, quàm tuſſis habēt ſpiritus impetū, ſed aliam habent generationis ſuæ cauſam: quippe non ab ea, quæ aſperis arteriis, ſed naribus moleſta ſunt, ſpiritus violenter emittitur, cū quo & ex prioribus quoque cerebri ventriculis nonnihil emitti ſolet. Sternutamenta verò, niſi ob diſtillationem euenerint, haud mediocre præſidium afferunt capiti vaporibus oppleto. Neq; mirum videri debet, ſpiritum vnico impetu, & ex pulmone, & ex capite mitti. etenim in tractatu de Muſculis, Indicauimus cerebrum thoraci principium motionis trāſmittere, à thorace verò diſtendi contrahíque pulmones. Erit ergo ſternuta- *Sternutamentum.*
mentum, motus thoracis & pulmonis à cauſa præter naturam irritante, ad expellendum cauſam moleſtantem nares, aut partē cerebri anteriorem, vehementi flatus expulſione. Adde quòd præter id quòd à cauſa mordente irritatur natura, vbi ab humore in capite fiat irritatio, aliquid eius in flatum verti neceſſe eſt; licet aliquādo fiat à cauſa exteriori, vt penna naribus immiſſa, & ſimilib. quòd ſcribit Galen. 7. *Sternutamentorū malitia.*
ſect. Apho. Com. 52. De ſternutamentorum malitia in morbis pulmonis nihil refert dicere: quoniā manifeſtum eſt, quòd ſiue præueniant, ſiue mox appareant, concuſſo thorace, dilaniāt etiam pulmonem, caliditatem, ac plenitudinē augendo. In aliis autem morbis Gal. explicat in Com qualem habent naturā: aliquādo enim ſunt ſignū bonum. Grauedines item *Graued. malitia.*
ſimul cum diſtillationibus iūctæ malæ ſunt præuenientes, ac ſubſequentes. Præuenientes, quoniam implent pulmonem, ſequentes verò, quia indicant eam eſſe in pulmone multitudinem, vt cerebrum quoq; implere poſſit. adaugēt quoq; pulmonis malum. Grauedines item ſolæ pòſt apparentes nō ſunt cauſæ malæ, ſed tātum ſigna, quæ oſtendunt pulmonis plenitudinem. In principio tamen, & ante morbi aduentum malum afferre poterūt, quoniam ad grauedines, magna ex parte ſequuntur ſternutamenta, quæ pulmonem motu vehementi lædunt. Ob id igitur grauedines præire malum eſt, quia eis ſternutamenta ferè ſemper coniunguntur. Sententia itaque

Hipp. de grauedinibus iunctis cum ſternutamentis intelligi debet: etſi poſſit intelligi, vt Gal. in Comm. de grauedinibus coniunctis cum diſtillationibus.

GALENI COMMENT.

HVmorem qui de naribus ſecernitur, tenuem, & incoctum nominare aſſolent omnes veteres medici grauedinem, quemadmodum defluxionem talem quæ de palato ſecernitur. Ac miror quonam modo Hippo. non defluxionem adiecit grauedini, ſed ſternutamentum. Itaque grauedines vna ratione nocuæ ſunt, vbi per tales exiſtunt morbos, defluxiones duabus. Dictum à nobis antea ſæpenumero eſt, aliqua praua malis adnumerari ſignis ex accidente: alia ſimpliciter id ipſum tantummodo eſſe indicia praua, nullum ipſa committentia malum, indicantia verò difficilem quandam affectionem à qua conſtiterunt. Porrò alia ab his eſſe indicia vtroque modo praua, tum quia ſigna, tum quia cauſa ſunt. Signa quidem, quoties ex difficilioribus fiant affectionibus. Cauſa verò, quoties ipſa rurſus alias committant prauas affectiones. Itaque oueniunt defluxiones, & item grauedines in morbis, qui affligant in pulmone, quia calidos recipiat cerebrum vapores. Sed pulmo non ab vtriſque, ſed à diſtillatione tantummodo afficitur. Materia enim quæ per grauedines defertur, per naſum foras excernitur, & ob eam rem defluxiones deteriores quàm grauedines habentur. Ergo non ſatis noui quam ob rem eas Hippocr. per hunc omiſerit ſermonem, niſi aliquis velit vt per grauedines eas quoque intelligi dederit. ac fortaſſe ab eo, qui inter initia librum tranſcripſit, omiſſa ſunt. innumera enim talia etiam nunc fieri cernimus. Itaque grauedines ac deſtillationes aſſiduas, non eſſe bona indicia cenſendum eſt, præuenientes quidem, eo quòd malis repleant humoribus pulmonem: procedente verò morbo ſi exiſtũt, quia magnam pulmonis affectionem, & ab ea ipſa caput eſſe affectum ſignificent. Sternutamentum ſequitur grauedines magna ex parte: ſanè concutiens thoracem, vitiat quoque pulmonem. At verò ſternutamentum per alios morbos nunquam ſimul prehendit nec aliquod aliud accidens, procedente verò morbo ſi exiſtat, oſtendit ſalutem, quanquam exitioſus, quantum in alia agitur indicia morbus habeatur. Indicat enim concoctionem, ac robur ſecretoriæ in cerebro facultatis, de qua cum in naſum flatuoſi ſpiritus ſecernantur pariter cum alio quoque humore, nonnunquam ſenſibili & conſpicuo, quandoque tenuiore, & ſpectatu difficili, ſternutamentum conſiſtit.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte primo exponit vocabulum, grauedo, & vocabulum diſtillatio: ſiue defluxio, deinde confert grauedinem diſtillationi, miratúrque cur Hip. non coniunxit cum grauedine diſtillationem, ſed ſternutamentum, quum tamen ipſa diſtillatio deterior grauedine ſit. Grauedo enim mala eſt, vbi morbis acutis ſuperueniat in ratione ſigni, quia ſignificat abundantiam, quæ caput implere poteſt. Diſtillatio verò duobus modis mala eſt, vt ſignum, quia ſignificat prauam affectionem, & vt cauſa, quia lædit pulmonem deſcendens ad ipſum. Sunt enim quædam mala in via ſigni, quædam in via cauſæ, quædam in ratione ſigni, & cauſæ. Defluxiones ergo grauedinibus deteriores ſunt. *Vbi per tales exiſtunt morbos.* Græcè, τοῖς τοιούτοις ἐπιγινόμενα νοσήμασι. hoc eſt, vbi talibus ſuperueniant morbis. *Indicia.* Græcè, τεῖρα, hoc eſt, teſtia.

IN ſecunda parte, quæ incipit (itaque grauedines) docet grauedines & diſtillationes (intellige vbi cõiungantur) malas eſſe in morbis, ſiue præueniant, ſiue ſubſequantur: vbi præueniant, quoniam replent pulmonem prauis ſuccis: ſequentes verò, quoniam ſignificant magnam affectionem pulmonis, quæ caput implere poteſt. Voluit autem Hipp. coniungere ſternutamentum cum grauedine, vt innuit Gal. quoniam ſternutamentum ſæpe coniungitur cum grauedine. malum autem eſt, quoniam dilaniat pulmonem. Hæc ſunt mala quæ oſtendunt, & afferunt grauedines & ſternutamenta, in morbis pulmonis. Grauedo ſe ſola ſi præcedat, non eſt malum ſignum, cũ diſtillatione tamen, ſiue præcedat, ſiue ſubſequatur. ſternutamentum verò ſiue præcedat, ſiue ſequatur, pulmonem offendit. *Ac diſtillationes aſſiduè non eſſe.* Græcè, καὶ κατάῤῥους ἀεὶ χρὴ νομίζειν οὐκ ἀγαθὰ σημεῖα. hoc eſt, ac diſtillationes ſemper exiſtimandum eſt non eſſe ſigna bona.

IN tertia parte, quæ incipit (At verò) declarat ſecundam partem prognoſtici, in qua dixit Hippocr: in aliis morbis, quamuis exitioſiſſimi fuerint, bonum eſſe ſternutamentum. Diſtinguendum autem vult Galen. nam aut talia ſternutamenta coapparent morbo, & neque erunt bonum, neque malum ſignum, quemadmodum neque alia ſigna coapparentia: ſi tamen pòſt appareant, id eſt, in morbi proceſſu, bonum ſignificabunt, nempe robur facultatis expultricis cerebri, ac coctricis. Maximè tamen habet verum in morbis acutis, in quibus aut primaria affectione, aut per conſenſum cerebrum laborat. Conſtat autem quòd ſigna quæ concomitantur aliquem morbum, nihil boni aut mali ſignificant, ſed tantum ipſam præſentem affectionem, quemadmodum tuſſis in morbo laterali. Dixit autem Hippo. id eſſe verum in morbis exitioſiſſimis: quoniam inde tãquam à maiori licebit in aliis morbis minus exitioſis, ſimile intelligere. *At verò ſternutamentum.* Græcè, ἐν μὲν τοῖς ἄλλοις νοσήμασι οὐ συνεμβάλλοντες οὐδέποτε καθάπερ οὐδὲ ἄλλο οὐδὲν σύμπτωμα. hoc eſt, in aliis quidem morbis neutiquam coincidentes ſicut neque quoduis aliud ſymptoma.

Sternutamẽta quando bona

PROGNOSTIC. L.

SI verò ſputum flauũ ſanguini non multo commixtum, in iis qui pulmonia laborant inter initia ſpuatur, valde vtile eſt. Septimo verò aut tardius, minus ſecurum eſt.

IN pulmonia ſputum mixtum habere debet naturam ex bili, & ſanguine: quoniam inflammatio exquiſitè biloſa, ſiue purum eryſipelas, rarò fiet: ſi tamen ex puro fiat ſanguine, per aſſationẽ, facilè tranſit in bilem aliqua eius pars: ſi etiam fiat ex vtroque humore ſputum, vtrumque oſtendent. itaque ferè ſemper ſputum in pulmonia flauum eſſe debet, ac ſanguineum. Quòd cùm fuerit perfectè mixtum, colorem habebit medium inter flauũ & rubrum. Multo etiam ſanguini commiſceri non decet, quoniam bilis multum poteſt reſudare ex leuibus in aſperas arterias, ſanguinis autem non multum ob craſſitudinem. Quòd ſi multum ſanguinis cum ſputo flauo ſpueretur, ruptura venæ eſſet in cauſa. Sputum ergo quod in pulmonia apparet, ex flauo colore pauco ſanguini mixto conſtare debet. In præſenti tamen progn. non intendit Hip. ſputi colorem laudare, ſed commixtionem: commixtio namq; aliquam coctionem & naturæ opus oſtendit. Vult etiam id ſputum, deſcribens tempus ſuæ apparitionis laudare: pertinet namque iſta ſententia ad dierum criticorum naturam. Vult enim Hipp. valde vtile eſſe, ſi intra primum quaternarium apparuerit. ratio ſimilis eſt ei, quæ habetur circa 12. Aphor. 1. ſect. Si ſputum inter initia ſtatim appareat, morbum abbreuiat. Inter initia autem idẽ eſt, & in ſpatio trium dierum, & intra primum quaternarium. Et quod in præſenti Hipp. dixit, inter initia, & quod dixit prognoſt. 45. celeriter. Quemadmodum enim ſputum, coctum ſputum ſignificat, & coctio criſis celeritatem oſtendit, ita

Sputum in principio pulmoniæ.

its in præsenti, cùm sputum ex flauo & rubro mixtum apparuerit, aliquam ostendit coctionem, & inde morbi statum breui futurum, ac breuem terminationem. Quæ enim habent ante 4. coctionis indicia, ad septimum, & non vltrà prorogantur. Addit etiam Hippocrat. Si 7. die, aut tardius apparuerit sputum sic commixtum, minus securum est. Ratio est, quoniam notæ coctionis remissæ, quales sunt, quæ sumuntur ex sola flaui cum rubro mixtione, in 7. aut pòst apparentes longum futurum morbum significabunt. Longus autem morbus cum remissis signis coctionis parum securus est: vel, vt inquit Hippocrates minus securus est, quàm præcedens, in quo ante primum quaternarium talia signa apparuerunt. Quod similiter dixit de vrina subrubra, cuius sedimentum est subrubrum, in comparatione ad præcedentes progno. 27. Accedit ad id, quòd si ad septimum vsque crudum apparuit sputum, ea imminent pericula in morbi processu, quæ à Galen. scribuntur in Comment. quod similiter dixit Hippoc. progno. 31. Si autem diuturnus fuerit morbus, & vrina talis fuerit, periculum est, ne homo sufficere non possit, donec vrina concoquatur. Celsus sic scripsit progn. Neque inter initia terreri conuenit, si protinus sputum mixtum est russo quodam, & sanguine, dummodo statim edatur.

GALENI COMMENT.

Promiscuus hic sermo per omnem inflammationem est iam à nobis sæpenumero proditus, vt decumbentis ad sedes inflammatione laborantes humoris pars tenuior resudet, quoties continẽs inflammationem superficies haudquaquam densa ex natura quemadmodum exterior cutis existat: & ob eam rem siue in meatibus nasi, vel oculorum, vel oris inflammatio fatiget, humores tenues similes vlcerum saniei effluunt. Iisdem pulmo laborans inflammatione, excernit humorem quendam ad intimas sui ipsius sedes inanes, quæ inquam asperæ arteriæ sunt, qui cùm à sussedine sursum feratur, excreatur, indicium afferens committentis pulmonem fluxionis, illius enim cen serum quoddam habetur. Itaque erit si biliosa admodum est, flauus tantummodo: si sanguinea, rubidus: si ex vtroque permista, rubidus pariter ac flauus. Hi igitur humores boni sunt. Paulò verò absistunt ab iis per quos sanguinem integrum despuunt. fortéque indicium terrebit quempiam, quemadmodum quoties consistente in pulmone vlcere, fatiscit conceptaculum. etenim tunc sanguinem despuunt. Sed sanguis in pulmonia eueniens prorsus exiguus screationi per exilitionem à medicis nominatæ similis est. Id accidens fit, propterea quod sanguis conditione tenuis decumbit ad os, cùm gingiuæ rariores existant, ita vt ipsum nequaquam contineant. In faucibus quoque ob eandem causam talis sanguis serosus quandoq; excernitur. Non igitur absurdum est, quoties aliquid tale in pulmone generatur, id verò ex conditione sanguinis, atque eius copia facile cognosces. Nam qui ita screatur, nequaquam crassus, neque multus est. Cæterùm non expectare accidens ad septimum vsque diem oportet, sed potissimum ante primum quartum, vt concoctus alteratus sit, si secus, sed omnino ante septimum expectandum est. Si verò talis persistat, qualis ab initio erat, perspicuum est, vt plurimum temporis processuram significet ægrotationem. nam vbi nõdum septimo die concoqui cœpit, longissimam fore demonstrat integram concoctionem. At longiore temporis serie multa quoque alia absurda incidere assolent, tum ægroti culpa, & administratoris, tum etiam vitio aliorum, quæ inopinata forinsecus accidunt, nec non interdum medici commisso, quòd si nihil ex his accidat, periculum, antequam concoquatur morbus, exolutionis virium imminet, & ob eam rem minus securum videri dixit, pluribus diebus talem permanere screationem.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte modum transmissionis sputi in pulmonia ad asperas pulmonis arterias communem esse dicit, cum omnibus resudationibus humorum ex inflammationibus, quæ fiũt in partibus quæ obuoluuntur tenuibus membranis, quales sunt quæ fiunt in oculis, & in ore, tales etiam sunt, quæ fiunt in faucibus, sicuti & in pulmone. Tenuior enim humoris peccantis pars, qualis ἰχὼρ, resudat ex ipsa inflammatione. Ex leuibus igitur arteriis in asperas transmittitur, tanquam in partes inanes, deinde sputione reiicitur, repræsentans humoris peccantis in inflammatione naturam. Quòd sanies tenues resudent ex partibus inflãmatis, vbi membrana tenuiore obuoluuntur, dixerat 1. sectio. Aphor. Comm. 12. his verbis, Hoc enim accidit in omnibus inflammationibus, quæ non teguntur operculo densiore, vt in his, quæ exteriorem occupant cutem, quandam saniem resudare, & ab initio tenuem, posteà verò si coctionem accipiant, & ad melius proficiant crassiorem, & ex hac ipsa crassiore aliquam esse magis concoctam, aliquam verò minus. Hoc idem in omnibus inflammationibus, quæ vel os, vel oculos infestant, licet intueri. Colores etiam sputorum definit, dicens flauum ostendere bilem, rubidum, sanguinem: si mixtum sit ex flauo, & rubro, vtrunque. Hos colores docere humores peccantes, lib. 5. de Locis part. cap. 2. in hunc modum scripsit, Etenim si bilis abundat, pallidum aut flauum: si atra bilis, nigrum: si pituita, spumosum, & candicans, si sanguis, rubrum sputum reiicitur. Idem lib. 6. de Morb. pop. Comm. allegato in annotatione circa Comm. 46. lege ibidem, *Sanies.* Græcè, ἰχῶρσι. id est, ichoribus aut tenuibus saniebus.

Resudat ex inflãmationib. humor.

Sputorum colores.

In secunda parte, quæ incipit (Hi igitur) primò dicit parum interesse inter sputum hoc, ex flauo & rubro mixtum, & id per quod verus sanguis spuitur. Deinde respondet ad dubiũ, in quod posset aliquis incidere, existimans illud esse sanguinis sputum quod sequitur ad vasis alicuius rupturam, vt in vlceribus pulmonis. Sed tamen id non est timendum: sanguis enim is, qui in pulmonia excernitur, similis est ei, qui resudat ex gingiuis, per exilitionem nominatam. Verùm sanguis talis ab eo, qui ex vlcere vasse rupto manat, distinguitur: quia is neque multus est, neque crassus. *Humores.* Græcè, αἱ ὑγρότητες. id est, humiditates. *Per exilitionem.* Græcè κατὰ διαπήδησιν, id est, per diapedesin. de qua lib. 5. de Method. vbi causas fluxus sanguinis tres scripsit, vasis diuisionem, anastomasin, & diapedesin. Porrò diuiditur ipsa tunica tum exulceratione, tum contusione, tum ruptione, tum erosione. Anastomosis accidit propter tum vasis imbecillitatem, tum sanguinis, qui ad os eius impetu ruat, copiam, ad hæc acrem quampiam, quæ illi extrinsecus incidat, qualitatem. Diapedesis ex tunica quidem ipsa rarefacta, sanguine verò tenuato oritur. Accidere præterea interim potest, & ex gracilium vasorum ore adaperto.

Fluxus sanguinis causæ

In tertia parte, quæ incipit (Cæterum) docet hoc sputum ante septimum diem euenire debere: melius enim est euenire ante quartum: sin minus ante septimum: quod si non fiat, post septimum notæ coctionis adhuc remissæ apparentes, longum morbum significant, & ob id periculosum. In lõgo enim temporis spatio multa mala superuenire solent, ob erratum commissum ab ægro, aut assistẽtibus, aut à medico, aut aliquo extrinsecus occurrente, aut quoniam poterit facultas in longo temporis spatio deficere. Causas exteriores exponit Gal. lib. 6. de Mor. popu. part. 4. circa sectionem, gratiæ ægrotantibus. &

Causæ exteriores.

sequenti ipsum.& in Comm.1.sect.1.Aphor.& lib.1. de Diebus decretoriis, ad rectè prædicendum esse errores exteriorum præcauendos. Vt si æger incendio domus accidente, aut latronibus grassantibus, aut fluuio inundante, subitò cogatur fugere, quanta ei noxa aduenerit, quorsum attinet referre? Simili modo si tegmen aliquod delapsum, vel parietem sentiens extimescat, simul & fugam repentè moliatur. item si per tegulas quippiam defluat, vel pluuia copiosior oborta capiti ægrotantis incidat, vel alius ipsum quomodocunque irrigauerit, vt locum mutare, vigil esse, & timere cogatur. Et hoc non mediocrè ipsi offensam conciliat. Eodem pacto vicinorum tumultus, vel alia quædam vigiliæ causa eueniens, aut nuntium aliquod triste pro noxæ ipsius magnitudine, etiam prædictionis perfectionem corrumpit. Videntur ergo apud Gal. illæ exteriores causæ, quæ ex inopinato occurrunt, & quæ non attinent ad ægrum, aut assistentes, quatenus ministrant: aut ad medicum quatenus artifex est. Hoc vltimum addidi propter medici ornatum & œconomiam.

PROGNOSTIC. LI.

OMnia sputa mala sunt, quæcunque dolorem non sedauerint. Nigra verò pessima, vt scriptum est. Quæ verò cùm reiiciuntur dolorem sedant, omnibus sunt meliora.

Euacuatio bona.

Ex his quæ à corpore excernuntur, nullum indicium accipi potest ad futurum prænoscendum adeò validum, vt ipsa ægrotantis bona tolerantia. Quemadmodum enim à priori illos humores docet cognoscere, qui euacuari debēt artificio medici, vt eligi possit is quem conducat euacuare: ita cùm euacuatio fit à natura à posteriori ex conferentia, & bona tolerantia, docet cognoscere Hip. talem esse euacuationem, qualis esse debet, prima sectione, Aph. 1. Proficitque hæc notitia non parum ad vsum medicamentorum expurgantium & in operibus naturæ ad cognoscendum, an opus sit sistere eam euacuationem, vel ipsam permittere. Sæpe enim humor niger à corpore euacuatur in magna copia, & bona tolerantia ostendit competentem esse eam euacuationem: sicuti vbi non conferret, aut bene ferretur, omnium euacuationum esset pessima. Quemadmodum verò in aliis morbis aliunde sumi posset indicium boni excrementi, ad intelligendam bonam euacuationem: ita in Morbis thoracis bonum sputum cognoscitur, quia dolorem sedat. Inquit ergo Hip. primò, si sputum dolorem non sedat, malum est. significat enim quòd non educitur ex humore faciente morbum, neque est tale, quale excerni, & spui debent. Si enim tale esset, quale esse debet, necessariò conferret, & bene toleraretur. Non tantùm inquit Hipp. inutile esse, sed malum, quoniam tale aut pallidum, aut flauum, aut nigrum, aut alioqui malū est, & quoniam eam euacuationem symptomatis rationem habere significat, & à multitudine factam irritationem naturæ potius quàm à facultatis vincentis robore. Robusta namque facultas sæpe solet malum excernere, veluti nigrum humorem per vrinam, aut ventrē, quod à natura factum esse ostendit à priori, quoniam coctionis notæ præcesserunt. Ab effectu rursus ex bona ægrotantis tolerantia, quod etiam in sputo per morbum lateralem ostenditur.

Bonum signum.

Nam vbi nigrum excernitur signis coctionis præcedentibus, signum bonum est, cui accedit bona ægrotantis tolerantia: quemadmodum vbi neque signa coctionis præcedant, neque eam euacuationem natura bene toleret, nullum sputum aliud erit adeò malum sicuti nigrum: vt dixerat Hip. in prog. 48. Bona autem tolerantia huius euacuationis, quàm Hip. hîc, & in 2. Apho. primæ sectionis appellat εὐφορίαν, ex doloris sedatione cognosci vult, similitudine sumpta ex febre biliosa, in qua fluxus ventris aut vomitus biliosus conferre dicetur: quia febrem mitigat. & verè hæc est illius euacuationis bona tolerantia. Quemadmodum etiam ad cognoscēdam bonitatem euacuationis non oportet finem expectare in vomitu bilioso, & febre tertiana, sed ipso incipiente, ac natura bene tolerante, quæ à febre leuius habet, licet coniicere bonam esse euacuationem: ita si sputum dolorem alleuians, bonum est, neque expectare oportet integram doloris ablationem, ad cognoscendam eius bonitatem. Vbi enim funditus dolorem sedauerit, id bonum esse idiotis quoque innotescet. Sed quemadmodum bonum sputum dixit quod dolorem παύει, id est, cessare facit: ita nos id quod spuitur, quo tempore spui incipit, bonum esse dicemus, si dolorem alleuiat, ac mitiorem reddit. Quod autem dixit, inter sputa non sedantia, nigrum pessimum esse, satis constat. Quoniam si quod non sedat dolorem, est malum: nigrum quod dolores non sedat, duplici ratione erit malum, & quia non sedat dolorem, & quia malam affectionem in corpore significat.

Sputum nigrum duplici ratione malum.

GALENI COMMENT.

COmmunis hic quoque sermo est in omni materia quæ ex corpore secernitur: de qua aliis libris atque etiam volumine Sententiarum dixit: vt facilitatem potissimum spectari conueniat. Sæpe enim valuit natura prauā vincēs affectionem, expurgare corpus, & in hoc terrentur multi aspicientes vitiū eius quæ secernitur materiæ, nequaquam cognoscentes vtrum id accidentis fiat ratione, an quia natura prauam materiam foras expellat. Itaque per sententias tantummodo facilitatis scripsit appellationem. hoc loco doloris indicauit sedationem, ob quam commendat screationem, quæ dolorem sedat. Paulò pòst omnia deinceps indicia docebit in melius proficientium ægrotationum: quæ inquam nomine facilitatis complexus est, quinetiam postea præcipit dictarum indictionum exquisitè perpendi vires, vt ea inter se conferendo, possis ex magnitudine in deterius, aut melius totius corporis scrutari momentum, quemadmodum præsenti ipse oratione effecit. Si enim à screatione nequaquam desinit dolor, indicium bonum non est, non tamen sufficiet tibi id vnum cognoscere ad exquisitam futuræ sortis præsensionem, sed considerari conueniens & alia accidentia. id enim demonstrauit nigræ mentionem habens screationis. Igitur cùm indicium commune sit non desinere dolorem: si crocea fuerit screatio aut rubra, minori cum periculo est: si nigra, exitiosissima est. Quacirca cuncta considerans, non solum prædictam summam vnam exquisita colliges præsensionis, ac ipse Hipp. omnia indicia tū bona, tum etiam mala percensuit prædictis in animum reuocatis.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte docet sententiam huius prognostici esse communem omnibus his, quæ excernuntur à corpore, vt videlicet bona sint, quoties natura eorum euacuationem bene tolerat, quamuis vitiosa admodum sint. Sed in aliis locis tales euacuationes vniuersaliter comprobat ex bona tolerantia: in præsenti verò prognostico, singulatiter ex eo quòd dolorem sedat sputum, id tamē in vniuersali bona tolerantia comprehenditur. *Aliis libris, atque etiam volumine sententiarum.* Lib. de humoribus dixit Hippoc. Quæcunque circumfluunt, ferendi facilitatem contemplari oportet, item difficultatem, priusquam periculum veniat. Et lib. 6. de Mor. pop. par. 4. inquit, Si talia purgentur qualia oportet, & bene ferunt. & lib. 1. de Rat. vict. acu. sectio. 23. com. 27. *In volumine Sententia*

Qualia purgata bene tolerant.

Sententiarum. hoc eſt, Apho. 21. ſect. & vltimus eiuſdem, & 3. quartæ ſectio. *Facultatem*. Græcè εὐφορίαν, id eſt, bonam tolerantiam. & idem in aliis locis.

In ſecunda parte, quæ incipit (Paulò) duo refert docere Hippocr. in ſequentibus, ſigna omnia bona, & poſtea ſignorum vires perpendere, vt omnium inuicem facta collatione, poſſit medicus bonum, aut malum prænoſcere. Nam vbi ſignum aliquod id tãtum mali habet, quod dolorem non ſedat, malum appellatur, ſed non exitioſum. Si tamen præter id quod dolorem non ſedat, nigrum ſputum eſt, pernicioſum, & exitioſiſſimum eſt: rubrum verò aut pallidum minus malum. *Paulò pòſt*. progn. 56. *Facultatis*. Græcè, εὐφορίας, id eſt, bonæ tolerantiæ, ſed tamen in progn. 56. non ſic, ſed εὐπετέως φέρειν, dixit, quod eſt facilè ferre: verumtamen idem ſignificãt. *Prædictionis*. Græcè, προγνώσεως, id eſt, prænotionis.

PROGNOST. LII.

QVicunque autem dolores harum partium non ſedantur, aut ſputorum purgationibus, aut ventre exonerato, aut ſanguinis miſſione, ac victus ratione, & purgatione per medicamentum, ſuppurationem fieri ſperandum eſt.

Dolores qui moleſtant partes thoracis & pulmonis, ſanantur nonnunquam ſputo reiecto: quoniam per id humor efficiens morbum purgatur, paulatim reſudans, & in aſperas pulmonis arterias delatus. Has euacuationes appellauit modò τὰς τῶν πτυέλων καθάρσιας, id eſt, ſputorum purgationes & 8. Apho. 5. ſect. ἀνακαθαίρεσθαι dixit. Itaq; ſpuitionem, purgationem ſputi appellauit. & 1. de Rat. vict. acut. ſect. 25. dixit, καὶ ὁκόσῳ ἂν πλείων ἡ κάθαρσις γίγνηται, hoc eſt, & quanto maior fuerit purgatio. Finitur etiam ventris receſſu, vbi natura per eum locum peccantem humorem excreuerit à vaſis, & reliquum in loco patiẽte, aut per ſputum, aut inſenſibiliter reſoluat. Aliquando ſanguinis miſſione, aut purgatione quæ fit medicamento adhibito: vt apud Hipp. 2. de Rat. vict. acut. ſect. 10. & 11. Aliquando etiam ſola victus ratio ſufficit, in qua nullo commiſſo errato natura peccantem diſcutit humorem. Aliquãdo etiam omnibus, aut pluribus ex iis opus eſt, vt experimentum probat, quod ipſa morbi natura oſtẽdit. Quòd ſi hæc non profecerint, morbus ſuppurabitur. Decet autem horum auxiliorum commoditatem ſpectare ad diẽ vſque 14. quòd ſi ad ipſum perueniens dolor auxiliis non curatur ſcriptis ab Hipp. in ſuppurationem tranſibit morbus. Sic enim dixerat 8. Aphor. 5. ſect. Quicunque morbo laterali laborantes in 14. diebus non repurgantur, ij ad ſupputationẽ vertuntur. Per ſupputationem autem non oportet intelligere in præſenti progn. ſicuti neque in Apho. puris eruptionem in ſpatium thoracis. de qua in Apho. 15. ſect. 5. ſed puris collectionem, ſiue humoris contenti in inflammatione in pus verſionẽ. Simile ſcripſit Celſus lib. 2. cap. 7. dicẽs, Dolor autem pulmonis, ſi neque per ſputa, neque per cucurbitulas, neq; per ſanguinis detractionem, neque per victus rationem finitus eſt, vomicas aliquas interdum excitat. Addit Celſus cucurbitulas, de quibus non meminit Hipp. in præſenti. Libro quoque primo, de Rat. vict. acut. ſect. 33. inter remedia quæ dolorẽ lateris ſedare poſſunt, fomentorum meminit. Vbi ergo per aliqua, aut omnia hæc auxilia, dolor non ſedatur, ſperanda eſt ſuppuratio. Præterea qui morbo laterali laborantes non purgantur intra 14. dies, tranſeunt in ſuppurationem: non omnes, ſed qui facultatem habent robuſtiorem, quoniam languidi moriuntur. Et hæc morbi iudicatio per ſuppurationem, media eſt inter optimam & peſſimam. Ita qui nulla ſpecie curationis ſanantur in ſuppurationem tranſeunt, vbi ſigna alia non habuerint ſalutaria: aliàs non ſuppurabuntur, ſed morientur. Aliquando verò aut ob humoris ineptitudinem, aut caloris remiſſionem, contingit ſupputationem ad vigeſimum diem differri, qui terminus eſt exterior morborum acutorum. Sic enim dixit Hipp. Aphor. 38. ſect. 7. Diſtillationes in ventrem ſuperiorem ſuppurantur intra 20. dies, vbi per ſuperiorem vẽtrem thoracem intelligere oportet, vt vult Gale. in Comm. Decimuſquartus autem dies, medius terminus ſuppurationum eſt. Sed de his in expoſitione progn. 55. infrà, quum de abſceſſibus loquemur.

Sputoris purgationes.

Dies ſuppurationis ſperanda.

GALENI COMMENT.

QVicunque dolor circa thoracis ac pulmonis ſedes non deſinit adhibitis ſubſidiis, idque malum tantummodo habet, nec vllum aliud exitioſum indicium adeſt: eũ ſuppuraturum expectabis. hic namq; quodammodo medius eſt inter eum qui ſoluatur celeriter, & eum qui inſanabilis exiſtat.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In hoc Com. præter claram expoſitionem progn. hoc vnum aduertendum eſt, quod ſupputatio in tumoribus præter naturam media m quædam terminatio morbi eſt, inter reſolutionem per ſenſum effugientem diſcuſſionem, & inſanabilem diſpoſitionem: quemadmodum in febribus media terminatio inter integram ſanationem, & mortem, eſt finis morbi per abſceſſum. Sed de his in expoſitione vltimi progn. 1. lib diximus.

PROGNOSTIC. LIII.

EX ſuppurationibus quæcunque pus effundunt, adhuc bilioſo exiſtente ſputo, valde lethales ſunt, ſiue viciſſim, ſiue ſimul bilis ac pus reiiciantur.

In deiectionibus malum eſt, partem aliquam eſſe coctam, aliam verò crudã: ſicuti & in vrinis quandã mingi cum ſedimento albo, læui, & æquali, quãdam verò ſynceram: ſignificatur enim humorum diuerſitas. In ſuppurationibus tamen, eam eſſe diuerſitatem maius malum ſignificatur, quàm in febribus, & morbis venoſi generis: nam in his humores non adeò mixti ſunt, & aggregati, vt in tumoribus præter naturã: in quibus, ſi pars ſit ſuperata, & pars ſub forma bilis permanſerit, magna malitia partia illius ſignificatur, quæ non admiſit alterationem à calore robuſto, ac potenti partem aliam ſuppurare. Hanc ergo diſpoſitionem valde lethalem eſſe dicit Hipp. non tantùm morbum longiorem, ac minus ſalutarẽ, quemadmodum de vrina intermittẽte dixerat: peiorem enim diſpoſitionem hoc ſputum oſtẽdit, & maiorem humoris bilioſi, malitiam. Dixit tamen, Pus effundũt: quoniam Græcè, ἐκπυΐσκονται habetur, quod eſt, pus effundunt, aut emittunt. Quando enim pus cum bile ſpuitur, rupta eſt ſuppuratio. Et Gale. infra Com. 57. explicat Hipp. loqui in præſenti de ruptis ſuppurationibus, dicens, Dico enim nõ de omnibus ſuppurationibus eum, ſed de his (vt ipſe dixit) quæ habent permixtã bilem, hactenus feciſſe orationem: nec de his omnibus, ſed quæcunq; ſeptimo die ruptæ fuerunt: id verò rarũ eſt. Celſus ſic, Sputũ etiam bilioſum & purulentum, ſiue ſeparatim iſta, ſiue mixta proueniunt, interius periculum oſtendunt.

GALENI COMMENT.

EOrum quæ in partibus corporis perſpicuis ſuppurãtur, ſi t alia in parte pus habeant, parte reliquã materiam,

 nullum

nullum curatu facile est. Si verò vltra quòd nondum habeant pus, adhuc & maleficum quoddam illis adsuerit indicium: multò magis praua sunt. Sex ex his magis prauum esse censendum est id quod præcipua sede fatiget. indicatur enim humor quidam ferocissimus, quandoquidem demonstrante natura quonam modo præparata sit ad concoquendum, nihil prorsus illi concessit.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

A simili intendit Gal. sententiam Hipp. comprobare. Si enim malæ sunt suppurationes, quæ fiunt in membris exterioribus, vbi in parte fuerint suppuratæ, in alia parte manente humore, & multò magis si aliud signum accesserit perniciosum; quanto magis in internis inflammationibus, de quibus modo loquitur Hippo. Quod tamen de exterioribus inflammationibus verum sit, dixerat Hipp. 6. de Mor. pop. par. 1. sect. 14. vbi damnauit phymata non æqualiter maturescentia, & circumquaque dura, & bifida. Sed de his lib. 2. in expositione progn. 36. latè scripsimus. *Reliquam materiam.* Græcè, τὸ λοιπὸν, id est, reliquum. *Demonstrante natura.* Ostendit natura se esse paratam ad concoquendum humorem, quoties adeò robusta est, vt ipsam aliqua parte perfecit: quòd si ipsam non perficit, id ad humoris rebellem & prauam qualitatem referri debet.

PROGNOSTIC. LIV.

MAximè verò si septima die morbi incipiat separari suppuratio, ab huiusmodi sputo.

Verum est quod dixerat Hipp. progn. præcedenti, malam esse affectionem, per quam pars suppuratur, & pars in forma bilis secernitur. Suppurata tamen pars distincta atque separata est, & apparet in sputo à parte, quæ in forma bilis remansit. Quòd si talis separatio incipit apparere in sputo die septima morbi, maximè obseruabit veritatem, quod Hippo. dixit in progn. præcedenti. nempe admodum lethalem esse significationem. Ratio est, vt inquit Gale. in Comm. quoniam etsi bonitas, aut malitia eorum, quæ eueniunt in diebus decretoriis, aliunde sumatur, firmitas tamen ex die sumitur. Quæ enim bona sunt in eis dieb. facta, & quæ mala, firmitatem ex diei natura habent. Maximè tamen firmatur eius malitia, cùm firmitas malitiæ accedit. Adde, quòd si septima die morbi tale sputum apparet, ostendit valde constantem facultatem, & ex consequenti magnam humoris malitiam, quæ non consentit facultati adeò validæ, quæ possit intra terminum morborum peracutorum morbi causam coquere.

Iudicationis firmitas ex die.

GALENI COMMENTARIVS.

ID quoque commune est cuiusuis per diem decretorium secretionis. Decretorius enim ad iudicationis firmitatem conducit. Vtrum verò bonum, an malum sit, aliis cognoscitur signis. Si enim sudor fiat septimo die, siue deiectio alui, siue sanguinis fluor, meliorem si reddiderit ægrum, malis bonum: si deteriorem, malum est: & alterutrum firmum esse ostenditur, non quemadmodum si alio die extitat. Sed de his libro de Diebus decretoriis, atque etiam volumine De iudicatione fusius definitum iam est, in quibus oportet antea exerceri eum cui libeat dicta Hipp. exquisita consequi ratione.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN præsenti Com. docet Gal. id tantùm voluisse Hippo. cùm dixit, Maximè habere veritatem, vbi septima die morbi euenerit. nempe ea die & reliquis iudicatoriis accipere firmitatem iudicationem omnem. Licet enim ex aliis notis bonam, aut malam esse etsi iudicemus, dies tamen ostendit firmum esse iudicium, & malum firmitatem suæ malitiæ assumere. *Libro de Diebus decretoriis,* Libro 1. ad medium. scripsit sententiam lib. 3. sequenti in expositione 32. ad fin. vbi de notis bonæ ac firmæ indicationis agemus. Dies similiter iudicantis potentiam commendauit ad bonitatem iudicatiui, lib. 3. de Crisib. cap. 3.

PROGNOSTIC. LV.

SPerandum verò est moriturum decimoquarto die, cùm qui talia spuit, nisi aliquod signum bonum ei superuenerit.

Prosequitur doctrinam de his qui sputum purulentū ac biliosum spuūt, vbi à septima die talia spuere cœperint, dicens ipsum moriturum decimaquarta die, non autē putādum est aut omnes morituros, aut ex his qui morituri sunt, omnes defuturos decimaquarta die. Nam qui præter id quòd biliosum & purulentum spuunt, omnia alia signa salutaria habent, saluantur, vt inquit Hipp. in sequenti prog & Gal. in Com. de aliis tamen, qui non omnia signa habēt salutaria, non fuit mens Hipp. omnes morituros decimaquarta die: licet enim omnes moriantur, aliqui tamen citius, & aliqui tardius. Considerare ergo oportet signorum omniū vires, & si signa bona malis æquiparentur, æger medium mortis impetum feret, morieturq; die 14. Quod voluit Hipp. eum enim tanquam medium limitem definiuit. Si tamen signa salutaria & lethalia inæqualia viribus fuerint, vincentibus malis, mors ante septimum eueniet, nempe nona die, aut vndecima. Si tamen vincant bona signa, mors in sequentes dies differetur, ad tertiā vsque hebdomadam: vt Gal. in Com. Signorum tamen vires docet Hipp. perpendere lib. 3. Prog. 37. quemadmodum & in singulis scripsit, tam bonis quàm malis: in præsenti opere, vigorem ipsorum ac dignitatem explicans, quædam bona appellans, quæ simpliciter talia sunt, vt in progn. 19. supra, quum dixit: Nebulæ verò, quæ in vrinis inuehuntur, albæ quidem bonæ, nigræ verò malæ. Et lib. 1. de sudore qui facit, vt æger facilius ferat morbum. Altioris ordinis sunt ea signa, quæ in ordine comparatiuo signantur ab Hipp. vt screatio, quæ dolorem sedat, melior aliis est. prog. 51. Similiter in eodem ordine est, quod valde vtile appellatur ab Hippo. in progn. 50. sputum flauum, sanguini non multo commixtum. Tertio ordine sunt optima simpliciter talia: vt pus album, læue, & æquale, & quam minime fœtidum, in prog. vltimo primi lib. optimum est, & deiectio mollis & constans, & quæ eo tempore secernitur, quo per bonam valetudinē, quantitas verò secundùm rationem ingestorum. In eodē ordine est vomitus vtilissimus, qui pituita ac bile admodum commixtos est, neque moltus, neque admodum crassus. In supremo ordine signorum bonorum sunt illa, quæ quam maximam vim habent ad salutem, vt bona respiratio in acutis morbis, & his qui cum febre 40. diebus iudicantur. Quædam sunt in medio bonorum & malorum, quæ inutilia appellantur, vt in progn. 22. lib. primi quum de sudore dixit, Si verò nihil tale efficiat, inutilis est. Et lib. 3. prog. 15. fauces exulcerari cum febre difficilè. De malis quoque signis quædam talia simpliciter dixit, vt lib. 1. prog. 12. Si verò inueniatur nudos habens pedes (vbi nō fuerint admodū calidi) malum esse dixit. Et in progn. 19. De manuum verò latione hæc nosse oportet: quibuscunq; in acutis febribus, & reliqua. vbi illa signa damnauit, tanquam mala, sed adiecit, atque lethalia. Et supra 47. progn. de sputo chloro, & admodum spumoso, mala esse dixit. Alia sunt in ordine comparatiuo mala, vt supra prognost. 7. Si verò graue videatur reliquum corpus, & itē manus ac pedes, periculosius est. Et in 45. Si enim multo

Biliosum & purulentum spuentes. 14. moriuntur.

Signorū singulorum dignitas.

multo post initiom spuatur flauum aut ruffum, aut plorimam tussim inferens, & non admodum commixtum, deterios est. Quædam etiam pessima sunt, vt lib. 1. progn. 12. Pessimi verò sunt frigidi, & circa caput tantùm, & vultum, & ceruicem facti. Et suprà prognostic. 12. dixit, Pessimum verò est nec noctu nec interdiu dormire. Præter hæc sunt signa, quæ omnium pessima censentur, quæ proximam ostendunt mortem. Contraria his, quæ quàm maximam vim habent ad salutem: vt lib. 1. prognost. 8. si tamen retorta fiat, vel liuida, vel pallida palpebra, vel labrum, vel nasus cum aliquo ex aliis signis, nosse oportet morti proximum esse. Et progn. 17. inquit, Si delirans id efficiat, valde lethale iam est. Et in prognost. 20. Frigidus verò expiratus ex ore & naso, valde lethalis iam est. Et suprà prognost. 8. Si verò præter grauitatem vngues qooque ac digiti liuidi fiut, spectanda mors statim est. Et in prognost 40. Si tamen omnes colores idem homo vomuerit, valde lethale iam est Et 41. Celerrimam autem mortem significat liuidus vomitus, si grauiter oleat. Sic ergo per Hippocr. verba singulorum signorum vires sunt perpendendæ, vt intelligamus ex ægris quis morietur, & quo die.

GALENI COMMENTARIVS.

Horum veritatem re ipsa didicistis me prædicente experti, quocirca animaduertere vos oportet, ea quæ Hippocr. dicit non existimare potestate haberi, qualia à multis medicis scripta iam sunt. quippe talia quæ commentationibus tenus & rationibus verisimilia sine, sed ægrotationum operibus explosa. Etenim intentionem ab eo proditam mediam aliorum omnium bonorum malorúmque considerando poteris prædicere diem quo moriturus aliquis est. Subiiciamus enim ægrum screare purulenta septima die, non tamen per totum diem, sed aut cum eo biliosum aliquid, aut illud tantummodo sine materia purulenta, atque in eo esse alia omnia media ab ætate, natura, tempore, terra, ac propria facultate, ita vt nec facultas vehementissima, neque debilissima habeatur, itidem & temperamentum ægri, nec optime constans, neque deterrimè pari modo tempus, terram, conditionem, ætatem ægri inter optimam ac deterrimam esse subiiciamus, simili ratione in vnoquoque signorum genere quæ media sint, ægrò inesse subiiciantur, hunc sperabis quartodecimo die moriturum, ita vt hic medius mortis terminus censeatur. Accedentibus verò bonis indiciis, plus temporis processurum mortis aduentum: malis verò, citius quam quartodecimo die moriturum.

Prudenter & cum iudicio prognosis faciéda in morbis acutis.

At verò quænam sint bona aut mala indicia persecutus ipse deinceps, quædam nominatim exposuit, quædam breui summa perstrinxit. Cæterum ipse nequaquam hæc accipiet, perinde, vt si cuncta æqualia habeantur, sed in animo retinens ea quæ Hippocrates scripsit, quæque ipsi adiecimus, numerum ipsum considerabis ac potestatem, dum ipse ait: Salutaris admodum est, & exitiosus admodum est: primaria id potestatis alterum in bonis, alterum in malis instituens. Itidem dum ait proximam fore mortem: aut vbi exitiosissimum dixit, non simpliciter exitiosum. Quin etiam de signis salutaribus quoties dicit: Magnam vim obtinet ad salutem, & rursus, Securitatem enim indicat, ac morbum fore breuem, vel aliquid tale adiecit. Alij verò simpliciter exitiosi: aut rursus simpliciter salutares medij ordinis ambo pro natura propria sunt. Porrò præter hos ambos quoscunque dixit comparatiuè, aut exitiosiores, aut salubriores, aut adiecit magis ac minus. Si quod enim primi ordinis malum accessit indicium quinto aut septimo die prædicta exitiosæ screationi, æger ad vndecimum diem nequaquam deueniet, magisque si plura talia, non vnum tantummodo existat. Pari ratione si quod admodum salutare existat, ad tertiam vsque septimanam extendetur morbus. Permistis verò inter se exitiosis ac salutaribus signis, aut his magis in vtroque genere, minus illis, aut quouis alio modo, ex pluribus inquam ac fortissimis bonis signis sperari potest ægrum plus temporis duraturum, ex contrariis verò minus: nec secus si quis senex, aut debilis viribus, aut in tẽperata, terra, conditione praua ac malè tempore ægrotet, acceleraturum mortis aduentum expectari oportet, maximam rursus vim habere existimans ductam à viribus intentionem.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Medius mortis impetus.

IN prima parte sententiam Hippocr. docet non esse verbo tenus accipiendam, sed mentem aduertendam, qui medium quendam mortis impetum scripsit, eius qui purulentum, ac biliosum septima die spuit, siue simul, siue vicissim, reliqua verò signa media fuerint vt facultas, temperamentum, ætas, regio, is morietur 14. die. Sicuti ipsis ad bonum inclinantibus, differetur mors in 14. aut 20. aut si inclinauerint ad malum, morietur in diebus intermediis, inter septimum, & 14. *Iam.* abundat. *Quippe quæ.* Græcè μέχρι γραμμάτων καὶ λόγων τὸ πιθανὸν ἔχοντα. hoc est, literis tenus ac verbis probabilia. *Intentionem.* Græcè σκοπὸν, sic & in fine Comment. *Non tamen per totum diem.* Græcè οὐ μὴν μόνον, οὐδὲ δι' ὅλης ἡμέρας ἑξῆς, hoc est, non tamen solùm, nec per totum diem, sine intermissione. *Terra.* Græcè χώρας, id est, regione. Sic in aliis locis. *Conditionem.* Græcè κατάστασιν, id est constitutionem. Sic & in aliis locis.

IN secunda parte, quæ incipit (Cæterùm ipse) admonet signorum omnium, quæ in his ægrotantibus apparent, vires perpendere, ad doctrinam & ordinem ipsius Hippocr. Sed de his in expositione diximus. *Nequaquam hæc accipies.* Græcè μηδὲ σὺ ταῦτα ὑπόλαβε ἁπλῶς. hoc est, nequaquam hæc simpliciter accipies.

PROGNOSTIC. LVI.

SVnt autem bona hæc facilè ferre morbum, bene respirare, vacare dolore, & sputum facilè screare, corpus æqualiter calidum, ac molle apparere, non sitire, atque vrinas, deiectiones, somnos, & sudores, singula intelligere bona superuenire: sic enim omnibus superuenientibus, non vtique peribit homo. Quòd si quædam ex his superueniant, quædam verò non, morietur vtique homo, non pertransiens 14. diem. Per contraria tamen horum: difficilè ferre morbum, spiratio magna & frequens, dolorem non cessare, vix spuere, valde sitire, corpus à febre inæqualiter affici, vẽtrémque ac costas vehementer incalescere, fronte, manibus, ac pedibus frigidis, vrinas verò & deiectiones, & somnos, & sudores: mala singula intelligere, vt descripta sunt. Sic certè si sputo quippiam horum accesserit, morietur homo, antequam ad 14. diem perueniat, aut 9. aut 11. Sic igitur coniectari oportet, hoc tanquam valde lethale sputum, & non perducens vsque ad 14. diem. Eum verò qui de bonis ac malis signis superuenientibus ratiocinatur, ex his decet prædictiones præmittere: sic enim maximè vera dicet.

In præsenti prognost. Hippocr. recenset signa bona ac mala, quæ diuersimode iuncta sputo prædicto, bilioso & purulento, ostendunt hominem liberandum, aut moriturum: & vbi moriturus sit, an in die 14. vel ante ipsum, vel post ipsum. Prognosticum verò hoc, nulla eget expositione, sicuti nec Galen. Commentarius annotatione.

PROGNOSTIC. LVII.

Aliæ verò puris eruptiones fiunt, plurimæ quidem 20. die, quædam verò 30. quædam 40. quædam autem ad sexagesimum diem perueniunt.

Suppurationum rumpendarum termini.

Quoniam dixerat prognost. 53. rumpi quasdam suppurationes die 7. quibus etiam mortem 14. superuenire dixit, & quoniam rarum est suppurationes adeò cito rumpi: addit in præsenti terminos alios, in quibus frequentius suppurationes in partibus thoracis & pulmonis rumpi solent. Admodum enim calidum esse oportet, atque acrem humorem, qui & suppurari & rumpere tegumentum in septem dierum spatio possit. Reliquæ tamen rumpuntur 20. aut 30. aut 40. aut 60. De die 14. mentionem non fecit: quia si aliquæ suppurationes rumpuntur 7. & aliquæ 20. non est dubium, nisi quòd illæ quæ non fuerint adeò calidæ, vt rumpi possint septima, neque adeo frigidæ, vt ad 20. differantur, rumpentur 14 sicuti & loci patientis calor posset non minus protogare inflammationum suppurationem, atque rupturam. Quæ duæ causæ à Galeno, tanquam vniuersam de his doctrinam integrantes, scribuntur. Non etiam peruertit doctrinam Hippocr. quòd quidam ex acutis morbis terminentur ad quadragesimum & sexagesimum diem, vt declaratum est in Comment. 21. lib. 1. Morbi namque acuti ex decidentia in diutinos nonnunquam transeunt. Et lib. 2. de Diebus decretoriis, Gal. volens probare hanc esse Hippoc. mentem quosdam esse morbos acutos ex decidentia, quorum terminus est ad 40. & vltra, dicit, Pari modo de suppurationibus, tabidísque affectibus: item de his qui ex abscessu in longum tempus prorogantur, verba faciens. Clarè innuit propositi se non oblitum esse, morbos qui ex acutis diuturni fiunt commemorans. Sic ergo & illi dicti sunt. Aliæ verò suppurationes magna ex parte rumpuntur: sed aliæ in die 20. aliæ 30. aliæ 40. nonnullæ ad 60. vsque perueniunt.

GALENI COMMENT.

Obscurum est, quas alias dicat suppurationes. Fieri enim potest, vt de suppurationibus, quæ in aliis fatigent partibus, sermonem faciat: omittendo thoracem ac pulmonem, de quibus hactenus perpensum est. Fieri etiam potest, vt de iis agat suppurationibus, quæ in iisdem affligant opificiis, sed quæ non similes sint prædictis, contingit quoque vt de vtrisque etiam agat Sed quia quæ non similes sint prædictis, dixi, id enarrare oportet. Dico enim non de omnibus suppurationibus eum, sed de iis (vt ipse dixit) quæ habeant permistam bilem, hactenus fecisse doctrinam, nec de his omnibus, sed quæcunque septimo die rumpuntur, id verò rarum est: plerunque enim vigesimo rumpuntur: quædam diutius immorantur: de quibus nunc agit. Cæterum differentiæ omnium communes habentur, ob quas spatio temporis variant inter se, ex affecta sede, & exuberante humore. Sedes enim calidior ac mollior, citius suppuratur: frigidior verò ac durior, tardius. Itidem ex humoribus, calidior citius, frigidior tardius. Hæ quidem secundum rei substantiam differentiæ sunt. Porrò accedunt extrinsecus ea quæ ab ætate dicuntur natura tempore, terra, conditione, ac viribus ægri. In omnibus his calidus humor citius, frigidus tardius suppuratur. Hæc igitur vniuersim scire de omnibus suppurationibus bene est. Sed mihi videtur nunc quoque docere de iis quæ in thorace ac pulmone fatigent.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte dubitat, de quibus suppurationibus dixerat Hippocr. Aliæ: nam posset loqui de aliis ab his, quæ fiunt in thorace & pulmone, de quibus locutus est vsque adeò: & posset loqui de illis, quæ fiunt in thorace, & pulmone, quæ non sunt eius naturæ cum illis, de quibus dixerat, septima die ruptas, aut potest de omnibus loqui, tam quæ fiunt in aliis partibus, quàm quæ fiunt in thorace, & pulmone, non tamen rumpuntur dicto termino. In præcedentibus enim locutus est de suppurationibus, quæ pus & bilem mixta habent, & non de omnibus, sed iis quæ die 7. rupta fuerunt: quòd ratò fit, sed in fine Comm. de iis, quæ fiunt circa thoracem, & pulmonem, vult esse intelligendum: quamuis de omnibus suppurationibus verum sit quod docuit Hippocr. & quod docet Galen. in Comment. *Suppurationes*, abundat. *Rumpuntur*. Græcè ἐῤῥάγησαν, hoc est ruptæ fuerunt.

Causa cita aut tarda suppurationis.

In secunda parte, quæ incipit (Cæterùm) docet duabus rationibus, non omnes suppurationes rumpi in eisdem diebus numero. Prima ratio est ex loco patiente: nam calidior, ac mollior pars citius suppuratur, frigidior verò ac durior tardius admittit suppurationem. Secunda ratio sumitur ex humore: calidus enim citius, & frigidus tardius suppuratur, addit etiam causas alias exteriores. Quòd molles partes citius suppurentur, ad duo referri poterit, quoniam à partibus internis facilius admittent fluxionem caloris & spiritus, qui coadiuuant coctionem, aut ab extrinseco vires medicamentorum suppurantium facilius permeabunt ad humorem ipsum suppurandum. Adde quòd partes molles humidiores sunt, & humiditas est vnum de principiis coctionis, & putredinis, quibus completur suppuratio. *Terra, conditione*. Lege, regione, constitutione: vt sæpe suprà diximus.

Molles partes quare suppurentur facilius.

PROGNOSTIC. LVIII.

Considerare autem oportet principium suppurationis fore ratiocinantes, à prima die qua homo febricitauit, si quando primum rigor ipsum prehendit, & si dixerit, in parte quæ dolore vexabatur, pro dolore, pondere ipsum grauari. Hæc enim in principiis fiunt suppurationum. Ex his igitur temporibus rupturam suppurationum fore sperandum est prædictis temporibus.

In prognost. præcedenti scripsit Hippoc. tempora, quibus solent suppurationes rumpi. Siquidem magna ex parte, inquit, rumpuntur 20. 30. 40. aut 60. die. Cæterùm id nō est intelligendum à prima die ægrotationis, sed à prima die, qua incepit puris generatio. Quamobrem opus fuit Hippocr. principij suppurationis notas scribere, vt intellecto principio possit medicus prædicere tempus eruptionis inflammationis. Quoniam tamen id non est vnum, conijcere oportet loci calorem, & humoris peccantis, vt in Com. præcedenti: ad quæ etiam multa alia accedunt, ex regione, ætate, & tempore. Siquidem calida omnia citius, frigida tardius & suppurantur, & suppurata rumpuntur. Signa igitur, quæ incipientem suppurationē ostendunt, sunt febris, rigor,

Rumpendæ suppurationis signa.

pondus

pondus pro dolore. Febris quidem, vt in Aphor.47. secundæ sectiõn. Dum pus conficitur, dolores ac febres magis accidunt, quàm iam confecto pure. Quando enim humor subingreditur particulam, atque in ipsius poris & angustis meatibus infarcitur, principium inflammationis est. Quum verò is humor, qui phlegmonem efficit, à calore agitatur, & putrescit, ac extenditur, & in flatum vertitur, augetur etiam tumor, dato quod nihil defluat in partem: & tunc est tempus augmenti. Quum tamen iam hic humor in pus vertitur, summos vigor est inflammationis: in quo etiam maximè febres fiunt atque dolores, vt inquit, Galen. lib. 1. de Generalibus morbi temporibus. Porrò cùm in pus iam vertitur, maximi videlicet dolores tunc partem prehendunt. Nam in puris generatione, dolores febrésque magis, quàm prius, infestant. Vocatur autem huiusmodi tempus vigor affectionis. Aliud igitur est principium inflammationis, & aliud initium suppurationis. Nam initium inflammationis, est totius morbi initium: sed initium suppurationis est ipsius inflammationis summus vigor, in quo magnitudo febris adest. Id etiam est tempus, quo primum homo febricitauit, magna & summa febre: aut primum tempus, in quo cum rigore febris inuadit, & maior quàm ante, id est, quod dixi, à prima die, qua homo febricitauit, à quo tempore tanquam à principio summæ magnitudinis febris, quod etiam est suppurationis initium, suppuratio de inflammationis suppuratione rumpenda, facienda est. Quare autem eo tempore maximè fiant febres, vult Galen. 2. sect. Aphorism. Comment. 47. ob humoris ebullitionem concalefacto principio. Maximè etiam fit in vigore, quia tunc coctiones maximè fiunt: vt 1. de Crisib. cap. 8. & Comment. 7. primæ sectiõn. Aphor. & inde fumorum copia maior eleuatur ad cor. Secundum signum incipientis suppurationis, à quo computatio rupturæ facienda est, inquit Hippoc. est, rigor. Definiuit Galen. rigorem primo libro de Caosis symptom. ad finem, dicens: Voco autem rigorem, inæqualem vniuersi corporis concussionem quassationémque. Et libro secundo ipsum a palpitatione, & conuolsione, & tremore distinguit: quoniam hic motus non est omnino præter naturam, vt palpitatio, & conuulsio: nec pertinet ad animalem facultatem, vt tremor: sed ad naturalem expultricem, cum à causa præter naturam irritatur, inquit enim, Sed motus hic non est totus præter naturam, veluti in conuulsione, palpitationéque alium habens à tremore motum. Quanquam ipse quoque mixtus est ex causa præter naturam, & animantis facultate: sed plus virium in ipso quàm in tremore requiritur. Quin si verum dicere oporteat, totus motus ad naturam facultatem referendus est, hanc nos vsitato vocabulo expultricem, aut detectricem nominamus. Causa efficiens igitur rigorem naturalis facultas est. Præternaturalis verò causa, concurrens, & irritans, est celer motus rodentium excrementorum: vt lib. 10. de Morbis curandis, inquit Galen. Mordens halitus, & succus, vbi per sensibilia corpora fertur, horrores, & inæquales totios corporis concussiones ῥῖγος Græci dicunt, facit: vbi excrementorum copia præsente, alias conditiones scribit, ad concitandos rigores, Galen. eodem loco dicens, Ac concussio quidem ista succedet propter eorum quæ feruntur, excrementorum, tum multitudinem, tum acrimoniam, tum impetus celeritatem, tum laborantis viriom infirmitatem. Hæc maximum efficiunt rigorem: sed contraria remissionem & media si concurrant, medium rigorem efficient. Quando igitur pus inflammationibus incipit generari, ab humore fumi multi acres eleuantur a calore putrescente, qui celeriter per membranas ipsas, & loca sensu prædita moti rigorem faciunt. Maximè verò fiunt ob mordentem qualitatem puris, quemadmodum vbi medicamentum aliquod acre vlceri admouetur, neque sordes eius contactum impedit. Hoc symptoma, horror apud Celsum appellatur: quo in loco docuit, à quo termino fieri debeant vomicarum rumpendarum suppurationes, dicens: Numerauimus autem ab eo die, quo primùm febricitauit aliquis, aut inhorruit, aut grauitatem eius partis sensit. In inflammationibus, in quibus nullus adest rigor, neque accessiones cum ipso fiunt, euentus rigoris erit signum incipientis suppurationis: in illis verò, quæ febres habent cum rigoribus, euentus rigoris maioris cum febre maiori coniunctus, significabit suppurationem incipientem. Tertium signum, si dixerit æger in parte dolente grauitatem sentire, ac pondus. Collectus enim humor in cauitatem vnam magis grauat, quàm vbi in poris contentus dispersus fuerit: cùm autem suppuratur, colligitur in partem vnam: igitur tunc pondus sentiet æger. Verùm duplex videtur ratio dubitandi, contra præfatam sententiam. Prima, quia Hippocrates dicit, Pro dolore pondere grauari: ac si tempore suppurationis grauaretur particula, non tamen doleret, cùm tamen contrarium sit ostensum, maximè ex Aphorism. sententia, sic, Dum pus conficitur, dolores & febres magis accidunt, quàm iam confecto, sed in initio suppurationis pus conficitur, & nondum est confectum: ergo tunc maximè dolor aderit, & non, vt Hippocr. inquit, pro dolore pondus. Secunda ratio dubitandi sumitur ex litera Galen. qui causam, quare eo tempore pondus sentitur, dicit esse, quoniam humor qui dispersus erat in parte inflammata, post mutationem in pus colligitur ad aliquam sedem inanem. Modò si tunc sentitur pondus, quando humor post conuolsionem in pus colligitur in partem illam: ergo ante conuersionem in pus, aut in ipsa conuersione, non est cur pondus sentiat æger: quoniam nondum facta est talis collectio in partem vnam. Hoc ergo signum non ostendet initium suppurationis, quod voluit Hippocr. sed finem. In fine enim dolore deficiente pondus aderit. Pro prima, intelligendum est, quòd initium suppurationis non est tempus, in quo nihil puris genitum est. Principium enim non est indiuisibile tempus, sed paruom quoddam, in quo pars humoris parua suppurata est, & totus reliquos humor tendit in suppurationem. Quum igitur parum illud pus genitum colligitur in partem vnam, dolores magni, qui fiunt ex acredine humoris erodentis, partim euersi ad puris naturam paulatim in pondus commutantur: sicuti & sensim pus generatur, & carnem rodit donec in spatium vnum colligatur: & in fine dolor ad magnam peruenier remissionem, & crescet sensus ponderis. Et hoc est pro dolore pondus sentire, id est, sensim dolorem maximum, qui illo tempore fit, in alteram naturam mutari, non tamen mutatum esse. Hinc constat solutio ad secundam rationem. Quum enim dixit Gal. causam ponderis esse collectionem humoris in partem inanem, post mutationē in pus: nihil aliud voluit, nisi quod singulæ partes humoris sicuti in pus mutantur, ita colliguntur in partem inanem, & pondus pro dolore inferũt. Itaque post motationem in pus, vnaquæque pars, ponderis sensum, non dolorem efficit. Quòd si velles intelligere Galen. mentem, de totius humoris motatione ad puris formam quòd toto mutato totus etiam colligetur in partem inanem:

Febris suppurationis signum.

Initium inflammationis distinguitur ab initio suppurationis.

Rigor est signum suppurationis.

Rigoris causa.

Horror pro rigore apud Celsum.

Pondere grauari signum suppurationis.

inanem: constat id esse ad maiorem manifestationem. Si enim, cùm totus humor est supputatus, totus etiam est collectus, & dolor cessat, succedente pro ipso grauitate: ita etiam fiet, vt parte aliqua primùm suppurata, supputatione videlicet incipiente, partis fiat collectio, & partis doloris permutatio in ponderis sensum. Quo dato suppuratione incipiente, incipiet dolor in pondus mutari. Quare autem eo tempore dolores maximè fiant, quo doloris commutatio fit in sensum ponderis, facilis est ratio, vt dixi: quoniam etsi in parte non fiat distensio fit tamen erosio singularum partium, quæ pus continent. Quas erodi & exedi necessum est, donec totum pus in vna tantùm contineatur cauitate. Præter hæc tria signa incipientis supputationis, vnum aliud scribitur 4. lib. de Causis pulsus à Galen. dicente, supputatorum verò pulsus initio statim pulsum refert vigescentis inflammationis: hoc enim initium est supputationis. Vbi dixit Hippoc. *Vel quando primum rigor ipsum prehendit*. in quibusdam Græcis codicibus sic legitur, εἴποτε αὐτὸν πρῶτον ῥῖγος ἔλαβεν. in aliis, ἢ ὁπότε αὐτὸν πρῶτον ῥῖγος ἔλαβεν. hoc est, vel si quando primum ipsum rigor prehendit. Prima lectionem transtuli.

Dolores maximi in puris generatione quare.

Pulsus incipientis suppurationis.

GALENI COMMENT.

Confessum id vnum est omnibus ferè medicinæ professis, cùm etiam perspicuè constet, vt quoties inflammatio affligens in parte præcipua, haudquaquam discutiatur adhibitis subsidiis sed suppuratur, rigor tùc, ac febres consistant. Etenim libro de Rigore, perpensum iam est, vt puris acrimonia generati mordens ac derodens adiuncta corpora, rigorem commitat perinde quasi medicamenta acriora quibus ingestis interdum malignis vlceribus, aut cuidam affectioni putredinosa rigere & febricitare contingit. At verò febris talem comitatur rigorem. Sanè & Hipp. alterutrum commemoruuit, ac febrem prius, dicens, in die quo primum homo febricitauit, non illum definiens diem, qui totius ægrotationis extitit primus: sed quo rigor vnà cum febre, vehementiore scilicet admodum quàm anterior fuerat, coincidit. Quinetiam ponderis euenit sensus tunc ægrotis, cùm humor in multas & exiguas partes dispersus in partibus inflammatione laborantibus post mutationem in pus colligatur ad aliquam sedem vnam continuam omni parti quæ inflammatione laboret. Igitur ex hoc, inquit, tempore quo primùm hæc extiterunt, expectare oportet & vigesimo die, & trigesimo, & quadragesimo rumpi suppurationem. Quæ verò dixit indicia, tria numero sunt, pondus, rigor, febris, quæ multo quàm anterior vehementius affligat.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte rationem reddit, quare & rigor, & febris fiunt in his, quæ suppurantur, vbi inflammatio, quæ in præcipua parte existit, non discutiatur per conuenientia remedia. Rigor autem fit, quemadmodum quoties acre aliquod vlceri admouetur: acore enim participat pus. Febris verò prius, quàm rigoris, meminit Galen. quamuis rigor præcedat. Febrem autem intelligere conuenit, non eam quæ à principio morbi existit, sed ea vehementiorem, & ea quæ cum rigore superueniat. *Lib. de rigore*. In libro de Rigore, à causis calidis rigores fieri probat, vt in tertianis febribus, & in abscessibus, & vlceribus inquit Sed nonne acre aliqui pharmacum vlceribus adactum, primò dolorem, mox horrorem, demum rigorem infert? Nos multo irritatis ab acri pharmaco vlceribus rigere & febrire, vidimus. Inflammationi etiam, dum ad abscessum vertitur, horrorem & rigorem adesse est operæ pretium. *Comitatur*. Græcè ἀκολουθεῖ, id est sequitur.

Rigorem afferunt.

In secunda parte, quæ incipit (Quin etiam) docet quare dolor in pondus mutatur: nempe quoniam humor, qui in potis membri inflammati, & in tenuissimis venis ipsius continebatur, in vnum spatium continuum transit, quod grauitate potius molestat, quàm antè, & minore dolore saltem in fine, vt dixi in expositione. Ab eo ergo collectionis tempore supputare oportet rupturam futuram.

PROGNOSTIC. LIX.

Si verò empyema in altera tantùm parte existat, hos conuertere, ac discere oportet, doleátne in altero latere, & an alterum altero calidius sit. Atque cubantem super sanum latus interrogare, an videatur sibi onus aliquod desuper suspendi. Si enim ita est, in quodcunque latus pondus insit, in altero suppuratio existit.

In prognost. 57. tempus rupturæ suppurationum scripsit, & in 48. tempus principij suppurationis, à quo spectare oportet rupturam. In hoc tamen scribit locum, in quem delabitur pus ex suppuratione rupta. De hac enim loquitur Hippoc. vt vult Galen. in Comm. qui hanc ponit differentiam inter suppurationem, quæ fit intra peritonæum, & eam, quæ fit intra thoracem, quòd in ea, quæ fit intra thoracem, pus non permeat à latere vno in alterum: & in illis, quæ fiunt intra peritonæum pus omnibus intestinis circumfertur. Huius locum ex decubitu docet Hippocr. cognoscere: pendet autem via inuentionis ex anatome. Nam suppuratio, quæ in altero latere tantùm fit, & rumpitur, alteri nullatenus communicat: quoniam membrana subcingens costas, diuidit totum thoracem in duas partes: & cùm in alterum latus incidit morbus, in cauitatem illius partis incidet pus, ab inflammatione suppurata ac rupta, & in alteram non poterit permeare. Cùm tamen homo in latus, quod continet pus, cubat, pus ipsum costis superiacet interposita membrana: non igitur sentietur pondus, veluti suspensum, sed aut pondus non sentiet, aut non suspensum: vt fit, quando in diuerso latere cubat homo, tunc enim superiacet pus parti membranæ, quæ medium thoracem interseptit. Quæ pars, cùm non aliunde habeat fulcimentum, quod ei superponitur, grauat, ac suspendi videtur: & ita est, quoniam in aëre medio totius cauitatis thoracis, à tenui membrana sustinetur. Cùm igitur æger in contrarium latus cubat, suspendi sibi onus sentit in thorace: in eodem verò cubans, minimè. Sententia præsens ad partis patientis dignotionem attinet, vtilis eis, qui non adfuerunt morbi principio: & quando quis duos morbos laterales passus est, & in altera tantùm facta est supputatio: & pro dignotione supputationis, inflammationisque, quæ facta est in medio thoracis, in quo duæ sunt membranæ thoracem intersepientes: & ad cognoscendum quæ illarum passa fuit inflammationem: si quidem loci dolor id ostendere non potuit, dignoscetur ex Hipp. præsenti doctrina. Hæc vera sunt de inflammationibus membranarum, non de illis, quæ fiunt in pulmone. Ratio est, quoniam inflammatio pulmonis in vtranque partem rumpi potest. Membranæ diuidentes thoracem ex dissectione lib. 5. de Anatomicis administrationibus, non diuidunt pulmonem in duas partes, sed ad ipsum pertingentes totum circumuoluunt. Poterit ergo pulmonis inflammatio aut per omnes cauitates pulmonis dispergi, tam dextras, quàm sinistras, aut rumpi in cauitatem dextram ac sinistram thoracis. Alterum signum ponit Hipp.

Suppuratio quæ fit in abdomine, à suppuratione thoracis quomodo differt.

Puris locus ex decubitu.

Pus in thorace suspensum sentitur.

Dignotio loci puris.

Suppuratio pulmonis aliter cognoscitur, quàm thoracis

ad cogni

ad cognoscendam partem, in qua facta est suppuratio, nempe calorem maiorem. Ostendit enim ibidem adesse morbum, vbi adest caluris abundantia, quæ significat pus in ea parte putrescere. Verumtamen nnn est necessarium calorem in ea parte esse maiorem: pnteſt enim fieri, vt puris caliditas non sit tanta, vt in exteriori parte manifestetur. Sed voluit id esse cnnſiderandum Hippocr. nempe an altera pars sit altera calidior: id enim nonnunquam fit, quo dato, vbi maior adest calnr, suppuratinnem adesse intelligimus, Aëtius lib. 8. cap. 65. inquit: Cngnnſces autem suppuratna hoc mndo quum lateris dnlor præcessit, deinde vehementes febres quieuerint & ex magna parte qnnque dnlnr, grauitas autem sensus remanserit, intus in lateribus in pnnfundo thnracis, simúlque transfluere aliquid appareat, iuxta multiplices reclinatinnis permutatinnes, & maximè cùm ab vno latere in alterum decumbunt: tunc sanè multitudo puris manifestatur, & fluctuationis cuiusdam sonitus, sæpe sensibiliter in reclinationibus ipsorum auditur. Cngnoscitur itaque suppuratio facta, tum ex prædictis, tum quòd nihil telatu dignum per sputum reiectarunt, in eo qui præcessit vehementi lateris dnlnre. Quam sententiam accepit à Galen. lib. 4. de Lnc. pat. cap. 9. dicente, At vbi pleuritis præcessit, mox remissa febris vehementia intrinsecus laterum grauitas in imo thnracis derelicta sentitur, ac vbi quis affatim à decubitu transmutatur, idque maximè si ab vno latere in aliud se conuertens, defluere aliquid sentiat, puris multitudinem ibi enntineri baud dubia coniectura est, Quin etiam in his fluctuatio sæpenumern haud nbscure auditur.

Suppurationis locus ex calore.

GALENI COMMENTARIVS.

Constat ex dissectionibus, vt membranula thoracem intersepiant à pectore peruadentes vsque ad spinam, ita vt duo caua ipsa conficiant. Quocirca nullam ineunt societatem, quæ affligunt in altera parte suppurationes, cum iis quæ in altera fatigant, quemadmodum in illis quæ intra peritonæum consistunt. In illo enim circiter omnibus intestinis circumfluit pus, in hac verò neque materia dextera partis thoracis transmeare in sinistram: neque econtrario quæ in sinistra est, transmeare in dexteram potest. Ob eam igitur rem censet ediscendum esse, num æger in vtraque parte habeat pus, an in altera dumtaxat. In pulmonia enim quoties in suppurationem vertitur, in vtraque potius quàm in altera colligitur pus: per costalem verò in altera potius quàm in vtraque. Cæterum pars affecta cognoscitur ex differentia caloris. Calidior enim affecta pars est: & quia cubans æger in latus oppositum, onus sublimiori insidens parti persentiscit. Constat enim vt pus hoc collectum loco oneris sensum importet.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte supponit Galen. ex anatnme constare, quòd pus contentum in thorace, non permeat à latere in latus, quemadmndum quod continetur intra peritonæum qund omnibus intestinis circumfertur. Hinc sequitur vtilem esse doctrinam Hippocr. quæ docet pure existente in cauitate thoracis, lncum eius inuenire, qua via inueniendi non licet vti in suppurationibus pulmonis. Permeat enim in illis pus à latere in latus, aut in vtraque parte ab initio fit. In inflammationibus tamen membranæ subcingentis costas facta suppuratinne, pus in spatium thoracis effusum, non posse vtrumque latus peruadere, docet dissectio apud Gal. lib. 5. de Anatomicis administrationibus, post medium, vbi inquit,
Thoracis duplex cauitas ex anatome. Ex vtraque autem ipsius parte superiore puta, & inferiore, tenuis mēbrana adhærescit, quam accuratè, si animum huic accommodes sermoni, deteges. Harum itaque elatior duplici structura, totam thoracis reginnē sublimat, à dextera parte altera, à sinistra quoque altera. Non enim vna quædam est intra thoracem spatiosa laxitas sibi continua, sed à prædictis membranis intercipitur: quæ recta linea ad pectoris lnngitudinem mutuo sibi cohærent, nisi quantum in ea parte abscedant, distántque qua cor situm est. Et parum infra has membranas, qua parte costis respnndent, upozokotes, id est, subcingentes appellant: quæ verò coniunctæ in medio thoracis sunt diaphrattontes, id est, intersepientes.

IN secunda parte, quæ incipit (Cæterùm) duo signa scripta ab Hippocr. ad cognoscendum locum puris recitat.

PROGNOSTIC. LX.

HViusmodi signis omnes suppuratos dignoscere conuenit. Primum quidem, si febris non dimiserit, sed interdiu tenuiter afficiat, noctu verò plus: & plurimi superueniunt sudores atque tussiendi cupiditas eis inest, & nihil screant effatu dignum: oculi fiunt caui: malæ verò rubent, vngues manuum incuruantur, digiti incalescunt & potissimum summi, in pedibus fiunt œdemata, cibos non appetunt, & phlyctænæ per corpus erumpunt.

AD partem artis diagnnsticam pertinet sententia præsens, in qua Hipp. docet cngnnscere suppuratns, eos videlicet, qui pus effusum continent in cauitatibus thoracis: nnn tamen nmnes, sed eos qui pus diu continent, vt constat ex sequenti prognost. Isti tamen aut phthisim patiuntur aut ad ipsam proxime parati sunt. Incidunt enim in ipsam, vbi rupta inflammatione pus contentum in cauitate thoracis non repurgatur intra quadragesimum diem, vi puris exesn pulmone, vt constat ex Aphoris. 15. sect. 5. Quicunque morbn laterali suppurantur, si in quadraginta diebus purgantur, liberantur: si verò nnn, in phthisin transeunt. Qun in loco Leonicenus errandi occasionem præbet, cnnuertens prn phthisis, tabem: quum tamen lib. 1. de differ. febr. cap. 9. & sæpe alibi, pro marasmu vtatur tabis voce, quin & in eodem cap. phthisin, & marasmum, appellat tabem: quum tamen inter se plurimnm differant. Quum ergo tales diutius immnrantur, phthisis signa habent, quia præsentem patiuntur, aut quoniam ad eam proximè accedunt. Signa verò quæ suppuratos ex longo tempnre nstendunt, sunt decem. Primùm febris, quæ nnn intermittit, affligitque magis noctu, quàm interdiu. Febris hæc hectica est, sed putridam habet commixtam, quod constat: quoniam præter id quòd in temporis processu facta permanet in membris, vapor adhuc putridus eleuatur ex pure putrescente, qui febrem quoque facere potest de genere febrium putridarum. Accedit ad id, quòd antequam febris hectica adueniret, putrida aderat, quæ nnn habuit causam aliam præter humorem suppuratum, ac putrescentem, qui hectica producta adhuc manet. Ob id verò quòd hectica est, & in solidis corporis partibus facta, interdiu minus, noctu magis vexat. Qund ex sententia Galen. in Comment. ad alimentum referri debet, quo assumpto breui corpus incalescit, vapore alimenti distributo ad solida membra, tali ipsis eueniente alteratione, qualis calci, cùm humore irrigatur. Hoc signum febres hecticas ostendere dixerat Galen. lib. 1. de Different. febr. cap. 9. per hæc verba, Maximum verò ac indubitatum

— *Empyci fiunt phthisici.*
— *Leonicenus notatur.*
— *Febris empyicorum signum hectica & putrida est.*

Digitized by Google

tatum hoc erit eius naturæ indicium, si cibum homini obtuleris, eo præsertim tempore quo maximè omnes horas suspectas subterfugisse videtur: statim enim hora vna, aut duabus, post acceptum cibum, quicunque ægrotantem tetigerint, alteram febris accessionem adesse opinabuntur. Causa etiam, qua

Hectici cur calent ex cibo.

re accepto alimento incalescunt hectici, scribitur à Galen. in Comment. præsenti, & 1. de Differ. febr. cap. citato, vbi inquit, Id enim eis contingere videtur, quod in calce ac lapidibus calefactis. Si enim aquam frigidissimam infundas, multò calidiores sentiuntur, nutrita, vt patet in ipsis arida caliditate, ab humida substantia. Hoc idem quod noctu euenire dixit, interdiu contingere potest, vbi interdiu alimentum acceperit æger: nam hoc accidens alimentum in-

Qui semel comedebant tempore Hip. cœnabant.

sequitur, non horam diei. Verumtamé noctu id euenire dixit, quoniam homines temporis Hipp. omnes cœnabant, non tamen omnes prandebant: sed qui semel in die comedebant, cœnabant & non prandebant, vt constat ex lib. 2. de Ratione vict. acu. sect. 22. vbi quosdam bis die comedere, dicit, quosdam semel, quoniam prandere non consueuerunt. Inquit itaque, Nempe tum his, qui bis die comedunt, tum his qui semel, noxam imbecillitatémque patiunt repentinæ mutationes: quique prandere non consueuerunt, & prandent, statim ægrè habent. Illos ergo, qui semel in die comedunt, non consueuisse pran-

Suppurationes sequuntur hecticæ febres.

dere dixit. Quòd tamen inflammationes suppuratas sequantur hecticæ febres, constat ex Galen. eodem cap. 9. citato, dicente. Maximè igitur viscerum collectiones si non recta cura adhibeatur, insequentur hecticæ febres, adeo vt plerique existimauerint eas nulla alia ex causa generari. Et parum infra inquit, Aduenit autem & hæc passio nonnunquam quidem per se ipsam, sicuti in excandescentiis, vehementibúsque tristitiis ac diuturnis: nonnunquam verò in ardentibus febribus, aliquando autem in pulmonis ac thoracis affectibus, ac præsertim in suppurationibus, & phthisi. Contra illud, quod dixit Galen. de causa incalescentiæ ex cibo, quarto libro Collectionum cap. 33. arguit Auerroes, dicens, Causas, quæ ab aliis medicis dantur, esse accidentales, & sicut fabulæ: quoniam dicunt quòd cibus in talibus patientibus & corporibus, est secundum similitudinem aquæ super calcem proiectæ: quia impossibile est vt virtus nutribilis à nutriente tantum sit elongata, vt ipsum eidem sit contrarium, sicut aqua calci. Reperitur enim, quòd vnumquodque istorum alterum corrumpit. Argumentum itaque ipsius est: licet calx habeat contrarietatem cum aqua, alimentum non habet adeò magnam cum membro: & inde est, quòd non fit similiter in calce aqua superfusa, & in membro superfuso alimento. Verùm quàm incon-

Auerroes temerè mordet Galenum.

siderate Auerroes modo vt sæpe alias, Galenum mordere tentauerit, manifestè constat ei, qui intellexit mentem Galeni. Nam experimentum de calce aqua superfusa nemo negabit, neque experimentum de membro ab alimento irrigato in hectico. Similitudo verò in causa, hinc constat, quòd quemadmodum calx siccitatem habet intensam admodum cum calore arido: ita membra hectici sicca sunt, & calorem aridum habent. Quòd si calx aquea humiditate irrigetur, efferuescit, atque ostendit, tactui vehementiorem calorem quàm antè: poterunt ergo membra hectici calorem suum ostendere ac manifestare, superfuso humore alimenti. Quòd si dixerit Auerroes, esse impossibile, virtutem alimenti tantū elongari à virtute membri, vt sit ei contraria: videtur bonæ philosophiæ oblitus. Omne enim alimentum quandiu ab alito patitur, contrarium est ipsi: & quandiu non est integrè assimilatum, tandiu patitur: ergo quandiu non est integrè assimilatum, est ei contrarium. Et hoc maximè cùm hecticam febrem patitur æger: tunc enim sicca admodum sunt solida membra, & alimentum omne humidum est actu, quamuis non omne sit potentia humidum, saltem in comparatione ad corpus alendum. Aduertat ergo Auerroes oportet Galen. verba,

Auerrois ratio improbatur.

qui de calce dixit, caliditatem aridam nutriri in calce, ab humida substantia: quod similiter fieri in membris hectici, in quibus multa adest arida caliditas, solus temerarius ille negaret. Adde, quòd ipse eodem loco rationem reddere tentauit, quare id hecticis eueniat, ac dixit, id fieri, quoniam de natura nutribilis est, (vt verbis ipsius vtar) sibi nutriena assimilare: atque inde necesse est, vt cibus corpori adueniens calorem extraneum adipiscatur, quamuis cibus frigidus sit, aut non: propterea febris fortificatur, & accidentia augmentantur. Quod in febribus putridis non fit, propterea quòd in eis calor extraneus radicaliter non est fixus. Respondet hoc in loco ad quæstionem, & ad argumentum. Ad quæstionem, quòd hectici calefiunt ex cibo, quoniam alimentum recipit calorem præter naturam, à membro conuertente ipsum, & ad argumentum contrà, similiter in febribus putridis est in membris calor præter naturam, ergo & in ipsis fieri deberet. Respondet nō esse simile, quoniam in putridis calor præter naturam non est factus. Quæ solutio ineptissima est: nam si caliditas præter naturam, præter id quod facta est, siccitatem non haberet coniunctam, illud accidens non fecisset in febricitātibus. Quoniam siue vi caloris eueniat, siue is factus sit, siue fiens, similem habebit virtutem alterandi humidum aduenien. Quoties tamen siccitati coniunctus est, aliter alterat, quàm si humiditati iungatur. Calx enim non aliter ex aqua, sed tamen accenditur per ipsam calor calcis, quia aridus erat, vt in hectico. Quod si aliquod subiectum dederis, quod calorem habeat sine siccitate, id non accendetur ex aduentu humidi alicuius irrigantis, veluti humor putrescens. Is enim calorem extraneum factum habet: verùm quamuis irrigetur alimento, aut potu, aut quouis alio humore, non accendetur in ipso vehementior calor. Dicet fortè aliquis non esse simile de humore habente calorem præter naturam factum, & de membro: nam humor non intendit ommutare alimentum in sui substantiam, sicut membrum. Hæc solutio non satisfacit: quoniam calor membri ob id excitatur ab humore alimenti, quoniam agit in ipsum, siue huiua actionis finis sit alitio, siue non; id enim contingens est: stat enim membrum alterasse alimentum, & superaccensam fuisse caliditatem, & deinde non sequi alitionem. Ergo superaccensio caloris, ex alteratione caloris circa humorem superuenientem nascitur, non ex eo quòd ipsi membro futurum est alimentum. Adde, quòd in calce irrigata id fit, quamuis calx non intendat formam calcis in aquam inducere. Verum ergo est, ac infallibile, in his, quæ calore sicco arescunt, vt hecticis, & in calce, cùm irrigantur humido quopiam, superaccendi. Ac constat, Auerroem non tantùm temerè tentare mordere Galen. sed ineptam adhibuisse causam acci-

Suppuratorum sudores.

dentis. Secundum signum est, sudores multi superuenientes. Hoc signum ostendit suppuratos ex longo tempore qui iam languidi redditi sunt: ad langorem namque facultatis tales sequenter sudores, natura nequeunte alimentum superare, vt Galen. quoque in Commen. testatur. Lib. quoque 4. de Loc. patt. cap. 8. dixit, omnibus suppuratis vires reddi

imbe

imbecilliores. Sed contra id signum est argumentum quod accipitur ex sententia Gal.4.sect. Aphor. Comment.41. vbi explicans causam Aphor. in quo Hippocr. dixerat, Sudor multus ex somno factus absque manifesta causa, significat corpus plurimo cibo vti: si verò cibum non accipienti hoc accidat, scire oportet, quòd euacuatione indiget corpus, inquit Gal. Quod verò in præsenti Aphor. docetur, in verbo πολὺς, id est, multus, adiecto, maximè existit: si enim sudot multus non esset, posset, & propter vitium imbecillitatem, & corporis raritatem accidere. Ipsius verò multitudo, altera duarum causarum fit, vel propter ciborum qui sunt recenter assumpti, immoderantiam, vel illorum qui antea. Ecce vbi Galen. dicit sudores multos esse ad causas alias referendos, non ad imbecillitatem. Hoc argumentum facilè soluitur verbis Hippoc. & Gal. animaduersis. In hoc enim Aphor. de sudore multo siue copioso loquitur: quem constat non euenire citra causam manifestam, nisi ob causas ab Hipp. & Galen. dictas. Sudores verò, de quibus in progn. loquitur Hippoc.

Notanda distinctio. multi sunt numero non quātitate continua. Suppurati enim ex longo tempore, & languidi plurimi, sæpe sudant: parui verò sunt omnes ipsorum sudores, quos dixit, ἱδρῶτες πολλοί, id est, sudores multi, & in Aphor. dixit, ἱδρὼς πολὺς, id est, sudor multus. Quamobrem valde errauit Laurentianus, in præsenti prognost. transferens. Si copia sudoris elicitur, neque enim id verum est, neque litera Græca id sonat. Eueniunt itaque languidis sudores multi, qui significant facultatem imbecillam, non potentem superare ac continere alimentum, quamuis convenienti quantitate adhibitum.

Tussis suppuratorum. Tertium signum est, cupiditas tussiendi, cum qua nihil essatu dignum spuunt. Refertur id maximè ad imbecillitatem facultatis: licet tres sint causæ, ob quas aliquid aut non spuitur, aut difficulter, crassitudo siue lentor humoris expellendi, densitas membranæ obuoluentis pulmonem, quæ non admittit humorem, & imbecillitas facultatis comprimentia thoracem. In

Excreationis difficilis duæ sunt causæ. Comment.8. huius libri, difficilis exercationis causas duas scripsit, alteram ex humoris excreandi ineptitudine, alteram ex defectu facultatis: hic tamen tres adscripsit, quarum tertia est, cutis pulmonis densitas quam non scripsit in eo loco, quamuis de meatuum pulmonis angustiis mentionem fecit, quoniam in eo loco de reiectione humorum, qui iam in pulmone continentur, loquitur, hic tamen de his, qui ex thoracis cauitate nondum pulmonem

Oculi caui. ingressi sunt. Quartum signum est, oculi caui. Id signum inter initia acutorum morborum apparens malum est, nunc verò affectionem ipsam ostendit esse exsiccantem, quæ & faciem exsiccet, & humores qui circa oculos continentur, & in ipsis etiam

Maxillarum ruber. oculis. Quintum signum est, rubor maxillarum: rubent autem ob tussim, sicuti & in omnibus, qui tussi infestantur, & quoniam à pulmone calidi vapores

Vngues incuruati. ad caput & faciem ascendunt. Sextum signum est, vngues incuruati: quod fit, quoniam absumitur caro, quæ existebat in summis digitis, quæ etiam vngues firmabat: adde quòd calor vehementer exsiccans corrugat ac contrahit substantias corporum. Septimum signum est, extremorum digitorum calor. Calent inquam extrema, quoniam in hoc morbo solida membra afficiuntur, non vt in aliis longis, in quibus extrema refrigerantur: summi verò digiti id patiuntur, quia carnis maiorem habent copiam, & in partibus humidioribus solidorum calor magis ma-

Pedum ædemata. nifestatur. Octauum signum est, fieri in pedibus œdemata, quoniā calor naturalis deficit in partibus distantioribus à corde, ad quas vapor transmittitur, qui non discutitur, & humor crudus, qui neque coquitur, neque transmutatur, neque superatur ob languorem. Nonum signum est, defectus appetitus, quod multis causis euenit sed in his ad mortificationem referri debet, & sensus defectum. Non enim satia sentiunt fuxionem, quæ fit ab aliis membris. Decimum signum est, phlyctænæ per corpus erum- *Phlyctæna.* pentes, ob scrofos humores ad cutim translatos. Sed de iis iuxta Comment. Galen. dicemus. Paulus lib.3. cap.32. phthisis signa scribens dixit. Febrē hecticam esse signum, quod suppuratos comitatur, quamuis nondum phthisin patiantur. Quum tamē iam ipsam patiuntur, signa scribit maxillarum liuorem, sudores circa frontem, & collum, vnguium etiam cauitatem. Celsus tamen lib.2. cap.7. in hunc modum scripsit, Omnia etiam suppuratio, quæ nondum oculis patet, sic deprehendi potest. Si febris non dimittit ea quæ interdiu leuior est, noctu increscit, multus sudor oritur: cupiditas tussiendi est, & penè nihil in tussi exereant: oculi caui sunt, malæ rubent, venæ sub lingua inalbescunt, in manibus fiunt adunci vngues, digiti maximéque summi pallent, in pedibus tumores sunt, spiritus difficilius trahitur, cibi fastidium est, pustulæ toto corpore oriuntur. Qua parte dixit, Pallent.: potius, callent, scribi debet, ad Hippocratis normam.

GALENI COMMENTARIVS.

QVicunque pus obtinent intus in corpore vniuersum, siue contentum antè in parte affecta inflammatione, siue etiam post eruptionem, nomines tales purulentos licebit. Sed medici adsolent solos, aut potissimum eos qui in thorace ac pulmone talem habeant affectionem, purulentos nominare, Id verò pus post eruptionem inter thoracem pulmonémque continetur, & nisi cito excreetur, tabidi interenunt febricitantes tenuiter quidem, at calore iugiter quodammodo in noctem crescente: id accidit omnibus febricitantibus hectica febre, non ratione affectionis nocte augente illis febrem, sed ex quodam accidenti, quod inquam, tale existit. Per febres hecticas nomine, partes ipsæ corporis solidiores ignitiores euadunt. Ob id igitur assiduè febris in seipsa similis manet, calorem obtinens perinde, vt calx, debilem contingentibus. Itaque quoties esitent ac bibant, simile quiddam accidit quod in calce euenit aqua perfusa: quo fit vt contingentes exterius ægrum, multo calidiorem persentiant. Ego verò vobis eam rem persæpe ostendi in ægris alias alio tempore alendo ita febricitantes, vt crederetis id illis propter alimentum euenire, non ratione affectionis. Perspicue enim apparet incidere calorem febriculosum vnà cum tempore alimenti, statímque adhibito augeri cibo, & quàm maximè vehementem per diductionem illius apparere: sudores verò continui eliciuntur propter virium debilitatem, eò quòd diductum alimentū discutiatur. Quinetiam tussiendi cupiditas, id est, voluntatis contentio est: nec quicquam dignum commentatione expuunt. Si enim excreassent, nequaquam purulenti euasissent. Cæterum causa ob quam nihil expuunt commentatione dignum, triplex est, tum puris ipsius lentor & crassitudo, atque etiam continentis pulmonem membranulæ condensitas, tum etiam debilitas in ægro facultatis. Sed & oculi (dixit) caui redduntur. Id commune est omnium longarum febrium: sed potissimum earū quæ perspicue exsiccent. Genæ rubent, propter calorem in pulmone, & item tussedinem. Hæc enim ambo calefaciunt vultum & totum caput, quia ex defluxione in pulmonem decumbente vapores in ipsum redundant. At verò vngues curuantur, quia firmans eos vtrinque caro consumitur. Itaque digiti quanquam refrigescentes magna ex parte in morbis diutinis, tamen per omnes hecticas febres calidi permanent. Siquidem hæ solidiores potissimum corporis partes *Cur quidam purulenti parum aut nihil excreent.*

Digitized by Google

occuparunt, sanè in summis ipsis perspicue calidiores apparent, non in partibus exterioribus, sed interioribus, vbi carnulētiores existunt. Causa verò perspicua est, si in memoria herent quæ sunt de cibo ingesto paulò antè perscripta, vbi enim humor largior inest, dilucidior in his sedibus calor euadit. Procedente verò tempore & pedes eorum intumescunt totius corporis extinctione inde incipiente. Quippe quòd partes ab origine longissime absunt. Tunc iam & cibum fastidiunt, scilicet appetendi facultate pariter cum aliis moriente. Pustulæ quædam erumpunt derodente sanie in corpore collecta, talem enim Hippocr. illarum esse docuit generationem secundo libro de morbis vulgaribus, dum ait: Sanies in cute existit, ibique comprehensa calefit. Hæc enim sanies in reliquam cutem, quacunque laxior est, se insinuans, in exteriori eius superficie vtpote densiori subsistit. Porrò hanc dirimit, & ab interna absistere facit sede, atque in ea collecta pustulas gignit.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Quoniam ex his, quæ in præsenti Comment. dicta sunt à Galen. quædam antè explicita sunt in expositione, quædam etiam de se perspicua sunt, breuiter circa ipsum quędam annotabimus. A principio enim exponit dictionem, ἐμπύους, id est, suppuratos. Solent enim; inquit, medici appellare tales eos, qui pus contineāt in quauis inflammatione: & maxime venit in consuetudinem sic appellare eos, qui continent pus in thoracis cauitate, rupta inflammatione iam suppurata. *Vniuersum.* Græcè ἀθρόον, id est, accumulatum. *Igniciores.* Græcè διάπυροι, id est, ignitæ. *Si enim excreassent.* intellige, aliquid effatu dignum. Nam non quæuis excreatio liberatet ægrum à phthisi, sed in continenti quantitate. *Vbi carnulentiores existunt.* Græcè ἵνα τὸ σαρκῶδες αὐτῶν ἐστὶ, id est, qua parte carnosum ipsarum est. *Pustulæ.* Græcè φλύκταιναι Harum generationem dixit fieri ab erodentibus ichoribus, id est, tenuibus saniebus (sic enim scribi debet, quoties in hoc Com. scribitur Sanies) quemadmodum Hippocr. lib. 2. de Morb. pop. iuxta initium inquit, Et subnascebantur quidem in cute sanies tenues: dum autem intrò cōcipiebantur, calescebant, & pruritum inducebant: deinde φλυκταινίδες, id est, pustulæ, velut ab igne inustæ excitabantur, & sub cuti vri sibi videbantur, in ardoribus siccitatis. Appellantur hæ pustulæ ab autore, 4. de Rat. vict. acut. section. 43. φλυζάκια. inquit enim Galen. in Comment. Phlyctænas in superciliis habentem: nempe id significant φλυζάκια. Harum pustularum generationem in fine præsentis Comment. rectè docet Galen.

Quinam sint propriè Empyici.

PROGNOSTIC. LXI.

QVæcunque igitur ex suppurationibus protogantur, talia signa habent, & eis maximè credere oportet. Quæcunque verò recentes sunt, per hæc innotescent, si quid apparuerit eorum, quæ in principio fiunt, simul autem etsi difficilius spirarit homo.

IN duas partes diuiditur prognost. hoc. Prima est conclusio precedentis prognost. Secunda determinat signa, quæ ostendunt empyicus, ex breui tempore. Conclusio est hæc, Signa quæ scripta sunt in prog. præcedenti, omnibus ex longo tempore empyicis conueniunt, & eis valde credere oportet. Meritò addit Hippoc. eis esse valde credendum, quoniam maior pars signorum eorum, ostendit consumptionem, & hecticam febrem, quæ sine dubio sequitur ad inflammationes partium thoracis, & pulmonis, cùm suppurantur, & suppuratæ ac ruptæ protogantur. Signa verò, quæ ostendunt empyema recens, id est, puris recētem effusionem in cauitates thoracis, non sunt adeò manifesta, quoniam non habent eam febrem coninnctam. Sunt autem hæc, si apparent quæ dicta sunt de incipientibus suppurationibus, nempe rigor, febris, pro dolore pondus: & præter hæc difficultas respirandi. Verumtamen aduertendum, quod suprà progn. 58. Hippocr. docuit, per hæc signa cognoscere principium collectionis puris in partem vnam, vt inde coniectari liceret, quo tempore futura esset eruptio puris in cauitates thoracis: vt constat ex Gal. in Comment. Verumtamen modò ex eisdem docet, cognoscere puris effusionem in cauitates thoracis, eam quæ non est antiqua. Neque tamen obiicit Galen. vt Hippoc. quòd eadem met signa, quæ ostendant incipientem puris collectionem, ostendant etiam eius effusionem, & inflammationis rupturam, vbi cum eis alia coniungantur: veluti si aliquod coniungatur ex eis, quæ dicta sunt de empyicis ex longo tempore, præterea & difficultas respirandi: his enim omnibus iunctis, recens significabitur empyema. Signa suppurationis incipientis, quæ ostendunt puris collectionem, sunt, rigor, febris magna, pro dolore pondus. Hæc eadem rursus apparent, quo tempore pus iam confectum, & in thoracem effusum, membranas thoracis mordet, & ex morsu concitatur rigor, & vaporum multitudo febrem efficit: effusum enim pus magis euaporat. Pus itē ante eruptionem membranam erodebat, ac efficiebat etodentem dolorem, & in pondus transiuit, facta puris effusione. Habet tamen hoc veritatem, maxime vbi accedat aliquod ex signis antiqui empyematis, & difficilior respiratio. Licet enim Hipp. tantùm duo scribere videatur, videlicet signa quæ dicta sunt de incipiēte suppuratione, & difficultatem respirationis: Galen. tertium scribit in Comm. dicens, Si quid eorum, quæ dicta sunt, de iis quæ prorogantur, apparuerit: id est, si simul cum signis incipientis suppurationis, apparuerit aliquod eorum quæ dicta sunt in progn. præcedenti, vt caui oculi, defectus appetitus, sudores plurimi, & similia. Quare vbi Hippocr. litera habet, ὁκόσα δὲ ὀλιγοχρόνια ἐστὶ, σημαίνεται τουτέων, ἤν τι ἐπιφαίνηται, legendum videtur magis ad Galen. mentem, ὁκόσα δὲ ὀλιγοχρόνια ἐστὶ, σημαίνεται τουτέων καὶ ἤν τι ἐπιφαίνηται. quod est, Quæcunque verò recentia sunt, per hæc innotescēt, etsi quid apparuerit. In qua lectione, tria erunt signa ab Hipp. scripta, quemadmodum à Gal. Quum enim dixit, Per hæc innotescent: intellexit, si aliquod horum apparuerit, quæ scripta sunt in præcedenti progn. & rursus, Signa quæ apparent inter initia, & difficultas respirandi maior quàm antea, eligat lector quod maluerit. Erit autem difficultas respirandi pure iam effuso, magna, & per ipsam pinnas narium mouent afflicti, magna inquam, ob magnam thoracis dilatationem, vt scripsit Gal. lib. 4 de Loc. pa. cap. 8. dicens, Sic etiam iis quibus inter thoracem et pulmonémque magna puris quantitatis collecta est, quos suppuratos vocant, totus thorax attollitur, sed neque calidus est ipsorum spiritus, neque etiam exsufflando emitti solet, nisi adurens fortasse febris accesserit. Quòd tamen hæc respiratio magna appelletur, per quam totus thorax eleuatur, dixit Gal. parùm infrà, eodem cap. Præ omnibus autē vos meminisse velim, magnæ respirationis geminas esse differentias: fit enim interdum ob dilatationis à thorace procedentis magnitudinem, interdum verò ob inspirati aëris multam essentiam. Hanc respirationem paulò infrà eodem cap. potius sublimem, quàm magnam vult appellari: sicuti & lib. 3. de Mor. pop. pat. 5. in hist. anginosæ, vbi hæc duo signa inueniti vult in empyicis, magna respiratio, quę sublimus appellatur, & pinnas natium

Signa recentis rupturæ suppur.

Respiratio sublimis.

Google

natium mouere, inquit enim, Videtur autem mihi velle indicare illos summa nare respirare, qui cùm respirant, pionas ipsius naris mouent. Multos siquidem ægtos ita respirantes videmus, vt io inspirationibus quidem ipsas dilatent: contingitque hoc iis, qui ob anginã strangulantur, vel petipneumoniam, vel empyema: contingitque & iis, qoi imbecilla sunt virtute. Et consequenter, explicans quate hunc spiritum appellet sublimem Hippoc. inquit, Videntur siquidé ita affectis, summæ thoracis pattes ad omoplatas vsque moueri: & tationabile est hoc, dici uunc ab ipso fieri sublimem spiritum, oon solùm in cynancbicis, verum quoque & in peripneumonicis & empyicis appellatis affectibus. Sublimis igitur est empyicotum inspiratio, omnibus concurrentibus thoracis musculis facta, ob id maximè, quòd non possunt thoracem eleuare, nisi omnibus musculis ipsius concurrentibus. Quoniam omnium empyicorum facultas languida est, vt Galen. inquit lib. 4. de Loc. pat. cap. citato. Verùm ij celerrimè suffocantur, tum ob affectum ipsum, tum quòd vires omnibus empyicis ex necessitate imbecilliores redduntur. Galen. in Comment. per difficilem respirationem intellexit, difficiliorem quàm antè. Nos tamen species difficilis respirationibus explicuimus.

Empyicorum facultas languet.

GALENI COMMENTARIVS.

REctè dici credendum esse diuturnioris indiciis suppurationis. Adeo enim valida sunt potestate, vt nullam de se relinquant ambiguitatem. Breuiorem verò cognoscendam esse ex indiciis antea prædictis, ea verò sunt, rigor, febris, pondus, & si quod ex dictis in suppuratione iam appareat diutina, & si ager difficilius quàm antea spiret, id verò accidat necesse est propter angustiam pulmonis, quoties pus inanes thoracis prehendat sedes.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Commentarios ooo eget annotatione, prætterquàm quòd vbi legitur, *Et si quod ex dictis in suppuratione existat diutina.* Græcè enim habetur, εἴτε τι τῶν ἐπὶ τοῖς χρονίοις εἰρημένων ἤδη φαίνεται, quod est, Et si aliquod eorum, qnæ iam dicta sunt, de iis quæ prorogantur, appatuetit.

PROGNOSTIC. LXII.

QVæ verò ex eis celerius aut tardius rumpũtur, his signis cognoscere oportet: si dolor ab initio fiat, & difficultas respirandi, & tussis, & exercatio perseueret, tupturam sperare oportet vigesimo die, & adhuc antè. Si verò dolor mitior fuerit, & reliqua omnia secundùm rationem, in his posterius ruptura speranda est. Præcedente autem necesse est ante puris eruptionem, dolorem, difficultatem respirandi, & screationem.

Suppurationum rumpendarum signa.

Supra prognost. 57. dicit, suppurationes quasdam rumpi 20. die, 30. 40. & 60. verum noo scripsit signa, quæ ostendunt ipsas citius aut tardius rumpi debere, de quibus in præsenti scribitur. Primò igitur scribit signa rupturæ ante diem 20 aut in ipso, quæ sunt dolor, tussis, difficultas respirationis, & screatio, vbi ab initio perseuerauerint. Nam si hæc à principio ad finem vsqoe perseuerant, morbus magnitudinem & grauitatem obseroat, & inde breuem terminationẽ oportet spectare. Dolor itaqoe à principio ad finem perseuerans, acredinem humoris significat, aut multitudinem, aut vtrunque. Tussis quæ non cessat, causam perpetuo irritantem difficultatem respirationis, assiduum etiam significat dolorem. Screatio, humoris tenuitaté & acredinem, ob quam penetrat membranam, in qua inflammatio continetur, non enim significat humoris coctionem: nam talis screatio cocti humoris dolorem & morbum finiret, vt puris generationem. Talia ergo signa breui futuram ruptionem significant, nempe 20. die, aut ante, vt die 17. aut 14. septimo enim rumpi rarum esse dixerat Gal. Comm. 57. Vigesimum autem diem non pertransibit, quoniam is est terminus longissimus acutorum morborum, vt sæpe declaraui. Et hic morbus acutus ex signis prædictis ostenditur. Vbi dixi, Perseueret, Aldinus codex habet ἀπατείνει, id est, extendatur. Cratandri verò codex habet διατελέει, quod est perseueret. Et lib. 1. de Morb. pop. part. 3. in Com. Erasini, διατελέει significat per tutũ morbum, quod est perseuerare. sicut & lib. 3. part. 3. in Comm. in Thaso Dealcis. Tardius verò rumpi suppurationes dicit, quæ dolorem habent mitiorem, & reliqoa secundùm rationem, hoc est, reliqua ad mensuram & proportionem doloris, nempe difficultas respirationis, & tussis. Quæ igitur tardius rumpitur, non habet dolorem contiñétem, sed intermittit aliquando, atque remittit, neque toto perseuerat morbo: is autem significat minus acrem causam, & minus calidam, & quæ difficiliùs poterit membranam continentem erodere. Quamobrem ad 30. 40. & 60. prorogabitur ruptio. Verumtamen quo tempore rumpi debet, humor agitabitur, cuius pars excernetur screatione: pus etiam ipsum erodens efficiet dolorem, & difficilem respirationem: sine his enim non rumpetur suppuratio. Si igitur intermiserunt, vt eo tempore redeant, oportet. Hinc sequitur, quòd vbi dolor placidior ac mitior fuerit, & reliqua remissiora, ad 60. protogabitur ruptura: vbi verò minus placida, ac minos remissa fuerint reliqua symptomata, morbus medium tempus obseruabit.

Dolorem intermittere quid ostendit.

GALENI COMMENT.

EX quibus vt ruptionis periculum immineat suppurationis, ex his ipsis indiciis, vt celerius id accidat, cognoscas licebit. Ea sunt, dolor, difficultas spirandi, tussedo, & screatio. Si igitur continenter & vehementer infestent, celerem fore significant eruptionem. Si verò non continenter affligant, nec vehementer, diuturniorem. Cæterùm necesse est, cùm corpus obuoluens pus derodatur ab eius acrimonia, dolorem fieri ob id ipsum: tussedinem verò & screationem, quia sanies iam quadam tennior obductum penetret corpus: spirant verò difficulter etiam propter vniuersam corporis conditionem, sed præcipuè propter accedentem dolorem.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN præsenti Comment. qua parte scribitur, *Propter vniuersam corporis conditionem*, coostat hanc literam oullum sensum habere, nempe difficilem fieri respirationem, ob vniuersam conditionem corporis. Græcè tamen sic habetur, ἢ διὰ τὴν μὲν τοῦ νοσήματος τὴν κατάστασιν. hoc est, & ob vniuersam morbi constitutionem. Ratio huius est, quoniam quoties morbus constituitur in partibus thoracis, difficilem reddit respiratiooem læso ipsius organo.

PROGNOSTIC. LXIII.

LIberantur autẽ ex his, maximè quidem, quos febris dimiserit eodem die post eruptionem & qui cibos citius appetunt, & siti vacant, & venter pauca ac constantia dimittit, & pus album, læue, vniúsque coloris fuerit, ac sine pituita, & sine dolore, aut tussi vehementi. Sic enim optimè, ac citissimè liberantur. Sin minus hi, qui ad hos maximè

accedunt. Moriuntur autem quos febris minimè dimiserit, vel cùm dimisisse putetur, iterum incalescere videatur,& sitim habuerint,& cibos non appetant, venter humidus fuerit, & pus chlorum, & liuidum spuant, vel pituitosum,& spumosum,si omnia hæc fiant moriuntur. Quibus verò ex his quædam superuenerint, quædam verò non: quidam ipsorum morientur, quidam longo tempore saluabuntur: verùm ex omnibus indiciis in ipsis inuentis, coniectari oportet de aliis omnibus.

Suppurationum ruptarum fines quatuor.

Quatuor terminationes suppurationum, quæ rumpuntur,scribit Hippoc.quas præsagiri docet per signa, quæ hic scribit: aut enim terminantur ad bonum aut ad malum: ad bonum, quædam optimè ac citissimè cum omnibus,aut ferè omnibus signis bonis, quædam longo pòst tempore cum bonis & malis quibusdam. Ex his etiam quæ ad malum, quædam cum omnibus signis malis citissimè, quædam cum mixtis tardius. Quæ itaque omnia signa bona habuerint, vt febre vacare sequenti die ab eruptione,& siti carere,& cito cibos appetere:rursus deiectio pauca & constans,quæ significat plurimam distributionem alimenti per corpus, & concoctricis facultatis robur,& pus coctum spuatur,cum conditionibus ab Hipppoc.scriptis 1.lib.progn. vltimo:& sine pituita,id est,sine mixtione crudi humoris, sine dolore, & cum tussi mediocri, quod fiet vbi facilè spuatur(neque enim sine tussi excernuntur,quæ sunt in thorace) tales citissimè finiuntur ad bonum.Quoniam tamen raró fit aliquem consequi omnia signa bona, Non tantùm, inquit,liberantur isti citissimè, sed illi, qui maximam partem horum signorum bonorum assequuntur,de quibus dixit,Sin minus hi, qui ad hos maxime accedunt. Qui verò habuerit omnia signa mala,quæ sunt his contraria morietur, intellige citissimè, quoniam quemadmodum cum omnibus bonis citissime saluatur homo, ita cum omnibus malis citissime moritur,ex Hipp.doctrina, lib.3.prog.2.cùm ait,Simplicissimæ namque febres, ac signis firmatæ securissimis, quarto die aut citius cessant:pessimæ verò,ac cũ signis grauissimis factæ, quarto die, aut citius interimunt. Quemadmodum ergo omnia bona simul sunt ad citissimam salutem, omnia mala simul erunt ad citissimam mortem. Sunt autem hæc,aut febrem non dimittere,aut dimittere atque reuerti, siti vexari, cibos non appetere. Quod malum damnatur maximè in longis morbis ab Hippocrate, sexto Aphorismorum section.septima. In morbo diutino cibi fastidium,& deiectiones syncetæ,malum. Et Galen. in Comment. inquit, Nam in his qui à talibus morbis sunt euasuri, contrarius effectus solet accidere, vehemens scilicet ciborum appetentia. Præterea venter humidus, ob tenuem & crudum humorem,per album excretum:pus etiam quod spuitur, si fuerit pituitosum, spumosum, aut chlorũ,id est,pallidum aut viride:& si fuerit liuidum aut pituita refertum, de quibus in progn. de sputo. qui tamen signa habent medio modo mixta, partim moriuntur, intellige tardius: quoniam enim in eis signa mala vincunt bona,moriuntur,tardius tamen, quoniam aliqua bona habent, quæ malis obsistunt: vincuntur tamen ab ipsis.Quod etsi explicitum non sit ab Hipp.intelligi potest facilè ex eo quod de bis qui saluantur ex signis bonis & malis addit, Longo tempore, quod etiam ad eos qui cum signis mixtis moriuntur,transferri debet à pari ratione, & causarum similitudine. Quidam etiam ex eis liberantur, sed longò tempore: quoniam signa mala vincuntur à bonis, sed id temporis processu fit,vt Hipp.inquit in litera, ob ídque consulit ad finem, vt per signa omnia coniecturam faciamus, vt mortem, & tempus mortis, & salutem, & tempus, & si quid aliud scire conuenit,vt crisim, & speciem crisis intelligamus. Hæc enim præsagire solet medicus.

Cibos non appetere in longis morbis damnatur.

Signa omnia quæ docet in suppuratis aduertere.

GALENI COMMENTARIVS.

Hic sermo omnis ab hac incipiens dictione, totus perspicuus est,si in animo existunt ea quæ sunt antea perscripta. Omittens igitur eum ad proxima veniam.

Hic Comment. non eget annotatione.

PROGNOSTIC. LXIV.

Quibuscunque ex pulmonia abscessus circa aures fiunt & suppurantur,vel ad inferas sedes,& fistulantur,ij liberantur.

In Græcis Hippocr. codicibus Aldinis hoc prognosticum sic legitur, ὁκόσοισι δὲ ἀποστάσιες γίγνονται ἐκ τῶν περιπνευμονικῶν νοσημάτων, παρὰ τὰ ὦτα, καὶ ἐμπύεσι, ἐς τὰ κάτω χωρία, καὶ συριγγοῦται, οὗτοι δὲ περιγίνονται. quod est, Quibuscunque autem abscessus fiunt circa aures,ex pulmonis morbis, & in partibus inferioribus suppurantur, ac fistulantur, ij liberantur. Differt autem hæc lectio à priori: quoniam in hac copulatiuè legitur, Si abscessus fiant circa aures, & in partibus infernis suppurentur, quod est satis obscurè dictum, aut, impossibile in re. In nostra autem lectione sub disiunctione, παρὰ τὰ ὦτα καὶ ἐκπύουσι ἢ ἐς τὰ κάτω χωρία καὶ συριγγοῦνται. qualem lectionem habet Galen. lib.3.de Crisibus cap.11.& in sermone,de Peripneumonicis, dicens ita, quibus abscessus fiunt ex pulmonis morbis, circa aures, & suppurantur, vel ad inferiora loca ad fistulam perueniunt, isti euadunt. Vt etiam Gal. vult in Comm. duos modos terminationis morborum pulmonis scribit Hippoc. Primus est ad abscessus circa aures,qui suppurantur: secundus est ad inferas sedes, & fistulantur. Quum enim abscessus in partibus supernis fiunt circa aures, satisfacit ad sanitatem, si pus contraxerint. Si tamen abscessus fiant ad inferas sedes, fistularum modo factis vlceribus, sanare possunt manatione perpetua pulmonis morbos, vt multos alios,quos fistulis superuenientibus sanari videmus, & ante quàm fiant, per fistulas præuenire licet. Est autem fistula quidam abscessus, qui morborum aliorum medela est,vt inquit Hippoc.lib.6.de Morb popu.part.3.his verbis, Et quicũque alij abscessus,vt fistulæ,aliorum medela. Galen.rursus in Com.inquit,Sæpius inuenimus Hippocr. ἀποστάσιας, id est, abscessus, appellare non eos solùm qui κατ' ἀπόθεσιν, id est, depositionem fiunt,sed & eorum, qui κατ' ἐκροὴν, id est, effluxum. Vnum itaque ex his parhematis, sunt & fistulæ,per quas humorum superflua expurgantur.Paulus lib.4. cap.49. fistulam diffiniuit dicens: Est sinus in callum induratus, ex abscessibus plerunque constans, sumpta per translationem ab arundinum fistulis appellatione.Et lib.6.cap.77.inquit, Fistula est sinus callosus,dolore aliquantulum vacans. Id tamen non omnibus fistulis cõmune est:sunt enim fistulæ quædam sic appellatæ, quæ callum nondum contraxerunt:vt Galen.lib.2.de Arte cur.ad Glau.cap.de sinu. vbi de medicamento citrbo appellato loquens, inquit,Vidisti verò & ipso sanatas fistulas aliquando, in quibus angusto existente foramine, quum non-

Aldi. codex corrigitur.

Fistulæ definitio.

dum intus callum haberent, sed sordieiem. Quomodo nunc etiam acceptum videtur vocabulum, fistula, ab Hippoc. pro longa quadam excursione: vt vult Gal. in Com. callus enim in longis atque angustis vlceribus, non nisi tempore contrahitur. Fistulæ igitur vocabulum, hoc modo hîc ab Hippoc. accipitur, pro vlcere fistulæ speciem obseruante, etsi nondum callosum sit.

GALENI COMMENT.

Verbum, fistulantur, tantummodo in hac dictione obscurum est, dictum per translationem. Quæ enim propriè fistulæ nominantur, nempe hæc musicorum instrumenta, oblonga obtinent caua. Quoties igitur in animalium corporibus similes præter naturam gignuntur, ex eadem appellatione significantur. Itaque mihi videtur vt nunc etiam Hippocr. verbo Fistulantur, vsus sit propter longitudinem excursionis. Sed vniuersa summa de accessibus est, qui ex pulmonia infestent, interdum ad adenas sub auriculis, interdum ad inferas thoracis sedes.

ANNOTATIO IN GALEN. COMMENT.

In hoc Com. primò declarat vocabulum, Fistula, ex similitudine earũ, quæ verè fistulæ & sunt, & nominantur. Deinde docet, Hippoc. reduxisse omnes abscessus, qui fiunt in pulmonia ad eos qui fiunt post antes, & eos qui in partibus infra thoracem.

PROGNOSTIC. LXV.

Considerare autem oportet talia hunc in modum. Si febris detinet, & dolor non cessauerit, & sputum non excernatur secundùm rationem, neque biliosæ fuerint alui deiectiones, neque dissolutæ atque syncerae, nec vrina valde multa, & crassa, ac plurimum continens sedimentum: paratur autem salubris ab omnibus aliis salutiferis signis: in his oportet huiusmodi abscessus futuros sperare.

Abscessus futuri signa duobus comprehensa. Quando finis morbi sperandus est futurus per bonos abscessus, scribitur in præsenti progn. ab Hipp. Summa autem signorum comprehenditur à Galen. in Com. duobus tantùm, nempe, vt morbus sit coctu difficilis, & non exitiosus. Nam qui morbi breui terminantur, & subitò, per manifestas screationes finiuntur: quales sunt qui ab humore coctu facili pendent. Quòd si exitialis fuerit, nullus bonus abscessus sperabitur, cognoscitur autem morbus coctu difficilis, non exitiosus, per signa quæ ab Hipp. scribuntur, si febris & dolor perseuerant. Nam vbi hæc non perseuerent, morbus magnus non erit. Signum autem, quod indicat crisim esse in morbis spetandam, est ipsa magnitudo morbi, vt Galen. lib. 3. de Crisib. cap. 4. vbi de finibus morborum loquens, inquit, *Morbi magnitudo docet futuram crisim.* Vtrum verò per solutionem vel crisim, magnitudine & paruitate distinguitur: si quidem magni iudicantur omnino, parui autem soluuntur solùm. Si sputum non excernitur secundum rationem, sed crudum, aut non facilè, aut non inter initia, sed eius coctio & screatio in posterum differatur. Hoc enim ostendit longitudinem morbi, & coctionis difficultatem, quemadmodum & vbi deiectiones alui non fuerint biliosæ: quoniam biliosi humores ac tenues potius iudicantur per excretionem. Accedit ad hoc, quòd vbi morbus fuerit salutaris, (qualis debet esse is, de quo modò loquimur) biliosus humor facilem coctionem admittet. Neque dissolutæ, ac syncetæ deiectiones esse debent: quod μηδὲ εὔλυτοι ϗ ἄκρητοι, dixit: quæ pars satis explicatur in diuerso sensu à Galen. in Com. & ob id de ipsa dicere modo supersedeo. Neque vrina valde multa & crassa, ac plurimum continens sedimentum: vbi enim vrina aut multa crassa mingatur, aut multum obtinens sedimentum, hic esset finis morbi per coctionem, paulatim excreto humore, neque abscessus essent sperandi. Vbi legitur, *Neque vrina valde multa & crassa, ac plurimum continens sedimentum.* Gal. codices habent, μηδὲ τὸ οὖρον κάρτα πολύτε, ϗ παχὺ, ϗ πολλὴν ὑπόστασιν ἔχον. quod transtuli ad literam. Verumtamen in Aldino Hippoc. codice sic habetur, ϗ μηδὲ τὸ οὖρον πολύτε κάρτα, ϗ πολλὴν ὑπόστασιν ἔχον. quod est, Et neque vrina multa valde, ac multum habens sedimentum. Galen. tamen in Comment. duplicem dicit fuisse huius partis lectionem: vna est modò dicta, altera est, μηδ᾽ οὖρον πολύτε ϗ παχὺ, ϗ ὑπόστασιν ἔχον πολλήν. quod est, Neque vrina multa, & crassa, & plurimum habens sedimentum. Quarum nulla est illa, quæ à me translata est in codicibus à Galen. expositis inuenta. Sed verè illa pars, ϗ παχὺ, videtur abundare in codicibus Galeni. Ac legendum videtur in codi. Hippocr. Neque vrina valde multa, ac plurimum continens sedimentum, quæ est secunda de lectionibus Galen. & hæc est melior ex lectionibus, quæ à Galen. in fine Comment. recitantur. *Codex Græcus corrigendus.* Nam altera, nempe, Neque vrina multa, & crassa, & plurimum habens sedimentum, partem illam, Et crassa, superfluam habet. Quæ enim vrina plurimum continet sedimentum, crassa etiam est: vt vult Galen. in Comment. dicens, Vbi verò sedimentum plenius est, vrina ipsa prorsus crassior est, quàm soleat per naturam. Quare frustra pars illa, Et crassa, ponitur. Secunda igitur lectio de his, quæ à Galen. scribuntur in Comm. est eligenda, quam ipse quoque tanquam meliorem scribit lib. 3. de Crisib. cap. 11. & infrà allegabitur. Quòd tamen, vbi vrina talis fuerit, abscessus non sint sperandi, dixerat Hipp. Aphor. 74. 4. section. Quibus speratur abscessum futurum ad articulos, liberat ab abscessu vrina multa crassa, alba facta, qualis in laboriosis febribus, 4. die quibusdam incipit fieri. In hoc Aph. Crassam scripsit, quia non addit, Plenius habens sedimentum. Quòd si cum omnibus his signis, quæ ostendunt morbum coctu difficilem, coniungantur signa salutaria, quæ sumuntur ex aliis signis, abscessus sperãdos fore dicit. Erunt autem hæc, veluti quæ ex accubitu, ex somno, ex sitis defectu, ex mentis constantia, & apud nos vitalis facultatis robur ex pulsu, & reliqua quæ suprà sæpius sunt repetita. Dixi, paratur autem salubris ab omnibus aliis salutiferis signis: quoniam Hippocr. hoc verbo ὑπορετεῖται, vsus est, quod parare significat. Hinc abscessus sperandos esse constat hac diuisione. Nam morbi in vniuersum sex modis terminantur: vt vult Galen. lib. 3. de Crisib. cap. 1. subito ad sanitatem, subito ad mortem: paulatim ad sanitatem, paulatim ad mortem, vel mixtim dupliciter: vt si subito ad melius facta mutatione, deinde paulatim sanetur: aut facta subita ad peius mutatione, sensim deinde moriatur. *Morborum terminationes sex.* De his autem, quæ subito fiunt mutationibus, crisis dicitur, & magis propriè de his, quæ fiunt ad salutem. Reliquæ enim non simpliciter crises, sed malæ appellandæ sunt. Prætetea eodem lib cap. 7. Morbi autem terminantur ad salutem, aut mortem. Si ad mortem, subito aut paulatim. Item subito, aut cum crisi, aut sine ipsa. Paulatim, aut cum crisi, aut sine ipsa. Ad salutẽ, aut paulatim, aut subito. Paulatim, aut cum crisi, aut sine ipsa. Subito, cum crisi, non tamen sine ipsa: quoniam modus mortis quartus hoc est. Subito ad mortem, sine crisi, non habet modum salutis oppositum: quia nemo subito sanatur sine crisi. Harum duarum diuisionum sequens tabella est exemplum:

Mutatio morbi
- *ad ſalutem,*
  - *ſubitò, cum criſi*
    - *excretio.*
      - *vrina.*
      - *fluxus ventris.*
      - *vomitus.*
      - *ſudor.*
      - *flux. ſang. nar.*
      - *menſtruus.*
      - *hæmorrhois.*
    - *abſceſſus.*
  - *paulatim,*
    - *cum criſi imperfecta.*
    - *ad melius,*
      - *ad ſuperius.*
      - *ad inferius.*
    - *ſine criſi.*
- *ad mortem,*
  - *ſubitò,*
    - *ſine criſi.*
    - *cum criſi.*
      - *excretio.*
      - *abſceſſus.*
  - *paulatim,*
    - *ſine criſi.*
    - *cum criſi*
      - *excretio.*
      - *abſceſſus.*
    - *imperfecta,*
    - *ad peius.*
      - *excretio.*
      - *abſceſſus.*

Bonæ igitur mutationes aut fiunt per manifeſtas excretiones aut effatu dignos abſceſſus, vt eodem lib. cap. 2. inquit, Sola igitur ſubita ad ſanitatem conuerſio ſimpliciter criſis nominatur. Et quidem omnino fit, ſubitis quibuſdam excretionibus, aut effatu dignis abſceſſibus. Quando igitur pulmonia, de qua modò loquitur, morbus magnus in ſpeciem fuerit, & criſis in ea ſperetur, in præſentiarum Hippocr. an per excretionem, an per abſceſſus ſit futura, diſtinguere docet. Dixerat enim in progn. præce. pulmoniam terminari per abſceſſus, aut ad ſuperas, aut ad inferas ſedes: modò antequam eueniant, eos euenturos docet prænunciare. Sic enim dixit 3. de Criſibus cap. 11. & etiam in ſermone, de Peripneumonicis, ita inquit, Quibus abſceſſus ex pulmonia fiunt circa aures, & ſuppurantur, vel ad inferiora loca, & ad fiſtulam perueniunt, iſti euadunt, Deinde ſubinferens, inquit, Conſiderare oportet & talia hoc modo: ſi febris perſeuerauerit, & dolor non ceſſauerit, & ſputum non proceſſerit ſecundùm rationem, neque alui excrementa biliosa fuerint, neque facilè ſolubilia ac ſyncera, neque vrina plurima valde & multam habens ſubſidentiam, reliqua autem ſigna ſalutem ſignificauerint, bis oportet & tales abſceſſus ſperare. Neque tamen volo hanc ſententiam ſolis peripneumonicis conuenire, vt conſtabit in expoſitione ſequentis prognoſtici: ſed de ipſis locutum Hippoc. ampliari autem doctrinam ad omnes morbos, in quibus ſigna cruditatis, ſiue longitudinis morbi, & ſalutis coniungantur. Morbi enim, qui cito iudicantur, magis per excretionem: qui verò prorogantur, magis per abſceſſus finiuntur. Vnum aliud argumentum validiſſimum ad ſperandos abſceſſus, ſcribitur à Galen. lib. 3. Com. 26. & ſumitur ex comparatione facultatis ad morbi materiam. Vbi enim facultas fuerit robuſta cum craſſis & crudis humoribus, aut facultas imbecilla cum humorum tenuitate, medius exitus morbi eſt ſperandus, neque per manifeſtas excretiones, neque ad mortem, ſed per abſceſſus. De his tamen loco ſuo.

Argumentum ſperandorum abſceſſuum.

Per abſceſſus tamen apud Gal. lib. 2 de Arte cur. ad Glauc. humores eos intelligere oportet, in quibus partes, quæ antè coniunctæ erant, modo abſcedunt: quæ diſpoſitio, ἀπόςημα, ſiue ἀπόςασις, appellatur, ab abſcedendo: fitque vno trium modorum, aut ob inflammationem, aut eryſipelas phlegmonodes cum ſuppurantur, partes enim eo tempore abſcedunt, & pus intus continetur in cauitate: aut quoniam flatus, aut humor, aut aliquid diuerſi generis, vt lapides, pinguedines, intra cauitatem congeruntur, aut congeſta corrumpuntur. Pariter vbi aut humores aut excrementa ab alia parte decumbentia, partem abſcedere faciunt: quæ diſpoſitio ἀπόκειμα potius, id eſt, decubitus dicitur. Addit etiam Galen. Quocunque autem modo fiat abſceſſus, id ſpatium, quod abſcedentes interiacet partes, humiditatibus, quæ ipſum faciunt, completur. Vbi ergo exquiſitè quis vocabulo vtatur, in abſceſſu partes membra abſceſſu laborãtis inuicem abſcedere neceſſum eſt. Sed apud Hippocr. vbi humor à parte in partem decumbat, ἀπόςασις appellatur, ſiue in aliqua parte firmetur, ſiue per partem aliquam excernatur, quamuis non reponatur in parte: vt difficultates inteſtinorum, alui profluuia, & lienteriæ: præterea cùm morbus alter in alterum tranſit, quod eſt tertium membrum. Primum membrum ſatis notum eſt, de parotidibus, & abſceſſibus ad articulos, vt in prognoſt. præced. & in ſequentibus. Secundum autem conſtat ex lib. 1. de Morbis popul. part. 2. ſection. 35. vbi dixit, Cùm autem tempora longa eſſent, laboréſque multi, & colliquatio mala, in his abſceſſus erant, vel maiores, quàm ſuſtineri poſſent, aut minores quàm conferrent, ſed celeriter recurrerent, & in deterius euaderent. Rurſus conſequenter Hippocr. Quæ hos exercebant, erant dyſenteriæ, teneſmi, lienteriæ & alui fluxiones, quibuſdam & hydropes cum his, & ſine his erant. Et Galen. primam partem explicans, inquit, Quòd autem & nunc per emiſſionem vacuationes, ἀποςάσεις, id eſt, abſceſſus appellet, per eam quæ infertur orationem demonſtrauit. Voluit ergo Hippocr. omnes has euacuationes, abſceſſus appellare: quod etiam declarat Galen. eadem parte, Comment. 8. dicens, Iuxta Hippocr. abſceſſum fieri volentem, non ſolùm κατ' ἀπόθεσιν, i. per repoſitionem, verùm quoque & κατ' ἔκροιαν, i. per emiſſionem. Et Comm 41. idem. quod confirmat ſcriptum Hipp. lib. 2. de Mor. pop. vbi de abſceſſibus loquens, inquit, ἄριςαι δὲ μάλιςα, αἱ κάτω τῆς κοιλίης, καὶ πορρωτάτω τῆς νόσου, καὶ αἱ κατ' ἔκρουν, οἷα αἷμα ἐκ ῥινῶν, πύον ἐξ ὤτων sic enim legi debet, etſi paulò aliter habeat, quod eſt, Optimi verò, qui infra ventrem, & longiſſimi à morbo, & qui per defluxum, vt ſanguis è naribus, & pus ex auribus. Tertia ſignificatione vſus eſt Hippoc. lib. 1. de Morb. pop. part. 2. ſect. 21. dicens, ἐςι δ' οἷσιν οὐκ ὀλίγοισιν ἐξ ἄλλων πυρετῶν, καὶ νοσημάτων ἀποςάσιες ἐς τεταρταίους ἐγίνοντο. quod eſt, Quibuſdam verò non paucis, ex aliis febribus, & morbis, in quartanas, apoſtaſes, id eſt, digreſſiones fiebant. Et Gal. in Comm. inquit, Vt autem in præſentia memoriæ mandes volo, vſum nominis, cùm inquit Hippoc. ἀποςάσις, id eſt, digreſsiones, in quartanas fiebant. videtur enim non ſolùm, κατ' ἔκρουν, id eſt, per emiſsionem, ἀποςάσις appellare, verum

Abſceſſus tribus modis ex Hippoc.

Abſceſſus.

Abſceſſus digreſſus eſt à morbo in morbum in acerbatione quandam

verum quoq & per alterius morbi in alterum transitum.Hæc Gal.Quibus accedit,quod Hippo. lib.3. de Mor.pop.par.1 in Com. Hermocratis, Ictericam appellauit abscessum ictеriosum, non quoniam partes per ipsam abscedant, neque ob defluxionem, humore à corpore transmisso per partem aliquam, sed quoniam à parte in partem translatus est humor.

GALENI COMMENT.

Abscessus prædictos quonam modo aliquis præsentiat erupturos, docet, in gemina diuidens orationem, ita vt prima pars eius indicet fore abscessum, secunda verò vtrum supra thoracem ad adenas sub auriculis, an infra præcordia sit futurus. Itaque exordiamur & nos à prima parte, in qua summa est morbum esse concoctu difficilem, non tamen exitiosum. Non enim si concoctu facilis sit, per abscessum, sed aut per excretionem, aut sensim soluetur concoctus. neque si exitiosus existat, aliquis abscessus bonus apparebit. Quocirca medius inter indulgentiores sit, atque exitiosos, oportet. Igitur Hippo. merito ex his indiciis quædam mala, quædam bona adscripsit, quæ particulatim iam persequor, incipiens à primo, de quo statim intermitta dixit ita: Si febris detinet, id est prehendit hominem, ita vt nunquam intermittat, & dolor non desinit. Nam vbi desinat, nihil amplius opus est abscessu ad solutionem, eò quòd morbus placidior habeatur. Et screatio, dixit, non excernatur ex ratione. prorsus enim morbus non requires abscessum, quoties screatione purgetur. Tum deinceps: Neque biliosa fuerint alui deiectiones. Antea enim dictum iam est, vt per morbos biliosos abscessus nequaquam consistant. Oportet enim crassam haberi ac crudam humorum materiam, vt morbus plus temporis edures: nec per excretionem, sed aut per abscessum, aut solam concoctionem curetur. Quod verò hoc sequitur, quidam ita scribunt: neque solutiores ac synceriores existant. quemadmodum dixit, neque biliosa alui deiectiones, ita nec solutiores ac synceriores existant, synceriores ad aliorum humorum cuiquam impermistas referendo: propterea quòd ea non habeant biliosa materia qualitatem: nec solutiores verò ad copiam excretionum, vt si & biliosa fuerint & solutiores, per excretionem potius quàm per abscessum indicatio quoque futura sit. Alij econtrario scribunt dictionem ita, Neque biliosa fuerint alui deiectiones, sed solutiores ac synceriores. solutiores haberi volentes eas, quæ modicè excernantur: synceriores verò, aquosas & impermistas. Superius enim dictum est, vt syncerum de qualitate impermista dicatur. Itaque pronuncians Hipp. inquiunt, biliosas deiectiones de synceris, quod est impermistis, ac veluti summus per vnam qualitatem, constat vt aquosas dixerit, quæ incocta sunt, & ob eam rem spatio temporis egent ad concoctionem, quo etiam abscessus consistunt. Acuti enim morbi per excretionem potius iudicari, diutini per abscessum adsolent. Sed de differentia in prædictis scripturis, rursus in maiori ocio considerес licebit. Hoc loco totius compendium sermonis perstringam, vt ex ipso pateat vtilitas in operibus artis. Itaque instituit Hippoc. scrutari de morbis euntibus ad abscessum. Hi verò sint omnino ex crudis crassisque humoribus oportet, non tamen exitiosis: Tales enim vbi diutius immorantur, committunt abscessus, nisi per concoctionem (ita enim nominare adsolent Hippocratici) eorum solutio preueniat. At verò iudicia concoctionis erunt, si vrina copia excernatur quæ multum obtineat sedimentum. Vbi verò sedimentum multum est, vrina quoque ipsa prorsus crassior est, quàm soleat per naturam. Itaque merito duplex scriptio per dictionem habetur: quibusdam scribentibus ita, Nec vrina multa & crassa, multúmque obtinens sedimentum. Aliis verò, Nec vrina admodum multa, multúmque obtinens sedimentum.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte docet; sententiam de abscessibus, duobus membris contineri: quorum primum scribitur in præsenti sectione, quod docet abscessum futurum: secundum membrum scribitur in sectione sequenti, quod docet, qua parte futurus est. Primum membrum, quod in præsenti progno. scribitur, ad id tantùm contendit, vt morbus sit coctu difficilis, & vt nō sit lethalis. In lethalibus enim nullus bonus abscessus speratur. In his tamen, qui facilè coquuntur, abscessus non sperantur. *Erupturos*. abundat. *Præcordia*. Græcè, τῶν φρενῶν, id est, septum transuersum.

In secunda parte, quæ incipit (Igitur Hipp.) percurrit signa mala, quæ habere debet æger, vt abscessus sperentur: quæ sunt si febris detinet, & dolor nō cessauerit, & sputum non excernatur secundum rationem: nisi enim hæc adfuerint signa, morbus soluetur abscessibus non speratis. Consequenter exponit partem illam. Neq; biliosæ fuerint alui deiectiones. Quoties enim morbi biliosi fuerint, abscessus non sperantur, sed ex crassis humoribus. Pars autem sequens, cum præsenti, dupliciter legebatur Galeni temporibus. Primò sic, Neque biliosæ fuerint alui deiectiones, neque dissolutæ atque synceræ. Aliter sic, Neque biliosæ fuerint alui deiectiones, sed dissolutæ, atque syncerę. Vtraque lectio congruere potest menti Hipp. Nã si abscessus sperantur, deiectiones nō debent esse adeò copiosæ, vt morbũ finiant: quod fieret, vbi deiectiones siue biliosæ, siue aliter synceræ, sine flaua bile, sed aut pituitosæ, aut melancholicæ, ex humore fierẽt syncero, ac essent dissolutæ. i. copiosæ, talẽ sensum habet prima lectio. Similiter crudi & tenues, & aquosi humores ad abscessus sunt parati, quoniam tardè coquuntur: non ergo esse debent deiectiones biliosæ, sed dissolutæ, id est, modicè fluentes: id enim significat vocabulum, ἔκλυτοι, synceræ verò, idem est, quod aquosæ non permixtæ: quæ etiam ad abscessus sperantur. Superius enim dixerat, syncerum esse, quod est impermixtum qualitate, nempe Com. 38. huius lib. *Sed de differentia in prædictis scripturis*. Facilè est intelligere, in quo differunt, veræ enim sunt ambæ, sed prima negat futuros abscessus, vbi humor fluxu ventris euacuetur: secunda promittit futuros abscessus vbi aquosi fuerint humores, non permixti cum bile, ita vt longo tempore egeant ad coctionem.

In tertia parte quæ incipit (Hoc loco) docet mẽtem Hipp. esse, scrutari morbos per abscessum iudicandos, isti tamen sunt, qui ex crassis fiunt humoribus, vbi per coctionem non finiantur, antè quàm abscessus adueniant Terminantur verò morbi per coctionẽ, vbi paulatim humor excernatur, aut per deiectionem, quod fit tardò, aut per vrinã, quod fit frequenter, vt lib. 3. Com. 23. dicet Gal. Per vrinam verò fit, quando fuerit crassa, multa, cum multo sedimento. Duplicem quoque dicit esse huius partis lectionem, quod in expositione latius explicauimus. *Vrina finiens morbum per coctionem.*

PROGNOSTIC. LXVI.

Fiunt autem hi quidem in partibus inferioribus, quibus circa hypochondria φλέγμα, id est inflammatio quæpiam innascitur: illi verò in superioribus, quibus hypochondriũ flaccidũ ac sine dolore perseuerat. Si verò aliquãdo difficulter respirauerit, sine alia manifesta occasione, cessabit.

Huius prog. sententia latè patet in omnibus morbis, docens ex motu naturæ ad humoris excretionem intelligere, sursúmne an deorsum sint futuri abscessus. Gal namque id docens lib. 3. de Crisi. cap. 11. ita inquit, Hunc siquidem vniuersum sermonem

Digitized by Google

veluti in exemplo peripneumonicorum transegit Hippo. Excreto itaque humore ad aliquam ignobilem particulam abscessus fiuot, quos futuros ostendunt signa in præcedenti prog. scripta: an tamen ad partes superiores, siue post aures, an ad inferiores, docet distinguere, hypochoodriorum dispositione. Si oamque in hypochondriis præcesserit phlegmone, aut sacer ignis, ad inferiora spectantur abscessus, vt ad articulos crurum: vbi tamen nullum horum in hypochondriis adfuerit, ad superiores partes futuri spectatur. Si namque inflammatio, vt voluit Hipp. in hypochondriis fuerit, alterum duorum erit, aut phlegmone, aut ignis sacer, & id manifestat humoris inclinationem ad partes inferiores. Et quoniam hypochondria phlegmone aut sacro igne laborantia, dolorem, aut duritiem simul & dolorem pati solent, huic hypochondriorum dispositiooi opposuit flaccidum, ac sine dolore perseuerans. Flaccidum enim opponitur ei, quod phlegmone laborat: quoniam plegmone duritiem coniunctam habet. Sine dolore verò, ei quod laborat phlegmone, aut erysipelate: habent enim hæc duo dolorem coniunctum. Sana ergo dispositio hypochondriorum, vbi alias abscessus futuri sint, indicat humorum raptum ad partes superiores: ad quod non parum facit, si æger difficulter respirauerit. Hæc enim difficultas respirationis, sine manifesta causa cessabit, id est, absque aliqua manifesta excreatione, significat enim humores rapi ad partes superiores, & venam magnam ascendentem, & ramulos eius, qui sunt ad thoracis musculos impleri, atque grauari: superuenientibus tamē parotidibus cessabunt, sine screatione, aut vomitu, aut sanguinis profluuio. Nā si per hæc cessaret, non sequerentur abscessus. Vbi Hippocrat. dixit, Phlegma: nomen hoc à verbo φλέγω, hoc in loco habet deriuationem, quod vro, aut inflammo significat, & inde phlegma, inflammatio: non tamen à verbo φλεγμαίνω, quod est, tumeo à quo phlegma humor, habuerit deriuationem, qui à Latinis pituita, siue mucus, à Græcis βλέννα appellatur. Hinc manifeste visus est errare Plato, qui in Timæo, phlegma humorem cum inflammatione confundit: intellexit enim per phlegma humorem, & dixit ipsum ex carnis colliquatione fieri. Cùm tamen qui phlegma appellatur, frigidus sit, ob tumescentiam à φλεγμαίνω, quod est tumeo, descendens, non ob calorem, à φλέγω, quod est inflammo. Inquit enim Plato: Sæpe verò tenerioris recentísque carnis portio quædam vnà cum aëre colliquescit: deinde vento inflatur incluso, humiditate protinus circumfusa, fluuntque ex hoc ampullæ, quæ sigillatim propter paruitatem videri non possunt: iunctæ verò simul, & in grandiorem tumefactæ molem, conspiciuntur, coloremque propter spumæ generationem habent album. Omnem hanc tenerioris carnis colliquationem vnà cum spiritu factam, quæ ex humiditate vento circumfusa tumescit, album phlegma appellamus. Hæc Plato. Nominis itaque varia significatio tolerabilis esset Platoni, sicut Hipp. non tamen mala ipsarum rerum cognitio, ita vt pituitam ex carnis colliquatione fieri existimet. Prodicus etiam hoc vocabulo, φλέγμα, pro re inflammata & vsta vsus est. Licet in re non differat ab aliis, nouit enim pituitam tanquam humorem non vstum: vt inquit Galen. 2. lib. de Natu. fac. Sanè Prodicus in opere, de Hominis natura, id quod vstum est, & veluti supra modum coctum in succis est, φλέγμα, Græcè nominat, à verbo, πεφλέχθαι, quod vstum esse significat. Cæterum dictione aliter vtitur, quàm cæteri: de re tamen idem sentit cum cæteris. Sed de hominis huius nominum inoouatione Plato abunde indicat. Cęterum hoc albi coloris, quod omnes homines Græcè φλέγμα vocant. Prodicus Græcè βλένναν: hoc est mucum appellat. Reprehēdēdus ergo fuit Prodicus, sed minus quàm Plato: nam Prodicus solum nomen immutauit, bilem & vstos humores appellans phlegma. Plato verò rem ipsam, hoc, est pituitæ naturam ignorauit Hip. verò frigidum ipsum humorē phlegma appellabat. In hoc tamen prog. non ipsum calidum humorem, sed tumorem ab ipso euenientem nuncupauit φλέγμα. Vbi dixi, *Flaccidum*: Græca litera habet, λαπαρὸν, quod vocabulum suprà, Comm. 1. huius lib. satis explicitum est. Vbi dixi, *Sine alia manifesta occasione*. Græca litera habet, ἄτερ φανερῆς προφάσιος ἄλλης. Sic & in omnibus codicibus, qoos legi, habetur. Verùm illa pars, φανερῆς, videtur abundare: sufficit enim dixisse, ἄτερ προφάσιος ἄλλης. πρόφασις, namque manifestam occasionem significat, vt vult Gal. io Comm. dicens, προφάσιος εἰώθεν ὀνομάζειν ὁ ἱπποκράτης τὰς φανερὰς αἰτίας, nisi ad maiorem claritatem posita sit. Supra etiam in expositione prognost. trigesimaquarta quædam alta diximus ad hunc locum attinentia.

Abscessuum futurorū locum prædicere vnde sciri quimus.

Diff. respirationis significat abscess. ad superiora.

Phlegma.

GALENI COMMENT.

Occasiones consueuit Hipp. nominare causas euidentes. Quoties igitur spiratio nis repente eueniens difficultas per prædictas affectiones rursus derepente destitat, habeátque idvs & eueniat & desinat sine euidenti causa, significat tendere humores ad caput, quemadmodum ad inferuas sedes calor quidam euidens in illibus. Non enim pituitosum humorem existimari conuenit nunc intelligi ab eo per dictionem in quo ait, Quibus circa alia phlegma fuerit. Nam multo melius est intelligere de calore præter naturam flammido, proditum esse phlegma. Is euenit ob ignem sacrum, aut inflammationem propriè nominatam. Quod si fuerint illa è contrario sine tumore ac dolore, humores verò tendant sursum versus, quod indicat prædicta spirationis difficultas, abscessum erupturum supernis sedibus expectato.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte exponit vocem πρόφασις, qua vsus est Hipp. dicens significare φανερὰς αἰτίας, id est, manifestas caysas. Verumtamen aliquando omnem causam solet significare apud Hippo. vt Gale. inquit lib. 1. de Mor. pop. par. 1. Comm. 1. his verbis, Vocat autem προφάσεις Hipp. interdum quidem vt consuetudo est multis, nomen in causis, quæ falsò dicuntur inferens: sæpius autem manifestas causas ita vocat: interdum quoque & simpliciter omnes. Et lib. 1. de Rat. vict. acut. Com. 34. inquit, Quòd sæpius appellat causas προφάσεις, demonstratum quidem & in his, quas in alios libros parauimus expositiones. *Ilia*. Lege Hypochondria, sic in aliis.

IN secunda parte, quæ incipit (Non enim) interpretatur huius vocabuli φλέγμα, significationem. Non enim significat in hoc loco humorem, sed inflammationē, vt phlegmonē, aut sacrum ignē. *Inflāmatio*. φλέγματος, *Inflāmationem*. Græcè, τὸ φλέγμα.

PROGNOSTIC. LXVII.

OMnes autem abscessus, qui fiūt in cruribus, in pulmoniis vehementibus ac periculosis, vtiles sunt: optimi verò, qui fiunt sputo iam in pus mutato. Si namque tumor ac dolor fiant, sputo facto purulento ex flauo, & foras procedente, securissimè liberabitur homo, & abscessus citissimè cessabit sine dolore: si tamen sputum non bene processerit, nec vrina cum bono sedimine apparuerit,

rit, periclitatur articulus claudicare, aut multum negotium præbere.

Indicationes per abscessus.

De indicationibus per abscessus in præsentiarum loquitur Hip. ex quibus in pulmonia euenientibus, sicuti & in omni morbo, illi qui fiunt ad loca distantissima à particula patiente, boni sunt: si tamen præter id signa coctionis præcesserint, optimi erunt. Namque cum noris coctionis abscessus, & quæuis alia iudicatio, optimi sunt, & sine ipsis non adeò boni. Vbi ergo pulmonia vehemens ac periculosa fuerit, abscessus superuenientes in cruribus vtiles sunt, hoc verum habet, adhuc notis coctionis non apparentibus. Ratio est, quia etsi non liberetur omnino æger, saltem à pulmonia liberabitur, quamuis in cruribus futurum aliquod malum speretur. Liberatur enim æger à pulmonia, vbi humores à pulmone in partes ignobiles transmutantur: verum notis coctionis non apparentibus, non erit secura iudicatio, neque perfecta sanitas. Si tamen notis coctionis apparentibus (quod indicauit dicēs, Facta sputi mutatione) optimi erunt tales abscessus non enim solummodo liberant à pulmonia, sed & articuli sine periculo erūt, ac sine dolore fieri citissimè constante satis naturali concoctrice facultate: id est, quod dixit, Securissimè homo liberabitur, & abscessus sine dolore citissimè cessabit. Addit, Sputo foras procedente, nam, vt inquit Galen. in Comm. sæpe coctus morbus est, & sputum non satis excernitur, quod non minus potest hominem interimere, quàm eius cruditas, aut malitia. Quoniam verò à principio omnem abscessum ad cruda factum vtilem esse dixit, quamuis notæ coctionis absint, quantum ab optimis & cum notis coctionis factis deficiat, explicat dicens, Si tamen sputum non bene processerit, neque vrina cum bono sedimine apparuerit, periclitatur articulus claudicare, aut multum præbere negotium. Nam si crudus humor ad articulos decumbat, & crassus (is enim est qui ad articulos decumbere solet, vt inquit Galen. lib. 7. Apho. Commen. 74.) languida existente facultate naturali, periculum est claudicatis, aut quòd non sine magno medici atque ægri negotio liberabitur æger ab ipsa. Dixit autem. Si non bene processerit sputum, neque vrina cum bono sedimine apparuerit: quoniam vbi vellet ipse tantummodo non bonum depingere sputum, satis esset, vt suprà prognost. 45. dixisse, Si non cito, ac facilè spuatur, quod est non bene excerni. Hic tamen non solùm, sputum non bonum scribit, sed etiam docet futurum periculum claudicatis, aut magni negotij, in præsenti pulmonia, vehementer periculosa, cum abscessibus superuenientibus, in cruribus. Id autem licebit prædicare, vbi non tantum bene procedat sputum, sed & cruditas adsit in vrina. Id itaque quod dixit, Non bene processerit, idem est, ac si dixisset, Aut non processerit facilè. Ex vrinæ tamen cruditate signum, etsi necessarium non sit, ad verificandum abscessus non esse optimos, certificat tamen magis sententiam, ac periculum claudicatis, vel multi negotij, vbi simul cum sputo non rectè procedente coniungatur. Sequitur autem id periculum, ex humoris cruditate, & naturalis facultatis imbecillitate. Itaque isti abscessus vtiles sunt, quoniam omnes vtiles esse dixit eos abscessus, qui in cruribus fiunt in pulmonia. Verùm inter duo extrema abscessuum quorum Hippo. fecit mentionem, alij sunt medij, qui erunt his postremis meliores, sed nondū optimi, de quibus Hip. mentionem non fecit specialem, licet omnes vtiles esse dixerit. Vnum enim extremum est, vbi ipsis euenientibus coctum sit sputum, ac foras excernatur: alterum vbi neque coctum sit, neque bene foras mittatur. Medium tenent, coctum sputum non excretum, & crudum excretum. Sed inter has dispositiones melius est sputum coctum esse, & non excerni, quàm crudum esse, & excerni. Cùm enim humor coctus fuerit, licet non screetur, per abscessus poterit humor excerni, & partes præcipuas relinquere: vbi tamen humor crudus fuerit, nulla euacuatio functionis rationem, sed symptomatis habebit. Natura enim non solet aliquid excernere, nisi prius fuerit coctum: quod verò ante coctionem euacuatur id irritarionem significat, aut impotentiam continendi: quorum vtrumque malum est. De pulmonia vehementi, ac periculosa, locutus est Hippocrat. quoniam in aliis non sperantur indicationes, aut per excretionea, aut per abscessus, sed aut occultè discutitur humor, aut sensim coctus excernitur. Magni enim morbi sunt, qui iudicantur, vt suprà diximus.

Abscessus sine coctione adhuc boni.

Clauditas in articulis vnde speratur.

In pulmonia vehementi & periculosa crisis speratur

GALENI COMMENTARIVS.

IN pulmonia vehementi abscessum erumpere in cruribus, prorsus bonum est. Siquidem maximè vera sententia Hippo. est secundo libro De morbis vulgaribus perscripta, Ac bonis abscessibus, vt optimi sint, si maximè deorsum & quam longissimè ab ægrotatione absistant: magis verò si concoctione pariter erumpant. Etenim id quoque commendauit primo libro De morbis vulgaribus dicens: Concoctio celerem iudicationem, ac securam sanitatem promittit. At vero concoctionem indicat screationis mutatio, & item vacuatio innocua atque abundans. Hoc enim indicauit dicens, Ac foras excernatur. At si citra morbi concoctionem, abscessus consistat in cruribus: vindicabitur quidem & huic in modum homo à periculo in pulmonia imminente: sed articulus ipse in quem decubuit, difficilius sanitati restituetur, ac forsitan quandoque æger ex eo claudicabit. Rursus hoc loco præscriptum est ei non vnum cruditatis indicium, quemadmodum concoctionis: sed screationibus adiecit ductam quoque ab vrina dinotionem. In ipsis tamen maleficis screationibus non insuper adiecit incoctionem. atqui id oppositum concoctioni erat. sed abundè ei fuit duntaxat non excerni, idoneum id haberi signum malefica ægrotationis existimans, vt screari tantummodo, aut concoqui tantummodo, neutrum idoneum existat: eo quòd sæpenumero satis screatur, quanquam morbus incoctus sit: & item quandoque concoquitur morbus, screatio verò non satis excernitur, interdum præ debilitate mouentis thoracem facultatis, interdum propter crassitudinem & lentitiam screationis, quandoque propter amborum concursum, tū virium debilitatis, tum etiam qualitatis puris. Itaque necesse est, & concoctum esse morbum, & excerni rectè screationem, per affectionem qua in sanitatem itura sit. per affectionem verò contrariam, idoneum signum & non screari tantummodo est, ex superabundanti verò in ea ipsa indicium erit malefici morbi, si cum eo quòd non rectè excreatur, nec vacuatur materia in thorace condita ac pulmone, etiam adsint indicia quædam cruditatis humoris. Constat enim vt difficilior sit affectio, in qua neque excreant, & item cruditas permanet: modestior verò, per quam concoquitur quidem, sed non abundè excreant, nec integrè perpurgantur. Cæterum vt abscessus maximè circa articulos erumpat, id quod & in libro De morbis vulgaribus scripsit, hoc etiam loco indicauit, extra propositum dicens: Periculum clauditatis in articulo imminet. At verò causa talium abscessuum amplitudo articulorum est imbibens decumbentes fluxiones. Ad id quoque conducere quicquam potest motio eorum. Omnes enim humores ad sedem commotam & calefactam, facilius permeant.

ANNOTA

Google

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte laudat abscessus, qui fiunt ad crura in vehementi pulmonia, quoniam ad partes longissimas à laborante fit expulsio. Laudantur autem maximè, vbi fiant notis coctionis præcedentibus. quæ ostēdunt morbi securitatem, & citam indicationem. Coctionem tamen ipsam indicat mutatio ipsius sputi, & quòd multum spuitur innocue, hoc est, & facilè fertur, & confert: id enim pars ἄλυπος, id est, innocue, in hoc loco significat. Quòd si sine his fiant, abscessus, quod significauit dicens: Si non rectè processerit, liberabitur homo à pulmonia. Verùm articulus in quem decumbit, periclitatur aut claudicare, aut multum negotium præbere. *Secundo lib. de Mor. vul.* lege ibidem, par. 1. Hip. sic dicentem, Optimi verò, qui infra ventrē & longissimi à morbo. Sic autem legi debet vt in expositione prog. 65. dixi. *Lib. 2. de Mor. vul.* scribitur. par. 2. sect. 45.

In secunda parte, quæ incipit (Rursus) duo signa cruditatis refert scripsisse Hipp. & vnum tãtùm coctionis, hoc fuit sputi mutatio: cruditatis autē vnū, ex sputo non bene procedente, alterum ex vrina nō habente bonum sedimentum. Sed tamen ad hoc, vt abscessus non sint optimi, sufficere non procedere bene sputum, aut quoniam procederet non coctum, aut quoniā adhuc coctum non excerneretur. Quod tamen addit de vrina, ex abundanti dictū est, ad maiorem certitudinē malitiæ, vbi præter id quod sputum non bene procedit, vrina bona non fuerit: vrinæ enim in morbis extra vasa aduertendæ sunt, vt diximus in annotatione, circa 26. Comm. huius lib. In expositione tamen ego aliam retuli causam, quare Hippoc. iudicium sumptum ex vrina adscripsit.

In tertia parte, quæ incipit (Cæterùm) reddit causas eius, quod obiter dixit, de articulorum claudicate. Quæ sunt duo, nempe articulorum laxitas, & ipsorum motus. Has easdem causas fluxionum ad articulos scripsit quarta sect. Apho. Commen. 31.

PROGNOSTIC. LXVIII.

Si verò abscessus ἀφανίζωνται, id est, repente occultantur, atque recurrunt, sputo non procedente, ac febre non dimittente, malum est: periclitatur enim homo delirare atque mori.

Abscessus si occultētur repente, & recurrant.

Licet in præsenti prognostico de abscessibus tantùm loquatur Hippo. quia de his propositum est modò tractare, late tamen patet sententia, de omnibus tumoribus præter naturam, vt de tumoribus præter naturam in vlceribus factis, & de phymatis, & exanthematis, & defluxionibus. Vbi abscessus repente occultentur, ac recurrant, inquit: intellige in sedem aliquam præcipuam, vel in eā, à qua primum trusi fuerunt. Vt in pulmonia, de qua hic loquitur, & in prog. præcedenti, Si humor recurrat in pulmonem, malum signum est, videlicet delirij, ac mortis. Cognoscetur autem recurrere in sedem præcipuam, aut eam à qua primùm trusus fuit, tribus signis scriptis ab Hipp. si repente occultetur, febre detinente, ac humore non excreto, si namque febris detinet, & humor non excretus est in sedē internam recurrit. Non enim sublatus est tumor secundùm rationem, neque huic dispositioni credere oportet, vbi humor non fuerit expulsus excretione, & febris detinet: si tamen non detineret, posset euanuisse subito, ob humoris tenuitatem, & robur facultatis, vt vult Gal. in Comm. fiet, adiuuantibus aliis. De tumoribus in vlceribus factis dixerat Apho. 65. quintæ sect. vbi inquit, quibus tumores in vlceribus apparent, non conuelluntur maximè, neque insaniunt: verùm his

Tumores vlcerum repente occultari.

euanescentibus derepente, quibusdam à tergo conuulsiones, & distensiones fiunt: quibusdam ante insania vel dolor lateris acutus, vel suppuratio, vel difficultas intestinorum, si tumores sunt rubicundi. In hoc Apho. quoniam non signauit partē in quam recurrere deberet ex tumoribus humor, pariter non vnum tantum subscripsit morbum, sed vbi ad posteriores partes recurrat, conuulsiones: vbi ad anteriores, quoniam & ibi diuersæ partes sunt, maniam, dolorem lateris acutum, suppurationē, aut difficultatem intestinorum, subsequuturam prædixit. Hic tamen quoniam ad pulmonem recurrere voluit, delirium & mortem præsignare dixit. Delirium à vapore ascendente: id enim est, παραφρονέειν, quod dixit, id est, iuxta delirium pati, & mortem ex difficultate respirationis prænoscere, possibile est. De phymatis, & exanthematis, & fluxionibus, cùm recurrunt, aut cessant repente. & antè quàm perficiantur, Gale. pessima signa esse dixit, 1. lib. Prorrhe. Comm. 1. vbi de diminutis indicationibus loquens, inquit, Manifestum autem est, tale signorum genus pessimum esse. Quæcunque enim φύματα, id est tubercula & exāthemata ad cutim ex profundo florescentia recurrunt, omnium pessima sunt: & sudores incipientes, & statim cessantes, & ij praui, & defectiones similiter, & quæcunque per sanguinis eruptionem, aut ex vtero in mulieribus euacuantur. Omnia enim hæc deteriora sunt iis, quæ nullatenus apparent, cùm incipientia cessauerint. Nonnunquam enim euenit, naturam concoquentem quæ contristant, nondum ad eorum excretionem excitari: in illis verò, quæ ceperunt quidem, sed statim cessarunt, tãquam quidam impetus apparet naturæ properantis ad excernendum quæ contristant, & ob imbecillitatem nequeuntis perficere, quod proposuerat. In hoc loco Gal. præsentē dispositionē ostendere docuit, nempe imbecillam facultatem, quæ nequit perficere inceptum, quoties aut tumores recurrunt, aut fluxiones nondum finitæ desistunt. Hippocr. verò in præsenti progn futurum malum prædicere docet, hoc est, delirium & mortem aut conuersionem humorum ad principes particulas. Quod similiter confirmat Gal. Com. vlt. lib. 3. Prorrhe. Dixerat enim Hippo. aut libri autor, Dolores absque indicatione soluti inutiles. Et Gal. in Com. Repente verò occultari dolorificas affectiones, absque hoc quòd in alia quadam, quæ manifesta sit, parte abscessus fiant, transmigrationem contristantiū succorū ad viscera ipsa factam ostēdit. Sed aduertendū, quòd vbi dixit, ἀφανίζωνται, in Apho. 65. sect. 5. dixit, ἀφανισθέντων ἐξαίφνης, vbi particula, ἐξαίφνης, videtur abundare, nisi maioris claritatis gratia posita sit Quoniam, vt vult Gal. in Com. præsenti ἀφανίζεσθαι, idē est, quod repente occultari. Et lib. 6. de Mor po. par. 4. sect. 1. inquit Hip. Quibus tumores secundum aures circa indicationem facti non suppurantur, oppressis his, & vanescentibus, reuersiones fiunt, iuxta rationem reuersionum. Vbi dixit, Oppressis, Græca litera habet, καταστορεσθέντων, & Gale. in Comm. inquit, καταδαῦναι, hoc est, πορισθῆναι, & ἀφανίζεσθαι, quo in loco vocabulum, ἀφανίζεσθαι, per euanescere, & opprimi declarat, & reliquas voces per ipsam. Reuersiones autem inde futuras prædicere docet Hipp. in eo loco, & Gal. in Comm.

Phymata recurrentia.

Fluxiones incipientes non finitæ.

GALENI COMMENT.

Euanescere quendam tumorem præter naturam, non id quod desistere indicat. Verbum enim desistere, aliquid generalius: euanescere verò, citò desistere ac velut derepente significat. Id igitur accidit interdum propter humoris tenuitatem, & partis laxitatem, & item circumuenientis nos aeris caliditatem, atque

adhibit.

Digitized by Google

adhibiti medicamenti potestatem, ac virium ægri firmitatem. Si enim omnia prædicta concurrant, moles præter naturam citò discutietur, sed magna ex parte talia euanescere accidit, transmeantibus committentibus ea humoribus, aut in eandem sedem unde commota sunt, (quod propriè nominat Hippo. retrocedere) aut ad aliquam aliam sedem in profundo corporis positam. Tanquam igitur ex causis maximè contrariis moles euanescat præter naturam, finiem habet, maximè contrariam, aut citissimam indicans noxiæ materiæ solutionem, aut deterrimam affectionem, eam partes præcipuas remeante. Hac igitur omnium abscessuum communia censentur. Definitio verò communis quidem & ipsa euanescentis tumoris est. Considerari verò oportet & alia indicia, potissimum quæ propria affectarum partium sint. Hoc loco spiritalium opificiorum propria definitio ab Hippo. proxima scilicet communibus, præscripta est. Itaque dixit ita, Si abscessus euanescit, nequaquam egrediente screatione, ac febre detinente, difficilis morbus est. Constat enim vt secesserint in profundum ad sedem præcipuam. Si enim discussi essent, non insuper febricitarent, ac facilè screarent. Itaque verisimile est in pulmonem iis omnem secessisse fluxionem: & ob eam rem delirare eos ratio est. Siquidem id quoque vnum ex iis habetur, quæ per tales in pulmone affectiones eueniant. At verò vt spirantes difficulter morituri sint, dicere supersedit, sciens nos eam rem esse ex prædictis intellecturos.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Causa abscessuum repente cessantium. In prima parte ponit differentiam inter παύεσθαι, id est, cessare, & ἀφανισθῆναι, quod est repente cessare, aut repente euanescere.

In secunda parte, quæ incipit (Id igitur) reddit causas, quare contingit abscessus repente occultari, quæ sunt duæ admodum contrariæ: aut quoniam recurrit ad intimas & præcipuas sedes, aut quia discussus est citissime humor, qui abscessum faciebat. Discutitur autem multis causis coniunctis quàm citò hæ sunt, humoris tenuitas, partis laxitas, ambientis caliditas, medicamentorum applicitorum potestas, virium ægri robur, hoc est, naturalis calor.

In tertia parte, quæ incipit (Definitio) ex Hippo. litera docet distinguere, quando repente cessauit abscessus, an id sit, quoniam discussus est humor repente, vel quoniam recurrit in partem aliquam præcipuam. Distinctio tamen sumitur ex verbis Hipp. qui dixit, Si abscessus repente occultentur, & febris non dimittat. Quòd tamen addit, delirium inde sequi, ac mortem, in abscessibus, qui sequuntur ad pulmoniam, de quibus in præsenti progno. locutus est, verum habet præsens sententia. Si enim abscessus, qui ad pulmoniam sequuntur, ad pulmonem recurrant, vaporum copia delirium inferet, & multitudo difficultatem respirationis efficiens, mortem adducet. Vbi legitur in Comm. *Euanescere.* Græcè, ἀφανισθῆναι, id est, repente occultari. Vbi legitur, *Retrocedere.* Græcè, παλινδρομεῖν, id est, recurrere.

PROGNOST. LXIX.

Ex empyicis, qui ex pulmonis morbis tales sunt, γεραίτεροι, id est, seniores potius moriuntur: ex aliis verò suppurationibus iuniores potius intereunt.

Pulmonis suppurati iudicium ad salutem. In suppurationibus, quæ in pulmone fiunt, maximum iudicium salutis aut mortis sumitur ex robore facultatis potentis humorem suppurare, ac suppuratum excernere, aut secus. In aliis autem non tantùm ex hoc, sed ex doloris vehementia, quæ fluxionis & suppurationis tempore excitatur, mortis periculum imminet. Pulmo namque per inflammationes solo sensu grauitatis molestatur. Et inde est, quòd non ob eandem causam periclitantur ij, qui ex pulmonia, & ij qui ex aliarū inflammatione suppurantur: de quibus lib. 3. prog. 16. ob febres & deliria magis mori dicit Gal. & in Com. præsenti ob dolorem & deliria, quæ magis iunioribus eueniunt. Per suppurationes igitur pulmonis iuniores magis liberantur: quia robustiorem habent naturalem expultricem facultatem. Qui tamen sunt iuniores, dicetur lib. 3. in expositione progn. 16. Seniores verò minus liberantur, quòd non tantùm in eis constent naturales facultates: per alias verò seniores magis, quoniam minus doloribus ac delirio vexantur. Seniores itaque γεραιτέρους appellat, qui etiam μεσαιπόλιοι, & ὠμογέροντες, à Gal. appellantur. Tripartita enim est senectus apud Galen. lib. 5. de Sanit. tuen. ad finem, cùm inquit, Hæc verò dicta mihi de iis sunt, qui mediā senectutis ætatem agunt, vtique neque ignoranti primam eius partem esse, quæ ὠμογερόντων, id est eorum qui cruda viridiq; senecta adhuc sunt, dicitur, propterea quòd adhuc obire ciuilia negotia possunt: secundam autem, cui apte nomen ipsum inditur, eò quòd ipsa sit, de qua dicitur, Vt lauit, sumpsitq; cibum, det membra sopori. Quod tamen in tertiam non conuenit, in qua Telephum Grammaticum bis terve mense lauari dixit. Propter enim virium infirmitatem assiduam, hi balnei vsum non sustinent. Hunc τριμηνιαῖον appellant, ab eo quod est, τριμηνιαῖος εἰς τὸν ᾅδην. De his igitur primis senibus verificatur Hipp. sententia, quos intelligere oportet, ab ætatis vigore vsque in eam, quæ propriè senectus appellatur, contineri: de quibus 3. lib. Apho. Comm. 30. dixit Gal. Nam quæ iuuenibus ætas continuatur ad duas sequentes septimanas extenditur: in qua ætate omnia vitæ munia æque atque illi, qui in vigente ætate consistunt, conantur peragere, non tamen eodem modo ad labores sufficiunt. Est ergo ætas à 35. in 49. annum. Idem etiam sunt qui in subsistenti ætate, qui γεραίτεροι, siue crudi senes sunt: quoniam crudos senes dicit Gale. in Com. esse medios inter veros senes simpliciter sic appellatos, & ætate vigentes. Cuius cōtrarium sentit Fuchsius in Com. 13. primæ sectionis Apho. Constat autem ipsum errasse, quoniā ὠμογέροντας dicit incipere ab anno 50. quum tamen eos dicat Gal. in Comm. medios inter eos qui plurimum ætate processerunt, & vigentes. Sed ætas quæ sequitur post vigentes, peruenit à 35. in 49. annum: ergo illa est crudorum senū, qui etiam sunt, vt dixit Gal. post vigentes: & vere, cùm post 35. annum (vt dixit Gal. 3. Apho. sect. Com. 30.) non eodem modo ad labores sufficiunt: & in illo Aph. 13. primæ sect. appellantur καθεστηκότες: eos ergo Latinè, subsistentes potius, quàm constantes appellarem, de his latius lib. in expositione 29 lege. Quòd si de aliis senibus loqueretur, secunda pars prognostici falsa esset, iuniores magis mori per alias inflammationes cùm suppurantur, quàm senes, qui vere tales sunt, & propriè sic appellantur, in quibus facultas non integrè constat. Quod etiam declarat Galen. cùm inquit, Nam qui per ætatem nimium iam processerint, ex nullo morbo magis, quàm natu maiores, conualescunt.

Triplex est senectus.

GALENI COMMENT.

Maiores natu non simpliciter senes, sed in collatione, vel comparatione, seu quouis modo nominare cuiquam libeat, vt ad minores natu intelligi debet. Nam qui per ætatem nimium iam processerint, ex nullo morbo magis quàm natu minores conualescunt. Sed qui inter hos & ætate vigentes interiacent, utpote semicani, crudique senes nomine conualescere videre licet interdum magis, quam qui sint in ætatis vigore: quemadmodum Hippoc.

Hippo. ipse docuit de inflammationibus, quæ in auribus fatigent, & nunc de purulentis ex pulmonia. In his enim, quia propter excretionem sanatio est viribus egens validioribus: ob id potius minores natu quam maiores seruantur. In cæteris, minores natu antea moriuntur ex doloribus ac febribus: id quod ipse dixit de auribus. Febres enim ac deliria minus illis accidunt, proindeq; aures antea suppurantur. Porrò minores natu (dicit) antequam aures suppurentur, multi intereunt: quoniã si effluxit pus ex auribus, conualiturum esse agrum sperari potest. Itaque & per alias suppurationes, sub ipsum suppurationis tempus minores natu ex magnitudine febrium ac doloris morte præoccupantur.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte, explicat quos appellat Hippocr. γεραιτέρους, id est, seniores. Non enim, sunt illi, qui propriè senes appellantur: nam illi à nullo morbo conualescunt magis quàm ætate vigentes, id fit ob languorem facultatis ipsorum. Intellexit autem per seniores, illos, qui sunt medij inter senes & vigentes, de quibus dixit, potius liberari à dolore auris quàm iuuenes: quoniam morbus hic dolore solet homines interficere. In pulmonia verò aliter fit: in hac enim ea defectu excreationis imminet periculum, ad quod robustissima facultas aliis melior est, qualis in vigentibus inuenitur. *Maiores natu.* Græcè, γεραίτεροι, id est, seniores. *Minores natu.* Græce νέοι, id est, iuuenes, de eis namque loquitur lib. 3. Com. 14. dixit habere biliosum temperamentum, quod solis eis ab ætate conuenit. Sic in alijs locis. *Hipp. ipse docuit*, lib. 3. progn. 14.

IN secunda parte, quæ incipit (In cæteris) rationem reddit, quare ex alijs inflammationibus potius moriuntur iuuenes, quàm seniores, id est subsistentes. Ratio clara est, & pertinet potius ad expositionem 14. lib. 3. *Quoniam si* Græcè ὅτι ἄν γε. hoc est, quum autem.

PROGNOSTIC. LXX.

DOlores verò cum febre facti circa lumbos & inferas sedes, si septum transuersum attigerint, inferas sedes relinquentes, valde lethale. Alijs igitur signis mentem adhibere conuenit. Quoniã si aliquod aliud signum malum apparuerit, desperatus homo est. Quicunque verò ex empyicis vruntur, quibus pus purum, album, & sine prauo odore fuerit seruantur: quibus verò subcruentum, & cœnosum, moriuntur. Si autem assurgente morbo versus septum transuersum alia signa superuenerint non mala, ipsum empyicum futurum valde speratur.

Secundum eam diuisionem, quæ in Græcis codicibus habetur apud Gal. ab hoc progn. incipit lib. 3. Ego tamen diuisionem, quæ in Latinis codicibus habetur obseruabo, maxime quoniam in ipsis incipit 3. liber à tractatu de febribus. In præsenti sententia Hipp. de morbis, qui ex alijs fiunt, loquitur: vbi causa eos efficiens ab ignobili particula permutetur in nobilem, vt à lumbis in septum transuersum: vtcunque enim talis permutatio mala est, siue cum bonis signis, siue cum malis, vbi & cum febre fiat, & ascendens inferas sedes deserat. Cum malis enim significat mortem ac desperatam salutem: cum bonis verò, quòd ad empyema vertetur morbus. De doloribus cum febre illud intelligere oportet: sine febre enim neque morbus acutus foret, de quo modo loquimur, neque empyema foret sperandum; maximè vbi à flatu eueniret, quod sæpe contingit. Quid autem per lumbos sit intelligendum, supra progno. 2. exposuit per φρένας verò, septem trãsuersum: per inferas autem sedes, partes infrà septum intelligendæ sunt. Si attigerint septum, relictis partibus inferioribus, dicit, Quoniam vbi iecur vexatur inflammatione, dolor peruenit ad septum transuersum, non relicto iecore: non tamen est necessum ex hoc signo mortem sequi, quoniam est signum proprium. Præterea neque inde in empyema trãsire morbum, bonis signis accedentibus, vt inquit Hippoc. necesse esset. Empyema enim propriè est puris effusio in cauitates thoracis, in quas nunquam effundetur pus, *Definitio* quod in iecoris phlegmone generatur. Si itaque *Empyematis.* dolor lumbos vexauerit cum febre, & lumbos reliquerit, ad septum transuersum ascendens coniectari oportet signa alia, quæ ex robore facultatis trium membrorum præcipuorum sumi solent, quæ etiam suprà pro maiori parte narrata sunt. Quòd si hæc inclinauerint ad malum, nulla spes de salute habetur: si verò ad bonum, empyema futurum sperabimus, hoc est, quòd in cauitatem thoracis pus effundetur. Similem sententiam scripserat autor libri Prorrheticon, parte 2. sect. 35. dicens, Ex lumborum recursione oculi peruersio mala. Quemadmodum enim cùm rapitur in septum, efficit thoracis morbos: ita cùm recurrit in caput, efficit oculi peruersionem: ea oculi enim peruersione licet intelligere conuulsionem, quæ insequitur humorem in caput recurrentem. Quare Gal. 10 Com. huius prorrhetici sententiam ampliorem efficis, dicens: Hic sermo his similis est, quæ in progno. dicta sunt, qui cum febre circa lumbos, & inferas sedes fiunt dolores si septum transuersum relictis infernis sedibus attigerint, lethales admodum existunt. rursus & lib. 6. de Morb. popu. parte octaua, Hippocrates mala quædam enarrans signa, scripsit, Lumbis dolentibus, recursus ad latus, & extuberantiæ, quæ seps appellantur. Quemadmodum enim hîc damnat recursum ad septum transuersum, ita illic recursum ad latera: ferè enim similis est mutatio atque successio morborum. Et quemadmodum hic aliquando sequi dicit empyema: ita in lib. de Morb. popu. extuberantiam, quæ appellatur seps, id est, tumorem, qui suppuratur, σήπω enim putrefacio significat, & σὴψ ipsam putredinem, qualis in suppuratis tumoribus continetur. Quod verò continetur inter duas partes huius sententiæ: nempe, Quicunque verò ex empyicis vruntur, quibus pus purum, & album, & sine prauo odore fuerit, seruantur: quibus verò subcruentum, & cœnosum, moriuntur, mihi videtur à progn. abiiciendum, tum quia inordinatè scribitur, interrumpens veram atque integram sententiam, quæ remanet ipso ablato: tum etiam quia Gal. eius nullam fecit in Comm. mentionem. Vbi tamen cœnosum dixi, Græca litera habet, βορβορῶδες: quod verbum, puris crassitudinem: aut eiusdem fœtorem ostendere potest. vt 4. sect. Aphor. Comment. 69. inquit Galen. Nonnulli quidem non grumosas scribunt, sed βορβορώδεα, id est, cœnosas, sicuti Numesianus, & Dionisius: qui siquidem fœtorem quẽdam simul ostendentes, plus aliquid, quàm alij demonstrant: si verò quasi crassitudinis quantitatem, nihilo plus hoc ipso docent, βορβορώδεα igitur & fœtorem & crassitudinem ostendere potest. Empyici vruntur ex præcepto Hippoc. lib. de Internis passionibus, vbi inquit, Si tamen pus in pectus eruperit, qua parte tibi videbitur significare, ea vrens, aut secans, detrahe parum in primis. Talis est Aphor. 27. 6. sect. sententia, Quicunque suppurati, aut aquam intercutim patientes vruntur,

Prog. corrigendum.

Empyici vruntur.

Digitized by Google

vtuntur, aut secantur: si pus aut aqua vniuersim effluxerit, omnes moriuntur. Vbi igitur alia remedia non sufficiunt, neque speratur naturam per sputum pus euacuaturam, secare eos docet, qui pus in cauitate thoracis continent Hipp. partem item, quæ vri debet, aut secari, explicuit, dicens, Qua parte tibi videbitur significare, id est, qua parte magis inclinauerit pus. Nam aliquando declinat in ventrem, facta inflammationis ruptura, ad partem inferiorem, aliquando non pertransit septum transuersum, sed desuper continetur. Sed tamen ea Hipp. præcepto vstio aut sectio ad locum puris penetrare debet, vt pus statim emanet, & parum in primis. Postea verò, vt in eodem præcipit, linamentum crudi lini immittere oportet. Aëtius tamen eschatas facere præcipit, multis in locis, à collo vsque in ventrem, ante & retro, li. 2. sermone 4. c. de orthopnoicis & anhelosis, vnde curationem sumi præcipit, cap. de pectore suppuratis. Paulus item lib. 6. cap. 44. Ferro itaque candenti (inquit) exulcerant multis in locis: vt inter iugulorum coniunctionem, vno, retracta superius cute: duobus iuxta mentum, seorsum à soporiferis arteriis: & sub mammis, inter tertiam & quartam costam duobus, ferro latius impresso: duobus etiam inter quartam & quintam deorsum versus, vno medio pectore, altero super os ventriculi: Quas vstiones multo tempore conseruabant, vt per eas totum pus paulatim emanaret, vt Aëtius. Sed perforabant etiam alij ferro aut igne vsque ad puris locum: de quibus inquit Paulus. Alij verò, vt inquit Leonides, ferramento tenui, ad nuclei oleæ figuram candenti, inter costas ea in parte, qua abscessum esse fuerit notatum, vsque ad pus adurunt. Sunt qui scalpellū quoque adhibere audeant, inter quintā & sextā costam transuersa linea, paululū tamen obliqua, cutim inscidunt, deinde aculeato cultello costas subcingentem membranam perforata, pus excernunt. Verùm & isti, & qui vsq; ad pus adurunt, vel protinus mortem inferunt, cùm vnà cum pure vitalis etiam spiritus vniuersus exhauriatur, vel fistulas insanabiles inducent. Nostro itaque tempore crustis potius quam vstionibus penetrantibus suppuratos curamus.

Empyici qua parte vrendi aut secandi.

GALENI COMMENT.

Si præcordia attigerint, quidam de delirio intellexerunt, velut si in hunc modum dixisset: Dolores qui cum febre affligunt circa lumbos & inferas sedes, si ascendentes committant delirium, difficiles sunt. Alij meliùs quàm hi præcordia partem corporis dictam volunt, quod septum quoque transuersum nominatur. Suffragatur veritati orationis, illud quòd est in calce sermonis perscriptum, vbi dixit. Hunc fore purulentum sperari admodum potest. Vult enim ascendente in thoracem morbo, è duobus alterum, aut derepente interire ægrum: aut si fecum optimè agatur: prorsus fore purulentum. Porrò hæc interstinguntur aliis indiciis. Si enim non praua sint, purulentus euadet. Si prauum aliquod fuerit prorsus moriturus est.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Mentem Hippoc. exponit cùm dixit, φρενῶν per id enim vocabulum, septum transuersum intelligi voluit, non mentem: ita vt delirium faceret humor, qui antè lumbos infestat. Accedit ad confirmationem huius, quod Hippo. ad finem prognost. dixit, quòd si cum signis non malis permutatio à lumbis ad septum transuersum fiat, sperandum est hominem futurum empyicum: quod non fieret, si ad caput facta fuisset permutatio. *Si præcordia attigerint.* Græcè, τῶν φρενῶν ἅπτωνται, hoc est, quod dixit, phrenas tangere. *Præcordia.* Græcè φρένας, id est phrenas, sic enim legi debent Latinè. Ac cogitur Latinus interpres hoc loco, & multis aliis, Græcum vocabulum vsurpare, quoties de vocis ipsius significatione autor disceptauerit. Quemadmodum libro primo in annotatione circa Comment. 19. diximus, cuius rei exemplum in præsenti Commen. habetur: in quo constat, quàm ineptè dixerit Laurentianus, Si præcordia attigerint. Quidam de delirio intellexerunt: ac si aliquis Latinè locutus, per præcordium intelligere posset, delirium. Quod tamen dixit Gal. est manifestum, per id quod dixit Hippo. nempe phrenas tangere, quosdam intellexisse, delirare, quòd est παραφρονεῖν: nam delirantium mens tangitur.

PROGNOSTIC. LXXI.

Vesicæ duræ, ac dolorosæ, malæ omnino sunt, & exitiosæ: exitiosissimæ verò, quæcunque cum febre continua sunt. Dolores namque ab ipsis euenientes interimere valent, & ventres in talibus non deiiciunt, nisi dura, & ægrè.

Vesica dura ac dolens reddi potest, aut ob lapidem, aut ob vrinæ suppressæ multitudinem: idq; ob grumos sanguinis, aut crassam pituitā, aut tuberculū in cole, aut inflāmationem, quæ est tumor durus dolens, aut ob tumorē alium factū ab humore mixto, ex bile, pituita, aut sanguine: quæ dispositiones mixtæ inflammationes sunt, cum erysipelate, aut œdemate. Lapis morbus prolixus est, de quo modò non est sermo. Si vesica dura dolēs reddatur, ob suppressam vrinā, aut propter crassam pituitam, aut ob sanguinem concretū, aut tuberculū in cole, exitialis dispositio est. Non tamen erit aliqua harū dispositionum admodum exitiosa, sicuti cùm laborat phlegmone, quæ febrem efficit continuā, quā aliæ dispositiones non necessariò efficiūt. Quando ergo dura ac dolens fuerit, hoc est phlegmone laborauerit, & cōtinua febre exitiosissima est dispositio, & quæ solet, vbi nō remittat, primis circuitionibus, interimere. Progn. 73. infrà. Per alias tamen dispositiones vesica dura dolens non facit continuam febrem: neque exitiosissimum signū est, sed tantùm exitiosum. Vbi Hipp. scripsit, ξὺν πυρετῷ συνεχεῖ, id est, cum febre cōtinua Gal. in Comm. dixit, ὅλως πυρετὸς ὀξὺς ἦ. id est, cùm febris acuta fuerit. Cōstat autem idē esse febrē acutam, & cōtinuam, cū fortibus symptomatis: acuta est enim illa, cuius velox est motus, & cito pericula aduentunt. Modò febris continua, cum duritie & dolore vesicæ, & deiectionis suppressione, breuem habet terminationē, & pericula iniuncta. Non ergo differt Ga. dicens acutā febrē, ab Hip. qui dixit continuam. Ratio tamen quare exitiosissima dispositio censetur, vesica phlegmone laborans cum acuta febre, sumitur ex magnitudine doloris & deiectionis suppressione. Vesica, quæ vrinæ conceptaculum est, vnam habet membranam, ea tribus generibus fibrarum cōstitutam. Vnicam esse dixit Gal. lib. 1. de Naturali fac. contra Asclepiadē, his verbis, Verùm si ipse dissecuisset vesicam, fortasse non ignoraret exteriorem vesicæ tunicam eandem cum peritonæo naturam habere, vtpote ab eo ortam: internam verò, quæ ipsius vesicæ est propria, plusquam duplo eam crassitudine superare. Et quòd tria fibrarum genera contineat, inquit, lib. 5. de Vsu partium. Quæ verò vesicarum sunt tunicæ, rectos & rotundos, & obliquos habent villos, vna enim vtriusque vesicæ tunica cùm sit ad omnimodam speciem motus idonea, acquisiuit cōstructionem: reliqua verò membrana, quæ vesicæ superposita est, à peritonæo habet originem, vt dixit lib. de Naturalib. facult. allegato loco. & lib. 4. de Vsu partium, inquit, Vniuersaliter,

Vesica dura dolentis causa.

Vesica phlegmone laborās continuā febrem efficit.

Febris continua cū malis accidentibus acuta est.

Vesica dispositio exitiosissima.

Vesica coniriitio.

Vesica triplex genus fibrarū continet.

Google

enim, nullum est organum eorum, quæ sub phrenibus, quod non operiatur aliqua tunica, principium generationis ex peritonæo accipiente. Præterea lib. 6. de Anatomi. administrationibus, de peritonæo loquens, qualiter omnibus membris infra septum transuersum obducitur, inquit, Cuius nimirum gratia nonnulli peritonæum ipsum tunicam appellant, quoniam ventriculi, iecoris, lienis, renū, intestinorum, vesicæ, & vuluæ inuolucrum est. Hinc soluitur apparens contradictio apud autores: quidam enim dicunt vesicam duas membranas continere, quidam vnicam. Qui duas enim dicunt, peritonæum annumerant inter partes vesicæ. Vesicæ nerui quidam non parui implantantur, ab osse sacro originem habentes, vt inquit Gal. lib. 5. de Vsu partium vesicæ. Igitur quæ vrinam suscipit, neruos ab amplo osse dorsalis, quod sacrum nominant, implantauit, qui sensum exactiorem ipsi præbet, quàm qui aliis multis infra septum transuersum. Nam vt vult Gal. lib. 5. de vsu partium, tribus finibus neruos dedit natura mēbris: aut sentiendi gratia in sensoriis organis: aut motionis in motoriis: aut ad dignotionem tristantium, sentiendi gratia, aut auribus, oculis, linguæ, manibus internis, & ori ventriculi: mouendi gratia, vt musculis: ad sentiendum verò contristantia, ipsis internis particulis neruum inseruit, quibusdam quidem maiorem, quibusdam verò minorem, non secundùm particulæ dignitatem, sed secundùm exigentiam. Iecori ergo, quia ad excernendum quod nocet, plures habet expurgationis vias, natura minimum neruum impartita est: vesicæ fellis satis etiā paruum, quoniam à propriis & familiaribus sibi excrementis non molestatur, etsi multis annis in ipsa contineantur, & mortuo iam animali ibidem bilis asseruetur. Intestinis tamen, quia aliquando ab acribus excrementis mordentur, & exulcerantur, sensus contristantium datus est, per singulos neruos singulis inuolutionibus distributos. De vesica verò sic ait, Magnæ verò vesicæ, quæ vrinam suscipit, nocima vtique fieret persæpe, nisi celeriter excerneretur, acrior & biliosior vrina: non enim erat substantia corporis eius cognata, ac congener cholericæ qualitati, (sicut est illa substantia vesicæ choleram suscipientis) sed vrinis solis, quarum gratia à natura facta est. Et propter hoc cùm bene se habent omnia, quæ sunt in animali, neque aliud quid peccat in quauis particula serosarum superfluitatum substantia, neque acris neque dolorosa fit vesicæ: errore verò aliquo in organis concoctoriis præcedente tanto, vt nondum benignus generetur sanguis, tum aliæ superfluitates, tum vrina fit acris adeò ac mordax, vt radat & rodat vesicam. Non igitur spectat tunc animal enim, qui secundùm naturam est, terminum meiendi, sed mox excernere eam, etiam antequam impleatur vesica, festinat. Hæc itaque natura prouidens, plurium & maiorum neruorum fecit eam participem, ad sensum perfectiorem & exactiorem. Hæc Galenus. Quæ fusius, quàm solemus, tractauimus, vt monstraremus vesicam sensu acri præditam esse, & inde eius ex inflammatione dolores, maximè cum acuta febre exitiosissimos esse. Perueniunt etiam ad ipsam venæ & arteriæ magnitudini vasis respondentes ab ea parte à qua primùm explantantur rami venarum, & arteriarum, venientium à dorso ad crura, vt scribit Galen. libro quinto de Vsu partium. Per has venas & arterias sanguis copiosè delatus, inflammationes efficere poterit, non aliter quàm in omnibus aliis particulis, vbi sanguis à forti in imbecillam truditur particulam. Cohibetur etiam atque supprimitur in ipsis stercus, vt inquit

Circa vesicæ membranas opiniones.

Nerui quibus causis membris demandantur.

Vesica venæ & arteriæ.

Hippoc. quod fit propterea, quòd vesica recto intestino proximè sita est, & in viris magis quàm in fœminis, in quibus vterus intermediat. Partes autem proximæ in doloribus condolent: deiectio quoque descendens comprimit ipsam vesicam. Rursus & deiectioni cooperantur musculi epigastrij, qui non comprimunt fæcem sine vesicæ compressione, & inde maximus dolor excitabitur. Bene igitur dixit Hippoc. dolores hominem interimere posse & ventrem nihil reddere nisi durum. Et ægrè durum, dixi, quoniam longo tempore retinetur, quo exsiccatur, & maximè partium illarum calore, ex inflammatione accedente. Græca litera habet, εἰμὶ σκληραί τε ἢ πρὸς ἀνάγκην. scribendum tamen, σκληρὰ id est, dura. Et Ægrè dixi, quoniam partem, πρὸς ἀνάγκην. sic esse conuertendam, vt dixi, explicui supra Comm. 3. huius lib. etsi Hippoc. hæc tantùm duo signa scribat, quæ ostendunt periculum, & malitiam huius ægrotationis, simul cum duritie, quæ ostendit morbum. Multa alia scribuntur ab Aëtio lib. 3. sermone 3. ex quibus periculosissima ostenditur dispositio, cùm ait, Consequuntur autem ægros communia inflammationis signa, febri acuta infestantur, & vigilant, delirantes aliena loquuntur, & vomunt biliosa puta, & lotium eiicere non possunt, durus fit pecten, & pubes cum vehementi dolore, & egerendi appetentiæ veluti in tenesmo fieri solent: quod verò egeritur, tenue est, & subsidentiam non habet. Aliquando & inflationes sequuntur, & aluus adstricta est, intestino recto ab inflāmatione vesicæ compresso. Quòd si quis institerit, videtur quod Aëtius contradicit Hipp. cùm dicat tenuem aliquando esse deiectionem eorum, qui vesicæ inflammatione molestantur, & aliquando duram Hippocr. verò de dura tantùm fecit mentionem. Sed intelligere oportet, Hippocr. id signum scripsisse, quod maiori parti euenit, id autem est, duram fieri deiectionem, & ægrè excerni. Quòd si aliquando mollis, & liquida excernatur, id minus euenit, & non tollit veritatem sententiæ. Vbi enim vesicæ inflammatio adfuerit cum febre continua, doloris vehementia hominem interimere poterit, siue liquida, siue dura fuerit deiectio. Contingit enim aliquando humorem ex intestinis à calore trahi, aut ex abundantia descendere ad rectum intestinum, qui leui expressione excernetur, musculis ventris non coagentibus, aut parum admodum: aliquando verò duram reddi deiectionem ob dictas causas.

Vesica inflammata fæcem cohibet.

Tenuis deiectio cum vesicæ inflammatione.

GALENI COMMENT.

SÆpenumero dictum mihi est, vt phlegmone, id est inflammationis vocabulum Hippocrates de phlogosi, id est, inflammatione afferat, sermone indicans quam Erasistratus & eo posteriores nominant singulari appellatione phlegmonem: quemadmodum sanè & nunc dixit: Vesica dura ac dolens. At verò quamobrem talem dixit esse difficilem affectionem, maximèque quoties febris infestet acuta, perspicuè ipse indicauit, magnitudinem causando doloris & deiectionis suppressionem. Supprimitur verò propter angustiam porrecti intestini, atque vesicæ dolorem. Desinunt enim ægri tali fungi officio, quoties statim si cœperunt, dolor infestet. Idque commune omnis doloris est. At verò dolor affligit interdum, quia fungentia officio opificia inflammatione laborant, interdum quia proxima ipsis membra afficiuntur. Ita respirantes, dolore infestantur ex inflammatione lienis, aut ventriculi, aut iecoris, aut in aliis musculorum: & ob eam rem spirare difficulter coguntur illo genere spirationis difficultatis, quo spiratio parua ac crebra fit. Sed huius spirationis difficultatis atque etiam aliarū cuiuslibet causa libro de spirationis difficultate primo dicta est.

Digitized by Google

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte exponit significationem vocaboli, φλεγμονὴ, apud Hip. accipitur enim pro φλόγωσις: vt declarauimus suprà Com. 20. & 25. li. 1. Vtitur enim eo vocabulo non solùm ad significandum tumorem durum dolentem: nunc verò vesicam durã dolentem dixit ad phlegmonem significandũ, quæ vera phlegmone existit. *Inflamine.* Græcè, τῆς φλογώσεως.

In secunda parte reddit causam, quare dixit Hip. talem dispositionẽ esse exitiosam, maximè cum febre acuta, quã appellauit Hip. cõtinuam. Rursus notandũ, quòd id quod dixit Gal. maximè dixisse Hip. exitiosam dispositionem, vbi adsit febris acuta: Hip. dixit exitiosissimã dispositionẽ cum febre continua, vesicam duram dolentẽ. Causa verò ab Hipp. scripta est duplex, doloris vehementia, & deiectionis suppressio. Quoties enim pars aliqua dolore vexatur, aut ei proxima, ob vtrunq; cessat ab opere pars, statim dolore concitato. Itaq; musculi ventris cessant à compressione intestinorũ, quoniam fæx per intestinum rectum descendens dolorem vesicæ auget. Quod etiam in respiratione contingit, quando aut iecur, aut lien, aut ventriculus inflãmatione vexantur. De quibus in expositione prog. 20. late diximus. *In ilibus.* ἐν ὑποχονδρίῳ, hoc est, in hypochondrio.

PROGNOSTIC. LXXII.

Soluit verò morbum, vrina quæ purulenta mingitur, album ac læue habens sedimentum.

Vesica inflãmata terminationes.

Sicuti & omnes aliæ inflammationes, ita illæ quæ in vesica fiunt, multis modis finiuntur, aut induratæ, aut sensim discussæ, aut suppuratæ: nonnunquam etiam, vt inquit Aëtius, repentè oborto erysipelate, in cutis superficie perseuerante: neque intro recurrente: aut multo lotio electo. Quum ergo vesicæ inflammatio suppurauit, pus erumpit in cauitatem vesicæ, atque exulceratur: quòd si pus album ac læue effluxerit, sanabitur æger, maximè vbi successerit. Huius autẽ subsidentiæ in fundo matulæ ratio est, quoniã à partibus proximis descendit, non subactũ, neque admodũ commixtum vrinæ, id enim ostendit in vesica adesse exulcerationem: sicuti plurimũ commisceri, cum vrina pus ex locis distantioribus venire. quod testatur Gal. lib. 6. de Loc. pat. 4. vbi vnã aliã scribit nouam suppurationis factæ in vesica, dicens, Plerunque verò solum pus sine vrina mingitur, idq; manifestè indicat in vesica suppurationem. Paolus tamen solum pus citra vrinam mingi, dixit pudendorum exulcerationem significare. Cæterùm pus (inquit) aut sanguis, nonnũquam solus, absque vrina excernitur, idque non alicuius ex prædictis, sed pudendi vlcus ostendit. Et Gal. ipse 4. sect. Apho. Com. 75. inquit, Vlcera autem si in pene fiant, etiam sine vrinis, & pus excernitur, & sanguis. Neq; tamen istæ sententiæ contrariæ sunt: nam & ex vesica, & ex pudendis excerni contingit pus sine vrina, sed dissimiliter: nam cùm mingitur, facultate videlicet expultrice vesicæ & musculorum epigastrij concurrentibus, à vesica descendit pus: si tamen exeat pus, nulla in vesica aut ventre facta expressione, in pudẽdis est vlcus, aut in collo vesicæ, quòd ipsis cõiunctum est. Vbi igitur sine vrina pus excernatur, ex aliis distinguetur locus patiens. Id etiam pus quòd ex vesica excernitur, in fundo matulæ resider, inquit Paulus, quod ad paucam cum vrina mixtionem, quam diximus, referẽdum est. Et vbi coctio perfecta fit in pure, quæ ostendit morbum solutum iri, id pus quod residebit, album erit, ac læue. Hæc enim potis sunt electiones 1. lib. vult progon. vbi tamen & quàm minimè fœtidum esse debere dixit pus optimum: hîc verò non nisi album ac læue. Est enim vesica membrũ exangue, ac frigidum, vnde fit, vt pus ab ipsa excretum grauẽ secum ferat odorem. Id est quod dixerat Apho. 81. quartæ sectionis, Si sanguinem aut pus minxerit, & squamulas, & odor adsit grauis, vesicæ significat exulcerationẽ. Meritò igitur in hoc prog. puris odorẽ nõ adiecit, satis fore existimãs, si in vesicæ inflãmationibus vrina mingatur, cũ sedimẽto puris albi, ac læuis, ad coctionem inflãmationis ostendendam, & inde salutẽ. In huiusmodi vrinis purulẽtis, à vesica excretis, squamulæ non apparebunt, quæ alias solẽt vesicæ vlcus ostendere: illæ enim nõ apparẽt, nisi quoties ab acribus & erodentibus humoribus vlcus incepit. Quòd si quis obuiauerit, per hoc quod dixit Hip. Aph. 18. sextæ sect. vesicam discissam signũ lethale esse, ac vesicã vlceratam esse discissam: nõ ergo soluitur morbus pure erũpente. Respondemus, quòd Hip. per discissionẽ vlcus magnum atque profundũ, vt vult Gal. in Com. intellexit, & quod in vesica ad profundũ vsque penetrat: vlcus tamẽ ex ruptura inflãmationis, non penetrat totã vesicæ substantiam, quã si penetrauerit, lethalis erit dispositio.

Vlcus vesicæ.

Pus sine vrina mistum.

Pus residens in vrina.

Pus à vesica fœtidum.

Squamulæ non semper in vlceribus vesicæ.

Obiectio

Vesicæ vlcus lethale.

GALENI COMMENT.

Quoties vesicæ inflammatio concocta sit, confluunt in sedem eius interiorem concocti humores, ac pariter scilicet cum vrina excernuntur, indicium habentes bonæ in sedimento coctionis.

Hic Comm. nulla eget annotatione.

PROGNOST. LXXIII.

Si verò vrina nullatenus ἐνδιδῷ, id est, cõcedat, neque vesica mollescat, & febris continua vexauerit, in primis morbi circuitibus speratur dolentem moriturum.

Aëtius parte citata in Com. 71. vrinæ suppressionem scripsit inter signa quæ ostendunt vesicæ inflammationem: quod signum non cum omnibus inflammationibus ipsius coniungitur, sed cum periculosissimis, vt inquit Gal. in Comm. Id enim accidere solet: vbi perquam exitiosus morbus est, quod eueniet, vbi inflãmatio in collo vesicæ, aut iuxta ipsum fiat. Quàm exitiosa verò sit hæc dispositio, in qua cum febre continua vesica dura dolens fuerit, maximè vbi vrinæ suppressio accedat, ostendit dicens: Dolentem moriturum primis circuitibus. Cùm dixit, Neque vesica mollescat, intellexit duram. Cùm dixit, Dolentem: constat ipsum de tumore duro dolente loqui, vbi pariter febris continua vexauerit: quod declaraui Com. 61. Si etiam non concedat vrina. Quod significauit dicens, μηδὲν ἐνδιδῷ. hoc est, non fecerit in melius mutationem (nempe à suppressione in solutionem) concludit ipsum primis circuitibus moriturum. Per primos autem circuitus intelligere oportet primum & secundum quaternarium, quod spatium ad 7. peruenit diem, vt declaratum est lib. 1. Commen. 36. Magnitudo autem huius morbi ostendit, hos primos circuitus non esse septenarios: nullus enim talis 7. diem transcendet. Adde quod prognost. 71. exitiosissimam dixit dispositionem vesicæ duræ dolentis cum febre continua: quanto magis vbi accesserit vrinæ suppressio, vt in progn. præsenti quod breuissimum morbum ostendet, & à quo ratò aliquis euadit.

Vrina in quibus inflãmationibus vesica supprimitur.

Vesica inflãmata cum vrina suppressione exitium intra 7. diem.

GALENI COMMENTARIVS.

Neque mollescere vesicam, ac febrem continuam esse, perspicuum est. Vrinam verò nequaquam concedere; obscurum inexplanatúmque est. Etenim nomen de affectibus & accidentibus ferre assolet: quemadmodum omnes alij posterioris æui concedere inflammationem, mol-

lem, duritiem, tensionem, dolorem dixerunt: non tamen aliquis concedere vrinam dixit. Itaque forsitan de praedictis Hippocrates appellationem transtulit ad vrinam, vt mutationem eius in melius, ita intelligamus. quod quidem si concedatur, vacuationem quoque ex suppressione, proditam ab eo vtaudiamus licebit: vt intelligamus per inflammationem vesicae, suppressi vrinam. Id enim quoque interdum accidere solet, quoties perquàm exitiosus morbus est, ac rarenter ex eo conualescunt. Igitur ad hunc modum legitur in aliis quibusdam, & item in codicibus Artemidori & Dioscoridis, in aliis verò dictio ita habet: Si verò nec vlla fuerit vrina, neque dolor concedat. ac talis lectio nullam habet quaestionem aut ambiguitatem.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN hoc Comm. Gale. tantùm id contendit interpretari, quod dixit Hippoc Si verò vrina nullatenus ἐνδῶν, id est, concedat. Nam hoc verbum, ἐνδίδωσι, de morbis & symptomatis ferre solet Hipp. vt concedit inflammatio, aut tumor, aut dolor, nisi ob similitudinem dictum sit, ita vt quemadmodum dici solet, concedit dolor, quia in melius mutatur: ita, concedit vrina, qua cùm esset suppressa, vbi exiecit, in melius facit mutationem. Aliam etiam refert lectionem distinctam, vbi verbum, Concedat, cum dolore iungatur, sic, Si verò neque vlla fuerit vrina, nec dolor concedat.

PROGNOST. LXXIV.

MOdus autem iste potissimum tentat pueros, à septimo in quartumdecimum annum.

Pueri vesicae morbis magis laborant potissimum vero calculis. Pueri magis aliis vesicae morbis laborant, ob immodicum ac intempestiuum ciborum vsum, ventriculo non sufficiente alitioni, & augmento. Antè igitur quàm coquatur, alimentum ipsum ad se trahunt venae: & inde plorimum in ipsorum vrinis subsidet. vt primo de Crisibus, cap. 12. Crassae igitur vrinae ipsorum, ad vesicam peruenientes, lapides generant, & per venas alentes vesicam, vbi crudi crassique praedicti humores peruenerint, cum sanguine efficient inflammationes. Potius verò in illis, quàm in adultioribus, propter eandem causam, propter quam & lapides magis in ipsorum vesicis fiūt, apud Aetium lib. 3. sermone 3. dicentem, Generantur etiam in vesica lapides pueris frequentius, quàm aetate prouectis: voraces enim pueri sunt, & perpetui motus, & cibis vtcunque oblatis & nociuis vtuntur, & neque horam cibi capiendi seruant ordinatam: quinetiam priusquam prior assumptus cibus concoquatur, alium ingerunt: & eùm vehementius à cibo moueantur, & crudus & incoctus in venas cibus distribuitur. Mollia autem sunt ipsorum corpora, & quae facilè cedant, eiusque rei gratia obturationem circa renes non perferunt. Cùm verò crassissima lotia in vesicae amplitudinem perferantur, ibidem, veluti vini faex, & limus aquae subsistunt, ac postea ex loci caliditate & desiccata lapidescunt. Et autor lib. de Renum affect. dignotione, inquir, neque alij causae acceptum feremus, quod pueris in vesica lapides generentur, qui verò aetate sunt florenti, quòd in renibus eorum calculi constituantur: quippe cùm actiones naturales in pueris sint: omnes fortes, fusa est in eis & dissoluta succorum crassities: contrario modo habent, qui aetate processerunt, nam actionibus in hisce debilioribus coacta est crassities succorum. Ratio ergo veritatis progno. sumitur ex communicatione venarum, quae subingrediuntur renes, cum iis quae alunt vesicam in vena magna descendente: cui accedit humorum crassorum fusio cum sanguine mixtorum, qui in cauitatem descendentes, lapidem: in corpus verò vesicae, inflammationem efficiunt, in pueris maximè: hi verò sunt, qui ad 14. perueniunt annum. *Humores puerorū fusi sunt.* *Vesica puerorum quare magis aliis inflammantur.*

GALENI COMMENT.

PRopter importunum atque exuperantem cibum, copia plurima colligitur humoris crudi vocati in corporibus puerorum. Is igitur per renes expurgatus quotidie, atque etiam per vrinarios meatus in vesicam collectus, interdum calculos in ea gignit, saepe etiam inflammationem, quoties vesica ab humoribus talibus, subinde traiicientibus vehementer afficiatur.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

HIc Com. nulla eget annot. praeterquàm vbi legitur, *Vehementer afficiatur.* Graecè enim hae dictiones scribuntur, τύχη σφοδρότερον κακωθεῖσα. hoc est vehementius fuerit prauè affecta.

LIBER TERTIVS
PROGN. HIPPOCRATIS,
CVM EXPOSITIONIBVS CHRISTOPHORI A VEGA, & Annotationibus eiusdem in Galeni Commentarios.

PROGNOST. PRIMVM.

FEbres verò iudicātur, in eisdem diebus numero, ex quibus supersunt homines, & ex quibus moriuntur.

Febres ab acutis morbis inseparabiles. Hoc loco incipit lib. 3. prog. Cuius prima pars de febribus atq; iudicationib. tractat: ratio tamē quare de febriū iudicationibus loquitur, est, quoniam lōgi morbi rarò per iudicationem finiuntur, saepius verò acuti, & febres ab acutis morbis sunt inseparabiles: ob id de febrium iudicationibus agit, tanquam de his quae inniecem actū sunt cōiuncta, vt rarò admodum iudicationes speretur, nisi in morbis febrilibus. Refert itaque plurimum medico praedicere, an mor *Medico quae refert scire.* *Morbum iudicandum magnitudo docet*

an morbus sit iudicandus, an solutione fiuicudus sine aliqua subita mutatione, & qua via, & quo die, & an ad bonum. Cùm ergo cognouerit morbum iudicadum (quod ex magnitudine deprehcudet, siquidem magni morbi iudicãtur, parui verò soluuntur) an vomitu, an fluxu ventris, an sudore, an profluuio sanguinis, perquirere tenetur. De quibus multa dicentur infrà, & 3. de Crisibus, sunt à Gale. explanata abunde. Præterea medico conducet maximè diem in quo talis euétura est iudicatio, cognoscere. Dies isti qui iudicatorij appellantur, in quibus magna ex parte eueniuot subitæ morborum mutationes, annumerabuntur statim ab Hipp. de iisdem etiá quædam dicemus, si primũ intellexerimus, vt vult Hip. quòd siue morbus ad salutem terminandus sit, siue ad mortem, vnicum habet terminum. Quod enim morbus cito terminandus sit, aut tarde, sumitur ex morbi natura, anni tempore, ætate, temperatura, regione, & signis coctionis. Si namque febris tertiana est in iuuene temperatura bilioso, regione calida, æstatis tempore, cito finietur, sicuti quotidiana in sene pituitoso, hyeme, ac regione frigida, tardè. Tertianæ ergo febris cum reliquis conditionibus breuis terminus est, siue qui ea laborat saluandus, siue moriturus sit. Quòd enim saluari, aut mori debeat, ex aliis signis coniectari oportet, terminus verò ex morbi natura, & reliquis. Morbi item peracuti exactè, vt in progn. sequenti dicetur, 4. diebus finiuntur, siue cum bonis signis, ad bonum, siue cum malis, ad malum. Semel igitur intellectis, morbi natura, anni tempore, & reliquis, constabit, statim breuem aut longum esse morbum: siue cum eo signa salutis, siue mortis coniungãtur. Salutis verò signa aut mortis, hos terminos iam ex dictis signis intellectos, variare non poterunt, præterquam si signa coctionis inter signa salutis annumeres. Quòd tamen ad salutem vel ad mortem terminari debeat, ex signis in progno. scriptis cognoscemus: de quibus sunt etiam signa coctionis, quod satis docet Hippo. Aphor. 12. primæ sect. quum ait, Accessiones & constitutiones morbi indicabunt, & anni tempora, & circuituum incrementa, siue quotidie, siue alteris diebus fiant. Quum enim dixit, Morbi indicabunt, morbi naturam intelligere oportet, quæ indicat cum reliquis, accessiones, ac constitutiones, vnde pendet breuia aut longa morbi terminatio, cum signis salutaribus ad salutem, cum letalibus ad mortem. Sic etiam de omnibus morbis acutis & longis verum haber sententia Hippo. eorum eundem esse terminum salutis & mortis: eandem enim seruat naturam morbus, siue cum his, siue cum illis iungatur signis. Lib. quoque 3. de Crisib. cap. 4. Galen. 4. considerare præcipit in morbis, magnitudinem, motum, morem, & speciem. Magnitudo ex magnitudine signorum propriorum cognoscitur: ipsa verò magnitudo cognita ostendit morbum iudicandum fore, maximè si accedat motus celeritas. Motus cognoscitur ex frequentia accessionum, cum celeriter accedunt, & celerem habent ad summum vigorem ascẽsum. Quòd itaque iudicabitur morbus, ostendunt magnitudo, & motus, & morbi species, & anni tempus, & accidentia supereuenientia: veluti illa, quæ decretoria appellantur, quæ imminentem ostendunt iudicationem, de quibus multa pòst dicentur. Motus etiam celeritas præstat ad diem iudicationis ostendendam. Species autem morbi, quæ natura appellata est ab Hipp. in Aph. 12. primæ sect. ex propriis indiciis cognoscitur, vt in morbo laterali, tussis, difficultas respirandi, febris continua, dolor lateralis pungenti similis, pulsus serrantis speciem referens. Cognita

Signa salutis non variant morborum terminos.

igitur natura siue specie morbi, qui acutus absolutè est, ipsum intra 14. terminandum cognoscemus: an verò in 11. ann. in 14. motus celeritas, anni tẽpus, ætas, temperatura, ambiens nos aër i ad id etiam facit, quòd morbus in sua specie magnus est, vt cito terminetur. Maximè etiam ad id coadiuuabũt signa coctionis: nam si morbus aliquis in 4. signa coctionis ostendat, in 7. finietur: si in 7. apparent, in 11. aut 14. ad quod distinguendum facit motus ipsius celeritas. Morem etiam morbi considerare præcipit, qui ex signis salutis & mortis cognoscetur: de quibus plurima dicta sunt in duobus præcedentibus libris, inter quæ sunt etiam coctionis signa, quæ in Apho. citato appellantur, mox apparentia. Quæ igitur illic signa mox apparentia appellantur à Galc. in lib. de Crisi. citato loco, in signis morẽ morbi ostendentibus includuntur, quæ sunt ea, quæ salutem, aut mortem ostẽdunt. His igitur omnibus animaduersis, præcognoscet medicus, an morbus sit iudicandus, & an ad bonum an ad malũ, & diem qui vnicus erit, siue saluandus, siue moriturus æger sit. qua autem via, docetur à Gal. lib. 3. de Crif. cap. 11. & ab Hip. multa dicentur in sequentibus. prog. 30. & 33. Poterit autẽ aliquis instare contra sententiã huius prog. ex dictis Gal. lib. 7. Aphor. Com. 31. vbi de vrina crimnodi, representante speciem farinæ crassioris, loquens Hip. dixerat longam ægritudinem significare. Gal. infert: & hic sermo adhibita distinctione fit verus ab experientia comprobatus, quia tales vrinæ exitiales sunt, sicut etiam in prog. dictũ est, & plurimi morte præripiuntur, antequam morbus diutius protrahatur. Et qui neque ex ipsis sunt liberati, iis omnibus in longum producta est ægritudo, cùm dispositio multam requireret coctionem, in qua talis vrina mingitur. Ex quo loco sequitur, quòd morituri breuiter moriuntur, & saluandi non nisi longo tempore saluantur, per morbos, per quos vrina similis farinæ crassiori apparet. Soluitur tamen ista difficultas, quoniã Hipp. in præsenti progn. de morbis loquitur, Galen. verò loco citato de signis. In hoc enim progno. vult Hip. vnius & eiusdem morbi terminum ad salutem cum signis salutaribus & terminum ad mortẽ cum signis letalibus esse eundem. Gal. tamen dicit, cum signo vno quosdam cito mori, quosdam longo tempore saluari. Intelligendum in diuersis morbis: nam in morbo acuto mors breui sequetur, si tale sedimentum apparuerit, in longo tamen poterit cum eodem sedimento liberari. Erit igitur sedimentum eiusdem speciei, non tamen morbus. Ad eorum, quæ dicta sunt, & in sequentibus dicenda, integram cognitionem, quædam de diebus decretoriis dicenda sunt. Primo probabitur, dies aliquos esse iudicantes, & iudicationis ratio explanabitur: secundo discutietur, an 20. dies sit decretorius potius, quàm 21. Tertio dies omnes decretorios ordine recensebo, ex doctrina Hippoc. Quarto loco singulorum dierum iudicialium historiam enarrabimus. Circa primum igitur notandum, quod iudicatio, quæ à Græcis *κρίσις* appellatur, de mala ac bona dici potest, de perfecta ac imperfecta. Si tamen quia exactè vocabulo vti velit, dicet cum Gal. lib. 1. de Dieb. decret. Bona quidem, simúlque perfecta solutio, simplici sermone crisis vocabitur: reliquæ omnes cum appositione, ac si diceret, crises malæ, aut crises imperfectæ. Sicuti & lib. 3. de Crisib. cap. 1. inquit, De prima igitur, quæ repente fit, permutatione dicamus, quoniam omnium, quas antè diximus, optima est, atque ideo ipsam per excellentiam crisim nominamus: quoniam natura, quæ præter naturam sunt, separante, exquisitè perficit. Ex aliis autem permutationibus,

Obiectio.

Dubij solutio.

Indicationis ratio.

rionibus, quæ quidem ad subitam mortem, mala crisis est, quæ verò aliquam effatu dignam faciunt mutationem, non tamen integram solutionem, imperfectæ crises vocantur: sicuti & quæ paulatim, vel scilicet virtute debilitata, vel morbo contingunt, quamuis dissolutiones simpliciter non crises nominantur. Sola igitur subita ad sanitatem conuersio simpliciter crisis nominatur, & quidem fit omnino subitis quibusdam excretionibus, aut effatu dignis abscessibus. Hæc est eius definitio. Harum iudicationum ratione dies quidam iudiciarij sunt appellati: nomen autem iudicij subitæ mutationi attributum est, quoniam in crisibus sperandis non aliter se habent ægri, quàm qui in foro mortis sententiam audire spectant. Quòd autem aliqui sint dies iudiciarij, Galen. satis probat lib. 1. de Dieb. decre. maximè quoniam experimentum ostendit in quibusdam diebus magis quàm in aliis ægrotantes à morbis cū subitis mutationibus liberari, aut interire. Quod probarunt Archigenes, Philotimus, Heraclides, Tarentinus, & Hippoc. Licet enim in omnibus diebus iudicationes visæ sint, non tamen æquè frequentes, neque æqualiter fidę. In 12. enim, & 16. nullum iudicatum vidit Galen. in septimo verò innumeros. Præterea septimus plurimos iudicat absolutè, fideliter, tutè, manifestè, conspicuè, & salubriter. absoluta dicitur iudicatio, quæ in morbo nihil facit reliqui, firma, fida, secura, certa, quæ redit nunquam: tuta verò, quæ sine periculosis symptomatis accidit: manifesta, siue conspicua, quæ fit cum manifestis excretionibus, aut effatu dignis abscessibus: salubriter, id est, cum bonis signis in die indicatoria iudicatur, & ad salutem finitur. In aliis verò diebus, qui iudicatoriis non annumerantur, aut iudicationes non fiunt, aut rarò, imperfectæ, infirmiter, cum periculo, obscuræ, sine signis, & malæ. Imperfectæ, cùm ex morbo aliquid relinquitur: incertæ, aut infidæ, cùm superuenit recidiua, periculosæ, id est, cum prauis symptomatis: obscuræ, id est, sine manifestis excretionibus, aut effatu dignis abscessibus: sine signis, quoniam è nullo præcedente fuit die iudicata: malæ, quia fiunt in ægri perniciem. Si igitur non omnes dies vim iudicandi habent, sed in quibusdam nullus vnquam iudicatus est, aut rarissimè, vt in 12. die, in aliis iudicantur semper ad malum, vt in die 6. in aliis plurimi iudicantur, & ipsi ad bonum sæpissimè, & cum conditionibus bonarum iudicationum narratis, qualis septima dies experimento probata est, aut 14. meritò aliqui dies erunt decretorij assignandi.

Bonæ iudicationis conditiones.

Causa tamen quare in ipsis sæpe eueniant iudicationes in inferioribus, est humorum dispositio, & corporum: ex superioribus verò, ad lunam id referunt, non inuenientes causam aliam stabilem, quæ signatis diebus tribuat facultatem iudicandi frequenter de morbis. Cùm itaq; mensis lunæ quatuor hebdomadis ferè compleatur, per hebdomadas etiam diuidunt mensem, & ex diuisione singulos dies iudiciarios inueniunt. Quod clarum facientes secundum quod proposuimus, notum erit an vicesimus dies sit decretorius magis quàm vicesimus primus: ex comparatione enim 17. ad 18. & 20. ad 21. fuit discordiæ initium, lib. 2. de Dieb. decret. Argumentum verò sumitur ex lunæ motu, in quo tres menses diuersi contemplantur, mensis peragrationis, qui etiam proprius appellatur, & mensis coniunctionis, & mensis illuminationis, qui etiam communis impressionis dicitur. Mensis peragrationis, est tempus in quo luna integram vnam circuitionem complet, ab aliquo puncto, donec redeat ad idem punctum: est autem id spatium 27. dierum, & horarum 8. ferè. (licebit enim modò nobis vt Astrologis semper hoc additamento vti, ferè) Hic est motus ipsius ab occidente in orientem, in suo excentrico deferente planetam super polos zodiaci. Alterū motum habet super caput & caudam draconis, & tertium in proprio epicyclo, qui aliquando est secundùm ordinem signorum, aliquando contra ordinem signorum: vnde luna in suo motu, velox cursu, aut retrograda, aut stationaria appellatur, fitque omnino irregularis ac inæqualis eius motus.

Iudicationes quare eueniunt.

Mensis peragrationis.

Secundus mensis est coniunctionis, quod tempus mensuratur ab hora qua luna coit cum sole, donec iterum in coitum redeat: éstque id tempus tantò maius mense peragrationis, quantò eget luna ad transitum illius spatij, quod à sole peragratum est versus occidentem, interim dum luna suum integrum circulum peragebat: éstque id spatium non semper idem, sed à duobus diebus, & 4. horis, in duos dies, & 16. horas. Itaque mensis coniunctionis, aliquando continet viginti nouem dies cum dimidio, aliquando triginta.

Mensis coniunctionis.

Tertius mensis est illuminationis, siue communis impressionis, sic appellatus, quia quo tempore luna illuminatur à sole, & terram illuminat, apparet, & in hæc inferiora imprimit. est autem id tempus spatiū tribus ferè diebus minus mense coniunctionis, quibus luna occultatur, & lumen à sole receptum non retribuit nobis: erit ergo spatium 26. dierum cū dimidio, aliquando maius, aliquādo verò minus: quoniam non semper est luna in solis coitu tribus præcisè diebus: variatur enim ex signorum obliquitate, & motu epicycli lunæ, & laterali lunæ sub ingressu.

Mensis illuminationis.

Menses illuminationis semper æquales.

Gal. lib. 1. de Dieb. decr. Hip. adhærens, 20. diem magis de morbis decernere, quàm 21. & 27. magis vigesimooctauo dicit, contra Dioclis & Archigenis sectatores. Vt igitur id, quod Hipp. multis probauerat experimentis, & post ipsum Gal. nempe vigesimum esse radicalem decretorium, aliquo argumento probaret Gal. ad causam aliquam superiorem reducere tentauit lib. 3. de Dieb. decret. via aliqua à priori ac demonstratiua probare tentans, ex motu lunæ, mense toto præintellecto, atque in hebdomadas diuiso, viginti dies tres hebdomadas continere, & quatuor totius mensis hebdomadas, quatuor finiri terminis iudicatoriis: primam ad septimum iudicatorium, secundam ad 14. tertiam ad 20. quartam ad 27. Id autem probari non poterat mense 30. dierum diuiso: sic enim 20. non finiret tertiam hebdomadam. Neque etiam dies, menses, aut annos integros numerare conuenit, vt infrà progn. 5. Hipp. & Gal. in Com. annus non est trecentorum sexaginta dierum tantùm, sed vltra id quartæ partis diei. Sic ergo & mēsis non continet 30. dies adæquatè. Penes mensem tamen peragrationis computatio fieri non debet, quia is mensis est proprij motus, & dies iudiciarij non insequuntur solum motum lunæ, sed etiam impressionem communem, quam facit in his inferioribus. Quemadmodum ergo ex propria humorum impressione in corpus humanū, & ex communi quæ fit à luna, eueniunt iudicationes in his aut illis diebus: ita ex mense communis impressionis lunæ, & mense propiæ actionis, licet componere quendam tertium mensem, quem, si vis, appellabis medicinalem, medium duorum mensium, nempe peragrationis, qui est 27. dierum, & 8. horarum, & mensis illuminationis 26. dierum cum dimidio: totum enim constitutum est spatium 53. dierum, & 20. horarū, cuius medium est 26. dies, & 22. horæ: is est, quem sequitur Gal. cuius medietas est, 13. dies, & 11. horæ, qui etiam est aspectus oppositionis: quoniā his diebus & horis transactis, luna est in puncto opposito

Gal. causam dierū decret. inquirit.

Mensis Gal.

illi,

illi, in quo erat, quo tempore cepit morbus. Quarta pars continet 6. dies, & 17. horas cum dimidia, estque is aspectus quartus: his enim transactis diebus, quartam vnam circuli transiuit luna, & est mediæ inimicitiæ aspectus, qui ex causa superiori ooo efficiet adeò vehementes iudicationes, vt medietas mensis: ex parte verò inferiori vehementiores multò ob humorum motum, & morborum vehementiam. Erit igitur finis tertiæ hebdomadæ in 20. diebus, & quatuor horis cum dimidia: indéque constat, 20. diem magis decretorium, quàm 21. & quoniam totus mensis completur 26. diebus & 22. horis, sequitur, vt 27. sit magis decretoria, quàm 28. qood maximè voluit Hippoc. in lib. de Morb. popul. & in progn. 3. sequenti. Hinc sequitur diem mensis medicinalis, siue computationis, continere 23. horas, & quartamdecimam partem horæ. Qualibet etiam hebdomada in duas partes diuisa, iouenies per quaternarios dies contemplatorios, qui etiam sæpe de morbis decernunt: hi sunt 4. & 11. & 17. & 24. Item sunt alij intercidentes dies, qui potius humorum motum, quàm lunæ insequuntur, qui solent sæpe de morbis decernere, quod de tertio & quinto die explicauit Galen. lib. 3. de Diebus decr. dicens, Huius rei gratia 3. & 5. meritò decernunt, non ex lunari circuitu decernendi potentiam sortiti, sed quòd ob violentam accessionem tertij, crisim 4. die futuram peruertit: & per louem, natura dum quarto die lassa, nec quouis modo incitata conquiescat, quinto ad iudicium commouetur. Fuchsius in expositione Aphorism. 24. secundæ sectionis, vult dierum iudicialium computationem fieri debere, ad Galeni mentem, per quartas mensis peragrationis 27. dierum, & octo horarum. Vnde sequitur tertiam hebdomadam finiri 10. diebus, & 12. horis: & hebdomadam vnam diebus sex, & horis 20. & mensem hunc appellat Medium. Quæ omnia à Galen. mente videntur aliena. Nam Galen. lib. 3. de Diebus decr. medium inuenit mensem, ex coniunctione mensis peragrationis, cum mense apparitionis, vbi initium sermonis est. Quoniam ergo mutationes corporibus nostris accidere diximus, quasdam proprias, quasdam communes: proprias, quæ tanquam ad propria principia spectent: communes, quæ ad communem ambientis vsum, ad eundem modum, vtrosque lunæ circuitus fieri contingit, & communes propriis paulò breuiores esse, atque sic iam ex septimanæ numero quippiam auferetur. Nam si propriæ & communis admisceatur, sitque paulò diuturnior, ita quoque septimanam imminui, & velut in medio quodam propriæ & communis consistere necesse est, &c. Consequenter etiam explicat, quam appellet propriam, & quam communem. Itaque medius mensis non est, quem putauit Fuchsius 27. dierum, & 8. horarum, hunc enim mensem proprium appellat dicens, Voco autem propriam, quæ ex signiferi circuitu proficiscitur. Et paulò infrà, vult penes cum, quem ipse 26. dierum, & 22. horarum componit, computationem esse faciendam, cuius tres septimanæ 22. diebus, & quatuor horis cum dimidia cōplentur, inde concludens 20. magis decretoriũ, quàm 21. Quod argumentum non valet in septimanis mensis peragrationis. Non defuerunt ex Barbaris & indoctis hominibus, qui Gal. mordere tentauerint, argumentis probare conati, hanc non esse rectam dierum iudicialium inuentionem. E quorũ numero fuit Petrus Apponensis cognomento Conciliator, vir adeò rara fronte, vt non vereatur proprio chirographo comprobare omnia Barbarorũ volumina, quamtumuis aut falsa, aut depravata fuerint: quidquid enim aut Auicenna, aut Auenzo. dixerint, aut verum sensum, aut congruentem habere expositionem existimat. Et eò magis mirandum, quòd nunquam subiit in animum ipsius, aliquem ex Barbarorum autoribus aut traductoribus, potuisse errare: tam erat addictus illorum corruptis documentis. Iactat quoque Græcorum autorum traductionem, cum satis fuisset Latinam linguam probè didicisse. Quantam verò confusionem animis studiosorũ inroduxerit in concordantiis suis differentiarum liber, bene norunt, qui libero ingenio & linguarum eruditione Græcorum (& Galen. potissimum) libros anxie perlegerunt. Argumentatur itaque contra Galen. Primò, quoniam si computatio iudiciariorum fieri debet penes hebdomadas mensis compositi ex mense peragrationis & apparitionis in tempore coniunctionis lunæ cum sole, quo tempore luna non apparet, non erit mensis compositus, neque penes ipsum fieri compositio & computatio: per illud ergo tempus ægritudo non annumerabitur per iudiciarios dies. Secundò, quoniam medietas mensis Gal. continet 13. dies & horas, ergo 13. dies magis decretoria est, quàm 14. quod est contra Galen. ipsius doctrinam, consequentia tenet in doctrina Galen. qui cùm inuenisset 3. de Die. decr. tres hebdomadas continere 20. dies & 4. horas cum dimidia, conclusit, vigesimam magis decretoriam vigesima prima, quoniam plures apprehendit horas. Tertio, quoniam ex computo Galen. sexagesimaprima dies magis esset decretoria, quàm 60. quod est contra suam doctrinam, quod sequitur, probat, quoniam nouem hebdomadæ continent 60. dies, & 3. horas com dimidia. Quartò quoniam mensis illuminationis non semper est æqualis: siquidem non semper æquo tempore sunt sol & luna in coniunctione: ergo neque compositum ex ipso, & mense peragrationis, erit semper æquale: & id est mensis Galen. Quòd si non semper mensis est vnus, nulla erit horum dierum certa doctrina inuentionis. Verumtamen hæc argumenta adeo sunt nullius momenti, vt nullatenus Galeni mentem deturbare possint. Quòd enim 20. dies sit decretorius, verissimum est, & id experientia probauit, Galen. adiunxit etiam historias ex lib. de Morb. popul. in quibus frequenter in vicesima die fiebant iudicationes, rarò verò in 21. Accessit quoque Hippoc. autoritas, qui in prognost. 3. sequenti dixit, Primus itaque insultus ita dominatur, secundus verò ad 7. tertius ad 11. quartus ad 14. quintus ad 17. sextus ad 20. Hi igitur per quatuor ex acutis ad vigesimum ex adiectione finiuntur. Et Aphorism. 24. secundæ sectiõ. decimumseptimum dixit contemplatorium, eo modo quo dixerat 11. contemplatorium. Vt igitur 11. iudicat 14. ita 7. iudicat 20. Et lib. 1. de Morb. popul. part. 3. saltem in Galen. lectione, in Comment. 20. decretorius ab Hippocr. recensetur. Inuenta igitur veritate experimento, tentauit Galen. viam à priori inuenire: non tamen credit se demonstrare, neque irrefragabilibus vti argumentis, sed his, quę ipsi visa sunt magis conducere, ad inueniendum mensem, cuius tres quartæ 20. diebus finiuntur. Et ob id lib. 3. de Die. decr. dixit, nemine mex suo præcepto esse cogendum ad lectionem illius tertio libro in quo ipse hanc tractat doctrinam ex lunæ mensibus. Legat igitur, inquit, primum tantùm: quòd si non est laboris inimicus, legat secundum, & abstineat à tertio: tertium namque quorundam amicorum precibus ad ipsum scribendum fuisse adactum iurat. Ad primum itaque, quum Galen. mensem medium inuenit ex compositione mensis peragrationis, & communis impressionis, siue illuminationis noluit,

Mediæ inimicitia.

Dies computationis.

Intercidentes.

Fuchsius non sequitur Galen.

Conciliator nihil Barbarorum reprobat.

Conciliator confundit ingentes.

Conciliatoris argumenta nullius momenti.

in aliquo die curſum dierum & morbi motum deficere, ſed eius meminit, vt ea ipſius compoſitione cum reliquo inueniret menſem, cuius tres hebdomadæ 20. ferè diebus complerentur. Neque enim ſecundùm Galen. neceſſe eſt menſem illuminationis ſemper eſſe præſentem, ſed intelligere eius longitudinem, vt ex ipſo & altero vnum medium inueniamus. Ad ſecundum non negat Galen. vt etiam in hiſtoriis dierum dicemus, decimamtertiam eſſe iudicatoriam, ſed experimentum inuenit, 14. plus iudicare 13. & 20. plus 21. Adde quòd, vt dixi ab initio, Galen. non putat ſuum argumentum validiſſimum, quod ipſe gratia diei 20. inuenit, non aliorum. Ad tertium dic, quòd Galen. inuenta 20. die ea numero trium ſeptimanarum, poſt diem 34. omnes vult reduplicato 20. numerari, vt 40.60.80.100.120.

Conciliator ſuo argumento iugulatur. Adde quòd ſecundum viam ipſius Conciliatoris pariter 40. & 60. & 80. neminem iudicarent. ſed 41. 61.82. Ad quartum dico, verum eſſe, quòd menſis illuminationis non ſemper eſt æqualis, ſed quod magis ad ſuam inuentionem facere videbatur, ſibi propoſuit ad annumerandum: id autem fuit menſis illuminationis, qui longiſſimam ſequitur coniunctionem, hoc eſt, eam, quæ tribus integris diebus durat. Veruntamen pari ratione menſem peragrationis confutabis: quoniam eius quartæ non omnes æquales ſunt, neque, vt ipſe vult, ſeptimana vna erit 6. dierum, & 20. horarum, ſed aliqua maior, & aliqua minor, neque 14. dies erit finis duarum ſeptimanarum, neque erit aſpectus oppoſitionis in 14. die naturali, ob varietatem motus epicycli lunæ. In ſumma ergo exiſtimare oportet, nulla ratione poſſe id probari ſed ſolo experimento, & omnes rationes, quæ videntur contra Galen. eſſe omnino inutiles, militant enim non contra experimentum, quo comprobatur opinio, ſed contra argumentum, quod ipſe quoque Galen. inualidum exiſtimat. Aduertendum etiam, quòd cùm dicimus 7.14. & 20. iudicatorios, quemadmodum & reliquos, dies naturales intelligimus, viceſimus enim dies naturalis decretoriorũ eſt 21. quia 3. continet ſeptimanas. Ad tertium deuenianius, in quo propoſitum eſt dies decretorios recenſere, atque iudicatorios, ſiue con-

Dies decr. recenſentur. templatorios. Recenſentur autem per hebdomadas, & quaternarios, vt in Aphoriſ. 24. ſecundæ ſection. vbi Hippocr. dixit, Septenorum quartus eſt iudex alterius ſeptimanæ, octauus principium, eſt autem & vndecimus contemplabilis, ipſe enim quartus eſt alterius ſeptimanæ: rurſus verò & 17. contemplabilis, quippe ipſe quartus eſt à quartodecimo, ſeptimus verò ab vndecimo. Hoc loco Hippoc. medietates etiam ipſarum hebdomadarum recenſet: qui dies contemplatorij appellantur, & iudicatorij, Græcis verò, ἐπίδηλοι καὶ θεωρηταὶ, eorum quæ futura ſunt in diebus iudicatoriis radicalibus: quartus enim iudicat ſeptimum, 11. iudicat 14. 17. iudicat 20. Quando etiam Hippocr. dixit, Alterius ſeptimanæ octauus principium: ſecundam ſeptimanam ſeiungendam eſſe voluit à prima, non tamen 3. à 2. quoniam dixit 17. eſſe quartum à 14. & 7. ab 11. quod non eſſet, niſi 14. dies bis numeraretur, tanquam poſtremus ſecundæ ſeptimanæ, & primus tertiæ. In 3. etiam prognoſt. ſequenti, per ſeptimanas, & quaternarios ad 20. numerando procedit: vbi à 14. die in 17. vnum definit quaternarium. Veruntamen id quod in ſeptimanis fit, de dierum reduplicatione, faciendum etiam eſt, ad inuentionem 20. diei, in ipſis quaternariis. Prima namque ſeptimana, à ſecunda ſeparata eſt. Sed tamen quaternarij ipſarum inuicem ſunt coniungendi, tantùm verò ſeparandi ſunt, vbi ipſæ ſeptimanæ ſeparantur: vt tertius quaternarius à ſecundo ſeparatur, quoniam tertius eſt principium ſecundæ ſeptimanæ, & in ipſo ſecundo ſeparatur à prima: ſic etiam & ſeptimus quaternarius ſeparatur à ſexto, quoniam eſt principium quartæ ſeptimanæ, quæ à tertia ſeparatur. Reliqui omnes quaternarij coniunguntur. Separari autem non eſt aliud, quàm ſeiunctim numerari: & coniungi non eſt aliud, quàm diem vnum habere communem. Ex ſeptimanis ergo ſecunda ſeparatur à prima: incipit enim à die 8. & tertia coniungitur ſecundæ, quoniam dies quartadecima communis eſt ambabus, finis vtique ſecundæ, & principium tertiæ, quarta à tertia ſeparatur, incipit enim à die 21. Ex quaternariis rurſus ſecundus primo copulatur: dies enim quarta finit primum, & inchoat ſecundum: tertius à ſecundo ſeparatur, ex ratione ſeparationis ſeptimanarum, quartus tertio copulatur in 11. die bis repetita, quintus etiam copulatur quarto, quoniam ſeptimanæ ſimiliter copulantur in die 14. ſextus quinto copulatur, quia 17. dies bis repetitur finis quinti, & initium ſexti quaternarij, ſeptimus à ſexto ſeparatur, quoniam ſeptimanæ etiam eo in loco ſeparantur, & quarta à 21. incipit, cùm tamen tertia in 20. finiatur, octauus cum ſeptimo copulatur in die viceſimaquarta, quæ finis eſt ſeptimi, & initium octaui. Præterea à viceſimo in quadrageſimum idem eſt numerandi modus, ex Galen. doctrina, qui vſque in viceſimum. Secunda igitur ſeptimana, à 28. die incipit, quæ à prima ſeparatur, & tertia ſecundæ coniungitur in die 34. quæ finis eſt ſecundæ, & initium tertiæ: vel à prima die numerantes, finis quintæ, & initium ſextæ. Nonus ergo quaternarius à 28. incipit, & ab octauo quaternario ſeparatur, decimus nono copulatur in 31. die, & vndecimus decimo copulatur in 34. die, quoniam & ſeptimanæ in ipſo copulantur, duodecimus vndecimo item copulatur in 37. die. Deinceps verò 40. tranſacto, viginti dies repetere debemus annumerantes vſque in 60.80. 100. & 120. diem: niſi fortè aliquis ante 60. fuerit inuentus iudicatorius 20. de quibus poſt dicemus, vt dies 48. Recenſentur inter iudiciarios quidam dies, qui appellantur intercidentes, vt 3. & 5. qui ſolent de morbis decernere, tertius præoccupans iudicationem, quæ futura erat in 4. & quintus iudicans eum, qui ex 4. excidit in quintum, ſic & 6. iudicat plurimos ad malum, quum præoccupat ægrotantes, in 7. iudicandos, & nonus etiam plures iudicat, raro octauus præterea 13. Qui omnes ea cauſa inferiori & humorum motu iudicant, extra ſeptimanas & quaternarios. Rurſus 18. & 21. minus tamen quàm 17. & 20. indicant, in ratione quaternariorum & ſeptimanarum: nam 18. contemplatorius eſt 21. vt 17. eſt 20. In prima ſeptimana à tertio die in ſeptem omnes iudicant, inquit enim Galen. lib. 3. de Diebus dec. Quare in omnibus ferè diebus peracutos morbos iudicari videre licet: quod in ſecunda non euenit, & in tertia ſeptimana adhuc minus, & minus in quarta. Ratio eſt, quoniam in prima ſeptimana morbi admodum acuti terminantur, & in ipſis omni die inueniunt humorum motus perducentium ad iudicationem à cauſa inferiori. In ſecunda morbi non ſunt adeo acuti qui terminantur in ipſa, ſicuti neque in ſequentibus. In primis etiam morbi diebus indicationes magis eueniunt in diebus imparibus: & in poſterioribus, & longis morbis, magis in diebus paribus. Hippoc. lib. 1. de Morbis popul. part. 3. ſection. 13. & 14. quæ diebus paribus exacerbantur, paribus iudicantur: quorum vero acceſſiones diebus imparibus fiunt,

diebus imparibus iudicantur. Est autem primus iudicatorius circuituum, qui diebus paribus iudicantur, quartus, sextus, octauus, decimus, decimusquartus, trigesimusoctauus, trigesimus, quadragesimusoctauus, sexagesimus, octogesimus, & centesimus. Ex circuitibus verò iudicantibus in imparibus primus, tertius, quintus, septimus, nonus. vndecimus, septimusdecimus, primus & vigesimus, vigesimusseptimus, trigesimus primus. Galen. in Comm. hos dicit non esse appellandos circuitus propriè, sed dies iudiciarios, è quorum numero in aliis scripturis demuntur 8. & 10. nam post 6. in numero parium sequitur 14. & deinde 20. qui hic non scribitur. Et in quibusdam lectionibus sequitur 24. & in aliis 34. post hos 40. 60. 80. 100. Concludens itaque Galen. ex parium numero vult 10. & 28. esse excludendos. Præterea vbi legitur, Quadragesimusoctauus, sexagesimus: Græcè legitur, μ. η. ξ. in aliis tamen exemplaribus, μ. καὶ η. ξ. hoc est, 40. & 60. vt vult Galen. Lib. item secundo de Die. dec. sit refertur sententia Hippocr. Est autem primus decretorius circuituum, qui paribus diebus decernunt, quartus, sextus, decimus, decimusquartus, decimusoctauus, vigesimus, vigesimusquartus, vigesimusoctauus, trigesimus, trigesimusquartus, quadragesimus, sexagesimus, octogesimus, centesimus, centesimusvigesimus. Eorum qui in imparibus iudicant, primus est tertius: reliqua consimiliter habent, vt in lib. ipso de Morbis popul. In præhabitis verò, quantum differat hæc scriptura ab illa, quæ adducta est ex lib. de Morbis pop. conferenti licet inspicere. Sed in Basiliensi codice, ante decimum, octauus legitur corrigitur namque sic, δ. ς. η. ι. impares verò rectè numeratos dicit, præterquam quòd primum obiici præcipit, de quo postea dicam. Non etiam prætermittendum, quòd in Comment. Galen. scribitur ἔνατον δ' αὐτῶν γίγνεσθαι δ, καὶ χ. potius legendum esset, δ, καὶ λ. quod est, quartus, & trigesimus: in forma literæ lapsu facili. Ad quartum tandem accedendo historia singulorum dierum enarrabitur ex doctrina Galen. in lib. de Die. dec. De 1. itaque & 2. die intelligendum, quòd, vt vult Galen. lib. 1. de Die. decr. Dioclis sectatores primum & secundum diem decernere de morbis dixerunt, Sed tali modo id distinguendum est, si crisis, omnem significat morbi solutionem, febres diariæ in ipsis soluuntur: si tamen crisis significet solutionem, quæ fit præcedente conturbatione, aut ipsam perturbationem, constat neminem in eis iudicari diebus. Visum est etiam principium morbi, vt 2. de Die. dec. estque dies iudicatoria: Licet Musa in expositione Aphorism. 24. 2. section. dicat, Primus dies nec iudicatorius est, nec iudicatiuus: contradicit enim Galen. qui lib. 1. de Die. dec. iuxta finem, inquit, Iterum igitur ad institutum reuersi dicamus, si quis primo die acuta febre infestatur, nullum autem periculosum signum adfuerit, sed in vrinis coctionis nota, non extra quartum diem morbus discutietur. Quinetiam si multa letalia primo die statim deprehendantur, morietur planè, non vltra quartum diem. Et 1. lib. de Crisibus cap. 16. inquit, Quid enim, si aliquia primo statim die, nullum habens signum periculosum, verùm insuper omnia salutaria, acutè quidem febricitet, vrinam autem mingat bene coloratam, ac mediocriter crassam; an non in propatulo est medico. qui in artis operibus est exercitatus, hunc in primis quatuor diebus crisim habiturum: & eo magis, si vel bulla aliqua, vel suspensio optima ibi foret: atque tanto plus, si bona subsidentia? Sed hoc quidem breuiter dictum est, non tamen breui tempore disci potest.

Iudicationes in paribus diebus.

Codex Græc. corrigitur.

Dies primus & secundus non iudicant.

Error Musæ.

Dies primus iudicatorius.

Quod si quis obuiauerit probando primum esse decretorium, ex lib. 1. de Morbis popularibus, vbi dixit Hippocr. Ex circuitibus verò iudicantibus in imparibus, primus, tertius, scribitur enim, α γ, dicam idem esse ac si dixisset, primus est tertius: ex imparibus enim diebus primus circuitus ad tertium diem peruenit, vbi primùm acutissimi morbi iudicantur. Tertius dies primus de iudicatoriis imparibus est, vt diximus est Hippocr. mente: & ratio est, quoniam morbi acutissimi sunt, & biliosissimi, infrà Comment. 32. & morbi biliosi repetunt per dies impares, Morbus ergo, qui celerrime iudicatur, tertio die iudicabitur, qui est principium secundæ accessionis, cùm in prima non contingat ipsum iudicari, cum perturbatione præcedenti. Iudicari autem debent morbi in diebus accessionum, vt dixi ex Hippocr. primo de Morbis popul. part. 3. Insequitur autem id iudicium causam morbi irritantem, non lunæ motum: qui namque 4. die ex motu lunæ iudicari deberet, irritatione facta anticipat in tertium iudicationem. Est etiam ex intercidentibus, fine prouocatoriis. Quartus dies primus est de iudicatoriis paribus, vt vult Hippocr. lib. 1. de Morbis popul. est etiam & iudicatiuus, ex Aphor. 24. secundæ sectionis iudicat 7. & in Aphorism. 71. quartæ section. quæ iudicantur in 7. quarta die nebulam rubram haber vrina, & reliqua secundùm rationem. Et aliquando iudicat sextum, non ex ratione sua, sed quoniam medicus intelligit eum qui ad malum iudicatur in 4. celeriter morbus moneatur, aliquando à sexto die præoccupari morte. Iudicat etiam acutissimos morbos, quos exactè peracutos appellamus, & vt inquit Hippocr. primus insultus in hûc modum finitur, 1. in 4. diem. Verumtamen aduertendum, quòd rarò cuenit aliquem in 4. die iudicari, sed eius diei iudicium aut anticipat in 3. aut postponitur in 5. Galen. namque tertio, de Crisibus cap. 4. dicit Archigenem bis tantùm in diebus suis vidisse indicationem in die 4. & se vidisse ipsam semel. Et ratio est, quoniam aut febris est continens, aut continua: si continua, per impares repetit, & crises in diebus fiunt ipsarum accessionum: iudicabitur itaque aut 3. aut 5. die, si verò fuerit continens, quæ synochus appellatur, is rarò fit, intellige qui fit exactè peracutus: quòd si talis fuerit in 4. iudicabitur, nullo commisso errore. Sed quia ipse rarò fit, rarò etiam non committitur error: inde est, quod rarò fiunt in 4. iudicationes, sed aut in 3. aut 5. transferuntur: in 3. si mori debet, ob erratum; & in 5. si saluari debet, differtur enim salus à 4. in 5. Quintus dies est indicatorius per intercidentiam, habetque iudicandi vim à causa inferiori: iudicat enim morbos in ipso tertiano repetentes aliquando, nonnunquam etiam eos qui à 4. in ipsum decidunt, ob erratum commissum. Vbi etiam in eo primo notæ coctionis apparuerint, iudicare potest iudicium in 9. aut 11. die, infrà prognost. 31. Sextus dies decretorius est, non simpliciter, sed ad malum: plurimi namque in ipso iudicantur: cum omnibus signis malæ iudicationis (quæ relata sunt suprà, quum probaui aliquos dies esse decretorios) vt sine signis, imperfectæ, & cum periculo, & infidæ: redit enim morbus in ea iudicatus: Quartus etiam dies ipsum iudicat, vt dixi in histor. 4. qui enim 4. die ad mortem iudicantur, mala in ipso facta mutatione, aliquando moriuntur in 7. nonnunquam differuntur in 8. sæpe verò 6. præoccupat ipsum. Est itaque veluti tyrannus: septimus vero vt rex. Vt rex enim septimus aut supplicij partem adimit, aut victoriam illustrat

Quintus indicatorius.

Sextus dies.

Digitized by Google

Sextus dies tyranno similis.

illustrat: sextus verò vt tyrannus, de pernicie gaudet, de salure dolet,& quærit vbi animum expleat, atque ægrum malè tractet, aut longa punitione exerceat. Posset aliquis dictis obuiare ex Hippocr.

Obiectio. Crisis in 6. & non redit morb.

lib.3.de Morbis pop.parte 3.in histor.In Larisla virginem, quæ 6. die iudicata, non rediit morbus. Inquit enim è naribua sanguis largiter valde effluxit, horruit, sodauitque sudore multo calido, per totum corpus, sine febre iudicata est. Et in fine ait, Huic non reuersa est febris, sed iudicata est, fuerúnique dolores diebus paribus. Sed aduertendum, quòd iste morbos per dies pares habuit accessiones,ob idque in diebus paribus iudicatus est.

Dubij solutio.

Quòd autem non tedit, respondet Galen. in Comment. dicens, sed admirabile est,quod morbus non reuersus fuerit, quum 6. dies nunquam fideliter iudicet: nuuom itaque & valde rarum io ipsa fuisse significauit, vbi scripsit, Hoic noo reuersa est febris, sed iudicata est, tanquam teuerti deberet. Sed & causam scripsit, quòd.non teuerterit adiiciens in febre,& iam iudicata muliebria prouenerunt, nempe quòd maneret diebus post iudicium ipsi vacuatio,satis erat ad munieodam, quæ 6.die præcesserat iudicationem, per sanguinis eruptionem, & sodores, & maximè quòd nulla phlegmone esset principis partis, neque maligna esset abundantia. Septimus dies decretorius est, & qui frequentissime iudicat, finis primæ septimanæ, in quo morbi perdicar, finis primæ septimanæ, in quo morbi peracuti non exactè terminantur. De quo Galen.lib.1. de Die.decr. inquit, Primum itaqoe omnium decretoriorum dierum septimum dicimus, non numero videlicet,& ordine primum, sed potentia, & dignitate, omnes enim summatioi decretoriorum notas occupant. Quoniam verò plurimi in ipso iudicantur, & ad bonum, ipsum regi assimilare placuit Galen. quemadmodum sextum tyranno. Octauus dies inter iudicatorios annumeratur, non ex lunæ motu, sed quoniam intercidit, & excipit aliquos ex his, qui 7. iudicandi forent,& maxima ex parte vbi ad malum iudicari debent:& motus morbi oon est adeu celer, vt à 6.præoccupetur, differtur in 8. Adde, quòd iudicationer quæ fiunt in 7. aliquando duos cumprehendunt dies. Cui autem sit ascribenda talis iudicatio, docet Galen. lib.1. de Die.

Indicatio duorum dierum cui asscribenda sit.

decr. Natura autem talis crisis fuit iudicata in die contemplatorio, vt in 4.aoi in 11.& postea perficitur 13.& 14. vel 7. & 8. & sic iudicatio diei decretorio est adscribenda. Si tamen non fuerit iudicata ad quartum, hæc attendere oporter, accessionum collationem, ad dierum naturam, ad temporum iudicandi numerum, ad temporis spatium, ad accessionum collationem: vt si morbus tepetat per pates, diei patis etir iudicatio: si per impares, imparis. Ad dierum naturam, si bona est iudicatio, & comprehendit 7. & 8. ad 7. est referenda: si mala ad 8. Ad temporum iodicandi numerum, vt ad hæc tria, quæ sunt iudicandi tempora,decretoriæ accessionis initium, decretoriæ motionis principium, finis iudicij, si qua dies omnia hæc, aut plura tempora ex his comprehendat, ei adscribetur iudicatio. Sic & tempur iudicij, quod fuit 4. vita die fuerit longius, ei magis attribuetur iudicatio.

Nonus dies.

Nonus dies de intercidentibus est,coius iodicium ab humorum motu habet principium, de quo lib.2. de Die. decr. inquit Galen. Cæterum ad iam factam crisim iodicandam, omnibus velut semper cognitis: verbi gratia, rutiorem esse crisim, quæ nono, quàm,quæ octauo dia accidit: minus fidam,quæ octauo,quàm quæ nono contingit, arbitramur. Et lib.3. inquit, Iam verò & nonus inter duos decretorios, septimum, & vndecimum medius, vel nondum factum septimo die iudicium, vel vndecimum futurum ipse sibi vendicat, rarius quidem septimo, sæpe vndecimo crisim assumit. Etenim peculiare septimo die iudicium non admodum, modò pauci errores commissi sint, vnquam peruenerit: sed hoc lib. de Crisibus declarabimus. Vndecimo propriá crisis econtrario habet,nempe si exactè etiam omnia gesta sint, & violenta noni diei accessio inuadat. Primo etiam libro postquam primo ordine iodicantium scripsit 7.& 14.io secundo ordine scripsit 9.11.& 20. & post hos quintum, & 15.& post hos 4. deinde 3. & 18. Itaque 9.est ante 5.& 5.ante 3. in frequentia & fidelitate iudicandi: licet 4. oon in frequentia, sed tantùm in fidelitate sit ante 3.& 18. Et infra lib. 3.prognost.31. dixit Hippocr. Plurimi autem ipsorum tertia dolere incipiunt, quinta verò maximè vexantur,liberantur verò nona. Vbi Galen.io Comment. inquit, Cæterùm io animum rursus reuocabis, vt nonum diem hoc loco commemorauit,tanquam decretorium, quemadmodum vt antea docui tertium, non per quaternariam aut septenariam circuitionem habentes iodicationem, sed ea ratione, qua iotercidaot: qoemadmodum lib. de Die. decr. definitum iam est.

Decimus dies.

Decimus, inquit, Galen. si aliquando in 8. diem,vel 10. subita morbi solutio incidat, similis fere ei est, qoæ sexta accidat: verùm verò in his soluitur neque cum fide, nec bene ac salubriter, nec perfectè: insuper ad hæc obscurè, & citra notas. Tam rarò itaque decimos dies iudicat,vt Galen.lib.1.de Morbis pop.part.3.Comm.14. dixerit, Inter pates verò non rectè dixerunt 28. & 10. oullo pacto enim suot iudicatorij.

Vndecimus dies.

Vndecimus frequenter de morbis iudicat, licet minus 14.estque respectu ipsius iudicatiuus, siue contemplatorius: ostendit enim quæ futura sunt in 14. licet sæpius contingat, vt morbus qui adeo tardè mouetur, vt coctionis notam oon præbeat ante 11. finem non assequatur ante 17. aut 20. nisi forte interim accelerato motu ad 14 finiatur. Quartus quoque in his, qui tardi motus suot, vndecimum iudicat. Morbi capitis,maximè vulnera,in 11. die magnas recipiuot ad bonum vel ad malum mutationes.

Duodecimus dies.

Duodecimus indicatoriua non est,inquit enim Galen. de 8.& 10. loquens quemadmodum in his morbus sobito non discuritur.ita neqoe in his,qoos statim recensoimus, 12.16.& 19.Et à principio lib.1.inquit Galen. In 12. etenim & 16. nullum vnquam iudicatum vidi. Et parum infrà, Et si cui aliquando ante oos in die ra. crisis euenisse visa est, vel imperfecta, vel incerta, vel periculosa,vel obscora, vel sine signis,vel omnino ad malum accidere visa est. Terdecimos dies nonnullos iudicat eorum, qui per impares moti ad ipsum perueniunt: maiori tamen ex parte iudicantur in 14. diem ad quem vsque accessio terdecimi prorogatur. In his etiam, qoi per impares motum habent, hanc experientiam cùm habuissent,Hippoc. & Galen.14. terminum secundæ septimanæ radicalem judicatorium statuerunt. Dixit autem Gal.13.

Dies tredecimus mediam seruat naturam.

mediam naturam habere inter eos dies, qui frequenter iudicant de morbis, ac subito, & eos qui non iudicaot. Medios (ioquit) inter hos ordinos dierum subito non soluentium, (octaui dieo, decimi,duodecimi,decimisexti, deciminoni, quos etiam retulimus: & tertij, quarti, quinti, sexti, septimi, noni,vndecimi, decimiquarti,decimiseptimi, decimioctaui, vigesimi) decimustertius maximè videtur io his esse positus.Decimus quartus dies,inquit Gal. lib.1. de Diebus decr.7. naturam maxime imitatur: septimus verò, omnium potissimus: In ipso iodicantur

cantur morbi acuti exactè, terminus enim est acutorum, vt inquit Hippoc. Aphorism. 23. 2. sectiõn. 14. dies. Acuti morbi 14. diebus iudicantur, medium totius mensis, in eo namque finitur secunda septimana, & incipit tertia. Decimus quintus dies non scribitur inter iudicatorios, neque contemplatorios, neque intercidentes, licet rarò admodum contingat, alicuius ex præcedentibus diebus, iudicationem in ipsum delabi. Archigenes voluit ab eo incipere tertiam septimanam, quoniam 18. fecit decretorium. Decimus sextus dies non est iudicatorius, vt vult Galen. de hoc lege historiam 21. Decimusseptimus dies principium est sextiquaternarij, contemplatorius 21. atque 20. Sed magis 20. quàm 21. vt vult Galen. in lib. 1. de Diebus decr. ad fi. & in Aphorism. Hippocrat. contemplatorium appellauit ipsum: vt etiam vult ipse sæpe decernit de morbis nam lib. 2. de Diebus decr. inquit, Quare non solùm frequenter decernere decimusseptimus, sed etiam firmiter idoneus est. Non igitur ex coincidentibus, sed validis & primis annumerari debet. Decimusoctauos dies eam rationem habet ad 21. quam habet 17. ad 20. & quemadmodum 20. magis decretorius est, quàm 21. ita 17. magis 18. ex Archigenis opinione ipse est medium tertiæ septimanæ, rarò tamen apud Hippoc. & Galen. iudicat, ac imperfectè. Decimusnonus dies nunquam de morbis decernit ex opinione Galeni & experimentum id comprobat, de quo Vicesimus dies & sequentes. in histor. 12. dictum est. Vicesimus dies decretorius est radicalis, finis tertiæ septimanæ, à quo initium fuit discordiæ antiquorum, an ipse fuerit decretorius magis, an 21. lib. 2. de Diebus decr. Hippocr. namque ipsum & decretorium, & finem tertiæ septimanæ statuit. Hoc habet singulariter, quòd ex eius reduplicatione omnes dies sunt, decretorij, quod nulli alteri ex decretoriis conuenit: duplicatus enim fit 40. & triplicatus 60. & reliqui. Et prognostie. 4. sequenti, terminus acutorum statuitur ab Hippocr. aut quoniam lento motu aliquibus processerit diebus, aut quoniam imperfectè indicati morbi in ipsum decidunt. Vicesimusprimus dies apud Archigenem magis decretorius est quàm 20. sed ex doctrina Hippocr. & Galen. 21. minus iudicatorius, & solos eos iudicat (licet non omnes) qni motum per impares ad ipsum perducunt. Post hunc 27. magis aliis iudicat morbos, estque finis mensis: licet ex opinione Archigenis 28. magis quàm 27. Post 27. sequitur 40. qui ex 20. duplicatione fit, non additis horis. Hunc autem magis, quàm 34. iudicare vult. Galen. 1. de Diebus decr. qui, vt ait Galen. eodem loco, potentiam iudicandi habet mentione dignam. Post hunc sunt, & vigesimus quartus, & 31. minus his iudicat 37. qui in fine vndecimi quaternarij constitutus est: de quo Galen. dicit, quod in medio iudicantium & non iudicantium est constitutus, & plus inter non iudicantes annumeratur. Reliqui dies duodecim, qui sunt inter 20. & 40. nullam habent iudicandi vim. Isti 12. dies non enumerantur perfectè in lib. Galen. quia litera est errata. Præterea Galen. inquit, Crises quæ fiunt vsque in 14. diem efficacissimæ sunt. Secundum locum habent, quæ sunt vsque in 20. inde verò vsque in 40. vigorem atque efficaciam remittunt paulatim. Post 40. verò omnes prorsus languent, coctione potius, & abscessibus, quàm crisibus morbos finientes. Quòd si quæ in illis diebus fiant iudicationes, id est rarò, & sine magna vehementia, & maiori parte fiunt in pluribus diebus, potissimum si per abscessus fiant. Alios, qui sunt post 40. contemnit Hippocrates. verùm sexagesimi, 80. & 100. mentionem fecit. Præter hos est 120. in quo est differentia: nam in codi. Hippocr. lib. 1. de Morbis popul. part. 3. sectiõn. 14. & in codi. Galen. legitur, 7. 9. id est, 80. 100. & in Galen. Comment. similiter. Verùm in libro secundo de Diebus decre. Galen. enarrans Hippocr. sententiam scribit, 7. 9. 2. id est, 80. 120. & ter in eodem lib. annumerat post 80. statim 120. & nunquam diem 100. deinde verò mensibus, & ipsorum quaternariis, & septimanis indicia sperantur siue morborum fines, qui potius ad solis motum sunt referendi, & multo magis vbi in annorum numero & septimanis annorum finiantur. Quartus etiam mensis septimum, & 7. vndecimum iudicat. Sic & in annis ipsis computandum. Non defuerunt etiam, vt inquit Galen. qui considerauerint, in numero dierum iudicantium 41. & 45. & 48. qui potius 44. & 47. considerare deberent.

GALENI COMMENT.

Vo habetis volumina (vobis enim id dico sodalibus, quicunque coëgistis me quod nequaquam institueram scribere, enarrationes Commentariorum Hippocratis) in quibus omnia præcepta de diebus decretoriis ac iudicationibus perpensa sunt. Porrò scitis vt eat quoque non tanquam edendas in vulgus, sed tanquam vobis tantummodo legendas scripserim. Accedit autem vt exciderint, & in manibus multorum sint, quemadmodum & alia multa à nobis perscripta: & ob eam rem nullum in Commentariis mihi libuit enarrare volumen Hippocr. Quæcunque enim arti vtilia ab eo didicisse oportuit, ea sunt in multis a me voluminibus pariter cum propriis enarrationibus comprehensa. Sed quoniam & quædam dictiones obscurum dicta prauam nactæ sunt enarrationem, ita vt nullo vobis placeat ex iis qui commentationes scripserunt: melius verò quàm hi scrutari, sententiam Hippocr. visus ego sum vobis: ideirco me scripta relinquere voluistis vobis, quæcunque sermocinando coràm audiuistis. At verò id ipsum ego quoque vobis prædixi, vt necesse sit enarrationes fore inæquales, non omnibus æqualiter dictionibus enarratis, sed integrius illis quarum nusquam in Commentariis meis habui mentionem: summatim verò de iis de quibus in eis iam cumulatissimè docui: ne sæpenumero ea ipsa præcepta scribere cogamur. Ergo quia omnem de diebus decretoriis sermonem, pariter ac de indicationibus in quibusdam persecutus sum libris: hoc loco summa rerum duntaxat earum quæ ibi prodita sunt, in animum reuocabo, petito inde initio. Iudicatio enim per morbos, de foro translatitia appellatione dicta est, significans præcipitem in morbo mutationem: quæ quadrifariam existit. aut enim statim vindicantur à morbis, aut magnam obtinent in melius mutationem aut statim moriuntur, aut multo deteriores euadunt. Itaque duas primas indicationes, simpliciter nominant iudicationes, proximas duas magna ex parte cum adiectione malam iudicationem, aut prauam iudicationem, aut aliquid tale verbo indicationis adiicientes, quandoque verò & sine adiectione simpliciter. Didicistis præterea vt omnis iudicatio cum quadam euidenti fiat vacuatione, aut abscessu. Raro enim puerili tantummodo per somnum altiorem ac longiorem, celeres in melius fecerunt mutationes: quas nonnulli volent etiam nominari iudicationes, alij nequaquam comprobant, At verò dies nominant decretorios, in quibus tales firma pariter ac plurima fiunt mutationes: per alios dies neque firmas cernimus, neque multas fieri iudicationes. Cæterum cognouit non primus solùm, sed etiam maximè admirandus Hippocr. decretoriorum dierum naturam: atque etiam indicauit causam generationis eorum, quam nos quoque libro De diebus decretoriis docuimus, validiorem indicantes esse circuitionem decretoriorum dierum septenarium, Secundum verò potestate quaternarium, eò quod septenarius bipartito secetur.

fecetur. Porrò denuntiari futuram indicationem septenarij circuitione à quaternario. Quartus enim dies septimi, vndecimus verò quartidecimi index est: quos Hippoc. indices & contemplabiles nominat. Sanè tali modo numerari vult septenarios. Duo deinceps primi à se inuicem diducuntur, sequens verò tertius copulatur. Itaque diducuntur, quoties in alium diem desinente primo septenario mox sequens ab altero incipit. Copulantur verò quoties vnus dies vtrisque septenariis communis est, desinente in eum primo septenario, proximo verò ab eo ipso incipiente, & ob eam rem vigesimum diem, tertij septenarij nouissimum esse perhibuit, quòd si hic quoque ex diductione numerans esset, primum & vigesimum, non vigesimum validiorem esse oportebat. Sed constat vt non ita eueniat. Vigesimus enim & sæpenumero & valide indicationem efficere cernitur. Igitur cùm tres septenarij viginti impleant dies, tum autem quartus septenarius primo & vigesimo inchoetur, ex septenariis deinceps tribus viginti implentibus dies, meritò Hippocr. quadragesimum diem, non quadragesimum secundum decretorium esse dixit. Itidem & sexagesimum & octogesimum, non sexagesimumtertium, neque octogesimumquartum. Hæc igitur circuitionum per septenarios digestio est. Numeratio verò per quaternarios huic subsequens est. Diducto enim quouis septenario in duos in eo quaternarios, quartus ab initio morbi dies, finis erit primi quaternarij, initium verò secundi. Tum autem quaternarius deinceps tertius, ab octauo inchoabitur die, quia secundus septenarius ab eo ipso incipit. Ita fit vt vndecimus dies, finis sit tertij quaternarij, initium verò quarti. Porrò quintus quaternarius à quartodecimo incohabitur die, eo quod & tertius septenarius. Igitur ad septimumdecimum finis eius peruenit: qui rursus duobus quaternariis, quinto ac sexto communis est, in quo tertius septenarius diductus est, itaque vigesimus dies ægrotationis, finis trium septenariorum, & quaternariorum sex habetur. Hi igitur per circuitionem decretorij sunt. Alij verò intercidunt per morbos acutos: qui quamobrem intercidant, lib. de Diebus decr. perpensum est. Ii sunt tertius, quintus, ac nonus. Intercidit quandoque sextus qui malè iudicat, propterea quòd cum accidentibus difficilioribus interdum faciat iudicationem, atque ad hypercrisim nominatam, hoc est, acerbiorem iudicationem excidat, & verò etiam quod non integrè discutiat morbum, sed imperfectè: & si quando integrè discutiat, prorsus efficiat recidiuam. Hæc & alia multa sunt à nobis libr. de Die. decr. prodita: quæ omnia ferè Hippocr. scripsit alia aliis voluminibus, sed à me sunt vno libro comprehensa, cui titulus de Diebus decr. est, simul definitis iis quæ minus definita erant, atque etiam integrè explanatis iis quæ ab Hippocr. videbantur negligentius prodita. Cui verò libeat exquisita ratione præsentire futura, reuoluendæ sunt duæ commentationes illæ, è quibus altera de Diebus decret. altera de iudicationibus est. Nunc verò instituimus duntaxat enarrare dictionem Hippocr. in proposito lib. Ex quibus supersunt homines, & ex quibus intereunt. Verbum ex quibus, aut iudicationibus, aut diebus dicit. Sed rectius est non diebus intelligere, sed iudicationibus. Si enim & quam maximè potest verbum ex quibus, & de diebus dici: tamen primaria ratione in iudicationibus, & ob illas etiam in diebus existit. Cæterùm ex his superesse hominem aut interire, indicat appellari ab eo iudicationem in quauis celeri conuersione, non solùm ea quæ ad salutem existit.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte proponit se velle io summam quædam de diebus decreroriis scribere: quoniam in aliis libris, nempe de Dieb. decr. & de Crisi, hæc omnia latè percurrit. *Legendas*, ἐσομένας, hoc est, futuras. *In quibusdam*, περὶ τισὶ, hoc est tribus quibusdam.

In secunda parte quæ incipit (Iudicatio enim) explicat naturam, & quid nonnnis iudicationis. Cùm enim siot quatuor mutationum subitarum modi, vel subito ad salutem, vel subito io melius: vel subito ad ioortem, vel subito ad deterius: duas primas dicit propriè appellari iudicationes, & duas secundas, noo sine additione, vt malam, aut prauam iudicatiunem. Lib. tamen tertio, de Crisibus cap. 2. solam subitam mutationem ad salutem volt esse oominandam simpliciter crisim: reliqoas verò omnes, vt dixerat in primo capite, eam quæ ad mortem fit, malam crisim esse appellandam: eas verò, quæ recipiunt aliquam effato dignam mutationem, oon tamen integram solutionem, imperfectas. Cootrarius igitur videtur sibi Galen. circa subitam mutationem iu melius: hic enim dicit esse simpliciter oominandam crisim, & in lib. de Crisibus dicit esse appellandam talem, non simpliciter, sed crisim imperfectam. Sed credendum est, Galen. eo loco intellexisse per iodicatiooem simpliciter talem, eam quæ opponitur malæ aut imperfectæ. In præsenti verò Comm. crisis simpliciter distinguitur contra malam & pernitiosam *Raro verò*. Respondet ad obiectionem, quæ adduci posset de puerulis, quos eueniente longissimo somno magnam in melius facere mutationem videmus, ac celerem, non enim comprobatur ab omnibus, talem mutationem esse iudicationem. Prædixerat enim, iudicatiooem omnem esse subitam mutationem, factam per manifestas excretiones aut effatu dignos abscessus. De poerulis & aliis, post vigilias longas plurimum somno fuisse adiutos, scripsit lib. 2. Prorrhe. Comm. 29. dicens, Vidimus enim in ægris quibusdam, qoi tribus vel quatuor deioceps diebus, vigiles permanserant, difficilem excitatu somnum soperuenientem, qoi prorsus oocte diéque perseuerans, magnum attulit aoxilium. Sæpius quoque & in infantibus somnum eiusmodi superuenientem non vno die solùm, verùm quoque & duobus ex ordine diebus magno ipsis fuisse commodo coospexi. Quòd si quis vellet intelligere, qua causa tam longus ac altus somnus potuit eis prodesse, quibus voluit Galen. dicemus per somnum maximè coctiones perfici: & vbi humorum crudorum copia aliquis ægrotaret, non parum iuuamenti reciperet ex longo somno: ob id enim & pituitosis confert somnus ad pituitam concoquendam, & puerulis ad crudorum succorum maturationem.

Crisis simpliciter duobus modis apud Galen.

Somnus duorum dierum.

Somnus longus qua causa pueris profuit.

In tertia parte, quæ iocipit (Cæterum cognooit) dicit Hippocr. cogoouisse dierum iudiciatiorum naturam, & qui sunt qui maiorem habent in iudicando vim, nempe septenarij, deinde quaternarij, vt in prognost. 3. sequenti, & Aphorism. 24. lib. 2. exequitúrque modum anoumerandi quaternarios, & septenarios per copulationem, & coniunctionem, eo modo quo suprà docui in expositione, ob idque supersedeo ab huiusmodi longiori enarratione.

In quarta parte, quæ incipit (Alij verò intercidunt) præter dies iudicatorios radicales, alios vult esse intercideotes: quoniam (vt dixi) & ex Galen. probaui in expositione) à luna non habent virtutem iudicandi, sed ab ipso homorum motu: quales sunt 3. 5. 9. sextus etiam intercidit, nonnunquam sua malitia arripiens de medio ægrotantes, & cum accidentibus difficilioribus; nonnunquam faciens incidere iudicationem in hypercrisin nominatam. Quæ omnia ab Hippoc. alia io aliis voluminibus scripta sunt, vt io lib. de Morbis popul. & lib. de Iudicatione, & lib. de Dieb. iudic. & lib. de Crisibus & de Dieb. decr. à Galen.

In

In quinta parte, quæ incipit (Nunc verò institutimus) explanat partem progn. in qua dixit Hipp. febres iudicari eisdem diebus numero ex quibus liberantur ægri, & ex quibus moriuntur. Aut enim, Ex quibus, referri debet ad dies, aut iudicationes: ita vt velit dicere, Ex quibus diebus liberantur ægri, aut velit dicere, Ex quibus iudicationibus. Verùm etsi magis propriè ad dies fiat relatio, magis conuenit, vt de iudicationibus dicatur, primaria ratione, quoniam in vigore iudicationum saluantur homines potius, quàm in ratione dierum. Quare autem magis propriè conueniat in Hippocr. vt pars, Ex quibus, potius referatur ad dies, quàm ad iudicationes, constat legenti literam Hippocr. in qua non meminit huius nominis κρίσεως, id est, iudicatio, sed huius verbi, κρίνονται, i. iudicantur, dixit enim, οἱ δὲ πυρετοὶ κρίνονται ἐν τῇσι αὐτῇσιν ἡμέρῃσιν τὸν ἀριθμὸν ἐξ ὧν. quod est, Febres verò iudicantur in eisdem diebus numero, ex quibus. Poterit igitur legi, Ex quibus, nempe iudicationibus: quoniam dixit, Iudicantur: quod etsi non adeò propriè dicatur, quum sit nomen in oratione ad quod possit referri, magis tamen conuenit naturæ rerum, vt ad ipsas iudicationes fiat relatio.

PROGNOSTIC. II.

Simplicissimæ namque febres, ac signis firmatæ securissimis, quarto die aut citius cessant: pessimæ verò ac cum signis grauissimis factæ, quarto die aut citius interimunt.

Magnitudo à malitia distinguitur. Non est idem, morbum esse magnum, & mali moris: neque paruum, & boni moris: quandoquidem magnitudo à more morbi distincta est. Plurimæ enim sunt febres malignæ, & prauissimæ, & plurimæ magnæ, & non mali moris: vt etiam declaraui in præcedenti expositione, & signatim hanc voluit distinctionem Galen. lib. 3. de Crisi. cap. 4. Et lib. 4. de Method. med. vlcera tribus modis grauia dici vult, aut propter particulæ afflictæ præstantiam, aut propter affectus magnitudinem, aut propterea quòd sunt cacoëthe: vnde fit, vt cacoëthe, siue mali moris vlcera, alia sint à magnis. Vult ergo Hippocr. in præsenti prognost. duo exempla scribere, ad manifestandum, quod dixerat in præcedenti prognost. vnum, de febribus simplicissimis, ac si diceret, optimè moratis: aliud de pessimis, ac pessimè moratis, simplicissimas dicens absolui quarto die, aut citius, pessimas verò interimere in eodem termino, aut citius. Simplicissimæ verò (vt dixi) non sunt eædem, quæ paruæ: quoniam febres acutissimæ, quales quæ intra primum quaternarium finiuntur, de quibus in præsenti loquitur, magnæ erunt, & non malæ, sed simplicissimæ. Paruæ etiam admodum sunt aliquæ febres, cum extremorum frigiditate, quæ nihilominus adeo sunt pessimæ, ac malæ, vt intra quartum, hoc modo arripiant. De optimis igitur ac pessimis loquitur Hippoc. terminum ipsarum scribens diem quartum. Et licet in præsenti loco, bene moratæ aliæ sint à paruis, & malæ moratæ à magnis, non dubito apud Hippocr. nonnunquam malè moratum appellari magnum, atque insigne, & paruum bene moratum, & etiam apud Galen. Hippocr. namque lib. 2. de Ratione vict. acut. section. 51. dixit, Nam si quis vlcus acceperit non valde ἐπίκαιρον, id est, insigne, neque valde εὐηθες, id est, bene moratum, aut simplex. Et Galen. in Commentar. inquit. Liquet autem quod nihil referat dicere, ἐπίκαιρον vlcus, id est insigne, & μέγα, id est magnum: sicuti neque μικρὸν, id est paruum, & εὐηθες, id est, simplex ac bene moratum. Nempe, ἐπίκαιρον, propter loci naturam, tale fit: magnum verò virtute perficitur, etiamsi sectione corporis paruum sit, vel ipsa sectionis magnitudine insigne fiat, εὐηθες verò, id est, vile, quod simplex & paruum vel propter loci naturam, quæ vilis & abiecta est, vel propter sectionem paruam facta dicitur. Vlcus ergo in hoc loco, quod magnum est, insigne appellatur, distinctum contra id quod appellat εὐηθες: quum tamen in his, quæ diximus, quod magnum est, εὐηθες esse possit, id est, simplex. Præterea neque idem est, febrem aliquam esse simplicissimam, & bonis signis ornatam, neque pessimam & prauis signis coniunctam: ob idque Hippoc. in præsenti non tantùm dixit. Simplicissimæ: sed etiam addidit, Signis firmatæ securissimis. Signa enim, quæ docet febrem aliquam esse malè moratam, symptomata quædam sunt, cū quibus stare possunt signa bona, quæ morbi coctionem ostendant, & signa salutis de quibus in prognost. 8. sequenti. Vt igitur excluderet omnia signa salutis, atque omnino lethalē scriberet dispositionem, quæ in 4. diebus finiretur, dixit, Simplicissimæ, cum signis securissimis: & pessimæ, cum signis grauissimis. Nam cum vnico signo febris aliqua dicetur male morata, cum quo stabit multa coniungi salutaria: vt lib. 3. de Morb. pop. part. 2. in Comment. illius, Mulierem ex abortiuo fœtu dixit, Febris celeritatem magnitudinémque, per id quod inquit, Ignis prehendit, demonstrauit: & per id quod adiecit, Lingua arida, sitibunda: verbum verò, Anxia, malignitatem febris factæ signum existit. In hoc loco manifeste monstrauit distinctionem magnitudinis à malignitate, & constat, cum illo signo malignitatis, posse stare multa signa salutaria, inter quæ signa coctionis annumerantur. Præterea malignitatem febris non tollere signa salutis, docuit Galen. lib. 1. Prorrhe. Comm. 14. dicens, κακοήθεις verò morbos, id est, malignos appellamus, quicunque periculum minantes, spem salutis non adimunt. Dicam ergo merito Hipp. dixisse, Simplicissimæ febres, ac signis firmatæ securissimis, id est, cum signis salutaribus, veluti quæ sumuntur ex coctione. De pessimè moratis quoque dixit, Cū signis grauissimis, id est, cum signis contrariis coctioni, & reliquis saluti aduersis: de quibus progn. 8. seq. primos saluari intra 4. diem, & secundos in eodem termino mori. Ostendit enim salutem non tantùm quòd febris bene morata est, sed & quòd signa salutis coapparent, primo die. Similiter quòd febris ea cacoëthes sit, non inde sequitur moriturum ægrum: sed si simul primo die signa lethalia apparuerint, æger 4. die, aut citius morietur. Referunt autem omnia facultatem, quæcunque aut salutem, aut mortem ostendere possunt: quandoquidem ex collatione facultatis, & morbi, omne de salute aut morte præsagium pendet: vt lib. 2. Comment. 6. Galen. Posses etiam dicere Hippocr. dixisse, Et signis firmatæ securissimis, ad maiorem declarationem & confirmationem. Contra huius prognost. sententiam instat autoritas Hippoc. lib. 1. de Morbis pop. part. 3. in historia Erasini, qui laborabat morbo acutissimo, & cum signis pessimis, verùm non fuit mortuus 4. die, sed 5. vt recitat Hippocr. Signa tamen in ipso pessima erant, vrinæ nigræ, excrementorum frigiditas, mentis alienatio, non dormire, ac conuelli. Male ergo 4. diem definiuit, limitem acutissimorum morborū, nempe eorum qui pessime morati sunt, ac cum signis pessimis. Hanc quæstionem diluit Galen. in Comment. ex verbis Hipp qui inter reliqua, quæ de illo ægrotante retulit, dixit, primum diem quietum tulisse.

Febris aliqua malè morata & cum signis salutaribus.

Obiectio.

Solutio.

Bbbb Era

Erasinus (inquit) itaque, quanquam grauia omnia haberet, ad diem tamen quintum productus est, quòd primo die mediocriter haberet, scripsit siquidem in eo ad verbum ita, Primus dies quietus. Quintus itaque dies, quo defunctus est, quartus est, si primum non coonumeraueris.

GALENI COMMENTARIUS.

Simplices dicuntur homines, & item malefici in quadam simulatione, quemadmodum & Simia Callias. Porrò dicuntur etiam ij qui sint probis imbuti moribus. Sed enim primi frequens vsus apud authores, secundi verò rarior est. Itaque dicunt interdum & ita non solum simplicem, sed etiam simplicitatem de affectione bonis moribus prædita. Dinarchus igitur in Daonem ita dixit: Gubernans rem suam Cephalion adolescentulus & natura probus erat ac simplex. Demosthenes aduersus Æschinem cum iudicibus disputans ait: Nune vero ob vestram simplicitatem & indulgentiam pœnas dat, & hac quoties libet. Plato libro de Republica tertio: Igitur rectus sermo, conuenientia, honestas, concinnitas ac simplicitas comitatur: non inscitiam intelligens vocatam simplicitatem, sed re vera rectum ac bonis moribus paratum intellectum. Itidem in Euthydemo simplicem dixit eum qui simplices habeat mores & honestos: & vt demiratus est, hic est adolescens, ac simplex. Sed hæc abunde sint exempli gratia prodita, ad cognoscendam authorum consuetudinem in verbo simplicitatis ac simplicis, secundum duas significationes factam. Nunc Hippocr. in altera earum febres dixit simplicissimas, tanquam dixerit placidissimas, ac mitissimas haudquaquam maleficas, & quoties securitatis indicia extiterunt, vltra primum quaternarium nequaquam procedet. sed aut quarto die, aut citius desinet. Pari modo malefice quoque febres & cum indicius exitiosis factæ, quarto die aut citius interimunt. Itaque constat vt & tertium diem adnumeret decretoriis, dum ait, Quarto die aut citius desinunt. Itidem libro De vulgaribus morbis primo voluit, primum inter dies decretorios scribens tertium. At vero securissima dicit indicia ea quæ particulatim ab eo magnopere commendantur, quorum & nominatim paulò post habet gratia exempli mentionem.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte interpretatur εὐηθέςατοι, id est, simplicissimæ, significationem, εὐήθεις, namque dicuntur homines simulati, aliquando etiam qui re vera sunt bonis moribus prædití. Sed pro maiori parte Græci vtuntur vocabulo simulandi causa: quoniam apud eos significat εὐήθης idem, quod ἀνόητος, aut μῶρος, aut ἀσυνετος. Hoc etiam simulato modo dicunt, πίθηκος καλλίας, hoc est, simia Callias, nomine sumpto à pulchritudine satis simulate: nam vt habetur in adagio, simiarum formosior deformis est, solebant autem Lacedæmonij simiam καλλίας appellare. Pari etiam simulatione, ἀνόητος, hoc est, stultus, & ἀσυνετος, id est, imprudens appellatur, εὐήθης, apud Græcos, id est, bene morati, quemadmodum etiam tales sunt hi, qoos vulgus bonos homines vocat, qui etiam ἀπλοικοὶ, & ἀφελεῖς nominantur, ac si diceres, simplices, & deceptu faciles: quemadmodum & Terentius imperitos rerum, quum in Audria dixit, Tune adolescentulos imperitos rerum, eductos liberè, in fraudem illicis: Reuera autem εὐήθης dicitur, qui bonis moribus præditus est, quemadmodum Hipp. quum dixit, εὐηθέςατοι, id est, simplicissimæ, ac optimè moratæ. In qua significatione nonnunquam Græci vtuntur, vt in locis à Galen. citatis, ex quibus vnum placet explanare, qui vtrunque explicat significatum, & est Platonis sententia libro tertio de Republica, siue de Iusto, vbi inquit, εὐλογία ἄρα, καὶ εὐαρμοςία, καὶ εὐσχημοσύνη, καὶ εὐρυθμία, εὐηθείᾳ ἀκολουθεῖ, οὐχ ἣν ἄνοιαν οὖσαν ὑποκοριζόμενοι καλοῦμεν ὡς εὐήθειαν, ἀλλὰ τὴν ὡς ἀληθῶς, εὖ τε καὶ καλῶς τὸ ἦθος κατεσκευασμένην διάνοιαν, quod est, Ergo sermonis probitas, morum compositio, decus, & coocinnitas sequitur, εὐήθειαν, id est, simplicitatem, non haoc, inquam, quam eo nomine vocamus vitio blandientes. quasi sit morum bonitas, quum sit amentia, sed mentem verè moribus bonis & pulchris instructam. Primum itaque significatum, quod frequentius est apud Græcos, dicit Galen. dictum esse ἐν ὑποκρίσει τινὶ, id est, in quadam simulatione, quod Plato dixit, ὑποκοριζόμενοι, rem vitiosam honestis verbis celantes, quod idem est, & simulare ac fingere honestū, quod vitiosum ac turpe est. Secundum significatū, in quo eo vocabulo rarius Græci vtuntur, id est, pro re vera bene morato, quod explicuit Galen. dicens, λέγονται καὶ οἱ ἐπιεικῶς ἔχοντες τὸ ἦθος, quod est, Dicuntur & qui sunt bonis moribus præditi. Plato verò dixit, εὖ τε καὶ καλῶς τὸ ἦθος κατεσκευασμένην διάνοιαν, quod est, bonis moribus pulchrisque instructam mentem. In præsenti ergo morbum εὐηθέςατον appellauit Hippocr. simplicissimum, ac optimè moratum. Lib. etiam 2. de Rat. vict. acut. sectione 40. inquit, Nempe hoc pacto mortem plurimis liquido affert, nisi morbus omnino εὐήθης ἦ, id est, mitus fuerit, & Galen. in Comment. explicans vocabulum dixit, Morbos præterea εὐήθεις, id est, non malignos dixit, quos κακοήθεις vocant, sed ἐπιεικεῖς, id est, qui facilè ad bonum vergunt. Scimus etenim veterum multos ita vti dictione. Ita quoque & Hippocrat. vt alibi est demonstratum. Huic contrarius erit malè moratus. Lege quæ dixi circa Commentar. 4. lib. 2.

Platonis sententia exponitur.

Mali moris morbus.

Simia Callias.

In secunda parte, quæ incipit (Nunc Hippocr.) declarat in qua significatione fuerit vsus Hippocr. vocabulo.

In tertia parte, quæ incipit (Itaque) probat Hippocrat. annumerare tertium inter decretorios, quemadmodum & lib. 1. de Morbis popul. part. 3. sectione 14.

PROGNOSTIC. III.

Primus itaque insultus ipsarum in hunc modum finitur, secundus autem ad septimum perducitur, tertius ad vndecimum, quartus ad quartumdecimum, quintus ad decimumseptimum, sextus ad vigesimum: hi igitur ex acutissimis morbis facta per quatuor additione, ad vigesimum finiuntur.

Huius progn. sententia satis nota est, ex his quæ late dicta sunt in expositione primi prog. præcedentis: annumerat enim dies omnes criticos radicales, qui sunt vsque in 20. diem, facto per quaternarios augmento, quorum quosdam coniungere, quosdam verò separare docuimus, vt probe omnes inueniantur. Idem autem est, ac si dixisset, Morbi peracuti exactè 4. diebus finiuntur, peracuti non exactè septem, acuti exactè in 14. acuti oon exactè in 17. aut 20. Nam acuti simpliciter non omnes perueniunt ad 14. sed aliqui finiuntur in 11. Sic etiam & acuti non exactè terminum vltimum habent diem 20. et si nonnulli in 17. finiantur.

GALENI COMMENT.

Sæpenumero offendes ab autoribus proditum impetum hostium aut latronum: ex quo nunc Hippocr. sic transtulit appellationem ad circuitionem decretoriorum dierum.

Digitized by Google

dierum. Caeterum quae sunt deinceps scripta, per se patent, potissimum quibus in animo herent ea quae paulò antè docuimus.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Hoc vocabulum, inquit ἐφοδος, de incursu & impetu latronum dici solet, translatitiè verò & de circuitionibus morborum ab Hippoc. in praesenti loco. Notandum, quod ἐφοδος, in genere masculino significat circuitorem, & vigiliarum recognitorem: in genere tamen fœminino significat impetum ac incursum infestum: vt Polybius de statuis Romanis dixit, τῶν ὅλων φάλαγγος ἔφοδον ἢ σκέπασμα, hoc est, totius agminis impetum ac incursum, quomodo hic ab Hippocr. accipitur, quum dixit, ἡ μετὰ πρώτην ἔφοδος, id est, primus itaque insultus. Et lib.6. de Morb pop part.5. sect.2 inquit, ἀνεμόεσσαι ἡ φύσις ἑωυτῇ τὰς ἐφόδους οὐκ ἐκ διανοίας, quod est, inuenit sibi vias & impetus absque mente. Galen. in Comment. inquit, ἐφόδους ὀνόματι φύσεως, ὡς εἰκὸς ὁδοὺς ἢ ὁρμὰς ἐπὶ τὰς ἐνεργείας εἴρηκεν, id est, ephudus naturae nominauit, ac si dixisset, vias, & impetus, ad operationes.

PROGNOSTIC. IV.

Fieri verò non potest, vt aliquid horum integris diebus verè annumeretur, non enim annus, aut menses integris diebus annumerari solent.

Quaternary non sunt integris diebus annumerandi. Dies decretorios annumerauit vsque in 20. per quaternarios. Verumtamen, inquit Hippocr. hi quaternarij non debent integris diebus annumerari, sed aliquid detrahendum est, ita vt ex duobus quaternariis vnus septenarius constituatur: & ab ipsis septenariis aliquid est detrahendum: alias enim tres septenarij non 20. dies, sed 21. constituerent. Erit igitur numerandi via, quam supra dixi, ex quaternariis & septimanis quibusdam coniunctis, & aliis inuicem separatis. Neque id praeter rationem fit: nam neque ipse annus, aut ipsi menses integri annumerantur: *Mensis spatium.* mensis enim spatium est ferè 30. dierum, aliquanto minus, & non semper aequaliter accedens ad ipsum 30. dierum spatium. Et ratio est, quoniam, vt dixi in expositione 1. progn. motu peragrationis luna complet circulum suum 27. diebus & 8. horis, quo tempore sol elongatur à loco illo, in quo erat ab initio mensis in lunae coniunctione, ferè 27. gradibus. Quod spatium, non ante duos dies peragrabit luna, quoniam omni die percurrit 13. gradus, & 11. minuta ferè: & in eisdem duobus diebus per alios duos gradus ferè recedit sol. vnde sequitur, vt luna egeat ferè duobus diebus cum dimidio, paulò plus, aut paulò minus, ad consequendum solem, post peractum proprium cursum 27. diebus, & 8. horis. Eritque totus mensis à coniunctione in coniunctionem (id enim magis propriè mensis lunaris appellatur) à viginti nouem diebus cum dimidio, vsque in 30. neque semper aequale. Triginta igitur dies mensem coniunctionis efficientes, non sunt integri numerandi. *Orbis caelestis diuisio.* Neque etiam annus integer numerari ac metiri debet: licet enim tota orbis diuisio 360. partibus ab Astrologis facta sit, sol ipsū non permeat 360. diebus, sed 365. neque his adaequate, sed in 365. diebus, & 6. horis ferè, vt probauit, & experimento inuenit Ptolemaeus in 3. dictione Almagesti, cap.1. *Verus motus solis.* Verus enim motus solis, & eccentrici orbis deferentis solem, circa centrum eccentrici ipsius est quotus die ab Occidente in Orientem, secundùm *Annus integer.* enim signorum, quinquaginta nouem minutis, & octo secundis ferè. Annum itaque integrum non 365. dierum, sed 365. dierum, & 6. horarum ferè esse intellexit Ptolemaeus experimento: vbi comprehendens solem alicui astro fixo iunctum, ad eum coniunctionis locum non vidit ipsum redire, nisi praefato spatio, nempe 365. dierum, & 6. horarum ferè transacto.

GALENI COMMENTARIVS.

Cum tres in diem vigesimum septenarios adduxisset, ob id ait, non possunt talia diebus integris numerari: neque enim annum, neque menses integris numerari diebus, & verè sanè talia dixit. Annus enim non trecentorum & sexaginta quinque dierum tantummodo est, sed etiam quartae partis diei, & item ad hac partis cuiusdam prope quodammodo centesima. Vnusquisque verò mensis minor est triginta diebus, maior verò nouem & viginti. Nominatusque est ab antiquis mensis, vt etiam nunc in multis ciuitatibus, tempus inter duas lunae ac solis coitiones intercidens. Et cui libeat tempus id exquisite ediscere, simul cum idoneis demonstrationibus quantum sit, integrum habet volumen ab Hipparcho factum, quemadmodum & de tempore annuo commentarium nostrum. Ita ergo etiam Hippocr. septenarium dicit, necnon videlicet & quaternarium non esse integrorum dierum, sed partem quandam deesse, tantam, vt tres septenary viginti circumscribantur diebus. Sed quenam sit causa horum, ipsi tentauimus docere libro De diebus decretoriis tertio, cùm tamen nemo antea vel dicere aggressus sit.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte dicit annum non esse annumerandum integrum, quoniam non est adaequatè 360. dierum, quemadmodum circulus in cœlo 360. partium, (sic enim intelligi debet) neque etiam continet adaequatè 365. dies, sed & partem quartam diei & ferè centesimam, quod constat intelligenti motum solis ab Occidente, vt dixi in expositione prognostici. Annum, vt ferunt, primus omnium inuenit ac composuit. Εὔδοξος Mathematicus, magnus *Eudoxus anni inuentor.* Geometer, Aeschinis filius, ab insula Gnido, vnde Gnidij medici dicti sunt. Est autem annus paruus, *Annorū multorum vsus.* & est mensis lunaris, vt apud Plini lib.7. Natu. hist. cap.48. annum quidam determinabant lunae senio, vt Aegyptij: contra quem dicitur annus magnus, vt Vergilius,

Interea magnum sol circumuoluitur annum.

Est & magnus annus, quem sic Mathematici nominarunt, vt inquit Cicero lib.2. de Nat. Deorum: *Cicer.* & est tempus, quum solis, & lunae, & quinque errantium ad eandem inter se comparationem, confectis omnium spatiis, est facta conuersio. Et in somnio Scipionis inquit, Quum autem ad idem, vnde semel profecta sunt, cuncta astra redierint, eandémque totius cæli descriptionem longis interuallis retulerint, tum ille vere Vertens annus appellari potest: in quo vix dicere possum, quàm multa hominum saecula teneantur. In his ergo annus magnus, & annus conuertens appellatur, ac completur spatio duodecim millium quingentorum quinquaginta quatuor annorum solarium. Est & alius annus, qui respondet motui octauae sphaerae, ab Occidente in Oriente, quadraginta millibus annorum. Est etiam annus Saturni, qui respondet suae integrae circuitioni, annorum solarium triginta. Praeter hos est annus *Annus solaris.* solaris, quo in computo vtebantur Romani, ex Romuli instituto, eratque trecentorum quatuor dierum, qui postea intellecta magna temporum varietate, quae sequebatur ex ea annorum computatione, à Graecis commutarunt annum, qui erat apud ipsos

trecentorum quinquaginta quatuor dierum, quod factum est, quinquaginta diebus additis. Postea Numa Pompilius alios decem addidit dies, & finaliter Iulius Cæsar integrum constituit annum, qui vni solis circuitioni responderet, nempe trecentorum sexaginta quinque dierũ & quarta parte, quod similiter Plinius lib. 18. Nat. histor. cap. 25. in hunc modum scripsit, Primùm omnium dierum ipsius anni, solisque motus, prope inexplicabilis ratio est, ad 365. adiiciunt etiamnum intercalarios diei, noctisque quadrantes.

In secunda parte, quæ incipit (Vnusquisque verò mensis) mensem explicat ex communi Astrologorum consuetudine, spatium ab vna coniunctione in alteram solis & lunæ, quòd vt dixi in expositione 1. progn. maius est 29. diebus, & minus 30. Accipitur enim aliter mensis, vt quum annus in 12. menses diuiditur, quorum quidam continent 31. dies, & quidam 30. & Februarius 28. præterquam in anno bissextili. Hipparchi liber non habetur. Commentarius de Tempore anno, Galeni non extat.

In tertia parte, quæ incipit (Itaque Hippocr.) docet Hippocr. in hebdomadis voluisse, non esse integre annumerandas: quod in quaternariis etiam verum habebit, ad hoc vt tres hebdomadæ 20. dies impleant.

PROGNOSTIC. V.

POst hæc autem eodem modo, & secundùm eandem adiectionem, primus circuitus quatuor & triginta dierum, secundus quadraginta dierum, tertius sexaginta dierum est.

Docet Hippocr. post 20. reliquos decretorios ordine recensere, per 20. reduplicationem, eo modo quo diximus in expositione 1. progn. Quare autem ante 40. numerat 34. & non alios, qui sunt intermedij decretorij explicat Galen. in Comment. Hæc itaque est 20. dierum perfectio, qui ex tribus septimanis constituti sunt, vt per eorum repetitionem omnes in 120. vsque fiant decretorij, quod nulli alteri ex decretoriis conuenire potest. Quod explicuit Galen. lib. 2. de Dieb. decr. per hæc verba, quæ integre explanant prognost. Hippocr. Quare hoc ipsum Hippocr. nos docens in prognost. vbi de vigesimo die verba fecerit, deinceps inquit, Post hos eadem ratione, eodémque decoro, primus per quatuor & triginta dies fit. Primum enim dixit 34. post 20. vt citenitum, non vt diem decretorium, quoniam trigesimusquartus, & 37. post 20. est decretorius. Sed quoniam de minoribus periodis (sunt autem quaterniones) abunde satis docuit, ad hæc septimanas ipsas exposuit, reliquos statim duos circuitus voluit simul disciplinæ causa adiicere, nempe ex duabus septimanis compositum, & illum qui tribus constat: verùm qui duas continet, velut imperfectum quendam: qui tres, exactè perfectum. Siquidem iam quadragesimum, sexagesimum, octogesimum, & centesimum vigesimum, ex 20. sæpius aucto fieri contingit. Hoc igitur ipsum & non aliud, perfecti circuitus est indicium, vel compositi semper, & sæpius in se, aucti, quòd alium non magis requirat. Atqui neque vnus eorum, qui 20. præcedunt, hoc obtinet: nam septimus si per se semper auctus sit ad 21. 28. 35. & 42. exeidet decimusquartus, pari modo 28. faceret, & 42. verùm quaternarius, si eius compositionem in se faceret, 8. 12. & 16. fortes decretorios efficeret. Hæc Galen. quæ integrè sententiam prognostici exponunt.

Vigesimi perfectio.

Circuitus perfecti indicium.

GALENI COMMENTARIVS.

NOn id nunc dicit Hippocr. quia post diem vigesimum, ad quartum & trigesimum vsque nullus intercidat decretorius. Sibi enim ita pugnaret, medios quosdam dies decretorios libro De morbis vulgaris commemorans, & qui apparent in agris, talem coarguunt sermonem. Sed quia trium septenariorum ad vigesimum vsque diem inter se deinceps numeratorum, non eadem fuit compositio: (secundus enim à primo seiunctus est: proindéque quartodecimo die finitur, tertius verò huic copulatus est: & ob eam rem vigesimum habet limitem) idcirco & sequentem septenarium pariter procedere volens: vt ex duobus seiunctis, tertio verò copulato viginti impleantur dies, quadragesimum nouissimum statuit terminum sequentium trium septenariorum, in ipsis verò duobus terminum circumscripsit trigesimumquartum: & ob eam rem fecit huius ante quadragesimum mentionem. Pari ratione mox ab his tres septenary in sexagesimum deducuntur, & verò octogesimum decretorium perhibuit, non octogesimumquartum, libro qui est De morbis vulgaris. Ita tres septenarij viginti dierum numerum absoluunt. Idque euenit propterea, quod duo primi seorsum numerantur, ita vt quartodecimo desinant die, tertius verò iunctim cum secundo, ita vt hic quoque vigesimo die contineatur.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte excusat Hippocr. ab obiectione, quæ posset afferri. Videtur enim ipsum malè annumerasse post diem 20. diem 34. quum tamen ante ipsum sit 24. & 27. & 30. dies. Verùm, inquit Galen. signatim de 14 mentionem fecit, vt ostenderet nobis eadem via esse procedendum post 20. qua procedebatur ante 20. nempe separando duas primas hebdomadas, & coniungendo tertiam secundæ, quemadmodum fecimus, incipientes annumerare secundam hebdomadam à die octaua, & tertiam à die 14. sic etiam modò docet à die 14. in quam finitur secunda hebdomada, incipere tertiam.

In secunda parte, quæ incipit (Pari ratione) idem seruari vult in aliis annumerationibus, quæ sunt à quadragesimo in 60. & 80. Nam 80. statuit Hippoc. decretorium, non 84. in lib. de Morb. vulga. nempe lib. 1. part. 3. section. 14.

PROGNOSTIC. VI.

INter initia tamen horum difficilius est prænoscere ea quæ multo temporis spatio iudicari debent: simillima enim eorum initia sunt. sed à primo die animum adhibere opus est, ac per singulos quaternarios additos considerare: nec latebit quo vertetur morbus.

Nihil contemnendum, nec quippiam comprobandum temerè præcipit Hippocr. lib. 6. de Morbis pop. part. 2. docens, ne in præsagiis medicus temerè salutem aut mortem prædicet futuram, nisi prius satis bene signa ac signorum vires perpenderit, atque ipsorum aduentum spectauerit. Sunt enim morbi quidam, de quibus non nisi multo temporis processu spectato licet quidpiam certum proferre: de quibus dixit, Inter initia horum, qui multo temporis spatio iudicari debent, prædixerat enim quosdam morbos post 20. differri in 34. & in 40. & 60. diem: & de eisdem loquens inquit, Inter initia, id est, in spatio primorum quaternariorum, difficile est prænoscere, quò vertet morbus qui longo temporis spatio iudicandus est, simillima enim habent initia morbi longi, siue æger saluandus, siue moriturus sit.

Nihil temerè prædicendum.

Quare

Quare consilium Hippocr. rectè sequetur, vt nihil tale temere aut contemnamus, aut approbemus, sed per singulos quaternarios procedentes, expectemus donec aliqua nota appareat, quæ nobis ostendat, quod salubris morbus est. Atque approbanda signa salutis: in morbis enim longis non nisi temporis processu talia apparent. Solet autem ex officio tria medicus præsagire, vt inquit Galen. lib. 4. de Præsagitione ex pulsibus, cap. 11. primum quo vertet morbus, an ad mortem, an ad salutem, secundum, quo potissimum tempore, hoc est, citóne, aut tardè, & quo die, & qua hora, tertium, quomodo eueniet mors aut salus, id est an oppressione an resolutione, & tabe, aut crisi, aut sine ipsa. Hæc autem scire non licet, nisi morbum ac facultatem cognoscamus, & conferamus. Ex morbo, vt cognoscamus & passionem, & particulam patientem, vt docetur in libro de Loc. pat. facultas ex temperamento membrorum solidorum cognoscetur. In hoc enim consistit robur facultatis, quod factum esse ac permanens habet in membro: variaturque quando extranea qualitas facta naturalem temperaturam membri euertit. Spiritus autem quum deficit ex accidenti, variat facultatem, & facilè talis defectus resarcitur. Essentia tamen facultatis in qualitate temperamenti ipsius membri solidi, cuius est facultas consistit, ob idque in hecticis febribus pulsus languidus est perpetuò, quia variata est naturalis cordis temperatura in facto esse. Libro primo de Causis pul. cap. 1. dubitauit Galen. de essentia facultatis pulsum facientis, dicens, At quæ hæc sit, non procliue inuentu est, vnus natiuum calorem, alius contentionem, alius temperamenti proprietatem: hic vniuersam structuram corporum, ille spiritum tantùm: est qui quædam horum, alius etiam omnia simul affirmat: & verò quidam etiam facultatem quandam nullo præditam corpore introduxerunt, quæ peculiaribus instrumentis motus quos retulimus, vtatur, vel omnibus, vel pluribus, vel vno. Dubitat in eo loco Galen. de essentia facult. pulsum facientis, verumtamen lib. 2. de Præsagitione ex pulsibus, cap. 5. declarans quid significet pulsus caprizans, & dicrotus, inquit. Nonne quando facultatum essentiam adducti sumus nihil esse præter qualitatem temperamenti, omniáque in dignoscendo, & prædicendo, & curando conuenire, cum hoc decreto animaduertimus, non absurdè nos arbitramur fecisse, qui pulsus hìc comitantes cordis inæqualem intemperiem explicauimus. Et libr. 1. de Præsagit. ex pulsu, cap. 4. clarius vult in qualitate temperamenti membri consistere robur facultatis: quæ etiam temperatura æqualis, ac facta est contra sientem distincta, vt hectica ab humorali. Inquit enim, facultatis essentia singularium partium, in singulatum illarum posita commodo temperamento est. Nam tum demum suum quæque munus obit strenuè, vbi sit temperatissima: contrà malè fungitur, si intemperata sit, atque hactenus mala, quatenus sit intemperata. Ibi per mutationem factam, dicit facul. mutare, & non fientem, subiongens, Eandem habet rationem refrigeratum, & refrigerari, vbi in ipso cordis corpore temperando præpolleat elementum frigidum: læditur facultas, si in tunica cor ambiente, & in pulmone, & sanguine, spiritúque, quos eius ventriculi continent, vsus est remissio. Significat autem facultas nihil aliud, quàm causam agentem, vt lib. 1. de Nat. facul. inquit. Ac quo ad agentis causæ substantiam ignoramus, facultatem eam, siue potentiam appellamus. Pendet autem apud Galen. ignorantia essentiæ facultatum ex ignorantia essentiæ animæ. Hanc autem ignorasse fatetur lib. quòd animi mores corporis temperaturam sequantur. Item libro de Naturalium facult. substantia dubitat, an sit aliqua animi essentia, an non. Et lib. 5. de Simplic. med. facul. cap. 8. nequicquam audet proferre de animi essentia. In lib. 7. de Pla. Hippoc. & Plat. inquit, Verumtamen si de animæ substantia quoque est sententia proferenda, de duobus alterum dicamus necesse est, vel ipsum esse fulgidum, ac quasi æthereum corpus, ad quod asserendum velint nolint consequutione cogente descendent & Stoici & Aristoteles: vel ipsam incorpoream quidem esse substantiam, vti tamen hoc corpore, tanquã principali vehiculo. Si ergo cognouerit quis animam incorpoream, & corpore vti ad actionem, vel corpoream, qualis sensitiua, aut altrix, & lib. 1. de Natur. facul. lôco allegato, ipsam agentem causam appellamus facultatem, erit essentia animæ eadem, quæ essentia facultatis. Robur autem ipsius in qualitate consistet temperamenti, vt 1. de Præsag. ex pul. cap. 4. quod finaliter confirmatur ex Galen. lib. 1. de Morb. pop. par. 2. Comm. 46. dicente, Distensa siquidem est per corpora solida natura, quæ illorum virtus existit, sitque succi concoctio a partibus solis sanis, vt cùm eadem ægrotarint, iam in habitu morbus sit, periculúmque summum quibusdam afferat: sanari verò prius non potest, quàm solida ipsa corpora propriam recuperauerint facultatem, quæ in calidi, frigidi, humidi, & sicci symmetria posita est, vt nihil referre videatur, vel bonũ similarium temperamentum, sanitatem esse dicas, vel elemẽtorum, ex quibus generati sumus, symmetriam. Hæc obiter de essentia facultatis dicta sint. Morbum itaque ac facultatem inuicem conferre decet. Quòd si facultas morbi vigorem superare possit, liberabitur æger, nisi aliquod extrinsecus obuians impediat: sin minus, morietur. Tempus quo morietur, aut saluabitur, scietur, vbi medicus intellexerit, quo primùm tempore integrè aut superabit, aut superabitur facultas. Ratio mortis cognoscetur ex modo defectus facultatis vitalis, naturalis, & animalis, an opprimantur à multitudine, an ab intemperie permutentur, ac in essentia deficiant: siquidem vt diximus, facultatis robur aut imbecillitas, in essentia, sequitur qualitatem temperamenti membri. An verò per crisim, an sine ipsa, dixi in expositione 1. prognost. huius lib. Primum itaque, quod medicus prædicere tenetur, est an morbus salubris sit, an lethalis: id autem diximus pendere ex eo, quòd facultas potest ad morbi vigorem sustinere, vel non. Oportet igitur morbi vigorem intelligere antè quàm eueniat, ex his maximè, quæ scribuntur ab Hippoc. 12. Aphor. 1. sectiõn. In summo enim morbi vigore iudicationes omnes fiunt quæ ad salutem: in morituris verò satis est intelligere, quòd ad ipsum nunquam peruenient, aut præsentem non tolerabunt, cùm tamen ex morbis quidam habeant proximum, quidam longinquum vigorem. In his qui proximum habent, vt in 4. aut 7. intra primum quaternarium tenetur medicus intelligere eius euentum: in quo si semel aut bis errauerit, inquit Gal. lib. 1. de Crisi. cap. 16. venia dignus erit: si tamen existimet nullam esse viam præcognoscendi vigorem, neque minimam medicinæ partem esse assequutus. Qui enim 1. die signa omnia habet salutaria, 4. die aut citius saluabitur: si verò omnia mala, morietur. Si tamen morbus nulla signa salutaria ostendat ante 7. non finietur ante 14. nisi forte celeriter admodum moueatur. Ponamus tamen morbum aliquem non ante 40. diem vigorem habiturum, constat quòd is non præbebit signa

Officium medici in præsagiis.

Robur facult.

Essentia facult.

Anima essentia.

Morbus salubris aut letalis vnde.

Errans bis aut semel, venia dignus.

signa salutis ante 11. aut 14. Quòd si ante 20. talia signa, exempli gratia, coctionis in vrina non ostendat, is non ante 34. aut 40. finietur. Qui ergo ante 20. signa coctionis non habet, primo, secundo & reliquis quaternariis, vsque in 6. veluti longo tempore finiendus tractabitur. Verùm 1.2. & 3. quaternario medicus prædicere non poterit, quò vertet morbus, neque id est admodum vtile scire, sufficit enim, quod longus morbus est ad victus rationem instituendam. Per quaternarios tamen procedendo ad 20 vsque diem, in ipso 20. prædicere poterit, quò vertet morbus: eo enim tempore medico collationem facere licebit morbi & facultatis, ac intelligere an facultas poterit morbi ferre vigorem. Id est, quod voluit Hippocr. modo in morbis longis difficilè à principio intelligere quo vertent, sed processum expectare oportet, per quaternarios annumerando. Quod autem dixit, Difficile, non omnibus est æque difficile: pugnant enim à primo die morbus & natura: quod si fortis fuerit concertatio, non erit difficile id intelligere: id autem in morbis contingit acutis, si leuis, tardius intelliget medicus, quis horum victoriam est assequuturus. Cæterum ex medicis, peritior, & magis exercitatus citius, reliqui verò tardius id cognoscent. Quoniam tamē lenta est à principio pugna, nulla notabilis fit ad bonum aut malum inclinatio, quod dixit Hippocr. similia esse eorum initia. Proficit hoc prognost. ad præsagiendum, & ad victus rationem instituendam: quemadmodum docet in Aphorism. 9. 1. section. Coniectari autem oportet, an æger eum victu sufficiat perdurare, donec morbus consistat.

GALENI COMMENT.

Rursus hoc etiam loco verbum iudicandi, transitionem est, tum in bonam, tum etiam in malam mutationem, ac dicit inter initia morborum, qui breui iudicandi sunt, facilimè cognosci, quonam desituri sint: quemadmodum paulò antè dixit de iis qui primo quaternario iudicandi sunt. Etenim febris ipsa si curanda est, placidissima: si interemptura est agrum, maleficentissima est, & quæcunque in vtraque indicia sunt, in priore quidem omnia saluberrima: in sequenti verò deterrima sunt. Ita fit vt neutra quartum transfineet diem, quandoquidem dicimus vt semper fiat iudicatio, vel natura superante morbum, aut victa ab eo. Itaque placidissimas natura ægrotationes ocyßime superat, à difficillimis vero celerrimè vincitur. Ita efficitur vt maximè contrarij sint inter se morbi qui celeriter iudicantur, similes vero qui permultum temporis ad solutionem requirant. Vt enim per morbos breues magnus excessus, quandoque naturæ est, quandoque ægrotationis: ita quoties neutrum magnopere exuperet alterum, sed ceu pariter quidam hostes pugnent, plus etiam temporis ad alterius victoriam desideratur. Iisdem luctantes quicunque palæstrices peritiores habentur internoscunt, vbi magnum viderint excessum, statim alterum peruicturum. Si verò neuter magnopere exuperet, profectò plus temporis pugnaturos pronuntiabunt, nondum cognoscentes vter eorum victurus sit: sed processu temporis id quoque prius quàm cæteri cognoscent: quippe qui vel excessum exiguum exquisitius animaduertant. Artifex enim maximè dissidet ab eo qui artis expers est: vt vel exigua rerum discrimina præsentiscat. Sed quia aliqua nullo pacto sentiri queunt, pra exiguitate, talia neque etiam artifex cognoscit. Itaque quamprimum sentiri possunt, tunc cognoscuntur: ob eam igitur rem præcipit Hippocr. per singulos quaternarios considerari mutationem. Non enim latebit quonam vertetur, id est, verum in sanitatem salutémque ægri exuperante natura, an exuperata, ad interitum, atque hæc rerum summa est. Sed quonam modo eam rem potissimum agas, libro de iudicationibus à me perscripto optime discas licebit.

ANNOTATIO IN GALEN. COMMENT.

Prima pars Commen. sic legitur, *κ' ἐν ταῦθα πάλιν ἐπὶ ἀμφοτέρων ἔταξε, τὸ κρίνεσθαι, τῶν τ' ἐπ' ἀγαθῷ κὴ τῶν ἐπὶ κακῷ τὴν μεταβολὴν ποιουμένων*, quod est, Rursus & hoc loco verbum, *κρίνεσθ*, id est, iudicari ambobus ordinauit, & his qui ad bonum, & his qui ad malum, mutationem efficiunt. Refertur enim ad prognost. 2. vbi de salubribus, & lethalibus morbis scripserat. Quod iudicario de bona & mala dici possit, ampla significatione explicuimus in 1. huius libri expositione.

In secunda parte, quæ incipit (Ac dicitur) manifestat mentem Hippocr. in præsenti, & 8. prognost. sequenti: nam vbi morbi breui temporis spatio iudicandi sunt: aut simplicissimi erunt, aut maleficentissimi: vtrunque verò, statim signa habebunt, aut optima aut pessima, quæ ostendent, non vltra quartum morbum fore prorogandum, quod fiet aut natura vincente, aut victa: in placidissimis vincente, in pessimis victa. Vbi vero pares quodammodo permanent natura ac morbus, longiori tempore opus habet medicus ad prænotionem. Constat enim vt semper fiat iudicatio, vel natura superante morbum, aut victa ab eo. Ex collatione facultatis ad morbum, pendet tota ratio prædicendi salutem aut mortem, vt lib. 1. Comment. 6. dixit, Summa totius præsagitionis in morituris, conualituris que est, quoties vis ægrotationis cum ægri facultate conferatur. Et 3. de Crisib. cap. 5. dixit, Quòd si à morbo natura non vincatur, mortem subsequi nullo modo contingit, siquidem nihil aliud est, quàm omnimoda naturæ prostratio. Vbi vero ipsa perdurat, dominatur, ac vincit, hominem necesse est liberari. Rursus lib. 4. de præsagitione ex pulsibus, cap. 11. *Ratio prædicendi vnde sumitur.*

In tertia parte, quæ incipit (Itidem luctantes) exemplum adducit in arte luctatoria, in qua peritus artis si viderit duos luctantes vbi alter alterum manifeste superauerit, facilè cognoscet, quis eorum victurus sit: vbi tamen parum intersit, iudicabit longo tempore certaturos, procedente tamen tempore, quum primùm alter alterum superauerit, si paruissimus fuerit excessus, aut omnino sensum effugiet, aut à peritiori & magis exercitato citius, ab aliis tardius deprehendetur. Sic & in arte medica notæ remissæ salutis, aut mortis, inexercitatum effugient, non tamen exercitatum, ac artis peritum, etsi aliquando adeo remissæ sint, vt omnes effugiant sensus, quo tempore expectare debet medicus, donec signa magis manifestentur. *Artifex enim* Græcè, *ᾧ γὰρ ὁ τεχνίτης, ἀτέχνου διαφέρει μάλιστα, τοῦτ' ἐστιν αὐτό*, quod est, Quo enim differt artifex, ab artis experte, hoc est. *Luctatorum exemplum.*

In quarta parte, quæ incipit (Itaque quàm primum) infert, quod si ex notis quædam omnino non sentiuntur, quædam tempore, quo primum sentiri possunt, sentiuntur, merito Hippocr. per quaternarios procedendo admonet expectare, donec intelligere possit medicus salubrē aut lethalem esse morbum, per quaternarios numerando: quod amplius docet cognoscere in lib. de Crisib. per totum opus.

PROGNOSTIC. VII.

EST autem & quartanæ constitutio, ex tali concinnitate.

Quartanam tanquam exemplum, longis morbis annumerandam esse inquit, quoniam ex natura sua longum

longum habet statum, vt docuit Aphorism. 12. primæ sect. Accessiones & constitutiones morbi iudicabunt, & anni tempora, & circuitum successiua incrementa, siue quotidie, siue alternis, diebus, siue per maiora interualla fiant. Neque in ipsa possibile est à principio prædicere, quò vertet morbus: tardè enim ostendit notas coctionis. In ea igitur per quaternarios annumerando perueniemus ad eum, qui ostendet nobis quò vertet morbus. Quaternarij autem non debent per singulos dies recenseri, sed per singulas accessiones: itaque quatuor periodi quartanarij vnum quaternarium constituunt, vt vult Galen. in Comment. est enim numerus accessionum in intermittentibus, qualis numerum dierum in continuis. Quod similiter docuit Commen. 59. lib. 4. Aphorism. de tertiana febre, vbi præsens allegat prognosticum. Contra sententiam huius prognostici videtur, quòd de quartanæ longitudine importunè dictum sit in hoc loco, quum Hippoc. prognost. primo, lib. 1. proposuerit, de morbis acutis esse præsentem doctrinam, & infrà prognost. 36. Rursus non omnis quartana longa est, sed aliqua breuis, vt in Aphoris. 25. sect. 2. Æstiuæ quartanæ breues sunt, autumnales verò longę, & maximè quæ hyemem attingunt. Accedit ad id, quòd quartanæ, de quibus hic loquitur Hippocr. sunt ex acutis morbis factæ per adustionem bilis: quare tales similiter erunt breues, sicuti & quæ fiunt æstatis tempore, habent enim similem generationis modum, scilicet per adustionem. Primum horum soluitur ex verbis, quæ diximus circa prognost. 21. libri primi. Hic enim non tantùm de acutis agitur, sed etiam de his qui decidunt ex acutis. Secundum etiam soluitur per id, quòd licet Hippocr. dixerit in Aphorism. adducto, aliquam quartanam esse breuem, non id simpliciter est intelligendum, sed in comparatione ad alteram. Itaque quartana æstatis breuis est, non simpliciter, sed vt ipse dixit in comparatione ad autumnalem, quam longam appellauit, maximè si hyemem attingat. Quartanam etiam longam esse ex natura sua intelligendum est, quoniam ab humore pendet, qui difficilè coctionem admittit, etiam si ex paucitate humoris, temporis calore & regione, ac ægri temperatura aliquam contingat esse breuem. Ad id etiam, quod subiunxi, de generatione quartanæ post acutum morbum verum est quòd similiter generatur per adustionem vt quartana æstatis: verumtamen vtraque simpliciter est longa, licet ista breuior sit quàm quæ generatur ex humore melancholico naturali. Dicimus etiam aliter, quòd quartana æstatis non est breuior, quàm hyemis, ob id quod æstatis fit ab humore adusto, & quartana hyemis à melancholia naturali: sed quoniam tempus æstatis coadiuuat coctioni, & resolutioni, hyemis tamen obsistit. Sic etiam de quartana ex adustione genita in febribus acutis, atque de aliis quartanis dicemus ex se æquè longas esse, nisi ex alia causa diuersitatem assequantur, maximè si inæquales fuerint quãtitates humorum peccantium. Hoc mihi magis placet: humor enim adustus non minus obsistet coctioni, quàm non adustus, cùm sit magis cinereus. Quartana itaque omnis longa est à natura sua, temporis autem ratione hyemalis longior: hyems enim morbos omnes reddit longiores, & æstas breuiores. Licet Antonius Musa Brasauolus, in Commen. Aphor. citati, morbos hyemis longiores dixerit non esse vniuersaliter verum, sed pro maiori parte: victus futilibus quibusdam argumentis, quorum vnum est de sicca cõuulsione, quæ hyeme facilius curatur, quàm æstate: breuior ergo est hyeme, quàm æstate: & de frigida intemperie lethali, quæ citius hyeme interficiet, coadiuuante temporis frigiditate, & de morbo attonito, qui suffocando interficit, & magis poterit hyeme suffocare. Quæ argumenta ipse nugas postea appellat. crederem ego, quoniam ipsum nugari coegerunt. Cæterùm Hipp. doctrina latè patet, de omni materiali morbo, vt inquit Gal. in Com. Non solum quartanæ, sed & alij morbi æstate breues fiunt, propterea quòd humores funduntur, & per totum corpus feruntur, ac difflantur. Verificatur etiam tam in salubribus, quàm in lethalibus. in æstate enim & morbis salubribus citò humores dissoluuntur, in lethalibus verò simul cum humore dissoluitur facultas, in hyeme verò contrarium. Neque argumenta contra hoc quidpiam conuincunt: quod enim diximus de sicca conuulsione, & frigida intemperie, constat eos non esse morbos materiales, de quibus in præsentiarũ loquimur. Quod etiam adduxit Musa cum reliquis de morbo attonito, constat quòd humor obstruens, vbi fuerit ęqualis quantitatis, æstate & hyeme, magis effundetur in æstate à calore ambienti, ac maiorem occupabit locum: vnde sequitur, vt magis obstruat, & citius interficiat. & si saluari debet homo, citius à calore effusus humor, transmittetur à meatibus cerebri in loca inferiora. Præterea attoniti omnes morientur ob defectum respirationis. Vbi autem vsus maior est, vt in æstate, citius ob defectum morietur homo, quàm vbi vsus est minor, vt hyemis tempore: quoniam tunc sine respiratione diutius viuere potest homo. Adde, quòd si morbus attonitus æstate fiat, significat multò maiorem causam fecisse ipsum, quàm si veniret tempore frigido: ac inde sequitur, vt citius hominem possit interimere, quàm tempore hyemis, vbi à minori fit causa. Omni modo ergo morbi æstatis breuiores sunt: & quod voluit Hippocrat. in quartana, id etiã ad omnes materiales morbos applicatur.

Obiectio.

Obiectio.

Quartana ex adustione non est breuior, quia solu

Musa error.

Argumenta Musæ futilia.

GALENI COMMENT.

ID quoque plerisque incognitum est: & ob eam rem mirabundi sæpenumero vaticinium quoddam nostrum præsagium credunt, vt febre detentus quartana, vendicabitur post diem (si ita fors tulerit) quintumdecimum. Atqui per tertianam non demirantur præsagium. Sed in vtrisque ratio communis est. Vt enim per febres continuas numeramus omnes deinceps dies in præsensionem futuræ iudicationis: ita per intermittentes, adnotationes: vt quod per continuas septimus dies valet, id per intermittentes septima circuitio præstet. Ob id igitur exquisita tertiana septem circuitionibus, non diebus septem iudicari natura solet. Quinetiam quod quartus dies à principio numerantis aduersus septimum est, id quarta circuitio aduersus septimam circuitionem. Quartus enim dies, septimi index est: & item quarta circuitio, septimæ index est. Sed de his omnibus libro De iudicationibus perpensum est. Quocirca nunc id vnum intellexisse sufficiet, vt & quartanæ febris iudicationes ex numero circuitionum accidant, non dierum: ex eodem cosmo, id est ordine, est. Cosmon, id est ordinem appellant decretorium ordinem dierum. Vt enim acosmias, id est inordinationis proprium est ataxia, id est inordinatio: ita cosmi, id est ordinationis, taxis est ordinatio. Et ob eam rem appellarunt mortales vniuersum hoc, cosmona, argumento ordinationis, quandoquidem in eo cuncta rectè disposita sunt. In medio enim eorum terra posita est, extra mare circumit, id ambit aer, illum ether, demum his omnibus cœlum circumobtenditur. Quinetiam conuersiones inerrabilium stellarum, quid opus est dicere quam ordine eant, vt quæ assiduè similiter habeant, errantium verò reuolutiones, quanquam non singulis diebus pares existant, attamẽ ordinem paribus temporis circuitionibus seruant, ipsis assidue easdem signiferi partes perrepentibus.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte plurimis incognitum esse dicit, quare quartana est de hac concinnitate, & numero longorum morborum: qui quoties audiunt medicum prædicentem, quartanam non finiendam ante diem 14. demirantur, ac dicunt, id potius ad artem vaticinandi, quàm ad artem medicam pertinere: non tamen si quis dixerit simile aliquid de tertiana: quum tamen eadem via sit prædicendi quippiam de tertiana & quartana. Qualis enim est numerus dierum in continuis, talis est numerus accessionum in intermittentibus: & quemadmodum in continuis 4. dies indicat 7. ita in intermittentibus 4. accessio in-
Via prædicendi in morbis omnib. longitudinem. dicat septimam. Ratio verò quare communis est via prædicendi in tertiana & quartana est, quoniam in omnibus medicus insequitur quod docuit Hippocr.
Febrium intermittentiũ quietes quare non annumerantur. in Aphor. 12. primæ sectio. Accessiones (inquit) & constitutiones morbi iudicabunt, id est, natura morbi indicat, si cito aut tarde perueniet ad summum vigorem, post quem sequitur declinatio. Quæres circa sententiam præsentem, quare in febre tertiana & quartana dies quietis non annumerantur, sed tantùm accessiones: quum tamẽ natura tempore quietis adhuc operetur humorem coquendo aut resoluendo, quorum vnumquodque potest morbum efficere breuiorem: quo dato, erit nihilominus in febre tertiana terminus dies septimus totius morbi, quemadmodum in continua. Respondemus, quòd humores per febres tertianas aut sunt reducendi ad benignum, aut à corpore expellendi: quibus duo coctionis modi respondent. Qui nondum actu putrent, possũt coqui eo modo quo dixit Gal. in lib. Art. medi. per alterationem, quæ facit cessare putredinem manente substantia: & hæc multò melius fit in diebus quietis à solo naturali calore reparante putredinem adhuc fientem, ne vlterius procedat, ac subuertat in facto esse naturalem compositionem humoris ex primis elementis. Quòd si humores sint à corpore pellendi, quales sunt qui in facto esse putrescunt, id fieri debet coctione, quæ est media quædam mutatio inter optimam & pessimam, quam ego sæpe ostendi non esse aliud, quàm naturæ dominium, & suppuramentum, ad quam consequendam plurimum coadiunat calor præter naturam, vt in Commen. vltimo lib. 1. dixit Galenus. Quando igitur humor putridus mouetur, & vehementem recipit caloris præter naturam alterationem, tunc ambo calores simul in ipso humore mediam illam coctionem perficiunt: & si resolui ac discuti debet, celerius discutitur, quorum neutrum in tempore quietis perfici potest, ob defectum caloris præter naturam ignei, à quo perficiuntur huiusmodi resolutiones, siue ab ipso naturali calore, quum ad igneam naturam fuerit conuersus. Conuerti namque ad igneam naturam proficit ad huiusmodi actiones peragendas. Inde est quòd acutissimi morbi, sunt biliosissimi, & calidissimi, & lenti sunt longiores. Inde etiam fuit, quod in historia Sileni, in expositione 2. huius libri diximus, quòd quinta die finitus est morbus, quia diem vnum placide tulit, in quo non tantùm incensus fuit præter naturam calor. In febribus ergo intermittentibus, in diebus quietis,
Quartanæ longitudinis causa. actio caloris circa humores morbum facientes suspenditur, ac ferè cessat, neque inter morbi dies annumeratur. Adde quòd quartana aliis morbis longior est ob humoris peccãtis naturam: & dato quòd quartana nullam haberet intermissionem, adhuc esset morbus longior febre ardente: quoniam adhuc perpetuo existente feruore febrili, maiori temporis interuallo egeret ad coctionem aut resolutionem.

Vaticinium quoddam. Græcè, ἐκ μαντικῆς τέχνης, quod est, & ex quadam vaticinandi arte.

In secunda parte, quæ incipit (Ex eodem cosmo, id est, ordine est) docet huius vocabuli, κόσμος, id est concinnitas significationem. Habet enim ordinem significare dierum decretoriorum, in hoc loco: quoniam quemadmodum inconcinnitas, quæ est ἀκοσμία: propria est inordinatio: ita κόσμος, id est concinnitas, propria est inordinatio, & hæc ad dies decretorios, de quibus loquitur, refertur. Quam totam partem inepte & confuse transtulit Laurentianus dicẽs, Ordinem appellauit ordinem decretoriorum dierum. Et rursus, Vt inordinationis propria est inordinatio, ita ordinationis ordinatio. Ad quod coa- *κόσμος, & ἀκοσμία.*
ctus fuit, quoniam in prognost. interpretatus est, vbi Hipp. dixit, κόσμου, ordine. Galen. ergo partem illam, ἐκ τοῦ τοιούτου κόσμου, id est, ex tali concinnitate proponit declarandam, dicens, (sic enim legi debet litera) Ex hac κόσμου. id est, concinnitate, κόσμον, id est, concinnitatem dixit dierum decretoriorum ordinem. Vt enim ἀκοσμίας, id est, inconcinnitatis propria est ἀταξία, id est, inordinatio, ita κόσμου, id est, concinnitatis τάξις, id est, ordo. Consequenter infert, merito vniuersum fuisse cosmum appellatum propter ordinationem: sita enim est in ipso terra imo, deinde mare, deinde aër, deinde æther, deinde cœlum obtenditur. Præterea non errantium astrorum motus, quantam seruent concinnitatem, & errantia astra, quamuis errent, neque omnibus diebus pares motus efficiant, constat omnes ad vnam concinnitatem & ordinem reduci. Hoc vltimum, quod dicit Galen. in expositione primi prognost. de luna satis declaraui, quæ licet non habeat omnes quartas, motus & circuitiones æquales, tamen omnes menses peragrationis ex quatuor hebdomadis constitutos habet æquales, ob concinnitatem, & correspondentiam, ac mirum ordinem. Mundum ex elementis & cœlesti- *κόσμος ex Platone*
bus orbibus cosmum meritò appellari, constat ex Platone in Gorgia, vbi inquit, φασὶ δ' οἱ σοφοί, ὦ Καλλίκλεις, ϗ οὐρανὸν, ϗ γῆν, ϗ θεοὺς, ϗ ἀνθρώπους τὴν κοινωνίαν συνέχειν, ϗ φιλίαν, ϗ κοσμιότητα, ϗ σωφροσύνην, ϗ δικαιοσύνην, ϗ ὅλον τοῦτο διὰ ταῦτα κόσμον καλοῦσι, ὦ ἑταῖρε, οὐκ ἀκοσμίαν. quod est, Dicunt autem philosophi, ô Callicles, & cœlum, & terram, & deos, & homines, societatem habere, & amicitiam, & concinnitatem, & modestiam, & iustitiam, & hanc ob rem totum hoc cosmum, id est, ordinem vocant, ô amice, non inordinationem. Præterea Arist. lib. de Mundo, sic ait: κόσμος μὲν οὖν ἐστὶ σύστημα ἐξ οὐρανοῦ, ϗ γῆς, ϗ τῶν ἐν τούτοις περιεχομένων φύσεων. λέγεται δὲ ϗ ἑτέρως κόσμος. ἡ τῶν ὅλων τάξις τὸ ϗ διακόσμησις, ὑπὸ θεοῦ τε, ϗ διὰ θεὸν φυλαττομένη. quod est, κόσμος. id est, Mundus igitur est constitutio ex cœlo & terra, & naturarum, quæ inter hæc continentur, dicitur autem aliter κόσμος, rerum omnium ordo ac concinnitas, à Deo, & pro Deo seruata. Hæ sunt duæ vocabuli acceptiones, in quarum secunda ordinationis causa, quæ à Deo, & propter Deum est, vniuersum cosmos siue mundus appellatur. Plin. lib. 1. cap. 3. inquit, Equidem & consensu gentium moucor. nam quem κόσμον, Græci nomine ornamenti appellarunt, cum & nos à perfecta absolutáque elegantia mundum.

PROGNOST. VIII.

QVi verò minimo temporis spatio iudicari debent, facillimi cognitu sunt: maxime enim ab initio differunt. qui enim conualituri sunt, facilè spirant, & sine dolore agunt, noctu dormiunt, ac reliqua securissima

sima habent: morituri tamen difficile spirant, delirantes, vigilantes, ac reliqua signa pessima habentes.

In morbis qui breui terminantur facilè est prædicere.

IN prognost. præcedenti, in quartana exemplum posuit longorum morborum, de quibus loquutus fuerat in prognost. 5. & 6. Nunc autem in progno. 8. facilè esse inquit, in morbis, qui breui terminantur, prædicere quò vertet morbus, de quibus in prognost. 2. egit. Nunc verò amborum scribit exemplum, scilicet eorum qui ad salutem, & eorum qui ad mortem breui iudicandi sunt: quorum quosdam dixerat simplicissimos, quosdam verò pessimos, in prædicto prognost. Seruit autem exemplum ad omnes febres quæ breui terminantur: vt in 7. aut 14. die: in illis enim s. aut secundo quaternario tenetur medicus futurum prædicere. Dixerat ergo, simplicissimæ febres, ac signis firmatæ securissimis quatuor diebus aut citius finiuntur. Tenetur ergo medicus inter initia ipsarum prædicere, quo vertet morbus: erunt autem hæc signa in extremo bonitatis. Talia ergo ab initio maximè distabunt à contrariis, si in initio talia in extremo fuerint. Quæ enim in extremo bonitatis sunt, maximè dissident ab his, quæ sunt in extremo malitiæ. Facilè igitur erit ab initio intelligere, quò vertet morbus. Signa autem talia sunt, in conualitu is, facilè spirare, noctu dormire, & sine dolore agere: exempla sunt omnium bonorum signorum, quæ scribuntur in hoc libro ab Hippocr. Qui etiam primo quaternario morituri sunt, statim signa mala habent: & si in secundo mori debent, intra primum apparebunt signa mortis, quæ ostendent morbum citò superaturum naturam. Hæc autem sunt, inquit Hippoc. difficile spirare, delirare, vigilare, ex quibus iam apparentibus, medicus peritus tenetur prædicere futuram mortem, cùm primùm apparuerint: in quibus tamen non statim apparent, non tenetur id prædicere, donec appareant. Posuit autem hæc tria signa tantùm, tanquam exempla signorum malorum: reliqua tamen in toto hoc volumine comprehenduntur, & tam bona, quæ salutem, quàm mala, quæ mortem ostendunt, recenset lib. 2. prognost. 56. quæ hîc breuitatis causa omissa sunt. Circa quæ tanta est medicorum nostri temporis ignorantia, támque laborem omnem effugiunt, vt non tantùm quum opus est cognoscere, quò vertet morbus, id ignorant, sed neque morbum ipsum satis norunt: quos ego memini me inuenisse, post mortem ægri disceptantes, an fuerit morbus ille lateralis. Sed de his satis, qui longum vale dixerunt arti prædicendi. Vbi dixit, delirantes, Græca litera habet, ἀλλοφάσσοντες. quod vocabulum, vt inquit Galen. in Commen. potest Conflictantes, & Delirantes significare: in hoc tamen loco potius significat delirantes, quoniam aliàs illa loquuntur. Merito igitur reprehendendus venit Laurentianus, qui Conflictantur, dixit. Et in lib. antiquarum dictionum Hippocr. ἀλλοφάσσοντες sunt, παραφρονοῦντες, & παραφρονοῦντες, hoc est, desipientes atque delirantes. Contra sententiam huius progno. est Aphor. 19. 2. sect. Acutorum morborum non omnino certæ sunt prænuntiationes, aut salutis aut mortis. Vbi Hippocr. (vt etiam volt Gale. in Commen.) prædictionibus, quæ fiunt in morbis longis, videtur fidere, quoniam in ipsis humores fixi sunt, in aliqua parte: non tamen illis quæ fiunt in morbis acutis, quoniam in illis humores mobiles sunt, & subitas facere solent mutationes, ac, vt dixerim, inopinatas. In præsenti tamen prognost. facilem dicit eam, quæ in acutis prænotioem. Verumtamen si quis aduertat Hippocrat. mentem in Aphoris. non

Morituri primo quaternario statim signa mala habet.

Laurētianus notatur.

Obiectio.

Aphoris. & prognost. concordia.

negat facilem esse prænotionem in morbis acutis de exitu morbi, sed negauit esse certam: præterea non simpliciter negauit ipsam esse certam, sed voluit non omnino certam esse. Facilitatem igitur dicemus maiorem in acutis, quia facilius signa salutis aut mortis ex se præbent: certitudinem tamen in longis maiorem: nullam enim ex inopinato facere solent subitam mutationem. Progno. itaque de tempore præsagiendi loquitur: aphorismus verò de certitudine præsagij.

GALENI COMMENT.

VErbum propensius, vt antea est proditum, promptius facilitisque significat. Propensiora enim appellitat facilioræ: & ad cognoscendum promptiora. Itaque paulò antè dixit, Simplicissima enim febres, ac signis firmata securissimis, quarto die aut citius desinunt. Sed nunc recensuit id, vt per exempla planius indicetur, quænam signa saluberrima sint. Igitur ipse infert dicit, Qui enim conualiturus est, facilius spirat, sine dolore agit, noctu dormit. Qui verò moriturus est: spirat difficulter, conflictatur, vigilat. Deinde vtrique sermoni adiecit: priori quidem, Et alia signa securissima habet. secundo verò, Et alia signa deterrima habet. clarè indicans vt exemplorum causa fecerit mentionem trium ex vtroque genere signorum. Porrò id etiam merito adiecit sermoni: Maximè enim ab initio dissidet: id quod antea quoque dictum mihi est: cùm insigne sit diuortium inter se morborù, qui minimo temporis tractu discessuri sint aut in sanitatem, aut in mortem: quomodo eorum qui plus temporis extendantur, consimiles notæ in principio existunt. Cæterum verbum ἀλλοφάσσοντες (nam dictum quoque id nomen est in dictione non admodum consuetum Græcis) aut delirare, aut inquietos agere quod verbum ἀλύειν, id est, conflictari, significat. Sed rectius, quantum ex ipsa voce coniecto, prius significatum est, vt nomen sit factum hoc ἀλλοφάσσοντες, ὡς τὰ ἄλλα φάσκειν ἀλλα, id est, propterea, quòd aliàs loquatur aliud. nonnulli, quia mutet aliàs in aliam figuram τὰ σὰ, id est, oculos, extuisse dicunt appellationem.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte explicat vocabulum, quo vsus est Hippoc. Facillimi dicens, quòd hæc dictio, εὐπετέες, id est, facile, idem est, quod εὐτρόχως, promptè, & ταχέως, id est, citò. Sic enim legi debet, dictio εὐπετέες, hoc est, facilè (vt prius dictum est) significat promptè, & sine mora: dictio verò εὐπετέστερα, etiam admodum dicit & promptiorem dignotionem. Quod dixit, *Antè dictum est.* intellige lib. 2. Commen. 43.

IN secunda parte, quæ incipit (Itaque paulò) docet hanc sententiam esse exemplum prognost. 2. vbi præter, id quod dixit, Simplicissimæ enim febres: addidit, Et signis firmatæ, securissimis. Quæ coniungi debent cum febribus simplicissimis, sicuti & cum febribus pessimis signa pessima adiunxit: quorum etiam exemplum ponitur ab Hippocra. in prognostic. *Conflictantur*, lege, vt in expositione dixi, Delirantes.

IN tertia parte, quæ incipit (Porrò) meritò inquit Hipp. dixisse, Maximè enim à principio differunt. Maximè enim dissident morbi salubres à lethalibus, à primis diebus: quemadmodum in aliis longis parum est in primis diebus interuallum.

IN quarta parte, quæ incipit (Cæterum verbum) exponit verbum ἀλλοφάσσοντες, quod delirantes, & inquietos significare potest: in hoc loco tamen, non inquietos, sed mente agitatos significat: quoniam ἀλλοφάσσειν, significat aliàs alia loqui.

PROGNOSTIC. IX.

HIs igitur ita euenientibus coniectari oportet per tempus, ac per singulas

las additiones, morbis euntibus in iudicationem.

Persequitur in hac parte Hippoc. quod dixerat in prognost. 7. quòd per quaternarios additos procedendo oportet ad eum peruenire, qui indicet quò vertet morbus, antè quàm medicus quippiam de morbi euentu prædicat. Quum igitur ita sit, quòd quidam citò, quidam tardè iudicantur, per tempora & quaternariorum additione, coniectari oportet de signis id ostendentibus. Addit, Morbo eunte in iudicationem: ac si dixisset, morbo eunte in summum vigorem, in quo iudicationes fieri solent.

GALENI COMMENT.

VT antea quæcunque dixit de primo quaternario inter initia recensuit, adducendo & exempla: pari modo rursus per hanc dictionem persequitur ea quæ sunt per illa tradita, in qua ait: Sed à primo animaduertendum est, considerandúmque singulis additis quaternariis, nec latebit quònam vertetur morbus.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In hoc breui Commen. claram mentem Hippo. clariorem efficit. Quum antè Hipp. fecerit mentionem de febribus simplicissimis, cum signis securissimis, & de eis contrariis, quas pessimas siue grauissimas appellauit, & apposuit earum omnium exemplum in progno. præcedenti: nunc, quoniam prædixerat in quibusdam morbis non esse possibile statim ab initio cognoscere, quò vertet morbus, vt in progno. 6. sed per quaternarios annumerando esse procedendum, in præsenti id etiam amplius declarat Hipp. consulens, vt per singulas adiectiones quaternarias procedamus, morbo eunte versus iudicationem, nos verò numerantes ac attendentes, donec notæ speratæ appareant.

PROGNOST. X.

SEcundum eandem rationem, & fœminis iudicationes fiunt ex partu.

Quoniam de iudicationibus in præsenti parte huius libri tractare decreuit, hoc satis notatu dignū inserere vtile fuit, nempe vt computationes dierum decretoriorum in mulieribus parientibus, ac postea febricitantibus, à die partus fiant. Itaq; si postquàm mulier, exempli gratia, pepererit, ei superueniat febris aliqua acuta, de qua iudicet medicus ipsam esse de natura earum, quæ 7. die iudicantur, is septimus à die partus est annumerandus, non à die quo mulier post partum febricitare cœpit. Mulieres naturalem habent menstruam purgationem, per quam sanguis, qui in ipsis abundat, vtilis ad conceptionem & fœtus alitionem, extra ipsam verò abundans, atque inutilis, expurgatur. Is in masculis non abundat, quum sint degenii: sunt namque, vt inquit Hippocrat. masculi fœmellis calidiores, & ideo nigri, & extrà prominent venæ, & biliosiores existunt, lib. 6. de Morb. pop. par. 2. sect. 47. Ideóque in dextris partibus vteri maximè generantur, habéntque à priori causam, quoniam iecur caliditate sua coadiuuat ad masculorum generationem, & eorum caliditatem. Facit etiam ad id maxime alimentum, quod purius ac syncerius peruenit ad dextrū, quàm ad sinistrum testem Lib. 14. de vsu part. ex anatome docet Galen. ex ipsis magnis vasis originem trahere venam, & arteriam, quæ sunt ad dextrum testem: eas verò, quæ ad sinistrum, ex his quæ euntiunt ad renes, quę sanguinem serosum atque impurum portant. Voluit ergo Hippoc. loco citato, & Gale. in Commen. eodem, & 48. & lib. 2. de Temperamentis, marem fœmina calidiorem. Quòd si aliquando apud Hippoc. inueneris fœminam calidiorem, vt lib. de Fœminarum morbis, quum inquit, Nam fœmina calidiorem sanguinem habet, quàm vir, propterea calidior est, quàm vir, id abiiciendum est à libris Hippo. sicut & multa alia, quæ suis operibus inserta sunt, atque partim temporis antiquitate, & sermonis obscuritate, partim scriptorum incuria fuere deprauata. Consulo ergo eis qui Hippo. volumina legere atque euoluere cupiunt, vt attentè admodum inspiciant: si namque liber est ex his qui à Gale. interpretantur, ipsius sequantur interpretationem, & approbare velint, quæ Gal. approbat, ac refellere, quæ ab ipso refelluntur. Quòd si non adsuetint iuxta eum librum Galeni commentaria, eáque non videntur sapere doctrinam antiquissimi Hippoc. eiúsque laconicam breuitatem, cum veritate, ac sententiarum grauitate coniunctam, tanquam adulterinam explodant: prius, si licuerit, cum eis, quæ circa eam doctrinam à Gal. scribuntur, facta collatione. Neque hoc temere dictum putet quispiam: nam liber Aphor. ab omnibus Hippo. esse approbatur, verùm plurimos Aphorism. eius, tanquam spurios, reiicit Gal. Liber item de Ratio. vict. acutorum, Hipp. est, & ab omnibus talis esse censetur: cæterum Gale. multas eius sententias tanquam falsas & spurias explodit, quoniam veram Hippoc. doctrinam non videntur sapere. Vbi igitur Galen. non habemus authorem, & maximè in eis libris, quos Galen. non exposuit, multo plura errata quàm in aliis esse non dubitamus. Quamobrem consilium meum in hac re videor mihi esse vtile, vt tantùm id approbemus, quod Gale. approbat, aut quòd Hippoc. & Galen. sententiis consonum videatur. Ad hoc comprobandum accedit, quod Gale. lib. de Chirurgi officina, Com. 4. lib primi, excusari posse literam Hippoc. inquit, etsi de olfactu non fecerit mentionem: licet enim dicere, à librariis fuisse prætermissum: quemadmodum alia multa, in multis Hippoc. & aliorum libris inueniuntur partim errata, partim prætermissa. Ad rem itaque redeundo, lib. 14. de Vsu partium, fœminam mare frigidiorem probat, vsúmque declarat: ea enim est fœminis conuenientissima temperatura, per quam sanguinem generent, conuenienti copia, vt & se & infantem alere possint, conceptus tempore: neque tamen tantus sit earum calor, vt discutere possit, quod abundat, quemadmodum in masculis. Sunt ergo fœminæ maribus paulò frigidiores, vt quæ sufficiant generationi multi sanguinis, non tamen eius discussioni. Is sanguis qui abundat à quartodecimo anno, in quinquagesimum, quouis mense per vterum purgatur in bene habentibus fœminis. Neque negamus, quibusdam patum ante 14. an. post ipsum incipere menstruas purgationes, quibusdam etiam pinguioribus ad 40. deficere, & quibusdam post 50. esse tardò: tempore tamen conceptionis, nouem integris mensibus cohibentur, vt fœtum alant, neque ipsum corrumpant. Huius sanguinis partem optimam sibi trahit fœtus, reliqua ad horam partus purganda seruatur. Est hæc purgatio quædam naturæ operatio, per quam à superabundanti, ac venas implenti exoneratur: is nunquam est inculpatus, vt inquit Gal. lib. 1. de Mor. pop. par. 3 in Histor. Philini, in Com. Quòd si quum mulier naturaliter parit, purgationes convenienter succedant, libera manet fœmina, non aliter quàm qui ex morbo optimè iudicatur: soléntque hæ iudicationes paulatim euenire. Siquidem non tribus tantùm aut 4. diebus perficiuntur, sed 30 & nonnunquam 40. quem terminum excedere non solent, nisi ægrotationis ratione. Ante 30. verò sæpe finiuntur, & sæpe ante 20. Quum tamen in perfectè

Menstrue purgationes.

Masculus calidior fœmina.

Abiicienda quedam à libris Hippo.

Fœminæ maribus paulò frigidiores.

Menstrua purgationes quo tempore incipiunt ac desinunt.

Menses quo tempore durant.

perfectè aot tardè iudicantur, ac lentè, & humores, qui in vasis continentur, deprauati, corruptiq; sunt, febricitant fœminæ, aut eodem quo pepererunt die, aut 2. aut 3. post. In qoibus fines ac iudicationes sperandæ sunt, à die partus, non à die quo fœmina ipsa febricitare cœpit, inquit Hippoc. Contra quod videtur esse, quod scribitur à Galen. lib. 1. de Diebus decretoriis, de morbi principio: dubitans namque à quo tempore dierum indicialium computationes sunt faciendæ, subdit. Non à primo morbi insultu: id enim insensibile est. non etiam videtur à decubitu facienda: siquidem plurimi molles ac timidi ob quamuis leuem caosam statim decumbunt: alij verò robusti ac mali patientes, & negotiis ciuilibus occupati, longius eunt, & assueta munia obeunt, neque adhuc decumbunt. Erit igitur principium, inquit, non primum tempus insultus, non hora decubitus, nõ tempus quo primùm cibos fastidiunt, displicent, caput dolent, atque grauantur: sed quo primum febrire, atque ob febrem decumbere cœperint. Quod & si in quibusdam exactissimè notum non fuerit medico atque ægrotanti, ad prædicendum, & computationem dierum faciendam, nihil refert. Malè ergo docet modò Hippoc. ab hora partus, quum nondum febrit fœmina, computationem facere: par enim modo doceret, ab hora displicentiæ, fastidij, & doloris capitis ante febrem computare. Ad quod respondendum est, quod iudicationes morborum maximè solent euenire in die motus humoris: in illis verù quæ pepererunt, motus humorum potius sequitur partum, quàm febrem, quoniam in partu maximus motus, ac validissimus humorum fit: inde sequitur, vt iudicationes, quæ omnes per manifestas eacretiones, aut estatu dignos abscessus fiunt, in diebus partui respondentibus eueniant: quia maaimus ille eacretionis motus in die partus incœpit, cui eos omnes, qui eum sequuntur, in proportionatis diebus euenturos sperandum est. Tales autem sunt & euacuationes, & abscessus. Neque valet argumentum de neutralitate decidentiæ, in qua ægri sentiunt fastidium, displicentiam, ac dolorem capitis: ista enim neque paria sunt, cum motu corporis, & doloribus partus: neque similia eacretioni, quæ cum partu fit fœtus, & humorum: neque ipsamet febris, & humorum febrem facientium motus, parem habet cum iudicationibus similitudinem, ac respõdentiam, sicuti partus, in quo & motus & euacuationes omnium maximè fiunt: & iudicationes ipsæ, motus sunt, atque excretiones. Mouentur itaque ad excretionem & crisim humores omnes post partum, in diebus partui respondentibus. Quòd etiam eaistimant aliqui Neoterici, Hippocrat. sententiam esse intelligendam de partu non naturali, est falsum. Dicunt enim, quod febris, quæ sequitur partum non naturalem, est accidens partus, & computatio non debet fieri ab accidente, sed ab ipso morbo, maaimè si febris parum post partum sequatur: vbi verò partus naturalis fuerit, febris sequens potius videbitur sequi causam aliam ea malo regimine, & tunc computationes ab ipsa febre erunt faciendæ. Sed in omnibus his falluntur. Primò, quia febres, quæ sequuntur partum siue naturalem, siue non naturalem, febres sunt in essentia, cùm non sequantur inflammationes: tantùm enim illæ febres accidentes dicuntur, quæ sunt symptomata sequentia alicuius partis inflammationem, quas non febres, sed pleuritidem, phrenitidem, & pulmoniam solent antiqui medici appellare, non eas, quæ sequuntur humorum putredinem. Quod satis latè declaraui, quum in celebratissima Salamanticensi Academia publicè profitebar medicinam, in expositione diuisionis febris, in febrem in essentia, & febrem accidens: quo tempore contigit mihi, vt plurimas Barbarorum sectas ab animis studiosiorum propulsarem. Quod etiam referunt, febrem post partum naturalem non sequi partum, & post partum non naturalem sequi partum, est falsum. Febres enim quæ sequuntur partus, ob id maximè eos sequuntur, quòd humores mali corrupti longo tempore aceruati, agitantor, maaimè si non sufficienti copia purgentur: quod sæpissimè post partum naturalissimum euenire solet, vbi ante partum mulier malo victu vsa fuerit, plurimos prauos succos congerente, aut vbi ob ipsorum crassitudinem non probè purgentur, aut qnoniam vbi acres admodum fuerint, vterus ob dolorem irritatus non admittit purgationem. Hi igitur humores agitati, & non conuenienti copia purgati, febrem accendere possunt post partum naturalem, cuius causa primitiua partus erit. Causa enim actu febrem faciens, putrescens humor est, tam naturali quam in non naturali partu. Eaistimare autem febrem acutam posse ex solo motu partus euenire, est falsum, nisi in corpore præfuissent mali succi, vt inquit Gale. lib. 3. de Mot. popu. par. 3. in Comm. histo. adolescentuli, qui in Mendacium foro: Ego verò labores quidem & cursus, si plures exercitationes hac appellatione significentur, pertinenter affirmauero, nequaquam mortis causas fuisse, nisi in corpore morbosus apparatus ante fuisset. Et lib. 1. de Morb. popu. par. 3. in Comm. histor. Sileni inquit, Vbi quis ex causis manifestis febricitare cœperit, si nullo modo corpus ad morbum paratum fuerit, diaria corripitur febré. Motus ergo solùm febrem non efficiet acutam. De vtroque igitur intelligenda est Hippocra. sententia, neque est cur distinctionem faciamus: partum enim fuisse naturalem nihil refert ad febrem humoralem faciendam. Quod etiam quidam dicunt, computationem à die partus & febris fieri debere, itaque duas computationes faciendas esse, vbi febris in diē partus non incidat, falsum est: quoniam Galen. in Commen. damnat hanc sententiam, quum inquit, Principium nomerationis erit, non quo die cœperint febricitare, sed pepererint. In quibusdam igitur circa secundum, aut tertium diem à partu incipiũt, ea quo multi numerant futuram iudicationem. Sed res non ita se habet, sed ea quo pepererint, numerationem fieri oportet dierum. Præterea nullus antiquorum duas computationes faciendas esse præcipit. Rursus ponamus aliquam mulierem secundo die à partu in febrem incidere, quam putet medicus 11. die iudicandam. Constat, quòd si computatio fit ab vtroque, ratione febris eueniet in 11. & ratiòne partus in 10. aut si iudicatio speratur à febre in 17. ratione partus fiet in 16. & aliqua fiet in 19. quæ speratur in die 20. quod nunquam fit, & dies hos non iudicare in eapositione primi prognostic. huius lib. diaimus. Præterea partus non habet de se naturam aliquam, qua ostendat, quòd febris, quæ sequitur ipsum, iudicanda est citò, aut tardè: sed sola ipsa morbi natura cum motu, & anni tempore, & reliquis, ostendont quando morbus finietur. Non igitur erunt duæ computationes faciendæ, sed vnica. Vbi enim febris, quæ sequitur partum, foerit acuta, quæ iudicet morbum intra 14. finiendum, quæ computatio à febre sumitur: quærerem qoam iudicationem præbet partus, aut quæ computatio fieri debet à partu, alia ab ista. Sed quoniam id videtur esse contra Hippo. similiter, qoi à partu præcipit facere computationes, notandum, quòd consideratio sumitur à febre, computatio autem vnica est, quæ sumitur à partu.

Obiectio.

Neoterici cõfutantur.

Febres à partu non sunt ex accidẽti.

Febres quæ sequuntur partus.

Solus motus non efficit febres acutas sine corporis apparatu morboso.

Computationes non fiunt à partu & febre, vt putant neoterici.

Computationes à partu.

Digitized by Google

partu. Considerate enim oportet morbum, an acutus sit, an peracutus: quòd si acutus, intra 14. terminabitur, is autem erit 14. à partu: si peracutus non exactè, qui intra 7. terminari debet, is dies erit à partu 7. non à febre. Et si secundo die, à partu incidat in febrem exactè peracutam, 4. die, aut citius à partu numerato finietur. Quamubrem Gal. in Comm. videtur velle id intelligendum esse, in febribus, quæ secunda, aut tertia die à partu sequuntur. Nam si 6. die à partu superueniat febris, quæ à natura sua sit 7. die finienda, hæc 7. non erit à partu: esset enim 2. dies febris, in qua morbus ille non potuit ex natura sua finiri. Ratio huius est, quoniam vbi post partum sequitur febris, intra secundum aut tertium diem, motus humorum facientium febrem, videtur sequi motum factum in diem partus: in reliquis verò non, vbi morbi sequantur acuti. Morbus igitur, quippe febris, ostendit citam aut tardam iudicationem: dies autem erit is qui à die partus facta computatione fuerit iudiciarius. Quòd si in ipso non fiat, fidum non erit iudicium. Hanc expositionem lectores aduertant oportet: hæc enim est mens Hippoc. & Gale. Confirmat præsentem sententiam prognosticam, historia In Thaso Philini vxorem lib. 1. de Morb. pop. part. 3. quæ post partum 14. die febricitauit, & computatio ipsius à febre facta est, non à partu, Hanc ego existimo esse veram Hipp. mentem, licet aliquando, sed rarò fiat, aliquam iudicationem sequi computationem factam à die febris, non eam quæ fit à partu, vt libro primo de Morbis popularibus parte tertia in histor. vxoris Epicratis, quæ filiam peperit, & secunda à partu die febricitauit, & ab eo die omnem fecit computationem Hippocrat. dicens, Sexto à febre die, sub noctem mente vacillauit, septimo proritata sunt omnia, & reliqua. Et in histo. Dromeadæ vxorem quæ filium pepeterat, quam postridie rigor, & acuta febris prehendit: & statim inquit, Secundo à rigore die &c. vbi omnem computationem facit à die febris, non à partu. Neque tamen mirandum est, in his duabus aliter euenisse: quandoquidem & si 14. dies sit iudicatoria radicalis, in morbis acutis exquisitè nonnunquam euenit, iudicationem fieri in 13. etsi rarò, pariter & in 20. & 21. euenit. Sic etiam dato, quòd dies omnes iudicatorij in fœminis parientibus, quibus paulò post febres sequuntur, partum sequi deberent, nonnunquam fit, vt sequantur ipsam febrem, licet rarò.

GALENI COMMENTARIVS.

PRincipium numerationis tibi fiat non quo die cœperint febricitare, sed quo pepererint. In quibusdam igitur circa secundum aut tertium incipiunt diem a partu: ex quo multi numerant futuram iudicationem. Sed res non ita se habet, sed ex quo pepererint, numerationem fieri oportet dierum. Cæterum cùm hæc omnia summatim de diebus decretoriis docuerit Hippo. libet vt in animum reuocetur id quod à me sæpenumero dictum est, id est quasdam conquisitiones haud quicquam conducere ad artis ministeria, logicam habentes considerationem. Vsus enim prædictionis est agnoscere diem quo morbus iudicandus est. Sed vtrum talis sit acutus appellandus, an peracutus, an longus, an acutus adauctus, an acutus ex conuersione, de nominibus quærere est potius quàm de rebus. Quod si cui placeat vel talem quæstionem esse de rebus, tamen non iis rebus est ex quibus orsus quispiam aut præsentiat futura, aut rectè medeatur. Itaque subiiciatur nobis verè præcognitum esse vigesimo die fore morbi solutionem: tum re ita eueniente, quemadmodum expectabatur, quendam dicere acutum morbum extitisse, quendam non acutum permittere nominari ipsum, finem enim esse morborum acutorum quartumdecimum diem: deinde eos inter se rursus dissidere: & alter appellet perspicuè longum, propterea quod exciderit ex acutorum limite morborum, quippe nullam esse existimandum est per morbos aliam tertiã differentiam de quantitate temporis: alter vocet acutum ex conuersione talem morbum: alius acutum adauctum nominet: alius non simpliciter ita dicat, sed appellet acutum paulò adauctiorem. Si quis igitur primùm audeat ea ex quibus singuli distrepantes verisimilibus communiunt opinionem, deinde decernat quisnam eorum melius peiúsve sentiat, multum conteret temporis, nec aliquid in arte iuuabitur. Pari modo si quis nouit præsentire vigesimoseptimo solutum iri morbum, nec possit definire vtrum acutus, an acutus ex conuersione sit, nequaquam in artis officio offendetur. Optimum enim est per differentias in morbis à tempore ductas, tantum earum existimare esse numerum, quanta decretoriorum circuitio habetur: vt breuissimus quidem primo circumscribatur quaternario, postea verò is qui secundo, tam qui tertio, deinde qui quarto, mox qui quinto, ac demum qui sexto, qui quaternarius in diem vigesimum deuenit: postea verò aboleri quaternarios, fierique per septenarios iudicationes, deinde etiam hos aboleri procedente tempore: ita vt per vicenos dies morborum efficiantur solutiones: postea ad mensium numerum deuenire. Duæ enim sunt temporum præfinitiones in morbis: vt aut acuti, aut diutini nominentur. Sed gratia illustrioris disciplinæ sæpenumero ita nominauimus, mox ab ipsis ducti rebus cogimur alios inter eos rursus ponere acutos ex conuersione: & omnes differentias tres facere: è quibus rursus singulas partimur: velut in primis nempe acutis, hic simpliciter acutus, ille peracutus ab ipso Hippocrate nominatur. Peracutus, si septimum non transmeet diem, sed aut in eo, aut etiam maturius iudicetur acutus, si vsque ad quartumdecimum extendatur. tum autem huic quoque paulum quid adiici cernentes ambiguitas propriam non habentes deferre appellationem morbo qui septimodecimo iudicetur: quomodo nec ei qui vigesimo finiatur: ita vt appareat hac in re ambiguitas aceruus nominata, videaturque interdum nobis verisimile non esse quartumdecimum limitem acutorum morborum, sed vigesimum diem. At verò rursus & alia non parua ambiguitas super ea ipsa re est. Etenim morbus acutus cum magnitudine quadam ac febre continua intelligitur. Si enim non ita sit, quanquam circa quartum decimum soluatur diem, aut etiam citius, eiusdem appellationis, nequaquam censemus. Igitur hæ sunt & tot acutorum differentiæ perscripti temporis morborum: alia verò eorum qui ad ampliorem latitudinem, post diem vigesimum extendũtur, & verò illorum consonum rationi videtur, vt qui vsque ad quadragesimum prorogentur diem, quadam propria differentia collocentur, qui autem ab his ad septimum mensem extenduntur, alia differentia: quomodo & qui annum siam, rursus alia comprehenduntur, & ad hæc qui habent non mensium, sed annorum numerationem. Quod igitur assiduè moneo, talia prætermittenda sunt, danda verò opera est, vt idoneus sis præsentire, quonam tempore conualiturus sit æger. Itaque constat vt Hippocrates in vno morbi genere quem solet nominare suppurationem, interdum vigesimum diem statuat terminum eruptionis, interdum trigesimum, aut quadragesimum, aut sexagesimum. Quocirca permittens deferre appellationes iis qui circa talia peritiores existunt, ipse studet præsentire in quem de relatis terminum ruptio perrepturasit: Id comperies duobus velut instrumentis, experimento ac ratione. Experimento quidem, vnam & item alteram docente suppurationem eruptam, alterutram proprio seorsum temporis spatio. Ratione verò, cognoscente materiæ suppurationis substantiam, & item causam efficientem eius, & ea quæ cum illa cooperantur. Simul enim aliquis vidit primam suppurationem quadragesimo, si ita contingat, erupisse die, quam talis commisit humor, verbi gratia modicè frigidus, ac tempore similiter modicè frigido,

& ætate

Digitized by Google

& ætate, & regione, & natura totius morbi, atque etiam affectæ partis: & rursus simul vidit alteram erupisse sexagesimo de omnibus prædictis frigidioribus, tum autem vigesimo, si ita fors tulerit, calidioribus: ex his orsus poterit alias fecturas suppurationes intentionibus viens empirice perspectus, conferens verò cum illis ea qua nunc accidunt per calidatatem & frigiditatem ipsorum humorum euariantium, & item alterantis eos causa efficientis, qua calor natiuus est: & quæcunque alia huic cooperantur ex terra, tempore, conditione. Porrò causæ ipsius efficientis magnitudinem ab ætate coniiciens, & item propria ipsius natura, atque etiam parte in qua accidit fieri suppurationem, & aliis indiciis quæcunque robur atque imbecillitatem indicant in arteriis ac venis facultatis: (qui enim nihil ex his agnouit, sed expectat ex obseruatione cunctas discere suppurationes, mille tempus annorum ad eam rem nequaquam sufficiet: quemadmodum rursus qui ad natiuum respiciens calorem quantus sit, cumque eo confert concoquendorum naturam humorum, viam habet inueniendæ eius rei quam vestigat) is igitur est, qui potest ex iis qua nouit, ea etiam quæ non nouit, artificij ratione præinuestigare. Hic vnus dicet vt circa vigesimum diem talis suppuraturus sit, circa trigesimum talis, & in aliis similiter, nihil insuper necesse habens addere vtrum oporteat nominari acutum, an longum, an acutum ex conuersione morborum. Hæc enim interstinguere, officium est non medicorum medendi studium ministeriis artis studentium, sed sophistarum sermonibus vacantium: & ob eam rem de eiusmodi quæstionibus in excelso insidentes solio fictè admodum plerique sermonibus perhauriunt auditores: quid verò sit agris euenturum, magis latuit eos quàm maris congij. Alij econtrario idonei sunt ad cognoscendum morbos, ac præsentiendum futura, sed nihil habent quo logicas diluant quæstiones: & ob hanc causam alij existimantur medici ab hominibus: alij sophistæ, alij medici verbo tenus. eos enim ita appellant, & si quos viderint librum aliquem legentes, & ratione vtentes ad vtilium medicaminum interpretationem, tales medicos verbo tenus esse suspicantur.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte dicit comparationem fieri debere, non à quo die cœperint febricitare fœminæ parturientes, sed à die quo pepererunt. Et id significatim vult, vbi in illis, quæ circa secundum aut tertium diem à partu febrire incipiunt. hoc tantùm scribit Gal. in hoc longo Commen. quod ad progn. expositionem pertineat.

De nominibus quanta sit habenda ratio. IN secunda parte, quæ incipit (Cæterùm quum hæc omnia) reprehendit tanquam inutilem disputationem de nominibus: sufficit etiam intelligere quòd morbus citò, aut tarde iudicabitur, etiá si medicus ignoret, an talis morbus sit appellandus acutus, an peracutus, an celeriter irritatus. Quòd si aliquis contenderet, de rebus esse quæstionem: verumtamen quæstio de his rebus nullam afferet curationi aut prognostico vtilitatem. Ponamus enim, inquit, præsnoscere medicum alicuius morbi solutionem 20 die morbi futuram, quo ita eueniente, quidam eum morbum appellet acutum, alter verò dicat ipsum non esse acutum, quoniam terminus acutorum est dies 14. Præterea diffideant, alterque dicat ipsum esse acutum ex decidentia, alter non esse talem morborum differentiam, sed omnes limitem acutorum excedentes esse longos: alter ipsum dicat acutum ab auctum: si etiam fiat, vt aliquis audiens eos sic discrepantes, velit discernere quis verior sit, multum conteret tempus, & nihil capiet frugis. Et Gal. multis in locis reprehendit quæstionem de nominibus, potissimum lib. 13. de Morb. curan. inquit, Verùm quòd diuinum Platonem sequuti, semper testamur, contemnere nomina oportet, minimè autem scientiam rerum, ea namque ad salutem hominum magis pertinet, errorisque in ea finis est perniciés. Nominibus siue propriè, siue impropriè vtare, ad ægros id parum attinet. Præterea 14. de Morb. cur. & 2. de Mor. eur. & multis aliis locis, quæ prætermitto, ne fastidium ingeram legentibus. Tamen lib. 1. de Temperamentis, contrarius videtur, dicens, Et iam apparet, quod de homonymia distinguere, tametsi res parua, tamen in rerum vsu non leuis expetitur momenti. Videtur ergo non omnino contemnere de nominibus quæstiones. Quid igitur agendum est quoties se obtulerit de nomine, quæ frequentissima est, maximè nostris téporibus, quum quotidie medici ex Auicenna, selectissimos quosq; medicos prouocant, quoties eos audierint Coctionem appellantes eam mutationem quæ fit alimentorum in ventriculo: aut Reuulsionem eam, quæ fit ad contrarium humorum defluentium conuersioné. *Medici ex Auicenna.* Quod si euacuationem per epicrasim fieri debere aliquando proferat, hæc & similia improperiis agér. Quid igitur agere debet medicus, tali oblata occasione (vbi cum sapientibus fuerit discordia) consulit Galen. lib de Differ. sympt. dicens, Atque meminisse oportet eius quod semper dicere solemus, vt quod ad nomina pertinet, celerrimè mutuam pacem componamus, atque ad res ipsas festinantes, in ipsis versemur, ac diu persistamus. Verùm inueniuntur complures etiam eruditionis titulo se venditantes, qui omnia peruertunt: quippe omnem vitam de nominibus altercando contetunt, adeo vt nunquam possint ad artis finem peruenire. Quid igitur faciet vir veritatis studio æstuans? principio ostendere debet res, quæ suapté natura inter se similes sunt, atque ob hoc neglectæ: deinde imponere eis nomina, maximè quoad eius fieri potest vsitata, & à patrio sermone non aliena. Quòd si hæc ignorat, fingat sibi propria, idque summopere curet, vt singulis rebus singula adhibeat nomina, ne ob homonymiam sermo reddatur obscurior, néve sophismatis perturbetur, neque etiam res aliqua omittatur. Addidit etiam, bonum esse, si quis tot morborum ponat differentias, quot sunt circuitiones vsque in 20. diem. per quaternarios. & deinde per hebdomadas. Tandem concludit, tres morborum differentias. dicens, quosdam acutos, quosdam diutinos, quosdam veluti medios, qui sunt acuti ex decidentia: eruntq; tres differentiæ, acutum, peracutum, & acutum ex decidentia. Peracutus intra 7. finitur, acutus intra 14. Sequitur verò ambiguitas, an ille qui 17. aut 20. finitur, sit appellandus acutus, vel non. Eritque primum dubium: quoniam si 14. est terminus acutorū, ille qui ad 17. peruenit, non erit acutus. Secundum dubium est, quoniam intra diem 14. finiuntur aliqui morbi, qui non sunt acuti, videlicet qui nec magni fuerint, neque febrem continuam habuerint coniunctam. Primum dubium facilè soluitur, quoniam acuti absolute sunt, qui 14. diebus finiuntur, non absolutè ad 17. & 20. perueniunt. Aliter sic, licet terminus acutorum morborum sit dies 14. quoniam ferè omnes intra ipsum finiuntur, non inconuenit aliquos ad 17. aut 20. prorogari, aut quoniam deciderunt ex acutis, aut quoniam aliquo spatio temporis lento incesserunt motu. Qui autem ob id, quòd vniuersalis aliqua sententia aliquando deficit, vult ipsam peruertere, Soreticam agitat dubitationem. *Soretica dubitatio.* Est enim Soretica dubitatio, vbi quis probatam aut ratione, aut experimento sententiam peruertere tentat, quoniā aliqua singularis ex aceruo deficit. Soretica enim dubitatio aceruali est. Exemplum huius

dubita

dubitationis Soretica eſt apud Galen.lib.1.de Dieb. decr.ſi quis proponat ad hoc, vt dies aliquis ſit decretorius,oportere ipſum frequenter decernere, de morbis bene, perfectè, ſecurè iudicare: poſtea verò vbi aliquid horum deficere inueniat,exiſtimet illum non eſſe decretorium, omnibus præſentibus, aut plurimis, & maximis, Sureticam dicit eſſe hanc dubitationem, ſummámque ſtultitiam, quoniam de vniuerſali dubitamus,ob id quod non omnia ſingularia aceruantur. Ad ſecundum dubium reſpondemus, quòd non appellatur morbus acutus, niſi cum breui terminatione habuerit annexum periculum, febrem quoque continuam coniunctam præter quoſdam, vt attonitus, & comitialis, &c. Reliqua quæ in hac parte de morborum diuiſionibus habentur,nota ſunt, & lib.1.in expoſitione 21.progno. dicta. Exemplum autem quod de ſuppurationibus allegat Hippo.lib.2. habetur progn.57. Vbi ſcribitur, *Acutus adauctus*. Græcè ἐπηυξημένον ὀξύ.

Via probandi duplex. In tertia parte, quæ incipit (Id comperies) duplici via oſtendit,inueniri poſſe breuem, aut lõgam futuram morbi cuiuſuis terminationem,aut experimento,aut ratione,(ac ſi diceret epilogiſmo)aut analogiſmo. Epilogiſmo, vt ſi quis videns calidiores ſuppurationes, ac in corporibus calidioribus finitas 20. die: modicè calidis 4. frigidioribus 60 poterit intelligere argumentum ab experimento, omnium ſuppurationum terminos. Analogiſtico item argumento, additis etiam aliis notis, ad quas collationem facere conuenit, vt ad conſtitutionem, regionem, facultatem, & reliqua. Vtrùmque epilogiſmo ab huiuſmodi cauſis incipiens, conſiderans his quæ *Empirici mille annorũ numero egẽt.* ſolent morbos breues aut longos efficere, ſine quibus ſi quis vellet, ſolo experimento vſus, omnium terminos intelligere, mille annorum numero egeret. Quemadmodum is, qui nouit morbi cauſam, quæ coqui debet, & naturæ coquentis robur, ſolus poterit ex his, quæ nouit, ad notitiam eorum. quæ non nouit, peruenire: veluti in futurorum prænotionem artificioſa via, neque cunctabit an morbus acutus an diuturnus ſit appellandus, an talis ex conuerſione.

In quarta parte,quæ incipit (Hæc igitur inueſtigare)reprehendit eos,qui conterunt tempus in quæſtionibus dictis, quæ circa nomina verſantur, & in logicis quæſtionibus. Id enim non eſt medicorum officium,ſed vacantium ſophiſticorum ſermonibus. Quod faciunt in excelſo ſolio ſedentes, haurientes auditores ſermonibus, qui magis ignorant quæ ægris ventura ſunt, quàm matis congros. Alij tamen idonei ſunt ad cognoſcendos morbos, ac prædicenda in ipſis futura: licet non diluant facilè logicas quæſtiones. Inde fit, vt vulgus hominum cum intellexerit aliquos eſſe ſophiſticos medicos,omnes eos,quos videt legẽtes libros,& ratione aliqua victes,circa vſum vtilium medicamentorum,ſtatim ſuſpicantur ipſos eſſe ex λογιατρῶν, id eſt,ex verbo medicis, λογιάτροι verò appellantur, qui turpiter ſe gerunt circa agenda in arte medica:vt apud Gal. lib.3. de Mor.pop.par.1.Comm,vltimo,dicentem,Addidi autem hoc,nullam aliã ob cauſam,quàm quòd multi ex non rectè ſcriptis in prorrhetico errauerunt,ab Hipp. mente valde recedentes, & ea quæ in ægris fit prænotione, & ob id Logiatri quidem ſunt. Ita ſiquidem vocant multi ex doctis, eos, qui turpiter ſe in operibus gerunt.*Scitè admodum*,Grecè,σεμνῶς πάνυ *Theſſalus in alto ſedens throno.* hoc eſt,venuſtè admodum. Theſſalus in excelſo ſolio ſedens, inter ſordidos homines docebat, aduerſus quem ſcribitur præſens ſententia.Sic & lib.6.de Mor.curan.quum aduerſus Theſſalum qui omnibus vlceribus recentibus dicebat vnicam competere curationem: inquit, Theſſalus verò, cum ſuis vnà ſophiſtis,in alto throno reſidens, ἐν ἀρχιμάγοις ἀνδράσι, hoc eſt, inter mucoſos viros (vt Cercidas inquit)in precio erit, dum ſuis rationibus confirmat, omnis vlceris recentis eandem eſſe curationem.

PROGNOSTIC. XI.

Capitis autem dolores vehementes, atque continui cum febre, ſiquidem aliquod ex ſignis lethalibus acceſſerit, valde exitioſum eſt. Si tamen abſque talibus ſignis dolor viginti dies tranſcendat, & febris detineat, ſuſpicari oportet ſanguinis è naribus eruptionem, vel aliquem alium abſceſſum ad inferas ſedes. Donec autem dolor recens fuerit, conſimiliter ſanguinis è naribus eruptionem, vel ſuppurationem ſpectare oportet, præſertim ſi dolor circa tempora & frontem fuerit.

Prognoſt.iſtud, vt vult Gale. inordinate ſcriptũ *Hipp.inordinatè procedit.* eſt. Primum,quoniam à doloribus,qui tranſcendunt 20.dies ſine ſignis lethalibus,incipit, & ſecundo loco redit ad dolores recentiores. Præterea poſt ac. dicit expectãdos abſceſſus, & ſanguinis eruptiones, & prætermiſit ſuppurationes,quæ magis quàm fluxiones ſanguinis eo tempore expectandæ ſunt.Rurſus confuſè dictum eſt quòd cùm recens dolor fuerit, expectare oportet ſuppurationem, aut eruptionem ſanguinis, præſertim vbi adſit dolor in fronte, & temporibus. Dolores namque harum partium non oſtendunt indiſtinctè ſuppurationem, aut eruptionem ſanguinis, ſed ſolam ipſam ſanguinis eruptionem. Quamobrem non aliter quàm vt habetur *Hipp.progno. corrigitur* in Com.Gal.legendum eſt præſens progn.vbi corrigitur ac componitur ſententia.

GALENI COMMENT.

In ordinate explanat rem, qua ad prædicendum maximè conducit, ſed rectè ordine texitur hunc in modum, Capitis dolores vehementes, & continui cum febre, ſi quod ex lethalibus ſignis acceſſerit, omnino exitioſum. Si verò ex his quæ dicitiſt, de ægro tanquam valituro ſperes: a principio quidem ad ſeptimum diem ſanguinis è naribus fluorem expectato, procedente verò tempore, id etiam eminet. Pus autem exibit è naribus, aut auribus in ſalutem ægrotantis. Si verò ad viginti dies extendatur accidens doloris capitis, tunc etiam ſanguinis eruptionem rariorem expectabis: magis verò ſuppurationem, aut abſceſſum ad inferas ſedes expectabis. Per id verò tempus,per quod ſanguinis eruptionem ſperaueris, augebit tibi ſpem, ſi circa tempora & frontem dolor vehemens perſeuerauerit.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Præſens prog.(vt legitur à Gal.)cum ſequentibus, vſque in 23.docet prædicere quædam circa affectiones capitis, & gutturis, & partium oris. Sententia igitur de dolore capitis vehementi cum febre continua ſcribitur. Itaq; in caſu dato cum dolore morbus poteſt terminari ad ſalutem,aut ad mortem.ſi ad ſalutem,aut per fluxum ſanguinis narium,aut per ſuppurationem,aut per abſceſſus.Mors ſignificatur, vbi alia adſint ſigna exitioſa: vehemens enim dolor capitis,cum ſignis malis in febre, quæ morbus acu- *Mors breui futura quibus ſignis.* tus eſſe debet, omninodo exitioſus erit. Imminet autem mortis periculum breui futurum, ob morbi vehementiam, atque magnitudinem,& quia ſignificat cerebrum inflammari, vbi alia ſigna exitioſa coniunguntur. De tumoribus namque iecoris, & lienis, ſimilem

ſimilem ſcripſit ſententiam lib.1.prog.32. Significat autem huiuſmodi œdemata, in principio quidē periculum mortis breui futuræ: ſi tamen ſigna adſint ſalutaria, ſaluabitur æger. Veruntamen diſtinguendum eſt: aut enim morbus extenditur ad 7. tantùm, aut ad 14. aut ad 20. Si intra ſeptimum terminatur, iudicabitur per fluxum ſanguinis narium, ad quem modum de inflammationibus Hipp.lib. 1.progn.28. dixit, Accidit his in prima circuitione ſanguinis è naribus eruptio, atque admodum iuuat. Si primam pertranſeat ſeptimanam, aut finietur fluxu ſanguinis, aut ſuppurato humore, atque emiſſo per nares, aut aures. Diſtingues autem hoc ab illo, inquit Hip. ſi dolor capitis frontem, ac tempora vexauerit: id enim augebit ſpem fluxus ſanguinis. Simul etiā addes alia ſigna, quæ ad progno.33. differuntur. Si tamen ad 20. diē prorogetur morbus, finietur aut fluxu ſanguinis narium, ſed rarò, aut ſuppuratione facta, aut abſceſſu ad inferas ſedes. Ratio eſt, quoniam ſi humores ſatis calidi eſſent, ac tenues, non prorogaretur morbus in 20. vbi verò tales non fuerint, non, niſi rarò, ſperatur fluxus ſanguinis narium: ſi medio modo calidi fuerint humores, medio quoque modo tenues ſuppurabuntur. Non enim ſunt adeò calidi, vt fluxum ſanguinis narium efficiant: neque adeò frigidi ac craſſi, vt abſceſſus ſperentur. Si tamen fuerint frigidiores ac craſſiores, per abſceſſum finientur (ob frigiditatem vtique, & humorum craſſitudinem) ad inferas ſedes, ſed non ſine diſtinctione, quam ſcripſit Hippo.66.prog.lib.2. Fiunt autem hi quidem (hoc eſt abſceſſus) in partibus inferioribus, quibus circa hypochondria inflammatio quæpiam innaſcitur: illis verò in ſuperioribus, quibus hypochondrium flaccidum ac ſine dolore perſeuerat. Si verò aliquamdiu difficiliter reſpirauerit, ceſſabit ſine aliqua manifeſta cauſa: quemadmodum coma & ſurditas ſubitò euenientes, parotidas oſtendunt, & humorum raptum ad ſuperiores regiones.

Fluxus ſanguinis narium rarò poſt 20.

P R O G N O S T. X I I.

Magis autem oportet expectare ſanguinis eruptionem in iunioribus trigeſimumquintum annum agentibus: in ſenioribus verò ſuppurationem.

Similem huic ſententiam ſcripſit progno. 29.lib. 1. de Hypochondriorum inflammationibus. Sumitur autem argumentum ab ætate: in his enim qui nondum 35. annum attingunt, copia maior ſanguinis adeſt, & ob id in ipſis magis quàm in aliis fluxus ſanguinis eſt ſperandus. Accedunt ad id duæ aliæ cauſæ, quarum vna hîc ſcribitur à Gal. nempe quòd per hanc ætatem ſanguis eſt calidior ac bilioſior, quod non parum facit ad ſanguinis ebullitionem: & altera quæ cum prædictis ſcribitur Commen. 29. citato, quæ eſt facultas validiſſima, qualis etiam opportuna ad excretionem ſanguinis per partes corporis ſupernas. Quod autem ſubiungit, In ſenioribus verò ſuppurationem, argumentum eſt etiam ab ætate frigidiori. Lib. tamen 1. prognoſt.27. ſcripſit argumentum, ad coniectandam ſuppurationem futuram, in hypochondriorum inflammationibus, ex morbi longitudine, ſi inquam, vigeſimum diem pertranſierit, quod hic ſcripſit in prognoſt. præcedenti. Id autem quod ab ætate ſumitur, quod videlicet in frigidiori potius ſuppuratio, quàm fluxus ſanguinis ſperatur, perſimile eſt illi, quod ſumitur ex proceſſu morbi. Qui enim morbi 20. diem attingunt, manifeſtè indicat humorem frigidiorem, quàm qui ante id finiuntur.

Fluxus ſanguinis narium cauſæ.

Facultas valida ad ſanguinis excretiones.

Suppurationes in ſenibus magis.

GALENI COMMENT.

Finitio ducta ab ætate eſt, quò magis expectes ſanguinis è naribus fluorem. Cauſa verò perſpicua eſt, ac ſæpenumero prodita, vt ætas ad quintum & trigeſimum annum plurimum gignat ſanguinis. Accedit ad hoc, vt ſanguis per hanc ætatem calidior ac bilioſior habeatur, Ac (vt antea definitum iam eſt) id quoque ad ſanguinis fluorem à natura factum idoneum eſt, in natu verò grandioribus vltra trigeſimum quintum annum expectanda magis ſuppuratio eſt.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Duas cauſas ſcribit, quare in ætate ad 35. annum magis eueniant ſanguinis eruptiones è naribus. Prima eſt, quoniam ea ætas plurimum ſanguinem generat. Secunda eſt, quoniam in ea ætate ſanguis calidior eſt, ac bilioſior. Quòd in ætate ante 35. annum plurimus ſanguis generetur, dixerat etiam in Com. 29. lib.1. & in Comment.28 ſequenti, per omnes ætates, vſque ad eam, quæ eſt 35. annorum, procedens, ſanguinem in ipſis abundare, præterquam quòd in ea quæ eſt ad 35. ſanguinem & bilem ſimul creſcere dicit. Quod etiam probat naturalis temperatura, quæ calida eſt vſque in illam ætatem, & modicè humida in poſtremis annis, qui ſunt ad ætatem adoleſcentiæ, & iuuentutis: quòd animalia omnia, quo tempore augeri debent, caliditate & humiditate opus habent. Quum autem ceſſat augmentum à 25. in 35. per id ſpatium non diminuitur humiditas manifeſtè, neque corpus excedit temperiem in ſiccitate, per quem exceſſum impediatur à multi ſanguinis generatione. In eodem Commentario dixit bilem ſimul cum ſanguine abundare: quod comprobat ſecundam cauſam ſcriptam in præſenti Commentario.

Ætas ad 35. annum ſanguine & bile abundat.

P R O G N O S T. X I I I.

Auris verò dolor acutus, cum febre continua, ac vehementi malum. Periculum enim eſt delirij atque abolitionis. Quoniam igitur fallax hic locus eſt, cito mentem adhibere conuenit, & omnibus aliis ſignis à prima die.

In præſenti prog. duo docet Hipp. Quorum primum eſt, quantum periculi ſignificet nobis dolor auris acutus, cum febre continua ac vehementi: ſignificat enim periculum delirij & mortis. Secundò conſulit, vt à primo die morbi coniecturam faciamus, eorum quæ in ipſo futura ſunt, ſignis animaduerſis. Ratio in promptu eſt ex his, quæ diximus in expoſitione prog.8. Illi enim morbi, qui breui terminandi ſunt, ſtatim à principio maximam habent ſignificationem eorum quæ futura ſunt: ſiquidem eorum initia maximè diſſident. Talis autem eſt dolor auris acutus, cum febre continua vehementi, qui breuiſſimè interimere poterit: vt in progno. ſequenti: quoniam, vt inquit in præſenti, fallax hic locus eſt. Licet tamen in Græcis codicibus, quos legi, non τόπος, id eſt, locus, ſed τρόπος, id eſt, modus ſcribatur. Verùm τόπος, legendum, vt Laurentianus legit, & erit hæc ſcriptura ὡς ἂν τελέω τῶ τόπω ἀσφαλερῶ ἐόντος quod eſt, quoniam igitur fallax hic locus eſt. Auris Latinum vocabulum, auriculam externam cartilagineam ſignificat, magis propriè verò organum intrinſecum audiendi: ſic & οὖς Græcum aurem, & auriculam ſignificat, licet auricula magis propriè ὠτίον appelletur. Ad ſignificandum ergo internum audiendi organum, ſatis propriè vſus eſt vocabulo Hippoc. dicens, ὠτὸς δ' ὀξείη ὀδύνη. hoc eſt, auris verò dolor acutus. Cel. quoque lib.2. cap. 7. inquit,

Auris dolens quàm periculoſa.

Auris.

Digitized by Google

Neruus ad organũ auditorium veniens.

Auris quoque dolor acutus. Vt ex dissectione probat Gale. lib. 9. de Vsu part. & lib. de Dissectione neruorum. Quinta neruorum coniugatio, quę à cerebro oritur, vtrinque secatur in duas propagines: quarum altera foramen ingreditur, cæcum appellatum ab antiquis, etsi cæcum nõ sit: altera verò ad organum auditorium peruenit, simul cum membrana ipsum obuoluente: hic locus neruosus est, ac cerebro admodum coniunctus. Poterit ergo, vbi inflammationem patiatur, magnitudo doloris facilè delirium aut mortem inferre: quod docet experimentum, & ratio similiter, quæ sumitur ex compassione cerebri. Ducitur autem cerebrum ad compassionem facilè à membro proximè sito, potissimum cum plurimis aut maximis neruis cerebro communicat: quod de septo transuerso, & ore ventriculi, & cæteris neruosis membris dixit Gal. lib. 1. Comm. 32. Quum enim ex illo omnes nascantur nerui, quæcunque pars plurimis aut maximis participat, hæc meritò in consensum originem eorum perducit. Perducit autem ad delirium, quemadmodum phreuitis ob inflammationem & dolorem, etsi phlegmone in ipso cerebro non sit. Spiritum namque calefacit, inflammat, ac diffluit, & motu celeri confundit agitando: distemperat item ipsum simul, & cerebri substantiam, quod ad delirium proximè facit. Dolore item animam à conuenientibus imaginationibus distrahit, præterea cerebrum implere potest doloris magnitudine, fluxione adaucta: ad id verò mors facilè sequetur vt in attonito morbo. Si itaque cerebrum distemperetur ob auris inflammationem ducto in consensum, animæ actiones læduntur: si verò ob dolorem fluxionem admittat, corporis actiones corrumpentur. Hæc igitur læsio in corpus, illa verò in animam vergit: vt in expositione 19. prognost. lib. 1. explicui latius. Bene igitur dictum est, aut delirium, aut mortem minari præsentem affectionem: delirium ob intemperiem, & reliqua, mortem ex plenitudine cerebri: quibus accedit febris vehementia, ac continuitas. Meritò igitur locus hic fallax ab Hippoc. appellatur, quemadmodum lib. 6. de Morb. pop. par. 5. vbi docuit doloribus aurium subuenire tanquam vehementi malo, lana ex vnguento aut oleo, inuoluta digito, deinde in aurem expressa, donec aliquid intus effluat. Quum verò aliquid exierit ex aure igni applicetur, ad intelligendum an pus ex aure manet: quia locus hic decipit. Verba Hippocrat. hæc sunt, si auris doluerit, lana circa digitum inuoluta, calidum infundere vnguentum: mox supposita interiori manus volæ lana in aurem imponere, donec aliquid exire videatur: deinde in ignem iniicere, deceptio. Quod in prognost. dixit, σφαλερὸν, id est, fallax, in allegata sententia dixit, ἀπάτη, id est, deceptio. Verum est, quod in Commen. postquam mentem Hippocr. exposuit, & aliorum expositiones adduxit, dixit dictionem nullo modo esse Hippocr. quod tamen mihi persuasi, est Hippo. in eo loco admonere, vt medicus perseueret in administrando paregorica medicamenta, non narcotica, vt Fuchsius inquit, de quibus in eo loco non est mentio, & quæ pus mouere non possunt, ac attendere an pus manet ex aure, admoto igni, eo quod emanat: quoniam ea est via salutis, vt in sequenti prog. dicit: Vt tamen, quanta solicitudine faciendum sit, doceret, dixit, Deceptio, id est, fallax locus est, decipit enim breuissimo tempore hominem interimens. Nec etiam rectè Fuchsius lanam ipsam igni ad experiendum admouet: odor enim lanæ vstæ cognitionem odoris puris confunderet: quin potius lana super ignitos carbones exprimenda.

Phrenitis per consensum.

Fallax locus auris.

Fuchsius notatur.

GALENI COMMENTARIVS.

NVnquam vehemens dolor in his euidentibus auriculis infestat: neque si infestet periculum comitabitur, propterea quod neque pars ipsa pracipua est, neque parti cuiquam pracipua continuetur, sed consueuerunt nominare dolorem aurium, quoties in profundo ex auditorio meatu doloris sensus affligat: tunc enim ipse afficitur auditorius nominatus neruus, non ex longo interuallo cerebro copulatus. Itaque merito multi interimuntur per dolores aurium vehementes, in consensum perducto cerebro. Quocirca nonnulli agri delirant, necnon aliqui derepente moriuntur, quem in modum attoniti, quoties in cerebrum decumbat vniuersum aurium dolorem committens fluxio.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte explicat per aurem non esse intelligendam auriculam exteriorem, sed internum auditorium meatum: quoniam exterior aut nũquam vehemẽter dolet, aut quamuis doleat, non inde imminet mortis periculum, & delirij. Vbi autem dolor fuerit in auditorio neruo, ex breui interuallo cerebro copulato, dolor aurium dicitur.

IN secunda parte, quæ incipit (Itaque merito) concludit sententiam Hippocrat. nempe multos interimi à dolore aurium, ducto cerebro in consensum, ob quem ex ægris nonnulli delirant, quidam repente moriuntur.

PROGNOST. XIV.

PEreunt autem ex hoc morbo iuniores quidem septimo die, & adhuc citius: seniores verò multò tardius: febres namque & deliria minus eis superueniunt, & hanc ob causam aures suppurari præueniunt. Verùm in his ætatibus recidiuæ morbi superuenientes, plurimos interimunt. Iuniores tamen ante auris suppurationem moriuntur. Si autem pus album ex aure defluat, spes habetur de salute iuuenis, si aliquod aliud bonum signum ei superueniat.

Qui iuuenum ætatem prætergressi sunt, γεραίτεροι, id est, seniores ab Hipp. appellantur, ac crudi senes, à Gale. vt in Comm. 69. lib. 2. quod vocabulum hanc habere significationem declarauimus eodem loco. Iuuenes verò ipsi, atq; iuniores, νέοι & νεώτεροι, & in præsenti prog. & alibi, νεανίσκοι ab Hipp. appellantur. Νεώτεροι tamen id est, iuuenes sunt, qui in ætatis vigore consistunt, de quibus loquitur hîc Hip. Illi enim & iuuenes sunt, & dicentur rectè νεώτεροι, id est, iuniores. Iuuenes itaq; à 25. in 35. annum durare constat apud Gale. 5. sectio. Aphor. Com. 9. Quæ ætas à 25. in 35 est νεανίσκων, id est, iuuenum ætas est. De eisdem tamen intelligi litteram Hip. constat ex Com. Gale. vbi causam referens, quare νέοι, id est, iuniores magis affliguntur febre, atque delirio, inquit, Ob calidum ac biliosum temperamentum, id autem temperamentum νεανίσκων, id est, iuuenum proprium est, vt 3. sect. Aph. Comm. 29. vbi de febribus acutis (quas νεανίσκοις, id est, iuuenibus euenire dixerat Hipp.) Gal loquens, dixit, Sed ex acutis tertianas maximè, & febres ardentes: hæ enim præ cæteris febribus sunt biliosissimę, & plurimæ νεανίσκοις, id est, iuuenibus accidunt: quoniam & flaua bilis hac ipsa superabundat ætate. Idem ergo sunt νέοι, & νεάνισκοι, hoc est, iuuenes, eorúmque ætas à 25. in 35. Rursus Commen. 69 lib. 2. explicans præsentis proguo. sententiam, dicit Hippoc. voluisse crudos senes magis conualescere ex doloribus aurium, quàm qui sunt in ætatis vigore, quos hic νέοι appellat, aut νεώτεροι. De senibus namq; locutus, qui ætate multum

processo

processerunt, inquit, Sed qui inter hos & ætate vigentes intetiacent, vipote semieani, crudique senes nomine, conualescere videre licet interdum magis, quàm qui ætate vigent, quemadmodum & Hippocr. ipse docuit, de inflammationibus, quæ in auribus fatigent. Quos igitur hic appellat Hippocr. ipse νεὺς, & νεωτέρυς, illic Gal. dicit esse ἀκμάζοντας, id est, vigentes qui etiam νεοὶ & νεώτεροι appellantur, Latinè iuuenes, atque ætate vigentes, isti à vigesimoquinto in trigesimumquintum annum perdurant, in qua ætate sensus alacrior est, quàm in aliis. Neque enim ab humiditate vt in pueris, hebetatur, neque à siccitate, vt in senibus. Quòd si adolescentes illis comparaueris, aut non æque alacreio sensum habent, aut sufficiet non esse eorum humores adeo mordaces, & calidos, vt in iuuenibus, ad doloris remissionē. Hac de causa iuniores seniotibus comparans, dixit, Citius à dolore auris acuto, cum febre continua vehementi interimi, id est, Illi qui à 23. in 35. annorum sunt, citius interimuntur, quàm qui à 35. in 49. qui parum minos illis constat in naturalibus facultatibus. Seniores verò, inquit, id est, illi, qui a 35. in 49. multò tardius interimuntur. Redditque causam Hippocr. quoniam febres & deliria minus ei superueniunt. Ratio Hipp. constat, quoniam, vt probaui, iuuenum temperatura calidior est, ac biliosior: bilis item dolores & febres maiores, quàm alij humores, efficere solet, & inde deliria sequentur maiora, quàm in senioribus. Vnde sequitur, vt plures ex eis liberentur facta suppuratione: suppurantur autem antè quàm moriantur: quoniam mors non instar ob dolorum & febrium magnitudinem, vt in iuuenibus. Præterea inquit, In his ætatibus, nempe seniorum (de his enim explicatur à Galen. reuersiones morborum solent plurimos interimere. ratio est, quoniam ob defectum naturalis facultatis, & caloris remissionem, non assequuntur perfectam suppurationem: & quæ iudicantur, sine signis coctionis solent non esse fida, vt 1. lib. de Morb. pop. sect. 45. Coctiones celeritatem iudicij, & securam sanitatem ostendunt: cruda verò, & incocta, & in malos abscessus conuersa, aut dolores, aut diuturnitatem, aut mortem, aut recidiuas. De morborum reuersionibus diximus in expositione prognost. 22. Rursus per contrarium inquit, Iuuenes ante suppurationem moriuntur: anticipat enim delirium & febris, mortem afferre ante partis suppurationem. Habetur tamen spes salutis, si pus album ex aure defluat, & si aliquod aliud signum bonum iuueni superueniat. Vbi ergo iuuenis aurium dolorem prædictum cum febre patiatur continua, vnica salutis spes habetur, perseuerante dolore, si pus album effluxerit ex aure: non enim tantùm suppurari ipsum oportet, sed pus album effluere; quoniam in senioribus suppurationem præuenire mortem dixit. Cæterùm recidiuas superuenire, ac interimere plurimos: quoniam illi non ita integrè suppurantur, vt pus album effluat ab aure. Saluantur autem iuuenes suppurati, & albo pure emanante: tamen pus album emanare decet ante 7. diem: iuuenes namque ex eo morbo 7. die aut citius moriuntur. Prius igitur pus emanare oportet, quòd maximè morbi acuitatem ostendit: intra 7. namque humor defluit inflammationem faciens, & suppuratur, & inflammatio rumpitur: quod etiam caliditatem, & tenuitatem humoris ostendit. Euenit quoque mihi ipsi hoc morbo laboranti, vt intra quatuor omnia hęc superuenirent, eùm iuuenis essem a 5. annorum. Addit, Si aliquod aliud signum bonum ei superueniat. quod non patuam ingerit dubitationem: inutiliter enim additum esse videtur: sufficeret namque ad salutem

Iuniores dolores auris citius interimunt.

Reuersiones morborū plurimos interimunt.

Iuuenes ante suppurationē auris moriūtur.

Historia.

Dubium.

præsagiendam, pus album effluere, licet aliud bonū signum non accederet: quoniam signis coctionis apparentibus non contingit mori ægrotum. Sunt autem signa optima coctionis, in morbis venosi generis, vrina, in morbis thoracis & pulmonis excreatio: in morbis ventris, deiectio: in tumoribus, & vlceribus, pus: quale modo in aurium inflammatione album apparens. Veruntamen aduertendum, quòd Hippocrat. in hoc loco non tantùm de dolore auris acuto loquitur, sed cum febre continua. Potuit tamen suppurari inflammatio auris nondum coctis humoribus facientibus febrem continuam, quo dato, pus album erumpet, & æger morietur ex defectu coctionis humorum facientium febrem. Erit ergo signum aliud bonum, quod sumitur ex vrina. In morbis itaque, qui febres non sunt, cum signis coctionis possibile est mori ægrum. Quod contingit in parotidibus Crastitonactæ & ancillæ Pictoris lib. 1. de Morb. pop. par. 2. sect. 25. Idem etiam docet Gal. in eodem Commen. quod etiam docet Hippoc. lib. 2. de Mor. pop. pat. 3. in hist. Zoili, qui laborabat febre acuta, cum faciei rubore & reliquis, cui auris valde dolebat: is enim non fuit iudicatus, quamuis pus ex aure manauit, sed aliam passus est iudicationem, quæ febri respondit, per sudores, & vlcuscula in capite ad multum tempus. Inquit enim, Sed alia iudicata sunt, & iuxta aurem pus multum erupit, circa octauam aut nonam diem: principio verò noni diei, ex dolore auris haud scio quomodo sine rigore iudicatio facta est. & hic sudor firmus erat, quod quidem ardor etiam sinistri lateris esset. Quòd si dixeris hunc non tantùm auris, sed lateris passum inflammationem, eadem ratio est, quandoquidem ab ipso laterali morbo non liberatus fuit solo sputo, sed sudore opus habuit, vt in hist. Ad quod accedit Anaxion. lib. 3 de Mor pop. par. 3. qui præter sputorum reiectionem, totius corporis sudore opus habuit ad crisim & perfectionem, quia febricitabat.

Solutio.

Parotides Crastitonactæ & ancillæ Pictoris. Zoilus.

GALENI COMMENT.

IN minoribus natu febris & delirium potius accidunt ob calidum ac biliosum temperamentum. Itaque merito interimuntur, antequam aures suppurentur. Maiores natu, quantum in hoc agitur, minus periclitantur: sed recidiuæ ipsis eueniunt affectionum, quia non integrè concoquitur dolorem committens humor, ob temperamenti frigiditatem. Cæterum residuum dictionis satis perspicuum est.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN præsenti Com. rationem reddit, quare minores natu, quos iuuenes appellauimus in expositione progn. antequam aures suppurentur, interimuntur: nempe ob delirium & febrem, quę in ipsis fiunt maiores ob calidum & biliosum temperamentum. In quibus minus periclitantur maiores natu, sed solent eis superuenire recidiuæ, ob coctionis defectum. Præter duas causas, quæ mortem iuuenibus afferre possunt, quas hic scripsit, tertiam scripserat lib. 2. Com. 69. & est dolor, qui (vt dixi in expositione) maior est in iuuenibus. *In minoribus natu*, Grecè, νεοῖς νέοις hoc est, iuuenibus. *Maiores natu.* Græcè. πρεσβύτεροι. id est, seniores, idem in hoc loco significat, vt dixi in expositione 29. libri primi.

PROGNOSTIC. XV.

FAuces exulcerari cū febre, difficile: verumtamen si aliquod aliud signū superuenerit eorum quæ malis adiudicata sunt, prædicendum hominem in periculo esse.

DE faucibus quædam consequenter scribuntur. Primum de exulceratis, secundum de inflammatis. Exulcerari tamen multis causis contingit, aut ob causam

Faucium cū febre vlcera.

causam procatarcticam, aut ob ruptam inflammationem, aut ob humorem à capite distillantem, de quo tantùm intelligitur præsens sententia. Vbi enim aut ob causam externam fiat, aut ob ruptam inflammationem, non dixisset Hippocra. Cum febre: sed quando vi febris, aut causæ ipsam facientis fit, vt contingit febre eleuante vapores acres in caput, aut rursus ipsis ad fauces descendentibus. Quantum autem mali significent, explicuit, dicens, Difficile esse, ac reliqua signa esse aduertenda: quòd si aliquod malum signum supetueniat, periculum significabit. Itaque ad periculum significandum, non tantum febrem & exulcerationem adesse sufficit, sed aliud signum malum superuenire. In summa, partum mali significat, siquidem ex se difficilem dispositionem, non tamen lethalem, aut periculosam significat. Indicat tamen difficilem dispositionem, per viam signi, & causæ: per viam signi, quoniam indicat humorem acrem erodentem in fauces descendere: in via causæ malum significat, quoniam fauces exulceratæ deglutitioni sunt impedimento. Quid per fauces significet Hippoc. constabit ex Gale. in Commen. sequenti.

GALENI COMMENT.

Fauces exulceratæ labem indicant derodentis humoris. Causa verò difficultatis non parua est, quia cum dolore deglutiunt. Itaque considerari conuenies & alia indicia, vt exquisitius futura cognoscantur. Commune verò in cunctis erit tibi preceptum, potissimum verò in iis qui nec exquisitè optimi affectus, neque deterrimi habeantur: in quibus & ipse Hippocrates censere assolet alia quoque indicia esse consideranda.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte damnat fauces exulceratas, quia significant humores malos erodentes, & quia sunt mala causa, impediens deglutitionem, ac in ipsa dolorem inferens.

In secunda parte, commune præceptum esse dicit omnibus, qui non sunt optimi, neque deterrimi affectus, considerare signa alia. Hinc etiam elicere poterit lector, vbi apud Hippo. inuenerit aliquod signum, ex quo nihil certi præsagiri præcipit, nisi aliis adiunctis signis, illud nō esse de fortibus & dignioribus in significando. Circa primam partem vbi legitur, *Fauces exulceratæ labem indicant derodentis humoris*. Græcè habetur, ἡ ἑλκωμένη φάρυγξ σημεῖον δὲ κακοχυμίας διαβρωτικῆς. quod est, Fauces exulceratæ significant abundantiam malorum humorum erodentium. Cacochymia verò, prout sonat abūdantiam significat, siue mala qualitate peccet, siue non. Vtcunque enim si sola bilis, aut pituita, aut melancholia, aut serosus humor, in corpore abundauerit in quantitate, ea cacochymia à Gale appellatur lib. 13. de Mot. cur. quemadmodum & plethora, siue plenitudo, quum omnes simul abundauerint. Et si contingit inter eos vnum reliquos excedere, aut simpliciter vt sanguis, aut ad portionem magis aliis, vt alij à sanguine: in plethora enim aliquando vincit pituita, aliquando flaua, aliquando atra bilis, nō quoniam sanguinem quantitate excedant, sed quoniam omnibus simul auctis, pituita, gratia exempli, propriam mensuram ad portionem aliorum magis excedit. Semel ergo id dixisse satis erit: abundantia aut est in qualitate humorum, aut in quantitate. Præterea abundantia in quantitate, aut est vnius humoris alterius à sanguine, & est cacochymia: aut omnium simul, & est plethora. Rursus aut quum omnes aucti sunt, vasa distendunt, aut facultatem grauant: hæc plenitudo quoad vires, illa quoad vasa appellatur. Hæc contra communem vsum vocabulorum apud

Signū quod se solo nihil certi significat.

Cacochymia.

Plethora.

iuniores medicos statuit & confirmat Fuchsius, vir sapientissimus, lib. 2. Paradoxorum suorum, sicut & multa alia, quæ ipse in reparanda schola medicinæ (quæ à Barbaris & ineruditis medicis in tyrannide tenebatur, ac partim tenetur) inuenit, aut inuenta perfecit.

Fuchsij laus.

PROGNOST. XVI.

Anginæ autem grauissimæ sunt, ac celerrimè interimunt, quæcunque nihil conspicuum faciunt in faucibus, neque in ceruice: plurimum verò dolorem inferunt, atque orthopnæam. Hæ enim eodem die strangulant, & secundo, & tertio & quarto.

De gutturis & faucium inflammatione Hippoc. consequenter tractat, quæ à Latinis angina, à Græcis vero, συνάγχη, aut κυνάγχη, appellatur, aut παρασυνάγχη, aut παρακυνάγχη, ex diuersa huius morbi specie sumpto vocabulo, vt inquit Celsus lib. 4. cap. 4. Quatuor itaque erunt ex locis differentiæ, vt vult Gal. 4. de Loc. pa. cap. 5. Vbi namq; gutturis musculi interni inflammantur, κυνάγχη, appellatur: si in faucibus fuerit inflammatio, συνάγχη si tamen fuerit in musculis gutturis exterioribus, παρακυνάγχη: si in partibus fauciū exterioribus, & mento, παρασυνάγχη. Quo in loco quintam addit speciē ex vertebrarum ceruicis luxatione de anginæ nominibus, idem Gal. lib. 4. Aph. Comm. 34. Idem Paulus lib. 3. cap. 27. Idē Aëtius inquit, iuxta doctrinam Gal lib 8. ca. 47. Cæterùm Gal. plurimum subterfugit de nominibus quæstiones, Commen. 20. sequenti, & 4. de Loc. pat. cap. citato dixit, Quippe tum primum homines res ipsas neglexerunt, quum nimio studio nomina quærere inciperent. Quia igitur temporibus Hippoc horum nominum distinctiones non præualebant, Hippoc. κυνάγχην appellabat omnem affectionem regioni gutturis accidentem, quam comitaretur difficultas respirandi, etiam si ex vertebrarum luxatione talis dispositio superueniret. Hoc etiam testatur Galen. lib. 4. de Loc. pat. cap. citato & lib. 4. de Rat. vict. acut. Commen. 20. inquit Galen. Angina partium, quæ in gutture sitæ sunt, phlegmone est. Anginæ itaque species tres magnitudine morbi & breuitate terminationis, ordinat Hippoc. in sequentibus: quarum prima grauissima est, & quæ eodem, aut 2. aut 3. aut 4. die interimere potest: quod morbum peracutum exactè ostendit: siquidem primo quaternario finitur. Huius tria signa scribit, primum, vt ne quid conspicuum faciat in faucibus, aut ceruice: secūdum, vt plurimum inferat dolorem: tertiū, vt orthopnœam efficiat. Primum in hac dispositione, inflammationem significat in musculis gutturis internis: si namque plurimus dolor cum difficultate respirationis cōiungatur, & non est inflammatio in partibus conspicuis (intellige essatu digna) erit in interioribus musculis eius partis, quæ respirationis via est: maximè vbi non adsit vertebræ luxatio, quæ etiā in parte ceruicis posteriore cauitatem cōspicuam efficiet. Cùm igitur via respirationis angusta sit, crescente inflammatione facilè sequetur integra canalis obturatio, & animalis strāgulatio. Per fauces verò intelligere oportet, eā partem, quæ gulæ & gutturi præiacet: vt Gal. in Comm. præsen. & Comm. 34. sect. 4. Apho. ex Homeri sententia. Per ceruicem verò id, quòd à Græcis ἀρχὴν, ἢ τράχηλος appellatur, & est spatium à capite in thoracem, quod septem vertebris comprehenditur, vt lib. de Ossibus, & 13. de Vsu partium. Secundum signum est, plurimum inferre dolorem: quod significat magnitudinem inflammationis,

Angina 4. species ex locis distincta.

Angina periculosissima signa.

Fauces.

Ceruix.

Orthopnœa.

tionis, ad quam sequitur vehemens distensio particulæ. Tertium est orthopnœa, hoc est recta spiratio: qui enim patiuntur meatuum respirationi seruientium angustiam, orthopnoici fiunt, id est recta ceruice spirantes, vt dispicere possint meatum, & viam ampliorem facere 3. lib. de Differ. resp. inquit, Galen. Omnibus igitur, qui ob coarctationem locorum, seu organorum, difficulter respirant, etiam paruus fit spiritus, & ex necessitate sequuntur duo symptomata, seu accessoria mala: stertorosa videlicet respirationis species, & paulò antè dicta orthopnœa siue spiratio recta. Et lib. 2. Prorthe. Com. 54. significationem vocabuli apud Hippocr. explicans Galen. inquit, ὀνομάζει δὲ καὶ αὐτὸς καὶ οἱ ἄλλοι πάντες ὀρθόπνοιαν, ἐκεῖνο τὸ τῆς δυσπνοίας εἶδος, ἐν ᾧ πνίγονται κατακείμενοι, καὶ μόλις ἐξαρκοῦσι, ὄρθιον ἔχοντες τὸν θώρακα, κατὰ μηδενὸς ἐπηρεισμένον μετάφρενον. quod est. Vocat autem ipse ac reliqui omnes orthopnœam, illam speciem difficultatis spirandi, per quam suffocantur iacentes, & vix sufficiunt, erecto thorace nihil dilatato dorso. Respiratio item in angina omnibus thoracis musculis fit, vt est doctrina Galen. 4. de Loc. pat. cap. 5. Quando enim laborans inter spirandum totum mouet thoracem, vt in parte anteriori ad iugulum, in parte posteriore ad scapulas, in lateribus ad ceruicem: vnum trium significatur, aut imbecillitas facultatis, aut immodicus calor in partibus cordis, & pulmonis, aut meatuum angustia. Imbecillitas cognoscetur ex languore animalis facultatis, circa motum, & sensum, & ex his quæ præcesserunt euacuationibus, & intemperantiis præsentibus. Calor tactu thoracis, & ex frequentia respirationis, & ex eo quod exufflando mittitur, mittunt enim aërem exufflando, quoniam per conatum thoracis aër frigidus à thorace comprimitur, ac per singulos ipsius pulmonis meatus adhuc angustissimos emittitur, demum iam calefactus celerius expellitur. Quo enim tempore exufflamus, primum comprimimus guttur, atque thoracem, deinde aërem exire permittimus aperto gutture. Constat autem, quòd gutture simul & thorace expressis, aër angustissimos pulmonis meatus subire cogitur. Hæc igitur est causa, quare exufflando aërem emittimus in ardentibus febribus: quod neminem vsque adeò aduertisse intellexi. Et ex abundanti, ex oculorum rubedine, capitis dolore, siti, linguæ ariditate, thoracis calor deprehenditur. Si igitur signa caloris non adfuerint, & thorax vehementer dilatetur, angustia instrumentorum respirationi seruientium significatur. Considerate igitur oportet an pulmo, aut thorax humoribus impleantur, aut suppurationem, aut tuberculum patiantur: sin minus, in gutture labor est, aut in essentia, aut per consensum. Ad id maximè facit dolor, qui particulam ostendit laborantem. Cum dolore igitur hæc difficultas respirationis, per quam totus thorax dicto modo distenditur, quæ etiam rectè spirare hominem cogit, manifestè ostendet passionem, & particulam patientem, nempe guttur. Præterea lib. 3. de Morbis popularibus, part. 2. in histor. anginosæ, quæ circa Bitonis habitabat. hanc orthopnœam Hippocr. sublimem spiritum appellauit, vel quia orthopnoici totum thoracem mouent, ad externum aërem attrahendum, aut quia se erigunt ad respirandum: sic enim Galen. dixit Comm. citato, ob id quòd suffocantur, ad surrectionem excitantur, & ad externum aërem toto thorace attrahendum. Hac quidem ratione anginosis, sublimem appellatum spiritum ratione quis dixerit: fieri autem potest, vt & quia sese erigere velint, ita dicantur,

Exufflant febrientes, & quare.

Thoracis calor deprehenditur.

Sublimis spiritus.

idem significante sublimi spiritu, quod in prognost. orthopnœia. Hanc respirationis speciem, etsi propriè appellet Hippocr. sublimem, magnam etiam possemus appellare, ex magnitudine dilatationis thoracis, licet non ex quantitate aëris attracti: vt constat ex Galen. lib. 4. de Loc. pat. cap. 8. quum inquit, Præ omnibus autem vos meminisse velim magnæ respirationis geminasse differentias: fit enim interdum ob dilatationis à thorace procedentis magnitudinem, interdum verò ob inspirati aëris multam essentiam. Huius anginæ malitiam significauit Hippocr. 34. Aphorism. 4. sectio. dicens, Si à febre, habito tumore non existente in faucibus strangulatio repentè superuenerit, letale. Eius etiam meminit autor lib. Prorther. part. 2. sect. 54. dicens, Fauces dolentes tenues, cum quadam difficultate strangulantes, velociter exitium afferentes, etiamsi ibi non explicuerit difficultatis respirationis speciem, nempe orthopnœam, dixit tamen, Cum quadam difficultate strangulantes, dolentea, & tenues, quasi sine inflammatione, quæ videri possit, & velociter exitium ferentes, quod hic dixit, Eodem die, 2. 3. aut 4.

Orthopnœa magna respiratio.

GALENI COMMENTARIVS.

VT fauces preiacentem gulæ & gutturi sedem appellet, perspicuum est etiam ex iis quæ hoc loco scripsit illam anginam dicens esse grauissimam, quæcunque nec in ceruice, nec in faucibus dispositionem aliquam indicet præter naturam, ex colore, calore, mole, ceruicem enim intelligit collum: fauces verò aperiendo os: ac linguam comprimendo deorsum, eiusdemtem amplitudinem, in qua gemina ostiola visuntur tum gulæ, tum etiam gutturis. Quoties igitur in neutro horum appareat aliquid præter naturam, existimandum est intra gutturis corpora lacessere inflammationem, ex qua strangulantur. At cùm arteriæ iter angustum natura sit, strangulentur necesse est eo integrè clauso ob circumuenientium corporum inflammationem. Itaque coguntur dirigendo collum spirare, quo dispescant paululum meatum. Supinus enim iacentis habitus eum extremè cludit, priore corpore magis coincidente in ceruicis vertebras. Igitur ob eam rem, & quia inflammatione vexantur musculi in gutture, meritò dolore afficiuntur.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte dicit constare, fauces ipsum appellare sedem gulæ & gutturi præiacentem: quoniam dixit eam anginam esse grauissimam, in qua nihil conspicitur immutatum in faucibus & ceruice. Per ceruicem enim collum intellexit: per fauces verò eam partem, quæ adaperto admodum ore ostenditur gemina ostiola habens, nempe gulæ, & gutturis. Immutari enim solent in angina aut partes externæ, quæ ad mentum & collum attinent, aut internæ, quæ in intimo ore, vbi est œsophagi foramen, & gutturis, id est, asperæ pulmonis arteriæ. Commune enim est id foramen ambobus: guttur enim suprema pars asperæ arteriæ est. Immutantur autem in colore ad rubedinem, aut in calore ad maiorem caliditatem, aut in mole, quoniam intumescunt.

Fauces.

IN secunda parte, quæ incipit (Quoties igitur) sic argumentatur: Si ergo homo strangulatur, & nulla mutatio in faucibus apparet, sequitur quòd intra corpus gutturis adest inflammatio. Strangulantur namque homines, quoties via respirationis angustatur, ob inflammationem partium circumiacentium, hinc etiam sequitur, vt erigendo collum, cogantur respirare: nam supinus modus iacendi facit, vt ante-

riores partes gutturis, posterioribus concidant, ac extremè guttur claudatur. Posses quærere, quare qui angina laborant, resident, ac recta ceruice respirant. Licet enim verum sit, quòd vbi respirauerint supino corpore, partes anteriores decident, & posteriores compriment: veruntamen possent proni cubare, quo dato, guttur à nulla de circumiacentibus partibus comprimeretur. Respondemus, quòd ex gutturis positura facilè deprehenditur, quòd recta ceruice partes infernè appensæ, supernas reddunt patentiores, & constat, quòd non tantùm in supino, sed & in prono accubitu, & in decubitu super latus, latera gutturis à circumiacentibus comprimentur, & multò magis vbi pronè quis cubauerit. Accedit ad hoc, quòd per eum decubitum, thorax & venter à conuenienti dilatatione impediuntur. *Priore corpore.* Græcè κατὰ τὸ πρόσθεν μᾶλλον τῶν πρόσω σωμάτων. quod est, anterioribus corporibus magis concidentibus.

Dubium.

Solutio.

Doloris anginam patientium causa.

In tertia parte, quæ incipit (Igitur ob eam rem) duas causas scribit, quare dolent, qui anginam patiuntur. Quarum secunda est, quoniam patiuntur inflammationem, & inflammatio (vt constat) est tumor durus, & dolens. De prima verò dixit, Ob eam rem, hoc est, quoniam respirant viam dilatando: dilatatio verò magnum infert dolorem. Si namque via latior fieri debet, necesse est vt inflammata pars adstringatur, ac comprimatur: quomodo etiam contingit dolorem fieri quoties pars quæcunque corporis inflammatione laborans arterias habuerit proximas, aut multas, aut magnas: tunc enim ab arteriarum distentione compressa inflammatione, dolor augetur ad mensuram distentionis arteriarum, compressa parte laborante, exemplum est Galen. lib. 1. de Diffic. resp. ad probandum, quòd si dolor adest in partibus thoracis, respiratio debet fieri parua. quoniam quemadmodum pars inflammata dolet, ex motu arteriarum circumiacentium: ita pars inflammata thoracis in dilatationibus ipsius. De his amplius lib. 1. in expositione prognost. 20. ea arteriarum pulsu fieri sensum cum dolore, in parte inflammata, testatur Galen. lib. 6. Aphorism. Comment. 21.

PROGNOSTIC. XVII.

Quæcunque verò dolorem alioqui alteri similiter inferunt, attollunt autem, ac in faucibus rubores efficiunt, valde quidem lethales, cæterum præcedentibus diuturniores, si magnus fiat rubor.

Angina secunda species.

Secunda anginæ species minoris est malitiæ, quàm prima, & adhuc diuturnior: aut enim liberantur, qui hoc morbo laborant, aut post quartum diem morientur. Veruntamen non vacat magno periculo, quoniam dolorem infert similem ei, quem infert prima species. Infert etiam respirandi difficultatem, quoniam in hac specie musculi gutturis affecti sunt, etsi non adeò grauiter, vt in prima. Dispersus enim est humor per fauces, magnum ibi efficiens ruborem: humor sic dispersus non infert adeò magnam inspirandi difficultatem, & facilius à calore discutietur. Vbi dixit, *Cæterum præcedentibus diuturniores.* sic habent Græci codices, χρονιώτεραι δὲ μᾶλλον τῶν πρόσθεν. Lib. tamen 4. de Loc. par. cap 5. legitur, χρονιώτεραι δὲ ὀλίγον τῶν πρόσθεν. quod est, paulò præcedentibus diuturniores, & bene: quæ enim sunt in tertia specie, adhuc sunt magis diuturnæ, quàm quæ in secunda. Is autem rubor non quiuis, sed magnus esse debet, vt internos musculos gutturis possit à magnitudine inflammationis liberare, humore pro maiori parte ad fauces inclinante. Hinc sequitur, quòd illa angina, in qua cum magnitudine doloris & orthopnœa paruus tumor in faucibus appaget, ad primam anginæ speciem est reducenda. Quod non aduertunt medici: talis enim paruus rumor à magna illa difficultate respirationis non liberat ægrum. Sic etiam legitur litera præsens, lib. 4. de loc. pat. cap. 5. vbi in Latina Copi versione, ista pars, Si magnus fiat rubor, legitur, licet in Græcis codicibus non habeatur ibidem, habetur tamen in Græcis Aldinis codicibus Hippocr. & in his, qui adiunctam habent Galen. expositionem. Male ergo eam partem omisit Laurentianus. Secunda tamen species eò dissidet à prima, quòd in prima difficilius spirant, quàm in secunda. Dissimile quoque est tempus periculi. Huius anginæ meminit Hippocr. lib. 2. de Morbis popul. part. 2. dicens, linguam non facilè vertebant, ipsisque & maior esse videbatur, & prominentior, & sub lingua venæ conspicuæ, deglutire non poterant, aut valde difficulter, modo ad nares fugiebat, si valde cogerent, & per nares loquebantur: spiritus autem his non valde sublimis, quibusdam venæ in temporibus, & capitibus, ac ceruice eleuatæ. Hæc omnia signa ab Hippoc. scripta, secundam anginæ speciem ostendunt.

Laurentianus notatur.

GALENI COMMENTARIVS.

Secundam nominat anginæ differentiam, in qua attollitur quidem locus in ceruice, & fauces rubent: dolore verò æquè quam prædicti afficiuntur: non tamen subrecti spirant, id est non spirant admodum difficulter: quia nec musculi in gutture admodum vexantur inflammatione. Merito igitur eam exitialem haberi dixit, non tamen perinde vt prædictam celerrimè interimere.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In præsenti Comm. Galen. eam dicit esse secundam speciem anginæ ad doctrinam Hippoc. in qua attollitur ceruix, ac fauces rubēt, dolore enim simili eis qui sunt in prima specie, affliguntur, verùm non patiuntur orthopnœam, id est, rectam respirationem: quoniam musculi gutturis non sic, vt in prima specie, patiuntur, vnde fit, vt exitiosa sit dispositio, non tamen vt species. Circa præsentem Comment. dubitandum videtur, quoniam dixit, ceruicem attolli: Græca enim litera habet, συνεπαίρεται, id est, coëleuatur. Hippocrat. namque non dicerat in hac specie ceruicem coëleuari, sed fauces, quum dixit, Attolluntur autem, ac in faucibus rubores efficiunt, vbi de ceruice nun fit mentio. Accedit ad id, quod in prognost. sequenti, tertiæ speciei esse vult, quum fauces & ceruix simul rubent. Si diceris, in præsenti dixisse Attolli, Galenum, & in sequenti dixisse Hippocr. Rubere, nihil refert: quoniam quæcunque pars à phlegmone attollitur, nisi ex intimis fuerit, rubet, quamuis esset in ipso pedis vestigio, aut palma manus, si in signis fuerit inflammatio, vt lib. 13. de Mot. cur. iuxta initium. Si ergo ceruix eleuatur in secunda specie, rubescet similiter, quare erit de tertia specie? Respondemus, quòd in hac secunda specie fauces rubent ob inflammationem, quæ non tantùm occupat guttur, sed & ipsas fauces: vnde sequitur, vt ceruix attollatur, non ob inflammationem quæ est in ipsa, sed ob eam, quæ est in gutture, & faucibus, quibus eleuatis in tumorem, sequitur vt partes circumiacentes, quæ ad ceruicem attinent, pariter attollantur. Non autem rubent, quoniam in ipsis non est inflammatio, quòd si esset, ruberent quoque, quemadmodum in 3. specie, de qua inquit.

Dubium circa secundam anginæ speciem.

PROGNOSTIC. XVIII.

QVibus verò fauces & ceruix simul rubent, hæ sunt diuturniores: & maximè ex ipsis liberantur, quibus ceruix & pectus ruborem traxerint, nisi sacer ignis intrò recurrat.

Angina tertia species.

Tertia anginæ species à prima duabus differentiis distinguitur: quoniam in ea dolore non admodum vexantur, & quoniam non spirant difficulter: quæ duo possent breuem afferre mortem, hac de causa hæc angina reliquis diuturnior est. Inflammantur autem in ipsa ceruix, & fauces: verumtamen ceruicis & faucium inflammatio non affert difficilem respirationem, neque vehementem dolorem. Difficilem respirationem non affert, quoniam musculis gutturis non inflammatis, non impeditur via respirationis: neque dolorem, quia carnes adenosæ sunt, quæ patiuntur inflammationem, quæ facilè admittunt fluxionem. Diuturnior igitur is morbus est quàm prædicti: liberantur tamen ea eo maximè qui inflammationem patiuntur in ceruice, & pectore. Ratio est, quoniam tantò securior morbus est, quanto inflammatio magis recedit a partibus internis, & via respirationis. Talis est hæc dispositio, per quam inflammantur ceruix, & pectus, vbi non recurrat inflammatio, aut sacer ignis ad partes interiores. Sic enim dixit Hippocr. Aphorism. 50. 7. section. Ab angina habito, tumor, & rubor in pectore superuenientes, bonum, extra enim vertitur morbus, vbi tamen contingat intrò conuerti, malum erit. Quod contigit cuidam vetulæ sexagenariæ, quo tempore illustrissimi Ducis de Medina cœli, patroni mei curam gerebam, passa est anginam in hac tertia specie, inflammatis faucibus, & ceruice, sine difficultate respirandi, & conuenientibus adhibitis remediis, rubor ad pectus descendit, plurimum demissa inflammatione faucium quinta die morbi, septima die parum coctum spuebat indecenti copia: cæterum decima die recurrit rubor, subito namque spuere cessauit, febris aucta est, rubor pectoris euanuit, & vndecima die mortua est. Præterea huius anginæ meminit Hipp. Aphor. 37. sect. 6. dicens, Ab angina habito si minor fiat in collo, bonum. Hanc tertiam anginæ speciem possumus in duas diuidere, eruntque quatuor. Nam vbi inflammatio nihil conspicuum fecerit, cum magno dolore & difficultate respirandi, prima species est. Vbi difficultas respirandi non adeò magna fuerit: cuius causa est, quòd humor extrà effunditur in fauces, & dolor consimiliter affligat; secunda. Vbi guttur nihil patiatur, neque dolor adeò vehemens sit, neque difficultas respirandi, causa est inflammatio conspicua in faucibus, & ceruice, tertia. Si tamen sine difficultate respirandi, & sine dolore vehementi, inflammatio ad ceruicem & pectus extendatur, quod leuem admodum efficiet in faucibus & gutture morbum, quarta erit species: & plurimi ex ipsa euadent, vbi non recurrat inflammatio, aut sacer ignis. Tres tamen species à Galeno reputantur, quibus similes scribuntur ab ipso Hipp. lib. 6. de Morb. pop. part. 7. vbi de diuersis anginis, quæ iuxta æquinoctium factæ sunt, loquens, dixit, In summa qui solùm deglutire non poterant, his valde mites ac toleratu faciles erant: qui verò etiã insuper obscurè loquebantur, his molestiores ac diuturniores mores: quibus verò etiam venæ circa tempora & ceruicem attollebantur, his aliquantulum malæ erant: pessimæ verò his, quibus & spiritus sublimis eleuabatur. Qui primo loco positi sunt, hic tertio loco scribuntur, nempe, Qui leuissimam anginam patiuntur, ob faucium inflammationem deglutire non poterant: regurgitabat autem eis per nares potus. Qui secundo loco positi sunt, similiter in prognostico 19. secundum locum habent: Difficilè deglutiebant, & præter id obscurè loquebantur, quod ostendit in respirationis instrumentis aliquod damnum, licet non tantum vt in tertia specie, quæ in prognost. 18. prima fuit, cui orthopnœam adesse diximus. In sententia tamen modò allegata, spiritum sublimem, quod idem esse declarauimus cum orthopnœa, ex historia anginosæ, & confirmatur ex hoc loco. Pessimam enim, quam lib. de Morbis popul. dixit, grauissimam dixit in prognostico. Illi etiam de quibus dixit Hippocr. allegato loco, quibus verò etiam venæ circa tempora & ceruicem attollebantur, aliquantulum malæ erant, intelligendum est, cum hoc; quòd obscurè loquebantur: sunt enim in numero eorum qui ad secundam speciem pertinent, de quibus dixerat: Venæ, quæ circa tempora & ceruicem attollebantur, vt in expositione præcedentis prognostici, ex autoritate Hippoc. 1. de Morbis popul. diximus: Illis qui in 2. specie constituti fuerant: Venæ, quæ in temporibus ac capitibus & ceruice eleuatæ erant. Præter has tres anginæ species, quartam scripsit Hippocr. lib. 2. de Morbis pop. part. 2. dicens, Erant autem anginosorum affectiones hæ: colli verticula intro vergebant, quibusdam amplius, quibusdam propè, & collum forinsecus, conspicuam cauitatem intrò habebat, & hac parte ad contactum dolebat. Erat autem & cuidam infra os dentis appellatum, quod non similiter acutum est: quibusdam verò rotundum maiore circumferentia. Eandem in anginæ speciem notauit Aphor. 35. sect 4. dicens, Si à febre habito collum peruertitur, & vix potest deuorare, sine vllo tumore, letale est. In cuius Aphorismi traductione, Fuchsius, Tumore nullo apparente, dixit, quod cum Græca litera, οἰδήματος μὴ ἐόντος, stare non potest. Verùm ipse, sicuti alios ferè omnes Aphorism. ita præsentem, ad mentem, non ad literam traducit, quod aduertere oportet: quoniam ille traducendi modus non potest conuenire Comment. Galen. in quibus maximè de ipsa Hippocr. litera agitur. Hæc angina cùm à siccitate fit, lethalis est: non sic, vbi ob inflammationem eueniente conuulsione, vertebra ad anteriora conuellitur. huius anginæ meminit Galen. lib 4. de Loc. pat. cap. 5. dicens: At superest adhuc alius ceruicis affectus, quem ipsi silentio præterierunt, vbi ad anteriores partes vertebræ luxantur: & quidem solis interdum musculis, qui cum ipsis commouerant, tumore præter naturam affectis, vel nato ibi tuberculo, interdum etiam gula pariter vitiata, nonnunquam musculis quoque, qui gulam gutturi iungunt: quinetiam propriis aliquando gutturis musculis, qui ipsum aperiunt, oblæsis. De quibus eodem cap. ab initio dixit, quòd si vertebra luxatur ad anteriora, neminem vidit moriturum Hippoc. neque illi paralysi capiebantur. illi vero quibus ad latus conuertebatur vertebra, resoluebantur, & nullus liberabatur superueniente febre. Et hæc est anginæ species quam præcipit Paulus non curare. Aëtius lib. 8. cap. 47. inquit, Anginæ quatuor differentiæ existunt. Vna cùm fauces fuerint inflammatæ, fauces autem, pharinga Græcis appellatam, voco intra os locũ, vbi tum stomachi, tum asperæ arteriæ extrema conueniunt. Altera, quum neque circa oris regionem, neque iuxta fauces in os, neque forinsecus quicquam apparet inflammatum: & tamen suffocationis sensus infestat ægrum iuxta asperæ

Historia.

Angina tertia species in duas secatur.

Anginæ species ex Hipp.

Angina 4. species.

Fuchsij modus in traducendis Aphorism.

Angina incurabilis.

Digitized by Google

asperæ arteriæ extremum. Tertia qoom exterior gutturis regio vnà cum interna fuerit inflammata iuxta mentum. Ad hæc autem, vt iuxta ceruicem quædā affectio obotiri solet ex luxatione & discessu euiusdam in eollo verticuli in anteriorem regionem: vnde canus apparet locus, & cùm extrà tangitur, dolore afficitur, &c. Angina,quæ hic primo loco posita est, apod Hipp.secuodum habet locum. Autor verò lib.4.de Ratione victus acut.sectio.30. duas tantùm scripsit anginæ species, ex materia sumptas. Aut enim acris ae biliosus humor est, & is ad angustiores penetrat venas, quæ sunt in gutture: qui verò crassus est, ac pituitosus,in faucibus detinetur,& amplis venis.Galen.namque in Comment. inquit, Duas horum esse species ait: alteram quidem, quæ à glutioosa, frigidáque fluxione facta sit, quam pituitosam voeate posses: alteram verò à calida acrique quam si pictocholam biliosámque simpliciter appellaueris, non peccabis. Priorem verò fluxionem, in laxiores decumbere venas ait, biliosam etiam in tenuiores peruenite ostendens.

GALENI COMMENT.

Tertiam hanc commemorat anginam, quam alij per s literam nominant synanchen, non per c literam synachen. Vbi enim vehementer strangulantur, ac dolore vexantur, nec inflammatio aut facer ignis apparet, aut in ceruice, aut in faucibus: cunanchen per c literam talem nominant affectionem. Sed quod assiduè moneo, videtur & Hippocr. facere: nec ita vocabulis parcè vtitur, sed vt libuerit appellat. Sanè & in quibusdam codicibus antiquis legitur initium dictionis per s literam: Si quibus synanche, id est angina. Ita constat vt nihil iuuet de c & s literis dissentire, quemadmodum medici recentiores agunt. Vbi enim confessa res est, obscœnum est de nominibus litigare, at confessa res est iis qui ministeria artis agnoscunt. Si enim vehementer strangulantur & coguntur respirare, deterrimè exigunt, dolore vehementer affecti, nullum verò aut in ceruice habentes aut in faucibus accidens. Ab his verò deinceps existunt ij qui non spirent difficulter, sed dolore admodum vexentur, at pariter tumescat ceruix, & fauces rubicundiores euadant. Tertio loco disponuntur ij de quibus Hippocr. præsenti sermone persequitur: qui nec vehementer affliguntur dolore, nec spirent difficulter: gutture quidem nequaquam patiente: sed aut in fauces fluxione, aut in ceruicem, aut in hac vtraque decumbente. At verò fluxio hæc magna ex parte biliosior est, ita vt persp[i]cuè sacrum ignem, aut inflammationem sacro igni similiorem committat: vnde & ipse dixit, Nec sacer ignis intro recurrat. Quòd si pituitosus interdum tumor infestet, celerrimè discutitur: Nec vllo pacto acutus talis morbus est. Cæterùm sequens dictio perspicua est.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte, hanc anginam in tertia specie per literam σ,συνάγχην scribit. nam vehementem illam, quæ strangulat,& dolore affligit,ac inflammatione, scribunt medici per κ, κυνάγχην. Sed obscœna est (inquit) de nominibus disputatio. De quibus quanta ratio habenda sit,diximus in expositione 10.prognostici huius lib. *Vbi enim vehementer*. In Græco Aldioo codice similiter & in Basiliensi legitur, ἵνα γὰρ ἰσχυρῶς μὲν πνίγονται. quod est, Dixit enim, vehementer quidem strangulantur. Quæ litera nullom facit sensum: legendum potius, ἵν' ἢ γὰρ ἰσχυρῶς μὲν πνίγωνται. hoc est,In qua enim fortiter quidem strangulantur, & reliqua intellige, in ea anginæ specie, in qua fortiter strangulantur per κ. literam scribi affectionem.

Græcus codex corrigitur.

In secunda parte,quæ incipit, (Si enim) ordinat tres anginæ species, ex difficultate maiori aut minori spiraodi. In prima enim difficilimè spirant, & strangulaotur, & resurgere eoguntur,ob inflammationem noo conspieuam, & quæ magnum dolorem iofert. Io secooda specie, similis dolor adest, sed mioor difficultas: tument autem ceruix & fauces. Tertio loco sont, qui præter id, quòd non respirant difficulter, dolore etiam ooo admodum affliguntur: fluxio quoque ad fauces & eeruicem disperigitur, gutture oequaqoam perpessa. Aduerteodum, quòd Galen.in harum specierum deelaratione aliqua addit, quæ ab Hippocr. non habentur. Hippocr. namqoe, licet primam & secundam speciem dixit similes dolores inferre, io tertia specie doloris oon meminit, in quarta tamen Galen. inqoit, Nec vehementer dolore affliguntur. Præterea Hippocrat. in prima specie, respirationis difficilis meminit.quàm dixit orthopnœam: in reliquis verò non dixit aut per ipsas difficilè,aut facilè respitare. Galen. tamen io secunda & tertia specie dixit ooo adesse difficultatem respirandi. Ratio huius dinersitatis est, quoniam ea, quæ Galen. addit, sequuntur necessariò ad eas dispositiones anginarum, quæ scribuntur ab Hippocr. Vbi namque inflammatio nihil conspicuũ faciat in faucibus & eeruice, sequitur vehemens dolor,& magna difficultas respirandi, in gutture existente inflammatione. Vbi tantùm inflammatio partibos faucium communicetor, constat,minorem adesse debere difficulcatē respirandi. In tertia similiter, io qua inflammatio est in partibus externis, & in faucibus, non tamen in gutture: sequitur, vt neque adsit vehementia doloris, nec difficultas respirandi. Ad id etiam coneludeodum facit non parum, quòd Hippocr.eas ordioat in magnitudine periculi, & loogitudine durationis: ad quæ duo sequuntur similiter ea,quæ de ipsis à Gal. dicuntur.

In tertia parte,quæ incipit (At verò fluxio talis) talem fluxionem,quæ anginam efficit, biliosam esse dicit,quæ sacrum ignem, aut inflammationem erysipelatodi efficit. Vnde fit, meritò Hippocr. dixisse, Et facer ignis non intrò recurrat:per sacrum ignem intelligens,aut eum qui exquisitè talis est, aut mixtum ex phlegmone erysipelate. Vbi autem scribitur *Magna ex parte*. Græcè habetur, παντάπασι hoc est,omnino:semper ita fieri significans,quoties talis angina morbus fuerit aeutus. Vt enim dieet, à pitoita non fieracutus motbus. Dices fortè, oónoe aliquando ex solo fiet sanguine, & illa non appellabitur erysipelas? Respondeo, id fieri,sed raro, vt sanguis phlegmonem efficiat in faucibus & gutture, absque manifesta bilis mixtione. Quod si quando fiat,similiter sanguis putrere incipiens traosibit io bilem. lib. quoque 2. de Arte eurativa, ad Glaucone dixit Gal. Quòd si ex sanguine & flaua bile calidioribos,quàm oportear,mixta fluxio fuerit,vel ex sanguioe feruescente tenòissimo, secundùm substantiam, erysipelas passio vocatur. Vbi etiam dixit: *Aut inflammatione sacro igni similiorem committat.* Græcè habetur, ἢ φλεγμονὴν ἐρυσιπελατώδη ποιῇ.id est,Vel phlegmonem erysipelatodi fecerit. Præterea Galen. ad comprobandum Hippocr. rectè dixisse, Nec facer ignis intro recurrat addit, Si pituitosus humor effecerit morbum, eelerrimè curabitur, nec erit ex aeutis morbis. Vbi enim legitur, *Celerrimè discutitur.* Græcè legitur, τάχιστα περαίνεται, id est, celerrimè curator,eùm tamen anginæ à pituita factæ longum morbum habeant efficere. Celetrimè in hoc loco idem significat, quod facilimè, ac fine labore

τάχιστα, celerrimè, ac facilimè significat.

medici

medici ac ægri. Ob idque additur, ipsum non esse de acutis morbis: partim, quoniam periculum non habet annexum, partim quoniam non est de his morbis, qui breui terminantur. Adde, quòd aliquæ ex pituitosis anginis facilè ac breui tempore curantur: quoniam humor efficiens non est in intimis gutturis & angustissimis venis immersus: ac inde fit, vt facilè ac cito possit excreari. Crassitudo namque humoris impedit eius penetrationem. Lib. namque 4. de Ratione victus acutorum, Comment. 30. inquit Galen. Fluxionum, quæ à capite defeuntur, quædam substantia tenues existunt, aliæ ex crassis viscosisque humoribus cõstant. Quæ igitur tenues sunt, hæ latis penetratis venis, in angustioribus detinentur: tales autem sunt, quæ guttur ambiunt. Contrarium autem crassis contingit, quòd non ingrediantur vniuersas, quæ strictæ admodum sunt, venas, antè, scilicet in capacioribus detenæ. Hinc sequitur, quòd anginæ, quæ à pituita fiunt, leuiores multò sint, & febrem non faciant, neque vehementem dolorem, neque magnam difficultatem respirandi, neque acutum morbum.

Humor crassus guttur non penetrat.

PROGNOSTIC. XIX.

SI verò neque in diebus decretoriis facer signis euanescat, neque tuberculum ad externam conuertatur regionem, neque pus screet, & facilè ac sine dolore agere videatur: mortem significat, vel conuersionem ruboris.

Sicuti declaratum est in expositione primi prog. libri huius, morborum mutationes, etsi ex aliis habeant bonitatem aut malitiam, fidelitatem eorum quæ eueniunt, sumendam esse diximus ex die. Quæ enim in diebus iudicatoriis eueniunt, si bona fuerint, tutum habent exitum ad bonum: si verò mala fuerint, certa erunt ad malum. Ponamus ergo, vt Hippocr. vult, ruborem, aut sacrum ignem euanescere, non tamen in die decretoria, neque tuberculo ad exteriorem regionem transmisso, neque coctum spuat, videatúrque æger sine dolore agere: vnum duorum significabitur ex tali successu, aut mors, aut recidiua. Si enim euanuit tumor in die decretoria, recessitque in pulmonem, malum est, fidámque ac certam habet malitiam, quoniam in die iudicatoria id factum fuit. Quòd autem, quum sic euanuit ipsum recessisse in pulmonem sit certum, constat, quoniam euanuit subito. quod indicauit Hipp. per verbum, ἀφανίζῃ, quod repentè occultari significat, ex Comment. 68. lib. 2. Quando repente euanescit tumor, ac recurrit nõ excreta excreatione, ac febre detinente, malum est: periclitatur enim homo delirare atque mori. Significat enim humorem intro recurrere. Nam discuti subito per insensibilem euacuationem non potuit, & non transiuit in sedem exteriorem, relinquitur ad interiorem. Erit autem pulmo hæc sedes, quoniam locus est proximus, & similiter laxus ac spatiosus, & quoniam sine dolore degere dixit: quod non esset, si in aliam partem recurreret. Illa verò pars, ἢν δὲ μήτε ἐν ἡμέρῃσι κρισίμοισι ἀφανίζῃ τὸ ἐρυσίπελας, μήτε φῦμα ἐξω τρέπηται ἐς τὸ ἔξω χωρίον. quod est, Si verò neque in diebus decretoriis sacer ignis euanescat, neque tuberculum conuertatur ad externam regionem, licet negatiua sit, affirmatiuè legi debet, vt vult Galen. in Comment. vt sit sensus, Neque euanescat, neque conuertatur tuberculum ad externam regionem, id est, euanescat in die decretorio, non conuerso tuberculo ad externam regionem. Negatio enim illa prima cum reliquis coniungenda est, tota prima oratione relicta affirmatiua. Dixit etiam, Neque conuerso tuberculo ad externam regionem, id est, non transmisso humore à faucibus ad locum externum. φῦμα namque, quod vocabulum tuberculum vertimus, dupliciter accipitur, aut stricto, aut amplo vocabulo. Primo modo solum tumorem in partibus adenosis, quod celeriter tendit in suppurationem, significat, vt Galenus lib. 2. de Arte cur. ad Glauc. de inflammationibus partium laxarum, quas adenas vocant, dixit esse phyma, hoc addito, quòd statim augetur, ac celeriter tendit in suppurationem. Idem Paulus libr. 4. cap. 22. Ampliori tamen vocabulo, quomodo hîc accipitur, definitur à Galen. lib. 6. de Morbis popul. part. 1. Comment. 14. dicente, Ab his quæ e terra nascuntur φύματα, homines appellarunt præter naturam tumores, qui prorsus absque causa externa fiunt: itaque vocant ita, quæ ad externum erumpunt locum: tamen in quibusuis fiunt corporis partibus, vt in Aphorism. 82. section. 4. Quibus in vrinaria fistula φῦμα, id est, tuberculum nascitur. Addit, Neque pus excreet: poterat enim facta suppuratione pus expuere, ac liberari: non excreto tamen pure, si videatur sine dolore degete, aut speratur mors, aut ruboris conuersio in fauces & ceruicem. Si namque facultas inualida fuerit, æger pulmonia laborans deficiet: recurrit enim humor ad pulmonem, vt diximus. Si verò valida fuerit, iterum ad locum humorem transmittet, redibitque rubor: quæ mala certissima erunt, quoniam certitudinem habebunt ex die, in qua tumor euanuit.

Phyma.

GALENI COMMENTARIVS.

SIne tuberculo, aut excreatione facilè euacuata, deleri aut sacrum ignem, aut ruborem (vtroque enim modo legitur) prauum fore perspicuum est. Sed illud, nec diebus decretoriis, perpensione dignum est, vtrum ita maudiendum sit, vt si diebus deleatur decretoriis, nullum malum signum futurum ei sit, an secus, (ita enim nonnulli exposuerunt) an copulare oporteat ad cunctus quæ deinceps sunt prodita, vt etiam velit Hippocrates illa diebus decretoriis euenire gratia fidei firmioris: quod sane verius est. Si enim materia diebus transmeat decretoriis in pulmonem, recurrátque introrsus sacer ignis, nequaquam per halitum digestus in exteriore superficie: non solum non bonum id est, sed etiam malum maximum: propterea quòd ex diei fide firmiorem assumat prauitatem. At si pariter tuberculo foras tendente, aut facili excreatione deleatur sacer ignis, aut rubor, tunc non interiturum ægrum, expectare oportet.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte manifestum esse dicit, si rubor aut sacer ignis in angina apparentes, repentè occultentur, sine phymate, aut sine eo quod æger facilè excreet, prauum esse signum (vtroque enim modo legitur) vult Galen. in hac parte, vbi diximus in prognost. Sacer ignis: legi in codicibus Græcis duobus modis, in quibusdam, τὸ ἐρυσίπελας, id est, sacer ignis: in quibusdam, τὸ ἔρευθος, id est, rubor.

IN secunda parte, quæ incipit (Sed illud) exponit partem illam, Neque in diebus decretoriis, dubitans an intelligi debeat sic, quod quoties in diebus decretoriis talia eueniunt, nempe vt diebus decretoriis rubor euanescat, nihil mali sit futurum quoniam indicationes ad integritatem exigunt diem decretorium, quod si ista talis fuerit, indicium bonum erit. Vel non sic intelligi debet, sed fortè partem illam,

illam, Si verò neque in diebus decretoriis,coniungere oportet cum sequentibus, ita vt velit in die decretorio factam euanescentiam. Verùm id esse maius malum, videlicet quoniam significatur humorem recurrisse ad pulmonem, & id factum in die decretoria; quod ad malitiæ firmitatem non parum aget, vt dixi in expositione. In fine Galen. concludit contrarium ex signis contrariis. Si namque sacer ignis euanescat, phymate foras tendente, id est, apparente inflammatione in partibus externis,cum facilitate quoque excreationis,spectandum est ægrum non moriturum.

PROGNOSTIC. XX.

Securius verò est, tumorem atque ruborem quàm maximè foras vergere. Si tamen in pulmonem vergat, insolentiam faciet, & ex ipsis magna ex parte fient empyici.

Quanto securius fit in angina humorem vergere ad partem exteriorem,quàm ad interiorem, constat ex his, quæ de speciebus anginæ diximus: constat quoque ex particularum principatu, aut ignobilitate, quanto melius sit in ignobilem humorem transmitti. Si ergo in pulmone humor retrocedat, duo, inquit, fient, insolentia, & suppuratio: huc verò magna ex parte, aut in pluribus, Vbi dixi, Insolentiam: Græca litera habet, παραφορὰν, quæ eadem est, & ἀτοπηφανία apud Hesichium, id est, insolentia, in quam incidunt qui mente turbantur, quoniam præter solitum aut agunt aut loquuntur. Magna etiam ex parte huiuscemodi in empyema transeunt: humore in pus conuerso. Quod euenit, quoniam calidi humores vbi non excreantur, suppurantur: & quoniam quando ex angina fit pulmonia, facultas non constat, vt possit humorem excreatione excernere: inde sequitur, vt calidus humor in pus transeat, & homo empyicus fiat.

GALENI COMMENTARIVS.

Hæc & item alia quæ deinceps præscripta sunt, clara sunt, quibus prædicta in animo hærent.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Circa præsentem Comment.aduertendum,quod si Galen. non legit nisi primam partem, nempe, Tumorem & ruborem foras vertentem, securius esse: satis constat veritas sententiæ ex prognost.16. & 17.& 18. Si tamen ipse legit secundam partem, quæ in codicibus Græcis reperitur, id constabit ex prognost.52.lib.2.

PROGNOSTIC. XXI.

Gargareones secare aut scarificare periculosum est, quandiu rubri fuerint & magni. Inflammationes etenim eis superueniunt, atque sanguinis eruptiones. Sed decet per id tempus huiuscemodi tentare,aliis machinamentis extenuare. Quando verò iam separatum fuerit totum id,quod vuam appellant, & facta fuerit summa pars gargareonis maior, atque orbiculata, superior verò tenuior, tunc temporis tutum est admouere manum. Sed melius est euacuato ventre manus operatione vti,si tempus concesserit,& non suffocetur homo.

Ex eo, quod sæpenumero contingit in curanda gargareonis magnitudine,prolongatione,& ampliatione cum rubore, docet prædicere futurum. Vbi enim ex impræmeditato scindatur, aut scarificetur phlegmone,aut sanguinis eruptio, aut vtrunque sequi solet. Consilium ergo Hippocr. est circa huius affectionis, quæ vna appellatur, vt infrà dicemus curationem,vt antea quàm medicus manus operam admoueat,duabus viis præparet ægrum,vt medicamentis extenuatibus extenuet primùm gargareoné, donec suprema eius pars tenuior facta sit, inferiore manente crassiore,& rotunda,vt solet fieri nonnunquam, vbi non integrè sanetur, secundò præparet vniuersum corpus ventris purgatione, nisi fortè sponte conuenienter purgetur. Quando igitur gargareon resolutus fuerit, aut tamen patiatur (quod contingit) & subalbidus fuerit, quæ ostendunt non magnam sanguinis in ipso abundantiá,neque actem sensum inesse parti,& tenuiorem in parte superiori, ac inferiori crassiorem existere, aut prolongatum, sed extrematum medicus ipsum offenderit, ventre quoque purgato, secandus est gargareon, ea via & forma,qua secari docetur à Paulo lib.6.cap.31.& ab Aëtio lib.8.cap.41. Cæterum quo tempore secatur, ne ob eius magnitudinem periclitetur homo nimium tussire,& vigilare, & nonnunquam suffocari, non totus ipse gargareon secandus est, sed quantum naturalem quantitatem superare videatur. Forfice ergo distrahendus est, & iuxta ipsam secandus, non radicitus. Obsistit enim aëri frigido ex sua naturali positura,& ipsum attemperat, quo deficiente, intemperatus aër ingreditur, atque thoracis immodicæ sequutur refrigerationes,& nonnunquam mors: vt Gal.lib.11.de Vsu part.dixit, pictum est autem, inquit, in libris de Voce, gargareonem, & columellam,quod vnicam, voci ad magnitudinem & pulchritudinem conferre. Secundum vtrunque verò rationabiliter, & vt incidatur ab eo prius aër ingrediens, & frangatur vehementia impetus eius, & propter hoc etiá frigiditatis. Quidam enim,quibus columella vsque ad basim resecta est,non solum in voce læsi fuerunt manifestè, sed etiam frigidiorem senserunt inspirationem: quin etiam refrigeratis partibus iis,quæ sunt secũdùm thoracem & pulmonem,multi talium perierunt Dictum quoque in ibi est, ipsam non temerè & inconsulto abscindendam, neque qua contingit parte, sed relinquendam esse aliquam basis partem. Gargareon autem ea pars est,de qua Galen. inquit lib.6. de compositione medicamentorum per locos, Carnosa quædam particula, in summa oris parte suspensa apparet, si quis toto ore latissimè adaperto linguam deprimat. Hæc caruncula duobus nominibus à veteribus Græcis nominatur, γαργαρεὼν καὶ κίων, hoc est gargareon, siue gurgulio, & columna. His posteriores medici propè omnes non ita, sed κιονίδα, hoc est,columellam ipsam nominant. Substantia itaque satis explicita est à Galeno in præsenti loco. Nomina tamen Paulus lib.6. cap.31. adhuc magis distinguit: licet enim partem ipsam gargareonem nominet, columnam, tamen non ipsum sanum, sed dum prolongatur. Cùm tamen incrassatur, & rotundus fit gargareon, ipsum vuam appellat: dixit enim Gargareon, tanquam vocis plectrum quoddam, sæpè à capite distillationem excipit,ac præter naturá auctus, cùm oblongus & tenuis cuadit, κίων,id est,columella,cùm crassus & rotundus, σταφυλὴ, id est vua appellatur, vtrumque à similitudine. Cùm igitur sana est particula,gargareon: cùm verò ægrotat, aut vua,aut columna appellandus est. Aliud ab his est inflammatio gargareonis, nam vua apud Græcos σταφυλὴ appellata, nec est ipsum membrum, nec eius inflammatio.

Gargareon non totus secandus.

Vuam quid nominant.

Digitized by Google

matio. Membrum namque gargareon est, & vua augmentum ipsius in crassitudine & rotunditate: quæ dispositio rarò accidit gargareoni, vt Galen. vult.6. de Composit. medicament. per locos, parte citata, vbi medicos, qui gargareon vuam appellabant, reprehendit, & eos qui ipsius inflammationem vuam dicebant nominati, dicens: Nam eorum, qui vuam vocitant, satius est nullo pacto meminisse: non enim particulam, sed vnum aliquem ipsius affectum, vuam nuncupamus. Rarò igitur hic affectus in columna generatur, sed inflammationem sæpe admodum experitur. Et infra, de medicamentis Archigenis ad vuam inflammatam, inquit contra ipsum, Ipse autem non columella, sed vua laxata scripsit, similiter vulgaribus existimans columellæ inflammationem, vuam appellari. Et quid mirum est, cùm etiam nostri temporis quidam ob Atticismum se ostentet, vt particulam ipsam vuā nominet: magis enim ipse quàm Archigenes ignorauit. Standum ergo est in sententia Pauli, qui augmentum ipsius in crassitudine & rotunditate appellat vuam: id verò aliud est ab inflammatione. Apud Celsum tamen, & Plinium, vua appellatur ipsamet particula, licebitque Latinè loquentibus vuam nominare id membrum, quod apud Hippocr. Galen. Paulum, & Aëtium, gargareon, apud quos σταφυλὴ, id est, vua, & κίων, id est, columna, dispositiones ipsius, quas ex Paulo distinximus, sunt. Recedendum etiam ab Aristot. qui lib.1. de histor. animal. capite vndecimo inquit, ἔσω δ' ἀλλομένειον σταφυλοφόρον, κίων ἐπίφλεβος, ὃς ἐὰν ἐξυγρανθεὶς φλεγμαίνῃ, σταφυλὴ καλεῖται, καὶ πνίγει. quod est, Intus autem pars alia vuigera, columna prominentium venarum, quæ si humefacta inflammetur, vua appellatur, & suffocat. Nisi verbum φλεγμαίνω, apud ipsum loco præsenti omnem significet intumescentiam: tunc enim, vbi columna humefacta intumescat, modo dicto ex Paulo, vua rectè appellabitur à medicis. Id etiam dicere non prætermittam, quod Arist. dixit, ἐπίφλεβος id significat, cuius venæ expositæ sunt, & prominentes: sic enim exponitur vocabulum libro sexto de morb. pop. part.4. in quo Hippocr. dixit graciles, ἐπιφλέβους: & Galen. in Comment. inquit, Ait autem eosdem ἐπιφλέβους esse, perinde ac si dixerit ἐπιφανεῖς id est, conspicuas, hoc est, ἐκκειμένας, id est, expositas & extra prominentes habentes venas: tales etiam sunt, quæ in gargareone incrassato. Vbi legitur, Secare aut scarificare in omnibus. Græcis codicibus sic habetur. Cæterum lib.6 de Comp. med. per locos, Galen. recitans progn. præsens inquit, οἱ δὲ γαργαρεῶνες ἐπικίνδυνοι καὶ ἀποτάμνειν, καὶ διακαίειν, καὶ ἀποσχάζεσθαι. quod est, Gargareones secare, vrere, scarificare, periculosum est. Est enim aliquando tutius, vrere gargareonem, quàm secare, ob timorem fluxus sanguinis. Qui enim vrit, simul abscindit, atque scaram inducit. Periculosum autem esse dicit, quandiu magnus fuerit, & ruber gargareon: quoniam quo tempore particula tumet, timendus est sanguinis fluxus, & superiores gargareoni partes inflammari. Sed interim tentandum aliis viis extenuare ipsum, vt adstringentibus, reprimentibus, ac exsiccantibus medicamentis: quorum copiam scripsit Galen. lib.6. de Comment. med. per locos. Quando verò separatum fuerit totum id, quod vuam appellant, licebit admouere manum, ἀποκεχωρῆ namque habet litera Græca, quod est, resolutum esse, & separatum à concretione: separari autem à concretione vuam, non est aliud quàm à suprema parte infimam separari, & inferiorem crassam ac rotundam manere, suprema attenuata. Quod etiam explicat ipse Hipp. in litera: infima enim tunc meritò vua appellabitur, manens crassa simul atque rotunda, vt docuimus ex Paulo. Per id tempus igitur manus opera prodest, per quod pars ima crassa & rotunda, quæ vua appellatur, separata est à palato, & veluti suspensa à suprema gargareonis parte, quæ extenuata est. Id quod vult Hippocr. non curandum esse scissione aut scarificatione gargareonem, donec iam in supremis partibus incrementum euanescat ipsis extenuatis, & in infimis crassa ac rotunda pars suspensa sit, quæ vua appellatur. Aduertendus certè locus iste, quoniam difficilis est, & quoniam nullum vsque adeò habemus, aut huius aut aliorum difficiliorum locorum (quæ in progn. multa sunt) expositorem, præter breuissimum Galen. Consulit etiam Hippocr. vt venter subducatur ante manus operam, ne ex humorum abundantia defluxiones in particulam sequantur, nisi natura id sponte fecerit, aut fortè corpus sit satis purum, & sine humorum redundantia. Cauendum etiam ne interim æger suffocetur.

Aristot. locus explanatur.

Gargareonis incrassati & prolongati remedia.

GALENI COMMENTARIVS.

Prognostico theoremati permistum est exiguum quoddam curationis præceptum: sine quo nequaquam fieri poterat vt integrè præsagium cognosceretur. Gurgulionem si inflammatione laborantem præcidas aut scarifices, sanguinis fluor & inflammatio comitabitur. Sed quoties secretum fuerit, quod vuam appellant, sitque pars summa gurgulionis maior & orbiculata, superior verò tenuior: tantisper admoliri manus tutum est, potissimum aluo antea abunde subducta siue sponte, siue etiam prouidentia medicorum.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Reddit rationem, quare Hippocrat. theoremati prognost. immiscet præceptum pertinens ad partem artis curatiuæ: quoniam (inquit) non posset integrè cognosci veritas theorematis prognostici, nisi curandi regula esset immixta. Præsagium enim est, si quo tempore gargareon inflammatione laborat, secetur, aut scarificetur, periculum est inflammationis, & fluxus sanguinis. Huius igitur theorematis firmandi gratia, quando debeat secari, aut scarificari, addidit, nempe quandò secreta fuerit ea pars, quam vuam appellant, & extrema pars gurgulionis remanserit maior & orbiculata, maximè præsoluta aluo, aut sponte, aut medici artificio. Vt igitur declaret tempus, in quo si fieret abscissio gargareonis, esset malum, explicuit quando erit bonum. Theorema appellauit prognosticam sententiam, quoniam est vniuersalis res, consequenter accommodata medicinæ fuit, vt autor lib. Definitionum dixit. Sunt ergo theoremata vniuersalia inuenta, quæ postea experimento confirmantur, vnde fidem ac stabilitatem accipiunt, vt vult Galen. in 1. Comment. ad lib. de Morbis pop. intellige theorem. in arte medica. Manum item admouere præcipit Hippocrat. ventre purgato. Id Galen. addit, siue sponte, siue prouidentia medicorum. Si namque natura conuenientes aliquem purgat, non eget medici officio: verùm cùm natura id non efficit, antequam manus parti admoueatur, decet in corpore non præesse aliquam redundantiam, sed vbi prauus aliquis succus abundauerit, ipsum purgare. Si verò fuerit sanguinis, sanguinem mittere: quod etiam reuulsionis & euacuationis gratia seruiet, quoties non potest æger malum tolerare ad horam conuenientis purgationis. Quod etiam Hipp. ipse innuit, quod dixit, Si tempus concesserit & non suffocetur homo. Quando enim concedetur per tempus, melius est sanguinem interim mittere. Similiter quando

Manus opera post purgationem.

tempus non concesserit, sed timetur, quod æger medicamentũ expurgans bibere non poterit, ob inflammationem gargareonis, antequàm extenuetur, tunc conueniet sanguinis missio. Similiter vbi timeatur, quòd ob humorum crassitudinem, quum agitentur, strangulabitur æger, quod sæpe fit, motis crassis humoribus ad expurgationem ineptis. In omnibus his casibus melius erit sanguinē mittere, quàm expurgate per medicamenta expurgantia. In nullo horum prohibitus est vsus clysteriorum. *Alio abundè purgata.* dixit *spontè.* Græcè αὐτομάτως: quo vocabulo vtitur Hippoc. quoties euacuationem aliquam à natura factam, & absque opere medici vult significare, maximè in 2. Aphoris. sect. 1. quum dixit, In perturbationibus ventris, & vomitibus, τοῖσι αὐτομάτως γινομένοισι, id est, spontè factis. Et Aphorism. 78. lib. 4. dixit, Quicunque spontè sanguinem mingunt. Et Galen. in Comment. Quod dicitur, Spontè potest idem, qood sine causa exteriori, & potest quod veluti repentè, nullo casu præcedente. Sed modo Galen. sine causa exteriori intelligit, quam medicus ministrare posset.

Æger suffocatur motis humoribus.

PROGNOSTIC. XXII.

QVibus febres desinunt, neque cum signis solutionis, neque in diebus decretoriis recidiuam in eis expectare oportet.

Plurimæ causæ sunt, ob quas contingit morbos repetere: omnes tamen ad duas reducuntur. Relinquitur enim in corpore causa aut materialis, aut efficiens, aut efficiens simul & materialis, quæ morbum repetere facit. Hoc autem euenit, quoties morbus non fuerit perfectè solutus: quod voluit modo Hippocr. comprehensū similiter est in vniuersum hæc sententia ab Hippocrat. Aphorism. 27. sectione 2. Iis qui non ex ratione leuius se habent, non oportet fidere: sunt autem sine ratione leuari, quicunque sine signis solutionis, aut non in die decretoria leuati sunt. Quod confirmat autor libri Prorrhe. part. 2. sectione 17. dicens τὰ ὀλίθεια ἀσήμως ξυμπίπτοντα, ὀλέθριον σημαίνει quod est, Perniciosa, quæ sine signis leuant, mortem indicant. sed non adeò vniuersalis est hæc sententia, ad letalia & perniciosa contracta. Quemadmodum autem, vbi letales morbi sine signis leuati mortem portendunt: ita morbi in vniuersum sine signis cessantes, aut in die non iudicatoria recidiuam indicant. Vbi namque signa, quæ bonam ac fidam solutionem indicant, non præcedunt, & morbus soluitur, aliquid relinquitur, quod similem causam ei, quæ fecit morbi initium, aggregare potest. Cuius est exemplum apud Galen. 6. de Loc. pat. cap. 5. & 2. Prorrhe. Commēpartis citatæ, de virulentia rabidi canis, quæ post morsum 2. 3. aut 4. mense redire solet, nonnullis etiam post annum, qui tunc hydrophobici facti sunt, id est, timentes aquam. Euenit autem hæc dispositio à veneno canis rabidi, diu operante ac immutante solida corporis membra, ac vehementem siccitatem, & calorem naturalem subuertente. Quemadmodum itaque longo temporis spatio naturales membrorum solidorum temperaturæ euertuntur, & ipsis euersis, & iis quæ præter naturam sunt, in habitu factis, ferè immedicabiles fiunt morbi: sic ex veneno canis rabidi, diu solida permutante membra, & præternaturaliter facta in habitu, talia immedicabilia sunt. Hunc in morbū canes incidunt in vehementi aëris calore versati, aut excellenti frigore, vt vult Dioscorides lib. cap. 6. 35. adaucto nimiū calore calidissimi animalis. Spumam

De canis rabidi morsu.

Causa rabiei ex aëre ambiente.

Signa rabiei.

naribus & ore prodit, sine latratu ittuit, familiares qooque ipsos aggreditur, temerè, toruè, & solito tristis incedit, cibos & potus auersatur, quod magnum testimonium est furoris & desipientiæ: quoniam ob calorem & siccitatem maximè sitiunt, & aquæ potum fugiunt. Qualis dispositio in canibus fit, talis & in hominibus quos canes momorderint: quod experimentum satis probat homines furore corripi, aut paruo, aut multo post temporis spatio, fierique hydrophobicos, vt libr. 2. Prorrhe. citato Comment. & lib. 11. de Simpl. med. fac. capit. de iecore canis rabidi, rabientes homines à cane morsos appellat. Quòd si in contrarium adducas ipsius sententiam, qui libro sexto de Locis pat. cap. 5. dixit, Quum enim reliquorum animalium nullum rabie capiatur, solus canis rabie corripitur. mea sententia satis inepta dubitatio est, circa literam, quæ eadem soluitur scriptura. Consequenter enim inquit, Atque tanta fit in ipso humorum corruptio, vt solum eius sputum, si humanum corpus contigerit rabiem excitare possit. Primaria itaque affectione solus canis rabie corripitur, per consensum verò etiam homo, & plura alia animalia. Mania est hæc dispositio, à Latinis furor appellata: dixit enim Dioscorides loco citato, Themisonem alioqui demorsum in hunc furorem incidisse, & euasisse affirmant. Et Aëtius lib. 6. cap. 24. inquit, Quum canes natura calidi ac sicci sint, per æstatem ex ambiente nos aëre aliam calidiratem ac siccitatem acquirunt, & ob immoderatam intemperaturam insaniunt, & hæc insania Rabies vocatur, Ratio huius rei est, quoniam immodice exsiccatis & calefactis mēbris, aut canis, aut hominis, bilem assari ac furorem fieri rationi consonat capite læso. Quare autem fiant hydrophobici, Aëtius 157. loco citato, inquit, Contingit autem ipsis grauior perturbatio, quum aquam aut aliud pellucidum speculum viderint: aspiciunt enim faciem suam rubicundam, ac toruè tuentem, atque ira plenam. Fieri etiam potest, vt quemadmodum dicunt aliqui, etiam canis à quo morsi sunt, imaginem in aquis apparere imaginentur. Quare non opus est amplius medicis de hac re disceptare, qui dubitant, an rabies sit furor, an dispositio ab hac diuersa: eorum enim causa hæc obiter dixi, quoniam etiam Gal. circa præsentem sententiam eandem agitauit materiam. Simile etiam in quouis malo humore contingere potest, vbi non fuerit integrè & perfectè purgatus, & à corpore secretus: post tempus namque leui exercitatione, aut quouis errore in victu commisso, quinimo & non commisso, sed veluti sano recto corpore, reddit dispositio nihilo priore minor. Quod etiam in febribus repentibus per accessiones quotidie contingit, aut relicta intemperie particolæ alicuius, quæ de nouo humorem possit aggregare, aut quia aliquid de humore facientę præcedentem accessionem relictum fuit, quod etiam sibi proximū ad similem deduxit corruptionem, aut propter vtrunque. Quod si morbus redeat in virtute causæ materialis relictæ recidiuam eandem cum morbo esse existimare decet: ac vnicam faciet medicus dierū iudicialium computationem, à die quo primum homo ægrotauit, quod obseruauit Hipp. 3. lib. de Morb. pop. in hist. Anaxionis patientis morbum lateralem. Quòd si ab intemperie alicuius partis, gratia exempli, iecoris, habuerit originem, quoniam iecur intemperie calida laborat, quæ ad 3. diem bilem generat, quæ febrem tertianam facere poterit, aut torus humor, qui quolibet tertio die aggregatus absumitur, ita vt nihil relinquatur, quod aggregare ac corrumpere nouum humorem possit, totúmque

Rabie corripiuntur alia animalia à cane.

Rabies furor est.

Hydrophobici.

Mali humores non purgati.

Recidiuarum causa.

Recidiua aliqua eadem cum principali morbo.

Digitized by Google

totúmque ab intemperie iecoris habet originem: & sic iste morbus vnus erit,& immaterialis, nempe iecoris intemperies. Morbus tamen materialis,id est, tertiana, non vnus. Nam pars eius relinquitur in membris quæ nouum possit humorem corrumpere: quo dato morbus ipse materialis vnus erit, nempe tertiana in vnitate causæ,quæ ab vna in alteram tertianam seruata est. Morborum itaque materialium vnitas,ex vnitate causæ materialis actu putrescentis sumitur. Est autem vnus, quoniá qui præcedentem fecit accessionem, aut morbum, non totus fuit absumptus, sed aliquid eius in sequétem reliquus fuit, non tamen simpliciter ac physice vnus,siquidé continuitatem non habet,interpellat enim sæpè sanitas, & à febre integra quies, diuersas tertianæ febris accessiones. Neque vt vulgus medicorum putat,tertiana morbus vnus est in causa antecedenti, quæ nunquam actu putruit, neque morbum fecit, quia videlicet humor biliosus,qui in prima tertiana morbus est ad putredinem,pars erat humoris biliosi,qui relictus fuit in venis,cótinuatus cum parte quæ mouebitur in secunda accessione. Pari namque ratione diceres, vbi aliquis haberet 10. sanguinis libras simul in venis,& quatuor ex ipsis mouerentur ad putredinem,ac febrem efficerent: postea verò morbo integrè sanato,occasione adhibita,ægrotaret secundo aliis quatuor libris sanguinis motis ad putredinem,illos duos esse vnum morbum, in vnitate causæ antecedentis, quod constat esse falsum. Vnitas igitur morbi, in vnitate causæ materialis saluatur, quæ ex præcedenti aut morbo, aut accessione seruatur, & causa fuit morbum actu efficiens: sine ipsa namque vnitas febris tertiana in post accessiones saluari non potest. Hæc igitur aduertenda sunt contra vulgus medicorum. Sic igitur vbi quis non perfectè fuerit iudicatus ac fideliter, morbus redit, idem cum priore, cum maiori ægrotantis periculo, quoniam languidiorem inuenit facultatem. Recidiuam itaque timendam prædicit Hippocr. vbi vno duorum modorum finiatur morbus, aut sine signis solutionis aut non in die iudicatiua. Iudicia solutionis ea sunt, quæ morbi coctionem ostendunt, vt in Aphor.71.4.sect. Quibus septima iudicatur, his nebulam rubeam habet vrina & reliqua secundùm rationem. Coctiones item 1.de Morbis pop.part.2. iudicij celeritatem,& securam sanitatem ostendunt. Cruda verò & incocta, & ad malos abscessus conuersa, difficiles iudicationes,& labores, & longitudines, & mortes, & eorundem conuersiones. Præterea inquit, Si soluatur morbus, & non in diebus decretoriis recidiuam expectare oportet. Ratio est, quoniam,vt diximus in expositione primi prognostici huius libri, fides & certitudo iudicationum ex die sumitur, apud Galen.lib.1. de Diebus decretoriis. Multa alia sunt signa recidiuæ morbi,quæ non scribuntur hic ab Hippocr.vt in progn.68.lib.2.vbi rumor aliquis repentè euanescat. Intellige idem in omni morbo subito deficiente, sine aliqua manifesta excretione, aut effatu digno abscessu, quæ ad crisim necessaria sunt. Inde est, quòd Galen. lib.3. de Crisi.cap.9. dixit, Non posse quempiam saluari subito sine crisi, hoc est, sine manifestis excretionibus, aut effatu dignis abscessibus. Item si euacuatio talis eueniat,sed non integra, similiter oportet recidiuam expectare, vt in Aphorism. 12. secundæ sectiõ. Quæ relinquuntur in morbis, post iudicationem,recidiuam facere consueuerunt. Rursum, quando anni tempora inconstantia fuerint, recidiua est in morbis speranda : vt in Aphorism.8. libr.3. In constantibus temporibus, si tempestiue

Morborum materialium vnitas.

Medicorum communis opinio.

Recidiuarum indicia.

Temporum inconstantia morborum recidiuam prænunciat.

tempestiua redduntur, morbi constantes & boni iudicij fiunt,in inconstantibus verò inconstantes,& mali iudicij. Et Galen. in Commeut.inquit, At autem ipsos difficulter, id est,malè iudicari vel enim cum casibus periculosis iudicia in his morbis eueniunt,vel statim sunt perniciosi,vel omnino faciunt recidiuam. Et lib. de Humoribus Hippocr. memorans ea quæ in temporibus non obseruantibus naturam propriam fiunt, inquit, Quapropter etiam tempora à iudicatione aliena, ac inconstantia fiunt, quemadmodum etiam morbi si prærumpant, aut præexcernantur, aut intus relinquantur. Recidiua enim etiam tempora faciunt, quemadmodum & morbos ita inducunt. Rursus febres non acutæ non iudicantur perfectæ, & recidiuam facere solent, & lib.6. de Morb. popul. part.2. sectìon.22. Febres non acutæ tales sunt nempe reuertuntur summatim, sola ea iudicatio secura est à recidiua, quæ omnes notas bonæ iudicationis comprehendit. quod vniuersim docuit Galen. lib.1. de Diebus decr. vbi cuiusdam iudicationis notas omnes bonitatis percurrit, ac postea subdit, Quod igitur iudicio testimonium afferendum relinquitur? huic mihi animum adhibeas,cum fide,hoc est,quod fidele iudicium est securum, & à metu de morbi recidiua remotum. Vnde hoc accipiemus? nempe quod aliá singula ex vno quopiam, vel etiam duobus vel pluribus quidem, sed non ex vniuersis oriuntur. Verùm quod cum fide, omnibus quæ commemorantur indiget, in quibus diei quoque natura est. Inseruit ista prognostica propositio quàm maximè ad victus rationem instituendam. Si namque æger integrè sanatus est, veluti sanus est alendus : sin minus, caute agendum est. Galen. enim lib. 2. de Crisi. cap.13. reprehendens medicos ignaros solutionem fidarum, inquit, Nonnunquam verò existimans liberatom esse à morbo ægrotantem, atque ei victus libertatem permittens, magni alicuius mali occasionem afferret.

Febres non acutæ recidiuas faciunt.

Secura iudicatio à recidiua.

Perfecta solutionis cognitio ad quid vtilis.

GALENI COMMENTARIVS.

Quoties neutrum existat ex his, quæ dixit, tunc expectare oportet recidiuam, non vbi alterum adsit, alterum desit. Quæ enim non ex ratione leuant,recidiuam facere consueuerunt: quanquam in diebus accidat decretoriis. At verò constat vt hæc non ex ratione leuent, quæcunque neque cum indiciis solutionis, neque in diebus desinant decretoriis.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Galenus in præsenti Commen.contrarius videtur his quæ diximus in expositione progno. & libi ipsi. Diximus multa esse indicia apud Hippocr.& Galen. quæ ostendunt futuram morbi recidiuam : & vnum est, si iudicetur morbus in die non iudicatoria: quoniam apud ipsum lib. 1. de Diebus decr. omnia sunt necessaria ad fiduciam iudicationis, & inter ea dies : nam ex natura diei sumitur fiducia iudicij. Similiter vbi desunt signa coctionis, diximus recidiuam sperandam, illis quoque quæ sine ratione leuius habent,quibus non est fidendum. Modo verò inquit, quoties neutrum existat ex eis quæ dixit, tantisper spectare oportet recidiuam, non vbi alterum desit, ac si diceret, Vbi morbus soluitur, cum his duobus additis, vt neque soluatur cum signis coctionis, neque in die decretoria, recidiua est expectanda: si tamen soluatur, in die decretoria, sine signis coctionis,aut cum signis coctionis,sed non in die decretoria,non erit sperãda recidiua. Quod constat esse dictis contrarium. Præterea sibiipsi contra-

Galen. commentarius difficilis.

Digitized by Google

dicit Galen.in Comment. Cùm enim dixiſſet, recidiuam non eſſe ſperandam, dum alterum adſit, etiam ſi alterum deſit, addu contrariam ſententiam, dicens, Quæ enim non ex ratione leuant, faciunt recidiuam, quanquam in diebus accidant decretoriis. Ergo ſolo vno præſente, nempe, iudicationem factam eſſe in die decretoria, adhuc ſperatur recidiua:cuius contrarium dixerat, videlicet quòd vno ſaltem præſente non eſt recidiua ſperanda. Ad quæ reſpondemus, quòd vera mens Gal. eſt, quam explicuimus in expoſitione, quocunque deficiente ex his, quæ oſtendunt optimam iudicationem, ſuſpicionem mouet futuræ recidiuæ. De his enim,quæ non ſoluuntur in die decretoria ſatis diximus. De his verò, quæ ſoluuntur ſine ſignis coctionis,in præſenti teſtatur Comment. quum dicit, Quæ enim non ex ratione leuant, faciunt recidiuam 2.Aphor.ſect.Comm.27.explicuit,quæ ſunt, quæ ſine ratione leuant. inquit.Cùm morbus inuadit vehemens, mox ſubito quieſcit, nec per ſudorem,neque vomitum, neque alui excretionem, aut profluuium ſanguinis,corpore euacuato, ſed neque viſo ſigno coctionis, ſignum infidum exiſtimat talem quietem eſſe. Ad Galen.Comment.accedendo, notandum,quòd Græca litera in his codicibus quos legi,ſic habetur, ὅταν μηδέτερον ἂν εἴπω γίνηται, τότε χρὴ προσδέχεσθαι τὴν ὑποστροφὴν, οὐχ ὅταν τὸ ἕτερον μὲν αὐτῶν γίνηται τὸ δ' ἕτερον μή. vbi particula οὐχ, pro καὶ ſcripta eſt:quòd ſi καὶ ſcribatur, verus erit ac integer contextus, & ſine controuerſia talis, ὅταν μηδέτερον ἂν εἴπω γίνηται, τότε χρὴ προσδέχεσθαι τὴν ὑποστροφὴν, καὶ ὅταν τὸ ἕτερον μὲν αὐτῶν γίνηται, τὸ δ' ἕτερον μή. quod eſt, Quando neutrum eorum, quæ dixi, fiat, tunc expectare oportet recidiuam,& quando alterum quidem ipſorum fiat, alterum verò non. Huius ſecundæ partis exemplum ſtatim apponit, dicens, Quæ enim non ex ratione leuant ὑποστροφώδεα (hoc eſt, amica reuerſionis) quanquam id diebus accidat decretoriis. Vnde fit, vt mens Gal. conſtans ſit,quando aliquod dictorum defecerit eſſe ſperandam recidiuam.

Codex Græcus mendoſus.

PROGNOSTIC. XXIII.

QVæcunque febris prorogatur, ſalubriter affecto homine, nec ob inflammationem, nec ob quamuis aliam cauſam manifeſtam, dolore detinente huic expectandus eſt abſceſſus cum tumore,ac dolore, ad aliquem articulorum, maximè eorum qui ſunt in parte inferiori.

Vniuerſali theoremate docet prædicere futuros abſceſſus dicens, Si febris fuerit longa atque ſalubris & non pendeat ab inflammatione, nec à cauſa primitiua, prædicere oportet futuros abſceſſus cum tumore & dolore in articulis:& licet in omnibus articulis id fieri contingat, in inferioribus tamen potiſſimum. Ratio ſumitur ex morbi natura:ſi enim morbus longus eſt, à craſſis pendet humoribus,aut frigidis, qui etiam longo tempore egent ad concoctionem, & qui rarò per excretionem finiuntur, ſæpè verò per abſceſſum. Is autem in alia corpora parte fieri poſſet, & in articulis ſimiliter, quoniam laxi ſunt, ſed potiſſimum in inferioribus, quoniam craſſi & frigidi humores, ad inferiora maiori ex parte tranſmittuntur. Similem ſententiam ſcripſit lib.2. prognoſt 65. Conſiderare oportet talia hunc in modum: ſi febris detinet, & dolor non ceſſauerit, & ſputum non excernatur ſecundùm rationem, neque bilioſæ fuerint alui deiectiones,neque diſſolutæ, atque ſynceræ, neque vrina valde multa, ac plurimum continens ſedimentum: paratur autem ſalubris ab aliis omnibus ſalutiferis ſignis: in his oportet huiuſmodi abſceſſus futuros ſperare, Quod enim hic dixit, Quæcunque febris prorogatur ſalubriter affecto homine, libro ſecundo dixit, Si febris detinet, &c. Paratur autem ſalubris ab omnibus aliis ſalutiferis ſignis.Per febres autem quæ prorogantur, intelligere oportet eas, quæ 20. diem tranſgrediuntur, is enim eſt terminus acutorum. Et quemadmodum acutæ per excretionem, ita longæ per abſceſſum finiuntur: vt etiam conſtat ex prognoſtic.11. vbi dixit, Si tamen abſque talibus ſignis dolor 20. diem tranſcendat, & febris detineat, ſuſpicari oportet ſanguinis è naribus eruptionem, vel aliquem alium abſceſſum ad inferas ſedes, & ex prognoſtico 27. ſequenti conſtabit. Ea tamen quæ de deiectionibus addita ſunt lib.2. indicant humorem craſſum: dixit namque, Neque bilioſæ fuerint alui deiectiones: quod iudicat morbum pendere ab humore craſſo. Quod in vniuerſum comprehendit dicens, Si prorogatur febris, & non ob inflammationem, id eſt,non ob læſionem particulæ, neque ob cauſam manifeſtam. Reliqua in præſenti prognoſt. deficiunt ad integritatem: vt enim Galen. in Comment. explicat,craſſi humores, qui per excretionem non ſolent finiri, aliquando per abſceſſum finiuntur,aliquando verò per coctionem. Quod excluſit lib.2. per ea quæ dixit, Neque diſſolutæ & ſynceræ deiectiones,neque vrina valde multa, ac plurimum continens ſedimentum. Dixit etiam in præſenti prognoſtico, vbi non pendeat à cauſa manifeſta febris. Quod conſtat: quoniam, vt vult Galen. vbi aliquod erratum committatur, non oportet abſceſſum expectare, etiam ſi febris prorogetur, cum aliis indiciis. Vbi ergo febris prorogatur, & non ob partis læſionem, neque ob cauſam manifeſtam abſceſſus ſperatur, licet etiam aliquando coctiones, quod tamen ipſum hic non diſtinxit, ſed in lib.2. & in annotatione circa id quædam diximus. Addit cum tumore ac dolore ad aliquem articulorum: non vnum tantùm ſperandum dixit, ſeu vnum duorum, vel abſceſſum cum tumore, vel abſceſſum cum dolore in aliquem articulorum, inquit enim, τουτέῳ προσδέχεσθαι ἀπόστασιν, μετ' οἰδήματος καὶ ὀδύνης ἐπὶ ἄρθρων, hoc eſt,Huic ſpectandus eſt abſceſſus cum tumore, & abſceſſus cum dolore, ad aliquem articulorum: vtrumque enim in febribus longis experimur, nonnullas tubercula erumpentibus, quaſdam tumoribus articulorum finiri. Quod etiam magis declarat τε particula,quæ in codicibus Hippocrat. Aldinis habetur, ſic enim ſcribitur, τουτέῳ προσδέχεσθαι ἀπόστασιν μετ' οἰδήματός τε καὶ ὀδύνης ἐπὶ τῶν ἄρθρων, quod confirmat Aphor.44. lib 4. qui in Galeni codicibus ſic ſcribitur, ὁκόσοισι πυρετοὶ μακροὶ, τουτέοισιν ἢ φύματα ἐς τὰ ἄρθρα ἢ πόνοι γίνονται. In codicibus autem Hippocr. Aldinis ſic, ὁκόσοισι πυρετοὶ μακροὶ τουτέοισι φύματα ἐς τὰ ἄρθρα ἢ πόνοι ἐγγίνονται.Melius autem ſic legetur,ὁκόσοισι πυρετοὶ μακροὶ τουτέοισιν ἢ φύματα ἢ ἐς ἄρθρα πόνοι ἐγγίνονται, quod eſt,Quibus febres longæ,his vel tubercula,vel ad articulos dolores ſuperueniunt. Quod enim in Aphor.dixit, φύματα,id eſt tubercula, in progn. præſenti dixit,ἀπόστασιν μετ' οἰδήματος,hoc eſt,abſceſſum cum tumore,φῦμα enim,omnem tumorem,ſimiliter & œdema, apud Hippocr. ſignificant vt ſuprà ſatis eſt declaratum.Quod poſtea dixit, ἢ ἐς ἄρθρα πόνοι, id eſt, vel ad articulos dolores: in prog.præſenti dixit, καὶ ὀδύνης ἐπὶ ἄρθρων, hoc eſt, & cum dolore in aliquem articulorum. Quod in fine progn.dictum eſt,

Prognoſtici lectio.

Phyma.

Aphor. prog. comparatur.

Maximè

Digitized by Google

Abſceſſus qui erumpant.

Maximè eorum qui ſunt in parte inferiori, ad craſſitudinem humorum eſt referendum. Cæterum in progn.66. lib.2. ad quam partem ſint ſperandi erupturi,diſtinxit Galen.lib.3.de Criſi.in fine,in longis febribus abſceſſus eſſe ſpectandos dixerat. Lib.6.de Morbis pop.part.2. ſect.22. Febres non acutæ tales ſunt,nempe reuertuntur, vbi Galen. inquit. Et hoc vnum eſt ex his quæ ad futurorum abſceſſuum prænotionem conferunt. Nam febres acutæ cito iudicantur, & per excretiones perfectam habent ſolutionem: quæ verò non acutæ vocantur, reuerſoriæ ſunt, cunctantúrque, & ſolutiones efficiunt imperfectas, poſtea reuertuntur, & ſecundam habent excretionem, ex abſceſſu perfectam ſolutionem. Dixit itaque Galen. in hoc loco, recidiuam eſſe ſperandam ex diminuta euacuatione, & inde ſperandos abſceſſus. Ratio eſt, quia ſi diminuta ſit euacuatio,in præcedenti progn. declarauimus, recidiuam ſequuturam, & inde abſceſſus in poſtremis ſolutionibus. Ex diminuta ergo euacuatione argumentum prognoſticum ad futuros abſceſſus accipitur,quod text.20. antè citatum ſcripſerat Hippoc. dicens,Et ſiquidem ex fluentibus aliquid relinquatur, promptus in abſceſſum eſt morbus.

GALENI COMMENT.

QVa antea dixit particulatim,primùm de abſceſſibus circa ilia,deinde circa thoracem, ac pulmonem, ea nunc repetens pronunciauit in vniuerſum. Cùm enim triplex ſit cauſa prorogationis febrium, aut propter aliquam partem affectam curatu difficilem, aut propter humores crudos & craſſos incoctóſque, aut propter aliquod commiſſum: ſi nec affecta fuerit pars, aut nulla alia cauſa, aut ægri committentis, aut curantium eum, aut propter exteriorem cauſam, verbi gratia, tempus, terram, conditionem, domicilium parium. conflictationem, ſolicitudinem, angorem: reſtat vt humoribus crudis ac concoctu difficilioribus prorogetur. Hos igitur aſſolet natura in partem quandam ignobiliorem expellere, quoties per excretionem pellere externa corpus non queat. Sæpe enim dictum iam eſt, vt humores corporis calidiores tenuioréſque paratiſſimi ſint ad excretionem: crudis verò & craſſis, aut per abſceſſum, aut per concoctionem natura medeatur. Porro idipſum vt per concoctionem medeatur, excretio quædam eſt, quæ ex vrina magna ex parte, raro per aluum efficiatur.

ANNOTATIO IN GALEN. COMMENT.

IN prima parte docet, Hippocratem comprehendere vniuerſalem doctrinam de abſceſſibus, quam particulariter tractauerat in 1. lib. de Hypochondriorum inflammationibus, nempe progn.23. & quibuſdam ſequentibus, & in 2.lib. quædam de abſceſſibus thoracis, vt progn. 65. & ſequentibus quibuſdam. Hîc enim vniuerſaliter docet, quando futurus eſt in morbis abſceſſus. Solent namque febres protogari ob vnam trium cauſarum, nempe propter aliquam partem curatu difficilem,veluti vbi febres habeãt originem ex iecoris,aut lienis inflammatione,ad ſcirrhi naturam declinantem: quamdiu namque talis tumor non curatur, febres perſeuerabunt.Quod ſimiliter fiet, vbi ob intemperiem calidam iecoris, febres excitentur, aut ob pulmonis vlcus,aut intemperiem.Secunda cauſa eſt,ob humorum craſſitudinem: nam tales humores febres efficiunt longas,tam in tẽporibus particularibus, quàm in vniuerſalibus. Tales ſunt febres quotidianæ, & quartanæ pariter, & inter acutos morbos quidam, qui cùm à craſſis pendeãt humoribus intra 20. diem habent 14. dies fortis afflictionis, poſt quos aliqua facta mutatione,ac imperfecta iudicatione,efficitur

Febres quibus cauſis prorogantur.

morbus acutus ex decidentia. Tertiò febres prorogantur, ob aliquod commiſſum erratum, aut à medico, aut ab ægro, aut ab aſſiſtentibus, aut ob regionem, quia admodum calida,aut frigida, aut ob aërem, eodem modo, aut ob domicilium,quia non ſpirant in ipſo venti, aut ob curam, aut ſolicitudinem, & ſimilia animi accidentia. Solent enim hæc prorogare febres, & impedire,ne ipſæ ad præfinitum tempus iudicentur. Gratia exempli, Si quis patiatur acutam febrem, quæ pendet ab humore neque admodum craſſo, neque admodum tenui, ac 7.die ſperetur(quoniam ſignum aliquod coctionis apparuit in ipſo) quòd morbus aſſequetur integram coctionem in die 14. ac ſi morbi magnitudo accedat, ſperetur ipſum eſſe iudicatione finiendum. Medicus verò non ſperata coctionis integritate, quoniam non agnoſcit vires ægri, ac morbi magnitudinem, timens ne forte antequam ad 14.deueniat moriatur, neque poſſit ad coctionem ſufficere medicamentũ expurgans in potu præbeat 6.die, (quod hodie noſtri medici ferè omnes faciunt) certum eſt quòd morbum reddet diuturniorem, interrupta coctione, ac impedita iudicatione, fractis quoque viribus ægri ex purgatione,atque deiectis.Ad Galenum verò redeamus. Vbi aliquod duorum non fuerit in cauſa prorogationis febris,nempe aut para curatu difficilis:quod inſinuauit Hippoc.cùm dixit. Si prorogatur febris, & non ob inflammationem, aut dolorem, neque ob cauſam euidentem quod explicuit manifeſtum eſt cauſam eſſe, humorum craſſitudinem & cruditatem. *Ilia.* lege, hypochondria, *Ea nunc repetens pronunciauit in vniuerſum.* Hæc ſententia eſt falſa:non enim repetit Hippoc. aliquid eorum, quæ ſuprà dixerat, aut 1. aut 2. lib. citatis locis,vbi de abſceſſibus egit.Græcè tamen ſic habetur,in principio Comment. ἃ διὰ τῶν ἔμπροσθεν εἶπε κατὰ μέρος ἐπὶ πρώτων μὲν τῶν καθ' ὑποχόνδρια, δευτέρων δὲ τῶν κατὰ θώρακα καὶ πνεύμονα, ταῦτα νῦν ἐπαναλαβὼν ἀπεφήνατο καθόλου, quod eſt, Quæ dixit ſigillatim, in primis quidem, de his quæ hypochondriis, in ſecundis autem, de his quæ circa thoracem & pulmonem, nunc comprehendens, vniuerſaliter oſtendit in primis & ſecundis,intellige partibus libri quæ citatæ ſunt, & ex primo & ſecundo libro.

Medicorum error.

IN ſecunda parte, quæ incipit (Hos igitur aſſolet) concludit abſceſſus futuros. Quoniam ſi febres prorogantur ob humorum craſſitudinem, cùm natura ſoleat eos in partem aliquam ignobilem tranſmittere: ſequitur vt abſceſſus in eis partibus fiant. Tenues namque humores per excretionem ſolent emitti,vt dixerat lib.2. Comment.65. part.3. Craſſi verò, aut per abſceſſum, aut per concoctionem, ſicuti & crudi,id eſt,qui difficilè coquuntur.Vbi tamen per coctionem finiantur,rarò per deiectionem, frequentius per vrinam finientur. Itaque in tali caſu licet coctiones poſſint ſperari,poſſunt etiam ſperari abſceſſus,quod diſtinguetur ex morbi magnitudine. Nam magni morbi iudicantur, & finis morbi per abſceſſus iudicatio eſt. Si tamen morbus ex magnis non fuerit,coctio ſperabitur: per vrinam frequentius, quoniam humor in vaſis paulatim coquetur, ac excernetur vrina craſſa,& cum ſedimento copioſo. Aliquando etiam, ſed rarius, humor in vaſis coctus ad ventrem paulatim mittetur, ac deiectione finietur morbus.

PROGNOSTIC. XXIV.

HVIuſmodi abſceſſus magis ac in minori tempore fiunt iunioribus natu trigeſimum annum agentibus.

Digitized by Google

Ab ætate præsens accipitur signum, atque ad prædicēdum certius futuros abscessus. Quum enim de abscessibus, qui eueniunt ob crassos humores, scriptum sit præcedens progn. & crassi humores ad transmissionem egeant robusta facultate, in iunioribus magis eueniunt abscessus: non quoniam in hac sunt ætate, sed quoniam in ea calor naturalis est robustior quàm in sequentibus ætatibus, in quibus calor perpetuò tendit in diminutionem. Vbi itaque ex crassis humoribus morbus pendeat, magis speratur abscessus in hac ætate. Distinxit autem hanc ætatem à sequentibus, numero 30. annorum, etsi supra progn. 12. dixerit, Magis autem expectare oportet sanguinis eruptionem in iunioribus 35 annum agentibus, in senioribus verò suppurationem. Et in expositione 14. progn. iuuenum & iuniorum ætatem definiuimus 35. annorum numero. Verùm hæc non discordant: quibusdam enim citius, & quibusdam tardius ætas ista finitur, ex diuersa hominum temperatura naturali. Est autem terminus lòngior 35. annorum, breuior tamen 30. vt inquit Gal. Comment. 28. sequenti. Primus enim terminus conuersionis ad habitum frigidiorem 30. est, nouissimus verò 35. annus, & infra. Ob id igitur & Hippocr. quandoque 30. commemorat, quemadmodum paulò antè: sæpe etiam 35. Si tamen progn. intelligeretur absolutè, falsum esset: in ætate enim, in qua magis constat facultas, & in qua minimè non sperantur abscessus, quantum ad ætatem attinet, sed in qua medio modo se habet, qualis est crudorum senum, siue eorum, qui sunt in ætate, quam appello subsistentem. Modo tamen, quoniam non de omnibus abscessibus loquitur Hippocr. sed de dictis in progn. præcedenti, verùm est, quod robusta egent facultate, & in ætate ad 30. annum perueniente magis fient, siue in ea quæ ad 35. duos enim habet terminos. Citius etiam inquit, fient, propter eandem omnino rationem.

Ætas non prædocet abscessus sed temperatura.

Iuuenum ætas non diffinitur vno termino.

GALENI COMMENTARIVS.

Sæpenumero dictum est, vt morbi quos humores committunt calidiores, cum ægri viribus valentioribus, per excretionem iudicentur. His contraria sunt affectiones, in quibus facultas debilis est, & humor frigidus, quæ nec excretione, nec abscessu iudicantur, sed aut corrumpunt ægrum, aut perquàm longo temporis spatio vix concoquuntur. Porrò inter has media intercidunt, quæ per abscessum finiuntur: in quibus ex duabus dictis oppositionibus, alterum ex altera, alterum ex reliqua est. Duæ enim oppositiones existunt, è quibus altera secundùm naturam humorum, altera secundùm vires habetur: atque in alterutra earum duo inter se opponuntur, ex humoribus quidem calidi frigidis: ex viribus verò fortes debilioribus. Si igitur humores calidi sint, non oportet facultatem validam haberi, si abscessus quispiam futurus est: si verò frigidi, facultate opus est valida ad abscessum. Cæterum dignotio virium hæc est, maximè quidem propria in earum singulis antea dicta est ab actionibus. Ab ætate verò ducuntur indicia, pro iuuentute ac senectute, de qua nunc Hippocrates agit: dicitque magis accidere ac citius talem abscessum iis qui minores natu sunt trigesimum agentibus annum, maioribus verò natu, nondum tamen senibus, minus venire, ac tempore longiore: senibus verò minimè accidunt: in annum rejecto omni eo sermone quem Hippoc. inter initia habuit: Si qua febris prorogetur, saluè affecto homine, nec dolore detinente, aut propter inflammationem, aut propter aliquam aliam causam euidentem. Hæc itaque nobis reuocans in mentem, dixit talem potius fore in minoribus natu abscessum.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte, in quadam diuisione procedit, ad inueniendum in quibus dispositionibus abscessus sunt sperandi. Vbi enim fortis fuerit facultas, & humores tenues, excretiones sunt sperandæ, non abscessus: vbi verò facultas languida fuerit, & adfuerint in corpore crassi humores, neque excretiones, neque abscessus sunt sperandi, sed aut mors, aut coctio. Si tamen facultas fuerit fortis cum crassis humoribus, abscessus sunt sperādi: pariter vbi facultas fuerit languida, & humores tenues. Quod hinc habet originem, quòd abscessus medius quidam modus finiendi morbos est, inter solutionem quæ fit per excretionem, & eam mutationem quæ non fit subito. Primum fit forti existente facultate, & tenuibus humoribus: secundum, languida existente facultate, & crassis humoribus. Medium igitur mediam sequetur dispositionem, facultatis & humoris. Quod in hac tabella facilè constat.

Abscessus medius modus finiendi morbos.

Facultas,
- *fortis,*
  - *cum caliditatis humore, excretionem.*
  - *cum frigid. humore,* { *abscessum. / coctionem.* }
- *mediocris,*
  - *cum calid. humore,* { *sæpè excretionem. / raro coctionem. / aliquando abscessum.* }
  - *cum frigid. humore,* { *sæpè coctionem. / raro excretionem. / aliquando abscessum.* }
- *imbecilla,*
  - *cum calido humore, abscessus.*
  - *cum frigid. humore,* { *coctionem. / mortem.* }

(*Cæterum quo pacto.* Græcè ἡ διάγνωσις δὲ τῶν δυνάμεων, ἡ μὲν οἰκειοτάτη καθ' ἑκάστην αὐτῶν εἴρηται) πρόσθεν ἀπὸ τῶν ἐνεργειῶν. quod est, Cognitionem autem facultatis prius dictum est familiarissimā esse vnicuique ipsarum ex operationibus. Quod autem dicit prius dictum esse lib. 2. Comment. 6. ex functionibus docuit robur facultatum deprehendere dicens, Cæterùm quum tres secundùm genus vires, ex triplici pendeant origine, cerebro, corde, iecore, per earum ministeria firmitas, atque infirmitas cognoscitur.

In secunda parte, quæ incipit (ab ætate verò) probat veram esse Hipp. sententiam, quòd iunioribus natu magis fiunt abscessus, quia ante 30. annum calor est robustior, qualis exigitur ad abscessus, vbi fuerint crassi humores peccantes. His verò qui 30. annum transcendunt, minus eueniunt abscessus, ac tempore longiori: quoniam in eis natura magis tardatur in superandis & transmittendis humoribus quam in iunioribus. In senibus verò minimè fient abscessus, ex crassis intellige humoribus, quia in ipsis languida est facultas, quæ cū crassis humoribus abscessus non efficiet, sed mortem aut coctionem.

PRO

PROGNOSTIC. XXV.

COnsiderate autem oportet statim abscessus signa si viginti diebus transactis febris detineat.

IN expositione prog.21.lib.1. terminos omnium morborum definiui generaliter: vbi dixi, & ex Gal. probaui, terminum extremum acutorum morborum esse diem vigesimum, qui etiam terminus morborum acutorum non exactè dictus est, quem si morbus pertransierit, abscessus sunt sperandi potius quàm excretiones. Quod etiam in prognost. 21. dixit Hippoc. similiter vigesimum statuens terminum. Vbi dixit, *Abscessus signa.* litera Græca habet in codicibus Hipp. τὰ περὶ τ ἀποστάσιος. & in codicibus Gale. τὰ τ ἀποστάσιος. vbi τὰ, articulus, non nisi σημεῖα, id est, signa referre & ostendere poterit, vt scripsi in litera Hippocratis.

GALENI COMMENTARIVS.

CVm antea & iam de morbis diutinis dissereret, mentionem habuit vigesimi diei, propterea quod ad hunc vsque diem extentus morbus nondum diutinus existat. Porrò antea quoque est proditum, quamobrem non conueniat vnum poni limitem firmum acutorum morborum. Quocirca nequaquam mirum videri debet quartodecimo die eum dicere indicari morbos acutos, & rursus vigesimum commemorare. Etenim in sententiis quoque, vbi quartumdecimum diem finem fecit summum indicationis acutorum morborum, commemorauit etiam septimumdecimum. Est autem initium illius sententiæ: Acuti morbi quartodecimo die iudicantur. Finis verò est: Rursus verò decimusseptimus considerandus est, is enim quartus à quartodecimo, & septimus ab vndecimo est.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Vigesimi diei mentionem fecisse suprà Hipp. dicit, cùm loqueretur de morbis diutinis, nempe prognostic. 56. libr. 2. quoniam ante ipsum nullus morbus dicetur diutinus. Neque etiam morborum acutorum licet vnicum terminum statuere, sed 14. & 20. de quo in expositione progn. 21. lib. 1. satis dictum est. Nam & Hipp. inquit Gale. in Aphor. postquam 24. statuit terminum acutorum, dixit 17. esse considerandum. Recitat etiam sententiam Hippo. ad finem Com. quæ non est vnus Aphor. sed duo, nempe 23. & 24. sect. 2. De morbis diutinis dicemus in expositione 26. prognostici sequentis.

PROGNOST. XXVI.

SEnioribus verò minus accidunt, vbi febris fuerit diuturnior.

Hos abscessus, qui a crassis pendent humoribus, ac frigidis, dixerat 24. Progn. magis fieri natu minoribus 30. ann. Præseos verò prog. implet sententiam, minus fieri dicens in maioribus natu, id est, in his qui 30. annum sunt transgressi, aut in aliis temperaturis 35. facultas enim in eis minus constat, quàm in minoribus, & abscessus euenientes à crassis humoribus, robusta egent facultate. Dixit autem. Vbi febris fuerit diuturnior, quoniam de eisdem abscessibus loquitur in præsenti progn. de quibus in progno. 25. vbi dixit, Quæcunque febris prorogatur, salubriter affecto homine &c. vbi diximus, de abscessibus esse mentem Hippoc. qui pendet à frigidis humoribus. Ibi verò explicuimus, febres quæ prorogantur, esse illas, quæ 20. diem transcendunt: sic & modo intelligi debet. Quod enim ibi dixit, Quæcunque febris, μηκύνει, id est, prorogatur: hîc dixit, πολυχρονιωτέρου ἐόντος. id est, vbi fuerit diuturnior. Cùm ergo in progno. præcedenti dixisset abscessuum signa esse considetanda, vbi febris 20. diem pertranseat; in omnibus autem istis prog. qui sunt à 23. in 29. loquatur de abscessibus, qui eueniunt in febribus, quæ prorogantur, quas appellat diuturniores: erunt febres diuturnæ, siue quæ prorogantur, illæ quæ 20. diem transcendunt. *Febris diutina.* Et merito: quoniam si extremus terminus morborum acutorum, qui etiam à natura sua breui tempore terminantur, est dies 20. illæ febres dicentur diuturnæ, quæ diem transcendunt 20. Fuchsius item, vir alioqui doctissimus, malè explicuit morbum diuturnum, sect. 1. Aphor. Commen. 4. *Fuchsius notatur.* dicens, Morbus diuturnus est omnis, qui 40. transcendit diem, melius enim eum esse diuturnum dixisset qui 20. transcendit diem, vt dixi. Præter id quod Gal. lib. 2. de Dieb. decre. aliquos morbos diuturnos, sicuti & aliquos acutos ex decidentia dicit ad diem 40. finiri: inquit enim, Sed enim quum ex decidentia acuti exactæ solutionis terminum habeant longissimum diem quadragesimum, nonnulli verò continua semper febre ad hunc vsque extensi sunt, ponatur & hoc tempus aliquando diuturniorum affectuum, qui nullam manifestam remissionem habent: sicut antea diximus, aliquando acutorum esse decretorium. Et in summa Gale. in Comm. præcedenti explicans, quare Hippoc. dixerit post 20. diem expectandos esse abscessus, inquit, Cùm autem de morbis diutinis dissereter, mentionem fecit vigesimi diei, propterea quòd ad hunc vsque diem extentus morbus nondum diutinus habeatur.

GALENI COMMENT.

MEritò, quia in morbis indicandis per abscessum, facultatem habere firmitatem quandam, nec prorsus ad extremam concidisse infirmitatem oportet: & ob eam rem inquantum processerint per ætatem, abscessus minus fieri accidit. Senibus verò non minus, sed minimè accidunt. Nunc verò non senes dixit simplici ratione, sed cum iis qui trigesimum agant annum conferens natu maiores nominauit eos qui prouectiores quàm hi per ætatem existant. Cæterum vt ita vtatur maioris natu appellatione, & antea definitum est, & item deinceps nihilominus indicabitur.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Commentarius nullam ferè præbet dubitandi occasionem: signatim tamen explicat, quare dixit, Senioribus minus accidere: quoniam, inquit, per seniores, eos, qui ad iuniores tales existunt, intellexit. Nam qui non seniores, sed simpliciter senes sunt, imbecilliorem habent facultatem, neque in eis abscessus sunt sperandi. *Antea definitum.* lib. 2. Comm. 69. & infrà Comm. 28.

PROGNOST. XXVII.

OPortet autem huiusmodi abscessum sperare, vbi continua fuerit febris: in quartanam verò deducetur, si intermittat, & erratico modo apprehendat, & sic agens, autumno appropinquet.

Alium modum terminationis morborum acutorum, scribit Hippoc. in præsenti prognost. finiuntur enim, ac permutationem faciunt nonnunquam in quartanam. Intelligendum est de his qui prorogantur, & vigesimum diem pertranseunt: de quibus in progn. 25. illi enim aliquando finiuntur per abscessus, aliquando verò transeunt in quartanam. In his tamen, qui ante 20. finiuntur, neutrum horum est sperandum, sed excretio. Distinctio tamen accipitur ex natura febris: aut enim est continua, aut intermittens, Si continua, quum 20. pertrãsierit diem, signa abscessuum sunt aduertenda: si verò intermittens, in quartanam transibit morbus: & id potissimum fiet, si modo erratico apprehendat, & ad autumnum

tumnum peruenit. Inde intelligendum, quòd vbi intermittens fuerit, & non erratica, id non erit præsagiendum: erit enim ipsa intermittens non erratica, aut tertiana, aut quotidiana. Tertiana ferè nonquam succedit, quoniam post 20. diem non relinquetur humor biliosus ex morbo acuto, sed potius in ipso morbo, aut resoluetur intra 20. diem, aut per adustionem transibit in melancholiam. Si tamen intermittens fuerit quotidiana, post ipsam potius sperantur abscessus quàm febris quartana, quæ ex adustione habet generationem: quoniam pituita non transit per adustionem in melancholiam. Vult itaque Hipp. ex acutis morbis transgredientibus 20. diem, si continua remanserit: prædicere abscessus. Si intermittens, & non apprehendat modo certo, prædicere certum modum, nempe futurum quartanarium ordinem, potissimum vbi accedat ad id tempus, quo quartanæ maximè fieri solent, quod est autumnus.

Intermittens febris in quartanam transit si erratica fuerit.

Obiectio. Contra mentem Hippoc. videtur, quòd nullus acutus morbus esse possit, qui febrem habeat coniunctam, quæ intermittat: aut enim febre carere debet, vt morbus attonitus comitialis, aut vtrinque conuulsio: aut si febrem habet, hæc esse debet continua. Malè ergo hic de morbis acutis agens, de morbo, cuius febris intermittit, mentionem fecit. Maxima probatur ex Gal. lib. 5. Apho. Comm. 3. quum inquit, Si enim fit cum febre morbus (nempe acutus) necesse est ipsum febres habere continuas. Soluitur *Solutio.* propterea quod acuti qui febres cõtinuas habet, simpliciter tales esse debent, non ex decidentia, quales qui 20. diem transgrediuntur, per quos quum continuæ fuerint, si qua spes habeatur iudicationis, hic abscessus firmabitur. Quæ tamen intermittunt erratico modo in quartanam transeunt, quoniam huiusmodi febres melancholiam abundare ostendunt. Erraticas autem febres explicuit Gale. eas esse, quæ particulares accessiones sine ordine habent, lib. 1. de Morb. pop. par. 3. Comm. illius. Errantes autem, &c. & in Comm. historiæ Cleonactidis, dixit, Cleonactidem, inquit, ignis corripuit, id est, febris vehemens detinuit. Deinde infert, Erraticè, quod est, sine vllo circuitus ordine: vt verbi gratia, si interdum quidem tertio vel quarto febricitasset, interdum quinto vel sexto. Significat autem febris talis erratica, humorem factum ex adustione, qui difformis sit, ita vt in vna parte moueatur ad putredinem, in alia ad motum sit ineptus, & fortè sic in diuersis diuersimodè dispositus existat. Ad inæqualitatem itaque humoris febres erraticæ reducuntur à Galen. in Comm. Similiter lib 4 de Rat. vict. acut. sectio. 52. febres has appellauit Hippoc. ἀκαταστάτους, quod vocabulum Gal. interpretatur in Comm. dicens, Febres ἀκαταστάτους, id est, inconstantes dixit, in quibus nihil est καθεστηκὸς, quod significat βέβαιον, id est, firmum aut certum. Quòd tamen id non tantùm significet in accessionibus ipsis inæqualitatem, sed & in humore ipso peccante, explicuit, dicens, Sunt autem certa, quæ in periodis apparent vtrinsque, atque adhoc in exquisitis febrium formis. Periodi itaq; principium non ostendunt primis diebus, vrinæ verò superueniunt alias aliæ: & sæpenumero ter quaterque interdiu & noctu meiere contingit, dissimilesque inter se apparent vrinæ. Sicuti & lib. 3. Aphor. Comm. 23. ad temporis inæqualitatem retulit dicẽs, Fiunt autem & erraticæ febres in autumno propter temperaturæ inæqualitatem. In vniuersum igitur ad inæqualitatem referuntur, aut ambientis, aut temporis, aut temperaturæ partium, aut finaliter ipsius humoris morbum facientis. Is autem humor, qui diuersas partes corporis inæqualiter occupat, vbi similem dispositionem per totum assequatur, febrem efficiet ordinatam, qui cùm melancholia sit, quaternarium obseruabit circuitum. Quod autem inquit, Et sic agens autumno appropinquet ad naturam temporis referendum est. De quo Hippo. Aphor. 22. lib. 3. dixerat, Autumno verò, & plurimi æstiui morbi fiunt, & febres quartanæ & erraticæ. Quantum autem faciat natura autumni ad quartanam generandam, constat ex Galen. in Comm. Aphor. dicti, & progn. præsentis. Quartana namque ex humore fit melancholico, & his duobus generatur modis, aut per adustionem, aut naturaliter tanquam fæx sanguinis, quæ in naturalissima sanguinis coctione generatur, ac subsidet. Post morbos itaque acutos & æstatis tempore humores aduruntur, transcúntque in melancholiam, cuius transpiratio, autumno superueniente, prohibetur, & ex melancholia retenta quartana efficitur.

Erratica febr.

Erraticarum febr. causa.

Autumnus quartanas generat.

GALENI COMMENT.

Dictum est & in libro De differentia febrium: vt quartana atribilario humore consistat. & item est proditum de generatione huius humoris, qua duplex est, tum ex sanguine crassiore qui respondeat proportione in venis subsidens in dolio vini faeculæ, tum etiam flaua bile vehementer assata. Hæc igitur atra bilis alioqui malefica est, ac derodit partes in quibus abunde collecta est: altera verò atra mitior quàm hæc est: sed potissimum quoties nondum traxit in animali moram, aut cum aliquo calore abũdanti, & præter naturam commercium habuerit. His igitur ita habentibus, quoties febris continua fuerit, quod est non desinens ad integritatem, ad eiusmodi abscessus vertitur, diutius immanens. At si intermittit, atque idipsum potissimum euenit per æstatis finem, verti morbum ad circuitionem quartanam ratio est. Quantum enim humorum ferbuit æstiuo tempore per febres cõtinuas, ac desiuit in atram bilem quodammodo restinctum est: proindéque calore febrifico æger vindicatur, maximéque quoties sudores eliciuntur. Sed si non antea natura quodammodo excernat veluti cinerem vehementer assatorum humorum: hic rursus permanens in corpore & calescens, putrem quandam recipit affectionem, idque quoties ei accidit, feruendo excitat febrem: à qua rursus eueniente sudore, pariter cum eo quod ferbuit atrabilis euanuit: tum rursus alia reliqua ferueutes, rursus alteram excitant febrem. Ceu igitur nondum vnam habeat omne corpus affectionem, sed atra bilis in quibusdam partibus insuper moueatur, in quibusdam immota maneat, in aliis putreat, aut feruere incipiat, inordinatas fieri febres necesse est. At verò quoties in cunctis venis eadem fiat affectio, exuperante atra bile, quartana consistit febris, maximéque quoties æstatis conuersio in autumnum, extrorsum delationis ac spirationis prohibet humores, introrsúmque auocet in profundum: quam hyems affectionem excipiens, vtpote intendens præ frigore delationem introrsum humorum, rursus ad alteram vsque mutationem in habitum calidiorem in quo morbus cœpit, asseruat corpus.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte dicit melancholiam facere quartanam, citátque lib. de Differen. febr. qui est 2. caput verò quintum. Dictum est etiam, inquit, duplicem esse ipsius generationem. nempe 2. de Naturalibus facul. versus finem, quum ait, In sanguine generando, quicquid abunde crassum ac terrenum ex ciborum natura in nutrimento fertur, nec commodè à naturali calore alteratur, id lien ad se trahit. Quod verò assum, (vt sic dicam) vtúmque nutrimenti est, fuerit sane hoc calidissimum in eo, ac dulcissimum (qualia sunt tum mel, tum adeps,) id, quum flaua bilis facta est, per fellis vocata vasa expurgatur. Et autem hoc tenue, humidúmque, & fluidum, non quale quum

Bilis atra generatio.

quum ad vltimum est excoctum flauum, igneum, & crassum,& vitellis ouorum simile. hoc namque iam præter naturam est: alterum verò quod prius memorauimus,est secundum naturam,pari modo & id nigri succi, quod nondum illam veluti ebullitionem,fermentationem quæ terra efficit, naturale est. Quod autem in talem mutatum est vim ac speciem, id iam præter naturam est,ceu quod ex vstione non naturalis caloris acrimoniam adsciuerit ac veluti cinisa quidam sit redditum. Sic quodammodo,& fæx vsta à non vsta dissidet: illa namque admodum calida est adeò vt carnem vrat,liquet, ac corrumpat:altera quæ nondum est vsta,ad omnia medicos vt deprehendas,ad quæ terra figulari,aliisque, quæ simul refrigerandi siccandique facultatem habent. Duos etiam modos generationis melancholiæ scripsit lib. 3. Apbor. Comm. 21. & lib. 4. Comm. 25. Humor ergo melancholicus naturalis, succus niger appellatur,bilis atra non tamen exquisitè, sed sola illa quæ ea putredine & vstione fit, cui accedit sapor acidus, fusámque babet substantiam,vt acetum, terram quoque ebullire facit, & muscæ ipsam degustare fugiunt, lib. de Atra bile, & 2. de Natut. facul. & in Comm. 21. 4. sect. Apho. Non naturalem itaque melancholiam calor igneus facit per adustionem sanguinis,aut bilis flauæ, aut atræ naturalis. Sanguine enim à calore præter naturam occupato, tenuis pars transit in flauam bilem,crassa verò in melácholiam, & vtraque deinde transit per assationem in attam bilem exquisitè. Mitior verò est altera, inquit Gal. lib. de Atra bile, quæ ex melancholiæ passione fit, quando humor humore est mitior. De naturali tamen dubium est,à quo efficiente generetur:videtur enim quòd causa efficiens melancholiæ naturalis est temperatura frigida & sicca. Quemadmodum enim calida & sicca plurimam efficit bilem, & calida & humida sanguinem, & frigida & humida pituitam,ita frigida & sicca efficit melancboliá. Quod etiam confirmatur ex naturali ipsius temperatura: ea namque frigida & sicca est ex Galeni libro 2. de Naturalibus fac. quum inquit, Deinde ex his quæ euidenter in corpore apparent, frigidum quendam,sicúmque succum debere esse monstrauimus. Vbi verò,& quàm breuissime fieri licuit,quæ veteribus demonstrata sunt, tamen quòd is succus melancholicus sit,tamen lienis id viscus, quod eum à sanguine expurget, recensuimus hæc Gal. Quod tamen frigidum & siccum est,à frigiditate & siccitate efficitur, per contrarium videtur: quoniam etsi Gal. multis in locis explicet duos modos generationis bilis, nullibi tamen videtur explicare causam efficientem melancholiæ naturalis. Si quis ergo de causa materiali dubitaret, facilè acciperet à Gal. lib. 3. de Loc. pat. ca. 6. solutionem, vbi recenset plurima alimenta, quæ melancholiam augent. Quum enim alimenta ex elementis constent, quæ plurimum habent de terrena, & crassa, frigidáque ac sicca materia, plurima præstant materiam fæculentam ac melancholicam. De efficiente tamen secundum mentem Aristo. non dubitandum, temperatum & naturalem calorem, qui sanguinem efficit, efficere melancboliam : est enim vnicus humor sanguis reliqui verò ipsius excrementa. Lib. namque 3. de Histor. anim. cap. 2. partes animalium similares recitans, postquam reliqua recensuit inquit, Et excrementa, stercus dico, pituitam, bilem tum flauam, tum etiam atram. Rursus lib. 11. de Gener. anim. cap. 18. inquit: Excrementa appellare reliquias alimenti, sed omnes humores à sanguine sunt reliquiæ alimenti, ergo sunt excrementa. Antecedens pro minori parte apud ipsum, quia solum

Atra bilis conditiones. *Atra bilis materia.*

De naturali melancholia generatione dubium soluitur.

Melancholica sufficiens.

Melancholica generatio ex mente Aristotelis.

sanguinem esse alimentum dixit lib. 2. de Par. anim. cap. 3. & 4. Quòd si reliqui humores à sanguine excrementa sunt, non habebunt aliam viam generationis à reliquis excrementis: ea autem est, vt vnumquodque generetur ex accidenti, à causa faciente id, à quo excrementum separatur: vt in fæcis generatione non est alia causa, quàm calor ventriculi, generans chilum: natura enim chilum generare intendit, & ex eius generatione fæx quoque generatur: separat autem iecur sua attractoria facultate chilum à fæce, quæ per intestina delabitur. Sic etiam in iecore calor naturalis intendit sanguinem generare, & ex accidenti sequitur, vt fecem etiam separet à mixtione, quam habebat cum parte, ex qua reliqui humores geniti sunt. Manet autem cum eis mista, licet non ad vnicam formam, donec à membris singula trahantur, & fæx ad lienem, & cùm non trahitur, coniuncta reliquis manet, atque per venas cum sanguine transit, ac nõnunquam morbos faciet, vt quartanam. Hæcad doctrinam Arist. dicta sunt. Hæc est causa, quare in melancholicis is humor abundat. Insequentes verò positionem Hippo. qui tenet omnes humores simul alere, & totius animalis esse materiam, lib. de Humana natura. & Gal. lib. 2. de Elementis, ex doctrina Hipp. & lib. 8. de Placit. Hipp. & Platon. calor efficiens coctionem, tres humores generat, quibus formam tribuit substantialem, aliam ab ea quam habebant in alimento ipso: sanguinem ex materia conuenienti, & per coctionem quæ non excedit modum: bilem ex determinata materia, quæ erat in alimento, partim etiam ex alia quæ apta erat in sanguinem transire, ea essit tamen modum in coctione, ac in bilem transiuit: sic & pituitam, ea diminuta coctione facta in materia, aut quoniam materia inepta erat coctioni, aut quoniam causa, quæ est calor coquens, coctionem non perfecit. Melancholiam verò, sola separatione generat, quoniam separantur reliqui humores ab ipsius mixtione. ipsa verò terra, quædam impura est, cum pauco liquore commixta, quæ eo tempore, quo fit sanguinis generatio, mixtionem cum reliquis amisit, & recedit. Quòd si velis dicere, ipsam habere aliam formam substantialem à forma terræ, quæ impura est, nihil obstat: dices quoque naturam eius generationem intendere. Quòd si quis contrà dixerit, sequi inde in temperatissimis hominibus esse debere maiorem copiam melancboliæ, quoniam in eis maior fit sanguinis generatio, & ad ipsam sequitur maior in fæcem residentia, quum non sit aliud generatio melancholiæ, quàm residentia ipsius in aliorum generatione: id autem naturalis temperatus calot quàm maximè facit. Præterea nulla temperatura esset, quæ melancholiam augeret, ac nullus esset melancholicus homo, quod ab initio diximus. Respondemus duabus causis in aliquo corpore posse melancholiam abundare, aut quia multa generatur, aut quia pars separatur à reliquis. Si plurima melancholia esse dicatur, quia plurima generatur, vere vbi ex alimentis non fit aliqua differentia, in corpore temperato magis quàm in aliis generatur, quoniam in ipso quàm maximè calor naturalis efficit aliorum humorum generationem, & melancholiam residere. In frigidiori namque temperatura non fit adeò bona separatio singulorum à mixtione quæ erat in alimento. In calidiori verò aliquid ex terrena substantia absomitur, & cum aliis humorib. miscetur: in temperatissimo verò singula proprias formas assequuntur vi caloris naturalis, & melancholia vt terra residet, Aliter, melãcholia abundare potest, vt in melãcholicis hominibus: in quibus licet non plus generetur de ipsa, tamen

Melanch. generatio ex opinione Hip. & Gal.

Obiectio.

Solutio dubiorum circa melancholiæ generationem.

tamen non tantùm separatur à reliquis humoribus illa terrena substantia, partim ob caloris imbecillitatem, partim quoniam membra melancholicę remperaturæ, frigidæ nempe, ac siccæ, sibi simile attrahere conantur, & per venas similiter cum reliquis humoribus deducunt melancholiam, siue quòd futurum erat melancholia. Eritque homo ille melancholicus ab origine, à parentibus contracta temperie, vbi in semine pars terreoa abuodaret, & is talis conseruatur ex simili materia assumpto alimento. Adaugeri autem in venis ab ipsa temperatura attrahente melancholicam materiam procedit, quæ non simpliciter ipsam auget, sed in venis multiplicat, ad quas deducit. Hinc manifestè constat temperatos homines magis generare melancholiam, quia in eis magis residet, ac separatur: & io melaochblicis magis abundare, quia minus separatur, sed per venas simul cum saoguioe tendit. Euenit etiam vt in calidis admodum temperaturis melancholia abundet, genita tamen per adustionem, oon fæculenta: horum autem sanguis non est frigidus, sed calidus, atque terrenus, crassùsqoe, ac multis fibris refertus: quod inde constat, quia talis sanguis facilè coit ob fibras, quæ terrenæ sunt. Et iracundi sunt ob calorem, quod Aristot. voluit lib. 2. de Part. anim. cap. 4. dicens, Quorum autem sanguis fibris admodum multis crassisque refertus est, hæc terrena amplius constant oarura, & animosa, iracunda, proindéque furibunda sunt. Ira enim calorifica est. Solida autem firmioráque omnia concalefacta, vehemētius quàm humida calefaciunt, fibræ verò solidæ terrenæque sunt. In calidioribus ergo temperaturis magis terrenus est sanguis. Vbi scribitur. *Cum aliquo calore.* Græcè, ἤ τινι θερμασίᾳ πλείονι, καὶ παρὰ φύσιν ὁμιλούσῃ. quod est, aut cum aliquo calore multo, ac præter naturam consuetudine.

Homines tēperati magis de humore melancho. generant.

In secunda parte, quæ incipit (His igitur) probat veritatem progn. Vbi enim febris continua fuerit, & diutina, in abscessus transibit: vbi intermittens atque errans, in quartauam, ob humorem melancholicum, qui ex adustione genitus est ex humore faciente febrem acutam. *Quantum enim.* Græcè, ὅσον γὰρ ἂν τοῦ χυμοῦ ζέσαν ὥσπερ, ὡς συνεχέσι πυρετοῖς ἐπελεύσονται εἰς μέλαιναν χολὴν, ἐσβέσθη τρόπον τινά. quod est, Quantum enim de humore efferuescente tempore æstiuo, per febres continuas transit in atram bilem, extinguitur quodam modo. oeque Latinè dicitur, quam tamen eoim &c. restinctus est.

In tertia parte, quæ incipit (Maximéque) probat ex frigiditate autumni id maximè fieri, vt quartana succedat. lib. 3. Aphor. Comm. 22. inquit Gal. Neque enim sicuti æstas veri superueniens humores euacuat, ita & autumnus æstiuos: sed contrarium in toto accidit: nam ex partib. extimis ad intimas ducit. Idem eodem lib. Comm. 9. vbi legitur, Adstringat, Græcè, πήξῃ, hoc est, cohibeat.

In quarta parte, quæ incipit (Quam hyems) morbum ipsum adeò prolixum futurum ioquit, donec hyemis frigiditas io veris calorem commutetur, quod significauit Hipp. Aphor. 3. sect. 3. Morbi quoque alij, ad alia bene vel malè se habent, & quædam ætates, ac tempora, & loca, & victus genera. Et Gal. in Com. inquit, Qoum verò omnes morbi à temperie & mudo recedant, generatio quidem à similibus locis, atque temporibus, solutio verò à contrariis fit. Quemadmodum & febres ardentes calido tempore factas frigore superueniente saoari dicit 2. sect. Aph. Commen. 34. Pariter lib. de Humana natura inquit, Quicunque autem morbi verè fiunt, ad autumnum eorum discessum ferè expectare oportet; quicunque postremum autumnales morbi fiunt: eorum discessum necesse est vere fieri. Sanabitur ergo quartana autumno facta calido tempore.

PROGNOSTIC. XXVIII.

Quemadmodum verò iunioribus trigesimum annum non attingentibus, abscessus fiunt: sic quartanæ magis his, qui triginta annorum sunt, & senioribus.

In præcedenti progno. argumentum ad cognoscendos abscessus futuros, aut quartanam, assumebatur ex natura febris: in præsenti tamen ex ætate ægrotantis. Ætas verò quatenus ætas est, nihil agit, sed quatenus cū ætate mutatur naturalis temperatura. Ætates enim priores sunt humidiores & calidiores, postremæ verò frigidiores ac sicciores. Nam ad ætatem vsque subsistentem calor non diminuitur. hæc autem incipit à 30. anno; aut à 35. io qua aliqua fit caloris remissio, & in postremis maior ac magis maoifesta. In quibus omnibus ob imbecillitatem caloris non speratur posse naturam humorem adustum qui relioquitur ex ætate iuneoturis absumere: remanens tamen quartanam efficiet. Idem testatur Hippo. lib. de humana natura dicens, Quòd autem quartaoæ febres atræ bilis participes sint, vel hinc coosiderare licet: autumno enim maximè homines à quartanis corripiuotur, & in ætate à quinque & viginti anois, vsque in qoadragesimumquintum. Hæc autem ætas præ omnibus aliis maximè à bile atra infestatur, & autumoi tempus omnium anni temporum ad eaodem aptissimus est. Aduertendum etiam, quòd vbi legitur. A quinque & viginti aonis: litera Græca habet, ἀπὸ πέντε καὶ εἴκοσι ἐτέων. quoniam verò ætas iuuenum, quæ est à 25. in 35. annum, non abuudat atra, sed flaua bile, vt constat ex Gale. sententia 10 Comm. & sæpe alibi, ego potius legerem, ἀπὸ πέντε καὶ τριάκοντα ἐτέων quod est, à 35. anno. Ab eo namque in 45. & 49. atra bilis abundat, & quartana euenire solet.

GALENI COMMENT.

De mutatione per ætatem, alio loco fusius dictum est. Nunc verò summatim decurrere tractatum sufficiet. Pueruli plurimum sanguinis habent humorem: eumque tantummodo haberent, quantum in ipsum agitur ætatis temperamentum: at quia cibi copiam ingerunt atque inordinatam, succi aliquid, qui crudus nomine dicitur, subit. Porrò quoties ad ætatem deueniunt adolescentium, quidam iam rectè viuunt, meliorem vitæ nacti tenorem: & ita sanguis in illis exuperat duntaxat: quidam verò adolescentes multò deterius quam parui pueruli. Itaque tales ægrotant subinde pariter ac vehementer copiam crudæ materiæ colligentes: iis autem qui deinceps ab hac sunt ætate, potissimum si prauè viuant, amarulentus subit humor: ita vt in his exuperet non sanguis solum, sed etiam illa quæ pallida ac flaua bilis appellatur, idque accidit nonnullis vsque ad trigesimum annum, aliis ad trigesimum quintum. Primus enim terminus conuersionis ad habitum frigidiorem, trigesimus est: nouissimus verò trigesimusquintus. Multis verò propter naturam quam traxerunt ab initio, & quæcunque secundùm casus, aut consuetudinis & arbitrij differentias permutantur: in medio, vigoris ætas circunscripta est. Ob id igitur & Hippocrates quandoque trigesimum commemorat, quemadmodum nunc: sæpe etiam trigesimumquintum. Quia enim alia aliis accidant mutationes, fieri non potest vt vna mensura firma ac cunctis promiscua statuatur. Sed id assiduè in animo seruabis, antea quoque libro de Diebus decretoriis tertio perscriptum. Nam si id in animo seruabis, prædictisque adiicies: non difficilè inuenias causam eorum quæ Hippocrates per hanc dictionem scripsit. Et enim

per

Digitized by Google

per tempora calefactos æstate admodum humores, & vt ita dicatur bullientes, necesse est gignere attribilarium humorem: quem excipiens collectum in corpore autumnus, vtpote frigidus nequaquam patitur similiter extrorsum difflari, neque facilè vacuari: ita per ætates ætas inclinans efficit. Nam quantum in ætatis vigore ferbuit humorum, atque in atram mutatum est bilem, id hæc difficulter discutiens febres potius quartanas committit, opúsque est tempore longiore per hanc ætatem, vt corpus tali repurgetur bile. ita fit vt adúsque senectutem in medio attribilarij omnes morbi in his magis exuperent, in illis minus, elephas, cancer, lepra, melancholia, febris quartana.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte in summa repetit quod alibi diffinierat, nempe 1. de Temperamentis, ætates calore variari: pueros itaque & adolescentes multo sanguine abundare. Etsi pueri ob intemperantiam abundent crudis succis, & adolescentes sanguine abundare: & si victus ratione bilis aliquando abundet, in iuuenibus bilis, in sequenti ætate melancholia, hoc est, in his qui post 35. annum.

IN secunda parte, quæ incipit, (Sed id assiduè) in his quæ dixerat lib. 3. de Diebus decr. probat post ætatem, in qua bilis abûdat, sequi debere quartanam: quoniam frigiditas ætatis nô permittit difflare melancholiam. Sic & de aliis morbis melancholicis 3. lib. Aphor. Comm. 30. ad quem locum credo Galen. nos remittere in præsenti, de ætate, quæ est post iuuentutem loquens, inquit, Et quidem horum temperatura plus atræ bilis habet, atque ideò multi insaniunt, veluti ex anni temporibus in autumno. Sicuti enim hoc tempus frigidum existens, tussam excipit bilem tempore æstiuo exassatam: sic ætas declinantium, eam quæ iuuenum, quandoquidem hæc ætâti similis est. Et mirandum quare in ipsa non scripsit melancholiam. Inueni tamen ipsam in quibusdam scripturis. Vbi litera habet, *Atribilary*, lege μελαγχολικά, hoc est, melancholici. Elephantiasis totius corporis vniuersalis cancer est: cancer verò tumor est, qui in quauis corporis parte generatur ex atræ bilis abundantia. Lepra cutis quædam scabrities est ab humore melancholico, per quam profundis circularibúsque erosionibus cutis depascitur, & squamulas à se demittit. Melancholia verò mentis alienatio, absque febre, ab humore melancholico.

Quid melanch. quid lepra, quid cancer, quid elephantia.

PROGNOST. XXIX.

SCire autem oportet, abscessus hyeme magis fieri, tardius cessare, & minus recurrere.

Tempore frigido quæ eueniunt in abscessibus.

Ex natura temporis tria similiter côcludit de abscessibus, hyeme inquã, id est, tempore frigido magis fiunt, abscessus ob humorum crassorum abundantiam, à quibus abscessus fiunt: tardius etiam cessant, quia neque discuti, neque suppurari adeò cito, vt calido tempore, possunt: præterea minus recurrunt, quoniam crassi humores æ frigido tempore non facilè mouentur, vt ad præcipuas atque internas particulas redeant. Dixi, Et minus recurrere: quoniam Græcè habetur, ἥσσον τε παλινδρομέοντας. παλινδρομίω verò, recurro significat. Quemadmodum exemplo hyemis in tempore frigidu, hæc tria fieri scripsit Hipp. ita tria eis contraria in calidis temporibus licet intelligere, ac prædicere, vt quòd abscessus minus fiunt, excretiones magis, citiúsque desinunt, & potius recurrunt. Hæc dicta sunt in præcedentibus ab Hipp. de abscessibus præsagienda, quæ omnia docent in quibus morbis abscessus futuri, & in quibus partibus, & in quibus ætatibus, & anni temporibus.

Tempore calido quæ fiãt in abscessibus.

Epilogus.

In quibus morbis, dixit in progn. 65. 2. lib. vbi Hipp. dixit, Considerate autem oportet talia, hunc in modum: si febris detinet. Et in progno. 23. lib. 3. Quæcunque febris prorogatur salubriter affecto homine. Docuit etiam, in quam erupturus sit partem, progno. 66. lib. 2. dicens, Fiunt autem hi quidem in partibus inferioribus, quibus circa hypochôdria phlegma, id est inflãmatio quæpiam innascitur: illis vero in superioribus, quibus hypochondrium flaccidum ac sine dolore perseuerat. In quibus ætatibus in progn. 14. in quibus temporibus in progn. præsenti. Quæ omnia completa doctrina comprehendit Gal. lib. 3. de Crisib. ad finem, vbi cômmunia indicia abscessuum, à particularib. in diuersis morbis longioribus & breuioribus inuenta, separauit dicens, Si verò ad abscessus conuertantur, commnnia quidem omnium indicia sunt, vbi de ægri salute non desperatur, quòd neque morbus soluitur, neque vrina multa, ac multam habens subsidentiam, sed cruda ac tenuis fertur. Propria verò eorum, qui non valde prorogantur, subita difficultas respirationis superueniens, & mox quiescens, quam grauitas capitis & dolor sequitur, & grauis sonus ac surditas, huic in glandosa carne post aures necesse est abscessum fieri. Si tamen morbus diu durauerit, neque vllum ex his signis adfuerit, sed in ægro ex locis inferioribus, vel grauitas, vel tentio, vel inflammatio, vel dolor apparuerit, huic abscessus ad partes inferiores est expectandus.

GALENI COMMENTARIVS.

TRia de abscessibus Hippocrates in præsenti oratione pronuntiauit. principio vt hyeme potius accidant: deinde vt tardius desinant: demum vt minus retrocedant. Ceterum abscessus per hyemem potius euenire exuperans in ea humor ostendit. Etenim antea dictum iam est, per excretionem calidos, per abscessum frigidos vacuari humores. Porrò vt & tardius desinant causanda est humoris natura, atque etiam circumuenntis aeris frigus. discutiatur enim omnino oportet decumbens humor, vt abscessus curetur. at humores crassi frigidique ægrius discutiuntur, potissimum quoties obductus aër frigidus fuerit. Ob eiusmodi verò causas & minus retrocedunt, quandoquidem repetentibus motionem quandam adesse necesse est. At frigidi mouere difficilius possunt.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Hic Comm. facilis est, neque alia eget annotatione, præterquàm quòd vbi legitur, *Repetentibus*. Græcè habetur, παλινδρομοῦσι, quod est, recurrentibus.

PROGNOSTIC. XXX.

QVicunque autem in febre non lethali dixerit caput dolere, aut etiam tenebrosum aliquod ante oculos apparere, & oris ventriculi morsus huic accesserit, biliosus vomitus aderit. Si autem & rigor accesserit, & partes inferiores hypochondrij frigidas habuerit, citius adhuc vomitus aderit. Si autem quid biberit, aut ederit, per id tempus valde celeriter vomet.

Vsque adeò Hipp. docuit prædicere circa iudicationes, quæ fiunt per abscessus: deinceps verò circa eas, quæ fiunt per manifestas excretiones. Et primùm de his, quæ per vomitum, signa scribit, quæ decretoria appellantur. Libro tamen 2. prognostico 38. scripserat Hippoc. signa, quæ ostendunt bonam vomitionem, vbi per ipsam intelligamus rem, quæ euomitur: quæ signa salutis, non signa crisis appellantur. Hic tamen docet vomitum ex signis, quæ ostenduut

ostendunt ipsum iam eminentem, ac proximè futuram, maximè in febribus salubribus, de quibus alioqui argumentum habetur, quòd lethales non sunt.

Vomitus signa.
Cap. dolor. signum vomitus, & qualis.

Signa verò sunt quinque: capitis dolor, tenebrosæ apparitiones, oris ventriculi morsus, rigor, frigus partium, quæ sunt ad hypochondrium. Primum namque est capitis dolor, qui potest euenire à causa in cerebro existente, & per consensum cum aliis partibus: maximè autem consentit ventriculo, ob neruorum multitudinem, & rectitudinem viæ, quæ est à ventriculo in cerebrum. Quoties igitur ventriculus malis humoribus abundat, meritò capitis dolor concitabitur, ascendente vapore cerebrum replente.

Capitis dolor signum commune.

Cæterum quoniam hoc signum commune est, vomitus & fluxus sanguinis narium Gal. lib. 3. de Crisib. cap. 11. inquit: Sed & dolores capitis, etsi commune signum existant vomituum, & fluxus sanguinis, qui tamen velut mordaces sunt, vomituum, qui verò quodam modo graues, atque extendentes, pulsantésque & calidi, sanguinis fluxum propriè significant. Reliqua etiam quæ in prognost. sequuntur, distinctionis gratia posita sunt.

Actio multis modis læditur.

De hac autem capitis læsione simul cum aliis aduertendum, quòd quædam sunt tales in essentia, quædam ex accidenti, & ea accidenti dupliciter, aut vbi causa fuerit in parte patiente, aut vbi per ipsam transeat. Exempla sunt apud Galen. lib. 1. de Loc. pat. in Læsionibus visoriæ potentiæ. Si namque lædatur à re facto humore crystallino, affectus à quo actio læditur in essentia est ipsius oculi. Si tamen humor lædens in oculi pupilla fuerit, ea accidenti lædetur. Cæterum causa læsionis in oculo permanet: vbi tamen in ventriculo vaporans humor contineatur, oculus ea accidenti lædetur, & causa accidentis in transitu est per oculum. Aduertendum etiam maximè quòd lædi ea accidenti, vbi causa non fuerit in læsa particula, adhuc euenit dupliciter, aut quoniam causa læsionis transit per ipsam læsam partem, vt de vapore ascendente diximus: aut quoniam id, quod communicari solet, non communicatur læsæ particulæ.

Læsa actio per consensum propriè.

Hic secundus modus magis propriè dicitur læsio per consensum: quod contingit, vbi resolutis neruis mouentibus thoracem, vocem aliquis amittat: ipsorum namque motu deficiente non transmittitur aër cum impetu ad vocis formationem, læditúrque actio gutturis, & lingulæ, & reliquorum, quæ voci inseruiunt, nulla re ipsis communicata, sed potius quoniam id, quod solebat, non communicatur. Quod testatur Galen. lib. 1. de Locis pat. vbi historiam narrat eius, qui cecidit ex alto, cuius musculi intercustales ac crura fuerunt resoluta, & motus omnis amissus est, qui pendebat à neruis originem habentibus à partibus spinalis medullæ, quæ erant infra ceruicem: quoniam ob inflammationem non perueniebat ad eas animalis facultas, inquit. Huiusmodi ergo noxæ speciem, magis propriè per consensum euenire dixeris, quàm vbi ab humoribus in ventriculo contentis caput dolore tentatur, quippe per huiusmodi dispositiones, eleuatur ad ipsum aliquid, sed in dictis nuper dispositionibus nihil noxium ad crura defertur: nam contrà priuantur ea facultate, quam antea spinalis medulla ipsis suppeditabat.

Læsa actio per cōsensum minus propriè.
Tenebræ vomitum indicant.
ὀρφνώδεα.

Minus propriè verò læditur per consensum caput in casu nostro, vbi à ventriculo vapor ad ipsum ascendit. Similis læsionis species in oculis fit, ea videlicet, quæ ab Hippocrate explicatur in 2. signo, quæ attestatur futurum vomitum, maximè biliosum: de quo Hippocr. in præsenti prognost. loquitur, nempe vbi ὀρφνώδεα, id est, tenebrosum aliquod appareat ante oculos, quod significabit communicationem vaporum à ventriculo, ex doctrina Galen. lib. 1. de Locis patientibus, vbi læso instrumento dicit actionem lædi, aliquando ita, vt sublata causa permaneat affectus: aliquando verò ita, vt transeunte causa, affectus non amplius permaneat, quam dispositionem vmbram appellabat Archigenes, quemadmodum in oculorum dispositionibus suffusioni similibus. Et infert, Eandem ob causam, vbi sanguinis fluor, aut vomitus per morbus expectatur, huiusmodi accidentia interdum apparent, de quibus Hippocrates in prognost. hunc in modum scripsit, Si cuipiam, inquit, in non lethali febre caput dolet, aut ante oculos obscura quædam obseruantur, aut cordis dolor accidit, is bilem euomet. Communis igitur est via significandi vomitum sequuturum, ex capitis dolore, & ea tenebrosis apparentibus: communis quoque via cognitionis, quod per consensum vtrunque accidit, est, quoniam remissa causa vaporem transmittente, remittitur læsio, & aucta augetur, vt inquit Galenus libro secundo de Locis patientibus ad finem. Ergo quum pars, inquit, aliqua simul cum alia sic afficitur, vt irritata quidem vna, altera vehementius molestetur, remissa verò irritatione quiescat, eam per consensum affici putandum est. Meritò ergo, quoniam ad causam (qua irritata augetur læsio capitis & oculorum) recurrendum erat, tertium signum addit Hippocr. quod ipsam partem læsam ostendit, quæ etiam in se continet causam læsionem efficientem, non in transitu, vt cerebrum & oculi: hæc autem est ventriculus, de quo dixit, Et oris ventriculi morsus huic accesserit, quem Græcè, καρδιωγμὸν, id est, cordis morsum appellant, & καρδιαλγίαν. vt Galenus in Commentar.

Ventriculi morsus signū vomitus.
καρδιωγμός.

Sed aduertendum, quòd non omnis dolor oris ventriculi appellatur καρδιαλγία, id est, cordis dolor, sed is qui fit ab humore mordente: alias non essent idem, καρδιωγμὸς, & καρδιαλγία.

καρδιαλγία.

Galenus namque libro secundo de Placitis Hippocratis & Platonis, inquit, Verùm neque omnem ventriculi dolorem καρδιαλγίαν, hoc est cordis dolorem appellant, sed illum tantum, cùm acrimonia humorum proritat & mordet. Euenit autem is morsus ab humore bilioso, os ventriculi infestante. καρδίαν enim hoc est, cor, solebant Græci appellare os ventriculi. Cùm autem humor biliosus os ventriculi supernatat, manifestum est indicium, quod vomitum ostendit futurum. Quod autem morsus oris ventriculi indicet humorem vomitum nuntiare, ac exigere, vt ab arte concitetur naturam imitante, quæ ea parte euacuare debet, qua natura vergit per loca conferentia, explicat Hippocrates Aphorismo decimoseptimo, quarta sectione, dicens, Si quis febrem non habens abstineat à cibo, & cordis morsum, & tenebricosam vertiginem patiatur, & oris amaritudinem sentiat, per superiora purgatione indigere significat. Ostendit ergo inclinationem naturæ ad vomitum biliosum, morsus oris ventriculi, ex passione, & ea parte patiente: ex passione, quia morsus ab humore fit bilioso: ex particula, quia os ventriculi patitur, quod ante omnem vomitum fieri solet. Hæc pars in codicibus Hippocrat. Aldinis sic legitur, ἢ καρδιωγμὸς τουτέῳ προσγίνηται. id est, vel huic oris ventriculi morsus accesserit. In codicibus tamen Galenianis Cratandri copulatiuè sic, εἰ καὶ καρδιωγμὸς τουτέῳ προσγίνηται. id est, & oris ventriculi morsus huic accesserit. Si autem his rigor quoque accesserit, & partes hypochondrij inferiores frigidæ fuerint, citius adhuc vomitus aderit. Rigor dixi, quoniam Græcè, ῥῖγος, habetur, quod vocabulum non refrigerationem, sed rigorem significat, qui apud Galen. est totius corporis inæqualis concussio

Rigor vomitus signum.
ῥῖγος.

ac con

ac conquaſſatio, ad finem lib. 1. de Cauſis ſymptom. Malè ergo algor transfertur. Præterea non eſt is rigor, qui apud Celſum appellatur rigor, quæ diſpoſitio eſt vtrinque conuulſio, per quam & membrum aliquod rigidum eſſe dicemus, non tamen rigorem pati, ad vſum medicorum alioꝝ à Celſo. Vbi autem Celſus rigorem, quem Hippo. & Gal. appellant, explicare vult, horrorem dicit: Cùm tamen hæc *ὀρίκη.* *Horror.* diſpoſitio *φρίκη* appellatur. quæ horror Latinè, diuerſa ſatis à rigore: vt lib. 10. de Morbis curand. ſatis conſtat, ex vtriuſque generatione. Rigor itaque, qui totius corporis inæqualis conquaſſatio eſt, humorem ſignificat biliuſum, ac mordax excrementum, celeri- *Rigoris generatio.* ter per ſenſilia membra adactum. Gal. namque libro citato, poſtquam rigorem per concuſſionem explicauit, inquit, Ac concuſſio quidem iſta ſuccedet, propter eorum quæ excernuntur excrementorum tum multitudinem, tum acrimoniam, tum impetus celeritatem, tum laborantis vitium infirmitatem. Quando ergo celeriter agitatur bilioſus ac mordax humor per membra ſentientia, ad expulſionem concitatus, rigor ſequitur: talis ergo vomitum proximè antecedit, atque humorum motum ad expulſionem iam præſentem ſignificat. Vbi etiam accedat, partes hypochondrij inferiores infrigidari, quoniam calor ac bilis ad ſuperiora tendunt, manifeſtus eſt motus humorum ad vómitum, citóque futurum ipſum oſtendet. Hæc pars in codicibus Hippoc. Aldinis legitur, καὶ τὰ κάτω μέρη τῶ ὑποχονδρίω in codicibus Galen. Cratandri illa pars, μέρη, non legitur, verùm *Vomitus proximus.* eundem facit ſenſum. In fine addit, Si quid biberit, aut ederit per id tempus, valde celeriter vomet: corrumpuntur enim quæ ſuperueniunt, ac permutantur in naturam humoris in ventriculo abundantis. inde maior fit ventriculi irritatio: præterea & magis ipſe grauatur, adde quòd ventriculus plenior magis aptus eſt vomitioni, quàm vbi non fuerit ſummè plenus ac diſtentus à multitudine contentorum. Hoc ad curatiuam methodum pertinet, quæ docet comedere ac bibere, cùm vomere propoſitum eſt, vt Hippocrates docuit lib. de Internis paſſionibus, dicens, Et cùm cœnabit, pocula largè exhauriat, & vbi iam repletus fuerit, parum dormiat: deinde expergefactus vomat, magno vini poculo epoto, cum tepida aqua temperato. Alia ſigna vomitus critici ſcribuntur à Galeno lib. 3. de Criſi. cap. vltimo. Vbi enim criſis ſperatur, ſi vrina atque *Vomitus ſigna.* aluus ſupprimantur, rigor eueniet, demum verò vbi fuerit ardens, morbúſque bilioſus, & tunc ſudor ac vomitus ſperantur. Si ſigna vomitus non adfuerint, ſudor aderit: maximè vbi homo increſcente acceſſione delirauerit, ac cutis humida ac irrorata fuerit, qualis antè non erat, & pulſus inſigniter mollis: vbi tamen durus fuerit, pulſus vomitus magis oſtendit, quàm ſudores. Et infrà, Vomituum autem ſigna ſunt, cordis morſus ſimul cum dolore capitis, & vertigines obortæ cum his, quæ oculis obiiciuntur tenebroſis, & cum agitatione labri infe- *Tremor labij.* rioris, & multo ac tenui ſputo defluente. Tremo- *Saliua tenuis effluens* rem labij docet diſſectio, communem eſſe membra- *πτυελίζειν.* nam ventriculi, gulæ, oris, & labij. Saliuæ tenuis effluxus, ex compreſſione ventriculi, quam diſpoſitionem πτυελίζειν appellauit autor lib. Prorrh. part 1. ſectio. 30. & Galen. in Comment. inquit, Quandoquidem nil aliud licet coniectari vocem, πτυελίζουσιν. ſignificare, quàm ſæpè ſpuere, vel impleri os frequenter ſaliua: ob id ego atque alij omnes, qui librum hunc expoſuerunt, ſic acceperunt: apparet namque his, qui vomere debent, os tenui ſaliua plenum, ob membranæ communicationem. Et lib. 2. de Ratio. vict. acutorum de perperam cibatis amaroa fieri dicit, & habere ſputa tenuia. & Galen. Comment. explicat, quia ſtomachus immodicè grauatur. Hæc duo ſigna addita à Galen. in arte præſagiendi, admodum vtilia ſunt, maximè his, qui mente laborant, vt phrenetici, qui rationem doloris capitis tenebroſarum apparitionum, & mor- *Vomitus ſigna in mente turbatis.* ſus oris ventriculi reddere non poſſunt. In illis etiam ſaliua tenuis effluens ab ore, & tremor labij, manifeſtè oſtendent vomitum, vt volt Gal. in præfato Commentatio, quibus accedit pulſus durities, cum aliis ſuprà dictis.

GALENI COMMENT.

DE vomitione ſpontina eueniente ratione indicationis, hoc loco Hippoc. docet. Prima autem ſintio ei eſt, vt morbus haudquaquam exitioſus habeatur. Appellant autem iam hunc morbum ſæpenumero ſalubrem. Secunda verò, vt ægro dolenti caput obuerſetur quiddam ob oculos tenebricoſum, quod vtique ſignificat atram ex flaua bilis ſyncera exhalatione confectam. Hæc enim plenius calefacta, &, vt ita dicatur, vehementer aſſata, atram exhalationem ceu fuliginem quandam ad caput remittit, ob quam capitis dolor infeſtat. Quantum verò eius ad oculos permeat, turbulentiorem reddit in eis humorem ſplendidum ex natura ac purum, ita vt fiat conditio quædam ſimilis eius quæ circa puriſſimum ac lucidiſſimum aerem euenit, recipientem ſtatim in ſe aut fumidum quendam aut fuliginoſum nigrorem. Hanc igitur exhalationem ſentiens a cerebro permeans ad oculos viſorius ſpiritus, quemadmodum per ſuffuſiones viſa (vt ait) tenebricoſa committit. At verò cùm talis exhalatio de ſedibus quoque ſubeat pulmonis eam interſtinguimus ab illa quæ de ventriculo redundat cordis dolore. Tales enim humores latent pulmonem, vt quis vel omnino non ſentiat, aut difficulter ſentiat. Ventriculi verò oſtiolum (appellatur id, vt conſtat, etiam cor) propter magnitudinem neruorum quos habet ſentientium, nihil latet quod in eo infeſtet. ita fit vt mordens bilioſus humor cordis, id eſt, ventriculi dolorem committat: & ob eam rem bilioſa vomitio accidit. Tale enim etiam Thucidides indicauit dum ait: Et cùm in cor incubuit, ſubuertit id, ac purgationes bilis, quæ à medicis ſunt appellatæ, ſubierunt. Verbum enim ſubuertit, de impetu dixit in vomitionem, ſtatim etiam nominans cor, ventriculi oſtiolum, & ob eam rem morſum eius, cordis dolorem appellitans. Alibi Hippocrat. ſcripſit, vt infernum labrum id ipſum indicet, haudquaquam quieſcens, ſed quodammodo intremiſcens, propterea quòd ſi bilis mordeat internam ventriculi tunicalam, ita commouetur labrum. Didicimus enim ex diſſectione, vnam eſſe omnem hanc tunicam perpetuam per omnia ſibi & omnis ventriculi, & gulæ, & linguæ, & palati, & omnis oris. Hæc igitur eſt quæ & labra concutit, quoties ab acriore bile collecta in ore ventriculi mordetur. Talis enim humor præ leuitate fluitare natura aſſolet: & ob eam rem ad gulam redundat, relinquens ventriculi fundum, ac facilè vomitur. Quòd ſi rigor quoque prehendat tunc hominem, magis etiam vomitio non ſolùm citius, ſed etiam bilis erit copioſioris: cùm ſoleat rigor magna ex parte bilis efficere vomitionem, quemadmodum cùm de ea ageretur, eſt demonſtratum. Quinetiam ſi quid bibat aut eſitet per illud tempus homo, adhuc citius deuomet, quia pariter cum bile, ingeſta cibaria in ventriculo vitiantur.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte explicat Hippo. loqui de morbis nō lethalibus, quos appellat μὴ θανατώδεις; qui idem eſt, quod ὑγιεινὸς, id eſt, ſalubris.

IN ſecunda parte, quæ incipit (Secunda verò) reddit cauſam quare iuxta vomitum ſentiunt ægri capitis dolorem, & ante oculos tenebras. Cauſa autem eſt vapor ab humore elatus atque exuſtus, qui

iam ad nigrum vergit colorem. *Lucidissimum*, Græcè, φανότατον, id est, perspicacissimum. *Statim*. Græcè, ἐξαίφνης, id est, subitò. *Visa (vt ait) tenebricosa committit*, Græcè, τῶν φαντασιῶν (ὡς αὐτὸς) ὀρφνώδεις ἀποτελεῖ. id id apparitionem (vt inquit) tenebrosorum perficit.

In tertia parte, quæ incipit (At verò ostendit, morsum oris ventriculi significare vomitum biliosi humoris ac meritò appellari cordis morsum, Græcè καρδιωγμὸν quoniam Græci os ventris appellabant καρδίαν, hoc est, cor, quod allegat ex Thucididis sententia libro secundo, de Placitis Hippocratis & Plato. ad finem probauit, allegans hanc eandem sententiam, & Nicandrum dicentem, Quódque gulæ exceptor seu cur epulare vocatur. Et Hippocr. dixit, Mulier cordis dolore vexabatur, nihilque comedebat, tantùm farinam succo mali punici subegit, eámque solam in cibo sumere satis habuit, atque euomuit quædam vicirion. Omnes hi satis euidenter ostendunt, os ventriculi cor fuisse appellatum. *Cordis dolorem*. Græcè, καρδιαλγίαν.

In quarta parte quæ incipit (Alibi Hippocrat.) vnum aliud signum addit, nempe tremorem labij, qui sequitur ad morsum utis ventriculi, quoniam vnam habent communem membranam, sicut & gula, palatum, & totum os. Lib. 2. de Ratio. victus acutorum text. 44. de his qui intempestiuè transeunt ex vasorum inanitione ad sorbitionem: bilem mordentem os ventriculi significare docet multis signis: & in fine inquit Hippocra. Atque interdum labri inferioris concussio. Galen. etiam in eo Commentario vomitum acrium humorum significare dicit. *Ex dissectione*. 4. lib. de vsurpantium inquit, At etiam continua est, interna ventris, & stomachi, & omnium quæ in ore tunica: siquidem hoc melius erat, & ad attractionem contentorum in ore cibariorum, & vt lingua trahatur cum musculis, qui sunt secundum tonsillas: à quorum omnium tensione super tensa larioge, & recurrente in epiglottida, & operculato ab ea, repente simul humiditas incidere in pulmonem prohibetur. *Per omnia sibi* κατ' ἀλλήλων τῆς ὅλης γαστρὸς, τοῦ στομάχου, τῆς γλώττης, τῆς οὐρανίσκου, τῆς ὑπερώας, ὅλου τοῦ στόματος. quod est, per totam ipsam, totum ventriculū, & os eius, & linguam & palatum, & totum os. Partes tamen illæ, οὐρανίσκος, ὑπερώας, palatum significant: sed ὑπερώα, partem significat, quæ est ad foramina narium: vt lib. 6. de Morbis popularibus, parte prima Comm. 3. vbi dixit Galen. Simul & ὑπερώαν, id est, oris palatum, inspicere oportet. Vocatur autem ita pars illa superioris regionis ipsius, quanta supra narium foramina, in ore est sublimis: reliqua tamen pars ab ea, quæ propriè appellatur ὑπερώα, appellabitur ὑπερῷον.

Membrana vna oris & ventris.

Quinta pars incipit, (Quòd si rigor) in qua probat, ea rigore vomitum significari biliosum: quoniam bilis rigorem efficit, vt dixit lib. de Rigore. & 10. de Morb. Curand. & 2. de Causis sympt.

In sexta parte, quæ incipit (Quinetiam) vbi homo biberit, aut ederit aliquid, sequuturum cito vomitum dicit, redditque rationem, quoniam alimenta corrumpuntur simul cum bile.

Vitiantur. συνδιαφθείρεται, id est, simul corrumpuntur.

PROGNOSTIC. XXXI.

Ex his verò, quibus dolor fieri cœperit, prima die, quarta premuntur maximè, & quinta, ad septimam verò liberantur. Plurimi autem ipsorum tertia dolere incipiunt, quinta verò maximè vexantur, liberantur verò nona, aut vndecima. Si tamen quinta dolere cœperint, & reliqua secundùm rationem priorem ipsis eueniunt; decima quarta morbus iudicabitur.

Quoniam de capitis dolore scriptum est prognosticum præcedens, quod docet futuram iudicationem per vomitum, in præsenti, quo die futura sit iudicatio, ostendit. De morbis autem acutis loquitur, quorum terminus ad 14. extendi potest: citra ipsum tamen eueniet aliquando iudicium, vbi symptomata & morbi motus accelerauerint. Doloris autem terminus est septima dies, à qua vexare cœperit: accelerant tamen, si primo die inceperint: tardantur, vbi quinto: medio modo se habent, vbi tertio. Semper tamen 7. die finietur morbus à die quo dolere cœpit: fit enim morbus, qui aliàs acutus foret, admodum acutus, ex symptomatis superuenientibus, id est talis, vt 7. non pertranseat, cum ex symptomatum magnitudine. Qui igitur à die, quo dolor capitis dictus euenit, computationem fecerit 7. die, aut ferè soluendum morbum prædicere poterit: quibus prima die morbi dolor capitis cœperit, 7. iudicabitur. In diebus autem intermediis dolor magis premet, quoniam erit in augmento morbus: erunt autem isti 3. & 5. quoniam morbus biliosus est, & in imparibus affligit magis. Si tamen symptomata non inceperint ante 3. dolore capitis incipiente 3. die, finietur morbus 9. aut 11. vexabit autem magis in quinto, quàm in 3. quia est id tempus augmenti. Quòd autem iudicandus sit morbus in 9. aut quòd in 11. ex celeritate motus morbi cognoscetur: qui enim celeriter mouetur, in 9. qui tardius, in 11. Est autem 11. octauus à tertio: differtur tamen in ipsum, quoniam 10. qui septimus est à tertio, non est iudicatorius, vt in primi progn. huius libri expositione declarauimus. Pariter etiam euenit ob motus celeritatem, vt anticipet in nonum, quemadmodum & morbi exactè peracuti, qui in 4. finiri deberent, in 3. anticipant, aut in 5. postponunt iudicationem. Qui verò quinto die dolere incipiunt, decimoquarto iudicantur: intellige, vbi reliqua euenerint secundùm rationem priorum, id est, vbi in medio tempore magis vexet capitis dolor, nempe septimo aut nono die: hæc enim ad duodecimum peruenit computatio. Verùm duodecimus iudicatorius non est: differetur igitur in 14. qui terminus est acutorum morborum. Accedit etiam ad id, quòd morbus hic non est celeris motus, quod indicat capitis dolor, qui non ante quintum vexauit, & morbus tardioris motus, maiori spatio eget, vt perueniat ab augmēto in summum vigorem, quàm vt perueniat à principio in augmētum: licet in peracutis morbis, qui finiuntur intra primam hebdomadā, æquale tempus ob motus celeritatem fit, vt in Aphorismo 71. sect. 4. Quibus septima iudicatur, his nebulam rubeam habet vrina, & reliqua secundùm rationem. Et Galenus Comm. inquit, Nunquid igitur in 4. die talis nubis apparens, futuram in 7. iudicationem significabit, in alia autem aliqua indice non significabit, diligentius est inquirendum, quod in ipsis operibus est obseruandum. Nam quantum ad rationes attinet, sunt ad vtranque partem argumenta, & magis ad alteram, quòd non significabit, nisi morbus valde vehementer moueatur. Ecce vbi non in omnibus par tempus est à principio in augmentum, & ab augmento in statum: Talis est dispositio, quæ tertium locum habet in Hippo. litera: quoniam tardum habet motum.

Morbi peracuti exactè anticipant in 3. aut postponunt in 5. iudicationé.

tum. inde enim sequitur, vt quinto incipiens, septimo aut nono magis premat, & 14. die iudicetur, ac maius sit spatiũ à septimo aut nono in 14. quàm à quinto in nonum, aut septimum. De his etiam, qui sunt in secundo loco, qui cœperunt 3. dolere, & quinto fuerunt in augmento, & nono, aut vndecimo fuerunt iudicati, idem euenit: quoniam maius est spatium à quinto in nonum, aut 11. quàm à tertio in quintum.

GALENI COMMENT.

TRes dixit differentias ex tempore ductas doloris capitis: & item tres terminos iudicationis earum. Itaque prima differentia est, si prima die ægrotationis, capitis incipiat dolor: altera, si tertio die: tertia, si quinto. Sed omnibus his commune est, septimo quodammodo die, à quo incepit desinere. Si igitur incipiat primo die, septimum habet decretorium. Si tertio, quantum in ipsum agitur septenary numerum decimum. Sed quia hic nequaquam decretorius est, ad nonum aut vndecimum deuenit iudicatio: qua citior aut tardior quàm septenarius terminus, vno die est. Atque in animum rursus reuocabis, vt & nonum diem hoc loco commemorauerit tanquã decretorium, quemadmodum & (vt antea docui) tertium, non per quaternarium aut septenarium circuitionem habentes iudicationem: sed ea ratione quòd intercidant, quemadmodum libro De iudicationibus definitum est. Quinetiam tertia differentia doloris capitis, quinto incipit die, & ad quartumdecimum prorogatur, propterea quòd non admodum calidus sit, neque festinet, iudicio est, quòd incipiat quinto die, & quia adiecto septenario primis quinque diebus omnes fiant duodecim. Duodecimus verò non sit decretorius, neque etiam fieri possit, vt vnum anticipet diem. Ostensum enim iam est eum esse limitem acutissimorum morborum proprium: itaque merito in quartumdecimum excidit.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte tria membra scripsisse Hippoc. refert, omnibúsque commune esse, vt talis sit morborum ipsorum natura, vt 7. iudicentur: signatim si primo incipiat capitis dolor. Si tamen in tertio non adæquatè, finietur in 7. diebus: quoniam 7 à 3. est decimus, & ille non est iudicatorius. *Terminus.* Græcè, προθεσμίας, quod est, certus terminus. *Septenarius terminus.* τῆς ἑβδομαδικῆς προθεσμίας.

Secunda pars incipit (Atque in animum) admonet Galen. vt in animo teneamus nonum diem esse decretorium ex intercidentibus. Quod etiam dixerat, *Lib. de Iudicationibus* Græcè περὶ κρισίμων, id est, de diebus decretoriis: lib. namque 3. inquit, Iam verò & nonus inter duos decretorios, septimum & vndecimum medius, vel nondum factum 7. die iudicium, vel vndecimo futurum ipsi sibi vendicat, rarius quidem septimi, sæpe vndecimi crisim assumit. Est etiã decretorius nonus apud Hippoc. lib. 1. de Mor. pop. part. 3. inter impares decretorios annumeratus. *Vt antea docui.* Tertium esse decretorium dixerat suprà Comment. 2.

IN tertia parte, quæ incipit (Quin etiam) tertiam differentiam doloris capitis declarat, redditque rationem quare non iudicentur in die 12. & nos in expositione primi prognost. huius libri, duodecimum non esse decretorium ostendimus ex ipsius sententia. *Indicio est.* Græcè, δῆλοι δ' ἐκ τῆς τοῦ πέμπτου ἄρξασθαι, καὶ διὰ τὸ τῆς ἑβδομάδος προσθέσει, ταῖς πρώταις πέντε, τὰς πάσας γίνεσθαι ιβ. κρίσιμος δ' οὐκ ἔστι τοῦ ιβ. quod est, Ostendit autem id, quoniam quinta die incepit, & ex additione septimanæ, quinque prioribus, omnes sunt 12. duodecimus tamen non est decretorius *Possit.* potest. *Ostensum.* lib. 2. de Diebus decretoriis. *Acutissimorum morborum.* Græcè, τῶν ὀξύτατα κινουμένων. quod est, eorum qui celerrimè mouentur. Vndecimus enim est terminus acutorum morborum quando celerrimè mouentur, vbi aliàs finiri in 14. deberent.

PROGNOST. XXXII.

FIunt autem hæc mulieribus quidẽ & viris, in tertianis maximè: iunioribus autẽ fiunt quidem & in ipsis, magis verò in febribus perassiduis, & in legitimis tertianis.

Argumento sumpto ex temperatura, quæ ætatem sequitur, diuersimodè euenire putandum est, ea quæ de crisibus in capitis doloribus dixerat. Nam cùm illæ sint breues morborum terminationes, opus est vt humor faciens dolores sit admodum calidus, ac biliosus, aut vbi id defecerit, temperaturæ naturalis caliditas id suppleat. Quia ergo naturalis temperatura virorum & mulierum, id est, eorum qui in ætate iuuentutis sunt, calida admodum est, & in ea bilis plurimum abundat, in omni febre tertiana, cum capitis dolore dicto, breuis erit terminus, & qualis dictus est ab Hippo. in prognost. præcedenti. Licet enim tertiana non pura fuerit, quod deficiet de calore humoris, implebit calor temperaturæ, ætatúmve. Indicat Hippoc. in aliis febribus, in ætate adulta, qualis est virorum, posse euenire, quod dictum est: quoniam in calidioribus morbis similiter fiet, quod fit in frigidioribus. Quod dixit, Maximè, ad ætatem est referendum: per febres enim tertianas quascunque, quod dictum est, viris & mulieribus, maximè euenit. In aliis verò ætatibus, quæ sunt ante ipsam, non fiet id quod dixit, nisi in morbis admodum biliosis, in quibus humor peccans adeò calidus est, vt habeat à natura sua celerem motum, & breuem terminationem. Id autem erit in febre tertiana exquisita, & in febribus perassiduis, quas dixit Hipprocr. ξυνεχέσιν, id est, perassiduis, ac frequentioribus. Sunt autem hæ quæ non intermittunt, & præter id celerem habent motum, nimiúmque frequentiam accessionum, quas Gal. appellat in Comm. ὀξυτάτας id est, acutissimas.

Mulieres & viri.

GALENI COMMENTARIVS.

IN hominibus iam perfectis, de quibus assolet ferre virorum ac mulierum appellationem, in omni febre tertiana talia accidunt, propterea quòd ætas biliosissima existat. In minoribus verò natu quàm hi, non in omnibus, sed solummodo in veris tertianis, quæ sanè biliosissimæ sunt. Porrò accidunt & per morbos acutissimos, nam hi quoque biliosissimi sunt: constat que vt & perfectis multò magis eueniant. Id enim prædictis consequens Hippocrates nequaquam adscripsit, quasi vel à nobis intelligi possit.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte, Ob id, inquit, in adultis per febres tertianas, etiamsi legitimæ non essent, id euenire dicit, quod prædixerat in prog. præcedenti: quoniam in ea ætate bilis abundat. quod ex 2. de Temperamentis suprà probauimus.

IN secunda parte, quæ incipit (In minoribus) in ætatibus, in quibus bilis non tantum abundat, quantum in iuuentute, idem etiam euenire inquit per febres quæ biliosissimæ sunt, vt tertiana legitima, & febribus acutissimis, quas Hippo. appellauit perassiduas. Acutissimi tamen morbi, biliosissimi sunt, vt inquit Gal. in Comm. Anaxagoras quoque, vt inquit Arist. lib. 4. de part. animaliũ, cap. 2. vult à bile pendere acutos morbos: damnat tamẽ eius opinionem, sed meritò, dicens, Anaxagoras errore opinari videtur, fel esse morborum causam acutorũ: quum enim abundat, aspergi in pulmonẽ, & venas & costas asseuerat, is namque ferè accidunt ea vitia animalibus, quæ felle carent. Dissectis etiam id pateret, si ita esset, ad

Anaxagora opinio contra Arist. defenditur.

ſet, ad hæc copia humoris, quæ per abſceſſus decumbit, conferri non poteſt, cum eo quod ex fellis conceptaculo aſpergatur. Conſtat autem has Ariſt. rationes nihil aduerſus Anaxagoram conuincere. Primum enim, quod ſimiles morbi eueniant animalibus felle carentibus, nihil obſtat: non enim Anaxagoras de felle, id eſt, de bile, quæ in veſica fellis continetur, loquitur, ſed ſimpliciter fel appellauit bilem ipſam colore flauam, ſapore amaram, a qua ferè omnes acuti morbi originem trahunt. Is autem in omnibus animalibus eſt, etiam ſi in felle non contineatur, quoniam in ipſis non abundat: & id tantùm ad fellis veſicam trahitur quod abundat. Ad id etiam quod dixit Ariſto. de abſceſſibus, conſtat quòd per corporis venas tanta copia bilis eſt, vt quoſuis quantumuis magnos abſceſſus facere poſſit. Defecit Ariſtot. quoniam putauit non contineri bilem alibi, quàm in veſica fellis, & in venis ſolum ſanguinem.

In tertia parte, quæ incipit (Conſtátque) id quod in minoribus natu euenit, nempe prædictam formam obſeruari per febres tertianas, & morbos acutiſſimos, multò magis in adultis euenire inquit. Nam ſi ea forma obſeruatur in ætate adulta per febres omnes tertianas, quamuis non puras ob bilioſum temperamentum, multò magis id eueniet per tertianas legitimas, & reliquos bilioſos morbos, quales ſunt febres acutæ admodum.

PROGNOSTIC. XXXIII.

QVibus autem per huiuſmodi febrem capite dolentibus, pro tenebroſitate ante oculos apparēte, hebetudo fiat, vel ſplēdores præſenrētur: pro morſu verò oris ventriculi, in hypochondrio, vel in dextra vel in ſiniſtra parre cōtendarur quippiam ſine dolore, aut phlegmone: pro vomitu, ſanguinē è naribus erupturum ſperandum eſt: inde autem in iuuenibus magis ſanguinis eruptionem expectare oportet: In iis verò, qui triginta annorum ſunt, & ſenioribus, minus, ſed in his vomitus ſperandi ſunt.

Fluxus ſanguinis narium ſign.

Fluxum ſanguinis narium prædicere docet Hip. in præſenti prog. quemadmodum vomitum in 30. à febre non exitioſa cum capitis dolore incipiens, vt in ipſo, quemadmodum etiam in illo, capitis dolori adiungit ſignificationes, quæ futurum prænuntiant vomitum, ita modo eas quæ fluxum ſanguinis. Primum itaque de febribus non exitioſis eſt intelligendum, quod ſcribit: nam dolor talis, vbi cum ſigno aliquo lethali coniungatur, omnino exitioſa erit diſpoſitio, vt in progn. 11. dixerat. Cum capitis dolore dixit, cuius tamen naturā diſtinguere oportet: nam dolor ipſe capitis oſtendit naturam cauſæ, & inde futurum aut vomitum, aut fluxum ſanguinis: vt libro tertio de Criſib. cap. 11. Nam mordaces vomitum nuntiant, & graues, extendentes, pulſantes, & calidi fluxum ſanguinis. Maximè etiā ad præſagiendum ſanguinis fluxum facit, quod in progn. 11. dixit Gal. in ſua lectione, nempe, ſi dolor capitis fortis ac perſeuerans fuerit circa frontem ac tempora. Hæc de dolore capitis. Præterea inquit, Si pro tenebroſitate apparente fiat hebetudo: id enim docet, non eſſe vaporem nigrum atq; aduſtum eum qui aſcendit in caput, ſed humoris copiam, quæ obtundit aciem oculorum. Quod ſanguis ipſe caput occupans efficere poteſt: per hanc enim diſpoſitionem, videndi organum ac caput ipſum læditur, ex accidenti ob cauſam quæ in ipſis continetur, non quæ aliunde ad

Hebetudo oculorum.

ipſa perueniat, quemadmodum in quibus vomitus prænuntiatur. Gale. loco citato cauſam hebetudinis oculorum ſcribens dixit: Hebetudines autem, quoniam multus & totus ſimul elatus ad ſuperiora ſpiritus, meatus obſerat. idem lib. 1. prog. 28. Splendores etiam præſentātur oculis, quoniam ſanguis humor ſplendidus eſt. Galen. loco citato inquit. Quidam fulgoris motus oculis apparentes, quoniam humor eſt flauus. Intelligendum autem eſt, quod ſanguis tenuis, & bili mixtus, flauus dici poteſt. Cōtra hanc ſententiam videtur, quòd ſplendores non ſignificent ſanguinem abundare. Nam 2. de Ratio. vict. acut. ſectio. 44. contra eos qui coacti cibant ægros iuxta morbi vigorem, recitans ſymptoma, eis incertos & diſcurrentes lucis ſplendores obiici dicit. In quibus tamen ſanguis non abundat, ſed bilis. Et progn. 30. ſuprà, Bile abundante in ore ventriculi, tenebroſitates fieri debent potius, quàm ſplendores. In hoc loco Muſa ea qua ſolet vtitur prolixitate, quum tamen poſſet vnico verbo dicere, bilem non vſtam non minus ſanguine ſplendores facere oculorum, quoniam humor eſt flauus. Ea enim eſt Gal. ratio lib. de Criſib. 3. loco citato. Talis autem eſt bilis, de qua Hippoc. lib. de Ratio. vict. acut. loco citato dixit, Interdum cruda tum à capite, tum à thorace attrahuntur bilioſa. Talis ergo bilis cruda ante oculos verſata, ſplendores efficiet, nòn tenebras, vt illa quæ in ore ventriculi vritur. Differunt autem ab his ſplendores, qui fiunt à ſanguine: quoniam qui fiunt à ſanguine, coniunctam habent capitis grauitatem, & aliquando pulſum in temporibus, quæ non adſunt, vbi bilis abundet: vtrobique tamen appellantur μαρμαρυγαί. Si etiam pro morſu oris ventriculi, de quo diximus prognoſt. 30. vomitum ſignificare: contendatur hypochondrium in dextra aut ſiniſtra parte: contendi enim quodam modo conuelli eſt, & ſurſum trahi: quod raptum humorum ad partes ſuperiores & naturæ inclinationem oſtendit. non tamen omnis talis id indicat, ſed contentio, quæ fit ſine dolore, ac phlegmone: vbi enim cum dolore fiat, ipſam hypochondrij inflammationem poſſet ſignificare. Voluit tamen Capito negationem ab hac demere lectione, legens hypochondrij contentione cum dolore. Reprehenditur autem à Gale. lib. 1. de Morb popul. part. 2 in ſecunda aëtis cōnſtitutione, Comment. 55. dicente, Tantùm itaque ſolum hoc loco adiiciam, propter Capitonem, qui in præſenti oratione ſcripſit, Et hypochondrij tentio cum dolore, non enim rectè negationem, non, ſuſtulit, tum ob veritatem ipſam, tum quòd in prognoſt. dictum eſt, Cùm in hypochondrio dextro vel ſiniſtro quippiam contenditur, ſine dolore, & inflammatione, his ſanguinem è naribus fluxum veriſimile eſt. nempe hypochondrij contentio vergentiæ ſuccorum ad caput nota eſt, ſi abſque dolore eſt: quæ ſi cum dolore fuerit, viſcerum phlegmonem conſequitur. Cùm verò caliditate ſurſum ſanguinem trahente, & iecore impellente coitio fiat, ſanguinis profuſionem expectare oportet. Ex his etiam vltimis verbis colliges illam hypochondrij contentionem, ad iecoris impellentis compreſſionem eſſe referendam: id enim ſignificat. Adde etiam contra Capitonem, quod inquit Gal. lib. 3. de Criſib. citato loco, Si verò hypochondria cum dolore rendantur, non modò fluxum ſanguinis, ſed etiam aliquam ibi adeſſe inflammationem ſignificant. Quod etiam addit, ſanguinis eruptionem in iunioribus eſſe expectandam: ad ætatis temperamentum calidiorem eſt referendum, vt in prognoſt. 29. lib. 1. & prognoſt. 12. huius libri, in aliis verò vomitus, quia in eis non

Bilis non vſta ſplendores efficere poteſt.

Hypochondrij contentio.

Capitonis lectio dānatur.

Hypochondrij contentionis cauſa.

abundat

abundat sanguis. Huius prognostici sententia non adeo integra scripta est ab Hippocr. libro primo, de Morbo. popul. part. 3. in secunda aëris constitutione, vbi colli dolorem ac temporum grauitatem ad fluxum sanguinis narium significandum addit, dicens: In ardentibus autem, atque aliis febribus, quibus colli quidem adest dolor, temporum grauitas, & tenebræ oculis obortæ, vel & contentio hypochondrij sine dolore superueniat, his profunditur ex naribus sanguis, præter signa, quæ in hoc prognost. scribuntur ab Hippocrate, & dolorem temporum, & frontis, in prognost. 11. duo alia habentur à Galeno, loco citato, quorum vnum est rubor oculorum, maxillarum, & narium, qui ostendit sanguinem in eis partibus abundare: & quod oculi lacrhymantur, inquit ipse, ob fluxus multitudinem, quemadmodum in oculorum inflammationibus. Quod Hippocrat. scripserat lib. 1. de Morbor. pop part. 2. in 3. aëris constitutione dicens: Quibus in febribus acutis atque magis ardentibus inuoluntariæ erumpunt lacrymæ, his è naribus sanguinis eruptionem expectare oportet, si in cæteris perniciosè non habuerint: nam qui vitiosè habent, his non sanguinis eruptionem, sed mortem significant. Lacrymæ itaque eueniunt oculis, aut id nobis eligentibus, quod est Græcè κατ̃ προαίρεσιν: aut nolentibus, quod 1 lib. prognost. 6. dixit, ἀπροαιρέτως. Si nobis id eligentibus lacrymæ effluxerunt, nihil mali ostendunt, quod dixerat Aphorism. 52 lib. 4. Quicunque in febribus, vel aliis morbis, voluntariè illacrymant, nihil malum, & in ipsis adhuc malè habentibus. Inquit enim lib. 6. de Morb. popularibus parte 1. Lacrymæ si in acutis morbis, cùm æger incommodè habuerit, spontè permanent, bonum: si tamen inuoluntariè effluxerint, considerare oportet, an sit aliqua causa manifesta, ob quam id eueniat, aut non. Si fuerit talis causa, vt oculorum phlegmone, aut palpebrarum scabrities, aut ventus frigidus &c. nihil etiam mali significabit: nam aut ventum aut oculi morbum significat. quod si sine externa & euidenti causa fiat, sanguinis fluxum è naribus præmonstrat, aut mortem. Id autem sub distinctione iterum: nam aut fluxus lacrymarum sine manifesta causa fit cum bonis signis, aut cum malis: cum malis mortem significat, vt in prognostic. 6. primi libri, aut cum signis bonis, & ostendet crisim futuram per fluxum sanguinis. Vtrunque distinxit in sententia adducta ea 1. de Morbo. popul. Si spontaneæ erumpunt lacrymæ, inquit, his è naribus sanguinis eruptionem expectare oportet, si in cæteris perniciosè non habuerit, id est, cum signis salutaribus. Quod etiam in prognostic. præsenti dixit, per huiusmodi febrem, id est, non exitiosam. & consequenter. Nam qui vitiosè habent, his non sanguinis eruptionem, sed mortem significat. quemadmodum & lib. 6. de Morb. popularib. part. 1. Lacrymæ si in acutis morbis, cùm æger incommodè habuerit, spontè permanent, bonum: non sponte verò si præterfluxit, malum. In summa, aut fluunt lacrymæ volentibus, aut nolentibus: volentibus, nihil mali significant, nolentibus verò aut ob causam manifestam, non malum: sine causa manifesta, aut signa bona accedunt, aut mala: cum signis malis, malum est: cum bonis, solutionem morbi per fluxum sanguinis narium, indicat. Hunc sanguinis fluxum dicit esse spectandum in iunioribus. id est, qui sunt ante 30. annum: post ipsum verò potius vomitus: quoniam in iunioribus sanguis, in reliquis bilis abundat, licet post 35. iam tendat ad melancholiam.

Maxillarum rubor. Oculorum lacrymæ quid ostendunt.

·GALENI COMMENT.

Talem dixit febrem, qualem inter initia sermonis per hanc indicauit dictionem, Si quis in febre non exitiosa dixerit caput dolere. Id igitur commune in vtraque seruans febre, promiscuum quoque fore dicit, vt finiantur per excretionem. Proprium verò vtrique adiecit in excretionis specie, in priore quidem biliosam vomitionem in sequenti verò sanguinis fluorem. At verò signa id indicantia in priore quidem visa tenebricosa ac ventriculi dolorem, in sequenti verò hebetudines oculorum & splendorem: & item intenta ilia citra dolorem & inflammationem, indicia maxima sursum versus tendentis humoris. Porrò suprà quoque dixerat sanguinis fluorem comitari decretoria inflammationibus quæ in iliis fatigent: magisque in minoribus natu, in quibus sanguis exuperat: & rursus idipsum nunc adscripsit: & item vt biliosæ accidant vomitiones in ætate vigentibus. Cæterum libro De mor. vulgariis etiam lacrymari præter voluntatem dixit eos, quibus sanguis è naribus erupturus est. Hæc igitur cuncta componens, atque adiiciens eis quæcunque alibi docui, nunquam non præsenties futurum sanguinis fluorem, potissimum si clarè ex pulsu cognoueris iudicium excretionis: quod vsquequaque anteuertit decretorium sanguinis fluorem.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte, signa quædam communia scripsisse Hippo. refert in hoc prog. & in 30. nempe febrem non exitiosam, & capitis dolorem. reliqua verò esse fluxui sanguinis peculiaria, quæ hîc habentur. *Ilia.* lege, Hypochondria: quando sine dolore contendunt, aut inflammatione, significant humorem sursum versus tendere.

IN secunda parte, quæ incipit (Porrò suprà) id quod dixit Hippocr. in iuuenibus fluxum sanguinis magis esse sperandum: confert cum eo, quod dixerat lib. 1. progn. 29. *In iliis.* lege, In hypochondrio. *In ætate vigentibus.* Græcè, τοῖς ἀκμάζουσι, id est, vigentibus, potius autem videtur legendum: παρακμάζουσι, id est, iuxta vigorem existentibus. quod hinc constat, quoniam in iuuenibus sanguinis eruptionem dixit esse expectandam: iuuenes autem ad 30. & 35. annum perueniunt. Illi verò, qui sunt post 30. annum, & seniores, in quib. vomitus sperari debet potius, quàm fluxus sanguinis, non sunt ἀκμάζοντες, id est, vigentes ac iuuenes (idem enim sunt, vt in expositione 14. progn. declaraui) in quibus sanguinis fluxus est expectandus, sed illis seniores, qui sunt post 30. annum, aut 35. quos viros subsistentes ac καθεστηκότας appellamus. In hac autem ætate bilis sine sanguine abundat. vt in vigentibus, siue iuuenibus, sanguis & bilis, siue sanguis biliosior, vt Gale. inquit in Comm. 14. huius libri.

Corrigitur Græcum exemplum.

TERTIA pars, quæ incipit (Cæterum libro) vnũ aliud signum fluxum sanguinis narium addit, id autem est, inuoluntariè lugere. *Libro de.* lege, lib. 1. de Morb. pop. etiam lugere inuoluntariè, dixit. est lib. 1. par. 2. senten. 21. *Alibi docui*, lib. de Crisib. dixit, magnum simpliciter motum pulsus ad exteriora, significare fluxum sanguinis narium.

PROGNOST. XXXIV.

PVeris verò conuulsiones fiunt, si febris acuta fuerit, & venter non excernat, & vigilent, ac perterreantur, & lugeãt, & colorem mutent, & chlorus, vel liuidus, vel rubicundus emergat. Fiunt autem hæc promptissimè quidem pueris quàmprimum editis vsque ad septimum annum. Adultiores tamen pueri & viri non amplius persfebres conuelluntur, nisi aliquod signum accesserit

vehementiſſimum ac peſſimum, qualia in phreniticis fiunt.

Conuulſiones in pueris maximè fiunt.

Conuulſiones in acutis morbis futuras prædicere docet:fiunt autem hæ maximè in pueris,qui antè 7.annum,nonnunquam etiam & in adultis. In pueris,inquam, frequentius:quoniã neruos habent imbecilliores, partim etiam ob alimentum & viuendi modum. Ex neruorum imbecillitate, quoniam humidi ſunt,ac laxi, non vt in reliquis ætatibus fortes atque conſtantes. Humiditas,autem neruorum eos laxiores reddit,& laxitas impedit tranſitum irradiationis,quæ fit à cerebro in ipſis:hic enim eſt modus diſtributionis animalis facultatis. Accedit ad id, quod nerui immodicè laxi non obediunt facultati per muſculos imperanti motum:in adultioribus verò nerui magis patent:minúſque obſtruũtur:& inde eſt, quòd facilius animalis facultas eis diſtribuitur. Ob languorem itaque facilius à morbis corripiuntur puerorum nerui. Exerementorum etiam redundantia plurimum facit,ob inordinatum viuendi modum:intempeſtiuè enim alimenta ingurgitant,& lactentes maximè, ob alimenti naturam, quæ neruos infrigidat, humectat, & obſtruit, potiſſimum vbi craſſum fuerit. Ex ætatibus itaque pueri magis aliis conuelluntur, & ex pueris magis qui minores natu ſunt.Vbi ergo febre acuta laborauerint, à calore febrili colliquatis humoribus atque excrementis facilè conuellentur.Accedunt etiam & aliæ cauſę,nempe ſi aluus non deiiciat:quod ſignificabit,excrementa in ambitum corporis deferri.Facit etiam ad idem, ſi vigilent: ex vigilia namque caput debile redditur, & ex debilitate excrementa diminota coctione aceruantur,& neruis tranſmittũtur, cerebrum namque plurimum per ſomnum roboratur.ſi etiam perterreantur, plurimum namque pueruli viſi ſunt repente ex terrore conuulſi.Ratio eſt,quoniam repente per terrorem calor deſerit præcipua membra, cerebrum verò calore priuatum, excrementa accumulat & inde nerui conuelluntur, talia recipientes excrementa. Præterea ſi lugeant,intellige rotentè, vt Gal.in Commen.conuellentur:per luctum namque humores cerebri liquantur,& per nares,& palatum, & per vniuerſam neruorum propaginem deferuntur.

Animalis facultas quomodo diſtribuitur.

Conuulſionũ ſigna.

dunt. Hæc omnia cum febre cauſæ ſunt conuulſionis. Signum autem, quod oſtendet ipſam futuram, eſt mutatio coloris vultus. ſi à propria mutetur in chlorum,liuidum,aut rubrum. Per chlorum autem ſuprà diximus ſignificari, rubiginoſum, aut pallidũ: mutatio autem talis coloris in vultu, redundantiam humorum in cerebro oſtendit. Non itaque eſt æqua in omnibus pueris præparatio ad huiuſmodi conuulſiones:minores namque vſque ad annum 7.facilius corripiuntur huiuſmodi morbo, quoniam magis languent in ipſis,quàm in aliis nerui. De pueris, qui dentire incipiunt, loquens Hippo.inter morbos eis peculiares conuulſionem numerat, maximéque craſſis,& iis quorum aluus dura eſt, cuente teſtatur Apho.25.lib.3.dicens,In progreſſu, quum iam dentire incipiunt, gingiuarum prurigines, febres, conuulſiones, alui profluuia, & maximè quum caninos edunt dentes,& his præſertim pueris,qui craſſiſſimi ſunt,& aluos duras habent. Et Galen.in Commenr. ſummam totius ſententiæ ad has cauſas refert, quæ ſunt, neruorum imbecillitas, & excrementorum abundantia, quibus annumerat ventris duritiem ipſe Hipp.ſimul & Gal.in Comment. quemadmodum in præſenti prognoſt.addit etiam Gal. tanquam primitiuas cauſas,dolores,vigilias,inflammationes.De quibus vigiliæ ſimiliter hic ab Hippocr.ſcribuntur:

Cauſa conuulſionũ præincipientes.

Galeni verba hæc ſunt: Febricitant ergo hac ætate pueruli,& propter dolores, & vigilias, & inflammationes: conuulſiones autem eis accidunt, tum propter hæc, tum propter crudum alimentorum, & quia neruoſæ partes nondum ſatis validæ ſunt. Et infrà, Quod autem dicitur, pueris, qui craſſiſſimi ſunt, & aluos duras habent,ad conuulſiones refertur,quum his maximè pueris, dicat conuulſiones fieri, qui craſſiſſimi ſunt & aluos duras habent: tales enim plenum corpus habent: & abundant ſuperfluitatibus,& ideò conuulſionibus facilè capiuntur. maximè verò naturas has conuulſiones offendunt. Similem ſententiam ſcripſit Ariſt. lib.8. de Hiſt. animal. cap.12.dicens,Solent pueri plurimi conuulſione excipi, & præcipuè corpulentiores,& lacte veſcentes copioſiore craſſioréque, & nutricem lactentes ſucci plenam,& corpulentam. Nocet etiam ad hoc morbi genus vinum, magiſque nigrum quàm album, & quod minus dilutum eſt: atque etiam ex cibis, qui inflent, plurimi obſunt: & ſi aluus ſubſtiterit, nocuum eſt.plurimi ante 7.diem intereunt:vnde fit,vt nomina 7. die imponantur, tanquam ſaluti pueri iam magis credamus. Plenilunio etiam infeſtantur hoc malo periculoſius: & ſi à ſcapulis conuulſio oriatur,in anguſto ſpes eſt. Quæ omnia docent periculum, quod imminet pueris incidendi in morbum comitialem, ob lactis craſſitudinem, & vini vſum, maximè craſſi, quantáque ſolicitudine nutrices ſint eligendæ. Rurſus Hippocr.de pueris qui 7. annum prætergreſſi ſunt,ac viris,inquit, Non comprehenduntur conuulſione, niſi aliquod ſignum acceſſerit,peſſimum,ac vehementiſſimum. Quale autem futurum ſit,ſimiliter explicat dicens, Qualia in phreniticis fiunt. Itaque ea via, quæ feruit in febribus ad prænoſcendam futuram phrenitidem, inſeruiet ad prænoſcendam futuram conuulſionem:quoniam ea erunt vtriuſque ſigna, quę oſtendent humorem ad cerebrum conuerti. Vbi enim conuertitur humor ad cerebrum, aut offendet animam, & fiet phrenitis:aut offendet corpus, & efficiet conuulſionem. Diſtinguetur autem an humoris læſio perueniat ad corpus ac neruos offendat, per ea quæ ſcribuntur à Gal.in Comm. Si quidpiam in vultu peruertatur,aut dentes ſtridēt, aut oculi inſtabiles ſunt, aut peruertuntur, quæ omnia 1.lib. in expoſitione prognoſtic.6.8.& 17. conuulſiones ſignificare monſtrauimus, phrenitidem quoque, quoniam læſio facilè tranſit ab vno in alterum. Prognoſt. præſens de humida conuulſione intelligendum eſt,quæ ex plenitudine habet originem in quam facilius incidunt pueri: quoniam morbus naturæ ipſorum proportionalis eſt,& inde facilius à morbo releuantur. Humidis namque temperaturis humidi morbi ſunt magis congruentes.

Ariſt.de conuulſionibus ſententia.

Humor aut offendit corpus aut animam.

GALENI COMMENT.

DE conuulſione hoc loco diſputat, quæ non in parte vna corporis, ſed in omni eo inſeſtat: quæ in pueris promptiſſimè euenit, ſed magis lactentibus, non minimè verò & propter vſum lactis, magiſque quoties fuerit craſſum; & quia plurimo alimento & inopportuno vtuntur, nihil aliud agnoſcentes viuendo præter eſitandi commoditatem, omne enim neruoſum genus in illis debile eſt. Cum enim tres vires genere exiſtant, ex quibus gubernatur corpus: duabus quidem pueri quàm cæteri fortiores exiſtunt: vna verò debiliores, quæ in neruis innexa eſt, & ob eam rem promptiſſimè conuelluntur: & rurſus ad habitum naturæ facillimè remeant. Perfectio verò nec facilè conſiſtit, neque deſiſtit conuulſionis affectus, propter valentiam in neruis facultatis. Itaque conuulſio accidit etiam ſine febre in forti admodũ frigore, & copia humoris crudi craſſique:

& item

Digitized by Google

& item inflammatione in neruis ac tendonibus, quoties originem ad consensum agant. Sed hoc loco de cõuulsione docet quæ per febrem consistat, quemadmodum inter initia subiecit persequi præsensiones in morbis acutis: & in aliis, quæcunque ex illis decidentibus consistunt. Itaque conuulsiones per tales morbos in auctioribus illa significabunt indicia, quæ maximè per phrenitides difficiliores existunt: sed potissimum si partes in vultu peruertuntur, aut dentes strident, aut oculi crebro mouentur, aut peruertuntur. In pueris verò vel sufficiet si vigilent tantummodo, interdum si metuant admodum: quod fanè pauere nominauit. Si lugeant cum intensione vehementiore & aluus haudquaquam deiiciat. Hæc igitur ceu causæ sunt: indicia verò conuulsionis: ad tales causas, colores præter naturam habentur indicantes humorum prauitatem, ex quibus conuelli assolent. Viridis enim aut liuidus prauã qualitate significat humorem, rubidus verò sanguinis copiam indicat.

ANNOTATIO IN GALEN. COMMENT.

IN prima parte mentem Hippocr. declarat de conuulsione totius corporis, in quam magis aliis pueri incidunt, & maximè lactentes, ob lactis, vsum vbi ipsum crassum admodum fuerit, & ob importunum victum, & ob neruorum imbecillitatem naturalem, ex qua sequitur, vt promptius in hanc humidam incidant conuulsionem, ac facilius sanentur, Contrarium in adultis, difficilius namque incidunt, ac tardius sanantur. *Crassum.* Græcè λίαν παχὺ, hoc est, crassum valde. *Nihil aliud agnoscentes.* Græcè μηδὲν εἰδότες τῶν κατὰ τὸν βίον ἄλλο, πλὴν τοῦ ἐσθίειν, hoc est, nescientes aliud eorum, quæ ad vitam pertinent, præterquam edere. *Quum enim*, lib. 1. de Sanitate tuen. animalem facultatem, in adolescentibus vigere, naturalem in infantibus dicit his verbis, Quum enim ad omnem voluntate susceptam actionem, adolescentium ætas sit aptissima, infantium certè senúmque minus ad hanc est apta: propterea quòd illis humor, his siccitas frigiditásque nimis abundat. In aliis tamen functionibus, quas naturales appellamus, veluti auctione, coucoctione, distributione, & nutritione, infantes planè cæteris ætatibus longè præstant. Rursus lib. 6. cùm enim duplices actiones, in animalibus sint, certè corporales pueri præcipuas obtinent? quæ animi sunt, ea quæ à pueris ad remissionem vsque succedit, ætas. Et ob eam rem infert, pueros facilius conuelli atque sanari, reliquos difficilius, quod testatur Hippocr. 24. Aphorism. 2. section. dicens, In morbis minus periclitantur, quorum naturæ, aut ætati, aut habitui, aut tempori magis congruit morbus, quàm quibus nihil ipsorum congruit. Posset autem quispiam aduersari, quoniam naturalis temperatura neruorum sicca est, ergo non facilè deprehenditur ab humida conuulsione, & maximè per ipsam periclitabitur, nec humida conuulsio, quam appellant, ex repletione neruis erit congruens. Præterea nulla conuulsio est neruis congruens, aut proportionalis: humida namque naturali neruorum temperaturæ aduersa est: sicca tamen tardè aduenit, ac difficilimè sanatur, aut insanabilis est: non ergo est proportionabilis. Præterea adultis nulla conuulsio est congruens, non erit humida: nam in præsenti Comment. Galenus inquit, Perfectis neque facilè consistit, neque desistit: non etiam sicca, ea enim, vt dixi, difficilius, quàm humida aduenit, atque sanatur, aut insanabilis est. Dubium pendet ex notitia cõuulsionis ac specierum ipsius: secundo etiam ex intellectu Aphor. citati. Primum Galen. explicat lib. 6. Aphorism. Comment. 39. dicens, Conuulsio inuoluntaria passio est, ad similem dispositionem perductis neruosis partibus in ipsis, quam & in motionibus voluntariis sumpserunt. Et lib. 2. de Causis symptomatũ dixit, Conuulsio neruos musculósque ad eundem cogit affectum, in quem ab animali facultate, quum naturalem habitum seruarent, ducebant. Vbi etiam exponit duas species conuulsionis, de quibus dixerat Hipp. Aphor. 39. 6. sect. Conuulsio fit vel ex repletione, vel inanitione: ita verò & singultus. Nam humor subingrediens neruum, aut musculum, aut flatus, musculum ampliorem reddens, ipsum reddit breuiorem, atque ad originem retractum: siccitas etiam arefaciens conuellit ipsum, exemplo sumpto à corrigia igni admota. Galenus loco citato ex 2. de Causis symptoma. chordis citharæ comparat neruos, quæ similiter vbi intentæ admodum fuerint, disrumpuntur in aëre humido, ac sicco, vtcunque dispositionẽ similem conuulsioni patientes. Tertia conuulsionis species est illa, quæ per consensum efficitur neruis ac cerebro compatientibus, veluti in morbo comitiali habente ab aliqua particula inferiori originem, de quo mentionem facit Galen. lib. 3. de Locis patient. cap. 7. vbi inquirens causam, quare in conuulsione per compassionem fiunt conuulsiones, nec Pelopen, neque alterum integram rationem tulisse refert. Et infrà, ad singultum comparans affectionem, inquit, Proinde existimaui similem aliquem cerebro motum euenire, qualis stomacho interdum à re quapiam molestato accidere solet: quippe quum à ciborum mole grauatur, aut vbi corruptis cibis mordicus infestatur, tum singultu affici conspicitur. Ad secundum propositum accedendo, quoties ad verificandum Aphorism. 24. section. 2. comparationem aliquam facere oportet, non est comparanda vnica natura aut ætas, duobus morbis contrariis: sed duæ naturæ aduersæ, vni morbo: gratia exempli, non est comparannda sicca temperatura conuulsioni siccæ & humidæ, sed humida ac sicca temperatura, comparandæ sunt siccæ conuulsioni, aut humidæ conuulsioni. Si itaque quis comparauerit neruum, siccæ & humidæ conuulsioni, non inueniet aliquam neruo congruentem, vt argumenta facta supra probant. Sic etiam & pulmonia, quæ à sanguine bilioso fit, non magis congruit pulmoni, quàm quæ à sanguine fit pituitoso, quamuis pulmonis temperatura naturalis calida sit: quod constat, quia biliosa difficilius sanatur, quàm pituitosa. comparanda tamen esset vnica pulmonia biliosa, duobus pulmonibus, calidiori & frigidiori, & calidiori magis congruere diceretur, faciliúsque eueniret, ac solueretur. Ad propositum de neruorum conuulsionibus, vnica conuulsio, nempe humida, diuersis neruis est comparanda, vt neruis humidioribus ac siccioribus, & facilè inuenietur, humidam conuulsionem neruis humidioribus esse magis congruentem, quales sunt nerui puerorum, in quibus etiam facilius eueniunt atque sanantur, neruis autem siccis minus congruere, quales sunt nerui adultorum, quibus humidæ conuulsiones minus fiunt, ac difficilius sanantur. Quòd si siccam conuulsionem neruis siccioribus & humidioribus compares, siccis magis quàm humidis congruet: faciliúsque ipsis eueniet, atque facilius sanabitur. Vnum igitur morbum diuersis temperaturis comparare oportet, non vnam temperaturam morbis diuersis atque contrariis. Galenus etiam eundem comparandi modum seruauit, comparans vnum morbum, vt febrem ardentem hyemi & æstati, id est, ad diuersa tempora, & rancedinem, vnum morbum ad diuersas ætates, nempe valde senibus, & ab his, qui tales non sunt. Adde, quòd

Animalis facultas in adolescentibus viget.

Dubium circa conuulsiones.

Conuulsio.

Morbi quomodo proportionales inueniendi.

Morbus vnus diuersis temperaturis est comparãdus.

conuulsio humida non est siccæ contraria, quoniam sicca est morbus intemperatura, & humida morbus ti. compositione, nempe obstructio. Hic modus intelligendi Aphorism. 34. section. 2. vsque adeò medicos latuit, vt aliter facientes comparationes, obscuram ac penitus falsam fecerint Hippocr. sententiam difficiléque potuerint argumenta, quibus sibi ipsis obstrepebant, soluere. quæ tamen via ista quàm facilè soluentur. Hæc etiam multò latius discussi in expositione Aphor. quum ipsum publicè enarrarem.

Secunda pars incipit (Itaque conuulsio) plures scribit conuulsionis causas, hic tamen de conuulsione, quæ fit cum febre, loqui dicit Hippocr.

Tertia pars quæ incipit (Itaque conuulsiones) diuersa esse signa docet, quæ ostendunt conuulsionem in adultis, ab iis quæ in pueris: in adultis enim ea erunt, quæ in phrenitide difficili, quæ declaraui in Aphorism. expositione: in pueris tamen ea quæ ab Hippocrat. scribuntur. Quorum quædam causæ rationem habent, vt vigilia, luctus, terror, aluus dura: quædam tantùm rationem signi habent, vt coloris in vultu mutatio.

Interdum, si metu, aut. Græcè ϗ φοβεῖσθαι σφοδρῶς, ὅπερ ὠνόμασεν ἐκπλαγῆναι. quod est, vehementer timere, quod perterreri nominauit. *Si lugeant.* Græcè ϗ τὸ κλαῦσαι μετ' ἐντάσεως σφοδροτέρας. quod est, & lugere cum vehementiori contentione. *Viridis.* Græcè χλωρὸν. id autem pallidum & rubiginosum significat.

PROGNOSTIC. XXXV.

MOrituros autē ac liberandos ex pueris, atque aliis coniicere per omnia signa, quemadmodum in singulis singula scripta sunt.

Medicorum calamitas. Deploranda certè calamitas huius tempestatis medicorum, apud quos maiorem habet autoritatem Gentilis, aut Iacobus de Partibus, quàm Hippoc. aut Galenus, apud quos similiter non est argumentum adeò sophisticum, ac nullius ferè momenti, quod non subuertant, quamuis ex antiquis susceptam doctrinam, etiam si ex primis elementis fundamentum acceperint: adeo sunt & corrupto ingenio, & deprauato animo, à pueritia falsis & corruptis disciplinis instructi, quo nihil magis impedire potest cognitionem veritatis. Hi quoties Auicennam Hippocr. atque Gal. n. conferunt, Auicennam principem medicorum appellant, summum ac maximum, compendio, breuitate, claritate, ac certitudine doctrinæ: quum tamen nulla sit longior via addiscendi medicinam, ea, quæ sine methodo ac demóstratione procedit, qualis est Auicennæ confusissima doctrina. *Auicenna liber.* Adde quòd liber ipse mille scatet mendis: & hi qui sectam Auicennæ iactant, linguam Arabicam ignorant, qua ipse librum suum scripsit. Hoc vnum certo sciant Auicennistæ, quòd si ipse modo reuixisset, nec librum suum, quem appellant, agno sceret, nec suos asseclas medicos appellasset, eósque admoneret quod nos facimus, vt se ad libros Hippoc & Galeni euluendos conuerterent, ac summa veneratione Hippocr. colerent, non permittens Hippocr. condemnare tanquam mendacem, ob id quòd ipsi in præsagiis mentiuntur, ignorantes quòd signa omnia cognoscenda sunt, & perpendenda, vt ipse docet hic, & in Prognost. 37. sequenti. Quorum dignitatem numerúmque, vbi quis rite perpenderit, nunquam non prædicet quæ Galen. viuens prædicere solebat, quòd si quando aberráuerit, non Hippocr. vt mendacem, quod Barbari faciunt, sed seipsum vt inexpertum accusabit. Retulit huius Prognost. sententiam Galen. lib. 1. Prorrhet. Comment. 2.

GALENI COMMENTARIVS.

ID etiam antea dixit, & nunc quoque commemorat: & rursus post paulum dicet propterea quòd vtilissimum sit, attamen non id intelligunt plerique medicorum: sed interdum aliquòd prauum videntes indicium, ex quibus contingit viuere hominem, criminantur ceu mendacem: quemadmodum rursus bonis apparentibus interempto ægro, falsum esse Hippocratem dicunt: nondum cernentes vt interdum a multis bonis indiciis vnum malum vehemens peruincatur: & rursus econtrario à multis malis vnum bonum, si vehemens sit.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Galeni Commentarius nulla eget annotatione, præterquam vbi dixit, *Id etiam antea.* huius Progn. sententiam scripsit Hippocr. lib. 2. Prognost. 5 5. & in sequentibus prognost. 37. in fi. Vbi scribitur, *Si vehemens sit.* Si, & Sit abundant.

PROGNOSTIC. XXXVI.

HÆc autem dico de morbis acutis, & quicunque fiunt ex ipsis.

Clarè monstrat hoc in loco, de quibus morbis in præsenti libro loquutus est: nempe de morbis acutis, & de illis qui fiunt ex ipsis, quos appellamus acutos ex decidentia. Quòd de morbis agat acutis dixit lib. 1. Prog. 1. Considerate autem oportet hoc modo in morbis acutis. Quòd etiam egerit de his qui fiunt ex acutis, ostendit in Progn. 21. lib. 1. dicens, Bonam autem respirationem existimare oportet valde magnam vim habere ad salutem, in morbis acutis, quicunque cum febre, fiunt, & in quadraginta diebus iudicantur. Et in prognost. 1. libr. 2 dicens, Hydropes ex acutis morbis omnes malæ. Et in hoc lib. Progn. 7. dixit, Est autem & quartanarum constitutio ex tali concinnitate. *Prognosticorum liber de quibus est.*

GALENI COMMENTARIVS.

ID quoque scripsit Hippocrates, quomodo antè dictum etiam præceptum, vaticinatus negligentiam pariter & audaciam eorum, qui sint eius volumina lecturi, & item quæsituri quo pacto commemoret quadragesimum diem atque sexagesimum, suppurationémque, & aquam inter cutem: nec non febrem quartanam. Cùm enim vel eo clara scribente, vt non solùm agat de acutis, sed etiam de iis qui ex horum decidentia in longam temporis seriem extenduntur, attamen talia quærant, quidnam agerent, nisi id effecisset?

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Hippocrat. veluti vatem quendam futura præcognoscentem, vaticinatum esse inquit, medicos aliquando ipsum accusaturos, quòd de morbis acutis agens, fecerit etiam de abscessibus, & quartana, & aqua inter cutim mentionem: à quibus suas tutatur sententias, dicens, se non tantùm agere de acutis morbis, sed & de acutis ex decidentia. *Id quoque scripsit Hippocrat. quomodo & antè dictum præceptum,* Græcè ϗ τοῦτο καθάπερ ϗ τὸ πρότερον ἔγραψεν ἱπποκράτης, quod est, hoc etiam, quemadmodum & præcedens, scripsit Hippocr. Præsentem namque ac præcedentem sententiam cautè scripsit Hippocr. futurorum medicorum ignorantiæ ac malitiæ prauideus.

PRO

PROGNOSTIC. XXXVII.

OPortet eum, qui rectè præcognoscere debet saluandos ac morituros, in quibus etiam morbus plurium aut pauciorum dierum futurus est, quum signa didicerit, ipsorum vires ratiocinatus, inuicem discernere, quemadmodum de aliis scriptum est, ac de vrinis & sputis, quando simul pus ac bilem excreauerit.

Signorum vires perpendenda sunt.

Eam sententiam, quam in Prognost. 35. exposuimus, modò repetit Hippocr. nempe signorum vires esse perpendendas potius, quàm ipsorum numerum: vnum namque signum bonum sæpè contingit, vt plurima signa mala vincere dignitate possit, & contra. Nam vbi signa coctionis in vrina apparuerint, & si æger dolore vexetur, aut conflictetur, & vigilet, ac cibos auersetur, spes adhuc habetur, in vnius signi vigore confidentibus. Foret certè ars prædicendi breuior multo, & quæ vnius hominis vita addisci posset sine antiquorum scriptis si id signum, quod salutem ostendit, adeò certum esset, vt nunquam deficeret: item & signum letale.

Signorum diuersi ordines.

Verùm quoniam multa signa contraria propè semper occurrunt quibus magis sit confidendum, docet Hippocr. quum quædam ex ipsis bona, quædam optima, quædam quam maximam vim salutem habere dicit: rursus & quædam mala, quædam lethalia, quædam pessima aut exitiosissima, quædam valde exitiosa, iam esse prænuntiat. Id est, quod

Galeni prædictiones.

medicum Galeni imitatorem decet perpendere, ac considerare, poteritque Eudemi quartanam duplicem ac triplicem futuram prædicere, ac deinde sequentem salutem, homine adhuc sene quartana laborante, ac hyemis tempore: poteritque prænoscere mulierem Pyladis amore deprehensam, & Atriensem conflictari: quoniam erat rationem redditurus eorum quæ sibi herus concrederat, ac quòd Cyrillus Boëti filius clam quidpiam nocens ederat: ac quòd Sextus ægrotans sexto die iudicatus, non integrè liberatus fuit, sed morbus rediturus erat, ac 17. totius morbi die soluendus: ac similia, quæ de Imperatore Marco Aurelio Antonino, & Commodo eius filio, & iuuene qui fluxum sanguinis natium passus est, Galen. prædixit. Quam ob causam apud quosdam admirabilis erat, & apud alios odio habebatur, vt libro de Prænotione ad Posthumum testatur. Præsens progn. non eget alia expositione, præter eam quæ habetur à Galen. in Comment.

GALENI COMMENTARIVS.

OMnia assiduè oportere spectari indicia, nec vni credere, etiam antea dixit. Sed nunc adiecit quod sermonis est vtilissimum: id vero esse dice, vires æstimare indiciorum, neque simpliciter has, sed conferendo eas inter se. Sunt enim quædam indicia & ipsa per se praua, magisque & minus: quorum vires mensurari oportet vocabulis: vt antea quoque explanauit, aut exitiosum dicendo, aut exitiosius, aut admodum exitiosum. & item adiiciendo verbum iam. Nec secus in bonis indiciis rursus, aut salutare, aut salubre simpliciter, aut magnam obtinens vim, aut etiam cum verbo admodum. Plus est enim si dicatur, admodum magnam vim obtinere ad salutem. quam si nudum ac solum, magnam vim obtinere, sed nunc conferri oportere dicit vires indiciorum inter se, non modo similium, verbi gratia bonorum cum bonis, ac malorum cum malis: sed etiam bonorum cum malis: namque per hanc comparationem, ea quoque quæ fiunt præter rationem, innuit. In primis enim agnosces quidnam præter rationem eueniat, tum autem haudquaquam terreberis, & demum considerabis quamobrem existat, aut quidnam indicare natum sit. sed hæc omnia in nostris commentariis definita sunt, maximéque lib. De indicationibus, nec verò abs re erit, nunc quoque gratia exempli reuocare in animum quædam, à communi initio incipientes omnis præsentiendi facultatis. Considerare enim conueniet in primis, vtrum præcipuè pars vna in corpore affecta sit, an morbus sit humoris in conceptaculis conditi; deinde per quam potissimum facultatem periculum ægro immineat (etenim suprà dictum est triplicem esse facultatem) tum deinceps facultatis illius mala ac bona indicia. Fingamus enim facultatem de cerebro manantem, imperpessam haberi, atque etiam corporis partes imperpessas, totius verò argumentum morbi hoc est febrilis ex putrescentibus solis habentes humoribus: deinde his ita habentibus, ab initio cuncta apparere in vrina bona indicia: hunc hominem mori impossibile est. Quocirca quanquam aliquod existat indicium terrificum, non solum non terreberis (quemadmodum plerique medicorum) sed etiam id indicationem præmonstrare existimabis, etenim dolent caput, ac delirant, & intuentur tenebricosa quædam ac flaua, & hebetudines subeunt oculorum, atque etiam ventriculi dolor: & item spirant difficulter: & ilia contenduntur ratione indicationis: & rursus deiectiones malignæ, & screationes, atque etiam vomitiones quædam, & item partes nigrescentes, putrescentésque, & intermorientes hominem exhibent per omnia meliorem. Sæpe enim ex talibus secretionibus ægri facilius spirant, melius appetunt, melius dormiunt, dolore leuantur, ac resurgendo leuiores, & in totum faciliores euadunt: perspicuè indicantibus iis quæ euacuantur, expurgari corpus, natura præter spem superiorem conflictum repellente Sed hæc omnia potestate sunt prodita, atque hoc volumine definita: præcepta de pulsibus tantummodo addenda sunt: quæ nos omnia in comment. De pulsibus clarè perscripsimus, prorsus silentio dissimulantes sphingis ænigmata, qualia innumera scripserunt Archigenis sectatores. Itaque hæc omnia prompto animo obseruanda inspice, conferendo ea inter se, ex his enim poteris prædicere ea quæ ab infirmis omittuntur: interdum etiam necessariis ipsis haudquaquã exquisito perspecta: quemadmodum sæpenumero me vidistis in iis qui stridebant dentibus, ex natura in illis haberi accidens pronunciare, ita vt existimarent familiares audientes non ex medendi facultate, sed ex arte vaticinandi talem extitisse prædictionem: interdum etiam in dormientibus inconniuentibus oculis: vt id quoque in eis ex natura existat. & quædam in ventrem cubante id ipsi quoque necessarium. Porrò mulieris cuiusdam aliquando visus est adeuntibus nobis dexter oculus alterum insigniter superare: de qua dixi talem ante morbum extitisse excessum, & item in alio caua admodum tempora, quo perspecto tunc dixi per naturam haberi affectionem. Itidem aliorum cruentos oculos esse naturam: conuulsam verò in alio supercilij partem, aut oculorum, aut labrorum: & item nonnulla ante morbum ex causa fuisse exteriore. Quinetiam intermittentem pulsum, atque etiam pulsus varietatem, & alia generis eiusdem ex natura in quibusdam haberi dixi, vel ipsis ægris haudquaquam perspecta. Quandoque etiam simul atque conualuerint, restare visa sunt voces asperas, raucas, clangoris æmulas, in hoc ex natura, in illo ab ægrotatione commissi. De quibus cùm lib. De præsagiendo latius docuerim, nihil insuper necesse habeo hoc loco recensere: sed sufficiet summam talium electionis dicendo sistere orationem. Quoties enim ex omnibus aliis sine periculo videatur morbus, tale accidens terrificum, ex natura adesse sciendum est: aut prorsus ante ægrotationem fuisse propter aliquam causam euidentem. Quocirca mihi & Hippócrati credentes, considerabitis (quemadmodum dictum est) vires indiciorum æstimantes, quemadmodum ipse inquam prædixit. Exempli enim habuit

tamen non tantùm separatur à reliquis humoribus illa terrena substantia, partim ob caloris imbecillitatem, partim quoniam membra melancholicę temperaturæ, frigidæ nempe, ac siccæ, sibi simile attrahere conantur, & per venas similiter cum reliquis humoribus deducunt melancholiam, siue quòd futurum erat melancholia. Eritque homo ille melancholicus ab origine, à parentibus contracta temperie, vbi in semine pars terrena abundaret, & is talis conseruatur ex simili materia assumpto alimento. Adaugeri autem in venis ab ipsa temperatura attrahente melancholicam materiam procedit, quæ non simpliciter ipsam auget, sed in venis multiplicat, ad quas deducit. Hinc manifestè constat temperatos homines magis generare melancholiam, quia in eis magis residet, ac separatur: & in melancholicis magis abundare, quia minus separatur, sed per venas simul cum sanguine tendit. Euenit etiam vt in calidis admodum temperaturis melancholia abundet, genita tamen per adustionem, non fæculenta: horum autem sanguis non est frigidus, sed calidus, atque terrenus, crassúsque, ac multis fibris refertus: quod inde constat, quia talis sanguis facilè coit ob fibras, quæ terrenæ sunt. Et iracundi sunt ob calorem, quod Aristot. voluit lib. 2. de Part. anim. cap. 4. dicens, Quorum autem sanguis fibris admodum multis crassísque refertus est, hæc terrena amplius constant natura, & animosa, iracunda, proindéque furibunda sunt. Ira enim calorifica est. Solida autem firmioráque omnia concalefacta, vehemētius quàm humida calefaciunt, fibræ verò solidæ terrenæque sunt. In calidioribus ergo temperaturis magis terrenus est sanguis. Vbi scribitur. *Cum aliquo calore.* Græcè, *ἤ τινι θερμασίᾳ πλείονι, καὶ παρὰ φύσιν ὁμιλησάσῃ.* quod est, aut cum aliquo calore multo, ac præter naturam consuetudine.

Homines temperati magis de humore melancho. generant.

In secunda parte, quæ incipit (His Igitur) probat veritatem progn. Vbi enim febris continua fuerit, & diutina, in abscessus transibit: vbi intermittens atque errans, in quartanam, ob humorem melancholicum, qui ex adustione genitus est ex humore faciente febrem acutam. *Quantum enim.* Græcè, *ὅσον γὰρ ἂν τῶν χυμῶν ζέσαν ἀποσβέσῃ, συναγαγόντες πυρετοὶ ἐκπλέωνται εἰς μέλαιναν χολὴν, ἐσβέσθη τρόπον τινά.* quod est, Quantum enim de humore efferuescente tempore æstiuo, per febres continuas transit in atram bilem, extinguitur quodam modo. neque Latinè dicitur, quam tamen enim &c. restinctus est.

In tertia parte, quæ incipit (Maximéque) probat ex frigiditate autumni id maximè fieri, vt quartana succedat. lib. 3. Aphor. Comm. 22. inquit Gal. Neque enim sicut æstas veri superueniens humores euacuat, ita & autumnus æstiuos: sed contrarium in toto accidit: nam ex partib. extimis ad intimas ducit. Idem eodem lib. Comm. 9. vbi legitur, Adstringat, Græcè, *ἴσχῃ*, hoc est, cohibeat.

In quarta parte, quæ incipit (Quam hyems) morbum ipsum adeò prolixum futurum inquit, donec hyemis frigiditas in veris calorem commutetur, quod significauit Hipp. Aphor. 3. sect. 3. Morbi quoque alij, ad alia bene vel malè se habent, & quædam ætates, ac tempora, & loca, & victus genera. Et Gal. in Com. inquit, Quum verò omnes morbi à temperie & modo recedant, generatio quidem à similibus locis, atque temporibus, solutio verò à contrariis fit. Quemadmodum & febres ardentes calido tempore factas frigore superueniente sanari dicit 2. sect. Aph. Commen. 34 Pariter lib. de Humana natura inquit, Quicunque autem morbi verè fiunt, ad autumnum eorum discessum ferè expectare oportet: quicunque postremum autumnales morbi fiunt: eorum discessum necesse est vere fieri. Sanabitur ergo quartana autumno facta calido tempore.

PROGNOSTIC. XXVIII.

Quemadmodum verò iunioribus trigesimum annum non attingentibus, abscessus fiunt: sic quartanæ magis his, qui triginta annorum sunt, & senioribus.

In præcedenti progno. argumentum ad cognoscendos abscessus futuros, aut quartanam, assumebatur ex natura febris: in præsenti tamen ex ætate ægrotantis. Ætas verò quatenus ætas est, nihil agit, sed quatenus cū ætate mutatur naturalis temperatura. Ætates enim priores sunt humidiores & calidiores, postremæ verò frigidiores ac sicciores. Nam ad ætatem vsque subsistentem calor non diminuitur. hæc autem incipit à 30. anno, aut à 35. in qua aliqua fit caloris remissio, & in postremis maior ac magis manifesta. In quibus omnibus ob imbecillitatem caloris non speratur posse naturam humorem adustum qui relinquitur ex ætate iuuentutis absumere: remanens tamen quartanam efficiet. Idem testatur Hippo. lib. de humana natura dicens, Quòd autem quartanæ febres atræ bilis participes sint, vel hinc considerare licet: autumno enim maximè homines à quartanis corripiuntur, & in ætate à quinque & viginti annis, vsque in quadragesimumquintum. Hæc autem ætas præ omnibus aliis maximè à bile atra infestatur, & autumni tempus omnium anni temporum ad eandem aptissimus est. Aduertendum etiam, quòd vbi legitur. A quinque & viginti annis: litera Græca habet, *ἀπὸ πέντε καὶ εἴκοσι ἐτέων.* quoniam verò ætas iuuenum, quæ est à 25. in 35. annum, non abundat atra, sed flaua bile, vt constat ex Gale. sententia in Comm. & sæpe alibi, ego potius legerem, *ἀπὸ πέντε καὶ τριάκοντα ἐτέων* quod est, à 35. anno. Ab eo namque in 45. & 49. atra bilis abundat, & quartana euenire solet.

GALENI COMMENT.

De mutatione per ætatem, alio loco fusius dictum est. Nunc verò summatim decurrere tractatum sufficiet. Puerulι plurimum sanguinis habent humorem: eumque tantummodo haberent, quantum in ipsum agitur ætatis temperamentum: at quia cibi copiam ingerunt atque inordinatam, succi aliquid, qui crudus nomine dicitur, subit. Porrò quoties ad ætatem deueniunt adolescentium, quidam iam rectè viuunt, meliorem vitæ nacti tenorem: & ita sanguis in illis exuperat duntaxat: quidam verò adolescentes multò deterius quàm parui puerulι. Itaque tales ægrotant subinde pariter ac vehementer copiam crudæ materiæ colligentes: iis autem qui deinceps ab hac sunt ætate, potissimum si prauè viuant, amarulentius subit humor: ita vt in his exuperet non sanguis solum, sed etiam illa quæ pallida ac flaua bilis appellatur, idque accidit nonnullis vsque ad trigesimum annum, aliis ad trigesimum quintum. Primus enim terminus conuersionis ad habitum frigidiorem, trigesimus est: nouissimus verò trigesimusquintus. Multis verò propter naturam quam traxerunt ab initio, & quæcunque secundum casus, aut consuetudinis & arbitrij differentias permutantur: in medio, vigoris ætas circunscripta est. Ob id igitur & Hippocrates quandoque trigesimum commemorat, quemadmodum nunc: sæpe etiam trigesimumquintum. Quia enim alia aliis accidant mutationes, fieri non potest vt vna mensura firma ac cunctis promiscua finiatur. Sed id assiduè in animo seruabis, antea quoque libro de Diebus decretoriis tertio perscriptum. Nam si id in animo seruabis, prædictisque adiicies: non difficilè inuenias causam eorum quæ Hippocrates per hanc dictionem scripsit. Et enim

per

per tempora calefactos æstate admodum humores,& vt ita dicatur bullientes, necesse est gignere attribilarium humorem quem excipiens collectum in corpore autumnus, vtpote frigidus nequaquam patitur similiter extrorsum difflari, neque facilè vacuare: ita per ætates ætas inclinans efficit. Nam quantum in ætatis vigore ferbuit humorum, atque in atram mutatum est bilem, id hac difficulter discutiens febres potius quartanas committit, opúsque est tempore longiore per hanc ætatem, vt corpus tali repurgetur bile. ita fit vt adúsque senectutem in medio attribilarij omnes morbi in his magis exuperent, in illis minus, elephas, cancer, lepra, melancholia, febris quartana.

ANNOTATIO IN GAL. COMMANT.

In prima parte in summa repetit quod alibi diffinierat, nempe 1. de Temperamentis, ætates calore variari: pueros itaque & adolescentes multo sanguine abundare. Etsi pueri ob intemperantiam abundeot crudis succis, & adolescentes sanguine abundare: & si victus ratione bilis aliquando abundet, in iuuenibus bilis, in sequenti ætate melanchulia, hoc est, in his qui post 35. annum.

In secunda parte, quæ incipit, (Sed id assidoč) in his quæ dixerat lib 3 de Diebus decr. probat post ætatem, in qua bilis abūdat, sequi debere quattanam: quoniam frigiditas ætatis nō permittit diflare melancholiam. Sic & de aliis morbis melancholicis 3. lib. Aphor. Comm. 30. ad quem locum credo Galen. nos remittere in præsenti, de ætate, quæ est post iuuentutem loquens, inquit, Et quidem horum temperatura plus atræ bilis habet, atque ideò multi insaniunt, veluti ex anni temporibus in autumno. Sicuti enim hoc tempus frigidum existens, ruffam excipit bilem tempore æstiuo exassaram: sic ætas declinantium, eam quæ iuuenum, quandoquidem hæc ætati similis est. Et mirandum quare in ipsa non scripsit melancholiam. Inueni tamen ipsam in quibusdam scripturis. Vbi litera habet, *Atribilarij*, lege μελαγχολικὰ, hoc est, melancholici. Elephantiasis totius corporis vniuersalis cancer est: cancer verò rumor est, qui in quauis corporis parte generatur ex atræ bilis abundantia. Lepra cutis quædam scabrities est ab humore melancholicu, per quam profundis circularibúsque erosionibus cutis depascitur, & squamulas à se demittit. Melancholia verò meotis alienatio, absque febre, ab humore melancbolico.

Quid melanch. quid lepra, quid cancer, quid elephantia.

PROGNOST. XXIX.

SCire autem oportet, abscessus hyeme magis fieri, tardius cessare, & minus recurrere.

Tempore frigido qua eue. ninut in abscessibus.

Ex natura temporis tria similiter cōcludit de abscessibus, hyeme inquā, id est, tempore frigido magis fiunt, abscessus ob humorum crassorum abundantiam, à quibus abscessus fiunt: tardius etiam cessant, quia neque discuti, neque suppurari adeò cito, vt calido tempore, possunt: præterea minus recurrunt, quoniam crassi humores ac frigido tempore non facilè mouentur, vt ad præcipuas atque interoas particolas redeant. Dixi, Et minus recurrere: quoniam Græcè habetur, ἧσσον δὲ παλινδρομεῦσαι. παλινδρομέω verò, recurro significat. Quemadmodum exemplo hyemis in tempore frigidu, hæc tria fieri scripsit Hipp. ita tria eis contraria in calidis temporibus licet intelligere, ac prædicere, vt quòd abscessus minus fiunt, excretionea magis, citiúsque desinunt, & potius recurrunt. Hæc dicta sunt in præcedentibus ab Hipp. de abscessibus præsagienda, quæ omnia docent in quibus morbis abscessus futuri, & io quibus partibus, & in quibus ætatibus, & anoi temporibus.

Tempore calido qua fiūt in abscessibus.

Epilogus.

In quibus morbis, dixit in progn. 65. 2. lib. vbi Hipp. dixit, Considerare autem oportet talia, hunc in modum: si febris detinet. Et in progno. 23. lib. 3. Quæcunque febris prorogatur salubriter affecto homine. Docuit etiam, io quam erupturus sit partem, progno. 66. lib. 2. dicens, Fiunt autem hi quidem in partibus inferioribus, quibus circa hypochōdria phlegma, id est inflāmatio quæpiam innascitur: illis vero in superioribus, quibus hypocbondrium flaccidum ac sine dolore perseuerat. In quibus ætatibus in progn. 24. in quibus temporibus in progn. præsenti. Quæ omnia completa doctrina comprehendit Gal. lib. 3. de Crisib. ad finem, vbi communia indicia abscessuum, à particularib. in diuersis morbis longioribus & breuioribus inuenta, separauit dicens, Si verò ad abscessus conuertantur, communia qoidem omnium indicia sunt, vbi de ægri salute non desperatur, quòd neque morbus soluitur, neque vrina multa, ae multam habens subsidentiam, sed cruda ac tenuis fertur. Propria verò eorum, qui non valde protogantur, subita difficultas respirationis superueniens, & mox quiescens, quam grauitas capitis & dolor sequitur, & grauis sonus ac surditas, huic in glandosa carne post aures necesse est abscessum fieri. Si tamen morbus diu durauerit, neque vllum ex his signis adfuerit, sed in ægro ex locis inferioribus, vel grauitas, vel tentio, vel inflammatio, vel dolor apparuerit, huic abscessus ad partes inferiores est expectandus.

GALENI COMMENTARIVS.

TRia de abscessibus Hippocrates in præsenti oratione pronuntiauit. principio vt hyeme potius accidant: deinde vt tardius desinant: demum vt minus retrocedant. Cæterùm abscessus per hyemem potius euenire exuperans in ea humor ostendit. Etenim antea dictum iam est, per excretionem calidos, per abscessum frigidos vacuari humores. Porrò vt & tardius desinant causanda est humoris natura, atque etiam circumuenientis aeris frigus. discutiatur enim omnino oportet decumbens humor, vt abscessus curetur. at humores crassi frigidique ægrius discutiuntur, potissimum quoties abductus aer frigidus fuerit. Ob eiusmodi verò causas & minus retrocedunt, quandoquidem repetentibus motionem quandam adesse necesse est. At frigidi mouere difficilius possunt.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Hic Comm. facilis est, neque alia eget annotatione, præterquàm quòd vbi legitur, *Repetentibus.* Græcè habetur, παλινδρομεῦσι, quod est, recurrentibus.

PROGNOSTIC. XXX.

QVicunque autem in febre non lethali dixerit caput dolere, aut etiam tenebrosum aliquod ante oculos apparere, & oris ventriculi morsus huic accesserit, biliosus vomitus aderit. Si autem & rigor accesserit, & partes inferiores hypochondrij frigidas habuerit, citius adhuc vomitus aderit. Si autem quid biberit, aut ederit, per id tempus valde celeriter vomet.

Vsque adeò Hipp. docuit prædicere circa iudicationes, quæ fiunt per abscessus: deinceps verò circa eas, quæ fiunt per manifestas excretiones. Et primùm de his, quæ per vomitum, signa scribit, quæ decretoria appellantur. Libro tamen 2. prognostico 38. scripserat Hippoc. signa, quæ ostendunt bonam vomitionem, vbi per ipsam intelligamus rem, quæ euomitur: quæ signa salutis, non signa crisis appellantur. Hic tamen docet vomitum ex signis, quæ

ostenduot

ostendunt ipsum iam eminentem, ac proxime futuram, maximè in febribus salubribus, de quibus alioqui argumentum habetur, quòd lethales non sunt. Signa verò sunt quinque: capitis dolor, tenebrosæ apparitiones, oris ventriculi morsus, rigor, frigus partium, quæ sunt ad hypochondrium. Primum itaque est capitis dolor, qui potest euenire à causa in cerebro existente, & per consensum cum aliis partibus: maximè autem consentit ventriculo, ob neruorum multitudinem, & rectitudinem viæ, quæ est à ventriculo in cerebrum. Quoties igitur ventriculus malis humoribus abundat, merito capitis dolor concitabitur, ascendente vapore cerebrum replente. Cæterum quoniam hoc signum commune est, vomitus & fluxus sanguinis narium. Gal. lib. 3. de Crisib. cap. 11. inquit: Sed & dolores capitis, etsi commune signum existant vomituum, & fluxus sanguinis, qui tamen velut mordaces sunt, vomitum, qui verò quodam modo graues, atque extendentes, pulsantésque & calidi, sanguinis fluxum propriè significant. Reliqua etiam quæ in prognost. sequuntur, distinctionis gratia posita sunt. De hac autem capitis læsione simul cum aliis aduertendum, quòd quædam sunt tales in essentia, quædam ex accidenti, & ex accidenti dupliciter, aut vbi causa fuerit in parte patiente, aut vbi per ipsam transeat. Exempla sunt apud Galen. lib. 1. de Loc. pat. in Læsionibus visoriæ potentiæ. Si namque lædatur à re facto humore crystallino, affectus à quo actio læditur in essentia est ipsius oculi. Si tamen humor lædens in oculi pupilla fuerit, ex accidenti læditur. Cæterum causa læsionis in oculo permanet: vbi tamen in ventriculo vaporans humor contineatur, oculus ex accidenti læditur, & causa accidentis in transitu est per oculum. Aduertendum etiam maximè quòd lædi ex accidenti, vbi causa non fuerit in læsa particula, adhuc euenit dupliciter, aut quoniam causa læsionis transit per ipsam læsam partem, vt de vapore ascendente dixi: aut quoniam id, quod communicari solet, non communicatur læsæ particulæ. Hic secundus modus magis propriè dicitur læsio per consensum: quod contingit, vbi resolutis neruis mouentibus thoracem, vocem aliquis amittat: ipsorum namque motu deficiente non transmittitur aër cum impetu ad vocis formationem, læditúrque actio gutturis, & ligulæ, & reliquorum, quæ voci inseruiunt, nulla re ipsis communicata, sed potius quoniam id, quod solebat, non communicatur. Quod testatur Galen. lib. 1. de Locis pat. vbi historiam narrat eius, qui cecidit ex alto, cuius musculi intercustales ac cuta fuerunt resoluta, & motus omnis amissus est, qui pendebat à neruis originem habentibus à partibus spinalis medullæ, quæ erant infra ceruicem: quoniam ob inflammationem non perueniebat ad eas animalis facultas, inquit, Huiusmodi ergo noxæ speciem, magis propriè per consensum euenire dixeris, quàm vbi ab humoribus in ventriculo contentis caput dolore tentatur, quippe per huiusmodi dispositiones, eleuatur ad ipsum aliquid, sed in dictis nuper dispositionibus nihil noxium ad crura defertur: nam contrà priuantur ea facultate, quam aotea spinalis medulla ipsis suppeditabat. Minus propriè verò læditur per consensum caput in casu nostro, vbi à ventriculo vapor ad ipsum ascendit. Similis læsionis species in oculis fit, ea videlicet, quæ ab Hippocrate explicatur in 2. signo, quæ attestatur futurum vomitum, maximè biliosum: de quo Hippocr. in præsenti prognost. loquitur, nempe vbi ὀφρυώδεις, id est, tenebrosum aliquod appareat ante oculos, quod significabit communicationem vaporum à ventriculo, ex doctrina Galen. lib. 1. de Locis patientibus, vbi læso instrumento dicit actionem lædi, aliquando ita, vt sublata causa permaneat affectus: aliquando verò ita, vt transeunte causa, affectus non amplius permaneat, quam dispositionem vmbram appellabat Archigenes, quemadmodum in oculorum dispositionibus suffusioni similibus. Et infert, Eandem ob causam, vbi sanguinis fluor, aut vomitus per morbos expectatur, huiusmodi accidentia interdum apparent, de quibus Hippocrates in prognost. hunc in modum scripsit, Si cuipiam, inquit, in non lethali febre caput dolet, aut ante oculos obscura quædam obseruantur, aut cordis dolor accidit, is bilem euomet. Communis igitur est via significandi vomitum sequuturum, ex capitis dolore, & ex tenebrosis apparentibus: communis quoque via cognitionis, quod per consensum vtrunque accidit, est, quoniam remissa causa vaporem transmittente, remittitur læsio, & aucta augetur, vt inquit Galenus libro secundo de Locis patientibus ad finem. Ergo quum pars, inquit, aliqua simul cum alia sic afficitur, vt irritata quidem vna, altera vehementius molestetur, remissa verò irritatione quiescat, eam per consensum affici putandum est. Meritò ergo, quoniam ad causam (qua irritata augetur læsio capitis & oculorum) recurrendum erat, tertium signum addit Hippocr. quod ipsam partem læsam ostendit, quæ etiam in se continet causam læsionem efficientem, non in transitu, vt cerebrum & oculi: hæc autem est ventriculus, de quo dixit, Et oris ventriculi morsus huic accesserit, quem Græcè, καρδιωγμὸν, id est, cordis morsum appellant, & καρδιαλγίαν. vt Galenus in Commentar. Sed aduertendum, quòd non omnis dolor oris ventriculi appellatur καρδιαλγία, id est, cordis dolor, sed is qui fit ab humore mordente: alias non essent idem, καρδιωγμὸς, & καρδιαλγία. Galenus namque libro secundo de Placitis Hippocratis & Platonis, inquit, Verùm neque omnem ventriculi dolorem καρδιαλγίαν, hoc est cordis dolorem appellant, sed illum tantùm, cùm acrimonia humorum prorítat & mordet. Euenit autem is morsus ab humore bilioso, os ventriculi infestante. καρδίαν enim hoc est, cor, solebant Græci appellare os ventriculi. Cùm autem humor biliosus os ventriculi supernatat, manifestum est indicium, quod vomitum ostendit futurum. Quod autem morsus oris ventriculi indicet humorem vomitum ountiare, ac exigere, vt ab arte conciterur naturam imitante, quæ ea parte euacuare debet, qua natura vergit per loca consentientia, explicat Hippocrates Aphorismo decimoseptimo, quarta sectione, dicens, Si quis febrem non habens abstineat à cibo, & cordis morsum, & tenebricosam vertiginem patiatur, & oris amaritudinem sentiat, per superiora purgatione indigere significat. Ostendit ergo inclinationem naturæ ad vomitum biliosum, morsus oris ventriculi, ex passione, & ex parte patiente: ex passione, quia morsus ab humore fit bilioso: ex particula, quia os ventriculi patitur, quod ante omnem vomitum fieri solet. Hæc pars in codicibus Hippocrat. Aldinis sic legitur, ἢ καρδιωγμὸς τετέῳ προσγίνηται. id est, vel huic oris ventriculi morsus accesserit. In codicibus tamen Galenianis Cratandri copulatiuè sic, ἢ ὁ καρδιωγμὸς τετέῳ προσγίνηται. id est, & oris ventriculi morsus huic accesserit. Si autem his rigor quoque accesserit, & partes hypochondrij inferiores frigidæ fuerint, citius adhuc vomitus aderit. Rigor dixi, quoniam Græcè, ῥῖγος, habetur, quod vocabulum non refrigerationem, sed rigorem significat, qui ῥῖγος apud Galen. est totius corporis inæqualis concussio ac con

Vomitus signa. *Cap. dolor. signum vomitus, & qualis.* *Capitis dolor signum commune.* *Actio multis modis læditur.* *Læsa actio per consensum propriè.* *Læsa actio per consensum minus propriè.* *Tenebræ vomitum indicant.* *ὀφρυώδεις.* *Ventriculi morsus signum vomitus.* *καρδιωγμὸς.* *καρδιαλγία.* *Rigor vomitus signum.* *ῥῖγος.*

ac conquassatio, ad finem lib. 1. de Causis symptom. Malè ergo algor transfertur. Præterea non est is rigor, qui apud Celsum appellatur rigor, quæ dispositio est vtrinque conuulsio, per quam & membrum aliquod rigidum esse dicemus, non tamen rigorem pati, ad vsum medicorum aliorum à Celso. Vbi autem Celsus rigorem, quem Hippo. & Gal. appellant, explicare vult, horrorem dicit: Cùm tamen hæc dispositio φρίκη appellatur. quæ horror Latinè, diuersa satis à rigore: vt lib. 10. de Morbis curand. satis constat, ex vtriusque generatione. Rigor itaque, qui totius corporis inæqualis conquassatio est, humorem significat biliosum, ac mordax excrementum, celeriter per sensilia membra adactum. Gal. namque libro citato, postquam rigorem per concussionem explicauit, inquit, Ac concussio quidem ista succedet, propter eorum quæ excernuntur excrementorum tum multitudinem, tum acrimoniam, tum impetus celeritatem, tum laborantis virium infirmitatem. Quando ergo celeriter agitatur biliosus ac mordax humor per membra sententia, ad expulsionem concitatus, rigor sequitur: talis ergo vomitum proximè antecedit, atque humorum motum ad expulsionem iam præsentem significat. Vbi etiam accedat, partes hypochondrij inferiores infrigidari, quoniam calor ac bilis ad superiora tendunt, manifestus est motus humorum ad vomitum, citóque futurum ipsum ostendet. Hæc pars in codicibus Hippoc. Aldinis legitur, καὶ τὰ κάτω μέρη τ῀ ὑποχονδρίου in codicibus Galen. Cratandri illa pars, μέρη, non legitur, verùm eundem facit sensum. In fine addit, Si quid biberit, aut ederit per id tempus, valde celeriter vomet: corrumpuntur enim quæ superueniunt, ac permutantur in naturam humoris in ventriculo abundantis. inde maior fit ventriculi irritatio: præterea & magis ipse grauatur, adde quòd ventriculus plenior magis aptus est vomitioni, quàm vbi non fuerit summè plenus ac distentus à multitudine contentorum. Hoc ad curatiuam methodum pertinet, quæ docet comedere ac bibere, cùm vomere propositum est, vt Hippocrates docuit lib. de Internis passionibus, dicens, Et cùm cœnabit, pocula largè exhauriat, & vbi iam repletus fuerit, parum dormiat: deinde experrectus vomat, magno vini poculo epoto, cum tepida aqua temperato. Alia signa vomitus critici scribuntur à Galeno lib. 3. de Crisi. cap. vltimo. Vbi enim crisis speratur, si vrina atque aluus supprimantur, rigor eueniet, demum verò vbi fuerit ardens, morbúsque biliosus; & tunc sudor ac vomitus sperantur. Si signa vomitus non adfuerint, sudor aderit: maximè vbi homo increscente accessione delirauerit, ac cutis humida ac irrorata fuerit, qualis antè non erat; & pulsus insigniter mollis: vbi tamen durus fuerit, pulsus vomitus magis ostendit, quàm sudores. Et infrà, Vomituum autem signa sunt, cordis morsus simul cum dolore capitis, & vertigines obortæ cum his, quæ oculis obiiciuntur tenebrosis, & cum agitatione labri inferioris, & multo ac tenui sputo defluente. Tremorem labij docet dissectio, communem esse membranam ventriculi, gulæ, oris, & labij. Saliuæ tenuis effluxus, ex compressione ventriculi, quam dispositionem πτυαλίζειν appellauit autor lib. Prorrh. part. 1. sectio. 3 o. & Galen. in Comment. inquit, Quandoquidem nil aliud licet conijectari vocem, πτυαλίζουσι, significare, quàm sæpè spuere, vel impleri os frequenter saliua: ob id ego atque alij omnes, qui librum hunc exposuerunt, sic acceperunt: apparet namque his, qui vomere debent, os tenui saliua plenum, ob membranæ communicationem. Et lib. 2. de Ratio. vict. acutorum de perperam cibatis amaros fieri dicit, & habere sputa tenuia. & Galen. Comment. explicat, quia stomachus immodicè grauatur. Hæc duo signa addita à Galen. in arte præsagiendi, admodum vtilia sunt, maximè his, qui mente laborant, vt phrenetici, qui rationem doloris capitis tenebrosarum apparitionum, & morsus oris ventriculi reddere non possunt. In illis etiam saliua tenuis effluens ab ore, & tremor labij manifestè ostendent vomitum, vt vult Gal. in præfato Commentario, quibus accedit pulsus durities, cum aliis suprà dictis.

φρίκη. Horror.

Rigoris generatio.

Vomitus proximus.

Vomitus signa.

Tremor labij. Saliua tenuis effluens πτυαλίζειν.

Vomitus signa in mente turbatis.

GALENI COMMENT.

D*E vomitione spontina eueniente ratione iudicationis, hoc loco Hippoc. docet. Prima autem finitio ei est, vt morbus haudquaquam exitiosus habeatur. Appellant autem iam hunc morbum sæpenumero salubrem. Secunda verò, vt ægro dolenti caput obuersetur quiddam ob oculos tenebricosum, quod vtique significat atrum ex flaua bilis syncera exhalatione confectum. Hæc enim plenius calefacta, &, vt ita dicatur, vehementer assata, atram exhalationem ceu fuliginem quandam ad caput remittit, ob quam capitis dolor infestat. Quantum verò eius ad oculos permeat, turbulentiorem reddit in eis humorem splendidum ex natura ac purum, ita vt fiat conditio quadam similis eius qua circa purissimum ac lucidissimum aerem euenit, recipientem statim in se aut fumidum quendam aut fuliginosum nigrorem. Hanc igitur exhalationem sentiens à cerebro permeans ad oculos visorius spiritus, quemadmodum per suffusiones visu (vt ait) tenebricosa committit. At verò cùm talis exhalatio de sedibus quoque subeat pulmonis eam interstinguimus ab illa qua de ventriculo redundat cordis dolore. Tales enim humores latent pulmonem, vt quis vel omnino non sentiat, aut difficulter sentiat. Ventriculi verò ostiolum (appellatur id, vt constat, etiam cor) propter magnitudinem neruorum quos habet sentientium, nihil latet quod in eo infestet. ita fit vt mordens biliosus humor cordis, id est, ventriculi dolorem committat: & ob eam rem biliosa vomitio accidit. Tale enim etiam Thucidides indicauit dum ait: Et cùm in cor inhæsit, subuertit id, ac purgationes bilis, quæ à medicis sunt appellatæ, subierunt. Verbum enim subuertit, de impetu dixit in vomitionem, statim etiam nominans cor, ventriculi ostiolum, & ob eam rem morsum eius, cordis dolorem appellitant. Alibi Hippocrat. scripsit, vt inferum labrum id ipsum indicet, haudquaquam quiescens, sed quodammodo intremiscens, propterea quòd si bilis mordeat internam ventriculi tuniculam, ita commouetur labrum. Didicimus enim ex dissectione, vnam esse omnem hanc tunicam perpetuam per omnia sibi & omnis ventriculi, & gulæ, & linguæ, & palati, & omnis oris. Hæc igitur est quæ & labra concutit, quoties ab acriore bile collecta in ore ventriculi mordetur. Talis enim humor pro leuitate fluitare natura assolet: & ob eam rem ad gulam redundat, relinquens ventriculi fundum, ac facilè vomitur. Quòd si rigor quoque prehendat tunc hominem, magis etiam vomitio non solùm citius, sed etiam bilis erit copiosioris: cùm soleat rigor magna ex parte bilis efficere vomitionem, quemadmodum cùm de ea ageretur, est demonstratum. Quinetiam si quid bibat aut esitet per illud tempus homo, adhuc citius deuomet, quia pariter cum bile, ingesta cibaria in ventriculo vitiantur.*

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte explicat Hippo. loqui de morbis nõ lethalibus, quos appellat μὴ θανατώδεις; qui idem est, quod ὑγιεινὸς, id est, salubris.

IN secunda parte, quæ incipit (Secunda verò) reddit causam quare iuxta vomitum sentiunt ægri capitis dolorem, & ante oculos tenebras. Causa autem est vapor ab humore elatus atque exustus; qui

iam ad nigrum vergit colorem. *Lucidissimum.* Græcè, *φανότατον*, id est, perspicacissimum. *Statim.* Græcè, *ἐξαίφνης*, id est, subitò. *Visa (vt ait) tenebricosa committit*, Græcè, *τὴν φαντασίαν (ὥν φησιν) ὀρφνώδη ἀποτελεῖ.* id id apparitionem (vt inquit) tenebrosorum perficit.

In tertia parte, quæ incipit (At verò ostendit, morsum oris ventriculi significare vomitum biliosi humoris ac meritò appellari cordis morsum, Græcè *καρδιωγμὸν* quoniam Græci os ventris appellabant *καρδίαν*, hoc est, cor: quod allegat ea Thucididis sententia libro secundo, de Placitis Hippocratis & Plato. ad finem probauit, allegans hanc eandem sententiam, & Nicandrum dicentem, Quódque gulæ exceptor seu cor epulare vocatur. Et Hippocr. dixit, Mulier cordis dolore vexabatur, nihílque comedebat, tantùm farinam succo mali punici subegit, eámque solam in cibo sumere satis habuit, atque euomuit quædam vt eition. Omnes hi satis euidenter ostendunt, os ventriculi cor fuisse appellatum. *Cordis dolorem.* Græcè, *καρδιαλγίαν.*

In quarta parte quæ incipit (Alibi Hippocrat.) vnum aliud signum addit, nempe tremorem labij, qui sequitur ad morsum oris ventriculi, quoniam vnam habent communem membranam, sicut & gula, palatum, & totum os. Lib. 2. de Ratio. victus acutorum text. 44. de his qui intempestiuè transeunt ex vasorum inanitione ad sorbitionem: bilem mordentem os ventriculi significare docet multis signis: & in fine inquit Hippocra. Atque interdum labri inferioris concussio. Galen. etiam in eo Commentario vomitum acrium humorum significare dicit. *Ex dissectione.* 4. lib. de vsurpantium inquit, At etiam continua est, interna ventris, & stomachi, & omnium quæ in ore tunica: siquidem hoc melius erat, & ad attractionem contentorum in ore cibariorum, & vt lingua trahatur cum musculis, qui sunt secundum tonsillas: à quorum omnium tensione super tenso larynge, & recurrente in epiglottida, & operculato ab ea, repente simul humiditas incidere in pulmonem prohibetur. *Per omnia sibi* κατὰ πᾶν ἑαυτῷ τῆς δ' ὅλης γαστρὸς, καὶ τοῦ στομάχου, καὶ γλώττης, καὶ οὐρανίσκου, καὶ ὑπερώας, ὅλου τε τοῦ στόματος. quod est, per totam ipsam, totum ventriculũ, & os eius, & linguam & palatum, & totum os. Partes tamen illæ, *οὐρανίσκου, καὶ ὑπερώας*, palatum significant: sed *ὑπερώα*, partem significat, quæ est ad foramina narium: vt lib. 6. de Morbis popularibus, parte prima Comm. 3. vbi dixit Galen. Simul & *ὑπερώας*, id est, oris palatum, inspicere oportet. Vocatur autem ita pars illa superioris regionis ipsius, quanta supra narium foramina, in ore est sublimis: reliqua tamen pars ab ea, quæ propriè appellatur *ὑπερώα*, appellabitur *οὐρανίσκος*.

Membrana vna oris & ventris.

Quinta pars incipit, (Quòd si rigor) in qua probat, ex rigore vomitum significari biliosum: quoniam bilis rigorem efficit, vt dixit lib. de Rigore. & 10. de Morb. Curand. & 2. de Causis sympt.

In sexta parte, quæ incipit (Quinetiam) vbi homo biberit, aut ederit aliquid, sequuturum cito vomitum dicit, redditque rationem, quoniam alimenta corrumpuntur simul cum bile.

Vitiantur. *συνδιαφθείρεται*, id est, simul corrumpuntur.

PROGNOSTIC. XXXI.

Ex his verò, quibus dolor fieri cœperit, prima die, quarta premuntur maximè, & quinta, ad septimam verò liberantur. Plurimi autem ipsorum tertia dolere incipiunt, quinta verò maximè vexantur, liberantur verò nona, aut vndecima. Si tamen quinta dolere cœperint, & reliqua secundùm rationem priorem ipsis eueniunt, decima quarta morbus iudicabitur.

Quoniam de capitis dolore scriptum est prognosticum præcedens, quod docet futuram iudicationem per vomitum, in præsenti, quo die futura sit iudicatio, ostendit. De morbis autem acutis loquitur, quorum terminus ad 14. extendi potest: citra ipsum tamen eueniet aliquando iudicium, vbi symptomata & morbi motus accelerauerint. Doloris autem terminus est septima dies, à qua vexare cœperit: accelerant tamen, si primo die inceperint: tardantur, vbi quinto: medio modo se habent, vbi tertio. Semper tamen 7. die finietur morbus à die quo dolere cœpit: fit enim morbus, qui aliàs acutus foret, admodum acutus, ex symptomatis superuenientibus, id est talis, vt 7. non pertranseat, cum ea symptomatum magnitudine. Qui igitur à die, quo dolor capitis dictus euenit, computationem fecerit 7. die, aut ferè soluendum morbum prædicere poterit: quibus prima die morbi dolor capitis cœperit, 7. iudicabitur. In diebus autem intermediis dolor magis premet, quoniam erit in augmento morbus: erunt autem isti 3. & 5. quoniam morbus biliosus est, & in imparibus affligit magis. Si tamen symptomata non inceperint ante 3 dolore capitis incipiente 3. die, finietur morbus 9. aut 11. vexabit autem magis in quinto, quàm in 3. quia est id tempus augmenti. Quòd autem iudicandus sit morbus in 9. aut quòd in 11. ea celeritate motus morbi cognoscetur: qui enim celeriter mouetur, in 9. qui tardius, in 11. Est autem 12. octauus à tertio: differtur tamen in ipsum, quoniam 10. qui septimus est à tertio, non est iudicatorius, vt in primo progn. huius libri expositione declarauimus. Pariter etiam euenit ob motus celeritatem, vt anticipet in nonum, quemadmodum & morbi exactè peracuti, qui in 4. finiri deberent, in 3. anticipant, aut in 5. postponunt iudicationem. Qui verò quinto die dolere incipiunt, decimoquarto iudicantur: intellige, vbi reliqua euenerint secundùm rationem priorum, id est, vbi in medio tempore magis vexet capitis dolor, nempe septimo aut nono die: hæc enim ad duodecimum peruenit computatio. Verùm duodecimus iudicatorius non est: differetur igitur in 14. qui terminus est acutorum morborum. Accedit etiam ad id, quòd morbus hic non est celeris motus, quod indicat capitis dolor, qui nunc ante quintum vexauit, & morbus tardioris motus, maiori spatio eget, vt perueniat ab augmēto in summum vigorem, quàm vt perueniat à principio in augmētum: licet in peracutis morbis, qui finiuntur intra primam hebdomadā, æquale tempus ob motus celeritatem sit, vt in Aphorismo 71. sect. 4. Quibus septima iudicatur, his nebulam rubeam habet vrina, & reliqua secundùm rationem. Et Galenus Comm. inquit, Nunquid igitur in 4. die talis nubis apparens, futuram in 7. iudicationem significabit, in alia autem aliqua indice non significabit, diligentius est inquirendum, quod in ipsis operibus est obseruandum. Nam quantum ad rationes attinet, sunt ad vtranque partem argumenta, & magis ad alteram, quòd non significabit, nisi morbus valde vehementer moueatur. Ecce vbi non in omnibus par tempus est à principio in augmentum, & ab augmento in statum: Talis est dispositio, quæ tertium locum habet in Hippo. litera: quoniam tardum habet motum.

Morbi peracuti exactè anticipant in 3. aut postponunt in 5. iudicationé.

Digitized by Google

tum.inde enim ſequitur, vt quinto incipiens, ſeptimo aut nono magis premat, & 14. die iudicetur, ac maius ſit ſpatiũ à ſeptimo aut nono in 14. quàm à quinto in nonum, aut ſeptimum. De his etiam, qui ſunt in ſecundo loco, qui cœperunt 3. dolere, & quinto fuerunt in augmento, & nono, aut vndecimo fueruot iudicati, idem euenit: quoniam maius eſt ſpatium à quinto in nonum, aut 11. quàm à tertio in quintum.

GALENI COMMENT.

TRes dixit differentias ex tempore ductas doloris capitis: & item tres terminos iudicationis earum. Itaque prima differentia eſt, ſi prima die ægrotationis, capitis incipiat dolor: altera, ſi tertio die: tertia, ſi quinto. Sed omnibus his commune eſt, ſeptimo quodammodo die, à quo incepit deſinere. Si igitur incipiat primo die, ſeptimum habet decretorium. Si tertio, quantum in ipſum agitur ſeptenary numerum decimum. Sed quia hic nequaquam decretorius eſt, ad nonum aut vndecimum deuenit iudicatio: qua citior aut tardior quàm ſeptenarius terminus, vno die eſt. Atque in animum rurſus reuocabis, vt & nonum diem hoc loco commemorauerit tanquã decretorium, quemadmodum & (vt antea docui) tertium, non per quaternarium aut ſeptenarium circuitionem habentes indicationem: ſed ea ratione quòd intercidant, quemadmodum libro De iudicationibus definitum eſt. Quinetiam tertia differentia doloris capitis, quinto incipit die, & ad quartumdecimum prorogatur, propterea quòd non admodum calidus ſit, neque feſtinet, iudicio eſt, quòd incipiat quinto die, & quia adiecto ſeptenario primis quinque diebus omnes fiant duodecim. Duodecimus verò non ſit decretorius, neque etiam fieri poſſit, vt vnum anticipes diem. Oſtenſum enim iam eſt eum eſſe limitem acutiſſimorum morborum proprium: itaque merito in quartumdecimum excidit.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte tria membra ſcripſiſſe Hippoc. refert, omnibúſque commune eſſe, vt talis ſit morborum ipſorum natura, vt 7. iudicentur: ſignatim ſi primo incipiat capitis dolor. Si tamen in tertio non adæquatè, finietur in 7. diebus: quoniam 7 à 3. eſt decimus, & ille non eſt iudicatorius. *Terminos.* Græcè, προθεσμίας, quod eſt, certus terminus. *Septenarius terminus.* τῆς ἑβδομαδικῆς προθεσμίας.

Secunda pars incipit (Atque in animum) admonet Galen. vt in animo teneamus nonum diem eſſe decretorium ex intercidentibus. Quod etiam dixerat, *Lib. de Iudicationibus* Græcè περὶ κρισίμων, id eſt, de diebus decretoriis: lib. namque 3. inquit, Iam verò & nonus inter duos decretorios, ſeptimum & vndecimum medius, vel nondum factum 7. die iudicium, vel vndecimo futurum ipſi ſibi vendicat, rarius quidem ſeptimi, ſæpe vndecimi criſim aſſumit. Eſt etiã decretorius nonus apud Hippoc. lib. 1. de Mor. pop. part. 3. inter impares decretorios annumeratus. *Vt antea docui.* Tertium eſſe decretorium dixerat ſuprà Comment. 2.

IN tertia parte, quæ incipit (Quin etiam) tertiam differentiam doloris capitis declarat, redditque rationem quare non iudicentur in die 12. & nos in expoſitione primi prognoſt. huius libri, duodecimum non eſſe decretorium oſtendimus ex ipſius ſententia. *Indicio eſt.* Græcè, δῆλοι δ' ἐκ τοῦ τὴν ε. ἡμέραν ἄρξασθαι, καὶ διὰ τὸ τῆς ἑβδομάδος προστεθείσης, ταῖς πρώταις πέντε, τὰς πάσας γίνεσθαι ιβ. κρίσιμον δ' οὐκ εἶναι τὴν ιβ. quod eſt, Oſtendit autem id, quoniam quinta die incepit, & ex additione ſeptimanæ, quinque prioribus, omnes ſunt 12. duodecimus tamen non eſt decretorius. *Poſſit.* poteſt. *Oſtenſum.* lib. 2 de Diebus decretoriis. *Acutiſſimorum morborum.* Græcè, τῶν ὀξύτατα κινουμένων. quod eſt, eorum qui celerrimè mouentur. Vndecimus enim eſt terminus acutorum morborum quando celerrimè mouentur, vbi aliàs finiri in 14. deberent.

PROGNOST. XXXII.

FIunt autem hæc mulieribus quidẽ & viris, in tertianis maximè: iunioribus autẽ fiunt quidem & in ipſis, magis verò in febribus peraſſiduis, & in legitimis tertianis.

Argumento ſumpto ex temperatura, quæ ætatem ſequitur, diuerſimodè euenire putandum eſt, ea quæ de criſibus in capitis doloribus dixerat. Nam cùm illæ ſint breues morborum terminationes, opus eſt vt humor faciens dolores ſit admodum calidus, ac bilioſus, aut vbi id defecerit, temperaturæ naturalis caliditas id ſuppleat. Quia ergo naturalis tempera- *Mulieres & viri.* tura virorum & mulierum, id eſt, eorum qui in ætate iuuentutis ſunt, calida admodum eſt, & in ea bilix plurimum abundat, in omni febre tertiana, cum capitis dolore dicto, breuis erit terminus, & qualis dictus eſt ab Hippo. in prognoſt. præcedenti. Licet enim tertiana non pura fuerit, quod deficiet de calore humoris, implebit calor temperaturæ, ætatúmve. Indicat Hippoc. in aliis febribus, in ætate adulta, qualis eſt virorum, poſſe euenire, quod dictum eſt: quoniam in calidioribus morbis ſimiliter fiet, quod fit in frigidioribus. Quod dixit, Maximè, ad ætatem eſt referendum: per febres enim tertianas quaſcunque, quod dictum eſt, viris & mulieribus, maximè euenit. In aliis verò ætatibus, quæ ſunt ante ipſam, non fiet id quod dixit, niſi in morbis admodum bilioſis, in quibus humor peccans adeò calidus eſt, vt habeat à natura ſua celerem motum, & breuem terminationem. Id autem erit in febre tertiana exquiſita, & in febribus peraſſiduis, quas dixit Hipproct. ξυνεχεστέροισι, id eſt, peraſſiduis, ac frequentioribus. Sunt autem hæ quæ non intermittunt, & præter id celerem habent motum, nimiámque frequentiam acceſſionum, quas Gal. appellat in Comm. ὀξυτάτας id eſt, acutiſſimas.

GALENI COMMENTARIVS.

IN hominibus iam perfectis, de quibus aſſolet ferre virorum ac mulierum appellationem, in omni febre tertiana talia accidunt, propterea quòd ætas bilioſiſſima exiſtat. In minoribus verò non quàm ii, non in omnibus, ſed ſolummodo in veris tertianis, quæ ſanè bilioſiſſimæ ſunt. Porrò accidunt & per morbos acutiſſimos, nam hi quoque bilioſiſſimi ſunt: conſtatque vt & perfectis multò magis eueniant. Id enim prædictis conſequens Hippocrates nequaquam adſcripſit, quaſi vel à nobis intelligi poſſit.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte, Ob id, inquit, in adultis per febres tertianas, etiamſi legitimæ non eſſent, id euenire dicit, quod prædixerat in prog. præcedenti: quoniam in ea ætate bilis abundat. quod ex 2. de Temperamentis ſuprà probauimus.

IN ſecunda parte, quæ incipit (In minoribus) in ætatibus, in quibus bilis non tantum abundat, quantum in iuuentute, idem etiam euenire inquit per febres quæ bilioſiſſimæ ſunt, vt tertiana legitima, & febribus acutiſſimis, quas Hippo. appellauit peraſſiduas. Acutiſſimi tamen morbi, bilioſiſſimi ſunt, vt inquit Gal. in Comm. Anaxagoras quoque, vt inquit *Anaxagoræ opinio contra Ariſt. defenditur.* Ariſt. lib. 4. de part. animaliũ, cap. 2. vult à bile pendere acutos morbos: damnat tamẽ eius opinionem, ſed meritò, dicens, Anaxagoras errore opinari videtur, fel eſſe morborum cauſam acutorũ: quum enim abundat, aſpergi in pulmonẽ, & venas & coſtas aſſeuerat, iis namque ferè accidunt ea vitia animalibus, quæ felle carent. Diſſectis etiam id pateret, ſi ita eſ-

Digitized by Google

fet, ad hæc copia humoris, quæ per abscessus decumbit, confetti non potest, cum eo quod ex fellis conceptaculo aspergatur. Constat autem has Arist. rationes nihil aduersus Anaxagoram conuincere. Primum enim, quod similes morbi eueniant animalibus felle carentibus, nihil obstat: non enim Anaxagoras de felle, id est, de bile, quæ in vesica fellis continetur, loquitur, sed simpliciter fel appellauit bilem ipsam colore flauam, sapore amaram, à qua ferè omnes acuti morbi originem trahunt. Is autem in omnibus animalibus est, etiam si in felle non contineatur, quoniam in ipsis non abundat: & id tantùm ad fellis vesicam trahitur quod abundat. Ad id etiam quod dixit Aristo. de abscessibus, constat quòd per corporis venas tanta copia bilis est, vt quosuis quantumuis magnos abscessus facere possit. Defecit Aristot. quoniam putauit non contineri bilem alibi, quàm in vesica fellis, & in venis solum sanguinem.

In tertia parte, quæ incipit (Constátque) id quod in minoribus natu euenit, nempe prædictam formam obseruari per febres tertianas, & morbos acutissimos, multò magis in adultis euenire inquit. Nam si ea forma obseruatur in ætate adulta per febres omnes tertianas, quamuis non puras ob biliosum temperamentum, multò magis id eueniet per tertianas legitimas, & reliquos biliosos morbos, quales sunt febres acutæ admodum.

PROGNOSTIC. XXXIII.

QVibus autem per huiusmodi febrem capite dolentibus, pro tenebrositate ante oculos apparēte, hebetudo fiat, vel splēdores præsentētur: pro morsu verò oris ventriculi, in hypochondrio, vel in dextra vel in sinistra parte cōtendatur quippiam sine dolore, aut phlegmone: pro vomitu, sanguinē è naribus erupturum sperandū est: inde autem in iuuenibus magis sanguinis eruptionem expectare oportet: In iis verò, qui triginta annorum sunt, & senioribus, minus, sed in his vomitus sperandi sunt.

Fluxus sanguinis narium sign. Fluxum sanguinis narium prædicere docet Hip. in præsenti prog. quemadmodum vomitum in 30. à febre non exitiosa cum capitis dolore incipiens, vt in ipso, quemadmodum etiam in illo, capitis dolori adiungit significationes, quæ futurum prænuntiant vomitum, ita modo eas quæ fluxum sanguinis. Primum itaque de febribus non exitiosis est intelligendum, quod scribit: nam dolor talis, vbi cum signo aliquo lethali coniungatur, omnino exitiosa erit dispositio, vt in progn. 11. dixerat. Cum capitis dolore dixit, cuius tamen naturā distinguere oportet: nam dolor ipse capitis ostendit naturam causæ, & inde futurum aut vomitum, aut fluxum sanguinis: vt libro tertio de Crisib. cap. 11. Nam mordaces vomitum nuntiant, & graues, extendentes, pulsantes, & calidi fluxum sanguinis. Maximè etiā ad præsagiendum sanguinis fluxum facit, quod in progn. 11. dixit Gal. in sua lectione, nempe, si dolor capitis fortis ac perseuerans fuerit circa frontem ac tempora. Hæc de dolore capitis. Præterea inquit, Si pro tenebrositate apparente fiat hebetudo: id enim docet, non esse vaporem nigrum atq; adustum eum qui adscendit in caput, sed humoris copiam, quæ obtundit aciem oculorum. *Hebetudo oculorum.* Quod sanguis ipse caput occupans efficere potest: per hanc enim dispositionem, videndi organum ac caput ipsum læditur, ex accidenti ob causam quæ in ipsis continetur, non quæ aliunde ad ipsa perueniat, quemadmodum in quibus vomitus prænuntiatur. Gale. loco citato causam hebetudinis oculorum scribens dixit: Hebetudines autem, quoniam multus & totus simul elatus ad superiora spiritus, meatus obserat, idem lib. 1. prog. 28. Splendores etiam præsentātur oculis, quoniam sanguis humor splendidus est. Galen. loco citato inquit. Quidam fulgoris motus oculis appatentes, quoniam humor est flauus. Intelligendum autem est, quod sanguis tenuis, & bili mixtus, flauus dici potest. Cōtra hanc sententiam videtur, quòd splendores non significent sanguinem abundare. Nam 2. de Ratio. vict. acur. sectio. 44. contra eos qui coacti cibant ægros iuxta morbi vigorem, recitans symptoma, eis incertos & discurrentes lucis splendores obiici dicit. In quibus tamen sanguis non abundat, sed bilis. Et progn. 30. supra, Bile abundante in ore ventriculi, tenebrositates fieri debent potius, quàm splendores. *Bilis non vsta splendores efficere potest.* In hoc loco Musa ea qua solet vtitur prolixitate, quum tamen posset vnico verbo dicere, bilem non vstam non minus sanguine splendores facere oculorum, quoniam humor est flauus. Ea enim est Gal. ratio lib. de Crisib. 3. loco citato. Talis autem est bilis, de qua Hippoc. lib. de Ratio. vict. acur. loco citato dixit, Interdum cruda tum à capite, tum à thorace attrahuntur biliosa. Talis ergo bilis cruda ante oculos versata, splendores efficiet, nòn tenebras, vt illa quæ in ore ventriculi vritur. Differunt autem ab his splendores, qui fiunt à sanguine: quoniam qui fiunt à sanguine, coniunctam habent capitis grauitatem, & aliquando pulsum in temporibus, quæ non adsunt, vbi bilis abundet: vtrobique tamen appellantur μαρμαρυγαί. Si etiam pro morsu oris ventriculi, de quo diximus prognost. 30. vomitum significare: *Hypochondrij contentio.* contendatur hypochondrium in dextra aut sinistra parte: contendi enim quodam modo conuelli est, & sursum trahi: quod raptum humorum ad partes superiores & naturæ inclinationem ostendit. non tamen omnis talis id indicat, sed contentio, quæ fit sine dolore, ac phlegmone: vbi enim cum dolore fiat, ipsam hypochondrij inflammationem posset significare. Voluit tamen Capito negationem ab hac demere lectione, legens hypochondrij contentione cum dolore. *Capitonis lectio damnatur.* Reprehenditur autem à Gale. lib. 1. de Morb popul. part. 2 in secunda aëris constitutione, Comment. 55, dicente, Tantùm itaque solum hoc loco adiiciam, propter Capitonem, qui in præsenti oratione scripsit, Et hypochondrij tentio cum dolore, non enim rectè negationem, non, sustulit, tum ob veritatem ipsam, tum quòd in prognost. dictum est, Cùm in hypochondrio dextro vel sinistro quippiam contenditur, sine dolore, & inflammatione, his sanguinem è naribus fluxum verisimile est. nempe hypochondrij contentio vergentiæ succorum ad caput nota est, si absque dolore est: quæ si cum dolore fuerit, viscerum phlegmonem consequitur. Cùm verò caliditate sursum sanguinem trahente, & iecore impellente coitio fiat, sanguinis profusionem expectare oportet. Ex his etiam vltimis verbis colliges illam hypochondrij contentionem, ad iecoris impellentis compressionem esse referendam: id enim significat. Adde etiam contra Capitonem, quod inquit Gal. lib. 3. de Crisib. citato loco, Si verò hypochondria cum dolore tendantur, *Hypochondrij contentionis causa.* non modò fluxum sanguinis, sed etiam aliquam ibi adesse inflammationem significant. Quod etiam addit, sanguinis eruptionem in iunioribus esse expectandam: ad ætatis temperamentum calidiorem est referendum, vt in prognost. 29. lib. 1. & prognost. 12. huius libri, in aliis verò vomitus, quia in eis non abundat

Digitized by Google

abundat sanguis. Huius prognostici sententia non adeo integra scripta est ab Hippocr. libro primo, de Morbo. popul. part. 3. in secunda aëris constitutione, vbi colli dolorem ac temporum grauita tem ad fluxum sanguinis narium significandum addit, dicens: In ardentibus autem, atque aliis febribus, quibus colli quidem adest dolor, temporum grauitas, & tenebræ oculis obotiæ, vel & contentio hypochondrij sine dolore superueniat, his profunditur ex naribus sanguis, præter signa, quæ in hoc prognost. scribuntur ab Hippocrate, & dolorem temporum, & frontis, in prognost. 1. t. duo alia habentur à Galeno, loco citato, quorum vnum est rubor oculorum, maxillarum, & narium, qui ostendit sanguinem in eis partibus abundare: & quod oculi lacrhymantur, inquit ipse, ob fluxus multitudinem, quemadmodum in oculorum inflammationibus. Quod Hippocrat. scripserat lib. 1. de Morbor. pop part. 2. in 3. aëris constitutione dicens: Quibus in febribus acutis atque magis ardentibus inuoluntariæ erumpunt lacrymæ, his è naribus sanguinis eruptionem expectare oportet, si in cæteris perniciosè non habuerint: nam qui vitiosè habent, his non sanguinis eruptionem, sed mortem significant. Lacrymæ itaque eueniunt oculis, aut id nobis eligentibus, quod est Græcè κατ προαίρεσιν: aut noleutibus, quod 1. lib. prognost. 6. dixit, ἀπροαιρέτως. Si nobis id eligentibus lacrymæ effluxerunt, nihil mali ostendunt, quod dixerat Aphorism. 52 lib. 4. Quicunque in febribus, vel aliis morbis, voluntariè illacrymant, nihil malum, & in ipsis adhuc malè habentibus. Inquit enim lib. 6. de Morb. popularibus parte 1. Lacrymæ si in acutis morbis, cùm æger incommodè habuerit, spontè permanent, bonum: si tamen inuoluntariè effluxerint, considerare oportet, an sit aliqua causa manifesta, ob quam id eueniat, aut non. Si fuerit talis causa, vt oculorum phlegmone, aut palpebrarum scabrities, aut ventus frigidus &c. nihil etiam mali significabit: nam aut ventum aut oculi morbum significat. quod si fine externa & euidenti causa fiat, sanguinis fluxum è naribus præmonstrat, aut mortem. Id autem sub distinctione iterum: nam aut fluxus lacrymarum fine manifesta causa fit cum bonis signis, aut cum malis: si cum malis mortem significat, vt in prognostic. 6. primi libri, aut cum signis bonis, & ostendet crisim futuram per fluxum sanguinis. Vtrunque distinxit in sententia adducta ex 1. de Morbo. popul. Si spontaneæ erumpunt lacrymæ, inquit, his è naribus sanguinis eruptionem expectare oportet, si in cæteris perniciosè non habuerit, id est, cum signis salutaribus. Quod etiam in prognostic. præsenti dixit, per huiusmodi febrem, id est, non exitiosam, & consequenter. Nam qui vitiosè habent, his non sanguinis eruptionem, sed mortem significat. quemadmodum & lib. 6. de Morb. popularib. part. 1. Lacrymæ si in acutis morbis, cùm æger incommodè habuerit, spontè permanent, bonum: non sponte verò si præterfluant, malum. In summa, aut fluunt lacrymæ volentibus, aut nolentibus: volentibus, nihil mali significant, nolentibus verò aut ob causam manifestam, non malum: fine causa manifesta, aut signa bona accedunt, aut mala: cum signis malis, malum est: cum bonis, solutionem morbi per fluxum sanguinis narium, indicat. Hunc sanguinis fluxum dicit esse spectandum in iunioribus, id est, qui sunt ante 30. annum: post ipsum verò potius vomitus: quoniam in iunioribus sanguis, in reliquis bilis abundat, licet post 35. iam tendat ad melancholiam.

Maxillarum ruber. Oculorum lacryma quid ostendunt.

GALENI COMMENT.

Talem dixit febrem, qualem inter initia sermonis per hanc indicauit dictionem, Si quis in febre non exitiosa dixerit caput dolere. Id igitur commune in vtraque seruans febre, promscuum quoque fore dicit, vt finiantur per excretionem. Proprium verò vtrique adiecit in excretionis specie, in priore quidem biliosam vomitionem in sequenti verò sanguinis fluorem. At verò signa id indicantia in priore quidem visa tenebricosa ac ventriculi dolorem, in sequenti verò hebetudines oculorum & splendorem: & item intenta ilia citra dolorem & inflammationem, indicia maxima sursum versus tendentis humoris. Porrò suprà quoque dixerat sanguinis fluorem comitari decretoria inflammationibus qua in iliis fatigent: magisque in minoribus ætatu, in quibus sanguis exuperat: & rursus idipsum nunc adscripsit: & item vt biliosa accidant vomitiones in ætate vigentibus. Cæterum libro De mor. vulgaris etiam lacrymari præter voluntatem dixit eos, quibus sanguis è naribus erupturus est. Hæc igitur cuncta componens, atque adiiciens eis quacunque aliubi docui, nunquam non præsenties futurum sanguinis fluorem, potissimum si clarè ex pulsu cognoueris iudicium excretionis: quod vsquequaque anteuertit decretorium sanguinis fluorem.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte, signa quædam communia scripsisse Hippo. refert in hoc prog. & in 30. nempe febrem non exitiosam, & capitis dolorem. reliqua verò esse fluxui sanguinis peculiaria, quæ hîc habentur. *Ilia.* lege, Hypochondria: quando sine dolore contendunt, aut inflammatione, significant humorem sursum versus tendere.

IN secunda parte, quæ incipit (Portò suprà) id quod dixit Hippocr. in iuuenibus fluxum sanguinis magis esse spetandum: constet cum eo, quod dixerat lib. 1. progn. 29. *In iliis.* lege, In hypochondrio. *In ætate vigentibus.* Græcè, τοῖς ἀκμάζουσι, id est, vigentibus, potius autem videtur legendum: παρακμάζουσι, id est, iuxta vigorem existentibus. quod hinc constat, quoniam in iuuenibus sanguinis eruptionem dixit esse expectandam: iuuenes autem ad 30. & 35. annum perueniunt. Illi verò, qui sunt post 30. annum, & seniores, in quib. vomitus sperari debet potius, quàm fluxus sanguinis, non sunt ἀκμάζοντες, id est, vigentes ac iuuenes (idem enim sunt, vt in expositione 14. progn. declaraui) in quibus sanguinis fluxus est expectandus, sed illis seniores, qui sunt post 30. annum, aut 35. quos viros sufficientes ac καθεστηκότας appellamus. In hac autem ætate bilis sino sanguine abundat, vt in vigentibus, siue iuuenibus, sanguis & bilis, siue sanguis biliosior, vt Gale. inquit in Comm. 14. huius libri.

Corrigitur Græcum exemplum.

TERTIA pars, quæ incipit (Cæterum libro) vnū aliud signum fluxum sanguinis narium addit, id autem est, inuoluntariè lugere. *Libro de.* lege, lib. 1. de Morb. pop. etiam luget e inuoluntariè, dixit. est lib. 1. par. 2. senten. 21. *Aliubi docui*, lib. de Crisib. dixit, magnum simpliciter motum pulsus ad exteriora, significare fluxum sanguinis narium.

PROGNOST. XXXIV.

PVeris verò conuulsiones fiunt, si febris acuta fuerit, & venter non excernat, & vigilent, ac perterreantur, & lugeāt, & colorem mutent, & chlorus, vel liuidus, vel rubicundus emergat. Fiunt autem hæc promptissimè quidem pueris, quàmprimum editis vsque ad septimum annum. Adultiores tamen pueri & viri non amplius perfebres conuelluntur, nisi aliquod signum accesserit

Digitized by Google

vehementiffimum ac peffimum, qualia in phreniticis fiunt.

Conuulfiones in pueris maximè fiunt.

Conuulfiones in acutis morbis futuras prædicere docet:fiunt autem hæ maximè in pueris,qui antè 7.annum,nonnunquam etiam & in adultis. In pueris,inquam, frequentius:quoniã neruos habent imbecilliores, partim etiam ob alimentum & viuendi modum. Ex neruorum imbecillitate, quoniam humidi funt,ac laxi, non vt 10 reliquis ætatibus fortes atque conftantes. Humiditas,autem neruorum eos laxiores reddit,& laxitas impedit tranfitum irradiationis,quæ fit à cerebro in ipfis:hic enim eft modus diftributionis animalis facultatis. Accedit ad id, quod nerui immodicè laxi non obediunt facultati per mufculos imperanti motum:in adultioribus verò nerui magis patent:minúfque obftruūtur:& inde eft, quòd facilius animalis facultas eis diftribuitur.

Animalis facultas quomodo distribuitur.

Ob languorem itaque facilius à morbis corripiuntur puerorum nerui. Excrementorum etiam redundantia plurimum facit,ob inordinatum viuendi modum:intempeftiuè enim alimenta ingurgitant,& lactentes maximè, ob alimenti naturam, quæ neruos infrigidat, humectat, & obftruit, potiffimum vbi craffum fuerit. Ex ætatibus itaque pueri magis aliis conuelluntur, & ex pueris magis qui minores natu funt. Vbi ergo febre acuta laborauerint, à calore febrili colliquatis humoribus atque excrementis facilè conuellentur. Accedunt etiam & aliæ caufæ,nempe fi aluus non deiiciat:quod fignificabit,excrementa in ambitum corporis deferri. Facit etiam ad idem, fi vigilent: ex vigilia namque caput debile redditur, & ex debilitate excrementa diminuta coctione aceruantur,& neruis tranfmittūtur, cerebrum namque plurimum per fomnum roboratur. fi etiam perterreantur, plurimum namque pueruli vifi funt repente ex terrore conuulfi. Ratio eft,quoniam repentè per terrorem calor deferit præcipua membra, cerebrum verò calore priuatum, excrementa accumulat & inde nerui conuelluntur, talia recipientes excrementa. Præterea fi lugeant, intellige intentè, vt Gal.in Commen. conuellentur:per luctum namque humores cerebri liquantur,& per nares,& palatum, & per vniuerfam neruorum propaginem defcendunt. Hæc omnia cum febre caufæ funt conuulfionis. Signum autem, quod oftendet ipfam futuram, eft mutatio coloris vultus. fi à propria mutetur in chlorum,liuidum,aut rubrum. Per chlorum autem fuprà diximus fignificari, rubiginofum, aut pallidū: mutatio autem talis coloris in vultu, redundantiam humorum in cerebro oftendit. Non itaque eft æqua in omnibus pueris præparatio ad huiufmodi conuulfiones:minores namque vfque ad annum 7. facilius corripiuntur huiufmodi morbo, quoniam magis languent in ipfis,quàm in aliis nerui. De pueris, qui dentire incipiunt, loquens Hippo. inter morbos eis peculiares conuulfionem numerat, maximéque craffis,& iis quorum aluus dura eft, euenire teftatur Apho.25.lib.3.dicens,In progreffu, quum iam dentire incipiunt, gingiuarum prurigines, febres, conuulfiones, aluí profluuia, & maximè quum caninos edunt dentes,& his præfertim pueris,qui craffiffimi funt,& aluus duras habent. Et Galen.in Comment. fummam totius fententiæ ad has caufas refert, quæ funt, neruorum imbecillitas, & excrementorum abundantia, quibus annumerat ventris duritiem ipfe Hipp.fimul & Gal.in Comment. quemadmodum in præfenti prognoft.addit etiam Gal. tanquam primitiuas caufas,dolores,vigilias,inflammationes. De quibus vigiliæ fimiliter hic ab Hippocr.fcribuntur:

Conuulfionũ figna.

Caufa conuulfionũ procincipientes.

Galeni verba hæc funt: Febricitant ergo hac ætate puerili,& propter dolores, & vigilias, & inflammationes: conuulfiones autem eis accidunt, tum propter hæc, tum propter crudum alimentum, & quia neruofæ partes nondum fatis validæ funt. Et infra, Quod autem dicitur, pueris, qui craffiffimi funt, & aluos duras habent,ad conuulfiones refertur,quum his maximè pueris, dicat conuulfiones fieri, qui craffiffimi funt & aluos duras habent: tales enim plenum corpus habent: & abundant fuperfluitatibus,& ideò conuulfionibus facile capiuntur. maximè verò naturas has conuulfiones offendunt. Similem fententiam fcripfit Arift. lib.8. de Hift. animal. cap.12.dicens,Solent pueri plurimi conuulfione excipi, & præcipuè corpulentiores,& lacte vefcentes copiofiore craffioréque, & nutricem lactentes ſucci plenam,& corpulentam. Nocet etiam ad hoc morbi genus vinum, magifque nigrum quàm album, & quod minus dilutum eft: atque etiam ex cibis, qui inflant, plurimi obfunt: & fi aluus fubftiterit, nocuum eft.plurimi ante 7.diem intereunt:vnde fit,vt nomina 7. die imponantur, tanquam faluti pueri iam magis credamus. Plenilunio etiam infeftantur hoc malo periculofius: & fi à fcapulis conuulfio oriatur,in angufto fpes eft. Quæ omnia docent periculum, quod imminet pueris incidendi in morbum comitialem, ob lactis craffitudinem, & vini vfum, maximè craffi, quantáque folicitudine nutrices fint eligendæ. Rurfus Hippocr.de pueris qui 7. annum prætergreffi funt,ac viris,inquit, Non comprehenduntur conuulfione, nifi aliquod fignum acceſſerit,peffimum,ac vehementiffimum. Quale autem futurum fit,fimiliter explicat dicens, Qualia in phreniticis fiunt. Itaque ea via, quæ feruit in febribus ad prænofcendam futuram phrenitidem, inferuiet ad prænofcendam futuram conuulfionem:quoniam ea erunt vtriufque figna,quæ oftendent humorem ad cerebrum conuerti. Vbi enim conuertitur humor ad cerebrum, aut offendet animam, & fiet phrenitis:aut offendet corpus, & efficiet conuulfionem. Diftinguetur autem an humoris læfio perueniat ad corpus ac neruos offendat, per ea quæ fcribuntur à Gal.in Comm. Si quidpiam in vultu peruertitur,aut dentes ftridēt, aut oculi inftabiles funt, aut peruertuntur, quæ omnia 1. lib. in expofitione prognoftic.6.8.& 17.conuulfiones fignificare monftrauimus, phrenitidem quoque, quoniam læfio facilè tranfit ab vno in alterum. Prognoft. præfeos de humida conuulfione intelligendum eft,quæ ex plenitudine habet originem in quam facilius incidunt pueri: quoniam morbus naturæ ipforum proportionalis eft,& inde facilius à morbo releuantur. Humidis namque temperaturis humidi morbi funt magis congruentes.

Arift. de conuulfionibus fententia.

Humor aut offendit corpus aut animam.

GALENI COMMENT.

De conuulfione hoc loco difputat, quæ non in parte vna corporis, fed in omni eo infeftat: quæ in pueris promptiffimè euenit, fed magis lactentibus, non minimè verò & propter vfum lactis, magifque quoties fuerit craffum; & quia plurimo alimento & inopportune vtuntur, nihil aliud agnofcentes viuendo præter efitandi commoditatem, omne enim neruofum genus in illis debile eft. Cum enim tres vires genere exiftant, ex quibus gubernatur corpus: duabus quidem pueri quàm cæteri fortiores exiftunt: vna verò debiliores, quæ in neruis innexa eft, & ob eam rem promptiffimè conuelluntur: & rurfus ad habitum naturæ facillimè remeant. Perfectis verò nec facilè confiftit, neque defiftit conuulfionis affectus, propter valentiam in neruis facultatis. Itaque conuulfio accidit etiam fine febre in forti admodũ frigore, & copia humoris crudi craffique: & item

& item inflammatione in neruis ac tendonibus, quoties originem ad consensum agant. Sed hoc loco de cōuulsione docet quæ per febrem consistat, quemadmodum inter initia subiecit persequi præsensiones in morbis acutis: & in aliis, quæcunque ex illis decidentibus consistunt. Itaque conuulsiones per tales morbos in auctioribus illa significabunt indicia, quæ maximè per phrenitides difficiliores existunt: sed potissimum si partes in vultu peruertuntur, aut dentes strident, aut oculi crebro mouentur, aut peruertuntur. In pueris verò vel sufficiet si vigilent tantummodo, interdum si metuant admodum: quod sanè pauere nominauit. Si lugeant cum intensione vehementiore & aluus haudquaquam deiiciat. Hæc igitur ceu causæ sunt: indicia verò conuulsionis: ad tales causas, colores præter naturam habentur indicantes humorum prauitatem, ex quibus conuelli assolent. Viridis enim aut liuidus prauū qualitate significat humorem, rubidus verò sanguinis copiam indicat.

ANNOTATIO IN GALEN. COMMENT.

IN prima parte mentem Hippocr. declarat de conuulsione totius corporis, in quam magis aliis pueri incidunt, & maximè lactentes, ob lactis vsum vbi ipsum crassum admodum fuerit, & ob importunum victum, & ob neruorum imbecillitatem naturalem, ex qua sequitur, vt promptius in hanc humidam incidant conuulsionem, ac facilius sanentur, Contrarium in adultis, difficilius namque incidunt, ac tardius sanantur. *Crassum.* Græcè λίαν παχὺ, hoc est, crassum valde. *Nihil aliud agnoscentes.* Græcè μηδὲν εἰδότες τῶν κατὰ τὸν βίον ἄλλο, πλὴν τὸ ἐσθίειν, hoc est, nescientes aliud eorum, quæ ad vitam pertinent, præterquam edere. *Quum enim*, lib. 1. de Sanitate tuen. animalem facultatem, in adolescentibus vigere, naturalem in infantibus dicit his verbis, Quum enim ad omnem voluntate susceptam actionem, adulescentium ætas sit aptissima, infantium certè senúmque minus ad hanc est apta: propterea quòd illis humor, his siccitas frigiditásque nimis abundat. In aliis tamen functionibus, quas naturales appellamus, veluti auctione, concoctione, distributione, & nutritione, infantes planè cæteris ætatibus longè præstant. Rursus lib. 6. cùm enim duplices actiones, in animalibus sint, certè corporales pueri præcipuas obtinent: quæ animi sunt, ea quæ à pueris ad remissionem vsque succedit, ætas. Et ob eam rem infert, pueros facilius conuelli atque sanari, reliquos difficilius, quod testatur Hippocr. 24. Aphorism. 2. section. dicens, In morbis minus periclitantur, quorum naturæ, aut ætati, aut habitui, aut tempori magis congruit morbus, quàm quibus nihil ipsorum congruit. Posset autem quispiam aduersari, quoniam naturalis temperatura neruorum sicca est, ergo non facilè deprehenditur ab humida conuulsione, & maximè per ipsam periclitabitur, nec humida conuulsio, quam appellant, ex repletione neruis erit congruens. Præterea nulla conuulsio est neruis congruens, aut proportionalis: humida namque naturali neruorum temperaturæ aduersa est: sicca tamen tardè aduenit, ac difficilimè sanatur, aut insanabilis est: non ergo est proportionabilis. Præterea adultis nulla conuulsio est congruens, non erit humida: nam in præsenti Comment. Galenus inquit, Perfectis neque facilè consistit, neque desistit: non etiam sicca, ea enim, vt dixi, difficilius, quàm humida aduenit, atque sanatur, aut insanabilis est. Dubium pendet ex notitia cōuulsionis ac specierum ipsius: secundum etiam ex intellectu Aphor. citati. Primum Galen. explicat lib. 6. Aphorism. Comment. 39. dicens, Conuulsio inuoluntaria passio est, ad similem dispositionem

Animalis facultas in adolescentibus viget.

Dubium circa conuulsionem.

Conuulsio.

perductis neruosis partibus in ipsis, quam & in motionibus voluntariis sumpserunt. Et lib. 2. de Causis symptomatū dixit, Conuulsio neruos musculósque ad eundem cogit affectum, in quem ab animali facultate, quum naturalem habitum seruarent, ducebant. Vbi etiam exponit duas species conuulsionis, de quibus dixerat Hipp. Aphor. 39. 6. sect. Conuulsio fit vel ex repletione, vel inanitione: ita verò & singultus. Nam humor subingrediens neruum, aut musculum, aut flatus, musculum ampliorem reddens, ipsum reddit breuiorem, atque ad originem retractum: siccitas etiam arefaciens conuellit ipsum, exemplo sumpto à corrigia igni admota. Galenus loco citato ex 2. de Causis symptoma. chordis citharæ comparat neruos, quæ similiter vbi intentæ admodum fuerint, disrumpuntur in aëre humido, ac sicco, vtcunque dispositionē similem conuulsioni patientes. Tertia conuulsionis species est illa, quæ per consensum efficitur neruis ac cerebro compatientibus, veluti in morbo comitiali habente ab aliqua particula inferiori originem, de quo mentionem facit Galen. lib. 3. de Locis patient. cap. 7. vbi inquirens causam, quare in conuulsione per compassionem fiunt conuulsiones, nec Pelopem, neque alterum integram rationem tulisse refert. Et infrà, ad singultum comparans affectionem, inquit, Proinde existimaui similem aliquem cerebro motum euenire, qualis stomacho interdum à re quapiam molestato accidere solet: quippe quum à ciborum mole grauatur, aut vbi corruptis cibis mordicus infestatur, tum singultu affici conspicitur. Ad secundum propositum accedendo, quoties ad verificandum Aphorism. 24. section. 2. comparationem aliquam facere oportet, non est comparanda vnica natura aut ætas, duobus morbis contrariis: sed duæ naturæ aduersæ, vni morbo: gratia exempli, non est comparannda sicca temperatura conuulsioni siccæ & humidæ, sed humida ac sicca temperatura, comparandæ sunt siccæ conuulsioni, aut humidæ conuulsioni. Si itaque quis comparauerit neruum, siccæ & humidæ conuulsioni, non inueniet aliquam neruo congruentem, vt argumenta facta supra probant. Sic etiam & pulmonia, quæ à sanguine biliosо fit, non magis congruit pulmoni, quàm quæ à sanguine pituitoso, quamuis pulmonis temperatura naturalis calida sit: quod constat, quia biliosa difficilius sanatur, quàm pituitosa. comparanda tamen esset vnica pulmonia biliosa, duobus pulmonibus, calidiori & frigidiori, & calidiori magis congruere diceretur, faciliúsque eueniret, ac solueretur. Ad propositum de neruorum conuulsionibus, vnica conuulsio, nempe humida, diuersis neruis est comparanda, vt neruis humidioribus ac siccioribus, & facilè inuenietur, humidam conuulsionem neruis humidioribus esse magis congruentem, quales sunt nerui puerorum, in quibus etiam facilius eueniunt atque sanantur, neruis autem siccis minus congruere, quales sunt nerui adultorum, quibus humidæ conuulsiones minus fiunt, ac difficilius sanantur. Quòd si siccam conuulsionem neruis siccioribus & humidioribus compares, siccis magis quàm humidis congruet: faciliúsque ipsis eueniet, atque facilius sanabitur. Vnum igitur morbum diuersis temperaturis comparare oportet, non vnam temperaturam morbis diuersis atque contrariis. Galenus etiam eundem comparandi modum seruauit, comparans vnum morbum, vt febrem ardentem hyemi & æstati, id est, ad diuersa tempora, & raucedinem, vnum morbum ad diuersas ætates, nempe valde senibus, & ab his, qui tales non sunt. Adde, quòd

Morbi quomodo proportionales inueniendi.

Morbus vnus diuersis temperaturis est comparandus.

conuulsio humida non est siccæ contraria, quoniam sicca est morbus in temperatura, & humida morbus in compositione, nempe obstructio. Hic modus intelligendi Aphorism. 34. section. 2. vsque adeò medicos latuit, vt aliter facientes comparationes, obscuram ac penitus falsam fecerint Hippocr. sententiam difficiléque potuerint argumenta, quibus sibi ipsis obstrepebant, soluere. quæ tamen via ista quàm facilè soluentur. Hæc etiam multò latius discussi in expositione Aphor. quum ipsum publicè enarrarem.

Secunda pars incipit (Itaque conuulsio) plures scribit conuulsionis causas, hîc tamen de conuulsione, quæ fit cum febre, loqui dicit Hippocr.

Tertia pars quæ incipit (Itaque conuulsiones) diuersa esse signa docet, quæ ostendunt conuulsionem in adultis, ab iis quæ in pueris: in adultis enim ea erunt, quæ in phrenitide difficili, quod declaraui in Aphorism. expositione: in pueris tamen ea quæ ab Hippocrat. scribuntur. Quorum quædam causæ rationem habent, vt vigilia, luctus, terror, aluus dura: quædam tantùm rationem signi habent, vt coloris in vultu mutatio.

Interdum, si metu, aut. Græcè καὶ φοβηθῆναι σφοδρῶς, ὅπερ ὀνόμαζεν ἐκπλαγῆναι. quod est, vehementer timere, quod perterreri nominauit. *Si lugeant.* Græcè καὶ τὸ κλαῦσαι μετ' ἐντάσεως σφοδροτέρης. quod est, & lugere cum vehementiori contentione. *Viridis.* Græcè χλωρὸν. id autem pallidum & rubiginosum significat.

PROGNOSTIC. XXXV.

MOrituros autē ac liberandos ex pueris, atque aliis coniicere per omnia signa, quemadmodum in singulis singula scripta sunt.

Medicorum calamitas. Deplorandа certè calamitas huius tempestatis medicorum, apud quos maiorem habet autoritatem Gentilis, aut Iacobus de Partibus, quàm Hippoc. aut Galenus, apud quos similiter non est argumentum adeò sophisticum, ac nullius ferè momenti, quod non subuertant, quamuis ex antiquis susceptam doctrinam, etiam si ex primis elementis fundamentum acceperint: adeo sunt & corrupto ingenio, & deprauato animo, à pueritia falsis & corruptis disciplinis instructi, quo nihil magis impedire potest cognitionem veritatis. Hi quoties Auicennam Hippocr. atque Galen. conferunt, Auicennam principem medicorum appellant, summum ac maximum, compendio, breuitate, claritate, ac certitudine doctrinæ: quum tamen nulla sit longior via addiscendi medicinam, ea, quæ sine methodo ac demōstratione procedit, qualis est Auicennæ confusissima doctrina. *Auicenna liber.* Adde quòd liber ipse mille scatet mendis: & hi qui sectam Auiceonæ iactant, linguam Arabicam ignorant, qua ipse librum suum scripsit. Hoc vnum certo sciant Auicennistæ, quòd si ipse modo reuixisset, nec librum suum, quem appellant, agnosceret, nec suos asseclas medicos appellasset, eósque admoneret quod nos facimus, vt se ad libros Hippoc & Galeni euoluendos conuerterent, ac summa veneratione Hippocr. colerent, non permittens Hippocr. condemnare tanquam mendacem, ob id quòd ipsi in præsagiis mentiuntur, ignorantes quòd signa omnia cognoscenda sunt, & perpendenda, vt ipse docet hîc, & in Prognost. 37. sequenti. Quorum dignitatem numerúmque, vbi quis rite perpenderit, nunquam non prædicet quæ Galen. viuens prædicere solebat, quòd si quando aberrauerit, non Hippocr. vt mendacem, quod Barbari faciunt, sed seipsum vt inexpertum accusabit. Retulit huius Prognost. sententiam Galen. lib. 1. Prorrhet. Comment. 2.

GALENI COMMENTARIVS.

ID etiam antea dixit, & nunc quoque commemorat: & rursus post paulùm dicet propterea quòd vtilissimum sit, attamen non id intelligunt plerique medicorum: sed interdum aliquod prauum videntes indicium, ex quibus contingit viuere hominem, criminantur ceu mendacem: quemadmodum rursus bonis apparentibus interempto ægro, falsum esse Hippocratem dicunt: nondum cernentes vt interdum a multis bonis indiciis vnum malum vehemens peruincatur: & rursus econtrario à multis malis vnum bonum, si vehemens sit.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Galeni Commentarius nulla eget annotatione, præterquam vbi dixit, *Id etiam antea.* huius Progn. sententiam scripsit Hippocr. lib. 2. Prognost. 55. & in sequentibus prognost. 37. in fi. Vbi scribitur, *Si vehemens sit.* Si, & Sit abundant.

PROGNOSTIC. XXXVI.

HÆc autem dico de morbis acutis, & quicunque fiunt ex ipsis.

Clarè monstrat hoc in loco, de quibus morbis in præsenti libro loquutus est: nempe de morbis acutis, & de illis qui fiunt ex ipsis, quos appellamus acutos ex decidentia. *Prognosticorum liber de quibus est.* Quòd de morbis agat acutis dixit lib. 1. Prog. 1. Considerate autem oportet hoc modo in morbis acutis. Quòd etiam egerit de his qui fiunt ex acutis, ostendit in Progn. 21. lib. 1. dicens, Bonam autem respirationem existimare oportet valde magnam vim habere ad salutem, in morbis acutis, quicunque cum febre, fiunt, & in quadraginta diebus iudicantur. Et in prognost. 1. libr. 2 dicens, Hydropes ex acutis morbis omnes malæ. Et in hoc lib. Progn. 7. dixit, Est autem & quartanarum constitutio ex tali concinnitate.

GALENI COMMENTARIVS.

ID quoque scripsit Hippocrates, quomodo antè dictum etiam præceptum, vaticinatus negligentiam pariter & audaciam eorum, qui sint eius volumina lecturi, & item quæsituri quo pacto commemores quadragesimum diem atque sexagesimum, suppurationémque, & aquam inter cutem: nec non febrem quartanam. Cùm enim vel eo clara scribente, vt non solùm agat de acutis, sed etiam de iis qui ex horum decidentia in longam temporis seriem extenduntur, attamen talia quærant, quidnam agerent, nisi id effecisset?

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Hippocrat. veluti vatem quendam futura prænoscentem, vaticinatum esse inquit, medicos aliquando ipsum accusaturos, quòd de morbis acutis agens, fecerit etiam de abscessibus, & quartana, & aqua inter cutim mentionem: à quibus suas tutatur sententias, dicens, se non tantùm agere de acutis morbis, sed & de acutis ex decidentia. *Id quoque scripsit Hippocrat. quomodo & antè dictum præceptum,* Græcè καὶ τοῦτο καθάπερ καὶ τὸ πρότερον ἔγραψεν Ἱπποκράτης, quod est, hoc etiam, quemadmodum & præcedens, scripsit Hippocr. Præsentem namque ac præcedentem sententiam cautè scripsit Hippocr. futurorum medicorum ignorantiæ ac malitiæ prævideos.

PRO

PROGNOSTIC. XXXVII.

OPortet eum, qui rectè præcognoſcere debet ſaluandos ac morituros, in quibus etiam morbus plurium aut pauciorum dierum futurus eſt, quum ſigna didicerit, ipſorum vires ratiocinatus, inuicem diſcernere, quemadmodum de aliis ſcriptum eſt, ac de vrinis & ſputis, quando ſimul pus ac bilem excreauerit.

Signorum vires perpendenda ſunt. Eam ſententiam, quam in Prognoſt. 35. expoſuimus, modò repetit Hippocr. nempe ſignorum vires eſſe perpendendas potius, quàm ipſorum numerum: vnum namque ſignum bonum ſæpè contingit, vt plurima ſigna mala vincere dignitate poſſit, & contra. Nam vbi ſigna coctionis in vrina apparuerint, & ſi æger dolore vexetur, aut conflictetur, & vigilet, ac cibos auerſetur, ſpes adhuc habetur, in vnius ſigni vigore confidentibus. Foret certè ars prædicendi breuior multo, & quæ vnius hominis vita addiſci poſſet ſine antiquorum ſcriptis ſi id ſignum, quod ſalutem oſtendit, adeò certum eſſet, vt nunquam deficeret: item & ſignum letale. *Signorum diuerſi ordines.* Verùm quoniam multa ſigna contraria propè ſemper occurrunt quibus magis ſit confidendum, docet Hippocr. quum quædam ex ipſis bona, quædam optima, quædam quam maximam vim ſalutem habere dicit: rurſus & quædam mala, quædam lethalia, quædam peſſima aut exitioſiſſima, quædam valde exitioſa, iam eſſe prænuntiat. Id eſt, quod *Galeni prædictiones.* medicum Galeni imitatorem decet perpendere, ac conſiderare, poteritque Eudemi quartanam duplicem ac triplicem futuram prædicere, ac deinde ſequentem ſalutem, homine adhuc ſene quartana laborante, ac hyemis tempore: poteritque prænoſcere mulierem Pyladis amore deprehenſam, & Atrienſem conflictari: quoniam erat rationem redditurus eorum quæ ſibi herus concrediderat, ac quòd Cyrillus Boëti filius clam quidpiam nocens ederat: ac quòd Sextus ægrotans ſexto die iudicatus, non integrè liberatus fuit, ſed morbus rediturus erat, ac 17. totius morbi die ſoluendus: ac ſimilia, quæ de Imperatore Marco Aurelio Antonino, & Commodo eius filio, & iuuene qui fluxum ſanguinis narium paſſus eſt, Galen. prædixit. Quam ob cauſam apud quoſdam admirabilis erat, & apud alios odio habebatur, vt libro de Prænotione ad Poſthumum teſtatur. Præſens progn. non eget alia expoſitione, præter eam quæ habetur à Galen. in Comment.

GALENI COMMENTARIVS.

OMnia aſſiduè oportere ſpectari indicia, nec vni credere, etiam antea dixit. Sed nunc adiecit quod ſermonis eſt vtiliſſimum: id verò eſſe dico, vires æſtimare indiciorum, neque ſimpliciter has, ſed conferendo eas inter ſe. Sunt enim quædam indicia & ipſa per ſe praua, magiſque & minus: quorum vires menſurari oportet vocabulis: vt antea quoque explanauit, aut exitioſum dicendo, aut exitioſum, aut admodum exitioſum. & item adiiciendo verbum iam. Nec ſecus in bonis indiciis rurſus, aut ſalutare, aut ſalubre ſimpliciter, aut magnam obtinens vim, aut etiam cum verbo admodum. Plus eſt enim ſi dicatur, admodum magnam vim obtinere ad ſalutem: quam ſi nudum ac ſolum, magnam vim obtinere, ſed nunc conferri oportere dicit vires indiciorum inter ſe, non modo ſimilium, verbi gratia bonorum cum bonis, ac malorum cum malis: ſed etiam bonorum cum malis: namque per hanc comparationem, ea quoque quæ fiunt præter rationem, innuit. In primis enim agnoſces quidnam præter rationem eueniat, tum autem haudquaquam terreberis, & demum conſiderabis quamobrem exiſtat, aut quidnam indicare natum ſit. ſed hæc omnia in noſtris commentariis definita ſunt, maximéque lib. De indicationibus, nec verò abs re erit, nunc quoque gratia exempli reuocare in animum quædam, à communi initio incipientes omnis præſentiendi facultatis. Conſideres enim conueniet in primis, vtrum præcipuè pars vna in corpore affecta ſit, an morbus ſit humoris in conceptaculis conditi; deinde per quam potiſſimum facultatem periculum ægro immineat (etenim ſuprà dictum eſt triplicem eſſe facultatem) tum deinceps facultatis illius mala ac bona indicia. Fingamus enim facultatem de cerebro manantem, imperpeſſam haberi, atque etiam corporis partes imperpeſſas, totius verò argumentum morbi hoc eſt febrilis ex putreſcentibus ſolis habentes humoribus: deinde his ita habentibus, ab initio cuncta apparere in vrina bona indicia: hunc hominem mori impoſſibile eſt. Quocirca quanquam aliquod exiſtat indicium terrificum, non ſolum non terreberis (quemadmodum plerique medicorum) ſed etiam id indicationem præmonſtrare exiſtimabis, etenim dolent caput, ac delirant, & intuentur tenebricoſa quædam ac flaua, & hebetudines ſubeunt oculorum, atque etiam ventriculi dolor: & item ſpirant difficulter: & ilia commendantur ratione indicationis: & rurſus deiectiones malignæ, & ſcreationes, atque etiam vomitiones quædam, & item partes nigreſcentes, putreſcentéſque, & intermorientes hominem exhibent per omnia meliorem. Sæpe enim ex talibus ſecretionibus ægri faciliùs ſpirant, meliùs appetunt, meliùs dormiunt, dolore leuantur, ac reſurgendo leuiores, & in totum faciliores euadunt: perſpicuè indicantibus iis quæ euacuantur, expurgari corpus, natura præter ſpem ſuperiorem conflictum repellente Sed hæc omnia poteſtate ſunt prodita, atque hoc volumine definita: præcepta de pulſibus tantummodo addenda ſunt: quæ nos omnia in comment. De pulſibus clarè perſcripſimus, prorſus ſilentio diſſimulantes ſphingis ænigmata, qualia innumera ſcripſerunt Archigenis ſectatores. Itaque hæc omnia prompto animo obſeruanda inſpice, conferendo ea inter ſe, ex his enim poteris prædicere ea quæ ab infirmis emittuntur: interdum etiam neceſſariis ipſis haudquaquã exquiſitè perſpecta: quemadmodum ſæpenumero me vidiſtis in iis qui ſtridebant dentibus, ex natura in illis haberi accidens pronunciare, ita vt exiſtimarent familiares audientes non ex medendi facultate, ſed ex arte vaticinandi talem extitiſſe prædictionem: interdum etiam in dormientibus inconniuentibus oculis: vt id quoque in eis ex natura exiſtat. & quodam in ventrem cubante id ipſi quoque neceſſarium. Porrò mulieris cuiuſdam aliquando viſus eſt adeuntibus nobis dexter oculus alterum inſigniter ſuperare: de qua dixi talem ante morbum extitiſſe exceſſum, & item in alio caua admodum tempora, quo perſpecto tunc dixi per naturam haberi affectionem. Itidem aliorum cruentos oculos eſſe naturam: conuulſam verò in alio ſupercilij partem, aut oculorum, aut labrorum: & item nonnulla ante morbum ex cauſa fuiſſe exteriore. Quinetiam intermittentem pulſum, atque etiam pulſus varietatem, & alia generis eiuſdem ex natura in quibuſdam haberi dixi, vel ipſis ægris haudquaquam perſpecta. Quandoque etiam ſimul atque conualuerint, reſtare viſa ſunt voces aſperas, raucas, clangoris æmulas, in hoc ex natura, in illo ab ægrotatione commiſſi. De quibus cùm lib. De præſagiendo latiùs docuerim, nihil inſuper neceſſe habeo hoc loco recenſere: ſed ſufficiet ſummam talium electionis dicendo ſiſtere orationem. Quoties enim ex omnibus aliis ſine periculo videatur morbus, tale accidens terrificum, ex natura adeſſe ſciendum eſt: aut prorſus ante ægrotationem fuiſſe propter aliquam cauſam euidentem. Quocirca mihi & Hippocrati credentes, conſiderabitis (quemadmodum dictum eſt) vires indiciorum æſtimantes, quemadmodum ipſe inquam prædixit. Exempli enim habuit

Digitized by Google

buit mentionem, quoties pariter pus bilémque excreet: idque ab eo dictum est per dictionem illam quæ ita incipit: Quæcunque suppurantur dum screatio biliosa est, exitiosa admodum sunt, siue vicissim bilis ac pus, siue pariter excernantur. Per hanc enim dictionem censuit consideranda esse exquisita ratione omnia quæ in ægris existunt, atque nonnulla quidem exposuit eorum, à bonis ita exorsus: Bona hæc sunt, facilè ferre morbum, facilè spirare, dolorem sedari, sputum facilè excreari. Tum deinceps vbi ea omnia recensuit, à malis rursus exorsus: Mala verò, inquit, hæc aduersa habentur, difficulter ferre morbum, spirationem magnam & crebram esse, dolorem non sedari, sputum vix excreari, sitire admodum, corpus ab igne inæqualiter detineri. Sed hoc tibi & primorum signorum initium doctrina est ab eo antea prodita ex prædicta materia quam de excreatione conscripsit. Vt igitur inquit in his dixi, ita in cunctis agas, nihil omittendo sed seorsum æstimando singulorum vires indiciorum, deinde ea inter se conferendo.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

In prima parte commendat ex doctrina Hippoc. vires signorum conferre, non tantùm bona malis, sed & bona bonis, & mala malis.

In secunda parte, quæ incipit (Namque) docet ex hac signorum collatione sequi, vt medicus tutè cognoscat, qui secundùm rationem, & qui secus liberatus est. Secundo etiam ex his quæ fient non terrebitur, quemadmodum vulgares & indocti medici, inspicientes symptomata, quæ antecedunt indicationes. Tertiò, causam eorum considerabit, ad quam ex signorum cognitione deuenier. Vbi legitur, *Tum:* & post, *Demum.* lege, Secundum, Tertium. *Lib. de Indicationibus.* 1. cap. 13. In tertia parte, quæ incipit (Consideres) præcipit considerare in morbis, si pars aliqua læsa est; veluti in phrenitide, aut pulmonia, aut non: & demum ex cuius membri læsione maius in eo morbo imminet periculum. Quòd si ex læsione naturalis facultatis pendeat periculum, vbi signa coctionis apparuerint etiam mente turbetur, doleat caput, tenebrosa apparuerint, & nigra deiiciantur, nihil horum obstat quin æger sanitati restituatur. Ratio est, quoniam omnia signa decretoria signis coctionis adiuncta salutifera sunt. *Ilia.* lege Hypochondria. *Et item partes nigrescentes.* Libr. 2. progn. 9. inquit Hippocr. Si digiti ac pedes omnino nigrescunt, minus perniciosi sunt, quàm si liueant. Potest enim id euenire, vt inquit, Gal. in Comment. quoniam humor in eas partes decumbit. *In Com. de Pul.* nempe in lib. de Causis, & de Præsagitione ex pulsibus.

Membrum ex cuius læsione maius periculũ imminet considerare.

Quarta pars incipit (Itaque hæc) in qua vsum prædictionis refert: qui enim talia obseruauerint, poterunt rectè prædicere multa futura in morbis, & quandoque ea, quæ neque ab ægro, neque ab assistentibus satis perspecta fuêre. Quod (vt dixit Hippocr.) quando medicus prædixerit, creditur magis cognoscere quæ ad ægrotantes attinent. De quibus sunt, quæ ipse de se narrat, & multa alia, de quibus ego in expositione memini, & ipse in lib. de Prænotione *Prædicere.* quidam legunt, προλέγειν. alij verò εὑρεῖν, hoc est, inuenire. *Et quodam.* Græcè καὶ τινὸς ἐπὶ τὰ φρένα κατακειμένου, καὶ τοῦτο ἀναγκαῖον ὑπάρχειν αὐτῷ φύσει. quod est, & de quodam in pectus cubante, & hoc natura ei familiare. *Pulsus varietatem.* ἑτερορρυθμίαν. *Lib. de præsagiendo.* ἐν τῇ περὶ τοῦ προγινώσκειν πραγματείᾳ. quod est, in opere de Prænotione. Est liber ad Posthumum scriptus.

Quinta pars incipit (Exempli enim) exponit in hac parte, quod Hippocr. scripsit in progn. dicens, quomodo simul pus ac bilem screauerit: id enim exitiosum signum voluit in prognost. 53. lib. 2. Præcepit tamen ibi in progn. 56. signa omnia considerare, bona ac mala. *Ab igne.* Græcè ἀπὸ τοῦ πυρὸς. id est, à febre πῦρ enim appellat Hippocr. febrem, vt lib. 1. de Morb. pop. part. 3. in histor. Sileni, vt vult Galen. in Comment. Ignis verò Latinum vocabulum non significat febrem. *Vt igitur in his dixi.* Græcè ὡς ἐν φημὶ ἐπὶ τούτων εἶπον.

PROGNOSTIC. XXXVIII.

Decet autem morborum semper populariter grassantium, impetum considerare, nec latere temporis constitutionem.

Duo maximè necessaria ad prænoscendum ea quæ sunt futura in morbis consulit Hippocr. aduertere: nempe, impetum morborum qui populariter grassantur, & temporis constitutionem. Primum enim vbi quis nouerit, multa prædicet futura: si namque tertiana febris fuerit morbus, qui populum infestat, facilè erit febre inspecta cum reliquis cognoscere quòd illa febris tertio repetet die, Coadiuuat ad id cognitio temporis, gratia exempli ætatis: per id enim tempus tertianæ febres solent vagari per populum. Pariter si lethales sunt morbi, qui populariter grassantur, non parum ad prædicendum mortem proficiet ipsorum notitia. vt tempore pestilentiæ. Præterea si huiusmodi morbi solent sudore finiri, aut fluxu ventris, aut quamuis alia via, simile futurum prædicere licebit. Quam sententiam Hippocrat. lib. 6. de Morbis popul. part. 8. innuit dicens, τῶν ἐπιδημιούντων νούσων οἱ τρόποι. hoc est, morborum populariter grassantium modi considerandi. Sunt autem morbi populariter grassantes, qui à Græcis ἐπιδημιοῦντες appellantur, à verbo ἐπιδημεῖν, quod est, populariter vagari. Sunt autem hi de genere morborum, qui omnibus communes, Græcè πάνδημα & κοινὰ appellantur, distincti contra eos, qui non omnes similiter inuadunt, qui sporadici, id est, dispersim inuadentes dicuntur. Communes itaque quidam sunt ἔνδημοι, Latinè endemij, id est populares, & in populo facti, quasi populo peculiares. Sunt & qui perpetuò locum aliquem occupant, vt bocium, morbus lateralis, qui aliquibus populis sunt peculiares, ex aëre, & positura loci, & aquis, & similibus. Quidam sunt, qui ἐπίδημα & ἐπιδήμια vocantur, quatuor aut quinque syllabis, & sunt illi qui populariter grassantes aut per populum vagantes dicti sunt. Ex his rursus quidam sunt pessimi ac exitiosissimi, qui pestilentes appellantur, qui maiorem partem hominum, quos inuadunt, interimunt, ob id perniciosi appellati, vt lib. 1. de Ratione vict. acut. Comment. 9. vbi de sporadicis morbis, & epidemiis, & endemiis mentionem fecit dicens, Pestis verò epidemia perniciosa. Quidam simpliciter epidemij, quæ omnia breuiter habentur à Galen. lib. 1. de Morbis popul. part. & Comm. primis, quum dixit, Hæc ad ea quæ dicentur memoria tenenda sunt, nosséque debet, morbos quosdam communiter multos prehendere, qui communes dicuntur, alios vnumquemque priuatim inuadere, & sporadicos appellari. Inter communes autem alij endemij sunt, alij epidemi & epidemij, tum quatuor, tum quinque syllabis scripti & dicti. Atque horum, qui pernitiosissimi sunt, λοιμώδη, id est, pestilentes appellantur, causam ex statu cœli habentes & ipsi, quomodo morborum epidemiorum genus vniuersum. Hunc morbum Græci appellant, λοιμὸν, id est, pestem. Præterea non decet, inquit, latere temporis constitutionem:

Morborum popularium cognitio.

Pestilentes morbi.

Digitized by Google

tionem : mutatio enim temporum multos morbos patere potest, vt dixit in Aphorism.1. section.3. Mutationes temporum potissimum pariunt morbos, & in temporibus magnæ mutationes, aut frigoris, aut caloris, & alia pro ratione eodem modo. Quæ sint autem istæ mutationes temporum, quas considerare præcipit, & qui morbi eas sequantur, docuit in eadem 3. Aphor. sect. vt etiam Galen. in Comment. citat in Aphorism.9. sect.3. dixit, Morbi omnes quidam in omnibus temporibus fiunt, quidam verò magis in quibusdam ipsorum fiunt, & exficcantur. Et in lib. de Morbis popul. plurima dicta sunt, quæ ad temporũ mutationes & aëris ambientis constitutionem attinent. Id est quod lib.1. dixerat in præfatione, Simul autem & si quid diuinum est in morbis, & huius ediscere prouidentiam. Et Galen. in Comment. postquam aliorum opiniones reiecit, tanquam falsas, circa illius verbi, Diuinum, expositionem subdit, Itaque soluemus fidentes iam non aliud haberi id, præterquam ambientis nos aëris constitutionem. Allegat quoque præsentem sententiam.

GALENI COMMENTARIVS.

AD prænoscenda futura in ægris accidentia, maxime conducit se inuulgantium quoque morborum cognitio qui iam præsentes, & item futuri sint: disserit autem ipse breui summa in sententiis qui singulis increbrescant temporibus, quique & præsentem & anteactam sequantur conditionem. Vere enim (ait) atra biles, furores, & alij deinde quos enumerauerit: qui veris & aliorum temporum proprij sunt, quoties scilicet proprias seruent naturas. Si minus seruent, grassaturos alios ait morbos anteactæ conditioni congruentes: atque docuit quinam ex iis postea futuri sint, qui verò statim cum prima conditione. De iis igitur qui postea futuri sint, ita docuit: Si hyems squalida & aquilonia fuerit, ver verò pluuium australéque: & alia quæcunque deinceps dicit. De iis verò quæ in ipsis præsentibus accidunt conditionibus, dum ait: Conditionem anni squalores salubriores (quod in totum dixerim) quàm imbres, & alia quæcunque deinceps existunt. Itaque in sententiis summatim de morbis vulgaribus, seu vulgariter grassantibus docuit. In libris verò de morbis vulgaribus ad particularia deuenit: Quanta verò & horum vtilitas habeatur, quanquam videantur comprehendi sermonibus vniuersalibus, explicabitur in Commentariis de morbis vulgaribus, ab his ordine præscribendis. Nunc verò summam totius dicam præsentionis, de qua sermonem in præsenti dictione Hippocr. fecit. Indiciis enim proditis hoc volumine prognostico, morborum ipsorum propriis censet adiicienda esse ea quæ ex aëris conditione ducuntur. Finge enim aliqua visa esse indicia ex ratione morbi sanguinis fluoris, esse verò & tempus vernum; adhuc magis sperabis fore sanguinis fluorem, quod si præsens quoque conditio calida & humida fuerit: multo sane magis, & item præteritorum duorum vel trium temporum conditio si sanguinem gignat, adhuc etiam magis sperabis fore sanguinis fluorem. Vt igitur sermo de sanguinis fluore, ita de omnibus aliis est. Sed abunde erit dicere singulare exemplum futuri sudoris: per æstus squalentes febres prope dixerim, sine sudore eueniunt: per imbres cum sudore magis infestant. Itaque constat vt præter alia signa quæcunque ægrotationis propria habentur, futurum demonstrantia sudorem ambientis præterea aëris conditio accedens spem futuri sudoris firmiorem subscribat.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

IN prima parte docet quantum conferat ad prædicendum cognitio morborum popularium tam præsentium, quàm futurorum, qui omnes in Aphorismis comprehensi sunt, tam hi qui temporis præsentis naturam sequuntur, quam hi qui præcedentis, vt in Aphorism.20. section.3. vere dixit melancholiam & maniam abundare. Hic Aphorism. fuit Galeno exemplum morborum qui respondent præsenti, & antè actæ constitutioni, vbi tempora suam obseruent naturam. Nam vt Galen. vult in Comm. ipsius, hi morbi in vere fiunt: est autem ver saluberrimum tempus, & morbi in ipso facti naturas aliorum temporum præcedentium ostendunt. Quoniam mali humores in ipsis fuerunt aceruati, ver verò ipsos mouit ad excretionem, non aliter lædens quàm exercitium cum abundantia factum, vbi tamen tempora naturam propriam non seruauerint, quidam morbi fient statim ipsam constitutionem consequentes, quidam verò post. Exemplum eorum, qui post sequuntur, est Aphorism.11. lib.3. De temporibus, si quidem hyems sicca & aquilonia fuerit, ver verò pluuiosum & australe, necesse est æstate febres acutas fieri, & reliqua. Talis etiam est Aphor.12. Quæ verò in ipsis fiunt constitutionibus, dum mutatio præsens est, scribuntur in Aphorism.15. tertiæ section. quum dixit, Ex anni autem constitutionibus, vt in summa dixerim, siccitates imbribus sunt salubriores, & minus mortiferæ. Hæc sunt in Aphor. dicta: plura etiam alia in libro de Morbis popul. *Conditionem.* καταστάσει. constitutionem, sic & alia loca corrigenda sunt, vbi conditio scribitur. *Vere.* Græcè τ μὲν γὰρ ἦρ ἔφη πλεονάζειν, τὰ μελαγχολικὰ, καὶ τὰ μανικά. quod est, Vere quidem dixit abundare melancholias & furores. *Si minus seruent, grassaturos alios, ait morbos ante actæ constitutioni congruentes:* Græcè εἰ δὲ μὴ φυλάττοιεν, ὑπηρημένων φυσὶν, ἑτέρα νοσήματα τῇ γινομένῃ καταστάσει προσήκοντα. quod est, Si verò non seruauerint, grassaturos dicit alios morbos, factæ constitutioni congruentes. Errauit autem Laurentianus dupliciter. Primò quoniam dixit, Antè actæ constitutioni: cùm tamen Galen. diuidat hos morbos, qui fiunt temporibus non seruantibus propriam naturam, in eos qui statim fiunt, & eos qui post constitutionem fiunt, dixit: & exemplificans de his qui statim fiunt, dixit, De his verò, qui in præsentibus accidunt constitutionibus, dum ait, Ex anni quidem constitutionibus, vt in totum dixerim, siccitates imbribus sunt salubriores: modò istæ sanæ dispositiones præsentibus siccis constitutionibus fiant, non antè actia, vt ipse scripsit. Vult enim Galen. vt exposui, quædam euenire cum ipsa mutatione temporis, quædam verò pòst sequi eandem constitutionem, quos non dicet Galen. ante actæ constitutioni congruere, sed præsenti. Secundò errauit, quoniam vbi ipse antea dixerat, ante actam, Græca litera habet, προγεγονυῖα. in hoc loco γινομένη. & vtranque partem ipse consimili voce transtulit. *Vulgarius seu.* abundat. *In commentariis de Morbis vulgaribus, ab his ordine perscribendis.* Hanc sententiam retulit lib.1. de Morbis popul. part. 2. Comment.47. vbi de lib. Prognost. loquens: inquit, Nos quoque illum tribus Comm. exposuimus, in quorum calce, quod libri Epidemiorum Progn. sequantur, ostendimus. Circa quod aduertendum, quod liber Prognost. ad Hippocr. fuit scriptus post lib. de Morbis popul. apud Galen. tamen liber de Morbis pop. post librum Prognost. est legendus, quod in expositione tituli huius libri satis declaratum est.

IN secunda parte, quæ incipit (Nunc verò) summatim mentem Hippocr. explicat: voluit enim præter signa quæ ab ipsis morbis sumuntur, adiicere ea quæ sumuntur ab aëre. Vbi enim signa ostenderit morbus,

Morbi consequuntur præsentem aëris constitutionem, & ante actam.

Morbi qui sequuntur præcedentem constitutionem.

Morbi qui sequuntur præsentem aëris constitutionem.

Error Laurentiani.

Morbi præsentis constitutionis.

morbus, quæ indicant fluxum sanguinis, si id verè accidat, & si temporis præsentis aut præcedentis natura sanguinem plurimum potuit generare, expectandus adhuc multò magis fluxus sanguinis.

Tertia pars, quæ incipit (Vt igitur) exemplum est sudoris futuri, simili exemplo adducto in parte secunda de fluxu sanguinis.

PROGNOSTIC. XXXIX.

REctè igitur nosse oportet, de tecmeriis, id est de coniecturis certis atque aliis signis: nec latere quòd omni anno & tempore, & mala malum & bona bonum significant.

Signorũ tria genera.

Vna tantùm diuisione, quæ habetur à Galen. lib. 1. de Crisibus cap. 14. supposita præsens sententia clare constat. Signa enim omnia, aut sunt signa coctionis, aut signa decretoria. Signa coctionis fida omnino sunt, siue sint in morbis venosi generis vrinæ, siue in morbis ventris deiectiones, siue in morbis thoracis sputa. Signa verò decretoria, omnino infida sunt: siquidem ex se nullam habent certitudinem, quoniam eademmet signa quæ ostendunt bonam crisim, ostendunt etiam malam, vt capitis dolor, morsus ventriculi, tremor labij inferioris, tam bonum quàm malum vomitum antecedunt.

Signa salutis.

Sunt etiam signa alia salutis & mortis, quæ nec sunt signa coctionis, nec signa crisis, quæ non habent parem cum signis coctionis certitudinem, neque adeo sunt infida, vt signa decretoria, verùm bona ex eis semper sunt bona, & mala semper significant malum: vt constare mente, bene se habere ad oblationes, dormire noctu, bonos accubitus, bona sunt, ac semper bonum ostendunt: & contraria his semper malum ostendunt. Neque tamen argumentum qood ex ipsis sumitur omnino certum est. Signa coctionis, signa ac tecmeria appellantur, signa salutaria, quæ retuli, signa etiam sunt proprie, atque accidentia. Signa verò decretoria, symptomata propriè dicuntur: licet etiam ea appellare signa decretoria, & signa quæ crisibus adiacent. De iis itaque Hippocr. loqoens dixit nosse oportere de coniecturis certis, quæ τεκμήρια appellantur, qualia sunt signa coctionis, & de signis quæ similiter accidentia sunt, non autem decretoria, qualia diximus esse signa salutaria quouis anno, & quouis tempore significare consimiliter bona bonum; & mala malum. Quod aliis signis quæ impropriè & ex accidenti talia sunt: propriè verò atque à toto genere accidentia decretoria, nullatenus competit, quoniam non semper bonum aut malum denunciant; sed nunc bonum, nunc verò malum. De his latius Galen. in Comment.

GALENI COMMENTARIVS.

NOn apud medicos solùm, sed etiam apud rhetores quæri agitarique solet, quònam discrepet à signo indicium certum, quod Græci τεκμήριον vocant, quæstione non in verbis solùm habente locum, quemadmodum alicubi, sed etiam res ipsas attingente. Oportet enim duplicem quandam inueniri naturam rerum ex quibus medici præsentiunt. rhetores demonstrant aut suadent: In iis igitur quæ sumuntur in demonstrationes, siue scientiarias, siue verisimiles, differentia vna est necessaria, & assidue habens alterum alteri subsequens, ex quibus propositio conficitur: alia verò non necessario nec assiduè sed magna ex parte dubitatas. Quinetiam ex alia differentia, hæc ex obseruatione empirica, illa ex rationali sequela est: quod sane est demonstratio. Hac igitur rerum differentia habetur: nominibus verò in eis non omnes æqualiter vsi sunt: sed elegantiores (prætereo enim sponte alios) in prima sectione de eo quod perpetuum est, vnum quodlibet indicans, censent vtendum indicij certi appellatione: signum verò nominant alterum, in secunda verò sectione, quod ex obseruatione est, signum: quod verò ex demonstratione est, indicium certum dicunt. Cæterùm vt autores ita nominibus vtamur, non medicis solùm scire vtile est: sed etiam illis quibus arte congruit græcizare. At verò vt ad demonstrationes ac præsentiones prædictam rerum differentiam cognosci, vtilissimum sit, perspicuum cuiuis esse existimo. Sed verum ambo suam assiduè seruent vim, quæcunque bonum denunciant, & quæcunque malum: dignum consideratione est. Ipse igitur in sententiis dixit: Per morbos minus ij periclitantur, quorum naturæ morbus conuenit, aut ætati, aut habitui, aut tempori, quàm quibus non conuenit aliqua ex his ratione. Hoc igitur non discrepat ab eo quod nunc est proditum. Malum enim aliquod significare dixit assidue mala indicia: non tamen vt similiter, aut vt non similiter insuper adscripsit prædicta sententia: neutrum autem transfert in contrariam naturam: sed hoc in ipsis magis minúsque existere dicit pro natura, ætate, & aliis quæcunque enumerauit, quocirca ex hoc nequaquam ab Hippocrate contraria dicentur. Illud verò magis pugnare videtur dum ait, iis quæ non ex ratione leuant, confidendum non est: nec metuenda admodum ea quæ præter rationem incidunt mala. Hæc enim magna ex parte infirma sunt, nec perseuerare aut immorari diutius solent. An idipsum est, propter quod etiam adscripsit nunc nobis propositam dictionem? Accidentia enim quædam de prauis in bona, atque etiam de bonis in praua mutantur: signa verò nequaquam verti natura in contrarium solent: sed magis ac minus aut malum aliquod significare, aut bonum: non tamen nunc bonum, rursus verò malum: aut malum nunc, rursus verò bonum. Igitur quæcunque in vrina docuit esse mala signa, hæc haud vnquam bona euadent: quemadmodum neque bonum vllum, malum. Itidem quæcunque de screationibus vel deiectionibus tanquam bonis aut malis dixit, nullum in contrarium vertitur. Pari modo nec quæcunque circa vultum fieri docuit signa aut ex colore, aut mole, aut figura atque etiam decubitu, déque liuidis aut nigris partibus, aut alia quauis tali affectione. Omnia enim vim retinent propriam, non secundum scilicet magnitudinem (antea enim dictum est. vt recipiant maioris minorisque discrimen) sed secundum genus, propterea quòd nullum bonum ad genus euariat malorum, nec vllum ex illis ad genus bonorum, quoties scilicet cum propriis finitionibus considerantur. Non tamen in accidentibus ita res habet. Quidam enim spirant difficulter, atque etiam delirant, & alia conuelluntur, ac splendorem intueri credunt, & obuersari tenebricosa quadam ratione iudicationis. Quinetiam cor dolore afficitur, & infernum labrum intremiscit: & abscessus secundum auriculas, aut aliquo alio loco erumpit. Constat enim vt hæc omnia quandoque eueniant (vt diximus) ratione iudicationis. quandoque verò grandescentibus morbis comitentur. Ita fit vt illud sit ab eo merito proditum. Decretoria nunquaquam decernentia partim inferent mortem, partim difficilem iudicationem. Sed de huiusmodi omnibus tum alio loco, tum etiam libro de iudicationibus perpensum est: ita vt nihil insuper ad præsensionem desideretur, & ob eam rem quòd assiduè moneo, nunc quoque persequi non dubitabo. In primis quidem maximéque studendum præcipio, discere quæcunque medicinalis artis officia sunt: alia verò quæcunque partim in voce ac significatione quæstionem habent, partim rationem comitantur, contemplationem pòst, & in maiori otio aggredi: quemadmodum & nunc de significationibus verbi indicium, certum, ac signum. Cùm enim quod ad artis officia vtile est, dictum nobis sit,

adiuuam

est, dictum mihi sit, adiiciam aliquid consequens & de horum enarratione, aliud ab iis quæ ante dixi: id verò tale est: De accidentibus decretoriis afferri verum signum conuenit, indicium verò nequaquam conuenit. Sola enim illa signa simul & indicia nominantur, ex quibus licet certò coniicere aliquid de salute & internecione ægri, quæ comprehendens vno capite dicet aliquis esse significationes virium gubernantium corpus, quo pacto robore valeant aut deficiant: in quibus scilicet cruditatis etiam aut concoctionis signa continentur: ex accidentibus verò decretoriis nullum talem habet naturam, sed indicant fore iudicationem, vt per excretionem, aut abscessum: & ad hæc, per quam excretionem, aut abscessum, verbi gratia, sanguinis fluorem, aut vomitionem, aut abscessum qui propter particulas erumpat. Sed vtrum bona iudicatio futura sit, an mala: per hæc signa nequaquam colligere licet. Constat enim vt omnes tales iudicationes nihilo minus in bonū quam in malum finiantur: docuitque nos finitionem earum firmissimam, non ex quibusdam accidentibus dactam, sed ex quibusdam signis certisque indiciis. Concoctio enim (dixit) celerem iudicationem, securam sanitatem significat. Cruditas verò, aut incoctio, aut conuersio in malum abscessum, aut non fore iudicationem, aut temporis longitudinem, aut dolorem, aut mortem, aut horum ipsorum recidiuas ostendit. Quocirca fore iudicationem, ex accidentibus decretoriis (quæ etiam signa decretoria nominari conuenit) præsentire possibile est. Sed vtrum in bonum an malum iudicatio sit abitura, per concoctionem cognitio est: quæ rursus haudquaquam fore iudicationem præmonstrat, sed conualiturum hominem aut moriturum. Cæterum hæc tibi erit ad eas quæ prodita sunt, appellationum alia enarratio, vna cum rebus vtilioribus ad artem prodita. Itaque memineris vt signa quoque decretoria accidentia genere existant, indicantia futuras excretiones aut abscessus: hæ verò causa sunt vt morbus soluatur, aut vt exoluatur facultas, primaria ratione: sed ex accidenti signa quoque existant.

ANNOTATIO IN GALEN. COMMENT.

In prima parte supponit duas diuisiones, quæ circa res ipsas versantur, quæ assumuntur ad aliquid demonstrandum, atque probandum: aut enim id quod assumitur, necessario concludit id, cuius gratia assumptum est, aut non necessario Præterea ex his, quæ aliud probant, quædam sunt argumenta rationalia, quæ etiam syllogismi appellantur, quædam sunt experimenta. Via prima, analogistica ratio est, secunda epilogistica, de quibus lib. 1 in ann. circa Comment. 2. diximus. Id ad quod necessario aliud sequitur, tecmerium, hoc est certa coniectura appellatur: quod si non necessario id sequatur, signum dicetur. Præterea circa secundam diuisionem, id quod probat aliud in via rationali, est tecmerium, vt Galen. inquit libr. 1. de Rat. vict. in acut. Comment. 2. τεκμήριον autem veteres appellant syllogisticum signum. Et Cic. inter Rhetores in Partitionibus ea quæ ad coniecturam spectant, scribit, quæ sumitur à causa & euentu: id verò quod empirice probat, signum est. Exemplum in via empiricorum, si quis probet faciem, quam depinxit Hippoc. esse malam, quoniam omne quod est naturæ aduersum, est malum: & facies quam depinxit Hippocrat. est naturæ aduersa. Rursus, vt si quis ex eo quòd multi, qui talem habuerunt faciem, perierunt, probet eam esse lethalem, in via autem rationali, & à causa, si quis eam faciem malam esse probaret, quoniam summum languorem facultatis ostendit. Vbicunq; legitur, *Indicium certum*. Legendum, Tecmerium, id est certa coniectura.

Galen. obiectiones. In secunda parte, quæ incipit (Sed verum) mouet ac soluit dubium. Sumitur verò ex Aphorism. ex 34. lib. 2. vbi dixit, In morbis minus periclitantur, quibus propriæ naturæ, aut ætati, aut habitui morbus magis congruit, quàm quibus secundum nihil ipsorum congruit. Vnus ergo & idem morbus, cum eisdem notis, in quibusdam hominibus est magis malus, quàm in aliis: non ergo in omnibus significant bona bonum, & mala malum. Veruntamen id non contradicit Progn. præsenti. Ratio est, quoniam licet non habeant signa omnia in omnibus æquam malitiam, vt in Aphor. quæ tamen mala sunt in omnibus temporibus, ætatibus, & cæteris mala sunt. Pariter de bonis dicendum.

Mala indicia. Græcè, κτ, legendum autem κακὰ, id est, mala. *Non tamen vt similiter aut non similiter insuper adscripsit prædicta sententia: neutrum autem transfert in contrariam naturam.* Græcè, οὐ μὴν ὅτι γε ὡσαύτως, ἢ οὐχ ὡσαύτως ἔτι περιέχεσθαι ὁ εἰρημένος ἀφορισμὸς, οὐδέτερον δὲ μεθίστησιν εἰς τὴν ἐναντίαν φύσιν. Hæc litera Græca errata, fecit Laurentianum confusè conuertisse sententiam: esset enim sic scribenda, οὐ μὴν ὅτι γε ὡσαύτως ἢ οὐχ ὡσαύτως ἔτι προσέγραψεν ὁ δ' εἰρημένος ἀφορισμὸς οὐδέτερον μεθίστησιν εἰς τὴν ἐναντίαν φύσιν. quod est, non tamen id superaddit, quod similiter, aut non similiter: prædictus verò Aphorismus neutrum transfert in contrariam naturam. Codex Græcus corrigitur.

In tertia parte, quæ incipit (Illud magis) contra sententiam præsentem adducit Aphorism. 27. sect. 2. His qui non ex ratione leuius se habent, non oportet fidere. Galen. obiectio. Sequitur ergo, quòd aliqua signa sunt, quibus non oportet fidere. Veruntamen, vt inquit, horum causa hæc sententia scripta est, vt intelligamus esse quædam accidentia decretoria, quæ bona & mala esse possunt, ac infida & ob id sunt. Alia verò sunt quæ diximus, signa coctionis, & tecmeria, & alia signa salutaria, vt ex colore, mole, figura, decubitu, nigræ aut liuidæ partes: quæ omnia fida sunt, in maioris ac minoris ratione. Accidentia decretoria infida. Sed de his satis in expositione prognost. dixi, & Galen. hoc in loco. Veruntamen contra sententiam istam videtur pugnare: nam in præsenti loco inquit, Obiectio. Accidentia enim de prauis in bona, atque etiam de bonis in praua mutantur: signa verò nequaquam verti in contrarium solent, sed magis ac minus, aut malum significare, aut bonum, lib. tamen 1. de Crisib. cap. 14. de Signis & accidentibus loquens, quæ sunt signa salutis, vt constare mente, & bene se habere ad oblationes, bonus accubitus, inquit, At esse talia vt plurimum omnibus inest: erunt ergo mutabilia. Obiectio. Præterea lib. de Crisib. citato loco, de signis prædictis, de quibus similiter hic loquitur, dixit, Quæcunque enim simpliciter bona aut mala nominat, sæpius talia existunt, hic tamen inquit. Solutio. Nequaquam in contrarium verti solent: quæ tamen sæpius talia existunt, aliquando in contrarium verti solent. Ad hæc respondetur, quòd ista signa salutis nunquam mala erunt, quæ semel bona sunt: sæpius autem talia erunt, quoniam sæpius ostendent bonum in morbis successum, aut malum. Et quæ indicant bonum, poterunt aliquando ferè nullius esse momenti: verùm nunquam malum significabunt, veluti bonus accubitus, vbi morbus crudus est, ferè nullius est momenti: sicuti & malè se habere ad oblationes, vbi morbus coctus sit: similiter in summo vigore accessionis mente turbati. Signorū diuersitas in significando. Vbi ergo huiusmodi signis cognitis medicus voluerit quippiam de morbis prædicere, ad signa alia conuerti debet, id enim signatum insinuauit Hippo. lib. præsenti, Progno. 17. fauces vlcerari cum febre difficile. Veruntamen si aliquod aliud signum superue-

Digitized by Google

nerit eorum, quæ malis adiudicanda ſunt, prædicendum hominem in periculo eſſe. Et Gal. in Com. inquit, Communè verò in cunctis erit tibi præceptum maximè in his, qui neque exquiſitè optimi, neque peſſimi habentur, in quibus ipſe Hippo. conſueuit præcipere, & alia ſigna conſiderare. Itaque certæ coniecturæ, ſiue tecmeria, ſemper eadem iodicant, & ſemper talia fiunt, qualia indicantur: ſigna tamen ſalutis quæ ſigna ſunt, non tamen tecmeria, ſemper talia indicant: verùm non ſemper talia fiunt, qualia indicantur. Accidentia verò decretoria, neque ſemper talia indicant, neque ſemper talia fiunt, qualia indicantur. *Quum etiam.* Græcè, ἢ μὴν ἢ καρδιαλγῶν, ἢ χόλον τὸ κάτω σείεσθαι ἢ παρωτίδας, ἢ τινὰ ἕτερον ἀπόστασιν ἔχων, quod eſt, Vtique & os ventriculi dolere, & labium inferum agitari, & parotidas, atque aliquem alterum abſceſſum habere. *Vt illud ſit ab eo merito proditum.* Lib. 2. de Morb. pop. tum etiam lib. de Iudicationibus 1. cap. 14. *Indicium certum.* Græcè. τεκμήριον.

IN quarta parte, quæ incipit (De accidentibus) docet licere accidentia decretoria appellare etiam ſigna, non tamen licere appellare ea tecmeria: ſola enim illa tecmeria & ſigna nominantur, quæ oſtendunt robur aut imbecillitatem in aliqua de tribus facultatibus, de quibus ſunt notæ coctionis. Decretoria verò potius ſigna & accidentia appellantur: accidentia ex genere. ſigna verò ea accidentia, vt in fine Comment. *Afferri.* κατηγορεῖσθαι, quod eſt, prædicari. *Concoctio enim ducit*, lib. 1. de Motb. popul. part. 2.

PROGNOST. XL.

QVandoquidem & in Lybia, & in Delo, & in Scythia, quæ ſcripta ſunt, apparent veridica ſigna.

Quemadmodum ſigna omnia, de quibus loquutus eſt in præcedentibus, idem ſignificare dixit in omni anno, & in omni tempore, ita etiam in omni regione vera eſſe modò ſcribit, volens ipſa conſimiliter in omni regione ſignificare, ne forte quis id ignorans putaret in patria Hipp. licere ſic prædicere, non tamé in aliis, vt in noſtris etiam temporibus faciunt Barbari, in parte artis medicæ curatiua contendentes, non eadem methodo curandos eſſe morbos, nunc & temporibus Hipp. neque in regionibus noſtris, & regione Hippo. In tantum enim proceſſit eorum malitia, ignorantiæ coniuncta, vt malint duo *Barbarorum error.* Gordonio aut Silano, aut alij euiuis ea recentioribus Barbaris iugulare ægros, quàm eoſdem Hippo. & Gal. præceptis ſanitati reſtituere, obiicientes, noſtro tempore corpora non adeò robuſta eſſe, vt tempore Hippo. neque etiam alimenta ſimiles alendi ac roborádi vires habere: nos aliam regionem molum à Coo diuerſam incolere, & Auicennam Hiſpanum fuiſſe, & qui ſatis nouerit medicamentorum huius noſtræ regionis vires: prætetea multa medicamenta nuper inuenta eſſe, & antiquiora correcta, adeò vt omnem amiſerint malitiam, quæ omnia Hippoc. & Gal. temporibus ignorabantur. Verùm ô impudentiam, quæ non niſi hominem Auicenniſtam decet. Quòd enim noſtro tempore corpora non minus robuſta, quàm præterito ſint, certo credes, niſi poëtarum fabulis hæſeris, vt namque in ſacris literis habetur Pſalmo 89. porentatum eorum octoginta anni, amplius labor & dolor, quòd noſtris etiam temporibus, pariter vt in illis fit. Quòd autem ferunt quoſdam viaſſe 300. annis, vt Ephorus Archadum rea, Dandonem quendam in Illytico quingentis, &

Corpora noſtra tempore non minus robuſta, quã olim. Sacra litera hominũ vitam diffiniunt.

Xenophontem in Periplo 600. annis, & filium eius 800. reſpondet Plinius lib. 7. cap. 48. Hæc omnia ex temporum inſcitia acciderunt. Annum enim alij æſtate vnõ determinabát, & alterum hyeme: alij quadripartitis temporibus, ſicut Arcades, quorum anni trimeſtres fuere, quidam lunæ ſenio, vt Ægyptij. Itaque apud eos aliqui & ſingula millia annorum viuiſſe produntur. Neq; eſt cur credere debeamus, fieri rerum omnium perpetuam diminutionem, vt exiſtimant: miraculosè enim fieri, vt perpetuo homines, qui ſucceduot, ſint imbecilliores, oon accepimus. Natura autem id euenire poſſe, nullus philoſophorum inuenit, quum mundum exiſtiment perpetuum à parte antè, quod eſt, ipſum eſſe increatum: ſequeretur enim apud ipſos, homines iam diu dictos eſſe debere ad ſummum languorem, quod non videtur, eſſétq; id argumentũ euidens ad probandũ mundũ non fuiſſe perpetuum. Si namq; perpetuum eſt, & ſemper tédunt in diminutioné res omnes, infinito ante hac tépore, omnes rerum ſpecies defeciſſent. Vnde ſequitur manifeſtè, philoſophum omnem debere concedere, aut mundum fuiſſe creatum, aut res non tendere in diminutionem. quòd ſi mundum creatum concedetent, ſed incorruptibilem, res omnes ad ſummam imbecillitatem peruenturas concedant neceſſe eſt. quod non concedent. Præterea nos paulò minus abſceſſimus ab Auicenna, & Rhaſio, quàm ipſi à Galen. ergo cùm noſtra corpora ſemper in debilitatem maiorem tendant, neque nobis licebit medicamentis Auicennæ vti, theriaca quoque inutile erit medicamentum, ac Mithridatium. Præterea ſi & medicamina, & corpora ſimul vites amittunt, quid eſt, quo minus languida corpora elleboro vtantur, ſimiliter debili: quandoquidem corporibus ſimiliter medicamenta languent, aut neutrum. Inutiliter itaque libri ſcriberentur, ſi antiquorum probata medicamenta nobis inutilia forent, quod piaculum eſt, contra ſancita illa primi Aphoriſm. ſectio. 1. Quòd tamen regiones diuerſæ ſint, non tollit curandi vniuerſalia dogmata, quæ ſimiliter docent regiones, tempora ac cœli ſtatus diſtinguere: neque particulares medicaminum ac ciborum adminiſtrationes, aliter ex regionibus diſtinguere conuenit, quàm ex ipſis temperaturis, & ætatibus. Quod autem ex elleboro clamant Barbari, nigrum exhibere, non eſt à ratione alienum, in multis morbis, multiſque ægris, album verò in pertinacibus morbis, vt Galen. & Paulus præcipiunt, tutiſſimum eſt, vt in podagra, aqua inter cutim, elephante, melancholia, morbo comitiali, inquit Paulus, Elleborus exhibendus eſt diutius pariter & grauibus ægritudinibus correptis, vbi reliquorum adminiculorum ſpes ſublata fuerit. Offerendum igitur in aqua inter cutim, malo habitu, elephanto, & relaxatione, in quibus conſtantes facultate tutiſſimus modo eſſet. Neque tamen volo omnino interdicere diligentiæ inquirendorum medicamentorum, ſed iam inuocata probare, cum antiquorum conſenſu, & permittere aliorum facere inquiſitionem examinatione diligenti. Vtique de purgantibus medicamentis, quæ modò inuenta ſunt à Neotericis, tam ſimplicia quàm compoſita, laudo quæ experta ſunt, ac mitia, & ſine magna moleſtia purgantia, antiquis non exploſis, quæ ſimiliter corrigi poſſunt. Verùm hæc omnia in omni regione & omni tempore pariter valent, quibuſdam animaduerſis, quæ in vniuerſalibus regulis continentur. Sic & prognoſticæ ſententiæ, in omni anno, & omni tempore, ex eiſdem notis ſumuntur, & ſimili modo in omni regione, vbi in ægrotantibus inuenta fuerint eadem ſigna,

De mundi æternitate ſecundum philoſophos, & caducitate, vide Hyero. Magium.

Secundum philoſophos Chriſt.

Regionũ diuerſitas non impedit vniuerſalia dogmata.

Medicamenta inquirenda & probanda.

Digitized by Google

signa, idem etiam constantes significabunt, vt in Libya, Delo, & Scytia: quarum Libya satis calida est, quod constat, quia in quarta tabula Aphricæ sita est, sub tropico Cancri, ad quem locum sol pertingit, neque vnquam ab eo plurimum recedit, quemadmodum à regionibus septentrionalibus: ostendunt etiam ipsius calorem, animalia ibi degentia, vt leones, pardali, dracones. Delos verò temperata est, in tabula decima Europæ sita, longitudine ab Occidenti.52.gradibus paulò plus, latitudine ab æquinoctiali 37.cum dimidio, non minus quàm reliqua Græcia temperata, quæ Thebis iuxta posita est, medio ferè loco inter Achaiam & Euboeam insulam, à mari non plurimum dissita, quod ad locorum temperiem in frigore & calore multum agit. Scythia à Scytha Herculis filio sic dicta, vt inquit Herodotus, partem habet intra Imaum montem, & altera est extra Imaum montem. Imaus verò mons 140. gradibus longitudinis ab Occidenti situs, ab æquinoctiali 35. distat, etsi ipse simul ac tota regio ad 60. vsque gradum extendatur, versus polum arcticum. Vnde fit, vt regio satis frigida sit pro maiori parte, hominésque ferat robustissimos, & qui inuicti semper manserint, neque externum dominum admiserint, neque ipsorum Romanorum arma senserint: ferinis ac murinis pellibus contra regionis frigora muniuntur.

Libya quo loco sita.

Delos quo loco sita.

Scythia quo loco sita.

GALENI COMMENTARIVS.

Non secundùm solitam sibi breuitatem de terris habuit sermonem, etenim prælata dictioni duabus adiectis syllabis, nihil insuper hac dictione opus fuit. Igitur adiiciens ego eas, ostendam qualisnam sermo fuisset. Probè vero peritum esse oportet de indiciis terris ac signis, sciendúmque vt quouis anno, & quouis tempore, & terra, mala malum, bona bonum denuncient. In hac dictione verbum terra adiiciens, indicaui tibi superuacuam esse nunc proditam dictionem. Nihil enim aliud per eam ostenditur, quàm vt signa tum bona, tum etiam mala sibipsis idem alternatra denuntient quouis tempore, si calidum, si frigidum, si modificatum sit. Lybiam enim tanquam calidam, Scythiam tanquam frigidam, Delum tanquam modificatam, mediámque inter vtrámque, gratia exempli, commemorauit.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Galeni Comment. nulla eget annotatione, præterquam quòd vbi scribitur, *Terris*, Græcè scribitur, χώρων, id est, regionum. Sic & vbi, *Terra*, χώρη, hoc est, regio.

PROGNOSTIC. XLI.

Bene igitur nosse oportet, quod in ipsis regionibus non est difficilè multiplicia ipsorum consequi, si quis ediscens ipsa, rectè iudicare ac ratiocinari sciat.

Non solùm ea, quæ ab Hippocr. scripta sunt in hoc libro, poterit consequi medicus, inquit, sed multa alia diuersorum modorum, quæ benè ratiocinanti erunt facilia, vbi primùm hæc nouerit, & vtrum facultatum essentias, ac operationes calluerit, intellexeritque ea, quæ sunt secundum naturam, & ea quæ præter naturam, quantum etiam ex his, quæ sunt præter naturam, vnumquodque ab eo quod secundum naturam distet, & inde eliciat, quantùm mali habeat vnumquodque signorum ostendere. Ad quod maximè consequendum, decet primùm in liberalibus disciplinis esse medicum institutum, potissimum in Logica & Philosophia naturali: in Logicâ quidem vt probè sciat ratiocinari, ac nosse aliquid ad alterum sequi, non quodlibet ad quodlibet. Philosophia verò præstabit viam cognitionis elementorum, temperaturarum, facultatúmque omnium, atque singulorum membrorum potestatem, quod theoricam medicinæ appello, vt inde facilimè & passionem & particulam omnem corporis patientem cognoscat. Prænoscere idem docet in singulis singula, præsentia, præterita, ac futura, sine quibus nullius mali curationem medicus aggredi debet, qui veretur homines excarnificare. Qui enim sine theorica artis parte, quæ docet hæc, quæ dixi, & similia considerare, promittit morbi alicuius curationem, ac practicum se iactat (melius dixisset empiricum) is est qui vnico tantùm crure incedere contendit. Quum tamen, vt inquit Galen. lib.8. de composit. med. per locos, cap. de iecoris affectibus, qualem facultatem præstat ad incedendum vtrumque crus, talem in arte medica ratio & obseruatio. Nemo igitur in posterum iactet empiriam siue practicam, sine theorica, nisi se ipsum laudare velit rationis expertem, & omnium rerum ad artem medicam pertinentium protinus ignarum ingenuè fateatur. Quid enim proderit, te audiuisse, aut legisse, aut experimento probasse, verbi gratia, syrup. capillorum veneris, conferre in morbo laterali ad facilè spuendum humorem, nisi prius noueris, quòd medicamina ad id valentia debent esse moderata, ne frigore compingant humorem, aut calore tenuem partem absumant, & crassam screationi inhabilem reddant, quódque ea quæ moderata sunt, aptissima sunt ad coctiones coadiuuandas? Inutilis igitur & fatua, quinimo summè humano generi perniciosa est medicina, quæ sine theorica exercetur: & medici ea vtentes, qui etiam theoricam ad scholam remittunt, essent à indicibus in scholam medicinæ tedncendi, aut omnino ab hominum commercio segregandi, ne essent populo neces, & aliis medicis perniciosum contagium. Qui igitur in Logicis philosophicis, parte artis medicæ theorica, institutus fuerit, multò aliis reddetur elegantior, ac præstantissimus medicus erit, promptissimus ad prænoscendum præsentia, præterita & futura, non tantùm quæ in hoc lib. habentur, sed & multa alia, quæ in lib. de Locis passis, à Galen. scripta sunt, in quibus etiam medicum exerceri quàm maximè decet. Inde quoque, si attentè, quæ habentur in libro de Morb. curandis, obseruauerit, certissimam etiam assequetur omnium morborum curand. methodum. Huius Prognost. sententiam exponit Galen. libro quarto, de Ratione vict. acut. Comment.61.

Medicus in quibus institutus esse debet.

Practici medici sine theorica.

Medici qui theoricam ad scholam remittunt.

GALENI COMMENT.

Quod nos antea diximus ex vsu orationis, id hoc loco Hippocr. scripsit: vt si rectè ediscas vires indiciorum, quamquam non assiduè exquisita ratione præsentias futura, tamen rata præsentiones multo plures erunt irritis præsentionibus. Qua in re & alter altero peritior est in cuiuslibet rei præsentione. Nunquam enim allucinari, supra captum hominis est: sed quàm minimè oberrare, solius artificis est. Sed cùm magna vel ea in re diuersitas habeatur: qui vicies præsentiendo, oberrat semel, multo melior est, quàm qui decies predicendo, oberrat semel: ipso verò hoc rursus melior is est, qui centies præsentiendo, oberrat semel: quemadmodum rursus quàm is ipso melior est, qui ducenties præsentiendo oberrat semel. Igitur non rectè nos interrogant Empirici, vtrum theoremata, quæ magna ex parte eueniant, adiectione rationis intransmissibilia ac perpetua faciamus. Deinde non valentes indicare, demonstrare, existimant coarguisse tanquam

ex fuperabundanti rationem adiicientes. Nam fi non perpetuo, certè fæpius quam illi, finem artis confequimur, quemadmodum præfentiendo futura in ægris, ita etiam illis medendo.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Errare nunquã captum hominis excedit.

Locus aduertendus.

IN prima parte Galen. Hippoc. commendare refert, vt vites fignorum omnium rectè perpendantur: inde enim fequetur, vt raró admodum in prædicendo erret medicus. Velle enim nunquam errare, hominis captum excedit, quam fententiam fcripferat fupra Galenus in longa enarratione præfationis parte quarta.

IN fecunda parte, quæ incipit (igitur non rectè) refpondet ad quandam empiricorum obiectionem, qua probare tentant, inutilem omnino effe rationem, ad roboranda medicorum dogmata: fatis enim facere dicunt experimentum, quandoquidem ratio non poteft dogma reddere in vniuerfum verum. Quod rurfus probant, quoniam vniuerfalia, quæ in libro Prognofticorum habentur, non omnino vera funt, fed magna ex parte: nec quifpiam tam certus eft in prædicendo, vt nunquam aberret. Exempli gratia, vrina nigra fignum lethale eft, ad quod probandum fufficit, quod ferè omnes, quos vidimus, vrinam nigram in morbis acutis mingentes mortui funt: quod verum eft etiamfi ratio non accedat. Quòd fi ipfa accefferit, non magis faciet ipfam vniuerfalem: veluti fi adieceris ad id probandum, quòd vrina nigra oftendit caloris naturalis extremum languorem, & caloris præter naturam maximam vehementiam, quæ quum adfuerit, mortem nunciat. Licet enim hæc ratio accedat experimento, non reddit vniuerfale dogma, quod docet vrinam nigram effe fignum lethale, quandoquidem aliquis cum ea vrina manfit fuperftes. Ad quod Galen. refpondet, eam effe rationalium & empiricorum differentiam, quòd vbi empiricus veritatem femel attigerit in prædicendo, decies attinget rationalis, & vbi vnius morbi curationem empiricus affequatur, rationalis decem fanabit, fi omnes fanare fit impoffibile, etiam fi morbi curationem admittant: ficuti & nunquam aberrare in prædicendo, hominis captum excedit. Adde quòd maior caufa errandi non oritur ex fignis ipfis, & præceptis vniuerfalibus, fed quoniam medicus aut non omnia figna rectè nouit, aut nota non perpendit eorum vires.

Notabile difcrimen inter Empiricum & Dogmaticum.

PROGNOSTIC. XLII.

NVllius morbi nomen defiderandum eft, quod hic non fuerit fcriptum: omnia enim quæ in temporibus prædictis iudicantur, eifdem fignis cognofces.

QVÆDAM theoremata fcripta funt in præfenti opere, determinatis morbis propria, veluti quæ de tumoribus in hypochondriis, & de fuppuratis, & de aqua inter cutim: quædam verò vniuerfaliter omnibus morbis funt communia, vt quæ de vrinis, deiectionibus, fudore, refpiratione fcripfit. Quæ igitur citra diftinctionem dicta funt, & nulli morbo appropriata, omnibus conuenire videntur, qui fimilem habeat naturam in genere morborum: quemadmodum quum dixit, bonam refpirationem quàm maximam vim habere ad falutem in omni morbo acuto, qui cum febre fit, & quadraginta diebus iudicetur. Quod enim de acutis morbis dixit, de phrenitide, & febre ardenti, & pleuritide, & reliquis, qui intra terminum acutorum finiuntur, intelligi debet: quod autem de his, qui quadraginta diebus iudicentur fcripfit, de omnibus talibus intelligitur, nullo nomine morbi adiecto.

Theoremata propria.

Theoremata communia.

GALENI COMMENTARIVS.

ID mihi videtur adieciffe in calce orationis, quia de morbus acutis & alus quicunque ex his fiunt, hoc loco præceptum effe commonuit. Itaque commemorans vt per multa figna à fe prodita, tum bona, tum etiam mala, fimpliciter dicta de cunctis in commune morbis funt, pauca verò de quibufdam definitis: hoc in animum etiam nobis reuocans, adiiciens nihil effe per fermonem omiffum: quod forfitan nos falfum exiftimaffemus, quoniam quorundam habuit mentionem nominatim, aliorum non: id enim hoc indicat non temere à fe factum, nec fine aliqua caufa. Sed quoniam præter alios quidam morbi præceptis egebant propriis, ob eam rem eorum mentionem habuit feorfum: omnes alij omiffi, fub communibus fignis collocantur. In primis ab eo perfcriptum, quem appellant vultum exitiofum in omni morbo acuto, exitiofum verè dictum eft. Pars ratione quæcunque de accubitu fcripfit, aut fpiratione, aut fomno, aut infomnia, aut aliis quæcunque, communia funt omnium qui prædictis temporibus iudicantur. Non enim de diutinis commentarium eft, fed (vt ipfe dixit) de acutis & aliis qui ex illis confiftant: quorum tempus ipfi etiam indicauit, in quibufdam vigefimum diem, in quibufdam quadragefimum aut fexagefimum terminum ponens.

ANNOTATIO IN GAL. COMMENT.

Galeni Comment. adeò clarus eft, vt nulla egeat annotatione: præterquam quòd vbi legitur, *Spiratione.* Græca litera habet, *ἀναπνοῆς*, hoc eft, refpiratione. Et vbi legitur, *Quæcunque.* Græcè habetur, *ὅσα κοινὰ πάντων ἐστὶ τῶν ἐν τοῖς προγεγραμμένοις χρόνοις κρινομένων*, quod eft, Quæcunque omnino communia funt his, qui præfcriptis temporibus iudicantur.

FINIS.

INDEX IN OMNIA OPERA CHRISTOPHORI A VEGA.

Digitized by Google

antiquo

calor

deiectio

Digitized by Google

Facult.

Index.

fistulat.

G

Habitus

H

I

Digitized by Google

L

M

Digitized by Google

phantasma

Digitized by Google

Q

quæstiones

ſenus

Digitized by Google

somnium

victus

Index.

Passca,

Digitized by Google

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

G.22.

Digitized by Google

Digitized by Google